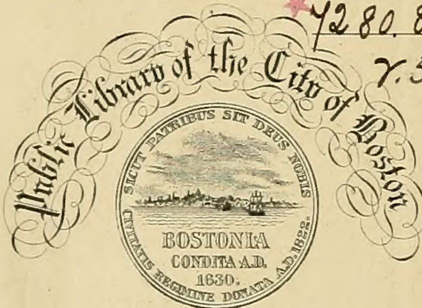

PROPERTY OF THE
Shelf No.
*7280.8
v.5
Public Library of the City of Boston
SICUT PATRIBUS SIT DEUS NOBIS
BOSTONIA
CONDITA A.D. 1630.
CIVITATIS REGIMINE DONATA A.D. 1822.
From the Bates Fund.

GROOT ALGEMEEN
HISTORISCH, GEOGRAPHISCH, GENEALOGISCH EN OORDEELKUNDIG
WOORDEN-BOEK,

BEHELZENDE

Het voornaamste, dat vervat is in de Woorden-boeken van

MORERY, BAYLE, BUDDEUS, enz.

ALS DE GEHELE

KERKELYKE EN WERELDLYKE GESCHIEDENIS,

Of een kort begrip van de Levens en merkwaardigste Bedryven van de Patriarchen, Rechters, Joodsche Koningen, Propheten, Apostelen, Vaders der eerste kerke, Pauzen, Kardinalen, Bisschoppen, Prelaten, voorname Godgeleerden, befaamde Ketters, en der zelver gevoelens, benevens een Historisch verhaal van de CONCILIEN en KERKVERGADERINGEN, de instelling en voortgang van de GEESTELYKE en WERELDLYKE ORDENS, en de Levens van der zelver Stichters;

Voorts de Levens-bedryven der Keizeren, Koningen, Keurvorsten, Vorsten, Opper-veldheeren, vermaarde Krygshelden, uitmuntende Staatsdienaren, geleerde Mannen, en der zelver werken, Wysgeren, eerste Uitvinders van Kunsten, Dichters, en in het algemeen van alle de genen, die zich in alle soorten van beroepingen door hunne Wetenschappen, of uitmuntende Bedryven hebben vermaard gemaakt;

ALS MEDE

EEN HISTORISCH VERHAAL EN ZEDEKUNDIGE UITLEGGING

Van de oude Heidensche Verdichtselen en Fabelen, der zelver gewaande Goden en Godinnen, de aloude EEUW-, REN-en SCHOUWSPELEN, benevens de gene, die tegenwoordig by openbare en andere plegtigheden gebruikelyk zyn; als mede alle andere Ceremonien en Gewoontens; de benamingen der Waardigheden en Eerampten; verscheide Klooster-geloften en Gezindheden van Christenen, Joden en Heidenen; Wetten, Willekeuren, Plakkaten en Ordonnantiën, die in de Geschiedenissen der byzondere Ryken en Staten aanmerkelyk zyn;

VERDER

EEN GEOGRAPHISCHE, STAATKUNDIGE EN HISTORISCHE BESCHRYVING

Van de Keizerryken, Koninkryken, Vorstendommen, Republyken, Landschappen, Eilanden, Gebergtens, Rivieren, Steden, Kasteelen, Kloosters, en andere aanmerkelyke plaatsen der Oude en Nieuwe Wereld-beschryving, met aanwyzinge van der zelver Gelegenheit, Naam, Uitgestrektheit, Oorsprong, Staatsbestier, Regerings-wyze, Godsdienst, Wetten, Zeden, Gewoontens, enz. enz.

EINDELYK

EENE ZEER NAAUWKEURIGE GENEALOGISCHE BESCHRYVING

Van de Doorluchtige Afkomsten der aloude en hedendaagsche gekroonde Hoofden en aanzienlyke GESLACHTEN des gehelen Aardbodems, der zelver verdeeling in Stamhuizen en Liniën, en van alle de voornaamste Familiën, byzonderlyk de ZEVENTIEN NEDERLANDSCHE PROVINCIEN betreffende.

Alles in eene nette order naar het Alphabeth en volgens de schikking, die de bovengemelde en andere vermaarde Schryvers in hunne Woorden-boeken in andere Talen gehouden hebben, opgestelt, vertaalt, en met een aanzienlyk getal Artykelen doorgaans en alom, doch voornamentlyk ten opzichte van de zaken der NEDERLANDEN, *waar van andere Woorden-boeken weinig of niets melden, uit allerlei zo gedrukte als geschrevene Boeken, Papieren, echte Berichten en Bewyzen vermeerdert, verbetert, beschaaft, verandert en opgeheldert, met al het gene tot kennisse van* GESCHIEDKUNDE, TYDREKENING EN WERELD-BESCHRYVING *kan dienen.*

LETTER F. G. H.

VYFDE DEEL.

Te Amsterdam, *Te Utrecht*, *'s Gravenhage*, By BRUNEL, WETSTEINS en SMITH, WAESBERGE, DE COUP, HUMBERT. WILLEM VAN DE WATER. *Leyden*, SAMUEL LUCHTMANS. De Weduwe A. MOETJENS, VAN DOLE, VAILLANT.

MDCCXXIX.

Met Privilegie.

GROOT ALGEMEEN
WOORDEN-BOEK.
VYFDE DEEL.
F.

By zommigen voor eene ſtomme en van anderen voor een half-klinkende letter gehouden, komt overeen met de Æoliſche *Bigamma*, of dubbelde Γ *Gamma* der Grieken. In klank is de zelve overeenſtemmig met de Griekſche Φ *Phi*, waarom die letters zomtyds wel verwiſſelt worden. Onderſcheidentlyk willen echter zommigen de *Phi* in woorden, van de Griekſche, en de F in die, van de Latynſche taal afkomſtig, gebruikt hebben. Naar het bericht van Suetonius is men deze letter met nog twee andere aan de vinding van keizer Claudius verſchuldigt, waar van Aulus Gellius de reden opgeeft. Voornoemde keizer wilde de Ⅎ gebruikt hebben als de *V*, dat uit de opſchriften van zynen tydt kennelyk is. Van zodanig een gebruik houden nog onze hedendaagſche Vriezen de F in hunne landtaal. Merkelyk echter verſchilt de F in blazing van de Griekſche Φ *Phi*, en volgens Terentius in zagt en ſtomp geluidt. Uit dat beginſel beſpotte de grote redenaar Cicero een zeker Griek, die *Phundanus*, in plaats van *Fundanus*, zeide; doch het verval der goede letteren ook de Latynſche taal overgekomen, heeft deze twee letters zo doen vermengen, dat men uit oude uitleggingen duidelyk zien kan, hoe onverſchillig wel eer *Falanx*, voor *Phalanx*, en *Filoſophia*, in plaats van *Philoſophia*, geſchreven is. enz. *Aul. Gell. l. XIV. c.* 5. *Sueton. in Claud. c.* 41. *Priſcian. &c.*

FABA, van ouds *Apheca*, eene kleine ſtadt of burg, zeven of acht mylen van de ſtadt Hera naar het Ooſten. Van deze ſtadt krygt een grote vlakte, by de ouden *Eſderlon*, of *Campus Magnus*, den naam van *Campo de Faba*. Zy maakt een gedeelte uit van *Galilæa*, zynde gelegen tuſſchen Samaria, de Galileeſche zee, het gebergte Libanon, en den berg Karmel, en beſtaat omtrent tien mylen in de lengte en zes in de breedte. *Baudrand.*

FABARIA, in het Hoogduitſch *Phavers*, beroemde badſtoven in het landt der Griſons, van een zeer moeielyken toegang, als leggende in een grondeloze diepte, tuſſchen vreeſſelyke hoge bergen, daar de waterval van een naaſtvloejende rivier een ſchrikbaar gedruis maakt. Niet onaangenaam is hun reuk wegens de zulpher en zalpeter, die ze in de doortocht der goud-en koper-aderen ontfangen. *Paracelſus* doedt nevens anderen fraaie beſchryvingen daar van. *Simler. in Rep. Helv.*

FABARIA, eene offerhande, die men te Rome ter eere van de godinne *Carna*, vrouwe van *Janus*, pleeg te doen op den berg Cælius, den eerſten Juny, beſtaande uit boonmeel en varkensvleeſch. *Nonius in verbo Macto.* Hierom wierden de eerſte dagen van Juny *Fabariæ* genaamt.

FABEL drukt in 't algemeen uit alle ſoorten van verzieringen. Deze zyn twederlei, of zedelyke, die onder weluitgevoerde zinnebeelden zedelyke waarheden vertonen, en regelen van deugdt en voorzichtigheit uitleveren; of zy hebben hunne betrekking tot het godendom der oude heidenen en de ſeldzame vertellingen, die zy daar van deden, die wel op ware geſchiedeniſſen gegrond, maar met vele wonderheden en verdichtſelen bekleed waren. Daarenboven is een Fabel het verzierd onderwerp van der poëten ſchimp-en maatdichten, of Romans en opgeraapte geſchiedeniſſen.

Aphthonius de Sophiſt houdt de dichters voor autheurs der Fabelen, die *Siboritiſch*, *Ciliciaanſch* en *Cypriaanſch* wierden genaamt; naar den verſcheiden landaardt harer uitvinders.

De hiſtorieſchryvers, wier eigen oogmerk is de menſchen te onderwyzen, zyn altydt van oordeel geweeſt, dat 'er niets bekwamer is om allerlei ſlag van menſchen te leeraren, dan de Fabels, als die te gelyk vermaken en onderwyzen: dat is de grondreden, waarom zy in het opleveren van gebeurteniſſen, of in 't ontdekken van de geheimen der nature, of in het geven van zedeleſſen altydt iets fabelachtigs hebben vermengt.

Het begin van Plutarchus tractaat over de manier van het lezen der poëten is eenig gerecht tot betoog, dat een wel en op zyn pas geſchikte fabel tot onderwys niet ſlechts der jeugt, maar zelfs van andere menſchen ten hoogſte voordeelig is.

Clemens de Alexandryner merkt aan, dat die manier van de waarheit onder fabelen te verbergen of te ontdekken, zeer bekwaam is om den geeſt op te wekken en te ſcherpen, ja zelfs tot liefde der hoogſte waarheden van Godgeleerdheit en zedekunde te ontvonken.

Plutarchus heeft aangemerkt, dat de Egyptenaars de geheimen hunner wysheit onder fabelen of raadſels verborgen, hebbende gewoonlyk aan hunne tempeldeuren het een of het ander *Sphynx*, dat is raadſel-voorſtellend gedrogt, als tot vertoog, dat de verborgendheden, die men daar eerde, zo ligt niet te vatten waren; en tot bewys, dat de allerwigtigſte ſtukken der Egyptiſche en der Pythagoriſten wysheit onder fabelen bevat waren, merkt men aan, dat in de ſchole van Pythagoras de eenheit onder den naam van *Apollo*, het tweetal onder dien van *Diana*, en een *Cubus* of zeshoek onder den naam van *Neptunus* wierdt voorgeſtelt en uitgedrukt.

De Philoſooph Saluſtius zegt, dat de fabelen iets goddelyks bevatten, vermits geen anderen zich van de zelve bedient hebben dan de poëten, met een goddelyken geeſt bezielt, de philoſophen, de prieſteren en zelfs de goden in hunne godſpraken: hy doedt daar by, dat het grootſte nut der fabelen is, den geeſt te verlevendigen en op te wekken, om met inſpanning van al zyne krachten de ware zin, daar onder verborgen, na te ſpeuren: hy vergelyktze daar en boven met de Godheit zelve, die wel kennelyke en de gehele wereldt in het oog lopende ſchoonheden heeft, maar ook daarenboven verborge heerlykheden bezit, enkel door beſchouwing te ontdekken. Deze zelve philoſooph onderſcheidt de fabelen in verſcheide ſoorten, als die zomtyds opzicht hebben op de Godheit, by voorbeeldt als gezegt wordt, *dat Saturnus zyne kinderen verſlindt*, daar mê zegt men, dat de hoogſte wysheit, die Godt is, al zyne werkingen naar binnen in zyn boezem houdt. Zomtyds in betrekking van de nature gebruikt, geeft het te kennen, dat de tydt al zyne verſchynſelen en tydelyke wezens verſlindt. Doch in opzicht van de ziel drukt het uit, dat de zelve gelyk *Saturnus* al hare werkingen in en tot haar doedt wederkeren. In betrekking van het ligchaam houden ze *Saturnus* voor het water: behalven dat uit het voorgaande nog wel gemengde fabelen gebruikt worden. Zeker men moet de dichters niet houden voor blote fabel-vertelders, maar voor hiſtorieſchryvers, die het wezentlyke hunner geſchiedeniſſen met veel aangename verzieringen ophelderen, op dat der zelven lezing door die verhevenheit des te aangenamer zy. Op dien voet houden Polybius, Strabo en anderen ſtaande, dat het wezen der *Iliaden en Odyſſyën* van Homerus een warachtige gebeurtenis is; uit oude ſchryveren te bewyzen, en dat de dichter daar geen fabelen heeft ondergemengt, als zo veel tot verryking en veraangenaming dienſtig was, en dan nog zo, dat daar in tevens ſtralen van waarheit uitblinken.

De beſte ſchryvers van zede-fabelen onder de beeld-ſpraak van dieren en bomen zyn de Griekſche Eſopus en de Latynſche Phedrus. Philoſtratus in zyne fabel der fabelen verhaalt de zonderlinge wyze, op welke Eſopus de gave om fabelen te maken door Mercurius verkregen heeft. Eſopus, zegt hy, zynde een ſchaaphoeder, bragt zyne kudde dikmaals ter wyde by een tempel van Mercurius, daar hy ook zomtyds ingaande, dien godt kleine offerhanden deedt van melk, honingraten, bloemen, enz: vurig van hem t'evens eenige wysheids-ſtralen begerende. Benevens hem kwamen vele andere tot dat zelve einde tempelwaarts, met grote geſchenken. Wanneer nu eens Mercurius met wysheids-gaven uit te delen een ieders godvrucht belonen wilde, ſchonk hy den een de gave der ſterrekunde, een ander die van welſprekendheit, en zommigen de gave der dichtkunde en muzyk, by ongeluk Eſopus, wiens vergelding by hem beſloten was, hebbende vergeten, gaf hy hem de bekwaamheit om fabelen te maken, gedenkende dat hy nog in de wieg op den berg Olympus van zyne voedſters gehoort hadt het verhaal van een os, die met een man geſproken en hem gedragen hadt om oſſen van de zon te begeren.

Phedrus in de voorreden van het derde boek zyner fabelen, opgedragen aan Eutyches, ſpreekt aldus: „ Met weinig woorden „ zal ik thans verklaren om wat reden de fabelen zyn uitgevonden. De menſch, zich in de uiterſte dienſtbaarheit en afhanging „ bevindende, als niet durvende beſtaan te zeggen het geen hy „ wilde, bragt alle de gedachten en bewegingen van zynen geeſt „ onder fabelachtige verhalen hervoor, zich langs dien weg „ door aangename en vermakende vertellingen tegen alle laſteren „ bedekkende.

FABER. (ABRAHAM) Zie FABERTUS.

FABER, of in 't Franſch *le Fevre*, (ÆGIDIUS, of GILLIS) een Karmeliter monnik, geboortig van Bruſſel en Doctor in de Theologie te Loven. Hy hadt een groten naam in het ein-

de van de XV eeuw, en maakte zich door zyn prediken onder den toevloedt van eene menigte van menschen, zo dat naauwlyks plaats in de kerken te krygen was, zeer bemind. Niet minder gunstig was hem keizer Maximiliaan, die om zynent wil de ganische Karmeliter orde veel goeds bewees. Men zegt, dat hy gestorven is in 't jaar 1506, nalatende verscheide werken, onder anderen *eene Chronyk van zyne orde*; *historie van Brabandt*; *uitleggingen over de Euangelien*; *de brieven van Paulus*; *het boek Ruth*, *en Job*; *van den oorsprong der Religien*; *Christus testament aan het kruis*; enz. *Lucius Bibl. Carmel. Valer. Andreas Bibl. Belg. Trithemius. Possevin. Marc. Anton. Alegre in Parad. Carmel. Zweertius Athen. Belg. Ghilini Theatr. Letter.*

FABER, (ANTONIUS) baron van Perogres, geboortig van Bourg in Bresse, wel eer onderpresident in de hoge vierschaar van Languedoc, en namaals eerste president of voorzitter in het parlement van Savoje, een van de grootste rechtsgeleerden van zynen tydt, die van zyne jeugt af aan de rechterstoelen beklommen heeft, zynde ongemeen ervaren zo wel in de Theorie als in de Critiques, dat zyne *Conjecturæ*, in zyn vier en twintigste jaar al uitgegeven, zyne *Rationalia* en zyne boeken de *Erroribus Pragmaticorum*, daar hy zo veel vyanden door verwekt heeft, kennelyk uitwyzen. Petrus Faber, Osw. Hilligerus, Bachovius, en anderen hebben hevig tegen hem geschreven. Een eenige Casper Schifferdecher, een Silesisch Rechtsgeleerde, heeft zich opentlyk voor hem verklaart. Hy begon in zyn zes en twintigste jaar aan Faber te schryven, en voedde zo grote achting en liefde voor hem, dat hy alleen om hem te zien en te spreken naar Turin gereist is. Faber zelf heeft niemandt zyner tegenstreveren beantwoord, dat ook menigeen, die zich van hem bediende, gesmert heeft. Hy is in 't jaar 1624, in het 67 jaar zyns ouderdoms, gestorven. *Simon Biblioth des Autheurs de Droit Tom. I.*

FABER, (BASILIUS) geboren in Silesië in 't jaar 1520. Na dat hy de beginselen zyner studiën in zyn vaderlandt wel gelegt en verscheide akademien bezocht hadt, kwam hy eindelyk te Wittenberg, daar hy wegens zyne naarstigheit, gepaart met aangename zeden, een goed aanzien verkreeg. Hier op ten dienst der scholen van Quedlinburg geroepen, wendde hy allen vlyt ter onderwys van de jeugt aan. In 't jaar 1571 rector in het Augustyner collegie gaf hy zyn *Thesaurus eruditionis scolasticæ* in het licht, daar zo veel verstanden ter verbetering en vermeerdering aan gearbeid hebben. Voorhenen in 't jaar 1557 hadt hy reets de Latynsche aanmerkingen van Luther over het eerste boek van *Mozes* in het Duitsch vertaalt, als mede de *Chronyk* van *Krantz*. Hy heeft ook veel toegebragt tot de uitgave der vier eerste *Maagdenburgsche Centuriën*, en eindelyk eene verzameling van gedachten *de Novissimis & de Statu animarum separatarum*, dat is van de jongste of laatste dingen en den staat der zielen na dit leven, uit de schriften van Luther en andere schryveren opgestelt. *Pantaleon de viris illustr. German. P. III. Seckendorf hist. Luth. l. III. p. 690. n. 62. Sagittar. Hist. Eccles. p. 247.*

FABER, (DIONYSIUS) een Celestyner monnik, van Vendomois afkomstig; te Parys meester der vrye kunsten geworden, verklaarde daar op tien jaren lang de Griekssche en Latynsche schryvers met veel lof, zynde de eerste, die *Theodorus Gaza* en andere Griekssche autheuren in het openbaar uit te leggen ondernomen heeft. *Boulay Hist. Univers. Paris.*

FABER, (GUIDO) heer van Broderic, van Falaise in Normandië afkomstig, heeft geleeft in 't jaar 1580. Zyne ervarenheit in de Oosterssche talen en beste schryveren bragt hem in zo veel aanzien, dat hy tot het onderwys van den hertog *François* van Alençon gebruikt is, daar hy zich zo wel in gekweten heeft, dat hem die prins tot zyn taalsman verkoor. Onder de verscheide werken, die men van hem heeft, is byzonder de Syrische overzetting van het Griekssche N. Testament, met eene bygevoegde Latynsche vertaling. Geen minder naam hebben zyne broederen *Nicolaus* en *Antonius* door hunnen arbeidt by de geleerde wereldt gemaakt en nagelaten. *La Croix du Maine Bibl. Franc. R. Simon dans l'Histoire Critique des versions du N. T.*

FABER, (JACOBUS) een beroemd Godgeleerde, van geringe ouders geboren te Estaples, een kleine plaats in Pikardië, waar van hy ook den naam van *Stapulensis* gekregen heeft. Hy zette zyne studien te Parys met zulk een kracht voort, dat hy voornam het slaafachtige, 't geen tot hier toe de hogescholen beheerscht hadt, te verbannen, en de taalkunde, nevens andere welgegronde wetenschappen, weder in te voeren. Na dat hy nu eenigen tydt in de Philosophie en Mathesis was bezig geweest, begon hy zich te gelyk op de Theologie te leggen, in welke wetenschap hy den tytel van Doctor verkreeg. Doch met wat meerder vryheit, dan men tot hier toe gewoon was, zyne gedachten over de H. Schrift uitende, verviel hy wel haast in den haat van de leeraars der Sorbonne, zyne amptgenoten, wier hoogste bedoeling was, gelegenheit te vinden om hem uit Parys te doen vertrekken, dat te ligter viel, vermits Luthers lere steets doorbrekende, naar alle waarschynlykheit door Faber toegestemt en omhelst wierdt, zo dat hy eindelyk genoodzaakt wierdt Parys te verlaten, en zich naar Meaux te begeven, daar hem de bisschop een tydlang het nodig onderhoudt verzorgde: doch by het opkomen van een nieuwe vervolging begaf hy zich naar Blois, en van daar naar Guienne, in welk tyds-gewricht hem de eernaam van Doctor door de Sorbonne ontnomen is. Het parlement van Parys kon echter niet meer tegen hem doen, vermits koning François de I nog in zyne gevangenis zynde, ten zynen voordele uit Spanje naar Vrankryk schreef aan zyne zuster, de koningin Margareta van Navarre. Tot meerder zekerheit begaf hy zich naar Nerac, alwaar hem gemelde koningin krachtig tegen zyne vyanden beschermde. Op haar bevel ondernam hy ook eene reis naar Straasburg om daar met *Bucerus* een mondgesprek over de Religie te houden.

Hubertus Thomas Leodius verhaalt de zeldzame omstandigheden van zyne doodt in dezer voegen: dat hy op zekeren middag nevens andere geleerden by de koningin aan tafel zittende, in 't midden der maaltydt bitter begon te wenen; dat hy de koningin, hem naar de oorzaak vragende, zou hebben geantwoord, dat hy een der snoodste menschen was, die niet beltaan kon voor Gods gerichte, vermits hy het Euangelium zyns Zoons niet vrymoedig verkondigt, maar door gering gevaar afgeschrikt, zich heimelyk onttrokken hadt. De koningin op goede gronden hem getroost, en van zyne vertwyffeling ontheven hebbende, hadt hy haar verzocht zyne nalatenschap, uitgezondert de boeken, aan haren hofprediker besproken, den armen uit te delen, en daar na op een bedde nedergelegen zou hy zeer zagtkens zyn gestorven in 't jaar 1537, in den ouderdom van hondert en een jaar. Men heeft van hem verscheide werken, en onder anderen: *Commentarii Itinerarii in IV Euangelia*; *item in omnes Pauli Epistolas*; *Apologia, quod vetus & vulgata interpretatio Epistolar. Pauli non sit Hieronymi*; *de tribus Magdalenis*; *scholia in opera Dionysii Areopagitæ*; *Commentarii in Epistolas Catholicas*; *in Psalmos*; *in Ecclesiasten*; *quintuplex Psalterium, Gallicum, Romanum, Hebraicum, vetus, Conciliatum*; *Translatio 4 Libror. Damasceni de Orthodoxa fide in Latin.*; &c. *Arithmetica 10 libr. demonstrata*; *Rythmimachiæ ludus*; *introductio in Arithmeticam speculativam Boëtii*; *Commentarii in Sphæram Joh. de sacro Busto*; *omnes libri Logicorum Aristotelis cum isagoge Porphyrii & commentariis*; *Commentarii in 8 libr. Politicor. & Æconomicor. Aristotelis*; enz. *Leodius Annal. de vita Frederici II. Elect. Palat. lib. II. Sammarth. Elog. lib. I. Jovius Elog. Doctor. cap. 121. Thuan. hist. lib. XVI, XVII. & seqq. Sleidan. Comment. l. V. Rivet. Tom. II. Oper. pag. 1266. Verheyden Elog. Theolog. Miræus de Script. sec. 16. Du Pin Bibl. des autheurs Ecclesiastiq. T. XIV. pag. 157. Freherus in Theatro. Bayle. Dict. Crit.*

FABER, (JACOBUS) van Deventer, een tydgenoot van den voornoemden Jacobus Faber Stapulensis, met wien hy vriendschap en brievewisseling onderhieldt, onderwees de jeugt binnen zyne geboortestadt in het openbaar in talen en wetenschappen, en gaf in het licht: *Panegyricus in triumphum Christi, tribus lib. carmine heroico descriptus*; *Carmen paneg. de admiranda Dei genitricis Mariæ semper virginis & serenitate, & humilitate*; *Opuscula Alex. Hegii*; *Catonis Disticha, cum aliis Gnomologicis è Græca versa.* enz. Het is onzeker, of hy die Jakob van Deventer is, wiens beschryving van Vrieslandt in de Wereldbeschryvinge van Seb. Munster is ingelascht, en die de kaarten van Brabandt, Hollandt, Gelderlandt, Vrieslandt en Zeelandt, te Mechelen uitgekomen, heeft opgemaakt. *Revii Hist. Daventr. lib. II.*

FABER, (JOHANNES) een Godgeleerde en bisschop van Wenen, heeft geleeft in de XVI eeuw. Hy was geboren, te Leutkirchen in Argou, eene provincie van Duitschlandt, en was bygenaamt de *Hamer der Ketters*, by gelegenheit van een boek tegen de Protestanten naar zynen gewonen yver uitgegeven en *Malleus Hæreticorum*, dat is de Hamer der ketters, genaamt. Hy wierdt kanunnik te Constans, en vervolgens grootvikaris van des zelfs bisschop gemaakt. Daar na het secretarisampt by Ferdinand, aartshertog van Oostenryk, en vervolgens Roomsch keizer, hebbende bekleed, wierdt hy tot het bisdom van Wenen in Oostenryk verheven. Hy was een hevig tegenstander der Protestanten, zo wel met zyne schriften als met boze aanslagen: inzonderheit wordt van hem verhaalt, dat hy zekeren *Simon Grynæus* op den Ryksdag van Spiers ontboden, wegens een predikatie door hem gedaan, en verzocht van het verdedigen van zo grote dwaling af te staan, zeer minzaam hadt bejegent en verzocht des anderen daags tot hem weer te keren, onder voorgeven dat hy thans door tyds-gebrek van zulke wigtige dingen met hem niet spreken kon; doch middelerwyl bragt hy zo veel by koning Ferdinand te weeg, dat voornoemde *Grynæus* in de gevangenis zou geworpen worden, die het echter door een tydige ontdekking nog ontkwam. Naderhandt zelf op den Ryksdag te Augsburg zynde, daar hy voor koning Ferdinand prediken moest, wierdt hem zulks nevens andere hevige yveraars verboden, vermits de keizer thans met de Protestantsche standen verdragen was. Hy is nevens *Joh. Eccius* een der voornaamste geweest, die het wederleggen van de Augsburgsche belydenis ondernomen hebben, gelyk hy ook namaals niet ophieldt, maar door het gedurig yveren tegen de Protestanten de gunst van het Roomsch hof en den aanwasch van zynen roem by het zelve zocht te vergroten. Deze zelve gaf den paus den raadt dat hy door geleerde mannen zulke leerstukken uit Luthers schriften moest doen uitzoeken en verzamelen, die ten eerste in een Concilie of kerkvergadering konden gedoemt worden, vermits het gevaarlyk was, dat ongeoeffende de schriften van Luther zelf lezen zouden. Eindelyk stierf hy in zyn 63 jaar op den 21 May des jaars 1541, ten opvolger nalatende *Frederik Naudea*, niet min verschrikkelyk voor de Protestanten. Behalven bovengemelde *Malleus Hereticorum*, dat hy aan paus Adrianus den VI opdroeg, heeft men van hem verscheide werken, als: *Defensio orthodoxa fidei Catholicæ contra Balthas. Pacimontanum*, een *van de hoofden der Wederdopers*; eene verhandeling *van het geloof en de werken*, te Keulen gedrukt; een tractaat *tegen zommige leerstukken van Luther*, te Rome 1522; eene wederlegging *van de zes artykelen van Ulrich Zwinglius*, gepresenteert aan de vergadering der Zwitsers te Baden 1526, en gedrukt te Tubingen; een Hoogduitsche brief aan Zwinglius, waar in hy hem verwyt, dat hy op de vergadering van Baden niet geweest was; *Verhandelingen van de macht van den paus*; *van den maagdelyken staat of 't niet trouwen der priesteren*; *van den kinderdoop en van de lydzaamheit*. Behalven dit zyn 'er nog homilien of korte uitleggingen, te Keulen gedrukt

1541,

1541, en een tractaat over *het Avondmaal* by forme van korte uitleggingen, ter zelver plaatse gedrukt 1537. *Melanchthon ad c. 10. Dan. P. II. Oper. f. 476 seqq. Seckendorf Hist. Lutheranism. lib. I. §. 45. l. II. §. 61. & 66. Du Pin Biblioth. des Autheurs Ecclesiast. sec. XVII. Arnold Kerk-en Ketter hist. P. II. l. XVI. c. 8. §. 3.*

FABER, (JOHANNES) een geestelyke te Dreux, die te Parys in 't jaar 1532 heeft laten drukken *Flores & Antiquitates Gallicæ.*

FABER, (JOHANNES) domheer van Langres, is geweest geheimschryver van den kardinaal van Givri: heeft geleeft in 't jaar 1585, en zich door verscheide Poëtische schriften bekend gemaakt.

FABER, (JOHANNES) een Duitscher en geestelyke van de orde van S. Dominicus, heeft geleeft omtrent den jare 1550, zynde een uitmuntend prediker. Daar zyn van zyne handt verscheide predikatien in het Latyn overgezet, nevens andere werkjes, als van de Euangelische Misse, vertaalt door *Jurius* in 't jaar 1555. *Callidius in Possevin. in App. Bellarm. de script. Evangel. Miræus in Auct. & de script. sec. XVI. Gesner. Bibl. p. 415. &c.*

FABER, (JOHANNES) rechtsgeleerde van Malines, heeft geleeft in 't jaar 1566 en 1570, en verscheide werken gemaakt. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

FABER, (JOHANNES) toegenaamt *Omalius*, om dat hy te Omal naby Luik geboren was. Hy was ervaren in de rechten, en autheur van verscheide rechtsgeleerde werken, die echter het licht niet zien; is gestorven in 't jaar 1622. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

FABER, (MATTHIAS) uit Beyeren, eerst kerkvoogdt te Neumark in de boven-Paltz, daar na opziender in het gebiedt van Archstadt, is eindelyk prediker in S. Mauritiuskerk en *Procancellaris* te gelyk geworden. In het jaar 1637 begaf hy zich te Wenen in de societeit der Jesuiten, daar hy ook gestorven is in het jaar 1653. Hy heeft grote pennestrydt met de hoogleeraren van Altorff onderhouden, en een boek, *opus concionum tripartitum*, nevens *Auctuarium hujus operis* geschreven. *Alegambe Bibl. S. J.*

FABER, (NICOLAUS) een der geleerdste mannen in Vrankryk in het einde van de XVI en begin van de XVII eeuwe. Hy wierdt te Parys in 't jaar 1543 geboren, en is dus van een ander, geboortig van Falaise in Normandië te onderscheiden. De beginselen van zyne letteroeffeningen heeft hy gelegt te Parys in het Collegie de la Marche, daar hy zyn eene oog door onvoorzichtig bestier van een pennemes verloor. Tot meerder voortzetting zyner oeffeningen wierdt hy verzonden naar Turin, en van daar naar Pavia: hy trok vervolgens naar Bononië om zich in de rechtsgeleerdheit te doen onderwyzen, tot dat hy eindelyk in 't jaar 1571, reets met de voornaamste mannen kennis en vriendschap gemaakt hebbende, eene reis ondernam door geheel Italië om de daar te vindene oudheden nauwkeurig te bezien. Naar Vrankryk te rug gekeerd, wierdt hy tot eerste bestelsman der koninklyke wateren en bosschagien verheven, dat hy met lof heeft bediend. Zyne ouders onderwyl zynde gestorven, ontsloeg hy zich van dat ampt, om in stilte levende, zyn vernoegen in eenzame beoeffening der Godzaligheit, en dieper doorzicht in hoge wetenschappen te vinden: hy sneedt echter de gedurige briefwisseling met de geleerden niet af, byzonder met de kardinalen. *Perron*, *Rapin*, *Loiseul*, met *Casaubonus*, *Surmondus* en anderen. *Pithæus* was nochtans zyn grootste vertrouweling, en nevens hem deelde hy ook *Baronius* vele van zyne aanmerkingen mede, die hy in zyne *Annales* heeft ingevoegt. In de beroemde twisten der verbondelingen, in Vrankryk onder de naam van Ligne bekend, hieldt hy zich zeer stil, zettende al zyne lust in de wiskunde, waar in hy een weg heeft uitgevonden, hoe best een *Cirkel* af te meeten, die *Scaliger* zeer pryst. De achting die men voor hem voedde nam in zo verre toe, dat koning *Henrik* de IV hem tot leermeester van den prins van Condé verkoor. Zyn afkeer van een beslommert leven, byzonder dat van het hof, veel wederwaardigheden onderhevig, moest plaats maken voor het gemeene nut des vaderlands, en hy deze wigtige bediening aannemen en op zich laden: het genoegen dat het hof in zyn doen nam is kennelyk, omdat men hem ook naderhandt koning *Lodewyk* den XIII toevertrouwde; maar die last viel hem eindelyk te zwaar, want de zelve eenige maanden over het jaar hebbende gedragen, stierf hy in 't jaar 1612, in het 68 jaar van zynen ouderdom. Daar zyn eenige werken van zyne handt en daar ouder by uitstek de schriften van *Seneca*, met zyne aanmerkingen verrykt. Zyne levens-beschryving, door Jean le Beque, advokaat generaal by den Raadt der munten, opgestelt, kan men aan het hoofdt zyner werken vinden. *Sammarthan. in Elog. Doctor. Gallor. Perault les Hommes illustres qui ont paru en France pendant le XVII Siecle l. II. p. 142 seq.*

FABER, (PETRUS) eerste parlementsheer van Toulouse, in die zelve landstreek geboren en aan de pest gestorven in 't jaar 1600. Hy heeft zich door het uitgeven van zyn *Commentarius de Magistratibus Romanis* en *Semestrium libri tres*, behalven andere werken, een groten naam by de gelerde wereldt verkregen, zynde een beroemd navolger van zyn groten meester Joh. Cujacius. *Lipsius ad Belgas Cent. I. Epist. 10. Thuan. l. 123. histor. Hanckius de Rom. script. lib. II. p. 1. cap. 40. Sammarth. in elog. des Hommes Scavan T. II. p. 309.*

FABER, (PETRUS) een der eerste medestanders van *Ignatius Lojola*, met wien hy in het 23 jaar van zynen ouderdom studeerende te Parys in de wereldwysheit en Godgeleerdheit, een nauw verbondt gemaakt hadt. Hy was te Villaret in Savoje geboren in 't jaar 1506. Paus Paulus de III, die deze societeit bevestigt heeft, zondt hem naar Parma, van daar naar de Ryksvergadering te Worms en Regensburg, daar op naar Spanje, en eindelyk nogmaals naar Duitschlandt, daar hy, gelyk in andere provincien, veel tot grondvesting en aanwas van zyne societeit heeft toegebragt. Doch naar de Trentische kerkvergadering geroepen, is hy in 't jaar 1546 aan een koorts gestorven. *De Coste Hist. des Hom. & dam. illustr. F.*

FABER, (PETRUS) geboren te Nimwegen, een Godgeleerde van de orde der Predikheeren, heeft zynen meesten levenstydt te Rome doorgebragt, daar hy zeer geacht wierdt, en ook is gestorven in den 1525, zynde door vergift van kant geholpen. Hy heeft nagelaten: *Supplementum ad tertiam partem D. Thomæ Aquinatis. Val. Andr. Bibl. Belg.*

FABER, (PHILIPPUS) een beroemd Franciskaner monnik, van geringen afkomst te Spianata niet verre van de stadt Faenza. Zyne letteroeffeningen te Padua aangevangen en te Rome voltrokken hebbende, wierdt hy Baccalaureus gemaakt, en trok naar Venetië om zelf de Philosophie te leeraren. Door die van zyn orde eenstemmig tot generaal-assistent verkoren, bekleedde hy dat ampt 30 jaren lang tot hun groot voordeel, en wierdt vervolgens door hen tot opziender der letteroeffeningen te Cremona, Parma, en Padua aangestelt; in de laatstgemelde stadt wierdt hem het leeraarsampt in de Metaphysica of Boven-Natuurkunde opgedragen, en hy, na het zelve 3 jaren te hebben bediend, tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit verheven, met een jaarlyksche wedde, dat niemandt voor hem genoten hadt. Dit bewoog hem ook die plaats niet te verlaten, of schoon hem paus Urbanus de VIII tot inquisitie-meester te Rome wilde aanstellen. Onderwyl zyn de Scotisten den nieuwen aanwas hunner lere, te dier tydt niet weinig gedrukt, aan dezen Faber verschuldigt. Hy is gestorven in het 66 jaar van zynen ouderdom, den 28 Augusty des jaars 1630. Van zyne schriften zyn vele gevallen in handen van *Felix Osius*, hoogleeraar te Padua, en met des zelfs afsterven gesmoort. Onder zyne werken, die nog overig zyn, telt men: *Opus de primatu Petri & Pontif. Rom. adversus 4 priores de Rep. Eccles. libros M. Antonii de Dominis; adversus Atheos; Commentarius in IV libros sententiar. Metaphysica*, met zyn leven verrykt en uitgegeven door zyn opvolger Matthias Ferchius. *Thomas in Elog. Ghilini The. d'Huom. lett. Imperial. Musæum histor. Freherus in Theatro.*

FABER, (SALOMON) van Iperen, leefde in de XVI eeuwe, en schreef: *Progymnasmata, S. Sylva diversorum carminum; Paræneses de institutione morum puerilium; Famulitium Jo. Lud. Vivis, carmine Elegiaco redditum*; enz. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

FABER, (TANAQUILLUS) een der grootste oordeelkundigen (*Criticus*) in de XVII eeuwe, was te Caen in Normandië in den jare 1615 van arme ouders geboren. Hy gaf al in zyne eerste jeugt blyken van een goed verstandt, oeffende zich dieswegen in de studiën, en wierdt van zyn vaders broeder, een geestelyke, opgevoed en onderwezen. Dewyl hy eene schone stem en een goed gehoor hadt, liet hy hem vier jaren lang in de muzyk onderwyzen, en in het twaalfde jaar van zyn ouderdom eerst beginnen met Latyn te leren, waar in hy binnen zes maanden meer vorderde, dan anderen in twee jaren. Doch de al te grote gestrengheit van zynen neef maakte hem zo verdrietig, dat hem zyn vader wederom by zich naar huis moest nemen, en hem een anderen leermeester geven. Deze was wel geleerd, maar verstondt geen Griekseh, en naardien de jonge Faber het nodig oordeelde deze taal te leren, zocht hy zich zelf te helpen, en vorderde in het kort daar in zodanig, als onder zynen leermeester in de Latynsche tale. Hebbende nu de letterkunde begrepen, nam hy, gelyk eertyds Scaliger, terstondt *Homerus* en de treurspelschryvers in de handt. Na verloop van anderhalve jaar wierdt hy in de schole te Fleche bestelt, alwaar hy met veel roem zyne studiën voltooide. De Jesuiten bemoeiden zich zeer, hem by zich te behouden; maar hy vertrok in zyn achttiende jaar wederom naar huis. Zyn vader wilde, dat hy den geestelyken standt zou aannemen; als waar in hy, wegens zyne armoede, het best kon bestaan; doch hy kon hem geenzins daar toe brengen. Na dat hy eenige jaren in Normandië was geweest, trok hy naar Parys, alwaar hy wel haast vrienden en patronen kreeg. De heer de Noyers bragt hem by den kardinaal Richelieu, die hem het opzicht over de schriften, welke in de Louvre gedrukt wierden, aanvertrouwde, om uit de verscheide lezingen der oude autheuren de beste uit te kippen, en bezorgde hem eene besolding van 200 pistolen. Hy hadt ook voorgenomen, om hem tot bestierder van het collegie, het welk hy te Richelieu stondt op te rechten, te maken, wanneer hy zyne vorige besolding zou behouden, en nog andere inkomsten daar by genieten; doch de doodt van dezen kardinaal deedt alle hope hier toe eensklaps verdwynen. Mazarin was geen liefhebber van de geleerdheit, en als Faber zyne besolding niet meer op zyn tydt kreeg, wierdt hy verdrietig, en deedt afstandt van zynen dienst. Na dat hy dus eenige jaren te Parys zonder bedieninge hadt geleeft, ging hy met den marquis de Franciere naar Langres, alwaar hy behagen kreeg in de Protestantsche religie. Hy verliet dan zynen patroon, en teffens de Roomsche kerk, en trok wederom naar Parys, en kort daar na naar Breuilly in Touraine, alwaar hy eenige jaren bleef. De hoge schole te Samur bloeide in dien tydt, en wierdt met de geleerdste lieden voorzien, waarom men ook Faber een open gevallen hoogleeraarsplaats opdroeg, welke hy, meest uit genegenheit voor die schone landstreek, aannam, en liever dan het in den zelven tydt hem aangeboden hoogleeraarsampt in de Grieksche tale te Nimegen, schoon de besolding zo groot niet was. Dit ampt bekleedde hy vele jaren, en heeft in dien tydt zyne meeste schriften uitgegeven. Eenige maanden voor zyne laatste ziekte beriep hem de keurvorst van de Paltz naar Heidelberg; doch de doodt verraste hem, dat hy niet derwaarts kon trekken. Men hadt hem ook te voren naar Utrecht en naar Leiden verzocht, welke laatste plaats hy voor zeker zou aangenomen hebben, indien hem niet een brief van zekeren vriendt, of, gelyk zommigen willen, de liefde tot een vrouwspersoon hadt te rug gehouden. De zelve bragt hem nog tot andere zwakheden: want als hy op zekeren tydt te Parys was, zocht Colbert hem daar te houden, deedt hem zeer voordeelige voorslagen, en

liet een huis voor hem huren; maar eer iemandt van zyne vrienden het wist was Faber wederom te Saumur aangekomen, dewyl hy onmogelyk langer van zyne beminde kon blyven; waar door hy de genegenheit van Colbert, en niet lang daar na eene besolding van 500 guldens verloor, die hem de koning eenige jaren achtereen hadt laten betalen. Niettegenstaande hy zeer arm was, zo dat hy zelfs op een tydt zyne boeken moest verkopen, leefde hy echter tamelyk prachtig. Hy ging altydt wel gekleed en geparfumeert, en liet dikwils gehele kassen met handschoenen, zyde kousen, enz. uit Engelandt, als mede allerhande reukwerk en poeder van Parys en Rome brengen, om daar mede zyne vrienden te beschenken. Hy wierdt van de voornaamste lieden wel aangezien, en wist der zelver gunst op eene aardige wyze te behouden. Zyne standvastige vriendschap blykt onder anderen daar uit, dat hy den heere Pelisson zynen *Lucretius* opdroeg, wanneer de zelve in de Bastille zat, en zeer ongelukkig was geworden. Hy was zeer medelydende en bovenmaten gedienstig, en kon daarentegen geen liegen noch snoeven verdragen. Hy was zeer haastig, doch het was haast wederom over. Hy hadt eene schone gestalte, zynde meer dan middelmatig groot, en eenigzins sterk van ligchaam, hebbende zeer lange blonte krullende haairen, en blauwe en levendige oogen. Hy ging weinig uit, en vondt zyn vergenoegen in de studien, by zyne kinderen, en in zyn tuin, welken hy zelf hadt aangelegt, en met allerhande schone bloemen voorzien. Gelyk hy een zeer groot genoegen vondt in zyne kinderen te onderwyzen, zo verzuimde hy niet de minste gelegenheit om de zelve altydt by zich te hebben, en wist de zelve zodanig te ondervragen, dat zy daar door niet moedeloos, maar grotelyks vermaakt wierden. Hy at weinig, en pleeg altydt daar onder te werken. In zyne jeugt hadt hy zich aangewend laat op te zitten, maar naderhandt heeft hy nooit over middernacht op blyven zitten, en is daarentegen 's morgens te vier uuren opgestaan. Het minste geraas kon hem wakker maken, en zo dra hy ontwaakte stondt hy op, schoon anderen nog te bedde waren. Deze levenswyze, en de gewoonte, die hem zyn geneesheer eenigen tydt herwaarts hadt aangeraden, van den wyn onvermengt te drinken, hadt zyn bloedt zodanig verhit, dat hy in het 57 jaar van zynen ouderdom een hete koorts kreeg, die hem binnen elf dagen wegsleepte. Hoewel hy in deze krankheit meest ylhoofdig was, zette hy echter 18 fabelen van Lochman over in Latynsche vaarzen, door hem voor het grootste gedeelte zelf op het papier gebragt. Maar de koorts overhandt nemende gaf hy Dacier, zyn eenigen leerling, gedurig by hem zynde, de zelve in de pen, die ze ook naderhandt heeft laten drukken. Hy stierf den 12 September in den jare 1672, en men zegt, dat hy van voornemen was geweest, den Roomsch-Katholyken Godsdienst wederom aan te nemen, hoewel zulks zeer bezwaarlyk met zyn voornemen, van naar Heidelberg te gaan, overeenkomt. Hy heeft een zoon nagelaten, die vele jaren Fransch predikant in Hollandt en Engelandt is geweest, maar naderhandt naar Vrankryk gaande, den Roomsch-Katholyken Godsdienst heeft aangenomen, en eene dochter, die met den beroemden Dacier trouwde, en zich door vele schriften vermaard maakte. Men heeft van hem de navolgende schriften: *Epistolæ Criticæ; Anacreontis & Sapphonis Carmina cum notis; Appollodorus cum notis; Phædri fabulæ cum notis; Lucretius cum notis; Horatius cum notis; Longinus cum notis; Justinus cum notis; Terentius cum notis; Æliani Historia cum notis; Luciani Timon & liber de Morte peregrini cum notis; Plutarchi vita Thesei; Xenophontis Convivium; Alcibiades prior Platonis; Plutarchus de superstitione*; en in het Fransch; *Methode pour commencer les humanitez; Vies des Poëtes Grecs*, enz. *Memoires pour la vie de Tanegui le Fevre par Grauerol; Les Origines de Caen.*

FABER, (TIMÆUS) een Nederlandsch rechtsgeleerde, geboren te Leeuwarden in Vrieslandt in den jare 1578, onderwees de jeugt eerst in zyne geboortestadt in de beginselen der geleerdheit, en wierdt vervolgens tot hoogleeraar naar Franeker beroepen. Hy stierf in 't jaar 1623, hebbende uitgegeven *Annot. Juris lib. I; Disput. anniversar. ad lib. IV. Instit. Justiniani*; enz. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

FABER, (VITUS) of *Gry du Faur*, heer van Pibrak, president van het parlement te Parys, was afkomstig van Toulouse, daar zyn geslacht door huwelyks-verwantschap met de voornaamste huizen en het bekleeden van de hoogste eerampten, voor 200 jaren reets vermaard geweest is. Na het leggen van den grondslag zyner letteroeffeningen te Parys trok hy naar Italië. Van daar te rug gekeert, verkreeg hy niet weinig aanzien by het parlement van Toulouse, dat hem, 25 jaren oud zynde, tot Raadsheer benoemde, wordende hem kort daar na het opperrechtersampt dier stadt opgedragen. Eenigen tydt daar aan ging hy met het karacter van ambassadeur op de kerkvergadering te Trente, om by het zelve de belangen van zynen koning te behertigen, en te handhaven. By zyne te rug komst in het jaar 1565 wierdt hy advokaat generaal by het parlement te Parys. Zyn schrander beleidt, in het wigtigste zyner eerampten gebleken, baande hem den weg tot hoger dingen. Hy ging met den nieuw verkoren koning Henrik van Valois naar Polen, en beantwoordde uit zyn name de afgezanten van de Republyk met de uiterste welsprekendheit; maar deze de doodt van zyn broeder Karel den IX hebbende vernomen, en naar Vrankryk geweken zynde, bevondt zich Faber in het uiterste levens-gevaar, in zo verre dat hy in een dik bosch naauwlyks de woede van het Poolsche graauw ontvlieden kon. Doch die oplopende gemoederen door zyne welsprekendheit weder verzacht en neergezet, nam hy zynen weg naar Vrankryk, schoon hy wel haast naar Polen wederkeerde, in hope van de kroon voor zynen koning nog te zullen behouden. Zyn oogmerk hier in niet kunnende bereiken, hadt hy echter het geluk van, meest door zyn toedoen, de vrede bevordert te zien: dit bewoog ook koning Henrik den III, om hem in 't jaar 1577 tot president au Mortier by het parlement te Parys te doen verkiezen, gelyk hy ook door de koningin van Navarre en den hertog van Anjou tot hunnen kancelier verheven wierdt. Hy is gestorven te Parys in 't jaar 1584 den 12 May, in den ouderdom van 56 jaren. Zyne gedichten, onder den naam van *Quatrains de Pibrak* bekend, zyn in de Griekſche, Latynsche, Turksche, Arabische en Persische talen overgezet. Boven dien heeft men van hem: *Recueil de Remonstrances; Louanges de la vie rustique; Response a la harangue faite a Henri III Roi de Pologne par l'Evêque d'Uladislavie, en François & en Latyn*; enz. *Pascal. in ipſ. vita. Sammarth. elog. l.* III. *Thuan. l.* LVIII. LXI. & *l.* LXXX. *Catel hist. de Lang. Blanchard. histoir. des pres. de Paris. Teissier eloges T.* II. *p.* 23 *seq.*

FABERTUS, (ABRAHAM) maarschalk van Vrankryk en gouverneur van Sedan, te Metz geboren, hieldt zich in zyne eerste jaren op by *Johan Lodewyk de la Valette*, hertog van Espernon, maar wierdt in later dagen door den kardinaal de la Valette ten hove gebragt. Hier op tot den krygsdienst overgegaan, kweet hy zich in alle voorkomende gelegentheden dapper. In het jaar 1636 was hy onder de troepen, die proviant binnen Hagenau brengen moesten: in dat zelve jaar woonde hy de belegering van Zabern by, en in het volgende die van de Landrecy, gelyk twee jaren daar na die van Chivas. De koning stelde hem, uit aanmerking zyner getrouwe diensten, aan als kapitein onder de garde: in dat zelve jaar tot legervoogdt verheven, stondt hy in den slag by Quiers aan het hoofdt van een esquadron uit het regiment de la Valette. Na het bywonen van de belegering van Arras en het slaan by Sedan, wierdt hy tot gouverneur der laatstgenoemde stadt en des zelfs kasteel aangestelt. In het jaar 1646 was hy hoofdgebieder in de verovering der Italiaansche vestingen Piombino en Portolongone. In 't jaar 1654 bemachtigde hy de de stadt Henay. In 't jaar 1658 in Augusty verklaarde hem de koning tot maarschalk van Vrankryk, welke eertrap hy niet lang bezeten heeft, vermits hy in het jaar 1662, den 17 May, in den ouderdom van 63 jaren gestorven is te Sedan en aldaar begraven in de kerk der Zwitsersche Kapucyners, die hy daar gesticht heeft. Men zegt van hem, dat hy de dag en het uur zyns doods zelve te voren ontdekte. By zyne vrouw Claudia Richardina de Clevant, gestorven te Parys den 13 February 1661, heeft hy gewonnen *Lodewyk*, genaamt marquis de Fabert, gouverneur van Sedan en kolonel van het regiment van Lotharingen, gesneuvelt in den slag van Candia den 25 Juny 1669. *Nicolaas*, en *Abraham*, beide jong gestorven: *Anna Deodata*, getrouwt in 't jaar 1657 te Metz met Louïs de Cominge marquis de Vervins en opperhofmeester des konings, doch deze gestorven in den jare 1663, ging zy een twede huwelyk aan met den marquis de Trelon. Daarenboven zyn onder zyne kinderen *Claudia*, huisvrouw van den grave van Quailus, en *Angelica*, getrouwt in 't jaar 1669 met Karel Brulart marquis de Genlis, en by een twede huwelyk met den marquis de Beuvron. *Perault les Hommes illustres T. II. p.* 79.

FABIA, of DE FABIEN, een doorluchtig Romeinsch geslacht, welker vier hoofdstammen geweest zyn, *Vibulanus, Ambustus, Maximus* en *Pictor*, uit alle welke naar het getuigenis der Roomsche schryveren het gemenebest voorname staatsmannen gezien heeft. In 't gemeen wordt gelooft, dat dit huis de naam van *Fabia*, of *Fabiana*, gekregen heeft van *Faba*, een boon, vermits iemandt uit het zelve ten tyde als de Romeinen den akkerbouw ter handt namen, zich zeer ervaren in het bonen-planten betoonde, gelyk dus de *Pisôs, Cicerôs* en *Lentuli* hunne namen van de linsen, cisers en erreten ontleent hebben. Maar anderen willen, dat die naam afstamt van *Fodio*, of *Fodiendo*, dat graven, spitten enz. uitdrukt. Het zy zo 't wil, het groot vermogen en aanzien van dit geslacht is kennelyk uit hun aanbodt om op eige kosten de Vejenten, onverzoenbare vyanden der Romeinen, te beoorlogen, hoewel de grote aanslag mislukte, in zo verre dat in den slag van Cremera den 18 July des jaars der stadt Rome 277, in 't 4 jaar der LXXV Olympiade, der wereldt 3507, voor Christus 472, wel drie honderd en zes menschen uit dit huis gesneuvelt zyn, blyvende een eenige overig, die ook tot de hoogste eerampten verheven is. Dionysius van Halicarnassus *lib. IX.* houdt dit alles voor verziert. *Tit. Liv. l. I.* 2. *Florus l. I. c.* 12. *Aurel. Victor de viris illustrib. cap.* 14. *Orosus lib. II. Plinius l. XVIII. c.* 3. *Macrob. l. I.* 6. *Ovid.*

Tot dit geslacht behoren naar zommige schryveren *Fabius*, genaamt *Celer* (de snelle), die Remus, broeder van Romulus, in het eerste jaar van Rome gedood heeft.

Q. Fabius Vibulanus, die geleeft heeft in het jaar der stadt Rome 250. Van dezen vindt men verscheide kinderen, als *Cæso, Marcus*, en *Quintus*, die zevenmaal het burgermeester-ampt bekleed hebben, in de jaren 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275.

De eerste zynde rentmeester met L. Valerius, zette zich tegen Cassius, hem beschuldigende, dat hy zich tot koning hadt zoeken te maken. Deze ongelukkige overtuigt zynde wierdt in 't jaar 269 omtrent het einde zyner regering van de rotse Tarpejus geworpen.

Q. of *M. Fabius Vibulanus*, die alleen overgebleven uit den slag van Cremera, burgermeester was in 't jaar 287 met Tib. Æmilius Mamercus, zynde zo wel in vrede als oorlog, niettegenstaande zyne jonkheit, het gemeen zeer voordeelig; is ook daar na nog tweemaal burgermeester geweest, namentlyk in 't jaar 289 met T. Quintus Capitolinus, en in 't jaar 295 met L. Cornelius, in welken tydt hy de Equen en Volscen t'onderbragt. In het jaar der stadt Rome 303 was hy tienman.

Een ander van den zelven naam is burgermeester geweest in 't jaar 331 met C. Sempronius Arratinus en hopman in 't jaar 339, hebbende zyne twee broeders *Marcus* en *Cæso* de zelve ampten bedient.

M. Fa-

M. Fabius Ambustus burgermeester met C. Pœtelius Baldus in 't jaar 394, welk ampt hy nog tweemaal bekleedde in de jaren 399 en 400. Deze heeft staande zyn twede burgermeesterschap de overwinnig behaald over de Valiscen, en ten derdemaal regerende, heeft hy over de Tiburtinen en Tarquinen gezegepraalt. In het jaar 403 was hy oppergezaghebber. Zommige schryvers noemen drie zonen van hem: (1) *Marcus Fabius*, generaal van de ruitery onder den oppergezaghebber Cornelius en vader van *Marc. Fabius Buteo*, die driemaal burgermeester is geweest. (2) *C. Fabius*, van wien *Fabius Pictor* gesproten is. (3) *Fabius Maximus*, bygenaamt *Rullianus*. Van dezen laatsten is *Q. Fabius Gurges* burgermeester in 't jaar 462 met D. Junius Brutus Scæva geweest. Deze streedt zo onvoorzichtig tegen de Samniten, dat men voornam hem op te ontbieden, doch zyn vader *Fabius Maximus*, die slag duchtende, boodt zich aan, eer de Raadt tot besluit kwam, om als luitenant onder zyn zoon het leger te gaan gebieden, 't geen hem toegestaan wierdt, en zo wel gelukte, dat de Samniten in dien kryg afgemaakt, Gurges over hen zegepraalde: zynde dus gelukkig door zyns vaders bystandt in zyne eere herstelt, als Cassiodorus, Eutropius en anderen verhalen.

Fabius Gurges was de vader van *Fabius Maximus*, bekend als zedemeester (*Censor*) van dien tydt. Van dezen is weder een *Fabius Maximus*, die met Sempronius Gracchus burgermeester was in 't jaar 541. Hy nam Apri gevangen, die de party der Carthaginenzen begunstigde, hy stierf voor zyn vader, nalatende *Q. Fabius Labeo*, burgermeester met P. Claudius Marcellus in het jaar 571. *Tit. Liv. lib.* XXXVII, XXXIX. Men zegt, dat hy twee zonen hadt: (1) *Q. Fabius Æmilianus*, burgermeester in 't jaar 609 met L. Hostilius Mancinus, en vader van *Fabius*, toegenaamt *Allobrogicus*. (2) *Q. Fabius Maximus Servilianus*, burgermeester in 't jaar 618 met L. Cæcilius Metellus, en tien jaren daar na schatmeester met C. Licinius Geta, die een zachtzinnig en deugdzaam man was, waarom hy den bynaam hadt van *Jupiters Kicken*, naar het zeggen van Festus. Uit dezen is *Fabius Maximus*, die van Cesar naar Spanje gezonden, door hem burgermeester gemaakt wierdt in 't jaar 709, uit wien gesproten zyn, *Paulus Fabius*, burgermeester in 't jaar 743 met Q. Ælius Tubero; en *Q. Fabius Maximus*, burgermeester in 't jaar 144 met Julius Antonius de Afrikaan. *Dionys. l. V.*

FABIANUS, paus, een Romein van geboorte, opvolger van Antherus in 't jaar 236. In zynen tydt is de kettery van Navatius opgekomen: men zegt dat een duif onder de plegtigheit der verkiezing boven zyn hoofdt zwevende een voorteken gaf, dat hem Godt verkoren hadt tot bestiering zyner kerke: thans veelzins door tyrannen en godloze ketteren beroerd. Hy heeft op de grafplaatsen der martelaren verscheide kerken doen bouwen, en de stadt in 14 hoeken verdeelende, stelde hy zommige menschen aan om het leven der bloedgetuigen te beschryven. Veertien jaren, elf maanden en zo veel dagen heeft hy geregeert; hoewel men daar omtrent niet eens is. Eusebius geeft hem 13 jaar, beginnende met het jaar 238 en eindigende met het jaar 251. De registers van Bucherius en Mabillon geven hem 14 jaren, een maandt en 10 dagen. Men tekent zyne doodt den 20 January 250. De beste tydrekening is die van Cyprianus, die ons leert dat Fabianus gestorven is in 't begin van de vervolging onder Decius. dat is in 't jaar 250, en dat is al het zekere dat men van zyn leven weet. De decretale brieven, die men hem toeschryft, zyn naar alle waarschynlykheit verdicht. *Euseb. Hist. l. VI. c. 22. seqq. Anastas. in ipsius vita. Platin. Baronius an.* 238. 442. *& seqq. Jacob. Biblioth. Pontif. M. du Pin Biblioth. des Aut. Eccl.*

FABIIS, (GABRIEL DE) van Lentini of Leontini in Sicilië, is uit het geslacht der Fabiën van Genua in 't jaar 1605 geboren, en was een zeer geleerd en deugtzaam man. Den grondt in de Philosophie en geneeskunde te Napels gelegt hebbende wierdt hy tot Doctor verheven, en gaf van zyne bekwaamheit zeer vele blyken. Hy was ook wel onderlegt in de scholastike en zedekundige Godgeleerdheit; daar nevens in de beschaafde wetenschappen en in de geschiedenissen zeer ervaren, en een goed dichter. Hy stierf in 't jaar 1668, in den ouderdom van 63 jaren, nalatende een werk onder den tytel van: *Pyramides encomiorum & elogia*; en *Anagrammatismus*; *Epigrammata*; *Disticha*; *Problemata*; *Emblemata*; *Prcemoschemata*, *& Hymni. Bibliotheca Sicula.*

FABILIUS, een Griekschdichter. Hy leefde in de III eeuwe, was de leermeester van keizer Maximinus den jongen. Hy heeft vele *Epigrammata* of opschriften, inzonderheit op de beeltenis van zynen leerling, nog een kindt zynde, gemaakt. Men kan van hem lezen by *Julius Capitolinus*, in het leven van de jonge *Maximinus*, door hem opgedragen aan *Constantinus*, *c.* 1.

FABIOLA, eene Godvruchte weduwe uit het beroemde huis der Fabien. Deze, met een naar zyne wellusten levenden man getrouwt verliet hem door afkeer zyner gruwelen, trouwende staande zyn leven in eenvoudige onkunde met een ander. Na de doodt van dezen tweden man, haren misslag en overtreding van de lesse des Euangeliums hebbende bemerkt, bedekte ze haar zelve in het aanzien van geheel Rome met een zak, en stelde zich op paasch-avondt tegen over S. Jan van Lateraan onder de penitenten, dat is die boete opgelegt was. Daar na verkocht zy alle hare goederen, die bestedende ten dienste den armen, ten welken einde zy verscheide landen doortrok, komende zelfs in 't jaar 395 te Jeruzalem, daar zy een geruimen tydt bleef by den H. Hieronymus, die haar de H. Schriften verklaarde: tot dat ze door een inval der Hunnen in de landen van het Oosten genoodzaakt wierdt naar Rome weder te keren. Van daar naar Ostia getrokken, heeft ze op die plaats een gasthuis gebouwt; stervende kort daar na in 't jaar 400. *Hieronym. Ep. XXX. ad Ocean.*

FABIUS, bisschop van Antiochië: in de III eeuwe men zegt dat hy door een brief van *Novatianus* byna tot des zelfs dwaling vervoert, maar door het schryven van paus *Cornelius* en *Dionysius* van Alexandrië weder te recht gebragt is. Hy is gestorven omtrent het jaar 253, hebbende de kerk van Antiochië niet meer dan twee jaren bestiert. *Euseb. in Chronic. & lib. VI. hist. Baron. an.* 255. *n.* 37. *&c.*

FABIUS, een hopman in het leger van den groten Pompejus. Hy was in de belegering van Jeruzalem een van de eerste die de galdery des tempels beklom. Gouverneur van Damas zynde, hadt hy last om Herodes tegen Antigonus, koning der Joden, by te springen; doch liet zich door geldt omkopen. *Josephus.*

FABIUS AMBUSTUS, (MARCUS) burgermeester met Q. Capitolinus, daar na met M. Popilius, en nog eens ten twedemaal met gemelden Capitolinus. Hy droeg den toenaam van Ambustus, omdat hy omtrent zyn heup of dy van den blixem getroffen was, waar van die naam tot het geheel geslacht is overgegaan. *Tit. Liv. lib.* IV. *cap.* 52, 58, 61. *Arnob. l.* IV. *Salmas. over Solin. p.* 804. 812 *&c.*

FABUS CERILIANUS, een historieschryver. Zie CERILIANUS.

FABIUS DORSENIUS, of DOSSENUS, een schryver der googchelspelen, by de Romeinen *Atellanes* genoemt, naar de naam van eene stadt *Atella*, gelegen tusschen Capua en Napels, daar ze eerst zyn uitgevonden. Zyn leeftydt is niet wel te bepalen. Plinius, die van hem spreekt, haalt ook eenige zyner vaarzen aan. *Plin. l. XIV. ep.* 13. zo kan men van hem lezen *Horat, ep. l. II. en Seneca ep.* 89.

FABIUS LEONIDA, een Italiaansch dichter, zyne werken uitnemend bearbeidende, zo dat hy ze ter verkryging der gewenschte volkomenheit wel tienmaal hervatte. *De Vigneul-Marville Melanges d' Histoire &c. p.* 218.

FABIUS MARCELLINUS, een historieschryver in de derde eeuwe, die geleeft heeft voor Diocletianus en na Alexander Severus. Lampridius bericht dat hy het leven van Alexander Mammæus beschreven heeft. Vopiscus in het leven van Probus trekt hem aan, als hy getuigt, geen toeleg te hebben om Salustius, Tit. Livius, Tacitus of Trogus na te volgen, maar Marius Maximus, Suetonius en Fabius Marcellinus. Vossius gewaagt van een oud opschrift, dat men vindt te Tarracona in Spanje, daar zyn naam in te lezen is; 't is echter onzeker of dat voor zyn of zyns zoons naam moet gehouden worden, en gevolglyk of die inscriptie hem of zyn zoon raakt. *Vossius de Hist. Lat. l. III.*

FABIUS MAXIMUS, bygenaamt *Rullianus*, was de eerste die uit het geslacht der *Fabien* den toenaam van *Maximus*, dat is de *allergrootste*, verkregen heeft, om dat hy het gemene volk het schikken der verkiezingen ontnam. In het jaar der stadt Rome 429, der wereldt 3659, voor Christus 325 was hy generaal der ruitery, wanneer hy niettegenstaande het bevel van den oppergezaghebber Papyrius, om in zyn afwezen niet te stryden, het leger der Samniten manhaftig aanviel, en over het zelve eene volkomen overwinning behaalde; willende dus tegen gegeven last strydende, veel liever zyn leven aan de strengheit der Romeinsche wetten opofferen, als zyn vaderlandt van zo groot een voordeel, by deze gunstige gelegenheit, beroven: wanneer ook Papirius van Rome wedergekeert, hem naar de wet wilde doen sterven, erkende beide het leger en het Roomsche volk zynen uitnemenden dienst ten hunnen voordeel, en redde hem van eene anders gewisse doodt. Vyfmaal was hy burgermeester, namentlyk in de jaren 432, 44, 46, 57 en 59, eenmaal *Censor* of zedemeester, in 't jaar der stadt Rome 449, en *Dictator* of oppergezaghebber in 't jaar der stadt Rome 450, der wereldt 3680, voor Christus 304. By alle welke eerbedieningen hy den roem verkreeg, van niets te hebben verzuimt, dat tot welstandt van het gemenebest en luister van zyn huis strekken kon. Hy heeft gezegepraalt over de Appuliërs en Luceriërs, daar na ook over de Samniten, Galliërs, Umbriërs, Tusciërs en vele andere volkeren. Zedemeester zynde wilde hy niet dat de vrygemaakte onder die gene gestelt zouden worden, die de *Tribus* dat is wyken of vyf en dertigste delen van het Roomsche volk uitmaken. Ten twede male tot het zelve eerampt genodigt, sloeg hy het af, zeggende, dat zulks streedt tegen het gewoon gebruik van het gemenebest. Deze zelve heeft eerst ingestelt, dat alle Romeinsche ridders op den vyftienden van July op witte paarden reiden zouden van den tempel der Eere tot aan het Kapitool. *Aurel. Victor de viris illustr. c.* 32. *Livius l. XVIII, XIX. Eutrop. l. II. Valerius Maxim. Florus. Plin. l. VII. c.* 4.

Q. FABIUS MAXIMUS, toegenaamt *Verrucosus* wegens een wrat, die hy op zyn lippen hadt: nog hadt hy om zyne goedertierenheit den bynaam van *het kleine schaap*, en wierdt ook genaamt *Cunctator*, de *draalaardt*. Hy was een van de grootste kapiteins van zynen tydt, die vyfmaal tot het burgermeesterschap verheven is in de jaren der stadt Rome A. 525, 26, 39, 40 en 45. In den jare der stadt Rome 524, der wereldt 3754, voor Christus 230 was hy Censor, of zedemeester met M. Sempronius Tuditanus, en in 't jaar der wereldt 3762, voor Christus 222 wierdt hy *Dictator*, of oppergezaghebber. By zyne eerste regering als burgermeester versloeg hy de Liguriërs, doende ook vervolgens het gemenebest uitmuntende diensten; inzonderheit in het tydsgewricht, dat het zelve als tot het uiterste gebragt was, door het verslaan van den burgermeester Flaminius by het meir Thrasimene in het jaar 537. Te dier tydt nam men toevlucht tot het beleidt van *Fabius Maximus*, die *Dictator* gemaakt wierdt; hy bediende zich van een zonderlinge manier van oorlogen, waar door hy de gemelde naam van *Cunctator* verkreeg, want zich nooit in het veldt begevende tot den strydt met Hannibal zynen vyandt wegens de zwakheit van zyn leger, deedt hy niet anders dan der vyanden bewegingen in acht te nemen, zyne vyanden steeds op de hielen te volgen en zich zelve voordeelig te lege-

legeren en wel te besluiten, dat Hannibal afmattende, buiten staat stelde tot eenige onderneming, en dus met dit feldzaam gedrag als tot wanhoop bragt, in zo verre dat de Afrikanen door gedurig lasteren en schelden op de Romeinen, de zelve zochten te vertoornen en dus tot een openbaar gevecht uit te lokken. Op zekeren dag deedt Hannibal Fabius boodschappen, dat indien hy zo een manhaftig heldt was, als hy wilde dat men van hem geloven moest zou hy op het openveldt uittrekken en den stryd met hem wagen. Hier op liet Fabius met veel koelheit antwoorden; was Hannibal zo groot een krygsman, als hy zich vermeette, hy zou my tot vechten noodzaken. Hy hernam Tarentus in het jaar der stadt Rome 545, der wereldt 3775, voor Christus 209, brengende het beeldt van Hercules van daar naar het Kapitool. Na dat hy met de vyanden was overeengekomen om de gevangenen los te laten en uit te wisselen, en daar op de toestemming van den raadt niet verwerven kon, verkocht hy, om in staat te zyn van woordhouding, alle zyne goederen. Van zyne doodt spreken *Tit. Livius* en *Plinius* verscheidentlyk; in 't gemeen houdt men dat hy in een hogen ouderdom gestorven is in het jaar der stadt Rome 552, der wereldt 3782, voor Christus 202; ten tyde als Marc. Servilius Geminus en T. Claudius Nero burgermeesteren waren. *T. Liv. lib.* XXII, XXIII, XXVII, XXX. *Plin. lib.* V. *cap.* 53. *Aurel. Max. lib.* V. *cap.* 2. *Plutarchus in zyn leven. Florus lib. II. Aurel. Victor de viris illustr. cap.* 43. *Polybius lib. III.*

FABIUS MAXIMUS, bygenaamt *Allobrogicus*, was van veel aanzien en achting, beide om zyn beleit en dapperheit. Den naam van *Allobrogicus* heeft hy verkregen, wanneer hy aan den oever van de Iser met Bituitus, koning der Auvergnen, gestreden en zyn leger verslagen hebbende, de Allobrogen onder het juk bragt, makende van een gedeelte van het hedendaagsch Languedok Dauphiné en Savoje dat wingewest, dat de Romeinen Provincia Narbonensis noemden. In het jaar der stadt Rome 633, der wereldt 3863, voor Christus 121, was hy burgermeester, met Opimius Nepos, en 't jaar der stadt Rome 649, der wereldt 3879, voor Christus 105 was hy zedemeester. Hy liet een zoon na van den zelven naam, die naar het getuigenis van Valerius Maximus wegens zyn schandelyk gedrag van 's vaders erfhezit berooft wierdt. *Vellejus Paterculus l. II. Valer. Maxim. l. III. c.* 5. & *l. VI. c.* 9. *Cicero pro Front. & Muren. Cassiodor.*

Q: FABIUS MAXIMUS, zoon van den Dictator Fabius, was burgermeester in 't jaar der stadt Rome 540, der wereldt 3770, voor Christus 214. Deze zyn vader te paardt ontmoetende, en geen de minste beweging ziende om uit zynen zadel af te treden, zondt tot zynen vader, met bevel dat hy van zyn paardt afsteigen zou om hem als burgermeester te eerbieden: de vader daar op den zoon omarmende, betuigde zulks te hebben gelaten ter beproeving of zyn zoon wel wist wat het was een burgermeester van Rome te zyn. Betuigende dus deze edelmoedige Romein meer genoegen te nemen in de bewaarde achting van het burgermeesterschap door zynen zoon dan in de eerbiedt, die hy hem als vader schuldig was. *Plutarch. Valer. Maxim. l. II.*

Q. FABIUS SERVILIANUS, opper-priester te Rome, en burgermeester met Lucius Metellus in het jaar der stadt Rome 612, der wereldt 3842, voor Christus 142. Hy wierdt naar Spanje gezonden tegen Viriatus, die hy in den beginne overwon, vervolgde en in een zyner steden verdreef; doch namaals in een uitval door Viriatus geslagen, wierdt hy genooddrukt af te deinzen en op slechte voorwaarden vrede te maken. Hy heeft verscheide boeken geschreven *de jure Pontificio*, ook eenige Jaarboeken, daar niet meer dan eenige stukken van overig zyn. *Livius. Florus &c. Vossius de Hist. Lat. lib. I. cap.* 7. *Fabric. Bibl. Lat.*

Q. FABIUS PICTOR is de eerste onder de Romeinen die de geschiedenissen in ondicht geschreven heeft; waar om hem Livius noemt *Scriptorum antiquissimus, & longe antiquissimus auctor*, dat is: de oudste der schryveren en ver de oudste autheur. Het werk, dat wy van hem of onder zynen naam hebben, is van *Annius Viterbiensis* valschelyk ingedrongen. Vele vermengen hem met andere van den zelven naam, als onder anderen met een vermaard rechtsgeleerde, daar Cicero van spreekt, waar van de nieuwsgierigen Vossius kunnen raadplegen, die het duisterste daar omtrent ontzwagtelt, en van verscheide schryvers, die den zelven naam dragen gewaagt. In het jaar der stadt Rome 534, der wereldt 3764, voor Christus 220, nam hy het ampt van een provinciale rentmeester waar, en wierdt naar den befaamden slag van Cannas tot de Godspraak van Apollo te Delphos gezonden om de zelve te raadplegen wat eindelyke uitkomst de Romeinsche nederlagen hebben zouden? Het geslacht, waar uit hy gesproten is, kreeg den toenaam van *Pictor*, omdat de oudste van het zelve den tempel van de godinne Salus te Rome geschetst heeft. *Vossius Hist. Lat. lib. I. cap.* 3. *Tit. Liv. lib.* I. & II. *Grotius de Vitis Ictor l.* I. *c.* 4. *Hanckius de Rom. script. P.* I & II. *c.* 1.

FABIUS RUSTICUS, een geschichtschryver, die geleeft heeft onder de regering van Claudius en Nero. Wy leren uit Tacitus, die in het 13, 14 en 15 boek van zyne Annales de werken van Rusticus vermeld, dat hy een byzonder vriendt van Seneca geweest is. Gemelde Tacitus noemt hem in het leven van *Agricola* de netste onder de nieuwe schryveren.

FABIUS SABINUS, een vermaard rechtsgeleerde, leerling van Papinianus, Raadsheer van den keizer Alexander, zoon van Mammæus; hy wierdt genaamt de *Cato* van zynen tydt. *Rutil. in Fabio Sabin. Vigner an. J. Chr.* 224.

FABRATERIA, eene Romeinsche volkplanting in het lant der Volscen, en tusschen Aquino en Fregelles. *Plin. lib.* III. *cap.* 5. *Juvenal. Satyr.* 3. *Sil. Ital. l.* VIII. Tegenwoordig draagt het de naam van *Salvaterra*, en is onder de leengoederen van den paus en het koninkryk van Napels, omtrent acht mylen van Aquino.

FABRETTI, (RAPHAEL) een Italiaan van Urbino, een zeer verstandig kenner en liefhebber van oudheden, is gestorven te Rome in het 80 jaar van zynen ouderdom op den 7 February des jaars 1701. Hy heeft geschreven, *de agris & aquæductibus veteris; de columna Trajana Syntagma; Apologema adversus Gronovium; Inscriptionum antiquarum explicatio*; men kan van hem breder bericht vinden in het boek, *Monumenta Veteris Antiq. Memoires du Temps.*

FABRI, een geslacht, van een Italiaansche familie afkomstig uit de stadt Piza in Toskanen, daar het zelve zeer gebloeit en de hoogste eerampten en staatbedieningen bekleed heeft, zo dat alle schryvers van het zelve huis met veel lof spreken.

Twee takken uit dit stamhuis hebben zich op onderscheide tyden in Vrankryk vast gemaakt, de eene in Provence sedert de regering van S. Lodewyk, de andere is die van *Fabri Moncault* in Languedok, na de regering van koning Karel den VIII.

Die van Provence hadt zyn afkomst van *Hugues* of *Hugo Fabri*, zoon van *Jan Fabri*, edelman en burger der stadt Piza. Deze bevondt zich te Acre, als de koning S. Lodewyk op zyn eerste reize daar was. Met zyn te rug komst uit het H. Landt verzelde hy dien vorst naar Vrankryk tot de ontscheping te Hieres in Provence, daar hy den 3 July 1254 aanlandde. *Hugo* naauwlyks ontscheept, verviel in een gevaarlyke krankte, die hem noodzaakte in die stadt te blyven. De koning, eene byzondere achting voor hem hebbende opgevat, beval hem aan de voornaamste inwoners, die hem tot de volkome herstelling met de uiterste zorgvuldigheit verzorgden. Zyne bekwaamheit ontdekte zich in het beslissen van een verschil, dat tusschen de hoofden van het kasteel en de kommandanten der stadt ontstaan was, waar in zyne wyze raadgeving, meest gevolgt, zulk een achting voor hem verwekte onder alle de burgers, datze hem tot de waardigheit van drossaardt en kastelein van de fortresse dier plaats verkoren, 't geen ter dier tydt van een groot gevolg was. *Karel*, graaf van Provence, verkreeg deze stadt d'Hieres door tusschenspraak van *Hugo Fabri*, en wierdt de overeenkomst daar omtrent gesloten op het paleis van Tarascon in het jaar 1275. Deze prins maakte hem gouverneur van de sterkte, waar aan hy sterk liet arbeiden tot vermeerdering van des zelfs werken, schoon het eerste voltooit wierdt door zyn zoon *Ycard Fabri*, die zyn opvolger zynde, ook gebouwt heeft een poort, die nog heden ten dage te zien is, en den naam draagt van *Cafabri*, dat zo veel wil zeggen als de poort van *Ycard Fabri*, des zelfs stichter. Men zag zelfs nog onlangs in deze stadt de wapens van dien eersten Hugo Fabri, zynde een goude leeuw in een zwart veldt met snuiten gewapend, en omzet, gelyk nog heden gevoert worden van de genen, die uit dit huis afkomstig zyn.

Hugo dan zich zelve bevestigt en zyn verblyf hier zeker ziende, gaf zich in huwelyk met Maria, dochter van Ycard here van Soliers, uit welk huwelyk alle de *Fabris* in Provence afkomstig zyn, namelyk, *Fabri de Rians*, die ingewikkelt is in de huizen van *Vallebelle* en *Perrier*; *Fabri*, heer van S. Julien. Dit huis is uitgestorven. *Fabri de Bras*, die nog leeft te Cadiera in het gebiedt van Milanen: Nog was 'er een tak van *Portanier*, gesproten uit *Amadeus Fabri*, gouverneur van het kasteel van Hieres, waar van een zoon, *Guilaume* of *Wilhelm Fabri*, den wapenhandel verlaten en met de oeffening in de rechtsgeleerdheit verwisselen moest, zynde op die voorwaarde erfgenaam verklaart van zyn oom Elzias Portanier, een groot rechtsgeleerde, zynde boven dien verplicht zyne wapens te voeren, die hy met die van *Fabri* verdeelde, 't geen dus geduurt heeft tot op mevrouw de kancelaresse Sequier, en mevrouwe de marquisinne van Pompadour, haar zuster, die in een doorluchtig nageslacht vele hertogen, pairs en maarschalken van Vrankryk tellen.

Voor het overige dient tot opheldering van dit geslacht in Provence, dat uit het zelve gesproten zyn een kardinaal en vyf bisschoppen. *Jean* of *Johannes Fabri*, bisschop van Tulles in 't Limosin, is tot kardinaal verheven door paus Gregorius den II; *Pierre* of *Petrus Fabri*, bisschop van Marseille in 't jaar 1361; *Jean* of *Joh. Fabri*, bisschop van Chartres in 't jaar 1379; *Adbemar Fabri*, bisschop van Geneve in 't jaar 1385; *Petrus Fabri*, bisschop van Lautour en daar na van Rieux, in de jaren 1485 en 1487. *Jean*, vryheer van Montbas, bisschop van Limoges in 't jaar 1498. Hy was een zoon van eenen *Perette Fabri*; *Nicolás Fabri*, abt van Guitre, heer van Peiresc, Raadsheer in 't parlement van Provence, heeft in het graf den roem weggedragen van een der verstandigste mannen geweest te zyn van zynen tydt door zyne nagelate werken over de oudheden. Behalven deze zyn 'er nog geweest beroemde rechtsgeleerden en vele grote bewinds lieden in de hoogste rechtbanken van Provence, welker nagedachtenis geëerbied wordt.

De twede tak van *Fabris* stamhuis heeft zich nedergeslagen in Languedok, en sproot uit *Petrus Fabri*, burgermeester der stadt Piza, broeder van *Hugo Fabri*, die koning S. Lodewyk gevolgt is, en zyn deze beide kinderen van *Jean Fabri*, edelman en burger der stadt Piza. Uit dezen *Petrus Fabri* is in de achtste graadt afkomstig *Lodewyk Fabri*, die in het jaar 1494 aan het hoofdt van die party was, die Piza wederbragt onder het gebiedt van koning Karel den VIII. Robert de Balsak, heer d'Eutragnes, tot gouverneur van gemelde stadt en kasteel aangestelt, trouwde met Lancia Fabri, zuster van dezen Lodewyk.

Lodewyk Fabri heeft zich nedergeslagen in Languedok, zynde zyn zwager Robert d'Etrangues (die gouverneur van Beaucaire geworden, Piza verlaten hadt) gevolgt, daar het nageslacht van gemelden Lodewyk nog tegenwoordig bestaat in den persoon van

Lo-

Lodewyk Fabri, graaf van Moncault, weleer kapitein van een bende van 500 edellieden, luitenant generaal van 's konings legers, gouverneur van de citadelle van Beſançon, ridder van de koninklyke orde van S. Lodewyk, vader van *Henrik Fabri*, grave van Autrei, kolonel van het regiment de la Sarre, mitsgaders van de mevrouwen Moncault en Fagi.

Uit deze twede ſtaak zyn verſcheide heeren van groot aanzien in de republyk van Florence geſproten: *Jean Fabri* is geweeſt Podeſtat, hoofdrechter der Florentynen in het jaar 1284. *Antony*, *Mattheus* en *Laurens Fabri* zyn geweeſt oppermeeſters van de juſtitie; *Hugo Fabri* is geweeſt heer en prioor der vryheit (*de la Liberté*); *Paulus Æmilius Fabri* was hoofdgebieder der galeien van Florence. Doch ſedert hunne beveſtiging in Vrankryk hebben ze dien konig, gehoorzaam en getrouw gedient; *Johannes Fabri* is geweeſt 's konings ſtedehouder in de ſtadt en het kaſteel Bagnols. *Pierre Fabri*, de twede van dien naam, was kapitein van de compagnie der ordonnancie van den konneſtabel van Bourbon, van twee honderd Maitres. *Pierre Fabri*, de derde van dien naam, kapitein van een compagnie ligte paarden. *Antony Fabri*, hoofd-gebieder der marinen van de Middelandſche zee; vader van *Louis Fabri*, de twede van dien naam, luitenant generaal; wiens zoon geweeſt is *Henrik Fabri*, kolonel van het regiment de la Sarre, gelyk boven gemeld is.

Hun maagſchap was doorluchtig, zo wel in Toskanen, als ſedert hunne beveſtiging in Vrankryk: die van Baune verzwagerden hen met de heeren d'Avejau, waar van een geweeſt is luitenant generaal van 's konings troepen, hebbende twee zonen, beide kapiteins onder het regiment van des konings gardes; daarenboven met de huizen *d'Eſtaing* en *de la Farre*, ook zynze verbonden met het huis van *Beauvoir du Roure*, dat hen doedt afdalen van het huis van *Grimoard*, uit het welk paus *Urbanus* de V geſproten is, en dat van *Rovere*, waar uit paus *Sixtus* de IV, en *Julius* de II voortgekomen zyn; dat verzwagerde hen met de huizen *van Luſſan* en *Polignak*; en dat van *Gorce* vereenigde hen met die van *Aché* en *Montenar*, marquis van Monfrin; dat van *Cabries* verbondt hen met het huis van *Gimel*, behalven een groot getal andere aanzienelyke huizen meer.

Lancia Fabri, die getrouwt was met Robert de Balſak, heer d'Etrangues, was moeder van verſcheide ridders van de orde van den H. Geeſt, vermits uit haar geſproten is het gehele huis van Balſac d'Etrangues, dat het geſlacht van *Fabri Moncault* met een groot aantal zeer voortreffelyke huizen verzwagert heeft.

Men kan van dit ſtamhuis nazien *Noſtrodamus hiſtoire de Provence*, en *Barthel. Friſon. Gaſſendi. Soliers.* enz.

FABRI, (HONORATUS) een goed wiskundige en Godgeleerde, geboren in de Franſche provincie Bellay in het jaar 1607. Hy begaf zich in den jare 1626 te Avignon in de ſocieteit van Jeſus, en is omtrent het einde van de XVII eeuw geſtorven, na dat hy in het gymnaſium van Lions 14 jaren hadt geleeraart, en naderhandt pauſſelyke biechtvader te Rome geweeſt was. Zyne werken zyn: *Philoſophia univerſa*; *de linea ſinuum opuſc. geometr.*; *Dialog. Phyſic. de motu terræ*; *Synopſis optica*; *Phyſica, V. Tom. in 4. Summula Theologiæ*; enz. Men zegt, dat hy ook onder den naam van *Bernardus Strubrockius* geſchreven heeft *notæ Vendrochii*; als mede, *Refutatio 18 epiſt. Montaltii. Sotwel Bib. S J.*

FABRIANO, eene Italiaanſche ſtadt gelegen in den kerkelyken ſtaat, en het markgraafſchap van Ancona, aan de voet van het Appenynſche gebergte en op de grenzen van het hertogdom Urbino. Zy is bekend door het ſchoon papier, dat men daar maakt, behalven dat het een dier plaatſen is, die men noemt de vier kaſteelen van Italië, welker eene is Crema in Lombardië; 't andere, Prato in Toskane; 't derde, Barule in Pouille; en eindelyk Fabriano, in het markgraafſchap van Ancona, omtrent vyf mylen van S. Sevenna en zes van Matelica. Paus Nicolaus de XV heeft deze ſtadt herbouwt en door Bernard Roſſelin doen vergroten, die ook op bevel van dien paus de kerk van S. Franciscus geſticht heeft. Alexander de VI heeft ze met veel ſchone gebouwen verſiert, en onder anderen met de fontein, die op de markt is. Verſcheide kloosters en ryke abdyen, welker kerken met marmerſtenen, verguldſel, treffelyke ſchilderyen en ſnywerken zyn opgepronkt, maken deze ſtadt berucht. Het ligchaam van den heiligen Romuald ruſt in de kerk van Camaldoli, die hy geſticht heeft. Daar is de hoofdabdy van de vergadering van Sylveſter, een orde van S. Benedictus. De vaders van den Olyf-berg, een andere vergadering van de zelve orde, hebben daar het klooſter van S. Catharina; alle welke kerken met veel ſchilderyen van Gentil, Fabriano, Guerchin, Guide en anderen verſiert zyn. *Baudrand Nouvelle relation d'Italie.*

FABRICÆ, zekere werkplaatzen onder de Roomſche keizeren, in welke pantzers, ſpieſſen, ſchilden, ſtormhoeden, bogen en andere krygsbehoeftens gemaakt wierden; vyftien zulke werkhuizen, alle in byzondere ſteden geplaatſt, hadt men in 't Ooſten en negentien in 't Weſten. Die daar in ſmeedden of arbeidden, wierden *Fabricenſes* genoemt. Men koos daar toe geſchikte lieden, die het gemenebeſt niet ten laſte waren, en moeſten de zulke met hunne kinderen al hun leven in diergelyk een werkhuis verblyven, waarom zy ook, ter onderkenning van anderen en voorkoming van 't verlopen, met een merk op den arm gebrand wierden. Hadt iemandt, ſchilden gemaakt hebbende, het werk verlaten, moeſt al het gene die werkplaats te goed hadt zulks boeten; daarentegen, indien iemandt zonder erfgenamen kwam te ſterven, deelden zy zulks onder malkanderen. *Pancirollus not. imp. Orient. & Occid. Gutherius de Offic. dom. Aug.*

FABRICIUS, een brug der ſtadt Rome, gebouwt door den burgermeeſter *Fabricius* en naar zynen naam genoemt. *Horat. l. II. Sermon. ſat.* 3. Tegenwoordig draagtze den naam van *Ponte di quarto capi.*

FABRICIUS, (ANDREAS) prooſt van Oettingen, in Zwaben, geboren in een klein dorp in het landt van Luik. Hy oeffende zich in de wysgeerte en Godgeleerdheit onder zyn broeder Geofroi Fabricius, tot dat hy zelf bekwaam wierdt geoordeelt, gemelde wetenſchappen te Loven te leeraren. Door zyne kennis grote achting verworven hebbende, nam hem de kardinaal Otto van Augsburg op onder zyne ſtaatsdienaren, en verzondt hem naar Rome, daar hy onder de regering van paus Pius den V zes achtereenvolgende jaren verbleef. By zyne te rug komſt wierdt hy Raadsheer gemaakt van de hertogen van Beyeren, die hem ook de prooſdye van Oetingen verzorgden; waarop hy in het jaar 1581 geſtorven is. Hy heeft geſchreven: *Harmonia Confeſſionis Auguſtanæ*; *Tragœdia Chriſtianæ*, en andere werken meer. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Miræus de ſcript. ſec.* XVI.

FABRICIUS, [ANDREAS] een zoon van Georg Fabricius, geboren in het jaar 1635 te Treuenbritzen in de Mark Brandenburg, was aartsdeken van de kerk van S. Jan, en ſenior te Maagdenburg. Hy ſchreef: *Corona pœnitentiæ Spiritualis*; *Poſtilla epiſtolaris conſcientiarum*; *conciones funebres*, en ſtierf den 16 Juny des jaars 1686, in den ouderdom van 51 jaren. *J. Albert. Fabricii Centuria Fabriciorum.*

FABRICIUS, (ANDREAS) van Chemnitz, broeder des beroemden Georg Fabricius, was predikant te Nordhauzen, en naderhandt te Eisleben, gaf in het jaar 1551 in vaarzen uit: *Chriſtus lachrymans*, als mede in het jaar 1569 in 't Hoogduiſch: *Berecht van de wet Gods*; en eenige andere Godgeleerde werken.

FABRICIUS (BRITIUS) een Jeſuit in Italië, ſchreef; *Synopſis ſcripturæ S. univerſæ probatis auctoribus excerpta*, en ſtierf in het jaar 1656. *Ibid.*

FABRICIUS, (CAMPOLINUS) van Verona. Onder des zelfs naam kwam in het jaar 1660, toen Lodewyk de XIV met de Spaanſche infante Anna Thereſia trouwde, een boek in het Franſch uit, genaamt: *Discours de la contrarieté d'humeurs entre de certaines nations &c.* waar van *Fr. de la Mothe le Vayer* de autheur is, maar die zeer veel uit een Spaanſch ſchryver Car. Garſia heeft genomen. *Ibid.*

FABRICIUS CAPITO. Zie CAPITO. (WOLFGANG FABRICIUS)

FABRICIUS, (ERICUS) van Stokholm, bloeide omtrent het jaar 1617, en ſchreef: *Introductio hiſtorica*; *canon Theologicorum principiorum*, en *Eteometrum. J. Alb. Fabricii Cent. Fabriciorum.*

FABRICIUS, (FRANCISCUS) een geneesheer van Roermond geboortig, practiceerde te Aken, en ſchreef in het Latyn: *de balneorum, quæ ſunt Aquisgrani & Porceti, natura ac facultatibus*, en *Conſilia de Artithride.* Ook heeft hy *den Lydenden Chriſtus* van Gregorius Nazianzenus uit de Griekſche in Latynſche vaarzen overgebragt, en is den jare 1572 overleden. *J. Albert. Fabricii Cent. Fabriciorum.*

FABRICIUS, (FRANCISCUS) een beroemd taalkundige, zoon van Joh. Fabricius Rolland, die de beroertens der Wederdopers te Munſter beſchreven heeft, geboren te Duren, eene ſtadt in het hertogdom Gulik. Na eenig ontvangen onderwys in zyn vaderlandt trok hy naar Vrankryk, om Adrianus Turnebus en Petrus Ramus te horen. In het 1563 wierdt hy Rector van de ſchole te Duſſeldorp, welk ampt hy met zeer veel yver waarnam; makende door zyne geleerdheit vele vrienden, als onder anderen de beide Uyttenhovens, Junius, Zwingerus, Xylander, en Lambinus. Tien jaren lang de jeugt met veel getrouwheit en voordeel onderwezen hebbende, ſtierf hy te Duſſeldorp in het 47 jaar van zynen ouderdom, den 25 May des jaars 1573, gelyk uit dit tyd aanwyzend vaars te zien is:

Septenas VoLVens beLLICIta LVna CaLenDas
Fato FabrICII trIſtIa ſIgna Dabat.

Hy heeft geſchreven de hiſtorie van *Cicero*; uitleggingen over eenige verhandelingen van den zelven ſchryver; ook heeft hy korte verklaringen gemaakt over de Comedien van *Terentius*, over de geſchiedenis van *Paulus Oroſus*; en de redenvoeringen van *Lyſias*, en de beknopte verhandeling van *Plutarchus* over de opvoeding der kinderen, zyn door hem uit het Griekſch in 't Latyn overgezet. *Thuanus hiſt. l. LVI. Schottus Tullianar. quæſt. l. IV. c. 2. Heidmannus præfat. hiſtor. Ciceronis. Hanckius de Rom. ſcriptor. l. II. P. I. cap. 29. Cren. Anim. Phil. & hiſt. part. II. p. 193. Teiſſier Eloges T. I. p. 405. & 406. T. III. p. 233. Voſſius lib. I. de Hiſt. Græc. c. 24.*

FABRICIUS, (FREDERIK) een beroemd Theologant, geboren te Stettin in het jaar 1642 den 20 April, heeft zich te Leipzich op de Ooſterſche talen en Godgeleerdheit gelegt; en zich naderhandt naar Jena, Leiden en Utrecht begeven, waar op hy tot farheer te Stettin is beroepen. Hy wierdt vervolgens te Wittenberg Doctor in de H. Godgeleerdheit gemaakt. Hy ſtierf den 11 November in het jaar 1703, na dat hy de uitleggingen van *Kimchi* over *Malachias* in 't Latyn hadt overgezet, en verſcheide geeſtelyke liederen gemaakt. *J. Albert. Fabricii Cent. Fabriciorum.*

FABRICIUS, (GEORGIUS) vermaard dichter en oordeelkundige, geboren te Chemnitz in Meiſſen den 23 April des jaars 1516, zoon van een goudſmidt, *George Goldſchmid* genaamt. Na het leggen van goede gronden zyner letteroeffeningen, zo wel in zyne geboorteplaats als te Annaberg, vertrok hy tot der zelver aanwaſch en vermeerdering naar Leipzig, 't geen hem zo wel gelukte, dat hem kort na den ander een ſchool-dienſt te Leipzig, Chemnitz en Freiburg wierdt opgedragen, dien hy ook een geruimen tydt loflyk en tot veel nut van de jeugt bediende. In het jaar 1539 reiſde hy met Wolfgang van Werther naar Italië, doorſnuffelende daar en inzonderheit te Rome alle oudheden, waar van ook drie

boeken; en onder die een, byzonder van Rome, het licht zien. Na het bezoeken der voornaamste steden in Italië in Duitschlandt weêrgekeert, hieldt hy zich een gansch jaar te Biechlingen in Thuringen op, en schoon hy op de hogeschole van Leipzig, mitsgaders op de nieuwe vorstelyke schole, die te Merseburg stondt opgerecht te worden, beroepen wierdt, bragt hy de hem aanbevolene twee broeders, Philippus en Antonius van Werther, naar Straasburg, daar te dier tydt Johan. Sturmius met veel roem leeraarde; van daar wierdt hy in het jaar 1546 tot de bestiering der vermaarde oeffenschole te Meissen beroepen, daar hy niet min als te Chemnitz en Fryburg door getrouwe onderwyzingen veel eer behaalde, zelfs die in zo verre vermeerderende, als hy nu, door het bezoeken van Rome, Napels, Venetië en Padua, grondiger kennis der beste Latynsche schryveren verkregen hadt. Keizer Maximiliaan de II maakte veel werk van zyne vaarzen en kroonde hem niet alleen met het laurier, maar vereerde hem ook, kort voor zyne doodt, met den adeldom. Hy is gestorven in het jaar 1571. Hy heeft gemaakt zeven boeken over de dichtkunde, in 't Latyn, gedrukt in verscheide steden van Duitschlandt; boven dit verscheide vergelykingen der Latynsche dichters, getrokken uit de oordeelkundige aanmerkingen van Julius Scaliger, nevens een andere verzameling van verscheide autheurs, onder den tytel van de *Verkorte Dichtkunde*, gedrukt te Geneve in 't jaar 1592; boven dit heelt hy een groot getal Latynsche en geestelyke vaarzen gemaakt, bevat in 25 boeken, gedrukt te Basel, twee stukken in octavo in 't 1567, en lofdichten tegen de Turken. In alle zyne vaarzen merkt men grote zuiver-en netheit. Zyn styl is aangenaam, en daar in aanmerkelyk een kortheit, zonder dat hy duister is. Hy was zeer gezet op de keur zyner woorden, te gelyk zeer omzichtig, om niet het minste, dat naar fabelen of het heidendom smaakte, in zyne geestelyke dichten in te lasschen. Hy was zeer gebeten op de Christen-dichters, die ter oppronking hunner vaarzen tot de godlykheit van den Parnas, de fabelen der ouden of iets diergelyks hunne toevlucht nemen. Zyn *Rome*, door hem, (te dier plaatze naauwkeurige aanmerkingen gemaakt hebbende,) geschreven naar den trant der oude dichters, wordt van zommigen zeer geprezen. Zyne aanmerkelykste schriften zyn: *Itinera*; *Virorum illustrium seu historiæ sacræ lib. X*; *Rerum in Germania, præcipue Saxonia, Memorabilium lib. II*; *Origin. Saxon. lib. IV*; *de Saxoniæ Ducibus Electoribus liber*; *de Marchionibus Misnensibus, liber Elegiaco carmine*; *Annalium urbis Misnæ lib. III*; *Vita Joh. Rivii*; *Odarum ad Deum l. III*; *Castigationes in Terentium, cum explicatione in Castigationes*; *Castigationes & annotationes in Virgilium, Horatium*; *notæ in Senecæ tragædias*; *Commentaria in Veterum Poëtarum Ecclesiasticorum opera Christiana*; *emendationes in Flavium Sospitatrum Charisium*; *Commentarius in Genesin*, enz. *Dresserus in oratione de vita Georg. Fabricii. Adami vit. Philos. Albin. Meisn. land-Chron. Tit. 25. p. 362. seqq. Teissier Eloges des hommes sçavans T. I. p. 366. & T. III. p. 215. Schreberus in vita Fabricii. Hieron. Weller in Judicio de Georg. Fabricio. Baillet Jugement des sçavans sur les Poëtes modernes.*

FABRICIUS (Georgius Andreas) wierdt, na eenige minder bedieningen in de lage scholen bekleed te hebben, in het jaar 1626 rector te Mulhauzen, en naderhandt in het Gymnasium te Oettingen. Hy schreef: *Thesaurus Philosoph. seu tabulæ totius Philos.*; *Catena Apostolica, seu omnium librorum N.T. Analysis Logico-Topica*; *Theatridium Physicum*; *de origine montium*; *Cœlum Mulhusinum*; *speculum Astronomicum*, enz. *J. Albert. Fabricii Cent. Fabriciorum.*

FABRICIUS, of FABRITIUS, (Guilielmus) een man, zeer ervaren in de Hebreeusche, Griekſche en Latynsche letterkunde, en kanunnik te Poictou, bloeide omtrent het jaar 1540, en gaf aanmerkingen over den Bybel uit. *Ibid.*

FABRICIUS, (Guilielmus) Doctor en hoogleeraar in de Godkunde te Loven, was van Nimwegen, en gaf uit: *Leonis Magni Enarrtaio in Dominicam passionem*; *Isagoge in eandem cum annotationibus*, enz. Hy stierf in het jaar 1628. *Ibid.*

FABRICIUS, [Hieronymus] een beroemd geneesmeester, naar zyne geboortestadt in Italië bygenaamt *Aquapendens*, was van veel aanzien omtrent het einde van de XVI eeuw. Zyne letter-oeffeningen heeft hy voortgezet te Padua, daar hy eerst de Griekſche en Latynsche talen machtig geworden, en in de Philosophie wel geoeffent, zich geheel schikte tot de geneeskunde, onder Gabriel Fallopius, een der ervarenste geneesmeesteren van zynen tydt. Fabricius onder zo groot een meester wonderlyk vorderende, schikte zich voornamenlyk tot de heel-en oudheitkunde, die hy na de doodt van Fallopius, (ingevallen in het jaar 1563) op de zelve hogeschole van Padua 40 achtereenvolgende jaren met ongemene toeloop oopentlyk geleeraart heeft. Hy bezat boven zyne geleerdheit vele goede hoedanigheden, die het aantal zyner uitmuntende vrienden grotelyks deden toenemen. Met verzaking van eigen voordeel arbeidde hy meest om roem en eere. De veelvuldige geschenken zyner vrienden plaatste hy in een byzonder kabinet, met dit opschrift: *Lucri neglecti lucrum.* Dat is: *het voordeel van verachte winst.* De republyk van Venetië deedt hem een jaarlyksche wedde betalen van 1000 goude kronen, vereeren de hem daarenboven met een praalbeeldt en goude keten, alle welke eerbewyzingen hy zich waardig gedragen heeft. Hy is gestorven in 't jaar 1603, nalatende verscheide treffelyke werken, als: *Opera Anatomica*; *de formato fœtu*; *de venarum ostiolis*; *de locutione & ejus instrumentis*; *de brutorum loquela*; *de formatione ovi & pulli*; *Opera Chirurgica*; *Medicina practica*; *Consilia Medica*, enz. *Thomasius in elog. illustr. viror. vander Lin den de script. Medic.*

FABRICIUS, (Hieronymus) van Augsburg, Simons zoon, was by de graven van Hohenlo, en by den markgrave Christiaan van Brandenburg geneesheer, schreef: *de Mania*, en stierf te Winsheim in het jaar 1632, in den ouderdom van 67 jaren. *J. Albert. Fabricii Cent. Fabriciorum.*

FABRICIUS, (Henricus) een geneesmeester, geboren te Berg-Zabern, in het Latyn *Tabernæ Montanæ*, eene kleine stadt aan de rivier Erlebach, in den Rhyn-Paltz. De beginselen van zyne leer-oeffeningen te Hornbach onder de opleiding van Immanuel Tremellius gelegt hebbende, begaf hy zich in 't jaar 1565 naar Wittenberg, en van daar naar Straasburg in het jaar 1567. Waar op hy met eenige hem toevertrouwde edellieden, van Scharffenstein, naar Heidelberg verreist is. De Nederlandsche Staten verzonden hem in 't jaar 1571 in hoedanigheit als Redenvoerder op den Ryksdag van Spiers, daar hy zich zo wel kweet, dat hem keizer Maximiliaan de II tot Poëet kroonde. Dat zelve jaar vertrok hy nog naar Italië, daar hy zich te Padua byzonder op de geneeskunde vestigde. In het jaar 1574 te rug kerende, deedt hy zich te Basel Doctor der wysgeerte en geneeskunde verklaren. Van Basel trok hy naar Hornbach, daar hy tot openbaar leeraar der wysgeerte, en wegens zyne bekwaamheden in 't jaar 1577 tot opperbestierder van des zelfs schole wierdt aangestelt, in welke bediening hy niet min voordelig, als gelukkig in de oeffening der geneeskunde geweest is. Hy is in 't jaar 1612 den 28 Maart aan eene beroerte gestorven. Zyne werken zyn; *Vita Hieron. Tragi* en *Epigrammata. Melch. Adami vit. Germ. Med. Freher. Theatr.*

FABRICIUS, (Jacobus) in 't jaar 1593 van arme ouderen geboren te Coslin in Pomeren, behielp zich met anderen te onderwyzen, tot dat hy met eenige, welker opzicht hem aanbevolen was, en die hem ook onderhielden, naar Rostok trok. Staande het verblyf op deze hogeschole behieldt hy de schooldienst in zyne geboorteplaats, daar hy ook eerlang prediker en na verloop van twee jaren hofprediker van den hertog Bogislaus den XIV wierdt. Vyf jaren daar na liet hem de hertog te Grypswalde Doctor maken, doch met de komst van den Zweedschen koning Gustaaf Adolph in Duitschlandt, moest hy hem een tydlang tot des zelfs biechtvader en veld-superintendant overgeven. Na den slag by Lutzen door den hertog te rug ontboden, wierdt hy algemeen superintendant in hoog-Pomeren, in welke waardigheit hy niet alleen, na des hertogs doodt, door de koningin Christina bevestigt is, maar boven dien tot leeraar in de hoofd-kerk van Stettin en hoogleeraar der Godgeleerdheit aangestelt. Hy stierf den 11 Augusty des jaars 1654, zynde 4 dagen te voren op den predikstoel met beroerte geslagen. Zyne schriften zyn: 35 *twistvragen uit Gods woordt en Luthers schriften grondig beantwoord*; *Justæ Gustaviana*; *Wonderboek der Israëlitische Richteren, verklaart in 83 leerredenen*, *Historisch bericht van Benigna, koning te Stettin*; *Disputationes in Genes. & in Epist. ad Romanos*; *probatio visionum*, over welk boek hy met M. Jac. Stolterfoot, predikant te Lubek, in twist is geraakt, schryvende onder anderen tegen hem: *Invictæ visionum probationes. Witte Mem. Theol. Arnold Ketter-Hist. P. III. c. 10. §. 7 seq. Caroli Memorab. Eccles. sec. XVII. l. V. c. 39.*

FABRICIUS, (Jacobus) een geneesheer, geboren te Rostok den 28 Augusty in het jaar 1576, oeffende zich, nevens de medecynen, ook in de wiskunde onder Tycho Brahe, en wierdt eerst Doctor in de geneeskunde en lyf-arts van den hertog van Gustrow, naderhandt hoogleeraar in de geneeskunde, en Mathematische wetenschappen te Rostok, en eindelyk lyf-arts van de koningen van Denemarken, Christiaan den IV en Frederik den III. Hy schreef: *Institutio Medici practica aggredientis*; *Uroscopia, seu tract. de Urinis*; *de cephalalgia autumnali*; *de scorbuto*; *de variolis & morbillis*, enz. en stierf den 16 Augusty in het jaar 1652. *Fabricii Cent. Fabriciorum.*

FABRICIUS, (Johannes) geboren te Dantzig den 17 February in het jaar 1608, wierdt predikant en rector van de doorluchtige schole en hoogleeraar in de Godkunde en Hebreeusche tale aldaar, na dat hy te Leiden langen tydt by Jacobus Golius de Oostersche talen hadt geleert, als mede Denemarken, Finlandt, enz. Hollandt, Engelandt en Vrankryk hadt doorgereist, en de Fransche tale zo machtig was geworden, dat hy te Amsterdam in de zelve heeft kunnen prediken. Hy schreef in het Latyn: *Diasclepsis Theol. de incarnatione Christi*; *Testamentum Mahumedis*; *Specimen Arabicum, seu tria scripta Arabica de matrimonio comprivignorum*; *Religio Mahumedica*; *de admirabili vi eruditionis*. Hy stierf aan de pest den 10 September in het jaar 1653. *Ibid.*

FABRICIUS, (Johannes) een Jesuit, uit het Keulsche gebiedt, schreef in het Hoogduitsch: *De peccato gravi detractionis*, en stierf den 26 September in het jaar 1656. *Ibid.*

FABRICIUS, (Johannes) een Luthersch Godgeleerde en predikant te Neurenberg, geboren den 18 Augusty in het jaar 1560, was een yverig aanhanger van Philippus Melanchthon, maakte verscheide schriften, doch die niet in druk zyn uitgekomen, en stierf in het jaar 1637. *Ibid.*

FABRICIUS, [Johannes] een Theologant, en zoon des voorgaanden, is te Neurenberg den 31 Maart in het jaar 1618 geboren, heeft te Jena, Altorf en Helmstadt gestudeert, en zich nevens de Godgeleerdheit op de Oostersche talen uitgelegt, waar op hy in het jaar 1642 deken, voorts hoogleeraar in de Godkunde te Altorf, en eindelyk in het jaar 1649 predikant te Neurenberg is geworden. Hy schreef: *de κακοζηλία Gentilium*; *Prælectiones Theologicæ, seu Systema Theologicum*; *Commendatio de bonorum operum necessitate ad salutem*; *Disputationes*; en in het Hoogduitsch: *Predikatien over de Augsburgsche Confessie en over Job*; de *Engel Raphael*, dat is, *Huis-en Reisboek*; *de vermakelyke en leerryke historie des Apostels Petrus*; *Predikatien*; enz. en stierf den 26 April in het jaar 1676, nadat hy op den predikstoel door eene beroerte was getroffen, wanneer hy juist den text uit Sirach kap. XXXVII, vs 28 verklaarde,,: Een ieder heeft eenen bestemden tydt te leven". Zyn

zoon

zoon is die vermaarde Helmſtadſche Theologant *Johannes Fabricius. Ibid.*

FABRICIUS, [JOHANNES BAPTISTA] een rechtsgeleerde, geboren te Augsburg den 5 September in het jaar 1565, heeft zich op de voornaamſte akademien in Duitſchlandt om te ſtuderen opgehouden, is vervolgens Raadt en kancelier by den grave van Lovenſtein, en naderhandt te Wenen by keizer Rudolph den II Raadt en hofadvokaat geworden, alwaar hy in het jaar 1613 is geſtorven. *Ibid.*

FABRICIUS, [JOHANNES GEORG] een geneesheer, geboren te Neurenberg den 23 September in het jaar 1503, hadt in zyne jeugt door een zwaren val zyn linker voet verdraait, waar aan hy lam was. Hy begaf zich, na dat hy te Wittenberg, Altorf en Jena hadt geſtudeert, wederom naar Neurenberg, practizeerde ook aldaar in het gaſthuis, wierdt naderhandt geneesheer by den grave van Solms, en ſtierf den 18 November in het jaar 1668. *Ibid.*

FABRICIUS, [JOHANNES JACOBUS] uit het Keulſche gebiedt, of uit het Bergſche, was eerſt predikant te Zwol, en naderhandt te Sultsbach, en ſchreef in het Hoogduitſch: *het verſtokte Egypten; een boeksken van de Wedergeboorte of van de ware boetvaardigheit*, en ſtierf te Amſterdam den 4 Maart in het jaar 1637. *Ibid.*

FABRICIUS, [JOHANNES LODEWYK] geboren te Schafhuizen den 29 July des jaars 1632. Zyn vader Johannes aldaar rector zynde, heeft hy in zyne geboorteſtadt de beginzelen van de wetenſchappen ingezogen. In het jaar 1647 ging hy naar Keulen by zyn broeder Seobaldus, daar hy nevens de Griekſche en Latynſche talen ook de wysgeerte beoeffende, vervolgende de zelve in 't jaar 1648 in zyn vaderlandt. In het jaar 1649 trok hy naar Heidelberg, daar gemelde zyn broeder hoogleeraar der geſchiedeniſſen en Griekſche tale geworden was, en het volgende jaar naar Utrecht, daar hy haaſtelyk de vryheit verkreeg, verſcheide zamenkomſten ter onderwyzing te houden. In 't jaar 1652 ging hy met den heer *de la Lane*, zoon van den gouverneur van Reez, als hofmeeſter naar Parys, en na een driejarig verblyf by den zelven nam hy voor anderhalf jaar dienſt by den edelman le Cocq. In 't jaar 1656 nam hy de reis aan over Baſel naar Heidelberg, daar hy terſtondt na zyne aankomſt onder Frederik Spanheim diſputeerde, meeſter wierdt, en kort daar op het hoogleeraars-ampt in de Griekſche tale verkreeg, wordende ook, ſchoon hy geen beroeping hadt, tot het predik-ampt geſchikt. In dat zelve jaar moeſt hy, op bevel van zynen keurvorſt, met den baron Lodewyk van Rothenſchildt, als hofmeeſter, naar Parys gaan, en den zelven op zyne te rug komſt, in 't jaar 1659, naar den Haag geleiden. In 't jaar 1660 reisden zy te zamen naar Engelandt, van waar de baron zyn weg naar Parys en Fabricius die naar Hollands hogeſchool te Leiden inſloeg, daar hy ook de eertrap van Doctor bekłom. Daar op het hoogleeraars-ampt in de H. Godgeleerdheit aangevaard hebbende te Heidelberg, wierdt hem het opzicht over de letteroeffeningen van den keurprins, en over het collegie der wysheit, mitsgaders het hoogleeraars ampt in de wysgeerte, te gelyk opgedragen en toevertrouwt. In 't jaar 1664 wierdt hy keur-Paltziſche kerkenraadt, en in 't jaar 1666 naar Schafhuizen gezonden om de redenen van den Lotharingiſchen kryg af te vorderen. In 't jaar 1674, de Franſchen voor Heidelberg rukkende, ging hy naar Fredriksburg, en van daar naar Keulen, doch kwam in dat zelve jaar weêr te rug. In 't jaar 1680 moeſt hy na langen tegenſtandt de Eendrachts-kerk te Manheim nevens een Roomſch geeſtelyken inwyden. Heidelberg aan de Franſchen overgegaan in 't jaar 1688, verkreeg hy, op voorſpraak van den Raadt van Schafhuizen, vrygeleide om naar Zwitſerlandt te gaan, keerde echter het volgende jaar te rug naar Heidelberg, doch die ſtadt onophoudelyk door de Franſchen ontruſt wordende, vertrok hy naar Frankfort, en van daar op aanſtaan van den koning van Engelandt en de algemeene Staten naar Zwitſerlandt, ter onderſteuning van den Engelſchen gezant en bevordering van de belangen van den Staat, makende daar by uitnemendheit zyn werk om de Waldenzen met den hertog van Savoie te bevredigen. Hier op wierdt hy door de heeren Staten Generaal gebruikt, om met gemelden hertog, uit hunnen naam, een verbondt te ſluiten, dat hy in ſtaat gebragt en ontſlag verkregen hebbende, naar Heidelberg wederkeerde. Kort voor de gehele overſtroming bragt hy al de oude ſtukken en handveſten der kerke en hogeſchole naar Eberbach, en van daar naar Frankfort in zekerheit, daar hy ook in 't jaar 1697 geſtorven is. Het welzyn der Paltziſche kerk ging hem zeer ter herte, waar om hy alle bedieningen op eenige andere plaatſen, hoe ſterk hem opgedrongen, ſtandvaſtig afſloeg, weigerende ook gehoor aan den biſſchop van Tina, die in de jaren 1676, 1683 en 1692, met hem begeerde te handelen, over de vereeniging der R. Katholyken en Gereformeerden. Het is ook van zyn voorzigtig beſtier, dat zulke, die tot den predikdienſt toegelaten zouden worden, hen wel gewennen en vaſthouden moeſten aan de Cathechiſmus van Urſinus en de Inſtitſtutien van Calvin, en ook naar de zelve ondervraagt en beproeft moeſten worden. Onder anderen heeft hy geſchreven: *de viis Dei, an & quouſque ſint ſimiles viis hominum? de Symbolica Dei viſione; διάλεξις de baptismo infantibus Heterodoxorum conferendo; de ludis ſcénicis; de controverſia circa Perſonam Chriſti inter Evangelicos; Euclides Catholicus ad Fratres Walenburgios; de limitibus obſequii erga homines; de fide infantulorum; de baptismo per mulierem vel hominem privatum adminiſtrato; de quaſtione octogeſima Catech. Heidelbergenſis; de faſtis*; enz. *Heideggerus in ipſius vita, ſubjuncta Fabricii operibus.*

FABRICIUS, [JOHANNES SEOBALDUS] oudſte broeder des voorgaanden Jan Jakob, geboren te Spiers in het jaar 1622, was eerſt woonachtig te Keulen, en wierdt naderhandt hoogleeraar in de Hiſtorie en in de Griekſche tale, als ook predikant te Heidelberg. Hy heeft nagelaten: *Theatrum hieroglyphicum; hiſtoria urbis Heidelberg. C. Jul. Cæſar numismaticus; de unitate eccleſiæ Britannicæ*, enz.

FABRICIUS, [KAREL] een uitſtekend ſchilder van perſpectiven, berucht voor den beſten in zynen tydt, was ook een goed portretſchilder. Waar hy geboren is, ook de tydt wanneer, blyft duiſter; maar dat hy lange jaren te Delft gewoont heeft is bekend, gelyk zyn naam ook in de ſtads gedenkſchriften op het jaar 1654 den 11 October by het ſpringen van het buskruidmagazyn gemeld ſtaat, nevens zyn ſchoonmoeder en broeder, mitsgaders Simon Decker, koſter van de oude kerk, met wien hy bezig was uit te ſchilderen, ook Matthias Spoors, zynen leerling, welke alle zeer deerlyk, door het inſtorten van het huis, onder het puin zyn verplettert en geſneuvelt. In Fabricius alleen was nog leven, na dat hy nevens de anderen na verloop van 6 of 7 uuren van onder het puin, dat hem overſtolpt hadt, wierdt geſleept, en omdat de huizen der geneesmeeſters voor het grootſte gedeelte mede ingeſtort waren, in het gaſthuis gebragt, alwaar, na verloop van een kwartier uurs, zyn benaauwde ziel uit het ellendig ligchaam verhuiſde, naauwlyks in den ouderdom van dertig jaren. *Bleiswyk Beſchryving van Delft p. 852. Houbraken Schilderboek III D. p. 337.*

FABRICIUS [LAURENTIUS] van Dantzig, was hoogleeraar in de Hebreeuſche tale te Wittenberg, en Senior der akademie, en ſchreef: *Partitio codicis Hebræi; metrica Hebræorum Vet. & Nova; tractatus de Schemhamphoraſch uſu & abuſu apud Judæos; de reliquiis Sanctis Syrarum vocum in N. T. aſſervatis*, enz. Hy ſtierf den 28 April in het jaar 1629. *Fabricii Cent. Fabriciorum.*

FABRICIUS LUSCIN, [CAJUS] een Romeinſch veldoverſte, geacht by vrienden en vyanden, beide wegens vroomheit en zuinigheit, als mannelyke dapperheit, van welke uitmuntende hoedanigheden hy kennelyke bewyzen, ſtaande den oorlog met *Pyrrhus*, gegeven heeft. Voor de eerſte maal burgermeeſter in 't jaar der ſtadt Rome 472, der wereldt 3702, voor Chriſtus 282 behaalde hy treffelyke overwinningen op de Samniten, Brutianen en Lucaniërs, ſloeg ook de belegering van Thurium op, daar hy zo veel buit verkreeg, dat 'er, na ryke uitdeling aan de krygsknechten, en het wedergeven der ſchattingen, door de burgeren van Rome ten behoeve van dezen oorlog opgebragt, op den dag van zyn zegepraal 400 talenten overig waren, ten voordele der gemeene ſchatkiſt, zynde hy alleen door dezen roof niets verrykt. Zyn medeamptgenoot was Quintus Æmilius Papus, met wien hy nog eens geregeert heeft in 't jaar van Rome 476, der wereldt 3706, voor Chriſtus 278. In de tuſſchentydt dezer regering wordt te regt zyn gezantſchap aan Pyrrhus geplaatſt, welkers voorname bedoeling was, te handelen over het randzoen der genen, die in 't jaar van Rome 473 in den ſlag, door den burgermeeſter *Levinus* verloren, gevangen waren. Pyrrhus van 's mans armoede bewuſt, wilde hem rykelyk beſchenken; doch Fabricius bleef zulks ſtandvaſtig weigeren, niettegenſtaande de betuigingen, dat zulks alleen tot beloning van vriendſchap ſtrekte, en geenzins om hem tot onbetamelykheden te verplichten. Fabricius, aan de tafel van Pyrrhus, uit Cineas gehoort hebbende, dat de Epicuriſten hun ſouverein in volkomen wellust, ver van de beſlommering der gemeene zaken, deden leven, en dat ze niet geloofden dat de goden zich met het beſtier der wereldt belemmerden, maakte daar op deze aanmerking, uitroepende: *De hemel geve, dat Pyrrhus en de Samniten veel ſmaak in deze wysgeerte hebben, zo lange zy met ons in oorlog zyn!* dat niet van het minſte was, om Pyrrhus grote gedachten van hem in te boezemen, die hem ook in alles niet onbeproeft liet, hem aanbiedende de eerſte plaats in den Raadt en het leger, en, als zommige willen, zelfs het vierde deel van zyn ryk, indien Fabricius, na de geſlote vrede, tot hem wilde overkomen. Doch deze Romein antwoordde hem, met en naar zyne gewone vryheit: *Het is uw voordeel niet, my digt by u te hebben; want die gene, die u thans eeren en zich over u verwonderen, zouden liever Fabricius dan Pyrrhus tot koning hebben, indien ze hadden leren kennen wat ik doen kan.* Een verhaal, dat in zich zelve niet zeer verplichtende, echter op *Pyrrhus* niet ſcheen geladen te zyn, immers het verhinderde *Fabricius* niet in 't verkrygen van genoegen naar het oogmerk van zyne zending. Staande zyn twede burgermeeſterſchap overtuigde hy Pyrrhus kennelyk van zyne oprechtigheit, hem bekend makende, dat zyn eigen geneesmeeſter zich aangeboden hadt, met uitzicht op eene goede belonig, door vergift hem te doen ſterven. Onder dit jaar moet men den ſlag van Aſculum ſtellen, die de twede tegen Pyrrhus geweeſt is. Het waarſchynelykſt daar omtrent is, dat de Romeinen dien veldſlag verloren hebben, ſchoon hy den overwinnaar zo veel van zyn beſte volk koſtte, dat hy in de voortzetting van den oorlog niets goeds te hopen hadt, dies hy zich recht tydig tot hulpe der Sicilianen geroepen zag. In het jaar van Rome 478, of naar anderen 479, en in dat der wereldt 3709, en voor Chriſtus 275 was hy zedemeeſter, met den zelven Æmilius Papus, die voorhenen tweemaal zyn amptgenoot als burgermeeſter geweeſt is. Deze twee onderhielden zulk eene ſtrenge geregeldheit, dat de Raadsheer Cornelius Rufinus, die voorhenen opperbevelhebber, en tweemaal burgermeeſter geweeſt was, en zelfs van Fabricius daar toe geholpen, verſtoten wierdt, alleen omdat men by hem eenig zilverwerk, ten dienſte van zyne tafel, omtrent 10 pondt gewigts, gevonden hadt. Het moet niemandt verwonderen, dat zulk een man zo arm geſtorven is, dat zyn dochters bruidſchat uit de gemene kaſſe, en, zo zommige willen, zelfs de onkoſten zyner begravinge, betaalt moeſten worden. *Cicero de Offic. l. III. c. 22. de Amicitia cap. 11. Dionyſ. Halicarn. excerpt. de legat. Plutarchus in Pyrrho. Valer. Maxim. lib. IV. c. 4. l. VI. c. 5. Eutrop. Breviar. l. II. Ælian. var. hiſt. l. XII. c. 33. &c. Bayle Dict. Crit.*

FABRICIUS, [PETRUS] een Jeſuit van Zadzin uit groot-Polen, was rector te Pultawa, Jaroſlow, Caliſch en Crakau, en

naderhandt provinciaal, en leefde in grote achting. Hy heeft de boeken van *Thomas à Kempis van de navolginge Christi* overgezet, en andere werken in zyne moedertale geschreven. Hy stierf in Cujaviëden 15 November in het jaar 1622, oud 71 jaren. *Fabricii Cent. Fabric.*

FABRICIUS, [STEPHANUS] een Godgeleerde, en predikant te Bern, heeft geschreven: Predikatiën over de kleine Propheten, op zekere feestdagen, en over de Psalmen, en stierf den 1 April in het jaar 1648, in den ouderdom van 79 jaren. *Ibid.*

FABRICIUS, (THEODOSIUS) geboren te Nordhauzen den 11 Augusty in den jare 1560, zoon van Andreas Fabricius, predikant te Eisleben, wierdt deken te Wittenberg, voorts superintendent te Heitsberg, en daar na predikant te Gottingen, en hoogleeraar in de Godkunde, in welke ampten hy ten luister van het gansche Brunswyksche landt verstrekte. Hy hadt zulke heerlyke gaven om te prediken, dat 'er velen van verre kwamen om hem te horen; wierdt wyd en breed gezocht, maar wees de gewigtigste ampten van de handt, en stierf in het jaar 1597 den 7 Augusty aan de pest, in zyn 37 jaar. Hy schreef: *Harmonia historiæ passionis & resurrectionis; loci communes ex scriptis Lutheri Latinis collecti; loci communes ex scriptis Lutheri Germanicis. Ibid.*

FABRICIUS THUSCUS, abt van Abington in Engelandt, van de vergadering van Cluni, was in 't begin van de XII eeuwe, omtrent den jare 1110, in bloei, en heeft het leven van *Andelmus*, of *Antelmus*, een abt in Schotlandt, beschreven. *Possevin. Appar. Sac. Simler. Bibl. Gesner. Vossius de histor. Lat. l. II.*

FABRICIUS THUSCUS, een Latynsch schryver, van welken Plinius zich in het opstellen van zyne historie der natuurlyke dingen bedient heeft. *Plin. l.* III, IV, VI.

FABRICIUS VEJENTO, een Romeinsch wethouder onder Nero, die allereerst beval, dat de wagens by de Circensische spelen door grote honden, in plaats van paarden, zouden getrokken worden. Hy heeft in zekere boeken, onder den naam van *Codicilli*, veel aanstotelyke en schandelyke dingen tegen de Raadsheeren en priesteren geschreven, misbruikte Neroos gunst, en verkocht alle aanzienlyke eerampten en hoge bedieningen, waarom hy uit Italië verbannen en zyne schriften verbrand zyn. *Tacit. Annal. l. XIV. cap.* 10.

FABRICIUS, [VINCENTIUS] geboren te Hamburg in de XVII eeuwe, niet min aanzienelyk door zynen geest, als door zyn verstandt, en aanmerkelyke bedieningen, die hy bekleed heeft. Hy was een goed dichter, verstandig geneesmeester, een welsprekend redenaar, en uitnemend rechtsgeleerde, alle welke bekwaamheden hem niet weinig vrienden onder de geleerden staande zyne letteroeffeningen op de hoge-schole te Leiden verwekten, onder welke by uitnementheit Daniel Heinsius te tellen was, die veel smaak in zyne goede Latynsche vaarzen vindende, hem aangezet hebben tot der zelver uitgave, die geschied is in 't jaar 1632, en daar op van eenige andere verbeterde en vermeerderde gevolgt. Uit Hollandt wedergekeert wierdt hy Raadt by den bisschop te Lubek, daarna pensionaris der stadt Dantzik, welk ampt hy met zo veel trouwheit waarnam, dat hy zelfs tot burgermeester der zelver stadt verkoren en driemaal naar Polen gezonden wierdt. Hy is gestorven op den Ryksdag te Warschauw den 11 April des jaars 1667, in den ouderdom van 54 jaren. Zyn zoon Frederik Fabricius heeft zyne werken te zamen doen drukken in 't jaar 1685. *Nouvell. de la Republiq. des lettres Fevrier an.* 1687. *pag.* 177. *Acta Erudit. Lips. Mens. Jun. an.* 1686. *pag.* 278, 279. *Bayle.*

FABRICIUS, (WERNER) vader van den beroemden *J. Albert Fabricius*, thans nog professor te Hamburg, wierdt geboren te Itzehoe in Holstein, was organist aan de S. Nikolaaskerke in Leipzig, en schreef: *Deliciæ harmonicæ.* Hy stierf in het jaar 1679, oud 44 jaren. *Fabricii Cent. Fabric.*

FABROTTUS, [KAREL HANNIBAL] een der vermaardste rechtsgeleerden van zynen tydt, geboren 1580 te Aix in Provence, werwaarts zyn vader uit Nimes in Languedok, zich begeven hadt, om de vervolging der Hugenoten, staande de inlandsche oorlogen, te ontgaan. Hy hadt behalven dezen Karel Hannibal nog een anderen zoon, advokaat van het parlement, gestorven te Aix in 't jaar 1610, daar hy het ampt van procureur generaal der Policie bedient heeft, zynde de stadt te dier tydt met de pest geslagen. Deze Karel Hannibal, zyn oudste zoon, was alreets van een zeer goede reuk, nemende ongemeen toe in taalkunde, kennis van beide de rechten, en andere beschaafde wetenschappen. In het jaar 1606 bekwam hy de waardigheit van Doctor, en wierdt vervolgens als advokaat by het parlement van Provence aangenomen. Onder de vrienden, die hy zich verkreeg, waren de doorluchte Nicolaus Fabri, heer van Peiresc, Raadsheer, en Willem du Vair, eerste president, welke laatste hem in 't 1609 het hoogleeraars-ampt in de rechten verzorgde, 't geen hy waarnam tot het jaar 1617, wanneer gemelde du Vair, zegel-bewaarder geworden zynde, hem naar Parys medenam, daar hy tot het jaar 1622 bleef. Du Vair in het vorige jaar gestorven, keerde *Fabrot* weder naar Provence, en zette zyne gewone oeffeningen in de hogeschool van Aix voort, daar hy in 't jaar 1632, twede, en in 't jaar 1638 eerste hoogleeraar wierdt, zynde te dier tydt naar Parys getrokken, om zyne aantekeningen over de *Institutiones* van *Theophilus*, een oud rechtsgeleerde, te doen drukken. Dit werk droeg hy op aan den kancelier Seguier, die hem verplichtte te Parys te blyven om te arbeiden aan de overzetting van *Basilicus*, gevende hem een aanmerkelyke wedde, ten einde hy des te beter hier zou kunnen bestaan. Matth. Molé, te dier tydt procureur generaal by het parlement van Parys, en namaals eerste president en zegel-bewaarder van Vrankryk, en Hieron. Bignon, advokaat generaal van het zelve parlement, zeer veel achting voor Fabrot voedende, waren uitnemend behulpzaam in al dat de kancelier voor hem deedt. Zyne *Basilica*, 7 *vol. in Folio*, zyn ten einde gebragt in 't jaar 1647. De twee volgende jaren arbeidde hy in de koninklyke drukkery aan de uitgave van *Cedrenus*, 2 stukken in folio. *Nicetas*, *Anastasius* de Bibliothekaris, *Constantinus Manasses* en *Glycas*, die hy allen met aantekeningen en eenige verhandelingen verrykt heeft. De koning gaf onzen *Fabrot*, ter vergelding van zyne veelvuldige moeite, het ampt van Raadsheer in het parlement van Provence, te dier tydt in *Semestre* opgerecht, doch de inlandsche beroertens geheel dit oogmerk vernietigende, bleef hy van zyne vergelding verstoken, zynde echter even aanhoudende in 't arbeiden. In 't jaar 1652 nam hy de werken van *Cujacius* onderhanden, die hy met verscheide aantekeningen vermeerderde, uit vele handschriften verbeterde, en met eenige voormaals onbekende verhandelingen vergrootte, brengende dat grote werk, 10 stukken in folio, gelukkig ten einde in 't jaar 1658. Doch de onophoudelyke arbeidt, aan het zelve te koste gelegt, deedt hem in eene ziekte vervallen, daar hy ook aan gestorven is den 16 January des jaars 1659. Zyn lyk is begraven in de kerk van S. Germain de l'Auxerrois, dat zyne parochie was. Zyne ingetogenheit in 't stuk van eigen voordeel heeft hem, ver van baatzucht, menig voordeel doen missen, maar zyne verdiensten hebben hem daarentegen een onsterffelyken roem verworven. Verscheide hogescholen van Vrankryk hebben hem met alle kracht zoeken tot zich te trekken. Die van Valence boodt hem in 't jaar 1637, na de doodt van Julius Pacius, het eerste ampt in de rechten aan, en die van Bourges heeft hem na het verlies van Edmond Merille met veel kracht tot zich zoeken over te halen, maar zyne overgrote bezigheden hebben steets het aannemen van zulke aanbiedingen verhindert. Behalven de reets gemelde werken heeft hy in 't jaar 1618 aantekeningen over eenige stukken van het *Codex Theodosianus* doen drukken, en in 't jaar 1639 gaf hy uit verscheide uitgelezene exercitatien of questien, waar van nog twee in 't licht gekomen zyn in 't jaar 1652. In het jaar 1647 hadt hy reets een tractaat geschreven tegen *Claudius Salmasius*, 't geen wy hebben onder den naam van: *Replicatio adversus Claudii Salmasii replicationem, in qua mutuum alienationem esse ostenditur. Henrik Justel* en *Guillaume Voël*, die in 't jaar 1661 in het licht gebragt hebben *Biblioth. juris Canonici*, zeggen in het twede stuk van de verzameling der kerkelyke ordonnantien en constitutien van *Theodorus Balsamon*, dat ze nog niet zyn uitgegeven in het Griekfsch, en dat ze in 't kabinet van Fabrottus met fraaie aantekeningen van zyne handt gevonden zyn. Zyn voornemen was dit werk te doen drukken, dat zyn zoon *Willem Fabrot*, Raadsheer in het hof der munten, aan de heeren Justel en Voël gezonden heeft. Deze heer heeft nog verscheide stukken van zyn vader, die hy de geleerde wereldt zou kunnen mededelen, als uitleggingen over de *Instit.* van Justinianus; aantekeningen over *Aulus Gellius* van Autheurs, die nog het licht niet zien, enz. *Simon Bibl. Hist.*

FABULINUS, zeker afgodt, dien de Romeinen gewonelyk offerden, als hunne kinderen begonnen te spreken, gelyk *Nonius* berecht uit *Varro*, in zyne verhandeling over de opvoeding der kinderen.

FACCIUS, of FATIUS DE UBERTINIS, een Florentynsch landbeschryver en dichter, van veel aanzien wegens zyne bekwaamheden. Hy heeft een werk beschreven onder den naam van *Dittamundus*. Vossius is van oordeel, dat hy geleeft heeft omtrent den tydt van paus Julius den II, dat is in 't begin van de XVI eeuwe. Zyn werk bestaat in vaarzen. Leander Alberti en eenige andere zeggen, dat Faccius een gelaurierd dichter geweest is; dat Hugolin Verrin van Florence bevestigt in dit vaars:

Fatius Hetrusco est insignis carmine vates,
Fatius Ubertæ non ultima gloria gentis.

Annius Viterb. l. XVII. antiq. variar. quæst. 15. *Francisc. Albertin. de laud. Florent. Hugolin. Verrin l. II. Flor. illustr. Leander Alberti descr. Ital. pag.* 47 *ed. Ven.* 1518. *Vossius de Hist. Lat. P.* II. *l. III.*

FACELLA, [JOSEPHUS] geboortig van Palermo in Sicilië, was Doctor in beide de rechten, en eerste advokaat voor de rechtbank van Sicilië, zynde wegens zyne geleerdheit zeer vermaard. Hy stierf den 19 Juny in 't jaar 1648, en heeft geschreven: *Tractatus quatuor de recta administratione justitiæ Principum, judicum, aliorumque officialium, cum remediis, quæ adhiberi possunt pro defensione causarum tum civilium, tum criminalium.* enz. *Bibliotheca Sicula.*

FACCIUS, of FACIUS, [BARTHOLOMÆUS] een Genuees, geboortig van Spetia, kleinzoon van een anderen Bartholomæus Facius, die podestat van Savona geweest is in 't jaar 1350, was in de XV eeuwe in veel achting, beide om zyne geleerdheit en voorzichtigheit. Alphonsus van Arragon, koning van Napels, maakte hem zyn geheimschryver en vertrouwde hem vele zaken van gewigt aan. Hy hadt boven dit veel aanzienlyke mannen tot vrienden, onder welke uitmunt de vermaarde Æneas Sylvius, naderhandt paus onder den naam van Pius den II, die zeer gemeenzame brief-wisseling met hem onderhieldt, als uit de 254ste brief van dezen paus te zien is, gedagtekent te Rome den 25 Maart 1457. Facius bekent in het VIII boek van de geschiedenisse van Alphonsus, dat hy by dien koning als afgezant van Genua geweest is. Hy stierf omtrent het jaar 1457. Staande zyn leeftydt hadt hy een onverzoenlyken haat op *Laurentius Valla*, die zyne schriften wat strengelyk hadt doorgestreken of gehekelt. Men zegt, dat hy zelf dit grafschrift voor hem gemaakt hadt, als *Valla* weinig te voren gestorven was:

Ne vel in Elysiis, sine Vindice, Valla susurret,
Facius haud multos post obit ipse dies.

Dit

Dit gaf aan *Latomus* gelegenheit tot het opstellen van een ander, dat hier nevens volgt:

Qui Vallam nequiit vivum superare, petendum
Duxit ad infernas, sed ut umbra domos.
Copiolas nostras, ait, ut qui lxserit omneis,
Conjungam doctis manibus, & moritur.

Zyne nagelatene werken zyn: *De rebus ab Alphonso I, Rege Neapolitano, gestis l. X; Commentarii de rebus Genuensium adversus Venetos; de humana vitæ felicitate liber ad Alphonsum, Arragonum ac Siciliæ Regem, &c.* uitgegeven door Marquard. Freherus in 't jaar 1611. Het leven van *Alexander* den Groten, door *Arrianus*, uit het Griekſch in 't Latyn vertaalt, dat evenwel het beſt zyner werken niet is. Behalven deze ſchryft men hem nog eenige andere toe, als: *de viris sui ævi illustribus; de immortalitate animæ; de origine belli inter Gallos & Britannos*; enz. *Paul. Jovius in Elog. Doct. c.* 109. *Foglieta in elog. de clar. Ligur. Pietro Bizarri hist. di Genova. Vossius de hist. Lat. lib. III. cap.* 5. *Guistiniani & Soprani Scritt. della Ligur.*

FACHS, van ouds *Taphra, Taphrura* eene oude kleine ſtadt van het koninkryk Tunis in Barbaryë, gelegen in de Golf de Capes, ten Zuiden van de ſtadt Elmadia; mogelyk de zelve, die Sanſon in zyne kaarten *Asfachusa* noemt.

FACHINHAM, (Nicolaus) een Franciskaner monnik in Engelandt, van Nortfolk afkomſtig, hadt veel naams in de XIV eeuw wegens zyne godvrucht en groten geeſt. De waardigheit van Doctor is hem te Oxford gegeven, daar hy ook die van zyne orde de Godgeleerdheit leeraarde. Zyne bekwaamheden verhieven hem tot Provinciaal, en deden hem in gunſt ſtaan by de voorſten van zynen tydt. Hy is geſtorven in 't jaar 1407, nalatende verſcheide werken, als: *de Fraternitate Christiana; de schismatibus Ecclesiæ, &c. Pitseus de script. Angl. Willot. Wading.*

FACTIEN, FACTIES, *aanhang, of party/ſchappen*, waren wel eer partyen der genen, die in de Circiſche ſpelen op wagens ſtreden, zynde in vieren verdeelt, en door zo veel verſchillende koleuren of verwen onderſcheiden, te weten groen, blaauw, rood en wit, en daar van de *groene, blaauwe, rode* en de *witte factie* genaamt. In het begin waren 'er maar twee, de witte en rode factie, by welke naderhandt de groene en blaauwe gevoegt zyn. De keizer *Domitianus*, dit getal willende vermeerderen, heeft 'er nog twee factien toegevoegt, welker eene gekleed was met kafacquen, met goudt geborduurt, en de andere met het zelve gewaadt van ſchaarlaken, doch zyn die laatſte naauwlyks een eeuw in ſtaat gebleven. De keizers en het volk begunſtigden gemeenlyk eene byzondere factie, het zy door een heimelyke neiging, of door een byzondere achting, die ze voor de zelve droegen: dus was Caligula voor de groene en Vitellius voor de blaauwe. Caſſiodorus wil, dat deze vier kleuren de vier getyden des jaars hebben verbeeld. De groene zou vertoont hebben de Lente; de blaauwe de Winter; de rode de Zomer; en de witte de Herfſt. Tertullianus zegt, dat deze verwen het bygeloof der heidenen voorgedragen hebben, als die het groene toewydden aan de Lente en de godinne Cybele, of de aarde; het blaauwe aan de herfſt en aan den hemel of de zee; het rode aan de zomer en aan *Mars*; en het witte aan de winter of aan de *Zephyrs* (Weſte winden). *Isidorus* merkt aan, dat daar door de vier *elementen* zouden verbeeld zyn, het vuur of de zon door het rood; de lucht, door het wit; het zee-water door het blaauw; en de aarde door het groen. Ten tyde van keizer Juſtinianus ontſtondt een hevige twiſt tuſſchen de groene en blaauwe factie, die niet als door de doodt van 40000 menſchen beſlist wierdt; dat de reden en grondſlag geweeſt is van het affchuwelyke en het vernietigen van dezen naam. *Rosin. antiq. Rom. l. V. Dempster in paralipom.*

FACUNDUS. Van dezen wordt geſproken in het *Codex Theodosianus*, in eene wet van het jaar 359. Zie *Codicis Theodosiani Prosopographia Jac. Gothofredi.*

FACUNDUS, biſſchop van Hermiane, eene ſtadt van het Byſaceens wingewest in Afrika, heeft gebloeit in de VI eeuw, en hieldt zich den meeſten tydt op te Conſtantinopel, om de belangen der Afrikaanſche kerken by den keizer waar te nemen. De kerktwiſt der zo genaamde drie kapittelen te dier tydt op het hevigſt zynde, toonde zich Facundus een yverig voorſtander der zelven, en ſcheidde zich in 't jaar 546 van de gemeenſchap van Menna, die de zelve verdoemde. Als paus Vigilius in 't jaar 547 te Conſtantinopel kwam, bevondt zich Facundus mede aldaar, en woonde de vergadering der 70 biſſchoppen by, die paus Vigilius aldaar vergadert hadt over deze drie kapittelen. Hy voormaals een werk ter verdediging der zelver geſchreven hebbende, maakte daar van korte uittrekſels, en leverde dus zyne gedachten ſchriftelyk in. Hy veranderde geenzins van meening, gelyk Vigilius zelf namaals deedt, maar bleef tot den einde toe ſtandvaſtig, willende veel liever ballingſchap ondergaan, dan de veroordeling van Thodorus Mopſueſtanus, van de ſchriften van Theodoretus, en de brieven van Ibas onderteekenen; dus toonde hy nevens andere Afrikaanſche monniken niet alleen hun afkeer van en ongenoegen over die veroordeeling, maar ſcheidden zich met der daadt af van alle de genen, die ze onderrekent hadden. Het werk van Facundus, verdeelt in 12 boeken, lang in het Vatikaan verborgen geweeſt, is eindelyk van den Vader Sirmond in 't licht gebragt in 't jaar 1629, en is dit des zelfs gemeen beſlag, dat hy, na reden van zyne lere gegeven te hebben, overgaat tot verdediging der drie kapittelen, dat is te zeggen, van de rechtzinnigheit van Thodorus Mopſueſtanus, nevens de zuiverheit van de ſchriften van Theodoretus en de brieven van Ibas. Behalven dit heeft hy een boek geſchreven tegen Mutianus Scholaſticus, om hem te antwoorden op een gemaakte vergelyking tuſſchen de verdedigers der drie kapittelen en de Donatiſten. Beide deze werken zyn van Jacob. Sirmondus met aanteekeningen opgeheldert. Nog is 'er van hem een brief, uitgegeven door Vader Dom. Luc. Dacheri, waar in de zelve ſtoffe verhandelt wordt. En dit is al dat wy van zyne werken hebben. Hy heeft met veel hevigheit geſchreven, en zyne zaken met veel bekwaam- en welſprekendheit behandelt: men vindt dikmaals zeer verſtandige aanmerkingen by hem, ſchoon zyn yver hem wel eens te verre heeft geſleept, en tot valſche aanmerkingen en verkeerde redeneeringen vervoert heeft. Hy was wel belezen in de ſchriften der vaderen over de menſchwording, en niet min kundig van de geſchiedeniſſe der verſchillen, die de verklaring van deze verborgendheit in de kerke verwekt hebben. Schoon men bericht heeft, dat hy in ballingſchap verwezen is, blyft echter de tydt van zyne doodt onzeker. *Baronius A. C.* 546, 547, 553. *Victor Chron. Sirmondus in Not. ad Facund. du Pin Biblioth. des Auth. Eccles. VI. Siecle.*

FAENZA, in 't Latyn *Faventia*, eene biſſchoppelyke ſtadt van Italië, in het landſchap Romagna, heeft een ſterk kaſteel en behoort onder het aarts-biſdom en de hoofdſtadt van Ravenna, is zeer oud en beroemd wegens haar zilverwerk en linnens, daar Plinius al van gewaagt. Leander Alberti trekt al de oude ſchryvereñ aan, die van deze ſtadt geſproken hebben, en levert te gelyk op al de lotwiſſelingen, die de zelve ſedert de Gotthen ondergaan heeft. Ten tyde der Exarchen van Ravenna wierdt deze ſtadt door de Gotthen verwoeſt, daar na weder opgebouwt, en van keizer Frederik den II belegert in 't jaar 1240. Eenigen tydt daar na wierdt de zelve door de burgers van Bologne bemachtigt, tot dat de factien der Lambertazzi en Geremei gelegenheit verſchaften, hare vryheit weêr te zoeken en te verkrygen. In het jaar 1286 veſtigden zich hier de Manfredi, welker nakomelingen met veel achting het hoog bewindt voerden tot den jare 1500, wanneer paus Alexander de VI Aſtorrus, de laatſte van dit geſlacht, een man, die jong, de aangenaamſte, verſtandigſte en welgemaaktſte van zynen tydt was, wredelyk deedt ombrengen en zyn ligchaam in den Tiber werpen. Paus Alexander ontnamen de Venetianen deze ſtadt, dien ze ontwrongen wierdt door paus Julius den II, na hunne nederlaag by Ghiara d'Adda in 't jaar 1509. Sedert dien tydt is ze den Apoſtoliſchen ſtoel onderworpen geweeſt, tot nu toe. Faënza legt aan de kleine rivier Amona tuſſchen Imola en Forli, is zeer aangenaam, en vermakelyk. Daar is een brede ſtraat, die de ſtadt doorſnydt, nevens een ſchone markt, en verſcheide zeer nette kerken. Joh. Baptiſta Sighicolli, Hieron. de Vaillans, en Julius Monterenti, alle drie biſſchoppen, hebben daar in de jaren 1560, 1615 en 1620 grote kerkvergaderingen gehouden, welker verhandelingen en beſluiten het licht zien. In het jaar 1708, by den inval der keizerlyken in het Ferrareeſche gebiedt, is deze ſtadt zeer verſterkt. *Plin. l. XIX c. 1. Antonin. Itinerar. Appian. lib. I. Agathias l. I. Leand. Alberti descr. Italiæ.*

FAERNO, (Gabriel) een Italiaan, van Cremona, vermaard poëet in de XVI eeuw. Door zyne grote ervarenheit in de Griekſche en Latynſche talen was hy zeer bemind by den kardinaal de Medicis, namaals paus, onder den naam van Pius den IV; en by den kardinaal Karel Borromeus. Hy is geſtorven te Rome den 17 November des jaars 1561, in de bloei van zyne jaren, zo dat hy zyne werken niet heeft kunnen voltrekken. Men ziet van hem de Fabelen van *Æsopus* in verſcheide ſoort van vaarzen overgezet; voorts: *Terentii Comœdiæ ex vetustissimis libris & versuum ratione emendatæ; de metris Comicis lib. I; dialogi antiquitatum in Lutheranos sectamque Germanicam elegiæ; observationes in Catullum; epistola, qua continetur censura emendationum Livianarum Caroli Sigonii.* enz. *Thuanus l. XXVIII. Ghilini Theatr. Miræus de script. sec.* 16. *Victor. var. lect. l. X, XVI. Teissier Eloges T. I. & III.*

FAFILA, een koning van Oviedo in Spanje, is zyn vader Pelagius gevolgt in het ryks-beſtier in 't jaar 736 of 737. Hy regeerde maar twee jaren, zynde op de jagt van een beer gedood. Alphonſus de I, toegenaamt de Kuiſche, was zyn opvolger. *Vasſæus. Roderic. Mariana.*

FAGA, of *Sei Faga*, een bedrieger, die te Parys gekomen in 't jaar 1657, zich uitgaf voor een groot Perſiaanſch heer. Hy was een man van omtrent veertig jaar, van zeer goede gedaante, ſchilderde fraai en maakte veel werk van ſchryven, hebbende by hem twee of drie knechts met Perſiaanſche klederen. Hy zeide, dat hy een der voornaamſte Chaus of ſtaats-dienaren van het hof van Perſië was, en wel eer geweeſt gouverneur van Candabar, [een plaats door den Sophi op den groten Mogol bemachtigt] en daar na van Bagdat, anders genaamt Babylonië, ten tyde als de grote Turkſche keizer Amurath de zelve den koning van Perſië ontnam, en dat hy, uit vreze van geworgt te zullen worden, niet naar huis dorſt keren, gevende zich te gelyk op als een der eerſte lievelingen van Sultan Amurath, die hem ook dikwils op de jagt verzeld hadt. Op dien voet wierdt hy van aanzienlyke, zo wel wereldlyke, als geeſtelyke heeren in Vrankryk, getroetelt, tot dat men in het vervolg zyn bedrog ontdekt hebbende, bevondt, dat hy een ontfanger der gemeene inkomſten, of ſlechts een ſchryver derzelven geweeſt was. *Hist. des Imposteurs.*

FAGGIUOLA, [Uguccione] geboortig van Mala Trebara, een plaats in Romagna, door vele dappere daden tegen de Guelphen zeer beroemd geworden in het begin van de XIV eeuwe. Uit den ſlag by Cerrone bragt hy vier punten van partiſanen en dertien werp-pylen in zyn ſchildt te rug. Tarlatus, heer van Arezzo, ſtondt hy by tegen de Florentynen, die hy verſcheide malen overwon. Daar na boodt hy hulp aan die van Piza, die hem, na het wegnemen van verſcheide hen ontnome plaatſen door die van Lucca tot hunnen opperheer verkoren. Hier op heeft hy die van Lucca hem mede onderworpen, ſtelde de Gibellinen daar we-

weder in, en rukte met zyn triumphant leger voor Pistoja. Tot fluiting van deze zyne wapenen kwamen de Toskaansche Guelphen, die Robert, koning van Napels, een aanzienelyken onderstandt deden, hem met een machtig leger by Monte Cassino ontmoeten; doch hy floegze uit het veldt en keerde na het verwoesten van het Florentynsch gebiedt weder naar Lucca. Hier liet hy *Castruccio Castracani*, een man wegens helden-moedt en andere goede hoedanigheden by het volk zeer gezien, gevangen zetten, met voornemen om hem van het leven te berooven: maar terwyl hy naar Pisa reizen wilde, dat wegens zyne overheersching tot opstandt gekomen was, en naauwlyks Lucca verlaten hadt, maakten de burgers dezen Castracani vry, stelden hem aan tot hunnen kapitein en namaals geheel en al tot hunnen heer. In deze omstandigheden nam Faggiuola toevlucht tot *Can della Scala*, heer van Verona. In de belegering van Padua wierdt hy ziek en naar Verona gebragt, daar hy in 't jaar 1319 gestorven en zeer plechtig begraven is. *Alipr. Capriolo ritratti di cento Cap. illustri p.* 17.

FAGUNDES, (STEPHANUS) een Jesuit, geboren te Viane, leeraarde de Theologie te Lissebon, daar hy den 15 January des jaars 1645 gestorven is. Zyne schriften zyn: *Quæstiones de Christianis officiis & casibus conscientiæ in quinque Ecclesiæ præcepta; Apologia pro isto tractatu ad quæstionem de Lacticiniorum esu, in quadragesima.; in Præcepta Decalogi; de Justitia*; enz. *Alegambe Bibl. Anton. Bibl. Miræus de script. sec. XVII.*

FAGUS, of FAGIUS, ook BUCHLIN, (PAULUS) geboren in 't jaar 1504 te Rhynzabern, daar zyn vader Petrus Buchlin schoolmeester en stadsschryver was. Elf jaren oud geworden trok hy tot voortzetting zyner letteroeffeningen naar Heidelberg, daar blyvende tot het jaar 1522. Van daar ging hy naar Straasburg, daar hy zyn werk maakte om de jeugt te onderwyzen, zich ter zelver tydt met Wolfgangus Capito op de Hebreeusche taal uitleggende. Hier op wierdt hy tot den schooldienst naar Isny in Algow beroepen, doch naar Straasburg wedergekeert leerde hy daar de Hebreeusche taal en leide zich te gelyk op de Godgeleerdheit. In het jaar 1537 verkreeg hy het ampt van prediker te Isny, spannende alle krachten in om de Hebreeusche taal meer en meer machtig te worden, waar toe hy het onderwys van den Jode Elias Levita, uit Venetië tot hem ontboden, gebruikte, zynde ter zelver plaatse een uitnemend liefhebber van de zelve letteroeffening, Petrus Busler, een Raadsheer, die op eigen kosten eene Hebreeusche boekdrukkery heeft opgerecht. In het jaar 1544 wierdt hy prediker en hoogleeraar der Godgeleerdheit te Straasburg, daar hy wegens het *Interims-verdrag* in 't jaar 1549 van zyn ampt wierdt berooft nevens Bucerus, met wien hy eindelyk, ter voldoening van de begeerte van den aartsbisschop Thomas Cranmer van Kantelberg, naar Engelandt overstak. Met zyne aankomst zondt hem koning Eduard de VI naar Cambridge, om in die hogeschole te onderwyzen, daar hy echter korten tydt dienst deedt, als gestorven zynde, naar vermoeden, door vergift den 13 November des jaars 1550. Onder de regering van de koninginne Maria wierdt zyn ligchaam opgegraven en verbrand. Men heeft verscheide werken van hem, uit het Hebreeusch in het Latyn vertaalt als: *Thisbites Eliæ; Apophthegmata patrum; Sententiæ Morales; Tobias Hebraicus; Notæ in Pentateuchum; Precationes Hebraicæ; Expositio dictionum Hebraicarum in 4 capita Geneseos*: enz. *Thuanus lib.* II, VI. *en* XVII. *Sleidan. in Annal. Spondan. Annal. Pontaleon lib.* III. *Prosop. Verheiden effigies Theolog. Adam in vit. Theolog. Freher. Theatr.*

FAHLUN, eene tamelyk grote stadt in de Zweedsche provincie Dalekarlië. By de zelve vindt men het groot koper-bergwerk.

FAHRENSBECK, FARENSBACH, (GEORG) een Lyflander van adelyken huize, diende eerst in de binnenlandsche oorlogen, en ging daar na over in Russischen dienst. Frederik de II, koning van Denemarken, trok hem, na 't verkrygen van een onsterffelyken roem door zyne heldedaden, aan zyn hof, hem niet alleen opper-maarschalk verklarende, maar tevens voor al zyn leven begiftigende met het eilandt Oesel, gelegen in Lyflandt. Te dier tydt ging hy met toestemming van gemelden koning naar Dantzig, en nam daar het ampt waar van kommandant, terwyl de Polen die stadt belegerd hielden. Na het gelukkig byleggen der verschillen keerde hy weder naar Denemarken, en hieldt zich daar 8 jaren op, tot dat hy verlof kreeg naar Lyflandt te gaan en het gebiedt over de Poolsche troepen te aanvaarden, daar hy ook het geluk hadt, de Russen eerst by Pleskow en daar na by Luckow uit het veldt te slaan. Tot vergelding dezer diensten, te meer daar hy tot deze gelukkige tochten veel van zyne eigen middelen hadt aangelegt, wierdt hy door den koning van Polen met het slot Karkus beschonken, en tot president te Wenden benoemt. De koning van Denemarken, daarentegen zeer op hem te onvrede, vermits hy zich zonder zyne voorkennis langs hoe meer aan de Poolsche Republyk verbondt en vastmaakte, vorderde deswegen het voorgemelde eilandt van hem te rug, doch hy daar toe niet kunnende verstaan, liet den koning het zelve met geweldt innemen. Hier op bekwam hy van de Poolsche kroon het bestier van Lyflandt. Twee jaren daar na in 't jaar 1600 trof hy het ongeluk van door de Zweden in 't slot Borcholm belegert en tot de overgave gedwongen te worden, daar hy te gelyk zyn koninklyken schat verloor. Door den overwinnaar gevraagd, waarom hy zich niet by tyds in zekerheit gestelt en ergens elders naar toe begeven hadt, gaf hy dit grootmoedig antwoordt: „Op dat uw koning zien zou, dat hy met „ geen gering man te doen hadt". Na dezen deedt hy de Polen in Lyfland zonderlinge diensten, tot dat hy in 't jaar 1617 de Zweedsche party koos, na dat de hertog van Courlandt de zelve toegevallen was en hem tot zyn stadhouder hadt aangestelt. Pernau, Dunamunde, Wenden en andere sterktens leverde hy den Zweden over, en wilde zelfs de hoofdvesting Riga overrompelen, doch het volgende jaar ging hy weder tot de Polen over, en onderwierp hen wederom alle de voorgemelde plaatzen, uitgenomen Pernau. Naar Warschau geroepen, stierf hy niet lang daar na in hogen ouderdom. De Zweden leggen hem te laste, dat hy uit loosheit tot hen overgegaan is om hunnen koning te zekerder in het net te slepen. *Piasecii Chron. Mulleri Liefl. hist. Chytræi Saxon. Pufend. Inleiding tot de Zweedsche Hist.*

FAHRENSBECK, *Fahrensbach*, [GEORG] zoon des voorgaanden, tradt in 't jaar 1630 in Keurbeyerschen dienst, na dat hy van der jeugt den kryg gevolgt en onderscheide vorsten gedient hadt. Tot overste gemaakt verkreeg hy wel haast zo veel achting, dat hem nevens den generaal Cras van Scharffenstein de vesting Ingolstadt in 't jaar 1633 wierdt toevertrouwt; dit echter was zyn ongeluk en val, want in verraderye ingewikkelt, ontdekte gemelde generaal, dat hy het hem toevertrouwd deel den Zweden meende over te leveren, waarom hy veroordeelt is om onthalst te worden. Den 19 May des jaars 1633 op de gerichtsplaats gekomen zynde, deedt hy een aanspraak, om den omstanderen zyn onschuldt te bewyzen, maar zich van al te harde uitdrukkingen bedient hebbende, wierdt hem bevolen te zwygen en neer te knielen. In het toeslaan van den scherpregter bukte hy, zo dat het zwaardt over zyn hoofdt gaande, hem slechts een weinig bezeerde, sprong hier op van het schavot, en was niet te bewegen om zich goedwillig over te geven. Hier op gaf de generaal Aldringer bevel van het uitgesproke vonnis met geweldt uit te voeren, zo dat hy door vier scharprechters, die tegen den anderen over waren, in stukken gehouwen is. Des anderen daags kwam 'er met een keizerlyke post-loper lyfs-genade, zo dat niet duister scheen, dat men de uitvoering van het vonnis met driftigen gemoede verhaast hadt. *Theatr. Europ. T. II. p.* 66.

FAIL, [NOEL DU] een Britannisch edelman, koninklyke Raadt by het parlement van Rennes, en zeer verstandig rechtsgeleerde omtrent het einde van de XVI eeuwe. Men heeft van hem de Historie zyner provincie en de besluiten van des zelfs parlement. Ook het *Jus Civile*, dat hy op het aanstaan van eenige goede vrienden in *Locis Communes* heeft verdeelt en geschikt. *La Croix du Maine Bibl. Franc.*

FAILLE, [GERMAIN DE LA] geboren te Castelnaudari in opper-Languedok den 30 October des jaars 1636. Na het voltrekken zyner letteroeffeningen wierdt hy aangestelt tot 's konings advokaat in het gerechtshof van zyne geboortestadt in February des jaars 1638. In het jaar 1646 verzelde hy in hoedanigheit van 's konings pleitbezorger de la Ferriere, te dier tydt opperbewindhebber van Montauban, en van het hof gezonden naar Roüergue om den boeren opstandt te bevredigen; doch in 't jaar 1655 van de stadt Toulouse tot haar bewindsman [*Syndicus*] aangestelt, ontdeedt hy zich van het ampt van advokaat des konings, en zette zich ter neer, daar zyn nieuwe bediening hem vorderde, in die verwagting dat hem in die grote stadt meer gelegenheit ter voldoening van zyne natuurlyke neiging tot de goede wetenschappen, door hem in 't midden van alle wigtige bezigheden voortgezet, zou gegeven worden. Beide met yver en verzaking van eigen belang dit ampt steets bedienende, hadt hy vryheit om de oude bescheiden en handvesten van deze stadt, die kennelyk de allergrootste en rykste zyn, te doorsnuffelen, dat hem bragt tot het voornemen om de *Jaarboeken van Toulouse* op te stellen. Hier toe vergunden hem de leden van het parlement alle hunne registers na te zien en te doorzoeken, nemende de heeren van de stadt op zich de onkosten van het drukken. Dus kwam het eerste stuk uit in Fol. in 't jaar 1687, en het twede in 't jaar 1701. Des schryvers korte en bondige styl brengt overal met zich de aangename zwier van opregtheit en waarheit. Al het geen, waar over men zich zou kunnen beklagen, is, dat de heer la Faille is blyven staan by het jaar 1610. Stoffe ontbrak hem niet, om zyn werk voort te zetten tot het einde van de XVII eeuw, maar men hoorde dikmaals uit hem, dat zyne liefde tot de waarheit zulks belette, zynde het voorzichtigste, naar zyn oordeel, niet meer voort te gaan. Wanneer hy een der eerste regenten of schepenen voor de derde reize was in 't jaar 1671, deedt hem de yver, om de nagedachten van beroemde Toulousenaarste vereeren, zyne medeamptgenoten inboezemen, dat men in een der galderyen van hun raadhuis moest oprichten de borst-stukken der grote mannen, die in verscheide eeuwen de roem van hun vaderlandt geweest waren. Geheel dit werk, zo in opzicht van de keur der genen, die daar geplaatst zouden worden, nevens hunne schikking, als mede ten aanzien der inscriptien, hem opgedragen, is met zeer veel wakkerheit en beleit volvoert, zo dat deze galdery, dertig grote borst-beelden begrypende, onder de toestemmende goekeuring van allen, zyn volle beslag gekregen heeft in 't jaar 1677. Hy was zeer waakzaam voor de vastgestelde wetten en voorrechten van de stadt, zo dat hy in dien tydt, als de koning naar de valsche adel liet onderzoeken, bekommert geworden, dat de genen, dien het aanbevolen was, geen acht zouden slaan op een der uitnementste sieraden van het opperregentschap van Toulouse, zelfs in den jare 1667 een zeer voortreffelyk onderzoek over den adeldom der opperregenten geschreven heeft, waar van de heer de la Roque in zyne verhandeling van den adel een kort begrip heeft opgegeven. Dit onderzoek is naderhandt door de la Faille vermeerdert, en ten derde male in 't licht gekomen in het jaar 1707 onder den naam van *Traité de la Noblesse des Capitouls de Toulouse*, dat is: *Verhandeling over den adeldom der opperregenten van Toulouse*, waar by verstandige aanmerkingen gevoegt zyn, nevens een lyst der meeste edelen en oude geslachten, uit welke de opperregenten, sedert de wederbrenging van het graafschap van Toulouse aan de kroon, gesproten zyn, in 8. Zo vele en grote diensten, aan de stadt Toulouse gedaan, verkregen hem niet te onrecht een jaarlyksche wedde, 't geen hem

aan-

aangenaam was, meer wegens de dankelyke erkentenis dier heren, dan om het geldt. In het jaar 1687 ſtondt men hem toe het recht om by afſterven zyn ampt te aanvaarden (*Survivante*) ten dienſte van den here Baylot, zyn neef, en deze geſtorven zynde omtrent het einde van 't jaar 1709, wierdt hem zulks vergund voor des overledens zoon, onder voorwaarde, vermits die nog zeer jong was, dat de ouderdom, hoe hoog zyne jaren klimmen mogten, het zelf bedienen zoude. De akademie der fraaiheden verkoor den heer de la Faille in 't jaar 1694 tot haren altyd blyvenden geheimſchryver, 't geen hy ook met veel eer en achting over de zeſtien jaren heeft bediend, zynde daar toe ongemeen bekwaam, niet alleen wegens zyne uitnemende hiſtoriekunde, maar ook wegens zyne ongemeen fraaie ſchryfſtrant, beide in dicht en ondicht: zelfs heeft men van hem in de hoge ouderdom van in de negentig jaren uitmuntende dichtſtukken, vol van vuur, tot verbazing gezien. Deze grote hoedanigheden verkregen hem beide veel achting en vrienden, onder welke te tellen zyn de heer Fieubet, eerſte preſident van Toulouſe, de marquis de Vardes, de heer Dagueſſau, ordinaris Raadsheer van ſtaat, de heer Chapelain, lidt van de Franſche akademie, de heeren Menage, Bayle en vele anderen; inzonderheit voedde de heer de Bertier, die in 't jaar 1713 nog leefde, en eerſte preſident van het parlement van Toulouſe was, ongemeene genegenheit t'hem waards tot zyne doodt toe. Hoe groot ook zyn aanzien in den omgang met de wereldt was, bezwalkte de zelve geenzins zyne Chriſten deugden, onder welke zyne liefdadigheit aan den armen uitblonk. Hy is eindelyk geſtorven den 12 November des jaars 1711, zynde ter zelver tydt deken van de oude opperregenten van Toulouſe, onder welke hy driemaal geregeert hadt, hebbende bereikt den ouderdom van 96 jaren. Daar heeft zich een tak van zyn huis nedergeſlagen in de Nederlanden, zynde hy door den here de la Faille, hoogbaljuw van Gent, ridder van het gulde vlies, en andere leden van dat huis, zich te Antwerpen onthoudende, als door bloedvrienden met brieven begroet en over de uitgave zyner werken geluk gewenſcht, ſedert welken tydt zy den anderen ſteeds als bloedvrienden en neven onderhouden hebben. Hun naam niet alleen, maar ook hunne wapens, zyn geheel en al de zelve. *Memoires du Trevoux Juillet 1712. p. 1230.*

FAIRE, in 't Latyn *Faria*, een Schotſch eilandt, by de eige landaardt *Faire iſle*, en by de Franſchen *Belle-iſle* genaamt, gelegen in den Noorder Oceaan tuſſchen de Orcades en de Schotſche of Hitlandſche eilanden; behoort tot de Engelſche kroon, als afhankelyk van Schotlandt. De inwoners, die alle viſſchers zyn, vindt men weinig in getal, vermits het eilandt van kleinen omtrek en vol bergen is.

FAIRFAX, [THOMAS] lord Fairfax en baron van Cameron in Schotlandt, zoon van Ferdinand lord Fairfax van Yorkshire, dien hy by Maria dochter van Edmund, lord Sheafield en grave van Mulgrave, gewonnen hadt, is geboren te Denten, in de parochie van Otley in Yorkshire, in January des jaars 1611. Na het doorbrengen van zyne jeugt in de oeffening der nodige wetenſchappen, in het collegie van S. Johannes te Cambridge, diende hy in de Nederlanden onder Horatius lord Vere, en woonde daar de verovering van 's Hertogenboſch by, en trouwde by zyne te rug komſt met Anna, dochter en erfgenaam van gemelden lord Vere. Wanneer nu koning Karel de I in 't jaar 1642 een leger te York verzamelde, wierdt Thomas Fairfax, te dier tydt maar een gemeen ridder, door de landſtaten tot den koning gezonden, om hem een ſmeekſchrift over te leveren, en te gelyk te verzoeken, dat het zyn Majeſteits goede geliefte zyn mogt, het parlement te volgen en geen troepen meer te werven. Doch de koning zulks ſtandvaſtig weigerende, drong hy echter zo ſterk aan, dat hy het hem eindelyk in Heyworth-Moor, te paardt zittende, in de tegenwoordigheit van omtrent 100000 perſonen overhandigde. Ziende eindelyk een onvermydelyken oorlog te gemoet, nam hy dienſt onder zynen meergemelden vader, een yverig voorſtander van het parlement, behalende vele voordelen in het Noorden, waar op het parlement hem, na het afdanken van *Robert*, graaf van Eſſex, op den 31 December des jaars 1644 tot generaal aanſtelde. Na het gelukkig ten einde brengen van den oorlog, die veelvuldige preuven van zyn dapperheit heeft uitgelevert, wierdt hy te Londen met grote blydſchap en vele eerbewyzingen, beide van het volk en 't parlement, ontfangen. Koning Karel van Holdenby naar Childerly, Neumarket en andere plaatzen gebragt wordende, droeg zich Fairfax zeer beleeft t'hemwaarts, dat hy naderhandt te Hampton-court niet minder deedt: echter was hem *Cromwels* ſtreng te machtig, zo dat hy 's konings doodt niet kon verhinderen, ſchoon hy voornemens was hem met een regiment uit de gevangeniſſe te verloſſen. Onderwyl bleef hy geheel en al het rechtersampt by de verhoring des konings weigeren, niet tegenſtaande hy tot het hoofdt der ten dien einde aangeſtelde commiſſie verkoren was; veel liever gaf hy zich veel moeite, om, indien het doenlyk was, de executie zo lang te doen uitſtellen, tot dat hy zich in het leger een goeden aanhang mogt verkregen hebben, waarom de tyding van 's konings doodt hem te krachtiger beroerde, dat zo hard een vonnis in zyn afwezen voltrokken wierdt. Den 14 February des jaars 1648 wierdt hy tot medelidt van den Staats-Raadt, uit dertig perſonen beſtaande, verkoren. Maar wanneer koning Karel de II naar Schotlandt overſtak, leide hy, op aanraden van een Presbyteriaanſch predikant, zyn ampt neer, willende niets tegen den koning doen, waar op Cromwel zyn plaats vervulde, en de lord Fairfax naar zyn landgoedt vertrok. In het jaar 1659 kantte zich een zekere party, waar van hy het hoofdt was, tegen de zo genaamde vrye kwartiering en de onrechtmatig opgeleide ſchatting, en dat met geen minder yver, dan hy in 't jaar 1648 de vryheit van het parlement verdedigt hadt. Hy wierdt in January des jaars 1659 door de nog overig zynde leden van het parlement, die den koning de throon ontzet hadden, tot een medelidt van den Staats-Raadt verkoren, en in de volgende maandt April tot land-rechter van het graafſchap York. Hy is ook geweeſt een van de twaalf afgezondenen van het lagerhuis aan koning Karel den II in Hollandt, daar hy by een ieder veel achting verkregen heeft. In Engelandt wedergekeert en voor het parlement ontboden zynde, begaf hy zich naar zyn land-goedt; daar hy het overige van zyn leven in ſtilte doorgebragt hebbende, eindelyk in den ouderdom van 60 jaren is geſtorven den 12 November des jaars 1671. Hy heeft maar twee dochteren gehadt, welker eene Maria den 19 November 1657 getrouwt is aan George Villers, hertog van Buckingham. De naam der andere was Elizabeth. Voor het overige is hy een heer geweeſt van groot verſtandt, van geen mindere dapperheit, en van Godvrucht, dien zelfs zyne vyanden hebben moeten roemen. Hy gaf ook meermaals kennelyke blyken van zyne liefde voor en tot de geleerdheit, byzonder in de naauwkeurige behoudenis van de bibliotheek van Oxford, in zo verre dat ze in de macht van het parlementsleger vervallen, minder ſchade leedt dan toen de zelve by de party des konings was. Onder den naam van dezen lord, nog generaal zynde, wierden vele brieven, zamenſpraken, gezantſchappen, verhalen van het veroveren van deze en gene ſteden en ſterktens, of van deze en gene veldſlagen, en wat dies meer is, in het licht gegeven. Hy heeft de handſchriften van *Dugdale* en *Dodsworth* over de oudheden van Yorkshire, beſtaande ten minſte uit XXII banden, aan de Univerſiteit van Oxford vereert, daar ze ook zyn overgebragt in het jaar 1673. *Johnſton in hiſt. Sanderſon hiſt. vitæ & necis Carol. Manlius Comment. de rebellione Angl. Bateus in elenchis motuum Angl. Warwiks memoirs of the king Charles I. Beſchreibung des 20 jahrigen krieges in den Königreichen Engelland, Schottland und Irrland &c. Britanniſche Maccabæus of krygs-expeditien van den Engelſchen generaal Thomas Fairfax. Relation en forme de Journal du Vojage & Sejour que Charles II Roy de grand Bretagne &c. a fait en Hollande.*

FAIRFORD, eene Engelſche koopſtadt in 't graafſchap van Glouceſter, in de landſtreek Battlesborough, 77 mylen van Londen.

FAIR-FORE-LANDT, het voorgebergte, dat zich van de Noord-Ooſt kuſt van het Ierſche graafſchap Autrun tot in zee uitſtrekt, zo na aan het Zuider deel van het Schotſche half-eilandt Cantyr, dat het een kennelyke zee-engte van omtrent 3 of 4 Duitſche mylen uitmaakt. *Beeverell Delic. de l'Irlande pag.* 1378, *en* 1461.

FAISANTEN EILANDT, of L'ISLE DES FAISANS, een klein eilandt in de rivier Bidiſſoa, dat tuſſchen Vrankryk en Spanje ſcheiding maakt, ter plaatſe, daar gemelde rivier aan den voet van het Pireneeſche gebergte in den Oceaan vloeit. Het zelve is als neutraal en onzydig tuſſchen deze beide ryken, waarom het ook tot de vredehandel, in 't jaar 1659 door deze twee kronen getroffen, verkoren is. Ten dien einde hadt men in het Zuiden van dit eilandt een houten huis opgeſlagen, daar de wederzyds gevolmachtigden, de kardinaal Mazarin en don Louïs de Haro, hunne zamenkomſten, en de koningen van Vrankryk en Spanje hun mondgeſprek gehouden hebben. *Baudrand.*

FAITA, of FAJUS, (JOHANNES) abt van S. Bavo te Gent, zeer vermaard in de XIV eeuw wegens zyne geleerdheit en godvrucht. Hy heeft uit laſt van Clemens den VII geſchreven tegen de geeſſelmonniken. In het jaar 1394 heeft hy zich van zyne abdy ontſlagen. Men heeft verſcheide zyner werken, als: *de eſu carnium; Homiliæ variæ; manipulus exemplorum; quæſtiones ſuper ſententias*, enz. *Sanderus. R. Gandav. l. IV. c. 4. Valer. Andr. bibl. Belg. Trithem.*

FAJENCE, eene ſtadt in Provence, in de landvoogdye van Frejuls en la Viguerie de Draguignan tuſſchen Frejuls en Draguignan, op een vermakelyken en vruchtbaren heuvel; de biſſchoppen van Frejuls zyn heeren van deze ſtadt.

FAKENHAM, een Engelſch bemuurd plaatsje, met een markt, gelegen in dat deel van het graafſchap Nortfolk, dat Gallow genaamt wordt, omtrent 110 Engelſche mylen van Londen.

FAKHR AL DAOULAT, of FAKHR EDDOULAT, Sultan, uit het koninklyk ſtamhuis van de Bouiden, derde zoon van Rokn Eddoulat, zoon van Bouiah. Door zyne twee oudſte broederen Muiad-Eddoulat en Adhad-Eddoulat uit zyne ryken van Rei en Hamadan verdreven, wierdt hy genoodzaakt toevlucht te nemen tot Cabous, zoon van Vaſchmeghir, koning van Tabareſtan en Georgian. Doch de oudſte broeder Georgian met een machtig leger overvallen hebbende, wierdt Fakhr met den vorſt, die hem ontfangen hadt, wel haaſt gedwongen de vlucht te nemen naar Niſchabour, eene ſtadt van Khoraſan, daar ze zeker zyn konden. Mouiad kort daar na geſtorven zynde, wierdt Fakhr-Eddoulat, door het wys beleidt van den beroemden Saheb Kafi, wel eer vizier van Mouiad, in 't kort tot zyns broeders ryksopvolger verklaart. Na het ontfangen dezer tyding begaf hy zich ten eerſten naar Iſpahan en nam bezit van het ryk van Perſië. Na de doodt van gemelden vizier liet zich de Sultan geheel van zyne bedienden en gunſtelingen zo regeeren, dat de luiſter van zyn ryk verdween, krygende het onrecht met alle geweldenaryen gepaart de overhandt, en dus 's lands inkomenten eenemale bedorven wierden. Deze Sultan is geſtorven in het 387 jaar van de Hegire, dat is te zeggen, van Mahomets vlucht naar Mekka, van een ongemak in de maag, na dat hy omtrent veertien jaar geregeert heeft. *Herbelot Bibl. Orient.*

FAKIRS, een ſoort van Dervis of Mahometaanſche geeſtelyken, die door het landt lopende, van de aalmoezen leven. Als zy by troepen uitgaan, hebben ze een hoofdt, dien zy allen ge-

hoorzamen. Het gewaadt van hun hoofdt of overſte, mitsgaders van de voornaamſte Fakirs beſtaat gemeenlyk uit drie of vier oranjeverwige linne doeken, die zy omdoen als een gordel, en welkers hoeken tuſſchen de dyen neêrhangen, ter dekking van de voor-en achterdelen, die de ſchaamte en eerbaarheit gebiedt te verbergen. Daar en boven hebben zy ook een tyger-huidt over hunne ſchouders, onder de kin vaſtgemaakt. De gemene Fakirs hebben niet anders tot hun kleding dan een touw, by wege van een gordel, daar een lap linnen aan vaſt is ter dekking hunner ſchaamte. Hun gebonde hoofd-haair is by wege van een tulbant rondom het hoofdt gevlogten. Ieder Fakir heeft een jagthoorn, daar zy op blazen wanneer ze op een plaats aankomen of van daar vertrekken, benevens een yzere ſchraper, naar het fatzoen van een troffel, daar zy de plaatſen van hun verblyf mede afſchrapen en reinigen, en na het ſtof op een hoop geraapt te hebben, bedienen zy 'er zich van als van matraſſen en hoofdpeuluwen om te zagter te kunnen ſlapen. Zo haaſt zy ter beſtemder plaats gekomen zyn, zendt de overſte eenige uit om door de ſteden en dorpen voor de andere te bedelen, en 't geen zy aanbrengen wordt in evengelyke delen onder den anderen verdeelt en het overſchot den armen gegeven, zo dat zy niets tot den anderen dag bewaren of overhouden, dat den gemeenen man als een heilige yver zeer in 't oog loopt, en in zo verre verblindt, datze voor Godſpraken houden al dat deze Fakirs zeggen.

Daar zyn in Indië meer dan jachtmaal honderd duizend Mahometaanſche *Fakirs*, en twaalf honderd duizend afgodiſche of Heideniſche. Deze ondeugden, die met een valſchen yver het volk zeer verblinden, zyn van verſcheide ſoort. Zommigen gaan byna geheel naakt, hebben geen zeker verblyf, en geven zonder eenige de minſte ſchaamte den vollen toom aan alle ſoort van ongebondenheit, gevende de eenvoudigen een indruk, dat zy bevoorrecht zyn om alle deze dingen te doen zonder zich te bezondigen. Andere Fakirs zyn weder gekleed met rokken van verſcheide veelverwige ſtukken zamengeſtelt, dekkende dus de ſchandvlekken die daar onder zyn. Hun hoofdt wordt onderkent door zyn kleedt, uit meerder ſtukken dan dat der anderen beſtaande; boven dit ſleept hy aan zyn been een yzere keten, meer dan twee ellen lang. In de een of andere plaats gekomen, doedt hy eenige tapyten op de grondt neerſpreiden, daar hy op ter neer zit ter gehoorgeving aan allen, die hem willen raadplegen. Zyne leerlingen gaan dan overal en roepen de grote deugden van hunnen meeſter uit, en hoe zeer hy van Godt begaaft is, waar op het volk toevloeit en hem als een propheet aanhoort, en daar na maakt hy het eeten klaar voor hem en die van zynen aanhang. Daar zyn Fakirs, die meer als twee honderd diſcipelen hebben, die door trommelſlag en het geblaas van een hoorn vergaderd, in hun optocht voorzien zyn van een ſtandaart, ſpieſſen en ander ſoort van wapentuig. Het derde ſlag van Fakirs, die men in Ooſt-Indië vindt, zyn zodanige, die van arme ouders geboren, en begerig naar de kennis der wet om dus Moulas of leeraars te kunnen worden, zich naar de Moskeën begeven, daar ze door de aalmoeſſen van anderen beſtaan, en wanner zy by deze ſtudie eenige kennis van natuurlyke zaken weten te verkrygen, en daar mede een voorbeeldt van een goed leven op hunne wyze weten te paren, worden ze hoofden der moskeën gemaakt en bekomen de waardigheit van Moulas en richters der wet: deze hebben hunne eige vrouwen, en zommigen, die zeer godsdienſtig willen zyn, zelfs drie of vier, om dus Mahomet te meer na te volgen en veel kinderen te hebben, die de wet van hun propheet volgen. Nog is 'er een ander ſoort van boetvaardige Fakirs, die een gedwonge manier van ſtaan, zitten enz. verkiezen, waar in zy vele jaren of wel hun ganſchen leeftydt volharden. Zommige hebben de armen kruisweegs boven het hoofdt: andere leggenze dwars over de ſchouderen: eenige ſteken de handen om hoog; andere bukken met het hoofdt zonder iemandt aan te zien, of een woordt te ſpreken: ook zyn 'er die op een voet ſtaan, hebbende een konfoor met vuur in de handt, daar zy het wierook in ſmyten, dat ze hunnen godt opofferen. In deze en diergelyke ligchaams geſtalte blyven zy geheel naakt, in zo verre dat zelfs hun ſchaamte niet bedekt is. De bygelovigheit der Indiaanſche vrouwen is zo buitenſporig, dat zy geloven een zegen over hun huwelyk te verkrygen wanneer ze de natuurlyke delen dezer boetvaardige kuſſen, die op de aannadering dezer vrouwen gezegt worden hunne ogen op een yſſelyke wyze te verdraaien. In opzicht van de behoeften des levens worden zy onderſteunt door eenige van hunne medegenoten, die hun ſpys, drank en andere noodwendigheden ſteeds toedienen. Daar zyn ook *Fakirs*, dat menſchen van aanzien zyn, en die wel gezadelde en met een luipaards huidt bedekte handpaarden voor zich laten leiden. Vyf hovelingen van *Cha-gehan*, groot Mogol van Indië, in ongunſt vervallen, lieten zich tot Fakirs maken om de wreedheit des keizers te ontgaan, hebbende drie ſchone paarden, welker breidels van goudt en de zadels met goude platen belegt waren, nevens vyf andere, op de zelve wyze met zilver getuigt, zynde alle, die hen volgden, welgewapend met boog en pylen, ſnaphanen, halve pieken, enz. *Tavernier Voyage des Indes.*

FAKREDDIN, of FACKRADDIN, prins van Druſes in Syrië, wierdt door de Turken uit zyne ſtaten verdreven en vluchtte naar Maltha, vervolgens naar Florence en eindelyk naar Rome in 't jaar 1620. Hy noemde zich een bloedverwant van den hertog van Lotharingen. Zyn regerings-luſt deedt hem naar den berg Liban wederkeren, daar hy van de Turken, op nieuw hen achterdenken gegeven hebbende, wierdt beoorlogt. Men overreedde hem naar Conſtantinopel te gaan om zich te rechtvaardigen, daar men zyn hoofdt afhieuw. Mir Ali, zyn zoon, was zyn opvolger, wiens zoon Mir Ahmed bin Mahan hem weer volgde, zynde dit de laatſte, die thans regeert. Dit volk heeft nog eens verſcheide Emirs gehad, alle t'ondergebragt door Ibrahim, Bacha van Cairo, in 't jaar 1584, die onder Amurat den III dertig of veertig jaar na Fakreddin zich meeſter maakte van verſcheide ſterktens. De *Franſche Mercurius* meldt van zyne komſt te Florence onder 't jaar 1613, met byvoeging der omſtandigheden. Het netſte en kortſte bericht van Fakreddins lotgevallen kan men echter vinden by den here la Croix, die ons leert, dat deze prins eenvoudig by de Arabieren *Eben Maan*, dat is Maanszoon, genoemt, den naam van *Fakreddin*, dat is flambouw of licht des geloofs, aangenomen heeft; dat hy zich aanſtelde als een overwinnaar, de aan hem onderworpe volkeren zeer verdrukkende; dat hy na een vyfjarig verblyf in Italië naar zyn landt wedergekeert is in 't jaar 1618 met zeer grote en woeſte voornemens, die hy echter niet heeft kunnen volvoeren, maar dat hy genoodzaakt zich aan Sultan Amurat te onderwerpen, in zyne tegenwoordigheit gewurgt is den 14 Maart 1633. *La Croix Etat preſent des Nations & Egliſes Greque, Armeniaque & Maronite en Turquie l. III. c. 3. p. 174 ſeqq. Edit. Holland.*

FALACA, (LA) de naam der ſtokſlagen, die de gevange Chriſtenen te Algiers ondergaan moeten. Eigentlyk te ſpreken is *falaca* een ſtuk hout omtrent vyf voeten lang, aan twee einden doorboort of met keepen gemaakt, daar de voeten van den lyder, die met gebonde armen ruggelings ter aarde neerlegt, doorgeſtoken worden; twee ſlaven, ieder een einde van dit hout vaſt hebbende, ligten het om hoog op, wanneer een derde met een ſtok of bullepees des lyders voetzolen zomtyds wel met drie honderd ſlagen jammerlyk beukt.

FALAISE, eene kleine ſtadt in Neder-Normandië; men meent dat ze dien naam heeft van de ſteenklippen, die haar aan de zeekant omringen, ſchoon Faber een andere naamreden opgeeft, die hy zelfs van Noach afleidt. Falaiſe legt tuſſchen Seer en Caen aan de kleine rivier Ante, en is gebouwt op de wyze van een ſchip, waar van het kaſteel, op een rotze gelegen, de achter-ſteven is. De eerſte hertogen van Normandië gebruikten het voor hun paleis in vredes en voor hunne fortres in oorlogs tydt. Het merkwaardigſte is een zeer hoge ronde toren. Het kaſteel was het laatſte dat de Engelſchen bemachtigden. Sedert wierdt het door Talbot, die daar een treffelyke ſaal met ſchone ſchilderyen deedt bouwen, zo wel bewaart, dat het 't laatſt van die gehele provincie aan koning Karel den VII wierdt weergegeven in 't jaar 1450. Falaiſe heeft ook de burg de la Guibrai, en is beroemt van de jaarmarkten, die men daar ſedert Willem den Veroveraar, die geleeft heeft in 't jaar 1066, plag te houden in de maandt Auguſtus; hy was natuurlyke zoon van Robert den II hertog van Normandië en uit eene dochter van Falaiſe. *Du Cheſne antiq. des villes de France. Papyr. Maſſon deſcr. Flum. Gall.*

FALBENHAUPT. Het geſlacht der graven van Falbenhaupt is reets 400 jaren in Karinthië bekend geweeſt. De twee broederen *Herman* en *Nicolaus Falbenhaupt* bezaten in de jaren 1307 en 1313 het ſlot Griffen, leggende op een hoge rotze, en thans behorende tot het aarts-ſticht Saltzburg. Uit Karinthië zyn eenige van dit geſlacht in Stiermarken overgekomen, onder welke *Diderik* in 't jaar 1345 bekend geweeſt is. In de jaren 1339 en 1346 waren ook *Georgius* en *Dithmarus* nog in leven. In 't jaar 1700 was graaf *George Ferdinand* ſtadhouder der Binnen-Ooſtenrykſche regering en werkelyke keizerlyke geheime Raadt: hy was ongehuwd en de laatſte van zyn geſlacht. *Imhof Not. proc. imp. in mantiſſ. Bucelinus Stemmatogr. P. III. p. 38. Souverainen van Europa p. 813. Wurmprand Collect. Auſtr. p. 81.*

FALCANDUS, (HUGO) ſchatbewaarder of ontfanger van S. Pieters kerk te Palermo in Sicilië, heeft geleeft in de XII eeuw omtrent het jaar 1166. Hy is ſchryver van de hiſtorie der wederwaardigheden, die Sicilië heeft uitgeſtaan onder Wilhelm den I, bygenaamt de Boze, die geregeert heeft van 't jaar 1152 tot het jaar 1166, en onder Wilhelm den II, toegenaamt de Goede, die geſtorven is in 't jaar 1189, zo dat Facellus kwalyk Guiſcardus als des zelfs ſchryver opgeeft. Zyn hiſtorie is geloofwaardig, vermits hy zelf oog-getuige der gebeurteniſſen geweeſt is. De kardinaal Baronius citeert hem met lof. Gervaſius de Tournai, kanunnik van Soiſſons, heeft hem gehaalt uit de boek-ſchat van Math. de Longuejoue, biſſchop van Soiſſons, en in 't licht gegeven in 't jaar 1550, dragende het werk op aan gemelden prelaat. Men heeft Falcandus vervolgens geſtelt onder de ſchryvers van Sicilië en doen drukken te Frankfort in 't jaar 1579. *Baronius A. C. 1114. Farel Hiſt. Sic. l. VI. c. 4. Voſſius de Hiſt. Lat. Bibl. Sic.*

FALCES, een Spaanſche burg in het koninkryk van Navarre, gelegen in het gebiedt van Olita, twee mylen ten Weſten van de ſtadt Olita. *Maty Diction.*

FALCKENAU, eene ſtadt met een kaſteel in de Elnbogner kreits, gelegen aan den Eger op een zeer vrugtbare bodem, weleer behorende aan de graven van Schlick, maar nu aan die van Noſtiz. Rondom deze ſtadt maakt men aluin, zwavel en koperwater. *Zeiler. Topograph. p. 28. Balbin. Miſcellan. Dec. I. l. III. c. 7. §. 3. p. 74. & c. 8. §. 1. p. 83. Vogt Ietzl. Böhm. p. 94.*

FALCKENBERG, eene kleine ſtadt in de provincie Hallandt, tuſſchen de zes en zeven mylen van Halmſtadt, Noord-Weſtwaarts, aan de zeeboezem, Sinus Codanus. Met den zelven naam wordt ook genoemt eene kleine ſtadt met een ſlot in het Sileſiſch vorſtendom Oppeln, aan de vloedt Steina, tuſſchen de ſtadt Oppeln en Grottau gelegen. In het jaar 1327 hadt zy den tytel van een vorſtendom, wanneer hertog Conraad uit de Oppelſche linie daar zyn hof hieldt. Tegenwoordig behoort het aan den grave Zerotin.

FALCKENBERG, een adelyk geſlacht, welkers ſtamhuis, oud-en nieuw-Falckenberg, te vinden is in Heſſen, naby Homburg. *Arnolphus* wierdt in 't jaar 1055 abt te Weiſſenburg en Limburg, hebbende voorhenen die zelve waardigheit bekleed te Corbey. In zyn 98 jaar wierdt hy biſſchop te Spiers, en ſtierf in den ou-

onderdom van 102 jaren. Van *Walther* zegt men dat hy zich in 't jaar 1152 in Syrië opgehouden en het ampt van gouverneur te Tiberias bekleed heeft. *Siegfried* heeft zich ten tyde van keizer Wenceslaus en *Tilo* onder keizer Frederik den III in den oorlog beroemd gemaaakt. *Cunman* wordt beschuldigt dat hy keizer Frederik uit het Brunswykſche huis in 't jaar 1400 zou hebben helpen ombrengen. *Christoph* was in 't jaar 1510 Sileſiſche vorſtelyke Raadt te Teſchen. *Moritz* keizerlyke overſte luitenant is gebleven in den ſlag by Lutzen in 't jaar 1631 en zou den koning van Zweden Guſtaaf Adolph doorſchoten hebben. Heden ten dage bloeit dit geſlacht nog aan den Rhyn. *Meibom. Tom. III. script. rer. Germ. Spangenb. Adelsſp. P. II. Pufend. Schw. Kriegs-geſch. Tromsd*

FALCKENBERG, (DIDERIK VAN) geboren uit een aanzienlyk huis in Zweden, daar nog eenige ten dezen dage de graaffelyke waardigheit voeren, die voormaals uit het zelve huis geſproten zyn. Diderik, zich zelve in de Zweedſche oorlogen tegen Polen als overſte van een Duitſch regiment te voet ongemeen wel gekweten hebbende, nam hem de koning Guſtaaf Adolph in 't jaar 1629 mede naar Duitſchlandt, als zyn hofmaarſchalk en generaal majoor, en zondt hem in 't jaar 1631 als kommandant in Maagdenburg, dat hy dapper tegen de Duitſchers verdedigde. De ſtadt eindelyk ſtormenderhandt ingenomen, rukte hy Pappenheim, die de eerſte overgekomen was, met zyn byhebbende manſchap tegen, en noodzaakte hem te wyken; maar Falckenberg doorſchoten wordende, liet de bezetting den moedt vallen en gaf de ſtadt over. Zyn lyk wierdt op de ſtraten vertreden en by de verbranding der ſtadt door de vlamme verteert. Staande de belegering zocht hem de generaal van Pappenheim tot des keizers party over te trekken, liet hem door een trompetter vier tonnen gouds, nevens den gravenſtandt, aanbieden; maar hy zondt den bode, na dat zyn aanbrengen door notaris en getuigen geregiſtreert was, met een ſcherp antwoordt te rug. Zyn broeder *Melchior* heeft zich als Zweedſche generaal krygs-commiſſaris een goeden naam gemaakt. Zyn zoons zoon *Conraad*, graaf van Falkenberg, wierdt onderpreſident in het opper-hofgericht te Stokholm in 't jaar 1695, en in 't jaar 1709, reeds 86 jaren oud, werkelyke koninklyke geheime Raadt en aſſeſſor van den groten Raadt te Stokholm. *Pufend. de Reb. Suec. Mercur. Hiſt. Chemnitz vom Deutſchen Kriege.*

FALCKENBERG, (JOHAN) een Predikheer, die ten gevalle van de kruis-ridders een ſchimpſchrift op koning Uladiſlaus Jagello gemaakt heeft. De Poolſche gezant te Parys, het zelve in handen gekregen hebbende, nam het mede op de kerkvergadering te Conſtants, daar de ſchryver tegenwoordig was, en bragt het zo verre, dat hy tot een eeuwige gevangenis veroordeelt wierdt. Paus Martinus de V hem daar uit ontſlagen hebbende, trok hy naar den grootmeeſter te Marienburg, in hope van een aanzienlyke beloning: deze hem ſlechts vier mark toeleggende, ſmeet hy zulks met ſchandelyke laſteringen voor des grootmeeſters voeten ter neder. Hier op wierdt hy veroordeelt om in het water verſmoort te worden, doch eer men zulks kon verrechten, nam hy de vlucht, en ſtelde naderhandt nog ſchandelyker ſchrift op tegen de kruis-ridders. Als hy na de kerkvergadering te Baſel trekken wilde, om daar zelfs zyne papieren uit te ſtrooien, wierdt hy van eenige vrienden der kruis-heren omtrent Straasburg geplundert, en van de by hem gevonde exemplaren berooft. Hy ſtierf op de terug reize by Breſlau, na dat voormelde koning lang vergeefſche moeite hadt aangewend om den paus te bewegen, dat hy verbrand wierdt. *Dugloſſ. L. X. Hiſt. Pol. p.* 373.

FALCKENHAYN, een van de ouſte adelyke geſlachten in Sileſië, waar van eenige in 't midden van de XVII eeuwe de vryheerlyke en met het begin van de XVIII eeuw de graaflyke waardigheit gevoert hebben. *Cuno* was in 't jaar 1369 burggraaf te Canth. *Christoffel* is in 't jaar 1621 byzitter in het koninklyke halsgericht in het Breſlauſche, en *Sigismund* in 't jaar 1656 lands oudſte in het vorſtendom Lignitz geweeſt. *Alexander*, vryheer, was in 't jaar 1665 generaal in Hollandſchen dienſt en kommandant van Breda. *Ferdinand Frederik* was in 't jaar 1684 geheime Raadt van den hertog van Brunswyk en buitengewoon afgezant te Wenen. In het jaar 1708 bekleedde graaf Ernſt Auguſt het ampt van kamerheer des keizers. Dit huis bloeit nog ten dezen dage in opper-Lausnits op het riddergoedt Kieſlingswalde. *Lucæ Schleſ. Chron.*

FALCKENSTEIN, een kaſteel en heerlykheit in het Zwitſerſche Canton Solothurn, in Buchou gelegen, waar van zich voormaals graven genoemt hebben. Naderhandt is het vervallen aan de heeren van Bachburg, die den naam van Falckenſteyn aangenomen, en na dezen de heerlykheit aan het Canton Solothurn verkocht wordende, de kaſtelen Goſgen en Frenſperg nog ingehouden hebben, doch zyn deze eindelyk uitgeſtorven. *Lazius. pag.* 462 maakt van dit kaſteel gewag, en volgens zyn getuigenis *pag.* 446 is dit het zelve kaſteel, daar die van Baſel in 't jaar 1370 op gevangen hebben Johan graaf van Thyerſtein, nevens de graaf van Nidouw. *Platin. Hiſt. de Suiſſe.*

FALCKENSTEIN, eene kleine ſtadt of vlek gelegen in Voigtlandt, tegen de grenzen van Bohemen naby Auerbach en Schoneck, aan de Goizſch in het ampt Planen.

FALCKENSTEIN, een welbewaard bergſlot en ampt by Neder-Borhartz tuſſchen Halberſtadt en Mansfeldt. Het was van ouds een vermaard graafſchap, en een der genen, uit welke de Saxen voor de tyden van Karel den Groten hunne richters en veldheren verkoren. Na het ophouden der graven van Falkenſtein is het aan het ſticht Halberſtadt, en van het zelve aan de heren van Azeburg vervallen.

FALCKENSTEIN, een bemuurd plaatsje met een kaſteel, zynde de voornaamſte plaats van het graafſchap Falckenſtein, dat met de barony van Reipoltzkerk aan den prins van Vaudemont behoort. Deze twee kleine landtjes zyn betrokken tot de Rhyn-Paltz, tuſſchen de ſteden Tweebrugge, Lauterhauzen, Altzheim en Lauterak. *Baudrand.*

FALCKENSTEIN, een Beyerſche marktplaats, met een ſterk bergſlot, in het biſdom Regensburg en het landgericht Mitterfeldt, tuſſchen Tham en Thonauſtauff, daar de Beyerſchen in den dertigjarigen oorlog de Bohemen tweemaal uit het veldt geſlagen hebben. Voorhenen hadt het zyne eigene graven, na welker afſterven het aan Beyeren gekomen is in de X eeuwe. Hertog Wilhelm verkocht het in 't jaar 1514 aan zyn hofmeeſter Hieronymus van Stauffen, wiens zoon Hans Ruprecht zulks weder afſtondt aan den hertog Lodewyk. *Hund Bayeriſch Stamb. P. II. p.* 201. *Churb. p.* 323.

FALCKENSTEIN, een graafſchap, gelegen in de Palts op den Hondsrug, tuſſchen Keizerslauter en Rockenhauzen, waar toe de heerlykheit Reypoltskirch, niet verre van Lautreck en Broich, een burg by Duisburg in het Gulikſche, behoort. Tot onderſcheiding van andere plaatſen, den zelven naam dragende, wordt deze van een naby gelegen berg bygenaamt *Falckenſtein aan den Donnersberg*, hebbende van ouds hare ingeborene graven gehad. Namaals heeft Wirich van Daun, uit het oude geſlacht der graven van Daun geſproten (zie DAUN) de helft voor zich verkregen door een huwelyk met Irmgardis, dochter van Philips van Falckenſtein, en onmiddelyk van het Ryk te leen ontfangen. In die gedaante hebben het ook zyne nakomelingen bezeten, tot dat keizer Frederik de III het zelve in 't jaar 1458 te leen gaf aan den hertog van Lotharingen, van wien die van Falkenſtein-Daun het achterleen halen moeſten. De eerſte, die het dus ontfing, was *Wirich* de II, wiens zoon *Melchior*, met zyne vrouwe Margareta, dochter van Wilhelm grave van Virnenberg en Falckenſtein, de andere helft verkregen hebbende, in 't jaar 1487 het gehele graafſchap van Lotharingen te leen ontfangen heeft. Op dezen zyn gevolgt *Philips* en *Wirich* de III. De eerſte zonder erfgenamen geſtorven zynde, maakte de laatſte onder zyne zonen deze ſchikking, dat het mannelyk oir der eene ſtaak verſtorven zynde, dat van den anderen erfopvolgers zyn zoude. Deze nu hebben zich in dier voegen geſcheiden, dat de oudſte *Philips*, Broich; *Johan*, Falckenſtein; en *Sebaſtiaan* Oberſtein ten deele kreeg. De middelſte ſtaak van *Johannes* in 't jaar 1629 met *Emicius* den II een einde genomen hebbende, waren uit kracht van de uiterſte wille zyne erfopvolgers zyne neven *Frans Chriſtoffel* en *Lotharius* uit de Oberſteinſche linie, na welker doodt in 't jaar 1636 geheel het graafſchap aan *Wilhelm Wirich* en *Emicius* den II uit het Broichſche huis verviel, die ook daar over het leen van hertog Karel ontfangen hebben in 't jaar 1642. Hier tegen kantten zich de zuſters zonen van *Emicius*, Johan Caſimir en Steino, graven van Leeuwenhaupt, waar by zich ook graaf Philip van Manderſcheid, Steinoos ſchoonzoon, voegde, brengende het zo verre by het Lotharingſche leenhof, dat hen het bezit moeſt worden ingeruimt. Schoon men nu by de Weſtphaalſche vredehandeling de zaak van het graafſchap Falckenſtein wel ter handt nam, kon Daun echter geen recht bekomen, maar moeſt Wilhelm Wirich van Daun een anderen weg inſlaan, en zelfs zyn recht in 't jaar 1660 aan Karel den IV van Lotharingen verkopen, die daar mede den vorſt van Vaudemont, zyn zoon, anders tot de Lotharingſche erfopvolging onbekwaam, beleent heeft. Hier op zochten de graven van Manderſcheidt hulp by het ryk, doch konden niets verwerven, tot dat Vrankryk in 't jaar 1684 zyne reunions-kamer te Metz aanſtelde, die aan Vaudemont het recht ontzeiden. Dewyl nu volgens de Ryswykſche vrede alle geruineerde plaatſen weder in vorigen ſtaat geſtelt moeſten worden, verkreeg Vaudemont van den Ryks-hofraadt een bevel van herſtelling (*Mandatum de reſtituendo*) tegen Manderſcheid en Löwenhaupt, die zich deswegen in 't jaar 1704 tot het ryk gekeert hebben. *Fabri Staats-Cantzeley P. X. c. 6. pag.* 266. *Sweder Theat. Prætenſ. p.* 863. *Imhof N. P. p.* 395.

FALCKENSTEIN, een voornaam adelyk geſlacht in Wetterau, uit het welke *Georgius* reets ten tyde van den keizer Severus zou geleeft hebben. *Philips*, die omtrent het jaar 1256 nog leefde, hadt ten vrouwe Anna, dochter van Eilrik, grave van Minzenberg, die hem, nevens *Gotha* en *Jutha*, nog twee zonen *Philips* en *Werner* gebaart heeft. *Gotha*, de oudſte dochter, was wegens hare ſchoonheit en andere deugden en hoedanigheden de verwondering van haren tydt, en wierdt deswegen uitgehuwd aan Richard hertog van Cornwal, zoon van Johannes, koning van Engelandt, die ter aanvaarding der keizerlyke waardigheit in Duitſchlandt overgekomen was. *Philips* de jonge was in grote gunſt by keizer Wilhelm, die hem ook de Rykskleinodien toevertroude, hoewel hy de zelve aan gemelden Richard uit Engelandt overleverde. Deze nu wegens gebrek aan geldt naar Engelandt te rug gekeert ſtelde hem over de Wetterau. Ter zelver tydt leefde ook uit dit geſlacht *Frederik*, die van keizer Richard als getuige gebruikt is, wanneer hy de ſtadt Spiers een beveſtigingsbrief van alle hare privilegien verleende. *Werner*, graaf van Falckenſtein, was prooſt te Mentz, en wierdt in 't jaar 1260 tot aartsbiſſchop geroepen. *Philips*, graaf van Falckenſtein, beheerſchte Minzenberg, en leefde omtrent het jaar 1302. Hy was Rykshofkamerheer en beſchermde de geeſtelyken in hunne voorrechten. Een ander *Philips* was in groot aanzien by keizer Lodewyk den IV, en verkreeg Nanheim van Johannes van Heuſenſtein. Die van zyn huis hebben ook het ampt van Ryks-hof-kamerheer bekleed, gelyk graaf *Philips van Falckenſtein*, en Minzenberg, een vryheids-brief, door gedachten keizer aan de ſtadt Burbach in de Wetterau in 't jaar 1321 verleent, als des H. Roomſchen Ryks kamerheer ondertekent heeft. Hy ſtierf in 't jaar 1343. *Cuno*, of *Conraad*, was medehelper (*Coadjutor*) van Henrik, aartsbiſſchop van Mentz, en verkreeg van den zelven verſcheide Mentziſche ſloten en ſteden. Deze Cuno wierdt in 't jaar 1354 aartsbiſ-

fchop van Trier, en in 't jaar 1388 geftorven zynde, was zyn opvolger *Werner*, graaf van Falckenftein. *Philips*, graaf van Falckenftein, broeder van genoemden *Werner*, was zeer ryk, begiftigde het klooster Arnfpurg met grote gefchenken, en ftierf in 't jaar 1410. Werner, de laatfte van het graaflyk-Falckenfteinfche huis, is geftorven in 't jaar 1418. Waar op het ganfche graaffchap aan zyne fchoonbroederen vervallen is, namentlyk grave Diderik van Ifenburg; grave Gerart van Sayn; grave Otto van Solms; grave Robert van Virneburg en grave Gotfried van Eppenftein, anders Eberhardus de IV genaamt; doch deze laatfte bezat daar van alleen een derdedeel, namentlyk de ftadt Buzbach, Cransberg, Groningen, Koningftein, Lichen, hals Minzenberg, de Cofle by Hofheim, het halve flot Vilbel, half Rodheim en Ziegenberg. *Munfter. Cosmogr. l. V. c. 96. Henninges Theatr. geneal. T. III. P. I. p.* 505 *&* 506. *Spangenb. Sachf. Chron. cap.* 55. *Hamelman Famil. emort. l. I. p.* 32, 33. *Meibom. not. in Herlingsbergam, T. I. Rer. Germ. p.* 794. *Textor Maffanifche Chron. p.* 33. *Lechman Speyer. Chron. Serrarius de reb. Mogunt. Gelenius l. I. de Colonia magnitud. Synt.* 7. *p.* 76. *Brower Annal. Trev. Spener hift. infign. l. II. c.* 117. §. 5. *Imhof N. P. I. l. VI. c.* 3. *Luca Graven-faal p.* 959 *feqq.*

FALCIDIUS, een voornaam Roomfch burgerhoofdt, die een wet, *Falcidia* genaamt, gemaakt heeft, volgens welke een vader bevoegt wordt al zyn have en goederen te mogen vermaken aan wien hy wil, mits, dat een vierdendeel der zelven aan de regte erfgenamen worde toegewezen. *Pompon. Latus.*

FALCLANDT, een burg van Zuider-Schotlandt in het naar het graaffchap Fife, by de rivier Edan, vyf mylen van S. Andries Weften, en twee mylen van de ftadt Abernethi. *Maty Diction.*

FALCO, (JAKOB) een Spanjaardt, ridder van de orde van Montesa en van veel aanzien in 't jaar 1590. Hy was een goed wiskunftenaar en dichter, en liet na zyne *gedichten*, voorts *de quadratura circuli*; enz. *Wion lib. I. lign. vita cap.* 90. *Schotus & Anton. Bibl.*

FALCO, MONTE FALCO, een klein Italiaanfch plaatsje in den Kerkelyken Staat, gelegen op een berg by de rivier Topino, in 't hertogdom van Spoleto, vyf mylen beweften de ftadt van den zelven naam. *Maty Diction.*

FALCO, een heer van de wet te Benevento. Hy heeft nagelaten eene *Chronyk* of hiftorie van het jaar 1102 tot het jaar 1140, gedrukt te Napels in 't jaar 1626. *Du Pin Bibl. des Auth. Ecclef. XII fiecle.*

FALCONARA, of NOTO, van ouds *Affinarius*, een rivier van Sicilië in de vallei van Noto, befproeiende de ftadt Noto, welkers naam zy zomtyds aanneemt. Zy ontlaft zich in de Siciliaanfche zee by het vlek Falconara. Men gift dat deze vloedt de *Achetus* van Silius Italicus is. *Baudrand.*

FALCONARA, van ouds *Poligufa*, een eilandt van den Archipel, ten Noorden van Standia. Het is klein en woeft. De ouden noemden het zelve *Polyægos*, wegens de menigte van geiten, die men daar vondt. *Baudrand.*

FALCONARIUS. Zie VALKENIER.

FALCONBERG. Zie FAUCONBERG.

FALCONI, of FALCONIUS, (HENRIK) een Romein, die in het einde van de XVI eeuw leefde, en een der befte verfierfelen van de akademie der Humoriften geweeft is. Hy heeft verfcheide werken in vaarzen gefchreven, in welke hy den naam aanneemt van Falcus, herder aan den oever van den Tiber. Hy was zeker een levendige geeft. Zie zyn lofreden in *Janus Nicius Erythraus Pin. I. Imag. illuftr. c.* 29.

FALCONI. Zie FAUCONI.

FALCONI, of FALCONIUS, (JOHANNES) een geeftelyke van de orde van Merci. Hy was een Spanjaardt, geboren in 't jaar 1596 te Fifiana, een klein plaatsje in het fticht van Guadix, zynde zyn vader te dier tydt richter aldaar. Van zyne eerfte jeugt af aan betoonde hy een groten afkeer van alle wereldfche zaken, en droeg zich ongemeen deugdzaam en zedig. Naderhandt het geeftelyk gewaadt onder de orde van Merci aangenomen hebbende, leefde hy zeer ingetogen en ftierf den 31 May des 1638, nalatende een geur van heiligheit. Zyn nagedachtenis wordt als nog in Spanje geëerbiedigt. Hy heeft verfcheide godvruchtige werken gemaakt, als: *Cartilla efperitual*; *Sacro monumento*; *Vida de Dios*; *el pan mieftro de Cada Dia*; *Mementos de la Miffa*; alle deze werkjes zyn in een ftuk verzamelt en in 8. gedrukt te Valence in Spanje in 't jaar 1662; verfcheide der zelven zyn ook in het Franfch en Italiaanfch vertolkt. *Nicolas Antonio Bibl. Hifp.*

FALCONIA. Zie PROBA.

FALCONIERI, (OCTAVIUS) een Romein, heeft in 't jaar 1668 een boek van de Athletifche opfchriften en daar na eene verhandeling van een Apameifchen gedenkpenning, de zondvloedt van Deucalion of van Noach verbeeldende, uitgegeven, en is geftorven in 't jaar 1676. De beroemde Nicolaus Heinfius heeft hem het derde boek van zyne treurdichten, en E. Spanheim den eerften druk van zyn werk *de ufu numismatum* opgedragen. *Colomier Biblioth.*

FALCONIS, of DE FALCONIBUS, (JOSEPHUS) een Karmeliter monnik, heeft geleeft in het einde van de XVI eeuw, in 't jaar 1592. Hy was afkomftig van Plaifance en verkreeg door zyne zonderlinge bekwaamheden veel achting onder die van zyne orde, waar in hy verfcheide ampten bekleedt heeft. Niet minder was zyne welfprekendheit op de predikftoelen te Florence, Plaifance, Pifa, Verceil en elders de verwondering der gehele wereldt. Daar zyn verfcheide tractaten, door hem opgeftelt, als de Chronyk van zyne orde; predikatien, enz. *Lucius in Biblioth. Carmel. Poffevin. in Appar. Alegre in Parad. Carmel. Ghilini Theatr. de Letter.*

FALCONIS, (PETRUS DE) geboren te Reggio in Lombardië, was zeer ervaren in beide de rechten. Hy verwiffelde den wereldlyken ftaat met den geeftelyken, zich begevende onder de orde van Dominicus, doorreizende geheel Italië ter verkondiging der Chriften waarheden en bekering van velen. Paus Gregorius de X maakte hem groot-penitentiaris, 't geen echter zyne reizen naar het H. Landt niet verhinderde: eindelyk te Rome wedergekeert heeft hy verfcheide rechtsgeleerde werken gefchreven, welker voornaamfte zyn: *Concordantia juris Canonici cum Divino*; *Univerfa lex civilis ad inftar conclufionum.* Hy is geftorven in 't jaar 1272. *Monum. Ord. F. F. Prad. Part. II. Mich. Pio Part. II. l. I. Ant. Sen. bibl. ord. Prad. Biblioth. Prov. Lomb. an.* 1272.

FALCOPING, of FALLEKOPING, in 't Latyn *Falcopia*, eene Zweedfche ftadt in Weft-Gothlandt, 8 mylen van de Wenerzee en 5 of 6 mylen van Scaren. Hier omtrent wierdt den 12 September 1388 Albert, koning van Zweden, door de Deenfche koningin Margaretha geheel verflagen en nevens zynen zoon Erik gevangen. *Baudrand.*

FALCUINUS, of FOULCOI, van Beauvais, onderdiaken van de kerke van Meaux, leefde omtrent het einde van de X eeuw. Hy heeft het leven van den heiligen Faron, biffchop van Meaux, wiens feeft den 28 October geviert wordt, in vaarzen befchreven, 't geen tot hier toe niet gedrukt is. Het zelve is ook befchreven door Hildegaire, Farons opvolger, en in 't licht gebragt door Surius en den vader Mabillon. *Baillet Vies des Saints* 28 *October.*

FALDSTRANDT, een zeer goed Deenfch bemuurd plaatsje aan de Ooftzyde van Noorder Jutlandt, tuffchen de kaap Schagen en den ingang van de Alborgfche golf. Daar is eene goede have met een kleine fortres tot des zelfs befcherming. *Maty Diction.*

FALEMPIN, een dorp met een abdy in Walfch Vlaanderen, drie mylen ten Zuiden van Ryffel. *Maty Dict.*

FALERIS, FALARIS, FALERIA, eene oude Italiaanfche ftadt in Toskane, waar van flechts eenige overblyfzelen te zien zyn. Het was voormaals de zetel van een bisdom, dat thans naar Civita Caftellana overgebragt is, zynde die ftadt op de puinhopen van Falere gebouwt. *Alberti. Baudrand.*

FALERNUS, een berg in Italië, in het landfchap Campania, by Pouzzol, beroemd wegens de uitmuntende wyn, die daar waft. Plinius roemt ze als de befte van geheel Italië, en telt wel driederlei foort, de wrede, zachte en lekkere wyn. *Plin. l. XIV. c.* 6. *Tibullus l. II. eleg.* 1. *l. I. eleg.* 10. *l.* III. *eleg.* 6. *Catullus* 27. *epig. Horatius.*

FALETRUS, (MARINUS) Doge van Venetië, verkoren in 't jaar 1354. Na eene regering van negen maanden fmeedde hy een toeleg om zich volftrekt meefter van het gemenebeft te maken, en daar toe al de voornaamfte Raadsheren te doen vermoorden. De tydt der uitvoering dezer zamenzwering geftelt zynde op den 15 April, moeften alle de medeftanders van Faletrus ten zelven dage gewapent in het paleis verfchynen, om alle perfonen van rang, die zy daar vinden mogten, neer te fabelen. Doch een der zamenzweerders, daags te voren berouw gekregen hebbende over het toeftemmen van zulk een verfoejelyke daadt, ontdekte dien heilloozen toeleg aan een der eerften van ftaat, die zulks zynen amptgenoten geopenbaart hebbende, zo goede orders op alles wiften te ftellen, dat zeftien hoofden der zamenzwering te gelyk met Faletrus des nachts te voren gevangen wierden, die van hun misdaadt overtuigt, alle gehangen wierden, uitgenomen Faletrus, die men onthalfde. Voorts wierdt 'er onderzoek naar de verdere medeftanders gedaan, welker getal zo groot was, dat men binnen acht dagen wel 400 ontdekte, welker zommigen gehangen, andere in 't water verfmoort en eenige onthalft zyn. Behalven deze waren 'er nog 500, die lyfs genade verkregen, als die wel toegeftemt hadden in de zamenzweering, maar t'evens geweigert, tot des zelfs uitvoering de handt te lenen. De eerfte ontdekker wierdt niet alleen in vryheit geftelt, maar boven dien met een jaarlykfch inkomen van duizend kronen begiftigt en tot de eerfte waardigheit van ftaat verheven. Hier mede niet vergenoegt, befchuldigde hy de Raadsheren van ondankbaarheit, waarom zy hem voor tien jaren verbanden naar het eilandt Ragufa; daar van ontheft is hy in het doortrekken van Pannonië omgekomen. *Sab. l. III.*

FALETRUS, (ORDELAPHUS) Doge van Venetië, verkoren in 't jaar 1102. Hy was een zeer dapper man, 't geen inzonderheit uitmuntte, wanneer hy met een machtige vloot Baudouin, koning van Jeruzalem, te hulp gekomen, een goed deel van Syrië hielp herwinnen. Hy onderwierp boven dien aan het Venetiaanfch gebiedt geheel Dalmatië, Croatië en andere, verder van de zee afgelegene, landfchappen. Na het volvoeren dezer grote tochten te Venetië wedergekeert, was het gemenebeft van verftandt, dat hy by zyne inkomft met grote pracht zegevierende verfchynen moeft. De inwoners van Zara, hoofdftadt van Liburnië in Dalmatië, na verloop van eenigen tydt zich weder aan den koning van Pannonië onderwerpende, trok hy derwaards met een machtige vloot, en wierdt aan het hoofdt van zyn leger, ftaande om het volk tot een manhaftigen aanval op de ftadt aan te moedigen, dodelyk gewond. Zyn lyk wierdt naar Venetië gebragt en in een aanzienlyke praal-tombe in de kerk van St. Marcus begraven. *Johan. Bapt. Egnat. de exemplis illuftr. Viror, Venet. civit.*

FALETTI, of PHALETTI, (HIERONYMUS) graaf van Trignano, was van Savona in het Genueefche gebiedt, en zoon van Guido, afkomftig van Faletti, eene kleine ftadt in Piëmont, waar van hy ook den naam droeg. Van der jeugt af grote neiging tot geleerdheit getoont hebbende, deedt hy ook verfcheide reizen door geheel Europa om met de beroemdfte mannen te mogen fpreken. Met dit oogmerk hieldt hy zich eenigen tydt te Loven op, daar hy by gelegenheit van opgeftane onluften een Italiaanfch gedicht, in vier boeken vervat, onder den naam van *della guerra di Flandria*, in het licht gaf. By zyne te rug komft in Italië wierdt hy

hy Doctor in de rechten gemaakt te Ferrara. Hier op kwam hy aan het hof van hertog Hercules den II, die hem als zyn afgezant aan keizer Karel den V en verſcheide andere mogendheden gebruikte. Alphonſus de II, die zyn vader Hercules in den ſtaat opvolgde in 't jaar 1559, hadt geen minder genegenheit voor Faletti, hem tot de allerwigtigſte ſtaat-zaken gebruikende. Hy zondt hem zelfs naar Duitſchlandt ter bevordering van zyn huwelyk met Barbara van Ooſtenryk, dochter van keizer Ferdinand den I en zuſter van Maximiliaan den II. Deze hertog beſchonk hem met het graafſchap Trignano. In 't midden van zo vele bezigheden liet hy de bevordering der wetenſchappen niet achter, dat kennelyk is door het uitgeven van twaalf boeken over de Dichtkunde. Boven dien heeft hy geſchreven, de oorzaken van den Duitſchen oorlog in Italië onder Karel den V, en eindelyk geſlacht-regiſter van het huis *Eſte* in 't Latyn. *Lilio Giraldi de poet. ſui temp. dial. 2. Vincenzo Verzellini l. VII. hiſt. Savona. Ghilini theatr. Soprani & Giuſtiniani Scritt. della Ligur.*

FALIERI, een der alleroudſte adelyke geſlachten te Venetië, welkers voorouderen den naam *Anaſtaſio* gevoert hebben. Uit dit huis zyn drie Dogen geſproten, namentlyk *Vitalis*, *Ordelaphus* en *Marinus*. (Van de twee laatſten zie de vorige artykelen onder den naam van FALETRUS.) *Vitalis* beklom den hertoglyken ſtoel in 't jaar 1084 na Dominico Sylvio. Men zegt, dat hy het leen van Dalmatie en Croatië, ten dienſte van het gemenebeſt, onderſcheidentlyk van den Ooſterſchen keizer Alexius den I en den Weſterſchen Henrik den IV ontfangen heeft. Hy is geſtorven in 't jaar 1096, zynde zyn opvolger Vitalis Michieli de I. Sedert het ongelukkig geſtel ten tyde van de Doge *Marino Falieri* is dit ganſche geſlacht zeer verdrukt, ſchoon het voormaals niet alleen te Venetië, maar in geheel Italië, een der aanzienlykſte was, aan de eene zyde wegens verzwagering met de grootſte huizen, en aan de andere zyde wegens het oppergebiedt over Ravenna en andere plaatſen in Romanië. *Palatii Faſti ducal. Bembi Hiſt. Venet. Jannot de Repub. Veneta. Amelot de la Houſſ. hiſt. du gouvern. de Veniſe p. 501, 510.*

FALISCI, een oud Italiaanſch volk, naburen van Rome, die daar gekomen zyn met Valerius Argienus uit Macedonië, of volgens Ovidius met Aleſo. Titus Livius zegt, dat de Romeinen hen onder het juk gebragt hebben. De hoofdſtadt dezer landſtreek, wel eer *Faleria*, is thans *Monte Fiaſcone*. Het gebiedt der Faliſcen ſtrekte zich voormaals uit van de Toskaanſche zee tot Piombino, en van den vloedt Paglia tot den berg Soracte naby de Vejentinen. Tegenwoordig vindt men daar het graafſchap Petigliano, Caſtero, de zee Boſeno, of het meir Boſſeno, Monte Fiaſcone, Bagnarea, Grafignano tot aan de ſtraat Flaminie en de rivier de Tyber. Aan de andere zyde tegen den berg Soracte hadt men het boſch Criminia en nog eenige ſteden, waar van echter de landbeſchryvers verſcheidentlyk ſpreken. De Faliſcen hebben den oorlog tegen de Romeinen lang verduurt, en wanneer Camillus hen in 't jaar van Rome 360 belegerde, weigerde die heldt, de kinderen der Faliſcen, die hem door een meeſter aangeboden wierden, over te nemen, een grote daadt van een moedigen Romein! *Virgilius Æneid. l. VII.* meldt van de ruitery der Faliſcen, die hy roemt. *Tit. Liv. l. VI. c. 19 ſeq. Plin. Polyb. Dionyſ. Halicarn. & Vigenere annot. in Livium.*

FALLOPIUS, (GABRIEL) een zeer beroemd geneesmeeſter, geboren te Modena in 't jaar 1490, of, gelyk anderen willen, in 't jaar 1523. Hy hadt eene ongemene luſt om de natuur op het naauwkeurigſte te onderzoeken, doorreiſde ten dien einde geheel Europa en ſprak met alle geleerden. Langs dien weg verkreeg hy grote ervarenheit in de ſterrekunde, wysgeerte, maar inzonderheit in de kruid- en ontleedkunde, waartoe hy ook verſcheide dingen zelfs uitgevonden en ontdekt heeft, gelyk als nog de *tuba Fallopiana* bekend is. Te Padua wierdt hy hoogleeraar der ontleedkunde, en na de doodt van Bonafidius in 't jaar 1540 wierdt hem de lectura ſimplicium opgedragen. De tydt van zyne doodt is in verſchil. Zommigen bepalen ze tot zyn 73 jaar, zo dat hy zou geſtorven zyn in 't jaar 1563. Maar anderen willen, dat hy maar 39 jaren bereikt heeft. Zyne ſchriften zyn veelvuldig en wel: *Inſtitutiones Anatomicæ; de colorib. tract; de parte Medicinæ, quæ Chirurgia dicitur; obſervationes de Venis; de partibus ſimilaribus; de medicamentis ſimplicibus; de materia Medicinali in librum primum Dioſcoridis; de thermalibus aquis; de metallis atque foſſilibus; de medicamentis purgantibus ſimplicibus; epiſtola ad Mercurialem & de aſparagis; de ulceribus & eorum ſpeciebus; de morbo Gallico; de ulceribus ſingularum partium; de Vulneribus in genere; de Vulneribus capitis, oculorum, naſi, colli, vaſorum, &c. Commentarius in Hippocratis librum de vulneribus capitis; de cauteriis; de tumoribus præter naturam; de decoratione; expoſitio libri Galeni de oſſibus; methodus conſultandi; de compoſitione medicamentorum; de arcanis quibusdam compoſitionibus Medicis, & quæ extra medicinam in uſu ſunt.* Hier by wordt van eenigen nog gevoegt een ander werk, onder den tytel van: *Secreti diverſi e miracoloſi diſtinti in tre libri*, welkers ware ſchryver is *Johannes Bonacius*. Zyne werken zyn by malkander gedrukt te Frankfort in den jare 1584. *Thuanus hiſtor. l. XXXIV. Juſtus Chron. Medicor. Caſtellan. Vitæ Medicor. Thomaſini elog vir. doct. Ghilini theatr. Teiſſier Elog. I. p. 210. Freher. theatr. Placius de anonym. p. 194.*

FALMOUTH, eene ſtadt in Kirrier Hundred, ten Weſten van Cornwall, hebbende een voortreffelyke grote haven, daar eene menigte van ſchepen veilig kunnen leggen. De zelve wordt aan den mondt door twee kaſtelen, door Henrik den VIII gebouwt, beſchut. By uitſtek is deze haven dienſtig zo wel voor de geen, die het kanaal opkomen, als die het zelve afvaren willen. Karel de II maakte Karel lord Barkley tot graaf van Falmouth, en deze op zee gebleven zynde in 't jaar 1665, verklaarde voornoemde koning George Fitz Roy, naderhandt hertog van Northumberlandt, burggraaf van Falmouth in 't jaar 1673.

FALSAPERLA, (BALTHASAR) van Palermo, is geboren in den jare 1636. Hy hadt eene natuurlyke zucht tot de beſchaafde wetenſchappen, en oeffende zich ſterk in de zelve. Eindelyk ſtierf hy den 18 January in den jare 1704, nalatende in het Italiaanſch: *la Francia Oppreſſa, Panegirico per diverſe havute vittorie da Siculi contra Franceſi, el Eroe d' Auſtria, ode pindarica; rime; la caduta d'Oronte, overo il politico ingannato da privato in Perſia; Tragedia. Bibliotheca Sicula.*

FALSTER, een eilandt in de Ooſtzee, den koning van Denemarken toebehorende, gelegen tuſſchen de eilanden Mone ten Ooſten, Lalandt ten Weſten, en Zeelandt ten Noorden, waar van het door eene zeeëngte, de Grone Zondt genaamt, wordt afgeſcheiden. Het is 4 mylen lang en breed. Behalven des zelfs hoofdſtadt Nikoping, die met een bekwaam kaſteel voorzien is, vindt men nog een ander, Stubkoping genaamt. Dit eilandt is vruchtbaar in koren en andere gewaſſen. *Pontanus & Zeil. Deſcr. Dan.*

FALSTERBO, een klein plaatsje aan de Zuid-Weſter hoek van Schonen, drie Duitſche mylen ten Zuiden van Malmoe, daar veel haring gevangen wordt.

FALTIER. Zie FELQUIER. (ARNAUD)

FALVATERRA, van oudsche eene Italiaanſche volkplantig der Volſcen. Tegenwoordig is het ſlechts een burg van den kerkelyken ſtaat, in Campagna di Roma, digt by Cariglau en het landt van Labour.

FALZ, (RAYMUNDUS) beroemd kunſtenaar in 't maken van gedenk- en pronkpenningen, geboren te Stokholm in 't jaar 1658. Zyn vader, hofjuwelier van de koninginne Maria Eleonora, hem door de doodt ontrukt, omtrent het vyfde jaar van zynen ouderdom, wierdt hy twee jaren daar na in Stettin gezonden by zyns vaders broeder, heer van Falzburg, Zweedſche hof- en regerins-Raadt; van daar naar Zweden overſtekende om zyn moeders onpaslykheit, leedt hy ſchipbreuk. In zyn vaderlandt welgeoeffent zynde in het goudſmeden, tekenen en het botſeeren in waſch, trok hy in 't jaar 1680 naar Coppenhagen, van daar naar Lubek en Hamburg en vervolgens over Wolffenbuttel, Erffurt, Coburg, Bamberg en Neurenberg, naar Augsburg, daar hy de kunſt van in ſtaal te werken volkomen leerde. Van daar ging hy Munchen bezien, en kwam in 't jaar 1682 over Ulm te Straasburg, daar hy de Franſche taal leerde, en vervolgens in 't jaar 1683 naar Parys trok. Hier begaf hy zich in dienſt van den koninklyken penningmaker du Cheron, doch de penningen van zyn werk hoog geſchat wordende, vondt hy wel haaſt raadzaam voor zich zelven te arbeiden, 't geen hem wel gelukte, want na het maken van zeer kunſtige gedenkpenningen, die de geſchiedenis des konings vertoonden, liet hem de zelve, boven zyn ordentelyke beloning, een jaarlykſche wedde van 1200 ponden betalen. In die tuſſchentydt oeffende hy zich in de zang- en ſpeel-kunſt en doorreiſde de voornaamſte landſchappen van Vrankryk. Hier op kwam hy in 't jaar 1686 over Bruſſel in de Vereenigde Nederlanden, van waar hy overſtak naar Engelandt. Van daar in Hollandt wedergekeert, wilde hy wederom naar Zweden gaan, daar hem de koning terſtondt te Stettin een zekere ſomme gelds jaarlyks deedt betalen. Frederik, keurvorſt van Brandenburg, in 't jaar 1688 de regering zyner landen aanvaardende, liet Falz tot zich overkomen en ſtelde hem aan tot zyn Medailliſt. In het jaar 1694 kreeg hy verlof nogmaals naar Zweden te mogen gaan, van waar hy niet zonder de uiterſte vermoejing te Berlyn te rug keerde. In 't jaar 1701 trok hy met verlof naar Hannover, daar hy verſcheide gedenkpenningen toebereid hebbende, door een zware ziekte wierdt overvallen, doch uit de zelve gered keerde hy naar Berlyn te rug, daar hem de doodt wegrukte den 26 May des jaars 1703. *Nova Litteraria Hamb. an. 1703. pag 241, 407 & 408. an. 1704. p. 3. Tentzels Bibl. art. 1704. p. 206.*

FAMA. Onder dezen naam hebben de Heidenen het gerucht als een godheit geëert, en de zelve verſcheide tempelen toegewyd. Deze godinne zou uit de aarde, zwaar door den toorn der goden geſcheurt, als een zuſter der reuzen *Cæus* en *Enceladus* zyn voortgeſproten. By Virgilius is daar van een volkome beſchryving te vinden *Æneid. l. IV. Pauſan. in Attic. Plutarch. in Camill. Pomey in Panth. Myth. p. 279.*

FAMAGUSTA, of FAMAGOSTA, in 't Latyn *Fama Auguſta*, eene biſſchoplyke ſtadt op het eilandt Cyprus, onderhorig aan het aartsbisdom van Nicoſië, is van een goede haven voorzien. Het gemeen gevoelen is, dat het voormaals genaamt is *Salamin*, *Thamaſſus*, of *Arſinoë*. Deze ſtadt legt aan het uiterſte einde van het eilandt naar den kant van Syrië, en heeft ten Noorden een ruime haven, gedekt met een bank, die ten Zuiden het vaſte landt raakt; dees zandplaat ſtrekt zich duizend ſchreden in zee, komt ten halve boven water, en het overige, dat bedekt is, loopt met een bogt landwaarts en dat meer vooruit dan de lengte der ſtadt. Een ander kleinder verborge zandplaat maakt de ſcheiding der haven. Deze loopt regt op het zee-kaſteel, het zelve ter lengte van de halve ſtadt in dier voegen omringende, dat daar door de mondt der haven zeer naauw wordt gemaakt, die tot haar eene punt heeft de reetsgemelde zandplaat met een fort, en op haar andere hoek heeft ze een bolwerk, dat zich voorwaards in zee uitſtrekt, zo dat deze haven voor allerlei winden gedekt is. De ſtadt zelve is vierkant, heeft twee duizend ſchreden in haar omtrek en is met muren en een diepe gracht voorzien, behalven een rondomleggend bolwerk en dertien torens. Voorbygaande de veelvuldige verdichtſelen, die verſcheide ſchryveren van deze ſtadt vermelden, merken wy alleen aan, dat Famagoſta altydt in grote achting geweeſt is wegens haar koophandel, die zy zelfs tot op het eilandt Cyprus getrokken heeft. Zy is de twede ſtadt en de eenige haven van geheel

dit eilandt, daar men voorts niet dan zandbaajen vindt. Na verscheide staats-verwisselingen hebben de Genuezen deze stadt overweldigt omtrent het jaar 1372 en omtrent honderd jaar behouden. Daar na is ze bezeten van de Venetianen tot den jare 1571, wanneer Selim, Turksch keizer, haar na sterken wederstandt bemachtigde op de 4 Augusty, hebbende de belegering geduurt van den 22 September 1570. De inwoners staande dien tydt al wat tot wakkeren wederstandt nodig was toegebragt hebbende, en daarentegen zonder kruidt, levensmiddelen en hoop van redding van buiten, wierden eindelyk genooddrukt met de Turken in onderhandeling te treden, die reets voorhenen Nicosiê weggenomen hadden, en dus de stadt by accoord over te geven; de Turken echter, wanhopig door 't verlies van 80000 man, in deze beroemde belegering gelneuvelt, hebben den generaal Bragadinus, die de stadt zo manmoedig verdedigt hadde, tegen het gegeven woordt om 't leven gebragt.

Na de beschryving van Lucke, die deze stadt in 't jaar 1653 gezien heeft, was ze ter dier tydt met nieuwe muren en sterke wallen omringt, en daarenboven met bolwerken en tusschen ingevoegde torens voorzien. Ter zyde van de haven was een kasteel. De stadt zelve hadt slechts twee torens, een naar de zee en een naar de landzyde. De haven was met een keten gesloten, en in de stadt eene bezetting van 800 man met 46 stukken kanon. By den landtoren stonden altydt 50 en by den zeetoren 25 man en twee weluitgeruste oorlogs-galeien in de haven. Van het oude Famagosta, door de Engelschen ondermynt, vindt men niet meer dan eenige grote puinhopen. Gelyk de oude stadt eertyds op een heuvel, zo is de nieuwe, 4 mylen van daar, in tegendeel in een valei gelegen, daar de lucht, wegens 't naby zynde moeras, ongezond is. Tavernier zegt, dat men tegenwoordig slechts met galeien en kleine vaartuigen in de haven kan komen, vermits de zelve na de ontruiming der Venetianen zeer is bedorven. *Thuan. hist. lib. XLIX. Spondan. in annal. Stephan. de Lusignan hist. Cypr. Justiniani hist. Ven. Tavernier.*

FAMAY, andere FAMINE, een klein landschap in de Nederlanden, in het Noorder deel van 't hertogdom Luxemburg, aan de grenzen van het sticht van Luik, omtrent het stedeke Marche. *De Raey Dict. Geograph.*

FAMILIERS, de naam van de bedienden der Inquisitie, of van het geloofs-onderzoek, wier werk het is de beschuldigden te vangen, in welke amptsbekleding zelfs menschen van aanzien hun roem stellen.

FAMINE. (PORTO) Zie CIUDAD DEL REY FELIPE.

FANARI-KIOSO, dat is: *Vuurbaaks lusthof*, een der lustplaatzen van den groten Heer digt by de haven van Chalcedonië in Natolië, aan den mondt van de straat van Constantinopel gebouwt door Solyman den II op een uitstekende kaap, aan welkers einde een vuurbaak is ten dienste der aankomende schepen, waar van dit lustprieël zynen naam ontfangt. Dit Kiosc of Kioso is geplaatst in 't midden van een der beste en welgeschiktste hoven van geheel Turkyë; men kan daar uit het beste deel van Constantinopel en Galata, een myl van daar leggende, beschouwen. Het gebouw zelve bestaat uit verscheide in het vierkant geschikte pylaren, rondom met galderyen, en met een dak op de wys van eene tente. In 't midden van de pronkzaal is een zeer schone Sopha of verheven plaats, met kussens en kostelyke tapyten voorzien, omringt met een marmersteen staketsel, na de Moorsche schilderkunst wel opgetooit. Behalven dit zyn 'er vele kleine waterwellen of fonteinen, die al zagtkens de omleggende bad-plaats vervullen. *Grelot Vojage de Constantinop.*

FANATICI, *Dwaalgeesten*, *Kwakers*, *Geestdryvers*. Deze naam komt af van het Latynsche woordt *Fanum*, een Heidenschen tempel betekenende, en wierdt door de eerste Christenen allen den genen gegeven, die den afgoden dienden; waarom men in de Fransche Coronyk koning Clodoveus gebynaamt vindt *Fanaticus*, en Heiden. Vervolgens zyn daar mede genoemt alle zodanigen onder de Christenen, die zich op onmiddelyke openbaringen en daar uit ontstaande zonderlinge wysheit beroemden, hoedanigen in Hollandt, Duitschlandt, doch inzonderheit in Engelandt, in grote menigte gevonden worden. Eindelyk heeft men in Vrankryk dezen naam ook gegeven aan de genen, die na de vernietiging van het edict van Nantes den gezuiverden Godsdienst bleven vasthouden, inzonderheit die in het gebergte Sevennes of andere plaatzen genoodzaakt geworden zyn ter verdediging van het geloof de wapenen op te vatten. In dit laatste opzicht vindt men zelf een boek, met dit opschrift, *L'Histoire du Fanatisme de France*, of: *Historie der Geestdryverye in Vrankryk. Memoires du Tems. Spanheim Breviarium Controversiarum Relig.*

FANJAUX, een klein Fransch plaatsje in Languedok digt by de stadt Toulouze. *Baudrand.*

FANMARS, van ouds eene kleine stadt der Nervien, thans niet meer dan een dorp in Henegouwen, een myle van Valencyn ten Zuiden, in 't Latyn *Fanum Martis. Baudrand.*

FANNA, een Italiaansche burg in den Venetiaanschen staat, gelegen in Frioul, omtrent twee mylen van Monte Regale en de frontieren van het Bolonees. Men gist, dat dit mogelyk het oude *Vannia* geweest is, de hoofdstadt der Vannien. *Baudrand.*

FANNIA, vrouw van *Cajus Titinius*, burger van Minturne, die zich ongemeen edelmoedig gedragen heeft tegen Marius, niettegenstaande het ongenoegen, wegens een vonnis, door hem in een pleidooi van de grootste aangelegenheit tegen haar uitgesproken. Hier in bestaat het geval. Deze vrouw hadt een schandelyken naam wegens hare onkuischheit. Titinius hier van niet onkundig nam haar echter ten huwelyk, met oogmerk om den echt by tydt en wyle te doen scheiden, om het huwelyksgoedt onder zich te behouden, waar toe hy nodig hadt zyne vrouw van echtbreuk te overtuigen. Dit ook ter gelegener tydt in 't werk stellende, verweerde zich Fannia zo veel doenlyk, nemende toevlucht tot het gerecht. Marius als richter over dit pleidooi zittende, en wel onderricht van den staat des geschils, trok Titinius alleen en riedt hem het huwelyks goedt aan Fannia weder te geven. Doch Titinius daar toe niet kunnende bewegen, sprak hy eindelyk dit stellig vonnis uit, dat Titinius het huwelyksgoedt metter daadt zou herstellen, en dat Fannia zou gerekent worden wel en voegzaam overtuigt te zyn van onkuischheit, en daar toe betalen een boete van vier stuivers. Marius eenige tydt daarna voor een vyandt van het gemenebest verklaard, wierdt genoodzaakt uit Rome te vluchten, verbergende zich in de moerassen van Minturne; hier van daan gehaalt wierdt hy in bewaring van de overheit gestelt, die hem by Fannia deden intrekken, niet twyfelende of zy zoude zich gevoelig tonen over het schandelyk verklarend vonnis, 't geen hy over haar hadt uitgesproken. Doch hier in bedrogen zy zich zelve, want Fannia naar rechten van haar zelven oordelende, gebruikte alle mogelyke voorzorge ten dienste van den gast, dien men haar gezonden hadt. *Valer. Maxim. l. VIII. c. 2. num. 3. Plut. in Mario p. 427.*

FANNIA, eene doorluchte Romeinsche vrouw, waardig haren beroemden vader, *Petus Thrasea*, en doorluchten grootvader *Arrius*. Zy was beide van een groten geest en uitnemende deugden, en dus niet alleen een voorbeeldt der vrouwen, maar zelfs, wegens ongemene standvastigheit, der mannen. Tweemaal is zy haar man in ballingschap gevolgt, wiens naam was *Helvidius*, en zelfs om zynent wil eindelyk als balling zelve verstoten, vermits zy Senecion verzocht hadt het leven van Helvidius, door haar uit zekere aantekeningen opgemaakt, te beschryven; hier over in het gezicht ondervraagt, schaamde zy niet zulks opentlyk te bekennen, staande alleen af, dat hare moeder eenige kennis daar van zou gehad hebben. Deze grootmoedigheit van Fannia met een ongemeene zacht-en aangenaamheit verselt, deedt haar van ieder niet minder beminnen dan hoog achten. Zy leefde onder de regering van Domitianus. *Plinius l. III. Ep. 16. l. VII. ep. 13. Valer. Maxim. l. VIII. c. 2.*

FANNIUS, (CAJUS) zoon van Fannius Strabo, was beroemd wegens zyne welsprekendheit, schoon Cicero getuigt, dat hy maar onder de middelmatige redenaars moet gerekent worden. Hy was burgermeester met Cnejus Domitius Ænobarbus in het jaar der stadt Rome 632, in 't jaar der wereldt 3862, voor Christus 122. Hy stelde zich met alle kracht tegen de oproerige ondernemingen van Cajus Gracchus, schoon hy het burgermeesterschap aan hem schuldig was. Hy gaf zelfs een redenvoering tegen hem uit, die van Cicero geprezen wordt. *Cicero in Bruto. Plutarch. in Vita Gracchi.*

FANNIUS, (CAJUS) zoon van Marcus, en volle neef van den even genoemden; hy was rentmeester in 't jaar der stadt Rome 614, der wereldt 3844, voor Christus 140, en schout twee jaren daar na. Onder Scipio den Afrikaner volgde hy den kryg in Afrika, en onder Fabius Maximus Servilianus in Spanje. Hy was een leerling van Panetius, beroemd Stoisch wysgeer, en gehuwt met de jongste dochter van Lelius. Door hem zyn eenige Jaar-Chronyken opgestelt, daar men veel werk van maakte. Zeer euvel nam hy, dat zyn schoonvader Lelius des zelfs anderen schoonzoon Quintus Mutius Scevola boven hem tot wigchelaar verheven hadt, latende zich geenzins met de ontschuldigingen van Lelius paaien. Zyne historie wordt van Cicero geroemt. *Cicero in Bruto. & lib. XII: ep: 5 ad Attic. Plutarch. in Vita Gracchi. Appian. in Iberic. Vossius de Histor. Lat. lib. I. pag. 28. Bayle.*

FANNIUS, (CAJUS) een Latynsch schryver, die geleeft heeft ten tyde van Trajanus, en in zeer hoge achting was by Plinius den jongen. Niettegenstaande de veelvuldige bezigheden in en door pleitzaken verledigde hy zich zelve tot het beschryven der wreedheden, door Nero gepleegt in een vertoog der laatste lotgevallen van de genen, die door dezen wreedaardt gedood of verdreven waren. Drie zeer keurig opgestelde en welbeschaafde stukken zagen reets het licht, en wakkerde de algemeene toejuiching den schryver niet weinig op, hoewel de doodt den verderen voortgang stremde, want hy reets wegens een zekeren droom al eenigen tydt een inwendig gevoel hebbende uitgestaan, stierf terwyl het vierde stuk onder handen was. *Plinius lib. V. epist. 5.*

FANNIUS QUADRATUS, een Latynsch dichter, wiens belagchelyke werken tevens met zyn afbeeldsel geplaatst zyn in eene boekery, door Augustus opgerecht. Zyn tydgenoot Horatius spreekt van hem met veel verachting, en behandelt hem als een tafelschuimer en schrok; dat een gemeen gebrek van kwade dichteren is. *Horatius Sat. IV. lib. I. & Sat. X.*

FANNIUS STRABO, [CAJUS] Roomsch burgermeester met Valerius Messala in het jaar der stadt Rome 593, der wereldt 3823, voor Christus 161. Zyne regering is beroemd wegens twee wetten; de eerste was een willekeure ter afschaffing van de ongemeene kosten en verteringen, die men gewoonlyk op de gastmalen maakte: men hadt voorhenen daar omtrent een raads-besluit genomen, dat weinig gehoorzaamt, eindelyk deze wet, naar des makers naam Fannia genoemt, deedt te voorschyn komen. De andere was een besluit, by het welke de opperschout gevolmachtigt wierdt, de redenkunstenaars en wysgeeren uit Rome te verdryven. *Sueton. de clar. rhetor. cap. I. Aul. Gellius lib. II. cap. 24. lib. XV. cap. 11. Plin. lib. X. cap. 50. Vellejus lib. II. Bayle.* Men vindt niets gedenkwaardigs van zynen broeder.

FANO, in het Latyn *Fanum fortunæ*, eene pauslelyke stadt in

in het hertogdom Urbino aan de Golf van Venetië, heeft een bisschop, een schone boekery, een sterk kasteel en een goede haven. Zy is gelegen omtrent ter zelver plaats, daar voormaals de heidensche tempel van de Lukgodinne stondt, en men vindt daar tot op den tegenwoordigen tyd een praalboog ter hoogte van dertig ellen, die ook in pracht geen van gansch Italië hoeft te wyken. De Romeinen hebben den bovengenoemden tempel gebouwt, en het geluk toegewyd, ter nagedachtenis van den beroemden veldslag, door hen gewonnen in 't jaar der stadt Rome 545; waarin Hannibals broeder Asdrubal met vyftig duizend man sneuvelde. *Alberti de, cr. Ital Cluver.*

FANOE. Zie PHANOE.

FANSHERA, een klein bemuurt plaatsje of dorp van Madagaskar in Afrika, in het Oosterge deelte van het eilandt, een weinig benoorden het kasteel Delphino, of het fort Dauphin, aan den mondt van de rivier Fanshera. *Baudrand.*

FANTIN, (HET KONINKRYK VAN) *Fantinum regnum*, eene kleine landstreek van Afrika, in Guinea, op de Goudkust. Des zelfs hoofdstadt wordt met den eigen naam van het koninkryk gekent. De Hollanders en Engelschen dryven daar hunnen handel, hebbende ook daar, gelyk in verscheide andere havens van die zelve landstreek, hunne vastigheden. *Baudrand.*

FANUM SANCTÆ FIDEI. Zie SANTA FE.

FANUS, by de ouden de godt der reizigers; by zommigen ook gehouden voor den jaargodt. De Pheniciërs verbeelden hem onder de gedaante van een rondgebogen slang, die zyn staart byt. volgens *Macrobius.*

FANUTIUS, of FANUCCI, leefde omtrent het einde van de XV eeuwe, of in het begin van de XVI. Deze schryver heeft ondernomen te doen zien waar in de dichtkunst bestaat, makende daar toe een vergelyk der dichteren onder elkander. Floridus Sabinus echter getuigt, dat men niet veel zaaks van zyn werk hoeft te maken. Hy vergelykt hem by een kraai of exter, daar niets by is als ydel gesnap, zo dat geen oud wyf hem in babbelen te boven gaat. *Franc. Florid. Sabin. apud Konig in Bibl. V. et N. Baillet jugement des savans sur les Autheurs de l'Art poëtique, & dans ses critiques Historiens.*

FANZARA, een burg of kleine stadt in het wingewest Fez in Barbaryë, omtrent zes mylen van Salé, tegen het Zuid-Oosten. Zommige landbeschryvers stellen te dezer plaatse het oude *Banast*, of *Banassa*, eene stadt van Mauritania Tingitana, die van anderen geplaatst wordt by de stadt Tefelfelta. *Baudrand.*

FARA, of FAIR-ISLE, een der Schotsche Noorder eilanden, die men kan uitzien, beide van Orkney en Shetlandt, ter oorzaak van drie hoge voorgebergtens, met hoge klippen omringt, die in het geheel ongenaakbaar zyn, uitgenomen ten Oosten, daar men het eilandt wat lager en ook een haven voor kleine vaartuigen vindt. De inwoonders zyn zeer arm, te meer om datze tegen de roveryen der visschers van allerhande natien, die daar landen kunnen, niet gedekt zyn. *Buchan.*

FARA, of FARE, (S.) wel eer abdisse van Faremoutier in Brie, in Champagne, was de dochter van Chanerik, een der aanzienlykste heeren in het landt van Brie, verkerende aan het hof van Theodebert, koning van Austrasië. Twee harer broederen waren bisschoppen, namelyk S. *Farou*, bisschop van Meaux, en Changulphus, bisschop van Laon. S. Columbanus, door Meaux trekkende, offerde S. Fara aan Godt op: doch de vader in 't vervolg, zy huwbaar geworden zynde, haar willende uittrouwen, vervielze door afkeer in eene zware ziekte, en verliet daar na haar vaders huis om zich geheel en al aan Godt over te geven. S. Eustasius, te Meaux gekomen, deedt den vader toestemmen, datze het geestelyk gewaadt mogt aannemen, dat zy ook ontfing uit handen van Goudoald, bisschop van Meaux. Zy bouwde het klooster van Faremoutier, daar zy zelfs abdisse van wierdt, en zy is in het jaar 655 omtrent 60 jaren oud zynde gestorven. Haar feest wordt geviert den 7 December. *Vita Eustasii & Columbani apud Mabillon. Bulteau L. III. de l'hist. Monast. d'Occident. Baillet vies des Saints.*

FARABANT, de hoofdstadt van het Persiaansch landschap Mosendram, voor dezen Hyrcania genaamt, vyf mylen ten Westen van Asharaff gelegen. Het is de grootste, beste en rykste stadt van gemelde provincie, bewatert door een rivier van 40 schreden breedte, en omtrent een myl van de Caspische zee gelegen, zo datze steeds overvloedig van visch voorzien is. De Russen dryven ter dezer plaatse den zydehandel. *Herbert.*

FARABO, eene stadt van Zagathay in groot-Tartaryë. Het is de hoofdstadt van eene provincie van den zelven naam, en is gelegen aan den Noordkant van Chesel, omtrent 15 mylen van de Caspische zee. *Maty Dict.*

FARACIUS, (JOSEPHUS) geboortig van Therme, was een schrander advokaat te Palermo. Hy kreeg verscheide hoge eerampten; want dikwils heeft hy als rechter gezeten van het grote hof en in de zogenoemde vergadering van het geweten. Daar na wierdt hy fiskaal, en eindelyk lidt van den koninklyken Raadt. Hy was een zeer deugtzaam man, en yverig voorstander van de gerechtigheit. Hy overleedt te Palermo den 25 November in den jare 1624, nalatende: *Allegationes pro Ill. Domino D. Antonio Quintanaduenna barone Forestæ contra Syndicos terræ Ucriæ; consilium in causa Fiorestæ; consilium cum summario, & addictionibus Laurentii filii, ap. Fr. Baron. in Consil. diverf. Sicul. super privilegium felicis Panormi, quod fiscus non possit principaliter agere contra cives. Bibl. Sicula.*

FARAGA, zoon van Barcok, twede Egyptische koning uit den stam van de Circassische Mammelukken. Hy was de derde vorst uit dat stamhuis, en begon te regeren in het 802 jaar van de Hegire, en van Christus 1399. Een oproer te Cairo ontstaan zynde in 't jaar 808, deedt hem vermoeden dat het om zyn persoon te doen was en besluiten van zich te verbergen; doch hier in vervolgens verandert geworden, kwam hy op nieuws te voorschyn, zette zyn broeder Abdelasis, die in zyn plaats gestelt was, weder af en regeerde nog omtrent zeven jaren. De troepen van Tamerlan, die reets een groot deel van Syrie overmeestert hadden, hem in verscheide ontmoetingen veel afbreuk gedaan hebbende, was hy eindelyk genooddrukt zich met dien overwinnaar te verstaan, en debelangen van Ahmed en Cara Joseph den Turcoman te verlaten. Eindelyk is hy door de zynen omgebragt en op een misthoop gesmeten in het 815 jaar der Hegire, van Christus 1412. *Herb. Bibl. Orient.*

FARAGLIONI, van ouds *Cyclopum Scopuli*, dit zyn drie kleine steenklippen in de Siciliaansche zee; men vindtze ten Oosten van de vallei van Demona, omtrent vier mylen van de puinhopen van Catanea. *Baudrand.*

FARAMINA, van ouds *Rhinocorura*, *Rhinocurara*, en *Rhinocolura*, een klein en zeer oud stedeke in neder-Egypten aan de Middelandsche zee, tusschen Damiata en Gaza, omtrent 16 of 18 mylen van de een en de andere plaats gelegen. *Baudrand.*

FARAMUND, eerste koning van Vrankryk. Zie PHARAMOND.

FARAN, eene oude kleine stadt van Steenachtig Arabië, leggende aan de Rode Zee, omtrent zeven mylen van *El-Tor* ten Westen. *Baudrand.*

FARDELLA, (MICHIEL ANGELUS) een edele van Drepanum in Sicilië, was wegens zyne geleerdheit zeer vermaard. Hy is van zyne ouders, Jacobus Fardella, en Brigitta Magliocco, in 't jaar 1650 geboren, en men bespeurde van jongs af aan een groten geest by hem: want in zyn dertiende jaar was hy in de wysgeerte reets zo verre gevordert, dat hy allerhande geschillen, in de zelve voorkomende, met veel lof wist te beantwoorden. In zyn vyftiende jaar tradt hy in de orde der Reguliere kanunniken van S. Franciscus, en wierdt in 't kort een deftig prediker. In zyn twintigste jaar leeraarde hy in zyne vaderstadt opentlyk de Philosophie. Kort daar na priester geworden zynde te Messina, oeffende hy zich, volgens het onderwys van den beroemden Johannes Alphonsus Borellus, in de wiskunde, en nieuwe mechanique Philosophie; de welke hy namaals ook opentlyk met veel vrucht zynen leerlingen voordroeg. In 't jaar 1676 hieldt hy lessen over de landmeetkunde te Rome. Van daar getrokken naar Vrankryk, is hy te Parys, door den gemeenzamen ommegang met de voornaamste Fransche geleerden, tot een toppunt van geleerdheit opgeklommen. Deze geleerde man wierdt vervolgens naar Rome beroepen, en aldaar Doctor in de H. Godgeleerdheit gemaakt, waar op hy in 't klooster van S Cosmas en Damianus de scholastyke en zedelyke Godkunde met veel roem grondig en duidelyk voorstelde, en daar na in het zelve klooster eene nieuwe akademie voor de natuurkunde heeft opgerecht. Hier op kwam hy op het verzoek van François den II, hertog van Modena, in zyne nieuw opgerechte hogeschole de Philosophie en de landtmeetkunde met veel vrucht in het openbaar voor te dragen. Na dezen zette hy zich ter neder te Venetië, en gaf onderwys in de beschaafde wetenschappen aan zekere jongelingen uit de Patritiën, in verwachting, dat zyne uitnemende bekwaamheit van den Raadt dezer republyk met hoge eerampten zou beloont worden. Van daar riep hem de Apostolische stoel in 't jaar 1693, om, hebbende zyne orde der Regulieren nedergelegt, in de hogeschole te Padua de sterrekunde opentlyk te leeraren, in de plaats van den overleden beroemden Philosooph en wiskunstenaar Gemenianus Montanarus. Na de doodt van Karel Rinaldinus wierdt hy tot opperste hoogleeraar in de wysgeerte verkoren, en niet lange daar na tot president der philosophen en geneesheren van de zelve hogeschole. Zyne uitgegevene werken zyn de navolgende: *Universæ Philosophiæ Systema, in quo nova quadam methodo naturalis scientiæ & moralis fundamenta explicantur: tomus primus, rationalis & emendatæ Dialecticæ specimen tradens. cui accedit appendix de triplici scholarum sophismate detecto & rejecto; Universæ usualis mathematicæ Theoria, in qua nova quadam methodo insigniores Euclidis, Apollonii, Archimedis, & Theodosii propositiones demonstrantur: additis speciosæ analyticæ geometriæ. Logarithmorum Trigonometriæ planæ, & Sphericæ geometriæ practicæ, Mechanicæ, Staticæ, Opticæ, ad experimentalis Philosophiæ faciliorem notitiam assequendam, præcipuis fundamentis; Animæ humanæ natura, ab Augustino detecta in libris de animæ quantitate, decimo de Trinitate, & de animæ immortalitate; epistola cyclica ad Mathematicos pro logistica, sive nova methodo mathematica; Philosophus scepticus Aristotelis, Democriti, & Cartesii principia in dubium revocans; de usu Matheseos ad naturæ arcana detegenda; de vera & falsa litteratura; cogitationes systomaticæ, seu humanæ mentis conatus ad mundum Dialecticum, Physicum, Metaphysicum, Ethicum, Mathematicum, & Physico-Mathematicum; primis rerum detectis rudimentis cogitatione architectandum*; en in 't Italiaansch: *Lettera al Signore N. N. in cui per intracciare colla magiore facilità il vero methodo di studiare, breve mente, s'espongono la corruzione, edabusi delle umane scienze, ivizi, edifetti de letterati; lettera seconda al signore N. N. in cui si dimostra quanto sia presentemente corotta, ed allon tanata dal suo primo instituto l'arte di parlare; lettera a N. H. Veneto N. N. in cui replica alle oppositione fatta alla sua prima lettera indifesa de i principii della Cartesiana filosophia del sig. Dot. D. Matteo Giorgi Genovese*, enz. *Bibliotheca Sicula.*

FAREL, (WILHELM) een der voornaamste Godgeleerden van de hervormde kerke, was een zoon van een Dauphineesch edelman, geboren te Gap in het jaar 1489. Hy bevorderde zyne letteroeffeningen te Parys met goed gevolg, en wierdt daar de wysgeerte, de Grieksche en de Hebreeuwsche talen machtig: onderwees hier op eenigen tydt in de schole van den kardinaal le

Moine, zynde hem dit ampt beschikt door Jacob Faber van Estaples, die hem ook naar alle vermoeden heeft verzorgt de beroeping, hem door Guilhelmus Briçonnet, bisschop van Meaux, toegevoegt. Deze bisschop was de hervorming toegedaan, en deedt met dit uitzicht in zyn bisdom komen zulke mannen, die smaak hadden in de nieuwe gevoelens, onder welke ook Farel geroepen wierdt tot het predikampt in 't jaar 1521. De vervolging te Meaux ontstaan in den jare 1523 tegen de genen, die men ketters noemde, noodzaakte hem om elders in Vrankryk zyn behoudt en zekerheit te zoeken. Hy dan begaf zich naar Straasburg, daar hy van Bucerus en Capito de handt van broederschap en vereeniging ontfing, gelyk ook in 't vervolg van Zwinglius te Zurich, van Hallerus te Bern en Oecolampadius te Basel. Zeer bekwaam bevonden zynde om velen te bekeeren, wierdt hem geraden de Hervorming te ondernemen te Montbelliard, of Mumpelgard, in welke onderneming hem de hertog van Wurtenberg, heer dier plaatze, begunstigde, zo dat hy het werk daar zeer gelukkig voortzette: echter matigde hy zyn yver eenigzins op den raadt van Oecolampadius. Diergelyk een uitslag hadt hy ook in het jaar 1528 binnen de stadt van Aigle, en weinig daar na in het gebiedt van Morat. Vervolgens trok hy naar Neufchatel in 't jaar 1529, daar de aanhang der Roomsch-Katholyken zo zeer door hem gefnuikt wierdt, dat binnen die stadt de Hervorming volkomen bestendigt is den 4 November des jaars 1530. Hy wierdt afgezonden naar de kerkelyke vergadering der Waldenzen in de vallei van Angrona: daar na te Geneve aangekomen arbeidde hy sterk tegen het pappendom, maar wierdt door de hevige verdrukkingen van den grootvikaris en andere kerkelyke personen genoodzaakt van daar te trekken, doch van de inwoners, die de Roomsche kerk verlaten hadden, te rug geroepen. In het jaar 1534 was hy het voornaamste werktuig, dat het papendom binnen die stadt in het volgende jaar geheel en al wierdt uitgeroeit. In het jaar 1538 van daar gebannen met Calvinus begaf hy zich naar Basel en vervolgens naar Neufchatel. Zyn dienst aldaar verricht hebbende tot het jaar 1542, reisde hy naar Mets, daar veel hoop scheen te zyn tot een uitnemenden Euangelischen oogst. Eenige maanden te voren was hem een grote hoon te Neufchatel aangedaan, waar van hy echter behoorlyk in zyne eere weder herstelt is, zo dat men niet kan zeggen dat hy uit noodzake naar Mets getrokken is. Ontallyke zwarigheden in deze opkomende kerk moetende uitstaan, was hy eindelyk gedwongen met de gelovigen te wyken naar de abdy van Gorz, daar hen de graaf van Furstemberg met zyne bescherming dekte, schoon zy daar niet bestand waren, want belegert zynde, moesten zy zich eindelyk op verdrag overgeven. Farel ontkwam by groot geluk en zocht door middel van de protestantsche vorsten van Duitschlandt een goede herstelling van hen te erlangen. Hy hervatte hier op zyne vorige bediening te Neufchatel, reizende somtyds van daar naar Geneve, schoon hem een voorval in het jaar 1553 deedt zien dat hy van verscheide personen aldaar zeer gehaat wierdt. Ter dier tydt woonde hy ook de halsstraf van Servetus by. Nog een tocht deedt hy naar Geneve in 't jaar 1564 om afscheidt van Calvinus te nemen, die gevaarlyk krank was. Hy is getrouwt in zyn negen en zestigste jaar. Op de nodiging van zyne oude schapen, om de vruchten te komen zien van het zaadt, door hem in hunne herten gelegt, aanvaardde hy eene twede reis naar Metz in het jaar 1565. Daags na zyne aankomst predikte hy in de kerk van het retrenchement. Hy was te dier tydt echter zo oud niet als men voorgeeft. Staande een reize naar Gap zyn ook gronden van de kerk te Grenoble door hem gelegt. Schoon hy bekwamer tot het predikampt dan tot schryven geweest is, vindt men echter onder de weinige van hem nagelate schriften; *Themata quædam Basileæ Latine & Germanice edita*; *disputatio Bernæ habita*; *sommaire & declaration breve*, *necessaire a tous Chretiens*; *de la sainte Cene du Seigneur*, *de son testament*, &c. *Erasmus Ep* 50. *l.* XVIII. *ep.* 14. *l.* XXX. & *ep.* 59. *l.* XXXI. *Beza hist. eccles. l.* XVI. *Calvinus epistola ad Tigurinos ministros. Adam Vitæ Theol. Ancillon vie de Farel. Spanhem. in Geneva restituta p.* 39, 40 *seq. Bayle Dict. Crit.*

FAREMOUSTIER, een dorp met eene abdy in Champagne, Zuidwaards aan de kleine rivier van Meaux. Men houdt dit plaatsje voor het van ouds bekende *Ebroicus. Baudrand.*

FARET, [Nicolaus] geboortig van Bourg in Bresse, was een lidt van de Fransche akademie. Zeer jong te Parys gekomen hadt hy gemeenzame ommegang met Vaugelas, Boisrobert, en Coeffeteau, aan welken laatsten hy zyne Fransche vertaling van *Eutropius* ook opgedragen heeft. Namaals is hy geworden secretaris van den grave van Harcourt, en eindelyk zyn opperhofmeester. Dit baande hem den weg tot groter eerampten, wordende tot koninklyke geheimschryver en een der voornaamste leden der Fransche akademie verheven. In den ouderdom van 46 jaren is hy te Parys in 't jaar 1646 gestorven. Behalven de voorgemelde vertaling van Eutropius heeft men van hem *l'Honnête homme*, dat ook in 't Spaansch vertaalt is, benevens verscheide brieven van diergelyken inhoudt. Het leven van Renatus den tweden hertog van Lotharingen en de Memorien van den grave van Harcourt, door hem vervaardigt, zien als nog het licht niet. *Guichenon hist. de Bressé. Pelisson Hist. de l'acedem. Françoise.*

FARFAIR, een kleine Schotsche burg of stedeke, drie mylen ten Westen van de stadt Brechin. Behalven dat dit stedeke zitting heeft in het parlement van Schotlandt vindt men daar ook tekenen van oudheit. In 't gemeen wordt het geacht voor het oude *Orrhea* of *Orrea*, eene stadt der *Verniciers. Baudrand.*

FARFAR, oudtyds *Orontes*, een rivier van Syrië, hebbende haar oorsprong in het Beglerbegschap van Tripoli, daar ze Hems en Hama bespoelt. Vervolgens loopt ze tot Antiochië, daar zy een weinig lager zich ontlast in de Middelandsche zee. *Baudrand.*

FARGANA, FARGANI, af FERGANA, eene stadt van Zacathay in groot-Tartarye. Ze is de hoofdstadt van eene provincie van den zelven naam, en legt ten Noorden van Chesel.

FARGEAU, (S.) in het Latyn *Ferreolus*, wordt met Ferrucion, of Fergeon, gestelt onder de leerlingen van Irenæus, en deze beide onder de bloedgetuigen staande de keizerlyke regering van Severus, welkers gedachtenisse geviert wordt den 16 Juny, hoewel hunne handelingen verdicht schynen. *Acta apud Surium. De Tillemont Memor. Eccles. Tom. III.*

FARIA, (Basilius) een Portugees van Lissebon, was een zanger van de kerke van Evora, en nam vervolgens het geestelyk gewaadt aan onder de Carthuizers. Men zegt dat hy taalkundig en in de wiskunst zeer ervaren was; doch de gezetheit om naar de wetten van zyne orde te leven, deedt hem alle wereldsche voordeel versmaden. Hy is de schryver van verscheide godvruchtlerende stukjes, en is in 't jaar 1625, bereikt hebbende den ouderdom van 66 jaren, gestorven. *Nicolas Antonio Bibl. Hisp.*

FARIA DE SOUSA, (Emanuel) een Portugeesch ridder, uit een aanzienlyk geslacht geboren in 't jaar 1590. In allerlei wetenschappen en talen zich geoeffent hebbende, verzelde hy den marquis van Castel Rodrigo, afgezonden naar Rome by paus Urbanus den VIII, aan wiens hof hy onder de geleerden veel achting verkreeg. Leo Allatius gewaagt van dezen Faria de Sousa, die met een gedurige aanhoudentheit in zyne oeffeningen voortgaande gestorven is in den jare 1650. Zyne weetlust hem alle andere bevordering doende verzuimen, moest hy ook het lot van meer grote mannen ondergaan, namentlyk in de uiterste armoede te sterven. Onder zyne schriften heeft men: *Discursos morales y politicos*; *imperio de la China*; *Commentarios a la Lusiada de Luis de Camones*; *Epitome de las Historias Portugesas*. Dit laatste is herdrukt in 't jaar 1672. Na zyne doodt is nog in 't licht gekomen het Portugeesch *Europa*, *Asia*, *Afrika*, en *America*, gelyk 'er nog hoop is op andere werken van zyn maaksel. *Nicolas Antonio Bibl. Hisp.*

FARIA, (Thomas de) een geboren Portugees van Lissebon en geestelyke van de Karmeliter orde. Hy was ervaren in de talen, en beide wegens geleerdheit en godvrucht in hoge achting. In het jaar 1598 wierdt hem gegeven het bewindt over zyne orde in Portugal, en in het jaar 1608 wierdt hy prioor van Lissebon. Andere voegen daar by, dat hy nog provinciaal of overste der geestelyken van geheel het landschap zynde in 't jaar 1624 verheven wierdt tot het bisdom van een kerk in Afrika, maar kort daar na overleedt. Het zy zo het wil, hy heeft in het Latyn vertaalt het dichtstuk van Camoës, *Lusiadum lib.* X. Ook heeft hy gemaakt een Historie van zynen tydt, behalven andere werken, die men hem toeschryft. *Georgio Cardoso in Agiolog. Lusit. Alegre in Parad. Carmel. Nicolas Antonio Bibl. Hisp.*

FARIBO, of FARBO, een rivier in Macedonië, die zich ontlast in de golf van Salonichi te Stadia, anders genaamt Diu. De ouden verhalen, dat deze rivier by haren oorsprong den naam droeg van Helicon; datze omtrent drie mylen in de aarde verborgen zynde wegens haren sterken loop een myl verder weder is opgekomen onder den naam van *Pharybus*, of *Baphyrus*, of *Bephyrus*. *Baudrand.*

FARIMA, eene stadt van Japan, op het eilandt Niphon, twintig mylen ten Oosten van Meaco. Zy is de hoofdstadt van een koninkryk, dat den zelven naam dragende, wel eer een byzonderen koning hadt. *Maty Dict.*

FARINA, *Porto Farina*, een burg met een goede haven in het koninkryk van Tunis in Barbaryë aan de hoek van een kleine kaap, die men vindt aan den mondt van Magrada, ten Oosten. Zommige landbeschryvers houden het voor t'oude *Utica*, dat andere te Biserta plaatsen. *Baudrand.*

FARINACCIO, (Prosper) een vermaard rechtsgeleerde, geboren te Rome den 30 October des jaars 1554. Hy is zelfs de oorzaak van zyn geluk en bevordering geweest. Zyne letteroeffeningen heeft hy te Padua bevordert. Daar der beide rechten genoegzaam kundig geworden keerde hy weder naar Rome; wierdt advokaat en kweet zich ongemeen in de verweering van de allerverwardste en minst betoogbare zaken, krygende door deze zyne behendigheit in pleitzaken ongemeen veel te doen, waar in hy zich altyd vriendelyk en als een eerlyk man gedroeg. Lang getracht hebbende naar het ampt van landrichter of Procureur fiskaal, viel het zelve hem eindelyk te beurt, en bediende hy dat met de uiterste streng- en hardigheit, zo dat de geheele wereldt tegen hem te onvrede was. Doch zelfs dingen doende, die in anderen zonder oogluiking gestraft wierden, matigde hy zyne strenge hardigheit niet weinig in 't vervolg om zich zelfs wille. Paus Clemens de VIII zeide eens in betrekking van dit stuk, met toespeling op den naam Farinaccio: *Het meel* (*Farina*) *is by uitstek goed; maar de zak* (*el sacco*) *daar het in is, deugt in 't geheel niet*. By paus Clemens beklaagt, zou men hem buiten twyffel de verdiende straffe hebben doen ondergaan, indien niet de voorspraak van eenige kardinalen, inzonderheit van Antonius Maria Salviati, hem had gered. Zommige noemden hem *een yzer varken*, wegens zyne onvermoeitheit in 't arbeiden, dat blyken kan uit zyne werken, die door de rechtsgeleerden zeer getrokken XII stukken uitmaken, namentlyk: I. *Tractatus de Haresi*; II. *de immunitate Ecclesiæ*; III. *decis. Rotæ Rom.*; IV. *Repertorium de contractibus*; V. *Repertorium de ultim. Voluntatibus*; VI. *Praxis & Theoria Criminalis*; VII. *Rerpert. Judiciale*; VIII. *Consilia*; IX. *Fragmenta*; X. *decisiones variarum quest.*; XI. *tract. de testibus*; XII. *decisiones posthuma*. De doodt van dezen Prosper Farinaccio is te Rome voorgeval-

vallen op den zelven dag als hy geboren is, te weten den 30 October 1618, en dus in het 64 jaar van zynen ouderdom. *Jac. Phil. Thomaſin in elog. illuſtr. viror. Erythraus Pinac. imag. illuſt. c.* 132. *Craſſo elog. d'Huom. Letter. P. I.*

FARINATO, (PAULUS) een beroemd Italiaanſch ſchilder, geboortig van Verona in 't jaar 1522, uit het huis Farinati degli Uberti, dat zyn oorſprong heeft van Florence. Geen minder achting verkreeg hy door de ſchilderkunſt, waar van verſcheide proeven in voorname ſteden van Italië voorhanden zyn, als ook door zyn grote ervarenheit in de bouwkunde. Hy was welgemaakt, eerlyk, welbeſpraakt, en maakte door zyne verdienſten doorluchtige mannen tot zyne vrienden, onder welke de prins van Melphi geſtelt wordt, die hem een zonderlinge achting betoonde. Hy is geweeſt een lidt van de akademie *de Philarmonici* te Verona, en beſtierder van die der ſchilderkunſt binnen de zelve ſtadt, daar de doodt hem wegrukte in het 84 jaar van zyn ouderdom, in 't jaar 1606. Men zegt, dat zyn vrouw byna in het zelve uur met hem geſtorven is. *Rudolfi vite de pittori.*

FARINGDON, eene Engelſche ſtadt met een markt, in het graafſchap van Bark en de hoofdſtadt van dat landſchap, omtrent 66 mylen van Londen.

FARINIER, (WILHELM) generaal van de orde van St. Franciſcus en namaals kardinaal, was een der verſtandigſte mannen van zynen tydt, zynde een Franſchman, geboortig van Gourdon in het ſticht van Cahors. Hy voltrok zyne letteroeffeningen te Toulouſe, en wierdt daar tot de waardigheit van Doctor verheven. Zyne godvrucht en uitnemende kennis bragt hem in zo veel achting by die van zyne orde, dat hy tot de eerſte bedieningen in de zelve verheven wierdt. Eerſt provinciaal van Guienne en daarna generaal van zyne orde verklaart in het kapittel, te Verona vergadert in 't jaar 1348, heeft hy zelfs twee zulke beroemde vergaderingen gehouden te Lion en te Aſſiſe in de jaren 1351 en 1354. In deze laatſte wierdt beſloten zich onſchendbaar te houden aan de inſtellingen van Bonaventura, die daarom vervolgens de naam verkregen van de inſtellingen van Wilhelmus Farnier, ſchoon deze generaal niets tot de zelve heeft toegebragt, dan alleen de zorge om die op het naauwkeurigſte te doen gehoorzamen. Zyne verdienſten deden ook in 't vervolg den kardinaalshoedt op hem nederdalen, die hem in den jare 1365 door paus Innocentius den VI gegeven is. Boven dit alles heeft hy nog gehadt een prooſdy in het biſdom van Pamiers, en is geſtorven te Avignon in 't jaar 1361, daar hy ook in de kerk van zyne orde begraven is. Onder de ſchriften, die men van hem heeft, is ook een ſtuk van den *Woeker. Boſquet in vita Julii VI. Wading in Annal. Minor. Frizon Gall. Purper. Aubery hiſt. des card. la Roche Pozay nomencl. Card. Onuphr.*

FARINULA, (NICOLAUS) een geeſtelyke van de Dominikaner orde, en naderhandt kardinaal; hy was een Franſchman te Rouaan geboren, zeer ervaren in de Godgeleerdheit, die van hem onder die van zyne orde met veel toejuiching geleeraart wierdt. De koning Philips, toegenaamt de Schone, verkoor hem tot zyn biechtvader. Het gedrag echter van dezen Farinula was niet van de ſmaak van paus Bonifacius den VIII, die hem in 't jaar 1303 binnen drie maanden by hem te Rome deedt ontbieden: beter gedachten hadt daarentegen van hem paus Clemens de V, die door den koning tot de pauſſelyke waardigheit verheven, den kardinaalshoedt ſchonk aan zyn biechtvader in 't jaar 1305, den 15 December. Farinula was ook by de verkiezing van Johannes den XXII, en ſtierf te Lyon, daar hy ook in het klooſter van zyde orde begraven is in 't jaar 1323. *Friſon Gall. Purp. Spondan. an.* 1303. *N.* 5. *Guido in Clem. V. Onuph. Aubery.*

FARION. Zie PHAROS.

FARMSUM, van ouds genoemt *Fermeshem*, een dorp van Fivelgo, aan den oever van de Eems, daar Delfzyl, aan de ſlinker zyde, byna onmiddelyk aan paalt. Digt by het zelve ſtaat het adelyk ſlot *Ripperda*, welk geſlacht dit dorp by erfrecht pleeg te bezitten. Over het bezit van de paſtory in het dekenſchap, welke hier in de Roomſche tyden waren, ontſtonden in de XIII eeuwe, na de doodt van *Geyko*, of *Gaiko*, voorgevallen in den jare 1223, grote opſchuddingen en onheilen, doordien een zekere *Rodbernus*, een zeer vermogend man, het by den biſſchop van Munſter zo hadt weten te bekruipen, dat de gezegde paſtory en het dekenſchap aan zynen zone, nog geen veertien jaren oud, begeven wierdt. Wilbertus Eppinga, ook een machtig heer, by zyne landgenoten wel gezien, en een vyandt van Rodbernus, kreeg het volk op zyne handt, daar zich alle de Reiderlanders, Eemlanders en Oldampſters, nevens die van Broekmeer, byvoegden, en ſtookte dit volk zo op, dat zy de huizen der dekens in brandt ſtaken, en het huis van Rodbernus onder de voet wierpen. Hoe deze zaak afliep kan door de weetgierigen in de *Aantekeningen op de Oudheden en Geſlichten van Groningen bladz.* 439 *enz. edit. in* 8. gelezen worden. Farmſum heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Appingadam.

FARNABIUS, (THOMAS) een geleerd taal-en hiſtoriekundige in de XVII eeuwe. Zyne aantekeningen over het meerendeel der oude Latynſche dichteren hebben de jeugt veel dienſt gedaan: de zelve waren kort en vol geleerdheit en voornamentlyk geſchikt om den text verſtaanbaar te maken. Te Londen wonende onderhieldt hy zyn huisgezin genoegzaam door het onderwyzen der aanzienelykſte kinderen, en na alle bedenking gaven hem ook de opdrachtsbrieven veel voordeel, ſchoon hy zegt dat de tydt van der zelver grootſte voordeel meeſt vervlogen was. Hy droeg zyn *Horatius* op aan Henrik, de oudſte zoon van Jacobus den I, koning van Engelandt, daar na ook zyn *Juvenalis* en *Perſius*. Wanneer hy de eere hadt dit laatſte werk dien prins aan te bieden, wierdt hy zeer beleeft van den zelven ontfangen. Zelfs kreeg hy van hem een ſoort van laſt om diergelyke uitleggingen over alle de Latynſche dichteren te maken, doch was zo zeer getroffen door den hoon, hem van zommige beriſpers aangedaan, dat hy uit ſpyt, tegen zyne natuurlyke neiging, beſloot en voornam, dit werk te ſtaken, ſchoon men hem naderhandt van voornemen deedt veranderen. In het jaar 1636 begaf hy zich naar zyn landhuis, twintig mylen van Londen gelegen. Karel de I gelaſte hem een Latynſche letterkunſt op te ſtellen, die in alle collegien gebruikt zou moeten worden. Dit bevel ontfing hy ter zelver tydt als hy genoodzaakt was de ſpraak-kunſt te verbeteren, die door openbare willekeur beſtendigt was, en waar tegen zeer vele klagten waren ingebragt. Hy is geſtorven in 't jaar 1647. Een Franſchman van de Dominikaner orde heeft de ſchriften van dezen Farnabius zeer geprezen, en omtrent des zelfs korte aantekeningen maakt de Jeſuit Vavaſſeur gewag in zyne Byſchriften [*Epigrammata*]. *Barlæus Ep. CXIX. pag.* 292. *Farnab. Epiſtol. ad Voſſium ſcript. p.* 303. *Witte in diar. biograph. p.* 270 *ſeq. Vincent. Baronius Apologet. l. V. ſect.* 1. *p.* 316.

FARNASIA, van ouds *Thynias*, of *Bithynida*, een klein eilandt in de Zwarte zee, op de kuſt van Natolië, digt by de ſtraat van Conſtantinopel. Men ziet digt by dit eilandt eenige rotzen of ſteenklippen, thans *Farnaſi* en by de ouden *Erithini* genaamt. *Baudrand.*

FARNE, een eilandt op de kuſten van Northumberlandt in de Duitſche zee, twee mylen van Bamborrow-Caſtle of het kaſteel Bamburg, daar S. Cuthbert eene kapel gebouwt of hermitage geſticht heeft.

FARNESE, CASTEL-FARNESE, een burg met een kaſteel. Het is een heuvel, wiens voet door de rivier Olpita beſproeit wordt, gelegen in het hertogdom van Caſtro, twee mylen benoorden de ſtadt van den zelven naam, hebbende zyn naam ontfangen van de hertogen van Parma, die ook vele jaren het hertogdom Caſtro bezeten hebben. *Maty Diction.*

FARNESE. [HET HUIS OF GESLACHT VAN] Dit huis heeft ſedert honderd en vyftig jaren voortgebragt hertogen van Parma, Piacenza en Caſtro. Het zelve is zeer edel en oud, en zyne grootſte opkomſt ſchuldig aan *Alexander Farneſe*, namaals paus, onder den naam van Paulus den III. Zommige ſchryvers zyn van mening, dat het ſtamhuis uit Duitſchlandt is. Het waarſchynelykſte echter, dat nu byna algemeen aangenomen wordt, is dat het geſproten is uit Toſkanen, daar het kaſteel *Farneto*, niet verre van Orvieto, namaals verandert in *Farneſe*, geheel dit huis den naam verſchaft heeft. *Petrus Farneſe*, de eerſte van dien naam, was burgermeeſter te Orvieto in de jaren 1027, en 1037. Hy nam op zich de verdediging van den H. Stoel tegen de keizerſchen en verkreeg grote achting. *Petrus Farneſe* de II leefde in 't jaar 1099. Deze is geweeſt burgermeeſter en kolonel onder de kerkelyke ruitery. In het jaar 1164 liet hy ten opvolger in alle zyne ampten na *Prudentius*, zyn neef, wiens zoon *Petrus Farneſe* de III zyn ſtaatsopvolger en burgermeeſter van Orvieto geweeſt is in 't jaar 1174. Deze laatſte hernam Montepulciano, voorhenen die van zyne party ontnomen. Hy was vader van *Pepo*, een groot krygsman en burgermeeſter in 't jaar 1183. Zyn broeder *Rainutius* de I volgde hem in alle zyne eerampten, en bragt verſcheide ſteden weder onder gehoorzaamheit tot ſtyving van die van zynen aanhang. *Pepons* zoon, Rainutius de II, was hoofdgebieder over de troepen van den Kerkelyken Staat, en zou naar het gemeen getuigenis geſneuvelt zyn in een ſlag in 't jaar 1288. *Nicolaus Farneſe*, zyn broeder, nam de wapenen op voor den H. Stoel en voor Karel van Anjou. Na hem wierdt Orvieto geregeert door *Petrus Ferneſe* den IV. Dit was een broeder van *Guido*, biſſchop van die zelve ſtadt. *Petrus Farneſe* de V was generaal van de republyk van Florence, en nam Piza in in 't jaar 1360. In het jaar 1380 geboodt hy de kerkelyke troepen en leefde nog in 't jaar 1388. *Rainutius Farneſe* de III was generaal van Siëna in 't jaar 1416, van Florence in 't jaar 1424, en van de kerkelyke troepen in 't jaar 1432. Paus Eugenius de IV vereerde hem met de goude roze, die de Roomſche pauzen gewonelyk op den vierden zondag van de vaſten zegenen, en waar mede zy niemandt dan grote vorſten begiftigen. *Petrus Ludovicus Farneſe*, zyn zoon, trouwde Johanna Gaëtan de Sermoneta, by welke hy gewan *Alexander Farneſe*, in 't vervolg paus onder den naam van *Paulus* den III. Voor dat hy paus wierdt was zyn echtgenoot Conſtantia, die hy uithuwde aan Boſio Sforce den II, graaf van S. Fiore, by welke hy hadt gewonnen *Petrus Aloyſius*, van hem tot hertog van Caſtro, Parma en Piacenza gemaakt. Deze hertog was zeer oplopend en onmatig. Hy maakte zich vele vyanden, die hem zelf te Plaiſance op een ſchrikkelyke wyze vermoord hebben in 't jaar 1547. Men zegt, dat een zeker man, zich met de toverkunſt bemoeiende, hem een geruimen tydt voor dit ongeval toevoegde, dat hy naauwkeurig lettende op het geldt van zyne eigen munte, daar op zou vinden den naam der zamengezworenen, mitsgaders der plaatze, daar men hem beraamt hadt te vermoorden. Deze voorzegging in de windt geſlagen, wierdt echter in 't vervolg door de uitkomſt bewaarheit, want op de eene zyde van de munt van Parma vondt men deze woorden: *P. Aloiſ. Farn. Parm. & Plac. Dux*, daar het woordt *Plac.* (betekenende Plaiſance, de plaats van zyn ongelukkig ommekomen) in zich bevat de eerſte letters van de namen der genen, die tegen hem verbonden waren, te weten Pallavicini, Lando, Anguiſciola en Confalonieri. Drie echte zonen zyn door dezen ellendig vermoorden nagelaten, *Alexander*, *Octavius* en *Rainutius*, waar van de eerſte en laatſte kardinalen en de middelſte hertog geweeſt is. Behalven deze zonen heeft ook zyne dochter, *Victoria*, gehuwt met Guidobaldus, hertog van Urbino, een zoon gehad, met name *Horatius*, die zonder lyfserven in de belegering van Hesdin geſneuvelt is. Dit geſlacht is dan verder voortgeplant door *Octavius*,

vius, die in 't jaar 1586 stervende, naliet *Alexander*, hertog van Parma, wiens zonen geweest zyn *Rainutius* en *Odoardus*, welker laatste kardinaal en de eerste zyns vaders opvolger in het hertogdom geweest is. Dezes zonen waren *Alexander*, beide stom en doof; *Odoard*, zyn staatsopvolger, en *Franciscus Maria*, kardinaal, nevens een natuurlyke zoon, *Octavius*, die door den vader in gevangenis gezet en daar in gestorven is. *Odoardus*, den tydt zyner regering in zeer veel onlusten doorgebragt hebbende, stierf in 't jaar 1646. Onder zyne zonen zyn *Rainutius* de II en *Alexander* aanmerkelyk. De laatste is geweest Spaansch generaal en gouverneur der Nederlanden van het jaar 1680 tot het jaar 1682, en is ongehuwt gestorven in 't jaar 1689, nalatende drie natuurlyke kinderen, een zoon en twee dochteren. *Rainutius* de II was de vader van *Odoardus*, die voor hem verstorven is in 't jaar 1693, en van den tegenwoordig regerenden hertog *Franciscus*, die zyns broeders weduwe, een Neuburgsche vorstin, getrouwt, doch geen kinderen by de zelve verwekt heeft. Uit den voornoemden *Odoardus* is een eenige vorstin overig, die *Elizabeth* genaamt, in den jare 1714 getrouwt is met den tegenwoordigen bezitter van de Spaansche Trone, Philips den V. *Sansovin. Famil. illustr. d'Ital. Imhof genealog. 20 illustr. in Ital. Famil. Onuphr. vita Paul. III. Strada de bell. Belg. Thuan. hist. Spond. in Annal. Riccioli Chron. Refor.*

FARNESE, (ALEXANDER) kardinaal, aartsbisschop van Avignon en Montreal, bisschop van Parma, enz. was een zoon van Petrus Aloisius Farnese, en kleinzoon van paus Paulus den III, geboren te Rome den 7 October des jaars 1520. Paus Clemens de VII gaf hem onder verscheide kerkelyke bedieningen ook het bisdom van Parma: vervolgens is hy op onderscheide tyden ook geweest bisschop van Massa, Spoleto, enz. aartspriester van S. Maria Maggiore en van S. Pieter te Rome, proost van Wisburg in Duitschlandt, enz. Paulus de III verhief hem, schoon slechts veertien jaren oud, tot het purper, op den 18 December des jaars 1534. Zyn doordringend verstandt en ongemene bekwaamheit deden dien zelven paus besluiten, hem als gezant naar Vrankryk af te schikken om tegenwoordig te zyn by de zamenkomst die aldaar in 't jaar 1539 tusschen koning François den I en keizer Karel den V stondt gehouden te worden. Den keizer naar de Nederlanden gevolgt zynde, moest hy naderhandt de geringe trouwe van dezen vorst t'hemwaards beklagen en naar Italië wyken, tot dat hy te Genua zich weder by den keizer voegende, den zelven overreedde tot een mondgesprek met den paus, dat ook in den jare 1543 gehouden is te Busseto, tusschen Parma en Plaisance. Twee jaren daar na was hy op den Ryksdag te Worms, en deedt veel moeite tot het openen van de Trentische kerkvergadering, die ook op den 13 December des zelven jaars een aanvang nam. By de doodt van zyn grootvader paus Paulus was hy te Rome in 't jaar 1543, gelyk ook by de verkiezing van Julius den III, tot den pausselyken stoel verheven den achtsten February 1550. Schoon deze nieuwe paus vele verplichting aan dien kardinaal hadt, voegde hy zich echter by den keizer tegen het huis Farnese, waarom de kardinaal naar Avignon geweken, niet voor de doodt van Julius den III in 't jaar 1555 ingevallen naar Rome te rug keerde, vindende Marcellus den II op den pausselyken troon, die hem zeer goedertieren ontfing. Deze laatste paus kort daar aan gestorven zynde, was hy voorzitter van het Conclave, waar uit Paulus de IV verkoren is, onder wiens regering, gelyk ook onder de volgende, zyne verdiensten hoog geacht wierden. Deze kardinaal Alexander Farnese, die ook veel achting hadt voor alle geleerde lieden, is gestorven te Rome den 2 van Maart in den jare 1589. Zyn lyk is begraven in de kerk der Jesuiten te Rome, daar hy zelve stichter van was. Men ziet daar nog zyn grafplaats van rood marmer voor de trappen van het groot outaar. *Paul. Jov. Hist. lib. XXXIX. & XLIII. Aubery hist. des Card. Thuanus. Spond. Onuphrius.* enz. *Imhof genealog. 20 illustr. in Ital. famil.*

FARNESE, (ALEXANDER) hertog ven Parma en Florence, zoon van Octavius Farnese, geboren in den jare 1544 uit Margaretha, natuurlyke dochter van keizer Karel den V. Van kindsbeen aan liet hy meer drift tot allerlei ligchaamsoeffeningen dan tot geleerdheit blyken. Voor het meerder gedeelte aan het Spaansche hof opgevoed, was hy in zo veel gunst by koning Philips, dat de zelve hem alzins behulpzaam was tot een huwelyk met de Portugeesche princesse Maria, het geen in den jare 1566 te Brussel voltrokken wierdt. Hier op bragt de prins eenige jaren in Italië door, tot dat die grote krygstoerustingen ter zee in den jare 1571 tegen de Turken gemaakt wierden, wanneer hy zich op de Christelyke vloot begaf, den slag by Lepanto bywoonde, en zelfs een vyandlyk schip overweldigde. Hy hadt zulke naauwe vriendschap met Don Jan van Oostenryk, dat deze by het aanvaarden van de regering der Nederlanden Farnese steets by zich begeerde en in de allerwigtigste zaken zynen raadt opvolgde: zo dat hy in aanzien naast Don Jan, hier door ligtelyk na des zelfs doodt in 't jaar 1578 tot zyn opvolger in het bestier der Nederlanden verklaart wierdt, het welk hy den tydt van veertien jaren heeft bekleed en den koning van Spanje groten dienst gedaan. In den aanvang zyner regering verzoende hy Artois, Henegouwen en een gedeelte van Vlaanderen weder met de Spaansche kroon, en deedt uit krachte van dit vergelyk de Spaansche troepen aftrekken. In het jaar 1579 nam hy Maastricht weg, welke belegering niet alleen veel volk, maar hem zelve ook een krankte kostte, waar door hy een geruimen tydt buiten staat bleef om iets van belang te ondernemen. Hy belegerde in den jare 1587 Kameryk te vergeefsch, maar veroverde Doornik kort daar na, na dat de zynen even te voren Breda overrompelt hadden. Tot groot genoegen van den koning wist hy de provinciën, die 't met hem hielden, te overreden tot het wederinnemen van vremde troepen, met welke hy in 't jaar 1582 optrok tegen de Franschen, onder den hertog van Anjou, ontnemende hen in 't jaar 1583 Duinkerken, Nieuwpoort, Winoxbergen, en Dixmuiden, en in 't jaar 1584 ten dele door geweldt, ten dele door heimelyke verstandhouding, Gent, Brugge en Iperen. Niets scheen nu overig dan de belegering van Antwerpen, tot welke onderneming hy grote toerusting maakte, en de zelve begonnen hebbende het eindelyk na verloop van een jaar zo verre bragt, dat die van Antwerpen zich tot de overgave genoodzaakt vonden den 17 Augusty 1585. Kort hier op wierdt hem de ridderorde van het gulde vlies uit Spanje toegezonden. Sterk by het Spaansche hof op de wederinruiming van Placenza hebbende doen aanhouden wierdt hem zulks uit aanmerking zyner diensten toegestaan, hoewel, naar het getuigenis van zommigen, de Spaanschen niet eerder uitgetrokken zyn, noch Alexander regerend hertog van Parma geworden is, dan na de doodt van Octavius, voorgevallen in de maandt October des jaars 1586. In dit zelve jaar mengde hy zich mede in den Keulschen oorlog, en nam, op aanhouden van den nieuwen keurvorst Ernest, de stadt Neuts stormenderhandt in. Naar Vlaanderen wedergekeert zynde wierdt de vesting Sluis in 't jaar 1587 door hem verovert. Het volgende jaar 1588 was zo gunstig voor hem niet: want de ondernemingen van de zo genaamde Spaansche onverwinnelyke vloot tegen Engelandt zullende ondersteunen, en als generaal, ingevalle van eene landing, zullende gebieden, hadt hy voorhenen de Engelschen door onderhandeling tot vrede in slaap zoeken te wiegen en te Duinkerken al het vereischte voor de verwachte vloot en ter overvoering van een gansch heir met platboomde vaartuigen laten verzorgen. Echter mislukten alle de beraamde ondernemingen, en de gehele vloot moest het uiterste verderf ondergaan; want behalven dat 'er gemene order was, zonder de vereeniging met Parma niets te ondernemen, zo vondt hy ook, op ingekomen bericht van den Spaanschen admiraal te Duinkerken gekomen, niet alleen de gegevene bevelen zeer gebrekkig volvoert, maar zich zelve zo naauw door de Nederlandsche vloot ingesloten en bezet, dat hy geenzins zee kon kiezen, dat evenwel in Spanje ten kwaadste geduid wierdt, en het mislukken van den aanslag alleen zyn verzuim en traagheit toegeschreven. In dit zelve jaar mislukte hem ook de aanslag op Tholen en Bergen op den Zoom, en zyn meeste krygsvolk verliep wegens wanbetaling. Eenige voorname Spanjaarden, die by hem waren, spraken niet alleen, maar schreven zelfs zeer schandelyk over zyn doen aan het Spaansche hof, even als of hy al te driftig, tot het overrompelen van Engelandt, den vredehandel, tot groot nadeel van de vloot, zelve hadt afgebroken, en mogelyk toelag op de regering der Nederlanden. Hier van heimelyk bericht door de Infante, die hem zeer beminde, ging hem zulks zo na aan het hert, dat hy in 't jaar 1589 zeer krank wierdt, en de wateren van 't Spa moest gebruiken. De koning van Spanje echter zyn dienst niet kunnende ontberen, nam zyne verontschuldiging aan, en gaf hem vervolgens last de ligue in Vrankryk te ondersteunen. Dit koninklyk bevel moest gehoorzaamt worden, schoon hy zeer ongaarne zag, dat de Nederlanders hier door lucht krygende zyne gemaakte voordeelen in gevaar wierden gestelt. In 't begin van het jaar 1589 een heimelyke zamenkomst met den hertog van Maine gehouden hebbende, maakte hy door den gehelen winter, en een deel van den volgenden somer, overal de nodige bestelling, trok daar op in Augustus des jaars 1590 met een treffelyk leger naar Vrankryk, noodzaakte den koning de belegering van Parys op te breken, en nam daar op Corbeil stormenderhandt weg. Het misverstandt met den hertog van Maine was echter oorzaak, dat 'er in 't vervolg niet veel verricht kon worden, waarom hy omtrent het einde des jaars acht duizend man tot der Franschen bystandt gelaten hebbende naar Vlaanderen te rug keerde. Zyne afwezigheit was den Spanjaarden ook zeer nadeelig, vermits de vyandelyke partyen tot aan Brussel stroopten; en prins Maurits de eene plaats voor, en de andere na innam. Hy moest op uitdrukkelyk bevel van het Spaansche hof omtrent het einde des jaars 1591 weder naar Vrankryk, om Rouaan te ontzetten. Onderwege deedt hy zich, tot meerder zekerheit, de stadt Fere door de ligue inruimen, en hieldt verscheide malen gesprek met den hertog van Maine, in welke de oogmerken des Spaanschen konings tot bystandt der ligue niet dan mistrouwen in de Franschen verwekten. Parma dus op de minste ondernemingen tegen het koninklyke leger door du Maine gedurig wederstreeft, wierdt Rouaan wel ontzet, maar Farnese was genoodzaakt Caudebek weg te nemen, daar hy met een schoot aan den arm gewond wierdt. Hier vondt hy moeite een legerplaats te vinden, die bekwaam was deze plaats te dekken, en daar ook zyn volk de nodige levensmiddelen kon vinden. Onderwyl veel afbreuk door de koninklyke troepen lydende wierdt hy gedwongen tot een gevaarlyken marsch over de Seine naar Parys, in welken de koning hem ligtelyk geheel hadt kunnen overhoop werpen, maar die hem echter zo gelukkig slaagde, dat hy 's konings leger zonder het minste nadeel ontkwam. In Juny des jaars 1592 trok hy onpasselyk weder naar de Nederlanden, gebruikte ook de wateren van 't Spa, ondernam een vergeefschen aanslag op S. Quintin, en rustte zich op nieuw uit tot een tocht naar Vrankryk. Ten dien einde naar Arras gereist zynde nam zyne zwakheit daar zo zeer overhandt, dat hy den 22 November, of volgens anderen den 4 December des jaars 1592 den geest gaf, schoon hy dien zelven dag nog te paardt gezeten en verscheide bevelen afgevaardigt hadt. Na zyne doodt is zyn lyk naar Italië gevoert. De meeste reden zyner onpasselykheit schryft men aan het verval der Spaansche zaken in de Nederlanden toe, en byzonder, om dat daar van de schuldt op hem wierdt gelegt, of, volgens anderen, dat eenige Spanjaarden, hem ten laatsten niet meer vertrouwende, meenden, dat hy zich

zelf

zelf tot heer over de Nederlanden wilde maken, of ten minste den oorlog lang zocht slepende te houden, en daarom hem heimelyk zouden vergeven hebben, waar van echter by de opening van het lyk geen de minste blyken gevonden zyn. Hy was een dapper, standvastig, voorzichtig, welsprekend en aangenaam man. *Thuanus. Strada. Hooft. De Groot. van Meteren. Mezeray. Memoires des cours d'Italie.*

FARNESE, (FRANCISCUS MARIA) kardinaal en prins van Parma, was een zoon van den hertog van Parma, Rainutius den I, en van Margareta, nichte van paus Clemens den VIII, geboren in 't jaar 1617. Na zyns vaders doodt, hem reeds in het jaar 1622 ontvallen, gebruikten de kardinalen Odoardus Farnese en Hippolitus Aldobrandinus alle vereischte naauwkeurigheit en voorzorge tot zyne opvoeding. Paus Urbanus de VIII hem te vergeefs met de hoop van een kardinaalshoedt gevlyt hebbende trok hy even daarom te ligter eenen lyn met zyn broeder Odoardus, wanneer hem paus Urbanus wilde beoorlogen. Innocentius de X, die met het Parmasche huis in goed verstandt leefde, hier op den heiligen stoel beklommen hebbende, toonde al in het begin zyner regering zeer grote achting voor dezen prins, zo dat men aan zyne verheffing tot het purper niet meer behoefde te twyffelen. Koning Lodewyk de XIII, het huis van Parma aan zich trachtende te verbinden, liet Franciscus Maria door den maarschalk d'Estrées van 't protectorschap van Vrankryk, den kardinaal Antonio Barbarino ontnomen, op het krachtigste verzekeren; doch de kardinaal Renaldus D'Este middelerwyl daar in den voorrang krygende, nam de prins zulks zo euvel, dat hy, reets kardinaal geworden in 't jaar 1645, zich nooit ten voordeele der Franschen wilde verklaren, schoon hem de koning daar voor een jaarlykse wedde van twintig duizend kronen liet aanbieden. De koning gedurig door zyne gezanten aanhoudende om den prins tot zyne belangen over te halen, schynt hy zulks eindelyk in zyn sterf-jaar 1647 en als op zyn doodbedde te hebben aangenomen. *Sirus in Mercurio & Memoire recondite A.*

FARNESE, (HORATIUS) natuurlyke zoon van Petrus Aloysius, al vroeg in Franschen dienst onder den naam van hertog van Castro getreden, maakte zich by Hendrik den II zo aangenaam, dat deze hem zyne natuurlyke dochter Diana ten huwelyk gaf. In het jaar 1551 trof hy een verdrag tusschen den koning en zyn broeder Octavius, volgens het welke de stadt Placenza, die de keizerschen bezet hielden, zou wedergegeven worden, en droeg zich ook uitstekend wel in den opgekomen oorlog in Italië. In het jaar 1553 wierdt hy kort na zyn trouwdag by het innemen van Hesdin door de keizerschen doorschoten. *Thuanus l. XII. Imhof Genealog. 20 illustr. in Ital. Famil. Memoires de Cours d'Italie.*

FARNESE, (OCTAVIUS) hertog van Parma, zoon van Petrus Aloysius, en neef van paus Paulus den III, is geboren in het jaar 1524. Deze hielp hem in 't jaar 1538 tot het huwelyk met 's keizers natuurlyke dochter Margaretha, weduwe van Alexander van Medicis, hoewel 'er de bruidt weinig zin in hadt, om dat de bruidegom eerst dertien jaren oud was. Hy wierdt in 't eerst hertog van Camerino genoemt, en zou zynen vader in de regering van Parma en Placenza opvolgen: maar na dat de zelve ongelukkig vermoord was, bezetten de keizerlyken Placenza, en de paus, in den naam der kerke, Parma, en wilde Octavius, uit vreze voor den keizer, niet wederom herstellen. Na de doodt van Paulus bragt Octavius door zyne aanhangers onder de kardinalen te weeg, dat Julius de III, onder voorwaarde van hem Parma te zullen wedergeven, tot paus wierdt verkoren. Dus kreeg hy wel Parma weder; maar wegens Placenza kon by niets by den keizer verwerven, schoon de paus voor hem sprak, en Octavius in 't jaar 1551 zelf naar Augsburg ging, en in persoon daar om aanhieldt. Naardien nu de paus gene geweldige middelen wilde gebruiken, nam Octavius zyne toevlucht tot Vrankryk, maakte met Henrik den II een verbondt, zondt den keizer het gulde vlies te rug, en nam Fransche bezetting in Parma. Daar uit ontstondt een oorlog, waar in zich ook de paus, ten voordeele van den keizer, mengde; en die vyandelykheden duurden jaren lang, tot dat zich eindelyk Octavius met den keizer in 't jaar 1556 verzoende, en Placenza wederkreeg; doch nog een tydlang Spaansche bezetting in het slot moest dulden, tot dat hem zyn zoon Alexander door zyne verdiensten ook daar van hielp. Hy geboodt na dien tydt de troepen van Philips den II tegen den hertog van Ferrara, die de Fransche party hadt aangenomen, hadt ook reets te voren in den Duitschen oorlog de pausselyke hulpbenden geboden. Men verhaalt, dat hy toenmaals zou gedreigt hebben, in het bloedt der Protestanten zyne paarden te zullen laten baden. Hy hadt anders een goed verstandt en was welgemanierd. Hy stierf den 17 September des jaars 1586 te Parma, hebbende by zyne gemalinne tweelingen, *Alexander* en *Karel*, geteelt, welker eerste by zyn overlyden nog in 't leven was. *Thuanus. Imhof Geneal. XX illustr. in Ital. Famil. Memoires des Cours d'Ital. Leti vita di Carlo V.*

FARNESE, (PETRUS ALOYSIUS) was een zoon van Paulus den III, die hem, kardinaal zynde, zo eenigen willen, by eene edele Romeinin teelde. Hy wierdt door de voorspraak van dezen paus eerst hertog van Camerino en Castro, maar naderhandt in den jare 1545 van Parma en Placenza. De keizer beloofde hem ook in den jare 1538 de beleening van Navarre, waar van echter niets geworden is. Hy was een kwaadaardig prins, die den haat van zyne onderdanen niet achtte, indien zy hem slechts vreesden. Men zou hem zyne boze gemoedsneigingen in het aangezicht verweten hebben. By zyne wreedheit was hy nog zeer ontuchtig, zo dat hy niet alleen de edelste vrouwen misbruikte, maar ook den bisschop van Faënza, Cosmus Gerius, geweldt aandeedt. Dit alles deedt eindelyk vier voorname heeren, met namen Pallavicini, Lande, Anguisciola en Confalonieri, besluiten, om hem te Placenza, daar hy zich gemeenlyk, wegens het bouwen van het kasteel, dat hy begonnen hadt, ophieldt, in zyne kamer op den 10 September des jaars 1547 om te brengen. Zy deden zyn dood ligchaam een tydlang over den muur uithangen, en vervolgens in de gracht werpen. Of de keizer daar van geweten heeft is onzeker: doch de gouverneur van Milaan, Ferdinand Gonzaga, heeft daar van kennis gehad, die ook terstondt na het volvoeren van de daadt eene keizerlyke bezetting naar Placenza zondt. Ten minste was tot zyn nadeel aan den keizer geschreven, dewyl hy deel hadt aan de verradery van Fieschi te Venetië. De hertog was van zynen vader voor den zelven dag gewaarschouwt geworden, hadt ook eenig bericht van den gemelden aanslag bekomen, die hy echter, dewyl hy zich zeker achtte, in den windt sloeg. Hy liet by zyne gemalinne Hieronyma Ursina drie zonen na: *Octavius*, die naderhandt hertog wierdt; *Alexander* en *Rainutius*, die kardinalen geweest zyn; en eene dochter, *Victoria*, welke trouwde met Guidobaldus, hertog van Urbino. Zo liet hy ook nog een natuurlyken zoon na, *Horatius* genoemt. *Thuan. Imhof Geneal. XX Ital. Famil. Memoires de cours d'Italie. Leti leven van Karel den V.*

FARNESE, (RAINUTIUS) kardinaal, aartsbisschop van Napels, en naderhandt van Ravenna, was de derde zoon van *Petrus Aloysius Farnese*, hertog van Parma, en van Hieronyma Ursina, geboren den 11 Augusty des jaars 1530. Van kindsbeen af aan tot wetenschappen en godvrucht opgeleid, wierdt hy in de ridderorde van Malta aangenomen en is eindelyk geweest grootprioor van Venetië. Zyne letteroeffeningen heeft hy op de hogescholen van Bononië en Padua voortgezet, en naar het getuigenis van den kardinaal Sadolet inzonderheit in taalkunde en de Godgeleerdheit zeer uitgemunt. Nog zeer jong zynde wierdt hy al benoemt tot het aartsbisdom van Napels, en zyn grootvader paus Paulus de III maakte hem in December des jaars 1545 en dus in het zestiende van zyn leeftydt al kardinaal. In het vervolg is hy geweest aartsbisschop van Ravenna, patriarch van Constantinopel, bisschop van Bologne en Sabina, grootpenitentier, en onder paus Julius den III wierdt hy legaat van het markgraafschap van Ancona en van het Patrimonium van Petrus, doch wierdt hem het zelve staande de onlusten tusschen den paus en het huis van Farneze weder ontnomen. Echter verzuimde hy niets dat hem mogelyk was tot de rust der kerke, en hielp na de doodt van Julius Marcellus den II tot den pausselyken troon. Eindelyk te Parma gekomen om zyn broeder den hertog Octavius te zien, is hy aldaar op maandag den 28 October des jaars 1565, in den ouderdom van 35 jaren, overleden. *Bembo Hist. lib. II. Sadolet lib. XV. Ep. 9, 10. Thuanus Hist. lib. VIII. & XII. Sigonius de Episcop Bonon. Auberi. Onuphrius.*

FARNESE, of, gelyk anderen willen, FURNIUS, (HENRICUS) een Luikenaar, onderwees met zeer veel roem in Italië de rechtsgeleerdheit, welsprekendheit en de talen; waarom hy naar zyn vaderlandt willende te rug keren, tot hoogleeraar der welsprekendheit te Pavia beroepen wierdt, daar hy ook in 't jaar 1601, of, gelyk Valerius Andreas wil, in 't jaar 1619 gestorven is. Dit zyn des zelfs uitgegeve schriften: *De simulacro Reip. seu de imaginibus politicæ & œconomicæ virtutis; Diphteræ Jovis, seu de antiqua Principis institutione; Epitome orbis terrarum; de sui cognitione & ostentis; Epistolæ; de imitatione Ciceronis in conscribendis epistolis. Valer. Andr. Bibl. Belg. Girolamo Ghilini Teat. d'Huom. letter.*

FARNHAM, eene Engelsche koopstadt in het graafschap Surrey, omtrent veertig Engelsche mylen van Londen; zy is de voornaamste van haar zogenaamde Hundred, en wordt besproeid van de rivier de Wye, zynde tevens het gewoonlyk verblyf van den bisschop van Winchester. Koning Alfred deedt omtrent deze stadt een grote slachting onder de Deenen, die hy geheel overwon.

FARNRODE, een slot met een dorp en heerlykheit in Thuringen, niet verre van Eisenach, zynde een Saxen-Eisenachsch leen. Burggraaf Hartman van Kirchberg kocht het in 't jaar 1451 voor 1500 Rhynsche florenen, en in het jaar 1677 heeft hertog Johan George van Saxen-Eisenach op den 6 April aan George Lodewyk, burggrave van Kirchberg, niet alleen een geestelyk onder-Consistorie, maar ook eenige geldschattingen aan Farnrode verleent, en boven dien ook deze plaats van den ridderdienst en eenige andere geldlasten ontheven. Voor dezen was het slechts een adelyk ridderleen, en heeft dus niet onder heeren of graven behoort, volgens het tiende lidt van het erfverdrag tusschen hertog Wilhelm, hertog Albrecht en hertog Ernst van Saxen van den jare 1641. De burggraaf van Kirchberg voert deswegen het bestier (*Directorium*) onder de ridderschap op de landdagen van het vorstendom Saxen-Eisenach. *Mulleri Annal. Sax. p. 526. Beieri Geograph. Jenens. c. 12.*

FARNSPERG, een slot en heerlykheit in het Canton Basel. Voorhenen was het in eigendom aan de graven van Thierstein behorende, van welke het aan de vryheeren van Falckenstein gekomen is. Te vergeefs wierdt het in 't jaar 1444 door het Eedgenoodschap belegert, zynde niet verre van daar door den toenmaligen Franschen Dauphyn, vervolgens koning Lodewyk de XI, slag gelevert. Thomas van Falckenstein heeft deze heerlykheit in den jare 1462 aan het Canton Basel verkocht, dat het zelve als nog door een landvoogdt laat bestieren.

FARO, CAPO DI FARO, van ouds *Pelorum promontorium*, een kaap van Sicilië in de valei van Demona, ten Noorden van de stadt Messina, aan den mondt der straat van dien zelven naam, regt tegen over *Capo de Seiglio* in Kalabrië. Deze kaap draagt de naam van een bygelegen burg, daar men ten dienst der zeelieden des nachts een baken ontsteekt. Tusschen deze kaap en Messina vindt men de vermaarde rots Caribdus. *Maty Diction.*

FA-

FARON (St.) bisschop van Meaux, broeder van de H. Fara, daar voor henen van gemeld is. Hy wierdt opgevoed aan het hof van koning Theodebert, en vervolgens in dat van koning Thierri. In den jare 613 ging hy over tot dat van koning Clotharius, door wien hy de gunst der Saxische afgezanten verwierf. De H. Fara dwong hem sterk om den wereldlyken standt te verlaten: hier toe bewoog hy zelfs ook zyne vrouw Bildechilda, en nam dus zo wel als zy het geestelyk gewaadt aan, wordende tot den kerkelyken stoel verheven in 't jaar 627. Hy heeft de abdy van S. Faron te Meaux gesticht, en was een lidt van de twede kerkvergadering te Sens gehouden in 't jaar 657, en is den 28 October des jaars 672 in den ouderdom van omtrent 80 jaren overleden. *Hildegard apud Mabillon. la Cointe Annal. Franc.*

FAROS, eene Portugeesche stadt in het landt, by de ouden genaamt *Cuneus Ager*, dat hedendaags is het koninkryk Algarve; zy legt ter zyde van Silves en Lagos, en heeft behalven een goede haven ook een bisdom, onderhorig den aartsbisschop van Evora. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Pharus*.

FARRA, (Alexander) een Italiaan, van grote achting wegens zyne schranderheit. Hy bloeide in de XVI eeuw, en was geboren in eene Milaneesche stadt Castellazzo. Te Pavia zyne letteroeffeningen voortgezet hebbende verkreeg hy groot aanzien by de geleerde wereldt, en wierdt tot een medelidt van de akademie de gli Affidati aangenomen. Te dier tydt kwamen eenige dichtstukken van zyn maaksel in het licht, behalven eenige andere werkjes, die zyn roem vermeerderden, als: *Il settenario; Miracoli d'Amore; della divinita dell' huomo; dell' ufficio del Capitano general.* Farra zich vervolgens eenigen tydt tot den degen begeven hebbende, wierdt door een zyner broederen, *Karel* genaamt, zynde een geneesheer, overreed om zich tot de rechtsgeleertheit te schikken, dat hem ook wel gelukte. De kardinaal Alexandrino met het begin des jaars 1566 paus geworden zynde onder den naam van Pius den V, wierdt hy door die van Alexandria afgevaardigt om den nieuw-verkoren paus te begroeten en hem hunne blydschap over de verheffing van een hunner medeburgeren tot den H. stoel te betuigen. Dit wierdt van hem uitgevoert met zo veel blyken van bekwaamheit tot des paus hoogste vergenoeging, dat dezelve hem beschonk met het gouverneurschap van Ascoli. De marquis Peschiera, in wiens huis hy het overige zyner dagen versleten heeft, maakte hem ook in 't vervolg gouverneur van Casal. *Ghilini Theatr. d'Huom. letter. enz.*

FARSA, of PHARSALUS, eene kleine Turksche stadt in Macedonië, in het landschap Janna, aan een klein riviertje, dat zich in de rivier Salampina ontlast. Hier omtrent heeft weleer Cesar Pompejus verslagen en eene overwinning behaalt, die hem meester maakte van het geheele ryk. Behalven dat dit stedeke een aartsbisschop van de Griekschc kerk heeft, is daar omtrent niets aanmerkelyk, dan de oude naam *Pharsalus. Baudrand Diction. Geograph.*

FARTACH, by de ouden onder verscheiden namen bekend, en van zommigen genaamt *Hadrimut*, is de hoofdstadt van een landschap van den zelven naam in gelukkig Arabië, niet verre van de Arabische zee gelegen.

FARWANGEN, een groot dorp in het Canton Bern, dat aan die van Hallweylin 't hoog en laag rechtsgebiedt onderhorig is. Niet verre buiten dit dorp is een beemdt, in 't welke hertog Leopold van Oostenryk, een zoon van keizer Albrecht den I, ter wrake van zynen vermoorden vader, drie en zestig edellieden op eenen dag deedt onthalzen in den jare 1309.

FARWELL, *Farvellum*, of *Capo Farwel*, *kaap Vaarwel*, de aller Zuidelykste kaap van Groenlandt, zich uitstrekkende tot in de zee van Canada, recht tegen over den Oosthoek van Nieuw-Vrankryk, omtrent honderd Fransche mylen van Frobishersbaai.

FASCES. Dus wierdt by de Romeinen genaamt een langwerpige bundel dunne stokken, waar by ook een byl was ingebonden, wordende door de gerechtsdienaren te Rome op den arm gedragen voor de voornaamste leden van de regering, ten bewys dat ze macht hadden met den stok aan den lyve en met den byl aan het leven te straffen. Deze gewoonte is van de Hetruriers, wier koningen dit gebruik hadden, tot de Romeinen overgeslagen. De burgermeesteren hadden twaalf zulke *Fasces*, of bundels, die den burgermeester, in zyn maandt regerende, door zo veel gerechtsdienaars, in een ry elkander volgende, wierden voorgedragen. Zo lang het tienmanschap nog standt hadt, hadt ook ieder der zelven twaalf Fasces of bundels. De tweemannen, die de volkplantingen regeerden, hadden twee bundels; en de hoofdschouten en burgermeesters zes. Twee elkander ontmoetende, moest de geringste een bewys van eerbiedt door de gerechtsdienaars doen, die dan de bundels wat lager en niet zo verheven droegen. Deze bundels, met laurier bewonden, waren een teken datze een veldheer toebehoorden, die een grote overwinning hadt bevochten, gelyk ze ook in 't vervolg ten tyde der keizeren steeds gedragen zyn. By de lykstatie van een keizer wierden ze ook voorgedragen, doch met het boven einde nederwaarts, ten teken van rouwe. *Lipsius Elect. Lycklama de Magistr.*

FASCINUS, een afgodt der Romeinen, by hen geacht voor den gene, die bezwering en tovery kon afwenden, wiens beeldt gehangen wierdt onder den wagen des gene, die in zegepraal optrok, op dat hem de haat des volks niet schaden mogt: want de oude Romeinen waren, gelyk andere heidenen, steets in bekommering, dat ze van andere menschen bezworen of betovert mogten worden, tot welkers afwending zy alle dwaasheden in het werk stelden. Onder anderen was hun gevoelen, dat iemandt scheef aangezien (dat zy een boos of nydig oog noemden) of iemandt te hoog geprezen zynde, zulks zeer nadelig was, inzonderheit den kinderen. Dit nu zochten zy op verscheide wyzen te verhinderen, als 1) met den menschen iets voor te maken, op dat ze geen boze gedachten hebben mogten; by voorbeeldt, den kinderen hingen zy een mannelyk lidt van zilver om den hals. Smids en slotemakers maakten ook aan hunne werkbanken allerlei vremdigheden. 2) Daarenboven verbergden zy hunnen voorspoedt zeer naauwkeurig voor anderen; 3) en eindelyk deden ze ook wel zich zelve eenige merkelyke schade, gelyk zo Polycrates zyn kostelyken ring wegwierp. Zommigen spogen driemaal in haar schoot, of lazen zekere vaarzen op, menende dus al het kwade van zich af te weren. *Alsarius de invidia & fascin.*

FASO, (Antonius) een Siciliaansch Godgeleerde, geboren in den jare 1509, genoot in zyne jeugt de onderwyzing in de letterlyke wetenschappen, in de Philosophie en Godkunde te Palermo van den beroemden Hieronymus Baldovinus. Vervolgens wierdt hy eerst priester in zyn vaderlandt, even buiten zyne geboortestadt, in een klooster der Karmeliten: maar de aartsbisschop van Palermo, die hem gunstig was, droeg hem wel haast het bestier van zyne onderhorige kloosters op, en in 't jaar 1545 wierdt hy door den onderkoning Ferdinand Gonzaga kanunnik van de grote kerk te Palermo gemaakt. In 't jaar 1546 is hy tot abt van S. Anastasia in 't kerkgebiedt van Cefaledi, of Cifalu, in Sicilië, van Karel den V aangestelt. Ferdinand, tot bestierder van het Milanees verkoren, wilde hem met zich derwaarts nemen, maar Antonius trok naar Rome, alwaar hy in de tegenwoordigheit van paus Paulus den III in 't openbaar een geschil verdedigde, met veel roem voor den paus. Ferdinand Gonzaga naar de Nederlanden trekkende keerde Antonius naar huis, en wierdt van den bovengemelden aartsbisschop rechter gemaakt in het kerkgebiedt van Palermo. Echter hieldt hy aan, en verkreeg verlof om zich tot de eenzaamheit te begeven, om de rust van zyn gemoedt te bezorgen. Nochtans liet men hem geen rust; want in den jare 1557 ontfing hy last van paus Paulus den IV om het leven en de wonderwerken van zynen landgenoot Johannes Licius, door dien paus tot een heilig verklaart, te beschryven. In 't jaar 1561 wierdt hy bisschop van de eilanden Cefaledi en van Mazara, en in 't jaar 1564 kreeg hy den stoel van de kerk te Agrigentum. Eindelyk is hy den 28 October in den jare 1572, in den ouderdom van 63 jaren, gestorven, nalatende in het Latyn: *Periherminiæ Antonii Fasii, cum omnibus scriptis sui præceptoris Hieronymi Balduini, suo tempore summi Logici & Philosophi Hisdruntini; Commentariorum de bello Germanico, quod gessit Carolus V. Maximus Imperator, libri duo*; en in 't Italiaansch: *Modo di confessarsi.* Noch heeft hy in handschrift nagelaten: *commentaria in Danielem, & Apocalypsin*, en: *processus B. Joannis Licii. Bibl. Sicula.*

FASO, (Bernardinus) geboortig van Palermo, van de orde der predikheren, was voorlezer der H. Godgeleerdheit, en in de H. Schriftuur zeer belezen. Hy was ook zeer geneigt tot de dichtkunde, en overleedt omtrent den jare 1684. Hy heeft in 't Italiaansch uitgegeven: *la notte dinatale opera Pastorale; la morte, e sepoltura di S. Rosalia per l'Angelico Ministro: Opera drammatica; la sposa del Re de Regi Basilla Augusta Romana*, en hadt ter drukpersse gereed gemaakt in 't Latyn: *Paradisus Rythmicus*; *nomina encomiastica, quibus sancti patres augustissimum Eucharistiæ sacramentum, vivificam crucem, & Spiritum sanctum Paraclytum honore prosequuntur; Martyrologium dominicanum; Clypeus virginitatis*; en in 't Italiaansch: *la Cene de Signore; l'oratione, e cattura dell'istesso nell'orto; la depositione della Croce; tragedie sacre. Biblioth. Sicula.*

FASO, (Jordanus à S. Vincentio) een Siciliaan, uit het geslacht Faso, van de orde der ongeschoeide monniken van S. Augustinus, was een vermaard Godgeleerde en prediker onder de zynen. Hy liet zich in de steden van Sicilië dikwils horen, en is in den ouderdom van omtrent 40 jaren te Palermo den 4 September in den jare 1709 gestorven, nalatende in het Italiaansch: *il Cavaliero dell'Apocalisse ammirato dal contemplativo di Patmos al capitulo 19 de sue visioni*; en nog onuitgegeven in het Latyn: *Opus pro morientibus adjuvandis. Bibl. Sicula.*

FASSARUS, (Vincentius) van Palermo, een Jesuit, is geboren in den jare 1599. Hy hadt van der jeugt af grote lust tot de redeneerkunde. Behalven de letterlyke wetenschappen leeraarde hy in het openbaar de zedelyke Godgeleerdheit, en deedt verklaringen over de H. Schrift. Wegens zyne bekwaamheit is hy bestierder van de zamening der Jesuiten te Salerno geweest. Hy stierf in zyne geboortestadt den 29 July 1663, nalatende in het Latyn: *immaculata Deiparæ conceptio Theologice commissa trutina, ad dignoscendam & firmandam certitudinem ejus; lucubratio, opuscula varia complectens*; nog in 't Latyn, maar onuitgegeven: *prolegomena ad Apocalypsin*; en in 't Italiaansch: *meditationi dell'infantia, pueritia, & età prouetta di Christo nostro Signore, comminciando dalla SS. incarnatione sino alla sua predicatione: divise in diece parti, parte prima della meditationi dell'incarnatione del Verbo æterno; parte secunda della meditationi della prima dimora di Christo nostro Signore nel ventre della SS. Vergine, dopo l'instanti della sua concettione &c; terza parte delle meditationi de SS. Sacramento dell' Altare*; en nog onuitgegeven: *breve compendio de piu longo trattato, che famina se dice novita scandalosa, o temeraria, o mentia, il dire, che si sia co tempi avenire a rinovare il mondo*; en in de boekekamer van het collegie der Jesuiten te Palermo worden van hem onuitgegeven bewaart *opera varia de immaculata conceptione M. V.; de Eucharistia opus. Biblioth. Sicula.*

FASTI, een almanak of dagregister der oude Romeinen, waar in zy aantekenden de feesten, de plegtigheden, de namen der overheden, en de dagen als men moest werken. De werkdagen noemden zy *Fasti dies*, anders genaamt *rechtdagen*, zynde zulke dagen, als men zyne zaken in rechten kon bevorderen, en op wel-

welke de schout vonnissen kon uitspreken, die met deze drie woorden geuit wierden: *do, dico, adjudico, ik geef, spreek, en wys toe*; waar op Ovidius, die een heel boek van de *Fasti* geschreven heeft, elders ziet met dit vaarsje:

Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur;
Fastus erit per quem jure licebit agi.

De feestdagen noemdenze daarentegen *Dies Nefasti*, anders vakantie.

Met den naam van *Fasti* wierden ook genoemt de korte aantekeningen of Chronyken, die by den dag en het jaar waren opgestelt, gelyk de *Fasti Consulares*. Cicero getuigt, dat de geschiedenissen wel eer beschreven wierden by dagregisters, die de priesters bewaarden, en dat zulks standt hieldt tot den tydt van den hogeprister Mutius, wordende deze korte aantekeningen der priesteren *Fasti* genaamt. Daar waren nog andere *Fasti sacri*, of heilige almanakken, waar in de feesten, de spelen, de overwinningen, de wetten, en boven dien nog een derde soort, in welke de namen der burgermeesteren en andere leden der regering aangetekent waren. Zie ook het artykel ALMANAK. *Cicer. de Orat. Valer. Max. l. II.*

FASTI CONSULARES, een soort van aantekeningen, waar in men vindt de opvolging der Roomsche overigheit, als der burgermeesteren, zedemeesteren, en ook der zegepralen. Zy worden te Rome in een der vertrekken van het Kapitool, of 't oude Roomsche slot, bewaart, en zyn ten tyde van paus Paulus den III in de vergaderplaats der Roomsche vierschaar gevonden. Zy worden ook genoemt *Fasti Capitolini*, en dienen voornamentlyk tot het berekenen van de jaren van Romen. Alleen staat wel aan te merken, dat deze registers meer als een jaar korter zyn dan de tydrekening van Varro. Zo dat de tydrekenaars, die van de jaren van Rome spreken, wel naauwkeurig aantekenen, of zy de *Fasti Capitolini* of de tydrekening van Varro volgen.

FASTIDIUS PRISCUS, een Engelsch schryver in de V eeuwe. Hy heeft twee verhandelingen over de Godvrucht opgestelt; te weten, eene over het leven van een Christen en de andere over den weduwlyken staat. De eerste is by de werken van *Augustinus. Gennad. de script. Eccles. du Pin Biblioth. des Aut. Eccles.*

FASTOW, een plaats in het Poolsche Woiwoodschap Kiow, zynde de verblyfplaats van den bisschop van Kiow; de Jesuiten hebben ook hunne zamening en onderwys-plaats van Kiow derwaards verlegt.

FASTRADA, een dochter van graaf Rudolph van Franken, en derde vrouw van Karel den Groten, die hy te Worms in 't jaar 783 getrouwt heeft. Zy maakte zich door hoogmoedt en wreedheit zo gehaat, dat de Franschen eene zamenzwering aanrechtten om te gelyk haar en haren man van kant, en Pipin, eenen zyner natuurlyke zonen, op den troon te helpen: doch zulks wierdt by tyds ontdekt. Fastrada is in den jare 794 te Frankfort gestorven en te Mentz in de kerk van S. Albanus begraven. Karel de Grote heeft by haar twee kinderen verwekt: *Theodrada*, abdisse van Argenteuil, en *Hiltruda* of *Rotruda*, abdisse van Faramoutier. *Eginhard in vit. Caroli M. Annales Metens. & Bertin.*

FATAGAR, of by zommigen **FATIGAR**, een Afrikaansch koninkryk in hoog-Ethiopië, grenzende ten Oosten aan Balia en voormaals van Christenen bewoont. Het was wel eer onder het gebiedt van de keizers der Abyssiniërs; doch is sedert vele jaren geweest onder de macht der Gallen, of Gallanen, een volk uit het Zuider deel van Abyssinië en daar rondom. De opperbevelhebber in die stadt wordt genaamt *Fatagar Asgua. Reizen van Hieron. Lobo Portugees. Ludolph. in Hist.*

FATIMA, eene dochter van Mahometh, en vrouw van Ali. Volgens zommige berichten zou deze die grote heilige zyn, die te Com zo uitstekende wordt geëerbied. De meeste reizigers zyn echter van andere gedachten. Zommige zeggen, dat de heilige van Com eene dochter is van Ali en Fatima. Volgens Pietro della Valle is het haar lieder kleindochter. Anderen willen, dat het eene dochter is van Mousa, zoon van Dagafar. Voor dit laatste gevoelen is een krachtig bewys, te weten de grote eernamen, die de pelgrims in hunne gebeden zo plechtig geven aan de heilige van Com. Te meer, daar dit formulier-gebeden zyn, waar door de achting voor de naauwkeurigheit der reizigers niet weinig vermindert, vermits zommigen der zelven de hoedanigheden van zo groot een heilige zeer kwalyk opgeven. Uit 't gemelde formulier der plechtige gebeden blykt, dat Fatima, Mahomeths dochter, vrouw van *Ali* en moeder van verscheide kinderen, niet te min als eene maagdt vereert wordt. Dus wordt tot haar gebeden op twee zonderlinge en onderscheide wyzen. Het eerste gebedt begint: *Ik bezoeke mevrouwe en voogdesse Fatima, dochter van Mousa, zoon van Dagafar, op welke ik wensche dat rusten mag zaligheit en vrede tot in der eeuwigheit.* Hier is het vreemd, dat men in deze gebeden zich zelven aan de voorsprake van deze heilige overgeeft, en nog heilwenschen aan haar zelven doedt. Zie daar nu een ander formulier: *Ik wensch u de eeuwige zaligheit O! Fatima, dochter van Mousa, heilige, deugdzame, rechtvaardige maagdt, bestierster der waarheit, godvruchtige, die alle lof waardig zyt, gy die volmaakt alle gelovigen bemind en van hen op eene volkome wyze bemind wordt. Dochter zonder smette en vry van alle onreinigheit. Godt neme in u als de alleraangenaamste zyn hoogste genoegen, en hy bevestige u in het paradys, dat uwe woninge en schuilplaats is in der eeuwigheit.* Eindelyk bevelen zy ook zich zelven aan deze heilige in dier voegen: *Ik ben u komen zoeken, o! vrouwe en voogdesse van myne ziel, wanneer ik nadere met dit godvruchtig werk tot den alderhoogsten Godt in zyn gezicht en in dat van zynen H. Apostel en zyner kinderen. De barmhertigheit Gods zy over hem en over hen eeuwiglyk. Ik versoeie en heb een afgryzen van myne zonden, die tot een zwaar pak zyn geworden, dat my met droefheit doedt kwynen, en doe myn uiterste best tot verbreking van het juk der helle. Verwaardig myn, O! Heilige maagdt, met uwe tusschenspraak ten dage der afscheiding van rechtvaardigen en goddelozen. Wees my dan geneigt; want gy zyt van stam en afkomst uit zulke ouders, die niemandt der genen in het verderf laten vallen, die hen beminnen, die niemandt afslaan der genen, die tot hen bidden, die alle kwaadt afwenden van degene, die hen hertelyk liefhebben, en welker vyanden nimmer kunnen voorspoedig zyn.* Chardin zegt, dat het graf van deze Fatima driemaal herbouwt is. Haar vader, zegt hy, bragt haar te Com ter oorzake van de vervolging, die de Kalif van Bagdad tegen zyn huis aanrichtte, en tegen alle de genen, die Ali en zyne nakomelingen voor wettige opvolgers van Mahomet hielden. Zy deedt in die stadt schone gebouwen stichten en is daar gestorven. Het volk geloofde dat Godt haar in den hemel hadt opgenomen, en dat 'er in haar grafstede niets besloten zynde, de zelve maar een blote vertoning is. Waar uit men ziet dat de Roomsche kerk niet alleen de Hemelvaart der maagden eert; maar dat de onbevlekte ontfankenis en de maagdom van een moeder ook twee leerstukken zyn van de Mahometanen. Ten laatste moesten ook de pelgrims na het formulier der gebeden onder anderen ook zeggen: *Ik wensch u de eeuwige zaligheit, O zuivere, rechtvaardige, onbesmette maagdt, heerlyke Fatima, dochter van Mahamed Elu, vrouw van Ali den welbeminden, moeder van twaalf ware stedehouders Gods van een doorluchte geboorte.* Hier uit ziet men dat ze moeder van eenige kinderen zynde echter als eene maagdt geëert is. Daar dan mogelyk het woordt maagdt een kuische vrouw betekent. *Pietro della Valle Reizen II Deel. Tavernier V. boek. Chardin journal de Vojages de Perse. Bespier remarq. sur l'état de L'empire d'Ottoman par Ricaut p. 339. Diego de Torres hist. des Cherifs c. 74 en 107.*

FATUM, eene heidensche godin, van de Grieken εἱμαρμένη, *Heimarmene*, genaamt. Haar oorspronk wordt gerekent van de Nacht of van den helschen godt Erebus. Volgens anderen zou zy gesproten zyn uit de zee, of uit de eerste woeste aardklomp Chaös. *Cicero* noemt met den naam Fatum al dat godt besloten en verordent heeft dat geschieden zal. Chrysippus noemt het een onveranderlyke reeks en schakel der dingen, die door een eeuwige ordening elkander volgen, en die dus op het naauwst aan elkander verbonden en ingewikkelt zyn. Het woordt *Fatum* heeft zynen oorsprong van het Latynsche *Fari*, dat spreken of zeggen betekent, om dat deze godin gehouden wierdt voor eene, die den mensch by zyn geboorte alle des zelfs lotgevallen kon zeggen en bekend maken. *Catull. in Epit. Thet. Hesiod. Plato l. X. de republ. Lycophr. Serv. in I Æneid. Euseb. 6 præpar. Euangel. Cic. de Fato & I de Divin. Boët. in Top. Varro ap. Lil. Pomey Panth. Myth. p. 204.*

FATUS DE UBERTIS. Zie **FACCIUS.**

FAUCHET, (CLAUDIUS) geboren te Parys, en aldaar voorzitter in den Raadt der munten. Wanneer de pausselyke en Florentynsche troepen Siena in den jare 1555 belegert en de daar in leggende manschap tot de uiterste noodt gebragt hadden, wierdt Fauchet door den kardinaal Fournon aan den koning van Vrankryk gezonden, om raadt te plegen wat best in deze dringende noodt te doen, het geen zo uitnemend van hem verricht wierdt, dat zulks den weg baande tot zyn volgende hoogste bevordering. Niettegenstaande de veelvuldige moeitens, die zyne bedieningen hem aanbragten, kon hy echter niet nalaten de geleerde wereldt met zyne schriften te dienen. Men heeft van hem een voortreffelyke overzetting van *Tacitus* in het Fransch; voorts: *Origines des Chevaliers, armoiries & herauts, ensemble de l'Ordonnance, armes, & instruments des quels les François ont anciennement use en leurs guerres; Recueil de l'Origine de la langue & poësie Françoise, ryme & romans; plus les noms & Sommaire des oeuvres de 127 poëtes François vivans avant l'an 1300; les Antiquites Gualaises.* Dit laatste boek zegt men dat Lodewyk de XIII, die geen genoegen in zyn schryftrant vondt, met zo veel ongenoegen zou gelezen hebben, dat hy namaals geen boek meer heeft willen opvatten. In het jaar 1610 zyn zyne werken alle te zamen te Parys en het volgende jaar te Geneve gedrukt. *Sammarth. elog. lib. V. La Croix du Maine. Du Verdier Vauprivas & Sorel dans la Bibliotheque Françoise. Menagiana. L'Enfant hist. de tous les Siecles de la nouvelle Loi mois de Mars p. 160.*

FAUCHEUR, (MICHAEL LE) in het Latyn aangehaalt met den naam *Falcarius*, was een uitnemend Protestantsch leeraar in Vrankryk in de XVII eeuwe. Zyn grootste ervarenheit was in het prediken, daar men zonder vlyerei wel van zeggen mag dat hy boven anderen uitblonk. Zyne gaven ten dienst van de gemeente van Montpellier tot ieders verbazing bestedende verspreidde zich het gerucht zyner bekwaamheden wel haast te Parys, daar men gewoonlyk de bekwaamste predikers der rondomleggende landen naar toe trekkende, ook hem wel haast beriep. Ten bewys echter dat men niet denken moest, dat zyne eenige bekwaamheit in het verstandig opstellen van eene predikatie en des zelfs aangename en innemende uitspraak bestondt, nam hy ook een werk van groten omslag ter handt over het Avondmaal tegen den kardinaal du Perron; deze vrucht van zyne pen wierdt als een groot werk met veel aangenaamheit ontfangen, zynde het zelve doormengt met vele Grieksche en Latynsche aanhalingen en allerlei proeven van geleerdheit, dit verschilstuk rakende. Zyne overige werken bestaan verscheide stukken met predikatien, onder welke een uitmunt, die hy in 't jaar 1618 in de kerk van Montpellier op een vastendag gedaan heeft. Nog eene verhandeling *de l'Action de l'Orateur*, dat in 't jaar 1690 met een Latynsche overzetting in het licht kwam, zynde voormaals te Lions en Leiden slechts in de Fransche tale gedrukt.

drukt. Bayle getuigt van hem gezien te hebben een Latynſchen brief, met zyne hand geſchreven, waar in hy zeer goede berichten gaf aan du Molin over de Salmuriaanſche verſchillen. Faucheur is in zeer goeden ouderdom te Parys geſtorven den eerſten April des jaars 1657. *Witte Diar. biog. Acta Erudit. Lipſ. ad ann.* 1687. *p.* 17, 18. & *ad an.* 1690. *p.* 368.

FAUCOGNY, eene middelmatige ſtadt met een daar toe behorende prooſdy, gelegen in het graafſchap Burgundië, op de grenzen van Lotharingen. Onder de plaatſen daar van afhankelyk zyn de voornaamſte: *Fougereuil*, *S. Hillarion* en *Servance*.

FAUCON, of FALCONI. (HET GESLACHT) Dit huis is oorſpronkelyk uit Florence, doch met verſcheide takken door het koninkryk van Napels verſpreid. *Falco* of *Falconi* is allereerſt in den jare 1495 met Karel den VIII na de verovering van het ryk van Napels in Vrankryk overgekomen. Deze hadt hy Charlotta Buzelli twee zonen, *Franciſcus* en *Alexander*. De oudſte gaf zich tot den geeſtelyken ſtandt over, en is geweeſt biſſchop van Tulle, Orleans, Macon, en Carcaſſone, wordende door François den I tot vele gewigtige zaken gebruikt. *Alexander* daarentegen bouwde het huis voort, wordende genaamt, heer van Puiredon en Ris. Zyn zoon *Claudius* wierdt in den beginne eerſte voorzitter in den inquiſitie-raadt. Daar na verklaarde hem Hendrik de III tot ſtaatsraadt, en kort daar op tot eerſte voorzitter in het parlement van Bretagne. Deze deedt inzonderheit in de onluſten van de Ligue zeer veel dienſt; doch hadt het ongeluk van op een tocht van Parys naar Rennes door die van de Ligue opgelicht en lang gevangen gehouden te worden. Staande deze gevangenis ſchreef hy een gedicht van den inwendigen kryg. Uit de gevangeniſſe verloſt zynde zocht hy zyn ontſlag, dat hem ook gelukte, zo dat hy de voor hem nog overige leeftydt in ſtilte te Parys doorbragt, zynde daar geſtorven in 't jaar 1600, of 1601, in den ouderdom van 65 jaren, nalatende vier zonen: *Alexander*. Deze is geweeſt eerſte voorzitter in het parlement van Normandië. *Karel*, die de zelve bediening gehad heeft. *Claudius*, heer van Meſſier de Branquefort; en dan *Franciſcus*, die ridder van Maltha geworden onder den naam van kommandeur van Ris bekend is geweeſt. Meer dan twintig jaren heeft hy gedient, en is ook geweeſt by de overwinning, die de maarſchalk de Montmorency, zeevoogdt van Vrankryk, op die van Rochelle behaalde in 't jaar 1625. *Karel Faucon* hadt verſcheide kinderen, waar van de oudſte, *Joh. Lodewyk*, heer van Ris, marquis van Challeval, graaf van Bacqueville enz. de zelve eerampten als de vader bekleed heeft, hebbende het geſlacht met zyne vrouwe Bonne le Roger voortgeplant. *Thuan. Hiſt. Sammarth. Elog. Ammirato di Toſc. Fr.*

FAULCONBRIDGE, FAUCONBERG, of FALCONBERG. Dit was wel eer de toenaam van een edel en oud geſlacht, dat zich pleeg te noemen van Ryſe in Holdernes in de Engelſche provincie Jorkshire. Uit dit huis zyn geſproten *Walter van Falconberg*, die met Agnes, de zuſter en erfgenaam van Petrus de Brus, behuwelykt heeft Skelton, nevens eenige andere landeryen in het Kleefſche, zynde van den jare 1297 tot het jaar 1306, in het welke hy geſtorven is, tot het parlement beroepen als baron. Uit deze is geſproten de ridder *Thomas van Falconberg*, wiens dochter *Johanna* te wege bragt, dat de jongſte zoon van Ralph Nevils, eerſte graaf van Weſtmorlandt, in het jaar 1428, onder den eernaam van lord Falconberg in het parlement zitting nam. Deze laatſte onder de regering van Eduard den IV als graaf van Kent zonder mannelyke erfgenamen geſtorven zynde bleef de naam van Falconberg een geruimen tydt onbekend, tot dat het geſlacht van *Belaſyſe* op nieuw daar mede vereert wierdt. Dit geſlacht eenige honderd jaren in het Noorder deel van Engelandt en inzonderheit in het biſdom Durham, in goed aanzien geweeſt zynde, kwam eindelyk in de XVII eeuwe tot het volle bezit van haar oude recht: want *Henrik Belaſyſe* van Newborough in Jorkshire wierdt den 29 Juny des jaars 1611 tot baronet verklaart. Zyn zoon *Thomas*, geboren uit Urſula, eene dochter van den ridder Thomas Fairfax, wierdt den 25 May des jaars 1627 tot de waardigheit van lord Falconberg en den 31 January des jaars 1642 tot die van markgraaf Falconberg, van Henknowl verheven. Deze ter vrouw gehad hebbende Barbara, dochter van den baron Henrik Cholmondey van Roxby, liet twee zonen na, *Henrik* en *Johannes*, en is geſtorven in 't jaar 1652. De laatſte zoon *Johannes* wierdt door koning Karel den I verklaart tot lord Belaſayſe, of Bellaſiſe, van Morlaby: doch de eerſte, *Henrik*, is voor den vader geſtorven, latende na vier zonen en vier dochteren, gewonnen by zyne vrouwe Gratia, dochter en erfgenaam van Thomas Bartons van Smithels. Wat de dochters aangaat, deze waren (1) *Gratia*, getrouwt met Georgius, onder graaf van Caſtleton in Ierlandt. (2) *Franciſca*, gehuwt met den ridder Henrik Jones. (3) *Arabella*, echtgenoot van den baron Wilhelm Francklandt; en (4) *Barbara*, in huwelyk hebbende Wouter Stricklandt. Van de zoen zyn *Henrik* en *Johannes* zeer jong geſtorven. *Thomas*, de oudſte, is zyn grootvaders opvolger geweeſt in 't jaar 1652, wordende den 9 April des jaars 1689 tot graaf van Falconberg verheven, en is zonder lytserven geſtorven in 't jaar 1700. Zyn broeder *Rowland* is geweeſt ridder van 't Bath, en gehuwt met Anna, eene dochter van Jakob Davenports van Sutton, waar by hy deze kinderen gewonnen heeft: (1) *Thomas*; (2) *Johannes*; (3) *Rowland*, getrouwt met Franciſca, dochter van Chriſtophor. Ropers, lord Teynham; (4) *Anna*. (5) *Maria*. De oudſte zoon, *Thomas*, is geweeſt de ſtaatsvolger van zynen neve, de laatſtgenoemde Thomas, niet alleen ten opzichte van de graaflyke waardigheit, maar ook van den eernaam van markgraaf van Falconberg, en nam in huwelyk Brigitta, dochter van den ridder Johannes Gage van Fourle, waar uit deze kinderen geboren zyn: (1) *Thomas* den 27 April 1699; (2) *Rowland*; [3] *Johannes*; [4] *Maria*; [5] *Anna*; en [6] *Penelope. Heylyn's help to English hiſt. p.* 315. *Petrage of England I. p.* 393.

FAUDOAS, een ſtadt en kaſteel in Gaſconje, in het gebiedt van Montauban, voerende den naam van barony, of vrye heerlykheit. Hier van heeft het oude geſlacht van *Faudoas* zynen naam ontleent, dat zich in verſcheide takken verdeelt heeft; als in die der graven van *Serillak* en *Belin*, en in die van de heeren van *Segvenville* en *Avenſak*. De heeren van Faudoas hadden op de landdagen in het graafſchap Lomagne de voorzitting. *Johannes*, vryheer van Faudoas in Barbazan, deedt zonderlinge dienſten aan Karel, hertog van Guienne, die hem tot zyn kamerling verhief omtrent het jaar 1466, en hem met opene brieven, gegeven te Bourdeaux den 12 January 1470, beſchonk met de landen van Caſtera en Pradera in Gaſconje. Hy trouwde met Antonetta d'Eſteing, en was een zoon van *Beroald*, vryheer van Faudoas en Barbaran, droſt van Agenois, die koning Karel den VII by het innemen van Guienne veel dienſt deedt onder den naam van heer van Barbazan; welke naam door hem gevoert wierdt tot gedachtenis van Aarnold Wilhelm van Barbazan, zyn grootvader van moeders zyde. Zie BARBAZAN. *Beroald van Faudoas* hadt ten grootvader een ander *Beroald*, die geweeſt is afgezant van Lodewyk den I, koning van Sicilië, by den koning van Spanje, en een van zyne voornaamſte gunſtelingen. *Du Bouchet hiſt. geneal. de la Maiſon de Montmorin. le Laboureur hiſt. de Charles VII.*

FAULISIUS, (JOSEPHUS) een Siciliaan, geboren den 19 Maart in den jare 1630, omhelſde de geneeskunde, waar in hy doctor is gemaakt, en onder de Siciliaanſche geneesheren zo in geleerdheit als ervarenheit heeft uitgemunt. Hy was ſtads geneesheer van Palermo, en heeft daar by het ampt van ſchatbewaarder met veel lof bekleed. Hy ſtierf den 6 December in den jare 1669, hebbende in het licht gegeven: *De viribus Salapæ, quod non ſit venenoſa, neque hepati, neque cordi, aut ventriculo inimica, nec denique nimis laxativa, Medica diſcuſſio. Bibliotheca Sicula.*

FAUNALIA, een feeſt, dat twee maal des jaars te Rome geviert wierdt ter eere van *Faunus*, een boſchgodt, de eerſte maal op het eilandt in den Tyber den 13 February, en de twede maal op den 7 December. Men hieldt den ganſchen nacht de wacht op de velden en in de boſſchen, en offerde den afgodt een bokſken met een beker wyn; wanneer ook de landlieden hunnen arbeidt ſtaakten, om met danſſen en andere vreugdetekenen goede cier te maken. *Gyrald. Synt. deor. Danet.*

FAUNO, [LUCIO] in het Latyn *Faunus*, een Italiaanſch ſchryver, die geleeft heeft omtrent het midden van de XVI eeuwe, ten tyde van paus Paulus den IV, of liever den III, in het jaar 1540. Hy heeft een boek geſchreven *van de oudheit der ſtadt Rome*, dat in het Italiaanſch en ook in het Latyn gedrukt is. Ook heeft hy in 't Latyn vertaalt zommige werken van *Flavius Blondus*. enz. *Hankius de ſcriptor. rerum Roman. Tom. II. p.* 134. *Epitome biblioth. Geſner. p.* 552.

FAUNUS, de twede koning der Aborigenes, een Latynſch landſchap, een kleinzoon van Saturnus, was de opvolger van zyn vader Picus omtrent het jaar der wereldt 2724, van Chriſtus 1260. Men zegt, dat hy verſcheide uiterlyke plegtigheden, tot den godsdienſt behorende, heeft uitgevonden. Voor het overige was zyn leven zeer eenzaam, waarom men hem voor Pan, den godt der veld-en boſchgoden, gehouden heeft. Na een vier en veertigjarige regering is hy geſtorven omtrent het jaar der wereldt 2768, van Chriſtus 1216. *Dionyſ. Halicarnaſſ. Aurel. Vict. de Orig. gent. Rom. Lactantius de falſa relig. l. I. c.* 22.

FAUR, [GUIDO DU] heer van Pibrak, voorzitter in het parlement van Parys, was van Toulouze, daar zyn geſlacht meer dan twee honderd jaren met de beſte huizen van Languedok en Gaſconje vermaagſchapt is geweeſt. Zyn overgrootvader *Gratianus*, en vader *Petrus du Faur* zyn beide geweeſt van de voornaamſte preſidenten van het parlement van Toulouze, daar zyn grootvader ook wel eer was procureur generaal, met name *Aarnoud*. De heer van Pibrak, daar men thans van ſpreekt, zette zyne letteroeffeningen voort te Parys en reiſde daar op naar Italië. Te rug gekeert zynde verkreeg hy veel achting voor de rechtbank van het parlement van Toulouze, daar hy ook het ampt van Raadsheer bekwam en in 't vervolg dat van opperrechter in de hoofdſtadt van Languedok. Na verloop van eenigen tydt verkoor hem Karel de IX tot een zyner afgezondenen aan en op de kerkvergadering van Trente, daar hy de belangen van de kroon zeer wel behertigde, en benoemde hem vervolgens, op 't verzoek van den kancelier van het Hoſpital, tot advokaat generaal by het parlement van Parys. Tot deze waardigheit verheven in den jare 1565, deedt hy zyn bekwaamheit uitſtekend blyken, verkrygende dien roem, dat hy de eerſte geweeſt was, die de zuivere welſprekendheit in de vierſchaar invoerde. De hertog van Anjou tot koning van Polen verkoren zynde, wilde Karel de IX, dat de heer van Pibrak hem op die reize verzellen zou, daar hy dien prins ook groten dienſt in deedt, als de geen, die antwoordde op alle de aanſpraken die aan den prins geſchiedden, en byzonder ook op die van de Poolſche afgezondenen om den nieuwen koning op de grenzen van den Staat te ontfangen en verwellekomen. Doch deze prins de doodt van zyn broeder Karel verſtaan hebbende, vertrok heimelyk uit Polen en liet Pibrak te Krakau, bloodgeſtelt aan de woede der Polen, die na alle bedenken een dus ſtoutmoedig genomen en gelukkig uitgevoerd beſluit aan geen andere als hem zouden toeſchryven en wyten. Hy volgde echter kort daar na den koning, naar Vrankryk, die hem bewoog tot een tweden tocht naar Polen. Hy vertrok in het jaar 1575, en wel haaſt bemerkt hebbende dat hy deze kroon voor den koning zyn meeſter niet zou kunnen behouden, keerde hy naar Vrankryk te rug, en riedt den koning tot een vredeverdrag, dat hy zelfs ook zeer gelukkig hielp ten einde brengen. Henrik de III gaf hem in het jaar 1577 het ampt van een der eerſte preſidenten

denten van het hof, en de koningin van Navarre, nevens de hertog van Anjou, verkoren hem tot hunnen kancelier. Hy is den 12 May des jaars 1584 in den ouderdom van 56 jaren geſtorven. Zyn lighaam is by de grote Auguſtynen begraven, daar men nog zien kan het grafſchrift, door zyn zoon ter gedachtenis aldaar geplaatſt. Men heeft van dezen groten man pleidooien, redenvoeringen en dichtſtukken, bekend onder den naam van *Quatrains de Pibrac*, zynde alle vol van heilzame berichten om zyn gedrag wel aan te ſtellen. *Karel Paſcha* heeft zyn leven beſchreven. Het is zonder opmerking niet voorby te gaan, dat hy de vierde was van vyf broeders, alle mannen van naam en aanzien. De eerſte was *Pieter du Faur*, biſſchop van Lavaur, een geeſtelyke van grote verdienſten. De twede, *Lodewyk*, is geweeſt Raadsheer in het parlement van Parys, hoog-rechter van Toulouze, en kancelier van Navarre onder Hendrik den IV. De derde, *Aarnoud*, was gouverneur van Montpellier. De vyfde, *Karel*, is geweeſt voorzitter in het parlement van Languedok. *Gratianus de Faur*, hun overgrootvader, was heer van Puiols en S. Jori en kancelier van den grave van Armagnak. Koning Lodewyk de XI gebruikte hem als afgezant by den keizer; hy bleef elf jaren aan het Duitſche hof en wierdt by zyne te rugkomſt in 't jaar 1482 derde voorzitter in het parlement van Toulouze. Hy was als boven gemeld is vader van *Aarnoud du Faur*, procureur generaal, en van *Petrus du Faur*, Raadsheer en voorzitter in de gerechtkamers van het zelve hof, namaals biſſchop van Leictour in het Gaſconſche graafſchap Armagnak. *Aarnoud* liet na *Pierre*, de vader van den here van Pibrak; *Jakob du Faur*, abt te Chaiſe-Dieu, Raadsheer in den groten Raadt, daarna voorzitter in de gerichtkamers van het parlement van Parys, en vervolgens requeſtmeeſter, en *Michiël du Faur*, uit wien de tak van S. Jori geſproten is. Deze is geweeſt Raadsheer des konings, kancelier van de infante van Portugal, en voorzitter in het parlement van Toulouze. Hy liet vier zonen na, alle doorluchtige mannen: uit welker laatſten, *Johannes du Faur*, de tak van Courcelles geſproten is. De oudſte, *Petrus du Faur*, een der verſtandigſte van zynen tydt, is geweeſt Raadsheer in den groten Raadt, vervolgens requeſtmeeſter en eindelyk eerſte voorzitter in het parlement van Toulouze, daar hy den 18 May in 't jaar 1600 onder het voorlezen van een vonnis aan eene beroerte is geſtorven. Zyne uitleggingen over het Recht, mitsgaders zyne andere werken, zyn genoeg bekend. *Carol Paſchal. Vie de Pibrac. Thuan. hiſt. Catel hiſtoir. de Lang. Blanchard hiſt. des preſid. de Paris. Sammarth. lib. III. & V. Elog.*

FAURUS, (ANTONIUS) ridder en vryheer van Peroges, en eerſte voorzitter in den raadt van Savoje, was een man van veel achting omtrent het begin van de XVI eeuw. Hy was een zoon van Philibert Faurus, geboren te Bourg in Breſſe. Zyne letteroeffeningen zyn voltooit te Turin onder het beleidt van Antonius Manutius. De blyken zyner bekwaamheden maakten hem zo aangenaam, dat de hertog van Savoje de wigtigſte bedieningen hem toevertrouwde; want van opperrichter van Breſſe wierdt hy Raadsheer van Savoje, voorzitter in den Raadt van Geneve, en eindelyk eerſte preſident in den Raadt van Chambery, in alle welke bedieningen hy blyken gaf van de uiterſte bekwaamheit en oprechtigheit. Hoe zeer de gewigtige ampten hem bezwaarden, echter verliet hy de letteroeffeningen geenzins, gelyk blykt uit zyne ſchriften, die voorhanden zyn, namentlyk: *Conjecturarum l. XX*; *de erroribus pragmaticorum & interpretum juris Chiliades*, in vier ſtukken, enz. Hy is geſtorven in het 67 jaar van zyn ouderdom in 't jaar 1620, of naar anderen 1624. Hy heeft verſcheide kinderen gehad by Benoîte Faure vrouwe van Vaugelas, onder welke zyn *Claudius Faurus*, heer van Vaugelas, en *Jaquelina*, een geeſtelyke van de orde der Viſitatie, beroemd door hare Godvrucht en deugden. *Guichenon hiſt. de Breſſe.*

FAURUS, (CLAUDIUS) heer van Vaugelas. Zie VAUGELAS.

FAURUS, [FRANÇOIS] biſſchop van Amiens, was een edelman uit een oud geſlacht van Angouleme. Zeer jong begaf hy zich in de orde van S. Franciſcus, en muntte wel haaſt boven anderen uit door zynen groten geeſt, voorzichtig gedrag, en ongemene ſchranderheit. Hy wierdt door de Theologiſche faculteit te Parys Doctor gemaakt, en verkreeg ter bekwamer tydt de voornaamſte bedieningen onder zyne orde. Het eerſte genoegen met prediken gaf hy aan den kardinaal Richelieu, dat hy vervolgde voor de koningin Anna van Ooſtenryk zo wel voor als ſtaande hare regering. Zyne predikatien en ongemene dienſten aan den Staat, ſtaande de Paryſche onluſten toegebragt, deden hem benoemen tot het biſdom van Glandeve, ſchoon hy in 't vervolg tot biſſchop van Amiens verklaard wierdt, daar zyne godvrucht en uitſtekende yver hem zeer aangenaam maakten. Hy is ook verſcheide jaren geweeſt meeſter van de redeneerkunde des konings, en is eindelyk in den ouderdom van 78 jaren geſtorven aan een beroerte den 11 May des jaars 1687.

FAURUS, [KAREL] opperſte generaal der Reguliere kanunniken van de vergadering van Vrankryk, geboren te Luciennes digt by S. Germain en Laye. Zyn vader Johan Faurus was een edelman uit een oud geſlacht van Auvergne, aanmerkelyk niet min door geboorte dan adelyke hoedanigheden. Van de geboorte af toonde Karel uitſtekende hoedanigheden naar het ligchaam en naar den geeſt, gevende van kindsbeen af aan blyken van grote neiging tot de deugdt. Naauwlyks zeven of acht jaren oud wierdt hy van de donder bevallen en geheel met vuur bedekt, doch zonder dat hem de zelve in het minſt beſchadigde. Zyne letteroeffeningen begonnen hebbende onder zyn vader, die de godvrucht met een ſchat van ſchone wetenſchappen deedt verzellen, trok hy tot der zelver bevordering naar Bourges in de zamening der Jeſuiten. Van daar onder zyns vaders beſtiering wedergekeert, wierdt de zelve hem binnen kort ontnomen, en hy tot de eindelyke voltooijing gezonden naar la Flêche, eene ſtadt van Anjou aan de rivier de Loire. Negentien jaren oud geworden nam hy een beſluit om tot den geeſtelyken ſtandt over te gaan, en wierdt hem door die van zyn huis een plaats verzorgt in de abdy van S. Vincent van Senlis, van de orde der Reguliere kanunniken, daar hy in het einde des jaars 1613 in ging. Dit huis bevondt hy in het uiterſte verval omtrent de tucht, zo dat hy voornam het zelve weder te verlaten, doch naar het zeggen van zyn levensbeſchryver wierdt hy door aanradinge van menſchen van aanzien en heimelyke ingevingen, dat de voorzienigheit hem tot byzondere bedoelingen geſchikt hadt, bewogen in het zelve te blyven. Hy nam dan het geeſtelyk gewaadt aan den 18 February des jaars 1614, brengende het proefjaar door in de allerſtrengſte boetvaardigheit, bloodgeſtelt voor de gedurige vervolgingen zyner medebroederen, die zyne deugdt niet konden verdragen, en deedt zyne openbare belydenis den eerſten Maart des jaars 1615. Staande zyn proefjaar wierden twee geeſtelyken van dit huis geheel bekeert door de vermaningen van een ander, genaamt M. Ranſſon. Deze wierdt om die reden van de overige geeſtelyken en zelfs van den prioor van het huis van S. Vincent wredelyk vervolgt en in de gevangenis van het geeſtelyk gerechtshof geworpen op enkel valſche beſchuldigingen. Dit gaf onzen Karel gelegenheit kennis te maken met eenige kerkelyke perſonen uit het huis van den kardinaal van Rauchefoucault, te dier tydt biſſchop van Senlis, en om dien kerkheer langs dezen weg aangaande den ſtaat der zaken in het huis van S. Vincent kenniſſe te geven. De kardinaal deedt den gevangen ontſlaan, nam alle geeſtelyken, die op een naauwkeurig en regelmatig gedrag geſtelt waren, in zyne beſcherming, en deedt zyn uiterſte beſt om eenige hervorming in dit huis te brengen. De gene die voor de verbetering waren vereenigden zich zeer naauw met Karel Faurus, en buitengemene gaven in hem ontdekkende begonnen zy zich enkel naar zynen raadt te ſchikken, en met hem de middelen ter hervorming te beramen. Ter bevordering zyner letteroeffeningen in de wysgeerte en godgeleerdheit naar Parys gekeert, begaf hy zich in de zamening van Mans, in de gemeenſchap en onder het beſtier van M. Bourdoiſe. Hier maakte hy zich zeer aanmerkelyk door zyne godvrucht, zedigheit, afzondering van de wereldt en liefde tot armoede en boetvaardigheit. Hy ſliep zonder bedt, dronk niets dan water en at niet dan moeskruiden en tuingewaſſen. In beide de bovengenoemde wetenſchappen maakte hy ook goeden voortgang, droeg zyne eerſte redenvoering op aan den kardinaal van Rouchefoucault, en wierdt Baccalaureus in het jaar 1620. Staande dezen tydt zyn op een zonderlinge en ſchrikkelyke wyze omgekomen en geſtorven vyf of zes van de allerongeregeldſte geeſtelyken van S. Vincent, en die zich het meeſt tegen de hervorming kantten, en onder deze was ook de overſte. Faurus hier uit beſluitende, dat dit de rechte tydt was tot herſtelling der tucht, begaf zich opzettelyk naar Senlis om zyne medebroederen met raadt en daadt by te ſtaan en hen aan te zetten tot een nieuwe verkiezing van een overſte in de tegenwoordigheit van den kardinaal, in die hope dat de welmenende door zyn gezag de overhandt zouden hebben. Dit gelukte ook, dewyl de keuze viel op den vader Baudouïn, dat als het eerſte begin der hervorming te rekenen is. Want Karel Faurus, nog geen prieſter zynde, hadt echter, ſteets toeleggende op deze onderneming, eenige goede ſchikkingen gemaakt, tot de welgeſteltheit van het huis nodig, die ook aanſtonds afgekondigt, aangenomen en van dien dag af aan onderhouden wierden. Deze grote verandering nam van tydt tot tydt de overhandt, en men zag wel haaſt goede geſchiktheit, Godvrucht en betrachting van alle deugden het hoofdt boven de vorige vrygeeſtery en ongebondene godloosheit opheffen. Wanneer een nieuweling zich aangaf, wierdt die geſtelt onder de beſtiering van vader Faurus, die den zelven opvoerde in de gevoelens, die hy zelf hadt, en dat ongemeen is, hy ging ſtaande het verblyf te Parys om zyne letteroeffeningen te voltrekken wekelyks te voet naar Senlis, ſparende noch moeite noch arbeidt om de hem toevertrouwde wel te onderrichten en zich dus in alles wel te kwyten. Zyne letteroeffeningen ten einde gebragt hebbende, bleef hy beſtendig wonen te Senlis, predikende daar met veel vrucht en genoegen, en wierdt onderprioor, nemende tevens waar het ampt van opziender der kluizen. Zyne achting en het gerucht van deze ongemene verbetering zich beginnende te verſpreiden, vloeide een groot getal menſchen van allerlei ſtaat te S. Vincent te zamen, om niet ſlechts getuigen te zyn van het geen daar omging, maar ook om een afgezonderd leven onder de beſtelling van den vader Faurus te aanvaarden. De abt van O. Vrouwe uit de ſtadt van Eu en van die van Claarfontaine, van het biſdom van Chartres daar gekomen zynde, begeerden van hem eenige geeſtelyken om hunne abdyen te hervormen; dit ſtondt hy hen niet alleen zeer gewillig toe, maar ging zelfs om ze aldaar te beveſtigen, hen aanmoedigende op zyn voorbeeldt tot het verdragen van vervolgingen en de zwaarſte hardigheden der armoede. Vele andere huizen begeerden ook diergelyken byſtandt. De geeſtelyken van S. Vincent zich dus vindende op het punt om verſtrooit te worden door het gehele koninkryk, meenden een uit hen te moeten verkiezen, die de algemene beſtelhebber, en met macht voorzien moeſt wezen boven alle de byzondere overſten. De keuze viel eenſtemmig op den vader Faurus, te dier tydt niet boven 29 jaren oud. Weinig tyds daarna drong Leonor d'Eſtampes van Valence, biſſchop van Chartres, zo ſterk aan om eenige geeſtelyken tot wederoprechting van een regelmatige tucht in de abdy van S. Jean in de zelve ſtadt, dat hy verplicht was tien in getale derwaards henen te zenden. Deze prelaat de zelve daar zelfs beveſtigt hebbende, deden zy ook veel voordeel. De kardinaal van Rochefoucault voorgenomen hebbende de hervorming der abdy van S. Genoveva, waar mede hem koning Lodewyk

wyk de XIII begiftigt hadt, zo riep hy den vader Faurus met twaalf van zyne geestelyken, om ze daar te bevestigen, dat den 27 April des jaars 1624 met veel luister en plechtigheit geschiedde. Het gerucht dezer hervorming zich aan alle kanten verspreit hebbende, begon men meer dan ooit den vader Faurus aan te zetten zyn yver en arbeidt ten nutte van een groot getal huizen aan te leggen, waar in ten hoogste verbetering vereischt wierdt. Hier aan leidde hy een ongelooffelyke moeite en arbeidt te koste, en in weerwil van oneindige beletselen en tegenspraken verbeterde hy een menigte van abdyen in de voornaamste steden van het koninkryk, zelfs eer zyne vergadering in den vereischten staat gebragt was. Hy bestendigde te S. Vincent van Senlis een kweekschool voor de kinderen naar het voorschrift van de Trentische kerkvergadering, behalven onderscheide andere op vele plaatsen. In het jaar 1628 wierdt eene vergadering te Senlis gehouden, waar in hy op nieuw in zyn ampt van overste der hervorming bevestigt wierdt. Vier jaren daarna beriep de kardinaal van Rochefoucault een andere te S. Genoveva, met oogmerk daar een generaal te doen verkiezen; doch de verkiezing wegens eenige moejelykheden geen voortgang hebbende, benoemde de kardinaal op eigen gezag den vader Faurus tot bezigtiger, stedehouder en algemeen aangestelt rechter. Kort hier op verkreeg men een bulle van Rome tot de oprechting der vergadering, met vermogen om een abt van S. Genoveva te verkiezen voor drie jaren, die teffens de hoedanigheit en het gezag van generaal zou hebben. De vyanden van den vader Faurus ligt voorziende, dat deze verkiezing hem niet ontgaan konde, zochten hem by het hof zwart te maken, en leverden daar toe eenige vertogen in tegen zyn goeden naam; doch deze wel onderzogt zynde, wierden ongegrond en vol van lastering bevonden, zo dat ze in 't tegendeel de deugdt van vader Faurus luister byzetten. In het eerste algemeen kapittel der Reguliere kanunniken van de vergadering van Vrankryk, gehouden den 10 October 1634, wierdt vader Faurus tot toegevoegde medehelper van S. Genoveve en opperste generaal van zyne vergadering verkoren. Wanneer hy den koning over zyne verkiezing begroeten zou, wierdt hy met zonderlinge blyken van achting en goedgunstigheit ontfangen: en by deze gelegenheit wierdt op zyn bloot aanschouwen een jong amptenaar, die in 's koning kamer was, bewogen een geestelyke van S. Genoveva te worden. Vervolgens leide hy alle krachten aan tot hervorming van meer huizen, en wierdt van menschen van aanzien in de wigtigste zaken den Godsdienst betreffende gebruikt. Na verloop van drie jaren hieldt men een nieuw kapittel, volgens den last en inhoudt der bovengenoemde bulle, en in het zelve wierdt Faurus met eenparige stemmen op nieuw bevestigt in de bedieningen van abt en generaal. In dit kapittel stelde hy eenige instellingen voor, die goedgekeurt en aangenomen wierden; hy deedt ook eenige grondwetten van de zamening opstellen, zo dat hy daar, om zo te spreken het werk der hervorming als ten einde bragt. Na het eindigen van dit kapittel liet hy niet af van zyne geestelyken te zenden naar die huizen, die zich by hem aangaven. 't Is onuitsprekelyk wat deze menschen zo wel als hy in het grootste gedeelte van deze huizen moesten uitstaan, dewyl het meerderdeel der oude geestelyken hen opentlyk bestreedt, wordende dikmaals door honger en andere ongemakken tot het uiterste gebragt. Gemerkt nu, ingevolge de bulle der oprechting, het ampt van adt en generaal niet langer als zes jaren op den zelven persoon blyven mogt, en het reets door vader Faurus zo lange bekleed was, zo moest men tot de verkiezing van een anderen overgaan, en wierdt zyn leerling, de vader François Boulart, tot zyn opvolger verklaart. Dewyl men echter in dit gewicht van zaken de hulpe van Faurus niet kon ontberen, te meer, daar hy de insteller dezer verbetering was, wierdt hy genoodzaakt, in weêrwil van al zyn wederstrevens, de hoedanigheit van generaal stedehouder aan te nemen, en dus de zelve zaken te verrichten, met welke hy tot dus verre beladen geweest was. Langs dien weg ging hy al voort met het hervormen van meerder huizen, en in 't byzonder herstellende de reguliere tucht in het kapittel van een der hoofdkerken van Languedok, werwaarts van zyne geestelyke gezonden wierden. Men hieldt weder een algemeen kapittel den 26 April des jaars 1643 en de vader Faurus wierdt op nieuw tot abt en generaal verheven: dit was echter voor de laatste reis, want de grote vermoejingen, zyne gestadige bezigheit en de ongemeen strenge levenswys hem ongevoelig hebbende afgemaakt, verviel hy in eene zware ziekte staande hy bezig was met het bezoeken der verscheide huizen: dit noodzaakte hem naar Parys weder te keren, daar hy na een kwynende ziekte van eenige maanden, zonder daarom van zyne gewone bezigheden af te laten, eindelyk gestorven is den 4 November des jaars 1644, niet meer dan vyftig jaren oud zynde, hebbende in zo kort een leeftydt de oude tucht in vyftig huizen van zyne orde herstelt, en een gehele nieuwe vergadering in de Roomsche kerke ingevoert. Hy heeft verscheide werken gemaakt, waar van zommige gedrukt en andere met de handt geschreven zyn. *La vie du reverend P. Charles Faure*, gedrukt te Parys in 't jaar 1698, in 4.

FAUSTA, eene dochter van Maximiaan Herculeus, en gemalin van den keizer Konstantyn. Men huwde haar uit met oogmerk om den keizer te misleiden, doch zy ontdekte haren gemaal alle de heimelyke aanslagen van Maximiaan. Zy is geweest moeder van *Konstantyn*, *Constantius*, *Constans*, *Constantina*, of *Constantia*, en *Helena*. Omtrent de geschiedenis van deze Fausta verschillen de Christen en heidensche schryveren ongemeen. Zosimus verzekert, dat Konstantyn, achterdocht opgevat hebbende tegen zynen zoon Crispus, geteelt by een byzit, Minervina genaamt, als of hy met Fausta ongeoorloofde gemeenschap onderhieldt, hem zou hebben doen doden, en tot vertroosting van zyne moeder Helena, over de doodt van dezen braven jongeling zeer ontroerd, Fausta in een heet badt doen verstikken. Andere daarentegen zeggen, dat Fausta op Crispus verlieft geworden, hem tot oneere verzocht; doch dat Crispus, weigerende deze schandelyke begeerte te voldoen, van haar by Constantinus verklaagt wierdt, even als of hy haar hadt willen verkrachten. Op zulke valsche beschuldiging, van Konstantyn zonder onderzoek aangenomen en gelooft, zou Crispus ter doodt veroordeelt zyn, doch dat Constantinus, zyns zoons onschuldt in het vervolg ontdekt hebbende, ook deze zyne vrouwe hadt doen sterven. Niet te onrecht beklaagt zich de kardinaal Baronius over de schryvers der kerkelyke geschiedenissen, die ofdeze dingen stilzwygende hebben achtergelaten of zich onttrokken de zelve te wederleggen en tegen te spreken. Hy brengt het huwelyk van Konstantyn en Fausta tot het jaar 307 en de doodt van Crispus en deze keizerin tot het jaar 324, welke tydrekening Balusius in *Lactant. de Mort. Persec. c.* 27 bewyst goed te zyn. Het zy dan hoe het wil, niets kon voor dezen zoon van Konstantyn gevaarlyker wezen als de liefde van deze schone moeder; want wat zyde hy ook kiezen mogt, zy was hem verderflyk. Zich by haar te veraangenamen, was kennelyk de gramschap des Hemels en van elders op den hals te halen indien het ontdekt wierdt. Immers hadt hy van zyns vaders zyde veel reden van beducht te zyn. Van geen geringer gevaar was voor hem de weigering, als die hem blood stelde voor de verontwaardiging en woede van een grote keizerin. Zommigen zeggen ook, dat Konstantyn tot afgodendienst door Fausta verlokt geweest en van Godt met melaatschheit tot bekering gebragt is. *Zosim. l. II. Oros. l. VII. c.* 28. *Eutrop. l. X. Euseb. in Chron. Zosim. hist. eccles. lib. I. cap.* 5. *Euagr. hist. Eccles. lib. III. cap.* 41. *Philostorg. hist. Eccles. lib. II. cap.* 4. *Baron. ad an.* 324. *n.* 5. *seq.*

FAUSTINA, gemalin van den keizer Antonius den wysgeer, bekend in de geschiedboeken wegens hare onkuischheit. Op een zekeren tydt verlieft geworden op een kampvechter, of schermer, gaf zy zulks haren man te kennen, die op den raadt van eenige Chaldeën Faustina het bloedt van den omgebragten kampvechter te drinken gaf, waar door de drift omtrent zo een slecht persoon wierdt weggenomen. In den zelven nacht liet ze echter niet na Commodus by zich te ontfangen, die alle kwade hoedanigheden van een gemeen worstelaar hadt. Antoninus gedroeg zich zeer ongevoelig, als of hy van het schandelyk gedrag van zyne vrouw onbewust was, en wanneer eens zommige zyner vrienden hem wilden aanraden, zyne vrouw even daarom te verstoten, gaf hy ten antwoordt, dat hy haar ook in zulk een geval de huwelyksgave zou moeten herstellen en wedergeven, namentlyk het keizerryk. *Jul. Capitolin. in Antonin. Philos.*

FAUSTINA, gemalin van den keizer Constantius, die hy kort voor zyne doodt, en volgens Eusebius in het jaar 361 getrouwt heeft; hy lietze bezwangert van eene dochter, Constantia genaamt, namaals gehuwt met den keizer Gratianus.

FAUSTINA, of GALERIA FAUSTINA, dochter van Annius Verus, en vrouw van Antoninus den Godvruchtigen. Zie de namen harer kinderen ter plaatse, daar van dezen prins gesproken wordt.

FAUSTINUS, een diaken, of, volgens zommigen en Gennada, een priester, heeft geleeft in de IV eeuwe. Twee malen heeft hy aan scheuring deel gehad; want eerst hieldt hy het met Ursicinus tegen Damascus, en daar na ging hy over tot de *Luciferianen*. In het jaar 384 boodt hy keizer Valentinianus aan, als mede Theodosius en Arcadius een schrift aan, voerende den naam van *Libellus Precum*, of een gebedeboekske, waar in hy Luciferus Calaritanus verdedigde en zocht te bewyzen, dat hy zich te recht hadt afgezondert van de bisschoppen, die met de Arianen gemeenschap hielden. Hy schreef ook een boek *van de Drieëenheit*, of van het gelove tegen de *Arianen*, opgedragen aan de keizerinne Flaccilla, vrouw van Theodosius den Groten. Deze schriften, door den vader Sirmond op den naam van Faustinus uitgegeven in 't jaar 1650, kan men vinden in de Boekzaal der Vaderen. *Gennadius de Script. Eccles. c.* 16. *Thrithemius. Bellarminus. Miræus. Cave.*

FAUSTINUS, (EGNATIUS) bestierder van Betica onder Konstantyn den jongen in het jaar 337. *Jacob. Gothofred. Prosopograph. Codicis Theodosiani.*

FAUSTIUS, (ISAACUS) hoogleeraar der Godgeleerdheit te Straasburg, en aldaar geboren den 10 Juny des jaars 1631. De Hebreeusche en Griekssche talen maakte hy zich zo gemeen, dat hy die vaardig sprak, waar van hy in de openbare twistredenen en by andere gelegenheden verscheide blyken gegeven heeft. Na het leggen van goede gronden in de wysgeerte en Godgeleerdheit doorreisde hy Hollandt, Denemarken, Zweden, boven-en-neder Saxen, en maakte by die gelegenheit kennis met Dorschæus te Rostok, die hem een vryen toegang tot zyne boekerye vergunde. In het jaar 1656 kwam hy weder in zyn vaderlandt, verkrygende vryheit om in de wysgeerte, andere wetenschappen en zelfs in de godgeleerdheit te onderwyzen. Twee jaren daar na wierdt hy tot het predikampt beroepen en na het houden van zyne inwydingsreden in 't jaar 1659 wierdt hem de waardigheit van leeraar en kort daar op die van hoogleeraar in de Godgeleerdheit opgedragen. In 't jaar 1696 wierdt hy voorzitter in den kerkenraadt en proost van het kapittel van S. Thomas, in plaats van Sebastiaan Smidt. Hy is gestorven in 't jaar 1702 den 30 November, nalatende, behalven verscheide verhandelingen, eene over de zamenspraak van Cassel, onder den naam van *Irene Sirene*. *Nov. Litter. German. ann.* 1703. *mens. Maji p.* 187.

FAUSTULUS, of FAUSTUS, een schaaphoeder by de kudde van koning Amulius Numitor, was de behouder van Remus en Romulus, twee zonen van Rhea Vestalis, op bevel van Amulius, hunnen vader, te vondeling gelegt aan den oever van den

den Tyber, vermits Faustulus de ze ve heimelyk door zyn vrouw Acca Laurentia deedt opvoeden. *Titus Livius l. I.*

FAUSTUS, een zoon van den Britannischen koning Vortiger, geteelt in bloedschande by zyne eige dochter in het midden van de V eeuwe, doch met de aanwassende jaren op aanstaan van een der leerlingen van den H. Germanus zo verre gebragt, dat hy zyn leven op een stichtelyke en voorbeeldige wyze versleten heeft aan de rivier Remnis in Glamorganshire. *Milton's hist. of Engl. book III.*

FAUSTUS, graaf der gewyde mildadigheden of goederen onder Valentianus en Theodosius. Daar is nog een ander geweest van den zelven naam onder Valentinianus den III, gouverneur van Rome in 't jaar 425. Van den een en den anderen wordt gewaagt in het *Codex Theodosianus*, zie *Jac. Gothofredi Codic. Theodos. Prosopograph.*

FAUSTUS, bisschop van Riez, afkomstig niet, gelyk zommigen willen, uit Englandt, maar uit Bretagne in Vrankryk. In de IV eeuw was hy monnik op 't eilandt Lerins, en wierdt omtrent 't jaar 466 abt in plaats van S. Maximus, dien hy ook opvolgde als bisschop van Riez in Provence. Hy maakte zich beroemd door geleerdheit en deugdt, inzonderheit by Sidonius Apollinaris, die hem beminde. Uit de kerkvergadering van Arles, gehouden in den jare 456 en door den vader Sirmondus uit een handschrift, dat by de kerk van Lions was, opgebaggert, leert men, dat Faustus nog abt zynde verscheide aanslagen smeedde tegen de omleggende bisschoppen, inzonderheit tegen Theodorus van Frejus, onder wiens sticht hy behoorde. Hy heeft verscheide werken geschreven, van welke Gennadius gewaagt, en waar van zommige verloren zyn, gelyk als het boek van den H. Geest, nevens een ander tegen de Arrianen en Macedonianen. Echter zyn nog zommige van zyne werken voor handen en te vinden in de Boekzaal der vaders, als: *Sermo ad Monachos*; *Epistolæ ad diversos*; *Epistola ad Lucidum presbyterum prædestinatianum*; *de gratia Dei*; *de humanæ mentis arbitrio*; *libellus de creaturis*; Petrus Pithoeus gaf in 't jaar 1586 te Parys deze volgende stukken in het licht en schreefze toe aan Faustus: *Responsio ad objecta quædam de ratione fidei catholicæ, contra Nestorii errorem ad Græcum Diaconum*; *de variis quæstionibus ad Paulinum*; *de pœnitentia ad Felicem papam & Patricium.* Men twyffelt ook geenzins, of alle de uitleggingen byna, waar van men Eusebius Emissenus voor maker houdt, zyn van zyne handt. Wat zyn eigen gevoelen belangt, hy was een halve Pelagiaan; vermits nu dat gevoelen in gansch Provence zeer gemeen was, deedt zulks niet het minste tot zyne geringachting, als blyken kan uit de menigvuldige loftuitingen der schryveren van zynen tydt. Zyn naam, in de rolle der martelaars geplaatst, is allereerst door Molanus daar uit geligt. De kerken van Riez, Cavaillon en Lerins houden nog jaarlyks zyn feestdag, en byzonder heeft de eerstgenoemde kerk het zelve gelyk gestelt met Octavus. Simon Bertel, die een tydrekenkundige geschiedenis der bisschoppen van Riez in het licht gegeven heeft, maakt aan des zelfs slot een verantwoording van Faustus. *Bertel p. 120. & seq. Nomencl. & p. 11. & seq. Apol. Sidonius Apollinaris lib. IX. epist. 3 & 9 versus Euchar. &c Gennadius de script. illustr. c. 85. Honorius Augustodunens. de illustr. Eccles lumin. l. II. c. 85. Isidorus de vir. illustr. c. 14 Ado Viennensis chron. Trithemius & Bellarm. de script. Eccles. Baronius ad an. 490. Savaro & Sirmondus ad Sidon. Apollinar. Sammarthan. Gall. tom. II. p. 35. Barralis chron. Lirin. p. 52. seq. Gesnerus Biblioth. Vossius hist. Pelagian. it. de hist. Lat. Usserius antiq. Britann. Norisius hist. Pelag.*

FAUSTUS, een bekend bisschop in Afrika, van de secte der Manicheën, heeft geleeft in 't begin van de V eeuwe. Hy was geboortig van Milevis eene stadt in Numidië. Na zich aan de secte der Manicheën overgegeven te hebben verkreeg hy wel haast groot aanzien onder hen, dieze toegedaan waren, zo datze hem tot bisschop verklaarden. Een tydt lang te Rome vertoeft hebbende, keerde hy echter weder naar Afrika, daar hy door de rechtzinnigen by der burgermeesters stedehouder aangeklaagt, na bekentenis dat hy een Manicheër was, op een eilandt wierdt gebannen, doch kort daar na ontslagen. Met mondt en pen wierdt de lere der Manicheën door hem verdedigt, waarom Augustinus hem ook wederlegt heeft, schoon hy voormaals zelf die secte toegedaan zynde, zeer begerig geweest was met hem te spreken. *August. contra Faust. Man. Tillemont Memoires pour servir a l'hist. Eccles.*

FAUSTUS, een monnik van Monte Cassino, en leerling van den beroemden Benedictus, van wien de Benedictyner monnikken gesproten zyn. Hy leefde onder keizer Phocas in de VII eeuw, en heeft het leven van den abt Maurus beschreven, die Surius en Bollandus brengen tot den 15 January. *Leo Ostiensis Chron. Cassinens. l. I. c. 3. Sigebertus in catal. c. 32.*

FAUSTUS, een priester, en levensbeschryver van den H. Severinus, abt van het klooster van S. Mauricius van Chablais, van Surius en Bollandus bepaald tot den 11 January. Dog is zulks beschaaft drie honderd jaren daar na volgens de schikking van Magnon, door een onbekenden schryver, die geleeft heeft ten tyde van Lodewyk den Zachtmoedigen. Dom. Mabillon heeft het oorspronkelyke van den gewaanden Faustus uitgegeven. Hoewel zommigen ten hoogste twyffelen, dat het nageschreven zynde het zuiver oorspronkelyke niet is. *Baillet vie des Saints.*

FAUSTUS, diaken van Alexandrië en martelaar, was een der medegenoten van Dionysius den Alexandryner in de ballingschap, die gemelde bisschop ondergaan moest onder de regering van Decius en Valerianus. Hy volgde hem als balling in 't jaar 257. Vervolgens in Alexandrië weergekeert wierdt hy tot het priesterschap verheven en leefde tot den tydt der vervolging van Diocletianus, wanneer hy ook voor het gelove van Jesus Christus met den zwaarde gedood is in 't jaar 311. Men houdt zyn feestdag den 19 November. *Euseb. hist. l. VII. c. 12. Baillet leven der heiligen. De martelaarsboeken.*

FAUSTUS, een bloedgetuige van Cordua, een der genen, die Prudentius roemt onder den naam der drie gekroonden, zynde de twee andere de H. Januarius en de H. Martialis. Zy zyn na een edelmoedige belydenis van Jezus Christus te Cordua met den vuure verbrand. Men weet den tydt van hun martelaarschap niet naauwkeurig. Zommige tekenen hunnen feestdag den 13 October; andere daar en tegen den 28 September. *Prudentius περὶ ςεφάνων. Tillemont memor. Eccles. tom. V.*

FAUSTUS, (JOHANNES) een koopman van Mentz, die omtrent het midden van de XV eeuwe *Johannes Guttenberger* in het verbeteren der drukkunst met raadt en daadt bygestaan, en daar door een onsterffelyken naam verkregen heeft. Zommigen hebben willen doen geloven, dat hy met Petrus Schofferus, zyn schoonzoon, de uitvinder van deze kunst geweest is; doch by de meesten is het buiten twyffel, dat hy dit geheim gekregen heeft van Guttenberger, in deze kunst geoeffent, door den gemeenzamen ommegang met *Johan Mentel*, een edelman geboren te Straasburg, en met *Gensfleich*, een bediende van Mentel Faustus zeer ryk zynde drukte binnen korten tydt zeer vele boeken; en bragt verscheide Bybels, gedrukt met een letter als men te dier tydt gewonelyk in het schryven gebruikte, naar Parys. Hy verkocht daar het stuk slechts voor zestig Fransche kronen, daar men anders vier of vyf hondert voor betalen moest. Dit bragt de kopers in de uiterste verwondering, te meer, daar men zich moest verwonderen over de uitstekende gelykheit van het schrift, die in alle de Bybels doorstak; men wist noch niet beter, of zy waren met de pen geschreven, gelyk ook Faustus de zelve voor zodanig verkocht. Om de zelve dan vaardiger te kunnen verkopen verminderde Faustus den prys, en gafze voor vyftig, daar na voor veertig, en eindelyk voor dertig kronen. Over dit groot verschil van prys waren de eerste kopers zeer te onvrede, te meer, om datze eenig bericht hadden, dat de Bybels niet met de handt geschreven, maar gedrukt waren door een nieuwe kunst, waar van de kosten ten genen dele by die der handschriften te vergelyken waren. Zelfs vervolgden zy Faustus in rechten, zo dat hy heimelyk naar Mentz moest vluchten; hoewel het parlement binnen korten tydt hem van alle de eisschen der eerste kopers onthefte. *Chron. antiq. Colon. ad an.* 1450. *Trithem. annal Hirsaug. & in Chron. Spanh. ad an.* 1450. *Aventin. annal. Boj. ad d. a. Serrar. Chron. Mog. Mallincrot de ortu & progressu typogr. de la Caille hist. de l'imprimerie. Tentzel von der buchdrucker-kunst enz. Walchius in fab. humani generis.* zie BOEKDRUKKERY.

FAUSTUS, (JOHANNES) van zommige Duitschers gehouden voor een beroemd tovenaar in het begin van de XVI eeuwe. Men zegt van hem, dat hy een boeren zoon is geweest uit Zwaben of Anhalt, of uit het Mark Brandenburg, by Saltwedel. Hy wierdt van zyn vader naar zyne bloedvrienden te Wittenberg gezonden, naarstig ter schole gehouden, en was wegens zyne buitengemeene schranderheit zeer bemind. Zestien jaren oud geworden zynde kwam hy naar Ingolstadt, om in de Godgeleerdheit onderwezen te worden, en wierdt drie jaren daar na meester in die wetenschap. In het vervolg van de godgeleerdheit afziende begaf hy zich met veel vlyt tot de geneeskunde en het waarzeggen uit den loop der sterren. Middelerwyl erfgenaam van zyns vaders broeder geworden zynde bragt hy alle zyne goederen in veel ontuchtigheit door, gaf zich geheel en al over aan de toverkunst en bezwering der geesten, voorzag zich van alle daar toe behorende boeken, en nam tot zyn dienaar aan Johannes Waagner, zoon van een priester te Waterburg, dien hy in de zelve gruwelen inwikkelde. Twee jaren lang gebruikte hy ook den dienst van Christoffel Kayllinger, beroemd in de gezichtkunde door kristal. Hier op zegt men dat hy den duivel bezworen heeft, met hem een vier en twintig jarig verbondt gemaakt, en van hem een geest tot zyn dienst, met name *Mephistopheles*, ontfangen. Na dat hy nu vele seldzame en wonderlyke dingen, zelf aan het hof van Maximiliaan den I. verricht hadt, zou hy naar het verhaal van George Rudolph Wiedeman in zyne waarachtige geschiedenis der gruwelyke zonden van D. Johannes Faustus eindelyk, in het dorp Rimlich des nachts tusschen 12 en 1 uur in het een en veertigste jaar van zyn ouderdom op een schrikkelyke wyze zyn omgebragt. Doch velen twyfelen niet zonder reden of 'er immer zo een Doctor Faustus geweest is, niettegenstaande Philippus Melanchthon en andere die ter zelver tydt geleeft hebben, van hem gewag maken. Deze geschiedenis of liever dit verdichtzel van zyn leven en daden is echter in Duitschlandt zo bekend, dat zelfs de toneelspeelders het zelve als een hunner voornaamste stukken op den schouwburg vertonen. *Manlius loc. comm. Camerar. hor. subcisiv. Neuman diss. de Fausto præstig. Hannover. auszug. de ann.* 1705. *p.* 51. *Tenzel curieuse bibl. Struve antiqu. mense Jun. ann.* 1706. *pag.* 232. *seq.*

FAUSTUS SABÆUS. Zie SABÆUS.

FAUVEAU, (PIETER) van Poictou, heeft geleeft in de XVI eeuwe. Hy was een groot minnaar der dichtkunde en zo zeer voor het eenzaam leven, dat hy allen gemeenzamen ommegang met de wereldt affneedt en daar door zyne bevordering met de voet schopte. Hy maakte Latynsche vaarzen, die niet hoefden te wyken voor die van de tyden van Augustus. Wy hebben daar van niets overig, als eenige brokken, die men schuldig is aan de zorge van Roland Betouland. Byzonder verslaafde zich Pieter Fauveau aan *Seneca*, dien hy ook op een gansch zonderlinge wyze wist na te volgen, zo dat hy hem byna gelyk was. Hy was een vriendt van Marcus Antonius Muretus, te dier tydt onderwyzende te Poictiers, en van Joachim du Bellai, bezig in de

beoessening der rechtsgeleerdheit. Men zegt zelfs datze op zekeren tydt een aangenaam verschil en twist hadden over drie puntdichten, door hen gemaakt. Elk verhief het zyne; om echter te weten welk het beste was, maakten zy Salomon Macrinus van Londen tot rechter, die den prys aan Fauveau toewees. Hy is zeer jong te Poitiers gestorven staande de eerste donkerheden der inlandsche oorlogen in 't jaar 1562. *Sammarthan. in Elog. doct. Gall. lib. II.*

FAVAGNONA, van ouds *Aegusa*, is een zeer klein eilandt, zonder eenige plaats van aanzien, in de zee van Sardinië, ten Westen van Sicilië, regt tegen over de kaap Coco. *Baudrand.*

FAVARONI, of *de* FAVARONIBUS, (AUGUSTINUS) anders genaamt *Augustinus van Rome.* Hy was een Romein, uit het huis van Favaroni, en leefde in de XV eeuwe. Het geestelyk gewaadt onder de Augustyner monniken te Rome aangenomen hebbende, was hy in veel achting en wierdt in 't jaar 1419 generaal van zyne orde. Vervolgens wierdt hy bisschop in de kerke van Cesena in Romagna, en naderhandt titulair bisschop van Nazareth en Barletta in het koninkryk van Napels. Hy is gestorven in 't jaar 1443, nalatende verscheide aanmerkingen over de Openbaring van Johannes, de brieven van Paulus en den meester der spreuken. Nog zyn van hem eenige verhandelingen *de peccato originali; de potestate papæ; de sacramento divinatis Jesu Christi & Ecclesiæ; de Christo capite & ejus inclyto principatu; de charitate erga electos & ejus amore*, enz. Doch de drie laatste boeken vindt men op de rolle der verbode schriften gestelt. *Trithemius & Bellarminus de script. Eccles. Pamphil. Elssius. Ughel.*

FAVAS, een oud en doorluchtig huis in Guienne of Gasconje onder het gebiedt van Bazas. Mereray, onder Karel den IX, getuigt, dat Favas geweest is een der vier baronnen, die mede begrepen waren in het verdrag, door den belegerden van Navarre gemaakt, en die echter alle door last van Montgomery met een moordpriem doorsteken zyn. Een ander *Favas*, geboortig van St. Macair, en het bevel der troepen voerende te Mont-Marsan, eene stadt van het landt Marsan in Gasconje, wierdt ook omtrent dezen tydt opgeligt, terwyl hy met Montluk in onderhandeling was wegens de overgave van het kasteel, en moest ook de gehele bezetting op 't bevel van dezen hopman door het zwaardt sneuvelen, tot wraak over de vier baronnen. Nog is 'er geweest een *Jan de Favas*, onder de regering van Hendrik den III, die om zich over een begaanen manslag te dekken Bazas in handen der Protestanten overleverde.

FAVENTIUS, keizerlyke stadhouder in Italië onder Valentinianus den ouden in 't jaar 365. Men vindt van hem gewaagt in het *Codex Theodosianus. Jac. Gothofred. prosopograph. cod. Theodos.*

FAVERSHAM, of FEVERSHAM, eene kleine stadt aan de Noordzyde van de Engelsche provincie Kent, tusschen Kantelberg en Rochester, zynde zeer wel gestelt, zo wegens vruchbare rondom leggende landen, als wegens een naby zynde baai en twee jaarmarkten. Zy is een lidt van de stadt Dover en de zelve wettig ingelyft. Koning Athelstan heeft aldaar in 't jaar 903 eene vergadering van zyne ryksstanden gehouden. In het jaar 1148 stichtte koning Stephanus daar zelf eene abdy van de Cluniacenser of Benedictyner orde, waar in hy zelf nevens zyne vrouw Marthildis en zoon, Eustachius, begraven is. In het jaar 1676 wierdt de ridder *George Sands van Lees Court* in Kent wegens zonderlinge diensten, aan koning Karel den I gedaan, door des zelfs zoon Karel den II tot pair van Engelandt verklaart, en met den eernaam van vryheer van Throwley, ondergraaf van Sand van Lees-court, en graaf van Feversham vereert. Deze den 16 April des jaars 1677 gestorven zynde, verviel uit kracht van een koninklyk bevel deze graaflyke waardigheit aan zyne oudste dochter *Maria*, gemalinne van *Lodewyk Duras*, marquis van Blankfort in Vrankryk, van den Roomschen Godsdienst, en volgens een acte of openbaar geschrift van het parlement in 't jaar 1665 genaturaliseert, doch den 19 January des jaars 1672 tot baron in Engelandt verheven onder den naam *Lord Duras van Holdenby.* Hy wierdt boven dien begiftigt met de ridderorde van de kousseband, bekleedde by Catharina, vrouwe van Karel den II, het ampt van opperkamerling, en voerde, in hoogachting geraakt by Jacobus den II, in 't jaar 1685 het opperbewindt over het leger, dat tegen den hertog van Monmouth geschikt was, op wien hy ook den 5 July eene volkome overwinning by Segdmorn behaalde. In 't jaar 1688 verklaarde hem de zelve koning ook tot eerste generaal en hoofdgebieder van zyne legers tegen den prins van Oranje. Kort daar na dankte hy op byzonderen koninklyken last het onder hem staande leger af waarom hy van gemelden prins, den 16 December in gevangen genomen zynde, echter binnen korten tydt op voorspraak van de koninginne Catharina ontslagen wierdt. Na het vertrek van deze laatstgemelde naar Portugal haar vaderlandt bleef hy nog bestendig in den zelven dienst, doch keerde in Engelandt te rug, daar hy ook in April des jaars 1709, in den ouderdom van 72 jaren, gestorven is. *Heylins help to English. history p. 319. Camdens' Britannia. The compleat hist. of Engl. vol. III.*

FAVISSÆ, zekere verborgene verwulfsels in het Kapitool te Rome, waar in men de gebrokene stukken der beelden, of het gene den goden geoffert was en tot godsdienstige gebruiken geschikt, waar van de bygelovige Romeinen niets tot gemeen gebruik dorsten aanleggen, gewoon was te bewaren. *Favissæ* is een bedorven woordt voor *Flavissæ*, betekenende by de oude Romeinen zo veel als by de Grieken *Thesaurus.* Immers zo zegt *Varro: quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos Flavissas dixere, quod in eas non rude æs argentumque sed flata signataque pecunia conderetur:* dat is: „ het geen wy met een „ Grieksch woordt *Schatten* [*Thesauri*] noemen zouden, dat „ noemden de oude Latynen *Flavissæ*, om dat men in dezelve „ geen ruw koper of zilver, maar gemunt en geslagen geldt „ gewoon was te bewaren". *Varro in Epist. ad Sulp. Sever. aangehaalt by Nonius. Aulus Gellius l. II. c. 10. Festus. Nardinus Rom. vet.*

FAVO, de naam van den gene, die in de lykstatie van Vespasianus het beeldt droeg dat dien keizer vertoonde, en die dus de zeden, gewoontens en natuurlyke neigingen van dien vorst naboottste en zich daar in zeer wel wist te kwyten; want gevraagt hebbende aan den ceremoniemeester, hoe veel de kosten van deze lykstatie bedroegen, en ten antwoordt krygende, dat het was boven de honderd sestertiën, zo riep hy luidkeels, men zou hem dat geldt tellen, en zo men wilde dan slechts in den Tyber werpen, bedoelende met deze uitdrukkingen de gierigheit, die deze vorst zo zeer natuurlyk was.

FAVOLI, of VAVOLIUS, (HUGO) geboren te Middelburg in Zeelandt, was een zoon van François Favoli van Piza, getrouwt in de Nederlanden. Hy leefde in de XVI eeuwe, verkrygende grote achting wegens zyne uitstekende vaarzen. Hy heeft geschreven: *Hodæporicum Byzantinum* in drie boeken; *Enchiridion theatri orbis terrarum; quomodo Deus locutus sit cum prophetis*, enz. Hugo is in den ouderdom van 62 jaren te Antwerpen gestorven in 't jaar 1585. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

FAVONIUS, de naam van den windt, die uit de Westermiddelyn waait, dat is te zeggen, uit die hoek, daar de zon in de lyn van dag en nachts evening ondergaat. Deze naam stamt af of van *favere*, gunstig zyn, of van *fovere*, voeden, koesteren, omdat deze windt zeer gunstig is aan de opkomst van alle soort van planten, dezelve ten hoogste aankwekende. Hierom noemdenze de Grieken *Zephyrus*, dat is *een die het leven aanbrengt*, vermits zy de gehele natuur in de lente verlevendigt en vernieuwt. Hier van daan hebben de Latynen dikmaals de Favonius met de Zephyrus vermengt, zynde den anderen zeer na overeenstemmig en van de zelve uitwerking.

FAVORINUS, van Arles, een wysgeer en redenaar, heeft geleeft in de II eeuwe onder keizer Adrianus. Zommige schryvers willen dat hy een hermaphrodiet of halfslachtig persoon, dog anderen dat hy een gesneeden geweest is. Adrianus, die de voorrang van geleerdheit en bekwaamheit in zyn gehele ryk wilde hebben, was hem niet zeer gunstig. Wanneer de keizer hem eens bestraffen liet over het gebruik van zeker woordt dat by de beste schryvers gevonden wierdt, en dat ook de keizer wist zeer goed te zyn, zo betoonde zich Favorinus zeer nederig voor den keizer, dat zommigen zyner vrienden in verwondering bragt, doch hy gaf hen ten antwoordt, dat 'er geen rede was van verwondering hem te zien wyken voor en eerbiedig te zyn aan een man, die het hoogste bevel voerde over dertig legioenen Romeinsche krygsknechten. Men zegt van hem dat hy zich over drie zaken zeer verwonderde, te weten (1) dat hy een Gaul zynde, zo goed Grieksch sprak; (2) dat men hem van overspel beschuldigde, daar hy gesneden was; (3) dat men hem, een vyandt des keizers, in het leven liet. Hy heeft eerst met veel lof te Athene en daar na te Rome geleeraart. Men schryft hem verscheide werken toe, en daar onder een Grieksch, dat ten opschrift voert: *Omnigenæ historicæ Sylvæ. Philostratus l. I. de Vit. Soph. Spartianus. Gellius l. XII. c. 1. l. XIV. c. 1.*

FAVORINUS, [VARINUS] van Camerino, bisschop van Nocera, leefde omtrent het jaar 1460. Hy heeft gemaakt een Grieksch Woordenboek, door hem opgedragen aan den kardinaal Julius de Medicis, of om beter te spreken, is zyn werk een uittreksel van Suidas, Hesychius, Eustathius en eenige andere Griekische schryvers, waar omtrent hy echter zo ruw te werk gegaan is, dat hy zelfs de fouten der schryvers, waar uit zyn werk opgestelt is, zonder verbetering heeft overgenomen. De Roomsche druk is daar van de beste. *Phil. Mauss. Diss. Crit. ad Harpocrat. Voss. de Philolog. C. M. König Biblioth. V. & N. Baillet jugement de Savans sur les Grammairiens Grecs.*

FAVORITA is de naam van twee den keizer toebehorende en naby Wenen leggende lusthuizen. Een der zelven, *de oude Favorita* genaamt en voor de Wener Leopoldstadt gelegen, is in 't jaar 1683 in de Turksche belegering zeer bedorven en al de gebouwen verbrand. De keizer Josephus echter heeft daar een nieuw zydgebouw laten opmaken: de daar bygelegen hoven, door hoge bomen en fraaie wandelperken zeer aangenaam, worden van den adel ook veel bezocht. Het andere wordt de nieuwe Favorita genaamt, als gesticht na de voornoemde belegering. Het zelve bestaat uit een zeer wydluftig en prachtig, hoewel maar tamelyk regelmatig gebouw en omleggende hoven, daar keizer Leopold en Josephus zich den meesten zomertydt ophielden, dat ook Karel de VI, thans regerende, gemeenlyk doedt. Dit lusthuis legt niet meer als een kanonschoot van de Wagen-poort der stadt Wenen.

FAVORITA. Met dezen naam wordt genoemt een schoon lusthuis, dat de hertog van Mantua by zyne residentiestadt heeft doen stichten en met prachtig huisraadt voorzien.

FAVORITI, [AUGUSTINUS] een Latynsch dichter van Luna in Toscane, van de kant der rivier van Genes, (of zo andere willen van Lucques.) Hy was secretaris der brevetten onder Innocentius den XI, en maakte zich door zyne dichtkunde bekend onder Alexander den VII. Men vindt zyne verhandelingen gedrukt te Rome en Antwerpen met de werken der andere dichters, bekend onder den naam van *Pleïade Latine*, in 't licht gekomen onder de pauzen Urbanus den VIII en Alexander den VII. *Olaus Borrichius in dissert. ad poët. Latin. Baillet jugement des Savans sur les poëtes modernes.*

FAWKIRK, FAKIRK, of FALKIRK, in het Latyn *Dari-*

Darium Sacellum, eene middelmatige vryheerlyke ſtadt in het Schotſche wingeweſt Sterlin, omtrent ter plaatze, daar van ouds de grote Roomſche muur geſtaan heeft. Niet verre van daar ziet men een omtrek met water gevult, daar men de overgebleve puinhopen vindt van eene ſtadt, door zware aardbeving gezonken. In 't jaar 1300 behaalde de Engelſche koning Eduard de I aldaar een zo grote overwinning op de Schotten, dat 'er 10000, of gelyk andere ſchryven 15, 20, ja zelfs 60000 man op het ſlagveldt ſneuvelden. *Camden's Britannia. Beeverell delic. de l'Ecoſſe p.* 1161. *the Compleat hiſt. of England Vol. I. p.* 198.

FAYAL, een der Terceriſche of Azoriſche eilanden aan de Atlantiſche zee, zich uitſtrekkende ter lengte van acht mylen; daar is overvloedt van allerlei levensmiddelen en een menigte van hout. Het zelve behoort aan den koning van Portugal. Op dit eilandt is is een vuur-uitwerpende berg, genaamt *Pico de S Gregorio*. In het jaar 1597 wierdt het door den Engelſchen Walter Raleigh ingenomen en ter waarde van 40000 guldens aan buit gemaakt. In het jaar 1589 namen de Engelſchen vyf Spaanſche ſchepen by dit zelve eilandt weg. De hoofdſtadt, die den zelven naam voert, hadt te dier tydt wel drie honderd huizen, alle van ſteen gebouwt en met hoge tichelen of pannen dubbelt gedekt. Ieder huis hadt zyn eigen hof, doenmaals vol rype druiven, tabak, vygen, perſikbomen, oranje-appelen, citroenen, queën en andere vrugten meer. Het cederenhout was zelfs zo gemeen, dat men geheele huizen daar van bouwde. De ſtadt wierdt ingenomen, geplundert en gebrandſchat voor twee duizend dukaten. De haven, daar de meeſte ſchepen binnen lopen, wordt genaamt *Villa Dorta*.

FAY. [MICHAEL DU] Zie HOSPITAL. [MICHAEL HURAULT VAN]

FAYD, of TAMOS, in het Latyn, *Palmira*, *Palmyra*, *Adrianopolis*, eene ſtadt van Aſië in Syrië, gelegen in het Beglerbegſchap van Tripoli, op de grenzen van het woeſt of ſteenachtig Arabië, veertig mylen ten Ooſten der ſtadt *Damas*. Het is geweeſt eene biſſchoppelyke ſtadt, onderhorig aan *Damas*, en van ouds de hoofdſtadt van het Palmireenſche ryk, bemachtigt door keizer Aurelianus, die de vermaarde Zenobia, des zelfs koninginne, gevangen nam. *Baudrand*.

FAYDIT, [ANSELMUS] een dichter uit Provence, heeft geleeft in het einde van de XII of in het begin van de XIII eeuwe. Zommigen willen dat hy geboortig was uit 't Limoſin, andere van Avignon. Noſtradamus en die hem blindelings gevolgt zyn, zeggen dat *Faydit* geweeſt is de zoon van een man, die de bezorging hadt der zaken van het pauſſelyk gezantſchap te Avignon; dat ten hoogſte belachelyk is, vermits zodanig een pauſſelyk gezantſchap te Avignon niet geweeſt is, dan twee honderd jaren na het leven van dezen dichter. Deze Anſelmus was van een groten geeſt, welgemaakt, zong uitſtekende fraai en was zeer bevallig, dat hem by de aanzienelykſte hoven zeer aangenaam maakte. Hy gaf zich dan over tot het maken van blyſpelen, dat hem zo wel gelukte, dat hy ze ook vervolgens deedt vertonen. Hier mede won hy wel veel geldt, doch zyne ongebonde levenswys in ontucht en verkwiſting uitſtekende, bragt hem weder tot de uiterſte elende. Richard, koning van Engelandt, trok hem tot zich, op goede jaargelden. Deze prins hadt in twede huwelyk gekregen Berengera, van Barcelona, en de ommegang, dien hy met verſtandige mannen dier landſtreek gehouden hadt, deedt hem verlieven op de dichtkunde van Provence, welkers ſpraak en gebruikelyke taal byna de zelve is met die der Catalanen, waar toe mogelyk zyne gemalin veel zal geholpen hebben. Faydit bleef dan ten hove tot de doodt van dezen vorſt, omgekomen te Chaſlus in 't Limoſin in den jare 1199. Anſelmus hier op gekomen te Aix in Provence, wierdt verlieft op een juffer, genaamt Willemyne van Soliers, die in een klooſter opgevoed het zelve verliet en met hem trouwde. Noſtradamus roemt haar wegens ſchoonheit, getuigende dat ze veel ſchranderheit bezat, wel zong en zelfs voor zeer verſtandig gehouden wierdt. Doch het ongeregelt gedrag van haren man deedt haar zo veel ſmerte aan, dat ze binnen korten tydt ſtierf. Daar op begaf zich Anſelmus by Bonifacius, marquis van Montferrat en vervolgens by den here van Agoult, heer van Sault; daar hy geſtorven is omtrent het jaar 1220. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, als een gedicht op de doodt van koning Richard; verſcheide blyſpelen, onder anderen een, genaamt *l'heregia dels Preires*, dat is, de kettery der prieſters. Hy vleidde de geneigtheit, die verſcheide menſchen van aanzien in zynen tydt voedden voor de gevoelens der Waldenzen en Albigenzen. Anſelmus Faydit heeft ook een vaars gemaakt van het paleis der liefde, door *Petrarcha* nagevolgt in zyn *Triomfo d'Amore*, dat is: zegepraal der liefde, waar in hy onder andere dichters van Provence ook van Anſelmus gewaagt. *Petrach. c. 4. del triomfo d'amore. Noſtradamus vies des Poet. Prov. c.* 14. *la Croix du Maine & du Verdier-Vauprivas bibl. Franç.*

FAYDIT, [PETRUS] prieſter van Riom in Auvergne. Het eerſte daar hy een naam door maakte in de wereldt, was een predikatie van den H. Polycarpus, die hy gedaan heeft in de kerk van S. Jean en Greve te Parys, ten tyde als de verſchillen tuſſchen paus Innocentius den XI en Vrankryk op het hevigſte waren. In deze predikatie ſprak hy het gedrag van paus Innocentius opentlyk tegen, vergelykende het zelve by dat van paus Anicetus, in het verſchil dat tuſſchen dezen laatſten en Polycarpus was; ook met dat van paus Victor met Polycrates; mitsgaders dat der Aſiatiſche biſſchoppen omtrent het Paaſch-feeſt, tonende dat Innocentius de XI zich niet beter gedroeg in de geſchillen, die tuſſchen hem, den koning en de geeſtelykheit van Vrankryk zweefden. Deze preek wierdt wederlegt door een ander, gedrukt te Luik, onder den naam van, *le predicateur Regaliſte de Saint Polycarpe confondu*. Dat is; de *Regaliſt prediker van den H. Polycarpus verward*. Zommigen hebben gemeent, dat de abt *Faydit* zelfs daar van de maker was. Het zy hoe het wil, hy deedt zelfs te Maaſtricht drukken in het jaar 1687 een uittrekſel van zyne redenvoering, met de ſtukken en bewyzen van al het geen in zyne predikatie gezegt was, om te dienen tot antwoordt op het vorige tegen hem uitgekomen geſchrift. In deze bewyzen verhandelt hy ook de hoofdzaken der geſchiedenis, inzonderheit rakende de Maagdt. Na dien tydt heeft hy nog verſcheide werken gemaakt. Want behalven de berichten tegen de kerkelyke geſchiedeniſſen van *Tillemont* heeft hy ook in 't jaar 1696 uitgegeven eene verhandeling over de Drieëenheit, onder den naam van *Opheldering van de lere en kerkelyke geſchiedeniſſe der twee eerſte eeuwen*, waar in hy zeer uitvaart tegen de verhandeling der ſchoolſche Godgeleerden omtrent de Drieëenheit, gevende te gelyk andere ſtellingen op, die men verdenkt te veel te hellen naar het driegodendom. De vader Hugo, Reguliere kanunnik van de orde der Premonſtratenzen, hem wederlegt hebbende, kwam Faydit in het jaar 1704 te voorſchyn met een wederantwoordt, waar in hy de harde voorſtellen, in zyne vorige werken begrepen, zonderling verzachtte, echter heeft de vader *Hugo* dit wederantwoordt niet ſtilzwygende laten beruſten. In het jaar 1702 gaf Faydit uit het leven van den H. Amable met ophelderingen, waar in hy verſcheide mannen van achting doorſtrykt. Boven dat heeft hy eene menigte van kleinder ſtukken omtrent de beſchaafde wetenſchappen in 't licht gegeven, en onder anderen een oordeel over *Homerus* en *Virgilius*, waar in men zeer vermakelyke gedachten vindt. De vryheit echter, die hy in alle deze zyne werken gebruikte, heeft hem veel ongunſt op den hals gehaalt. Hy is geſtorven te Riom in 't jaar 1709. *Du Pin Biblioth. des Auth. Eccleſ. XVII. Siecle.*

FAYE. Zie FAITA.

FAYE, (JAKOB) heer van Eſpeiſſes, voorzitter in het parlement van Parys en een der vermaardſte ſtaatslieden in de XVI eeuw, geboren te Parys den 6 January des jaars 1543. Zyn vader Bartholomæus was preſident aux Enquetes en afkomſtig van Lions, daar dit geſlacht reeds eenige jaren gebloeid hadt. Zyne natuurlyke bekwaamheden, door verkryging der nodige wetenſchappen meer beſchaaft en opgewekt hebbende, wierdt hy in 't jaar 1567 tot parlements-Raadt en in 't jaar 1570 tot requeſtmeeſter des hertogs van Anjou, namaals bekend onder den naam van Hendrik den III, benoemt. Deze prins tot koning van Polen verkoren, wierdt door *Faye* verzelt, die in dat geval blyken gaf van ongemeene ſchranderheit en trouwe. De doodt van Karel den IX deedt den nieuwen Poolſchen koning wederkeren naar Vrankryk, om de koninklyke moeder de regering zo lang op te dragen, tot dat hy die zelfs hadt aangevaard. Faye moeſt ten twedemaal naar Polen trekken, om was het mogelyk de vergramde gemoederen tot bedaren te brengen. Met veel gevaar dan in Polen weergekeert, doortrok hy onbekend en in ſtilte alle de byzondere wingeweſten, en deedt een zeer treffelyke redenvoering voor de Poolſche Raadsheren. Kunnende echter zo ſpoedig zyn oogmerk niet bereiken, moeſt hy alles overlaten aan den heer van Pibrak, vermits zyne tegenwoordigheit in Vrankryk ten hoogſte nodig was. By zyne te rugkomſt moeſt hy naar Ferrara en Venetië vertrekken ter waarneming van 's konings belangen, 't geen hy tot zo veel genoegen, van het hof verrichtte dat hy in 't jaar 1575 koninklyke rekweſtmeeſter, en weinig tyds daarna advokaat generaal by het parlement van Parys verklaard wierdt. Dit gaf hem veel gelegenheit om zyne geleerdheit en ſtandvaſtige trouwe tot des konings welzyn te doen blyken, dat hy ook met een onvermoeiden yver en ſtandvaſtigheit by alle voorvallen deedt. Die van Parys tegen den koning opgeſtaan zynde, volgde hy den vorſt naar Tours, en nam alles vlytig ter handt, dat tot behoudt der koninklyke hoogheit ſtrekken kon, waar voor hem ook de koning, met een eigenhandig geſchrift, in het jaar 1589 tot opperſte voorzitter van het Parlement van Parys verklaarde. Hendrik de III in dat zelve jaar van het leven berooft wordende, bewees hy des zelfs opvolger Hendrik den IV geen minder trouwe. Want niet alleen behieldt hy de ſtadt Tours onder de gehoorzaamheit des konings, maar zocht ook de afgevalle ſtadt Parys weder met alle macht onder de zelve te brengen. Als hy nu met dat oogmerk de belegering der gemelde ſtadt in de grootſte zomerhette bywoonde, overviel hem een heete koorts, waar aan hy den 20 September des jaars 1590 in den ouderdom van zes en veertig jaren te Senlis geſtorven is. Men heeft van hem een redenvoering, die nog met verwondering gelezen wordt, en van zyne broederen Karel Faye en Jakob Gillot beide koninklyke Raden voor de vergetelheit bewaard is. Zyn zoon *Karel Faye*, gewonnen by Franciſca van Chaluet, erfdochter des barons van Thriſak en Cheirouze, is geweeſt parlements-Raadt te Parys, requeſtmeeſter, gewone ſtaats-Raadt en afgezant in Hollandt, en geſtorven den 5 May des jaars 1638. *Thuan. Hiſt. l. XCIX. Sammarthan. Elog. l. IV. Blanchard Hiſtoire des Preſidens du Parlament de Paris.*

FAYETTE, (GILBERT DE LA) heer van la Fayette en Pontgibault, ridder, Raadsheer, en kamerling des konings en van den Dauphin, is geweeſt landrechter van Bourbon, en maarſchalk in de oorlogen, die de hertog van Bourbon luitenant generaal, ten dienſte des konings in Languedok en tegen de Engelſchen gevoert heeft. Daar na verbondt hy zich met *Karel*, Dauphin van Vienne, die hem benoemde tot zyn luitenant en kapitein generaal in zyne landen of in het gebiedt van Lions en Macon, in het jaar 1417, en gouverneur van het Dauphiné in 't jaar 1420. In den jare 1421 was hy mede in den ſlag van Baugé in Anjou. De dienſten aan den ſtaat gedaan verhieven hem tot het ampt van maarſchalk van Vrankryk nog in dat zelve jaar, doch raakte hy gevangen omtrent een dag reizens van Verneuil. Na zyne verloſſing zondt hem de koning naar Touraine, een landſchap onder de algemene

gemene bestiering van Orleans, aan de rivier de Loyre, en naar Vendomois tusschen de Blaisois en de Maine in 't jaar 1425. De koning hieldt hem daar na by zich, om hem by het afwezen van verscheide andere heren te kunnen dienen, volgens brieven van den 26 November des jaars 1426. In het jaar 1435 gebruikte hem de koning tot de onderhandeling te Arras, en zondt hem met volmacht in 't jaar 1439 om het ampt van landrechter van Beaucaire en Nimes waar te nemen. Hy was een der voornaamste hoofden der genen, die de Engelschen tot de ontruiming des ryks genoodzwangt hebben, heeft grote diensten gedaan aan den staat, en is gestorven in het jaar 1463. Zyn overgrootvader was *Gilbert Motier*, heer van la Fayette, heeft geleeft in 't jaar 1284, nalatende eene vrouw, wiens naam onbekend is, nevens *Gilbert* den II, die volgt, en *Mathelina Motier*, getrouwt aan Wilhelm de la Roche.

Gilbert Motier, heer van Fayette, de II van dien naam, ridder geslagen in 't jaar 1338, gesneuvelt in den slag van Poitiers in 't jaar 1356. Hy was getrouwt met Margareta van la Roche-Aymon, dochter van Wilhelm, heer van la Roche, uit welke geboren is

Wilhelm Motier, heer van la Fayette, die in huwelyk gehad heeft Catharina Brun van Peschin, dochter van Wilhelm, heer van Peschin, en van Margareta, vrouwe van la Maillade, waar uit gesproten is *Gilbert Bartholomeus de la Fayette*, prioor van la Voute, heeft geleeft in 't jaar 1439, en *Gilberta de la Fayette*, gehuuwt met Berand, heer van Lac en Monteil.

Gilbert, heer van la Fayette, de III van dien naam, maarschalk van Vrankryk, die zelve, om wien dit artykel hier geplaatst is, trouwde den 15 January des jaars 1422 met Johanna de Joyeuse, dochter van Ramon den II, heer van Joyeuse, en van Catharina Aubert, vrouwe van Monteil-Gelac en Rochedagout, by welke hy gehad heeft *Karel*, heer van la Fayette, enz. Raadsheer en kamerling des konings, gouverneur van Bologne, buiten den echt gestorven; *Antony van la Fayette*, heer van Botheon, enz. getrouwt met Louisa, vrouwe van Montboissier, oudste dochter van Joan heer van Montboissier en Catharina van Chalençon. Na het afsterven dezer vrouwe, zonder kinderen na te laten, hertrouwde hy op den 11 July des jaars 1481 met Anna d'Aubiere, vrouwe van S. Germain, la Faye, Moissat, enz. een dochter van Annet heer van Aubiere en van Dauphina de Murol. Hier uit is gesproten *Johannes*, heer van la Fayette, die het zelve in 't jaar 1520 verkocht aan zynen neef, *Antony van la Fayette*, en gestorven is buiten den echten staat. *Francoisa van la Fayette*, vrouwe van Maubek en Maissat, getrouwt eerst met Hugo Fourtier, heer van la Grange, op den 20 November des jaars 1517; ten twede maal met Johannes van Commarque, heer van Pigedon en Segonsak, kapitein van Oliergues, en ten derden male met Antony, heer van Vaux; en *Catharina van la Fayette*, die het geestelyk gewaadt aannam te Lavaudieu. De andere kinderen van de la Fayette zyn geweest: *Gilbert*, die hierna volgt; *Johannes*, kanunnik van S. Jan te Lions, gestorven in 't jaar 1497; *Louis*, ridder van S. Jan van Jeruzalem; *Johanna*; *Louisa*, getrouwt met Johan van la Roche, heer van Tornoëlles; *Anna van la Fayette*, in het jaar 1448 in den echt getreden met Louïs van Naubek, heer van Montlaur; en *Catharina van la Fayette*, gehuwt met Hugo de Chauvigny, heer van Blot, drost van Auvergne.

Gilbert de la Fayette, de IV van dien naam, heer van S. Romain, Pontigbault en Rochedagout, stalmeester van 's konings stal, trouwde met Isabelle de Polignak, dochter van Wilhelm, genaamt Armand, den I van dien naam, ondergraaf van Polignak, en van Amadea de Saluces-Cardé. Hier uit is geboren *Antony*, die volgt; *François de la Fayette*, uit wien de tak der heeren van S. Romain, die in het vervolg gemeld zullen worden, gesproten is; *Gilbert*, *Karel*, *Gabriel* en *Karel de la Fayette*, alle jong gestorven. *Anna*, getrouwt met Lodewyk, heer van Lastik; *Louisa*, *Françoisa*, *Isabella*, *Anna de la Fayette*, mede jong gestorven. *Gabriella de la Fayette*, abdisse van Chasses, gestorven den 10 April 1541. *Françoisa*, nonne in de abdy van Chasses, gestorven den 13 May 1504. *Vera de la Fayette*, abdisse van Montvilliers in Normandië. *Catharina de la Fayette*, gehuwt eerst met François de Platiere, heer van Bordes, daar na met Hugo de Jaucourt, heer van Marault, en eindelyk met Robbert de la Marthonie, heer van Bouves, oppervoogdt van Touraine; en boven deze *Aimée de la Fayette*, staatjuffer by de koninginne van Navarre, getrouwt met François de Silly, heer van Longray, drossaardt van Caen.

Antony de la Fayette, ridder, heer van Pontgibault, Monteil-Gelak, enz. veldtuigmeester gemaakt door koning Lodewyk den XII. Na dat hy gouverneur van Bologne en landrichter van het Bolonees en Ponthieu geworden was, ontdeedt hy zich van het bovengenoemde ampt in 't jaar 1515. In het jaar 1520 kreeg hy het landt van la Fayette van Johannes, te dier tydt des zelfs heer en zyn neef. Hy is in den ouderdom van 57 jaren gestorven den 22 Augusty des jaars 1531. Hy was in het jaar 1497 den 26 February getrouwt met Margareta de Rouville, dochter van Wilhelm, heer van Rouville, en van Louisa Malet de Graville, waar by hy geteelt heeft den naastvolgenden *Lodewyk*; *Johan de la Fayette*, waar van als de behouder des geslachts na zyn oudsten broeder zal gesproken worden. *Gilbert de la Fayette*, abt van S. Josse-furmer de Menet, en Arville: *Maria de la Fayette*, in 't jaar 1517 getrouwt met Antony de la Tour, baron de Murat; *Antonetta*, getrouwt eerst met Louis Loup, heer van Pierre-brune, hof-meester des konings, daarna ten twede maal met Philip de Rivoire, heer van Palais, en *Gabriella de la Fayette*, abdisse van Chasses.

Lodewyk heer van la Fayette, Pontgibault, enz. gouverneur van Bologne en luitenant van den admiraal Granvelle in de belegering van Rouaan in 't jaar 1513. Hy was getrouwt met Anna van Vienne, eenige dochter van N. heer van Listenois, enz. en van Benigna van Grandson; uit welk huwelyk is gesproten *François* heer de la Fayette, gesneuvelt in den slag van St. Quintin in 't jaar 1557, zynde ongehuwt, en *Jakoba*, vrouwe van la Fayette, van Pontgibault, enz. getrouwt in het jaar 1557 met Guido van Dusson, heer van Lude.

Johan de la Fayette, twede zoon van Antony, heer van la Fayette en Pontgibault, en van Margareta van Rouville, kreeg tot zyn aandeel het landt van Haute Feuille. Hy kwam de stadt Nevers te hulp, daar hy de Hugenotten of Gereformeerde Franschen verdreef. Hy belegerde Charité eene stadt van Niverre aan de Loire, en nam de zelve in, en eindelyk den misnoegden de doortocht willende betwisten, sneuvelde hy een dagryzens van Coignak, en zyn huis wierdt in de assche gelegt. Hy was den 11 February des jaars 1543. in den echt getreden met Françoise de Montmorin, vrouwe van Nades en Espinace, dochter van Annet de Montmorin heer van Aubiere en van Maria Bohyer. By deze vrouwe heeft hy gewonnen: *Pieter de la Fayette*, gebleven in den slag van Moncontour, buiten den echt. *Claudius*. *Johanna de la Fayette*, den 22 January 1572 in huwelyk verbonden met Antony de Callart, heer van Freissonnet; *Maria*, den 16 Juny 1584 getrouwt met Hieronymus de Sacconay, baron van Bresolles, en *Françoise de la Fayette*, nonne in de abdye van Chasses.

Claudius de la Fayette, heer van Haute-feuille, van Nades, enz. gehuwt in het jaar 1579 met Maria d'Alegre, dochter van Gaspard, heer van Viverots en Beauvoir, mitsgaders van Charlotta de Beaucaire: uit dit huwelyk is gesproten *Johan* de II; *Jakob de la Fayette*, kanunnik en graaf van Lyon, gestorven te Chartreux: *François de la Fayette*, abt van Dalon, bisschop van Limoges, eerste aalmoezenier van de koninginne Anna van Oostenryk, gestorven den 3 May 1678, in den ouderdom van 86 jaren; *Caspar de la Fayette*, heer van Nades, benoemt overste van het regiment van Pikardië, gestorven buiten den echt in 't jaar 1633; *Philip Emanuel*, ridder van Maltha, overleden in het jaar 1651; *Françoisa*, abdisse van St. George van Rennes; *Louize*, voor de eerste maal getrouwt met François d'Apcher, heer van Cheilar, en voor de twede maal met Karel van Bourbon-Busset, grave van Chaslus; *Magdalena*, nonne in de abdy van Chasses, en *Catharina de la Fayette*, gehuwt met Claudius de Plantadis, heer van S. Alvar.

Johan de la Fayette de II, heer van Haute-feuille enz. gestorven den 3 December des jaars 1651. Hy was in den echt bevestigt den 19 April 1613 met Margareta van Bourbon-Busset, dochter van Cesar, grave van Busset en Chaslus, en van Charlotta van Montmorillon, vrouwe van Vesigneux. Uit dit huwelyk zyn gesproten *François*; *Karel François*, baron van Haute-feuille, zonder nakroost gebleven in den slag van Estampes; *Claudius*, leeraar in de Sorbonne; *Jakob*, ridder van Maltha; *Louïze*, staatdochter der koninginne, en vervolgens in 't jaar 1637 nonne geworden onder de dochters der Visitatie van Parys, is gestorven in 't jaar 1665, in het huis van Chaillot, van de zelve orde, door haar opgericht; *Magdalena*, abdisse van S. George van Rennes; en *Claudia de la Fayette*, getrouwt met Cesar van Chanvigny, heer van Montespedon.

François, graaf van la Fayette, heer van Nades enz. trouwde in 't jaar 1655 met Maria Magdalena de la Vergne, gestorven in May 1693. Zy was eene dochter van Aymar, heer van la Vergne, oppervoogdt van Havre de Grace, veldmaarschalk over alle des konings legers, en van Maria de Pena. Hier uit is voortgekomen *Lodewyk van la Fayette*, abt van la Grenetiere, Valmont, Dalon, enz.

Reinier Armand, marquis van la Fayette, geboren in het jaar 1659, was brigadier van de infantery of overste van het voetvolk, en is gestorven te Landau den 12 Augustus 1694. in het 34 jaar van zynen ouderdom. In December 1689 hadt hy ten vrouwe genomen Magdalena van Marillak, dochter van Ryndert van Marillak, deken der Raadsheren van staat, mitsgaders van Maria Bochard van Sarron. Uit dit huwelyk is nagebleven eene eenige dochter, *Maria Magdalena*, markgravinne van la Fayette, getrouwt den 13 April 1706 met Karel Bretagne, hertog van la Tremouille, pair van Vrankryk en eerste edelman van 's konings kamer.

De zydelingsche linie van de heeren van St. Romain.

François de la Fayette de II, zoon van Gilbert de Fayette, den IV van dien naam, heer van Pontgibault, Rochedagout, enz. en van Izabella de Polignak. Deze hadt ten deel gekregen het landt van Saint Romain. Hy hadt ter vrouwe Magdalena Sanguin, dochter van Louïs, vryheer van Maffliers, en van Barbara de Rubempré. Uit dit huwelyk is geboren

Claudius de la Fayette, vryheer van Saint Romain, Maffliers, la Malemaison, enz. getrouwt met Maria de Suse, vrouwe van Versine, dochter van Philippus, heer van Versine, en van Claudia de Villiers-l'Isle-Adam. Na het afsterven van deze vrouwe ging hy een twede huwelyk aan met Johanna d'Aumalle, dochter van Philip, heer van Haucourt, en Antonetta van Hangest, namaals hertrouwt met Lancelot du Lak, vryheer van Chemerolles. Uit het eerste bedt zyn gesproten, *Claudia de la Fayette*, in den echt getreden met Michael Gaillard, heer van Long-jumeau; *Maria* getrouwt met Joan de Clerk, Heer van Tremblay, president van de verzoekschriften van het paleis; *Charlotta de la Fayette*, twede vrouw van Joan de Dreux, heer van Morainville; *Susanna de la Fayette*, eerst in huwelyk getreden met Pieter de Friches, heer van Brasseuse, en voor de twede maal met Antony de Chaumont heer van Perigny; *Esther de la Fayette*, getrouwt met Antony de Brouilly, heer van Bouchoire en Mainvilliers; en *Mag-*

Magdalena de la Fayette, die den 11 April 1578 getrouwt is met François de Pas, heer van Feuquieres, veldmaarschalk en eerste kamerling des konings. Deze gesneuvelt zynde in den slag van Ivry den 14 Maart 1590, tradt zy in een twede huwelyk, met Isaak Arnaud, algemeen opziender van 's konings geldmiddelen. *Anselm. Hist. des grands Officiers de la Couronne.*

FAZELLUS, (HIERONYMUS) van Palermo geboortig, begaf zich, nog een jongeling zynde, in de orde der Predikheren, in welke hy zeer toenam in de kennisse der geleerde wetenschappen. Naderhandt heeft hy in 't openbaar geleeraart, verkrygende den eernaam van *Magister*, of meester. By de onderzoekers van het geweten wierdt hy tot raadgever en keurder der boeken aangestelt. Hy was ook wel geoeffent in de H. bladeren, en wist de hem voorgestelde vragen zeer gemakkelyk op te lossen. Tot drie maalen toe heeft hy het klooster van S. Dominicus te Palermo loffelyk bestiert, namentlyk in de jaren 1551, 1561, en 1571, daar hy ook omtrent het jaar 1585 met roem overleedt. Men heeft van hem in 't Italiaansch: *Prediche Quadragesimale*; en nog onuitgegeven in 't Latyn: *commentaria in Psalmos Davidicos volumina XII; commentaria in Evangelium Marci volumina VIII; commentaria in Acta Apostolorum vol. IV; Sermones tom. I; de indulgentiis. Bibl. Sicula.*

FAZELLUS, [THOMAS] een monnik en predikheer van de Dominikaner orde, geboortig van Sava, eene stadt in Sicilië. Hy was daar een der aanzienelykste van zyne orde, die hy tweemaal als provinciaal bestiert heeft; tienmaal is hy geweest prioor van het klooster van Palermo, gelyk hy nog was in zyn sterfjaar 1571. De vader Thomas heeft onder verscheide werken ook geschreven een geschichtboek van Sicilië, in twintig boeken bestaande. Dit werk, in het Latyn geschreven, is door den vader *Renatus van Florence*, zynde van de zelve orde, in het Italiaansch overgezet. *Ibid.*

FE, of FO, de voornaamste godt der Chinezen, dien zy als den opperften beheerscher des hemels aanbidden. Zy verbeelden hem vol stralen en met enkel licht omringt; beide zyne handen zyn onder de klederen verborgen, tot vertoog dat hy alles onzichtbaar doedt: aan zyne rechterhandt heeft hy Confucius, door zyne dienaars midden onder de goden gestelt, en aan zyne linkerhandt *Canzu*, of *Lancu*, het hoofdt van de twede secte van hunnen godsdienst. *Kircherus Descript. Chinæ.*

FEATARD, een burg van Ierlandt, in het graafschap van Wexford in Lagenië, gelegen op een klein halfeilandt tusschen de baai van Banne en die van Wexford. Die van Featard hebben recht om gemachtigden te zenden in het parlement van Ierlandt. *Mary Dict.*

FEATLEY (DANIEL) was van een oud en eerlyk geslacht in het graafschap van Lancaster in Engelandt. Hy oeffende zich in de wetenschappen te Oxford, daar hy met veel toejuiching kandidaat, meester, en vervolgens doctor der H. Godgeleertheit gemaakt wierdt. Tot den geestelyken standt verheven trok hy met Thomas Edmond, gezant van koning Jacobus den I, naar Vrankryk. In Vrankryk zynde hieldt hy verscheide ernstige zamenspraken met de leeraars der Sorbonne over de geschillen in den Godsdienst, die ook moesten bekennen, dat hy een schrander en welbeslagen zintwister was. Eenigen tydt na zyne te rugkomst in Engelandt wierdt hy kapellaan van den aartsbisschop Abbot, die hem de prebende van Acton digt by Londen toewees. Ten tyde der inlandsche oorlogen verbrandden de Parlementsgezinden, die by hem in quartier lagen, zyne korenschuuren, ontheiligden de kerk, die schendende op een schrikkelyke wyze, en besloten hem zelfs, staande de godsdienstoeffening om te brengen; doch Featley zulks bespeurt hebbende nam de vlucht. Hy bleef zynen vorst getrouw, en hadt zelfs de stoutheit van te verschynen in eene vergadering der Godgeleerden, en daar opentlyk te verdedigen de bisschoppelyke regering tegen het verdrag in Schotlandt gemaakt in 't jaar 1638, om de uiterlyke kerkgebaarden in het stuk van den Godsdienst te veranderen, en tegen alle die het daar mede hielden. Vervolgens wierdt hy door de Committé, of aangestelden van het parlement, van zyne kerkelyke waardigheden en inkomsten berooft en in de gevangenisse geworpen. Hy was een verstandig, godvrezend, edelmoedig en liefdadig man, en is in zyn 65 jaar gestorven. Hy heeft tegen de Roomsche kerke geschreven zyn *Roma ruens*; en *Dippers Dipper* tegen de wederdopers, enz. Zie zyne levensbeschryving door zyn neef *Jean Featley.*

FEBBINGER (JOHANNES PAULUS) was te Neurenberg in den jare 1606 geboren, en ging van de Neurenbergsche schole, in den ouderdom van 17 jaren, over in het kweekschool te Altorff, van waar hy naar Straasburg, naderhandt naar Jena, en eindelyk naar Helmstadt trok, en aldaar de Theologische lessen onder Calixtus en Hornejus hoorde. Van daar trok hy met twee edelen naar Halle: doch van voornemen zynde wegens den oorlog naar huis te reizen, wierdt hy tot opziender der voedsterlingen naar Neurenberg beroepen, welk ampt hy aannam. Na verloop van twee jaren begeerden hem de vryheeren van opper-Sultzburg tot superintendent; maar de Raadt van Neurenberg, hem niet willende laten gaan, maakte hem hoogleeraar in de reden-en overnatuurkunde. Naderhandt kreeg hy ook het hoogleeraarsampt in de staatkunde, het welk hy in den jare 1672 aan zynen zone wilde afstaan; doch de zelve kwam by het aanvaarden van dit ampt te sterven. Hebbende dus eerst de professie van de reden-en overnatuurkunde nedergelegt, behieldt hy alleen die van de staatkunde, welke bediening hy tot aan zyne doodt, voorgevallen in den jare 1681, heeft bekleed. Men heeft van hem de volgende werken: *Collatio religionis Evangelicorum & Photinianorum*; *Immodestia modestia & incarnatio Christi* tegen *Baumgarten*, nevens andere strydschriften tegen *Schligting*, *Schmalcius*, *Crellius*, tegen de *Walenburgers*, en anderen; *Commentarius in libros Metaphysicos Aristotelis*; *Institutiones Metaphysicæ*; *Tractatus de causis*; *Dissertat. politicarum tom. III*; *Tractatus de judice, de magistratu, de consiliariis, senatoribus & legibus*; *observatio in ideam Franconis Burgersdici*, en vele andere. *Hagenii Memoriæ Philosophorum. Freheri Theatrum. Witte Diarium.*

FEBOURG, [JOHANNES] geheimschryver van staat by Christiernus den II, koning van Denemarken, in 't jaar 1524. Deze tot een eerampt en staat verheven, verre boven zyne geboorte en verdiensten, hadt den moedt den adel te verachten, welkers macht te dier tydt zeer ontzagchelyk was, als hebbende het vermogen een koning te verkiezen. Der zelver ongevoeligheit gaf hem voet om byzonder den ondergang te smeden van Tornbern, gouverneur van Coppenhagen. Wel bewust dan van des konings zwakheit en nayver, gaf hy den zelven een indruk dat Tornbern veel gunst ontfing van Columbina, des konings meesteresse, hoewel zulks op zyn eigen kop ter neer kwam; want Tornbern, van dezen aanslag bewust, liet door aangestelde verspieders wel acht geven wie Columbina kwam bezoeken, en gaf daar op den koning kennisse, dat Febourg zyne meestresse dikmaals bezoekende, zeer minzaam van haar ontfangen wierdt. De koning verbergde het ongenoegen, des wegen opgevat, en zondt den secretaris tot den gouverneur, met last aan den zelven eigenhandig over te leveren een brief, welkers inhoudt hem dodelyk was, vermits de koning in den zelven bevel gaf, dat de gouverneur den geheimschryver, van de bewuste misdaadt schuldig bevonden zynde, op de voegzaamste wyze zou ter doodt brengen. Deze hier over zeer vernoegt volvoerde wel haast het ontfangen bevel, en liet het dode ligchaam buiten de stadt aan een galge ophangen. Kort daar na wierdt de schildwacht, op de stads wal geplaatst, een licht gewaar boven het hoofdt van den opgehangen Febourg, en van de natuurlyke oorzaken onbewust verbreidde hy het zelve als een wonderwerk, zo dat de koning zelfs derwaarts trok om het zelve te zien, vermits die vlamme door eenige vette stoffe van het hoofdt gevoed, een geruimen tydt bestendig bleef. Koning Christiaan bediende zich van dit verschynsel om de voornaamste van zyn ryk te doen geloven, dat zulks een blyk was van Febourgs onschuldt, die dan onrechtvaardig door den gouverneur Tornbern zou ter doodt gedoemt zyn. Terstondt dan deedt hy het lyk van de galge ligten, en wierdt het zelve in de bedekte gaandery van de Domkerk te Coppenhagen met veel pracht begraven. De reden, die den koning bewoog het verschynsel der vlamme boven Febourgs hoofdt op dien voet uit te leggen, was, dat Tornbern ook uit 's konings last met de doodt gestraft was, waar over de adel zeer gevoelig geworden en byna tot oproer was uitgespat. Tot voorkoming van dit onheil schreef Christiaan de oorzaak van Febourgs doodt toe aan de wraakzucht van Tornbern, dat hem ook zeer wel gelukte, vermits een ieder geloofde, dat Febourg onnosel en onrechtvaardig door Tornbern veroordeelt zynde, deze laatste rechtvaardig ter doodt gedoemt was. *Varillas Hist. de Revolutions en matiere de Religion.*

FEBRIS, de godinne der koortse, voor welke de Romeinen een tempel gebouwt hadden, om haar ter bevrydinge van die kwale aan te roepen. *Cicero de nat. deor. l. III. & de leg. II. Val. Maximus l. II. c. 5.*

FEBRUA, een zeker feest, dat de Romeinen in de maandt February gewoon waren te vieren ter eere van Pluto den godt der helle, die daarom *Februus* genaamt wierdt. Men ontstak gehele twaalf dagen lang een menigte van fakkelen en waschlichten, om eenstemmig de stadt te reinigen en rust te bezorgen voor de zielen der afgestorvenen, die men geloofde in het geweldt van *Februus* of *Pluto* te zyn. Men noemde 't zelve ook *Ferales Ovid. libr. II Fast. Plutarch. in Numa. Macrob. lib. I Saturn.*

FEBRUARIUS, by ons gezegt SPROKKELMAANDT. Deze was de eerste maandt in 't jaar, en weleer onder de bescherminge van *Neptunus*. In de almanak of 't dagregister van Romulus, die maar tien maanden in een jaar telde, was hy geheel onbekent; doch Numa Pompilius, die met Pythagoras zeer gemeenzaam omgegaan, en door hem veel van de sterrekunde geleert hadt, verbeterde den almanak naar die gronden het allereerst, volgende zeer na de tydsverdeeling, die de Grieken gebruikten. Evenwel maakte hy deze verandering, dat hy naar eene bygelovigheit, van de Egyptenaren overgenomen, die het evengetal voor ongelukkig hielden, het getal der dagen van een gemeen jaar bepaalde op drie honderd vyf en vyftig, om het oneven te vinden, in plaats dat de Grieken drie honderd vier en vyftig dagen telden. Insgelyks maakte hy deze zes maanden: *April*, *Juny*, *Augustus*, *September*, *November* en *December*, door Romulus op dertig dagen gebragt, tot maanden van negen en twintig dagen, latende de andere zo alsze waren. Deze zes dagen voegde hy by de een en vyftig, die aan het jaar van Romulus ontbraken, dat slechts drie honderd en vier dagen hadt, om zyn jaar van drie honderd en vyf en vyftig dagen te krygen. Op deze wyze bekwam hy zeven en vyftig dagen, en verdeeldeze in twee andere maanden, *Januarius* en *Februarius*, beide voor *Maart* geplaatst, bestaande de eerste uit negen en twintig, en den laatste uit acht en twintig dagen. Dat hy nu een evengetal tot February gebruikte, ontstont daar uit, dat hy die geschikt hadt tot de offerhanden, die men gewoonelyk den helschen goden toebragt, schynende dit evengetal, by hem voor ongelukkig gehouden, met hun staat wel overeen te komen. Numa gaf deze maandt den naam van *Februarius*, ter oorzake van den godt *Februus*; die het bestier hadt over de reinigingen, of misschien ter oorzake van *Juno*, toegenaamt *Februa*, *Februata*, of *Februalis*, om dat

dat men daar ter harer eere de *Lupercalia* (een feest, op 't welke hunne priesteren naakt langs de straat liepen) vierde, wanneer de vrouwen door hare priesteren gereinigt wierden.

Numa, deze verandering willende bestendig maken, bediende zich van den schrikkel der vyf en vyftig dagen, die de Grieken telden, en verdeelde ze van twee tot twee jaren, willende dat 'er na verloop der twee eerste jaren een schrikkeljaar zyn zou van een maandt van twee en twintig dagen, en wel na het feest *Terminalia*, dat inviel op den drie en twintigsten February. De twee volgende jaren verlopen zynde, moest men op den zelven dag een schrikkel maken van drie en twintig dagen, zo dat hy binnen den tydt van vier jaren een schrikkel maakte van gehele vyf en veertig dagen, overeenstemmig met de gene, die de Grieken in hunne Olympiaden gebruikten. Deze van twee tot twee jaren ingevoegde maandt wierdt by de Romeinen *Mercedonius*, of *Februarius intercalaris* genaamt.

Op den eersten dag dezer maandt vierde men het feest van *Juno Sospita*, die een tempel hadt op den berg Palatinus, digt by die van de grote moeder der goden. Ten zelven dage hieldt men ook de *Lucaria*, door Romulus ingestelt, om zyne nieuwe stadt te bevolken. Ook offerde men ter zelver tydt aan de tempelen van Vesta en Jupiter den dondergodt, voor wien in het Kapitool een tweejarig ooy geslagt wierdt; en eindelyk wierdt ook op dezen dag geoffert aan de godinne der stilzwygendheit.

Nog geschiedde ten dien dage eene plegtigheit, *Charistia* genaamt, wanneer alle bloedverwanten van het zelve huis, na alvorens de gewone diensten voor de afgestorvenen verricht te hebben, op dien dag een liefdemaaltydt aanrichtten, en alle verschillen, die onder hen mogten ontstaan zyn, ten eenemaal beslisten, naar het getuigenis van Valerius Maximus *lib.* II, *cap.* I.

Den twee of drie en twintigsten dezer maandt viel het feest *Terminalia* in, ter eere van *Terminus*, den godt der landscheidinge. De plegtigheit geschiedde in 't open veldt, op stenen, die hen voor scheidpalen dienden, en by de Romeinen voor zo veel goden gehouden wierden. Zy stelden hem koeken van tarwe en de eerstelingen van veldvruchten voor, en slagtten geen offerhanden, om de stenen met geen bloedt te besmetten, vermits de landpalen in vrede en met onderlinge toestemminge geplant moeten worden. Zommigen brengen ook tot dezen dag het feest der nieuwe wynen, *Vinalia priora* genaamt, ter onderscheiding van den wynoogst in de maandt Augustus.

Den vier en twintigsten hieldt men het feest *Regifugium*, of de vlucht der koningen, ter gedachtenis van Tarquinius Superbus vlucht uit Rome.

Den zeven en twintigsten was het feest *Equiria*, zynde een wedloop van paarden in het open veldt.

Den acht en twintigste hieldt men stieregevechten, ter gedachtenis van het verslaan van Tarquinius door de Romeinen. *De abt Danet.*

FECHT, (JOHANNES) een Luthersch Godgeleerde, was te Sultsberg in Brisgau, alwaar zyn vader predikant was, in den jare 1636 geboren. Wegens den oorlog in dien tydt wierdt hy 9 jaren te Basel opgevoed; naderhandt in de schole te Rintelen, en eindelyk in de doorluchte schole te Durlach bestelt. In den jare 1655 trok hy naar Straasburg, genoot aldaar in het huis van Obrecht zes jaren achtereen veel beleefdheit; en hebbende aldaar onder Artopæus, Booclerus, Johannes en Sebastiaan Smid, Danhauer en Bebel zich in de studiën vlytig geoeffent, bezocht hy de universiteiten te Heidelberg, Tubingen, Jena, Leipzig en Wittenberg. In den jare 1666 wierdt hy te Giessen Licentiaat in de Godgeleerdheit, na dat men hem alvorens tot prediker te Langendentzlingen en president van het Synode in het markgraafschap Hochberg hadt beroepen. Na verloop van twee jaren wierdt hy hofddeken en hoogleeraar in de Hebreeusche tale en in de bovennatuurkunde, als mede kerk-en konsistoriaal-Raadt te Durlach, en in den jare 1669 opperhofprediker en hoogleeraar in de Godkunde aldaar. Doch wanneer in den jare 1689 Durlach door de Franschen wierdt in den brandt gestoken, wierdt meest al zyn goedt door de vlamme verteert, en hy moest zich zo lange soberlyk behelpen, tot dat hy in het volgende jaar tot superintendent en hoogleeraar in de Godkunde naar Rostok wierdt beroepen. In deze laatste plaats is hy, niettegenstaande men hem dikwils elders wilde hebben, tot aan zyne doodt, voorgevallen in den jare 1716, gebleven. Hy hadt by de dochter van Obrecht zeven kinderen verwekt, welker oudste hof-en bezendings-Raadt, en de twede meester in de Philosophie is geworden. Hy heeft zeer veel geschreven, gelyk als uit het register van zyne schriften, by de lofreden, door de heren van Krackewitz hem ter eere gehouden, gevoegt, blykt. *Leipziger Geleerde Courant van den jare* 1716.

FECHT, een klein riviertje in de Opper-Elzas, die by Colmar in den Rhyn valt.

FECHT, een rivier in Nederlandt, enz. Zie VECHT.

FECIALES waren zekere priesters, die als uitroepers by de Romeinen gebruikt wierden, om zo den oorlog als de vrede aan te kondigen. Naar het gevoelen van Plutarchus zynze het begin hunner instelling schuldig aan Numa Pompilius, doch naar anderen aan Tullus Hostilius, of Ancus Marcius. Wanneer de Romeinen voornemens waren het een of ander met hen in verbondt staande volk onrechtvaardig te beoorlogen, was het hun plicht, den oorlog af te raden; of ingevalle eenige bondgenoten der Romeinen hen eenig ongelyk hadden aangedaan, wierden deze *Feciales* tot de zelve afgezonden, om hen de onbetamelykheit der behandeling te vertonen. Indien ze nu binnen den bepaalden tydt van dertig dagen niet waren te bewegen om van gedachten te veranderen, dan kondigden zy hen met zekere plechtigheden in de tegenwoordigheit van drie jongelingen, 14 of 15 jaren oud zynde, den oorlog aan; doch indien het tegendeel gebeurde, wierdt het onderling goed verstandt hernieuwt en bestendigt. In hunne kleding is alleen aanmerkelyk, dat ze op het hoofdt droegen een wolle lap, en daar op een zeker groen gewas Verbene, yzerhart of yzerkruidt genaamt, het welk men met eenig gedruisch op het Kapitool uitgestoken hadt. *Panvinius de Civ. Rom. c.* 32. *Livius l. I. Plutarch. in Numa Pompilio.*

FEDELI, (AURELIA) een beroemde Italiaansche tooneelspeelster, door geheel Vrankryk, en inzonderheit te Parys, bekend, daar men ook in 't jaar 1666 gedrukt heeft hare Italiaansche gedichten, opgedragen aan den koning, onder den naam van *Rifiuti de Pindo*, in 8. *Baillet jugement des Savans sur quelques Poëtes modernes de l'autre sexe.*

FEDERZEE, in het Latyn, *Lacus Plumarius*, een zeker meir in Zwaben, iets meer dan twee Duitsche mylen in den omtrek, gelegen by de stadt Buchau, tusschen Ulm en Constans. *Maty Diction.*

FEENWOLDE, of FEENWOUDE, een dorp in de Vriesche grietenye Dantumadeel, onder het quartier van Oostergoo gelegen, heeft dien naam van de veenige aarde, aldaar gevonden wordende, ontfangen. Hier staat een stenen stins, of slot, het welk de abten van Klaarkamp tot een lusthof plagten te gebruiken. Dit dorp heeft ook een kerk, met een toren, en wordt met Akkerwolda, of Akkerwoude, en Mormerwolda, of Murmerwoude, door een Gereformeerd predikant bedient staande onder de classis van Dokkum. *Winsemius. Oudheden van Vriesl.*

FEESTEN, *Vierdagen*, of *heilige dagen*, in 't algemeen betekenende een dag van verheuging: gelyk ook het Hebreeusche woordt *Chagag*, by verkorting *Chag*, eigentlyk huppelen en springen, en dus vrolyk te zyn, uitdrukt. Onder de verscheide namen, met welke de Grieken de feesten plegen te noemen, was de gemeenste Ἑορτή, en de Latynen *Festum*, dat is een dag van blydschap. De feestdagen wierden geviert, gelyk als nog, of ter eere Gods, het zy ter dankzegging en ten bewys van blydschap over eenig ontfangen goedt, of ter gedachtenis van eenige byzonder genotene weldaden: of men vierde ze ook wel om daar door den een of ander Heilige, of dezen en genen heldt, te vereeren. Het is onzeker, of 'er voor de bediening van Mozes wet eenige vastgestelde feestdagen geweest zyn, schoon zommigen gevoelen, dat de Zabbath van de eerste tyden af een bepaalde feestdag geweest is: hoewel het zekerder schynt, dat de zelve by gelegenheit van het Manna in de woestyne is ingestelt. Het zy daar mede zo het wil, dat is zeker, dat niet alleen Joden, maar ook alle andere volkeren, en zelfs de Christenen, sedert de tyden der Apostelen hunne plegtige feestdagen gehad hebben. Men zal van de een en de andere onderscheidentlyk handelen.

FEESTEN DER JODEN.

Behalven het dagelyksche offer wierdt de wekelyksche Zabbathdag als een der heiligste feesten onder de Joden gehouden. Dan hadden ze nog de feesten der nieuwe mane, vallende op ieder eersten dag van hunne maanden. Byzonder waren onder hen vyf andere zeer plegtige jaarfeesten. Het eerste was het *Paaschfeest*, om Godt te danken voor de verlossinge uit het diensthuis van Egypten, en voor zyn wonderbare beschermingin den doortocht van den Rode zee. Het twede was het *Pinxterfeest*, en wierdt vyftig dagen na het Pascha geviert, ter gedachtenis van de wet aan Mozes gegeven, vyftig dagen na hunnen uittocht uit Egypten. Het derde was het *feest der Basuinen*, zynde een der nieuwe mane, dat juist inviel op den eersten dag van *Tisri*, dat de zevende maandt was van het kerkelyk, en de eerste van het burger jaar, overeenkomstig met onze maandt September. Men blies dan op hoornen of op basuinen, van hoornen der beesten gemaakt, ter gedachtenis van Isaäks verlossinge, ten tyde als hem zyn vader Abraham meende op te offeren. Het vierde feest was de *grote verzoendag*, op den tienden der reetsgemelde maant *Tisri*, wanneer de Hogepriester onder alle andere plegtigheden, des volks zonden op een bok nedergelegt hebbende, den zelven ongebonden in de woestyne wegzondt. Het *loofhutten feest* is het vyfde, beginnende den vyftienden der zelve maandt. Men woonde dan zeven dagen lang in groengevlochtene tenten, ter gedachtenis van hun veertigjarig omzwerven in de woestyne, onder het geleide van Mozes, wordende de Zabbath, die op den zevenden dag van dit feest kwam, de *grote Zabbath* genaamt. Behalven deze vierden de Joden nog andere feesten, als dat *der inwying van den tempel*; het *Jubeljaar* en het *Zabbathjaar*. Het feest *Purim* wierdt, gelyk als nog, met veel vreugde geviert den veertienden en vyftienden der maandt *Adar*, die met onze February overeenkomt, ter gedachtenis der verlossing, waar mede de gehele Joodsche natie uit de handen van Haman gered is, wanneer hy al het volk hadt voorgenomen uit te roeien. Zy ontsteken des avonds lampen in hunne Synagogen, en lezen daar de gehele geschiedenis van Ester, en zo menigwerf het woordt *Haman* voorkomt, makenze eenstemmig een groot gedruis met slaan, stampen en wat diergelyke meer is, en brengen voor het overige deze twee dagen met goede cier en openbare vreugde door. Ook hebben de hedendaagsche Joden nog eenige byzondere feestdagen, by de wet niet ingestelt. Omtrent alle deze en diergelyke feesten heeft men slechts deze twee aanmerkingen. De eerste is, dat ze alle met den avondt beginnen, en eerst eindigen met den avondt daar aan volgende: de twede is, dat ze op al die feesten ten eenemaal van alle arbeidt rusten, dat inzonderheit in de viering van den Zabbath zeer bygelovig geschiedt, wanneer ze in een diepe rust leven, zonder eenige bezigheit.

Feesten der Heidenen.

De Heidenen hadden ook feestdagen, mitsgaders andere, die geen feesten waren, en noemden ze *festi* en *profesti*; *fasti* en *nefasti*. Op de feestdagen bleef de gerichtsoeffening, de koophandel en alle handwerk opgeschort, en het volk bragt de zelve in alle vrolykheit door. Op de zelve wierdt niet alleen geoffert, maar ook maaltyden en spelen gehouden. Zommige dezer feestdagen waren eens voor al vastgestelt, en wierden *Stativi*, of *Annales*, genoemt. Zommige daarentegen wierden door de overheden geordineert. De voornaamste feesten by de Grieken waren die plegtige vergaderingen, daar men spelen vertoonde, welker zommige gemeen waren door geheel Griekenlandt, als de Olympische, Pythische, Isthmische en Nemeische spelen. De Latynen hadden ook, in navolging der Grieken, spelen en vertoningen op hunne feestdagen. Zommige, die in een kreits of cirkel vertoont wierden, zyn *Circenses*, of Circische spelen, genaamt, daar de andere in 't tegendeel, *Scenici ludi* genoemt, op het toneel vertoont wierden. Behalven de geregelde feesten hadden beide Grieken en Romeinen nog eenige vaste maandelyke, gelyk de dagen der nieuwe mane, de *Neomenia* by de Grieken; en by de Latynen de *Calendæ*, den eersten dag der maandt; de *Nonæ*, den vyfden of zevenden van ieder maandt, en eindelyk de *Idus* den dertienden of veertienden der zelver, zynde deze alle toegewyd aan *Jupiter* of *Juno*. De byzondere feesten voor ieder maandt, onder de verschillende volkeren geviert, zyn uit het volgende dagregister te zien.

Voor de maandt January.

In deze maandt, by de Grieken Γαμηλιὼν genaamt, vierden zy het feest der *Gamelien*, ter eere van *Juno* ingestelt, naar het getuigenis van *Favorinus* by *Cecrops*.

Ook vierden de Jöniers in deze maandt de *Leneën* of de *Ambrosien*, ter eere van *Bacchus*.

De Egyptenaars hielden den zevenden der maandt *Tibi*, die met het laatst der maandt December, of het begin van January, overeenkomt, een feest, dat ze *de uittocht van Isis uit Phenicië* noemden.

Op den eersten dag van January hadden de Romeinen een plegtig feest ter eere van *Janus*. Ook hielden zy in deze zelve maandt, schoon de dag onzeker is, het feest *Compitalia*, ingestelt door koning Servius Tullius.

Den V Idus, dat is den 9 January, was 'er een feest, *Agonalia* genaamt, ter eere van *Janus*.

Den III Idus, dat is den elfden der zelve maandt, kwam het feest der godinne *Carmenta*, moeder van koning Evander. Dat den XVIII Kalende van February, of den 15 January, herhaalt wierdt.

Den XVII Kalende van February, dat is den 16 January, wierdt het feest der inwyding van den tempel der Eendragt gehouden.

Den XVI Kalende, of den 17 January, wierden de *Palatina*, zekere spelen, die zeven of drie dagen duurden, gehouden. Den 24 dezer maandt, schoon die dag wel eens verandert wierdt, vierde men gewoonlyk het feest der zaaiingen, by de landlieden *Ambervales*, of *Paganales* genoemt.

Den VI Kalende van February, of den 27 January, was het feest van *Castor* en *Pollux*; en den 30 January het feest der Vrede.

De maandt February.

In deze maandt vierden de Phocenzen een feest Ἐλαφηβόλια, *Elaphebolia*, genaamt, ingestelt ter eere van *Diana*, en ter gedachtenis van een grote overwinninge, door hen op de Thessaliërs behaalt. Het feest droeg den naam van *Elaphebolia*, om dat men op het zelve gewoon was een hart te maken van een korst, of pastei, die uit meel en honing bestondt.

Den 7 dag dezer maandt was *Æsculapius* toegewyd. Onder de verscheide feesten, die de Treceniërs in deze maandt vierden, was 'er een, op het welke de slaven te gelyk met hunne heeren vrolyk waren en aten.

De eerste dag dezer maandt was door de Romeinen aan *Sospita*, de godinne der gezondheit, toegewyd: ook hieldt men dan de gedachtenis van de vrye schuilplaats, door Romulus te Rome bevestigt; en wierden deze feesten *Lucaria* genaamt.

Den 5 dezer maandt, *Nonæ* genaamt, was 'er een feest ter gedachtenis van dien dag, op welken Augustus den naam van *Pater Patriæ*, dat is *Vader des Vaderlands*, ontfangen hadt.

Den 13 February, *Idus* genaamt, wierden de *Faunalia* ter eere van *Faunus*, den boschgodt, gehouden.

Ter eere van dien zelven godt vierde men den 15 February de *Lupercàlia*, een oud feest, door Evander uit Arkadië in Italië overgebragt, en van Remus en Romulus te Rome bevestigt.

De *Quirinalia*, ter eere van *Romulus* ingestelt kort na zyne doodt, wierden den 17 February geviert.

Nog hadt men in die zelve maandt, schoon de dag onzeker is, de *Fornacalia*, of het feest der ovens, ingestelt ter gedachtenis van het ontdekken van een bekwaam middel, en heet genoeg om het graan te drogen en te bakken, zonder het zelve te verbranden, uitgevonden ten tyde van Numa Pompilius.

In de laatste dagen dezer maandt hieldt men ook het feest *Feralia*, ter bevrediging van de geesten der afgestorvenen; ook was 'er een byzondere dag geschikt voor de godinne *Muta*, eene nymph, die Mercurius, volgens den inhoudt der fabel, de tong zou afgesneden hebben, om dat zy den minnehandel van Jupiter met de nymph Juthurna aan Juno verklikt hadt.

F.

Den 22 February was de dag der *Caristia*, op welken die van het zelve huisgezin te zamen kwamen, om dien dag met maaltyden, vreugdeoedryven en bewyzen van onderlinge liefde en genegenheit door te brengen.

Den volgenden dag was het feest *Terminalia*, door Numa ingestelt ter eere van den godt *Terminus*.

Den 24 dezer maandt was 'er, onder den naam van *Regifugium*, een feest ter gedachtenis van het verdryven der koningen.

Eindelyk wierden de spelen, *Equiria* genaamt, den 27 van February gehouden, bestaande in een wedloop van paarden op het veldt van Mars, door Romulus ter eere van dien zelven godt ingestelt. Nog was 'er een ander, onder den naam van *Taurilia*, onder de regering van Tarquinius ter eere van de onderaardsche goden ingestelt, ter gelegenheit van een pestziekte, te Rome veroorzaakt door bedorven ossen vleesch, dat men in openbare verkoping gebragt hadt.

De maandt Maart.

In het begin dezer maandt, by de Grieken Μουνυχιὼν, wierden te Athene de *kleine Panathenеën* geviert.

In de Cycladische eilanden en zommige andere steden van Griekenlandt hieldt men de *Pythische spelen* ter eere van *Apollo*.

Insgelyks ook de *Isthmische spelen* in den Isthmus van Achaje, digt by de stadt Corinthus, ter eere van *Melicerta*; hoewel maar eens in vyf jaren.

In Arkadië wierden ook alle vyf jaren spelen ter eere van *Æsculapius* gehouden.

De Sicyoniërs hadden ook alle jaren, op den 5 der maandt *Antesterion*, een feest, dat ze *Soteria* noemden, en dat te eere van *Jupiter den Verlosser* en van de *Behoud-goden* gehouden wierdt.

De maandt zelf was den godt *Bacchus* toegewyd, tot wiens eere te Athene en in andere Grieksche steden een groot feest gehouden wierdt; dat *Dionysiaca*, *Orgia*, en by de Latynen *Bacchanalia* genoemt wierdt.

De 16 der maandt *Munichion*, die met onze Maart overeenkomt, was ter eere van *Diana*, en de 19 ten dienste van *Jupiter* geschikt.

Eindelyk vierden zy ook omtrent dezen tydt een feest ter eere van *Chtonia*, die in de stadt Hermiona een tempel van Ceres gebouwt hadt.

In deze maandt vereerden de Egyptenaren den ingang van *Osiris* in *Luna* met een feest.

Op den eersten dag dezer maandt hadden de Romeinen het feest der *Matronen* of der brave Roomsche vrouwen, ter gedachtenis van de vrede, die de dochters der Sabynen, door de Romeinen opgeligt, met zich tusschen de beide legers te stellen, deden bevorderen en sluiten.

Ook hadden zy op dezen en eenige volgende dagen het feest *Ancilia*, of der heilige schilden, ter gedachtenis van een schildt, dat men geloofde ten tyde van den koning Numa uit den hemel gevallen te zyn, en dat voor een onderpandt van Romens bescherminge wierdt gehouden. Dit wierdt ook wel het feest der dansseryen genaamt, vermits men gemeenlyk op dezen dag danste.

De 6 dezer maandt was *Vesta* toegewyd.

Den 7 was het feest van *Vejovis*, of de *kleine Jupiter*.

Den 13 was het feest van *Anna Perenna*, die men voor de zuster van Dido houdt.

Den 17 Maart wierden de *Bacchanalia* gehouden. Ter eere van *Minerva* vierde men het feest *Quinquatuor*, zo genaamt, om dat het inviel op den 5 dag na de *Idus*, of liever om dat het vyf dagen duurde.

De laatste dezer dagen was *Tubilustrium*, wanneer men op trompetten blies.

Op den 27 wierdt het beeldt van de moeder der goden in de rivier Almon gewasschen, en by die gelegenheit een feest gehouden.

Den 30 Maart wierdt het feest van *Janus*, *Concordiæ*, der Eendragt, *Salutis*, der Gezondheit, en *Pacis*, of der Vrede, geviert.

Het feest van *Luna*, op den berg Aventinus gehouden, was het laatste.

De maandt April.

Die van Argos waren gewoon in de maandt, by de Grieken Θαργηλιὼν genaamt, (voor een groot deel overeenkomstig met onze April) een feest te vieren, ter gedachtenis der verdediging van Argos door vrouwen tegen het geweldt van *Cleomenes*, koning van Sparta. De vrouwen veranderden dan haar gewaadt in dat der mannen, en hadden vryheit hare mannen smadelyk te handelen: waar van dit feest *Hybristica* genaamt is.

De 6 dezer maandt was *Diana*, en de 7 *Apollo* toegewyd, wordende deze beide feesten *Thargelia* genaamt, schoon het laatste ook wel naar den bynaam van *Apollo Carneus Carneana* geheten is.

De *verborgenheden van Ceres*, wierden ook te Athene en te Eleusis met veel plegtigheden in deze maandt geviert, onder den naam van *Eleusinia*; dat is *de Eleusinische*. Men houdt Triptolemus voor des zelfs insteller. Hy was een zoon van Celeus, koning van Eleusis, door Ceres in den landbouw onderwezen. Immers dit was het gemeen gevoelen ten tyde van Homerus. Herodotus, Diodorus Siculus, en vele andere schryvers menen, dat dit feest van de Egyptenaren is voortgekomen. Deze verborgenheden, *Eleusinia*, wierden de *grote verborgenheden van Ceres*; die van Athene daarentegen, door Hercules bevestigt, en die men te Eleusis niet hadt willen aannemen, wierden van hen *de kleine verborgenheden* genaamt.

E 2 Den

Den 25 dezer maandt Thargelion was te Athene een feeſt, *Plynteria*, ter gedachtenis van *Aglaura*, dochter van Cecrops, die gezegt wierdt door Mercurius in een ſteen verandert te zyn, om dat ze hem den toegang tot hare zuſter Herſea belet hadt. Dit feeſt was zeer hoogſtatelyk, en wierdt de tempel van Minerva te Athene op dien dag geſloten, dewyl dit ongeluk Aglaura was overgekomen om Minervaas wille.

Nog hadden de Atheniënzen een feeſt ter eere van *Bacchus*, *Canephoria* genaamt, vermits de maagden gulde korfjes op dit feeſt droegen. Zommigen zyn van gevoelen, dat het ter eere van *Diana* zou ingeſtelt zyn.

Op den eerſten dag van April waren de Romeinſche vrouwen gewoon het beeldt van *Juno* te waſſchen, en aan het zelve myrthe, nevens andere bloemen, te offeren.

Den 5 dezer maandt was het feeſt *Megaleſiana*, of *Ideana*, dat is het feeſt van de moeder der goden, en wierdt met veel ſtatelykheit geviert. Men vertoonde dan verſcheide ſoorten van ſpelen: ook wierden grote maaltyden aangericht, daar de prieſteren dezer godinne, op het geluit der cymbalen, danſten, en dan ook daar hunne aalmoezen inzamelden.

Dit waren de eerſte en oudſt bekende ſpelen te Rome.

Aprils zesde dag was de gemene *Lukgodin* toegewyd.

Op den 8 dag wierden ſpelen gehouden wegens de overwinnig van Ceſar.

De *Cerealia* of *Circiſche ſpelen* wierden den 10 dezer maandt geviert, zynde eerſt ingeſtelt door Cajus Memmius, keurmeeſter van het broodt. Deze duurden acht dagen lang.

Den 12 was 'er een feeſt voor de *moeder der goden*, die naar Rome gebragt was.

De 13 dezer maandt was *Jupiter den Overwinnaar* en de godinne der *Vryheit* geheiligt.

Den 15 April was het feeſt *Fordicidia*, den naam ontlenende van *fordis bubus*, omdat men dan kaltdragende koejen ſlagtte, ter verkryging van een vruchtbaar jaar.

Den 18 wierden de *Equiria* in de renbaan gehouden; ook wierden eenige voſſen verbrand, ter gedachtenis, dat een vos, door een boer gevangen, en van hem aan eenig brandend ſtroo gebonden, het koorn van een geheel veldt in Latium hadt aan brandt geſtoken.

Den 20 wierden de *Palilia* geviert, ter eere van *Palea*, de godinne der herders, voor wie dit feeſt ingeſtelt was, en die het zelve zeer hoogſtatelyk vierden.

Den 23 hieldt men de *Vinalia* ter eere van *Jupiter*, dien men wyn offerde. Ook vierden de lichtekojen ten zelven dage het feeſt van *Venus Ericina*.

De *Ro-* of *Rubigalia* wierden den 25 dezer maandt gehouden, tot voorkoming van de verſchroejing in het koorn of den honigdauw, die al het graan verwoeſt en bederft.

Den 28 was 'er een feeſt, *Floralia*, ter eere der godinne *Flora*, en duurde zes dagen. Het wierdt ook wel *Lauren-* of *Larentalia* genaamt, naar een befaamde hofhoer *Laurentia*. Men vertoonde op dien dag ook eenige ſpelen, en wordt gemeent, dat Ancus Martius dit feeſt heeft ingeſtelt.

De laatſte dag van April was *Veſta Palatina* toegewyd.

De maandt May.

Den 12 van Σκιῤῥοφοριὼν, met onze maandt May eenſtemmig, hadden de Atheniënzen een feeſt, *Scirrha*, of *Scirrhophoria*, genaamt, ter eere van *Ceres* en *Proſerpina*.

Een ander, met name *Buphonia*, wierdt den 15 der zelve maandt ter eere van *Jupiter* geviert.

De Romeinen hielden den 1 May een feeſt van de *Lares Preſtites*, mitsgaders met ſpelen van drie dagen het feeſt der *goede godinne*.

Den 9 May zyn de *Lemuria*, ter bevrediging van de geeſten der afgeſtorvenen geviert. Men gelooft, dat deze plegtigheit van Romulus ingeſtelt is, na dat hy Remus hadt doen omkomen.

De 12 dezer maandt was aan *Mars den Wreeker* toegewyd.

Op den 15 was 'er een feeſt, waar op de Veſtaalſche maagden bieze poppen in den Tyber wierpen, in plaats van menſchen, die men voorheen daar in gewoon was te werpen. Ook wierdt ter zelver tydt het feeſt van *Mercurius* voor de kooplieden gehouden.

Den 21 vierde men de *Vulcanalia*, ter eere van *Vulcanus*, nevens de *Agonalia*, ter eere van *Janus*.

Den 25 May wierdt de *gemene luk-godin* geëert, en ten twede maal gedachtenis gehouden van het *Regifugium*, of de vlucht der koningen.

De maandt Juny.

Die van Athene vierden in 't begin der maandt Ἑκατομβαιὼν, overeenkomende met onze Juny, het feeſt *Hecatombes*, zynde een plegtige offerhande van honderd oſſen.

Ook hadden ze kort daar na het feeſt *Iſiteria*, een dag, op welken de overigheden te Athene hunne bediening aanvaardden, zynde dus het begin van hun jaar. Omtrent ter zelver tydt hadden de Beötiërs het feeſt *Hippodromia*, houdende een wedloop van paarden. In deze zelve maandt namen ook de *Olympiſche ſpelen*, door geheel Griekenlandt zo vermaard, een aanvang.

Den 8 der maandt *Hecatombeon* vierde men te Athene de gedachtenis der inkomſt van Theſea in die ſtadt.

Den 12 wierden de *Chronia* ter eere van *Saturnus* geviert.

Het grootſte aller feeſten waren echter de grote *Panathenéen*, die alle vyf jaren gehouden zyn, en wel bepaalt op den 28 Juny, ter gedachtenis, dat *Erichthonius* het Attiſche volk in een en de zelve ſtadt vereenigt hadt. Die van geheel Griekenlandt kwamen naar Athene, daar alle lei ſoort van ſpelen gehouden wierden.

By de Romeinen was de eerſte dag van Juny, ſedert de tyden van Junius Brutus, aan de godinne *Carna* of *Carma* toegewyd. Ook wierden dan, naar een willekeur van Furius Camillus, *Juno Moneta* en de godinne *Tempeſta* geëert.

De 3 dezer maandt was *Bellona* toegewyd, en de volgende dag aan *Hercules* met renſpelen.

De 5 was voor den godt *Fidius*.

Den 7 wierden de *Luſus Piſcatorii* door de viſſchers aan den Tyber gehouden.

Den 8 was het feeſt van de *godinne der Wetenſchap*, verordent door Attilius Craſſus, veldoverſte in den tweden Puniſchen oorlog.

De 9 wierdt byzonder door de Veſtaalſche maagden geviert het feeſt van *Veſta*, de Vuurgodin.

Den 10 was 'er een feeſt *Matrales*, ter eere der godinne *Matuta*, by de Grieken *Leucotea* genaamt, dat is de dageraadt. Deze dag was ook voor de *Lukgodinne* geſchikt.

Den 11 was het feeſt der *Eendragt*.

Den 13 dezer maandt hieldt men, behalven het feeſt van *Jupiter den Onverwinbaren*, ook de kleine *Quinquatria*, een feeſt der fluitſpeelders.

Den 15 wierden alle vuiligheden uit de tempel van Veſta in den Tyber gedragen, dat hen voor een feeſt verſtrekte.

Den 18 viel het feeſt der inwyding van *Pallas tempel* op den berg Aventinus in.

Den 20 Juny was het feeſt van *Summanus*, ter gedachtenis van de tempelwying ter zyner eere. Hy was een oude godt van Toskane, heerſchappy voerende over den nacht.

Den 24 maakten ze een feeſt voor het *Vermogend Geluk*, waar voor zy een tempel hadden buiten de ſtadt, ingewyd door *Servius Tullius*.

De 27 dezer maandt was, behalven voor de *huisgoden*, ook geſchikt voor *Jupiter Stator*, wiens tempel Romulus in den oorlog tegen de Albaniërs geordent en gebouwt hadt.

De 29 was door *Quirinus*, of *Romulus*, geſchikt voor de inwying van zyn tempel op den berg Quirinalis.

De laatſte dag dezer maandt was *Hercules* en den *Muzen* of Zanggodinnen toegewyd.

De maandt July.

In 't begin der maandt Μεταγειτνιὼν, met onze July overeenkomſtig, hadden de Grieken een feeſt, *Metagitnia*, ter eere van *Apollo*.

Omtrent ter zelver tydt hielden zy het feeſt van *Adonis*, zoon van Cyniras, koning van Cyprus, die door Venus bemind en van een wild zwyn gedood was; wiens doodt de vrouwen dan beweenden. Mogelyk ziet daar op *Ezechiel kap. VIII*, 14.

Den 24 dezer maandt hadden die van Syracuza een feeſt, *Aſinaria* genaamt, ter gedachtenis van de overwinninge, door *Euricles*, der Syracuſanen veldoverſte, op de Atheniënzen behaalt.

By de Romeinen was de eerſte dag dezer maandt geſchikt tot het voltooien en aanvangen der dwarsbalken van de huizen te Rome.

Den vyfden was het feeſt *Poplifugium*, ter gedachtenis van des volks vlucht op den berg *Aventinus*, volgens zommiger gedachten na de doodt van Romulus, ſchoon waarſchynlyker na het innemen van Rome door de Gaulen gebeurt, wanneer de Romeinen door die van Toskane op de vlucht gedreven wierden.

Den 6 kwam het feeſt van *'t Geluk der vrouwen*, ingeſtelt door de vrouwe en moeder van *Coriolanus*, wanneer zy de vrede van hem verworven hadden, nevens de *Apollinariſche* ſpelen, ingevoert in den tweden Puniſchen oorlog.

Den 13 hadden ze het feeſt *Caprotinæ*. Dit was een feeſt voor de ſlavinnen, ter gedachtenis van het gebeurde na dat de Gaulen de ſtadt Rome in den jare 260 overweldigt hadden. De Italiaanſche volkeren hadden de dochters der Romeinen voor zich begeert; doch deze zulks weigerende, verklaarden zy even daarom den Romeinen den oorlog. Eene ſlavin, met name *Philotis*, of *Tutola*, deedt hier op een voorſlag aan den Raadt, dat zy zich met de overige ſlavinnen ſtellen zou in plaats der aanzienelyke Roomſche dochters. Dit aangenomen zynde, kwamen alle de ſlavinnen in het Latynſche landt, deden eens helder omdrinken, en na datze in een diepen ſlaap gevallen waren, beklom *Philotis* een wilde vygeboom (in 't Latyn *Caprificus*), en den Romeinen een leuze gegeven hebbende, vielen deze op de Latynen aan, en maakten hen alle af, van waar het feeſt, eenig voor der ſlaven vrouwen en dochters geſchikt, *Caprotinæ* genaamt is.

Den 8 der maandt kwam het feeſt *Vitulatio*, of der godinne *Vitula*, die over de vreugde en overwinning geſtelt was.

Den 12 was het feeſt van *Ceſars geboorte*.

De 14 was het *Vrouwelyk Geluk* toegewyd, wanneer de *Mercurialia*, die zes dagen duurden, een aanvang namen.

De 15 was byzonder voor *Caſtor* en *Pollux* geſchikt. Dit feeſt was door Aulus Poſthumius ingeſtelt, na de behaalde overwinninge op de Latynen, die Tarquinius hadden gezocht te herſtellen. Men hadt op dezen dag plegtige ſpelen en gevechten.

Den 17 July was een droevige dag, ter oorzake van den ſlag van *Allia*, welkers gedachtenis op dezen dag, hoewel anderen willen op den achttienden, of een en twintigſten dezer maandt, gehouden wierdt.

Den 23 July hielden ze de ſpelen van *Neptunus*.

Den 25 wierden de *Furinalia* geviert ter eere van de godinne *Furina*, wordende dit feeſt zes dagen lang met ren- en loopſpelen achtervolgt.

De

De maandt Augustus.

Met het begin dezer maandt, by de Atheniënzen Βοηδρομιῶν genaamt, wierden verscheide dagen tot feesten geschikt, als de eerste, twede, de vierde en de twaalfde.

Van drie tot drie jaren wierden in verscheide Griekfche steden de *Nemeische* spelen op den twaalfden dezer maandt vertoont.

By de Grieken en de Alexandrynen wierdt een goed gedeelte dezer maandt met de grote verborgendheden van *Bacchus* doorgebragt.

Den 16 der maandt *Loi*, die met onze Augustus overeenkomt, wierdt te Babylon zes dagen lang een feest geviert voor de godinne *Sacea*. Dit feest was zeer vermaard by de Meden en Armeniërs.

Die van Rhodus hadden in deze maandt het feest *Chelidonia*, of der Zwaluwen.

Die van Egypten hielden in deze maandt, by hen *Mesori* genoemt, het feest van *Harpocrates*.

By de Romeinen was Augustus eerste dag aan de *Hoop* toegewyd, houdende ten dezen dage eenige spelen ter eere van *Mars*.

Op den tweden dezer maandt was 'er een feest, ter gedachtenis van het onderwerpen van *Spanje* door *Cesar*.

Den 5 was op den berg Quirinalis het feest van de godinne der *Gezondheit*.

Op den 8 dezer maandt wierdt ook op den berg Quirinalis gehouden een feest voor de zonne *Indigeta*.

Den 10 was aan de godinnen *Ops* en *Ceres* toegewyd.

Den 12 was het feest *Lignapesia* (houthakken) ter eere van *Hercules*.

De 13 was *Diana* en *Vertumna* toegewyd. Dit feest was voor de slaven en dienstmaagden, ter gedachtenis van *Servius Tullius*, op dezen dag uit eene slavinne geboren.

Den 17 was het feest *Portumnalia* ter eere van den zeegodt *Portumnus*. Ook was 'er dan een feest voor *Janus*.

Daags daar aan was het feest *Consualia*, wanneer der spelen vertoont wierden ter eere van *Consus*, den godt des Raads. Dit feest, van Romulus ingestelt, was door Evander van de Arkadiërs overgebragt.

Den 21 van deze maandt wierdt de *wynoogst* der boeren geviert, en des anderen daags het feest der jagers.

Den 23 vierden ze de *Vulcanalia* in de renbaan van Flaminius.

Den 25 kwam het feest der godinne *Ops Consiva*, die het bewindt hadt over 't gezaai.

Den 27 was 'er een feest voor den godt *Volturnus*.

In deze maandt wierdt ook het feest van *Priapus* geviert. Op dit feest droegen de Roomsche vrouwen met veel statie een mannelyk lidt buiten de poort *Collina*, daar het in de boezem van *Venus* standbeeldt geplaatst wierdt. Deze schandelyke gewoonte hadden zy van de Grieken, en die wederom door Melampus van de Egyptenaren ontleent.

Nog wierdt in deze maandt het *honden-feest* gehouden. Op het zelve wierdt een hondt gekruissigt, ter gedachtenis van het niet ontwaken der honden, wanneer de Gaulen het Kapitool overrompelden.

De maandt September.

In deze maandt, by die van Athene Μαιμακτηριῶν genaamt, hadden zy een feest *Maimacteria*, ter eere van *Jupiter Furiosus* (de verwoede) ter afwering van alle onweders. Op het eilandt Cyprus wierdt ook het feest van *Ariadne* geviert.

Den 16 dezer maandt wierdt de gedachtenis gehouden van de Grieken, in den slag van Platéa gesneuvelt.

De Egyptenaars hadden den 10 hunner maandt *Thoth*, de zelve met onze September, het feest van *Mercurius*; en op den 9 nog een ander feest, wanneer zy een visch, by de deur van hunne huizen gebraden, gewoon waren te eeten.

Den eersten dag dezer maandt hadden de Romeinen aan *Neptunus* toegewyd.

Den 4 dezer maandt begonnen de Romeinsche spelen, die acht dagen duurden.

Den 13 vierde men de inwyding van het *Kapitool*, strekkende deze dag tevens tot gedachtenis van de plegtigheit, met welke de eerste nagel in het Kapitool geslagen wierdt, ter weêring van de pest.

De grote ren-en loopspelen namen den vyftienden dezer maandt een aanvang, en duurden vyf dagen.

Den 13 wierdt de geboorte van *Augustus* geviert.

Op den laatsten dag dezer maandt vierde men het feest *Meditrinalia*, op het welke de priester van Mars voor de eerste maal nieuwe wyn dronk, zeggende onder het drinken: *Novum vetus vinum bibo, novo veteri morbo medeor.* Dat is: *Ik drinke nieuwen ouden wyn, en door dezen nieuwen wyn genees ik de oude ziekte*, waar van ook dit feest zynen naam ontleent.

De maandt October.

Ter eere van *Apollo* hielden de Atheniënzen in deze maandt, by hen Πυανεψιῶν genaamt, een hoogstatelyk feest, en wel, naar het gemeen gevoelen, op den zevenden dezer maandt. Op dit feest waren zy gewoon koeken te bakken, dat het beginsel van der zelver benaming geweest is. Men meent, dat het door Theseus is ingestelt na zyne gelukkige te rug komst van het eilandt Creta.

Gemelde Theseus hadt nog een ander feest, *Oscophoria*, ingestelt, dat op den achtsten dezer maandt geviert is.

Die van Thesmophorië hadden ook den zesden dezer maandt te Athene een feest ter eere van *Ceres*, behalven nog een ander byzonder feest ter eere dezer godinne, na den oogst geviert.

De *Apaturia*, ter eere van *Jupiter* en *Minerva* ingestelt, wierden ook in deze maandt drie dagen lang gehouden.

De Beötiërs hadden in deze maandt ook jaarlyks een algemeen feest voor de gehele natie, *Pambeotes* genaamt.

Den 25 dezer maandt bragten de Atheniënzen verscheide vaten met wyn, benevens andere offerhanden, voor *Apollo*.

Op den laatsten dag van deze maandt hadden zy ook een feest, *Chalcea* genaamt, ter eere van *Vulcanus*, dat eenig door de ambachtslieden geviert is.

De Egyptenaars onderhielden na der herfstdagen nachtevening een feest van de *Zons-staf*, menende, dat deze ster wegens zyne afwyking ondersteuning nodig hadt. By de Romeinen wierdt den zesden dezer maandt en feest gehouden voor de *schimgoden*.

Op den 12 wierdt de gedachtenis gehouden van de te rug komst van *Augustus* binnen de stadt in het jaar van Rome 735.

Daags daar aan was het feest *Fontinalia*, op het welke men de fonteinen veréérde, met bloemkranssen in de zelve te werpen.

Den 15 wierdt een paardt geslagt in het veldt van Mars, ter eere van den godt van dien naam.

Den 19 October was het feest *Armilustrium*, wanneer men offerhanden deedt aan en de wapenen, staande het gehele feest op trompetten blies.

De 23 was aan *Liber*, of *Bacchus*, toegewyd.

Den 27 wierden de spelen der *Overwinning*, of van *Victoria*, vertoont.

Den 30 begonnen de *Feriën van Vertumnus*.

De maandt November.

In de maandt *Athyr*, by de Grieken 'Ανθεςηριῶν genaamt, met onze *November* overeenstemmig, en wel na den zeventienden der zelve maandt, hielden de Egyptenaars vier dagen lang een rouwfeest, ter gedachtenis van den rouw der godinne Isis, zeer bedrukt geweest over het verlies van haar broeder Osiris, door haren man Typhon gedood. Dit feest noemde men *de naspeuring van Osiris*.

Op den 5 dezer maandt hadden de Romeinen een feest ter eere van *Neptunus*. Ten zelven dage wierdt ook geviert een feest van *Jupiter*, *Lectisternium* genaamt, omdat men dan gemeenlyk tot zyne vervrolyking bedden spreidde in de tempels der goden.

Den 15 dezer maandt wierden de gemene spelen (*ludi plebæi*) in de renbaan drie dagen lang gehouden.

Van den 21 November tot den 24 December hadt men de *Brumalia*, of de feesten der winterdagen.

Den 27 dezer maandt hadt men de rouwofferen voor de schimmen der Gaulen en Grieken, die te Rome levendig op de ossenmarkt begraven waren.

De maandt December.

In 't begin der maandt Ποσειδεῶν hadden de Grieken een feest ter eere van *Neptunus*, waar naar ook deze maandt by hen genoemt is.

Den 5 dezer maandt hadden de Romeinen het feest der *veldgoden*.

Den 12 was het feest *Agonalia*, of *Agonales dies*. Het waren eenige plegtige dagen, gedurende de welke de hogepriester een ram offerde, en voor het offeren vraagde: *Agone? zal ik toesnyden?* Men hadt dan spelen zeven dagen lang.

Den 15 December hieldt men de *Consualia*.

Een der oudste feesten by de Romeinen waren de *Saturnalia*, en wierden geviert den 17 December. Twee dagen daarna was 'er een feest ter eere der godinne *Ops*, daarom *Opalia* genaamt.

Des anderen daags, den twintigsten December, hadt men de *Sigillaria*, twee dagen lang, wordende dit feest dus genaamt wegens de veelvuldige afgoden-beeldtjes, van verscheide stoffe gemaakt, die de een den ander ter dier tydt gewoon was te zenden.

Den 21 dezer maandt kwamen de *Angeronalia*, ter eere van *Angerona*, die voor de godinne der stilzwygendheit gehouden wierdt. Op dezen dag wierdt ook aan *Hercules* en *Venus* geoffert. Nog was 'er in deze maandt een feest, *Vacunalia*, ter eere van *Vacuna*, de godinne der nestvogelen.

Den 23 vierde men de *Laurentalia*, ter gedachtenis van *Acca Laurentia*, voedster van *Remus* en *Romulus*.

Des anderen daags kwamen de *Juvenalia*, een feest voor jonge lieden, en door den keizer Caligula by de andere *Saturnalia* gevoegt.

Behalven deze vaste feesten, die of jaarlyks, of na verloop van verscheide jaren wederkwamen, hadden zo wel Grieken als Latynen, benevens andere volkeren, nog meerder feesten, welke geen gezette tyden hadden, of die ten minste onbekend zyn; als by voorbeeldt de *Agroniaansche spelen*, ter eere van *Bacchus* te Athene geviert; de *Atheneën*, ter eere van *Minerva* door sommige volkeren, digt by het moeras van Tritonida wonende, gehouden; de Haleën, by de Tegeaten ter eere der zelve godinne; de *Alectoriën*, gehouden te Athene en Pergamus ter gedachtenis van het hanengevecht, door Themistocles gebruikt ter aanmoediging der krygsknechten, als hy uittrekken zou om de Perzen te beoorlogen; de *Aleten*, by die van Athene in zwang, ter eere van *Erigona*, dochter van Icarus. De *Alien*, by de volkeren van Rhodus ingestelt, ter bedaring van alle onweders op zee; de *Aloeën*, by de Thegeaten te Athene gebruikelyk ter eere van *Ceres*; de *Alotiën*, ter gedachtenis der Lacedemoniërs, door de Thegeaten gevangen; de *Amarisen*, te Athene, ter eere van *Diana*; de *Anacien*, ter eere van *Bacchus*; de *Antesphorien*, voor *Proserpina*.

Het feest van *Antinous*, door den keizer Adrianus te Mantinea ingesteld; het feest van *Apollo*, by de Sycioniers en andere volkeren; het feest van *Aratus* te Athene, ter gedachtenis der verlossing van de overmacht der Lacedemoniërs, door hem voor die van Athene te weeg gebragt; het feest der *Areien*, ter eere van *Mars* by de Scythen. Verscheide byzondere feesten van *Diana*, onder verscheide benamingen, in vele steden van Griekenlandt; het feest der *Aphrodisien*, ter eere van *Nemus* by de Atheniensen, die ook het feest van *Bacchus* en *Forca* vierden. In Lacedemonië en andere Grieksche steden hadt men ook een feest van *Kis*. In Eubea hadden ze de *Geréstien*, ter eere van *Neptunus*; de *Nudipedales* te Lacedemonië, een feest, op het welk men blootsvoets ter eere der goden danste. Te Platea hadt men twee feesten der *Dedalen*; het feest van *Delida* te Argos; te Delos de Delische gevechten; de feesten van *Ceres* te Pallena, Messena en in vele andere steden van Griekenlandt; het feest *der geesseling* te Lacedemonië; het feest van *Lucina* by de Eleërs; en in verscheide Grieksche steden de feesten der *vryheit*. De *Epidaurische spelen* te Athene, ter eere van Æsculapius; de *Ephestrien* te Thebe, ter gedachtenis van *Tiresias*; het feest van *Juno* in verscheide Grieksche steden, en byzonder te Samos; het feest van *Hercules* te Thebe en in de overige steden van Beötië. Te Delphos wierden ook drie feesten geviert, te weten dat van *Septerion*, *Heroïdes* en *Charilla*; het feest van *Vulcanus* te Athene en in andere steden van Griekenlandt; de *Theöxenia*, ter eere van alle de goden, te Delphis en Pallena; de *Theophania* ter eere van *Apollo* te Delphis; de *Thyien* by de Eleërs, ter eere van *Bacchus*; de *Ithomien*, ter eere van *Jupiter*, by de Messeniërs; het feest van *Ino* by de Epidauriers; dat van *Idolaus* te Thebe; de plegtigheit van *Isis* in Egypten; het feest van de goden *Cabires* te Thebe; de *Cossotomen* by de Philiasiërs; de feesten der *kronen* by die van Rhodus; de *Cotiten* by de Corinthiërs en Sicilianen; de *Lagenophorien* ter eere van *Bacchus*, door Ptolomeus ingestelt; de *Laphrien*, ter eere van *Diana*, te Patras en by de Calidoniërs; het *kinderbaren van Isis* by de Egyptenaars; de *Magophonie*, of de dag, op welken de wyzen in Persië gedood zyn; de *Monophagien*, ter eere van *Neptuun*, by de Egineten; de *Orgien* ter eere van *Cybele*, of de moeder der goden; het feest *Mithres*, of *der Zonne*, by de Perzen en Tarentynen; de *Oinisterien* ter eere van *Hercules*; de *Olerien* te Olera, eene stadt van Creta, ter eere van *Minerva*; de *Pannionien*, door alle de Jöniers geviert, digt by de kaap Mical; het feest van *Pan* by die van Athene; de *Pelorien* tot *Jupiters* eere in Thessalië; het feest van *Pyrse*, by de Argiërs, ter gedachtenis van het teken, dat Lyncéa met een fakkel gaf aan Hypermnestra, om ter plaatse van zekerheit te geraken; de *Prometheën* te Athene, waar op *Prometheus* met brandende fakkelen veëert wierdt; de *Saronien* by de Trezeniërs, ter eere van *Diana*; de begraving van *Apis*, by de Egyptenaren; het feest der *Voedsters*, nevens dat der *Hyacinthen*, ter gedachtenis van het verlies van *Hyacinthus*, by de Lacedemoniërs; de *Hydrophorie* te Athene, ter gedachtenis van den zondvloedt; de *Hysterien* te Argos, ter eere van *Venus*; de *Pherephatien* by de Cyziceniërs, ter eere van *Proserpina*; de *Charilen* te Delphos, ter eere van eene jonge dochter, *Charila* genaamt, behalven nog eene menigte andere feesten.

Ook hadden de Romeinen spelen of feesten van eene eeuw, of die om de honderd jaren wederkwamen. Onder de feesten, die geen gezetten tydt of dag hadden, telt men het feest der *Priesteren*, dat tweemaal des jaars geviert wierdt, en waar op men groote maaltyden aanrichtte; het feest van *negen dagen*, welkers plegtigheit wierdt afgekondigt, en waar op men eenige monsters bevredigde. Hier by kan men nog zommige spelen voegen, die op gezette tyden, of by eenige voorvallen, gehouden zyn; als, by voorbeeldt, de *Trojaansche*, welker oorspronk men afhaalt van Ascanius, zone van Eneas; de *Kapitolynsche*, ter gedachtenis van de voorzegging, door *Jupiter* bekend gemaakt aan den Raadt, op het Kapitool vergadert, te weten, dat het volk in genen dele de stadt Rome moest verlaten; behalven vele andere, ter gelegenheit van overwinningen, zegepralen, of eenige gelofte, geviert: ook waren 'er alle vyf jaren spelen ter eere van *Jupiter*, nevens andere van tien tot tien, van twintig tot twintig, of van dertig tot dertig jaren.

Alle de bovengemelde Grieksche en Romeinsche spelen wierden echter niet met de zelve plegtigheit geviert. Zommige der zelven wierden niet in 't algemeen, noch met opschorting van de rechtsplegingen in de vierscharen of van den arbeidt geviert. Naar de aanmerking van Capitolinus heeft de keizer Marcus Antoninus gewilt, dat 'er twee honderd en dertig dagen in het jaar geschikt zouden zyn tot de gerechtsoeffening, en op welke het iedereen vrystondt zyn gewonen arbeidt of andere belangen voort te zetten, zo dat 'er maar vyf en dertig dagen voor de feesten overig waren. Zie boven het Artykel ALMANAK. *Ovid. in Fast. Varro. Festus. Calendarium vetus Rom. Titus Livius. Plutarchus Antiq. Græc. & Rom. Hospinianus de origine Festorum.*

FEESTEN DER CHRISTENEN.

Schoon de Christenen op een geestelyken inwendigen Godsdienst gezet zyn, zo hebbenze niet te min ook een uitwendigen, vierende daarom ook verscheide feesten, welker zommige in de algemene Christen kerke van de eerste tyden af zyn onderhouden, doch welker andere by eenige der zelven op byzondere volgende tyden zyn ingestelt.

De eerste dag van ieder week, onder den naam van Zondag bekend, is sedert de tyden der Apostelen door het gehele Christendom plegtig geviert, verkiezende het zelve dezen dag ter gedachtenis van Christus opstandinge. Op den zelven kwamenze byeen tot gemene gebeden, bediening van het H. Avondmaal, en tot verdere verrichting van den Godsdienst, naar den aardt van het N. T. Zommige der eerste Christenen vierden ook een Zabbath, hoewel zulks haast ophieldt.

Het *Paaschfeest*, van alle tyden een der hoogstatelykste feesten der Christenen geweest, ingestelt ter eere van Christus opstandinge. Zommigen hebben dit feest geviert veertien dagen na de maan van Maart, hoewel andere het verschoven tot den zondag daar aan volgende, zie hier van breder op het artykel van PAASCHFEEST.

Het *Pinxterfeest*, ter gedachtenis van de uitstortinge des H. Geests op de Apostelen, is niet min plegtig dan het vorige by de Christenen onderhouden. Van oude tyden af is ook het feest van *Christus Hemelvaart* gehouden. Augustinus stelde het onder de vier kerkfeesten: Het *Lyden*, of de *Passie*; de *Opstanding*; de *Hemelvaart*, en het *Pinxterfeest*, als een der oudsten, steunende op eene Apostolische overlevering.

Boven dien hebben de eerste Christenen als feestdagen onderhouden die, waar op zy gedachtenis hielden van de martelaren, schoon zulks in den beginne afzonderlyk by eenige kerken geschiedde. Namaals is dat uitgebreid tot alle de genen, welker nagedachte wegens uitmuntende heiligheit eerwaardig gekeurt is. Maar zonder hier alle afzonderlyke feestdagen, door de Roomsche kerke ter eere hunner heiligen, enz. ingestelt, op te tellen, het welk al vry wat werk en van weinig nut zou wezen, zullen wy alleen de voornaamste andere feestdagen hier opgeven; welker zommige, als dat van *Christus besnydenisse*, *Epiphanie*, of *Drie-koningen*, enz. door die van de onveranderde Augsburgsche geloofsbelydenisse in Duitschlandt en de Noordsche ryken ook onderhouden worden.

De eerste dag van het jaar is geschikt tot het feest van *Christus besnydenisse*, schoon voorheen niet anders gekent dan de achtste dag zyner geboorte, en naar alle waarschynlykheit eerst sedert de VII eeuwe tot een feestdag gemaakt.

Den zesden der maandt January is het feest *Epiphanie*, gemeenlyk dat der *Drie-koningen* genaamt. De Grieksche kerk hieldt voorheen dezen dag voor den geboortedag van Christus; tegenwoordig viert men op dezen dag de geheugenis der drie verborgendheden; *de aanbidding der wyzen, den doop van Christus, en zyn eerste wonderwerk.*

Den tweden February houdt men het feest der *inbrenging van Christus in den tempel*, nevens *de reiniging der Maagdt*, gemeenlyk genaamt *Vrouwendag*, *Vrouwe-of Maria-lichtmis*, wegens het ontsteken der waschkaarssen. By de Grieken wierdt het ὑπαπάντη, *Hypapante*, genoemt, en is eerst sedert de VI eeuwe ingevoert.

De *Aschdag*, waar op men gewoonlyk in de Roomsche kerke met het begin der vasten de voorhoofden met assche bestrykt, is niet ouder dan sedert de XI eeuwe.

Den vyf en twintigsten van Maart wordt tegenwoordig geviert *de Boodschap van den Engel aan de maagdt, en de ontfangenis van Christus*, gemeenlyk *Maria-Boodschap*. Het schynt, dat dit feest, in de vyf eerste eeuwen onbekend geweest, in de zesde is ingestelt, en vervolgens by de meeste Christen volkeren aangenomen. In zommige kerken waren niet slechts de zondag van Paaschen en Pinxteren feestdagen, maar ook de gansche volgende week: ook worden nog by zommigen de twee volgende dagen voor vierdagen gehouden.

Het feest der *Drievuldigheit*, of *Driëenheit*, het welk den eersten zondag na Pinxteren geviert wordt, is eerst in zommige kerken van Duitschlandt en Italië aangenomen in de X en XI eeuwen; in de XIV eeuw is het onder de regering van paus Johannes den XXII in de Roomsche kerke overgenomen, en eindelyk in de XV eeuwe volkomen bevestigt.

Het *heilige Sakraments-feest* is alleerst in den jare 1264 door Urbanus den IV ingestelt, en door Clemens den V in het jaar 1311 in eene kerkvergadering te Vienne bevestigt.

Onder de feestdagen, die by de Grieksche en Latynsche kerken ter eere van de H. Maagdt gehouden worden, zyn dit de voornaamste:

De *Visitatie* op den tweden July; niet alleen ter gedachtenis van het bezoek van Elizabeth, maar ook ter eere van de heiliging van Johannes den Doper. Urbanus de VI stelde dit feest allereerst vast in de Roomsche kerke in 't jaar 1389, en is het nader bevestigt door de kerkvergadering van Basel in den jare 1441.

Maria Hemelvaart, den vyftienden Augustus, is een feest, dat by de Grieken en Latynen aangenomen is omtrent de VI eeuwe. In het begin vierden onderscheide Latynsche kerken het zelve den achttienden January. De Grieken en de Roomsche kerk daarentegen den vyftienden Augusty, waar by zich de overige kerken vervolgens gevoegt hebben.

Maria geboorte viert de Latynsche kerk den achtsten September, zynde dit feest eerst ingestelt in de IX eeuwe, en door de Oostersche Grieken van de Latynen overgenomen. *Maria Ontfangenis* begon eerst geviert te worden in de XIII eeuwe, en is vervolgens vastgestelt in de kerkvergadering van Basel in 't jaar 1439, en nader bevestigt door Sixtus in de jaren 1476 en 1483.

Het *geboorte feest van onzen Zaligmaker*, gemeenlyk *Kersmis* genaamt, en buiten twyffel een van de oudste, en door Augustinus onder de gene, die van Apostolische overlevering zyn, getelt, is ten allen tyde van de Latynsche kerke geviert den vyf en twintigsten December, schoon de Grieksche kerk (als boven gemeld is) het zelve sedert de III en IV eeuwen op den zesden January hebben onderhouden.

Het feest der *kindermoordt* is in zommige kerken sedert de V eeuwe vastgestelt, schoon het in 't algemeen by de Latynsche kerke niet onderhouden is dan sedert de IX eeuwe. De Latynen vierden het zelve den acht en twintigsten December, de Grieken een dag later, den negen en twintigsten, en de Syriërs den zeven en twintigsten der zelve maandt.

Behal-

Behalven de feestdagen der byzondere heiligen onderhoudt de Roomsche kerk tegenwoordig nog een algemeen feest; *Allerheiligen* genoemt, ingestelt een geruimen tydt, nadat Bonifacius de IV in den jare 610 het Pantheon of den tempel aller goden hervormde in eene kerk, toegewyd aan de H. Maagdt en alle de bloedgetuigen. Nog heeft Gregorius de III in het jaar 731 te Rome een kapel gewyd *aan alle de Heiligen*: waarom Gregorius de IV eerst na dien tydt, omtrent het jaar 840, dit feest op den eersten November te onderhouden heeft ingestelt.

Allerzielen-feest, dat op den tweden November geviert wordt, is daar na ingestelt door Odilo, abt van Cluni, onder die van zyne orde, en sedert door verscheide kerken in de XIII eeuwe overgenomen.

Den negen en twintigsten September is het feest der *H. H. Engelen*. Schoon de dienst der Engelen aloud, en zy in verscheide gewesten hooglyk schynen vereert te zyn, echter is het algemeen feest der Engelen van later instelling, en eerst by de Grieksche en Oostersche kerken gemeen geworden, en daar na van de Latynsche overgenomen.

In alle feesten der Heiligen, martelaren, of anderen, onderhoudt de Roomsche kerk doorgaans den dag van hunne doodt, dien zy *Natalis*, of *geboortedag*, noemt; niet om daar door, naar het gevoelen van zommigen, te willen zeggen, dat die dag *als hun geboortedag ten eeuwigen leven zyn zou*, maar dit woordt heeft in zulke gevallen een gemeen gebruik, om daar door de feestdagen uit te drukken; want geen geboortedagen worden by haar plegtig geviert dan die van *Christus*, de *Moeder-Maagdt* en den H. *Johannes*.

Onder de feesten der Heiligen is een der plegtigste dat der *twaalf Apostelen*. Ook onderhoudt de Roomsche kerk nog feestdagen ter gedachtenis van eenige byzonderheden, in het leven der bloedgetuigen voorkomende, als by voorbeeldt het feest van *Petrus Banden*, en van den *stoel van den H. Petrus*, en wat dies meer is; of ook wel ter oorzake van het vinden en vervoeren hunner zogenoemde *heilige overblyfselen*; gelyk ook van het *kruis*, en andere dingen, in Christus lyden gebruikt.

Alle deze en diergelyke feesten zyn geschikt om dien tydt tot den Godsdienst te besteden; waarom ook op de voornaamste feestdagen de dagelyksche arbeidt en bezigheden verboden zyn. Dit bevestigde, in betrekking van den zondag, de keizer Konstantyn met een algemene wet door het gehele ryk, en is zulks van de Christen vorsten namaals bekrachtigt. Het vieren dezer feesten is naar de verscheidenheit der kerken ook zeer verschillende, zynde der zelver bygelovig gebruik by de Protestantsche kerken afgeschaft, alleen hoogstatelyk de gedachtenis van *Christus geboorte*, *lyden*, *opstanding*, *hemelvaart*, en *de uitstorting zynes H. Geestes*, met de algemene kerke onderhoudende. *Thomasin Traité Hist. des fêtes. Baillet aux fêtes des Chretiens IV. tom.*

Feesten der Muhammedanen.

De vrydag van ieder week is by de Turken een feestdag, zynde de dag, op welken zy zamenkomen tot het doen der gebeden, en wordt by hen zo hoogstatelyk onderhouden, als de Zondag by de Christenen, of de Zabbath by de Joden.

Boven dit hebben zy nog twee plegtige feesten; het eerste is *het feest der offerhanden*, datze houden op den tienden dag van de laatste maandt van hun jaar; het twede is op het einde van de vasten van de maandt *Ramadhan*, op den eersten dag der maandt *Chaval*. Staande dat feest wordt 'er geen slagoffer geoffert, en het zelve alleen geviert met eenige buitengewone gebeden, die zy dan in hunne mosqueën doen.

Eindelyk houden ze ook wel eenige feesten by byzondere voorvallen, als, by voorbeeldt, om een overwinning te behalen; tot het verkrygen van regen of goed weêr; om zich van gedane belotten te kwyten, of ook wel ter gedachtenis van eenige hunner voorzaten.

Feesten der Chinezen.

Twee hoogstatelyke feesten houden de Chinezen alle jaren ter eere van *Confucius*, en eenige min plegtige op andere dagen. Twee maal des jaars doen zy ook plegtige offerhanden aan de geesten of schimmen hunner afgestorvene voorouderen, behalven eenige minder alle maanden, als by nieuwe en volle maan, op den eersten dag van 't jaar, en by zonnestandt.

Een der plegtigste dagen by hen is de vyftiende der eerste maandt van hun jaar, wanneer zy eene menigte van vuren en lantaarnen ontsteken.

Op den vyfden dag der vyfde maandt, gelyk ook den vyftienden der achtste, vieren zy een plegtig feest.

De Indianen hebben nog verscheide feesten ter eere hunner afgoden, zo in den herfst, als op de andere tyden van het jaar; en is het in 't algemeen waar, dat alle en allerlei volkeren, by welke eenige Godsdienst woont, ook hunne plegtige feesten hebben.

Eenige byzondere feesten.

Het *feest der kooplieden* wierdt te Rome geviert den vyftienden der maandt May, ter eere van *Mercurius*, vermits men op dien dag een tempel in de grote renbaan voor hem hadt ingewyd, onder de burgermeesterlyke regering van Appius Claudius en P. Servilius. Hem wierdt dan geoffert een zeug met jongen. Zy gingen zich ook besproeien met water uit een fontein, *Aqua Mercurii* (Mercurius-water) genaamt, zynde by de poort Capena. Ook baden zy dien godt, dat hy hunne koopmanschap wilde begunstigen, en hunne bedriegeryen over 't hoofdt zien. Immers dus beschryft Ovidius dit feest *Fast. l. V. vs. 685 &c.*

Sive Deum prudens alium, Divamve fefelli;
Abstulerint celeres improba dicta Noti:
Et pateant veniente die perjuria nobis,
Ne curent Superi, si qua locutus ero.
Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro:
Et face ut emtori verba dedisse juvet.

Het *feest van Godt*, of *Godsfeest*. Dit is een zeer plegtig feest in de Roomsche kerke, ingestelt om Christus Jesus op een hoogstatelyke wyze te vereeren in het sakrament des Altaars. De gedachtenis der instellinge van dit sakrament pleeg altydt geviert te worden des Donderdaags van de heilige week, dat de eigen dag is. Maar vermits de lange diensten en de rouwplegtigheden van deze week dit feest grotelyks verhinderden, heeft men nodig geoordeelt daar van een byzonder feest te maken op Donderdag na de Octaaf van Pinxteren, of het feest der Drievuldigheit. Paus Urbanus de IV, een Franschman, geboren in het bisdom van Trojes, verordende deze plegtigheit allereerst in 't jaar 1264. Joh. Chapeauville, grootvikaris der kerke van Luik, verhaalt in zyne Geschiedenis, dat de bisschop van Luik dit feest reets door zyn geheel bisdom hadt ingestelt ten tyde als Jakob van Trojes, namaals paus onder den naam van Urbanus den IV, nog aartsdiaken van deze kerke was, en dat hy, tot de pausselyke waardigheit verheven zynde, het zelve bevestigt heeft in de gehele Roomsche kerk, doende des zelfs dienst opstellen door den Engelschen leeraar Thomas Aquinas, ter dier tydt de Godgeleerdheit onderwyzende te Orvieta, een stadt in Italië, daar de paus zich mede bevondt. Deze dienst wierdt in de kerke van Luik aangenomen in plaats van den gene, die door een geestelyken van de Cistercienzer orde was ingestelt, en waar van de handschriften te Luik nog bewaart worden. De Bulle van Urbanus den IV kon wel ter dier tydt geen standt grypen wegens de beroerten, door de Guelphen en Gibellinen veroorzaakt; maar in eene algemene kerkvergadering, te Vienne gehouden in 't jaar 1311 onder paus Clemens den V, in tegenwoordigheit der koningen van Vrankryk, Engelandt en Arragon, is de zelve nader bevestigt, en de voltrekking daar van de gehele Roomsche kerke aanbevolen. In het jaar 1316 heeft paus Johannes de XXII, ter vermeerdering van des zelfs hoge plegtigheit, nog een Octaaf daar by gedaan, met last om het H. Sakrament opentlyk in processie om te dragen. *Le P. de Giry fêtes des Mysteres de l'Eglise.*

Het *Feest der Ezels*, eene plegtigheit, die van ouds in de hoofdkerk van Rouaan, op Kersdag, onderhouden wierdt. Men hieldt een ommegang, op welken eenige geestelyken de Propheten van het Oude Testament, die de geboorte van den Messias voorzegt hadden, vertoonden. *Bileam* zelfs kwam daar te voorschyn; gezeten op eene ezelinne, waar van ook deze plegtigheit haren naam heeft. Men zag daar ook *Zacharias*, *Elizabeth*, *Johannes* den Doper, *Simeon*, de Sybille *Erythrea*, *Virgilius* (ter oorzaak van zyn herders-zang *Sicelides Musæ &c.*) en eindelyk de koning *Nebukadnezar* met de drie Jongelingen uit den vurigen oven; waarom men het vertoonde in 't midden van de kerke. De ommegang, die uit het klooster begon, tot in de kerk gekomen, bleef daar stilstaan, tusschen een zeker getal personen, die aan beide zyden geschaart stonden, ter afbeelding van Joden en Heidenen. De zangers hier op eenige woorden tot de Joden en Heidenen gesproken hebbende, riepen de Propheten den een na den anderen tot zich, die ieder een Schriftuurplaats, rakende den Messias, opzeiden. Die gene, die de overige personadien verbeeldden, volgden op hunne order. De zangers deden ieder eene vraag; en zongen vervolgens eenige vaarzen op, slaande op de Joden en Heidenen. Na dat men dan het wonder van den brandenden oven hadt vertoont, en Nebukadnezar hadt doen spreken, kwam de Sybille het laatst. Eindelyk zongen alle de Propheten met het gansche choor een lofzang, waar mede deze plegtigheit besloten wierdt. *Du Cange Glossarium Latinitatis.*

Het *Feest der dwazen*, een zeer schandig vreugdefeest, en vol godloosheit, dat de geestelyken, de diakenen en de priesters zelfs op zekeren tydt van Kersdag af tot Drie-koningen toe, en inzonderheit op Nieuwejaarsdag, staande den H. dienst hielden. De brief, welken de leeraars der Theologische faculteit te Parys in den jare 1444 gezonden hebben aan alle prelaten van Vrankryk, om deze verfoeielyke gewoonte te vernietigen, behelst wel uitdrukkelyk, dat de geestelyken en priesters een bisschop of paus verkoren, dien zy den bisschop of paus der zotten noemden; datze vermomt in de kerk kwamen, in potsemakers- en vrouwengewaat; datze in het midden van de kerke en op het choor dansten, onder het zingen van ontuchtige liedekens; datze spyze aten van den hoek des altaars, digt by den priester, die de Misse deedt; datze op de zelve altaren speelden; datze die berookten met den damp van oude huiden, dieze in hunne wierookvaten deden branden, bedryvende velerlei andere godloosheden, voor het Christendom verfoeielyk. *Belet*, leeraar in de Godgeleerdheit te Parys, die geleeft heeft in het jaar 1182, schreef, dat het feest der onderdiakenen, of zotten, door zommigen gehouden wierdt op den dag der besnydenisse, door anderen op den dag van Drie-koningen, of staande de Octaaf. Hy voegt daar by, dat 'er vier dansen na het Kersfeest in de kerke gehouden wierden, namelyk der Leviten of diakenen, der priesteren, van de jongens of klerken, en van de onderdiakenen. *Durand*, bisschop van Mende, hoofdstadt van 't landschap Givaudan, verhaalt, dat de diakenen op Kersdag, onmiddelyk na de Vesper, in de kerken dansten, zingende een voor- en nazang ter eere van S. Stephanus; dat de priesters op den dag van dien heilige eveneens deden

ter eere van St. Jan den Euangeliſt, dat de klerken, of choorjongens, op den dag van St. Jan den Euangeliſt zulks deden ter eere der onnoſelen, en de onderdiakenen op den dag der beſnydenis, of der Drie-koningen, of van de Octaaf der Drie-koningen, en dat het geen de laatſtgemelde op die dagen in de kerken deden het feeſt der onderdiakenen of der zotten genaamt wierdt; ſchoon de naam van het zottenfeeſt ook gegeven wierdt aan alle onordentlyke vreugdebedryven, op wat dagen die gehouden wierden. De vader *Theophilus Rainaud* getuigt, dat 'er op S. Stephanusdag, in de Miſſe van dit verfoeielyk feeſt, gezongen wierdt *een ondicht, of proze van den Eſel*, dat hy gezien hadt in het Rituaal of kerkboek, daar de plegtigheden in bepaalt zyn van een aartsbiſſchoplyke kerk, die hy niet noemt, en dat dit ondicht ook *de proze der zotten* genoemt wierdt. Hy voegt daar by, datze nog een ander hadden, dat ook by de Miſſe gezongen wierdt op den dag van St. Jan den Euangeliſt, *de proſe der oſſen* genaamt. In de kerkvergadering van Baſel wordt gezegt, dat op zommige feeſten van het jaar eenigen, met prieſterlyk gewaadt bekleed, met myter en ſtaf voorzien, den zegen gaven, als waren zy biſſchoppen; dat zommigen zich verkleedden als koningen en hertogen, en anderen zich vermomden om allerlei ſpel als op een toneel te vertonen. Dit feeſt der zotten wierdt niet alleen in de hoofd-of Kathedrale kerken, maar ook in de Kollegiale, die onder geen biſſchop ſtaan, onderhouden, maar zelfs was deze godloosheit doorgedrongen tot de kloosters der monniken en nonnen.

P. du Cange merkt aan, dat dit feeſt in Vrankryk het *feeſt der onderdiakenen* genaamt wierdt; niet om dat die alleen het zelve zouden geviert hebben, maar met toeſpeling op de ontucht der diakenen, die zich aan deze godloosheden onbeſchaamd overgaven, als of men wilde zeggen, *het feeſt der zotte en dronke diakenen*. *Bailet* verhaalt ook, dat 'er zommige kerken waren, in welke eenige biſſchoppen omtrent het einde der maandt December met hunne onderhorige geeſtelyken de mans ledematen van het ſtift zeer gemeenzaam met ballen kaatſten, of met de kloot ſchoten, of met eenig ander ſoort van ſpelen zich vermaakten, zynde zulks in navolging van de Heidenſche Saturnalen, op welke de eigenaars met hunne ſlaven, zonder onderſcheidt van ſtaat, met vreugdemaaltyden en allerlei ſpelen zich vervrolykten. Vervolgens zegt hy, dat deze gewoonte in het bisdom van Reims en andere voorname bisdommen zeer in zwang ging, ſchoon het daar een anderen naam dan het feeſt der zotten droeg, welkers buitenſporigheden verſcheide wanorders veroorzaakten. Hierom hebben ook de pauzen en kerkvergaderingen moeite aangewend om die buitenſporigheden te ſtuiten. Dit blykt uit een brief van *Petrus van Capua*, kardinaal legaat in Vrankryk, geſchreven in den jare 1198, waar in hy Eudes, biſſchop van Parys, beveelt, ten ſpoedigſte dit feeſt in zyn bisdom af te ſchaffen. Deze prelaat deedt in de jaren 1198 en 1199 twee bevelen afkondigen met zeer ſcherp verbodt dezer verfoeielyke ontuchtigheden, het welk door een kerkvergadering, te Parys gehouden in 't jaar 1212, vernieuwt is, zynde voor gemelde vergadering gebleken, dat een dezer dwazen een ſtaf en andere biſſchoplyke verſierſelen gebruikt hadt. Deze godloosheit is ook verboden door een ſynode van Langres in het jaar 1404, door het Concilie van Baſel 1435, door een Synode van Rouaan 1445, in gevolge het oordeel van de univerſiteit van Parys, gegeven in 't jaar 1444, door het Synode van Sens 1528, mitsgaders die van Lyon en Toledo 1566. Dit misbruik hadt nog ſtandt in Engelandt omtrent der jare 1530; want in de ſchriftelyke opneming van de verſierſelen, by de kerk van Jork omtrent dien tydt gevonden, leeſt men ook van een myter en ring voor den biſſchop der kinderen, enz. Velen zyn van gevoelen, dat de Latynen deze gewoonte van de Grieken ontleent hebben; dat ook Anaſtaſius ſchynt te willen in zyne overzetting van het achtſte Concilie, in den jare 869 gehouden. Het zy zo het wil, dat is meer dan waarſchynlyk, dat dit feeſt zynen oorſpronk aan de Heidenſche bygelovigheden ſchuldig is, die zich gewonelyk op den eerſten dag van 't jaar vermomden, zich met hart-en hinde-huiden bekledende, om die beeſten te vertonen, dat van de Chriſtenen zeer kwalyk is nagevolgt: in zo verre, dat de biſſchoppen openbare gebeden, plegtige ommegangen en vaſten op dien tydt hebben ingeſtelt, om deze kwade gewoonte te ſtuiten, gelyk te zien is uit de IV kerkvergadering van Toledo in den jare 633. Lang voorheen hadt vader Auguſtinus in zyne 215 redenvoering *de tempore* (van den tydt) reets bevolen, dat men alle de genen, die aan deze godloosheit deel hadden, zwaar zou kaſtyden, waar op vervolgens alle kerkvergaderingen, pauzen en biſſchoppen hun beſt hebben gedaan tot wering van dit groot kwaadt. *Du Cange Gloſſar. Latin. Thieres traité des jeux.*

Het *feeſt der Onnoſelen* of *Kinderen*. Uit het zo even gezegde blykt, welke buitenſporigheden de klerken of choorjongens daags voor en op het feeſt der Onnoſelen pleegden. *Gabriel Naudé* getuigt in zyn klaagbrief, geſchreven aan den vader *Gaſſendi* in 't jaar 1645, dat het feeſt van den kindermoordt in zommige kloosters van Provence met zulke buitenſporige en afſchuwelyke gebaarden en plegtigheden gehouden wierdt, als naauwlyks by afgodendienaars gebruikelyk waren. Verder verhaalt hy, dat de monniken, prieſters, zelfs de gardiaan, in een zeker klooſter van de Franciſkaner orde te Antibe op *Allerkinderendag* niet eens op het choor kwamen, maar dat de lekebroeders, die met de ſchaal omgaan, of die tuin-en keukenwerk verrechtten, hunne plaatſen in de kerk innamen, en daar op een ganſch vreemde en afſchuwelyke wyze dienſt deden. Zy verkleden zich, zegt hy, op eene wanſchikkelyke wyze met alle de prieſterlyke ſieradien, houden het boek met de verkeerde zyde boven in de handt; hebbende brillen van oranjeappel-ſchillen op hunne neuzen, makende dus eene vertoning, als zulke, die lezen. Zy zingen geen liederen noch Pſalmen, noch een gewone Miſſe, maar mompelen eenige verwarde redenen, barſten daar op uit met een groot geſchreeuw, en maken dus een verſchrikkelyk gedruis, dat iedereen verbaaſt. *G. Naud. lettre a P. Gaſſendi* geſchreven in 't jaar 1645. *Thiers traité des jeux.*

Het *feeſt van de O*, anders genaamt het *feeſt der verwachting van het bevallen der maagdt*, ingeſtelt in de X kerkvergadering van Toledo, in den jare 656 gehouden, onder de regering van Recesvindus, koning van Spanje, ten tyde als Eugenius de III biſſchop was van Toledo. Men hadt daar bevolen, dat het feeſt van Maria Boodſchap en van Chriſtus Menſchwording geviert zou worden acht dagen voor Kersmis, vermits de vyf en twintigſte van Maart, op welken dag dit feeſt zyn beſlag hadt gekregen, gemeenlyk valt in de vaſten, of in een tydt dat de kerk met de Paaſch-of andere diergelyke plegtigheden bezet is. Deze inſtelling is ook door Ildefonſus, Eugenius opvolger, bevestigt, die het ook deedt noemen het *feeſt der verwachting van het bevallen der H. Maagdt*. Nog kreeg het den naam van het *feeſt der*, of *van de O*, om dat men ſtaande de Octaaf in de Veſper een voor-en nazang gebruikte, beginnende met een O, dat een uitdrukſel van verlangen, begeerte en blydſchap is. *Tamayo Salazar Martyrologe d'Eſpagne.*

Het *feeſt van de Papegaai*, of het *feeſt van de ſchietboog*, een gemeen vermaak, dat alle jaren in 't begin van May binnen de ſtadt Montpellier onderhouden wordt. Dit feeſt is door de koningen van Majorca, eertyds heeren van Montpellier, ingeſtelt, om het volk, alvorens het ſchietgeweer en buspoeder bekend waren, in den wapenhandel bezig te houden en te oeffenen. Eene bende boogſchutters, beſtaande uit meer dan twee honderd man, welkers hoofdt altydt een groot heer van die landſtreek was, hebbende onder zich een luitenant, een vaandrager, en andere officieren, verrichtten het geen tot dit feeſt behoorde met deze volgende plegtigheden. Eerſt kwamen twaalf trommelſlagers in 't groen gekleed. Hier op volgden zes hoboos; daar na kwam een groot karel, omhangen met een groenen reimantel, van achteren voorzien van een Cupido van goud-borduurwerk. Deze droeg een houte papegaai op het einde van een ſtok, en was van verſcheide jongelingen omringt, alle in zilvere ſtof gekleed, verbeeldende de liefde, met pyl en boog gewapent. Daar op volgde de koning van het feeſt (zo noemde men den geen, die in 't vorige jaar den prys gewonnen hadt, met het afſchieten van den papegaai). Voor hem gingen eenige trompetten en violen. De koning, geplaatſt tuſſchen den kapitein en luitenant, wierdt gevolgt van de raadsheeren van het feeſt, die van de gemeene boogſchutters niet onderſcheiden waren dan door hunnen rang, hebbende een degen op zyde en een pyl in de handt. Ter beſtemder plaatſe gekomen zynde, wierdt de papegaai op een hoge ſtaak opgericht, en de geen, die de zelve of des zelfs laatſte brok van boven neer ſchoot, wierdt koning van het nieuwe feeſt. Deze koning wierdt daar op in triumph geleid naar de zaal van het ſtadhuis, daar hy een heerlyke maaltydt gaf. *Memoires tu Tems.*

FEHRBELLIN, of FEERBELLIN, eene kleine ſtadt aan den Rhyn, in dat gedeelte van de Middelmark, dat Havellandt genaamt wordt, omtrent zes mylen van Berlyn. Daar is ook een overvaart naar Priegnitz, alwaar Frederik Wilhelm, keurvorſt van Brandenburg, den 18 Juny 1675 een grote overwinning op de Zweden bevocht.

FEIRDIGUM. Zie FEYRDIGUM.

FEITH, of FEITHIUS, (EVERHARD) geboren in de XVI eeuwe te Elburg in Gelderlandt. Na zich eenige jaren in de wysgeerte geoeffent te hebben gaf hy zich geheel over aan de beſchaafde wetenſchappen, en vorderde daar in ongemeen. De Griekſche, en zelfs de Hebreeuſche tale was hy in den grondt machtig, waarom hem de hoogleeraren der hogeſchole, die de Franſche Proteſtanten te Bearn hadden, met een heerlyk getuigſchrift afvaardigden. In zyn vaderlandt wedergekeert zynde vondt hy daar alles in de uiterſte ellende wegens de Spaanſche wapenen onder Spinola, zo dat hy te rade wierdt zyn vaderlandt weder te verlaten. Hy nam dan zyn verblyf in Vrankryk, en maakte voornamelyk werk van het onderwyzen in de Griekſche tale, verkrygende de achting van de beroemdſte mannen van zynen tydt, byzonder van *Caſaubonus*, *du Puy* en *Thuanus*. Op een zekeren tydt, alleen van een knecht verſelt, naar Rochelle gewandelt zynde, nam hy op des zelfs verzoek zyn verblyf in het huis van een burger; doch is ſedert nimmer te voorſchyn gekomen; zelfs heeft men nooit iets van hem kunnen ontdekken, niettegenſtaande alle onderzoek, door de overigheit gedaan. Het verlies van dezen letterheldt, eerſt in zyn opkomen, wierdt by de geleerde wereldt zeer beklaagt, dewyl hy tot hoger jaren gekomen zekerlyk veel luiſter aan de zelve zou toegebragt hebben. Blyken daar van zyn de werken, die men van hem heeft. In het jaar 1677 is van hem in 't licht gekomen te Leiden een werkje in 12, groot 350 bladzyden, onder den naam van *Antiquitatum Homericarum libri quatuor*, vol van allerlei uitgezochte geleerdheit, en uitgegeven door des ſchryvers naneef, *Hendrik Bruman*, beſtierder der Latynſche ſchole te Zwolle, welk werk in den jare 1726 te Amſterdam herdrukt is. Nog is door hem geſchreven een werk *de Athenienſium Republica*, en nog een ander *de Antiquitatibus Atticis. Bruman Epiſt. dedicat. Antiq. Homer. Bayle Dict. Crit.*

FEKHR-EDDIN, Emir of vorſt der Druſiërs, die den berg Libanon bewonen, uit den huize van *Maan*. Deze naam betekent *de heerlykheit der wet*. Hy was een beminnaar der wetenſchappen, hadt veel neiging tot de ſchilderkunſt, dicht-en zangkunde; was ervaren in den loop der ſterren en verſcheide geheimen der

ſcheikun-

ſcheikunde. Het gezag van dezen vorſt ſtrekte zich uit van den berg Karmel tot aan Tripoli in Syrië en Damascus. Onder voorwendſel van de Arabiers te beteugelen beoorloogde hy de Turken. De Grote Heer, hier van verwittigt, zondt zeſtig galeien om Fekhr-Eddin te vangen en over te voeren: doch deze liet de beſtiering in handen van zynen zone *Ali*, en reiſde naar Maltha; vervolgens naar Napels, Livorne en Florence. Van daar verzondt hem de groothertog naar Rome om paus Paulus den V te begroeten. Uit Rome naar Florence wedergekeert zynde bleef hy daar omtrent vyf jaren, wanneer hem de luſt tot ſtaatsbeſtier naar zyn landt deedt wederkeeren. Daar gekomen zynde hieldt hy 'er zich eenigen tydt onbekend op, doch het bewindt der zaken eindelyk weder ter handt genomen hebbende, vatte hy de wapenen op tegen zyne naburen, die deswegen by de Porte klagtig vielen, en hem zeer bezwaarden. De Grote Heer taſtte hem hier op met kracht van wapenen aan, en voegde hem twee jaren lang grote ſchade toe; waar op hy zich liet overreden, ter zyner verdediging naar Conſtantinopel te trekken, daar zyne ontſchuldigingen te ligt bevonden, en hy in 't jaar 1633, in het zeventigſte jaar van zynen ouderdom, onthalſt wierdt.

FELDBACH, een vrouwenklooſter van de Ciſtercienzer orde, gelegen in het Zwitſerſche landſchap Thurgow, aan de zo genaamde Onder-of Zeller-zee, niet verre van Stekborn, en geſticht in het jaar 1254.

FELDHEIM. Zie FLADENHEIM.

FELDKIRCH. Zie VELDKIRCH.

FELDWIRTH, eene zeer oude abdy van S. Benedictus orde in Vrieſlandt, onder Fivelingo, digt by Damme, en omtrent vierdehalf gemene Duitſche mylen van Groningen gelegen. De overſte van dit klooſter, het welk zeer dikwils by de ſchryvers van Werum vermeld wordt, heeft al in de XII eeuwe den tytel van abt gevoert. De eerſte klooſtervoogdt, te weten *Hatebrandus*, of *Hathebrandus*, is geſtorven in den jare 1198, en in het midden van de klooſterkerk begraven; maar in den jare 1620 wierden zyne gebeenten naar Antwerpen gebragt, en zyne gedachtenis door de Roomſchgezinden geëert op den 30 July. Schoon nu het klooſter al lang is verwoeſt en afgebroken, heeft de plaats echter haren ouden naam behouden, en wordt van hoefpachters bewoont. *Alting Notit. Germ. Inf. P. II, fol.* 53. *Oudheden en Geſtichten van Groningen.*

FELIBIEN, (Andreas) heer van Avaux en Javercy, koninklyke Raadt en geſchichtſchryver, was geboren te Chartres. De eerſte gronden zyner letteroeffeningen in zyne geboorteſtadt gelegt hebbende, vertrok hy, nu veertien jaren oud geworden, naar Parys, om zich in de wetenſchappen en ſtaatszaken te oeffenen, zynde zyne genegenheit tot de letteroeffeningen wel de grootſte. Binnen korten tydt geraakte hy in zo groot een aanzien, dat de marquis van Fontenay-Marevil, voor de twede maal in het jaar 1647 als buitengewoon afgezant naar Rome reizende, hem niet ſlechts onder zyn gevolg medenam, maar zelfs tot geheimſchryver van het gezantſchap aanſtelde. Hier nu hadt en gebruikte hy de gelegenheit, om met de grootſte kunſtenaars gemeenzaam om te gaan. De meeſte vriendſchap echter maakte hy met den vermaarden Pouſſin, die hem de keurlykſte byzonderheden, die de beelden en ſchilderſtukken doorgaans het meeſt verſieren, naauwkeurig aanwees. Uit Italië wedergekeert zynde trouwde hy te Chartres met juffer Margareta le Maire, dochter van des konings advokaat in het provinciaal gerechtshof, en wierdt dus aan de voornaamſte huizen der ſtadt, inzonderheit aan dat van Aligre, uit Chartres geſproten, verzwagert, dat hem ook den weg tot de volgende eerampten gebaant heeft. De alom vermaarde ſtaatsman Colbert, de blyken van zyne ongemene bekwaamheit uit zommige zyner ſtukken gezien hebbende, bevorderde hem tot koninklyken geſchiedſchryver, waar van hem de gunſtbrief behandigt wierdt den 10 Maart des jaars 1666. By het oprichten der koninklyke akademie der bouwkunde wierdt hy in 't jaar 1671 tot der zelver geheimſchryver aangeſtelt. Het opzicht over het koninklyke muntkabinet wierdt hem vervolgens ook opgedragen, en hy was geen der minſte leden in de akademie der opſchriften en gedenkpenningen. De heer Pelletier, het beſtier der geldmiddelen en gemene inkomſten verkrygende na de doodt van gemelden Colbert, droeg Felibien het opzicht over alle bruggen en dyken van het koninkryk van Vrankryk op. Behalven deze bezigheden hadt hy verſcheide jaren de bezorging van het gaſthuis, genoemt *des Quinſe Vingts*, te Parys. Hy is in den ouderdom van 76 jaren geſtorven den 11 Juny des jaars 1695, nalatende vyf kinderen, en daar onder drie zonen en twee dochteren. De oudſte was eerſt deken in de hoofdkerk van Bourges, en wierdt naderhandt generaal vikaris in dat aartsbisdom. De twede is des vaders opvolger geworden als koninklyke geſchiedſchryver en bezorger van des zelfs oude ſeldzaamheden. Men heeft van hem nog eene geſchichtkundige verzameling van de levens en werken der beroemdſte bouwkundigen. De derde was een geeſtelyke van de vergadering van S. Maur, met name *Michiel Felibien.* Zyne oudſte dochter is in het jaar 1698 gehuwt met Joachim de Bruet, ridder, heer van Chasnays, die de laatſte vyf jaren in den oorlog, door de Ryswykſche vrede geëindigt, het bevel gevoert heeft over den adel van Orleans, Chartres en Blois. De jongſte trouwde in het jaar 1709 met Armand de Pré, ridder, heer van Lonarville, die ook in verſcheide veldtochten gedient heeft. De voornaamſte werken van Andreas Felibien zyn: *les Entretiens ſur les vies & ſur les ouvrages des plus excellens peintres anciens & modernes; les Principes de l'architecture, de la ſculpture & de la peinture, avec un Dictionaire des termes propres de ces arts; de l'Origine de la peinture; pluſieurs deſcriptions, ſoit de Verſailles, ſoit des divertiſſements donnez par le Roi, ſoit de tableaux recuillis dans un Volume in* 12; *les conferences de l'academie royale de peinture; la deſcription de l'abbaie de la Trappe; la Relation de ce qui s'eſt paſſé en Eſpagne a la disgrace du comte, duc d'Olivares, traduite de l'Italien; le Chateau de l'ame de St. Thereſe, traduit de l'Eſpagnol; la vie du Pape Pie V, traduite de l'Italien.* enz. *Journal des Savans, Hollandſche druk, van den* 28 *November,* 1695 *bladz.* 695 *enz.*

FELICIANI, (Porphyrius) biſſchop van Foligno, was in achting in het begin der XVII eeuwe. Hy was zeer ervaren in de wysgeerte, wiskunde, rechtsgeleerdheit en de letterkunde. Ongemeen fraai was zyn ſchryfſtyl in de Latynſche en Italiaanſche talen. Een geruimen tydt zich opgehouden hebbende in het huis van den kardinaal Salviati, wierdt hy naderhandt geheimſchryver van paus Paulus den V, die hem vereerde met het bisdom Foligno, daar hy ook den 2 October des jaars 1634 geſtorven is. Men heeft van hem verſcheide verzamelingen van brieven en gedichten. *Joh. Bapt. Lauro de vir. illuſtr. ſui temp. Caſ. Alex. Cent.* 2 *de vir. illuſt. Peruſ. Janus Nicius Erythraus Pin. I. imag. illuſt. cap.* 75. *Louis Jacob Bibl. Cimbr.*

FELICIANUS, een Arriaanſch ketter, heeft geleeft in het begin der V eeuwe. Hy dreef, dat men de verſchillen over den Godsdienſt eerſt aan de reden en dan aan de Schriftuur moeſt beproeven, rechtdraads ſtrydig met het gevoelen van Auguſtinus in zyn boek van de Eenheit der Drieëenheit. *Sanderus her.* 94. *Pratcolus V. Felic.*

FELICIANUS, (Johannes Bernardinus) een Venetiaan, die gebloeit heeft omtrent het jaar 1545, beroemd wegens een groot getal Latynſche vertalingen. Onder anderen is van hem vertaalt de *goude keten van Æcumenicus*, anders genoemt *uitlegging over de Handelingen der Apoſtelen en de Kanonyke Zendbrieven.* Boven dit zyn door hem vertolkt verſcheide werken van *Galenus*, *Paulus Æginus*, en verſcheide andere oude geneesheeren; de boeken van *Ariſtoteles* over de zedelere, met de verklaringen van *Euſtratus*, *Aſpaſius* en *Michiël van Epheze*; de tien boeken van de Hiſtorie der dieren, door den zelven wysgeer: de uitleggingen van *Alexander Aphrodiſius* over het eerſte deel van zyne ontledingen, nevens eene verhandeling van *Porphyrius* over de onthouding van het vleeſch der dieren. Felicianus is zeer wydlopig in zyne vertalingen, vermits hy van den letterlyken zin merendeels afwykende, te minder de eenvoudigheit betracht, zynde nimmer gevordert tot die klaarheit en nettigheit, die in eene getrouwe overzetting vereiſcht wordt. *P. D. Huet de clar. interpret. lib. II. p.* 166. *Voſſius de ſcript Math. Geſnerus Epitom. Baillet Jugement des Savans ſur les trad. Lat.*

FELICIANUS en PRIMUS, twee bloedgetuigen. Volgens hunne beſchrevene handelingen, die evenwel niet zeer echt ſchynen, zoudenze te Rome, ſtaande de vervolging van Maximianus Herculeus, omtrent het jaar 286, of 287, zyn omgekomen. In de martelaarsrolle wordt hun feeſtdag aangetekent op den 9 Juny. *Acta apud Surium. Bollandus. Baillet Vies des Saints.*

FELICISSIMUS, een diaken van Carthago, bekend wegens eene ſcheuringe, door hem in de III eeuw in die kerke aangerecht. Hy kantte zich eerſt in het jaar 248 tegen de verkiezing van Cyprianus; doch hier in niet ſlagende, bediende hy zich van het wyken, waar door Cyprianus genoodzaakt was de vervolgingen zyner vyanden te ontgaan, en ſpande nevens anderen ook met vyf prieſters van zynen aanhang aan, tot verdere verdrukking van Cyprianus. Niets liet hy onbezocht om Cyprianus nevens de rechtzinnigen onderling te verwarren, gebruikende onder anderen daar toe de al te grote gunſt, die deze laatſte aan de zogenoemde *libellatici* en andere afvalligen bewezen hadden. De hier door bedoelde verdeeldheit hem ook niet gelukkende, ſloeg hy tot openbare ſcheuring over, vergaderde die van zynen aanhang buiten de ſtadt op een berg, en deedt in den ban alle de genen, die hem niet wilden volgen. Deze ſcheuring heeft den grondt gelegt tot die der Novatianen en Donatiſten. Vyf prieſters, aan afval ſchuldig, met Privatus zamengeſpannen, ſtelden eenſtemmig in eene Afrikaanſche kerkvergadering Fortunatus aan in plaats van Cyprianus. Feliciſſimus wierdt hier op naar Rome afgezonden om paus Cornelius deze keuze bekend te maken, en der zelver goedkeuring, en het aannemen van Fortunatus tot de gemeenſchap der kerke van Carthago, in plaats van des zelfs wettigen, doch thans verdreven leeraar, te bevorderen. Doch deze bezending hadt den gewenſchten uitſlag niet. Deze ſcheurmaker hieldt ſtaande, dat men alle zondaren zonder eenige voorafgaande boetvaardigheit tot de gemeenſchap der kerke weder moeſt aannemen en toelaten. *Cyprian. Ep.* 38, 39, 40, 55. *&c. Baronius A.C.* 254, 255, 258. *Pearſon in Annal. Cyprian.*

FELICISSIMUS, een ketter, leerling van Priſcillianus, en gedood uit laſt van den verkoren keizer Maximinus. Men kan van hem lezen by *Sulpicius Severus l. II. Hiſtor. ſacr.*

FELICISSIMUS, een belyder des H. Euangeliums binnen Carthago ten tyde van Cyprianus. Hy was een der eerſten, die met Rogatianus, in 't begin der vervolging onder Decius, in de gevangeniſſe geworpen, manmoedig den naam van Jeſus Chriſtus beleedt. Deze twee belyders droeg Cyprianus den laſt op van de wacht over zyne kudde, ſtaande zyne afwezenheit, met de biſſchoppen Caldonius en Herculanius; gevende hen te gelyk volkomen laſt, om Feliciſſimus (waar van even voorhenen gemeld is) in den kerkelyken ban te doen. Hun feeſt wordt in het Roomſche Martelaarsboek op den 26 October geſtelt, en zy met den naam en de hoedanigheit van bloedgetuigen vereërt. *Cyprian. Ep.* 38, 81. *Baillet vies des Saints.*

S. FELICISSIMUS, nevens S. *Agapetus*, twee bloedgetuigen, gemeenlyk gevoegt by S. Sixtus en Quartus; ſchoon het onzeker is, of zy wel tot den zelven tydt en plaats behoren. Men gewaagt van hen in de Martelaarsboeken op den 6 Auguſty.

FELICITAS, eene godin by de Romeinen, tot welker eer Lucullus een tempel deedt bouwen. Julius Cesar begon ook een voor haar te stichten, doch de zelve is eerst door Lepidus voltrokken. Zy wierdt verbeeld als een eerbare vrouw, gezeten op een troon, hebbende een vredestaf in de eene, en den hoorn des overvloeds in de andere handt, gelyk uit eenige oude gedenkpenningen kenbaar is. *Dio l. XLIV. August. l. IV. de Civit. Dei c.*18. *Ripa Iconol. Giraldus Synt. I.*

S. FELICITAS, eene moeder en eene martelaresse met zeven kinderen, onder de regering van Marcus Aurelius Antoninus, binnen Rome ter doodt gebragt. Zy met hare zeven zonen voor de vierschaar van Publius, schout van Rome, gesleept, en daar ondervraagt zynde, gelyk ook hare kinderen, de een na den anderen, beleden alle edelmoedig den naam van Jesus Christus in het openbaar. Hun antwoordt aan den keizer overgebragt zynde, gaf deze hen aan de rechters over, die alle de kinderen met byzondere doodstraffen om het leven lieten brengen, wordende de moeder onthalst. De namen der zeven kinderen waren: *Januarius*, *Felix*, *Philippus*, *Silanus*, *Alexander*, *Vitalis* en *Martialis*. Hun feestdag wordt in de Roomsche kerk gehouden den 10 July. *Acta S Felicit. apud Surium. Pere Ruinart Acta Mart. Sincera. Greg. magn. Hom.* 3 *super Euangelia. Petrus Chrysologus Serm.* 134. *Tillemont Mem. Eccles. Tom. II. Baillet Vies des Saints*

FELIN, of WELIN, in het Latyn *Felinum*, eene stadt van Lyflandt, in het gebiedt Jerven, aan de rivier *Felin*, toebehorende aan Zweden. Daar is een goed kasteel, in het welke *Wilhelm van Furstenburg*, grootmeester der Duitsche orde, in zyn hogen ouderdom zich ophieldt, doch in het jaar 1560 door zyn eigen volk in handen der Russen overgelevert wierdt. *Zeiler. Descr. Suec.*

FELINUS SANDEUS, of SANDERUS, een rechtsgeleerde van Ferrara, namaals bediende van de pausselyke Rota onder Alexander den VI. Zommige schryvers willen, dat hy bisschop van Luques geweest is. Hy heeft geleeft in den aanvang der XVI eeuwe, en is van hem aan den zelven paus geschreven eene beknopte geschiedenis van *Alphonsus*, koning van Arragon. Eigentlyk is dat werk niet anders dan eene verzameling van verscheide stukken, of mengelvaarzen van *Ottho van Freysingen*, *Antoninus*, *Pius* den *II*, *Blondus*, *Poggus van Florence*, *Platina*, en anderen. Zy zyn in 't licht gebragt door *Marquardus Freyerus*. *Bellarmin. de script. Eccles. Simler. Bibl. Gesner. Vossius de hist. Lat.*

FELISIUS. Zie CATS. (Matthias)

Roomsche pauzen.

FELIX de I, paus van Rome, was een geboren Romein, zoon van Constantius, en in den jare 270 opvolger van Dionysius. Volgens Eusebius heeft hy den pausselyken stoel bekleed vyf jaren; maar volgens eene oude lyst, opgegeven van den vader Mabillon, vier jaren, een maandt en tien dagen. Naar het bericht van eene andere diergelyke lyst heeft zyne regering slechts geduurt drie jaren, een maandt en vyf en twintig dagen. Doch Bucherius brengt het tot vyf jaren, elf maanden en vyf en twintig dagen. Naar zommiger gevoelen is hy als een bloedgetuige gestorven den 30 May des jaars 275. Doch volgens het gemeenste gevoelen viel zyne doodt voor den 30 December des jaars 274. Tegen de ketteryen van *Sabellius* en *Paulus Samosatenus* heeft hy een brief geschreven aan *Maximus van Alexandrië*, zynde de zelve in de kerkvergaderingen van Chalcedonië en Ephezen gelezen. Deze brief, in gemelde kerkvergaderingen aangehaalt onder den naam van *Felix*, wordt van zommigen aan *Felix* den II toegeschreven, om dat ze in de kerkvergadering van Ephezen geplaatst wordt achter den brief van paus Julius. Indien deze brief waarlyk is gezonden aan Maximus, bisschop van Alexandrië, die dezen stoel na den tydt van Felix den I bekleed heeft, dan moet ze zeker van dien paus zyn: hierom plaatst Vincent de Cerins waarschynlyk in het optellen der getuigenissen, door de kerkvergadering van Ephezen tot staving der rechtzinnige lere aangehaalt, den brief van *Felix* voor dien van *Julius*. Het is echter niet geheel onzeker, of beide deze brieven echt zyn. De overige brieven, die men Felix den I toeschryft, als aan den bisschop *Paternus*, de twede aan de geestelyken van Gaule, en de derde aan den bisschop *Benignus*, zyn buiten alle bedenken verziert. Staande zyn pausschap heeft hy eene kerk gebouwt, en tweemaal vergadering der ordens gehouden. *Eufeb. l. VII. hist. Eccles. c.* 26. *Anastas. de Rom. Pontif.* Baronius ad annum 272 & 275. *Lud. Jacobi Bibl. Pontif.* *

FELIX de II, aartsdiaken van de kerke van Rome, wierdt, staande de ballingschap van paus Liberius in 't jaar 355 (anderen zeggen in 't jaar 356, of 357) op den stoel gedrongen. Hy hadt nevens andere geestelyken van de Roomsche kerke een eedt gedaan niemandt als Roomsch bisschop, staande het leven van Liberius, te zullen erkennen. Niettemin deedt hem Constans tot bisschop wyden door Epictetus, bisschop van Centumcelle. Hieronymus zegt, dat Acacius ook deel in deze wyding gehad heeft, en beschuldigt hem van Arrianery, niet minder dan Socrates. Theodoretus en Rufinus getuigen daarentegen, dat hy een Arriaan was in de gemeenschap, maar niet in de lere. Hoe het zy, de ouden zyn 't eens, dat zyne ordening niet wettig geweest is. Athanasius zegt in zyn brief aan de afgelegenen, dat hy geordent is in het paleis, zonder toestemming des volks, en zonder verkiezing van de geestelyken, en wel door Epictetus, in de tegenwoordigheit van drie gesnedenen, en zo vele bisschoppen, die veel eer de gedaante van verspieders dan van bisschoppen hadden; dat het volk hem boven dien niet in de kerk heeft willen dulden, noch het H. Nachtmaal met hem houden. Dit zelve bevestigen ook *Marcellinus* en *Faustinus* in hun verzoekschrift aan de keizers Valentinianus, Theodosius en Arcadius. *Optatus* en *Augustinus* stellen Felix ook geenzins op de lyst der pauzen, en *Hieronymus* houdt hem voor een opgeworpen en onwettigen paus. Liberius dan eindelyk wedergekeert, wierdt alleen voor wettig Roomsch bisschop erkent. Het is gevolglyk verkeerd, dat zommige nieuwe schryvers dezen Felix op de rolle der pauzen stellen, zynde veel minder onder het getal der bloedgetuigen te rekenen. Ten tyde der verbetering van het Roomsche martelaarsboek onder Gregorius den XIII gaf Baronius een onderzoekschrift uit, om te bewyzen, dat Felix noch voor een heiligen, noch voor een bloedgetuige gehouden kan worden. De kardinaal Santorio daarentegen nam de verdediging van Felix ter handt. Vervolgens zou echter zyn naam uit de lyst der bloedgetuigen zyn weggenomen, ten ware men ter zelver tydt onder een altaar der kerke van S. Cosmas en Damianus binnen Rome ontdekt hadt een marmere lykbus, in welke aan de eene zyde gevonden wierden de overblyfselen van de H. bloedgetuigen *Marcus*, *Marcellinus* en *Tranquillinus*, en aan de andere zyde een lyk, met het opschrift: *Het ligchaam van den H. Felix, paus en bloedgetuige, door Constantius veroordeelt.* Baronius, die deze zaak verhaalt, geeft daar op ten antwoordt, dat dit getuigenis mogelyk van eenig gewigt zou zyn, indien het niet rechtdraads aanliep tegen het geen alle de ouden van Felix getuigt hebben, of indien men de geschiedenis van zyn gewaand martelaarschap kon staande houden; want men onderstelt daar, dat Felix onthalst is op 't bevel van den keizer Constantius, door hem in den ban gedaan, daar het zeker is, dat Felix Constantius overleeft heeft, en deze laatste nimmer van hem in den ban gedaan is, dat kennelyk de valschheit van het gemelde opschrift, in de kerke van Cosmas en Damianus gevonden, ontdekt. Met voorbygaan dan van deze en diergelyke verdichtselen is het getuigenis van Marcellinus en Faustinus het zekerste, die bevestigen, dat Constantius, te Rome gekomen twee jaren na de inwyding van Felix, van het volk aangezocht wierdt om Liberius, wiens te rug komst door den keizer vergunt wierdt: dat daar op Liberius in het jaar 357, het derde van zyne ballingschap, wêergekeert, door het volk met blydschap ontfangen wierdt, en Felix daarentegen uit de stadt verdreven; dat Felix echter zich weder nederzette in het paleis van Julius, doch van daar ten twedemaal schandelyk verdreven, en acht jaren daar na, te weten in 't jaar 375 den 22 November, gestorven is, staande het burgermeesterschap van Valentinianus en Valens. Theodoretus verhaalt insgelyks, dat Constantius te Rome aangekomen zynde, door de Romeinsche vrouwen verzocht wierdt om de te rug komst van Liberius, het geen de keizer, door hare bede bewogen, hadt toegestaan. Hy voegt daar by, dat Constantius last gegeven hadt, dat Liberius en Felix beide de kerk van Rome bestieren, en dat ieder van hen aan het hoofdt van zyn aanhang blyven zou: maar dat het volk op dit openbaar afgekondigt bevel eenstemmig geroepen hadt, daar is maar een Godt, een Christus, en maar een bisschop; dat Liberius eindelyk te Rome gekomen zynde, Felix zich naar een andere stadt, of naar een van zyne landen, begeven hadt, gelyk ook in de oude lyste der pauzen en by *Philostorgus* aangetekent is. *Athanasii Ep. ad Solitarios. Præfatio Marcellini & Faustini ad libellum precum. Rufin. l. XXII. c.* 2. *Hieron. de Viris illustr. & in Chronico. Socrates lib. II histor. Sozomenus lib. IV. c.* 11. *Theodoretus l. II. c.* 17 *Philostorgus l. IV. c.* 3. *Baronius. Gretserus. Bellarmin. de Rom. Pontif. l. IV. c.* 9. *le Cardinal du Perron dans sa response au Roi de la grande Bretagne Gothofredi Chronolog. Codic. Theodosiani, & Not. in legem* 14 *lib. XVI. Herman. Tillemont Memoires pour l'histoire Eccles. Mombricius & les actes des Martyrs. du Pin Biblioth. antique Eccles. Secul. IV. Baillet vies des Saints.* De brieven, die men dezen paus toeschryft onder den naam van Felix den II, zyn verdicht.

FELIX de III, een Romein, zoon van Felix, overgrootvader van Gregorius den Groten, wierdt tot opvolger van Simplicius verkoren den 13 February, maar volgens anderen den 8 Maart des jaars 483. Het eerste, dat na zyne verheffinge van hem gedaan wierdt, was het verwerpen van het ontwerp der vereeniging, door keizer Zeno in 't licht gebragt, en het afkondigen van den ban tegen alle de genen, die ze zouden aannemen. Te Rome beriep hy eene kerkvergadering over het verzoek van Johannes Talaida, die zyne geweldige uitstoting, en de herstelling van Petrus Mongus afkeurde. Deze laatste, aan kettery schuldig, wierdt nevens Petrus den Vulder, ook een ketter zynde, veroordeelt. Felix onderstondt ook door aangename brieven en aanhouden zyner afgezanten Acacius van Constantinopel te winnen; doch te vergeefsch, zo dat hy hem in eene kerkvergadering, gehouden binnen Rome in het jaar 484, in den ban deedt. Acacius deedt in weêrwraak des pauzen naam uit alle de kerkelyke verzamelingen uitschrappen, en vervolgde de Latynsche geestelyken. Platina bericht, dat ter ooren gekomen zynde van Felix, hoe beide Acacius en Petrus Mongus, van hunne doling afstaande, boete gedaan hadden, hy daar op twee bisschoppen, Messenius en Vitalis, afgezonden heeft, om de waarheit van hunne boetvaardigheit en omkeering te onderzoeken, en hen naar bevinding van zaken te ontslaan en vry te spreken. Doch deze lieten zich met geschenken te Heraclea omkopen, en zyn deswegen door Felix in eene gehoude vergadering met den ban geslagen, als schuldig aan Simonie. Messenius echter in het vervolg schuldt bekent, en een bepaalden tydt tot bewys van oprechte boetvaardigheit verzocht hebbende, wierdt hem zulks toegestaan. *Felix* heeft boven dit nog eene kerkvergadering gehouden in 't jaar 487 tot wedervereeniging der genen, die zich door de Arianen, staande de vervolging der Vandalen in Afrika, hadden doen herdopen, en schreef een kerkelyken brief over dat zelve onderwerp aan de geestelyken van dat landschap. Na dat hy de kerk den tydt van negen jaren min twaalf dagen met allen yver, kracht en Godvrucht, die van een paus verwacht konden worden, bestiert hadt, is hy eindelyk den 25 February, en volgens anderen den 30 January des jaars 492 over-

overleden. Men vindt van hem acht brieven in de verzameling der kerkvergaderingen. *Gregor. homil.* 38. *in Evangel. & lib. IV. Dial. cap.* 16. *Platina. Ciaconius. Baronius a. Ch.* 483, 484, 485, 492. *in Martyr.* 25 *February. Cave hist. lit.*

FELIX de IV, een zoon van Castorius, geboren in de stadt Benevento, en tot paus verheven den 24 Augusty des jaars 526, in de plaats van Johannes den I, in de gevangenis gestorven, en na dat de stoel 58 dagen hadt opengestaan. Zyne verkiezing wierdt eerder door 't gezag van Theodorik dan door vrye stemminge doorgedrongen. Niettemin bestierde hy de kerk met zeer veel yver, en gaf in alle gevallen blyken van zyne geleerdheit en godvrucht, 't geen inzonderheit blykt uit zyne klagten aan koning Athalarik wegens de vervolging der Gotthen, die zo veel te weeg bragt, dat de vorst een bevel liet uitgaan tot behoudenis der kerkelyke vryheit. Hy is na eene regering van vier jaren, twee maanden en achttien dagen gestorven den 12 October des jaars 530. Daar zyn van hem drie brieven in het vierde deel der kerkelyke vergaderingen. De eerste is aan alle de bisschoppen; de twede aan *Sabinus*; de derde aan *Cesarius* van Arles; doch de twee eerste zyn niet echt. *Platina. Gennada de script. Eccles. c.* 86. *Genebrard. l. III. Chron. Baron. an.* 526 en 530. *du Chesne vit. Pont. Cave hist. lit.*

FELIX de V. Zie AMADEUS de VIII, hertog van Savoie.

MARTELAREN, GEESTELYKEN, EN ANDERE VERMAARDE MANNEN VAN DEZEN NAME.

FELIX en ADAUCTUS, twee bloedgetuigen te Rome staande de vervolging van Diocletianus. In het gemeen wordt van dezen getuigt, dat Felix een priester geweest, en na een edelmoedige belydenis van Jesus Christus ter doodt gedoemt is; dat hy onder het heenleiden naar de strafplaats ontmoet wierdt door een Christen, wiens naam onbekend was, die opentlyk getuigt hebbende het zelve geloof te belyden, ook met hem om die belydenis is omgebragt; waarom hy *Adauctus*, als *een toegevoegde* aan Felix, zou genaamt zyn. De handeling, waar op dit getuigenis voornamentlyk rust, is oogenschynelyk van lateren tydt. De gedachtenis dezer heiligen is echter in de rolle der martelaars bepaalt tot den 30 Augusty. Zommigen houden hen voor bloedgetuigen van Afrika. *Acta apud Surium. Fronton. Calendrier Romain. Baillet vies des Saints op den* 30 *Augusty*.

FELIX, een bloedgetuige uit Afrika. Hy was bisschop van Tibusa, een wingewest der Romeinen, en wierdt in hechtenis genomen den 24 February des jaars 303, wanneer het bevel van Diocletianus in Afrika wierdt afgekondigt. Magnilianus, der stads hoofdschout, belast met de uitvoering van het keizerlyk bevel, deedt den priester Januarius nevens twee voorlezers, met name Fortunatus en Septimianus, in hechtenis nemen, hen afeischende de heilige boeken, met oogmerk de zelve te verbranden. De priester Januarius gaf ten antwoordt, dat ze onder den bisschop waren berustende. Magnilianus deedt hier op de H. boeken van den bisschop opeischen om verbrand te worden. Felix de zelve weigerende over te geven, zondt Magnilianus wederom derwaarts, en deedt hem aanzeggen, hy zou wel overwegen, wat hem in deze omstandigheden te doen stondt. Felix na verloop van drie dagen weder ontboden zynde, en standvastig weigerende de overgave der boeken van de H. Schrift, zondt hem Magnilianus tot den voorburgermeester van Carthago, die niet meer dan Magnilianus op Felix kunnende winnen, hem, volgens het gemeen getuigenis, naar Italië zondt. Hier aangeland zynde wierdt hy te Napels voor den opperlandrechter ondervraagt, en na herhaalde betuiging dat hy de H. boeken nimmer zou overleveren, schoonze in zyne macht waren, ter doodt gedoemt. Zyne gedachtenis wordt geviert op den 30 Augusty. *Acta apud Surium. Ruinart Acta sincera. de Tillemont memoires Ecclesiastiques. Fleuri histoire de l'Eglise. Baillet vies des Saints.*

FELIX en NABOR, twee bloedgetuigen in het Milanees ten tyde van Maximilianus Hercules in den jare 304. Dit is al wat men van hen weet, vermits de beschryving van hunne marteldoodt niet geloofwaardig is. De eerbewyzing, die men hen ter nagedachtenis toebrengt, is reets bepaald ten tyde van Ambrosius wanneer 'er reets te Milanen een kerk onder hunnen naam gesticht is. De martelaarsboeken gewagen van hen op den 12 van July. *Paulinus in vit. Ambros. num.* 6. *Acta apud Mombricium. Bollandus.*

S. FELIX was in de III eeuw priester te Nola in Champanje, daar hy ook geboren is uit een vader, genaamt Hermias, afkomstig van Syrië, die als een krygsoverste zich in den dienst der Romeinen wel gekweten hebbende, eindelyk in Italië zyn verblyf genomen hadt. Felix van jongs op ten dienste van Jesus Christus opgevoed, wierdt een voorlezer, en vervolgens tot priester geordent door Maximus, bisschop van Nola, dien hy in alle delen zyner bediening ondersteunde. Staande de vervolging van Decius of Valerianus wierdt de bisschop van Nola genoodzaakt de stadt te ruimen. Felix, die daar gebleven was, wierdt voor de stads overheit gebragt, gegeesselt, met ketenen beladen, en in de gevangenis geworpen. Hier van verhaalt men, dat een engel hem uit de banden verloste, op dat hy zynen bisschop zou kunnen helpen, die in het gebergte in eene krankheit gevallen was, en dien hy in den uitersten noodt en buiten kennis zou gevonden hebben in een veldt vol van doornen en braamstruiken. Felix, door een byzonderlyke schikkinge Gods in het midden dier struiken eenige druiven gevonden hebbende, plukte daar van een bosch en drukte des zelfs zap in den mondt des bisschops, die daar door weder tot zich zelve kwam. Felix droeg hem vervolgens op zyne schouderen tot binnen de stadt Nola, daar hy een wyle tyds verborgen geweest zynde weder te voorschyn kwam, en de gelovigen begon te versterken, hebbende de afgodendienaars geenzins het vermogen zich van hem te ontdoen; want hy behieldt en verburg zich in een regenbak, tot den tydt toe dat de kerk wederom rust kreeg. Toen kwam hy weder te voorschyn, en kweet zich in alle de stukken van zyne bediening. Na de doodt van Maximus wilde men Felix in zyn plaats verkiezen tot bisschop van Nola, doch hy bleef zulks weigeren, en door zyn toedoen Quintus verkoren zynde tot die waardigheit, bragt hy het overige zyner dagen in vrede door, welgenoegt met zyne geringe bezitting, en zelfs bearbeidende een stuk lands, het geen hy gehuurt hadt om op een eerlyke wyze te kunnen bestaan. Het juiste jaar van zyne doodt is onbekend. Zommigen stellen het weinig tyds voor de doodt van Diocletianus: zommigen in het jaar 256, en anderen in den jare 266. Men schryft aan Felix vele wonderwerken toe, die by zyn graf gebeurt, en door S. Paulus, Augustinus, Sulpicius Severus en paus Damasus bevestigt zouden zyn. Hy wordt te Nola nog zonderling geëert, dat ook uit Italië tot in Afrika is doorgedrongen. Zyn feestdag wierdt ten tyde van paus Gelasius te Rome en Nola gehouden op den 14 January. *Paulinus Carmin.* 20. *Nat. de Sancto Felice. S. August. de cura pro mortuis ep.* 78 & 137. *Sulpic. Sever. Epist.* 9. *ad Severum. Greg. Turon. de gloria Martyr. Tillemont tom. IV. Memor. Eccles.*

S. FELIX, een bloedgetuige van Sutri in Toskane, zynde omgekomen omtrent het jaar 275 onder de vervolging van Aurelianus. Men leest in de handelingen van deze bloedgetuige dit byzondere, dat Turcius, door den keizer ter uitvoering zyner bevelen afgezonden, Felix voor zyne vierschaar ontboden hebbende, en hem tot de verzaking zyns geloofs niet kunnende bewegen, eindelyk hem zo lang met stenen in het gezicht hadt doen slaan, tot dat hy den geest gaf. Zyne doodt wordt in de rolle der bloedgetuigen aangetekent op den 23 July. *Acta apud Surium. Baillet vies des Saints.*

S. FELIX, bisschop van Nantes in de IV eeuwe. Hy was gesproten uit een der oudste en edelste geslachten van Guienne of Gascogne, en geboren te Bourges in den jare 513, twee jaren na het burgermeesterschap van zyn grootvader, onderstelt zynde, dat hy een kleinzoon geweest is van Felix, die in den jare 511 burgermeester was met Secundinus. Tot priester geordend in het jaar 540, wierdt hy bisschop verkoren in plaats van Eumelius, die gestorven was in den jare 550. De stadt Nantes was ter zelver tydt onder de heerschappy van Conan, die reets drie zyner broederen omgebragt, en de doodt van den vierden beraamt hadt, die Maclianus genaamt, door Felix uit dat gevaar gered wierdt. Deze bisschop was in het jaar 557 een lidt van de derde kerkvergadering te Parys gehouden, en arbeidde by zyne te rug komst met alle aanhoudentheit, om een hervorming, ingevolge de instellingen der gemelde kerkvergadering, te bevorderen. Koning Clotarius die stadt in het jaar 560 bemachtigt hebbende, droeg der zelver bestiering op aan den bisschop, die de zelve na de doodt van Clotarius, het volgende jaar ingevallen, wel haast verliet, en zich eenig tot zyne bisschoppelyke bediening schikte. In het jaar 566 verscheen hy in een kerkvergadering te Tours, en deedt de daar gemaakte schikkingen door zyn gehele bisdom naauwkeurig gehoorzamen en uitvoeren. De grote kerk, door zyn voorzaat aangelegt, is ook van hem geheel voltooit en ingewyd in 't jaar 568. In het jaar 573 op de vierde kerkvergadering te Parys verschenen, kreeg hy eenig geschil met den aartsbisschop van Tours. In zyn bisdom te rug gekeert, bragt hy zyn volk grote hulpe toe door de verlossing der genen, die door de Neder-Bretanjers gevangen gehouden wierden, mitsgaders door de herstelling der vrede in zyn gehele landt. In een zware ziekte gevallen liet hy zyne gedachten gaan, om zyn neef, een Burgundiër, tot zyn opvolger te doen verkiezen. Doch Gregorius, aartsbisschop van Tours, zulks onregelmatig verklarende, wilde hem niet ordenen. Deze Felix is eindelyk gestorven in het jaar 584. In de nieuwe martelaarsboeken wordt zyne gedachtenis geplaatst op den 7 July. *Greg. Turon. lib. IV. hist. cap.* 4. *lib. V. cap.* 5. & 49. *lib. VI. cap.* 15. *Fortunat. l. III. Carm.* 4. *Le Cointe Annal.*

FELIX, een priester. Hy was door Irenæus afgezonden nevens de diakenen Fortunatus en Achilleus, om het Euangelium te verkondigen te Valencië, eene stadt in de Narbonneesche provincie. Men houdt daar voor, dat zy daar vele bekeert hebbende, eindelyk de marteldoodt hebben ondergegaan in het jaar van Christus 211, op uitdrukkelyken last van Cornelius, die omtrent het einde der regering van keizer Severus het ampt van rechter te Valencië bekleedde. De handelingen dezer bloedgetuigen zyn van een later pen, en daarom van weinig gezag. Hun feest is in de martelaarsrollen van Hieronymus en zyne navolgers aangetekent op den 23 April. *Baillet vies des Saints in de maandt April.*

FELIX van Girona, een bloedgetuige. Men zegt, dat deze Felix, in Afrika geboren, ten tyde der vervolging van Diocletianus en Maximianus, met Cucuphat naar Vrankryk gevlucht, vervolgens te Barcelona gekomen, en van daar naar Girona getrokken is, alwaar hy als een bloedgetuige zou geleden hebben. *Acta sancti Cucuphatis apud Surium c.* 92. *Prudent.* περὶ ϛεφάνων, *Hymn.* 4. In de martelaarsboeken wordt zyne gedachtenis geplaatst en bepaalt tot den 1 van Oogstmaandt. *Baillet Vies des Saints.*

FELIX, bisschop van Treves, heeft geleeft in het einde der IV eeuwe. Hy wierdt omtrent het jaar 386 door de Italiaansche bisschoppen tot die waardigheit verkoren, dat is te zeggen door den aanhang van Ithacus, bisschop van Ottobona in Spanje, van wiens gemeenschap de andere bisschoppen, als vervolgers van de doodt der Priscillianisten, uitgesloten waren. Ithacus is in een vergadering, door Ambrosius te Milanen beroepen, afgezet, en Felix bleef van de gemeenschap der algemene bisschoppen uitgesloten,

als geordent zynde door een ſcheurmaker. Dit vonnis beveſtigt zynde in eene vergadering, gehouden te Turin in 't jaar 398, deedt *Felix* van zyn biſdom geheel en al afſtandt, en zich in een klooſter, dat hy digt by Treves geſticht hadt, begeven hebbende, is hy kort daar na overleden. Schoon hy ingewikkelt was in een aanhang, met welken de beste biſſchoppen van dien tydt geen gemeenſchap wilden oeffenen, zo heeft men echter niet verzuimt hem te ſtellen onder de heiligen op den 20 van Maart. *Sulpicius Severus in zyne geſchiedenisſe van de kerkvergaderingen van Milane en Turin. Memoire de ſa vie dans Bollandus. Baillet vies des Saints au mois de Mars.*

FELIX, biſſchop van Urgel, een Spaanſche ſtadt aan het Pyreneeſche gebergte, hieldt nauwe vriendſchap met Elipandus, biſſchop van Toledo, en vernieuwden deze twee omtrent het einde der VIII eeuw de dwalingen van Neſtorius, wordende deze kettery naar den naam van *Felix* genaamt. Zy hielden ſtaande, dat Jeſus Chriſtus naar zyne menſchelyke natuur Gods Zoon niet anders zyn kon dan door aanneming; zo dat hy *Gods aangenomen Zoon* in dien opzichte genaamt moeſt worden. Jonas, biſſchop van Orleans, merkt aan in zyne voorreden voor het werk, door hem opgedragen aan keizer Karel den Kalen tegen Claudius van Turin, dat Elipandus zich veel moeite gaf zyne gevoelens in te boezemen aan de inwoners van Gallicie en Aſturië; waar toe Felix zyn beſt deedt by de Franſchen en Duitſchers, onder welke hy ſteets reiſde, doch dat hy ſlechts zommigen uit Languedok heeft overgehaalt. In eene kerkvergadering te Aken wierdt Felix genoodzaakt zyne gevoelens te herroepen, gelyk ook de zelve in eene kerkvergadering, gehouden te Regensburg in 't jaar 792, reets zyn veroordeelt. Karel de Grote zondt hem vervolgens naar Rome, daar hy zyne dwalingen voor paus Adrianus den I afzwoer. Maar op nieuw tot wangevoelens vervallen, is hy veroordeelt in eene kerkvergadering te Frankfort in het jaar 794. Boven dit is zyne dwaling nogmaals gedoemt in eene kerkvergadering, te Rome onder Leo den III gehouden in den jare 799, en is Felix bevolen door Karel den Groten naar Aix la-Chapelle te gaan tot eene zamenſpraak met eenige biſſchoppen. Hier gekomen zynde ſtelde hy zyne zwarigheden voor, en door Alcuinus wederlegt en overtuigt, verliet hy vrywillig zyne vorige gedachten, en ſtelde een rechtzinnige belydenis op, die ook nog voorhanden is, wordende hier in van de by hem zynde leerlingen gevolgt. *Sigebertus ad an.* 793. *Baronius ad an.* 792 *ſeq. Sanderus hæreſ.* 131. *Petrus de Marca in Marc. Hiſp. Nat. Alexand. hiſt. Eccleſ. N. T. ſec. VIII. c.* 2. *art.* 3. *du Pin Biblioth. des Auth. Eccleſ. ſec. VIII.*

FELIX, een der patriarchen van de orde der Drievuldigheit en het verloſſen der Chriſten ſlaven, bygenaamt *Valeſius*. Zommigen geven voor, dat hy een Franſchman van geboorte is geweeſt, ſchoon de ſchryvers van die natie van hem niet melden: zo dat het waarſchynlyker voorkomt, dat hy afkomſtig is uit het landſchap Valois in Iſle de France, en dat dit gelegenheit tot zynen naam Valeſius heeft gegeven. Alle werelds voordeel en pracht verſmadende leefde hy zeer eenzaam in de woeſtyne van Cerfroi, of het biſdom van Meaux, daar hy ten medegeſel hadt *Johannes de Matha*, die nevens hem tot patriarch van de orde der Drievuldigheit en het verloſſen der gevangenen gemaakt, en door paus Innocentius den III beveſtigt is.

FELIX, een Engelſch Benedictyner monnik. Hy was een redenaar en dichter, en heeft geleeft in de VIII eeuwe, omtrent het jaar 730. Onder verſcheide tamelyk goede werken van zyn maakſel vindt men een levensbeſchryving van *Guthlacus Regeus*, en eene geſchichtbeſchryving van de abten van *Cronlandt*, enz. *Balæus Leland. Pitſeus de ſcript. Angl.*

FELIX, voorburgermeeſter en landvoogdt van Judea in de eerſte eeuwe. Hy was een broeder van Pallas en uit de ſlaverny vrygelaten door Claudius. Voordeel by de loomgeeſtigheit zynes meeſters doende, misbruikte hy echter zyn eigen geluk op eene ongewone wyze. Zo haaſt Felix omtrent het jaar 53 in Judea kwam, gevoelde hy een ongemeene drift omtrent Druſilla, dochter van Agrippa den ouden, zuſter van Agrippa den jongen, en vrouw van Aziza, of Azotus, onderkoning der Emiſſeniërs. Hy bragt het door liefkozeryen, beloften, en met hulp van een zeker man, met name Simon, zo verre, dat hy Druſilla overhaalde van hem te trouwen. De Apoſtel Paulus, voor zyn rechterſtoel ſprekende, onderhieldt hem, niet zonder zyn uiterſte verſchrikking, aangaande de kuiſchheit en het laatſte oordeel. Tacitus getuigt van dezen Felix, dat hy zich het hoogſte gezag over Judea aanmatigende, door vele ſtrengheden en ſchandelyke bedryven zyne regering onverdragelyk gemaakt, den aangeboren drift van zyn ſlaafachtig gemoedt ontdekt, en eindelyk veroorzaakt heeft, dat de keizer Nero, de opvolger van Claudius, Porcius Feſtus in zyn plaats derwaarts zondt. *Handelingen der Apoſtelen k. XXIV. Joſeph. Oudh. XX,* 5, 6. *Tacit. Hiſt. l. XII. Jaarb. c.* 14.

FELIX. Daar zyn verſcheide bedienden der eerſte Chriſten keizers van dien naam geweeſt, en waar van in het *Codex Theodoſianus* gemeld wordt; te weten een onder Konſtantyn den Groten; een onder Julianus en Valens; een onder Theodoſius den Groten en zyne zonen, en mogelyk nog meer anderen, dewyl ze in zo groot eene menigte niet wel te onderſcheiden zyn. *Jacob. Gothofred. Proſopograph. Codicis Theodoſiani.*

FELIX *à Cantalicio*, een geleerd Italiaan in de XVI eeuwe, wierdt door paus Alexander den VI tot leermeeſter van zynen neve aangeſtelt. De zelve vervolgens kardinaal geworden zynde bezorgde zynen gewezen leermeeſter het biſdom van Penna en Atri, en gaf hem den bynaam van *Valentin*, nevens het wapen van zyn geſlacht. Hy heeft geſchreven: *Summa artis metricæ; de bis recepta Parthenope; le hiſtoire delle Guerre fatte in Italia da Conſalvo Ferrando d' Aylar di Cordova*, enz.

FELIX MALLEOLUS, een zangmeeſter van Zurich. Zie MALLEOLUS.

FELIX MANILIUS, eerſte biſſchop van Conſtans, en ſtichter van het klooſter Petershauzen. Deze is de ſchryver van het leven van den *H. Gebhardus*, dat men vindt by Caniſius *T. IV. Antiq. Lect.*

FELIX MINUTIUS. Zie MINUTIUS.

FELIX PELANTIUS, of PETANTIUS, kancelier van Segni, heeft geleeft omtrent het einde der XV eeuwe, omtrent het jaar 1480. Hy heeft verſcheide gezantſchap en aan het Turkſche hof bekleed, en verſcheide geſlachtrekeningen der Turkſche keizeren in 't licht gegeven, behalven een ander werk, onder den naam van *Felicis Petantii, cancellarii Segniæ, quibus itineribus Turcæ ſint aggrediendi.* Dat is: *Vertoog langs welke wegen de Turken moeten aangegrepen worden.* De opdragt is aan Ladiſlaus, koning van Hungarië en Bohemen. *Trithem. Additam. Cuſpinian. de Turc. Orig.*

FELL, (JOHANNES) een zoon van Samuel Fell, deken te Oxford, was te Sonningwell, naby Abindon, in Bercks, in het jaar 1625 geboren. Hy oeffende zich in het collegie, genaamt van Chriſtus, in den jare 1636, en wierdt in den jare 1643 meeſter; doch ging in krygsdienſt van het guarnizoen te Oxford, en tot de plaats van vaandrig gevordert zynde, wierdt hy door de opzienders van het Parlement in den jare 1648 van den dienſt ontſlagen, tradt daar op in den geeſtelyken ſtaat, en ſtudeerde tot den tydt der herſtellinge des konings. In den jare 1660 wierdt hy kanunnik van de kerk van Chriſtus te Oxford, en kort daarna deken, als mede hofprediker van koning Karel den II en Doctor in de Godgeleerdheit. Daar op bragt hy zyn collegie in goeden ſtaat, voerde de geleerdheit wederom in, en liet de van zyn vader voor den binnenlandſchen oorlog aldaar begonne gebouwen voltooien. Wanneer hy van den jare 1666, tot het jaar 1669 onderkancelier was, bragt hy de voormaals in gebruik zynde kleding van die tot de Univerſiteit behoorden wederom op, en vervolgens alles in beter ſtandt, zo veel als by de ſedert 20 jaren ingeſlopene onordentlykheden mogelyk was. Hy bemoeide zich zeer de jeugt wel op te voeden. De hogeſchole hadt aan hem een groot voorſtander, en hy ſtichtte verſcheide opentlyke gebouwen, onder welke uitmunt het zo genoemde Scheldoniaanſche toneel, daar hy ook de boekdrukkery in een beter ſtandt bragt, en hy zou nog meer gedaan hebben, indien de Presbyterianen hem zulks niet belet hadden. In den jare 1675 wierdt hy tot biſſchop van Oxford verkoren, wanneer hy in het kort het biſſchoppelyk paleis liet voltooien. Hy ſpaarde geen geldt, en wendde zo veel op de geleerdheit en aan de armen, dat hy dikwils weinig voor zich behieldt. Onder anderen gaf hy jaarlyks aan zeker arm man eene beſolding, om de armen te leren lezen, die hy naderhandt tot handwerken of in de ſchole hielp. Zyn yver voor het gemenebeſt en zyn gedurig arbeiden verzwakten eindelyk zyne krachten zodanig, dat hy in den jare 1686 ſtierf, den roem van een vroom prelaat, van een voortreffelyk Griek, Latiniſt, en letterminnaar, van een groot verdediger der Engelſche kerke, van een tweden ſtichter van zyn collegie, en een patroon der ganſche akademie nalatende. Onder zyne ſchriften zyn de volgende bekend, als: *Vita Henrici Hammondi; Reſponſio ad epiſtolam T. Hobbeſii;* en in het Engelſch: *Richard Alliſtrees Predikatien*, nevens des zelfs leven. Hy heeft met *Johannes Pearſon*, biſſchop van Cheſter, in het jaar 1682 eene zeer ſchone uitgave van de werken van *Cyprianus* bezorgt, waar in zy eene andere ſchikking ten opzichte der brieven van *Eraſmus* en *Pamelius* hebben gemaakt, doch zo, dat zy in hunne uitgave, tot voorkoming van alle verwarring, het getal der brieven op den kant hebben aangetekent. Onder ieder bladzyde vindt men verſcheide lezingen, uit eene menigte van handſchriften verzamelt, en met geleerde aanmerkingen van *Joh. Fell* verrykt, waar onder die van *M. Rigant* byna in het geheel geplaatſt zyn. De aantekeningen van het Leven van *Cyprianus* zyn van *Pearſon*, en vermits hy geſchreven heeft na *Pamelius*, *Baronius* en *M. Lombert*, is dit werk inderdaadt zeer nauwkeurig behandelt. Ook heeft Joh. Fell eene Engelſche overzetting van *Cyprianus* boek van de eenigheit der kerke uitgegeven, als mede verſcheide ſchriften van een onbekend ſchryver, aangaande de plichten van een menſch, uitgegeven, en de geſchiedenis nevens de oudheden van de hogeſchole van Oxford op zyne koſten laten overzetten en drukken. Sedert het jaar 1661, nog deken zynde, heeft hy tot op zyne doodt alle jaren een boek, en meeſt een der oude Romeinſche ſchryvers, laten drukken, het welk hy op nieuwejaarsdag in zyn huis onder de ſcholieren te Oxford uitdeelde; zynde by de meeſte eene voorreden met eenige aanmerkingen, of verbeteringen, door hem gevoegt: doch daar van zyn nog maar zeer weinige voorhanden. *Wood Athenæ Oxonienſes. Journal des Savans* 1683.

FELLER, (JOACHIM) licentiaat in de Godgeleerdheit en hoogleeraar in de dichtkunde te Leipzich, was geboortig van Zwikkau, zynde aldaar in den jare 1638 geboren. Hy raakte door zyne bekwaamheit by iedereen in achting en gunſt, en ſchreef reets in zyn dertiende jaar een gedicht van het lyden Chriſti, weswegen hem zyn leermeeſter, de vermaarde Daumius, zeer beminde, en, als hy naar de hogeſchole van Leipzich trok, hem door zyne voorſpraak by Barthius, Reineſius, Rivinus, Rappoltus, Frankenſtein en Thomaſius toegang verſchafte; welke laatſte hem ook tot leermeeſter van zyne kinderen aanſtelde, waar door hy gelegenheit kreeg, zich van des zelfs fraaie boekery te bedienen. In den jare 1660 wierdt hy meeſter, maakte zich door diſputen en leſſen te houden beroemd, en kreeg de plaats van derden meeſter der ſchole van S. Nikolaas, van waar hy naderhandt als profeſſor in de dichtkunde in de univerſiteit van Leipzich wierdt beroepen. In den jare 1676 wierdt hy bibliothekaris van de akademie,

mie, wanneer hy de bibliotheek haast in een beter order bragt, en eene nette naamlyst van de aldaar zynde handschriften uitgaf, doende de bibliotheek op zekeren tydt in de weke ten nutte van de studerende jeugt open zetten. Hy was een zeer vaardig Latynsch dichter, en raakte door zyne gedichten by den keizer, de keurvorsten van Saxen en van Brandenburg, by den hertog van Florence, en andere mogendheden, in gunst. Zyne geleerdheit bleek onder anderen uit het schryven van de zogenoemde Handelingen der Geleerden (*Acta Eruditorum*) aan welke hy mede heeft gearbeid, en 'er dikwils zyne eigene gedachten laten invloeien, doch dieswegen met Jac. Gronovius, Eggelingius en Carola Patina in twist geraakte. Zyne Godvrucht en zyn goede aardt wordt doorgaans zeer geroemt, en hy pleeg zich zelfs dikwils *Feller sine felle*, dat is *Feller zonder gal*, te noemen. Hy besloot zyn leven door een onverwachten val; want in den nacht opgestaan, en al sluimerende aan het venster gekomen zynde, viel hy van boven neder op de straat, en beseerde zich zodanig, dat hy kort daar op, te weten den 4 April in den jare 1691, by volkomen verstandt stierf. Men ziet van hem in het licht: *Catalogus codicum MSS. bibliothecæ Paulinæ; cygnos quasimodogenitus, S. vitæ virorum celebrium Cygneæ natorum; supplementum ad Rappolts commentarium in Horatium; flores Philosophici ex Virgilio collecti; notæ in Louchii eclogam de origine domus Saxoniæ & Palatinæ*; verscheide disputen; vele Latynsche gedichten; doch zyne *Leopoldina*, of *lofreden* op den keizer *Leopoldus*, heeft hy niet voltooit. *Clarmundi vitæ P. IV.*

FELIZE. (Matthias) Zie CATS.

FELOAGA, bekend onder den naam van *D. Antonio de Feloaga* en *Ozeides*, of *Ozioides*, was een Spaansch rechtsgeleerde, geboortig van Pampelona in Navarre, en verkreeg de achting van een der verstandigsten van zyne landaardt te wezen. Hy leeraarde niet alleen beide de rechten op de hogeschole van Salamanka, maar wierdt ook te Valladolid en elders tot verscheide staatsbedieningen verheven. Boven dit alles is hy ook geweest ridder van S. Jakob, en des konings voorspraak in den Raadt van Indië. Een zyner broederen heeft ook gezeten in den Raadt van Castilië. Hy is den 24 November des jaars 1658 te Madrid overleden, nalatende eenige werken, onder anderen: *Phœnix juridica ad l. Quisquis, C. ad leg. Jul. Majest.* enz. *Nicolas Antonio Bibl. scr. Hisp.*

FELQUIER, (Arnoldus) van Faltier, of Falverio, kardinaal, aartsbisschop van Arnes, geboren op het kasteel van Miremont in Guienne. Paus Clemens de V deedt hem het bisdom van Arles verkrygen in het jaar 1308, en twee jaren daarna maakte hy hem kardinaal en bisschop van Sabina. Ciaconius zegt, dat Felquier Hendrik den VII tot keizer gekroont heeft: doch hy bedriegt zich, gelyk ook Saxi en andere schryvers, van dezen kardinaal sprekende, door hem misleid zyn. Hy was ter dier tydt niet in Italië, en wordt vermengt met een anderen kardinaal, *Arnold Pelagrue*. Onuphrius stelt zyne doodt in het jaar 1311, en Ciaconius 1313; doch het is beide mis, want hy is gestorven in het jaar 1317. Zyn broeder *Gaillard Saumete* is zyn opvolger geweest in het aartsbisdom van Arles, en de kardinaal Wilhelm Godin in dat van Sabina. *Bernard. Guid. in Clem. V. Villani l. IX. c. 42. Frizon Gall. purp. Spondan. an. 1311. n. 16. Auberi hist. des Cardin. Sammarth. Gall. Christ. Ughel. Ital. Sacr. Saxii in Pontif. Arel. Ciacon. Onuphr. Victorel.*

FELS, een heerlykheit en kasteel in het Tyrolsche, niet verre van Bosen, dat in het jaar 1142 aan het huis van Colonna gekomen is, en waar naar zich ook de graven van de Duitsche linie heeren van Fels noemen. Zie Colonna.

FELTON, (Johannes) een Engelschman, heeft geleeft in de XV eeuwe, omtrent het jaar 1440. Hy was een der verstandigste predikers van zynen tydt, en een uitnemend leeraar in de hogeschole van Oxford. Behalven verscheide verzamelingen zyner predikatiën, die het licht zien, heeft men ook van hem een ander werk, *Alphabetum Theologicum*; en een, genaamt: *Lectura sacræ Scripturæ. Pitseus de script. Angl. Balæus.*

FELTON, (Johannes) een Engelsch edelman, en groot voorstander van de Roomsche kerke. De koningin Elizabeth, het gezag des Roomschen opperhoofds, mitsgaders alle kerkplechtigheden, tot den Roomschen Godsdienst behorende, door het gehele koninkryk hebbende uitgeroeit, wierdt door paus Pius den V met alle hare aanhangers in den ban gedaan. Het afschrift van dezen ban, te Rome gedrukt, viel in handen van Jan Felton, die het zelve opentlyk aan de deur van het bisschoppelyk verblyf te Londen hebbende aangeplakt, daar over in hechtenis genomen en ondervraagt zynde, dezen gehelen handel stoutmoedig beleedt en verdedigde. Waarom hem de rechters tot de galge doemden. Het doodvonnis wierdt ook op den 8 Augusty des jaars 1569, of 1570, in dezer voegen ter uitvoer gebragt: een weinig tyds gehangen hebbende, wierdt hy nog levendig van de galge afgenomen; de schamelheit afgesneden zynde, wierdt in het vuur geworpen; vervolgens wierdt zyn ingewandt en herte uitgehaalt, het hoofdt afgesneden, en het verdere lighaam gevierendeelt. *Hilarion de Coste des Hommes illustres.*

FELTON, (Johannes) een geboren Engelschman, die zich in den kryg begeven hebbende, eindelyk luitenant onder een bende voetvolk gemaakt wierdt. Wanneer de Engelschen onder 't bevel van den hertog van Buckingham het eilandt Rhé in het jaar 1627 verlaten moesten, sneuvelde daar onder anderen zyn hopman, wiens plaats hy met alle aanhoudentheit zocht te verwerven. Zyn overste hem zulks ontzegt hebbende, nam hy zyn afscheidt, en sloeg, naar zynen zwaarmoedigen aardt en neiging, tot seldzame invallen over tot een vast besluit, het ongelyk, dat hy meende hem aangedaan te wezen, op den gemelden hertog te wreken. Kort hier op wierden by het lagerhuis, parlementswyze te Londen vergadert, grote klachten tegen den hertog ingebragt, als ware hy de oorzaak van het onheil, de Engelsche natie overgekomen. Na deze verklaring verbeeldde zich Felton, dat hy het genome besluit tot wrake niet alleen met een goed geweten, maar ook tot veel nutte zynes vaderlands zou kunnen in het werk stellen. De hertog van Buckingham, gereed om met de vloot, tot het ontzet van Rochelle geschikt, zee te kiezen, stondt by geval op den 2 September des jaars 1628, ten huize van den ridder Norton, in Southwick, niet verre van Portsmouht, aan zyne kamerdeur, om zekeren overste iets in het oor te luisteren. Felton deze gelegenheit niet willende voorbyslaan, gaf den hertog met een mes (welkers schede aan zyn kleedt was vastgemaakt, om dat hy in zekere ontmoeting zyn linkerhandt verloren hadt) een steek in de longe, zo dat het mes snellyk te rug getrokken zynde, en de hertog slechts deze woorden gesproken hebbende „ de schelm heeft my ver„ moord „ dood ter aarde viel. Felton was het onderwyl, zonder van iemandt bekend te zyn, ontkomen, en men vondt niets, dan den hoedt, die hem ontvallen was, en in denzelven vier of vyf regels van de gemelde parlamentsverklaring ten laste van den hertog, nevens een kort gebedt, dat op een klein briefje geschreven, en aan den hoedt vastgehecht was. In plaats nu van zich stil te houden en te verbergen, ging hy opentlyk voor en rondom het huis met veel deftigheit wandelen, en als men hem zonder hoedt zynde aangreep, gaf hy zyn gehelen handel zuiverlyk te kennen. Na dat hy nu in een byzonder vertrek was vastgezet, kwamen eenige voorname heren by hem, voorgevende, dat Buckingham nog leefde, en niet zonder hope was van herstelling, om langs dien weg eene brede bekentenis van hem te erlangen. Doch Felton gaf alleen ten antwoordt: *Beeldt u niet in, dat de hertog zal herstelt worden en weder opkomen; want ik ben al te wel bewust, waar ik hem getroffen heb. Doedt boven dien geen vergeefsche moeite my veel te ondervragen, en geloost vry, dat ik het zelve uit eigene beweginge, zonder iemands aanraden, gedaan hebbe; en wat my daar toe bewogen heeft zult gy in den hoedt vinden.* Te Londen voor de den koninklyken geheimen Raadt ondervraagt wordende, gaf hy ook geen ander bescheidt; en wanneer William Laud, bisschop van Londen, hem dreigde met de pynbank, daar hy naar de grondwetten van Engelandt van bevryd was, ingevalle hy niet goedwillig zyne medeplichtigen ontdekte; zo gaf hy ten antwoordt: *Ik weet niet wat de grote pyn uit myn mondt zou perssen. Mogelyk noemde ik, Mylord, UE. zelf, of een anderen der koninklyke Raden, als myne medestanders.* Terwyl hy dus voor en met zyne rechters handelde, bekende hy de grootte van zyn wanbedryf en verzocht deswegen vergiffenis van den koning, de hertoginne van Buckingham, en alle des zelfs vrienden en liefhebbers, begerende boven dien, dat men zyne doodstraf met het afkappen van zyn rechterhandt verzwaren zoude. Doch men handelde hem vervolgens, als in zulke gevallen gemeenlyk geschiedt, want hy wierdt opgehangen, en zwaar geketent aan handen en voeten. *Dugdale Baronage. Sanderson hist. Caroli I. le Vassor hist. de Louis XIII. l. XXV. Leti Theatr. Britann.*

FELTON, (Thomas) een zoon van den voornoemden Engelschen edelman Joh. Felton. Na zyns vaders doodt uit Engelandt verdreven kwam hy te Parys; daar hy ook zyne letteroeffeningen in de zamening van Reims bevordert hebbende, eindelyk het geestelyk gewaadt aannam. In een wereldsch gewaadt naar Engelandt gekeert, wierdt hy binnen Londen gevangen. Naar zyn belydenisse ondervraagt, antwoordde hy stoutmoedig niet alleen een lidt der Roomsche kerk, maar zelf een monnik van de Franciskaner orde te zyn; dat hy boven dien Felton genaamt, en een zoon van *Jean Felton* was, om de belydenisse zyns geloofs ten dode gedoemt, en dat hy ook gereed was zyns vaders voetstappen na te volgen, en zyn bloedt voor de zelve belydenisse te storten. Na een gevangenis van drie maanden is hy eindelyk nevens een ander priester ter doodt gebragt op den 28 Augusty des jaars 1588. *Hilarion de Coste des Hommes illustres.*

FELTRI, in het Latyn *Feltria*, eene stadt in het Venetiaansch gebiedt, gelegen op een berg aan de kleine rivier Afon. Zy heeft een bisdom, onderhorig aan Aquileja. Het omleggende landschap, in het Tarvizer mark leggende, wordt genaamt *il Feltrino*.

FELTRO, MONTE FELTRO, eene kleine Italiaansche landstreek in den Kerkelyken Staat. Het zelve legt in het hertogdom Urbino, op de grenzen van Romanië. In deze landstreek is niets aanmerkelyk dan de stadt S. Leon. *Baudrand.*

FELUGA, van ouds *Diabata*, *Diabeta*, een klein eilandt in de Middelandsche zee, ten Westen van Sardinië en Kaap della Cacca. *Baudrand.*

FEMEREN, of FEMERN, wordt van de Latynsche schryveren onderscheidentlyk genoemt. Het is een eilandt in de Oostzee, onder het gebiedt des konings van Denemarken, tegen over het Holsteinsche landschap Wagern. Dit eilandt, derdehalve myl lang, en een myl breed, toebehorende den hertog van Gottorp, wordt door een straat, ter breedte van twee mylen, van het vaste landt gescheiden. Erik de IX, koning van Denemarken, verwoestte in het jaar 1416 het kasteel Glabek, en bedreef zo vele wreedheden op dit eilandt, datze als nog uit het geheugen der inwoners niet verloren zyn, die door de overleveringe hunner voorouderen kennis van des vorsten naam gekregen hebbende, te gelyk van hen een dodelyken haat tegen dezen prins geërft hebben. Dit eilandt heeft meest vlak bouwlandt; men vindt daar weinig hout, en genoegzaam geen stromen, zo dat daar veel gebrek is aan versch water. Hier is ook geen goede haven, en de voornaamste plaats is de burg *Berg*, of *Borgh*, zynde nochtans niet onderworpen aan den landvoogdt, die het eilandt bestiert. *Baudrand, Bourgon Geogr. hist. Danckwerth Slesw. P. II. c. 14.*

FEMERZONDT, een streek in de Oostzee, tusschen het eilandt Femeren en het hertogdom Holstein, zynde op zyn smalste hoek niet meer dan twee mylen breed. *Maty Diction.*

FEMY, een Fransch dorp, met eene abdy, gelegen in Pikardië, omtrent den oorspronk van de Sambre, op de grenzen van Henegouwen, en twee mylen van Landrecy ten Zuiden. *Baudrand.*

FENDIUS, een beroemd geneesheer in Duitschlandt, geboren te Nordlingen in het jaar 1486. Hy leeraarde de wysgeerte en geneeskunde op de hogeschole van Wittenberg, daar hy ook den 8 November des jaars 1564 in den ouderdom van 78 jaren dezer wereldt overleden is. Hy heeft verscheide werken geschreven, die het licht niet zien; echter heeft men van hem een redenvoering over de nuttigheit der geneeskunde, te vinden onder de Redenvoeringen van *Philippus Melanchthon, Tom. IV. Melchior Adam in Vit Germ. Fendius in Chron. Med.*

FENE, of *het Veen*, is volgens de giffinge van *Menso Alting* eene parochiekerk, of ten minste eene kapel in de lage landen van Fivelingo geweest, om welke eenige veenlieden woonden, die aan de omleggende kloosters turf bezorgden. Als het landt uitgeveent was, is de plaats verlaten, gelyk ook het kerkie. *Folkard*, diaken van Fene, wierdt, volgens het verhaal van *Emo*, in den jare 1227 doodgestoken; om welken doodslag, en dien van meer andere geestelyken, die van Fivelingo zyn in den ban gedaan. Deze verlaten plaats behoudt nog tegenwoordig den naam van *Gaarveen*, en is benoorden Sappemeere gelegen. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P. II, fol.* 54. *Oudheden van Groningen pag.* 459, 460.

FENELON, (FRANC. SALIGNAK DE LA MOTHE) aartsbisschop en vorst van Kameryk, ryksvorst en graaf van Cambresis, een man van een groten geest en eene uitstekende geleerdheit, die zich wel met een verheven, doch te gelyk aangenamen styl gewoon was uit te drukken. Hy was zeer ervaren in de zedelere, en schikte zyn gehele leven op het nauwkeurigste naar de zelve. Zyn boek *van de opvoeding der kinderen* gaf gelegenheit, dat hy tot leermeester der jonge hertogen van Burgundië, Anjou en Berry verkoren wierdt; en wanneer men hem het aartsbisdom opdroeg, deedt hy vrywilligen afstandt van de abdy, tot hier toe van hem bezeten. In den jare 1693 wierdt hy een lidt der Fransche akademie, en is gestorven den 8 January des jaars 1715. Hy hadt zeer vele en grote vyanden, onder welke de bekende bisschop van Meaux, Jac. Benignus Bossuet, de voornaamste was. Deze was in het begin een zyner beste vrienden, en vatte, naar het gemeen gevoelen, namaals een dodelyken haat tegen hem op, alleen om dat Fenelon en hy naar een en het zelve ampt stonden. Als zyn boek *Explication des maximes des Saints sur la vie interieure* in het jaar 1694 te Parys in het licht kwam, nam Bossuet daar uit gelegenheit om hem van kettery te beschuldigen, vermits hy de beruchte mevrouwe *Guion*, of ten minste hare levenswyze scheen te verdedigen. In het jaar 1697 kwam van hem te voorschyn: *Chartres declaration*, dat is, verklarings-bescheiden van *Bossuet* en de bisschop van Parys tegen Fenelon, die zich hier omtrent in een andere verklaring (*declaration*) verantwoordde. Bossuet schreef daar op zyne *Summa doctrinæ, mysticos in tuto*, en *scholasticos in tuto*, en eindelyk zyne *Relation sur le Quietisme* in het jaar 1698. Fenelon liet daar op volgen zyne *Reponse aux traitez de l'eveque de Meaux*; als mede *Prejuges decisifs contre Mr. l'eveque de Meaux*; welke beide stukken onderscheide reizen beantwoord zyn, tot dat de zaak eindelyk naar Rome gebragt is, alwaar de paus na een langwylig onderzoek, en op aanstaan des konings van Vrankryk, die met een nationaal Concilie dreigde, zich genoodzaakt vondt het boek van Fenelon wegens drie en twintig daar uit getrokkene aanstotelyke stellingen, hoewel op eene zeer zachte wyze, te veroordeelen by een afzonderlyke bulle, gegeven in het jaar 1699. Onderwyl hadden zich de geestelyken in Italië, Vlaanderen en Spanje merendeels voor Fenelon verklaart; doch de Sorbonne hadt, onaangezien het pausselyk besluit, vyftien stellingen uit Fenelons boek veroordeelt. Fenelon, hoe moeielyk zulks in den beginne vallen mogt, onderwierp zich echter de pausselyken wille, verliet het Fransche hof, daar hy thans in ongunst was, en kondigde in zyn aartsbisdom de pausselyke bulle, nevens eene wel doorwrochte bisschoplyke ordonnantie, zelf af. Hier na wierdt hy in nieuwe verschillen over den Godsdienst op nieuw ingewikkelt. Hy verdedigde de *genoegzame genade* der *Molinisten*, en beweerde, dat de kerk niet de woorden van Jansenius, maar zyn lere van de *krachtig werkende genade* hadt veroordeeld. De bisschop van Saint-Pons en anderen gaven in het jaar 1704 verscheide schriften uit tegen zyne *Ordonnance contre le cas de Conscience*, waar op Fenelons antwoordt selden achter bleef. Daarenboven zyn 'er van hem verscheide schriften, als *Instructions Pastorales*; *Dialogues des grands hommes aux champs Elisées*, in het kort herdrukt, verbetert en veel vermeerdert. Boven dit is 'er een verhandeling de *l'Existence de Dieu* (van Gods aanwezen) dat wel eerst te Parys in 't jaar 1713 zonder naam, doch vervolgens op verscheide plaatsen gedrukt, en in onderscheide talen is overgezet. Maar het bekendste van allen zyn zyne *Gevallen van Telemachus, zone van Ulysses*, welk werk door hem geschreven is tot een beginsel van onderwys voor den jongen hertog van Burgundië. De dienaar van den schryver hadt het onder het afschryven ook voor zich afgeschreven, en gaf het vervolgens, buiten weten van *Fenelon*, in het licht. Dit verwekte hem vele vyanden, dewyl deze en gene byzonderheden, in dit boek vervat, op byzondere persorien aan het hof wierden toegepast. Voor het overige wierdt het werk zeer gretig ontfangen, zo dat het binnen een jaar twintig malen in 't Fransch gedrukt, en in het Engelsch, Hoog-en Nederduitsch, zelfs ook in het Spaansch, vertaalt is. Hier tegen is uitgekomen de zo genaamde *Telemacomonie* en *Critique des avantures de Telemaque*, welkers eerste door *Critique d'un livre, intitulé la Telemacomonie*, wederlegt is. Na des schryvers doodt hebben zyne bloedverwanten een veel beter en vermeerderd afschrift van dit werk onder des zelfs papieren gevonden, het welk door hen in XXIV boeken verdeeld zynde te Parys in het licht is gegeven. De Nederduitsche overzetting is van den Hre. *Isaak Verburg*, door alle kenners der beide talen zeer geprezen, en reets twee malen gedrukt. Ook heeft 'er de geleerde Hr. Overzetter vele aanmerkingen, tot opheldering der oude verdichtselen, enz. bygevoegt. *Nouvell. lit.* 1715. *Voorreden van den Hre. Isaak Verburg voor den nieuwen druk der Gevallen van Telemachus.*

FENEO, eene kleine stadt van Morea in Zaconia. Zy is gelegen in het oude Arcadië, aan het meir Feneo, op den hoek der rivier Ladon, die daar haren oorsprong heeft, ten Zuiden. *Baudrand.*

FENESTELLA, een Latynsch geschichtschryver, heeft geleeft in de I eeuwe, en is gestorven in het einde der regering van Tiberius. Daar zyn eenige jaarboeken van hem geschreven, en hy wordt dikmaals door de ouden, als Plinius, Aul. Gellius, Lactantius en anderen aangehaalt. Men schryft hem toe eene verhandeling aangaande de *Romeinsche overheit*, en eene andere *van de priesters*, waar van eene uitgave is van het jaar 1552. De laatste begint met deze woorden: *Omnium Deorum, quos &c.* en de eerste met: *Sed quoniam nunc de reliquis magistratibus &c.* Doch dit zyn stukken van *Dominicus Floccus van Florence. Vossius de hist. Lat. lib. I. cap.* 19.

FENESTRAGE, of FENESTRANGE, (BROQUARD DE) een edelman van Lotharingen, was een der stoutmoedigste ridders van zynen tydt. Johannes, hertog van Normandië, te dier tydt regent van Vrankryk, daar hy in 't vervolg ook den throon beklom, trok hem onder belofte van een grote geldsomme tot zyn hulpe om de Engelschen, die in Champagne onophoudelyk stroopten, te verdryven. Op deze toezegging kwam Fenestrage in Vrankryk, verzelt met vyf honderd ridders, alle op zyne soldy staande. Met het Fransche leger vereenigt zynde, zondt hy een gedeelte der troupen uit, over welke hy zelfs het bevel voerde, met oogmerk om Eustachius van Auberticourt, een edelman uit Henegouwen, die de Engelschen geboodt, op het lyf te vallen, dat hem ook by Nogent aan de Seine gelukte, daar hy de Engelschen sloeg, en hen vervolgens noodzaakte Champagne geheel te verlaten. Na deze ondernemingen deedt Fenestrage opeischen dertig duizend guldens, die men hem van het beloofde geldt nog schuldig was te betalen. Hier omtrent geen genoegen ontfangende van den hertog van Normandië, deedt hy hem uitdagen, wierp zich met zyn byhebbend volk in Bar aan de Seine, deedt de stadt uitplunderen, en nemende vyf honderd gevangenen met zich, liet hy de zelve aan vier hoeken in brandt steken en rechtte allerlei verwoesting aan door geheel Champagne, tot dat men hem voldeedt volgens den inhoudt der gedane beloften. *Mezerai in de regering van koning Johannes.*

FENESTRANGE, of VISTINGEN, een burg van Lotharingen, leggende aan de Sare, zeven mylen ten Oosten van Marsal, en omtrent zo veel van Tweebrugge ten Zuiden. *Baudrand.*

FENESTRELLES, een klein dorp in het Dauphiné, met een Jesuiten collegie. Het is gelegen in een valeie aan de rivier Cluson, op de grenzen van het markgraafschap Susa. De koning van Vrankryk, Lodewyk de XIV, Pignerol aan Savoje hebbende moeten afstaan, hadt het zelve wel laten versterken, en daar benevens een kasteel bouwen, Mutin genaamt, om den doortocht naar Piëmont te behouden, en zyne grenzen tegen Savoje te dekken. In het jaar 1708 den 31 Augusty wierdt het door den hertog van Savoje bemachtigt, die de bezetting, uit 800 man bestaande, tot krygsgevangenen gemaakt hebbende, het zelve behieldt, tot dat het aan Vrankryk in het jaar 1713 na de Utrechtse vrede herstelt is. *Memoires du tems.*

FENICUSA, of FELICUZ, een klein eilandt; doch overvloedig in weilanden. Het is een der eilanden van Lipari, en wordt ook *Palmaria* genaamt. Men vindt de eilanden van Lipari en Ericusa in de Toskaansche zee. *Baudrand.*

FENIER, (JEAN DU) een Dominikaner monnik, uit het klooster van Morlas in Bearn, een man van groten yver voor den Godsdienst. Na dat hy meer dan veertig jaren den predikstoel bedient, en de provincie van Thoulouze met veel oordeel bestiert hadt, wierdt hy tot algemeen stedehouder en vervolgens tot generaal van zyne orde verkoren. Hy arbeidde zeer zorgvuldig om de Spaansche kloosters te hervormen en bediende zich met veel voordeel van den raadt van Lodewyk van Grenada. Een ongelukkig toeval hem in Vrankryk zynde overgekomen, noodzaakte hem koning François de I zyn klooster te verlaten. Zommigen hebben gemeent, dat de oorzaak van deze mishandeling geweest is het afzetten van Johanna van Amboise, door den koning benoemt tot eerste kloosterbestierster, vermits de zelve niet vaardig en nauwkeurig aan dezen generaal van de orde wilde gehoorzamen. Fernier leefde in dien staat eenige jaren te Thoulouze, kreeg vervolgens zyne vryheit, hoewel die van korten duur was. Hy is gestorven den 15 July des jaars 1538, en wierdt in het klooster van Thoulouze begraven voor het grote altaar, daar hy ook uitgebeeld is met een grafschrift. *Lop. P. IV. hist. ord. præd. c.* 76. *Mich. Pio P. II. lib. IV. Monum. Conv. Tolos. ann.* 1538. *n.* 10. *Ann. Dom.* 15 *Jul.*

FENOILLET, (PETRUS) een Savojaardt van Annecy, was bisschop van Montpellier in de XVII eeuw. By den aanvang zyner letteroeffeningen toonde hy zich by uitstek vlytig, en na de verkregen waardigheit van leeraar in de Godgeleerdheit begaf hy zich tot den predikdienst, en wierdt een zeer beroemd prediker. De achting van François Sales, bisschop van Geneve, verworven hebbende, voorzag hem deze met een parochie in zyn bisdom, en kreeg vervolgens een kanunnikdy in de hoofdkerk van Anneci. Naar Parys geroepen om in de vasten aldaar te prediken, gaf hy zo veel genoegen, dat Henrik de IV hem met de waardigheit van

van zyn hofprediker vereerde, en vervolgens drie jaren daarna tot bisschop van Montpellier benoemde. *François de Sales l.a IV lettre p.* 24, 25. *edit. de Paris* 1662. *in* 8.

FENSONIUS, (JOH. BAPTISTA) een beroemd rechtsgeleerde, heeft geleeft in het einde der XVI eeuwe. De kardinalen Octavius Palavicini en Scipio Borghese maakten veel werk van hem, gelyk hy ook door des laatstgemeldеn toedoen tot aanzienlyke eerampten binnen Rome verheven is. Hy heeft zeer geleerde aanmerkingen geschreven over de *Municipale wet* der gemelde stadt. *Erithraus Pinac. P. I.*

FER, of ISLE-DE FER. Zie FERRERI.

FERACHIO, een kleine stadt, gelegen aan de Westzyde van het eilandt Rhodus. Zommige landbeschryvers houden het voor het oude *Camirus*, dat een der drie voorname steden van dit eilandt geweest is. *Baudrand.*

FERALIA, een zeker feest, dat de Romeinen gemeenlyk den 21 February ter eere hunner huisgoden gewoon waren te vieren, zynde het op dien dag ongewoon de andere goden te eeren, en ongeoorlooft te trouwen, of eenige vreugdemaaltyden te houden. De insteller van dit feest is geweest *Numa*, bestaande de plegtigheden daar in, dat men eenige geringe geschenken in het vuur wierp, dat met kranssen en strikken te gelyk wierdt in brandt gestoken. Men zette ook eenige spyze op de grafsteden der afgestorvenen, daar men dan ook een slachtoffer offerde, dat vervolgens den armen wierdt uitgedeelt. Op den zelven dag wierdt ook aan de godinne *Muta*, dat is de *Stomme*, eene offerhande gedaan. De plegtigheden van dat feest wierden verricht door een oude toveresse, om dus alle leugens en lasteringen af te wenden. Dit wyf was omringt van verscheide jonge dochters, die staande den gehelen offerdienst de uiterste stilzwygendheit bewaarden. *Macrobius Saturn. l. I. c.* 13. *Ovid. Fast. l. II. vs.* 543.

FERAMUSCA, (SCIPIO) van Vicenza, heeft geleeft in de XVII eeuwe. Zyne kennis en schranderheit in de beschaafde wetenschappen en de Rechtsgeleerdheit heeft hem beroemd gemaakt. Zyne lofreden is te vinden onder die van *Joh. Imperialis in Mus. hist.*

FERAVI, (RAIMUNDUS) een edelman uit Provence, en prioor der abdy van S. Honoratus te Lerins, was in achting omtrent den jare 1300. Naar het bericht van *Nostradamus* zyn 'er verscheide schriften door hem in vaarzen nagelaten.

FERCHARD de I was de twee en vyftigste koning van Schotlandt, en opvolger van Eugenius den IV in het jaar 522. Hy stelde tot zyn roem, de rechtvaardige regering des ryks in een geweldige en overheerschende macht te veranderen, waar toe hy ook de twisten en verdeeldheden onder den adel met voordeel zocht te gebruiken. Deze zulks merkende deden de Ryksstanden vergaderen, en lieten hem aanzeggen, dat hy voor de zelve zou hebben te verschynen. Ferchard zulks weigerende, bestormde de adel het kasteel, waar in hy zich ophieldt, met geweldt, en sleepte hem voor het gericht. Daar over vele misdaden beschuldigt zynde, en onder anderen van deel te hebben aan de kettery der Pelagianen, en schuldig aan verachting van het sakrament des Doops, wierdt hy in de gevangenis geworpen, waar in hy zich zelf, in het 14 jaar zyner regeringe, om het leven bragt. *Buchanan.*

FERCHARD de II, vier en vyftigste koning van Schotlandt, en opvolger van Donald, was een gierigaardt, geneigt tot dronkenschap, en overgegeven aan allerlei schandelyke boosheden. Het was hem niet genoeg veelvuldige wreedheden tegen vremdelingen te gebruiken, maar vermoordde zelfs zyne eige vrouw, en bedreef bloedschande met zyne eige dochter, waar over hy ook in den ban wierdt gedaan. De adel voornemens om zynent wil een ryksvergadering te beleggen, en hem de behoorlyke straffe te onderwerpen, wierdt daar in belet door Colman, een bisschop, die hen badt zulks liever aan de Goddelyke wrake over te laten, die hem ook wel haast overkwam: want op de jagt door een wolf beschadigt, verviel hy in een koorts, en wierdt door de luizen zo gruwelyk geplaagt, dat hy rampzalig omkwam. In zyne krankheit bekende hy zyne zonden, en beleedt, dat deze straffe naar verdiensten was, dewyl hy Colmans raadt geweigert hadt te volgen. Wanneer hem gemelde bisschop troostte met de hope van Gods genade en barmhertigheit, ingevalle van bekeering, liet hy zich in een draagstoel omvoeren, bekennende zyne misdaden dus in het openbaar, en stierf in het jaar 668, het achttiende zyner regeringe. *Buchan.*

FERDEN of VERDEN, eene Duitsche stadt in den Neder-Saxischen kreits. Zy is de hoofdstadt van het hertogdom Ferden, en gelegen aan de Aller, tusschen Bremen en Zelle, acht mylen van de eerste, en veertien van de laatste plaats. Ze is eene stadt van matige grootte, en verdeelt in de oude en nieuwe stadt. Wel eer was ze een Ryks- en vrystadt, doch is door de bisschoppen van Ferden onderworpen, en sedert dien tydt afhankelyk geweest van de Zweedsche koningen. De hertogen van Luneburg hebben de zelve vermeestert in het jaar 1676, doch weder herstelt in den jare 1679. Zie 't volgende artykel. *Maty Diction.*

FERDEN, (HET HERTOGDOM, of VORSTENDOM) een kleine landstreek van den Neder-Saxischen kreits, in Duitschlandt. Het grenst ten Zuiden aan het graafschap Hoya, ten Westen aan het hertogdom Bremen, en voorts aan dat van Luneburg, zynde acht mylen lang, en even zo breed. De rivier de Aller bespoelt dit landt, dat zeer vruchtbaar en wel bevolkt is. Naast Ferden, de hoofdstadt, is *Rodenburg* een der voornaamste. Karel de Grote hadt het zelve wel eer omtrent het midden der VII eeuwe tot een bisdom gemaakt; doch het is tot een wereldsch goedt gemaakt, en aan de Zweden afgestaan by de Westphaalsche vrede, zynde de Augsburgsche geloofsbelydenis daar aangenomen in het jaar 1568. De koning van Denemarken dit hertogdom van de Zweden bemachtigt hebbende in den laatsten oorlog, heeft het zelve in het jaar 1715 in bewaring afgestaan aan George, koning van Engelandt, in hoedanigheit van keurvorst van Hanover, die het zelve by de vrede, in den jare 1719 gesloten, ook heeft behouden. *Maty Diction. Memoires du Tems.*

ROOMSCHE KEIZERS EN AARTSHERTOGEN VAN OOSTENRYK.

FERDINAND de I, zoon van *Philips* den I van Spanje, door hem by Johanna, erfdochter des konings van Spanje, *Ferdinand*, verwekt, en een broeder van Karel den V. Hy wierdt den 10 Maart des jaars 1503 te Medina, of, zo anderen willen, te Alcala de Henares, geboren. Na dat hy onder 't bestier der beroemdste mannen de gronden der wis- en staatkunde in Spanje gelegt hadt, wierdt hy naar Duitschlandt gevoert, onder het opzicht van Gabriël Salamanca, namaals door hem graaf van Ortenburg gemaakt. Hier wierden hem ook, volgens de gemaakte verdeling, de Duitsche landen in het jaar 1521 ingeruimt. Hier op nam hy in huwelyk Anna, dochter van Uladislaus den II of den IV, koning van Hungarië en Bohemen, dat hem ook den weg baande tot de daar op volgende bezitting der Hungarische en Boheemsche kronen. Wanneer nu zyn vrouws broeder, Lodewyk, koning van Hungarië en Bohemen, in een veldslag by Mohas in het jaar 1526 zonder lyfserven sneuvelde, wierdt hy den 24 February des volgenden jaars 1527 met veel pracht te Praag tot koning van Bohemen gekroont. Doch met de Hungaren, die voor het meeste gedeelte Johannes, grave van Zips en Woiwode van Zevenbergen, aankleefden, en hem zochten op den troon te brengen, wilde het zo gemakkelyk niet schieten. Ferdinand dan, die zyn recht zo wel op het verdrag tusschen keizer Maximiliaan en koning Ladislaus van Hungarië in 't jaar 1491 gesloten, volgens het welke by gebrek van mannelyke erven die van het Oostenryksche huis tot opvolgers gestelt wierden, als ook op zyn aangegaan huwelyk, vesten en aandringen kon, vertrok aanstonts naar Hungarië, en deedt zich den 28 October des jaars 1527 tot koning kronen. De Woiwode Johannes, wel ziende, dat Ferdinand hem te machtig was, beklaagde zich deswegen by den paus, de gezamentlyke Ryksstanden, mitsgaders by de koningen van Vrankryk, Engelandt en Polen. Wanneer hy nu door veel lasterlyke redenen de gemoederen hadt verbittert, en wel bespeurde, dat 'er buiten vremde hulpe niets te doen was, nam hy toevlucht tot den Turkschen keizer Solyman, belovende hem, dat hy, indien hy door zyne hulpe den troon beklom, eene grote jaarlyksche schatting aan hem zou opbrengen. Solyman, deze gelegenheit waarnemende, sloeg zich in het jaar 1529 neder voor de hoofdstadt Wenen met een leger van 300000 man, doch moest de zelve eindelyk op den aantocht van het Christen leger weder verlaten, na dat hy in twintig hoofdstormen afgeslagen was, en 60000 man verloren hadt; wordende echter niet vervolgt, omdat het leger naar Italië tot voortzetting van den oorlog moest te rug trekken; waarom de Hungarische onlusten ook als nog niet gedempt wierden. Middelerwyl overleedt Johannes, graaf van Zips, hebbende tot hier toe als koning in Neder-Hungarië geregeert, en zynde kort te voren met Ferdinand overeengekomen, dat het gehele koninkryk na zyne doodt aan den laatsten zou overgaan. De weduwe, die haren zoon gaarne op den troon zag, begaf zich onder de bescherming van Solyman, die daar op de hoofdstadt Offen, van Ferdinand belegert, ontzette, onder schyn van vriendschap innam, en den jongen graaf van Zips, nevens zyne moeder, in ballingschap zondt in den jare 1540. In het volgende jaar nam hy Gran by verraadt in, vermeesterde een groot deel van Hungarië, en zette den oorlog voort met geen minder wreedheit dan voordeel. Koning Ferdinand met de weduwe van Johannes verdragen zynde, dat zy Zevenbergen aan hem zou afstaan, maakten zich de Turken meester van dat gehele landschap, zo dat Ferdinand, eindelyk dezen ongelukkigen kryg moede, de vrede met hen moest sluiten. Terwyl dit in Hungarië voorviel, wierdt hy, onaangezien de tegenverklaring van keur-Saxen, in den jare 1531 te Keulen tot Roomsch koning verkoren, en te Aken gekroont, waar door hy, by de afwezenheit van keizer Karel den V, de Ryksbelangen met te meerder nadruk kon ondersteunen. Drie jaren daar na erkende hem echter de keurvorst van Saxen voor Roomsch koning, nadat hem Ferdinand eenige voorwaarden toegestaan, en Ulrich, hertog van Wurtenberg, weder herstelt hadt. In het jaar 1547 was hy by den veldslag, in welken de keurvorst van Saxen, Johan Frederik, gevangen wierdt. Vermits nu de Bohemers, die de erfverbindtenis voorstonden, zich tegen de Saxen niet wilden laten gebruiken, nam Ferdinand voor, na zulk een gelukkigen uitslag van zaken, de Bohemers zwarelyk te straffen, berovende inzonderheit de stadt Praag van alle hare tot hier toe genotene voorrechten en vryheden, schoonze de zelve van tydt tot tydt hebben wedergekregen. Om verscheide redenen was hy tegen de voorstanders van de Augsburgsche Confessie in Duitschlandt beter gezind dan zyn broeder de keizer Karel; gelyk hy ook zeer veel tot het sluiten van de vermaarde Passausche vrede heeft toegebragt. Hier door beklom hy ook met te minder tegenstreven den keizerlyken troon, na dat zyn broeder het Roomsche ryk aan hem hadt afgestaan in 't jaar 1556. De paus was alleen met deze verkiezinge niet te vrede, en weigerde den verkoren keizer te kronen, sedert welken tydt ook geen Roomsch keizer die kroning meer begeert heeft. Ferdinand, wel ziende, welke onheilen de tot hier toe aanhoudende verschillen over den Godsdienst veroorzaakten, en boven dien bevroedende, dat zulks met geen geweldige macht te sluiten was, zocht deswegen een anderen weg, namentlyk, om door een geschrift, door den vermaarden Cassander opgestelt, den grondt te leggen tot de hier toe vergeefsch gezochte, en lang begeer-

regeerde eenigheit. Doch alvorens daar door iets gevordert kon worden, wierdt hy door de doodt weggerukt den 25 July des jaars 1564. Hy hadt reets twee jaren te voren zyn zoon *Maximiliaan* den II tot Roomſch koning laten kronen, hebbende deze waardigheit te voren aan zyns broeders zone, Philips den II, geweigert. Hy was een zeer verſtandig en zachtmoedig vorſt, bovenal de gerechtigheit beminnende, dat ook zyn gewone gedenkſpreuk bevestigde, volgens welke hy veel liever de grootſte ſchade wilde lyden, dan in het minſt de gerechtigheit krenken. Zyne erflanden, en het geen hem in Hungarië en Bohemen volgens het Smalkaldiſch verdrag toebehoorde, regeerde hy in tamelyke ruſt, en met genoegen der onderdanen. In Bohemen nam hy de Jeſuiten in 't jaar 1552 de eerſte in, en vernieuwde in het jaar 1562 het aartsbiſdom van Praag, het welk ſedert den Huſſitenkryg ſlechts door opzienders beſtiert was. By zyne echtgenoot, boven reets gemeld, en in den jare 1547 onder het baren van haar vyftiende kindt geſtorven, heeft hy vier zonen gewonnen, als: *Maximiliaan* den II, des vaders opvolger in het keizerryk; *Ferdinand*; *Johannes*, en *Karel*. Behalven deze vier zonen hadt hy by haar elf dochters, als: *Elizabeth*, en *Catharina*, na malkander gemalinnen van Sigismundus Auguſtus, koning van Polen; *Anna*, *Maria*, *Magdalena*, *Eleonora*, *Margaretha*, *Barbara*, *Urſula*, *Helena*, en *Johanna*. Deze zyn aan de voornaamſte Duitſche en Italiaanſche vorſten uitgetrouwt, behalven *Magdalena*, *Margaretha* en *Helena*, die den geeſtelyken ſtaat hebben verkozen, en *Urſula*, die zeer jong is geſtorven. *Sleidan. de ſtatu relig. lib.* 1. 6, 8, 9, 12, 13, 25 & 26. *Thuan. hiſt. l* 13, 17 & 36. *Bonfin. Hungar. Fuggeri Ehren-Spiegel. l. VI. c.* 21. *Balbin. epit. rer. Bohem. l. V. c.* 12. *Miſcell. dec.* 1 *f.* 7 *ſect* 6. *c.* 1. *Lazius de ſcript rei contra Turcas geſtæ an* 1560. *apud Schard. tom. II. Hortleder vom Duitſchen kriege: Godelevæus hiſt. abdicat. imperii a Carolo V. factæ. Spener Sylloge p* 70.

FERDINAND de II, Roomſch keizer, was een zoon van den aartshertog Karel van Stiermarken, Carinthië, en Krain, geboren van Maria, eene Beyerſche princes, den 9 July 1578 te Gras. Van der jeugt af aan wierdt hy opgevoed in het onderwys van allerlei wetenſchappen, en met den ouderdom van elf jaren naar de hoge ſchole van Ingolſtadt gezonden, daar hy vyf jaren bleef, binnen welken tydt zyn vader geſtorven is. Keizer Rudolph behieldt de voogdy over hem tot het jaar 1506, wanneer Ferdinand de regering zelf aanvaardde. Na dat hy in het jaar 1598 eene reis naar Italië gedaan hadt, begon hy terſtondt een hervorming in zyne landen, met niet alleen de vrye oeffening van den Godsdienſt der Proteſtanten, voormaals door zynen vader toegeſtaan, te ſtremmen en te vernietigen, maar daar mede geweldigerhandt tot de volle bereiking van zyn doelwit voort te varen. In het jaar 1600 belegerde hy de veſting Caniſcha te vergeefs, nemende den aftocht met zo veel wanorder, dat de aartshertog eenige uuren buiten het leger zonder zyne lyfwacht te voet moeſt gaan; doende daarentegen in de volgende jaren by den inval in zyne landen een dapperen wederſtandt. In het jaar 1608 zondt hem de keizer als voornaamſte gevolmachtigde op den Ryksdag te Regensburg, daar evenwel niet veel wierdt uitgerecht. In het jaar 1610 trok hy naar Praag, om de verſchillen, tuſſchen keizer Rudolph en koning Matthias ontſtaan, te helpen beſliſſen, en om, nevens den aartshertog Maximiliaan, afbede, uit name van den koning Matthias, te doen. Van dezen wierdt hy in 't jaar 1613, ſtaande den Ryksdag te Regensburg, tot ſtadhouder van Ooſtenryk verkoren; doch kreeg kort daar op de handen vol in zyne eige landen, vermits de onder zyn gebiedt ſtaande Uscoquen de Venetianen vyandelyk bejegenden. Het hof zich nu hier tegen niet bewegen de ſcheen het, of het aan 't zelve aangenaam was, dat de Republyk wat te doen kreeg. Dit wierdt toegeſchreven aan de behandêlingen der Spanjaarden, welker belangen vereiſchten, dat Venetië in den oorlog van Savoje niet ingewikkelt wierdt. Deze verwydering was al in 't jaar 1612 begonnen, en wierdt toen, met eenige beſtraffing der Uscoquen, bygelegt. Doch deze op nieuw in het jaar 1614 beginnende te roven en te plunderen, en by Ferdinand geen hulpe daar tegen te verwerven zynde, moeſten de Venetianen zich zelve recht doen, zo dat het tot een openbaren oorlog kwam, die tot het jaar 1617 geduurt heeft, wanneer, door toedoen der Spanjaarden zelf, gelyk ook des keizers, doch voornamentlyk door bemiddeling van Vrankryk, de vrede te Parys geſloten wierdt, volgens welke Ferdinand genoodzaakt was den Venetianen wegens de Uscoquen voldoening te geven. De reden, die dezen handel zo ſpoedig deedt voltrekken, was wel voornamelyk, om dat *Ferdinand* grote ondernemingen geſmeed hadt, zoekende, op aanraden en met hulpe der Spanjaarden, zich zelve van de opvolginge in de gezamentlyke Ooſtenrykſche erflanden, die met de doodt van Matthias ſtonden open te vallen, zo wel als van de keizerlyke waardigheit, te verzekeren. Keizer Matthias in den beginne niet kunne de beſluiten een opvolger by zyn leven te doen verkiezen, bragten het echter de Spanjaarden met hunne vertoningen eindelyk zo verre, dat na den afſtandt der aartshertogen Albert en Maximiliaan, mitsgaders die van den koning van Spanje, Matthias, Ferdinand in het jaar 1617 in zyns zoons plaats aannam, en nog in dat zelve jaar tot de Boheemſche kroon verhief, moetende Ferdinand plegtelyk beloven, ſtaande des keizers leven met den bloten eernaam te zullen vernoegt zyn, en zich met geen regeringszaken te zullen bemoejen. Op de zelve voorwaarden, en na beveſtiging der Religionsvryheit, bekwam hy ook in het jaar 1618 de Hungariſche kroon. Doch hy onthieldt zich van alle ſtaatszaken niet geheel en al, voornamentlyk als het gevangennemen van den kardinaal Cleſel als een kwetſing van het keizerlyke gezag wierdt aangemerkt, hoewel kort daar na in het jaar 1619, wanneer Matthias overleedt, alle macht in zyne handen kwam, ſtaande ook de aartshertog Albert Ooſtenryk aan hem af. Het zag voor hem in den beginne zeer ſlecht uit, vermits niet alleen de op hem gevallene landen de hulde weigerden, maar die van Bohemen hem zelfs binnen Wenen belegerden. Deze kans keerde zo haaſt als de Bohemers genoodzaakt wierden de belegering op te breken; waar door Ferdinand lucht kreeg om op den keurdag naar Frankfort te trekken, daar hy, onaangezien alle tegenſpraak van die van Bohemen, voor medekeurvorſt aangenomen, en kort daar na tot keizer verkoren wierdt. Middelerwyl hadden die van Bohemen den Paltsgraaf Frederik tot hunnen koning verkoren, en die van Hungarië waren van hem afgevallen, zo dat Ferdinand, die in den beginne gaarne vrede hadt willen houden, te meer genoodzaakt was zyne wederſtrevers met geweldt te keer te gaan. Ter goeder tydt dan trok hy van Frankfort over Augsburg en Grats naar Wenen, op welke reize hy veel gevaar van zyne vyanden onderhevig was; ten minſte was hy zelfs om en by Wenen voor de Bohemers en Hungaren niet zeker, dat de uitkomſt beveſtigde, alzo de vyanden daags na zyne aankomſt alle toegangen naar de ſtadt reets bezet hadden. Hoe ſlecht zich het begin van 't jaar 1620 opdeedt, bekwam hy echter in het zelve genoegzame hulpe, zo wel van Spanje, als van de Roomſche vorſten, en ook van Saxen, na dat men het zelve ten aanzien van den Godsdienſt geruſt geſtelt hadt, zo dat Ferdinand in ſtaat geſtelt wierdt de Bohemers onder het juk te brengen, waar na de overige erflanden van tydt tot tydt, en eindelyk ook Hungarië, in het jaar 1621 zich onderwierpen. Bethlen Gabor, die by de vereeniging met die van Bohemen tot koning van Hungarië opgeworpen wierdt, verwekte in het jaar 1623 op nieuw zware onluſten, doch moeſt binnen weinig maanden zich geheel ſtil houden. Ondertuſſchen kwamen de onluſten des oorlogs ongevoelig over geheel Duitſchlandt, dewyl het overige van des Paltsgraven volk door de keizerſchen in de Duitſche landſchappen vervolgt wierdt, waar door deze zich van tydt tot tydt langs hoe meer uitbreidde, zo dat de Neder-Saxiſche kreits een verdrag ſloot tot zyne verdediging voor zo verre de oogmerken des Ooſtenrykſchen aanhangs ontdekt wierden, dat klaar geſchiedde, als in het jaar 1623 op een zogenaamde keur-en vorſtendag te Regensburg, waar op de keizer ſlechts beroepen hadt zulke, die hem toegedaan waren, de Paltsſche keur geheel eigenmachtig aan het huis van Beyeren wierdt overgegeven, dat velen de oogen opende. De keizer vernietigde toen wel den toeleg des Neder-Saxiſchen kreitſes; maar alzo zich de keizerſchen hoe langer hoe meer van alles meeſter maakten, verbonden zich de Saxen op nieuw in het jaar 1625, op aanraden des konings van Denemarken, hoewel met weinig geluk: want in 't jaar 1626 wierdt de koning van Denemarken t'eenemaal geſlagen, waar door de keizerſchen, overal meeſter zynde, alles naar hun welgevallen deden, kwellende van dien tydt af alle ſtanden, ſchuldige of onſchuldige, met inkwartiering en doortochten van moedwillige krygsknechten: beginnende ook alles te veranderen in Duitſchlandt, gelyk voorhenen in de keizerlyke erflanden geſchied was, tegen gegeven woordt aan den keurvorſt van Saxen en onaangezien zyne voorſpraak. Deze geweldpleging kwam in de jaren 1628 en 1629 op het hoogſte, wanneer de keizer de vrede ſloot met Denemarken; den hertog van Mekelenburg zonder eenige verhoring buiten zyne landen ſtiet, en zelfs het huis van Saxen, dat het altydt met hem hadt gehouden, begon te drukken, doende het zelve met verachting van alle rykswetten door de zynen ſteets beroeren, ſlaande tevens alle welgegronde voorſtellingen in den windt, en doende eindelyk het bekende herſtellings-edict afkondigen, uit krachte van het welke de Proteſtanten genoodzaakt waren alle aan hen gekomene goederen na de Paſſauſche vrede weder uit te keren. Wel wierdt in 't jaar 1630 door den keizer een zamenkomſt te Regensburg belegt, onder ſchyn van daar te handelen, hoe beſt alle die bezwaarniſſen uit den weg te ruimen: ook wierdt in de zelve, om dat de Roomſche ſtanden den keizer geen groter macht wilden geven, dan tot onderdrukkinge der Proteſtanten nodig was, beſloten, Wallenſtein, door wiens hoogmoedt de kwellingen der ſtanden en de ongemene buitenſporigheit des krygsvolks zodanig overhandt hadden genomen, van den dienſt te ontſlaan, en boven dien nog een zeker getal keizerlyke troepen af te danken. Boven dien bevorderden de keurvorſten by deze zamenkomſt de vrede in Italië, daar de keizer in het jaar 1629, ten gevalle der Spanjaarden, wegens de erfopvolging van Mantua, den oorlog tegen den hertog van Nevers en de Franſchen, die hem te hulp kwamen, hadt aangevangen, en zelfs de hoofdſtadt Mantua laten innemen. Maar gelyk de keizer by deze zamenkomſt zyn oogmerk niet geheel kon bereiken, vermits de keurvorſten van geen verkiezing van een Roomſch koning, door den pauſſelyken nuncius, de Spaanſche gezanten, den vorſt van Eggenberg, als kwanſuis buiten des keizers weten voorgeſtelt, wilden horen, zo wierdt ook in de zelve omtrent het hoofdzakelyke, daar de wanorder in het ryk uit ontſtondt, geen raadt geſchaft, zo dat, ongeacht alle gedane beloften, het overige keizerlyke leger met de verdrukkinge der ſtanden voortvoer, de verandering met geweldt voortzette, en de Ooſtenrykſche zo hoogmoedig wierden, datze waanden alle vyanden terſtondt te kunnen verſlaan; waarom de keizer, op de tyding van den inbreuk der Zweden in Pomeren, zich liet ontvallen: *Wy hebben wederom een kleinen vyandt gekregen.* Uit dit alles ontſtondt de bloedige oorlog, die eerſt door de Munſterſche vrede eindigde. Namentlyk, ter beteugeling van de Ooſtenrykſche overmacht kwam de koning van Zweden in Juny des jaars 1630 in Pomeren; en ſchoon de keizerſchen nergens tegen hem beſtandt waren, nam men echter, zich op 't oude geluk verlatende, aan het keizerlyke hof zulke raadſlagen, waar door de Proteſtanten, en inzonderheit keur-Saxen, genoodzaakt wierden zich met den koning van Zweden te verbinden.

den. Hier op wierdt het keizerlyke leger in het jaar 1631 geheel verslagen, en de zaken van Ferdinand liepen eenige jaren zo zeer achteruit, dat de Protestanten overal, zelfs in een gedeelte der keizerlyke erflanden, den meester speelden, tot dat na den slag by Nordlingen in 't jaar 1634, en het sluiten der vrede met keur-Saxen binnen Praag, waar by eenige andere standen zich mede gevoegt hadden, zyn voorspoedt zich eenigermaten weder scheen te herstellen, dewyl de Zweden hier door met hunne party niet weinig in 't naauw gebragt zynde, de keizerlyke macht zo zeer toenam, dat ze zelfs tegen de Franschen, die nu opentlyk met de Zweden tegen den keizer begonden te oorlogen, bestand was, doordien hun voorgenomen inval in de jaren 1635 en 1636 niet alleen gestuit, maar ook hunne aanslagen op de Spaansche Nederlanden verydelt, en zy zelfs in Burgundië, Champagne en Pikardië overvallen wierden. Zelfs gelooft men, dat de keizerlichen zich in Vrankryk zouden gevestigt hebben, indien maar hun veldheer *Gallas* beter beleidt tot onderhoudt van het leger gebruikt hadt. By dit alles nam evenwel de ellende door geheel Duitschlandt in het laatste van Ferdinands regering zodanig toe, dat niet alleen een verderflyke oorlog van rondom woedde, maar zelfs de pest en ondragelyke hongersnoodt in verscheide kreitzen de overhandt nam. Boven dien kreeg het geluk van Oostenryk geen geringe krak in het jaar 1636 door het verliezen van den slag by Witstok, zo dat men meent, dat des keizers aanhoudende zwakheit door de bekommering, hier over opgevat, dodelyk is geworden. In dat zelve jaar hieldt de keizer weder eene Ryksvergadering te Regensburg, daar hy zelfs in persoon tegenwoordig was. Men handelde daar ten dele over de verkiezing van een Roomsch koning, en ten dele over het verkrygen van een bestendige vrede in geheel Duitschlandt, waar toe zich de paus tot middelaar tusschen Vrankryk en Oostenryk aanboodt, en deswegen eene byeenkomst te Keulen voorsloeg. Van de Zweedsche zyde gaf de Hollandsche gezant hoop, dat men zich wel te Praag of Wenen tot een vredehandel zou inlaten, in welk een geval de Spanjaarden beloofden geldt te zullen schieten, en Zweden te voldoen; doch alle deze beramingen vervielen ten laatste, dewyl Vrankryk en Zweden zich niet wilden laten verdeelen. Keur-Saxen drong inzonderheit in deze vergadering daar op, dat den genen, die niet in de vrede van Praag begrepen waren, eene algemene *amnestie*, (vergeving en vergeting) zou verleent worden, met last aan zyne gezanten, om alvorens tot geen verkiezing te treden. Maar alzo zich Brandenburg liet omzetten, gelukte zulks dit maal niet, wordende in 't tegendeel tot des keizers genoegen de prins Ferdinand tot Roomsch koning verkoren, en aanstonts gekroont. De keizer te Regensburg geheel onpasselyk geweest, en te Wenen wedergekeert zynde, nam zyne zwakheit zodanig overhandt, dat hy den 15 February des jaars 1637 den geest gaf. Twee maal was hy in den echt getreden, eerst in het jaar 1600 met eene Beyersche princesse, Maria Anna, uit welke hy nagelaten heeft twee prinssen, te weten zynen Ryksopvolger *Ferdinand*, en *Leopold Wilhelm*, die verscheide bisdommen heeft bezeten, en grootmeester van de Duitsche ridderorde is geweest; nevens twee princessen, *Maria Anna*, huisvrouw van Maximiliaan, keurvorst van Beyeren, en *Cecilia Renata*, gemalin van Uladislaus den IV, koning van Polen. Zyn twede vrouw is geweest Eleonora, uit den huize van Mantua, by welke hy gene kinderen gewonnen heeft. Hy was een deugdzaam vorst, en een liefhebber der matigheit, fier en streng van aardt. Van jongs af hadt hy een behagen in de raadslagen der Spanjaarden, waar door hy ook is bewogen tot ondernemingen, die een onbepaalde macht bedoelen. In zyn Godsdienst was hy zeer yverig, en gaf de geestelyken veel gehoor, die hem ook gedurig tot het uitbreiden van den zelven met geweldige middelen aanhitsten; gelyk men 't ook inzonderheit aan zyn biechtvader en zyn hofprediker, vader Samormaine en vader Wyngardenier, te wyten heeft, dat de veelvuldige heilzame raadslagen tot wegneminge van de onheilen in Duitschlandt, en ten aanzien van het herstellings-edict geen gevolg gehad hebben. Tot stichting van geestelyke gebouwen heeft hy grote geldsommen besteed, en zyne uitspanningen waren de zang- en speelkunst, doch voornamentlyk de jagt, waar in hy niet alleen onvermoeid, maar zo naauwkeurig was, dat hy een nette lyst hieldt van het wildt, door zyne handt geveit, en de zelve jaarlyks den Saxischen keurvorsten toezondt. *Theatr. Europ. tom. I, II, III. Ludolphs schaubühne tom. I, II. Puffend. de rebus Suec. lib. I-VIII. Brachelius histor. nostri temporis. Caraffa Germ. sacra restaurat. Samormaine de virtutibus Ferdinandi II. Spener. hist. Germ univ. P. II. lib. V. cap. 4. Status particularis regiminis Ferdinandi II.*

FERDINAND de III, zoon van Ferdinand den II, geboren te Gratz uit de Beyersche princesse den 13 July des jaars 1608. Van jongs af in alle goede kunsten en wetenschappen onderwezen zynde, leerde hy verscheide talen volkomen spreken, en maakte goeden voortgang in de wiskunde, daar hy veel in gevordert was. In het jaar 1625 wierdt hy tot koning van Hungarië verkoren en gekroont, hoewel die zelve verkiezing vele zwarigheden ontmoette, vermits de keizer uit enkel mistrouwen der Hungaren, de welke hy te dier tydt nog heel zacht moest handelen, dit stuk niet mede onder de landdaags-voorstelling liet brengen, maar slechts door zommigen van zynen aanhang, als of het uit hun eigen koker kwam, liet opwerpen; waarom de Protestanten niet alleen hier omtrent verschillende, maar zelfs de Roomschgezinden daar toe ongenegen waren, voorgevende geen verder volmacht te hebben, dan tot het aanhoren van 't voorstel. Eindelyk lieten zich evenwel de Roomschgezinden en zommige Protestanten overhalen, zo dat de onderhandeling ten voordeele van Ferdinand afliep. De kroning niettemin bleef een geruimen tydt nog achter, vermits de Roomschgezinden voorgaven, dat het gewisse van dezen jongen here met den eedt van dulding der Protestanten niet kon noch mogt verstrikt worden. De Palatin hier op inbrengende, dat het mogelyk was, dat de Roomschgezinden in het koninkryk de machtigste zouden worden, en dat in zulk een geval de overmacht van stemmen verandering makende, de vorstaan gemelden eedt niet meer zou gehouden zyn, zo wierdt deze zwarigheit uit den weg geruimt. Veel gemakkelyker slaagde het met de kroon van Bohemen, die in het jaar 1627 op hem gebragt wierdt, dewyl die van Bohemen des keizers welgevallen niet dorsten tegenstaan: echter moest de koning ten aanzien van beide de ryken eene schriftelyke verzekering geven, van staande zyns vaders leven zich met geen regeringszaken te zullen bemoeien, dat hy ook getrouwelyk onderhieldt. Daarentegen kon hy in 't jaar 1630, ingevolge den toeleg van het keizerlyke hof, geen Roomsch koning worden, vermits de keurvorsten wegens het vergelyk, daar over onder de handt te Regensburg gemaakt, zich in het minst niet wilden inlaten. Na de doodt van Wallenstein maakte hem de keizer in het jaar 1634 opperste veldheer van zyne legers; en hy nam, deze bediening aangevaard hebbende, Regensburg in, en woonde den slag by Nordlingen by, zuiverende daar op in dit en het volgende jaar den Donauw, Rhyn, en Nekker van de vyanden, nemende in persoon het Wirtembergsche in, en stelde zyn hoofdkwartier te Stutgard. Weder te velde getrokken zynde in het jaar 1636, bleef hy niet lang in 't leger, dewyl zyne tegenwoordigheit op den Ryksdag te Regensburg vereischt wierdt; waarom hy na gemaakte schikking tot den optocht van het keizerlyke leger in Burgundië derwaarts trok, en nog in het einde des zelven jaars tot Roomsch koning verkoren en gekroont wierdt, dat te rechter tydt geschiedde, vermits Ferdinand de II twee maanden daar na stervende, de regering zonder een tusschenryk terstondt op hem kwam; waar op ook de oude hofhouding terstondt afgedankt, en grote verandering onder de bewindslieden gemaakt wierdt. De Franschen hielden deze verkiezing in den beginne voor onwettig, en noemden daarom Ferdinand slechts koning van Hungarië: doch bespeurende, dat niemandt, zelfs ook de Zweden niet, het met hen in dit stuk eens waren, veranderden zy ook wel haast van gedachten, te meer, alzo men wel zag, dat men anders tot geen vredehandel zou geraken. Ondertusschen wierdt de oorlog met een wisselvallig geluk voortgezet. In het jaar 1637 waren de keizerschen overal meester, en wierden de Zweden tot den uitersten hoek van Pomeren te rug gedreven, behalven de genen, die met Fransche hulptroepen gesterkt, zich nog aan den Rhyn ophielden, onder 't beleidt van hertog Bernhard, daar evenwel de keizerschen de machtigste waren. Niettemin verhaalden zich de Zweden in het volgende jaar in dier voegen, dat de hertog Bernhard in 't jaar 1638 de keizerschen aan den boven-Rhyn versloeg, en Rhynfeld, nevens Brisak, wegnam; zelfs kregen ook de Zweden weêr lucht in Pomeren, door de onachtzaamheit van den keizerlyken veldmaarschalk Gallas, die voor geen magazynen gezorgt hadt; waarom de keizer door de Spanjaarden geraden wierdt zelf te velde te trekken: doch zulks ondoenelyk bevindende, droeg hy het opperbevel aan zyn broeder, den aartshertog Leopold, op, die echter niets kon uitrechten, dewyl men van weêrkanten wel optrok, doch geen voordeel deedt, alzo het landt, door menigvuldige verwoestingen uitgeput, geen sterk leger lange dragen kon. Men moest evenwel zien, dat de keizerschen in het jaar 1639 doorgaans van de Zweden geslagen wierden, zo dat de keizer genoodzaakt was de hulpbenden, nu en dan naar de Nedelanden ten dienste van Spanje gezonden, te rug te roepen, waar by Zweden ook het geluk hadt de keurvorsten van Brandenburg, Saxen, en Beyeren tot onzydigheit te bewegen, schoon de laatste terstondt weder veranderde. De voornaamste ontmoetingen van dezen tydt zyn geweest de slag by Wolfenbuttel in 't jaar 1641, en die by Leipzich in 't jaar 1642, door de keizerschen verloren; het treffen by Mergentheim in 't jaar 1645, daar de Franschen geslagen wierden, en dat by Allersheim in het zelve jaar, daar de Beyerschen en keizerschen het veldt moesten ruimen: vervolgens de veldslag by Janckouw in Bohemen, nog in dat zelve jaar, daar de keizerlichen zulk eene nederlaag kregen, dat de keizer zelf genoodzaakt was zich van Praag weder naar Wenen te begeven, en van daar zyne gemalinne, nevens den jongen vorst, naar Gratz te doen vlieden, dewyl de Zweden tot onder Wenen den meester speelden; waar op in het jaar 1648, kort voor het sluiten der vrede, de kleine zyde van Praag door de Zweden ingenomen wierdt. De keizer onderging ook in het jaar 1644 veel gevaar wegens den vorst van Zevenbergen Ragotzi, dien hy zeer veel moest toegeven, eer zich de zelve met de Zweedsche macht vereenigde, inzonderheit ten aanzien van vryheit voor den Protestantschen Godsdienst, het geen echter namaals niet wierdt onderhouden. Eindelyk verwierf Ferdinand de zo lang gewenschte vrede, die niet zonder veel moeite getroffen wierdt. Als Roomsch koning hadt hy zich reets veel moeite gegeven de vrede van Praag te helpen bevorderen; maar zelfs van het begin der keizerlyke regering hadt hy ook veelvuldige onderhandelingen doen ter handt nemen, en deedt deswegen in 't jaar 1640 een Ryksdag te Regensburg beleggen, daar hy het bevorderen der raadslagen zo zeer ter herte nam, dat hy niet schroomde binnen Regensburg te blyven, schoon het Zweedsche leger reets derwaarts in aantocht was, en den keizer nevens de standen hadt ingesloten. Alles was echter zeer verwart, en het mistrouwen aan alle kanten, inzonderheit omtrent het Oostenryksche huis, uit welkers gedrag men meende te kunnen bespeuren, dat het de vrede niet van herten zocht, zo groot, dat zelfs verscheide jaren verliepen, eer men omtrent de voorbedingen kon eens worden. Deze eindelyk in het jaar 1643 geregelt zynde,

zynde, bleef het volle vredensverdrag achter tot het jaar 1648, wanneer het zelve door den keizer, wiens zaken in een ſlechten ſtaat waren, ten uiterſte bevordert wierdt, in zo verre, dat de zelve een deel van zyn eigendom op het landgraafſchap van de Elzas aan Vrankryk afſtondt. Na dat eindelyk alles volgens deze vredehandeling in het jaar 1650 volbragt was, was de regering van keizer Ferdinand tot den einde toe geruſt, uitgenomen dat 'er in het jaar 1651 een nieuwe oorlog tuſſchen den keurvorſt van Brandenburg en den paltsgrave van Nieuburg ontſtondt, die door des keizers bemiddeling nog tydig eindigde. In het jaar 1652 beriep de keizer een Ryksdag te Regensburg, die eerſt in het jaar 1654 een einde nam. Op den zelven wierden niet alleen de zaken, by de Weſtphaalſche vrede onafgedaan, geregelt, maar ook deze en gene verſchillen beſliſt, en eindelyk de gemelde vrede ten grondwet in geheel Duitſchlandt aangenomen. Over de nog openſtaande zaken, op den Ryksdag niet afgehandelt, wierdt vervolgens in het jaar 1655 een Ryks-deputatie te Frankfort aan den Mayn gehouden. Men vindt aangetekent, dat de keizer het voorſtel op dezen Ryksdag zeer lange uitſtelde, en middelerwyl met de keurvorſten, met welke hy reets voormaals in eene zamenkomſt te Praag in onderhandeling geweeſt was, aan de verkiezing van zyn oudſten prins tot Roomſch koning gearbeid heeft, waar omtrent hy zyn oogmerk in zo verre bereikte, dat de keurvorſten van Regensburg naar Augsburg trokken, en daar den 31 May 1653 Ferdinand den IV, tot hier toe ſlechts koning van Hungarië en Bohemen, tot Roomſch koning verkoren, en hem in de volgende maandt te Regensburg kroonden; hoewel de vreugdt van geen duur was, vermits de koning in het volgende jaar overleedt. Hoe zeer nu alles in ruſt ſcheen door de Weſtphaalſche vrede, bleef echter een heimelyke verbittering tuſſchen de Zweedſche kroon en het huis van Ooſtenryk zweven; zo dat de eerſte door het laatſtgemelde huis dan omtrent de leenverheffing, dan omtrent 't hebben van zitting en ſtem op den Ryksdag, geſtoort, of op deze en gene wyze onderdrukt wierdt. Zelfs verbondt zich de keizer kort voor zyne doodt met Polen, te dier tydt met Zweden in oorlog, ſchoon het den naam hadt, dat de geleende hulpbenden alleen tegen Ragotzi zouden gebruikt worden. Boven dat zondt de keizer ter zelver tydt een leger naar Italië, ten dienſte van Spanje, dat de Franſchen zeer euvel namen, zo dat uit het een en ander grote onluſten zouden ontſtaan zyn, indien niet de invallende doodt des keizers een grote verandering van zaken hadt te wege gebragt. Hy is geſtorven te Wenen op den 23 Maart des jaars 1657, in den ouderdom van negen en veertig jaren, na eenige dagen onpaſſelyk geweeſt te hebben. Driemaal is hy in den echt getreden, eerſt met de Infante van Spanje, Maria Anna, dochter van Philips den III, ten twede male met de princeſſe Maria, dochter van den aartshertog Leopold te Inſpreuk; en eindelyk met Eleonora, princeſſe van Mantua. Uit het eerſte huwelyk is geſproten *Maria Anna*, gemalin van den Spaanſchen koning Philips den IV, en *Leopold*, namaals Roomſch keizer. Uit zyne twede vrouw is geboren *Karel Joſeph*, biſſchop van Paſſau en Olmuts, en grootmeeſter der Duitſche orde. Uit het derde bedt is geſproten *Ferdinand Aloyſius*, kort na zyn vader geſtorven, nevens *Eleonora*, eerſt gehuwt met Michiel, koning van Polen, en daar na met Karel den V, hertog van Lotharingen. Ferdinand was een verſtandig, goedaardig, ernſthaftig en ſtilzwygend vorſt, dien het noch aan moedt, noch dapperheit in den oorlog ontbrak, dat ſtaande zyn beveloeffening als Roomſch koning kennelyk gebleken is. Hy was de Spaanſche ondernemingen zo zeer niet toegedaan als zyn vader, doch in het ſtuk van Godsdienſt niet minder yverig, gelyk hy ook in zyne erflanden terſtondt na de Weſtphaalſche vrede met ernſt begon te hervormen. *Theatr. Europ. tom. II-VII. Ludolf ſchaubühne tom. II, III. Pufendorf res Suecicæ, vita Frederici Wilh. Res Caroli Guſtavi. Galeazzi Gualdi hiſt. bellor. Ferdinandi III. Brachelii hiſtor. noſtri temporis. Spener. hiſtor. German. univerſalis tom. II. l. V. c. 5. Status particularis regiminis Ferdin. II.*

FERDINAND de IV *Franciſcus*, zoon van keizer Ferdinand den III, den 8 September des jaars 1633 uit Maria, dochter van Philips den III, koning van Spanje, geboren. Vermits Bohemen van een verkiesbaar tot een erfkoninkryk geworden was, liet hem de vader in het jaar 1646 te Praag door den kardinaal Harrach tot koning van dat ryk kronen, na dat hem de landſtanden twee dagen te voren hadden gehuldigt. In het volgende jaar trok de keizer naar den Hungariſchen landdag, daar hy Ferdinand den IV mede tot koning van Hungarië deedt kronen, ſchoon zyn inkomſt door water en vuur ongelukkig gemaakt wierdt. Vervolgens wierdt hy ook in het jaar 1653 te Augsburg tot Roomſch koning verklaart, en te Regensburg gekroont: doch wierdt alle hoop, die men van hem geſchept hadt, door de doodt haaſt verydelt, alzo hy in het volgende jaar, op den negenden July, in den ouderdom van een en twintig jaren door de kinderpokjes wierdt weggerukt. *Balbinus miſc. Bohem. dec. I. l. VII. pag.* 270. *Theatr. Europ. tom. VII. Ludolf Schaubühne tom. II. p.* 1317. en 1447.

FERDINAND, aartshertog van Ooſtenryk, geboren den 14 Juny des jaars 1529, was een zoon van keizer Ferdinand den I, en een jonger broeder van Maximiliaan den II, Roomſch keizer. Na des vaders doodt vielen hem het graafſchap Tyrol nevens de verdere Ooſtenrykſche landen te deel. In alle riddermatige oeffeningen was hy zonderling ervaren, waar toe zyne ſterke ligchaamsgeſtalte niet weinig hielp. Verſcheide malen het gebiedt over het leger voerende, inzonderheit in den Hungariſchen oorlog tegen de Turken, kweet hy zich overal en ten allen tyde dapper en met roem. In het jaar 1550 verliefde hy op Philippina, dochter van Frans Welſer, eens voornamen Raadsheers dochter te Augsburg, en namze op een wettige wyze ten huwelyk, levende ook met haar in volle vergenoeging, tot dat de doodt in het jaar 1580 een ſcheiding tuſſchen hen maakte. Wegens de ongelykheit van ſtaat kon hy echter van zyne bloedverwanten niet verwerven, dat de kinderen uit haar geſproten gewettigt wierden tot de voorrechten, die hen wegens de geboorte toekwamen. Van den oudſten zoon, uit haar geboren, *Andreas van Ooſtenryk* genaamt, zie boven een afzonderlyk artykel. De jongſte, *Karel van Ooſtenryk* genaamt, en geboren in het jaar 1560, bekleedt het markgraafſchap Burgau als een lyſtocht, en trouwde den 4 Maart des jaars 1601 met Sibilla, dochter van Wilhelm, hertog van Gulik, doch ſtierf zonder lyfserven den 30 October 1618. *Ferdinand* nam in 't jaar 1582 ten twede vrouw Anna Catharina, dochter van Wilhelm, hertog van Mantua, die hem vyf kinderen gebaart heeft. Drie der zelven zyn zeer jong geſtorven; *Anna Catharina* ging in een klooſter, en *Anna* is gehuwt met den keizer Matthias. Zyn ſterfdag was de 24 January des jaars 1595. *Bellus in dem Oeſterr. lorberkranz. Spener. Syllog. hiſtor. genealog. Thuanus.*

Koningen van Castilie, Leon, en andere landschappen van Spanje, als mede van Napels en Sicilie.

FERDINAND de I, bygenaamt de Grote, koning van Caſtilië en Leon, was de twede zoon van Sanctius, koning van Navarre. Hy verkreeg den troon van Caſtilië door erfrecht van zyne moeder Nunnia van Caſtilië, en die van Leon door overwinning op zyn vrouws broeder Veremundus behaalt. Hy ontweldigde den Moren Coïmbra, Viſeo, nevens een groot deel van Portugal. Hier op beoorloogde hy zyn eigen broeder, Garſias den VI, koning van Navarre, die verſcheide zyner ſteden behouden, en zeer argliſtig tegen hem gehandelt hadt, en overwon hem in een veldſlag. Voor het overige voerde hy den naam van keizer van Spanje, niettegenſtaande keizer Hendrik de III zulks liet tegenſpreken. Behalven twee dochters, *Urraca* en *Geloira*, hadt hy drie zonen: *Sanctius*, *Adelphonſus* en *Garſias*. Eenigen tydt daar na zyn ryk onder deze zonen verdeelt hebbende, begaf hy zich in het klooſter van den H. Facundus, en ſtierf daar in 't jaar 1067, na dat hem kort te voren de doodt was aangekondigt door den H. Iſidorus, volgens bericht van Rodericus Toletanus. *Roderic. Toletanus de rebus Hiſp. l. VI. c.* 6, 8, 9-14. *Mariana de reb. Hiſp. l. IX.*

FERDINAND de II, jongſte zoon van Alphonſus den VIII, kreeg tot zyn aandeel de koninkryken Leon en Gallicië, en raakte in oorlog met Alphonſus Henriquez, koning van Portugal, wegens de grenzen der ſtadt Badajoz, en kreeg in den eerſten ſlag den prins van Portugal Sanches, en in den volgenden den koning zelf gevangen. Het voordeel door deze overwinning behaalt gebruikte hy niet te min met veel beſcheidenheit. Alphonſus de VIII, zyns broeders zoon, zocht hy het ganſche ryk en zelfs het leven te benemen, dat evenwel door de getrouwheit des Caſtiliaanſchen adels mislukte. Hy is geſtorven omtrent het jaar 1188, of gelyk andere willen 1191, of 1210, na dat elf jaren te voren de ridderorde van Alkantara door hem geſticht was. By zyne vrouwe Urraca, dochter van den Portugeeſchen koning Alphonſus, heeft hy nagelaten een zoon, *Alphonſus* den IX. *Mariana l. XI. Roder. Tolet. l. VII.*

FERDINAND de III, bygenaamt de Heilige, was de opvolger van zyn vader Alphonſus den IX te Leon, mitsgaders van zyne moeder in het koninkryk van Caſtilië, dewyl de zelve, Berenguela genaamt, een dochter was van den Caſtiliaanſchen koning Alphonſus den VIII. Hy voerde den oorlog tegen de Moren, veroverde Cordona en Sevilië, nevens het koninkryk Murcië, en hadt den toeleg om zelf Marocco te bemachtigen; doch kwam onderwylen te ſterven in het jaar 1251, na den troon van Caſtilië 35, en die van Leon 22 jaren bezeten te hebben. De hogeſchool van Valencia verplaatſte hy naar Salamanka, en wierdt in het jaar 1671 onder het getal der heiligen aangenomen. Hy heeft twee vrouwen gehad, Beatrix en Johanna: de eerſte was een dochter van Philips, Roomſch keizer en hertog van Zwaben, uit welke geboren is *Alphonſus* de X, wegens zyne ervarenheit in de ſterrekunde toegenaamt de Sterrekundige. De twede was erfdochter van Simon van Dammartin, grave van Aumale. *Rodericus. Mariana de reb. Hiſpan. lib. XII. cap. 7. ſeq &c. Acta vitæ S. Ferdinandi cum annotationibus Papebrochii.*

FERDINAND de IV, zoon van Sanctius, koning van Caſtilië en Leon, moeſt in den beginne zyner regering met inwendige onluſten worſtelen: doch zo dra de zelve ten zynen voordeele beſliſt waren, beoorloogde hy den koning van Granada, en ſloeg in het jaar 1309 zyn leger, dat tot ontzet der ſtadt Almeria in aantocht was. Hy wierdt in het jaar 1312, terwyl zyn broeder eene zekere ſtadt belegerde, in zyn bedde dood gevonden, na dat hy zeventien jaren geregeert, en den ouderdom van vyf en twintig jaren bereikt hadt. Men geeft voor, dat twee gebroeders van een voornaam huis onſchuldig ter doodt veroordeelt zynde hem binnen dertig dagen voor Gods vierſchaar zouden gedagvaard hebben, en hy ook binnen dien tydt geſtorven zyn. *Mariana l. XV. Roderic. p. 4. Surita l. II,*

FERDINAND de V verkreeg op nieuw den toenaam van den Katholyken door het verdryven der Moren. Hy was een zoon van Johannes den II, koning van Navarre, geboren in het jaar 1453 uit Johanna Henriquez, dochter van Ferdinand, admiraal van Caſtilië. Hy is een der aanmerkelykſte koningen en eerſte grondleggers der Spaanſche heerſchappye: want Hendrik de IV, koning van Caſtilië en Leon, geen rechtmatige erven nalatende, vervielen beide de koninkryken op zyne zuſter Iſabelle, gehuwt met Ferdinand den Katholyken. Dit nu gaf hem gelegenheit deze ryken te vereenigen met Arragon, dat

hy na zyns vaders doodt te verwachten hadt. Onderwyl bragt de koning van Portugal, uit hoofde van zyne vrouwe Johanna, een aangenome dochter van Hendrik den IV, laatsten koning van Castilië en Leon, een eisch in op het gemelde koninkryk; doch de slag by Toron in het jaar 1476, zo ongelukkig voor Portugal uitgevallen, deedt al de opgevatte hoop voor hem verdwynen, zo dat hy vier jaren daar na tot eene onderhandeling kwam. Inmiddels was Johannes de II, vader van koning Ferdinand, gestorven, waar door hy het volle bezit van Arragon verkreeg, en dus in staat geraakte zyn gezag, tot hier toe door de landstanden tamelyk besnoeit, te beter te doen gelden. Het eerste werk dat hy ter handt nam was het herstellen der burgerlyke regering, waar toe hy zekere wetten, *Tauricæ* genaamt, naar de plaats der afkondiging, overal deedt invoeren, die ook tot op dezen dag door geheel Spanje in gebruik zyn. Alles in zyn ryk in goede schikking en rust gebragt hebbende, zocht hy dat zelve door verdryving der Moren en Joden uit te breiden, waar toe hem de eerste, doordien ze den Christenen de stadt Zahama in het jaar 1481 ontnomen hadden, schenen gelegenheit gegeven te hebben. Dit stelde hy in 't werk met het wegnemen der zeeplaats Malaga, waar door hen alle hulp en toevoer, die de Afrikaansche Saracenen hier konden te lande brengen, wierdt afgesneden. Na dezen was hy zo gelukkig, dat na het bemachtigen van de hoofdstadt Granada, beide Mooren en Joden, 17000 huisgezinnen sterk, geheel Spanje moesten ruimen, en wel vergenoegt zyn, dat ze tot hunne geloofsgenoten in Afrika overgevoert wierden. Op dat 'er niets mogt overblyven, dat naar Joodsche of Turksche belydenis zweemde, stelde hy een geestelyk gericht aan, dat de beroemde Inquisitie is, door het welke alle de gene, die in het minst verdacht zouden zyn een ander geloof als het Roomsch-Katholyke te omhelzen, op het strengste zouden gestraft worden. Door deze grote uitvoering, en het verdryven van zo veel menschen, bragt Ferdinand evenwel niet anders te weeg, dan dat Spanje tot heden toe gebrek aan inwoners heeft, daar niet weinig toe heeft geholpen de aanwasch der volkplantingen in Amerika: want onder zyne regering wierdt de zo genaamde nieuwe wereldt in het jaar 1492 door Christophorus Columbus, een Genuees, ontdekt. Gemerkt nu deze ontdekkingen hen zware geldmiddelen verschaften, wierdt hy te meer tot nieuwe overwinningen en bemachtigen van andere plaatsen aangespoort. Met Vrankryk sloot hy een verdrag, om het koninkryk Napels in te nemen, en onderling te verdelen, dat ook zeer wel gelukte: doch eenige onlusten tusschen hem en den Franschen koning ontstaan zynde, dreef hy in het jaar 1503 de Franschen door den veldoverste Gonsalvus van Cordoua daar weder uit, en behieldt het voor zich alleen. In het jaar 1508 verbondt hy zich met den paus, den keizer en den koning van Vrankryk tegen Venetië; doch scheidde zich binnen kort weder van hen af, trok daarentegen op tegen den koning van Vrankryk Lodewyk den XII, en kreeg by deze gelegenheit in het jaar 1512 opper-Navarre, dat hy des zelfs koning Johannes van Albret ontnam, omdat hy hem de vrye doortocht geweigert hadt. Behalven de gemelde overheerde landen bragt hy in 't jaar 1493 het graafschap Roussillon, en in 't jaar 1504 en eenige volgende Oran, Melille, Mazalquivir en Pennon de Velez in Afrika onder zyn gebiedt. Eindelyk is hy in het jaar 1516 gestorven aan een dronk, die hem vruchtbaar maken zou, en toegedient wierdt door zyne twede vrouwe Germana, gravinne van Foix. Uit zyne eerste vrouwe Isabella van Castilië wierdt hem in het jaar 1478 geboren *Johannes*, aan een koortse overleden te Salamanka in het jaar 1497; *Isabella*, een jaar na haren broeder overleden; *Johanna*, getrouwt in het jaar 1496 aan den keizerlyken prins Philips van Oostenryk; en eindelyk *Maria*, en *Catharina*, waar van de eerste in het jaar 1500 de vrouw van Emanuel, koning van Portugal, en de laatste die van den Engelschen kroonprins Artur in 't jaar 1502, en na zyne doodt gemalin van des zelfs broeder Henrik den VIII geworden is. Hy wierdt wegens zyn uitnemend verstandt en grote deugdt geroemt, die echter door zyne slechte trouwe en geloof niet weinig bezwalkt is geworden. *Mariana de reb. Hispan. l. XXIII. XXX. Verardus histor. expugnat. Regni Granadæ per Ferdinand. Cathol. Vasæus rerum Hispan. Chron. enz. Retratti e elogii di Capitani illustri p.* 216. *Leti vita di Ferd. Cathol.*

FERDINAND, Infant van Castilië, bygenaamt de Rechtvaardige, koning van Arragon en Sicilië, was een zoon van Johannes den I, koning van Castilië. Hy is in het jaar 1412 tot koning van Sicilië verkoren, en den 30 September gekroont. Hy regeerde beide ryken met veel schranderheit en beleidt; doch is in 't jaar 1416 na een vierjarige regering aan de steen gestorven. *Mariana*, *Surita*.

FERDINAND de I, koning van Napels en Sicilië, was een natuurlyke zoon van Alphonsus den V, koning van Arragon, doch van den paus wettig verklaart, en des vaders opvolger in het Napelsche ryk in 't jaar 1458. In het begin der regering ontrustte hem Johannes, een zoon van Renatus, hertog van Lotharingen, en naamvoerend koning van Napels, die hem by Sarno uit het veldt sloeg, en zich van het grootste deel des ryks meester maakte: doch die in het jaar 1461 weder by Troja geslagen en uit het ryk verdreven wierdt. (Zie JOHANNES den II van Anjou, koning van Kalabrië.) Ferdinand kreeg vervolgens verschil met paus Innocentius den VIII, die hem in den ban deedt, als ook met Lodewyk Sfortia, die, om zich in het bezit van het hertogdom Milanen te bevestigen, dat hy zyn broeders zoon, de nicht van Ferdinand in huwelyk hebbende, ontnomen hadt, Karel den VIII, koning van Vrankryk, bewoog, om zyn recht op Napels, zo als het hem uit den huize van Anjou toekwam, te helpen handhaven. Ferdinand verstaande, dat Karel de VIII zich ten dien einde toerustte, boodt hem aan jaarlyks 5000 daalders te betalen en zyn leenhouder te blyven; doch de voorslag verworpen zynde, stierf hy nog voor de komste van koning Karel in het jaar 1494 aan eene beroerte, na dat hy 71 jaren oud geworden, en 36 jaren geregeert hadt. Zyn eerste vrouw Isabella hadt hem geboren *Alphonsus* den II, des vaders opvolger; *Frederik*, die Ferdinand den II in het ryk gevolgt is; *Johannes*, die kardinaal geweest, en, behalven nog twee dochters, *François*, die voor den vader gestorven is. By zyne twede vrouw *Johanna*, dochter van Johannes den II, koning van Arragon, heeft hy niet meer dan eene dochter gewonnen. *Cominæus in Carolo VIII. Mariana. Guicciardin. Mezeray & Daniel sub Carolo VIII. Retratti e elogii di Capitani illustr. p.* 169.

FERDINAND de II, de ryks opvolger van zynen vader Alphonsus den II, die hem by den aantocht van Karel den VIII, koning van Vrankryk, de kroon afstondt, om de gemoederen des volks te beter te doen bedaren. Karel kwam niet te min binnen korten tydt met zo groot een aanhang, dat Ferdinand genoodzaakt wierdt op het eilandt Ischia, en van daar naar Sicilië te vlieden. Zo haast nu wierdt Karel door verbindtenis der Italiaansche vorsten niet genoodzaakt met het grootste deel van zyn leger naar Vrankryk te rug te trekken, of Ferdinand kwam met hulp der Arragoneesche en Venetiaansche krygsbenden weder in zyn ryk, en bemachtigde het zelve binnen weinig tyds; doch bezat het niet lang, dewyl hy dit tydelyke in het jaar 1496 afleggende, zyn vaders broeder Frederik tot opvolger naliet. *Mazella in descr. Regn. Neap. Collenutius in hist. Neapol. Retratti e elogii di Capitani illustri pag.* 174. *Mezeray & Daniel sub Carolo VIII.*

KONINGEN VAN PORTUGAL.

FERDINAND volgde zyn vader Petrus in het jaar 1367 op den Portugeeschen throon. Met het begin van zyne regering maakte hy een eisch op Castilië, vermits Petrus de Wrede geen mannelyke erven hadt nagelaten, en zyne grootmoeder Beatrix eene princesse van Castilië was. Doch Henrik de II, koning van Castilië, een bastaardt, hadt den meesten aanhang, viel in Portugal, en dwong Ferdinand zo verre, dat hy van alle namaaning afstandt doen moest. Ferdinand hieldt in dezen geen woordt, maar verbondt zich met den Engelschen hertog van Lancaster Johannes, die mede een eisch op Castilië in het werk stelde, uit hoofde van zyne vrouwe Constantia, eene dochter van Petrus den Wreden, laatsten koning van Castilië. Doch liep deze twede oorlog niet min ongelukkig af dan de eerste. Ferdinand de nieuw-gemaakte vrede ten derdemale gebroken hebbende, met het beoorlogen van Johannes den I, zoon van den overleden bastaardt Henrik den II, wierdt de vrede eindelyk getroffen, onder beding, dat, vermits Ferdinand ook geen mannelyke erfgenamen hadt, Johannes de I van Castilië zyne dochter Beatrix ten huwelyk zou nemen, en de kinderen uit dat huwelyk gesproten op den troon van Portugal wettig volgen zouden. Dit laatste sproot eeniglyk uit de kunstgrepen en doortrapte vindingen van Ferdinands vrouwe Eleonora Tellez de Menefes, die hy haren wettigen man Laurentius d'Acunha met geweldt ontnomen hadt; waar by Mariana en Faria als iets zonderlings aanmerken, dat Laurentius d'Acunha zich na dit geleden geweldt in Castilië opgehouden, en ten teken van zyn ongeluk, in plaats van pluimen, gulde hoornen, met het Portugeesche wapen omzet, op zyn hoedt gedragen heeft. Onderwyl regeerde Eleonora aan het hof met veel dwingelandy, en bragt het met haar lastertaal zo verre, dat Ferdinand zyne beide wettige broeders Johannes van Valencia en Dionysius naar Castilië verbandde. En ten einde de zelve voor altydt van de kroon zouden versteken blyven, vondt zy dat middel tot vrede uit, waar door niet alleen hare dochter Beatrix, by Ferdinand geteelt, tot erfgenaam van de kroon verklaart, maar ook haar man Johannes de I van Castilië verplicht wierdt de gemelde twee broeders van Ferdinand in Castilië te doen aanhouden. Hier uit zyn evenwel na Ferdinands doodt grote onlusten en beroertens ontstaan, waar van de Lezer naricht vinden kan onder koning JOHANNES den I. Ferdinand is na eene zestienjarige regering in het jaar 1383 in den ouderdom van drie en veertig jaren gestorven. *Mariana l. XVII. c.* 14 *seq. & l. LXVIII. c.* 5, 6. *Vasconcellus p.* 135 *seq. Faria p.* 229 *seq. Neufville T. I. p.* 236 *seq. Nonius de vera reg. Port. geneal. p.* 1263.

FERDINAND, van Portugal, hertog van Viseo, grootmeester der beide ordens van Christus en Jacobus, was de twede zoon van den Portugeeschen koning Eduard. In het jaar 1471 verselde hy zyn broeder Alphonsus den V in Afrika, ontweldigde den Moren de stadt Anafe, en stierf in 't jaar 1470 te Catobriga. Hy liet by zyne vrouwe Beatrix, dochter van zyns vaders broeder Johannes, grootmeester der orde van S. Jakob, verscheide kinderen na. Onder deze was *Emanuel*, die den Portugeeschen troon beklom; *Eleonora*, die de vrouw van koning Johannes den II, en *Isabella*, die echtgenoot van Ferdinand, hertog van Braganza, geweest is.

KEURVORSTEN EN HERTOGEN UIT HET HUIS VAN BEYEREN.

FERDINAND, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, hertog van Opper- en Neder-Beyeren, was een zoon van Wilhelm den V, hertog van Beyeren, geboren den 7 October des jaars 1577 uit Renata, dochter van Francifcus, hertog van Lotharingen. In zyne jeugt hadt hy zich met zyn broeder Philips te Ingolstadt in de wetenschappen geoeffent, en trok met gemelden zynen broeder in het jaar 1591 naar Trier, om bezit te nemen van eene kanunnikdy in het hoge sticht. Na verblyf van twee maanden keerde hy naar Ingolstadt te rug, welke stadt hy in 't jaar 1595 weder verliet, na kort te voren goede preuven van een schranderen geest in een openbare twistreden gegeven te hebben. In het jaar 1596 wierdt hy

hy niet alleen van den prooft van Berchtoldsgaden, maar ook van zyns vaders broeder, den keurvorft van Keulen Ernest, tot medehelper aangenomen, en dus tot opvolger in hunne waardigheit benoemt. Het kapittel van Berchtoldsgaden hier in niet volkomen willende berusten, trok zyn broeder hertog Maximiliaan van Beyeren voor deze plaats, nam ze in, en bevestigde zyn broeder daar op nieuw. Na de doodt van zyn oom Ernest wierdt hy in 't jaar 1612 aartsbisfchop en keurvorst van Keulen, en naderhandt ook bisfchop van Luik, Munster, Paderborn en Hildesheim. In het zelve jaar trok hy naar Frankfort aan den Main om de verkiezing van keizer Matthias by te wonen, dat ook in het jaar 1619 omtrent Ferdinand den II gefchiedde. Hier op verfcheen hy op verfcheide Ryks-en vergaderingsdagen te Regensburg en Mulhuizen, en wierdt ook gebruikt tot bylegging der Gulikfche twiften, en tot de Hesfifche executie tegen het Casfelfche huis. Staande de zegenpralende wapenen van koning Gustaaf Adolph week hy van Bon naar Keulen; doch behieldt het merendeel van dat aartsfticht, door tusfchenkomen der Vereenigde Nederlanden, nog vry van overlaft. Ook wierden alle zyne Westphaalfche landen na de geslote vrede te Praag, voor de betaling van 50000 daalders door, de Hesfifche troupen hem weder ingeruimt. Met de ftadt Luik, die hy de verkiezing van den Raadt, door haar misbruikt, ontnomen hadt, kreeg hy eenige verwydering; echter wierdt de zelve ten dele door geweldt, ten dele door goede behandeling weder tot gehoorzaamheit gebragt. By de verbonden van Goslar en Brunswyk in het jaar 1643 verkreeg hy, dat de hertogen van Brunswyk en Lunenburg hem een aanzienelyk deel van het bisdom Hildesheim, 't welk het hunne voorvaderen reets 120 jaren bezeten hadden, weder moesten afftaan. In het jaar 1647 kwam hy nevens zyn broeder hertog Maximiliaan met Vrankryk en Zweden overeen, voor een korten tydt onzydig te zullen blyven. Twee jaren daar na moest zich ook de ftadt Luik, op nieuw tegen 't Ryk wederfpannig geworden zynde, met verdrag overgeven. Hier op liet hy de roervinken te recht ftellen, en nodigde het domkapittel, om den zoon van zynen broeder Maximiliaan, Maximiliaan Henrik, tot zyn opvolger te benoemen, welke waardigheit hem reets te Keulen en Hildesheim in het jaar 1642 was opgedragen. Na dat hy eindelyk den vredehandel over de executie te Neurenberg door zyn gezant, den grave Francifcus Ego van Furstenberg, hadt helpen bevorderen, is hy in het jaar daar aan volgende 1650 dezer wereldt overleden. *Brachelius l. V, VI. Spener. Sylloge.*

FERDINAND MARIA, twede keurvorst van Beyeren, en oudfte zoon van den keurvorft Maximiliaan, was geboren in 't jaar 1636, en ftondt gedurende zyne minderjarigheit onder de voogdye van zynen neef Albert. Keizer Ferdinand de III in het jaar 1657 gestorven zynde, raakte hy wegens het ftedehouderfchap in een hevigen twist met keur-Palts. By de verkiezing eenes keizers zocht Vrankryk den keurvorft te bewegen, dat hy zyn ftem aan een Franfchen prins geven, of ten minste den aartshertog Leopold uitfluiten zoude. De koning boodt hem zelfs een jaarlykfche fomme van drie millioenen Ryksdaalders aan, ingevalle zich de keurvorst ontdekken wilde de keizerlyke kroon te zullen aannemen; doch deze aanbieding floeg hy edelmoedig af; echter verkreeg Vrankryk door vleieryen thans zo veel, dat de keurvorft vervolgens ftandvaftig op de zyde van Vrankryk gebleven is: want als de koning van Vrankryk in het jaar 1672 het grootste gedeelte van de Nederlanden onder zyne macht hadt gebragt, en het Duitfche Ryk gevaarlyke gevolgen te vrezen hadt, te meer, toen de keurvorft van Keulen en bisfchop van Munster het opentlyk met Vrankryk hielden, zo was Ferdinand Maria geenzins te bewegen, dat hy in verbondt tradt met den keizer, Brandenburg, en andere vereenigde vorften; maar onderhieldt veel eer, ftaande den Franfchen oorlog, de onzydigheit zo naauwkeurig, dat hy zelfs geen eenig man der keizerlyke benden den doortocht door zyne landen wilde vergunnen. Zelfs tradt hy in het jaar 1675 in verbondt met Karel den XI, koning van Zweden, die doorgaans eenen lyn trok met Vrankryk tegen den keizer en Brandenburg. Gelyk nu de keurvorft langs dezen weg de gemene zaak veel nadeel toebragt, zo is ligt te begrypen, dat hy hier door in des keizers ongunst viel, hoe meer hy van Vrankryk met eerbewyzingen overladen wierdt; fchoon hy zelfs wel geen lang genot hier van trekken mogt, doordien hem de doodt in het jaar 1679 wegrukte. De koning van Vrankryk deedt echter de uitwerking zyner genegenheit na de doodt nog blyken, wanneer hy een der princesfen van den keurvorft, met name Maria Anna Christina, met den Dauphin deedt trouwen, zoekende ook hier door de genegenheit van des keurvorften zoon Maximiliaan Emanuel te winnen. Zeven kinderen heeft hy gewonnen met zyne vrouwe Henrietta Adelheit, dochter van Victor Amadeus, hertog van Savoje. *Maximiliaan Emanuel* was zyn opvolger in het keurvorftendom; *Lodewyk Amadeus* ftierf kort na zyne geboorte, welk lot ook de derde zoon *Cajetanus Maria Francifcus* moeft ondergaan; *Jofeph Clemens* is geweest keurvorft van Keulen; *Maria Anna*, als boven geweld is, heeft den Dauphin ten huwelyk gehad. *Louize Margareta* is zeer jong gestorven; doch *Violenta Beatrix* heeft in echt gehad Ferdinand den III, erfprins van Florence. *Chur-Bayern p.* 58. *Lünig R. A. Cont.* 2. *n.* 65, 68, 69, *enz.*

FERDINAND, hertog van Beyeren, was een zoon van hertog Albert, den eersten January, of, gelyk anderen willen, den dertigften der genoemde maandt des jaars 1550, uit Anna, dochter van Ferdinand den I, geboren. In het jaar 1566 trok hy in den Hungarifchen oorlog tegen de Turken met vier honderd paarden. In het jaar 1570 woonde hy het byleger van den aartshertog Karel van Oostenryk by, en won, als een ridder in alle oeffeningen wel afgericht, een dubbelden prys. In 't jaar 1572 was hy tegenwoordig by de verkiezing van keizer Rudolph den II, als mede by zyne kroning tot koning van Hungarië. Zyn jongste broeder Ernest in het jaar 1583 tot aartsbisfchop van Keulen verkoren zynde, in plaats van den afgezetten aartsbisfchop Gebhard Truchfes, ftondt Ferdinand zyn broeder met alle macht by, nam het kafteel Godesberg digt by Bon met geweldt weg, belegerde met Spaanfche hulpbenden gesterkt de ftadt Keulen, en veroverde de zelve in 't jaar 1584; boven dien overmeesterde hy nog verfcheide andere plaatzen, en ftelde dus zyn broeder in gerufte bezitting van het aartsfticht. Na het eindigen van den oorlog deedt hy eene bedevaardt naar O. L. Vrouwe van Dnutenhuizen, en wel voornamentlyk, om dat hy met een kogel op de borft getroffen en niet bezeert was, bewarende ook den kogel en het kleedt, dat hy te dier tydt aanhadt, tot eeuwige nagedachtenis. Uit het zelve beginfel ftichtte hy ook in het jaar 1587 de vergadering van S. Sebastiaan, en liet voor dezen heilige een altaar bouwen in de S. Michiels kerk te Munchen. Zyn vader Albert hadt voor zyne doodt begeert, dat hy tot meerder uitbreiding van het Beyerfche huis of in het geheel niet, of alleen om een byzonder geval trouwen zou. Wanneer hem nu zulks niet voorkwam, en Ferdinand zich niet vertrouwde buiten den echt te leven, besloot hy by zich zelven, in huwelyk te nemen Maria, dochter van zyns broeders hertog Willem, hofmeester, George Pieter Peck, of, volgens anderen, George Petenbek genaamt, gelyk ook gefchiedde, wordende de trouw voltrokken den 17 September des jaars 1588; na zich voorhenen met zyn broeder verdragen te hebben, dat de kinderen, die uit dit huwelyk mogten geboren worden, mitsgaders der zelver nakomelingen, noch den vorftelyken naam dragen, noch het Beyerfche wapen voeren, noch op het hertogdom van Opper-en Neder-Beyeren of de daar toe reets behorende of nog te verkrygene landen eenig recht van opvolging zouden mogen voorwenden, zo lange een mannelyk oir uit Wilhems nakomelingfchap voorhanden en in wezen was. Doch dat ze by gebrek van gemelde mannelyke erven recht tot opvolging der regering en vorftelyke hoogheit hebben zouden, dat op hen in zulken gevalle moeft afdalen: zynde middelerwyl vergenoegt met een jaarlykfch inkomen van 6000 guldens, nevens eenige Beyerfche leengoederen, en den bloten adelftandt. Hy is den 30 January des jaars 1608 overleden, en zyne vrouw in het jaar 1614, na dat ze hem zeftien kinderen gebaart hadt. Onder de zonen zyn de aanmerkelykfte, *François Wilhelm*, *Ernst Benno*, en *Ferdinand Laurens*, die tot den ryksgravenftandt onder den naam van *Wartenberg* verheven zyn. De eerfte, *François Wilhelm*, is bisfchop van Osnabrugge, Minden, Verden, en Regensburg en eindelyk kardinaal geworden, doch zyne twee broederen verkozen den echten ftaat. Alle de dochters, acht in getale, zyn ongehuwt gestorven. *Thuan. in hist. Aldzreiter Annal. Spener. Sylloge. Imhof N. P. I.*

Koninklyke en andere Prinssen.

FERDINAND, zoon van Philips den III, koning van Spanje, geboren uit Margareta, dochter van den aartshertog Karel van Oostenryk, op den 16 May des jaars 1609. Na een roemruchtige behandeling zyner zaken als kardinaal, aartsbisfchop van Toledo en onderkoning van Catalonië, trok hy met een aanzienlyk gevolg in den jare 1633 naar Italië, om den vredehandel tusfchen de Genuezen en Savoje te helpen bevorderen. In het jaar 1634 kwam hy in Duitfchlandt, voegde zich met de byhebbende manfchap by het leger van den koning van Hungarië voor Nordlingen, en bragt zeer veel toe tot de behaalde overwinning. Hier op kwam hy in de Nederlanden, en deedt nog in dat zelve jaar by de aanvaarding van het ftadhouderfchap een prachtigen intocht. In het jaar 1635 liet de Franfche koning de vryheit van den keurvorft van Trier van den kardinaal eifchen, en by weigering hem den oorlog aankondigen; daarentegen deedt de kardinaal in het volgende jaar een openbaar verantwoordingsfchrift in het licht komen tegen Vrankryk, en zondt den prins Thomas van Savoje, die het jaar te voren ongelukkig gevochten hadt in het Luxemburgfche, met een hoop krygsvolk naar Pikardië, daar hy zonder eenigen tegenftandt tot aan de rivier de Oyse ftroopte. Daar na zondt hy eenig volk om de fchans Callo den Hollanders te ontweldigen, en ontzette de ftadt Gelder. In 't tegendeel veroverden de Franfchen in 't jaar 1640 de ftadt Arras, zonder dat de kardinaal Infant, niet verre van daar leggende, zulks kon beletten. Eindelyk is hy gestorven, terwyl hy bezig was Arras te hernemen, in het jaar 1641, nalatende een natuurlyke dochter, *Marianne de la Croix* genaamt, geboren te Brusfel in het jaar 1641, en in een klooster te Madrid gestorven den 3 September des jaars 1715. *Victor Siri in Mercur. Theatr. Europ. lib. IV. p.* 578. *Ludolf. algemeen Toneel der wereldt. l. II. p.* 186, 238, 302 *seq.*

FERDINAND, hertog van Kalabrië, en vorft van Tarento, was de oudfte zoon van Frederik, koning van Napels, en van Isabella del Balzo, dochter van Pyrrhus, prins van Altamara. Na dat zyn vader in het jaar 1501 het ongeluk gehad hadde van zyn ryk door de Franfchen en Spanjaarden berooft te worden, wierdt hy ook nog zeer jong zynde te Tarento door de Spanjaarden belegert, die door beleidt zyner bedienden het zo verre bragten, dat hy zich eindelyk overgaf. Schoon het hem nu volgens 't gemaakt verdrag vryftondt te trekken werwaarts hy wilde, liet hem echter de Katholyke koning Ferdinand naar Spanje voeren, en hem daar een tydlang wel onthaalt hebbende, eindelyk, onder voorgeven van verftandhouding met Vrankryk, gevangen zetten. Na dat de koning in 't jaar 1516 gestorven was, ontdekten zich verfcheide groten, welker aanhang onder den naam van de *heilige Junta*, of *Ligue*, zeer fterk was, met voornemen om den hertog van Kalabrië tot de kronen van Arragon en Castilië ten nadeel van Karel, namaals Roomfch keizer, te verheffen, en hem daarenboven met des laatstgemelden fchoonmoeder Johanna te doen trouwen. Doch

Hy wees deze voorslagen standvastig van de handt, niet zo zeer uit liefde tot een stil leven, als wel uit vreze voor een ongelukkige uitkomst. Dit zyn doen gaf Karel den V zo veel genoegen, dat hy hem veel gunstbewyzen deedt, en zelf het huwelyk hielp bevorderen met zyne stiefgrootmoeder, Germana de Foix, eerst met Ferdinand den Katholyken en daarna met Johannes, markgrave van Brandenburg getrouwt geweest. Nadat hem de doodt in het jaar 1538 van deze vrouw berooft hadt, nam hy in het volgende jaar een andere, Mencia de Mendoza. Doch liet uit de eene noch uit de andere kinderen na, en is zelf overleden in 't jaar 1559. *Mariana. Ritius de reb. Sicil. Leti Vita di Ferd. Cathol. Turquet hist. d'Esp. de Larrey hist. d'Angl. I. p.* 71, 147, 165.

FERDINAND de I, groothertog van Florence, uit den huize van Medicis, en zoon van Cosmus den I. Met toestemming van paus Sixtus den V leide hy in het jaar 1587, in den ouderdom van twee en vyftig jaren, den kardinaalshoedt en het geestelyk gewaad af, hebbende zyn broeder François ten opvolger, waarom hy ook in de Latheraansche kerk te Rome een geschenk gaf van twee zilvere pilaren, wegende ieder zestig ponden. In het jaar 1594 zondt hy hulpbenden naar Hungarië tegen den Turk, en leverde in den jare 1601 in handen der Spanjaarden Don Sebastiaan, die zich voor koning van Portugal opwierp. Na dat de stadt Hippo in Afrika door die van zyne vloot geplundert was, stierf hy in het jaar 1609, nalatende uit zyne vrouwe Christina, dochter van hertog Karel van Lotharingen, *Cosmus* den II en *Karel*, welker eerste zyn opvolger, en de twede kardinaal gemaakt is. Voor het overige was hy een heer van groten rykdom, en heeft zyn gansche landt in een bloeienden staat gebragt. Men heeft ter zyner eere na de doodt een metaalen beeldt te paardt doen oprechten op de plaats della Nunciata binnen Florence. *Gammurrini hist. geneal. Ital.*

FERDINAD ALVAREZ DE TOLEDO, HERTOG VAN ALBA. Zie ALBA.

GEESTELYKEN, EN ANDERE VERMAARDE MANNEN.

FERDINAND *van* ARRAGON, aartsbisschop van Saragossa, was een kindskindt van Ferdinand, koning van Arragon en Castilië. Hy heeft geschreven de geschiedenis der koningen van Arragon, mitsgaders die der bisschoppen van het zelve ryk, als ook van de voornaamste geslachten en huizen van Castilië, Arragon, Navarre, Catalonië en Biscaje. Hy is in 't jaar 1575 overleden. *Anton. Bibl.*

FERDINAND *van* CORDOUA, draagt by vele schryvers den roem van een zeer geleerd man, die niet alleen de Latynsche, Griekfche, Hebreeusche en Arabische talen verstondt, maar die ook eene grondige kennis van de wereldlyke en geestelyke rechten hadt, en boven dien in de wiskunst, geneeskunde en Godgeleerdheit zeer ervaren was. Niet alleen zou hy den Bybel, maar ook de schriften van *Nicolaus de Lyra*, *S. Thomas*, *Bonaventura*, *Alexander Alesius*, *Scotus*, *Aristoteles*, *Hippocrates*, *Galenus*, *Avicenna* en andere schryvers, over de rechten van buiten zo wel gekent hebben, dat hy by allerlei gelegenheit gehele stukken der zelven hadt kunnen opzeggen, en het bladt zelfs noemen. Boven dien was hy een goed krygsman, en bediende zich van een groot slagzwaardt. Hy handelde allerlei slag van speeltuig zeer behendig, zong en danste ongemeen fraai, schilderde ook stout, als de beste kunstschilder. Men getuigt, dat hy de doodt van den hertog van Burgundië, Karel den Stouten, in het jaar 1477 te Nancy omgebragt, voorzegt hadt. De tydt van zyn eigen afsterven is geheel onzeker. Men meent, dat van hem zyn de aanmerkingen over *Ptolomei Almagestum*, en over de *Openbaringe*, nevens een ander werk, *de artificio omnis scibilis*. Zie hier het geen Johannes Launoy (*Hist. Gymnas. Navar. p.* 157) uit *Pasquier Recherches*, die het uit een schryver, die dezen Ferdinand van Cordoua gekent heeft, heeft getrokken, van hem verhaalt. „In den jare 1445, zegt hy, is „ hier in het collegie van Navarre een jongman gekomen, die in alle „ beschaafde wetenschappen by uitstek ervaren was, zo als de „ geleerdste meesters der akademie verklaarden. Hy speelde meesterlyk op de viool: en overtrof ze altemaal in kennisse van de „ noten, in de bevalligheit der stemme, in 't houden van de „ maat, in de zangkunde. Hy kon fraaier schilderen, en de kleuren aan de schilderyen geven, dan iemandt anders. Hy was in „ de krygskunde ten hoogste bedreven, en zwaaide den degen „ met beide de handen zo wel en zo sterk, dat niemandt tegen „ hem dorst vechten. Zo haast als hy zynen vyandt zag, sprong „ hy hem op het lyf, al stondt hy 'er 20 of 25 voeten van daan. „ Hy was meester in de vrye kunsten, in de geneeskunde, beide „ de Rechten, en de Godgeleerdheit. Hy heeft in de schole van „ Navarre gedisputeert; schoon dat 'er meer dan vyftig in getale „ tegen hem waren, altemaal zeer volmaakte meesters. Om niet te „ spreken van de anderen, de welke ten getale van drie duizend, „ en daar boven, het dispuit bywoonden. Hy antwoordde zo net „ op alle vragen, dat het alle geloof te boven gaat; zo niet van „ de toehoorders, ten minste van die het niet bygewoont hebben. „ Hy sprak het Latyn, Griekfch, Hebreeusch, Arabisch, en „ meer andere talen, zo sierlyk als iemandt spreken kan. Ja al „ was het dat iemandt honderd jaren leefde, en zonder te eeten, „ te drinken, of te slapen, dag en nacht studeerde, die zou zyne „ wetenschappen nooit onderhalen. En waarlyk hy heeft ons een „ grote vreze aangejaagt: want hy wist meer dan de menschelyke „ natuur dragen kan. Hy heeft de vier leeraars der kerke van „ dolinge overtuigt; en men zag klaar, dat niemandt in wysheit by „ hem te vergelyken was. Hy wierdt voor den *Antichrist* gehouden". *Godofr. Observation. in hist. Caroli VI. Bzovius ann.* 1501. *n.* 18, 19. *Hottinger. hist. Eccles. sec.* 16. *sect.* 3. *Antonius Bibl.*

FERDINAND *van* S. JAKOB, een monnik van de orde van la Mercy, afkomstig van Sivilië in Spanjë, was een der bekwaamste redenaars van zynen tydt. Hy was hofprediker van de koningen Philips den II en den III van dien naam, en van paus Paulus den III. Honderd jaren oud geworden, blies hy in zyne geboorteplaats den laatsten adem uit in den 1639. Hy heeft verscheide Spaansche werkjes nagelaten, als: *Consideraciones sobre los domingos y ferias de quaresima*; *Consideraciones sobre los Euangelios de los santos, con un breve parafrasi de las lettras de los Euangelios*; *Marial ô Sermones de nuestra Sennora. enz. Anton. Bibl.*

FERDINAND *van* TALAUERA, aartsbisschop van Granada, dragende zyn toenaam naar zyne geboorteplaats, een kasteel in oud Castilië. Hy wierdt uit de orde van Hieronymus tot biechtvader en Raadt des konings Ferdinand en zyner huisvrouwe Isabella gekozen: vervolgens wierdt hy bisschop van Avila, en aartsbisschop van Granada, na het bemachtigen dier plaats, daar hy ook in den jare 1507 gestorven is, nalatende eenige schrifen, tot bevordering der Godzaligheit dienende. *Siguenza hist. de la ord. de S. Geron. Anton.*

FERDINAND, (KAREL) een Benedictyner monnik in de XVI eeuw, geboortig van Brugge in Vlaanderen. Onaangezien het verlies zynes gezichts in zyne kindsche jaren wierdt hy nog een goed dichter, zang- en speelkundige, wysgeer en redenaar. Dit bragt hem in zulk een aanzien, dat hy op een jaarlyksche wedde naar Parys beroepen wierdt om de beschaafde wetenschappen te leeraren. Doch de eenzaamheit beminnende, begaf hy zich in de Benedictyner orde, en maakte door prediken een naam. Daar zyn van hem eenige Uitleggingen; lofreden van de Karmeliter orde en den Heere Jesus Christus; behalven nog andere stukjes in rym en onrym. *Champier des Hommes illustres de France.*

FERDINAND, (JOHANNES) een Dominikaner monnik, beroemd door zyne taalkunde, en ervarenheit in de H. Schrift. In het jaar 1621 gaf hy eene uitlegging in 't licht over *Salomons Prediker*, waar in hy veel werk maakte om de overeenstemming van den Hebreeuschen grondtext met de gemene overzetting, onder den naam van *Vulgata* bekend, te tonen. Zyn afkomst was van Vililla in Arragon.

FERDINAND, (JOHANNES) een Spaansch Jesuit, geboren te Toledo. Deze maakte zich een naam door zyne ervarenheit in de talen en H. Schrift. Zyn voornemen was uit te geven: *divinarum scripturarum juxta S. S. Patrum Sententias locupletissimus Thesaurus*, drie delen in Folio. Doch de doodt, die hem in het jaar 1595 in den ouderdom van 59 jaren wegrukte, was oorzaak, dat niet meer dan het eerste stuk in 't licht kwam. *Ribadeneira & Alegambe Bibl. Anton. Bibl. Miræus de script. sec.* 16.

FERDINAND, (JOHANNES) de zoon van een Spanjaardt, maar in Vlaanderen geboren, was niet alleen blind, maar ook arm, het welk byna zo groot een beletsel voor de geleerdheit is als de blindheit. Echter is hy niet alleen een braaf dichter en Philosooph, maar ook een groot zang- en speelkundige geweest, zodanig, dat hy in het gezelschap van rechte kenners, en tot hun uiterste genoegen, op velerhande muzyktuig speelde, en ook uit zyn hoofdt vele nieuwe en kunstige liedtjes maakte. Zie *Phil. Camerarii Oper. Subcesiv. Cent. I. c.* 37.

FERDINAND LOPEZ DE CASTENADA, een Portugees, heeft geleeft omtrent het jaar 1540. Hy was zyns vaders reisgenoot naar de Indiën, die derwaards trok als koninklyke rechter. Op zyne te rug komst gaf hy de geschiedenis van het gene hy gezien hadt in 't licht, onder den naam van: *Historia do descubrimento è conquista da India per los Portugeses*: dat is de zelve geschiedenis, die Nicolaas de Gouchi in de XVI eeuw uit het Portugeesch in het Fransch heeft overgezet. Zy is te Parys gedrukt by Vascosan in 't jaar 1553, en in het jaar 1554 te Antwerpen by Stealfius.

FERDINAND, of FERNAND GONZALES, eerste graaf van Castilië, heeft geleeft omtrent het jaar 930. Mariana verhaalt, dat hy een paardt en een valk aan den koning van Leon verkocht hebbende, de schuldt by gebrek van betaling zoo hoog liep, dat hy hem Castilië moest afstaan. Na hem was Garçia Fernandes bezitter van het graafschap van het jaar 942 tot 990.

FERDINANDUS BOL, een goed portretschilder, was te Dordrecht geboren, maar onzeker in wat tydt. Hy was twee of drie jaren oud, als hy te Amsterdam kwam, alwaar hy onder den groten Rembrand zich in die kunst oeffende. De natuur en de fortuin waren hem beide gunstig. Nevens een getal portretten, natuurlyk en krachtig geschildert, ziet men ook een menigte van zyne roemwaarde kunststukken zo in Godshuizen, als anderzins, die zyn kunstroem wel altydt zullen schragen. Ook ziet men nog verscheide kunststukken van hem op 't Amsteldamsche Raadhuis, als een op de Raadkamer, boven den schoorsteen, waar in verbeeld staat de verkiezing der oudsten in Israël, om nevens Jetro, den schoonvader van Mozes, het volk te richten. En in der Schepenen kamer, daar Mozes de wet in stene tafelen op Sinaï ontfangen hebbende, afbrengt, en die het volk voorhoudt, daar dit vaars op ziet:

Hebreeusche Mozes heeft de wet van Godt ontfangen,
Waar mede hy naar 't volk van boven wederkeert:
Dat hem eerbiedig groet, en welkomt met verlangen.
De vrye Staat luikt op, als 't volk de wetten eert.

Nog een proefstuk van zyne penceelkunst ziet men in 't Burgermees-

meesters vertrek, waar onder door Vondel dat byschrift tot verklaringe van den inhoudt gemaakt is:

Fabricius houdt standt in Pyrrhus legertenten.
Het goudt verzet hem niet, door schandelyke zucht,
Noch Elefants gebriesch, en felle dreigementen.
Zo zwicht geen man van staat voor gaven noch geschenken.

Dus hadt hy groten roem, en veel geldt tot dienst van zyn ouden dag overgewonnen, want hy stierf in een goeden ouderdom in den jare 1681. *Houbraken Schilderboek I Deel.*

FERE, in het Latyn *Fara*, eene stadt in het gebiedt van Tierasch in Pikardië, gelegen aan de rivier de Oise tusschen S. Quintin en Nojon, omtrent vier of vyf mylen van de een en de andere plaats. De plaats zelf is zeer sterk, leggende rondom in moeras, zynde inzonderheit het kasteel ongenaakbaar. De stadt wordt van de rivier besproeit, die zich aldaar in verscheide takken verdeelt, en legt tusschen twee voorsteden, S. Firmin en Notre dame. Staande de inlandsche beroertens namen de Spanjaarden de zelve in omtrent het einde der XVI eeuwe, door verraadt van Colas, onderdroost van Montelimar, die ook ter vergelding tot graaf van Fere gemaakt wierdt. De Franschen blokkeerden deze stadt in het jaar 1596, en de belegering ondernomen hebbende in de maandt Maart des volgenden jaars, wierdt ze in de maandt van May by verdrag aan hen overgelevert.

FERE, bygenaamt *Champenoise*, eene kleine stadt van Champagne in het landt Parthois, tusschen de Seine en Marne, zeven of acht mylen van Chalon in Champagne, en een weinig minder van het Fransche Vitri en S. Desiderius.

FERE, in het Tarteneesche, eene kleine stadt met een goed kasteel, gelegen in Champagne, tusschen de stadt Meaux en Rheims, negen mylen van de eerste en zeven mylen van de laatstgenoemde. *Baudrand.*

FEREDETHUS, koning der Picten, en tydgenoot van den acht en zestigsten koning van Schotlandt Alpinus, dien hy ook beoorlogt heeft. Hunne legers ontmoetten elkander te Restenot, een dorp in het graafschap Angus. Feredeth ziende, dat zyn heir de vlucht nam, drong met een uitgeleze bende van zynen adel tot midden onder de Schotten door, doch wierdt, van droefheit overstelpt, met de bloem van den adel neêrgemaakt.

FERENTINA, eene godin der Romeinen. Ter harer eere was een tempel en gewyd bosch digt by de stadt Ferentino, thans Fiorentino genaamt, en gelegen in Campagne di Rome. *Titus Livius dec. I. lib. I. c.* 50.

FERENTINO, by de Italianen *Fiorentino* genaamt, en by de Latynsche schryvers, die dikwils van haar spreken, onder den naam van *Ferentinum* bekend, is eene bisschoppelyke stadt in Campagna di Roma, leggende op een heuvel, en tegenwoordig van geen groot aanzien. Men vindt ze niet verre van de grenzen van Napels. Haar bisschop hangt onmiddelyk van den paus af.

FERENTO, in het Latyn *Ferentia*, *Ferentinum*, en *Ferentium*, eene oude Italiaansche stadt in Hetrurië, daar weleer een bisschoplyke stoel geweest is. Zy legt niet verre van de stadt Viterbo, welker inwoners die van Ferento in het jaar 1014, by anderen 1074, wegens kettery hebben verwoest, waar van de puinhopen digt by Monte Fiascone nog te zien zyn. *Massa de orig. Falisc.*

FERENZUOLA, of FIERENZUELA, eene kleine stadt in het Napelsche landschap Capitanata, ter plaatse daar M. Carbo in het jaar van Rome 672 door Sylla geslagen wierdt. Hier is een bisdom nevens eene abdy, welke laatste vermaard is door verscheide harer abten, die doorluchte mannen geweest zyn.

FERETALE was van ouds eene vermaarde stadt, maar is tegenwoordig slechts een dorp, gelegen in het Napelsche landschap Terra di Lavoro, tusschen Gaëta en Sessa, aan den uitloop van de Garigliano. *Delic d'Ital. IV. p.* 19.

FERG, of FREG, (CHRISTOFFEL) een heelmeester, en boekbewaarder te Ingolstadt in Beyeren, heeft in 't licht gebragt een boeklyst der boekery van gemelde stadt, geschikt naar de letters van het Alphabeth, behoudens echter het onderscheidt der vier hoge wetenschappen, die dan weder in vyf en twintig onderdelen geschikt zyn. Het eerst liet Ferg deze boeklyst drukken in het jaar 1599 te Ingolstadt, en vervolgens in folio in den jare 1600. *Baillet jugement des Savans sur les Critiq. historiques.*

FERGUS de I, eerste koning van Schotlandt, was een zoon van Ferchard, het hoofdt der Ierlandsche Schotten, en wierdt wegens zyne heldachtige dapperheit door de Albionsche Schotten, die zich in de Westelyke delen en eilanden van Britannië, te dier tydt Albion, en tegenwoordig Engelandt genaamt, nedergeslagen hadden, tot hunnen koning verkoren, om het leger tegen de Picten te gebieden. Doch deze beide volkeren vernemende, dat de Britten voorhadden de zegenpralenden na gehouden veldslag te onderdrukken, en hen beide langs dien weg te overmeesteren en t'onder te brengen, zo maaktenze met elkanderen vrede. De Britten in dit hun oogmerk missende, ondernamen vervolgens het vee der Picten heimelyk weg te dryven; en wanneer deze het zelve door hunne gezanten lieten opeisschen, gaven zy ten antwoordt, dat ze het by de Schotten, op zulke stroperyen afgerecht, en niet by hen lieden moesten zoeken. Deze bespotting bragt onder dit volk zulk eene verbittering te weeg, dat ze de Britten van stonde aan beoorloogden, een groot deel van hun landt afliepen, en met veel gemaakte buit te rug keerden. Ter weerwraak vielen ook die van Britannië ylings in Schotlandt, en braken tot de rivier Down in Kyle door. Fergus met de Picten vereenigt, viel de Britten manmoedig op het lyf, en bevocht een volkome overwinning op hen, in zo verre, dat ze met achterlating van vele doden, en daar onder hunnen koning Coilus zelf, het veldt ruimen moesten. Fergus dus zegenpralende weêrgekeert, bevestigden de Schotten hem en zyne nakomelingen, met een eedt, op den koninklyken troon. Hier op trok hy naar Ierlandt om eenige beroertens te dempen, doch opwene te rug reize wierdt hy door een schrikkelyk en schielyk onzyder, met eene wolkbreuk verselt, versmoort, niet verre van Crajusfergus, tegenwoordig Carrikfergus genaamt, gelyk ook die plaats naar dit droevig toeval, in het vyf en twintigste jaar zyner regering gebeurt, genaamt is. Zyne komst in Albion wordt door de schryvers bepaald tot de zelve tyden, wanneer Alexander de Grote Babylon ingenomen heeft, te weten omtrent het jaar 330 voor Christus geboorte. *Buchan. & Boëthius in histor. Scot. Lesley.*

FERGUS de II, veertigste koning van Schotlandt, was de ryksopvolger van Eugenius, die van de Romeinen geslagen wierdt, ten tyde als zy met behulp der Picten de Schotten geheel en al uit Britannië verdreven; waar op Echadius, of Ethodius, Eugenius broeder, met zyn gansche huis, waar onder ook zyn zoon Erthus, en kleinzoon Fergusius waren, zich naar Scandia begaf, wordende hen van des zelfs koning alle beleefstheit bewezen. Hier zynde nam hy den krygshandel gelyk voor henen ter handt, en liet by vele gelegenheden blyken van zyne dapperheit zien, trok ook met de Franken te velde tegen de Galliërs, waar door hy zo veel roem behaalde, dat de Picten en Schotten, de Romeinsche dienstbaarheit moede, hem te rug nodigden in hun landt, met eenstemmig besluit om hem de kroon zyner voorvaderen weder op het hoofdt te zetten, en zich daar door van de Romeinen te ontdoen. Fergus bragt ten dien einde van de omzwervende Schotten, Denen en andere volkeren een tamelyk leger op de been, landde met het zelve te Argyle, daar hy in het jaar 403 of 404, zynde het achtste der regering van beide de keizeren Honorius en Arcadius, en het zeven en twintigste na de doodt van zyn grootvader Eugenius, opentlyk voor hunnen koning uitgeroepen wierdt. In het eerst hier op volgende treffen zegepraalden de Romeinen; doch deze naar Vrankryk te rug gekeert zynde, vatten de Schotten op nieuw de wapenen op, die ze wel een geruimen tydt, doch meest tot hun nadeel, gevoert hadden, tot dat eindelyk koning Fergus in een veldslag in het jaar 420, het zestiende zyner regering, sneuvelde. Voor het overige was hy een dapper krygsheldt, wiens roem groter is dan die van Fergus den I, en mag met recht voor de tweede grondlegger van het Schotsche ryk gehouden worden. Hy liet drie zonen na, over welke de grootvader Graham tot voogdt en koninklyke stadhouder verklaart wierdt. *Buchan.*

FERGUS de III, drie en zestigste koning van Schotlandt, was de opvolger van Eugenius den VIII. In het begin zyner regering gaf hy eenige goede blyken van deugdt, maar de zelve wierden door volgende ondeugden geheel verduistert. Na dat hem zyn vrouw dikmaals wegens ongeoorloofde liefdehandel bestraft hadt, en geen verbetering konde verwerven, verworgde zy hem des nachts in den slaap in het derde jaar zyner regering. Velen wierden, ter ontdekking van des konings vermoording, om het leven gebragt, doch de koningin het bloedt van zo vele onschuldige lyders ter herte nemende, bekende vrywillig den moordt zelf gedaan te hebben, en om de openbare straffe te ontgaan, die men haar aandoen mogt, doorstak ze zich in het jaar 767. *Buchanan.*

FERIA, eene kleine stadt, met een goed kasteel, in het Spaansche landschap Estremadura, vier mylen van de Portugeesche grenzen, en twee mylen van de stadt Albuquerque gelegen. Don Gomes Suarez de Figueroa bezat de zelve onder den naam van een graafschap, doch uit gunste voor gemelden heer verhief koning Philips de II haar tot de hoofdstadt eenes hertogdoms van den zelven naam. *Colmenar delices de l'Esp. p.* 370.

FERIA, (DON GOMEZ ALVAREZ DE FIGUEROA Y CORDOUA, HERTOG VAN) geboren den 30 December des jaars 1587. In zyne jeugt leide hy zich byzonder en met allen vlyt toe op staatszaken, met zulk een goed gevolg, dat hy eerst als Spaansche gezant by paus Paulus den V, en daar na in de zelve hoedanigheit by de koninginne weduwe van Vrankryk Maria de Medicis gebruikt wierdt. In het jaar 1616 wierdt hy onderkoning van Valencia, en in den jare 1618 opvolger van Don Pedro de Toledo in het bestier van Milanen. Schoon nu zyn voorzaat het verschil met den hertog van Savoje over het hertogdom Montferrat door een gewenschte vrede beslist hadt, ontstonden echter wel haast nieuwe onlusten. Het eerste was, dat hy de Graubunders ter oorzake van die van het Valtelin op het lyf viel, uit dit landt dreef, de wegen omtrent Chiavenna liet bezetten, de vyanden in een bloedigen slag inwikkelde, en Bormio nevens andere plaatsen wegnam; doch moest by het slot alles in vorigen staat herstellen, vermits de paus, Vrankryk, Venetië en Savoje zich de belangen der Graubunders aantrokken. Daarna deedt hy Genua onderstandt tegen den hertog van Savoje, dien hy geen geringe schrik door byeenrukking van een grote macht aanjoeg, stellende daarentegen het Milanees in de uiterste zekerheit. De Franschen wierden door hem van rondom Chiavenna verdreven, waar op hy de bezetting van Acqui noodzaakte zich nevens de stadt aan hem over te geven, dwingende ook den prins Victor Amadeus Bestagno met verlies te verlaten; en schoon hem de aanslag, die hy op Verua niet minder dan op Asti voorgenomen hadt, mislukte, deedt hy echter met zyn leger veel schade in Piemont, belettende ook den Franschen veldheer Lesdiguieres, met de Savoische troupen vereenigt, zyne beramingen uit te voeren. Naar Spanje ontboden zynde gaf hy het bestier van Milanen wel aan een ander over, maar wierdt haastelyk derwaarts te rug gezonden, verzamelde een heir, en trok

trok met het zelve naar Duitſchlandt. Na de vereeniging met den Duitſchen veldoverſte Aldringer, die de keizerſchen geboodt, bevrydde hy de ſtadt Conſtans van de belegering, die de Zweden onder beleidt van den veldoverſte Horn voorhadden, nam Rhynfeld weg, ontzette Briſak, en verdreef de vyanden ten meerendele uit de Elzas. Daar op trok hy naar Beyeren, daar men niet alleen wegens de goede tucht, die in zyn leger onderhouden wierdt, maar ook wegens zyn krachtigen tegenſtandt tegen de Zweden, zeer over hem voldaan was. Evenwel moeſt hy van tydt tot tydt zyn ganſche leger zien verſmelten, waar van de hertog van Vreelandt grote oorzaak was, als die een groten haat tegen hem hadt opgevat, ten dele om dat hy onder zyn bevel niet ſtaan wilde, en ten anderen om dat hy gedurig zyne heimelyke aanſlagen wederſtreefde; waarom hy hem ook onder de handt door meergemelden overſte Aldringer veelerlei leedt toebragt. Des niet tegenſtaande bragt hy het zo verre, dat men met den hertog van Beyeren weder nieuwe krygsondernemingen voornam; doch de doodt nam hem middelerwyl weg op den 12 January des jaars 1634. Behalven den roem van een groot veldheer liet hy ook dien na van een goed ſtaatkundige, en niet min zelf verſtandig dan een liefhebber van geleerden geweeſt te zyn. Boven dit alles wordt zyn uitſtekend weergaloos geheugen geroemt, in zo verre, dat men van geen landt kon ſpreken, of hy wiſt de alleronbekendſte en byzonderſte plaatſen met hunne namen te noemen en der zelver gelegenheit aan te wyzen. *Lor. Craſſo elog. di Capitani illuſtri. p.* 113. *Le Vaſſor hiſt. de Louis XIII. liv.* 34. *Ripamont de bello Mant. l. III. Imhof genealog.* 20 *ill. in Hiſp. famil. pag.* 62.

FERIEN, in het Latyn *Feriæ*, waren zekere feeſtdagen by de Romeinen, op welke alle arbeidt geſtaakt wierdt, dat evenwel op alle ſoort van feeſtdagen niet geſchiedde, maar byzonder op deze Feriën. De Romeinen hadden driederlei ſoort van dagen, zommige, die geheel ten dienſt der goden geſchikt waren, wierden *Feſti* genaamt; andere waren geheel ten dienſte der menſchen, dat is om hunnen gewonen arbeidt te verrichten, en zulke droegen den naam van *Profeſti*, anders werkdagen; en eindelyk waren 'er ook gemengde, dat is, zulke dagen, die ten dele tot godsdienſtplechtigheden gebruikt wierden, zynde voor het overige geoorlooft te arbeiden, en deze noemde men *interciſi*. Het eerſte ſoort van feeſtdagen was wederom vierderlei; op zommige der zelven deedt men zekere plechtige offerhanden, (*Sacrificia*) op andere hieldt men openbare maaltyden ter eere van de goden, *Epulæ*: een derde ſlag was ingeſtelt tot zekere ſpelen van godsdienſt, *Ludi*: en eindelyk was 't laatſte ſoort geſchikt om ter eere der goden allerlei arbeidt te ſtaken, en zulke noemde men *Feriæ*. Vermits men nu op de feeſtdagen gemeenlyk niets arbeidde, wierden ze ook in het vervolg met den algemeenen naam benoemt van *dies feriati* (oorlof dagen) De oorſpronk van het woordt *Feriæ* is onzeker; zommigen leiden het af van het ſlagten der offerhanden (*a feriendis victimis*); doch zulks is niet zeer gegrond, want vermits men zo wel offerde op de dagen der *feriën*, als men ophieldt van werken op de feeſten der offerhanden, zo waren gevolglyk de feriën niet meer geſchikt om te offeren, dan de offerhanden om niet te werken: behalven dat op zommige feriën niet het minſt geoffert wierdt. Anderen leiden den naam af van de onderlinge maaltyden, die men op die dagen gaf, *a ferendis epulis*; een gedachten die wel waarſchynlyker is, maar geen meerder zekerheit heeft. Hierom leiden het anderen aldus af, willende, dat *feriæ* afkomt van *feſiæ*, en *feſiæ* van *feſtæ*, dat dan weder afdalen zou van *feſtus*; doch 't is alles verre gezocht, en het Latynſche woordt *feſta*, dat men naderhandt gebruikt heeft en nog gebruikt, ter uitdrukking van allerlei ſlag van feeſten, zou wonderlyk gedraait zyn, indien het ooit het zelfde was geweeſt met het gene van 't woordt *feriæ* is afgedaalt. Ondertuſſchen is het niet onmogelyk, en het ſchynt, dat van de vier ſoorten van dagen, die *feſti* genaamt wierden, de *feriæ* de voornaamſte geweeſt zynde, dat hunne benaming van een geſlachtwoordt afkomſtig is. Doch hier van afſtappende merken wy alleen aan, dat *Feriæ* geweeſt zyn van onderſcheide ſoorten; daar waren openbare, die door het ganſche volk wierden geviert; byzondere, ſlechts by zommige huisgezinnen onderhouden: zo hadden de *Claudiën*, *Æmiliën*, en andere hunne feriën, *Claudiæ feriæ*, *Æmiliæ feriæ* enz. genaamt; en boven dit waren 'er ook byzondere voor byzondere perſonen; zo vierde een ieder den dag zyner geboorte in het byzonder, en elk hadt zyn byzondere verzoening naar de byzondere voorvallen, hem rakende, als ter oorzake van donder, voor afgeſtorvenen, en wat dies meer is. De openbare of gemene feriën waren weder vierderlei. Vooreerſt waren 'er *feriën*, die jaarlyks zonder eenige verandering op een gezetten dag wierden geviert, *Feriæ Stativæ* genaamt. Zo vierden zy by voorbeeldt de *Agonalia* in de maandt January ter eere van Janus, volgens het gevoelen van Ovidius, en volgens Feſtus ter eere van den godt Agon. Insgelyks wierden in de maandt February plechtig onderhouden de *Lupercalia*, ter eere van *Pan*, den godt der herders, wanneer de prieſters, *Luperci* genaamt, geheel naakt door de ſtadt liepen. Ten anderen hadt men ook *feriën*, die wel alle jaren, doch niet op den zelven gezetten dag wierden geviert, wordende der zelver plechtigheden vervroegt of verſchoven, na dat de overheit of hunne prieſters het goedvonden, dat dan in een dagregiſter, jaarlykſch ten dien einde vernieuwt, wierdt aangetekent. Zulke noemde men *Feriæ conceptivæ, quia concipiebantur quotannis a Magiſtratibus vel Sacerdotibus.* Zulke waren, volgens Macrobius, de Latynſche feriën, *feriæ Latinæ*, eerſt ingeſtelt door Tarquinius Superbus (den hovaardigen) ten dienſt van zekere offerhanden der Latynen, de zaadferiën, *feriæ ſementinæ*, om na den zaaitydt een goede oogſt van de goden te erlangen. De *Paganalia*, die de boeren vierden ter eere van *Ceres* en de *aarde*, tot behoudt der vruchten: de *Compitalia*, ingeſtelt door Servius Tullius, om op de kruiswegen ter eere der huisgoden (*lares*) geviert te worden. Boven deze alle waren 'er gebodene of aangezegde feriën, *feriæ imperativæ* of *indictivæ*, om dat de burgemeeſter of opperſchout der zelver viering naar eigen goeddunken, of wegens een byzonder voorval gebieden kon; waarom zommigen de zelve tot eigen goeddunkig boven gemeld gebragt hebben. Eindelyk was 't vierde ſoort de jaarmarkten, *Nundinæ*, ingeſtelt ten dienſt der huislieden, en der genen, die op het landt woonden, ten einde zy op die dagen hunne koopmanſchappen op de gemene markten konden uitventen, en weder andere hunner behoeftens inkopen. Zy wierden *nundinæ* genaamt *à nono die*, van den negenden dag. Schoon onder andere rechtsgeleerden Modeſtus en Trebatius van ander gevoelen zyn. *Aulus Gellius lib. IX & X. Roſini Antiq. Rom.*

Feriæ Latinæ, Latynſche Feriën, waren zekere feeſten, die de Romeinen vierden met de Latynen in het Latynſche landt op den berg Alban, digt by de ſtadt Alba, welke berg tegenwoordig Monte Cavo genaamt wordt. Men offerde daar niet dan een ſtier, die onder de beide volkeren verdeelt wierdt, en dan hieldt men 'er maaltyden van. Na dat Romens laatſte koning Tarquinius de Hovaardige (*Superbus*) dit feeſt ter eere van Jupiter Latialis inſtelde, duurde het niet langer dan een dag; in vervolg van tydt wierdt het gebragt op twee, en daar na op drie dagen, tot dat het feeſt eindelyk in het jaar van Rome 369 door een beſluit bepaald wierdt te zullen duren tot op den vierden dag. *Dionyſ. Halicarn. lib. IV. Macrob. Saturn. l. I. c.* 16.

FERIEN, FERIÆ, een benaming, die men aan de dagen der week in opzicht van het kerkgebruik gewoon was te geven. Sy ſlaan mis, die menen, dat paus Sylveſter dien naam eerſt heeft ingevoert, dewyl men op verſcheide plaatſen by Tertullianus den woensdag en vrydag al vindt voorgeſtelt met den naam van *de vierde en zesde ferië*; zynde boven dit zeker, dat het paaſchfeeſt het eerſte Chriſten feeſt geweeſt is; gemerkt nu de Joden niet meer als een ſchaduw van het ware paaſchfeeſt hadden, en het zelve niet te min den tydt van zeven dagen vierden, zo wierdt ook in den beginne by de Chriſtenen goedgevonden het zelve zeven dagen te vieren, dat is zes dagen na het feeſt zelf, dat op zondag was. De eerſte dag dan wierdt genaamt de zondag, of de dag des Heere; de twede droeg den naam van de twede ferië; de derde, de derde ferië, en zo vervolgens. De zondag, gebruikt tot een onophoudelyke gedachteniſſe van Chriſtus opſtanding hier op wederkerende, gewenden de gelovigen ongevoelig den dag daar aan volgende te noemen de twede ferië, als of het de twede dag van het feeſt was, en zo vervolgens. Dit gebruik ging te ligter door, om dat de Chriſtenen, afkerig van de Joden, als die den Chriſtus gedood hadden, zich met hen niet gelyk wilden ſtellen in het noemen der weekdagen. Dus telden de Joden *Sabbathum*, dat is zaturdag, de eerſte dag der weke; *prima Sabbathi*, de twede dag der weke, voor den zondag, en zo vervolgens. De heidenen daar en tegen in het Ooſten, die alleen by het zevental rekenden (want de Romeinen telden by het negen, en de Grieken by het tiental) noemden de dagen met den naam der planeten; of van hunne afgoden; en dus droeg de eerſte dag der weeke den naam van de *Zonne*; de twede dien van de *Maan*; de derde dien van *Mars*; de vierde van *Mercurius*; de vyfde van *Jupiter*; de zesde van *Venus*; en de zevende hadt den naam van *Saturnus*. Deze benamingen der Chriſtenen, niet min afkerig als het doen der Joden, gaf hen gelegenheit de dagen met den naam van feriæ te noemen. Hier by komt het zeggen van Origenes en Hieronymus, dat de Chriſtenen eigentlyk geen gezetten dag hebben, hen bepaald tot Godsdienſt voorgeſchreven, als die alle de dagen hunnes levens ſchuldig zyn hem met alle vermogen te eerbieden. Dit gaf paus Sylveſter gelegenheit te bevelen, het geen te voren zonder eenig gezag een kerkgewoonte geworden was, zo dat het langs dien weg een kerkwet geworden is, alle dagen der weke met den naam van *Feriæ* te noemen, uitgenomen den zondag, die altydt de dag des Here by uitſtek genaamt moeſt worden, zynde tevens uitgezondert de zaturdag, Zabbath genoemt, ter gedachteniſſe van het oude Teſtament: willende gemelde paus daar door te verſtaan geven, dat hy in de kerke door den naam van *Feriæ* wilde bevelen, dat de geeſtelyken met aflegging van alle wereldſche zorge en bekommering alle de dagen zonder onderſcheidt als feeſten moeſten aanmerken, en dus hunnen ganſchen leeftydt in den dienſt van Godt ſlyten. Dit gevoelen is zo redelyk, dat, niet alleen de oudvaders Origenes, Tertullianus, Hieronymus, en anderen, van de Chriſtenen ſprekende, het zelve gevolgt hebben, maar ook zelfs de heidenen op het redenlicht, wanneer ze van hunne wyzen ſpraken; dat inzonderheit te zien is uit *Plutarchus* in zyne verhandeling over het genoegen van den geeſt. Dit bevel echter van Sylveſter in opzicht der *feriën* is niet gevolgt dan in kerkelyke boeken, zynde de namen, die de heidenen aan de dagen der weke gaven, tot heden toe in gebruik by de Latynſche ſchryvers, die geen geeſtelyke zaken verhandelen, met die omſtandigheden, echter dat de zondag des Heeren dag, en de zaterdag de Zabbath genaamt wordt. *Aul. Gellius lib. II. cap.* 28. *& lib. X. cap.* 24. *Macrobius Saturnal. lib. I. cap.* 16. *Varro lib. V. de ling. Lat. Ovid. faſt. lib. I. & V. Servius in* 8. *Aeneid. Plutarch. in Rom. in Cæſar. & in Coriolan. Plinius lib. XXXVII. cap. ult. Spond. Epitome. Baronius A. C.* 58.

FERIMACO, of FERINACO, een klein eilandt in den Archipel, omtrent ter zyde van Natolië over de ſtadt Melazzo. Men houdt genoegzaam voor zeker, dat dit is het oude *Lada*, of *Pharmacuſa*, waar omtrent Julius Ceſar door de zeerovers genomen wierdt. *Baudrand.*

FERITHARIS, tweede koning van Schotlandt, en opvolger van Fergus den I, die wel twee zonen naliet, maar wegens jonkheit tot de regering onbekwaam. De hoofden der Schotsche genoodschappen na de doodt van Fergus vergadert zynde, ontstondt 'er een groot verschil onder hen wegens den nieuwen opvolger in de regering. Zommigen drongen op de achtervolging van den eedt, waar door zy verbonden waren de kroon standvastig op de nakomelingen van Fergus over te brengen: anderen daarentegen stelden het gevaar voor, dat de regering van zulk een jongen koning oogzienelyk over hen brengen zou. Eindelyk vondt men dit middel uit, dat eenstemmig vastgestelt wierdt, men zou, staande de minderjarigheit van des konings kinderen, den bekwaamsten uit het geslacht in hunne plaats tot de regering kiezen, na wiens doodt de zonen des konings wederom op den troon zouden volgen; eene wet, die een gansche reeks van 1025 jaren onderhouden is tot op de tyden van *Kenneth* den III. Uit kracht nu van deze wet wierdt Feritharis, des konings Fergus broeder, tot den troon verheven; hy regeerde vyftien jaren, en droeg zich tegen zyne onderdanen gelyk een vorst, en omtrent zyne neven als een getrouw voogdt betaamt, verzorgende vrede buitenslands van rondomme, en binnen het ryk allerlei genoegen en liefde. De oudste der twee jonge prinssen met den aanwas zyner jaren veel lust tot het ryksbestier tonende, stondt hem Feritharis voor de vergaderde ryksstanden de regering ten vollen af. Doch de standen geen genoegen hebbende in de grote heerschzucht van Ferlegus, wilden het voornemen van Feritharis niet begunstigen, en sloten hem vervolgens uit van alle hoop tot de kroon, wanneer hy by hen verdacht wierdt van beganen moordt aan zynen oom Feritharis, tegen wien hy al voorhenen een zamenzwering gesmeed hadt. *Buchanan.*

FERIUS HILPERICUS, de schryver van zeker heldendicht, vervattende het voorgevallene in de zamenkomst tusschen paus Leo den III en Karel den Groten, in het jaar 799 gehouden. Zommigen houden Alcuinus voor den schryver, dat van andere wedersproken wordt. En 't is in alle geval zwaar te bepalen, of dit waarlyk des schryvers rechte, dan of het een verdichte naam is. *Barthius lib. IV. advers. cap. 2. Vossius de hist. Lat. l. II. de poët. c. 5.*

FERMANAGH, een graafschap van Ierlandt in het landschap Ulster, in het Latyn *Fermanagensis Comitatus*, en by de Ieren *County* of *Fermanagh* genaamt. Buiten *Juiskilling* is 'er in dit graafschap geen stadt van aanzien, maar men vindt daar het meir Earn, of Erne, het grootste van het gansche landt. Daar is ook goed weilandt voor het vee, dat door verscheide rivieren bewatert wordt.

FERMESHEM, een dorp in Fivelingo, wegens zyn vette priesterschap in de Roomsche tyden voor anderen geroemt door de abten van Werum, op den zoom van de Eems gelegen, daar Delfzyl tegenwoordig aan de linker handt byna aan grenst. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P. II, fol.* 54.

FERMO, in het Latyn *Firmum*, of *Firmium*, een aartsbisschoppelyke stadt in het markgraafschap van Ancona op een berg aan de golf van Venetië, toebehorende den paus. Het was een der steden, die weleer den Romeinen bystonden tegen Hannibal. De puinhopen der oude stadt zyn nog te vinden in de nabyheit der nieuwgebouwde, waar van de Italianen dit spreekwoordt hebben: *Quando Ferma vuol fermare, tutta la Marca fa tremare.* Dat is, *Als Ferma zich wel vast besluit; is het ook met het markgraafschap uit.* De oude schryvers, als Strabo, Ptolomeus, Pomponius Mela, Plinius, Titus Livius, Appianus Alexandrinus, Procopius, en anderen, maken gewag van Fermo, dat in de XVI eeuwe nog veel onheil hadt uitgestaan. Die meer van deze stadt begeert te weten, zal genoegen vinden by Leander Alberti in zyne beschryving van Italië: ook zyn lezenswaardig de twee boeken der verzamelde stukken werks van *François Adam*, gedrukt te Rome in het jaar 1592. *Sigismundus Zanerini*, aartsbisschop en prins van Fermo, hieldt een kerkelyke vergadering binnen deze stadt in den jare 1590.

FERMOSINUS, (NICOLAUS RODRIGUES) bisschop van Astorga, geboortig van Monta de Toro, eene kleine stadt in oud-Castilië. Hy is geweest kanunnik te Valladolid, en daarna bisschop van Astorga, daar hy ook den 22 January des jaars 1669 gestorven is. Hy heeft aanmerkingen of korte uitleggingen geschreven over de *Decretalia; de officiis & sacris ecclesiæ; de legibus ecclesiasticis; de potestate capituli sede vacante, & sede plena. &c.*

FERNANDES DE CASTRO, (NIKOLAAS) van Burgos, een hoogleeraar in de rechtsgeleertheit te Salamanca. Hy is geweest advokaat fiskaal te Milanen, daarna ook raadsheer, zynde by den onderkoning van Sicilië zulk een raadsman, die de gedaante hadt van zynen kancelier. Boven dit is hy geweest schatbewaarder der koninklyke domeinen, en wierdt naar Milanen herroepen tot het bestier der gemene inkomsten, die daar in 't verval waren. Verscheide rechtsgeleerde werken zyn van hem in 't licht gebragt, als: *Exercitationes Salmatences ad leg. 1. cod. de capit. civium a censibus eximendo. l. II Ad leg. 2. Cod. de fundo dotali ad princip. instit. de empt. & vend. Salmant.* 1636. *in* 4. *Ad leg. unic. Cod. de gladiatoribus; de milite monacho.* Fernandes is in het jaar 1670 dezer wereldt overleden. *Memoires du tems. Dion. Simon Bibl. Chron. & hist. de Auct. Juris.*

FERNANDES, (ALPHONSUS) een predikheer, geboortig van Placencia in Spanje, en naderhandt generaal der Dominikaner orde, die hy aangenomen hadt in 't jaar 1587. Hy was een geleerd man, en gaf in den jare 1618 in 't licht: *Catalogus summorum pontificum, S. R. E. Cardinalium, Arch. & Episc. Dominic; Concertatio prædicatoria pro Ecclesia Catholica contra hæreticos, gentiles, Judæos & Agarenos; notitia scriptorum prædicatoriæ familiæ; historia ecclesiastica nostri temporis*; en in 't Spaansch: *Hist. y annales de la ciudad y Obispado de Placencia.* enz. *Anton. Bibl.*

FERNANDES, (BENEDICTUS) een Jesuit uit Portugal, die te Lissebon gestorven is in het jaar 1630, nalatende een werk in drie stukken, onder den naam van *commentationes & observationes in Genesin. Ribadeneira & Alegambe de script. Verjus vie de S. François Borg. Anton. Bibl.*

FERNANDES, (CASPAR) een Jesuit, geboortig van Toledo, van wien Martinus Aspilcueta loffelyk getuigenis geeft. S. Franciscus Borgia verkoor hem tot biechtvader. Hy is gestorven in 't jaar 1575, nalatende eenige schriften, tot hier toe onuitgegeven, als: *de statu & officio S. R. E. Cardinalium; de immortalitate animæ.* enz.

FERNANDES *de Avellaneda*, (ALPHONSUS) afkomstig van Tordesillas in het bisdom van Valladolid. Zie CERVANTES SAVREDA. (MICHAEL)

FERNANDES *van Madrid* was van Palentia, in Spanje. De beroemde *Ferdinand van Talavera*, aartsbisschop van Grenada, stelde hem onder 't getal der klerken, die ten dienst der kerk door hem opgevoed wierden. In de XVI eeuw was hy kanunnik van Palentia, aartsdiaken te Alcor in de kerk der zelve stadt, en grootvikaris van het zelve bisdom. Hy was een groot liefhebber der wetenschappen, en onderhieldt met de geleerden van zynen tydt briefwisseling, en is ook zyn naam te vinden in de brieven van *Erasmus.* Hy heeft in de Spaansche tale geschreven eene verhandeling van de oudheit en adel van Palentia, dat nog in het duister is. In den ouderdom van 85 jaren heeft hy dit leven afgelegt den 18 Augusty des jaars 1559. *Nicol. Anton. Bibl. Script. Hisp.*

FERNANDO GOMES, een monnik van de Benedictyner orde, die in het jaar 1170 de orde der ridders van S. Julianus van Poitier, namaals van Alcantara genaamt, ingestelt heeft, waar van hy ook de eerste kommandeur geweest is, nadat paus Alexander de III de zelve in 't jaar 1177 hadt goedgekeurt. Hy verkreeg des zelfs bevestiging nog nader van Lucius den III in het jaar 1183, en is gestorven in 't jaar 1200. *Arnoldus Wion lignum vitæ.*

FERNANDO, ILHAS DE JUAN FERNANDO, een eilandt in de zee del Zuz in Zuid-Amerika, naar des zelfs ontdekker *Johannes Fernando* genaamt. Daar zyn aan de Oostzyde van het eilandt, dat twaalf mylen in den omtrek beslaat, twee goede havens.

FERNANDO NOROGNE, of NORONE, *La Ilha de Fernando Norogne*, of *Noronha*, een eilandt in de zee van Brasil, omtrent zeventig mylen van de kust van Rio Grande, ten Oosten. Des zelfs omtrek is zeer klein, doch de grondt wel bebouwd, sedert de Portugezen het zelve voor eenige jaren ontdekt hebben. *Maty Dict.*

FERNANDO PAO, in het Latyn *Jusula Fernandi*, in het Spaansch *La ilha de Fernando Pao*, een Afrikaansch eilandt, meest door wilden bewoont. Het legt in de zee van Guinea, omtrent den mondt der rivier Camerones, twaalf mylen van de kusten van Benin. Het is omtrent zes en twintig mylen in den omtrek. De Portugezen, die daar van meester zyn, noemen het *Formosas*, en hebben daar een kleine vesting gebouwt nevens eenige gehugten. *Maty Dict.*

FERNBERGER *van Aur* is in het jaar 1511 in Frankenlandt in het dorp Aur aan den Etsch uit een gemeen soldaat gesproten. Negentien jaren oud geworden zynde ging hy in keizerlyken dienst, wanneer hy gelegenheit vondt in den toen brandenden Italiaanschen oorlog blyken van zynen moedt te geven. In den jare 1540 volgde hy het leger in Hungarië, en wierdt niet alleen in den storm voor Offen, maar ook vervolgens in den slag by S. Gerardsberg zwaar gewond, en gevangen genomen. Na verloop van vier weken zag hy zich weder vry, hebbende zyn randzoen uit eigene middelen opgebragt. Na dat hy boven dit zyne dapperheit tegen de Franschen in Italië genoegzaam hadt doen zien, verhief hem keizer Karel de V in het jaar 1545 op den Ryksdag te Regensburg tot den adelstandt, en gaf hem den naam van Fernberger van Aur. In den Smalkaldischen kryg deedt hy den keizer ook zonderlingen dienst. Na het eindigen van dezen oorlog trok hy naar Napels by den keizerlyken admiraal Doria, daar hy byna weder in Turksche handen zou vervallen hebben, indien hy 'er zich niet met ongelooflyke dapperheit hadt doorgeslagen. In den oorlog, dien de paus tegen Spanje voerde, ging hy in 't jaar 1556 met 1200 man om het Napelsche gebiedt te dekken, en nam onderwegen Terracina in den kerkelyken Staat weg. By den inbreuk der Turken in Hungarië in het jaar 1560 was hy als overste in Zeng geplaatst; doch den Turken zelfs na het sluiten van de vrede veel schade toebrengende, wierdt hy te rug ontboden. De aartshertog Karel stelde hem aan tot hopman van zyne lyfwacht; doch de standen van Karinthië, Krain, en Stiermarken verklaarden hem tot opperste generaal van hare gezamentlyke krygsmacht. Niet lang daar na wierdt hy als generaal der Kroatische en Windische grenzen naar Karelstadt gezonden, en na dezen last met roem volvoert te hebben door keizer Rudolph den II te rug naar Wenen ontboden, daar hy in het jaar 1584 dezer wereldt overleden is. Hy was een kort en sterk man, van een ongemeen geheugen en groot beleidt, schoon hy geen letteroeffening gehad hadde: daarenboven was zyne levenswys zeer matig, zo dat hy zelfs zyn gansche leeftydt geen wyn gedronken heeft. *Valvasor Ehre des Hertzogth. Crain l. XII. Schrenck in zyn groot Heldenboek.*

FERNE, van ouds *Farfar*, *Pharphar*, en *Chryforrhoas*, een kleine rivier in Syrië. Haar oorfpronk is in het gebergte Libanon, en zy is verdeelt in verfcheide takken; een der zelven bevogtigt de muren Damas, een andere loopt dwars door de ftadt, en een derde befproeit hare velden ten Noorden. Zy loft haar water ten dele in een klein meir, dat ten Ooften van de ftadt legt, en ten dele in het veldt, dat daar door uitnemend vruchtbaar gemaakt wordt. Het ontbreekt niet aan zulken, die geloven, dat Chryforrhoas een der vier rivieren van het Paradys geweeft is. *Maty Dict. J. Clericus over Genefis.*

FERNELIUS, (JOHANNES) in het Franfch *Jean Fernel*, geneesheer van den Franfchen koning Henrik den II. Hy was reeds bejaard, als hy naar Parys kwam, om in de rederykkunft en in de wysgeerte onderwezen te worden; doch maakte zulk een voortgang en was zo vaardig, dat hy na verloop van twee jaren meefter der vrye kunften gemaakt wierdt. De voornaamften van dat genootfchap boden hem de een voor en de ander na als om ftrydt aan het beftier der redeneerkunde met eene aanzienlyke wedde. Doch dit wees hy van de handt, zynde meer geneigt zich tot een openbare bediening door letteroeffeningen en byzondere leffen waardig te maken. Hy was op de letteroeffeningen zo zeer gezet, dat hy alle vermaak, zelfs het geringfte, dat hem van het lezen van zyn *Cicero*, *Plato* en *Ariftoteles* zou kunnen aftrekken, ten eenemale affneedt. Het onophoudelyk lezen van Cicero gaf hem zo veel nut, dat alle leffen, die hy over wysgerige ftoffen gaf, zo zoetvloejende en fierlyk waren, als die van andere meefters van dien tydt ruw en onbefchaaft. Boven dit was hy zeer geneigt tot de wiskunde. Doch deze al te grote infpanning van geeft deedt hem in een kwynende ziekte vervallen, zo dat hy Parys verlaten moeft. Tot vorige gezondheit wedergekeert, nam hy zich voor op de geneeskunde te leggen, na alvorens zich nog in het genootfchap van St. Barba in de wysgeerte te hebben geoeffent. Vier jaren nu bragt hy door in de geneeskunde, en tot de waardigheit van Doctor verheven, gaf hy zich geheel en al over tot het lezen van goede fchryvers, en tot de voortzetting der wiskundige oeffeningen. Hy hieldt zeer gemeenzamen ommegang met den vermaarden redenryker Jacobus Strebæus, die hem in de befchaafde wetenfchappen onderwees, en van hem daarentegen in de wiskunde onderwezen wierdt. De werktuigen, die hy tot voortzetting van deze wetenfchap uitvondt en maken liet, wikkelden hem in zware koften. Zyne vrouw, die hy ten huwelyk genomen hadt, was wegens deze ongemene koften, zich bereets tot haar huwelyksgave uitftrekkende, niet vernoegt, in 't tegendeel daar over dan eens murmurerende en dan wenende klaagde zy eindelyk daar over aan haren vader, die Raadsheer was te Parys, hoewel het onzeker is van wat hof, en zy bewoog hem zich tegen Fernel gevoelig te tonen, die zich eindelyk ook liet overreden van alle deze dingen af te ftaan, en zich geheel en al tot beöeffening der geneeskunde over te geven. Zyn tydt nu niet geheel tot bezoeken der kranken nodig hebbende, te meer daar hy zich weinig ruft en tydt om te flapen gaf, hervatte hy eene oeffening, die hy reets by de handt hadt alvorens hy Doctor der geneeskunde was, te weten, openbare leffen over Hippocrates en Galenus te doen. Dit bragt hem wel haaft in groot aanzien door geheel Vrankryk, en zelfs in buitenlandfche geweften. Na een zesjarigen arbeidt was hy genooddrukt deze leffen weder te ftaken, omdat het getal der kranken op de vermeerdering van zyn roem zo uitftekende aanwiefch, dat hy naauwlyks machtig was de zelve de vereifchte dienften te doen. Maar dewyl niets machtig was zyne byzondere leeroeffeningen te ftremmen, befteedde hy het overige van den tydt, die nog uitgebroken kon worden, tot den opftel van een geneeskundig werk, *Phyfiologia* genaamt, dat ook eenigen tydt daarna het licht zag. De leerlingen drongen zo fterk by hem aan om leffen over dit nieuwe werk, dat hy de zelve toezeide, niettegenftaande zyn vrouws wederftreven en den raadt zyner vrienden. Drie jaren befteedde hy aan deze leffen, en gelyk hy ondertuffchen een ander werk *de venæ fectione* ter handt nam, en onder de pers bragt, zo verplichtte hy zich te gelyk eenigermate om nog ettelyke jaren te lezen, vermits men zeer verlangde, dat hy dit twede boek aan de jeugt verklaren zou. Dit was nog niet ten einde gebragt, of hy wierdt ten hove ontboden, om de genezing van eene aanzienelyke vrouw (verkeert van zommigen voor Maria de Medicis gehouden) aan wiens herftel gewanhoopt wierdt, te ondernemen. Dit hem wel gelukkende was 't de eerfte grondt van de achting, die koning Hendrik de II, te dier tydt nog Dauphin, voor hem opvatte, te meer, om dat deze juffer zeer van hem bemind wierdt. Deze prins verklaarde hem tot zyn eerfte geneesheer; maar Fernel zyne letteroeffeningen ver boven den omflag van het hof fchattende, floeg dit aanzienlyk ampt af, en bediende zich van allerlei kunftgrepen om vryheit te erlangen en naar Parys weêr te keren, dat hy ten laatfte verkreeg met behoudt van de hem beloofde jaarlykfche wedde. Na de uitlegging van zyn boek ten einde gebragt te hebben, wierdt hy fterk aangezocht op nieuw het een of ander werk te verklaren; maar de grote toevloedt van kranken deedt hem daar van afzien. Evenwel liet hy niet na het gemeen te dienen behalven met de werkelyke beöeffening der geneeskunde. Het verminderen van zyne nachtruft wierdt befteed aan den opftel van een werk, *de abditis rerum caufis*, dat van zeven boeken *de Pathologia* gevolgt wierdt. Hier op ondernam hy een werk van de geneesmiddelen. Voor het eindigen van het laatftgemelde zag hy zich gedwongen den laft van Henrik den II, die hem als zyn eerfte geneesheer by zich ontboodt, te gehoorzamen; en hier overkwam hem het geen hy nimmer gedacht hadt, want hy vondt ten hove meer vryheit en ruft, als hy te Parys genoten hadt; en uitgenomen de tochten, die de prins ter oorzake des oorlogs doen moeft, en waar op hy hem verzelde, zou deze geneesheer het hof hebben kunnen gebruiken als een aangename ruftplaats. Na de te rug komft van de onderneming op Calais onboodt hy zyne vrouw by zich te Fontainebleau; doch deze niet dan met ongeneugte van hare maagfchap kunnende fcheiden, verviel in eene krankzinnige ziekte, waar aan zy binnen korte dagen overleedt. Dit trof Fernel zo gevoelig, dat hy den twaalfden dag na zyne vrouws uitvaart krank geworden zynde, op den achttienden dag zyner ziekte overleedt. Hy heeft vele goederen overgewonnen, en trouwde zyne twee dochters zeer voordeelig uit, zynde het een zeer gemeen gevoelen, dat hy Catharina de Medicis van hare onvruchtbaarheit genezen, en de voriftin hem daar voor op een uitmuntende wyze vergolden zou hebben. Zyne fchriften zyn deze: *Pathologia*; *febrium curandarum Methodus generalis*; *de luis veneræ curatione*; *de abditis rerum caufis*; *confilia medicinalia*; *de vacuandi ratione*; *enchiridium medicum*; *Cofmotheoria*; *de proportionibus*; enz. *Wilhelmus Plantius*, een zyner leerlingen, heeft zyn leven befchreven. *Thuan. hift. l. XXI. Sammarthan. elog. l. I. Imper. in Muf. hift. Ghilini Th. d'huom. lett. P. I. Romuald abregé du thref. Chronol. Tom. III. ad an.* 1558. *Mezerai hift. de France tom. II. p.* 1129. *Patin lettre* 117 *du I tome. Thevet dans l'eloge de Fernel tom. VII. p.* 325 *&* 331. *edit.* 1671 *in* 12. *Bullart academie des fciences tom. II. pag.* 84. *Varill. hift. de François II. lib. I. Teiffier eloges des hommes fcavans tom. I & III. Mercklinus Linden renov. p.* 577 *feq.*

FERNES, eene Ierfche ftadt in het graaffchap Wexford. Zy heeft een biffchoppelyken fetel, voormaals wel onderhorig den aartsbiffchop van Dublin, maar thans dien van Gashel. Te dezer plaats wierdt Dermond, gevluchte koning van Leinfter, zeer minzaam van de geeftelyken ontfangen, wanneer hy in het jaar 1169 uit Engelandt te rug keerde, en is ook aldaar geftorven den eerften May des jaars 1172, na dat hy zyne dochter Eva aan Richard Strongbow hadt uitgetrouwt, en dus een goeden grondt gelegt tot het bemachtigen van Ierlandt.

FERO, of FERRO, de eilanden van *Fero*, of van *Farre*, in het Latyn *infulæ Farenfes*, of *Gleffariæ infulæ*. Men telt 'er gemeenlyk zeftien, leggende in de Caledonifche zee, dat is, dat gedeelte van de Noordzee, dat zich uitftrekt van de Noorder kuften van Groot-Britannië tot aan de Zuidkuften van Yslandt, hebbende de Hitfche eilanden ten Weften, en ten Noorden de Orcades, toebehorende den koning van Denemarken. De voornaamfte dezer eilanden zyn Sudro, Stromo, Oftro, Bordo, Sando, enz. Zy zyn vruchtbaar in haver en garft. De te rug komende Hollandfche Ooftindifche fchepen, deze eilanden moetende voorby varen, worden hier in oorlogstydt door oorlogsfchepen ingewagt, om de zelve tegen allen aanval te dekken.

FERON, (LE) een doorluchtig huis, beroemd door grote mannen van den tabbaardt, die uit het zelve gefproten zyn. Na de aantekeningen van *Tillet*, en volgens de regifters van het parlement, was *Petrus le Feron* in de jaren 1315 en 1316 Raadsheer van het hof, en wereldlyk rechter in de gerechtshoven. *Johannes le Feron* is geweeft broodbezorger van de tafel van koning Karel den VI, en naderhandt baljuw en gouverneur van de ftadt Senlis. *Johannes le Feron*, een beroemd rechtsgeleerde in de XVI eeuwe, was uit dat zelve huis. *Oudart le Feron*, heer van Louvre in Parifis, eene landftreek onder Ifle de France, is geweeft prefident der gerechtshoven van het parlement van Parys, en provooft der kooplieden binnen de zelve ftadt, geftorven omtrent het jaar 1646. Zyn broeder, *Hieronymus le Feron*, was ook prefident der gerechtshoven, en provooft der kooplieden van Parys, en is geftorven in de maandt September des jaars 1668. *Elizabeth le Feron*, eenige dochter van *Dreux le Feron*, Raadsheer in het parlement en van Barba Servien, is in het jaar 1651 getrouwt met Jakob Eftuart, marquis van St. Maigrin, kapitein-luitenant der ligte paarden van 's konings lyfwacht, en luitenant generaal van zyne legers, gefneuvelt in een treffen by de S. Antonypoort te Parys den tweden July des jaars 1652, en is deze vrouw Elizabeth hertrouwt in het jaar 1655 met Karel d'Albert d'Ailly, hertog van Chaulnes, pair van Vrankryk, gouverneur van Bretagne en vervolgens van Gafconje, geftorven in het jaar 1698, waar op Elizabeth in het volgende jaar ook overleden is. Hare moeder Barba Servien was hertrouwt met Petrus de Gruel, here van la Frette, maarfchalk te velde, kapitein der lyfwacht van den hertog van Orleans, nalatende deze kinderen: *Antony le Feron*, deken van het hof der fchattingen, en commiffaris der juftitiekamer, geftorven in February des jaars 1687. *Johannes le Feron*, Raadsheer in des konings Raadt, gedeputeert commiffaris des konings tot algemene verbeteringe van alle de boffchen van Vrankryk, en grootmeefter der wateren en boffchen van Normandië, geftorven den 23 Juny des jaars 1694. Behalven deze gemelde zyn uit dit huis vele aanzienlyke mannen gefproten. Als verfcheide Raadsheren van het parlement, rekenmeefters, Raadsheeren in het hof der fchattingen, Raadsheeren in den groten Raadt, grootmeefters der boffchen en wateren van Ifle de France, Normandië, Vlaanderen, Artois en Henegouwen, zonder van zulke te fpreken, die krygshelden zich door hunne dapperheit een naam gemaakt hebben; zynde dit geflacht boven dien verzwagert aan de aanzienlykfte huizen, zo van den tabbaardt als degen, als met die van *Albert Chaulnes*, *Biffy*, *le Maître*, *Phelypeaux*, *Hennequin*, *Thibault*, enz.

FERON, (JOHANNES LE) advokaat voor het parlement van Parys, was geboortig van Compiegne. In den jare 1564 was hy reets meer dan zeftig jaren oud, en is geftorven onder de regering van Karel den IX. Hy was een der verftandigfte en naauwkeurigfte onderzoekers der adelyke huizen, en hunne geflachtwape-

nen, van geheel Vrankryk, dat hy betoogt heeft in eenige ſtukken door hem uitgegeven, die echter by heden van goed oordeel niet veel ingang gevonden hebben, ter oorzake van ontelbare verdichtſelen, en kinderlyke zaken, daar in geſlanſt. Te Parys by Vaſcoſan deedt hy in 't jaar 1555 drukken een lyſt van de konneſtabels, admiraals, kanceliers, grootmeeſters en maarſchalken van Vrankryk, mitsgaders der provooſten van Parys, bevattende hunne oprechting, beveſtiging, den tydt en bediening hunner ampten, benevens hunne verandering en verwiſſeling, namen, toenamen, heerlykheden en ſtamwapenen, met een bygevoegd kort verhaal hunner daden, in folio. In het zelve jaar bragt hy ook in 't licht zyne oorſpronkelyke inſtelling der koningen, herauten en aanzoekers der wapenen, gedrukt te Parys by Maurice Menier, in quarto. Wat zyne geſchiedenis der wapenſchilden belangt, in twaalf ſtukken, bevattende de wapenſchilden, blazoenen, namen, toenamen en achtereenvolgende levensbedryven der koningen, vorſten en edellieden van vele Chriſtenſche en onchriſtenſche koninkryken, in 't byzonder van Vrankryk, en meerder zaken van dien aardt; deze is, volgens de aantekening van *du Maine*, niet gedrukt. *Mr. le Feron*, oudprovooſt der kooplieden van Parys, en voorzitter in het gerechthof der ſchattingen in de XVII eeuwe, was ook uit het zelve geſlacht. *Du Maine* en *du Verdier Vauprivas Bibl. Franç.*

FERONA, (Lago di Ferona) een klein meir in Campagna di Roma, een landſchap in den kerkelyken ſtaat, grenzende ten Ooſten aan het Napelſche ryk, enz. Het legt omtrent een myle van Terracina, en draagt den naam van de oude ſtadt Feronia, die verwoeſt is. *Baudrand.*

FERONIA, eene godin, die de Heidenen hielden voor de meeſtereſſe over het hout en de boſſchen. Zy droeg dezen naam naar de ſtadt *Feronia*, gelegen aan den voet van den berg *Soractes*, die heden ten dage de berg van St. Sylveſter wordt genaamt, daar zy een tempel hadt, gelyk ook niet verre van daar een klein boſch was aan haar toegewyd. Strabo verhaalt, dat de gene, die haar hadden geoffert, gemeenlyk wandelden op gloejende kolen, zonder in 't minſte door de zelve beſchadigt te worden. Hy doedt daar verder by, dat de losgelatene ſlaven haar ook als hunne godinne eerden, om datze de muts of hoedt, ten teken hunner ſtaatsverandering, gewonelyk in den tempel dezer godinne ontfingen. Servius is van gevoelen, dat *Feronia* de zelve godin is met *Juno*. *Halicarn. II & III. Servius ad Æneid. 8. fol.* 558. *Struvius antiq. Rom. p.* 163. *Plautus in Amphytrion. Strabo lib. V.*

FERANDINA, eene kleine Italiaanſche ſtadt aan de rivier Baſſento in het Napelſche landſchap Baſilicata. Zy voert den naam van een hertogdom, en legt omtrent vyftien of twintig mylen van den golf van Tarento.

FERRANDUS, of FULGENTIUS FERRANDUS, een diaken van de kerke van Carthago, was een leerling van Fulgentius, en een der beroemdſte mannen van zynen tydt, zynde in achting omtrent het jaar 533. In dat zelve jaar raadpleegden hem Anatolius, diaken der Roomſche kerke, en Severus, een ſchoolſche Godgeleerde van Conſtantinopel, of men met recht zeggen mag, dat een uit de Drieëenheit geleden heeft. Hier op antwoordde hy met een matig langen brief, dat men zulks mogt zeggen, overeenſtemmig met de regtzinnige belydeniſſe der algemeene kerke, hoewel hy meende, men moeſt daar by doen, naar den vleeſche. In het jaar 546 begeerden Pelagius en Anatolius, beide diakenen te Rome, van hem te weten, of het raadzaam was de zo genaamde drie kapittelen te veroordeelen; waar op hy zich dus verklaarde, dat het noch Godzalig, noch de kerke dienſtig was, de verſtorvenen in den ban te doen. Het zelve bericht gaf hy ook aan de Afrikaanſche biſſchoppen, met byvoeging, datze in dit geval den keizer Juſtinianus, die zulks van hen vorderde, geen gehoorzaamheit zouden bewyzen. Hy is nog voor het jaar 551 geſtorven, nalatende deze ſchriften: *Breviatio canonum Eccleſiaſticorum*, die *Petrus Pithœus* te gelyk met het *Breviarium* van *Creſconius* allereerſt heeft uitgegeven te Parys in 't jaar 1588, waar op zy mede geplaatſt zyn in het eerſte ſtuk van de *Bibliotheca juris Canonici.* Behalven de bovengemelde brieven zyn 'er ook: *Epiſtola ad Fulgentium de duabus quæſtionibus ſuper ſalute Æthiopis moribundi*; *Epiſtola ad eundem de quinque quæſtionibus*; *Epiſtola ad Eugyppium Abbatem de Trinitate & de duabus Chriſti naturis*; *Vita S. Fulgentii, Ruſpenſis Epiſcopi.* De vader Franciſcus Chiflet heeft alle zyne werken uitgegeven te Dion in het jaar 1649, en men vindtze ook in het negende ſtuk van de Boekzaal der Vaderen. *Facundus pro defenſ. trium Capit. S. Iſidorus C.* 14. *Creſconius præf. Breviar. Sigebertus. Trithemius. Baronius A. C.* 529. *n.* 8. 9. *Cave.*

FERRANDUS, (Berengerus) een ſchrander hoogleeraar der rechtsgeleerdheit te Toulouſe, is geſtorven omtrent het jaar 1572 of 1574. Het parlement van Toulouſe deedt hem dikwils de eer, van hem in zware verſchillen te raadplegen. Zyne gedachten zyn ook tot heden toe in alle gerichtshoven nog in veel achting, zo ten opzicht der beſchouwende rechtskunde als ten aanzien van des zelfs praktyk. *Mainard l. V. c.* 69. zegt, dat hy verſcheide dingen van hem hadt, die met de handt geſchreven waren. *Denys Simon Biblioth. Choronol. & hiſt. des Aut. de Droit.*

FERRANDUS, (Gaspar, of Caspar) geboortig van Seſſa, was een Godgeleerde, en lidt van de Trentiſche kerkvergadering.

FERRANDUS, (Jacobus) leeraar der geneeskunde, geboren te Agen, eene ſtadt aan den vloedt Garonne in Guienne. Hy deedt te Parys in 't jaar 1622 drukken een zeer geleerd en aardig werk *van de liefdeziekte* (*de la Maladie d'Amour*) daar de Boekzaal der geneesheren nog niet van meldt, ſchoon het daar niet min verdiende geplaatſt te zyn, dan eenig ander werk.

FERRANDUS, (Johannes) een rechtsgeleerde, geboortig uit het landſchap Anjou, heeft geleeft omtrent het jaar 1510. Na verſcheide ampten met roem bekleed te hebben voorzag hem de koning met dat van pleitbezorger by het hofgericht van Mans. Hy heeft ook eene verhandeling geſchreven van de rechters des konings van Vrankryk, opgedragen aan koning Lodewyk den XII.

FERRANDUS, (Lodewyk) geboren te Thoulon den derden October des jaars 1645. Zyne letteroeffeningen heeft hy gehouden in de zamening der prieſters van het oratorie binnen de zelve ſtadt. Te Lyon hadt hy kennis met een geeſtelyken, die hem de Hebreeuſche en andere Ooſterſche talen leeraarde. Twintig jaren oud geworden kwam hy te Parys, en deedt vervolgens een reis naar Mentz, om aan de overzetting van den Bybel uit de Hebreeuſche tale te arbeiden. Doch deze onderneming mislukt zynde, keerde hy in Vrankryk te rug, en gaf zich over aan de rechtsgeleerdheit. De waardigheit van Doctor nam hy vervolgens aan te Orleans, en wierdt als advokaat ontfangen by het parlement van Parys in het jaar 1670. Hy deedt een klein werkje drukken onder den naam van *Conſpectus, ſive Synopſis libri Hebraici, qui inſcribitur Annales Regum Franciæ & Regum domus Othomanicæ*; dat is: een brief in het Hebreeuſch geſchreven door den abt van Bourzeis, bevattende een ontwerp der geſchiedeniſſen van de Franſche en Ottomanniſche koningen. Myn heer de preſident de Meſme was zyn ſchutsheer, en moedigde hem aan tot de uitgave zyner werken. Het twede dan, dat hy in 't licht gaf, droeg den naam van *Reflexions ſur la religion Chreſtienne, contenant l'explication de la prophetie de Jacob & de Daniel ſur la venuë du Meſſie*, dat is: Aanmerkingen over den Chriſtelyken Godsdienſt, behelzende eene verklaring over de Godſprake van Jakob en Daniel aangaande de komſte van den Meſſias, gedrukt te Parys 1679, waar in hy vele aanmerkelyke verſchilſtukken over de tydrekening en geſchiedenis verhandelt. In het jaar 1683 gaf hy een grote uitlegging over de Pſalmen uit in het Latyn, in quarto. Na verrichting van het werk als een oordeelkundige en uitlegger, neemt hy daar in de gedaante van eenen die de verſchillen behandelt, en dat in den tydt der vernietiging van het edict van Nantes. Met dat zelve oogmerk deedt hy in 't jaar 1685 uitkomen, twee verhandelingen over de geſchillen, het eene kerkelyk, en het ander droeg den naam van *Reponſe à l'Apologie pour la Reformation, pour les Reformateurs, & pour les Reformés.* Dat is: antwoordt op de Verantwoording ten voordele der Hervorming, Hervormers, en der Hervormden. Nog heeft hy twee brieven geſchreven, om te bewyzen, dat Auguſtinus een monnik geweeſt is, en kort voor zyne doodt begon hy uit te geven den korten inhoudt van den Bybel, waar van maar een ſtuk gedrukt is. Na zyne doodt in 't jaar 1706 is nog van hem uitgekomen een Franſch werk, *de la Connoiſſance de Dieu*, van de kenniſſe Gods. Hy is den elfden Maart 1699 in den ouderdom van drie en vyftig jaren en een half geſtorven. Hy was een man van grote geleerdheit; zeer taal- en oudheid-kundig. Hy overlaadt zyne lezers met vele aangetrokke plaatſen, die wat verwart en van de beſte keuze niet zyn. Zyn ſchryftrant is ook niet zeer verheven, noch zyne redeneringswys van goeden klem, en maakt gedurig veel ophoping van verzamelde ſtukken. Hy heeft nagelaten een Alphabetiſche tafel van het merkwaardigſte in de algemene landſchaps- en biſdomsvergaderingen voorgevallen, in twaalf ſtukken in Folio, met de handt geſchreven, nevens vyf en twintig uittrekſels van de vaders der zes eerſte eeuwen. Boven dit heeft hy ook geſchreven eene verhandeling van het huwelyk, en twee werken op den zelven voet als die van de kenniſſe Gods; het een over de Drieëenheit, en het andere over de ſchepping. *Du Pin Bibliotheque des Aut. Eccleſiaſt. XVII ſiecle.*

FERRANDUS, (Petrus) een Jakobyner monnik uit Spanje, en predikheer, die het leven van den H. Dominicus beſchreven heeft. *Albert. l. IV. de viris illuſtr. ord. Prædic. Gerardus Lemovicenſ. in vita Fratr. Prædic. P. IV. c.* 3.

FERRARA, in het Latyn *Ferraria*, eene Italiaanſche ſtadt in den kerkelyken ſtaat met een biſſchoppelyken ſtoel, voerende den naam van een hertogdom. Zy legt aan een arm van den Pô, door de bewoners Pô Morto genaamt, op de grenzen van Venetië, tuſſchen Mirandola en Comachio, omtrent drie mylen van Bologne. Deze ſtadt heeft omtrent vier mylen in den omtrek, en is met een ſchoon kaſteel, ſterke muren en bolwerken voorzien. De ſtraten zyn ruim en breed; de oude paleizen en kerken prachtig gebouwt, doch alles is tegenwoordig in een ſlechten ſtaat, zo dat men wel zeggen mag, dat Ferrara, met zynen hertog, beide heerlykheit en rykdom verloren heeft. Het paleis der oude hertogen is midden in de ſtadt, en met goede watergrachten omringt. Rondom het hof zyn gaanderyen, daar de geſlachtrollen van het huis d'Eſte, nevens des zelfs wapens, en de afbeeldſels der hertogen, *in Freſco* geſchildert, te zien zyn. Te weten, het ſchilderen *in Freſco* wordt veel in Italië gedaan, en geſchiedt in een varſche en nog natte kalkmuur, zynde een byzondere kunſt van ſchilderen (zo veel men weet) alleen by de Italianen. Behalven dit is te Ferrara nog een ander paleis, van wit marmer gebouwt, en wegens de ſchikking der ſtenen op de wyze van diamanten, het diamanten paleis genaamt. De kerken en kloosters der Benedictynen, Karthuizers, Carmeliten, Theatinen, Dominikanen en Franciskanen trekken elk om het meeſt der reizigers oog naar zich, als zynde alle zeer koſtbaar en prachtig. Het kaſteel, door Clemens den VIII gebouwt, heeft zeſtien bolwerken, een molen, en nodige tuig- en proviantuizen, en heeft, naar het gemeen getuigenis, over de twee millioenen aan goudt gekoſt. In het jaar 1586 wierdt binnen deze ſtadt een verbondt gemaakt tegen de Proteſtanten. Ook is in de zelve geopent de Florentynſche kerkvergadering

in

in het jaar 1438, waar op Johannes Palæologus de VII, Griekfch keizer, nevens zyne patriarchen verscheen, na dat het te Basel door een opentlyke verklaring van Eugenius den IV was afgebroken. Albert, marchese van Ferrara, op die van Bononië gebeten zynde, stichtte hier ook een hogeschool in 't jaar 1390. Het hertogdom Ferrara is een gedeelte van Romandiola, daar het legt aan het halfeilandt Rodignia, grenzende ten Westen aan het hertogdom Mantua, ten Zuiden aan het eigentlyk zogenaamde Romandiola, en ten Oosten aan de Adriatische zee. Het heeft den huize van Este toebehoort van het jaar 1336 tot het jaar 1598, na de doodt van Alphonsus den II, die geen mannelyke erven nalatende, te vergeefs getragt hadt het zelve op zynen neef, den hertog Cesar van Este, over te brengen. Na zyn overlyden dan matigde zich paus Clemens de VIII het leenrecht daar over aan. Burnet merkt in zyne reisbeschryvingen aan, omtrent Ferrara, dat het te dier tydt, als hy daar was, zo woest en onbebouwd lag, dat 'er niet zo veel menschen te vinden waren, die het gras afmaaiden, maar dat het slechts op de weiden verdorren moest. De stadt Ferrara zelf hadt geen beter lot, dewyl 'er gehele straten gevonden wierden, daar geen een mensch woonde. Zelfs is de lucht daar zeer bedorven, vermits niemandt de handt slaat ter opruiming van vuilnis of moerassen. Geheel dit verval is eenig aan de snode behandeling van zommige pausselyke neven te wyten, die de voornaamste huisgezinnen door belastingen en verbeurtverklaring der goederen in dier voegen hebben bezwaart, dat zommige daar door geheel en al bedorven, andere verdreven zyn geworden. *Pigna hist. Est. Baron. in Annal. Alberti Ital. p.* 345. *edit. Venet.* 1518. *Spondan. in Clemente VIII. Bentivoglio diar. c.* 2. *&* 3. *Riccioli Chron.*

FERRARA, (ANTONIUS, of ANTONINUS) van Messina geboortig, was Doctor in de Philosophie en de geneeskunde, daar benevens Decanus van 't collegie der geneesheeren te Messina. Hy was ook oppergeneesheer van de zelve stadt, en vermaard wegens zyne geleerdheit, vroomheit en andere begaafdheden. Hy oeffende zich mede in de beschaafde wetenschappen, en liet zyn schrander verstandt en zyne dichtkunde in de hogeschole van die stadt blyken. Men wil, dat hy in den jare 1674 geleeft heeft. Hy gaf uit in het Latyn: *Silva encomiorum, quibus sacræ litteræ, sanctique patres, aliique ecclesiastici Doctores B. Virginem laudibus extulerunt; brevis & pius dialogismus erutus ex quingentis nonaginta septem elementis, Epistolam B. Virginis ad urbem Messanæ componentibus*; en in 't Italiaansch: *Poesie. Biblioth. Sicula.*

FERRARA, (RENATA *van Vrankryk*, HERTOGIN VAN) vermaard door hare deugdt en aankleven aan de Hervormde kerk. Zy was eene dochter van Lodewyk den XII, en van Anna van Bretagne, geboren te Blois den 25 October des jaars 1510. In de jaren 1513 en 1515 wierdt ze in huwelyk toegezegt aan Karel van Oostenryk, en daar na belooft aan Joachim, marquis van Brandenburg; doch trouwde in 't jaar 1527 met Hercules d'Este, den tweden van dien naam, hertog ven Modena en Ferrara; hoewel zommigen haar trouwdag bepalen tot den 28 July des jaars 1528. De vader Londel getuigt, dat ze zeer diepe geleerdheit bezat, verhalende tevens vele zaken omtrent de reis, die Kalvyn zou gedaan hebben naar het hof van deze vorstinne, welker zommige geheel valsch, en andere gansch twyffelachtig zyn. De beweegredenen, die hy opgeeft, dat haar tot den Hervormden Godsdienst zouden hebben doen overgaan, zyn ook niet waarschynelyk. Na haar mans doodt verliet zy Italië, ter oorzake van den Godsdienst, en kwam over naar Vrankryk, daar men haar toeliet tot de openbare gemeenschap met de belydenisse der Hugenoten. Haar verblyf te Montargis houdende, maakte ze dat tot een toevlucht der vervolgden, tot zo lange men haar dwong zulks na te laten, waar omtrent Mezeray waarschynelyk den rechten tydt niet treft. Zy besloot tot afstandt van haar vorig doen niet, dan met ongenoegen en genooddwangt: gevende in dat geval geen minder blyken van mannemoedt, dan van onvergelykelyke liefdadigheit, tonende deze edelmoedige vrouw in alle gevallen een onkreukbare neiging tot mildadigheit omtrent de ellendigen. De prins van Condé in de gevangenisse geworpen zynde, ontzag zy geenzins manhaftig hem voor te spreken, hoewel ze naderhandt onlust met hem kreeg, niet kunnende goedkeuren, dat de Protestanten de wapenen opnamen. Het is niet te geloven, met wat standvastigheit zy verdroeg en te boven kwam alle aanslagen, door Henrik den II en haar man in 't werk gestelt, om haar af te trekken van het geen by hen kettery genaamt wierdt, zynde standvastig by de belydenisse der Protestanten gebleven, en daar in gestorven te Montargis den 12 Juny des jaars 1575. Waar uit de dwaling van den Jesuït Johannes Franciscus Hacki kennelyk is, die haar plaatst onder het getal der genen, die hunne belydenis hebben afgezworen. Hare verdraagzaamheit ten aanzien der wereldsche ongemakken muntte inzonderheit uit ten aanzien van haar mans minnehandel. Men zegt, dat ze hem drie zonen en even zo vele dochters gebaart hebbende, zich uit eige beweging van hem afzonderde, en in een eenzame woning begaf, om het vermaak, dat haar man met andere vrouwen gewoon was te nemen, niet aan te zien of te verhinderen. Men doedt daar zelfs by, dat deze onnozele vorstin aan de minnaressen van haren gemaal allerlei vriendschap zou bewezen hebben. Hare dochter Anna d'Este is ook in het gevoelen der Hervormde kerk opgevoed, en daar in byzonder gesterkt door de schrandere juffer Olympia Fulvia Morata, haar ten gezellinne door de moeder toegevoegd. *Anselmus Hist. genealog. pag.* 132. *du Londel fastes du Roi. pag.* 32. *Laboureur addit. a Gastelnau tom. I. pag.* 749. *Hacki in libro. Via Regia &c. Louis Guion diverses Leçons Tom. III. pag.* 136.

FERRARIENSIS, de gewone bynaam van een Schoolsch wysgeer, François Sylvester genaamt. Hy was afkomstig van Ferrara, en van de orde van Dominicus, in welke hy zo veel aanzien verkreeg, dat men hem tot der zelver generaal verkoor in een kapittel, te Rome gehouden in 't jaar 1525. Zyne zwaarlyvigheit belette niet, dat hy alle plaatzen van zyne orde bezocht, om zo veel het mogelyk was de tucht in de zelve te herstellen. Hy is den 24 September des jaars 1528 te Rennes in Bretagne gestorven, zynde in zyn afsterven ondersteunt, en de Roomsche kerkrechten hem toegedient door den vader Ives Mayeuc, Dominikaner, sedert den 29 January des jaars 1506 bisschop van Rennes, en gewezen biechtvader van de koninginne Anna van Bretagne, Karel den VIII en Lodewyk den XII. Volgens Leander Alberti zou hy gestorven zyn den 19 September des jaar 1528, in den ouderdom van vier en vyftig jaren, komende deze geschiedschryver wel overeen met Altamira ten aanzien van de plaats. Argentré daarentegen getuigt, dat Franciscus Sylvester, generaal der Jacobyners, gestorven is te Rennes den 20 October des jaars 1528, verkeerdelyk gelovende, dat hy Prierasgenaamt wierdt, hem dus verwarrende met Sylvester Prierias, meester van het heilige paleis onder Leo den X. *Altamira in Bibliothec. Dominic. pag.* 253. *Leand. Alberti in Descript. Italiæ fol.* 350. *d'Argentré Histoire de Bretagne lib. XII. cap.* 69. Hy heeft geschreven: Uitleggingen over de vier boeken van *Thomas Aquinas* tegen de Heidenen: mitsgaders Uitleggingen over de wysgeerte van Aristoteles; en het leven van S. *Osanna*, in het Latyn.

FERRARIOLA, eene kleine stadt, oudtyds ter rechter zyde van den Pô gelegen, die ten tyde van keizer Theodosius den II zeer verwoest is: wordende de inwoners genoodzaakt naar de overzyde der gemelde rivier te wyken, daar zy in 't vervolg de stadt Ferrara bouwden. *Delic. d'Ital. I. p.* 170.

FERRARIIS, (JOHANNES PETRUS de) geboortig van Pavia, was leeraar in de rechten te Ferrara. Hy heeft geschreven de practyk of beoeffening der rechtsgeleerdheit, waar door hy veel roem verkreeg, wordende de zelve by de meeste rechtsgeleerden aangetrokken, en door geheel Europa in veel achting gehouden. Uit zyn eigen zeggen blykt, dat hy dit werk reets hadt aangevangen in 't jaar 1400, zynde ter dier tydt reets 86 jaren oud, en geneigt om daar aan arbeidende, in dien ouderdom, Cato na te volgen. Hy is ook kancelier geweest van den Napelschen koning Karel den II. *Pancirol. de clar. leg. interpret. l. II. c.* 75. *Magirus in Eponymol.*

FERRARIUS, (BERNARDINUS) een beroemd leeraar van Milanen, heeft geleeft omtrent het jaar 1620. Hy heeft een zonderling en zeldzaam werk geschreven *de ritu sacrarum concionum*, waar in hy toont, wat plechtigheit de ouden in hunne predikatien hadden. In het begin was dit werk niet wel te krygen, alzo het door Frederik Borromeus, aartsbisschop van Milanen, onderdrukt wierdt, uit nydt, om dat zyn boek de *Concionante Episcopo*, dat is: van den predikenden bisschop, ter zelver tydt in 't licht gekomen, van de geleerde wereldt niet zo gretig, noch met zulk genoegen ontfangen wierdt; doch dit gebrek wierdt door een nieuwen druk in 't jaar 1665 vergoed. Boven dit heeft hy nog geschreven, *de Epistolis Ecclesiasticis*, of van het gebruik der kerkelyke brieven, gedrukt te Milanen 1613; benevens een ander werk van de vreugdegalmen en het handgeklap der ouden (*de Acclamationibus & plausu*) te Milanen gedrukt 1627. Alle de werken van dezen schryver zyn vol geleerdheit en keurlyke aanmerkingen. Zyn schryftrandt is net en ordentelyk, zyne gissingen zeer wel gegrond, en de aantrekkingen der plaatsen zeer naauwkeurig. *Memoires du Tems. Du Pin Bibliothec. des Auteurs Ecclesiast. sec. XVII.*

FERRARIUS, (JOHANNES) een rechtsgeleerde, geboren te Amelburg in Hessen. De gronden der wetenschappen te Munster gelegt hebbende, trok hy naar Wittenberg, daar hy zelfs de Attische Nachten van Gellius verklaart heeft. Boven dit nam hy de Godgeleerdheit voor te beoeffenen, en wierdt, na het vooraf verkregen meesterschap, Baccalaureus in de zelve. Daar op aanvaardde hy de geneeskunde, en wierdt licentiaat gemaakt. Hier op wierdt hy ter zelver plaats Rector, of bestierder van de scholen, welk ampt hy ook tot het jaar 1523 waarnam. Doch de Doopsgezinden tet dier tydt vele onlusten verwekkende, keerde hy naar Marpurg te rug. Hier wierdt hy eerst tot Raadt, en in 't jaar 1526 tot hoogleeraar der rechtsgeleerdheit verheven. Den naam van leeraar dus aanvaardende, wierdt hy onderkancelier, en eerste bestierder van de nieuwe hogeschool, en is den 23 Juny des jaars 1558 overleden. Zyne schriften bestaan in deze volgende: *Annotationes in Institutiones, & Commentarius de appellationibus, supplicandi usu, restitutione adversus rem judicatam; Commentarius ad tit. Pandectar. de regulis juris, ac in feuda; Enchiridion de judiciorum exercitamentis; Commentar. de Rep. bene instituenda; Vita D. Elisabethæ, carmine descripta*; enz. *Adam in Vita Ictor. German. P. Nigidius de Profess. Marpurg. Freher. in Theatro.*

FERRARIUS, (JOHANNES BAPTISTA) een Jesuït van Siëna. Hy is de uitgever van een Syrisch woordenboek, te Rome gedrukt in 't jaar 1622, onder den naam van *Nomenclator Syriacus.* In de voorreden zegt de schryver, dat zyn voornaamste toeleg is, de Syrische woorden, die men in den Bybel vindt, te verklaren, geholpen zynde door de ervarenste Maroniten, die hy in de duisterste gevallen geraadpleegt en om hulpe verzocht heeft: verder doedt hy daar by, dat het niemandt vreemd moet voorkomen, ziende dat hy in de verklaring der woorden, immers in zommige, van andere schryvers verschilt, vermits de Arabiers, die de Syrische taal hebben opgeheldert, niet altydt omtrent den uitleg dier woorden met den anderen overeenstemmen. *R. Simon.*

FERRARIUS, (JOHANNES MATTHEUS) *de Gradibus*, of *de Grado* bygenaamt, bekend onder dezen naam, hem gegeven naar zyne geboorteplaats, een kasteel in het Milanees, Grado genaamt. Hy is geweest hoogleeraar in de geneeskunde te Pavia, en lyfarts van Blanca Maria Visconti, hertoginne van Milanen, welke twee ampten hy met veel lof bekleed heeft. In 't jaar 1460

ftervende, liet hy na: *Comment. textual. cum ampliationibus & additionibus materiarum in nonum Phasis ad Almansorem, adjuncto etiam textu; Consilia varia Medicinalia; expositiones super vigesimam secundam Fentertiæ Canonis Avicennæ; practica. Castellan. vita Medicor. Ghilini Theatr. Mercklinus Lind. renov. p. 637. Freher. Theatr.*

FERRARIUS, (Octavius) geboren te Milaan den 20 May 160[illegible]. Na dat hy zich in de Griekfche en Latynfche talen, mitsgaders in de wysgeerte en Godgeleerdheit uitnemende geoeffent hadt, en dezer talen en wetenfchappen kundig en machtig was geworden, wierdt hy door den kardinaal Borromeus tot leeraar der redekunde in het feminarium, of kweekfchool, van Milaan bevordert, en drie jaren daar na onder het getal der leeraars in de zamening van Ambrofius aangenomen. Na gemelde kardinaals doodt riep hem de Republyk van Venetië in 't jaar 1626 naar Padua, om daar het ampt van leeraar in de redekunde te aanvaarden, dat hy ook met veel roem en tot veel nut zyner toehoorderen bekleed heeft tot zyne doodt toe, die hem in 't jaar 1650 wegrukte. Hy heeft verfcheide fchriften nagelaten, als: *Oratio de laudibus Patavii; Satyra ad modum Varronis; Litteratorum fatum; Epistola de Obitu Dominici Molini, Senatoris Veneti; Elogia multorum virorum Litteratorum; Eustachii Commentaria ad Homeri Odyssæam Latinitate donata. &c. Imper. in Mus. hist. Ghilini. Freherus.*

FERRARIUS, (Octavius) een ander van den zelven naam, geboren te Milaan in het jaar 1607, daar hy ook een en twintig jaren leeraar der welfprekentheit in het collegie van Ambrofius geweeft is. In den jare 1634 wierdt hy door de Republyk van Venetië beroepen tot leeraar der welfprekentheit, ftaatkunde en der Griekfche tale in de hogefchole te Padua, dat hy ook met zo veel lof verrechtte, dat hem niet alleen die van Venetië, maar ook de koning van Vrankryk, nevens de Zweedfche koningin Chriftina, en zelfs de ftadt Milaan, met zeer aanzienlyke gefchenken en jaarlykfche weddens vereerden. Hy is geftorven in 't jaar 1682, nalatende een zoon, met name Julius, dien by uiterfte wille verboden was, iets van 's vaders nagelate fchriften in 't licht te geven. De fchriften, die men van zyne handt heeft, zyn in grote achting, als: *de re Vestiaria; Prolusiones, Epistolæ, &c. Electa; Origines linguæ Italicæ.* Byzonder wordt van hem genoemt een uitnemende verhandeling over de *begravenislampen*, waar in hy breedvoerig handelt van het gebruik der fakkels en verlichtingen in het algemeen. Hy toont aan, dat de Joden ontftoke wafchkaarffen des daags in hunne tempels gebruikten, en dat de heidenen zich ook van fakkels bedienden by hunne offerhanden, inzonderheit op het feeft van Ceres. Waar omtrent hy aantekent, dat Cefar na zyne zegepraal het Kapitool beklom in 't midden van veertig elephanten, die een menigte van fakkels by het volle daglicht droegen. Ten opzicht der Chriftenen is Ferrarius van gevoelen, dat ze de gewoonte der Joden nagevolgt, en van hen geleert hebben ontftoke wafchkaarffen in hunne kerken te gebruiken. Hy doedt daar by, dat de gelovigen in den aanvang van het Chriftendom in onderaardfche holen vergaderende, en zelfs in 't vervolg vryheit verkregen hebbende kerken voor zich te bouwen, echter niet veel werks van den dag maakten, om door middel der duifterniffe te meer achting in de gemoederen te verwekken, en de vergaderplaats te onzagchelyker te maken. Hier door waren zy genoodzaakt wafchkaarffen en fakkels tot verrigting van hunnen Godsdienft te gebruiken. In 't vervolg van tydt wierden ze alleen ten teken van vreugde ontftoken, naar het zeggen van Hieronymus: *non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum;* dat is: Niet ter weering der duifterniffe, maar tot een bewys van blydfchap. Daar op handelt de fchryver van de lampen, oudtyds in de grafsteden ontftoken. Vele geleerden zyn in dat gevoelen geweeft, dat de ouden het geheim verftonden van zulk een olie te bereiden, die niet verteerde, of dat ze de lampen in diervoegen wiften te fchikken, dat naar mate de zelve uitbrandden, de rook ongevoelig verdikt, en door een eeuwigdurende verandering in olie vervormt wierdt, het geen Fortunius Licetus in eene geleerde verhandeling heeft getragt te betogen, dat Ferrarius daarentegen heeft willen ontzenuwen, ten dien einde aanmerkende, dat het gebruik der lampen in Italië zo oud niet is als men wel voorgeeft, dewyl men daar gewoon was de doden te verbranden, en de affche in lykbuffen te verzamelen, welker naauwe hals geen lamp omvatten kon. De gewoonte om dode lyken te begraven eindelyk de overhandt nemende, plaatfte men wel eenige lampen in de grafsteden, doch geenzins in de beflote lykkiften, vermits de vlam, zonder tuffchenkomende lucht, zich zelf moeft verftikken. Zelfs merkt hy ook aan, dat de lykbuffen, die men nog vindt, van zulk een fterk leem gemaakt zyn, dat ze geflagen zynde, geluidt geven en klinken, als waren ze van koper; zo dat het niet geloofIyk is, dat de lucht door de zelve heeft kunnen heen dringen. En eindelyk toont hy, dat 'er onmogelyk een eeuwigdurende vlam kan gevonden worden, noch ten aanzien der olie, noch in opzicht van het lemmet. *Ghilini Theatr. d'huomini letterati. Biblioth. Univers. T. II.*

FERRARIUS, (Philippus) generaal van de orde der Serviten, geboortig van Ovillo, een gering dorp in het hertogdom Milaan, niet verre van Aleffandria della Paglia. Hy was zeer ervaren in de vrye wetenfchappen, talen, Godgeleerdheit en by uitftek in de wiskunde, die hy ook acht en veertig jaren lang met veel roem op de hogefchole van Padua geleeraart heeft. Onder andere doorluchte perfonen hadden de pauzen Clemens de VIII, Paulus de V, en Urbanus de VIII veel achting voor hem. Niet minder was hy gezien by die van zyne orde, waar van hy tweemaal generaal en tweemaal generaal vikaris is geweeft. Hy heeft ook verfcheide werken gefchreven, als: *Topographia in Martyrologium Romanum; Epitome Geograph. l. IV; Catalogus S. S. Italiæ*, enz. Echter is het uitnemendfte zyn *Lexicon Geographicum*, waar in al zyne andere werken gefmolten zyn. Ferrarius is omtrent het einde der maandt Augufty in 't jaar 1626 te Milaan geftorven. Zyn lyk is naar Pavia vervoert, en aldaar in de kerk van zyne orde begraven, daar ook nog zyn graf en grafschrift te vinden is. Zyn woordenboek, nog ongedrukt, wierdt te Milaan in den jare 1627 door den boekverkoper Jakob Comus uitgegeven, en is in 't jaar 1670 door Michael Antonius Baudrand van Parys met zo veel naauwkeurigheit vermeerdert en verbetert, dat het een der befte landbefchryvende woordenboeken geworden is, die men heeft. De zelve fchryver heeft ons ook nog een ander naauwkeuriger en volmaakter uitgegeven, onder den naam van: *Baudrand Geographia.*

FERRARIUS, (Philippus) biffchop van Badajos in Spanje, was een Franfchman, geboren te Thoulouze, hoewel anderen willen, dat hy een Siciliaan geweeft is. Na dat hy een monnik van de Karmeliter orde geworden was, overtrof hy zyne medenoten in wysheit, Godvrucht en welfprekentheit, dat hem ook den biffchopsftoel van Badajos deedt beklimmen. Zommigen geven voor, fchoon het ganfch onzeker is, dat paus Urbanus de V hem tot kardinaal zou verheven hebben omtrent den jare 1368. Naar de aantekeninge van Trithemius heeft Ferrarius ook eenige werken, en in 't byzonder leerredenen, gefchreven.

FERRARO, (Johannes Baptista) kardinaal en aartsbiffchop van Modena, heeft geleeft onder de regering van paus Alexander den VI. Hy was geboortig van Modena, en uitermate eer-en geldzuchtig. Na de voltrekking zyner letteroeffeningen trok hy naar Rome, daar hy middel vondt een ampt in de kancelery te kopen, en zich verder in te wikkelen in de gunft van den kardinaal Borgia, kerkelyken onderkancelier. Deze gebruikte hem tot de uitvoering van verfcheide gewigtige zaken, waar in hy zich zeer behendig kweet. Borgia vervolgens tot paus verkoren, onder den naam van Alexander den VI, maakte hem dataris, referendaris, regent der kancelery, biffchop van Modena, aartsbiffchop van Capua, en eindelyk in September des jaars 1500 kardinaal. Dit alles kon echter zyne hebluft niet voldoen, want een onverzadelyke geldgierigheit hadt hem niet flechts vervoert tot het laf hertig begaan van ontallyke eerloosheden, maar zelf tot een fchrikkelyke dwingelandy, die door hem in de kancelery wierdt ingevoert, daar hy niemandt fparende, alles naar zich fleepte. Dit gaf den dichteren van zynen tydt binnen Rome niet min dan Pasquin gelegenheit om van zyne fchraapluft te fpreken. Een fchrikkelyke doodt gaf eindelyk blyken van Gods rechtvaardige wraak over dusdanig een bozen handel, die tot werktuigen gebruikte paus Alexander en zyn eerlozen zoon Cefar Borgia. Deze kochten des kardinaals kamerdienaar om, die hem, volgens eige bekentenis onder de regering van Leo den X, een vergiftigden drank ingaf, zo dat hy den 27 July des jaars 1502 dood op zyn leger gevonden wierdt. Zy, namentlyk de gemelde paus en zoon, deden zyne nalatenfchap, ter waarde van 80000 daalders, wegvoeren, en lieten voor het overige aan François Ferraro, des overleden broeder, de zorge, om het lyk naar Modena ter begraving te vervoeren. *Guicciardin hist. l. VI. Ughel. Ital. Sacr. Bzovius. Garimbert. Ciaconius. Aubery.* enz.

S. FERREOL, in 't gemeen *S. Forget*, of *Fargeu*, genaamt, een bloedgetuige van Vienne in Vrankryk. Hy was een voornaam burgerhoofdt der genoemde ftadt, en vriendt van Julianus, die by hem huisvefte. Julianus te Antwerpen onthalft, en zyn hoofdt aan Crifpyn, gouverneur van Vienne, overgezonden zynde, nam Ferreol het zelve in zyne bewaring, en wierdt daar op van gemelden gouverneur als een Chriften aangeklaagt. Ferreol te vergeefs door den gouverneur tot verandering van Godsdienft aangemaant zynde, liet hem deze geeffelen, en met ketens geboeit in eene gevangeniffe werpen. Men zegt, dat de ketens op den derden dag van zyne gevangeniffe hem van de handen afvielen, en by de Rhône overzwemmende zocht te ontvluchten, doch dat de uitgezonde krygsknechten hem achterhaalt, en aan den oever van de Rhône onthalft hebben. Naar het gemeen gevoelen is dit gebeurt onder de regering van Diocletianus en Maximianus. Ter plaatfe van zyne onthoofding is naderhandt een kerk gebouwt, en zyn lyk is naar Vienne overgebragt in een kerk, naar zynen naam genoemt. Men viert zyne gedachtenis den 18 September. *Acta apud Ruinart. Gregor. Turon. l. XXIV & XXV. de glob. Martyr. c. 1 & 2. Sidonius Apollinar. epistolar. l. II. epist. 7. Adon in Chronic. 666. Fortunatus l. VIII. Carm. 4.*

Ten zelven dage viert men ook de gedachtenis van FERREOL, biffchop van Limoges, die geleeft heeft ten tyde van koning Chilperik. Gregorius van Tours geeft ook waarfchynelyke berichten van zyn leven en daden op. De tydt van zyne doodt is echter onzeker, fchoon de martelaarsboeken die ftellen den 18 September. *Gregor. Turon. Hist. l. V. c. 10 & 29. Fortun. lib. IV. c. 6. Baillet vies des Saints.*

Nog is 'er een ander S. FERREOL, biffchop van Ufez, zoon van Ausbert, zoons-zoon van Tonanceus Ferreol, overfte van 's keizers krygsmacht by de Gaulen in de V eeuwe. In het jaar 537 wierdt hy tot het bisdom van Ufez verheven, en arbeidde met alle naarftigheit aan de bekering der Joden, die zich in groten getale in zyn bisdom ophielden. Zyn gemeenzame ommegang met hen gaf grondt tot befchuldiging, dat hy aanflagen fmeedde, den ftaat verderflyk. Koning Childebert, op hem gebeten zynde, verbandde hem naar Parys, doch zyn onfchuldt blykende, wierdt hy naar zyn bisdom verzonden, daar hy den yver tot bekering der Joden verdubbelde. Hy heeft ook een klooster gebouwt, en eene monniksorde geregelt naar die van S. Cefarius van Arles. De onder hem ftaande geeftelyken geheel hervormt, en zyn bisdom met veel voorzichtigheit den tydt van 28 jaren beftiert hebbende, is hy den 4 January des jaars 581, omtrent zeftig jaren oud, dezer wereldt overleden. *Vita Ferreoli per Ansbertum. Gregor. de Tours lib. VI. hist. c. 7. Sidon.*

don. Apollin. Epistolar. lib. I. ep. 7. l. XII. epist. 9. l. VII. ep. 12. Baillet vies des Saints.

FERRERI. Zie FERRERO.

FERRERI, of ISLE DE FER, anders *Ferro*, in 't Spaansch: *Isla de hierro*, is het Westelykste der Canarische eilanden, en een der bekendste van alle in de Fransche kaarten, om dat die de eerste Meridaan door het zelve trekken. Het is vermaard wegens een boom, waar uit het water vloeit tot drank der inwoners, die op 't overige van het eilandt niet te vinden is. De schryvers over het eilandt Canarie beschryven dit wonder zeer verschillende, dat inzonderheit te zien is uit het verhaal van des zelfs bemachtiging, begonnen in 't jaar 1402, opgegeven door den heer Betencourt, een edelman uit Normandië, en te zamen gebragt door den priester Jean le Verrier, en den Cordelier Peter Boucher. Ook hebben daar van onderscheidentlyk gehandelt Thomas Nicols, genaamt Modnal, een Engelschman, Thevet, Sanut, Vincent le Blank, Bergeron, Jacson, een Engelschman, en meer anderen.

FERRERIO, (ANTONIUS) kardinaal, en bisschop van Perouse, was te Savona uit geringe ouders geboren. Dit kon echter zyn drift niet stuiten om groot te worden beide door tydelyke middelen en eerampten, dat hy zo wist te ontveinzen, dat niemandt in den beginne daar omtrent eenig achterdenken hebben kon. Hy wist zich zo diep in de gunst van paus Julius den II in te wikkelen, dat hem deze, na het bekleden van eenige minder bedieningen, met het bisdom van Nola, Eugubio en Perouse, en zelfs in 't jaar 1505 met een kardinaalshoedt begiftigde. Schoon nu andere kardinalen, zyn inborst en toeleg reets ontdekt hebbende, zich op het hevigste daar tegen kantten, wilde evenwel de paus hem zyne gunst niet onttrekken, tot dat hy het in 't laatst al te grof maakte. Want als pauslelyke legaat te Bononië zynde, liet hy niet alleen vele menschen om het leven brengen, verrykende zich met hunne goederen, maar hy wierdt ook beschuldigt als deel hebbende aan eene zamenzwering tegen den paus, die hem deswegen liet gevangen nemen, al zyne goederen verkopen, en daar van uitdelen aan de arme onderdanen tot vergoeding van dertig duizend dukaten, die hy hen afgeknevelt hadt. Zo dat Ferrerio, van spyt en droefheit afgemaakt, eindelyk den geest gaf den 13 July des jaars 1508. *Garimbert hist. Cardin. l. IV. Aubery. Onuphrius. Ughel.*

FERRERIUS, (ANGERIUS) een beroemd geneesheer, geboortig van Thoulouze, daar zyn vader een ervaren heelmeester zynde, hem met veel zorgvuldigheit opvoedde, en in zyne jeugt ook die kunst leerde. Vervolgens zocht hy zich van de overige delen der geneeskunst, als mede der wis-en sterrekunde, meester te maken. Behalven de bekwaamheden in gemelde wetenschappen was hy welgemaakt en aanminnig van wezen, zo dat een ieder zyn ommegang en welleventheit beminde. Johannes Bertrand, zegelbewaarder van Vrankryk, en daar na kardinaal, beval hem in de gunst van de koninginne Catharina de Medicis, die hem ook tot haar lyfarts benoemde. Gemelde kardinaal vervolgens naar Rome trekkende, was ook Ferrerius onder zyn gevolg, en wierdt overal met veel aanzien ontfangen. In zyn vaderlandt wedergekeert nam hy zyn verblyf te Thoulouze, daar hy in 't jaar 1588 in den ouderdom van vyf en zeventig jaren gestorven is. Hy onderhieldt veel vriendschap met Julius Cesar Scaliger, die zich ook veeltyds, zo ten aanzien der geneeskunde als der anderere wetenschappen, van zynen raadt bediende. Men heeft van hem onderscheide schriften, als: *Vera medendi methodus; Castigationes practicæ medicinæ; de pudenda lue Hispanica; de Radice China liber, quo probatur diversam esse ab opio; de diebus decretoriis secundum Pythagoricam doctrinam & Astronomicam observationem; liber de somniis; Hippocratis, Galeni & Synesii de insomniis libri; Traité de la peste; Traité des jugemens astronomiques; Avertissement a Jean Bodin sur le quatrieme livre de sa republique; Avertissement sur la L. domus ff. de legat. 1. Thuan. hist. lib. LXXXIX. Sammarth. elog. l. III. Teissier elog. T. II. p.* 106 *seq.*

FERRERIUS, (ARNOLDUS) geboortig van Thoulouze, een der ervarenste rechtsgeleerden van zynen tydt, gelyk Cujacius wel dankelyk erkent al zyne kennis in de rechten van hem ontfangen te hebben. De gronden zyner geleerdheit in Vrankryk gelegt hebbende, begaf hy zich naar Italië, en liet zich te Padua langs hoe meer ten dienst van zyn vaderlandt bekwaam maken. By zyne te rug komst leeraarde hy de rechten op de hogeschole van Thoulouze, en wierdt daar zelfs op aanhouden van den kardinaal Tournon tot parlements-Raadt verheven. Daarna wierdt hy president van den Inquisitie-Raadt te Parys, en requestmeester, dat naar alle waarschynelykheit, volgens een brief van Bunel, gebeurt is in de jaren 1543 en 1548. Onder Henrik den II was hy president van het parlement van Parys, en Karel de IX gebruikte hem tot verscheide gezantschappen. Hy was uit 's herten grondt de Hervormde belydenisse toegedaan, dat hy ook naderhandt openlyk beleedt. Indien hy het niet ontvloden was, men zou hem als verdacht aan ketterye in hechtenisse genomen hebben, naar de beroemde aanspraak van den president in den jare 1559. Deze donkere wolk verdween binnen korten tydt en men droeg hem een gezantschap op, by welkers waarnemen hy gelegenheit hebben kon naar 't gevoelen van zyn herte te spreken. Als gezant des alderchristelykften konings op de Trentsche kerkvergadering verschenen zynde, deedt hy aldaar een aanspraak in den jare 1562, om welkers hertelykheit en scherpte de tegenwoordige bisschoppen, en inzonderheit de kardinaal Goris van Lotharingen, uit den huize van Guise, zeer gestoort waren. Hier op wierdt hy in de zelve hoedanigheit naar Venetië gezonden, daar hy verscheide jaren verbleef, zonder zyne gedachten te kunnen doordringen. Eindelyk drong hem de heer du Plessis Mornai, van zyne gevoelens kundig, zo sterk, dat hy aanname de waarheit niet meer te verbergen, by zyne te rug komst uit Venetië, maar de zelve opentlyk te belyden. Geen de minste vergoeding by het Fransche hof kunnende erlangen van de gemaakte kosten en schulden ten dienst van de kroon, wierdt hy gedwongen zich aan het hof van koning Henrik van Navarre te begeven, die hem tot zyn kancelier maakte. Deze verstandige en ervaren man is in den jare 1585 in den ouderdom van negen en zeventig jaren gestorven. *Thuanus de vita sua l. II. Sammarthan. elog. Memoires de du Plessis tom. I. pag.* 104, 106, 187, 644. *Bayle.*

FERRERIUS, (BONIFACIUS) of ook wel FERRARIUS, generaal van de Karthuizer orde, was afkomstig van Valencia in Spanje, en broeder van Vincent Ferrerius, namaals onder het getal der heiligen gestelt. In 't eerst verkoor hy de rechtsgeleertheit, en was een leerling van Baldus, maakte ook veel opgang in de zelve, en wierdt tot burgermeester in zyne vaderstadt Valencia verkoren. Elf kinderen in een wettig huwelyk geteelt hebbende, wierdt hem zyne vrouw met zeven dochters en twee zonen door de doodt ontrukt, zo dat hy niet meer als de twee jongste zyner zonen overhieldt, aan welker ieder hy vier honderd zes en zeventig gulden toewees, delende het overige zyner goederen op aanraden zynes broeders uit aan den armen en ook aan kloosters. Hier op ging hy, reets een en veertig jaren oud, tot de Karthuizers over, deedt professie in 't jaar 1396, en ontfing alle de heilige ordeningen. Na dat Wilhelm Rainaud den 23 Juny des jaars 1402 gestorven was, verkoor men Ferrerius tot generaal in zyne plaats, die gestorven is in het jaar 1417, of 1419. Men heeft van hem, behalven eenige andere schriften, ook eene overzetting van den Bybel in de Spaansche tale. *Trithem. de script. Eccles. Petrejus Bibl. Cart. Sammarthan. Gall. Chorier Etat. Polit. de Dauph. Spondan.*

FERRERIUS (JEREMIAS) was omtrent het begin der XVII eeuwe leeraar der Hervormde kerk, en hoogleeraar der Godgeleerdheit te Nimes: doch namaals tot den Roomschen Godsdienst overgegaan zynde, wierdt hy Raadsheer van Staat. In 't jaar 1602 verdedigde hy in 't openbaar deze stelling, *dat paus Clemens de VIII was de ware Antichrist, waar van de H. Schriften spreken*; dat gelegenheit tot vele beroertens gegeven heeft. En zeker wie zou iets anders hebben kunnen verwachten, dan dat een man, zo moedig in dit strydperk getreden, ook altydt standvastig van geest, en een volstandig tegenstrever van Godgeleerden, die of van tegenstrydige of van zachter gedachten zyn mogten, zou gebleven zyn? maar zie een wonderlyke keer van zaken: deze wordt in de wereldsche vergaderingen een der hoofdvervolgers van de aankleveren zyner belydenisse: want hy ondersteunde vervolgens in genen dele het gevoelen van zommigen, die meenden, dat hy van zich byten moest; maar overdwarste veel liever, zo veel hem doenlyk was, al den moedt en wakkerheit, waar mede anderen zich wilden in de bresse stellen, dat hem zo zeer verdacht maakte, dat men hem hieldt voor een loontrekker van het hof, een valschen broeder, en verrader der kerke. Het nationaal Synode van Privas verboodt hem het prediken te Nimes in den jare 1612. Hier op bekwam hy het ampt van Raadsheer in de hoge vierschaar der gemelde stadt; doch het volk borst oproerig tegen hem uit, dat gelegenheit gaf tot verandering van zynen Godsdienst en overgang naar Parys, daar hy zich neêrzette om zyn geluk te bevorderen. In het jaar 1614 gaf hy een boek uit over het verschilstuk van den Antichrist. De kardinaal Richelieu hadt veel achting voor Ferrerius, op wiens aanraden koning Henrik de IV hem ook tot gewigtige zaken gebruikte. In het jaar 1626 moest hy Lodewyk den XIII volgen op den tocht naar Bretagne, wordende door dien vorst verheven tot Raadsheer van staat, mitsgaders zyn byzondere of geheime Raadt. Op de te rug reize wierdt hy van een trage of sluipkoorts, die van dag tot dag toenam, overvallen; zo dat hy op den 16 September des gemelden jaars 1626 het sterflyke afleidde, en vervolgens in de kerk van S. Sulpicius, zyne Parochie, begraven wierdt. Tot aan het laatste van zyn leven gaf hy grote blyken, dat hy goed Roomsch was, doende ook alle zyne kinderen beloven, dat ze in dat zelve gelove zouden leven en sterven. Zyn ouderdom is onzeker, en naar het gevoelen van eenigen was hem hoop gegeven tot het gezantschap naar Hollandt. 't Is ook zwaar te beslissen, of hy de schryver geweest is van een werk, dat in zynen tydt veel naams hadt, *de Katholyken van Staat.* Deze Jeremias heeft niet kunnen ontduiken, dat die van zyne belydenisse een schrikkelyk afbeeldsel van hem maken; want men hadt tot zynen laste, dat hy was een huurling des konings en verrader der kerke, als boven gemeldis; maar boven dit kwam 'er op, dat hy twist en verdeeldheden in de vergaderingen, tweespalt onder de groten, en krakkeel onder die van den adel gezaait hadt; dat hy te Nimes hadt zoeken te blyven, om te beter alle kerken te verwoesten; dat hy van hare Majesteiten grotelyks begunstigt was voor heimelyke diensten; dat hy vele en verscheide middelen aan de handt hadt tot verderf en uitroeijing der kerken; dat hy een ongodist was, en verfoejelyke stellingen tegen de menschwording van Christus hadt verdedigt; dat hy verdient hadt als een Belials kindt uit de vergadering gesloten te worden; enz. *Histoire de l'Edit de Nantes Tom. I. pag.* 366. *Mercure François Tom. II. & III. Witte Diar.*

FERRERIUS, (JOHANNES) een Jesuit, geboren te Rovergue, wierdt in 't jaar 1670 biechtvader des konings van Vrankryk. Hy was in het jaar 1614 ter wereldt gekomen, en wierdt in den jare 1632 in de societeit der Jesuiten aangenomen. Vier jaren lang onderwees hy de wysgeerte, twaalf jaren de Godgeleerdheit, en twee jaren de zedeleer. Tot regent van het collegie te Toulouze aangestelt zynde, nam hy die bediening met zeer veel lof en aanzien waar, als een man tot de wigtigste zaken bekwaam, waarom hem ook de Jesuiten tot koninklyken biechtvader deden verheffen.

Zelf gelooft men van hem, dat hy den vader Annat in behandeling van zaken en heimelyke aanslagen, of grootsche ondernemingen, verre te boven ging. Hy is den 29 October des jaars 1674 te Parys in het professiehuis gestorven, niet zonder grote blyken van zynen haat tegen de Jansenisten, die hevig door hem bestreden zyn, gegeven te hebben. Zyne stelling van de *waarschynlykheit* maakte veel geruchts. Hy heeft boven dien verscheide werken in 't licht gegeven, als: een antwoordt in 't Latyn op de tegenwerpingen van den vader *Baron* tegen de middelwetenschap, onder den naam van: *Responsio ad Objectiones Vincentianas*, en is gedrukt te Toulouze in den jare 1668 in 8. Zyn voornemen was eene gansche verhandeling der Godgeleerdheit uit te geven, doch ziet slechts een stuk het licht, onder den naam, *de Deo uno juxta S. Augustini & S. Thomæ principia.* Zyne overige werken zyn in 't Fransch en hebben hunne meeste betrekking tot de zaken van Jansenius en zynen aanhang. Boven dit heeft hy ook tegen de brieven van Mr. Arnauld geschreven, en een verhaal opgestelt van al het geen omtrent de zaken van Jansenius sedert het jaar 1663 was voorgevallen. Naar het gevoelen van den boekbewaarder der Jesuiten zou hy ook in 't jaar 1660 geschreven hebben een boek van de onsterflykheit der ziele, en in 't jaar 1657 een ander van de schoonheit van Jesus Christus. Doch deze bedriegt zich, dewyl ze het maaksel zyn van Joh. Fevrier, een Jesuit van Guienne, en vriendt van Balzak; en niet van dezen Joh. Ferrier. *Sotuel Bibl. Script. Soc. Jesu pag.* 449.

FERRERIUS, [JOHANNES STEPHANUS] bisschop van Vercelli in Piëmont. Na alvorens pausselyke secretaris van beide signaturen geweest te hebben, wierdt hy, op vrywilligen afstandt van Marcus Antonius Visca, in den jare 1599 tot bisschop van Vercelli in zyn plaats verheven. Clemens de VIII zondt hem als Nuncius aan het hof van keizer Rudolph den II, daar hy, staande de korte regering van Leo den XI, verbleef, tot dat hem Paulus de V te rug riep. Hy heeft het leven van S. Eusebius, eersten bisschop van Vercelli, en dat van zyne opvolgeren beschreven, en is gestorven in 't jaar 1611.

FERRERIUS, [VINCENT] een Dominikaner monnik, een Spanjaardt, geboortig van Valencia, is geweest biechtvader van Benedictus den XIII, en magister Sacri Palatii, of meester van het heilige paleis, en zeer beroemd wegens zyn prediken door geheel Spanje, Vrankryk en Italië. Het zyn wonderlyke seldzaamheden, die men van hem getuigt. Want, zo het opgeven waar is, zou hy niet alleen blinden ziende; lammen gaande; doden levendig gemaakt, en allerlei krankheden genezen hebben; maar ook 35000 Joden, 8000 Turken en 100000 roekeloze en onboetvaardige zondaren tot bekeering en het Christen geloof gebragt hebben: ja zelfs zouden hem menschen van alle talen en spraken, schoon hy slechts in de Spaansche tale predikte, wel en zuiver hebben kunnen verstaan. In 't jaar 1418 woonde hy de kerkvergadering te Constans by, en overleedt in 't volgende jaar 1419 te Vennes in Bretagne. Paus Calixtus de III heeft hem uit aanmerking der wonderen, by zyne grafstede gebeurt, gekanonizeert, en op de rolle der heiligen gestelt. Zyne schriften zyn: *Tractatus de vita Spirituali, sive de interiori homine; Tractatus consolatorius in fidei mutationibus; Conciones de tempore & Sanctis; Commentarius in orationem dominicam; liber de fine mundi; Trithemius. Bellarminus. Antonius. Sixtus Senensis. Cave hist. litt.*

FERRERIUS, [WILHELM] kardinaal, een Franschman van geboorte. Eerst was hy prooft te Marseille, en wierdt door paus Celestinus den V in den jare 1294 tot het purper verheven. Als gezant naar Spanje gezonden zynde, stierf hy op zyne te rug reize te Perpignan in 't jaar 1295. Het is waarschynlyk, dat deze kardinaal, van Provence afkomstig, door Celestinus in 't H. Collegie aangenomen wierdt, om genoegen te geven aan Karel den II, koning van Napels, grave van Provence, die zeer veel tot des paus verheffing toegebragt hadt. 't Is boven dien niet te vermoeden dat hy was van het geslacht, dat te Salon woont, gelyk zommigen willen, want dit huis, afkomstig uit Spanje, heeft zich eerst in Provence neêrgeslagen omtrent het einde der XV eeuwe, wanneer reets Joh. Ferrerius, en daarna zyn neef, bisschoppen van Arles waren. *Nostradamus hist. de Prov. P. VI. Onuphr. Aubery.*

FERRERO, of FERRERI, een Italiaansch geslacht, dat het vorstendom Masserano in Piëmont bezit, is een tak van het oude Florentynsche huis Acciajoli. Ten tyde der onlusten tusschen de Guelphen en Gibellinen te Florence verlieten eenige uit dit geslacht de stadt, en trokken naar Biella in Lombardië. Het volk aldaar den naam Acciajoli ongewoon, en bezwaarlyk uit te spreken vindende, zo geraakte hun oude naam geheel aan kant, wordende zy daarentegen *Ferreri*, ook wel *Foreri*, of *Forestieri*, dat is vremden, genaamt, welke bynamen zy tot den huidigen dag, te gelyk met het oude wapen van 't huis Acciajoli behouden hebben. *Sebastiaan Ferrero*, een uit dit geslacht, begaf zich in dienst by den hertog van Savoje, daar hy zeer ryk, en door zyn goed gedrag zo beroemd geworden is, dat hem koning Lodewyk de XI in zyne bezolding overnam, tot wiens nutte hy ook het Milanees, beide door dapperheit en opschot van penningen, behieldt, gelyk hem ook die vorst, na zyn afsterven, schuldig was driemaal hondert duizend dukaten van zyne eigene middelen, zo aan de bezetting van Milaan, als aan andere plaatzen te koste gelegt. Deze zelve *Sebastiaan* heeft te Rome twee voortreffelyke paleizen, een te Monte Cavallo, en een ander in Borgo; in 't gebiedt van Piemont verscheide kastelen; in het Milanees Vercelli, Ivrea, Biela; en te Turin eenige paleizen, en op verscheide plaatzen ook kerken gebouwt. Onder anderen heeft hy te Biela een kerk met een klooster voor de Reguliere kanunniken, waar onder een zyner broederen was, gesticht, dat S. Sebastiaan toegewyd, en met een jaarlyksche inkomste van 1000 Scudi begiftigt is. Hy heeft den ouderdom van tachtig jaren bereikt, en uit zyne vier dochters en negen zonen, alle aan de voornaamste huizen van Lombardië verzwagert, nakomelingen gezien tot in het vierde gelidt. Onder zyne zonen waren twee kardinalen, te weten *Bonifacius*, daar beneden afzonderlyk van gehandelt wordt, en *Johannes Stephanus*, die eerst bisschop van Vercelli, daarna van Bologne, vervolgens in 't jaar 1500 kardinaal gemaakt wierdt, en in den jare 1510, zes en dertig jaren oud zynde, gestorven is. *Sigonius l. IV, & V. Episc. Bonon. Ughel. Aubery hist. remarq.* 1705.

FERRERO, (BONIFACIUS) kardinaal, en bisschop van Vercelli. Leo de X maakte hem in den jare 1517 kardinaal, wordende gemenelyk, als tevens bisschop van Ivrea zynde, de kardinaal d'Ivrea genaamt. Daarna wierden hem ook de bisdommen van Nizza en Vercelli opgedragen. Hy is geweest by de verkiezinge der pauzen Adrianus den VI, Clemens den VII, en Paulus den III, welke laatste hem tot bestierder en president van het Concilie van Trente geschikt hadt. Hier op trok hy als gezant naar Bologne, daar hy een collegie stichtte ten dienst van arme Piemonteesche edellieden. Eindelyk is hy bisschop van Porto geworden, en heeft het vorstendom Masserano, nevens andere goederen in Piemont, aan zyn huis gehecht. De doodt vondt hem te Rome in het jaar 1543. *Bemb. in epist. l. IX. ep.* 37 *& l. XV. ep.* 14. *Guicciard. Onuphr. Ughel. Aubery.*

FERRERO, [GUIDO] kardinaal, bisschop van Vercelli, was een zoon van Sebastiaan, marquis van Romagnano, en van Magdalena Borromea, nicht van den kardinaal Petrus Franciscus, geboren in 't jaar 1533, of liever 1537. Zyne moeder, die een vrouw was van bovengemene Godvrucht, en die een klooster voor boetvaardige dochters gesticht hadt, gaf zich ook veel moeite om Ferrero, nevens twee andere zonen, in alle deugdt en godvrucht op te kweken. Zyne twee broeders zonder nakomelingen uit hunnen lyve gestorven zynde, was hy der zelver opvolger in het marquisaat van Romagnano en andere goederen, tot dat huis behorende. Gemelde kardinaal, zyn oom, deedt hem in alle goede wetenschappen, de wysgeerte en beide de rechten, waar in hy te Bologne tot Doctor verklaart wierdt, grondig onderwyzen. De abdy van S. Stephanus wierdt hem opgedragen, en vervolgens het bisdom van Vercelli; eindelyk het ampt van Nuncius by die van Venetië bekleed hebbende, maakte hem Pius de IV kardinaal in de maandt Maart 1565. De tekenen van deze nieuwe waardigheit wierden hem uit handen van S. Karel toegedeelt, die ter zelver tydt een provinciaal Concilie hieldt te Milaan. Het landschap Romagna deedt op hem, als pausselyken legaat, de keuze vallen. Na het oprechten van twee Collegien te Vercelli is hy te Rome gestorven den zestienden May des jaars 1585. Zyn lyk is by dat van zyn oom begraven in de kerk van Sancta Maria Maggiore. *Augustinus Ventura in ipsius elog. Aubery.*

FERRERO. [JOHANNES STEPHANUS] Zie boven op FERRERO, of FERRERI, het geslacht.

FERRERO, [PETRUS FRANCISCUS] kardinaal, en bisschop van Vercelli, geboortig van Biela, eene stadt in Piemont, was een zoon van Godofroi, here van Casalevalone, president wegens den Franschen koning François den I in den Raadt van Milaan, ook een der negen zonen van Sebastiaan, en broeder van den kardinaal Philibert van Almeric, marquis van Bordelano, en van Sebastiaan, here van Casalevalone, marquis van Romagnano, enz. Na het leggen van goede gronden in en tot verscheide wetenschappen, verreisde Petrus Franciscus naar het pausselyke hof. Hy was reets abt van S. Steven te Vercelli, wierdt daar op Apostolische referendaris en vervolgens bisschop der gemelde stadt Vercelli. In welke hoedanigheit hy ook als een lidt op de Trentsche kerkvergadering verschenen is, doende de besluiten dezer vergadering door zyn geheel bisdom afkondigen, daar hy een kweekschool van geestelyke personen gesticht hadt. Paus Pius de IV verhief hem [te dier tydt Nuncius te Venetië] tot het purper den zes en twintigsten February des jaars 1561. Ferrero het bisdom ten behoeve van zynen neef Guido afgestaan hebbende, is te Rome in den ouderdom van drie en zestig jaren gestorven op den 12 November des jarrs 1566, en is zyn lyk in de kerk van S. Maria Maggiore, daar men nog zyne tombe vindt, begraven. *Augustin. Ventura in ipsius elog. Ughel. Petramellario. Aubery.*

FERRERS, [LORDS] in Engelandt. Het geslacht der *Shirleys* verkreeg dezen tytel in het jaar 1677. Van de vrouws zyde stamde het zelve af van de *Evreux*, graven van Essex en Eu, ondergraven van Hereford, en lords Ferrers van Chartley. Van des mans zyde telt het zulke voorvaderen, die reets in de tiende en elfde eeuwen groot aanzien en vermogen hadden. De ridder *Henrik Shirley*, baronet van Astwell in Northamptonshire, als mede van Stanton Harrold in Leicestershire, nam ten huwelyk Dorothea, jongste dochter van *Robert d'Evreux*, die onder de regering van de koningin Elizabeth vermaard geweest is, als graaf van Essex. Uit dit huwelyk is gesproten

I *Letticia*, gemalin van den overste Wilhelm Bourk, namaals grave van Clam Riccard Ierlandt.

II. *Robert*, zyn opvolger. Deze trouwde met Catharina, eene dochter van Humphred Okeover in Straffordshire, die hem deze volgende kinderen gebaart heeft.

Seymour, wiens vrouw Diana, eene dochter van Robert, grave van Ailesbury, maar een zoon ter wereldt gebragt heeft, die ook kort na zyns vaders doodt overleden is.

Sewallis, in zyne kindsheit gestorven.

Robert, namaals lord *Ferrers*.

Catharina, getrouwt met Petrus Venables, baron van Kinderton in Cheshire.

Dorothea, gehuwt met George Vernon van Sudbury.

Robert was zyns vaders opvolger, en bragt het zo verre, dat hem Karel

Karel de II, uit aanmerking van zyne gemelde grootmoeder *Dorothea*, in het jaar 1677 tot pair van het ryk verklaarde, onder den tytel van Lord *Ferrers*. *Catharina*, vrouw van Karel den II, stelde hem in 't vervolg tot haren opperhofmeester aan; en zo wel koning Wilhem de III als de koningin Anna hebben hem onder hunne geheime Raden aangenomen. Voor de eerste maal nam hy in huwelyk Elizabeth, eene dochter en erfgenaam van Laurens Washington van Caresdon, waar uit hem tien zonen en zeven dochters geboren zyn. Ten tweedemaal trouwde hy met Selina, eene dochter van George Finch van Londen, by wie hy drie zonen en vier dochters gewonnen heeft. Onder de kinderen van het eerste bedde, zynde vele der zelven zeer jong of ongehuwt gestorven, die wel inzonderheit beroemd zyn, telt men [1] *Robert*, waar van hier onder; [2] *Washington*, in echt getreden met de dochter van een Ierich ridder, Richard Leven; [3] *Lodewyk*; [4] *Henrik*; [5] *Laurens*; en uit het twede bedde komen meest in aanmerking [1] *Robert*; [2] *George*. De oudste zoon *Robert*; ondertrouwde eerst met Catharina, eene dochter van Petrus Venables, baron van Kinderton; doch deze voor de huwelyks voltrekking stervende, verbondt hy zich andermaal met Anna, dochter van den ridder Humphred Ferrers. Aan de kinderpokjes krank geworden, is hy nog voor zynen vader gestorven, nalatende uit het laatstgenoemde huwelyk, (1) *Robert*, geboren in 't jaar 1692; [2] *Ferrers*; [3] *Thomas*; [4] *Elizabeth*. *Peerage of England II. p.* 16.

FERRETTA, by de Duitschers *Pfirt*, eene Duitsche stadt in de Elzas, drie of vier mylen van Basel. Zy voert den naam van het graafschap, en is aan Vrankryk afgestaan volgens de Munstersche vrede.

FERRETI, (JOHANNES PETRUS) bisschop van Lavello in het Napelsche ryk, door geleerdheit en Godvrezenden wandel zeer beroemd in zynen tydt. Hy is gestorven in den jare 1577, nalatende verscheide schriften, die niet uitgegeven zyn, en onder anderen een over het *Exarchaat van Ravenna*. *Hieronymo Rubei hist. Raven. Miraeus de script. sec. XVI.*

FERRETTUS *van Vincenza*, een dichter en geschiedschryver in de XIV eeuwe. Hy is een der genen, die de bastardy, door de Gotthen ingevoert, allereerst door een nette schryftrant heeft begonnen uit te roeien. Eerst treffelyke proeven van zyne bekwaamheit in de dichtkunde gegeven hebbende, als blyken kan uit een vaars, waar in de grote daden van Can de l'Escale beschreven worden, viel hy vervolgens op de geschichtkunde, waar in hy niet minder gelukkig is geweest, dat kennelyk is uit zyne geschiedenisse, in vyf boeken vervat, begonnen van de doodt van Frederik den II in 't jaar 1250, en voortgezet tot het jaar 1317. *Vossius de hist. Lat. l. III.*

FERRETTUS, (ÆMILIUS) een der vermaardste rechtsgeleerden in de XVI eeuwe, geboren te Castello Franco in Toscane den 14 November des jaars 1489. Twaalf jaren oud geworden wierdt hy naar Pisa gezonden, daar hy zich drie jaren in de geestelyke en wereldlyke rechten oeffende. Van daar naar Siena getrokken, reisde hy, na een tweejarig verblyf, naar Rome, daar hy geheimschryver wierdt by den kardinaal Salviati. Negentien jaren oud geworden, verweerde hy eenige stellingen in eene aanzienelyke vergadering van kardinalen en bisschoppen met zo veel schranderheit, dat men hem tot advokaat verhief. Ter zelver tydt verwisselde hy den naam Dominicus, hem by den doop gegeven, met dien van Æmilius. Het ampt eenes rechtsgeleerde dan aanvaart hebbende, verklaarde hy den tytel *de Rebus Creditis* zo verstandig, en tot zulk een genoegen van Leo den X, dat hem de zelve tot zyn geheimschryver aanstelde. Dit ampt eenige jaren bekleed hebbende, deedt hy vrywilligen afstandt van het zelve, en keerde te rug naar zyn vaderlandt. Doch zyn vader om 't leven gebragt zynde, verliet hy na verloop van twee jaren zyne geboorteplaats, en nam zyn verblyf te Tridino in het hertogdom van Montferrat. Hier trouwde hy eene vrouw uit een aanzienelyk huis, die hem zes zonen en eene dochter gebaart heeft, alle echter voor hem gestorven. Na verloop van vier jaren verzelde hy den marquis van Montferrat, die het bevel voerde over een gedeelte van het Fransche leger, naar Rome en Napels. De ondernemingen van Vrankryk mislukt zynde, was hy begerig zyn vaderlandt weêr te zien; doch trof het ongeluk van in handen der Spanjaarden te vallen, die hem niet wilden los geven, dan met betaling van een ranzoen van zes hondert dukaten. In Vrankryk gekomen, leeraarde hy de rechten te Valence, krygende daar door zulk een groten naam, dat hem François de I, volgens Pancirol, in het jaar 1536 aanstelde tot Raadsheer by het parlement van Parys, en vervolgens afzondt tot die van Venetië en Florence. De marquis van Montferrat zondt hem met 's konings bewilliging aan keizer Karel den V, dien hy tot in Afrika volgde. In Vrankryk wedergekeert, moest hy andermaal naar Florence, toenmaals door de Spanjaarden belegert, wyken. Na dat die van Florence door den keizer onder gehoorzaamheit gebragt waren, kwam hy weêr in Vrankryk, en volgde het hof naar Nizza, om de zamenkomst van den paus, van keizer Karel den V, en des Franschen konings François den I by te wonen. Hier op zich ontslagen hebbende van zyne bediening als Raadsheer van het parlement, vertrok hy eerst naar Lion, en van daar naar Florence, daar hy het burgerrecht won. Van hier beriep men Ferret wel haast naar Avignon om de rechten te leeraren, daar zyne jaarlyksche wedde verhoogt wierdt tot vyf honderd vyftig, daarna tot acht honderd, en eindelyk tot duizend Fransche kronen, hoedanig eene bezolding nimmer aan eenig hoogleeraar op die hogeschole vergunt was. Hy bekleedde dit ampt met zo veel luister en genoegen, dat hem beide inwoners en leerlingen om het zeerst liefden en hoogachtten, in zo verre, dat zyn opvolger Simon Craveta, zyn ampt door een openbare inhuldigingsrede zullende aanvaarden, en lust gekregen hebbende zyn voorzaat Ferret in gemelde redenvoeringe opentlyk door te stryken, niet alleen van hen bespot, maar zelfs ter stadt uitgejaagt, en genoodzaakt wierdt de zelve te verlaten. Hy is te Avignon den 25 July des jaars 1552 gestorven, en heeft verscheide schriften nagelaten. Onder anderen: *Liber de Signo & ratione*; *Bartoli Everriculum*; *Notæ in Institutiones*; *Opinionum volumen*; *Responsa*; *Epistolæ & Commentarius in Tacitum*. Men heeft ook een zyner brieven voor de oude Fransche overzetting van de *Decameron* van *Boccacius*. Deze brief is in het Italiaansch geschreven aan de koninginne van Navarre, onderschreven, *Æmilius Ferretti*, en gedagtekent te Lion den 1 May 1545, waar in hy een loffelyk getuigenis geeft van de Decameron en van de Fransche vertaling, uit last van gemelde vorstinne door *Antony le Maçon* bearbeid. *Graverol. Not. in Epist. 2 Bunelli p. 7. Thuanus hist. l. LII. Pancirollus de claris legum interpr. l. II. c. 167. Allard Bibl. de Dauphiné p. 103. Bayle Dict. Crit.*

FERREX, een zoon van den Britannischen koning Gorbogudus, (van anderen Gorbodion, of Gerbodego genaamt) in wiens ouderdom hy met zynen broeder Porrex over de ryksopvolging zodanig in verschil geraakte, dat hem zyn broeder zelfs naar het leven stondt. Hier op vluchtte Ferrex naar Gallië, en bragt een aanzienlyken onderstandt met zich te rug, schoon hem zulks niet baatte; want hy wierdt door Porrex overwonnen en verslagen. Dit ging zyne moeder Videna, die hem tederlyk beminde, zo zeer ter herte, dat ze zonder eenig beraadt Porrex met hulp van hare juffers chap in zyn bedde vermoordde. Men zegt dat dit geschied is vyf honderd en eenige jaren voor de geboorte van Christus, en met de doodt dezer twee broederen zou het nageslacht van Brutus, de eerste Britannische koning, uitgestorven zyn. *Milton 's Hist. of Engl. book I.*

FERRIER, (JOHANNES DU) zoon van den here du Ferrier, opperrechter van Foix, geboren te Toulouze in den jare 1609. Hy hadt een schranderen en blymoedigen geest. Naar Parys gegaan zynde om het onderwys der Sorbonne te genieten, begaf hy zich met den abt van Foix, namaals bisschop van Pamiers, onder het bestier van den vader Gondren, die deze twee, nevens vele andere, en daar onder den here Ollier, gebruikte in de zending tot het prediken van 't Roomsche gelove, waar in Ferrier zich zeer wel kweet. Na de doodt van den vader Gondren week hy met de genen, die nevens hem aan de zending gearbeid hadden, naar Vaugirard, digt by Parys, onder het opzicht van den generaal van het Oratorie. De heer Ollier de parochie van S. Sulpice aangenomen hebbende, volgde hem Ferrier, en bestierde met den abt van Foix en den heer Ollier de parochie, mitsgaders het kweekschool. De heer de Noailles, bisschop van Rhodes, trok hem van daar, om hem, als zyn generaal vikaris, de zorg van zyn bisdom te helpen dragen, gelyk hy gedaan heeft tot de doodt van dezen prelaat, en toen wederkeerde naar S. Sulpice. Niet lang daar na droeg hem de heer du Lude, bisschop van Alby, in de zelve hoedanigheit van generaal vikaris het bestier van zyn bisdom op, en maakte hem binnen korten tydt leermeester der Godgeleerdheit en penitentiaris, of aangestelde tot het vergeven van afzonderlyke gevallen over zyne kerk. Het bewindt van dit bisdom nam hy ook verscheide jaren met veel genoegen waar; doch de heer Fouquet, aartsbisschop van Narbonne, als balling buiten zyn bisdom omzwervende, en bewust van Ferriers bekwaamheden, die in der daadt het kerkbestier grondig verstondt, was van oordeel, dat niemandt beter in staat was, dan hy, om een post van zo veel aanbelang by zyn afwezen te bekleden: zo dat hy ook het bisdom van Narbonne den tydt van drie of vier jaren bestiert heeft; maar dewyl hy een party aankleefde, den Jesuiten zo vyandig, kon hy niet buiten moeielykheit blyven, die hem gedurig wierdt aangedaan, zo dat hy naar Alby wederkerende, zich daar geheel en al aan de letteroeffeningen en kerkdiensten overgaf. De Jesuiten konden evenwel niet verduwen, dat Ferrier in 't licht gebragt hadt eene verklaring, die de overleden heer Alain de Solminiak, bisschop van Cahors, op zyn doodbedde ten hunnen opzicht in dezer voegen gegeven hadt. Deze prelaat, op sterven leggende, badt du Ferrier, aan de bisschoppen van Alet en Pamiers te zeggen, dat de Jesuiten het verderf en een plage der kerke waren, en dat alle geestelyken, die niets dan de eere Gods beoogen, hen geen ampt of bediening in der zelver bisdommen moeten geven, of eenige gemeenschap met hen houden, vermits zulks hen gezag geeft. Du Ferrier zich van den opgenomen last gekweten hebbende, wierdt sedert het jaar 1659 door de Jesuiten mede betrokken in de moeielykheden, die zy den bisschop van Pamiers, zyn boezemvriendt, hadden aangedaan. In het jaar 1680 wierdt hy dan in ballingschap verzonden naar Tonnere; en dewyl men hoopte, dat hy eindelyk der verdrukkingen moede herroepen zou 't geen uit naam des bisschops van Cahors van hem gezegt was, zo wist men zich te bedienen van den here Serony, aartsbisschop van Alby, en den abt de Camps, om zyne papieren te doorsnuffelen. Men zegt, dat 'er niets tot zyn nadeel in gevonden is, dat hem evenwel niet bevryden kon van gevangenisse in de bastille. Hier door een Doctor der Sorbonne ondervraagt zynde, bekende hy niet alleen het voorheen gezegde, maar deedt daar by, dat hy het zelve bevestigen en staande zou houden totter doodt toe. Hy meende boven dien verplicht te zyn in 't licht te brengen, en gemeen te maken alles wat hy gezegt hadt, zynde daar mede belast door een godvrezend en stervend prelaat, die geen andere beoging daar in hebben kon, dan het nut en voordeel der kerke. Hy is den twintigsten April des jaars 1685, na eene gevangenisse van zestien maanden, reets over de tachtig jaren oud, in de bastille

gestorven; en op Paaschdag in de kelder van S. Paulus begraven. *Memoires du Tems.*

FERRIERE, (CLAUDE DE) wierdt te Parys geboren in het jaar 1639. Na een geruimen tydt de pleitzaal betreden te hebben, wierdt hy in 't jaar 1690 Doctor gemaakt, en in de faculteit der rechtsgeleerden te Parys ingelyft, bekledende dat ampt tot het jaar 1694, wanneer hy te Rheims tot hoogleeraar van het wereldsch recht, als ook van de rechten in Vrankryk gebruikelyk, wierdt aangestelt, waar in hy veel roem behaalt heeft. Hy heeft vele boeken geschreven over de rechten en landgebruiken, waar van dit de tytels zyn: *Institutiones Justiniani, singulari methodo illustratæ, & cum jure Gallico collatæ; Nouveau commentaire sur la coutume de la Prevoté & Vicomté de Paris; Traité des Fiefs suivant les coutumes de France & l'usage des Provinces de droit ecrit; la Jurisprudence du Digeste conferée avec les ordonnances Roiaux, les coutumes de France, & les decisions des cours souveraines, ou toutes sortes des matieres du droit Romain & du droit coutumier sont traitées suivant l'usage des Provinces de droit ecrit, & de la France; la Jurisprudence de Code; la Jurisprudence des Novelles; Introduction a la pratique contenant l'explication des principaux termes de pratique & de coutume, avec les Jurisdictions de France, par ordre Alphabetique; ad titulum Digestorum de regulis juris & verborum significatione commentarius, secundum Alphabeticum materiarum ordinem digestus, cum notis praxis forensis; Corps & compilation de tous les commentateurs, qui ont travaillé sur la coutume de Paris; Le nouveau Praticien François; Traitté des droits de Patronage de presentation aux benefices; La science parfaite des Notaires; Les institutes du droit François, contenant l'application du droit François aux institutes du droit Romain; les Institutes de Justinien avec des observations pour l'intelligence de ce qui est obscur; Les Oeuvres de Bacquet avec des remarques considerables; Nouvelle institution coutumiere.*

FERRIERES, eene stadt in Provence. Zie MARTEGUES.

FERRIERES, een Fransch vlek in het Gatinois, digt by Montargis, benevens een oude abdy van de orde van S. Benedictus, genaamt S. Pierre de Ferrieres en Bethlehem, daar de beruchte Lupus, de Ferrieres bygenaamt, abt geweest is. Zie ook MARTEGUES of MARTIGUES.

FERRINI, een geestelyke van Florence, heeft de lyst der Florentynsche schryveren, door *Pocciani* opgestelt, met omtrent twee honderd anderen vermeerdert. Dit is een zeer volstandige verzameling, die loopt tot het jaar 1589.

FERRIS, (FRANCISCUS) een geneesheer van Toulouze, heeft geleeft in den jare 1570, en verscheide werken geschreven. *La Croix du Maine.*

FERRIS, (LAMBERT) een oud Fransch dichter, die geleeft heeft in den jare 1260. Zyne werken zyn ongedrukt gebleven. *Fauchet* en *la Croix du Maine.*

FERRIUS, (PAULUS) een zeer verstandig Godgeleerde in de XVII eeuwe. Hy is den 24 February des jaars 1591 te Metz geboren, daar zyn vader Jakob Ferri veertig jaren lang alle soorten van eerampten bekleedde, en niet buiten bediening geraakte, dan met het uitroeien van het rechtsgebiedt der genen, die men *Treises* noemde, en die in het jaar 1643 vernietigt zyn. Elizabeth Jolli, de moeder van dezen Paulus, was eene zuster van den beroemden Pieter Jolli, procureur des konings te Metz, Toul en Verdun, zo dat hy uit een aanzienelyk geslacht gesproten is. Naar Montauban gezonden om zich in de Godgeleerdheit te oeffenen, maakte hy zulke voortgangen, dat hy in den jare 1610, het negentiende van zynen ouderdom, tot leeraar te Metz verkoren en aangenomen wierdt. Hy hadt reets een boek in 't licht gegeven, onder den tytel van: *les primieres oeuvres Poëtiques de Paul Ferri Messin, ou sous la douce diversité de ses Conceptions se rencontrent les honestes libertez d'une jeunesse,* gedrukt te Montauban 1610. Was het in 't Latyn, men zou het kunnen noemen *Juvenilia Pauli Ferrii.* Hy was by de uitgave van deze verzameling van dichtstukken nog geen proponent, maar zich bereidende om eerlang de bediening des Euangeliums te aanvaarden, besloot hy zyn berecht aan den lezer met deze woorden: *Sat ludo nugisque datum,* dat is: *al lang genoeg gemalt.* Hy gaf in 't vervolg meer andere werken uit, die hem een groten naam maakten. In het jaar 1616 deedt hy een werk drukken in Octavo, groot 559 bladzyden, daar op het tytelbladt staat: *Gotstadii,* als ware het te Godstadt gedrukt, dat buiten twyffel een verdichte naam is, waar door *Geneve* wordt betekent. Het draagt den naam van *Scholastici Orthodoxi specimen,* waar uit men zien kan, dat de lere der Protestanten, rakende de Genade, ook van de scholastyken geleeraart is. Een ander werk deedt hy drukken te Sedan by Jean Jannon in het jaar 1618, onder den naam van: *le dernier des espoir de la tradition contre l'Ecriture, ou Refutation du livre de François Veron;* en behalven deze zag een ander boek het licht te Leiden in het jaar 1630, met dezen tytel: *Pauli Ferrii Vindiciæ pro Scholastico Orthodoxo adversus Leonardum Perinum, Jesuitam, Doctorem Theologum, & universitatis Mussipontanæ Cancellarium, justa, plena, amica, in quibus agitur de prædestinatione & annexis, de gratia & libero arbitrio, de causa peccati & justificatione.* Deze Jesuit hadt in het jaar 1619 een boek tegen hem geschreven, genaamt *Thrasonica Pauli Ferrii Calvinistæ.* Ferrius maakte ook in 't jaar 1654 een algemenen Catechismus, om te tonen, dat de hervorming der Roomsche kerke noodzakelyk is. Hy deedt ze ook in dat zelve jaar nog drukken onder den naam van *Cathéchisme général de la Reformation.* Hy heeft de lykpredikatie gedaan over Lodewyk den III, en over de koninginne moeder, Anna van Oostenryk. Die predikatien zien ook het licht, nevens eenige gebeden, die zeer fraai zyn, en van hem opgestelt waren ten dienste harer majesteiten in verscheide gevallen. Hy hadt ongemene gaven tot het prediken, was zeer welsprekende, en gebruikte krachtige redeneringen. Zyne vyanden strooiden een valsch gerucht uit, dat hy een der predikanten was, door den kardinaal Richelieu omgekocht tot de vereeniging der beide religien. Het is zeker, dat de verdeeldheit der Protestanten hem ten hoogste smertte, en dat hy niet buiten hope was van iets tot der zelver wegneming te kunnen toebrengen. Uit dien grondt sproot buiten twyffel zyne langdurige verstandhouding met Duræus, die alles te koste leide om de Protestanten in Duitschlandt te vereenigen. Hy was een welgegoed man, zeer yverig en Godvruchtig, maar in het laatst wat te veel aan ingebeelde prophetiën overgegeven. Dat blykt uit de nieuwe behandeling, die hy in de verklaring van het boek der Openbaringe van Johannes houdt, als mede uit een ander werkje, in 't Latyn gedrukt in Quarto van vier bladzyden met dit opschrift: *Celeusma ad pios Euangelii Ministros,* daar hy zich dus laat horen:

Vos, qui per vada sancta navigantes,
Lentos figitis ad mandata remos,
Audite hoc monitum, ut celeusma missum
Nomine Christi.

Paulus Ferrius is gestorven den 27 December des jaars 1669, zynde tot het einde zyns levens yverig op den predikstoel. Hy stierf aan het graveel, en men vondt meer dan tachtig stenen in zyne blaas. Hy hadt een zeer fraaie boekery, en was gewoon verscheide aanmerkingen op het wit papier, voor en achter zyne boeken gebonden, te schryven, en dewyl hy gemenelyk zeer klein en net schreef, wist hy al veel byzonderheden op die bladtjens te stellen, die men nog met aangenaamheit lezen kan. Men vindt by het opschrift van zyne *Taille-douce* de woorden, *Verbi divini minister,* mitsgaders dit lezenswaardig vaars:

Tales si multos ferrent hæc secula Ferri,
In Ferri sæclis aurea sæcla forent.

Zyne amptgenoten mogten evenwel in 't vervolg de woorden, *Verbi divini minister* (bedienaar des Goddelyken woords) niet gebruiken. Hy is tweemaal getrouwt geweest. By zyne eerste vrouwe hadt hy eene dochter verwekt, die met haar huisgezin te Metz is, en een zoon, wiens huis ook uit een zoon en verscheide dochteren bestaat, alle, uitgenomen de oudste, naar Berlyn gevlucht. De oudste der dochteren is in den Haag met den heer du Vivier, predikant aldaar, getrouwt geweest. Uit het twede huwelyk zag hy niet meer dan eene dochter, die trouwde met den here Bancelin, wel eer predikant te Metz, en naderhandt te Berlyn. Of 'er ook nog van zyne nagelate handschriften eenige het licht zien zullen, is onzeker. *Ancillon Melange Critique tom. II. p. 269. Patin lettre 509. Bayle Dict. Crit.*

FERRIZ, (PETRUS) kardinaal, en bisschop van Tarragona in Spanje, afkomstig uit een aanzienelyk geslacht te Coccentogna, eene kleine stadt in Catalonië. Hy studeerde eerst te Valencia, daarna te Lerida, kwam vervolgens in Italië, en wierdt te Bologne Doctor verklaart. Aan het hof van Rome bekend geworden, wierdt hy auditeur van de Rota gemaakt. Paus Pius de II, zynen inborst hebbende leeren kennen, zondt hem naar Luik als Apostolische commissaris. Ferriz zich van zynen last wel gekweten hebbende, won by zyne te rug komst de gunst van den kardinaal van S. Marco, die kort daar op den pausselyken stoel beklimmende, onder den naam van Paulus den II, hem vereerde met het bisdom van Tarragona. Zelfs vertrouwde hem deze paus een wichtig deel der belangen van den kerkelyken staat, die hy met zo veel beleidt wist te handhaven, dat Sixtus de IV, Paulus opvolger, zich noch van hem willen de bedienen, hem zelfs in het jaar 1476 met den kardinaalshoedt vereerde onder den naam van den heiligen Sixtus; in welke waardigheit hy zich zeer verstandig, met veel bescheidenheit en zedigheit wist te gedragen. Pieter Ferriz is te Rome gestorven, in het 64 jaar van zynen ouderdom, den 25 September des jaars 1478, en begraven in de kerk der Jacobynen van Minerva, daar men nog het grafschrift ziet, dat de kardinaal Dominicus van Rovere, zyn boezemvriendt, en zyn neef Andreas Martinez, die hem in 't bisdom van Tarragona gevolgt is, ter gedachtenisse daar hebben doen plaatsen. *Garimbert histor. Card. l. V. Aubery histor. des Card. La Roche-Pozai nomencl. Card. Onuphr.*

FERRO, ISLA DE HIERRO. Zie FERRERI.

FERRO, of FERO, in het Latyn *Glessariæ insulæ,* zestien eilanden in de Caledonische zee. Zie FERO.

FERRO, FIUME DEL FERRO, of *de* SALESO, van ouds *Calycadnus,* een rivier van Natolië in Asië. Zy loopt af in klein-Caramanië, besproeit Selechia, of Seleucië, en ontlast zich in het meir van Cyprus, omtrent veertien mylen ten Oosten van Scalemura. *Baudrand.*

FERRO, (CÆSAR) van Drepanum in Sicilië, ridder van Jeruzalem onder de Malthefer ridders in den jare 1626. Hy was een naauwkeurig onderzoeker der oudheden, bloeide in 't jaar 1647, en heeft geschreven: *Series sive Catalogus omnium fratrum, militum, cappellanorum & servientium Hierosolymitanæ religionis linguæ Italiæ ab anno 1401 usque ad annum 1637, atque ad alphabetum cognominum redactum. Bibliotheca Sicula.*

FERROL, eene stadt in het Spaansche koninkryk Gallicië, tien mylen ten Zuiden de kaap van Ortegal, aan den mondt der rivier Juvia gelegen. Deze stadt heeft eene haven, die wegens hare zekerheit niet alleen voor de beste van gansch Spanje, maar zelfs van geheel Europa gehouden wordt. De visschery is daar uitnemende goed, en het omleggende landt geeft tamelyk schonen wyn. *Colmenar delic. de l'Esp. p. 142. Maty Diction.*

FERRON, (Arnoldus) een man van zeer grote achting in de XVI eeuwe, Raadsheer in het parlement van Bourdeaux. Scævola Sammarthanus ſpreekt aldus van hem: „ In het zelve jaar „ dat Stephanus van Boëtië ſtierf, verloor ook de ſtadt Bourdeaux „ Arnold Ferron, een harer edelſte burgeren, en een der grootſte „ Raadsheren. Zyne grote geleerdheit deedt zyn vaderlandt on- „ gemenen dienſt, byzonder met zyne verſtandige aanmerkingen „ over de donkerſte en minſt verſtaanbare landwetten ". Hy wierdt ook tot de allerwigtigſte zaken gebruikt, en is geſtorven in het jaar 1563 in den ouderdom van acht en veertig jaren, volgens gemelden *Scævola*, maar volgens J. A. Thuanus zou hy vyftig jaren bereikt hebben. „ De doodt van Arnold Ferron, Raadsheer te „ Bourdeaux (zegt hy) die geſtorven is vyftig jaren oud gewor- „ den, bragt de geleerde wereldt een groot verlies toe. Hy liet „ ſchone uitleggingen na over de wetten van zyn vaderlandt, die „ niet min zulk een uitſtekend burger, dan een groot rechtsge- „ leerden waardig zyn ". Hy arbeidde ook aan het vervolg der Hiſtorie van *Paulus Æmilius* tot de doodt van Hendrik den II; behalven dit ſchreef hy nog andere dingen, die met der daadt beveſtigden, dat hy met recht den naam van *Atticus*, hem door *Julius Scaliger* gegeven, dragen mogt. De geſchiedenis van Arnold Ferron is by Vaſcoſan gedrukt in het jaar 1554 onder dezen tytel: *Arnold. Ferronii Burdigalenſis, Regis conſiliarii, de rebus geſtis Gallorum lib. IX ad hiſtoriam Pauli Æmilii additi, perducta hiſtoria ad obitum Henrici II Francorum Regis. Thuan. hiſt. l. XXXV. Sammarthan. in Elog. l. II. Miræus de ſcript. ſec. XVI. du Cheſne. Teiſſer addit. aux eloges des Hommes ſçavans T. I.*

FERRUS, bekend onder den naam van *Galeatus Ferrus*, was een beroemd rechtsgeleerde, geboortig van Padua. Hy maakte zich een groten naam met te leeraren te Catanea, Meſſina en elders, en is geſtorven in het jaar 1614. Men ſchryft hem verſcheide werken toe. *Thomaſin. Elog.*

FERRUS, (Antonius) van Drepanum, een Jeſuit, is geboren den 29 April in den jare 1630. Hy was een geleerd en welſprekend man, en overleedt den 20 July in den jare 1704, nalatende een werk in 't Italiaanſch met den tytel van: *la ſatira ſantificata ad uſo de Pergami, diſcorſi parte prima; della ſatira ſantificata parte ſeconda, e terza; la piggiore fortuna l'ha Dionel mundo; iddio al pazzo ſantificato or degl' ignoranti or degl'empii, opera diviſa in due parti; le finezzedi Dionel mundo; gli ſparenti formidabili da fare ammatire i piu ſaggi cinſanire tutti i matti. Bibliotheca Sicula.*

FERRUS, (Antonius) een rechtsgeleerde van Drepanum, was wegens zyne geleerdheit en rechtvaardigheit in zynen tydt vermaard. Hy ſtierf in 't jaar 1633, en heeft geſchreven, maar niet uitgegeven, een werk: *de feudis; de theatro judiciario; de modo procedendi in cauſis. Biblioth. Sic.*

FERRUS, (Paulus) geboren te Mazara, was kanunnik in de zelve plaats, een goed redenaar, en een geeſtig dichter. Hy bloeide in den jare 1470, en ſchreef in het Latyn: *De octo partibus orationis ſecundum Grammaticos; de laudibus Apoſtolorum ſapphico metro; orationes variæ ad epiſcopos Selinuntinos; Variarum epigrammatum liber; orationes tres de transfiguratione ad populum, & præcepta grammaticæ. Biblioth. Sicula.*

FERRYLANDT, een landſtreek van het eilandt Terra Nova, in Noorder Amerika. De Engelſchen hadden daar verſcheide volkplantingen, door de Franſchen verwoeſt in 't jaar 1696, doch herſteld na de Ryswykſche vrede. *Maty Diction. Memoires du tems.*

FERTE, van eenigen *Ferrette* genaamt, eene ſtadt in het hertogdom Luxemburg, gelegen tuſſchen Montmedy en Yvois, aan den zamenloop van de Chiers en nog een andere rivier. Het was een geruimen tydt eene aanzienelyke ſterkte, maar thans zyn alle fortificatien dezer ſtadt geſlecht.

FERTE ALAIS, of ALEPS, een burg van Iſle de France aan de Juine, tuſſchen Eſtampes en Melun, drie mylen van de eerſte en zes van de laatſte plaats. *Baudrand.*

FERTE AURAIN, een kleine plaats in Vrankryk, gelegen in de kleine landſtreek Blaiſois, onder het generale gouvernement van Orleans, omtrent zeven mylen van de ſtadt Orleans ten Zuiden. *Baudrand.*

FERTE BERNARD, in het Latyn *Firmitas Bernhardi*; eene Franſche ſtadt in Maine, voerende den tytel van eene barony, gelegen aan den vloedt Huiſne, aan de grenzen van Perche, tien of twaalf mylen boven Mans. Daar is een rechtbank, waar van men onmiddelyk aan het parlement van Parys kan appelleren. Binnen deze ſtadt is onder andere voorname mannen geboren Robert Garnier, het puik der treurdichteren van zynen tydt.

FERTE GAUCHER, of LA FERTE SOUS JOUARE, in het Latyn *Firmitas Auculphi*, of *ſubter Jotrum*, eene kleine ſtadt in het landſchap Brie in Champagne, aan de Marne, tuſſchen Chaſteau Thierry en Meaux, ſtaande de inlandſche oorlogen voor de Hugenotten ingenomen in het jaar 1562. Men vindt daar een rechtbank, gehorig onder de balluage van Meaux. *Andre du Cheſne Recherches des villes de France.*

FERTE MILON, eene grote ſtadt met een ſterk kaſteel en tamelyk machtige voorſteden in Iſle de France, in het gebiedt van Valois, aan de kleine rivier Ourc, of Ourche, tuſſchen Meaux, Soiſſons en Senlis. Daar is de prooſtdy en kaſteleny van Valois, die hare appellen hebben op het provinciaal gerechtshof van Senlis. Men zegt, dat de graaf Milon deze ſtadt onder de regering van Lodewyk den Dikken heeft doen bouwen, die de zelve het Fort van *Milon*, of *Firmitas Milonis*, heeft doen noemen. In 't vervolg heeftze in eigendom behoort aan Hugo den Groten, grave van Vermandois, Valois, enz, zoon van koning Henrik den I, en man van Alix, gravinne van Creſpi, enz. De ſtadt heeft in de XVI eeuwe door de inlandſche oorlogen veel geleden.

FERTE S. AUBIN, een kleine Franſche plaats in het gebiedt van Orleans, tuſſchen Orleans en Ferté Aurain, omtrent drie mylen van de eene en de andere plaats. *Baudrand.*

FERTE SUR GROSNE, eene kleine plaats met eene abdy aan de rivier de Groſne, in het hertogdom van Burgundië, twee mylen ten Zuiden van Chalon. *Baudrand.*

FERTE SUR AUBE, in het Latyn *Firmitas ad Albulam*, eene kleine ſtadt in Champagne aan de rivier Aube, op de grenzen van Burgundië, drie of vier mylen boven Bar ſur Aube. Daar is een Raadt van Juſtitie, en is deze ſtadt onderhorig aan het ampt Troje.

FERTE IMBAUT. Zie ESTAMPES.

FERTE, (Emeri-Marc de la) biſſchop van Mans, was zoon van een Raadsheer in het hof der Aides te Rouaan. Met zyn zeſtiende jaar wierdt hy met gemene toeſtemming der genen, die tegenwoordig waren, baccalaureus in de Sorbonne. Kanunnik in de hoofdkerk van Rouaan, en naauwlyks een en twintig jaren oud zynde wierdt hy door de geeſtelykheit gedeputeert om de vergadering der ſtaten van Normandië by te wonen, en vervolgens door deze vergadering benoemt om den lyſt der bezwareniſſen van die provincie aan koning Lodewyk den XIII over te leveren. Deze jonge gedeputeerde deedt een zeer ſierlyke aanſpraak aan den koning, en insgelyks aan den kardinaal Richelieu, zo dat deze eerſte ſtaatsdienaar door de zelve tot de uiterſte verwondering gebragt wierdt. In de gunſt van het hof geraakt wierdt hy wel haaſt voorzien met het ampt van aalmoezenier, dat hem noodzaakte de gewyde ordeningen aan te nemen. Die van het prieſterdom ontfangen hebbende, wilde de koning zyn eerſte miſſe bywonen, en ontfing de communie allereerſt uit zyne handt, hebbende in 't vervolg het genoegen van de ſchrandere predikatien uit zynen mondt te horen. In het jaar 1635 wierdt hy met den kardinaal van Lyon aan het hof van paus Urbanus den VIII gezonden, daar hy kennis gemaakt hebbende, geen minder aanzien kreeg, dan by dat van Vrankryk. Kort na zyne te rug komſt verkoos hem zyn Majeſteit om naar Sedan te gaan, en den grave van Soiſſons een nieuwen eedt van getrouwheit af te nemen; waar in hy zich zo uitſtekende wiſt te kwyten, dat de graaf den koning deswegen bedankte. Men zegt, dat hy in de laatſtgemelde commiſſie zynde, eene twiſtreden zou gehad hebben met P. du Moulin, waar van de graaf van Soiſſons getuigenis zou gegeven hebben door een brief aan den koning geſchreven. Dit deedt hem ook binnen korten tydt tot het bisdom van Mans verheffen, waar toe hem de koning uit eigen beweging benoemde, en wanneer Emeri ter aflegging van zyne dankbetuiging ten hove kwam, vondt hy den koning in het midden van vele voorname heeren, die echter voorwaards tredende, hem de handt toereikte onder deze aangename uitdrukking: *Het is myn plicht, myn Heer du Mans, om u te bedanken, die myn geweten geruſt ſtelt, my verzekerende, dat de keus gevallen is op een man, die in ſtaat en machtig is deze grote provincie te regeren.* De paus, van dezes mans verdienſten overtuigt, deedt hem ook geluk wenſchen door zynen Nuncius, en langs dien weg zyn genoegen over des zelfs bevordering betuigen. In het jaar 1637 tot dit bisdom benoemt zynde, ontfing hy echter zyne bulle niet voor het jaar 1639, ter oorzake van eenige verſchillen over de zaken van Vrankryk by het Roomſche hof zwevende. Staande zyn kerkbeſtier trok hy ieders oog in verwondering tot zich, ſchoon hy die waardigheit maar negen jaren bekleedde; want hy is in het jaar 1648 aan de purperziekte (eene beſmettelyke vurigheit, die met rode vlekken over de huidt uitſlaat) geſtorven, en wierdt zeer beklaagt. Zyn lyk wierdt acht dagen lang in de biſſchoppelyke kapelle ten toon geſtelt, daar alle de collegie broeders, en alle de parochianen dagelyks op hun beurt de grote Miſſe kwamen zingen: dat duurde tot den zeſtienden May, als de uitvaart plegtig gehouden, en hy daar op begraven wierdt in het koor van de kathedrale kerk. *Jean Bondonnet des Evêques du Mans.*

FERULA, of FERLA, eene kleine ſtadt in de Siciliaanſche valei Noto, aan de rivier Anapo, omtrent zes mylen beweſten de ſtadt Syracuſa. *Maty Dict.*

FERULA, een herdersſtaf, dien de Latynen noemden *Pedum* en *Camboca.* Het is een teken van waardigheit, en wierdt niet alleen gedragen door abten en biſſchoppen, maar zelfs somtyds door de pauzen. De geſchiedenis zegt, dat paus Benedictus, van zyne waardigheit berooft zynde, zich ter neêr wierp aan de voeten van den keizer en paus Leo, gevende den paus den prieſterſtaf over, dieze in ſtukken brak, en aan al het volk zien liet. *Luitprand. lib. VI. hiſt. cap.* II. *en het laatſte kapittel. Henr. Spelman. Gloſſ. Archæol.*

FERULA, (Didacus) een Italiaanſch Godgeleerde, en prieſter te Alicate, in Sicilië, was een groot beminnaar der beſchaafde wetenſchappen, als mede van de dichtkunde. Vier en twintig jaren na malkander is hy vikaris der biſſchoppen van Agrigentum met veel roem geweeſt. Hy bloeide omtrent den jare 1642, en ſtierf in zyne geboorteſtadt. Na zyne doodt is een werk van hem uitgekomen in 't Italiaanſch met dezen tytel: *il Sant angelo M. Carmelitano tragedia*; en men bewaart van hem geſchreven: *la decollatione del precurſore di Chriſto S. Gio Battiſta Tragedia; la vita di S. Rocco. Bibl. Sicula.*

FERUS, (George) geboren in 't jaar 1586 te Teyn in Bohemen, begaf zich in de ſocieteit der Jeſuiten in den jare 1602. Na eene langwylige oeffening in de wysgeerte en Godgeleerdheit is hy twintig jaren lang prediker geweeſt, en te Breznicz geſtorven in het jaar 1655. Zyne ſchriften zyn: *Martyrol. Rom.; Vit. S.S. 12 Apoſtol. 12 Martyr. 12 Virgin.; Vitæ S. Wenceſlai, S. Ignatii Lojolæ, S. Iſidori Agricolæ*, enz. Boven dit heeft hy ook uitgegeven *Turſellini hiſtoria Lauretana. Sotwel bibl. S. J.*

FERUS, (Johannes) anders genaamt *Wild*, een geleerde Franciskaner monnik, die zich een groten naam gemaakt heeft in de XVI eeuwe door zyn veeljarigen predikdienst te Mentz, en zelfs door zyne geleerde uitleggingen over de H. Schrift by alle de Evangelischen, dewyl hy in zyne uitleggingen, tegen de gewoonte der Roomsche geestelyken, een ongemene gematigdheit tegen de Protestanten gebruikt. Dit getuigt *Quenstedt*, een Protestantsch schryver, van hem; en Bucholcerus *in Indice Chronolog. ad ann.* 1554, spreekt van hem op deze wyze, „ Dat hy „ een zeer geleerd man geweest is, wiens schriften niet alleen „ by de Roomschgezinden, maar ook by vele Evangelischen „ in grote achting zyn". Hy is gestorven in den jare 1554 den 8 September, en is een lyst van zyne uitgegevene boeken, volmaakter dan de bovengemelde van Quenstedt, te vinden by *Antonius Teissier. Dominicus van Soto* gaf aantekeningen uit over zyne uitlegging van Matthæus, waar in hy zeven en zeventig onderscheide plaatsen aantekent, die hy meent niet rechtzinnig te zyn. De beste weg dan om de rechtzinnigheit van Ferus te handhaven, was te onderstellen, dat de ketters in zyne schriften verscheide dingen hadden ingevoegt, die in het oorspronkelyke niet te vinden waren. Hier aan sloeg Michaël Medina de handt, geholpen door verscheide anderen, en lichtten zo veel uit de verklaring van Ferus over Matthæus, als hen goeddacht, en deedt ze aldus drukken te Complutum in den jare 1582. *Salmeron* heeft zich meesterlyk van Ferus schriften weten te bedienen met gehele bladen uit te schryven, volgens het geen hem Joh. Gerhardi, een vermaard Luthersch leeraar, te laste legt. *Confess. Cathol. part. I. general. p.* 23, *apud Quenstedt de patr. vir. illustr. p.* 245. *& Joh. Albertus Faber in Decade Decadum num.* 70. *Teissier elog. Sixt. Sen. Bibl. Bucholz. Ind. Chronol. Thuan. hist. l. XIII. Serrar. Mogunt. l. I. c.* 40.

FERVEAUX, (Johannes) een Jesuit van Lotharingen, de ware schryver van de Beyersche kronyken, die het licht zien onder den naam van *Johannes Aldsreiter*. Zommigen noemden hem *Warfuze*; volgens 't bericht van Christoph. Arnoldus *in vita Marci Velseri pag.* 46: *Joh. Aldsreiterus* [*vel si mavis, P. Joh. Ferveaux, Lotharingus, in cujus nomine ob certas causas annales illos prudentiores apparere noluerunt*] *in præfatione ad Lectorem tomi primi annalium Boicæ gentis minime sibi ait, &c.*

FERVEHAN, [Nikolaas] een Engelschman, die in de XIII eeuwe van groten naam was. De gronden zyner studiën te Oxford gelegt hebbende, trok hy vervolgens naar Vrankryk en Italië, om de zelve op de hogescholen van Parys en Bologne verder te voltooien, en wierdt een zeer bekwaam geneesheer. Doch een ongemene drift tot de Godgeleerdheit in zich gevoelende, verliet hy de geneeskunde, en arbeidde op een grondige kennis der Goddelyke zaken, 't geen hem zo wel gelukte, dat hy eerst tot het bisdom van Chester, en naderhandt tot dat van Durham verheven wierdt. Men zegt, dat hy zou gestorven zyn in den jare 1241, onder de regering van Henrik den III, koning van Engelandt. Onder zyne nagelate schriften zyn: *de viribus herbarum*; *Practica Medicina*; enz. *Leland. Balæus & Pitseus re Script. Angl. Godwin de Episc. Angl.*

FERWERD, of FERWERT, het voornaamste der elf dorpen van de Vriesche grietenye Ferwerderadeel, onder het quartier Oostergoo. Het is een schoon en groot dorp, meest bestraat, en wel betimmert. Het heeft een redelyk fraaie kerk, op een heuvel getimmert, en een treffelyken toren daar op. De kerk staat zo hoog, dat de zee van het kerkhof gezien kan worden. Dit dorp heeft den naam aan de grietenye, waar in het gelegen is, en waar van in het volgende artykel gesproken zal worden, gegeven. De Predikant van dit dorp staat onder de classis van Dokkum. *Winsemius. Oudheden van Vrieslandt 1 Deel.*

FERWERDERADEEL, eene Vriesche grieteny in het quartier Oostergoo, hebbende de twede zitting en stem in het Oostersche quartier van Vrieslandt. Ze heeft ten Oosten de grieteny Dantumadeel en de rivier de Ee; en ten Noorden die van Dongeradeel. Ten Westen is het eilandt Amelandt gelegen, het welk men van daar gemakkelyk zien kan. Onder de zelve behoren elf dorpen, namentlyk: *Ferwerd, Beintum, Hallum, Marrum, Nieuwkerk, Wansweerd, Bly, Genum, Reitsum, Jestum*, en *Lichtaard*. Eertyds hebben in deze grietenye ook drie kloosters gestaan, als van *Genauwerd*, van *Foswerd*, en van *Mariëngaarde*. De voornaamste staten en adelyke huizen in de zelve zyn: *Keneminga, Burmania, Sytzama, Æbinga, Goslinga, Wima, Dowma, Feytzma, Oenema, Gralda, Aylva, Roorda, Swama*, enz. Het landt in deze grietenye is vruchtbaar, zo wei-als bouwlandt. Haar wapen bestaat in zeven goude sterren, op een veldt van azuur, en is reets sedert den jare 1395 door haar gebruikt. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt.*

FERWOLDE, of FERWOUDE, een der zeven en twintig dorpen, en het laatste der zelven, naar het Zuiden gerekent, van de Vriesche grietenye Wonseradeel, in het quartier Westergoo. Hier was in de Roomsche tyden eene parochiekerk; maar sedert de verandering van Godsdienst is dit dorp met Gaast door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Bolswaardt en Workum. *Winsemius.*

FESCAMP, *Fiscannum, Fisci Campus*, eene oude stadt, voerende den tytel van barony en drossaardschap. Zy heeft een kasteel en zeehaven, en is gelegen ter zyde het Kanaal in Normandië, tusschen Dieppe en Havre de Grace in het landt van Caux, dat is die landstreek, die men vindt tusschen de rivier de Seine, de Britannische zee, en Pikardië. Van ouds was deze stadt van veel belang, maar tegenwoordig is ze geheel open en zonder muren. Hier is een vermaarde abdy ten dienste der geestelyken gesticht in het jaar 662 door *Waningria*, herbouwd door Richard den I, hertog van Normandië, en door Richard den II gegeven aan de Benedictyners in het jaar 1006. In den jare 1656 hebben die van de vergadering van S. Maur daar eene hervorming gemaakt, en een schoon klooster gebouwt. Deze abdy, waar van wel eer die van S. Taurin d'Evreux, van Bemay, en van Blangy afhankelyk waren, heeft een byna bisschoppelyk rechtsgebiedt over zes en dertig kerken, dat haar echter door den aartsbisschop van Rouaan betwist is. Zy heeft zes baronnyen, en een der grootste kerken van geheel Vrankryk, daar als nog de begraafplaats der oude hertogen van Normandië te zien is. *Andr. du Chesne Recherche des antiq. des Villes. Baudrand.*

FESCENNIA, eene stadt in Hetrurië, welker oude inwoners, zo men Plinius geloven mag, van de Atheniënzen herkomstig zyn. Zy waren natuurlyk tot allerlei snakeryen genegen, en vermaakten zich inzonderheit met vaarzen, die ontuchtig en te gelyk met allerlei steek-en schimpredenen doormengt waren, van waar de naam komt *Versus Fescennini*, dien men geeft aan zulke vaarzen, die kuische ooren kwetzen, hoedanige ook Augustus gedurende het driemanschap maakte tegen Pollio. Ortelius plaatst deze stadt in het Erfdeel van Petrus, [*Patrimonium Petri*] onder den naam van *Civita Castellana*. Cluverus noemtze *Galese*, onder welken naam *Ferrarius* haar met den tytel van hertogdom plaatst tusschen *Orto* ten Noorden en *Civita Castellana* ten Zuiden. *Plinius l.* III. *c.* 5. *Ortelius. Baudrand.*

FESCH, (Remigius en Christophorus) twee broeders, uit een aanzienlyk huis te Basel geboren. Remigius zag het licht in den jare 1595, en is geweest hoogleeraar in de rechten te Basel, daar hy ook gestorven is. Christophorus, zyn broeder, was ook van groot aanzien in de XVII eeuwe. Beide gaven zy zich de moeite een grote menigte seldzaamheden te verzamelen, waar van zy een kabinet maakten, het schoonste van geheel Europa: want behalven een groot getal uitgeleze boeken in allerlei wetenschappen, en seldzame handschriften, ziet men daar in ook een menigte van kostelyk gesteente, en onder anderen een van agaat, dat ongemeen groot is, met vele andere seldzaamheden uit de Indiën en Amerika. Hier by kwam nog een schone opzameling van Grieksche en Romeinsche gedenkpenningen, zo van burgermeesteren als keizeren, en eenige hedendaagsche van vorsten en steden sedert de drie of vier laatste eeuwen. *Memoires du tems.*

FESENSAK, [het] een kleine landstreek in Gascogne, wel eer genaamt het graafschap van Fesensak. Voorhenen was des zelfs gebiedt zeer uitgestrekt; maar tegenwoordig maakt het slechts een gedeelte uit van het graafschap Armagnak, tusschen de steden Auch en Eause. De voornaamste plaats dezer landstreek is *Vic Fesensak.*

FESOLI, of FIESOLI, eene verzameling van geestelyken, die ook wel genaamt worden de broederen bedelmonniken van den H. Hieronymus. De grondlegger van deze orde is geweest *Karel*, zoon des grave van Montgranello. Deze Karel leefde zeer eenzaam in het gebergte van Fiesole omtrent het jaar 1386, en door eenige zyner metgesellen gevolgt, gaf zulks gelegenheit tot deze zamening, die paus Innocentius de VII bevestigde. Om deze reden stelt Onuphrius den tydt van des zelfs stichting onder zyne regering. *Gregorius* de XII en *Eugenius* de IV hebben deze orde ook bevestigt onder den regel van Augustinus. *Spond. A. C.* 1386. *n.* 12. *Miræus l. I. c.* 22. *hist. Relig.*

FESSEN. Zie FEZZEN.

FESSOLA, of FIESSOLA, in het Latyn *Fesulæ*, of *Fesula*, eene Italiaansche bisschoppelyke stadt in het gebiedt van Toskanen. Men vindt dikmaals van de zelve gewag gemaakt by *Polybius, Plinius, Appianus Alexandrinus, Sallustius, Titus Livius, Silius Italicus, Antoninus*, en anderen. Zy was ook een der twaalf machtige steden van Hetrurië, en de schuilplaats der Toskaansche wigchelaars en waarzeggers, die den Romeinen veel van hunne bygelovigheden hebben medegedeelt. Deze stadt was zo machtig, dat Salico, met behulp der inwoners Radagisus, der Gotthen koning, geheel versloeg, zo dat men voorgeeft, dat 'er wel honderd duizend man op het slagveldt bleven leggen. Die van Florence hebben deze stadt naderhandt verwoest om de hare te meer te doen bloeien, gelyk te zien is by *Leander Alberti* in zyne *beschryving van Italië*. François Diaceti, bisschop van Fesoli, heeft eene beschryving van de Heiligen dezer stadt gemaakt.

FESSONIA, eene godin der heidenen, die inzonderheit door de Romeinen wierdt aangebeden in hunne vermoejingen en afmattingen, om dat ze waanden haar werk te zyn den vermoeiden te verkwikken; gemerkt nu de Latynen zulke vermoeiden *fessi* noemden, schynt dit de grondoorzaak harer benaming, *Fessonia*, te zyn. *Augustin. de Civit. Dei.*

FESTENBERG, eene kleine stadt in het vorstendom Oels, op de grenzen van Polen, zes mylen van Breslau. Eleonora Charlotta, hertogin weduwe van Wurtenberg-Oels, nam hier in het jaar 1697 haar verblyf, hebbende haar man Sylvius Frederik het zelve in den jare 1676 gekocht. Te dezer plaatze is het stamhuis van het Silesisch adelyk geslacht, *Festenberg Packisch* genaamt. Onder dit stedeke behoort een ampt van acht dorpen; en is het zelve in den jare 1712 wegens schulden afgestaan aan Anna Sophia, hertoginne weduwe van Juliusburg. *Lucæ Schles. Chron.*

FESTUS. Zie AVIENUS en SEXTUS POMPEJUS.

FESTUS, een vriendt van Domitianus in de eerste eeuwe. Van een ongeneesselyke vurigheit geplaagt, bragt hy zich zelven om het leven. Martialis schildert zyne doodt af, voor welke hy een troostreden maakte aan zyne vrinden.

Men leest van drie andere mannen, die den naam van Festus gevoert hebben, en die volgens het *Codex Theodosianus* in dienst van de Christen keizeren geweest zyn. De eerste is geweest gouverneur van Sar-

Sardinië onder Konstantyn den Groten in het jaar 319; de twede was stadhouder van Syrië onder Valens in den jare 370; en de derde is geweest landvoogdt van Afrika in het jaar 376. *Jacob. Gothofredi Prosopograph. Cod. Theodosiani.*

FESTUS PORCIUS, een Romeinsch landvoogdt van Judea in de eerste eeuwe, en opvolger van Felix in het stadhouderschap. Dit is de zelve, voor wien de Apostel Paulus aangeklaagt wierdt door den hogepriester en oversten der Joden, wanneer hy zich op den Roomschen keizer beriep, en van Festus derwaarts gezonden wierdt. *Actorum XXV, XXVI. Joseph. l. XX. c. 7 & 8.*

FESTYN, of *Gastmaal.* Dus noemt men eene maaltydt, aangerecht om zyne vrienden te onthalen, en zich met hen te vervrolyken, zynde dit woordt afkomstig van Feest, en thans van gemeen gebruik ter uitdrukking van een groot en voortreffelyk gastmaal. De Romeinen, die doorgaans zeer sober spyzigden, hadden byna dagelyks zulke gastmalen, die des avonds beginnende, een goed gedeelte van den nacht duurden. Ten opzichte van hun aanzitten, aangerechte spyzen, hunne verder plegtigheden en verheugingen zyn verscheide aanmerkenswaardige omstandigheden, die men wat nader zal zien, makende een begin met het beschouwen van hun eetzaal. Gemeenlyk wierdt een tafel van drie bedden aangericht, dat is te zeggen een ronde tafel, rondom de welke drie bedden geplaatst wierden, zynde een bekwame plaats open gelaten om de spyze te kunnen opdragen. Na zich alvorens gereinigt te hebben, togen de gasten hun feestrok aan, deden het schoeisel hunner voeten uit, en zaten op die bedden, met tapyten bedekt, ter neder. Dit feestkleedt, datze *Synthesis* noemden, was veel korter dan hun gewone rok, en is naar zommiger gevoelen een soort van mantel geweest. Op plegtige maaltyden, en aan de tafel der keizeren, waren echter de gasten genoodzaakt met hun gewoon gewaadt te verschynen. Op ieder bedde zaten drie of vier gasten, makende dus een getal uit van negen of twaalf personen. Zomtyds, wanneer men een gastmaal met de uiterste pracht wilde houden, strekte zo een bedde ten zitplaats voor twee of slechts een der gasten. Wat nu het aanzitten zelf belangt, dat geschiedde in dezer voegen. De eerste strekte zyne benen uit achter de rugge van den tweden, en zo vervolgens leggende op de linker zyde, leundenze een weinig op de elleboog, en wierden in de rug met een oorkussen ondersteunt. Als 'er maar twee gasten aan tafel waren, wierdt het naast aan t'hoofdeneindt voor de aanzienlykste plaats gehouden: indien daar drie waren, hieldt men de middelste plaats voor de beste: doch zo daar vier gasten aanlagen, wierdt de twede van het hoofdeneindt voor de plaats van eer gehouden. In deze gestalte bleven zy zo lang de maaltydt duurde: doch na den eeten, of tusschenpozen, gingen zy geheel leggen, rustende met het hoofdt op 't oorkussen. Zomtyds zatenze ook wel op den kant van het bedde als op een bank, en vertoonden zich aan tafel, gelyk men tegenwoordig doedt. Ter vermyding van hoofdwee, die de overmaat van spyze en wyn ligtelyk kon veroorzaken, sloten zy het voorhoofdt met banden van linnen of laken: doch naderhandt gebruiktenze daar toe kronen van eiloof, myrthe of rozen, zelfs ook wel van goudt. Deze wyze van aan tafel te leggen was alleen by de mannen in gebruik, vermits de betamelykheit zulks den vrouwen verboodt. Zelfs bragten de Grieken hunne vrouwen nooit op gastmalen, dan alleen by hunne bloedvrienden. De Romeinen daarentegen gaven hunne vrouwen meerder vryheit, die zy dikwils by zich aan tafel plaatsten, evenwel niet datze naar de wyze der mannen aanlagen, maar aan hunne voeten nederzaten; hoewel zommigen van gevoelen zyn, dat ook wel de vrouwen in de zelve gestalte hebben aangelegen, rustende met het hoofdt op haar mans schoot, en tegen zyn borst. De vloer van de eetzaal bestondt gemeenlyk uit ontelbare kleine stukskens van verscheide koleuren, op de wyze van Mosaisch of ingeleid metselwerk, vertonende dus de vuiligheit, die op de vloer kon overblyven na de maaltydt, zo dat het scheen als ofze niet geveegt was. Zomtyds dekte men zo een vloer met kalk, zandt of kolen, ten einde alles, dat daar op viel, ten eerste zou kunnen opdrogen, en wierdt de zelve *Asarota* genaamt. Dit is een Grieksche naam, zamengestelt van het deelwoordeke *α*, dat *zonder*, of *niet*, betekent, en het werkwoordt *σαίρω*, *vegen*, *schoonvegen* uitdrukkende, om dat zulk een soort van vloer zich als ongeveegt vertoonde. Hunne eetzalen waren met tapyten rykelyk behangen, en versiert met servieskassen vol kostbare vaten. Ook wierden daar ten toon gestelt de roof en zegetekenen, door die van dat geslacht op de vyanden behaalt. Het seldzaamste van allen was, dat men daar ook kleine boekeryen plaatste, waarschynlyk om datze de gewoonte hadden het een of het ander door hunne bedienden over de maaltydt te doen lezen. In de eerste tyden van het gemenebest wierden de gasten door het spelen van fluiten en waterorgels, *Hydraulica* genaamt, verlustigt, doch in vervolg van tydt is een voegzaam zamenstemmend spelen en zingen ingevoert. Zelfs deedt men wel dansters of poetsemakers in de gezelschappen komen, die door haar springen, of met seldzame vertellingen en koddige invallen de zelve vermaakten. De aanzittende gasten stelden by het lot een uit hen aan tot meester of koning van het feest, wiens werk het was de bekers, die elk drinken moest, te bepalen, en den schenker te bevelen hoe veel wyn in te schenken. Zomtyds bragten de gasten nog wel eenige andere met zich, die men *Umbræ*, dat is *Schaduwen*, noemde, omdatze de gasten volgden, gelyk de schaduw het lighaam. Die ongenood, of zonder het geleide van eenige vrienden op een gastmaal verschenen, wierden *Muscæ*, of *Vliegen*, genaamt, vermits hun doen in onbeschaamdheit niet ongelyk is aan dat der gemelde dierkens, die gemeenlyk tegen onze wil en dank maar binnen komen, byzonder ter plaatse daar men spyst. Wat het getal der gasten belangt, Varro zegt, datze niet minder in getale moesten zyn dan de *Bevalligheden*, die drie waren: en niet meer dan de *Zanggodinnen*, die men negen telde. Erasmus zegt, dat men 'er nog een 'er tienden gast, om Apollo te verbeelden, mogt bydoen. Anderen wilden echter niet meer dan zeven gasten op een maaltydt dulden, van waar het spreekwoordt kwam: *Septem convivium, novem convicium.* Macrobius, die de Bevalligheden en de Zanggodinnen zamenvoegt, vindt dus twaalf gasten. Hier omtrent merkt Casaubonus aan, dat Augustus een maaltydt voor twaalf gasten hadt aangerecht, vertonende de twaalf voornaamste of opperste goden, *Jupiter, Neptunus, Vulcanus, Mars, Apollo, Mercurius, Juno, Vesta, Ceres, Venus, Diana* en *Minerva.* Eliogabalus beminde het getal van acht, by gelegenheit van het spreekwoordt der Grieken ἅπαντ᾽ὀκτώ, dat zo veel wil zeggen als, *alles is acht*, of *alles in achten.* Om deze reden nodigde hy op zekeren dag acht kaalhoofdigen, acht schelen, zo vele doven, en een gelyk getal podagreuzen, acht grote mannen, acht vette, acht zwarte, en even zo veel met grote neuzen. Voor het aanrechten van de tafel bragt de keukenmeester aan den here des huizes een lyst van alle spyzen en lekkernyen, die tot de maaltydt zouden opgedischt worden, op dat elk, wetende wat 'er op tafel zou komen, voor zich verkiezen kon de spys, die hem meest behaagde. De spys opgebragt zynde, sneden de voorsnyders het vleesch, en deelden de voorspyzen in zo veel delen, als 'er gasten waren, die dan het lot trokken om elk zyn deel te krygen. Vooraf wierdt evenwel een deel voor Mercurius afgelegt, dat hem op alle maaltyden toegewezen wierdt. Elk der gasten vermogt ook zyn aandeel overgéven aan zyn slaaf, of zenden het aan zyne vrouwe. Boven dit alles hadden de Romeinen de gewoonte zo dikwils te drinken, als 'er letters waren in den naam des gene, op wiens gezondheit men dronk; waar van Martialis aldus spreekt:

Naevia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Dat is: *Men moet op de gezondheit van Naevia zes, maar op die van Justina zeven bokalen drinken.* Hunne maaltydt wierdt besloten met een eerbiediging aan den *Genius*, of Beschermgodt van een ieder der gasten, die ook voorzitter by dit vreugdefeest geweest was. *Rosin. Antiq. Rom. lib. V. cap.* 28, 29, 30. *Dempster. in Paralipom.*

FETFA, een Turksch woordt, zo veel betekenende als vonnis of uitspraak: by voorbeeldt de Mufti een vonnis wyzende tegen beschuldigden, dan geeft hy de Fetfa: betekenende dit woordt in de Arabische tale zo veel als het antwoordt of oordeel van een verstandig man. *Ricaut de la Turquie.*

FETHELMACHUS, de acht en dertigste koning van Schotlandt, en ryksopvolger van Angusianus. In het twede jaar zyner regering deedt hy een inval in het landt der Picten. Deze hier op te velde trekkende wierden niet alleen geslagen, maar het grootste gedeelte van hun leger zelfs gevangen genomen. De Schotten, die wel veel volk in dit treffen verloren hadden, wisten echter goed gebruik van deze overwinning te maken, en overstroomden het gansche landt der Picten, wier koning op den derden dag aan eene ontfange wonde gestorven was. De Picten, buiten staat geraakt zynde de Schotten in het veldt met een leger het hoofdt te bieden, vielen hier en elders de plunderaars, die met weinig manschap uittrokken, op het lyf, en deden hen dus groten afbreuk. Zelfs bewoog Hergustus, die den verstorven koning der Picten in de regering volgde, twee van zyne onderdanen, datze zich voor Schotten zouden uitgeven, en kocht een der muzikanten van Fethelmachus om, die naar gewoonte van dien tydt in hunner heeren slaapkamer bleven om hen in slaap te spelen, datze langs dien weg gelegenheit hebben zouden den koning by nacht te vermoorden, dat in het midden der vierde eeuwe geschied is. *Buchan. hist. Scot.*

FETHNA, eene hofstadt der oude koningen van Vrieslandt, merendeels genoemt WILTENBURG. Zie op dien naam.

FETICHEN. Dus noemen de Afrikaansche volkeren in Guinea hunne afgoden, die zy aanbidden, en maken van een boom, een vogel, een aapskop, of iets diergelyks, naar elks bevatting en welgevallen. Zo hebbenze een Fetiche voor ieder landschap, en byzondere Fetichen tot beschermgoden van ieder huisgezin. *Dappers Africa.*

FETU, een landschap in Afrika, op de goudkust van Guinea, aan de Ethiopische zee. Midden door dit landt loopt eene rivier van zoet water, die zich by het kasteel S. Jorge del Mina in de zee ontlast. Des zelfs hoofdplaats, mede Fetu genaamt, is tamelyk groot en volkryk, en rondom met bomen beplant. De huizen evenwel zyn zeer slecht, en de straten zo enge, dat naauwlyks twee personen naast elkanderen gaan kunnen. De overige steden, of liever dorpen, zyn van geen belang. Verscheide volkeren van Europa hebben voor zich in deze landstreek sterktens gebouwt, welker oudste en voornaamste is het kasteel S. Jorge, of George del Mina, door de Portugezen gebouwt in het jaar 1481, en naderhandt in de macht der Hollanders gevallen. Verder is 'er een kasteel aan de kaap Corso in het jaar 1652 van de Zweedsche compagnie aangelegt, en Karelsburg genaamt, dat na veel twist tusschen de Zweden, Denen en Hollanders in de macht der Engelschen geraakt is; en eindelyk is daar nog Frederiksburg, door de Deensche maatschappy in het jaar 1659 zeer naby de Kaap Corso gebouwt. Het gansche landt Fetu is aan de zeekant met hoge bergen, steenklippen en diepe dalen omringt. De grondt is daar

zeer dor, vol zandt en kleine steentjens, niettemin vruchtbaar ten aanzien van verscheide vruchten, zo bomen als aardgewassen. De lucht is 'er ongezond, en byzonder voor de uitlanders onverdragelyk. Des lands inwoners zyn Moren en afgodendienaars. Zy hebben een koning, by hen *Osin* genaamt, die evenwel zonder toestemming der voornaamsten van het ryk en van het volk in gemene lands zaken niets voor zich zelven besluiten durft. Hun krygstuig bestaat uit musketten, die zy van de Europeanen krygen, bogen, zabel, spiessen, schilden, stormhoeden, en een breden gordel om het lyf. *Mullers beschryving van het landschap Feru. Bosman Vojage naar Guinée.*

FEU, (François) Doctor in de Theologie in de Faculteit van Parys, en pastoor van S. Gervasius, geboren in het jaar 1633 te Massiak, in het bisdom van S. Flour, in het graafschap Auvergne. Zyn vader is geweest advokaat by het parlement van Parys, en eerste rechter van Massiak, en zyn grootvader bekleedde het ampt van 's konings officier over het zilverwerk. Deze François dan toonde van jongs op een schranderen en levendigen geest. Na zich in de wysgeerte en Godgeleerdheit geoeffent te hebben, wierdt hy meester der vrye kunsten, baccalaureus der Godgeleerdheit, voorts licentiaat, en eindelyk den 15 January des jaars 1667 doctor in de Theologie. Tot deze waardigheit gevordert, was hy van gevoelen, dat hy met vele anderen niet moest blyven stilstaan, en berusten in het verkregene, om dezen stap te kunnen doen, maar dat hy, om een goed Godgeleerde te worden, zich benaarstigen moest de kerkelyke oudheden in den grondt te verstaan. Ten dien einde gaf hy zich verscheide jaren geheel en al over om de werken der kerkvaderen en andere schryveren te doorlezen; maakte ook lange uittrekselen van de werken der kerkvaderen, die in de zes eerste eeuwen geleeft hadden, en stelde een gehele kerkelyke geschiedenis op tot eigen gebruik. Tien jaren met dezen arbeidt doorgebragt hebbende, wierdt hem de last opgelegt, om de studiën van den abt Colbert te bestieren, in wiens dienst hy vervolgens gebleven is als grootvikaris, wanneer gemelde abt eerst medehelper (Coadjutor), en daarna aartsbisschop van Rouaan gemaakt wierdt. In dit bisdom deedt hy verscheide jaren aanmerkelyke diensten, zo in het regelen der kerkelyke tucht, als in het onderwyzen der nieuwbekeerden, die een zonderling vertrouwen op hem stelden. In den jare 1686 wierdt hy door den aartsbisschop van Rouaan benoemt tot het pastoorschap van S. Gervasius, opengevallen door het afsterven van den heer Sachot. Dit ampt, benevens dat van leeraar, wierdt door hem tot ieders genoegen bekleed. In zyne parochie was hy van groot en klein bemind, en zyn gevoelen was in alle vergaderingen der Theologische Faculteit van veel gewigt. Vele arme geestelyken bragt hy in zyn karspel tot aanzien en eere, met hunne studiën te bestieren. In het laatst van zyn leven de aantekeningen, die hy over de Godgeleerdheit gemaakt hadt, naziende, ondernam hy in het licht te geven eene verhandeling der Godgeleerdheit, in welkers behandeling en schikking hy zeer veel van andere Godgeleerden verschilt; want hy snydt een menigte van verschillen af, die by hem voor ballast gehouden wierden; zulke, die in de H. Schrift en de overleveringen niet gegrond zyn, behandelt hy zeer kort; en die daarentegen tot de wezentlyke gronden der Religie behoren, worden van hem zeer verstandig beweert en verklaart door plaatsen uit de H. Schrift, bepalingen van Concilien, en getuigenissen der vaderen van alle de kerkeeuwen. Het eerste stuk, in 't licht gekomen in 't jaar 1692, gaat over de Goddelyke eigenschappen en de H. Drieëenheit; het twede, dat in het jaar 1695 uitkwam, verhandelt de Wet de zonden, en de menschwording van Christus; en de gehele verhandeling zou van hem besloten zyn met twee andere stukken over de Verbondzegelen, indien de doodt, die hem den 26 December 1699 in den ouderdom van 66 jaren wegrukte, zulks niet belet hadde. *Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles. XVII. siecle, tom. IV.*

FEUCHTWANGEN, by de Latynen *Hygropolis*, eene stadt, den markgrave van Anspach toebehorende, nevens een sticht en voogdy, een myle van Dunckelspiel. Zy was weleer een Ryksstadt, maar is erflyk afgestaan aan de burggraven van Neurenberg, na dat zy eerst aan keizer Karel den IV 50 duizend, en vervolgens aan keizer Rupertus 20 duizend floreinen op de zelve geschoten hadden. Daar bloeide ook van ouds een adelyk geslacht, dat den zelven naam droeg, uit het welke deze twee, *Conraad* en *Siegfried*, van groten naam geweest zyn. De eerste was omtrent het jaar 1290 grootmeester van de Duitsche orde: doch de laatste is omtrent den jare 1308 grootmeester van Pruissen geweest, en hadt gedurig in den mondt, *dat hem de spyze niet smaakte, zo hy niet alvorens een paar Poolsche, Pruissische, of Pomersche boeren hadt laten ophangen.* Eindelyk is hy zelf razende geworden, stortte zich in een vuur, en gaf kort daar op met grote smerten den geest. *Pastor. Franc. rediv. Abels Geogr. Spangenb. Adelsp. P. I. p.* 305. *Cromer. Pol. hist.*

FEUCI, [Johannes de] Reguliere kanunnik van de Augustyner orde in de Nederlanden, en namaals abt van Mont St. Eloy in Artois, leefde in de XVI eeuwe, omtrent het jaar 1579. Hy was Raadsheer, en van veel aanzien by keizer Karel den V; ook heeft hy geschreven een kronyk van de Forêtiers en graven van Vlaanderen, die van ouds Forêtiers, dat is houdvesters, genaamt wierden. *Andr. Bibl.*

FEUGUERÆUS, (Wilhelmus) van Rouaan geboortig. Omtrent het einde der XVI eeuwe in de Godgeleerdheit te Leiden onderwezen zynde, kwam in 't jaar 1579 in zyn vaderlandt te rug, daar hy ook in den jare 1613 gestorven is. Hy heeft uitgegeven eene verhandeling van Bertrand van het ligchaam en bloedt des Heere *Christus*, mitsgaders een antwoordt aan een Zeeuw over de duurzaamheit en kentekenen der ware kerke. *Meursius Athen. Bat. lib. II.*

FEUILLADE. Zie AUBUSSON.

FEUILLANS, een dorp met eene abdy, het hoofdt van de orde der Feuillanten, waar van hier onder. Het legt in opper-Languedok, omtrent zes mylen Zuidwaards van Toulouze. *Baudrand.*

FEUILLANTEN, in 't Fransch, *Feuillans*, eene vergadering van geestelyken van S. Bernardus gestrengen regel, door Joh. de la Barriere gesticht omtrent het einde der XVI eeuwe. Deze, wereldlyke abt zynde van de abdy van Feuillans, waar na deze vergadering genoemt is, nam aldaar het gewaadt der Cistercienzer monniken aan, die barrevoets, en gansch in 't wit gekleed gaan, en arbeidde vervolgens aan eene hervorming. Sixtus de V deze vergadering bevestigt hebbende, is ook door Clemens den VII en Paulus den V aan de zelve toegestaan haren eigen oversten te hebben. Koning Henrik de III heeft voor de zelve een klooster gesticht te Parys, in de voorstadt S. Honoré. Deze vergadering draagt ook den naam van *S. Bernardus der Penitentie.* Joh. de la Barriere te Rome gestorven zynde in het jaar 1600, droeg paus Clemens de VIII, die het recht van vergeving dezer openstaande abdy hadt, de zelve op aan Johannes Baladus, die ze in een algemeen kapittel wederom stelde in de macht der vergadering, waar na zy ook het hoofdt der orde geworden is. *Spond. A. C.* 1586. *n.* 4. *Sammarth. Gall. Christ. Tom. III. p.* 447. *& seq. Miræus Hist. Rel. D'Ossat Ep. ad Joh. de la Barriere.*

FEUILLANTYNEN, de naam der Bernardyner dochters, die de hervorming der Feuillanten volgen. In het jaar 1590 wierdt het eerste klooster voor haar gesticht omtrent Toulouze, dat naderhandt in de voorstadt van S. Cyprianus te Toulouze verplaatst is. Antonetta van Orleans, weduwe van Karel van Gondi, marquis van Belle-Isle, begaf zich in het zelve in 't jaar 1599; doch de paus deedt haar dat klooster verlaten, en het bestier der abdy van Fontevraud aannemen. Eenige jaren daar na stichtte zy eene vergadering van Benedictyner nonnen, onder den naam van St. Maria van Kalvarië en van de H. Scholastica. *Hilarion de Coste Elog. des femm. illust. Tom. I. Sammarth. Gall. Christ. Tom. III. p.* 430.

FEUQUIERES, (Jean le) advokaat des konings te Beauvais in het begin der XVII eeuwe. Hy heeft geschreven eene breedvoerige verhandeling, vol fraaie aanmerkingen, over koninklyke gevallen, die niet gedrukt is, en waar in hy de belangen zyner bediening wat breed uitmeet, ten nadeel der bedienden van zulke heren, die, naar het zeggen van Feuquieres, de koninklyke rechters alles zoeken te onttrekken. Nog is 'er van hem een naauwkeurig onderzoek, gedrukt in het jaar 1626, waar in hy voorheeft te bewyzen, dat naar het landgebruik van Senlis een derde onwettig bezitter van een erfgoedt, voor een aangestelde rente verbonden, zich van de schifting niet kan ontslaan. In de aanmerkingen van den here Denys Simon over het landgebruik van Senlis vindt men ook bygevoegt een naauwkeurig onderzoek, door den zelven Feuquieres in het Latyn geschreven, over de ongerymtheit, die men in het gemelde land-gebruik vindt omtrent de gelyke rechtsgenieting of *concurrentie* 1. van een schuldeischer van een rente, daar geen bezit van genomen is; 2. van zulk een, die een gepriviligeerde of bevoorrechte schuldt heeft, gelyk men het noemt; en 3. van een schuldeischer eener rente, die bekrachtigt is. *Dionys. Simon Bibl. Hist. des Auth. de droit.*

FEURBORN, (Justus) geboren te Hervorden in Westphalen den 13 November 1587. Na dat hy goede gronden der vrye wetenschappen in zyne geboorteplaats gelegt hadt, wierdt hy naar Lemgow gezonden om zich in de rechten te oeffenen. Zyn innerlyke drift sterker zynde voor de Godgeleerdheit, trok hy in 't jaar 1612 naar Giessen, daar hy zich in die wetenschap met alle naarstigheit oeffende onder Menzerus, Helvicus en Finckius, na vooraf zich meester gemaakt te hebben van de beschaafde wetenschappen, zo in zyne vader-stadt, als te Statthagen. De opkomende pestziekte noodzaakte hem Giessen in 't volgende jaar weder te verlaten; doch keerde hy binnen korten tydt weder derwaards, na dat hy in die tusschentydt Mentz, Frankfort en Keulen bezocht hadt, en verkreeg in 't jaar 1614 de waardigheit van meester. Hier op begon hy zelf lessen te houden in de wysgeerte, en trouwde den 28 October 1616 met de dochter van bovengemelden Menzerus, die hem ter zelver tydt Doctor maakte. Kort daar op beriep hem de landgraaf Lodewyk tot hofprediker naar Darmstadt, stelde hem aan tot buitengewoon hoogleeraar der Godgeleerdheit en predikant te Giessen. Na de doodt van Helvicus wierdt hy in het jaar 1618 tot hoogleeraar der Godgeleerdheit in zyn plaats beroepen, welk ampt van hem bekleed is tot het jaar 1624, wanneer hem de landgraaf Lodewyk tot hoogleeraar en prediker te Marpurg aanstelde, dat hy ook tot het jaar 1649 bedient heeft. In het zelve jaar beriep hem de landgraaf Georg naar Giessen tot zynen hofprediker. De hogeschool te Giessen in 't volgende jaar weder in staat gebragt zynde, wierdt hy tot der zelver eerste bestierder, voornaamste hoogleeraar der Godgeleerdheit op de zelve, en superintendent der kerken en scholen in het Marpurgsche gebiedt aangestelt. Verscheide beroepen, die hem voorkwamen, als te Frankfort, Altorf, Jena, Straasburg, Wittenberg en andere sloeg hy af, en is te Giessen gebleven, tot dat de doodt hem wegrukte op den 6 February 1656. Zyne schriften zyn: *Κενωσιγραφία Χριστολογική; Sciagraphia Theologicæ dissertat. IX de Christo; Disputat. Theolog. de quæstionibus;* 1] *an in infantes actualia cadant peccata?* 2] *an Deus posteros & filios puniat ob majorum & parentum flagitia?* 3] *an impetrata peccatorum remissio per subsequentia peccata fieri possit irrita? Dissertat. Theolog. biga:* α] *de electione & vocatione ad vitam æternam;* β] *de æterna Christi Deitate Fasciculi sex dissertat.; Examen confessionis Johan. Combachii, Prof. Marp. de*

per-

persona & officio Christi; Sacrarum disquisitionum syntagmata 2, in quibus beata Εὐαναβία *Christiana Chrematistica, sacra J. C. Cœna &c. explicantur; Fundamentalis deductio contra* ἀμφιβαῖα *Casellana; Anti-Eujedinus posthumus; anti-Ostorodus; de natura & gratia contra Amyraldum.* enz. *Witte Memor. Theol. dec. IX. Spizel. Templ. honor. Freherus.*

FEURET, [Karel] heer van S. Memi en Godan, Raadt en koninklyke secretaris by het parlement van Burgundië en de vergadering der drie standen van die provincie, gesproten uit een aanzienlyk huis te Dyon. Door zyne grote kundigheit in beide de rechten, de geschiedenissen en andere wetenschappen geraakte hy in aanzien by de voornaamste heren, door aanpersling van prins Lodewyk den II van Condé: ja zelfs op zyn bevel gaf hy een boek uit, onder den naam: *Traité de l' abus & du vray sujet des appellations qualifiées de ce nom d'abus*, in twee stukken in folio te Lyons gedrukt. Hy is 78 jaren oud geworden zynde overleden den 12 Augusty in het jaar 1661.

FEURS, by de ouden *Forum Segusianorum*, eene Fransche stadt, en wel de hoofdstadt van het landschap Opper-Forez, aan de Loire, by den inval van Lignons, tusschen Lyon, Roanne en S. Estienne. *Honor. d'Ursé* spreekt daar zeer breed van in zyn Roman van *Astréa.*

FEUS BELGHAMUS, of BELCHARUS, van Florence, heeft het leven van S. Jan van Colomban, stichter der Jesuaten, in het jaar 1470 beschreven, en is omtrent veertien jaren daar na gestorven. *Vossius de hist. Lat. p.* 603.

FEUSTKING, [Joh. Henrik] geboren in Holstein den 7 Maart des jaars 1672, was een zoon van den predikant Henrik Feustking en Dorothea Molsdorf, en niet boven de tien jaren oud als zyn vader stierf. Na dat hy de Latynsche en Griekſche talen te Itzehoë en Krempen geleert hadt, ging hy verder naar Rostok om zich in de wysgeerte en Godgeleerdheit te oeffenen. Van daar reisde hy naar Wittenberg ter voltooijing van het geen tot een goed prediker en godgeleerde vereischt wordt. In het jaar 1692 wierdt hy leeraar der wysgeerte gemaakt, en gaf al uitstekende blyken van zyn verstandt, zo wel door openbare twistredenen, als byzondere lessen. Hy gaf ook uit, en verdedigde opentlyk eenige stellingen van de Godgeleerdheit. Zyne bekwaamheit deedt hem in 't jaar 1697 verheffen tot het ampt van leeraar en superintendent van Jessen. In het volgende jaar wierdt hy leeraar der Godgeleerdheit. In het jaar 1703 wierdt hy superintendent van Kemberg, doch bekleedde dat ampt niet lang; want in het jaar 1706 wierdt hy door den prins van Zerbst-Anhalt beroepen tot prediker in de S. Bartholomeus kerk te Zerbst, mitsgaders van het hof, tot biechtvader, kerkelyke Raadt, en superintendent van het sticht Zerbst-Anhalt. Hy was by gemelden vorst in zulk een aanzien, dat die hem nooit ontslaan wilde, tot wat ampten en bedieningen hy ook geroepen wierdt. Doch moest eindelyk evenwel inwilligen het aanhouden van de hogeschole van Wittenberg, daar hy in het jaar 1709 tot hoogleeraar der Godgeleerdheit, en assessor des kerkelyken Raads beroepen is. Vervolgens begeerde de keurvorstin van Saxen, dat hy eens in de week voor haar prediken zou te Lichtenburg. De hertog van Saxen-Gotha vereerde hem ook met het ampt van kerkelyken Raadt; en eindelyk verklaarde hem de keurvorstin van Saxen tot haren biechtvader in het jaar 1712. Doch hy wierdt in 't volgende jaar 1713 den 23 Maart door de doodt weggerukt in den ouderdom van 41 jaren. Hy heeft verscheide werken in het Latyn en Hoogduitsch geschreven, en een nieuwe druk bezorgt van de *Thesaurus Euangelico-Apostolicus van Hunnius*, met eene bygevoegde verklaring van den eersten brief aan Timotheus, de eerste en twede brieven van *Johannes*, en den brief van *Judas.* Men heeft ook van hem: *Historia Clerogamiæ Evangelicæ, sive de primo sacerdote, marito Euangelico Meletema; Hodogeticum concordantiale, sive de recondito Concordantiarum Lankisianarum usu schediasma; Historia colloquii Jeverensis inter Lutheranos & Reformatos, anno 1573 instituti; Sylloge Præpositorum Kembergensium; Præfatio Elenchtica in Nicolai Hunnii Mataologiam Fanaticam, sub nomine collegii Tripolitani evulgatam; Hyperaspistes Lutheri; Introductio in Threnologiam Propheticam Georgii Schimmeri; Gynecæum Heretico-fanaticum; Palinodia sacra, sive de Retractationibus Theologorum Schediasma; Orthodoxia Menzeriana; Præfatio ad novam Urbani Rhegii de formulis cautè loquendi editionem.* Behalven dit alles is 'er nog een menigte van Godgeleerde verhandelingen en predikatien, te veel om hier te melden. *Acta Lipſ.* 1713. *p.* 284.

FEVARDENTIUS, (Franciscus) in 't Fransch *François Feuardent*, een vermaarde Franciskaner monnik, geboren te Coutance in Neder-Normandië in het jaar 1541. Hy nam het gewaadt der bedelmonniken aan in het klooster van Baieux, en wierdt Doctor verklaart in de faculteit van Parys den 5 May 1576. Vervolgens maakte hy zich bekend als een groot prediker, die zich uitnemende in de weer stelde over de geloofsverschillen, en maakte zich niet alleen zeer gehaat by die van de verschillende religie, maar zelfs by zyne eige geloofsgenoten, wanneer maar iemandt zyne gedachten in het minst begon tegen te spreken; waar van Suarez ten bewyze strekt; wanneer de zelve het bedrog ontdekte, dat Fevardentius tot staving der onbevlekte ontfangenis van de maagdt Maria een verdichte en onechte plaats uit Cyrillus willens en wetens hadt bygebragt. Hy was van de party der Ligue, en ontzag zich niet opentlyk te prediken tegen de koningen Hendrik den III en Hendrik den IV; zo dat, indien ooit iemandt de bekende spreuke bewaarheit heeft, *Conveniunt rebus nomina sæpe suis*, dat is: *Hy heeft den naam en de daadt*, zulks door dezen man geschied is, wiens naam, *Vuurbrand of brandend Vuur* betekenende, ongemeen wel met zyn doen en laten overeenstemde. Hy is gestorven te Parys den eersten January des jaars 1610. Men heeft van hem eene uitgave van *Irenæus* met aantekeningen, waar van du Pin in zyne *Biblioth. des Auteurs Ecclesiast. tom. I, pag.* 73 en 74 van de Amsteldamsche druk dit oordeel geeft: „ Eindelyk sloeg Feuardent, een Barrevoeter, Doctor „ der Godgeleerdheit te Parys, een zeer geleerd en verstandig „ man in zynen tydt, de handt aan dit werk, en deedt in de jaren „ 1575 en 1576 te Parys by Nivelle drukken de vyf boeken van „ den H. Irenæus, nagezien en op verscheide plaatsen verbetert volgens een oud handschrift, bovendien vermeerderd met vyf gehele „ kapittelen, die aan het einde van het vyfde boek volgens gemelde „ zyn handschrift gevonden wierden. Op het einde van ieder hoofdstuk laat hy de aantekeningen volgen, die hy meent tot verstandt van dezen schryver nodig te zyn. Ten meerendele zyn „ ze nuttig en verstandig; sommige evenwel gaan de palen zeer „ veel te buiten, binnen welke een uitlegger, wiens doel niet zyn „ moet verstandig te schynen, of verschilstoffen te behandelen, „ maar blotelyk zyn schryver op te helderen. De twede uitgave van Fevardentius is geschied te Keulen in het jaar 1596, nog „ eens in het jaar 1630, en eindelyk te Parys in 't jaar 1639, „ die beter is dan de eerste, want men vindt daar in alle Griekſche „ plaatsen van Irenæus, die by Epiphanius en andere oude schryveren voorkomen ". Behalven dit heeft men van hem verscheide werken tegen de rechtzinnige belyderen, en daar onder 't aanmerkelykste zyne *Theomachia Calvinistica*; nog uitleggingen over eenige boeken der H. Schrift, *Ruth, Esther*, eenige kapittelen van *Job, Jonas*, over *Paulus* brief aan de *Hebreën*, over de brieven van *Jacobus, Petrus* en *Judas.* Ook is 'er van zyn maakſel: *Histoire de la Fondation de l'Eglise & Abbaye du Mont Saint Michel*, en meer andere. *Rivetus in Critico sacro l. II. c. 6. du Chesne Biblioth. des histor. de France. Labbeus diss. de script. Eccles. t. I. pag.* 360. *Maimbourg hist. de la Ligue p.* 295. *du Pin bibl. des Auteurs Eccles. t. I. p.* 73 & 74. *Bayle Dict. Critiq.*

FEVERSHAM. Zie FAVERSHAM.

FEVINUS, [Petrus] proost der kerke van Arras, en broodbezorger van koning Karel den VII, heeft geleeft in de XV eeuwe, en is gestorven den 28 Juny des jaars 1433. Men meent, dat hy onder andere werken ook geschreven heeft de geschiedenis der verschillen tusschen de huizen van Orleans en Burgundië. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

FEVRE. Zie FABER.

FEVRE, [Andreas le] toegenaamt *Smidelin.* Zie ANDREAS. [Jakob]

FEVRE, [Anna le] dochter van den vermaarden Tanaquillus Faber, of le Fevre, en van Maria Olivier, wierdt geboren te Saumur in den jare 1651. Zy was tien of elf jaren oud, wanneer haar vader, die de goede letteren leeraarde in de zelve stadt, voornam haar te laten studeren; en zie hier wat daar toe gelegenheit gaf. Hy hadt een zoon, dien hy met grote zorge onderwees, en dien hy gemeenlyk in de zelfde kamer letterkundige lessen gaf, daar de jonge juffer le Fevre tapytwerk maakte. Wat bekwaamheit de leerling ook hadde, hy haperde zomtyds, wanneer zyn vader hem ondervroeg; en zyne zuster, die alleenlyk met hare naaldt en zyde bezig scheen te zyn, gaf hem dikwils wel te pas de antwoorden op de aldermoeielykste vragen. Daar was niets meer nodig om M. le Fevre de waarachtige gaven van zyne dochter te doen ontdekken, en om hem te verplichten om de zelve aan te kweken. Wat smaak zy in 't vervolg ook hadde voor de letteren, zy heeft bekent, dat zy toen eene heimelyke spyt hadde, zich zelf aldus ontdekt te hebben; en het aanmerkenswaardigste, dat zulk eene bekentenisse, waar in zekere list van opgeblazenheit hare rekening gevonden zoude hebben, hadde, was, dat zy ook toestondt, dat een gedeelte van haren spyt ontstondt uit de vermindering der tydverdryven van haren ouderdom en van hare kunne, welke de bezigheden van een jonkvrouwe haar van te voren toelieten onder een tederhertige moeder, en welke de naarstigheit van de studie haar terstondt verboodt onder een wakker vader.

De heer le Févre haar onderwezen hebbende in de gronden van de Latynsche taal, oeffende haar ook in het Grieksch, waar in zy grote voortgangen maakte; en hy volmaakte haar zodanig in de kennisse van beide die talen, dat zy zich ten einde van acht jaren in staat zag om zonder de hulp van eenig meester te studeren. Toen de vryheit hebbende door zich zelf te denken, en veel eer de verlichting van de reden te volgen, dan de indrukselen van het ontzag; wat achting zy ook hadde voor zulk een eerwaardig vader, zy nam zomtyds de vryheit van niet met hem overeen te stemmen. De vertaling van *Quintus Curtius*, door den vermaarden *Vaugelas*, is daar van een duidelyk voorbeeldt. De heer le Févre hieldt met verwondering, gelyk het meeste gedeelte der wereldt van dien tydt, dat werk voor het meesterstuk van de Fransche taal. Zyne dochter was daar over zo voldaan niet, en bevondt, dat de vertaler zomtyds een zwier van uitdrukkingen gebruikte, die weinig overeen kwam met den aardt van de Fransche taal.

De heer le Févre in den jare 1673 gestorven zynde, wanneer hy vaardig stondt om naar Heidelberg te vertrekken, alwaar hy door den keurvorst van de Palts onder zeer voordeelige voorwaarden beroepen was, en werwaarts zyne dochter hem zou verzellen, kwam zy te Parys, en zette zich aldaar neêr. Zy gaf aldaar voor haar eerste werk uit eenen druk van de poëzy van *Callimachus*, met de Griekſche uitleggingen, eene Latynsche vertaling, en hare oordeelkundige aantekeningen. Zy droeg dit werk op aan den here Huet, die toen onderleermeester was van den Dauphin, en die aan haar negen puntdichten van dien dichter medegedeelt hadde, die nog niet gedrukt waren, waar mede zy hare nieuwe uitgave versierde. Zy ontveinst niet in hare voorreden, dat zekere geleerden moeite hadden om de beweegreden te gissen, welke haren vader bewogen hadde om haar op te trekken

ken in de ſtudie der letteren, in plaats van haar op te houden met de gewoonlyke bezigheden van hare kunne. Zy antwoordt hen met weinig woorden: *dat haar vader daar in geen ander oogmerk gehad hadde, dan te weeg te brengen, dat 'er eene dochter in de wereldt ware, die hen zelf eens hunne achteloosheit en hunne traagheit in het voortzetten van de letterkunde konde verwyten.* Deze druk van *Callimachus* kwam eerſt uit in den jare 1675 by Cramoiſy, in een ſtuk in 4. Zie hier hoe 'er de abt Galois van ſpreekt in het *Journaal des Sçavans* van de maandt Maart des zelven jaars: „ Van „ vier honderd verſchillende werken, welke de Republyk der letteren verſchuldigt is aan de geleerde vrouwen, en welke een „ liefhebber het vermaak gehad heeft zorgvuldiglyk te verzamelen, is 'er geen ſtouter dan dit. Men behoeft niet buiten het „ koninkryk, noch zelfs buiten Parys te gaan, om te weten, „ dat 'er vrouwen zyn, die met de uiterſte ſcherpzinnigheit ſchryven. Het is gene zeldzame zaak meer, dat men 'er ziet, die „ het Latyn verſtaan, en welke ſchryven met eene zuiverheit, „ het oude Rome waardig. Maar Mejuffrouw le Févre heeft „ weinig medegeſellinnen van hare vlyt in de Griekſche taal. Wy „ zyn *Callimachus* aan haar verplicht in alle de ſchoonheit, die hy „ hebben kan, enz". De opdragt van Mejuffer le Févre, hare voorreden, en hare aantekeningen over dezen Griekſchen dichter zyn in den jare 1697 te Utrecht herdrukt in den *Callimachus* van *Grævius* in twee ſtukken in 8.

Dit proefſtuk, dat veel eere gegeven zou hebben aan een doorgeleerd man, gaf een groot denkbeeldt van Mejuffer le Févre. De hertog van Montauſier, die toen het eerſte opzicht hadde over de opvoeding van den Dauphin, wilde volſtrekt, dat zy zich in gezelſchap zou begeven met verſcheide geleerden, die hy belaſt hadde met de zorge om dezen jongen prins het lezen van de oude Latynſche ſchryvers gemakkelyk te maken, eene verklaring of uitbreiding van de moeielykſte plaatſen daar by voegende, met korte aantekeningen, die zeker waren, en vry van alle overtollige geleerdheit. Wat tegenſtandt Mejuffer le Févre ook deedt tegen diergelyk eene verplichting, welke hare natuurlyke zedigheit haar zeer verre boven hare krachten deedt ſchynen; zy moeſt eindelyk voor haar gedeelte nemen de opheldering van vier Latynſche ſchryvers door nieuwe uitleggingen; en zy verkoos deze vier hiſtorieſchryvers, *Florus*, *Dictys Cretenſis*, *Aurelius Victor*, en *Eutropius*.

Bayle merkt aan in zyne *Nouvelles de la Republique des Lettres* [*October* 1684]: „ Dat de meeſten de genen, die belaſt waren „ geweeſt met het uitgeven van deze uitleggingen, hun gezet „ werk eerſt te voorſchyn gebragt hebben, wanneer het geen „ tydt meer was om het zelve te gebruiken tot het gene, „ waar toe men het geſchikt hadde: maar dat Mejuffer le Févre „ alle de anderen in naarſtigheit te boven ging, en de voortocht „ won van vele mannen, die het zelfde doelwit hadden; haar „ *Florus* al in den jare 1674 gedrukt zynde geweeſt". De *Dictys* was het in den jare 1680; de *Aurelius Victor* in den jare 1681, en de *Eutropius* in den jare 1683. *Zie daar*, voegt 'er Bayle by, *onze kunne alzo grotelyks overwonnen door deze doorluchtige geleerde vrouwe; dewyl zy in den tydt, dat verſcheide mannen nog geen eenen ſchryver te voorſchyn gebragt hebben, 'er vier heeft uitgegeven; het welk haar niet belet heeft in de uitgave van andere boeken.* Hare opdragt, hare voorreden, en hare aantekeningen over *Dictys* zyn in den jare 1702 herdrukt in de uitgave van Amſteldam in 4 en in 8 door *Smids*. *Pitiſcus* heeft in zyne uitgave van *Aurelius Victor*, welke te Utrecht geſchiedde in den jare 1696 in 8. ingelaſcht alles wat Mejuffer le Févre van het hare gegeven hadde over dezen hiſtorieſchryver. Haar *Florus* en haar *Eutropius* zyn in Engelandt herdrukt in 8; het eerſte in den jare 1692; het twede in den jare 1705. Men kan zeggen, dat zy, over deze vier ſchryvers arbeidende, naauwkeuriglyk de oogmerken van den hertog van Montauſier gevolgt heeft, ten opzichte van de kortbondigheit en naauwkeurigheit, welke doorſteken, het zy in de uitbreidingen, het zy in de aantekeningen, welke zy gevoegt heeft by den text van deze hiſtorieſchryvers.

Mejuffer le Févre verſtaan hebbende, dat de koningin van Zweden Chriſtina, die haar niet kende dan door het gerucht van haren naam, eene hoogachting voor haar en voor hare werken opgevat hadde, nam de vryheit haren *Callimachus* en haren *Florus* aan haar te zenden, verſelt van een ſchonen Latynſchen brief. Deze princeſſe bedankte haar daar voor door een anderen, in het Franſch geſchreven, gedagtekent van den 21 May des jaars 1678, waar in zy te kennen gaf, hoe vele *aangename uuren* dit geſchenk *haar hadde doen doorbrengen. Door wat bekoorlyk geheim*, zeide zy onder verſcheide andere verplichtende zaken, *hebt gy de Muzen met de Bevalligheden weten overeen te brengen? Zo gy de fortuin in dit verbondt konde trekken, dat zou eene zamenvoeging zyn, die byna zonder voorbeeldt was, en waar by men niets meerder zou kunnen wenſchen, of het moeſt de kennis zyn van de waarheit, die niet lang verborgen kan zyn aan eene dochter, die zich met de H. Schryvers in hunne natuurlyke talen kan onderhouden.* Eenige jaren daar na nodigde de koningin van Zweden, vol van verwondering over eene verdienſte, waar van men weinig voorbeeldt vondt, dan in deze princeſſe zelfs, door een tweden brief Mejuffer le Févre, om te Rome by haar te komen, alwaar zy haar een ſtaat beloofde van de aanzienlykſten. Maar deze geleerde dochter, weinig gevoelig voor de luiſterrykſte voorſpoeden, verzocht van deze reize verſchoont te zyn, met zo veel krachts als zedigheit de billyke redenen voorſtellende, welke haar beletten zulke voordelige aanbiedingen aan te nemen.

Zo vele nuttige en zo ſpoedig voltrokken werken, onderſteunt door het gezag van den hertog van Montauſier, een openbaar beſchermer der geleerden, verkregen voor Mejuffer le Févre verſcheide gunſten van den koning; welke in den jare 1685 gevolgt wierden van een geregeld jaargeldt. Zy hadde al van den jare 1681 af aan dezen hertog openbare blyken van erkenteniſſe gegeven, de poëzyen van *Anacreon* en van *Sappho* aan hem opdragende, verſelt met eene Franſche vertaling, en met naauwkeurige aanmerkingen over den text van deze twee ſchryvers, gedrukt te Parys by Thierry in 12. Zy heeft in het Franſch zo wel doen ſmaken de eeuvoudige zwier en de zonderlinge bevalligheden van deze kleine lierzangen, welke niet anders zyn dan levendige en natuurlyke uitdrukkingen van een hert, dat aan het vermaak van de liefde en van de tafel overgegeven is, dat hare vertaling, hoewel in proſe, naar het oordeel der kenners, den prys behaalt boven alle de vertalingen in vaarzen, die men daar van uitgegeven heeft. De la Motte merkt de zelve aan als een werk, dat ganſchelyk door de liefde gemaakt is, en maakt daar over eene der vleiendſte verzieringen voor de *vertaalſter*, (zo het geoorlooft is deze uitdrukking te gebruiken) hy heeft 'er het onderwerp van een klein lierzang van gemaakt, dat aan haar gericht is, waar van dit de eerſte vaarzen zyn:

Savante Dacier, cet Ouvrage,
Ou le galant Anacreon
Parle ſi bien notre Langage,
Paroît en vain ſous votre nom.

L'Amour lui ſeul a ſû le faire;
Et ce Dieu m'en a fait ſerment.
Voici comme il conte l'affaire;
Vous l'en deſavourez, s'il ment. &c.

Dit oordeel van de la Motte komt volkomen overeen met dat van het IV *Journal des Sçavans* van den jare 1682, *p.* 59: „ Ge- „ lyk Griekenlandt nooit iets bevalligers gehad heeft, noch be- „ ſchaafder, dan de poëzyen van *Sappho* en van *Anacreon*; zo „ kan men zeggen, dat Vrankryk weinig iets naauwkeurigers gezien heeft dan deze vertaling, zo door de naauwgezetheit, „ met welke Mejuffer le Févre in deze Copy de byna onnavolgelyke aardigheit van het oorſpronkelyke heeft nagevolgt, als „ door het geheim, dat zy de eerſte heeft weten te ontdekken „ om in een getrouw proſe alle de bevalligheden te brengen, die „ men vindt in de Griekſche vaarzen". Men heeft te Amſteldam deze vertaling van Anacreon in 12 herdrukt, aan het einde de Latynſche aantekeningen van wylen M. le Févre daar by voegende, en de Franſche vertaling in vaarzen van de la Foſſe.

Mejuffer le Févre nam vervolgens het voornemen om te arbeiden over een goed gedeelte der tooneelſtukken, die ons van de Grieken en van de Latynen overig zyn. Zy gaf tot een proef drie Blyſpelen uit: *Amphitryon*, *Epidicus*, en de *Rudens*, of de Gelukkige ſchipbreuk, in het Franſch vertaalt met aanmerkingen, en een onderzoek van ieder ſtuk, volgens de regelen van het toneel. Zy droeg dit werk op aan den heere Colbert, die haar vereerde met zyne beſcherming; en het zelve wierdt in den jare 1683 by Thierry in drie ſtukken in 12 gedrukt. Deze drie blyſpelen zyn te Amſteldam herdrukt in den jare 1719 gezamelyk met de zeventien andere ſtukken van *Plautus*, overgezet door de Limiers. Mejuffer le Févre heeft niets vergeten om in hare vertaling het karakter van den Latynſchen dichter te behouden, dat voornamelyk beſtaat in de levendigheit van de zamenſpraak, en in zekere aardigheden, die zy gelukkiglyk door gelyke aardigheden in het Franſch heeft weten uit te drukken.

Zo *Plautus* haar ten dien opzichte moeielykheden gaf, zy vondt 'er, die haar niet minder belemmerden in de vertaling van *Ariſtophanes*, van wien zy twee blyſpelen uitgaf, de *Plutus*, en *de Wolken*, die men nooit in 't Franſch vertaalt hadde, en die te voorſchyn kwamen met hare aanmerkingen en hare onderzoeken in den jare 1684 by Thierry in een ſtuk in 12. Men kan dit werk aanmerken als het ſtoutſte en het neteligſte, dat zy tot dien tydt toe ondernomen hadde, zonder zelfs haren *Callimachus* daar van uit te zonderen: niets moeielyker zynde dan blyſpelen van het karakter van die van *Ariſtophanes* met netheit in het Franſch te vertalen, en in diergelyk eene vertaling bevalligheits en zouts genoeg te verſpreiden om ten einde van 2000 jaren dezen dichter in Vrankryk ſmakelyk te maken. Zy wierdt in het zelfde jaar aangenomen in de akademie der *Ricovrati* van Padua. Zy was in het voorgaande jaar getrouwt met den here Andreas Dacier, die in den ommegang van den here le Févre, waar van hy een leerling geweeſt was te Saumur, die ſmaak en begaafdheit verkregen hadde in de letteren, waar aan het gemeen zo vele geleerde uitwerkſelen verſchuldigt is. Men kan de merkwaardigſte byzonderheden van zyn leven zien boven in de letter D. alwaar by die gelegenheit ook in het voorbygaan van Mevrouwe Dacier is geſproken. Zy vertrokken in den jare 1684 naar Languedok. De voorname beweegreden van deze reize was de begeerte, welke Mevrouw Dacier hadt om het geſlacht van haren gemaal nader te kennen. Maar zy voltrok aldaar eene zaak van meerder belang, waar toe zy te Parys het eerſte voornemen genomen hadde. Zy hadden beſloten weder te keren tot de Roomſche kerke. Zy volvoerden zulks eindelyk beide te Caſtres in het midden van den jare 1685, verſcheide maanden voor de herroeping van het Edict van Nantes.

Mevrouw Dacier hervatte, na hare wederkomſt uit Languedok, hare letterkundige oeffeningen, die door hare reize afgebroken waren geweeſt. Het was natuurlyk, dat zy met zo veel geluk de ſchoonſte blyſpelen van *Ariſtophanes* en van *Plautus* vertaalt hebbende, de zelve onderſtandt deedt aan die van *Teren-*

Terentius. Eene aanmerking bestreedt in haren geest het denkbeeldt van diergelyk eene onderneming. Een man van geleerdheit en Godsdienstigheit hadt door de vertaling van drie van deze blyspelen, die hy uitgegeven hadde, de toejuiching weggedragen. Het scheen bezwaarlyk in het vooroordeel, dat het gemeen omtrent deze vertaling hadde, het zelve te overreden, dat het niet onmogelyk was daar in beter te slagen. Mevrouw Dacier, die beter dan iemandt kon oordelen tot wat volkomenheit zekere werken gebragt konden worden, en die in zulke, welke het meeste geacht waren, gebreken wist aan te merken, die alle anderen ontsnapten, besloot ondertusschen voor haar in het byzonder ten minste een proef te nemen van het gene zy zou kunnen doen, ten opzichte van een schryver, die onze zorgen zo wel waardig was. Met dit oogmerk stondt zy daaglyks ten vier uuren op, en arbeidde den ganschen morgen met zo veel vlyts, dat zy in vier maanden de vertaling der vier eerste blyspelen van Terentius voleindde. Maar dit werk met een versch oog overzien hebbende, was zy daar over zo weinig voldaan, en vondt het zo weinig overeenkomstig met den geest des schryvers, dat zy het van spyt gehelyk in het vuur wierp. Dewyl zy nochtans haar voornemen niet kon staken, hieldt zy zich gedurende drie volle maanden met het lezen van het oorspronkelyke bezig, en om zich, om zo te spreken, naar hem te schikken en te veranderen: waar na zy, zich met eene nieuwe drift wederom aan het werk begeven hebbende, eene twede vertaling maakte, zo verschillende van de eerste, dat hare vrienden, die het meeste vooringenomen waren ten voordeele van de oude vertaling, toestonden, dat de zelve voortaan by de hare in gene vergelyking zou kunnen komen. Hun gevoelen wierdt gerechtvaardigt door de goedkeuring, welke dit werk verkreeg, dat te Parys in den jare 1688 by Thierry in 3 stukken in 12 gedrukt wierdt, en herdrukt te Rotterdam in den jare 1717. Het is te verwonderen, dat zulk een groot getal van geleerde oordeelkundigen, die over *Terentius* gearbeid hebben, aan Mevrouwe Dacier overig gelaten hebben zo vele ontdekkingen daar in te doen. De voornaamsten bestaan in verscheide veranderingen, die zy in den text gemaakt heeft, tot verdeling der bedryven, die men dikwils kwalyk verdeelt hadde; en deze veranderingen zyn bevestigt geworden door twee heren van de bibliotheek des konings, welke men eerst na het drukken van dit werk aan haar medegedeelt heeft.

Gedurende den loop van dezen druk besloot de heer Menage, die eertyds een groten twist gehad hadde met den abt van Aubignak over de *Heautontimorumenos* van Terentius, verstaan hebbende, dat Mevrouw Dacier, alle de schriften, dezen twist rakende, onderzocht hebbende, niet van zyn gevoelen was, zyne redevoering over Terentius voor de derde maal te laten herdrukken, met verbeteringen en byvoegselen, en de zelve aan Mevrouwe Dacier op te dragen, in hope van haar aan zyne zyde te trekken. „ Ik geloof (zegt hy in het bericht) alle myne gevoelens „ wel bevestigt te hebben. Ik beken nochtans, dat 'er ee-„ ne bewysreden tegen my is, waar op ik niet kan antwoor-„ den; dat is het gezag van Mevrouwe Dacier. Ik ben belast „ met dit gezag; en indien deze doorluchtige persone, dezen „ laatsten druk van myn werk gezien hebbende, volhard tegen „ my te zyn, zo zal ik zelf tegen my zelve zyn". Het blykt niet, dat de redenen of de beleefdheden van Menage Mevrouwe Dacier van haar gevoelen hebben doen afgaan. Dit belette niet, dat Menage eenigen tydt daar na, dat is te zeggen in den jare 1690, een twede boek aan haar opdroeg, onder den tytel van *Historia Mulierum Philosopharum*, *Historie der Philosophische vrouwen*, het welk eerst te Lyon gedrukt wierdt in een stuk in 12, en dat naderhandt voor de twede maal geschiedde in den schonen druk van den *Diogenes Laërtius*, te Amsteldam in den jare 1692 in 4 uitgegeven. Hy geeft aan Mevrouwe Dacier den tytel van *de geleerdste vrouwe, die 'er is, en die 'er ooit was:* [*feminarum, quot sunt, quot fuêre, doctissima*] en merkt aan, dat niemandt behoort verwonderd te zyn, dat hy een werk van dien aardt aan haar opdraagt, dewyl *Diogenes Laërtius* hem het voorbeeldt daar van gegeven hadde, zyne historie der philosophen aan eene vrouwe opdragende. Deze twee boeken van Menage zyn de eenige niet, welke men aan Mevrouwe Dacier heeft opgedragen. De vremdelingen hebben deze eer willen delen met de Franschen. De marquis van Orsi droeg in den jare 1703 aan haar op zyne aanmerkingen over *de wyze van wel te denken*, van den Vader Bouhors in het Italiaansch geschreven, en te Bologne in 8 gedrukt, onder dezen tytel: *Considerationi sopra un famoso libro franzese, intitolato &c.* een werk, waar in hy eenigermaten Mevrouwe Dacier tot scheidsman stelt van het verschil.

Hoe volmaakt de eenigheit ook was tusschen myn Heer en Mevrouwe Dacier, de zelve was nog niet gebleken in hunne schriften; ieder van hen arbeidde in het byzonder. Maar zy vereenigden hunnen arbeidt ten voordeele van een werk, dat de eerste president van Harlay hen voorsloeg, met wien zy in een groot verbandt van vriendschap waren. Dat was eene Fransche vertaling van de *zedekundige aanmerkingen van den keizer Marcus Antoninus.* Zy bevlytigden zich dan daar toe in het gemeen onder zyn opzicht, om te minder afleiding te hebben geweken zynde naar zyn aangenaam lusthuis van Mesnil-Montant; alwaar hy van tydt tot tydt kennis kwam nemen van den voortgang en den uitslag van het werk. Deze vertaling, met aanmerkingen verselt, raakte in staat om het licht te zien in den jare 1691 by Barbin in twee stukken in 12. Men ziet voor het zelve een leven van *Marcus Antoninus*. verzamelt uit verscheide schryvers van de oudheit, en het is opgedragen aan den here van Harlay. Men gaf te Amsteldam een tweden druk van dit boek uit in den jare 1710. Zy ondernamen te zamen nog een twede werk, byna alzo netelig, maar van veel langer adem. Dat was in het Fransch te vertalen alle *de Levens der doorluchtige Mannen van Plutarchus*, en de zelve door verklaringen op te helderen. Van de zes eersten, die by Barbin in den jare 1694 in 4. uitkwamen, heeft 'er Mevrouw Dacier twee vertaalt. Het is bezwaarlyk, die, welke haar in waarheit toekomen, te onderscheiden; en de Heer Dacier, die tot nog toe daar van een geheim gemaakt heeft, heeft het vermaak gehad de zelve alle zes aan zyne gemalinne te zien toeschryven door verscheide personen, welker gissingen, zonder het raadsel met zekerheit uit te leggen, tonen iets, dat te wonderlyker, en tot meerder eere is voor beiden; eene overeenkomst van gedachten en van gevoelens, welke zo volkomen is, dat zy zich zelfs tot den styl toe uitgestrekt heeft.

Nieuwe ontwerpen, die zy van beide zyden maakten, deden dit grote werk staken. Mevrouw Dacier, die van hare tedere jonkheit af, en onder het bestier van een vader, die zeer verlieft was op het schone van de oudheit, zich gemeenzaam gemaakt hadde met de poëzy van Homerus, en voor dien dichter de grootste achting opgevat, ondernam de schoonheit daar van byzonderlyker aan hare landgenoten te doen kennen, de zelve in het Fransch vertalende. Van alle de vertalingen, die men daar van in die taal hadde uitgegeven, wierdt 'er naauwlyks eene eenige gevonden, die men zonder tegenzin kon lezen. Zy bearbeidde de hare met zo veel vlyts gedurende vyftien of zestien jaren, dat zy eindelyk in den jare 1711 de vertaling van de *Ilias* uitgaf, verselt met zeer nuttige aanmerkingen, tot volkomen verstandt van den Griekschen dichter. Indien de byzondere eigenschap van de Fransche taal haar niet altoos toegelaten heeft om naauwkeuriglyk alle de schoonheden van haar oorspronkelyke te behouden; zy heeft daar aan op vele plaatsen nieuwe schoonheden weten te geven; en alles wel tegen malkander vergeleken zynde kan men zeggen, dat Homerus niets daar by verloren heeft. Dit werk is in 3 stukken in 12. gedrukt by Rigaud.

Hoewel de Fransche *Ilias* de toejuichingen ontfangen hadde van de geleerden, welke smaak hadden in de meesterstukken der ouden; zy ontfing niet te gelyk ook de goedkeuring der geleerden van eene andere orde, altoos waakzaam tegen de vooroordelen van het gezag, en gewent niet te oordeelen van de werken van den geest dan naar zekere regelen, welke zy trekken uit eene beschroomde naauwkeurigheit, waar van de poëtische verrukking zich met recht meent te mogen ontslaan. Deze meetkundige naauwgezetheit verwekte verscheide berispingen tegen de *Ilias* van Homerus, waar van de voornaamste waren die van de la Motte, in den jare 1714 gedrukt aan het hoofdt van zyne nieuwe *Ilias* in vaarzen, en de oordeelkundige verhandeling van den abt Terrasson, in den jare 1715 in twee stukken in 12 uitgegeven. Aan de andere zyde zwegen de begunstigers van Homerus niet stil. Men zag slag op slag verscheide verantwoordingen voor dezen dichter uitkomen; de eene van *Boivin* den jongen in den jare 1715, de andere van den Vader *Hardouin* in het zelfde jaar; eene derde onbekende, onder den tytel van *Homere vengé*; zonder eenige andere schriften te rekenen, als den *Homere en arbitrage*, en het *Examen pacifique* van Fourmont, in welke men de beide partyen poogde te vereenigen. Mevrouw Dacier antwoordde aan de la Motte door een stuk, waar van de tytel was, *Des causes de la corruption du goût*, waar in zy alles byeen verzamelt hadde, het welk kon toebrengen tot de rechtvaardiging van Homerus, scherpelyk aangetast door den Franschen dichter. Na een diergelyk antwoordt, by Rigaud in den jare 1715 in 12. gedrukt, dacht zy geen byzonder antwoordt verschuldigt te zyn op het boek van Terrasson.

De *Odyssea* van Homerus, die kort op de *Ilias* hadde moeten volgen, wierdt eerst uitgegeven in den jare 1716. De grote droefheit, welke Mevrouw Dacier gevoelde over het verlies van eene eenige beminnelyke dochter, en die al haar troost was, hadde het meeste deel aan deze langdurige vertraging, gelyk zy zelf zegt in het einde van de voorreden van hare *Ilias*, verklarende, dat zy, *getroffen door den ongelukkigen slag, die haar drukt, niets van zich zelf kan beloven, en dat zy gene macht meer heeft dan om zich te beklagen.* De vertaling van de *Odyssea*, met aanmerkingen verselt, wierdt by Rigaud in 3 stukken in 12 gedrukt, gelyk de *Ilias*.

In het begin van de geleerde voorreden, welke men leest aan het hoofdt van deze vertaling, geeft Mevrouw Dacier bericht, dat zy aan zich hieldt over de kunst van het Heldendicht te handelen in eene afzonderlyke verhandelinge, waar in zy voorhadde de voorname regelen van deze poëzy byeen te verzamelen, de waarachtige gronden van deze regelen te ontdekken, en de toepassing daar van te maken: maar dat eenige redenen, waar van zy het gemeen niet zou berichten, uit vreze, dat het zelve haar niet mogt beschuldigen van verwaandheit, hoe vry zy uit de natuur van dat gebrek was, haar verplicht hadden haar ontwerp te veranderen. „ Men heeft my doen zien (vervolgt zy) dat de „ natuurlykste en eigenste plaats voor deze verhandeling was de „ voorreden zelfs van de *Odyssea*, op dat de genen, die Home-„ rus in myne vertaling zullen lezen, alle de nodige hulpmiddelen „ in handen hebben om die te lezen... met meerder nuttigheits, en „ meer vermaaks.... Ik hebbe gehoorzaamd". Zy was deze eerbiedige toegeeflykheit wel verschuldigt aan het billyk oordeel van den groten prins, van wien een diergelyk bericht kwam. Dit was de Dauphin, hertog van Burgundië, die de werken van Mevrouwe Dacier met eene byzondere oplettendheit vereerde. Omtrent het einde van de zelfde voorreden vindt men vier bladzyden, die den abt Terrasson betreffen. „ Zie daar (zegt Mevrouw Dacier, de zelve besluitende) al het antwoordt, dat deze grote oordeelkundige van my zal hebben. Een andere strydt

„ roept

„ roept my; ik moet de verantwoording wederleggen, welke de „ Eerwaarde vader Hardouin, een der geleerdste mannen van de „ eeuw, dezen dichter geschreven heeft. Wie zou gelooft hebben [vervolgt zy] dat ik, de berispers van Homerus bestreden hebbende, de wapenen zou hebben moeten opvatten tegen eenen van zyne verdedigers? Dit is het, waar aan ik ga arbeiden; myn antwoordt zal geen langen tydt doen wachten; en ik durf hopen, dat de liefhebbers van Homerus, of liever de liefhebbers van de reden, het zelve met eenig vermaak zullen zien". Dit antwoordt kwam ook eenige maanden daar na uit by Coignard in een klein stuk in 12. onder dezen tytel: *Homere défendu contre l'Apologie du R. P. Hardoüin, ou suite des causes de la corruption du goût.* Men kan zeggen, dat dit de byzonderste omstandigheit is, die 'er geweest is in den ganschen twist over dezen Griekschen dichter.

Mevrouw Dacier dacht daar haren loop te eindigen. Wanneer zy ondertusschen een tweden druk van de *Ilias* uitgaf in den jare 1719, voegde zy eenige aanmerkingen daar by over het eerste gedeelte van de voorreden, welke Pope gestelt hadde voor zyne vertaling van de *Ilias* in Engelsche vaarzen. Deze aanmerkingen strekken om eenige verachtingen en strydigheden van dezen nieuwen vertaler op te lossen wegens de verschillende oordelen, die hy bybrengt wegens de verdiensten van Homerus.

Na zo vele nuttige werken voor de Republyk der letteren hadt Mevrouw Dacier besloten haren ommegang met de Musen alleenlyk te vervolgen tot haar byzonder gebruik. Zulke verstandige en aangename voornemens wierden gestoort door eene beroerdheit, waar van zy aangetast wierdt in de maandt May des jaars 1720. Hoewel het verstandt daar door niets geleden hadde, zy moest nochtans het gene het zelve gevordert zoude hebben opschorten, en toegeven aan de noodzaaklykheden van het ligchaam, zich overgevende aan een lang vervolg van geneesmiddelen. De zelve schenen haar in 't eerst te verlichten; maar ten einde van omtrent drie maanden wierdt zy door een tweden aanval getroffen, geweldiger dan de eerste, en die haar door de doodt wegrukte den 17 Augusty des zelfden jaars, in den ouderdom van acht en zestig jaren.

Indien het Mevrouw Dacier tot eene grote eere geweest is, voor hare kunne en voor hare natie, zo vele uitnemende werken, geschreven te hebben, men kan zeggen, dat niets aan haar zelf tot meerder eere geweest is, dan het getuigenis aan hare verdiensten gegeven door een authentyk Edict van de maandt January des jaars 1720, om met het ampt van den abt Bignon, bibliothekaris des konings, dat van het bewaarderschap der boeken van het kabinet van de Louvre te vereenigen, waar mede de heer Dacier vereert wierdt. De koning heeft zich niet vergenoegt met daar in aan den here Dacier alle de voorrechten van zyne waardigheit voor zyn leven toe te staan. De zelfde voordelen worden daar in ook toegestaan aan Mevrouwe Dacier, ingevalle zy haren gemaal overleeft hadde, en deze begunstiging zonder voorbeeldt wordt gerechtvaardigt door uitdrukkingen tot roem van deze doorluchtige geleerde vrouwe, welke nadrukkelyk doen zien, dat niets van het gene haar betreft in gevolg getrokken kan worden.

Onder de vrienden van de overledene, die bloemen gestrooit hebben op haar graf, heeft niemandt zich op eene edeler en zielroerender wyze gekweten dan de abt Fraguier in het schoon Latynsch treurzang, dat hy richtte aan den here Dacier over de doodt van zyne onvergelykelyke gemalinne. Dit is een stuk, dat in zyn slag volkomen is, en der eeuwe van Augustus waardig; vooral de beschryving, welke de Dichter doedt van de komst van Mevrouwe Dacier in de Elyzeesche velden, alwaar zy terstondt ontfangen wordt door de schim van hare waarde dochter, daar na door die van Homerus, die haar overlaadt met loftuitingen. Deze plaats maakt zulk eene innemende verbeelding, dat het onmogelyk is die te lezen zonder daar door waarlyk aangedaan te zyn. Zie hier eenige vaarzen daar van:

Cui, simul ut virides intravit candida lucos,
Obvia fit passis pulcra puella comis,
Filia, quæ primâ nuper demessa juventâ,
Fletibus assiduis causa perennis erat.
Venisti, genitrix carissima, dixit, & illi
Lacrima gemmatâ multa fluebat aquâ.
Stant animæ circum, quæ dum pietate moventur
Virginis, & Sanctæ gaudia matris amant,
Vicino egreditur saltu præstantis Homeri
Placato species æquiparanda Jovi.
Dextra gerit sceptrum. Velantur tempora lauro.
Tota subit vatum ponè secuta cohors.
Hæc est Anna laborum, inquit, tutela meorum,
Anna comes famæ subsidiumque meæ.
Quod vici regnoque, tuum est, nec Zoïlus ultra.
Nomen ab approbrio quæret inane meo.
Tu veri custos rectæ, tu regula mentis;
Et sapit ingenio Gallia tota tuo. &c.

Men vindt aan het einde van dit treurdicht, by Coignard gedrukt, het grafschrift van Mevrouwe Dacier, opgestelt door de la Monnoye, in zes vaarzen, waar in hy met veel kunst de voorname omstandigheden van zulk een dierbaar leven voor de geleerden besloten heeft. Zie hier deze vaarzen:

Conjuge Dacerio, Tanaquillo digna parente,
Hic, par ambobus quæ fuit, Anna jacet.
Hæc & Aristophanem docuit, Latiumque Menandrum,
Hæc & Mæoniden Gallica verba loqui.
Hanc igitur, meritis pro talibus, Attica posthac,
Hanc Latia, hanc semper Gallica Musa canant.

Journal des Sçavans Mois de Janvier 1721. *pag.* 19-43. *edit. Amsted.*

FEVRE, [JAKOB LE] een beroemd leeraar in de Sorbonne, geboren in 't jaar 1641 te Lisieux in Normandië, en naderhandt ter zelver plaatse aartsdiaken. Zyne bekwaamheden en verdiensten deden hem tot aanzienlyke eerampten, zelfs tot die van grootvikaris by den bisschop van Bourges, steigeren. In al wat hy geschreven heeft, zelfs in den pennestrydt tusschen hem en Arnauld, Maimbourg, Natalis Alexander, en anderen, ontdekt men grote schranderheit, een netten schryftrant en gezonde oordeelkunde. Wegens den Chineeschen handel, waar in hy zich tegen de Jesuiten verklaarde, moest hy een tydlang in de bastille gevangen zitten, en wordt daarom gemeenlyk *le Fevre de la Bastille* genaamt. Zyn geschrift, waar door zulks veroorzaakt wierdt, draagt den naam van: *Anti journal des Assemblées de Sorbonne.* Zyne overige werken zyn: *Entretiens d'Eudoxe & d'Eucharistetegen P. Maimbourg; motifs invincibles pour convaincre ceux de la R. P. R.; Conference touchant les causes de la Separation des Protestants; recueil de tout ce, qui s'est fait pour & contre les Protestants en France; Conciliatio contradictionum apparentium Scripturæ S.; Remarques Critiques sur l'histoire Ecclesiastique de Noël Alexandre,* enz. Hy is te Parys gestorven den 1 July 1716.

FEVRE DE CAUMARTIN, [FRANÇOIS LE] bisschop van Amiens in Pikardië, zoon van Lodewyk le Fevre, zegelbewaarder van Vrankryk, en van Maria Miron, en zusters zoon van Karel Miron, aartsbisschop van Lyon, wierdt in 't jaar 1617 door koning Lodewyk den XIII benoemt tot medehelper (*Coadjutor*) van het bisdom van Amiens. In het zelve jaar naar Rome getrokken, gaf hem paus Paulus de V het bisdom van Hierapolis, en vervolgens, na de doodt van Godefroi de la Marthonie, de bullen van het bisdom van Amiens. In het bezoeken van zyn bisdom moest hy veel hoon en versmaadheit ondergaan, dat paus Urbanus de VIII zo euvel opnam, dat hy het gehele bisdom in den ban deedt; aan den anderen kant zondt de koning van Vrankryk commissarissen, om de schuldigen te straffen. Maar deze prelaat bragt het met zyne voorbede zo verre, dat deze onderneming opgeschort, en zy in genade aangenomen wierden. Niet te min begeerde de koning, datze in een geldboete zouden beslagen, en het verhaal van de verkeerdheit dezer menigte ter gedachtenisse in marmersteen uitgehouwen worden. Hy vaardde het bisdom aan in den jare 1618, en ontruimde het zelve met zyne doodt in 't jaar 1652, na dat hy het den tydt van vier en dertig jaren bestiert hadt. *Sammarth. Gallia Christ.*

FEVRE. (TANAQUILLUS) Zie FABER.

FEVRET [KAREL] wierdt te Saumur in Auxois in den jare 1583 geboren. Zyn vader was Jakob Fevret, parlementsheer te Dion, wien de beroemde Genebrardus, aartsbisschop van Aix, en prioor van O. L. V. te Saumur, een voorstander, met alle goede hoedanigheden voorzien, noemt. Deze prelaat verzocht Jakob Fevret, zyn zoon met hem naar Italië te laten gaan; maar op den dag, toen de reis was vastgestelt, vonden hem zyne bedienden dood in het bedde. Bongarsius nam dus in 't jaar 1602 den jongen Fevret mede naar Duitschlandt, en bestelde hem te Heidelberg ten huize van Gothofredus, die alle mogelyke zorg voor hem droeg. In 't jaar 1617 keerde Fevret weder naar huis, en trouwde met Brunet van Beaulne, by welke hy 19 kinderen teelde. Hy verloor haar door de doodt in den jare 1637, en bleef naderhandt weduwenaar. In Dion verkreeg hy als advokaat grote achting, dies hy tot een lidt van den Raadt der drie standen van deze provincie wierdt aangenomen. In 't jaar 1629 kwam koning Lodewyk de XIII te Dion, om eenige oproermakers te doen straffen, wanneer Fevret wierdt verkoren om eene voorbede voor de zelve by den koning te doen, dat hy ook met zo grote welsprekendheit deedt, dat de koning niet alleen de schuldigen vryspak, maar ook wilde, dat zyne redenvoering zou gedrukt worden, en Frevet tot parlementsheer te Dion maakte; welke gunst echter, om dat Fevret zyne praktyk niet gaarne wilde laten varen, in de waardigheit van koninklyken Raadt en geheimschryver, met eene jaarlyksche wedde van 900 ponden, wierdt verandert. In den jare 1626 nam hem 's konings broeder in zynen gewoonlyken Raadt, en in 't jaar 1627 maakte hem de prins van Condé tot intendant zyner belangen in Burgundië, in welke bediening hy ook by den zoon van dezen prins, Lodewyk van Bourbon, bleef. Het zelve ampt bekleedde hy by den Paltsgrave aan den Rhyn, Frederik Casimir, en by des zelfs gemalinne Amalia Antwerpia, princesse van Orange. Zyne schriften zyn de volgende: *de claris fori Burgundici oratoribus; Traite de l'abus & du vray sujet des appellations, qualifiees de ce nom d'abus; de officiis vitæ humanæ, sive in Pybraci tetrastícha commentarius.* Hy stierf te Dion in 't jaar 1661, in den ouderdom van 77 jaren. Twee van zyne zonen zyn parlementsheeren te Dion geworden, en van zyne neven is insgelyks een parlementsheer in de zelve stadt, als mede een ander in dat van Metz. *Bayle Dict. Crit.*

FEYRA, of AFEYRA, eene kleine stadt in het Portugeesche landschap Beira, aan de kleine rivier Castos, niet verre van het meir, tusschen Aveiro en Porto. Het behoort onder den naam van een graafschap toe aan het huis van Pereyra, die daar zelfs een prachtig paleis en een goed kasteel hebben. Zommige landbeschryvers nemen Feyra voor de oude stadt *Laxcobriga*; anderen houden het voor *Langroiva*, een dorp van het zelve landschap, tusschen de steden Porto en Viseri. *Baudrand. Colmenar Delic. de Portug. p.* 723.

FEYRDIGUM, door de wandeling *Fyrdgum* en *Fritgum* genaamt,

genaamt, een dorp van Vrieslandt, onder de grietenye Baarderadeel, in het quartier van Westergoo gelegen, behoorde in de Roomsche tyden onder het dekenschap van Sexbierum, maar wordt tegenwoordig met Tzummarum door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Franeker. Hier stonden de stinsen *Fornia*, *Kamstra* en *Jeigersma*. *Winsemius. Oudheden van Vrieslandt.*

FEYT, [LAMBERT] een Utrechtsch edelman, was ryk, en, naar men getuigt, geleerd, en priester te Dordrecht. Hy hadt de gewoonte van altydt het oude en zelve voor zyn volkje te prediken. Zyne toehoorders, die hem anders in waarde hielden, vielen daar over, en spraken hem op een tydt daar over aan. Hy antwoordde, dat zy met hun herte niet verstonden, en met hunne oogen niet zagen; ja dat zy zelf, na zyne zo menigvuldige vermaningen, altydt het zelve kwamen biechten. Hy is ten tyde der Nederlandsche beroerten gestorven. *Batavia Sacra II Deel.*

FEYTSMA, of FEYTZMA, een slot of adelyk huis in de Vriesche grietenye Ferwerderadeel, onder Oostergoo. Een ander adelyk huis, van den zelven naam, is gelegen in de Vriesche grietenye Franekeradeel, onder Westergoo, in het dorp Dongium. *Winsemius.*

FEZ, een Afrikaansche stadt en koninkryk in Barbaryë, tusschen Marokko en de Middelandsche zee aan de eene, en de grote zee met het ryk van Algiers aan de andere zyde gelegen. Oostwaarts wordt het van Algiers gescheiden door de rivier Mulvia; ten Westen besproeit het de Oceaan; ten Zuiden scheiden het gebergte Atlas en de rivier Ominirabi 't zelve van Segelmessa en Marokko; en de Straat van Gibraltar nevens de Middelandsche zee maken ten Noorden eene scheiding tusschen het zelve en Spanje. Fez is een gedeelte van het oude *Mauritania Tingitana*, en begrypt zeven landschappen, namentlyk *Temesna*, *Fez* en *Ascar*, aan de Grote zee; *Habat*, aan het naauw van Gibraltar; *Errif* en *Garet*, aan de Middelandsche zee; en eindelyk *Chaus*, landwaarts in. De stadt FEZ is het sieraadt van het gansche ryk en van geheel Barbaryë, wordende by de Turken genoemt het *hof van Ponent*. Zy legt omtrent honderd mylen van de Grote zee, en even verre van de Middelandsche, aan de rivier *Perlez*, of *Fez*, die tusschen de beide rivieren Bunassar en Suna, of Suba, henen loopt. Zy is vierkantig gebouwt, zynde in het midden vlak, en aan weêrkanten heuvel-of bergachtig, heeft vele voorsteden, waar van twee en dertig aanmerkelyk zyn, in welker zommige vyf honderd, in andere duizend, en in eenigetwee duizend huizen staan. De stadt zelve bestaat uit twaalf voorname delen; heeft twee en zestig grote marktplaatsen; over de twee honderd grote straten, die lang en breed zyn, behalven een oneindig getal kleine steegjens. Men telt daar ook zeven honderd mosqueën, een grote menigte collegien, hospitalen, badstoven, en diergelyke openbare plaatsen. Boven dit zyn 'er ook twee honderd en vyftig bruggen, waar onder vele in dier voegen met gebouwen bedekt zyn, datze voor geen bruggen te kennen zyn. Zy heeft zes en tachtig poorten, en even zo veel gemene fonteinen, behalven over de zes honderd van byzondere lieden. De huizen zyn wel gebouwt, en van buiten met Mosaisch en ander fraai ingelegt werk bekleed, en van binnen zeer fraai geschildert. Onder de mosqueën zyn vyftig zeer prachtig gebouwt, en rusten op verscheide marmere pylaren. Het meerderdeel der zelve is gewelft, noch geplaistert, noch met schrynwerk beschoten, maar zeer aardig en net met gevlochte biezen bedekt. Men zegt, dat de allergrootste een halve myl in den omtrek beslaat, hebbende een en dertig deuren, en twee en veertig gaanderyen. De voorplaats wordt onderstèunt door vyf en dertig bogen in de lengte, en twintig in de breedte, en het gansche gebouw heeft negen honderd, zynde byna al de stukken met marmer bedekt. Des zelfs inkomen is twee honderd, en, zo zommigen zeggen, vier honderd dukaten daags. Onder de collegien komt het gebouw van koning Habu Henon op vyf maal honderd duizend dukaten te staan, zynde het zelve doorgaans bekleed met Mosaïsch werk in goudt, azuur, of marmer, en met metale poorten versiert. In des zelfs boekery vindt men onder anderen twee duizend Arabische boeken, met de handt geschreven. Zo binnen als buiten de stadt heeft men ook twee honderd gasthuizen, waar van vyf en twintig geschikt zyn voor zieken van die landstreek, en welker eerste dagelyks twee duizend menschen voeden kan. De andere zyn voor vremdelingen; doch zyn de goederen zo zeer verdeelt, dat men tegenwoordig in de zelve den kranken niet meer dan slaapplaats, en in zommige slechts spyze voor drie dagen verschaft. In deze stadt telt men ook twee honderd badstoven, en even zo veel herbergen, welker zommige over de twee honderd kamers hebben; en vier honderd molens, die werk verschaffen aan duizend of twaalf honderd molenstenen. De grote vierkante plaats der kooplieden is met een muur omringt, wordt met twaalf poorten als eene stadt gesloten, en is verdeelt in vyftien kwartieren of wyken, welker ieder voor een byzonder handwerk of ambacht geschikt is. Men gelooft, dat 'er in het geheel wel twintig duizend ambachtslieden, kunstenaars en kooplieden wonen. Omtrent twaalf honderd schreden van Fez is de nieuwe stadt, byna geheel geschikt voor het konings paleis en hofhouding. Voor het overige is het landt door Moren en Arabiers bewoont, die alle vier vrouwen kunnen nemen, en de zelve verstoten als het hen lust, mits haar gevende de beloofde huwelykszave. Boven deze vier mogenze zo vele bywyven hebben als hen welgevalt. Hunne doden zynze gewoon in nieuwe aarde en zuivere grafsteden te leggen, om naar hun zeggen alle verwarring voor te komen ten daze der opstandinge, en te bezorgen, dat zy onder malkander niet vermengt zynde elk de zynen zou kunnen vinden. De stadt is tegenwoordig van die schoonheit niet meer. Wat het landt betreft, dat is het best bebouwde van geheel Barbaryë; daar zyn verscheide steden in het zelve, en het wordt door vele rivieren bewatert. De koning van Marokko is 'er heer van, en noemt zich keizer van Afrika, koning van Marokko, Fez, Sus, en Falette, heer van Dara, Gago, Guinea, enz.

Tot hier toe de oude stadt en haar ouden luister gezien hebbende, gaat men nu tot de beschryving van haren tegenwoordigen staat over. *Fez-Bele*, dat is te zeggen het oude Fez, is gesticht door Mouley Drice, eersten koning van Arabië, die over dat landt heerschte. Hy is daar als een heilig geëert, om dat hy vele Joden, die deze stadt bevolkten, gedwongen heeft Mahomets Alkoran aan te nemen. Zyne nakomelingen zyn daar altydt gebleven, en geen Christen of Jood vermag de straat door te gaan, daar hun paleis is. Zyne graststede is in 't gebergte van Serhon, en dient ter schuilplaats voor alle, die des konings gramschap of de straffe van het gerecht zoeken te ontgaan. Het zelve voorrecht geniet ook het paleis, daar hy woonde. De stadt zelf is gebouwt op het hangen van twee bergen, die door een rivier van een gescheiden worden. Daar is geen voorstadt, en men zegt, dat 'er ook nimmer een geweest is. Des zelfs beslag is omtrent vier mylen, schoon 'er vele tuinen in den omtrek van hare muren zyn. Daar zyn zeven voorname of hoofdpoorten. De straten zyn zeer eng, en met poorten voorzien, om te beletten, dat men van de eene wyk der stadt niet in de andere zal gaan by nacht of andere ongelege tyden. De huizen zyn alle van boven met aarde bedekt, en schoon 'er van buiten niets fraais aan is, zo zynze evenwel van binnen net en welgeschikt. Daar is ook veel rykdom in de stadt, dewyl daar de eenigste handel is van het gansche landt. Twee kasteelen dekken de stadt; doch zyn zonder geschut. Het eene is zeer oud, en des zelfs muren aan verscheide hoeken vervallen. Het andere is sedert eenige jaren gebouwt door den vermaarden Mouley Archy. Aan beide zyden der stadt is een bolwerk, op welker ieder twee stukken yzer kanon leggen. De rivier, die van Fez Gedide, of Nieuw-Fez, afvloeit, loopt midden door Oud-Fez, of Fez-Bele, daar ze zich in zes armen deelt, waar door alle huizen, die ieder drie of vier fonteinen hebben, hun water krygen. Deze rivier, dus verdeelt zynde, maakt drie honderd zes en zestig molens aan het gaan, en geeft water aan een gelyk getal badstoven. Tot gemak der burgeren zyn daar ook drie honderd zes en zestig bakovens; en dewyl zy dagelyks gewoon zyn versch broodt te bakken, zo worden die gebruikt tot 's namiddags ten vier uuren. Daar zyn vier Gemmes of hoofd-Mosqueën, en omtrent vyf honderd andere, op verre na zo groot en ryk niet als de eerste. De grote mosquee, *Carovin* genaamt, is de verblyfplaats van den Cadi, of hogepriester der wet. Naby dezen tempel zyn zommige collegiën, waar in de genen, die *Talbes* of leeraars van den Alkoran trachten te worden, het nodig onderwys genieten. In deze collegiën wordt hen niet geleert dan de Arabische taal, waar in de Alkoran geschreven is, en wel zo als die zuiver en van de dagelyksche taal en spraak, onder hen gebruikelyk, gansch verschillende is; zo dat zommigen dwalen, die menen, dat hier ook de Latynsche taal en wysgeerte zou geleeraart worden. Daar zyn ook eenige geringe gasthuizen voor kranke vremdelingen, en voor de zotten, die ongeneeslyk zyn. Byna alle kooplieden houden hunne winkels digt by de Gemme Carovin, en wonen elders. De stadt Fez-Gedide, of Nieuw-Fez, die boven Fez-Bele, of oud-Fez, gelegen is, dient den zelven voor een kasteel. Zy is door Beni merini gebouwt voor omtrent vyf honderd jaren, ten tyde als hy het andere Fez belegert hieldt. Mouley Archy heeft daar een paleis en serrail doen bouwen. Twaalf mylen van Fez legt de stadt Miquenez, daar de lucht veel gematigder en gezonder is dan te Fez. Dit heeft Mouley Semein bewogen tot het bouwen van een kasteel daar ter plaatse, nevens een paleis, en drie serrails, waar in hy zyne meeste vrouwen onderhoudt, zo wel koninginnen, als bywyven, dewyl hy daar zyn gewoon verblyf houdt. *Sanut. Jean de Leon. Marmol. Mercator. Magin. Sanson. Du Val. Mouette histoir. du rojaume de Marocco. Dapper Beschryv. van Afrika. S. Olon Relation de l'Empire du Marocc.*

FEZZEN, of FESSEN, een groot en woest landschap in Afrika, in Biledulgerid, of Numidië, gelegen by die aaneenschakeling van bergen, die den Atlas uitmaken, naar Gadema of Gadomessa en Angela toe. *Dapper Beschryv. van Afrika.* Daar is ook eene stadt van den zelven naam.

S. FIACER, een zoon van Eugenius den IV, koning van Schotlandt, die in den jare 606 begonnen heeft te regeren. Hy wierdt opgevoed onder het opzicht van Conano, bisschop van Man, die hem zulk een afkeer van de wereldt inboezemde, dat hy, schoon de oudste zoon en erfgenaam van de kroon, echter voornam het hof te verlaten. Zyn voornemen aan de princesse Sira, zyne zuster, bekend gemaakt hebbende, toonde zich de zelve wel haast geneigt haren broeder te verzellen. Buiten 's konings weten dan het hof verlaten hebbende, namenze in haast den weg naar eene zeehaven, daarze een schip naar Vrankryk zeilree vindende, op het zelve overgingen, en naar dat ryk stevenden. Tot aan Meaux gekomen zynde, gavenze hunne zaak te kennen aan S. Faron, te dier tydt bisschop van Meaux, die de princesse Sira in een klooster deedt gaan, waar van zyne zuster S. Fara abdisse was, en den prins een plaats bezorgde in het bosch van Fordille, om daar een kluizenaarshutte te bouwen, gelyk hy deedt, oeffenende zich in allerlei deugden, en doende zulke dingen, die hem by de gansche wereldt in aanzien en verwondering bragten. Zyn vader onderwyl gestorven, en een jonger zoon Ferchard wegens ongebondenheit en slechte regering van den troon geschopt zynde, zonden de Schotten eenige gezanten om hem te verzoeken, dat hy naar huis wilde keren, en de kroon, die hem wettig toekwam, aanvaarden. Doch het genoegen, dat hy in dit zyn stil en eenzaam leven hadt, deedt hem het gedane verzoek volstandig weigeren; zo dat hy

hy daar geſtorven, en zyn lyk in de Domkerk van Meaux begraven is. Henrik de V, koning van Engelandt, door den Franſchen koning, Karel den VI, die Schotſche troepen in dienſt hadt, by Bauge geſlagen zynde, plunderde het klooſter van Fiacer, om dat hy ook een Schot geweeſt was. Doch men zegt, dat hy aanſtonts van den bloedloop, in het vervolg Fiacers ziekte genaamt, zou aangetaſt zyn, die hem ook in het jaar 1422 in 't graf ſleepte. Gedurende deze ziekte zou die koning zich hebben laten ontvallen, dat hy wel merken kon, dat niet ſlechts al de Schotten, die opaarde, maar ook in den hemel waren, het met de Franſchen hielden. *Surius T. IV. le P. Giri.*

Deze gehele geſchiedenis is getrokken uit eene levensbeſchryving van S. Fiacer, die nog nieuw en van geen gezag is. Al wat men van S. Fiacer weet, kan men alleen vinden by Fulcoius van Beauvais, en Hildegarius, biſſchop van Meaux, die zeggen, dat een, met name *Feſſre*, dien men Fiacer heeft genoemt, reizende uit Ierlandt naar Vrankryk, door S. Faron, biſſchop van Meaux, is aangehouden, die hem een eenzame plaats in zyn bisdom heeft aangewezen omtrent Breüil in Brie, daar hy hem eene kapel en gaſthuis liet bouwen, waar in hy de reizigers en vremdelingen heeft ontfangen en zyn leven godvruchtig geëindigt omtrent het jaar 670. *Hildegarius Meldenſis, Fulcoius Bellovacenſis, apud Mabillon. Baillet Vies des Saints* 30 *Août.*

FIACCONA, van ouds *Alianus*, een bemuurd plaatsje in den ſtaat van Genua in Italië, gelegen in het Apennynſche gebergte, op de grenzen van Milanen, tuſſchen de ſteden Gennes en Tortona. *Baudrand.*

FIANO, een vlek aan den Tyber, in het Patrimonium van Petrus, met den tytel van hertogdom vereert.

FIANONA, in het Latyn *Flanona*, en *Flavona*, eene kleine ſtadt met een ſterke haven, op een klein halfeilandt in Iſtrië, aan de golf van Carnero, den Venetianen toebehorende. *Leander Alberti Deſcr. Ital.*

FIASCONE. Zie MONTE FIASCONE.

FIASELLO, [DOMINICUS] een ſchilder, geboren in 't jaar 1589 te Sarzana, in den ſtaat van Genua. Hy was een zeer kunſtig meeſter, en wordt gemeenlyk by de meeſten genoemt *el Sarzana.* Hy is geſtorven den 19 October 1669. Onder zyne aankwekelingen telt men *Jan Baptiſta Fiaſello*, zyn neef, die een zeer bekwaam ſchilder geweeſt is. Zie breder by *Soprani in het leven der ſchilders van Genua.*

FIBIG, [GOTFRIED] geboren te Breſlau in 't jaar 1612. Zyn vader was daar aartsdiaken van de kerke des H. Bernhardus, en heeft hy ter zelver plaatſe de gronden van zyne wetenſchap gelegt onder Elias Major. In het jaar 1630 ging hy naar Leipzich, en van daar naar Jena. In de laatſte plaats, daar hy na de belegering de eerſte gekomen was, verkreeg hy de waardigheit van Doctor, en in 't jaar 1640 die van hoogleeraar in de rechten. Hy is maar vier en dertig jaren oud geworden, en in het jaar 1646 geſtorven. Zyne ſchriften zyn: *Proceſſus*; *Electa juris publici Romani*; *Collegium legale*; *Collegium actionum Bachoviarum. Witte.*

FIBIGER, [MICHIEL JOSEPH] opziender over de ridderorde der Kruisheeren met de rode ſter in Sileſië en Polen, en heerenmeeſter van het vorſtelyk hoſpitaal S. Matthias in Breſlau, was te Frankenſtein in Sileſië den 16 May in den jare 1657 geboren. Nadat hy te Glatz en Breſlau geſtudeert hadt, trok hy in den jare 1682 het geeſtelyke kleedt aan, was tien jaren lang zondags-prediker, en wierdt in den jare 1698 tot meeſter van de bovengemelde geeſtelyke ridderorde verkoren, by welke hy zich door het oprechten van vele gebouwen, goede beſtellingen te maken, en anderzins, wel verdient maakte. Zyn overigen tydt bragt hy toe met ſtuderen, en het maken van verſcheide boeken, bragt ook de bibliotheek van S. Matthias op een bekwame plaats en in beter order, en vermeerderde de zelve met vele nieuwe en uitgeleze boeken. In den jare 1698 bouwde hy te Kunow eene nieuwe kerk, en bragt in den jare 1700 de Creutzburgſche kerk nevens het recht van patroonſchap (*jus patronatus*) aan zyne orde, kocht ook het recht van te brouwen en te tappen voor de dorpen in het Breſlauſche en Olauïſche, en in den jare 1709 het opperrechtsgebiedt in Brieg. In den jare 1711 bouwde hy de kerk van S. Margareta van nieuws op, en ſtierf den 12 January in den jare 1712. Hy was een bovenmaten vriendelyk man, en heeft niet tegenſtaande zyne veelvuldige amptsbezigheden, zyne vele krankheden, en de pyn van de jicht, verſcheide ſchriften gemaakt, namentlyk: een gedicht over het invoeren van den Chriſtelyken Godsdienſt in Sileſië, onder den tytel van *de Elyſeeſche velden*, doch hy heeft het zelve weinig bekend doen worden, dewyl hy het voor zeer onvolkomen hieldt; een geſchrift tegen *D. Joh. Frederik Meyers Logica ἄλογος pontificiorum*; *Henelii Sileſiographia renovata, cum Scholiis*, welke hy naderhandt zocht te vermeerderen, en tot op zynen tydt te vervolgen; *het in Sileſië ingekropen Lutherdom*, welk geſchrift echter na zyne doodt met vele andere is onderdrukt geworden. *Duitſche Handelingen der Geleerden van Leipzich.*

FICARI, in het Latyn *Fiſera*, een groot vlek met eene haven, aan de Zuidkuſt van het eilandt Corſica, by den uitloop van de kleine rivier Ficari, by de Latynen *Ficarius*, of *Ficarius fluvius*, omtrent negen mylen van Bonifacio, ten Weſten.

FICARUOLO. Zie FICHERUOLO.

FICHARDUS, (JOHANNES) een der beroemdſte rechtsgeleerden van zynen tydt, geboren te Frankfort aan den Mayn in den jare 1511. Na zich in zyne geboorteplaats op de beſchaafde wetenſchappen uitgelegt te hebben, ging hy naar Freyburg in Briſgaw, om zich verder in de rechten onder den beroemden Zaſius te oeffenen, daar hy negentien jaren oud geworden in 't jaar 1531, tot Doctor verklaart wierdt. Van daar kwam hy te Spiers, om zich by het kamergerecht te oeffenen. Na verloop van eenigen tydt trok hy naar Italië, en gaf te Padua en Bologne onderwys in de rechten, tot dat hy eindelyk in zyn vaderlandt wedergekeert zynde Syndicus gemaakt wierdt. Dit amptnam hy zeer getrouw waar, tot dat hy het zelve met de doodt ontruimde in 't jaar 1581; zo dat hy het zelve vier en veertig jaren lang bekleed, en de rechten der ſtadt Frankfort veel dienſt gedaan heeft, berovende evenwel de geleerde wereldt niet van zynen arbeidt, dat uit zyne ſchriften te zien is die deze zyn, onder verſcheide anderen: *Perioche vitarum recentiorum Ictorum ab Irnerio uſque ad Zaſium*; *Indices duo omnium ſcriptorum in jure tam Pontificio quam civili*; *tractatus cautelarum omnium Ictorum, qui hactenus cautelarum materiam ex profeſſo tractarunt*; *libri Galeni de libris propriis*, *de ordine librorum ſuorum*, *de præſagiis ex inſomniis*, *quomodo morbum ſimulantes ſint deprehendendi*; *de exercitatione parvæ pilæ*; *conſilium in morbo Comitiali*, dat uit het Griekſch in het Latyn vertaalt is, nevens eenige andere. *Adami vit. German. Ictor. Pantaleon l. III. Proſop. Thuan. Hiſt. l.* 74. *Pancir. de clar. legum interpr. Teiſſier Elog. t. I. & III.*

FICHERUOLO, of FICHARUOLA, eene verſterkte ſtadt van den Kerkelyken Staat in Italië, gelegen in het Ferrareeſche, aan den Po, omtrent vyf mylen boven Ferrara, op de grenzen van Mantua. Men giſt, dat het mogelyk de zelve ſtadt is, die de ouden *Vicus Varianus* genoemt hebben. *Baudrand.*

FICHTELBERG, een der grootſte gebergten van geheel Duitſchlandt, in Norgau, paalt ten Ooſten aan Bohemen, ten Weſten aan Frankenlandt, ten Zuiden aan de opper-Palts, en ten Noorden aan Voogtlandt en Thuringen. Ten dele behoort het aan Beyeren; doch het oppergedeelte of de bovenhelft aan het burggraafſchap van Neurenberg. De oude muren van verwoeſte ſloten, die men in dit gebergte vindt, en waar in voor een groot gedeelte wanſchape bomen groeien, wyzen evenwel uit, dat het van ouds bewoont is geweeſt. Dit gebergte beſtaat uit een grote menigte van bergen, die hunne byzondere namen hebben, en waar van deze de voornaamſte zyn; het Klaverbladt, de Oſſenkop, de Sneeuwberg, en het Middelveldt. Tuſſchen dit gebergte vindt men in de hoogte de zogenaamde *Fichtelzee*, die wel eer een openbare zee, doch naderhandt een moeras geworden is, waar over men te voet gaan kan; hoewel niet zonder gevaar. Dit moeras is op zommige plaatſen wel drie of vier vademen diep, hoewel de ouden van dertig of veertig ſpreken; en zou in dezen Fichtelberg de oorſpronk wezen van de vier rivieren, de Eger, de Saal, de Mayn en de Nabe. Op dit gebergte zyn vele ruwe klippen, hoewel het voor een groot deel bewoont en tamelyk bebouwt is. Voorhenen waren daar zeer ryke bergwerken van goudt en zilver, waar onder dat van goudt, *Cronach*, het voornaamſte geweeſt is; doch ze zyn alle, immers het grootſte gedeelte, door den oorlog en andere toevallen bedurven. Men gelooft evenwel, dat de Italianen, die zich hier in menigte laten vinden, en dagelyks gins en weder zwerven, onder ſchyn van raſpen en muizevallen te verkopen, van de goudaderen en andere plaatſen, daar wat te vinden is, wel kundig zynde, zich daar van trouwelyk weten te bedienen tot hun voordeel. In de omleggende boſſchen vindt men een overvloedt van de grootſte harten, wilde zwynen, wolven en beeren, behalven eene menigte hazen, voſſen en meer ander wildt. De inwoners zyn van aardt als het landt, zeer grof, en niet minder wild geweeſt, zo dat men iemandt voor een plompert of diergelyk willende uitmaken, die ſpreekwys in Duitſchlandt gebruikte: *Het is een grove Fichtelberger*; doch na het oprechten van eenige ſcholen in de XVI en XVII eeuwen zyn ze eenigzins beſchaaft geworden. In en nevens dit gebergte leggen vele dorpen en vlekken, zelfs ook eenige ſtedekens, als *Wunſiedel*, *Weiſſenſtadt*, enz. *Beſchreib. des Fichtelbergs.*

FICINUS, (JOHANNES) in 't gemeen *Johan Vyg*, of *Feyg*, genaamt, een beroemd rechtsgeleerde in de XVI eeuwe, geboortig van Lichtenau in Heſſen, is geweeſt Raadsheer en kancelier van den landgrave van Heſſen, Philips. Hy heeft veel dienſt gedaan in het ſtichten der akademie van Marpurg, waar voor hy ook de beveſtiging en behoorlyke vryheit verworven heeft by keizer Karel den V, zynde tot des zelfs kancelier verheven. *Chytræus in Saxon. Adam vit. Ictor. Freher. Theatr.*

FICINUS, (MARSILIUS) van Florence, geboren in het jaar 1433. De Latynſche en Griekſche talen volkomen geleert hebbende, maakte hy zyn voornaamſte werk van de Godgeleerdheit en wysgeerte; in opzicht der laatſte wetenſchap was hy een navolger van Plato, en heeft in het Latyn vertaalt genoegzaam al het geen door beroemde mannen ten zynen voordeele of verdediging geſchreven is, als by voorbeeldt *Plotinus*, *Jamblichius*, en *Proclus*, nevens vele andere. Coſmus, Petrus en Laurens de Medicis ſpreken dikmaals met veel achting van hem. Hy is geſtorven in het jaar 1499. Zyne grafſtede is in 't jaar 1521 in de kerk van O. Lieve Vrouwe *della Reparata* herbouwt, en met dit grafſchrift verſiert:

> *En hoſpes hic eſt Marſilius Sophiæ pater,*
> *Platonicum qui dogma, culpâ temporum,*
> *Situ obſcurum illuſtrans, & Atticum decus*
> *Servans, Latio dedit fores primus ſacras,*
> *Divino aperiens mentis actus numine:*
> *Vixit beatus ante Coſmi munere,*
> *Laurique Medicis, nunc revixit publico.*
>
> *S. P. Q. F. Anno M. D. XXI.*

Alle de werken van Marſilius Ficinus zyn te Baſel in twee ſtukken in folio gedrukt in de jaren 1561 en 1576. In zyne redeneringen over Plato en Plotinus doedt hy hen geheel als Chriſtenen ſpreken, met hen naar den letter te hulpe te komen, en verſcheide van zyne redeneringen daar by te voegen, die men in hunne ſchriften niet vindt. *Dominicus Melſinus* heeft zyn leven beſchreven. *Jovius*

in

in Virg. Trithemius. Ludov. Vives. Gesnerus. Bellarminus. Possevinus. Guicciardyn. Crispus de Philosoph. causè legendis. enz.

FIDALGOS, of FIDALGIS, jonge edellieden aan het koninklyke hof van Portugal, die dienst doen als een pagie, en geen hofklederen hebben, als de edellieden, maar wyde broeken dragen, gelyk men aan het keizerlyke hof heeft. Zy knielen by de tafel, dragen noch hoedt, noch degen; en wanneer iemandt van 's konings huis drinkt of meit, ſtaan zy op en buigen zich nevens de andere hofbedienden. By het inſchenken dienen ze ook hunne heeren al knielende.

FIDARI, van ouds *Evenus*, *Lycormas*, eene rivier in Griekenlandt in het landſchap Livadië. Zy heeft haren oorſpronk digt by het vlek Eantas, beſproeit de ſtadt Neocaſtro, en ontlaſt zich in de golf van Patras, benoorden de eilanden Curzolari. *Baudrand.*

FIDATI, (SIMEON) anders genaamt *de Caſſia*, naar zyne geboorteplaats, een vlek in Italie, is geweeſt een Auguſtyner monnik, en zo veel bekend door zyne Godvrucht, als geleerdheit. Men zegt, dat hy in 't jaar 1348 zou geſtorven zyn. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, zo wel in zyne moedertale als in het Latyn, waar van deze de voornaamſte zyn: *de geſtis Domini Salvatoris l. XV*; *de beata Virgine*; enz. *Pamphil. de Viris illuſtr. ord. Aug. Sixt. Senenſ. l. IV. Bibl. S. Trithem. & Bellarmin. de Scriptor. Eccleſ. Sabellio. Volaterran. Simler. Poſſevinus.*

FIDAUZA. (PETRUS) Zie BONAVENTURA.

FIDDECHOW, een kleine ſtadt aan den Oder in Voor-Pomeren, behorende aan die van Steinwehren.

FIDELIS, (FORTUNATUS) een Siciliaan van geboorte, was een geleerd doctor in de geneeskunde. Hy oeffende de zelve met veel lof, en Paulus Zacchias maakt op verſcheide plaatſen van hem gewag, en ſchaamt zich niet hem zynen leermeeſter te noemen. In den ouderdom van tachtig jaren ſtierf hy in zyn vaderlandt den 25 November in den jare 1630, hebbende uitgegeven: *Biſſus, ſive Medicinæ patrocinium, quatuor libris diſtinctus*; *de relationibus medicorum libri quatuor, in quibus ea omnia, quæ in forenſibus ac publicis cauſis medici referre ſolent, pleniſſimè traduntur*; *Contemplationum Medicarum libri XXII*, enz. *Bibliotheca Sicula.*

FIDELLUS, [LODEWYK] een Doctor te Parys. Hy heeft zeven boeken geſchreven *de Mundi Structura*, en vier *de Militia Spirituali*, en is geſtorven in het jaar 1562. *Val. Andreas. Miræus.*

FIDENA, eene oude ſtadt der Sabynen, en volkplanting der Albanezen in Italië. Thans is ze geheel vervallen, en men vindt de puinhopen, onder den naam van Caſtel Guibeleo, in het Sabynſche landt, omtrent twee mylen van Rome, ten Noorden. *Maty Diction.*

FIDERI, een keizer van Japan, die, ſchoon maar zes jaren oud, zyn vader Taiko in het ryksbeſtier opvolgde. Ongoſchio, zyn voogdt, die den vader door een brief, met zyn eigen bloedt geſchreven, belooft hadt, den jongen prins, als hy den ouderdom van vyftien jaren bereikte, te zullen doen kronen door den Dayro, en hem het ryk over te geven, ſtiet hem daarentegen van den troon, en noodzaakte hem zyne dochter ten huwelyk te nemen. Fideri, zyn recht tegen dezen dwingelandt zoekende te behouden, bragt een leger op de been, maar wierdt geſlagen, en in zulk een noodt gebragt, dat hy zyne vrouw tot Ongoſchio moeſt afzenden om hem te verzoeken, hy wilde hem nevens het leven eenige landeryen ſchenken, waar in hy ſtillekens leven mogt. Doch de dwingelandt weigerde zyne dochter te zien, nam de ſtadt Ozacha in, en liet het paleis, waar in zich Fideri nevens zyne vrouw opgeſloten hadt, met al dat daar in was, door 't vuur verteren. *Mandelſlo reisbeſchr.*

FIDERIS, een dorp in Graubunderlandt, met een gezond bron, die veel bezocht wordt.

FIDES, de godin der trouwe by de Romeinen, die een tempel hadt in het Kapitool, en in het wit gekleed was. Alle de offerhanden, die men haar bragt, moeſten zo geſtelt zyn, dat men daar aan geen yzer gebruiken, noch doodſlaan, noch bloedt vergieten moeſt. De handen harer prieſteren waren ook bewonden, om daar door aan te tonen, dat men zyne zaken moet geheim houden. *Laurent. var. ſacr. Gentil. Cicero l. II & III. de nat. Deor. & l. III. de Offic.*

FIDIUS, een zekere afgodt, door de Romeinen van de Sabynen ontleent, die den zelven met tempelen en offerhanden hoogſtatelyk vereerden. Ovidius geeft bericht, dat zyn feeſt op den Quirinaalſchen heuvel geviert is den vyfden Juny, want zo zegt hy in het zesde boek van zyne *Faſti*:

Quærebam Nonas Sancto, Fidione referrem. &c.

Byzonder is deze afgodt geëert onder den naam van *Sanctus Sabus* en *Semipater. Varro l. IV. Halicarnaſſ. l. II. Ovid. faſt.* VI. *v.* 213. *Struv. Antiq. Rom. p.* 125 *ſeq.*

FIELDING. Het geſlacht der graven van **Denbigh** en **Desmond**, ondergraven van Fielding, enz. meent men geſproten te zyn uit Duitſchlandt. Immers *Wilhelm Fielding*, in Engelandt van groten naam ten tyde van koning Hendrik den VIII, heeft zyn werk gemaakt om uit verſcheide echte ſtukken te bewyzen, dat *Gotfried*, of *Galfried*, graaf van Habsburg, heer van Lopenburg en Rheinfeld, een zoon van den zelven naam gehad heeft, die, na dat keizer Rudolph, zyns vaders bloedverwant, hem alles ontnomen hadt, naar Engelandt getrokken is, om zyn geluk en voordeel elders te zoeken, daar hy ook in de XIV eeuwe, onder koning Eduard den II, is aangekomen, behoudende van het woordt *Rheinfeld*, of *Rheinfelden* waar van zyne voorouderen den naam voerden, alleen de twee laatſte lettergrepen *Felden*, die naar den aardt der Engelſche tale dus uitgeſproten zyn *Fielding*. Deze heeft uit zyne vrouwe, Mathilda van Coleville, nagelaten deze drie zonen, *Galfried* den II, *Johannes* en *Thomas*.

Galfried zette het geſlacht voort, en won by zyne vrouwe Agnes, dochter van Johannes van Napton, een zoon, *Wilhelm* genaamt, die vader geweeſt is van *Johannes*. Deze kreeg by zyne vrouwe Margareta Purfrey een zoon, *Wilhelm* den II, die in den verderflyken twiſt tuſſchen de huizen van Lankaſter en Jork de belangen van het eerſte voorſtondt met zo veel yver en trouwe, dat hem Hendrik de VI tot erkentenis graaf van Cambridge en Huntingdom met den tytel van Sherif verklaarde; doch hy liet in 't volgende jaar voor des konings welſtandt zyn leven in den ſlag by Tewkesbury. By zyne vrouwe Agnes, erfdochter van John van S. Liz, of Seyton, heer van Martineſthorp in Rutlandt, liet hy drie zonen en eene dochter na. Onder zyne zonen wierdt *Everhard* door koning Eduard den IV tot Sherif van de graafſchappen Warwick en Leiceſter, en door koning Henrik den VII, wegens zyn heldenmoedt, op het byleger van den prins Artur van Walles bewezen, tot ridder van Bath, en eindelyk zegelbewaarder gemaakt voor Leiceſter. Hy is geſtorven in het jaar 1514, hebbende uit zyne vrouwe Jeliſa Ruſſel gewonnen *Wilhelm* den III, die Sherif van Rutlandt geweeſt is, en ten dienſte van Hendrik den VIII ſoldaten op eige koſten geworven heeft. Na blyken van eene uitnemende dapperheit te water en te lande gegeven te hebben is hy geſtorven in het jaar 1548, nalatende *Baſilius*, wiens zoon *Wilhelm* de IV door de koninginne Elizabeth tot ridder en Sherif van Warwik en Rutlandt gemaakt is. Zyn zoon *Baſilius* de II is geweeſt Sherif van Warwik en Rutlandt, gelyk de vader, en liet na *Wilhelm* den V, die door koning Henrik den VIII tot ridder, en eindelyk tot baron van het ryk, onder den tytel van lord Fielding van Newham-Padox, mitsgaders tot burggraaf van Fielding verklaart, en in het veertiende jaar van koning Jacobus den I in den gravenſtandt, onder den naam van graaf van Denbigh, aangenomen is. Zyne vrouw is geweeſt Maria, dochter van Sir George Villers van Brokesby, ridder in het graafſchap Leiceſter, en zuſter van Georg, hertog van Buckingham. Uit deze vrouwe zyn hem geboren twee zonen, met name *Baſilius*, des vaders opvolger in zyne waardigheden, en *George*, die tot lord Fielding van Caghe in Ierlandt, burggraaf van Callan, en graaf van Desmond verheven is. Na dat graaf Wilhelm zich in verſcheide veldſlagen onder Karel den I dapper gekweten hadt, wierdt hy eindelyk in 't jaar 1643 naby Bermingham in het graafſchap Warwick dodelyk gewond. Daar op volgde hem zyn zoon *Johannes Baſilius*, die door zonderlinge gunſte van koning Karel den II tot lord van S. Liz verklaart is, als geſproten uit Agnes, dochter en erfgenaam van Johannes van S. Liz, anders Seyton genaamt, en dus afkomſtig uit dat voorname huis van S. Liz, voormaals graven van Northampton en Huntigdon. *Johannes Baſilius* heeft vier vrouwen gehad: [1] Anna, dochter van Richard, grave van Portlandt; [2] Barbara, dochter en eenige erfgenaam van den ridder Johannes Lamb; [3] Elizabeth, de oudſte der drie dochteren en medeërfgenaam van Eduard, den laatſten grave van Bath; [4] en eindelyk Dorothea, dochter van den ridder François Lane in Northamtonshire; doch heeft by geen van alle kinderen verwekt. Zyn opvolger dan is geweeſt de zoon van zynen broeder Georg, *Wilhelm* de VI, graaf van Denbigh en Desmond, die by zyne vrouwe Maria, dochter van grave Henrik Carey van Monmouth, gewonnen heeft een zoon, *Baſilius*, graaf van Denbigh en Desmond, ondergraaf Fielding van Caghe, lord luitenant van Leiceſter, en overſte van een regiment te voet. Deze is geboren in 't jaar 1670, en trouwde met eene dochter van den ridder Firebraſſe, waar uit hem in 't jaar 1697 een zoon geboren is. *Dugdal. Baronag. Imhof. Geneal. Britan. P. II. c.* 38. *tab.* 67. *Souverainen van Europa pag.* 453.

FIENNES. De naam van een oud en voornaam geſlacht in Engelandt. De eerſte uit dit huis, daar Wilhelm Dugdale van gewaagt, is *Ingelram de Fiennes*, welkers nakomelingen zich merendeels *Fenes*, of *Fiennes*, hebben laten noemen. Deze trouwde met Sibylla van Tingry, eene dochter en erfgenaam van Faramus, grave van Boulogne, en kindskindt van Mathildis, vrouwe van koning Stephanus. Een dezer nakomelingen van Ingelram, met name *Wilhelm*, trouwde met Johanna van Say, en won uit haar een zoon, van den zelven naam. Deze is geweeſt Sherif van Surrey en Suſſex, en liet twee zonen na, *Rogier* en *Jakob*, waar uit twee byzondere huizen geſproten zyn.

Rogier heeft nagelaten *Richard*, die kamerling van Eduard den IV geweeſt is. Hy trouwde met Johanna, dochter en erfgename van Thomas, wiens vader, die den zelven naam droeg, lord Dacre of the North was. Uit aanmerking van dit huwelyk verklaarde hem Hendrik de VI in 't jaar 1458 tot lord Dacre of the South; doch de tytel van lord Dacre of the Nort viel Ranulphus, een jonger broeder van zyn vrouws vader, te beurt. Vervolgens kreeg hy aanzienelyke bedieningen, en is geſtorven in het jaar 1484. Zyn opvolger is geweeſt *Thomas*, een zoon van zynen reets overleden zoon *Johannes*, die geleeft heeft tot het jaar 1534, en zyn neef *Thomas* ten opvolger liet. Deze hadt het ongeluk van eens door ondeugden verleid te worden in het jaar 1541, om met hen op buit te gaan, en wel by nacht in Laughton-Park in Suſſex, den ridder Nikolaas Pelham toebehorende. Zy nu met eenige menſchen handgemeen geworden, wierdt een der genen, die hen tegenſtonden, doodgeſtoken, zonder dat men wiſt van wien. Onderwyl viel het vermoeden op Thomas de Fiennes, gelyk hy zulks ook, naar het zeggen van zommigen, door anderen aangezet, die naar zyne goederen ſtonden, en hem valſche hope gaven van te eerder genade te zullen erlangen, voor de pairs, die zyne rechters waren, bekende, waarom hy den 29 Juny des zelven jaars te Tyburn door beuls handen ſterven moeſt, nalatende een zoon, *Gregorius*, en eene dochter, *Margareta*, beide zeer jong, doch in de waardigheden van den vader herſtelt in den jare 1559. *Gregorius* zonder

kinderen gestorven zynde in het jaar 1594, bragt Margateta de waardigheit van lord Dacre op haren man Sampson Lennard over. Zie LENNARD.

Jakob, de jonger broeder van Rogier, die tot hoge eerampten was opgeklommen, stortte ook zeer laag neder, als breder hier onder zal blyken. Uit zyne vrouw Emelina Cromer liet hy na den ridder *Wilhelm Say*. Deze wierdt nog in het zelve jaar, dat hy zyn vader zo ongelukkig verloren hadt, door Hendrik den VI tot het parlement beroepen, waar in hy naderhandt is blyven zitten. In den oorlog deedt hy geen minder dienst aan gemelden vorst dan aan Eduard den IV, en wierdt ten laatste onderadmiraal onder den groten grave van Warwick, Richard Nevil. Verscheide ongelukkige toevallen beroofden hem van het meeste zyner goederen, waar toe twee gezantschappen, die hy bekleedde, niet weinig hielpen; evenwel behieldt hy de heerlykheit Broughton, met zyne vrouw, eene dochter van Wilhelm Weyckham, behuwelykt. Hy is gestorven in het jaar 1470, nalatende *Henrik*, die wel den tytel van lord Say voerde, maar nooit tot het parlement beroepen is. Deze stierf in het jaar 1477, en liet uit zyne vrouwe Anna, dochter van den ridder Richard Harcourt, een zoon na van twee jaren, *Richard*. Deze noemde zich *Lord Say*, maar kwam evenwel nooit in aanmerking om tot parlementsheer verkoren te worden. By Elizabeth, dochter van Richard Croft, won hy *Eduard*. Deze den naam van *lord Say* latende varen, noemde zich eenvoudig *Fiennes*. Zyne vrouw Margareta, dochter van den ridder Johan Danvers van Dantsay, baarde hem *Richard*, die weder uit zyne vrouw Elizabeth, dochter van den ridder Wilhelm Fanner, een zoon gewonnen heeft, die zynen naam voerde. Deze is nevens zyne nakomelingen door koning Jacobus den I in het jaar 1603 bevestigt in den tytel van baron Say en Sele. By Constantia, dochter van den ridder Wilhelm Kingsmill, won Richard *Wilhelm*. Deze is door gemelden koning verheven tot ondergraaf van Say en Sele in het jaar 1623. Zyne vrouw Elizabeth, dochter van Johan Temple van Stow, baarde hem vier zonen, *Jakob*, *Nathanaël*, *Johannes*, en *Richard*, mitsgaders vyf dochteren, welker oudste, *Brigitta*, gehuwt is met Theophilus, grave van Linkoln. In het jaar 1662 volgde hem zyn zoon *Jakob*, die de oudste was, en zich in huwelyk verbondt met Francisca, dochter van Eduard, ondergraaf van Wimbleton, uit wien hem drie zonen en twee dochteren geboren zyn. Zyne zonen alle zeer jong en voor hem gestorven zynde, was *Wilhelm*, zoon van zynen jonger broeder Nathanaël, zyn opvolger, die trouwde met Elizabeth, dochter van den ridder Johan Eliot. Deze Wilhelm liet een eenigen zoon na uit Maria, dochter van Richard, zyns vaders broeder, met name *Nathanaël*. Deze in het jaar 1709 gestorven zynde, verviel de tytel van ondergraaf op *Laurentius*, wiens vader, *Johannes Fiennes*, de derde zoon geweest was van *Wilhelm*, de eerste ondergraaf van Say en Sele, en zyne moeder eene dochter en erfgename van Thomas Hobs van Amwell. *Wilhelms* vierde zoon, *Richard*, kreeg by zyne eerste vrouw N. Burrel twee zonen, *Faram* en *Wilhelm*, nevens eenige dochters; by zyne twede vrouwe, Susanna, dochter van Wilhelm Cob van Adderbury, won hy een zoon, *Richard*, die met N. Chamberlain trouwde, uit welke een zoon, *Richard*, en eene dochter, *Susanna* genaamt, geboren is. *Peerage of England vol. I. p.* 299, 387.

FIENNES, (JAKOB DE) lord Say en Sele, grootschatbewaarder van Engelandt, was de jongste zoon van Wilhelm, ridder en Sherif van Surrey en Suffex. In zyne jeugt diende hy koning Henrik den V in den oorlog tegen Vrankryk, die hem tot beloning van zyne heldendaden verscheide landeryen in Normandië vereerde. In het jaar 1437 wierdt hy Sherif van Kent, en twee jaren daarna van Surrey en Suffex. Koning Henrik de VI floeg hem tot ridder, en verklaarde hem in jaar 1447 lord Say en Sele, vermits zyne moeder of grootmoeder, Johanna, een zuster en medeërfgenaam van Wilhelm de Say geweest was. Tot bevestiging van gemelde waardigheit verkreeg hy een volkomen afstandt van al de overige erfgenamen van Wilhelm de Say. Niet lang daarna bekwam hy ook het ampt van gouverneur van het kasteel van Dover voor zich en zyne mannelyke erven, mitsgaders dat van bewindsman der vyf havens. Hier by kwam vervolgens het ampt van eerste kamerling, geheime Raadt des konings, en gouverneur van den Tour van Londen (staande de minderjarigheit van Henrik, hertog van Exeter): en eindelyk wierdt hy tot grootschatbewaarder van Engelandt verheven. Wilhelm de la Pôle, hertog van Suffolk, in het jaar 1450 beschuldigt als oorzaak van het verlies, dat de Engelschen in Vrankryk leden, mitsgaders van het ontrouw bewindt van 's konings penningen, en even daarom van het parlement vervolgt, drong men niet minder aan op den lord Say, als een medeplichtigen, in zo verre, dat de koning den eersten uit het landt verbande, en den laatsten het ampt van schatbewaarder ontnomen hebbende, in den Tour liet gevangen zetten. Doch dit duurde niet langer dan om het gemeen, dat zeer tegen hem verbittert was, wat te bevredigen; maar zo haast Jack Cade, het hoofdt der oproerigen van Kent, de overhandt in de stadt Londen gekregen hadt, deedt hy hem den derden July des gemelden jaars uit den Tour naar Guildhall voeren, daar hy hem wilde noodzaken, zich voor den lord major en eenige koninklyke rechters te verantwoorden. Jakob verzocht wel, dat men hem als een pair van het ryk op de gewone wyze behandelen, en voor de overige pairs te recht mogt stellen; doch vergeefsch. Hy echter volstandig weigerende zich op gemelde wyze in rechten in te laten, wierdt evenwel zonder verder onderzoek of rechtsgeding naar Chaepside, een straat van Londen, gesleept, en zelfs eer hy zyne biecht volbrengen kon onthalst. Het hoofdt wierdt op een spies gestoken, en voor Jack Cade heen gedragen. Zyn romp, aan een paardestaart gebonden, door de stads straten gesleept tot in de voorstadt Southwarck, wierdt daar opgehangen en gevierendeelt. Ter zelver tydt hadden ze zyn schoonzoon, Jakob Cromer, ridder en Sherif van Kent, naar Mile-End tot hunne medegenoten in den opstandt van Kent gezonden, die hem insgelyks onthalsden. Zyn hooft wierdt ook nevens dat van zynen schoonvader door de stads straten omgedragen, wordende tot vermeerdering der smaadt dikwils door de dragers zo te zamen gedrukt, als of ze den anderen kusten, tot dat men ze ten laatsten om hoog stak op de brug van Londen. Zyn zoon Wilhelm, by Emelina Cromer gewonnen, en te dier tydt vier en twintig jaren oud, is namaals onder de regering van Eduard den IV onderadmiraal onder den beroemden grave van Warwick geworden; doch in 't vervolg door verscheide ongelukken zo verarmt, dat zyn zoon, zoons zoon en over-zoonskindt de voorrechten, den lords toebehorende, niet hebben genoten. Deze waren *Hendrik*, *Richard* en *Eduard*. Doch *Richard*, zoon des laatstgemelden Eduard, verkreeg in het jaar 1603 van Jakob den I de vernieuwing der waardigheit van vryheer van Say en Sele, en zyn zoon Wilhelm is door den zelven koning in het jaar 1623 tot viscount of ondergraaf benoemt. *The Compleat Hist. of Engl. vol. I. p.* 404. *The Peerage of England p.* 387.

FIENNES, (NATHANAEL) zoon van Wilhelm, die door Jacobus den I in 't jaar 1623 tot ondergraaf van Say en Sele verklaart is, geboren in het jaar 1610 te Broughton, onder het landschap Oxfordshire. Eerst te Oxford zich geoeffent hebbende in de wetenschappen, nam hy naderhandt krygsdienst, en is generaal over de troepen van het parlement, en kommandant van Bristol geweest. Schoon hy den aanhang van Karel den II gansch niet toegedaan was, kreeg hy echter genade, wanneer hy de plaats in 't jaar 1643 moest overgeven. Hy bleef bestendig op de zyde van Cromwel, tot dat hy zyn leven afleide in eenzaamheit in den jare 1669. Men heeft van zyne pen een aanspraak aan het parlement, verscheide brieven, nevens eene beschryving van eenige veldslagen. *The Peerage of England.*

FIENNES, een tak van het huis Luxenburg. Zie LUXENBURG.

FIENUS, (THOMAS) een geneesheer, geboren te Antwerpen in het jaar 1566. Hy leerde de geneeskunde in Italië onder 't beleidt van Mercurialis en Aldroandus. In zyn vaderlandt wedergekeert wierdt hy hoogleeraar in die zelve wetenschap op de hogeschole van Loven, daar hy ook gestorven is in Maart des Jaars 1631, zynde voor zyne doodt geweest geneesheer van den hertog van Beyeren. Hy heeft onder verscheide andere werken geschreven *de viribus imaginationis*; *de formatione fœtus*; enz. *Val. Andreas Bibl. Belg. Mercklin Linden renov.*

FIERA, (JOHANNES BAPTISTA) een Latynsch dichter van Mantua, geboren in 't jaar 1469, heeft zich bekend gemaakt door zyne geneeskundige en rechtsgeleerde werken, als ook door verscheide dichtstukken, waar van eene optelling gedaan wordt, in de naamlyst der boekery van Oxford. Hy was een verstandig en naauwkeurig dichter, maar wat hard. Zyne vaarzen zyn in verscheide talen overgegoten, en over de zelve eenige oordeelkundige aanmerkingen gemaakt door uitleggers. Fiera is gestorven in het jaar 1538. *Jul. Scaliger Hypercritic. Poët. l. VI. c.* 4. *Baillet Jugem. de Scav sur les Poëtes Modernes.*

FIERTE, een naam, die byzonder gegeven wordt aan de kist van S. Romanus te Rouaan, afkomstig van het Latynsche woordt *Feretrum*, een lykbus betekenende, en dat de ouden gebruikt hebben om uit te drukken de beenkist, waar in de overblyfselen der heiligen gelegt wierden. Alle jaren doedt men te Rouaan op Hemelvaartsdag een plegtigen ommegang, in welken deze beenderkasse omgedragen wordt, wordende dan ook een misdadige, die de doodt verdient heeft, vrygelaten. Een ieder, die de gunst van dezen heiligen begeert, moet deze plechtigheit bywonen, en de beenderkas van Fierte drie malen op zyne schouderen beuren, dat op een verheven plaats, en in de tegenwoordigheit van al het volk geschiedt. Het parlement en de gansche geestelykheit laten zich by deze plichtpleging vinden, op welkers einde, en als ten slot, de misdadige losgelaten, en van zyn schennis ontslagen wordt. Dit voorrecht is door koning Dagobert aan het kapittel van Rouaan vergunt, en naderhandt door alle de koningen van Vrankryk bevestigt.

FIESCHI, of FIESQUE. Het huis van *Fieschi* is een der vier voornaamste van Genua, en onder de doorluchtigste van gansch Italië, van welkers oorspronk men hier niet al kan zeggen, dat 'er wel van opgegeven wordt. Paulus Pansa, schryver van het leven van paus *Innocentius* den IV, zegt, dat 'er drie prinssen van het Beyersche huis in Italië gekomen zyn in het begin der XVI eeuwe, met last om daar de keizerlyke schatkist of des keizers inkomsten te bezorgen, waar na zy *Fisco*, en in vervolg *Fieschi*, of *Fiesque*, genaamt zyn: dat een van hen naar Spanje trok, en zich aldaar *Urea* liet noemen; dat de twede naar Duitschlandt te rug gekeert is; en de derde, met name *Roboaldus*, zich in Italië nederzette. Na die van Genua veel dienst gedaan te hebben tegen die van Piza kocht hy het graafschap van Lavaigne, en wierdt zelf van hen tot generaal verkoren. Na dat hy een grote overwinning bevochten hadt in het jaar 1068, wierden hem vele voorrechten, van niemandt voorhenen genoten, tot erkentenisse vergunt. Immers het is zeker, dat de heeren Fieschi niet alleen sedert vele eeuwen graven van Lavaigne zyn geweest, maar ook verscheide andere staten in Italië bezeten hebben, daar zy gedurig stedehouders van het ryk geweest zyn. Zelfs is hen door Wilhelm van Beyeren, grave van Hollandt, en Roomsch koning, vergunt geldt te slaan. Uit dit huis zyn twee pauzen gesproten, *Sinibald Fieschi*, paus geworden in het jaar 1243, onder den naam van *Innocentius* den IV. Deze heeft de eerste algemene kerkvergadering van Lyon gehouden. De ander was *Ottoboni Fieschi*, verkoren in het jaar

1276,

1276, onder den naam van *Adrianus* den VI. Boven dien zyn uit dit huis voortgekomen verscheide kardinalen, meer dan honderd aartsbisschoppen en bisschoppen, en zyn sommige der dochters gehuwt met prinsen, als by voorbeeldt met de graven van Savoje, de marquisen van Montferrat, de Visconti, heeren van Milaan, enz. De geschiedenissen melden ook met veel lof de roemwaardige daden, door verscheide generaals *Fieschi* gedaan. François Sforcia zich in het jaar 1464 meester gemaakt hebbende van Genua, gaf des zelfs bestier in handen van *Obietto Fieschi*, hem den 16 April tot deszelfs gouverneur verklarende. De kwade uitslag der zamenzwering, door *Joh. Lodewyk* gesmeed, bragt dit anders zo machtig en ryk geslacht geheel in het onderspit. Het verdeelde zich in twee voorname takken. Die van de jonger zonen keerde naar Genua te rug, en daar zyn uit die linie grote mannen gesproten; als *Hugo Fieschi*, die gedurende den oorlog tegen de Hugenoten in Vrankryk gedient heeft, de belegering van Montauban bywoonde in het jaar 1621, en door zyne verdiensten veel gunst verkreeg van koning Lodewyk den XIII. Na dien tydt is hy aan het hof van keizer Ferdinand den II geweest, en in Genua te rug gekeert wierden hem door de Republyk de allerwigtigste bedieningen toevertrouwt; men schikte hem als afgezant naar Engelandt; naderhandt wierdt hy generaal der galeien, en vervolgens van de scheepsmacht, die in het jaar 1654 tegen de rovers van Barbaryë wierdt uitgerust. De zydlinie der oudsten bevindt zich in Vrankryk. *Scipio de Fiesque*, of *Fieschi*, vierde zoon van *Sinibaldus*, graaf van Castellan, Lavaigne, enz. en van Maria de Rouëre, is geweest ridder van staat van de koninginne Catharina de Medicis, hebbende de eer van tot haar huis te behoren, als getrouwt met Alphonsina Strozzi, dochter van Robert en Magdalena de Medicis. Naderhandt bekleedde hy 't zelve ampt by de koninginne Elizabeth, de vrouwe van Karel den IX, in het jaar 1570. Zyne verdiensten wierden in Vrankryk hoog geschat. Hy bevondt zich mede in de belegering van Rochelle in het jaar 1573, en koning Hendrik de III vereerde hem in het eerste kapittel, den 31 December des jaars 1578 gehouden, met het halssieraadt der orde van den H. Geest. Uit zyn huwelyk is gesproten *Franciscus Fieschi*, graaf van Lavaigne en Bressune. Deze gehuwt zynde met Anna le Veneur, dochter van Jakob le Veneur, grave van Tillieres, ridder van den H. Geest, liet een zoon na, *Karel Leon*, die volgt; nevens twee andere, *Claudius*, graaf van Castellan, en baron van Brion; *Franciscus*, ridder van Maltha; en eene dochter, *Maria*, gehuwt met Pieter de Breauté, heer van Neufville, gesneuvelt in de belegering van Arras in het jaar 1640. *Karel Leon*, graaf de Fieschi, trouwde in 't jaar 1643 met Gillone d'Arcourt, weduwe van Louïs de Broulli, marquis de Piennes, en dochter van Jakob d'Arcourt, marquis de Beuvron en Leonora Chabot-Jarnak, gravinne van Cosnak. Uit deze is geboren *Johannes Lodewyk Fieschi*, graaf van Lavaigne en Fieschi, behalven verscheide andere kinderen. In het jaar 1675 was een graaf *Fieschi* resident van Genua te Constantinopel, die by zyne te rug komst in grote ongelegenheit verviel wegens zyne gemaakte schulden, die wel op zestig duizend ryksdaalders geschat wierden. *Foglieta in Elog. Zazzera Nobil. d'Ital. Augustin. Justiniani hist. Gen. Paul. Pansa vita Innoc. IV. Galeasso Gualdo Priorati Scen. d'huom. illustr. d'Ital. Thuan. Hist. l.* XLVII.

FIESCHI, (CATHARINA VAN) beroemd door hare uitnemende Godvrucht. Zy was eene dochter van Jakob Fieschi, en vrouw van Julianus Adorne, en heeft twee boeken geschreven in zamenspraken, die overtuigende blyken geven van haar deugdzaam gemoedt. De doodt nam haar weg den 14 September des jaars 1510. *Frederici histor. della casa Fiesca. Soproni & Giustiniani Script. della Ligur.*

FIESCHI, (GEORGE VAN) kardinaal, aartsbisschop van Genua in de XV eeuwe. Eugenius de IV, die veel werk van hem maakte, stelde hem ook onder het getal der kardinalen in de kerkvergadering van Florence, den 18 December des jaars 1439, en gaf hem den tytel van S. Anastasius. Nikolaas de V deedt hem het bisdom van Ostia bekomen, en benoemde hem tot legaat van Ligurië. Na veel gunst genoten te hebben van de pauzen Calixtus den III en Paulus den II, is hy te Rome onder des laatstgenoemden regering gestorven den 11 October 1461. Zyn lyk is naar Genua gevoert en in de kerk begraven, daar men nog zyne grafstede vindt. *Ciaconius. Onuphrius. la Rochepozai. Aubery. enz.*

FIESCHI, (JOHANNES VAN) kardinaal, bisschop van Verceil, is in het jaar 1378 door paus Urbanus den VI tot het Sacro Collegio verheven, en in het jaar 1381 overleden. Deze paus toonde klaar, dat hem zulks tot grote smerte was, en dewyl hem de bescherming van Genua nodig was, vereerde hy Lodewyk de Fieschi met het purper, dat in het zelve jaar 1381, of, zo anderen willen, in 't jaar 1385 geschiedde. Deze kardinaal kreeg veel aanzien. Hy was by de verkiezing van Bonifacius den IX, die hem als legaat zondt naar Campagna di Roma, met zulk een goed gevolg, dat hy verscheide steden, die tegen den H. Stoel waren opgestaan, weder onder des zelfs geboorzaamheit bragt, en onder die wel byzonder de stadt Anagni. Naderhandt onttrok hy zich de gehoorzaamheit van Innocentius den VII, om Benedictus den XIII te volgen; dat hy evenwel niet zo zeer deedt uit genegenheit, als wel om genoegen te geven aan zyne vaderstadt Genua, die den laatsten voor paus erkende. In vervolg van tydt verliet hy hem evenwel, om zich weder te vereenigen met Alexander den V. die hem na de gehoude kerkvergadering van Pisa zelf hadt laten aanzoeken. Johannes de XXII verklaarde hem gouverneur van Bologne. Van daar kwam hy by de kerkvergadering van Constans, helpende Martinus den V verkiezen. Deze zondt hem als legaat naar Sicilië; maar hy stierf by zyne te rug komst te Rome den 2 April 1423. *Ciaconius. Aubery.*

FIESCHI, (JOHANNES LODEWYK VAN) een jonge graaf van Lavaigne, die door heerschzucht zyn ongeluk en naam gemaakt heeft. Hy was een zoon van Sinibaldus Fieschi, en wegens zyne hoedanigheden by iedereen geacht. Hy was welgemaakt en zeer bekwaam om een ieders vriendschap te winnen beide door een eerlyken en minzamen ommegang. By dit alles kwam eene natuurlyke gedienstigheit, een dappere moedt en voorzichtigheit, waar by hy, schoon nog zeer jong, meesterlyk wist te veinzen, en zich van alle gelegenheit met voordeel te bedienen. De grootheit van het huis Doria stak hem in 't oog: Andreas Doria was niet alleen op een gansch uitstekende wyze groot en machtig geworden, maar boven al vermogt de graaf Fieschi niet verdragen de hoogheit, waar toe Jannetin Doria, aangenomen zoon van zyn oom Andreas, geklommen was, en dien hy minder achtte dan zich zelven. Hy nam dan een besluit om zich van al zyne mededingers te ontdoen: en om zulks te gemakkelyker ter uitvoer te brengen, maakte hy niet alleen een aanhang onder de edelen en het volk, maar wist ook middel om eenige galeien te bekomen, die paus Paulus den III toebehoorden. De kardinaal Trivulce, die het voornaamste bewindt der Fransche zaken in Italië in handen hadt, zocht den graaf Fieschi op zyne zyde te trekken, en zondt hem den ridder Fodorato van Savona, zyn bloedverwant, met aanbieding van voorwaarden, waar op hy de Franschen zou behulpzaam zyn om de stadt Genua weder in handen te krygen. Fieschi sloeg de koop wel aanstonds toe, maar veranderde kort daar na van gedachten, als hem Johannes Baptista Verrina een indruk gaf, dat de onderneming te lafhertig was om zyn vaderlandt voor de Franschen te bemachtigen, daar hy 'er zelf meester van worden kon. De graaf hieldt vervolgens geheime Raadt met een advokaat van Savona, Raphaël Sacco genaamt, nevens Vincent Calcagno, een van zyne bedienden, en den genoemden Verrina, die zyn voornaamste raadsman was. Op het voorstel of de aanbiedingen der Franschen, de voordeligste, en die even daarom aan te nemen waren, stemden de twee eerstgenoemden van ja; doch het besluit was, dat men het gevoelen van den laatsten zou opvolgen, die de heerschzucht en moedigheit van den grave meer wist te vleien. Vervolgens beraamde men de middelen, en stelde den dag der uitvoering vast, dat alles zonderling geheim en met veel behendigheit geschiedde; in zo verre, dat 'er geen het minste kwaad vermoeden by die van het huis van Doria kon vallen. Op den eersten January des jaars 1547, met het aanbreken van den nacht, deedt Fieschi al zyne vrienden te zamen komen in zyn paleis, daar hy hen zyn voornemen ontdekte. Hy sprak hen toe met veel gezag omtrent al het geen hy tot deze onderneming beraamt hadt, en zelfs niet zonder bedreiging, zeggende, dat indien hy iemandt van hen zo lafhertig bevondt van hem te verlaten in een zaak van zo veel belang, alleen tot gemenen welstandt ondernomen, hy ook wel middel weten zou om de zodanigen als trouwloze en verraders te straffen. Het stilzwygen der genen, die door deze tale verschrikt niets hadden in te brengen, wierdt voor toestemmen gehouden. Elk dan lette op het geen te doen stondt, en de graaf nam dezen tydt waar om in het vertrek van zyne vrouwe te gaan, ter dier tydt in gesprek met Paulus Pansa, een zeer geleerd man, daar het huis van Fieschi veel werk van maakte, en hen beide zeer verbaast ziende over het geen daar omging, gaf hy hen bericht en opening van zaken. Beide schenen ze even neêrslachtig, en byzonder drong zyne vrouw op hem aan, en bezwoer hem, van zich in zulk een gevaarlyke onderneming niet te wagen, ondersteunende hare reden met een vloedt van tranen, een voorbode van den ongelukkigen uitslag. De graaf antwoordde op zyn beurt met veel hevigheit, en deze twee verlatende, voegde hy zyne vrouwe Eleonora Cibo al weggaande deze weinige woorden toe: *Mevrouw, of gy ziet my nooit weder, of het zal morgen binnen Genua alles in uwe macht zyn.* Hier op ging hy met zyne vrienden naar buiten, en wierden alle zyne gegeve bevelen met goed gevolg uitgevoert. Zyn volk was reets meester geworden van de Darsena, de plaats daar de galeien leggen. Johannes Lodewyk vernemende het groot gedruis, dat de galeiroejers maakten om zich van hunne ketenen te ontdoen, begaf zich met veel spoedt naar de galeien, want zyne voornaamste hoop op de zelve gevestigt hebbende, was hy begerig de zelve in staat te zien van hem te dienen daar het nodig was. Maar zyn ongeluk, of het geluk van 't gemenebest, wilde, dat de plank, waar over hy in eene galei meende te gaan, gebroken was, zo dat de graaf in het water viel met twee of drie soldaten, die hem gevolgt waren; en vermits de zwaarte zyner wapenen versmoorde hy zeer schielyk, behalven dat de duisterheit der nacht belette hem te redden. Zyn ligchaam na eenige dagen wedergevonden wierdt op nieuw in zee gesmeten. Zyn broeder *Hieronymus Fieschi* wierp zich in het kasteel Montobio, daar hy overweldigt en gedood wierdt, en de sterkte verwoest; zelfs wierdt ter nagedachtenisse van deze schenddaadt het oud en prachtig paleis, dat het huis van Fieschi altydt te Genua bezeten hadt, tot den grondt toe geslecht. *Ottoboni* en *Cornelio Fieschi* wierden uit hun vaderlandt gebannen, en namen de vlucht naar Rome, daar *Scipio* te dier tydt mede was. *Ottoboni* wierdt in het jaar 1555 te Portocola door de Spanjaarden gevangen genomen, en in handen van Andreas Doria gelevert, die hem als een verrader des vaderlands en vadermoorder in een sak liet naaien, en in zee werpen. *Thuanus Hist. lib. III & XV. Foglieta. Justiniani &c. Histoire de la conjuration de Jean Louïs de Fiesque*

FIESCHI, (LUCAS VAN) van Genua, door Bonifacius den VIII onder het getal der kardinalen gestelt in het jaar 1298. Uit erkentenis van deze weldaadt droeg hy dien paus veel genegenheit toe; zo dat hy zich zyne zaak aantrok, wanneer hy te Anagnia wierdt aangehouden door Wilhelm de Nogaret en Sciara Colonna. Deze

Clemens den V wierdt hy nevens andere kardinalen benoemt om de plechtigheit der kroning van keizer Henrik den VII te voltrekken. Johannes de XXII zondt hem als legaat naar Engelandt, daar hy, gelyk in alle andere gelegenheden, blyken gaf van veel beleidt en Godvrucht. Hy is gestorven in het jaar 1336, en in de hoofdkerk van Genua begraven, daar zyn grafstede nog te vinden is, hoewel Onuphrius en Ciaconius gewilt hebben, dat het zyn zou by de Cordeliers van Avignon. *Villani l. IX. du Chesne Hist. d'Angl. l. XIV. la Roche-Pozai nomencl. Cardin. Aubery hist. des Card.*

FIESCHI, (Nikolaas van) kardinaal, aartsbisschop van Ambrun en Ravenna, geboortig van Genua, en broeder van Franco de Fieschi, graaf van Lavaigne. Paus Innocentius de VIII hadt het voornemen al hem wegens zyne grote verdiensten tot kardinaal te verheffen, schoon hy deze waardigheit eerst verkreeg van Alexander den VI in May 1503, en wel op voorspraak van koning Lodewyk den XII, die het huis van Fieschi aanzag als grotelyks t'hemwaarts genegen. Nikolaas kreeg ook de bisdommen van Toulon en Frejus, en wierdt tot het aartsbisdom van Ambrun verheven, niet tegenstaande Claudius d'Arces reets door het kapittel van die kerk daar toe benoemt was. In Italië kreeg hy het aartsbisdom van Ravenna, en hadt reets zyn neef Urbanus de Fieschi tot zyn opvolger in het zelve verkozen; doch deze is voor hem gestorven. By alle schryveren vindt men zyne oprechtigheit en vroom gemoedt hoog geroemt, waar van hy in vele gevallen overtuigende blyken gegeven heeft; als in zyn edelmoedig wederstreven van den toeleg, dien Alexander de VI gesmeed hadt, om den bisschop van Citta de Castello af te zetten, schoon hy onschuldig was. Insgelyks sprak hy Julius den II, wanneer hy al te groot een geneigtheit tot den oorlog liet zien, vryhertig tegen. Hy gaf ook Adrianus den VI, die een Raadt hadt, waar mede hy de wigtigste zaken beraamde, te kennen, dat het hem paste het Sacro Collegio raadt te plegen, gelyk zyne voorzaten gedaan hadden, en dat hy zich wel wachten moest geen byzondere besluiten te nemen, die de Christenheit nadelig konden zyn. Na de doodt van dezen paus lieten vele kardinalen hunne geneigtheit zien om hem tot den pausselyken troon te verheffen; men zegt zelfs, dat zyne bloedverwanten hem aanmerkelyke geldsommen hebben aangeboden ter omkoping der stemmen, die tegen hem waren; maar dat hy hun voorstel en aanbieding zou hebben verworpen, als onwaardig een man, die de eeretrap eenig door de deugdt zocht te beklimmen. Rubey, de schryver der geschiedenisse van Ravenna, heeft gevolgelyk buiten reden gezegt, dat Nikolaas Fieschi, het ongenoegen gehad hebbende van niet eens tot opvolger van Adrianus benoemt te zyn, zich even daarom zou verkniest hebben tot zyne doodt, die ingevallen is den 14 Juny 1524. *Foglieta in elog. Jovius in Adriano VI. Rubeus hist. Ravennat. lib. IX. Sammarth. Gall. Aubery hist. des Cardin.*

FIESCHI, (Wilhelm van) kardinaal, geboren te Genua uit het huis der graven van Lavaigne, was een neef van paus Innocentius den IV, die hem ook tot het purper verhief in December des jaars 1244, onder den naam van S. Eustachius. De zelve paus gaf hem de bescherming der Augustynen, en zondt hem aan het hoofdt van eenige troupen ter bemachtiging van het Fransche ryk. Doch terwyl de kardinaal zich vervaardigde tot de volvoering van zyn last, kreeg hy de tyding van zyns ooms doodt. By de verkiezing van Alexander den IV is hy tegenwoordig geweest, en stierf te Rome in het jaar 1256, daar zyn graf nog te zien is in de kerk van den H. Laurentius. *Sigonius lib. XIX. de Reg. Ital. Ciaconius. Aubery.*

FIESCO, FISCHIA, of PHISCIO, wel eer eene bisschoppelyke stadt, maar tegenwoordig slechts een vlek van 't eigentlyke Natolië, leggende benoorden het eilandt Rhodus, omtrent 45 mylen van de stadt Patera, ten Westen. *Maty Diction.*

FIEUBET, (Caspar van) eerste president van het parlement van Toulouze, zoon van Wilhelm van Fieubet, een der eerste voorzitters (president a Mortier) van het zelve parlement, en naderhandt eerste president van het parlement van Provence, welk ampt hy niet bekleed heeft, overmits hem de doodt te Parys overviel kort na het afleggen van den eedt in handen van zyne Majesteit. Caspar Fieubet was met zyn achtiende jaar al president der requesten by het parlement van Toulouze, en vervolgens procureur generaal. Dertig jaren oud geworden benoemde hem de koning tot president van het zelve parlement. In deze, gelyk in alle zyne andere bedieningen, kweet hy zich op zulk een uitnemende wyze, dat hem Lodewyk de XIV na zyne doodt dit grote getuigenis moest geven: *Dat hy een der grootste en voortreffelykste rechters van zyn ryk geweest was, en dat 'er bezwaarlyk een ander zou te vinden zyn, die zyne verdiensten zou evenaren, veel min hem overtreffen.* M. de Fieubet, Raadsheer by het parlement van Toulouze, is met zyn twintigste jaar een waardig erfgenaam van zyns vaders deugden en hoedanigheden gebleven. *La Faille Annales de Toulouze.*

FIFE, een groot en welbevolkt graafschap in het Zuiderdeel van Schotlandt, bepaalt door de Firth aan de eene en de Tay aan de andere zyde. Het is een der beste graafschappen van het gansche ryk, vol van steden en adelyke stichten. Het is omtrent de zeekant vruchtbaar in allerlei koorn, en van velerlei visch wel voorzien. Men graaft daar veel kolen, en maakt ook veel zout. De graven van Rhótes zyn erflyke landrechters van dit graafschap, onder den name van Lesley. Men vindt in het zelve vele adelyke geslachten, als de graven *Crawford, Weems, Levin, Melvil,* de lords *Balcarras, Burcley,* enz. Behalven de hoofdstadt S. *Andrews* zyn daar ook verscheide steden met zeehavens voorzien, die niet alleen de koopmanschap in die landstreek doen bloeien, maar ook vele wakkere zeelieden en matrozen uitleveren. Wegens dit graafschap voerden verscheide geslachten in vorige tyden den tytel van *Thane*, en naderhandt kreeg de broeder des konings van Schotlandt den graventytel van het zelve. *Buchan. Gordon. Cambd.*

FIGEAK, eene Fransche stadt en abdy in het landschap Quercy, op de grenzen van Auvergne, negen of tien mylen van Caliors. Zy is in den binnenlandschen oorlog zeer bekend geworden.

FIGEN, eene Japonneesche stadt, de hoofdstadt van het ryk van dien zelven naam, gelegen in het eilandt Saycock, recht tegen over de stadt Firando. *Maty Diction.*

FIGENA, een oud bemuurd plaatsje van Asië, in Natolië gelegen, digt by de stadt Ephesus en het gebergte van Figena, by de ouden genaamt *Pactyes Mons. Baudrand.*

FIGERA, *Cap del Oro*, van ouds *Caphureum Promontorium*, is de Oostelykste kaap van het eilandt Negropontus, tegen over de eilanden van Schiro en Undros, welkers toegang, wegens de omleggende steenklippen, beide moeielyk en gevaarlyk is. Dit is de zelve kaap, waar op Nauplius, koning van Negropontus, een vuurbaken deedt ontsteken, ter wrake van de doodt zyns zoons Palamedes, dien Ulysses door verraadt hadt doen omkomen; want de Grieken, van de belegering van Troje te rug kerende, en door een zwaren storm belopen, lieten zich voorstaan op het zien dezer vuurbaken hier een goede haven te zullen vinden, stevenden daar op aan, doch hadden het ongeluk van tegen de klippen te stoten, en voor het grootste gedeelte ellendig schipbreuk te lyden. *Baudrand Dict. Geogr.*

FIGO, in het Spaansch *L'Isola de Figo*, een klein eilandt in de Middelandsche zee, gelegen in de straat van Bonifacio, op de kust van Sardinië. Zommige aardryksbeschryvers houden het zelve voor der ouden *Phintonis insula*, dat van anderen geplaatst wordt by *Cabriera*, een gering eilandt, gelegen in de kleine golf van Longosardo. *Baudrand.*

FIGON, (Karel) Raadsheer des konings, rekenmeester te Montpellier, en geheimschryver van den kardinaal Bertrand, zegelbewaarder van Vrankryk, heeft geleeft in het jaar 1575, en uitgegeven: *Discours des Etats & Offices, tant du Gouvernement, que de la Justice.*

FIGON, (Johannes) geboortig van Montelimar in het Dauphiné. Hy leefde omtrent ter zelver tydt met den voorgaanden, en heeft eenige werkjes geschreven in dicht en ondicht. *La Croix du Maine Bibl. Françoise. Chorier hist. de Dauphiné.*

FIGUEIRO, een kleine stadt in het Portugeesche landschap Estremadura, tusschen Coimbra en Tomar, niet verre van de rivier Zezere. Deze stadt behoort onder den naam van een graafschap aan die van den huize van Vasconcellos, en draagt ter oorzake van de goede wyn, die in de nabyheit der zelver wascht, den toenaam *dos Vinhos. Colmenar Delic. du Portug. pag.* 379.

FIGUEROA, een Spaansch geslacht, gesproten van *Laurentius Figueroa*, heer van Zafra en Feria, die in het jaar 1409 als grootmeester der ridderorde van S. Jago gestorven is. Zyns zoons zoon *Laurentius* de II wierdt in het jaar 1467 tot eerste graaf van Feria benoemt, en is geweest grootvader van *Laurentius* den III, die met zyne vrouwe, uit den huize Cordua gesproten, de heerlykheden Priego en Aguilar gekregen heeft. Zyn oudste zoon *Pedro Fernandez* zonder mannelyke erven overleden zynde, wierdt zyn broeder *Gomes Suarez* in het jaar 1567 zyn opvolger, en tot den eersten hertog van Feria verklaart. *Don Gomez Alvarez*, van wien breder op Feria te zien is, zyn zoons zoon, liet een eenigen zoon na, *Laurentius Balthasar*, die buiten echt gestorven is, zyne goederen nalatende aan zynen neef *Alfonso Fernandez* van Figueroa en Cordua. Dezes naneef, *Emanuel Fernandez*, hertog van Feria, markgraaf van Priego, Montalvan, Villalva en Zelada, graaf van Zafra, is in het jaar 1711 erfgenaam geworden van den laatsten hertog van Medina Celi, als zynde een zusters zoon van gemelden hertog. *Imhof van de Grand. van Spanje.*

FIGUEROA, (Franciscus) van Alcala, een Spaansch dichter, beroemd door zyn werk, gedrukt te Lissebon in het jaar 1625, onder den naam van *Obrasen Verso de Francisco de Figueroa*. Lopez de Vega verheft hem zeer in zyn dichtstuk, *Laurel de Apolo.*

FIGUEROA, (Franciscus de) een geneesheer van Sevilië, die onder andere werken ook geschreven heeft *de innoxio frigido potu. Nicol. Antonio Bibl. Script. Hisp.*

FIGUEROAS. Een naam, die gegeven is aan de verlossers van de honderd dochteren, door *Moregat*, koning van Leon, aan de Moren tot een jaarlyksche schatting belooft. Alle deze dochters, die in een kasteel waren, midden in een bosch, niet verre van Toledo, moesten Christenen zyn, de eene helft adelyke, en de andere van den burgerstandt. De opvolgers van Moregat betaalden deze schatting tot op koning *Ramirus*, die het weigerde in het jaar 844; schoon anderen willen, dat het geweest is *D. Bermudus* in het jaar 771. De Moren bewaarden deze dochters in het voorschreven kasteel tot zo lange zy de zelve naar Afrika gezonden, of eenige andere schikking tot hun genoegen daar omtrent gemaakt hadden. Doch het opbrengen dezer schatting heeft in 't geheel opgehouden sedert eenige ridders van Gallicië de Moren, die gekomen waren om deze schatting te ontfangen, hebben afgemaakt, digt by Moguedo, op een veldt vol vygebomen, dat ook gelegenheit gegeven heeft om deze verlossers *Figueroas*, naar de vygebomen, te noemen. Van daar is mede de oorspronk der benaminge van een gansch huis, tot op dezen dag nog een der doorluchtigste van geheel Spanje. Na de volkome verlossing van het ryk uit de macht der Moren kocht de kardinaal Zirixco, aartsbisschop van Toledo, dit kasteel, nevens het bosch, in het jaar 1573, en liet daar ter plaatse tot gedachtenisse van deze schatting een klooster bouwen voor honderd dochters, vyftig edele en vyftig onedele, onder verbandt, dat ze bewyzen moeten uit oude Christen stam-

ftamhuizen gefproten te zyn, zondereenige vermenging met Moren of Joden. Dit klooster, dat over de vyf en dertig duizend dukaten aan inkomsten heeft, is in 't vervolg overgebragt naar Toledo, daar het nog is. Men brengt daar deze dochters in met hare zeven jaren, en als zy huwbaar geworden zynde begeren te trouwen, wordt die van den burgerftaat duizend, en die van adel zyn twee duizend kronen ten huwelyksgoedt gegeven.

FIGUERRAS, of FIGUERA, eene kleine ftadt in Catalonië in het gebiedt van Girona, drie mylen ten Westen van Rofes. Oudtyds was de zelve zeer fterk; maar is in den oorlog, dien graaf Ampurias in de XIII eeuwe tegen Jacobus den I, koning van Arragon, gevoert heeft, geheel verwoeft en afgebrand. De meefte huizen zyn naderhandt wel opgebouwt, maar de vefting zelf is blyven leggen. *Mary Diction. Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 612.

FIGUIER, (WILHELM) van Avignon, heeft geleeft in de XIII eeuwe, omtrent het jaar 1270. Hy heeft verfcheide gefchichtkundige werken gefchreven in zyne landtale. Zyn nagelaten zoon, *Wilhelm Figuier*, de jonge, hadt ook vele bekwaamheden, en is *Satyricus* of de fchimpdichter bygenaamt. Daar zyn verfcheide dichtftukken van zyn maakfel, als: *le fleau mortel des Tyrans*; *le Contr' amour*, enz. *Noftradamus vie des Poët. Prov. La Croix du Maine Bibl. Franc.*

FIGULUS. Zie NIGIDIUS FIGULUS.

FIGUREN, of *afbeeldfels*. De Romeinen gebruikten doorgaans menfchelyke afbeeldfels in hunne betoveringen, of bezweringen; by voorbeeldt een afbeeldfel van wol verbeeldde zulk een perfoon, dien de wigchelaars wilden doen overleven den gene, die door wafch verbeeld wierdt. Dat is de reden waarom zulke figuren doorgaans van verfcheide ftoffe waren, om dus een verfchillende uitkomst af te beelden. Horatius fpreekt daar dus van in zyne fchimpdichten:

Lanea & effigies erat, altera cerea; major
Lanea, quæ pœnis compefceret inferiorem.

Dat is: „ Daar waren twee figuren, een van wolle en de ander „ van wafch. Die van wolle was de grootfte, ten bewys, dat hy „ de minder moeite aandoen en verdrukken zou. *Horat. Satyr. l. I. Sat.* 7.

FIKKUM, of FINKUM, een der veertien dorpen van de Vriefche grietenye Leeuwarderadeel, onder het quartier Oostergoo, wordt met Hyum door een Gereformeerd Predikant bedient, ftaande onder de claffis van Leeuwarden. Hier ftaat een treffelyk ftins of heerehuis van de *Hoddingaas-Winfemius.*

FILAGRIUS, een graaf van 't Oosten, onder Theodofius den Groten, in het jaar 382. Libanius maakt dikwils gewag van hem, en heeft hem ook verfcheide brieven gefchreven. *Gothofr. Profopograph. Cod. Theodofiani.*

FILANTUS, (JOHANNES ANDREAS) uit de ftadt Taverna, hoogleeraar in de rechten te Napels. Hy heeft gefchreven, *Comment. in Inftitut. Imperiales*, gedrukt te Napels in Quarto in den jare 1602, waar in hy het Napelfche recht met het Roomfche vergelykt. *Dionyf. Simon Bibl. Juris.*

FILASTRUS, of PHILASTRUS. (WILHELM) kardinaal, onder den naam van *S. Marcus*, in de XV eeuwe, broeder van Stephanus, dien Lodewyk de III, graaf van Provence, tot gouverneur van Maine gemaakt heeft. Hy was zeer ervaren in de wiskunde en rechten, die hy, deken zynde te Rheims, aldaar geleeraart heeft, verzamelende ook een fchonen boekenfchat ten dienfte der kanunniken. Johannes de XXIII vereerde hem met den kardinaalshoedt, en hy was tegenwoordig in de kerkvergadering van Conftans by de verkiezing van Martinus den V, die hem ook nevens den kardinaal Urfini naar Vrankryk zondt als legaat. Aan dat hof was hy niet gezien, want op zekeren tydt een aanfpraak doende aan Karel den VI, en weinig achting voor de voorrechten der Gallikaanfche kerk latende blyken, wierdt hem gelaft te zwygen, en hy genoodzaakt naar Rome te keren, daar hem de doodt wegnam in het jaar 1428, hebbende het bewindt der inkomften van het aartsbisdom van Aix genoten federt het jaar 1422. *Henri Louis Chafteigner de la Rochepozay, Eveque de Poitiers. Nomenclat. Cardinal. Spondanus A. C.* 1406. *Ciaconius. Victorel. Garimbert. Ughel. in not. ad Ciacon.*

S. FILBERT, eerfte abt van Jumieges en Marmoutier, geboren te Auch, en opgevoed in de ftadt Wic, daar zyn vader biffchop was. Hy wierdt gezonden aan het hof van Dagobert den I, daar hy S. Ouenus gekent heeft; doch begaf zich in een klooster van Rebais in Brie, onder den H. Agilus, te dier tydt aldaar abt; na wiens doodt hy ook tot deze bediening verkoren is in het jaar 650. In het jaar 654 veftigde hy de abdy van Jumieges, omtrent vyf mylen van Rouaan, en verkoos die tot zyn verblyf. Ebroïnus, eerfte ftaatsdienaar, met wien hy rondborftig gefproken hadt, verwekte hem eenige befchuldigers by Ouenus, die door de zelve ingenomen, Filbert deedt vafthouden, en in de gevangeniffe werpen in een plaats te Rouaan, heden *la poterne* (de Sluippoort) genaamt, daar naderhandt eene kapelle tot zyner eere gebouwt is. S. Ouenus overtuigt, dat de ingebragte befchuldigingen tegen Filbert valfch waren, ftelde hem weder op vrye voeten: doch zich niet zeker achtende in Neuftrië, week hy naar Aquitanië, daar hy zeer minnelyk onfangen wierdt van Aufoaldus, biffchop van Poitiers, die hem ook al het nodige verfchafte tot het bouwen van een klooster op Isle d'Her, op de uiterfte grenzen van Poitou en Bretagne, bezuiden den mondt van de Loire, naderhandt Hermoutier of Nermoutier genoemt. Eenige geeftelyken van Jumieges ontboden hebbende, ftichtte hy ook in het bisdom van Poitiers de abdy van Quincay na de doodt van Ebroïnus, geftorven in het jaar 681. S. Filbert op 't verzoek van Ouenus naar Jumieges te rug gekeert zynde, bleef daar niet lang, maar kwam weêr te Poitou, zondt van daar den H. Achardus om zyn plaats te Jumieges te bekleden, en begaf zich naar Nermoutier, daar hy den 20 van Augufty des jaars 684 overleden is. *Anonym. apud Mabillon. Sæcul.* 2. *Bulteau Monaft. l. IV. c.* 2. *Baillet vies des Saints Octobre.*

FILESAK, (JOHANNES) van Parys, leeraar in de Godgeleerdheit in de hogefchole van Parys, en parochiepriefter van S. Jean en Greve. Hy wierdt Doctor gemaakt den 9 April 1590, en was als deken, of oudfte van het genootfchap, vele jaren lang voorzitter in de vergaderingen van die vermaarde fchole, ftrekkende de zelve tot veel fieraadt. Hy is geftorven den 27 May 1636, achterlatende een groten naam wegens zyne ftandvaftigheit, heufchheit, wetenfchappen en Godvrucht. Hy heeft verfcheide werken gefchreven over gewyde en ongewyde ftoffe, die vol geleerdheit zyn, en gaf eene verzameling uit in het jaar 1621 van zyne voornaamfte federt negentien jaren in het licht gegevene werken; te weten: eene verhandeling over het *geheiligt gezag der biffchoppen*; eene verhandeling van de *Vaften*; eene andere van den *oorfpronk der Parochien*; een klein werkje over de *oorbiecht*; benevens zyne werken over de *afgodery der toverkunft*, *de kerkfchendery van het gemeen*, en over den *ftaatkundigen afgodendienft*. Nog is 'er een korte verhandeling van den *oorfpronk der oude inftellingen van het genootfchap der Godgeleerden te Parys*, gedrukt in het jaar 1620; behalven vele andere fchriften over verfcheide onderwerpen, door even zo veel tytels verklaart by wege van fpreuken, verzamelt in twee ftukken in Quarto. Alle de werken van Filefak zyn vol van geeftelyke en wereldfche wysheit, en vloeien over van aangehaalde plaatfen; ja zyn byna niet anders dan een zamenweeffel van aangehaalde texten, die hy met eenige aanmerkingen weet te zamen te voegen, hoewel zonder order en fchikking. Hy fpringt van de eene ftoffe op de andere, mengt het gewyde en ongewyde ondereen, en maakt vele afwykingen en uitftappen. Zyn ftyl is wat hard, en hy zoekt zich zomtyds van duiftere en onbekende, of ten minfte weinig gebruikelyke fpreekwyzen te bedienen. *Du Pin Biblioth. Aut. Ecclef. Sæcul. XVII.*

FILEUL, (NIKOLAAS) bekend onder den naam van *Nikolaas Fillelius Quercetanus*, was geboortig van Rouaan, en heeft geleeft in de jaren 1565 en 1570. La Croix du Maine getuigt, dat hy een geleerd en treffelyk Latynfch en Franfch dichter geweeft is. Hy heeft ook in beide die talen verfcheide werken gefchreven, als te zien is uit de boekfchat der Franfche fchryveren van gemelden *la Croix du Maine*, benevens die van *Du Verdier-Vauprivas.*

FILIA DEI, *Gods dochter*, een vrouwenklooster van de Ciftercienzer orde, gefticht in het jaar 1260 in het Zwitferfche Canton Freyburg.

FILIPUCCI, (GABRIEL) kanunnik der kerke van S. Jan van Lateran te Rome en votans utriusque Signaturæ ten tyde als hem Clemens de XI den 17 May des jaars 1706, nevens 18 andere prelaten, tot kardinaal benoemde. Gelyk hy nu kort te voren, aan den paus fchryvende, zich verklaart hadt, wegens hogen ouderdom en andere omftandigheden gemelde hoge waardigheit, indien ze hem voorkwam, te zullen weigeren, zo bleef hy ook beftendig by zyn voornemen; onaangezien alle beweegmiddelen, die gebruikt wierden om hem van gedachten te doen veranderen; waar onder geen van de minfte was, dat hem zommige groten een fomme van twee en dertig duizend fcudi, tot beter onderhouding van zynen ftaat, vrywillig lieten aanbieden. Aan het einde van de volgende maandt July geftorven zynde, wierdt hy op koften van den paus, met gelyke plechtigheden als een kardinaal, in de Lateraanfche kerk begraven. P. Aquino, een Jefuit, die zyne lykreden gedaan heeft, gebruikte dit tot des zelfs grondflag: *Magnus quia meruit, Maximus quia recufavit.* Dat is: „ Hy was groot, omdat hy het verdiende, maar nog ongelyk „ groter, om dat hy het geweigert heeft". *Mercure hift. de l'an.* 1706. *Zaluski epift. tom. III. p.* 778, 780.

FILLASTRUS, (WILHELM) biffchop van Verdun, daar na van Tulles, en eindelyk van Doornik, heeft geleeft in de XV eeuwe. Philips de Goede, hertog van Burgundië, gebruikte hem in de behandeling van verfcheide ftaatszaken, en maakte hem kancelier der orde van het gulde vlies, waar over hy een boek in het Franfch gefchreven heeft. Hy is te Gent geftorven den 22 Augufty des jaars 1475. *Æneas Sylvius Epift.* 388, 389. *Valer. Andreas. Sanderus.*

FILLEAU, (JOHANNES) hoogleeraar in de rechten, en advokaat des konings te Poitiers in het midden der XVII eeuwe. Hy heeft eenige byvoegfels gefchreven over de willekeuren van Chenu, in twee ftukken in Folio, en boven dat byeen verzamelt algemene uitfpraken. Filleau is geftorven in het jaar 1682.

FILLEK, eene kleine ftadt, met een dubbeld kafteel voorzien, zeer bekwaam tot dekking van de grenzen, in opper-Hungarië, vyf mylen van Cafchau ten Weften gelegen aan den landweg, dien men gebruiken moet om van Presburg naar de bergfteden te reizen. De Turken namen deze plaats weg omtrent het jaar 1555, maar zy is herwonnen door de keizerfchen onder de vryheren van Teuffenbach in het jaar 1593. In het jaar 1682 wierdt de zelve op nieuw belegert en ingenomen door den baffa van Waradin. Maar deze zich met den grave Tekely daar over niet wel kunnende verftaan, deedt hy de veftingwerken flechten, en verliet de plaats. Men vindt daar nog een vermaarde fpelonk, waar in het afvlietende water in witte fteen verandert wordt. *Zeiler. & Kreckwiz Topogr. Hungar. Ifthuanf. de rebus Hungar.*

FILLIUCI, (VINCENTIUS) een Jefuit, te Siena in Italië geboren, heeft op verfcheide hogefcholen en eindelyk te Rome geleeraart, daar hy ook penitentiaris geweeft en geftorven is in het jaar 1622. Onder zyne nagelate fchriften zyn: *Moraa*

lium

lium quæstionum Tom. II; de Statu Clericorum; de Beneficiis; de pensionibus; de spoliis Clericorum; de Simonia; de alienatione rerum spiritualium. enz. *Alegambe in Bibl. script. Soc. Jes. Miræus de script. sæc. XVII.*

FILOMARINI, (ASCANIUS) kardinaal en aartsbisschop van Napels. Zyn geslacht was een der doorluchtigste van het gansche Koninkryk van Napels, en hy is geboren op het kasteel Chiancluskila, in het bisdom van Benevento. Onder het gevolg van den kardinaal Ladislaus d'Aquino te Rome gekomen zynde, wist hy wel haast de gunst van vele voorname heren te winnen, en daar onder by uitstek die van Maffæus Barbarini, namaals paus onder den naam van Urbanus den VIII, die hem ook aannam onder het getal van zyne geheime kamerbewaarders by het Roomsche hof, *Participantes* genaamt. In het jaar 1625 verzelde hy den kardinaal Francisco Barbarini, des pauzen neef, aan de hoven van Vrankryk en Spanje. Voor de twede maal aan het laatstgenoemde hof gezonden zynde, weigerde hy het bisdom Salerno, dat hem door den koning van Spanje wierdt opgedragen. By zyne te rug komst te Rome bleef hy gestadig in dienst van den paus en zynen neef. Men zegt, dat gemelde paus hem op zekeren dag gevraagt hebbende, of hy niet verhoopte kardinaal te worden? ten antwoordt kreeg: *Heilige vader, op my zelve ziende is 'er geen grondt van hope tot deze waardigheit; maar zo ik uwe edelmoedigheit beschouwe, is 'er reden van de zelve tens te verwachten.* Voor dien tydt volgde daar evenwel niets op, dan dat hy het ongenoegen hadt, andere, die ongelyk minder dienst gedaan hadden, boven hem te zien verheffen. Kort daar na in het jaar 1641 viel het aartsbisdom van Napels open door de doodt van den kardinaal Bioncompagno. Filomarini verzocht het zelve voor zich, maar kreeg van den paus ten antwoordt, dat hy het een kardinaal hadt toegedacht. Dit antwoordt maakte hem zo verslagen, dat hy voornam het hof te verlaten, maar ter zelver tydt vereerde hem de edelmoedige paus by de eerste vergadering, die gehouden wierdt, met het purper, en deedt hem dus begrypen, dat hy niet buiten reden gezegt hadt, dat aartsbisdom aan een kardinaal te zullen geven. Om zich van zyn ampt te kwyten trok hy naar Napels, daar hy veel moest uitstaan in de beroerte van het jaar 1647; evenwel deedt hy de Spanjaarden veel dienst, schoon zy hem slecht beloonden. De hoofdkerk, die een werk was van Karel den I en Karel den II, koningen van Napels, wierdt van hem herbouwt in het jaar 1644. In het jaar 1655 herstelde hy het aartsbisschoppelyk paleis, en wendde in het volgende jaar ongemenen yver aan tot gemenen dienst. Staande de schrikkelyke verwoesting, door de pest binnen Napels veroorzaakt, droeg hy zich alzins als een goed herder zyner kudde, en leide het sterffelyke af den 3 November des jaars 1666. Zyn broeder *Scipio* heeft zich mede niet alleen in zyn vaderlandt, maar ook in Duitschlandt, Italië en de Nederlanden zeer manhaftig gekweten, en is twee en zestig jaren oud zynde in het jaar 1642 overleden. In de Nederlanden hadt hy gedient van het jaar 1605 tot 1618; daar na in Duitschlandt, daar hy den keizer grote diensten deedt. Vervolgens kwam hy in Italië in de jaren 1629 en 1630 in den Piemonteeschen oorlog. Eindelyk diende hy in Vlaanderen tot het jaar 1632, als hem de bescherming van zyn vaderlandt, wegens het naderen der Turken naar Otrante, te rug riep. *Gualdo Priorato scena d'Huom. illustr. d'Ital. &c.*

FILOTEUS, (ANTONIUS DE HOMODEIS) een Siciliaan, was Doctor in beide de rechten, en zonderling ervaren in de pausselyke rechten. Om de natuur van den berg Ætna te leren kennen is hy tot drie malen toe tot op des zelfs toppunt geweest, en gaf op alles naauwkeurig acht, te weten in de jaren 1533, 1540 en 1545. Hy leefde nog in 't jaar 1566, en heeft uitgegeven: *Æthnæ Topographia, incendiorumque Æthneorum historia; Compilatio Decretorum & Canonum Sacrosancti Oecumenici & generalis Tridentini Concilii; Sicilia illustrata & restaurata; historia Siciliæ Hugonis Falcandi. Biblioth. Sicula.*

FINAART. Zie FYNAART.

FIMALA DERMA, *Sury Ada*, koning van Candy, op het eilandt Ceylon, was een zoon van een der voornaamste vorsten van dat ryk, van kinds-been af aan opgevoed door de Portugezen, die hem naar Colombo, op het zelve eilandt gelegen, ver voert, en daar by den doop den naam Don Jan van Oostenryk gegeven hadden, naar den natuurlyken zoon van den Spaanschen koning Philips den II. Daarna bragten zy hem naar Goa, en ziende, dat hy welgemaakt van persoon was, gaven zy hem het ampt van *Grand Modeliar* van Candy, of konnestabel van het ryk. Na des konings doodt wist Don Jan zich zo wel van zyn gezag te bedienen, dat hy de genegenheit van het krygsvolk won, en door de Cingals of edellieden tot den troon verheven wierdt. Zyn eerste werk als koning was alle de Portugezen, die in de stadt Candy waren, te doen ombrengen. Pedro Lopez de Sousa, kapitein generaal van Malacca, die een erfprinces van de kroon in bewaring hadt, welke van de Portugezen op het eilandt Manar, digt by Ceylon, vervoert en daar gedoopt was met den naam van Donna Catharina, was van gedachten de inwoners van Candy ligt te zullen overhalen tot genegenheit voor deze princesse. Ten dien einde kwam hy met een aanzienlyk leger in dat ryk, bragt Donna Catharina met zich, voornemens haar ten huwelyk te nemen, en zich langs dien weg tot koning van Candy te doen verklaren; doch hy wierdt geheel verslagen in het jaar 1590. In 't tegendeel nam Don Jan, die den naam van Fimala Derma aangenomen hadt, Donna Catharina ter vrouwe, en handhaafde zyn recht tot den troon, dien hy niet verkreeg dan door geweldt van wapenen. *Mandeslo Tom. II. Olearius.*

FIMIA, (CATULUS) uit het geslacht der patritiën te Catana gesproten, was een vermaard rechtsgeleerde, en geheel onvermoeid in zyne studiën. Hy heeft het rechtersampt in 't grote koninklyke hof zeven malen bekleed, en stierf te Catana den 14 February in den jare 1638, nalatende: *Repertor. Vol. XII; Decisionum tom. XII; Repertor. Feudale; Allegationum Vol XXVIII; Justificationes sententiæ datæ in causa petitionis vindicatoriæ, & reintegratoriæ septem feudorum nuper erectorum in titulum baroniæ Asprimontis. Bibliotheca Sicula.*

FIMIA, (HIERONYMUS) van Catana, was Doctor in beide de rechten, en wegens zyne byzondere geleerdheit de vliegende Arendt toegenaamt. Vele nachten bragt hy door met de letteroeffeningen, en kreeg een groten naam. In de hogeschole te Catana leeraarde hy in 't openbaar de keizerlyke rechten met veel toeloop, waar door hy tot het hoge eerampt van rechter van 't grote koninklyke hof wierdt verheven. Hy is ook koninklyke Raadt en fiskaal geweest. Hy overleedt den 18 Augusty in den jare 1549, hebbende in 't licht gegeven: *Additionos super ritum regni Siciliæ; ad bullam Apostolicam Nicolai V, & Reg. Prag. Alphonsi de censibus additiones; apostillæ in Cap. volentes; Consilia feudalia; consilium pro Vincentio Corbera.* enz. *Bibliotheca Sicula.*

FINÆUS, (ORONTIUS) hoogleeraar der wiskunde in het koninklyke collegie te Parys, was de zoon van een geneesheer, en geboren te Briançon in het Dauphiné in den jare 1494. Na zyns vaders doodt ging hy, schoon zeer jong, naar Parys, en gaf zich met de uiterste naarstigheit over aan de letteroeffeningen, en wel voornamentlyk onder het bestier van zyn landsman Antonius Sylvester, die de beschaafde wetenschappen leeraarde in het collegie van Montaigu. Zyne natuurlyke neiging was tot de wiskunde, waar in hy groten voortgang maakte, schoon die wetenschap te dier tydt zeer onvolmaakt en van gering aanzien was. By uitstek was zyn toeleg op de kunstwerktuigkunde, gelyk van hem vele nuttige werktuigen uitgevonden en eigenhandig gemaakt zyn. Het eerste, dat hem bekend maakte, was de uitgave van de verbeterde rekenkunst van *Johannes Martinus Siliceus* en van de *Margareta Philosophica.* Vervolgens onderwees hy in 't heimelyk de wiskunst, die hy naderhandt in het openbaar leeraarde in het collegie van Gervasius. De opgang, dien hy daar door maakte, verwekte hem ook vele voorstanders, zo dat hy ook by de oprechting van een nieuw collegie te Parys door François den I tot hoogleeraar der wiskunde in het zelve wierdt aangestelt. Niettegenstaande nu het groot aantal zyner leerlingen, en het veelvuldig bezoek van voorname heeren, vorsten of vorstelyke gezanten, die gedurig om de voltojing der landkaarten, of andere nuttige uitvindingen by hem aanhielden, is hy evenwel in het jaar 1555 den zesden October in armoede gestorven, nalatende een grote familie, met zware schulden belast. Evenwel hebben die van zyn huis na zyne doodt veel bystandt en hulpe van zyne liefhebberen genoten. Onder zyne kinderen is geweest Johannes Finæus, die zich in de letteren bevlytigt heeft in het collegie van Navarre, en die daarna de wysgeerte leeraarde in het collegie van Harcour; vervolgens leeraar der Godgeleerdheit verklaart in het jaar 1565, daarna kanunnik van Meaux, en eindelyk in het jaar 1608 deken van de vergadering der Godgeleerden. Johannes Baptista Benedictus heeft hem beschuldigt, dat hy veel uit Munsterus zou uitgeschreven hebben, en zich zelve te onrecht aangematigt de uitvinding van het *Vierhoekig Rond* (*Quadratura Circuli.*) Men zegt, dat hy dikwils veel heeft moeten lyden wegens sterrekundige voorzeggingen, die het hof van Vrankryk mishaagden. Niettegenstaande zyne veelvuldige bezigheden heeft Orontius Finæus deze navolgende werken geschreven, als: *de Arithmetica practica lib. IV; de Geometria lib. II; Prothomathesis; de Rebus Mathematicis, hactenus desideratis; de la Cosmographie, ou Sphére du monde; des horologes Solaires lib. IV.* Deze twee laatstgenoemde boeken zyn in het Latyn en Fransch gedrukt. *Quadrans universalis Astrolabicus; Demonstrationes in quatuor priores libros Euclidis; Orbis totius recens & integra descriptio ad cordis humani effigiem; Galliæ totius descriptio; Planisphærium Geographicum; Rectarum in circuli quadrante subtensarum (quos sinus vocant) demonstratio, supputatioque facillima, cum eorundem sinuum tabula, & ex his organum contextum universale; Quadratura circuli inventa & demonstrata: de invenienda longitudinis locorum differentia; Almanach conjunctionum & oppositionum luminarium; La Theorique des cieux;* behalven verscheide andere. *Benedictus in Præfat. libri gnomonum umbrarumque solarium usu. Thuanus hist. l XVI. Sammarth. elog. l. I. Launoi histor. gymnas. Navar. p. 646, 678 & 679. Vossius de scient. Mathem. Thevet elog. tom. VII. Allard bibl. de Dauphiné p. 106. Teissier addit. aux elog. des hommes Sçavans tom. I & III. Bayle Dict. Crit.*

Zyn sterfdag, boven gemeld, was juist de zelve van zyne geboorte, des namiddags te vier uuren. Hy is begraven in de kerk der Karmeliten. De verstandigen van zynen tydt hebben zyn roem in vaarzen en grafschriften uitgemeten, waar van een boek is, genaamt *Funebre Symbolum aliquot doctorum virorum, viro doctissimo Orontio Finæo.* Antony Mizault, een geneesheer, heeft zyn leven beschreven. Scevola Sammarthanus heeft zyn lofdicht gemaakt, als te zien is by *la Croix du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Franç.*

FINAL, of FINALE DE MODENA, eene kleine, maar wel versterkte stadt in het hertogdom Modena, aan de rivier Panaro, op de grenzen van het gebiedt van Ferrara.

FINAL, FINALE, of FINARIO, in het Latyn, *Finalium* en *Finarium*, eene middelmatige stadt in het Genueesch gebiedt, omtrent 500 schreden van de Ligustische zee, tusschen twee kleine rivieren gelegen. Deze stadt is in tweën verdeelt. Het eene deel legt op een berg, is met een goeden muur omringt, met een sterk kasteel voorzien, en zyn alle toegangen tot den berg met schanssen bedekt. Het ander gedeelte, *la Marina de Finale* genaamt, is maar een open zeeplaats, die door twee schanssen beschut wordt, en een goede haven heeft. De Spanjaarden, die al lang het oog op deze plaats gehad hadden, om de gemeenschap tusschen Milaan en andere Spaansche landen te behouden, maakten

ten zich daar van voor een gedeelte meester in het jaar 1571, en in het jaar 1602 kregen zy de zelve in 't geheel in. In den vorigen oorlog wegens de Spaansche ryks-opvolging was deze plaats een tydlang in handen der Franschen, dieze evenwel in het jaar 1707, volgens een gemaakt verdrag, aan de bondgenoten moesten afstaan. Hoe zeer zich Vrankryk daar ook tegen kantte, verkocht keizer Karel de VI de zelve in het jaar 1713 aan die van Genua voor 1200000 scudi. Deze stadt, met hare omleggende lustige en vruchtbare landen, voert den tytel van een markgraafschap, en behoorde voorhenen in eigendom aan die van Caretti. Ten Oosten en Westen grenst dit marquisaat aan het gebiedt van Genua, ten Zuiden aan de Liguistische zee, en ten Noorden aan Montferrat. Behalven deze staat vindt men daar ook deze volgende plaatsen: *Aquafresca*, *Ambormia*, *Bardenei*, *Bardin*, *Calice*, *Calvisio*, *Carcare*, *Carizzana*, *Castelnuovo*, *Majolo*, *Montecello*, *Oziglia*, *S. Giacomo*, en meer andere. *Alberti Descript. Ital. Schauplatz des krieges von italien p.* 657.

FINCK *van* FINCKENSTEIN, een vryheerlyk en voor een gedeelte graaflyk geslacht in Pruissen, dat den naam draagt naar het slot FINCKENSTEIN, en zich in verscheide takken verdeelt. Oudtyds bloeide dit huis in Tirol, en bezat daar de vesting Kazenzungen; want men vindt, dat drie *Fincken van Kazenzungen* in het jaar 1361 op den groten landdag te Meran verschenen zyn. In het jaar 1442 was *Henrik Finck* legervoogdt in Lyflandt. *George Albert* was in het jaar 1697 overste burggraaf in Pruissen. *Albert Koenraad*, koninklyke Pruissische generaal luitenant, is geweest opperhofmeester van Frederik Wilhelm, koning van Pruissen, te dier tydt nog kroonprins, en wierdt in het jaar 1710 tot den graveliijkstandt verheven. In het jaar 1711, was *George Christoffel* koninklyke Pruissische werkelyke kamerheer. In Karinthië, niet verre van S. Veit, legt ook een kasteel, Finckenstein genaamt, thans behorende aan den huize Dietrichstein. Mogelyk heeft zich voormaals dit geslacht tot zo verre uitgebreid. *Hartkn. Preussen. Brand Tyrol Ehrenkr.*

FINCK (CONRAAD) *van Finckenstein* nam dienst onder de keizerlichen in den oorlog tegen de Turken, en wierdt als luitenant onder het regiment van Zalms gelegt in de stadt Offen, na datze in de macht der Christenen gevallen was. Hier vergat hy zich zo verre, dat hy met den bassa van Stoelweissenburg een verraadt smeedde, en aannam de stadt Offen voor twee duizend dukaten in handen der Turken te leveren. Zyn aanslag wierdt ontdekt, hy zelfs gevangen en den negenden April 1687 eerst de rechter-handt en daarna het hoofdt met vyf houwen afgekapt, de romp gevierendeelt, en op staken in verscheide stads wyken ten toon gezet. *Boethii kriegshelm P. III. p.* 8. *Theatr. Europ. T. XIII. fol.* 6.

FINCKIUS (CASPAR) wierdt te Giessen den 19 October 1578 van arme ouders geboren, zo dat hy zich een langen tydt met anderen te onderwyzen geneeren moest, tot dat hem eindelyk door den Raadt van Giessen het zo genaamde *stipendium minus*, of kleine besolding, wierdt toegelegt, en hy naderhandt door Lodewyk den ouden, te dier tydt regerend landgrave van Hessen, onder zyne voedsterlingen aangenomen. Hy oeffende zich in de wetenschappen te Marpurg, wierdt daar zelfs meester, en hieldt zich vele jaren op in die hogeschole, tot dat hy by het oprechten van het school te Giessen hoogleeraar der redeneer-natuur-en bovennatuurkunde, mitsgaders der redenryk-kunst en voorzitter in alle twist-verhandelingen, de wereldwysheit rakende, verklaart wierdt. By het aanleggen van de hogeschole te Giessen kreeg hy het ampt van hoogleeraar der redeneer-en boven-natuurkunde, en oopenbaar voorzitter in alle wysgerige verschils-verhandelingen. Na de doodt van D. Jeremias Victor wierdt hem het hoogleeraarschap in de Godgeleerdheit nevens het predikampt opgedragen te Giessen in het jaar 1609. In het jaar 1612 liet hem Lodewyk de Jonge tot leeraar der Godgeleerdheit bevorderen, en in het jaar 1616 beriep hem de hertog Johan Casimir naar Coburg tot leeraar, algemeen superintendent of opper-opziender, mede-lidt des kerkenraads, en hoogleeraar van 's landschaps landgraaflyk school, daar hy in den jare 1631 gestorven is, hebbende deze navolgende werken geschreven, als: *Controversiæ Theologicæ & Philosophicæ, oppositæ Goclenii, Piscatoris, Angelocratoris, & multorum aliorum erroneis opinionibus; Disputationes Anti Goclenianæ; de Analogia Sacramentali Cingliana, & fractione panis Calvinistica; Prodromus modestæ responsionis ad theses apologeticas Rudolphi Goclenii; Oratio Theologica inauguralis de quæstione, an B. Lutherus unquam ad partes Cinglii & asseclarum accesserit; de diebus festis & feriatis in Ecclesiis Augustanæ Confessionis; Canonum Theologicorum, proprietatem & naturam Scripturæ sacræ enucleantium, centuriæ duæ; de Monachis eorumque consiliis contra Bellarminum:* behalven verscheide andere Duitsche en Latynsche boeken. *Witte Theolog. dec. III.*

FINCOMARCHUS, de vyf en twintigste, of, zo anderen willen, de vyf en dertigste koning van Schotlandt. Hy was de ryks-opvolger van Crathilinthus, en deedt vele wakkere daden tegen de Romeinen, die door inlandsche beroerten afgemaakt, hem eindelyk in rust laten moesten: eene gelegenheit, die hy zeer wel tot bevordering van het Christendom wist te gebruiken, nemende de Britannische Christenen, die staande de vervolging van Diocletianus naar Schotlandt gevlucht waren, met veel liefde in zyne bescherming; en vermits onder de menigte dezer vervolgden vele Godvruchte en geleerde mannen waren, zo wierden hunne woningen in vervolg van tydt in kerken verandert. Fincomarchus is eindelyk na een loffelyke regering van omtrent zeven en veertig jaren in het jaar 321 gestorven. *Buchan.*

FINDA, de hoofdstadt van een koninkryk, dat den zelven naam draagt, gelegen in het landschap Jetsengo, op Niphon, een der voornaamste eilanden van Japan. *Maty Diction.*

FINDOCHUS, de een en dertigste koning van Schotlandt, en opvolger van Nathalocus. Hy was uit het koninklyke stamhuis, en wierdt om zyne schone gestalte en uitnemende begaafdheden tot den troon verheven. Zyne regering was zeer rechtvaardig, en hy een naauwkeurig volbrenger van zyn woordt. Onder zyne regering kwam Donaldus, de vorst der eilanden, naar het vaste landt over, met voornemen om zich van het zelve meester te maken, maar hy wierdt geslagen, en verdronk in de vlucht. De eilanders vervolgden den oorlog met behulp der Ieren, onder het gebiedt van Donaldus, zoon des voorgenoemden: maar Findochus verdreef hen, bemachtigde de eilanden, en verwoestte eenige der zelver. Donaldus, met geweldt niets vermogende, nam zyne toevlucht tot bedrog. Hy maakte twee moordenaars op, die zich uitgaven voor edellieden, van de eilanden gevlucht wegens de mishandelingen van Donaldus. Dit gelukte in zo verre, datze de gunst van Findochus, die hen veel vertrouwde, gewonnen hebbende, eindelyk dezen goedertieren vorst om hals bragten: maar zy wierden gevangen en naar gewigt der misdaadt gestraft, na datze alvorens nevens Donaldus ook des konings eigen broeder Caranthius aan die gruweldaadt schuldig verklaart hadden. Doch de laatste nam de vlucht naar Rome, en ontging dus de welverdiende straffe. Dit geschiedde omtrent het jaar 269. *Buchanan. Helvicus.*

FINE, PORTO FINE, een vlek met eene goede haven en fraai kasteel, gelegen in den staat en omtrent zes mylen van de stadt Genua, aan de golf van Rapallo, digt by de kaap Porto Finé. *Maty Dict.*

FINETI, (JOHANNES) een beroemd Venetiaansch rechtsgeleerde. Hy leefde in het jaar 1570, en heeft verscheide werken geschreven; onder anderen: *Discorsi e Corsi de penna.* Men vindt zyne lofreden in het twede deel van het *Tonecl der geleerde mannen*, door den abt *Ghilini.*

FINGA, eene stadt op een der Japonneesche eilanden, Ximo genaamt. Zy is de hoofdstadt van het koninkryk Finga, en gelegen in het Zuidergedeelte van het eilandt, naar de Oost zyde. *Baudrand.*

FINI, een geslacht, dat in Istrië, in het koninkryk Kandië, wel eer met den adeldom pronkte; doch naderhandt omtrent het jaar 1647, ter oorzake van de oorlogen in Kandië, onder de Nobili, of den adel van Venetië is aangenomen in den persoon van *Vincentius Fini*, die te Venetië het ampt van advokaat of voorspreker bekleedde. Deze kocht in 't vervolg van tydt de waardigheit van Procurator van S. Marcus voor een somme van honderd duizend dukaten, zynde de prys, dien de Venetiaansche edelen gewonelyk daar voor geven. Indien de doodt zulks niet belet hadde, meent men zekerlyk, dat hy tot de waardigheit van hertog zou geklommen zyn, als die door welsprekendheit en andere grote gaven een ieders genegenheit en achting verdiende en reets verkregen hadt. *Amelot de la Houss. hist. du gouvern. de Venise pag.* 178, 561. *Saint Didier de la ville & rep. de Venise p.* 123.

FINICHIA, een fraaie burg in het Zuiderdeel van het eilandt Kandië, in het gebiedt van Canea, of Cydonia, omtrent vyf mylen bezuiden de stadt van den zelven naam. *Maty Diction.*

FINIGUERRA, (MASO) een beroemd plaatsnyder van Florence, die geleeft heeft in den jare 1460, en van sommigen gehouden wordt voor den uitvinder van het snyden en afdrukken met kopere platen. Hy was gewoon alle dingen, die hy op zilver snyden wilde, omze te brandverwen, in aarde af te drukken. In die aarde form goot hy gesmolten zwavel, en besmeerde de afdruksels met oly en roet, die dan de zelve zaak vertoonde, die op het zilver gesneden was. Om nu deze afbeeldsels op papier te brengen vondt hy dit middel: hy maakte het papier nat, leide het op de gemelde form, rolde een strykstok daar over, waar door het papier al de afbeeldsels zo klaar ontfing, datze niet alleen schenen gedrukt, maar zelfs met de pen gemaalt te wezen. Zo haast hadt Maso dit geheim niet ontdekt, of Baccio Baldini, goudsmidt in de zelve stadt, nam deze kunst over, en bragtze tot meerder volkomenheit. *Felibien entretiens sur les vies des Peintres.*

FININGHAM, [ROBERT] van Norfolk, een Engelsche Graauwe monnik, die nog leefde in het jaar 1460, en een Latynsche verhandeling geschreven heeft *over gevallen, die de paus aan zich houdt. Bibl. des Auteurs Ecclesiast.*

FINIS TERRÆ, [KAAP] by de Spanjaarden, *el Cabo de finis terre* genaamt, is een Spaansche kaap, of zeehoofdt, dat zich in het landschap Gallicië ten Westen in de Athlantische zee uitstrekt, hebbende zyn naam daar van ontleent, dat men voor de ontdekking der nieuwe wereldt meende, dat daar het uiterste gedeelte of einde van de wereldt was. De ouden noemden het *Promonterium Artabrum* of *Celticum*, en sommige *Nerium*. Een kleine stadt, digt by deze kaap gelegen, draagt ook om de zelve redenen den naam van *Finis terræ*, of *het einde wereldt. Colmenar delices de l'Esp. p.* 127.

FINJANA, of FINANA, een burg van Granada, in Spanje, omtrent drie mylen bezuiden de stadt Basa, van ouds *Accitum* genaamt. *Baudrand.*

FINKELEY, of FINCHDALE, eene Engelsche stadt in het bisdom van Durham, bekend onder den naam van *Finchala*, of *Fincenhala*, en meer dan honderd zestig mylen ver van Canterbury gelegen. Embald, aartsbisschop van Jork, hieldt daar in het jaar 798 eene kerkvergadering, waar in van het Paaschfeest en onderhouding der kerkregelen gehandelt wierdt.

FINKENBLOK, (JAKOB) een priester, die de eerste heeft durven ondernemen de hervorming van Luther opentlyk te verkondigen en voor te staan in het koninkryk van Pruissen. Zyne eerste leerreden hieldt hy op den Hagelsberg den 13 July 1522, on-

onder den tocvloedt van eene grote menigte toehoorderen, die hem vervolgens in een kerk bragten, aan S. Geertruid toegewyd, daar hy vervolgens alle feest-en zondagen predikte. Sigismundus, koning van Polen, kennis daar van gekregen hebbende, deedt in het volgende jaar verscheide willekeuren afkondigen, waar by alle nieuwigheden in den Godsdienst op zware straffen verboden wierden. Dit noodzaakte Finkenblok naar Wittenberg te wyken, tot dat een ryk burger van Dantzig, met name Voupleсten, hem overreedde naar Pruissen weder te keren. *Hartsnorch Dissert. XIV. de Orig. relig. Christian. in Pruss.*

FINKINGA, een der twintig dorpen van de Vriesche grietenye Stellingwerf Westeinde, onder het quartier der Zevenwolden, wordt met Noordwolde, Steggerden en Beul door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Zevenwolden.

FINKUM, een dorp. Zie FIKKUM.

FINLANDT, in het Latyn *Finnia*, *Finnonia*, *Finlandia*. van Plinius *Finningia* genaamt, en te onrecht voor een eilandt gehouden. Het is een groot hertogdom, dat de Zweedsche kroon toebehoort, leggende ten Westen aan den Bothnischen zeeboezem, en hebbende Laplandt ten Noorden, den Finlandschen zeeboezem ten Zuiden, en de zee Ladoga ten Oosten. Finlandt beslaat van het Zuiden tot het Noorden 132 en van het Westen tot het Oosten 150 mylen, en wordt in zeven landschappen verdeelt, namentlyk Cajanië, of *Oost-Bothnië*, het eigentlyk zo genaamde *Finlandt*, *Nylandt*, *Carelië*, *Tavasthië*, *Savolaxië*, en *Kexholm*. De voornaamste steden en vestingen van dit hertogdom zyn, *Abo*, des zelfs hoofdstadt; *Cajaneburg*, *Tavasthus*, of *Cronenburg*, *Wiborg*, *Kexholm* en *Nyslot*. Het landt zelf is vruchtbaar in granen, en heeft goede weiden. Het is in het jaar 1713 geheel onder de macht van den Russischen keizer gebragt. *Cluver. Munster. Zeiler.*

FINMARK, een Noordelyk wyduitgestrekt landschap in Noorwegen, welkers inwoners, uitgenomen die van de eilanden, geen vast verblyf hebben, maar zich nederslaan ter plaatse, daar ieder maar eerst komt en genoegen vindt. Het een gedeelte van dit landschap is den koning van Denemarken, en het ander den koning van Zweden onderdanig. De laatstgemelde, de inwoners tot geregelder levenswyze zoekende te brengen, gaf de akkers en landeryen in eigendom aan den gene, die de zelve het eerst wilde bebouwen. Hier door zyn wel zommige landeryen bebouwt, maar de onvruchtbaarste blyven als nog gemeen, en hebben geen eigenaar. De inwoners bestaan uit een seldzamen en vermengden hoop van Christenen, zyn zeer onwetende, wreed, liefhebbers van tovery, wraakgierig, en voor het grootste deel zeer lomp en dom. *Pontan. Descr. Chorogr. Dan. p. 700. Baudrand.*

FINNANUS, tiende koning van Schotlandt, en opvolger van Josina, die zyne achting meer door goedertierenheit dan door kracht van wapenen zocht te handhaven. Om alle dwingelandy uit te roeien maakte hy een wet, volgens welke de koningen verplicht wierden geen besluiten te nemen, of geen bevelen omtrent zaken van belang te geven, zonder voorgaande toestemminge van den Raadt. Om deze en diergelyke redenen was hy zyn gansche leven zeer bemind zo van onderdanen als van vreemdelingen. Hy stierf in het jaar der wereldt 3859, het dertigste van zyne regering, zynde de eerste geweest, die de heidensche priesteren, *Druiden* genaamt, in het landt heeft ingevoert. *Buchan.*

FINO FINUS, bygenaamt ADRIANUS, by anderen *Finius Adrianus*, of, gelyk Simlerus wil, *Adrianus Finius van Ferrara*, een zeer geleerd man, die geleeft heeft omtrent het jaar 1490, en gesproten is uit een oud adelyk geslacht, dat uit de stadt Adria naar Ferrara is overgekomen. Hy bekleedde het ampt van fiskaal by den hertog van Ferrara, en was, behalven in andere wetenschappen, ook zeer ervaren in de Grieksche en Hebreeusche talen. Zyn grootsten naam maakte hy met een boek, genaamt *Flagellum Judæorum*, dat in negen en vyftig boeken verdeelt, en te Venetië gedrukt is in het jaar 1538. Dewyl nu de komst van den Messias met onwedersprekelyke bewysredenen in het zelve aangetoont wordt, hebben de Joden dit boek altoos gezocht te verduisteren, waarom zyn zoon *Daniel Fini*, opziender der archiven van den staat van Ferrara, het zelve ten twede male heeft doen drukken, onder zyns vaders naam, die uit zedigheit by de eerste druk verzwegen was. Uit dit geslacht is ook gesproten *Alemanio Fino*, die, behalven andere werken, de geschiedenis van Crema heeft uitgegeven. *Riccioli Chron. tom. IV. ind. 2. p. 227. P. Donato Calvi Scen liter. de scritt. Bergam. p. 18. Historia di Trieste del P. Ireneo de la Croce p. 286.*

FINSERWOLDE, of FINKERWOLD, een der negentien dorpen van de Groninger Oldampten. In den jammerlyken Groninger watervloedt, of derden S. Martensvloedt, van den jare 1686, verdronken in dit dorp 4 paarden en 64 koeien, wordende 6 huizen door het water weggespoelt. *Outhof van de Watervloeden pag. 386.*

FINSTERBERG, een der hoogste bergen in 't Thuringer woudt, op de grenzen van het vorstelyke graafschap Henneberg, behorende onder het aandeel van Saxen-Naumburg. Johan Georg de I, keurvorst van Saxen, heeft op den top van een hogen eikenboom, die op dezen berg stondt, eene grote kloot, van blik en verguld, laten zetten, die men een reeks van jaren, verscheide mylen ver, heeft kunnen zien.

FINSTERMUNTZ, een klein stedeke aan de rivier de Inn, of Oenus, daar een pas is, dien men noodwendig door moet om uit het graafschap Tirol naar Graubunderlandt te gaan.

FINSTERWALDE, eene stadt, kasteel en ampt in Neder-Lausitz, niet verre van Kirchhayn, Dobrilug en Sonnewalde. Het wordt onder den Meisnischen kreits gerekent, en behoort in eigendom den hertogen van Saxen-Merseburg. De dorpen, onder dit ampt behorende, zyn zeer gering, maar dat wordt vergoed door een uitnemend groot woudt, dat niet alleen schoon houtgewasch, maar ook treffelyke weiden geeft. Voor den dertigjarigen oorlog telde men in de stadt by de drie honderd en vyftig haardsteden; maar de zelve is in den zelven zo verwoest, dat ze lang gesukkelt heeft, zonder zich te kunnen verhalen. In het jaar 1631 wierdt dit stedeke door de vluchtende keizerlyke volkeren, by Leipzich geslagen, in brandt gestoken en geplundert, en naauwlyks weder opgebouwt zynde, bedreven de Beyerschen in den jare 1637 zo veel moedwil in de zelve, dat 'er niets voor de vlamme overbleef dan het slot, de kerk, de school, en eene eenige straat, die evenwel in 't vervolg niet gespaart wierdt, zo dat de meeste inwoners zich in kelders en brandsteden moesten onhouden. Volgens uiterste wille van keurvorst Johan George den I viel dit ampt ten deel aan zynen derden zoon, hertog Christiaan, als stichter van het Merseburgsche huis, wiens nakomelingen het als nog bezitten. Frederik Erdman, broeder des jongstregerenden hertogs Maurits Wilhem, verkoos deze plaats tot zyn verblyf, en is daar ook zonder erfgenamen gestorven in het jaar 1714. In het jaar 1675 is het stedeke wederom geheel verbrand, en na het eindigen van den dertigjarigen oorlog van tydt tot tydt zo verre aangebouwt, dat men thans omtrent twee honderd en twintig huizen in het zelve telt. *Sachs. und Schwed. Staats Cantzeley p. 68. Grossers Lausitzische merkw. III. D. p. 67.*

FINSTGOW. Zie VINSTGOW.

FINSTRINGEN. Zie VINSTINGEN.

FINTENUS, bisschop van Lindisfarne in Engelandt, leefde in de VII eeuwe. Omtrent het jaar 660 hieldt hy met mondt en penne staande, dat men het Paaschfeest vieren moest den veertienden van de maandt, zich in dezen houdende aan de oude overleveringen der Engelsche kerke, die, voor dat Augustinus door Gregorius den Groten in dit ryk gezonden wierdt, zich schikte naar de kerken van Asië. *Beda l. II & III. Histor. Angl. Usser. Britan. Eccles. Ant.*

FIORENZUOLA, of FIRENZUOLA, in 't Latyn *Florentiola*, en by de ouden *Fidentia*, of *Fidentiola*, geheten, een marktvlek, by de rivier Larda, in een dal gelegen, tusschen zeer hoge bergen, aan de grenzen van Bologne en Romanië. Het zelve behoort onder het gebiedt des hertogs van Parma, afzonderlyk staande onder de zo genoemde Stato Pallavicino, of Stato di Busseto. Men vindt daar eene beroemde abdy, bygenaamt *di Silla*, zynde thans van Bernardyner monniken bewoont, en met een schoon klooster versiert. *Schaupl. des kriegs in Ital. p. 451.*

FIRANDUM, eene stadt in Japan, in dat gedeelte van het eilandt, dat Ximo genoemt wordt. Ook legt 'er een eilandt van den zelven naam aan de Westerzeekusten, naar den kant van Nangasak.

FIRDGUM, een der acht dorpen van de Vriesche grietenye Barradeel, onder het quartier Westergoo, wordt met Tzummarum door een Hervormd kerkenleeraar bedient, staande onder de classis van Franeker. Hier staan de adelyke huizen *Farnia*, *Camstra* en *Jelgersma*. *Winsemius.*

FIRIGNANUS, (THOMAS) generaal der Franciskaner monniken, en patriarch van Grado, eindelyk ook kardinaal, was van Modena geboortig. Hy toonde al vroeg in zyne jeugt zonderlinge genegenheit tot de orde der Barrevoeters; en zynde in de zelve getreden, bragt hy het in het kort zo verre, dat hem het hoogleeraarsampt in de H. Godgeleerdheit te Bologne wierdt opgedragen. Hebbende de voornaamste ampten in zyne orde bekleed, wierdt hy in 't jaar 1367 tot generaal verkoren, en schoon hem eenigen uit nydt over zyne lere verdacht zochten te maken, sprak hem echter paus Urbanus de V volkomen vry. Gregorius de IX maakte hem vervolgens patriarch van Grado, en gebruikte hem in verscheide gewigtige gelegenheden, welke hy ook met veel getrouwheit ten dienste des Roomschen stoels waarnam; waarom hem paus Urbanus de VI in het jaar 1378 den kardinaalshoedt gaf. Hy stierf in den jare 1381. *Wading in Annal. Minor. Ciaconius. Ughel. Aubery.*

FIRLEY, een adelyk geslacht in Polen. Okolski stelt tot des zelfs stamvader *Wietfridus*, markgraaf van Keulen, dien de Poolsche prins Casimir de Rechtvaardige, na dat hy zich eenigen tydt by den zelven hadde opgehouden, in den jare 1163 met zich nam naar Polen, en hem aldaar met verscheide landgoederen en starostdyen begiftigde. Van zyne nakomelingen is *Ostasius*, die naar het ridderlyke landgoedt Ostassow, in het Lublinsche gelegen, genoemt was, na het begin van de XIV eeuwe, opdisscher van Crakau geweest; en dewyl de oude Duitschen een schenker *Firlegier* noemden, zo heeft hy den naam van *Firley* bekomen. Zyn zoon *Eustachius*, die in den jare 1354 graaf en kastelein van Lublin was, liet na *Petrus* en *Jacobus*. De eerste was een stamvader der geslachten *Konarski*, *Bromouski* en *Markurzevski*, welke naar hunne ridderplaatsen alzo genoemt wierden: doch Jacobus, die zich in den oorlog met de Duitsche ridders en met de Kosakken beroemd maakte, teelde *Jacobus* den II, wiens nakomelingen zich, naar hunne ridderplaats *Melgvia*, *Melgievski* lieten noemen, en *Adam*, die grootvader was 1) van *Johannes*, wiens nakomelingen naar hun slot of kasteel *Krivaski* genoemt wierden, maar tegenwoordig uitgestorven zyn; 2) van *Petrus*, die naar zyn ridderlyk goedt den bynaam van *Dabrovica* aannam, en starost was van Lublin. *Nikolaas*, een zoon van den laatsten, was eerst vaandrik van Crakau, daar na van Lublin, voorts van Sendomir, vervolgens kastelein van Crakau, en eindelyk kroons-veldmaarschalk. Behalven zyne beroemde krygsdaden, ten tyde van den koning Alexander, heeft hy twee gezantschappen bekleed aan den Turkschen keizer Bajazeth. De genoemde koning gaf hem het slot en de stadt Lublin zo lang in, tot dat hem door den volgenden koning 1000 gulden aan goudt, en 800 aan gangbare munt betaalt zouden zyn;

by

hy gaf hem te gelyk een jaargeldt van 50 marken zilvers. De koning Sigismundus de I maakte hem woywode van Lublin, en zondt hem met een aanzienlyk leger naar Moscovie tegen den wederſpanneling Glinski. Na dat hy den zelven onderworpen hadde, wierdt hy na zyne wederkomſt woywode van Sendomir. Daar na ſtilde hy de onruſt in Pruiſſen, verdreef de Duitſche ridders, en nam Albert, markgrave van Brandenburg, toen grootmeeſter, onder den tytel van hertog van Pruiſſen den eedt van getrouwheit af in den naam van zynen koning. Hy verkreeg voor deze getrouwe dienſt het ſteedtje Koczow in het Lublinſche, en ſtierf in den jare 1526. Zyn jongſte zoon van den zelven naam ſtierf ongetrouwt als overſte in den oorlog, doch de oudſte, *Petrus*, die in den jare 1553 als generaal woywode van Reuſſen ſtierf, liet na 1) *Nikolaas*, die verſcheide gezantſchappen aan buitenlandſche hoven bekleed heeft, en in den jare 1588 als woywode van Lublin zonder mannelyke erfgenamen ſtierf. 2) *Andreas*, die in den jare 1576 als kaſtelein van Lublin zonder kinderen overleedt. 3) *Johannes*; deze hadt de meeſte landen van Aſië en Afrika doorreiſt, was in den jare 1545 Poolſche gezant by keizer Karel den V, en daar na ſtaroſt van Rohaczow, kort daar op kaſtelein van Belcz, en na dat hy den hoſpodar van Wallachië in den naam zyns konings den eedt van getrouwheit hadde afgenomen, wierdt hy woywode van Belcz, en eindelyk van Lublin, als mede kapitein generaal van Crakow en kroons grootmaarſchalk. Door zyn toedoen kwam de vereeniging van Polen en Litthauwen tot een goed einde, en wierdt het hertogdom Oswieczim tot eene provincie gemaakt. Na de doodt van den koning Sigismundus Auguſtus kreeg hy van koning Karel den IX van Vrankryk aanzienlyke geſchenken door een Poolſch edelman, om des zelfs broeder Henrik van Anjou tot de Poolſche kroon te helpen bevorderen; hy zondt echter deze geſchenken wederom, en hadde tot die verkiezing het oog op den koning van Zweden, doch moeſt nochtans zien, dat de gemelde hertog van Anjou door het meeſte gedeelte van den adel tot koning verkoren wierdt. Eindelyk ging hy over tot den Hervormden Godsdienſt, en ſtierf in den jare 1574. Zyne zonen waren: 1) *Andreas*, kaſtelein van Radom, die zyn geſlacht voortgeplant heeft. 2) *Johannes*, kroons grootſchatmeeſter, kaſtelein van Voyniez, en hoofdman van Lublin, ſtierf in den jare 1614, en liet na *Andreas*, hoofdman van Caſimir, en *Henrik*, die eerſt kroons-referendaris, naderhandt abt van Tinez, verders biſſchop van Przemisl was, en in den jare 1635 als biſſchop van Poſen ſtierf. 3) *Petrus*, woywode van Lublin, die in den jare 1616 ſtierf, en eenige zonen naliet. 4) ***Henrik***, die eerſt pauſſelyk geheim kamerling, protonotaris, en naderhandt legaat a latere in Polen was. Koning Sigismundus de III maakte hem prooſt van Miechow, wanneer hy hem in een gezantſchap naar Polen zondt; daar na wierdt hy kroons-referendaris, kort daar na onderkancelier en biſſchop van Lutzko, naderhandt biſſchop van Ploczko, en eindelyk aartsbiſſchop van Gneſen, en primaat van 't ryk. Hy ſtierf in den jare 1622. 5) *Nikolaas*, van wien hier na geſproken wordt. Van des zelfs zonen is *Johannes* in den jare 1641 als woywode van Crakow zonder erfgenamen geſtorven. Doch *Nikolaas* wierdt woywode van Sendomir, en voorzitter van het tribunaalgerechte in ganſch Polen, na dat hy zich door verſcheide gezantſchappen hadt bekend gemaakt. Zyne zonen *Sbigneus*, hoofdman van Lublin, en *Andreas*, hebben het geſlacht voortgezet; en in den jare 1699 leefden *Nikolaas* en *Johannes Firley*; de eerſte was hoofdman van Lublin, en de laatſte kroons-referendaris en abt van Tinczin. *Zaluski epiſt. Okolsky orb. Pol. T. II. Dlugoſſ. hiſt. Pol. T. II.*

FIRLEY, (Nikolaas) *van Dambrovicza*, palatyn van Crakow, was een zoon van *Johannes Firley* van *Dambrovicza*, palatyn van Crakow, en ryksmaarſchalk van Polen, en van Sophia Boſarowna. Hy bekleedde zyn eerſte gezantſchap in Vrankryk, om koning Henrik den III, die zich uit Polen naar zyn erfryk begeven hadde, tot zyne wederkomſt naar Polen te bewegen, en wierdt daar na aan den keizer Maximiliaan den II gezonden, waar op hy benevens den kardinaal Georgius van Radzivil de twede plaats bekleedde van het legaatſchap aan den keizer Rudolph den II, wegens het gemaakte verdrag te Piſchen, en onder de regering van den koning Stephanus Bathory tot zyn byzonderen roem gebruikt wierdt tot bylegging van den oorlog met de ſtadt Dantzich. Daar na trok hy ook met Johannes Demetrius Solicovio, aartsbiſſchop van Lemberg, naar Lyflandt, om het zelve in zekere provinciën te verdeelen, en ten dien einde eenige billyke ordeningen te maken. Wanneer de aartshertog Maximiliaan van Ooſtenryk den koning Sigismundus de Poolſche kroon betwiſtte, en daar over gevangen wierdt, geleidde hy den zelven na zyne ontſlaging op zyne eige koſten naar Duitſchlandt. Hy wierdt by het leven van zynen vader, in den jare 1562, door den koning Sigismundus Auguſtus verheven tot ſtaroſt van Caſimiria, en koning Henrik gaf hem de heerlykheit Prybislaviz. De koning Stephanus ſtelde hem aan tot kaſtelein van Diezeck, en maakte hem ryks-referendaris; en koning Sigismundus de III verklaarde hem, na de doodt van Andreas Tenczinsky, in den jare 1589 tot palatyn van Crakow, waar by hy ook de ſtaroſtdyen Corcin en Pilſeuhoſſas, en in den jare 1599 de leengoederen Chordeza en Szocomla verkreeg. Hy was in grote achting in Polen, en was tweemaal getrouwt, eerſt met Elizabeth de Ligeza, by welke hy eenen zoon, *Nikolaas* genoemt, en vyf dochters teelde; en daar na met Agnes, gravinne van Tenczin, waar by hem een zoon, *Johannes* genoemt, en twee dochters geboren wierden. Van zyne dochters trouwde *Sophia* met den woywode van Caliſch Goſtomsky; *Amram* met den kaſtelein van Poſen Tuczinsky; en *Catharina* met den kaſtelein van Breſt Kopejowsky, maar de vier overigen wierden geeſtelyk. Hy ſtierf gedurende den ryksdag te Warſchau in den jare 1601.

FIRMIANO, eene Italiaanſche ſtadt in Umbrië, aan de rivier Metro; 8 mylen van Foſſombrono in 't hertogdom Urbino.

FIRMIANUS LACTANTIUS. Zie LACTANTIUS.

FIRMICUS MATERNUS (Julius) leefde ten tyde van Conſtantinus en zyne zonen. Hy ſchreef eene verhandeling van de dwalingen der heidenſche godsdienſten, welke Johannes Wouver met aanmerkingen heeft uitgegeven. Simler, Miræus, Poſſevinus, en eenige anderen hebben gemeent, dat deze ſchryver onderſcheiden is van Julius Firmicus, die VIII boeken van de Aſtronomie geſchreven heeft, welke in den jare 1601 door Aldus Manutius, en ſedert te Baſel en elders gedrukt zyn. Maar andere geleerden beweeren, dat beide deze ſtukken van de zelve handt zyn. Anderen hebben zonder grondt gemeent, dat de ſchryver van het boek tegen de dwalingen der heidenſche godsdienſten de zelve is geweeſt met Julius, biſſchop van Milaan, die, naar hun getuigenis, een Concilie van Rome ondertekende onder paus Julius den I. *Bellarminus de ſcriptor. Eccleſ. Simler. Miræus. Poſſevin. &c. Voſſius de Scient. Mathem. p.* 206, 207.

FIRMILIANUS, biſſchop van Ceſarea in Cappadocië in de III eeuwe, was een vriendt geweeſt van Origenes, die in zynen tydt leeraarde te Ceſarea, gelyk men vindt by Origenes en by Gregorius van Nyſſa in 't leven van S. Gregorius Thaumaturgus. Hy koos de zyde van S. Cyprianus in het verſchil wegens de herdoping der genen, die door de ketters gedoopt waren, en ſchreef daar over in den jare 256 een krachtigen brief aan S. Cyprianus, welke onder de brieven van dien oudvader gevonden wordt, in welken hy, tot bekrachtiging van het gebruik der Afrikaanſche en Aſiaanſche kerken, die de zelve herdoopten, de vaſtſtelling van een Concilie bybrengt, dat verſcheide jaren van te voren in Iconië gehouden was: een getuigenis, dat klaarlyk doedt zien, dat zy miſtaſten, welke geloven, dat dit Concilie is gehouden geweeſt in het zelve jaar, waar in Firmilianus zynen brief ſchreef. Firmilianus woonde het eerſte Concilie van Antiochië by, gehouden in den jare 264 tegen Paulus Samoſatenus, en was voorzitter op het zelve. Paulus belooft hebbende van gevoelen te veranderen, en Firmilianus hem op zyn woordt gelovende, in hope, dat deze zaak afgedaan zou kunnen worden, zonder dat de kerk eenig nadeel daar door leedt, of daar door onteert wierdt, vondt geraden de uitſpraak daar van te verſchuiven; maar Paulus Samoſatenus voortgegaan zynde met het leeraren van zyne dwaling, wierdt Firmilianus genodigt om zich te laten vinden op een twede Synode, dat te Antiochië gehouden wierdt in den jare 269 of 270, in het welke Paulus Samoſatenus veroordeelt wierdt; maar terwyl hy op weg was om derwaarts te gaan, ſtierf hy in hogen ouderdom te Tarſis. Baſilius maakt gewag van eenige van zyne werken. *Euſeb. l. VI. c.* 26. 27. *lib. VII. c.* 30. *Epiſt. Cypriani Ep.* 74. *Pearſon Annal. Cyp. S. Baſil. de Spiritu Sancto. Amphiloch. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccleſ. III. premiers Siecles. Tillemont Mem. pour l'hiſt. Eccleſ.* Het Griekſche *Menologium* maakt gewag van hem als van een heilige op den 18 October.

FIRMINUS, bygenoemt *Confeſſor*, of *Belyder*, wordt te Amiens vereert als biſſchop van die ſtadt, en martelaar in het einde van de III eeuwe; maar zyn leven, in de XIII eeuwe door een onbekend ſchryver opgeſtelt, is niets anders dan een zamenraapſel van onbeweerlyke daden. De Reguliere kanunniken van S. Acheul geven voor zyn graf ontdekt te hebben naby dat van S. Firminus, het welk de monniken van de Kathedrale kerk ontruſtte, die voorwenden het lighaam van S. Firminus te hebben. Dit geſchil heeft aanleiding gegeven tot verſcheide geſchriften van beide zyden, zonder dat men daar door echter de waarheit heeft kunnen ontdekken. Zie hier over zyn leven, uitgegeven door Surius. *Tillemont Mem. Eccleſ. III Tom. Lettres touchant la decouverte de S. Fermin l'an.* 1697. *dans L'Egliſe d'Acheul proche d'Amiens. Lettres de M. Thiers ſur le même ſujet. Ordonnance de M. d'Amiens. Baillet Vies des Saints au* 1 *de Septembre.*

Men vereert nog een anderen S. Firminus te Amiens, dien men *den Martelaar* noemt, en dien men gelooft mede biſſchop van Amiens geweeſt te zyn. Men meent, dat hy van Pampelona was, dat hy de eerſte verlichting van het Euangelium ontfing door S. Saturninus van Toulouſe, gedoopt en onderwezen door S. Honeſtus, en dat hy zeven jaren onder des zelfs beſtiering geweeſt zynde, te Beauvais kwam, en van daar te Amiens, alwaar hy het Euangelium predikte, en het martelaarſchap onderging in den jare 287. Maar deze geſchiedenis is niet minder onzeker dan de voorgaande. *Acta apud Boſquet. Diſſert. præcedente.*

Daar is nog een S. Firminus biſſchop geweeſt van Uſez in de VI eeuwe, welke verkoren wierdt in den jare 357 in de plaatſe van zynen oom Ausbertus. Hy woonde het IV Concilie van Orleans by, dat gehouden wierdt in den jare 541, en het V van den jare 549. Hy bevondt zich ook nog op dat van Parys van den jare 551, en ſtierf den 11 October des jaars 553. *Vita S. Firmini. Baillet Vies des Saints.*

FIRMINUS, een geleerd man van Carthago, die, zonder daar op te denken, Auguſtinus genas van de inbeelding, die hy hadde van de invloeiende ſterrekunſt, door eene geſchiedeniſſe, die hy hem verhaalde. *Auguſtinus Confeſſ. l. VII. c.* 3.

FIRMINUS, opziender van de gewyde milddadigheden onder Honorius in den jare 398. In het Theodoſiaanſche Codex wordt van hem gewag gemaakt, waar over men de *Proſopographia* van Jacobus Gothofredus kan raadplegen.

FIRMIUS CATUS, een Roomſch Raadsheer, beſchuldigde voor Tiberius Libonus Druſus, zynen vriendt, en leide hem te laſt, dat hy het hoofdt was van eene nieuwe zamenzwering, het welk de oorzaak was van zynen ondergang. Firmius wierdt naderhandt door een beſluit van den Raadt veroordeelt om op een eilandt gebannen te worden over eene misdaadt van ge-

schonde majesteit, waar van hy overtuigt wierdt. Maar Tiberius, gedachtig zynde wat dienst hy hem gedaan hadde omtrent Libonus, vergenoegde zich met hem uit den Raadt te verjagen. *Tacitus II. 17. & IV. 41.*

FIRMUS, een krygsoverste, was geboren te Seleucië. Hy wierdt als keizer gegroet omtrent den jare 267 tegen Aurelianus, om de landen te verdedigen, die Zenobia overig gebleven waren; maar hy wierdt door den keizer zelf overwonnen, van Carres wederkerende. Vopiscus heeft zyn leven beschreven, en heeft hem in het zelve afgebeeld. Hy spreekt ook van hem in dat van Aurelianus, en brengt Festinus by, die zyne geschiedenis geschreven hadde.

FIRMUS, een Moorsch krygsoverste, stondt in Afrika op tegen den keizer Valentinianus den I. Theodosius, de vader van den keizer Theodosius den Groten, kantte zich aan tegen zyne ondernemingen, en bragt zo veel te wege, dat hy hem noodzaakte zich in den jare 363 te verhangen, uit vreze van in zyne handen te vallen. *Ammian. Marcellin. l. XXIX. Oros. l. VII.*

FISC noemt men het gene den vorst toekomt, of aan hem opgebragt wordt door boeten, of door verbeurdverklaringen. Daar is dit onderscheidt tusschen het Fisc en de algemeene schat, dat alle buitengewone gevallen tot het eerste behoren, en alle jaarlyksche en gewone rechten, schattingen, tollen en andere lasten tot het laatste. Het woordt *Fisc* komt van het Latynsche *Fiscus*, dat zo veel te zeggen is als schatkamer, om dat men het geldt van den prins daar in leide. De benamingen van Fisc en van algemene schat worden niettemin zomtyds onverschillig en zonder onderscheidt genomen by de schryvers. *Spelman Glossar. Archaeolog.*

FISCETUS, (WILHELMUS) Rector van de universiteit te Parys, leefde in de XV eeuwe, en stelde zich omtrent den jare 1465 tegen het voornemen van den koning Lodewyk den XI, die de studenten tot den krygsdienst wilde noodzaken, om zich daar van te bedienen tegen de ligue. De kardinaal Bessarion, naderhandt in Vrankryk gekomen, en van zyne verdiensten onderrecht zynde, nam hem met zich naar Rome, en boodt hem paus Sixtus den IV aan, die veel achting voor hem hadde. Hy heeft eenige redenkundige werken, gebeden en brieven nagelaten. *Gaguin lib. X. hist. Franc. Du Pleix en Louis XI. Spondan. A. C. 1465. n. 5.*

FISCHARD, (JOHANNES) van Frankfort, in de rechten gestudeert hebbende onder den vermaarden Zazius, hoogleeraar in de rechten te Fryburg, wierdt Doctor in de rechten in het 18 jaar zyns ouderdoms. Hy leeraarde vervolgens te Padua en te Bologne, van waar hy naar Frankfort keerde, alwaar hy 44 jaren lang de waardigheit van Syndicus bekleedde, en aldaar stierf in den jare 1581, in den ouderdom van 70 jaren. Hy heeft de levensbeschryving der rechtsgeleerden van Bernardus Rutilius vervolgt tot op Zazius, zynen meester. Fischard heeft ook raadgevingen geschreven te Frankfort in den jare 1677, in Folio gedrukt. *De vero cautelarum usu*, met de *Cæpola de Cautelis*, te Straasburg in den jare 1665 in Octavo gedrukt. *Syntagma communium opinionum. Denys Simon hist. des Aut. de Droits.*

FISCHBERG, een oud en woest bergslot in het vorstelyke graafschap Henneberg, aan de grenzen van het Fuldische gebiedt gelegen. Het ampt, daar toe behorende, is in den jare 1660, de voorgenome verdeeling der Hennebergsche landen, tot behouding van het gemeene gymnasium, te Schleusingen overgebragt.

FISCHHAUSEN, een fraai steedtie en slot in de Pruissische provincie Samlandt, aan Curisch-haf, is in den jare 1269 door den bisschop van Samlandt gebouwt, en tot op den tydt van hertog Albrecht de bisschoplyke setel geweest, welke naderhandt naar Koningsbergen verplaatst is, de stadt tot een der vier opperampten gemaakt, en een gedeelte van der zelver inkomsten tot onderhouding van de universiteit geschikt. Men zegt, dat in de nabygelege bosschen vele elanden zyn. *Script. Brandenb.*

FISCHINGEN is eene abdy van de Benedictyner orde in het Zwitsersche landgraafschap Thurgow, aan de rivier Murck, onder aan den horleinberg gelegen, welke haren oorsprong zou hebben van eenige heremyten, die in de derde eeuwe om de vervolgingen van dien tydt in de bygelegene wildernisse gevlucht waren. De graven van Toggenburg hebben naderhandt tot den opgang dezer abdye veel toegebragt.

FISHER, of FISCHER, (JOHANNES) een Engelschman, bisschop van Rochester en kardinaal, stortte in de XVI eeuwe zyn bloedt tot verdediging van het pausselyk gezag, in het begin van de scheuring, welke Henrik de VIII, koning van Engelandt, verwekte tegen de Roomsche kerke. Fisher was geboren onder het bisdom van Jork omtrent den jare 1455, en een goeden voortgang in de wetenschappen gemaakt hebbende, wierdt hy Doctor en kancelier van de universiteit van Cambridge, naderhandt bisschop van Rochester, en eindelyk leermeester van Henrik den VIII, koning van Engelandt. De boeken, welke deze koning schreef tegen Luther, zyn een overtuigend bewys van den voortgang, dien hy in de wetenschappen maakte onder zulk een goed meester. Maar wanneer deze vorst, zich afscheidende van de Roomsche kerke, zich tot hoofdt van de Engelsche kerke wilde doen verklaren, en de prelaten van het koninkryk verplichtte dit primaatschap te erkennen, wilde de bisschop van Rochester zich daar aan niet onderwerpen. De koning deedt hem gevangen zetten; en wetende, dat paus Paulus de III den kardinaalshoedt gezonden hadde aan dezen gevangen, deedt hy hem den 22 Juny des jaars 1535 onthalzen. Deze prelaat hadde vyftien of zestien verhandelingen geschreven, welke uitgegeven zyn. De eerste van deze verhandelingen was een wederantwoordt tegen het antwoordt van Luther op de verhandelinge der Sakramenten van Henrik den VIII tegen Luther. Hy heeft ook geschreven eene wederlegging tegen de verdediging van Luther van de stellingen, welke door de bulle van paus Leo den X veroordeelt waren. Hy heeft ook V boeken geschreven van de waarheit van het ligchaam van Christus in de Eucharistie, tegen Oecolampadius, en eenige andere werken over verschilpunten, en over de zedekunde, met eene oordeelkundige verhandelinge over eene eenige Magdalena, tegen le Fevre van Estaples. Fisher was een zeer goed Godgeleerde. Hy was zeer ervaren in de H. Schriftuur en in de schriften der oudvaders. Hy was zeer verstandig, en van een vast oordeel, en kan voor een der naauwkeurigste en beste verschilkundige van zynen tydt onder de Roomschgezinden gehouden worden. Zyne werken, die in Engelandt afzonderlyk gedrukt waren, zyn byeen gevoegt, en in een stuk in den jare 1597 te Wurtsburg gedrukt. Sanderus, Ribadeneira en verscheide anderen hebben verhalen van zyn leven geschreven. *Bellarminus de script. Eccl. Possevin. in Appar. Spondan. in Annal. Pitseus. &c. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles. XVI. siecle.*

FISHGARD, een Engelsch marktvlek in het prinsdom van Walles, in de landstreek van het graafschap Pembroke, welke men Kemeis noemt. Het is gelegen in eene vlakte aan den oever van de zee, alwaar eene goede haven is, en daar men eenigen handel dryft in haring. Het zelve is 170 Engelsche mylen van Londen gelegen. *Engelsch. Dict.*

FISKMARE, eene plaats van Fivelingo, waar omtrent die van Werum en Waltershem een verlaat of sluis hadden, om het water, daar zy dikwils overlast van hebben, of uit te laten, of ook om het zelve in te houden. Menco, abt van Werum, zegt, dat dit verlaat in den jare 1262 door geweldige stormen en de kracht van het zeewater is doorgebroken: doch alzo men daar van tegenwoordig, zynde andere te Delfzyl gemaakt, geen gebruik meer heeft, is de naam ook verdwenen. *Emmius*, die het zelve uit *Menco* verhaalt, voegt daar by, dat deze sluizen in het Oldampt geweest zyn, welk zeggen met het verhaal van Menco naauwlyks overeen te brengen is. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol. 55.*

FISMES, een vlek van Vrankryk in Champagne, aan de rivier Vesle, in het bisdom van Rheims gelegen. Het zelve is bekend door twee Concilien, welke aldaar gehouden zyn in de kerk van den martelaar S. Macrus, *Finibus apud sanctam Macram.* Waar door blykt, dat zy zich vergissen, welke deze plaats nemen voor Pont-Saint-Maxence, eene stadt van L'Isle de France aan de rivier Osse. Men zegt ook, dat 'er naby Fismes een steen is, welke tot eene grenspaal dient aan de bisdommen van Reims, Laon, en Soissons; en dat om die reden het Concilie van Fismes genoemt wordt *ad Fines*. De Latynsche schryvers noemen den zelven ook *Fimæ*. Hincmarus van Rheims was voorzitter van het eerste Concilie, dat gehouden wierdt den 2 April des jaars 881. De acten van het zelve zyn in acht kapittelen, en in een der zelve is eene vermaning aan den koning Lodewyk, den zoon van Lodewyk den Stamelaar, om wel te regeeren. In den jare 935 vergaderden zich zeven bisschoppen te Fismes, tegen de genen, die zich met geweldt meester maakten van de kerkelyke goederen, en tegen de verwoesters van de H. plaatsen. *T. IX. Concil. Flodoard in hist. Rhem. & Chron.*

FITACHI, eene stadt en een koninkryk van den zelven naam. Zy is gelegen op de Oostkust van Ochio, eene landstreek van het eilandt Nipho, en is de hoofdstadt van Japan. *Maty Dict.*

FITZ-ALLEN, graaf van Arundel. Zie ALLEN en ARUNDEL.

FITZ-GERAL, een Engelsch edelman, die het geheim uitgevonden heeft om het zeewater zoet te maken. Koning Karel de II stondt hem in den jare 1684 toe dit geheim te openbaren, na dat hem gebleken was door eenige ondervindingen, dat het werktuig, dat hy uitgevonden hadde, niet alleen de zoutheit van het water kon wegnemen, maar het zelve ook gezond maken en goed om te drinken. Het aanmerkenswaardigste is, dat men in een korten tydt met weinig onkosten veel van dit water maken kan. Want in vier en twintig uuren kan men gemakkelyk 3 of 400 pinten van dit water maken door middel van een werktuig van maar 30 duimen in zyn diameter. Dit werktuig is zodanig gemaakt, dat het gemakkelyk in een schip goed gehouden, en in de grootste stormen gebruikt kan worden. Deze uitwerking van het water zoet te maken geschiedt door middel van vuur: maar men kan het werktuig in allerlei schepen plaatsen, zonder eenig gevaar van 't vuur, of eenig ongemak van den rook. De nodige zaken om het water aldus te bereiden zyn niet kostelyk, en met het gene tot 100 pinten vereischt wordt moet men hebben voor vyftien stuivers. Een ton kan zo veel van de vereischte stoffe bevatten alsnodig is om eene reize naar Oost-Indiën en van daar wederom te doen. Het collegie der geneesmeesters van Londen heeft de proeven van dit water genomen, en men heeft bevonden, dat het zelve lichter is dan de meeste andere wateren; dat het, wel verre van ten einde van eenige weken te bederven, gelyk het gemeene water, zyne zoetheit meer dan vier maanden behoudt; dat het zeer goed is om 'er de spyzen in te koken; dat de planten, die daar mede besproeit worden, volkomen wel wasschen, en dat 'er kleine gediertens in leven. Men zou grote voordeelen uit dit geheim kunnen trekken, en men zou niet genoodzaakt zyn met zo veel kosten voorraadt van zoet water te nemen, noch, ter zee varende, met zo veel ongemak en gevaar water te zoeken. Deze uitvinding heeft echter, niettegenstaande dit alles, weinig opgang gemaakt. *Memoires du Temps.*

FITZ-HERBERT, (ANTONY) opperrechter in Engelandt, leefde in de XV eeuwe. Hy was een groot rechtsgeleerde. Hy heeft geschreven *de natura brevium*; *Epitome Juris*; *De bediening en het gezag van een vrederechter*, in 't Engelsch. *Leland. Pits. de script. Angl.*

FITZ-

FITZ-PETER, of FITZ-PIERS, (Godefried) was graaf van Eſſex, en de eerſte ſtaatsbedienaar van den koning Johannes van Engelandt, na dat des zelfs voorzaat Richard de I hem tot opperrechter van het ganſche koninkryk gemaakt hadde. Zyne grootmoedigheit en rechtsgeleerdheit, doch in het byzonder zyne ongemene ſtaatkunde, maakten hem zeer vermaard. In de binnenlandſche onluſten, welke in zynen tydt voorvielen, hieldt hy ſtandvaſtig de zyde des konings Johannes, doch zodanig, dat hy de rechtmatige eiſchen van zyne onderdanen op alle wyze by den zelven onderſteunde. Maar om deze zelve oorzaak vreeſde de koning hem meer dan hy hem beminde, en zeide daarom, wanneer hy in den jare 1213 de tyding van zyne doodt kreeg, dat hy nu begon een recht koning en heer van Engelandt te zyn. Hy verkreeg de waardigheit en den tytel van grave van Eſſex by de kroning van Johannes, uit aanmerking van de grote geldſomme, welke hy ſchoot, maar ook ten dele, om dat hy met Beatrix, de oudſte dochter van William Say, die eene nakomelinge was van Godefridus Mandevil, eerſte graaf van Eſſex, getrouwt was. Zyne twee zonen, Godefridus en William, die hy by de zelve teelde, wierden Mandevil genoemt. De oudſte wierdt niet alleen graaf van Eſſex, maar ook graaf van Gloceſter, dewyl hy getrouwt was met Iſabella, dochter en erfgename van William, grave van Gloceſter, en weduwe van den gemelden koning Johannes. Hy verloor zyn leven in een openbaar ridderſpel zonder erfgenamen na te laten. De jongſte begaf zich aan de zyde van den Franſchen kroonprins Lodewyk den VIII, tegen den genoemden koning Johannes. Hy volgde op zynen broeder in den graaflyken tytel van Eſſex, en ſtierf den 8 January des jaars 1228, mede zonder kinderen. *The compleat hiſt. of England vol. I. p. 165. 170. Cambden Britannia. Heylin's help to Engl. hiſt.*

FITZ-ROY, (Georg) derde natuurlyke zoon van Karel den II, en van de hertoginne van Clevelandt, wierdt pair van het koninkryk gemaakt met den tytel van baron van Pontefract in het graafſchap Jork, en verheven tot de waardigheit van vicomte van Falmouth in Cornwal, vervolgens tot graaf, en eindelyk tot hertog van Northumberlandt.

FITZ-ROY, (Hendrik) hertog van Grafton, is de zoon en erfgenaam van Henrik Fitz-Roy, hertog, die ongelukkig ſneuvelde voor Cork in den jare 1690, en van Iſabella, dochter en erfgename van den laatſten hertog van Arlington. Zyn vader, de laatſte hertog van Grafton, was een natuurlyke zoon van koning Karel den II, en de twede der drie zonen, die hy gehad heeft by de hertoginne van Clevelandt.

FITZ-ROY, (Karel) hertog van Southampton. Zie Southampton.

FITZ-WATER, of FITZ-WALTER, (Lord) een Engelſche tytel, heeft zyn eerſten oorſpronk van *Walter*, een jonger zoon van *Richard*, wiens vader *Gilbert* graaf van Eu in Normandië was, en wiens nakomelingen of zydmagen, na dat zy zich in Engelandt geveſtigt hadden, den naam van *Clare* voerden. Daar na is in den jare 1431, na 't affterven van *Walter* lord Fitz-Water, door des zelfs eenige dochter en erfgename, *Eliſabeth*, de tytel van *Fitz water* op de *Ratcliffs* gekomen. Deze zyn ſedert den jare 1529 tot in het midden van de XVII eeuwe graven van Suſſex geweeſt. Doch na dat in den jare 1629 *Robert Ratcliff*, graaf van Suſſex, en lord Fitz-water, zonder kinderen ſtierf, en des zelfs neef, *Eduard Ratcliff*, in den graaflyken tytel van Suſſex opvolgde, deedt de ridder *Henrik Mildmay* van Mulsho in het parlement, dat in den jare 1640 zyne zitting begon, eenen eiſch op den tytel van lord Fitz-water, welke daar op ſteunde, dat zyn vader, de ridder Thomas Mildmay, uit een oud en aanzienlyk geſlacht in Eſſex geſproten, hem geteelt hadde by zyne huisvrouwe Françoiſa, eene eenige dochter van *Henrik Ratcliff*, grave van Suſſex. De binnenlandſche beroertens verhinderden het voldoen van dezen eiſch tot na de herſtelling van Karel den II, wanneer de zoons zoon van den genoemden Henrik, mede *Henrik Mildmay* genoemt, den zelven eiſch met groten nadruk vernieuwde. Terwyl deze eiſch door het Hogerhuis van 't parlement onderzocht wierdt, ſtierf de laatſtgemelde Henrik zonder nakomelingen. Doch zyn broeder en erfgenaam, *Benjamin Mildmay*, verkreeg eindelyk de volkome beveſtiging van den voorverhaalden tytel, en wierdt, naar den ouden rang als lord Fitz-water, tot het parlement geroepen, dat in den jare 1669 vergadert wierdt. Hy trouwde met Catharina, eene dochter van Thomas vicomte Fairfax van Emmeley in Ierlandt, en liet by haar twee zonen na, van welke de jongſte *Benjamin* genoemt wierdt, en *Karel*, de oudſte, zyn opvolger was. Deze trouwde met Eliſabeth, de oudſte dochter van Karel Bertie, een jonger zoon van Montagues, grave van Lindſey, waar by hem een zoon, *Karel* genoemt, geboren wierdt. *Peerage of England II. p. 19. Cambden Britannia.*

FITZ-WILLIAM. Zie SOUTHAMPTON.

FIUME, *el Fium*, of *Atutich*, eene ſtadt van het middenſte Egypten. Zy is de hoofdſtadt van het gouvernement van den zelven naam, dat beooſten den Nyl gelegen is, tuſſchen de gouvernementen van Giza en van Ebenſuef. Fiume, aan den oever van den Nyl twaalf mylen boven Caïro gelegen, is in de oudheit vermaard geweeſt door het graf van Oſiris. Voorts is 'er eene andere ſtadt van den zelven naam in het Hoge-Egypten aan den Nyl veertig mylen boven de eerſtgemelde gelegen. *Baudrand.*

FIUMARA DE MURO, van ouds *Cœnis* genoemt, een oud vlek der Bruttiën, gelegen in *Calabria Citra*, aan de rivier Cenis, een myle van het Faro van Meſſina, en drie mylen van Rheggio, ten Noorden. *Baudrand.*

FIVEL, (de) in het Latyn *Fivela*, een riviertje, het welk zynen oorſpronk neemt omtrent de venen van Trentwalde, en een en drie vierdedeel van eene myle, door Duurswolde, Noord-Weſt aan, gelopen hebbende, zynen loop Noordwaarts neemt, derdehalve mylen verre, vallende al ras by Delfzyl in de Eems. *Menco*, die dit riviertje ook *de Fivel* noemt, noemt de genen, die 'er omtrent woonden, *Fivelgones*, dat is de *Fivelanders*, en het landt zelf *Fivelgo*, welken naam het laatſte nog tegenwoordig heeft; maar het riviertje heeft den zynen al over lang verloren, dewyl de oude kil, door de menigvuldige afleidingen geheel is uitgedroogt, en naauwlyks meer te vinden; voornamentlyk na dat 'er eene nieuwe vaart, ter lengte van twee mylen min een vierde, van de ſtadt af naar den bogt is gegraven, waar aan men zo wel als aan de onderſte kil van de Fivel den nieuwen naam van het *Dampſter-diep* heeft gegeven, van het vlek Appingadam, daar het zelve doorloopt: want aldus heeft men midden door het landt een vaart gegraven tuſſchen de Unſing en de Eems, tot groot gemak en voordeel van het gehele landſchap. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol. 55.*

FIVELGO, of FIVELINGO, eene der verdeelingen van de provincie van Groningen en de Ommelanden, beſtaande in *Hunſingo*, *Fivelingo*, het *Weſter Quartier*, en de *Oldampten*. De voornaamſte plaatſen in het zelve zyn het ſtedeke *Dam*, of *Appingadam*, en de veſting *Delfzyl*; en men heeft 'er de volgende dorpen, als: *Spyk*, *Borum*, *Losdorp*, *Godlinſe*, *'t Zandt*, *Rype*, *Leermis*, *Farmſum*, *Ooſter-Witwert*, *Enum*, *Wirdum*, *Meywert*, *Heveskes*, *Oterdum*, *Mithuizen*, *Lopperſum*, *Weſter-Emden*, *Hoexmeyer*, *Stedum*, *Garshuizen*, *ten Poſt*, *Garrelsweer*, *Wolverſum*, *Heydenſchap*, *Harkſtede*, *ten Boer*, *Teſingeboeren*, *Stierwolde*, *Garmerwolde*, *Marſum*, *Selwert*, *Jokwert*, *Koewert*, *Holwirda*, *Uitwierde*, *Opwierde*, *Tjamsweer ten Noorden*, en *Tjamsweer ten Zuiden*, *Schermerkarſpel*, *Schildwolderkarſpel*, *Kolham*, *Sudeboeren*, *Stocheren*, en *Helm*. Voorts ziet men hier vele ſtinſen of adelyke huizen, als te *Berum*, *Losdorp*, *Godlinſe*, *Zandt*, *Rype*, *Leermis*, *Ooſter-Witwert*, *Enum*, *Wirdum*, *Farmſum*, *Lopperſum*, *Stedum*, *Garshuizen*, *ten Poſt*, *Garmerwolde*, *Schermerkarſpel*, *Slochteren*, enz. behorende aan de geſlachten van *Ierum*, *Schaffer*, *Klant*, *Ouada*, *Hoſte*, *Scharf*, *Ripperda*, *Ubona*, *Gruis*, *Huninga*, *Rengers*, *Mepſer*, enz. In den jare 1686, des nachts tuſſchen den 12 en 13 November, kwam dit quartier een zware ramp over door een hogen watervloedt, gemeenlyk de Groninger watervloedt, en ook wel de derde St. Martensvloedt genoemt. De ſtorm begon des avonds van den gezegden 12 November, met donder, blixem, hagel en regen, en deedt het zeewater in dien naaren nacht, of tegen 4 of 5 uuren des morgens, over alle dyken, naar men zegt wel tot de hoogte van eens mans lengte, lopen, overſtromende dus in korten tydt byna geheel Groningerlandt. Verſcheide dyken wierden verbroken; vele huizen, zylen en ſchuren weggerukt, en in het algemeen eene ongemene ſchade veroorzaakt. Een gedeelte der wallen van de veſting Delfzyl brak door, en een geheel bolwerk ging byna weg, waar door het water aldaar ebbe en vloedt hieldt, en de menſchen op de folders moeſten vluchten, lydende honger, koude, en gebrek aan verſch water. Het dorp Oterdum ſpoelde byna geheel weg, en in de andere dorpen geſchiedde zeer zware ſchade. Voor de brede brug van het ſtedeke Dam liepen de jongens een piſtoolſchoot ver over bedden, bulſters, kiſten, en andere aangeſpoelde goederen; en het ganſche geweſt, inzonderheit tuſſchen Groningen en Delfzyl, ſcheen eene openbare zee te zyn. In dit quartier van Fivelingo verdronken 416 menſchen, 572 paarden, en 2759 koeien. Honderd en zeventig huizen wierden geheel weggeſpoelt, en 212 zeer beſchadigt. De laatſte of zesde Kersvloedt, gebeurt in den jare 1717, trof dit geweſt mede zeer zwaar. Te Delfzyl, en daar omtrent, zag het 'er zeer treurig uit; een menſch verdronk maar in het gezegde kaſteel, doch het water overſtroomde echter alles, wierp wel byna twintig huizen meeſt omver, en ſpoelde het baſtion tegen de Kakenbrug met een ſtuk van den wal geheel weg, verwoeſtende de Kakenbrug ten eenemale, en verſcheide zylen of geheel, of ten dele, wegſpoelende. De ſchade, in de andere gedeelten van Groningen en de Ommelanden geſchied, zal in het artykel van ieder quartier verhaalt worden. *Winſemius achter zyne Kronyk van Vrieſl. Houwé Handv. Kron. I Deel. Outhof van de Watervloeden pag. 374 enz. 484. 485.*

FIVIA, een fraai vlek in het Noorden van Schotlandt, in het graafſchap Buchan, aan de rivier Ythan, alwaar eene brug is, drie mylen van het vlek Inneroury, ten Noorden. *Maty Dict.*

FIVISANO. (Augustinus) Zie MOLARI.

FIZES, (Simon) baron van Sauves, oorſpronkelyk uit Languedok, ſecretaris van ſtaat onder de regering van Karel den IX, was eerſt ſecretaris van den zegelbewaarder Bertrandi, die een koninklyk ſecretarisſchap voor hem verkreeg in den jare 1553. Hy wierdt vervolgens door den kardinaal van Lotharingen verkoren, om hem te verzellen op het Concilie van Trente, daar hy zo vele blyken gaf van zynen geeſt en van zyne bekwaamheit in alle de onderhandelingen, die hy voor dezen kardinaal verrichtte, dat de koningin Catharina de Medicis hem ſecretaris van hare bevelen maakte. Hy diende haar zo getrouwelyk, dat zy na de doodt van Florimond Robertet, heer van Freſne, ſecretaris van ſtaat, hem aan koning Karel den IX voorſtelde om deze plaats te vervullen. Deze prins, hem door zyne openbrieven in den jare 1567 tot ſecretaris van ſtaat aangeſtelt hebbende, vertrouwde hem het beleidt van den gruwelyken toeleg van den Paryſchen moordt op den dag van S. Bartholomeus, en geboodt hem alleen in den jare 1572 alle de geheime bevelen tot de volvoering van dezen wreden toeleg af te vaardigen. Wanneer men in het volgende jaar, om het beleg van Rochel te eindigen, beſloten hadt eenig verdrag met de

Hugenoten aan te gaan, wierdt hy afgezonden met de heeren van la Vauguyon, van Villequier, van Biron, van Malicorne, en van la Noue, den grave van Raitz, en den here van Montluk, om de artykelen te onderzoeken en te ſluiten, die in het leger toegeſtaan waren door den hertog van Anjou, nieuwelyks tot koning van Polen verkoren, die het bevel hadde over het leger, en hy wierdt gebruikt in het meeſte deel der andere onderhandelingen van deze onruſtige en verwarde regering. Karel de IX, wanneer hy ſtierf, eenige ſchikking willende maken in de zaken van zyn koninkryk gedurende de afwezigheit van den koning van Polen, zynen erfgenaam, liet de zorge daar van aan den here van Sauves, die door de koninginne regente den koning te gemoet gezonden wierdt naar Turin, om hem bericht te geven van de omſtandigheit der zaken van het koninkryk. Hy ſtierf in den jare 1579, en wierdt te Parys in de kerk der Celeſtynen aan de rechter zyde van het groot autaar begraven. Hy was getrouwt met Charlotta van Beaume, vrouwe van Samblançay, waar by hy gene kinderen hadde. Zyne weduwe hertrouwde met François van la Trimouille, marquis van Normoutier. *Fauvelet du Toc hiſt. des Secretaires d'Etat.*

FLABANICO, (Dominicus) Doge van Venetië, wierdt in den jare 1032 na Petro Centranico tot die waardigheit verkoren. Dewyl nu in de vorige tyden de drie machtige geſlachten der Badueri, Candiani en Orſeoli byna 200 jaren de hertoglyke waardigheit als erffelyk in hunne geſlachten behouden, en by beurtwiſſeling bezeten hadden; doch Flabanico een byzonder vyandt van het huis van Orſeoli was, ook vermoedelyk gene kinderen noch nabloedverwanten hadde, zo geboodt hy door een ſchriftelyk gebodt, dat geen hertog van Venetië voortaan een amptgenoot of navolger zou mogen hebben. Hy verklaarde ter zelver tydt alle die van het geſlacht van Orſeoli vervallen van alle eere en voorrechten, en verbandde hen voor eeuwig uit de Republyk. Men vondt goed onder de regering van dezen hertog, dat aan een ieder Doge twee Raadsheren toegevoegt zouden worden, die op des zelfs doen en laten een waakzaam oog zouden houden. Tegenwoordig zyn 'er gene van het geſlacht der Flabanichi overig. *Palatii Faſti ducal. Contaren. de Magiſt. & Rep. Venet. Amelot de la Houſſ. hiſt. du gouvern. de Ven. p.* 133.

FLACCILLA was de gemalin van den keizer Theodoſius den Groten, welkers ſtandbeeldt het volk ſmadelyk langs de ſtraten van Antiochië ſleepte, wanneer de keizer aldaar eene buitengewone ſchatting ingevoert hadde om tegen den tyran Maximus te oorlogen. *Chryſoſtom. de Statuis.*

FLACCUS volgde op Vitellius in het gouvernement van Syrië. Hy was burgermeeſter geweeſt. Hy was zo lang hy leefde een groot vyandt van Agrippa, kleinzoon van Herodes den Groten, om dat hy verſtondt, dat deze prins geldt ontfangen hadde van eenige perſonen, die door zyn gezag eenige gunſt van Flaccus wilden verkrygen. *Joſephus Oudh. XVIII.* 8.

FLACCUS VALERIUS. Zie VALERIUS, en FULVIUS.

FLACCUS VERRUS. Zie VERRUS.

FLACE, (Renatus) parochiaan van de kerke van la Couture in de voorſtadt van Mans, heeft geleeft in de XVI eeuwe. Hy was van Nojon aan de Sarte, vyf mylen van de zelve ſtadt Mans, en wierdt geboren den 28 November des jaars 1530. La Croix du Maine zegt, dat hy een Latynſch en Franſch dichter, een Godgeleerde, een redenaar, een Philoſooph, en een geſchiedſchryver was, dat hy de muzyk wel verſtondt, en dat hy met roem predikte. Flacé was ook beſtierder van het collegie van la Couture te Mans. Hy leefde nog in den jare 1581. Hy maakte verſcheide werken in onrym en in vaarzen. *La Croix du Maine & Ant. du Verdier-Vauprivas Bibl. Franç. Le Courvaiſier hiſt. du Mans.*

FLACH, een ſchoon vlek en ſlot in het Canton van Zurich, naby den zamenloop van de Thur in den Rhyn, het welk voor dezen van het huis van Ooſtenryk een leen van het klooſter Rheynau, van die van Fulach, enz. geweeſt; doch naderhandt in den jare 1694 aan het Canton Zurich verkocht is.

FLACILLUS, patriarch van Antiochië, was een Ariaanſch ketter, welke dien ſtoel bekleedde na Euphronius omtrent den jare 340. Hy vervolgde de rechtzinnigen zeer geſtrengelyk, en poogde in het tegendeel die van zynen aanhang op alle wyze te bevorderen. *Baron. an.* 340. *n.* 28. *Hieron. in Chron.*

FLACIUS. (Matthias) Zie ILLYRICUS.

FLACKEE, (OVER-) een eilandt in Nederlandt, digt by de Noordzee, in het Zuid-Weſterdeel van Hollandt, by de grenzen van Zeelandt, tegen over het eilandt Schouwen. Het zelve wordt, volgens de gedachten van S. van Leeuwen, *over-Flackee* genoemt, om dat het over het water legt, en de droogte van *Flackee*, waar van Milhernis-landt, of Oeltjens-plaat, de moederſtadt is, als eerſt bedykt, en het beginſel van het gezegde eilandt, het welk door de menigvuldige aangedykte bepolderingen zo groot in zynen omtrek is geworden als eenig Zeeuwſch eilandt. Men telt 'er de navolgende dorpen, behorende onder het baljuwſchap van Voorne: als: *Outdorp*, *Dirkslandt*, *Melislandt*, *Herkinge*, *Oudetonge*, *Nieuwetonge*, *Bommenee*, en *Rouxeniſſe*. Smallegange heeft 'er alleen het volgende van: „ Het eilandt van Over-Flackee vervat de landen van *Oeltjens-plaat*, van *Middelhernis*, van *Sommersdyk*, van *Dirkslandt*, en andere. *Smallegange Kron. van Zeelandt fol.* 211. *Houve Handv Kron. I Deel. S. van Leeuwen Batav. illuſtr. fol.* 147. *De Raey Dict. Geogr. op de letter O.*

FLADENHEIM, FLADICHHEIM, FELDHEIM, een dorp in Thuringen aan de Unſtrut, by het welk de keizer Henrik de IV den 28 February des jaars 1079 in een bloedig treffen de overhandt behieldt op Rudolph van Zwaben. *Fabricii Orig. Sax.*

FLADENKRYG, dat is de Vladen- of Fiervladenkryg, hadt zynen oorſpronk op de volgende wyze. Wanneer de biſſchop van Meiſſen in den jare 1542 weigerde den keurvorſt van Saxen, Johan Frederik, wegens de ſtadt Wurtzen byſtandt te verlenen tot den Turkſchen oorlog, maakte deze zich meeſter van de zelve ſtadt. De hertog Maurits van Saxen nam zulks voor eene vredebreuk op, en rukte den keurvorſt met 10000 man te voet en vyf honderd ruiters te gemoet. Wanneer het nu op het uiterſte was dat 'er een veldſlag gelevert zou worden, wierdt door de bemiddeling van Philips, landgrave van Heſſen, een minnelyk verdrag getroffen. Hier op trokken beide partyen op den dag voor Paaſchen van malkander af, en dewyl het volk op alle plaatſen langs den weg met *Paaſch-* of *eiervladen* beſchonken wierdt, zo heeft men dezen twiſt ſpotswyze den *Vladenkryg* genoemt. *Spangenb. Mansf. Chron.*

FLADUNGEN, eene kleine ſtadt en daar toe behorende ampt aan eene kleine rivier van den zelven naam, in 't ſticht Wurtsburg, in Frankenlandt aan de Hennebergſche grenzen, tuſſchen Kalten-Northeim en Melrichſtadt gelegen.

FLAEMING. Zie FLEMING.

FLAGELLANTEN, *Flagellantes.* Zie Geesselaars.

FLAHERTI, of FRAHERTI, (Roderik) een Ierſch ridder, gaf in den jare 1685 te Londen Chronologiſche gedenkſchriften uit wegens de oudheden van het koninkryk van Ierlandt, onder den tytel van *Ogygia, ſeu rerum Hibernicarum Chronologia, ex pervetuſtis monumentis fideliter inter ſe collatis eruta, atque è ſacris ac profanis litteris primarum orbis gentium, tam Genealogicis quam Chronologicis ſuffulta præſidiis*, welk werk hy opdroeg aan den hertog van Jork, naderhandt koning van Engelandt onder den naam van Jacobus den II. Dit werk begint ſedert den zontvloedt, tot op het 428 jaar van Chriſtus, ten naaſte by den zelfden tydt, in welken ook de Franſche heerſchappy haren aanvang nam, en is verdeelt in drie deelen, waar van het eerſte handelt van Ierlandt, van des zelfs inwoners en verſcheide benamingen, van zyne uitgeſtrektheit, van zyne koningen, en van de wyze van hunne verkiezing. Het twede deel is eene Chronologiſche vergelyking of overeenbrenging van de Ierſche zaken met de aanmerkelykſte gevallen van de geſchiedeniſſe in andere landen en by andere natien voorgevallen. Het derde is eene omſtandiger verhandeling wegens de byzondere zaken van Ierlandt. Flaherti heeft by deze verhandeling eene naauwkeurige Chronologiſche tafel gevoegt van alle de Chriſten koningen van Ierlandt, ſedert den jare 428 tot den jare 1022, en ſedert dien tydt doedt hy een kort verhaal van alles wat 'er aanmerkenswaardig in dat eilandt gebeurt is, en vervolgt zulks tot op den tydt van Karel den II, koning van Groot-Britannië, in den jare 1685. Men ziet aan het einde van dit ſtuk, dat een Quartyn is van omtrent 600 bladzyden, een Chronologiſch vaars, dat eene bepaling maakt van de geſchiedeniſſe van Ierlandt tot op Karel den II, en eindelyk eene zeer naauwkeurige naamlyſt van alle de Schotſche koningen, (dat is te zeggen, in de oude Ierſche geſchiedeniſſe) welke in de Britanniſche eilanden geregeert hebben. De ſchryver heeft verſcheide ſtukken van de oude geſchiedeniſſe van dat landt wel opgeheldert, zyne onderzoekingen zyn zeer geleerd en naauwkeurig, het welk vooral blykt in de Genealogie van het koninklyke geſlacht der Stuards, die hy oorſpronkelyk doedt zyn uit Ierlandt; maar zyn ſtyl ſchynt wat te ſtekelig en beknopt voor een geſchiedſchryver. *Memoires du Tems.*

FLAMBOROUGH-HEAD, een vermaarde kaap, of voorgebergte, in het Ooſten van de provincie van Jork in Engelandt, twee mylen van de baai van Burlington. Het heeft zynen naam van de kleine ſtadt Flamborough, die 212 Engelſche mylen van Londen gelegen is. *Engliſh Dict.*

FLAMELLUS, (Nicolaus) geboortig van Pontoiſe, en een burger van Parys, leefde in het einde van de XIV en in het begin van de XV eeuwe. La Croix du Maine zegt, dat hy een Franſch dichter, een ſchilder, een philoſooph, een wiskunſtenaar, en bovenal een groot alchimiſt was. Men ſchryft hem een *Sommaire Philoſophique* toe, begrypende verſcheide geheimen van de Alchimie, en eene verhandeling van de veranderinge der metalen. Jacobus Gohorri van Parys gaf de zelve uit in den jare 1561. De ſchryvers ſpreken verſcheidentlyk van dezen Nicolaus Flamellus. Daar zyn 'er, die geloven, dat zyne wetenſchap hem het geheim van de verandering der metalen hadde doen uitvinden, en dat hy meer dan vyftien honderd duizend kronen bezat, het welk ongemeen was voor dien tydt. Anderen zeggen met meer reden, dat hy zich verrykt hadde met den buit der Joden, en door het deel, dat hy gehad hadde in het bewindt der finantien; maar dat hy een onderzoek vrezende met Johannes van Montaigu, dien de hertog van Burgundië deedt onthalzen in den jare 1409, zich liet verluiden het geheim van de verandering der metalen gevonden te hebben. Hy deedt verſcheide geeſtelyke ſtichtingen, als te S. Genevive des Ardents, te J. Jacques de la Boucherie, daar men zyn beeldtenis ziet in halfverheven beeldwerk, en aan het kerkhof der H. Onnozelen, alwaar hy begraven wierdt met zyne vrouwe Petronella. Daar is zelfs een tafereel met zinnebeeldige verbeeldingen, welke zyne kundigheit in de Alchimie verbeelden. *Jaques Gohorri. Gilles Corrozet. Pref. du livre de Roch le Bailli, intitule: Le Demoſterion, imprimé a Rennes en Bretagne en* 1578. *Les antiq. de Paris de du Breuil &c.*

FLAMINES, Romeinſche prieſters, ingeſtelt door Numa, tweden koning van Rome, om zorge te dragen voor de offerhanden, welke men deedt aan Jupiter, aan Mars, en aan Romulus. De prieſter van Jupiter wierdt in 't Latyn *Flamen Dialis* genoemt: die van Mars, *Martialis*, en die van Romulus, *Quirinalis*, om dat Romulus *Quirinus* bygenoemt wierdt. In vervolg van tydt wierden 'er nog twaalf andere bygevoegt, voor twaalf andere godheden, welke genoemt wierden,

den; *Vulcanalis*, voor Vulcanus; *Volturnalis*, voor den godt Volturnus; *Palatualis*, voor de godinne Palatea, die de beschermster was van den Palatynschen berg; *Furinalis*, voor de godinne Furina; *Floralis*, voor de godinne Flora; *Falacer*, voor een zekeren godt, aldus genoemt, waar van de oude schryvers den naam alleen noemen, zonder te zeggen wie hy was; *Pomonalis*, voor de godinne Pomona, *Carmentalis*, voor de godinne Carmenta; *Virbialis*, voor den godt Virbius; *Laurentialis*, voor Acca Laurentia; *Lavinalis*, *Lucullaris*, waar van men de diensten niet weet. Deze priesters wierden *Flamines* genoemt (in plaats van *Filamines*) van het woordt *Filum*, om dat zy hunne hairen nederdrukten met een zekere krans of kroon, gemaakt met een wollen draadt, die hen tot een bonnet diende gedurende de hette van de zomer. Hunne winterbonnet was puntig, en hadt van boven een kleine tak van een boom; de zelve was onder de kin met banden vastgemaakt. De Flamines waren onderscheiden in grote en kleine. De grote waren patriciën, en de kleine wierden uit het volk verkoren. De *Flamen Dialis* hadt den voorrang boven alle de anderen. Hy hadt by voorrecht een halsrechter met bondelbylen, een yvoren setel, een koninklyken mantel, en een gouden ring. Zo een doodschuldige in zyn huis kwam, of zich aan zyne voeten wierp, gaf deze opperste hem zyne genade, en verloste hem uit de handen van het gerecht. Hy zegende de legers, en deedt bezweringen. Hy mogt geen overheits ampt bekleden, op dat al zyn tydt aan den dienst van dien godt mogt toegewyd zyn. Zyn bonnet of muts was gemaakt van de vacht van eenig wit schaap, dat hy aan Jupiter geoffert hadde. Alle maanden offerde hy 'er een, op den dag der Ides, dat is te zeggen, op den 13 of op den 15 dag der maandt. Op den top of de punt van zyn muts droeg hy een kleinen olyftak, die daar aan vast gehecht was, en met een lint gebonden. Hy wierdt in eene algemene vergadering verkoren: doch de anderen in de vergadering der Curiën. Zy wierden alle door den groten opperpriester ingewyd. *Titus Livius. Aul. Gell. l. X. c. 15. Rosin. Antiq. Rom. l. III. c. 15.*

FLAMINIAANSCHE WEG, (DE) *Flaminia via*, was eene der vermaardste Roomsche landstraten, welke van Rome, door de Flaminische poort, over Ocricoli, Narni, Spoleto, Fuligno, Fossembrona, Fano en Pesaro, tot naar Rimini liep, alwaar zy zich met den Æmiliaanschen weg vereënigde. De Romeinsche burgermeester Cajus Flaminius, die by het Thrasymeensche meir door Hannibal overwonnen en geslagen wierdt, heeft dezen weg laten pleisteren, waar van men tegenwoordig nog zeer aanmerkelyke overblyfselen ziet. *Martial. lib. XI. epigr. 14. vs. 1. l. X. epigr. 6. vs. 6. Vojage de Misson.*

FLAMINICA, de vrouw van den *Flamen Dialis*, of van den priester van Jupiter. Zy was met het priesterschap bekleed zo wel als haar man, en was verplicht de zelve plegtigheden in acht te nemen zo wel als hy. Zy mogt gene weduwe geweest zyn, en ook niet van haren man weggaan. Wanneer zy een onweder gehoort hadde, moest zy haren arbeidt, dien zy voorhadde, zo lang staken, tot dat zy de goden wederom verzoent hadde. Zy mogt haar haair niet uitkammen, noch opsieren, wanneer zy naar de plegtigheit der Argeën ging, in de maandt van May, alsdan in den rouw zynde. Zy mogt ook gene trappen hoger opklimmen dan van drie treden; de trappen moesten daar by nog *Scala Græca* zyn, die onder toegemaakt waren, dat men 'er niet door zien kon. Zy droeg tot haar voornaamste fieraadt eene purperverwige sluier, rondom met franjen. Die haar diende wierdt *Flaminia* genoemt, en de genen, die haren man dienden, noemde men *Flaminii Camilli. Struv. Antiq. Rom.*

FLAMINIO, of FLAMINIUS, (JOHANNES ANTONIUS) van Imola, bloeide in de XVI eeuwe, en wierdt voor een geleerd man geacht, die wel schreef in onrym en in vaarzen. Hy leeraarde te Bologne, en stierf aldaar in den jare 1536. Hy heeft vele werken in onrym en in vaarzen uitgegeven, en vooral eene geschiedenis der Roomsche keizers; verscheide levens van heiligen van de Dominikaner orde, welke by Leander in zyne verhandelinge *de illustribus sui ordinis viris* gevonden worden: voorts *Sylvarum l. II*, en *Epigrammatum lib. III. Alberti in descript. Ital. & in illustr. vir. ord. Prædicat. Possevin. Vossius de hist. Lat. lib. III. p.* 682.

FLAMINIO, of FLAMINIUS, (MARCUS ANTONIUS) was mede te Imola geboren, en een zoon van den voorgaanden, zynde alzo een zoon en een zoons zoon van geleerde mannen. Bayle vermoedt, dat SEBASTIAAN FLAMINIUS, die het leven van *Ambrosius van Siëna*, een Jakobyn, geschreven heeft, wel zyn grootvader mogt zyn. Marcus Antonius beantwoordde niet alleen de achting, die zyn vader door zyne geleerdheit verkregen hadde, maar ging hem zelfs daar in te boven. Hy was een der beste Latynsche dichters van de XVI eeuwe, een uitmuntend redenaar, ervaren in de talen, en een goed philosooph. Thuanus spreekt aldus van hem in zyne geschiedenisse: „ Marcus Antonius „ Flaminius hadt by de dichtkunst, waar in hy uitmuntte onder „ de Italianen, niet alleen gevoegt eene naauwkeurige kennisse „ van de philosophie, maar ook eene ongemene Godsdienstigheit. „ Hy was een langen tydt een huisgenoot van den kardinaal Alexander Farnese, een groot beschermer der geleerden, en ontfing van den zelven grote gunsten. Hy hadt ook veel deel in „ de genegenheit van den kardinaal Polus; en was door des zelfs „ overreding de eerste van zyn landt, die gelukkiglyk in Latynsche vaarzen de Goddelyke majesteit der Psalmen van David „ uitdrukte; en hy nodigde door zyn voorbeeldt François Spinola om naar den zelven roem te streven. Men zou verder vele „ andere dingen van hem gehad hebben, indien de zwakheit van „ zyn maag, en eenige andere onpasselykheden, den geleerden „ gemeenlyk eigen, hem in zulk een loffelyken loop niet weder„ houden hadden, want hy stierf vry jong". De paus hadt hem in den jare 1545 verkoren tot secretaris van het Concilie; maar Flaminius weigerde dat aanzienlyk ampt, om dat hy zich van de nieuwe gevoelens ingenomen vindende, zyne pen niet wilde gebruiken voor eene vergaderinge, die over de zelve den vloek zou uitspreken. Dit was het vermoeden van den kardinaal Palavicino, die 'er byvoegt, dat Flaminius naderhandt het geluk hadde zyne dwalingen te erkennen, door den ommegang, dien hy hadde met den kardinaal Polus, en dat hy als een goed Roomsch-Katholyk schreef en stierf. Thuanus is niet onkundig geweest van de neiging van Flaminius voor de Hervormers ten opzichte van het gelove, van de goede werken, van de genade, van de vrye wil, van de verkiezing, van de roeping, van de heerlykmaking, en van verscheide andere stukken, waar van hy echter het stuk van het H. Avondmaal uitzondert. Longolius geeft groten lof aan Flaminius. De Godsdienstigheit van dezen laatsten belette hem echter niet een groot getal van zeer verliefde vaarzen te maken. Hy heeft ook geschreven: *Paraphrasis in XII lib. Aristot. de prima Philosophia*; *Psalmi & Hymni, elegantissimo carmine expressi*; *Paraphrasis in XXX Psalmos, versibus scripta*; *Carmina de rebus divinis*; *Carminum lib. IV. ad Francisc. Turrianum*; *item liber quintus ad Alex. Farnesium*; *epistolæ aliquot de veritate doctrinæ eruditæ & sanctitate religionis, ex Italico in Latinum sermonem conversæ*. Het zwakke gestel van zyne gezondheit verplichtte hem tot zulk een naauwgezetten regel van leven, dat hy weigerde het avondmaal te houden met Corradus, om dat hy vreesde, dat 'er anderen genodigt mogten zyn. Hy stierf in April des jaars 1551. Anderen zeggen 1550. *Thuan. hist. lib. VIII. Ghilini Theat. de lett. Miræus de Script. sæc. XVI. Becatel in vita Card. Poli, &c.*

FLAMINIUS, (CAJUS) burgermeester van Rome, wierdt tot die waardigheit verheven in het 531 jaar van Rome met Furius Philo. Hy genoot voor de twede maal dat geluk in het 537 jaar van Rome met Cn. Servilius Geminus. Hy was in het laatstgemelde jaar ook veldheer van het Romeinsche leger, waar mede hy door zyne vermetelheit tegen Hannibal dien groten slag verloor by het Thrasymeensche meir, waar in hy zelf sneuvelde, benevens vele Raadsheeren. Hannibal sloeg ook de vier duizend ruiters, welke C. Servilius Geminus aan Flaminius, zynen amptgenoot, zondt. Van de Flaminiaansche straatweg, die hy deedt maken, is reets hier voor gesproken. *Tit. Liv. l. XXII. Polybius. Florus l. II. Eutrop. l. VII. Oros. l. IV. c. 15. Valer. Maxim. l. I. c. 6. exem. 6.*

FLAMINIUS, (LUCIUS) een broeder van den voorgemelden burgermeester Flaminius, hadt in het 556 jaar van Rome het gebiedt over de vloot in Macedonië, en veroverde Eretria in het eilandt van Negroponte. Hy was burgermeester in het 562 jaar van Rome met Cn. Domitius Ænobarbus. Hy was naderhandt gouverneur in de Gaulen, en Cato, de tuchtmeester, verdreef hem uit den Raadt, om dat hy een Gaulois hadde doen sterven, om daar door eene ontuchtige vrouwe, of, zo andere zeggen, eenen jongeling te behagen, dien hy vuriglyk beminde. Hy liet na L. Q. FLAMINIUS, die in den jare 604 burgermeester was met M. Acilius Balbus, en vader van een ander van den zelven naam, die mede burgermeester was in het 631 jaar van Rome met Q. Cæcilius Metellus. *Tit. Liv. Plutarch. in Flam. Cicero in Cat.*

FLAMINIUS, (LUCIUS) een Siciliaan. Na dat hy een goeden grondt tot de wetenschappen gelegt hadt, begaf hy zich naar Spanje, en leeraarde te Salamanka in 't openbaar de redeneerkunde. Hy heeft in het best van zyn leven de Natuurlyke Historie van *Plinius* vertaalt, met welke onderneming hy andere benyders den mondt stopte, wanneer zy oordeelden, dat hy het voorgenomen werk niet zou kunnen uitvoeren. Hy was een zeer geleerd, welsprekend en deugtzaam man, by elkeen geacht, en byzonder van Lucius Matineus, die hem eene byna vaderlyke liefde toedroeg. Hy overleedt te Salamanka in de maandt Augusty des jaars 1509, nalatende: *In Plinii Prooemium Commentarius*; Redenvoeringen; Gedichten; en Brieven. *Bibliotheca Sicula.*

FLAMINIUS, [TITUS QUINTIUS] een Roomsch burgermeester, gaf blyken van zyne dapperheit in den oorlog tegen Hannibal, wanneer hy duizend mannen tegen den vyandt geleidde. Hy was opperbevelhebber van Tarente, en geleidde ook de genen, welke gezonden wierden om de steden Narnia en Cossa wederom te bevolken. Hy verkreeg het burgermeesterschap in het 556 jaar van Rome, voor den ouderdom van 30 jaren, en kreeg bevel om Philippus, koning van Macedonië, te gaan beoorlogen. Hy kweet zich zo wel in het volvoeren van dezen last, dat hy altoos de overwinning behaalde. Die, welke hy bevocht by de rivier Aous, in het gebergte van Epirus, was eene der voornaamste. Demetrius, de zoon van Philippus, hadt reden wel te vrede te zyn over de edelmoedigheit van Flaminius, die ook den zoon van Nabis, dwingelandt van Lacedemonië, tot een gyfelaar nam, en te Nemea door den openbaren uitroeper deedt bekend maken, dat de Grieken in vryheit herstelt waren. By zyne wederkomst te Rome bekleedde hy in den jare 564 de tuchtmeesterlyke waardigheit, wierdt vervolgens gezonden aan den koning Prusias, die Hannibal in zyn hof ontfangen hadt, en bragt by den zelven zo veel te wege, dat hy oorzaak was, dat de Republyk van zulk een ontzagchelyken vyandt ontslagen wierdt. *Plutarch. in Flam. Aurel. Victor de viris illustr. c. 51. Tit. Liv. l. XXXIV & XXXVII. Florus lib. II. cap. 7. Eutrop. lib. IV. Oros. lib. IV. cap. 20.*

Het geslacht der FLAMINIËN was een tak van dat der Quinctiën, *Quinctiæ Gentis*, dat in *Capitolinen*, *Flaminiën*, en *Cincinnaten* verdeelt was.

FLAMINIUS, gezegt NOBILIUS, van Luca, een Godgeleerde

leerde en oordeelkundige, leefde in het einde van de XVI eeuwe. Hy liet zien veel gebruiken tot den druk der Bybels, welke paus Sixtus de V deedt maken. Het voornaamste, waar mede hy zich bezig hieldt, was, dat hy trachtte de oude Latynsche vertaling, die voor de Vulgata in gebruik was, te herstellen, het zy door de stukken, die men daar van vindt in de schriften der oudvaders, het zy door de vertaling van het Grieksch der Zeventigen, gelyk het is in den Roomschen druk. Hy heeft aanmerkingen daar by gevoegt, waar in hy de plaatsen der oude Grieksche uitleggers bybrengt. Daarna wedergekeert zynde in zyn vaderlandt, stierf hy aldaar in den ouderdom van 58 jaren in den jare 1590. *Spondan. Ann. Simon Hist. Crit. du V. T. l. II. c.* 11.

FLAMINIUS, (Parisius) van Cosenza, in het koninkryk van Napels, en eerste hoogleeraar van het Kanonyke recht te Rome in de XVI eeuwe, heeft met veel naauwkeurigheit verhandelt de wyze van de overdragt der beneficiën in een stuk in folio, dat hy voltooit heeft in den jare 1591. Duclos en Sollier hebben aantekeningen daar op gemaakt. *Denys Simon bibl. Hist. des Aut. de Droit.*

FLAMMA, of FIAMMA, [Gabriel] bisschop van Chiusi, was van Venetië, en leefde in de XVI eeuwe. Hy wierdt aangenomen onder de Reguliere kanunniken van Lateraan, en muntte uit onder de zelve. Hy predikte met veel achting in de voornaamste steden van Italië, en schreef ook met eene grote gemakkelykheit in onrym en in vaarzen. Paus Gregorius de XIII, die veel achting voor hem hadde, gaf hem het bisdom van Chiusi, anderen zeggen van Chio. Hy stierf in den jare 1587. Hy heeft verscheide werken in het Italiaansch nagelaten, predikatien, levens van heiligen, een Godgeleerd Woordenboek, eene verzameling van Poëzy, enz. *Ghilini Theatr.*

FLAMMINIUS, (Anthony) een geleerd hoogleeraar in de goede letteren in het collegie van Rome omtrent het begin van de XVI eeuwe, was van Sicilië. Hy beminde zodanig de eenzaamheit, dat hy niet gaarne sprak noch met geletterden, noch met ongeletterden. Hy hadt noch dienaar, noch dienstmaagdt. Hy kocht dagelyks in zyne buurt in eene herberg het gene hy nodig hadde tot zyn voedsel. De waardt van de herberg gemerkt hebbende, dat hy sedert drie dagen niets gekocht, ja dat men hem zelfs niet gezien hadde, klom in zyn kamer door het venster van den tuin, en vondt hem dood in het midden van zyne boeken. Hy studeerde op den grondt nederleggende. Hy hadt een langen tydt te Rome met grote geleerdheit geleeraart. *Pierius Valerianus de litteratorum infelicitate l.* I. *Bayle Dict. Crit.*

FLAMSTEED [Johannes] was te Derby, in het graafschap van den zelven naam, geboren omtrent den jare 1644. Hy leide zich al vroegtyds toe op de Astronomie, en verkreeg al in den jare 1670 den tytel van koninklyk wiskunstenaar, wanneer hy zyne waarnemingen te Derby deedt, doch van den jare 1675 tot zyne doodt toe te Greenwich, in het observatorium, dat Karel de II in den jare 1661 aldaar hadde doen oprechten. Men heeft niets van zyne schriften, dan *Diatribe de Temporis æquatione*, welk werk eerst afzonderlyk, en daar na met zyne *Numerus ad Lunæ theoriam Horoccianam* by de werken van Horoccius in den jare 1672 gedrukt wierdt. Van gelyken eenige Astronomische waarnemingen in de *Leipziger Handelingen der Geleerden*, en de Engelsche *Philosophical transactions*, en eenige brieven in de werken van *Wallisius*. Zyne *observationes* zouden reets voor langen tydt alle te zamen op koninklyke kosten, met goedvinden van de koninklyke societeit, onder den tytel, *Historia cœlestis Britannica*, in III stukken uitgekomen moeten zyn; waar van het eerste, de *observationes* tot op den jare 1689, het twede tot den jare 1704, en het derde, de *catalogus fixarum Ptolemei*, van den Arabier Brahé, van den landgrave van Hessen, van Hevelius, van Flamstedius, van Hallejus, en anderen, doch inzonderheit de *catalogus fixarum Britannicum* van 3000 vaste sterren, benevens nieuwe sterrebeelden, en verbeteringen der ouden, in zich zouden begrypen. In den jare 1708 is reets werkelyk een stuk daar van gedrukt; maar Flamsteed geraakte daar over met Newton, als voorzitter der societeit, die by onderzoek deze *observationes* niet recht bevonden hadde, in verschil, zo dat men deze zaak stelde aan de koninklyke akademie te Parys. Dewyl deze nu ook alderhande misslagen in deze *observationes* vondt, kreeg men de gedachten, dat vele van de zelve niet zelf waargenomen, maar alleen uitgerekent mogten zyn, waarom dit werk gansch niet te voorschyn kwam, en ook niet verder afgedrukt wierdt. Doch eindelyk wierdt in den jare 1718 de *historia cœlestis* wederom op koninklyke kosten onder de pers gebragt, waar door de *observationes* van den jare 1690 tot den jare 1718 zamen in een foliant zouden uitkomen; het welk Flamsteed echter niet beleefde, dewyl hy den 18 January des jaars 1720, in het 76 jaar zyns ouderdoms, stierf. Hy was zeer klein van persoon, en mager, gaf niemandt gehoor, wanneer hy in zynen arbeidt bezig was, bragt meest den dag in het koffyhuis, en den nacht op het observatorium door, en kon gene vrouwen dulden, waarom hy ook ongetrouwt stierf. Zyn beeldtenis is te Greenwich in het hospitaal der verminkten te zien. *Nova litter. Lips. an.* 1720.

FLANDRINUS, (Petrus) kardinaal, leefde in de XIV eeuwe. Hy was een Franschman, uit het bisdom van Viviers in het Vivarés. De kennisse, die hy hadde van het Kanonyke recht, verhief hem tot deze waardigheit in den jare 1371, onder den paus Gregorius den XI. Hy was deken geweest van Bajeux, daar na auditeur van de Rota, en referendaris onder den zelven paus, die hem de zorge toevertrouwde van het onderzoek der schriften van Raimundus van Terrage, gezegt *Neophytus*. De kardinaal Flandrinus stierf te Avignon den 23 January des jaars 1381. Hy wordt door zommige schryvers vermengt met Petrus van Sortenak. *Spondan. an.* 1372. *n.* 13. *Aubery hist. des Cardin. Frizon Gall. purp. Onuphr. &c.*

FLASSANS, een klein dorp van Provence, in het bisdom van Frejus en de bailluagie van Brignole, heeft zynen naam gegeven aan Taraudet van Flassans, een oud provençaals dichter. De zelve hadt veel geest, en hy gedroeg zich met zo veel schranderheit, dat Foulques van Ponteves hem een gedeelte van het landt van Flassans gaf voor een Fransch vaars, genoemt *Enseignemens pour eviter les trahisons de l'Amour*; dat is te zeggen, *Onderwyzingen om de verraderyen van de liefde te ontgaan.* Le Moine, gezegt *Le Monge des Isles d'Or*, verzekert, dat dit werk van grote waarde was; maar dat het nutteloos was voor den dichter, en voor den gene, die het kocht, om dat zy beide bedrogen wierden. Taraudet leefde in den jare 1354. De koninginne Johanna de I gebruikte hem om vertogen te doen aan keizer Karel den IV, die door Provence trok, en hy kweet zich zeer wel van dien last. De naam van Flassans is ook bekend in de geschiedenisse van de XVI eeuwe, door Durand van Ponteves, heer van Flassans. Men gaf hem den bynaam van *ridder van het gelove*, om dat hy zich tot hoofdt verklaarde van eene bende van verwoede jongelingen, die in den jare 1562 zonder reden opstonden tegen de Protestanten van Provence. Zy bragten eenigen van de zelve om te Aix, vervolgens week hy naar Tourvez, en daarna naar Barjols. Deze stadt wierdt ingenomen en geplundert, als elders gezegt wordt; en de heer van Flassans ontvluchtte ter nauwer noodt in de eilanden van Margareta. *Nostradamus hist. des Poëtes Prov. La Croix du Maine & du Verdier Vauprivas bibl. Franç. Thuan. hist. sui temp. Bouché hist. de Provence l. IX.*

FLATHOM, of FLATHOLMES, een eilandt in de Saverne, tegen over het graafschap Somerset in Engelandt. *Engelsch Dict.*

FLAVIA, eene stadt van het Tarraconeesche Spanje, volgens Ptolemeus. Zommigen menen, dat het tegenwoordig *Fuensia* is, een klein kasteel omtrent de grenzen van Asturië. Anderen geloven, dat het *Rivadaria* aan de Minho is, in de nabuurschap van Portugal.

FLAVIA, eene andere stadt, welke eenigen nemen voor de hoofdstadt der Heduën in het oude Gaule; en anderen voor *Flavigny*, eene stadt van Burgundië, tusschen Dion en Semur. *Ferrarius.*

FLAVIANUS is de naam geweest van verscheide doorluchtige mannen, die onder de eerste Christen keizers aanzienlyke ampten bekleed hebben. Daar was een Ulpius Flavianus, Consularius van Emilië en van Ligurië, onder Konstantyn den Groten, in den jare 323; een ander opperbevelhebber van Afrika, onder Constantius, in den jare 357; een ander vikaris van de zelve provincie, onder Gratianus, in den jare 377; een ander overste der lyfwacht (præfectus prætorio) in Illyrië, onder Theodosius den Groten, in den jare 382; een ander onderburgermeester (proconsul) van Asië, onder den zelven keizer, in den jare 383; een ander opperbevelhebber van Rome, onder Honorius, in den jare 391; en meer anderen, waar van men de waardigheden, en de genen, die van hen gesproken hebben, kan zien in het werk van *Jacobus Gothofredus*, genoemt *Prosopographia Codicis Theodosiani.*

FLAVIANUS, de I van dien naam, patriarch van Antiochië in de IV eeuwe. Hy was een man van aanzien van die stadt, die der zelver kerke bestiert hadde in den tydt wanneer hy nog maar priester was, en gedurende de ballingschap van Melecius, wiens opvolger hy naderhandt wierdt gedurende de scheuring tegen Paulinus. De paus Damasus keurde deze verkiezing niet goed, hoewel hy zich verplicht zag om de zelve te gedogen, om groter onheilen te ontgaan. De vaders, die zich in den jare 382 te Constantinopel vergaderden, verklaren ook in het einde van den brief, dien Theodoretus aanhaalt, en die gericht was aan den paus Damasus en aan de andere prelaten van het Synode van Rome, dat zyne verkiezing geschied was met toestemming van alle de bisschoppen van het Oosten, welke te Antiochië vergadert waren. Hy verdreef de Messaliaansche ketters uit zyn kerkgebiedt, en verkreeg van den keizer Theodosius eene algemene kwydschelding voor de inwoners van zyne stadt, die zich door een oproer schuldig gemaakt hadden. Deze patriarch kwam zelf te Constantinopel om deze gunst voor die van Antiochië te verzoeken. De paus Siricius, die Evagrius, den opvolger van Paulinus, tegen Flavianus begunstigde, drong aan by den keizer om Flavianus te Rome te doen komen. Hy verschoonde zich daar van, gelyk Theodoretus verhaalt. Deze grote twist wierdt bygelegt onder het pausschap van Innocentius den I, dien Theophilus van Alexandrië weder vereënigde met de Oostersche bisschoppen. Hy stierf in den jare 404, den patriarchalen stoel 23 jaren bekleed hebbende. S. Johannes Chrysostomus, dien Flavianus priester gemaakt hadde, spreekt zeer voordeelig van hem. Hy maakt gewag van zyne langdurige reizen, van zyn waken, van zyne stryden, en van zyne overwinningen; hy pryst zyne matigheit in eenen man, die in een huis van weelde opgevoed was; en hy merkt hem aan als een van de grootste prelaten der kerke. *Chrysostom. T. IV. hom.* 3 *ad Pop. Antioch. Theodoretus lib. V. Sozomenus lib. VII. Baronius ad an.* 370 *seq. Basnage hist. de l'Eglise T. I. lib. III. cap.* 4. § 13 *seq.*

FLAVIANUS de II, patriarch van Constantinopel, is een prelaat geweest van grote deugdt. Hy volgde in den jare 496 op Palladius. Zyn yver tot verdediging van het Concilie van Chalcedonië onstak tegen hem den haat van den keizer Anastasius, die hem in den jare 511 in ballingschap zondt. Men zegt, dat

Fla-

Flavianus zes jaren daar na, bericht zynde van de doodt van dezen prius, aan Elias van Jeruzalem, dien hy mede gebannen hadt, schreef, dat zy zich in twee dagen met hem zouden gaan vertonen voor den rechterstoel van Godt. Het Roomsche Martyrologium maakt 'er gewag van op den 4 July. Eenigen hebben dezen prelaat beschuldigt het Concilie van Chalcedonië veroordeelt te hebben, volgens de brieven, welke Evagrius bybrengt van de monniken van Syrië; maar de zelve waren vervalscht geweest door de ketters, gelyk de geleerdste oordeelkundigen beweren. Men ziet ook, dat het voorbedachtelyk aangetekent is in de eerste acte van het II Concilie van Niceen, dat Flavianus door de ketters verdreven wierdt. En in het Concilie, dat te Constantinopel gehouden wierdt onder den keizer Justinus, begeerde het volk, dat men zyn naam wederom zou stellen in de kerklysten, waar in de ketters hem uitgeschrapt hadden, en dat men zyne overblyfselen in de stadt zou brengen. *Evagr. l. III. c.* 31 32. *Baronius an.* 496. 512. 518.

FLAVIANUS, patriarch van Constantinopel, was priester en tresorier van de grote kerke, wanneer hy tot opvolger van Proclus verkoren wierdt in den jare 447. Chrysaphius, gunsteling van den keizer Theodosius den jongen, verklaarde zich zynen vyandt, en wilde hem uit zynen stoel doen verdryven. Deze deugtzame prelaat scheen onbeschroomd voor deze bedreigingen, om dat de eischen van Chrysaphius onredelyk waren. In zynen tydt begon de godloze Eutyches het zaadt van zyne ketteryen te zaaien. Hy veroordeelde de zelve in een Concilie van Constantinopel, en berichtte den paus Leo den I van het gene hy gedaan hadt. Eenige bisschoppen, aanhangers van de kettery, of vyanden van Flavianus, vergaderden ondertusschen te Ephezen in den jare 449, en hielden aldaar het synode, dat naderhandt billyk den naam van *de Rovery van Ephezen* gedragen heeft. Dioscorus van Alexandrië, die aldaar voorzat, sprak Eutyches en alle zyne aanhangers vry; en Flavianus, die zich daar tegen stelde, wierdt afgezet. Maar zyne wraak tegen dezen prelaat hier door nog niet voldaan vindende, deedt hy hem zelfs slaan door Barsumas, en zo men Evagrius gelooft, gaf hy zelf hem zo vele schoppen voor het hert, dat Flavianus drie dagen daar na daar van stierf. De keizer Marcianus, opvolger van Theodosius, deedt in het volgende jaar zyn ligchaam overbrengen naar Constantinopel. Men begroef hem in de kerk der Apostelen. *S. Leo ep.* 8. 9. *Nicephorus lib. XIV. c.* 47. *Liberatus Brev. c.* 11. 12. *Evagr. l. I. Concil. Chalced. Act.* 3 & 4. *Menolog. Græc.* 19 *Febr. Baron. an.* 446. 448. 449.

FLAVIANUS, een Latynsch schryver, aan wien men de verhandeling *de vestigiis Philosophorum* toeschryft, welke dikwils bygebragt wordt door *Johannes van Salisbury l. II. de nugis Curialium cap.* 26.

FLAVIANUS, (JOHANNES) een geestelyke te Sens, leefde in het einde van de XVI eeuwe. Wanneer hy Mietam, aartsdiaken dezer kerke, door smadelyke en onbillyke straffe van gevangenisse groffelyk beledigt hadde, en deze genoodzaakt wierdt zich by den geestelyken rechter daar over te beklagen, leide hy zulks uit, als of hy zich tegen de pausselyke instellingen misgaan hadde, en deedt hem daar over in den ban. Doch hy moest, na gerechtelyke bekendtenisse van de zaak, met bloten hoofde voor de vergadering van zekere zo wel geestelyke als wereldlyke personen zyne mening herroepen, en betuigen, dat hy ketterfch, vermetel, en tegen de gerechtigheit gehandelt hadde, wanneer hy Mietam om de gemelde oorzaak in den ban hadt gedaan. *Thuan. hist. l. CXVII.*

FLAVIGNI, eene kleine stadt van Vrankryk in Burgundië, in het landschap van Auxois. Zy is gelegen aan eene kleine rivier, naby het oude Alize, tusschen Dion en Semur. Eenige schryvers noemen de zelve *Flavia Æduorum*, dat eerder toepasselyk is op Autun. Haar Latynsche naam is *Flaviniacum*. Aldaar is eene oude abdy van de Benedictyner orde. *Paradin hist. de Bourg. &c.*

FLAVIGNI, (VALERIANUS VAN) geboren in het bisdom van Laon, wierdt Doctor in de H. Godgeleerdheit van de faculteit van Parys den 25 May des jaars 1628, verkreeg een kanunnikdy van Reims, en wierdt benoemt tot hoogleeraar in de Hebreeuwsche tale in het koninklyke collegie van Vrankryk in den jare 1640. Hy bekleedde een langen tydt met lof deze waardigheit, wierdt deken van het gezelschap sedert den jare 1656, en stierf te Parys den 29 April des jaars 1674. Hy heeft met veel drift geschreven tegen den groten Polyglotschen Bybel van le Jay, in eenen brief aan eenen van zyne vrienden, welke in den jare 1646 gedrukt is. Hy zegt, dat dit grote werk vervult is met een eindeloos getal van plompe misslagen, en dat men daar in blyken vindt van eene grove onkunde in alle de talen. Hy tast de Samaritaansche Pentateuchus aan, en in het byzonder den vader Morin, die het opzicht hadde gehadt over den druk van de zelve, by deze Polyglottus van le Jay. Hy pryst Gabriël Sionita, een geleerd Maroniet, aan wien men de Syrische en Arabische overzettingen verschuldigt is, welke in dezen Bybel zyn; en hy veracht teffens Abraham Ecchellensis, mede een Maroniet, die van Rome gekomen was, om het gene aan het Syrisch en aan het Arabisch ontbrak te voltooien. Met een woordt, Flavigni onderzoekt, zo in dezen brief, als in eenige andere, welke hy over deze stoffe geschreven heeft, met gestrengheit de Polyglotta van le Jay, en ontdekt daar in eene menigte van misslagen. Abraham Echellensis, die zich persoonlyk in dezen brief van Flavigni aangetast vondt, schreef twee scherpe brieven van verantwoording tegen den brief van dezen Doctor, die hem op eene zeer scherpe wyze antwoordde; en Gabriël Sionita schreef mede een verantwoordend vertoog, om zich te verweeren. Flavigni gaf in den jare 1663 aan de vergadering van de Faculteit van den 2 July over eene stelling beweert in het collegie van Clermont, des inhouds, dat de onderstelling van Copernicus vernietigt was, niet alleen door de Canons van de H. Schriftuur, maar ook door de Vatikaansche blixems; dat men een uitspraak hadt van de congregatie van de kardinalen van de inquisitie, die de zelve veroordeelt hadden in Galilea, en dat deze uitspraak van een groot gewigt was, het gevoelen der kerke te kennen gevende. Flavigni deedt eene lange redenvoering in de vergadering, om aan te tonen, dat deze stelling de rechten van den koning en van het koninkryk schondt; dat de zelve nadeelig was aan het gezag van het parlement, en dat het eene versmading was van het besluit van de faculteit. Deze stelling zou onderzocht en veroordeelt zyn geworden, indien M. Grandin, de syndicus, zich tegen dit voorstel niet aangekant hadde, en een beslag (*arrest*) hadt doen geven op het verzoek, waar door het aan de faculteit verboden was voort te gaan met het onderzoek van de stelling. Flavigni hadt nog een anderen twist in de faculteit voor eene stelling in de Sorbonne, beweert door Louis de Cleves den 4 November des jaars 1667. Zy vervatte in zich twee voorstellingen; de eene, dat het een bewysbaar gevoelen is, dat de bisschoppelyke staat geen Sakrament was; de andere, dat het priesterschap niet altoos eene noodzakelyke voorafgaande gesteltheit is geweest voor den bisschoplyken staat. Verscheide Doctoren spraken deze stelling tegen, en deden den baccalaureus, die ze beweert hadt, de zelve herroepen; maar Flavigni, die de zelve als grootmeester van zyne studiën ondertekent hadde, beweerde deze stellingen door een geschrift, genoemt *ad Thesin Clevisianam de Episcopatu expectatæ Vindiciæ*. Flavigni volgde in zyne schriften zynen aardt, vol van vuur; zyn styl is driftig, en meerder eigen aan de oplopendheit van eenen jongeling, dan aan de deftigheit van een oud Doctor. Hy heeft moeielyke en naauwkeurige onderzoekingen gedaan over de stoffen, die hy verhandelt heeft, en het blykt, dat hy ervaren was in de H. Godgeleerdheit, in de goede letteren, en in de kennisse der Oostersche talen. Eenigen hebben hem beschuldigt, maar eene middelmatige kennisse van de zelve gehad te hebben; maar het ampt van koninklyk hoogleeraar in de Hebreeuwsche tale, dat hy gedurende verscheide jaren met eere geoeffent heeft, en de omgang, dien hy gehad heeft met mannen, die in dat soort van geleerdheit bedreven waren, laten niet toe aan zyne bekwaamheit te twyffelen. Dewyl hy den Hebreeuwschen text krachtiglyk verdedigde, heeft hy grote verschillen gehad met den vader Morin, die den zelven geloofde bedorven te zyn, en met Chapelain, mede Doctor van de Sorbonne, en koninklyk hoogleeraar in de Hebreeuwsche tale, die een boekje schreef, genoemt *Mare Rabinicum infidum*, gedrukt in den jare 1667. Deze twee Doctoren, die in het huis van de Sorbonne woonden, hebben te zamen grote verschillen gehad over den Hebreeuwschen text van den Bybel. *Richard Simon. Du Pin Bibliotheque des Auteurs Ecclesiastiques XVII Siecle.*

FLAVIO, geboortig van Melphi, was, naar het zeggen van eenige schryvers, de uitvinder van het compas in den jare 1302. Doch alzo het gebruik van het zelve een langen tydt voor hem is bekent geweest, kan men ten hoogste aan dezen Flavio niet meerder toeschryven, dan den roem van het zelve tot volkomenheit gebragt te hebben. *Mezeray au regne de Philippe le Bel.*

FLAVITAS, een priester, welke leefde in de V eeuwe, en die door zyne bedriegery zich deedt verkiezen tot patriarch van Constantinopel, op de volgende wyze. Na de doodt van Acacius in den jare 488 deedt de keizer Zeno een vasten van veertig dagen afkondigen, en een schoon verzegeld papier op het autaar leggen, biddende Godt door eenen engel daar op te doen schryven den naam van den gene, dien hy tot dit bisdom geschikt hadde. Flavitas, die listig en heerschzuchtig was, kocht den gesneden om, aan wien de keizer de bewaring van de kerk toevertrouwt hadde; zodanig, dat hy zynen naam op het schoon papier schreef, en het zelve vervolgens behendiglyk weder verzegelde. Aldus wierdt Flavitas op den stoel van Constantinopel gestelt, maar eenigen tydt daar na wierdt zyn bedrog ontdekt, zo wel als dat, het welk hy gepleegt hadde omtrent den paus Felix. Want hy schreef aan den zelven brieven, die in schyn rechtzinnig waren, en verzekerde aan den anderen kant de ketters, dat hy nooit gemeenschap wilde hebben met den Roomschen paus. Zyne doodt, welke voorviel in den jare 489, belette, dat hy over deze heiligschendingen gestraft wierdt. *Nicephor. l. XVI. c.* 18. 19. *Evagr. l. III. c.* 23. *Baronius an.* 488. &c.

FLAVIUS, (CNEJUS) wordt door Piso, Cicero, Pomponius, en anderen met den voornaam van Cnejus genoemt, waar uit af te nemen is, dat Livius hem by vergissing Cajus genoemt heeft. Hy was van geringe afkomst, dewyl zyn vader een vrygemaakte was geweest, en liet zich in den beginne door Appius Cæcus, een voornaam patricius te Rome, als schryver gebruiken. Dewyl hy nu hier door gelegenheit hadde de zo genaamde *Actiones Legis*, of zekere korte formulieren, te lezen, waar van partyen zich voor het gerichte by verlies van hunne zaken bedienen, en die van de vergadering der opperpriesters, die toen nog alleen uit Patriciën bestondt, ontfangen moesten; gelyk hy door dit middel ook achter de Roomsche tydwyzers (*Fasti*) kwam; zo openbaarde hy deze geheimen aan het volk, en maakte zich daar door by het zelve zo aangenaam, dat hy tegen dank van den Raadt wykmeester (*Ædilis Curulis*), en te gelyk ook gemeentsman (*Tribunus Plebis*) gemaakt wierdt. Anderen willen, dat hy voor de gemelde ontdekking wykmeester geworden zynde tegen dank der Patriciën, zy zich daar over gevoelig toonden, hunne sieraden afleggende, en dat zy weigerden hem te groeten; waar op hy, om zich te wreken, het Roomsche recht, als gezegt is, gemeen maakte, dat de Raadt zeer geheim gebouden hadt met de Patriciën in de kabinetten der opperpriesters. Hy openbaarde

ook de tydwyzers, en wydde eenen tempel voor de Eendragt, het welk de Patriciën verder zodanig verbitterde, dat zy eene wet deden maken, dat men geen tempel noch altaar zou toewyden zonder het bevel van den Raadt, en de bewilliging van de gemeentsmannen. Dit gebeurde onder het burgermeesterschap van Publius Sempronius Sophus en van Publius Sulpitius Saverno, in het 450 jaar van Rome. Het verstandt en de welsprekendheit van dezen Flavius worden zeer geroemt. De formulieren van rechten, en de tydwyzers, waar van gesproken is, zyn naar zynen naam *Jus Civile Flavianum* genoemt, hoewel hy van het zyne niets daar by gedaan heeft. *Cicero ad Atticum l. VI. pro Muræna c.* 11. *de Oratore lib. I. c.* 41. *Tit. Liv. l. VI. c.* 9. *ibidemque Sigonius in Scholiis. Revardus de Auct. prud. cap.* 2. *Pompon. lib. II.* §. 7. *de O. J. Plinius hist. nat. lib. XXXIII. cap.* 1. *Pancirol. var. lect. lib. II. cap.* 2.

FLAVIUS SCEVINUS, een Raadsheer, gaf zich over aan de wellust en aan de ledigheit; en in deze ongeregeldheit liet hy zich ook vervoeren tot wederspannigheit, en wierdt medeplichtig aan de zamenzwering tegen Nero. Zo haast hy zich daar ingewikkelt hadde, nam hy een ponjaardt aan in den tempel der Behoudenisse in Etrurië, of, zo anderen willen, in dien van het Geluk in de stadt der Ferentynen, en droeg den zelven naderhandt altoos, als het werktuig van eene grote daadt. Hy wierdt met de andere zaamgezworenen gestraft in het 65 jaar van Christus. *Tacitus XV.* 49 & 53.

FLAVIUS was een Romeinsche geslachtnaam. De keizer Vespasianus was uit dit geslacht der Flaviën gesproten. Suetonius bekent echter, dat het niet doorluchtig was, en dat het zich niet op de grootheit van zyne voorouders kon beroemen. *Sueton. in vit. Vespas.*

FLAVIUS, een broeder van den vermaarden Arminius, voegde zich tegen hem by de Romeinen, die in Duitschlandt waren, en verloor een oog in een gevecht. *Tacitus. II.* 9.

FLAVIUS (SYLLA) volgde op Bassus, en was de laatste landvoogdt van Judea. Hy nam de vesting van Massada in, de eenige, die overig was in de provincie. Hy was deze overwinning ten dele verschuldigt aan de wanhoop der belegerden, die, ziende, dat zy geen ontzet te hopen hadden, malkander ombragten. Daar was eene oude vrouw, en eene nicht van dezen Eleazar, die eenen afschrik hebbende van zulk eene wanhoop, zich gedurende dezen moordt verstaken in de waterleidingen, en op den volgenden dag daar uit gekomen zynde verhaalden zy aan Flavius wat 'er gebeurt was. *Josephus Oorl. VIII.* 30.

FLAVIUS VALERIUS. Zie CLAUDIUS de II.

FLAVONA, of, gelyk anderen willen, FLAMMONA, eene stadt in Illyrië, op eenen berg, alwaar men eene fontein ziet, die twee en twintig molens doedt werken, eer hare wateren in de vlakte komen. *Leand. Alberti Descript. Ital.*

FLAVY (WILHELM) was stadvoogdt van Compiegne, wanneer de zelve in den jare 1430 door Philippus, hertog van Burgundië, belegert wierdt. Doch alzo de vermaarde maagdt van Orleans, Johanna d'Arc, zich ter zelver tydt in de gemelde stadt bevondt, en het hem verdroot, dat de zelve by de soldaten meer geacht was dan hy zelf, zo liet hy op eenen tydt, wanneer zy eenen uitval gedaan hadde, en de vyanden haar vervolgden, den slagboom voor haar sluiten, waar door zy gevangen, en, zo men verhaalt, daar na verbrand wierdt. In den jare 1439 veroorzaakte hy op eene diergelyke trouwloze wyze de doodt van den dapperen maarschalk van Rieux, alzo hy den zelven, wanneer hy door Compiegne reisde (alleen om dat hy een vriendt en nabestaande van den konnestabel dies tyds was, die Flavy eens beledigt hadde) in verzekering deedt nemen, en aan een oordt brengen, dat door de pest aangestoken was. Men merkte het naderhandt voor eene rechtvaardige straffe van deze snode feiten aan, dat zyne eige vrouw hem na eenigen tydt in zyn bedde ombragt. *Mezeray hist. de France T. II. p.* 617. 628.

FLECHE, (LA) eene stadt van Vrankryk in Anjou. Zy is gelegen aan de rivier de Loire, omtrent de grenzen van Maine, en is vermaard door het collegie der Jesuiten, dat de koning Henrik de Grote aldaar stichtte in den jare 1603. Het hert van dezen vorst is aldaar begraven.

FLECHIER, (ESPRIT) bisschop van Nimes, was geboortig van Pernes, eene stadt van het graafschap Venaissin, naby Avignon. Hy was een neef van den vader Hercules Daudifret, generaal van de congregatie der vaders van de Christelyke lere. Hy wierdt in deze congregatie opgevoed, en volmaakte zich aldaar in de wetenschappen en in de Godsdienstigheit. Uit deze congregatie gekomen zynde, verkreeg hy wel haast in de wereldt veel achting, en wierdt vermaard door zyne lofredenen van de heiligen, en door zyne lykredenen, opgestelt met alle mogelyke kunst, welsprekendheit, netheit, en verhevenheit. Hy heeft de geschiedenis van den keizer Theodosius geschreven voor den Dauphin, en die van den kardinaal van Ximenes, welke met eene edele eenvoudigheit geschreven is. Hy deedt twee Latynsche werken van Anthony Maria Gratiani, bisschop van Amelia, drukken: het eene behelsde het leven van den kardinaal Commendon; het ander verhaalde de ongelukken der doorluchtige mannen van de XII eeuwe. Flechier vertaalde in 't Fransch het leven van den kardinaal Commendon; zyne vertaling wierdt als een voorbeeldt van vertaling aangemerkt. Hy wierdt tot een der veertigen van de Fransche akademie verkoren in den jare 1673, in de plaats van den doorluchtigen Godeau, bisschop van Vence. Hy was tot bisschop van Lavaur benoemt in den jare 1685, en wierdt overgebragt tot het bisdom van Nimes in den jare 1687. Hy hieldt zyn verblyf met veel oplettendheit in zyn bisdom; en heeft aldaar met veel nuttigheit gearbeidt. De lyk- en lofredenen, die hy gemaakt heeft, met de geschiedenissen van Theodosius den groten, en van de kardinalen Commendon en Ximenes, zyn by zyn leven gedrukt, als mede eenige pastorale brieven. Men heeft sedert zyne doodt zien uitkomen eenige van zyne brieven, zyne mandementen en bevelen, benevens zyne lykreden, waar van de abt du Jarry de schryver is, en verscheide andere Godsdienstige en zedekundige werken. Hy heeft ook eenige poëzy geschreven; als een uitmuntend Latynsch vaars op het Kyspel; eene klagte van Vrankryk aan Rome, over den hoon, zynen ambassadeur aangedaan; en een vaars over de Quiëtistery, waar in hy deze stoffe by wyze van zamenspraak klaar verhandelt. Hy was in zyn bisdom in 't algemeen bemint en geacht zo van groten als van kleinen, van R. Katholyken en van Hugenoten, en zelfs van de Fanatyken. Hy was mildadig omtrent den armen, en heeft het gasthuis van Nîmes gedurende de duurte der granen ondersteunt door grote aalmoessen. Hy heeft stervende meer dan twintig duizend kronen aan de armen gelaten. Hy stierf in den jare 1710, in den ouderdom van 78 jaren. *Memoires de Trevoux* 1711. *nov. p.* 1948.

FLECKENSTEIN, het slot en stamhuis der heeren van *Fleckenstein* en *Dachstuhl* is in de Neder-Elzas in Wasgau op een hoge rots gelegen, om welken een halve myl in 't rond geen andere berg gevonden wordt.

FLEGLER-KRYG, dat is VLEGEL-KRYG, of *Vlegelgeselschap*, ontstondt in den jare 1412; want alzo Gunther, graaf van Zwartsburg, zich in de landen van zynen schoonzoon, Frederik den Eenvoudigen, landgraaf van Thuringen, al te veel meester maakte, zo tastten beide de neven van den laatsten, Frederik en Wilhelm, toe, en maakten zich eerst van eenige Thuringsche steden meester. Eindelyk kwam het tot een rechten oorlog, wyl zy bespeurt hadden, dat men den naburigen vorsten het ganssche landt zocht toe te voegen. Dewyl nu de gemelde graaf eenigen verarmden adel op zyne zyde bragt, die met hunne dorschers, daghuurders, houthakkers, en diergelyken volkje te velde trokken, waar van vele in plaatse van geweer slechts eenen dorschvlegel voerden, zo wierdt deze oorlog de *Vlegel-kryg* genoemt. *Mulleri Annal. Sax. p.* 7.

FLEMMING, (PAULUS) geboortig van Hartenstein in Meissen, wierdt in den jare 1632 Doctor in de medicynen te Leiden, en ging in het volgende jaar met het Holsteinsche gezantschap naar Moskovië en Persië. Na zyne wederkomst in den jare 1639 hieldt hy zich eenen tydlang op te Revel in Lyflandt, en verloofde zich aldaar met de dochter van een koopman; doch eer het huwelyk voltrokken wierdt stierf hy te Hamburg in den jare 1640. Zyne Poëtische werken heeft de gemelde koopman, Nihusius genoemt, bycen verzamelt, en onder den tytel van *Poëtische Wälder* laten drukken. *Olear. Pers. reiseb. Morhof Unterr. p.* 426.

FLEMMING, FLAEMING, eene streek lands by Maagdenburg over de Elve, welke negen dorpen onder zich begrypt. Eertyds heeft de zelve zich door het gansche Zerbstisch gedeelte langs de Elve tot aan de stadt Juterbok, en alzo meer dan 12 mylen verre uitgestrekt, gelyk dan ook nog hedendaags het gemelde Zerbster gedeelte, zo wel als een zeker vruchtbaar oordt tusschen Juterbok en den Saxischen keurkreits, op den Flemming of Flaeming genoemt wordt. Men meent, dat zich in het midden van de XII eeuwe uit Vlaanderen en andere Nederlandsche provinciën zekere Duitsche volkeren, die door Karel den Groten derwaarts verdreven waren, in dit gewest nedergeslagen hebben, na dat Albert de Beer, markgraaf van Brandenburg, de Wenden daar uit verdreven hadde. Deze volkeren hebben nog hun byzonder recht behouden, dat men het Vlaamsche noemt. *Buddeus*, en de schryvers door den zelven op dit artykel bygebragt.

FLEMMING, FLAEMINGE, een vryheerlyk en graaflyk geslacht, dat een van de oudste en aanzienlykste is van Pomeren, en zich ook in andere ryken en landen uitgebreid heeft. Eenigen trekken des zelfs oorspronk van de oude *Flaminiën*, die zich door hunne dapperheit en eerbiedt te Rome beroemd gemaakt hebben. Van de zelve zouden eenigen ten tyde van den dapperen Agricola naar Britannië gekomen zyn, en zich met 'er tydt door Engelandt, Schotlandt en Ierlandt uitgebreid hebben, alwaar zy naderhandt grote waardigheden verkregen, gelyk zy dan ryksaarts-kamerlingen van Schotlandt genoemt, en onder de Lords en Parlementsheren getelt worden. Hedendaags bezitten zy in Schotlandt de heerlykheit Wigton, van welke linie *Placidus*, die omtrent den jare 1714 te Regensburg abt van de Schotten geweest is, afkomstig was. Uit Schotlandt zou een van dit geslacht met een oorlogschip in Pomeren gekomen, en de stamvader van dat geslacht aldaar geworden zyn. Doch dewyl Engelandt en Schotlandt nooit volkplantingen in Duitschlandt gezonden, maar de Pomersche Angelen, met de Saxen eertyds in Britannië getogen, het gansche landt den naam van Engelandt gegeven hebben, zo zou het geloofiyker zyn, dat de Engelsche Flemmingen uit Pomeren derwaarts overgebragt wierden, hoewel nog niet bewezen is, of de Engelsche Flemmingen met de Pomersche van eenerlei geslacht zyn. Het is alzo waarschynlyker, dat dit overoud geslacht zynen oorspronk heeft van de volkeren, welke door keizer Karel den Groten in het vierde jaar zyner regering uit Neder-Saxen, (alwaar zy aan gene zyde van de Elve woonden, en welkers plaats de Obotriten innamen) dewyl zy zich tegen hem gekant hadden, verdreven wierden, en zich daar op in Vlaanderen nederfloegen. De zelve wierden van de inwoners aldaar de Flaemingen of Flemmingen, dat is, Duitschen, genoemt, gelyk als daar na die gansche landstreek naar hen het Flaemische of Duitsche Vlaanderen genoemt wierdt. Maar na dat Albert de Beer, markgraaf van Brandenburg, de Wenden of Wandalen uit zyn landt verdreven hadde,

hadde, heeft hy de gemelde Flaemingen omtrent het midden van de XII eeuwe uit Vlaanderen geroepen, welke de landstreek by Maagdenburg over de Elve, langs de zelve rivier door het gansche Zerbster gedeelte heen, ja zelfs tot aan Juterboek toe, ingenomen en bewoont hebben, welke landstreek daarom de Flemming of Flaeming genoemt wierdt: (zie het voorgaande artykel.) Doch eenige Flemmingen zyn in Vlaanderen gebleven, welker naam hen daar na, gelyk mede die aan de Elve, tot een geslachtnaam geworden is, gelyk dan nog in de XVII eeuwe de Flemmingen het slot Winighen naby Antwerpen bezeten hebben. Uit de voorgemelde landstreek hebben de Flemmingen zich voortyds ten dele in Thuringen begeven, alwaar zy het dorp Fleming, of Flemming, naby de Schoolpoorte gebouwt, ook in het Zwartsburgsche hunne goederen bezeten, en te gelyk hun byzonder recht, het Flaemsche of Flemmingsche genoemt, ingevoert hebben; ten dele hebben zy zich in den Luckauschen kreits in Neder-Lausits naby Juterbok gevestigt, alwaar zy nog tegenwoordig Weiszag naby Luckan bezitten, doch alleen den adelstandt voeren; ten dele hebben zy zich ook in Pomeren nedergeslagen. Wat nu de hoogheit van dit geslachte in achter-Pomeren belangt, het zelve heeft steets den eersten rang onder den adel gehadt. Het zelve wierdt het eerste beleent, en vervolgens na de beleenings plegtigheden het eerste gemonstert. Met de prelaten van het Domkapittel te Camin, de graven van Eberstein, en de vier andere geslachten der slotgezetenen, als de Borcken, Wedeln, Dewitzen, en van der Oosten, heeft het eene eige Compagnie, waar toe de officieren uit de eigentlyke slotgezetenen gemaakt worden. Het heeft geen uiterste of alderhoogste gericht voor de landvoogdy en burggerechten; maar by het opper-hofgerecht. Het bezit ook van voor lange jaren het erf-land-maarschalksampt, dat den eersten rang voert na de landraden. De landmaarschalk bekleedt echter op de landdagen naast den deken en de prelaten de eerste plaats, en hadt daar by benevens den deken van het kapittel van Camin het mede-directeurschap, gelyk hy dan ook by de opschorting van het kapittel het directeurschap op de landdagen alleen gehad heeft. By voorvallende ledigstandt van het gemelde ampt is het geslacht der Flemmingen gerechtigt eenen uit hen tot erf landmaarschalk te verkiezen, en aan de lands overheit ter bevestiging voor te stellen. Doch de eerste koning van Pruissen heeft goedgevonden, dat by openvalling altoos twee personen uit dit geslacht aangeboden zouden worden. Wanneer de landsheer persoonlyk de huldiging ontfangt, zo verkrygt de landmaarschalk het paardt, waar op de landsheer gezeten heeft, met al zyn toebehoren. Voorts is dit geslacht nog met vele andere plegtige voorrechten, inzonderheit door de hertogen Bogislaus den VIII en Bogislaus den X, begiftigt.

Het achtereenvolgende geslachtregister van dit graaflyke huis wordt afgeleid van *Tham Flemming*, die omtrent den jare 1295 leefde, en van de landsheren het land-maarschalksampt erffelyk verkregen zou hebben. Zyne zonen waren *Coerd* en *Erdman*, waar van de eerste de Bockische, en de twede de Martentinische hoofdlinie aangevangen hebben. Coerd bekleedde in den jare 1315 by den hertog van Stettyn de plaats van overste en landmaarschalk. Zyne zonen waren *Henrik*, *Hans*, en *Carsten*. De laatste daar van was ridder en maarschalk van Pomeren, en stierf zonder erfgenamen. Beide de eersten hebben het geslacht voortgeplant. Want van Henrik, den oudsten, zyn afkomstig de Bockische, Schwirzische, en Patzische linien. Van den tweden zoon, Hans, zyn afkomstig de twede Bockische linie, benevens de Matsdorffsche en Ribbertowsche Flemmingen, waar van hier na gesproken wordt. Henrik, de oudste zoon van Coerd, teelde *Klaas* en *Henrik*. Deze laatste teelde *Christophorus* en *Caspar*. De eerste stierf zonder erfgenamen; Caspar was geleerd en welsprekend, en leide in den jare 1480 het verschil by tusschen den hertog Bogislaus den X en de Coslinischen. Zyne gemalin, Ursula van Batsewits, hadde by hem, behalven zeven dochters, twee zonen, *Richard* en *Henrik*. De laatste daar van stierf wederom uit in zynen zoon Christophorus; doch Richard heeft eene gezegende nakomelingschap verkregen. Hy ondertekende in den jare 1574 de vernieuwing van de beschryving der Pomersche landstanden aan den keurvorst van Brandenburg, gelyk hy reets te voren in den jare 1552 de vernieuwing der erfverbonden tusschen Polen, Pomeren en Mekelenburg mede bygewoont hadde. In den jare 1576 was hy raadt van den hertog Johan Fredrik, en overste ontfanger van de Stettynsche orde. Van zyne zonen stierven *Richard*, raadt van den hertog Johan Fredrik, en overste ontfanger van de Stettynsche orde, *Martinus*, en *Johannes*, zonder kinderen; doch *Caspar* heeft het geslacht voortgeplant. Deze heeft in zyne jeugt in den jare 1595 als hofmeester den hertog Philips door Vrankryk, Italië, en wederom te rug naar Duitschlandt verselt. Naderhandt wierdt hy hofmeester by de vorstelyke weduwe te Trepten aan de Rega, gelyk hy in den jare 1622 aldaar vorstelyke hoofdman en landmaarschalk wierdt. In den jare 1637 ondertekende hy mede het Interims-besluit, dat tusschen de vorstelyke Pomersche raden en de landstanden, na de doodt van den laatsten hertog Bogislaus den XIV, opgerecht wierdt. Van zyne zonen stierf *Henrik* zonder kinderen na te laten; doch de zonen van Richard waren *Caspar Joachim*, *Adriaan Henrik*, die regements kwartiermeester was onder keur-Brandenburg, *Bogislaf Ernst*, en *Paris Fredrik*, welke laatste omtrent den jare 1665 door een Poolschen graaf van Wollin doodgeschoten wierdt. Casper-Joachim hadt in den jare 1673 te Leipzich, naderhandt te Straatsburg en in Hollandt eenige jaren gestudeert. In den jare 1681 wierdt hem het landmaarschalksampt van achter-Pomeren opgedragen, het welk hy tot zyne doodt in den jare 1694 bekleed heeft. Van zyne zonen heeft *Richard Henrik* te Koningsbergen en te Utrecht gestudeert. Des zelfs broeder *Vincent Bogislaf* heeft van gelyken te Koningsbergen gestudeert. Naderhandt begaf hy zich in den krygsdienst, en sneuvelde in den jare 1702 als luitenant onder het bevel van den veldmaarschalk van Barfus. De derde zoon van Richard, *Bogislaf Ernst*, hieldt zich eenige jaren op aan het Gottorfsche hof, als mede in Hollandt en Vrankryk. Zyne zonen waren *Bogislaf Eckard*, *Caspar Sigismund*. De eerste daar van stierf in den jare 1694 op de universiteit te Halle. De twede ging in den jare 1696 naar het leger der bondgenoten in Brabandt. Naderhandt wierdt hy onder zynen neef, den koninklyken Poolschen generaal-majoor, *Joachim Fredrik*, in den jare 1700 luitenant, en in den jare 1702 kapitein, hoewel hy kort daar na wederom afgedankt wierdt. De voorgemelde *Hans*, twede zoon van Coerd, en kleinzoon van Tham, was (als gemeld is) een broeder van Henrik, en stichter van de twede Bockische linie, namentlyk der Matsdorffsche en Ribbertouwsche. Hy bekleedde by de hertogen Henrik en Wratislaus den X het Raadsheers-ampt, en hadde twee zonen, *Coerd* en *Joachim*. De eerste wierdt by het H. graf te Jeruzalem, werwaards hy den hertog Bogislaus den XI van Pomeren verselde, ridder geslagen. Naderhandt wierdt hem het ampt van hofmaarschalk en landvoogdt te Greifenberg opgedragen, en hem Matsdorf en andere goederen eerst verleent. Doch gelyk de nakomelingschap van zynen broeder Joachim in zyne zonen wederom uitstierf, zo was de zyne des te gezegender. Zyne zonen waren *Egidius*, *Georg*, en *Eustachius*. De eerste van hen was erf-landmaarschalk, en raadt van den hertog Johan Fredrik. Hy woonde ook verscheide onderhandelingen by, en stierf in den jare 1585 zonder kinderen, na dat zyn broeder Eustachius hem op gelyke wyze was voorgegaan. De middelste zoon, Georg, plantte alleen het geslacht voort, zynde hem vier zonen, *Ewald*, *Adam*, *Coerd*, en *Eustachius*, geboren. Ewald, erf-land-maarschalk en landvoogdt, was een man van groot verstandt en aanzien, en wierdt tot de gewigtigste verrichtingen gebruikt. Hy stierf in den jare 1607 zonder erfgenamen na te laten. Zyn broeder Adam stierf ongetrouwt. De derde broeder, Coerd, hadde vier jaren op de akademiën doorgebragt, en zich in den jare 1569 naar Spiers begeven, om zich aldaar in de pleitzaken kundig te maken. Eindelyk wierdt hy land-maarschalk, woonde verscheide gewigtige onderhandelingen by, en stierf in den jare 1620, na dat zyne vier zonen reets in hunne jonge jaren gestorven waren. De laatste zoon, Eustachius, hadde mede wel gestudeert, en wordt geroemt wegens zyne Godsdienstigheit. Van zyne zonen hebben *Hasso Adam* en *Ewald Joachim* het geslacht voortgezet. De laatste wierdt geboren in den jare 1603, en bekleedde naderhandt de directeurs plaats van het Wollinische gebiedt. Hy hadt by zyne twede gemalinne, Dorothea Agnes vander Oosten, zes zonen en drie dochters; van de laatste wierdt *Agnes Helena* getrouwt met Georg Caspar Flemming, Pruissischen geheimen Raadt, hofgerichts president en deken; zynde de overige mede naar hunnen staat uitgetrouwt. Van de zonen stierf *Philip Fredrik* in den jare 1665 aan eene onfange wonde te Heidelberg, waar heen hy zich van Frankfort aan den Oder begeven hadt om te studeren. *Adam Henning* was pagie aan het keur-Brandenburgsche hof, en kwetste zich onvoorziens zodanig met een snaphaan, dat hy daar door in het 17 jaar zyns ouderdoms, in den jare 1664, stierf. *Ewald Julius*, welke diergelyke bediening hadde, verongelukte in de tegenwoordigheit van zynen heer met een schuitje, en *Frans Lodewyk* hadt alleen het geluk een hogen ouderdom te bereiken. Hy was bestierder van het Wollinische gebiedt, en stierf in den jare 1692, *Georg Lodewyk* nalatende, die geboren wierdt in den jare 1685, en een goeden grondt leide tot de studiën. *Hasso Adam*, die, als gezegt is, een zoon was van Eustachius, en een broeder van Ewald Joachim, heeft verscheide kinderen geteelt, van welke *Eustachius Karel*, die in zyne jeugt in Hollandschen krygsdienst was, zyne beide zonen in jonge jaren verloor, doch van de zelve heeft *Coerd Julius* eene later nakomelingschap behouden. Hy wierdt geboren in den jare 1620, leide zich naderhandt op de studiën, wierdt keurvorstelyke achter-Pomersche hofraadt en landmaarschalk, en stierf in den jare 1677. Zyne zonen zyn 1) *Adam*, die in den jare 1650 geboren wierdt, en te Frankfort aan den Oder studeerde. In den jare 1695 wierdt hy bestierder in het Wollinische en Caminsche gebiedt van het keurvorstelyk gedeelte, waar na de koning van Polen hem toestondt in den jare 1700 grootstalmeester van Groot-Litthauwen te worden. 2) *Martinus Fredrik* was in zyne jeugt luitenant. 3) *Karel Egidius* bekleedde de zelve plaats onder keur-Brandenburg, en stierf in den jare 1690 te Brussel. 4) *Coerd* was kornet, en hadt by zyne gemalinne, Eulalia Lucia van Salderen, benevens drie dochters, twee zonen, van welke alleen de oudste, Coerd Gebhart, in 't leven gebleven is. 5) *Caspar* is Poolsche koninklyke kapitein, en eindelyk 6) *Frans Julius* kornet geweest onder de koninklyke Pruissische lyfwacht.

De Martentinische hoofdlinie heeft *Erdman* de twede, zoon van Tham, op de bovengemelde wyze omtrent den jare 1315 gesticht. Zyne zonen waren *Hans Erdman*, die in zynen zoon *Henning* uitstierf, en *Klaas*, die de stamvader is der hedendaagsche Zweedsche Flemmingen, als in 't vervolg breder blykt. *Hans*, de oudste zoon van Erdman, wierdt door den keizer Wenceslaus ridder geslagen, en stierf aan eene wonde, die hy ontfing in 't bestormen van het slot Pate, dat zyn neef Coerd Flemming tegen hem verdedigde. Hier over zyn naderhandt de Martentinische met de Boekische Flemmigen in proces geraakt. Van zyne zonen stierf *Jakob*, vorstelyke hoofdman te Wollin en Belbuck, uit in *Joachim*. De twede zoon, *Tham* genoemt, was Pomersche landmaarschalk, en vermeerderde het geslacht door zyne twee zonen, *Hans* en *Otto*;

hoewel de ſtam van den eerſten in het eerſte lidt uitſtierf. Onder de zonen van Otto, Pomerſche raadt en landvoogdt te Greiffenberg, zyn *Joachim*, *Caſpar*, en *Hans Henrik* aanmerkelyk. De middelſte van de zelve trok met vyf paarden in den oorlog, en niemandt weet wat van hem geworden is. I. Hans Henrik wierdt om zyn uitmuntend verſtandt en grote welſprekendheit het licht van Pomeren genoemt. In den beginne bekleedde hy te Stettin de plaats van hofraadt; daar na wierdt hy landvoogdt te Stolpe en Schlage, verders hoofdman en burgrichter te Belgard, als mede landvoogdt te Greiffenberg, deken te Cammin, en erf-landmaarſchalk. Hy bediende ook de waardigheit van over-hoofdman te Wolgaſt en vorſtelyke geheime Raadt, en wierdt in wigtige gezantſchappen in het Roomſche Ryk, Denemarken en Polen gebruikt. Hy ſtierf in den jare 1622, nalatende *Otto*, *Johan Fredrik*, en *Felix Paris*. 1) Otto ſtudeerde te Grypswalde, en wierdt naderhandt hofraadt van Bogiſlaus den XIV, hertog van Pomeren, en eindelyk achter-Pomerſche landmaarſchalk, en ſtierf in den jare 1660, verſcheide kinderen by twee gemalinnen nalatende. Van de zonen ſneuvelde *Bogiſlaus*, als vaandrik voor Arras in Franſchen dienſt; *Hans Henrik* bleef in den jare 1655 in den Poolſchen oorlog; doch *Ernſt Frederik*, geboren in den jare 1635, leerde in Hollandt de ridderlyke oeffeningen, en wierdt naderhandt hoofdman te Wollin, eindelyk ook achter-Pomerſche kamerraadt en hoofdman van het ampt Belgard. Zyne vier zonen hebben in een tederen ouderdom hun leven geëindigt. *Felix Paris*, de vierde zoon van Otto, ſtudeerde in den jare 1663 te Frankfort aan den Oder, en naderhandt twee jaren te Helmſtadt, alwaar de hertog Auguſtus van Wolfenbuttel om zyn voortreffelyken geeſt hem alles vry liet geven. Hy ſneuvelde in den jare 1676 als luitenant in den ſtorm voor Anklam, na dat hy reets den veldtocht in de Elzas gedaan hadde. Van de overige zonen ſneuvelde *Georg Fredrik* als vaandrik in Pruiſſen, en *Frans Joachim* leefde op zyne landgoederen. 2) *Johan Fredrik* wierdt in den jare 1598 te Stolpe geboren. Na dat hy zyne ſtudiën voltrokken hadde, en vaardig ſtondt om te reizen, maakte de hertog Bogiſlaus de XIV hem zynen hofjonker, en gebruikte hem in verſcheide gewigtige zaken. Zy beloonde ook zyne goede dienſten, en beleende hem met een adelyk inkomen. In den jare 1638 wierdt hy Zweedſche hoofdman te Wollin, welk ampt hy in een goeden ſtaat bragt; waarom de koningin Chriſtina hem ook in den jare 1643 het burggericht benevens de landvoogdy te Greiffenberg opdroeg. Doch na dat Greiffenberg den Zweden in den jare 1653 ontnomen was, vergenoegde hy zich met het burggerecht te Wollin, niettegenſtaande men hem de landmaarſchalksplaats in achter-Pomeren en in voor Pomeren de plaats van landraadt opgedragen hadde. Hy ſtierf eindelyk in den jare 1667, na dat hy verſcheide kinderen geteelt hadde. Onder de zonen zyn *Hans Henrik* en *Euſtachius* aanmerkelyk. *Hans Henrik*, koninklyke Pruiſſiſche geheime Raadt, wierdt geboren in den jare 1630. In zyne jeugt ſtudeerde hy op verſcheide univerſiteiten, zo wel in de Godgeleerdheit als in de Rechtsgeleerdheit en ſtaatkundige wetenſchappen. Na dat hy reets in bedieningen geweeſt was aan het keur-Brandenburgſche hof, doorreiſde hy verſcheide landen in Europa, en verſelde ook den prins Frederik Caſimir van Courlandt als hofmeeſter door Vrankryk en Hollandt. In den jare 1671 wierdt hy benoemt tot hof-en legationsraadt, en verkreeg in het volgende jaar de waardigheit van hoofdman te Colbas, conſiſtoriale raadt te Berlyn, en geheime raadt. In den jare 1691 wierdt hy in de generale domeinkamer aangenomen, en in den jare 1706 tot het Commandeurſchap en de landvoogdy Schivelbein bevordert, waar op hy in den jare 1708 ongetrouwt ſtierf. Euſtachius wierdt geboren in den jare 1634. Hy hieldt zich in zyne jeugt eenen tydlang op by den Zweedſchen afgezant, den grave Johan Oxenſtirn: naderhandt ging hy als vrywillige in den jare 1655 in den Poolſchen oorlog. Vyf jaren daar na reiſde hy naar Zweden, doch ging met den grave van Schlippenbach naar Dantzich op de Olivaſche vredehandeling. In den jare 1661 wierdt hy kamerjonker te Bareuth. In 't jaar 1664 geboodt hy eene kampagnie te voet in Hungarië, en woonde verſcheide actien by. Na het eindigen van den oorlog wierdt hy Bareutſche landshoofdman over Lichtenberg, Lauwenſtein en Kubach, en verkreeg daarenboven ook het bevel over de lyfwacht. Hier op wierdt hy keur-Beyerſche overſte luitenant en kommandant te Munchen. Van daar wierdt hy naar Anſpach beroepen, om aldaar het bevel te hebben over het krygsvolk. Eindelyk begaf hy zich in den jare 1681 in keur-Saxiſchen dienſt, en woonde twee jaren daar na het ſcherpe gevecht op den Kallenber tegen de Turken by. In den jare 1687 wierdt hy overſte en kommandant van de veſting Konigſtein, en in den jare 1702 wierdt hem het patent van het generaal-majoorſchap toegezonden. Doch hy ſtierf eer dat hy het zelve ontfangen hadde. Van zyne zonen leefde in den jare 1706 *Johan Fredrik*, welke te Tubingen geſtudeert, en door Vrankryk, Engelandt, Hollandt, en Duitſchlandt gereiſt hadde. 3) Felix Paris, de derde zoon van Hans Henrik, wierdt geboren in den jare 1604. Hy was ruim 20 jaren in keizerlyken dienſt, doch bedankte eindelyk in den jare 1645 als overſte-wachtmeeſter, dewyl een ander voor hem geſtelt wierdt. Hy ſtierf in den jare 1666, onder andere kinderen *Felix Fredrik* nalatende. Deze hadt vyf jaren te Frankfort aan den Oder geſtudeert, en eene twiſtreden *de teſtamento vaſallorum* gehouden. Naderhandt wierdt hy referendaris van het koninklyk hofgericht te Greipswalde, doch deedt nog eene reize naar Vrankryk en de Nederlanden. In den jare 1695 wierdt hy commiſſaris van het Anklamſche gebiedt, en landsgedeputeerde, en eindelyk in den jare 1706 koninklyke Zweedſche aſſeſſor in het hoge Tribunaal te Wiſmar. II. Joachim, een zoon van Otto, en broeder van Hans Henrik, was zeer ervaren in de rechten, en vader van verſcheide kinderen. Onder de zonen zyn *Rudiger Otto*; *Jakob*; *Caſpar*, en *Hans Henrik*, welke laatſte in Zweedſchen en Deenſchen krygsdienſt geweeſt is, en uit de Muskoviſche gevangeniſſe ontvluchtte, doch naderhandt in den jare 1646 ſtierf, en eindelyk *Ewald* aan te merken. 1) Rudiger Otto wierdt in den jare 1619 vader van *Joachim Henrik*, die te Roſtok en te Frankfort aan den Oder ſtudeerde, naderhandt referendaris van het hofgericht te Stettyn wierdt, en in den jare 1690 ſtierf, na dat hy het ampt van landmaarſchalk, dat hem opgedragen was, afgeſlagen hadde. Zyn zoon, Joachim Rudiger, is in keur-Saxiſchen krygsdienſt tegen de Franſchen aan den Rhyn als regiments adjutant geſtorven. 2) Jakob, landmaarſchalk in Pomeren, geboren in den jare 1588, bevlytigde zich in zyne jeugt in de ſtudiën, gaf naderhandt blyken van zynen moedt in den Zweedſchen oorlog tegen Muskovië, gelyk hy mede deedt tegen de keizerſchen. Hy ſtierf in den jare 1655, na dat hy, onder andere kinderen, *Georg Caſpar* en *Heino Henrik* geteelt hadde. Georg Caſpar, Brandenburgſche geheime raadt, en preſident van 't achter-Pomerſche hofgericht, wierdt geboren in den jare 1630. In zyne jeugt bevlytigde hy zich in de ſtudien en ridderlyke oeffeningen in Duitſchlandt en Hollandt, en doorreiſde vervolgens Engelandt en Vrankryk. Na zyne wederkomſt wierdt hy in verſcheide gewigtige bedieningen gebruikt; gelyk hem ook by den gevolgden Zweedſchen inval en gelukkigen voortgang der Brandenburgſche wapenen in den jare 1678 her beſtier zo wel in regerings- als gerichts- en conſiſtoriale zaken over alle de gewonne plaatſen wierdt toevertrouwt. Van zynen broeder, Heino Henrik, volgt een byzonder artykel. Beide hebben zy het geſlacht voortgeplant. Want Georg Caſpar teelde *a*) *Joachim Fredrik*, koninklyke Poolſche generaal-luitenant, die de vader was van *Georg Fredrik*. *b*) *Jakob Henrik*, koninklyke Poolſche en keur-Saxiſche ſtalmeeſter van 't groot-hertogdom Litthauwen, en generaal veld-tuigmeeſter van de kroon Polen, gebiedend generaal-veldmaarſchalk, krygspreſident, generaal kommandant van de koninklyke lyfwacht, enz. ridder der ordens van de olifant en van S. Andries, en heer van de heerlykheden van Schlawentzig, Schlabozewice en Wolizyn, welke zich in den Poolſchen en Noordſchen oorlog door zyne dappere daden overvloedig bekend gemaakt heeft. *c*.) *Bogiſlaus Bodonus*, kamerheer en overſte van de ruitery. Heino Henrik, de twede zoon van Jakob, hadde, onder andere kinderen, *Johannes Georg*, koninklyke Pruiſſiſche kamerheer, en *Adam Fredrik*. 3) Caſpar, een broeder van Jakob, en zoon van Joachim, wierdt geboren in den jare 1590. In zyne jeugt hieldt hy zich op aan 't Deenſche hof, en ſtierf in den jare 1650, *Guſtaaf Georg*, die in het zelve jaar in Franſchen dienſt ſneuvelde, en *Wilhelm Frederik* nalatende. Deze laatſte is van gelyken geſtorven; en zyn zoon, van den zelven naam, bevlytigde zich eerſt in de ſtudien, doch begaf zich naderhandt in Pruiſſiſchen krygsdienſt. 4) *Ewald*, de jongſte zoon van Joachim, wierdt geboren in den jare 1603, en liet verſcheide kinderen na, waar van de twee oudſte in Vrankryk ſtierven; *Hans Fredrik* heeft zich in Zweedſchen en Brandenburgſchen krygsdienſt loffelyk gedragen, en is eindelyk in den jare 1688 geſtorven, wanneer hy tot overſte wachtmeeſter voorgeſtelt zou worden; *Ewald* de jonge en *Henrik* hebben het geſlacht voortgezet. Ewald de jonge was in 't begin in Zweedſchen krygsdienſt, doch moeſt in den jare 1637, om aan de keur-Brandenburgſche herroeping te voldoen, den zelven dienſt verlaten, waar na hy de waardigheit van kapitein verkreeg. Zyne zonen zyn *Anthony Wilhelm* en *Heino Henrik*. Henrik, de broeder van Ewald den jongen, diende vele jaren de Franſche kroon als kornet en luitenant. Naderhandt keerde hy onverwacht in zyn vaderlandt, en verloor in den jare 1693, in den ſlag by Landen, als ritmeeſter onder het regiment van den veldmaarſchalk Heino Henrik Flemming, zyn leven. Zyne zonen waren *Adam Georg*, die in den jare 1689, en *Ewald Henrik*, die in den jare 1690 geboren wierden.

Dit voornaam geſlacht heeft zich ook in Zweden geveſtigt, na dat *Klaas Flemming* met den hertog Erik tegen het einde van de XIV eeuwe derwaarts was getogen. Aldaar heeft dit geſlacht vele ridders, landrichters, Ryksraden, gouverneurs en andere voorname mannen voortgebragt. *Juar* en *Erik* waren Ryksraden, en wierden in 't privilegie, 't welk de koning van Zweden Guſtaaf aan de ſtadt Lubek gaf, als getuigen mede genoemt. Vyf jaren daar na wierden zy by de kroning van den koning Guſtaaf tot ridders geſlagen, en in den jare 1534 geboodt Juar de Zweedſche vloot als admiraal. Wanneer Erik de XIV in den jare 1561 by zyne kroning voor het eerſt in Zweden den graaflyken en vryheerlyken ſtandt invoerde, wierden ook te gelyk de Flemmingen tot vryheeren benoemt. Onder de zelve was *Lars* of *Laurens Flemming* de eerſte gouverneur van Lyflandt, welke in den jare 1561 ſtierf. *Klaas Flemming*, vryheer van Wieck, ryksadmiraal van Zweden, en landrichter van Zuider Finlandt, was in den jare 1570 mede getuige van het Stettynſche verdrag onder de ryksraden tuſſchen Zweden en Lubek. *Claudius* wierdt door den koning Johannes tot ridder geſlagen, en naderhandt gouverneur van Finlandt gemaakt, waar na hy in den jare 1597 te Abo ſtierf. *Nikolaas* bekleedde de zelve waardigheit, en voerde in den jare 1591 het opper-bevel over het Zweedſche leger tegen Muskovië. Deze Nikolaas wordt door anderen Claudius genoemt, en doorgaans grotelyks geprezen wegens zyne dapperheit. *Herman Flemming*, vryheer te Liblis, was eerſt kommandant van Witgenſtein, en daarna in den jare 1571 ſtadhouder in Lyflandt. *Klaas*, ryksraadt en admiraal, voerde in den jare 1644 eene grote vloot uit Zweden tegen Chriſtiaan den IV, koning van Denemarken, wanneer hy zich dapper droeg; doch door een ſtukkogel het leven verloor. *Henrik* bekleedde in den jare 1644 het land-maarſchalkſchap in Finlandt, en *Erik* ondertekende in den jare 1660 als Zweedſche ryksraadt de vol-

volmacht der afgezanten tot de Olivasche vredehandeling. Het zelve deedt ook *Georg Flemming*, vryheer te Luwits, die in den jare 1666 als afgezant naar Engelandt ging, om de vrede tusschen Engelandt en Hollandt te bemiddelen. *Jakob* was in den jare 1669 koninklyke Zweedsche kamerraadt, en *Lars* in den jare 1680 ryksraadt en kamerpresident. *Klaas*, die eerst lands-hoofding en president van de koninklyke kamer was, als mede van het koninklyke liquidatie- en inquisitie-collegie, naderhandt koninklyke Zweedsche raadt, stierf in den jare 1685 den 30 July te Aken, alwaar hy door het badt vergeefsch gehoopt hadde zyn leven te verlengen. Des zelfs zoon wierdt door Karel den XI tot den graaflyken standt verheven. *Apel*, zyn broeder, was in den jare 1685, byzitter (assessor) van het reductie-collegie in Zweden, en zyn twede broeder, *Johannes*, kamerraadt.

In Noorwegen zyn de Flemmingen te Nassau gezeten; gelyk dan Angelus in zyne Holsteinsche Kronyk van eenen, *Bostius* genoemt, welke met eene dochter van Holgen Rozekrans getrouwt was, gewag maakt.

In het Lauenburgsche gebiedt heeft zich ook een, *Henrik* genoemt, in het midden van de XVI eeuwe nedergeslagen. In het Culmsche woiwoodschaps kancelary is een, *Nikolaas* genoemt, een regent geweest, gelyk in de gemelde kancelary te zien is. Dewyl nu deze een diergelyk ampt, waar toe alleen *indigena* geraken kunnen, bekleed heeft, zo blykt daar uit, dat het *jus indigenatus Polonici* het Flemmingsche geslachte toebehoort. De Polen maakten wel op den ryksdag, die in het jaar 1701 gehouden wierdt, grote zwarigheden, dat de koning Augustus in het vorige jaar Jakob Henrik, graaf van Flemming, het openstaande groot-stalmeesterschap van 't hertogdom Litthauwen gegeven hadde; maar de gemelde graaf toonde zyn *indigenaat* wydlopig aan, en bewees, dat zyn over-oud-vader reets voor 150 jaren, van gelyken zyn oudvader en grootvader, als mede zyn oudvaders broeder in Polen waren gezeten geweest. Ja hy toonde hen, dat zyn oud vaderlyk huis reets in den jare 1233 in Pruissen, en alzo ook in Polen, zyn verblyf gehad hadde. *Camden Britan. Thuanus histor. l. XIX. & XX. Serini pref. in Collect. sacra Patracii Flemminghii Hiberni. Lelandus collectan. n.* 5105. §. 224. *Micrel. Pomm. Chron. Goth. in arctoa l. II. c.* 70 & 74. *Oxenionius descript. Suec. Goth. & Flemmingis lib. VIII. cap. 6. Soterus descript. Suec. Russow Lifland. chron. Pufendorf comm. rer. Suec. & Inleid. tot de Zwed. hist. & gest. Frid. Wilh. Schmidt Geneal. Flemming.*

FLEMMING, (Heino Henrik) generaal veldmaarschalk, de derde zoon van Jakob Flemming, wierdt geboren in den jare 1632. In zyne jeugt leide hy zich vlytig op de studiën, doch inzonderheit op de geschiedenissen en de wiskunst, op verscheide universiteiten, waar henen hy zynen broeder Georg Caspar verselt hadde. Hy leerde ook met den zelven in Vrankryk allerlei ridderlyke oeffeningen, en deedt met hem verscheide reizen. Boven dien oeffende hy zich onder den Hollandschen admiraal de Ruiter ter zee, en onder den kapitein van de lyfwacht Steenbergen te lande. In den jare 1657 volgde hy het keur-Brandenburgsche leger naar Polen; doch alzo de oorlog aldaar niet lang duurde, begaf hy zich na zyn verkregen afscheidt in keizerlyken dienst, en wierdt eerst kornet; doch naderhandt generaal-adjutant. Op de keur-Brandenburgsche herroeping wierdt hy kapitein van de lyfcompagnie, naderhandt majoor onder een ander regiment, verder overste luitenant, en in den jare 1679 overste. In deze laatste waardigheit wierdt hem door den keurvorst van Brandenburg het bevel over de hulpbenden, die aan den koning van Polen, Michaël, tegen de Turken gezonden wierden, toevertrouwt. Hy hadt ook het beleg van Naarden en andere ondernemingen der bondgenoten bygewoont, waar in hy zich zo gedragen hadde, dat de prins van Oranje, en de gouverneur der Spaansche Nederlanden, hem reets aanzienelyke krygsbedieningen hadden opgedragen; doch hy wilde liever het keur-Brandenburgsche huis dienen, en deedt ook eenen veldtocht tegen de Franschen in de Elzas. Daar na wierdt hy tot overste-kommandant verzocht door de stadt Dantzich, by welke hy zich in hoogachting bragt. In den jare 1680 wierdt hy, met goedvinden van den keurvorst van Brandenburg, Brunswyk-Lunenburgsche generaal-majoor; en in den jare 1681, na verkregen verlof, aanvaardde hy by keur-Saxen de plaats van luitenant-veldmaarschalk, waarom hy ook het generaalschap van het voetvolk, dat hem door Denemarken aangeboden wierdt, moest afslaan. By het ontzet der stadt Wenen beklom hy met zyne onderhebbende 6000 keur-Saxische voetknechten het eerst den Kallenberg, en den volgenden dag sloeg hy den vyandt, die driemaal zo sterk was als hy, uit zyne voordeelige posten. De veldmaarschalk Golts was beducht voor hem, en riedt hem tot den aftocht; maar hy verzocht alleen om meerder manschap, en wanneer hy 1500 dragonders en eenige veldstukken tot bystandt bekomen hadde, ging hy daar mede zodanig op den vyandt los, dat hy tegen twee uuren 's namiddags met achterlating van vele doden zyne posten ganschelyk verlaten moest. Hier op rukte hy de eerste in het vyandlyke leger, en het zou hem gemakkelyk geweest zyn de tent van den groot-vizir met den daar in zynde schat te plunderen; maar hy stelde het algemene best boven zyn byzonder voordeel. Deze aanmerkelyke diensten wilde de keizer zo wel met den graaflyken standt als met een geschenk van 4000 ryksdaalders belonen. Maar hy sloeg het eerste beleefdelyk af, en vergenoegde zich met de eere van zyne keizerlyke majesteit eenigen aangenamen dienst gedaan te hebben. Zo is ook in het eigenhandig keizerlyk schryven in den jare 1686, als mede in een open brief (*Diploma*) in den jare 1700 opgestelt, de keizerlyke hoogachting voor dezen dapperen generaal gebleken. In den jare 1687 wierdt hy als keur-Saxische veldmaarschalk voorgestelt, waar na hy dan by vrienden en vyanden zyne hoogachting vermeerderde, en in het byzonder zyne vyanden zyne dapperheit wist te doen gevoelen. Het is bekend, dat hy met een zeker prelaat aan den Rhyn, die meer Fransch- dan keizerschgezind was, eene gewaande verstandhouding hieldt, en wanneer deze zich dierhalven het voorstaan zyne voornemens zeer naauw te kunnen uitvorschen, liet hy zich door den veld-maarschalk wysmaken, dat het zamengevoegde ryks-leger aan gene zyde van den Rhyn met 30000 man, doch aan deze zyde met 15000 man de Franschen in Heilbron besloten hadde aan te tasten. Wanneer nu de prelaat zulks aan de Franschen bekend gemaakt hadde, trok de veldmaarschalk daar op met 5000 mannen naar den vyandt, die, zonder hem te verwachten, de stadt met zo veel haast verliet, dat hy de magazynen niet vernielen kon, noch de bastions laten springen. Daar tegen rukte de veldmaarschalk met zyne manschap in de stadt, en onderhieldt de bezetting gedurende den ganschen winter van den voorhanden zynde voorraadt: ja hy wist zich van de schrik, die hy den vyanden aangejaagt hadde, zo wel te bedienen, dat hy de zelve nog uit acht vaste steden en sloten verdreef. Hy zou ook twee maal Heidelberg door list verovert hebben, zo hy niet door hoge krygshoofden daar in was belet geweest. Hy bragt zich hier door by den koning Wilhelm van Engelandt in zulk eene achting, dat hy opentlyk betuigde nooit eenen generaal van zo veel beleidt en goedwilligheit gezien te hebben, en de prins Lodewyk van Baden wenschte, dat hy hem altydt in 't veldt by zich mogt hebben. De Fransche generaal Monclas zelf kon zich niet genoeg over zyne list en dapperheit verwonderen. De krygstucht, die hy in het keur-Saxische leger invoerde, was van zo veel nuttigheit, dat beide de officieren en de gemenen met eene genoegzaam toereikende soldy en montering verzien wierden, zonder grote belasting van het landt, waar boven nog by zynen aftocht een voorraadt van 1000000 ryksdaalders in de krygskasse overig bleef. In den jare 1690 begeerde de keurvorst van Brandenburg hem in zynen dienst, en wierdt hem de plaats van geheime staats- en krygsraadt, als mede van generaal-veldmaarschalk en gouverneur te Berlyn en Keulen, en stadhouder van 't hertogdom Pomeren en 't vorstendom Camin, opgedragen. Hy voldeedt als een getrouw vasal de begeerte van dezen vorst, en gaf in de veldtochten tot in den jare 1698, ten dele aan den Rhyn, ten dele ook in Vlaanderen, Brabandt en elders, grote blyken van zyne krygskunde en dapperheit, zo dat hy van de gezamentlyke hoofden van het leger der bondgenoten eene algemene loftuiting ontfing. Onder anderen is 't aanmerkenswaardig, dat, wanneer hy op zyne reis naar Berlyn reets te Ham gekomen was, hy verstondt, dat de Franschen eenen inval in het Keulsche wilden doen, waar op hy door zyne onverwachte wederkomst de vyanden met minder macht te rug dreef, ja hen ook door zyn gezonden onderstandt noodzaakte het beleg van Rheinfels op te breken. Gelyk hy een vyandt van alle gierigheit en schraapzucht was, zo zocht hy ook alle knevelary onder zyne onderhorige krygsbenden af te schaffen. Daarom liet hy ook alle passen en sauvegarden zonder koopgeldt volgen, en liet de berekening van de regementsgelden aan zyne onderhorige krygsbedienden. Na het sluiten van de Ryswyksche vrede begaf hy zich by ontdekte verlamming zyner leden in het Teplitzer badt. Dewyl hy zich niet vertroude zyne gedane krygsdiensten verder voort te zetten, hieldt hy aan om zyne ontslaging, die hem ook verleent wierdt, hoewel met beding, dat hy het stadhouderschap van achter-Pomeren en het hertogdom Camin werkelyk bekleden zou. Doch hy geloofde ook tot deze bediening niet meer in staat te zyn, en verzocht daarom zyne rust op zyne landgoederen te mogen nemen, het welk hem ook eindelyk met een jaargeldt van 8000 ryksdaalders vergunt wierdt. In den jare 1700 wierdt hy benevens zyn ouder broeder, den Pruissischen geheimen Raadt en hofgerichts president, Georg Caspar Flemming, en beiderzyds nakomelingen, door den keizer in den gravenstandt verheven. In zyne jeugt wierdt hem in den jare 1662 de Johanniter orde, en in den jare 1678 de kommandery Schivelbein opgedragen. In den jare 1663 trouwde hy met Barbara Gotlieb van Glitzingen, en, wanneer de zelve kort daar na gestorven was, met Agnes Dorothea van Swerin. Na dat ook deze in den jare 1673 gestorven was, trouwde hy in den jare 1674 met Dorothea Elisabeth, eenige dochter van den generaal-majoor van Pfuhlen, by welke hem, behalven de vier zonen, waar van in het voorgaande geslachtsartykel reets gesproken is, ook twee dochters geboren wierden. De oudste van de zelve wierdt uitgetrouwt aan den ryksgraaf Frederik Wilhelm van Spaar, en de jongste aan den Brandenburgschen overste-wachtmeester van de lyfwacht der kadets Lebrecht van den Bœsch. Eindelyk is hy op zyn slot in de heerlykheit Buko den 28 February des jaars 1706 gestorven. *Schmidt in Geneal. Flemming. p. 54 seq.*

FLMMING, (Richard) bisschop van Lincoln, was Doctor in de H. Godgeleerdheit, en wierdt in den jare 1420 benoemt tot het bisdom van Lincoln, alwaar hy te voren kanunnik was. De paus Martinus de V hadt hem vier jaren daarna benoemt tot het aartsbisdom van Jork; maar de koning Henrik de V noodzaakte hem dit aartsbisdom te verlaten, en het bisdom van Lincoln weder aan te nemen. Hy deedt in het jaar 1425 het lighchaam van Wiclef opgraven, dat opentlyk verbrand wierdt, en deedt in den jare 1430 het collegie te Oxford bouwen, tegenwoordig het collegie van Lincoln genoemt, en stierf kort daar na. *Franc. Godwinus de Præf Angl.*

FLENSBURG, in 't Latyn *Flensburgum*, *Flenopolis*, eene stadt in 't hertogdom Sleeswyk, met een slot en eene goede haven, aan een arm van de Oostzee, behoort nevens het onderhorige ampt aan den koning van Denemarken. Het slot is tamelyk wel gebouwt, en de koninklyke regering op het zelve aangestelt. Het ampt is zeer groot, en begrypt in zich 5 Harden; als Wyhes-

Husby- New- Uggel- en Norgosharde. De ſtadt is fraai gebouwt, en heeft ryke inwoners, die buiten 's lands groten handel dryven. Het gemene volk ſpreekt meeſt Deenſch. Aldaar is ook een doorluchtig ſchool (Gymnaſium), waar toe een burger, Naumannus Johannes, in den jare 1546 den grondt gelegt heeft. Den oorſpronk der ſtadt ſtellen de meeſten in den jare 1200, in het welk Fleno, een edelman, de zelve gebouwt, en haar dien naam gegeven zou hebben. In den jare 1232 wordt voor de eerſtemaal van Flensburg gewaagt in de Cimbriſche Jaarboeken, als zynde in het gemelde jaar aldaar een Minoriten-klooſter opgerecht. Deze ſtadt wierdt in den jare 1248 door Erik den V, koning van Denemarken, in den oorlog, dien hy voerde tegen zyne broeders Abel en Chriſtoffel, verovert, geplundert en verbrand. In den jare 1271 wierdt zy door den koning Erik den VI, in den oorlog met den hertog Erik van Sleeswyk, ingenomen. Des zelfs zoon Waldemar de IV gaf haar in den jare 1284 het burgerrecht en andere vryheden en voorrechten, welke hy in den jare 1295 nog vermeerderde. Omtrent den jare 1358 lag de graaf Nikolaas van Holſtein in de ſtadt, en liet de burgers toe, om die te beter tegen Waldemar, koning van Denemarken, te verdedigen, eenen muur om de zelve te maken. In dezen en in den volgenden Deenſchen oorlog, welke gevoert wierden van den jare 1409 tot 1433, heeft zy vele belegeringen uitgeſtaan, waar door zy dan onder de koningen van Denemarken, en dan onder de hertogen van Holſtein geraakte. In den jare 1482 viel zy in de deeling tuſſchen de zonen van den koning Chriſtiaan den I aan Denemarken. In den jare 1526 heeft Gerhard Sleewart, een monnik van Maagdenburg, de lere van Luther aldaar in 't openbaar gepredikt, en is daar op Lutherſche predikant van de Nikolaaskerke geworden. In den jare 1627 wierdt de ſtadt door de keizerſchen, en in den jare 1643 door de Zweden, ingenomen. In den jare 1646 heeft Frederik de III, zoon van Chriſtiaan den IV, wanneer hy door de Zweden uit het aarts-ſticht Bremen verdreven wierdt, alhier zyn verblyf genomen, en in het volgende jaar den regeringsraadt opgerecht. In den jare 1657 hebben de Zweden deze plaats op nieuw verovert, en in 't volgende jaar heeft de koning van Zweden, Karel Guſtaaf, zich eenigen tydt daar in opgehouden doch moeſt de zelve kort daar na wederom verlaten. *Autor Chron. Slavonici ad an.* 1427 & 1431. *Crantzius lib. X. Sax. c.* 30. & *l. VIII. Dan. c.* 12. 16. & *alibi. Pontan. deſcr. Dan. chorogr. p.* 656. *Danckwerth chorogr. Cimbr. P. II. cap.* 8. *p.* 104. 105. *Beierus de orig. atque increm. Flenopoleos. Mullerus introd. ad hiſt. Cherſ. Cimbr. P. III. c.* 3.

FLETA is een naam, dien men geeft aan eene uitlegging van het Engelſche recht, opgeſtelt in den jare 1340 onder Eduard den I. De ſchryvers van dit boek waren eenige rechtsgeleerden, die het zelve te zamen ſtelden in de gevangeniſſe van de Fleet te Londen, waar in zy over knevelary gevangen zaten. Seldenus heeft over dit recht gearbeidt. *Denys Simon Biblioth. hiſt. des aut. de Droit. Jac. Hofman. Lex. univ.*

FLETHUS, (JOHANNES) een Engelſchman, was een Benedictyner monnik van Weſtmunſter. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft; maar alleenlyk, dat hy zynen naam tegen de vergetelheit bewaart heeft door predikatien en door eene kronyk van de oprechting en den voortgang van zyne orde in het klooſter, waar in hy leefde. *Pitſeus de Script. Angl.*

FLEURANCE. (DAVID VAN RIVAULT, HEER VAN) Zie RIVAULT.

FLEURMONT. Zie BLUMBERG.

FLEURY, of S. BENEDICTUS aan de Loire, een vlek van Vrankryk met eene vermaarde abdy, aan den regter oever van de rivier de Loire, in het bisdom van Orleans, tuſſchen Sulli en Jargeau. Men heeft aldaar het ligchaam van den H. Benedictus, dat de monniken van de congregatie van S. Maur aldaar in eene koſtelyke kaſſe geplaatſt hebben. De abdy van Fleury wierdt geſticht door Leodebodus omtrent den jare 660. Zy heeft vermaarde ſchryvers gehad. Men hieldt aldaar twee Concilien in het begin van de XII eeuwe, het eerſte in den jare 1107, en het twede, waar op Richard, biſſchop van Alba, legaat van den H. ſtoel, voorzat, drie jaren daar na. Ives van Chartres maakt gewag van beide deze Conciliën *Epiſt.* 216. 218.

FLEURY, in 't Latyn *Floriacum*, een vlek van Vrankryk, in 't hertogdom Burgundië. Het zelve is gelegen aan de rivier Ouſche, omtrent drie mylen beneden Dion, en omtrent vier of vyf mylen van Beaune.

FLEURY, of FLEURUS, een klein dorp naby de Sambre, boven Charleroy, alwaar de maarſchalk van Luxemburg met het Franſche leger, in eenen ſlag tegen het Hollandſchen, onder den prins van Waldek, het veldt behieldt op den 1 July des jaars 1690.

FLEURY, (CLAUDIUS) een prieſter, oudabt van Loc-Dieu, prioor van Argenteuil, wierdt te Parys geboren den 6 December des jaars 1640, en was de zoon van een advokaat van den Raadt, oorſpronkelyk uit Normandië. Hy wierdt als advokaat van 't Parlement van Parys aangenomen in den jare 1658, en volgde negen jaren de rechtbank, zich bevlytigende in de ſtudie van de rechtsgeleerdheit en van de goede letteren. Hy begaf zich vervolgens in den kerkelyken ſtandt, en wierdt in den jare 1672 verkoren tot leermeeſter der prinſſen van Conty, welke de koning deedt opvoeden by den Dauphin, zynen zoon. In den jare 1680 maakte men hem leermeeſter van den graaf van Vermandois, admiraal van Vrankryk. De koning benoemde hem, na de doodt van dezen prins, in den jare 1684 tot abt van Loc-Dieu, van de Ciſtercienzer orde, in 't bisdom van Rodes. In den jare 1689 wierp de koning het oog op hem om hem onder-leermeeſter te maken van den hertog van Burgundië, van den hertog van Anjou, naderhandt koning van Spanje, en van den hertog van Berry, zyne kleinzonen. Hy wierdt in den jare 1696 ontfangen onder het getal der veertigen van de Franſche akademie. De ſtudiën der drie prinſſen geëindigt zynde, gaf de koning hem in den jare 1706 de priory van Argenteuil van de Benedictyner-orde, in 't bisdom van Parys; en hy gaf ter zelver tydt de abdy van Loc-Dieu weder in handen des konings.

Hy deedt al in den jare 1674 de geſchiedenis van het Franſche recht drukken, zonder zynen naam daar voor te ſtellen, welke geſchiedenis daar na geplaatſt is aan het hooft van de inſtelling van het Franſche recht, geſchreven door Argoud, advokaat van 't Parlement. In den jare 1681 gaf hy eene verhandeling uit van de zeden der Iſraëlieten, welke zo veel is als eene inleidinge tot de lezing van het Oude Teſtament; en vervolgens het boek van de zeden der Chriſtenen, waar in hy het leven der eerſte Chriſtenen vertoont; in den jare 1683 de hiſtoriſche Catechiſmus, om de Chriſtenen te onderwyzen in de leerſtukken van hunnen Godsdienſt. Hy heeft de zelve naderhandt in 't Latyn overgezet, op het verzoek van een Parochiaan in 't bisdom van Mechelen; deze vertaling is ſedert in den jare 1705 te Bruſſel gedrukt. Hy heeft in 't jaar 1684 uitgegeven het leven van moeder Arbouze, hervormereſſe van de abdy van Val de Grace; in 't jaar 1686 de verhandelinge van de verkiezing en van de leerwyze der ſtudiën, en in het volgende jaar de inſtelling tot het kerkelyke recht, waar in hy de regels verklaart van de kerkelyke tucht, ten opzichte van het tegenwoordige gebruik, en van de grondregels van Vrankryk. In den jare 1688 gaf hy eene verhandelinge uit van de plichten der huisgenoten of huisbedienden; en eindelyk ondernam hy het opſtel van een ligchaam van de kerkelyke geſchiedeniſſe, ſedert de vaſtſtelling der kerke tot den tegenwoordigen tydt, waar van het eerſte ſtuk uitkwam in den jare 1690. Hy heeft reets XVII ſtukken daar van uitgegeven, en het zeventiende ſtuk, dat in het jaar 1713 gedrukt is, eindigt met den jare 1260. Behalven de voorreden van het gansche werk, heeft hy aan het hoofdt van eenige ſtukken drie redevoeringen geſtelt, welke zyne aanmerkingen in zich vervatten; en zyne vier redevoeringen over de kerkelyke geſchiedeniſſe zyn nog afzonderlyk in een klein ſtuk gedrukt. M. Fleury heeft zich van het begin af een ontwerp van ſtudie voorgeſtelt, dat niet alleen eigen was om het ware van het valſche te onderſcheiden, maar ook de nuttige en onbetwiſtelyke wetenſchappen van de ydele en beſpottelyke. Hy heeft aan het hof geleeft als in de grootſte eenzaamheit, zich nergens anders mede ophoudende, dan in het waarnemen der plichten van zyne bediening. Hy trachtte noch naar waardigheden, noch naar rykdommen, zich vergenoegende met zynen tydt met nuttigheit te beſteden tot dienſt van de kerk en van den ſtaat. *Du Pin Bibliotheque des Auteurs Eccleſiaſtiques XVII ſiecle.*

FLIBUSTERS noemt men de genen, die zich met de zeerovery by de Caribiſche of Antilliſche eilanden en op de Amerikaanſche kuſten ophouden. Dit naamwoordt is afkomſtig van het Engelſche *Fly-boat*, dat een zeker zoort van lichte vaartuigen betekent. Dewyl nu de eerſte Franſchen, welke zich in het eilandt Hiſpaniola nederſloegen, en hun geluk zochten in het wegnemen der Spaanſche ſchepen, zich daar toe bedienden van diergelyke Flyboten, welke te voren aan de Engelſchen toebehoort hadden, zo noemde men hen Flybuſtiers of Flibuſtiers. *Oexmelin hiſt des Avanturiers.*

FLICX, een berg in Morlachië. Hy is vermaard door zyne hoogte, en naby de kuſt gelegen, tegen over de ſtadt Altre in Abruzzo. *Mary Dict.*

FLIE. Zie VLIE. (HET)

FLIELANDT. Zie VLIELANDT.

FLIERBACH. Zie VLIERBEEK.

FLINK (GOVERT) geboren te Kleef in December van het jaar 1616, was van zyne jeugt af tot de tekenkunſt genegen. Zyne ouders, die van hem een koopman zochten te maken, hadden hem nog jong in een voorname zyde-ſtofwinkel binnen Kleef beſteed; maar 't leedt niet lang, of zyn patroon klaagde, dat hy meer werk van mannetjes en beesies op het papier te tekenen maakte, dan van het geen de winkel aanging: dies zyn vader hem hier over beſtrafte; doch kon in dit geval zyne genegenheit niet bedwingen; maar de zelve groeide in het tegendeel te ſterker aan, te meer dewyl hy kennis hadt gemaakt met een glasſchilder, welken hy dikwils ging bezoeken, zo om hem te zien werken, als ook om zelf wat te tekenen: zo dat hem de patroon eindelyk te huis zondt. Zyn vader verboodt hem andermaal met ernſt het tekenen geheel na te laten, met belofte van hem eerſtdaags te Amſterdam by een koopman te beſtellen. Govert Flink, die overal nageſpeurt wierdt, vondt zich nergens vry dan op zyn ſlaapvertrek, en wel dan, wanneer die van het huisgezin ſliepen. Hy kocht voor zyn ſpeelgeldt tekengereedſchap en vuurſlag, en tekende gansche nachten naar printen, die hy van den gemelden glasſchilder hadt geleent, tot dat hem zyn vader eens in zyn doen verraſchte, alles aan flarden ſcheurde wat hy vondt, en hem voorts met ſlagen naar zyn bedde dreef. Maar het gebeurde na verloop van eenigen tydt tot zyn geluk, dat Lambert Jakobsze, Mennoniſt of Doopsgezindleeraar te Leeuwarden, te Kleef kwam prediken, en zyne geloofsgenoten daar omſtreeks bezoeken. Dezen, beroemd om zyne welſprekendheit en ingetogen leven, gingen de ouders van Govert Flink horen, en waren boven maten geſticht door zyne prediking; en horende, dat hy daar benevens een beruchte kunſtſchilder was, wierden zy van geheel andere gedachten dan voorheen, en beſloten met gemelden Lambert Jakobze te ſpreken, dat hy hunnen zoon met zich naar Leeuwarden zou nemen, en in zyn huis en onder zyn opzicht de kunſt leren. Flink te Leeuwarden gekomen zynde vondt Jakob Bakker, een geſchikt en yverig jongman, tot zyn byſlaap en geſelſchap in de kunſt, die

die met hem, na dat zy nu zo verre gevordert waren, dat zy op eige wieken konden vliegen, naar Amsterdam vertrok, alwaar Flink, dewyl hy daar zeer welvarende bloedvrienden hadt, ten eersten gelegenheit vondt om proeven van zyne kunst te geven. Maar alzo te dier tydt de handeling van Rembrand in het algemeen geprezen wierdt, en alles op dien leest moest geschoeit zyn, vondt hy geraden een jaar by Rembrand te gaan leren; ten einde hy die behandeling der verwen en wyze van schilderen gewende, welke hy in dien korten tydt zodanig heeft weten na te bootzen, dat verscheide van zyne stukken voor echt penceelwerk van Rembrand wierden aangezien en verkocht. Doch nog voor het overlyden van Rembrand heeft hy die wyze van schilderen wederom met veel moeite afgewent, naardien de wereldt de oogen geoopent wierden, op het invoeren der Italiaansche penceelkunst door ware kunstenaars, wanneer het helder schilderen wederom op de baan kwam. Zyn kunstroem zich alom verspreidende, liet hy het oog vallen op eene juffrouw van een oud en geacht geslacht. Deze, van nature begiftigt met verstandt een aanminnig wezen, en een welgeschapen ligchaam, ook niet misgedeelt van geldmiddelen, kreeg hy tot zyn deel. Doch niet lang daar na kwam zy aan de waterzucht, die zy te voren al was onderhevig geweest, na dat zy hem een zoon ter wereldt hadt gebragt, te sterven in den jare 1649. Kort na zyn trouwen hadt hy een grote schilderzaal met hoge lichten gebouwt, op welkers bovenlyst de borstbeelden der keizeren geplaatst stonden, voorts vele fraaie afgietsels naar de geachtste marmere oudheden, en tusschen beide met velerhande vremde gewaden, klederen, harnassen, schiet-en steekgeweer behangen; als ook oude kostelyke fluwele, en andere met goudt geborduurde behangselen, die uit het oude hof van den hertog van Kleef gekomen waren; want hy was byzonder in de gunst van Willem, keurvorst van Brandenburg, en van den hertog van Kleef, gelyk hy ook, nevens verscheide stukken voor hem, zyn portret buitengemeen los en geestig, echter uitgevoert en dikwils overgeschildert, gemaakt heeft, die den vorst zo wel bevielen, dat hy zyn portret, met diamanten omzet, aan hem vereërde. Hy genoot sedert ook veel gunst van prins Jan Maurits van Nassau, stadhouder van Kleefslandt, en naderhandt veldmaarschalk van den Vereenigden Staat. Hy vermydde alle gezelschappen, daar men onmatig dronk, en kwam selden by de schilders, of anders nog maar alleen, op dat het blyken zou, dat hy hen niet uit grootschheit versmaadde. Anders was hy van een vrolyken aardt, en schoon hy zyn vermaak genoegzaam alleen in de kunst schepte, mogt hy gaarne lieden van verstandt en kennisse horen redeneren. In zyn weduwenaarsstaat schilderde hy onder anderen twee korporaalschappen van schutters, waar van het eene nog te zien is op de grote zaal naast de schoorsteen op de kolveniers doele te Amsterdam. Maar zyn geest, genegen tot groter ondernemingen, en aangespoort door de kunst van Rubbens en van Dyk, die hy te Antwerpen met veel opmerken hadt wezen beschouwen, wees de genen, die hem portretten wilden laten schilderen, naderhandt af, en naar Bartholomeus van der Helst, daar by voegende, dat die zo wel als hy hen genoegen zou geven door zyn vleiend penceel. Daar op maakte hy in het vertrek van de burgermeesteren te Amsterdam het stuk voor de schoorsteen, daar *Marcus Curtius* de geschenken der Samniten veracht, en zich met een gerecht van rapen vergenoegt houdt; en *Salomon*, Godt om wysheit biddende. Sedert nog een ander van gelyken inhoudt, maar kleinder, en met minder bywerk, waar mede hy zyne geboortestadt Kleef vereërde. In deze stukken toonde hy niet alleen hoe zeer hy de grootschheit van ordonneren, maar ook de koppeling of schikking der beelden, voor en boven malkander, verstondt, en dat hy kracht in zyne schilderyen wist te brengen, zonder eenige bonte of harde koleuren te hulp te nemen. Maar naderhandt liepen alle zyne gedachten alleen op het maken van grote werken, gelyk hem ook door de heeren burgermeesteren der stadt Amsterdam aanbesteed wierden acht stukken, om te dienen in acht hoeken der galdery van het Raadhuis, en nog vier andere, wat kleinder, om in de bogen geplaatst te worden. In de acht grote stonden verbeeld te worden de oorlogen, die wel eer de oude Batavieren onder Claudius Civilis tegen de Romeinen gevoert hebben. En in de vier andere stukken de vier helden, die roemwaardige zaken ten voordèele van hun vaderlandt uitgevoert hebben; als onder de Hebreën *David* en *Simson*, en onder de Romeinen *Marcus Curtius* en *Horatius Cocles*. Doch terwyl hy met de uitvoering dezer werken bezig was, wierdt hy door een koorts overvallen, waar op een braking volgde, waar aan hy binnen den tydt van vyf dagen den 2 December in het jaar 1660 overleedt, in den ouderdom van 44 jaren. Hy liet eenen zoon, *Niklaas Anthony*, na, dien hy met veel moeite de oeffening der schilderkunst belette, maar hem tot de studie aankweekte, en hem tot de rechtsgeleerdheit schikte. Wanneer zyne schilderyen, tekeningen en printen, welke hy van de beruchtste Italiaansche en andere meesters opgegadert hadt, na zyne doodt verkocht wierden, wierden daar van omtrent twaalf duizend guldens gemaakt. *Houbraken Schilderboek II Deel.*

FLINSBACHUS (Cunmannus) was geboren te Bergzabern in den jare 1527, en leide aldaar den grondt der wetenschappen. Hier op begaf hy zich naar Straasburg, en van daar naar Wittenberg by Melanchthon, zynen bloedverwant. Na dat hy zich in de talen, in de wiskunst, en in de geschiedenissen bevlytigt hadde, wierdt hy in den jare 1549 Meester, en las twee jaren in het collegie. Kort daar na verliet hy wegens de pest de laatstgemelde universiteit, en keerde weder naar Straasburg, alwaar hy zich in de H. Godgeleerdheit oeffende, en in den jare 1552 naar Tweebrugge beroepen wierdt tot opziender der kerken. Hy heeft de gemeenten te Mompelgard en Hanau naar der Protestanten leerstukken verandert, en de scheuringen, welke tusschen de Godgeleerden te Straasburg ontstaan waren, helpen wegnemen. Hy stierf den 11 September des jaars 1571, niet zonder vermoeden, dat hy door vergift, dat een Roomsche geestelyke hem gegeven hadde, gestorven was. Men heeft van hem *Chronologia & Genealogia Christi. Adam. Vitæ Theol.*

FLINT, eene stadt en kasteel in Noord-Walles, aan de rivier Dee, naby der zelver uitloop in de Iersche zee, is begonnen gebouwt te worden door Henrik den II, en voltooit door Eduard den I. In dit kasteel wierdt Richard de II door Henrik Piercy aan zynen neef Henrik, graaf van Northumberlandt, op eene verraderlyke wyze in handen gelevert, die hem daar op overleverde aan den hertog van Lancaster, waar op Richard gevankelyk naar Londen gevoert wierdt, alwaar hy kort daar na de kroon en het leven verloor.

FLINT, een afgodt der oude Wenden, inzonderheit van die van Lausnitz, van welken men weinig, of byna niets, vindt aangetekent. Hy schynt echter een godt der doden geweest te zyn, het welk men uit zyne gedaante eenigzins kan besluiten: want hy wierdt uitgebeeld met een krabbenden leeuw op zyn hoofdt, en een brandende fakkel in de handt; het een om de grote kracht en sterkte des doods, het ander om des zelfs gedurigen brandt onder de menschen te betekenen. Men zette zyn beeldt op een wasschen steen, om de zachtheit des menschen tegen des doods prikkel te verbeelden. De keizer Lotharius en de aartsbisschop van Maagdenburg, Adelgotus, hebben dit afgodenbeeldt verbroken. Zyn naam betekent in de oude Saxische tale een *steen*. *Nederlandsche Oudheden pag.* 156.

FLINTSHIRE, of *het graafschap van Flint*, wordt alzo genoemt naar Flint, de voornaamste plaats van dat graafschap. Noordwaarts heeft het zelve de Iersche zee, Zuidwaarts Shropshire, Oostwaarts Cheshire, en Westwaarts Denbighshire. In de lengte van 't Oosten naar 't Westen strekt het zich niet verder uit dan 24, en in de breedte van 't Noorden tegen het Zuiden niet meer dan 8 Engelsche mylen. Men vindt in het zelve 28 parochien en drie marktplaatsen, als St. Asaph, eene stadt met een oud bisdom; en Carwise en Holy-Well, marktvlekken. Eertyds wierdt het zelve bewoont door de Ordovicen, welke Noord-Walles inhadden. Tegen woordig behoort dit gansche graafschap onder het bisdom van S. Asaph. Het zelve is wel het kleinste in gansch Walles; doch een van de vruchtbaarste. Want dewyl het zelve op verre na zo bergachtig niet is dan de andere delen, alzo heeft het een groten overvloedt van granen en van gras, dat tot onderhoudt van het vee dient. Het vee valt aldaar wel klein, maar het gene aan de grootte ontbreekt wordt door het grote getal vergoedt. Men heeft ook in dit graafschap veel honing, waar van uitnemende goede meê gemaakt wordt. In het zelve zyn ook de bronnen van S. Winfredus, en een gedeelte van de vermaarde gracht, *Offa 's Dike* genoemt. Flintshire wierdt eertyds tot het paltsgraafschap van Chester gerekent, en moest altoos, wanneer een nieuwe graaf van Chester begon te regeren, eene schatting van 2000 marken, welke *Mize* genoemt wierdt, betalen, tot in den jare 1568, wanneer dit graafschap, als eene Thomas Radfort door eenen amptenaar van Chester in de gevangenisse gezet wierdt, die gelegenheit waarnam, zich van Chester afzonderde, en daar tegen met het prinsdom van Walles vereenigde. Flint is de hoofdstadt, maar Chester, dat 'er zeer naby legt, en waar heen men gemakkelyk langs de rivier komen kan, heeft den handel. Dit graafschap zendt twee gedeputeerden in het Parlement.

FLISSINGEN. Zie VLISSINGEN.

FLIX, eene plaats in Catalonië, in de landstreek, welke den naam voert naar Tortosa, tusschen Mora en Mequinença, aan de rivier Ebro gelegen. De gemelde rivier loopt 'er gansch krom omheen, en omringt deze stadt aan drie kanten. Aan de vierde zyde is de zelve door bergen gedekt, en beschermt door een kasteel, dat op eene hoogte legt. De zelve is rondom met goede muren en met eenige andere onregelmatige vestingwerken omringt. *Colmenar delic. de l'Esp. p.* 592.

FLOCKBERG, of FLOCHBERG, een slot en vlek by de rivier Eger, in het vorstendom Oettingen naby Nordlingen gelegen. De keizerschen lieten in het jaar 1648 het slot springen. In de XV eeuwe heeft eene graaflyke Oettingsche linie zich naar het zelve benoemt, welke begon met Ulrich, en eindigde met Martinus. Zie Oettingen. *Theatr. Europ. Merian. Top. Suev.*

FLOCUS. Zie Dominicus Flocus.

FLODOARDUS, dien anderen FRODOARDUS; of FLODARDUS, noemen, bloeide in de X eeuwe, en was priester en kanunnik van Rheims, en parochiaan van Cormici, of, gelyk Moreri zegt, Culmici. Hy was geboren te Epernay in den jare 894, en een leerling van Remigius van Auxerre. Hy deedt in den jare 936 eene reize naar Rome, en nam in den jare 940 het besluit om te gaan naar S. Martin van Tours, willende de verkiezing van Hugo tot het aartsbisdom van Rheims niet goedkeuren; maar de graaf Hebert deedt hem in verzekering nemen, en besloeg zyne kerkelyke inkomsten. Hy hadt vyf maanden de stadt Rheims tot zyne gevangenisse, tot dat hy naar Soissons gebragt wierdt, daar hy zich onderwierp aan het oordeel der bisschoppen, die die verkiezing van Hugo bevestigden. Hy wierdt vervolgens herstelt, men ontsloeg zyne inkomsten, en men gaf hem de kerke van Coroy, in plaatse van die van Cormici. Hy was mede op het Concilie van Verdun, in het welke Artholdus tot aartsbisschop van Rheims verkoren wierdt, en leefde in de wereldt tot den tydt van Odalricus, in wiens handen hy zich ontsloeg van zyne kerkelyke bedieningen, zich in de eenzaamheit van een klooster begevende,

vende, alwaar hy ftierf in den jare 966. Hy fchreef eene kronyk, welke begon met den jare 877, maar de eerfte jaren van de zelve zyn verloren, en men heeft niet meer dan het jaar 919 en de volgende tot het jaar 966. Petrus Pithæus, en na hem Andreas du Chefne, hebben de zelve geplaatft in de verzameling der fchryvers van de gefchiedeniffe van Vrankryk. Flodoardus fchreef ook IV boeken van de gefchiedeniffe der kerke van Rheims, welke Sirmondus in den jare 1611 deedt drukken, en die Georgius Colvenerus in den jare 1617 met aantekeningen uitgaf. Nikolaas Cheneau, deken der kerke van S. Symphorianus van Rheims, vertaalde in de XVI eeuwe in het Franfch dit werk van Flodoardus, dat de kardinaal Baronius in 't Latyn deedt ftellen, om zich daar van te bedienen in het opftellen van zyne kerkelyke Jaarboeken. Men fchryft hem nog drie andere verhandelingen in vaarzen toe. *Sigebertus c.* 131. *de vir. illuft. Trithem. & Bellarm. in Cat. Baronius. Miræus. Poffevinus. Simler. Voffius. Du Pin Biblioth. des Auteurs Ecclef. X fiecle.*

FLODORP, een flot en fteedtie in Ooft-Vrieflandt, naar het welke hedendaags een graaflyk geflacht den naam voert. *Tromsd.*

FLOHE, eene kleine rivier in het Meifnifche gebergte, haren oorfpronk hebbende in Bohemen, tuffchen Katterberg en Graupen, van waar het voorby Seigerhutte, Bergfeld en Ordern loopt, zich met de Ifchoppa vereenigt, en by Dobeln in de Frybergfche Mulde valt. *Albini Meifn. landchr.*

FLOKKENIUS, (HENRICUS) geboortig van Bremen, wierdt Doctor in de Theologie. Eerft wierdt hy Predikant te Sanct Reimer by Bremen, en in 't jaar 1648 te Embden. Van Embden wierdt hy beroepen te Harderwyk tot profeffor in de Godgeleerdheit in 't jaar 1650. Aldaar eenigen tydt geftaan hebbende, wierdt hy tot profeffor in de Theologie te Bremen beroepen, alwaar hy ook is geftorven. Hy gaf in 't jaar 1664 een groot werk in 4. uit, genoemt *Theologiæ Catholicæ prolegomena, in quibus proponitur fucceffio Theologiæ Catholicæ ab Adamo primo ufque ad tempora noftra*, ftrekkende ook tot verklaringe van 't ganfche boek van *Genefis.*

FLONOCHERUS, (GUIDO) van Narbonne, generaal der Dominikanen, leefde in de XIV eeuwe. Hy maakte eene kronyk, naar het getuigenis van Simlerus en Poffevinus, en ftierf in den jare 1352.

FLORA was, naar het getuigenis van Lactantius, eene ligtvaardige vrouw, die grote fommen gelds met haren hoerenhandel gewonnen hebbende, het Romeinfche volk tot haren erfgenaam aanftelde, en geboodt, dat het inkomen van zekere vaftgeftelde hoofdfommen, of kapitaal, door haar aangewezen, dienen zoude om haren geboortedag plegtig te vieren. Zy wilde, dat die dag jaarlyks aanmerkelyk zou zyn door de fpelen, die men aan het volk zou geven, en die men *Floralia* zou noemen. Deze fpelen wierden op eene fchandelyke wyze gehouden, en waren eenigermaten het feeft der hoeren, als hier na in een afzonderlyk artykel blykt. Lactantius voegt 'er by, dat de Raadt te wege bragt, dat de kennis van zulk eene eerloze inftelling in haren oorfpronk voor het volk verduiftert wierdt, en den naam van Flora gebruikende, deedt men geloven, dat Flora de godinne was, die het beftier hadde over de bloemen, en dat het om de gewaffchen der zelve wel te doen flagen noodzakelyk was, alle jaren deze godinne te vereeren, en hare gunfte te verkrygen. Men heeft reden om te twyffelen, of het verhaal van Lactantius op goede gedenkfchriften fteunt; want dewyl de dienft van Flora ingeftelt wierdt te Rome door Tatius, koning der Sabynen, en ryksgenoot van Romulus, zo moet deze godinne onder de Sabynen gedient zyn geweeft, eer de ftadt Rome gebouwt was. Het was dan gene lichtvaardige vrouw, die het Romeinfche volk tot erfgenaam verkoren hadde. Men begon de Floralen eerft te vieren in het 513 jaar van Rome. De wyze, op welke men de koften der zelve betaalde, is mede een bewys tegen Lactantius; want men deedt boeten betalen door de genen, die zich de landen der Republyk hadden toegeëigent, en men deedt deze boeten dienen, om de koften der Floralen goed te maken. Men heeft federt het 513 tot het 580 jaar van Rome deze fpelen niet jaarlyks geviert, maar alleenlyk wanneer de ongetempertheit der faizoenen zulks vorderde, of, wanneer de boeken der Sibyllen zulxs geboden. Dit dient mede tot wederlegging van Lactantius. Eindelyk wierdt in het 580 jaar van Rome goedgevonden een plakkaat te maken, inhoudende, dat deze fpelen alle jaren geviert zouden worden. De onregelmatigheit van de lente, waar van men verfcheide malen de moeielyke gevolgen gezien hadde, was oorzaak van dit edict, dat men ter uitvoeringe begon te brengen onder het burgermeefterfchap van Poftumius en van Lænas. Men geeft voor, dat de godinne Flora de vrouw was van Zephyrus. *Bayle Dict. Crit.* en de fchryvers, door den zelven bygebragt.

FLORA, eene vermaarde hoere te Rome, deedt zich tederlyk beminnen door Pompejus, die zo veel vermogen op haar hadde, dat zy nooit wilde toeftemmen in de dringende aanzoekingen van een anderen minnaar, Geminius genoemt, voor dat Pompejus zelf haar badt om daar in te bewilligen. Pompejus handelde hier in op die wyze, om dat Geminius, die een van zyne goede vrienden was, hem verzocht een goed woordt tot zynen voordeele by Flora te fpreken. Pompejus, na dien tydt zonder twyffel moeielyk zynde wegens zyn groot vermogen, en om dat hy zo veel infchiklykheit voor zich gevonden hadde, ging deze meeftereffe niet meer zien; het welk haar in zulk eene zware droefgeeftigheit dompelde, dat zy daar door een langen tydt krank was. Oud geworden zynde, was het haar een zonderling vermaak gewag te maken van de aangename oogenblikken, die zy met Pompejus hadde doorgebragt, en zy merkte zelfs aan, dat zy nooit uit zyne armen gekomen was zonder eenige beet van hem ontfangen te hebben. Plutarchus merkt aan, dat Pompejus eene byzondere begaaftheit hadde om zich van de vrouwen te doen beminnen; en dat Flora zo fchoon was, dat Cecilius Metellus haar deedt fchilderen, om hare afbeelding met vele andere te wyden in den tempel van Caftor en Pollux. Men vindt vele voorbeelden in de gefchiedeniffe, dat de afbeelding van eene hoere diergelyke eere ontfing. Men zou miffchien mogen denken, dat deze daadt van Cecilius Metellus veel toegebragt heeft tot den misflag, waar van in het voorgaande artykel gefproken is, wanneer men getoont heeft, dat Lactantius gene reden gehad heeft om te zeggen, dat de Floralen geviert wierden ter eere van eene hoere. *Bayle Dict. Crit.*

FLORALEN, *Florales Ludi*, zekere fpelen, welke te Rome geviert wierden de vierde der Kalenden van May, dat is te zeggen den 28 April. Op het eerfte artykel, onder den naam van Flora, is van der zelver oorfpronk, inftelling, en de veranderingen, daar in voorgevallen, gefproken. Deze fpelen wierden op eene fchandelyke wyze geviert. De zelve waren, om eigentlyk te fpreken, het feeft der hoeren. Zy verfchenen op het zelve by dag ganfch naakt op het toneel, en liepen by nacht met toortfen door de ftadt, danffende op het geluidt der trompetten, en onkuifche gebaarden makende, verzelt met ontuchtige gezangen. De Heidenfche fchryvers ontkennen niet, dat men de vrouwen op dit feeft naakt te voorfchyn bragt voor het volk; en zy verhalen, dat Cato, deze fpelen bywonende, en door Favonius, zynen vriendt, die aan zyne zyde zat, verwittigt zynde, dat zyne tegenwoordigheit het volk verhinderde de vertoning van deze fchaamteloze naaktheden te vorden, wegging, om het feeft niet te ftoren, en zyn gezicht door dit fchandelyk fchouwfpel niet te befmetten. Het volk gaf hem grote toejuichingen toen hy vertrok, en deedt de naakte hoeren te voorfchyn komen, doende daar door blyken, dat het meer eerbiedigheits hadde voor een eenig man, dan voor de ganfche vergadering. Dit geval wordt verhaalt door Valerius Maximus *l. II. c.* 10. *num.* 8. en door Seneca *Epift.* 47. Martialis fpot in een van zyne puntdichten met dit gedrag van Cato. Hoewel uit het gezegde genoegzaam blykt, dat deze fpelen met recht als het feeft der hoeren aangemerkt mogten worden; men zal 'er niettemin deze vaarzen van Ovidius byvoegen:

Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
Non ex difficili cauffa petenda fubeft.
Non eft de tetricis, non eft de magna profeffis:
Vult fua plebejo facra patere choro.
Et monet ætatis fpecie, dum floreat, uti:
Contemnunt fpinam cum cecidere rofæ.

(*Ovid. Faftor. l. V.*)

Zie daar eene fchone zedeles. De godin Flora wilde, dat de hoeren haar feeft vierden, om dat het billyk is de vrouwen te waarfchouwen, dat zy zich van hare fchoonheit hebben te bedienen, terwyl de zelve in haren bloei is; want indien zy den fchonen ouderdom laten voorbygaan, zy zullen veracht worden gelyk eene roze, die niets meer heeft dan hare doornen; maar hoe verdoemelyk deze zedeles ook zyn mag, men zingt de zelve in 't openbaar onder de Chriftenen in vergaderingen, welke het hoge gezag met zyne befcherming vereert, want vele blyfpelen en operaas zyn vervult met deze leerftukken. *Juvenal. Sat. VI. Perfeus Sat. V. Plin. lib. XVIII. c.* 29. *Tacit. Annal. l. II. c.* 49. *Lactant. Divinar. Inftitut. l. I. c.* 20. *Arnob. contra gentes l. III & VII. Auguft. de Civitate Dei l. II. c.* 27. *Voffius de Orig. Idolol. lib. I. c.* 12. *Rofin. Antiq. Rom. Bayle Dict. Crit. fur l'article de Flora.*

FLORALEN, in 't Franfch *Floraux*, openbare fpelen, welke in de ftadt Touloufe in Languedok gehouden worden. De zelve wierden ingeftelt in den jare 1324, gelyk aangetekent is in het regifter van deze fpelen, in de Provençaalfche tale gefchreven, van inhoudt, dat omtrent Alderheiligen van het voorgaande jaar 1323 zeven aanzienlyke mannen van deze ftadt, liefhebbers van de goede letteren, vergadert zynde in een tuin in de voorftadt van S. Stephanus, befloten door eenen brief van uitfchryving alle de *Trouvaires* of dichters van de omleggende landftreek te Touloufe te nodigen op den eerften dag van de volgende maandt May, met belofte van eene goude violette tot eenen prys te geven aan den gene, die de vaarzen opgefneden zou hebben, die de fchoonfte bevonden zouden worden. Deze brief in Provençaalfche vaarzen (welke in dit regifter gevoegt is) wierdt in alle de fteden van Languedok gezonden, en dit ontwerp behaagde zodanig aan de fchepenen (*Capitouls*) van Touloufe, dat op hun voorftel in eene raadsvergadering van de ftadt befloten wierdt, dat zulks ten kofte van het gemeen gefchieden zou, niet alleen voor dat jaar; maar ook voor altoos in het vervolg. Een groot getal van dichters op den geftelden tydt in deze ftadt gekomen zynde, wierdt de eerfte dag van May befteed in 't aanhoren der vaarzen, welke de dichters opfneden. Den volgenden dag wierden de vaarzen onderzocht door de gemelde zeven, en door twee van de fchepenen; en op den derden dag wees men in 't openbaar den prys toe aan Arnoud Vidal, van de ftadt van Caftelnaudarry, voor een vaars, dat hy opgefneden hadde ter eere van de H. Maagdt. Om eene akademifche gedaante aan deze vergadering te geven, maakte men in het volgende jaar een kancelier en een fecretaris. De plicht van den kancelier was (gelyk het nog is) het zegel te zetten op de vaarzen, door welke hunne fchryvers den prys verdient hadden; en die van den fecretaris was deze vaarzen in een regifter te fchryven, dat daar toe was. Van dien tydt af namen de zeven den naam van *Mainteneurs*, dat is *onderhouders* of *befchermers*

mers aan, dewyl het aan hen ſtondt zorg te dragen, dat deze vaſtſtelling onderhouden wierdt. Men merkt aan, dat 'er in deze latere tyden verſcheide eerſte preſidenten van het parlement van Toulouſe geweeſt zyn, die het ampt van kancelier dezer ſpelen wel hebben willen oeffenen. Men voegde naderhandt by de violet twee andere bloemen, de egelantier en de wilde roos, om tot een tweden en derden prys te dienen. Men geboodt vervolgens, dat de gene, die de violet gewonnen zou hebben, zou mogen eiſchen Baccalaureus gemaakt te worden: maar dat de geen, die alle drie de bloemen of pryzen behaalt zou hebben, Doctor in de *vermakelyke wetenſchappen* gemaakt zou worden, indien hy zulks begeerde. De opene brieven van deze graden wierden in vaarzen gegeven; met het zegel van den kancelier. De overwinnaar boodt zyn verzoekſchrift om de zelve aan in vaarzen, en de kancelier antwoordde op de zelve wyze in den naam van het gezelſchap. Men gaf hem ook de doctorale muts, en zyne inwyding geſchiedde mede in vaarzen. Weinig tyds daar na geboodt men aan Molinier, kancelier van deze ſpelen, de formulieren van deze plegtigheit in geſchrift te ſtellen, en eene verhandelinge van de redenkunſt en van de poëzy daar by te voegen, naar welkers grondregels men van de waardy der vaarzen zou oordeelen. Deze verhandelinge vervat uitdrukkingen, die vry barbaarſch zyn. De dichtkunſt wordt daar in genoemt *la gaye ſcience.* De prys wordt genoemt *la Joya:* aldus zegt men daar in, om den prys van de violet te noemen, *la Joya de la Violeta:* en de neiging tot de deugdt heeft daar in den naam van *Amour*, dat is *Liefde.* Zie daar de inſtelling van de *Floralen* of *bloemfeeſten*, volgens het Regiſter van de ſtadt Toulouſe. Daar zyn 'er nochtans, die eene andere inſtelling van deze feeſten aantekenen. Eertyds (zeggen zy) vergaderde de jeugt van het landt en van de naburige provinciën van Toulouſe in eene plaats, welke daar toe verkoren was, daar men alderlei vaarzen opſneedt, en vooral koninklyke gezangen. Dit geſchiedde in het begin van de maandt May, drie dagen lang, welke verlopen zynde, zo vergaderden de oudſten de ſtemmen om den prys te geven. De geen, dien men daar toe waardig oordeelde, ontfing eene laauwerkroon, en men noemde hem *den getrouwen minnaar van het hof der liefde.* Daar waren zelfs vrouwen, die vaarzen maakten, zo wel als de mannen; maar om dat men niet zou denken, dat de toegeeflykheit en achting voor de ſexe de rechters verplichtte haar te begunſtigen, zo deden zy afſtandt van den prys. Eindelyk nam eene aanzienlyke vrouw, Clementia Iſaure genoemt, een langen tydt daar na, omtrent den jare 1540, het beſluit om hare gedachteniſſe te vereeuwigen, door de inſtelling van een feeſt, dat men *les Jeux floraux*, dat is *de bloemfeeſten*, noemde, en dat zy wilde dat geviert zou worden op den eerſten en op den derden dag van May. Zy maakte ten dien einde het grootſte gedeelte van hare goederen aan de regeerders der ſtadt, onder beding, dat zy alle jaren vier hoogrode bloemen zouden doen maken, te weten de egelantier of akeley-bloem, de wilde roos, de violet, en de anjelier, of nagel-bloem. De drie eerſten, die ieder ten minſte vyftien piſtolen waardig zyn, zyn voor de jongelingen, die waardig bevonden worden door hunne werken om de zelve weg te dragen. Zy hebben de hoogte van een elleboog of anderhalve voet, en verbeelden de bloem, waar van zy den naam dragen, met een hoogroden voet, waar in het wapen der ſtadt gegraveert is. De vierde, die kleinder is dan de anderen, is voor de kinderen, en wordt door gunſt gegeven. Het ſtadhuis, dat zeer ſchoon is, was het huis van deze vrouwe. Zy gaf het zelve om aldaar deze ſpelen te vieren, met de plaats van de markt, welke men *La Pierre*, dat is *den ſteen*, noemt. Men begint alle jaren deze plegtigheit op den eerſten dag van May door eene plegtige miſſe, die in muzyk gezongen wordt, en welke het ganſche ligchaam van de ſtadt bywoont. Gedurende dien ganſchen dag ſnydt eik de vaarzen op, welke hy gemaakt heeft. Des volgenden daags is 'er gene vergadering. Maar op den derden dag van May nodigt men de aanzienlykſten der ſtadt op eene prachtige maaltydt, na de welke men alle de werken, welke opgeſneden zyn, onderzoekt, en ieder geeft zyne ſtem tot het geven der pryzen. Daar zyn altoos een preſident à Mortier en vier Raadsheren van het Parlement tegenwoordig. Men ſluit ondertuſſchen alle de mededingers naar de pryzen in eene grote ſaal, en ieder arbeidt aldaar in het byzonder aan het gene men de proef noemt. Dit is een klinkdicht, dat zy maken op een vaars, dat hen gegeven wordt, en waar mede zy verplicht zyn het zelve te eindigen. Deze verſcheide proeven, aan welkers einde ieder dichter zynen naam ſchryft, dienen om de rechters te doen beſluiten in het toewyzen der pryzen. Na dat zy over alles uitſpraak gedaan hebben, wordt hen een ſchoon avondontbyt (*collation*) voorgedient, en men dient afzonderlyk een ander voor aan de jeugdt, welke vaarzen opgeſneden heeft. Men begeeft zich vervolgens in de grote ſaal, alwaar het ſtandbeeldt van mevrouwe Clementia in eene nis tegen den muur gezien wordt. Het zelve is van wit marmer, met bloemen gekroont, en gegord met eenen gordel van bloemen, die tot beneden afhangt. De ſchepenen, ten getale van acht, plaatſen zich in hunne gewone ſetels, en de heeren van het Parlement nemen hunne plaatſen aan de andere zyde. De preſident doedt zyne aanſpraak, waar na een deurwaarder van het ſtadhuis overluid uitroept wie den prys van de egelantier verdient heeft. Hy komt den zelven ontfangen uit handen van het hooft van de conſiſtorie der ſtadt, die voorzitter is in de ſpelen. De ganſche vergadering doedt grote toejuichingen, die gevolgt worden van het geblaas der trompetten, en van eene zamenſtemming van violen en hautbois. Men bewyſt de zelve eere aan de genen, die den prys van de wilde roos en van de violet behaalt hebben. Na de uitdeeling der pryzen worden de genen, die de zelve behaalt hebben, door hunne vrienden, met verſcheide wachten van het ſtadhuis, en de zamenſtemming van muzyk, tot hun verblyf toe vergezelſchapt. Men noemt meeſters van de ſpelen der bloemen die genen, welke de drie bloemen verdient hebben. Alle de overwinnaars hebben recht om de vergaderingen, welke tot deze ſpelen gehouden worden, by te wonen, en in de zelve mede te ſtemmen tot het geven der pryzen. *La Faille Annales de Toulouſe. Memoires du Temps.*

FLORATUS, ſeneſchal van Auvergne, muntte uit door een goeden dienſt, dien hy deedt aan koning Henrik den Groten, in het begin van zyne regering. Hy bragt de ſtadt van Iſſoire onder de koninklyke gehoorzaamheit, alwaar die van de Ligue een kaſteel gebouwt hadden. Deze onderneming bevorderde ongemeen de zaken des konings. *Mezeray au regne de ce Monarque.*

FLORAVANTIUS, (HIERONYMUS) een Jeſuit, leefde in het begin van de XVII eeuwe. Hy maakte zich geacht door zyne geleerdheit en deugdt. Hy was ervaren in de Godgeleerdheit en in de talen, en wierdt in gewigtige zaken gebruikt. Paus Clemens de VII verkoos hem tot zynen biechtvader, en hy ſtierf te Rome, zyne geboorteſtadt, den 9 October des jaars 1630. Floravantius heeft drie boeken geſchreven over de Drievuldigheit, en verklaringen over eenige moeielyke plaatſen der H. Schriftuur. *Alegambe de ſcript. S. J. Miræus de ſcript. ſæc. XVII.*

FLOREBELLUS, (ANTONY) van Modena, was in achting in de XVI eeuwe, en bemind van de liefhebbers van geleerdheit en deugdt. Hy hadt veel deels in de gunſt van den kardinaal Jacobus Sadoletus, geſtorven in den jare 1547, en heeft tot erkenteniſſe zyn leven beſchreven. Men heeft van hem nog andere werken, als: *de Auctoritate ſummi Pontificis, Eccleſiæ capitis; de concordia ad Germanos, &c. Sanderus de Clar. Anton. l. III. Miræus de ſcript. ſæc. XVI. Ludov. Jacob. Bibl. Pontif. l. II.*

FLORENCE is de hoofdſtadt van Toskane, en het verblyf der groothertogen van den zelven naam, met een aartsbiſſchoplyken ſetel, welke in den jare 1421 opgerecht wierdt door paus Martinus den V. Zy legt aan de rivier Arno, die de zelve in twee ongelyke deelen verdeelt, welke door vier ſchone brede ſtene bruggen aan malkander gehecht zyn. Zy wordt onder de grootſte ſteden van gansch Italië gerekent, hebbende byna zes Italiaanſche mylen in haren omtrek. De ſtraten zyn met brede ſtenen gepleiſtert; de paleizen zyn koſtelyk; de kerken prachtig, en de huizen zo ſchoon, dat zy met recht *Fiorenza la bella*, Florence de ſchone, genoemt wordt. De kerk van S. Laurentius is een onvergelykelyk gebouw, waar van Brunelliſchi het ontwerp gemaakt heeft. Daar zyn twee reien van ronde pylaren, waar op de ganſche zwaarte van het gebouw ruſt. Men ziet aan het gewelfſel van het koor een tafereel van het laatſte oordeel, dat een ſtout ſtuk werks is, van de handt van Pontorno. Daar zyn ook de afbeeldingen van S. Anna en van de H. maagdt, in kalk geſchildert door Fra-Bartholomeo, en dit meeſterſtuk is zo heerlyk, dat men zegt, dat een hertog van Mantua eene grote ſomme gelds aangeboodt om het zelve te hebben. De kapelle van S. Laurentius is gebouwt van marmer, en de muren der zelve zyn bekleed met jaſpis. Deze kapel is rond, en men ziet rondom in de zelve de grafſteden der groothertogen van Florence. Naby S. Laurens is de vermaarde bibliotheek der handſchriften, *Bibliotheca Laurentiana* genoemt. De naamlyſt van de zelve is te Amſteldam gedrukt in den jare 1622. De galery van het oude paleis van den groothertog, en zyn kabinet, zyn vervult met aanmerkenswaardige ſtukken door hunne ſeldzaamheit en koſtelykheit. De ſchilderyen en de ſtandbeelden van het paleis van den vorſt zyn meeſterſtukken van de voornaamſte werkmeeſters, en de fieraden en meubelen in het zelve maken eene zonderlinge prachtige en heerlyke vertoning. Daar zyn drie citadellen in Florence; de eerſte, die de ſterkſte is, wierdt gebouwt door den eerſten groothertog Alexander, met vyf bolwerken; de twede door Coſmus; en de derde, welke eene ſterre is met zes punten, door Ferdinand. De ſchryvers komen niet overeen wegens de ſtichting van Florence. Daar zyn 'er, die denken, dat de ſoldaten, gedurende de burgerlyke oorlogen van Sylla, het zelve bouwden aan de Arno en de Maine, waarom het eerſt *Fluentia*, en naderhandt om de vruchtbaarheit van zynen grondt *Florentia* genoemt zou zyn. Florence heeft verſcheide meeſters gehad, tot dat het onderworpen wierdt aan het geſlachte van Medicis, dat verſcheide pauzen aan Rome gegeven heeft, als Leo den X, Clemens den VII, Pius den IV, en Leo den XI. De beſchaafdheit van de Italiaanſche tale heeft hare meeſte volkomenheit te Florence; hoewel de Florentynen de zelve met een weinig ſtrafheits uitſpreken, het welk gelegenheit gegeven heeft tot het ſpreekwoordt, *Lingua Toſcana, in bocca Romana.* Verders is deze ſtadt overvloedig in geleerde mannen, en zy heeft in alle eeuwen doorluchtige verſtanden in allerlei wetenſchappen voortgebragt. Men vindt aldaar verſcheide akademiën, waar onder inzonderheit de *Academia della Cruſca*, onder welkers leden ook kardinalen en prinſſen gevonden worden, de voornaamſte is. De Florentynen hebben veel geeſt, zyn heuſch, en goede huishouders. *Poſtellus in Originib. Etrur. Kircherus in itinere Hetruſco. Hugolin. Verrin. Florent. illuſtr. Poggius, Aretinus & Machiavellus hiſtor. Florent. Nardus hiſt. Florent. Bochius de elegantia Florent. Ammirato, Villani, Volaterranus, & Leand. Alberti. Deſcr. Ital. p. 42 & ſeq. edit. Venet.* 1581.

Algemeen concilie van Florence.

Paus Eugenius de IV, onëenig geworden zynde met de vaders van het concilie van Baſel, vergaderde, om zyn gezag ſtaande te houden, een ander te Ferrare, op het welk de Ooſterſche keizer Johannes Palæologus, de patriarch van Conſtantinopel, en de doorluchtigſte mannen van de Griekſche kerke zich bevonden. Maar deze ſtadt, na XVI zittingen van het concilie, door de beſmettelyke ziekte aangetaſt wordende, was men verplicht het zel-

ve in den jare 1439 over te brengen naar Florence. De paus bevondt zich zelf aldaar met den Griekschen keizer, en met de prelaten van zyne natie, en men hieldt aldaar de eerste zitting, welke de XVII is met de zittingen van Ferrare. De zelve wierdt gehouden op eenen donderdag, den 26 van February. Men twistte aldaar over den uitgang van den H. Geest, en de Latynen verdedigden deze waarheit zodanig, dat de kardinaal Bessarion twee redevoeringen gedaan hebbende over dit onderwerp, de lere der Latynen door alle, die tegenwoordig waren, ondertekent wierdt, den bisschop van Ephezen alleen uitgezondert. Vervolgens regelde men de andere zaken, het gelove van het vagevuur betreffende, en men besloot eindelyk de vereeniging van de Griekschen met de Latynsche kerke, en men verzondt den 21 July verscheide brieven, welke van beide zyden ondertekent waren. De keizer Johannes keerde weinig tyds daar na weder naar Constantinopel, om zich te stellen tegen de overwinningen der Turken. Verscheide schryvers willen, dat hy alleenlyk in Italië gekomen was, om eenigen bystandt te verzoeken tegen deze vyanden van den Christelyken naam. Wat 'er van zy, de Armeniers kwamen voor zyn vertrek te Florence, en wilden in het besluit van vereeniging begrepen zyn. Na het vertrek der Grieken duurde het concilie nog drie jaren, en wierdt eerst besloten in den jare 1442, in de kerke van S. Jan van Lateraan. Eugenius ontfing ook de afgezanten van Zara Jakob, koning van Ethiopië, gezegt Paap-Jan, die mede in het besluit van vereeniging aangenomen wilde zyn. De Jakobyten waren daar in ontfangen den 4 February, in de XXIX zitting van Florence; en de brief van den patriarch Johannes was gedagtekent van Cairo in Egypten den 12 September van het 6940 of het 6948 jaar der Grieken, en het 1157 van de tydrekening der martelaren. *Acta Concil. Florent. Bzov. Spond. Rainaldi Annal. Eccles. an.* 1430 *& seq.*

Andere conciliën van Florence.

Paus Victor de II, in den jare 1055 te Florence met keizer Henrik den III, gezegt de Zwarte, byeengekomen zynde, hieldt aldaar een concilie tegen de overweldigers der kerkelyke goederen, en tegen de gevoelens van Berengarius. Drie honderd en veertig bisschoppen vergaderden ook aldaar op een synode in den jare 1105, tegen den bisschop Fluentius, die zeide, dat de Antichrist alreets geboren was. De kardinaal Julius van Medicis, aartsbisschop van Florence, die naderhandt paus wierdt, onder den naam van Clemens den VII, hieldt een ander provinciaal concilie in deze stadt in den jare 1547, dat paus Leo de X goedkeurde; en Anthony Altoviti, mede aartsbisschop, hieldt een ander in den jare 1533. Hy hieldt 'er een in den jare 1569 voor het bisdom, waar van men de synodale bevelen uitgegeven heeft in de laatste verzameling der conciliën, zo wel als anderen van den jare 1589, door den kardinaal Alexander van Medicis; van den jare 1619, door Alexander Martius van Medicis, en van de jaren 1637 en 1645, van Petrus Nicolini, alle prelaten van de zelve stadt. *Villani hist. Florent. lib. IV. c.* 15.

FLORENCE, (HET GROOTHERTOGDOM) of TOSKANE, eertyds *Hetrurië*, of *Tyscië*, en door de Grieken *Thyrrenia* genoemt, is een groot landschap in het middelste gedeelte van Italië, welkers lengte op 200, en de breedte, daar de zelve het minste is, op 50 Italiaansche mylen geschat wordt. Het geslacht van Medicis heeft in den jare 1531 de heerschappy van dit landschap aan zich gebragt, na dat de stadt Florence byna een jaar lang was belegert geweest, en de keizer Alexander van Medicis tot heer van de zelve gemaakt hadde. De grenzen van dit groothertogdom zyn eerstelyk de Thyrreensche zee, welke een gedeelte is van de Middelandsche, vervolgens de pausselyke provinciën Castro, Orvieto, Perugia, Urbino, Romagna en Bologna, als mede het gebiedt van Modena, Genua, en Lucca. Het Florentynsche gebiedt plagt verdeelt te worden in het eigentlyk zo genaamde Florentynsche, in het Pisaansche, en in dat van Siëna. In het eerste leggen de hoofd-en aartsbisschoplyke stadt Florence, de bisschoplyke steden Pistoja, Arezzo, Cortona, Montepulciano, Colle en Fiesole, en daar benevens nog andere merkwaardige plaatsen, als Empoli, Fiorenzuola, Pratolino, Scarperia, Valombrosa, Camaldoli, Seravalle, Poggio Imperiale, Bibiena, enz. In het Pisaansche zyn, behalven de aartsbisschoplyke hoofdstadt Pisa, de bisschoppelyke stadt Voateria, of Volterra, en de vermaarde haven Livorno. In het gebiedt van Siëna, dat een Oostenrykschachterleen is, vindt men, behalven de aartsbisschoplyke hoofdstadt Siena, de bisdommen van Mont-Alcino, Pienza, Chiusi, Massa, Sovana en Grossetto, van gelyken de vesting Pitigliano, aan de grenzen van het hertogdom Castro, de abdy van Monte Oliveto, de plaatsen S. Quirico, Montognata, enz. Voorts worden tot het groothertoglyke gebiedt gerekent een gedeelte van het eilandt Elba, aan de Toskaansche kusten, waar van de koningen van Spanje leenheeren zyn; Radicofani, aan de grenzen van Orvieto, en de bisschoplyke stadt Borgo di San Sepolcro, welke beide pausselyke leenen zyn, het dal van Macra, aan de Genueesche en Modenasche grenzen; en eindelyk Filaterra, en eenige andere landeryen, welke eertyds aan het Malaspynsche geslachte behoort hebben, en keizerlyke leenen zyn. Het Florentynsche groothertogdom is zeer volkryk, en eenigen verzekeren, dat in het begrip van eenige mylen rondom de hoofdstadt 44000 kleine plaatsen, dorpen, en enkele paleizen of herenhoven getelt kunnen worden. Het Apennynsche gebergte, dat zich niet alleen aan de grenzen, maar ook in het landt zelfs op verscheide wyzen alom vertoont, maakt hier en daar de wegen bezwaarlyk, en eenige oorden onvruchtbaar. Ondertusschen kan men zeggen, dat de grondt op de meeste plaatsen zeer goed is. In het eigentlyk zo genaamde Florentynsche wasschen zo vele granen niet als de inwoners gebruiken. Daarentegen vindt men aldaar heerlyke wynen, veel oly, citroenen, saffraan en alderhande tuinvruchten. De moerbezyen komen 'er zo wel voort, dat men niet nodig heeft, als eertyds, zyde uit Calabrië en Sicilië te laten komen. Men vindt ook op verscheide plaatsen minerale wateren en baden, en goede veeweiden. Het gebiedt van Siëna is niet byzonder vruchtbaar aan de zeekusten, ook vry bergachtiger dan het eigentlyke Florentynsche. In het zelve zyn nochtans vele schone oorden, vooral rondom de hoofdstadt, alwaar overvloedt is van granen, kruiden, boomvruchten, vee, en andere noodzaaklykheden; inzonderheit vindt men by Montalcino treffelyken wyn, en by Montagnata worden goede scharlaken-korlen gevonden. Het Pisaansche gebiedt, alleen de oorden, die aan de zee leggen, uitgezondert, is het allervruchtbaarste in veldvruchten. De tuinvruchten, voornamentlyk de meloenen en pompoenen, slagen aldaar wonderlyk wel. Maar de wynen zyn 'er zeer slecht. De lucht wordt in deze landstreek ook niet voor zeer gezond gehouden. Daar tegen is de zelve meerendeels zeer goed in het Florentynsche, en in 't gebiedt van Siëna het beste. Onder de rivieren zyn in de groothertoglyke landschappen de Arno, de Serchio, de Cecina en de Ombrone de aanmerkelyksten. Behalven deze vier rivieren zyn 'er eene grote menigte van kleinder, welke tot het vermaak en de vruchtbaarheit van het landt veel bybrengen. De Florentynen worden voor vreesachtig, baatzuchtig, en wraakgierig, maar daar benevens voor zeer arbeidzaam, en voor byzondere liefhebbers der zuiverheit gehouden. Die van Siëna houdt men voor oprechter en milder; gelyk zy dan in der daadt in 't gemeen zeer gastvry zyn, en ook aan hunne kleding en uiterlyken staat gaarne iets te kost leggen. Daar benevens zegt men, dat zy nog zeer naar de vorige vryheit van hunne Republyk zuchten. De Italiaansche taal, wat der zelver zuiverheit en sierlykheit belangt, zou nergens beter dan in het Toskaansche gebiedt gesproken en geschreven worden; alleenlyk is de uitspraak en de toon, welke de Florentynen aan hunne redenen geven, zeer onaangenaam, dewyl zy doorgaans de *c* en de *g* voor *a*, *o*, *u*, en voor de medeklinkers als een sterk uitgeademde *h* uitbrengen, en verders ook zeer uit de keel spreken. Doch die van Siëna zyn meerendeels vry van deze gebreken. Men wil, dat in het groothertoglyk gebiedt ten minste 13 of 1400000 zielen gevonden worden, van welke de vorst 30000 man te voet en 2000 te paarde tegen zyne vyanden in 't veldt kan brengen. De geestelykheit maakt geen gering gedeelte der inwoners uit, en men heeft al voor langen tydt der zelver inkomsten op 500000 scudi geschat. De Florentynsche onderdanen dryven groten koophandel, inzonderheit sedert dat de haven van Livorno recht in standt gebragt is. Behalven den wyn en andere landvruchten, die hen afgehaalt worden, verkopen zy eene grote menigte van sergien, wolle lakenen, zyde stoffen, goude en zilvere brokaden, tapisseryen, aarde vaten, beelden, schilderyen, geesten of essentien, balsemen, pomaden, en andere diergelyke galanteryen en parfuimen. Van de blote goude en zilvere stoffen, wil men, dat de stadt Florence alleen weleer meer dan twee millioenen gouds in een enkel jaar getrokken zou hebben. Men verzekert ook, dat vele byzondere personen zes, zeven, en meer tonnen gouds in eigendom bezitten, waartegen echter de meeste ook arm zyn. Door deze gesteltheit der onderdanen is het niet te verwonderen, dat des groothertogs gewoonlyk jaarlyksch inkomen op twee millioenen, en des tegenwoordigen groothertog byzondere schat op een zeer groten rykdom geschat wordt.

Wat den ouden toestandt der provinciën belangt, die tegenwoordig tot het groothertogdom van Florence behoren, men kan daar over ten dele de artykelen van MEDICIS, de stadt FLORENCE, PISA en SIENA nalezen, en ten dele ook het volgende kortelyk aanmerken. Alle drie de laatstgenoemde steden zyn eertyds byzondere en tamelyk machtige Republyken geweest. Florence, na dat het in de V eeuwe na Christus geboorte veel geleden hadde van de Gotthen, en in de IX eeuwe wederom in zyn ouden standt gekomen was, heeft in de strydigheden tusschen de keizers en pauzen dan de eenen en dan de anderen nadrukkelyk bygestaan, tot dat het eindelyk, zo men voorgeeft, in den jare 1286 voor 60000 guldens van den keizer Rudolph den I zyne volle vryheit gekocht heeft. Naderhandt is het een langen tydt op eene Aristocratische wyze geregeert, en is zodanig in macht toegenomen, dat het met zyne naburen vele zware en ten dele gelukkige oorlogen gevoert heeft. In het begin van de XV eeuwe bragt zich het geslacht van Medicis aldaar in zulk een aanzien, dat de vorige vryheit door hen ganschelyk ondermynt, en na een sterken tegenstandt, door de hulpe van keizer Karel den V, in den jare 1531 volkomen onderdrukt wierdt. De stadt Pisa heeft zich van gelyken by gelegenheit van de onlusten, welke door de Guelphen en Gibellinen veroorzaakt wierden, tot eene vrye Republyk gemaakt. In den jare 1257 veroverde zy het koninkryk Sardinië. In 't jaar 1324 ontnam Alphonsus de IV, koning van Aragon, haar het zelve. In den jare 1390 wierdt zy zelf door Johannes Galeazzo, ondergraaf van Milaan, en, na dat zy zich van den zelven ontslagen hadde, in den jare 1405 door de Florentynen onder het juk gebragt. In 't jaar 1494 geraakte zy wel door hulp van Karel den VIII, koning van Vrankryk, tot hare vorige vryheit, doch wierdt in den jare 1509 door de Florentynen op nieuws bedwongen, en moest daar na met de zelve de opperheerschappy van den huize van Medicis ondergaan. Siëna heeft zich, naar het voorbeeldt van vele andere steden, in de XIII eeuwe de vryheit aangematigt. Echter hebben verscheide van de machtige geslachten der stadt, waar onder inzonderheit die der *Petruzzi* en die van *Malatesta* aanmerkelyk zyn, de hoogste macht daar in gepoogt te verkrygen, tot dat eindelyk in de XVI eeuwe de oorlog, welke in Italië voorviel tusschen de Spanjaarden en de Franschen, hare vryheit den laatsten krak gegeven heeft: want in den jare 1547 leide keizer Karel de V met geweldt Spaansche bezetting in de stadt,

ſtadt. Twee jaren daar na deedt hy de regeringsvorm veranderen; en dewyl de inwoners in den jare 1552 de Franſchen te hulp geroepen hadden, dwong de gemelde keizer hen in den jare 1554 door honger, dat zy zich volkomen onderwerpen moeſten, waar op hy de ſtadt in den jare 1556 zynen zoon, den koning van Spanje, *Philips* den II, te leen gaf. Doch Philips beleende in het volgende jaar daar mede Cosmus de Medicis den I, hertog van Florence, dewyl de zelve grote geldſommen aan het huis van Ooſtenryk hadde opgeſchoten, doch onder beding, dat eenige zeeplaatſen, welke onder den naam van *dello Stato delli preſidii* begrepen en bekend waren, aan hem afgeſtaan zouden worden. Dewyl nu op de gemelde wyze het eigentlyk zo genoemde Florentynſche en het Piſaanſche eerſt onder de macht van het huis van Medicis gekomen is, zo noemde men beide die ſtaten *Dominium vetus*, gelyk daar tegen het gebiedt van Siëna, wyl zy het zelve later verkregen hebben, *Dominium novum* genoemt wierdt. *Cluver. Introd. Geogr. Tractatus varii de principatibus Italiæ. Varillas hiſt ſecr. de Florence. Machiavelli hiſtor. di Fiorenza. Aretini hiſt. Florent. Kircheri iter Hetruſcum. Contareni hiſt. Hetruriæ. Poſtell. de Hetruriæ origin. inſtitut. &c. Miſſon voyage d'Italie.*

FLORENCE, het groothertoglyke geſlacht. Zie MEDICIS.

FLORENCE, een vlek van Vrankryk, in het gebiedt van Armagnak in Gasconje, aan de rivier Giers, tuſſchen Lectbure en Aux, twee mylen van de eerſte en vier van de laatſte plaats. *Maty Dict.*

FLORENNES, eene kleine ſtadt van het bisdom van Luik. Zy is gelegen in het landt tuſſchen de Sambre en de Maas, eene myl van Philippeville ten Noorden. *Maty Dict.*

FLORENS. Zie FLORENTIUS.

FLORENTIA, (Hieronymus) een Spaanſch Jeſuït, was geboortig van Alkala. Hy was godvruchtig en welſprekende, en verkreeg veel achting in Spanje, alwaar hy predikte aan het hof van de koningen Philips den III en Philips den IV. Hy ſtierf in den jare 1633, na dat hy vier jaren beroert was geweeſt. Men heeft van hem predikatiën in twee ſtukken in folio, en eenige andere werken. *Alegambe de Script. Soc. J. Nic. Anton. Bibl. Hiſp. &c.*

FLORENTIA DE PAZZIS, (Cataldus) geboortig van Meſſina, was ridder van S. Jan, en een zeer geleerd man. Hy leefde te Meſſina in den jare 1672, en heeft uitgegeven in het Italiaanſch: *Gli Avenimenti tragici della citta de Sciacca. Bibliotheca Sicula.*

FLORENTINUS (St.) en St. HILARIUS, martelaars van Burgundië. Men geeft voor, dat zy woonden in de ſtadt Pſeudun, in het bisdom van Autun, alwaar tegenwoordig het dorp Semont is; dat zy omtrent den jare 406 gevangen wierden door de barbaren, die het Celtiſche Gaule verwoeſtten; en dat zy den Chriſtelyken Godsdienſt niet hebbende willen verzaken den 27 September gemarteld wierden. Men zegt, dat hunne overblyfſelen in den jare 855 overgebragt wierden in de abdye van Ainay van Lyon; maar deze heiligen waren niet bekend ten tyde van S. Gregorius van Tours, en hunne handelingen zyn geſchreven door een monnik van de abdy van Bonneval, na hunne overvoering. De zelve monnik heeft de hiſtorie van deze overvoering geſchreven, en daar zyn twee andere zeer verſchillende verhalen, die het eerſtgemelde en ook zich zelfs onder malkander ſchynen tegen te ſpreken. *Baillet Vies des Saints, mois de Septembre.*

FLORENTIUS, of FLORIS, is de naam geweeſt van een biſſchop van Utrecht, en van vyf Hollandſche graven. Zie FLORIS.

FLORENTIUS, een abt, was de ſchryver van het leven van S. Joſua, de zoon van een koning der Bretons, en wordt door Surius bygebragt.

FLORENTIUS, een Karthuizer van Loven, leefde in de XV eeuwe. Hy maakte zich bekend door zyne deugdt, en door zyne geleerdheit, waar van hy blyken gaf door een werk van de Chriſtelyke onderwyzing, door hem in het Nederduitſch geſchreven, en door een Cordelier, Nikolaas Zeger genoemt, en naderhandt door Laurentius Surius in 't Latyn vertaalt. De laatſte heeft 'er ook een twede deel bygevoegt. *Petrejus Bibl. Carth. pag.* 90. 91.

FLORENTIUS (Augustinus) heeft de hiſtorie van Camaldoli geſchreven. *Surius VI. T. 13. Dec.*

FLORENTIUS, gezegt BRAVONIUS, een monnik van Worceſter in Engelandt, heeft geleeft in de XII eeuwe. Hy ſchreef eene Kronyk der Kronyken ſedert het begin der wereldt tot zynen tydt, te weten in den jare 1118; welke een ander uit het zelve klooſter vervolgde tot in den jare 1163. Hy arbeidde ook aan het vervolg van *Marianus Scotus*, aan eene verhandeling van het koninklyke geſlacht der Engelſchen; en maakte zynen naam beroemd door nog verſcheide andere werken. *Simler. Bibl. Voſſius de hiſt. Lat. l. II. c. 28. Pitſæus de ſcript. Angl.*

FLORENTIUS CHRISTIANUS. Zie CHRISTIANUS. (Quintus Septimius Florens)

FLORENTIUS, (François) van Arneduc in Burgundië, was eerſt een advokaat geweeſt te Dyon; hy was ſedert profeſſor in de rechten te Orleans, en naderhandt hoogleeraar te Parys. Hy is een van de genen, die het verſte voortgedrongen zyn in de oorſprongen van het Kanonyke recht. Hy heeft in den jare 1632 zyne Kanonyke verhandelingen doen drukken, en in den jare 1642 aantekeningen over eenige tytels der Decretalen. Hy heeft ook kleine aanmerkingen geſchreven over de Paratytels van het Kanonyke recht van Alexander de la Chaſſaigne. Doujat heeft alle zyne werken in den jare 1679 te Parys in Quarto in twee ſtukken doen herdrukken. Florentius ſtierf in den jare 1650. *Memoires du Temps. Denys Simon Biblioth. Hiſt. des Aut. de Droit.*

F.

FLORENTIUS en FLORENTINUS zyn twee namen, die men dikwils vindt in het Theodoſiaanſche Codex. Men kan de bedieningen van de genen, die de zelve gedragen hebben, vinden in de *Proſopographia* van die verzameling, opgeſtelt door *Jac. Gothofredus.*

FLORES, een eilandt van Aſië, in de grote Indiaanſche zee. Het wordt gemeenlyk *Ende* genoemt. Het zelve is vry aanmerkelyk, dewyl het zelve ondertuſſchen tot nu toe niet anders ontdekt is dan aan zyne Noordkuſt, zo hebben de Europeanen aldaar nog gene volkplanting. Het ſtrekt zich uit van het Ooſten naar het Weſten, tuſſchen de ſteden Java en Timor, en is niet meer dan omtrent veertig Spaanſche mylen bezuiden het eilandt Macaſſar gelegen. Des zelfs voornaamſte plaatſen zyn *Batuliar*, en *Luſatuia* of *La Sataia*, de hoofdſtadt.

FLORES, een van de Azoriſche eilanden, de kroon van Portugal toebehorende, is maar zeven mylen groot, en heeft overvloedt van zeker verwkruidt en van vee. *Linſchoten.*

FLORES, (Josephus de) van Ceſaldi, in Sicilië, wierdt geboren in 't jaar 1623. Hy deedt van zyne jeugt af te Palermo zyn verſtandt blyken in het leren van alle vrye wetenſchappen, en voornamentlyk verluſtigde hy zich in de oeffening der redeneeren dichtkunde. Daar by vorderde hy zeer verre in de wysgeerte; in de rechtsgeleerdheit muntte hy uit boven zyne tydgenoten, en in de ſterre-nevens wiskundige wetenſchappen, zynde van geen anderen daar in onderwezen, heeft hy in het kort een groten ſchat verzamelt. Hy keerde weder naar Ceſaldi, alwaar hy kwam te ſterven den 30 November in den jare 1646, in het 23 jaar van zyn ouderdom; zynde na zyne doodt verſcheide vaarzen en dichtſtukken van hem uitgekomen. *Bibliotheca Sicula.*

FLORETTI, FLORETTUS, (Benedictus) een Italiaan, heeft geleeft in 't begin van de XVII eeuwe. Hy verſtondt de talen, en maakte tamelyk goede vaarzen. Hy bevlytigde zich inzonderheit in de Toskaanſche tale, en verbeterde zelfs het Woordenboek van *La Cruſca.* Men wenſchte deze verbeteringen van zyn maakſel te zien; maar Johannes Karel de Medicis, middel gevonden hebbende om daar van het oorſpronkelyke te bekomen, plaatſte het zelve in de groothertoglyke bibliotheek, alwaar men verzekert, dat het nog is. Floretti gaf Poëtiſche regelen uit onder den naam van *Udenus Niſilius.* Men verwachtte andere ſtukken van zyn maakſel; maar hy verliet deze werken, om zich voortaan alleenlyk bezig te houden met het lezen der concilien, de werken der oudvaders, en andere Godsdienſtige boeken. Hy begaf zich vervolgens naar Florence, alwaar hy ſtierf. Zie zyn lof beſchreven door *Janus Nicius Erythræus Pin. II. Imag. illuſtr. cap.* 31.

FLORIANEN, zekere ketters, aldus genoemt naar *Florinus* of *Florianus* (die leefde ten tyde van den keizer Commodus, die in den jare 182 begon te regeren) waren voortgekomen uit de Valentinianen, en hadden nog verſcheide andere dwalingen uitgevonden. Zy zeiden, dat Godt werkmeeſter was van het kwade, en loogchenden de opſtandinge. *Alex. Roſſ. Traité des Religions du monde.*

FLORIANUS, Roomſch keizer, deedt zich kronen na de doodt van zynen broeder Tacitus, gelyk of het keizerryk erffelyk geweeſt ware. Doch hy genoot deze waardigheit niet langer dan twee maanden en twintig dagen, dewyl de ſoldaten, zo haaſt zy vernamen, dat de Raadt Probus tot keizer verklaart hadde, hem te Tarſe ombragten. Anderen willen, dat hy zich zelfs de aderen deedt openen om te zachter te ſterven, in den jare 276. Men kan nalezen, wat *Vopiſcus* en *Aurelius Victor* in zyn leven van hem zeggen.

FLORIANUS was de naam van verſcheide amptenaren der eerſte Chriſten keizers. Daar was een FLORIANUS overſte van de lyfwacht onder Konſtantyn den Groten in den jare 324; een ander onder Valentinianus den Ouden in den jare 344; een ander onder Valens graaf in den jare 373. *Jacobus Gothofredus Proſopographia Cod. Theodoſiani.*

FLORIANUS, gezegt *de Santo Petro*, heeft het burgerlyke recht geleeraart te Bologne, waar over hy beknopte uitleggingen geſchreven heeft. Hy bloeide omtrent den jare 1460, ten tyde wanneer Bartholomeus Salietus, Ancharanus, en Antonius Butrius aldaar mede leeraarden. Trithemius geeft hem den lof, dat hy niet alleen uitnemend ervaren was in de rechtsgeleerdheit; maar ook in de philoſophie, in de H. Godgeleerdheit, enz. Hy ſchreef verſcheide rechtsgeleerde werken: *Super Codice L. IX; Super ff. Novo L. XII; Super ff. Veteri L. XXIV; Super ff. Infortiati L. XIV. Trithem. de ſcript. Eccl. Denys Simon Bibl. des Aut. de Droit.*

FLORIDA, een landſchap van Noorder-Amerika, gelegen aan de Mexikaanſche golf. De Spanjaarden maken Florida groter dan het is; want zy rekenen Virginië en Nieuw-Vrankryk mede onder het zelve. Anderen geven den naam van Florida alleen aan het halfeilandt van Tegeſtus, dat zich ten Zuiden uitſtrekt, en de grote golf van Mexico, en het kanaal van Bahama helpt maken. Het wierdt eerſt ontdekt in den jare 1496 door Sebaſtiaan Gabot, dien Henrik de VIII, koning van Engelandt, zondt om door het Weſten een doortocht te zoeken, van naar het Ooſten te varen. Deze vergenoegde zich het landt gezien te hebben. Johannes Ponce van Leon was aldaar in den jare 1512 voor den koning van Caſtilië, en wilde aldaar eene volkplanting oprechten; maar die van het landt verdreven hem. In de jaren 1520 en 1524 waren Lucas Vasquez d'Aillon en andere Spanjaarden aldaar, om van de inwoonders weg te voeren, en de zelve te doen arbeiden in de mynen van het eilandt Hispaniola. Pamphilius Narvaëz doorreiſde het zelve in den jare 1528. Ferdinandus Sotto kwam den 25 May des jaars 1528, na de

overwinning van Peru, in het zelve, met 213 paarden, en vier honderd mannen te voet; maar alle de rykdommen, die hy gehoopt hadde, niet gevonden hebbende, stierf hy van ongenoegen. Al het voordeel, dat hy van deze onderneming getrokken heeft, was, dat hy aan het landt den naam gaf van *Florida*, om dat hy op *Palmzondag* aldaar aankwam, of om dat hy de velden met bloemen bedekt vondt. Keizer Karel de V en de Raadt der Indiën zonden geestelyken derwaarts; maar zy wierden alle omgebragt. De Franschen hebben aldaar niet geweest dan onder de regering van Karel den IX in den jare 1562, en François Ribaut maakte vriendschap met de inwoners, en bouwde aldaar het fort Charlefort. Renatus Laudoniere keerde derwaarts in den jare 1564, en bouwde Carolina. De Kastilianen, afgunstig om het goed onthaal, dat men aan de Franschen deedt, kwamen de zelve bezoeken, en hen onverwacht overvallende, hingen zy ze op, en bragten Ribaut om, volgens het gene Lescarbot zegt. Dominicus de Gourgues, een Gascon, rustte in den jare 1567 een schip uit op zyne eige kosten, zeilde naar Florida, hernam het fort Carolina, en een ander, dat de Spanjaards gebouwt hadden, die hy ophing aan de zelve bomen, waar aan zy de Franschen gehangen hadden; en hy keerde in het volgende jaar in Vrankryk, alwaar hy moeite hadde om het gerecht te ontgaan, door de Spanjaarden vervolgt wordende, die in vrede waren met Vrankryk. Verders is het landt van Florida zeer goed, de lucht is 'er zuiver en gematigt, en de grondt zeer vruchtbaar ter oorzake van den dauw. Het broodt, dat in gansch Florida gegeten wordt, is gemaakt van Mais, welke gelyk is aan grove gierst, en die men zaait in de maandt Maart, om in te zamelen in Juny; en in July, voor October. Men zegt, dat men 'er maar de kruiden en de wortels doedt verbranden na den oogst, en dat deze assche meer deugdt doedt dan het mesten en ploegen. Aan de wyngaarden ontbreekt niets dan het bebouwen, het welk men bespeurt, om dat de druiven grote en harde korrelen hebben; de zelve zyn echter zeer goed. Dit landt voedt veel beeren, leeuwen, wolven, harten, wilde honden, wilde katten, tamme katten, en konynen. De hoenders zyn 'er wild, en zo groot als paauwen, en men vindt eene grote menigte der zelve. Aldaar zyn grote rivieren, en onder anderen Chucagua, Rio Grande, daar men paarlen vischt, en die goud-zandt heeft, enz. De inwoners zyn natuurlyk blank, en maken zich geelachtig door hun aangezicht te wryven met zekere zalve, die zy ten dien einde maken. Die van de vlaktens zyn van eene schone gestalte, en lichter dan die van het gebergte, gelyk ook de volkeren, die het hert van 't landt bewonen, meer op hun gemak zyn dan die van de kust; want de grondt van de kust is dor en mager. Zy beminnen den oorlog, en gehoorzamen aan krygshoofden, die zy Paraoustis noemen. Men zegt, dat 'er eenige mynen zyn, over welke de inwoners zich weinig bekreunen. Zy bedienen zich van den boog, kleden zich met de vellen van de beesten, die zy op de jagt vangen, en bewyzen eenige eerbiedigheit aan de zon en aan de maan. Men ziet 'er de forten van S. Matheus en van S. Augustinus, welke de Spanjaarden bezitten. De Engelschen hebben zich aldaar gevestigt te Carolina, dat de voornaamste sterkte der Franschen geweest is. Zie het verhaal van de overwinning van Florida door Ferdinand del Sotto, opgestelt door een edelman van Elvas, MSS. *Ortelius Theat. Orb. Urb. Calvet du nouv. mond. L. II. cap. 1. Theod. de Bri Hist. Amer. Marc. Lescarbot Hist. du nouveau monde. Thuan. L. XLIV. &c.*

FLORIDA, een gedeelte van Amerika, tusschen Nieuw-Vrankryk, Virginië, en Mexico. Het landschap is binnenwaarts een vlak landt, en bevochtigt met een menigte van rivieren. Omtrent de zee zyn byna niet anders dan zandgronden. De bosschen zyn vol van pynbomen; doch welker appelen geen kern hebben. Daar is ook een groot getal van cederen, cypressen, laurieren, en palmbomen. Men ziet aldaar wilde wyngaarden, die rond om de stammen der bomen lopen, en grote mispelbomen, waar van de vruchten veel groter en beter zyn dan in de Europeesche landen. De sassefras wordt aldaar overal gevonden. Het is een boom, dien de wilden *Parame* noemen, waar van het hout en de bast eene aangename reuk geven. De grondt brengt uit zich zelf zeker soort van een wortel voort, *Hasez* genoemt, waar van de wilden zich bedienen in plaats van koren. De gemeenste viervoetige gediertens aldaar zyn de harten, de geiten, de deinen, de leeuwen, de luipaarden, de otters, de hazen, de konynen, enz. Wat het gevogelte belangt, daar zyn Indiaansche of kalkoensche hanen, patryzen, duiven, torteldui-ven, ganzen, eenden, reigers, en roofvogels. Daar is eene grote menigte van krokodillen in de rivieren, en veelderlei slangen in de wateren en in de bosschen. Men ziet veel goudt en zilver onder de wilden van Florida; maar het is waarschynlyk, dat zy het zelve verzamelt hebben uit de bryzels der Spaansche schepen, die op hunne kust geworpen zyn, want men heeft 'er nog gene mynen ontdekt, hoewel de wilden verzekeren, dat 'er in het gebergte van Apalatci mynen zyn van een blinkend geel metaal; en hoe meer men van de Zuider kust afwykt, hoe minder goudt men vindt. De mannen zyn aldaar geelachtig van verwe, groot van gestalte, en zonder eenige mismaaktheit. Zy bedekken hunne schaamtelyke delen met een hartevel, aardig geschikt, hebbende het overige van het ligchaam naakt. Zy schilderen de armen en de beenen met zekere merktekenen, die niet uitgewischt kunnen worden, om dat de zelve in den huidt als gegraveert zyn. Zy hebben zwarte haairen, die tot aan den gordel afhangen: zomtyds binden zy die op, en knopen ze. Hunne wapenen zyn boog en pylen, welke aan het einde met vergiftigde tanden, of met puntige stenen zyn. Hunne voornaamste bezigheden zyn de jagt en de visschery. Zy zyn ongemeen geveinst, en grote logenaars. De vrouwen schilderen hare ligchamen gelyk de mannen: het welk zy beide doen om zich, naar hun gevoelen, schoonder te maken, of om hunne huidtje te verharden tegen de hette van de zon, of door zekere bygelovigheit, die zy voor de vremdelingen verbergen. Zy zyn zo gezwind, dat zelfs de vrouwen de diepste rivieren overzwemmen, hunne kinderen houdende; en klimmen met eene grote vaardigheit op de toppen der hoogste bomen. Men vindt onder hen vele hermaphroditen. Zy hebben alle jaren tweemaal in de zomer oogst van Maiz, dat hun koren is; in de zes andere maanden legt het landt stil. De cacique of kommandant van ieder dorp doedt den ganschen oogst in eene algemene schuur opsluiten, waar uit men alle huisgezinnen naar evenredigheit uitdeling doedt. Gedurende den winter wyken de wilden in het diepste der bosschen, en maken aldaar hutten van palmtakken. Zy zyn grote liefhebbers van het krokodillevleesch, dat inderdaadt zeer wit is, en van een goeden smaak, indien het zelve niet zo sterk naar de muskus rook. Wanneer zy door eenige ziekte aangedaan zyn, zuigen hunne geneesmeesters, in plaats van ader te laten, hen het bloedt af uit het gekwetste of aangetaste ligchaams gedeelte. De Floridianen gehoorzamen aan verscheide caciquen, die zy *Paraoustis* noemen; en deze caciquen beoorlogen dikwils malkanderen, niet opentlyk, maar door lagen en overrompelingen. De overwinnaars doden alle de vyanden, die zy gevangen hebben, en houwen hen het hoofdt af, dat zy hier en daar als in triomph omvoeren. Zy schenken altoos den vrouwen en kinderen het leven, die zy voor slaven houden, maar voor welke zy grote zorge dragen, om 'er te meer dienst van te trekken. Na dat zy eenige overwinning behaalt hebben, nodigen zy alle hunne vrienden, en geven drie dagen lang maaltyden, danssende en zingende. De oude wyven leiden ten dans, opgetooit zynde met het hoofdcieraadt der vyanden, welke men het hoofdt afgehouwen heeft. Zy schryven hunne overwinning toe aan de zon, die zy daar voor danken. De cacique trekt vooruit in hunne optochten, houdende de knots in de eene handt, en in de andere den boog, de pylkoker op den rugge geworpen zynde: de anderen volgen met boog en pylen. Wanneer zy raadt houden, zit de cacique op een verhevener stoel dan de anderen: vervolgens treedt ieder binnen naar zynen rang en ouderdom, en de handen op het hoofdt verheffende, zingen eenigen *Ha, Heja*, en de anderen antwoorden, *Ha, Ha.* Na deze plegtigheit neemt ieder zyne plaats. Indien de zaken van groot belang zyn, roepen zy hunne priesters daar by, om hunnen raadt te horen. Na dat de raadpleging gehouden is, brengt men den Cassyn, dat een drank is, gemaakt met bladen van sassefras, een boom, die zeer gemeen is in het landt. De cacique drinkt eerst, en gebiedt aan ieder naar zynen rang in te schenken. Deze wilden hebben inderdaadt genen godsdienst; zy bewyzen alleenlyk eenigen dienst aan de zon en aan de maan. Zy noemen hunne priesters Jawas, en hebben voor hen eene grote eerbiedigheit. Zy zyn bedriegers, die het volk betoveren door hunne beguigchelingen, en zy oeffenen ook de geneeskunst. De byzondere personen hebben ieder maar eene vrouwe, maar de caciquen en de groten hebben 'er verscheide, waar van eene het meeste geacht is, en meesteresse der andere. De cacique gestorven zynde, begraaft men hem plegtelyk, en men stelt op zyn graf de kelk, waar uit hy gewoon was te drinken, met een groot getal van pylen rondom. Men verbrandt zyn huis, zyne meubelen, zyne wapenen, en alles, wat hem gedient heeft. De priesters worden in hun huis begraven, dat men vervolgens met alle de meubelen verbrandt. *De Laet hist. der Nieuwe Wereldt.*

FLORIDUS SABINUS (FRANCISCUS) leefde in het midden van de XVI eeuwe. Hy heeft een verantwoording geschreven voor de Latynsche taal; waar door hy achting verkreeg. Hy maakte ook een boek van de uitleggers van het burgerlyke recht; maar hy doedt daar in byna niet anders dan de misslagen der uitleggers by te brengen, welke Laurentius Valla aangemerkt en wederlegt hadde. Hy berispt en wederlegt nochtans daar in de antwoorden, welke Udalricus Zazius en Andreas Alciatus voorgegeven hadden daar op te doen. *Baillet Jugement des Savans sur les Critiques Historiques.*

FLORIMONT *de* RAIMOND, Raadsheer van 't parlement van Bourdeaux, heeft geleeft in de XVI eeuwe. Hy was van den Hervormden Godsdienst geweest; doch begaf zich tot den Roomschen, hebbende, zo men verhaalt, tegenwoordig geweest by de bezwering van eene bezetene dochter, die van den duivel verlost wierdt door het sakrament van de Eucharistie. Dit gebeurde in den jare 1566. Florimont van Raimond bevlytigde zich sedert dien tydt met tegen de Protestanten te schryven, en gaf een groot getal van verhandelingen uit tegen de zelve, en voornamentlyk die van den antichrist, en die van den oorspronk der ketteryen, welke men dikwils herdrukt heeft. Hy stierf in den jare 1600. *Spondan.* 1566. *n.* 31. *Genebrard. & Gautier en la Chronique.*

FLORIMONT, (GALEAZZO) een leerling van Augustinus Niphus, hieldt zich een langen tydt te Parys op in de hoedanigheit van agent van Antonius Colonna, en maakte zich bekend by de geleerden, welke in dien tydt gekweekt wierden in de schole van Jacobus Faber van Estaples. Hy gaf een zedekundig werk uit in het Italiaansch, en wierdt bisschop van Sessa gemaakt. Fracastor draagt een van zyne poëtische werken op aan Marcus Antonius Flaminius en aan Galeazzo Florimont, en geeft te kennen, dat hy zich ophieldt met de Theologische studien. *Bayle Dict. Crit.*

FLORINUS, door anderen FLORIANUS genoemt, een ketter in de II eeuwe, predikte zyne dwalingen te Rome met Blastus, zyn mede-leerling. De paus Victor hen beide in den ban

ban gedaan en afgezet hebbende, trokken zy verscheide personen op hunne zyde. De dwaling van Florinus was wegens den oorspronk van het kwade, waar van hy Godt den werkmeester maakte. Eenige schryvers hem nog toe beweert te hebben, dat Maria gene maagdt geweest was in hare baring; dat 'er gene opstanding was; en dat hy zich aan alle wanbedryven hadde overgegeven. S. Ireneus, door Rome trekkende, wederleide mondelyk de dwaling van Florinus, en bestreedt hem vervolgens ook schriftelyk, hem herinnerende, dat hy zyn mede-leerling geweest was onder Polycarpus, die hen in deze schadelyke lere niet onderwezen hadde. Men ziet zulks in den brief, dien hy hem schreef. De zelve wordt door Eusebius van Cesarea aangehaalt. Florinus ging vervolgens over tot de secte der Valentinianen. Men ziet niet, dat de scheuring van Florinus veel gevolg gehad heeft; en men meent zelfs, dat 'er gene ketters geweest zyn, die naar hem den naam van Florianen gedragen hebben, gelyk zich eenigen echter verbeelden. *Euseb. l. V. cap. 14. 19. S. Irenæus l. III. Theodoret. hær. fab. l. I. S. Augustin. de hær. cap. 69. Philastr. cap. 58.*

FLORIS de I, de zesde graaf van Hollandt, was de zoon van grave Dirk of Diderik den III, en van des zelfs gemalinne Othilda, of Othelhild, en de broeder van grave Dirk den IV, welken hy, zonder kinderen gestorven zynde, in den jare 1048 in de regering volgde. Hy was, volgens *Scriverius*, by het leven van zynen vader door den zelven tot stadhouder van Kennemerlandt aangestelt, als boven in het artykel van *Dirk* den III gezegt is. Hy hadt byna alle de omleggende vorsten en bisschoppen, nydig op den voorspoedt van Hollandt, en daarenboven aangehitst door de voogden van den minderjarigen keizer Henrik den IV, tegen; te weten den grave van Vlaanderen, den grave van Loven, den grave van Kuik, den voogdt van Gelderlandt, de bisschoppen van Keulen en Luik, nevens de Lotharingers, en anderen. Gemelde keizer begiftigde den eerstgemelden, namentlyk grave Baldewyn van Vlaanderen, in den jare 1057 met het eilandt Walcheren, het welk Floris eerst twee jaren te voren den zelven hadt ontweldigt, en in des zelfs bezit door keizer Henrik den III, vader van Henrik den IV, was bevestigd. Floris wilde van geen afstandt van het gezegde eilandt horen; en zyne vyanden maakten zich daar op gereed om hem te beoorlogen, en het met geweldt weg te nemen. Byna twee jaren verliepen met de krygstoerustingen, om de Hollanders een schrik aan te jagen: doch in den jare 1058 kwam men van weêrzyden in het veldt; raakte by Dordrecht handgemeen, en Floris behaalde, niettegenstaande de overmacht zyner vyanden, de overwinning. Eenigen zeggen, dat hy deze overwinning met list verkreeg, waar by anderen, doch met weinig zekerheit, de volgende omstandigheden voegen. Floris, voor den slag wegens het groot getal zyner vyanden zeer verlegen, en niet wetende, wat hem in zo groot een gevaar te doen stondt, beriep zynen voornaamsten adel, om hun oordeel daar omtrent te weten. Een oud ridder gaf hier op, naar zyn gevoelen gevraagt zynde, den raadt, dat men het landt omtrent Dordrecht, daar men den slag meende te houden, des nachts zou opdelven, en overal diepe putten en kuilen graven, de welke men vervolgens met hooi, stroo en aarde zooden behendig moest bedekken, om de vyanden, des onkundig, daar in te doen vallen en te versmoren. Deze list, zegt men, gelukte; de vyanden wierden door Floris naar de gezegde lage gelokt, en stortten, daar gekomen zynde, de een hier, de ander daar, van boven neder; waar op Floris met zyn krygsvolk kwam toeschieten, en in deze wanorder alles, wat hem voorkwam, afmaakte. De Hollandsche jaarboeken zeggen, dat 'er veertig duizend man in dezen slag sneuvelden, en zes en twintig duizend in de kuilen en grachten versmoort zyn; het welk echter niet waarschynlyk is. De bisschoppen van Luik en Keulen ontkwamen het door de vlucht: doch onder de gevangenen, welker getal niet begroot wordt, was Wichard, voogdt van Gelder, nevens Henrik, graaf van Leuven, de welke naderhandt 2000 marken zilvers voor hun losgelt moesten betalen. De vyanden, hun verlies herstelt hebbende, kwamen in den jare 1061 (anderen, waar onder Barlandus in het *Register der graven van Hollandt*, en Petrus Divæus in de *Brabandsche Geschiedenisse*, stellen het jaar 1062) weder, en liepen Zuid-Hollandt af. Floris trok tegen hen op, versloeg hen voor de twede maal, en verjoeg hen geheel uit Hollandt. Door dit najagen en vechten zeer vermoeit en afgemat, waar by nog kwam, dat het een zeer hete dag was, zoekt de graaf een weinig te rusten; ten welken einde hy onder een schaduwryken willegeboom by of omtrent het dorp Hemert, niet verre van Heusden gelegen, gaat leggen, om zyne vermoeide leden wat te doen uitrusten, en door den slaap weder te doen verkwikken. Zyne krygsknechten, op hunne behaalde zege te zeer gerust, volgen zyn voorbeeldt, leggen zich onordentelyk op de aarde neder, en vallen in een diepen slaap. De vyandt, van deze zorgeloosheit kondschap gekregen hebbende, herstelt zich; keert te rug, overvalt het slapende Hollandsche krygsvolk, en verslaat het zelve, en onder anderen graaf Floris. Dit gebeurde op den 18 Juny des bovengemelden jaars 1061 (of 1062, volgens anderen). Zyn lyk wierdt naar het klooster van Egmondt gebragt, en aldaar by zynen broeder met eene droevige uitvaart begraven. Graaf Floris de I was getrouwt met Geertruid, dochter van Herman, of Heyman, (anderen zeggen Bernhard) hertog van Saxen, by welke hy verwekte zynen opvolger in de regeringe, *Dirk*, den V van dien naam onder de graven van Hollandt, en *Floris*, kanunnik, als eenigen zeggen, te Luik, nevens eene dochter, *Mathildis*, van eene ongemene schoonheit, naderhandt de gemalin van Philips den I, koning van Vrankryk, en door de Fransche schryvers *Bertha* genaamt. Zommigen spreken nog van twee zonen, met name *Albrecht* of *Albert*, en *Petrus*, mede als Floris, kanunniken te Luik. *Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven fol. 259. Scriverius Holl. Kron. pag. 72 enz. M. Balen Beschryv. van Dordrecht pag. 702 enz. uit de jaarboeken van Janus Douza en Matth. Vossius.*

FLORIS de II, by zommigen, die *Geertruid* van Saxen, *Robbert* de Vries, en *Govert* met den Bult mede tellen, de elfde, maar by anderen, welke de zelve in de naamlyst der Hollandsche graven overslaan, de achtste graaf van Hollandt, enz. heer van Vrieslandt, bygenaamt de Vette, om dat hy zeer dik van ligchaam was, was de zoon van grave Dirk den V by Othelhilda (by anderen Withildis genaamt) van Saxen, en des zelfs opvolger in de regeringe in den jare 1091 (of, volgens anderen, 1092). Hy was een zeer goedaardig en vreedzaam vorst, en heeft het landt van het begin tot het einde zyner regeringe, die een en dertig jaren duurde, in rust en vrede bestiert: zo dat 'er van de zelve weinig of niets te zeggen valt. Eenige jonge schryvers zeggen wel, dat hy de Vriezen heeft beoorloogt; maar zy hebben den bal daar omtrent mis geslagen, en aan dezen Floris toegeschreven het geen onder de regeringe van zynen zoons zone, grave Floris den III, is voorgevallen. Men zal hier de woorden van Janus Douza den zone, uit het X en laatste boek zyner *Jaarboeken van Hollandt*, overschryven, in welke in een kort begrip vervat is al het gene van dezen grave Floris den II, zo aangaande zynen lof, zynen aardt, en zyne hoedanigheden, als het gene onder zyne regeringe gebeurt is, kan gezegt worden. De zelve luiden aldus: „Na Diderik" (te weten den V van dien name, vader van Floris den II,) „ is gevolgt zyn zoon Floris, die den toenaam kreeg van de Vette, „ van wegens zyn dik ligchaam, die vele aangename en lieflyke deugden over zich hadt, trouw, beleefdheit, mildadigheit, om de welke „ hy overal bemind was. Hy was hoog van stature, groot van ligchaam, schoon en heerlyk in 't aanzien, en zonderling vroom en „ rechtvaardig. Hy paste meer op zyne burgers, dan op zyne eigene zaken, een beschermheer en voorstander van allen, voornamentlyk van de armen: in het kort, een iegelyk was hy voordeelig, niemandt schadelyk. Met deze hoedanigh eden gewan hy „ ligtelyk in den aanvang zyner regeringe, hoewel hy maar een „ aankomend jongeling was, de gunst der menschen, en maakte, dat „ zyn vaders deugdt het minste was, waarom de lieden hem genegenheit toedroegen. Daar kwam ook by, dat hy in heerlykheit van leven, in rykdom, en kostelyke toerusting van spelen, „ en in alle andere dingen, alle de prinssen, die voor hem waren „ geweest, te boven ging. Maar niets was 'er in hem loffelyker „ of pryslelyker, dan dat hy zyn geheele leven lang met geen minder zorge de vrede dan het welvaren van het landt zocht, aller „ naburen gunst en vriendschap hebbende, zelfs die voorhenen tegen zyn huis zeer vyandelyk waren geweest, met welke alle hy „ verbondt en alliantie heeft gehad. En zo is 'er nog by die van „ Utrecht tegen hem geen moeite gemaakt, noch by de Vriezen „ de vrede gebroken, hoewel ze anderszins geen heerschappy wel „ konden dulden: zo dat men ligt kan merken, wat 'er te houden „ is van het onwaaractig schryven van eenige jonger autheuren, „ die op deze plaatse verhalen van de lagen en nederlagen der „ Vriezen die dingen, die geschied zyn ten tyde van dien Floris, „ die een kinds kindt van dezen geweest is: want gelyk alle de „ oudste eenparig getuigen, in den tydt van dezen Floris den Vetten is 'er buiten 's lands gedurige rust geweest, uitgenomen dat „ 'er eens wel een toerusting tot oorlog tegen den grave van Vlaanderen is voorgevallen; het welk van onze Kronyken overgeslagen zynde, *Meyerus* in het kort heeft aangeraakt: want de Hollanders en de Henegouwers hadden haar gelykerhandt met den „ keizer Henrik gevoegt, om van den Vlaamschen graaf het bunne wederom te krygen. De Henegouwers oud-Vlaanderen en „ Douay; de onzen de Zeeuwsche eilanden; maar alzo ze door „ de kloekheit en voorzichtigheit van Robert, die Vlaanderen toen „ regeerde, ingehouden wierden, lietenze den oorlog steken, en „ de keizer keerde wederom naar huis, zonder iets loffelyks met „ zynen tocht te verrechten; waar op te Ments meer een schyn „ van vrede dan een ware vrede is getroffen, dewyl de keizer alles, wat hem van Robert, die overal meester was, wierdt gelaten, als geschonken moest rekenen. Waar uit te geloven is, „ dat niet alleen Douay, maar ook de Zeeuwsche eilanden, van „ die van Vlaanderen gehouden zyn. In het volgende jaar kwam „ 'er zo grote zwarigheit, als 'er ooit van eenigen oorlog hadt mogen komen, door het bederven en vergaan der aard en boomgewassen, de welke, van een kwaad gesternte of brandt geraakt „ zynde, verstorven of verdurven. Ook beving de ligchamen der „ menschen een heimelyke kwyning, met een buikloop, om dat de „ lucht door die zelve droge dampen bedurven was: zo dat 'er „ velen van de pest overal stierven„ De geestelyken hebben Floris niet minder geprezen dan de wereldlyke schryvers. De oude geschreven Kronyk van Egmondt noemt hem een uitnemend deugdelyken heer, die alle zyne voorouders in rykdom en eere te boven ging; een Godvruchtig vorst, enz. en geen wonder, want hy heeft met zyne gemalinne Petronella de proven en kledinge dier kloosterbroeders in alles vermeerdert, en Gode geoffert vier kappen, een zeer kostelyk casuiffel, een zilver-vergulden kelk, en een mark gouds en eene bagge, te leggen in de kist van S. Albert. Met den bisschop van Utrecht heeft hy ook in goede vriend- en nabuurschap geleeft, en is zelfs in het broederschap der Utrechtsche kerke opgeschreven, of, als *Heda* spreekt, is door eene broederlyke liefde met de Utrechtsche kerke vereenigt geweest: want het wierdt oudtyds voor eene gunst en voor eene Godvruchtigheit gerekent, in de broederschappen, of Godvruchtige maatschappyen aangeschreven te worden. Zelfs de grootste vorsten hielden zich daar door niet verkleint: ja de keizers zelf lieten zich onder de kannuniken van Utrecht opschryven, het welk blykt uit eene keizerlyke proeve in de domkerke van Utrecht, waar van de open- brief

brief by Heda *ex libro cameræ pag.* 150 staat aangehaalt. Volgens *Melis Stoke* kwam Floris de II te overlyden in den jare 1122, het welk met de jaren zyner regeringe, namentlyk van een en dertig jaren, overeenkomt, indien de zelve, als boven gezegt is, in den jare 1091 is begonnen: maar de *Hollandsche Kronyk*, welke de doodt van grave Dirk den V, vader van dezen Floris, in den jare 1092 stelt, verschuift die van den laatstgenoemden tot in den jare 1123. Veldenaar stelt het jaar 1124, en schryft graaf Floris drie en dertig jaren regerens toe. Zyn lyk wierdt by zyne voorzaten in het klooster te Egmondt begraven. De gemalin van grave Floris den II was Petronella, eene wyze en voorzichtige vrouw, en eene zuster, volgens het gevoelen der meeste schryvers, van Lotharius, hertog van Saxen, tot Roomsch keizer verkoren na de doodt van Henrik den V in den jare 1125. By de zelve heeft hy verwekt *Dirk*, of *Diderik*, zynen opvolger, en den VI van dien name onder de graven van Hollandt; *Floris*, hygenoemt de Zwarte, of de Zwarte Floris, die door zynen broeder Dirk met Vrieslandt beleent wierdt; jonkheer *Simon*, en *Hadewey*, *Hadwy*, of *Hedwig*, getrouwt met Gerard van Nassau den I, tweden grave van Gelder en Zutphen, zoon van grave Otto van Nassau, achtsten voogdt en eersten grave van Gelder. *Melis Stoke in Floris den II. Oude Holl. Kronyk fol.* 271 *enz. Annales Egmund. pag.* 19, 20 & 191. *Scriverius Holl. Kron. pag.* 117 *enz. Janus Douza Holl. Jaarboeken X boek.*

FLORIS de III, de tiende, of de dertiende (indien men *Geertruid* van Saxen, *Robbert* de Vries en *Govert* met den Bult mede telt) graaf van Hollandt, enz. heer van Vrieslandt, oudste zoon van grave Dirk den VI by des zelfs gemalinne Sophia, en zoonszoon van den voorgaanden Floris den II, kwam, naar het getuigenis der meeste schryveren, tot de regering in den jare 1157. Zynen eersten oorlog voerde hy tegen den grave van Vlaanderen wegens het eilandt Walcheren, het welk Floris van den zelven weder eischte; waarentegen Philips, graaf van Vlaanderen na de doodt van Diderik van de Elzas, op Floris zeer gebeten was, om dat de zelve den tol van Geervliet ongemeen op de Vlaamsche kooplieden verzwaarde. Wegens het een en het ander kwam men tot een openbaren oorlog; graaf Philips viel in het landt van Waas, en bemachtigde het zelve; verjoeg Diderik van Beveren, en verbrandde het kasteel van Beveren; rustte ook eene machtige vloot uit, om de Hollanders te water te kwellen: doch dit laatste voornemen wierdt door het voorzichtige beleidt van grave Floris, die mede eene machtige vloot hadt uitgerust, verydelt. Floris verzocht vervolgens zyne bondgenoten, de graven van Gelder en Kleef, om hulptroepen, om den oorlog tegen zynen vyandt te kunnen voortzetten, de welke hem ook met zes duizend man bysprongen, welke Floris by zyn leger, tien duizend man uitmakende, voegde, en met deze krygsmacht, van de voorgemelde graven verselt, in het landt van Aalst trok, daar hy alles te vuur en te zwaardt vernielde, en de sterke schans Armestein belegerde. Graaf Philips, dit gehoort hebbende, verzamelde terstondt, met hulp van zynen broeder Mattheus, grave van Boulogne, eene grote krygsmacht, by welke de graaf van Loven nog eenige benden voegde; met welke, in het geheel uit zeven en veertig duizend man bestaande, hy tegen den grave van Hollandt en des zelfs bondgenoten optrok. Deze laatsten wierden door dat groot getal zeer verschrikt, en namen, het gevecht naauwlyks begonnen zynde, de vlucht: doch de onvertzaagde Floris hieldt standt met de zynen; maar moest eindelyk, na dat het gevecht, na het ontzetten van Armestein, nog wel zes of zeven uren geduurt hadt, voor de overmacht zwichten. Vyf duizend van de zynen sneuvelden op de plaats; twee duizend waren zwaarlyk gekwetst, en duizend wierden door de Vlamingen krygsgevangenen gemaakt. De ongelukkige Floris geraakte zelf in de handen zyner vyanden, hebbende vele wonden ontfangen, en zynde zeer afgemat. Hy wierdt naar Brugge gevoert, en in het klooster van S. Donatianus in bewaringe gestelt. Eindelyk kwamen de aartsbisschop van Keulen, de bisschop van Luik, en meer andere voorname edelen, tusschen beide, en bewerkten de vrede tusschen den gevangen grave en dien van Vlaanderen, onder deze voorwaarden, dat Philips het landt van Waas ten eeuwigen dage zou bezitten, en daarentegen aan grave Floris het eilandt Walcheren weder overgeven, het welk de zelve en zyne nakomelingen mede ten eeuwigen dage zouden behouden. Hier op wierdt Floris uit zyne gevangenisse ontslagen, keerde te rug naar Hollandt, en wierdt vervolgens in Walcheren gehuldigt. Met den Utrechtschen bosschop, Godefried van Rhenen, raakte Floris ook overhoop over het oude verschil, rakende Ooster-en Westergoo; maar deze twist wierdt nog in der minne door keizer Frederik den I bygelegt. Hy ondersteunde den gemelden bisschop vervolgens in zynen oorlog met de Drenthenaars, en ontzette hem gelukkig, wanneer de zelve op het slot te Groningen belegert, en byna tot het uiterste gebragt was. De West-Vriezen waren gedurende de gevangenisse van Floris in Hollandt gevallen, hadden daar zeer slecht huis gehouden, en onder anderen de stadt Alkmaar stormenderhandt ingenomen en verbrand. Floris, nu de handen ruim hebbende, wilde hen daar over straffen, trok met een talryk leger naar Schorel, om daar met de afgezondene Staten te beraadslagen, op welke wyze men de oproerige Vriezen best zou te keer gaan. Gedurende dit beraden gebeurde het, dat eenige zyner soldaten en vrywilligers de stoutheit hadden van, zonder zynen last, het Vriesche dorp Schagen in brandt te steken. De Vriezen, in eene hinderlage leggende, achtten dit verlies van hunne huizen gering, als zy hunne vyanden maar konden bezetten, en hen het wederkeren beletten. De Hollanders dan met roven en branden bezig zynde, en geen vyandt vermoedende, vielen de Vriezen, hen nu genoegzaam ingesloten hebbende, uit hunne hinderlagen, en hen op het lyf, en maakten onder hen eene zo grote slagting, dat 'er zeer weinige van ontkwamen, zynde onder de verslagenen zo vele Hollandsche edelen, dat 'er selden in een groten slag meer gebleven waren. Dit verlies noodzaakte Floris om met zyn overig krygsvolk weder te rug te trekken: doch hy heeft de Vriezen echter naderhandt tot aan het Vlie ondergebragt. Dit verrecht zynde trok Floris in den jare 1184, het zy uit devotie, het zy om het graf van zyne moeder, welke, in haren derden tocht naar Jerusalem, aldaar in den jare 1176 overleden, en in het hospitaal der Duitschers begraven was, te bezoeken, naar het Heilige Landt; van welken tocht weder te rug gekomen zynde, hielp hy zynen broeder Baldewyn den II, negen en twintigsten bisschop van Utrecht, het gene zommigen, en onder anderen de graaf van Gelder, het Utrechtsche bisdom ontvremd en ontnomen hadden, wederom winnen, doende inzonderheit in het landt van Gelder grote schade. Maar eindelyk wierdt in den jare 1188 door den keizer op den Ryksdag te Ments de vrede tusschen den bisschop en zyne bondgenoten en den grave van Gelderlandt gemaakt. In den zelven jare wierdt 'er, volgens het bevel van paus Alexander den III, en volgens de ordonnantie van den keizer Frederik Barbarossa, een kruistocht tot herwinninge van het Heilige Landt uitgeschreven, welken kruistocht graaf Floris de II onder andere vorsten en graven mede bywoonde. Doch de kruisvaart, zynde de derde, door de Christenen derwaarts gedaan, hadt, gelyk alle de andere, geen gelukkige uitkomst. Keizer Frederik Barbarossa kwam in den jare 1190 te sterven, of verdronk, volgens anderen, in den gezegden jare in de riviere Cydnus, in Ciliciё, in welke hy was gaan baden; en graaf Floris wierdt kort daar na mede door eene ziekte aangetast, en overleedt in den zelven jare, wordende, nevens den voorgemelden keizer, te Antiochië begraven. Hy is getrouwt geweest met Ada, zuster van Malcolmus den IV, koning van Schotlandt, by welke hy heeft verwekt *Dirk* den VII, zynen opvolger; *Willem*, de welke zynen vader naar het Heilige Landt is gevolgt; daar, volgens eenigen, nog vyf jaren na zyns vaders doodt is gebleven, en eindelyk, na de doodt van zynen broeder, graaf van Hollandt geworden; *Floris*, domproost te Utrecht; en *Robbert*, volgens de Kronyk van Hollandt stadhouder van Kennemerlandt. Melis Stoke spreekt maar van de twee eerstgemelden, *Dirk* en *Willem*. Ook heeft hy by haar de volgende dochteren gewonnen, als: *Beatrix*; *Elizabeth*; *Alida*, of *Alyd*, en *Margaretha*, waar van de jongste de gemalin is geworden van den grave van Kleef. *M. Stoke in Floris den III. Oude Holl. Kron. fol.* 282 *enz. Scriverius pag.* 241 *enz. Vossius Holl. Jaarb. Meyerus Vlaamsche Kron. V. boek.*

FLORIS de IV, de dertiende, (of, als men vrouw *Geertruid*, *Robbert* de Vries en *Govert* met den Bult mede telt, de zestiende; en, als men vrouw *Ada*, dochter van Dirk den VII, daar nog byvoegt, de zeventiende) graaf van Hollandt, enz. de zoon van graaf Willem den I, volgde den zelven in de regering in den jare 1223. Hy geraakte in oorlog met Otto den II van der Lippe, bisschop van Utrecht, wegens zynen neef, grave Otto van Gelder, die met den bisschop overhoop lag, om dat, volgens de getuigenissen van *Beka* en *Heda*, eenige zyner vazallen, in Salandt (waar door hier het grootste gedeelte van Overyssel moet verstaan worden) wonende, door de amptenaren van den bisschop zodanig geschat en geschoren wierden, dat zy tot armoede vervallen waren. Floris kwam zynen neef, op des zelfs verzoek, te hulp, en deedt een inval in het sticht van Utrecht. Hy veroverde het slot te Geyn, en verbrandde dat van Boekhorst. De bisschop, tegen hem niet op kunnende, verkreeg van zynen broeder Gerard, aartsbisschop van Bremen, van Theodorik, bisschop van Munster, zynen bloedverwant, en van Herman van der Lippe, zynen naneef, eenige hulpbenden, met welke hy tegen Floris optrok: doch door de bemiddeling van Conradus, bisschop van Porto, en gezant van den Roomschen stoel, wierdt onverwacht de vrede gemaakt, in welke onder anderen wierdt bedongen, dat de graaf van Hollandt van den bisschop van Utrecht voor de onkosten van den oorlog zou ontfangen acht hondert marken. Ter zelver tydt, te weten omtrent den jare 1225, wierdt 'er ook een vergelyk getroffen tusschen den gemelden bisschop en grave Floris over het graafschap van Vrieslandt, het stoppen van den dam by Zwadenburg, en eenige andere dingen, in den navolgenden openbrief, daar van opgemaakt, en by *Scriverius pag.* 189 *enz.* gevonden wordende, gemeld, aldus luidende: „ Conradus, „ door Gods barmhertigheit Bisschop van Porto, en Cardinaal „ van S. Rufina, Legaat van de Apostolische stoel, allen Christen „ menschen saluit in den Heere. Alsser dispuit was tusschen den Bis„ schop van Utrecht, ende den Graef van Hollandt over 't Graaf„ schap van Vrieslandt, en over de stoppinghe van den Dam by „ Swadenburgh, als ook over de verwisselinghe eenigher dienaers „ van den Bisschop en van den Graef: welke dingen alle publyc„ kelyk gedetermineert zyn geweest, tusschen sal. ged. Theodo„ ricus den Utrechtschen Bisschop, ende Willem den Vader des „ voorseyden Graven: soo isser in onse tegenwoordigheyt met „ haer beyder toestemminghe, ende met raet van de voornaemste „ der Utrechtsche kerke ende van beyderzydts Officiers dusdanig „ een accoort getroffen. Datter seven sluysen gestelt worden ter „ plaetse, die men *Wendeldyk* noemt. Waer van de Graef seyt, „ datter de Bisschop vier moet stellen, ende de Bisschop daer en te„ gen, dat hy der maer tot drie gehouden is. Hier over is dit „ besloten: by aldus vier mannen van den Graef, Willem van Tey„ lingen, Willem van Egmondt, Huygh van Naeldwyck, Jacob „ Burgh-graef van Leyden, by eede van een derselver willen ver„ klaren, dat voor ons ende Aertsbisschop van Keulen salr. ged. „ te Duysburgh uytgesproken is geweest, dat de Graef drie sluysen „ soude moeten stellen, ende de Bisschop vier, sal men sulcks

„ wederzyden vaſt onverbrekelyk en onveranderlyk aennemen „ ende nakomen : maar indien die vier voorſeyde mannen van „ des Graefs zyde ſoodanigen eed niet en willen ſtellen aen vier „ Raedts-luyden van des Biſſchops zyde , die doenmalen , als deſe „ ſake te Duysburgh voor ons ende voor den Aertsbiſſchop der „ voorgemelte kerke heeft gedient , te weten : Wouter Prooſt „ van St. Pieter , Gooswyn Prooſt van St. Jan , Giſelbert van „ Amſtel, ende Aernout Loef , dat dan een der ſelver ſweere, „ hoeſe dan gedetermineert is geweeſt , ende zal van weder- „ zyden onverbrekelyk gehouden worden. Actum tot Utrecht „ in 't Biſſchops-hof preſent , den eerweerdighen Dom-deken, „ Wouter Prooſt van St. Pieter, B. Prooſt . . . W. van S. Salva- „ toor , G. van St. Jan, A. S. Marien-Deken , Tr. G. Graef van „ Goor, Boudewyn Graef van Benthem , Willem van Bronck- „ horſt, Hendrik van den Berghe, Frederik van Reden, Gerardt „ van Rochem , Alardt van Burgh , Diederik van Valckenburgh, „ Alſſer van Yſſelmonde , Giſelbert van Amſtelle , Gerrit van „ Dolre, Aernoudt van Loef, Diederik van Waſſenaer , ende „ Philips ſynen broeder , Otto Spysdrager van Zeelandt, Diede- „ rik van Raephorſt, Boudewyn van Rodenborgh , en Giſelbert „ de Swarte , in 't jaar des Heeren 1225 den VII. Kalendas „ February ". Hier na , te weten in den jare 1226, heeft Floris den gemelden biſſchop Otto ook bygeſtaan tegen den wederſpannigen kaſtelein van Koeverden , Rudolph , en om de burgerlyke beroerte binnen Groningen te helpen dempen : maar wanneer de zelve in deze onderneminge door het tomeloze volk jammerlyk vermoord wierdt , als hier na op zyn plaats zal verhaalt worden, kwam Floris met der haaſt te Utrecht , en maakte , dat de openſtaande biſſchoppelyke waardigheit aan zynen neef Wilbrandus, biſſchop van Paderborn , en zoon van den grave van Oldenburg, wierdt opgedragen. Volgens *Ubbo Emmius* wierdt Floris in den jare 1230 van de Vriezen over het Vlie met alle genegenheit gehuldigt : maar alzo hy eenige nieuwigheden zocht in te voeren , voegt 'er de zelve ſchryver by , viel hy wel haaſt in de ongunſt van dat volk , en dorſt nooit weder in Vrieſlandt verſchynen. Vier jaren daar na , te weten in den jare 1234 , liet zich Floris met eene vloot van drie honderd ſchepen vinden in de zogenoemde kruisvaart , door paus Gregorius den IX uitgeſchreven tegen de Stadingers , zekere menſchen , in het ſticht van Bremen , en daar omtrent , wonende , welke men voor ketters hieldt , om dat zy het pauſſelyke juk , het welk thans hoe langer hoe zwaarder wierdt, weigerden de dragen , en van welke hier na in een afzonderlyk artykel breder zal geſproken worden. Floris kweet zich in dezen tocht, gelyk hy in alle andere gelegenheden en ontmoetingen gedaan hadt , dapper , zo dat men wyd en zyd den mondt vol hadt van den heldenmoedt en van de dapperheit van grave Floris , als mede van zyne vaardigheit in de ſteekſpelen , in welke hy zich zeer dikwils, ook in vremde landen , liet vinden , en altoos den grootſten roem behaalde. De gravin van Clermont, eene jonge, ſchone en kloekmoedige vrouw , zo veel roems van hem hebbende horen vertellen , ruſtte niet voor dat de graaf, haar echtgenoot, een ſteekſpel aanrechtte, niet twyffelende , of de graaf van Hollandt, zo een krygsheldt zynde , zou daar ook verſchynen. Dit verzoek der gravinne wierdt toegeſtaan ; het ſteekſpel uitgeſchreven , en de graaf van Hollandt verſcheen by het zelve , gelyk de gravin van Clermont verwacht hadde , op den geſtelden dag , nevens een groot getal van de voornaamſte Duitſche en Franſche edelen en ridders. Graaf Floris wierdt, ten teken van zyne beruchte dapperheit, tot hoofdt van de Duitſchers , en de graaf van Nielle tot hoofdt der Franſchen gekozen. De gravin van Clermont, dit ridderſpel uit een venſter mede aanziende , en ongedurig om den beroemden graaf te kennen en te zien vechten , liet haren gemaal niet ongemoeid om haar graaf Floris te tonen. Hy doedt zulks, en de gravin pryſt hier op de ongemene dapperheit van dezen ridder. Dit was genoeg om een fellen brandt van minnenydt in zo een dorren en ſtokouden man , als de graaf van Clermont was , te ontſteken ; en hy laat zich door den zelven zo verre vervoeren, dat hy zich terſtondt in de wapenen ſteekt , te paarde klimt, en met eenige Franſche ridders en den grave van Nielle grave Floris omringt , en den zelven , nergens van wetende , trouwlozelyk , in het gezicht van het gehele hof , om het leven brengt. Maar dit kwam hem duur genoeg te ſtaan : want Diderik, graaf van Kleef, en neef van den vermoorden, verzamelde zyne Duitſche en Nederlandſche ridders , en viel met alle kracht op den grave van Clermont en op de Franſchen , die hem behulpzaam geweeſt waren, aan. De graaf van Clermont wierdt in den eerſten aanval gedood; verſcheide Franſchen wierden hem tot zyn geſelſchap nagezonden, en de anderen op de vlucht gedreven. Dit gebeurde op den 14 Kalende van Auguſty , dat is den 19 July , des jaars 1235, of, volgens anderen , 1234. Men moet hier nog aanraken het verſchil aangaande de plaats , op welke dit ſteekſpel gehouden wierdt. *Heda* en *Melis Stoke* zeggen te Corbie , in Pikardie , aan de rivier de Somme ; maar *Albert* , abt van Stade in de XIII, eeuwe, en nog een onbekend ſchryver geven *Noviomagum* voor de rechte plaats op ; door welk Noviomagum volgens Scriverius en Merula te recht niet Nimwegen , maar Nojon , in Pikardie , aan het riviertie Oyſe , moet verſtaan worden. Dit zal *Moreri* , volgens de aanmerking van een hedendaagſch Schryver , misleid hebben. Van een ſteekſpel maakt hy 'er twee, en van graaf Floris twee verſcheide graven ; en *Noviomagum* zal hy genomen hebben voor Nimwegen. Zie daar zyne woorden , zo als ze door dien Schryver worden aangehaalt : „ Floris , graaf van Henegouwen , en „ Philips, graaf van Clermont , hebben hun leven gelaten op een „ ſteekſpel , het welk in het jaar 1223 gehouden is te Corbie (of „ Korbye) : De graaf van Hollandt heeft het zyne insgelyks op „ een ſteek-of tournooiſpel verloren binnen de ſtadt Nimwegen." Hadt hy de Hiſtorie van Henegouwen nagezien , hy zou daar geen graaf Floris gevonden hebben. Hoe het zy , te Corbie, of te Nojon , het ſteekſpel is ten minſte in Pikardie gehouden. Het dode lighaam van grave Floris wierdt naar Hollandt gevoert , en in de abdy te Rhynsburg met grote pracht door de Duitſche en Nederlandſche ridders en heeren begraven. Hy heeft ter gemalinne gehad Machtelt , of Mathildis , dochter van Henrik , hertog van Brabandt , by welke hy heeft gewonnen *Willem* , zyn opvolger, en de twede graaf van Hollandt van dien name , tot Roomſch koning gekroont in den jare 1248 ; *Floris*, na de onverwachte doodt van zynen broeder voogdt van des zelfs jonggeboren zone, Floris den V , hier na volgende ; *Adelheit*, door huwelyk gravin van Henegouwen ; en *Margareta* , van anderen *Machtelt* genoemt, gemalin van den grave van Henneberg , zynde die gravin , van welke men voorgeeft , dat zy in eene dragt zo vele kinderen gebaart heeft , als 'er dagen in het jaar zyn , te weten 365. *Abbas Stadenſis ad an.* 1234. *Melis Stoke in Floris de IV. Oude Holl. Kron. fol.* 303 *enz. Ubbo Emmius ad an.* 1230. *Scriverius pag.* 187 *enz. Batavia Sacra II Deel, pag.* 182, 183, *edit. in* 8.

FLORIS de V, de zeſtiende , of de negentiende graaf van Hollandt , enz. was de zoon van graaf Willem den II , en niet meer dan zes maanden oud , wanneer zyn vader in den jare 1255, of 1256, in den veldſlag tegen de Vriezen ſneuvelde ; waarom hy onder de voogdy van zyns vaders broeder Floris geraakte. De oorlog , welke tuſſchen graaf Willem den II , zynen vader , en Margareta , gravinne van Vlaanderen , eenigen tydt herwaarts met grote woede gevoert was , als in des zelfs artykel zal verhaalt worden, wierdt in den jare 1256 door eene vrede, te Bruſſel tuſſchen den voogdt van den jongen grave en de gemelde gravinne geſloten , geëindigt ; wiens voornaamſte voorwaarden behelſden, dat Guido en Jan van Vlaanderen , zonen der gravinne, met de andere gevangenen , voor eene zekere ſomme gelds in vryheit zouden geſtelt worden , tot welk rantſoen , zeer groot zynde, die van Gent alleen tot acht duizend ſtukken moeſten opbrengen ; dat Floris, voogdt van den jongen grave , of, by gebreke van dien, de jonge graaf Floris de V zelf, zou trouwen met Beatrix, dochter van grave Guido , en te leen mede ten huwelyk ontfangen geheel Zeelandt ; dat, byaldien het kwam te gebeuren , dat geen van hen beide de gemelde Beatrix ter vrouwe nam , als dan een van Guidos zonen zou trouwen met Machtelt, dochter van den verſlagen grave Willem den II, en zuſter van Floris den V , met Zeelandt op de gezegde wyze mede aan te nemen. Ook wierdt, volgens *Meyerus*, door de Hollanders de vrede, van grave Floris den III met grave Philips van Vlaanderen gemaakt , als hier voor in des zelfs leven kan nagezien worden , goed gekeurt voor zo veel de Zeeuwſche tollen betrof en den vrydom der Vlaamſche kooplieden : doch dit is zeer onwaarſchynlyk : want het is niet te denken, dat de Hollanders , nu overwinnaars zynde , zulke voorwaarden bevestigt zouden hebben , die zy , overwonnen zynde , weigerden aan te nemen. Voorts wierdt by dit vredensverdrag den gebannenen uit Vlaanderen en Henegouwen de toevlucht in Hollandt ontzegt : gelyk in het tegendeel den gebannenen uit Hollandt Vlaanderen en Henegouwen verboden wierdt. Volgens deze vrede trouwde graaf Floris de V naderhandt met de gemelde Beatrix , en voerde uit dien hoofde , naar het zeggen van *Meyerus*, eerſt den tytel van graaf van Zeelandt, het welk hy met alle de eilanden bezat. Doch dit , te weten dat Zeelandt een leen van Vlaanderen zou geweeſt zyn , wordt door de Hollandſche ſchryvers met krachtige redenen tegengeſproken , als hier na in het artykel van ZEELANDT breder zal aangeroert worden. Aan de Zeeuwen gaf de voogdt Floris verſcheide keuren en rechten, welke de zelve voor een gedeelte nog tegenwoordig opvolgen. Twee jaren daar na , te weten in den jare 1258 , wierdt 'er te Antwerpen een tournooiſpel gehouden. Floris, de oom en voogdt van den jongen grave , begaf zich mede derwaarts , maar wierdt 'er dodelyk gekweſt , waar van hy kort daar na ſtierf, wordende zyne lyk naar Middelburg , in Zeelandt , overgebragt , en daar ter aarde beſtelt. Na deze onverwachte doodt wierdt de regering des lands en de voogdy over den minderjarigen Floris Henrik, hertog van Brabandt , zoon van des jongen graafs oudoom , aanbevolen : maar doordien de Hollanders de overdaadt en buitenſporigheden van zyne hovelingen, door hem niet geſtraft wordende, niet konden verdragen , wierdt hem de regering en de voogdy weder afgenomen , en hy weder uit het landt gedreven , wordende vrouw Adelheit , weduwe van Jan van Avennes , en moei des jongen grave , tot voogdeſſe van den zelven aangeſtelt. Doch dit wilde al mede niet gelukken ; het grootſte gedeelte der Staten van het landt weigerde onder eene vrouwe te ſtaan , en droeg het lands beſtier met de voogdyſchap op aan Otto , grave van Gelder, een zoon van des onmondigen graafs oudmoeie. Dit veroorzaakte een binnenlandſchen oorlog. Vrouw Adelheit hadt de Zeeuwen op hare zyde , en het kwam tuſſchen de twee partyen tot een hard gevecht , in het welke van weêrzyden veel volk ſneuvelde, maar de Hollanders, of de party van Otto van Gelder, echter het veldt behielden. De zelve bleef dan voogdt ; maar doordien hy in zyn eigen landt zo veel te doen vondt , dat hy de zaken van Hollandt niet naar behoren kon waarnemen , zo dat de Vriezen en Kennemers daar door gelegenheit hadden om overal den baas te ſpelen , vallende in Kennemerlandt , en doordringende tot in Amſtellandt, alwaar zy vele kaſteelen en adelyke huizen verwoeſtten , wierdt hy van zyn voogdy en regentſchap ontſlagen , en vrouwe Adelheit de regering weder opgedragen. Graaf Floris eindelyk den ouderdom van zeſtien jaren bereikt hebbende , nam het roer der regeringe in den jare 1271 , of 1272 , zelf in handen, en te gelyk een beſluit om de doodt van zynen vader Willem op de Vriezen (te weten de kleine Vriezen , thans Weſt-Vriezen ,

of Noord-Hollanders) te wreken. Hy trok derhalven met een machtig heir tegen hen op, en legerde zich in de gebrokene landen niet verre van Alkmaar. Hy wierdt daar met de Vriezen handgemeen; maar moest met een merkelyk verlies te rug wyken. Doch hy gaf den moedt niet verloren, maar keerde wederom, viel met een onverschrokken moedt weder op de Vriezen aan, en behaalde ook de overwinning, wordende meer dan acht honderd Vriezen verslagen. Doch deze tocht kostte den grave ook wel vyf honderd man, nevens een groot getal van den voornaamsten adel en ridderschap: zo dat hy voor dit maal niets verder tegen de Vriezen dorst ondernemen, maar zegepralende naar huis keerde. Daar na liet hy zich binnen 's Hertogenbosch tot ridder slaan door hertog Jan van Brabandt, maar zich door de drift zyner jeugt zo verre verleiden, dat hy, naar kwaden raadt luisterende, zyne moeie Adelheit, met hare kinderen, uit het landt dreef. Voorts dwong hy, ten gevalle van den bisschop van Utrecht, Gysbrecht, heere van Amstel, en Harmen, heere van Woerden, tot vrede, na den eersten het slot Vreelandt, en den laatsten de heerlykheit van Montfort ontweldigt te hebben. Dit verrecht zynde liet Floris zyne gedachten wederom gaan over het onderbrengen der Vriezen, verzamelde eene goede krygsmacht, en trok daar mede tegen de zelve op. Hy bouwde, of eigentlyk vernieuwde het sterke kasteel Wydenesse, omtrent eene myle van de stadt Hoorn, by Schellinghout, om hen te beter in toom te kunnen houden; behaalde niet verre van daar in een veldslag eene overwinning op de zelve, en eene twede by Hoogwoude, wordende alle Vriezen, die in de handen der Hollanders vielen, afgemaakt, behalven een oud man, die beloofde, het graf van graaf Willem den II, vader van Floris den V, door de Vriezen verslagen, te zullen aanwyzen. Hy deedt gelyk hy belooft hadt, of ten minste hy wees den grave eenige doods beenderen, met verzekering, dat het die van zynen vader waren, de welke Floris daar op uit het graf liet nemen, en naar Middelburg overbrengen, alwaar de zelve met grote pracht in het klooster der broeders van de Premonstreit orde wierden bygezet. Doch de Vriezen wilden, niettegenstaande deze nederlagen, onder zyn juk niet buigen, tot dat zy door den ramp van twee afgryselyke watervloeden daar toe wierden genoodzaakt, welker eerste, volgens den schryver der *Jaarboeken van Werum*, in den jare 1285, en de twede, volgens *Ubbo Emmius*, op den 14. December des jaars 1287 gebeurde. Door deze watervloeden inzonderheit door de laatste, wierdt geheel West-Vrieslandt overstroomt, vele huizen, kerken, kloosters en torens omverre gerukt, en eene ontallyke menigte van menschen en beesten uit het leven gerukt. Deze gelegenheit, te weten toen het landt overal nog blank stondt, nam graaf Floris waar, en beval heere Diderik, of Theodoricus, van Brederode een goed getal schepen en schuiten gereed te maken, en de voornaamsten van den vrieschen adel op te ligten, en als gyselaars naar Hollandt over te brengen. De Vriezen zaten rondom in het water, en konden malkander niet te hulp komen: zo dat Brederode van het eene dorp, dat wat hoog lag, en waar in de Vriezen hun leven gered hadden, naar het andere voer, en zo veel gyselaars kreeg, als het hem beliefde. *Beninga* verhaalt deze zaak op het jaar 1282, en zegt, dat heer Diderik van Brederode door de Vriezen wierdt verslagen en gedood, het welk een openbare misslag is, om dat Diderik van Brederode daar na nog in de geschiedenissen voorkomt, als de Lezer in het vervolg zien zal, en zelfs nog wel zes en dertig jaren daar na leefde, gelyk de hoogleeraar *Matthæus* aantekent by *Beningaas Kronyk pag.* 98, 99. Het water vervolgens weggelopen zynde, bouwde graaf Floris, tot verzekeringe zyner gewonne landen, vier kasteelen in West-Vrieslandt, te weten die van Medenblik, Emingenburg, Middelburg en Nieuwburg; nam den Vriezen vervolgens den eedt van getrouwheit af; vernieuwde en vermeerderde hunne voorrechten en vryheden, het welk gebeurde in den jare 1288: zelfs getuigen de Hollandsche Jaarboeken, dat hy daar op met zyn heir over het Vlie trok, en de stadt Staveren bemachtigde, wordende in de zelve als heer ingehuldigt. *Winsemius*, die het zelve verhaalt, geeft ook de keuren en handvesten op, die hy den burgers van die stadt gegeven heeft: doch *Ubbo Emmius* spreekt 'er geen enkeld woordt van, het welk juist niet te verwonderen is, om dat die schryver, anders eene byzondere achting waardig, niet gewoon is de voordeelen en overwinningen der Hollanders ten breedste uit te meten. Daarenboven is hy graaf Floris den V gansch niet gunstig, en spreekt van hem als van een vorst, die zich tot de ooren toe in de ondeugdt en allerhande vuiligheit dompelde.

De Hollandsche adel hadt zich gedurende de lange minderjarigheit van graaf Floris den V een groot gezag aangematigt, het welk den zelven nu al lang hadt verdroten: zo dat hy, zyne regering zo voorspoedig zynde, als boven verhaalt is, bedacht wierdt om hunne macht eens ter dege te fnuiken. De Hollandsche en Zeeuwsche edelen, van welke eersten heer Diderik van Brederode, en van de laatsten heer Wolfert en Floris van Borsselen de hoofden waren, het voornemen van den grave bemerkende, verzochten Guido, grave van Vlaanderen, heimelyk om bystandt, welken zy met weinig moeite van den zelven verkregen. Het stondt geschapen, als of alles het onderste boven zou gekeert worden, doordien de edelen den grave van Vlaanderen, en daarentegen het gemene volk, blyde, dat de hoogmoedige edelen nu eens vernedert zouden worden, den grave van Hollandt aanhingen; wanneer door tusschenkomste van Jan, hertog van Brabandt, van weêrzyden eene zamenkomst te Biervliet beraamt wierdt het, welk geschiedde, doch slecht voor graaf Floris uitviel, doordien graaf Guido hem daar in verzekering liet nemen, en hem niet weder in vryheit stelde dan onder belofte van een groot losgeldt, waar voor hertog Jan van Brabandt borg bleef. Doch graaf Floris weder op vrye voeten zynde weigerde de betaling van het losgeldt: waar van ook nooit iets is gekomen. Voorts begaf hy zich naar Zeelandt, en dwong de edelen hem om genade te smeken, welke hen wierdt toegestaan, behalven hun hoofdt, heer Wolfert van Borsselen, die gebannen wierdt. Hier na maakte Floris een verbondt met den koning van Engelandt tegen dien van Vrankryk; stak ook met eene heirmacht naar Schotlandt over, op het welke hy recht meende te hebben, om dat graaf Floris de III, als boven verhaalt is, met eene Schotsche princesse getrouwt was geweest. Doch hy kwam onverrechter zake te rug, behalven dat hy, als eenigen zeggen, met eene somme gelds wierdt afgezet. Ondertusschen hadt Guido van Vlaanderen eene krygsmacht, zo te lande, als te water, byeen gebragt, met welke hy mine maakte in Zeelandt te vallen. Graaf Floris, op zyne hoede zynde, viel terstondt in Vlaanderen, daar hy alles te vuur en te zwaardt verwoestte; en Guido kwam wel in Zeelandt, maar wierdt verslagen en genoodzaakt weder af te trekken. Doch graaf Floris, reets diep in den haat der edelen staande, verbitterde de zelve nog meer, wanneer hy, van dezen tocht weder te rug gekomen zynde, veertig ryke Hollandsche boeren tot edelen en ridders verhief, onder voorwendsel, dat de adel door de vele oorlogen al te zeer was afgenomen en vermindert: maar de edelen namen dit op als of het tot hunne smaadt geschiedde, en zo al niet, ten minste om de gemeente ten eenemale aan zich te trekken, en daar door tot de souvereiniteit te geraken. Hier by kwam nog, dat hy heimelyk en buiten kennisse der Staten een verdrag met den koning van Vrankryk tegen dien van Engelandt aanging, niettegenstaande hy, als zo even gezegt is, met den laatstgenoemden in een tegenstrydig verbondt stondt. Dit alles verwekte eene grote verbittering zo der edelen binnens lands, buiten dat zeer op hem gebeten, als van den Engelschen vorst tegen hem, het welk zo verre ging, dat de eerstgenoemden te Kameryk eene zamenzwering tegen hem maakten, en besloten hem op te ligten, en gevangen aan den koning van Engelandt over te leveren. De voornaamste dezer zamengezworene edelen waren de heeren Gerard of Gerrit van Velzen, Herman van Woerden, Gysbrecht of Gysbert van Amstel, Jan van Heusden, Arend van Benscop, Gerard van Kraaienhorst, Willem van Teilingen, Willem van Zanen, en Herman van Kuik. Onder andere beledigingen, den adel in het algemeen aangedaan, was Gysbert van Amstel door hem in verzekering genomen geweest, en hem, als boven verhaalt is, zyn slot Vreêlandt afgenomen. De heer van Woerden hadt mede gevangen gezeten, en zelfs in ballingschap moeten zwerven; en, om op Gerard van Velzen te komen, de zelve was op hem verbittert, om dat hy heer Jan, zynen neef, te Leiden hadt doen onthoofden, doch wel het meest, om dat hy, als men zegt, des zelfs bedgenoot, de dochter van Herman van Woerden, en de nicht van Gysbert van Amstel, hadt verkracht. Deze vrouwenkracht, te weten of ze waarlyk geschied is, dan of men ze slechts verziert heeft, is het, daar zo krachtig een verschil over is. *Jan van Leiden*, *Reinier Snoy*, *Ubbo Emmius*, en zelfs *Schotanus*, staan 'er voor in, dat het eene ware gebeurtenis is: in het tegendeel houden *Scriverius*, *Vossius*, *Buchelius*, en vele andere voorname Hollandsche schryvers het voor een louter verdichtsel, om dat noch *Melis Stoke* in zyne *Rym-Kronyk*, noch *Beka*, noch de *Grote Hollandsche Kronyk*, daar eenig gewag van maken. Men zal hier het geval verhalen, zo als het door de genen, die het zelve voor zeker houden, wordt opgegeven. Vervolgens zal men den Lezer onderrechten aangaande den oorspronk van deze historie, of wat daar aanleiding toe heeft gegeven; en eindelyk zal men den genen, die tydt en vermaak hebben om dit geval verder staande te houden, eene merkwaardige plaats uit een ongedrukt *Aanhangsel* tot de *Rym-Kronyk* van *Melis Stoke*, in welke deze vrouwenkracht met duidelyke woorden verhaalt wordt, mededelen. Dit *Aanhangsel* wordt gevonden in het bekende fraaie handschrift van deze *Rym-Kronyk*, het welk de heer *Simon Schynvoet* bezit, en uit het welke zyn Ed. de goedheit heeft gehad de gemelde plaats te laten uitschryven, zo als men de zelve hier na zal laten volgen. Het eerste, te weten het verhaal van de vrouwenkracht zelf, betreffende, het zelve wordt op de volgende wyze gedaan. Graaf Floris de V hadt eene schone byzit, die gezegt wordt de dochter van heer Jan van Heusden geweest te zyn. Deze wilde hy, haar moede geworden zynde, aan Gerard van Velzen uithuwelyken; maar deze zou hier op geantwoord hebben: *Ik begeer uwe hoer niet*, of, gelyk anderen verhalen: *Ik begeer uwe versletene schoenen niet aan te trekken*; waar op de graaf, in gramschap ontstoken, hem toebeet: *Eerlang zal ik u echter myne hoer tot een wyf doen hebben*; of, volgens anderen: *Ik zweer u, gy zult geen wyf hebben, of ze zal myne hoer zyn.* Gerard sloeg deze woorden in den windt, en trouwde naderhandt met de dochter van heer Herman van Woerden. Floris, meer om zyn woordt waar te maken, en heer Gerard den allergevoeligsten hoon, die 'er ooit bedacht kan worden, aan te doen, gelyk eenigen, waar onder *Barlandus* en de ridder *Hooft* zyn, willen, dan uit enkele wellust, verzendt den zelven, als zynde zyn Raadt en geheimschryver, tot het verrechten van eenige zaken van gewigt buiten het landt; begeeft zich toen naar zyn slot Kronenburg, en schendt daar met geweldt zyne vrouwe. De arme vrouw verwacht, als eene andere *Lucretia*, doch zonder pook of scherp, in den grootsten rouw en druk haren man; ontdekt den zelven, van zyn gezantschap te huis gekomen zynde, met groot misbaar het gepleegde geweldt en schande, en maakt daar door, dat de zelve met zynen schoonvader, heer Herman van Woerden, en de andere edelen, de bovenverhaalde zamenzwering tegen den grave aangaat. Tot dit verhaal nu hebben de volgende woorden

den van Melis Stoke in zyne *Rym-Kronyk* (*fol.* 122) aanleiding gegeven:

Ende Herman van Woerden reed hem ane/
Als di ne wille hadde te vane.
Ende grep'en bi den breydel saen;
U hoghe spronghen syn ghedaen/
Ghi ne sult niet meer der voeten driven/
Sprac hi/ Heer Meester, ghi moet hier bliven
Onse ghevanghen/ is 't u lief of leet.
Ic seg u dat ic wel weet/
Dat die grave hielt over spel;
Want hi loech/ (dat weet ik wel)
En antworde enz.

De Lezer ziet wel, dat het op de woorden *over spel* aankomt: doch ook met eenen, dat het in dien zin genomen wordende, als de voorstanders dezer historie doen, te weten voor *overspel*, hier weinig te pas komt. Beter zin geeft het, om de waarheit te zeggen, als men het met de bestryders van dat gevoelen aldus verstaat, dat de graaf de woorden van Herman van Woerden *voor spel, boert*, enz. hieldt: want belangende het woordeke *over*, in plaats van *voor*, het zelve wordt door Melis Stoke op meer andere plaatsen in dien zin gebruikt, als den genen, welke dien ouden schryver gelezen en gebruikt hebben, niet kan onbewust zyn. Ook geven de woorden van het volgende vaars genoegzaam te kennen, dat het niet anders dan op de gezegde wyze, te weten, dat de graaf Woerdens zeggen voor boert hieldt, moet verstaan worden: *want hi loech* wil zeggen: de graaf lachte om de zelve. Maar zie hier de plaats uit het bovengemelde aanhangsel tot de Rym-Kronyk, in handschrift onder den heere *Schynvoet* berustende, in welke deze vrouwenkracht met duidelyke woorden aldus verhaalt wordt:

Al dede Gerrit van Velsen quaet/
Dat quam alleen bi sulcker daet/
Dat syn wyf was jammerlike veragt;
Daar toe dede de Grave syn magt/
En onsuverde syn goede wyf:
Hi hadse lieber dan syn lyf.
Daer na gelovet
Smeet hyn met eene weer op 't hovet/
Dat hem de huve boven spleet.
Doe dochte Gheret ô dat leet/
Dat hem de Grave hadde gedaen/
En hem niet ten besten mochte vergaen.
Dat men de waerheit wil verstaen/
En redenen te redene mach gaen;
So wast misdaen herte sere
Van eenen groten lantes here.
Wat soude hier meer af gesproken/
Dat syner so seer wert gewroken.

Doch hoe het daar mede zy, het wordt tydt om de uitkomst der zamenzweringe, by welke men het boven gelaten heeft, met de doodt van graaf Floris, hier te verhalen. Het voornemen der zamengezworenen was dan om den grave gevangen te nemen, en hem aan den koning van Engelandt, tegen welken hy een verbondt met Vrankryk hadt aangegaan, over te leveren. Dit wierdt op de volgende wyze door hen uitgevoert. Men kreeg den graaf, onder woorwendinge van zekeren twist by te leggen tusschen de heeren van Amstel en Woerden en de Stichtsche edelen, van Zulen genaamt, uit zyn landt en binnen Utrecht, alwaar hem, des morgens naar de kerke gaande, volgens het verhaal van *Beka*, door eene oude vrouwe een briefie wierdt in de handt gestoken, in het welke het verraadt bedektelyk wierdt te kennen gegeven. Namentlyk, in het zelve stonden de volgende woorden geschreven: Konings kint, edel Prince, gedenkt, dat die geene, die de Psalm maekte, die prophetierde en seide aldus: *Die man myns vredes, daer ik in hoopte, die myn spyse at, hevet groote vertredinge gemaekt op my.* (Psalm LI, vs. 10. (Buiten twyffel is deze oude vrouwe iets van de zamenzweringe bekend geweest; maar de graaf sloeg deze waarschouwing in den windt, en was des middags met zyne edelen en ridders ongemeen vrolyk; ook deedt men den grave alle bedenkelyk vermaak aan, om hem alle argwaan, die hy uit het gemelde briefie, of anderszins, hadt kunnen opvatten, te benemen. Na de maaltydt ging de graaf naar zyn kamer om wat te slapen. De zamengezworenen maken ondertusschen alles tot het volvoeren van den gemaakten aanslag gereed, blyvende heer Gysbrecht van Amstel alleen by hem in de stadt. De zelve maakte hem vervolgens wakker; en wetende, dat Floris een groot liefhebber van de jagt was, zeide hy tegen hem, dat'er even buiten de stadt een koppel wilde vogels was nedergevallen; waar op de zelve terstondt opryst, en met weinig gevolg, hebbende een sperwer op zyne handt, tot omtrent eene halve myle buiten Utrecht rydt. Ter plaatse gekomen, daar de zamengezworenen hem wilden hebben, kwamen Herman van Woerden, Gysbrecht van Amstel, Gerard van Velzen, Arend van Benscop, Gerard van Kraaienhorst, Willem van Teylingen, Willem van Zaanden, en nog eenige anderen, alle wel gewapend, en van vele bedienden gevolgt, naar hem toe. De graaf hadt nog geen kwaad vermoeden, maar groette hen beleefdelyk; maar de heer van Woerden stak terstondt zyne handt uit, en vatte den toom van des graven paardt, zeggende met eenen met een barsch gelaat: *Heer Meester, uwe hoge sprongen zyn gedaan; gy moet onze gevangen zyn.* De graaf, ziende dat het ernst was, greep naar zynen degen, en wilde zich te weer stellen; maar Gerard van Velzen dreigde hem den kop te zullen kloven, byaldien hy zich niet goedwillig overgaf, waar op zich de zamengezworenen meester van hem maakten, en hem naar het huis te Kronenburg, by Loenen aan de Vecht, van Velzen toebehorende, en des nachts verder in stilte op het slot van Muiden bragten, om van daar naar Engelandt overgevoert te worden. Een van zyne dienaren, die zynen meester poogde te ontzetten, ontfing wel haast zo vele wonden, dat hy moest aflaten, en kort daar na overleedt. Twee andere jonge heeren, die den grave verselt hadden, namen de vlucht, en kwamen met vollen ren te Utrecht, daar zy deze tyding terstondt verbreidden. Het gemene volk hadt de zelve zo haast niet vernomen, of het kwam, het gansche landt door, op de been, om hunnen graaf te verlossen. De Vriezen, Waterlanders en Kennemers waren de eersten, vielen in hunne schuiten, en kwamen voor het slot van Muiden. De zamengezworenen, dit vernomen hebbende, verlaten het slot, en voeren den graaf, op een paardt gebonden, met zich, hebbende hem een graauwen rok aangedaan, en iets in den mondt gestopt, om geen gerucht te kunnen maken. Zy wierden onderweeg door die van Naarden ontmoet; om welke te ontgaan zy het met hunne paarden ter zyde over eenige sloten zetten: doch het paardt, op het welke graaf Floris gebonden was, viel'er in; en alzo de zamengezworenen geen tydt hadden om hem daar uit te trekken, viel Gerrit van Velzen op hem aan, en vermoordde hem met een en twintig wonden; waar na zy hunnen weg vervolgden. Kort daar na kwam het landvolk aan, en vondt den ongelukkigen graaf nog eenigzins levendig; maar de zelve gaf, nog eenige woorden gesproken hebbende, den geest. Dit gebeurde op den 28 Juny des jaars 1296. Zyn dode lyk wierdt eerst op het huis te Muiderberg gebragt, en van daar naar Alkmaar gevoert, alwaar het gebalsemt, het ingewandt op het choor in de grote kerk begraven, en het lyk daar op gezet wierdt; van waar zyn zoon Jan het zelve naderhandt naar het klooster te Rhynsburg liet overbrengen, en daar by Beatrix, zyne vrouwe, byzetten. Evenwel is daar na te Alkmaar, in het gemelde choor, eene kostelyke stene tombe, ter gedachtenisse van graaf Floris, gemaakt, die men 'er nog tegenwoordig ziet. Aanmerkelyk is het geen de Rym-Kronyk en verscheide andere oude Hollandsche Kronyken van de getrouwheit van twee windhonden van grave Floris verhalen. De zelve waren hem van eene zyner nichten vereert, en hielden zich altydt omtrent hem. Zy waren by hem wanneer hy gevangen wierdt; kwamen met hem op het slot te Muiden; volgden hem naar de plaats, daar hy vermoord wierdt; bleven by zyn dood ligchaam; sprongen by het zelve in het schip, toen het naar Alkmaar wierdt overgevoert; bleven by zyn graf, en wilden eeten, noch drinken, zo dat zy zodanig verzwakt waren, dat zy zekerlyk haast zouden gestorven zyn, ten ware een zeker dienaar hen met geweldt daar van daan gehaalt, hen den mondt opgebroken, en met zoete melk daar in te gieten hen allengskens weder hadt opgekweekt. Eenige der zamengezworenen wierden door het gezegde landvolk achterhaalt en gevangen genomen, als Gerrit van Velzen en Willem van Zaanden, Gerard van Kraaienhorst, en eenige anderen, die alle hunnen verdienden loon hebben ontfangen. Van het rollen van Gerard van Velzen in eene tonne vol spykers, gelyk eenigen uit het Latynsche woordt van Beka, *rotatus*, besloten hebben, zal hier na op zyn artykel gesproken worden.

Graaf Floris de V hadt ter gemalinne gehad Beatrix, dochter van Guido, grave van Vlaanderen, gezegt van Dampire, en by de zelve gewonnen *Jan*, zynen opvolger in de regering; voorts *Diderik*, *Floris*, *Willem*, nog eenen *Floris*, en deze dochteren: *Beatrix*, *Machtild*, *Elizabeth*, en *Margareta*, alle te zamen jong gestorven. Hy wordt beschreven groot van ligchaamsgestalte, schoon van aanzicht, aanminnig, en zeer welsprekende geweest te zyn; voorts een liefhebber van de jagt, van de zang- en speelkunde, en verder van alle ridderlyke oeffeningen en wetenschappen; een handhaver der gerechtigheit; kloekmoedig in tegenspoedt; dapper, en gelukkig in den oorlog. Maar hy was dertel opgevoed, wellustig, en een liefhebber van vrouwen. Den adel achtte hy weinig, en trachtte deszelfs voorrechten te besnoeien, hun gezag te verminderen, en daar door eindelyk tot de souvereiniteit te geraken. Zie, behalven de in het artykel aangehaalde schryvers, *Melis Stoke Rym-Kronyk in Floris den V. Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven fol.* 327 *enz. Het Goudsch Kronykie pag.* 68 *enz. Vossius Jaarboeken IV boek. Winsemius en Schotanus Kron. van Vriesl. Scriverius Holl. Kron. pag.* 222 *enz. Commelin Beschryv. van Amsterdam II boek.*

FLORISZ. (ADRIAAN) Zie ADRIANUS de VI, paus van Rome.

FLORIS *van* WEVELINHOVEN, of WEVELINKHOVEN, L bisschop van Utrecht in den jare 1379 na bisschop Arnoldus van Hoorn, in den gemelden jare tot het bisdom van Luik overgegaan. Hy was eerst kanunnik te Keulen geweest, en hadt naderhandt onder Urbanus den V, zo als *Crantzius* getuigt, de zorg over de Munstersche kerk aangenomen. Maar met bewilliging van Urbanus den VI is hy tot de Utrechtsche kerk overgegaan., Want in dezen tydt (zegt de gemelde *Crantzius*) begon dat verplaatsen van bisschoppen in zwang te gaan, het welk te voren nooit dan om grote en gewigtige redenen plagt te geschieden. „ In 't eerst heeft hy eenige moeielykheit van Van Hooms wegen uitgestaan, en is een jaar lang met geweldt buiten zyn bisdom gehouden geweest; want gemelde van Hoorn begeerde de schapen der beide bisdommen aan zich te houden, of althans de vruchten van zyn eerste bisdom, daar hy afgestapt was, te blyven trekken. Maar dat is hem mislukt; want Floris, een

voorzichtig man, wilt zyne ondernemingen gemakkelyk te verydelen. Doch als'er omtrent dezen tydt, te weten in 't jaar 1378, na de doodt van Gregorius den XI, eene scheuring in de kerke gerezen was, om dat Urbanus de VI te Rome en Clemens de VII, de welke schier van niemandt anders dan van de Franschen erkent wierdt, te Avignon verkoren waren, heeft Reinoud van Vianen by Clemens den VII weten te bekuipen, dat hem het bisdom van Utrecht, schoon dat Floris al in het bezit was getreden, door den gemelden paus wierdt opgedragen. Deze Reinoud hadt onder anderen ook zynen broeder, de welke het kasteel van Gooi in zyne macht hadt, op zyne handt gekregen. De bisschop, deze listige aanslagen vernomen hebbende, heeft hen beide, niettegenstaande zyne hoge jaren, gedwongen om hem niet alleenlyk met eede getrouwheit te beloven, maar ook om Clemens af te zweren. Deze Floris behoeft, volgens de getuigenis van *Barlandus*, voor niemandt van zyne voorzaten in Godvruchtigheit en in allerhande deugden te wyken. In het Vervolg van *Beka* staat ook, dat hy voorzichtig was van overleg, van een goed gedrag, rechtvaardig en eerwaardig, en zeer oplettend in tydelyke rechtsplegingen. Daarenboven heeft hy het bisdom, toen hy 'er kwam, in grote schulden vinden steken, maar heeft alles, en zo veel als hy kon, afgedaan, en verscheide sloten, stedekens en ambachten, de welke aan dezen en genen voor zekere geldsommen verzet waren, wederom gelost: zo dat hy een bisdom vol schulden heeft gevonden, en een ryk bisdom nagelaten. Hy heeft ook alle de sloten van Overyssel, de welke begonnen te vervallen, weder opgemaakt, en verscheide roofnesten gewapenderhandt uitgeroeit. Als hy op zyn doodbedde lag, en eenige van zyne vrienden by hem om beloningen en vereeringen kwamen aanhouden, heeft hy hen, zo als de schryvers getuigen, met dit antwoordt afgewezen: *Het geen ik Ul. gunde, heb ik Ul. gegeven*; als willende zeggen, dat ze vereeringen en goeds genoeg van hem genoten hadden by zyn leven. Hy gaf met eenen order, dat ze niet meer in het paleis zouden ingelaten worden. Vorders heeft hy een schat aangewezen, waar uit hy zyne schulden wilde betaalt hebben, bevelende, dat het overschot voor S. Marten, van wien hy het gekregen hadt, en voor zynen nazaat zou gespaart worden. De Godsdienstige prelaat, nu oud van jaren zynde, is te Hardenberg, een stedeke van Overyssel, dat door hem versterkt en verbetert was, overleden. De meeste schryvers getuigen, dat hy den 3 April des jaars 1393, op goeden Vrydag, is gestorven, na dat hy 16 jaren, of, zo als anderen met groter schyn van reden zeggen, niet meer dan 13 jaren en vyf maanden aan het roer der regeringe hadt gezeten. Zyn ligchaam is van daar naar Utrecht gevoert, en in den Dom voor het hoge outaar begraven. By zyn leven, omtrent het jaar 1392, heeft Zuederus, heer van Gaasbeek, van Putten en van Stryen, het klooster der Karthuizers in de voorstadt van Utrecht beginnen te stichten; het welk zo wel door hem zelf, als door zynen broeder Willem van Abkoude, rykelyk is begiftigt. Zie *Anth. Matth. Fund. Eccl. L. I, p.* 419. Ten tyde van dezen bisschop heeft de Utrechtsche kerk een aanzienlyke handvest verkregen van, den Roomsch koning Wenceslaus, de welke te lezen staat by *Buchelius*, en onder anderen de bevestiging der oude voorrechten behelst; als by voorbeeldt, dat de klerken nergens dan voor een geestelyke vierschaar zouden mogen gedaagt worden. Voor zyne doodt heeft hy in het openbaar ontwyd, en van het priesterlyk gewaadt berooft zekeren monnik van S. Franciscus orde, met name *Jakob van Gulik*, de welke zich van een valsche handt en van valsche brieven bedient hebbende, zich zelve als bisschop, ja als den wybisschop van Floris, hadt gedragen; over welke geschiedenisse men den Lezer het volgende uit het boek van *Gysbertus Lappius, in Appendic. ad Bekam p.* 130, zal mededelen:,, In dit ,, zelve jaar, (1392.) op den dag van S. Hieronymus, is zeker Minnebroeder, te Gulik geboren, te Utrecht ontwyd, de welke voorgegeven hadt, dat hy door de gunst en door brieven van den paus tot bisschop was aangestelt, en die daar op door Floris van Wevelinkhoven tot wybisschop was aangenomen. Als de zelve dan verscheide wydsels in het gemelde sticht hadt bedient, is men na verloop van eenigen tydt door geloofwaardige en bekwame personen met alle zekerheit komen te weten, dat de gemelde pausselyke gunst en brieven t'eenemaal verdicht waren. Als dit ruchtbaar geworden was, zyn de genen, die de heilige wydsels van dezen bedrieger ontfangen hadden, verscheide wegen ingeslagen. Vele, de heilige wydsels daar latende, hebben een vrouw genomen: anderen hebben zich op nieuw van andere bisschoppen laten wyden; waar door velen tot grote onheilen zyn gekomen. Derhalven heeft Floris, met raadt en bevel van myn heer den paus, en zeven bisschoppen in zyn gezelschap genomen hebbende, den voornoemden vervalscher der Apostolische brieven te Utrecht op een toneel in alle zyne priesterlyke klederen gestoken, de welke hem daar na allengskens uitgetrokken wierden. Vooreerst zyn kazuifel, daar na zyn manipel, dan zyn stool, en zo voorts, het eene voor en het andere na. Daar op wierdt zyn haair afgeschoren, en zyne vingeren, met de welke hy het ligchaam des Heere plagt te handelen, met een glas tot het been toe afgeschrapt. Eindelyk is hem een wereldsch kleedt aangedaan, en zo is hy aan het wereldsche recht, te weten aan den schout en de schepenen der stadt Utrecht, overgelevert, om van hen gevonnist te worden: de welke hem tot de ketel (dat is om in ziedende olie opgezoden te worden) verwezen hebben. Doch uit meêdogendheit tot de heilige wydsels, die hy zo langen tydt hadt gehad, en uit eerbiedigheit voor de orde der Minnebroederen, hebben zy hem vliegens uit de ketel doen nemen en onthalzen. Daar op is hy nog, met vergunninge van den heere bisschop Floris, op het kerkhof der Predikheeren te Utrecht begraven.,, *Anth. Matthaeus* heeft een wydlopiger verhaal van deze geschiedenisse, die hy uit een oud handschrift van de Salvatorskerk getrokken hadt, in het vyfde deel van zyne *Analecta* ingelascht. By hem staat ook het volgende vonnis, het welk even voor de ontwyding was gegeven, en waardig om hier bygevoegt te worden.,, In den name des Heere, Amen, Florentius van Wevelinkhoven, door de genade van Godt en van den Apostolischen stoel bisschop van Utrecht, en de volgende broeders door de zelve genade ook bisschoppen: Arnoldus, bisschop van Capitolias, Wenemarus, bisschop van Sembocië, Hubertus, bisschop van Ippuse, Bertholdus, bisschop van Lindo, Andreas, bisschop van Mysconië, en Jacobus, bisschop van Sarepte, mede rechters in de onderstaande zake. Als het gebiedt der reden voorzit in het gemoedt van den rechter, dan zit de gerechtigheit zelf en de regtmatigheit van 't vonniswyzen, in het onderzoeken van de waarheit, op den rechterstoel, even als een koning op zynen troon, uit wiens mondt een tweesnydend zwaardt is voortkomende. En op het schrikkelyk gezicht van die gerechtigheit verdwynt de verkiezing van den eigenwille; en de schadelyke begeerlykheit wordt zonder aanzien van personen ingebonden door den regel van het recht. Want dit is de voorzichtigheit geweest van den eeuwigen rechter, van wiens aanzien de rechtmatige vonnissen afhangen, dat 'er rechters in de wereldt zouden aangestelt worden, de welke de gerechtigheit zouden beminnen, de kinderen der menschen zouden oordelen, en de kwaaddoenders naar mate van hunne misdaden zouden straffen. Zekerlyk, als wy, niet zonder grote droefheit onzes herte, ô gy hoofdbron van ergernissen en steen van aanstoot! acht geven op de schrikkelykheit van uwe schelmstukken; en als wy de allerrampzaligste vermetelheit van uwe baldadigheit en roekeloosheit, de welke den hemel ontroert, en de aarde doedt beven, met menigvuldige en met kermende benaauwdheden onzes gemoeds overwegen, zyn wy genoodzaakt, en de gerechtigheit vereischt het, dat wy u naar uwe verdiensten straffen. Hebbende dan den naam van Christus op onzen rechterstoel aangeroepen, en niet als Godt voor oogen hebbende, en na dat wy daarenboven den raadt van vele voorzichtige en in de rechten ervarene mannen ingenomen hebben, zo vellen wy dit vonnis over U. Nademaal dat wy, zo door uwe eige bekentenis, als door andere wegen, ten volle en wettiglyk verzekerd zyn, dat gy de Apostolische brieven hebt vervalscht, en dat gy u verstout hebt den tytel der bisschoppelyke waardigheit vermetelyk en valschelyk te voeren en u aan te matigen, en u hebt vermeten onder een valschen en door u zelf verdichten tytel in de bisdommen van Trier, van Ments, van Straasburg en van Utrecht, en op meer andere plaatsen, den tydt van tien volle jaren, en langer, de grote en de kleine wydsels aan zeer vele menschen te bedienen, de heilige olien en het Chrisma te wyden en te verzoenen, het vormsel op de voorhoofden te bedienen, en andere bedieningen, de welke den bisschop alleen toekomen, zonder dat gy bisschop waart, of noch bisschop zyt, tot groot gevaar van uwe eige ziel en van vele andere zielen, en tot versmading van de algemene Katholyke kerke, onbeschaamdelyk en op een verdoemelyke wyze te verrechten. En al is het zake dat wy Floris, bisschop van Utrecht voornoemd, goedgevonden hebben u, terwyl dat gy in onze gevangenisse opgesloten waart, uit een goedwillige genade tyds genoeg te geven, om tot een inkeer te komen, op dat gy den Allerhoogsten, den welken gy door uwe vuilaardige booshedén zo hooglyk vertoornt hebt, zoud trachten te bevredigen, en zyne genade door Godvruchtige en menigvuldige traangebeden te verwerven; zo is het nochtans, dat gy, niet wetende van weder tot uw hert te keren, en van waardige vruchten van boetvaardigheit, hoe lang dat wy 'er ook naar gewacht hebben, voort te brengen, geenzins geschroomt hebt, het welk wy met droefheit zeggen, de tyden van boetvaardigheit, die wy u genadiglyk, als reets gezegt is, vergunt hadden, tot nu toe met een vesteend herte en met een hardnekkig gemoedt tot verlies van uwe eige zaligheit te verachtelozen. Daarom is het, dat wy Florentius en de andere bovengenoemde medebisschoppen, om en tot deze handeling byzonderlyk en in eige personen byeen geroepen en vergaderd, volgens het gene wy gezien, gehoort en vernomen hebben, en als nog zien en weten, u, die wettiglyk voor den zelven bisschop gedagvaard zyt, als een vervalscher der Apostolische brieven, als een misbruiker en vyandt der kerkelyke Sakramenten, als een bederver der gelovige zielen, en als een schender der kerkelyke wetten, ontwyden, en zo wel van alle kerkelyke wydsels als van het priesterlyk ampt afzetten en beroven, en u door deze schriften eindelyk veroordelen om metter daadt ontwyd te worden, en ontwyd zynde aan het wereldsche hof overgelevert te worden, ten einde dat gy daar naar den eisch der wetten, doch zonder gevaar van uw leven, gestraft mogt worden". Na dit vonnis is de ontwyding aanstonts gevolgt, in het jaar onzes Heere, 1392, op den laatsten dag van September. *Batavia sacra II Deel.*

FLORITUS (Augustinus) geboortig van Mazara, was doctor in de philosophie en een vermaard geneesheer. Hy leeraarde ook oopentlyk in deze plaats over de wysgeerte en geneeskunde met veel roem, en stierf aldaar in 't jaar 1590. Rocchus Pirrus, Octavius Caëtanus, en anderen, maken gewag van hem, en getuigen, dat hy heeft geschreven in 't Latyn: *Topographia Mazariæ.* enz. *Bibliotheca Sicula.*

FLORITUS (Augustinus) mede geboortig van Mazara in Sicilië, een Jesuit, geboren in 't jaar 1580. Hy was een groot Philosooph en Godgeleerde, en zeer belezen in de Griekse schryvers, over welke hy te Palermo opentlyk lessen gaf. Hy stierf aldaar

aldaar den 27 Juny in den jare 1613, nalatende: *libri Tragœdiarum Græcè & Latinè*; *Antiquæ Odes fragmentum, ex Græco versum*; *Encomia*; *Hymni*, enz, *Bibliotheca Sicula*.

FLORUS, (L. ANNÆUS) een Latynsch geschiedschryver, die beroemd was ten tyde van den keizer Trajanus. Men heeft van hem *Epitome Rerum Romanarum* in IV boeken, waar in hy begint met het 750 jaar voor Christi geboorte, en ophoudt met het 27 na de menschwording. Deze verhandeling is met de aanmerkingen van Salmasius, Grævius, Freinshemius, Camertis, Stadius, Vinetus, Gruterus, Pontanus, Rupertus, en anderen, in den jare 1692 door Wetstein in 8 gedrukt. Behalven dezen druk heeft men ook den arbeidt van Anna, de dochter van Tanaquillus Faber, en dien van den Antiquarius Begerus over dezen schryver. Boven dien willen eenigen hem ook het treurspel, Octavia genoemt, dat onder de werken van Seneca gevonden wordt, en het kort begrip der historie van Titus Livius toeëigenen *Simler. Bibl. Gesnerus. Vossius l. I. de hist. Lat. c.* 30. *le Vayer jugemens des hist. Lat. Anna Tanaquilli Fabri fil. in Flor. Grævius in præf. Hanckius de Rom. script. P. I. c.* 15. *& P. II. c.* 15. *Fabricius Bibl. Lat. pag.* 124 *seq.*

FLORUS, (GESSIUS) landvoogdt van Judea, verkreeg deze waardigheit door zyne vrouwe Cleopatra, die eene vriendin was van Poppea, des keizers gemalinne. Hy was door zyne gierigheit en wreedheit oorzaak van den oorlog der Joden tegen de Romeinen. *Josephus Oorlogen XX*, 18.

FLORUS (JULIANUS) een redenaar, leefde ten tyde van Tiberius. Seneca de redekunstenaar spreekt van hem in zyne Controversien als van een man, die in de welsprekendheit onderwezen was door den redenaar Portius Latro. Quintilianus noemt hem den prins der welsprekendheit, welke hy oeffende in de Gaulen. *Seneca Cont. Quintilianus l. I. Inst. c.* 3.

FLORUS was een amptenaar onder Valens en Gratianus. Een ander van den zelven naam was het onder Theodosius den Groten in den jare 380; en eindelyk was een ander van dien naam overste van delyfwacht (*prefectus prætorio*) onder Honorius in den jare 397. *Jac. Gothofredi Prosopograph. Codicis Theodosiani.*

FLORUS bygenoemt *Magister*, bloeide in de IX eeuwe. Hy was diaken van de kerke van Lyon, en woonde in den jare 837 het Concilie van Kiersi by. Hy wierdt omtrent den jare 852 door de kerke van Lyon verkoren om over de predestinatie te schryven tegen Johannes Scot, en beweerde in zyn werk, dat men kon zeggen, dat'er tweederlei predestinatie was, de eene der uitverkorenen tot de genade en heerlykheit, en de andere der verwerpelingen tot de verdoemenisse, ingevolge van de zonden, die zy door hun eigen wil begaan. Deze schryver heeft, behalven dit geschrift en eene redevoering over de predestinatie, eene uitlegging over alle de brieven van Paulus, getrokken uit veertien Latynsche Vaders, welke niet gedrukt is, en eene andere uitlegging over de zelve brieven, getrokken uit S. Augustinus, gemaakt, die onder den naam en onder de werken van Beda gevonden wordt. Hy heeft nog eene verhandeling geschreven over het vieren van de Misse, welke gevonden wordt in de Bibliotheek der vaderen. Hy hadt ook eene verzamelinge gemaakt van de kerkelyke wetten, waar van de vader Don Lucas d'Acheri en Baluze eenige stukken uitgegeven hebben. Het eerste, door Dacheri uitgegeven, vervat wetten en Canons tegen de Joden, en wordt gevonden in het XII stuk van het Spicilegium van den zelven Dacheri. Het tweede is over de verkiezing der bisschoppen, en wordt gevonden aan 't einde der werken van Agobard. De vaarzen, welke men heeft onder den naam van Drepanius Florus, zyn van dezen Florus, als mede eenige andere, welke door Mabillon uitgegeven zyn in het I stuk der Analecten. Het Martyrologium, dat den naam van Florus draagt, zou mede wel van hem kunnen zyn, dewyl Vandalbertus, die zyn Martyrologium geschreven heeft omtrent den jare 850, zich daar van bedient heeft. Eenigen geloven nochtans, dat de schryver van het Martyrologium ouder is, en dat hy leefde omtrent den jare 742, doch zonder eenig bewys. Zyne redevoering van de predestinatie wordt gevonden in Hincmar, en die tegen Joh. Scot. Erigen. is uitgegeven door M. Maugin. *Sigebertus de Script. Eccles. c.* 49. *Math. Westmonast. ad an.* 883. *Sirmond in not. ad Avit. Vienn. de Marca l. VIII. de Concord. Sacerd. & imper. c.* 14. *Baron. Annal. eccles. Masson & Baluz. in præf. & not. ad Agob. Chifflet not. ad Ferrand. Vossius de hist. l. II. Sweert. Athen. Belg. Andr. Bibl. &c. du Pin Bibl. des aut. Eccl. IX Siecle.*

FLORUS, (PAULUS) een geschiedschryver, leefde in de VI eeuwe. Hy schreef in vaarzen de geschiedenis van den keizer Justinianus.

FLORUS, anders gezegt SULPITIUS, bygestaan van Statius Murcus, doodde Piso aan de poort van Vestaas tempel, uit welken hy met geweldt getrokken was. *Tacitus hist. I.* 43.

FLORUS, of FRANC FLORE, was de zoon van een goed beeldhouwer van Antwerpen. Hy oeffende zich in de kunst van zynen vader tot den ouderdom van 20 jaren, wanneer hy naar Luik ging, om zich in de schilderkunst te oeffenen onder Lambert Lombard. Van daar trok hy naar Italië, daar hy zich by uitnemendheit bevlytigde in het tekenen van alles wat hy naar zynen smaak vondt, en boven al de werken van Michiël Angelo. In zyn vaderlandt wedergekeert zynde verkreeg hy zich aldaar veel achting en vele goederen door de goedheit en het groot getal van zyne werken; maar hoewel hy een goeden geest hadde, en zeer aangenaam was in ommegang, zo liet hy zich zodanig vervoeren door de liefde tot den wyn, dat hy zich voor zyne vrienden zelfs onverdraaglyk maakte. Hy beminde ondertusschen den arbeidt niet minder dan den wyn. Hy schilderde alle dagen met yver en vermaak zeven uren lang, en vondt vervolgens tyds genoeg om zyne vrienden te zien. Hy speelde nooit dan door dwang, en hy was gewoon te zeggen, *de arbeidt is myn leven, en het spel is myne doodt.* Men noemde hem in zynen tydt den Vlaamschen *Raphaël.* Hy stierf in den jare 1570, in den ouderdom van vyftig jaren. *De Piles abrégé de la vie des peintres.*

FLOTE, (PETRUS) een oplopend en gierig man, hebbende maar een oog en een mismaakt ligchaam, bewoog de Vlamingen tot den opstandt in den jare 1302, en was oorzaak, dat deze volkeren, onverzoenlyke vyanden van de schattingen en van de onderdrukking, het juk van Vrankryk afwierpen, waaraan zy in dien tydt onderworpen waren. *Mezeray sur Philippe le Bel.*

FLOTZ, of FLOC, eene kleine stadt van Turkyë in Europa Zy is gelegen in Walachië, aan de rivier Jaunissa, naby des zelfs uitloop in den Donau, tegen over de stadt Daxiopol is *Baudrand.*

S. FLOUR, eerste bisschop van Lodeve, een medgezel van S. Saturninus, bisschop van Toulouze, bragt het gelove in het Narboneesche Gaule, in Aquitanië, en tot in Auvergne. Men geeft voor, dat hy zich voornamentlyk ophieldt op de plaats, alwaar men naderhandt eene stadt gebouwt heeft, die zynen naam draagt, welke toen *Indiak* genoemt wierdt, en dat hy aldaar gemarteld wierdt omtrent den jare 389. *Baillet vies des Saints* 2 *Novembr.*

FLUDD, of DE FLUCTIBUS (ROBERT) was geboren in den jare 1574 te Milgate in de provincie van Kent. Zyn vader, Thomas Fludd, was onder de koninginne Elizabeth betaalmeester van het krygsvolk in Vrankryk en in de Nederlanden. Na dat hy den grondt zyner studien gelegt hadde, wierdt hy in den jare 1591, in het 17 jaar zyns ouderdoms, naar de universiteit van Oxford gezonden. Hy bevlytigde zich naast de Philosophie ook in de geneeskunde, en na dat hy daar in goede voortgangen gemaakt hadde, begaf hy zich op reis, en bezag Vrankryk, Spanje, Italië, en Duitschlandt. In deze landen, waar in hy zes jaren doorbragt, geraakte hy in kennis met verscheide voorname mannen, en bragt zich by de zelve in zulk een aanzien, dat eenigen van hen zich van zyne onderrechting bedienden; waar door hy, dewyl hy verscheide zaken tot hun gebruik op het papier moest brengen, den grondt tot verscheide werken gelegt heeft, welke naderhandt van hem uitgekomen zyn. Na zyne wederkomst nam hy den graadt aan van Doctor in de medicynen, welke hem te eerder gegeven wierdt, dewyl hy inzonderheit in de Chymie reets in grote achting was. Omtrent den zelven tydt begon hy de geneeskunde in Londen te oeffenen, alwaar de societeit der geneesmeesters hem in hun getal aannam. Zyne kennis in de Philosophie en geneeskunde, doch inzonderheit zyne diepzinnige aanmerkingen over duistere stoffen, bragten hem in grote achting, doch meest by de zulken, die niet naar behoren van de zaken konden oordelen. Hy was een yverig medegenoot van de zamening der Rozenkruissers, welke hy in een byzonder verweerschrift verdedigde, en buiten het welk hy voorhadt nog een groot werk tot hunne verdediging te schryven. Zyne leerregelen zyn meestendeels zo duister en onverstaanlyk, dat men geen duidelyk en geschikt begrip daar van kan maken. Hy vernieuwde niet alleen de seldzame invallen der Rabynen en Cabbalisten, maar vermeerderde de zelve met vele nieuwe en niet minder ongerymde aanmerkingen. Zyne *Philosophia Mosaica* mengt het honderdste in 't duizendste. De hoofd-*Principia*, op welke zyne natuur- en geneeskunde steunen, zyn *Virtus Septentrionalis* en *Australis*: onder de eerste verstaat hy *principium condensans* of *contractivum*, onder de laatste *rarefaciens* of *expansivum.* Het is belagchelyk, wanneer hy in zyne *mystica cerebri anatomia* den oorspronk der gedachten van die gehoordeelen, in welke de ontleedkundigen eenige gelykheit met de geboortsleden van beiderlei kunne ontdekken, wil afleiden. In zyne gemelde *Philosophia Mosaica* vindt men veelvuldige afbeeldingen van een weerglas, waar door hy zyne *principia Physica* en *Medica* zorgvuldig poogde aan te tonen. Hy noemde het zelve *Vitreum Calendarium*, en geeft voor, dat hy het afbeeldsel daar van uit een handschrift, dat ten minste 500 jaren oud was, getrokken hadde, het welk, indien het waar was, Cornelius Drebbetius, die in den zelven tydt in de *Physica experimentalis* beroemd was, en dit werktuig uitgevonden zou hebben, de eere van deze uitvinding betwist. In de wiskunst was hy niet onervaren, en hadt zich inzonderheit in de Mechanie eene grote bekwaamheit verkregen; doch hy begaf zich ondertusschen ook te gelyk zeer diep in de magische kunsten, welke hy alle onderzocht en in grote waarde hieldt. Zyne gansche geneeskunst loopt uit op bygelovige en niet waardige grillen. De krankheden, welke hy in *empyrei, ætherei, elementares*, &c. verdeelt, telt hy onder de *meteora*, en wil, dat zy van de winden, die hy tot geesten en engelen maakt, hunnen oorspronk hebben, om het welk te bewyzen hy niet alleen de getuigenissen van Hippocrates en Galenus, dat nog geduld zou kunnen worden, maar ook zelfs de woorden der H. Schrift misbruikt, als welke hy tot hulp van zyne ongegronde stellingen zo ongerymt verklaart en toepast, dat misschien niemandt de zelve meer verdraait en gelastert heeft. Doch zo verwart als het met zyne beschouwing was, zo voorspoedig ging het met zyne oeffening, dewyl hy de patienten door allerhande overtuigende redenen zodanig tot verwondering wist te verwekken en in te nemen, dat zy een vertrouwen in hem kregen, en daar door ongemerkt tot eene gelukkige werking der toegediende artzenyen geschikt wierden. Zyne schriften, die met diergelyke redeneringen vervult zyn, hebben by de uitlanders meer goedkeuring gevonden dan by zyne landslieden, dewyl de zelve in Engelandt by niemandt dan by Seldenus en eenige anderen een weinig achting gevonden hebben. Zyne tegenstrevers, die met hem in verschil geraakten, waren benevens Joh. Keplerus, Mar. Mersennus,

die hem *Cacomagus*, *Hæreticomagus*, *fœtidæ & horridæ magiæ doctor & propagator* noemde, en Gassendus, die, op het verzoek van Mersennus, de pen tegen hem opvatte. Hy schreef zelf, zonder dat hem gelegenheit daar toe gegeven was, tegen *Fosteri Hoplocrismaspongum*, waar in deze beweert, dat de sympathetische kuur, waar in tot heeling van eene wonde het geweer, dat de zelve veroorzaakt hadde, met zalf bestreken wordt, ongeoorlooft zy, het welk Fludd, als een groot vriendt van diergelyke kunststukken, niet behaagde. Hy stierf te Londen in den jare 1637, in het 63 jaar zynes ouderdoms. Zyne werken zyn in eenige delen te Londen by malkander gedrukt, hoewel men eenige stukken van de zelve, waar in veel *magica* vervat zyn, bezwaarlyk bekomen kan. Hy heeft buiten de reetsgenoemde werken geschreven, *Tractatus Theologico Philosophicus de vita, morte & resurrectione; utriusque cosmi metaphysica, physica & technica historia; veritatis prosenium; monochordum mundi symphoniacum; anatomiæ amphitheatrum; philosophia sacra S. meteorologia cosmica; sophiæ cum moria certamen; summum bonorum, quod est verum magiæ, cabalæ, &c. subjectum; medicina Catholica; integrum morborum*; Καθολικὸν *medicorum* κάτοπτρον, *pulsus S. Novi & arcana pulsuum historiæ; philosophia Mosaica*, en, *responsum ad Hoplocrismaspongum. Athen. Oxon. Morhof. Raiman.*

FLUENTIA, eene stadt, welke door de soldaten van Sylla aan den oever van de rivier Arno gebouwt wierdt, en waar uit daar na de tegenwoordige stadt Florence ontstaan zou zyn. *Delic. de l'Ital. I. p.* 202.

FLUONIA, een naam, onder welken de vrouwen van het oude heidendom Juno vereerden, om dat zy geloofden, dat zy het maanstondig bloedt wederhieldt in de ontfanging, of dat zy het tegenhieldt wanneer het te veel vloeide op de gewone tyden. Deze naam komt van het Latyn *Fluo*, vloeien. *Vossius de Idol. l. II. cap.* 26.

FLUSEN, of FLUISEN, voortyds een beroemd bosch, tusschen Staveren en Sneek gelegen, versiert met verscheide lusthoven der Vriesche koningen. Het zelve geraakte door eene bovennatuurlyke somerhette in den brandt, en wierdt, met des zelfs grondt, die, gelyk veen, zeer zwavelachtig was, in zodanige diepte verteert, dat het eerst een klein meertie, doch daar na, by inbreuk der dyken, door het zeewater allengskens wyder en dieper wierdt. Het wordt nog heden *de Fluisen* genaamt, en strekt zich ten Westen van Galama-dam tot in den mondt der Heegster of hoogste vaart, in de landkaarten van Vrieslandt breder te zien. *Winsemius.*

FLUVIA, van ouds *Albia*, eene rivier van Spanje, in Catalonië. Zy heeft haren oorspronk in de Viguerie van Campredon, loopt door het Lampourdan, daar zy Besalu bespoelt, en zich ontlast in de Middelandsche zee te Ampurias. *Baudrand.*

FLUVIANUS, (Antony) vier en dertigste grootmeester de orde van S. Jan van Jeruzalem, waar van het hoofdverblyf ten te Rhodes was, volgde in den jare 1421 op Philibert van Naillak. Hy was een Spanjaardt, uit het grootprioorschap van Catalonië: en wanneer hy verkoren wierdt, was hy standaarddrager, of groot-Conservator, en grootkommandeur van Cyprus. In den jare 1428 hieldt deze grootmeester een algemeen kapittel, waar in zeer nuttige bevelen gegeven wierden voor de orde, en op het welke hy de waardigheit van grootbaljuw instelde, die pylaar of hoofdt van de Duitsche taal gemaakt wierdt. In een ander kapittel, gehouden in den jare 1433, bevestigde men het voorrecht, dat de grootprioor van Castilië hadde, om alle de kommandeurs, ridders en wapendienaars van zyne priory te verplichten om hem te verzellen, wanneer hy den standaardt van de orde uitstak om ten oorlog te trekken tegen de Moren en andere vyanden van het koninkryk. De grootmeester gaf te dier tydt het kleedt van de orde aan den zoon van een Spaansch edelman, en wees hem eene kommandery tot zyn verblyf aan, om aldaar ten koste van den kommandeur gevoed en onderhouden te worden, tot dat hy bevel zou ontfangen om naar Rhodes te gaan. Het welk Bosio aanmerkt, dat eenigen tydt daar na ook in acht genomen is ten opzichte van den ridder van Riery, die naar de kommandery van Cagnac gezonden wierdt: waar door men ziet, dat ieder ridder zyn verblyf en onderhoudt hadde by een kommandeur. De grootmeester ziende, dat verscheide ridders van zyne orde hun verblyf verlieten, de wapenoeffening verzuimden, en te Rome in dienst der kardinalen bleven, om kommanderyen te hebben, voor den tydt des ouderdoms, en tegen de regelen der oudheit, geboodt, dat niemandt aldaar zyn verblyf zou houden, zonder bewilliging van den procureur generaal der orde, aan wien hy daar van kennisse gaf door eene bulle van den 12 October desjaars 1437. Weinig dagen daar na stichtte hy omstandiglyk het nieuwe ziekenhuis, en stierf den 29 van dezelve maandt. Hoewel hy de orde zeer hadde belast gevonden met schulden, zyne voorzichtigheit en zyn goed beleit schikten echter de zaken zo wel, dat hy de gemeene schatkist uitnemende ryk liet, wordende geschat op twee honderd duizend dukaten. Hy hadt Johannes de Lastic tot zynen opvolger. *Bosio histoire de l'ordre de S. Jean de Jeruzalem. Naberat Privileges de l'ordre.*

FOCAS, of PHOCAS, een letterkunstenaar te Rome, die, behalven verscheide letterkundige verhandelingen, ook het leven van Virgilius in vaarzen schreef, dat meer letterkundig dan dichtkundig was. *Vossius de hist. Lat. p.* 817.

FOCHEU. Zie FOCHIEN.

FOCHIEN, FOKIEN, of FUQUIEM, eene provincie van China. Zy is gelegen langs de zee, tusschen de provincien van Chequian en Cantun. Hare hoofdstadt is Focheu, eene grote stadt, naby den mondt van de rivier Focheu, in de Chineesche zee gelegen. Deze stadt heeft eene goede haven, die veel bezocht wordt. In deze stadt is ook een hof van mandaryns. De andere steden van de provincie zyn Changcheu, Xaow, Tingcheu, enz. Deze provincie is tamelyk vruchtbaar; men vindt er goudt, papier, enz. *Maty Dict. Neuhofs Sineesche reize*

FOCHTELE, een der tien dorpen van de Vriesche grietenye Stellingwerf Oosteinde, het kwartier van Zevenwolden toegevoegt, wordt in het geestelyke met Oosterwolde en Appelsche door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Zevenwolden.

FODHAIL is de bynaam van *Abou-Ali-Ben-Aiad.* Hy was geboortig uit de nabuurschap van de stadt Merou in Khorasan. Hy was eerst een struikrover op de grote wegen. Men zegt van hem, dat hy, gedurende den nacht onderstaan hebbende een huis te beklimmen, om aldaar eene vrouwe te genieten, die hy beminde, en in het zelve een vers hebbende horen lezen uit den Alcoran, in zyn herte geraakt wierdt, en zich bekeerde. Hy is niet alleen in hoogachting onder de Musulmannen om zyne lere, maar hy wordt ook onder hen voor een van de grootste heiligen gehouden. Men vindt de beschryving van zyn leven in de historie van Jafei *sect.* 32. *Herbelot Bibl. Orient.*

FOEDEROWITZ. (Michiel) Zie Michiel, gezegt FOEDEROWITZ.

FOEDOR-ALEXIEWITZ. Zie THEODORUS.

FOEHR. Zie FORA.

FOELKE, eene adelyke vrouw in Oost-Vrieslandt, geboren op den burg te Hinte, digt by Embden. Zy trouwde met Okko ten Broeke, ridder, heer van Broekmerlandt, burgermeester te Norden, enz. Zy was eene wrede vrouw, en kreeg deswegen den naam van *boze Foelke*, met welken name zy nog by de nakomelingen gedacht wordt. Tot bewys van 't gezegde zal men hier uit *Ubbo Emmius* maar een staaltje of twee verhalen. Haar man, ridder Okko, in oorlog zynde tegen jonker Folkmar Allena, heer te Oosterhuizen, en den slag winnende, kreeg twee edellieden, beide Ailt genoemt, de een een zoon van Folkmar Allena, en de ander van Haro Ailts en vrouw Elborg, Okkoos zusters zoon, gevangen. Nu was Okkoos vrouw, anders boze Foelke, deze twee gevangene Ailts zeer vyandig. De ridder Okko was eenigen tydt met zyne vyanden te wederstaan van huis, liet zyne huisvrouw weten, dat de twee gevangene heeren, wyl zy hem na bestaande waren, als zynde volle oom over den eenen, geen gebrek in de gevangenisse mogten lyden. Doch dit verzoek komt boze Foelke niet na; maar verbiedt op den hals eenige de minste spyze aan de gevangenen te geven, en belast, dat men aan haar zelve de sleutels van de gevangenisse zal overgeven: dies deze twee jonge heeren van benaaudheit des hongers malkander ten laatsten begonnen aan te tasten, en ellendig stierven in hunne benaaude gevangenisse te Aurik. Foelke, hunne doodt verstaande, laat de dode ligchamen naar 't Yler klooster brengen, en belast den abt, dat hy ze in 't moer zal laten begraven: doch deze abt, uit inzicht, dat zy bloedverwanten van den ridder Okko waren, begroef ze aan 't Ooster endt aan 't koor, buiten de kerk, en dekt elks graf met een blaauwen steen. Na dat deze ridder Okko in 't jaar 1391 te Aurik op 't slot was overweldigt en gedood, verzocht zyne weduwe Foelke hulpe van den grave van Oldenburg, om haars mans doodt te wreken: welke graaf ook met eene kryggsmacht in Oost-Vrieslandt viel, en boze Foelkes wille, tot neervellinge van vele onnoselen, uitvoerde. Nog een staaltje van deze Foelkes boosheit. Als in 't jaar 1397 jonker Luitet, of Lutetus Dornuma te Nes trouwde met juffer Okka, dochter van Foelke en van haren overleden gemaal Okko ten Broek, klaagde jonker Luitet aan vrouw Foelke na eenigen tydt, dat Okko zich niet wel schikte; waar op de moeder antwoordde, dat, zo zy zich niet wilde beteren, hy haar maar dood zou slaan. Wat gebeurt? Okka zich niet beeterende, maar daaglyksch slechter gedragende, heeft haar man Luitet haar, zich op den last harer moeder verlatende, geworgt en gedood. Foelke, dit horende, wordt zeer vertoornt, en besluit met haren zone Keno dat ombrengen van hare dochter niet ongewroken te laten. Doch of ze eigentlyk door liefde tot hare dochter, en door medelyden over dat onverwacht ombrengen, tot dat besluit gekomen is, dan of ze Luitet dien raadt met een valsch hert gegeven hadt, om reden van verschil met hem te hebben; eindelyk, of ze wilde tonen, dat ze Luitet zo een raadt niet hadt gegeven, en hare dochter voor onschuldig hieldt, daar durft Emmius geen uitspraak over doen; ten minste zy toont hare boosheit zo verre, dat zy met hare macht van krygsbenden naar 't huis te Nes trekt. Luitet vlucht naar zynen vader Hero op 't huis te Doornum. Foelke trekt hem na; neemt het slot te Doornum gewapenderhandt in; krygt vader en zoon gevangen, en laat, niet tegenstaande zy zelf den doodslag hadt aangeraden, vader en zone den kop afslaan. Alle, die deze wreedheit hoorden, stonden van verbaastheit verslagen; maar niemandt hadt het hert om eene zo machtige vrouw voor het gerecht te dagvaarden. Het slot van Hero wierdt aanstonts onder de voet gesmeten; en niet alleen dat van Hero; alle die van de vrienden of naaste bloedverwanten der gedoodde edellieden waren; die hen de behulpzame handt geboden hadden; die hen zo een droevig einde niet gunden, deze alle moesten het met goede oogen aanzien, dat hunne sloten mede omverre geworpen wierden. Zy mogten nog van geluk spreken, dat zy 'er heelhoofds af kwamen. *Ubbo Emmius ad annum* 1409.

FOESIUS (Anutius) van Mets, doctor in de medecynen van Parys, was zeer ervaren in de Griekscbe en Latynsche talen. Hy oeffende de geneeskunde een langen tydt in Lotharingen. Hy heeft eene Latynsche vertaling uitgegeven van alle de werken van Hippocrates, welke veel beter is dan alle die tot dien tydt toe uitgekomen waren. Deze schryver is, naar het oordeel

van Huet, een der uitmuntendste vertaalders van het Griekſch in 't Latyn. Hy heeft nog zeker ſoort van een woordenboek geſchreven over Hippocrates, genoemt *Oeconomie d'Hippocrate*, naar de orde van het Alphabeth, en eenige andere geneeskundige werken. Hy heeft by de werken van Hippocrates gevoegt de uitleggingen van Palladius over de verhandelinge der beenbreuken, waar van men echter de vertaling toeſchryft aan een geneesmeester van het zelve landt, van S. Alemus genoemt. Foëſius heeft nog vertaalt de uitleggingen van Galenus over het twede boek van Hippocrates, wegens de gemene ziektens. Hy ſtierf in zyn vaderlandt in den jare 1595, in den ouderdom van 68 jaren. Hy heeft den Griekſchen text van Hippocrates naauwkeuriglyk verbetert. *Thuan. Hist. Elog. des Hommes Illuſtres. Addit. de Teiſſier. P. Dan. Huet de clar. Interpret. l. II. Journal des Savans du 22 Fevrir de l'an* 1666.

FOGARASCH, eene gewigtige veſting in Zevenbergen, vier mylen van Croonſtadt, in een moeras gelegen. Zy heeft een ryk gebiedt onder zich, en is de grensplaats tegen Moldavië en Walachie. In den jare 1441 geraakte zy in de Turkſche, doch kort daar ná wederom in der Christenen handen. De Zevenbergſche prinſſen plagten zich dikwils op het ſlot aldaar op te houden. *Zeil. Top. Hung.*

FOGGIA, eene kleine, doch welgebouwde ſtadt in de provincie Capitaneta, in het koninkryk van Napels, aan de rivier Cervaro, 7 of 8 mylen van de Adriatiſche zee. Deze ſtadt is bekent door het aldaar opgerechte tolhuis, *la Dogana di Foggia* genoemt.

FOGLIA, van ouds *Piſaurus*, *Iſaurus*, eene rivier van Italië, heeft haren oorſpronk aan de grenzen van Toſkane, loopt door het hertogdom Urbino, en ontlaſt zich in de golf van Venetië te Piſaro. *Baudrand.*

FOGLIETA, of FOLIETA, (Hubertus) een Genueeſch prieſter, leefde in de XVI eeuwe, en is een der geleerdſte mannen van zyne natie geweeſt. Hy was een zoon van Auguſtinus Foglieta, die Raadt was van de pauzen Julius den II, Leo den X, en Clemens den VIII, en aan wien keizer Karel de V, dien hy in verſcheide gelegenheden gedient hadde, een jaargeldt deedt geven van vier duizend goude kronen, en het bisdom van Mazara in Sicilië. Auguſtinus was toen weduwenaar. Hy trok zynen zoon op in de ſtudiën, die de zorgen, welke hy voor zyne opvoeding droeg, beantwoordende, grote voortgangen maakte in de wetenſchappen. Hubertus hadt deel in verſcheide beroerten te Genua; en zyne vyanden, die machtig waren, bragten te weeg, dat hy in ballingſchap verzonden wierdt. Om zich hier in te trooſten wilde hy geen ommegang meer hebben dan met de letteren; en hy nam by die gelegenheit tot zyne zinſpreuk deze woorden: *Officio mihi officio.* Hippolytus, kardinaal d'Este, ontfing hem in zyn huis onder het getal van zyne huisgenoten, en Foglieta ſtierf naderhandt te Rome den 5 September des jaars 1581, toen 63 jaren oud zynde. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, als: *Hiſtoriæ Genuenſium lib. XII; Clarorum Ligurum elogia; de laudibus urbis Neapolis; de ratione ſcribendæ Hiſtoriæ; de cauſis magnitudinis imperii Turcici; de Linguæ Latinæ uſu & præſtantia; de philoſophiæ & juris Civilis inter ſe comparatione: de nonnullis, in quibus Plato ab Ariſtotele reprehenditur; Conjuratio Joannis Ludovici Fiſci; Tumultus Neapolitani; Cœdes Petri Ludovici Farneſii; de ſacro fœdere in Selimum; de obſidione Melitæ; Opuſcula; Nomina Polybiana*, enz. Foglieta hadt eenen van zyne broeders, PAOLO FOGLIETA genoemt, die een uitmuntend dichter was in de tale van zyn landt, en die verſcheide werken uitgaf. *Poſſevin. in Bibl. ſel. Girolamo Bardi in Chron. Ghilini Theat. d'Huom. Letter. Miræus de Script. Sæc. XVI. Lorenzo Craſſo Elog. d'Huom. Letter. Soprani Script. della Ligur.*

FOGO, een van de Zoute eilanden, dat onderworpen is aan de kroon van Portugal. Het zelve is echter onbewoont, ten dele wegens de vuurſpouwende bergen, waar van het ook den naam heeft, ten dele wegens de heftige ſtormwinden. *Dapper.*

FOHI, eerſte koning van China, welke regeerde ten tyde van de patriarchen Heber en Peleg, en zich veſtigde in het Weſtelykſte gedeelte van China, alwaar hy in de provincie van Xenſi geboren was. De Chinezen verzekeren, dat hy honderd en vyftien jaren regeerde; dat niet ongelooflyk is, dewyl de patriarchen in dien tydt verſcheide eeuwen leefden, gelyk in de H. Schrifture te zien is. Deze zelve volkeren tekenen in hunne geſchiedeniſſen eene opvolging van koningen aan, welker regeringen byna drie duizend jaren uitmaken, ſedert Fohi, den grondlegger van hun ryk, tot op de geboorte van Jeſus Chriſtus; hoewel men, naar de gewone rekening der tydrekenaars, maar omtrent twee duizend drie honderd en vyftig jaren telt van den zondvloedt tot de geboorte onzes Here. Fohi regelde de zeden der Chinezen, welke barbaren waren, en zonder eenige wetten leefden. Hunne hiſtorien zeggen, dat hy de ſterrekunſt verſtondt, en dat hy zelfs vele wiskunſtige tafelen maakte. Men gelooft ook, dat hy de eerſte karakters uitgevonden heeft, waar van zich de Chinezen eertyds bedienden, en welke beeldſprakelyk of zinnebeeldig waren. *Paul. Pezron Antiquité des tems.*

FOIA, NOVA FOGLIA, of Fochia, in 't Latyn *Foria nova*, van ouds *Cumæ, Cyme*, eene oude ſtadt van Eölië, in klein-Aſië. Zy is een onderhorig bisdom geweeſt van Ephezen. Tegenwoordig is zy in het eigentlyke Natolië, aan de golf van Smirna, twaalf mylen benoorden de ſtadt van dien naam, gelegen. Deze ſtadt is nog aanmerkenswaardig door de goedheit van hare haven, en door een goed kaſteel, dat de zelve beſchermt. *Baudrand*

FOIA VECCHIA, of PHOCEA, waar eertyds eene ſtadt van Eölië, in klein-Aſië. Tegenwoordig is het niet meer dan een goed dorp, dat eene goede haven heeft, en gelegen is aan de golf van Smirna, en die van Foia-Nova, zeven mylen van de eerſte, en twee of drie van de laatſte plaats. *Baudrand.*

FOIKIAO, of FOQUEXUS, de naam van eene ſecte onder de Japonezen, aldus genoemt naar een boek van hunne lere, dat dien naam draagt. De ſtichter van deze ſecte was Xaca, welke deze afgodendienaars overreedde, dat het om den hemel te winnen genoeg was deze vyf woorden dikwils uit te ſpreken, *Nama, Mio, Foren, Qui, Quio*, waar van nog nooit iemandt van deze natie den zin geweten heeft. *Kircher. de la Chine.*

FOIL, *het meir Foil*, een groot meir of golf van Ulton, in Ierlandt. Het zelve is in het graafſchap van Londonderry, tuſſchen de ſtadt Londonderry en de Caledoniſche zee, waar in het zich ontlaſt. Dit meir ontfangt van de Zuidzyde de rivier Dirg, of Derg, welke van de zamenvloejing van de Glan af mede den naam van het meir van Foil draagt. *Maty Dict.*

FOI-VAILLANT. Zie VAILLANT.

FOIX, eene ſtadt en provincie van Vrankryk, met den tytel van een graafſchap. De Latynſche ſchryvers geven daar aan den naam van *Fuxium*. Het graafſchap is een byzonder opperbevel, dat eenigen plaatſen in Languedok, dat het ten Ooſten en ten Noorden heeft. Ten Zuiden heeft het de Pyreneën en het Rousſillon, en Gascognje ten Weſten. De ſtadt Foix is aan de Ariege, naby het gebergte, gelegen. Zy is de ſetel van den ſeneſchal van de provincie. Men houdt aldaar de vergaderinge der ſtaten; en aldaar is ook een bank tot den ontfangſt der koninklyke rechten. De andere ſteden van het graafſchap zyn Pamiers en Mirepoix, dat beide bisdommen zyn, Mazeres, Taraſcon, Saverdun, Vic-de-Soz, alwaar men goed yzer vindt, Belleſtat, daar men zegt dat eene fontein is, die ebbe en vloedt heeft. Maz-d'Azil, enz. De bewoners van het graafſchap Foix hebben goede voorrechten. Zy zyn ſchrander, goede ſoldaten, maar een weinig oplopende. Dit landt leedt veel in het einde van de XVI eeuwe, gedurende de oorlogen om den Godsdienſt, in de jaren 1563 en 1566. Het heeft zyne byzondere graven gehadt, afkomſtig van die van Carcaſſonne, gelyk in 't vervolg nader gezegt wordt. Men zegt, dat de kardinaal van S. Angelo, die legaat was van paus Honorius den III in Languedok, in den jare 1226 een Concilie hieldt in 't graafſchap van Foix, om den graaf te abſolveren, die de Albigenzen begunſtigt hadde. *Du Cheſne Recherches des Ant. de France. la Perriere Ann. de Foix. Olhagarai hiſt. de Foix. Thuan. hiſt. l. XXXVII, XXXIX. Oihenard. de Marca.*

FOIX, een graaflyk geſlacht, afkomſtig van de graven van Carcaſſonne. De heeren van dit geſlacht bragten het graafſchap van Foix tot een ligchaam, groter dan het tegenwoordig is. *Rogier*, de II van dien naam, graaf van Carcaſſonne, hadt drie zonen, waar van *Bernard*, de I van dien naam, graaf van Foix was in den jare 1062, en ſtierf in den jare 1096. Hy trouwde met Beatrix, dochter van den ondergrave van Beziers, en hadde by haar *Rogier* den I. Deze deedt den tocht naar het H. Landt met Godefroi van Bouillon, en ſtierf in den jare 1111, in den ouderdom van 45 jaren. Hy was getrouwt met Arcuda, waar by hy hadde *Rogier* den II, die eerſt trouwde met Stephania, kort daar na zonder kinderen geſtorven. Dit is het gevoelen der ſchryvers van de hiſtorie van Foix, welke zeggen, dat deze graaf in zyn twede huwelyk trouwde met eene van zyne onderdanen, Ximena of Eximena genoemt; maar Petrus de Marca zegt het tegendeel, op den grondt van byzondere acten en van oude brieven. Hy tekent zelfs de tydrekening der graven van Foix verſcheidentlyk aan, op deze wyze: *Bernard* in den jare 1012, *Rogier* den I in den jare 1050, Rogier den II in den jare 1080. Hy zegt, dat deze laatſte den tocht deedt naar het H. Landt, en dat hy by Stephania *Rogier* den III hadde, die onbekend is aan de geſchiedſchryvers van Foix. Deze graaf ontfing de hulde van het kaſteel van Mirepoix van Rogier van Mirepoix. Hy trouwde met Ximena, en ſtierf omtrent den jare 1143, nalatende *Rogier-Bernard*, den I van dien naam, gezegt de Vette. De ſchryvers, die van het geſlachte van Foix geſchreven hebben, ſpreken verſcheidentlyk van de huwelyken van dezen laatſten. De Marca meent, dat hy tweemaal is getrouwt geweeſt, 1) met Cecilia, dochter van Raimundus Berengarius den III, grave van Barcelona; 2) met Cecilia Ferrana, dochter van Raimundus Trincavel, ondergraaf van Beziers, waar by hy hadde *Raimund Rogier*, die in den jare 1188 op hem volgde. Deze laatſte verzelde den koning Philips Auguſtus naar het H. Landt, en by zyne wederkomſt beoorloogde hy den grave van Urgel. Naderhandt koos hy de zyde der Albigenzen, dat hem zeer benadeelde, om dat het zelve hem grote rampen veroorzaakte, en een wreden oorlog in zyn landt bragt. Willem van Puilaurens ſpreekt van eene onderhandelinge, welke in het kaſteel van Foix gehouden wierdt tuſſchen de R. Katholyken en de Albigenzen: *Eene zuſter van den graaf*, zegt hy, *ten voordeele van de laatſten willende ſpreken, zeide Stephanus de Minia tegen haar: Gá naar uw ſpinrokken, mevrouw, het komt u niet toe te ſpreken in een verſchil van Godsdienſt.* Raimund Rogier ſtierf in den jare 1222. Hy hadde by zyne gemalinne Philippa, welke Petrus de Marca gelooft uit het huis van Aragon geweeſt te zyn, *Rogierus-Bernard*, den II van dien naam, die volgt; *Aimeri*, en *Cecilia*, gemalinne van Bernard, graaf van Cominge. Rogier Bernard, de II van dien naam, bygenoemt de Grote, hadt deel genomen in de oorlogen zyns vaders; en hadt het geluk zyne vrede te maken met S. Lodewyk te Meaun in den jare 1426. Hy trouwde eerſt met Exmenſenda, dochter en erfgename van Arnold, ondergraaf van Caſtelbon. Zy ſtierf in den jare 1229. Hare erfenis wierdt hem betwiſt door Magnus Sanches, graaf van Cerdagne; maar hunne vrienden leiden dit verſchil by. Rogier Bernard hadt uit dit

huwelyk *Rogier* den IV, die op hem volgde, en *Sclarmonda*, in den jare 1235 getrouwt met den graaf van Cardonne. Hy trouwde naderhandt in den jare 1232 met Exmengarda, dochter van Aimeri, ondergraaf van Narbonne, waar by hy hadde *Cecilia*, gemalinne van Alvarez, grave van Urgel: hy ftierf in den jare 1241. *Rogier* de IV verbondt zich eerft met den graaf van Touloufe tegen den koning van Vrankryk; maar hy verliet wel haaft deze zyde. Hy oorloogde naderhandt tegen den koning van Aragon, en ftierf in den jare 1264. Hy was getrouwt met Brunifenda, dochter van Raimundus Folch, ondergraaf van Cardona, waar by hy hadde *Rogier-Bernard* den III, die volgt; *Petrus*; *Sibylla*, gemalinne van Aimeri den V, ondergraaf van Narbonne; *Agnes*, getrouwt met Efquivatus, graaf van Bigorre: *Philippa*, getrouwt met Arnold van Spanje, ondergraaf van Coferans; en *Scharmonda*, gemalinne van Jokob, koning van Majorka. *Rogier Bernard* de III was nog jong wanneer zyn vader ftierf. In zynen tydt begon de oorlog tuffchen de huizen van Foix en van Armagnak. Hy verwekte de gramfchap van den koning Philips den Stouten, die hem te Beaucaire gevangen hieldt in den jare 1274, om dat hy een kafteel, dezen koning toekomende, belegert hadde. Hy was naderhandt in grote achting in Vrankryk, en ftierf in den jare 1303, nalatende by Margareta van Bearn, zyne gemalinne, *Gafton*, die volgt; *Conftantia*, in den jare 1296 getrouwt met Johannes van Levis van Mirepoix; *Bruniffenda*, gemalinne van Elias Tailleran, grave van Perigord; *Margareta*, getrouwt met Bernard Jordaan, here van l'Ifle; en *Martha*, gemalinne van Bernard, grave van Aftarak. Gafton de I was een edelmoedig prins, die zich veel achting verkreeg door zyn beleidt en door zynen moedt. Hy ftierf te Pontoife den 13 December des jaars 1315. Hy was in den jare 1301 getrouwt met Johanna van Artois, dochter van Philips van Artois, heer van Conche, enz. en van Blanca van Bretagne, waar by hy hadde *Gafton* den II, die niet wel leefde met zyne moeder; *Rogier Bernard*, ondergraaf van Caftelbon, die de nakomelingfchap voortplantte; *Robert*, heer van Oneza, biffchop van la Vaur in den jare 1338 *Margareta*, welkers huwelyk onbekend is; *Blanca* gemalin van Johannes den II, heer van Grailli, en moeder van Petrus, Captal van Buch, ridder van de kouffebandt, van wien de andere graven van Foix afkomftig zyn, als in 't vervolg gezegt wordt; en *Johanna*, gemalinne van Petrus van Aragon, grave van Ampuries. Gafton de II, graaf van Foix, trouwde met Eleonora van Cominge, tweede dochter van Bernard den V, grave van Cominge, en hy ftierf te Seville in de maandt September des jaars 1345. Zyn zoon, *Gafton Phebus* de III, ftierf in den jare 1391, als op het artykel van *Gafton* gezegt wordt. Op zyn plaats wordt ook gefproken van de treurige doodt van zynen zoon, van den zelven naam, dien hy gehadt hadde by Agnes van Navarre, zyne gemalinne. Het geflacht wierdt voortgezet door *Rogier Bernard* den I, ondergraaf van Caftelbon, en heer van Moncade, twede zoon van Gafton den I, grave van Foix, gelyk gezegt is. Hy trouwde met Conftantia van Perez-Luna, dochter van Artal van Luna, en zufter van Lopez, grave van Luna. Hy ftierf omtrent den jare 1349, by zyne gemalinne geteelt hebbende *Rogier-Bernard* den II, die volgt; *Margareta*, in den jare 1350 te Sarragoffa getrouwt met Bernardinus van Cabrera, graaf van Offona; *Blanca*, en *Ifabella*. *Rogier Bernard* de II van Foix, ondergraaf van Caftelbon, trouwde met Giralda van Noailles, waar by hy hadde *Matheus*, die graaf van Foix was na Gafton Phoebus, en die ftierf in de maandt Augufty des jaars 1398, zonder nakomelingfchap by Johanna van Aragon, zyne gemalinne. *Ifabella*, gravin van Foix, ondergravin van Bearn en van Caftelbon, bragt vervolgens deze ryke erffeniffe in het huis der heeren van Grailli, door haar huwelyk met Archambaldus. Zy ftierf in den jare 1426.

Dit geflacht der heeren van Grailli was van vrouwelyke zyde afkomftig van het huis van Foix, gelyk aangemerkt is *Johannes*, de I van dien naam, heer van Grailli, ondergraaf van Benaugesen van Caftillon, fenefchal van Guienne vóor Eduard den I, koning van Engelandt, leefde in den jare 1286. Hy hadt *Johannes* den II, heer van Grailli, welke trouwde met Blanca van Foix, dochter van Gafton den I, en hy hadde *Petrus*, heer van Grailli, ondergraaf van Benauges en van Caftillon, Captal van Buch, en ridder der orde van de kouffebandt. Deze trouwde eerft met Affalida van Bourdeaux, Captal van Buch, vrouwe van Puipaulin en van Chateauneuf; en daar na met Raffemburga, welke Guichenon bynoemt van Perigord. Uit het eerfte huwelyk hadt hy *Johannes* den III, heer van Grailli, Captal van Buch, ondergraaf van Benauges, enz. hoofdt der Engelfchen, die gevangen wierdt in den flag van Cocherel in den jare 1364, en by Soubize in den jare 1372. Hy ftierf in den jare 1377, gevangen zynde op den toren van den tempel te Parys. Hy hadt geteelt by Johanna van Suffolk, zyne gemalinne, *Johannes* den IV, die zich zonder kinderen ziende by Roza d'Albert, zyne gemalinne, zyne goederen gaf aan *Archambald*, zynen oom. Deze was voortgekomen uit het twede huwelyk van Petrus, here van Grailli, en hy hadde eene zufter, Rogetta genoemt, die getrouwt was met Aimeri den III, heer van la Rochefoucaut. 't Was deze *Archambald*, heer van Grailli, Captal van Buch, ondergraaf van Benauges en van Caftillon, heer van Puipaulin en van Chateauneuf, die graaf was van Foix, ondergraaf van Bearn, enz. door zyn huwelyk met Ifabella van Foix. Hy ftierf in den jare 1412. Hunne kinderen namen den naam en de wapenen van Foix aan, te weten *Johannes*, graaf van Foix, die volgt; *Gafton*, de ftamvader der graven van Candale en van Gurfon, en van de heeren van Villa-Franca, als elders is aangemerkt; *Archambald*, heer van Noailles, in den jare 1419 gedood op de brug van Montereau-faut-Yonne, alwaar hy Johannes den Onvertzaagden, hertog van Burgundië, verfelt hadde, by Sancia Xemonia van Capeice alleenlyk nalatende *Ifabella* van Foix, vrouwe van Noailles, gemalinne van Johannes den I, ondergraaf van Carmain; *Petrus*, kardinaal; en *Mattheus*, die ridder van het gulde vlies, gouverneur van het Dauphiné in den jare 1426, en graaf van Cominge door zyn huwelyk met Margareta, gravinne van Cominge, wierdt. Hy ging een twede huwelyk aan met Catharina van Corafe, en ftierf in den jare 1453, nalatende van het twede bedde *Johanna* van Foix, die de eerfte gemalin was van Johannes van Foix, grave van Carmain. Mattheus van Foix hadt nog twee natuurlyke kinderen, *Johannes*, biffchop van Acqs, en naderhandt van Cominge, geftorven den 18 October des jaars 1501, en *Catharina*, in den jare 1470 getrouwt met Johannes van Chateauverdun. *Johannes*, graaf van Foix en van Bigorre, was gelukkig in zyne huwelyken, en hy ftierf te Mazeres, dat eene ftadt is van het graafschap van Foix, in den jare 1437. Hy trouwde in zyn eerfte huwelyk met Maria van Navarre, oudfte dochter van Karel den III, gezegt de Edele, koning van Navarre, en van Eleonora van Caftille, die zonder kinderen ftierf in den jare 1420. Hy ging een tweede huwelyk aan met Johanna, dochter van Karel den I, heer van Albret, en van Maria, vrouwe van Sulli en van Craon; en voor de derde maal trouwde hy met Johanna van Aragon, dochter van Johannes van Aragon den II, graaf van Urgel. Hy hadt by zyne tweede gemalinne *Gafton* den IV, die volgt, *Petrus*, heer van Lautrek en van Villemur, die trouwde met Catharina van Aftarak, oudfte dochter van Johannes den II, waar by hy hadde *Johannes* van Foix, heer van Lautrek, enz. na zyne doodt geboren. Deze laatfte trouwde met Johanna van Acidie, oudfte dochter van Odet, grave van Cominge, enz. fenefchal, admiraal en gouverneur van Guienne, en van Maria van Lefcun. Hy leefde nog in den jare 1494, en was de vader van *Odet* van Foix, here van Lautrek; van *Thomas*, here van Lefcun; van *Andreas*, here van l'Efparre; en van *Françoife*, gemalinne van Johannes van Laval, here van Chateaubriant, geftorven den 16 October des jaars 1537. *Gafton* de IV, graaf van Foix, trouwde in den jare 1434 met Eleonora, koninginne van Navarre, dochter van Blanca, koninginne van Navarre, en van haren tweeden gemaal, Johannes den II, koning van Navarre en van Arragon. Gafton ftierf te Roncevaux in de maandt July des jaars 1472 en de koninginne Eleonora ftierf te Toledo den 12 February des jaars 1472. Hunne kinderen waren *Gafton*, die volgt; *Petrus van Foix*, gezegt de jonge; *Johannes van Foix*, ondergraaf van Narbonne, van wien nader gewag gemaakt wordt, na dat van de nakomelingfchap van zyn oudften broeder gefproken zal zyn; *Jakob*, gezegt de Infant van Navarre, zonder kinderen geftorven; *Maria*, eerfte gemalin van Wilhem den IV, gezegt de VII, marquis van Montferrat; *Johanna*, getrouwt met Johannes den V, graaf van Armagnak; *Margareta*, twede gemalin van François den II, hertog van Bretagne, moeder van Anna van Bretagne, koninginne van Vrankryk; *Catharina*, welke trouwde met Johannes van Foix, grave van Candale; en *Eleonora*, ongetrouwt geftorven. *Gafton* van Foix, prins van Viane, was getrouwt, door contract, getekent te S. Jan d'Angely den 11 February des jaars 1461, met Magdalena van Vrankryk, dochter van koning Karel den VII, en van Maria van Anjou. Hy ftierf voor zynen vader en zyne moeder den 23 November des jaars 1470. Zyn ligchaam wierdt begraven in de hoofdkerke van Bourdeaux. Hy hadde *François Phoebus*, koning van Navarre en graaf van Foix, die door vergift ftierf te Pau, zonder getrouwt te zyn geweeft, den 29 January des jaars 1483; en *Catharina van Foix*, koninginne van Navarre. Deze laatfte trouwde in den jare 1484 met Johannes den II van Albret, koning van Navarre, en zy ftierf van droefheit, om het verlies van haar koninkryk, den 12 February des jaars 1517, in den ouderdom van 47 jaren. Zy hadde onder andere kinderen *Henrik* den II, koning van Navarre, in den jare 1572 getrouwt met Margareta van Oorleans-Angoulesme, weduwe van Karel, hertog van Alençon, en zufter van koning François den I. Hy ftierf den 25 May des jaars 1555, in den ouderdom van 52 jaren, gehad hebbende *Johanna d'Albret*, koninginne van Navarre, en moeder van koning HENRIK den IV, gezegt de Grote. Deze vorft bragt alle die landen aan de kroon, en de zelve zyn daar mede vereenigt door den koning Lodewyk den XIII, zynen zoon. Maar om niets te vergeten van het gene de opvolging van het doorluchtig geflacht van Foix betreft, ftaat nog te fpreken van *Johannes van Foix*, graaf van Eftampes en van Narbonne, twede zoon van Gafton den IV, en van Eleonora, koninginne van Navarre. Hy trouwde met Maria van Orleans, dochter van Karel, hertog van Orleans, van Milaan, enz. en van zyne derde gemalinne Maria de Cleves; en zufter van den koning Lodewyk den XII, die altoos eene grote achting voor hem hadde. Hy ftierf te Eftampes in den jare 1500, nalatende den dapperen *Gafton van Foix*, hertog van Nemours, gedood in den jare 1512, als elders gezegt wordt; en *Germania van Foix*, den 18 Maart des jaars 1505 getrouwt met Ferdinand den V, koning van Arragon. Zy hertrouwde naderhandt in den jare 1519 met Johannes, marquis van Brandenburg, gouverneur van Valence; en zy ging een derde huwelyk aan met Ferdinand van Arragon, hertog van Calabrië. Zy ftierf te Valence den 18 October des jaars 1538. *De Marca hift. de Bearn. Guill. de la Perriere Annal. de Foix. Pierre Olhagarai hift. de Foix, Bearn & Navarre. Andre Favin hift. de Navarre. Bertrandus Elias Hift. Fuxenf. Comit. Sammarth. hift. Genealog. de la maifon de France. Du Chene, du Bouchet, Godefroi, le P. Anfelme, Oihenard, François de Rozieres, Mayerne Turguet, Guichenon.*

FOIX, (ANDREAS VAN) gemeenlyk de heer van l'Efparre, of ook *Afparot* genoemt, was een zoon van Johannes, ondergraaf van Lautrek en van Foix. Hy volgde als zyne beide broeders den oorlog, en wierdt in den jare 1521 generaal over de benden

de welke in den naam van Henrik van Albret inbraken in Navarre, dat door de Spanjaarden verovert was. In den beginne was hy zo gelukkig, dat hy binnen een maandt ganſch Navarre veroverde. Doch in plaats van zich zelf te veſtigen brak hy ook in Caſtilië, en ontwaakte daar door de Spanjaarden, dien het verlies van Navarre anders niet zonderling ter herten ging; hoewel men meent, dat François de I, die zich alzins aan den keizer wreken wilde, hem ook tot deze verdere onderneming last gegeven hadde. Dit waren nochtans zyne eige misſlagen, dat hy na de gelukkige verovering van Navarre byna de helft van het leger afdankte, om daar door de ſoldy te winnen; daar na ook, wanneer de Spanjaarden hem op den hals kwamen, waagde hy zonder noodzakelykheit, en eer zyne hulpbenden aangekomen waren, een ſlag met hen. De Franſchen leden in den zelven eene volkome nederlaag, zo dat zy in het kort ganſch Navarre weder moeſten ruimen. Doch hy zelf ontfing zo vele ſlagen op zynen helm, dat hy eindelyk daar door zyn gezicht verloor, en zich gevangen moeſt geven: en hy ſtierf kort daar na in de gevangeniſſe. *Mezeray T. II p.* 917, 918. *P. Daniel T. III. p.* 71 *ſeq. Brantome Capit. Franc. T. I.*

FOIX, (Catharina van) zuſter van François Phoebus, koning van Navarre, volgde hem op tot de kroon, en trouwde met Johannes van Albret, zoon van den grave van Alain. zie Johannes de II van Navarre.

FOIX, (François van) van Candale, biſſchop van Aire, of Arien, en kommandeur van de ordens des konings, was een zoon van Gaſton, grave van Candale, en van Martha van Aſtarak. Hy wierdt biſſchop na zynen broeder Chriſtoffel in den jare 1570. Hy verkreeg veel achting door zyne geleerdheit; want hy was ervaren in allerlei wetenſchappen, en voornamelyk in de wiskunſt. Hy vertaalde in het Franſch de Poemander van Hermes Trismegiſtus, hy maakte uitleggingen over Euclides, en liet nog andere werken na. Men zegt, dat hy te Bourdeaux ſtierf in den jare 1594, in den ouderdom van 90 jaren. Scevola Sammarthanus heeft zynen lof beſchreven onder die van de geleerde mannen van Vrankryk. Dewyl hy wonderlyke geheimen hadde voor de gezondheit, zeiden de eenvoudigen, dat hy een toveraar was. *Sammarth. in Elog. doct. Gall. l. IV. & Gall. Chriſt. T. II. p.* 22. *Du Verdier Bibl. Franc. p.* 399. *Thuan. hiſt. Spond. Ann. Eccl.*

FOIX, (Lodewyk van) een vermaard ingenieur, geboren te Parys, en oorſpronkelyk uit het graafſchap van Foix, was in grote achting in het einde van de XVI eeuwe. Hy woonde een langen tydt in Spanje, alwaar hy bouwmeeſter was van het Eſcuriaal, als mede van het klooſter, dat Philips de II, koning van Spanje, met eene koninklyke pracht deedt bouwen. Hy was ook de uitvinder van het werktuig, waar door het water gebragt wordt in het hoogſte gedeelte van de ſtadt Toledo. De prins Don Carlos, Infant van Spanje, badt hem een boek voor hem te maken van zodanig eene zwaarte, dat hy met eenen ſlag daar mede eenen man kon doden. Lodewyk van Foix gaf er hem een, te zamen geſtelt van twaalf tabletten, zes duimen lang, en vier duimen breed, bedekt met ſtale platen, en van boven met platen van goudt, dat meer dan veertien ponden woeg. Men zegt, dat Don Carlos zulks begeert hadde, om dat hy in een plaats van de jaarboeken van Spanje gelezen hadde, dat een zeker biſſchop, dien men gevangen hieldt, laſt gegeven hadde, dat men een ſteen van de grootte van een brevier met leer bekleedde, waar mede hy den gene, die hem bewaarde, gedood hadde, en dat hy door dit middel ontvlucht was. Lodewyk van Foix maakte hem ook een werktuig, waar mede hy, door middel van een katrol, te bedde leggende zyne deur kon openen en ſluiten. Vervolgens gaf hy bericht van alles aan den koning, den vader van dezen prins, die Don Carlos deedt ſterven in den jare 1568, als elders verhaalt wordt. Lodewyk van Foix, wedergekeert zynde in Vrankryk, ondernam het oude kanaal van de Adour naby Bajonne te ſtoppen, en een nieuw te maken voor de haven, het welk hy volvoerde in den jare 1579. Naderhandt bouwde hy in den jare 1585 het Phanal, dat men gemeenlyk den toren van Cordouan noemt, aan den mondt van de Garonne. *Thuan. hiſt. l. XLIII. Dupleix hiſt. de France en Henry III. De Marca hiſt. de Bearn.*

FOIX, (Odet van) heer van Lautrek, ridder van de orde van S. Michiël, maarſchalk van Vrankryk, gouverneur van Guienne, en luitenant des konings in Italië, was een zoon van Johannes van Foix, heer van Lautrek, en van Johanna van Aidie, dochter van den grave van Cominge. Hy begon al vroeg in zyne jeugt de wapenen te dragen. Hy volgde den koning Lodewyk den XII in Italië, en bevondt zich by de intrede, welke deze vorſt deedt in de ſtadt Genua den 28 October des jaars 1507. Hy ſtreedt ſedert in den jare 1512 in den ſlag van Ravenna, by Gaſton van Foix, zynen neef, en wierdt aldaar gevaarlyk gekweſt. Men bragt hem naar Ferrare, en na zyne genezing diende hy in 't overwinnen van 't hertogdom van Milaan. De hiſtorie, die men uitgaf van deze overwinning, gaf hem de waardigheit van maarſchalk van Vrankryk. Koning François de I gaf hem het opperbevel van het zelve hertogdom van Milaan. Hy vermeeſterde Breſcia, Verona, enz. en deedt het beleg van Parma opbreken in den jare 1521. In het volgende jaar verloor hy den ſlag van la Bicoque, en men verweet hem van gelyken het verlies van het ganſche Milanees. Odet van Foix week toen op een van zyne landhuizen in Guienne. Men maakte hem ſedert in den jare 1528 luitenant generaal van de Ligue, die in Italië gemaakt wierdt tegen keizer Karel den V. Hy ondernam dezen tocht uit wraak, of door roemzucht, met eene ongemene drift. Hy veroverde ſtraks Pavië, dat hy liet plunderen, en vervolgens trok hy naar Napels, dat hy den 1 May belegerde. Maar zyn leger door verſcheide beſmettelyke ziektens gekwelt zynde, wierdt hy zelf mede daar van aangetaſt, en ſtierf den 15 Auguſty van het zelve jaar 1528. De hertog van Seſſia, 28 jaren daar na zyn lighchaam gevonden hebbende, dat zyn volk in een zeer gemeen graf gelaten hadde, deedt hem een prachtige marmere grafſtede oprechten in de kerk van S. Maria Nova te Napels, in de kapelle van den groten kapitein Gonſalvus, daar men dit grafſchrift ziet: *Odeto Fuxio Lautreco, Gonſalvus Ferdinandus, Ludovici filius Corduba, magni Gonſalvi nepos, cum ejus oſſa, quamvis hoſtis, ut belli fortuna tulerat, ſine honore jacere comperiſſet, humanarum miſeriarum memor, ita in avito ſacello, Gallo Duci, Hiſpanus princeps poſuit.* Odet van Foix, heer van Lautrek, trouwde met Charlotta van Albret, derde dochter van Johannes, here van Orval, waar by hy hadde *Gaſton*, *François*, *Henrik*, jong geſtorven, en *Claudia van Foix*, eerſt getrouwt met Guido den XVI, grave van Laval, en daar na met Karel van Luxemburg, ondergraaf van Martigues; en in 't kraambedde geſtorven voor den jare 1553. Paulus Jovius heeft den lof van Odet van Foix in 't Latyn beſchreven. *Memoires de Martin du Bellai, de Brantome.*

FOIX, (Paulus van) aartsbiſſchop van Touloufe, was een zoon van Johannes van Foix, graaf van Carmain, en van Magdalena van Caupene. Na dat hy te Parys de Latynſche en Griekſche talen geleert hadde, leide hy zich te Touloufe op de rechtsgeleerdheit, welke hy naderhandt op de zelve plaats met zo veel roem leeraarde, dat ook de hoogleeraren in zyne leſſen kwamen. Naderhandt wierdt hy Raadsheer in het parlement te Parys; in welken tydt hy ook verſcheide gezantſchappen naar Engelandt, Venetië, en andere plaatſen met veel lof bekleedde. Hy maakte zich verdacht den Hervormden Godsdienſt toegedaan te zyn, wanneer hy benevens Arnoldus Ferrarius, Annas Burgius, en andere leden van 't parlement, in de tegenwoordigheit van koning Henrik den II beweerde, dat men met de Proteſtanten veel toegeeflyker handelen moeſt, dan men deedt; waar over hy met zyne medeſtanders in de gevangeniſſe geworpen wierdt. Doch wanneer Henrik de II kort daar na ſtierf, moeſt Annas Burgius 't wel met zyn hoofdt betalen, maar de anderen wierden weder in hunne eere en waardigheit herſtelt, onder welke Paulus van Foix naderhandt het aartsbisdom van Touloufe verkreeg, en eindelyk als koninklyke afgezant in den jare 1584, in het 56 jaar zyns ouderdoms, te Rome ſtierf, alwaar hy ook in de kerke van den H. Lodewyk met grote pracht wierdt bygezet, en door Muretus met eene lofreden vereert. Men heeft niets van hem, dan eenige brieven, welke de liſtige kuiperyen der Romeinen ontdekken. Hy was een voortreffelyk rechtsgeleerde, een deugdzaam man, en een groot beſchermer der geleerden. *Muret. in Orat. funebri. Teiſſier elog. T. II. Cujac. in dedicat. Paratitl. Thuan. hiſt. l. XXII de vita ſua l. I.*

FOIX, (Petrus van) kardinaal, aartsbiſſchop van Arles en onderlegaat van Avignon, was een zoon van Archambald, here van Grailli, Captal van Buch, en van Elizabeth of Iſabella, gravinne van Foix. Hy nam het geeſtelyke kleedt van S. Franciſcus aan te Morlas, en hy vorderde zodanig in de gewyde en ongewyde wetenſchappen, dat al de wereldt daar door bekoort wierdt. Hy wierdt ook benoemt tot beſtierder (Adminiſtrator) der bisdommen van Leſcar en van Cominge, en de tegenpaus Benedictus de XIII, om zyne verdienſten te belonen, of om de graven van Foix daar door tot zyne beſchermers te maken, verhief hem tot kardinaal in den jare 1389. Petrus kleefde dezen paus aan tot het Concilie van Conſtans, daar hy het belang der R. kerke ſtelde boven dat van een vriendt, aan welken hy erkenteniſſe verſchuldigt was. Maar de halſterrigheit van dezen valſchen opperprieſter ergerde hem met reden, en hy geloofde gene vriendſchap te moeten hebben met een man, die eene ſchrikkelyke verdeeltheit onderhieldt in de kerke. De vaders van het Concilie ontfingen hem met eere, zo wel om zyne byzondere verdienſten, als om zyne waardigheit, in den jare 1416. Men beveſtigde hem in zyn kardinaalſchap, en men gaf vergiffeniſſe aan de volkeren van Foix en van Bearn, die de zyde van Benedictus gehouden hadden. Petrus van Foix bevondt zich by de verkiezing van Martinus den V, en wierdt in den jare 1425 verkoren om voor legaat naar Arragon te gaan, en de overblyfſelen van de ſcheuring te verſtrooien. Hy volvoerde dien laſt gelukkiglyk, en in eene twede reize, die hy in de zelve waardigheit deedt, bragt hy alle de gemoederen tot ruſt en eenigheit. De paus, de kardinalen, en de ganſche Chriſten wereldt juichten hem toe over zyne gelukkige handelingen, en men gaf hem den bynaam van *den goeden legaat*. Paus Eugenius de IV maakte hem legaat van Avignon. Hy was reets aartsbiſſchop van Arles. Hy hieldt in den jare 1457 een Concilie te Avignon, en ſtierf in die ſtadt den 13 December des jaars 1464, in den ouderdom van 78 jaren, en het 57 van zyn kardinaalſchap. Hy ſtichtte te Touloufe het collegie van Foix, dat zo vele grote mannen heeft voortgebragt, en vooral in de XVII eeuwe. *Onuphr. & Ciacon. in vit. pontif. Ughel. de Epiſc. Alban. Spond. in Annal. Saxi in pontif. Arel. Friſon Gall. purp. Du Cheſne & Aubery Hiſt. des Card. Sammarth. Gall. Chriſt.*

FOIX, (Petrus van) gezegt de jonge, kardinaal, was een zoon van Gaſton den IV, grave van Foix, en ondergraaf van Bearn, en van Eleonora van Navarre. Hy wierdt geboren te Pau den 7 February des jaars 1449. De kardinaal Petrus, zyn oudoom, deedt hem met zorg opvoeden, en zondt hem naar Pavia, alwaar hy Doctor wierdt, in de rechten geſtudeert hebbende onder Sandeus, een der vermaardſte rechtsgeleerden van zynen tydt. Hy wierdt naderhandt verkoren tot biſſchop van Vannes, en Sixtus de IV maakte hem kardinaal in den jare 1476. Petrus was van een groten geeſt, zeer geleerd, en hadde eene grote bekwaamheit om over allerlei zaken te handelen. Zulks bleek in Arragon, en in Bretagne, werwaarts hy verſcheide reizen deedt

voor de belangen van zyn huis; en naderhandt in het koninkryk van Napels, waar henen Innocentius de VIII hem zondt als legaat. Zyne voorzichtigheit kwam alles te boven. Hy hadt dikwils blyken daar van gegeven, en men verwachtte veel van hem, wanneer hy door de doodt weggerukt wierdt te Rome den 10 Augusty des jaars 1490, in den bloei van zynen ouderdom. *Frizon Gall. purp. Aubery hist. des Card. &c.*

FOIX, (THOMAS VAN) heer van Lescun, was een zoon van Johannes van Foix, ondergraaf van Lautrek, en een broeder van den vermaarden maarschalk van Lautrek. Hy zelf wordt by de geschiedschryvers gemeenlyk *l'Escut*, of *l'Escun*, en de maarschalk van Foix genoemt, Hy zou in den beginne studeren, en was derhalven een geruimen tydt te Pavia; doch het was niet van zynen smaak, waarom hy eindelyk de studiën verliet, en in den oorlog trok; waar in hy zich ook den maarschalks staf van Vrankryk verkreeg. Hy was mede by de verovering van het hertogdom Milaan onder François den I, en bekleedde in den jare 1520 de regering van dezen staat in de plaats van zynen broeder van Lautrek. Hy volgde echter in zyne gierigheit en strafheit des zelfs voetstappen, en verbitterde de Milanezen meer en meer. Hy vergreep zich ook ganschelyk tegen den paus, dewyl hy met het leger voor Reggio rukte, alzo vele van de verdreve Milanezen in die stadt gevlucht waren. Hy hieldt met Guicciardin, die in deze stadt geboodt, een mondgesprek, gedurende het welke Bonneval, een der Fransche krygshoofden, de stadt zocht te overrompelen, waar door van Foix, dewyl men uit Reggio begon te schieten, byna zelf omgekomen zou zyn, zo Guicciardin hem niet tegen het gevaar beschermt hadde. De paus deedt hem echter in den ban, dewyl hy gewapenderhandt in de landen der kerke gevallen was. In den veldtocht van den jare 1521 hieldt hy de belegering van Parma uit tegen de keizerlyke en pausselyke benden. In den jare 1522 droeg hy zich uitnemend dapper in den slag by Bicoque, en brak aan zyne zyde in het vyandelyk leger, doch moest zyn voordeel met groot verlies wederom verlaten, dewyl de Franschen aan de andere zyde volkomen geslagen waren. Na dit treffen wierp hy zich wel in Cremona; doch beging aldaar een groten misslag, dewyl hy zich, zonder den Venetiaanschen generaal, die aldaar te gelyk met hem geboodt, te raadplegen, met de vyanden in eene onderhandeling inliet, waar over de Venetianen misnoegd wierden, en met onstuimigheit hunne soldy begeerden, tot welkers vergenoeging hy zo veel gelds, als mogelyk te bekomen was, opnam, en ook zyn eigen zilverwerk ten dien einde verpandde. Hy kwam echter met de vyanden overeen om hen de stadt over te geven, indien 'er binnen drie maanden geen ontzet kwam. Hier ging nochtans niet alleen Cremona verloren; maar de keizerschen kregen tydt hunne macht elders te gebruiken; ook Genua benevens andere plaatsen wierden verovert, en de maarschalk van Foix wierdt genoodzaakt met zyne overige benden naar Vrankryk te rug te keren, alwaar zyne zuster van Chateaubriant zyne misslagen verbidden moest. In den jare 1524 ging hy met den koning, na dat de keizerschen het beleg van Marseille hadden moeten opbreken, naar Italië; hoewel hy benevens anderen dezen tocht hadde afgeraden. Hy was by de belegering van Pavia, en wanneer het keizerlyk ontzet naderde, zocht hy met de meeste generaals den koning te overreden om het beleg op te breken. Doch dewyl de zelve echter op den raadt van den admiraal Bonnivet de vyanden afwachtte, vocht de maarschalk met ongemene dapperheit, en bragt inzonderheit veel toe dat de koning niet gedood wierdt. Maar hy ontfing daar door zo vele wonden, dat hy zich door zyne volkome krachteloosheit moest gevangen geven. Hy wierdt binnen Pavia gebragt, en stierf aldaar negen dagen na den slag, den 4 Maart des jaars 1525, by de gravinne van Scarfafice, met welke hy minnelyke onderhandeling en verstandt gehadt hadde. Men zegt, dat hy, gezien hebbende, dat de slag verloren was, den admiraal Bonnivet, die reets gesneuveld was, overal opzocht, om den zelven, als de oorzaak van dit ongeluk, met eige handt te doden. Hy was een onvertzaagd man, doch beter voor de vuist, dan in overleggingen, dewyl hy met de zelve misslagen behebt was, die zyn broeder, de maarschalk van Lautrek, over zich gehad hadde. *Mezeray. P. Daniel. Brantom. Guicciard.*

FOKIEN. Zie FOCHIEN.

FOKINGHAM, eene marktstadt in Engelandt, in de landstreek van het graafschap Lincoln, die men Aveland noemt, 83 Engelsche mylen van Londen. *Engelsch Dict.*

FOKKO LUDIGMAN, twede potestaat van Vrieslandt. Zie TAKO LUDIGMAN.

FOLCARD, of FOLCHARDUS, een klerk van Benevento, heeft geleeft in de XII eeuwe. Hy is de schryver van de Kronyk van Benevento, vervattende het gene gebeurt is sedert den jare 1113, tot den jare 1140. De kardinaal Baronius verzekert in zyne Jaarboeken, dat hy dit werk bekomen hadde van Maximiliaan van Palumberia, aartsbisschop van Benevento; en dat de schryver byzonder oprecht is in het gene hy verhaalt, niet zeggende dan het gene hy gezien hadde, of ten minste dat hy verstaan hadde van de genen, die daar van getuigen geweest waren. *Baron. an.* 1113.

FOLCARD, of FOLCHARDUS, een monnik van S. Bertin, of van Sithieu, schryver der levens van S. Audomarius en van S. Bertinus, welken Surius bybrengt, hoewel een weinig verschillende, *T. V.*

FOLCARDUS, (MAMMO) te Middoch, in 't Jeversche, van voorname ouderen geboren omtrent het jaar 1498, wierdt predikant te Aardorp, in 't Auriker ampt, in Oost-Vrieslandt, in den jare 1523. Hy wierdt gebruikt om het Reformatiewerk in Harlingelandt in 't jaar 1525 onder Gods zegen, en de regeringe van jonker Balthasar te Esens en Witmond, te beginnen met *Johannes Vilckius*, predikant te Burhave, en *Richard Hicko*, predikant te Dunum, zo dat het zelve in geheel Harlingelandt wierdt voortgezet. Maar toen jonker Balthasar in 't jaar 1530 zich onder Karel, hertog van Gelder, moest buigen, hadt de Reformatie een groten tegenstander in Bernhardus van Hakvoort, door den hertog aldaar gestelt, een groot vyandt van de ware lere, verdryvende deze drie genaamde predikanten, en alzo moest Folcardus uit Aardorp vertrekken; doch jonker Balthasar nam zich zyner ook aan, en stelde hem naderhandt tot predikant te Asel, tusschen Witmond en Jever; alwaar hy ook getrouwlyk heeft gearbeid in het werk des Heeren, tot dat hy in 't jaar 1576 overleedt, oud 78 jaren, en 53 jaren in 't heilig predikampt hadt doorgebragt. Hy wierdt in 't koor van de kerke te Asel begraven, gelyk aan den muur aangetekent stondt, en uit wiens bibliotheek nog in de familie boeken bewaart worden.

Hy liet drie zonen na, waar van de een hem volgde in de bedieninge aldaar; en de ander wierdt predikant te Marks in 't Vredeborger ampt; de derde was *Eilardus Folcardus*, welke al in het jaar 1578 in de kerkelyke twistzaken te Norden gelezen wordt secretaris by grave Edzard van Oost-Vrieslandt geweest te zyn; doch naderhandt is hy secretaris by de burgermeesteren en Raadt der stadt Embden geworden, in dat aanmerkelyke jaar 1595, alwaar hy trouwde met de eene dochter van Hans van Harkenroht, Vlaamsch vluchteling uit het Limburgsche, omtrent het jaar 1553 ook in Embden gekomen, en in hogen ouderdom, volgens des zelfs grafschrift, overleden den 18 January des jaars 1614. Deze Eilhardus Folcardus, onder anderen nalatende een zoon *Isebrandus Eilhardi Harkenroht*, trouwde in 't jaar 1623 met de edele juffer *Eva van Voort* te Augustinisga in Vrieslandt; wierdt in Embden burgermeester in den jare 1634, wiens langstlevende zoon was *Johannes Harkenroht*, vaandrig in 't stads guarnisoen te Embden, trouwende met juffer Martina Doeyma. Hy heeft twee zonen nagelaten; de eene is *Eilardus Folcardus Harkenroht*, tegenwoordig predikant in de moederkerk der stadt Embden, vader van *Isebrandus Eilardi Harkenroht*, tegenwoordig predikant in de stadt Harlingen. De ander is *Jacobus Isebrandi Harkenroht*, geboren in 't jaar 1676, tegenwoordig predikant en rector in de stadt Appingadam, vader van *Johannes Andreas Harkenroht*, tegenwoordig S. Theol. & Philolog. Studiosus op de provinciale akademie te Groningen; zo dat de bovengenaamde *Mammo Folcardus*, Harlingelander reformateur, is grootvaders grootvader geweest van de Eerw. heeren Harkenroht te Embden en Appingadam.

Van dat Reformatiewerk, in Harlingelandt in 't jaar 1525 begonnen, handelt breedsprakelyk *Hamelman Histor. Eccles. Renati Euangelii in infer. Saxon. & Westphalia, in Dominio Esensi, part.* 1. *pag.* 792. *Sculteti Decad. pag.* 293. Voeg hier by, nopens den secretaris Eilardus Folcardus, *grondig en waarachtig bericht van de Reformatie te Embden en in Oost-Vrieslandt pag.* 276. en des zelfs zoon burgermeester Harkenroht, zie breder *Aitzema Neder. Histor. op het jaar* 1637, *boek XVII, fol.* 482. en *Winkelman Oldenb. Hist. 1 Deel* 1. *cap.* 234. ook *Harkenroht Oost-Vriesch Kronykje*, en *Harkenroht Oost-Vriesche kerkhistorie*, *pag.* 93, 95, 149, 286 *en* 356. *Oudhof Watervloeden pag.* 651, 659 *en* 661. Van de *Harkenrohts*, te Keulen zich hebbende nedergezet, zie *Michaël ab Joselt de Bello Coloniensi pag.* 399, 512 *&* 522. Het oud aangeboren familiewapen van Harkenroht is een zwart veldt met drie klokken, en een middelbalk, geel, op den helm staande een gekranste wildeman, dragende zyn knots. Zie *J. A. Rudolphi. Heraldica curiosa pag.* 94.

FOLCARDUS *van Kantelberg*, monnik in de abdy van S. Salvator, bloeide in den jare 1060, en schreef aan Aldred, aartsbisschop van Jork, zynen weldoender, het leven van Johannes Beverlak, een van zyne voorzaten. *Vossius de hist. Lat.*

FOLCH. Zie CARDONA.

FOLCKER, eene kleine stadt in de Zweedsche provincie Gestricië, aan de rivier Dalecarle, waar van het vermaarde Zweedsch geslacht *Folcker* of *Folckung* eertyds den naam gevoert heeft. *Pufend. Swed. hist. Gotif. invent. Suec.*

FOLCKERUS. Zie FOLKERUS.

FOLCUINUS, een heilig, bisschop van Terouenne in de IX eeuwe, dien men gelooft een zoon te zyn van Hieronymus, broeder van den koning Pipin, wierdt op den stoel van Terouenne verheven in den jare 817, en stierf den 14 December des jaars 855. *Vita Folcuini apud Mabillon. Baillet Vies des Saints* 14 *Decembre.*

FOLENGIO, of FOLENGIUS, (JOHANNES BAPTISTA) een Benedictyner monnik, leefde in de XVI eeuwe. Hy was een Italiaan, geboren te Mantua, en verkreeg veel achting door zyne geleerdheit en deugdt. Men beschuldigde hem gunstige gevoelens gehad te hebben voor de lere der Hervormers van zynen tydt. Zyne uitleggingen over den brief van Johannes enz. wierden in den jare 1555 gedrukt; maar de vryheit, met welke hy sprak, aan het hof van Rome mishaagt hebbende, wierdt zyn werk onder het getal der verbode boeken gestelt. Zyne uitlegging over de Psalmen, te Bazel gedrukt in den jare 1557, hadt een gansch verschillig lot te Rome; want naar zyn handschrift overzien en verbeterd zynde, wierdt de zelve te Rome herdrukt door last van Gregorius den XII in den jare 1585, en te Keulen in den jare 1594. Folengius heeft in dit werk de geleerdheit en de Godsdienstigheit te zamen gevoegt, zaken, die selden by een schryver gevonden worden, vooral in eene uitlegging over de H. Schriftuur. Hy verklaart den letterlyken zin der uitdrukkingen; neemt dikwils zyn toevlucht tot het oorspronkelyke en tot de vertalingen, toont de aaneenschakeling en het vervolg van den Psalm als een oordeelkundige, en ook den geestelyken en zedelyken zin als een mistyk. Hy schryft zuiver en eêl, en Thuanus zegt met

reden

leden, dat het niemandt ooit berouwen zal zyne uitleggingen geleͤzen te hebben. Hy heeft eene nutte tafel gemaakt, in welke hy de Pſalmen in verſcheide Claſſen geſchikt heeft, volgens de onderwerpen, waar van hy handelt. Hy was ernſtelyk bedacht op de hervorming der kerke, en om de gemoederen tot eenigheit te brengen. Hy ſtierf geruſtelyk den 5 October des jaars 1550, in den ouderdom van 60 jaren, in het Convent van S. Juſtina, alwaar hy profeſſie gedaan hadde. *Thuan. hiſt. l. XXIII. Miræus de Script. ſæc. XVI. Riccioli Chronol*

FOLENGIO, of FOLENGIUS, (Theophilus) die zich vermomde onder den naam van *Merlinus Coccaius*, was geboren te Mantua, en heeft geleeft in de XVI eeuwe. Hy ſtudeerde in de philoſophie onder Petrus Pomponatius te Bononie, en naderhandt naar Breſcia gegaan zynde, nam hy aldaar het Benedictyner gewaadt aan in het klooſter van S. Euphemia, van de congregatie van Monte-Caſſino. Hy vorderde in de letteren, en hieldt zich aan het lezen van Virgilius. Dewyl hy eene grote neiging hadde om vaarzen te maken, en dat hy levendig van aardt was, maakte hy eenige ſtukken, waar in men verſcheide Italiaanſche woorden vondt, die hy met de Latynſche vermengde, en noemde de zelve *Macaronica*, of *Macarons*, dat koekjes zyn, die men in Italië maakt met meel, met eieren, en met kaas. Hier van komt de ſpreekwys van *Macaroniſchen ſtyl*. Folengio was de Antonius Arena der Italianen. Hy zegt de zaken als ſpelende; maar daar is geeſt en goede zin in zyne werken. Zyne monniken, die geen behagen ſchepten in deze aardigheden, veroorzaakten hem ondertuſſchen vele moeielykheden. Ferrandus Gonzaga en andere grote heren verklaarden zich in zyn voordeel. Hy week in het klooſter van S. Croix van Campeſio, naby Baſſano, dat tot het Mark van Treviſano behoort, in den Staat van Venetië; en hy ſtierf aldaar in een hogen ouderdom den 9 December des jaars 1544. Zyn ligchaam wierdt met grote plegtigheit begraven. Eenigen zeggen, dat hy van zynen vader na zyne wederkomſt van Bologne, dewyl hy zich aldaar meer op de Poëzy dan op de ernſtige ſtudien gelegt hadde, zeer kwalyk ontfangen wierdt, waarom hy van daar vertrok, en luſtig omzwurf; en na dat hy eenen tydt lang ſoldaat geweeſt was, ten laatſte benevens zyn broeder een heremyt wierdt, wanneer hy den naam van *Theophilus* aangenomen zou hebben, daar hy anders te voren *Hieronymus* genoemt was. Men heeft hem eenigen tydt na zyne doodt eene prachtige grafſtede opgerecht, met verſcheide grafſchriften in 't Griekſch, in 't Latyn, in 't Spaanſch, en in het Italiaanſch. Men ziet voor eerſt dit opſchrift:

Hic cineres
Theophili Monachi
Tantiſper, dum reviviſcat,
Aſſervantur.
In Domino quievit fœliciſſime
Die IX Decembris, Anno M. D. XLIV.

Men hadt deze vaarzen, by Diſtichaas, rondom de grafſtede geſtelt:

Hoſpes, ſiſte gradum, Manes venerare ſolutos,
Merlini corpus conditur hoc tumulo.
Quod ſi fata viri, ſortem, patriamque requiris,
Saxo hosce inſcriptos perlege verſiculos.
Mantua me genuit: Veneti rapuere: tenet nunc
Campeſium: cecini ludicra, ſacra, ſales.

Men hadt dit opſchrift van voren op de grafſtede doen graveren:

Spectatæ pietatis & incomparabilis doctrinæ viro, Theophilo Folengo, *cognomento Merlino, Monacho Caſſinienſi: qui, ut erat feſtiviſſimus, cum ab ineunte ætate lepidiſſimum Macaronea opus novo dicendi genere animi gratiâ edidiſſet, multa item ſeria atque adeò ſacra tum Etruſco, tum Latino ſermone elucubravit, quo exiguo atque humili diu neglectus jacuit, id Monachi aliquatenus, ut cernis, monumentum inſtaurari viro doctiſſimo procurarunt. Deceſſit ſtudiis, ſenioque confectus, Anno M. D. XLIV. V Idus Decembris.*

Deze twee Quadreinen, het eene Spaanſch, en het ander Italiaanſch, waren nog aan de zyden van deze grafſtede:

Acà Merlin Poëta es ſepultado,
Que en rudo eſtil de acentos mui groſſeros,
Aperſia de Maron, y Marte ayrado
Y las quexas contò de los Vaqueros.

Gia non invidia a le fiorite ſponde
D'Arno, di Pò, di Menzo, ò di Meliti
La Brenta, hor che nel grembo ſuo naſconde
Trofei più degni, e fior più vaghi, e lieti.

De abt Angelo Grilli deedt in den jare 1609 de grafſtede van Theophilus Folengius herſtellen, waar op men een opſchrift ſtelde van het maakſel van Laurentius Pignorius, met dit Diſtichon:

Græcia quid Latio vix unum obtendis Homerum?
Una duos numerat Mantua Maronidas.

Men heeft verſcheide drukken van de werken van dezen dichter: *De partu; Virginis; Zanitonella; Baldina Moſchea; Liber Epiſtol. & Epigram. II; Libro della Gatta Giano. J. Philip. Thomaſin. in vit. Doctor. Viror. naudæus Dial de Maſc.*

FOLER, (Anthony) een Italiaanſch ſchilder in den Staat van Venetië, is in achting geweeſt door zyne werken. Hy ſtierf in den jare 1616, in den ouderdom van 80 jaren, zo arm, dat hy het nodige niet naliet om begraven te kunnen worden. Men kan zyn leven nalezen in de levens der ſchilders van den Staat van Venetië, van den ridder Ridolfi.

FOLIETA. Zie FOGLIETA.

FOLIETO, (Hugo van) een Benedictyner monnik in de abdy van Corbië, heeft geleeft in den jare 1120. Hy was een deugtzaam man, die zyn klooſter beminde, en dat tot het onderwerp maakte van zyne werken, want hy ſchreef de *Clauſtro materiali; de Clauſtro ſpirituali; de Clauſtro animæ; de Clauſtro Paradiſi. Trithemius de ſcript. eccl.*

FOLIGNY, of FULIGNO, aan de Topino, *Fulginium*, of *Fullinium*, eene ſtadt van Italië in Umbrië, of 't hertogdom van Spoleto, met een bisdom, onder den H. Stoel behorende. De inwoners, die voor zeer wraakgierig gehouden worden, beroemen zich met recht op hunne oudheit, dewyl Strabo, Plinius, en Appianus Alexandrinus van hunne ſtadt ſpreken. Fuligno is eene aangename ſtadt, bevolkt met ryke kooplieden, en verſiert met vele prachtige kerken. Die van S. Felicianus, een van hare biſſchoppen, is de hoofdkerk. Men ziet aldaar by de Kordeliers het ligchaam van S. Angela van Foligny, en elders andere aanmerkenswaardige overblyfſelen. Fuligno was een langen tydt onder de dwingelandy van de Terzi, machtige burgeren, die zich aldaar door bloedt veſtigden, en een groot getal van geſlachten uitroeiden of te gronde hielpen. De kardinaal Vitelleſchi, deze ſtadt omtrent den jare 1430 ingenomen hebbende, deedt den laatſten van deze dwingelanden aldaar ſterven. De bewoners van Fuligno oorloogden ook tegen die van Perugia in de XIII eeuwe. Deze laatſte, de ſterkſte zynde, verwoeſten deze ſtadt byna ganſchelyk in den jare 1281, en wierden daarom in den ban gedaan door den paus Martinus den V. Zy is ſedert herſtelt, en tegenwoordig vermaard door hare jaarmarkten en konfituren. Iſidorus Clario, biſſchop van Foligny, gaf aldaar in den jare 1548 Synodale inſtellingen uit. *Blondus l. XVIII Hiſt. Leand. Deſcr. Ital. p. 90. edit. Venet. Miræus Geogr. eccl. Louis Jacobilli Vite de Veſcovi di Foligno. Diſcorſo Hiſt. della Citta di Foligno. Chron. de Veſc. Govern. & poteſt. deſſa Citta. Bibl. Umb.*

FOLIOTH, (Gilbert) biſſchop van Londen, heeft geleeft in de XII eeuwe. Hy was eerſt een regulier kanunnik van S. Auguſtinus, abt van Leiceſter, naderhandt biſſchop van Herford, en eindelyk van Londen. De toegeeflykheit, die hy hadde voor de gevoelens van koning Henrik den II tegen Thomas van Kantelberg, wil men de oorzaak van zyne verheffing geweeſt te zyn. Hy ſchreef zelfs eenige werken tegen dien aartsbiſſchop. Hy was een man van veel geleerdheit en verdienſte, en ſtierf in den jare 1187, verſcheide werken nalatende, als: *Pro cauſa Regis; Super executione mandati; Invectiva in S. Thomam; Vitæ aliquot S. S. Angliæ. In Cantica. Balæus & Pitſeus de ſcript. Angl. Godwin de Epiſc. Angl. Voſſius de Hiſt. Lat. l. II. c. 52.*

FOLKERUS, de XXII abt van het eertyds vermaarde klooſter Lidlum, in Vrieſlandt, was geboren op het eilandt Ter Schelling, in de buurt Lees, onder Horn, en wierdt na het overlyden van den abt Heſſelus in den jare 1430 in des zelfs plaats tot abt verkoren. Hy was te voren paſtoor en deken van Horn; tenger van ligchaam, maar daarentegen kloekhertig en grootdadig van gemoedt. Hy was naauwlyks abt geworden, of hy vondt zich genoodzaakt het geldt, dat zyn voorzaat Heſſelus verzamelt hadt, voor den dag te halen, om den moordt van eenen *Laas* te boeten, die door de klooſterbroeders dood geſmeten was. Toen was 'er nog een andere moordt te boeten, te weten van *Tjallingius*, koſter van S. Georgiuskerk te Aſterbirum, die door den lekebroer *Sibodus* om 't leven was gebragt. Maar Folkerus, die het betalen van al dat bloedgeldt moe geworden, en gezind was de klooſtertucht te hervormen, deedt een grote en hechte kerker maken; om de kwaadwilligen, ten minſten door de vreze, van alle geweldt af te ſchrikken. De boekery, die van 't gewormte gegeten wierdt, en zeer bedorven was, deedt hy met de beſte boeken ſtofferen. Ook liet hy de muren en ſterkten van 't klooſter, die door de woede van *Sjardema* en van zynen aanhang omver geworpen waren, weder ophalen. Eindelyk als de laſten en moeielykheden van zo eene zware bediening den goeden man begonnen te verdrieten, heeft hy vrywilligen afſtandt van zyn ampt gedaan; en is, na dat hem een jaarlykſch inkomen was toegelegt, in 't jaar 1439, zynde het negende jaar van zyne regering, naar 't eilandt Ter Schelling vertrokken. Doch elf jaren daar na, te weten in den jare 1450, na het afzetten van *Reinerus*, en het overlyden van *Tjebbo*, of *Tjebbodus*, wierdt hy voor de twede maal met eenparige ſtemmen tot abt verkoren; maar hadt op nieuw veel ſpels met de klooſterbroederen over 't weder invoeren der hervorminge: want doordien de grootſte hoop der klooſterlingen den ruimen weg was ingeſlagen, wilde niemandt van 't hervormen horen ſpreken: doch Folkerus hieldt 'er ondertuſſchen de handt, zo veel als hy kon, aan, en ſtelde tegen de kwaaddoenders grote boetwerken, ja den kerker zelf, in 't werk. Maar daar door heeft hy den haat van de klooſterbroeders op zynen hals gehaalt, de welke onder malkander raadpleegden, hoe zy hem aan de *Roordamaas*, zyne doodvyanden, heſt overleveren zouden. Zy ſtelden den zelven dag en uure, de welke, op hunnen tydt paſſende, het hof overrompelden. Daar op namen zy den abt gevangen, dien zy met koorden bonden, met de armen ter abdyë uitleidden, en dus zeer ſmadelyk en ſchandelyk wegjoegen. Dit alles geſchiedde in 't gezicht van 't ganſche genootſchap der kanunniken in het jaar 1468, zynde het achttiende jaar van zyne regeringe. Hy is kort daar op geſtorven, en in een graf, dat hy voor zich zelven in de L. V. kapel hadt laten maken, begraven. *Winſemius. Oudheden van Vrieſlandt II Deel.*

FOLKERUS SIMONI, of *Volker Symonszoon*, een Vries van geboorte, leefde omtrent den jare 1494. Hy was eerſt rector van 't Collegie, en naderhandt burgermeeſter van de ſtadt Sneek, en ſchreef eene kronyk of jaarboeken van Vrieſlandt. *Suffridus Petri de ſcript. Friſ. Sect.* 8.

FOLKINGHAM, een marktvlek in Keſt-Aven, in Linkolnshire.

FOLKSTONE, eene marktſtadt van Engelandt, in het graafſchap Kent. Zy hadt eertyds vyf parochien, welke tegenwoordig tot een gebragt zyn. Zy is nochtans een lidt van de haven van Douvre, en maakt eene gemeenſchap, hebbende eenen majoor en gezwoornen. Zy is vermaard door de geboorte van Wilhelm Harveus, den uitvinder van den omloop des bloeds. *Engelſche Dict.*

FOLLEGE, een dorp in Vrieſlandt. Zie VOLLEGA.

FOLLERIUS (PETRUS) *Di-San-Severino*, naby Salerno; een vermaard Doctor in de rechten, heeft een lyfſtraffelyke praktyk gemaakt te Venetië in den jare 1548 *in octavo*, en in den jare 1644 met de vermeerderingen van Balthazar de Sangelis *in folio* gedrukt. *Denys Simon Bibl. Hiſt. des Aut. de Droit.*

FOLMARUS, prevooſt van eene kerk van Frankenlandt, Trieſſenſtein genoemt, leefde omtrent den jare 1180. Hy heeft zynen naam vermaard gemaakt door zyne geleerdheit.

FOLPERT of FOLBERT *van* ARKEL, heer van ter Lee, of Lede, en Haaſtrecht, leefde omtrent den jare 1267, en ſtaat by de Hollandſche Kronykſchryvers te boek voor een zo goddeloos menſch, als 'er ooit op de aarde heeft kunnen leven. Hy was inzonderheit nydig en gebeten op heer Jan van Arkel, ſchoon de zelve zyn bloedverwant was. Hy maakte, om hem van kant te helpen, op zekeren tydt een godlozen toeleg met den koſter der kerke van Arkel, gevende den zelven eene grote ſomme gelds, om, als heer Jan op Kersnacht in de kerk zou zyn, daar uit te gaan, en de deuren vaſt toe te ſluiten; vervolgens met het roeren der klokke een teken te geven, waar op Folpert met de zynen gewapend zou aankomen, om Jan van Arkel te vangen, of om het leven te brengen, met alle, die in de kerk waren. De leuze wierdt ter beſtemder tydt gegeven toen hy 'er in was, en twee deuren waren reets geſloten, als Jan van Arkel zich geperſt vondt om 'er uit te gaan om zyn gevoeg te doen, uitgaande door eene derde deure, die nog ongeſloten was. Ondertuſſchen kwam Folpert met de zynen aan, ſtak de kerk in brandt, die door het vuur, met al dat 'er in was, verteerde, en keerde vrolyk weder naar Leerdam, menende Jan van Arkel nu van kant geholpen te hebben: maar deze, het verraadt gewaar geworden zynde, liet den trouwlozen koſter met gloeiende tangen nypen, en vervolgens verbranden. Folpert, horende, dat heer Jan nog leefde, barſtte in de afgryſſelykſte vloeken uit, en begaf zich uit ſpyt en vreze voor eenigen tydt naar Duitſchlandt. Wedergekomen ſtak hy den Arkelſchen dyk door, waar door het landt van Arkel en Vyanen onder water raakte, en vele menſchen en beeſten verdronken, meer andere gruwelen bedryvende. Zyn einde is verſchrikkelyk, als men voor waarheit wil aannemen het geen *Heda* en de *Hollandſche Kronyk* van hem verhalen, namentlyk, dat hy, op een tydt dronken en vol zynde, en onder een groten hoop volks ſtaande, in het gezicht van alle de omſtanders wierdt opgenomen, en door de lucht weggevoert, zonder dat men ooit taal of tyding van hem heeft gehoort. Ja het ſlot ter Lee, daar hy op plagt te wonen, zou daar op in bezit zyn genomen door helſche en vervaarlyke nachtmonſters, die daar niet alleen by nacht ſpookten en rinkinkten, dat het daverde, maar ook by dag gezien en gehoort wierden, en 'er allerhande kuren en grillen aanrechtten; en wel zodanig, dat zyn zoon *Pelgrom*, niet veel beter dan de vader, het zelve heeft moeten laten afbreken, en aan de Weſtzyde van Leerdam een ander opbouwen. *Oude Holl. Kronyk door W. van Goudhoeven fol.* 346.

FOLPRANGA, anders *Uitwollinga*, en door de wandeling *Uitwollingerga* genaamt, een dorp in Vrieſlandt, in de grietenye van Wimbritſeradeel, onder het kwartier van Weſtergoo, aan het water de Breken gelegen.

FOLSGARA, een dorp in Vrieſlandt, in de grietenye van Wimbritſeradeel, onder het kwartier van Weſtergoo, wordt in gemeenſchap met de dorpen Ooſthem en Abbega door een Gereformeerd Predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Sneek.

FONCOMBAUD, een dorp met eene abdye. Het zelve is gelegen aan de Creuſe, in de Franſche provincie van Berry, tien mylen beneden Blanq in Berry. *Baudrand.*

FONDI, eene biſſchoplyke ſtadt van Italië, in de provincie van Terra di Lavoro. Zy heeft den tytel van een graafſchap gevoert, doch wierdt in het einde van de XVII eeuwe, ter gunſte van Henrik François, graaf van Mansfeld, tot een vorſtendom verheven. Haar bisdom behoort onder het aartsbisdom van Capua. Deze ſtadt legt aan de grenzen van het koninkryk van Napels, wanneer men van Rome naar die ſtadt reiſt, en geeft haren naam aan een naburig meir. Fondi wierdt door de Turken geplundert in den jare 1594. Het zelve was lang van te voren verwoeſt geweeſt door de rovers, onder den vermaarden Barbaroſſa. Men zegt, dat Julia van Gonzagua, weduwe van Veſpaſianus Colonna, gelegenheit daar toe gaf. Zy was eene der ſchoonſte vrouwen van haren tydt, en Barbaroſſa, haar willende wegvoeren, om haar aan Solyman te ſchenken, zondt des nachts eenig volk derwaards. Maar het gerucht, dat de inwoners maakten, deze vrouwe ontwaakt hebbende, klom zy in haar hembdt te paarde, en ontvluchtte. De rovers, in wanhoop zynde, om dat hun toeleg mislukt was, ſtaken het vuur in de ſtadt. Men herbouwde de zelve daar na. Zy legt in het midden van eene vlakte, die met aangename hoogtens omringt is. Aldaar is eene ſchone kerk, en een kaſteel.

FONDULUS GABRINUS, heer van Cremona. Zie GABRINUS FUNDULUS.

FONGE, en FONGIAH, volkeren, die tuſſchen Nubië en Ethiopië aan beide zyden van den Nyl wonen. Men noemt hun landt gemeenlyk Bagiah en Reggiat. Zy zyn alleenlyk bekend door de ſtroperyen en roveryen tegen hunne naburen; want zy hebben byna gebrek van alles by zich zelven. De Baſſa, of de Bei, van Girga in hoog-Egypten is verplicht hen dikwils de jagt te geven, om zyne grenzen voor hunne ſtropingen te dekken. *Herbelot Bibl. Orient.*

FONING, eene grote ſtadt van de provincie van Fokien, in China, begrypt in haar gebiedt verſcheide andere ſteden en vlekken. Daar is eene kerk van Chriſtenen in het vlek van Tingteu, welke bedient wordt door Dominikaner monniken. De berg van Taleo is aanmerkenswaardig, om dat in de herfſt uit den zelven eene beek vloeit, waar van het water blaauw is, en de zelve verwe geeft aan de ſtoffen, die men daar in waſcht. *Martin Martini Deſcription de la Chine dans le Recueil de Thevenot vol. III.*

FONSECA, een geſlacht, dat, gedurende den oorlog van Kandië, in het midden van de XVII eeuwe door geldt den Venetiaanſchen adeldom verkreeg. De geen, die zulks het eerſt kocht, was een ryk Portugeeſch koopman, die een bankier was te Venetië, en door den koning van Spanje voor grote geldſommen, die hy hem in de Maſanielſche beroerte in het koninkryk van Napels geſchoten hadde, met een graafſchap aldaar beſchonken wierdt. Deze grote inwikkeling met het Spaanſche hof, en daar benevens, dat hy geen doop-acte vertonen kon, waren gene geringe beletſelen aan de verzochte inſchryvinge in het gouden boek te Venetië. Men was hem nochtans eindelyk daar in te wille, zo uit aanmerking van zynen rykdom, als van zyn goed gedrag. Naderhandt heeft zich dit geſlacht met de voornaamſten van den Venetiaanſchen adel vermaagſchapt. *St. Didier Ville & Republ. de Veniſe p.* 124. *Amelot hiſt. de Veniſe p.* 33. 561.

FONSECA, (ANTONIUS) een Dominikaner monnik, en een Portugees, was in achting in de XVI eeuwe, omtrent den jare 1540. Hy leeraarde de H. Godgeleerdheit in de univerſiteit van Coimbra, en de koning van Portugal verkoos hem vervolgens tot zyn gewonen prediker. Hy heeft aanmerkingen nagelaten over de uitleggingen, welke de kardinaal Cajetanus gemaakt hadde over den Bybel, en men gaf de zelve te Parys uit in den jare 1639 met het leven van dien kardinaal. Men ſchryft aan Antonius Fonſeca nog uitleggingen toe over Jozua, over de boeken der Koningen, en over de Kronyken. *De Souſa Hiſt. Domin. Port. P. I. lib. III. cap.* 38. *Nic. Anton. Bibl. Script. Hiſp.*

FONSECA, (CHRISTOPHORUS) een Auguſtyner monnik, was een Spanjaardt, geboren in het bisdom van Toledo, alwaar hy zich in den geeſtelyken ſtaat begaf in den jare 1566. Hy was een der bekwaamſte predikers van zynen tydt, en ſtierf in den jare 1612, of, zo als anderen willen, in den jare 1616. Men heeft van hem: *La Vida de Chriſto*; *Del Amor de Dios*; *Sermones de Quareſma*, enz. *Thomas de Herrera Alphab. Auguſt. Nicolas Antonio Bibl. Script. Hiſp.*

FONSECA E FIGUERO, (JOHANNES) kanunnik en Theologaal van Toledo, was een broeder van den marquies van Oxellana. Hy was geacht in het hof van Philips den IV, koning van Spanje. Men gebruikte hem in verſcheide onderhandelingen in Italië en elders. Johannes Fonſeca was zeer geleerd. Hy hadt aanmerkingen geſchreven over Claudianus, over de brieven van Seneca, over Terentius, eene verhandeling *de veteri pictura*, en verſcheide andere werken, die men niet uitgegeven heeft, om dat deze ſchryver vroegtydig ſtierf. *Nic. Anton. Bibl. Hiſp.*

FONSECA, (PETRUS) kardinaal, was geboren uit een edel geſlacht in Portugal. Hy hadt veel bekwaamheit, en bragt zich zodanig in de gunſt van den tegenpaus Benedictus den XIII, dat hy den kardinaalshoedt van den zelven verkreeg in den jare 1408. Hy kwam zich ſedert in den jare 1419 te Florence onderwerpen aan den paus Martinus den V, die hem in zyne waardigheit beveſtigde. Deze paus ſchikte hem voor legaat naar Conſtantinopel, alwaar de keizer voornemens was te doen arbeiden aan de vereeniging van de Griekſche en Latynſche kerken. Men zondt een Franciskaner monnik, Antony Maſſan genoemt, vooraf derwaarts. De kardinaal Fonſeca ging ondertuſſchen naar Spanje, om de ſcheuring aldaar te eindigen, en aldaar zelfs eene kruisvaart te prediken tegen den tegenpaus Benedictus, die zich beſloten hadde binnen de veſting van Peniſcola. Dit legaatſchap was niet gelukkig voor hem. Hy kwam weder in het koninkryk van Napels, om aldaar te arbeiden aan de verzoening van Alfonſus, koning van Arragon; en in het kaſteel van Vicovarra gaande viel hy in de graft, waar door hy eene wonde kreeg, waar aan hy den 21 Auguſty des jaars 1422 ſtierf. Zyn ligchaam wierdt te Rome gebragt, en aldaar in de kerke van S. Pieter begraven. *Spondan. An.* 1420. *Platina in Mart. V. Ciaconius. Aubery.*

FONSECA, (PETRUS) een Jeſuit, was geboren in Portugal, te Cortazida, of te Pœnza Nova. Hy was geacht om zyne Godsdienſtigheit en om zyne geleerdheit. Paus Gregorius de XIII, en Philips de II, koning van Spanje, gaven hem dikwils blyken van hunne gunſt. Hy leeraarde een langen tydt de Philoſophie in de univerſiteit van Coïmbra in Portugal. Zyne verdienſten deden hem uitmunten onder zyn gezelſchap, in het welk hy aſſiſtent was

van

van den generaal te Rome, bezoeker van de provincie van Portugal, en Rector van het huis van S. Roch te Lissebon. Hy stierf in die stadt in den jare 1619, in den ouderdom van 71 jaren. Hy heeft verscheide philosophische werken geschreven, als: *In Isagogen Porphyrii*; *Dialectica lib. VIII*; *Comment. in Metaphys. T. III. Balthazar Telles Chron. Prov. Portug. Soc. Jes. lib. II. cap* 37. § 9. *Alegambe bibl. Script. Soc. Jes. Nic. Anton. bibl. Script. Hisp.*

FONTAINE ARDENTE, dat is te zeggen, *de brandende fontein*, is eene fontein naby Grenoble in het Dauphiné, naby de welke zekere vette grondt is, uit welken sprenkelen vuurs te voorschyn komen, wanneer men dien slaat met een stok; en brandend stroo daar by brengende, wordt hy aangestoken. Men ziet zelfs zomtyds vlammen uit haar water te voorschyn komen, die alles verbranden, dat zy ontmoeten. Niet verre van daar is eene andere fontein, welke gelyk is aan die van Epirus in Griekenland, welke de ontstoke toortsen uitbluscht, en de uitgebluschte toortsen aansteekt. *Andr. du Chesne l. IV. c. 4. Dalechamp. in Plinium. Anguilin. in Civit. Dei.*

FONTAINEBLEAU, een vlek en kasteel van Vrankryk in het Gatinois. Het is een der schoonste lusthuizen van de Fransche koningen, in het bisdom van Sens, en in het gouvernement van L'Isle de France. De koning S. Lodewyk noemde het zelve gemeenlyk *zyne Woestyn*. De koning François de I begon het eerst deze plaats te versieren, vooral met eene bibliotheek, die naderhandt overgebragt wierdt naar Parys. De koningen, zyne opvolgers, hebben alle naderhandt iets toegedaan tot deze sieraden, en hebben het zelve tot eene der schoonste plaatsen van de wereldt gemaakt. Dit lusthuis is gebouwt in een groot bosch, en heeft vele prachtige vertrekken, grote plaatsen, schone galleryen met schilderyen versiert, enz. In den jare 1600 wierdt alhier in tegenwoordigheit van koning Henrik den IV tusschen Philips du Plessis Mornai en den kardinaal du Perron, bisschop van Evreux, over de gevoelens der oudvaders wegens de wezentlyke tegenwoordigheit des ligchaams en bloeds Christi in het H. Avondmaal eene twistredenering gehouden. In den jare 1679 wierdt aldaar eene vrede gesloten tusschen Zweden en Denemarken; ook wierden daar by te gelyk de verschillen van den koning van Denemarken met den hertog van Holstein-Gottorp bygelegt; de laatste wierdt in zyne landen herstelt, en het Rensburgsche verdrag voor eeuwig vernietigt, daar tegen de Rotschildsche en Coppenhaagsche vrede op nieuws bevestigt. *Du Chesne Rech. des Ant. de France. Bail. in summa Conc. Mezeray hist. de France en Henry IV. Du Pin bibl. des Aut. Eccl. XVII siecle.*

FONTAINE-LE-COMTE, of FONTENAI-LE-COMTE, eene stadt van Vrankryk, de hoofdstadt van Neder-Poitou. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Fontenæum*. Zy is zeer aangenaam, vry wel gebouwt, gelegen aan de rivier van la Vandea, die haar groot gemak geeft, dewyl zy vaarbaar is voor schepen, en zich vervolgens voegt by de Sevre naby Marans, dat 'er maar vyf mylen van afgelegen is. Fontenai is ook naby Maillezais en Luçon. Daar is eene koninklyke rechtbank voor de Justitie, die haar appel heeft voor het presidiaal van Poitiers. Deze stadt is ook vermaard door hare jaarmarkten. Zy leedt veel in het einde van de XVI eeuwe, gedurende de burgerlyke oorlogen, zynde in den jare 1568 door de Hugenoten ingenomen, die haar in 't volgende jaar weder verlieten. In den jare 1570 wierdt zy door François de la Noue belegert, en na dat die gesneuvelt was, door Soubize op den 28 Juny ingenomen. Zy hadt voorts ook veel deel in de volgende beroertens. *Du Chesne Recherches des Villes de France. Thuan. hist. l. XLIV, XLVI, XLVII & seq. Histoire des Guerres civiles de Poitou.*

FONTAINE L'EVEQUE, een fraai vlek in de Nederlanden, in Henegouwen, eene halve myl bewesten Charleroy, niet verre van de Sambre, van de grenzen van het graafschap Namen, en van het sticht van Luik gelegen. *Maty Dict.*

FONTAINE FRANCOISE, eene kleine plaats in 't hertogdom Burgundië, aan de grenzen van het Franche Comté, tusschen Dion en Gray gelegen. Henrik de Grote viel den 6 Juny des jaars 1595 naby deze plaats met een gedeelte van zyne ruitery onverwacht op het grootste gedeelte der Fransche en Spaansche benden, waar over de hertog van Majenne en de konnestabel van Castilië tegen hem het bevel hadden, welke hy ten eenemale verstrooide; daar hy onvermydelyk zyne vyanden levend of dood in handen hadde moeten vallen, indien hy niet van dit gevaar bevryd was geworden door zyne en zynes volks dapperheit; maar meest doordien de konnestabel den hertog niet hadde willen ondersteunen. Naby deze plaats heeft eene kleine rivier haren oorsprong, Torselle genoemt, welke daar na in de Vigenne valt. *Herrera. Mezeray hist. de France T. III. p.* 1140. *Memoires de Villeroy T. III.*

FONTAINE, (GODEFROI VAN) bisschop van Kameryk, bygenoemt *de goede bisschop*, was een zoon van den heer van Bandak in Henegouwen, en wierdt tot bisschop gewyd in den jare 1219. Hy heeft verscheide boeken geschreven, die geleerd waren voor zynen tydt, en deedt verscheide schone stichtingen. Deze prelaat hadt eene byzondere zorg om het recht te doen oeffenen in zyn bisdom, en maakte eene wet tot de regeering der stadt, welke men nog tegenwoordig de wet van Godefridus noemt. Hy kocht de stadt Duinkerken, geboodt, dat de zelve na zyne doodt wederom aan de graven van Vlaanderen zou komen, en stierf in den jare 1237. *Guill. Gazey Histoire Ecclesiastique du Païs-Bas.*

FONTAINE, (JACOBUS), of FONTANUS, een rechtsgeleerde, geboortig van Brugge, en rechter te Rhodes, was in achting in de XVI eeuwe, omtrent de jaren 1530 en 1540. Hy heeft verscheide werken uitgegeven, als: *Epist. de expugnatione Rhodi*; *Belli Rhodi Hist. lib. III*; *Scholia in Justiniani Codicem*; *In Constitutiones Bonifacii & Clementis*; *Vita Joannis XXII. Valer. Andr. Bibl. Belg. Miræus de Script. Sæc. XVI.*

FONTAINE, (JOHANNES DE LA) geboortig van Valencyn in Henegouwen, een Fransch dichter, Philosooph en wiskunstenaar, was beroemd omtrent den jare 1413. Hy was ingenomen met de verandering der metalen, en hy gaf een werk uit, dat verscheide geheimen daar van vervatte, onder den tytel van: *La fontaine des Amoureux de science.* Anthony du Moulin van Maçon deedt het zelve te Lion drukken in den jare 1547, en men gaf het ten twede maal te Parys uit in den jare 1561. *La Croix du Maine bibl. Franc. Valer. Andr. bibl.*

FONTAINE (JOHANNES DE LA) wierdt geboren te Chateau-Thierry in den jare 1621. Zyn vader, meester der wateren en bosschen van dat hertogdom, stondt dat ampt aan hem af zo haast als hy in staat was om het zelve te bekleeden; maar hy vondt daar in zo weinig smaak, dat hy het zelve gedurende meer dan twintig jaren niet anders waarnam dan om zyn vader te behagen. Het is waar, dat zyn vader eene volkome vergenoeging hadde in eene andere zaak, die hy van hem vorderde, dat was, dat hy zich zou toeleggen op de poëzy; want zyn zoon was daar in gelukkig boven zyne verwachting. Hoewel deze goede man byna niets daar van verstondt, zo hadt hy daar voor nochtans eene ongemeene liefde, en hy hadt eene ongelooflyke blydschap, wanneer hy de eerste vaarzen zag, die zyn zoon maakte. Deze vaarzen, zo wel als de meeste, die hy naderhandt gemaakt heeft, smaakten naar het lezen van Rabelais en Marot, voor welke hy eene overgrote liefde en achting hadde. De wonderlyke begaaftheit, welke de natuur hem gaf, is niet minder geweest dan die van deze twee schryvers, en heeft hem werken van eene zonderlinge aangenaamheit doen te voorschyn brengen. Men vindt daar in eene schrandere eenvoudigheit, eene verstandige onnozelheit, en eene oorspronkelyke behaaglykheit, welke nooit iets koels hebbende, eene altoos nieuwe verwondering veroorzaakt. Deze zeldzame hoedanigheden, zo gemakkelyk ten kwade kunnende slagen, en een uitslag kunnende hebben gansch strydig met dien, welken de schryver daar van verwacht, hebben aan al de wereldt behaagt, aan de ernstigen, aan de vrolyken, aan de ridders, aan de vrouwen, en zelfs aan de gryzaards zo wel als aan de kinderen. Nooit heeft iemandt beter verdient voor oorspronkelyk en gelyk de eerste in zyn soort aangemerkt te worden. Hy heeft niet alleen dat soort van poëzy uitgevonden, waar op hy zich toegelegt heeft, maar hy heeft de zelve ook tot zyne volkomenheit gebragt. De goede stukken, die hy maakte, kostten hem weinig arbeids, dewyl de zelve uit hunnen oorspronk vloeiden, en dat hy byna niets anders deedt dan zyne eigene gedachten natuurlyk uit te drukken, en zich zelf te verbeelden. Zo 'er veel eenvoudigheit en gulheit in zyne werken was, het zelve was niet minder in zyn leven en in zyne handelingen. Hy heeft nooit iets gezegt dan het gene hy dacht, en hy heeft nooit iets gedaan dan het gene hy doen wilde. Hy voegde daar by eene natuurlyke nederigheit, waar van men weinig voorbeelden gezien heeft; want hy was zeer onderdanig, zonder Godsdienstig te zyn, noch zelfs zeer geregeld in zyne zeden, t'en zy op het einde van zyn leven, dat gansch Christelyk was. Hy achtte zich zelven weinig; hy duldde gemakkelyk den kwaden aardt van zyne vrienden, bejegende hen niet anders dan op eene verplichtende wyze, en verstoorde zich nooit, schoon men dingen tegen hem zeide, die bekwaam waren om den toorn en de verontwaardiging der bescheidensten te ontsteken. Fouquet, die in dien tydt opper-Intendant der financien was, gaf hem een jaargeldt, en toonde een groot behagen in hem en in zyne werken, waar van 'er verscheide zyn, waar in hy hem zeer kunstiglyk geprezen heeft, en waar in de schoonheden van zyn huis van Vaux-le Vicomte met eene wonderlyke bevalligheit beschreven zyn. De weinige zorge, die hy hadde voor zyne huisselyke zaken, hem in een staat gebragt hebbende, dat hy de onderstandt van zyne vrienden nodig hadde, zo ontfing mevrouw de la Sabliére, eene vrouw van zonderlinge verdiensten en van veel verstandt, hem in haar huis, alwaar hy byna twintig jaren gewoont heeft. Na de doodt van deze vrouwe badt hem de heer d'Hervart, die veel achting voor hem hadde, zyne huisvesting by hem te komen nemen, en hy stierf aldaar ten einde van eenige jaren. Hy heeft kleine Heldendichten geschreven, waar in de grootste schoonheden van de poëzy gevonden worden, en welke genoeg geweest zouden zyn om eene grote achting voor hem te verkrygen; maar hy is de zelve voornamelyk aan zyne eenvoudige en natuurlyke vaarzen verschuldigt. Zyn beste werk, en dat eeuwig leven zal, is zyne verzameling der fabelen van Esopus, welke hy vertaald of uitgebreid heeft. Hy heeft de sieraden van zyne vinding te gelyk zo wel gepast, zo kunstig en zo vermakelyk gevoegt by den goeden zin van dezen dichter, dat men bezwaarlyk iets, dat te gelyk nuttiger en aangenamer was, zou kunnen lezen. Hy verzierde de fabelen niet, maar hy deedt eene goede verkiezing van de zelve, en maakte de zelve byna altoos beter dan zy waren. Zyne vertellingen (*Contes*), welke meest kleine nieuwigheden zyn in vaarzen, zyn van de zelve kracht, en men zou de zelve niet te hoog kunnen achten, zo daar in niet byna overal te veel vryheit tegen de zuiverheit, en zelfs te veel vrygeestigheit gevonden wierdt. De schryver mag zeggen

Chassez les Soupirans, Belles, prenez mon livre,
Je repons de vous corps pour corps:

Het is zeker, dat de lezing van de zelve zeer gevaarlyk is, en dat

wanneer men eens het hoofdt vol heeft van deze denkbeelden, wel verre van deze zuchtende minnaars (*Soupirans*) te verjagen, het zeer bezwaarlyk is de zelve niet wederom aan te zoeken, en hen weder bekomen hebbende, hen iets te weigeren. Men zegt, dat dit werk hem een langen tydt verhinderde in de Fransche Academie te komen; maar eindelyk een brief geschreven hebbende aan een prelaat van dit gezelschap, waar in hy zyn leedwezen betuigde van zulk eene vryheit gebruikt te hebben, en zyn besluit van nooit iets diergelyks weder op te stellen, zo wierdt hy met toejuiching in het zelve ontfangen. Hy stierf te Parys den 13 April des jaars 1695, in den ouderdom van 74 jaren. Hy betoonde veel standvastigheit en Godsdienstigheit in zyne laatste oogenblikken. Behalven de werken, waar van gesproken is, heeft hy uitgegeven *Les Amours de Psyché & de Cupidon.* Dit is een boek, dat met vaarzen en prose gemengt, en zynen schryver niet onwaardig is. Daar is ook een klein boekje onder den naam van *Oeuvres de Maucroix & de la Fontaine.* Men heeft na zyne doodt een stuk van zyne werken (*Oeuvres Posthumes*) uitgegeven, dat een mengsel is van goede, middelbare en slechte stukken. *Perrault les Hommes illustres, qui ont paru en France.* Hoe groot ook de bevalligheden zyn van de *Contes de la Fontaine*, men wil nochtans, dat zyne fabelen voor zyn meesterstuk gehouden moeten worden, en dat alleen verdienen zou na hem te leven. Men zal zich daar in altoos verwonderen over die schoonheit van geest, en die wonderlyke gemakkelykheit in het maken van regelmatige en onregelmatige vaarzen; en men zal die achteloosheit beminnen, die, hoewel oneigen, echter veel meer behaagt dan de werken van den zelven aardt, die het meest bearbeid zyn. Zyne eerste fabelen worden hoger geschat dan de laatste, en hy schynt inderdaadt zyn meeste vuur daar in besteed te hebben, en de zelve zyn alle zuiverder en naauwkeuriger dan zyne vertellingen. De voorredenen, die men ziet aan het beginsel van ieder boek van zyne fabelen, zyn gemeenlyk edel en verheven, en hebben iets, dat behaaglyk en innemende is. Hy hadt berouw zyne vertellingen gemaakt te hebben, en scheen daar van afstandt gedaan te hebben, in een stuk, dat hy opdraagt aan de marquisinne van la Sablieze; maar tegen dank van alle zyne betuigingen is hy wedergekeert tot zyne vertellingen. Hy ontschuldigt zich daar over als een dichter, en noemt zich zelf het nacht-uiltje van den Parnassus (*Le Papillon du Parnasse*), om zyne lichtvaardigheit. Hy geeft zulks zelfs te kennen in zyn laatste boek in de *conte de la Clochette*, wanneer hy zegt:

O combien l'homme est inconstant, divers;
Foible, leger, tenant mal sa parole!
J'avois juré hautement en mes vers,
De renoncer à tout conte frivole.
Et quand juré? c'es ce qui me confond,
Depuis deux jours j'ai fait cette promesse?
Puis, fiez vous à Rimeur, qui repond
D'un seul moment. . . . .

Pierre Cureau de la Chambre, Curé de S. Barthelemi, Discours du 2 Mai de l'An 1684, *a la reception de la Fontaine dans l'Academie. De Longepierre Remarques sur les Oeuvres d'Anacreon p.* 17, 18. *Baillet Jugement des Savans sur les Poëtes François Modernes. Mem. Hist.*

FONTAINE, (Karel) een Parysiaan, leefde onder de regering van koning Henrik den II in den jare 1550. Hy gaf verscheide werken uit in prosa en in vaarzen, als: *Les Ruisseaux de la Fontaine*; *Le Promptuaire des Medailles*, dat eene vertaling is van een Latynsch werk van G. Rouville; *Le Quintil Horacien &c.* Deze laatste verhandeling is eene berisping tegen Joachim du Bellay. *La Croix du Maine & Du Verdier Vauprivas Bibl. Franç.*

FONTAINE, (Louïsa Eugenia van) nonne en vierde overste van het eerste klooster van de Visitatie der H. Maagdt Maria van Parys, in de straat van S. Antony, was eene dochter van den here de Fontaine, Intendant van den hertog van Tweebrugge, die den Hervormden Godsdienst omhelst hadde. Verstaan hebbende, dat 'er eene erffenisse op hem vervallen was, verliet hy Duitschlandt om naar Vrankryk te keren, en trouwde aldaar eene vrouwe uit het Dauphiné, welke den 13 Maart des jaars 1608 beviel van eenen zoon en eene dochter. Wanneer zy den ouderdom van twaalf jaren bereikt hadden, stierf de vader. Zyne weduwe, eenige dagen daar na in het gezelschap zynde van den Kapucyner Athanasius Molé, beloofde hem den Roomschen Godsdienst te zullen omhelzen, en stelde nochtans uit het zelve te doen tot dat hare dochter in den zelven Godsdienst onderwezen zou zyn. De dochter deedt gelofte van onthouding den 25 Maart des jaars 1626, op den raadt en in de tegenwoordigheit van den Kapucyner de la Ruë, haren biechtvader. Zy begaf zich in den jare 1630 in het klooster der nonnen van de Visitatie van de straat S. Antony te Parys, alwaar zy zich beroemd maakte onder den naam van *moeder Louïsa Eugenia.* Zy wierdt in den ouderdom van 24 jaren verkoren om de zaken van een klooster van de zelve orde te herstellen, welke in een kwaden staat geraakt waren, en kwam in vier maanden alle de hinderpalen te boven, die dit voornemen beletten. Weinig tyds na hare wederkomst verstondt zy de doodt van haren broeder, veroorzaakt door eene ontsteking op de borst, in het beweren van eene Acte in de Sorbonne, gedurende de welke hy zeven uren lang sprak. Hare moeder wydde zich in dien tydt gansch elyk toe aan de Godsdienstigheit, en deedt eene gifte van een groot gedeelte van hare goederen aan het meergemelde klooster te Parys. Hare dochter wierdt belast met het onderwys der nieuwelingen, onder welke was de jonkvrouw Hamilton, tweede dochter van den graaf van Hamilton, welke naar Vrankryk geweken was op den raadt van den vader Rhoc, een Schotsch Jesuit, om aldaar eene nonne te worden. De moeder Louïza verstondt de Schotsche taal niet, noch hare leerlinge de Fransche. Zy vondt door haar gedult echter middel om zich te doen verstaan, en deze jonkvrouw het Fransch te leren lezen, schryven en spreken. Zy wierdt in den jare 1641 tot overste van het klooster verkoren, uit het welk zy eenige jaren daar na getrokken wierdt in het bisdom van Mans. Hare zending voltrokken hebbende, keerde zy wederom naar Parys, en wierdt wederom belast met het bestier van 't klooster, alwaar zy gedurende den oorlog van die stadt de nonnen van verscheide kloosters ontfing, zonder de buitengewone kosten te schromen, die zy genoodzaakt was te doen om in haar onderhoudt te voorzien. Zy zondt aanmerkelyke geldsommen naar Rome tot de canonisatie van Franciscus de Sales, bisschop van Geneve, welke zy met zo veel yver begeerde, dat zy eene gelofte deedt, met bewilliging van hare gesellinnen, om eene nonne voor niet aan te nemen, indien deze gewigtige zaak gelukte, en zy bleef niet in gebreke om hare gelofte te voldoen. De beroemdste gelegenheit, waar in zy gebruikt is geweest, was die van het Formulier. De nonnen van Port-Rojal waren de eenigen, die geweigert hadden het zelve te tekenen. De moeder Louïsa Eugenia wierdt de bekwaamste geoordeelt om de zelve tot gehoorzaamheit te brengen. Tien nonnen tekenden terstondt, en eenige andere wierden nog in 't vervolg door de moeder Louïsa Eugenia gewonnen. Maar alle de anderen wederstonden hare redenen, zo dat men besloot haar te scheiden. De ongehoorzamen wierden gezonden naar Port-Rojal des Champs, en twaalf, die gehoorzaamt hadden, bleven te Parys by moeder Louïza, die eenige andere in het nieuwelingschap aannam. Zy onderzocht de bibliotheken, door den raadt van den here Chamillard, en nam uit de zelve niet alleen de veroordeelde, maar zelfs de verdachte boeken. In haar klooster wedergekeert zynde, wierdt zy nog tweemaal tot overste van het zelve verkoren. Wanneer zy de laatste maal daar van ontslagen was, dacht zy nergens meer op dan om zich tot de doodt te bereiden, en stierf den 29 September des jaars 1694. Haar leven is door eene aanzienlyke vrouwe beschreven, en tweemaal te Parys *in* 12. gedrukt. De laatste druk is van den jare 1696. *Journal des Savans Tom. XXIV. pag.* 236.

FONTAINE, (Nikolaas van) bisschop van Kameryk, was een zoon van Gautier, of Gualterus, heer van Fontaine in Henegouwen, en wierdt tot bisschop gewyd in den jare 1251. Deze prelaat, die geleerd was en een uitnemenden yver hadde voor den Godsdienst, deedt het ligchaam van Wilhelm Corneille, kanonnik van onze L. V. van Antwerpen, opgraven, om dat hy gedurende zyn leven beweert hadde, dat alle zonden vergeven wierden om de armoede: hy hadt inderdaadt zyne bediening op dezen grondregel verlaten. Nikolaas Fontaine deedt het kasteel van Selles en verscheide andere schone gestichten bouwen; waar na hy stierf in den jare 1274. *Guill. Gazey Hist. Eccl. du Pais-Bas.*

FONTAINE, of VAN FONTAINES, (Petrus) in 't Latyn *Petrus Fontanus*, requestmeester van den koning S. Lodewyk, en geschiedschryver, heeft geleeft in de XIII eeuw, in den jare 1270. Hy wordt genoemt onder de heeren en meesters van het parlement, dat gehouden wierdt onder den zelven koning, gedurende de Octaaf van het feest der zuivering van den jare 1260. Johannes, heer van Joinville, zegt, dat S. Lodewyk zich van hem bediende om zekere pleitgedingen te horen, requesten te ontfangen, en recht te doen aan partyen. Petrus de Fontaines was uit het landschap van Vermandois in Pikardië. Hy schreef eene geschiedenis onder den tytel van *Li Livres la Reigné*, waar in hy spreekt van de justitie en van de politie. *La Croix du Maine Bibl. Franç. Blanchard Hist. des Maitr. des Requêt. Chopin. Pithou.*

FONTANA, (Ægidius) van Padua in Italië, met de voornaamste familiën van de stadt naar Venetië geweken zynde, na den inval van Attila, was de eerste, die wetten gaf aan de Venetianen, die zy nog tegenwoordig naar zynen naam *Sanctiones Ægidianæ* noemen. *Bernardin. Scardeon L. III. Classe* 13. *Hist. Patav.*

FONTANA, (François) van Napels, was een bekwaam wiskunstenaar, die zeer geacht was in zyn landt. Hy gaf in den jare 1646 zyne verhandeling uit, welke genoemt was *Novæ Cœlestium & Terrestrium rerum observationes.* Hy vervaardigde andere werken, wanneer hy te Napels aan de pest stierf in den jare 1656. *Lorenzo Crasso Elog. Huom. Letter. P. II.*

FONTANA, (Publius) geboortig van Palucio, dat een dorp is naby Bergamo, heeft geleeft in het einde van de XVI eeuwe, onder het pausschap van Clemens den VIII. Hy begaf zich in den kerkelyken staat, en was een goed priester, die niets verzuimde om de plichten van zynen dienst te vervullen. Maar dewyl hy veel geest hadde, geleerd was, op het landt woonde, en neiging hadde tot de letteren, zo maakte hy een groten voortgang in de zelve. Die van Bergamo en van Brescia raadpleegden hem in zaken van gewigt. Publius Fontana deedt eene reize naar Rome, daar hy zich in verscheide gelegenheden bekent maakte. Verscheide groten, en onder anderen de kardinaal Aldobrandini, neef van paus Clemens den VIII, waren begerig hem by zich te hebben; maar een man, die zonder eerzucht leefde, en die alleen de boeken en de eenzaamheit beminde, was al te verre van alles, dat in het tegendeel genoemt wordt, om naar deze voorstellingen te luisteren. Hy keerde weder in zyne eenzaamheit, en sedert te Desenzano, een landgoedt naby Brescia, François Olma, zynen vriendt, zynde gaan bezoeken, stierf hy aldaar omtrent den jare 1598. Hy heeft schone Latyn-

sche vaarzen en andere werken geschreven, welke Marcus Antonius Foppa verzamelt en uitgegeven heeft. Men vindt onder de zelve deze verhandelingen: *Le reglie Bresciane; Del proprio & ultimo fine del Poeta; Delphinis Carm. lib. III; Damon, sive Virgini Matri Sacrum; Imago, sive D. Magdalena a Titiano depicta, &c. Miraus de script. sec. XVI. Ghilini Theatr. d'Huom. Letter. Janus Nicius Erythraus Pin. I. Imag. illustrium c.* 43.

FONTANERI, of FORTANERI, (Sertorius) kardinaal, aartsbisschop van Ravenna, en naderhandt patriarch van Grats of Grado, was geboortig uit Aquitanië, eene provincie van Vrankryk. Anderen beweren, dat hy een Franschman was, en geboren uit de provincie van Walles. Hy was in achting in de XIV eeuwe, en nam het Franciskaner kleedt aan in de provincie van Guienne. Zyne verdiensten verhieven hem tot de eerste waardigheden van zyne orde. Hy wierdt ook in een algemeen kapittel, dat in den jare 1356 te Marseille gehouden wierdt, tot generaal verkoren. Paus Clemens de VI, of, zo anderen willen, Innocentius de VI, maakte hem aartsbisschop van Ravenna, eenigen tydt daar na patriarch van Grats of Grado, en eindelyk kardinaal; maar het is waarschynlyk, dat hy nooit eenen tytel gehadt heeft, en dat hy deze eere niet lang genoot, zynde gestorven in den jare 1362. Hy liet aantekeningen na over de boeken van de stadt Gods van Augustinus; uitleggingen over verscheide boeken van den Bybel; sermoenen; en andere Theologische verhandelingen, als: *Lectura Theologica: Quodlibeta disputata, &c. Willot in Athen. Franc. Tritheim. de script. eccl. Pitseus de illust. Angl. Script.*

FONTANETO, een vlek van Italië, in het hertogdom Milaan. Het is gelegen aan de rivier Goni, vier mylen bezuiden de stadt Arona. Deze plaats heeft haren naam van de menigte van bronnen, die aldaar gevonden worden. *Maty Dict.*

FONTANETTA, (Petrus) geboortig uit de stadt Bysantium, is uit een edel geslacht gesproten den 5 January in den jare 1661. Een goeden grondt in de letterlyke wetenschappen gelegt hebbende, oeffende hy zich in de Godgeleerdheit en Rechten, en verkreeg den eernaam van leeraar in beide die faculteiten. Hy leeraarde hier op in het openbaar de redeneerkunde, Philosophie, Godgeleerdheit, nevens de pausselyke en wereldlyke rechten: ook liet hy zich in zyn vaderlandt dikwils op den predikstoel horen. Hy heeft geschreven in 't Italiaansch: *il disgombro della mestitia omelia funebre per le solenni esequie a la real Majesta di Carolo II, Re delle Spagne, en Monarcha di Sicilia*, en in 't Latyn: *Lux in tenebris; Explicatio propositionum, ab Alexandro VIII damnatarum; Theologia moralis Scholastica Tomi tres; Canonica illustrationes Tomi duo; Panegyrici* 60. *Bibl. Sicula.*

FONTANON, (Anthony) advokaat van 't parlement van Parys, verkreeg zich veel achting in het einde van de XVI eeuwe omtrent de jaren 1580 en 1590. Hy was geboren in de provincie van Auvergne. Hy gaf verscheide werken uit in 't Latyn en in 't Fransch: als de verzameling der edicten, ordonnantien en statuten der koningen van Vrankryk, sedert den jare 1270, van de regering van den koning S. Lodewyk af; de vertaling der Latynsche werken van Masurius, een oud rechtsgeleerde, enz. *La Croix du Maine & du Verdier-Vauprivas Bibl.*

FONTANUS. Zie FONTAINE.

FONTARABIE, in 't Latyn *Fons rapidus*, eene stadt van Spanje, aan de rivier Bidasso, naby de zee, zegt men dat gebouwt zou zyn door Suintilla, koning der Gotthen. Alfonsus de IX, koning van Castilië, won deze stadt van Sanchius, koning van Navarre, en stondt aan de inwoners de zelve voorrechten toe, welke de koning Sanchius, zyn vader, toegestaan hadde aan de stadt S. Sebastiaan. Men geeft voor, dat Fontarabië eertyds eene stadt was van Guienne, onder het markgraafschap van Bajonne. Hare gelegenheit aan deze zyde van de Pyreneën begunstigt dit gevoelen: behalven dat zy in het geestelyke afhankelyk is geweest van den bisschop van Bajonne tot in den jare 1571. Deze stadt is wonder wel gelegen, aan de Fransche grenzen, omtrent 3 of 4 mylen van S. Sebastiaan, zynde aan twee kanten met gebergtens omringt. Wanneer het water laag is, kan men met gemak de zelve vermeesteren; doch wanneer het zelve hoog is, wordt zy van de zee zodanig omringt, dat weinig manschap de zelve tegen een groot leger kan verdedigen; waarom zy ook de sleutel is van het koninkryk van Spanje. Wanneer keizer Karel de V deze plaats versterkt hadde, noemde hy de zelve zyn hoofdkussen, waar op hy zeker kon rusten. De Fransche admiraal Bonnivet veroverde Fontarabië den 18 October des jaars 1521, na de verklaring van oorlog tusschen keizer Karel den V en koning François den I. Claudius, graaf van Guise, riedt, dat men het zelve zou slechten, en de bouwstoffen brengen naar Andaye, dat aan deze zyde van de rivier is. Bonnivet stelde zich daar tegen, en dit was te gelyk de oorzaak van een wreden oorlog, die vyf en dertig jaren duurde, om dat de keizer niet wilde bewilligen in het vredensverdrag, dat men in staat was te sluiten, zo men hem deze plaats niet overgaf. Hy deedt de zelve in het volgende jaar belegeren. De heer van Lude verdedigde de zelve meer dan tien maanden met grote dapperheit. Hy wierdt ongemeen benaauwt door de Spanjaarden, en hadt gebrek aan alles, en vooral aan leeftocht. De maarschalk van Chatillon kreeg last om de stadt van het nodige te voorzien; maar hy stierf op den weg. De heer van la Palice volvoerde gelukkiglyk deze onderneming, en den heer van Lude met de afgematte bezetting daar uit genomen hebbende, leide hy frissche manschap daar in onder Frauget. Deze, in den jare 1523 belegert zynde, gaf na den eersten aanval de plaats lafhertig over. Hy wierdt tot straffe van zyne lafhertigheit van den adeldom ontbloot, op een schavot gestelt zynde in de stadt Lion. De Franschen leden in den jare 1638, twee dagen na de geboorte van Lodewyk den XIV, voor deze plaats, die zy belegert hadden onder den prins van Condé en den hertog van Epernon, eene schandelyke nederlaag, wordende dit beleg door de Spanjaarden opgeslagen. De hertog van la Valette, oudste zoon van den hertog van Epernon, wierdt voor de voornaamste oorzaak van dit groot ongeluk gehouden. De koning Lodewyk de XIII en de kardinaal de Richelieu waren ongemeen vergramt tegen dezen jongen hertog, die naar Engelandt gevlucht was, en tegen wien in zyn afzyn het doodvonnis uitgesproken wierdt. In den jare 1719 vermeesterden de Franschen deze stadt. *Franç. de Braucaire Vie de Franç. I. Thuan. hist. l. I. Langey Memoir. Guicciardin. Paul. Jov. Mezeray Abr. Chron. Bayle Dict. Crit.*

FONTCOMBAUT. Zie FONCOMBAUD.

FONTDOUCE, een dorp van Vrankryk met eene abdy. Het zelve is gelegen in Xaintonje, vier mylen beoosten de stadt Xaintes. *Maty Dict.*

FONTEJUS CAPITO, na de doodt van Nero, in het 68 jaar van Christus, een opstandt in Duitschlandt begunstigt hebbende, wierdt gedood door Cornelius Aquinus en Fabius Valens, luitenanten van de krygsbenden, die den last van Galba niet afwachtten tot uitvoering van dezen toeleg. Anderen zeggen, dat Fontejus, een man, die overgegeven was aan zyne wellusten, niet bedacht was om iets te ondernemen; maar dat deze twee luitenants, die den oorlog begeerden, ziende, dat zy hem daar toe niet bewegen konden, hem uit spyt doodden, of uit vreze, dat hy zich tegen hunne voornemens mogt stellen. *Tacitus Hist. lib I. cap.* 7.

FONTE-MODERATA is de naam, onder welken eene Venetiaansche vrouw hare werken heeft uitgegeven: haar rechte naam was Modesta Pozzo. Zy wierdt geboren te Venetië in den jare 1555, verloor haren vader en hare moeder in het eerste jaar na hare geboorte, en wierdt opgevoed in het klooster der nonnen van St. Martha te Venetië. Zy leerde met veel gemak de poëzy en de Latynsche taal. Haar geheugen was zo wonderlyk, dat zy eene predikatie gehoort hebbende, de zelve van woordt tot woordt kon herhalen. Zy trouwde met Philips van Georgiis, en leefde met den zelven twintig jaren in grote eendragt, waar na zy in het kraambedde stierf den 1 November des jaars 1592. Zy was de schryfster van een dichtwerk, genoemt *il floridoro*, en van een ander Italiaansch dichtstuk over het lyden en over de opstanding des Heilands. Behalven deze en andere poëzy schreef zy ook een werk in prose *de Meriti delle Donne*, waar in zy beweert, dat het vrouwelyke geslacht niet minder is dan het mannelyke; welk boek terstondt na hare doodt wierdt uitgegeven. Johannes Nikolaas Doglioni heeft in den jare 1593 het leven van deze vrouwe geschreven. Petrus Paulus Ribera heeft den lof van deze geleerde heldinne beschreven. Zy hadt den zin van haren naam bewaart onder het woordt van *Fonte*, het welk dat van *Pozzo*, en onder dat van *Moderata*, het welk dat van *Modesta* beantwoordt. Haar gemaal deedt haar een praalgraf oprechten, waar op dit grafschrift gegraveert is: *Modesta à Puteo, fœminæ doctissimæ, quæ varios virtutis partus Moderatæ Fontis nomine rhytmis Etruscis (quibus memoranda cecinit) & sermone continuo feliciter enixa, naturæ partum dum ederet, puellæ vitam, sibi verò mortem (proh dolor) ascivit. Philippus de Georgiis, Petri in officio super aquis, pro sereniss. Do. publici jura defendens, amantissimæ conjugi P. Obiit Anno Domini* 1592. *Kal. Novemb. Bayle Dict. Crit.*

FONTENAI, een vlek van Vrankryk, naby Auxerre in Burgundië, is beroemd door den slag, welke aldaar voorviel in den jare 841 tusschen de vier zonen van Lodewyk den Goedertieren, Karel den Kalen en Lodewyk *Germanicus* aan de eene zyde, en den keizer Lotharius met Pepinus, den zoon van zynen broeder, van den zelven naam. Al de macht van Vrankryk, alle de dapperste krygshoofden, en alle de groten waren met de vier koningen, die hen aanmoedigden door hunne tegenwoordigheit. Het gevecht was ook zo hardnekkig en zo bloedig, dat meer dan honderd duizend mannen in het zelve sneuvelden, en van het begin der Fransche heerschapye af tot nu toe heeft men nooit in eenigen anderen slag zo veel bloeds van de Franschen vergoten gezien. De jonge broeders, Karel en Lodewyk, behaalden de overwinning. *Les Hist. Franç. en Charles le Chauve. Du Chesne Recherche des Antiquitez de France.*

FONTENAI-LE-COMTE. Zie FONTAINE-LE COMTE.

FONT-EVRAUD, eene geestelyke of klooster-orde, gesticht door den gelukzaligen Robert d'Arbrissel, wiens historie men op zyn artykel vindt. Deze orde is onder den regel van Benedictus. d'Arbrissel maakte eenige instellingen. In zyne byzondere zending van den paus Urbanus den II als Apostolisch prediker zich van een eindeloos getal van mannen en vrouwen gevolgt ziende, bouwde hy cellen voor de zelve in de bosschen van Font-Evraud, drie mylen van Saumur, op de grenzen van Poitou. Vervolgens de vrouwen afzonderlyk opgesloten hebbende, stichtte hy aldus het vermaarde klooster, hoofdt van de orde, waar van de abdisse generaal is, en het gebiedt heeft over de nonnen. De paus Paschalis bevestigde deze orde, en de andere pauzen hebben grote voorrechten aan de zelve toegestaan. De zelve heeft onder hare abdissen veertien princessen gehad, en onder de zelve vyf van het koninklyk geslacht van Bourbon. De naauwkeurigen kunnen nazien de kronyk van Tours, het martyrologium van Font-Evraud, de schryvers van het leven van den gelukzaligen Robert, Baldric, den monnik Andreas, Michiël Cosnier, Honoré Niquet, die de historie van deze orde geschreven heeft, *Sammarthanus* in het IV stuk van zyn *Gall. Christ.* en *Baronius*, die 'er gewag van maakt onder den jare 1117. De abt Suger, aan den paus Eugenius den III schryvende, omtrent vyftig

jaren na de stichting van deze orde, zegt, dat de zelve reets zodanig aangegroeit was, dat men daar in vyf of zes duizend nonnen telde. FONT EVRAUD, in 't Latyn *Fons-Ebraldi*, is ook de naam van een vlek, dat gebouwt is naby de abdyë, eene myl van de Loire en drie van Saumur, aan de grenzen van Touraine. Men beschuldigde Robert van te slapen by zyne nonnen, als blykt uit de brieven, door Sirmondus en Alexander uitgegeven; doch een monnik van Font-Evraud heeft in den jare 1683 eene verantwoording voor het hoofdt van zyne orde uitgegeven, onder den tytel van *Clypeus nascentis Fontebraldensis Ordinis*, waar in hy in 't brede de historie van de instelling der orde beschryft.

FONTIDONIUS. Zie FUENTIDUEGNA.

FONTINALEN, *Fontinalia*, een feest der Romeinen, dat zy vierden op den 13 October, ter eere van de nymphen der fonteinen en putten. De plegtigheit was, dat men bloemtuilen of kranssen in de fonteinen wierp, en kronen plaatste op de putten. De tempel, waar in men de offerhanden van dit feest deedt, was naby de poort Capena, die daarom de Fontinaalsche poort genoemt wierdt. Men noemt de zelve tegenwoordig de poort van S. Sebastiaan. *Varro de L. Lat. l. V.*

FONTIUS, (BARTHOLOMÆUS) geboren te Florence, was een der geleerden van de XV eeuwe. Matthias Corvinus, koning van Hungarië, vereerde hem met zyne vriendschap, en gaf hem het bestier van de vermaarde bibliotheek te Offen. Picus Mirandulanus, Marsilius Ficinus, Hieronymus Donatus, Robertus Salviati, en andere geleerden van dien tydt, hadden eene grote achting voor hem. Hy leeraarde de redenkunst in zyn vaderlandt, en was een amptgenoot van Politianus in den jare 1488. Een der voornaamste werken van Fontius is zyne uitbreiding over Persius, te Venetië gedrukt in den jare 1491. Doch de Redenvoeringen van Fontius wierden gunstiger van het gemeen ontfangen. Men heeft te Frankfort in den jare 1621 eene verzameling van zyne werken gedrukt, in welke men het leven ziet van Paulus Ghiaccetti. *Bayle Dict. Crit.*

FOQUI, de hoofdstadt van een klein koninkryk van denzelven naam. Zy is gelegen in het eilandt Nipho, het voornaamste van Japan, in de landstreek van Jamaysoit, naby de Noordkust. *Baudrand.*

FORA, FOHR, FORHD, een eilandt in de Noordzee, niet verre van de Westkust van het hertogdom Sleeswyk. Het zelve is byna twee Duitsche mylen lang, en anderhalve myl breed. De plaatsen, daar op gelegen, zyn S. Johan, S. Laurentius, S. Nikolaas, Akkersum, Dontsum, Hoddehusum, Goting, Middelum, Oldesum, Toftum, Wydsum, en Wyck. Het Westelyke deel van dit eilandt behoort onder den koning van Denemarken; maar het Oostelyke onder den hertog van Holstein-Gottorp. Het zelve is tamelyk vruchtbaar in granen, en heeft veel vee. De inwoners, omtrent 4000 menschen sterk, zyn eenigzins ruuw, spreken meest oud-Vriesch, en gaan ook zo gekleed. *Danckwerth beschreib. von Schlessw. und Holstein P. II. c. 5. p. 89.*

FORANNAN, (St.) bisschop van Armach in Ierlandt in de X eeuwe, was afkomstig uit een oud Iersch geslacht. Hy wierdt op den stoel van Armach verheven; maar hy deedt wel haast afstandt van den zelven om te wyken in het klooster van Vasor, in het bisdom van Luik, waar van hy tot abt verkoren wierdt in den jare 969. Hy begaf zich in het klooster van Gorse, en keerde vervolgens naar Vasor. Hy stierf den 30 April des jaars 982. *Mabillon siecle V. Benedict. Baillet Vies des Saints.*

FORBES, (GUILIELMUS) in 't Latyn *Forbesius*, bisschop van Edenburg in de XVII eeuwe, wierdt geboren te Aberdeen in Schotlandt, en studeerde aldaar in de goede letteren en in de Philosophie. Hy wierdt meester der kunsten in den ouderdom van zestien jaren, en hy wierdt terstondt daar op hoogleeraar in de Logica, welke plaats hy vier jaren met veel lof bekleedde. Hy bevlytigde zich krachtiglyk om de Logica van Aristoteles te beweren tegen de vitteryen der Ramisten. Hy begaf zich vervolgens tot reizen, en maakte grote voortgangen in de Theologie en in de Hebreeuwsche tale in de universiteiten van Duitschlandt, gedurende vier jaren, welke hy zich aldaar ophieldt. Hy bezocht vervolgens de akademie van Leiden, en bragt zich in hoogachting by alle de grote mannen, welke aldaar bloeiden. De slechte staat van zyne gezondheit hem niet toelatende naar Vrankryk en Italië te gaan, gelyk hy wel wilde, ging hy over naar Engelandt. De achting van zyne geleerdheit maakte aldaar wel haast een groot gerucht, zo dat de universiteit van Oxfort hem een professors plaats in de Hebreeuwsche tale aanboodt. Hy nam de zelve niet aan: want de geneesmeesters rieden hem naar zyne geboorteplaats te gaan. De overheden van Aberdeen betoonden eene byzondere achting voor hem. Hy verkreeg zyne gezondheit weder, en aanvaardde het predikampt van Alfort, in het bisdom van Aberdeen. Hy bleef niet lang in deze parochie: zyne grote geleerdheit, zyne welsprekendheit, en zyne Godsdienstigheit vorderden een groter toneel. Men begeerde hem tot prediker in zyne geboortestadt; hy nam deze bediening aan, en kweet zich daar in gelyk het een waarachtig bedienaar des Euangeliums betaamt. Hy wierdt als doctor in de Theologie aangenomen, wanneer de koning Jacobus, te S. Andries in Schotlandt eene kerkelyke vergaderingh oudende, om te raadslagen over de kerkelyke zaken van dat koninkryk, onder anderen met de afgezondenen van de geestelykheit vast gestelt hadde, dat de akademische graden en waardigheden konnen eersten loop zouden hernemen. De verplichtingen van de bediening der gemeente en van de prediking benadeelden zyne gezondheit, waarom men hem eene bediening gaf, die zo moeielyk niet was. Dat was het rectorschap van het collegie van den maarschalk. Hy deedt alle weken de drie lessen, welke de statuten vorderden, en wierdt daar na verklaart tot deken van de Theologische Faculteit, en vervolgens tot rector van de akademie, eene waardigheit, welke onmiddelyk volgt na die van den kancelier. De gemeente der stadt Edenburg riep hem tot haren herder; hy bedankte de zelve met nederigheit voor dit bewys van hare achting; maar hy moest eindelyk deze waardigheit aannemen; want de souvereine Raadt, en het provinciaal Synode geboden hem zulks. Hy wierdt te Edenburg met alle tekenen van genegenheit ontfangen. Maar de gesteltheit der gemoederen veranderde. De verscheidenheit van gevoelens wegens den bisschoplyken staat was oorzaak van deze verandering. De herder leeraarde, dat de bisschoppen boven de bedienaars verheven zyn: de kudde geloofde deze bisschoppelyke opperhoofdigheit niet; zy hieldt zich krachtiglyk aan de kerkelyke tucht van Geneve, en was zeer yverig in de gelykheit der bedienaars. Forbes beweerde in zyne predikatiën, dat de opperhoofdigheit der bisschoppen van gene menschelyke instellinge was, maar dat die gegrond was op het woordt van Godt, op het bedryf der Apostelen, en op het gebruik der eerste kerke. Zyne toehoorders verwierpen deze leerstukken, lasterden hem, en beschuldigden hunnen prediker van papery. Wanneer hy zag, dat zyn arbeidt vruchteloos was voor zyne schapen, en dat het zo veel was als zaadt gestrooit in eene onvruchtbare aarde, besloot hy zich van dezen last te ontslaan, te meer dewyl zyn mager en uitgeteert ligchaam zeer ongemakkelyk de rook van Edenburg kon tegenstaan, en daar door in gevaar was. Hy scheidde dan van deze kudde, en keerde naar zyn vaderlandt, dat vuriglyk naar hem verlangde. Hy wierdt eenige jaren daar na geroepen door koning Karel den I, die zich in den jare 1633 te Edenburg met eene uitnemende pracht hadde doen kronen. Hy predikte voor dezen vorst met zo veel welsprekendheit en geleerdheit, dat alle zyne toehoorders zich daar over verwonderden. Deze prins, eene bisschoppelyke kerk gesticht hebbende te Edenburg, vondt niemandt waardiger om op dezen nieuwen setel geplaatst te worden dan onzen Forbes. Men wydde hem met de gewone plegtigheden, en hy bevlytigde zich volkomelyk in het waarnemen der plichten van zyne waardigheit; maar hy wierdt wel haast daar na krank, en stierf den 1 April des jaars 1634, maar drie maanden den stoel bekleed hebbende. Hy was negen en veertig jaren oud. Hy hadt niets doen drukken, en weinig geschreven. Hy schreef een werk, strekkende tot wegneming van de verschillen over den Godsdienst, dat het licht zag in den jare 1658, en te Helmstadt herdrukt wierdt in den jare 1704. *Bayle Dict. Crit.*

FORBES, (JOHANNES) een zoon van den volgenden, hadt veel groter geleerdheit dan zyn vader, en wel zo groot, dat 'er in zyne eeuwe mogelyk niemandt hem te boven ging. Alle die zyn boek van de Historische en Theologische onderwyzingen lezen, zullen hem deze hoedanigheit niet betwisten: want het zelve is zulk een uitmuntend werk, dat, indien men hem in rust gelaten hadde in het verblyf, hy verkoren hadde, om zich enkelyk met de studie bezig te houden, en dat hy het zelve door een twede stuk hadde kunnen voltooien, zo zou het zelve misschien de rykste Theologische verhandeling geweest zyn, die men tot nog toe te voorschyn heeft zien komen. Hy bekleedde het hoogleeraarsampt in de Theologie op de akademie van Aberdeen of Aberdon, welke waardigheit zyn vader gesticht hadde in den tydt, wanneer die van de ligue hem verdreven, en hem verplichtten over zee te vluchten. Hy schreef uit Amsterdam den 17 January des jaars 1645 aan Vossius een brief om een Latynsch boek te verzellen, dat hy hem tot een geschenk zondt, het welk hy hadde doen drukken, en waar in hy aantoonde, dat het leerstuk van Augustinus over de Genade overeenkomstig was met de eeuwige lere van de algemene kerke. Hy verschoonde zich by Vossius niet van zyn gevoelen geweest te zyn. De brief, welken Vossius eenige maanden daar na aan hem schreef, wordt gevonden in de verzameling, welke te Londen gedrukt is. Men moet aanmerken, dat 'er een FORBES was, een Schot van geboorte, en een groot Puritein, die uit zyn landt verdreven wierdt in het begin van de XVII eeuwe, en die naar Hollandt vluchtte, en zich aldaar zeer yverig tegen de Arminianen verklaarde. Bayle voegt 'er by, dat hy, zich een weinig meer dan twee jaren in Hollandt opgehouden hebbende, naar zyn vaderlandt keerde, daar hy het overige van zyn leven doorbragt op zyn landgoedt Corse; en dat hy aldaar stierf den 29 April des jaars 1648. Men heeft te Amsterdam in den jare 1703 een druk van alle zyne werken in twee stukken in folio uitgegeven, en zyn leven, door Georgius Garden geschreven, daar by gevoegt. Men vindt een kort begrip daar van met de algemene schets van zyne schriften in de Journalisten. *Bayle Dict. Crit.*

FORBES, (PATRICIUS) een Schotsch edelman in de XVII eeuwe, begaf zich in den kerkelyken staat. De aanhoudingen van zynen bisschop verplichtten hem den dienst aan te nemen van eene byzondere parochie op het landt. Hy was toen acht en veertig jaren oud. Hy kweet zich zo waardiglyk in zynen plicht, dat hy in weinig jaren gevordert wierdt tot het bisdom van Aberdeen, dat hy omtrent zeventien jaren bekleedde. De koning Jacobus hadt veel moeite om hem deze waardigheit te doen aannemen, en het leedt verscheide maanden eer men hem daar toe kon overreden, om dat hy voorgenomen hadde in een staat van minder aanzien te leven. Men zag wel haast na zyne aanstelling, dat hy verdiende bisschop te zyn, en dat zyn tegenstandt geen verdichtsel was geweest; maar eene waarachtige uitwerking van zyne nederigheit: want men zag in zyn gansche gedrag het merkteken van een oprecht Apostolisch man. Hy deedt het bezoek van zyn bisdom zonder pracht en zonder gerucht, alleenlyk van een dienaar verzeld, om te beter bewust te zyn van alles wat zyn ampt betrof. Wanneer men hem eenige berichten deedt van de nala-

nalatigheit of van de zwakheit van eenig kerkelyk persoon, was hy gewoon des zaturdags avonds naby zyne kerk zyne huisvesting te nemen, zonder zich bekend te maken, en des volgenden daags, wanneer hy op den stoel stondt, ging hy hem horen, om daar door te kunnen horen, hoe zyne gewoonlyke predikatien waren; en naar dat de zelve hem toeschenen, moedigde hy hem aan, of verwittigde hem van zyne gebreken. Hy nam zulk eene grote zorge voor twee Collegien of kweekscholen, die hy in zyn bisdom hadde, dat de zelve wel haast boven de anderen in ganssch Schotlandt uitmuntten: en wanneer de onlusten de kerke van dat koninkryk kwamen bedroeven, deden de geschriften, welke tegen de Ligue uitkwamen, zien, dat gene dan de Doctoren van deze Collegien bekwaam waren der zelver belangen te verdedigen, en hoewel zy de eerste in deze beruchte verschillen gearbeid en geschreven hebben, men heeft echter tot nu toe niets volkomeners gezien, noch dat hun werk verduisteren kan. Hunne voorbeeldelyke Godsdienstigheit en hunne grote geleerdheit waren te gelyk ten nutte en ter eere van dit bisdom. Hy vergaderde gemeenlyk zyne geestelykheit tweemaal des jaars, en eer hy over eenige zaak handelde, deedt hy eene kleine redevoering om zich over zyne eige zwakheden te verschonen, en hen te zeggen, dat, indien zy iets gebrekkelyks in zyn gedrag aanmerkten, zy hem in het byzonder konden waarschouwen, indien zyne gebreken verborgen, of voor de vergaderinge, indien de zelve openbaar waren, op zulk eene wyze als zy gevoeglyk zouden oordelen; vervolgens ging hy voor een oogenblik weg, uit vreze, dat zyne tegenwoordigheit de byzondere persônen mogt hinderen te spreken. Daar was nooit meer dan een wargeest, die deze vryheit misbruikte, waar over hy door al de wereldt bestraft wierdt, uitgezondert den bisschop, die hem zo heuschelyk handelde als het zyne waardigheit vorderde. Forbes stierf in den jare 1635, in den ouderdom van 71 jaren. Hy heeft iets geschreven over de Openbaringe. *Burnet voorreden voor het leven van Guill. Bedell. Bayle Dict. Crit.*

FORBIN, (François-Toussaint de) een zoon van Laurens, Marquis van Janson, en van Genoveva van Briançon, van la Saludie, wierdt geboren den 12 February des jaars 1655. In duël gevochten hebbende in den ouderdom van 20 jaren, en een zyner vyanden gedood hebbende, vluchtte hy naar Duitschlandt, diende in het ontzet van Wenen, in het beleg van Buda, of Offen, en in het verslaan van het Turksche leger. De oorlog tusschen Vrankryk en het keizerryk verklaard zynde, ondernam hy in Vrankryk weder te keren, onder den naam van graaf van Rosemberg. Zyne getrouwheit deedt den koning de oogen sluiten; en hoewel hy hem niet toeliet voor hem te verschynen, gaf hy hem het majoorschap in een Duitsch regiment. Hy wierdt gewond in den slag van la Marsaille den 4 October des jaars 1693, en bleef een langen tydt onder de doden leggen. Gekent zynde door de soldaten van zyn regiment, wierdt hy gebragt naar de Jesuiten van Pignerol, alwaar hy, door eenen van die vaders vermaand zynde, eene gelofte deedt van zich in de abdy van la Trappe te zullen begeven zo hy zyne gezondheit weder verkreeg. Na de vrede verliet hy den krygsdienst, en was nergens minder op bedacht, dan om te volvoeren het gene hy belooft hadde; waar op hy, van eene zware krankheit aangetast zynde, zyne gelofte gedachtig wierdt. Hy ging naar la Trappe, zyne krachten weder bekomen hebbende, en nam aldaar het geestelyk gewaadt aan op den 7 December des jaars 1702, onder den naam van broeder ARSENNUS, en deedt zyne professie aldaar den 7 December des volgenden jaars. De groothertog van Toskane in het einde van den jare 1704 den abt van la Trappe om eenige monniken verzocht hebbende, om de oude observantie van Citeaux te herstellen in de abdy van Buon-Solazzo, van de zelve orde, gelegen aan den voet van den berg Senario, zo was broeder Arsennus onder het getal van negen koormonniken, vier nieuwelingen, vier leken, en een oblaat, welke deze abt aan den groothertog zondt, onder het bestier van Dom. Malachias. Zy vertrokken in het midden van den winter, en na eenig verblyf te Marseille, daar hy weigerde zyne moeder te zien, die zulks vuriglyk begeerde, kwamen zy te Pisa, daar zy door den hertog van Toskane met veel blydschap ontfangen wierden, en vertrokken naar de eenzaamheit van Buon-Solazzo. Hy wierdt aldaar bezocht door den kardinaal Janson, zynen oom, die zo geraakt was door zyne woorden, dat hy zyne tranen niet kon wederhouden. Na dat hy met eene ongemene standvastigheit eene langdurige ziekte hadde uitgestaan, zonder nagelaten te hebben tot den minsten stip van den regel toe te onderhouden, stierf hy aldaar den 21 Juny des jaars 1710, met gevoelens van de uiterste deugdt en van de gestrengste boetvaardigheit. *Relation de la vie & de la mort de frere Arsenne, traduite de l'Italien.*

FORBIN, (PALAMEDES) gezegt de Grote, gouverneur van Provence, en luitenant des konings in het Dauphiné, maakte zich beroemd in het einde van de XV, en in het begin van de XVI eeuwe, door zyne voorzichtigheit, door zyne trouw, en zyne gewigtige diensten aan den staat en aan de koningen van Vrankryk. Hy was heer van Soliers. Zyne verdiensten maakten hem geacht aan het hof van den koning Renatus, wiens Raadsheer en kamerling hy was, na dat hy president van de kamer der rekeningen was geweest. Hy hadt eene grote bekwaamheit, veel geleerdheit, en eene wonderlyke ervarenheit van zaken. De koning Lodewyk de XI verzuimde niet dezen bekwamen hoveling tot eenen van zyne gunstelingen te maken. Deze voorzorge was hem zeer voordeelig. Want Palamedes de Forbin bragt zo veel te weeg op den geest van Karel van Anjou den IV, koning van Napels en Sicilië, grave van Provence, enz. erfgenaam van den gemelden koning Renatus, dat hy hem overreedde zyne staten na te laten aan koning Lodewyk den XI, en aan zyne opvolgers, koningen van Vrankryk; het welk deze prins deedt door zyn testament van den 10 December des jaars 1481. Hy was toen te Marseille, en stierf aldaar den volgenden dag. De heer van Soliers gaf terstondt kennis van deze doodt aan den koning. Men zegt zelfs, dat hy dien prins reets de rechten van de koningen van Vrankryk op Provence hadde aangewezen, waar van het voornaamste was een artykel van het huwelyksverdrag van Karel van Vrankryk den I, koning van Napels, met Beatrix van Provence, in den jare 1245, het welk de koningen van Vrankryk benoemt tot erfgenaam van hunne staten, by gebrek van mannelyke erfgenamen. De koning hadt veel erkentenisse voor de diensten, welke Forbin hem hier in gedaan hadt. Hy maakte hem gouverneur, en zyn luitenant generaal in Provence, en gaf hem last daar van bezit te nemen in zynen naam, de vergadering der Staten te houden, den eedt van getrouwheit te ontfangen van de edellieden en de amptenaars van de provincie, genade en kwytschelding van misdaden te verleenen, privilegien te bevestigen, en ampten te begeven. Zulk eene algemene macht was een doorluchtig getuigenis van het vertrouwen, dat de koning stelde in het gedrag van Palamedes van Forbin. Hy vergaderde in den jare 1482 de Staten van de provincie, waar in hy geboodt, dat men zich zou bedienen van het geschreven recht, en van de wetten, statuten, en gewoontens van het landt. Hy gaf de waardigheit van groot-seneschalk aan Raimond van Glandeves, here van Fauçon, zynen schoonzoon, en die van rechter (*Juge Mage*) aan Lodewyk van Forbin, zynen zoon. Karel de IV hadt François van Luxemburg, zynen neef, ondergraaf gemaakt van Martigues. Deze bekleedde eenigen tydt die waardigheit; maar mishaagt hebbende aan koning Lodewyk den XI, verklaarde deze prins zyne waardigheit verbeurd ten behoeve van Palamedes, die toen deze tytels aannam: Palamedes van Forbin, ridder, heer van Soliers, ondergraaf van Martigues, Raadsheer en kamerling van den alderchristelykften en dapperen prins Lodewyk, door de genade Gods koning van Vrankryk, graaf van Provence, Forcalquier en de onderhorige landen, gouverneur en generaal luitenant voor zyne Majesteit in de zelve landen, enz. Forbin deedt ondertusschen eene reize naar het hof, alwaar de koning hem met veel goedheit ontfing, en hem weder te rug zondt in het begin van den jare 1483, met eene macht, zo volstrekt als die, welke hy reets hadde. Deze gunst ontstak den haat van zyne benyders. Zy hadden zich gevleit, dat deze reize naar het hof het geluk van Palamedes moest bederven; en dat hy onvermydelyk zou bezwyken in de volvoering van den dringenden last, dien hy ontfangen hadde om verantwoording te doen van zyn gedrag. Deze roemruchtige wederkering deedt hen wanhopen, en verbrak alle hunne maatregelen. Zy bragten zelfs hunne klagten voor het hof. De koning, daar door vermoeit zynde, benoemde den heer van Baudricourt, ridder van de orde van zyne Majesteit, en gouverneur van Burgundië, om onderzoek te doen naar het gedrag van den heer van Soliers. Hy bevondt, dat men ongelyk hadt in de beschuldiging van den gouverneur; en hy wierdt in zyne waardigheden bevestigt. De koning stierf ondertusschen in het einde van de maandt Augusty des zelven jaars. Karel de VIII, zyn zoon, oud 13 jaren, was zyn opvolger. De verwarringen van den staat gedurende zyne minderjarigheit bewogen de vyanden van Palamedes van Forbin zich van deze gunstige gelegenheit te bedienen om hem te onderdrukken. Zy slaagden daar in niet kwalyk. Die genen, welke toen het bestier van 't ryk hadden, verplichtten hem zyne waardigheit van gouverneur over te geven aan François Luxenburg, die ook weder ondergraaf wierdt van Martigues, en Amarus van Poitiers, baron van S. Valier, wierdt luitenant van den koning en seneschalk van de provincie. Men ontnam deze laatste waardigheit den here van Fauçon, die deel hadt in de ongenade van zynen schoonvader. Deze volharde in zyne goede diensten met zyn gewonen yver en trouwe, en stierf in de stadt Aix in February des jaars 1508. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerk der Franciskanen, gezegt van de Observantie. Hy hadt onder andere kinderen *Lodewyk van Forbin*, die volgt; en *Baptistina*, of *Johanna Baptista*, getrouwt met Raimond van Glandeves, here van Fauçon, van wien gewag gemaakt is. LODEWYK DE FORBIN, heer van Soliers, Raadsheer in 't parlement van Provence, was ambassadeur voor Lodewyk den XII op het Concilie van Lateraan in den jare 1514. Hy was vader van François, van wien verder gesproken zal worden. Men moet eerst aanmerken, dat Raimond van Glandeves by Baptistina van Forbin, zyne gemalinne, eene dochter hadde, genoemt Margareta, welke men uittrouwde aan Johannes van Anjou, marquis van Pont à Mousson in het hertogdom Bar, heer van S. Remi en van S. Cannat. Hy was een natuurlyke zoon van den koning Renatus. Hy ondersteunde den hertog van Lotharingen tegen de Lutherschen in den jare 1525, en liet uit zyn huwelyk eene eenige dochter na, genoemt Margareta van Anjou, vrouwe van S. Cannat, enz. Zy trouwde met den genoemden FRANÇOIS VAN FORBIN, heer van Soliers, van wien de marquizen van Soliers en van S. Cannat voortgekomen zyn, tot heden toe, welke zulke wettige eischen gehad hebben op het markgraafschap van Pont à Mousson. Het huis van Forbin heeft verscheide andere takken, vruchtbaar in doorluchtige mannen, als FORBIN JANSON, FORBIN LA ROQUE, FORBIN LA BARBEN, FORBIN LA MARTRE, FORBIN-OPPEDÉ, enz. Het hoofdt van den eersten tak is LAURENS, marquis van Janson, gouverneur van Antibes. Hy was de broeder van TOUSSAINTS DE FORBIN-JANSON, bisschop en graaf van Beauvais, pair van Vrankryk, eerst bisschop van Digne, en naderhandt van Marseille, van wien in 't vervolg gesproken wordt. *Mathieu Hist. de Louis XI. Du Pui Droit* *du*

du Roi. Nostradamus & Fouche Hist. de Prov. Mezeray Hist. de France.

FORBIN, (Toussaint de) kardinaal van Janson, is vermaard geweest door zyne persoonlyke verdiensten, en door de diensten, welke hy aan den staat gedaan heeft. Hy was de derde zoon van Gaspar den II, marquis van Janson, en van Clara van Libertat, zyne twede gemalinne. Hy wierdt van zyne wieg af voor ridder van Maltha aangenomen; maar vervolgens den kerkelyken staat omhelst hebbende, wierdt hy tot bisschop van Digne gewyd in den jare 1658, en overgebragt tot het bisdom van Marseille in den jare 1668. Deze laatste waardigheit stelde hem in staat om dikwils voor te zitten op de vergadering der staten van de provincie, en aldaar zynen yver te tonen voor den dienst des konings, zonder de belangen van zyn vaderlandt te verzuimen. Koning Lodewyk de XIV zondt hem eenigen tydt daar na aan den groothertog van Toskane over zaken van gewigt, en benoemde hem in den jare 1673 tot zyn buitengewonen ambassadeur in Polen. Hy bragt aldaar, tegen dank van alle kuiperyen, zeer veel toe tot de verheffing van den kroons grootmaarschalk, den vermaarden Johannes Sobieski, op den troon van dat koninkryk. De nieuwe koning erkende dezen dienst van den bisschop van Marseille, hem met bewilliging van den koning van Vrankryk tot het kardinaalschap benoemende. Het bisdom van Beauvais, een graafschap en pairschap van Vrankryk, in den jare 1679 opengevallen zynde, begunstigde de koning hem daar mede. Zyne Majesteit, wetende, hoe aangenaam deze prelaat was aan het Poolsche hof, zondt hem in het volgende jaar wederom derwaarts, in de zelve waardigheit van buitengewoon ambassadeur. Hy hadt last om onder weg met verscheide Duitsche vorsten te handelen. De koning maakte hem kommandeur der orde van den H. Geest in den jare 1689, en op den 23 February des volgenden jaars wierdt hy kardinaal gemaakt door paus Alexander den VIII. De koning zondt hem terstondt hier op om met dezen paus te handelen over de zaak der bullen voor de bisschoppen van Vrankryk, aan wien men de zelve geweigert hadde, ter oorzake van de vergadering der geestelykheit van den jare 1682, in welke men eene verklaring gedaan hadde wegens de kerkelyke en wereldlyke macht, welke mishaagt hadde aan het hof van Rome; maar de doodt van den paus, voorgevallen zynde in den jare 1691, vertraagde het sluiten van deze onderhandeling. De kardinaal Janson vernieuwde zyne onderhandeling zo haast paus Innocentius de XII de drievoudige kroon ontfangen hadde, en hadt eindelyk de eere deze gewigtige zaak gelukkiglyk ten einde te brengen in den jare 1693. Zyn zevenjarig verblyf by dezen paus was niet onnut voor de belangen van de kroon. Hy was in den jare 1700 in het Conclave, belast zynde met de vertrouwelykheit zynes konings, wanneer Clemens de XI op den stoel van S. Pieter verheven wierdt. De koning vertrouwde vervolgens aan den kardinaal alle de zorge voor de belangen van de kroon by den H. Stoel, en hy behandelde de zelve byna zeven jaren in de neteligste tyden met zo veel beleidt en voorzichtigheit, dat de koning, om hem dieswegen zyne vergenoeging te betonen, hem in den jare 1706 groot-aalmoezenier van Vrankryk maakte. Hoewel de kardinaal Janson uit de orde van Maltha gegaan was, toen hy bisschop wierdt, hy tradt daar weder in, na dat hy het purper ontfangen hadde, door het voorrecht der kardinalen, bevestigt door een gebiedend brevet van den paus; en hy was kommandeur van S. Johannes van Avignon, en in rang om een der groot-prioors te worden van de Provençaalsche natie. Hy stierf te Parys in den jare 1713.

FORBISHER, of FROBISHER, (Martinus) een Engelschman, geboortig uit Jorkshire, welke zich door zyne scheepvaarten bekend gemaakt heeft. Hy wierdt in den jare 1576 met 3 pinassen op bevel van de koninginne Elizabeth uitgezonden, om de zeeëngte te zoeken, door welke men meende dat beide de Amerikaansche zeën van 't Noorden en van 't Zuiden vereenigt waren, en daar by gevolg een doortocht van de Oostelyke naar de Westelyke eilanden gevonden moest worden. Den 18 Juny liep hy van Harwich uit, en kwam den 9 Augusty werkelyk in eene zeeëngte, op 63 graden breedte, welke de Engelschen naar zynen naam *Forbisher's streight* noemen. De inwoners, welke hy in dit gewest vondt, waren zwart of geelachtig van verwe, hadden zwart haair, brede aangezichten, en ingeboge neuzen, en bedekten zich met vellen van zeekalveren. De vrouwen droegen hare haairen in drie afzonderlyke bosschen of strengen, waar van 'er twee by de slapen van 't hoofdt afhingen, en de derde achter over de schouders. De meesten hadden zich sneden in haar aangezicht gemaakt, waar in zy daar na, in plaats van blanketsel, eene zekere blaauwe verwe streken, die niet weder weggenomen kon worden. De koude, waar door de zeeëngte begon vol ys te worden, verhinderde Forbisher verder te gaan; waarom hy met het einde van September weder naar Engelandt keerde, met verlies van vyf matrozen, welke zich te diep in 't landt begeven hebbende, door de Wilden gevangen waren. Twee jaren daar na deedt hy wederom de zelve reize, met voornemen om verder in de gevonde zeeëngte te vorderen, maar hy vondt de zelve beletselen, die hem de eerste maal voorgekomen waren, en het ys, dat hy niet anders dan bergen overal opgehoopt ontmoette, benevens de menigvuldige sneeuw, en de hevige stormwinden, noodzaakten hem andermaal te rug te zeilen. Al wat hy van deze reize te rug bragt, was eene grote menigte van stenen, die hy uit de bergen van het landt hadde laten uitgraven, denkende dat het goud-of zilver-erts zou zyn. Doch na naauw onderzoek bevondt men, dat het maar gemene stenen waren, die men naderhandt gebruikte om de wegen te bestraten. Eenigen melden, dat hy ook een hoorn mede bragt van een visch, dien hy dood op den oever gevonden hadde, welke hoorn anderhalf el lang was, en de zelve kracht hadde, die aan den zogenaamden eenhoorn toegeschreven wordt. De admiraal Howart maakte hem daar na tot ridder, wanneer hy in den jare 1588 in het zeegevecht tusschen de Engelschen en Spanjaards zich by uitnemendheit dapper gedragen hadde. In den jare 1592 geboodt hy onder den ridder Walter Raleig een afzonderlyk smaldeel schepen, waar mede hy langs de Spaansche kusten kruissen, en daar door aan een ander smaldeel onder den Lord Borroug gelegenheit geven moeste om op de Spaansche gallioenen, by hare wederkomst uit Oost-Indiën, omtrent de Azorische eilanden te passen. In den jare 1594, wanneer de ridder Norris de sterke vesting Crodon, in Bretagne gelegen, en met Spanjaarden bezet, te landt belegerde, liep hy met een smaldeel van tien schepen uit om den vyanden aan de zeekant eene afwending te maken. Dewyl hy echter ook te landt zyne dapperheit wilde betonen, zo ontscheepte hy zyne soldaten, en voerde de zelve aan tot den storm; wanneer ook na een heftigen tegenstandt de plaats verovert wierdt. Hy ontfing by deze gelegenheit een wonde door een musketkogel, waar aan hy kort daar na te Plymuiden stierf. Men zegt, dat de koningin Elizabeth zyne doodt zeer beweende. *Heroologia Anglica. De Larrey Hist. d'Angl. T. II. pag.* 293, 520, 544.

FORCADEL, *Forcatulus*, (Petrus) een Franschman; heeft geleeft in de XVI eeuwe. Hy was geboren te Beziers in Languedok, koninklyk hoogleeraar in de wiskunst, en was in ongemene achting te Parys, alwaar hy leeraarde, en ook aldaar stierf onder de regering van koning Henrik den III. Hy was een broeder van Stephanus Forcadel, in 't Latyn gezegt *Forcatulus*, een Rechtsgeleerde, die de rechten te Toulouse leeraarde, en verscheide verhandelingen naliet, en onder anderen eene in quarto, in zeven boeken, onder dezen tytel: *De Gallorum Imperio & Philosophia*, welke hy uitgaf in den jare 1579. Petrus Forcadel schreef eene *Arithmetica* in IV boeken. Hy vertaalde Euclides uit het Latyn in 't Fransch; als mede de Geometrie van Orontius Fineus, enz. *La Croix du Maine & du Verdier-Vauprivas bibl. Franç. Miræus de script. sæc. XVI. Du Chesne.*

FORCALQUIER, eene stadt van Vrankryk in Provence, met den tytel van een graafschap, hebbende een seneschalk, en eene Collegiale kerk, welke de mede-hoofdkerk is van die van Sisteron, sedert den bisschop Gerard. Zommigen geloven, dat Forcalquier het *Alaunium* is van de Reisbeschryving van Antoninus en van de Tafel van Peutinger. Anderen menen, dat 't het *Forum Neronis* is van Ptolemeus, en het zelfde met *Forum Elicocorum*. De schryvers spreken verscheidentlyk van het graafschap van Forcalquier, dat men meent opgerecht te zyn omtrent den jare 970 door de verdeeling der kinderen van Bozo den II. De koningen van Vrankryk voeren den tytel van graaf van Provence, Forcalquier en onderhorige landen. De laatste schryvers van Provence zeggen het navolgende van des zelfs oude graven.

Robaldus de I, graaf van Arles en van Provence, trouwde met de zuster van Lodewyk den IV, gezegt den blinden, en hadt by haar *Bozo* den I, en *Robaldus* den II. Bozo de I, graaf van Arles, enz. trouwde met Bertha, nichte van Hugo, koning van Burgundië en van Italië, en stierf zonder nakomelingschap. Dit is het gemene gevoelen van de genen, die willen, dat Robaldus de II, zyn broeder, zyn opvolger was omtrent den jare 944. Deze laatste stierf in den jare 950, nalatende *Bozo* den II, die volgt; en *Wilhelm* den I, graaf van Forcalquier en van Venaiscin, welke gene kinderen hadde by Arsinda, zyne gemalinne. Bozo de II, die zyns broeders erfgenaam was, trouwde met Folcoara, welke anderen Constantia noemen. Hy stierf omtrent den jare 970, nalatende *Wilhelm*, dien men stamvader maakt der graven van Provence; *Robaldus* den III, die volgt; en *Pons*, dien men voor den stamvader houdt der ondergraven van Marseille. Robaldus de III, graaf van Forcalquier en van Venaiscin, marquis van Provence, enz. trouwde met Ermengarde, die anderen Emildis noemen, en stierf omtrent den jare 1000, nalatende *Wilhelm* den II, en *Ema*. Wilhelm de II stierf omtrent den jare 1006, zonder nakomelingschap by Dulcia of Lucia, zyne gemalinne. Ema, zyne zuster, volgde op hem, en trouwde met eenen Wilhelm den III, welken eenige schryvers houden voor Wilhelm, gezegt Taillefer, grave van Toulouse. Hy liet na omtrent den jare 1024 Bertrand den I, grave van Forcalquier, dien men gelooft de gemaal geweest te zyn van Alix, gravinne van Die, waar by hy hadde Bertrand den II, die volgt; *Godefroi*, graaf van Die, zonder kinderen gestorven; *Wilhelm*, wiens nakomelingschap men niet weet; en *Stephania*, gemalinne van Wilhelm den Vetten, ondergraaf van Marseille. Bertrand de II, graaf van Forcalquier, van Avignon, van Montfort, en van Ambrun, volgde omtrent den jare 1024 op zynen vader, en stierf in den jare 1045. Hy trouwde met Eldearda, of Ebessa, en hadt by haar *Wilhelm* den IV, bygenoemd *Bertrand*, die volgt; en *Godefroi*, gezegt *Pons*, die zonder nakomelingschap stierf. Wilhelm de IV, bygenoemd Bertrand, graaf van Forcalquier, enz. stierf omtrent den jare 1080, nalatende eene eenige dochter, genoemd *Adelaida*. Deze trouwde met Ermengaldus, graaf van Urgel, en stierf omtrent den jare 1138, hare staten overgegeven hebbende aan Wilhelm den V, haren zoon, die graaf was van Forcalquier, van Avignon, van Ambrun, en van Gap, en die ook den tytel aannam van marquis van Provence. Hy stierf omtrent den jare 1139, en wierdt begraven op het kerkhof van Avignon, nalatende by zyne gemalinne Garsenda, welke eenige schryvers eene dochter noemen van Guido, grave van Albon, *Bertrand* den III, die volgt; en *Guido*, die mede graaf was van Forcalquier, en die door zyn testament van den jare 1149

de

de ſtadt Manoſca naliet aan de orde van de Hoſpitaliers van S. Jan van Jeruzalem. Bertrand de III, graaf van Forcalquier, enz. trouwde met Jauceranа, dochter van Arnold Flote, en ſtierf omtrent den jare 1150, nalatende drie zonen, *Wilhelm* den VI, gezegt *de jonge*, die volgt; *Bertrand*, die den tytel aannam van grave van Forcalquier, zyn teſtament maakte in den jare 1168, en nog leefde in den jare 1206; een zoon, dien zommige latere ſchryvers noemen *Wilhelm* den jongen; en *Alix*, getrouwt met Giraldus Amicus van Sabran, wiens kinderen den tytel aannamen van graven van Forcalquier. Wilhelm de VI, gezegt *de jonge*, graaf van Forcalquier, van Avignon, van Ambrun, en van Gap, had moeyelykheden met den keizer Frederik den I in den jare 1162. Hy deedt hulde aan Alphonſus of Ildefonſus den I, koning van Arragon, en graaf van Provence; hy gaf ordonnantien uit wegens de huwelyken, hy beveiligde de abdy van Lure in den jare 1191; hy beveſtigde de privilegien van Avignon in den jare 1206, en ſtierf in den jare 1208. Deze graaf, dien eenigen vermengen met eenen *Wilhelm den jongen*, zyn derden broeder, hadt maar eene eenige dochter, *Garſenda* genoemt, welke hy uittrouwde aan Regnerus van Sabran, gezegt van Clauſtral, heer van Caſtellar, en welke twee dochters naliet, Garſenda de II, gravinne van Forcalquier, en *Beatrix*, twede gemalinne van Andreas van Burgundië, gezegt Guido, Dauphin van Viennois. Wilhelm de VI trouwde in den jare 1193 Garſenda, zyne kleindochter, uit aan Alphonſus of Idelfonſus den II, graaf van Provence, en vereenigde door dit huwelyk het graafſchap van Forcalquier met dat van Provence. Wilhelm de VI, berouw hebbende, dat hy Siſteron hadde doen belegeren, ſtemde naderhandt de vrede toe, onder beding, dat de landen, die hy in het Dauphiné hadt, zouden behoren tot het gedeelte van Beatrix, zyne andere kleindochter. Na de doodt van Wilhelm den VI, in den jare 1208, nam Wilhelm van Sabran, de zoon van Giraldus Amicus, en van Alix van Forcalquier, waar van geſproken is, den tytel van graaf van Forcalquier aan, en veroorzaakte een langdurigen oorlog in Provence. Zyne eiſchen waren nochtans ingebeeld. Hy ſtierf omtrent den jare 1250, nalatende *Giraldus* van Sabran, gezegt van Forcalquier, die twee zonen hadde, *Wilhelm*, heer van Pertuis, vader van *Bertrand*, zonder kinderen geſtorven in het koninkryk van Napels; en *Gaucherus*, heer van Ceireſte. *Noſtradamus & Bouche Hiſt. de Provence. Ruſi hiſt. des Comt. de Prov. Columbi hiſt. Man. & Guill. Juzez. &c.*

FORCATULUS. Zie FORCADEL.

FORCE, of CAUMONT, (LA) een geſlacht in Vrankryk. Zie CAUMONT *la* FORCE.

FORCELLI, of FOSSELLI, eene kleine ſtadt van het koninkryk van Barca, in Barbaryë. Zy is aan de kuſt gelegen, aan den mondt van de Nacel, achttien mylen van Bon Andrea, ten Ooſten. Men gelooft, dat Forcelli de plaats is van Cerenaïca, welke oudtyds *Erythron* genoemt wierdt. *Baudrand.*

FORCHHEIM, eene ſtadt en treffelyke veſting, met een ſlot, in Frankenlandt, alwaar zich de Rednitz en de Weſent vereenigen. Zy behoort aan den biſſchop van Bamberg, legt op den weg tuſſchen Neurenberg en Bamberg, drie mylen van de laatſtgemelde plaats. Deze ſtadt zou in aanzien geweeſt zyn ten tyde van keizer Karel den Groten, die aldaar eenige malen het Paaſchfeeſt hieldt. Gelyk ook de keizer Lotharius in den jare 871 een Ryksdag aldaar aanſtelde, het welk ook de keizer Arnolphus deedt in den jare 899. In den jare 898 wierdt aldaar de keizerlyke waardigheit opgedragen aan den hertog Lodewyk van Beyeren; daar tegen wierdt aldaar in den jare 1077 beſloten den keizer Henrik den IV van de keizerlyke waardigheit te ontbloten. Voorts verzekeren eenigen, dat Pontius Pilatus aldaar geboren wierdt. *Munſter. Coſmogr. Zeiler. Franc. Paſtorius Franc. rediv.*

FORCHTENSTEIN, in het Hungariſch *Frahno*, een graafſchap en voortreffelyke bergveſting in het Oedenburger comitaat in Neder-Hungarië, aan de Ooſtenrykſche grenzen gelegen, welke de Hungariſche Palatyn, Nicolaus Eſterhaſi, wanneer hem keizer Ferdinand de II het zelve, naardien het nevens Eyſenſtadt aan Ooſtenryk verpand was, erffelyk ſchonk, byna van den grondt liet opbouwen, en zeer ſterk maken. Ook wierden in den jare 1645 zyne beſte zaken derwaarts gebragt, en wordt nog tegenwoordig de ſchat en het archive van het geſlacht van Eſterhaſi door eene goede bezetting aldaar bewaart. *Stiebels Hung. pag. 492. Krechwitz Hungarië pag. 157. Szentyvani Miſc. Dec. III. P. I. pag. 11.*

FORDAN, een klein dorp van Polen aan de Weiſſel, vyf mylen van Thoorn, in 't afkomen van die rivier. Het zelve is gebouwt aan den ſlinker oever, op een heuveltop, en is alleen aanmerkelyk, om dat de riviertollen aldaar opgerecht zyn, gelyk de landtollen te Thoorn. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

FORDICIDEN, of FORDIKALEN, feeſten, welke den 15 April te Rome geviert wierden door alle de Curiën, welke ieder eene koe offerden, die ſtondt te kalven, in 't Latyn *Forda* genaamt, waar van het feeſt zynen naam hadde. *Ovid. Faſt. l. X Varro Antiq Rom.*

FORDINGBRIDGE, eene ſtadt van Engelandt, in het graafſchap Hant, gelegen aan de rivier Avon, welke loopt van Saliſbury tot Chriſt Church. Zy is de hoofdſtadt van hare landſtreek, 73 Engelſche mylen van Londen. *Engelſche Dict.*

FORDINGIANO, oudtyds *Aquæ Hipſitanæ*, eertyds eene ſtadt, tegenwoordig een klein vlek van Sardinië, gelegen omtrent het midden van het eilandt, naby de rivier Thyrſo, elf mylen van Oriſtagni, ten Ooſten. *Baudrand.*

FORDUN, een vlek van Noorder Schotlandt. Het zelve is gelegen in het graafſchap Mernis, drie mylen benoorden de ſtadt Brechin. *Mary Dict.*

FORE, of FOORE, een vlek van Ierlandt. Het zelve is gelegen naby twee kleine meiren, in het graafſchap Weſt-Meath, in Lagenie, omtrent vyf mylen ten Zuidweſten van de ſtadt Molingar. Dit vlek heeft het recht om gedeputeerden te verkiezen voor het parlement van Ierlandt. *Mary Dict.*

FORE, of VOOREN, een eilandt van de Duitſche zee. Het zelve is gelegen aan de Weſtkuſt van het hertogdom van Sleeswyk, tuſſchen de eilanden Noordſtrandt en Sylt. Hoewel dit eilandt vry klein is, het heeft nochtans twee vorſten. De koning van Denemarken bezit het Weſtelyke, en de hertog van Holſtein-Gottorp het Ooſtelyke gedeelte van het zelve. *Baudrand.*

FORE L'EVEQUE, (LE) en, om beter te zeggen, *le Four l'Eveque*, is de naam van een huis te Parys, naby S. Germain de L'Auxerrois, aan den kant van de Seine, alzo genoemt, om dat het volk van den biſſchop eertyds het broodt aldaar in zynen naam deedt bakken, en geldt voor hem trok, als zynde een Rechtsbaander oven. Daar was een diergelyke oven, aan den biſſchop van Parys behorende, in de ſtraat van L'Arbre-Sec; en een andere oven van S. Eloy, aan den zelfden biſſchop behorende, in de ſtraat van L'Aigle. In dat huis is tegenwoordig geen oven meer: het zelve is tegenwoordig in eene gevangenis verandert, en heeft eenigen tydt den tytel gehad van een Baillhagie, alwaar een baljuw voor den biſſchop van Parys oordeelde. Karel du Moulin, en eenige andere Rechtsgeleerden, van deze plaats ſprekende, hebben zich bedient van het woordt *forum* in plaats van *fornus*, gelyk Adriaan Valois aangemerkt heeft in zyne *Notice des Gaules.*

FOREIRO, bekend onder den naam van *Franciſcus Forerius*, een Dominikaner monnik, was een Portugees, geboortig van Liſſebon. Hy was ervaren in de talen, en vooral in de Griekſche en Hebreeuſche, en was een groot Prediker. Hy bevondt zich op het Concilie van Trente, alwaar hy op den eerſten zondag van den Advent des jaars 1562 eene redevoering deedt, welke men nog heeft. Eenigen tydt daarna benoemde men hem om met eenige andere Theologanten het Miſſaal en het Brevier te overzien, en om te arbeiden aan de Catechismus, welke men uitgaf, onder het pausſchap van Pius den V. Hy bekleedde de eerſte waardigheden van zyne orde in de provincie van Portugal. Eindelyk wanneer de ſlag voorviel tuſſchen Antonius, koning van Portugal, en de Spanjaarden, welken hy van verre aanzag, en die niet al te voordeelig uitviel voor de Portugezen, ſmeet hy zynen ſtoel, waar op hy zat, over eenen hoop, viel daar op ruggelings neder, en verloor daar door het leven, het welk gebeurde in den jare 1580, wanneer hy niet veel meer dan 60 jaren oud was. Hy vertaalde Jeſaias uit het Hebreeuſch in het Latyn, en gaf den zelven uit met aanmerkingen van zyn maakſel. Men ſchryft hem ook aanmerkingen of uitleggingen toe over de XII kleine Propheten, Job, de Pſalmen, de boeken Salomons, het boek der Wysheit, Jeſus-Sirach, als mede over de drie overige grote Propheten, Jeremias, Ezechiël en Daniël. *Thuan. Hiſt. l. LXX. Fernandez de Script. Dom. Scotus Bibl Anton. Bibl. Freheri Theatr.*

FOREST, of FOREEST, (HET HUIS TE) van ouds *het Huis te Ooſterwyk* genaamt, een adelyk huis, gelegen onder Kennemerlandt, omtrent Beverwyk, niet verre van het huis te Mereſtein, en aan den weg van Haarlem naar Alkmaar, maar in de rampzalige Nederlandſche beroerten, met vele andere, deerlyk verwoeſt en vernielt. De edelen *van Foreeſt*, van welke in het volgende artykel geſproken wordt, hielden op dit huis hun verblyf; maar het zelve wierdt naderhandt verkocht door Maria van Duvenvoorde, Jans dochter, tot 't bezit daar van gekomen uit hoofde van hare moeder Magdalena van Foreeſt, eenige dochter van Jan van Foreeſt. *Van Leeuwen Batavia illuſtr. fol. 1244.*

FOREST of FOREEST, wel eer een voornaam adelyk geſlacht in Hollandt. De eerſte van dien naam, in de geſlachtlyſten gevonden wordende, is

HERPERT VAN FOREST, of FOREEST, ridder, vermeld in den jare 1096, en geſtelt als een van de eerſten op een tournooiſpel van omtrent honderd en vyftig ridders, volgens brieven, daar van voor handen zynde. Hy verwekte

STUART VAN FOREEST, ridder, volgens brieven, vermeld in September des jaars 1111.

AREND VAN FOREEST, kanunnik van S. Jans kapittel te Utrecht, ten tyde van Jan Syrik, biſſchop van Utrecht, was mede by het accoord, tuſſchen den gemelden biſſchop, en Adolph, prooſt en deken te Utrecht, gemaakt by Sifriedus, aartsbiſſchop van Keulen.

ANSELMUS VAN FOREEST, ridder, volgens brieven, daar van zynde, teelde

GERRIT VAN FOREEST, die een zoon gewan, met name *Herpert van Foreeſt*, en eene dochter, *Perone van Foreeſt*. Herpert van Foreeſt, gemeld, liet na

WILLEM VAN FOREEST, ridder, heer van Foreeſt en van Middelburg. Hy verdeelde in den jare 1278 zyne goederen onder zyne drie zonen, *Herpert*, *Jan* en *Nikolaas van Foreeſt*, in tegenwoordigheit van den heere van Voorne, Arend van Heemskerk, Jakob van Woude, ridders, en Herman van Woerden, ſchildknaap, by opene brieven van den jare 1278. Zyne huisvrouw was Florentia van Rodenburg, by welke hy de gemelde drie zonen hadt verwekt, als:

Herpert van Foreeſt, ſchildknaap, zonder oir overleden.
Jan van Foreeſt, die volgt.
Nikolaas van Foreeſt, die naliet
Agatha van Foreeſt, ongetrouwt geſtorven.
Floris van Foreeſt, die maar eene dochter hadt, genaamt *Cunigunda van Foreeſt*, getrouwt met Floris van Alkemade.

Jan van Foreest, ſchildknaap, zoon van *Willem van Foreeſt*, en van Florentia van Rodenburg, was heer van Foreeſt en Middelburg; tekende in het jaar 1326, nevens andere edelen, de huwelyksvoorwaarden van Diderik van Raaphorſt, heemraadt van Rhynlandt, zoon van Gerrit van Raaphorſt, en van Agnes van Duvenvoorde, met Machtild van Oudshoorn, Dirks dochter, als blykt uit de openbrieven, daar van zynde. Hy liet na

Herpert van Foreeſt, die volgt.

Dirk van Foreeſt, geſtorven zonder kinderen na te laten.

Willem van Foreeſt, zonder oir geſtorven.

Herpert van Foreest, ſchildknaap, zoon van *Jan van Foreeſt*, heer van Foreeſt en Middelburg, ſtierf in den jare 1367, en legt begraven in de S. Janskerk te Haarlem, nalatende

Jan van Foreest, ridder, heer van Foreeſt en Middelburg, daar mede verlyd in het jaar 1342, was in den jare 1392 hoogheemraadt van Rhynlandt, en in het jaar 1405, nevens andere ridders, by het beleg van Hageſtein. Hy trouwde met Ida Cuſer, dochter van Koenraad Cuſer van Ooſterwyk, die neef en Raadt was van hertog Albrecht van Beyeren, en hadt by de zelve verwekt

Herpert van Foreeſt, ſchildknaap, heer van Foreeſt, Middelburg, Amſterveen, Sloten, Ooſtdorp, Schoterbos, daar mede verlyd in het jaar 1413, was hoog-heemraadt van Rhynlandt in het jaar 1425, en burgermeeſter van Haarlem in de jaren 1432, 1435, 1438, 1453, 1457, en te voren in den jare 1449 theſaurier van de zelve ſtadt. Hy was getrouwt met Machtild van Alkemade, dochter van Willem van Alkemade en Poelgeeſt, en van Elizabeth van Zanen. Zy was weduwe in den jare 1459, ſtierf in het jaar 1487, en legt te Haarlem begraven in de grote kerk. *Herpert van Foreeſt* ſtondt over de verzoeninge van Alyd van Poelgeeſt, en Willem Cuſer, zyn moeders broeder, en ſtierf, zonder oir, leggende mede begraven te Haarlem in het Karmelieter klooſter.

Adriaan van Foreeſt, die volgt.

Willem van Foreeſt, toegenaamt *Cuſer*, naar zyn moederlyken grootvader, trouwde met Elizabeth van Alkemade, en wierdt verlyd met 19 maden lands buiten dyks, by Zanerdam gelegen, benevens een derde in een koren tiende, buiten Delft gelegen, om de getrouwe dienſten en maagſchap van Koen van Ooſterwyk, zyn moeders vader. Zy ſtierf zonder kinderen, en wierden mitsdien de gemeldelenen beveſtigt op zyn broeder Herpert van Foreeſt.

Adriaan van Foreest, zoon van Jan van Foreeſt, en van Ida Cuſer, begraven in het Karmeliter klooſter te Haarlem, liet na

Willem van Foreeſt, ridder, ſchepen van Delft in de jaren 1419, 1420, 1423 en 1424, en baljuw van Geervliet, en het landt van Putten in den jare 1458. Hy trouwde met Adriana Hart van der Woert, gezegt Abbenbroek, dochter van Boudewyn Hart van der Woert, ſchout van Delft, en hoogheemraadt van Delflandt, en van Catharina van Abbenbroek, Gerrits dochter. Zy wierdt verlyd den 19 September in den jare 1459 met alle de heerlyke goederen van zynen oom Herpert van Foreeſt, en gewan een zoon, met name *Herpert van Foreeſt*, ridder, die den 14 February in het jaar 1452 met alle de lenen van zynen vader verlyd werdt. Hy was ſchepen te Delft in de jaren 1481 en 1482, ſchout te Alkmaar in de jaren 1483, 1484 en 1485, en burgermeeſter te Delft in den jare 1490, en trouwde met Maria van Cats, dochter van Wolfart van Cats, en van N van Sabbingen, Reiniers dochter. Zy was weduwe van Arend van Zwieten, heer van Leyenburg en Loenderſloot. Hy teelde by de zelve drie dochteren, als: 1. *Maria van Foreeſt*, verlyd met de leengoederen na de doodt van haren vader Herpert in den jare 1501, en getrouwt met Albert van Raaphorſt, zoon van Hendrik van Raaphorſt, en van N. van Sonneveldt, Mauryns dochter, latende een zoon na, *Hendrik van Raaphorſt* genoemt. 2. *Urſula van Foreeſt*, getrouwt met Jakob van Borſſelen, kaſtelein van Gouda, zoon van Jakob, baſtaardt van Borſſelen, en van Agnes van Raaphorſt, verlyd in den jare 1512 met het ambacht van Middelburg, by overgifte van zyne ſchoonzuſter Maria van Foreeſt, met Albert van Raaphorſt getrouwt. Zy leggen te zamen begraven te Gouda in het choor van de grote kerk, met de volgende kwartieren, als: *Borſſelen*, *Foreeſt*, *Raaphorſt*, en *Cats*. 3. *Anna van Foreeſt*, getrouwt met Albrecht van Egmondt van Mereſtein, kaſtelein van Woerden, verſcheide kinderen overwinnende.

Jan van Foreeſt, burgermeeſter te Haarlem in de jaren 1469, 1472, 1475, 1476, 1480, 1481, 1485, 1487, 1493, die naliet:

Andries van Foreeſt, ſchepen te Haarlem in de jaren 1497, 1499, 1510, 1512, 1514 en 1515, trouwde met Willemina van Adrichem, Adriaans dochter, en ſtierf zonder oir.

Kornelis van Foreeſt, die trouwde met Agatha Potters van der Loo, liet een eenigen zoon na, met name *Jan van Foreeſt*, die ſtierf in den jare 1554. Hy was getrouwt met Maria van Heukeſloot, Jooſten dochter, te Delft, en liet na drie dochteren, als: *Maria van Foreeſt*, jong overleden; *Kornelia van Foreeſt*, ongetrouwt geſtorven, en *Magdalena van Foreeſt*, bezitſter van het huis van Foreeſt, anders genoemt Ooſterwyk. Zy trouwde eerſt in den jare 1554 met Jan van Ruyven, zoon van Willem van Ruyven, en van Judith Solmis te Utrecht. Hy ſtierf in den jare 1556, de laatſte mans oir van dit geſlacht, nalatende eene eenige dochter, *Judith van Ruyven*, die ongetrouwt is overleden in den jare 1579; daarna in het jaar 1557 met Jan van Duvenvoorde, zoon van Jan van Duvenvoorde, en van Maria van Matheneſſe. Hy ſtierf in den jare 1573 te Haarlem in de gevangeniſſe, nalatende *Jan van Duvenvoorde*, die dood bleef in den ſtrydt op de Hardenberger heide, oud 22 jaren; en *Maria van Duvenvoorde*, die getrouwt was met Juriaan van Lennip, uit Gelderlandt.

Koenraad van Foreeſt, die volgt.

Ida van Foreeſt, ongetrouwt geſtorven.

Koenraad van Foreest, zoon van Adriaan van Foreeſt, was getrouwt met Agatha Uittenhage, en ſtierf in den jare 1481, nalatende

Dirk van Foreeſt, die trouwde met Haze Pieter Jordaans dochter, en gewan

Jordaan van Foreeſt, die volgt.

Jakob van Foreeſt, getrouwt met Elizabeth, Jelys dochter, verwekte by haar *Dirk van Foreeſt*, geneesheer van den koning van Polen, en biſſchop van Vilna, en *Jakob van Foreeſt*, die zich te Lubek nederzette, en aldaar kinderen heeft nagelaten.

Adriaan van Foreeſt, monnik in het klooſter te Egmondt.

Clemens van Foreeſt, ongetrouwt geſtorven.

Willem van Foreeſt, die naliet *Joſina van Foreeſt*, getrouwt met Pieter Paling Klaasz. ridder, verwekte eene dochter, met name *Willemina Paling*.

Jordaan van Foreest, zoon van Dirk van Foreeſt, en van Haze Pieter Jordaans dochter, ſchepen te Alkmaar, trouwde met Alyd van Egmondt van Mereſtein, Jans dochter, en gewan

Jordaan van Foreeſt, die volgt.

Pieter van Foreeſt, burgermeeſter van Haarlem, trouwde met Margaretha van Suffenhem, Willems dochter, en verwekte *Jakoba van Foreeſt*, die eerſt trouwde met Klaas Hals van Wiſſe, en daar na met Pieter Sasbout, burgermeeſter van Delft. Zy ſtierf in het jaar 1572, en legt begraven in de oude kerk aldaar.

Jordaan van Foreest, zoon van Jordaan van Foreeſt den ouden, en van Alyd van Egmondt van Mereſtein, theſaurier te Alkmaar in de jaren 1531 en 1532, en burgermeeſter in de jaren 1535, 1537 en 1540, trouwde met Margaretha Beyers, Nanninks dochter, en liet na

Alyd van Foreeſt, ongetrouwt geſtorven.

Maria van Foreeſt, ook ongetrouwt geſtorven.

Pieter van Foreeſt, vermaard geneesheer te Dordrecht, ſtierf, en is begraven aldaar in het jaar 1543. Hy was getrouwt met Eva van Teilingen, en verwekte *Pieter* of *Petrus van Foreeſt*, een vermaard geneeskundige, van welken in een afzonderlyk artykel geſproken wordt; *Margareta van Foreeſt*, en *Auguſtyn van Foreeſt*, beide jong geſtorven.

Adriaan van Foreeſt, ſtierf ongetrouwt.

Geertruid van Foreeſt, trouwde met Kornelis Kooltuin.

Dirk van Foreeſt, die volgt.

Anna van Foreeſt, ongetrouwt geſtorven.

Nanning van Foreeſt, Raadt en penſionaris te Alkmaar in den jare 1572, gecommitteerde op de vredehandeling en by het maken der Unie in den jare 1575, Raadsheer in den Hogen Rade in den jare 1581. Hy trouwde eerſt met Chriſtina Quekel, en naderhandt met Maria van Hattum, Albrechts dochter, en verwekte by de eerſte *Margareta van Foreeſt*, die trouwde met Everardus Geeſteranus, en kinderen naliet; by de twede I. *Jordaan van Foreeſt*, getrouwt met Elizabeth Schilpercoordt, gewan *Nanning van Foreeſt*, dykgraaf van Geeſtmeer ambacht, jong geſtorven. II. *Heilwich van Foreeſt*, jong geſtorven. III. *Geertruid van Foreeſt*. IV. *Albrecht van Foreeſt*, zonder kinderen overleden V. *Heilwich van Foreeſt*, getrouwt met Adriaan van Veen, baljuw en dykgraaf van Heer-Hugenwaardt, kregen kinderen. VI. *Nanning van Foreeſt*, ſedert het jaar 1603 tot het jaar 1636 Raadt en ſecretaris van de ſtadt Alkmaar, in het jaar 1629 gecommitteerde van den Staat in het leger voor 's Hertogenboſch, in het jaar 1636 Raadt en rekenmeeſter van de domeinen van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, in den jare 1646 meeſterknaap van Hollandt, in den jare 1666 gecommitteert over de opvoedinge van zyn Hoogheit den heere prins van Oranje. Hy ſtierf zeer oud na den jare 1670, getrouwt geweeſt zynde met Machtild van Sonneveldt, Hendriks dochter, by welke hy hadt verwekt

1. *Nanning van Foreeſt*, jong geſtorven.
2. *Anna van Foreeſt*, getrouwt met Pieter van Loon, te Amſterdam, die kinderen wonnen.
3. *Nanning van Foreeſt*, ongetrouwt geſtorven.
4. *Maria van Foreeſt*, mede ongetrouwt geſtorven:
5. *Heſter van Foreeſt*, getrouwt met Dirk van Foreeſt, zoon van Jan van Foreeſt, ridder, en van Joſina Segevaardt, ſecretaris van de gecommitteerde Raden van Weſt-Vrieſlandt en het Noorderkwartier, en verwekten kinderen.

Clementia van Foreeſt, ſtierf ongetrouwt.

Adriaan van Foreeſt, ſtierf ongetrouwt.

Jakob van Foreeſt, trouwde eerſt met Maria Harke, en naderhandt met Eva Jonge, Matthys dochter, beide zonder kinderen.

Alyd van Foreeſt.

Jan van Foreeſt, en

Philippa van Foreeſt, alle drie ongetrouwt geſtorven.

Jan van Foreeſt, ſchout te Alkmaar in de jaren 1574, 1575, 1576, 1577, gecommitteerde Raadt in den jare 1579. Hy trouwde met Maria Bolle, en liet kinderen na, meeſt dochteren.

Agnes van Foreeſt, trouwde met Daniel Hindenberg, en liet kinderen na.

Maria van Foreeſt, getrouwt met Pieter Stoop, verwekte kinderen.

Dirk van Foreest, zoon van Jordaan van Foreeſt, en van Margaretha Beyers, trouwde eerſt met Maria de Groot, Jakobs dochter, en daar na met Catharina Adams, en verwekte in het eerſte bedde

Mar-

Margaretha van Foreeſt, jong geſtorven.
Jakob van Foreeſt, die volgt.

In het twede bedde.

Margaretha van Foreeſt, ongetrouwt geſtorven.

Adam van Foreeſt, Raadt te Alkmaar in den jare 1610, burgermeeſter in de jaren 1614, 1615, 1617, 1618, 1630, 1631, 1630 en 1637, ontfanger van de gemene lands middelen tot den jare 1640. Hy was getrouwt met Alyd van Veen, en gewan *Heſter van Foreeſt*, getrouwt met Nikolaas de Bye, en hadden kinderen.

Clemens van Foreeſt, ongetrouwt geſtorven.

Geertruid van Foreeſt, ook ongetrouwt geſtorven.

Maria van Foreeſt, getrouwt eerſt met Jakob Vryburg, daarna met Pieter van Dyk, burgermeeſter en Raadt te Alkmaar.

Eva van Foreeſt, getrouwt met Simon Schooll, en verwekten kinderen.

JAKOB VAN FOREEST, zoon van Dirk van Foreeſt, en van Maria de Groot, was ſecretaris van de gecommitteerde Raden van Weſt-Vrieſlandt, en het Noorderkwartier, trouwde met Maria van Egmondt van der Nyenburg, Adriaans dochter, en verwekte

JAN VAN FOREEST, tot de ridderlyke waardigheit verheven door Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, was ſecretaris in zyns vaders plaats, en burgermeeſter van Hoorn; Raadsheer in den hogen Rade in den jare 1638; trouwde met Joſina van Segwaart, dochter van Meinard van Segwaart, en van Antonia Wenſſen, en verwekte

Anthonia van Foreeſt, jong geſtorven.

Dirk van Foreeſt, die volgt.

Maria van Foreeſt, getrouwt met Servaas van Panhuis, Raadt en penſionaris van Schoonhoven, Raadsheer in de Chambre Mipartye, en meeſterknaap van Hollandt, en hadden kinderen.

Anthony van Foreeſt trouwde met Franco van der Goes, en wonnen kinderen.

Adriaan van Foreeſt, getrouwt met Geertruid van der Moere, en verwekte *Jan van Foreeſt*, jong geſtorven, en *Adriana van Foreeſt*, getrouwt met Anthony de Veer, ſecretaris in 's Gravenhage.

DIRK VAN FOREEST, zoon van Jan van Foreeſt, en van Joſina Segwaart, ſecretaris in zyns vaders plaats, trouwde met Heſter van Foreeſt, dochter van Nanning van Foreeſt, eerſte rekenmeeſter van Hollandt, en van Machtelt van Sonneveldt. Hy liet na

Jakob van Foreeſt, die volgt.

Machtelt van Foreeſt, getrouwt met Gerard van Egmondt van der Nyenburg, Johans zoon, burgermeeſter van Alkmaar, en dykgraaf van de uitwaterende ſluizen, en hadden kinderen.

JAKOB VAN FOREEST, zoon van Dirk van Foreeſt, en van Heſter van Foreeſt, ſecretaris als boven, en burgermeeſter van Hoorn, trouwde met Maria Sweerts, en verwekte *Heſter Maria, Antonette, Dirk, Jan, Nanning* en *Catharina van Foreeſt*.

Het wapen van Foreeſt is een rode faſce, getand onder en boven in form van een zaag op een veldt van zilver, anders dan het wapen van van der Woert. *Oude Holl. Kron. fol.* 110 *enz. Van Leeuwen Batavia illuſtrata fol.* 965 *enz.*

FORENZA, een oud vlek van Apulië. Het zelve is gelegen in Baſilicata, eene provincie van het koninkryk van Napels, twee mylen benoorden de ſtadt Cirenza. *Maty Dict.*

FORERIUS. Zie FOREIRO.

FORERUS, (LAURENTIUS) geboren te Lucern in Zwitſerlandt, begaf zich in het 20 jaar zyns ouderdoms in de ſocieteit der Jeſuiten, en leeraarde 6 jaren de Philoſophie, en 9 jaren de Theologie. Hy bekleedde ook eenige jaren de waardigheit van kancelier op de univerſiteit te Dillingen. Hy was ook eenigen tydt Rector van het collegie in zyne geboorteſtadt, en wierdt vervolgens biechtvader van den biſſchop van Augsburg. Hy ſtierf door eene beroerdheit in den ouderdom van 78 jaren. Hy hadt zich door vele ſchriften tegen de Lutherſchen vermaard gemaakt. *Alegambe Bibl. S. J.*

FOREST, (JOHANNES) ſchilder des konings, een zoon van Petrus Foreſt, mede een ſchilder, wierdt geboren te Parys den 5 January des jaars 1635, en is geſtorven in den jare 1712. Hy is een leerling geweeſt van du Mole; en men kan zeggen, dat hy in vele zaken zynen meeſter overtroffen heeft. Behalven eene diepe kenniſſe in zyne kunſt hadt hy ook veel belezenheit; en zyn levendige en aangename ommegang lokte dagelyks een drang van perſonen van verdienſte en van aanzien ten zynen huize. Hy heeft twee reizen gedaan in Italië. Hy bleef de eerſte reize aldaar zeven jaren, en hy toog voor de twede reize derwaarts op het verzoek van den marquis van Seignelay, ſecretaris van ſtaat. Hy bragt van daar voor dezen ſtaatsbedienaar een goed getal van uitmuntende tafereelen van de grootſte meeſters. Daar waren 'er weinige in Europa, die beter kenniſſe hadden van de ſchilderkunſt: alle de wereldt raadpleegde hem daar over als een Orakel. Zo men acht geeft op zyne naarſtigheit, zyne ſtudiën, zyne kenniſſe en zyne ondervinding, men zal 'er weinigen vinden, die men met hem kan vergelyken. Zo men zyne eige werken beſchouwt, hy is een Georgeo, of een Titiaan; zo dat de heer Caſſana, vermaard ſchilder van Venetië, die eenige jaren geleden te Parys kwam, gevraagt zynde, wat hem dacht van Foreſt, antwoordde: *è un Titiano, overo la Medeſima Natura.* Foreſt hadt nochtans zulk eene zedigheit, dat hy niet veel werks maakte van zyne tafereelen, en naar alle evenredigheit aangemerkt zynde, gaf hy de zelve tot minder prys, dan de andere ſchilders van zyne natie hunne werken verkochten.

F.

FOREST, (PETRUS LA) kardinaal, biſſchop van Parys, en naderhandt aartsbiſſchop van Rouaan, en kancelier van Vrankryk, leefde in de XIV eeuwe. Hy wierdt geboren te Suze, eene parochie, vier mylen van Mans, van geringe, doch deugtzame ouders. Zyn vader was Philippus de la Foreſt, en zyne moeder Margareta, van la Chapelle S. Aubin, naby Mans, en zuſter van Guion, of Godefridus, gezegt de la Chapelle, biſſchop van de zelve ſtadt Mans. Petrus gaf van zyne kindsheit af blyken van de levendigheit van zynen geeſt. In den ouderdom van twaalf jaren volendde hy zynen loop in de letteren en in de Philoſophie; waar-na hy zich bevlytigde in de ſtudie van de burgerlyke en kanonyke rechten; en hy maakte daar in zulk een gelukkigen voortgang, dat hy Doctor zynde in het burgerlyke en kanonyke recht, daar in profeſſor wierdt. Hy leeraarde met zo veel toejuiching te Orleans en te Angers, dat men uit de vremde provinciën kwam om hem te horen en te raadplegen, de achting hebbende van terſtondt de vragen te kunnen beantwoorden, die men hem voorſtelde. Guido van Laval, biſſchop van Mans, overtuigt van zyne verdienſten, gaf hem de parochie van Chendré le Gaudin; maar deze jonge Doctor, de provincie moede zynde, beſloot naar Parys te gaan. Hy hieldt zich aldaar aan de rechtbank, en behaalde aldaar zo veel lof, dat de koning Philippus van Valois hem verkoos tot zynen advokaat generaal. Hy wierdt nochtans ondertuſſchen met verſcheide ampten voorzien; en Johannes van Vrankryk, hertog van Normandië, verkoos hem vervolgens tot zynen kancelier, en maakte hem biſſchop van Doornik. De koning ſtelde hem in den jare 1349 aan tot kancelier van het koninkryk. Hy gaf hem het bisdom van Parys in den jare 1350, en eenigen tydt daar na het aartsbisdom van Rouaan. Zyne bekwaamheit maakte hem zeer geacht aan 't hof, alwaar hy benoemt wierdt om de onderhandeling wegens de vrede by te wonen, die den 17 September des jaars 1351 geſloten wierdt tuſſchen Guines en Calais. Hy wierdt naderhandt benoemt tot een der executeurs van het teſtament des konings, en Johannes, zyn zoon, tot de kroon gekomen zynde, wierdt Petrus de la Foreſt niet alleen in zyne waardigheit en de beſtiering van den Staat beveſtigt, maar paus Innocentius de VI maakte hem zelfs in den jare 1356 kardinaal op het aandringen des konings, en zondt hem als legaat naar Sicilië. Hy wierdt ook in verſcheide gelegenheden gebruikt in Vrankryk. Na het gevangennemen van den koning Johannes in den ſlag van Poitiers benamen de Staten van het koninkryk, opgezet door de benyders van dezen kardinaal, hem zyne ampten in den jare 1357. Hy week naar Bourdeaux, en ging naderhandt over naar Engelandt, om aan de vryheit des konings te arbeiden. Op zyne wederkomſt in Vrankryk wierdt hy herſtelt in den jare 1359. Maar bewuſt zynde, dat men iets kwaads tegen hem ſmeedde, ging hy naar het pauſſelyke hof, en verkoos zyn verblyf te Ville-Neuve naby Avignon, alwaar hy aan de peſt ſtierf den 25 of 28 Juny des jaars 1361, in den ouderdom van 56 jaren. *Friſon Gall. purp. Le Courvaiſier hiſt. des Eveques du Mans. du Breuil Antiq. de Paris. Sammarth. Gall. Chriſt. Froiſſard. Aubery.*

FOREST, of FOREEST, (PIETER VAN) onder de geleerden bekendt onder den naam van *Petrus Foreſtus*, een geneesmeeſter, was van Alkmaar, in Noord Hollandt, alwaar hy geboren wierdt in den jare 1522. Hy ſtudeerde eerſt in de goede letteren, en hieldt zich vervolgens aan de rechten; maar zyne vrienden rieden hem eerder te ſtuderen in de medicynen, het welk hy eerſt deedt te Loven; en naderhandt ging hy naar Italië, en raadpleegde aldaar de bekwaamſte mannen te Bologne, te Padua, te Rome, en elders. Van daar keerde hy weder naar Vrankryk, en hieldt zich een langen tydt op te Parys, alwaar hy doorluchtige vrienden maakte, en onder anderen Jacobus du Bois, gezegt Sylvius, die hem riedt de geneeskunde te oeffenen te Pluviers. Foreſt bragt aldaar een jaar door; maar zyne nabeſtaanden hem verplicht hebbende in zyn landt weder te keren, was hy profeſſor in de geneeskunde te Delft. Eenigen tydt daar na kwam hy weder te Alkmaar, alwaar hy ſtierf in den jare 1597, gelyk in dit Chronologiſch koppelvaars is aangetekent:

eVICtVs fato CVbat haC ſVb MoLe foreſtVs :
hIppoCrates bataVIs sI fVIt, ILLe fVIt.

Foreſt heeft verſcheide werken gemaakt, als: *Obſervationum, & curationum Medicinalium l. XXXII; de Chirurgia l. V;* enz. welke alle onder den tytel van *Petri Foreſti Opera* by malkander zyn uitgekomen. *Meurſius Athen. Batav. l. II. Melchior Adam in Vit. Germ. Medic. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

FORESTA, (JACOBUS PHILIPPUS VAN) gezegt *van Bergamo*, naar den naam van zyne geboorteſtadt, was oorſpronkelyk uit een doorluchtig geſlacht. Hy begaf zich in de orde der Auguſtyner Heremyten. Zyne verdienſten deden hem deel hebben in de vriendſchap der aanzienlykſte perſonen van zynen tydt, en vooral van den paus Innocentius den VIII. Hy ſchreef eene Kronyk ſedert de ſchepping der wereldt tot den jare 1505, en men heeft naderhandt een klein aanhangſel daar by gevoegt tot den jare 1535. Hy noemde dit werk *Supplementum Chronicorum*, of *Supplementum Supplementi*; en hy verdeelde het zelve in XVI boeken. Hy was ook de ſchryver van eene verhandelinge van de doorluchtige Chriſten vrouwen, welke hy opdroeg aan Beatrix van Aragon, koninginne van Hungarië en Bohemen; en van eene andere, die den tytel heeft van *Confeſſionale*, of *Interrogatorium.* Verſcheide ſchryvers ſpreken met lof van hem. Hy ſtierf in den jare 1515, in den ouderdom van 78 of van 85 jaren. *Trithem. in Catal. Bellarm. de Script. Eccl. Sabellic. Voſſius. Poſſevin.*

FORESTIER was de tytel, welken de Fransche prinsen, na het onderwerpen der Gaulen, Vlaanderen tot een zeker slag van gouvernement gemaakt hebbende, met een gedeelte van Vlaanderen gaven aan hunne dapperste krygsoversten. Deze tytel van Forestier bleef in wezen tot op Karel den Kalen, in welken tydt Vlaanderen tot een graafschap gemaakt zynde, de tytel van Forestier in dien van graaf verandert wierdt. *De Ridder Temple Staat der vereenigde Nederlanden. Romuald. an.* 796 & 880.

FORESTUS. Zie FOREST.

FOREZ, eene landstreek van Vrankryk, met den tytel van een graafschap, is eertyds bewoont geweest door de Segusiërs. Het zelve heeft ten Oosten het Lyonnoische en het Beaujoloische; Burgundië en het Bourbonnoische ten Noorden; Vivarez en Velai ten Zuiden; en de bergen van Auvergne ten Westen. Dit landschap is zeer vruchtbaar, en wordt besproeit door de Loire, de Lignon, en door eenige andere rivieren. Het zelve is beroemd door het groot getal van zyne edele geslachten, en door de schranderheit van zyne inwoners. Aldaar zyn vyf balluagien. Montbrison is de hoofdstadt van het landschap, Bourg-Argental, Chauffour, S. Ferriol, en Roanne, dat ook den tytel heeft van een hertogdom, en bestaat uit vier kleine steden. De andere steden van Forez zyn S. Etienne, S. An, Boën, Feurs, dat, naar eeniger gevoelen, den naam gegeven heeft aan het landschap; S. Germain Laval, de geboorteplaats van den vermaarden Rechtsgeleerden Johannes Paponus; S. Garmier, alwaar men eene fontein vindt, die den smaak heeft van wyn; Ursé, het kleine landschap van Chavalez, enz. Forez heeft ten allen tyden een groot getal van geleerde mannen voortgebragt, als Johannes Paponus, van wien gesproken is, Antony du Verdier, heer van Vauprivas, schryver van eene Fransche Bibliotheek, en van eenige andere verhandelingen, Papyrius en Johannes le Masson, Honoré d'Urfé, beroemd door zyne *Astrea*, de vader Coton, biechtvader van de koningen Henrik den IV en Lodewyk den XIII, François du Pui, generaal der Karthuizers, geboren te S. Bonnet, enz.

Forez heeft oude graven gehad, die het ook ten dele waren van Lyon. De schryvers spreken van een van deze graven, die geleeft heeft onder de regering van Philippus den I, omtrent den jare 1070. Zyn naam is onbekend. Hy liet na WILLEM, zynen zoon, graaf van Lyon en van Forez, die gelofte deedt van de kruisvaart op het Concilie van Clermont in den jare 1096, en de reize naar het H. Landt deedt met Godefroi van Bouillon. Men verzekert, dat deze graaf maar eene dochter hadde, getrouwt met Guido, zoon van Baldewyn, grave van Guines. GUIDO of GUIGO de I, graaf van Lyon en van Forez, was de vader van GUIGO den II, die op hem volgde. Deze hadt grote verschillen met Guicardus, aartsbisschop van Lyon, wegens het gedeelte, dat hy hadde in het graafschap van die stadt. Paus Alexander de III benoemde den aartsbisschop van Tarantaise, om deze verschillen by te leggen. Hy deedt zulks, maar dewyl de zaken zo wel niet geschikt waren als men wel gewenscht hadde, vernieuwden Guicardus en Guigo wederzydsch hunne eischen, en de graaf van Forez stondt vervolgens door een verdrag van den jare 1173 aan de kerke van Lyon af alles wat hy bezat in het graafschap van Lyon, met de justitie en de rechten, die hy aldaar hadde. Guicardus en zyn kapittel gaven aan *Gaigo* verscheide landen over in Forez, in Auvergne en elders; en zy gaven hem nog elf honderd marken zilver. Dit verdrag wierdt sedert in den jare 1180 bevestigt door paus Lucius den III, en door den koning Philippus Augustus. Guigo de II trouwde met eene vrouwe, genoemt Willemina, waar by hy hadde Guigo den III, die volgt; en *Renaldus*, aartsbisschop van Lyon van den jare 1189 tot den jare 1226. GUIDO of GUIGO de III, graaf van Forez, bewilligde in de verwisseling, welke gedaan was met de kerke van Lyon, en stierf voor zynen vader, nalatende GUIGO den IV. Deze trouwde met de dochter van Guido den II, graaf van Auvergne, en van Petronella van Chambon. Het huwelyksverdrag bragt mede, dat, zo Guigo zonder wettige nakomelingschap stierf, het landt van Forez vereenigt zou zyn met Auvergne; en dat de zoon van Guido den II trouwen zou met de dochter van den grave van Forez, onder de zelve wederzydsche voorwaarde. Dit verbondt hadde tot zyn oogmerk de verdediging van hun landt. Guigo de IV stichtte de collegiale kerk van onze L. Vrouwe van Montbrison omtrent den jare 1223. Hy hadt GUIGO den V, die zonder nakomelingschap stierf in den jare 1260; en RENALDUS den I, graaf van Forez, en heer van Beaujeux. Deze laatste trouwde, door een huwelyksverdrag van de maandt December des jaars 1247, met Isabella, vrouwe van Beaujeu, dochter van Humbert den V, konnestabel van Vrankryk, en van Margareta van Baugé, oudste zuster en erfgename van Guicardus den V, zonder nakomelingschap gestorven in den jare 1265, en toen weduwe van Simon den II, heer van Semur. Zy leefde nog in den jare 1275. Hunne kinderen waren Guigo de VI, die volgt; *Lodewyk*, die heer was van Beaujeu, en *Eleonora*, gemalinne van Willem, heer van Baffik. GUIGO de VI, graaf van Forez, trouwde met Johanna van Montfort, twede dochter van Philips, heer van Castres; en hadt by haar JOHANNES den I, graaf van Forez, die in den jare 1296 trouwde met Alix van la Tour, of van Viennois, dochter van Humbert den I, heer van La Tour du Pin, en van Anna, Dauphine van Viennois. Johannes stierf voor den jare 1333, nalatende GUIGO den VII, graaf van Forez. Deze trouwde, door een huwelyksverdrag, den 14 February des jaars 1318 te Avignon gesloten, met Johanna van Bourbon, oudste dochter van Lodewyk den I, hertog van Bourbon, graaf van Clermont, enz. gezegt *den Kreupelen* en *den Groten*, en van Maria van Henegouwen. Hy stierf in den jare 1300, nalatende *Lodewyk*, graaf van Forez, gesneuveld in den slag van Brignais den 2 April des jaars 1361; JOHANNES den II, die gedood wierdt op het kasteel van Montbrison door den ondergraaf van Laujeu na den jare 1368; en *Johanna*, vrouwe van Ussel, in den jare 1357 getrouwt met Beraldus den II, grave van Clermont, Dauphin van Auvergne, enz. en gestorven den 17 February des jaars 1366. Zy hadde uit dit huwelyk ANNA, gravinne van Forez, en vrouwe van Mercoeur, in den jare 1358 verlooft aan Lodewyk den II, gezegt *den Goeden*, hertog van Bourbon. Het huwelyk wierdt voltrokken den 19 Augusty des jaars 1371, en zy stierf in den jare 1416, hebbende onder andere kinderen gehad JOHANNES den III, graaf van Forez, vader van KAREL den I, gestorven in den jare 1456, die naliet JOHANNES den IV, graaf van Forez, gezegt *den Goeden*, zonder wettige nakomelingschap gestorven in den jare 1488; en PETRUS, welke stierf in den jare 1503. Deze laatste hadt by Anna van Vrankryk, dochter van den koning Lodewyk den XI, SUSANNA van Bourbon, die in den jare 1505 trouwde met Karel den II, graaf van Forez, hertog van Bourbon, van Auvergne, enz. konnestabel van Vrankryk. Susanna stierf zonder kinderen in den jare 1521, en Karel wierdt gedood in den jare 1527 in het beleg van Rome. Louïse van Savoje, moeder van den koning François den I, deedt zich door een arrest van 't parlement van Parys het hertogdom van Auvergne, het graafschap van Forez, enz. toewyzen. Zy gaf het zelve naderhandt onder zekere voorwaarden over aan den koning, haren zoon, die aldus Forez met de kroon vereenigde. *Paradin Hist. de Lyon. Du Pui Droits du Roi. La Mure hist. de Forez. Sammarth. Du Chesne. Justel. Guichenon.*

FORFIAMMA, *S. Giovani in Forfiamma*, in 't Latyn *Forum Flaminii*, was eertyds eene bisschoplyke stadt van Italië in Umbrië. Zy wierdt verwoest in den jare 740, en men ziet de overblyfselen daar-van eene myl van Foligno, alwaar het bisdom overgebragt is. *Baudrand.*

FORGACZ, FORGATSCH, een graaflyk geslacht in Hungarië, het welk den naam heeft van het slot *Forgacz* in Zevenbergen, en al voor langen tydt in groot aanzien is geweest. *Blasius Forgacz* heeft in den jare 1386 te Offen over tafel den koning Karel den Kleinen van Napels het hoofdt midden door geklooft, doch is naderhandt door den aanhang des gedooden omgebragt. Daar van daan zou het komen, dat men, zo dikwils als een van dit geslachte by den koning komt, een bloot zwaardt op de tafel legt, en het zelve niet eer wegneemt, voor dat hy weder weggegaan is. *Emericus*, graaf van Trentschin, was in grote gunst by den keizer Rudolph den II, en trouwde door des zelfs bemiddeling met Sidonia Catharina, hertoginne weduwe van Teschen, en gebore princesse van Saxen-Lauenburg. *François* was kardinaal, aartsbisschop van Gran, en in den jare 1606 een tydt lang-stadhouder van Hungarië. *Sigismundus* stierf in den jare 1619 als keizerlyke generaal, en palatyn van Hungarië. *Nicolaas* was omtrent den jare 1634 keizerlyke generaal en kommandant te Cassow. *Adam* deedt den keizer als generaal luitenant veldmaarschalk treffelyke diensten: doch wanneer hy in den jare 1663 de Turken te gemoet trok, die voor Neuheusel rukken wilden, waar van hy kommandant was, hadt hy het ongeluk, dat hy ganschelyk geslagen wierdt, en naderhandt genoodzaakt de vesting over te geven. Hy wierdt daar door by zyne misnoegde landslieden niet alleen verdacht gehouden, als of hy den Hungarischen adel op de slachtbank hadde willen brengen, maar raakte zelfs, hoewel voor een korten tydt, in arrest, dewyl men hem beschuldigde, als of hy den vyanden voor 60000 dukaten de plaats, die hem toevertrouwt was, in handen gelevert hadde. In het begin van de XVIII eeuwe was een van dit geslacht, die van te voren den keizer gedient hadde, gebiedend generaal over de genen, die het met Ragoczi hielden; en in den jare 1705 was *Simon Adam* keizerlyke kamerheer. *Leb. K. Leopolds. Ricaut Ottom. Pf. P. I. Dlugoss. hist. Pol.*

FORGES, een vlek van Vrankryk, vermaard door zyne minerale wateren, is gelegen in Normandië, negen mylen van Rouaan, tusschen Gournay, in Bray, en Neufchatel, naby de rivier Epte.

FORGET, (JOHANNES) president a Mortier van het parlement van Parys, was een zoon van Petrus Forget, heer van Maflée, van la Branchoire, enz. Raadsheer en secretaris van de koningen François den I en Henrik den II, en van vrouwe Françoisa van Fortia, eene der staatjuffers van de koninginne. Hun geslacht is oorspronkelyk van Tours, en behalven den tak van Parys is 'er een derde in Auvergne. Johannes Forget begon zyne bekwaamheit te tonen in het parlement van Parys, alwaar hy als Raadsheer ontfangen wierdt in den jare 1567, en als president der Enquêtes in den jare 1574. Koning Henrik de III bediende zich van hem in verscheide onderhandelingen. Forget volgde dezen vorst naar Tours, alwaar hy hem blyken gaf van zyne trouwe, en volhardde daar mede onder Henrik den Groten, die hem voorzag met een ampt van president a Mortier. Dit was in den jare 1590, na de doodt van den president d'Espeisses. Hy stelde hem naderhandt aan tot hoofdt van den Raadt van den hertog van Vendome, en van de andere kinderen, die hy gehad hadde by Gabriëlle d'Estrées. Deze wyze Magistraat kweet zich zeer wel in zyne ampten, en dewyl hy een vriendt was der geleerden, zo was hy een beschermer der armen, honderd duizend ponden nalatende aan het Hotel Dieu te Parys. Hy stierf, in den ouderdom van 72 jaren, den 19 January des jaars 1611. *Blanchard Hist. des Presid. de Paris.*

FORGET, (PETRUS) secretaris van staat, bekend onder den

den naam van *Heer van Fresne*, was een jonger zoon van Petrus Forget en van Françoisa van Fortia, en broeder van den president, van wien gesproken is. Hy bevorderde zich zelf door zyn beleidt en door zynen geest. Want verscheide gewigtige ampten bekleed hebbende, verkreeg hy dat van secretaris der financien, met last om de registers te houden, en alle de afvaardigingen te tekenen. In den jare 1577 verkoos koning Henrik de III hem tot secretaris van staat. Hy leide daar van den eedt af den 22 February 1580, en de koning zondt hem kort daar na voor ambassadeur naar Spanje. Hy keerde wederom van daar na de ongelukkige doodt van dien vorst, en volhardde in zyne diensten onder Henrik den Groten, die hem met zyne achting en vertrouwelykheit vereerde. Men heeft 'er een voorbeeldt van in de Memorien van den kancelier van Chiverni, die zegt, „ dat „ M. du Maine in den jare 1590 eene declaratie uitgegeven „ hebbende, om zyn gedrag in 't beoorlogen van den koning te „ rechtvaardigen, deze vorst geraden wierdt eene andere te doen „ uitgeven, en dat hy geboodt aan M. du Fresne, eenen van zy„ ne secretarissen van staat, die zeer grote bekwaamheit hadde „ in het opstellen van geschriften, de zelve op te stellen; het „ gene hy zo wel deedt, dat men door het zelve alle de buiten„ sporigheden, kunstenaryen, en meinigheden van het eerste van „ M. du Maine ten toon stelde". De koning gebruikte hem ook in alle de gewigtige verhandelingen, en vooral wegens het Edict van Nantes. Hy maakte hem opziender van zyne gebouwen, en van den Raadt van zyne financien. Hy zondt hem twee maal in Provence, eens naar Chamberi, en hadt altoos eene grote achting voor hem. De heer Du Fresne beminde de geleerdheit en de geleerden, waar van hy een beschermer was. Hy ontsloeg zich van zyn ampt den 21 April des jaars 1610, en sterf kort daar na. Hy was getrouwt met Anna van Beauvilliers, weduwe van Orry du Chastellet, heer van Douilly; en zuster van Maria, abdisse van Montmartre, alwaar zy begraven zyn. *Fauvelet du Toc hist. des Secr. d'Etat.*

FORICULUS, of FORCULUS, een afgodt van het Heidendom, die het opzicht hadt over de bewaring der poorten, welke de Romeinen *fores* noemden; waar van de naam van dezen godt is afgeleid. Maar men moet aanmerken, dat het woordt *fores* niet anders betekent dan het gene den doortocht der poorten sluit, het zy het hout aan de poorten van hout; het zy het yzer aan de poorten van yzer: in plaats dat de opening zelf van den muur, daar men doorgaat om in en uit te komen, dat gene is, dat eigentlyk *porta* genoemt wordt. Doch de godt Foriculus hadt alleen het opzicht over het gene gestelt is om deze opening te sluiten. Want het bygelovig Heidendom hadt een anderen om den dorpel van de poort te bewaren, waar over men gaat in het inkomen; en zelfs nog een anderen om opzicht te hebben over het gene men de harren noemt. De godt des dorpels wierdt *Limentinus* genoemt, om dat de dorpel *limen* genoemt was; en voor de harren was eene godinne, die *Cardea*, of *Cardinea* genoemt was, om dat *cardo* het woordt is, dat harre betekent. „ Men vergenoegt zich, zegt Augustinus, een eenigen „ poortier aan zyn huis te stellen, om dat deze poortier een „ man is. De afgodendienaars hebben 'er drie goden van ge„ maakt. Zy hebben den godt Forculus aan de poort gestelt, de „ godinne Cardea aan de harren der poorte, en aan den dorpel „ den godt Limentinus: de godt Forculus niet bekwaam zynde „ te gelyk de poort, de harren, en den dorpel van de poort te „ bewaren". *Augustin. de Civ. Dei lib. IV. cap.* 8. *Varro. Macrobius*

FORLI, eene stadt van Italië, in Romanië, aan den H. Stoel behorende, en een bisdom, onder dat van Ravenna. Zy is het *Forum Livii* der Latynen. Zy is vermaard door de geboorte van den historieschryver Blondus, van Raineti, den Rechtsgeleerden, leermeester van Bartholus, en van een groot getal andere geleerde mannen. Jacobus Theodoli, prelaat van deze stadt, maakte aldaar in den jare 1639 synodale ordonnantien, die men uitgegeven heeft. Forli is eene welgebouwde en aangename stadt, naby de kleine rivier Roneo, tusschen Cenese en Faënza. Men geeft voor, dat zy gebouwt wierdt omtrent het 548 jaar van Rome, 205 jaren voor de tydrekening der Christenen, door L. Herminius, ter gedachtenisse van Livius Salinator, die daar naby Asdrubal versloeg. Deze stadt is dikwils verwoest geweest, vervolgens was zy aan verscheide heren onderworpen, en onder anderen aan die van Bologne, aan Cesar Borgia, en naderhandt aan den H. Stoel. Daar is een kasteel, en de cathedrale kerk is vermaard door de kapelle van de H. Maagdt. *Leand. Alberti Descr. Ital. Guichard. hist. l. VI.*

FORLIMPOPOLI, in 't Latyn *Forum Pompilii*, of *Popilii*, eene plaats in de Italiaansche provincie Romanië, tusschen Forli en Bertinoro, eene myl van de laatste, en een weinig verder van de eerste plaats. Het zelve was eertyds eene stadt met een bisdom, dat naderhandt in den jare 1370 naar Bertino wierdt overgebragt. Oudtyds was het eene der vier plaatsen, alwaar de Roomsche overheden 't gerecht plagten te houden. Tegenwoordig is het maar een klein vlek, met een klein slot, tot den kerkelyken staat behorende. *Descript. Ital. p* 179. *Delic. de l'Ital. II. p.* 14. *Vecchiazzani hist. de Forlimpopoli. Baudrand.*

FORMENTERA, (LA) een Spaansch eilandt in de Middelandsche zee. Het is het *Ophiusa* der Latynsche schryvers. Zie YVICA. Het zelve was woest ten tyde van Strabo, en is het nog tegenwoordig. Daar is een zeer groot getal van wilde esels, die zo zwak zyn, dat zy den minsten last niet kunnen dragen, maar neêr gaan leggen, zo haast als men hen belaadt. Om die reden noemen de Catalanen de luiaards *Esels van Formentera*. Voorts moet men dit eilandt niet vermengen met Colubraria, dat men tegenwoordig *Mont-colibre* noemt, onder voorwendsel, dat Ophiusa komt van een Griekschen woordt, dat *slang* betekent. Pomponius Mela heeft grotelyks misgetast omtrent dit eilandt, wanneer hy gezegt heeft, dat de wilde dieren aldaar van zelfs tam wierden. *Petr. de Marca.*

FORMIÆ, eene stadt van Campanië, naby Cajetta, een oud verblyf der Lestrigonen, was eertyds een bisschoplyke setel. Zy wierdt verwoest door de Saracenen in den jare 840, en van hare puinhopen wierdt het vlek Mola gebouwt in de Napelsche provincie Terra di Lavoro, op de plaats, alwaar de Formiaansche sluizen waren. Cicero hadt naby Formiæ een landhuis, dat hy *Formianum* noemde, en dat men nog tegenwoordig *Cicerone* noemt. Deze plaats was zeer beroemd ten tyde der oude Romeinen om hare weêrgaloze aangename gelegenheit, waarom zy ook zeer sterk bewoont wierdt. Martialis spreekt 'er treffelyk van in het vaars, dat begint: *O temperatæ dulce Formiæ littus.* De eerste stichter daar van zou geweest zyn Antiphanes, een koning der Lestrigonen, en het zou in het begin *Hormiæ* genoemt zyn geweest. Hedendaags ziet men, als gezegt is, alleen de puinhopen daar van by de stadt Mola, in de Napelsche provincie Terra di Lavoro. Zie MOLA. *Plin. Cicero. Martial. Horat. l. III. od.* 17. *Diodor. Sicul. Strabo. Ælian. Tacitus Annal. l. XVI. c.* 10. *Schrad. Theatro delle città d'Italia. Voyage de Misson.*

FORMIGNANO, een vlek van het hertogdom Urbino. Het zelve is gelegen aan de Metro, drie mylen van Fossombrona. Men houdt dit vlek voor het oude *Firmanum*, eene stadt van Umbrië. *Baudrand.*

FORMIO, eene rivier van Istrië, welke de Duitschers tegenwoordig *Alben* noemen. Zy heeft haren oorspronk uit de Alpen, en haren loop nemende door Carniole en door Istrië ontlast zy zich in de Adriatische zee, twee mylen van Justinianopolis, omtrent Tergeste. *Plin. Ptolom.*

FORMOSA, of *Schoon-eilandt*, *Belle-Isle*, een eilandt van den Oosterschen Oceaan, omtrent de kusten van Fokiën en van Quantung, provinciën van China, en ten Noorden van de Philippynsche eilanden. De eilanders noemen het zelve *Talieukieu*; de Chinezen *Pacconde*; de Portugezen *Lequeio*; en de Spanjaards *Formosa*, dat is te zeggen *Schoon*; ter oorzake van zyne vruchtbaarheit, en van de schoonheit van zynen grondt. Het zelve is vier en twintig mylen afgelegen van China, en honderd en vyftig van Japan: en het heeft omtrent honderd en dertig mylen in zynen omtrek. Aldaar wascht veel kaneel en gengber, en men zegt, dat 'er goud-en zilvermynen zyn. De eilanders erkenden genen koning of souverein, en leefden als in een zeker slag van Republyk, gevende de bestiering van ieder vlek aan twaalf Raadsheeren, welke zy alle twee jaren veranderden; maar deze Magistraten hadden geen meer macht dan het volk hen gaf, en zy spraken niets uit zonder hunne gevoelens te hebben doen goedkeuren door de hoofden der huisgezinnen, in hunne pagodes, of tempelen, vergadert zynde. Hoewel de bewoners van dit eilandt wild schynen, zy zyn nochtans zeer heusch, beleeft en verstandig. Zy gaan des zomers naakt; behalven de vrouwen, die zich met eenig ligt kleedt bedekken. Zy wonen byna alle in de gebergtens en in de bosschen, en leven alleen van de jagt van harten en wilde zwynen, waar van zy het gedroogde vleesch, de vellen en de kronen of hoornen verkopen aan de Sangleyes, dat oorspronkelyke Chineesche kooplieden zyn, die zich in de Philippines gevestigd hebben, en den grootsten koophandel daar te lande dryven. Zy geloven de onsterflykheit der ziele, een paradys en een hel: maar zy volgen de bygelovigheden van het heidendom. Zy bidden voornamentlyk vier goden aan, waar van de eerste het bestier heeft van het Zuiden, de twede van het Noorden, en de twee andere in de veldslagen. Zy verkiezen vrouwen tot hoofden van hunne pagodes of tempelen: en deze priesteressen, die zy *Inibs* noemen, doen de openbare gebeden en de offerhanden. Deze wilden oeffenen zich in het naaukeurig schieten met den boog, in het werpen met de spies, en in het zwemmen. Zy zyn uitnemend ligt in 't lopen, en zy lopen langer dan de paarden. Het eilandt Formosa is onderworpen aan grote aardbevingen: en de wilden zeggen, dat zulks gebeurt wanneer de duivel tegen hen vertoornt is; en daarom doen zy hem dan vele offerhanden. De voornaamste stadt van het eilandt Formosa is Theovan of Tayoan, alwaar het fort is, Zeelandt genoemt, dat door de Hollanders gebouwt is. Men hadt 'er ook de fortressen Farbrou, Quilam en Tamsuy, welke de Portugezen, die zich het eerst aldaar vestigden, gebouwt hebben, en welke zy bezaten tot in den jare 1635, wanneer zy van daar verdreven wierden door de Hollanders. Deze bevolkten dit eilandt zeer krachtig, dat hen veel vee, huiden en horens van harten en buffels verschafte, waar van de Japonnezen en Chinezen zich in hunne werken bedienen. Zy deden aldaar ook arbeiden aan eene goudmyn, die men ontdekt hadde, en zy geloofden de zelve zo ryk te zyn, dat hunne officieren naar Hollandt aan de Compagnie schreven, dat de zelve genoeg zou zyn om den ganschen handel der Indiën te dryven, zonder eenig geldt uit Hollandt te zenden. Maar Coxinga, koning van China, die in de nabuurige eilanden geweken was na den inval der Chineesche Tartaren, belegerde Tayoan in den jare 1661, en verdreef door het innemen van deze plaats de Hollanders uit het gansche eilandt, welke forten bouwden in eenige der kleine eilanden, die rondom het eilandt Formosa zyn. Theovan en het fort Zeelandt zyn gebouwt op een klein eilandt, dat omtrent twee mylen lang is, en ten Westen een goed vierendeel myls van het eilandt Formosa afgelegen. Het fort is een weinig verhevender dan de stadt, en heeft zes bolwerken, met het huis van den gouverneur, de magazynen, en an-

andere gebouwen met goede muren omringt. De ſtadt is een musketſchoot van de fortres afgelegen, en wordt door vele ryke Chineeſche kooplieden bewoont. De haven is altoos vol van Chineeſche vaartuigen, die zy joncken noemen. Zy brengen alhier hunne koopmanſchappen, welke zyn alderlei zyde ſtoffen, wel gewerkt, goudt in baren, en porceleinen: en zy brengen van daar ſpeceryen, katoene lywaten, ſcharlaken, en zilver. Daar zyn omtrent vyf en twintig of dertig duizend Chinezen in het eilandt en in Theovan, welke arbeiden om de aarde te bebouwen, en voornamentlyk om ſuiker te maken. Wat den Godsdienſt van deze Chinezen behoort, daar is 'er geen een, die een Chriſten is. Zy geloven, dat 'er een almachtige Godt is, dien zy in hunne taal *Isbi* noemen: maar zy geloven ook, dat 'er een duivel is, dien zy *Kui* noemen: en zy offeren hem, om hem te vrede te ſtellen, uit vreze, dat hy hen kwaad mogte doen. *Tavernier en Mandeſlo.*

FORMOSUS, paus, was te voren biſſchop van Porto. Hy wierdt in den jare 860 door paus Nicolaus den I in Bulgarië gezonden, en bekleedde andere ampten. Paus Johannes de VIII ontblootte hem van den biſſchoplyken ſtaat, zonder dat men de reden daar van weet. Hy wierdt herſtelt door Martinus. Sedert wierdt hy na de doodt van Stephanus den VI in den jare 899 tot paus verkoren, gedurende den twiſt, die 'er te Rome was, voor een zekeren Sergius, een diaken, die begunſtigt wierdt door een gedeelte van het volk. In het begin van zyn pausſchap brieven ontfangen hebbende, die men van Conſtantinopel ſchreef aan zynen voorzaat, wegens de genen, die gemeenſchap hadden gehouden met Photius, zondt hy legaten derwaarts, welke zorg droegen bericht te geven, hoe men zich in deze gelegenheden moeſt gedragen. Hy kroonde Guido van Spoleto in den jare 892, en zag zich naderhandt genoodzaakt den keizer Arnold in Italië te roepen, welken hy kroonde in den jare 896. Zyn pausſchap was van zes jaren en omtrent zes maanden, zynde hy geſtorven den 14 December des jaars 896. Anderen zeggen, dat het was op den Paaſchdag. Stephanus de VII, die op hem volgde, was zyn vriendt niet. Hy was verſtoort, om dat Formoſus van den ſtoel van Porto was overgebragt tot dien van Rome, en dat hy, zeide hy, zyne vrouwe verlaten hadde, om eene andere te nemen. Hy deedt daarom zyn ligchaam opgraven, en het zelve in zyne opperprieſterlyke ſieraden in den pauſſelyken ſtoel geſtelt hebbende, verweet hy hem, dat hy door zyne heerſchzucht de regelen der kerke geſchonden hadde, en hy veroordeelde hem vervolgens als of hy levende geweeſt ware. Hy beroofde hem van zyne gewyde ſieraden, ſneedt hem de drie vingeren af, waar mede hy de benedictie gaf, en deedt hem met eenen ſteen om den hals in den Tyber werpen. Formoſus hadt verſcheide brieven geſchreven, waar van men 'er nog twee heeft in de verzameling der Conciliën. *Luitprand l. I. hiſt. c. 7 & 8. Sigebert. Onuphr. Ciacon. Baronius A. C. 866, 873, 890 & ſeq.*

FORNAKALEN, feeſten der Romeinen, welke Numa Pompilius inſtelde ter eere van de godinne *Fornax*, die het beſtier hadde over de ovens, waar in men het broodt bakte. Gedurende deze feeſten maakte men zekere koeken, en men offerde by de bakkers voor de ovens. Ovidius ſpreekt 'er aldus van:

Facta Dea eſt Fornax, læti fornace coloni
Orant, ut vires temperet illa ſuas.
Curio legitimis tunc Fornacalia verbis
Maximus indicit, nec ſtata ſacra facit.

Deze feeſten wierden in ieder kerſpelſchap geviert op zulken dag, als de burgermeeſter of Prætor zulks geboodt: en de genen, die nalieten de zelve deze dag te vieren, verbeterden hunne nalatigheit op den dag der Quirinalen. *Ovid. Faſt. l. III. Plin. lib. XVII. c. 2. Joh. Roſinus Antiquit. Rom. l. IV. c. 6.*

FORNARI, of FORNERA, (MARIA VICTORIA) van Genua, weduwe van Angelus Strato, was ſtichtereſſe der nonnen van de *Annonciata*, of *hemelsblaauwe*. Zy ſtierf den 15 December des jaars 1617.

FORNELLO, oudtyds *Sebetus*, eene rivier van het koninkryk van Napels. Zy is zeer klein, en beſpoelt alleenlyk de ſtadt Napels, alwaar zy zich in verſcheide kanalen verdeelt, waar van het eene langs de muren van de ſtadt loopt, onder den naam van *Rio della Maddalena*, en de andere lopen door de ſtadt. *Baudrand.*

FORNOUE, of FORNUOVO, eene kleine ſtadt van Italië, in het Parmeſaanſche. Zy is vermaard door den ſlag, dien Karel de VIII, wederkerende van de verovering van Napels, aldaar won in den jare 1495, niet meer hebbende dan negen duizend mannen, en ſtrydende tegen het leger der zamenverbondenen, dat veertig duizend mannen ſterk was.

FORRES, eene kleine ſtadt van Schotlandt, gelegen in het graafſchap Murrai. Zy hadt eertyds een kaſteel, waar op de Schotſche koningen gemeenlyk hun verblyf hielden. Maar dit kaſteel is tegenwoordig ganſchelyk verwoeſt. Deze ſtadt heeft ſtem in het parlement.

FORSTE, eene ſtadt en heerlykheit, benevens een ſlot en vorſtelyk ampt, in de Neder-Lausnits, aan de Neiſſe, tuſſchen Guben en Moſka, behoort den hertogen van Saxen-Merſeburg. Het heeft zynen naam van de grote boſſchen, waar mede het voorzien is. Men kan den ſtichter van deze ſtadt niet eigentlyk weten, hoewel men vermoedt, dat zy reets in de X eeuwe eene redelyk beroemde plaats geweeſt is in 't geweſt, daar nu Forſte gevonden wordt. Die heerlykheit heeft al in de XIII eeuwe den heeren van Bieberſtein toebehoort. *Johannes* van Bieberſtein was in den jare 1413 voornemens de ſtadt in een ringmuur te beſluiten; maar de onluſten der Huſſiten, die toen begonden, verhinderden zulks, waarom zy deze plaats ligtelyk bemachtigden, en de zelve nevens het ſlot verwoeſten. *Wenceſlaus* en *Fredericus*, gebroeders van Bieberſtein, bevlytigden zich omtrent den jare 1478 de verwoeſte ſtadt en heerlykheit weder te herſtellen; kochten ook ten dien einde de goederen van Balthaſar en Caſparus van Tzeſch, welke wegens het ſchenden van de landvrede verbeurd verklaart waren. Hunne navolgers leiden in den jare 1521 een nieuw ſlot aan, en hun geſlacht behieldt deze heerlykheit, tot dat in den jare 1645 Ulrich Wentzel van Bieberſtein zonder mannelyke erfgenamen ſtierf, wanneer deze heerlykheit aan het keur-huis van Saxen verviel, en na de doodt van den keurvorſt Johannes Georgius den I aan de Saxen-Merſeburgiche linie, waarom tegenwoordig Louiſa Eliſabeth, nagelate weduwe van den hertog Philippus van Saxen-Merſeburg te Lauchſtett, die in den jare 1690 ſtierf, op het ſlot, dat nieuwlyks voor haar gebouwt was, haar verblyf houdt. In den jare 1620 wierdt de ſtadt Forſte by nacht door het Saxiſche krygsvolk beklommen, en de daar in leggende bezetting overrompelt, wordende de ſtadt by deze gelegenheit meeſt geplundert. Na den ſlag van Leipzich poogden de keizerſchen nu en dan de ſtadt te vermeeſteren, doch zy wierdt in den jare 1640 door den Zweedſchen generaal Stalhanſch, en in den jare 1642 door den overſte luitenant Wancke uitgeplundert. De heerlykheit wordt door een ampts-hoofdman en amptman in gerechtszaken beſtiert. Daar is ook een Conſiſtorie over kerkelyke zaken, 't welk echter met de graven van Promnits ter oorzake van de heerlykheit Pforten gemeen is. Op de zelve wyze is het ook geſtelt met het tol-beſtier. *Groſſers Lauſitzſche merckw. P. 38 & 67. Anonymi beſchreib. der Lauſiz. Zeiler Topogr. Sax. ſup.*

FORSTEK, een ſlot, op een rots gebouwt, in het canton van Zurich, dat in den jare 1403 voor onverwinnelyk gehouden wierdt. In den jare 1615 heeft de ſtadt Zurich het zelve benevens de ganſche heerlykheit Sax van Frederik Lodewyk, vryheer van Sax, gekocht.

FORSTENOWE, eene kleine ſtadt van den Weſtphaalſchen kreits in Duitſchlandt. Zy is gelegen in het bisdom van Oſnabrugge, zeven mylen van die ſtadt, en dertien van Munſter. *Baudrand.*

FORSTERUS, (JOHANNES) een Proteſtantſch Godgeleerde, was van Augsburg, alwaar hy geboren wierdt in den jare 1495, en maakte grote voortgangen in de Hebreeuſche tale, welke hy te Wittenberg leeraarde, alwaar hy ſtierf den 8 December des jaars 1556. Hy hadt veel deel in de vriendſchap van Capnion, van Melanchthon en van Luther, aan wien hy goede dienſten deedt, en hem ook behulpzaam was in de overzetting des Bybels. Hy heeft een uitmuntend Hebreeuſch woordenboek nagelaten. *Adam. vit Theol Freher Theatr. Teiſſier addit. aux elog. T. III.*

FORSTERUS (JOHANNES) wierdt in den jare 1576 te Aurbach, eene kleine ſtadt in Saxen, geboren. Na dat hy te Sneeberg een goeden grondt gelegt hadde in de Latynſche, Griekſche en Hebreeuſche talen, begaf hy zich in den jare 1593 naar Leipzich, en wierdt in den jare 1597 meeſter in de philoſophie, in den jare 1600 gekroont poëet, en nog in het zelve jaar prediker in de laatſtgemelde ſtadt. In het volgende jaar wierdt hem het Rectorſchap te Sneeberg, en in den jare 1603 de opper-parochie te Zwickau opgedragen, welk ampt hy ook byna vyf jaren bekleedde. Doch wanneer hy ondertuſſchen te Leipzich door lezen en twiſtredeneeren zich bevlytigt hadde om het Doctorſchap te verkrygen, wierdt hy naar Wittenberg beroepen, om aldaar de Theologie te leeraren. Van daar ging hy in den jare 1613 naar Mansveldt, en aanvaardde aldaar de waardigheit van generaal ſuperintendent en preſident van de Conſiſtorie, welke hy echter een korten tydt bekleedde, dewyl hy nog in het zelve jaar ſtierf. Zyne ſchriften zyn: *Syſtema problematum Theologicorum; Gretſerus calumniator & navigendulus; tractatus de Conciliis; Theſaurus catecheticus; commentar. in Eſaiam;* 114 *Homiliæ in Exodum;* enz. *Freherus in Theatr. Teiſſier Eloges T. I.*

FORSTERUS, (JOHANNES) een Rechtsgeleerde te Padua, was de ſchryver van een boek, genoemt: *Proceſſus Judiciarius Cameralis.*

FORSTERUS (VALENTINUS) wierdt geboren te Wittenberg in den jare 1530, en leide aldaar den grondt zyner ſtudiën by Melanchthon en Eberus, en in de Rechtsgeleerdheit onder Hieronymus Schurffius. Hier op begaf hy zich naar Vrankryk, alwaar hy zich by de vermaardſte Rechtsgeleerden bekend maakte, en voor de Duitſche ſtudenten en der zelver vryheit van Godsdienſt veel moeite en gevaar op zich nam. Wanneer Vrankryk hier op met Spanje in den oorlog gewikkelt wierdt, is hy met vele andere ſtudenten den zelven nagevolgt. Na dat hem echter deze levenswyze wel haaſt verdroot, begaf hy Italië en Spanje, in welk laatſte hy eenen tydt lang den zoon van den admiraal van Kaſtilië onderwees, tot dat hy, uit vreze en gevaar voor de Inquiſitie, zyne wederomreize verhaaſte, op welke hy te Bourges in den jare 1559 onder Donellus den Doctoralen hoedt verkreeg. In Duitſchlandt heeft hy in 't begin de Rechten voor zich zelf te Wittenberg en te Ingolſtadt, doch naderhandt opentlyk van den jare 1569 te Marpurg, van den jare 1580 te Heidelberg, en van den jare 1505 als *Ordinarius* te Helmſtadt geleeraart, alwaar hy ook in den jare 1608 in 't 79 jaar zyns ouderdoms ſtierf. Hy was een man van eene zonderlinge geheugenis, en diende een ieder in burgerlyke zaken, doch wilde in lyfſtraffelyke zaken niet ſpreken. Zyne ſchriften zyn: *Commentarius de ſucceſſione ab inteſtato; Hiſtoria juris civilis Romani;* enz. *Vitæ ICtorum Helmſtad.*

FORSTERUS, (VALENTINIANUS WILHELMUS) een zoon van den bovengemelden Valentinus, was profeſſor in de rechten

te Wittenberg, en ſtierf aldaar in den jare 1620, in 't 46 jaar zyns ouderdoms. Men heeft van hem: *Diſſertationes feudales; Tractat. Juſtinian.; Paratitla in Pandect.*; enz. *Magirus in Eponymol. Reimann. in hiſt. lit ſect. 3. c. 4.*

FORSTNERUS, (CHRISTOPHORUS) wierdt geboren in den jare 1598, en gaf in het 19 jaar zyns ouderdoms zyne *Hypomnemata politica* uit. Na dat hy zich eenige jaren te Tubingen opgehouden hadde, ging hy naar Weenen, en keerde na 3 jaren weder naar Tubingen, alwaar hy 3 jaren bleef, en zich daar op naar Italie begaf. Hy bleef daar van gelyken 3 jaren, en leide aldaar met eene redevoering, waar in hy den Doge van Venetië, Johannes Cornaro, in den naam der Duitſchen, te Padua ſtuderende, met zyne verkregen hertoglyke waardigheit begroette, zo veel eere in, dat men hem in de ridderorde van S. Marcus aannam. Daar na reiſde hy naar Vrankryk, en van daar wederom naar Weenen. De graaf van Hohenlo benoemde hem eerſt tot zynen Raadt, en zondt hem als gezant naar Weenen, en op den Ryksdag te Regensburg. Wanneer hy echter niet veel meer dan een jaar deze bedieningen bekleed hadde, wierdt hy Mumpelgardſche onderkancelier, en na drie jaren kancelier, gedroeg zich ook zo wel by het ſluiten van de Munſterſche vrede, dat hem de keizerlyke plenipotentiaris, de graaf van Trautmansdorf, den keizer tot Ryks-hofraadt aanprees. In zyn aanwaſſchenden ouderdom verzocht hy zyne ontſlaging, welke hem zyn heer echter niet geven wilde. Verders raadpleegden hem ook vremde vorſten dikwils in zaken van gewigt. Zyne beſte brieven heeft hy aan den baron van Boineburg geſchonken, en is in den jare 1667, den 28 October, geſtorven. Zyne ſchriften zyn: *De principatu Tiberii; Hypomnematum Politicorum Centuria; Notæ Politicæ ad Corn. Tacitum; Omiſſorum liber; Epiſtolæ, negotium pacis Oſnabrugo-Monaſterienſis concernentes; Epiſtola Apologetica ad Amicum contra ſecreti temeratores, & epiſtola de moderno Imperii ſtatu. Witte Memor. Philoſ. Dec. VIII.*

FORT, (FRANCISCUS JACOBUS LE) geboortig van Geneve hadt zich in zyne jeugt tot de koopmanſchap begeven, de welke hy by eenen koopman in Amſteldam zou leren. De wonderlyke gevallen, die hy in zyn vaderlandt gehadt hadde, bewogen hem zyn geluk onder een vremden hemel te zoeken; waarom hy ook in den jare 1680 benevens nog twee medgeſellen over de Witte zee naar Moſcovië ging. Doch het vertoonde zich hier terſtondt zo voordeelig niet als hy wel wenſchte, dewyl hy het onder het Ruſſiſche krygsvolk niet verder kon brengen dan tot de waardigheit van kapitein. Eindelyk vertoonde zich eene gelegenheit, dat hy de gunſt van den jongen Czaar verkreeg, en zich daar door den weg tot verkryging van zyne daar op gevolgde grote eerenſtandt baande. Want in den jare 1683 ſtichtten de Strelitſen eenen opſtandt, by welken de perſoon van den jongen Czaar zelfs in gevaar was. De prins Boris Alexiewitz Galliczin nam den jongen vorſt op den arm, en bragt hem in het klooſter Twitsky. Le Fort bevondt zich onder de officieren, welke het bevel hadden over het krygsvolk, dat den Czaar in het klooſter tot eene lyfwacht zou dienen. Zyn grote geeſt en levendigheit verkregen wel haaſt voor hem de genegenheit van den Czaar, die een groot genoegen vondt in zyne geſprekken met le Fort, dewyl hy zich de gelegenheit van vremde landen, hunne krygstugt, rykdom en andere voordeelen door le Fort liet verhalen, waar door de Czaar, die naauwlyks zyn twaalfde jaar bereikt hadde, eene zonderlinge drift ingeprent wierdt, welke tot het bekende koſtbare grote gezantſchap aan de uitlandſche Europiſche hoven gelegenheit gaf. In het zelve bevondt zich ook le Fort als eerſte en voornaamſte afgezant, welke kort van te voren tot luitenant generaal en admiraal van de vloot benoemd wierdt, onaangezien hy nooit de zeevaart geleert hadde. Hy was de eerſte gunſteling van den Czaar, en hadt deel aan de grootſte veranderingen in het Ruſſiſche ryk. Hy opende den vremden den weg naar Moſcovië, en wiſt zich de gunſt van dezen monarch tot aan zyn levens-einde zodanig te verzekeren, dat hem de liſtige vervolgingen van zyne vyanden en benyders tot geen nadeel konden ſtrekken. Want de Czaar was van gedachten, dat hy by de toenmalige zeer gevaarlyke reize byna niemandt dan dezen ſtaatsbedienaar vertrouwen kon. Hy was den Hervormden Godsdienſt toegedaan, en betoonde ook een tamelyken yver voor den zelven; doch zyne gemalinne was R. Katholyk, met welke hy niet ten beſten leefde. Hy liet een eenigen zoon na, die hy vier jaren voor zyne doodt naar Geneve zondt om te ſtuderen. De Czaar gaf hem in vele gelegenheden blyken van zyne genegenheit, inzonderheit na de doodt van le Fort, welke den 12 Maart volgde na eene heftige heete koorts, die acht dagen duurde, in het 46 jaar zyns ouderdoms. De Czaar beweende deze doodt zo hoog, dat hy, de tyding daar van ontfangen hebbende van Waroniz, werwaarts hy zich begeven hadde om acht te geven op den ſcheepsbouw, terſtondt naar Moſcou te rug keerde, en binnen 54 uren 128 Werſten of Ruſſiſche mylen afleide. Op het zien van het dode ligchaam kon de Czaar zyne tranen niet wederhouden. Hy wierdt ook met alle bedenkelyke eere en pracht begraven.

FORTAVENTURA, een eilandt van Afrika, in de Atlantiſche zee, een der Kanariſche, bezuiden het Wolveneilandt, en beooſten Kanarië. Het heeft den omtrek van omtrent 70 mylen, in zulk eene onregelmatige breedte, dat de zelve in het midden minder is dan van vier mylen. Dit eilandt is in den jare 1417 ontdekt door een Franſch edelman, Johannes van Bethencourt genoemt. Men vindt op het zelve gene ſteden, maar de vlekken of dorpen Fortaventura, Tarafalo, Lanegala, Richeroque, Pozo Negro, enz.

FORTECCIA, (ALEXANDER) Advokaat te Padua, ſtierf den 13 Maart des jaars 1613. *Jac. Phil. Thomaſin. elog. P. I.*

FORTEMA, of FORTEMAN, (MAGNUS) by ſommige ſchryvers voor een Heilig te boek geſtelt, en door die van Vrieſlandt gemeenlyk voor hunnen eerſten poteſtaat opgegeven. Men verhaalt van hem, dat hy met eenige Vriezen in dienſt van keizer Karel den Groten naar Italië is getrokken; dat hy de Saracenen aldaar heeft verſlagen; de ſtadt Rome van dat geſpuis verloſt; den paus uit het grootſte gevaar verloſt, en Karel den Groten in het bezit van die ſtadt helpen ſtellen. Eindelyk, zegt men, wierdt hy in een veldſlag gekweſt, en kwam te Fundi van zyne wonde te ſterven. Ubbo Emmius maakt van hem geen gewag; maar zegt evenwel, dat Karel de Grote, onder andere voorrechten, aan de Vriezen het recht heeft gegeven van hunne magiſtraten, en daar onder een oppe.bewindhebber, te verkiezen, de welke zouden gehouden zyn het recht volgens des lands wetten te bedienen, voor het gemene beſt te zorgen, enz. *Ubbo Emmius. Oudheden van Vrieſl.*

FORTET, (PETRUS) kanunnik van Parys, geboren in de ſtadt Aurillak in Auvergne, ſtichtte in de univerſiteit van Parys een collegie, dat zynen naam draagt, voor acht arme ſcholieren, waar van vier moeſten zyn uit het bisdom van S. Flour in Auvergne, en vier uit dat van Parys. Hy ſtierf in den jare 1391, en wierdt begraven in de kerk van onze L. Vrouwe, voor de kapelle van S. Michiël.

FORTH, eene grote rivier van Schotlandt, die haren oorſpronk neemt in de provincie of 't graafſchap Menteith, naby het grote meir Lommond, waar in men tot dertig kleine eilanden optelt. Zy loopt voorby den voet van het koninklyke kaſteel van Sterlin, dat een der prachtigſte gebouwen is van Groot-Britannië. Van daar zich krommende door dit graafſchap ontmoet zy de vloedt van de zee op de grenzen van Cars-menteth. Dit is eene vruchtbare vlakte, die eertyds ganſchelyk door de zee bedekt was: want men heeft ankers gevonden naby de ſtadt Fakirk, die op een tamelyken hogen grondt gelegen is, tegenwoordig twee mylen van de zee. Het is eene overlevering in dit landt, dat de zee te rug week, en deze vlakte droog liet, in den zelven tydt, wanneer eenige eilanden van Zeelandt overſtroomt wierden naby dat van Walcheren, van waar men nog kerktorens boven het water ziet uitſteken. De rivier Forth heeft de lengte van omtrent 90 Engelſche mylen van haren oorſpronk tot aan haren mondt by de kaap S. Ebbe. By Leith is zy omtrent 3 mylen breed, en wordt tot haren mondt toe geſtadig wyder. Men ziet daar in vele eilanden, waar van de voornaamſte zyn Garwy, vervolgens S. Coſme, of Ste. Colombe, alwaar ten tyde, wanneer het koninkryk R. Katholyk was, eene ſchone collegiale kerk van Reguliere Auguſtyner kanunniken gevonden wierdt, en eene abdy, genoemt S. Croix, van de zelve orde. Vervolgens vindt men het eilandt Keith, tegen over de haven van Leith, alwaar goede weiden zyn voor de paarden: en het is miſſchien om die reden, dat de Franſchen het zelve het paarden-eilandt noemden, wanneer zy het den Engelſchen ontnamen ten tyde van Henrik den VIII. Omtrent den mondt van de rivier, aan den kant van Five, ziet men het eilandt Mai, daar men des nachts een vuurbaak houdt, om het inkomen van de ſchepen in de rivier te begunſtigen. Aan de zyde van Lothian is het kleine eilandt Baſſe, dat volkomen rond is, en veel boven de zee uitſteekt. Het zelve is zo ſteil, dat men daar niet op kan komen, dan door eene kleine trap, die in de rots uitgehouwen is. Hoewel het ganſchelyk van het water van de zee omringt is, welke aldaar vier vademen diep is, men vindt echter eene fontein van zoet water in het midden van 't eilandt. Men ziet daar ook zeker ſlag van ganzen, welke die van het eilandt Solans-ganzen noemen, die in dit eilandt neſtelen, en die nergens anders gevonden worden, dan in een ander klein eilandt op de kuſt van Galloway, omtrent Ierlandt. Het is waarſchynlyk, dat men deze vogels Solans noemt door verbaſtering van het woordt *Inſulani*, dat is te zeggen, die in eilanden wonen. Zy komen in de lente, en daar is 'er een, die aan het hoofdt der anderen vliegt, als om ze te geleiden. Zy eeten niets anders dan het gene zy in de zee viſſchen; en zyn uitnemend mals en vet. Men graaft voornamentlyk aan beide zyden van den mondt van de Forth de aard-of ſteenkolen, waar van men veel gebruikt om wit zout te maken door het vuur. Naby de ſtadt Dunbar, op de zelve rivier, heeft men de grote haringviſſchery in de maandt Auguſty: maar de zelve zyn zo goed niet als die, welke men vangt in de zee van Ponant, te Dunbarton, en te Air; of welke de Hollanders viſſchen een weinig verder dan de mondt van de Forth, mits betalende zekere ſchatting aan den koning van Engelandt. *Salmonet hiſt. des Troubles de la Grande Bretagne.*

FORTI, (LEONARD) van Rome, een wiskunſtenaar, was in achting in het begin van de XVI eeuwe. Hy gaf in den jare 1531 te Venetië eene verhandeling uit van de krygskunde, met prentverbeeldingen. *Geſner Bibl.*

FORTIGUERRA, (NICOLAUS) kardinaal, biſſchop van Theano, is beroemd geweeſt door zyne dienſten aan den H. Stoel. Hy wierdt geboren te Piſtoja in Toſkane, alwaar zyn geſlacht een van de edelſte en aanmerkelykſte was. De pauzen Eugenius de IV en Nikolaus de V gebruikten hem in verſcheide zaken, waar in hy zich zeer wel kweet. Zyne verdienſten maakten hem zeer bemind by paus Pius den II, die zyn nabeſtaande was, als zynde een zoon van Victoria Fortiguerra. Deze paus nam hem onder zyne huisgenoten, en gaf hem het bisdom van Theano. Naderhandt zondt hy hem als legaat naar Napels, om met Ferdinand van Aragon te handelen over de voorwaarden, onder welke hy de beleening van het koninkryk van Napels moeſt ontfangen. Fortiguerra bereikte het gewenſchte oogmerk: hy deedt Benevento en Terracina overgeven aan den H. Stoel, en ſloot het huwelyk van Antonio Piccolomini, neef van den paus,

met eene nichte van Ferdinand, aan welke deze prins het hertogdom Melfi en het graafschap van Cellano tot eene huwelyksgifte gaf. Men voegt 'er by, dat de bisschop van Theano by deze gelegenheit de behendigheit hadde om verscheide stukken te doen afschryven, waar uit bleek, dat dit koninkryk cynsbaar was aan den H. Stoel. De paus gaf hem den kardinaalshoedt in den jare 1460. Eenigen tydt daar na stelde men hem aan het hoofdt van de kerkelyke krygsbenden, om zich te stellen tegen de vyanden van den H. Stoel. De Malatesten waren de machtigste. De kardinaal Fortiguerra ontnam hen Fani, en verscheide andere plaatsen in Romanië en in 't mark van Ancona, en verplichtte hen de vrede te komen verzoeken. Na de doodt van Pius den II gebruikte Paulus de II dezen kardinaal nog tegen François en Deiphobus, zonen van Everfus, graaf van Anguillaria, een vyandt der kerke. Hy was zo gelukkig in deze onderneming, als hy geweest was in de andere. Hy veroverde in minder dan vyftien maanden tien of twaalf plaatsen. Hy verdreef Deiphobus, na dat hy zynen broeder François gevangen genomen hadde; en hadt de eere van de vrede te geven aan de onderdanen van den H. Stoel. Zyne bezadigheit en zyne voorzichtigheit bragten meer toe tot deze overwinningen, dan zyne wapenen. Hy bevondt zich by de verkiezing van Sixtus den IV, en stierf onder zyn pausschap te Viterbo den 21 December des jaars 1473, in het 55 zyns ouderdoms. *Pius II in Comment. l. I & II. Pandulph. Collenucio l. VI. Victorell. Ciacon. Aubery.*

FORTIS, (Petrus) Doctor in de H. Godgeleerdheit, en priester te Palermo. Hy was een geleerd man, en in de beschaafde wetenschappen zo wel als in de Godkunde zeer ervaren. Onvermoeid was hy in de rechten van de kerk aldaar voor te staan; waar door hy by de geestelyken veel achting kreeg, vooral te Venetië, alwaar hy zich een tydlang onthieldt. Wanneer hy niet zo kwaadsprekend van anderen geweest was, en de nodiging van Don Jan van Oostenryk beleefdelyk hadt aangenomen, zou hy tot hoge waardigheden zyn opgeklommen. Hy stierf eindelyk in zyne geboorteftadt den 24 July 1679, nalatende in het Latyn: *Allegationes pro suffragiis animarum regum Siciliæ*; *Allegationes pro sepulturis impetrandis in Cathedrali ecclesia Panormi*; *Allegationes pro gabella serici*; en in het Italiaansch: *Vita di S. Christina chiamata la mirabile*; *Compendio della vita di S. Fara*, enz. *Bibl. Sicula.*

FORTIUS, of STERK, bekend onder den naam van *Joachimus Fortius Ringelbergius* in de XVI eeuwe, was van Antwerpen, en studeerde in de talen en in de Philosophie te Loven. Hy maakte aldaar zulk een wonderlyken voortgang, dat men hem als een wonder van geleerdheit aanmerkte. Hy onderwees de Griekſche taal, de Arithmetica, de Cosmographie, en de wiskundige wetenschappen in de zelve stadt Loven, en naderhandt te Parys, te Orleans, te Bourdeaux en elders. Fortius was ook in grote achting aan het hof van den keizer Maximiliaan. Niets was onmogelyk voor zynen groten geest. Hy schreef verscheide verhandelingen; maar een van zyne beste is die, welke hy geschreven heeft wegens de wyze om wel te leeren en wel te studeeren, *De Ratione studendi*, in welke hy zyn oordeel doedt blyken, en zyn groten yver voor de studie. De grondregelen en de onderrechtingen, welke hy daar in geeft, steunen op zyne eige ondervindinge, om dat hy van zich zelven in de studiën gevordert was, waar toe hy zich zeer laat begeven hadde, en in eene grote rypheit van oordeel, die hem gelegenheit gaf om tot zyn gebruik korter en gemakkelyker wegen uit te vinden, welke hy door deze verhandeling aan het gemeen heeft medegedeelt. Hy maakte inzonderheit zyn werk van het schoon Latyn, en zeide, dat hy een goed Latynsch woordt liever hadde dan eene goude kroon. Hy was niet vergenoegt met de geleerdheit en wetenschappen, hy beminde ook de schone kunsten, als de schilderkunst, de graveerkunst, enz. en maakte stukken, welke de beste meesters zich niet geschaamt zouden hebben. Zyne verhandelingen zyn: *De Ratione discendi*; *Elegantiæ*; *De usu vocum*; *De conscribendis versibus*; *Elementa Græca Dialectica*; *Sphæra*; *Instructiones Astronomicæ*; *Cosmographia*; *De tempore*; *Optica*; *Chaos Mathematicum*; *Arithmetica*; *Horoscopus*; *Astrologia*; *Physiognomia*; *Experimenta*, enz. Fortius hadt de grootste geleerden van zynen tydt tot zyne vrienden, als Erasmus, Operinus, Hyperius, enz. Hy stierf omtrent den jare 1536. *Melchior Adam. in vit. Philos. Valer. Andr. Bibl. Belg. Ghilini Theatr.*

FORTORE, eene rivier van het koninkryk van Napels. Zy heeft haren oorsprong in het Apennynsche gebergte, aan de grenzen van de provincie *Principato Oltra*, loopt door Capitanata, en ontlast zich in de golf van Venetië, beoosten den mondt van de Tiferna, tusschen S. Agatha en Lesina. *Maty Dict.*

FORT-LOUIS, eene sterke schans in Neder-Hungarië, aan de rivier Draw, welke in den jare 1687 gebouwt, en naar den prins Louïs van Baden alzo genoemt wierdt.

FORT-LOUIS, eene vesting in Zuid Amerika, op het eilandt Cayana, by eene rivier van den zelven naam, wierdt in den jare 1643 door de Franschen gebouwt, door de Hollanders in den jare 1675 gewonnen, maar in het volgende jaar door den vice-admiraal van Vrankryk, den graaf van Etrées, herwonnen. *Baudrand.*

FORT-LOUIS, eene treffelyke vesting op het zogenaamde eilandt Giessenheim, midden in den Rhyn, welke Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, in den jare 1686 van de puinhopen van de Hagenausche muren gebouwt, en naar zynen naam genoemt heeft. Het eilandt is, naar de rekening der Franschen, in de lengte 1200, en in de breedte 600 roeden uitgestrekt. Aan den oever is het met eene linie tegen de landing tamelyk gedekt, doch de sterkte is een werk van schone en welgemaakte bastions, benevens eenige buitenwerken. Aan 't Oosten en aan het Westen heeft het twee bruggen over den Rhyn, welke met een hoornwerk gedekt, en daar door bekwaam zyn om den Rhyn te sluiten. Tegen het einde van den jare 1705 blokkeerden het de Duitschers, doch moesten het by 't openen van den veldtocht weder verlaten. In de Badensche vrede van den jare 1715 is het aan de kroon van Vrankryk gelaten.

FORTRAPPE. Zie VOORTRAPPE.

FORTUIN, (de) eene godin, welke de ouden aanmerkten als de ziel van alle hunne zaken. Zy verbeeldden zich, dat zy de goederen en eere naar haar goeddunken uitdeelde, en zy plaatsten haar om die reden in den hemel. Zy verbeeldden haar gewoonlyk door eene blinde en kale vrouwe, die overend stondt op een radt, met twee vleugels aan de voeten, het welk eene natuurlyke verbeelding was van de onstandvastigheit en blindheit van de fortuin. De eerste, die te Rome eenen tempel aan de fortuin toewydde, was Ancus Martius, die aan de zelve den bynaam gaf van de *mannelyke Fortuin*. Servius Tullius wydde na Ancus verscheide tempelen aan de Fortuin met verscheide bynamen. De Roomsche keizers hadden in hunne kamer een gouden standbeeldt van de Fortuin. Deze godinne is echter niet van het getal der oudste godheden by de Grieken, dewyl Homerus daar van geen gewag maakt in eenige plaats van zyne vaarzen. Hy spreekt wel van eene nymphe van den Oceaan, Tyché genoemt, dat ook de naam is van de Fortuin by de Grieken; maar hy maakt haar niet tot de godinne bestierdersse van alle de goede en kwade gevallen, aan welke men den naam van Τύχη en van Fortuin gegeven heeft. Pindarus heeft haar tot eene der Parken gemaakt. Zy hadde een standbeeldt te Athene, dat Plutus, den godt der rykdommen, in zyne armen hieldt. Men ziet de *Goede Fortuin* in een gedenkpenning van den keizer Antoninus Geta, met de rechterarm op een radt leunende, en met de slinker eene horen van overvloedt houdende. Eenigen geven haar een hemelskloot. De Fortuin der liefde wierdt verbeeld door eene jonge vrouwe, die met een jongeling speelde, en een horen van overvloedt hieldt. De kwade Fortuin wierdt verbeeld door eene vrouwe, gestelt in een schip zonder zeilen, en van alle kanten water scheppende. De Fortuin, welke de ouden de *goude* Fortuin noemden, is verbeeld in een ouden gedenkpenning van den keizer Adrianus door eene leggende gevleugelde vrouwe, met een roer aan hare voeten. Men heeft nog andere gedenkpenningen van de vreedzame Fortuin van Antoninus den Goedertieren, verbeeld door eene vrouwe, welke overeinde staat, steunende op het roer van een schip, en een horen van overvloedt houdende, met deze woorden: *Fortuna obsequens & S. C.* Deze gedenkpenning wierdt geslagen onder het vierde burgermeesterschap van Antoninus. Daar is een andere gedenkpenning van de zelve Fortuin, houdende een laurierstak in de plaats van den horen van overvloedt. Daar zyn weinige godheden, aan welke men meer bynamen gegeven heeft in het toewyden van tempelen. Zie hier eenige der zelve: *Bona*, *Libera*, *Virilis*, *Equestris*, *Primigenia*, *Redux*, *Publica*, *Parva*, *Plebeja*, *Fœminea*, *Regia*, *Salutaris*, *Larbata*, enz. Men heeft haar zelfs onder den naam van de *kwade* vereërt, en daar was een tempel op den Esquilynschen berg, die aan de *kwade fortuin* was toegewyd. *S. Augustinus l. IV. de Civit. Dei c. 18. Spartianus in Sever. Plutarch. de Fort. Rom. Sueton. in Domit. Pausanias. Juvenalis* en de Latynsche dichters op verscheide plaatsen. *Angeloni Hist. Augustin. Ripa Iconol.*

FORTUNATÆ INSULÆ. Zie KANARISCHE EILANDEN.

FORTUNATIANUS, (Curius) een oud geschichtschryver, van wien Julius Capitolinus in het leven van de keizers Pupienus en Balbinus gewag maakt, dat hy eene volkome Historie geschreven hadde. *Casaub. ad dict. loc.*

FORTUNATIANUS, een bestierder der byzondere zaken onder Valens en Valentinianus in den jare 369. Daar wordt gewag van hem gemaakt by *Ammianus Marcellinus*, by *Zosimus*, en in het Theodosiaansche Codex. *Jac. Gothofredi Prosopogr. Cod. Theodos.*

FORTUNATITEN, Joden, die de fortuin aanbaden, en aan haar offerden, als aan de koninginne des hemels. De propheet Jeremias spreekt van deze afgodendienaars in het XLIV kapittel van zyne prophetien, wanneer hy de Joden berispt, dat zy hardnekkiglyk gezegt hadden de Melecheth des hemels te willen roken, en haar drankofferen te offeren. *Alexander ab Alexandro Genial. Dier. L. I.*

FORTUNATUS, patriarch van Grado, was te Trieste van voorname ouders geboren, en naderhandt bisschop geworden in zyn vaderlandt. Na dat in den jare 802 zyn neef Johannes, patriarch van Grado, op bevel van den Doge van Venetië, Johannes Galbani, dien hy wegens zyne euveldaden bestraft hadde, zich van eenen toren hadde moeten laten nederstorten, en alzo doden, wierdt hy in des zelfs plaatse tot patriarch van Grado verkoren, en ontfing het pallium van paus Leo den III. Kort daarna reisde hy uit eigen beweging, en te gelyk op het ernstig aanhouden van vele anderen, naar Vrankryk, om aldaar van den keizer Karel den Groten, die hem gunstig was, tegen den gemelden Doge bystandt te verkrygen; wanneer ook de keizerlyke prins Pipin met een aanzienlyk leger ten dien einde afgezonden wierdt. Ondertusschen bragt het Obolerius, de broeder van Fortunatus, zo verre, dat men Johannes Galbani in den jare 804 afzette, en hem daarentegen tot Doge maakte. Hier op kwam Fortunatus, na dat hy voor zich en voor zyne kerke vele eere en voorrechten verkregen hadde, wederom in Italië. Aldaar bevondt hy, dat Johannes Diaconus zich in 't bezit van het patriarchschap van Grado gestelt hadde. Hy liet den

zelven wel in de gevangenisse brengen, maar hy ontvluchtte naar Mantua by den afgezetten Doge, die bystandt zocht by den Griekschen keizer Nicephorus, en zo veel uitwerkte, dat de zelve zynen generaal Nicetas tot zynen beste te veldt zondt. Ondertusschen hadt wel Fortunatus (gelyk eenige historieschryvers melden) de eere, na dat zyn broeder Obolerius het misnoegde volk hadt moeten ontwyken, dat hem, beneven Beato en Valentino, mede zyne broederen, de regering van den Venetiaanschen staat opgedragen wierdt. Doch dewyl de alliantie met Pipin tegen Nicephorus niet naar wensch uitviel, begaf hy zich op nieuw naar Vrankryk, en bleef aldaar eenige jaren. Dit was de oorzaak, dat die van Grado in den jare 809 Johannes, abt van S. Servolo, tot hunnen patriarch benoemden. Fortunatus liet zich ondertusschen daar aan gelegen zyn eerstelyk Karel den Groten, en vervolgens ook Nicephorus tot eene vrede te bewegen, ten welken einde hy in persoon naar Constantinopel reisde. Dewyl nu eindelyk door zyne bemiddeling een verdrag tusschen beide de keizers en de Venetianen volgde, namen die van Grado hem ten tweden male wederom voor hunnen patriarch aan, en de ingezette patriarch begaf zich weder in zyn klooster, het welk gebeurde omtrent den jare 818. Drie jaren daar na wierdt Fortunatus by den keizer Ludovicus Pius aangeklaagt, dat hy met des zelfs vyandt, den koning Lindevilius van Hungarie, in een geheim verstandt leefde. Doch in plaatse, dat hy op de gedane dagvaardiging verschenen zou zyn, en zich verantwoord hebben, ging hy, uit vreze voor de macht zyner vyanden, naar Constantinopel. In den jare 824 kwam hy van daar met den afgezant van den Griekschen keizer Michaël naar Vrankryk, daar de koning Ludovicus Pius hem te Rouaan gehoor verleende, en Fortunatus opleide zyne onschuldt te Rome aan den paus te doen blyken. Doch eer hy zich daar toe op reis kon begeven, wierdt hy in den jare 825 van eene krankheit overvallen, waar aan hy stierf, na dat hy zo wel zyne kerke als andere heilige gestichten veel goeds gedaan, en aan de zelve vele sieraden nagelaten hadde. *Baron. Annal. T. IX. ann. 802. Pallad. Hist. Friaul. P. I. l. III. Sigon. de Regn. Ital. l. IV. Vianoli Hist. Venet. l. II. Ughelli Ital. Sacr. T. V. Eginhart de Gest. Ludovici Pii. Dandolo Chron. Venet. l. VII, VIII. Historia di Trieste del. P. Ireneo della Croce p. 596 seq.*

FORTUNATUS, (VERSENNIUS) opziender der wateren onder Konstantyn den Groten in den jare 315. Daar is nog een FORTUNATUS, die bestierder was van het twede Pannonië, onder Valentinianus den Ouden, in den jare 365. *Jac. Gothofr. Prosopogr. Cod. Theodos.*

FORTUNIUS GARZIA, *van Erzila.* Zie ERZILA.

FORTUNIUS, (HYACINTHUS MARIA) een priester te Palermo, was in de wysgeerte en Godkunde grondig bedreven, en zeer bekwaam in de beschaafde wetenschappen; daar by welsprekend, en geoeffent in de Latynsche dichtkunde en in die in zyne moedertale. Als hy op de hogeschole te Palermo onder de *Academici Reaccensi* wierdt aangenomen, deedt hy zyne schranderheit blyken, en maakte zich by alle letterkundigen bemind. Hy stierf den 2 February in den jare 16 1, en men heeft van hem in 't Italiaansch: *Descrittione del trionfo fatto in Palermo celebrandosi 1651 en 1652; Pescinulle della Selce, Saggio dell' academia d' Reaccsi di Palermo, cioè l' imprese degli academici*, en nog onuitgegeven in 't Latyn: *Aurea con ha, pretiosissimis ornata laudum gemmis, a Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, ab Historicis, Cosmographis, Geographis, Chronistis, Commentatoribus, Poëtis, Oratoribus aliisque id genus auctoribus Græcis, Latinis, Hispanis & cuiuslibet idiomatis, quas e vetustissimo omnium fere Bibl. oceano hactenus collegit; panegyrici. en 7. Bibl. Sicula.*

FORZA, LA FORZA, FORZA DE AGRO, in 't Latyn *Fortalitium de Agro*, eertyds *Agrylla*, een goed vlek van de valye van Demona in Sicilië. Het zelve is gelegen tusschen hoge bergen, zeven mylen bezuiden Messina. *Baudrand.*

FOS DU MARTIGUEZ was eertyds eene stadt, tegenwoordig is het maar een dorp van Vrankryk, in Provence. Het zelve is gelegen tusschen de zee van Martiguez en de haven van Galaion, naby la Plage de Fos. *Mary Dict.*

FOS DE NOVO, of FOS DI NOVO, eene kleine stadt van Italië. Zy schiet in het hertogdom van Carrara, tusschen de landen van Genua en die van Toskane. Fos di novo is een onafhankelyk marquizaat, waar van de marquis van het huis van Malespina is. *Baudrand.*

FOSCARARI, (FRANCISCUS) geboren te Bologne uit het geslacht, dat zynen naam voert, nam in die stadt het gewaadt aan van de Dominikaner orde. Hy maakte zich aldaar bekend door zyne Godsdienstigheit en geleerdheit; en na dat hy verscheide jaren de Philosophie en de Theologie onderwezen hadde in de provincie van Lombardie, wierdt hy benoemt tot meester van het gewyde paleis door Paulus den III. Paus Julius de III benoemde hem tot het bisdom van Modena. Hy bestierde deze kerke met veel yver. Zyne milddadigheden omtrent den armen deden hem als der zelver vader aanmerken: het is ten dele om deze reden, dat de vermaarde D. Bartholomeus Martirius, aartsbisschop van Bragas, die niet minder milddadig was, eene naauwe vriendschap met hem maakte. De vader Foscarari rechtte ook een bank van leening op voor de armen, en stichtte een huis om tot een toevlucht te dienen voor jonge dochters van huisgezinnen, die gene middelen zouden hebben. Deze bisschop verscheen met luister op het Concilie van Trente, zo door zyne Godvrucht als door zyne geleerdheit. Hy wierdt door de vaders van het Concilie belast, met eenige andere monniken van zyne orde, met de zorge van de verbetering van het Missaal en van het Brevier, en met de opstelling van de Cathechismus van het Concilie. Van kettery beschuldigt zynde wierdt hy door last van de Inquisitie te Rome gegrepen, en in de gevangenisse van het kasteel van S. Angelo gebragt. Maar zyne onschuldt gebleken zynde onder paus Pius den IV, wierdt hy wederom met eere naar zyne kerke gezonden. Hy stierf te Rome den 23 December des jaars 1564. Hy heeft verscheide werken nagelaten, als: *Commentaria in sacram Scripturam; Sermones de tempore, de Sanctis; Sermones de Laudibus Beatæ Mariæ. Ughell. T. II. Ital. sacr. Pio de vir. illustr. Præd. P. I. Fontan. Theat. Domin. P. I. Altamira Bibl. F. F. Præd.*

FOSCARI, een van de oude edele Venetiaansche geslachten. Het zelve heeft zich niet zonderling uitgebreid, en is gevolgelyk van weinig vermogen in de Republyk. Ondertusschen zyn verscheide ambassadeurs uit het zelve gesproten, als mede eenige procurators van S. Marcus, als *Marcus* in den jare 1434, *Philippus* in den jare 1474, *Franciscus* in den jare 1510. Het zelve heeft mede in den jare 1341 een bisschop van Castello voortgebragt, als ook een primicerius van S. Marcus, *Petrus* genoemt, die naderhandt bisschop van Padua, en in den jare 1477 door Sixtus den IV kardinaal gemaakt wierdt. *Franciscus Foscari* heeft den grootsten luister aan dit geslacht gegeven. Hy wierdt in den jare 1415 procurator van S. Marcus, en eindelyk klom hy in den jare 1423, na Thomas Mocenigo, tot de waardigheit van Doge van Venetië. Gedurende zyne regering bragt hy het Bresciaansche, het landschap Bergamo, Crema, Ravenna, en andere plaatsen onder het gebiedt van de Republyk, verrechtte ook verder tot voordeel der zelve vele loffelyke daden, zo wel te water als te lande. Des niettegenstaande, na dat hy over de 34 jaren hertog geweest, en door ouderdom gansch onmachtig geworden was, zetten hem de Venetianen in den jare 1457 af, en verkozen in zyne plaats Pascalus Maripertus, waar op Foscari twee dagen daarna in het 84 jaar zyns ouderdoms stierf. *Amelot Hist. de Venise T. I. pag. 147. T. II. pag. 511, 515, 541.*

FOSCARINI, een van de oudste edele Venetiaansche geslachten. Het zelve is overvloedig in nakomelingschap en vermogen. Tot heden toe heeft het nog geen Doge, doch vele andere grote mannen voortgebragt, en onder anderen vele procurators van S. Marcus, als in den jare 1319 *Marinus*, in den jare 1344 *Johannes*, in den jare 1364 een ander van den zelven naam, in den jare 1369 *Ludovicus*, in den jare 1468 een anderen *Ludovicus*, (uit zyn grafschrift kan men afnemen, dat hy 14 maal ambassadeur, als mede een groot Rechtsgeleerde en een treffelyk redenaar geweest is,) in den jare 1580 *Jacobus*, (die in den jare 1572 te gelyk met Sebastiano Venier, en naderhandt andermaal in den jare 1593 als kapitein generaal over de Venetiaansche vloot geboodt) in den jare 1655 een procurator, die mede tot kapitein generaal benoemt was, doch nog in het zelve jaar stierf) omtrent dertig jaren daar na *Michaël*, in den jare 1701 *Ludovicus*, welke beide de procurators-waardigheit met geldt kochten In het begin van de XVI eeuwe was *Ludovicus Foscarini* ambassadeur in Polen, en vele anderen uit dit geslachte zyn in de zelve waardigheit aan buitenlandsche hoven, of in andere gewigtige ampten van de Republyk gebruikt. In den jare 1523 heeft een, *Sebastianus Foscarini* genoemt, te Venetië opentlyk de Philosophie geleeraart. In den jare 1622 kwam de Raadsheer *Antonius Foscarini*, die in Engelandt zes jaren ambassadeur was geweest, door eene valsche beschuldiging jammerlyk om het leven. Een van zyne vyanden hadt ontdekt, dat hy alle nachten een zeker vrouwspersoon plagt te bezoeken, die naby de wyk van den Spaanschen ambassadeur woonde. Hier op klaagde de zelve hem heimelyk aan by de staats-Inquisiteurs, dat hy met dezen minister van eene natie, die toen in Venetië zeer gehaat was, in een verdacht onderling verstandt leefde, begeerde ook, dat men hem zekere verspieders en eenige gerechtsdienaars zou toevoegen, die Foscarini, wanneer hy uit des ambassadeurs huis zou komen, in verzekering konden nemen. Op dat deze verrader nu zyn voornemen te beter mogte gelukken, hadt hy een man van gelyke gestalte en haair met Foscarini bestelt, die in de gewoonlyke kleding eens edelmans, met het begin der duisterheit, als de spions reets oppasten, in des ambassadeurs huis zou ingaan, en ongemerkt door eene achterdeur weder uitkomen. Wanneer dit de staats-Inquisiteurs aangebragt wierdt, lieten zy, om meerder zekerheits wille, Foscarini zo wel in zyn eigen huis, als ook op andere plaatsen, daar hy vermoedelyk zyn kon, zoeken, en dewyl men hem, alzo hy reets by zyne meesteresse was, niet aantrof, zo gaven zy bevel zich van zyn persoon, op de plaats, die de eerste aanklager zou aanwyzen, te verzekeren. Deze booswigt stelde de gerechtsdienaars, die buiten dat om de voorgewende vryheit der wyken het paleis van den ambassadeur niet te na komen wilden, op zulk eene wyze, dat Foscarini omtrent 25 schreden van de woning zyner meesteresse in het duister betrapt en in de gevangenisse der staats-Inquisiteurs gebragt wierdt. Deze zonden zonder verder omstandigheden een biechtvader en een scherprechter by hem. Hy van zynen kant schreeuwde over onrechtvaardig geweldt, en betuigde op zulk eene nadrukkelyke wyze, dat hy zich niet de minste vergryping tegen den staat bewust was, dat de biechtvader zich verplicht achtte den Inquisiteurs daar van kennisse te geven. Maar hy vondt geen gehoor; en de arme Foscarini, die zich als vertwyfelt aanstelde, ook by de verbittering, waar in hem zulk eene onverdiende wreedheit stortte, niet den minsten troost ontfangen, noch tot eenige biechte verstaan wilde, moest zich zonder verder uitstel door den beul laten verwurgen. Na eenigen tydt viel de boze beschuldiger in eene dodelyke krankheit; en door den angst van zyn geweten bekende hy kort voor zyn einde het gansche beloop der zake. Hoewel nu by deze omstandigheden de schuldige gestraft, noch de onschuldige ge-

red konde worden, zo wierdt nochtans ter gedachteniſſe van den omgebragten Foſcarini eene plechtige vergoeding gedaan, en tot zyner eere verſcheide zaken door den Raadt geboden, ook zyn zoon tot procurator van S. Marcus, en te gelyk eene wet gemaakt, dat de ſtaats-Inquiſiteurs in het toekomende niet bevoegt zouden zyn wegens diergelyke beſchuldigingen een edelman ongehoort aan het leven te ſtraffen. Eenigen hebben willen voorgeven, dat de gemelde Foſcarini zich door zyne minzaamheit, vroomheit en aalmoeſſen by het volk en by de geeſtelykheit al te bemind gemaakt, en gevolgelyk by den Raadt een nydigen argwaan tegen zyn perſoon verwekt hadde, het welk daarna de voornaamſte oorzaak van zyn ongeval geweeſt zou zyn. In den jare 1671, den 4 January, gebeurde het, dat beide de edelen, *Nicolaus* en *Sebaſtianus Foſcarini*, zich in eene logie van de opera van S. Salvador bevindende, door een ander edelman, Johannes Mocenigo, met twee zakpiſtolen geſchoten wierden. Nicolaus ſtierf daar door na verloop van eenige dagen, maar Sebaſtianus kwam daar af, en zy bewezen beide zo veel grootmoedigheit, dat zy by den Raadt voor hunnen belediger, den gemelden Mocenigo, tuſſchenſpraken. Des niettegenſtaande wierdt de zelve, na dat hy ontvlucht was, van zynen adeldom vervallen verklaart, en aan den gene, die hem, op dat hy opentlyk onthoofd kon worden, levende leveren, of ook in 't Venetiaanſche gebiedt doden zou, 2000 dukaten, doch den gene, die hem op eene vremde plaats ombrengen zou, 4000 dukaten beloofd, om vele andere harde uitdrukkingen, die in het zelve vonnis begrepen waren, te verzwygen. Na verloop van eenigen tydt wierdt hy echter herſtelt. De ridder *Sebaſtianus Foſcarini*, die mede procurator van S. Marcus was, ſtierf als ambaſſadeur van de Republyk in den Haag in den jare 1711. *Amelot hiſt. du Gouvernem. de Veniſe T. I. p.* 28, 194, 195, 259, 315. *T. II. p.* 511, 542. *S. Didier Ville & Rep. de Veniſe p.* 32, 234.

FOSCARO, (Petrus) kardinaal, biſſchop van Padua, was van Venetië, alwaar hy een ampt hadde in de kerke van S. Marcus. Zyne verdienſten maakten hem bemind by den paus Paulus den II, die mede een Venetiaan was. Men meent, dat deze kardinaal een zoon was van François Foſcaro, dien men Doge van Venetië maakte in den jare 1423, na Thomas Mocenigo, en dien men afzette, ter oorzake van zyn hogen ouderdom, in den jare 1457. Zyne zonen ſtelden zich tegen dit voornemen, en dat veroorzaakte hen vele moeilykheden. Petrus week naar Rome. Paus Paulus de II maakte hem heimelyk kardinaal; maar deze paus kort daar op ſchielyk geſtorven zynde in den jare 1471, weigerden de kardinalen hem te erkennen. Deze tegenſpoedt bedroefde hem by uitnemendheit. Hy was toen biſſchop van Padua. Paus Sixtus de IV, bewogen door het ongeluk van Foſcaro, dien men met zo veel ſtrengheit handelde, nam hem aan in het Sacro Collegio in den jare 1477. Hy bevondt zich by de verkiezing van Innocentius den VIII, en ſtierf te Rome in July des jaars 1485. *Ciacon. & Onuphr. in vit. Pontif. Portenari lib. IX. Aubery, &c.*

FOSCO, (Angelotus) kardinaal, biſſchop van Cave, was een Romein. Hy verkreeg zich de achting van Martinus den V, die hem het bisdom van Care gaf, en vervolgens die van Eugenius den IV, die hem kardinaal maakte den 19 September des jaars 1431. Foſco ſcheen vry dankbaar. Platina en eenige anderen beſchuldigen hem van gierigheit. Garimbert voegt 'er by, dat hy gedurende den nacht de breidels der paarden ging ſteelen in de nabuurige ſtallen van zyn paleis, en dat hy eens zeer kwalyk onthaalt wierdt door een ſtalknecht, die hem in dien arbeidt betrapte. Antonel Franco, een jongeling van twintig jaren, een zoon van zyne voedſter, dien hy in zyn huis opvoedde, vermoordde hem den 12 September des jaars 1444. *S. Antonin. tit. XXII. c.* 12. § 22. *Ciacon. Onuphr. Garimbert. Aubery, &c.*

FOSCOLO, MONTE FOSCOLO, een vlek van het koninkryk van Napels, in Principato Oltra, twee mylen van Benevento, ten Zuiden. Dit vlek is de gewone verblyfplaats van den gouverneur van de provincie. *Maty Dict.*

FOSCOLO, (Leonardus) kapitein-generaal van de Republyk van Venetië, een geboren Venetiaanſch edelman, uit een oud en braaf geſlachte. Na dat hy vele blyken van zyn verſtandt en van zynen moedt gegeven hadde, wierdt hy als generaal tegen de Turken naar Dalmatië gezonden, wanneer hy in korten tydt door zyne aanmerkenswaardige daden de zelve provincie veroverde. By Soccovare ſloeg hy de benden van Ali Beg, Sangiack van Cliſſa, een onverzoenlyk vyandt der Chriſtenen, doodde vervolgens zynen zoon Durac, en kreeg hem zelf in Zemonico gevangen, welke plaats, als mede Soccovare, Poliſſano, Iſlana, en andere, alwaar de vyanden veel krygs-en mondbehoeften te zamen gebragt hadden, hy geboodt ganſchelyk te verwoeſten. De Morlakken en andere naburen, die het met de Turken gehouden hadden, maakte hy door zyne heuſchheit tegen hen tot vrienden van de Republyk. Novograd, dat kort te voren verloren was, bragt hy weder onder gehoorzaamheit. Daarna deedt hy een inval in het vyandlyk gebiedt, en vermeeſterde Nadino, Urana, Carino, Velino, Salona en andere plaatſen, aan de grenzen van Croatië en Bosnië gelegen. Mehemeth Techeli, die met 40000 mannen Sebenico belegerde, noodzaakte hy met groot verlies weder af te trekken. Scardona veroverde hy ſtormenderhandt, en gaf het zynen ſoldaten tot buit. Eindelyk nam hy ook Cliſſa in, dat voor den ſleutel van Dalmatië gehouden mag worden. Uit aanmerking van zo vele roemwaardige daden verkozen de Venetianen hem in de plaats van Mocenigo tot kapitein-generaal. Hier op zette hy Sciro en andere eilanden onder brandſchatting, dreef de Turkſche vloot op de vlucht, en bragt onderſtandt naar Suda. In den jare 1647 wierdt hy procurator van S. Marcus *per merito*. Eindelyk ſtierf hy in een matelyken ouderdom in den jare 1660. *Lor. Craſſo elogii di Capitani illuſtri p.* 331. *Amelot Hiſt. du Gouvern. de Veniſe p.* 542.

FOSSA is een naam, dien men oudtyds gaf aan verſcheide zeeſteden, daar men graften of kanalen gemaakt hadde, als *Foſſa Claudia*, tegenwoordig *Chioſa* genoemt, naby Venetië; *Foſſa Clelia*, of *Cluilia*, naby Rome, daar Coriolanus zich legerde; *Foſſa Magna*, eene ſtadt van Griekenlandt, daar die van Meſſeniës een groten ſlag verloren tegen de Lacedemonienzen; *Foſſa Papiniana*, eene ſtadt van Toskane, enz. *Hiſt. Rom. Ptolom. Strabo.*

FOSSA NOVA, een klooſter van de orde der Ciſterciënzen in Italië, in Campagna di Roma, naby het vlek Pierno. Dit klooſter is de plaats, daar de vermaarde Thomas van Aquino ſtierf. *Maty Dict.*

FOSSA PALIANA, in 't Latyn *Togiſonus*, een kleine rivier van Italië, in den ſtaat van Venetië. Zy loopt in het Paduaanſche, en ontlaſt zich in de golf van Venetië, in het vlek Bebe. *Baudrand.*

FOSSANO, eene ſtadt van Italië, in Piemont, in 't Latyn *Foſſanum*, met een bisdom, geſticht door den paus Gregorius den XIII, onder het aartsbisdom van Turin. Zy is gelegen aan de rivier Stura, tuſſchen Saluzzo en Mondovi. Men heeft eene grote achting voor de gedachteniſſe van S. Juvenalis, van wien de kardinaal Baronius gewag maakt in het Martyrologium, onder den 3 May. De Franſchen hebben Foſſano dikwils ingenomen gedurende de oorlogen van Italië.

FOSSATO, een oud vlek van den kerkelyken ſtaat. Het zelve is gelegen in het mark van Ancona, aan de grenzen van 't hertogdom Urbino, en vier mylen van Gubio, ten Ooſten. Daar is eene andere kleine plaats van den zelven naam in Romanië, naby Ravenna. *Baudrand.*

FOSSE, een vlek van het bisdom van Luik, in 't landt tuſſchen de Sambre en de Maas, eene myl van de laatſte rivier, en twee of drie mylen van Charlelet en van Namen. *Maty Diction.*

FOSSE, (Petrus Thomas du) ſtalmeeſter, heer van Foſſé. Zie Thomas. (Petrus)

FOSSIGNI, in 't Latyn *Fociniacum*, *Fociniacenſis*, of *Foſſigniacus tractus*, eene provincie van Savoje, welke den tytel voert van eene vrye heerlykheit. Zy legt tuſſchen 't Genevois, Chablais, Tarantaiſe, en het Walliſche ampt, in een bergachtigen oordt, en heeft tot hare hoofdſtadt Bonneville, of, zo anderen willen, Cluſe aan de Arva. De overige beſte ſteden zyn Salanches, Taning, S. Gervaſius, Vonne, S. Inire, enz. Eertyds woonden de Focunaten of Focuaten in de zelve. Zy hadt ook hare byzondere heren, en van eenen der zelve, Emerardus genoemd, wordt in de XI eeuwe gewag gemaakt. Doch in het begin van de XIII eeuwe kwam deze provincie door huwelyk aan Savoje, en op gelyke wyze in den jare 1241 aan den Dauphyn van Viennois, van wiens nakomelingen Humbertus de II in den jare 1343 alle zyne landen overliet aan den koning Philippus van Valois; waarom eenig verſchil ontſtondt tuſſchen Vrankryk en Savoje, dat nochtans in der minne bygelegt wierdt, tot groot voordeel van het huis van Savoje. *Guichenon hiſt. du Savoye. du Puy Droits du Roy, &c. Schauplats des krieges in Italien pag.* 108.

FOSSOMBRONE, in 't Latyn *Forum Sempronii*, eene ſtadt, met een oud ſterk bergſlot, in het hertogdom van Urbino, hebbende een bisdom, onder het aartsbisdom van Urbino behorende. Ptolomeus, Plinius en Strabo maken gewag van deze ſtadt. Zy is gelegen naby de rivier Metro, negen of tien mylen van Urbino. Foſſombrone wierdt verwoeſt door de Gotthen en door de Longobarden, en men herbouwde het zelve naderhandt in eene gelegenheit, welke een weinig gelukkiger was dan die, alwaar men tegenwoordig de oude overblyfſelen ziet, die nochtans niet verre daar af gelegen zyn. De Malateſtaas en de Galeazzoos waren een langen tydt meeſter daar van, en gaven het in den jare 1440 over aan Frederik, grave van Urbino. *Leander Alberti Deſcr. Ital. pag.* 288 *&c. ſeq. Edit. Venet.* 1581.

FOSSOR, of REUTTER, (Conradus) abt van keizersheim, van de Ciſterciënzer orde, was een Duitſcher, en ſtierf in den jare 1540. Men ſchryft hem eenige werken toe, en onder anderen poëzyen, die hy in den jare 1508 te Augsburg uitgaf, onder den tytel van *Martilogium. Car. de Viſch Bibl. Ciſt.*

FOSWERT, voor dezen een voornaam klooſter in Vrieslandt, in de grietenye Ferwerderadeel, onder het kwartier van Ooſtergoo, gelegen. Het was een nonnenklooſter van S. Benedictus orde, in den jare 1090, met toeſtemminge van den Utrechtſchen biſſchop Conradus, uit het eilandt Amelandt derwaarts overgebragt, wordende de kerk door den gemelden biſſchop ter eere van S. Jan den Doper ingewyd. Het ſchynt eene gemene abdy, zo wel van broeders, als van zuſters, te zyn geweeſt, gelyk toen zeer gebruikelyk was; en het hadt het recht van een abt te verkiezen. Men vindt in de Oude Kronyk van Vrieſlandt, dat 'er in den jare 1349 in dit klooſter twee honderd perſonen, zo prieſters, als konverſen en vrouwlieden, door eene woedende peſt uit het leven zyn gerukt. In den jare 1397, zo als in de Kronyk van *Vorperus* gelezen wordt, brandde de ſchone kerk van dit klooſter geheel af, zynde, zo als de ſpraak ging, in brandt geſtoken door de monniken van Klaarkamp; waar op die van Foswert, ter wrake, vier monniken van het gemelde klooſter hebben dood geſlagen, waar uit vele onheilen zyn gevolgt. *Schotanus*, die dit verbranden van de kerk ook verhaalt, voegt daar by, dat 'er een wrok zat tuſſchen de klooſterlingen van deze twee abdyen:

want

want die van Klaarkamp, zegt hy, die het zo lang met de Schieringers gehouden hadden, waren daarom door die van Foswert, als aanhangers der Vetkopers, dikwils ten hoogste beledigt geweest. Door dit verbranden van de kerk te Foswert, en het doodslaan van de vier konversen uit Klaarkamp, wierdt de bloedvlagge op nieuw opgestoken. Het ging zo grof toe, dat 'er een algemeen gebodt moest uitkomen, om alle vyandlykheden te staken. Hier door raakten de wapenen wel uit de handen; maar de wrok niet uit het herte, de welke door het minste toeval wel haast in een lichte vlam uitborst. Maar zekere weldadigheit, door die van Klaarkamp aan een lekebroeder van Foswert bewezen, heeft de gekwetste gemoederen volkomentlyk genezen. Namentlyk de Klaarkamper konversen verlosten in 't jaar 1489 een lekebroeder van Foswert uit de handen van Hessel Mokkema, die den lekebroeder, beschuldigt of verdacht van Hessels dienaren dood gesmeten te hebben, naar Dokkum voerde, daar het stecht met hem zou afgelopen hebben. Dit heeft, zegt *Schotanus*, niet alleen het oude seer genezen; maar ook aanleiding tot onderlinge vriendschap gegeven. *Winsemius. Schotanus. Oudheden en Gesticht. van Vriesl. I Deel.*

FOTHERINGE, of FODRINGAYE, een kasteel van Engelandt, gelegen in het graafschap van Northampton, tusschen de stadt van dien naam en Peterburg, aan de rivier Avon. Maria Stuart, koningin van Schotlandt, heeft deze plaats vermaard gemaakt, om dat zy aldaar een langen tydt gevangen gehouden, en eindelyk aldaar onthoofd wierdt in den jare 1587, door last van Elizabeth, koninginne van Engelandt.

FOUCARMONT, een vlek van Vrankryk, met eene abdy. Het zelve is gelegen in Normandië, aan de kleine rivier Sart, vyf mylen van de stadt Eu, ten Zuiden. *Baudrand.*

FOUCHIER, (BARTRAM DE) een gezelschap-en glasschilder, was geboren te Bergen op den Zoom: want zyn vader, Paulus de Fouchier, die uit Vrankryk kwam om de Nederlanden te bezien, en de belegering van Oostende by te wonen in den jare 1606, komende te Bergen op den Zoom, verliefde daar op de dochter van Jan Spruit, die eene eenige dochter was, en veel gelds bezat, en trouwde met de zelve, uit welk huwelyk deze Bartram geboren wierdt den 10 February des jaars 1609. Hy deedt al vroeg blyken, dat hy tot de kunst geboren was, waarom zyn vader hem bestelde by den beruchten Ant. van Dyk, die toen te Antwerpen woonde, by wien hy zo verre in de kunst vorderde, dat hy een goed portret kon schilderen. Daar na begaf hy zich in den jare 1634 naar Utrecht by Jan Bylaart, by wien hy twee jaren bleef, wanneer hy wederom naar huis keerde, met voornemen om de kunst by zich zelve te oeffenen. Doch het leedt niet lang, of de reislust dreef hem naar Rome, daar hy zich naar brave voorbeelden, inzonderheit de penceelwerken van Tintoret, oeffende. In dien tydt stondt het Roomsche kerkbestier aan Urbanus den VIII, die kunstminnende zynde veel gelegenheit gaf tot het aankweken en voortzetten van jonge meesters, daar hy zekerlyk groten opgang zou gemaakt hebben, zo niet een tusschenval hem en zynen kunstgenoot, Jan Frederik van Yzendoorn, door een gevecht tegen twee Spanjaarden, die hen voor ketters hadden uitgemaakt, en gedreigt aan den Raadt der inquisitie aan te klagen, van dat voordeel hadt berooft; want zy vonden zich daar door genoodzaakt Rome in aller yl te verlaten, en zich stil naar Florence te begeven, daar zy een wyl hun verblyf hielden, en hunne kunst oeffenden. Fouchier kwam eindelyk weder naar Bergen op den Zoom, daar hy vele jaren de kunst geoeffent heeft: doch ziende, dat zyne behandeling op de wyze van Tintoret geen doorgang vondt, stapte hy in tyds daar van af, en schilderde gezelschappen, op de wyze van Adr. Brouwer, daar hy veel beter by stondt. Ook oeffende hy het glasschilderen, daar hy veel gelds mede won. Hy stierf, na dat hy eenige dagen ziek was geweest, en wierdt in de grote kerk van zyne geboortestadt begraven in den jare 1674. *Houbraken Schilderboek I Deel.*

FOUCIGNI, of FAUSSIGNI. Zie FOSSIGNI.

FOUCIGNY, (ARDULIUS VAN) bisschop van Geneve, wierdt prins van die stadt gemaakt door den keizer Frederik in den jare 1157. Hy bestierde zyne kerk vyftig jaren, en stierf in den jare 1185. *Sammarth. Gall. Christ.*

FOUCQUART, GABRIELLE) stichteresse van de nonnen der orde van S. Franciscus de Paula in Vrankryk. Zy was de dochter van François Foucquart, ontfanger der Tailles te Abbeville, en van Maria Caisier, en wierdt geboren in den jare 1568. Zy was altoos van voornemen eene nonne te worden, maar na de doodt van haren vader was zy genoodzaakt te gehoorzamen aan haren oom, die besloten hadde haar uit te trouwen aan een weduwenaar. Zy was toen zes en twintig jaren oud. Twee jaren daar na, haar man gestorven zynde, besloot zy de wereldt te verlaten. Zy was de eerste, die het gewaadt van de orde van S. Franciscus de Paula te Abbeville aannam; en zy deedt daar van professie in handen van den vader Johannes Alart in den jare 1601, drie en dertig jaren oud zynde. Zy vergaderde toen eenige seculiere vrouwen of kloppen, welke onder den zelven regel leefden, tot den jare 1621, wanneer zy de wiel aannamen. Deze vastelling wierdt bevestigt door eene bulle van paus Gregorius den XV in den jare 1624, en het eerste nonnenklooster van deze orde wierdt gesticht onder den naam van JESUS MARIA. Zy was daar van de eerste overste, en stierf in den jare 1639. *Ign. de Jesus Maria Carme Dechaussé, Hist. Eccles. d'Abbeville.*

FOUDGUM, een der achttien dorpen van de Vriesche grietenye West-Dongeradeel, onder het kwartier van Oostergoo. Het dorp heeft in den oorlog met Spanje zeer veel geleden, en niet minder in den jammerlyken Allerheiligen-vloedt in den jare 1570, als mede in den Kersnachts-vloedt in den jare 1717. Dit dorp wordt in het geestelyke met Raad door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Dokkum. *Winsemius.*

FOUGERES, eene stadt van Vrankryk in Bretagne. Zy is gelegen aan de rivier de Coësnon, omtrent de grenzen van Normandië, tusschen Dol en Avranches. Deze stadt heeft haren naam gegeven aan een edel geslacht. Raoul of Rudolph van Fougeres versterkte de zelve, en bouwde aldaar een goed kasteel.

FOULES, een koninkryk van Afrika, in het landt der Negers, strekt zich uit langs de rivier Senega van het koninkryk Houalle, tot aan dat van Galam. Men geeft het ook nog den naam van het koninkryk *Seratik*, dat de naam des konings is. De inwoners van dit landt worden *Foulen* genoemt, met betrekking tot hunne rosachtige verwe.

FOULON, (ABEL) een wiskunstenaar, was geboren in de parochie van Loué in Maine, zes mylen van Mans. La Croix du Maine zegt, dat hy een Fransch dichter, een philosooph, een wiskunstenaar, een ingenieur en kamerdienaar was van koning Henrik de II. Hy heeft uitgegeven *L'Usage de l'Holometre*, en verscheide andere verhandelingen, met de vertaling van de hekeldichten van Perseus. Hy stierf te Orleans in den jare 1563, in den ouderdom van omtrent 50 jaren. *La Croix du Maine bibl. Franç.*

FOULON, (PETRUS LE) of *Cnafeus*, een ketter en ingedrongen bisschop van Antiochië in de V eeuwe. Hy was een monnik, die weggejaagt was geweest uit een klooster der Acoemiten, ter oorzake van de Eutychiaansche kettery, welke hy aankleefde. Het verderf van de zeden op dat der leere volgende, leidde hy te Constantinopel, waar heen hy geweken was, een zeer ongebonden leven. Hy maakte kennis met aanzienlyke personen, die met de zelve dwalingen besmet waren als hy; en door middel van de zelve kreeg hy ingang in het huis van Zeno, den schoonzoon van den keizer Leo, en drong zich wel haast in des zelfs gunst door een schyn van Godsdienstigheit. Zeno, eenigen tydt daar na tot graaf van het Oosten benoemd zynde, kwam te Antiochië, de hoofdstadt van zyn gouvernement, en Petrus Cnafeus volgde hem derwaarts. Hy vondt aldaar vele aanhangers van de kettery van Apollinaris; hy voegde zich by hen tegen Martyrius, bisschop van die stadt, dien hy beschuldigde een Nestoriaan te zyn. Hy deedt hem dagvaarden naar Constantinopel, en nam met geweldt zynen setel in. Naderhandt ontnam men hem het bisdom; maar dewyl hy steets in de stadt bleef, wat pogingen de paus Simplicius ook gedaan hadde by Zeno, die toen keizer was, om hem te doen verjagen, zyne aanhangers vermoordden den bisschop Stephanus voor het autaar. Deze onrechtvaardige prins, in den jare 482 Calendion uit Antiochië in ballingschap verdreven hebbende, herstelde Petrus op den stoel dezer kerke. Deze kwade bisschop, zo haast hy zich herstelt zag, verspreidde eene kettery, hebbende by den lofzang, Trisagion genoemt, deze woorden gevoegd, *die gekruist is geweest voor ons*, schryvende het lyden toe aan de drie personen van de Drieëenheit, en zich te gelyk doende kennen voor een Valentiniaan, een Eutychiaan, een Apollinarist, en een Sabelliaan. De Oostersche bisschoppen, de invoering van deze lastering in den dienst der kerke verstaan hebbende, schreven daar over aan den genen, die daar van de invoerder was, om hem tot herroeping van het zelve te overreden; maar zulks was vruchteloos. Acacius van Constantinopel, hoewel hy zyn vriendt was, deedt hem in een Synode veroordeelen, en schreef ook vruchteloos aan hem. De paus Felix schreef zelfs aan hem drie brieven, en de derde vervatte zyne veroordeeling, welke hy ook liet weten aan Zeno. Maar de ketersche prelaat spotte met dit vonnis, bleef in zynen stoel, en volstardde onder de bescherming van den prins in het vervolgen van de rechtzinnigen. Hy wilde zelfs het eilandt van Cyprus onder zyne bestiering brengen; en om zyne kettery onder het volk te verspreiden, maakte hy eenen van zyne aanhangers, Xenita genoemt, bisschop van Hiërapolis; hoewel hy een slaaf was van geboorte, en niet gedoopt. Wanneer men deze ongeregeldheit aan Petrus le Foulon verweet, antwoordde hy, dat de bisschoplyke inwyding hem tot het sakrament der Christelyke wedergeboorte verstrekte. Maar eindelyk stierf deze rampzalige bisschop van Antiochië, die zo veel kwaads gedaan hadde aan de kerke, in den jare 486. *Theodorus L. I. Nicephorus l. XV & XVI. Baronius in Annal. Godeau Hist. Eccles.*

FOULQUES de I, graaf van Anjou, gezegt de Rosse, was een zoon van Ingelgerus, en van Alinda, vrouwe van Buzancois. Hy behieldt zeer wel zyn aanzien aan het Fransche hof, gedurende de rampspoeden van den staat, onder de laatste koningen van het twede geslacht, en genoot vele gunsten van Hugo den Groten, hertog van Vrankryk. Hy vereenigde wederom alle de landen van het graafschap van Anjou, en stierf in den jare 938. Zyn ligchaam wierdt begraven by dat van zynen vader in de kerk van S. Martinus van Tours. Hy was getrouwt met Roscilla, vrouwe van Loches, van la Haie, en van Villentras, dochter van Garnier, heer van Loches, enz. en hadde by haar *Ingelgerus*, gedood in een gevecht naby Charoles in den jare 935; *Guido*, tot bisschop van Soissons verkoren in den jare 937; en *Foulques* den II, graaf van Anjou. *Jean de Bourdigné Hist. d'Anjou. Du Haillan Hist. d'Anjou.*

FOULQUES de II, gezegt de Goede, bevlytigde zich volkomelyk in de Godsdienstigheit en deugdt. Hy bevolkte zyn landt, en deedt verscheide landen, die woest waren, in staat brengen om bebouwd te kunnen worden. Hy stierf te Tours in den jare 958, en wierdt aldaar by zynen vader en grootvader in de kerk van S. Martyn begraven. Men zegt, dat de koning Lode-

wyk van Overzee met Foulques den Goeden ſpottende; om dat hy dikwils in het choor ging zingen, deze graaf hem alleen deze woorden ſchreef: *Weet, Sire, dat een ongeletterd prins een gekroonde eſel is.* Hy hadde by Gerberga, zyne gemalinne, *Godefridus* den I, die zyn opvolger was; *Guido*, een monnik, en naderhandt abt van Cormeri en van S. Aubin d'Angers, en vervolgens biſſchop van Dreux, verkoren biſſchop van Pui, na zynen broeder; en *Alix*, gemalinne van Stephanus, graaf van Gevaudan.

FOULQUES de III, gezegt de Zwarte, ter oorzake van zyne verwe en van zyne kwaadaardigheit, was de zoon van Godefridus Griſegonellus. Hy greep de wapenen aan tegen zyne naburen, en maakte zich ontzaggchelyk. Hy leverde in den jare 992 een veldtlag tegen Conan den I, grave van Bretagne, naby Conquereux, en doodde den zelven met eige handen. Eudo de II, graaf van Blois, verſloeg hem naby Pont-levoy den 6 July des jaars 1016. Foulques nam de ſtadt Tours in, in den jare 1026, die hy niet lang behieldt. Hy diende naderhandt den koning Robert tegen den graaf van Blois. Hy deedt drie maal de reize naar Jeruzalem, en ſtierf te Mets den 23 Juny des jaars 1040. Men zegt, dat deze prins, te Jeruzalem zynde, geraakt door een levendig berouw over zyne zonden, zich gansch naakt op eene horde deedt ſlepen, hebbende de koordt om den hals, en dat hy zich tot den bloede toe deedt geeſſelen, roepende: *Hebt medelyden, Here, met den verraderſchen en meineedigen Foulques.* Hy ſtichtte de abdy van S. Nicolas d'Angers in den jare 1020, en hy gaf ſchone voorrechten aan die van Mauritius. Hy ſtichtte nog de abdyen van Beaulieu, naby Loches, omtrent den jare 1010, en van Ronceroi in den jare 1028. Foulques de Zwarte was twee maal getrouwd, eerſt met Elizabeth, dochter van Bouchardus den I, gezegt den Ouden, graaf van Vendôme, en daar na met eene vrouwe, genoemd Hildegarde. Hy hadt by de eerſte Adela, gravinne van Vendôme, gemalinne van Bodo van Nevers; en by de twede Godefridus den II, gezegt *Martel*, en Ermengarda, die getrouwd was met Godefridus, bygenoemd Ferolus, graaf van Gatinois. *Les Chroniques de S. Nicolas d'Angers & de Mailleżais. Jean de Bourdigné, du Haillan, &c.*

FOULQUES de IV, graaf van Anjou, was een zoon van Godefridus, graaf van Gatinois en heer van Chateau Landon, en van Ermengarda, dochter van Foulques, graaf van Anjou. Hy hadt een broeder, genoemt Godefridus de Gebaarde, of met den Baardt, en hun oom, Godefridus Martel liet hen het graafſchap Anjou in den jare 1060. Deze twee broeders verdeelden die erfeniſſe, en leefden in 't eerſt in een tamelyk goed verſtandt; maar Foulques vatte de wapenen op tegen Godefridus, en nam hem gevangen in den jare 1067. Foulques was uitnemend wulpſch en veranderlyk in zyne vrouwen. Hy hadt 'er twee verlaten, onder voorwendſel van bloedverwantſchap; en hy trouwde in den jare 1089 met Bertrada, dochter van Simon van Montfort. Deze gemalin verliet hem drie jaren daar na, om zich te geven aan den koning Philips den I, als elders gezegt wordt. De graaf hadt uit dit huwelyk Foulques, koning van Jeruzalem; Ermengarde, gravinne van Bretagne, enz. Hy ſtierf in den jare 1109. *Du Haillan Hiſt. des Comt. & Ducs d'Anjou. Glabert & Bourdigné Chron. d'Anjou.*

FOULQUES de V, graaf van Anjou, en naderhandt koning van Jeruzalem, was een zoon van Foulques den IV, en van Bertrada van Montfort. Hy was eerſt onder het getal der zamenverbondenen tegen den koning Lodewyk den Vetten. Sedert, met de kruisvaarders naar Paleſtina getrokken zynde, trouwde hy met Meliſenda, dochter van Balduinus den II, gezegt du Bourg, koning van Jeruzalem, en volgde door haar omtrent den jare 1121 in de ſtaten van zynen ſchoonvader. Hy wederſtondt de pogingen der ongelovigen met veel moedt. Men zegt, dat hy in den jare 1142 in de vlakten van Acre op de hazenjagt zynde, zyn paardt op hem viel, en hem doodde. Foulques was eerſt getrouwt geweeſt met Exemburga, welke anderen Sibylla noemen, erfdochter van Elias, graaf van Maine, waar by hy hadde Godefridus. Hy hadt by zyne twede gemalinne Balduinus den III, en Amalricus, koningen van Jeruzalem. *Guill. Turon. l. XV. c. 27. Du Haillan &c.*

FOULQUES, aartsbiſſchop van Rheims, doorluchtig door zyne geboorte, door zyne geleerdheit, en door zyne Godsdienſtigheit, was in grote achting in de IX eeuwe. Hy volgde in den jare 883 op Hincmarus, en hieldt een Concilie tegen de overweldigers van de goederen der kerke. Hy koos de zyde van Karel den Slechten; en hadt grote briefwiſſeling met de pauzen. Foulques ſtelde zich ook tegen de dwaling der Nikolaïten, welke nieuwe krachten ſchenen te krygen. Winomachus, heer van L'Iſleers, en vazal van Balduinus den Kalen, graaf van Vlaanderen, dien Foulques in den ban gedaan hadde, om dat hy zyne abdy van S. Vaſt van hare goederen beroofde, vermoordde dezen H. prelaat den 17 Juny des jaars 900, en vluchtte in Engelandt, alwaar hy ſtierf, van de luizen gegeten wordende. Regino, Molan, en Baronius ſtellen Foulques in het getal der martelaren; de laatſte maakt dikwils gewag van hem in zyne jaarboeken. *Baron. an.* 882, 885 *& ſeq. Flodoard l. IV. Hiſt. Rom. c.* 8. *Sammarth. Gall. Chriſt. T. I. p.* 489. 490.

FOULQUES, prioor van Deuil in de XII eeuwe, was een goed vriendt van Petrus Abelardus. Hy is niet veel-bekend dan door den brief van vertrooſting, dien hy ſchreef aan dezen vriendt over het verlies van zyne natuurlyke delen. Men vindt dezen brief in de werken van Abelardus. Op zyn plaats is verhaalt het geweldt, dat men gebruikte omtrent Abelardus, die, in plaatſe van zyne leerlinge, die men hem gegeven hadde, wel te onderwyzen, haar bezwangerde. De bloedverwanten van deze dochter, om zich des te beter te wreken, hadden 't gemunt op de wortel van het kwaadt, die zy zodanig uitrukten, dat zy den ſchuldigen de macht benamen om wederom tot dien val te komen. Foulques, verſtaan hebbende, dat Abelardus zich over deze ontmanning niet kon trooſten, ſchreef hem een brief, waar in hy aan hem voorſtelde alle de voordeelen, welke uit dit ongeval konden voortkomen. Men vertoonde hem, dat zyne grote gaven, de ſchranderheit van zynen geeſt, zyne welſprekendheit, en zyne geleerdheit, die van alle kanten eene ongelooflyke menigte van leerlingen tot zyne ſchole trokken, hem met een onverdraaglyken waan vervuld hadden. Men roert in 't voorbygaan eene andere zaak aan, die niet weinig toegebragt hadde om hem zo hoogmoedig te maken, dat is, dat de vrouwen hem naliepen, en het zich tot eene eere rekenden hem gevangen te houden in hunne netten. Men zegt hem, dat zyn verlies hem van deze trotſchheit zou genezen, en hem bevryden van de lagen der vrouwen, die hem tot groot gebrek bragten, hoewel zyn beroep hem veel gelds waardig was. Men verzekert hem, dat de beroving van deze delen, waar van hy een kwaad gebruik gemaakt hadde, verſcheide driften zou verſmoren, waar door de andere mannen gepynigt wierden, en hem de vryheit zou geven om ganſchelyk in zich zelven te keren, in plaatſe van zyne ziele te laten dwalen in duizend onkuiſche gedachten. Men voegt 'er by, dat zyne overdenkingen, niet meer afgebroken zynde door de bewegingen van het vleeſch, bekwamer zouden zyn om de geheimen van de natuur, en de redenen van ieder zaak te ontdekken: behalven dat hy zich niet meer zou bederven in galanteryen, en dat zyne beurs niet meer tot een prooi zou zyn voor deze ellendige en geldgierige ligtekooien, die hem zo wel wiſten te plukken. Men rekent het hem tot een groot voorrecht, dat hy voortaan niet meêr tot een ſchrik zou zyn voor eenig man, en dat hy overal geruſtelyk zou kunnen huisveſten; want aan genen huiswaart verdacht zynde, zou hy overal welkom zyn, en van de minnenydt niets te vrezen hebben. Men vergeet niet, dat hy na dezen heen en weder zou kunnen gaan door het midden van de beſt opgetooide vrouwen en de ſchoonſte dochters zonder eenig gevaar aan te zien, en zonder die zondige aanprikkelingen te vrezen, welke in het byzyn van deze voorwerpen zelfs de gryzaards doen blaken. Men begroet hem daar mede, dat hy bevryd zou zyn van die onkuiſche verbeeldingen, welke ontſtaan gedurende den ſlaap; eene vryheit, zegt men, welke eene grote gave van Godt is. De huwelyks plichten, vervolgt men, en de zorge van een huisgezin, zullen uwe bezigheden om Godt te behagen niet ſtoren; en wat geluk is het niet, buiten gevaar geſteld te zyn, en in de verzekerdheit, dat men niet zal zondigen? Men brengt het voorbeeldt by van Origenes en van eenige heilige martelaren, die zich in den hemel verblyden, op aarde in den ſtaat geweeſt te zyn, over welken Abelardus zich beklaagde. Men vertoont hem, dat zyn kwaadt onherſtelbaar is, en dat hy het daarom geduldiglyk moet dragen. Dat hy deze wonde in gene kwade gelegenheit ontfing, dewyl hy alleen in zyn bedde was, vaſt in ſlaap, en niemandt willende beledigen. Men trooſt hem vervolgens door andere redenen: men vertoont hem het deel, dat de biſſchop, de kanunniken, en alle de kerkelyke perſonen te Parys nemen in zyn ongeval; de klagten der inwoners, en de weeningen der vrouwen. Men beſchryft zulks op eene levendige wyze; maar men roert dit laatſte gedeelte van de vertrooſting aan zonder iets te zeggen van Heloïſe, het beminnelyke voorwerp, welkers bloedverwanten hem dit ongeval hadden doen overkomen. En dewyl het ſcheen, dat hy begeerig was om recht te gaan verzoeken by den paus, zo zegt men hem, dat hy zich daar voor wel moet wachten, en dat hy te veel gelds zou nodig hebben om in dat landt zyn oogmerk te bereiken; dat de genen, die dit kwaadt bedreven hadden, geſtraft waren; dat hy ongelyk hadde zich over de cathedrale kerke te beklagen; en dat hy, dewyl hy een monnik was, behoorde af te ſtaan van de wraak, de zelve geheel aan Godt over te laten, en zelfs zyne grootſte vyanden lief te hebben. Eindelyk vermaant men hem geen leedwezen te hebben over het goede, dat hy verloren hadt, dewyl dat voorgewende goedt altoos verſeld is van duizend moeielykheden; en men verzekert hem, dat, zo hy volhardt tot den einde toe, hy in den dag des oordeels weder verkrygen zal het gene men hem benomen hadde, en dat dan deze grondregel van de redeneerkunſt, *de beroving kan nooit wederkeren tot de vorige gedaante* [*in habitum nunquam poteſt redire privatio*] zou valſch zyn. Het is jammer dat men geen antwoordt van Abelardus heeft op dezen brief van vertrooſting. Daar is eenige waarſchynlykheit, dat men daar in eene verbeelding zou zien van den twiſt van Job met zyne vrienden; dat is te zeggen, dat Abelardus veel zou vinden om te kunnen antwoorden, en om weder te gemoet te voeren, en dat Foulques hem in zekere zaken een moeielyk trooſter zou ſchynen. Baile maakt omſtandige aanmerkingen over den inhoudt van dezen brief.

Voorts ſtaat aan te merken, dat de priory van Deuil, waar mede Foulques voorzien was, drie mylen van Parys, en naby Montmorenci gelegen is. Men kan hier over nazien *Genus illuſtre D. Benardii aſſertum* van den Jeſuit Chiflet, daar hy ſpreekt van een Eudo van Deuil, en Valois in zyne *Notice des Gaules*, op het woordt PARISII. *Bayle Dict. Crit.*

FOUQUES, of FOUQUET, van Marſeille, biſſchop van Toulouſe, was in grote achting in de XII eeuwe. Hy was de zoon van een koopman van Genua, die zich te Marſeille neerſloeg, en uitmuntte door zynen geeſt. Hy gaf zich over aan de poëzy, en maakte zeer kunſtige vaarzen in de Provençaalſche tale, welke toen de eenige was, die men verkoos voor de poëzy. Foulques nam het geeſtelyk gewaadt aan in de orde der Ciſterciënzen; en hy wierdt abt van Grandſelve, in het bisdom van Toledo, en naderhandt van Torenet in dat van Frejus. Zyn geeſt maakte alle

le de prinſſen van zynen tydt tot zyne vrienden. Richard, koning van Engelandt, Alphonſus, koning van Caſtilië, Raimundus, Berengerus, graaf van Provence, een andere Raimundus, graaf van Toulouze, en verſcheide anderen, hadden achting voor zyne verdienſten. De laatſte verkreeg voor hem het bisdom van Toulouze omtrent den jare 1210, na Raimundus van Rabaſtens. Verſcheide ſchryvers van zynen tydt ſpreken voordeelig van hem. Hy betoonde een groten yver tot uitroeing der Albigenzen, en ging zelfs naar Engelandt om aldaar een kruistocht tegen de zelve te prediken. Weinig tyds daar na droeg Jacobus, kardinaal van Vitry, aan hem op het leven van S. Maria van Ognies, dat hy geſchreven hadde, en dat Surius bybrengt onder den 23 Juny. Hy ging in den jare 1215 naar Rome, alwaar hy zich bevondt op het III Lateraanſche Concilie. S. Dominicus, die zyn byzonder vriendt was, hadt hem op deze reize verzeld, en bewoog hem te arbeiden tot de bevestiging van zyne orde. Fouques deedt hem daar in goeden dienſt, en in vele andere zaken, gelyk Bzovius toeſtaat; en op zyne wederkomſt te Toulouze gaf hy hem, met toeſtemming van zyn kapittel, de kerk van S. Romanus, dat het eerſte klooſter is van de Dominikaner orde. Deze prelaat voldeedt aldus de plichten van zyne bedieninge, ontlaſtte zyn bisdom, bewees grote milddadigheit aan de kerken en aan de armen, en ſtierf in achting van grote Godvruchtigheit op Kersdag des jaars 1231. Behalven de poezy, waar van geſproken is, ſchreef Fouques ook nog eenige andere werken. *Guill. de Puy-Laurens in Chr. c. 7 & 41. P. des Vaux de Cernay l. IX. Hiſt. Alb. Bzov. an. 1215. Henriquez in Faſc. S. S. Ord. Ciſt. Noſtradamus Hiſt. de Prov. & vie des poët. Du Verdier Vauprivas & la Croix du Maine Bibl. Franç. Petrarchus l. IV. trium. amor. Robert & Sammarth. Gall. Chriſt. Car. de Vis Bibl. Ciſt. Foglieta in elog. Genuen. Soprani & Juſtiniani Bibl. della Ligur.*

FOUQUET, (NICOLAUS) vicomte van Melun en van Vaux, marquis van Belle-Iſle, was eerſt requeſtmeeſter onder de regering van Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, daarna procureur generaal van 't parlement van Parys in het begin van de regering van Lodewyk den XIV, en eindelyk ſurintendant der finantien en ſtaatsminiſter. Hy wierdt geboren in den jare 1615 van François Fouquet, vicomte van Vaux, requeſtmeeſter, en vervolgens gewoon Raadsheer van ſtaat, die om zyne ſeldzame hoedanigheit en grote bekwaamheit in hoogachting was by koning Lodewyk den XIII en by den kardinaal Richelieu. De moeder van Nikolaas Fouquet was Maria van Maupeou, dochter van Gilles van Maupeou, heer van Ableges, intendant en controlleur generaal der finantien, eene vrouwe van eene zonderlinge Godvruchtigheit, en van eene uitmuntende liefdadigheit, welke ſtierf in den jare 1681, in den ouderdom van 91 jaren, wordende van al de wereldt betreurd, inzonderheit van de armen, die haar hunne moeder noemden. Haar zoon gaf al in zyne eerſte jeugt blyken van zynen geeſt en van zyne bekwaamheit, en was maar twintig jaren oud toen hy requeſtmeeſter wierdt. Hy was maar 35 jaren, toen hy het ampt verkreeg van procureur generaal van het parlement van Parys, in het welke hy zich veel achting verkreeg. Dat van ſurintendant der finantien wierdt hem gegeven in het begin van den jare 1653, in eenen tydt, waar in de zelve uitgeput waren door de oorlogen van 25 jaren, zo binnens als buitens lands. Dewyl Fouquet de zyde hieldt van de koninginne moeder en van den kardinaal Mazarin, verkreeg de laatſte dat ampt voor hem, wanneer hy weder met den koning naar Parys gekomen was, en de inlandſche beroertens, welke tegen hem ontſtaan waren, ophielden. Fouquet hadt zes jaren lang den heer Servient tot zynen amptgenoot, maar vervolgens hadt hy het beſtier over de finantien alleen. Doch dit ampt ſtrekte eindelyk tot zynen val. Want de kardinaal begon eindelyk yverzuchtig te worden, dewyl Fouquet door zyne mildheit en de bevordering van de vermakelykheden des hofs zich vele vrienden maakte, het welk den kardinaal verdacht wierdt. Hy beſloot dierhalven tot zynen val en tot de verheffing van den vermaarden Colbert. De koningin weduwe wilde in den beginne in dezen toeleg niet bewilligen, doch liet zich eindelyk door die van Chevreuſe tegen Fouquet innemen. De koning daarentegen deedt alles, wat de kardinaal begeerde, en men kon hem zo veel te ligter argwaan tegen Fouquet inboezemen, dewyl de ongeregeldheit in de finantien klaarblykelyk was, en Fouquet, die van zich zelven geen groot vermogen hadt, echter naar zyne uitvoeringen zeer ryk moeſt zyn. Nu ſtierf wel de kardinaal, eer hy zyn voornemen tegen Fouquet kon uitvoeren, doch hy hadt echter den koning zo veel gezegt, dat de val van dezen ſtaatsbedienaar door den zelven vaſt beſloten wierdt. Fouquet bevorderde zulks ook zelf, dewyl hy kort van te voren op zyn huis Vaux-le Vicomte den koning en het gansche hof ongemeen prachtig onthaalde; hoewel de koning, om den aanſlag te beter te verbergen, zich ongemeen gunſtig tegen hem toonde. Kort daar na ſtelde hy eene reize aan naar Bretagne, dewyl hy meende, dat Fouquet in die provincie veel geheim verſtandt hadde, dat hy door zyne tegenwoordigheit wilde beletten uit te berſten. Hy liet op deze reize Fouquet den 5 September des jaars 1661 te Nantes gevangen nemen, en eerſtelyk naar Angers, daar na naar Vicennes, en eindelyk in de baſtille brengen, en wierden daar op zyn ſchoonzoon, de graaf van Bethune, als mede zyn broeder, van het hof gebannen, hoewel men meent, dat een der zelve, die des konings ſtalmeeſter was, door alderhande tegen hem ingebragte beſchuldigingen, tot zyn eigen ongeluk veel geholpen hadde. De gevangen wierdt hier op ondervraagt voor de byzondere gerechtskamer, welke de koning tot het onderzoek van den ſtaat der finantien aangeſteld hadde, voor welke hy, volgens de voorrechten, die hy wegens zyn ampt hadde, niet te recht geſteld wilde zyn; doch eindelyk ſchikte hy zich om voor de zelve zyne verantwoording te doen. Hy beklaagde zich over de ſtrafheit, waar mede men hem handelde; dat men hem de papieren, die tot zyne ontlaſting en tot rechtvaardiging van zyne rekeningen dienen konden, onthieldt; dat men verſcheide valſche ſchriften onder de zynen hadt ingeſloken, en dat men hem ook pen en inkt weigerde. Zyne beſchuldigingen betroffen ten dele vergrypingen tegen den ſtaat, en ten dele ontrouw in het beſtier der finantien. Wat het eerſte belangt, men ſtelde voor, dat onder zyne ſchriften een opſtel gevonden wierdt, waar in hy beraamde, wat zyne vrienden tot zyne verloſſing doen zouden, zo men hem gevangen nam; het welk uitgelegt wierdt, als of hy een binnenlandſchen oproer in 't ryk hadde willen verwekken. Men leide hem te laſt, dat hy Belle-Iſle tot eene veſting wilde maken; dat hy het gouvernement van Concarneau aan zich getrokken hadde, en dat hy ook verſcheide handſchriften hadde, waar in men zich verplichtte alles voor hem op te zetten. Hy antwoordde daar op, dat hy het gemelde opſtel gemaakt hadde, wanneer hy beſpeurde, dat de kardinaal iets kwaads tegen hem in den zin hadde, tegen wien, en niet tegen den koning, hy zich hadde zoeken te dekken; hy hadt ook daar by niet voorgehad eenige gevaarlyke aanſlagen voor het ryk te ſmeden, maar alleen zyne vrienden de middelen aan te wyzen, hoe zy den kardinaal beletten konden geweldt tegen zyn perſoon te plegen. Eindelyk was ook alles niet in 't net gebragt, of met iemandt volkomen afgeſproken; Belle-Iſle hadt hy op het bevel des konings moeten kopen, en in zulk een ſtaat brengen; Concarneau was eene plaats van geen belang, en dat gouvernement behoorde zynen broeder, met wien hy in vriendſchap leefde; de bewyzen van verplichtingen van eenige perſonen tot zynen dienſt waren hem gegeven, zonder dat hy zulks begeert hadde; waren van hem niet gebruikt, en betroffen alle te zamen zaken, die den ſtaat ganschelyk niet raakten. Wat de beſchuldiging van ontrouw in de finantiezaken betreft, welke men ten dele uit zyne rekeningen, ten dele uit zynen rykdom en groten opgang bewyzen wilde; zo beriep hy zich ten dele daar op, dat vele ongeregeldheden door den heer Servient veroorzaakt waren; dat vele zaken door den ſlechten toeſtandt, waar in hy de finantien gevonden hadde, en door de dringende noodzaaklykheden van den ſtaat, niet anders hadden kunnen geſchieden; en dat hy boven dien alles niet zonder uitdrukkelyk bevel van den kardinaal gedaan hadde; zyn rykdom en opgang kon hem niet tegengeworpen worden, dewyl hy reets voor het aanvaarden van 't beſtier der finantien een groot vermogen gehadt hadde, waar by daar na de inkomſten van zyne bedieningen, en de geoorloofde intreſten van de hoofdſommen, die hy den koning dikwils op zyn crediet verſchaffen moeſt, gekomen waren, het welk alles hem in den ſtaat gebragt hadde, om zyn vermogen te doen blyken, en verſcheide goederen aan te kopen; daar by hadt de koning hem tot den geboden inkoop van Belle-Iſle tot zyne belaſting genoodzaakt, waar tegen hy gaarne zyn ſlot te Vaux le Vicomte verkocht hadde; doch alzo 't begonnen was, hadt hy de bouwing van het zelve eerſt willen voltooien, het welk hy daarom aanroerde, om dat men van dat koſtbaar bouwen zo veel ophefs maakte; boven dit alles hadde hy nog eenige millioenen ſchulden op den hals, na welkers aftrek zyn rykdom zo groot niet zou zyn. Met deze zyne rechtvaardiging, waar door hy inzonderheit de gewaande gevaarlyke aanſlagen tegen den ſtaat krachtig afgeweert hadde, bragt hy het ten minſte zo verre, dat men hem niet aan den hals kon komen; en hy zou miſſchien ganſchelyk vry geſproken zyn geworden, indien de koning en zyne vyanden daar mede waren gedient geweeſt. Daarom veroordeelden hem de aangeſtelde rechters tot eene eeuwige ballingſchap buiten het ryk. Doch Colbert, die benevens den ſtaats-ſecretaris Tellier zyn doodvyandt was, ſtelde den koning voor, dat Fouquet op die wyze de kenniſſe, die hy van de ſterkte en zwakheit van Vrankryk hadde, in vremde landen tot nadeel des konings zou kunnen misbruiken. Daarom verwees men hem tot eene eeuwige gevangeniſſe, welke hy in de citadelle van Pignerol zou houden, werwaarts hy den 20 December des jaars 1664 gebragt wierdt. Hy leefde aldaar tot in het zeſtiende jaar, welken tydt hy enkelyk met oeffeningen van Godvruchtigheit doorbragt, zich met het opſtellen van eenige Godsdienſtige werken tot zyne vertrooſting bezig houdende. Hy ſtierf den 23 Maart des jaars 1680, in den ouderdom van 65 jaren. De gebreken van dezen ſtaatsbedienaar (die anders vele goede hoedanigheden hadde, waar door hy zich aangenaam wiſt te maken,) beſtonden voornamentlyk daar in, dat hy al te geruſt en achteloos was, en zich al te veel verliet op de genen, die hem om zyn geluk en zyne macht een goed gelaat toonden. Want daar door verzuimde hy zich voor de lagen zyner vyanden te wachten. Hy merkte wel eens de aanſlagen van den kardinaal, en hieldt hem de zelve voor; doch dewyl deze zich zeer vriendelyk geliet, en Colbert noodzaakte hem zekere afbidding te doen, en Fouquet wiſt, wat gewigtige dienſten hy den kardinaal in zyne ballingſchap en naderhandt bewezen hadde, zo dat hy zich zonder hem byna niet ſtaande zou hebben kunnen houden, zo nam hy dit alles voor goede betaling aan. Hy was eerſt getrouwt met N. Fourché, en naderhandt met Maria Magdalena van Caſtille Ville-Mereuil, eenige dochter van François van Caſtille, requeſtmeeſter, naderhandt preſident der requeſten van het paleis. Hy hadt uit het eerſte huwelyk maar eene dochter, *Maria Fouquet* genoemt, in den jare 1657 getrouwt met Armand van Bethune, hertog van Charoſt, pair van Vrankryk, gouverneur van Calais en 't herwonnen landt, luitenant-generaal in Pikardië, en in 't landt van Henegouwen, ridder van de orders des konings. Van het twede bedde liet hy na *Lodewyk-Nikolaas Fouquet*, graaf

van Vaux, ondergraaf van Melun, welke trouwde met Johanna van Guyon, die ftierf in den jare 1705; *Karel Armand*, vader van 't Oratorie; *Lodewyk*, marquis van Belle-Ifle, die ridder was geweeft van Maltha, en naderhandt trouwde met Catharina van Levi, dochter van den marquis van Levi, graaf van Charlus, luitenantgeneraal van 't Bourbonnois, waar by hy een zoon hadde, die kolonel was van de dragonders, en andere kinderen; en *Maria Magdalena*, welke trouwde met Emmanuel van Croffol d'Ufez, marquis van Monfalez. Fouquet hadt vyf broeders en zes zufters; de oudfte, *François*, ftierf aartsbiffchop van Narbonne in den jare 1673; de twede, *Bafilius*, abt van Barbeaux, van Rigny, kancelier van de ordens des konings; de derde, *Yves*, ftierf, jong zynde, Raadsheer van 't parlement van Parys, zonder getrouwt geweeft te zyn; de twee laatfte waren *Lodewyk*, biffchop en graaf van Agde, meefter van het Oratorie des konings, die mede geftorven is; en *Gilles*, eerft eerfte ftalmeefter van de grote ftal, getrouwt met Anna van Aumont, dochter van den marquis van Aumont, gouverneur van Touraine. Hy is geftorven in den jare 1694. De zufters zyn alle nonnen geweeft; vyf van de orde van S. Maria, en eene abdiffe van het park der vrouwen. *Memoires du temps. Memoires d'Artagnan. Memoires du Marquis de la Fare. Limieres Hift. de Louis XIV. Recueil des Defenses de Mr. Fouquet.*

FOUQUIER, (Jakob) een fchilder van landfchappen, was van Antwerpen, alwaar hy geboren wierdt omtrent den jare 1580. Hy was een leerling van Breugel, den landfchapfchilder, dien men fpotswyze den *fluwelen Breugel* noemde, om dat hy dikwils in die ftoffe gekleed was, en dat zyne klederen altoos prachtig waren. Fouquier kreeg laft van den heer Nojers om de gezichten van alle de voorname fteden van Vrankryk te fchilderen, om de zelve te plaatfen tuffchen de venfters van de grote galdery van de Louvre; en hy geloofde, dat dit werk, dat van belang geweeft zou zyn, hem meefter moeft maken van het beftier van de fieraden van de galdery: maar Pouffin wierdt belaft met deze zorge, niettegenftaande Fouquier voorwendde, dat zyne landfchappen het voorname fieraadt van deze plaats moeften zyn, en dat al het overige maar bywerk was. Fouquier hadt eene grote verwaandheit; en om dat de koning hem veradelt hadde, wilde hy liever weinig werken, en weinig winnen, dan niet voor een edelman van ongemene verdienften aangezien worden. Deze aangenome grootfchheit was oorzaak, dat men hem den *baron van Fouquieres* noemde. Wat zyne tafereelen belangt, hy heeft 'er gemaakt, die uitmuntend fraai zyn, en het gene hy naar 't leven gefchildert heeft kan niet fchoonder zyn. Daar zyn vele van zyne werken te Parys, en een van zyne leerlingen, *Rendu* genoemt, heeft 'er vele nagefchildert. Zy zyn beide geftorven zonder iets na te laten. Zommigen hebben gemeent, dat Fouquier een nabeftaande was van de Fuggers van Augsburg; maar zy hebben misgetaft: want het geflacht der fchilders Fouquieres is nooit in ftaat geweeft om zich te vergelyken by dat der Fuggers, die de rykfte kooplieden waren van ganfch Duitfchlandt. *Felibien Entretiens fur les Vies des Peintres IV partie.*

FOUR, (Vitalis du) kardinaal, biffchop van Alba, was een Franfchman, geboortig van de ftadt Bafas. Hy muntte uit aan het hof van de pauzen Clemens den V en Johannes den XXII door zyne bekwaamheit en door zyne deugdt. Hy hadt het geeftelyk gewaadt aangenomen in de Francifkaner-orde, en zyne verdienften hadden hem verheven tot de eerfte waardigheden van deze orde in Guienne. Clemens de V, die hem byzonderlyk gekend hadde, maakte hem kardinaal in den jare 1313, en naderhandt wierdt hy biffchop van Alba. Hy koos de zyde der Kordeliers, welke beweerden, dat Jefus Chriftus en de Apoftelen niets in eigendom gehad hadden; maar de paus Johannes de XXII, die niet van deze gedachten was, verplichtte hem de zyne te verbergen. Dit gebeurde in den jare 1321. De kardinaal du Four ftierf den 16 Augufty des jaars 1327 te Avignon, alwaar men zyn graf ziet in de kerke van zyne orde. *Wading. in Annal. Minor. Aubery hift. des Card.*

FOURBIN. Zie FORBIN.

FOURCHE, *de berg van Fourche*, van ouds *Juberus* genoemt. Dit is een van de bergen der Alpen, waar in de Rhône haren oorfpronk neemt. Hy legt op de grenzen van Zwitferlandt en van Valais, een weinig beweften den berg van S. Gothar, onder welken eenigen hem begrypen. *Maty Dict.*

FOURNIER, (Georgius) van Caen, ftierf in den jare 1652. Hy heeft uitgegeven eene Geographie, eene Hydrographie, en eene verhandeling van de fortifikatien. *Alegamb. pag 551.*

FOURNIER, (Hieronymus) of *Furnerius*, was geboortig van Pavia, en begaf zich, nog jong zynde, in de Dominikaner orde. Hy verkreeg daar in veel geleerdheit en Godsdienftigheit. Na dat hy de doctorale bonnet ontfangen hadde op de univerfiteit van Bologne, leeraarde hy aldaar met veel vrucht de Theologie aan de monniken van zyne orde. Paus Clemens de VII, zyne verdienften kennende, benoemde hem tot het bisdom van Belcaftro, in het koninkryk van Napels in den jare 1533. Hy beftierde deze kerk den tydt van negen jaren. Naar Rome gegaan zynde om de grafftede der Apoftelen te bezoeken, ftierf hy aldaar in den jare 1542, en wierdt begraven in het konvent van S. Sabina, dat van zyne orde was. Daar zyn twee werken van hem overig gebleven, namentlyk: *De Immortalitate animæ*; en *de Suppofit. adverf. Paul. Venet.*; en eenige andere handfchriften, welke men bewaart in het konvent van Pavië. *Fontan. Theat. Dominic. p 138. Bibl. Prov. Lomb. an. 1535. Ughell. Ital. Sacr. tom. IX. Pio de Vir. illuftr. Ord. Præd. l. IV. Ambr. Altamula. Bibl. Præd. Centur. 4. ad an. 1542.*

FOURNIER, (Jacobus) geboortig van Saverdun. Zie Benedictus de XII, paus.

FOURNIER, (Wilhelm) profeffor in de rechten te Orleans, heeft in den jare 1584 zyne uitlegging uitgegeven over den tytel *de verborum fignificatione.* Hy heeft ook aantekeningen uitgegeven over Caffiodorus, en over andere werken, de philologie rakende. Deze fchryver was, naar 't gevoelen van Scioppius, een fchrander en ervaren oordeelkundige in dat flag van ftudie. *Denys Simon Bibl. des Aut. de Droit. Scioppius de arte Critic. p. 12. Baillet Jugem. des Sav. fur les Crit. Grammair.*

FOURNIVAL, (Richard van) kancelier van Amiens in den jare 1250, heeft verfcheide werken in vaarzen nagelaten, gelyk men ziet by *la Croix du Maine* en *Claude Fauchet.*

FOURRÉ, (Jacobus) biffchop van Chalon aan de Saone, was geboren in een vlek naby Chartres. Hy nam het geeftelyk gewaadt aan van de Dominikaner-orde, en in de wetenfchappen gevorderd zynde, wierdt hy Doctor te Parys, en prediker van den koning Karel den IX. Men gaf hem de abdy van Livri, en naderhandt in den jare 1574 het bisdom van Chalon aan de Sône, alwaar hy ftierf den 20 January des jaars 1578. Jacobus Fourré was een goed prelaat. Hy heeft verfcheide leerredenen in gefchrifte nagelaten. Men hadt in den jare 1554 uitgegeven de lykreden van den keizer Ferdinand den I, die hy uitgefproken hadde den 19 September te Parys in onzer Lieve Vrouwen kerke. *Pierre Naturel & Claude Petri des Evêq. de Chal. Sammarth. Gall. Chrift S. Julien Baleurre in Ant. Cabil. Ludov. Jac. de Script. Cabil. La Croix du Maine.*

FOURRIER, (Petrus) gezegt *van Mathaincourt*, om dat hy parochiaan van dat vlek was, in Lotharingen, zyn vaderlandt, heeft geleeft in den jare 1610, en eene goede gedachteniffe van zich zelven nagelaten. Hy begaf zich in zyne jonkheit onder de Reguliere kanunniken, en was door zyne geleerdheit en Godvruchtigheit uitmuntend onder de zelve. Men verkreeg naderhandt voor hem het parochiaanfchap van Mathaincourt, alwaar hy geboren was. Hy ftichtte eene congregatie van hervormde Reguliere kanunniken, welke leeraarden; en hy ftichtte in den jare 1590 eene andere congregatie van nonnen, welke arbeidden tot onderwys der dochters. Paus Paulus de V beveftigde deze inftelling door zyne bullen van den 1 February des jaars 1615, en van den 6 October des jaars 1616. De vader Fourrier ftierf in eene grote achting van Godsdienftigheit, en men heeft zyn leven in verfcheide talen. *Miræus de Script. Sæc. XVI.*

FOWAY, FOWEY, of FOY, een vlek met eene goede haven aan den mondt van eene kleine rivier van den zelven naam in het graaffchap Cornwal in Engelandt, tuffchen Falmouth en Plymouth, omtrent zeven mylen van beide die plaatfen gelegen. Dit vlek heeft het recht om twee leden te verkiezen van het parlement van Groot-Britannië. De haven is zeer wel bewaard door goede forten aan den mondt van de zelve. Deze plaats legt omtrent 120 Engelfche mylen van Londen. *Maty Dict. Engelfche Dict.*

FOX, (Eduard) biffchop van Hereford in Engelandt, en Raadt van koning Henrik den VIII. Deze zondt hem in den jare 1535 als zynen ambaffadeur aan de Duitfche Ryksftanden, welke te Smalkalden vergaderd waren, aan de welke hy voor te ftellen hadde, dat zy den pauffelyken voorflag wegens een Concilie niet wilden aannemen; de al te grote macht des keizers by tyds befnoeien, en zich met zynen meefter, zo wel in zaken, den Godsdienft, als hun gemeen belang betreffende, te vereenigen. Hy bragt het in dit gezantfchap zo verre, dat zyn koning in het verbondt der Duitfche Proteftanten aangenomen wierdt. Hy beloofde in den naam zyns konings jaarlyks 100000 daalders ten dienft der zelve te betalen, en men verbondt zich wederzydfch den paus, noch eenige Conciliën, door den zelven beroepen, te erkennen, en dat Melanchthon benevens Bucerus naar Engelandt zouden komen, om in de ftukken van den Godsdienft eene volkome eenigheit vaft te ftellen. Dit laatfte, als mede, dat men ftaat gemaakt hadde, door het aanzien van Eduard Fox by den koning, den zelven tot het aannemen van de Augsburgfche Confeffie te bewegen, wierdt ten dele door het afmaken van Anna Boulein verachtert, ten dele ook door de doodt van dezen prelaat, welke in den jare 1539 volgde. Hy hadt tot zynen opvolger in het bisdom van Herefort Doctor Bonner, die zich onder de regering van de koninginne Maria door zynen yver tegen de Proteftanten zo bekend gemaakt heeft. *Herbert. de Larrey hift. d'Anglet. T. I. p. 341, 351, 418.*

FOX, (Johannes) wierdt geboren te Bofton, in het graaffchap Linkoln, in den jare 1517. Hy ftudeerde te Oxfort, en wierdt voor zeer bekwaam gehouden in de kenniffe van de oudvaderen, van de Conciliën, en van de fcholaftyke Theologie. Niet vergenoegd zynde wegens den ftaat, waar in de Godsdienft was, reifde hy naar Duitfchlandt in 't einde der regeringe van Henrik den VIII, en hieldt zich te Bafel op in het huis van Oporinus, een vermaard drukker in dien tydt. Na de doodt van dezen prins keerde hy naar Engelandt, alwaar hy bleef tot dat de koningin Maria tot de kroon kwam. Toen keerde hy naar Bafel, tot de doodt van deze princeffe. De koningin Elizabeth op den troon geklommen zynde, begaf hy zich op nieuw naar Engelandt, en nam zyn verblyf te Londen; alwaar hy zyne acten en gedenkftukken der kerke uitgaf. Hy hadt fchone begaafdheden, zyn leven was voorbeeldelyk, en hy was vooral zeer liefdadig. Maar hy was een zeer ftreng Calvinift, hebbende altoos een afkeer van het onderfchryven der Canons, en te onvrede zynde over eenige plegtigheden der kerke. Zyne acten en gedenkftukken wierden herdrukt in den jare 1684, in drie ftukken in folio. Hoewel hy daar in vele blyken geeft van zyne bekwaamheit en oordeel,

zo

zo geeft men voor, dat hy daar in vele misſlagen begaan heeft, door zich verlaten te hebben op het verhaal van verſcheide onnaauwkeurige perſonen, die oorzaak geweeſt kunnen zyn, dat hy onder het getal der martelaren geſteld heeft perſonen, die nog leefden, wanneer zyn werk voor de eerſte maal gedrukt wierdt. Het is waar, dat hy in 't vervolg die ſtukken uitliet. Die een omſtandiger denkbeeldt van zyne werken begeren te hebben, kunnen Pearſon raadplegen in zyne verhandeling *les trois Converſions d'Angleterre* &c. waar in hy Fox beſchuldigt van vrywillige misſlagen, van gebrekkelyke aanhalingen, van kwade redeneringen, en van verachtinge van de oudheit der hiſtorie van Engelandt. De geleerden kunnen onderzoeken, of deze beſchuldigingen wel gegrond zyn. Fox ſchreef verſcheide andere verhandelingen in 't Engelſch en in 't Latyn, onder anderen: *De Cenſura ſeu Excommunicatione Eccleſiaſtica*; *Interpellatio ad Archiep. Cantuar.*; *De Chriſto gratis juſtificante, contra Jeſuitas*; enz. *Athenæ Oxonienſes.*

FOX, (George) de ſtichter en het hoofdt van de ſecte der Bevers in Engelandt. Hy wierdt geboren te Dreton, een dorp van de provincie van Leyceſter. Zyne opvoeding kwam overeen met zyne geboorte, en vondt gene andere hanteering om te beſtaan, dan het ſchoenmakers ambacht, dat hy in zyne jonkheit leerde, en dat hy een langen tydt oeffende in de ſtadt Nottingham. In deze ſtille bezigheit overdacht hy de H. Schriftuur, waar uit hy dikwils plaatſen bybragt, die hy met weinig oordeel toepaſte. Zyn eenzaam leven vermeerderde zyne droefgeeſtigheit, en deed 't hem geloven, dat hy openbaringen hadde. Zyne aanmerkingen over de verdorvenheit van 't menſchelyke geſlacht deden hem beſluiten het zelve te hervormen. Hy verliet zyn winkel, en wierdt een prediker. Het volk, uitgelokt door de nieuwigheit, vloeide van alle kanten toe tot zyne predikatien. De goede uitſlag gaf hem de ſtoutheit om met de uiterſte hevigheit uit te varen, en wonderwerken bekend te maken, welke hy voorgaf, dat toegeſtaan waren op zyne gebeden. Zyne leerlingen vertoonden zedigheit in hunne kléderen, matigheit en hunne levenswyze, en wederhouding in hunne redenen. Hunne uiterlyke houding, aldus te zamen geſteld, veroorzaakte de verwondering van 't volk, en wierdt verdacht aan de verſtandigen. Fox hadt moeielyke tegenkantingen in de uitvoering der bevelen, die hy zich beroemde van den Hemel ontfangen te hebben. Hy wierdt verſcheide malen gevangen genomen wegens het ſtoren van de ruſt der vergaderingen, door het opentlyk tegenſpreken van den prediker, en liep meer dan eens gevaar van door de woede van het volk omgebragt te worden. Cromwel deedt hem in verzekering nemen, en verboodt aan zyne aanhangers eenige vergadering te houden. Margareta Fell, de vrouw van Fox, deelde met hem de bediening van zyn predikampt, en verſpreidde zyne uitſporigheden. *Gerardi Croezii Hiſt. Quakeriana.*

FOXES, een eilandt. Zie ALOPECIA.

FOX MORZILLO, bekend onder den naam van *Sebaſtianus Foxius Morzillus*, was van Sevilië, in Spanje, alwaar hy geboren wierdt in den jare 1528. Hy maakte zulk een groten voortgang in de goede letteren en in de philoſophie, waar in hy ſtudeerde in Spanje en in de Nederlanden, dat hy in den ouderdom van 20 jaren fraaie werken ſchreef. Philippus de II, koning van Spanje benoemde hem om leermeeſter te zyn van den Infant Don Carlos. Sebaſtiaan van Fox, die toen te Loven was, begaf zich te ſcheep om te eerder by den prins te zyn, en leedt ongelukkiglyk ſchipbreuk in den bloem van zynen ouderdom, en wanneer hy het meeſt in ſtaat was om grote zaken uit te voeren. Men heeft van hem: *De ſtudii Philoſophici ratione*; *De uſu & exercitatione Dialect.*; *In Topica Ciceronis Paraphr.*; *De Honore*; *De Juventute*; *De Regno & Regis inſtitutione lib. III*; *De Natura Philoſ. ſeu de Platonis & Ariſt. conſenſione lib. V*; *De conſcribenda Hiſt.*; *In Platonis Timæum, ſeu de Univerſo Commentarius*; *In Phædonem*; enz. Sebaſtiaan Fox gaf voor afkomſtig te zyn uit het huis van Foix. *Andr. Scotus & Nic. Antonio Bibl. Hiſp. Miræus de Script. Sæc. XVI. Naudé Bibliogr. Polit. Poſſevin.*

FOY Zie FOWAY.

FOYA-NUOVA. Zie CUMA.

FRACASTORIUS, (Hieronymus) een vermaard geneesmeeſter, was van Verona, en een zoon van Páulus Philippus. Men zegt, dat, wanneer hy nog een kindt was, zyne moeder, die hem op den arm droeg, door den donder doodgeſlagen wierdt, zonder dat hy zelf daar van eenig letſel hadde. Hy vorderde ongemeen in de goede letteren en in de wetenſchappen, en wierdt een dichter, een philoſooph, een geneesmeeſter en een aſtrologiſt. Deze hoedanigheden maakten hem geacht in de XVI eeuwe. De hiſtorie van zynen tydt zegt, dat hy de vaderen, welke te Trente vergaderd waren, verplichtte het Concilie van daar over te brengen naar Bologne, uit vreze van eene beſmettelyke ziekte, welke hy voorzag. Zommigen hebben geſchreven, dat paus Paulus de III hem verplichtte alzo te ſpreken, om dat hy, in geen goed verſtandt zynde met keizer Karel den V, meende, dat het hem voordeelig zou zyn het Concilie uit Duitſchlandt te verleggen, om het zelve over te brengen in eene der ſteden van Italië, die aan den H. Stoel onderworpen zyn. Wat 'er van zy, het is ten minſte zeker, dat men te Bologne de IX zitting van het Concilie hieldt op den 21 April des jaars 1547, en de X in de maandt Juny daar aan volgende. Fracaſtorius hadt brietwiſſeling met verſcheide grote mannen van zynen tydt. De kardinaal Bembo was zyn byzonder vriendt. Hy zondt aan dezen laatſten zyn dichtſtuk, genoemd *Siphilis*, dat is te zeggen, van het kwaadt van Napels. Bembo, het zelve gelezen hebbende, zondt het aan Sannazarius, en deze was zo voldaan over de lezing van dit werk, dat hy tegen den kardinaal Hippolytus de Medicis, en tegen Baptiſtus van Mantua, gezegd de Mantuaan, bekende, dat hy dit dichtwerk hoger ſchatte dan dat, het welk hy geſchreven hadde *de Partu Virginis*, en aan het welk hy twintig jaren na malkander gearbeid hadde. Fracaſtorius begaf zich op het einde van zyn leven op een landhuis naby Verona, en hy gaf zich over aan de ſtudie van de Aſtronomie en van de Coſmographie. Hy ſtierf aan eene beroerte te Padua den 6 Auguſty des jaars 1553, in het 71 zyns ouderdoms. Behalven het dichtwerk van *Siphilis*, waar van geſproken is, dat in III boeken begrepen was, maakte hy nog een Latynſch toneelſtuk van Joſeph: *Homocentrica, ſeu de cauſis criticorum dierum*; *De Sympathia & Antipathia lib. I*; *De contagioſis morbis & eorum curatione l. III*; *Naugerius, ſive de Poëtica*; *Alcon, ſive de cura canum venaticorum*; *De ulni temperatura*, &c. Julius Scaliger, die een vriendt was van Fracaſtorius, maakte verſcheide lykvaarzen op hem, en onder anderen dit volgende:

Os Fracaſtorio naſcenti defuit, ergò
Sedulus attentâ finxit Apollo manu.
Indè hauri, Medicusque ingens, ingensque Poëta;
Et magno facies omnia plena Deo.

De ſtadt Verona deedt in den jare 1559 een ſtandbeeldt oprechten voor Fracaſtorius, die een van hare doorluchtigſte fieraden was geweeſt, en men voegde daar by dit opſchrift:

Hieronymo Fracaſtorio,
Pauli Philippi F.
Ex publica auctoritate
Anno M. D. LIX.

Thuanus Hiſt. l. IV. Imperialis in Muſ. Hiſt. Torellus Saraina & Onuphr. Hiſt. Veron. Ghilini Teat. d'Huom. Letter.

FRACHET, (Gerard) een Dominikaner monnik, was een Franſchman, en leefde in de XIII eeuwe, omtrent den jare 1250. Men zegt, dat hy geboortig was van Limoges. Hy maakte, door laſt van Humbert den V, generaal der Dominikanen, eene verhandeling der doorluchtige mannen van zyne orde. *Miræus in Auct.*

FRACHETTA, (Hieronymus) geboortig van Rovigo in Italië, maakte zich vermaard door zyne ſtaatkundige werken. Hy bragt verſcheide jaren door te Rome, zeer geacht zynde van den hertog van Seſſa, ambaſſadeur van Philippus den II en Philippus den III, koningen van Spanje, en men gebruikte hem in zaken van ſtaat en van oorlog, waar in hy zich zeer wel kweet; maar het verſchilde nochtans weinig, dat hy niet bezweek, zelfs met gevaar van het leven, in de vervolgingen, welke hy moeſt ondergaan. Hy week naar Napels; en niet ontbloot zynde van beſchermers van zyne onſchuldt, deedt hy de zelve bekend maken aan het hof van Spanje, dat laſt gaf aan den graaf van Benevento, onderkoning van Napels, om hem als een getrouw dienaar te gebruiken, wanneer zich de gelegenheit daar toe zou aanbieden. Dit wierdt volvoerd, zo dat Frachetta te Napels eerlyk leefde, en met een redelyk jaargeldt. Men weet niet, op wat grondt in Moreri gezegt wordt, dat *zyn onbeſcheidenheden hem vele moeielykheden op den hals haalde*; want Ghilini, de eenige ſchryver, dien men bygebragt heeft, geeft niet diergelyks te kennen. Onder de werken van Frachetta is dat het aanmerkenswaardigſte, waar van de tytel is: *il Seminario de Governi di Stato, & di Guerra.* Hy heeft daar in onder CX kapittelen omtrent acht duizend grondregelen van ſtaat en van oorlog, uit de beſte ſchryvers getrokken, byeen verzameld; en hy heeft by ieder kapittel eene redenvoering gevoegd, dat tot eene uitlegging van het zelve dient. Dit werk wierdt ten minſte twee maal gedrukt door de zorg des ſchryvers. Het is nog te Venetië herdrukt in den jare 1617, en te Genua in den jare 1648, in 4, en men heeft daar by gevoegt het *il Principe* van den zelven ſchryver, *nel quale ſi conſidera il Principe & quanto al Governo dello ſtato, & quanto al manegio della Guerra.* Dit laatſte werk was te Venetië gedrukt *appreſſo Gio. Battiſta Ciotti*, in den jare 1599, *in* 8. en dat was een druk, die door den ſchryver verbeterd en vermeerderd was. De eerſte druk was ongetwyffeld van den jare 1597; want de opdragt was gedagtekent uit Rome den 7 November van dat jaar. De zelve geeft te kennen, dat Frachetta dit boek ſchreef ter oorzake van een onderling geſprek, in het welke de hertog van Seſſa onder andere zaken gezegd hadde, dat het niet minder gewigtig dan moeielyk was om aan de vorſten de waarheit te doen weten van het gene in hunne ſtaten omgaat. Men heeft aan te merken, dat Frachetta, eer hy *il Seminario de Governi* uitgaf, daar van eene algemene ſchets heeft uitgegeven in den jare 1592. Zyne andere ſchriften zyn: *Diſcorſo della Ragione di Stato: Diſcorſo della Ragione di Guerra: Espoſizione di tutta l'opera di Lucrezio. Bayle Dict. Crit.*

FRAEMONT, of *de berg van Pilatus*, een berg naby Lucern in Zwitſerlandt, op welkers top een vyver is. Men geeft voor, dat 'er terſtondt ſtorm in de lucht ontſtaat, wanneer men eenen ſteen in dezen vyver werpt. Het bygelovig volk voegt 'er by, dat Pilatus eenmaal des jaars aldaar verſchynt in 't gewaadt van een rechter: maar dat de genen, die hem gezien hebben, in het zelve jaar ſterven. Crendelus verzekert, dat hy verſcheide ſtenen in dit meir geworpen heeft, zonder eenige wolken of regen beſpeurd te hebben: en dat dit een fabel is, door de veehoeders van de plaats uitgevonden. *Gretſer. Vadian.*

FRAGA, of FRAGUES, eene ſtadt in Aragon, tuſſchen Monçon en Mequinenca, aan de grenzen van Catalonië. Zy legt in een onvruchtbaren oordt, tuſſchen hoge gebergters, en is door de natuur eenigermaten geſterkt, dewyl zy de rivier Cinca voor zich heeft, welkers hoge oever den toegang moeielyk maakt,

maakt, en achter zich een kleinen berg, welke verhindert, dat men 'er niet gevoeglyk met zwaar geschut by kan komen. Den 7 September des jaars 1134 wierdt Alphonsus de I, koning van Aragon, wanneer hy deze plaats belegerde, door de Moren verslagen en gedood. In den oorlog over de Spaansche erfvolging heeft dan de eene, dan de andere party de zelve ingenomen. *Mariana hist. de Espana l. X. c. 15. Colmenar delic. de l'Esp. p. 654. Merc. Historique.*

FRAGO, bekend onder den naam van PEDRO DE FRAGO, bisschop van Huesca, was een Spanjaardt, geboren te Uncastillo, in 't koninkryk van Aragon. Hy studeerde te Parys, en verkreeg niet alleen de kennisse der talen, maar wierdt ook een Theologant. Frago maakte ook goede vaarzen, en gaf in den jare 1560 een dichtwerk uit ter gelegenheit van de aankomst van Elizabeth van Vrankryk, getrouwt met den koning Philippus den II. Weinig tyds daar na gaf men hem het bisdom van Usel in Sardinië. Hy hadt zich bevonden op het Concilie van Trente, alwaar hy op Hemelvaartsdag des jaars 1551 eene redenvoering deedt, welke dikwils gedrukt is. Hy was naderhandt bisschop van Huesca in den jare 1577, en stierf in den jare 1584. *Miræus de Script. Sæc. XVI Nic. Anton. Bibl. Script. Hisp.*

FRAGOSO, (BAPTISTA) een Jesuit, was een Portugees, geboren te Silvis, een vlek van Algarve. Hy leeraarde met lof te Lissebon en te Evora, en stierf in den jare 1639, in den ouderdom van 87 jaren. Men heeft na zyne doodt uitgegeven, *Regimen Reipublicæ Christianæ*, in III delen.

FRAGOSO, (JOHANNES) van Toledo, geneesmeester en heelmeester van Philips den II, koning van Spanje, verkreeg zich eene grote achting in het einde van de XVI eeuwe, omtrent de jaren 1570 en 1580. Hy heeft verscheide werken uitgegeven: *De Chirurgia & Antidotario; De succedaneis medicamentis; De medicamentorum compositione; Discursos de las cosas aromaticas, arboles, frutas, y medicinas simples de la India; Erotemas Chirurgicos, &c. Vander Linden de Script. Medic. Nic. Anton. Bibl. Script. Hispan. &c.*

FRAHERTI. Zie FLAHERTI.

FRAINET, in 't Latyn *Fraxinetum*, was eertyds een sterk kasteel van Vrankryk, gelegen in Provence. Het zelve diende tot eene wykplaats voor de Saracenen. Men ziet de vervalle muren van het zelve twee mylen van de golf van Grimaud, naby het dorp, *La Gardé du Frainet* genoemd, en het bosch, *Maures* genoemd, dat het zelve is met dat der Saracenen. *Maty Diction.*

FRAMBESARIUS, (NIKOLAAS ABRAHAM) een vermaard geneesmeester, was geboortig uit Guise in Vrankryk, en leefde in de XVI eeuwe. Zyn vader was een wondheeler in de gemelde plaats, die zynen zoon niet alleen in de scholen, maar ook in zyne kunst zich met veel yver deedt oeffenen, het welk hem naderhandt, wanneer hy zich volkomen aan de geneeskunst hieldt, grote nuttigheit deedt. Hy verkreeg een ongemenen roem door zyne wetenschappen, en wierdt daar in niet alleen tot professor op de universiteit te Parys, maar ook tot koninklyke lyf-medicus benoemd. Men heeft van hem: *Canones & consultationes medicinales; Canones Chirurgici; De cura & præservatione pestis; De ratione dispensatoria medicamentorum; Apologia pro medicamentis Chymicis, &c. Boissardus in vit. viror. doctor. Freher. in Theatr.*

FRAMLINGHAM, een klein vlek van Engelandt, in de landstreek van het graafschap Suffolk, welke men Loos noemt, naby de rivier Ore, alwaar een groot en sterk kasteel was, door de Saxen gebouwd, in het welke Robert, graaf van Leicester, zyn verblyf nam in den opstandt tegen koning Henrik den II. De koningin Maria, dochter van Henrik den VIII, week in dit kasteel in den jare 1553, en verkreeg door de hulp van den Protestantschen adeldom van dat graafschap de kroon van Engelandt. *Kronyk van Baker.*

FRANC, (LE) en FRANC DE BRUGES. Zie VRYE VAN BRUGGE. (HET)

FRANC, (HIERONYMUS LE) president van het parlement van Artois, was van Douay. Hy studeerde te Loven, en sedert naar Duitschlandt en Zwitserlandt gegaan zynde, leeraarde hy het Recht te Freyburg in Brisgau. Vervolgens wedergekeerd zynde in zyn vaderlandt, was hy Raadsheer te Douay, daar na van Mechelen, en eindelyk president van Artois. Hieronymus le Franc gaf uitleggingen uit over de regelen van het burgerlyke recht, en eene verhandeling van de oprechting van de universiteit te Douay. Hy stierf in den jare 1606, nalatende Rainucius le Franc, zynen zoon, die ook erfgenaam was van zyne geleerdheit, welke hem waardig gemaakt heeft om president te zyn van het parlement van Mechelen. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

FRANC, (MARTINUS) prevoost en kanunnik van Lausanne, en secretaris van de pauzen Felix den V en Nikolaas den V, bloeide omtrent het midden van de XV eeuwe. Hy was een der beste Fransche dichters van zynen tydt, en schreef een dichtstuk tegen de Roman van *La Rose*, en noemde het zelve *le Champion des Dames*. Men vindt daar in verscheide vaarzen, rakende de pauzinne Johanna. David Blondel heeft dezen schryver niet gesteld in de lyst, welke hy uitgegeven heeft van de schryvers, die het geval van deze pauzinne bevestigd hebben. Doch hy is de eenige niet geweest, welke Blondel vergeten heeft. Men komt niet overeen wegens het vaderlandt van Martinus Franc. De president Fauchet verzekert, dat hy geboren was in het graafschap van Aumale in Normandië; maar, volgens Johannes Miræus, was hy van Arras. Zyn *Estrif de fortune & de vertu*, in den jare 1505 te Parys gedrukt, is een mengsel van vaarzen en van onrym. *Bayle Dict. Crit.*

FRANC. (NIKOLAAS LE) Zie FRANCO.

FRANCA VILLA, een vlek van het koninkryk van Napels, in Abruzzo Citra, naby den golf van Venetië, tusschen Pescara en Ortona, twee mylen van de laatste en weinig minder van de eerste plaats. Eenige landbeschryvers stellen hier de oude stadt *Ferentanum*, of *Frentanum*. Maar Baudrand oordeelt, dat de gelegenheit van beide deze plaatsen niet overeenkomt.

FRANCART, (JAKOB) een beroemd kunstenaar, wierdt geboren te Brussel; maar het jaar van zyne geboorte is onbekend, alzo *Fl. le Comte* en *Korn. de Bie* daar omtrent niets geboekt hebben. Dat is zeker, dat hy leefde tusschen het jaar 1560 en dat van 1621, zynde het geboorte-en sterfjaar van den aartshertog Albert, zoon van keizer Ferdinand den tweden, die zyn Mecenas is geweest, en hem veel gunst heeft bewezen om zyne byzondere bekwaamheden in verscheide kunsten en wetenschappen. Hy was bouw-en vestingbouwmeester van Brussel, in welken tydt hy ook de kerk der Jesuiten heeft gebouwt. Hy verstondt zich daarenboven op de schilderkunst, meetkunst, doorzichtkunde en dichtkunst, en was daarenboven zeer wellevende. Hy was zeer bemind by de Infante Izabelle, voor welke hy geschildert heeft de zogenoemde mysteriën of verborgendheden van den Rozenkrans, die gezonden zyn aan paus Paulus den V, en naderhandt in koper gebragt. Anna Françoize de Bruns, die hem in maagschap bestondt, heeft hy de schilderkunst geleeraart; zo dat zy alle schilderessen van dien tydt overtrof. Naderhandt ontsloeg hy zich van alle zyne oeffeningen, en gaf zich over aan de liefhebbery der bloemen, die hem verstrekte tot een zinnespiegel van zyn vergankelyk leven, dat ook kort daar na eindigde. *Houbraken Schilderboek I Deel, p. 162.*

FRANCESCA, (PIETRO DELLA) een schilder van den Florentynschen staat, leefde in de XV eeuwe. Hy hadt zyne verkiezing in het schilderen van nachtgezichten en veldslagen. De paus Nikolaas de V gebruikte hem om in het Vatikaan te schilderen. Daar waren onder anderen twee tafereelen, die weggenomen wierden door last van Julius den II, om twee andere in de plaats te stellen, welke Raphaël schilderde van het wonderwerk van het H. Sakrament, 't welk men zegt, dat te Bolsena gebeurd was, en van S. Pieter in zyne gevangenisse. Hy heeft vele portraitten geschilderd, en over de Arithmetica en de Geometrie geschreven. Hy hadt tot leerlingen Laurentino d'Angelo van Arezzo, en Lucas Signorelli. *De Piles Abrégé de la vie de Peintres.*

FRANCESCA, eene arme Italiaansche dochter, geboren te Casal, in het Montferrat, twintig jaren oud zynde, gedroeg zich uitmuntende in de belegering van die stadt in den jare 1630. Zy vatte de wapenen aan, en streedt kloekmoedigklyk in verscheiden uitvallen, waar in zy vele van de vyanden doodde. Johannes de Toiras, naderhandt maarschalk van Vrankryk, die in de stadt was om de zelve te verdedigen, gaf haar de soldy van vier soldaten, en van een ligtgewapend ruiter in zyne kompagnie. *Baudier hist. du Marechal de Toiras.*

FRANCHE-COMTE. Zie BURGUNDIE.

FRANCHEIM, of FRANCKEMIUS, (MARCELLUS) geboren te Zutphen in de Nederlanden, was in achting in de XVII eeuwe. Hy leerde de talen, de goede letteren en het Recht, en reisde in Vrankryk, in Spanje, in Italië, en in Duitschlandt. Hy bezocht vlytig de geleerden in deze landen, en in het laatste verbondt hy zich aan den kardinaal Melchior Clesel, dien de keizer Matthias in zyne zaken gebruikte. Francheim wierdt zyn secretaris, en diende hem met vrucht in Hungarië, om den keizer Ferdinand den II aldaar tot koning te doen verkiezen, en naderhandt in Bohemen, alwaar Frederik, Paltsgraaf aan den Rhyn, op den troon verheven was in den jare 1619. Hy gaf in dien tydt zyn werk uit, genoemt *fides Bohemo-Palatina*, daar hy zynen naam niet voor stelde. De kardinaal Clesel naderhandt buiten dienst geraakt zynde, keerde Francheim naar de Nederlanden, en was aldaar intendant van Justitie onder de Duitsche benden, waar over de prins van Chimay geboodt. Hy verkreeg de zelve bediening in het Franche-Comté, en Philips de IV, koning van Spanje, maakte hem eindelyk Raadsheer van de admiraliteit te Duinkerken, alwaar hy stierf in den jare 1643. Hy heeft verscheide verhandelingen geschreven, als: *Expeditio Sicambro-Batava; Epistola pro Jatro-Chimica*; eene Apologie, genoemt *Asinus Palmatus, &c.* Men verzekert, dat hy een werk voltrokken hadde in III boeken *De Jure Belli*, om te antwoorden op dat van Grotius; en verscheide andere verhandelingen, die niet uitgegeven zyn. Hy hadt zynen naam verzwegen in byna alle die men van hem heeft. *Miræus de Script. Sæc. XVII. Valer. Andr. Bibl. Belg. &c.*

FRANCHI, (DI) eene van de 28 voornaamste geslachten van den Genueeschen adel. *Bernardus* is in den jare 1485 te Tripoli, *Gabriel* in den jare 1489 te Ajaccio, en *Thomas* in den jare 1626 te Melphi bisschop geweest. *Hieronymus* was in den jare 1581 hertog van Genua, *Petrus* in den jare 1603, *Frederik* in den jare 1623, *Jacobus* in den jare 1648, *Hieronymus* in den jare 1652, en *Frederik* in den jare 1701. Verscheide anderen hebben ook de waardigheit van procurator en gouvernator in hunne Republyk bekleed, gelyk dan onder anderen *Johannes Baptista* in den jare 1690, en *Nikolaas* in den jare 1601 de zelve bezeten hebben. *Raggii Duces Gubernat. Procur. R. Gen.*

FRANCHIMONT, een vlek of klein steedtje van het landt van Luik. Deze plaats is gelegen aan het kleine riviertje Then, twee mylen van Luik, en is de hoofdstadt van het marquisaat van Franchimont, dat inschiet tusschen de hertogdommen van Limburg en Luxenburg, en waar in men vindt het vlek van Verviers, en dat van Spa, vermaard door zyne minerale wateren, met die van Stablo en van Malmedi, vermaard door hunne abdyen. *Maty Diction.*

FRAN-

FRANCHINI, FRANCHINUS, (Franciscus) bisschop van Massa, en naderhandt van Populonia, was van Cosence in Kalabrië. Thuanus spreekt aldus van hem in het XIII boek van zyne historie, onder den jare 1554: „ In dien tydt stierf „ Franciscus Franchini van Cosence, vry jong, te Rome, alwaar „ hy byna zyn gansche leven doorbragt. Hy paarde de zanggodinnen met Mars, want hy volgde de overwinnende wapenen „ van Karel den V, bevondt zich op den tocht van Algiers, en „ beschreef den rampspoedigen uitslag daar van in schone vaarzen. Men kan hem eenigzins vergelyken met Ulrich Heutin, „ een Fransch ridder, hoewel hy zynen geest in een anderen „ aardt van schryven geoeffend heeft. Men heeft eenige Zamenspraken van hem, welke niet wyken voor die van Lucianus, „ welke ons overig gebleven zyn als kleine wrakken van eene „ grote schipbreuk van dezen doorluchtigen man, die zo geleerd „ als dapper was, en de genen, welke van deze zaken weten te „ oordeelen, lezen de zelve nog tegenwoordig met veel genoegen". Franchini, naderhandt door Paulus den III bisschop van Massa gemaakt zynde, en vervolgens van Populonia in Toskane, stierf in die waardigheit in den jare 1554.

FRANCHIS, (Vincentius van) president van Napels, wierdt geboren in den jare 1531. Hy was een neef van Giacopuzio van Franchis, een vermaard Rechtsgeleerde, dien de Italianen *il Feudista* bygenoemd hebben, ter oorzake van de byzondere kennisse, die hy hadde van het recht der leengoederen. Zyne verdiensten maakten hem zeer geacht by den paus Leo den X en Ferdinand, koning van Napels. Vincentius, van wien hier gesproken wordt, hieldt deze achting in een goeden standt. Hy maakte een groten voortgang in de studie van de Rechtsgeleerdheit, en dewyl hy van nature welsprekende was, wierdt hy een vermaard advokaat. Philips de II, koning van Spanje, benoemde hem tot Raadsheer van het koninkryk van Napels, en gaf hem naderhandt in den jare 1591 de waardigheit van president van den Raadt, en die, welke zy *Vecepresonotario* noemen. Hy toonde door zyn gedrag, dat hy zyne verheffing niet onwaardig was. Hy deedt de Justitie bloeien, hy gaf de uitspraken van zyne rechtbank uit, onder den tytel van: *Decisiones sacri Regii Consilii Neapolitani*, in IV delen, en stierf den 15 April des jaars 1601, in den ouderdom van 70 jaren. *Lorenzo Crasso Elog. d'Huom. Letter.*

FRANCIA, (Franciscus le) een schilder van Bologne, leefde in het einde van de XV, en in het begin van de XVI eeuwe. Hoewel hy van eene gemene geboorte was, zo hadt hy echter eene verheve ziel. Hy leerde eerst het goudsmeden, en het emailjeren op metalen. Vervolgens begon hy stempels te graveren om gedenkpenningen te maken, waar in hy zo gelukkig was, dat hy een der voornaamsten in deze kunst wierdt. Doch alzo zyn geest tot groter zaken bekwaam was, kon hy niet besluiten zich langer op te houden met een arbeidt, waar door hy gene gelegenheit kon hebben om een groten naam te verkrygen. Hy tekende zeer wel, en hadt de beste schilders van dien tydt tot zyne vrienden, zo dat hy zich deedt onderrechten, op wat wyze men de verwen moest gebruiken. Hy arbeidde vervolgens met zo veel naarstigheit, dat hy zich zeer bekwaam maakte in de schilderkunst. Raphaël d'Urbino hadt in dien tydt al den lof in Rome, en men hadt hem dikwils van Francia gesproken, voor wien hy veel achting hadde, en die ook vuriglyk wenschte eenige werken van de kunst van Raphaël te zien. Het gebeurde, dat deze laatste een tafereel van S. Cicilia gemaakt hebbende voor eene kerke van Bologne, het zelve aan Francia zondt, en hem badt het zelve te plaatsen, en zelfs de gebreken, die hy daar in vondt, te verbeteren. Maar Francia was zo verwonderd de schoonheit van deze schildery te zien, door ondervinding wetende, dat het hem onmogelyk was iets te maken, dat aan dit heerlyk werk gelyk was, dat hy daarom ziek wierdt van smart, en kort daar na in den jare 1518 stierf, dat het 68 jaar was zyns ouderdoms. *Vasari Vitt. de Pitt. Baglioni & Malvasia Vit. de Pitt. Bologn. Felibien Entret. des Peintres &c.*

FRANCICA, een vlek van het koninkryk van Napels. Het zelve is gelegen in Calabria oltra, eene myl benoorden Mileto. *Maty Dict.*

FRANCION. Zie FRANCUS.

S. FRANCISCA, eene Godvruchtige vrouw, die gekanonizeert wierdt in den jare 1608, wierdt geboren te Rome in den jare 1384. Zy deedt van hare kindschheit af blyken, dat haar hert naar den kant van den Hemel neigde; want zy beminde het gebedt en de eenzaamheit, en hadt een afschrik van vermaaklykheden en uitspanningen van dien ouderdom. Haar elfde jaar bereikt hebbende, nam zy het voornemen om eene nonne te worden; maar haar vader stemde het zelve niet toe, en trouwde haar uit met een ryk edelman, Laurens Pontiani genoemd. De geest van afzondering en van het gebedt verliet haar niet in deze verandering van staat; zy besteedde daar in al den tydt, die haar overig was na het nemen van de nodige zorge voor hare huisselyke zaken. Zy ging niet naar de schouwspelen, noch op de maaltyden, noch in de huizen, daar men bruiloften vierde; zy leide zelfs gene bezoeken af by hare nabestaanden; al haar vermaak was te gaan in de kerken en Godshuizen. Zy trok een goed getal jonge dochters uit het wereldsche leven, en stichtte voor de zelve een konvent binnen Rome onder den regel van Benedictus. Men noemde de zelve *Oblatæ*, en zy waren van de congregatie der Olivetanen. Hare man verloren hebbende, verzocht zy op de nedrigste wyze der wereldt in deze gemeenschap aangenomen te worden. Zy deedt in de zelve hare professie, en kweet zich in alle de plichten met eene wonderlyke naauwkeurigheit. Zy stierf aldaar den 9 Maart des jaars 1440. Zy deedt verscheide wonderwerken gedurende haar leven, en terstondt na hare doodt; zo dat men ten einde van eenige maanden arbeidde aan de voorbereidselen van hare kanonizatie. Deze zaak wierdt op verscheide tyden hervat, op het aanhouden der burgers van Rome; maar de zelve wierdt niet eerder besloten dan onder het pausschap van Paulus den V, in den jare 1608. Men verhaalt van haar eene vremde zaak, te weten, dat zy, om de begeerlykheit van haar vleesch te verdrukken, of uit te blusschen, brandend spek aan hare schamele delen gebruikte, gelyk blykt uit de volgende plaats van Volaterranus in zyn XXII boek pag. 810, van den Frankfortschen druk van den jare 1603, ter plaatse, daar hy gewag maakt van den paus Urbanus den V, alwaar men deze woorden vindt: *Quam* (Catharinam virginem, filiam Brigidæ) *Julius jamjam in catalogum referre unà cum Francisca, Romana matrona, statuit, quæ & ipsa sub Eugenio claruit prodigiis ac sanctitate: voluptatem invicti coitus ardente supra vulvam larido reprimebat. Bayle Dict. Crit.*

FRANCISKANER ORDE, eene der grootste geestelyke ordens van de Christenheit, is door S. Franciscus Seraphicus van Assise gesticht, door Innocentius den III op het Lateraansche Concilie in den jare 1215 goedgekeurd, door Honorius in den jare 1223 bevestigt, en door de volgende pauzen met vele voorrechten begiftigt. Deze orde heeft eenige pauzen, vele kardinalen, bisschoppen, voorname prelaten, en voorname schryvers voortgebragt. De stichter zelf heeft deze orde weder in drie delen afgedeelt, gelyk in de *Antiphonia*, op den feestdag van dezen Heilig, in de kerke gezongen wordt:

Tres ordines hic ordinat,
Primumque fratrum nominat
Minorum; pauperumque
Fit Dominarum medius;
Sed pœnitentium tertius
Sexum capit utrumque.

De eerste orde is alzo die der *Minderbroeders*, en bestaat in verscheide vergaderingen van mannen, als 1) de genen, welke eigentlyk *Fratres minores*, Minderbroeders, doch in 't gemeen Franciskanen genoemd worden, en is by deze vergadering de bestendige opvolging van het generaalschap van de gansche orde van des zelfs stichter af tot heden toe. De zelve begrypt hedendaags weder onder zich de *Observanten*, *Reformanten*, *Discalceaten*, en *Recollecten*. Eertyds waren ook uit de zelve de *Congregatien* en *Reformatien* van de *Cæsarenen*, *Clarenen*, *Amadeen*, *Narbonensen*, *Collectanen*, de *S. Evangelio* of *de Capucio*, en andere meer, welke tot op den tydt van Leo den X gebloeit hebben, doch van hem in den jare 1517 door de bulle *Unionis; ite & vos in vineam, &c.* onder de Observanten gebragt zyn. Tot deze behoren ook de *Fratres claustrales*, of *Fratres de communione*, of, oude *Conventualen*. 2) De *gedispenseerde Minderbroeders*, welke na de ordens-verdeeling, die door paus Leo den X in den jare 1517 geschiedde, *Conventualen* genoemd wierden, en daar onder begrepen de genen, welke den regel van Franciscus niet naar de letter en ten strengsten, maar met eenige pausselyke bepalingen houden, ook hun eigen generaal hebben, die eertyds door den groten generaal bevestigt wierdt, doch tegenwoordig onafhankelyk is. 3) De *Kapucynen*, die in den jare 1225 hunnen oorspronk genomen, en mede hun onafhankelyken generaal hebben.

De twede orde is die der *arme Vrouwen*, en begrypt in zich de orde van S. Clara, benevens alle de kloosters, die zo wel onder den eersten gestrengen, als andere verzachte regels der pauzen Gregorius den XI, Innocentius den IV, Alexander den IV en Urbanus den VI staan; waarom, en ook om andere oorzaken, zy verscheide benamingen hebben, als *Urbanisten*, *Damianiteren*, *Minorisseren*, *Opgeslote zusters*, en *Arme vrouwen*. In 't gemeen worden zy echter *Clarissen* genoemd, en behoren ook tot hare orde de *Conceptionisten*, welke door Beatrix van Sylva, in Portugal, gesticht zyn.

De derde orde is die der *Penitenten*, en begrypt verscheiden slag van personen van beide de sexen, als 1) alle mannen en vrouwen, die in hunne huizen wonen, en den derden regel der Penitenten, door den H. Franciscus gegeven, onderhouden, gelyk Lodewyk de Heilige, koning van Vrankryk, Ivo, Conradus, en Elzearius, welke daar na gekanonizeerd zyn, gedaan hebben. 2) Alle vergaderingen, welke in rechte kloosters, onder de drie ordensgeloften, leven, als daar zyn de *Fratres tertii ordinis S. Francisci* in Vrankryk, Spanje, enz. De *Elisabethanen* en alle *Tertiarinnen* kloosters in Duitschlandt, Walschlandt, enz. 3) De *Tertiarissen*, welke in de Minderbroeders kloosters, of in kluizen wonen, en met het Franciskaner gewaadt, doch zonder kappen rechtmatiger wyze, en door eenen ordens-overste gekleed zyn. Hier toe behoren ook eenigermaten de *Cordigeri*, welke den gordel van S. Franciscus dragen, en onder de instellingen van het aartsbroederschap van S. Franciscus Seraphicus leven. *Wading. in Annal. Sannigs Kronyk der drie ordens S. Francisci.*

FRANCISCI (Erasmus) was in den jare 1627 te Lubek geboren, waar heen zich zyn vader Franciscus Fix, Brunswyksche en Luneburgsche Raadt, om de oorlogs onlusten begeven hadde. Na dat hy in de schole te Lunenburg en eenige andere een goeden grondt gelegt hadde, bezocht hy verscheide universiteiten, en oeffende zich zo wel in de redenkunst, als in de Rechtsgeleerdheit. Hier op wierden hem eenige jongelingen van adel toevertrouwd, om met de zelve in vremde landen te gaan; doch alzo hy op de reize in eene zware krankheit viel, keerde hy, na de herstelling van zyne gezondheit, weder naar Duitschlandt; doch stortte te Neurenberg op nieuw weder in eene ziekte, die een gansch jaar duurde. Hier schreef hy verscheide boeken, en dewyl de zelve wel afgingen, besloot hy zich daar te blyven ophouden,

houden, gelyk hy ook door een dubbelde beenbreuk zich niet in ſtaat vondt de ampten, die hem door de grootſte vorſten aangeboden wierden, te bekleden. Doch eindelyk nam hy in den jare 1688 by den graaf van Hohenlo, Henrik Frederik, het Raadsheersampt aan, doch bleef niettemin te Neurenberg, en ſtierf aldaar in den jare 1694. Hy heeft een groot getal Godgeleerde en Hiſtoriſche werken in het licht gegeven, doch beſtaande meeſt in uittrekſel's uit andere werken: ook heeft hy dat van den vryheere *van Valvaſor*, genaamt: *Ehre des Hertzogthums Crain*, uit het handſchrift in zuiver Duitſch gebragt, en met aanmerkingen vermeerdert. *Pipping Memor. Theol. p.* 1078.

FRANCISCO DE CALEDONI, aldus genoemd naar een kaſteel van Italië, was een geleerd man, die leefde in de XVII eeuwe. Hy was ervaren in de hiſtorien, in de wiskunſt, enz. De Republyk van Venetie vereerde hem met verſcheide gewigtige waardigheden. Hy ſtierf den 20 May des jaars 1638. Men vindt zyn lof by *Jac. Phil. Thomaſini in vit. illuſtr. viror.*

S. FRANCISCO DE MENDOZA. Zie MENDOZA.

S. FRANCISCUS BORGIA, hertog van Gandia, en naderhandt generaal der Jeſuiten, was een Spanjaardt, en de zoon van Johannes den II, hertog van Gandia, en van Johanna van Aragon. Zyne verdienſten en zyne hoedanigheit maakten hem zeer geacht aan het hof van den keizer Karel den V. Hy bekleedde aldaar de eerſte waardigheden, en verkreeg veel deel in de gunſte van den keizer. Hy was onderkoning van Catalonië, en kon naar noch groter ampten ſtaan, maar zyne liefde tot de ruſt belette zulks. Hy was getrouwt met Eleonora van Caſtro, en hadde by haar eene talryke nakomelingſchap, als op het artykel van BORGIA is gezegt. Na de doodt van deze vrouwe wierdt hy een Jeſuit in den jare 1548, dat het 37 was van zynen ouderdom, en hy wierdt de derde generaal van zyne orde, na Jacobus Laynez, in den jare 1565. Hy weigerde meer dan eenmaal het kardinaalſchap en andere kerkelyke waardigheden. Hy wierdt ondertuſſchen verplicht de eerſte waardigheden te aanvaarden in zyne ſocieteit, aan welke hy gewigtige dienſten deedt, als mede aan den H. Stoel. Paus Pius de V geloofde, dat Franciſcus Borgia hem zeer nuttig zou zyn in de grote voornemens, die hy hadde. Hy verplichtte hem zynen neef, den kardinaal Alexandrino, te verſellen, dien hy als legaat naar Spanje, naar Portugal, en naderhandt naar Vrankryk zondt. Franciſcus gehoorzaamde aan het bevel van den paus, en wedergekeert zynde naar Rome, ſtierf hy aldaar den 30 September des jaars 1572, in den ouderdom van 62 jaren. De kardinaal Gaſparus Borgia, een van zyne kleinzonen, deedt in den jare 1617 zyn ligchaam naar Madrid voeren. Paus Urbanus de VIII verklaarde hem welgelukzalig den 23 November des jaars 1624, en paus Clemens de X heeft hem gekanonizeert in den jare 1671. Hy hadt in het Spaanſch verſcheide werken geſchreven, welk Alphonſus Deza, een Jeſuit, in 't Latyn vertaalt heeft, onder deze tytels: *Sermo de verbis Lucæ XIX: Ut appropinquavit Jeſus, videns civitatem; Operum Chriſtiani hominis ſpeculum; Collyrium ſpirituale; Super Cantic. trium puerorum*; enz. Zyn leven is beſchreven door Ribadeneira, door Euſeb. Nieremberg, en in het Franſch door Verjus. *Orlandini & Sacchini hiſt. Soc. Jeſ. Ribadeneira & Alegambe Bibl. Soc. Jeſ. Nicolas Antonio Bibl. Hiſp.*

FRANCISCUS BORGIA, prins van Esquilache, in het koninkryk van Napels, onderkoning van Peru, enz. was een zoon van Johannes Borgia, kommandeur van Azuaga, broeder van Don Carlos, hertog van Villahermoſa, en kleinzoon van S. Franciſcus Borgia. Hy heeft zich veel achting verkregen door zyn beleidt en de hoedanigheden van zynen geeſt. Hy is te Madrid in een hogen ouderdom geſtorven den 26 September des jaars 1658. Men heeft van hem een dichtſtuk van de overwinning van Napels, eene verzameling van Poëzy, en eenige Godvruchtige werken. De twee eerſte zyn onder deze tytels: *Napoles recuperada por el Rei D. Alonſo; Las Obras en verſo de D. Franciſco de Borja, Principe de Eſquilanche. Nicolas Antonio Bibl. Hiſp.*

FRANCISCUS D'ESTE, hertog van Modena en van Reggio, enz. was een zoon van Alphonſus den III, en van Elizabeth van Savoje, en wierdt geboren in den jare 1610. Hy volgde in den jare 1629 op zynen vader, die een Kapucyn wierdt, en hy regeerde zyne ſtaten met veel wysheit in een moeielyken tydt. Deze prins ſtierf den 13 October des jaars 1658. Hy was veldoverſte geweeſt van de verbonde prinſſen van Italië in de jaren 1643 en 1656. Hy hadt aldaar het Franſche leger geboden, dat Valence aan de Po in Lombardyë vermeeſterde. In den jare 1630 trouwde hy met Maria, dochter van Rainuccius Farneſe, hertog van Parma, en hadde by haar Alphonſus den IV, die op hem volgde; Almericus; en drie dochters. Deze princeſſe ſtierf in den jare 1646, en de hertog trouwde twee jaren daar na met hare zuſter Victoria, dochter van den zelfden Rainuccius, welke ſtierf in den jare 1649. Hy trouwde in zyn derde huwelyk met Lucretia Barberini, dochter van D. Thadeus, prins van Paleſtrina, en van Anna Colonna, waar by hy kinderen hadde, en onder anderen een zoon, *Rainaldus* genoemt.

FRANCISCUS D'ESTE de II, hertog van Modena, en van Reggio, marquis van Eſte, prins van Carpi, enz. was een zoon van Alphonſus den IV, en van Laura Martinozzi, nichte van den kardinaal Mazarin. Hy wierdt geboren den 6 Maart des jaars 1660, en hy volgde, onder het regentſchap van zyne moeder, op zynen vader, den hertog Alphonſus, welke ſtierf in den jare 1662.

FRANCISCUS MARIA de I, van Rovero, hertog van Urbino, was een zoon van Johannes van Rovero, hertog van Sora en Sinigaglia, en van Johanna, uit den huize Monfeltro. Zyn moeders broeder, Guido Ubaldus, hertog van Urbino, nam hem, dewyl hy zelf gene kinderen hadde, tot eenen zoon aan; en alzo volgde hy op den zelven in de regering in den jare 1508, en bragt op die wyze het hertogdom aan het huis Rovero. Zyn vaders broeder was paus Julius de II, die hem gouverneur van Rome, en daar na generaal der kerke maakte, wanneer in den jare 1509 de oorlog tegen de Venetianen begon, en vervolgens, wanneer de paus zich met de zelve verdragen hadde tegen den hertog van Ferrara en zyne bondgenoten, de Franſchen. Het ging echter in dezen oorlog niet volkomen naar des pauzen genoegen, die zyne krygsoverſten wel dikwils geboodt een ſlag te wagen, welken de hertog van Urbino echter nooit leverde. De grootſte verhindering van de pauſſelyke voortgangen ontſtondt door de oneenigheit tuſſchen den hertog en den kardinaal van Pavia, die als onderlegaat by het leger was. Deze twiſt ging zo verre, dat de hertog den kardinaal, dewyl hy hem voor eenen verrader hieldt, gevangen naar Bononië voor den paus bragt, alwaar hy zich echter ligtelyk ontſchuldigde, en in zyn voorgaande aanzien herſteld wierdt. Doch wanneer Bononië in den jare 1511 aan de vyanden overging, en de hertog met het pauſſelyke leger voor de zelve moeſt wyken, waar van hy den kardinaal de ſchuldt gaf, dewyl de zelve de ſtadt, waar in hy als legaat het gebiedt zou voeren, op de aankomſt der Franſchen verlaten hadde, was de hertog daar over zo verſtoord, dat hy kort daar na den kardinaal op de ſtraat te Ravenna met eigen handt vermoordde. Hoewel de paus nu over deze daadt hevig verſtoord was, zo nam hy echter kort daar na, in eene dodelyke krankheit gevallen zynde, zynen neef weder in genade aan. Hy hadt nochtans in 't vervolg van den oorlog het bevel niet meer over de pauſſelyke benden, of om dat de paus hem het zelve niet wilde geven, of om dat hy zelf onder den onderkoning van Napels, die uit kracht van het pauſſelyk verbondt met Spanje by het leger was, niet ſtaan wilde. Men wil, dat hy ondertuſſchen met de Franſchen geheime aanſlagen tegen zynen oom ſmeedde, en door zyn landvolk de pauſſelyke ſoldaten, die uit den ſlag voor Ravenna vloden, deedt gade ſlaan. Hy boodt niettemin na 't verlies van den gemelden ſlag den paus een aanzienlyk onderſtandt van volk aan, verkreeg ook op nieuw eenig krygsgebiedt, bragt Bononië weder onder de pauſſelyke gehoorzaamheit, en hielp de Franſchen uit Italië verdryven. Onder Leo den X veranderde de toeſtandt des hertogs geweldig. Want hy verbitterde den paus tegen zich, dewyl hy niet onder des zelfs neef, Laurens de Medicis, ſtaan wilde, en terſtondt zyn volk van het pauſſelyk leger afſcheidde; ook daar na den koning François tegen Leo zocht op te hitzen, waarom de paus in het verdrag, dat hy met dien koning in den jare 1516 oprechtte, afzonderlyk bedong, dat de zelve hem behulpzaam zou zyn om den hertog van Urbino te drukken, of ten minſte, dat werk niet hinderen. De hertog wierdt dan nog in het zelve jaar aangetaſt, en, dewyl hy niet in ſtaat was om zich te verdedigen, gedwongen, met zyn ganſche hof naar Mantua te vluchten, waar op de pauſſelyken in weinig tydt het ganſche landt innamen, dat Leo aan den gemelden Laurens, zynen neef, te leen gaf. In den jare 1517 nam Franciſcus Maria de volkeren, die na de vrede, tuſſchen den keizer en de Venetianen, naar huis zouden trekken, wel in zynen dienſt, en viel met de zelve de pauſſelyken zo gezwind op den hals, dat hy zyn landt meeſt weder veroverde, meeſter in 't veldt bleef, de andere pauſſelyke provinciën geweldig ontruſtte, en zich by zyn leger in zulk een aanzien bragt, dat de Spanjaarden eenige van hunne voornaamſte officieren door de ſpieſſen joegen. Maar dewyl hy geen geldt en geen geſchut hadde, gevolgelyk niet hopen kon den oorlog lang met voordeel te voeren, vooral dewyl de koningen van Vrankryk en Spanje den paus begonnen by te ſtaan, moeſt hy eindelyk gedogen, dat zyne volkeren met den paus een vergelyk troffen, en hem zodanig mede inſloten, dat hy van den ban ontſlagen wierdt, en de vryheit verkreeg zich met zyne hoffieraden, bibliotheek, geſchut en hofgezin in zekerheit naar Mantua te begeven. By deze gelegenheit hadt de koning van Spanje hem, ten gevalle van den paus, zyn hertogdom Soria in het Napelſche afgenomen. Zo haaſt als Leo de X dood was, bragt hy door hulp van zyne vrienden in den jare 1522 weder een klein leger byeen, waar mede hy gedurende het ledig ſtaan van den ſtoel zyn landt weder vermeeſterde, en de opvolger van Leo, Adrianus de VI, beveſtigde hem in 't bezit van het zelve door een byzonder verdrag in den jare 1523. In het zelve jaar maakten de Venetianen hem tot veldoverſte van hun leger, met het welke hy zich ook in den jare 1524 by de keizerſchen voegde, en dus tegen de Franſchen onder den generaal Bonnivet optoog, en Lodi innam. Het zelve bevel hadt hy ook in den jare 1526, enz. wanneer de paus, Vrankryk, Venetië, en andere Italiaanſche Staten tegen den keizer in verbondt getreden waren. Hoewel hy nu alleen de Venetiaanſche volkeren onder zich hadde, zo was nochtans zyn aanzien over allen zo groot, dat alles naar zyn goedvinden in het ganſche leger geſchikt wierdt. Doch hy deedt in deze veldtochten niet alles, wat hy kon, liet voorbedachtelyk vele voordeelen voorby gaan, deedt meeſt ondernemingen, die tot het hoofdzakelyke niet dienden, en gaf overal genoegzame blyken, dat het hem geen ernſt was recht toe te byten, gelyk men hem dan ook uitdrukkelyk de ſchuldt geeft, dat hy den tocht der keizerſchen naar Rome meer heeft zoeken te bevorderen dan te beletten. De Venetianen vatten ook een mistrouwen tegen hem op, en hielden zyne gemalin en zoon gevangen; doch ontſloegen de zelve wel haaſt, en lieten wederom alle wantrouwen varen, en wanneer hy uit ſpyt het gebiedt nederleide, bewogen zy hem het zelve onder beter voorwaarde dan te voren weder aan te nemen. Men meent ook, dat hy laſt van de Republyk gehad hadde om op die wyze te handelen, dewyl zy den

paus

paus niet vertrouwde, en meer tot overvloedige zekerheit geneigt was, dan om iets te wagen; hoewel velen zulks ook aan zynen haat tegen het Mediciſche huis, waar uit de paus was, toeschryven. Wanneer in den jare 1529 de vrede volgde, wierdt hy in de zelve mede ingesloten, en ondersteunde in den jare 1532 de keizerlyke belangen by de Venetianen. Hy bleef ook verder in den Venetiaanschen dienst tot zyne doodt toe, welke volgde in den jare 1538, door vergift, dat men wil dat zyn barbier hem gegeven zou hebben. Hy was een vurig onvermoeid prins, en hadt den roem, dat hy een der grootste generalen van zynen tydt was. De Republyk van Venetië wilde hem een metalen standbeeldt te paardt doen oprechten, het welk echter door de volgende onrustige tyden belet wierdt. Hy heeft by zyne gemalinne, uit den huize van Gonzaga, behalven eenige dochters, twee zonen nagelaten, *Guidobaldus*, die het hertogdom Urbino verkreeg, en *Julius*, hertog van Sora, die daar na kardinaal wierdt, en in den jare 1578 stierf. *Sansovino Famil. Ital. Guicciardin histor. l. VIII seq. P. Daniel hist. de France T. II, III. Jovius. &c.*

FRANCISCUS de II, markgraaf van Mantua, uit den huize van Gonzaga, was een zoon van Frederik, en een vermaard krygsheldt. De Venetianen vertrouwden hem, niettegenstaande zyne jeugt, het bevel over hun leger, wanneer hy zich in den strydt by de rivier Taro zeer wel droeg. Naderhandt heeft hy zo wel den Venetianen, als den hertog van Milaan, en den koning van Napels gediend. Eindelyk trokken de Franschen hem op hunne zyde, en Lodewyk de XII droeg hem in den oorlog tegen Spanje en Napels het gebiedt over zyn leger op. Dewyl hy echter te voren altoos tegen Vrankryk geweest was, wierdt hy niet recht betrouwd, en hem te last gelegd, dat hy het niet recht tegen den vyandt meende. Wanneer hy dit merkte, geliet hy zich krank, verliet alzo op eene eerlyke wyze het leger, en trok ook de Italiaansche ruitery met zich. Hier op is hy generaal van keizer Maximiliaan den I, en van paus Julius den II, als mede gonfalonier van den kerkelyken staat geweest. Hy betoonde zich altoos verstandig en dapper, en wist door zyne grootmoedigheit en vriendelykheit inzonderheit de soldaten te winnen. Hy stierf in den jare 1529, en liet drie zonen en drie dochters na. *Guicciardin l II seq. Sacci hist. Mantuan. Possevin. Hist. Gonzag. Memoires des Cours de L'Italie.*

FRANCISCUS SFORZA of SFORTIA de I was een natuurlyke zoon van Jacobus Sforza, en geboren in den jare 1401. Zie SFORSA. (JACOBUS) De koning Ladislaus maakte hem in den jare 1412 tot graaf van Trimacino, en na zyns vaders doodt gaf hem de koninginne Johanna, als den oudsten van zyne zonen, alle des zelfs goederen. Hy maakte zich van zyne eerste jeugt af door zyne dapperheit en krygskunde een naam, invoegen dat, na de doodt van zynen vader, des zelfs leger hem tot generaal verkoos. Hier op trok de hertog van Milaan, Philippus Maria, hem aan zyne zyde, en maakte hem in het 23 jaar zyns ouderdoms tot veldoverste tegen de Venetianen. Doch dewyl dit hem vele benyders maakte onder de Milanezen, zo leide hy zelf het generaalschap neder, en behieldt alleenlyk eenig onderbevel, het welk hy met zo veel roem voerde, dat de hertog hem in het geslachte der Visconti aannam, en hem zyne dochter, de princesse Blanca, tot eene gemalinne beloofde. Doch daar ontstondt tusschen hen wel haast alderlei misverstandt, waar door Franciscus eindelyk bewogen wierdt in den Venetiaanschen dienst over te gaan. Hy wierdt door de daar op gevolgde vrede wel wederom verzoend, en het gemelde huwelyk voltrokken, doch het wantrouwen niet weggenomen, zo dat men meende, dat hy voor hadt Philippus van den hertoglyken troon te stoten. Ondertusschen stierf de hertog in den jare 1447, en dewyl Franciscus, dien hy kort te voren weder tegen de Venetianen, die op nieuw onrustig waren, te hulp geroepen hadde, met een leger in aantocht was, zo lieten de Milanezen het opperbevel aan hem over, waar op hy dan den oorlog wel gelukkig voerde, doch zich met hulp van het leger, onder zyn bevel staande, ten laatsten zelfs van de stadt en 't hertogdom van Milaan meester maakte, zo dat hy in den jare 1450 zyne intrede aldaar deedt, en tot vorst aangenomen wierdt. Hy regeerde zeer wel, was ook in het byzonder daar in gelukkig, dat de Franschen aan hem in den jare 1464 de stadt Savona en al hun recht op Genua afstonden, waar op hy ook die Republyk bemachtigde. Hy stierf in den jare 1466 aan de waterzucht, na dat hy te voren het slot van Milaan weder in standt gebragt hadde. Hy liet na by zyne gemalinne *Galeazzo Maria*, die zyn opvolger was; *Philippus Maria*, graaf van Pavia; *Sforzia Maria*, hertog van Bary; *Ludovicus Morus*, naderhandt hertog; *Ascanius Maria*, kardinaal; *Octavianus*, die in den jare 1476 verdronk; *Hippolyta*, die met den koning van Napels, en *Elizabeth*, die met den markgraaf van Montferrat trouwde. Hy hadt ook vele natuurlyke kinderen, zynde de graven van Burgo-Novo van eenen der zelve, Ffortia genoemd, afkomstig. *Imhof Histor. Geneal. Ital & Hispan. Ripamontius Histor. Mediol. l. IV, V, VI. Folieta histor. Genuens. lib. XI. Paul. Jov. in elog. viror. illustr.*

FRANCISCUS SFORZA of SFORTIA de II, hertog van Milaan, was een zoon van Ludovicus Morus, geboren in den jare 1496, en kwam in zyne teere jonkheit naar Duitschlandt, wanneer zyn vader door de Franschen uit zyn landt verdreven wierdt. Hy hieldt zich tot in den jare 1521 aldaar op, wanneer de paus en de keizer besloten hem weder in het Milaansche hertogdom in te zetten, het geen zy ook met verdryving der Franschen werkstellig maakten, hoewel nog eenige jaren verliepen, eer hy in het geruste bezit van zyne heerschappy geraakte. Want de Franschen, die zich zo eensslaags dat landt niet wilden laten ontnemen, gaven hem niet alleen veel te doen, en bragten hem zomwylen tamelyk in 't naauw, maar ook wanneer hunne macht door den slag by Pavia volkomen gedempt was, verschoof de keizer van tydt tot tydt de beleening, schreef hem ook tot verkryging der zelve alderhande harde voorwaarden voor, het welk den hertog bewoog, zich in het Italiaansche bondgenootschap, dat toen onder handen was, mede in te laten. Doch hy wierdt door den marquis van Pescara tydig verraden, aangetast, en zelfs in het slot van Milaan door de keizerschen belegerd, na dat hy hen te voren alle andere steden en vestingen in 't Milaneesche hadde moeten inruimen. Het stondt in dien tydt zodanig geschapen, als of de keizer hem t'eenemaal van het hertogdom vervallen zou verklaren, vooral wanneer hy in den jare 1526 gedwongen wierdt zich na eene harde belegering over te geven, en hy, onder voorwendsel, dat het verdrag niet gehouden wierdt, naar de bondgenoten vluchtte. Eindelyk kwam het door tusschenspraak van den keizer met den paus in den jare 1529 zo verre, dat hy door den zelven weder in genade aangenomen, en met het Milaneesche beleend wierdt, waar voor hy echter eene tamelyke somme gelds moest betalen. Van dien tydt af wilde hy den keizer geen argwaan meer geven, en liet dierhalven in den jare 1534 een zyner onderdanen, Meraviglia genoemd, die nochtans heimelyk Fransche afgezant aan zyn hof was, het hoofdt afslaan. Hy zou zonder twyffel hier over in nieuwe moeielykheden vervallen zyn; doch hy stierf kort daar na in den jare 1535, zonder by zyne gemalinne Christina erfgenamen na te laten, waarom hy ook het hertogdom by testament aan den keizer vermaakte. Hy was eenigzins ligtgelovig, en de scherpzinnigste niet. *Ripamont. Histor. Mediolan. Galeat. Capella de Bello Mediol. Guicciard. Imhof Histor. Geneal. Ital. & Hispan.*

FRANCISCUS *van* ALIFE, kardinaal, aldus genoemd naar de plaats van zyne geboorte, verkreeg het purper van paus *Urbanus* den VI den 7 January des jaars 1385, of, volgens anderen, in den jare 1378. Ciaconius zegt, dat hy uit 't huis van Renti was. Hy stierf den 27 September des jaars 1390. *Leand. Alberti Descr. Ital. Onuphr. & Ciacon. in Urban. VI. Aubery hist. des Card.*

S. FRANCISCUS *van* ASSISE, *Seraphicus*, dat is *de Seraphynsche*, genoemd, en *Franciscus*, of *François*, om dat zyn vader koophandel gedreven hadde in Vrankryk, een der grootste heiligen van de Roomsche kerke, en de stichter van eene der vier bedelordens, wierdt geboren te Assise, in Italië, omtrent den jare 1181. Hy was, als terstondt gezegt is, een koopmans zoon, en volgde de hanteering van zynen vader tot in den jare 1206; maar toen vondt hy zich zodanig getroffen door de Euangelische raadgevingen, dat hy besloot de wereldt te verlaten. Hy hadt zyn hoofdt vol van kastydingen en van eenzaamheit, en verkreeg zich zulk een mismaakt gelaat, naar het verhaal van Bonaventura, dat de inwoners van Assise geloofden, dat hy het verstandt verloren hadde. Zyn vader nam voor, hem wederom tot zyne eerste levenswyze te brengen, en bediende zich daar toe van eene strenge behandeling; want hy sloot hem in eene gevangenisse. Maar ziende, dat zulks van geen vrucht was, bragt hy zynen zoon voor den bisschop van Assise, om hem afstandt te laten doen van alle de vaderlyke goederen. Franciscus wierp by deze gelegenheit alles weg wat hy aan hadde, zonder het hemdt daar van uit te zonderen. „ Deze aardsche en vleeschelyke vader, (zegt S. Bo-
„ naventura, in de levensbeschryving van S. Franciscus van des
„ zelfs vader sprekende,) na dat hy den zone der Genade het
„ geldt hadde afgenomen, poogde hem te brengen voor den
„ bisschop der stadt, op dat hy in zyne handen afstandt dede van
„ alle de vaderlyke goederen, en dat hy alles overgave, wat hy
„ hadde. Franciscus deedt zulks; en hy gaf zelfs aan zynen va-
„ der zyne klederen, onder welke men een hairen gordel vondt,
„ waar mede hy zyn vleesch kastydde. Vervolgens aangespoord
„ zynde door eene wonderbare vierigheit van geest, waar van hy
„ dronken was, ontkleedde hy zich gansch naakt voor alle de
„ omstaanders, en voerde deze taal tegen zynen vader: Tot
„ hier toe hebbe ik u mynen vader op aarde genoemd; maar
„ voortaan zal ik met zekerheit kunnen zeggen: *onze Vader, die in*
„ *de Hemelen zyt*, dewyl ik al mynen schat en al myn ver-
„ trouwen in hem gesteld hebbe. De bisschop, dat ziende, en
„ zich over zulk eene uitmuntende vierigheit in den man Gods
„ verwonderende, stondt op van zynen stoel; en dewyl hy God-
„ vruchtig en goedaardig was, nam hy met de tranen in de ogen
„ Franciscus in zyne armen, en bedekte hem met zynen mantel".
Franciscus overreedde eene grote menigte om zich, gelyk als hy, toe te wyden aan de Euangelische armoede, en hy stelde eene instellinge voor hen op, welke de pauzen goedkeurden. Om het vuur van de onreine liefde te blusschen wierp hy zich in het ys en in de sneeuw. Zie hier, wat Bonaventura in zyne levensbeschryving daar van verhaalt: „ De gelukzalige Franciscus (zegt
„ hy) wierp zich in het begin van zyne bekeeringe in den winter
„ dikwils in eene graft vol ys, om alzo den huisselyken vyandt
„ volkomen te overwinnen, en om den witten rok der kuischheit
„ te bewaren voor den brandt des vermaaks. Hy verzekerde,
„ dat een geestelyk mensch onvergelykelyk veel liever eene grote
„ koude wilde lyden in zyn vleesch, dan het allerminste in zy-
„ ne ziele te gevoelen den gloedt van de vleeschelyke wellust.
„ Op eenen tydt, aangetast zynde door een grote verzoekinge
„ van het vleesch, ontkleedde hy zich, en gaf zich zelf eene
„ strenge tuchtiging. Vervolgens, door eene grote vierigheit
„ van geest aangeblazen zynde, opende hy zyne celle, en uitge-
„ gaan zynde, ging hy in eenen tuin; alwaar hy, na dat hy
„ zyn ligchaam gansch naakt in een groten hoop sneeuw ge-
„ wenteld hadde, in die gestalte zeven sneeuwballen maakte; en
„ de zelve voor zich gesteld hebbende, sprak hy aldus tegen

„ zyn uitwendigen mensche : De grootste van deze sneeuwballen „ is uwe vrouw; de vier andere zyn uwe twee zonen en uwe „ twee dochters. De twee andere zyn uw knecht en uwe „ dienstmaagdt, die gy tot uwen dienst nodig hebt. Haast u „ dan om de zelve te kleden, want zy sterven van koude. Indien de grote belemmering, die zy u geven, uw moeielykheit „ veroorzaakt, dien zorgvuldiglyk een eenigen Godt. De duivel, die S. Franciscus verzocht, week terstondt weg, overwonnen zynde; en de heilige man keerde met de overwinning „ in zyne celle: want door het lyden van eene grote koude van „ buiten bluschte hy inwendig de vlammen der begeerlykheit „ zodanig uit, dat hy naderhandt daar van gene aandoening „ hadde". S. Franciscus dacht tot zo verre het gedrag van S. Aldhelmus te moeten navolgen: hy durfde niet, gelyk die Heilig deedt, eene vrouw by zich in het bedde nemen, om de zelve, wanneer de verzoeking ophieldt, onaangeroerd weder weg te zenden, en den duivel door zulk eene grote overwinning verwoed te maken: en mogelyk deedt S. Franciscus hier in verstandiger; want hoe weet men, of hy zou hebben kunnen zegepralen over de verzoekinge, gelyk S. Aldhelmus? En, om zekerder te spreken, zyn gedrag is onvergelykelyk voorzichtiger geweest, dan dat van den anderen Heilig. Het is eene verwoede verwaandheit in de genen, die naar de grootste zuiverheit trachten, eenen staat te naderen, die, volgens het leerstuk der vermaardste Philosophen, de ziele de minste vryheit niet overig laat om te redeneren, veel minder om alleenlyk door de zucht en beweging van Godsdienstigheit aangedaan te zyn. Eene der grootste byzonderheden van S. Franciscus is, dat men voorgeeft, dat Jesus Christus hem de lidtekenen van zyne vyf wonden indrukte. S. Franciscus, besloten hebbende om het licht des Euangeliums te gaan overbrengen in Syrië, trok in den jare 1214 naar Rome, om de bewilliging van den paus daar toe te verzoeken. Te Rome zynde, verkreeg hy van den paus het gene hy begeerde, en stichtte aldaar een konvent van zyne orde, gelyk hy reets op verscheide plaatsen in Italië gedaan hadde. Hy begaf zich te scheep naar Syrië; maar hy wierdt door de storm op de kusten van Sclavonië geworpen, van waar hy in Italië kwam, daar hy ziek wierdt. Wanneer hy gezond geworden was, begaf hy zich op weg naar Spanje, en van daar naar Afrika. Hy wierdt in Vrankryk en Spanje wel ontfangen; maar eene ziekte belette hem naar Afrika over te gaan. Hy stichtte verscheide konventen van zyne orde in Spanje en Vrankryk, en keerde naar Rome. Na dat hy aldaar een algemeen kapittel van zyne orde gehouden hadde, ging hy naar Damiëta in Egypten; en men zegt, dat hy in het vyandlyke landt getrokken zynde den Sultan aanboodt zich in een vuur te werpen, om de waarheit van den Christelyken Godsdienst aan te tonen. De Sultan gaf hem vryheit om te prediken. Naar Italië gekeerd zynde, verkreeg hy van den paus *Honorius* den III de bevestiging van zyne orde, zo voor de mannen als voor de vrouwen; na dat hy een nieuwen regel gemaakt hadde, korter en beter geschikt dan de eerste. Hy ontsloeg zich toen van zyn generaalschap ten voordeele van *Petrus Cataneus*, en week op eene der hoogste bergen van den Apennyn. Men geeft voor, dat het te dezer plaatse was, daar hy een gekruisten seraphyn zag, ganschelyk in vuur, en dat hem na dit gezicht lidtekenen in zyn vleesch bleven, welke de wonden vertoonden, die de nagelen en de lancie gemaakt hadden in het lighaam van Jesus Christus aan het kruis. Hier door verkreeg hy den toenaam van *den Seraphynschen*, welke vervolgens overgegaan is aan zyne gansche orde. De Franciskanen verhalen duizenden van wonderen omtrent dit geval. Zy hebben verlof verkregen om jaarlyks een feest van deze heilige lidtekenen te vieren omtrent het midden van de maandt September. Jacobus le Fevre van Etaples veroordeelde vrymoediglyk, in zyne uitleggingen over het 17 vers van het VI kapittel des briefs van Paulus aan de Galaten, het feest der H. lidtekenen. De bygelovigheit van dit feest heeft iets besmettelyks: de zelve is zeer bekwaam om de Godvruchtige zielen te verrukken. De predikers maken zich op dien dag zo beweeglyk, en verhalen zulke verheve verbeeldingen, dat zy de verrukking en optrekking van zinnen in verscheide hersenen zaaien, en wanneer 'er een zekere zamenloop van toevallen gebeurt, laten deze zaden niet na op te schieten. Men vindt in het derde boek der brieven van Balzak eene plaats, alwaar hy zegt: „ Daar ontstondt over eenigen tydt in eene stadt van Spanje eene gemeenschap van Godsdienstige vrouwen, die dagelyks eenige „ uren in overdenkingen doorbragten, en de zorg van lage zaken „ verlieten, om, gelyk zy zeiden, een verhevener leven te leiden. Maar wat gebeurde daar door naar uw gevoelen? Duizend huisselyke ongeregeldheden, en duizend openbare buitensporigheden. De minstgelovigsten hielden de prikken van eene „ spelt voor H. lidtekenen; de nederigsten hielden hare mannen „ voor heiligschenders; de verstandigsten spraken tegen hare gedachten, en maakten gestadige grillen. Het ging zo verre, dat „ men, wanneer 'er in de maandt May niet meer dan drie of vier „ buiten hare zinnen geraakt waren, het daar voor hieldt, dat het „ jaar goed geweest was". De Franciskanen hebben zo vele zaken met zo weinig oordeel van hunnen patriarch verhaald, dat zy hem bloot gesteld hebben aan een bloedigen hagel van scheldingen en spotternyen. Men behoeft, om hier van overtuigd te zyn, alleen te lezen het boek, genoemd *De Overeenkomsten van het leven van S. Franciscus met het leven van Jesus Christus*, en men zal daar door zien, dat S. Franciscus, zo men wil, Christus gelyk was in heiligheit, in verdiensten, in wonderwerken, als onder anderen het wandelen op het water, het veranderen van water in wyn, de genezingen der kranken, enz. Dit boek, door den Franciskaner *Bartholomeus Pisanus* geschreven, wierdt door den generaal en het algemeen kapittel van de Franciskaner orde goedgekeurd. De opstelders van den *Alkoran der Kordeliers* in de XVI eeuwe trokken hunne stoffe uit dit boek. Zy deden niet anders dan de uittrekselen uit dit boek met eenige aantekeningen uit te geven. Zy bedienden zich van den Milaanschen druk van den jare 1510. De Franciskanen zouden waarschynlyk een weinig wyzer geweest zyn, zo zy hadden kunnen voorzien het gene door middel van Luther en Kalvyn gebeurde. Maar alle de genen, die tegen de Roomsche kerke dorsten schreeuwen, waren sedert zulk een langen tydt verplettert door de macht van den wereldlyken arm, dat men zich ligtelyk inbeeldde, dat alle hunne navolgers het zelve lot zouden hebben. Men vondt zich bedrogen. Daar verhief zich een groot kerkelyk ligchaam, voor het midden van de XVI eeuwe. Dit grote ligchaam hieldt standt, en bevindt zich nog tegenwoordig in staat om zich te doen vrezen. Het zelve heeft allerlei pennen in overvloedt gehad, zo dat men alle de zottigheden heeft moeten verzwelgen, die men verbreid hadde. Men hadt de onvoorzichtigheit gehad het drukken van het boek der *Overeenkomsten* toe te laten, en men heeft de straffe daar voor moeten dragen. Het is gene wonde, die geheeld en vervolgens vergeten wordt, gelyk wanneer men eene secte uitroeit met hare boeken. De genen, die deze wonde gemaakt hebben, zyn van een overvloedt van schryvers, en van een eindeloos getal van bibliotheken en van drukkeryen voorzien. Daar is ongetwyffeld een weinig te veel kwaadaardigheits in eenige van de gemelde spotternyen. Men kan onder dat getal, en voor een kwaadaardig en zot sprookje te boek stellen de steeken van het braadspit, die men voorgeeft dat hy ontfing van S. Dominicus. Daar is iemandt geweest, die zich zelf eene vermakelyke verbeelding maakte van deze twee ordenstichters, voorgevende, dat zy op een tydt tot slaans toe verschil kregen, en dat S. Franciscus gevlucht en onder een bedstede gekropen zynde, de andere, met een braadspit gewapend, hem het zelve vyf of zesmaal in het ligchaam stak: en een ander trok hier op de klucht zo verre, dat hy zeide, dat de lidtekenen van S. Franciscus door dit verschil veroorzaakt waren. Men kan ook in dezen rang stellen de vertellingen van zyne minneryen met broeder *Maceus*, welke men wil dat onbetamelyk waren, en echter door hem heilig genoemd wierden. Van geen meerder waarde zyn de uitleggingen of berispingen van *Badius* over de handelingen en den ommegang van S. Franciscus met *S. Clara*, waar van Bayle breder spreekt. Het is nochtans zeker, dat het gezonde verstandt bezwaarlyk toelaat, dat men, zonder de wyze van Democritus of de wyze van Heraclitus te volgen, zich S. Franciscus van Assise verbeelde, na zyne doodt de Goddelyke eere genietende, hem, die zo vele blyken van buitensporigheit gegeven heeft gedurende zyn leven. „ Hy, die eene vrouw en dochters van sneeuw hadde, kon wel „ krekels en zwaluwen tot zyne zusters hebben, en hazen en lammeren tot zyne broeders. Aldus noemde hy deze dieren: *Myne zusters, de zwaluwen, gy hebt genoeg gekout. Myn broeder, „ het haasje, waarom hebt gy u aldus laten bedriegen. Zing, myne „ zuster, de krekel, en loof den Schepper.* Hy zeide tegen een „ boer, die twee lammeren op zyne schouders naar de markt „ bragt: *Waarom pynigt gy aldus myne broeders?* Zyne barmhertigheit strekte zich uit tot over de luizen en wormen, die hy „ niet wilde toelaten dat men verpletterde, om dat 'er geschreven „ is, Psalm XXII, 7: *Maar ik ben een worm, en geen man.* . . . „ Hy was het zelf, die den oudsten zoon van een geneesmeester „ doodde in eene plaats, *Nuceria* genoemt, om het vermaak te „ hebben van hem weder op te wekken". Men kan deze plaats van Jurieu in zyne Apologie voor de Hervormers vergelyken met het gene uit het antwoordt van Ferrand op de Apologie voor de hervorming zal bygebragt worden, om te zien, welke zaken voor onbetwistelyk gehouden mogen worden. Dat zyn die, welke Ferrand niet durft ontkennen. *Ik zal daar laten*, het is Ferrand, die spreekt, *de zaken, die geen nadeel kunnen toebrengen, of die klaarblykelyk valsch zyn: gelyk, by voorbeeldt, is de barmhertigheit van S. Franciscus omtrent de luizen en de wormen, die hy niet wilde toelaten dat men verpletterde*; *en de moordt, dien de Apologist zegt dat deze Heilig pleegde aan den persoon van den oudsten zoon van een geneesmeester, om het vermaak te hebben van hem weder op te wekken. Dat is zo krachteloos, of zo onwedersprekelyk valsch, dat men zich daar mede niet moet ophouden. Met zulks voor te stellen wederlegt men het zelve.* Zie daar de eenige valschheden, welke Ferrand verwyt aan zynen tegenstrever. Hy stemt dan al het overige toe, en dat is genoeg om te tonen, dat Franciscus van Assise zyn verstandt verloren hadde door zee valsche inbeeldingen van Godsdienstigheit. Ferrand is te beklagen, dat hy zich ingewikkeld heeft in de verantwoording van deze schone broederschappen. Indien de *Apologist*, zegt hy, *gelyk was aan S. Bonaventura, hy zou zich wel wachten den naam van broeder en van zuster, welken S. Franciscus aan de dieren gaf, te berispen. Hy zou zich daar over verwonderen met S. Bonaventura, dien ik niet nalaten kan hier weder te vertalen.* „ S. Franciscus, den eersten oorsprong van alles aanmerkende, en met eene overvloedige Godvruchtigheit vervuld zynde, noemde de schepselen, „ hoe gering de zelve ook waren, met den naam van broeder en „ van zuster. Hy handelde hier in op die wyze, om dat hy wist, „ dat deze dieren alle uit het zelve grondbeginsel waren voortgekomen als hy; dat is te zeggen, dat zy Godt tot hunnen schepper hadden. Hy omhelsde nochtans met meerder tederheit en „ met meerder vriendelykheit die dieren, die, door zich zelven en „ door de toepassing van de H. Schriftuur, de zachtmoedigheit „ van Jesus Christus verbeeldden, als by voorbeeldt, de lammeren. Wanneer hy eens te S. Maria van Portiuncula was, zat „ 'er eene krekel op een vygeboom, naby de celle van den man „ Gods,

„ Gods. Deze krekel nodigde door haren zang den dienaar „ Gods dikwils tot den Goddelyken lof, die geleerd hadde in de „ allergeringste zaken zich over de heerlykheit des Scheppers te „ verwonderen. Hy riep haar op een tydt; en zy vloog, als „ of zy van den Hemel onderwezen was geweest, op de handt „ van Franciscus. Deze Heilig zeide tegen haar: Zing, myne „ zuster de krekel, en loof Godt door uw gezang. De krekel „ gehoorzaamde terstondt, en begon te zingen". Indien het waar is, dat S. Franciscus zich ganschelyk naakt vertoond heeft op de plaats van het crucifix, zo is 'er gene reden meer overig om aan zyne dwaasheit te twyffelen. Men vindt zulks aangeroerd in deze plaats van de *Confession Catholique de Sancy l. I. c. 2.* welke plaats men een weinig hoger zal opvatten. *Wanneer men leest, S. Franciscus wonende met zyne vrouwe van sneeuw; moet men zeggen, dat zulks een tegengift was tegen zyne natuurlyke hette, en voor die, welke blykt in zyne nakomelingschap. Wanneer hy voor de visschen gepredikt heeft; dat is, dat wanneer zyne nakomelingschap predikt, zy stomme toehoorders nodig zal hebben. Wanneer hy hen als een wonderwerk predikte, dat Godt belette, dat zy verdronken wierden in den zondvloedt; dat is, dat de wonderwerken van de R. kerke, volgens Richeome, natuurlyke oorzaken moeten zyn. Wanneer hy de wolven zyne broeders noemt, en de zelve streelt; zulks geschiedt in voorzegginge, dat de Kordeliers wolfsklaauwen zouden zyn, en trachten de onnosele schapen te verrassen. Hy noemt de zwaluwen zyne zusters, om dat hare broeders, gelyk zy, zich in de vroege metten nestelen by de boeren. Wanneer de engel tegen den biddenden S. Franciscus zeide, dat de Antichrist uit zyne orde moest geboren worden; dat was, op dat men het niet versmaden zou de Kordeliers pauzen te maken. En wanneer hy het hemdt uittrekt, om zich gansch naakt voor de vrouwen te planten in de plaatse van het crucifix; dat was om de schoonheden van de natuur te tonen, als niet gegeten hebbende van den boom der kennisse, en om te vertonen, zo niet de kennisse, ten minste de naaktheit van vader Adam.* Men merkt met reden aan, dat niemandt ooit meer nadeel toegebragt heeft aan S. Franciscus, dan zyne eige kinderen. Indien zy, zyne Geschiedenis uitgevende, de pen gehaald hadden door de zaken, die het beter ware geweest in de stilzwygendheit te begraven, zy zouden aan de Protestanten geen gelegenheit gegeven hebben de zelve op eene belagchelyke wyze om te zetten. S. Franciscus verkreeg te S. Maria van Portiuncula de vermaardste aflaat, daar men van weet in de R. kerke. Men vindt de geschiedenis daar van op het artykel PORTIUNCULA. Onder alle de deugden, welke deze grote Heilig bezat, was zyne nederigheit gene van de minste. Men kan zulks afnemen door het verbodt, dat hy deedt aan eenen broeder, dien het nog by zyn leven in een gezicht geopenbaard was, in welk een hogen rang S. Franciscus in den hemel geplaatst zou worden na zyne doodt. Want deze Franciskaner broeder zag in een gezichte, zo men voorgeeft, het hemelsch gezelschap der gelukzaligen, en ieder naar zyne verdiensten in een verschillende rang geplaatst; maar hy zag ook, dat 'er een aanzienlyke setel, welke de eerste en de aldernaaste was aan den Goddelyken troon, ledig stondt, waar door zyne overleggingen hem deden denken, dat het wel een aanzienlyk en groot personadie moest zyn, die deze plaats bekleden zou, wanneer hy eene Goddelyke stemme hoorde, zeggende: „ Deze setel, die bekleed is geweest door Lucifer, eer hy „ door zynen hoogmoedt uit den zelven en uit den gelukzaligen staat „ gevallen is, wordt sedert dien tydt bewaard voor mynen zone „ Franciscus van Assise om zyne ootmoedigheit". De verrukte broeder, hier op weder by zyne zinnen gekomen zynde, openbaarde dit gezicht aan Franciscus, die hem wel scherpelyk verboodt het zelve aan iemandt gedurende zyn leven te openbaren. S. Franciscus stierf op den 4 October des jaars 1226, en hy wierdt gekanonizeerd door paus *Gregorius* den IX den 6 May des jaars 1230. Zyn feest wierdt gesteld op den vierden dag van October. Het scherpste hekelschrift, dat tegen hem te voorschyn is gekomen, is dat, het welk den tytel draagt van *den Alkoran der Kordeliers. Henricus Sedulius*, een Nederlandsch Kordelier, heeft getracht het zelve te wederleggen. Hy gaf zyn boek uit te Antwerpen in den jare 1607. De wyze, op welke hy in deze wederlegging te werk gegaan heeft, is meer in staat om zyne bestryders te vermaken dan te kwellen. *Andreas Rivet* is mede van die gedachten, en zegt daarom in zyne *Remarques sur la Responce au Mystere d'Iniquité, II Part. pag.* 352: „ Een zeker Kordelier, Henrik Sedulius ge- „ noemd, die voor den aap van Lipsius heeft willen spelen, heeft „ de verdediging ondernomen van alle deze mymeringen en er- „ gerlyke voorstellingen, verscheide spreuken van kerkelyke en „ andere schryvers op malkanderen hopende, die nergens anders „ toe strekken, dan om zyn boek te vergroten, en van de stoffen „ af te wyken: en hoewel hy in het begin toestaat, *dat 'er in dit* „ *boek iets is met meerder vryheit geschreven, om de eenvoudigheit* „ *van de eeuwe*; daar is ondertusschen gene diergelyke vryheit, „ voor welke hy niet onderstaat in te staan. Hy vergelykt de „ zelve ook *by weinig druppelen waters, die den aardt van den wyn* „ *niet veranderen*: in plaatse van daar in een plomp vergift te er- „ kennen, dat het verstandt bedwelmt van de genen, die het drin- „ ken. Dit boek is goedgekeurd door de Censeurs van Antwer- „ pen *als zeer nuttig tegen de ketters.* Zeker het is zo nuttig voor „ ons, dat ik wenschen zou ter eere Gods, dat 'er geen schrander „ Papist mogte zyn, die dit boek niet hadde, en die het zelve niet „ met oplettendheit hadde gelezen, om onfeilbaar tegen den „ Schryver en zyns gelyken te zeggen: *Gy hebt een hoeren voorhoofdt,* „ *en weigert schaamrood te worden* (Jerem. III, 3.) Om zulks te „ doen zien, zou men een boek moeten maken, groter dan het zy- „ ne. Maar men heeft het zyne alleen nodig". Sedulius, in plaatse van te veroordeelen het gene in het boek der Overeenkomsten klaarblykelyk te veroordelen is, heeft alles willen rechtvaardigen, of verschonen. Het was onmogelyk gelukkig te zyn in deze onderneming, en bygevolg kan zyn arbeidt alleen dienen om die gedachten aan de Protestanten in te blazen, dat de monniken, niets willende laten glyen, nog tegenwoordig de grootste overdadigheden van bygeloviheit, welke de eeuwen der onwetendheit hebben doen geboren worden, goedkeuren. Men zou de beschermers van den Alkoran der Kordeliers eenigerwyze ontwapenen, zo men de zaak van Bartholomeus van Pisa verliet; maar de zelve met een groot geweldt bewerende, verschaft men hen nieuwe wapenen, en men verkrygt voor hen het genoegen van te zien, dat dit hekelschrift redelyk was, en dat het zelve een ingekankerd kwaadt aantastte, waar tegen de alderbytendste middelen niet te sterk waren. Het is waar, dat men iets te vrezen zou gehad hebben, zo men schuldt bekend hadde; men moet dan zeggen, dat men ongelukkig is, bloot gesteld zynde voor zeker slag van aanvallen, waar in men, wat zyde men ook kiezen mag, aan zynen vyandt gelegenheit geeft zich te beroemen op de zegepraal. Dit is de belemmering, waar in de Franciskanen zich bevinden, wanneer men hen de uitsporige en ergerlyke voorstellingen van het boek der Overeenkomsten verwyt. Zy zyn de eenigen niet, die hardnekkiglyk gene veroordeeling toestaan willen. de Jesuiten ondernemen ook de verdediging van het geschrift van Bartholomeus van Pisa, wanneer zy het zelve aangetast zien door de Protestanten. De Jesuit Gretser kan daar van tot een voorbeeldt verstrekken. Coeffeteau, die een Dominikaner was, verliet een weinig meer de belangen van Bartholomeus van Pisa, antwoordende op het werk van Du Plessis. „ Wat aangaat (zegt hy) het „ boek der Overeenkomsten van S. Franciscus met Jesus Christus, „ de R. kerk heeft het nooit goedgekeurd. Het is het werk van „ een byzonder persoon, die, vervoerd door een al te onbezon- „ nen yver ten opzichte van zynen patriarch, met goed recht be- „ rispt kan worden van weinig oordeel, om dat hy, zich te wyd „ in zynen lof willende uitbreiden, dingen gezegd heeft, die „ zonder twyffel in een kwaden zin genomen kunnen worden. „ Die van zyne orde, welke het zelve in hun algemeen kapittel „ goedkeurden, verbeeldden zich niet, dat men de woorden daar „ van zo straf moest opnemen; en ik verzeker my, dat geen een „ van hen daarom geloofde, *dat S. Franciscus Jesus Christus gelyk* „ *was, of te boven ging*, hoewel zy hem voor eenen der grootste „ Heiligen van het paradys hielden". Rivet antwoordt hier op in zyne voorgemelde *Remarques*: *Indien de R. kerk deze Godslasteringen niet goedkeurt, waarom heeft zy de zelve zulk een langen tydt verdragen? Waarom zyn de Censeurs der boeken daar in zo onachtzaam geweest? De meester van het S. Palatium te Rome, en alle de Inquisiteurs? Hebben zy niet door hunne stilzwygendheit van twee honderd jaren goedgekeurd het gene deze eerloze Bartholomeus van Pisa geschreven heeft? Hebben zy niet nog sedert weinig jaren* (in den jare 1590) *toegestaan, dat men het te Bologne gedrukt heeft, zonder eenige berisping of tegengift? Kan Coeffeteau zulks dan wel schuiven* op een byzonder persoon, die, vervoerd door een al te onbezonnen yver. . . . ? *Hy komt 'er goed koop af, zo hy daar mede vry raakt. En hoe? zyn generaal en het kapittel was dat een byzonder persoon?* Zy verbeeldden zich niet, *zegt hy*, dat men zyne woorden zo straf moest uitleggen. *Maar konden zy in gemoede zeggen*, na het wel uitgepluist te hebben, dat zy niets daar in gevonden hadden, dat verbetering verdiende? *Is dat niet ten minste een getuigenis van botheit en tastelyke onwetendheit?* Dit was nodig aan te merken als een bewys van het gene hier voor gezegd is, wegens de onuitsprekelyke belemmering, waar in de Protestanten hunne tegenstrevers geworpen hebben door het aantasten van den schryver der *Overeenkomsten.* Men ziet hier door ook, tot hoe verre de invloeiingen der zotheit van een byzonder persoon zich kunnen uitstrekken. Zy stellen het gansche ligchaam, de gansche gemeenschap bloot aan gevaarlyke stormen, gelyk eertyds de misdaadt van Ajax de gansche vloot daar aan bloot stelde. Men heeft leken de pen zien opvatten voor eene diergelyke zaak, de Franciskanen rakende, tegen den predikant Du Moulin. Zy hebben het lot gehad dat hen toekwam. Wat 'er van zy, de Franciskanen volharden ongerymde en bespottelyke zaken te prediken wegens hunnen stichter. Het gemeen zou zulks in meerder en groter omstandigheit weten, indien alle de prelaten zo yverig en waakzaam waren als de aartsbisschop van Rheims. Een Kordelier, een Kapucyn en een Benedictyn hadden in zyn bisdom gepredikt den 2 Augusty des jaars 1694 *ter eere van S. Franciscus, op de plegtigheit van Portiuncula.* Men vindt 'er dit verhaal van in het *Journal des Savans* van den 11 April des jaars 1695, pag. 241 enz. van den Hollandschen druk: „ Hy (de aartsbisschop) gaf hen „ zelf de herroepingen in geschrift, om het volk, dat zy verleid „ hadden, beter te onderrechten, om hen zelfs in het toekomende „ omzichtiger te maken in de oeffeninge van hunne bediening, en „ om aan het volk een behoedmiddel te geven tegen diergelyke „ indrukselen. De drie predikers gehoorzaamden onderdaniglyk „ zyne bevelen, en de Kordelier, op den stoel geklommen zyn- „ de, verklaarde, dat deze text, dien hy tot het onderwerp van „ zyn sermoen genomen hadde: *Drie zyn 'er, die getuigen in den* „ *Hemel, de Vader, het Woordt, de H. Geest, en deze drie zyn* „ *een*, gene betrekking hadde met het gene hy ondernomen had- „ de te verhandelen, en daar op niet toegepast kon worden, dan „ door een openbaar misbruik van het woordt Gods: dat hy, „ eene valsche verbeelding hebbende van de verdiensten van S. „ Franciscus, hoewel hy groot zy voor Godt en voor de men- „ schen, stoutelyk hadde voorgesteld, dat S. Franciscus te S. Ma- „ ria van Portiuncula door zyne tranen gedaan hadde, het gene „ Jesus Christus voor de zondaars door de zyne gedaan heeft in „ de kribbe te Bethlehem; dat S. Franciscus te Portiuncula door „ het bloedt van zyne wonden gedaan hadde, het gene Jesus

,, Christus door het zyne gedaan hadde op Kalvarië; en dat S. ,, Franciscus in zyn herte gedaan hadde voor de zondaars, het ,, gene Jesus Christus in het zyne voor hen gedaan hadde aan het ,, kruis. . . . De Kapucyn herriep op gelyke wyze de strydige ,, voorstellingen tegen de gezonde lere, welke hy in een sermoen ,, op den zelven dag voortgebragt hadde. De eerste was, dat S. ,, Franciscus, zich op het aangezicht tegen de aarde nederwerpende, den Zone Gods voor de tweede maal op de aarde deedt ,, nederdalen. De twede was, dat de aflaat van Portiuncula zo ,, uitgestrekt en volkomen is, dat men zeggen kan, dat Godt in ,, alle de voorgaande eeuwen zich nooit gunstiger getoond heeft ,, voor de zondaars, dan in deze plegtigheit; dat, wanneer hy gezegd hadde, dat S. Franciscus zich, gelyk Paulus, beroemen ,, kan te volbrengen het gene ontbrak aan het lyden van onzen ,, Heilandt, hy eene vermetele toepassing gemaakt hadde van de ,, woorden des Apostels, en die strydig was met der zelver zin; ,, dat hy nog eene verwaande en valsche voorstelling gedaan hadde, wanneer hy S. Franciscus hadde doen zeggen: Myn Godt, ,, zo het eene noodzaaklykheit is, dat uwe rechtvaardigheit hare ,, rechten hebbe, genade, barmhertigheit, barmhertigheit voor ,, de zondaren: ik biede my zelf aan om alleen de offerhande te ,, zyn, en voor hen te voldoen aan het recht van uwe rechtvaardigheit. . . . Hy erkent nog dat in eene gelykenisse. . . . ,, het gene eene valschheit, eene vermetelheit, en eene dwaling ,, is, zo wel als het gene hy gezegd hadde, dat de aflaat van Portiuncula een beeldt is van de onmetelykheit, van de oneindigheit, en van de eeuwigheit Gods, om dat zy gewonnen wordt ,, in alle de kerken van S. Franciscus, dat zy de straffe van de ,, zonden wegneemt, en dat zy duren zal tot het einde der eeuwen. De voorstellingen, welke de Benedictyn herroepen moest, ,, waren de volgende: de I, Dat hy niet wist, waar over hy zich ,, meest moest verwonderen, over het Goddelyke Woordt, nederdalende in het kuische ligchaam van Maria, of over den ,, zelven Jesus, nederdalende in de kapelle der engelen: de II, ,, Dat hy niet wist, waar over zich meer te verwonderen, over de ,, liefde van Franciscus voor de zondaren, of over de liefde van ,, Jesus Christus voor Franciscus. De III was die, welke hy ,, dikwils herhaalde, dat Franciscus zich tot eene offerhande der ,, zondaren gesteld heeft, dat hy zich beladen heeft met de zonden der wereldt. De IV was die, waar in hy gezegd heeft, ,, dat Jesus Christus de volheit van zyne genade gegeven heeft aan ,, S. Franciscus. De V is die, waar in hy tot verscheide malen ,, in zyn sermoen gezegd heeft, dat de H. Maagdt alle macht ,, heeft over haren zone, door het gezag, dat zy over hem heeft ,, als vader en moeder. De VI is die, waar in hy gezegd heeft, ,, dat het geroep van S. Franciscus zich beter heeft doen horen, dan ,, dat van Mozes en van S. Paulus. De VII is die, alwaar hy ,, gezegd heeft, dat de maagdt aan Franciscus het leven der genade gegeven heeft, gelyk aan den Zaligmaker dat der nature. ,, De VIII is die, waar in hy gezegd heeft, dat Franciscus vervult het gene ontbreekt aan het lyden van den Here ten voordeele der zondaars, medewerkende tot zyne overwinningen ,, over de zonde en over de helle. Hy herroept nog verscheide ,, andere stellingen en gevaarlyke uitdrukkingen, gelyk de volgende: dat de Franciskanen broeders van Jesus Christus zyn ,, van eene moeder, kinderen van Maria, medgesellen der gelukzalige geesten; dat zy, gelyk de zelve, hunnen oorspronk ,, hebben uit het midden van den luister, van de genade en van ,, de heerlykheit: dat de volle aflaat van Portiuncula onherroepelyk en eeuwig is, geheiligd door den H. Geest, die nederdaalde in de kapelle van Portiuncula, onder de gedaante van ,, eene duive, gelyk hy verscheen aan de Jordaan, om van dezen aflaat als een doop der zaligheit te maken. Dat de aflaat ,, van Portiuncula niet alleenlyk de straffe der zonde vergeeft, maar ,, ook eenigerwyze de schuldt, dewyl het Jesus Christus is, die de ,, zelve geeft, hy, die nooit zonde vergeven heeft gedurende ,, zyn sterfelyk leven, of hy heeft het eene en het andere vergeven. Dat Jesus Christus zelf de aflaat van Portiuncula toestaat, onafhankelyk van de pauzen. Dat het een Seraphyn is, ,, die de bulle daar van heeft opgesteld. Dat S. Franciscus eene ,, volheit van genade begeert voor de zondaars, of eene ontzegging van barmhertigheit voor hem". Om niet te langwylig te zyn, kan men, omtrent het voorverhaalde, zich bepalen aan de drie volgende aanmerkingen. I. Dat de zelve stellingen, welke de aartsbisschop van Rheims deze monniken deedt herroepen, of andere diergelyke, alle jaren door alle landen gepredikt worden. De meeste prelaten nemen geen acht daar op, men ergert zich daar over niet: dit is oorzaak, dat deze leeringen, geen tegenstandt ontmoetende, hun geruften voortgang nemen, en zonder dat men in afgelege landen weete, dat men die voorgesteld heeft. Zou men weeten, dat men de zelve in den jare 1694 in het bisdom van Rheims predikte, zo de prelaat zich daar mede niet gemoeid, en gewild hadde, dat de drie predikers opentlyk den misslag verbeterden, dien zy begaan hadden? Dit kan dienen tot overreding, dat het vermogen van de gedachten der monniken, wegens het gezag van zekere heiligen, en wegens de voorrechten van zekere aflaten, weinig verminderd is, hoewel de eeuwen van onwetendheit, die het zelve stichtten, niet meer zyn, en dat de zelve gevolgt zyn geworden door eene wederkering van geleerdheit en van licht, de welke al sedert een langen tydt geduurd heeft. De II aanmerking is, dat de vergrotende spreekwyzen van den Benedictyn ten opzichte der aflaten van Portiuncula, en ten opzichte van de grootheden van S. Franciscus, die van den Kordelier en van den Kapucyn te boven gingen. Dat is een wederzydsche dienst, welken de monniken malkander doen. De Franciskanen beelden zich in, dat de lof van hunnen stichter in den mondt van een monnik van eene andere orde minder verdacht is; daarom verzoeken zy eenigen Benedictyn, of eenigen Karmelyt, enz. in hunne kerken op de grote plegtigheden te prediken. De prediker, dien zy gebruiken, is van een goed onthaal verzekerd naar het ligchaam en naar den geest. Hy gaat niet heen zonder goede cier gemaakt te hebben, en zonder groten lof te ontfangen over zyne welsprekendheit. Men bedankt hem zeer omstandiglyk. Daarenboven is het, van gelyken weêrom. De orde, waar van hy is, heeft mede hare feestdagen. Het sermoen van een Kordelier is aldaar nodig, en doedt meer vruchts dan het sermoen van eenen huisgenoot. Men vindt daar in zeer dikwils meer uitsporigheit over de kracht van het scapulier, dan in het sermoen van een Karmelyt. Zie daar dan eene eeuwigdurende handeling of verwisseling van wederzydsche diensten. ,, Het is ,, niet lang geleden, (zegt *Bayle*) dat een man van veel geest, en ,, die tegenwoordig van den Hervormden Godsdienst is, my verhaalde, dat hy, noch een Benedictyn zynde, verzocht wierdt ,, in een konvent van Franciskanen te prediken op den feestdag ,, van Portiuncula. Zy gaven hem te verstaan, waar over zy ,, voornamelyk wenschten dat hy zich 't meest zou uitlaten. Hy ,, schikte zich ten deele naar hunne begeerte, maar hy gaf eene ,, zekere draai aan de stoffe, die hen niet behaagde. Eenigen ,, van hen gaven hem zulks behendiglyk te kennen: hy verantwoordde zich, en vroeg hen vervolgens in vertrouwelykheit, of ,, het billyk was op den stoel zo vele zaken te verzekeren, die ,, niet waarachtig waren. En wat wilt gy dan hebben dat wy ,, doen zullen? antwoordden zy. Wilt gy, dat wy van honger ,, zouden sterven?" Dit kan dienen tot een overgang tot de III aanmerking. Daar zyn verscheide gebreken in de R. kerke, die naar allen schyn zo lang zullen duren als zy. Men mag van eene geleerde eeuwe overgaan tot eene geleerder eeuwe, deze zaken zullen niet veranderen. Het is waar, dat de zelve in de eeuwen der onwetendheit geboren zyn, maar de onwetendheit was alleen de oorzaak niet, noch zelf de voorname oorzaak van hare opkomste. De noodzaaklykheden van eene gemeenschap, zo om zich te voeden, als om gemakkelyk gehuisvest te zyn; het belang, dat men hadde om aan het volk een welversierden altaar en ryke kerksieraden te vertonen; dit alles vorderde, dat men verrukkende omschryvingen maakte van de voorrechten van een zekeren Heilig, van eene zekere kapelle, en van een zeker feest. Dit was een dagelyksche bron van bestaan, en wanneer de jaarlyksche dienst wederkeerde, dat was de tydt van de inzameling en van den oogst van de orde. Doch de noodzaaklykheden, waar van gesproken is, zyn niet onderworpen aan de beurtwisselingen van het licht en van de duisternisse, zy zyn van alle de tyden; zy zyn de zelve in eene eeuw van onwetendheit en in eene eeuw van wetenschap. Daarom houden hare uitwerkingen niet op, schoon men meerder verlicht wordt. De philosophische geesten zyn in twyffeling, of zy zich hier in over de langdurige verdraagzaamheit, of over de langdurige gramschap des Hemels moeten verwonderen, en daar zyn 'er, die gewilliglyk hier het *tantæne animis cœlestibus iræ* zouden toepassen, dat een Engelsch Doctor toepast op de dwalingen, waar in de Oostersche natien sedert zo vele eeuwen gebleven zyn. Doch hier van genoeg, om naar 't einde te spoeden. Franciscus van Assise stichtte eene orde, waar van reets in een afzonderlyk artykel gesproken is, welke in weinig tyds veel luister verkreeg, en die zeer grote diensten gedaan heeft aan het pausdom. De zelve heeft eenige pauzen, verscheide kardinalen, en een goed getal van prelaten en vermaarde schryvers uitgeleverd. Men vindt dieswegen eenige omstandigheit in de aantekening of uitlegging van den Nederlandschen Kordelier Henrik Sedulius over het leven van S. Franciscus, opgesteld door S. Bonaventura, en een zeer omstandig verhaal in de jaarboeken van de zelve orde, in verscheide stukken geschreven door Lucas Wadingus, een Iersch Kordelier, die ook een stuk geschreven heeft van de Franciskaansche schryvers. Deze orde is in verscheide ligchamen verdeeld, de eenen strenger dan de anderen, en alle volkomelyk erfgenamen van den ouden nayver, die wel haast te voorschyn kwam tusschen de kinderen van S. Franciscus en de kinderen van S. Dominicus. Deze nayver heeft hen niet alleenlyk verdeeld in de stukken van den Godsdienst, gelyk is het verschil over de onbevlekte ontfangenis van de H. Maagdt, maar ook over een eindeloos getal van philosophische verschilpunten. De strydigheit tusschen de Scotisten en de Thomisten, de eerste Franciskanen, en de andere Dominikanen, is zo groot als die, welke eertyds was tusschen de Platonisten en de Peripatetischen. Men zal niet spreken van het verschil, dat een langen tydt regeerde onder de Franciskaner monniken, en dat veel werks verschafte aan hunne oversten, en aan de pauzen, hoewel het maar een beuseling raakte, want het kwam daar in alleen aan op de wyze van het maaksel der kappen, enz. Gentillet verhaalt het zelve op eene vermakelyke wyze in de voorreden van het II boek van zyne *Discours d'Estat contre Nicolas Machiavel.* Nicolle heeft 'er van gesproken in eene van zyne *Lettres imaginaires.* S. Franciscus was, naar het voorgeven der Franciskanen, niet minder dan Mozes; want gelyk die op den berg Sinaï de wet onmiddelyk van Godt ontfangen hadde, zo ontfing hy ook onmiddelyk van Godt op den berg Alverne den regel van zyne orde; en gelyk Mozes na het verbreken der eerste tafelen de wet wederom van Godt zelf ontfing, zo ontfing ook S. Franciscus, na het verlies van den eerst ontfangen regel, den zelven wederom op de zelve wyze. Men geeft ook voor, dat S. Franciscus zo wonderlyk is na zyne doodt als in zyn leven; want terwyl zyne ziele in den hemel, als hier voor aangeroerd is, de eerste plaats heeft ingenomen naast den Goddelyken troon, zo is ook zyn dode ligchaam niet stil geweest in

in de grafſtede, waar in men het zelve in de kerke te Aſſiſe heeft begraven: want dit lighaam, op de gewone wyze bygezet zynde, heeft zich zelve ſedert volkomen overeinde opgerecht op zyne voeten, en zal in dien ſtandt zonder eenige verderffeniſſe blyven tot den jongſten dag. Men zal niet kwalyk doen zulks te geloven, of ten minſte in zyn geheel te laten, zo als het wezen mag, zonder zulks te gaan bezien, dewyl de nieuwsgierigheit van zulks te willen zien aan zeker paus zelfs zo voorbeeldelyk geſtraft is, dat hy, in het graf willende ingaan, terſtondt het gezicht verloor. *Bayle Dict. Crit.* en de ſchryvers, door den zelven bygebragt, als mede de Legenden van de Franciſkanen.

FRANCISCUS *van* FERRARA, of FERRARIENSIS, aldus genoemt naar de ſtadt Ferrara, zyne geboorteplaats, was generaal der Dominikanen, en leefde in de XVI eeuwe. Hy ſchreef eene uitlegging over de *Summa* van S. Thomas, en verſcheide andere verhandelingen. Men ſtelt zyne doodt omtrent den jare 1528. *Leand. Albert.* van de doorluchtige mannen van zyne orde *lib. IV. Bellarm. de Script. Eccl. Anton. Senenſ. &c.*

FRANCISCUS *van* GONZAGUA, hertog van Mantua. Zie GONZAGUA en MANTUA.

S. FRANCISCUS *van* PAULA, ſtichter van de orde der Minimen, of alderminſte broeders, wierdt geboren te Paula, eene ſtadt van Kalabrië, in den jare 1416. Hy was een zoon van Jakob Martotilla, die als een monnik van deze inſtelling ſtierf, en van Vienna van Fuſcaudi, zyne vrouwe. Zyn vader en zyne moeder, gelofte gedaan hebbende hem aan Godt toe te wyden, gaven hem over aan de monniken van S. Franciſcus van Aſſiſe, die hem ontfingen in hun klooſter van S. Marcus, in de biſſchoplyke ſtadt van deze provincie. Hy bragt aldaar een jaar door, waar na hy eenige pelgrimadien deedt, en zich eindelyk in eene eenzame plaats begaf, naby de ſtadt Paula; maar deze plaats te veel bezocht wordende, week hy in eene afgelegener eenzaamheit, en ging zich verbergen in den hoek van een rots aan den oever der zee, alwar hy middel vondt om zich eene verberging of kluize uit te graven. Dewyl verſcheide perſonen hem kwamen zien, zo maakte men terſtondt drie cellen met eene kapelle rondom deze kluis; maar het getal van zyne leerlingen vermeerderende, bouwde men op die plaats een klooſter, dat het eerſte was van deze orde. Paus Sixtus de IV keurde deze inſtelling goed in den jare 1474, en ſtondt aan Franciſcus de Paula toe verſcheide klooſters op te rechten, hem tot algemenen overſte van deze congregatie benoemende. De zelve verſpreidde zich wel haaſt in Kalabrië en in het koninkryk van Napels. Lodewyk de XI, gevaarlyk ziek zynde op het kaſteel du Pleſſis-Lez-Tours, deedt Franciſcus de Paula by zich komen, hopende door zyne voorbiddinge genezen te worden. S. Franciſcus de Paula diende hem met meerder nuttigheit door hem tot de doodt te bereiden. Deze prins hadt hem een vertrek gegeven te Pleſſis-Lez-Tours, alwaar hy met zyne monniken bleef na zyne doodt. Karel de VIII deedt hen een klooſter bouwen in het park van dit kaſteel, en een ander te Amboiſe. Deze orde veſtigde zich weinig tyds daar na in Spanje. Franciſcus ſtelde zelf een regel op, dien hy paus Alexander den VI aanboodt. Deze paus beveſtigde den zelven, veranderende alleen den naam van Heremyten van S. Franciſcus in dien van Minimen. Deze regel wierdt nog overzien en beveſtigd door paus Julius in den jare 1506. S. Franciſcus de Paula wierdt in Vrankryk opgehouden, en ſtierf aldaar in het klooſter du Pleſſis van het park op den H. Vrydag den 2 April des jaars 1507, naar het getuigenis van zommigen 91, en van anderen maar 70 jaren oud zynde. Het laatſte is het waarſchynlykſte, om dat Philippus de Commines zegt, dat hy maar 23 jaren oud was, wanneer hy aan het Franſche hof kwam in den jare 1482. Hy is gekanonizeerd door Leo den X in den jare 1519. Zyn lighaam wierdt bewaard in het klooſter van Pleſſis-Lez-Tours, tot dat de Hugenoten het zelve verbrandden in den jare 1562. Men geeft voor, dat men eenige gebeenten uit het midden van de vlam behouden heeft. De orde der Minimen is ſedert veel vermeerderd, zo wel in Vrankryk als elders. De Minimen wierden *Bons-hommes* genoemt te Parys, *vaders van de overwinninge* in Spanje, en *Paulanen* in Duitſchlandt. Behalven de drie klooſtergeloften hebben zy eene vierde van de eeuwigdurende vaſten. De Paulanen te Munchen hebben het leven van S. Franciſcus de Paula, benevens de regels van zyne orde, in den jare 1686 te Sultzbach in 4. uitgegeven. *Annales Minimorum. Cominaeus Hiſt. lib. VI. cap. 9. Spondan in Annal. an.* 1473, 1482, 1506 *&c. Baillet vies des Saints mois d'Avril.*

S. FRANCISCUS *van* SALES, biſſchop en prins van Geneve, inſtelder van de orde van de Viſitatie, afkomſtig van een der oudſte en edelſte huizen van Savoje, was een zoon van Franciſcus, heer van Sales, en van Franciſca van Sionnaz. Hy wierdt geboren in het kaſteel van Sales, in het bisdom van Geneve, den 21 Auguſty des jaars 1567. Hy betoonde van zyne kindsheit af veel Godsdienſtigheit en zachtmoedigheit. Hy deedt zyne eerſte ſtudie in het collegie van Annecy. In den ouderdom van twaalf jaren zich genegen gevoelende tot den kerkelyken ſtaat, ontfing hy de ſcheering als klerk, en ouder geworden zynde, ging hy zyne ſtudie vervolgen te Parys. Hy leerde de talen onder Genebrard, en de Philoſophie en een gedeelte van de Theologie by de Jeſuiten. Hy nam leſſen van Maldonatus, en van eenige Doctoren van de Sorbonne. Zyn vader deedt hem te Padua komen om aldaar in de Rechtsgeleerdheit te ſtuderen. Men zegt, dat zyne medgezellen hem in deze ſtadt inwikkelden, om met hen een bezoek af te leggen by eene hoere, die alles deedt wat zy kon om hem te verleiden; maar hy bleef door den hemelſchen byſtandt overwinnaar in de verzoekinge. Na dat hy te Padua Doctor geworden was, verliet hy deze ſtadt om het graf der Apoſtelen te Rome te gaan bezoeken. In Savoje by zyne ouders gekeerd zynde, wierdt hy als advokaat aangenomen in den Raadt van Chambery; maar hy verliet wel haaſt deze beroeping, om den kerkelyken ſtaat te omhelzen. Hy wierdt voorzien met de prooſtdy der kerke van Geneve te Annecy, en ontfing de gewyde ordens. Hy was nog maar diaken, wanneer zyn biſſchop Claudius Granier hem deedt prediken. Hy deedt veel vrucht door zyne predikatiën, en wierdt in zendelingſchap gezonden in de valeien van dit bisdom, om te arbeiden aan de bekeering der Zwinglianen en Kalviniſten. Hy bekeerde een groot getal der zelve te Chablais. De biſſchop van Geneve verkoos hem tot zynen medehelper. Maar daar was een bevel van den paus Clemens den VIII nodig, om Franciſcus tot het aannemen van deze waardigheit te doen beſluiten. Hy ging naar Rome om de ordening te ontfangen. De paus wydde hem onder den tytel van biſſchop van Nicopolis, en zondt hem wederom, om in het bisdom van Geneve te arbeiden. Wederkerende wierdt hy te Annecy opgehouden door eene ziekte, waar aan hy dacht te ſterven. Herſteld zynde, wierdt hy verplicht eene reize te doen naar Vrankryk, alwaar hy in het algemeen geacht wierdt. De kardinaal du Perron zeide, dat 'er geen ketter was, dien hy niet kon overtuigen; maar dat men zich moeſt richten aan M. van Geneve om hen te bekeeren. De vader Berullus, ſedert kardinaal, en de moeder Maria, gezegt *de l'Incarnation*, raadpleegden hem, de een over de regelen der congregatie van het Oratorie, en de andere wegens de vaſtſtelling van de hervorming der Karmelyten in Vrankryk. Koning Henrik de IV, verwittigd van zyne verdienſten, deedt hem aanmerkelyke aanbiedingen, om hem in Vrankryk te houden; maar hy ſtelde de eerſte bruidt, zo arm als zy was, welke de Hemel hem gegeven hadde, boven de grote bisdommen, die men hem aanboodt, en keerde in den jare 1602 naar Savoje, alwaar hy den biſſchop Granier ſedert weinig dagen geſtorven vondt. Hy ondernam de hervorming van zyn bisdom, en begon met zelf zyn huis te hervormen. Hy arbeidde vervolgens met vrucht aan de bekeering der zogenaamde ketters. Hy herſtelde de geregeldheit in alle de klooſters van zyn bisdom, deedt 'er de oude klooſtertucht herbloeien, en voerde de Feuillanten en de Bernabiten aldaar in. Hy ſtelde in den jare 1610 de orde van de Viſitatie in, waar van de baroneſſe van Chantal, die hy, in de vaſten te Dion predikende, bekeerd hadde, de ſtichtereſſe was. Hy verſelde in den jare 1618 den kardinaal van Savoje in Vrankryk, om te handelen over het huwelyk van den prins van Piemont, zynen broeder, met Chriſtina van Vrankryk, twede dochter van den koning Henrik den IV. Hy wierdt aldaar met nieuwe blyken van eene zonderlinge achting ontfangen. Naar Annecy gekeerd zynde, volhardde hy in het waarnemen der herderlyke plichten, bezoekende de zieken, de armen byſtaande, en geeſtelyke en tydelyke verkwikkingen gevende aan de genen, die de zelve nodig hadden. In den jare 1622 kreeg hy bevel van den hertog van Savoje naar Avignon te gaan, daar deze prins zich moeſt voegen by koning Lodewyk den XIII. Hy bleef maar acht dagen in deze ſtadt, verplicht zynde naar Lion te gaan, alwaar hy ſtierf aan eene beroerte den 28 December, in den ouderdom van 56 jaren. Zyn lighaam wierdt naar Annecy gebragt, en zyn hert bewaard by de nonnen van het eerſte klooſter van de Viſitatie te Lion. Hy wierdt gelukzalig verklaard door Alexander den VIII in den jare 1659, en gekanonizeerd den 19 April des jaars 1665. Zyn feeſt, niet gevierd kunnende worden op den dag van zyne doodt, welke de feeſtdag was der onnoſele kinderen, wierdt verſchoven op den 29 January. S. Franciſcus de Sales heeft verſcheide Godvruchtige werken geſchreven. Zyne *Introduction a la vie devote* is het meeſte geacht geweeſt onder de zelve. Hy ſchreef eenigen tydt daar na eene verhandeling *de l'Amour de Dieu*, onder den naam van *Philotea*. Men heeft van hem ook geeſtelyke brieven. *Jac. Aug. de Sales*, *Nicolas Talon* en *Henry de Maupas* in zyn leven. *Hilarion de Coſte Hiſt. Cat. Sammarth. Gall. Chriſt. Baillet vies des Saints.*

FRANCISCUS *van* S. DOMINICUS, een Portugees, nam het geeſtelyk kleedt aan te Zamora. Zyn yver om zielen te behouden was zo groot, dat hy met een goed getal monniken van zyne orde overging naar de Philippynſche eilanden. Hy trok vervolgens naar nieuw Segovia, alwaar hy veel arbeidde tot het onderwys der ongelovigen. Hy doopte in het eilandt Formoſa een groot getal afgodendienaars. In eene zekere landſtreek, Pantas genoemd, gegaan zynde, om aldaar eenige Wilden te onderwyzen, was de uitſlag in het begin vry gelukkig; maar zo haaſt hy deze volkeren en die van Senat, welke ſedert langen tydt in oorlog waren, poogde te bevredigen, wierdt hy door pylſchoten gedood den 27 January des jaars 1633. *Hiſtor. Philippin. T. I. l. II. c.* 37. *Diar. Dominic.* 27 *Janvier.*

FRANCISCUS *van* VICTORIA, een Dominikaner, voerde dezen naam naar zyne geboorteplaats, de ſtadt Victoria in Navarra, en was door zyne geleerdheit in de Theologie beroemd boven anderen van zyne orde. Hy ſtudeerde te Parys, en leeraarde naderhandt te Salamanca, alwaar hy hoogleeraar was, en daar hy ſtierf in den jare 1546. Men heeft van hem: *Relectiones de poteſtate eccleſiæ; de civili poteſtate; de poteſtate pontificis & concilii; de Indis & Jure belli; de augmento charitatis; de matrimonio; de arte magica & ſimonia &c. De Medina in prol. comment. in S. Thom. Aſpilcueta in enchir. Marieta lib. XXI. Hiſt. Eccleſ. cap.* 42. *Lopez P. IV. Hiſt. ord. Prædicat. lib. I. c. ult. Bellarmin. de Script. Eccleſ. Anton. Senenſ. de vir. illuſtr. Domin. Schottus & Anton. Bibl.*

S. FRANCISCUS XAVIERIUS, bygenoemt de Apoſtel der Indiën, een zoon van Johannes Jaſſe, een edelman van Navarre, en van Maria Aſpilcuëta Xavier, en neef van den vermaarden

maarden Doctor Navarre, wierdt geboren den 7 April des jaars 1506 in het kasteel van Xavier, aan den voet der Pyreneën. Hy was de laatste van een groot getal kinderen, die byna alle de oeffeninge der wapenen omhelsden. Wat hem aangaat, hy, tot de studiën genegen zynde, leide den grondt der zelve in zyn landt, en wierdt vervolgens naar Parys gezonden, alwaar hy in de philosophie studeerde, en vervolgens tot meester in de kunsten aangenomen wierdt in de universiteit van de zelve stadt. Hy leeraarde in die hoedanigheit de philosophie in het collegie van Beauvais, blyvende niettemin in het collegie van S. Barbara met een armen Savojaardt, Petrus le Fevre genoemd, die zich geneerde met het doen van herhalingen. Xavierius maakte in deze stadt vriendschap met Ignatius Lojola. Hy was een der eerste medgesellen, welke die Heilig met zich verbondt tot uitvoering van het voornemen, dat hy hadde om de Societeit van Jesus te stichten. Van dat oogenblik af aan stondt hy af van alle oogmerken van bevordering, die hy kon hebben in de wereldt, en hieldt zich bezig met zeer strenge oeffeningen van boetvaardigheit. Zyne philosophische studiën voltrokken hebbende, begon hy in de Theologie te studeeren. Weinig tyds daar na ontdekte Ignatius aan hem en aan zyne andere medgesellen de begeerte, die hy hadde om naar het H. Landt te reizen, tot bekeering der Joden en ongelovigen, of zo hy verhinderingen vondt, zich voor den paus te stellen, om hem aan te bieden de kerke te dienen in zulk eene plaats der wereldt, als hy goed zou vinden hen heen te zenden. Xavierius was een der zeven, die deze gelofte deden in de kerk van Mont-martre op Hemelvaartsdag des jaars 1534. Ignatius naar Spanje gegaan zynde, en hen te Venetië bescheiden hebbende, begaf Xavierius zich derwaarts, en diende aldaar in het hospitaal der ongeneeslyken. Wanneer S. Ignatius aldaar by zyne medgesellen gekomen was, gingen zy naar Rome, en kregen van Paulus den III de zending naar het H. Landt, met bewilliging van de priesterorde te mogen aannemen. Zy kwamen weder te Venetië, alwaar S. Ignatius gebleven was. Xavierius volhardde aldaar in het hospitaal der ongeneeslyken te dienen. Hy wierdt tot priester geordend, en bereidde zich tot het doen van zyne eerste misse, door het wyken in eene stulp of stro-hut naby Padua, alwaar hy veertig dagen bleef, bloot gesteld voor de ongemakken van de lucht, en eene gestrenge boete doende. Twee of drie maanden daar na las hy zyne eerste misse te Vicenza, alwaar hy zich voegde by Ignatius, die hem naar Bologne zondt met Bobadilla. Na deze reize wierdt hy naar Rome geroepen, alwaar hy predikte in de kerk van S. Laurens *in Damaso*. De koning van Portugal, Johannes de III, door zynen afgezant aan S. Ignatius hebbende doen verzoeken om zendelingen, om het Euangelium over te brengen in de Oostersche Indiën, wierdt Franciscus Xavierius tot deze zending verkoren. Hy vertrok van Rome met den gezant in den jare 1540, en begaf zich den 7 April des jaars 1541 te scheep naar Lissebon, om naar de Indiën te gaan. Hy kwam den 6 May des jaars 1542 te Goa. Hy arbeidde met veel yver tot bekeering der Indianen, en vestigde den Christelyken Godsdienst te Goa; op de kust van Comorin; te Malakka; in de Molucques; in Japan, enz. Hy stierf in een eilandt naby China den 2 December des jaars 1552, in het 55 van zynen ouderdom. Paus Paulus de V verklaarde hem gelukzalig op den 25 October des jaars 1619, en Gregorius de XV, zyn navolger, kanonizeerde hem den 12 Maart des jaars 1622. Urbanus de VIII gaf in het volgende jaar de bulle van zyne kanonizatie uit, waar in hy hem den tytel gaf van *Apostel der Indiën*. Men heeft van dezen Heilig V boeken van brieven, een Catechismus, enz. Zie zyn leven beschreven door *Horatius Turselinus*; door *Joannes Lucena*; door *Bartholi*, *Ribadeneira & . legambe de Script. Soc. Jes. Andr. Schottus & Nic. Antonio Bibl. Hisp. Orlandini & Sachini Hist. Soc. Jes. &c.*

FRANCISCUS. Andere prinssen en beroemde mannen van dezen naam moet men zoeken onder de artykels van FRANÇOIS.

FRANCIUS (PETRUS) wierdt geboren te Amsteldam den 19 Augusty des jaars 1645, en stierf juist 59 jaren daar na op den zelven dag, dat is te zeggen den 19 Augusty des jaars 1704. Hy deedt zyne eerste studiën onder Adrianus Junius, Rector van de schole te Amsterdam, die zeer bekwaam was om den geest der jongelingen, die hem toevertrouwd waren, te beschaven, hunne natuurlyke begaafdheden te ontdekken en aan te kweken, en eenen geest van nayver in hen te verwekken, die hen in staat stelde om door hunnen arbeidt de grootste zwarigheden te boven te komen. Deze geleerde hoogleeraar prees zyn nieuwen leerling het lezen van Ovidius krachtig aan, en riedt hem in zyne schriften zich dezen dichter tot een voorbeeldt voor te stellen. Men kan uit de werken van Francius oordeelen, of hy dezen raadt beschroomdedelyk gevolgd heeft. Hy begaf zich van Amsteldam naar Leiden, alwaar hy studeerde onder Gronovius, den vader, die hem wel haast onderscheidde van zyne overige leerlingen, en hem als eenen vriendt achtte; het welk Gronovius, de zoon, in het vervolg nog meerder deedt. Francius, den loop der akademische studiën voltrokken hebbende, begaf zich tot reizen. Hy bezocht eerst Engelandt, vervolgens Vrankryk, en liet zich te Angers Doctor maken in beide de Rechten. Terwyl hy zich te Parys ophieldt, maakte hy kennis met verscheide geleerden van die stadt, en onder anderen met den Jesuit Rapin, wiens achting en genegenheit hy verkreeg. Van Vrankryk trok hy naar Italië, en wierdt zeer wel ontfangen van den groothertog Cosmus den III, en van de geleerden van Rome en van andere steden, welke hy doorreisde. Eindelyk te Amsteldam wedergekeerd zynde, maakte de overheit aldaar hem in den jare 1674 hoogleeraar in de welsprekendheit en historiën, en in den jare 1686 in de Grieksche taal. De Curateurs van de akademie te Leiden poogden hem derwaarts te trekken, door de aanbieding van een hoogleeraarschap; maar de overheit van Amsteldam, vrezende een hoogleeraar van die verdiensten te verliezen, vondt middel hem voor altoos te verbinden, door het vermeerderen van zyn jaargeldt. Men merkt aan, dat hy voornamentlyk uitmuntte in de kunst van de uitspraak of welsprekendheit, waar in Junius, zyn eerste meester, de bekwaamste redenaar van zynen tydt, hem goede lessen gegeven hadde, en waar in hy zich veel volmaakt hadde door met naauwkeurige oplettendheit een vermaard toneelspeelder te horen, Adam Karelsen genoemd, die wonderlyk uitmuntte in het treurspel. Francius zegt zulks zelf, en hy bekent in eene van zyne redevoeringen, dat deze toneelspeelder hem in dien opzichte niet minder nuttig geweest was, dan de toneelspeelder Roscius zulks eertyds geweest was aan Cicero. De werken van Francius bestaan in zyne Poëzyen en in zyne Redevoeringen, waar van men verscheide gedeeltens in verscheide tyden gedrukt heeft gezien, en waar van men sedert verzamelingen gemaakt heeft. Die van zyne Poëzy kwam het eerste uit in den jare 1672, in 12, naderhandt in 8. in den jare 1697, by Wetstein. Die van zyne Redevoeringen wierdt eerst uitgegeven in den jare 1692, in 8. by den zelven boekverkoper, naderhandt in den jare 1705 in het zelve formaat by vander Plaats. Francius heeft behalven dat uitgegeven: 1, *Specimen Eloquentiæ Exterioris*, in de jaren 1697 en 1700 in 8. gedrukt; 2, eene twede verhandeling over de zelve stoffe in den jare 1699; 3, eene Nederduitsche vertaling van de predikatie van Gregorius Nazianzenus over de liefde van de armoede, verseld met aantekeningen, in den jare 1697 in 8. Na zyne doodt heeft men zyne *Opera Posthuma* uitgegeven, in 8, in den jare 1706 by de Wetsteins. De zelve bestaan in verscheide stukken van welsprekendheit en poëzy, en in 118 brieven, aan Francius geschreven door verscheide geleerden. Zie de Voorreden, welke voor deze laatste stukken en brieven gevonden wordt.

FRANCO, bekend onder den naam van BAPTISTA FRANCO, een schilder, geboortig van Venetië, heeft geleefd in de XVI eeuwe. Hy overtrof in de tekening de bekwaamsten van zynen tydt; maar hy was zo bekwaam niet in de verwen, en zyne wyze van schilderen is zeer dor. De hertog van Urbino gebruikte hem om verscheide tekeningen van aarde vazen te maken, het welke wel slaagde. Hy stierf te Venetië in den jare 1561. Men kan zyn leven nazien onder de levens der schilders van den Venetiaanschen staat van *Ridolfi*.

FRANCO, of LE FRANC, (NIKOLAAS) was geacht in de XVI eeuwe; maar ook hy uitnemendheit gevreest ter oorzake van zyne hekelschriften. Hy was van Benevento, in het koninkryk van Napels. Men bespeurde van zyne kindsheit af, dat hy veel geest hadde, maar dat deze geest ganschelyk tot de hekeling geneigd was. Men bedroog zich niet. Franco verkreeg eene grote kennisse van de goede letteren; en hy schreef zeer naauwkeuriglyk in zyne natuurlyke taal. Men zegt, dat hy Claudianus van buiten kende; maar Juvenalis bekoorde hem. Hy reisde naar Napels, naar Rome, en naar Venetië; en in deze laatste stadt maakte hy vriendschap met Petrus Aretyn, zo bekend door zyne hekelschriften. Hunne vriendschap duurde niet lang. Franco, voorzichtiger dan de ander, spaarde de prinssen, waar van Aretyn zich zelf *de Geessel* noemde. Deze wederhouding deedt hem hunne achting winnen, en de geschenken, welke zy hem zonden. Hy gaf ondertusschen verscheide vernuftige werken uit. Hy keerde vervolgens weder naar Benevento. Zyn kwade noodlot, eerder dan het aandringen van zyne vrienden, deedt hem naar Rome gaan, daar de groten wel vernoegd waren hem in hunne paleizen te hebben. Maar in den jare 1554 beschuldigd zynde een hekelschrift tegen aanzienlyke personen uitgegeven te hebben, wierdt hy veroordeeld om gehangen te worden; en de aanzoekingen van zyne vrienden konden nooit de volvoering van dit vonnis beletten. Men maakte hem dit grafschrift:

Qui giace il Franco, e la sua fama vola
Poiche à farlo tacer fu di bisogno
Che un laccio al fin stringessegli la gola.

Nikolaas Franco schreef in het Italiaansch Brieven, Zamenspraken, Poëzy, nieuwigheden, de levens der Dichters van zynen tydt, enz. *Lorenzo Crasso Elog. d'Huom. Letter. Ghilini Teat. d'Huom. Letter. &c.*

KONINGEN EN PRINSSEN VAN VRANKRYK.

FRANCOIS de I, koning van Vrankryk, gezegt de Grote en de Hersteller der geleerdheit, volgde in den jare 1515 op Lodewyk den XII, zonder mannelyke kinderen gestorven den 1 January des zelven jaars, François de eerste prins van zyn bloedt en zyn schoonzoon zynde. Hy was een eenige zoon van Karel van Orleans, graaf van Angoulême, en van Louïze van Savoje, en kleinzoon van Johannes, graaf van Angoulême, bygenoemd de Goede; en Johannes was de naastvolgende broeder van Karel, hertog van Orleans, die de vader was van Lodewyk den XII. François de I wierdt geboren te Cognak den 12 September des jaars 1494. Hy voerde eerst den tytel van graaf van Angoulême, na de doodt van Karel, zynen vader, en vervolgens dien van hertog van Valois; want koning Lodewyk de XII, zyn neef en zyn schoonvader, vermeerderde zyn erfdeel met het hertogdom van Valois, en men heeft daarom de prinssen, die uit hem voortgekomen zyn, bygenoemt *van Valois*, hoewel hy inderdaadt van den tak van Orleans was. Dewyl hy vermoedelyk erfgenaam van de kroon was, vondt Lodewyk de XII, niet dan dochters hebbende, goed hem te doen trouwen met Claudia van Vrankryk, die zyne oudste was,

hoe-

wel zy alreets beloofd was aan Karel van Oostenryk, en de plegtigheit van dit huwelyk wierdt gevierd te S. Germain en Laye den 14 May des jaars 1514. De koning François de I wierdt te Rheims gezalfd door den aartsbisschop Robert van Lenoncour den 25 January des jaars 1515, en hy nam vervolgens den tytel aan van hertog van Milaan, om dat dit hertogdom hem toebehoorde, ter oorzake van Valentina van Milaan, zyne over grootmoeder, gemalinne van Lodewyk, hertog van Orleans, die te Parys gedood wierdt in den jare 1407. Hy stelde zich aan het hoofd van een machtig leger, om zich meester te maken van dit hertogdom, by zyne komste tot de kroon; hoewel de paus, de keizer, de koning van Aragon, en de Zwitsers, welke de overweldiger François Sforza in zyne belangen gebragt hadde, hem den ingang in het zelve betwistten. De koning leverde aan de Zwitsers den slag van Marignan, welke twee dagen duurde, en sloeg hen op den avondt van den 13 en op den morgen van den 14 September des jaars 1515. Zo ganschelyk gewapend als hy was, bragt hy een gedeelte van den nacht over om zyne benden te schikken, en zyn geschut te plaatsen, en het overige gedeelte rustte hy op de affuit van een kanon, daar hy, om de ontsteltenisse wat neer te zetten, na zulk een langen stry dt, zich vergenoegde met een dronk waters, met stof en bloedt gemengd. De koning wilde in deze gelegenheit ridder gemaakt zyn door den ridder Bayard. Milaan opende ondertusschen zyne poorten na deze overwinning, en gansch Lombardië onderwierp zich aan de Franschen. De Zwitsers zochten hun bondgenootschap. Paus *Leo* de X, te Bologne gekomen zynde, hadt aldaar een mondgesprek met den koning, en overreedde hem aldaar eindelyk tot de vernietiging van de *Sanctio Pragmatica*, zo zeer begeerd door de pauzen en het hof van Rome. Men sloot aldaar den 14 December des jaars 1515 het *Concordaat*, wegens de benoeming tot de beneficien, en het zelve wierdt naderhandt ingelascht in de XI zitting van het Concilie van Lateraan den 19 December des jaars 1512. Men sloot den 16 Augusty van het zelve jaar het verdrag van Nojon, dat niet lang duurde. Dit verdrag was gesloten met Karel den V, die in het keizerryk volgde op zynen grootvader Maximiliaan den I, waar op de afgunst der twee jonge prinssen wel haast uitborst. Door dit verdrag te Nojon moest Karel Navarre overgeven aan Henrik d'Albret, zyn wettigen souverein. Hy brak zyne belofte, en de koning, om hem die te doen houden, zondt krygsbenden derwaarts, die het zelve innamen onder Andreas van Foix, heer van l'Esparre, in den jare 1521, en het zelve byna ter zelver tydt weder verloren. Van de andere zyde wierdt de keizer, zamengevoegd met de Engelschen, uit Pikardië verdreven, en de Fransche wapenen waren vry gelukkig; want de koning hernam Mouzon, dat ingenomen was door den graaf van Nassau, verbrandde Bapaume, en onderwierp Landreci, Bouchain, Hesdin, Fontarabië, enz. Maar hy verloor Milaan den 19 November, en Doornik den 1 December des jaars 1521. Het gedrag van Louïze van Savoje, zyne moeder, was oorzaak van grote rampen. Het zelve was de reden van den opstandt van Karel van Bourbon, konnestabel van Vrankryk, die, zich aan de zyde van den keizer gevoegd hebbende, het bevel hadde van zyne krygsbenden. Het Fransche leger wierdt geslagen te Bicquoque, daar de Zwitsers het zelve lafhertielyk verlieten, den 27 April des jaars 1522. De ondergraaf van Lautrek hadt het bevel van het leger, en dit ongeluk wierdt gevolgt van het verlies van Cremona, van Genua, van Fontarabië, enz. De keizer, daar na in Provence gekomen zynde, wierdt van voor Marseille te rug gedreven in den jare 1524, en de koning ter zelver tydt in Italië trekkende hernam Milaan: vervolgens ging hy Pavië belegeren; maar ontydig een gedeelte van zyne benden naar Napels gezonden hebbende, was hy te zwak om de keizerschen tegen te staan, en wierdt gevangen op den 24 February des jaars 1525, na dat twee paarden onder hem doodgeschoten waren. Deze rampspoedt bragt het gansche koninkryk in eene grote ontsteltenisse. De gevangenis des konings duurde nochtans niet lang; hy geraakte in vryheit door het verdrag den 14 January des jaars 1526 te Madrid gemaakt, waar heen men hem gevoerd hadde, en wierdt op zeer onredelyke voorwaarden te rug gezonden. Op zyne wederkomst deedt hy krygsbenden naar Italië trekken, om paus Clemens den VII te verlossen, dien de keizerschen, welke Rome ingenomen en geplunderd hadden, belegerd hielden. Hy verbondt zich ten dien einde den 17 May des jaars 1526 met den paus, de Venetianen, en de Florentynen, en hy zondt Odet van Foix, ondergraaf van Lautrek, die zich meester maakte van een gedeelte van Lombardië, en die veel toebragt tot bevryding van den paus. Dit voordeel zou van de verovering van Napels zyn gevolgd geweest, zo de besmettelyke ziekten, die de Spanjaarden gunstig waren, het Fransche krygsvolk met des zelfs generaal niet weggemaaid hadde in den jare 1528. Door het verdrag van Kameryk, den 15 Augusty des jaars 1529 gesloten, trouwde de koning, die sedert eenigen tydt weduwnaar was, met Eleonora van Oostenryk, zuster van den keizer, en weduwe van Emanuel, koning van Portugal. In den jare 1533 geschiedde de byeenkomst van den paus en van den koning te Marseille, daar het huwelyk vastgesteld wierdt van Henrik, naderhandt den II koning van dien naam, met Catharina van Medicis, nichte van den paus. De koning maakte zich vervolgens meester van Savoje in de jaren 1535 en 1536. Hy verdreef den keizer met schande, die Vrankryk dacht te overstromen, zynde in persoon in Provence getrokken, en in Pikardië door zyne generaals. François deedt den prins van Oranje het beleg van Peronne opbreken, en de keizerschen dat van Turin. Hy verbondt zich met Solyman den II, Sultan der Turken, nam Hesdin en S. Paul in den jare 1537 in, en deedt den doortocht van Suza vermeesteren; maar hy verloor Guise en Montreuil. Men maakte in den jare 1538 een stilstandt voor tien jaren te Nice in Provence, daar paus Paulus de III de beide vorsten een mondgesprek hadt doen houden den 18 van Juny. Het is waar, dat de zelve van geen langen duur was. Want de keizer door Vrankryk trekkende, om de weerspannige Gentenaars te gaan dwingen, hadt aan den koning het leen van het hertogdom Milaan beloofd voor hem of zyne kinderen; maar naderhandt geweigerd hebbende zyn woordt te houden, en eenige erkentenisse te betuigen voor de eerbewyzingen, die men hem in Vrankryk gedaan hadde, was oorzaak van de vredebreuk. De koning viel in de landen des keizers in Italië, in Luxemburg, en in het Roussillon in den jare 1542. Hy ontzette Landreci, dat de keizer belegert hadde, in den jare 1543. Men nam Nice in den 20 Augusty van het zelve jaar; en François van Bourbon, graaf van Anguien, won den slag van Cerizoles den 15 April des jaars 1544, welke gevolgd wierdt van de overgave van het markgraafschap van Montferrat, uitgezonderd Casal. De stadt Mezieres hieldt ook zes weken lang het leger van den keizer op, die het zelve in persoon geboodt. Men maakte vervolgens te Crespi in Laonnois de vrede met den keizer op den 18 September daar aan volgende, en met den koning van Engelandt den 7 Juny des jaars 1546. De koning genoot niet lang deze rust, zynde gestorven van eene langdurige en moeielyke ziekte in het kasteel van Rambouillet den laatsten Maart des jaars 1547, hebbende geregeerd 32 jaren en 3 maanden, en geleefd 52 jaren, 6 maanden, en 19 dagen. Zyne uitvaart wierdt met eene ongemene pracht gehouden; en men zag op de zelve elf kardinalen. Hy wierdt by zyne uitvaart uitgeroepen: *een goedertieren prins in vrede, overwinnende in den oorlog, vader en herstelder der goede letteren en der vrye kunsten.* Hy hadt te Parys een collegie aangesteld van vermaarde hoogleeraren in allerlei wetenschappen; en gaf blyken van zyne achting aan verscheide grote mannen, die hy van alle kanten uitlokte door zyne milddadigheden. Hy stelde dit collegie aan door den raadt van Budeus, om daar in de talen, de philosophie, de geneeskunst, en de wiskundige wetenschappen te onderwyzen. Hy hadt altoos geleerde mannen omtrent zich, die hem onderhielden gedurende de maaltydt. Hy hadt gaarne, dat men hem sprak van de natuurlyke historie, waar in hy zich zulk eene grote kennisse verkregen hadde, door alleenlyk daar over te hebben horen redeneeren, dat, hoewel hy niet in de letteren opgetrokken was, hy niet naliet te weten, en zelfs wel te passe by te brengen alles, wat de oude en later schryvers geschreven hadden van de dieren, van de planten, van de metalen, en van de kostelyke gesteentens. Hy hadt zich daar toe bediend van Jacobus Cholin, en naderhandt van Petrus du Chastel, dien hy bisschop maakte van Macon, groot-aalmoezenier van Vrankryk, en opziender van de bibliotheek, die hy met grote kosten te Fontainebleau hadt opgerecht, hebbende ten dien einde gezonden in Italië, in Griekenlandt, en in Asië, om aldaar handschriften op te zoeken, of om die af te schryven, welke men niet kon bekomen. Voor zyne doodt hadt hy besloten het getal der koninklyke hoogleeraren te vermeerderen, en een collegie te stichten om in het zelve zes honderd jongelingen in de wetenschappen en in de Godvruchtigheit te doen onderwyzen. Deze koning deedt ook een gedeelte der koninklyke huizen bouwen, die in Vrankryk gevonden worden, en versierde de zelve alle met tafereelen, standbeelden, tapisseryen, en kostelyke huisieraden. Men merkt ook aan als eene wonderlyke zaak, dat hy, altoos prachtig geleefd hebbende, en gedurende zyn leven belemmerd zynde geweest met zware oorlogen, zo vele prachtige paleizen heeft kunnen bouwen, zo vele kostelyke zaken kopen, en dat hy, alle zyne schulden betaald zynde, wanneer hy stierf, vier honderd duizend kronen in zyne schatkist heeft nagelaten, en een vierde gedeelte van zyn jaarlyksch inkomen, dat hy nog niet aangeroerd hadde. Deze prins hadt ook grote tegenspoeden; en de minvoorspoeden vervoerden hem dikwils verder, dan de voorzichtigheit en de onzekerheit der gevallen moesten toelaten. Dit deedt hem grote misslagen begaan. Hy liet zich ook dikwils bestieren door zyne staatsbedienaars, en door de vrouwen, die hem in zotte verkwistingen het geldt deden verspillen, dat hy tot grote ondernemingen geschikt hadde. Buiten dat hadt hy nooit zyns gelyken in milddadigheit, in edelmoedigheit, en in goedertierenheit. Hy hadt eene grote liefde voor zyn volk, en stervende beval hy zynen zoon uitdrukkelyk de lasten te verminderen, die hy genoodzaakt was geweest op het volk te leggen, om de onkosten van den oorlog goed te maken. Deze koning hadt tot zyn zinnebeeldt genomen een salamander in het vuur met deze woorden: *Nutrisco & extinguo.* Na zyne doodt wierdt zyn hert geplaatst onder een marmeren pilaar in de kerk der nonnen van Hautebruieres, en zyn ligchaam wierdt met grote praal gebragt naar S. Denys: want men telde daar by elf kardinalen, en meer dan veertig andere prelaten. Hy was tweemaal getrouwt, als reets gezegd is; eerst met Claudia van Vrankryk in den jare 1514, en daar na met Eleonora van Oostenryk in den jare 1536. By de eerste hadde hy *François*, Dauphin, gestorven door vergift: *Henrik* den II, die hem opvolgde: *Karel*, jong gestorven in den jare 1545, zo wel als *Louïze* en *Charlotta*: *Magdalena*, gemalinne van Jacobus den V, koning van Schotlandt, zes maanden na haar huwelyk gestorven in den jare 1537: en *Margareta*, getrouwt met Emanuel-Philibert, hertog van Savoje. Hy hadt gene kinderen by zyne twede gemalinne. Men zegt, dat deze nooit zyns gelyken hadde in milddadigheden, zachtmoedigheit en pracht. De vrouwen bedurven hem zomtyds. Hy was nochtans wys in het laatste van zyn leven, en vooral na zyne ontmoeting met de schone Ferroniere. *Memoires de François de Beaucaire, de Guillaume Paradin, de Martin & Guillaume du Bellai, & de François de Rabutin,*

butin. Du Pleix & Mezeray hist. de France. Guicciard. Paul. Jov. Thuanus. enz.

Tot dus verre in het algemeen van dezen groten vorst, van zyne roemruchtige daden, enz. gesproken hebbende, zal men hier nu nog eenige merkwaardige byzonderheden byvoegen, welke de schrandere *Bayle* van zyne geschiedenisse en van zyn karakter in groter getale opgeeft.

Deze koning is een der grote vorsten geweest, welkers goede hoedanigheden met verscheide gebreken vermengt zyn. De Fransche geschiedenisschryvers, als Beaucaire, Mezeray, Varillas, enz. erkennen deze vermenging met de uiterste oprechtheit, en daar zyn 'er zelfs, die zich beklagen, dat de Spaansche schryvers, in plaats van zulks te erkennen, hun werk 'er van maken om aan dezen vorst den lof te geven van een volmaakt vorst. Dit gedrag zou van den eenen en van den anderen kant wel al te kunstig uitgevonden kunnen zyn; maar het zelve schynt zulks minder te zyn van de zyde der Fransche schryvers dan van de zyde der Spaansche; want daar zyn 'er weinigen dan blinden, die niet klaarlyk in de regering van François den I kunnen zien eene lange achtereenvolging van misslagen en van onvoorzichtigheden. Het verscheelde weinig, of deze prins beroofde zich van de erfvolging tot de kroon na Lodewyk den XII. Hy ging daar toe de brede weg op door de tedere minnekozeryen, waar mede hy de jonge koninginne bekoorde, met welke de gemelde koning Lodewyk minder dan twee maanden voor zyne doodt trouwde. Want zo hy door den goeden raadt van zyne vrienden zich niet hadt laten wederhouden, het zou hebben kunnen gebeuren, dat hy zich by de zelve koninginne een bastaard zoon verwekt zou hebben, die, onder den naam van een zoon te zyn van Lodewyk, hem belet zou hebben ooit den troon van Vrankryk te beklimmen. Hoewel deze geschiedenis op verscheide wyzen verhaalt wordt, men komt overeen, dat men hem het gevaar deedt begrypen, waar aan hy zich bloot stelde, en dat hy zyn voordeel deedt met den goeden raadt, dien men hem gaf; maar ten opzichte van de andere vrouwen nam hy weinig goede maatregelen in acht. Hy besloot tot de reize naar Milaan, onder andere redenen, om aldaar zyn vermaak te nemen met eene schone vrouwe. Men wil zelfs, dat het vermaak, dat hy nam met eene meesteresse, la Feronniere genoemd, hem het leven kostte. Deze vrouw was zeer schoon, en de gemalinne van een advokaat te Parys. Zy wederstondt een wyl het aanzoek des konings, tot dat haar man, ziende, dat de koning besloten hadde geweldt te gebruiken, en het hem niet mogelyk zou zyn dien storm te ontgaan, haar toestondt den koning te genoegen. Om geen beletzel in deze zaak te geven, veinsde hy acht of tien dagen op het landt te moeten zyn tot verrechting van eenige zaken. Hy hieldt zich ondertusschen heimelyk in Parys op, de bordeelen bezoekende, om zich zelf te besmetten, op dat hy zulks vervolgens zyne vrouw mogt doen, en zy wederom den koning. Zyn voornemen gelukte, zo als hy het overlegd hadde, en dus zag hy zich gewroken over een hoon, die de hovelingen gewoon zyn eene galantery te noemen. De ongelukkige vrouw stierf aan het ongemak, en de man wierdt door spoedige hulpmiddelen genezen. De koning hadt daar van alle de moeielyke toevallen; en dewyl de geneesmeesters hem handelden naar zyne hoedanigheit, veel eer dan naar zyne kwaal, zo wierdt hy niet recht genezen, en naderhandt verergerde het overschot van zyne kwaal zodanig, dat men wil, dat hy daar door stierf. De voornaamste der meesteressen van dezen koning bragt hem in het uiterste gevaar van zyn gansche koninkryk te verliezen. Zie het artykel Estampes, (Anna van Pisseleu). Hy hadt geen argwaan van dezen snoden toeleg; en den kwaden keer ziende, welken de zaken namen, ontsnapten hem eenige murmureringen tegen de Goddelyke Voorzienigheit. Hy bespeurde te laat, dat hy twee of drie personen tot zyne gunstelingen verkoren hadde, die zulks onwaardig waren, en welker kwade raadgevingen hem by uitnemendheit nadeelig geweest waren. Indien hy den konnestabel van Mommorenci twaalf jaren eerder van zich weggezonden hadde, hy zou zich zelf niet in zulke moeielyke omstandigheden en uiterstens bevonden hebben. Daar scheen buiten dat, om zo te spreken, iets ongelukkigs in zyne geboortester te zyn, waar door hy zelfs dan, wanneer hy, menschelyker wyze gesproken, zich zelf naar de regelen der voorzichtigheit bestierde, niet gelukkig was. Alle deze zaken, wel aangemerkt zynde, maken zyne regering zeer verwonderenswaardig: want wie zou zich niet verwonderen te zien, dat deze prins, weinig begunstigd van het geluk, kwalyk gediend door zyne eige moeder, overgeleverd aan onvoorzichtige gunstelingen, verraden door de genen, die hy met zyne grootste vertrouwelykheit vereerde, zo roemruchtiglyk heeft kunnen tegenstaan, als hy den keizer Karel den V gedaan heeft, dat is te zeggen eenen vyandt, wiens staten veel groter waren dan Vrankryk; die meerder geldt hadde en meerder krygsbenden dan hy; die een groot krygsman was, en een zeer schrander staatkundige; die getrouwelyk en bekwamelyk gediend wierdt door zyne krygshoofden en door zyne staatsbedienaars; en die byna altoos ondersteund wierdt door Engelandt, of door andere machtige vorsten tegen hem alleen? Alles wel overwogen zynde, is het tot meerder eere voor François den I, zyn koninryk in zulke omstandigheden bewaard te hebben, dan het tot eere is voor Karel den V, het zelve niet te hebben kunnen overwinnen. Men zou van deze twee vorsten mogen zeggen, dat de een zonder den tegenstandt van den anderen tot de algemene opperheerschappy zou hebben kunnen geraken; en dat, dewyl men zich meermaal verbondt ten voordele van Karel den V, dan ten voordele van François den I, men dezen koning van Vrankryk meerder vreesde dan dezen koning van Spanje. Men mag daarenboven denken, dat zo de vryheit van Europa niet volkomen onderdrukt wierdt door Karel den V, men dieswegens byna ganschelyk verplicht is aan de dapperheit van François den I. Het kwade geluk van dezen vorst heeft genoegzaam nergens meer in uitgeblonken dan in het verbondt, dat hy maakte met Solyman. Hy kon daar uit geen wezentlyk voordeel trekken, en hy verschafte eene stoffe van geschreeuw aan zyne vyanden, welke hem zeer hatelyk maakten, en die hem meer kwaadt toebragt dan de Porte hem goed deedt. Men zou niet dan door de grondregelen van eene zeer verderffelyke zedekunde de logenen kunnen verschonen, die over dit onderwerp in menigte door Europa gezaaid wierden. Men verspreidde zelfs het Latynsche formulier van den eedt, die men vooronderstelde dat deze prins gedaan hadt aan den Groten Heer. Zie hier de vertaling van het zelve: *Ik zwere en belove by den groten en hogen barmhertigen en gezegenden Godt, schepper van hemel en van aarde, en van alles, wat 'er in is, en by deze H. Euangeliën, by den H. Doop, by den H. Johannes den Doper, en by het Christen gelove, dat alles, dat ik weten zal, openbaar zal zyn aan den zeer hogen heer Sultan Solyman, wiens ryk Godt versterke. Ik zal de eenige vriendt zyn van de zynen, en de vyandt van zyne vyanden. Ik zal de verlosser zyn van de gevangene Turken uit de boeien zyner vyanden: daar zal geen bedrog zyn van myne zyde. Indien ik in deze dingen nalatig ben, ik zal een afvallige zyn, en een overtreder der voorschriften van het Heilig Euangelium en van het Christen gelove. Ik zal zeggen, dat het Euangelie valsch is; ik zal loochenen, dat Christus leve, en dat zyne moeder maagdt geweest zy; ik zal een zwyn slachten over de Doopvonte, en ik zal de priesters van den altaar vloeken; ik zal met wellust hoerery plegen op den altaar, en ik zal de vervloekingen der H. vaderen op my nemen. Alzo beschouwe my Godt van boven.* Daar kan niets afgryslelyker, godlozer, noch verfoeielyker bedacht worden dan deze eedt; en daar door zelfs, en door eenige andere kentekenen, moet men oordeelen, dat het niet anders is dan eene gansch onwaarschynelyke bedriegery. Men heeft niet nagelaten dit formulier als een echt stuk in te lasschen in eene der boekjes, die tegen Vrankryk uitkwamen in den laatsten oorlog van de voorgaande eeuwe, dat is te zeggen in den jare 1692. Verscheide andere bespottelyke en plompe verzieringen wierden tot nadeel van dezen prins gesmeed, die by Bayle gevonden worden. François de I was oorzaak van eenige nieuwigheden, waar onder men voornamentlyk rekenen mag de gewoonte, welke de vrouwen aannamen van ten hove te verschynen. Dit deedt echter de Salische wet niet veranderen, welke niet toelaat, dat de kroon van Vrankryk vervalt aan de spinrokken; maar men mag zeggen, dat sedert dien tydt tot aan het einde van de XVI eeuwe, weinig meerder of minder, Vrankryk door vrouwen geregeerd wierdt. De uitdrukkingen, waar van *Mezeray* zich bedient heeft, zullen hier niet kwalyk te pas komen. „De koning François de I, (zegt hy) die eene edele „drift hadt tot alle schone zaken, schepte een wonderlyk beha„gen in de pracht, gelovende, dat de zelve diende om zyne „grootheit te doen blyken; en dewyl hy overreed was, dat de „schoonheit der vrouwen den luister van zyne praal zou vergro„ten, hier by gevoegd, dat hy van eene verliefde neiging was, „zo heeft hy het eerst die schone wereldt gewend het hof by te „wonen. In het begin was zulks van eene goede uitwerking, „deze beminnelyke sexe de beschaafdheit en de heuschheit al„daar gebragt hebbende, en levendige aanprikkelingen van edel„moedigheit gevende aan de welgemaakte zielen: maar na dat „de onreinigheit zich daar onder mengde, en dat het voorbeeldt „der grootsten het verderf gezag gegeven hadde, wierdt dat ge„ne, dat te voren eene schone welle van eere en deugdt ge„weest was, een vuile modderpoel van alle ondeugden; de over„geving tot onkuischheit maakte zich meester van de gunst; „men geraakte in de zelve; men hieldt zich staande in de zelve „door dat middel; de waardigheden en weldaden wierden uit„gedeeld naar het eigenzinnig goeddunken der vrouwen. En „om dat zy gemeenlyk, wanneer zy eenmaal ongeregeld zyn, „zich overgeven tot onrechtvaardigheit, tot bedriegeryen, tot „wraak, en tot boosheit, zelfs met veel meerder schaamteloos„heit dan de mannen; zo waren zy oorzaak, dat 'er zeer kwa„de grondregelen inslopen in de regering, en dat de oude Gau„loische oprechtheit nog verder verbannen wierdt dan de kuisch„heit. Dit verderf begon onder de regering van François den I, „wierdt byna algemeen onder die van Henrik den II, en over„stroomde eindelyk alle bepalingen onder Karel den IX, en on„der Henrik den III". Men mag 'er onbeschroomd byvoegen, dat zulks tot het einde van de XVI eeuwe duurde, als reets gezegd is. Men heeft groot ongelyk gehad François den I te beschuldigen van te veel toegeeflykheit voor de Lutherschen van zyn koninkryk. Zo men gezegt hadde, dat deze prins zeer nuttig was voor de Protestanten van Duitschlandt, men zou zich niet bedrogen hebben. Hy bevrydde de Republyk van Geneve, de hoofdstadt der Gereformeerden, hunne moederkerke, die hare Apostelen en boeken in Vrankryk zondt, en hare raadgevingen aan alle kanten, tot ondersteuning van de gemeene zaak. Dit gedrag van François den I vergrootte het Canton van Bern, waar van de hervorming nog het gevoel heeft. Hy deedt regelrecht goede diensten aan het Smalkaldische bondgenootschap, en nog meer van ter zyden; want hy was oorzaak, dat Karel de V in honderd gelegenheden de Protestanten van Duitschlandt vierde, om de zelve af te scheiden van de belangen van Vrankryk. De laatste jaren van François den I waren een tydt van ellende voor hem. De gevolgen van zyne onkuischheit, en het herdenken der ongelukken, waar in het kwade beleidt van zyne staatsbedienaars hem gewikkeld hadde, dompelden hem in eene lastige verdrietelykheit, die hem belette zyne waarachtige belangen te kennen; want hy bedroefde zich dodelyk over eene zake, die hy als een goed geluk hadt

hadt moeten aanmerken. Dat was de doodt van Henrik den VIII, koning van Engelandt, een vorst, die zich zo menigmaal gewapend hadt tegen Vrankryk, en die altoos gereed geweest zou hebben het zelve het onderste boven te keren, om het met Karel den V te deelen. De moeielykheden van François den I, welke hem aangedaan wierden, by gelegenheit of ter oorzake van zyne kinderen, waren gene van zyne minste benaauwdheden. Zyn oudste zoon, François genoemd, was geboren te Chateau d'Amboise den 28 February des jaars 1518. Hy wierdt vergeven in een kop frisch water door Sebastiaan Montecuculi, en stierf in het kasteel van Tournon den 10 Augusty des jaars 1536. De koning, zyn vader, verdroeg deze doodt zo ongeduldig, dat hy zich daar van in een langen tydt niet kon herstellen, want hy hadt grote hoop en goede verwachting van dezen zoon. De tweede zoon van François den I regeerde na hem onder den naam van Henrik den II. Men moet niet twyffelen, of hy veroorzaakte veel verdriet aan zynen vader, wanneer hy onderling verstandt hieldt met Montmorenci, die in ongenade was, en dat hy eenen aanhang maakte tegen de hertoginne van Etampes, de gunstelinge van zynen vader. Hy maakte dezen aanhang met Diana van Poitiers, zyne meesteresse, en men zou niet konnen zeggen, wat kwaad deze twee vrouwen veroorzaakten door haren minnenydt. Indien de verdeeldheit, welke regeerde tusschen de meesteresse van den vader en de meesteresse van den zoon verdriet veroorzaakte aan den koning, de tweedragt, die 'er was tusschen den Dauphin en zynen broeder, den hertog van Orleans, was voor hem geen minder oorzaak van smert en nadeel. De aanhang van de hertoginne van Etampes koos de zyde van den hertog van Orleans. Die van Diana van Poitiers arbeidde tegen dezen prins, en vergiftigde hem eindelyk. Wat verdriet was het niet voor François den I te zien, dat zyn eigen zoon, zich meer dan hy moest in de zaken dringende, hem noodzaakte voorbehoedselen in het werk te stellen, die hem noch aangenaam, noch voordeelig waren? De aanhang van den Dauphin was oorzaak, dat de koning de handen leende tot het vredensverdrag van Cresp. Deze vrede, voordeeliger zynde voor den hertog van Orleans dan voor Vrankryk, protesteerde de Dauphin, die de grootmaking van zynen broeder, noch het nadeel van het koninkryk kon dulden, tegen den zelven in het kasteel van Fontainebleau, in tegenwoordigheit van den hertog van Vendôme, van den graaf van Enghien, zynen broeder, en van François, graaf van Aumale, den 2 December. Men kan zich gemakkelyk verbeelden, dat de koning van Vrankryk toen het lot hadt van verscheide andere grote prinssen, zeer ongelukkig zynde in zyn huisgezin, duizend argwanen en duizend onzekerheden gevoelende, welke veroorzaakt wierden door den gene, die zyn opvolger moest zyn. De genen, die den hertog van Orleans vergiftigden, behielden misschien het leven van tweemaal honderd duizend menschen, en mogelyk bewaarden zy ook Vrankryk voor de rampspoedige schande van de order der erfvolging te ontrusten. De bynaam van DE GROTE, die hem na zyne doodt gegeven wierdt, was van geen langen duur, het welk men besluiten mag, om dat al de wereldt zegt en schryft: *François de eerste*, en niet *François de Grote*. Men zegt en schryft: *Henrik de vierde*, of *Henrik de Grote*. Dat is het zelve. Het zou eveneens zyn met *François den eersten*, en met *François den Groten*, zo deze laatste tytel niet kort na zyne geboorte vervallen was. François verdiende nochtans dien eertytel in zekere opzichten, en vooral ter oorzake van zynen moedt, en van die ongeveinsde en openhertige edelmoedigheit, welke zo seldzaam is onder persfonen van zynen staat. De standvastigheit van zynen moedt was aan veranderingen onderworpen. Zy hieldt niet stands genoeg in de gestrengheden van zyne gevangenisse. Hy scheen aldaar van verdriet te zullen sterven; en hy betoonde een weinig te veel vreze, weder in Vrankryk komende. Mezeray zegt, dat hy, zo haast hy op den oever aan deze zyde gekomen was, op een Turksch paardt klom, gelyk of hy eenige lage gevreesd hadde, en het paardt de sporen gaf tot S. Jan de Luz toe, dat vier mylen van daar gelegen was, en aldaar zich een half uur verfrischt hebbende, reedt hy met den zelven spoedt naar Bajonne. Hy moet een onwaardig onthaal genoten hebben, gedurende zyne gevangenisse, dewyl hy zyne kinderen belastte zulks te wreken op straffe van zyne vervloekinge. Men heeft ten onrechte voorgegeven, dat François de I geboren wierdt na eene langdurige onvruchtbaarheit van zyne moeder. Verscheide van de genen, die het leven van Franciscus de Paula geschreven hebben, verzekeren valschelyk, dat de princesse Louïze van Savoje, gemalin van Karel van Valois, by dien Heilig het ongeluk beklaagde, dat zy hadde van onvruchtbaar te zyn; en het was reets een langen tydt, voegen zy 'er by, dat zy deze onvolmaaktheit gevoelde. François de Paula verkreeg haar de bevryding daar van door zyne gebeden, en daarom deedt zy, van een zoon bevallen zynde, den zelven François noemen. Zie daar het gene zy vertellen. Theophylus Raynaldus verhaalde, op het woordt van deze schryvers, het zelve in zyn *Trinitas Patriarcharum*; een werk, waar in hy den lof beschryft van S. Bruno, patriarch der Karthuizers, van S. Ignatius, patriarch der Jesuiten, en van S. Franciscus de Paula, patriarch der Minimen; doch naderhandt, beter onderrecht zynde, herriep hy het zelve. Het blykt uit zyne werken, uit die van Hilarion de Coste, uit die van de Sammarthani, en van de andere Fransche schryvers, dat Louïze van Savoje geboren wierdt in den jare 1477; dat zy met Karel van Orleans, graaf van Angoulême, trouwde in den jare 1488; dat zy beviel van de princesse Margareta den 11 April des jaars 1492, en van François den 12 September des jaars 1494; en dat zy haren gemaal verloor den 1 January des jaars 1496. Zie daar eene valschheit onwederspreeklyk aangetoond, en een voorbeeldt gegeven van de voorbarigheit en onbedachtzaamheit, waar mede men in de Legenden der Heiligen hunne mirakelen ophoopt, zonder de moeite te nemen van de Genealogische of Chronologische tafelen te raadplegen. Indien men de zelve nagezien hadde, men zou zich wel gewacht hebben te zeggen, dat eene vrouw, die van eene dochter bevalt in den ouderdom van vyftien jaren, en van eenen zoon in den ouderdom van zeventien, gezucht en geklaagd hadde over hare langdurige onvruchtbaarheit, en daar van alleen bevryd was geworden door de gebeden van een Heilig. Het is te wenschen, dat 'er niet anders dan eenvoudigheit en ligtgeloovigheit geweest zy in het verbreiden van dit valsche mirakel, en dat de noodzaaklykheden en de belangen van de gemeenschap (waar van met een woordt gesproken is op het artykel van FRANCISCUS VAN ASSISE) de Minimen niet bewogen hebben hunnen patriarch met dezen valschen roem te versieren. Men heeft François den I geteld onder de prinssen, die, den troon beklommen hebbende, zich niet hebben willen wreken over de beledigingen, die zy in een gemenen standt ontfangen hadden. Men geeft voor, dat hy onder de regeringe van Lodewyk den XII Karel van Bourbon tot eenen tweestrydt uitdaagde, die door zekere aanbrengingen getracht hadde hem in ongunst by den zelven koning te brengen; en men voegt 'er by, dat hy, op dezen vorst gevolgd zynde, zo weinig gedacht aan de vyandschap, die hy gehad hadde voor den zelven Karel van Bourbon, dat hy hem verhief tot de waardigheit van konnestabel van Vrankryk. De liefde, die hy hadde voor de wetenschappen, is aan niemandt onbekend, maar weinigen weten de byzonderheit, die men daar omtrent heeft kunnen zien in eenen brief van Andreas Alciatus, die eerst gemeen geworden is in den jare 1697. De zelve was geschreven van Bourges den 3 September des jaars 1530. Alciatus verhaalt daar in, dat een zekere Julius Camillus, een geleerd man, hadt aangeboden aan François den I, om hem in een maandt tyds Griekschen Latyn te leren spreken, in prosa en in vaarzen, met zo veel fierlykheit als Demosthenes en Cicero, als Homerus en Virgilius. Het was genoeg, dat de koning hem een uur des daags gaf; maar Camillus wilde alleen zyn met dezen vorst; hy geloofde, dat zulk een groot geheim niet behoorde medegedeeld te worden dan aan gekroonde hoofden. Hy eischte ook voor zyne beloning een jaarlyksch inkomen van twee duizend kronen in goede beneficien. De verzekerdheit, waar mede hy sprak, overreedde François den I om te geloven, dat 'er iets wezentlyks was in de ongemene beloften van dezen persoon. Hy wierdt na de tweede lesse weggezonden, en met een geschenk van zes honderd kronen begunstigd. Daar is eene andere byzondere zaak, en van meerder belang, die eerst sedert weinig tyds bekend is, dat is, dat de hertog van Orleans, tweede zoon van François den I, aan de Protestantsche vorsten van Duitschlandt aanboodt hunnen Godsdienst te doen prediken; men vermoedt, dat hy de voorstellingen deedt met bewilliging van zynen vader. De schryver van eenige zamenspraken, welke in den jare 1700 in 's Gravenhage gedrukt zyn, en die de zelve was met den aartsbisschop van Kameryk, die de Gevallen van Telemachus heeft uitgegeven, heeft de gebreken van dezen vorst zeer wel aangetekend in de zamenspraak, welke hy vooronderstelde tusschen dezen prins en Lodewyk den XII. Het is jammer, dat deze zamenspraak wat te kort is; men kan 'er weinig anders dan dat in berispen. François maakte eene ordonnantie, waar door hy de gewoonte afschafte van de openbare acten in het Latyn te maken. Naudeus heeft zulks aangeroerd, en verscheide andere byzonderheden, betreffende de geleerdheit van dezen prins, zyne schriften, en zyne genegenheit voor de geleerden. Onder de losbuitingen, die hem gegeven zyn wegens de zorge, die hy hadde om de wetenschappen te doen bloeien, moet men niet vergeten de erkentenis, welke de geleerden hem betoond hebben over het doen maken van verscheide uitmuntende drukken. Men behoeft deswegen maar na te zien Petrus Victorius *in præfat. Comment. in VIII Libros Aristotelis de optimo statu civitatis.* De doortocht, die François de I deedt maken dwars door een gebergte, is verwonderenswaardig. Leger in zyne *Hist. des Eglises Vaudoises I Deel, pag. 2*, verzekert, dat de *berg Visol, die voor den hoogsten van Europa gehouden wordt*, en waar in de Po zyn oorsprong heeft, *de berg is, waar van de geschiedenis zegt... dat François de I den zelven ganschelyk deedt doorgraven, om in Italië te komen.* „ En inder„ daadt, voegt hy 'er by, hoewel de Franschen, sedert dat zy „ het geheim gevonden hebben om den doortocht van den berg „ Genevre veel korter en gemakkelyker te openen, zich van „ de voorgemelde opening niet meer bediend hebben, de zelve „ is echter nog in staat, en zal het ongetwyffeld zyn tot het ein„ de der wereldt, zynde byna ganschelyk in de rots uitgehouwen: „ men heeft omtrent twee uuren nodig om 'er door te trekken; „ men kan de muilezels met haar last daar door voeren, en al „ het ongemak, dat 'er is, bestaat daar in alleen, dat men 'er ganschelyk „ niets zien kan, en dat men 'er noodzaaklyk toortslicht „ in moet brengen". Deze schryver heeft den tydt van dezen wonderbaarlyken arbeidt niet aangetekend, noch welke historien daar van spreken, maar men heeft geoordeeld, dat de onderneming van François den I in Italië in den jare 1515 daar van het tydbestek is. Martin du Bellay spreekt 'er kortelyk van, en zonder eenig denkbeeldt te geven van de wonderlyke moeite, die men hadde moeten doen in den doortocht der Alpen, in zyne *Memoir. Livr. I, à l'année 1515, pag. m. 28.* Guicciardin spreekt 'er omstandiger van *L. XII, Folio m. 356.* Varillas doedt niet minder in zyne *Hist. de François I Livr. I, pag. 43, d'Edit. de la Haie 1690*; zie hier zyne woorden: „ Lautrek en Navarre met „ de bloem van het Fransche leger lieten Geneve (hy moest zeggen „ *den berg Genevre*) aan de slinker handt, doorwaadden de

„ rivier Durence, en begaven zich in den hals of ingang van Ar-„ gentiers, (*Argentarius vicus*), door een plaats, Gilleftre ge-„ noemt. Zy boorden van daar door tot aan de rots S. Paulus, „ die men met yzer en vuur moeft openen. De twee volgende „ dagen waren de gravers meeft onnut, want dewyl 'er geen „ berg meer was, die niet van den anderen was afgefcheiden „ door afgronden, zo waren de mynen en doorgravingen van geen „ gebruik meer, en men bediende zich van bruggen van commu-„ nicatie om het gefchut te vervoeren. De foldaten en de gravers „ fleepten het zelve in de ontoegankelyke plaatfen met laftbee-„ ften; zy vulden met takkebosfchen de plaatfen, die gedempt „ konden worden; en zo deze plaatfen te wyd waren, voldeedt „ men aan het ledige door zware bomen en ftutten. Men kwam „ op deze wyze aan den berg Pied-de-porc, daar men wanhoop-„ te door te boren, om dat de zelve uit een enkele rots be-„ ftondt, die van alle zyden ongenaakbaar was: maar Navarre, „ die den zelven overal beproefde, ontdekte eene ader, die zach-„ ter was dan de andere, en volgde de zelve zo naauwkeurig-„ lyk, dat hy 'er zich een weg midden door maakte. Aldus „ kwam het Franfche leger, door de behendigheit der ingenieurs, „ door den arbeidt der foldaten, en door de volftandigheit der „ hoofden, met het einde van den achtften dag in het graaffchap „ van Saluzzo". Hoe wel deze befchryving ook wezen mag, men zal de zelve koud en laf vinden, zo men ze vergelykt met die van Paulus Jovius *in Hift. fui temp. l. XV, folio m.* 301 *& feq.* Daar is een aanmerkelyk onderfcheidt tusfchen hem en Varillas. Deze laatfte maakt geen gewag van Trivulcius, aan wien Paulus Jovius de eere geeft van dezen nieuwen weg uitgevonden te hebben, en de voornaamfte beftierder van de uitvoering geweeft te zyn. De laatfte zaak, waar mede men dit artykel befluiten zal, is aanmerkelyk. Men geeft voor, dat Francifcus de Paula eenen dag voor zyne doodt op deze wyze fprak met Louize van Savoje: *Uw zoon zal koning van Vrankryk zyn, en in roem, in rykdommen, en in geluk alle de prinsfen van zyne eeuwe overtreffen, mits dat hy zich bevlytige om de hervorming der kerke te bevorderen; maar zo hy zich daar toe niet bevlytigt, zal hy zeer ongelukkig zyn.* Men moet hier by aanmerken, dat Francifcus de Paula ftierf den 2 April des jaars 1507, en dat Lodewyk de XII, die toen regeerde, nog byna acht jaren leefde, en dat hy eene gemalin hadt, die niet onvruchtbaar was. *Bayle Dict. Crit.* en de fchryvers, door den zelven bygebragt.

FRANCOIS de II, zoon van Henrik den II, wierdt geboren te Fontainebleau den 20 January des jaars 1544, zyn vader nog Dauphin zynde, en hy wierdt genoemd hertog van Bretagne, en gemeenlyk *Monfeigneur de hertog.* Hy trouwde in den jare 1558, in den ouderdom van omtrent 15 jaren, met Maria Stuart, koninginne van Schotlandt, eenige dochter van Jacobus den V, en wierdt om die reden toen *de koning Dauphin* genoemt. Na de doodt van Henrik den II wierdt hy in den ouderdom van zeftien jaren te Rheims gezalfd, op zondag den 17 September des jaars 1559. Onder zyne regering begonnen de partyfchappen, die al by zyns vaders leven ontftaan waren, veel onruft te maken, waar toe zyn ouderdom inzonderheit goede gelegenheit gaf, naar de welke hy wel kroon-mondig, doch nog te jong was om zonder hulp te regeren. De koninklyke moeder hieldt het met de Guifen, die met de jeugt en zwakheit des konings, wiens gemalin hunne nichte was, hun voordeel deden, en zich zo volftrekt ontzagchelyk maakten, dat de konneftabel van Montmorenci, en inzonderheit de prinsfen van den bloede, Anthony van Bourbon, koning van Navarre, en Lodewyk, prins van Condé, zyn broeder, deze onrechtvaardigheit niet kunnende gedogen, daar over zeer verdrietig waren, en in het vervolg grote onluften in het ryk veroorzaakten. Inzonderheit is het bevel, dat in het begin de regering door toedoen van de Guifen uitkwam, aanmerkenswaardig; uit krachte van het zelve moeften alle de genen, die iets te verzoeken hadden, zich op ftraffe van de koordt binnen 24 uuren van het hof begeven. Zy dachten zich hier door van den adel te ontflaan, die hen hinderlyk hadde kunnen zyn. De jonge koning was ook zo volkomen door hen ingenomen, dat gene voorftellingen iets konden helpen; hoewel men hem gefchriften tegen de Guifen zelfs in zyn bedde deedt vinden, waarom hy verfcheide malen wenfchte, dat zy zich een tydt lang van het hof wilden begeven. De prinsfen van den bloede, en inzonderheit de prins van Condé, begaven zich derhalven eindelyk aan de zyde der Hervormden, het welk tot den eerften inlandfchen oorlog in Vrankryk gelegenheit gaf. De eerfte wapenkreet wierdt veroorzaakt door de zogenaamde zamenzwering van Amboife, waar in men wilde dat de prins van Condé mede begrepen was, en welke daar op toeleide, dat men de Guifen eerftelyk te Blois, en naderhandt te Amboife, waarheen zy zich met den koning op het eerfte berecht van diergelyk een toeleg begeven hadden, machtig mogte worden. Men hadt ten dien einde zorg gedragen, dat van alle kanten krygsbenden zouden aanrukken; doch de zaak wierdt eerft door een advokaat, aan wien Renaudie, de aanvoerder der Hugenoten, zich vertrouwd hadde, en daar na door een edelman, Lignieres genoemd, verraden, die nog daarenboven alle de toebereidfelen en vaftgeftelde optochten der krygsbenden ontdekten, en aldus konden de zamengezwoornen niets uitrechten, hoewel zy poogden het flot van Amboife met geweldt in te nemen, wordende zy niet alleen daar, maar ook onderweeg, van alle kanten naar de beraamde zamelplaats trekkende, te rug gedreven, verftrooid, en de gevangenen, inzonderheit de voornaamfte, fchandelyk ter doodt gebragt. Ondertusfchen wierden in des konings naam eenige bevelen gegeven, welke de hardigheden, die tot nu toe tegen de Hervormden gebruikt waren, fchenen te matigen, en de koninginne moeder bejegende hen ook wel, om hen dus in flaap te susfen; en daar door de prinsfen van den bloede machtig te worden; tot welken einde eene vergadering der groten van het ryk beroepen wierdt te Fontainebleau. De koning van Navarre en de prins van Condé kwamen aldaar wel niet, doch de brieven, die men van hen ontfing, en de beroerten, die ter zelver tydt in verfcheide provinciën verwekt waren, waar door Lion terftondt in handen der Hervormden gevallen was, veroorzaakten in den koning zulk eene vreze, dat hy na het befluiten der vergadering zich van Fontainebleau naar S. Germain begaf. Eindelyk, wanneer de koning van Navarre en de prins van Condé zich hadden laten overreden om te Orleans te komen, alwaar men voorgaf dat in 't kort eene vergadering der ftaten gehouden zou worden, wierdt de eerfte terftondt in verzekering genomen, en de koning was zodanig tegen hem verbitterd, dat hy dikwils zeide, dat het natuurlyk vernuft, zyne zelfsbehoudenisfe, en de zorge voor het gemenebeft, eene voorbeeldelyke ftraffe van dezen prins vorderden; waarom hy ook met des konings kennis en goedvinden verwezen wierdt om het hoofdt te verliezen. Daar by hadt men eene zekere geloofsbelydenisfe opgefteld, waar aan alle inwoners des koninkryks hunne toeftemming zouden geven, en waar toe men reets drie legers gefchikt hadde, die in alle de provinciën omtrekken zouden, door welk middel men de Hervormde lere dacht uit te roeien. Doch eer het doodvonnis tegen den prins uitgevoerd kon worden, wierdt de koning fchielyk krank aan eene hoofdzwering, welke hy reets een langen tydt gehad hadde, en ftierf daar aan nog voor het begin van de vergadering der ftaten den 4 December des jaars 1560, en wierdt te S. Denys zonder plegtigheden begraven, welk gebrek men den hertog van Guife, als opper-hofmeefter, toefchreef; weshalven dit opfchrift op het doodkleedt des konings tegen den genoemden hertog gehecht wierdt: *Ou eft maintenant Tannegu du Chaftel?* dat is te zeggen: *Waar is nu Tannegui du Chaftel?* Behalven de beroerten, welke door de heerfchzucht der Guifen, en daar benevens om den Godsdienft ontftonden, is in zyne regering niets van belang voorgevallen, behalven dat hy eens in oneenigheit geraakte met Elizabeth, koninginne van Engelandt, die zich de zaak der Schotfche Proteftanten aantrok, waar tegen François, ten gevalle van zyne gemalinne, en om nog andere bezwaringen, die hy tegen Elizabeth hadde, hulpbenden tegen haar naar Schotlandt zondt, waar over van de Engelfche zyde een vertoogfchrift uitkwam, waar in echter alles aan de Guifen geweten wierdt. Maar deze zaak wierdt, na eenige vooraf gegane dadelykheden, tot flecht voordeel en eere van Vrankryk bygelegd, hoewel het toenmaals gemaakte tractaat niet uitgewisfeld wierdt. De koning van Spanje trok zich in dien tydt de Franfche zaken aan, en men las eens ten hove, om de prinsfen van den bloede af te fchrikken, een brief van hem, waar in hy fchreef, dat hy, bericht zynde, dat eenige onruftige hoofden voorgaven, dat de koning onbekwaam was tot de regering, befloten hadt den zelven benevens zyn ryk in befcherminge te nemen. Hoe zeer echter onder hem op de behouding van den Roomfch-Katholyken Godsdienft gezien wierdt, de kardinaal van Lotharingen kon nochtans de invoering van de Inquifitie in Vrankryk niet doordringen. Men kan van den koning François den II, wegens zyne jonkheit en kortwylige regering, in welke hy boven dien niets naar zyn eigen raadt gedaan heeft, niets goeds noch kwaads zeggen. Maar hem wordt het getuigenis gegeven, dat hy meer tot deugdt dan tot boosheit geneigd was, zo dat zyne bedienaars hem *le Roi fans vice*, dat is *de koning zonder ondeugdt*, plagten te noemen. Voorts was zyne gemoedsgefteltenis door zyne gedurige ligchaams kranken toeftandt zeer verzwakt, dewyl zyne langdurige verzwering in het hoofdt was, en hy, in plaats van de gewone opening door de neus, de zelve door de ooren hadde, welker verftopping eindelyk zyne doodt veroorzaakte, hoewel eenigen willen, dat de zelve door vergift verhaaft wierdt. Hy heeft door zyne jonkheit en zwakheit by zyne gemalinne gene kinderen geteelt. *Thuan. lib. XXIII, XXIV, XXV, XXVI. Mezeray. P. Daniel. Memoires de Caftelnau.*

FRANCOIS, Dauphin van Vrankryk, hertog van Bretagne, was een zoon van koning François den I, en van de koninginne Claudia van Vrankryk. Hy wierdt geboren den 28 February des jaars 1518, en tot hertog van Bretagne gekroond te Rennes in den jare 1532. Deze dappere en edelmoedige prins wierdt door vergift omgebragt te Valence, of te Lion, in het kaatsfpel fpelende, door Sebaftiaan, grave van Montecuculi van Ferrare. Men zegt, dat hy het vergift gedaan hadde in een kop met frisch water, welken hy den prins aanboodt, die zich te water latende voeren, om den koning zynen vader te gaan vinden, te Tournon ftierf den 12 Augufty des jaars 1536. Montecuculi wierdt den 17 October des jaars 1536 door den groten Raadt geoordeeld, en verwezen om met vier paarden van een getrokken te worden, na dat hy *amende honorable* (eerlyke afbede) gedaan zou hebben aan den here van Dintiville, dien hy valfchelyk befchuldigd hadt den toeleg geweten te hebben, dien hy gemaakt hadt om den koning door vergift om te brengen. Men heeft in Vrankryk voorgegeven, dat Montecuculi door de keizerlyke generaals tot deze daadt verleid was, hoewel anderen Catharina van Medicis verdacht gehouden hebben. *Du Bellay l. VI, VII & VIII. Mezeray. Fr. de Beaucaire, &c.*

FRANCOIS *van Vrankryk*, hertog van Alençon, van Anjou, en van Brabandt, vyfde zoon van koning Henrik den II, en van Catharina van Medicis, en broeder van de koningen François den II, Karel den IX, en Henrik den III, wierdt geboren den 18 Maart des jaars 1554. Hy ontfing in den doop den naam van Hercules, dien men vervolgens in dien van François veranderde. De koning Karel de IX gaf hem in den jare 1566 het hertogdom

dom van Alençon voor zyn gedeelte, en in den jare 1573 volgde hy Henrik van Vrankryk, hertog van Anjou, zynen broeder, in het beleg van la Rochelle. Hy betoonde altoos eene heimelyke afgunſt tegen zynen broeder, den hertog van Anjou, en hy poogde in alle gelegenheden hem daar van blyken te geven, onder anderen, wanneer deze laatſte tot de kroon gekomen was onder den naam van Henrik den III. De hertog van Alençon ſtelde zich aan het hoofdt van de genen, die men misnoegden en ſtaatkundigen noemde. De koningin, zyne moeder, deedt hem in verzekering nemen, en de koning ſtelde hem wederom in vryheit; maar eenigen tydt daar na, in den jare 1575, vertrok hy van het hof, om dat men hem het generaal luitenantſchap van het koninkryk weigerde, en ſtelde zich aan het hoofdt der Duitſche ruiters, welke de paltsgraaf Johannes Caſimir in Vrankryk gebragt hadde. Men leide in het volgende jaar dit verſchil by te Sens; na dat de koning zyn erfdeel vermeerderd hadde, door de gift van de hertogdommen van Anjou, waar van hy den tytel aannam, van Touraine, van Berri, en van Evreux, dat men tot een hertogdom maakte. Hy wierdt vervolgens verklaard tot luitenant generaal van de legers des konings, en hadt het bevel over dat, het welk in den jare 1577 la Charité aan de Loire, en Iſſoire in Auvergne innam van de Hugenoten. In het volgende jaar door de zamenvereenigde in de Nederlanden geroepen zynde, nam hy haar in beſcherming, en wierdt in eenige ſteden ontfangen; hy veroverde Bins den 6 September des jaars 1578. Daar na keerde hy weder in Vrankryk, om dat men ſprak van de vrede. De koning, zyn broeder, keurde deze reize kwaad, en om hem te beletten zich daar toe te begeven, hadt hy hem in verzekering doen nemen in de Louvre. Maar de hertog van Anjou redde zich uit de handen van zyne wachten, zynde met eene zyde koorde gedaald uit het venſter van zyne kamer; en Buſſi van Amboiſe, die zyn gunſteling was, bragt hem naar de abdy van S. Germain, en deedt hem uit de ſtadt gaan door eene opening, die men gemaakt hadde in de muren. De koningin van Navarre, zyne zuſter, hadde de gemoederen in de Nederlanden in zyn belang gehouden, werwaarts zy eene reize gedaan hadde naar het Spa. De hertog van Anjou wierdt hier op eenigen tydt daar na voor prins van de Nederlanden erkend, en na dat hy in den jare 1580 zyn verdrag met de zamenvereenigden gemaakt hadde, ging hy naar Guienne, om aldaar de vrede met de Proteſtanten te bewerken. De byeenkomſt wierdt gehouden in het kaſteel van Felix; vervolgens trok hy in de Nederlanden met 4000 paarden en tien duizend mannen te voet. Hy ontzette Kameryk, dat door den hertog van Parma belegerd was, en deedt aldaar zyne intrede den 18 Auguſty des jaars 1581. Hy verdreef de vyanden ook uit Sluis en Arleux, en hy verplichtte Chateau-Cambreſis zich op genade en ongenade over te geven. Hy deedt ondertuſſchen eene reize naar Engelandt, om dat men geſproken hadde van hem uit te trouwen aan de koninginne Elizabeth. Deze princes ontfing hem prachtig, en gaf hem zelfs een ring tot onderpandt van trouwe; maar alle deze grote waarſchynlykheden van vriendſchap hadden geen vervolg. De hertog, door de ſtaten aangedrongen, kwam weder in de Nederlanden in den jare 1582, en wierdt binnen Antwerpen tot hertog van Brabandt gekroond den 19 February, en tot graaf van Vlaanderen te Gent den 15 July. De kwade raadgevingen van zyne gunſtelingen bedierven in het vervolg zyne zaken, en waren oorzaak van de doodt van 250 Franſche edellieden en van meer dan twaalf honderd ſoldaten, om dat zy hem bewogen zich door geweldt volſtrekt meeſter van Antwerpen te willen maken. Hy verloor het overſchot van zyne krygsbenden te Steenbergen, en keerde weder naar Vrankryk, alwaar hy nieuwe maatregelen beraamde om weder naar de Nederlanden te keren, wanneer hy opgehouden wierdt door eene verdrietige ziekte te Château Thierri, en na dat hy byna twee maanden gekwynd hadde, ſtierf hy aan eene teeringziekte den 2 Juny des jaars 1584, zonder getrouwt te zyn geweeſt. Zyn ligchaam wierdt gebragt naar S. Denys, en zyn hert naar de kapelle van Orleans van de Celeſtynen te Parys. *Thuan. hiſt. Davila. Strada. Reidanus. Mezeray. P. Matthieu, &c.*

Koning van Navarre.

FRANCOIS, koning van Navarre, graaf van Foix, bygenoemd *Phebus*, ter oorzake van zyne ſchoonheit, was een zoon van Gaſton van Foix, den V van dien naam, en van Magdalena van Vrankryk, dochter van koning Karel den VII. Hy volgde op zyne moeder, Eleonora van Navarre, in den jare 1479. Hy was toen maar elf jaren oud, en regeerde onder de voogdy van zyne moeder en van zynen oom Petrus, kardinaál van Foix. De oneenigheden tuſſchen de huizen van Beaumont en van Gramont beletten hem zo haaſt in zynen ſtaat te komen als men wenſchte. Hy wierdt te Pampelona gekroond in den jare 1482, en wedergekeerd zynde in Bearn, ſtierf hy in het begin van 't volgende jaar, ongetrouwt zynde, te Pau door eene vergiftigde fluit, op welk muzyktuig hy gaarne ſpeelde. Dit gebeurde den 29 January des jaars 1483. *Mariana l. XXIV. c. 19 & 22. l. XXV. c. 3 & 5. Belleforeſt l. V. c. 149.*

Hertog van Brunswyk en Lunenburg.

FRANCOIS, hertog van Brunswyk en Lunenburg in Gifhorn, was de derde zoon van hertog Henrik den Ouden, by Margareta, de dochter van Erneſtus, keurvorſt van Saxen, en wierdt geboren den 23 November des jaars 1508. In den jare 1526 bevondt hy zich mede by het byleger van Johannes Frederik, keurvorſt van Saxen, alwaar hy op het aangeſtelde tournooiſpel treffelyke blyken gaf van zyne bekwaamheit. Vier jaren daar na was hy mede onder de vorſten, die op den Ryksdag te Augsburg de Augsburgſche geloofsbelydenis overgaven aan Karel den V. In de deling met zyn middelſten broeder, hertog Erneſtus, dien de oude hertog Otto de regering overgaf, verkreeg hy de ſtadt en het ampt Gifhorn, aan de zamenvloejing van de Aller en Iſe gelegen, met de daar toe behorende twee graafſchappen en drie voogdyen, benevens het klooſter Iſenhagen. Waar op hy in den jare 1526 in het gemelde Gifhorn zyn verblyf aanzienlyk liet herbouwen, en naar de wyze van die tyden met rondelen en graften wel verſterken. In den jare 1547 hadt hy het ongeluk met eene zware verzwering aan den voet overvallen te worden, die hem eindelyk, wanneer het koudvuur daar toegeſlagen was, moeſt afgezet worden, waar aan hy ook den 23 November, zynde zyn geboortedag, in den jare 1549 ſtierf. By zyne gemalinne Clara, eene dochter van Magnus, hertog van Saxen-Lauenburg, met welke hy den 29 September des jaars 1547 byleger hieldt, hadde hy twee dochters, Catharina en Clara, waar van de eerſte in den jare 1564 trouwde met Henrik, burggraaf van Meiſſen, heer van Plauen; de twede in den jare 1565 met Bernhard, prins van Anhalt, en na des zelfs doodt in den jare 1572 met Bogiſlaus den XIII, hertog van Pomeren. *Buntings Braunſchw. Chron.*

Hertogen van Saxen-Lauenburg.

FRANCOIS de I was een zoon van Magnus den II, hertog van Saxen-Lauenburg, van den Askaanſchen ſtam, en van Catharina, eene dochter van Henrik den Ouden, hertog van Brunswyk. Na dat hy de regering aanvaard hadde, ſtelde hy zich met groten yver tegen de Wederdopers, die inzonderheit het bisdom van Munſter ontruſtten. Hy vernieuwde ook wederom den eiſch van het Saxen-Lauenburgſche huis op het Saxiſche keurvorſtendom, en verkreeg eene commiſſie, welke door keizer Maximiliaan den II aan de hertogen van Mekelenburg Ulrich en Chriſtophorus, die toen wegens hunne geleerdheit beroemd waren, opgedragen wierdt. De zelve commiſſie wierdt wel in den jare 1577 onder den keizer Rudolphus den II vernieuwd, doch liep beide die reizen vruchteloos af, waar op François de I een verdrag maakte met Auguſtus, keurvorſt van Saxen, en beloofde de keur-zwaarden uit het wapen te laten, waar aan zyne nakomelingen zich echter geenzins gelegen lieten zyn, zo dat inzonderheit de hertog Julius François den eiſch weder op het tapyt bragt, tot dat die zaak andermaal in den jare 1671 door een verdrag bygelegd wierdt. François ſtondt eindelyk, ter oorzake van zynen ouderdom, de regering af, en gaf de zelve over aan zynen zoon François den II, waar over echter tuſſchen den zelven en zyn oudſten broeder Magnus grote oneenigheit ontſtondt, zo verre, dat de vader zelf buiten de ſtadt Lauenburg in grote bekommering op een dorp den overigen tydt zyns levens moeſt doorbrengen, in welken toeſtandt hy ook in den jare 1581, in het 83 jaar zyns ouderdoms, ſtierf. By zyne gemalinne Sibylla, eene dochter van Henrik den Vromen, hertog van Saxen, teelde hy vyf zonen, Magnus, François den II, Henrik, Maurits en Frederik. Onder de zelve heeft François de II den ſtam voortgeplant; doch de andere zyn door hunne daden en gelukkige en ongelukkige gevallen beroemd. *Chytræus Chron. Saxon. Spener Sylloge pag. 781. Imhof N. P. &c. von Ambeer Sachſen-Lauenburg. ſtammfall.*

FRANCOIS de II, een zoon van den laatſtgemelden François den I, en van Sibylla, wierdt geboren den 10 Auguſty des jaars 1547, en aan het hof van Auguſtus, keurvorſt van Saxen, te Dreſden opgevoed. In het 19 jaar zyns ouderdoms in den jare 1566 deedt hy een krygstocht in Hungarië, en woonde in den jare 1567 de belegering en verovering der ſtadt Gotha mede by: waar op hy zich in den jare 1569 in de Nederlanden in Spaanſchen krygsdienſt begaf onder den hertog van Alba. In den jare 1574 ſtondt zyn vader de regering aan hem af, waar over zyn ouder broeder Magnus, die in Zweden met de zuſter van den koning Johannes getrouwd was, doch wegens eene byzit met dien koning verſchil gekregen hadde, en daar door genoodzaakt was geworden Zweden te verlaten, grote beweging maakte, zo verre, dat hy ook voor Ratzeburg rukte; doch de belegering van het ſlot, door den langzamen aantocht der Neder-Saxiſche krygsvolkeren, na dat hy te voren de ſtadt hadt laten plunderen, moeſt opbreken. Hier op vervolgde François zynen dienſt in de Spaanſche Nederlanden, en wierf een regiment voor den koning van Spanje, met het welke hy nog in den jare 1578 onder het bevel van den hertog van Parma ſtondt, daar in het tegendeel zyn broeder, de hertog Maurits, onder den paltsgraaf Johannes Caſimir de vereenigde Nederlanden diende. Daarom, wanneer de laatſte zyne volkeren wederom naar Duitſchlandt wilde voeren, verkreeg François voor hem een vrygeleide van den hertog van Parma, in den jare 1679. Eindelyk, wanneer zyn vader in den jare 1581 geſtorven was, matigde hy zich de volle regering van het hertogdom Saxen-Lauenburg aan, het welk zyn broeder Magnus hem echter andermaal betwiſtte, en de zelve met geweldt aan zich wilde trekken; waar in hy zyn oogmerk niet bereiken kon. François betrapte Magnus met liſt in den jare 1588, en hieldt hem te Ratzeburg in eene ſtrenge gevangeniſſe, tot zyne doodt toe, welke voorviel in den jare 1603. Hy ſtelde in zyne regering de eerſte kerkelyke viſitatie aan, bouwde verſcheide kerken, en liet eene ſtaats en hofgerechts ordening afkondigen. In den jare 1594 deedt hy een krygstocht naar Hungarië tegen de Turken, waar heen hy een eigen geworven regiment voerde, en daar hy in afwezigheit van den markgraaf Karel van Burgau, het

het leger geboodt. Hy ſtierf eindelyk in den jare 1619, na dat hy by zyne beide gemalinnen, Margareta, dochter van Philippus, hertog van Pomeren, en Maria, dochter van Julius, hertog van Brunswyk, 19 kinderen geteelt hadde, onder welke Julius Henrik de vader was van Julius Franciſcus, met welken de Saxen-Lauenburgſche linie uitgeſtorven is. *Chytræus Chron. Saxon. Spener Sylloge. Imhof N. P. Von Ambeer Sachſen-Lauenburg. ſtammfall, &c.*

FRANCOIS KAREL, een zoon van den hertog François den II, en van Maria, dochter van Julius, hertog van Brunswyk, wierdt geboren den 2 May des jaars 1594. By den ontſtoken 30 jarigen oorlog koos hy de Zweedſche zyde, na dat hy een tydt lang in keur-Saxiſchen dienſt geweeſt was; doch wierdt in den jare 1630 door den keizerlyken generaal Papenheim met zyn aangenomen volk by Ratzeburg overvallen en gevangen; en dewyl zyn broeder Auguſtus de onzydigheit gehouden hadt, en zich zyn belang niet wilde aantrekken, moeſt hy gevangen blyven, tot dat hy beſloot den R. Katholyken Godsdienſt aan te nemen, waar op hy dikwils naar Italië reiſde, en eindelyk in den jare 1669 ſtierf. Zyne eerſte gemalin was Agnes, dochter van Johannes Georgius, keurvorſt van Brandenburg, weduwe van Philippus Julius, hertog van Pomeren; de twede Catharina, dochter van Johannes Sigismundus, keurvorſt van Brandenburg, weduwe van Bethlen Gabor, prins van Zevenbergen; de derde Elizabeth, gravinne van Mecchow, weduwe van Chriſtophorus Adolphus, baron Teuffel. *Spener Syllog. p.* 785. *Imhof N. P. Caroli Memorabil. eccl. ſec. XVII. l. IV.*

FRANCOIS ALBERTUS was mede een zoon van den voorgemelden François den II, en van Maria, dochter van Julius, hertog van Brunswyk. Hy wierdt geboren den 31 October des jaars 1598. Hy begaf zich, volwaſſchen zynde, in keizerlyken dienſt, dien hy echter met het begin van den dertigjarigen oorlog verliet, en zich aan de Zweedſche zyde begaf. Hier op woonde hy in den jare 1632 den ſlag van Lutzen by, waar by hy echter grotelyks verdacht wierdt, als of hy den koning van Zweden gedood hadde, het welk men onder anderen daar uit wilde beſluiten, dat hy met den keizerlyken generaal Wallenſtein en andere keizerlyke generaals in grote vertrouwelykheit leefde, en zich kort van te voren door den keizer hadt laten gebruiken, om den keurvorſt van Saxen van de Zweedſche zyde af te trekken, gelyk dan ook zyn kleedt met het bloedt des konings beſmet was geweeſt, om andere omſtandigheden, waar uit men zulks hadt willen beſluiten, met ſtilzwygen voorby te gaan. Dit is zeker, dat hy kort na den ſlag van Lutzen den keur-Saxiſchen dienſt, met verlating van den Zweedſchen, aangenomen heeft. Hy liet zich echter met den keizerlyken generaal Wallenſtein in al te naauwe vertrouwelykheit in, zo dat men gelooft, dat hy aan de gevaarlyke aanſlagen, waar mede Wallenſtein beſchuldigd wierdt, deel hadde. Dieshalven geraakte hy, wanneer hy door dezen generaal naar Regensburg aan Bernhard, hertog van Weimar, gezonden wierdt, en op de te rug reize was, op den zelven dag, toen Wallenſtein te Eger omgebragt wierdt, in handen der keizerſchen, en wierdt door hen naar Weenen gebragt. Doch eindelyk geraakte hy weder in vryheit, en begaf zich wederom in keizerlyken dienſt. Hier op wilde hy in den jare 1642 de ſtadt Sweidnits in Sileſië, die door den generaal Konigsmark ingeſloten was, ontzetten. De vyanden wierden zulks nochtans al te haaſt gewaar, waar om de generaal Torſtenſon zich by Konigsmark voegde, en de hertog François Albert, zonder zich in een ſlag in te laten, niet te rug kon trekken. Doch deze ſlag liep aan zyne zyde zeer ongelukkig af, dewyl hy in den zelven niet alleen te kort ſchoot, maar ook zwaarlyk gewond, en benevens vele generaalsperſonen gevangen wierdt, waar op hy ook na weinig dagen den 13 May des jaars 1642 te Sweidnits ſtierf. Zyne gemalinne was Chriſtina Margareta, dochter van Johannes Albrecht, hertog van Mekelenburg, by welke hy gene kinderen teelde. *Puſendorf de reb. Suec. l. IV.* § 63. *l. XIV.* § 14 15. *Spener Syllog. Ludolffi Schaubühne T. II. Imhof N. P. l. IV. c.* 10.

Hertog van Pomeren.

FRANCOIS, hertog van Pomeren, was een zoon van Bogislaus den XIII, en des zelfs eerſte gemalinne Clara, dochter van François, hertog van Lunenburg. Hy wierdt geboren den 24 Maart des jaars 1577, en gaf terſtondt in zyne jeugt, wegens de ongemene gaven van zyn ligchaam en van zynen geeſt, eene grote hoop van zich zelven. Hy liet ook niets na om zich meer en meer bekwaam te maken, weshalven hy zich in zyne jeugt eerſt aan het Deenſche, naderhandt aan het keur-Saxiſche, en eindelyk aan het hof van Johannes Frederik, zyns vaders broeder, te Stettyn ophieldt. In den jare 1594 deedt hy, onder het opzicht van zynen hofmeeſter Caſpar Flemming, eene reize naar Ooſtenryk, Hungarië en Italië, en in het volgende jaar naar Denemarken, alwaar hy zich bevondt by de kroning van den koning Chriſtiaan den IV. In den jare 1602 wierdt hy met bewilliging van zynen neef, den hertog Caſimir, die het ſticht Camin bezat, tot middelaar verkoren, waar op hy na des zelfs doodt, in den jare 1605, in het volkomen bezit geraakte, en zyn verblyf nam te Coslin, alwaar hy de ſlots-kerk ongemeen verſierd heeft. Hier op deedt hy eene reize naar Pruiſſen, Lyflandt en Courlandt, en wanneer in den jare 1606 zyn vader ſtierf, wierdt hem het ampt en de ſtadt Butow, door een achtjarig broederlyk Interims-verdrag, ingeruimd, gedurende welken tydt hy het grens-verſchil tuſſchen dat ampt en het Poolſche ampt Mirſchau byleide. Ter zelver tydt wierdt hem ook van den koning van Zweden eene aanzienlyke krygsbediening opgedragen, welke hy afſloeg, dewyl hy met den koning van Polen, tegen wien de Zweedſche toeruſtingen gemunt waren, niet breken wilde. Hy beſloot vervolgens nog eene reize te doen, welke hy begon in den jare 1607, zich eerſtelyk aan het keizerlyke hof, naar Praag, en verder naar de Nederlanden, Engelandt, Schotlandt en Vrankryk begevende, waar na hy in den jare 1608 gelukkiglyk wederkeerde. In den jare 1617 hieldt hy, ter gedachteniſſe van de Lutherſche hervorming van den Godsdienſt, een Jubelfeeſt, en in het volgende jaar aanvaardde hy in de plaatſe van zyn geſtorven broeder Philippus de regering te Stettyn, verdroeg zich met zyne overige broeders in der minne, en ſtondt aan den jongſten der zelve, Ulrich, het ſticht Camin af. Hier op bevlytigde hy zich de regering wel te bekleeden, en benevens de kerken en ſcholen ook het ganſche landt in een goeden ſtandt te brengen, waarom hy by een iegelyk zeer bemind was. Dewyl ook ter zelver tydt de Boheemſche onluſten begonnen, hieldt hy met zynen neef, den hertog Philippus Julius, die te Wolgaſt zyn verblyf hieldt, eene byeenkomſt te Wollin, en beſloot het landt in ſtaat van goede tegenweer te ſtellen, het welk op den algemenen landdag te Uckermunde bevestigd wierdt. Hy nam ook het belang aan van Wilhelm, verdreven hertog van Courlandt, en zondt voor hem gezanten naar Polen. Eindelyk wierdt hy den 25 November des jaars 1620 aan tafel plotſelyk van eene krankheit overvallen, waar aan hy den 27 van de zelve maandt ſtierf. Zyne gemalinne was Sophia, eene dochter van Chriſtiaan den I, keurvorſt van Saxen, by welke hy gene kinderen geteeld heeft. *Micrælius vom Pommerland. Spenerus Syll.*

Andere prinssen van dezen naam.

FRANCOIS *van Bourbon*, hertog van Montpenſier, van Chaſtelleraud, en van S. Fargeau, pair van Vrankryk, ſouverein te Dombes, prins van la Roche-ſur-Jon, dauphin van Auvergne, marquis van Mezieres, enz. gouverneur en luitenant generaal des konings in het Orleanois, Touraine, Perche, Maine, en in Normandië en het Dauphiné, was een zoon van Lodewyk van Bourbon, den II van dien naam, hertog van Montpenſier, enz. en van zyne eerſte gemalinne Jacobina van Longivie. Hy droeg den tytel van prins dauphin van Auvergne by het leven van zynen vader. Hy bevondt zich by het beleg van Rouaan in den jare 1562, in de veldſlagen van Jarnak en van Montcontour in den jare 1569, en in verſcheide andere gewigtige gelegenheden, in welke hy blyken gaf van zynen moedt. Hy bragt ook onderſtandt aan François van Vrankryk, hertog van Anjou, enz. in de Nederlanden, en bevondt zich aldaar by de onderneming te Antwerpen in den jare 1583. Indien deze prins den raadt van den hertog van Montpenſier gevolgt hadde, hy zou gelukkiger geweeſt zyn in de Nederlanden. De koning Henrik de III hadt altoos veel achting voor hem. Hy maakte hem ridder van zyne ordens in den jare 1580, en zondt hem voor ambaſſadeur naar Engelandt. Na zyne wederkomſt ſloeg hy, in verſcheide ontmoetingen, de krygsbenden van de Ligue in Touraine, in Poitou, en in Normandië, waar van hy het gouvernement verkreeg in den jare 1588. Hy ſloeg ook de Gautiers, welke in die provincie opgeſtaan waren, in het volgende jaar. François van Bourbon hadt zich bevonden op de vergadering der ſtaten te Blois; en hy volgde koning Henrik den III in het beleg van Parys. Na de doodt van dezen vorſt hieldt hy zich aan de zyde van koning Henrik den Groten, en deedt aan den zelven gewigtige dienſten. Hy volgde hem naar Dieppe, geboodt de voorhoede in het gevecht van Arques, en muntte uit in den veldſlag van Ivri in den jare 1590. Hy bragt naderhandt Avranches onder de gehoorzaamheit des konings, en bevondt zich by het opbreken van het beleg van Rouaan; doch aldaar ziek geworden zynde, deedt hy zich brengen naar Liſieux, en ſtierf aldaar den 4 Juny des jaars 1592, in den ouderdom van vyftig jaren. Hy was getrouwt met Renata van Anjou, markgravinne van Mezieres, en gravinne van S. Fargeau, eenige dochter van Nikolaas van Anjou, waar by hy een eenigen zoon hadde, die den tytel voerde van Henrik van Bourbon, prins van Dombes, en dien hy in den jare 1588 deedt voorzien met het gouvernement van het Dauphiné. *Davila. Sammarth. Matthieu. Chorier, &c.*

FRANCOIS *van Bourbon*, prins van Conti, ſouverein te Chateau-Renard, enz. ridder van de ordens des konings, gouverneur van Auvergne, van Parys, en van het Dauphiné, was de twede zoon van Lodewyk van Bourbon, den I van dien naam, prins van Condé, en van Eleonora de Roie, en wierdt geboren te la Ferté ſous-Jouare in Brie den 19 Auguſty des jaars 1558. Hy bevondt zich by de eerſte vergadering der ſtaten te Blois in den jare 1577. Henrik de III gaf hem het teken van zyne ordens in den jare 1580. Hy volgde naderhandt in den jare 1587 de zyde van den koning van Navarre, zynen neef, dien hy erkende na de doodt van Henrik den III, met wien hy zich reets verzoend hadde. Hy ſtreedt in den ſlag van Ivri, en in andere gewigtige gelegenheden in den jare 1590. De hertog van Mercœur verſloeg eenig krygsvolk van hem naby Craon in den jare 1592. De prins van Conti verbeeldde den hertog van Burgundië by de zalving van koning Henrik den IV, die hem gouverneur van Parys maakte in den jare 1595. Hy verbeeldde den hertog van Normandië by de zalving van koning Lodewyk den XIII. Hy ſtierf te Parys in het Hotel van den abt van S. Germain des Prez den 12 Auguſty des jaars 1614. Hy was in den jare 1582 getrouwd met Johanna van Coëme, vrouwe van Bonneſtable, enz. weduwe van Lodewyk, graaf van Montafié, eenige dochter van Lodewyk van Coëme, heer van Lucé, en van Anna van Piſſeleu. Zy ſtierf te S. Arnoul in Beauſſe den 27 December des jaars 1601. Hy trouwde in den jare 1605 in zyn twede huwelyk met Louïze-Margareta

gareta van Lotharingen, dochter van Henrik den I, hertog van Guiſe, en zy ſtierf in den jare 1631. Hy hadt by haar eene dochter, die twaalf dagen na hare geboorte ſtierf. Hy liet een natuurlyken zoon na, Nikolaas, gezegd van Grammont, abt van S. Stephanus, van Baſſa in Xaintogne, geſtorven in den jare 1648. *Thuan. P. Matthieu. Mezeray. Les Memoires de Sulli. Sammarth. Davila. Chevier, &c.*

FRANCOIS *van Bourbon*, graaf van Vendôme, van S. Paul, van Converſan, van Marle, van Soiſſons, enz. was een zoon van Johannes den II, graaf van Vendôme, en van Iſabelle van Beauveau, vrouwe van Champigni. Hy wierdt geboren in den jare 1470. Hy verbeeldde den perſoon van den graaf van Toulouze by de zalving van koning Karel den VIII, dien hy verzelde in de onderneming en overwinning van het koninkryk Napels. Hy ſtreedt naderhandt kloekmoediglyk in den veldſlag van Fournoué; en ſtierf aan eene ziekte te Vercelli den 3 October des jaars 1495. Zyn ligchaam wierdt naar Vendôme gebragt, en begraven in de kerke van S. Georgius, onder een praalgraaf, dat zyne gemalin aldaar deedt oprechten. Zy was Maria van Luxemburg, gravin van S. Paul, van Converſan, van Marle, en van Soiſſons, ondergravin van Meaux, vrouw van Anguien, van Duinkerken, van Grevelingen, enz. kaſſelynеſſe van Ryſſel, weduwe van Jacobus van Savoje, graaf van Romont, oudſte dochter en voornaamſte erfgename van Petrus van Luxemburg, den II van dien naam, graaf van S. Paul, enz. Zy was getrouwt in het kaſteel van Ham den 8 September des jaars 1487, en ſtierf den 1 February des jaars 1546. Hunne kinderen waren Karel, hertog van Vendôme, grootvader van koning Henrik den Groten; Jacobus, in de wieg geſtorven; François, van wien in het vervolg geſproken zal worden; Lodewyk, kardinaal van Bourbon, aartsbiſſchop van Rheims; Antoinette, gemalin van Claudius van Lotharingen, hertog van Guiſe, en Louïze, abdiſſe van Fontevraud, geſtorven in den jare 1575.

FRANCOIS *van Bourbon*, graaf van S. Paul en van Chaumont, hertog van Eſtouteville, gouverneur van het Dauphiné, en van L'Iſle de France, was een zoon van François, graaf van Vendôme, van wien zo even geſproken is, en wierdt geboren te Ham den 6 October des jaars 1491. Hy toonde van zyne jonkheit af veel neiging tot grote zaken, en muntte uit aan het hof onder de prinſſen van zynen ouderdom. Hy verbeeldde den graaf van Champagne by de zalving en de kroning van koning François den I, dien hy in den jare 1516 verſelde op de reize naar Italië, en droeg zich dapper in den ſlag van Marignan, alwaar hy ridder gemaakt wierdt door den vermaarden Bayard. Hy ontzette naderhandt Mezieres, dat door de keizerſchen belegerd was in den jare 1521. Hy veroverde Mouzon en Bapaume, en verſloeg de Engelſchen in den ſtrydt van Pas. Daar na volgde hy den koning in Italië, bevondt zich by den ongelukkigen ſlag van Pavië in den jare 1525, en wierdt aldaar zelf gevangen; maar middel gevonden hebbende om te ontkomen, kwam hy weder in Vrankryk, en wierdt gouverneur van het Dauphiné in den jare 1526. In den jare 1528 trok hy weder in het Milanees, en behaalde aldaar grote voordeelen; maar in het volgende jaar wierdt hy verraſcht door Antonio de Leve, die uit Milaan getrokken was, en hem overviel te Landriane, vyf mylen van die ſtadt. Zyne voetknechten keerden hem den rug in het gevaar, zyne Italianen verlieten hem, zyne ruitery vluchtte naar Pavië met de voorhoede, en hy zelf wierdt gevangen genomen. Hy kwam uit de gevangeniſſe door de vrede van Kameryk, geſloten den 15 Auguſty van het zelve jaar. De graaf van S. Paul bevondt zich te Marſeille in den jare 1533 by de byeenkomſt van paus Clemens den VII met den koning. Hy diende in den oorlog van Savoje in den jare 1536. Hy volgde den Dauphin in den jare 1543; hy ontzette Landrecy, en ſtierf te Cotignan, na by Rheims, den 1 September des jaars 1545. Zyn ligchaam wierdt begraven in de abdy van Vallemont. Hy was getrouwt met Adriana, hertoginne van Eſtouteville, van welke elders geſproken wordt, en hadde by haar *François*, hertog van Eſtouteville, graaf van S. Paul, enz. geboren in den jare 1536, en geſtorven den 4 October des jaars 1546; en *Maria van Bourbon*, die in den jare 1557 trouwde met Johannes van Bourbon, hertog van Anguien, en in den jare 1563 met Leonard van Orleans, hertog van Longueville. Zy ſtierf te Pontoiſe den 7 April des jaars 1601. *Du Bellay Memoir. Paulus Jovius. Sammarth.*

FRANCOIS *van Bourbon*, graaf van Anguien, gouverneur van Henegouwen, van Piemont, en van Languedok, was de twede zoon van Karel van Bourbon, hertog van Vendôme, en van Françoiſa van Alençon, en wierdt geboren in het kaſteel van la Fere den 23 September des jaars 1519. Hy gaf zo vroegtydig blyken van zynen moedt, dat de koning François de I hem in den jare 1543 het bevel van een leger toevertrouwde, en zich gevoegd hebbende by den zeerover Chairadin, gezegt Barbaroſſa, veroverde hy de ſtadt Nice. Daar na zondt de koning hem in Piëmont, alwaar hy Creſcentino, Dezane, enz. bemachtigde. Deze jonge en dappere prins hadt welgeoeffende krygsbenden, en zocht maar gelegenheden om te ſtryden. De marquis du Guaſta trok uit Milaan met een ongemenen hoogmoedt. Hy was luitenant generaal van het keizerlyke leger, en hadt geen gebrek van moedt of ervarenheit. De graaf van Anguien, verſtaan hebbende, dat du Guaſta in aantocht was om over den Pô te trekken, voorkwam hem, en trok den zelven over, om hem te gemoet te gaan. De twee legers ſtreden naby het vlek Cerizole op den 14 April des jaars 1544, op den maandag van het Paaſchfeeſt. De overwinning bleef volkomelyk aan de Franſchen; zy doodden tien duizend mannen van de vyanden op de plaats, veroverden hun geſchut en bagagie, en maakten vier duizend gevangenen, zonder dat het hen meerder koſte dan twee honderd mannen. Du Guaſta nam de vlucht, als elders gezegd wordt. François van Bourbon vermeeſterde daar na Carignan, S. Damiaan, Pont d'Eſture, en het gansche Montferrat, uitgezonderd Cazal. In het volgende jaar, op het kaſteel van La Roche-Guion zynde, en met eenige heren ſpelende, wierdt hy gedood door een val van eene koffer, die men door onachtzaamheit op zyn hoofdt het vallen. Dit gebeurde den 23 February des jaars 1546, wanneer hy 27 jaren oud was. De koning betoonde daar over een ongemeen verdriet, en het gansche hof hadt veel ſmert daar over. Men zegt elders, dat men Cornelio Bentivoglio, een Italiaanſch edelman, wegens dit toeval beſchuldigde. Thuanus ſpreekt aldus van de doodt van den graaf van Anguien in het twede boek van zyne Hiſtorie, na dat hy gewag gemaakt heeft van de vrede, welke geſloten wierdt tuſſchen Vrankryk en Engelandt in den jare 1546: „ Een gedeelte van het leger (zegt hy) was in de winter-„ legering te La Roche-Guion, naby de Seine, en dewyl de „ ſneeuw hoog was, gaf zulks gelegenheit aan den jongen adel-„ dom om daar van een fort te maken, om het zelve met ſneeuw-„ ballen aan te taſten en te verdedigen. De eenen beſprongen „ het zelve onder het beleidt van den Dauphin, die by hem hadt „ den hertog van Aumale en den maarſchalk van S. André, en de „ anderen verdedigden het als eene belegerde ſtadt, tot hun hoofdt „ hebbende François van Bourbon, graaf van Anguien. Maar een „ verborge ſpyt, welke ontſtondt uit nayver, gedurende het gevecht „ onder de hoofden, maakte dit vermaak tot eene oorzaak van „ rouw en van tranen. Want na het gevecht, wanneer de graaf „ van Anguien, die nergens op verdacht was, zich neêgezet „ hadde naby den muur op de plaats van het kaſteel, om adem „ te halen, wierp men eene koffer uit het venſter, door laſt, „ gelyk men gelooft heeft, van de genen, die met den Dauphin „ waren, hoewel zonder zyn weten, en deze koffer doodde „ den graaf. Aldus ſtierf, tot ongeluk van het gansche konink-„ ryk, deze jonge prins, die alreets beroemd was door de over-„ winning van Carignan, en die grote zaken van hem deedt ho-„ pen. Zyne doodt was zo veel te beklaaglyker, om dat men „ daar van de wraak niet kon nemen, welke de wetten en de „ rechtvaardigheit toelaten, en dat de ſtaat van een prins daar in „ ongelukkiger was, dan die van een ongeacht man. De koning „ François de I was zo bedroefd over dit ongeluk, als over het „ verlies van zyne kinderen, en hy was niettemin verplicht te „ veinzen, gelyk by de doodt van den Dauphin François, zynen „ zoon; en de doodt van den graaf van Anguien wierdt op gene „ andere wyze gewroken dan die van dezen jongen prins". *Du Bellay. Montluk. Brantome & Beaucaire Mem. Sammarth. Hiſt. Geneal. Thuan. Hiſt.*

FRANCOIS-LOUIS *van Bourbon*, prins van Conty en van La Roche ſur-Jon, ridder van de ordens des konings, en luitenant generaal van zyne legers, wierdt geboren den 30 April des jaars 1664 van Armand van Bourbon, prins van Conty, gouverneur van Languedok, en van Anna Maria Martinozzi, en wierdt opgevoed, onder den naam van prins van La Roche ſur-Jon, by den Dauphin, zone van Lodewyk den XIV, met zyn oudſten broeder, Lodewyk-Armand van Bourbon, prins van Conty. De zucht om zich uitmuntend te tonen bewoog de twee broeders zich naar Hungarië te begeven, daar zy zich van de ſoldaten bemind, en van de vyanden gevreeſt maakten. Hun moedt blonk aldaar uit in het beleg van Neuheuſel, en in het verſlaan der Turken naby Gran in den jare 1685. François wierdt prins van Conty door de doodt van zyn oudſten broeder, op de wederkomſt uit Hungarië. Hy volgde den Dauphin in het beleg van Philipsburg, en in de overwinning van de Palts in den jare 1688, diende vervolgens als generaal in de belegering van Mons, Namen, en Charleroi, en deedt zyn perſoon veel gelden in de veldſlagen van Fleury in den jare 1690, van Steenkerken in den jare 1692, en van Nervinde in den jare 1693. Hy bragt veel toe tot het winnen van de twee laatſten; maar vooral te Nervinde, daar zyne tegenwoordigheit in het midden van het vuur de verbaaſde ſoldaten verſterkte, en hunnen moedt deedt herleven. Hy wierdt zelf aldaar gewond. Deze prins trouwde den 29 Juny des jaars 1688 met Maria Thereſia van Bourbon, dochter van Henrik Julius, prins van Condé, en van Anna, Palatynſche princeſſe, en ſtierf den 22 February des jaars 1709, na eene langdurige ziekte, nakomelingſchap nalatende.

FRANCOIS, de I van dien naam, hertog van Bretagne, graaf van Richemont en van Montfort, gezegt de Beminde, was een zoon van Johannes den VI, gezegt de Goede en de Wyze, en van Johanna van Vrankryk, dochter van koning Karel den VI. Hy wierdt geboren te Vannes den 11 May des jaars 1414, en volgde in den jare 1442 op zynen vader in het hertogdom van Bretagne, waar van hy hulde deedt aan koning Karel den VII te Chinon in den jare 1445, en ſtondt den zelven by in zyne oorlogen met de Engelſchen. Hy was de inſtelder van de orde van de Korenair, gezegt van de Hermelyn, en hy ontnam den Engelſchen Pont de L'Arche, Conches, Gerbroi, en Cognak, in de jaren 1448 en 1449. Hy hadt by zyne eerſte gemalinne, Jolanda, dochter van Lodewyk den II, hertog van Anjou, eenen zoon, *Regnan* genoemd, die jong ſtierf. By de twede, Iſabella, dochter van Jacobus den I, koning van Schotlandt, hadt hy *Margareta*, getrouwt met François den II, hertog van Bretagne; en *Maria*, gemalin van Johannes den II, ondergraaf van Rohan. François de I bouwde het Karthuizer klooſter te Nantes, en ſtierf aan de waterzucht op het kaſteel van L'Hermine naby Vannes op Zaturdag den 17 July des jaars 1450. Petrus, zyn broeder, was zyn opvolger.

FRANCOIS de II, oudſte zoon van Richard, hertog van Bretagne, graaf van Eſtampes, en van Margareta van Orleans, wierdt

wierdt geboren den 23 Juny des jaars 1435, en wierdt hertog van Bretagne na zynen oom, Artus den III, in den jare 1458. Hy deedt hulde van zyn hertogdom aan koning Lodewyk den XI. Petrus Landais, de zoon van een kleermaker van de voorftadt van Vitré, hadt zo veel vermogen op zynen geeft, dat hy hem beftierde, gedurende den tydt van meer dan vyftien jaren, dat veel misnoegen en moeielykheden veroorzaakte onder de groten van Bretagne. De hertog mengde zich dikwils in de zaken van Vrankryk, gedurende de regering van Lodewyk den XI, en van Karel den VIII. Hy voegde zich by den grave van Charolois tegen den eerften, gedurende den oorlog, gezegt *van het gemenebeft*, en hy trok in Normandië, alwaar hy Caen, Bajeux, enz. innam. Maar genoodzaakt zynde op de verdediging van zyn landt bedacht te zyn, week hy derwaarts, en verbondt zich met de Engelschen en met de misnoegde prinfen tegen koning Karel den VIII. Hy wierdt verflagen te S. Aubin du Cormier in den jare 1488. Hy verzocht hier op om de vrede, en wanneer hy de zelve ftondt te genieten, ftierf hy, overladen van verdriet, en gewond door den val van een paardt, te Couairon den 9 September des jaars 1488, hebbende geregeerd dertig jaren, in den ouderdom van 53 jaren, twee maanden, en zeftien dagen. Hy hadt gene kinderen by Margareta, dochter van François den I, hertog van Bretagne. Maar by eene andere, Margareta, dochter van Gafton den IV, graaf van Foix, hadt hy *Anna*, erfgename der ftaten van Bretagne, welke zy aanbragt aan de koningen Karel den VIII en Lodewyk den XII, hare gemalen; en *Izabelle*, jong geftorven in den jare 1490. Deze hertog liet twee natuurlyke zonen na, François, graaf van Vertus, en Antony, heer van Chateaufourmont. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerk der Karmelyten te Nantes. *Bouchard Chron. & Ann. de Bret. Argentré Hift. de Bret. Sammarth.*

FRANCOIS, hertog van Lotharingen en van Bar, een zoon van Antony en van Renata van Bourbon, wierdt geboren den 23 Augufty des jaars 1517. Hy was een wys, voorzichtig en dapper prins. Hy trouwde den 20 Maart des jaars 1540 met Chriftina van Denemarken, weduwe van François Sforza den II, hertog van Milaan, en dochter van Chriftiernus den II, koning van Denemarken, en van Elizabeth van Oostenryk. Hy ftierf aan eene beroerte te Remiremont den 12 Juny des jaars 1545, in den ouderdom van 28 jaren. Hy liet uit dit huwelyk na *Karel* den II, hertog van Lotharingen, die op hem volgde; *Renata van Lotharingen*, geboren in den jare 1568, getrouwt met Wilhelm, hertog van Beyeren; en *Dorothea van Lotharingen*, na zyne doodt geboren in den jare 1546, en in den jare 1575 getrouwt met Erik, hertog van Brunswyk. *Vignier. François de Rozieres. Sammarth.*

FRANCOIS *van Lotharingen*, hertog van Guife en van Aumale, prins van Joinville, marquis van Mayenne, enz. ridder van de orde des konings, Pair, grootmeefter, grootkamerling, en grootjagermeefter van Vrankryk, luitenant generaal van den ftaat, gouverneur van Champagne en van Brie, was de oudfte zoon van Claudius van Lotharingen, hertog van Guife, en van Antonetta van Bourbon Vendôme, en wierdt geboren in 't kafteel van Bar den 17 February des jaars 1519. Deze prins heeft zich eene grote achting verkregen door zynen moedt, en door zyn beleidt, hebbende den roem van zyne voorzaten overtroffen. Hy muntte uit in verfcheide gewigtige gelegenheden, als by de verovering van Montmedi in den jare 1542, by het ontzet van Landrecy in den jare 1543, en by de verdediging van S. Dizier in den jare 1544. In het volgende jaar wierdt hy gewond met eene lancie in het beleg van Boulogne, en bevondt zich by de zalving van koning Henrik den II in den jare 1547, verbeeldende by die plegtigheit den graaf van Toulouse. Deze vorft vereerde hem met eene zonderlinge gunft, en hoopte hem op met eere en met goederen. Hy maakte hem hertog van Aumale, in het zelve jaar 1547 gouverneur van het Dauphiné, grootjagermeefter van Vrankryk, en hy maakte in den jare 1552 het landgoedt van Joinville tot een prinsdom. François van Lotharingen was deze gunften niet onwaardig. Hy hadt grote dienften gedaan aan den ftaat, en hy volhardde daaglyks daar in met veel yver. Hy verfelde den koning in Lotharingen, en verdedigde vervolgens de ftadt Mets heldhaftig tegen de legermacht van het keizerryk, die het zelve belegerd hadde, en dwong keizer Karel den V om den 1 January des jaars 1553 af te trekken. Hy behaalde in het volgende jaar nog grote voordelen op de keizerfchen in den flag van Renti, welke voorviel op den 13 Augufty tusfchen de dorpen Marque en Fauquemberg. De dapperheit en het beleidt van François van Lotharingen, die den keizer ingewikkeld hadt, deden hem boven alle de andere hoofden uitmunten. Hy trok in den jare 1557 naar Italië, tot byftandt van paus Paulus den IV, en verplichtte de Spanjaarden de vrede te fluiten. Men herriep hem na het verlies van den flag van S. Quintin, of van S. Laurens, in den jare 1557. Zyne wederkomft fcheen aan de koninklyke benden den moedt wedergegeven te hebben. Men ftelde voor om hem den tytel van onderkoning te geven; maar deze naam te trotsch fchynende, maakte men hem luitenant generaal van de legers des konings, binnen en buiten het koninkryk, het welk bevefligd wierdt in alle de parlementen. Hy ontnam in acht dagen den Engelfchen Calais, dat zy twee honderd en tien jaren bewaard hadden. Hy vermeefterde vervolgens Guifnes, dat geflecht wierdt, Ham, enz. Hy veroverde nog Diedenhoven van de Spanjaarden den 22 Juny des jaars 1558. Na de doodt van koning Henrik den II gaf François de II hem het ampt van grootmeefter van Vrankryk, en ftelde hem op nieuws aan tot luitenant generaal van het koninkryk. Deze prins, en de kardinaal, zyn broeder, beftierden alle de zaken. De eerfte, befcheiden, rechtvaardig, eerlyk, en onbefchroomd, deedt zich volgen door de achting van zyne dapperheit, door zyne milddadigheden, en door zyne verplichtende bejegeningen. Zyn gezag veroorzaakte de afgunft der groten. Het parlement vereerde hem met den tytel van *Behouder des vaderlands*. Na de doodt van den koning François den II raakten de prinsfen van Guife buiten het bewindt van zaken, in het begin der regering van Karel den IX. In dien tydt verbondt deze hertog zich met den konneftabel van Montmorenci, en met den maarfchalk van S. André, welke vereeniging de Hervormden het *Driemanfchap* noemden. Het groot gezag, dat de admiraal van Coligni aan het hof hadde, veroorzaakte hen veel moeielykheit, en zy verlieten het zelve onder voorwendfel van den Godsdienft. De hertog van Guife, daar na op den eerften Maart des jaars 1561 naar Parys kerende, trok door de ftadt Vaffi, daar zyn volk handgemeen wierdt met de Hervormden, die aldaar hunnen Godsdienft verrechtten, en waar van 'er over de 60 gedood en 200 gewond wierden. De Hervormden noemden dit geval *den moordt van Vaffi*. Beide de partyen vatten hier op de wapenen op. De hertog van Guife veroverde Rouaan en Bourges: hy floeg vervolgens de Hugenoten te Dreux den 20 December van het zelve jaar 1562, en men gaf hem het bevel van het leger. De hertog van Guife belegerde den 6 February des jaars 1563 Orleans, de voornaamfte wapenplaats der Hervormden. Hy hadt reets de voorftadt en den toren van de brug ingenomen, en de belegerden waren zonder hoop van ontzet, wanneer hy, uit de loopgraven komende, door Jan Poltrot met een piftool in de fchouder gefchoten wierdt, waar aan hy zes dagen daarna ftierf, te weten den 24 February. Men heeft voorgegeven, dat de dader den admiraal van Coligni befchuldigd heeft. Hy wierdt te Parys met gloeiende tangen genepen, en zyn ligchaam met vier paarden van een getrokken. Het ligchaam van den hertog wierdt naar Parys gebragt, en zyn uitvaart met grote pracht in de kerk van onze Lieve Vrouwe gehouden, van waar het ligchaam naar Joinville gevoerd wierdt, en aldaar in de grafftede van zyne voorzaten begraven. Zyne zonen wreekten op eene barbaarsche en afgryffelyke wyze zyne doodt aan den admiraal en aan zyne aanhangers. Hy was den 4 December des jaars 1549 getrouwt met Anna d'Efte, gravinne van Gifors, en vrouwe van Montargis, dochter van Hercules d'Efte, den II van dien naam, hertog van Ferrara, en van Renata van Vrankryk; waar by hy hadde *Henrik* den I, hertog van Guife; *Karel*, hertog van Majenne; *Lodewyk*, kardinaal van Guife; aartsbisfchop van Rheims; *Anthony*; *François*; en *Maximiliaan*, jong geftorven; en Catharina, twede gemalin van Lodewyk van Bourbon, hertog van Montpenfier. *Thuan. hift. Du Bellay. Rabutin. Caftelnau-Mauvisfiere. Davila. Pierre-Matthieu. Mezeray.*

FRANCOIS *van Lotharingen*, graaf van Vaudemont, twede zoon van Karel den II, hertog van Latharingen, en van Claudia van Vrankryk, dochter van koning Henrik den II, wierdt geboren den 27 February des jaars 1572. Hy trouwde met Catharina van Salms, eenige dochter van Paulus, graaf van Salms, en van Maria le Veneur-Tillieres. Hy ftierf te Nanci den 15 October des jaars 1632. Hy hadt uit dit huwelyk *Henrik*, marquis van Hatton-Caftel, jong geftorven; *Karel* den III, hertog van Lotharingen, geftorven in den jare 1675; *Nikolaas François*, die volgt; *Henrietta*, die vyf maal getrouwt was, 1) met Lodewyk van Guize, prins van Phaltsburg, 2) met Hieronymus Grimaldi, 3) met Chriftoffel van Moura, 4) met Karel Guafco, en 5) met den heer van Chantelou, gezegd den prins van Lixen, en zy ftierf in de maandt November des jaars 1660, in het 55 jaar van haren ouderdom; en Margareta van Lotharingen, twede gemalin van Gafton Johannes-Baptifta van Vrankryk, hertog van Orleans, geftorven in den jare 1672. NIKOLAAS FRANÇOIS VAN LOTHARINGEN, gezegt *de prins François*, was eerft kardinaal, en trouwde naderhandt, met paufelyke toelatinge, in den jare 1634 met Claudia van Lotharingen, zyne volle nichte, twede dochter van den hertog Karel den II, en zufter van de hertoginne Nicoletta, getrouwt met Karel den III, broeder van dezen prins. Hy hadt uit dit huwelyk *Ferdinand Philips*; *François*, te Wenen, in Oostenryk, geboren in den jare 1639, en ongetrouwt geftorven; *Karel-Leopold-Nikolaas-Sixtus*, gezegt *prins Karel van Lotharingen*, geboren te Wenen in den jare 1643, en in den jare 1678 getrouwt met Eleonora Maria van Oostenryk, weduwe van Michiël Koributt Wiesnowiski, koning van Polen, dochter van keizer Ferdinand den III, en van zyne derde gemalinne Eleonora van Gonzagua, en zufter van keizer Leopold; en eene dochter, die abdisfe is geweeft van Remiremont, en die geftorven is. Zie KAREL onder de hertogen van Lotharingen van dien naam.

FRANCOIS *van Lotharingen*, ridder van Maltha, grootprioor en generaal der Franfche galeien, was een zoon van Claudius van Lotharingen, en broeder van François, van wien gefproken is. Hy wierdt geboren den 18 April des jaars 1534. Hy volgde den prins, zynen broeder, in verfcheide van zyne ondernemingen, als in de verdediging van Mets, en in den ftrydt van Renti. Naderhandt ging hy naar Maltha, alwaar hy de orde diende, en generaal wierdt van de galeien van Maltha, met welke hy die der Turken verfloeg voor Rhodes. Zyne verdienften en de achting, die hy zich verkregen hadt, verworven hem nieuwe eere in Vrankryk, alwaar hy in den jare 1557 generaal wierdt der galeien. Twee jaren daar na geleidde hy den kardinaal van Guife, zynen broeder, die naar Rome ging, om het Conclave by te wonen, dat gehouden wierdt na de doodt van paus Paulus den IV. Hy bragt vervolgens onderftandt aan de koninginne van Schotlandt, die zyne zufter was, en wederkerende trok hy door Engelandt, daar de koningin Elizabeth hem beleefdelyk ontfing. Hy bevondt zich federt in den flag van Dreux in den jare 1562, en aldaar

eldaar den ganſchen dag gevochten hebbende, en des avonds ganſch verhit aftrekkende, hoewel het ſterk vroor, kreeg hy een baſtaard-pleuris, waar aan hy den 6 Maart daar aan volgende ſtierf. *Thuan. hiſt. Baudouin hiſt. de Malthe. Davila, &c.*

FRANCOIS de I *van Orleans*, graaf van Longueville en Dunois, een zoon van Johannes, den ſtamvader van het huis van Longueville, was een der voornaamſte aanhangers van Lodewyk, hertog van Orleans, zynen neef, wanneer de zelve in den jare 1484, gedurende de minderjarigheit van Karel den VIII, koning van Vrankryk, onluſten tegen de regentinne verwekte. Hy riedt hem de zyde te houden van Landois, den gunſteling van François den II, hertog van Bretagne, tegen wien de adel van het landt het Franſche hof te hulp geroepen hadde; doch wanneer hy op het punt ſtondt om opentlyk te breken, kwam het hof den hertog van Orleans tydig op den hals, en de graaf van Dunois moeſt naar Aſti in Italië, dat aan het huis van Orleans toebehoorde, in ballingſchap gaan. Hy bragt het echter wel haaſt wederom zo verre, dat hem vergund wierdt in het Dauphiné te komen; en wanneer hy daar was, begonden de kuiperyën op nieuws, en eer men zulks vermoedde, kwam het tot een oorlog, welke nochtans voor de hertogen van Bretagne en van Orleans ongelukkig uitviel; dewyl de eerſte byna van al zyn landt berooid, en de ander in den jare 1488 in den ſlag by S. Aubin gevangen wierdt. De graaf ontzette nog by alle geluk Nantes, waar op eindelyk een vrede tuſſchen den hertog van Bretagne en koning Karel den VIII volgde. Doch alzo de hertog kort daar na ſtierf, begon de oorlog wederom, welke echter gelegenheit gaf den graaf benevens den hertog van Orleans met het hof te verzoenen. Doch dewyl de koning met de erfgename van Bretagne, die zich reets met den Roomſch-koning Maximiliaan verloofd hadde, zocht te trouwen, boodt de graaf hem daar toe zynen dienſt aan, onder beding, dat de hertog van Orleans op vrye voeten zou geſteld worden. Dit deedt de koning, waar op de graaf van gelyken zyne beloften nakwam, en benevens Johannes den II, prins van Oranje, de zaak tot een gelukkig einde bragt; maar nog voor de volkome ondertekening van het huwelyksverdrag in den jare 1491 ſtierf tot groot leedwezen van het hof, om zyn groot verſtandt en zyne dapperheit. Zyne nakomelingen vindt men op het artykel van LONGUEVILLE. *Daniel hiſt. de France T. II. col.* 1466, 1477, 1485, 1496, 1523, 1533.

FRANCOIS *van Vendôme*, hertog van Beaufort, pair van Vrankryk, ridder van de ordens des konings, grootmeeſter, hoofdt en opziender van de zeevaart en koophandel van Vrankryk, was een zoon van Ceſar, hertog van Vendôme, enz. en van Françoiſa van Lotharingen, hertoginne van Mercœur, enz. Hy wierdt geboren te Parys in de maandt January des jaars 1616. Hy deedt de reize van Savoje in den jare 1630 in het leger des konings, en hy bevondt zich in den ſlag van Avein in den jare 1635, en in de belegeringen van Corbie in den jare 1636, van Heſdin in 't jaar 1639, en van Arras in den jare 1640. Sedert in des konings ongunſt geraakt zynde, wierdt hy den 2 September des jaars 1643 gevangen genomen in het boſch van Vincennes, en hy ontvluchtte op den 31 May, zynde Pinxterdag, des jaars 1648. Gedurende de burgerlyke oorlogen koos hy de zyde van de ſtadt Parys en van de prinſſen, en droeg zich uitmuntend in verſcheide gelegenheden. Vervolgens maakte hy de vrede, en de koning gaf hem de opvolging van het admiraalſchap van Vrankryk, dat zyn vader hadt. De hertog van Beaufort toog in den jare 1644 naar Afrika, alwaar de onderneming van Gigeri hem mislukte. In het volgende jaar verſloeg hy de Turkſche ſchepen naby Tunis en Algiers. In den jare 1669 ging hy naar Kandië, tot verdediging van die plaats, welke door de Turken belegerd was, en hy ſneuvelde aldaar den 25 Juny. Men hieldt zyne uitvaart te Rome, te Venetië, en te Parys.

FRANCOIS *van Foix van Candale*, biſſchop van Aire, en kommandeur van de ordens des konings. Zie FOIX. (FRANÇOIS VAN)

FRANCOIS SONNIUS, biſſchop van 's Hertogenboſch, en naderhandt van Antwerpen, was geboren in een klein dorp van Brabandt, Son genoemt, waar naar hy den naam van *Sonnius* aannam; want die van zyn geſlacht was *van den Velde.* Hy vorderde zich door zyne geleerdheit op de univerſiteit van Loven, daar hy van Doctor parochiaan gemaakt wierdt van St. Jakob, in de zelve ſtadt, alwaar hy ook kanunnik was. Philips de II, koning van Spanje, zondt hem naderhandt naar Rome, tot vaſtſtelling der nieuwe bisdommen in de Nederlanden, en hy kweet zich zo wel in dezen laſt, dat hy zelf benoemd wierdt om een van deze nieuwe prelaten te zyn, eerſt te 's Hertogenboſch, en daar na te Antwerpen, na de doodt van Philips le Noir, kancelier van de orde van het gulde vlies. Deze prelaat, een der geleerdſte Theologanten van de univerſiteit van Loven, hadt eertyds, door laſt van den keizer Ferdinand, te Worms eene byeenkomſt gehouden over den Godsdienſt met Melanchthon, met Matthias Flacius, gezegd *Illyricus*, of *de Sclavoniër*, en met eenige anderen. Hy woonde het Concilie van Trente by, en ſtierf in den jare 1576 te Antwerpen. Men heeft van hem: *Demonſtratio religionis Chriſtianæ ex verbo Dei; de VII Sacramentis; confutatio Calvinianæ ſectæ, per Belgium ſparſæ, Latinè & Belgicè; Catechismus, ſeu Inſtitutio vitæ Chriſtianæ; Statuta Synodalia diœceſis ſuæ; Querela adverſus novos Epiſcopos inferioris Germaniæ.* enz. *Miræus in Elog. Belg. & de Script. ſec. XVI. Andr. Bibl. Strada de bell. l. I. Sammarth. Gall. Chriſt. T. II. Gazet.*

FRANCOIS. Zie FRANCISCUS.

FRANCOISE *van Alençon*, of *van Valois*, hertogin van Vendôme, van Beaumont, en van Longueville, was eene dochter van Renatus, hertog van Alençon, en van Margareta van Lotharingen. Zy trouwde in haar eerſte huwelyk in den jare 1505 met François van Orleans, den II van dien naam, hertog van Longueville, en naderhandt in den jare 1513 trouwde zy in haar tweede huwelyk te Châteaudun met Karel van Bourbon, eerſte hertog van Vendôme; en was moeder van *Anthony van Bourbon*, koning van Navarre, vader van Henrik den Groten; van *François*, graaf van Anguien, die den ſlag won van Cerizoles; van *Karel*, kardinaal van Bourbon, aartsbiſſchop van Rouaan; van *Johannes*, in den jare 1557 geſneuveld in den ſlag van S. Quintin; van *Lodewyk*, prins van Condé, en van tweê anderen, jong geſtorven. Zy hadde ook zes dochters. De vader Hilarion de Coſte heeft haren lof beſchreven onder die van de doorluchtige vrouwen. Zy ſtierf in haar kaſteel van la Fleche in Anjou den 14 September des jaars 1550, in den ouderdom van omtrent 60 jaren. Haar ligchaam wierdt begraven in de kollegiale kerk van S. Georgius van Vendôme by dat van haren man.

FRANCOISE *van Beſançon* is de eerſte ſtichtereſſe geweeſt der nonnen van den derden regel van S. Franciſcus van de geſtrenge obſervantie, op eenige plaatſen Tiercelinen genoemt. Zy leide de gronden van deze hervorming in den jare 1604 in het vlek van Verceil, op de grenzen van de Elzas en van het bisdom van Beſançon; en in den jare 1608 bragt zy dit eerſte klooſter over naar Salins. In den jare 1610 wierden deze nonnen geveſtigd te Gray, en zy verzochten vervolgens aangenomen te worden onder de gehoorzaamheit en de beſtiering der hervormde monniken van deze orde, van de congregatie van Vrankryk, het welke zy haar toeſtonden in hun provinciaal kapittel, dat zy hielden te Picpus in den jare 1614. Zy ſtichtten vervolgens nieuwe kloosters te Dole, te Lion, en te Parys, alwaar de moeder Clara Françoiſa van Beſançon, dochter van de ſtichtereſſe, en die met haar geeſtelyk geworden was, het klooſter der zuſters van S. Eliſabeth ſtichtte, waar van zy overſte was. Daar zyn omtrent twintig klooſters van deze orde, waar van 'er eenige zyn onder het beſtier van biſſchoppen. *Joan. Mar. de Vernon. Annal. tertii Ordin. S. Franc.*

FRANCOLI, van ouds *Tulcis*, eene kleine rivier van Spanje. Zy loopt in Catalonië, daar zy Monblancq en Tarragona beſproeit, en zich weinig daar na ontlaſt in de Middelandſche zee. *Maty Dict.*

FRANCON, een kwaadaardt, die paus Benedictus den VI deedt verwurgen, en zich vervolgens meeſter maakte van den pauſſelyken ſtoel, den naam aannemende van Bonifacius den VII. Zie BONIFACIUS de VII.

FRANCON, twede abt van het klooſter van Afligem, van de Benedictyner orde, in Brabandt, heeft geleefd in het begin van de XII eeuwe. Hy volgde omtrent den jare 1112 op Fulgentius, op wiens verzoek hy XII boeken geſchreven hadt *van de Genade.* Hy maakte nog andere werken, en was in grote achting in zyne eeuw. *Henric. Gandav. de Script. Eccl. Miræus Bibl. Eccl. Trithem. de Script. Eccl. Valer. Andr. Biblioth. Belg.*

FRANCON, ſcholaſter te Luik, was in grote achting van geleerdheit omtrent den jare 1047, gelyk men ziet by *Sigebertus.* Hy ſchreef verſcheide werken: *De quadratura circuli; De computo Eccleſiaſtico; De jejunio quatuor temporum; De laudibus B. Mariæ.* enz. *Sigebert. de Script. Eccl.* 164. *Valer. Andr.*

FRANCON was de geen, dien Du Cheſne, geſchiedenisſchryver van Vrankryk, kancelier noemt van dat koninkryk onder Pipin den Korten in de VIII eeuwe.

FRANCON was kancelier van den koning Robert, en naderhandt biſſchop van Parys, gelyk Eudo, een monnik van S. Maur, getuigt in het leven van Bouchard, graaf van Melun, bygebragt door Du Cheſne *T. IV. hiſt. Franc.*

FRANCONIE. Zie FRANKENLANDT.

FRANCUS, of FRANCION, zeker Trojaan, dien men voorgeeft een zoon te zyn van Hector. Men gelooft, dat hy zich naar de Gaulen begaf, na de verwoeſting van Troje; dat hy tot de kroon kwam door zyne verdienſten, en dat hy den naam gaf aan de Franſchen. Trithemius verhaalt deze fabel na Hunibald, en zekere andere ſchryvers van gelyk gezag hebben bottelyk deze vertellingen aangenomen. *Dupleix l. II. des Memoires des Gaules c.* 24.

FRANCUS, koning van de Germanen en van de Celten, volgde op zynen vader Hichtar. Hy trouwde met de eenige dochter van Rhemus, koning der Celten en Gauloïzen, en vereenigde door dit huwelyk het koninkryk der Celten met dat der Germanen. Eenigen zeggen, dat de Gauloïzen den naam van (*François* of *Francs*) Franſchen van dezen prins ontleenden. *Henninges T. I.*

FRANCUS, (HIERONYMUS) een Rechtsgeleerde te Douay, door Duitſchlandt en Zwitſerlandt gereiſt hebbende, leeraarde te Freyburg het burgerlyke recht, en in zyn vaderlandt gekeerd zynde, wierdt hy aldaar Raadt, en eindelyk ook preſident in het collegie van Artois, waar op hy in den jare 1606 ſtierf. Men heeft van hem: *Commentarii in Regulas Juris Civilis; Hiſtoria erectionis academiæ Duacenſis.* enz. *Swert. Athen. Belg. Freher.*

FRANCUS, (PHILIPPUS) van Perouſe, heeft een langen tydt het kanonyke recht in die ſtadt geleeraart, ten tyde, wanneer Corneus en Baldus Novellus aldaar mede leeraarden. Hy heeft ſedert ook nog te Pavië geleeraart, en geſchreven over de Dekretalen, en andere dingen, rakende de rechtsgeleerdheit, omtrent den jare 1466. *D'Argentré.*

FRANCUS, (SEBASTIAAN) een Anabaptiſt of Wederdoper in de XVI eeuwe, gaf verſcheide geſchriften uit, die met dwalingen vervuld waren, en welke de Lutherſchen wederleiden. Hy was een rechte geeſtdryver. Hy leeraarde, dat alle zonden

even groot zyn, en hy vernietigde het gezag van de H. Schriftuur; want hy beweerde, dat men de inblazingen van den H. Geest moest zoeken, zonder zich te binden aan het geopenbaarde Woordt. Hy geloofde ook, dat de ware kerk eene verzameling is van verscheide secten, en dat de Papisten niet minder daar onder begrepen waren dan de Protestanten. De Godgeleerden van de Augsburgsche belydenis, in den jare 1540 te Smalkalden vergaderd, belastten Melanchthon met de wederlegging van de dweperyen van dezen geestdryver, en die van eenige andere mymeraars. De zelve Francus gaf een zeer hekelachtig boek uit tegen de vrouwen, dat door Johannes Frederus en door Luther wederlegt wierdt. Hy trok zeer vreemde gevolgen uit een grondregel van Servetus wegens de tegenwoordigheit Gods; want hy gaf voor, dat niet alleen de beesten, maar ook de onbezielde schepselen deel hadden aan eene algemene ziele, die Goddelyk was. De heer van S. Aldegonde zegt, dat Francus een Duitscher was, maar anderen zeggen, dat hy van Woerden was, eene stadt in Hollandt. Hy wordt *Werdensis* bygenoemt in het Kortbegryp van de Bibliotheek van Gesnerus, en men geeft aldaar de tytels van verscheide van zyne werken op, onder welke men niet vergeten moet eene Duitsche kronyk, waar in hy vele wonderbaarlyke zaken gemengd heeft. Eenigen, zelfs in het Latyn schryvende, noemen hem *Franck*. Hy wierdt uit Straasburg verdreven, en zyne kronyk aldaar veroordeelt. Hy is de eerste, die geschreven heeft, dat de Anabaptistery, of de secte der Wederdopers, in meer dan vier en veertig andere secten verdeelt was. *Bayle Dict. Crit.*

FRANCUS, (VINCENT) president van den Raadt te Napels, heeft geschreven *Decisiones Neopolitanæ*, waar toe Johannes Aloisius Aiccius byvoegselen gemaakt heeft, te Frankfort in den jare 1672 in folio herdrukt. *Denys Simon bibl. Hist. des Aut. de Droit.*

FRANEKER, eene stadt in Vrieslandt, in het kwartier Westergoo, in rang de derde onder de steden van die provincie, tusschen Leeuwarden en Harlingen, drie mylen van de eerstgemelde, en eene van de laatstgenoemde stadt gelegen, heeft, volgens de geloofwaardigste en beste schryvers, haren naam gekregen van de landen, tot een heilig gebruik geschikt, *Fraen-*, *Froen*, of *Froon-akkeren* genaamt, zynde *Froon-diensten* by de Duitschers diensten, die een landman aan zynen heere verplicht is te doen, en betekenende *Froon-* of *Fron-leichnam* zo veel als het *ligchaam des Heeren*; zo dat *Froon-akkeren* beduiden akkeren, aan den Heere Christus toegewyd, hoedanige van ouds in de meeste Christen landen geweest zyn, van welk woordt *Froon-* of *Fraen-akkeren* by verbastering *Franeker* is gemaakt. Buiten allen schyn van waarheit is eene andere naamreden, door eenigen opgegeven, verhalende, dat de Franschen, tegen den Vrieschen koning Beroaldus optrekkende, hun leger alhier zouden nedergeslagen hebben; dat de landen, daar zy gelegert waren, by die gelegenheit den naam zouden gekregen hebben van *Fransche* of *Franken akkers*, en dat die naam, by verloop van tydt, in dien van *Franeker* zou verandert zyn.

Franeker was in den jare 1191, met Gods-akker, nog maar een buurt; maar groeide sedert zodanig aan, dat het in den jare 1230, ten tyde van graaf Floris den IV van Hollandt, al voor eene redelyke stadt bekend was. De zelve heeft eertyds een groot rechtsgebiedt gehad, daar Harlingen zelfs onder behoorde, als klaarlyk blykt uit den volgenden brief van Ludolphus, abt van Bloemkamp, gegeven in den jare 1322, op het feest van St. Odulphus, en aldus luidende: „ Ik broeder Ludolphus, door de genade Gods abt van „ het klooster te Bloemkamp, wensche enz. Uwlieden zy be- „ kend, dat alle de grietmannen, op den dag van den heiligen be- „ lyder Odulphus te Hartwert byeen gekomen, met gemenen „ raadt en overleg gelast hebben, dat de inwoners van Harlingen „ in het toekomende zullen staan onder het rechtsgebiedt van Fra- „ neker; ter getuigenisse van welke zake wy ons zegel aan den „ tegenwoordigen brief hebben doen hangen. Gedaan enz".

Deze stadt, schoon niet groter dan een half uur gaans in het rondt, maar zeer net en zindelyk, is daarenboven in eene zeer vermakelyke landsdauwe gelegen; heeft van binnen drie doorgaande grachten, en is met een fraaien wal, aan weêrzyden met bomen beplant, omringt, welke tot een zeer aangenamen wandelweg verstrekt. Men ziet, dezen wal omwandelende, by helder weêr meer dan honderd en vyftig dorpen rondom deze stadt leggen; waarenboven de weelderige wei- en korenvelden en de menigvuldige boomgaarden een aangenaam gezicht verschaffen. Zy heeft overvloedt van allerhande leeftocht, behalven riviervisch, en is inzonderheit vermaard wegens haren koophandel met granen en wolle. Aan de Oostzyde, binnen de stadt, stondt voor dezen en sterk slot, of kasteel, met een brede gracht en schonen toren, voor eenige honderd jaren tot hare verdediging gebouwt, en hebbende in later tyden tot eene woninge verstrekt; maar het zelve, door ouderdom zeer vervallen zynde, is voor eenige jaren tot den grondt toe afgebroken en gesloopt.

Ten tyde der bloedige partyschappen van de Schieringers en Vetkopers hieldt deze stadt het met de eerstgenoemden, maar Harlingen met de Vetkopers; en naardien de stadt Groningen mede der zelver party omhelst hadt, als in haar artykel gezegt wordt, smeedden deze twee plaatsen menigen aanslag tegen de stadt Franeker, het welk de zelve mede eenen tegen haar deedt beramen, en gelukkig ter uitvoeringe brengen, wordende Harlingen in den jare 1496 stormenderhandt ingenomen en uitgeplundert; maar doordien het slot krachtige tegenweer boodt, en van alles wel voorzien was, waren die van Franeker genoodzaakt de stadt wederom te verlaten, en met hunnen gemaakten buit af te trekken: doch de Vetkopers joegen hen na, vielen in hunnen staart, en ontweldigden hen wederom den meesten buit. De Schieringers veroverden evenwel niet lange daar na het slot te Harlingen, braken het zelve af, en namen al het geschut mede. Wanneer de Vriezen op het laatst der XV eeuwe ondernamen het juk der Saxen van hunnen hals te schudden, belegerden zy hertog Henrik in den jare 1500 binnen Franeker met zestien duizend mannen; en alzo Vrieslandt door de Saxen zodanig was uitgeput, dat 'er geldt ontbrak om geschut en andere krygsbehoeften te kopen, namen de Vriezen, het gansche landt door, de klokken uit de torens, en andere dingen van waarde uit de kerken, en zonden de zelve tot onderpandt voor vier stukken geschut, welke hen die van Groningen lieten toekomen, derwaarts. Het is aanmerkelyk, dat de Vriezen, om te beletten, dat 'er meer vreemd volk in het landt kwame, de volgende list verzonnen, doende allen, die aankwamen, deze woorden uitspreken: *Fiouwer lotter claer leep-aayen op in finne herne in ien nist*, om daar door te onderscheiden, of de aankomelingen geborene Vriezen, of vremdelingnn waren. Al wie nu deze woorden naar den Vrieschen woordenklank niet ter dege kon uitspreken, wierdt terstondt zonder eenige genade dood geslagen. Doch deze en andere voorzorgen beletten evenwel niet, dat hertog Albert met eene grote macht in Vrieslandt trok, om hertog Henrik te ontzetten, het welk hem ook gelukte, wordende het beleg van Franeker door de Vriezen opgebroken. In den beginne der Nederlandsche beroerten en den oorlog met Spanje, te weten in den jare 1572, hadt zich deze stadt aan de zyde van den prinsse van Oranje begeven; maar de hoofden der prinsgezinden waren zo haast niet uit de stadt vertrokken, of de Magistraat, heimelyk de zyde van Spanje toegedaan, zondt gezanten aan den Spaanschen kolonel Robles, en gaf de stadt aan den zelven over: doch de zelve wierdt nog in het zelve jaar voor den prinsse herwonnen.

Onder de byzondere voorrechten dezer stadt komen inzonderheit in aanmerkinge dat aangaande het verkiezen van den jaarlykschen Magistraat, waar van terstondt zal gesproken worden, en dat rakende den vrydom der inwoonderen van den excys: te weten, ieder ingezeten dezer stadt mag zo veel bier by vierendeel tonnen uit Franeker halen, als hy wil, zonder daar excys voor te betalen. Dit voorrecht is deze stadt gegeven door Georg en Henrik, hertogen van Saxen, en erfgouverneurs van Vrieslandt, en naderhandt, namentlyk in den jare 1515, door Karel, toen nog maar erfprins van Spanje en de Nederlanden, bevestigt. Rakende het eerstgemelde voorrecht, te weten het verkiezen van den jaarlykschen Magistraat, deze stadt heeft, nevens Leeuwarden, voor alle andere steden van Vrieslandt alleen het recht van haren eigen Magistraat te verkiezen, zynde daar omtrent onafhankelyk van het hof, of den stadhouder, die de verkiezing in alle de andere heeft, staande slechts het benoemen van een dubbeld getal aan der zelver Raadt. Dit voorrecht is deze twee steden, Franeker en Leeuwarden, door een byzonder octrooi van de Algemene Heeren Staten gegeven.

De Regering dezer stadt bestaat aldus tegenwoordig uit *zes regerende Burgermeesteren* en *vier en twintig personen*, welke zamen, met de gemelde zes Burgermeesteren, de *Vroedschap* uitmaken. Van de Burgermeesteren gaan alle jaren de twee oudste af, wordende op den laatsten December twee nieuwe verkoren uit de Vroedschap, die nog den zelven avondt opentlyk van de pui van het Raadhuis worden afgekondigt. Deze verkiezing geschiedt door *vyf Electeurs*, of kiesheeren, wordende negentien zilvere en vyf goude bonen in een zak gedaan. De genen nu, die de goude bonen trekken, zyn verkiesheeren, en benoemen vervolgens by meerderheit van stemmen twee uit de negentien andere tot Burgermeesteren. Aan deze zes Burgermeesteren staat het opperbewindt in stads zaken, en ieder van hen heeft de voorzitting twee maanden. De voorzittende Burgermeester heeft het zegel en de stads sleutels in zyne bewaringe, en geeft het woordt.

Hogeschool te Franeker.

De hogeschool van Franeker is in den jare 1585, onder het beleidt van graaf Lodewyk van Nassauw, toen stadhouder van Vrieslandt, opgerecht, wordende zekere geestelyke goederen en inkomsten daar toe, en tot de jaargelden der hoogleeraren, enz. besteed, en een gedeelte van het Kruisbroederenklooster tot de gehoorplaats bekwaam gemaakt. Hare inwyding geschiedde op den 29 July des gemelden jaars, zynde tot de vier eerste verzorgers dezer hogeschole uit de vier kwartieren van Vrieslandt aangestelt *Kempo van Donia*, *Gelger van Feytsma*, *Elardus Reynalda* en *Gellius Hillama*, en tot eerste hoogleeraren in deze nieuwe akademie beroepen, in de Godgeleerdheit: D. *Martinus Lydius*, D. *Henricus Antonides*, en D. *Sibrandus Lubbertus*; in de rechtsgeleerdheit: D. *Henricus Schotanus*; in de geneeskunde: D. *Alardus Auletius*; in de Philosophie: *Lollius van Adama*, en in de talen: D. *Petreus Tiara* en D. *Janus Drusius*. De inleidings-oratie wierdt uit den name der Heeren Staten van Vrieslandt en des stadhouders, in tegenwoordigheit van eenige hunner gemachtigden, gedaan door *Abel Franckema*, mede gemachtigde der gemelde Heeren Staten en stadhouders; welke redenvoering wierdt beantwoord door den hoogleeraar Henricus Antonides, en de Heeren Staten en stadhouder voor hunne gunste en genegenheit bedankt. Deze nieuwe hogeschool wierdt terstondt met grote voorrechten voorzien, waar over de wetten, door de Staten des lands daar omtrent gegeven, kunnen nagezien worden. Ook wierdt 'er, ten dienste der studenten, eene algemene landschaps-beurs opgerecht, alwaar de zelve des middags en des avonds voor weinig geldt gaan eeten, wordende de helft van het kostgeldt door de Provincie betaalt: zelfs zyn 'er eenigen, die deze tafel geheel vry hebben. Onder de vrem-

vremdelingen, welke zich in deze hogeschole als leerlingen bevonden hebben, telt men de vermaarde mannen: *Samuel Petitus*, *Benedictus Turretinus*, *Constantinus L'Empereur*, *Guilielmus Amesius*, *Johannes Cocceius*, *Casparus Streso*, *Sebastianus Pforbenius*, *Renatus Cartesius*, *Johannes Jonstonus*, *Guilielmus Perkins*, *Jacobus Gerschovius*, *Antonius Perizonius*, *Tobias Andrea*, en anderen. Onder de beroemde Nederlanders, welke zich hier als leerlingen hebben onthouden, zyn: *Daniel Heinsius*, *Petrus Cunaeus*, *Guilielmus Baudartius*, *Wilhelmus Canterus*, *Simon Episcopius*, *Leo* of *Lieuwe van Aytzema*, *Theodorus Graswinkel*, *Jacobus Mellinus*, *Martinus Schookius*, de beruchte *Balthasar Bekker*, en anderen. Het getal der hoogleeraren dezer akademie is: in de Godgeleerdheit drie; in de rechten twee; in de genees- en wiskunde twee; in de Philosophie twee; in de talen drie, nevens twee lezers, de een in de rechtsgeleerdheit, en de ander in de wiskunde; waar by komt een secretaris der akademie.

Behalven deze hoge zyn hier nog drie lage of *Latynsche scholen*; als mede twee *Weeshuizen*, in welker eene burger kinderen worden opgevoed, die, tot hunne jaren gekomen zynde, eenig geldt in de handt krygen. Het andere heeft rykelyke inkomsten, waar in doorgaans maar twaalf of veertien, zo jongens, als meisjens, zyn, die in het zelve wel en burgerlyk worden opgevoed, hebbende dit Weeshuis vier Regenten, of Weesheeren, die doorgaans Magistraatspersonen zyn. Daar zyn voorname familiën in Vrieslandt, die het recht hebben om een of meer wees-kinderen in dit huis te plaatsen: ook geschiedt deze gunst dikwils ten verzoeke, of op de recommendatie van voorname personen.

Deze stadt heeft eene aanzienlyke en grote kerk, eertyds aan St. *Marten*, bisschop van Tours, toegewyd, met een vry hogen en spitzen toren, de welke voor eenige jaren door den blixem in brandt geslagen, en voor een groot gedeelte van boven afgebrand zynde, door de voorzorge van den Magistraat en den yver der studenten en burgers verder behouden is geworden, zynde vervolgens ten eersten weder opgebouwt en herstelt.

Eertyds was hier ook een *Kruisbroeders-klooster*, het welk in den jare 1408, of, zo als anderen willen, in den jare 1474, gesticht is door Siardus Watkens, pastoor van Arum: maar in het zelve is naderhandt, als boven reets is aangeroert, de akademie opgerecht.

Ook is hier tegenwoordig eene *Fransche kerk*, waar toe de akademie-kerk gebruikt, en die door *twee Fransche Predikanten* bedient wordt. In de zelve kerk wordt mede eens in de maandt door een hoogleeraar, zynde akademie-predikant (*concionator academicus*) in het Latyn gepredikt. De Hungarische studenten, waar van altydt vele in deze hogeschole komen studeren, hebben ook des Zondaags morgens hunne byeenkomst in een der akademische gehoorzalen, wanneer een van hen eene predikatie in hunne tale doedt.

De Hervormde Nederduitsche Kerkenraadt dezer stadt bestaat uit *twee Predikanten*, *vier Ouderlingen*, en *vier Diakonen*. De Predikanten worden door den Kerkenraadt, by meerderheit van stemmen, verkoren: doch hebbende de Magistraat de approbatie, of goedkeuring. De Ouderlingen zyn doorgaans Magistraatspersonen, of Professoren, blyvende vier jaren in dienst, en wordende alle jaren een nieuwe gemaakt.

Te Franeker zyn twee jaarmarkten. De eerste komt op den 25 July, zynde St. Jakobsdag; en de andere op den 11 October, of den dag van St. Victor.

Aldaar is geboren *Reinerus Fresinga*, de welke in de Vriesche tale heeft geschreven *De Gedenkboeken, of Dagregisters van de gedenkwaardige zaken, de welke van het jaar* 1576 *tot het jaar* 1586 *in Vrieslandt*, *Overyssel*, *en de naburige landen zyn voorgevallen*, en meer andere vermaarde mannen, van welke hier en daar in dit Woordenboek gesproken wordt. *Winsemius en Schotanus Kronyk en Beschryv. van Vrieslandt. Bor Nederl. Hist. Oudheden van Vrieslandt. Benthem Holl. Kerk- en School staat.*

FRANEKERADEEL, eene der Vriesche grietenyen, in het kwartier Westergoo, hebbende haren naam van de stadt Franeker, van welke in het voorgaande artykel gesproken is. Zy heeft de twede stem in de vergadering der Staten van het gemelde kwartier, en bevat elf dorpen, namentlyk: *Tzum*, *Hitsum*, *Achlum*, *Midlum*, *Herbajum*, *Dongium*, *Bour*, *Ried*, *Peyns*, *Sweyns*, en *Schalsum*. Zy is eene der vruchtbaarste grietenyen van Vrieslandt, en is met vele fraaie staten, of stinsen, versiert; heeft verscheide vischryke stromen en wateren, en velerhande soorten van wildt. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt.*

FRANGIPANI, een zeer oud Romeinsch geslacht, en vermaagschapt met de grootste huizen van Europa, is zynen naam verschuldigd aan eene wonderlyke liefdadigheit, geoeffend omtrent de armen gedurende een hongersnoodt. Het is al lang geleden, dat een tak van dit doorluchtig geslacht zich roemruchtig vestigde in Hungarië. MUTIO FRANGIPANI diende in Vrankryk onder de regering van Karel den IX. Een van zyne kleinzonen hadt ampten in het zelve koninkryk onder Lodewyk den XIII. Deze kleinzoon van Mutio Frangipani *vondt de Compositie van de parfuim en de reukwerken, die daarom nog* Frangipane *genoemd worden. Hy rekende het zich tot eere de laatste te zyn van dezen doorluchtigen naam, en veinsde niet te zeggen, dat hy den ongehuwden staat bewaarde door noodzaaklykheit, om dat zyn staat hem niet toelie: zyn bloedt te vermengen met geslachten van fortuin, waar door de oude majesteit van Rome onteerd wordt. Bayle Dict. Crit.*

FRANGIPANI, (ANNA CATHARINA) gravin van Serin, was de zuster van den graaf Frangipani, en het voornaamste werktuig van den opstandt der Hungaren, hebbende haren man en haren broeder daar in gewikkeld. Zy wierdt ter doodt veroordeeld in den jare 1673, en stierf te Grats den 18 November, na dat zy verzocht hadde in het kleedt van eene Jakobyne begraven te worden, het welk haar toegestaan wierdt. *Histoire des Troubles de Hongrie.*

FRANGIPANI, (FRANCISCUS CHRISTOFFEL) graaf van Terlats, schoonbroeder van den graaf van Serin, spande met hem aan om zich meester te maken van Hungarië, en was een der voornaamste hoofden van den opstandt der Hungaren, welke begon in den jare 1665. Wat aangaat de zamenzwering en de middelen, door welke de zelve ontdekt wierdt, men vindt het zelve in het artykel van SERIN. De voornaamste hoofden van de beschuldiging tegen Frangipani waren, dat hy de verbindtenissen verzwegen hadt, welke de graaf van Serin gemaakt hadt met de Turken en anderen, en zich ingewikkeld hadt in deze onderhandeling. Dat hy een brief geschreven hadt van Novigrod in den jare 1670 aan den kapitein Ticholnits, door welken hy deedt zien het kwade voornemen, dat hy hadt tegen zyn wettigen prins: en dat hy getracht hadt zich te verbinden met de Croaten; de inwoners van Zagabria te verleiden, en de Walachen af te keren van het verbondt met den keizer. Om deze misdaden wierdt hy veroordeeld om de rechter handt afgehouwen, en vervolgens onthoofd te worden, alle zyne goederen verbeurd zynde voor den keizer, en zyn geslacht ontbloot zynde van adeldom. Maar de keizer bewees hem gunst, als mede aan den graaf van Serin, en ontsloeg hem van het vonnis van de handt afgehouwen te hebben. De uitvoering van het vonnis geschiedde in het openbaar te Neustadt, alwaar hy gevangen was, den 30 April des jaars 1671. Frangipani zyn gebedt geëindigt hebbende, dat hy met eene wonderlyke standvastigheit en yver deedt, ontkleedde zich, en geboodt zyn pagie hem het haair en de oogen te binden met een neusdoek: maar zich erinnerende, dat hy de vergadering behoorde te stichten, trok hy den hoofdbandt weder af, en geduriglyk het crucifix in de handt houdende, deedt hy een schoon vertoog aan de aanschouwers. Daar na deedt hy zich op nieuws blinden, en op een fluwele kussen geknield zynde, ontfing hy een slag op de rechter schouder, die daar door afgehouwen wierdt. Zich omgekeerd hebbende, en zich opheffende om op te staan, ontfing hy een tweeden slag, waar door hem het hoofdt afgehouwen wierdt. De scherprechter wierdt gevangen genomen, om dat men wilde weten, of het by ongeluk of met opzet was, dat hy dezen misslag gehad hadde met den graaf van Serin en Frangipani, dewyl zulks byna nooit in Duitschlandt gebeurt. Men leide het lighaam en het hoofdt van Frangipani in eene kist, welke men met de kist van den graaf van Serin bragt naar het kerkhof van den Dom, alwaar de geestelykheit deze beide graven met vele plegtigheden begroef. *Histoire des Troubles de Hongrie.*

FRANGIPANI, (LATINUS) kardinaal, bisschop van Ostia, was een Romein. Alle de schryvers beweren, dat hy van het geslacht der Frangipani was, hoewel Villani verzekert, dat hy was van het geslacht der Brancaleonen. Zyne moeder was eene zuster van paus Nikolaas den III, en hy wierdt door den zelven in het huis der Ursinen aangenomen. Men zegt, dat hy te Parys studeerde, en aldaar Doctor gemaakt wierdt. Hy maakte een goeden voortgang in de burgerlyke en kanonyke rechtsgeleerdheit, en begaf zich naderhandt in de Dominikaner-orde. Men kende aldaar wel haast zyne verdiensten, en vertrouwde hem de voornaamste ampten, na dat hy de Theologie geleeraard hadde. De paus Nikolaas de III, zyn oom, maakte hem vervolgens kardinaal in den jare 1278, en zondt hem als legaat in het Mark van Ancona, in Romanië, in Toskane, en in Lombardië. Na de doodt van Nikolaas den IV bragt deze kardinaal veel toe tot de verkiezing van Celestinus den V, en bestierde de kerke gedurende zyn pausschap. Hy stierf te Perusa den 10 Augusty des jaars 1294. Celestinus, van zulk een goed raadsman beroofd zynde, deedt in dien tydt afstandt van het pausschap. Deze kardinaal heeft veel goeds gedaan aan de kerken. Eenigen maken hem tot den opstelder van het prosa van de Misse der doden: *Dies iræ, dies illa*, dat anderen toeschryven aan S. Bonaventura, of aan S. Bernardus. *Spond. & Bzovius in Annal. Onuphr. Ciacon. &c.*

FRANGIPANI, (NICOLAUS) graaf van Tersats in Hungarië, was een zoon van Caspar Frangipani, en van Catharina, vryvrouwe van Lenckowitz. Hy diende den keizer Rudolph den II in de Hungarische oorlogen tegen de Turken met groten roem, en wierdt daarom in den jare 1616 door den keizer Matthias tot Bannus van de koninkryken Dalmatië, Croatië, en Sclavonië benoemt. Doch hoewel hy goed verstandt hadde, was hy daar by veel te driftig, dan dat hy by de Hungarische gemoederen eenige vrucht zou hebben kunnen doen. De eerste oorzaak tot oneenigheit was de Ryksrechter en de graaf van Erdodi, welken hy zich door de scheiding van zyne gemalinne, die van het Erdodische geslachte was, tot vyanden hadt gemaakt. Deze vermeerderden zich dagelyks, en keerden alle gemoederen, zo wel van de voornaamsten, als van de geringsten, van hem af. De eerste vrucht daar van vertoonde zich in den jare 1620, wanneer hy tegen den vorst Gabriël Bethlen in Zevenbergen, die tegen den keizer Ferdinand den II opgestaan was, eenige manschap uit Sclavonië en Croatië wilde gebieden, de welke hem zodanig alle gehoorzaamheit ontzeiden, dat hy genoodzaakt was zich naar Waradyn te begeven, en het bevel aan Gregorius Keglewich over te laten, waar door hy echter niet beletten kon, dat het gansche leger verliep. Doch wanneer de graaf Budiani zich aan de zyde van den vorst van Zevenbergen hadt begeven, wierdt hem geboden, des zelfs slot Grebein in Sclavonië weg te nemen, het welk hy ook eindelyk na een dappere tegenweer veroverde, waarom de keizer hem voor de gedane krygskosten eenige goe-

deren en het ſlot Altichau in Moravië gaf. Wanneer hy nu hier op te Agra een nieuwen ryksdag hieldt, en de gemoederen nog niet bedaard waren, zo wierdt hy daar door bewogen, zyne hoge waardigheit af te ſtaan, het welk hy den gezamentlyken ſtanden in eene andere zamenkomſt in den jare 1622 liet aanzeggen. Hy bragt den overigen tydt zyns levens in ruſt door, behalven dat hy in den jare 1625 de vredehandeling met den Turkſchen keizer Amurath den IV als gevolmachtigde mede bywoonde, waar op hy in den jare 1647 te Weenen, waar heen hy zich van den Presburgſchen ryksdag hadt laten brengen, ſtierf, over de 70 jaren oud zynde. Van zyne beide gemalinnen, waar van de laatſte eene dochter was van den ouden graaf Petrus van Erdodi, van welke hy zich echter kort na den trouw weder hadt laten ſcheiden, liet hy gene kinderen na, waarom zyne erffenis verviel aan zynen broeder, graaf Wolfgang Chriſtoffel, behalven dat hy het ſlot Altichau in Moravië vermaakte aan de Jeſuiten te Agra, onder beding, dat zy de ſchole naar hem noemen, en jaarlyks 12 Croatiſche of Sciavoniſche jongelingen, waar van het Frangipaniſche geſlacht de helft zou benoemen, zouden onderwyzen. Boven dien gaf hy 17000 kronen aan de geeſtelyken te Agra, om de koſten van zyne uitvaart daar uit te betalen, en het overige aan de armen uit te delen.

FRANK. Zie FRANKENAU.

FRANKEN, in het Latyn *Franci*, een zeer machtig Duitſch volk, 't welk voortyds in de Nederlanden aan den Rhyn en in het tegenwoordige Frankenlandt heeft gewoont; van waar zich een gedeelte van het zelve naar Gallië, zynde naar hen Vrankryk genoemt, heeft begeven. By de ouden waren zy niet alleen onder den naam van *Franci*, maar ook onder dien van *Sicambri*, *Friſii*, *Salii*, *Anſuarii*, en andere namen, bekend. Den oorſpronk van hunne hoofdbenaming willen zommigen van hunnen koning *Francus*, anderen van *Francion*, zone van den beroemden heldt Hector, wederom anderen, en voornamentlyk Pontanus, van het woordt *Franceſca*, waar mede de Franken hunne ſpieſſen plagten te benoemen, afleiden. Doch het algemeen gevoelen is, dat zy dien naam van de verdediging hunner vryheit tegen de Romeinen hebben aangenomen; gelyk dan nog hedendaags *frank* zo veel als *vry* betekent: hoewel de ſchryvers als nog aangaande des naams oorſpronk en afkomſt van dit zo machtig volk in gevoelen grotelyks onder malkander verſchillen. Johannes Trithemius, en die hem navolgen, zoeken den zelven by de Trojanen, die na de verwoeſting van hun vaderlandt in Aſië zich nederſloegen; zich vervolgens aan den mondt van den Donauw nederzetten, en zich van daar na verloop van 700 jaren, met hunnen koning Marcomir, wordende van de Gotthen zeer geplaagt, naar Duitſchlandt, aan den mondt van den Rhyn, begaven; waar op zy, na dat die van Thuringen hen tegen de Zwaben te hulp riepen, die plaatſen, in het tegenwoordige Frankenlandt gelegen, tot hunnen ſetel kozen. Men maakt ook een naamlyſt op van hunne koningen, wordende door Trithemius ſedert het jaar 446 voor Chriſtus geboorte, tot op *Pharamund*, wel veertig opgetelt, van welke echter in andere geſchiedeniſſen geen gewag gemaakt wordt. Gelyk als nu Trithemius in deze ganſche zaak zich op Hunibald, en deze wederom op Waſtald, een oud geleerd Frank, beroepen, maar Hunibald, naar het getuigenis der geleerdſte mannen, een openbare fabelſchryver is, houden eenigen het voor zekerder, noch Trithemius, noch Bodinus, die wil, dat dit volk van de oude Galliërs zou geſproten zyn, te volgen, maar dat men des zelfs oorſpronk, volgens de overeenſtemming der geloofwaardigſte ſchryvers, uit hunne tale en andere oirkonden in Duitſchlandt moet zoeken. Deze nu zeggen, dat de Franken, onder welken naam zy ten tyde der keizeren Valerianus en Gallienus begonnen vermaard te worden, eerſt tuſſchen de Weſer en den Rhyn hebben gewoont, en zo wel onder den naam van Katten, Bructeren, Chamavers, Anſuariërs, Saliërs, Sikambren, Chaucen, en andere, als onder de benaming der Vriezen en Franken, naar het onderſcheidt der tyden, zyn bekend geweeſt, en hunne vryheit tegen de onverdragelyke macht der Romeinen met groten moedt, en tot verwondering der andere volkeren, hebben ſtaande gehouden. Naderhandt, toen de Thuringers van de Zwaben zeer gedrukt wierden, wil men, dat de zelve de dappere Franken te hulp riepen, en hen die landſtreek om te bewonen overgaven, die nog tegenwoordig met eenen naam *Frankenlandt* genoemt wordt, zynde alzo de Franken midden tuſſchen hen en de Zwaben komen wonen, hoewel anderen willen, dat de Burgundiërs voor de Franken in dit landt woonden, en dat, volgens nog anderen, toen de Alemannen vrywillig den Mayn verlieten, de Franken zich derwaarts begaven, en zich aldaar begonnen neder te zetten. Daar op beoorloogden zy onder hunnen tweden koning *Clodio*, zynde na Pharamund tot de regering gekomen, in den beginne van de V eeuwe de Thuringers zelve; dwongen hen een jaarlykſche ſchatting op te brengen en maakten Diſpargum tot hunne reſidentie. Hoewel nu de ſchryvers niet van eenerlei gedachten zyn, wat dit eigentlyk voor eene plaats is geweeſt, (want haar zommigen voor eene veſting in Tongeren, aan de overzyde van den Rhyn, en of voor *Dieſtheim* en *Doesburg*, of voor *Henisberg*, in het Gulikſche, houden, maar anderen eene Thuringſche grensveſting aan deze zyde des Rhyns, wanneer namentlyk de grenzen van dit ryk zich veel verder dan tegenwoordig uitſtrekten, oordeelen te zyn, en zo wel voor *Dietesburg*, in Buchwaldt, als voor *Deſenberg*, in Weſtphalen, houden) zyn echter de meeſten van gevoelen, dat het *Doesburg* aan den Rhyn is geweeſt. Uit Thuringen ging Clodio over den Rhyn, ſloeg een groot getal Romeinen, en dreef de overigen op de vlucht; trok daar op door het zogenoemde Kolenwoudt, zynde een gedeelte van het Ardennerwoudt, en veroverde eerſt Doornik, en daar na Kameryk, in welke laatſte plaats hy een tydlang bleef, en vervolgens al het landt tot aan de rivier de Somme innam, te Samerobriva zyne reſidentie oprechtende. Zyn opvolger *Meroveus* veſtigde zich zo wel in Thuringen, als in Gallië meer en meer, en ſtelde zich zodanig in ſtaat, dat het koninklyk gezag niet zo ligt van dit volk kon beſnoeit worden. Onder de regering van zynen zone Childerik gaf zich het meeſte landt tuſſchen de Seine en Loire aan hem over. Doch onder alle Merovingiſche koningen bragt *Clodoveus* de Grote het meeſt tot de hoogheit van de Frankiſche natie toe: want hy overwon in het jaar 487 die van Soiſſons, maakte zich in den jare 492 meeſter van Thuringen, en ſloeg de Alemannen by Tolbiach in het jaar 496 geheel uit het veldt. Clodovens dan hebbende voor den ſlag eene belofte gedaan van den Chriſtelyken Godsdienſt te zullen aannemen, byaldien hy in het treffen zou gelukkig zyn, hieldt ook zyn woordt, en gaf daar door aanleiding, dat naderhandt de koningen van Vrankryk den tytel van Allerchriſtelykſte hebben aangenomen. De Alemannen dus tot gehoorzaamheit gebragt zynde, kregen de Burgundiërs een beurt, die een jaarlykſch tribuit moeſten opbrengen. In het jaar 507 moeſt Aquitanië zich insgelyks onderwerpen, en in het volgende jaar nam hy zyne reſidentie te Parys. Met de twee kleinder heeren te Keulen en Kameryk, welke hy tot hier toe hunne vryheit hadt laten behouden, hadt hy weinig moeite, latende den eenen verradelyk om het leven brengen, en den anderen gevangen nemen, en hem met de byl onthoofden. Maar de Gotthen gaven hem wat meer werks; doch zy konden niet lang zyne macht wederſtaan, en in den jare 507 wierdt hun koning Alarik geſlagen en gedood. Zyn gezag wierdt nog groter, toen de keizer Anaſtaſius hem den tytel van *Conſul* en *Auguſtus* gaf. Wat na de doodt van dien groten koning is voorgevallen, en hoe de nog overige volkeren zich niet zeer tegen de Franken aankantten, maar uit verdriet, wegens de geweldenary der Romeinen, zich de zachte regering der Franken onderwierpen, zulks kan op de woorden GALLIE en VRANKRYK nagelezen worden. Dit alleen ſtaat hier nog aan te merken, dat, wat hunne regeringswyze betreft, zy de gewigtigſte zaken op de Ryksdagen, die toen meeſt in het open veldt gehouden wierden, en op welke het volk de vryheit hadt van te ſpreken, verhandelden. Om dat zy de overwonne volkeren hunne vorige zeden en wetten lieten behouden, en hen niet, gelyk de Romeinen, de hunne uit hoogmoedt deden aannemen, verkregen zy daar door zeer gemakkelyk de genegenheit van vremde natien. Onder hunne wetten is zonderling de Saliſche bekend, waar by den vrouwen verboden was zich door erffeniſſe eenige regering aan te matigen. Deze wet en de overige zyn van vier daar toe aangeſtelde mannen, *Wiſogaſt*, *Salogaſt*, *Bodogaſt* en *Windogaſt*, opgeſtelt; welke naderhandt Childebert en Clotarius hebben laten verbeteren en vermeerderen. Tot den Chriſtelyken Godsdienſt heeft, als boven gemeld is, Clodoveus den grondt gelegt, die zich met de voornaamſten uit de ridderſchap liet dopen. *Hieronym. in vita Hilarii apud Aimon. de geſt. Franc. lib. II. c. 10. Ammian. Marcellin. l. XVII. c. 18, l. XX. c. 19, l. XXVII. c. 8. Procopius de bello Vandal. l. I. & de bell. Gothor. l. I. Agathias de bell. Gothor. l. I &c. Gregor. Turonenſ. Trithemius. Hermannus, Comes Nuenarius. Pontanus & Audigierus in originib. Franc. Rivius. Valeſius. de Buſſieres. Mezeray. de Cordemoy. Belleforeſt. le Gendre &c. in hiſt. & reb. Franc. Hotomannus in Franco-Gallia. Chifletius in Anaſtaſ. Childerici & luminibus Salicis. Sagittar. in Antiquit. regni Thuringici. Schurtzfleiſch in lemmatibus antiquitat. Francic. Coccejus in prudent. jur. publ. prolegom. &c. c. 3. ſect. 6.*

FRANKENAU, (GEORGIUS FRANK VAN) koninklyke Deenſche lyfarts, wierdt geboren in den jare 1643 te Naumburg, ſtudeerde eerſt in de gymnaſiën te Meiſeburg en Naumburg, en trok in het achttiende jaar zyns ouderdoms naar Jena, alwaar hy binnen eenige maanden de dichtkroon verkreeg, dewyl hy niet alleen goede Latynſche, maar ook Griekſche en Hebreeuſche vaarzen kon maken. In de geneeskunde bragt hy het zo verre, dat hem nog voor den gewoonlyken tydt toegeſtaan wierdt in de Botanie, in de Anatomie, en in de Chymie te lezen. Hy wierdt kort daar op te Straasburg Doctor, en door zyne twiſtredeneringen en genezingen zo beroemd, dat de keurvorſt van de Palts, Karel Lodewyk, hem in den jare 1672 tot hoogleeraar naar Heidelberg beriep. Hy bragt zich aldaar in groot aanzien, en wierdt keurvorſtelyke lyfarts, ontfangende een groter jaargeldt, dan men gewoon was. By den volgenden keurvorſt Karel hadt hy wel dat geluk niet, doch daar na weder by Philippus Wilhelm. Hy wierdt ten gevalle van Henrik Coccejus meeſter in de philoſophie, en zou Heidelberg niet verlaten hebben, zo de inbreuk der Franſchen de akademie niet verſtrooid hadde. Johannes Georg de III, keurvorſt van Saxen, die hem in het leger hadt leren kennen, nam hem hier op in dienſt, en maakte hem hoogleeraar in de geneeskunde te Wittenberg, alwaar hy ook bleef, niettegenſtaande hem het eerſte hoogleeraarſchap in de geneeskunde opgedragen wierdt, terwyl hy ondertuſſchen altoos met den keurvorſt te velde ging. Na des zelfs doodt genoot hy wel by Johannes Georg den IV gelyke gunſt, en Fredrik Auguſtus, koning van Polen, wilde hem mede naar Hungarië te velde nemen, doch hy hadt geen luſt om te blyven. Onder alle voorſlagen, die hem gedaan wierden, nam hy die van Chriſtiaan den V, koning van Denemarken, aan, door wien hy ook tot hof- en juſtitie-Raadt benoemd wierdt. Hy ſtierf eindelyk in den jare 1703 aan het podegra en de waterzucht, na dat hy by 8 keurvorſten en 2 koningen als lyfarts in gunſt was geweeſt. Hy was een medelidt van de *Societas Leopoldina*, en van de akademie der *Recuperati* in Italië, en ook met ernſt door de Engelſchen in hunne Societeit verzocht geweeſt. Keizer Leopoldus maakte hem ook tot edelman en paltsgraaf

(*Comes*

(*Comes Palatinus*). Hy heeft verſcheide gedrukte en ongedrukte ſchriften nagelaten, en onder de laatſte munt inzonderheit uit zyn werk *de vitis Medicorum, quavis ætate illuſtrium*, beſtaande in III ſtukken. Hy is twee malen getrouwt geweeſt: maar heeft alleen by zyne eerſte vrouwe kinderen nagelaten. Zyn oudſte zoon, *Georg Frederik*, wierdt hoogleeraar in de geneeskunde te Coppenhagen, en de tweede, *Gerard Ernſt* genoemt, een zeer bekwaam man, is door de kroon van Denemarken in verſcheide gezantſchappen gebruikt, en heeft by gelegenheit van de Spaanſche ambaſſade het ſchone boek, *Themis hiſpana* genoemt, geſchreven. *Elogium Georgii Franc. de Franckenau per Vadelianum.*

FRANKENBERG, eene ſtadt in Heſſen, aan de rivier de Eder, 3 mylen van Marpurg gelegen, zo men zegt door Theodoricus, of Diderik, koning der Franken, in het jaar 520 gebouwt, en door Karel den Groten vergroot, en met eene munt voorzien: waarom zy ook naderhandt goude muntſtukken, met des zelfs afbeeldsel, liet ſlaan. Eene andere, maar kleine, ſtadt van dien naam, met een ampt, is in het Meisniſche Ertsgebergte, tuſſchen Mitweide en Chemnitz, gelegen, alwaar men veel wollen goedt maakt. Zy is in het jaar 1609 van die van Schomberg aan keur-Saxen afgeſtaan, en in 't jaar 1712 door een zwaren brandt geheel in de aſſche gelegt. *Winkelman Beſchr. van Heſſen p. 234. Knaut Prodr. Misniæ.*

FRANKENBERG, een aloud adelyk, vryheerlyk en graaflyk geſlacht in Sileſië, dat zich in de huizen *Ludwigsdorf* en *Preſchlitz* heeft verdeelt, waar van het eerſte in het vorſtendom Oels, en het laatſte in dat van Brieg bloeit. Het zelve heeft, naar men zegt, zynen oorſpronk van den vermaarden *Ariſtomenes*, legerhoofdt der Meſſeniërs: maar wat daar van zy, men verhaalt, dat *Arbogaſtus Frankenberg* zich in het jaar 452 in het leger van Aëtius, veldheer van den keizer Valentinianus den III, heeft bevonden. Vele anderen van dit, in Frankenlandt wonende, adelyke geſlacht hebben de volgende Griekſche, en naderhandt ook de Duitſche keizers gedient. Naar Sileſië zyn zy in de XII eeuwe gekomen, wanneer in het jaar 1150 *Koenraad van Frankenberg* kancelier van den hertog Boleſlaus den Gekrulden van Polen wierdt, en het by den hertog Boleſlaus Altus van Sileſië is gebleven. De heeren van Frankenberg in het vorſtendom Oels ſtammen uit het huis van Ludwigsdorf af; uit 't welke ook de graaflyke linie geſproten is. Deze is afkomſtig van *Wentzel van Frankenberg*, kancelier van den vorſt van Oels, geſtorven in het jaar 1586, wiens zoon *Hans*, of *Jan*, in het jaar 1611 overleedt, *Wentzel* nalatende, die in het jaar 1658 ſtierf, hebbende verwekt *Hans Wolf*, de welke in het jaar 1655 in den vryheeren-ſtandt wierdt verheven, en in het jaar 1682 als keizerlyke overſte luitenant en kommandant van Brieg ſtierf, nalatende van Renata Euſebia, gravinne Breuner, en weduwe van Otto Abraham, grave en burggrave van Dohna: 1) *Hans Wolf*, grave van Frankenberg, vryheer van Schellendorf, heer van de heerlykheden Grätzberg, Klitſchdorf, enz keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer, en gevolmachtigde landshoofdman des vorſtendoms Glogau, te voren vicekancelier by de hofkancelery van Bohemen, die by Helena Sophia, gravinne van Hochberg, twaalf kinderen verwekte; 2) *Maximiliaan Ernſt*, die als keizerlyke overſte en kommandant van Offen ſtierf; 3) *Sigismund Leopold*, die biſſchoppelyke beſtierder van het hoge ſticht van S. Jan en vikaris generaal, als ook deken was. Van de heeren van Frankenberg in het vorſtendom Oels is afkomſtig *Balthaſar Christiaan* van Ludwigsdorf, oppermaarſchalk; voorts zyn oudſte broeder *Sylvius Frederik*, lands hofgerichts byzitter, wiens oudſte zoon koninklyke Pruiſſiſche geheime Raadt is, en in het jaar 1718 opperhofmeeſter by de weduwe hertoginne van Zeitz is geworden. *Johan Frederik* is landshoofdman van het vorſtendom Oels. In het vorſtendom Brieg bevinden zich de heeren *Frankenberg van Proſchlitz*. Van de zelve leefden nog in het jaar 1719: 1) *Hans Maurits*, 2) *Caſpar Ferdinand*, en 3) *Caſpar Hendrik*, alle drie lands oudſten in zekere kwartieren van het vorſtendom Brieg, 4) *Johan Adam*, lands oudſte der vorſtendommen Oppelen en Ratibor, 5) *Adam*, land-commiſſaris des vorſtendoms Brieg, die zeven zonen heeft. *Sinap. Sileſ. Curioſa. Olsnograph. Henelii Sileſ. renov.*

FRANKENBERG, (ABRAHAM VAN) heer van en op Ludwigsdorf en Swirſe, was uit het voorgemelde geſlacht te Ludwigsdorf den 24 Juny des jaars 1593 geboren, en bragt het in geleerdheit, voornamentlyk in de wiskunde, zeer verre. In zyne eerſte jaren woonde hy op zyn landgoedt Ludwigsdorf, in het vorſtendom Oels, by zyn broeder, wien hy het beſtier zyner goederen overgaf, en bewees veel liefde aan de door de peſt beſmette perſonen, in het jaar 1634 voorvallende, doordien hy de zelve daar krachtige geneesmiddelen voor gaf. Maar terwyl hy al vroeg nieuwigheden in den Godsdienſt op de baan bragt, en daar over met de predikanten in verſchil geraakte, en daar by een oorlog ontſtondt, begaf hy zich in het jaar 1645 van daar naar Dantzich, alwaar hem de vermaarde wiskunſtenaar, Johannes Hevelius, aan zyn tafel nam. In het jaar 1650 kwam hy weder te Ludwigsdorf, en ſtierf aldaar in het jaar 1652, wordende te Oels begraven. De keurvorſt van Brandenburg en de hertog van Oels droegen hem aanzienlyke bedieningen op, die hy echter weigerde aan te nemen, om dat hy vreesde, dat hy daar door in vele zonden moſt vervallen. Hy vondt zyn grootſte vermaak in brievewiſſeling met de geleerdſte mannen van zynen tydt, onder welke voornamentlyk *Athanaſius Kircherus*, *Claudius Salmaſius*, *David van Schweinitz*, en meer andere, waren. Onder zyne ſchriften zyn voorhanden *Via veterum ſapientum*, of *de weg der oude wyzen*, in twee boeken, handelende het eerſte van de vreze des Heeren en hare vruchten, en het andere van de wysheit Gods en hare krachten; als mede in het Hoogduitſch: *Ernſtige en trouwhertige vermaning aan alle Chriſtelyke gemeenten tot een heiligen en Godzaligen wandel, naar het voorbeeldt en in navolginge van Chriſtus*; *Raphael*, of *Medicina Dei*, met vele figuren; *Noſce teipſum*, of van de kenniſſe zyns zelf; *Getrouwe waarſchouwing voor het bedrog van 't menſchelyk vernuſt in geeſtelyke zaken*; *Sphæra myſtica*, met tafelen, in 't Latyn; *Oculus Sydereus*, in 't Hoogduitſch; *Trias Myſtica, ſive Speculum Apocalypticum, Metaphyſicum, & Epiſtola Chronometrica*; nog: *van de plaats der ziele na de doodt*, en andere. Hy heeft ook het leven van *Jakob Böhme* geſchreven, dien hy zeer hoog achtte, en dus onder de Bohmiſten gerekent wordt. Men moet ook aanmerken, dat hy zich in eenige ſchriften *Amadeus van Friedleben de oprechte* noemt, en uit liefde tot de vrede een vriendt van alle Religien is geweeſt. *Arnold Kerk en Ketter-Hiſt. P. III. c. 9. § 16 ſeq. Sagittarius Hiſt. Eccl. c. 33. ſ. 19.*

FRANKENDAAL, in 't Hoogduitſch *Franckenthal*, en in het Latyn *Francodalia*, eene ſtadt in de Neder-Palts, twee mylen van Worms, was voortyds niet meer dan eene abdy, alwaar in den Franſchen en Nederlandſchen oorlog meer huizen wierden gebouwt, tot dat 'er eene ſtadt uit is geworden. In het jaar 1571 wierdt aldaar, op bevel van den keurvorſt van de Palts, Frederik den III, een mondgeſprek tuſſchen de Gereformeerden en Werdopers gehouden. In den jare 1574 kwamen nog meer Nederlandſche vluchtelingen aldaar wonen; waarom Paltsgraaf Frederik de IV in het jaar 1608 haar met ſtads vryheden begiſtigde, en liet verſterken, gelyk ook zyn opvolger zulks met yver voortzette. Zy wierdt in het jaar 1623 dertien weken van de Spanjaarden te vergeefs belegert, doch daar op van de infante te Bruſſel in ſequeſtratie genomen, op dat de verdreven koning, Frederik van Bohemen, te eerder met den keizer mogt verzoent worden, doch van de Zweden in het jaar 1632 wederom in bezit genomen, tot dat de keizerlyken in het jaar 1635 de zelve wederom veroverden. Zy is vervolgens by de Munſterſche vrede aan den keurvorſt van de Palts weder afgeſtaan, doch in het jaar 1688 door de Franſchen ingenomen en geheel verwoeſt. *Freher. Orig. Palat. P. II. cap. 13. Topograph. Palat. p. 20. Quade heerlykheit der Duitſche natie c. 38.*

FRANKENHAUZEN, eene kleine ſtadt, nevens een ampt, in Thuringen, niet verre van het gebiedt der ſtadt Nordhauzen, den vorſt van Swartsburg-Rudelſtadt toebehorende. Men heeft daar verſcheide zoutketens.

FRANKENLANDT, in het Latyn *Franconia* en *Francia Orientalis*, een aanzienlyk en voortreffelyk landſchap in Duitſchlandt, aan den Mayn, grenzende ten Zuiden aan Zwaben en Beyeren, ten Ooſten aan Bohemen, ten Noorden aan Heſſen en Thuringen, en ten Weſten aan de Neder-Paltz en het aartsſticht Ments. Het is een der tien kreitzen des Roomſchen Ryks, en begrypt in zich de bisdommen van Bamberg, Wurtsburg en Aichſtadt, het Duitſchmeeſterſchap, de vorſtendommen van Bareuth en Anſpach, en voormaals het hertogdom Coburg, dat echter nu tot den Opper-Saxiſchen kreits wordt gerekent; voorts het gevorſte graafſchap Henneberg, de graafſchappen Swartzenberg, Caſtel, Wertheim, Leeuwenſtein, Hohenloh, Erpach, Rheinek, Derbach, Geyer, en eindelyk de vrye Ryksſteden Neurenberg, Rothenburg, Winsheim, Sweinfurt en Weiſſenburg. Het ganſche landt is zeer vruchtbaar, zo wel aan koorn, als aan wyngewaſch. Het eerſte brengt het Zuider gedeelte, en het laatſte het Noorder in menigte voort, zo dat ook andere provinciën daar van bezorgt worden. In het Bambergſche waſcht ook een tamelyke menigte van zoethout, en zo wel dit, als de overige gewesten van Frankenlandt, ontbreken gene veld-of boomvruchten, welke tot bekwame onderhoudinge des menſchelyken levens nodig zyn. Daar toe doen ook zeer veel de verſcheide rivieren, van welke de Mayn en de Tauber de voornaamſte zyn. Door de boſſchen wordt het van het ſchoonſte wildt overvloedig voorzien. De grootſte der zelven zyn de Speshart, Otter-en Steigerwaldt, gelyk ook 't Thuringerwoudt, op de grenzen naar het Noorden gelegen. Wat het invoeren van den Chriſtelyken Godsdienſt in dit landt betreft, het zelve is buiten allen twyffel mede een der eerſten in Duitſchlandt geweeſt, het welk door het licht des Euangeliums beſtraalt wierdt; en ſchoon men niet grondig kan aantonen, dat voor de tyden van Pipin en Karel den Groten dit licht door ganſch Frankenlandt volkomen heeft geſchenen, kan echter niet ontkent worden, dat het zelve niet hier en daar eenigzins is opgegaan. Ten minſten is het waarſchynlyk, dat Clodoveus, toen hy zich in de V eeuwe bekeerde, ook daar omtrent voor zyne Ooſt-Franken heeft gezorgt. In de volgende tyden, wanneer het Frankiſche ryk door de binnenlandſche oorlogen zo veel moeſt uitſtaan, kan de yver tot uitbreiding van den Godsdienſt wel verflaauwt zyn. Om nu den zelven wederom te ontvonken, kwam de Schotsman, S. Kiliaan, naar Wurtzburg, de reſidentie der hertogen van Frankenlandt, en bewoog het volk, de Heidenſche goden, Mars, Pluto, en andere, te verlaten; doch moeſt zyn leven in het jaar 688 ellendig verliezen, doordien, wanneer de hertog *Gosbert*, wien hy over de vleeſchelyke vermenging met zyns broeders nagelatene gemalinne, Gailana, beſtraft hadt, naar Weſt-Frankenlandt reiſde, deze goddeloze vorſtin Kiliaan met twee zyner medgeſellen liet om het leven brengen, en in den paardeſtal, alwaar thans de kerk van Nieuw-Munſter ſtaat, begraven. In de VIII eeuwe kwam 'er S. Kiliaans landsman, S. Bonifacius, rechtte een ſticht te Wurtsburg op, en ſtelde, op 't bevel van paus Zacharias, Burchard, een Engelſchman, tot eerſten biſſchop aan, op wien de andere tot dezen tydt in hunne order gevolgt zyn. Dit alles is onder de regering der Franken, die na de Alemannen en Thuringers in dit landt kwamen, gebeurt. Deze hadden, hebbende de koningen hunnen ſetel in Weſt-Vrankryk

opgerecht, hunne gouverneurs, graven en hertogen, hoewel ook al te voren, en terstondt in den beginne, als zy rondom den Mayn woonden, van hertogen gesproken wordt. De eerste, *Genebald*, stierf in het jaar 356, tot opvolger zyn zoon *Dagobert* nalatende, die zyn neef Theodemir hielp de Romeinen en Galliers beoorlogen. Zyn zoon *Clelius* teelde *Marcomir* den I, die de Frankische grenzen grotelyks uitbreidde, en in het jaar 403 overleedt. *Pharamond*, zyn zoon, wierdt tot eersten koning verkoren, en weigerde de Romeinen schatting te geven. Hem wierdt zyn broeder, *Marcomir* de II, in de regering toegevoegt, die te Frankenberg resideerde. Des zelfs neef was *Hugobald*, die voor den eersten Christelyken hertog van Frankenlandt gehouden wordt, en die in het jaar 541 zou gestorven zyn. De vyfde hertog na hem, *Heribert*, hielp de Hunnen by Hammelburg verslaan, en overleedt in het jaar 668, zyns broeders zoon *Clodoveus* tot erfgenaam nalatende, die *Gosbert* den I en *Trojanus* verwekte: welker eerste, zynde die Gosbert, die, als boven gezegt is, S. Kiliaan om het leven bragt, zyn vader opvolgde, maar in zeker oproer sneuvelde. Des zelfs twede zoon *Gumbert* wierdt graaf van Rotenburg, maar de eerstgeborene, den zelven naam voerende, teelde *Hetan*, die in den jare 740 zonder mannelyke erven stierf; waar op *Pipin*, zoon van Karel Martel, met het hertogdom van Frankenlandt wierdt beleent, doch, als men wil, het zelve den bisschop van Wurtsburg, S. Burchard, overgaf; hoewel zeer velen als nog twyffelen, of zulks wel ooit is geschied, ten minste niet op die wyze, als naderhandt de bisschoppen hebben voorgegeven. Men vindt ook, dat niet zo zeer de opvolgers van Burchard, als veel eer de andere wereldlyke vorsten, den tytel van graven en hertogen van Frankenlandt gevoert hebben. Maar ten tyde van keizer Hendrik den IV kantte zich de bisschop van Erlang, een geboren graaf van Calw, daar tegen aan, na dat de gemelde keizer hem den tytel van hertog hadt afgenomen, en den zelven aan zynen zusters zone, hertog Koenraad van Zwaben, gegeven. Hy liet derhalven een bloodt zwaardt voor zich dragen, en voerde het zelve, nevens den bisschopsstaf, allereerst in zyn wapen. Wanneer naderhandt markgraaf Albrecht van Brandenburg dien tytel aannam, gebruikte den zelven ook de bisschop Godofredus. Maar terwyl deze uit het huis van *Schenk van Limburg* geboren was, die, gelyk de oude graven van Rotenburg, en de nog levende van Castel, zich beroemden uit den bloede der oude hertogen van Frankenlandt gesproten te zyn, is het dus nog twyfelachtig, of hy zulks wegens zyne geestelyke waardigheit, of wegens zyne geboorte, gedaan heeft. Nog ten tyde van Limnæus wilden niet alleen de markgraven van Brandenburg, maar ook de keurvorst van Ments, de bisschop van Bamberg, en de hertogen van Saxen, wegens Henneberg, aan het sticht van Wurtsburg dien tytel geenzins toestaan. Ten tyde van Karel den Groten wierdt dit landt door zekere gouverneurs bestiert, die misschien gedurende de daar op gevolgde onlusten onder de regering van zynen zone Lodewyk den Godvruchtigen zich meer zullen aangematigt hebben, dan hen van rechtswegen toekwam. Des gemelden keizers naneef van zyne dochter, *Koenraad*, voerde den tytel van graaf van Frankenlandt, en wierdt in een treffen by Fritzlar van grave Albrecht van Bamberg gedood, zynde dit in den jare 905 voorgevallen. Hy hadt drie zonen, *Koenraad*, *Eberhard* en *Werner*. Koenraad, graaf van Frankenlandt, wierdt in het jaar 912 tot koning van Duitschlandt verkoren, en hadt niet alleen met de Hungaren veel te doen, maar ook van binnenlandsche onlusten zeer veel moeielykheit. Hy stierf in het jaar 919, zonder kinderen van zyne gemalinne Kunigunda, weduwe van hertog Leupold van Beyeren, na te laten. Na zyne doodt bragt zyn broeder *Eberhard*, die den tytel van hertog van Frankenlandt voerde, aan hertog Hendrik van Saxen de rykskleinodien. Des niettegenstaande stondt hy naderhandt tegen hem op, en sneuvelde in den slag by Andernach in het jaar 939. Werners neef, *Otto*, hertog van Frankenlandt, teelde onder andere kinderen *Hezel*, of *Hendrik*, hertog van Frankenlandt; *Bruno*, die bisschop van Verden, en naderhandt, onder den naam van Gregorius den V, paus wierdt; ook *Cuno*, en *Koenraad*, die zich hertogen van Karinthië schreven; en *Wilhelm*, die bisschop van Straasburg wierdt. De zoon van Henrik, Koenraad, bygenaamt de Salische, wierdt Roomsch keizer, op wien zo wel in deze hoge waardigheit, als in het hertogdom van Frankenlandt, *Hendrik* de III en *Hendrik* de IV opvolgden. Deze laatste gaf dat hertogdom aan hertog *Koenraad* van Zwaben, wiens broeders zoon, *Frederik Barbarossa*, zo men zegt, het naderhandt wederom aan het sticht van Wurtsburg gaf. Voor het overige staat aan te merken, dat dit hertogdom voormaals zich ook over den Rhyn uitstrekte, en Ments, Worms, Spiers, nevens andere steden, aan die rivier gelegen, bevatte. *Annales Francor. Metenses, Fuldenses, &c. Trithemius & Pontan. de origine Francor. Odo Viennens. in Chron. ad an. 686. Marianus Scotus l. II. ad an. 686. Siegebert. Gemblacens. ad an. 694. Albertus Stadens. ad an. 755. Serrarius in S. Kiliani libello. Lehman Chron. Spir. Limnæus jur. publ. tom. IV. Ursin. de orig. eccl Germ. Sagittar. Antiq. Thur. Brietius parallel. Geogr. V. & N. Bertius comment. rer. Germ. Zeiler. & Pastorius in Franconia. Imhof N. P. J. Eyringius differt. de ortu & progressu relig. Christ. in Francia Orientali.*

FRANKENSTEIN, een stadt en rechtersampt in het vorstendom Munsterberg, in Silesië, aan de rivier Steyn, 9 mylen van Breslau gelegen, alwaar de regering van het vorstendom Munsterberg haren setel heeft. Zy was eertyds tamelyk sterk, en is in den dertigjarigen oorlog nu door de keizerlyken, dan door de Zweden verovert. Het slot aldaar heeft de vorst van Auërsberg in het jaar 1710 wederom begonnen te herbouwen. *Lucæ Chron. van Silesien.*

FRANKENSTEIN (CHRISTIAAN GODFRIED) was in den jare 1661 te Leipzich geboren. Zyn vader, Christiaan Frederik Frankenstein, hoogleeraar in de welsprekendheit en historiën, hadt hem tot de Godgeleerdheit geschikt, waar toe hy echter geen zonderlinge lust hadt, en in des zelfs plaats de rechten, benevens de geschiedeniskunde, verkoos. Hebbende nu een tydlang te Leipzich gestudeert, trok hy van daar naar Giessen; doch kwam weder in zyn vaderlandt, tot dat hy, na het afsterven van zyne ouders, vremde landen ging bezoeken, en naar Vrankryk (alwaar hy zyn naamlyst van de Duitsche geschiedschryveren maakte) en Engelandt trok. Over Vrankryk kwam hy vervolgens te Basel, en wierdt aldaar Doctor. Na zyne wederkomst in zyn vaderlandt maakte hy zich met de praktyk en lessen te geven beroemd; en dewyl hy tot het eerste geen zonderlinge lust hadt, bemoeide hy zich om eene professorsplaats, welke hy ook te Dorpt en Altorf hadt kunnen krygen, indien hy niet, door te Leipzich te trouwen, zich daar hadt nedergezet, en om deze reden ook naderhandt verscheide beroepen naar Tubingen, Altorf, en op andere plaatsen, afsloeg. Hy wierdt in den jare 1694 als keurvorstelyke byzitter in de schepensbank, in den jare 1696 als gewone advokaat in het opperhofgerecht, en in den jare 1707 in het Consistorie getrokken. Doch het waarnemen van deze zyne ampten belette hem niet, dat hy niet evenwel de jeugdt collegien gaf, waar by men zich zonderling over zyne voortreffelyke geheugenis, noemende niet alleen de schryvers, welke hy aanhaalde, by hunnen ganschen name, maar ook de bladzyden en de hoofdstukken, daar de plaats gevonden wierdt, zich moest verwonderen. Hy stierf in den jare 1717. Zyne schriften, voor welke hy zynen naam niet gestelt heeft, zyn de volgende: 1) de Fransche Ambassade van den marquis *van Lavardin* naar Rome, uit het Italiaansch in 't Hoogduitsch overgezet; 2) het leven van de koninginne *Christina*; 3) *Supplementum notarum & posterioris indicis ad Prioli de reb. Gall. l. II*; 4) voortzetting van het eerste deel van *Puffendorfs* Inleiding tot de Historie, tot aan het einde van de XVII eeuwe; 5) 't derde Deel van *Puffendorfs* Inleiding. Van zyne collegien is veel verloren. Zyne Historie van de XVI en XVII eeuwe is te Giessen onder den name van *Levin Ambeer*, doch zeer gebrekkig, uitgekomen, om welke redenen zyn oudste zoon *Jacobus Augustus*, hoogleeraar in de rechten te Leipzich, besloot, de zelve, nevens zyns vaders overige handschriften, netter uit te geven. *Geleerte Zeitungen* 1717.

FRANKFORT AAN DEN MAYN, in het Latyn *Francofurtum ad Mœnum*, eene vrye welversterkte Ryksstadt in de Wetterau, aan de rivier den Mayn gelegen, die de zelve in twee ongelyke delen scheidt, van welke het kleinste *Saxenhauzen* genaamt wordt, zynde aan het grote gedeelte der stadt door een stene brug gehecht. Frankfort is al voor den tydt van keizer Karel den Groten eene aanmerkelyke plaats geweest. Gelyk het nu een groot getal inwoners in zyn muren begrypt, heeft het buiten de zelve vele dorpen, die onder 't zelve behoren. Onder de geestelyke gebouwen zyn aan te merken de Dom van S. Bartholomeus, door Pipin gesticht, en door Karel den Groten met ryke inkomsten voorzien, voorts het sticht S. Leonard, O. L. Vrouwen sticht, het Duitsche huis en kerk, nevens meer andere. Onder de wereldlyke zyn het Raadhuis, *de Römer* genoemt, het wapenhuis, en de voortreffelyke stene brug merkwaardig. Voorts heeft deze stadt grote vryheden, die zy echter van keizer Karel den IV voor 20000 marken zilvers wederom heeft moeten lossen. Afzonderlyk is aan te merken, dat op het stadhuis te Frankfort, volgens 't bevel in de goude bulle, welke ook aldaar bewaart wordt, de Roomsche keizers verkoren worden, gelyk ook nog in het jaar 1711 is geschied, wanneer keizer Karel de VI ook aldaar is gekroont. Voortyds was ook aldaar de keizerlyke en Rykskamer, en in den laatsten Franschen oorlog zou de zelve van nieuw derwaarts zyn gebragt, by aldien niet de stadt zelf hadt verzocht, daar van te mogen verschoont worden. Daarenboven kan noch de keizer, noch het Ryk haar, of haar onderhorig landt, ooit verpanden. Niemandt mag ook in haren omtrek, op vyf mylen ver, eenige vesting, of iets diergelyks, aanleggen, of de burgers met nieuwe tollen bezwaren, daar in het tegendeel de Magistraat de vryheit heeft nieuwe wachttorens, slagbomen, kaileelen en schanssen aan te leggen. De burgers en ingezetenen kunnen daar alleen vaste goederen kopen, het welk anders niemandt van geestelyke en wereldlyke personen, van hogen of lagen standt, vermogen te doen. Wegens de jaarlyksche missen staan zy zonderling in keizerlyke en des Ryks bescherminge, en hebben grote voorrechten aangaande 't zogenoemde geleide, en omtrent den hogen en lagen Ryksban. Zy kunnen ook niet voor vremde rechtbanken gedagvaard worden, en men kan zich in vele stukken van den Magistraat op gene andere rechtbanken beroepen. De Joden, in eene afzonderlyke straat wonende, genieten de zelve vryheit, en hebben hunne eige overheit. Wat de regeringsvorm betreft, de burgers zyn in driën verdeelt, van welke de eerste, uit de geslachten, in oud Limburg vergaderen; de twede, uit zekere oude geslachten, uit geleerden, voorname kooplieden, enz. bestaande, in Frauenstein byeen komen; en eindelyk de derde, uit de overige burgers bestaande, die echter reets sedert het jaar 1616, wegens een gevaarlyken opstandt, van alle aanspraak tot de regering hebben afstandt moeten doen. De byzonderheden dezer stadt belangende, keizer Karel de Grote heeft daar in het jaar 794 eene byeenkomst van bisschoppen uit Duitschlandt, Italië en Vrankryk, tegen de dwalingen van Elipandus en Felix, als mede tegen den beeldendienst, gehouden. Dit geschiedde ook van keizer Hendrik in het jaar 1007, wanneer de grondt tot het bisdom van Bamberg is gelegt. In het jaar 1240 is byna de halve stadt in de assche gelegt, wanneer een Joden kindt het Christen

geloof wilde aannemen, waar over de Joden zo verbittert wierden, dat zy daarom zelf den brandt stichtten. In het jaar 1306 heeft het losgaande ys in de rivier de Mayn de stenebrug zo schielyk, en met zo groot een geweldt, meest omverre gerukt, dat meer dan 500 menschen, die 'er toen op waren, om het leven geraakten. In het jaar 1314 wierdt zy van den nieuw-verkoren keizer, hertog Frederik van Oostenryk, en in 't jaar 1552 van keurvorst Maurits van Saxen en zyne bondgenoten, drie weken lang hard belegert. Ook heeft zy van den Zweedschen generaal majoor Hans Vitzthum van Ekstadt, die in Saxenhauzen met zyn volk lag, om dat zy in het jaar 1635 de Praagsche vrede hadt aangenomen, veel geleden. In het jaar 1612 ontstondt tusschen den Magistraat en de burgery grote oneenigheit, die eenige jaren duurde, en veel onheil veroorzaakte; waar over ook alle de Joden verdreven, maar in het jaar 1616 door keizerlyke executie wederom ingelaten wierden. In het jaar 1710 is de Jodenstraat geheel afgebrand. In het jaar 1719 heeft zy wederom door brandt grote schade geleden, doordien byna alles, wat tusschen den L. Vrouwen-berg en de Fahrgasse (Farbeeren-straat) legt, de Dingesgasse, en omtrent de halve Snoergasse, in de assche wierden gelegt. *Eginhard. in Vita Caroli M. Regino lib. II. Annal. Franc. Goldast. Constit. Imp. tom. II. Reusner. de urb. Imp. p.* 65. *Dilichius Chron. Hass. p.* 55. *Bertius lib. III. Rer. German. Dresser. de urb. Faustus & Florian. Francf. Chron. Topogr. Hassiæ. Frankenbergs Eur. Herald. Lersner Chron. van Frankfort aan den Mayn.*

FRANKFORT AAN DEN ODER, in het Latyn *Francofurtum ad Oderam*, of *Viadrum*, eene aanzienlyke stadt en universiteit in de Middelmark, zynde aan de Oostzyde aan de rivier de Oder gelegen, en wordende van de andere zyden met wynbergen, tuinen en weilanden omringt. Zy heeft niet dan oude muren en wallen; maar om den pas te bewaren, heeft men in het jaar 1663 aan de overzyde van de Oder-brug een sterke schans aangelegt. Voortyds was Frankfort eene der Hanzeesteden, en nog tegenwoordig dryft zy sterken handel in Pomeren, Silesië en Polen; heeft ook drie missen, of jaarmarkten, en byna alle huizen zyn met verwulfde kelders voor de kooplieden voorzien. Onder de drie kerken is de S. Marienkerk, wegens de vele begraafplaatsen, de voornaamste. Onder de wereldlyke gebouwen munt het Raadhuis uit. Zommige nieuwe schryvers melden zonder grondt, dat zy in het jaar 140 van de Franken, die onder hunnen koning Sunno den II uit Scythië derwaarts kwamen, ter gedachtenisse van hunnen overvaart haren naam heeft bekomen. Dit is zeker, dat zy eene oude stadt is, om dat men aldaar nog dikwils opgevulde potten met verbrande menschenbeenderen vindt. In het jaar 1253 is zy door Gedinus van Hertzberg, met bewilliging der markgraven Johannes den I, en Otto den III en den IV, zonen van keurvorst Albert den II van Brandenburg, van de bovenpoort tot aan de Gubensche poort vergroot, gelyk zy ook van hen 't stapelrecht heeft verkregen. In het jaar 1318 wierdt zy van markgrave Waldemarus versterkt. In het jaar 1326 deedt haar de paus in den ban, om dat zy den bisschop Lebus, die de Polen tegen deze stadt hadt aangehitst, en daar door veel schade in het landt veroorzaakt, hadden gevangen genomen, waarom 'er in den tydt van 28 jaren noch gepredikt, noch de sakramenten uitgedeelt wierden. In het jaar 1348 wierdt zy van keizer Karel den IV en veertien Ryksvorsten, zyne bondgenoten, in den oorlog, welken Lodewyk de Romein tegen den valschen Waldemarus voerde, te vergeefs belegert, en in het jaar 1432 hebben de Hussiten, in het jaar 1450 de Polen en Russen, en in het jaar 1477 hertog Johannes van Sagan insgelyks het beleg dezer stadt moeten opbreken. In het jaar 1506, den 27 April, wierdt van keurvorst Joachim den I de universiteit in standt gebragt, na dat zyn vader alles reets te voren daar toe bestelt hadt, en is de bisschop van Lebus tot hunnen kanselier en patroon, en Conraad Wumpina van Buchen, uit Frankenlandt, tot eersten rector verkoren, waar op in het jaar 1538 de Augsburgsche belydenis aldaar is ingevoert, en de akademie met meer hoogleeraren en inkomsten voorzien. In het jaar 1620 heeft de Gereformeerde Godgeleerde, Christoffel Pelargus, den aanvang tot de verandering in den Godsdienst gemaakt. In de jaren 1626, 1629 en 1631 namen de Zweden deze stadt in, en kort daar na verloor zy door oorlog, honger, pest en overstroming van het water in drie of vier maanden over de de 10000 menschen. Van het jaar 1633 tot het jaar 1640 is deze stadt vyf malen verovert, en eerst in het jaar 1644 wederom aan den keurvorst Frederik Wilhelm van de Zweden afgestaan. Door den fellen brandt zyn ook in het jaar 1666 vier en zestig huizen in de assche gelegt. Niet verre van deze stadt is een bron, die al het geen daar in wordt geworpen als versteent. *Script. Brandenb. Sabinus descript. Francof. Jobst beschr. van Francf. Becmanni memoranda Francofurtana.*

FRANKS, (SEBASTIAAN) een deftig kunstschilder, was een Nederlander van geboorte, en wierdt in den jare 1573 geboren. De Bie komt met van Mander daar in overeen, dat hy een braaf schilder van landschappen en figuurtjes was. Onder anderen heeft hy twee landschappen gemaakt met fraaie figuurtjes, in welker eene stondt afgebeeld, hoe de kinderen van Bethel, die den Propheet *Kaalkop* nariepen, door de beeren verscheurt wierden. In het ander was eene historie uit het N. Testament, en de beeldtjes waren vast getekent, en los gekleed, zynde op koper geschildert. De gemelde de Bie meldt ook van Gabriël en den jongen Franks, elders van hem *Jan Baptist* geheten, en zegt van den laatsten, dat zyne kunst bestondt in 't verbeelden zo van historien van 't N. Testament, als van 't oude Romeinsche volk. Het gewoel is zonder endt, het geen zyn eêl penceel daar in weet af te beelden, en met een lossen aardt daar krachtig uit te halen. Wie van deze bovengemelde Franks de kunstvertrekken, behangen met velerhande kunststukjes, in 't klein, doch zo, dat men daar in de behandeling klaar ziet van elken meester, geschildert heeft, weet men niet. Ook is onzeker, in wat tydt onze Sebastiaan is overleden. Hy leefde nog in den jare 1604. *Houbraken Schilderboek I Deel.*

FRANQUEMONT, eene kleine stadt of een vlek van het bisdom van Basel in Zwitserlandt. Deze plaats is het hoofdt van de landstreek van dat bisdom, welke men de *Franches Montagnes* noemt, en is gelegen aan de rivier de Doux, twee of drie mylen van Delsperg, of Delmont. *Mary Dict.*

FRANSSUM, een dorp in de Groninger Ommelanden, onderhorig aan het Westerquartier, en wordende met Ham door een Gereformeerd Predikant bedient.

FRANTZHAGEN, een slot in het hertogdom Lauenburg, dat Christiaan Adolph, hertog van Holstein-Sonderburg, gekocht, en tot zyne residentie gemaakt heeft. Hy stierf in het jaar 1702, en zyne nagelatene zonen stierven ook weinig jaren daar na, zonder lyfserven, waar op de hertog van Holstein-Bek van dit slot bezit heeft genomen.

FRANZA-CORTA, of *Klein-Vrankryk*, in 't Latyn *Francia parva*, een klein landschap in Italië, in den staat van Venetië, naby Brescia. Het zelve heeft dezen naam bekomen van de Franschen, welke zich aldaar nederzetten, na dat Karel de Grote Desiderius, koning der Lombarden, overwonnen hadde.

FRANZIUS (WOLFGANG) wierdt in den jare 1564 te Plauen in Voigtlandt geboren, en te Frankfort aan den Oder door zynen neef Joachimus Franzius tot de studiën opgetrokken. Hy ging vervolgens naar Wittenberg, en wierdt aldaar in den jare 1598 hoogleeraar in de historiën, en Doctor in de H. Godgeleerdheit. Drie jaren daar na wierdt hy benoemd tot superintendent te Kemberg, alwaar hy bleef tot den jare 1605, wanneer hy hoogleeraar in de Theologie en Præpositus van de slotkerk te Wittenberg wierdt. Hy stierf schielyk aan eene beroerte in den jare 1628, na dat de zelve hem in den jare 1620 reets zodanig aangetast hadt, dat hy van dien tydt af niet uitgaan noch zyn ampt bekleden kon. Zyne tegenstrevers hebben zelfs zyne schriften genoemd. Hy heeft uitgegeven: *Syntagma controversiarum Theologicarum*; *animalium historia sacra*; *schola sacrificiorum Patriarchalium*; *tractatus de interpretatione sacrarum Scripturarum*; *assertio satisfactionis, a Christo pro peccatis totius mundi præstita*; *disputationes per integrum Deuteronomium*; *Augustanæ confessionis articuli priores* 10, *disputationibus* 12 *breviter explicati*; *disputationes* 34 *super Augustanam confess. integram*; *vindiciæ disputationum Theolog. pro Augustana confessione habitarum, adversus Valent. Smalzium*; *oratio de initiis & progressu certaminum Nestorianorum & Eutychianorum in articulo de persona Christi*; *Oratio de Jesuitarum machinationibus adversus Principes, a Romano Pontifice alieniores, &c. Spizelius templo honor. p.* 102 *seq. Witte memor. Theolog. dec.* 3. *p.* 312 *seqq.*

FRANZKIUS, (GEORGIUS) Saxische kancelier te Gotha, was geboren te Lubschuts, in 't vorstendom Jagerdorf, in Silesië, in den jare 1594 den 15 April. In den jare 1609 wierdt hy naar het gymnasium te Brieg gezonden, alwaar hy onder Schikfusius zo wel in de letterkunde, als in de philosophie een goeden grondt leide. Hier op begaf hy zich in den jare 1612 naar Frankfort aan den Oder; doch bleef aldaar niet lang, maar ging in het volgende jaar naar Koningsbergen in Pruissen, alwaar zyn moeders broeder Reimannus de welsprekendheit leeraarde, en het opzicht hadt over de bibliotheek van de universiteit. Hy bevlytigde in den beginne zich zeer yverig in de philosophie; naderhandt hadt hy wel grote neiging tot de Theologie, doch op aanraden van den hoogleeraar Henning Wegner leide hy zich toe op de rechten, en hieldt verscheide twistredeneringen. Ondertusschen bekleedde hy de hofmeestersplaats by drie jonge edellieden, geleidde den afgezant der Pruissische standen, die in den jare 1616 met den keurvorst Johannes Sigismundus van Brandenburg eenig verschil kregen, en zette de Pruissische gerechts-acten uit het Duitsch in 't Latyn over. In den jare 1619 verliet hy Koningsbergen, en bragt zekeren edelman naar Jena; kreeg ook daar op noch twee anderen onder zyn opzicht, en wierdt onder de kandidaten in de rechten aangenomen. Van dien tydt af liet hy zich gelegen zyn, alles te doen, wat hem zo wel van de historiën, als van de geestelyke en wereldlyke rechten, eene grondige kennisse kon doen verkrygen; waar in hy ook zo veel te eer zyn oogmerk bereikte, dewyl hy zyne toehoorders niets zonder ryp overleg plagt voor te dragen. In den jare 1622 nam hy de waardigheit van Doctor aan, en trouwde ter zelver tydt met de nagelatene dochter van Johannes Wexius, kancelier te Altenburg. Niet lang daar na wierdt hem in zyne geboortestadt de plaats van pensionaris opgedragen; doch hy sloeg het zelve om verscheide redenen af. Zo wierdt hy ook driemaal tot eene beroeping zo wel in de faculteit der rechten, als van de philosophie, voorgeslagen, doch geraakte nooit daar toe. In den jare 1626 begon hy voor het hofgerecht te Jena te pleiten, waar op hem nog in 't zelve jaar het voornaamste hoogleeraarsampt in de rechten in plaatse van den gestorven Wegnerus te Koningsbergen is opgedragen. Doch alzo hy wegens den ontstoken oorlog daar te lande eenigzins onzeker zou zyn, hieldt hy het raadzamer nog langer in Saxen te blyven. In den jare 1629 benoemde de graaf Karel Gunther van Zwartsburg en Administrateur van Walkenried hem tot zynen Raadt, welke plaats hy nog by des zelfs weduwe bekleedde, die hem wegens zyne trouwe in haar testament aanzienlyk bedacht. Beide de graven van Zwartsburg, Gunther en Antony Henrik, gaven hem ook den tytel van Raadt, en droegen hem de uitvoering van hunnen twist met Christiaan Gunther, hunnen broeder, op, waar in hy zo gelukkig was, dat zy zich na twee jaren in den jare 1634 weder verzoenden. In het voorgaande jaar hadt hy reets als Raadt van de gemene her-

toglyke regering te Weimar den eedt van getrouwheit afgelegd. In den jare 1634 bragt hy niet weinig toe tot bylegging der verschillen tusschen de Weimarsche en Altenburgsche linie, en bevondt zich mede op de byeenkomst te Frankfort, alwaar de Euangelische standen met den Zweedschen graaf, Axel Oxenstirn, de gewigtigste zaken afhandelden. Na dezen bekleedde hy verscheide gezantschappen, in welke hy goede blyken gaf van zyn verstandt en oprechtheit Dit was de oorzaak, dat ook andere hoven hem tot zich zochten te trekken; doch alzo hy zich eenmaal aan het Weimarsche huis overgegeven hadt, wilde hy zich daar van zo ligt niet laten aftrekken. Veel meer liet hy niets na, het gene na 't afsterven van den hertog Johannes Ernestus den Ouden, een zoon van Johannes Frederik den II, tot vreedzame verdeeling en regering der nagebleve landen dienen kon; waarom hem ook, wanneer de gemene regering te Weimar meest ophieldt, vryheit gegeven wierdt, of hy liever, het gene nog in 't gemeen was, regeren, of de waardigheit van kancelier aan het Ernestische hof te Gotha wilde aannemen. Hy verkoos wel het laatste, doch deedt nog eerst in den naam der gezamentlyke hertogen eene reize naar den Ryksdag te Regensburg, en ontfing daar na wegens de Eisenachsche en Gothasche landen in den jare 1640 het leen van Ferdinand den III. Wanneer hier op in den jare 1644, na de doodt van den hertog Albrecht van Eisenach, de erffenis onder de broeders gedeeld moest worden, behertigde hy met grote waakzaamheit het belang van zynen meester. In den jare 1646 hadt hy het ongeluk, dat zyne bibliotheek, en onder de zelve eenige heerlyke handschriften, verbrandden. In het gemelde jaar droeg hy aan den keizer Ferdinand den III zyn *Commentarius* over de *Pandectæ Juris civilis* op, waarom de zelve hem in den adelyken standt verhief, en tot paltsgraaf (*Comes Palatinus*) maakte. Hy stierf eindelyk in den jare 1659. De armen hadden in 't gemeen aan hem eenen vader, en hy maakte in het byzonder aan de studenten, die lust hadden zich in de zaken der scholen te bevlytigen, schone beloningen. Zyne schriften, die meest verscheide malen gedrukt wierden, zyn de volgende: *Exercitationes Juridicæ, in quibus* 140 *controversiæ ex principiis Juris naturæ exuuntur & discutiuntur; resolutio famosissimæ legis, Gallus; tractatus de laudemiis; commentarius in* IV *libros Institutionum; commentarius in Pandectarum lib.* XXI; *resolutio de liberis & posthumis instituendis; variæ resolutiones; notæ in Wegneri tractatum de verborum & rerum significatione; de Majestate in genere; de evictione & duplæ stipulatione.* Hy heeft ook onder den naam van Christianus Philometrus *sacrorum libri duo* te Gotha in den jare 1656 laten uitgaan. *Hankii programm. Sagittar. hist. Gothana. Witte in memor. Ict. dec.* 3. *Ackeri vita Georg. Franzkii.*

FRANZONI, (JACOBUS) een kardinaal, was geboren te Genua in den jare 1613, en aldaar gesproten uit een edel geslachte. Na dat hy door eenige andere waardigheden aan het Roomsche hof tot die van algemeen schatmeester geklommen was, verhief hem eindelyk paus Alexander de VII op den 29 April des jaars 1658 tot het kardinaalschap, dat hy zulk een langen tydt bekleedde, dat hy ten laatsten onderdeken wierdt van het Sacro Collegie, en vervolgens bisschop van Porto, waar benevens hy nog het bisdom Camerino hadt. Hy wierdt voor zeer redelyk en oprecht gehouden. Hy was te gelyk geleerd en bekwaam tot staatzaken. Hy beminde nochtans een ingetogen leven, en hadt zo weinig eerzucht, dat hy de genen, die hem tot verkryging der pauslelyke kroon behulpzaam wilden zyn, zo ernstelyk badt hem daar van te verschonen, als vele anderen daar naar getracht zouden hebben. Hy wierdt te Chiesa Nova begraven. *Memoires du temps. Histoire des Conclav. Mercure Histor. de l'an* 1698, *Janvier & Fevr.*

FRA-PAOLO. Zie SARPI.

FRASCATA, (GABRIEL) een Italiaansch geneesmeester, was van Brescia, en heeft geleefd in de XVI eeuwe. Hy verstondt de talen en de goede letteren, en leide zich toe op de astrologie, en naderhandt op de poëzy. Frascata woonde te Pavia. Hy was aldaar van de akademie der *Asidati*, en men gaf onder den naam van Ratipo verscheide poëzy van hem uit, met die van de andere akademisten. Hy schreef ook eene verhandeling van de baden van Retorbio, welke naby Pavia zyn, onder den tytel: *De aquis Returbii Ticinensibus commentar. mineras, facultates, & usum earum explicantes, &c.* Philips de II, koning van Spanje, hebbende horen spreken van de verdiensten van Frascata, wilde hem tot zyn gewonen geneesheer hebben. Hy verwaardigde zich om naar Madrid te vertrekken, wanneer hy te Pavia ziek wierdt, en hy stierf aldaar den 20 January des jaars 1582. *Ghilini Theat. d'Huom. Letter. van der Linden de Script. Medic. &c.*

FRASCATI, eene stadt en bisdom van Italië in *Campagna di Roma*. Zy is twaalf mylen van die stadt gelegen, en heeft in hare nabuurschap de puinhopen van het oude *Tusculum*, het Tusculanum van Cicero, vermaard door de *Quæstiones Tusculanæ*, welke die grote man aldaar opstelde, en door het landhuis van Lucullus. De stadt Frascati is niet schoon, noch volkryk, maar de paleizen en de tuinen hebben aldaar iets fraais en vermakelyks, dat de zelve van al de wereldt doedt beminnen. Onder een groot getal van schone huizen aldaar verwondert men zich over la Villa de Ludovisio, la Villa Borghese, Monte Dracone genoemd, ter oorzake van den draak, die in de wapenen van dat geslachte is, en la Villa Aldobrandini, gezegd het Belvedere van Frascati, ter oorzake van zyne aangename gelegenheit. Het heeft van de eene zyde het gezicht van de stadt en van Campagna di Roma, en van de andere zyde den berg, die met laurieren, fonteinen, watervallen, korenvelden, sprongen, en andere waterwerken, als waterorgels, met de zaal van Apollo, daar hy op den berg van Parnassus gezeten is, met de negen zanggodinnen beneden hem. Men ziet 'er dit koppelvaars boven de poort van de zaal:

Huc ego migravi, Musis comitatus Apollo,
*Hic *** hic mihi Delos erit.*

De stadt Frascati heeft een klein kasteel. De hoofdkerk van S. Pieter is een der tytels van de zes oudste kardinalen, gezegd Episcopus Tusculanus.

FRASCOLARI, van ouds *Oanus*, eene rivier van de valei del Noto in Sicilië. Zy heeft haren oorsprong naby het vlek van Monte-Chiara, en ontlast zich in de Afrikaansche zee, naby de stadt Camerana, ten Westen. *Baudrand.*

FRASERBOURG, een goed vlek in 't Noorden van Schotlandt. Het zelve is gelegen op de Noordkust van het graafschap Buchan, zes of zeven mylen beoosten het vlek Banf. *Maty Dict.*

FRASILONE, of FRANSIGNONE TRUSINO, in 't Latyn *Frusinum*, eene stadt van Italië, oudtyds toebehoord hebbende aan de Volsquen. Zy was naderhandt een bisdom; maar tegenwoordig is zy maar een vlek in *Campagna di Roma*, met een kasteel, op een berg gelegen, naby de rivier Cosa, omtrent twee mylen van de stadt Veroli. *Baudrand.*

FRASSEN, (CLAUDIUS) een monnik van de Observantie van S. Franciscus, was afkomstig van Peronne, en naby die stadt geboren in den jare 1620. Hy begaf zich in het konvent der Kordeliers van de zelve stadt. Na zyne professie zondt men hem om te studeren naar het grote konvent te Parys, en om de graden aan te nemen in de vermaarde faculteit van die hoofdstadt. Hy wierdt Doctor den 11 December des jaars 1662, en hy vertrok sedert niet uit het grote konvent, alwaar de keur der monniken hem dikwils den naam van overste gegeven heeft, waar van hunne vertrouwelykheit niet ophieldt het gezag aan hem te laten. Geholpen door de milddadigheit des konings, versierde hy het grote autaar met een tabernakel van marmer, over welkers stoffe en werk de kenners zich even veel verwonderen. Het autaar van S. Elisabeth is nog een bewys van zyn goed oordeel, en van het vertrouwen, dat de koninginne Maria Theresia in hem hadde. In den jare 1682 woonde hy als gardiaan van Parys het algemeen kapittel van de Franciskaner orde by, dat gehouden wierdt te Toledo in Spanje, en de afgunst der natiën verhinderde niet, dat hy tot algemeen definitor van de Franciskaner orde verkoren wierdt. By zyne wederkomst zeide de koning tegen hem, dat hy voldaan was over het gedrag, dat hy in de vremde koninkryken gehouden hadt. In den jare 1688 woonde hy als definitor generaal het kapittel van de orde by, dat te Rome gehouden wierdt, waar op de kardinaal Cibo voorzat, onder het pausschap van Innocentius den XI. Daar was eenig verschil te onderzoeken tusschen de Fransche monniken en die van andere landen. De vader Frassen wierdt belast het woordt te voeren: de zaak was zeer netelig, en hy was 'er niet op verdacht geweest. Hy kweet zich ondertusschen daar in met zo veel voorzichtigheit, dat hy, zonder eenige der andere natiën te beledigen, met kracht en deftigheit de eere en de belangen van de zyne verdedigde, en verdiende, na zyne wederkomst van Rome, de zelve eere van des konings wege te ontfangen, die hy ontfangen hadt na zyne wederkomst uit Spanje. Deze beide reizen, en eene derde, die hy deedt om als commissaris generaal eene provincie te bezoeken, zyn de eenige uitgangen van eenigen duur, welke hy gedaan heeft uit het grote konvent van Parys, in zestig jaren, die hy zich aldaar ophieldt. Hy hieldt zich in eene naauwkeurige afzondering, vry van afleidingen; maar niet van arbeidt. Hy leeraarde aldaar eenen loop van philosophie, nog een jong Bachelier zynde. Naderhandt, Doctor geworden zynde, heeft hy aldaar de Theologie gedurende omtrent 30 jaren geleeraard. Hy wierdt door last des konings dikwils benoemd om zaken van groot belang, en die eene beproefde voorzichtigheit vereischten, te onderzoeken, en daar over zyn gevoelen te zeggen. Het parlement van Parys heeft hem vereerd met diergelyke belastingen. De aartsbisschoppen van Parys hebben hem hoog geacht en geraadpleegt, zo wel over stoffen, de geleerdheit, als de bestiering der zeden betreffende. Verscheide aanzienlyke personen, uitmuntende geslachten, en welgeregelde gemeenschappen, schikten zich naar zyne raadgevingen: zelfs gansche geestelyke ordens, zich in verscheide gevoelens over verschilpunten bevindende, die hunne regering betroffen, begaven zich gaarne by hem, stelden hem met vertrouwelykheit hunne twyffelingen voor, en ontfingen zyne uitspraken met onderwerping, als of hy hun wettige overste geweest ware. De Vader Frassen, het 85 of 86 jaar van zyn ouderdom bereikt hebbende, en door zyne goede gesteldheit en geregeld leven tot dien tydt toe in eene duurzame gezondheit gebleven zynde, begon te buigen onder den last des ouderdoms, en van eenig overval van beroerdheit, welke hem by wylen aantastte. Hy verloor vervolgens ook het gebruik van beide zyne oogen. Hy stierf eindelyk den 26 February des jaars 1711 omtrent twee uren na de middag, in het 91 jaar zyns ouderdoms, en het 74 van zyne professie. Zie hier de lyst van zyne werken; zyne Philosophie is driemaal herdrukt, 1) *in Quarto*, 1 *vol.* 2) te Parys, by Couterot, in den jare 1688 *in* 4. 2 *vol.* 3) te Toulouze, by Colomiers en Posuel, in den jare 1686 *in* 4. 2. *vol.* Zyne Theologie te Parys, by Couterot, in den jare 1672, en volgende jaren, *in fol.* 4. *vol.* De vertaling in 't Fransch van de brieven van S. Paulinus, te Parys, by Guerin *in* 12. 2 *vol. Disquisitiones Biblicæ*, te Parys by Roulland, in den jare 1682 *in* 4. *Tom, I.* 1 *vol. Tom. II.* by Witte, in den jare 1705. *in* 4. 1. *vol.* Behalven dat heeft hy eenige Godsdienstige boeken uitgegeven.

die

die verſcheide malen gedrukt zyn. *Ouvrages Poſthumes.* Het eerſte ſtuk van de *Disquiſitiones Biblicæ* was by den boekverkoper, in den jare 1712, gereed om voor de twede maal op de pers gelegd te worden. Zyne Theologie was in het zelve jaar in ſtaat om wederom het licht te zien, met een vyfde ſtuk, dat nog niet uitgekomen is. *Memoires de Trevoux Janvier* 1712. *p.* 104.

FRASSINETO, of FRASCINETO, een oud vlek van Italië, in het Montferrat, naby de Po, omtrent eene myl beneden Cazal. *Baudrand.*

FRATRICELLI, ketters, welke in Italië opſtonden in het einde van de XIII eeuwe. Zy pleegden hunne Godsdienſtigheden in verborge plaatſen, alwaar zy des nachts vergaderden: en aldaar, na 't zingen van eenige lofzangen, bluſchten zy de lichten uit, en wierpen zich ieder op eene vrouwe zo als het by de taſt geviel. De kinderen, welke door dezen handel verwekt wierden, bragt men in de vergaderinge; men gaf de zelve van handt tot handt in het rond over, tot dat zy ſtierven. De geen, in wiens handen zy ſtierven, wierdt tot opperprieſter verkoren. Zy verbrandden een van deze kinderen, en wierpen de aſſche in een kelk of kop, waar in zy wyn ſchonken, waar van zy de genen, die zy in hunne broederſchap onderwezen, deden drinken. Zy beſtreden den eigendom der goederen, en beweerden, dat de gelovigen zich niet behoorden in te wikkelen in de magiſtraatſchappen; en dat de zielen der gelukzaligen Godt niet zullen zien voor na de opſtandige. De jonkvrouwe des Jardins heeft aan deze ſecte een zeer waarſchynlyken oorſpronk gegeven; want het is bezwaarlyk te geloven, dat het meeſte gedeelte van deze valſche godsdienſtigen, die ſluipvergaderingen aanſtellen onder voorwendſel van hervorming, het niet op de vrouwen gemunt zouden hebben. Zy verbeelden zich, dat de ſchone ſexe zich ligtelyk zal laten verſtrikken, en dat hare neiging voor de uiterlyke oeffeningen van den Godsdienſt, en die van de natuur, welke wonderlyk de overeenſtemming met de andere weet te onderhouden, hen het middel zullen verſchaffen om de vrouwen te doen overhellen tot het gene men van hen begeert.

Om den grondregel in acht te nemen, dat men beide de partyen moet horen, *Audi & alteram partem*, moet men hier aanmerken, dat een doorluchtig Proteſtant (*du Pleſſis*) zegt, dat de Fratricelli niet ſchuldig waren aan de eerloosheden, die men hen toeſchreef: maar dat de waarachtige reden van de laſteringen, die tegen hen verſpreid wierden, en van de geſtrengheit, waar mede zy vervolgd wierden, was, dat zy leerſtukken onderwezen, die het pausdom beſtreden. Uit het antwoordt, dat op het werk van dezen Proteſtant geſchreven wierdt, blykt, dat, naar het getuigenis van eenige ſchryvers, de Fratricelli zich niet by de vrouwen vervoegden om de zelve te genieten, maar om hunne onthouding te verdienſtelyker te maken. Men moet niet vergeten, dat verſcheiden onder hen zich Franciſkaner monniken noemden. Bzovius, die deze aanmerking gemaakt heeft, wierdt daar over beriſpt door de Franciſkanen. Prateolus, die driftiglyk beveſtigt alle de kwade geruchten, welke men heeft doen lopen tegen de *Frerots*, of de *Fratricelli*, bekent, dat deze lieden het hof van Rome en het pauſſelyke gezag beſtreden. *Bayle Dict. Crit.*

FRATTA, een vlek van den kerkelyken ſtaat in Italië. Het zelve is gelegen in het Perugynſche, tuſſchen Perugia en Citta di Caſtello, aan den Tyber, waar over het eene brug heeft. Cluverius heeft gemeend, dat deze plaats de kleine ſtadt is van het oude Umbrië, *Tuſicum* genoemd: maar men verzekert, dat de puinhopen van het oude Tuſicum zyn in het Mark van Ancona, tuſſchen Fabriano en Matelica; om dat men aldaar ſtenen opgegraven heeft, op welke men den naam van *Tuſicum* heeft gevonden.

FRAUENBERG, eene ſtadt en heerlykheit in den Pilsner kreits, in Bohemen, den vorſt van Swartzenburg toebehorende. Niet verre van daar legt een woeſt ſlot, op een zeer ſteilen berg, in 't Boheemſch *Przimda* genoemt, dat, naar men voorgeeft, van zekeren grave van Oldenburg gebouwt, maar door de heeren van Wrſowitz verſterkt is. Het zelve is tegenwoordig ganſch verwoeſt. Een ander ſterk ſlot van dezen name, in 't Boheemſch *Hlubocka* genoemt, is gelegen in den Bechiner kreits, en heeft in den dertigjarigen oorlog den Zweden dapperen tegenſtandt geboden, hebbende voortyds die van Roſenberg toebehoort. *Balbin. Miſc. Boh. lib. III. Dec. I. pag.* 89, 93. *Theobald. Huſſit. oorlog P. I. pag.* 128. *Tromsd. Vogten tegenw. Bohemen pag.* 94.

FRAUENBURG, in het Latyn *Frauenburgum*, eene ſtadt in Poolſch Pruiſſen, in Hockerlandt, alwaar het kapittel van den biſſchop van Ermelandt is. Karel Guſtavus, koning van Zweden, woonde hier in het jaar 1656 met zyne gemalinne wegens de gezonde lucht een langen tydt, toen de overige plaatſen in Pruiſſen van de peſt aangeſtoken waren. *Zeiler Deſcript. Polon. pag.* 103

FRAUENFELD, de hoofdſtadt van Turgow, in Zwitſerlandt, aan de rivier de Murch gelegen. Zy hadt voortyds hare eigen graven: maar na dat de zelve uitgeſtorven zyn, is ze, nevens het daar toe behorende landgraafſchap, aan de graven van Kyburg, doch het landgerecht aan de hertogen van Zwaben gekomen. En na dat deze ook waren uitgeſtorven, viel alles aan het huis van Ooſtenryk; doch in de XV eeuwe maakten zich de zeven zogenoemde oude Cantons daar meeſter van, en bezitten het nog tegenwoordig, en ieder Canton van de zelve is verplicht, naar rang een landvoogdt aldaar aan te ſtellen, die twee jaren op het aldaar ſtaande ſlot zyn ampt bekleedt. De eerſte landvoogdt wierdt in het jaar 1465 derwaarts gezonden. Men wil, dat deze ſtadt haren naam daar van heeft bekomen, om dat de gemalin van keizer Conſtantius, Helena, wanneer de zelve in deze kwartieren tegen de Alemannen oorloogde, aldaar woonde. *Zeileri Topogr. Bluntſchi merkw. van Zurch.*

FRAUENLOB, (Henrik) een Duitſch ſchryver, geſtorven te Ments in den jare 1317. Zyne begravenis was zeer zonderling; de vrouwen droegen hem van zyn huis af tot aan de grote kerk, en deden haar gekerm en hare rouwklagten weêrgalmen door alle de ſtraten, en ſtortten zulk eene grote menigte van wyn op zyn graf, dat de ganſche kerk daar van ſtroomde. Zy deden dit alles in erkenteniſſe van de lofſtuitingen, waar mede hy hare ſexe vereerd hadt in zyne boeken. *Bayle Dict. Crit.*

FRAUENPRIESNITZ, een vlek, ſlot en heerlykheit in Thuringen, in eene vruchtbare landſtreek, aan deze zyde van de rivier de Sale, niet verre van Tautenburg, naar Camburg toe, gelegen. Het is naderhandt by het ampt en de heerlykheit van Tautenburg, thans tot Saxen behorende, gevoegt. Op het oude ſlot hadden de heeren van Schenk, en afzonderlyk de oudſte linie, wel eer hunne reſidentie, en hunne grafſtede was ook aldaar.

FRAUENSTEIN, een ſlot, ſteedtie en ampt aan de rivier Sayda in Meiſſen, aan de Boheemſche grenzen gelegen, en den keurvorſt van Saxen toebehorende. De burggraven van Meiſſen hebben dit ſlot voortyds gehad, en daar van den tytel gevoert. Dus wierdt in het jaar 1428 burggraaf Hendrik door den keurvorſt Frederik van Saxen van nieuw daar mede beleent, na dat, door het afſterven des vorigen burggrave van Meiſſen, dit Frauenſtein hem als een markgraaflyk leen was te beurt gevallen. Naderhandt hebben het de heeren van Truchſes en Vitzthum bezeten, tot dat het eindelyk die van Schönberg, hebbende reets als landsvorſtelyke burgvoogden daar op gewoont, en zynde by hen verpand geweeſt, erffelyk kregen. Van hen is Frauenſtein laatſt in het jaar 1648 door keurvorſt Johan Georg den I wederom aan de keurvorſtelyke kamer geloſt, en naderhandt onder de keurvorſtelyke ampten gerekent. Het ſchynt zynen naam te hebben van eene oude kapel, aldaar geſtaan hebbende, en de jonkvrouwe Maria toegewyd, zullende de naam zo veel betekenen als O. L. Vrouwen ſteen. In den dertigjarigen oorlog hebben het de keizerſchen den 9 September des jaars 1632 in den nacht verovert, en byna alles daar in gedood. *Becleri ſtemm. Ruthen. p.* 106. *Knaut Prodr. Miſniæ p.* 169. *Peckenſtein theatr. Sax. P. II. p.* 14. *Zeileri topogr. Sax. ſup. p.* 82.

FRAUENSTEIN, een ſlot met eene heerlykheit in Beyeren, aan de rivier de Inn, dat na de doodt der heeren van Frauenſtein aan het geſlacht van Frauenhof; van het zelve wederom aan de hertogen van Beyeren, en in het jaar 1435 aan die van Baumgarten is gekomen. *Knaut Prodr. Miſniæ. Hund Stamboek P. I.*

FRAUENVELDT. Zie FRAUENFELD.

FRAUGET, een Franſch edelman, van een Gaſconſch geſlacht, hadt zich onder den maarſchalk van Chatillon in vele gelegenheden zeer dapper gedragen, waarom men een goed gevoelen hadt van zyne bekwaamheit, en hem in den jare 1572, na het ontzet van Fontarabië, tot kommandant van die veſting maakte. Doch wanneer hy in den jare 1574 de zelve zonder noodt aan de Spanjaarden overgaf, wierdt hem wel het leven geſchonken, doch hy benevens alle zyne nakomelingen van den adeldom ontbloot. *Daniel. Mezeray.*

FRAUSTADT, eene kleine ſtadt in het Poolſche Waiwoodſchap Poſen, digt aan de Sileſiſche grenzen, tuſſchen de ſtadt Glogau en de Poolſche Liſſa gelegen. In het jaar 1706, in February, leden de Saxen aldaar eene grote nederlage van de Zweden.

FRAXINET, in 't Latyn *Fraxinetum*, eene vermaarde ſchuilplaats der Saracenen in de IX en X eeuwen. Deze naam is aan verſcheide plaatſen gemeen geweeſt, en wy hebben moeite om te bepalen, waar het Fraxinet was, waar van Luitprand zo dikwils gewag maakt. Want men ſtelt twee vlekken van den naam van *Fraxinum* of *Fraxinetum* in Spanje. De tegenwoordige naam der zelve is Freſno, en het eene is in Aragon, en het andere in Andaluſië gelegen. Fraſſineto, of Fraxinetum, is ook een vlek van Italië, aan de Po, tuſſchen Valence en Caſal. De kardinaal Baronius heeft gemeend, dat het zelve de ſchuilplaats was der Saracenen. Nikolaas Chorier, die de Hiſtorie van het Dauphiné geſchreven heeft, meent, dat de zelve in die provincie was, alwaar tegenwoordig Fraiſnes is, een vlek van het Dauphiné. Deze Barbaren hadden mogelyk verſcheide ſchuilplaatſen van dezen naam. Het is nochtans zeker, dat de voornaamſte in Provence was, omtrent de zee, in het bisdom van Frejus, en naby de golf van Grimaut, of Grimald. Men noemt de zelve nog tegenwoordig *la Garde du Fraxinet*, in 't Latyn *Guarda Fraxineti*, dat is te zeggen het fort of het kaſteel van het Fraxinet. Het was in het boſch, en het is nog tegenwoordig van boſſchen omringt, welke de inwoners van het landt *les Maures* noemen: dat nog dit gevoelen beveſtigt. De zeemachten, welke men zondt tegen de Saracenen van het Fraxinet, en het onderſtandt, dat zy zelfs ter zee ontfingen, getuigen, dat hunne ſchuilplaats niet verre daar af gelegen was. Deze Barbaren verwoeſtten alle de naburige landen; zy deden uitlopen in de vergelege provinciën, en voerden alles, wat zy koſtelyks vonden, in hun fort. Zy ontfingen zelfs de ſchelmen, die hen tot leidslieden dienden om hunne uitlopen te doen in de naburige provinciën. Zo week Adelbert, een vervolger der kerke, en een vyandt van paus Johannes den XII, by de Saracenen van het Fraxinet, om aldaar een toevlucht te vinden tegen den keizer Otto den II. Deze prins de graafſchappen van Benevento en van Capúa onderworpen hebbende, en zich naby deze laatſte ſtadt bevindende, in den jare 968, ſchreef aan twee van zyne legerhoofden, Hermannus en Theodoricus, dat

hy voornemens was de Saracenen van het Fraxinet te gaan aantasten: *Præsenti æstate*, schreef hy hen, *in Franciam dirigentes per Fraxinetum ad destruendos Sarracenos, Deo comite, iter arripiemus, & sic ad vos disponemus.* Wilhelm de I, graaf van Provence, verdreef de Saracenen ganschelyk uit zyn landt, en verwoestte hunne schuilplaats van het Fraxinet omtrent den jare 980. Gibalinus, de zoon van Grimaldus den I, heer van Antibes, deedt hem grote diensten in deze gelegenheit, en de graaf gaf hem een gedeelte van het landt, dat de Barbaren bezaten, en dat men naderhandt de golf van Grimaldus genoemd heeft, naar den naam van Grimaldus den II, neef en erfgenaam van dezen Gibalinus. *Luitprand l. V, & VI. Flodoard in Chron. Nostradamus & Bouché hist. de Prov.*

FREA, eene godin der Saxen, gemalin van Vodan, die hun godt was. Men gelooft, dat Frea *Venus* was. *Du Fresne*

FRECHTUS, (MARTINUS) geboortig uit Zwaben, wierdt te Heidelberg licentiaat, en kort daar na omtrent den jare 1526 hoogleeraar in de H. Godgeleerdheit, waar op men hem omtrent den jare 1528 tot voornaamste prediker naar Ulm beriep. Wanneer zich omtrent dezen tydt eenige oneenigheit in de leere van het H. Avondmaal opdeedt onder de Protestanten, reisde hy benevens Bucerus en Musculus in den jare 1536 naar Luther, en volgde zeer naby het gevoelen van den laatsten. In den jare 1540 bevondt hy zich te Worms, en in den jare 1546 te Regensburg op de aldaar aangestelde onderhandelingen over den Godsdienst, waar op de keizer Karel de V hem van zyn ampt beroofde, en hem in de gevangenisse liet werpen, dewyl hy het *Interim* verwierp, en wanneer hy kort daar op zyn gevoelen op nieuws bevestigde, wierdt hy, met ketenen gebonden, naar den keizer gevoerd. Na zyne ontslaging, welke den 3 Maart des jaars 1549 volgde, beriep hem de hertog Christophorus van Wurtenberg naar Tubingen, om aldaar de Theologie te leeraren, welk ampt hy ook tot aan zyne doodt, in den jare 1556, bekleedde. Behalven eenige Theologische werken heeft men van hem: *in Wittekindi Saxonis rerum ab Henrico & Ottone Imperatoribus gestar. lib. III. Sleidan. Crusius Annal. Suevic. Thuan. in hist. Augusta. Adam. vit. Theol.*

FRECULPHUS, een monnik van Fulda, dat eene abdy is van de Benedictyner orde, en naderhandt bisschop van Lisieux, in Normandië, na Launobodus, of na Radulphus den I, leefde in de IX eeuwe. Hy was in grote achting door zyne geleerdheit en Godvruchtigheit. Hy schreef eene kronyk, die hy in twee deelen verdeelde. Het eerste, van het begin der wereldt tot op Jesus Christus, vervat zeven boeken, die hy opdroeg aan den abt Elisacharus, die eertyds zyn meester geweest was. Het twede deel, beginnende sedert de geboorte des Heilands, en lopende tot op de komste der Franschen en Lombarden omtrent den jare 600, is in vyf boeken, en Freculphus droeg dezelve op aan de keizerinne Judith, gemalinne van Lodewyk den Goedertieren, en moeder van Karel den Kalen. Rabanus Maurus, abt van Fulda, hadt zo veel achting en vriendschap voor hem, dat hy op zyn verzoek eene uitlegging ondernam over Genesis, welke hy aan hem opdroeg. Lodewyk de Goedertieren zondt Freculphus naar Rome, over het werk der beelden, waar van hy rekenschap gaf in het Concilie van Parys in den jare 829. Hy woonde het Synode van Diedenhoven by in den jare 835, en dat van Quercy in den jare 837, en wierdt belast met de bewaring van Ebbo. Hy was ook tegenwoordig op het Concilie van Parys van den jare 846, en op dat van Tours van den jare 849. Freculphus stierf in den jare 853. *Sigebert. in Catalogo. Trithem. de scriptorib. Ecclef. Bellarmin. enz.*

FREDDO. Zie ACI, ACIS.

FREDEGARIUS, bygenoemt *Scholasticus*, heeft zich door zyn werk, dat hy van de daden der Franken geschreven heeft, bekend gemaakt. Hy begint het zelve van Guntram, den koning der Franken, en eindigt met het 4 jaar van Clodoveus den II. Zo als het in het VII deel van de *Bibliotheca Patrum* gevonden wordt, loopt het tot op den jare 739. Doch Freherus heeft in zynen druk, om den Ingolstadschen, welke zich van het Beiersche handschrift bediende, te volgen, het zelve vervolgd tot op het jaar 768. Na Freherus heeft het ook Du Chesne mede onder zyn werk van de Fransche schryvers gebragt. *Vossius de hist. Lat. l. III. Miræus in Auctar. &c. Henschen. de trib. Dagobert. l. l. c. 4 & 10. Vales. de gestis Francor. l. XV & XX.*

Hoewel men gemeenlyk den naam van Fredegarius geeft aan den schryver van het kort begrip van de geschiedenisse van Gregorius Turonensis, en van het vervolg van deze historie, zo vindt men dezen naam niet in de handschriften, waar in de schryver of schryvers van deze beide werken onbekend zyn. Men heeft gemeend, dat de schryver leefde ten tyde van Pipin, of van Karel den Groten, om dat zyne kronyk vervolgd was tot op den tydt van deze prinssen; maar men heeft door het werk zelfs en door de handschriften ontdekt, dat de schryver zyn werk geëindigd hadt met het twede jaar van Clovis, zynde het 641 van Christus, en dat het vervolg is van verscheide anderen, die de een na de ander byvoegselen daar toe gemaakt hebben, gelyk men zien kan in den druk, dien de vader Ruinardus van deze kronyk heeft uitgegeven, met de werken van S. Gregorius van Tours.

FREDEGONDA, gemalin van Chilperik den I, koning van Vrankryk, was eene der razernyen van het koninklyke huis, en gene vrouw is ooit eerlozer geweest dan zy, om hare onkuischheit, hare wreedheit, en hare verraderyen. Eenige schryvers hebben gezegd, dat zy geboortig was van Arancourt in Pikardië. Het is zeker, dat hare geboorte zeer gering was; maar zy won zo wel den geest des konings, dat zy van dienaresse koningin en volslagen meesteresse wierdt. Chilperik hadt vyf kinderen gehad by Andouaria, en Fredegonda, om zich in de plaats van de koninginne te stellen, waar van zy eene dienaresse was, overreedde haar om voor meter te dienen van eene van hare dochters. Zy deedt zulks, en Chilperik, gelovende, volgens de Canons, niet meer met haar te kunnen leven, verliet haar, en trouwde met Fredegonda. Chilperik nam ook Galsuinta, of Galsonta, oudste dochter van Athanagildus, koning der Visigotthen in Spanje, in den jare 564, en weinig tyds daar na wierdt zy in haar bedde vermoord, door last van Fredegonda, die ook Andouaria in eenen stroom deedt werpen omtrent den jare 580. Deze wrede vrouw blies haren gemaal vele onrechtvaardige voornemens in tegen zyne onderdanen, de zelve met schattingen belastende, en tegen zyne broeders, den oorlog in hunne staten voerende. Chilperik hervatte den zelven tot viermaal toe; en de laatste reize het te kwaad krygende, belegerde Sigebert hem in Doornik, alwaar hem niets meer overig was dan de moedt van Fredegonda. Zy deedt in den jare 575, of 579, Sigebert vermoorden door twee mannen, die vergiftige messen by hen droegen, om het feit te zekerder te volvoeren. Eenigen tydt daar na deedt zy ook Meroveus, den zoon van Chilperik, ombrengen, die getrouwt was met zyne moeie Brunehauda. Clovis zyn broeder, hadt het zelve ongeluk, zo wel als Pretextatus, bisschop van Rouaan, dien de bedienaars van deze razerny verwurgden op een Paaschdag, wanneer hy dienst deedt in zyne kerke. Chilperik, haar gemaal, stierf van gelyken door de handen van een moordenaar, dien zy zelf omgekocht hadde; dewyl hy hare onbetamelyke minneryen ontdekt hadt, zo men zegt, met een zekeren Landri de la Tour, haren gunsteling, en opperamptman van het paleis van den koning Clotarius den II. Daar na week zy naar Parys, en stelde zich onder de bescherming van Gontranus: maar om hare bloeddorstige neiging te voldoen, vergat zy niets om zich te ontslaan van Brunehauda, en naderhandt van Childebert, op wien zy eenmaal eenen aanval gedaan hadt, zonder het misdryf te kunnen voltrekken. Haar oogmerk door geen verraadt kunnende bereiken, maakte zy machtige oorlogstoerustingen, ontnam hem terstondt Soissons, versloeg zyne krygsbenden in den jare 591, verwoestte Champagne, en hernam Parys met de nabuurige steden, die men haar ontnomen hadt. Kort daar na stierf zy overwinnaresse en zegepralende, maar nog vermaarder door hare euveldaden, dan door hare voorspoeden, in den ouderdom van vyftig of vyfen vyftig jaren, met dat geluk, dat zy de zaken van haren zoon Clotarius den II, die nog een kindt was, in een goeden staat liet. Men stelt hare doodt omtrent den jare 596. Fredegarius en Aimonius bepalen hare doodt in den jare 597. Miræus, Labbé en anderen zyn van dit gevoelen geweest. Het ligchaam van Fredegonda wierdt begraven by dat van den koning, haren gemaal, in de kerk van S. Germain des Prez te Parys, en zy wierden gevonden onder het portaal van deze kerk op den Goeden Vrydag den 3 April van het jaar 1643. *Gregor. Turon. l. V. & VI. Aimon. l. III. Fredegar. Valef. &c.*

FREDELANDT, een slot in het Wolffenbuttelsche, dat Tilly in den dertigjarigen oorlog veroverde. *Topograph. Sax. inf. p.* 83. Zie ook FRIEDLANDT.

ROOMSCHE KEIZERS.

FREDERIK de I, bygenoemt *Babarossa*, wegens zyn roden baardt, was de zoon van hertog Frederik, met 't eene oog, van Zwaben, uit het geslacht van Hohenstauffen, die hem by Judith, dochter van hertog Hendrik den Zwarten, van Beyeren, in den jare 1121 hadt verwekt. In zyne jeugt gaf hy reets blyken van zyne dapperheit, en was mede onder het geleide van keizer Koenraad den III, zyns vaders broeder, in den optocht naar het H. Landt, in het jaar 1147. Zyn vader in den jare 1147 gestorven zynde, volgde hy hem in het hertogdom van Zwaben op, en kweet zich zo wel, dat keizer Koenraad de III hem, zyn eigen zoon voorbygaande, op zyn doodbedde tot Ryksopvolger voorstelde. Dus wierdt hy in den jare 1152 den 4 Maart te Frankfort tot keizer verkoren, en vyf dagen daar na van den aartsbisschop van Keulen, Arnoldus, te Aaken gekroont. Daar op hieldt hy te Mersburg, nog in het zelve jaar, een Ryksdag, om de verschillen tusschen markgraaf Albrecht van Brandenburg en Hendrik den Leeuw, over de nalatenschap des grave Herman van Wintzeburg, en die der beide Deensche prinssen, Canut en Sueno, die om de kroon twistten, te beslissen. Het eerste bleef steken, doordien de keizer nog niet zo veel gezag hadt, dat de partyen het aan zyne uitspraak wilden overgeven. Maar de laatste strydt wierdt dusdanig bygelegt, dat Canut zich met eenige landen moest vergenoegen, en dat Sueno uit handen des keizers, wien hy ook de hulde deedt, de kroon ontfing. Aan Waldemar, nabestaande dezer prinssen, gaf hy ook zeker hertogdom in Denemarken. Ter zelver tydt vereffende hy de zaak der twee tegen malkander verkorene aartsbisschoppen van Maagdenburg zodanig, dat zy beide van deze waardigheit afstandt deden, en daar en tegen den bisschop Guicmannus van Zeitz, op 's keizers bevel, die hem ook naderhandt met den ring en den staf beleende, voor aartsbisschop erkenden. Wanneer hy in Saxen alles hadt in rust gebragt, ging hy naar Beyeren, en liet zich te Regensburg voor de twede maal kronen. Van daar begaf hy zich naar Wurtsburg, om aldaar de strydigheden, tusschen zyne neven, hertog Hendrik den Leeuw en markgraaf Hendrik den II van Oostenryk, wegens het hertogdom van Beyeren ontstaan, by te leggen; doch de uitspraak wierdt niet voor den jare 1154 te Goslar gedaan, en de executie niet eer dan na den eersten optocht des keizers naar Italië, in

in den jare 1156, op den Ryksdag te Regensburg vastgestelt, wanneer het hertogdom van Beyeren Hendrik den Leeuw toegekent, en de markgraaf tot hertog wierdt gemaakt, en zich met het landt boven de Ens moest vergenoegen. Op den zelven Ryksdag te Wurtsburg, in den jare 1154, zette hy den aartsbisschop van Ments af, en stelde zynen kancelier Arnaldus in des zelfs plaats. Vervolgens maakte hy zich tot zynen eersten veldtocht naar Italië gereed, waar toe hem de oproerige Milanezen en de klagten van den paus, dat de burgers van Rome noch hem, noch den keizer wilden gehoorzamen, aanleiding gaven; hoewel ook anderszins door gansch Italië, naardien sedert Lotharius den II geen keizer aldaar was geweest, een verwarde toestandt was, als hebbende de onderdanen de meeste graven verjaagt, en republyken opgerecht. Wanneer hy aldaar in November des jaars 1154 aankwam, liet hy, volgens gewoonte der Frankische en Duitsche koningen, niet verre van Piacenza, in de Campi Roncalii, alle leenmannen voor zich komen, om te vernemen, wie van de zelve tegen 't bevel hunner leenheeren van dezen tocht waren te huis gebleven; wanneer om deze redenen niet alleen verscheide wereldlyke heeren, maar ook de bisschoppen Hartwyk van Bremen, en Ulrich van Halberstadt hunne voorrechten (*regalia*) ontnomen wierden. Van daar trok hy voort in het Milanees; verbrandde de oproerige steden Chiëra en Asti, en veroverde in den jare 1155 de met de Milanezen in verbondt staande vesting Tortona, welke hy insgelyks in de assche leide. Vervolgens hieldt hy te Pavië, welke stadt hem by de verovering van Tortona hadt bygestaan, zynen intocht, en wierdt aldaar met de Longobardische kroon gekroont. Hy nam vervolgens voor om Rome zelf te bezoeken, wanneer hem onderweeg paus Adrianus de IV ontmoette, en met veel nadruk de hardnekkigheit der Romeinen voorstelde. De Romeinen zonden den keizer hunne gezanten te gemoet, die onder andere stoute redenen ook eene somme van 5000 ponden zilvers van hem eischten. Doch de keizer betaalde hunnen hoogmoedt, vermeesterde eene der voorsteden, en liet zich den 18 Juny des gemelden jaars 1155 door den paus in de S. Pieterskerk tot keizer kronen. Maar dewyl zulks zonder kennisse der Romeinen was geschied, verwekten zy deswegen een opstandt; wierden echter van de keizerlyken met bebloedde hoofden naar huis gezonden. Wanneer de somerhette begon, begaf de keizer zich naar Spoleto, welke plaats hy liet slechten, om dat de zelve hem niet hadt willen gehoorzamen. Na dat hy vervolgens Apulië wederom onder zynen rechtmatigen heer hadt gebragt, keerde hy wederom naar Duitschlandt te rug, hoewel hy nog onderweeg veel gevaar onderworpen was. Wanneer hy eindelyk in den jare 1155 wederom gelukkig in Duitschlandt kwam, hieldt hy een Ryksdag te Regensburg, op welken Arnaldus, aartsbisschop van Ments, als hebbende in 's keizers afwezendheit het Ryksbestier gehad, den Paltsgrave Herman over verscheide misbedryven, in zyn aartsbisdom gepleegt, beschuldigde, waar over ten laatste de keizerlyke uitspraak volgde, dat de Paltsgraaf Herman, nevens tien graven en andere medehelpers, in het jaar 1156 op de Ryksvergadering te Spiers een hondt een gansche myle ver moesten dragen. Op den zelven Ryksdag wierdt ook Hendrik de Leeuw, als boven gemeld is, werkelyk in het bezit van Beyeren gestelt. Na dat hy dus de rust in Duitschlandt herstelt hadt, maakte hy toerusting ten oorlog tegen de Polen, die hunnen verdreven hertog Uladislaus niet wilden aannemen, noch schatting aan het Duitsche Ryk opbrengen. Hy bragt de zelve ook haast onder gehoorzaamheit; en als zich hun hertog Boleslaus den keizer hadt onderworpen, moesten zy 2000 marken gouds aan den keizer, 1000 marken aan den vorst, die dezen tocht hadt bygewoont, en 20 marken aan de keizerinne, voorts 200 marken zilvers aan de keizerlyke Raden betalen, en vele andere harde voorwaarden, welke zy echter niet hielden, ondergaan. Te Wurtsburg gaf hy na zyne te rug komst uit Polen des Griekschen keizers gezanten gehoor, maar welke hy wegens hunne stoute redenen bestrafte. In den jare 1557 nam hy een reis voor naar Burgundië, welk landt hy op de volgende wyze wederom aan Duitschlandt, van het welke het zich sedert Hendrik den IV hadt afgescheurt, hechtte. Hy scheidde zich, onder voorwendsel van bloedverwantschap, van zyne gemalinne Adelheit, en trouwde met Beatrix, dochter van grave Reinald den laatsten van Burgundië. Maar doordien deze Reinald van keizer Lotharius den II was in den ban gedaan, en de executie tegen hem den hertogen van Zähringen was opgedragen, en deze reets verscheide steden hadden verovert, maakte Frederik thans een vergelyk met den zelven, uit krachte van 't welke hy hen Lausanne, Geneve en eenige andere plaatsen, overliet, en het overige wegens zyne gemalin in bezit nam, en zelfs geheel Provence wederom daar aan trok, latende zich van alle vasallen des Burgundischen ryks huldigen. Ondertusschen ontstonden 'er onlusten met paus Adrianus, ter oorzake, als volgt. De paus hadt na des keizers te rug reize naar Duitschlandt den door hem verdreven Wilhelm van Apulië wederom voor koning van Sicilië en Apulië erkent, en met hem, buiten weten des keizers, vrede gemaakt. Deze nam zulks euvel op, zo dat hy terstondt alle geestelyken in Duitschlandt verboodt, voortaan eenige beneficien van het pausselyke hof aan te nemen. Daar by kwam, dat zeker bisschop van Lunden, in Schonen, op zyne te rug reize van een bedevaart naar Rome in Duitschlandt gevangen genomen, en kwalyk gehandelt was, zonder dat de keizer genoegzaam onderzoek naar dit misbedryf hadt gedaan. De paus zondt daar op een gezantschap van twee kardinalen, nevens een harden brief aan den keizer, in welken onder anderen deze woorden stonden: *Debes, gloriosissime fili, ante oculos mentis reducere, quàm gratanter & quàm jucundè alio* (præcedenti) *anno, Mater Tua, S. S. Romana Ecclesia, te susceperit, ... quantam tibi dignitatis plenitudinem contulerit .... Neque tamen pœnitet nos desideria tuæ voluntatis implevisse, sed si majora beneficia Excellentia tua de manu nostra suscepisset, si fieri posset, ... gauderemus.* Maar dewyl het woordt *beneficium* toenmaals zo veel als *feudum*, dat is *een leen*, betekende, en de keizer den brief aldus uitleide, als of de paus hem wegens de kroning voor een vazal van den Roomschen stoel zocht te houden; en daar benevens zekere schildery van den keizer Lotharius te Rome in het Lateraan wierdt gevonden, in welke de zelve op zyne kniën van den paus de kroon ontfing, met dit byschrift:

Rex venit ante fores, jurans prius urbis honores;
Post homo fit Papæ, sumit quo dante coronam;

zo betuigde niet alleen de keizer, maar ook alle geestelyke en wereldlyke standen hun ongenoegen daar over, en schreven aan den paus, dat zy hun ryk van niemandt anders dan van Godt hadden; en dat zy de pausselyke kroning niet anders dan slechts als eene plegtigheit aanmerkten. De paus verklaarde daar op zyne woorden aldus, dat het woordt *conferre* alleenlyk zo veel wilde zeggen als *imponere*, dat is *opleggen*, of *begiftigen*, en *beneficium* zo veel als *bonum factum*, dat is *gunst*, of *weldaadt*, en liet hem voorts door zyne gezanten verzekeren, dat hy geenzins van gedachten was de achting en 't gezag des Ryks te kort te doen. Schoon nu de keizer zich daar door liet te vrede stellen, voerde hy echter in den jare 1158 zyn leger naar Italië, werwaarts hem vele voorname vorsten, en onder de zelve de hertog Ladislaus van Bohemen, wien hy kort te voren den koninklyken tytel voor zich en zyne nakomelingen hadt gegeven, begeleidden. Zyn voornaamste oogmerk was om de Milanezen te beteugelen, en den koning van Sicilië Wilhelm, die Apulië hadt bemachtigt, te verjagen. De eerste wierden door eene harde belegering zodanig vernedert, dat zy hem op hunne kniën om vrede baden, en al wat de keizer voorsloeg inwilligden. Na de belegering van Milaan hieldt hy wederom in de zogenoemde *campi Roncalii* een algemenen leensdag, op welken alle Italiaansche vorsten en alle burgermeesters in de steden verschenen, en hunnen leenseedt deden. Hy bestelde ook zekere commissie van omtrent 30 doctoren in de rechten, die de keizerlyke rechten en regaliën in Italië zouden onderzoeken, en opentlyk bekend maken, en dwong alle vorsten en steden, te zweren, dat zy zich gene van zulke rechten zouden aanmatigen. Ieder stadt moest op den voornaamsten kerktoren den keizerlyken adelaar zetten. Doch dit alles kon niet beletten, dat de Milanezen niet in het volgende jaar van nieuw opstonden, de keizerlyke bedienden, die onder hen burgermeesters wilden aanstellen, verdreven, ja zelfs den keizer naar het leven stonden. Zy wierden derhalven naar Marnica gedagvaard; verschenen daar ook; maar in plaats van berouw gaven zy tot antwoordt, dat zy wel den keizer den eedt van getrouwheit hadden gezworen, maar den zelven niet belooft te houden; 't welk den keizer dermaten verbitterde, dat hy de Milanezen in den Ryksban deedt, en Hendrik den Leeuw, Gneff, en andere Duitsche vorsten, naar Italië riep, die terstondt met hunne legers kwamen, wanneer de keizer op Crema, de zyde der Milanezen toegedaan, los ging, welke stadt zich ongemeen hardnekkig verweerde, maar ook daar door maakte, dat zy aan de vlamme en de plundering der soldaten wierdt overgegeven. Ondertusschen was paus Adrianus de IV gestorven, en de meeste kardinalen verkoren Roland, die den naam van Alexander den III aannam, in zyne plaats tot paus; maar zommigen deden eene nieuwe verkiezing, waar door Octavianus, onder den naam van Victor den IV, paus wierdt. Om deze scheuring te dempen hieldt de keizer in den jare 1160 te Pavië eene vergadering van geestelyken; riep de beide pauzen derwaarts, van welke echter Victor de IV alleen verscheen, dien ook eindelyk van de kerkvergadering de pausselyke waardigheit toegekent, en in het tegendeel Alexander den III ontnomen wierdt, welke hem daarentegen in den ban deedt. Naderhandt oeffende hy wraak tegen de Milanezen, en zwoer, niet eerder Italië te zullen verlaten, noch de kroon wederom op te zetten, voor dat hy hen hadt uitgeroeit. Na een tweejarig beleg wierdt die stadt in den jare 1162 verovert, en tot aan de voorsteden geslecht; de inwoners wierden gebannen, en de grondt, daar die stadt hadt gestaan, als een vervloekte grondt, met zout bestrooit, moetende de kommandant van Milaan, Gualphagus, eenige dagen als een hondt aan een keten onder des keizers tafel leggen. Vervolgens hieldt de keizer te Pavië een prachtig vreugdefeest, wanneer hy en zyne gemalin de kroon droegen, en alle Lombardische bisschoppen, edelen, en magistraatspersonen daar tegenwoordig waren. Ook stelde hy in alle steden burgermeesters aan, en begaf zich daar op nog in het jaar 1162 naar Besançon, alwaar hy een plegtelyken Ryksdag hieldt, op welken ook de koning van Vrankryk, hoewel maar een dag lang, mede tegenwoordig was, hopende door onpartydige scheidslieden de scheuring der kerke by te leggen. Maar naardien Alexander de III daar wederom niet verscheen, bevestigde de keizer Victor den IV in 't pausschap. Hy beleende ook aldaar Waldemar met de koninkryken van Zweden, Denemarken en Noorwegen. In het volgende jaar 1163 hieldt hy te Worms en Ments Ryksdagen, en ging in den herfst naar Italië, doch zonder een leger, alleenlyk om eenige Rykszaken af te doen, en maakte zekeren heer uit Sardinië, Barrason genoemt, op zyn verzoek, koning van dit eilandt, na dat hem de zelve deswegen den leenseedt gedaan hadt. Daar op trok hy wederom naar Duitschlandt, en als in den jare 1164 paus Victor de IV stierf, en de kardinalen van des zelfs party nevens den keizerlyken aartskancelier Rainald Guido van Crema onder den na-

me van Paschalis den III verkoren, bevestigde hy den zelven; en na dat hy in den jare 1165 de vorsten en bisschoppen in Duitschlandt met eede aan den zelven op het Rykskonvent te Wurtsburg hadt verbonden, en te Aken het graf van Karel den Groten doen openen, latende den zelven door Paschalis kanonizeren, tradt hy in den jare 1166, in November, den vierden tocht naar Italië aan. Want de keizerlyke bedienden hadden de Italianen met onbillyke belastingen zodanig gedrukt, dat Milaan, nevens andere steden, een verbondt tegen de zelve maakten, hoewel zy hunnen plicht als leenmannen omtrent den keizer niet te buiten gingen. Wanneer de keizer in de *Campi Roncalii* kwam, hieldt hy aldaar een algemene vergadering, by welke Paschalis wederom bevestigt, en Alexander afgezet wierdt. Vervolgens zocht hy Alexander uit Italië te verdryven; veroverde op de Grieken, die zich met hem hadden verbonden, Ancona; doodde by de 9000 Romeinen, en nam 3000 der zelven gevangen. Hy vervolgde deze overwinning, en kreeg zelfs Rome in, wanneer hy Paschalis bevestigde, hem van alle Romeinen deedt huldigen, en zyne gemalin van hem liet kronen, moetende Alexander de vlucht nemen. Ondertusschen vatten de Milanezen nieuwen moedt, en begonnen in den jare 1167, den 27 April, Milaan wederom op te bouwen; versterkten deze stadt met wallen en grachten, om dat zy zonder den eedt, aan den keizer gedaan, niet te breken, geen muren mogten oprechten. Ja zy bouwden in het volgende jaar nog eene stadt, welke zy, in spyt van den keizer, en ter eere van paus Alexander, *Alexandrië* noemden, hoewel zy van de keizerlyken *Palearis* of Stroostadt geheten wierdt, waarom zy dan nog tegenwoordig den naam van *Alexandria della paglia* draagt. De keizer deedt wel de Milanezen en hunne bondgenoten in den ban, maar dewyl de zelve zyn krygsvolk versloegen, en de pest in zyn leger zeer woedde, was hy genoodzaakt, in den jare 1168, in Maart, Italië te verlaten. Na zyne te rug komst in Duitschlandt besliste hy de verschillen tusschen de bisschoppen en vorsten van Saxen tegen Hendrik den Leeuw, en als zyn neef Frederik, zoon van keizer Koenraad, stierf, nam hy des zelfs landen in bezit, en liet in den jare 1169 zynen zoon Hendrik, nog maar vyf jaren oud zynde, met bewilliging der standen, van den aartsbisschop van Keulen te Aken kronen. Toen in het jaar 1170 paus Victor de IV overleedt, benoemde hy Johannes, abt van Strume, in des zelfs plaats, en deedt hem ten gevalle eene reis naar Italië, tegen Alexander den III, die hem sedert zyne laatste reize in den jare 1168 hadt in den ban gedaan, en tegen de Milanezen, zelfs te Wurtsburg alle standen daar toe aanmoedigende, voorgevende, dat Alexander de III de keizerlyke waardigheit van Duitschlandt zocht op de Grieken te brengen. Hendrik de Leeuw nam ondertusschen een tocht voor naar het H. Landt, in welkers afwezendheit de keizer zyne vazallen heimelyk ondervroeg, dat wanneer Hendrik de Leeuw mogt komen te sterven, of zy aan hem des zelfs landen wilden overgeven. Dit verdroot Hendrik geweldig, en gaf grote aanleiding tot nieuwe vyandschap tegen den keizer; hoewel zommigen dit in twyffel trekken, naardien zulks op het getuigenis van een eenig schryver, die lang na dien tydt geleeft heeft, steunt. Eindelyk ondernam de keizer den lang besloten zesden tocht naar Italië, met eene grote macht, en niet minder hoop, in den jare 1174. Hy belegerde terstondt Alexandrië, maar kon niets daar voor uitrechten, om dat zo wel het jaargetyde verlopen was, als ook om dat Hendrik de Leeuw met zyne onderhorige troepen den keizer niet te hulp kwam, en in 't tegendeel, niettegenstaande het dikwils herhaalde verzoek, naar Duitschlandt keerde; waar door dan de keizer gedwongen wierdt, na dat hy met de oproerigen een stilstandt hadt gemaakt, hem in den jare 1175 te volgen. Maar hy wierf versche troepen, en trok met de zelve in den jare 1176 naar Italië, wanneer hy echter den 24 May des volgenden jaars niet verre van Legnano geheel verslagen wierdt; en doordien hy in dien slag het paardt onder het lyf verloor, wierdt hy vier dagen lang van iedereen voor dood gehouden. Doch hy bragt 'er het leven nog af, en kwam onverwagt te Pavië aan, alwaar hy door dit voorval zich liet bewegen om Alexander den III de vrede aan te bieden, zodanig, dat de keizer dien paus voor rechtmatig zou erkennen, het landt, het welk de kerk toebehoorde, en inzonderheit de goederen van de gravinne Mathildis, wederom geven, een vyftienjarigen stilstandt met den koning van Sicilië, die sedert dien tydt den paus in zyne bescherming hadt genomen, en een zesjarigen stilstandt met die tegen hem verbonde steden zou maken, ten einde in dien tydt eene vaste vrede kon gesloten worden. Daar op wierdt in den jare 1177 eene byeenkomst tusschen den keizer en den paus te Venetië gehouden, alwaar de vredenstractaten wierden bezworen. Men vindt daar omtrent door de nieuwe schryvers verdicht, dat, toen de keizerlyke prins Otto door den Venetiaanschen admiraal Zani ter zee was geslagen, de paus den gemelden admiraal een ring gaf, welken hy in het water zou werpen, en daar door als met de Adriatische zee trouwen; dat de prins vervolgens op zyn woordt van eere wasl os gelaten, om aan den keizer zekere voorslagen van vrede, in des pauzen naam, te doen, waar door de zelve zich hadt laten bewegen, van in persoon naar Venetië te gaan; dat, wanneer hy by zyne intrede den paus voor de S. Martenskerke vondt zitten, hy hem naar gewoonte de voeten hadt willen kussen; maar dat de paus daar mede niet was te vrede geweest, den keizer den voet op den nek hadt gezet, en daar by de woorden van den Psalmist misbruikt: *Op leeuwen en adderen zult gy treden*, enz. daar men by voegt, dat de keizer den paus hadt te kennen gegeven, dat hy zulks niet ter eere van hem, maar van Petrus verdroeg, waar op de paus hadt geantwoord, dat het zo wel tot zyne eere als die van Petrus moest geschieden. Doch dit alles steunt alleen op zekere schildery, wordende nog tegenwoordig te Venetië gevonden, daar de paus wordt voorgestelt den keizer den voet op den nek zettende. Maar men moet weten, dat zulke schilderyen oudtyds zeer geween waren, wanneer men namentlyk wilde verbeelden, dat de eene party over de andere eenig voordeel hadt behaalt, en ze overwonnen. Dus leest men, dat, als Calixtus de II zynen tegenpaus Burdinus hadt gevangen bekomen, hy den zelven in zekere kamer van het Lateraansche paleis onder zyne voeten leggende deedt schilderen. En echter is het zeker, dat Calixtus Burdinus nooit op den nek heeft getreden. Dus is het ook gelegen met de schildery te Venetië van Frederik Barbarossa; waar by nog komt niet alleen het algemene stilzwygen, maar ook het duidelyk tegenspreken der toenmaals levende schryveren, welke uitdrukkelyk melden, dat de keizer en de paus malkander alle bedenkelyke eerbewyzingen hebben aangedaan, en dat de eerste van den laatsten den kus des vredes heeft ontfangen; dat hy hem de rechterhandt heeft gegeven, en hem in de kerk geleid; voorts dat hy, volgens 't gebruik van dien tydt, zyn steegreep heeft vastgehouden, en als de keizer voor hem op 't eerste gezicht op de knièn was gevallen, dat hy hem terstondt heeft opgeheft, en gekust. Het verhaal, den jongen keizerlyken prins Otto rakende, is ook valsch, dewyl Otto toenmaals nog een klein kindt was. Het zy echter zo het wil, de keizer betoonde ondertusschen, toen hy in den jare 1177 naar Duitschlandt kwam, Hendrik den Leeuw zyne gramschap, als alleen de oorzaak van 's keizers ongeluk zynde; en wanneer de zelve, na drie malen gedagvaard te zyn, om zich tegen de klagten der Saxische bisschoppen en andere wereldlyke heeren wegens zyne harde regering te verantwoorden, niet verscheen, deedt hy hem in den jare 1180 in den Ryksban, ontzette hem van alle zyne landen, en gaf het hertogdom van Beyeren aan den grave Otto van Wittelsbach, wiens voorouderen het zelve keizer Hendrik den III hadden ontweldigt, en het hertogdom van Saxen gaf hy aan den grave Bernhard van Ascanië en Anhalt, zone van Albert den Beer. De hertog Hendrik wilde zich niet zo gemakkelyk laten verdryven, maar zondt de nieuwe leenmannen met bloedige koppen naar huis. Doch toen de keizer in eigen persoon tegen hem te velde trok, moest zich de hertog onderwerpen, en zich met het hertogdom Brunswyk en Luneburg vergenoegen; doch zo, dat hy alvorens drie jaren lang in Engelandt als in ballingschap moest omzwerven. Van de overige landen des hertogs maakte de keizer Lubek en Regensburg tot vrye Ryksteden; ook onderwierp hy de markgraafschappen Stiermarken, Istrië, Vohburg en geheel Tirol onmiddelyk aan het Ryk. Van de overige Saxische landen hebben de landgraaf van Thuringen, de bisschop van Bremen, en inzonderheit de aartsbisschop van Keulen, die Engern en Westphalen naar zich trok, al wat zy konden naar zich genomen. Ondertusschen verliep de tydt van den stilstandt in Italië, wanneer de keizer, op aanraden van zynen zone Hendrik, die gaarne tot koning van Italië wilde gekroont zyn, in den jare 1183 te Constans eene bestendige vrede sloot, en de huldiging van de Italiaansche steden ontfing. In den jare 1184 liet hy te Ments met grote plegtigheit zynen zoon Hendrik en Frederik mondig maken; ging voorts naar Italië, en na dat Hendrik met de Siciliaansche erfprincesse getrouwt was, liet hy hem tot koning van Milaan kronen. Doch paus Lucius de III, dit ongaarne ziende, en nog andere redenen daar by komende, scheen het op nieuw tot eene gevaarlyke verwydering te zullen komen, welke echter zo wel door de doodt van den laatstgemelden paus Lucius den III, als ook door die van zynen opvolger Urbanus den III gelukkig gestuit wierdt. Gedurende deze voorvallen kwamen 'er van dag tot dag meer droevige tydingen van der Turken voortgangen in het Oosten, waar door de keizer wierdt bewogen, met Philips van Vrankryk en Hendrik van Engelandt in een verbondt te treden. Hy bragt een leger van 150000 man op de been, liet een gedeelte van het zelve te water derwaarts gaan, en trok met het overige volk te landt door Hungarië en over Constantinopel, en drong daar mede niet zonder grote moeite, wegens den tegenstandt der Grieken, door Asië tot in Syrië door. Het begin voorspelde gelukkige overwinningen, doordien hy zich niet alleen door de Grieken heensloeg, maar in twee treffens 16000 Turken doodde. Zie CROISADES, of KRUISVAARTEN. Maar tot allen ongeluk stierf hy den 10 Juny des jaars 1190; en melden de meeste schryvers van zynen tydt, dat hy, met zyn leger over de rivier Cydnus trekkende, en zich al te onvoorzichtig in het water wagende, is verdronken; hoewel anderen zulks tegenspreken, en staande houden, dat hy te Seleucië aan eene ziekte is overleden. Hy heeft twee gemalinnen gehad, welker eerste, Adelheid genoemd, des markgraven Theobald van Vohburg dochter, in den jare 1149 met hem trouwde, doch van hem in den jare 1153 gescheiden wierdt. Daar op trouwde hy met Beatrix, erfdochter van graaf Rainald van Burgundië, en teelde by haar *Hendrik* den VI, zynen navolger; *Frederik*, hertog van Zwaben, die aan de pest by Ptolomaïs in den jare 1191 stierf, op wien zyn broeder *Koenraad* in het jaar 1196 volgde; *Otto*, Paltsgraaf van Burgundië en stadhouder in het koninkryk van Arelat, en eindelyk *Philips*, hertog van Thuringen, die in den jare 1208 van grave Otto van Wittelsbach wierdt vermoord. *Conr. Ursperg. Moreno de reb. Laud. pag.* 448. *Otto Blasio & Otto Frising. Chron. & de reb. Frideri i I. Godefr. Viterb. Gunther. Ligur. Robert. de Monte. Helmold. Chron. Albertus Stadensis Pagi Crit. in Baron. Tom. IV. Roderic. de gest. Frid. Burchardi Epist. de excid. Mediol. ap. Freher. Tom. I. pag.* 236. *Fort Olmus Hist. de occult. advent. Venetias Alexandri III. Naucleri Chronogr. Vol. II. Sabellici Hist. Venet. lib. VII. Dec.* 1. *Justiniani Hist. Venet. lib. II. pag.* 27. *Centuriæ Magdeb. Cent. XII. cap.* 10. *Wagenseil Catalogus Imp. sub. Frid. I.* Ber-

Bernegeri Quæſt. Hiſt. Pol. Artopæus & Heumannus Diſſertat. de Frid. I.

FREDERIK de II, neef van keizer Frederik den I, en zoon van keizer Hendrik den VI, en van Conſtantia, dochter van Rogerius, koning van Sicilië, wierdt geboren, zo als zommigen willen, in den jare 1190, of, volgens anderen, in het jaar 1193, of 1104, of 1195, of ook 1196, doordien de ſchryvers van dien tydt daar omtrent zeer verſchillen. Als zyn vader in den jare 1197 ſtierf, nam zyne moeder de voogdyſchap aan, en bleef met hem in Napels en Sicilië, als haar erffelyk ryk zynde. Zyn vader hadt hem wel by zyn leven door de ſtanden tot zynen opvolger laten verklaren, en hy is ook na des zelfs doodt, en met hulp van des zelfs broeder Philips van Zwaben, in het jaar 1198 van zommige ſtanden tot keizer verkoren; doch deze verkiezing was wegens de onluſten van dien tydt zonder vrucht. (Zie PHILIPS van Zwaben, keizer.) Maar na dat Otto de IV in den jare 1210 met paus Innocentius den III niet alleen in onmin geraakte, maar ook Napels en Sicilië als een Ryksleen zocht aan zich te trekken, gelyk als hy werkelyk Napels innam, bragt het de paus zo verre, dat Frederik in den jare 1212 van den aartsbiſſchop van Ments, nevens eenige andere ſtanden, tegen Otto tot keizer verkoren wierdt, en dat vervolgens de meeſte ſtanden zyne zyde kozen, wanneer hy daarentegen den paus de onder de vorige twee tegenkeizeren aan zich getrokkene ſteden in Italië liet behouden. (Zie meer omſtandigheden daar van op OTTO den IV, keizer.) Na de doodt van Otto den IV, in den jare 1218 voorgevallen, wierden hem van Ottoos broeder, den Paltsgrave Hendrik, de Rykstekenen overgelevert, en hy van alle ſtanden zonder tegenſpraak als keizer aangenomen; waar op hy in den jare 1220 een tocht naar Rome deedt, en aldaar van paus Honorius den III gekroont wierdt. Dewyl hy ondertuſſchen den paus wegens zyne erflanden Napels en Sicilië niet veel betrouwde, bleef hy altoos in Italië, en liet in den jare 1220 zynen zoon Hendrik den VII van de ſtanden tot keizer verkiezen, en in het jaar 1221 kronen, wien hy, als nog een kindt zynde, eerſt den aartsbiſſchop van Keulen Engelbertus, en na des zelfs doodt den hertog van Beyeren Lodewyk als voogdt en tevens als Ryksvikaris toevoegde. Naauwlyks was Frederik gekroont, of de beide graven van Thuſcië, Mattheus en Thomas, verwekten in Napels onluſten, die hy terſtondt verjoeg, maar welke door den paus van Rome in beſcherming genomen wierden. Dit gaf gelegenheit tot groter verſchillen, welke eindelyk in den jare 1224, door bemiddeling des verdreven konings van Jeruzalem, Johannes van Briënne, voor zo verre wierden bygelegt, dat Frederik met dezes konings dochter zou trouwen, het recht op Jeruzalem voortzetten, als mede een tocht naar het H. Landt doen, 't welk de keizer aannam. Maar doordien hy vreeſde, dat de paus by zyne afwezendheit in Napels en Sicilië onluſten mogt verwekken, hieldt hy zyne gelofte niet; maar zynde een paar dagen op zee geweeſt, kwam hy onverrechter zake te rug; weshalven hem Gregorius de IX in den ban deedt; doch hy ondernam terſtondt in het volgende jaar 1228 wederom dien tocht, en maakte zulke voortgangen, dat de Sultan gedwongen wierdt, Jeruzalem, Nazareth, Joppe, en andere plaatſen, den Chriſtenen in te ruimen. Niettemin deedt de paus den keizer ondertuſſchen, onder voorwendſel van eene ſchadelyke en beſpottelyke vrede met den Sultan gemaakt te hebben, ook om dat hy, nog niet volkomen van den ban ontſlagen, naar het H. Landt was gegaan, hem voor de tweede maal in den ban, en zondt een leger naar Napels, om hem dat ryk af te nemen; ook hitſte hy des keizers eigen ſchoonvader Johannes op, om in Sicilië onluſten te verwekken. Frederik kwam dan met allen ſpoedt uit het H. Landt te rug; ſtilde in korten tydt alle onluſten, verjoeg den paus zelf uit Rome, en beteugelde de Italianen zodanig, dat eindelyk, door bemiddeling van zommige Duitſche ſtanden, de paus hem in den jare 1230 van den ban ontſloeg, waarentegen de keizer den paus wegens gelede ſchade 120000 oncen gouds betaalde. De paus was echter nog niet te vrede, maar hitſte des keizers zoon Hendrik den VII op, dat de zelve in het jaar 1234 met eenige Duitſche ſtanden en met de ſteden in Lombardië een verbondt tegen zynen vader maakte; maar wanneer de keizer in den jare 1235 naar Duitſchlandt was gekeert, zette hy hem af, en zondt hem naar Apulië, alwaar hy zyn leven in eene gedurige gevangenis heeft geëindigt, in wiens plaats Frederik zynen tweden zoon Koenraad den IV tot Roomsch koning liet verkiezen. En dewyl Frederik vervolgens de oproerige ſteden in Lombardië, die het met zynen zone hadden gehouden, met geweldt tot gehoorzaamheit bragt, en Sardinië den paus niet wilde wederom geven, deedt hem de zelve op nieuw in den jare 1239 in den ban; verbondt zich tegen hem met de Venetianen, en ſtrooide uit, om hem zwart te maken, dat hy Chriſtus, Mozes en Mahometh voor drie aartsbedriegers hadt uitgeſcholden. De keizer verdedigde zich tegen deze beſchuldigingen niet alleen ſchriftelyk by alle Duitſche ſtanden en buitenlandſche koningen, kardinalen en anderen, maar trok ook met een groot leger naar Italië, en handelde zyne vyanden zo als zy verdienden. De paus daarentegen verzocht alle koningen om hulp, en droeg Robert, zoon van koning Lodewyk van Vrankryk, de keizerlyke waardigheit op; vermaande ook in den jare 1240 de Duitſche biſſchoppen, Frederik af te zetten, doch wierdt van beide afgewezen. Hy veinſde derhalven, als of hy vrede wilde maken, en ſchreef, met bewilliging des keizers, eene kerkvergadering uit te Rome; maar Frederik, verwittigt zynde, dat het op hem gemunt was, bezette zo wel ter zee, als te lande, alle toegangen, dat geen biſſchop kon naar Rome komen; weshalven Innocentius de IV in het jaar 1244 naar Vrankryk week, en een Concilie te Lion beriep, werwaarts hy ook Frederik dagvaardde, en te gelyk op nieuw in den ban deedt. Hy trok ook de Duitſche geeſtelyke vorſten van hem af, zo dat zy in den jare 1245 Hendrik, landgrave van Thuringen, bygenoemt Raſpo, tot keizer opwierpen, die ook Frederiks zoon Koenraad uit het veldt ſloeg; doch voor Ulm wierdt gewond, en kort daar na in den jare 1247 overleedt. De paus bragt vervolgens een nieuwen tegenkeizer, graaf Willem van Hollandt, op de baan, en ten laatſte wierden Frederiks vertrouwdſte vrienden hem ongetrouw, onder welke voornamentlyk zyn kanceliер Petrus de Vineis was, die, niettegenſtaande hy den keizer te voren mondelyk en ſchriftelyk zeer nadrukkelyk hadt verdedigt, nochtans eindelyk zynen lyfarts daar toe bragt, dat hy den keizer met vergift van kant hielp. De zelve eindigde dan in den jare 1250 te Fiorenzola, in Apulië, zyn leven; en zommigen zeggen, dat zyn natuurlyke zoon Manfredus hem eerſt vergift bybragt; en als het zelve niet ſchielyk genoeg werkte, hem met een kuſſen ſmoorde; hoewel anderen daar aan twyffelen, en zyne doodt wierdt naderhandt zelfs in twyffel getrokken, waarom velen zich valſchelyk voor hem hebben uitgegeven. Voor het overige was Frederik een vorſt van ongemene verdienſten, en hem ontbrak noch yver, noch dapperheit, om de rechten des Ryks ſtaande te houden. Hy ſprak Latyn, Griekſch, Franſch, Italiaanſch, Arabiſch en Hoogduitſch met de grootſte vaardigheit, en zocht de vrye kunſten met alle kracht te bevorderen; want men heeft hem de oprechting der hogeſcholen van Wenen en Napels te danken, als mede dat *Ariſtoteles*, *Galenus*, en andere ſchryvers in de Latynſche tale zyn overgezet. Daarentegen kan men ook zeggen, dat hy genegen was tot onkuiſchheit. Hy heeft vier gemalinnen gehad, welker eerſte, Conſtantia genaamt, dochter van koning Alphonſus den II van Arragon, *Hendrik*, boven gemeld, heeft ter wereldt gebragt, en in den jare 1222 is geſtorven. De twede was Jolanta, erfdochter des konings van Jeruzalem, die hem *Koenraad* den IV baarde, en in den jare 1228 overleedt; by de derde, Izabelle, dochter van koning Johannes van Engelandt, hadt hy *Hendrik*, ſtadhouder van Sicilië, welke gemalin in het jaar 1241 is geſtorven. Zyne vierde gemalin was zeer ryk; doch haar naam is onbekend. Zommige nieuwe ſchryvers ſpreken nog van twee andere; doch men kan 'er niets zekers van zeggen. Daar benevens hadt hy verſcheide meeſtereſſen, van welke de vermaardſte was Blanka, marquiſinne van Montferrat, die hem *Manfredus*, vorſt van Tarento, *Enzius*, of *Hentius*, of *Hendrik*, koning van Sardinië, en *Frederik*, vorſt van Antiochië, baarde. *De voorgemelde ſchryvers, als mede Ciſnerus Orat. de vita Friderici II. Imp.*

FREDERIK de III, bygenoemt de Schone, was een zoon van keizer Albert den I, en van Eliſabeth, dochter van Mainard, hertog van Karinthië en graaf van Tirol. Den bynaam van den Schonen kreeg hy wegens zyne levendigheit en welgemaaktheit: echter heeft hy nooit op munten, als zommigen willen, dezen bynaam gebruikt. Na zyns vaders doodt, die in den jare 1308 vermoord wierdt, hadt hy eenige hoop tot de keizerlyke waardigheit; doch Henrik van Luxenburg kreeg de zelve, en zocht de goederen van het huis van Habsburg aan zich te trekken. Frederik, dit laatſte bemerkende, liet zich tegen de keizerlyke bedienden verluiden, dat reets vyf koningen wegens de Ooſtenrykſche landen hun leven hadden verloren, en dat Hendrik miſſchien de zesde kon worden, welke bedreiging van die uitwerking was, dat hem de keizer 't leen daar van niet langer weigerde, doch onder beding, dat Frederik hem op den tocht naar Rome met 200 gewapende ruiters zou begeleiden. Alzo nu Hendrik op dezen tocht zyn leven verloor, en de keizerlyke troon een jaar lang ledig ſtondt, dacht Frederik den zelven zekerlyk te beklimmen, maar kon alle de keurvorſten niet op zyne zyde brengen: want de aartsbiſſchop van Ments, Petrus, was tegen hem, om dat hy, nog biſſchop van Baſel zynde, wegens de voor zyn ſticht aangekochte goederen, Lichſtal en Hamberg, van de Ooſtenrykers veel overlaſt hadt moeten lyden. Balduïn van Trier was een doodvyandt van het Habsburgſche huis, om dat Frederiks vader hem met de wapenen hadt gedwongen, om de inkomende tollen aan den Rhynſtroom aan hem over te geven. Johannes, koning van Bohemen, uit het huis van Luxenburg, hadt reden om de verkiezing van Frederik te dwarsbomen, doordien het huis van Ooſtenryk met alle macht naar de Boheemſche kroon ſtondt. Deze trokken den hertog van Saxen, Johannes, en den markgrave van Brandenburg, Waldemar, van de Ooſtenrykſche party af, kwamen gezamentlyk te Frankfort aan den Mayn by malkander, en verkoren Lodewyk, hertog van Beyeren, tot keizer. Zommigen zeggen, maar met geen zekerheit, dat Waldemar in perſoon niet tegenwoordig was. De aartsbiſſchop van Keulen, Hendrik van Virnenberg, hieldt in het tegendeel met alle macht de Ooſtenrykſche party, voornamentlyk om dat hem Frederik hadt belooft, dat zyn broeder Hendrik van Ooſtenryk met des aartsbiſſchops broeders dochter zou trouwen. By dezen voegde zich de Paltsgraaf aan den Rhyn, Rudolph, als hebbende eene natuurlyke vyandſchap tegen zynen lygchamelyken broeder Lodewyk; ook was hy door het Ooſtenrykſche geldt omgekocht. Deze beide trokken Hendrik, hertog van Karinthië, en Rudolph, hertog van Saxen, aan hunne zyde, van welke de eerſte tegen Johannes van Luxenburg een eiſch op Bohemen maakte; deze in het tegendeel by de verkiezing meer recht dan zyn broeder oordeelde te hebben, als die reets tot biſſchop van Paſſau verkoren was, en dus geen wereldlyke keurvorſt te gelyk kon zyn. Deze met malkander verkozen den 19 October in den jare 1314 te Saxenhauzen, een ſteedtje, naby Frankfort gelegen, Frederik van Ooſtenryk, die zich daar omtrent onthieldt, tot koning, voerden hem naar Bon, maar niet naar Bingen, gelyk als eenigen

voorgeven, en liet hem aldaar door den gemelden aartsbisschop van Keulen met de gewone plechtigheit zalven, wanneer de overige ondertusschen Lodewyk te Frankfort verkoren, en kort daar na te Aken kroonden. Door deze dubbelde verkiezing en oneenigheit raakte Duitschlandt in een erbarmelyken toestandt. De steden van den neder-Rhyn hingen Lodewyk, en die van den boven-Rhyn Frederik aan, en de Zwitsers, die het noch met den eenen, noch met den anderen hielden, hadden thans de beste gelegenheit om hunne vryheit, tot welke zy reets onder de regering van Albert van Oostenryk een goeden grondt hadden gelegt, te vestigen. De beide keizers trokken langen tydt heen en weêr, voor dat het tot een treffen kwam; want de schermutzelingen, welke by Spiers, in Zwaben, by Eslingen, aan de rivier den Nekker, en in de Elzas tusschen hen voorvielen, waren wel bloedig genoeg, maar niet machtig om een zo gewigtig verschil te beslissen. Eindelyk viel Frederik, met zynen broeder Leopold den Pryswaardigen, in den jare 1322 in Beyeren, verwoestte dat landt, en dwong Lodewyk, dat hy zich met zyn volk in de vaste plaatsen moest werpen. Maar toen die van Oostenryk kort daar na een kans zochten te wagen, doch al te diep in het landt waren ingedrongen, en hunne macht hadden verdeelt, als zynde Leopold met een gedeelte afgezonden om de goederen des graven van Montfort, die het met Beyeren hieldt, te vuur en te zwaardt te verwoesten, trok Lodewyk met 32000 man tegen hen op, wanneer eindelyk tusschen Oettingen en Muhldorf een slag voorviel, die omtrent tien uuren duurde. Het scheen in het eerst, dat de Oostenrykers de overwinning zouden behalen: want de Bohemers namen ten dele de vlucht, ten dele gaven zy hun geweer vrywillig over, en wilden liever gevangen zyn, dan sterven; ja alles was aan den kant der Beyerschen in zo grote verwarring, dat men niet wist, of Lodewyk dood of levendig was. Doch eindelyk herzamelde Siegfried Schwepperman de vluchtenden, en stelde de zelve zodanig tegen de Oostenrykers in slagorder, dat den zelven de windt en de zon in de oogen was; maakte de benaauwde Bohemers lucht, en liet den burggrave Frederik van Neurenberg den vyandt van achteren aantasten. Als de Oostenrykers de zelve zagen aankomen, meenden zy, dat het krygsvolk van Leopoldus was, dat zich spoedde om hen te hulp te komen, als hebbende Oostenrykschevaandels, welke echter gemelde Frederik uit list gebruikte; maar zy wierden wel haast het tegendeel gewaar, en lieten den moedt zakken, vooral, toen zy bemerkten, dat keizer Frederik zelf gevangen was: want Albert van Rindsmaul, die het op hem den meesten tydt van den slag gemunt hadt, viel hem zodanig op 't lyf, dat hy zich eindelyk, de burggraaf daar by komende, moest overgeven. Hendrik, hertog van Oostenryk, raakte ook, met 1300 man, onder welke de voornaamste edelen waren, in handen der vyanden, en kwam niet eer weder los, voor dat hy 3000 dukaten losgeldt betaalde, en nog daarenboven de steden Znoym, Castel, Laa, en Weitra aan den koning van Bohemen hadt afgestaan. Men bragt den gevangen keizer in persoon by Lodewyk, die hem met deze woorden ontfing: *Myn neef, wy zien u gaarne*; waar na hy hem op het slot Trausnitz liet brengen. Leopold was het meest bekommert over dit ongeval, als oordeelende, dat hy al de schuldt daar van hadt, om dat hy niet terstondt was opgetrokken, als hem zyn broeder van den aantocht der vyanden hadt kennis gegeven. Men zegt, dat hy na dien tydt nooit vrolyk uitzag, en zelf met den Duivel, om zyn broeder los te maken, een contract heeft gemaakt; doch dat hy dezen gevaarlyken leidsman, die in de gedaante van een scholier by hem kwam, niet hadt willen volgen, maar hem, door verscheide malen 't teken de kruisses te maken, hadt verdreven. Het zy zo het wil, Frederik moest eenige jaren in de gevangenisse blyven, tot dat hem Lodewyk zelf kwam bezoeken, en met hem een vergelyk maakte, 't welk van weerzyden, met het H. Avondmaal te genieten, wierdt bevestigt. De Beyersche schryvers melden, dat Frederik al zyn recht op het keizerryk heeft afgestaan, en daar benevens belooft, alle ingenomene Ryks-steden en landen weder te geven; dat hy met Lodewyk een bestendig verbondt tegen alle hunne vyanden heeft gesloten, en zich verplicht, den keizerlyken tytel gedurende het leven van Lodewyk niet te gebruiken. Maar de Oostenrykske schryvers brengen daar tegen in, dat zich de beide keizeren zamen hebben vergeleken, om het Ryk met malkander te bestieren; dat de een zo veel eer als de ander zou genieten; dat alle lenen en andere gewigtige zaken van beiden zouden afgedaan, en de hoge vierscharen des Ryks zo wel door Lodewyk, als door Frederik zouden bestelt worden; en eindelyk, dat onder hen eene bestendige vriendschap en een eeuwig verbondt zou zyn. Doch tegen dit laatstgemelde vergelyk doen zich vele zwarigheden op; want het is bekend, dat naderhandt, toen Frederik den koninklyken tytel aannam, de koning van Bohemen, op 't bevel van Lodewyk, een inval in Oostenryk moest doen, om hem tot andere gedachten te brengen; en dat hem Lodewyk om deze reden te Inspruk kwam bezoeken; doch dat zy vruchteloos van malkander scheidden. Indien Frederik langer geleeft hadt, zou men van deze gansche zake meer zekerheit hebben; maar hy stierf zeer schielyk; want de wormen groeiden by zyn leven uit zyn lyf, en deze bedroefde kwaal sleepte in den jare 1330 een vorst in het graf, die voor den schoonsten van zynen tydt wierdt gehouden. Hy liet van zyne gemalinne Elizabeth, dochter van Jacobus den II, koning van Arragon, na twee dochters, genaamt *Anna* en *Elizabeth*. *De zelve schryvers.*

FREDERIK de IV, geboren hertog van Brunswyk en Luneburg, de zoon van hertog Magnus Torquatus. Terwyl hy zyn vader vroeg verloor, moest hy onder de aangematigde voogdyschap van zynen neef Otto den Kwaden veel verdriet uitstaan. De zelve hadt onder anderen het slot Wolffenbuttel met zyn volk bezet, en deedt uit het zelve die van Brunswyk veel schade; want hy nam menschen en vee weg, en handelde de gevangene burgers op het slot zeer hard. Doch de hertog Frederik maakte zich door de volgende list meester van het slot. Hy ging met zynen neef Otto naar beneden, om de Misse by te wonen; veinsde, dat hem de neus ontsprong; keerde daar op weder te rug naar het slot; liet de valbrug achter zich ophalen; deelde aan de gevangene burgers van Brunswyk schietgeweer uit, en gaf aan de in het veldt bestelde Brunswykers een teken, dat het tydt was hem te hulp te komen. Hertog Otto, onraadt bemerkende, week naar Göttingen, en bemoeide zich sedert niet meer met de voogdyschap. Toenmaals was Wenceslaus, keurvorst van Saxen, ook hertog van Luneburg. Met des zelfs dochter Anna trouwde hertog Frederik, gelyk als zyn broeder, hertog Bernhard, met de twede dochter van Wenceslaus, Margaretha genaamt, trouwde, ten einde daar door het Luneburgsche landt wederom aan het Brunswyksche huis mogt komen. Maar hy geraakte met zynen schoonvader in onmin, om dat de zelve Frederiks moeder, Catharina, en des zelfs broeder, hertog Hendrik van Zell, wilde verjagen. Hertog Frederik kwam met zyn volk zyne moeder naar Zell te hulp. Maar terstondt daar na, voor dat 'er eenige vyandlykheden wierden gepleegt, stierf Wenceslaus schielyk. Des niettegenstaande voeren die van Luneburg met hunne bondgenoten, den bisschop van Minden, den graaf van Schauemburg, en andere, voort, met de gemelde hertogin van Zell te verdryven. Dus gebeurde in den jare 1388 te Winsen, aan de rivier de Aller, een slag, in welken die van Luneburg en hunne medehelpers geheel verslagen wierden, en gedwongen, den gemelden hertog Bernhard, broeder van dezen Frederik, en twede dochters man des verstorven Wenceslaus, (wien die van Swicheld en Steinberge, Hildesheimsche vazallen, gevangen hielden) voor 7000 marken te lossen, en als hunnen landsvorst aan te nemen. Nog in het zelve jaar nam hertog Frederik het slot Irxheim, of Ierxheim, in, en bragt het aan zyn huis. In het zelve jaar wierdt graaf Hendrik van Hohenstein bisschop van Halberstadt, met wien hertog Frederik tot aan beider doodt, die in een jaar gebeurde, in gedurige onlusten leefde, en deze beide heeren deden malkander met roven en branden grote schade. In het jaar 1393 hadt de zelve hertog met de Hildesheimsche stichtsjonkeren, Koert van Swicheld en Hans van Steinberge, te doen, die zich wel na den slag by Winzen, in welken zy hem hadden bygestaan, volkomen met hem hadden verzoent, doch thans van nieuw begonnen vry stout te worden. Daar op kwam het te Beinem, tusschen Wolffenbuttel en Goslar, den 14 of 21 October tot een slag, in welken de heer van Steinberge sneuvelde, en de heer van Swichfeld wierdt gevangen genomen, moetende zich voor 7000 marken wederom lossen, welke hy tot rantzoen voor hertog Bernhard hadt ontfangen. In den jare 1395 stondt deze hertog Frederik van Heldrungen tegen die van Erfurt by; en dewyl deze by die gelegenheit des hertogs dapperheit leerden kennen, verkoren zy hem na de uitkomst van dit verschil tot hunnen beschermheer en opperveldheer, namentlyk om hem in hunne oorlogen, die niet tegen het Ryk waren, by te staan, waar voor zy hem jaarlyksch eene somme gelds beloofden. De Duitsche vorsten zochten toen een dapperen vorst, de welke den zeer gehaten Wenceslaus kon te keer gaan, en hem te eerder van de keizerlyke waardigheit beroven, schoon 'er een ander in des zelfs plaats was. Frederik wierdt daar toe verkoren, en op den Ryksdag te Frankfort, op S. Urbanusdag, of den 25 May des jaars 1400, van de aanwezende keurvorsten van Ments, Rupertus van de Palts, en Rudolph van Saxen tot Roomsch koning verkoren, waar op den 20 Augusty Wenceslaus plegtelyk wierdt afgezet, toen de nieuwe koning of keizer, Frederik, reets dood was: want de zelve was wel nevens zynen broeder by den Ryksdag mede tegenwoordig, maar na de gevolgde verkiezing trok hy naar huis, voornemens zynde om in het kort tot de kroning wederom te komen. Hy wierdt van vele vorsten en groten verselt; maar wierdt op deze reize, op S. Bonifaciusdag, of den 5 Juny, zynde Pinxteravondt, niet verre van Fritzlar geweldigerhandt overvallen, en, om dat hy zich niet wilde laten gevangen nemen, gedood. Men zeide toenmaals, dat Jan van Nassau, keurvorst en aartsbisschop van Ments, de aanlegger van deze daadt was, welken echter anderen, voornamentlyk Nic. Serrarius en Zacharias Victor, daar van vry spreken, en het komt wel meest daar op aan, om dat gemelde keurvorst zich daar van met een eedt heeft gezuivert; om dat nog niemandt een rechte oorzaak van vyandschap tusschen hen heeft aangewezen; (want dat hy zou gevreest hebben, dat hem Eichfeld wederom mogt afgenomen worden, is niet met al) voorts om dat de graaf van Waldek, van wien hier na zal gesproken worden, zelf den keurvorst heeft onschuldig verklaart, en zich wegens deze daadt met den keurvorst eerst moeten verzoenen, ook om dat de keizer Rupertus in den brief, waar in hy de daders opentlyk bestraft, niet van den keurvorst spreekt. Maar dit is zeker, dat graaf Hendrik van Waldek, zoon van Hendrik den Yzeren, die toenmaals by den keurvorst van Ments Raadt, en hoofdman van het slot Rusteberg was, den keizer Frederik heeft aangevallen; maar waarom hy zulks gedaan heeft, zo hy het niet op bevel van zynen heer den keurvorst van Ments, heeft gedaan, kan men niet zeggen. De gemelde Victor zegt, dat de gedachte graaf wegens de Luneburgsche princesse Machteld, dochter van Otto en Margaretha van Mekelenburg, die in den jare 1333 met grave Hendrik van Waldek, zyn overgrootvader, getrouwt was, een eisch op het hertogdom van Luneburg hadt gemaakt, en begeert, dat deze eisch tot de vrouwelyke nakomelingschap van Wilhelm zou voortgetrokken worden. Dat deze eisch

van

van des graven overgrootvader tegen Wilhelm zelf was bygebragt, en van Karel den IV den zelven was toegestaan, om namentlyk 100000 marken fyn zilver uit dat hertogdom te trekken. Maar wanneer men by de daar op gevolgde onlusten niet tot zyn recht kon komen, schoon noch des graven grootvader, Otto, noch zyn vader Hendrik, bygenoemt de Yzere, ooit hun recht van aansprake hadden opgegeven, hadt dus eindelyk de graaf Hendrik zich zelf, volgens de gewoonte van dien tydt, willen recht verschaffen, en den verkoren keizer gevangen nemen, waar op, na krachtige tegenweer, des zelfs doodt was gevolgt. Ondertusschen wierdt zyne lyk naar Wibbrechtshauzen gebragt, en de ingewanden daar uit genomen en begraven, maar het lyk zelf te Brunswyk, in de Domkerke, bygezet. De overige gevangenen, die den keizer hadden verlelt, wierden op gegeve verzekering, dat zy zich niet zouden wreken, losgelaten; maar de hertogen van Brunswyk, Frederiks broeders, trokken byna alle de Saxische standen aan hun kant, en vielen in 't landt van den keurvorst van Ments en van den grave van Waldek. De genen, die hunne handen voornamentlyk aan den keizer hadden geslagen, waren Frederik van Hartinghauzen en Cuntzman van Falkenberg. Deze wierden door hunne vervolgers in het slot Gabelhauzen belegert, doch ontvluchtten het, en wierden eerst in den jare 1403 van keizer Robbert door eene gerechtelyke uitspraak, de welke by Meibomius gevonden wordt, aldus gedoemt, dat zy in het sticht van Fritzlar een eeuwigdurende zielmis en altaar zouden stichten; in de gevangenis, waar en wanneer het de keizer wilde hebben, gaan, en voorts tien jaren buiten Duitschlandt blyven, en dat dit gedurende de vier eerste jaren zonder genade moest geschieden; maar dat de keizer omtrent de zes andere jaren hen naar bevinding van zaken hunne te rug komst kon vergunnen. Voor het overige wordt keizer Frederik geroemt, een kloek, dapper, rechtvaardig, en daar by een vredelievend vorst geweest te zyn. By zyne gemalinne Anna, dochter van Wenceslaus, keurvorst van Saxen, hadt hy twee dochters, *Anna* en *Elizabeth*, van welke de eerste met hertog Frederik den ouden van Oostenryk, en de twede met grave Gunther van Swartsburg, of Henrik, gelyk hem anderen noemen, is getrouwt geweest. *Rerum Moguntinarum lib. V. pag.* 868 *seq. Schurtsfleisch Strictur. Waldeccianarum Antiquitat.* §. 10. *Buntings Braunschw. und Luneb. Chron. pag.* 260 *enz. H. Meibomii Jun. Differt. de Friderici ducis Br. & Lun. in Imperatorem electione & misera cæde, Tom. III. Rer. Germ. p.* 419 *seq.*

FREDERIK de V, of de III, gelyk hem anderen noemen, de welke Frederik den Schonen van Oostenryk en hertog Frederik van Brunswyk uit het getal der keizeren uitsluiten, was de zoon van hertog Ernest den Yzeren van Oostenryk, door hem by Zimburgis, dochter van hertog Ziemovitus van Masovië, verwekt, en wierdt in den jare 1415 geboren. Twintig jaren oud zynde trok hy naar het H. Landt, en in zyn vyf en twintigste wierdt hy te Frankfurt eenparig tot keizer verkoren, en in zyn zeven en twintigste te Aken gekroont. Den tocht naar Rome deedt hy eerst in den jare 1452, dewyl 'er toen twee pauzen waren, namentlyk Eugenius de IV en Felix de V, die het wegens den stoel niet eens konden worden, tot dat eindelyk Nicolaus de V alleen tot paus wierdt verkoren, van welken zich eindelyk Frederik eerst te Rome in den jare 1452, den 14 Maart, met de Lombardische, en drie dagen daar na met de keizerlyke kroon liet kronen. Dewyl hy van nature genegen was tot een stil leven, liet hy dikwils dingen, tot zyn nadeel, lopen, die hem daar aan hinderlyk konden zyn: want in den jare 1445 lieten hem de Bohemers door een gezantschap verzoeken, dat hy of hunne kroon, of ten minste de voogdyschap over den onmondigen Ladislaus wilde aannemen; maar hy wilde geen van beide doen, en gaf daar door gelegenheit, dat de Bohemers Georg Podiebrad voogdt en stadhouder van hunnen koning maakten, die den keizer naderhandt, om dat hy hem den jongen Ladislaus weigerde over te geven, beoorloogde. Dus deden ook de Hungaren, en dwongen hem, dat hy Ladislaus, nu twaalf jaren oud zynde, moest loslaten. Hy voegde hem ondertusschen drie stadhouders en voogden, Hunniades in Hungarië, Podiebrad in Bohemen, en Ulrich in Oostenryk toe; doch de vroege doodt van den meergemelden Ladislaus, die in het jaar 1458 voorviel, scheurde Hungarië en Bohemen van Oostenryk af, en bragt het eene aan Hunniades, en het andere aan Podiebrad. Matthias, zoon van gemelden Hunniades, beoorloogde in den jare 1477 den keizer, en Oostenryk moest, na dat 'er de vyandt reets grote brandstichtingen hadt aangerecht, hem met 100000 guldens afkopen. Maar als dit geldt niet op den bestemden tydt wierdt betaalt, en de keizer daarenboven den gevluchten aartsbisschop van Gran, in weêrwil van den koning Matthias, in zyne bescherming nam, begon de oorlog in den jare 1480 op nieuws, wanneer gansch Oostenryk verloren ging; en de schade zou nog groter geweest zyn, byaldien niet hertog Albert van Saxen op eige kosten een leger hadt op de been gebragt, den vyandt daar mede te keer was gegaan, en hem eindelyk in den jare 1487 tot een stilstandt van wapenen hadt gedwongen. Na de doodt van koning Matthias, in den jare 1490 voorgevallen, wierdt Oostenryk volkomen van de Hungaren verlost. Behalven dezen Hungarischen oorlog is die, gevoert in de Nederlanden, de merkwaardigste, onder zyne regeringe voorgevallen, en door den hoogmoedt van koning Karel van Burgundië veroorzaakt: want deze, niet alleen hertog van Burgundië, maar ook, door 't kopen van het hertogdom Gelder, nu bezitter van gansch Nederlandt geworden zynde, wilde met geweldt koning zyn, en boodt den keizer aan, byaldien hy hem hier in wilde genoegen geven, dat hy niet alleen de van Vrankryk afgescheurde landen zou wederom aan Duitschlandt brengen, maar ook zyne erfdochter Maria aan 's keizers zone Maximiliaan ten huwelyk geven. Doch naardien des hertogs verzoek wierdt afgeslagen, vatte de zelve een groten haat tegen den keizer op, en zocht naar gelegenheit om hem den zelven nadrukkelyk te doen gevoelen. Wanneer vervolgens de keizer den landgrave Herman van Hessen, welken de domheeren van Keulen tegen hunnen aartsbisschop Robbert, uit het Paltsische huis, hadden verkoren, in zyne bescherming nam, omhelsde hertog Karel de zyde van den afgezetten aartsbisschop, en belegerde den landgrave binnen Neus, maar kon die plaats, wegens het aannaderende keizerlyk leger, niet veroveren, maar moest, wegens den inval der Eedgenoten in zyne landen, vrede maken, en het voormaals beloofde huwelyk tusschen den keizerlyken prins en zyne dochter van nieuws bekrachtigen. En alzo dit huwelyk na de doodt van hertog Karel voltrokken wierdt, kwam het huis van Oostenryk tot deze aanzienlyke erfenisse, die echter dit aartshertoglyke huis, wegens vele binnen- en buitenlandsche onlusten en oorlogen, veel moeielykheit heeft veroorzaakt: ja de keizerlyke prins Maximiliaan, die twee jaren te voren tot Roomsch koning was gekroont, wierdt te Brugge den 5 February des jaars 1488 zelfs gevangen gezet. Keizer Frederik bragt derhalven tot zyne loslating een leger op de been, maar de oproerigen wachtten het zelve niet af, maar lieten den prins op zekere voorwaarden los. Gelyk nu keizer Frederik vele buitenlandsche vyanden hadt, dus verwekten hem ook de binnenlandsche onlusten des Ryks veel moeielykheit. Het grootste onheil veroorzaakte de twist tusschen den aartsbisschop Diether van Ments, dien de paus hadt afgezet, en tusschen grave Adolph van Nassau, welken de paus in des zelfs plaats tot de aartsbisschoppelyke waardigheit zocht te verheffen. De keizer nam, op aanraden der pauslelyke gezanten, de party van den laatsten aan, niettegenstaande de eerste het gezag des Duitschen Ryks met groten yver tegen den paus verdedigde. In Beyeren ontstonden ook eenige vyandlykheden, wanneer hertog Albrecht van Beyeren de vrye Ryksstadt Regensburg buiten 's keizers weten zocht te kopen, welk ondernemen hem echter de zelve, met bedreiging van den ban, belette. De moeielykheden, welke in Holstein na de doodt van grave Adolph van Holstein tusschen koning Christiaan den I van Denemarken en den grave van Schaumburg wegens het graafschap Holstein ontstonden, vergeleek keizer Frederik eindelyk zodanig in den jare 1469, dat de gemelde koning in het bezit van 't gezegde graafschap zou gestelt worden, maar daarentegen den grave van Schaumburg 43000 goudguldens voor zyn recht uitkeren. Het scheen ook, dat koning Karel de VIII van Vrankryk een oorlog in den zin hadt, dewyl hy de princesse van Bretagne, welke aan koning Maximiliaan verloofd was, ten huwelyk nam: doch de inval der Turken maakte, dat 'er eene vrede te Senlis in den jare 1493 getroffen wierdt. Voor het overige zyn de bekende *Concordata* tusschen hem en paus Nicolaus den V in den jare 1447, over het vervullen der openstaande geestelyke ampten, opgerecht. Ook begon onder hem het Zwabische verbondt in den jare 1488, dienende tot de onderhouding der binnenlandsche vrede. Gelyk hy een groot liefhebber van kunsten en wetenschappen was, inzonderheit van de natuur- en wiskunde, dus wilde het geluk, dat onder zyne regering de boekdrukkery wierdt uitgevonden. Hy stierf eindelyk te Lints in den jare 1493, van zyne gemalin Eleonora, dochter van Eduard, koning van Portugal, met welke hy in den jare 1452 trouwde, *Maximiliaan* den I tot navolger in het Ryk nalatende. Zyne zinspreuk was: A. E. I. O. U. *Diarium vitæ Friderici III ap. Petr. Lambecium in Diario sacro itineris Cellens. Æneæ Sylvii hist. rer. Friderici III. Parcormitæ oratio in coronatione Friderici III. Narratio de Friderici Imp. in Italiam profectione votiva. Fuggers Ehrenspiegel. enz.*

Koningen van Denemarken.

FREDERIK de I, een zoon van koning Christiaan den I van Denemarken, door hem by zyne gemalinne Dorothea, dochter van den markgrave Johannes van Brandenburg, geteelt, wierdt in 't jaar 1456 geboren. Zyn broeder, koning Johannes van Denemarken, zondt hem naar Keulen op de hogeschole, en verschafte hem aldaar eene geestelyke prebende, welke hy reets in zyn negende jaar begon te genieten. Maar dewyl hy met 't aanwassen zyner jaren met dezen staat niet te vrede was, ging hy na zyns vaders doodt, in den jare 1481 voorgevallen, van Keulen naar Holstein, om aldaar van dit hertogdom, nevens Sleeswyk, uit hoofde van zyns vaders testament, volkomen bezit te nemen. Maar zyn meergemelde broeder Johannes ruimde hem slechts in den beginne maar een gedeelte van Holstein in, waar over Frederik klagtig viel, en, behalven Sleeswyk en Holstein, ook aandeel aan Noorwegen wilde hebben, wanneer eindelyk in den jare 1490 een vergelyk wierdt getroffen, volgens het welke Holstein wierdt verdeelt, en de koning Johannes Segeberg, Rendsburg, Hanro, Haseldorp, Flensburg, Sonderburg, Fehmern, Norburg, Apanrade, en de kloosters Rheinfeldt, Arensböck, Poetze en Ruhekloster; en hertog Frederik Gottorp, Tondern, Kiel, Trittow, Steinberg, Itzehoe, Plön, Oldenburg, in Wagern, en eenige andere plaatsen, ontfing. Hertog Frederik stondt daar op den koning in den oorlog tegen die van Ditmarschen by; doch de zelve liep ongelukkig af. Hy ondersteunde hem ook in den oorlog tegen de Zweden. Eindelyk, als na zyns broeders Johannes doodt Christiërn de II van de Denen van den troon wierdt gestoten, beklom hertog Frederik den zelven, en kreeg daar door zyne gelede schade rykelyk wederom vergoed. De Jutten maakten hem in den jare 1523 eerst onder den open hemel tot koning, en vervulden dus de voorspelling,

spelling, welke hem zyn lyfarts Respuenlosp eenigen tydt te voren gedaan hadde. De overige standen volgden het voorbeeldt der Jutten, en na verloop van eenige maanden moesten zich de steden Coppenhagen en Malmoe, die nog maar alleen de party van Christiërn hielden, insgelyks overgeven. Vervolgens zocht Frederik zich meer en meer in zyn ryk te bevestigen. Ten dien einde liet hy zynen eisch op Zweden varen, en maakte veel eer met den koning Gustaaf tegen den verdreven Christiërn een verbondt, gelyk hy ook met de Hanzeesteden deedt. Dit bragt eindelyk den ondergang van den verdreven Christiërn te wege, als moetende met zyne op de been gebragte troepen onverrechter zake uit Denemarken vertrekken. Daar by kwam de verandering in den Godsdienst, naardien Frederik niet ongenegen was den Lutherschen Godsdienst aan te nemen, en zelfs de vrye oeffening van den zelven in zyne landen vergunde, waar toe zekerlyk het ondernemen der Roomsch-Katholyke bisschoppen, die Christiërn opentlyk en onder de handt bystonden, veel gelegenheit heeft gegeven. Hy verplichtte de edelen aan zich door 't verlenen van grote vryheden, en stierf eindelyk in den jare 1533, hebbende het jaar te voren den verdreven koning Christiërn gevangen bekomen, en dus met zyn persoon in verzekering te houden zyn ryk buiten gevaar gestelt. Hy heeft twee gemalinnen gehad, welker eerste was Anna, dochter van keurvorst Johannes den Groten van Brandenburg, die hem *Christiaan* den III, zynen opvolger, baarde. De twede was Sophia, dochter van hertog Bogislaus den IX van Pomeren, by welke hy drie zonen teelde, namentlyk: *Johannes*, bygenoemt de Oude, die Sleeswyk en Holstein kreeg; *Adolph*, stamvader der hertogen van Holstein-Gottorp, en *Frederik*, bisschop van Hildesheim en Sleeswyk. *Unitfeld Hist. Dan. Gerschovius Genealog. Danica & Holsat. Beringii Florus Danicus. Spener Sylloge.*

FREDERIK de II, zoon van koning Christiaan den III van Denemarken, by Dorothea, dochter van hertog Magnus van Saxen-Lauenburg, was in den jare 1534 geboren. Hy wierdt nog by 't leven van zynen vader, in het achtste jaar zyns ouderdoms, tot koning van Denemarken verkoren, waar op hy na zyns vaders doodt den troon beklom, en zich terstondt, by den aanvang zyner regering, door 't overwinnen van die van Ditmarschen, als hebbende tot nog toe hunne vryheit verdedigt, maar nu door hem en zyne twee neven, Johannes en Adolph, hertogen van Sleeswyk en Holstein, bedwongen, en onder hun driën verdeelt wordende, beroemd en ontzagchelyk maakte. Na verloop van twee jaren liet hy zich, in tegenwoordigheit van keurvorst Augustus van Saxen, en van andere hoge personen, te Coppenhagen kronen. Ter zelver tydt zondt de paus een gezant naar Denemarken, om den koning op de kerkvergadering van Trente te nodigen; doch de zelve moest te Lubek blyven, en met dit antwoordt wederom vertrekken, dat hy zo min als zyn vader Christiaan met den paus iets wilde te doen hebben. Niet lang daar na liet hy den koning van Zweden, Erik den XIV, den oorlog aanzeggen, om dat Zweden niet alleen het tot nog toe gevoerde Deensche wapen met drie kronen niet wilde erkennen, maar ook omtrent andere dingen de Denen beledigt hadt. Deze oorlog wierdt wel acht jaren lang met een twyffelachtig geluk gevoert: want hoewel de Denen in het eerst, onder aanvoering van Gunther van Swartsburg, Elfsborg en het daar toe behorende Oelandt hadden verovert, en de Zweden daarentegen van voor Halmstadt moesten opbreken, en in het kort daar na gebeurde treffen, waar in van weêrzyden over de 4000 man bleven, het veldt moesten ruimen, en daarenboven in het jaar 1564 ter zee ongelukkig waren, scheen echter het geluk der Denen te veranderen. De Zweden veroverden den Deenschen admiraal met 1000 man, en verbrandden den admiraal van Lubek, met de Denen geallïëerd; ook stonden zy voor Wisby een zo zwaren storm uit, dat ruim 9000 man, met de beide admiraals, te weten van de Denen, en van Lubek, verdronken. Doch de Deensche veldmaarschalk Rontzouw verhaalde eenigermaten deze geledene schade, vermits hy by Falkenburg ruim 6000 Zweden doodde. Ondertusschen wierdt koning Erik van zyn broeder Johannes van den troon gestoten, die dan, wegens andere oorlogen, gretig de vrede aannam, die in den jare 1570, door bemiddeling van keizer Maximiliaan den II, en der koningen van Vrankryk en Polen, te Stettin getroffen wierdt. By deze vrede lieten de Zweden hun recht van aanspraak op Schonen, Hallandt, Bleckingen, Gothlandt, Noorwegen en Lyflandt, eenige weinige plaatsen uitgenomen, varen, en betaalden nog 200000 daalders: de Denen daarentegen gaven Elfsborg wederom, en deden afstandt van hun recht op Zweden. Na dat de Zweedsche onlusten dus gestilt waren, leefde Frederik den overigen tydt van zyn leven in rust en vrede; en schoon 'er nu en dan onlusten ontstonden met de steden Dantzig en Hamburg, liet zich de koning echter liever met eene somme gelds vergenoegen, dan een oorlog deswegen te beginnen. Hy kwam in den jare 1579 te Odensee overeen met de beide hertogen van Sleeswyk-Holstein zyne neven, wegens de huldiging dezer landen, welke de zelve aan hem deden. Na de doodt van zynen neef Johannes den Ouden, hertog van Sleeswyk, in den jare 1580 voorgevallen, verdeelde hy met des zelfs broeder, hertog Adolph, des zelfs landen, zodanig, dat hy Hadersleben, Döring; Rendsburg, en de eene helft van het middelste gedeelte van Ditmarschen kreeg. Daarentegen gaf hy in den jare 1564 aan zynen broeder Johannes den Jongen tot zyn aandeel aanzienlyke goederen in Sleeswyk en Holstein, met den tytel van twee vorstendommen, namentlyk van Sonderburg en van Pleun, waar door het koninklyke huis in twee liniën wierdt verdeelt. (Zie HOLSTEIN en JOHANNES de Jonge, of de II, hertog van Sleeswyk.) Voor het overige was hy een groot voorstander der geleerden; want hy heeft niet alleen den vermaarden Tycho Brahe, om zyne sterrekundige waarnemingen te doen, het kleine eilandt Huen ingeruimt, en hem alles gegeven, wat hy van noden hadt, maar ook te Sora een koninklyke school opgerecht, en de inkomsten der akademie te Coppenhagen met 60000 daalders vermeerdert. De beruchte vesting Kronenburg heeft hy volbouwt, en den grondt gelegt tot het prachtige Frederiksburg. Zommigen schryven hem ook de oprechting van de orde van den olifant toe. Hy stierf eindelyk te Andersö, in Zeelandt, in den jare 1588. Hy hadt drie gemalinnen gehad; Sophia, dochter van hertog Ulrich van Mekelenburg, welke hem drie zonen baarde, namentlyk: *Christiaan* den IV, die hem in de regering opvolgde; *Ulrich*, die bisschop van Zwerin wierdt, en *Johannes*; als mede vier dochteren, van welke *Elizabeth* met hertog Julius van Brunswyk; *Anna* met koning Jacobus van Engelandt; *Augusta* met hertog Johan Adolph van Holstein-Gottorp, en *Hedwig* met den keurvorst Christiaan den II van Saxen trouwde. *Historia regum Daniæ compendiosa, apud Lindenbrogium in Sylloge Stephanii. Jerschovius Geneal. regio Danica. Pontan. Chorogr. Dan. f.* 769 & 770. *Beringii Flor. Dan. Lauterbachii Epigr. de reb. gestis Friderici* II. *Thuan. hist. l.* 36, 46, 47, 62, 69, 96. *Spener Sylloge &c. Imhof N. P. Imp. l.* IV. *c.* 9. §. 17. *p.* 268. *Lunigs Reichs-Archiv part. spec. cont.* 2. *van Holstein, pag.* 49, 51, 265.

FREDERIK de III, zoon van Christiaan den IV, welken hy by Anna Catharina, dochter van keurvorst Joachim Frederik van Brandenburg, hadt verwekt, wierdt den 18 Maart des jaars 1609 geboren. Het scheen, dat hy in het eerst weinig hoop tot de kroon hadt, doordien zyn oudste broeder nog leefde, en reets, om zyn stam voort te planten, eene gemalin hadt genomen; weshalven hy naar geestelyke beneficiën trachtte, en eerst door den bisschop van Verden, Philips Sigismund, geboren hertog van Brunswyk, als coadjutor, en na des zelfs doodt in den jare 1623 in zyn plaats tot bisschop wierdt verheven, waar by nog in het jaar 1634 het aartsbisdom van Bremen kwam, het welk hem echter in den jare 1644 wederom wierdt afgenomen. Maar toen zyn oudste broeder Christiaan in den jare 1647 zonder kinderen overleedt, en zyn vader in het jaar 1648 den zelven volgde, wierdt hy in het laatstgemelde jaar tot koning verkoren, en den 23 September te Coppenhagen gekroont. Het begin van zyne regering was tamelyk gerust, behalven dat de beide voornaamste bedienden, Uhlefeld en Zeestadt, als beschuldigt, dat zy den koning met vergift hadden zoeken van kant te helpen, grote onlusten verwekten. Doch als naderhandt de Zweden in Polen zo gelukkig waren, lieten zich de Denen, die behalven dat reden genoeg daar toe hadden, door eenige buitenlandsche gezanten bewegen, met de Zweden de vrede te breken. Daar op wierdt de oorlog koning Karel Gustavus, die in Polen de handen vol hadt, in den jare 1657 door een heraut bekend gemaakt, en voorts de vesting Bremerförde, nevens andere geringe schansen, ingenomen. Maar de koning van Zweden verliet Polen, drong met eenige manschap in Holstein; maakte overal goede voortgangen, en hernam wel haast in Bremen de weggenomene plaatsen. Hy stak de oude en nieuwe stadt Itzehoe in brandt, en het eilandt Bornholm wierdt door zyne schepen uitgeplundert, ja de Zweedsche generaal luitenant Wrangel veroverde de stadt en vesting Frederiksode met den degen in de vuist, niettegenstaande 5000 Denen daar in lagen. De Denen namen wel de sterke schans Frozode, aan de Noorweegsche grenzen, in Jempterlandt, gelegen, weg, en openden daar door den weg naar Zweden. Maar de Zweden wisten dit verlies zodanig te vergoeden, dat zy zich van het eilandt Alzen en het vorstelyke huis Sanderburg meester maakten, en by den invallenden harden vorst een weg over de zee baanden, om het eilandt Fuhnen te bezoeken. Dit laatste deden zy in January des jaars 1658 met zo groten voorspoedt, dat zy niet alleen meester van het gemelde eilandt wierden, maar ook de 5000 daar op leggende Denen in de pan hakten. Gelyk dit nu de Zweden aanmoedigde zelfs om Coppenhagen te belegeren, dus bragt het de Denen tot gedachten van vrede, welke ook den 24 February des gemelden jaars wierdt getroffen, wanneer de Denen aan den koning van Zweden, Schonen, Hallandt, Blekkingen, de eilanden Huen en Bornholm, als mede Bahus en Drontheim, in Noorwegen, overgaven, en hertog Frederik de III van Holstein Gottorp, die des konings van Zweden dochter ter gemalinne hadde, en hem ten beste neutraal was gebleven, voor een souverein heer erkenden, het welk den eersten grondt tot de daar op gevolgde onlusten dier koningen met de hertogen heeft gelegt. Zie (FREDERIK de III, hertog van Sleeswyk-Holstein.) Doch na verloop van weinig maanden, te weten in de maandt Augusty, wierdt deze vrede wederom gebroken: want de Zweden kwamen onverwachts voor Coppenhagen, belegerden het zelve, wegens het Hollandsche secours, te vergeefsch, maar waren in het tegendeel gelukkiger voor Kronenburg. In het volgende jaar gingen zy wederom los op Coppenhagen, bestormden het vyf uuren lang, doch moesten wederom onverrechter zake aftrekken. Daar op kreeg de koning van Denemarken verscheide hulpbenden, veroverde in November des gemelden jaars het eilandt Fuhnen, en inzonderheit Nyborg, en sloeg 4000 man der beste Zweedsche soldaten. Koning Karel Gustavus ondertusschen overleden zynde, wierdt in den jare 1660 de vrede, te Rotschildt gemaakt, voor Coppenhagen bevestigt, behalven dat Drontheim in Noorwegen, en in de Oostzee het eilandt Bornholm aan de Denen wederom ingeruimt wierden. En dit was het merkwaardigste, dat in October dezes jaars op den groten Ryksdag te Coppenhagen den koning de volle souvereine macht en het recht van de erfopvolging, niettegenstaande de adel daar mede niet te

vrede

vrede was, wierdt toegestaan. In den jare 1667 stierf de laatste graaf van Oldenburg, Anthon Gunther, welke doodt onder de verscheide mededingers naar de erffenisse veel verschil baarde; doch de koning van Denemarken nam alles in bezit, en stelde des overleden grave naasten neef, den hertog van Pleun, Joachim Ernest, te vrede. De koning stierf na dezen graaf in het jaar 1670 den 9 February. Hy hadt ter gemalinne gehad Sophia Amalia, dochter van hertog Georg van Luneburg, met welke hy in den jare 1643 trouwde, en die hem baarde *Christiaan* den V, zynen opvolger, *Georg*, die met Anna, koninginne van Engelandt, trouwde; *Anna Sophia*, gemalin van keurvorst Johan Georg den III van Saxen; *Wilhelmina Ernestina*, getrouwt met den keurvorst Karel van de Paltz; *Ulrika Eleonora*, getrouwt met koning Karel den XI van Zweden: en *Frederika Amalia*, de welke gemalin wierdt van hertog Christiaan Albrecht van Holstein-Gottorp. Behalven deze kinderen hadt hy ook een natuurlyken zoon, *Ulrich Frederik Guldenlove* genoemd, die tot grave verheven, en stadhouder in Noorwegen wierdt. *Theatrum Europ. tom. VIII. Speneri Sylloge. Pufendorf de gestis Caroli Gustavi. Ludolfs Schaubühne.*

Koningen van Napels en Sicilie.

FREDERIK was de zoon van koning Ferdinand den I, den Bastaardt, door hem by Johanna van Claramonte, gravin van Copertino, geteelt. Wanneer de koning van Vrankryk, Karel de VIII, in het jaar 1494 een tocht naar Napels deedt, om dit koninkryk te veroveren, wierdt hy van zyn oudsten broeder Alphonsus, toenmaals koning zynde, op de vloot naar Genua gezonden, om door het veroveren van die stadt de Franschen op te houden. Maar doordien deze aanslag te vroeg wierdt ontdekt, moest hy zich vergenoegen met alleen eene landing op de rivier van Genua te doen, doch wierdt by Rapallo geslagen. Na dat zyn broeders zoon Ferdinand de II in den jare 1496, weinige weken na de verovering van Napels, was overleden, volgde hy den zelven op, en verkreeg ook van paus Alexander den VI het leen van dat koninkryk. Maar als hy naderhandt den zoon van dezen paus, Cæsar Borgia, zyne dochter, nevens het vorstendom van Tarento, tot huwelyksgoedt weigerde te geven, als niet zonder reden vrezende, dat de paus naderhandt zynen zoon zelfs koning van Napels mogt maken, zocht de zelve Vrankryk aan zich te trekken; en als vervolgens in den jare 1500 Lodewyk de XII en Ferdinand de Katholyke zich te zamen vereenigden, om Napels met gezamentlyke macht in te nemen, en het onder zich te delen, gaf hy aan beide de belening daar van. Wanneer nu deze beide koningen in het jaar 1501 Frederik aangrepen, verloor hy dat ryk in korten tydt, en vluchtte eerst op het eilandt Ischia, doch gaf zich naderhandt vrywillig aan Lodewyk den XII over, die hem het hertogdom van Anjou, nevens 30000 dukaten jaarlyksch, tot aan zyne doodt, welke voorviel te Tours den 9 November des jaars 1504, liet toekomen, Hy zocht wel, toen deze beide koningen het wegens de deling van Napels oneens wierden, wederom tot de kroon te geraken, maar te vergeefsch. Ferdinand de Katholyke hieldt zyne prinssen ook in eene harde gevangenisse, op dat zy het niet zouden ontvluchten, en in Napels onlusten verwekken. Zyne eerste gemalin was Anna, dochter van Amadeus den IX, hertog van Savoje, welke hem *Charlotta*, gemalin van Vido den XV, grave van la Val, in Vrankryk, baarde. Hy trouwde voor de twede maal met Izabelle del Balzo in den jare 1487, dochter van Pyrrhus, prinsse van Altamira, by welke hy *Ferdinand*, hertog van Kalabrië, en *Julia*, gemalin van Johan Georg, markgrave van Monferrat, verwekte, als mede nog eene dochter, *Izabelle*, en twee zonen, *Alphonsus* en *Cæsar. P. Daniel Hist. de France tom. II. Ritius de rebus Siciliæ.*

FREDERIK *van Arragon*, zoon van koning Petrus den III van Arragon, en broeder van Jacobus den II, koning van Arragon, wierdt tot koning van Sicilië in den jare 1296 verkoren, en voerde een zwaren oorlog tegen Karel den II, koning van Napels, aan wien Frederiks broeder, Jacobus de II, Sicilië hadt overgelaten. Doch Frederik nam bezit van Sicilië na eene vredehandeling, en trouwde met koning Karel des II dochter, Eleonora, die hem baarde *Petrus* den I, de welke hem in het ryk opvolgde; *Wilhelm*, hertog van Athene, nevens verscheide andere kinderen. *Surita Annal. Aragon. lib. V. cap. 56. & lib. VII. c. 59. &. Imhof Geneal. Hisp. p. 9.*

Koningen van Pruissen.

FREDERIK de I, koning van Pruissen en keurvorst van Brandenburg, was de zoon van Frederik Wilhelm den Groten, keurvorst van Brandenburg, en van Louïze Henriëtte, dochter van Hendrik Frederik, prins van Oranje, die hem in den jare 1657 te Koningsbergen ter wereldt bragt. Terwyl zyn oudste broeder Karel Emilius leefde, wierdt hem tot zyn aandeel het vorstendom Halberstadt gegeven; maar na des zelfs doodt kreeg hy het ambacht Köpenik tot zyne residentie. In zyne jeugt wierdt hy in alle vorstelyke wetenschappen onderwezen; was mede by den Pomerschen veldtocht tegenwoordig, en stichtte in den jare 1686 de ridderorde *de la generosite.* In het jaar 1687 kreeg hy eene zware beroerte, en wanneer men reets geen ademhaling by hem bespeurde, liet hem zyn hofmeester, Eberhard van Dankelman, tegen den raadt der geneesheeren, aderlaten, en behieldt hem daar door in het leven. In den jare 1688, den 10 April, vaardde hy de regering aan, hieldt den 15 October te Minden een mondgesprek met den prinsse Wilhelm Hendrik van Oranje, en maakte met hem een verbondt wegens de onderneming op Engelandt, gelyk hy dan ten dien einde 24300 man zondt om de Kleefsche landen te dekken. In den jare 1689 hielp hy 't verschil tusschen Denemarken en Holstein byleggen; liet daarentegen den 13 April de kroon Vrankryk den oorlog aanzeggen, en nam den 6 May Rhynfels, den 16 Juny Keizersweert, en den 11 July de Fransche schans voor Bon weg. Daar op begon hy den 24 der laatstgemelde maandt de vesting Bon te beschieten, en maakte zich den 15 October daar meester van, hebbende zyn persoon zeer daar in bloot gestelt. In het zelve jaar verkreeg hy de orde van de kousfebandt, en ontfing de huldiging te Kleef, Sparenberg en Halle, als mede in het jaar 1690 te Koningsbergen. Vervolgens ging hy wederom in Brabandt te velde; sloot met den koning van Spanje by Waterlo een afzonderlyk tractaat, en belette met zyne 20000 man, welke hy zich met de Nederlanders liet vereenigen, den verderen voortgang der Franschen, en gaf vele menschen, om den Godsdienst uit de Palts verdreven, verblyf in zyne landen. In het jaar 1691 hieldt hy in 's Gravenhage een mondgesprek met den koning van Engelandt; liet de vesting Spandau, door het onweder zeer beschadigt, veel schoner weder opbouwen, en zondt den keizer tegen de Turken eenige hulpbenden toe, welke zich by Salankemen den 18 Augusty zeer wel kweten, gelyk de zelve ook naderhandt den 19 September het treffen by Leuse bywoonden, en in 't jaar 1692 Bouflers dwongen het beleg van Namen op te breken. In het zelve jaar 1692 sloot hy het huwelyk tusschen den keurvorst van Saxen, Georg den IV, met de weduwe markgravinne van Anspach, by welke gelegenheit de orde, genaamt van de Goede Vriendschap, door deze twee keurvorsten wierdt opgerecht. Hy deedt ook zyn best om de nieuwe keurvorstelyke waardigheit van zynen schoonvader te bevorderen, en ontfing de hulde te Maagdenburg en Halberstadt. In het jaar 1693 behaalde hy met zyne troepen, onder het opperbevel des markgraven Karel Philips, in het treffen by Landen grote eere, deedt afstandt van de stadt Golnau voor 50000 daalders, by de vrede van S. Germain belooft, aan Zweden, en verkreeg daarentegen van den keizer de verwachting op het hertogdom Limburg en het onderhorige leen. In den jare 1694 wydde hy op zyn geboortedag de Frederiks universiteit te Halle in; maakte de rivier de Saal door sluizen scheepryk, liet van nieuws aan den keizer 6000 man over tegen de Turken, en hielp mede door zyne den Hollanders toegezondene hulpbenden de vesting Huy veroveren. In 't jaar 1695 tradt hy den keizer den Swibusischen kreits af, en ontfing daarentegen de keizerlyke bevestiging aangaande de graaffelyke Limburgsche goederen in Frankenlandt en Zwaben, welke hem de zelve graaf reets in het vorige jaar hadt aangeboden. In het zelve jaar hielp zyn krygsvolk de steden Casal en Namen innemen. In 't jaar 1696 deedt hy den Czaar eenige ingenieurs over, om het veroveren van de vesting Azof te verhaasten, en wierdt te Kleef, alwaar hy zich onthieldt, om zekere zaken in order te brengen, van den koning van Engelandt bezocht. In het jaar 1697 trok hy naar Koningsbergen, en wierdt aldaar, gelyk als ook kort daar na te Berlyn, van den Czaar, die onbekend onder zyn geleide was, bezocht, en maakte met den zelven eene zeer vertrouwelyke vriendschap. By de Ryswykſche vrede liet hy de te S. Germain geslotene vrede mede bevestigen, betaalde ook den koning van Polen, Frederik Augustus, 300000 Ryksdaalders, waar voor hy den Pietersberg, by Halle, 't erfvoogdyschap over de abdy Quedlenburg en het keur-Saxische recht op de stadt Nordhauzen aan zich bragt. In den jare 1698 nam hy bezit van Quedlenburg, en voerde aldaar, na gedane huldiging, den accys in, waar mede de abdisse en hare Saxische nabestaanden niet wel te vrede waren. Hy liet vervolgens van den koning van Polen de lenen wegens Lauenburg en Butow heffen, en ontfing van den zelven te S. Johansburg een visite. Ook vermeesterden zyne volkeren op het einde des jaars 1698 de stadt Elbingen, welke zyn vader by de Welausche tractaten, als een hypotheek van 400000 Ryksdaalders, was in pandt gegeven; doch in het jaar 1700 ruimde hy de zelve den Polen wederom in; liet van de gemelde somme 100000 Ryksdaalders vallen, en nam voor het overige geldt de Poolsche kroon, nevens andere kleinodiën der republyk, ten onderpandt, doch met dit beding, dat wanneer de 300000 Ryksdaalders na den eersten ryksdag niet terstondt betaalt wierden, Brandenburg als dan weder bezit van het gebiedt dezer stadt zou mogen nemen. In 't jaar 1699 ontfing hy de huldiging zo wel in de Nieuwe Mark als in Achter-Pomeren, en trok het graafschap Hohenstein, het welk zyn vader aan den grave van Witgenstein hadt geschonken, wederom in. In het jaar 1700 bragt hy een aanzienlyk ligchaam by Lentz byeen, en hielp daar door de Travendaalsche vrede tusschen Denemarken en Holstein bevorderen. In 't jaar 1701 verhief hy zyn tot nu toe souverein hertogdom Pruissen tot een koninkryk, waar op de kroning van den koning en de koninginne zelf in hunne kamer, maar de zalving door den bisschop Ursinus in de hoofdkerk te Koningsbergen den 18 January met grote pracht wierdt voltrokken, na dat de koning daags te voren de orde van den Zwarten of Pruissischen Arendt hadt ingestelt en uitgedeelt. Niemandt (behalven de paus en de Duitsche ridder-orde) hadden er iets tegen, alzo zelfs de keizer daar mede te vrede was, en de koning, nevens de republyk Polen, onder de overige Christen potentaten hem het eerst daar over geluk wenschten; doch de gemelde republyk ontfing door een afzonderlyk revers de verzekering, dat door deze verheffing de Poolsche rechten, byaldien de mannelyke stam van keurvorst Frederik Wilhelm mogt uitsterven, geen nadeel zou lyden. Wanneer de oorlog over de Spaansche opvolging begon, zondt hy zyne meeste troepen naar het Kleefsche; gaf in het jaar 1702 tien regimenten, met nood-

wendige krygsbehoeften, tot het beleg van de veſting Keizersweert, en raakte wegens de erfeniſſe des konings van Engelandt met het huis van Naſſau in verſchil, waar van hier na, in de letter O. in 't brede zal geſproken worden. In dit jaar liet hy het by de conjunctuuren van dien tydt toe, dat de Zweden uit Voor Pomeren door zyn gebiedt in Polen rukten, te meer, naardien zy zelf zorg droegen, dat zyne grenzen van hen niet wierden beſchadigt. Hy verkreeg ook het privilegie van niet te mogen appelleren in alle zyne landen, en rechte derhalven een opperappellations-gerecht te Berlyn op. In den jare 1703 liet hy de ſtadt Nordhauzen, welke de afgekochte rechten van den koning van Polen en keurvorſt van Saxen niet wilde erkennen, als mede uit hoofde van het in den jare 1700 gemaakte verdrag, de voorſteden en het gebiedt der ſtadt Elbingen door zyne volkeren bezetten, waar over de Zweden aangaande 't laatſtgemelde zeer misnoegt waren, te meer, dewyl zy, uit krachte van zeker tractaat, of verbondt, met Frederik in het leger voor Thoren geſloten, nu gemakkelyker zich van ganſch Poolſch-Pruiſſen en van de ſtadt Elbingen konden meeſter maken. In het einde dezes jaars moeſt zich de hoofdveſting Gelder na eene inſluiting aan de Pruiſſen overgeven, welke daar op, nevens andere plaatſen dezer provincie, door de Utrechtſche en Badenſche vrede het huis van Brandenburg wierden toegewezen. In den jare 1704 ſloot hy met den Frankiſchen kreits, voornamentlyk met den markgrave en de ſtadt Neurenberg, zekere tractaten, om hen met zyne volkeren tegen Beyeren te beſchermen, die zich ook in het treffen by Hochſtadt zeer wel kweten, maar alvorens de Ryks-vrye allodiale goederen des graven van Geyer, die de zelve eenige jaren te voren door zekere overeenkomſten aan Frederik hadt afgeſtaan, behoudende maar alleen voor zich het beſtier daar van, nevens het vruchtgebruik en ſtem voor zyn levenlang, bezetten, en de hulde ontfingen. In het jaar 1705 bragt hy de Proteſtanten in de Palts, welke ſedert de Ryswykſche vrede zeer hard gehandelt waren, eenige verligting te weeg, naardien de in zyn gebiedt leggende kloosters hun uiterſte beſt deden om een vergelyk te weeg te brengen, of dat zy anders even zo van den koning van Pruiſſen zouden gehandelt worden. Dus zorgde hy ook voor de Gereformeerden te Rheinberg, welke plaats hy in 't jaar 1703 den Franſchen hadt afgenomen. Voor het overige bezette hy, met bewilliging des markgraven van Bareuth, des zelfs veſting Blaſſenburg, en maakte met den afgedeelden markgrave van Culmbach zekere tractaten, in welke de zelve aan den koning zyn erfrecht op het markgraafſchap van Bareuth, na 't affterven van de regerende linie, voor zeker jaarlykſch penſioen, en een ſetel te Weverlingen, afſtondt. In den jare 1706 liet hy overal aan zyne grenzen palen ſlaan, waar op het Pruiſſiſche wapen ſtondt, en maakte daar door, dat de Zweden, toenmaals in Saxen vallende, aan zyn landt geen de minſte ſchade deden. In 't jaar 1707 kocht hy van den grave van Solms het graafſchap Teklenburg voor 300000 daalders, en kreeg ook het ſouvereine vorſtendom Neufchatel. In het jaar 1708 zondt hy nevens eenige andere beſtierders van den Neder-Saxiſchen kreits eenige troepen naar Hamburg, om de verſchillen tuſſchen den Raadt en de burgery by te leggen, van welke een gedeelte goedwillig in die ſtadt wierden ingenomen, en de overige, op verzoek des hertogs van Zwerin, in het Mekelenburgſche gelegt, doch op aanhouden der ridderſchap wederom daar uit getrokken. Ter zelver tydt nam hy, met bewilliging des laatſtgemelden hertogs, niettegenſtaande het proteſt des hertogs van Strelits, den volkomen tytel van de Mekelenburgſche landen aan, om zyne verwachting zo veel te zekerder te maken. In den jare 1709 trof hy met de ſtadt Keulen aan den Rhyn een vergelyk, waar door 't verſchil over den moedwil, door eenige ſtudenten aan 't huis van den reſident gepleegt, wierdt afgedaan, en den zelven vergunt, zynen Godsdienſt ongemoeid te oeffenen, waar tegen een pauſſelyk brevet uitkwam, 't welk den koning bewoog, zich hevig op den Ryksdag daar over te bezwaren. Den kroonprins liet hy in dezen jare den veldtocht in de Nederlanden bywonen, wanneer ondertuſſchen de koningen van Denemarken en Polen op de ſloten rondom Berlyn zeer treffelyk onthaalt wierden. Met den Czaar hieldt hy te Mariënwerder eene byeenkomſt, en verhoedde daar door het oorlogsvuur in Duitſchlandt, naardien de Ruſſen volkomen beſloten hadden, de Zweden, welke door Achter-Pomeren uit Polen vluchtten, langs den zelven weg te volgen. In den jare 1710 ging hy, nevens zyn kroonprins, naar Leipzich, en hieldt een mondgeſprek met den koning van Polen; en in het volgende jaar trok hy naar Hollandt, om eenige zaken, rakende de erfeniſſe van Oranje, af te doen. Eindelyk ſtierf hy den 25 February des jaars 1713, en wierdt den 2 May zeer prachtig begraven. Hy heeft drie gemalinnen gehad, als: 1) Elizabeth Henrika, dochter des landgraven Wilhelm den VI van Heſſen-Caſſel, die hem in den jare 1680 *Louïze Dorothea Sophia* baarde; 2) Sophia Charlotta, dochter van Erneſt Auguſtus, keurvorſt van Hanover, by welke hy twee prinſſen verwekte, welker eerſte, *Frederik Auguſtus* genoemt, in den jare 1685 is geboren, en in den jare 1686 geſtorven, en de twede, *Frederik Wilhelm*, geboren in den jare 1688, den koninklyken troon na hem heeft beklommen; 3) Sophia Louïze, dochter van hertog Frederik van Mekelenburg Grabau. Voor het overige moet men zeggen, dat hy zyn landt door allerhande loffelyke ordonnantiën in een veel ſchoner ſtaat, dan hy het zelve by 't aanvaarden zyner regering hadt gevonden, heeft nagelaten. Hy voerde een groten ſtaat, en hieldt altydt een talryk leger op de been, en was een groot voorſtander der geleerden, waar van onder anderen de hogeſchool van Halle, de ſocieteit der wetenſchappen, en de ridderlyke akademie te Berlyn kunnen getuigen. *Lunigs Reichs-Archiv part. ſpecial. Cont. II. c. 4. ſ. 3. n. 54, 76, 86, 93. Cont. II. Suppl. alter. pag. 988. Grundfeſte Europ. Pot. P. II. pag. 358, 400. Lundorp T. XIII. c. 45. Cellarii Hiſt. inaugur. Fabri Staats-Canceley P. IV. cap. 9. pag. 447. P. V. cap. 3. pag. 10. cap. 1. n. 8. P. XIV. cap. 1 & 2.*

Geestelyke Keurvorsten en Aartsbisschoppen.

FREDERIK, aartsbiſſchop van Ments, was hertog van Lotharingen, en in 't jaar 939 verkoren. Hy ſtondt zyn broeder Giſelbert den II in den oorlog tegen keizer Otto den Groten by. Maar als de gemelde keizer zegepraalde, moeſt Frederik eenigen tydt lang te Fulda in ballingſchap leven, doch wierdt daar na wederom herſtelt, en ſtierf in den jare 954. *Bucel. Germ. S. P. I. Bruſchius de epiſc. Mogunt. Leven der keurvorſten van Ments.*

FREDERIK de I, aartsbiſſchop en keurvorſt van Keulen, was een geboren markgraaf van Friaul, en regeerde van den jare 1112 tot het jaar 1152, of, gelyk anderen willen, van den jare 1099 tot het jaar 1132. Hy ſtichtte het Benedictyner klooſter op het eilandt Rulandt voor jonge dochteren, en het Ciſterciënzer klooſter Altfeldt, en ſloeg de Beyerſchen en Zwaben by Andernach, welke plaats hy met muren verſterkte. *Bucelini Germ. S.*

FREDERIK de II, aartsbiſſchop en keurvorſt van Keulen, was de zoon van Adolph, grave van Altena en Bergen. Hy ontfing van den paus en den keizer het aartsbisdom, ſchoon het Kapittel een anderen verkoren hadt. Hy is te Pavië, werwaarts hy met den keizer was gegaan, geſtorven, en heeft van den jare 1156 tot het jaar 1159, of, gelyk Bucelinus wil, van den jare 1166 tot het jaar 1169 geregeert. *Merſæus Catalogus. Bucelin. Germ. Sacra.*

FREDERIK de III, aartsbiſſchop en keurvorſt van Keulen, kwam zeer jong tot deze waardigheit in het jaar 1370, na de doodt van Cuno van Falkenburg. Hy was een geboren graaf van Sarwerden, hadt te voren te Bologne in de Rechten geſtudeert, en bezat alle uiterlyke en innerlyke gaven, welke een vorſt aangenaam en pryswaardig maken. Hy kroonde de keizeren Wenceſlaus, Rupertus en Sigismundus te Aken, en hielp Jodocus uit Moravië tot deze waardigheit. De waardigheit van kardinaal, met welke hem Urbanus de VI in het jaar 1385 begiftigde, weigerde hy aan te nemen. Eindelyk, na dat hy ruim 70 jaren oud geworden was, en aan zyn kerk veel goeds hadt gedaan, ſtierf hy te Keulen omtrent het jaar 1414. *Bruſch. de Epiſc. Germ. Ciacon. Ughelli. Oldoin. Panvin. Contelor. Elench. Cardin.*

FREDERIK de IV, aartsbiſſchop en keurvorſt van Keulen, was de zoon van Johannes, grave van Wied en Runkel. Hy wierdt in het jaar 1562 verkoren, doch om dat hy altydt ziek was, deedt hy vrywillig afſtandt in het jaar 1567, en bedong 3000 guldens jaarlykſch; doch hy ſtierf nog in het zelve jaar. *Bucelin. Germ. Sacra.*

FREDERIK, aartsbiſſchop van Maagdenburg, was een geboren graaf van Beichlingen, en hadt by den voorgaanden aartsbiſſchop Gunther de plaats van hofmeeſter en Raadt bekleed. Om zyne vroomheit wierdt hy in het jaar 1445 eenparig tot aartsbiſſchop verkoren, hoewel hy maar een leek was. Doordien hy niet in de Theologie hadt geſtudeert, gebruikte hy M. Hendrik Tak, een kanunnik aan de Domkerk, als zynen Raadt; maar anders deedt hy alles zelf, wat tot zyn bisdom behoorde, in plaats dat zyne voorzaten zich van hunne vikariſſen bedient hadden. Wanneer in den jare 1440 de keurvorſt Frederik van Saxen hem met den oorlog dreigde, gaf hy des zelfs gezant tot antwoordt: *Ik ben geen oorlogsman; ik wil bidden, en myn ampt waarnemen, en voor het overige Godt voor my laten oorlogen en ſtryden*; waar op de keurvorſt, dit antwoordt horende, zeide: *Daar beware my Godt voor, dat ik met dien zou oorlogen, die Godt tot byſtandt heeft*: dus wierdt terſtondt een verdrag geſloten, en alles in der minne bygelegt. In het jaar 1451 kwam de pauſſelyke nuncius en kardinaal te Maagdenburg, en verkondigde het jubeljaar. Na zyne te rug komſt te Rome zeide hy tegen den paus, dat hy in Duitſchlandt maar een rechten biſſchop, namentlyk dezen Frederik, te Maagdenburg, hadt gevonden. Omtrent het jaar 1460 hadt deze aartsbiſſchop een verſchil met de regering van Maagdenburg, alzo de zelve de zogenaamde Heerenmis niet op de nieuwe markt, maar in de oude ſtadt wilde laten houden. Dat ook de burgers zyne beſte vrienden juiſt niet zyn geweeſt, kan men daar uit beſluiten, om dat zy op een tydt een gemeen karel in aartsbiſſchoppelyke klederen op een ezel in de ſtadt omleidden, en een anderen met een grote knods lieten voor uit gaan, die langs de ſtraten dit oud Saxiſch knuppelvaars uitriep:

Herr Biſchop, will gi nicht up her gan,
So will ick juw mit duſſer kuhle up de platte ſlan.

Als mede:

Biſchop, laet din praelen ſien,
Die kuhle ſoll ſin dat letzte erve din.

De zin van het eerſte is: „ Heer biſſchop, wilt gy niet van hier „ vertrekken, zo zal ik u met deze knods op uw kruin ſlaan". Het twede wil zo veel zeggen als: „ Biſſchop, laat uw pralen va- „ ren, of deze knods zal uw laatſte erfdeel zyn"; wordende daar mede te kennen gegeven, dat hy even zo een einde te verwachten hadt, als de aartsbiſſchop Burchard de III, welken die van Maagdenburg eenigen tydt te voren met een knods in de gevangeniſſe hadden doodgeſlagen. Deze aartsbiſſchop Frederik

ſtierf

ſtierf in het jaar 1464 te Calbe. Zyn grafſchrift in de Domkerke te Maagdenburg luidt aldus: *Præſulis eximii jacet hic corpus Frederici; qui lex clauſtrorum, lux cleri, pax populorum.* Dat is: „Hier „ legt het lyk van den voortreffelyken aartsbiſſchop Frederik, die „ een wet voor de kloosterlingen, een licht voor de geeſtelyk-„ heit, en de vrede der volkeren is geweeſt". *Bucel. Catal. archi-Epiſc. Magd. Spangenb. Manſf. Chron. Steversdorff Primatus Magdeb. Crantzii Metropol. Knaut in Origin. Beichling.*

Keurvorsten en Paltsgraven aan den Rhyn.

FREDERIK de I, keurvorſt en Paltsgraaf aan den Rhyn, bygenoemt de Overwinnaar, anders ook de Kwade Fritz genoemt. Zyn vader was Lodewyk met den Baardt, en zyne moeder Machtelt van Savoje. Na de doodt van zynen oudſten broeder Lodewyk kreeg hy het voogdyſchap over des zelfs nagelaten zone Philips; maar dewyl hy hadt voorgenomen buiten echt te leven, en dezen Philips tot zyn erfgenaam te verklaren, kreeg hy de keurvorſtelyke waardigheit en regering in eigendom. Keizer Frederik de III was wel daar mede niet te vrede, om dat dit tegen de Gulde Bulle ſtreedt; maar dewyl Philips moeder en de landſtanden daar in bewilligden, ook de paus Nicolaus en de overige keurvorſten hem voor keurvorſt erkenden, behieldt hy deze waardigheit zo lang als hy leefde. Schoon hy in den jare 1471 van den gemelden keizer wierdt in den ban gedaan, achtte hy het echter niet, om dat niemandt dorſt onderſtaan, de executie daar van uit te voeren. Ja hy maakte by Heidelberg een ſterk ſlot, het welk hy, als men wil, *Trutz keizer* (zo veel willende zeggen als: tot ſpyt van den keizer) noemde. Hy voerde voorts verſcheide oorlogen, in welke hy altydt gelukkig was. In het eerſt hadt hy onluſten met de graven van Lutzelſtein, Jakob en Wilhelm, welke hy uit hun landt verjoeg; en dewyl zy beide in ballingſchap zonder kinderen ſtierven, trok hy in het jaar 1452 dit graafſchap aan zich. Ook bragt hy Lodewyk van Tweebrugge, zyn nabeſtaande, als die het met zyne vyanden hieldt, als mede de graven van Leiningen, den biſſchop van Spiers, en anderen, tot beter gedachten. Maar het merkwaardigſte is de oorlog, welken hy wegens Dietherus, grave van Iſenburg, en den keurvorſt van Mentz voerde: want als de paus dezen Dietherus, om dat hy hem niet wilde beloven, zonder des pauzen toeſtemming de keurvorſten ooit te laten te zamen komen, voor geen keurvorſt van Mentz wilde erkennen, maar in den ban deedt, en in des zelfs plaats Adolph van Naſſau aanſtelde, raakten deze twee daar over in oorlog. Nu waren de keizer, de paus, de paltsgraaf van Tweebrugge, de markgraaf van Baden, de graaf van Wirtemberg, en de biſſchop van Metz op Adolphs zyde; maar des niettegenſtaande maakte Frederik geen zwarigheit, nevens Lodewyk den Ryken, hertog van Beyeren, de party van Dietherus aan te nemen; ja als het in den jare 1402 by Seckenheim tot een ſlag kwam, was Frederik zo gelukkig, dat hy niet alleen eene volkome overwinning behaalde, maar ook den biſſchop van Metz, Georg en Karel, markgraven van Baden, insgelyks Ulrich van Wirtemberg, nevens vele andere graven en heeren, gevangen kreeg. Deze oorlog wierdt wel door des keizers gezag bygelegt, doch moeſten de gevangenen voor hunne loslating eene grote ſomme gelts opbrengen, en de keurvorſt Dietherus van Iſenburg gaf in 't jaar 1463 de zogenoemde Bergſtraat voor 100000 guldens in pandt aan Frederik, by wiens nakomelingen ze ook tot aan de Weſtphaalſche vrede is gebleven. Behalven dit bragt hy nog vele andere goederen door den oorlog aan zich, als het ampt Boxberg, het welk hy den heeren van Roſenberg, als mede Turckheim, dat hy den graven van Leiningen, en het ampt Böklenheim, dat hy den Paltsgrave Lodewyk van Tweebrugge ontweldigde. Ook heeft hy in den jare 1441 het graafſchap Leeuwenſtein voor 14000 Rhynſche goudguldens van den laatſten bezitter, Lodewyk, gekocht. Weshalven, toen hy in den jare 1462, met bewilliging van zyn broeders zoon, Philips, en der nabeſtaanden, ook der landſtanden, met eene edele juffer, Clara van Tettingen genaamt, trouwde, en by de zelve twee zonen teelde, aan welke hy verſcheide heerlykheden uitdeelde, wierden deze heerlykheden van gemelden zyns broeders zone Philips met het graafſchap Leeuwenſtein verwiſſelt; en dus ſtammen van dezen Frederik af de graven van Leeuwenſtein, of Löwenſtein, en Wertheim. Hy ſtierf den 12 December des jaars 1476. *Johannes Trithemius de reb. geſt. Friderici Palat. Pareus hiſt. Palat. pag.* 226 *ſeq. Leodius Genealog. comit in Löwenſt. Werth. &c. Tolner hiſt. Palat. Spener Sylloge.*

FREDERIK de II, Paltsgraaf aan den Rhyn en keurvorſt, bygenoemt de Wyze, wegens zyn groot verſtandt, en by de Proteſtanten de Vrome, wegens zyne genegenheit voor den Proteſtantſchen Godsdienſt, was de zoon van keurvorſt Philips den Oprechten, en van Margareta, hertogin van Beyeren. Hy was den 19 December des jaars 1483 geboren, en wierdt in zyne jeugt aan het hof des konings van Spanje, Philips den I, gezonden, om aldaar in allerhande vorſtelyke oeffeningen opgevoed te worden. In zyne ſtudiën bragt hy het niet verre, om dat de pedantery zyner leermeeſteren hem daar van te rug hieldt, maar in de ridderlyke oeffeningen, voornamentlyk in het te paardt ryden, maakte hy zich zo bekwaam, dat hy byna zyn weërga in dien tydt niet hadt. Hy toonde de eerſte blyken van zyne dapperheit in den Gelderſchen en Venetiaanſchen oorlog. Na de doodt van Philips, by wien hy in groot aanzien was geweeſt, was hy by des zelfs oudſten zone Karel, die naderhandt onder de keizeren de V van dien naam was, hofmeeſter, waar over hem Wilhelm van Croy, heer van Chevres en Aarſchot, benydde, die het ook door zyne laſteringen zo verre bragt, dat hy dat hof moeſt verlaten, voornamentlyk, toen zyne liefde voor Karels zuſter, Eleonora, en hare tegenliefde openbaar wierden. Daar op onthieldt hy zich een tydlang te Amberg, tot dat in den jare 1519 Karel de V tot Roomſch keizer wierdt verkoren, wanneer hem de gezamentlyke keurvorſten opdroegen, om den zelven de gedane verkiezing bekend te maken. Daar door kwam hy op nieuw by den keizer in gunſt, zo dat hem de zelve in de gewigtigſte zaken gebruikte, en in zyne afwezendheit tot Ryks vikaris, en in het jaar 1528 tot eerſten commiſſaris of preſident van den Ryksdag aanſtelde. Vornamentlyk gebruikte hem de keizer toenmaals om de gerezene verſchillen over den Godsdienſt by te leggen, gelyk als hy ook in het jaar 1530 op den Ryksdag te Augsburg het meeſte met de proteſterende ſtanden verhandelde. Daar benevens heeft hy twee maal het Ryksleger tegen de Turken gekommandeert, en het gebeurde zelfs, dat de Turkſche keizer Solyman, van zyne aankomſt horende, het beleg der ſtadt Wenen opbrak. In den jare 1544 volgde hy zyn overleden broeder Lodewyk in de keurvorſtelyke waardigheit op, ſchoon des zelfs zoon, Otto Hendrik, nog in het leven was: want men hadt reeds in den jare 1524, door bemiddeling des biſſchops van Freiſingen, een vergelyk gemaakt, dat Frederik de keurvorſtelyke waardigheit voor zyn leven lang zou hebben. Otto Hendrik wierdt wel van zommigen tegen Frederik opgehitſt; maar gelyk hy het by de gedane transactie moeſt laten beruſten, zo moeſt hy ten laatſte zelfs bekennen, dat de gemelde keurvorſtelyke waardigheit tot zyn eigen beſt van Frederik bekleed was. Wilhelm, hertog van Beyeren, ſtondt daar in dien tydt ook wel naar, maar deedt niets op; daarentegen vergunde de keizer aan Frederik, den gulden Rykſappel in het Paltſiſche wapen te zetten, de welke naderhandt, na het afzetten van keurvorſt Frederik den V, in het Beyerſche wapen is overgebragt. Voor het overige, na dat Frederik zich lang te vergeefſch hadt bemoeit, de verſchillen over den Godsdienſt by te leggen, en zyn neef, Otto Hendrik, den Proteſtantſchen Godsdienſt niet ongenegen was, omhelſde Frederik eindelyk ook den zelven, en liet den zelven Godsdienſt in het jaar 1546 door Paulus Fagius, dien hy van Straasburg beriep, opentlyk in de Palts invoeren. Hier door verminderde des keizers genegenheit tegen hem, voornamentlyk door aanraden van Granvelle, grotelyks, waar by nog dit kwam, dat hy aan zekere Ryksſtanden gezanten hadt gezonden, en de zelve om hulp verzocht, om zyne gewaande pretenſie op Denemarken uit te voeren, waar in hy echter zyn oogmerk niet kon bereiken. Ondertuſſchen als zich de keizer tegen de Smalkaldiſche bondgenoten wapende, bemoeide zich de keurvorſt Frederik, om de ſtanden, welke dit verbondt hadden aangenomen, wederom met den keizer te verzoenen; maar niets kunnende uitrechten, zondt hy den hertog van Wurtemberg 300 ruiters en 600 voetknechten te hulp, uit hoofde van een afzonderlyk verbondt, tuſſchen hen beide gesloten; want anders zou Frederik niet mede in dit Smalkaldiſche verbondt zyn getreden. Deze volkeren kweten zich tegen de keizerlyken zeer wel; weshalven keizer Karel den V een groten haat tegen Frederik zette; doch naardien de keizer in den beginne van den oorlog gelukkig was, verzoende hy zich weder met hem, en Frederik kwam in perſoon by hem, om hem om vergiffenis te bidden, of veel eer om zich te verontſchuldigen, zynde vervolgens door zyn toedoen verſcheide andere vorſten wederom met den keizer verzoent. Wanneer in den jare 1548 het *Interim* uitkwam, maakte hy geen zwarigheit het zelve aan te nemen, op dat hy den keizer niet van nieuw mogt beledigen. Eindelyk ſtierf hy in den jare 1556, in den ouderdom van 74 jaren. Deze keurvorſt Frederik heeft omtrent het ſtuk van trouwen zonderlinge ontmoetingen gehad. Eerſt hoopte hy te trouwen met Eleonora, zuſter van keizer Karel den V, die hem ook niet ongenegen was; doch om dat hy toenmaals nog geen keurvorſt was, hadt dit geen voortgang, en zy trouwde met Emanuel, koning van Portugal; en als zy in den jare 1521 weduwe wierdt, hieldt Frederik op nieuw daar om aan, maar zonder vrucht. Daar op wierdt hem Maria, dochter van hertog Wilhelm van Gulik, en eenige erfgenaam van het hertogdom Gulik, aangeboden; maar dewyl hy het al te lang in beraadt nam, trouwde zy met Johannes den III, hertog van Kleef, met bewilliging van keizer Maximiliaan den I. Vervolgens wierdt hem Maria, koningin weduwe van Hungarië, voorgeſlagen, waar toe men hem ook hoop maakte, ten einde hy het door zyn broeder daar heen mogt brengen, dat Ferdinand Roomſch koning wierdt gemaakt, maar Maria hadt geen genegenheit daar toe, en gaf voor, dat zy voor de twede maal niet wilde trouwen. Margaretha, erfgenaam van Montferrat, kwam ook in voorſlag; doch zy kreeg, door toedoen van Granvelle, den hertog van Mantua. Omtrent Hedwig, dochter van Sigiſmundus, koning van Polen, maakte Frederik zwarigheit, om dat hy zich by de zelve geen groot huwelyksgoedt beloofde; weshalven deze met Joachim den II, keurvorſt van Brandenburg, trouwde. Vervolgens wierdt hem de zuſter des hertogs van Kalabrië, met een bruidſchat van 60000 dukaten, voorgeſlagen; maar door dien hy tot geen beſluit kwam, wierdt hem van den koning van Vrankryk eene der volgende drie princeſſen, namentlyk van Navarre, van Guize, en van Vendome, met een aanzienlyken bruidſchat, om te trouwen voorgeſtelt, om hem dus van de Ooſtenrykſche party af te trekken; doch Frederik wierdt daar door maar om den tuin geleid, en verwaarloosde daar door 't voorſtel rakende de zuſter des hertogs van Kalabrië. Men wil, dat de hertog van Beyeren daar de meeſte ſchuldt toe hadt, en dat hy deze huwelyken onder de handt heeft belet. Ten laatſte trouwde hy in het jaar 1532 met Dorothea, dochter van den gevangen koning van Denemarken Chriſtiaan den II, en van Izabelle, zuſter van keizer Karel den V, onder verzekering, dat men hem het koninkryk van Denemarken, tegen Chriſtiaan den III, zou verſchaffen. Maar daar kwam

niet van, en alle moeite was verloren, welke Frederik tot uitvoering van dit werk aanwendde. Hy teelde by deze gemalinne geen kinderen. Voor het overige deedt hy zyn best om zyn landt in een goeden ſtandt te brengen, en verſierde het zelve met heerlyke gebouwen. *Leodinus in lib. XIV. Annal. de reb. geſt. Frider. II. Elect. Palat. Pareus hiſt. Palat. Tolnerus Hiſt. Palat. Sleidanus Comment. de ſtatu religionis l.* XVI, XVII, XVIII, XX. *Thuanus hiſt. l.* II. *Spener Syllog.*

FREDERIK de III, bygenoemt de Godvruchtige, volgde Otto Hendrik op in de keurvorſtelyke waardigheit, gelyk deze Frederik den II was opgevolgt. Zyn vader was Johannes de jonge, te Simmeren, lidt van 't kamergerecht te Spiers, en zyne moeder Beatrix, dochter van markgrave Chriſtoffel van Baden en Hochberg. Hy wierdt in het jaar 1515 geboren, en aan verſcheide, afzonderlyk den Roomſchen Godsdienſt toegedane hoven, als aan het Lotharingiſche, dat des biſſchops van Luik, en van keizer Karel den V, opgetrokken. Des niettegenſtaande, na dat hy met de Brandenburgſche markgravin Maria, uit den huize van Anſpach, getrouwt was, deedt hy belydenis van den Proteſtantſchen Godsdienſt. In zyne jeugt begaf hy zich in den oorlog tegen de Turken, wanneer hy de plaats van Ryks vaandriger bekleedde. Daar op regeerde hy als gouverneur de opper-Palts, en eindelyk volgde hy zyn neef Otto Hendrik in de keurvorſtelyke waardigheit op. Terwyl ook te dier tydt de verſchillen over het H. Nachtmaal onder de Proteſtanten meer en meer toenamen, was hy de eerſte der Ryksvorſten, die belydenis van den Hervormden Godsdienſt deedt, gevende Tilemannus Heshuſius zyn afſcheidt. Deswegen wierdt in den jare 1560 te Heidelberg een mondgeſprek gehouden, by 't welke van den kant der Lutherſchen *Maximiliaan Morlinus* en *Johannes Stöſſelius*, en van den kant der Hervormden *Petrus Boquinus* en *Thomas Eraſtus*, een geneesheer, verſchenen. De uitſlag was deze, dat de keurvorſt ſedert den Hervormden Godsdienſt bleef toegedaan, en om den zelven uit te breiden ſcholen te Neuhaus en Amberg, en te Heidelberg het zo genoemde Collegie der Wysheit (*Collegium Sapientiæ*) oprechtte. Hy was insgelyks op de byeenkomſt te Naumburg, in het jaar 1561 gehouden, daar gehandelt wierdt, of men de Veranderde of de Onveranderde Augsburgſche Belydenis zou aannemen. Daar op liet hy den Heidelbergſchen Catechismus in druk uitgaan, welke in alle Gereformeerde kerken is aangenomen. In het volgende jaar wierdt het beruchte mondgeſprek te Maulbrun belegt, by het welke *Frederik Michiël Dilherr*, *Petrus Boquinus*, *Caſp. Olevianus*, *Petrus Dathenus*, *Zacharias Urſinus*, *Thomas Eraſtus*, en *Guilh. Xylander* mede verſchenen, en daarentegen Chriſtoffel, hertog van Wurtemberg, *Johannes Brentius*, *Jac. Andreæ*, *Theod. Snepſius*, *Balth. Bidembachius* en *Luc. Oſiander* mede bragt. Men verhandelde aldaar voornamentlyk het ſtuk van de ligchamelyke tegenwoordigheit van Jeſus Chriſtus in 't H. Nachtmaal: doch deze zamenſpraak, gelyk het 'er gemeenlyk mede gaat, liep vruchteloos af: want als men naderhandt een kort verhaal daar van in het licht gaf, ontſtondt daar over tuſſchen de Paltſiſche en Wurtenbergſche Theologanten van nieuw verſchil. In het volgende jaar 1571 wierdt ook, op bevel van dezen keurvorſt, een mondgeſprek tuſſchen de Hervormden en Wederdopers gehouden, als welke zich in zyne en de naburige landen hadden vermenigvuldigt. Dit geſprek duurde van den 28 May tot den 19 Juny, maar het was alles vruchteloos, want de eene party wilde voor de andere niet wyken; en om dat de Wederdopers geenzins wilden toegeven, wierdt hen verboden, voortaan in zyne landen te leeraren. Hy was anderszins wegens den Hervormden Godsdienſt by velen gehaat, zodanig, dat men ook op den Ryksdag te Regensburg in den jare 1566 voor hadt, hem van de keurvorſtelyke waardigheit te beroven; doch zulks wierdt door bemiddeling van keurvorſt Auguſtus van Saxen belet. Den Hugenotten in Vrankryk deedt het goeden dienſt, dat een zo machtig vorſt in Duitſchlandt hunne kerke toegedaan was; want hy onderſteunde hen niet alleen met goeden raadt en met zyne voorſprake by den koning van Vrankryk, maar zondt hen ook in het jaar 1567, onder het opperbevel van zynen zone, Johan Caſimir, 6000 man te paardt en 3000 te voet te hulpe, welk krygsvolk zich in den jare 1568 met den prinſſe van Condé vereenigde, en na de gemaakte vrede wederom naar huis trok. In het jaar 1569 zondt Frederik den gemelden prinſſe een ander leger van 14000 man, onder Wolfgang van Tweebrugge, te hulp, en in het jaar 1575 nog een ander leger, onder den gemelden Johan Caſimir, na dat 'er tuſſchen hem en Condé zekere alliantie gemaakt was. Zyne grote genegenheit tegen zyne geloofsgenoten bragt hem ook zo verre, dat hy Hendrik van Valois, koning van Polen, en naderhandt van Vrankryk, wanneer de zelve op zyne reize naar Polen door de Palts trok, de zogenoemde Paryſche bruiloft met harde woorden verweet. Niet minder toonde hy daar in zyne zonderlinge genegenheit tot den Hervormden Godsdienſt, dat hy de Nederlanders, als zy de wapenen tegen Spanje opvatten, krachtig onderſteunde, hoewel ook zyn huwelyk met de weduwe van Hendrik van Brederode, en de wreedheit, aan zynen zwager, den grave van Egmondt, gepleegt, ook zeer veel daar toe deedt. Hy zondt hen derhalven zynen jongſten zoon, Chriſtoffel, in den jare 1574 te hulp, die echter ongelukkig was, doordien hy nog in het zelve jaar in den ſlag op de Moker heide, nevens Lodewyk en Hendrik, graven van Naſſau, den 17 April het leven verloor. Hy vergunde ook de vluchtelingen uit de Nederlanden zich te Frankenthal neder te zetten. Hy ſtierf den 26 October des jaars 1576. Zyne eerſte gemalin was Maria, dochter van markgrave Caſimir van Anſpach; zyne twede was Emilia, dochter van Humbert, grave van Neuenar, en weduwe van Hendrik van Brederode. By de laatſte verwekte hy gene kinderen, maar by de eerſte hadt hy *Lodewyk*, die te Bourges in Vrankryk, daar hy zich om te ſtuderen onthieldt, den 1 July des jaars 1556 verdronk; *Johan Caſimir*, die zich na zyns ouderen broeders doodt het beſtier van het keurvorſtendom en de voogdy over des zelfs zone aanmatigde; en *Chriſtoffel*, de welke in den ſlag op de Moker heide, gelyk boven gezegt is, ſneuvelde. *Thuan. Hiſt. lib.* XXVIII, XXXVI, L, LVII, LXII. *Pareus Hiſt. Palat. p.* 284 *ſeq. Alting Hiſt. Eccleſ. Palat. p.* 169. *Ottius Annal. Anabapt. ad an.* 1571. *Arnold Kerkel. Hiſt. P. II. lib.* XVI. *c.* 17. §. 15. *Spener Sylloge.*

FREDERIK de IV, bygenoemt de Oprechte, was de zoon van keurvorſt Lodewyk, en van Elizabeth, landgravin van Heſſen, des landgraven Philips dochter. Hy wierdt den 5 Maart des jaars 1574 geboren, en was ruim 9 jaren oud, toen hy den 12 October des jaars 1583 zyn vader verloor, wanneer 'er wegens de voogdyſchap een hevig verſchil ontſtondt. Namentlyk, Lodewyk hadt zynen broeder Johan Caſimir, dien anders de voogdyſchap toekwam, by teſtament nog drie andere voogden toegevoegt, als Georg Frederik, markgrave van Brandenburg, Lodewyk, landgrave van Heſſen, en Lodewyk, hertog van Wurtenberg, zoekende daar door te beletten, dat Johan Caſimir wederom den Hervormden Godsdienſt zou invoeren. Maar Johan Caſimir wilde geen medevoogden dulden; wierdt ook van den keizer in het beſtier van de keizerlyke waardigheit en voogdyſchap beveſtigt, waar op hy niet alleen den Hervormden Godsdienſt invoerde, maar ook Frederik den IV in den zelven liet optrekken. Maar wanneer de beſtierder (*adminiſtrator*) in den jare 1592 ſtierf, ontbraken 'er nog maar twee maanden aan de meerderjarigheit van Frederik, dus omtrent 18 jaren oud zynde; en evenwel wilde Richard van Simmeren, broeder van zynen grootvader Frederik den III, de voogdyſchap en 't beſtier der keurvorſtelyke landen op zich nemen, 't welk echter noch Frederik, noch zyne Raden, eene verandering van Godsdienſt vreezende, aanſtondt; waarom Frederik zonder tydverzuim de regering zelf aanvaardde. Maar naardien Johan Caſimir zonder erven ſtierf, kwam het vorſtendom Lautern en het ampt Neuſtadt daar door wederom aan het keurvorſtendom van de Palts. Frederik zelf deedt ook zyn beſt om zyn landt in een goeden ſtandt te brengen. Ten dien einde begon hy in den jare 1606 de ſtadt en veſting Manheim te bouwen, en vergunde de Nederlandſche vluchtelingen aldaar te wonen, waar door deze plaats in het kort met inwoners vervult wierdt, hoewel deze keurvorſt de veſting by zyn leven niet voltooide, 't welk zyn neef, keurvorſt Karel Lodewyk, heeft gedaan. Voorts wierdt, voornamentlyk op aanraden van dezen keurvorſt, in den jare 1610 de bekende Unie der Proteſtantſche Ryksſtanden te Halle, in Zwaben, opgerecht, waar van 't oogmerk was, den Proteſtantſchen Godsdienſt, nevens de religievrede, te verdedigen; in de opvolging van Gulik en Berg den keurvorſt van Brandenburg en Palts Neuburg te begunſtigen, en voorts de Proteſtanten, om den Godsdienſt gedrukt wordende, voor te ſtaan. Maar wat gevolg deze Unie hadde, is uit de hiſtorie van den dertigjarigen oorlog genoegzaam bekent. De keurvorſt van de Palts maakte zich hier door by den keizer en by eenige anderen gehaat, waar van zyn zoon en neef naderhandt 't gevoel gehad hebben. Hy ſtierf den 9 September des jaars 1610. Anderzins was deze Frederik een groot liefhebber der geleerden; want hy ontzag gene koſten om de univerſiteit van Heidelberg in een goeden ſtaat te brengen. Zyne gemalin was Louïze Juliana, dochter van Wilhelm, prinſſe van Oranje, by welke hy, behalven eenige dochteren, *Frederik* den V, die hem in de keurvorſtelyke waardigheit opvolgde, en *Lodewyk Philips*, van Simmeren en Lautern, heeft verwekt. *Thuanus Hiſt. lib.* CIV. *Pareus Hiſt. Palat. Spener Sylloge. Caroli Memor. Eccleſ. ſec.* XVII. *l.* I. *c.* 66. *Ludolphi Schaubuhne c.* 2. &c.

FREDERIK de V, zoon van den zo even gemelden Frederik den IV, te Amberg in den jare 1596 geboren, wierdt in zyne jeugt een tydlang by den hertog van Bouillon te Sedan opgetrokken. Na dat zyn vader in den jare 1610 geſtorven was, ontſtondt tuſſchen den Paltsgrave van Neuburg en dien van Tweebrugge verſchil wegens de voogdyſchap, doordien de eerſte wegens maagſchap, en de laatſte uit krachte van het teſtament des overleden keurvorſten oordeelde recht daar toe te hebben. Doch de Paltsgraaf van Tweebrugge wierdt door den keizer en de keurvorſten onderſteunt, en behieldt de voogdyſchap tot op 's keurvorſten ouderdom van 18 jaren. In den jare 1612 ging hy naar Engelandt, om het huwelyk met de koninklyke princeſſe te ſluiten, waar van men zich ten voordeele van de Unie, aan welke het Paltſiſche hof veel gelegen was, veel goeds beloofde. De Spanjaarden waren hem wel tegen, welken ten gevalle zelfs de koningin en de graaf van Northampton daar tegen arbeidden. Doch de prins van Wallis bevorderde dit huwelyk, en ſchoon de zelve gedurende de onderhandeling overleedt, koos echter de koning zyn party, zo dat het bylegen den 14 February des jaars 1613 voltrokken wierdt, waar op de keurvorſt in April met zyne gemalin naar huis trok, en in den jare 1614 de regering zelf aanvaardde. In den jare 1615 bezette hy Worms, om dat de burgery door eigen aangematigt gezag de Joden verdreven hadde, en men allerhande gevaarlyke onluſten tuſſchen de zelve en den Raadt vreeſde. Dus wierden door 't keurvorſtelyke krygsvolk de belhamels by den kop gevat, en de zaken in zulk een ſtaat gebragt, als de billykheit vereiſchte. In het jaar 1618 raakte hy in onluſten met den biſſchop van Spiers, om dat de zelve te Udenheim eene veſting aanleide, 't welk zo wel tegen de ſtads vryheden, van welke de keurvorſt beſchermheer was, en hem kwaad vermoeden gaf, als ook tegen het tuſſchen dezen biſſchop en den keurvorſt gemaakte vergelyk ſtreedt, en hem zelfs achterdocht gaf, als of de Spanjaarden daar onder ſpeelden. De keurvorſt rukte derhalven gewapender

wapenderhandt voor deze plaats, namze zonder flag of ſloot in, en ſlechtte de nieuwe veſtingwerken; liet ook deswegen een manifeſt oopentlyk in druk uitgaan, tegen 't welke wel de biſſchop een ander gemeen maakte, doch het welk toen niet geacht wierdt. Zyne meeſte zorg was, om het werk van de Unie der Proteſtanten, van welke hy, gelyk zyn vader, het hoofdt was, te bevorderen, en waar mede hy zich den haat van het huis van Ooſtenryk heeft over den hals gehaalt: want ſchoon in de byeenkomſten der vereenigden eigentlyk niets tegen dit huis wierdt ondernomen, beſchuldigde men echter den keurvorſt, dat hy nevens eenige anderen geheime aanſlagen in den zin hadt tot vernedering van het huis van Ooſtenryk, welk kwaad vermoeden toenam, wanneer de Boheemſche onluſten begonnen: want toen ſchenen de brieven, welke van de vereenigden zo wel aan den keizer, als aan de Boheemſche ſtanden gezonden wierden, zodanig opgeſtelt, als of zy den eerſtgenoemden tot vrede vermaanden, en de laatſtgemelden in hun voornemen zochten te ſterken; ja men zeide, dat de graaf van Mansfeldt met zyn krygsvolk uitdrukkelyk van de keurvorſten de Bohemers was te hulp gezonden, en dat de zelve van Savoje om gene andere reden aan den keurvorſt van de Palts was overgelaten, en met Savoiſch geldt wierdt betaalt, dan om dat zy beide tegen het huis van Ooſtenryk geheime verſtandhouding hadden, en dat de keurvorſt, hebbende reets ſedert eenigen tydt naar de Boheemſche kroon geſtaan, ook deswegen met Savoie geheime onderhandelingen hadt. Dit is ten minſte zeker, dat inzonderheit na de doodt van keizer Matthias in den jare 1519, toen de keurvorſt het ryksvikariaat aannam, veel gebeurde, dat tegen de verheffing van Ferdinand ſtreedt: want voor eerſt zocht de keurvorſt met allen yver, dat de verkiezingsdag mogt uitgeſtelt worden, tot dat de Boheemſche onluſten bygelegt, en de vremde volkeren uit het ryk geſchaft waren. Ook was hy opentlyk tegen zyne verkiezing, doordien hy op allerhande wyze den hertog Maximiliaan van Beyeren (met wien hy ten dien einde nog voor de doodt van Matthias een mondgeſprek hadt gehouden) zocht te bewegen, dat hy naar de keizerlyke kroon zou dingen, en den zelven ook, niettegenſtaande de andere keurvorſten alle Ferdinand hadden geſtemt, op den verkiezingsdag door zyne gezanten zyne ſtem liet geven. Zommigen willen derhalven, dat hy in het eerſt gaarne zelf keizer hadt willen zyn, byaldien hy niet in tyds hadt gemerkt, dat de Proteſtantſche Godsdienſt hem in den weg zou zyn; waar op hy den hertog van Savoje, om zich met den zelven des te vaſter te verbinden, met die kroon hadt gevleit. Omtrent den zelven tydt, toen Ferdinand tot keizer wierdt verkoren, wil men, dat hy door geheime gezantſchappen en door zyne aanhangers in Bohemen het zo verre heeft gebragt, dat hy tot koning wierdt verkoren. Immers deze zaak lekte terſtondt na des keizers verkiezinge uit, en de keurvorſt nam de Boheemſche kroon, op 't aanraden van eenige zyner Raden, ja, gelyk als men voorgeeft, van zyne eigene gemalinne, aan, hoewel hem verſcheide Duitſche vorſten, gelyk ook de koning van Engelandt, zulks ſterk afrieden. Hy liet derhalven den Paltsgrave van Tweebruggen als ſtadhouder, en trok naar Bohemen, alwaar hy den 25 October gekroont, en zyn oudſte prins tot zyn opvolger verklaart wierdt. Kort daar na was hy mede tegenwoordig by de byeenkomſt der vereenigden te Neurenberg, alwaar hy als koning wierdt aangenomen. Maar zyne regering duurde niet lang, gelyk hy 'er ook ſlechte zorg voor droeg; want de Paltsgraaf zorgde niet voor eene goede krygstoeruſting; bragt zyn tydt door met koſtbare reizen, om hier en daar de huldiging in perſoon te ontfangen, en maakte zich door het eensklaps wegruimen der beelden uit de kerken by de Bohemers ganſch niet bemind. Eindelyk wierdt hy van alle kanten hard aangetaſt. De Spanjaarden vielen in de Palts, en wierden door de vereenigden niet tegengegaan. De keurvorſt van Saxen maakte zich meeſter van de Lausnits, en de keizerſchen en Beyerſchen drongen zelfs door in Bohemen, wanneer zich in het eerſt de Paltsgraaf in perſoon met een leger by Rackowitz tegen hen aankantte, maar kort daar na, als de keizerlyken op Praag los gingen, zich naar deze reſidentie ſpoedde, en zyn leger den vyandt liet navolgen, waar op het den 8 November op de Witten berg, voor Praag, tot een treffen kwam, 't welk de Paltſiſche generaals, zo als men meent, hadden kunnen voorkomen. De Bohemers wierden in dezen ſlag ten eenemale verſlagen, en dewyl men geen order tot een goeden aftocht der vluchtenden hadt geſtelt, geheel verſtrooit. De Paltsgraaf verzocht, toen die ſtadt van de keizerſchen wierdt opgeëiſcht, 24 uuren bedenktydt; maar wanneer hem maar acht wierden toegeſtaan, ontvluchtte hy het met zyne gemalinne en eenige van zynen aanhang naar Breſlau, wanneer vervolgens ganſch Bohemen, eenige plaatſen uitgenomen, welke de graaf van Mansfeldt nog een tydlang behieldt, wierdt bemachtigt. Te Breſlau bemerkte de Paltsgraaf ook, dat de Sileſiërs luſt hadden, zich met den keurvorſt van Saxen ten voordeele van den keizer te vereenigen, waarom hy zich naar Berlyn, en van daar naar Hollandt begaf in het einde des jaars 1621, alwaar hem de Heeren Staten tot zyn onderhoudt 's maandts tien duizend gulders toeleiden. Ter zelver tydt deedt de keizer den Paltsgraaf in den Ryksban, en de executie wierdt den aartshertog Albert en den hertog van Beyeren opgedragen. In den jare 1622 ging de Paltsgraaf heimelyk door Vrankryk en Lotharingen naar het Mansfeldſche leger, in de Elzas ſtaande; behaalde ook eenige voordeelen op de Beyerſchen, doch liet zich nog in het zelve jaar door de genen, die hem met den keizer zochten te verzoenen, overreden om den hertog van Brunswyk en den grave van Mansfeldt, nevens hun krygsvolk, af te danken, om dat de keizer zulks als een teken van zynen ſlechten ernſt tot een vergelyk aanmerkte, en als nog voortvoer vyandlykheden te plegen. Doch de Paltsgraaf ontwapend zynde, wierdt de te Bruſſel begonne onderhandeling afgebroken, en daarentegen in de Palts beſtendig met vyandlykheden voortgevaren: waar uit de Paltsgraaf bemerkte, dat men hem hadt verſchalkt, waarom hy zich met een Franſchen pas over Sedan wederom naar Hollandt begaf. Vervolgens gingen de nog overige Paltſiſche ſteden, en inzonderheit de reſidentie Heidelberg, over, en op den keurvorſten-dag wierdt deze Paltsgraaf volkomen van de keurvorſtelyke waardigheit afgezet, welke, nevens de opper-Palts, den hertog van Beyeren te beurt viel, ſchoon vele van de Duitſche ſtanden niet daar mede te vrede waren. Doch niemandt wilde den Paltsgrave met der daadt helpen, zelfs niet zyn ſchoonvader, de koning van Engelandt, hoewel hy hem wegens het aanſtaande huwelyk des prinſſen van Wallis met de Spaanſche infante ſchriftelyk hadt belooft te helpen; en hoewel de koning van Engelandt naderhandt hem met ernſt zocht by te ſtaan, met den grave van Mansfeldt en den hertog van Brunswyk te onderſteunen, en de Neder-Saxiſche kreits met hunne krygstoeruſting hem ook goede hoop gaf, vervielen echter, door het geluk der keizerlyken, alle deze aanſlagen. Ja toen in het jaar 1627, door bemiddeling der hertogen van Lotharingen en Wurtenberg, te Colmar eene byeenkomſt over de verzoening des Paltsgraven wierdt gehouden, en een formulier van vergelyk opgeſtelt, was het echter den keizer, wanneer men tot een beſluit zou komen, geen ernſt, zo dat hy ook deze onderhandeling afbrak. Men handelde naderhandt nog eenige malen, en zonderling in het jaar 1630, op den Kollegiaal-dag te Regensburg te vergeefſch over deze zake, vermits de keizer den Paltsgraaf voor de gevorderde verootmoediging liever niet met al dan eenig onderhoudt uit de Paltſiſche landen wilde toeſtaan. Eindelyk, als de koning van Zweden naar Duitſchlandt kwam, was de verdrukking des Paltsgraven mede onder de bezwaarniſſen vervat, welke hy gewapenderhandt wilde afdoen. Hy bemachtigde ook na den ſlag by Leipzich het grootſte gedeelte van de Neder-Palts, en beloofde Frederik, die in den beginne des jaars 1632 by hem te Frankfort kwam, en hem vervolgens op zynen tocht naar Beyeren en in Frankenlandt verſelde, wederom te zullen herſtellen; en hoewel de Paltsgraaf noch volk, noch geldt medebragt, en Engelandt zyn verzoek tot onderſtandt niet wilde bewilligen, zou het miſſchien evenwel geſchied zyn, (hoewel eenigen oordeelen, dat de koning van Zweden al te harde voorwaarden van den Paltsgrave eiſchte) byaldien niet de koning nog in het zelve jaar geſneuvelt, en de Paltsgraaf hem kort daar na in de eeuwigheit gevolgt was, komende den 19 November des jaars 1632 te Ments te overlyden. Hy hadt by zyne gemalinne zeven zonen en vier dochteren. De oudſte zoon, *Hendrik Frederik*, kwam in den jare 1629 in Hollandt te verdrinken, wordende het ſchip, in het welke hy met zynen vader was, door een ander by nacht overzeilt; de twede, *Karel Lodewyk*, heeft naderhandt de keurvorſtelyke waardigheit wederom bekomen; *Rupertus* ſtierf in Engelandt in het jaar 1652; *Maurits* in het jaar 1654 op een tocht naar Ooſtindië; *Eduard* wierdt Roomſch-Katholyk, en trouwde in Vrankryk; *Philips* bleef in het jaar 1650 by Retel, en *Guſtaaf* ſtierf in den ouderdom van negen jaren. Van de dochteren is *Elizabeth* abdiſſe van Hervord, *Louize Hollandine*, na haren afval van den Hervormden Godsdienſt, abdiſſe te Maubiſſon in Vrankryk, *Henrietta Maria* gemalin van den vorſt van Zevenbergen, Ragotzi, en *Sophia* gemalin van *Erneſt Auguſtus* van Brunswyk-Luneburg geworden. Frederik was een eergierig vorſt, maar hadt geen genoegzame ondervinding om iets tot zyn voordeel uit te voeren, zynde aan de pracht en verkwiſting al te zeer overgegeven, en wordende van zyne Raden, door welke hy zich ligtelyk iets wys liet maken, kwalyk gediend. *Paræus Hiſt. Palat. Sleidanus continuatus P. IV. lib. 11 ſeqq. Theatr. Europ. T. I, II. Ludolfs ſchaubuhne T. I, II. Puſendorf Comment. de reb. Suec. l. I. Le Vaſſor Hiſt. de Louis* XIII.

Keurvorsten en hertogen van Saxen, als mede markgraven van Meissen.

FREDERIK de I, landgraaf van Thuringen, Paltsgraaf van Saxen, markgraaf van Meiſſen en Ooſterlandt, bygenoemt met de Gebete Wang, of de Vrolyke, was de zoon van landgrave Albert van Thuringen, welken hy by zyne gemalin Margaretha, dochter van keizer Frederik den II, in den jare 1258 hadt geteelt. Zyne moeder beminde hem voor de andere prinſſen, en meende hem by haar afſcheidt, toen zy van Wartburg heimelyk moeſt wegvluchten, geen beter kenteken van hare liefde te kunnen geven, dan dat zy hem in de wang beet, waar van daan hy dezen bynaam heeft bekomen. Dewyl nu niemandt meer in 't hof was, die voor de jonge prinſſen zorg droeg, en de vader den zoon van zyne meeſtereſſe van Eiſenberg alle liefde toedroeg, nam Diderik de Wyze, markgraaf van Meiſſen, de zelve naar zich, en liet ze in alle vorſtelyke deugden onderwyzen. Wanneer hun vader hen by het aanwaſſen hunner jaren geheel zocht te onterven, vatten zy de wapenen op, wanneer Frederik het ongeluk hadt, dat hy in zyns vaders handen viel, zo dat hy een geheel jaar lang gevangen zat, en eindelyk door eenige getrouwe onderdanen uit de gevangeniſſe met geweldt gered wierdt. Gelyk hy nu reets te voren, onder koning Wenceſlaus den II, in Bohemen zyne dapperheit tegen de Polen hadt getoont, wil men, dat hem ook de Thuſciërs, uit Italië, het opperbevel over hunne volkeren hebben opgedragen. Kort daar na ſtierf zyns vaders broeder, Diderik, aan wiens getrouwe zorge voor zyne opvoedinge Frederik veel te danken hadt, en 9 jaren daarna des zelfs zoon Frederik, wegens zyne zware uitſpraak Tatta of Tent bygenoemt. En doordien deze laatſte geen erven naliet, nam deze Frederik met de Gebete Wang,

uit

uit hoofde van zeker verdrag, de regering van Meiſſen aan. Maar zyn vader Albrecht zeer daar over te onvrede zynde, en nu nog groter haat tegen zyne rechtmatige zonen opgevat hebbende, ontſtondt 'er wederom van nieuw een oorlog, in welken de vader gevangen, maar door bemiddeling van keizer Rudolph wederom los gelaten wierdt. Albert dus ziende, dat hy zelfs weinig tegen zyne zonen kon uitrechten, hitſte den keurvorſt Johannes den I van Brandenburg, en naderhandt Albrecht, oudſten vorſt van Anhalt, tegen hen op; maar die konden al zo min als de vader uitwerken, en moeſten eindelyk in den jare 1292 vrede maken, waar by de gevangen vorſt van Anhalt uit zyne gevangeniſſe wierdt ontſlagen. Na dat aldus de wraakzuchtige vader ook op deze wyze zyne wraak niet hadt kunnen voldoen, ſloeg hy een anderen weg in, en verkocht Thuringen in den jare 1294 aan den keizer Adolph van Naſſau voor 94000 guldens. Doch als de keizer van het gekochte landgraafſchap wilde bezit nemen, ontſtondt daar uit een gevaarlyke oorlog met markgrave Frederik van Meiſſen en des zelfs broeder Diezman, die malkander tegen den keizer byſtonden, welke oorlog tot aan 's keizers doodt, die in den jare 1298 voorviel, met een wiſſelvallig geluk is gevoert. Na des zelfs doodt ging alles voor deze jonge vorſten voor de windt, en alles gaf zich aan hen over, behalven Freiberg, als zynde met een ſterke bezetting voorzien. De nieuwe keizer Albert beloofde hen insgelyks zyne gunſt, en liet hen met hunnen vader op het Rykskonvent te Fulda, om aldaar hunne verſchillen by te leggen, dagvaarden; en terwyl de twee jonge prinſſen, welke kwaad vermoeden van den keizer hadden, daar niet verſchenen, wierden zy als hardnekkige en rebellen aangeklaagt, ook van den keizer met oorlog gedreigt; en als de zelve den koning van Bohemen hadt overwonnen, voerde hy zyne troepen naar Meiſſen, in verwachting van dit landt onder zyne gehoorzaamheit te brengen. Het beſte voor den markgrave Frederik was, dat hy niet meer voor zyn vader, die genoodzaakt was te Erfurt in een klooſter te gaan, te vrezen hadt. Daarentegen wierdt hy van de keizerlyken in den jare 1306 in Wartburg belegert; waar aan hy zich echter zo min kreunde, dat, als zyne gemalin hem gedurende dit beleg eene princeſſe baarde, en geen prieſter, om de zelve te dopen, voorhanden was, hy zelf de minnemoeder met het kindt op een paardt zette, haar nevens tien ridders begeleidde, en midden door 's vyands leger naar Tenneberg voerde. Ja hy liet het kindt onderweeg zuigen, ſchoon hem de vyanden nazetten. Eindelyk kwam het in den jare 1307, by Lucca, in Ooſterlandt, tot een treffen, in 't welke van de keizerlyken over de 5000 op de plaats bleven, en nog vele andere in 't najagen in de pan wierden gehakt. Vele zochten zich in de opgeſnedene paarden te verbergen, maar wierden insgelyks dood geſtoken. In het volgende jaar wierdt de laatſte ſlag by Borna met de keizerlyken gehouden, in welke de meineedige Philips van Naſſau van den markgrave Frederik met eigen handt wierdt gedood. En dewyl ter zelver tydt keizer Albrecht vermoord wierdt, en zyn opvolger Hendrik de VII, die insgelyks het oog op Thuringen hadt, door een vergifte hoſtie het leven verloor, kon de markgraaf Frederik zyne landen zonder groten tegenſtandt innemen. Om zyne koſten, tot den oorlog aangewend, te vergoeden, vermeeſterde hy de drie Ryksſteden Altenburg, Zwikkau en Chemnitz, en kaſtydde die van Erfurt, nevens hunne bondgenoten, den grave van Weimar, als hebbende zich vele jaren lang ongehoorzaam tegen hem gedragen. Daar op liet hem de keurvorſt Waldemar van Brandenburg den oorlog aanzeggen, in welken Frederik wierdt gevangen genomen, en zich voor 30000 marken zilver, en voor den afſtandt van de Neder-Lausnits, moeſt los kopen. Drie jaren voor zyne doodt zag hy een toneelſtuk van de dwaze en wyze jonkvrouwen te Eiſenach ſpelen, waar van de eerſte, niettegenſtaande aller Heiligen voorbede, en zelfs die van de moeder Gods, in de helle wierden verſtoten. De markgraaf Frederik verſchrikte daar over, en begon met de monniken te diſputeren, waarom men de moeder Gods moeſt aanroepen, dewyl zy toch geen hulp kon doen. Dit diſpuit duurde vyf dagen lang, wanneer hy door eene zware beroerte wierdt overvallen, waar aan hy drie jaren lang byna zonder verſtandt en ſpraak te bedde lag, tot dat hy eindelyk, in den ouderdom van 55 jaren, in den jare 1325 overleedt. Hy hadt twee gemalinnen gehad, van welke de eerſte, Agnes, hertogin van Karinthië, in het jaar 1291 is geſtorven, hebbende hem *Frederik* den Lammen gebaart. De twede was Elizabeth Adelheit van Arenshaug, zyne ſtiefmoeders dochter, welke hem het graafſchap Arenshaug, waar by voortyds Neuſtadt, aan de rivier de Orla, Cola en Jena behoorde, ten huwelyk bragt, en hem een zoon, *Frederik* den Ernſtachtigen baarde. *Fabricius Origin. Saxon. lib.* VI. *Peckenſtein Wittikindeæ Famil. pag.* 9. *Albinus Meiſn. Land-en Berg-Chron. Spener Syllog.*

FREDERIK, bygenoemt de Ernſtachtige, was de zoon van Frederik met de Gebete Wang, en van Elizabeth van Arenshaug, welken hem de zelve in den jare 1310 baarde. Hy hadt reets in zyne jonge jaren zo grote achting by de Ryksvorſten verkregen, dat hem de keizer Lodewyk aanboodt, om zyn zoon Lodewyk den Romein in de mark Brandenburg door zyn gezag te beveſtigen. Hy raakte met den koning Johannes van Bohemen, wiens dochter hy hadt verſtoten, in oorlog, en verloor Gorlitz, nevens andere plaatſen in de Lausnits. Daar op trok hy den koning van Engelandt tegen de Franſchen te hulp, en wierdt om zyne zonderlinge verdienſten door zeker heer van Wangenheim, een ſtoutmoedig ridder uit Thuringen, die nog nooit voor een vyandt gevlucht was, tot ridder geſlagen. Schoon hy een zeer aanzienlyk prins was, onderſtonden echter eenige graven, onder welke voornamentlyk graaf Herman van Weimar en Orlamunde was, hem met allerhande ſchimpwoorden te beledigen. Maar deze graaf moeſt deswegen landt en lieden verlaten, en na de gevolgde verzoening te vrede zyn, dat hy maar eenige weinige inkomſten van zyne goederen voor zyn leven lang genoot. Ook kocht Frederik Langenſaltza van de broeders van Saltza, niettegenſtaande de keurvorſt van Ments dezen koop zocht te beletten. Na de doodt van keizer Lodewyk van Beyeren wierdt hy in den jare 1347 tot Roomſch keizer verkoren; doch hy deedt zyn recht over aan den koning van Bohemen voor 1000 marken zilver, en ſtierf twee jaren daar na. Hy hadt by zyne gemalinne Machtelt, dochter van keizer Lodewyk van Beyeren, vyf zonen en twee dochteren. Van deze trouwde *Elizabeth* met den burggrave Frederik van Neurenberg en markgrave van Brandenburg. Van de zonen is *Sigismund* adminiſtrator van Merſeburg; *Frederik* de Geſtrenge markgraaf van Meiſſen; *Balthaſar* landgraaf van Thuringen; *Wilhelm* regent te Dreſden en opper-Meiſſen, en *Lodewyk* aartsbiſſchop van Ments en Maagdenburg, als mede biſſchop van Halberſtadt en Bamberg, geweeſt. *Fabricii Orig. Saxon. lib.* VI. *Peckenſtein Wittikindeæ Famil. Proſap. Albin. Meiſn. Land-en Berg-Chron. pag.* 199, 222, 229, 230, 236. *Spener Syllog.*

FREDERIK de Geſtrenge, land-en markgraaf van Thuringen en Meiſſen, een zoon van Frederik den Ernſtachtigen en van Machtelt, dochter van keizer Lodewyk, wierdt in den jare 1331 geboren. Den eerſten oorlog voerde hy nog by het leven van zyn vader met grave Hendrik den I van Henneberg, die hem zyne dochter ter gemalinne hadt gegeven, maar hem het beloofde huwelyksgoedt, namentlyk Coburg, niet wilde inruimen. De graaf behaalde wel in den ſlag by Scharffenberg de overwinning; maar doordien hy wel kon denken, dat hy zo een machtigen vyandt niet lang zou kunnen tegenſtaan, liet hy voorſlagen van vrede doen, waar by bedongen wierdt, dat hy Coburg voor zyn leven zou behouden, maar dat het na zyne doodt zynen ſchoonvader weder zou te beurt vallen. Daar op raakte hy met Hendrik Rens, voogdt te Plauen, die zich in Meiſſen, meer dan hem toekwam, aanmatigde, in oorlog, in welken hy nevens keizer Karel den IV den zelven alles, wat tot Meiſſen en Bohemen behoorde, afnam, waar op de keizer Bohemen, en de landgraaf Meiſſen in bezit nam. Dit geſchiedde in den jare 1357. In het volgende jaar vermeeſterde de landgraaf de ſtadt Frankenhauzen en het halve gedeelte van Arnſtadt, toen graaf Gunther van Swartzburg zonder kinderen was overleden; doch dewyl de nabeſtaanden des graven niet daar mede te vrede waren, kwam eindelyk deze zaak tot een vergelyk, dat namentlyk Dornburg, Windburg en Grifenburg van den grave aan den landgrave ingeruimt, en het overige van de erffeniſſe hen zou overgelaten worden. Ondertuſſchen duldde hertog Albrecht van Brunswyk allerhande rovers, die in de Meiſniſche landen veel ſchade deden. De landgraaf deswegen voldoening eiſchende, wilde hy de zelve geenzins geven, maar gaf veel eer den gezant bitſche woorden, zeggende, dat hy zyn landt wilde verdedigen, al was het, dat het drie dagen na malkander niet dan landgraven van Thuringen en Meiſſen regende. Maar de uitkomſt leerde hem, dat de landgraaf Frederik met weinig bondgenoten hem kon dwingen te Eiſenach in perſoon te komen, om aldaar de vorige gebroke vrede van nieuw te bezweren. Maar gelyk hy reets in den jare 1357 Vogtlandt hadt bemachtigt, dus kocht hy ook in het jaar 1367 van hertog Magnus van Brunswyk de heerlykheit Landsberg, en vernieuwde in den jare 1372 wegens Thuringen het erfbroederſchap met Heſſen. Naderhandt deelde hy met zyne broederen de tot nu toe van hem alleen bezetene landen, wanneer hy Neder-Meiſſen kreeg, en is in den jare 1380 geſtorven. Zyne gemalin, de bovengemelde Catharina, dochter van grave Hendrik van Henneberg, heeft hem *Frederik* den Strydbaren; *Wilhelm* den Ryken, en *George* geboren, en is in het jaar 1393 geſtorven. *Fabric. Orig. Saxon. lib. VI. Peckenſtein Wittik. Fam. Proſap. Albin. Meiſn. Land-Chron. Spener Syllog.*

FREDERIK de I, of de Strydbare, landgraaf van Thuringen, markgraaf van Meiſſen, en naderhandt keurvorſt en hertog van Saxen, was de zoon van landgrave Frederik den Geſtrengen, door hem by Catharina, gebore gravin van Henneberg, geteelt. Hy toonde reets in zyne jonge jaren een groten geeſt, naardien hy zo wel in den oorlog, welken de burggraaf van Neurenberg in het jaar 1388 met de Ryksſteden voerde, als ook in de tochten, welke de Duitſche ordensmeeſter in het jaar 1391 tegen de ongelovigen in Lyflandt, en zyns vaders broeder Wilhelm in den jare 1401 tegen de Bohemers hadt ondernomen, ongemene blyken gaf van zyne dapperheit, waarom hy in deze beide laatſte oorlogen tot ridder wierdt geſlagen. Hy was ook reets in zo groot aanzien gekomen, dat hem in den jare 1400 de keurvorſten mede in het verbondt tegen keizer Wenceſlaus namen. Daar op maakte hy verſcheide overeenkomſten, zo wel met zyne neven, als met zyne broederen; en doordien ter zelver tydt de graven van Swartsburg, Heldrungen en Hohenſtein al te hoogmoedig wierden, en de eerſte, door toedoen van de Wurtzburgſche en Bambergſche hulpbenden, in het voogdyſchap van Coburg grote ſchade deden, wierdt hy gedwongen, tegen hen gezamentlyk de wapenen op te vatten, waar door zy in het kort kleiner gemaakt wierden. Niet beter ging het den Vitzdom in Meiſſen, die uit Griebenſtein, en den ryken burger van Erfurt, om wiens wille de nog jongſt geleden Swartsburgſche oorlog ontſtaan was, die uit Leuchtenberg en Cala verjaagt wierdt. Midden onder deze onluſten zocht hy echter ook de wetenſchappen te bevorderen, en rechtte te Leipzich in den jare 1409 eene hogeſchole op, die in korten tydt in groot aanzien geraakte, om dat de Duitſchers en Bohemers te Praag malkander niet konden dulden. Om de geſchillen

in den Godsdienſt by te leggen deedt hy zyn uiterſte beſt, maar handelde al te hard in dit ſtuk, want hy liet drie der zogenoemde Geeſſelaars verbranden. Hy zondt ook zyne gezanten op de kerkvergadering naar Conſtans, en kwam 'er ook eindelyk zelf in perſoon, om in den Godsdienſt beter eenigheit te maken; en dewyl Johan Hus door deze kerkvergadering ten vure wierdt veroordeelt, ontſtondt daar over de verderffelyke Huſſiten-oorlog, om welken te ſtillen de landgraaf Frederik vele jaren lang een ſterk leger op de been hieldt. Om deze getrouwe dienſten te beloonen gaf hem keizer Sigismundus, na de doodt van keurvorſt Albert van Saxen, die in het jaar 1422 voorviel, de openſtaande keurvorſtelyke waardigheit, en het hertogdom van Saxen. Daar waren verſcheiden, die deze hoge waardigheit eiſchten, en de keurvorſt Frederik van Brandenburg, wiens zoon, Johannes, Barbara, de dochter van hertog Rudolph van Saxen, ter gemalinne hadde, hadt reets den keur-kreits in bezit genomen. De keurvorſt Lodewyk van de Paltz maakte insgelyks pretenſie daar op voor zyn zoon: doch de keizer gaf tot antwoordt, dat het tegen de oude gewoonten en Rykswetten ſtreedt, om vader en zoon te gelyk tot de keurvorſtelyke waardigheit te verheffen. Maar dewyl de keurvorſt Frederik van Brandenburg reets alles in bezit hadt, moeſt hem de landgraaf Frederik voor den afſtandt 28000 marken zilver betalen. Dus wierdt deze landgraaf in den jare 1425 in de keurvorſtelyke waardigheit van nieuw te Offen beveſtigt, hoewel hertog Erik de V van Saxen-Lauenburg, die wegens nabeſtaande vermaagſchapping hoopte deze waardigheit te bekomen, en zich reets door den biſſchop van Bamberg hadt laten huldigen, beſtendig daar tegen proteſteerde. Terwyl deze nieuwe keurvorſt by een keizer in Hungarië was, viel tuſſchen de Huſſiten en de zynen by Auſſig in den jare 1426 een treffen voor; en dewyl de Huſſiten de overwinning hadden bevochten, en dus zonder tegenſtandt konden in zyne landen dringen, ook door roven, moorden en branden onbeſchryflyke ſchade deden, trok zich de keurvorſt dit zo zeer ter herten, dat hy van moeielykheit den 4 January des jaars 1428 op het ſlot te Altenburg ſtierf. By zyne gemalinne Catharina, dochter van hertog Hendrik van Brunswyk, die door hogen ouderdom was blind geworden, en in den jare 1442 ſtierf, hadt hy geteelt *Frederik*, die na hem keurvorſt wierdt; *Sigismundus*, biſſchop van Wurtsburg, en *Wilhelm*, landgraaf van Thuringen; als mede twee dochteren, *Anna* en *Catharina*, van welke de eerſte met den landgrave Lodewyk den Vreedzamen van Heſſen, en de twede met keurvorſt *Frederik* den II van Brandenburg trouwde. *Spangenberg Sax. Chron. Fabric. Orig. Saxon. lib. VI. Peckenſtein. Albinus. Spener. Muller Annal. Saxon.*

FREDERIK de II, of de Zachtmoedige, keurvorſt van Saxen, was de zoon van keurvorſt Frederik den I den Strydbaren, en van Catharina, gebore hertogin van Brunswyk, die hem den 24 Auguſty des jaars 1411 baarde. In zyne jeugt was hy eenige jaren in keizerlyken dienſt by hove, en maakte zich in alle vorſtelyke hoedanigheden bekwaam. Na zyns vaders doodt vaardde hy met zynen jongen broeder, om dat de middelſte, *Sigismundus*, met Altenburg, Rochlitz en Weida te vrede was, de regering der landen in gemeenſchap aan, 't welk tot den jare 1445 duurde. Naderhandt wilde Wilhelm de landen verdeeld hebben, 't welk ook, door bemiddeling van keurvorſt Frederik den II van Brandenburg, en van den landgrave Lodewyk van Heſſen, op de volgende wyze te Halle geſchiedde. Frederik kreeg het hertogdom van Saxen, en het markgraafſchap van Meiſſen, en met het zelve de ſteden Altenburg, Chemnits, Zwikkau, als ook Leipzich, Torgau en Delitſch, nevens Burgau, by Jena. Maar zyn broeder Wilhelm kreeg het ganſche landgraafſchap van Thuringen, insgelyks Weiſſenfels en Coburg, nevens de ſteden Heldburg, Hildburghauzen, Eisfeldt, en Koningsbergen; Freiberg, nevens de bergwerken en de ſtadt Weida, bleven onder gemeenſchappelyke regering. Deze verdeeling wierdt daar op met de erfvereeniging verknocht, 't welk echter die van Thuringen, als die zich van Meiſſen wilden afſcheuren, tegen den zin was, en naderhandt aanleiding tot een verderflyken broedertwiſt gaf, voornamentlyk toen de Thuringers, zonder den keurvorſt daar over raadt te vragen, met het aartsſticht Maagdenburg een vergelyk maakten, dat de beide landen in burgerlyke zaken eenerlei recht en vryheit zouden genieten. Doordien nu Apel van Vitzthum, nevens eenige andere edelen, het meeſt tot deze verdeeling hadden gedaan, en zich ook anderszins niet ontzagen, in opentlyke byeenkomſten van den keurvorſt kwalyk te ſpreken, en den hertog Wilhelm, wiens geheime Raadt hy was, tegen hem ophitſten, trok de keurvorſt met eenige manſchap naar het ſlot Roſſa, Vitzthum toebehorende, met oogmerk, of om het zelve te verwoeſten, of om Vitzthum gevangen te nemen. Doch daar wierdt door den markgrave Albrecht een ſtilſtandt getroffen, waar by de keurvorſt wilde, dat de hertog zyne kwade Raden zou afdanken, 't welk de zelve echter geenzins wilde doen. Deze ruſt duurde dan niet lang, maar wierdt in den jare 1446 wederom geſtoort, wanneer zich een gerucht verſpreidde, dat de keurvorſt zocht Wilhelm, die juiſt te Jena met Anna, 's keizers Alberts dochter, byleger hieldt, nevens de gaſten te overvallen. Hertog Wilhelm, daar over verſtoord, bragt in allen haaſt eenige manſchap op de been, en rukte met de zelve tegen den keurvorſt, waar op een vergelyk gemaakt wierdt. Maar wanneer vele voorname graven en edelen aan 't hof van hertog Wilhelm den hoogmoedt van Vitzthum niet langer konden veelen, traden deze op 's keurvorſten zyde, waar op hertog Wilhelm van nieuw den oorlog begon, doch die na de byeenkomſten te Naumburg en Mulhauzen wederom eindigde. Men vleide zich wel, dat eindelyk eens de vrede tuſſchen de beide broederen, welke hun vader hen op zyn doodbedde zo nadrukkelyk hadt aanbevolen, zou beſtendig zyn; maar het leedt geen twee jaren, of zy raakten op nieuw met malkander overhoop, alzo hertog Wilhelm de zyde van grave Henrik van Zwartsburg tegen den ouden grave Gunther van Zwartsburg koos, welke laatſte door den keurvorſt, aan wien hy ook zyn landt hadt verkocht, onderſteunt en beſchermt wierdt. In dezen oorlog moeſt Gera inzonderheit veel lyden, doordien het van 't hertoglyke krygsvolk, 't welk meeſt Bohemers waren, in den tweden ſtorm wierdt verovert, en by de 5000 menſchen gedood, en vele, onder welke Cuntz van Kauffungen was, naar Bohemen vervoert. Maar toen hertog Wilhelm eindelyk erkende, hoe oprecht het de keurvorſt met hem meende, en dat zyne kwade raadsheden van alle tot nu toe gebeurde onluſten oorzaak waren, en wel voornamentlyk Vitzthum, ſloot hy in den jare 1450 van nieuw een verdrag, 't welk te Leipzich, tot groot genoegen van het landt van Meiſſen, bekend wierdt gemaakt. De keurvorſt, hebbende thans niet meer voor onluſten met hertog Wilhelm te vrezen, beleefde het ongeluk aan zyne beide prinſſen, Ernſt en Albert, dat de zelve door Cuntz van Kauffungen, die 4000 daalders van den keurvorſt eiſchte, welke hy voor zyne loslating aan de Bohemers moeſt betalen, in den jare 1455 wierden vervoert. (Zie KAUFFUNGEN,) Doch de jonge prins Albert wierdt van een koolbrander verloſt, en de oudſte, Ernſt, vrywillig, na dat den rovers genade was belooft, overgelevert, waar op Frederik den overigen tydt zynes levens, tot aan zyne doodt, die in den jare 1464 voorviel, in vrede doorbragt. Hy trouwde in den jare 1431 met Margaretha, dochter van Ernſt den Yzeren, aartshertog van Ooſtenryk, die in den jare 1486 te Eilenburg, alwaar zy 22 jaren als weduwe hadt gewoont, ſtierf, en te Altenburg in de ſlotkerke is begraven. Zy heeft vyf prinſſen en even zo veel princeſſen ter wereldt gebragt. Van deze laatſte wierdt *Amalia* gemalin van Lodewyk, hertog van Beyeren, en *Anna* van Albert, markgrave van Brandenburg; *Aurelia* ſtierf in hare jeugt; *Hedwig* wierdt abdiſſe van Quedlenburg, en *Margaretha* abdiſſe van Seuſſelitz. Van de prinſſen ſtierven *Frederik*, *Hendrik* en *Alexander*; maar *Ernſt* en *Albert* hebben twee liniën geſticht. *Spangenberg Saxiſch. Chron. Fabricius. Albinus. Spener. Muller. Tenzel ſterfdag van Margaretha, keurvorſtin van Saxen.*

FREDERIK de III, bygenoemt de Wyze, keurvorſt van Saxen, was de zoon van keurvorſt Ernſt van Saxen, door hem by zyne gemalinne, dochter van hertog Albrecht van Beyeren, geteelt, en wierdt den 17 January des jaars 1463 geboren. Na dat zyn vader in den jare 1456 te Colditz overleden was, vaardde hy met zyn broeder Johannes in gemeenſchap de regering aan. Gelyk hy nu met recht de pronkjuweel van alle vorſten van zynen tydt mogt genoemt worden, dus zocht hy van dag tot dag dezen roem door vorſtelyke deugden te vermeerderen. Het begin van zyne regering wierdt door de ontdekking van den ryken Schrekkenberg, thans Annaberg geheten, gezegent, die, gelyk men uitrekende, in vier jaren, behalven alle koſten en tienden, 124838 Rhynſche guldens hadt opgebragt. In het jaar 1493 deedt hy een reis naar het H. Landt, alwaar hy gaarne onbekend wilde zyn, doch den Sultan van Egypten verdacht wierdt, dat hy van een vorſtelyken ſtam was. Na vele gevaren uitgeſtaan te hebben kwam hy wederom in zyne landen, en ſtichtte in den jare 1502 de univerſiteit te Wittenberg, na dat hy reets in den jare 1493, na de doodt van keizer Frederik, het Ryks-vikariaat hadt aangenomen. Schoon hy de hervorming van Luther omhelſde, belette zulks echter niet, dat hy niet na de doodt van keizer Maximiliaan den I, wiens Raadt en generale ſtadhouder hy in 't Ryk was, tot keizer wierdt verkoren. Maar hy ſloeg deze hoge waardigheit af, en gaf zyn ſtem aan keizer Karel den V, waar voor hem Karel zyne dankbaarheit door een aanzienlyk geſchenk wilde betonen; maar Frederik wilde het zelve niet aannemen. Eindelyk ſtierf hy ongetrouwt in den jare 1625, den 5 May, na dat hy te voren het H. Avondmaal onder beide gedaanten, zonder het laatſte olyſel, hadt genoten. *Spangenberg. Fabric. de Imperat. Saxon. pag.* 23. *Luther tom.* II. *Altenb. f.* 903. *& tom.* III. *f.* 912. *& tom.* VI. *f.* 186. *tom.* VII. *f.* 370. *Sleidan. de ſtatu relig. & reip. lib.* I. *pag.* 26. *Peckenſtein. Spener. Muller.*

FREDERIK, hertog van Saxen, hoog-en grootmeeſter van de Duitſche orde in Pruiſſen, en medehelper (*Coadjutor*) des aartsſtichts Maagdenburg, was de zoon van hertog Albrecht den Grootmoedigen van Saxen, en in den jare 1474, den 25 October, geboren. Na dat hy te Leipzich en te Siëna in Italië hadt geſtudeert, maakte hy zich zo wel op den ryksdag te Worms, als naderhandt aan het keurvorſtelyke Saxiſche hof, bemind. In den jare 1494 wierdt hy tot hoog-en grootmeeſter van de Duitſche ridderorde in Pruiſſen verkoren, en van zyn broeder, hertog Georg, met 500 ruiters tot naar Koningsbergen begeleid. In den jare 1504 riep hem Alexander, koning van Polen, naar Mariënburg, om de huldiging van hem te ontfangen; maar hy verſcheen 'er niet, niettegenſtaande hem paus Julius de II daar toe vermaande, maar verliet zich op 's keizers en des Ryks hulp. Naderhandt ſtelde hy een ſtadhouder in Pruiſſen aan; ging wederom naar Meiſſen, en wierdt daar op van zyn neef, den aartsbiſſchop Ernſt van Maagdenburg, Cadjutor gemaakt. Hy ſtierf den 14 December des jaars 1510 te Rochlitz aan de waterzucht, en wierdt te Meiſſen in de Domkerk begraven. *Mull. Annal. Sax. pag.* 58, 66. *Lairiz Hiſt. Palmwald. Hartknoch Nieuw Pruiſſen P. II. c.* 2. *Rer. Pruſſ. lib.* VII.

FREDERIK, hertog van Saxen Weimar, was de zoon van hertog Johannes van Saxen-Weimar, en van Dorothea Maria, dochter van vorſt Joachim Ernſt van Anhalt, die hem den 1 Maart des jaars 1596 baarde. In zyne jeugt oeffende hy zich in de ſtudiën, en leefde met zyn oudſten broeder Johan Ernſt eenigen tydt

te Jena. Daar op reiſde hy met zyn jongſten broeder Wilhelm den 23 Maart des jaars 1617 naar de Nederlanden, en bragt in eigen perſoon het bewilligde geldt tot de nieuw-gebouwde Proteſtantſche kerk te Utrecht uit de ſchatkamer van Weimar over; maar moeſt om zyn moeders zwakheit wederom naar huis komen, wanneer hy den 18 Auguſty des gemelden jaars, vier uuren voor zyn moeders doodt, te Weimar aankwam. In het volgende jaar ging hy met zyn gemelden broeder naar Parys, en aldaar zes maanden onbekend geweeſt zynde, ging hy van daar naar Lyon en verder naar Grenoble. Aldaar verliet hy zyn broeder, en was te Frankfurt mede tegenwoordig by de verkiezing en kroning van keizer Ferdinand den II. Wederom te Weimar gekomen zynde, trok hy, onder 't geleide van twee zyner broederen, op het Unie-konvent naar Neurenberg, en tradt nevens de zelve in de Unie. In den jare 1620 begaf hy zich in krygsdienſt des nieuwverkoren konings Frederik den V van Bohemen, en toen de ongelukkige ſlag by Praag gebeurde, wurf hy in het jaar 1621 in Thuringen nieuw krygsvolk, en bragt het zelve by den grave Ernſt van Mansfeld, als generaal des gemelden konings. Met deze ging hy als overſte over een regiment in de opper-en neder-Palts, in het ſticht Spiers, in Heſſen, en de Elzas, en van daar door Lotharingen en Henegouwen naar Brabandt, alwaar tuſſchen den grave van Mansfeld en de Spanjaarden in den jare 1622, den 19 Auguſty, een treffen voorviel, in 't welke hertog Frederik met drie musketkogels in de ſchenkel, en met een piek aan beide de zyden van de ſlaap gewond wierdt, zo dat hy twee uuren na den ſlag den geeſt gaf.

FREDERIK, bygenoemt de Oude, hertog van Saxen-Gotha, was de zoon van hertog Ernſt den Godvruchtigen, en van des zelfs gemalin Elizabeth Sophia, dochter van hertog Joh. Philips van Saxen Altenburg, en geboren den 15 July des jaars 1646. Hebbende zich in de wetenſchappen en ridderlyke oeffeningen tamelyk bekwaam gemaakt, deedt hy in den jare 1660, den 14 Maart, met den vorſtelyken gezant, die van den keizer het leen moeſt ontfangen, een reis naar Wenen, en zag die plegtigheit onbekend mede aan. In het volgende jaar reiſde hy, onder 't geleide van zyn broeder hertog Albrecht, naar Neder-Saxen, Holſtein en Denemarken, van waar zy na twee maanden gelukkig wederom te Gotha aankwamen. In den jare 1662 trok hy, nevens zyne twee oudſte broederen, onbekend naar de Nederlanden, en hebbende aldaar al het merkwaardige gezien, keerden zy, na verloop van twee maanden, wederom te rug naar Gotha. In het jaar 1667, in het einde van April, ging hy naar Darmſtadt, en van daar naar Vrankryk, wanneer hy den 29 May in het Franſche leger te Charleroi aankwam, en van den generaal Turenne een convoi kreeg. Maar op den weg naar Aveſnes zynde, wierdt hy van een Spaanſche party overvallen, welke hy met groot levensgevaar ontvluchtte. Na dat hy van den koning en des zelfs hoge bedienden zonderlinge vriendſchap en hoogachting hadt genoten, bezag hy ook de overige voornaamſte ſteden van Vrankryk. Vervolgens bezag hy wederom in April des jaars 1668 Turin en Venetië, in May Florence, Piſa en Livorno, en kwam eindelyk den 23 Juny over Inſpruk, Saltsburg, Munchen, Augsburg, enz. gelukkig te Gotha te rug. Zyn vader, hertog Ernſt, de laſt der regering te zwaar vallende, gaf hy de zelve in den jare 1674, den 18 October, aan hertog Frederik over. In het jaar 1676 reiſde hy naar Wenen, om aldaar eene alliantie tegen Vrankryk te ſluiten, en in het volgende jaar verkreeg hy, nevens zyne broederen, het keizerlyke privilegie wegens de oprechting van een nieuwe univerſiteit te Coburg, gelyk hem in den jare 1678 de koning van Denemarken met de orde van den Olifant beſchonk. In het jaar 1683 was hy in perſoon tegenwoordig by het ontzet van Wenen, nevens zyn broeder, hertog Ernſt van Hildburghauzen, en in het jaar 1687 deedt hy wederom eene reis naar Vrankryk, alwaar hy zich onbekend onthieldt, doch van den koning en het ganſche hof veel eer genoot. Na zyne te rug komſt liet hy in den jare 1689 het prachtige luſtſlot Frederikwerth, eene myle van Gotha, bouwen, en het welke hy den 2 Auguſty des jaars 1691 is overleden. Anderszins heeft hy in zyn huis het recht der eerſtgeboorte ingevoert, de heerlykheit Tonna van grave Chriſtiaan Lodewyk van Waldek gekocht, en den tytel van Doorluchtig van den keizer voor alle nakomelingen van de Gothaïſche linie ontfangen. Van hem heeft ook de orde, genaamt der Duitſche Eerlykheit, haren oorſpronk, als zynde het jaar voor zyne doodt door hem geſticht. Hy heeft twee gemalinnen gehad, welker eerſte, Magdalena Sybilla, dochter van Auguſtus, hertog van Saxen en beſtierder (*adminiſtrator*) van Maagdenburg, in den jare 1669 met hem trouwde, en in den jare 1681 overleedt. Zy hadt hem gebaart *Anna Sophia*, de welke met Lodewyk Frederik, grave van Swartzburg-Rudelſtadt, trouwde; *Magdalena Sybilla*; *Dorothea Maria*, die gemalin van Ernſt Lodewyk van Meinungen wierdt; *Frederika*, gemalin des erfprinſſen Johannes Auguſtus van Anhalt-Zerbſt, en eindelyk *Johanna*, die gemalin van Adolph Frederik, hertog van Meklenburg-Strelitz is geworden. Onder de zonen volgde hem hertog *Frederik* in den jare 1693 den 4 October in de regering, en *Johan Wilhelm*, zynde in den jare 1677 geboren, heeft als generaliſſimus der koninklyke Zweedſche troepen in Pomeren en Bremen voortreffelyke proeven van zyne bekwaamheit en dapperheit afgelegt. Zyne twede gemalin was Chriſtina, gebore markgravin van Baden-Durlach, en weduwe van markgraaf Albrecht van Brandenburg-Onolsbach, die met hem in den jare 1681 trouwde, en welke den 20 December des jaars 1705 zonder kinderen is overleden. *Spener Sylloge. Muller Annal. Saxon. Tentzel Hiſtoriſche Almanak van de Erneſtynſche linie.*

FREDERIK WILHELM de I, hertog van Saxen-Altenburg, en adminiſtrator van het keurvorſtendom Saxen, wierdt den 25 April des jaars 1562 te Weimar geboren. Zyn vader was Johan Wilhelm, hertog van Weimar, die hem by Dorothea Suſanna, dochter van keurvorſt Frederik den III van de Palts, hadt verwekt. Al vroeg in zyne jeugt toonde hy eene ongemene liefde voor de wetenſchappen, en zocht derhalven de geleerdheit met groten yver te bevorderen; en gelyk hy reets in den jare 1574 het rectoraat in de hogeſchole te Jena hadt bekleed, dus bragt hy het eindelyk zo verre, dat de gemelde univerſiteit in den jare 1580 de zogenoemde Utſchbergſche ſchattingen, nevens de vikary van Raſtenberg, erffelyk en eeuwig geſchonken wierden. Twee jaren daarna was hy op den Ryksdag te Augsburg. In het jaar 1585 kocht hy het riddergoedt Hardisleben, nevens de drie dorpen Hardisleben, Teutleben en Oesleben, en in het jaar 1587 maakte hy met zyn broeder, hertog Johannes, een vergelyk, uit krachte van 't welke hertog Frederik Wilhelm de regering, tot dat hertog Johannes zyn twintigſte jaar hadt bereikt, alleen zou voeren. In den jare 1590 ſtichtte hy een afzonderlyke orde, welker teken een goude penning was, en de genen, die zich daar in wilden begeven, moeſten beloven noch by den name Gods te zweren, noch anderszins kwade en ligtvaardige redenen voor den dag te brengen. In het gemelde jaar kocht hy ook het dorp Monſtadt, gelyk in het volgende jaar het Tannröder boſch en twee meiren by Kranichfeldt. In den jare 1596 ontfing hy van den keizer de verwachting op Iſenburg en Budingen, en het keurvorſtelyke huis heeft het hem te danken, dat de bisdommen Merſeburg, Naumburg en Meiſſen naderhandt daar zyn aangehecht. Hy zondt vervolgens zyne Theologanten in den jare 1601 op de zamenſpraak te Regensburg, en in het jaar 1602 gaf hy het beſtier van het keurvorſtendom over, in welk jaar hy ook op den 7 July is overleden. Hy heeft twee gemalinnen gehad, welker eerſte, Sophia, dochter van hertog Chriſtoffel van Wurtenberg, in het jaar 1590 ſtierf, hebbende twee dochteren gehad, als: *Dorothea Sophia*, en *Anna Maria*. De twede gemalin was Anna Maria, dochter van Paltsgrave Philips Lodewyk van Neuburg, die hem *Johan Philips*, *Frederik*, *Johan Wilhelm*, en *Frederik Wilhelm* den II baarde, en in den jare 1643 overleedt.

FREDERIK WILHELM de II, hertog van Saxen-Altenburg, was de zoon van Frederik Wilhelm den I, en van Anna Maria, Paltsgravin van Neuburg, die hem den 12 February des jaars 1603, na zyns vaders doodt, baarde. Hy ging in het jaar 1634 met de keurvorſtelyke troepen in de Lauſnits; nam Bautzen in, en was mede tegenwoordig in het treffen by Lignitz, in 't welke de keizerlyken geſlagen wierden. Maar in het volgende jaar ſcheidde hy, in het einde van July, uit den krygsdienſt. Daar op ontfing hy de huldiging in het ganſche vorſtendom Altenburg. Kort voor het aanvaarden zyner regering ſtierf in den jare 1638 de jongſte zoon van hertog Johan Frederik den II, *Johan Ernſt*, hertog van Saxen-Eiſenach en Coburg, zonder erven. Nu hadt hertog Frederik Wilhelm de II door zyns broeders doodt het ganſche vorſtendom Altenburg aan zich gebragt, en dus kreeg hy na de doodt van den eerſtgemelden hertog van Eiſenach het Coburgſche, uitgenomen Koningsbergen, Eisfeldt, Heldburg, en Ummerſtadt. Ook wierdt de nalatenſchap van de vorſtelyke Hennebergſche familie in het jaar 1660 gedeelt, waar van Altenburg de ampten Themar, Masfeldt, Meinungen, Beringen, Henneberg en Miltz te beurt vielen. In het volgende jaar ſtelde hy order om de ſchriften van Luther te Altenburg by malkander te drukken, die ook in de gemelde plaats in het jaar 1664 uitkwamen, en daarom de Altenburgſche Deelen (*Tomi*) genoemt worden. Hy is den 22 April des jaars 1669 geſtorven. Zyne eerſte gemalin, Sophia Elizabeth, dochter van markgrave Chriſtiaan Wilhelm van Brandenburg, ſtierf in den jare 1650, zonder kinderen. Hy trouwde daar op met Magdalena Sybilla, dochter van keurvorſt Johan Georg van Saxen, en weduwe van den prinſſe Chriſtiaan van Denemarken, die in den jare 1668 overleedt, hebbende hem *Chriſtiaan*, die in 't jaar 1663 ſtierf; *Frederik Wilhelm*, die hem in de regering opvolgde, en met zyne doodt in het jaar 1672, den 14 April, zyne linie eindigde, en *Johanna Magdalena*, gemalin van hertog Johan Adolph van Saxen-Weiſſenfels, gebaart. *Spener Sylloge. Sax. Mulleri Annales. Tentzelii Hiſtoriſche Almanak van de Erneſtynſche linie.*

Keurvorsten en markgraven van Brandenburg, als mede burggraven van Neurenberg.

FREDERIK de I, keurvorſt van Brandenburg, uit het geſlacht der burggraven van Neurenberg, was de zoon van burggraaf Frederik den V, en van Elizabeth, uit Meiſſen, geboren den 21 September des jaars 1372. In zyne jeugt wierdt hy te Neurenberg in de Latynſche tale en andere vrye wetenſchappen, de welke in dien tydt begonnen te herbloeien, zeer wel onderwezen, en by oeffende zich daar benevens in de wapenen en in allerhande ridderlyke oeffeningen. Hy kwam nog by zyns vaders leven, omtrent den jare 1398, tot de vorſtelyke regering in Frankenlandt, en wierdt in het zelve jaar tot veldheer over de Rykstroepen aangeſtelt, wanneer hy de grote ſtroperyen van verſcheide edelen beteugelde. Wanneer de keurvorſten den keizer Wenceſlaus, met wiens zuſter de burggraaf Frederik getrouwt was, afzetten, en deswegen van dezen en van zynen bondgenoot, den koning van Vrankryk, onluſten vreeſden, namen zy voornamentlyk tot hem, als eenen der ſchranderſte en machtigſte vorſten, hunne toevlucht; en hy wiſt het door de verbindteniſſen met andere Ryksvorſten, en door zekere aanbiedingen zo verre te brengen, dat Wenceſlaus zich niet betrouwde, de keizerlyke waardigheit met geweldt ſtaande te houden, maar de zelve vrywillig aan den Paltsgrave Rupertus afſtondt. Deze was

was des burggraafs zwager, en hadt den zelven voor een groot gedeelte dit geluk te danken, waarom hy hem ook een deel van 's Ryks leger toebetrouwde, wanneer hy tegen Galeacius, hertog van Milaan, optrok, hoewel zyn voornemen, om zich den zelven te onderwerpen, misluktе. Naderhandt raakte hy in onlusten met die van Rotenburg, eene stadt aan de rivier de Tauber: want doordien de zelve, niettegenstaande alle gedane waarschouwingen, hadden ondertusschen eenige versterkingen en schantsen op te rechten, rukte hy voor die stadt, die op het Marbachische verbondt, waar aan zy deel hadt, steunde; maar brak het beleg weder op. Doch hy lieet niet in gebreke die zaak by het Ryks hofgerecht te Heidelberg yverig voort te zetten; wanneer eindelyk in den jare 1407 de Ryks' ban wierdt uitgesproken, waar op deze burggraaf, nevens bisschop Jan van Wurtsburg, in de landen van de gemelde stadt vielen, en de sloten Aartenburg, Samersfeldt, Lichtenthaal, Happeltsheim en Endsee slechtten. Wanneer in het jaar 1410 de keizer Rupertus stierf, hadt hy wederom gelegenheit, zyne achting en zyn gezag in het Roomsche Ryk te doen zien, en te gelyk des zelfs rust te bewaren, wanneer hy Sigismundus, koning van Hungarië, broeder van den afgezetten Wenceslaus, door zyne voorspraak aan de keizerlyke kroon holp, schoon hy niet kon beletten, dat sommige keurvorsten den markgraaf Jodocus van Moravië verkoren hadden. Doch deze maakte door zyne doodt, den 14 January des volgenden jaars voorgevallen, plaats voor Sigismundus, welk overlyden burggrave Frederik mede groot voordeel aanbragt: want de zelve hadt tot nog toe het keurvorstendom en de Mark Brandenburg in onderpandt bezeten. Deze beide vervielen nu, om dat hy gene erven naliet, aan Sigismundus, die hem de zelve tot onderpandt hadt gegeven; en deze kreeg daar door gelegenheit, de getrouwe diensten van den burggrave te vergelden, en hem de aanzienlyke geldsommen, welke hy voor hem besteed hadt, wederom te vergoeden, doordien hy hem de gemelde Mark Brandenburg, met de hoedanigheit van opperbestierder van de zelve, overgaf, gelyk reets te voren in den jare 1346 Lodewyk, keurvorst van Brandenburg, de zelve aan Frederiks grootvader, Johannes, hadt overgegeven. Aldus zou de burggraaf Frederik, nevens zyne erven, de Mark Brandenburg bezitten, tot dat aan hen 100000 Hungarische goudguldens door Sigismundus, of des zelfs erven, zouden betaalt zyn: doch behieldt Sigismundus de keurvorstelyke waardigheit, en de rechten, een Roomsch koning in deze landen toekomende, toenmaals nog voor zich; en zo haast als de keurvorsten, die het tot nu toe met den markgrave Jodocus hadden gehouden, door toedoen van Frederik na ook Sigismundus hadden verkoren, en deze de regering aanvaardt, wierden deze tractaten ter uitvoeringe gebragt. Sigismundus kocht den markgrave Wilhelm van Meissen af, aan wien de markgraaf Jodocus een gedeelte van de aan hem verpandde Mark wederom hadt in pandt gegeven; nam eerst zelf de huldiging van de landstanden te Berlyn aan, zonder voor eerst iets van den burggrave te melden, maar zocht en verkreeg vervolgens zyns broeders Wenceslaus schriftelyke en mondelyke toestemming, en gaf eindelyk aan den burggrave door opene brieven het landt over; die dan eerst door brieven de standen en steden verzekerde te zullen beschermen, en naderhandt in het jaar 1412, op S. Jansdag, in de keurvorstelyke Mark Brandenburg aankwam, en te Nieuw Brandenburg de huldiging ontfing, wanneer eenige groten van den adel zich daar tegen kantten, om dat thans verscheide steden en ampten wederom zouden gelost worden, welke men in de voorgaande onlusten en verwarde tyden aan hen hadt ingeruimt. Onder de zelve waren die van Quizau en Rochau de voornaamste, en gaven Frederik twee jaren lang, alzo zy door de hertogen van Pomeren ondersteunt wierden, veel werk; doch Frederik verjoeg hen, met hulp des bisschops van Maagdenburg en des hertogs van Saxen, in dien tydt uit de steden; zuiverde het landt van de rovers, en bragt 't zelve, met de gerechtigheit te handhaven, in een beter standt. Wanneer in den jare 1415 de Ryksdag en het Concilie te Constans begon, wierdt Frederik, thans nog maar stadhouder, of opperbestierder, van Brandenburg, door keizer Sigismundus ook verzocht derwaarts te komen, gelyk hy ook deedt, en ondertusschen de regering der Mark den heere van Biberstein opdroeg. Op deze kerkvergadering was hy het hoofdt van den keizerlyken geheimen Raadt, zo dat Sigismundus niet het minste buiten hem deedt. De keizer hadt tot zyne reize, welke hy, om de rust in de kerke te bevorderen, naar Spanje, Vrankryk en Engelandt wilde doen, geldt van noden, (gelyk hy dan in der daadt vry kwistachtig was) en burggraaf Frederik was in staat zo wel uit zyne, hem aangestorvene, schatten, als ook om dat hy de Neurenbergsche kooplieden aan de handt hadt, den keizer daar omtrent te helpen. Het gebeurde dan, dat, met bewilliging der gezamentlyke keurvorsten, de welke liever zagen, dat de Mark wederom een eigen heer hadt, de keizer Sigismundus voor 400000 Hungarische goudguldens, welke hy Frederik schuldig was, den zelven nu de keurvorstelyke waardigheit van Brandenburg, nevens het ampt van opper-kamerheer des H. R. Ryks, overgaf, waar van de openbrief den 30 April des jaars 1415 wierdt getekent, doch met dit beding, dat beide niet alleen, by gebrek van mannelyke erven, wederom aan den keizer en des zelfs huis zouden vervallen, maar ook, dat, byaldien Sigismundus, of zyn broeder Wenceslaus, mannelyke erven mogten nalaten, het hen vry zou staan, mits betalende de bovengemelde somme, het overgegevene wederom naar zich te nemen. De nieuwe keurvorst kreeg vervolgens stem en zitting in 't keurvorstelyk collegie, en bragt te weeg, dat de hertogen van Pomeren, Otto en Casimir, welke van nieuw die van Quizau tegen hem hadden aangehitst, en hem grote schade gedaan, nevens hunne aanhangers in den ban wierden gedaan, en de executie of uitvoering daar van aan de nabuurige vorsten wierdt opgedragen. Dus was het noodzakelyk, dat de keurvorst tegenwoordig was in de keurvorstelyke Mark. Hy kwam dan te Berlyn, en nam van nieuw de huldiging als keurvorst aan, zynde de voornaamsten, welke hem in eigen persoon de hulde deden, Balthasar, Wilhelm en Christoffel, vorsten der Wenden en heeren van Werle. Na dat de keurvorst nog eenige andere goede bestellingen hadt gemaakt, ook die van Putlitz, Rochau en andere malkontenten wederom in genade aangenomen, en hen voor het geen zy aan hem moesten afstaan, zeker equivalent gegeven, ging hy wederom naar Frankenlandt, en verscheen weder in het einde des jaars 1416 met grote pracht op den Ryksdag en 't Concilie te Constans; en wanneer de keizer in het volgende jaar ook van zyne reis wederkeerde, wierdt de beleening van dezen keurvorst prachtig voltrokken. Vervolgens woonde hy alle beraadslagingen by, en het kwam hem wel te stade, dat de in deze kerkvergadering verkoren paus Martinus de V, anders Otto de Columna genoemt, geloofde, dat zyn huis met dat van Zolleren vermaagschapt was, en dus de vriendschap van dezen keurvorst zocht: want hy bediende zich van hem om den keizer de gewyde roos over te brengen, en liet by zyn vertrek van Constans zyn paardt aan de eene zyde van den keizer, en aan de andere van dezen keurvorst by den toom houden. Wanneer vervolgens de keizer naar zyn koninkryk van Hungarië wilde gaan, stelde hy alvorens, met bewilliging der standen, in den jare 1418 Frederik tot zynen stadhouder in het Ryk aan, waar van te Donauwerth een openbrief wierdt opgestelt, 't welk den keurvorst tot grote eere strekte. Kort daar na ontstonden 'er grote onlusten met de hertogen van Meklenburg, om dat de grenzen van de Mark Brandenburg in de voorgaande verwarringen niet zeker bepaalt waren, en eenige vazallen zich hunnen leensheeren zochten te onttrekken. De gemelde hertogen vielen den keurvorst in het landt, en belegerden Straasburg te vergeefsch. Maar toen in den jare 1419 de keurvorst hen in hunne eige landen te keer ging, wierdt 'er wel haast een stilstandt getroffen. Wanneer ondertusschen, na de doodt van Wenceslaus, de Bohemers, welke Sigismundus van het verbranden van Jan Hus de schuldt gaven, geheel en al niet van dezen nieuwen koning wilden weten, bemoeide zich de keurvorst terstondt met allen yver, om door zyne gezanten, voornamentlyk door den heere van Seckendorf, het misverstandt weg te nemen. Maar wanneer zulks niet hielp, verbondt hy zich met den keizer in den jare 1420, volgens het Tangermundische tractaat, dat hy de Bohemers zou zoeken aan hem onderdanig te maken, en dat hy in persoon tegen de zelve zou te velde trekken; dat daarentegen de keizer hem zou bystaan, om de Ucker Mark, welke de hertogen van Pomeren hadden aan zich getrokken, wederom aan het keurvorstendom te brengen. Dit laatste gebeurde nog in het zelve jaar: want terwyl de hertogen van Pomeren op des keizers bevel de gemelde Ucker Mark niet vrywillig wilden afstaan, maar zich met de hertogen van Lauenburg en Mekelenburg tegen den keurvorst verbonden, maakte de zelve een verbondt voor den tydt van een half jaar met de machtige Hanzeesteden Hamburg en Lubek, dat zy de laatstgemelde hertogen in het landt zouden vallen, op dat hy met die van Pomeren de handen ruimer mogt hebben. Hy rukte derhalven met zyn leger voor Angermunde, en nam die stadt in. Hier op kwam het tot een treffen, waar in de Pomerschen moesten wyken: vele van hen wierden doodgeslagen, en 300 edelen gevangen genomen; en daar op moest zich nog in het zelve jaar het slot Angermunde, nevens Boitzenburg, Greifenberg, Zedenik, Prentzlau, en al wat de Pomerschen in de Ucker Mark bezeten hadden, overgeven. Vervolgens wierdt op zekeren zogenoemden vorstendag te Perleberg het verschil bygelegt, en een verdrag gemaakt; maar het zelve duurde niet lang. Ter zelver tydt lag de keurvorst overhoop met hertog Lodewyk van Beyeren te Ingolstadt, die 23000 dukaten van hem eischte, welke Lodewyk aan Sigismundus hadt opgeschoten, en voor welke somme de keurvorst zich tot borg hadt gestelt. De keurvorst wees den hertog naar den keizer, en deze wilde die schuldt op de boete afrekenen, tot welke deze hertog voor eenigen tydt wegens de door hem gebroke landvrede door het Frankische landgerecht was veroordeelt. Men ging elkander deswegen in het eerst met de penne, en daar na met vuur en zwaardt te keer, zodanig, dat Christoffel van Leiningen den vorstelyken burg te Neurenberg op een nacht heimelyk in brandt stak. De keurvorst moest, om dat het niet raadzaam was, de byna van alle kanten ontroerde Mark te verlaten, de zorg zo wel van dezen krygshandel, als van het aanvaarden der erffenisse van zynen broeder Johannes, welke hem in dit jaar 1420 door des zelfs doodt was te beurt gevallen, zyne schone en schrandere gemalin, Elizabeth, aanbevelen, welke hy ten dien einde met genoegzame volmacht naar Frankenlandt zondt. De Boheemsche onlusten hadden eene slechte uitkomst, en de keurvorst kon noch door voorslagen, noch door geweldt, schoon hy met 10000 man het keizerlyke leger versterkte, iets uitrechten. Hy zocht ook te vergeefsch, door een huwelyk van zynen prins, toenmaals 8 jaren oud, en Frederik de Jonge genoemt, met de dochter van Uladislaus Jagello, koning van Polen, Hedwig, den zelven van de party der Bohemers af te trekken. Wel is waar, dat te Crakau een tractaat daar over gesloten, en de gemelde prins aan het hof van Uladislaus gezonden wierdt, om aldaar opgevoed te worden, op dat, wanneer Uladislaus zonder mannelyke erven stierf, de zelve hem kon opvolgen; maar deze zaak nam een gansch anderen keer: namentlyk de princesse kwam jong te sterven, en Uladislaus verwekte naderhandt zelfs nog een zoon, en alvorens dit gebeurde, liet hy niet na, zich allezins voor de Bohemers te verklaren, zo dat de keurvorst Frederik zelf daar door wierdt bewogen, voor een tydt

den oorlog te staken, om dezen zynen bondgenoot, met wien hy ook een afzonderlyk tractaat tegen de Kruisheeren hadt gesloten, niet te beledigen. Hy hadt nog meer reden daar toe, te weten om dat de onlusten met hertog Lodewyk van Beyeren nog duurden, en daarenboven, om dat in den jare 1422 de keurvorst Albrecht van Saxen zonder mannelyke erven stierf, wiens dochter, Barbara, met markgrave Johannes, des keurvorsten zone, getrouwt, en hem daar benevens van Sigismundus de verwachting tot deze keurvorstelyke waardigheit voor eene zekere somme gelds belooft was. De keurvorst maakte zich dan gereed om bezit daar van te nemen, doordien hy Wittenberg en het onderhorige landt met zyne troepen bezette. En om te zekerder te kunnen gaan, sloot hy met de hertogen van Brunswyk zekere tractaten, dat de zelve, en inzonderheit hertog Wilhelm, de keurvorstelyke waardigheit en het Ryksmaarschalksampt, wegens zyne afkomst van Hendrik den Leeuw, en dat daarentegen het Brandenburgsche huis het gemelde Wittenberger landt zou hebben, het welk buiten dat, als aan deze zyde van de Elve leggende, niet tot Saxen, maar tot de Windische Mark behoorde. Doch als de keurvorst deze zaak voor den keizer bragt, bevondt men, dat de markgraven van Meissen reets twee jaren van te voren, namentlyk in den jare 1420, zekere verwachting op dat keurvorstendom en landt van den keizer verkregen hadden. De keurvorst zocht geen verwydering; waarom hy zich van den keizer, die thans van de Mark voor eeuwig afstandt deedt, daar toe liet bewegen, dat hy het volgende verdrag met de landgraven en met den nieuwen keurvorst van Saxen, Frederik, maakte: namentlyk, dat hy het landt over de Elve, of het hertogdom van Saxen-Wittenberg, door hem, als boven gemeld is, ingenomen, voor 28000 marken zilver aan den nieuwen keurvorst van Saxen wederom zou afstaan, in dier voegen, dat het Brandenburgsche krygsvolk strax na het betalen van deze somme het landt zou ruimen, en markgrave Johannes, nevens zyne gemalinne Barbara, vergoeding op hunne eischen doen; welk alles nog in het zelve jaar is voltrokken. Maar nog alvorens deze zaak met Saxen wierdt afgedaan, liet zich keurvorst Frederik overreden om zich van nieuw in de Boheemsche onlusten te steken, en zelfs om als opperbevelhebber een tocht tegen de Hussiten te doen, hebbende Uladislaus bewogen om de zaak der Bohemers en van zynen neef Coribut, dien hy hen tot koning hadt toegezonden, niet dan zeer flaauw te behertigen. Maar de onderstandt der Ryksvorsten bleef achter; en de onlusten in Frankenlandt gingen haren gang, zo dat de markgraaflyke landen nog altydt door 't krygsvolk van hertog Lodewyk verwoest wierden, schoon de zelve door het wegnemen van eenige steden, als Monheim, Donauwerth, en andere, van den keurvorst gekastyd, ook door den keizer verscheide malen gewaarschouwt wierdt zich stil te houden. Dit belette den keurvorst, iets van belang tegen de Bohemers te ondernemen, zo dat de zelve daar door nog stouter wierden, en grote stroperyen in de naburige landen pleegden. Zy dreigden ook in Hungarië te zullen vallen, waarom Frederik, als aartskamerheer van 't Ryk, de Roomschkeizerlyke kroon, en andere Rykstekenen, niet langer te Plindenberg, in Hungarië, werwaarts Sigismundus de zelve, zonder weten van den keurvorst, hadt laten brengen, betrouwde, maar de zelve met 'skeizers bewilliging naar Neurenberg overbragt, en deze stadt verzocht de zelve een tydt lang te bewaren. In den jare 1424 vielen wederom, by afwezendheit des keurvorsten, de hertogen van Pomeren in de Ucker, en die van Mekelenburg in de Prignitzer Mark. De eerstgenoemden veroverden Prentzlau, welke plaats echter in het jaar 1427 met verraadt wederom, zonder verlies van een man, aan markgrave Johannes, zyns vaders stadhouder, overging, en van dien tydt af altydt by de Mark is gebleven. Maar de laatsten wierden van den markgrave Johannes, na eenige gemaakte voortgangen, by Pritzwalk geslagen, in welk treffen de vorst Christoffel van Werle zelfs sneuvelde, wiens weduwe in het volgende jaar 1425 met den keurvorst vrede maakte, en Priegnitz, op 't welke de hertogen van Mekelenburg tot nu toe wegens verpandinge eenig recht meenden te hebben, beloofde voortaan niet meer te zullen ontrusten. In den jare 1427 ontfloeg de keurvorst Johannes, vorst van Wenden, en heer des lands Stargard, uit zyne langdurige gevangenisse, na dat hy te voren een revers hadt getekent, van den keurvorst 30000 daalders te zullen betalen, van zyn eisch op de stadt Prentslau af te staan, en zyn gansche landt Stargard, als zynde van ouds een gedeelte van de Mark Brandenburg geweest, van hem te leen te houden; gelyk reets zyne voorzaten het leen daar van in den jare 1374 van de keizeren Wenceslaus en Karel den IV ontfangen hadden. Vervolgens deedt hem Johannes hulde, gelyk mede zyne landstanden. In het zelve jaar wierdt eindelyk ook een bestendige vrede met de hertogen van Pomeren getroffen, en door een huwelyk van hertog Joachim met Barbara, dochter van den markgrave Johannes, bevestigt. Dit jaar is voorts merkwaardig, om dat Frederik in het zelve eene verdeeling van de landen maakte, welke hy en de Paltsgraaf Johannes in de Beyersche onlusten verovert, en tot nu toe in gemeenschap bezeten hadden. Hy nam voor zyn deel Hilpoltstein, Mersdorf, Graisbach, Vohensdraus, met het onderhorige: maar in gemeenschap bleven de stadt en het slot Lauff, 't slot en markt Flos, de stadt Weiden, en het slot Parkstein. Nog in dit zelve jaar verkocht de keurvorst aan de stadt Neurenberg den afgebranden burg, nevens de waag, en eenige tollen in de stadt, twee derde deelen van het schoutsampt, en het bosch voor 2000000 guldens (volgens *Wagenseil*; maar anderen zeggen maar voor 240000, 't welk ook waarschynlyker is) doch behieldt de overige rechten voor zich. Ondertusschen nam door de oneenigheit der Duitsche vorsten de macht der Hussiten in Bohemen meer en meer overhandt, zo dat in den jare 1430 de keurvorst Frederik zo wel de Brandenburgsche, als burggraaflyke landen van de verwoesting moest vry kopen. In het volgende jaar wierdt hy van nieuw op den Ryksdag te Neurenberg tot opperbevelhebber van een groten krygstocht tegen de Bohemers aangestelt, en ontfing, gelyk by den voorgaanden tocht, eene volstrekte macht, om den oorlog voort te zetten, en vrede te maken. Op dezen Ryksdag wierdt, door aanraden van dezen keurvorst, ook een afzonderlyke verdeeling van het Roomsche Ryk gemaakt, waar door de grondt is gelegt van de verdeeling des Ryks in tien kreitsen, 't welk naderhandt door Maximiliaan den I en Karel den V tot standt is gebragt. De tocht tegen de Bohemers viel ongelukkig uit, niettegenstaande de dapperheit en voorzichtigheit van den keurvorst, en de Bohemers speelden niet alleen in hun landt, maar ook in de naburige landen, den meester, 't welk zyne eige landen voornamentlyk in den jare 1432 gevoelden, wanneer de zo genoemde Thaboriten Frankfurt twee maal, hoewel te vergeefsch, belegerden, Munchberg, Altenlandsberg en Strausberg verbrandden, en anderszins onbeschryffelyke wreedheit pleegden. Dewyl in deze onlusten de vryheit van Godsdienst den Bohemers tot een dekmantel diende, hoopte men hen den zelven op het omtrent dien tydt gehouden Concilie van Basel te verzekeren: waarom zich de keurvorst Frederik yverig bemoeide, het oogmerk van dit Concilie te bevorderen; en te meer, toen zyn zoon, Frederik de Jonge, nevens Wilhelm, hertog van Beyeren, door den keizer tot beschermers van deze kerkvergadering waren aangestelt. Op dit Concilie wierden in den jare 1433 de huwelyksvoorwaarden gesloten tusschen Barbara, nicht van keurvorst Frederik, en dochter van den keurprins Johannes, met den Ryksvikaris in Italië, Lodewyk Gonzaga, waar toe de keizer op zyne reize naar Italië, om zich door den paus te laten kronen, gelegenheit hadt gegeven, en om deze reden het geslacht van Gonzaga met den tytel van markgraven van Mantua in den Ryksvorstenstandt hadt verheven. In het volgende jaar heeft de bisschop Johannes van Wurtsburg den keurvorst, die nevens zyn vader de helft van de stadt Kitzingen reets sedert den jare 1390 hadt bezeten, thans de twede helft voor 12000 Rhynsche guldens door koop overlaten. Voorts raakte de keurvorst ook met de kerkvergadering van Basel overhoop, om dat de zelve ondernam, eene gerechtelyke uitspraak te doen over de verschillen tusschen hem en hertog Lodewyk van Beyeren, en over die tusschen de hertogen van Lauenburg en hem wegens de bevestiging der keurvorstelyke waardigheit in het Meissnische huis, welke uitspraak Frederik weigerde zich te onderwerpen; maar ondertusschen de landvrede en stilstandt van den keizer en het Ryk, om te eerder de Boheemsche onlusten by te leggen, en tot zekerheit van de kerkvergadering onverbrekelyk hieldt, en eindelyk in den jare 1436 den zelven tot op het jaar 1440 verlengde: ook wierdt deze stilstandt in den jare 1438 in eene vrede verandert, en door het huwelyk van de keurvorstelyke princesse Margaretha met hertog Lodewyk den Jongen, hoewel tegen zyns vaders zin, bevestigt; die naderhandt met zyn zoon daar over in onmin geraakte, schoon hy den stilstandt tot de doodt van den keurvorst onderhieldt. In dit jaar 1436 wierden eindelyk ook, door bemiddeling van den keurvorst, de Boheemsche onlusten ten einde gebragt, en keizer Sigismundus raakte werkelyk in 't bezit van die kroon, welke hy in het einde des volgenden jaars met zyn leven verliet; na dat hy zich te vergeefsch hadt bemoeit, den strydt tusschen den keurvorst en hertog Hendrik van Mekelenburg in der minne by te leggen: want toen in het jaar 1436 Johannes, vorst der Wenden, te Stargard, die, als boven gemeld is, op nieuw zyne landen van den keurvorst te leen hadt ontfangen, zonder erven stierf, vervielen de zelve aan de Mark Brandenburg; doch hertog Hendrik zeide daar ook deel aan te hebben, 't welk van den markgrave van Brandenburg ontkent wierdt, om dat het landt van Stargard van ouds een gedeelte van de keur-Mark was geweest. En om dat men daar omtrent tot geen vergelyk kon komen, wierdt met Bernard, hertog van Saxen-Lauenburg, die sedert eenige jaren herwaarts een oud recht op Brandenburg voorwendde, en dit landt met roven en plunderen verwoestte, hoewel hy 'er zelf weinig by vorderde, een stilstandt gesloten, en bedongen, dat hy zich in de zaak van Stargard over de opvolging tegen Brandenburg niet zou mengen. De keurvorst, op deze wyze tamelyk in rust geraakt zynde, nam met nog groter yver de Rykszaken waar, hielp eerst de verkiezing van keizer Albrecht, voor de eerste maal als keurvorst, bevorderen, zo dat hy zelfs de keurvorsten, die hem zelve tot die hoge waardigheit meenden te benoemen, overhaalde, om Albert tot keizer te verkiezen. Dit was de twede maal, dat hy tot de keizerlyke waardigheit in aanmerking kwam, zynde de eerste maal na de afzetting van Wenceslaus in voorslag gekomen. Hy stondt ook den nieuwlings verkoren keizer op den Ryksdag te Neurenberg met goeden raadt by, en als de Bohemers dezen keizer mede weigerden te erkennen, en Casimir van Polen tot hunnen koning wilden hebben, kon hy wel niet zelf van wegens zynen hogen ouderdom het Ryks leger kommanderen, maar droeg zulks zynen derden zone Albert op, die het ook met groten roem waarnam. Na de doodt van keizer Albert deedt de keurvorst Frederik het meeste tot de verkiezing van hertog Frederik van Oostenryk, en verplichtte daar door het Oostenrykshe huis op nieuw aan het zyne. Gelyk nu deze keurvorst in staatszaken zeer bedreven was, dus liet hy zich niet minder de kerkelyke aangelegen zyn. Om niet te spreken van zynen yver, in de kerkvergaderingen aangewend, hy maakte in den jare 1414 uit de parochie te Langenzen eene zamening van Reguliere kanunniken, en na verloop van drie jaren stichtte hy te Anspach, alwaar hy dikwils zyne residentie hieldt, de slotkerk, en in den jare 1439 te Zwernitz de kapel, nevens een dekenschap: gelyk hy ook in den jare

1431 een priester in S. Gumbrechtssticht te Anspach aanstelde, die in de H. Schrift wel geoeffend was, en de overige geestelyken daar in zou onderwyzen. Hy stierf te Cadoltzburg den 21 September des jaars 1440. Zyn ligchaam wierdt, volgens zyn bevel, in het klooster Heilsbron begraven. Hy was van gestalte de schoonste vorst van zynen tydt gelyk als ook zyne gemalin Elizabeth van Beyeren-Landshut van de inwoners in de Mark *de Schone Else* genoemt wierdt, en tamelyk sterk van ligchaam. Daar by hadt hy een schrander vernuft, zo dat hy alleen kon regeren, en bekwame menschen in zynen dienst aanstellen. Zyne welsprekendheit gaf nadruk aan zyne schrandere voorstellingen. De gerechtigheit, vergezelschapt van de liefde tot de vrede, als mede zyn stateiyk gedrag, als het vereischt wierdt; zyne eerbiedigheit tegen hoge, en zyne minzaamheit tegen nederige personen, verwierven hem de vriendschap en genegenheit van velen; en zyne goede huishouding stelde hem in staat om de gewigtigste zaken uit te voeren. Zyne Godsdienstigheit heeft hy door vele aanzienlyke stichtingen, en zynen yver voor de verbetering van de Religie op de kerkvergaderingen genoegzaam laten blyken. Om kort te gaan, hy bezat alle hoedanigheden, welke men van den stichter van een zo aanzienlyk vorstendom, als dat van Brandenburg is, kan verwachten. *Gundlings Leven en Daden van Frederik den I, keurvorst van Brandenb. Lunigs Ryks-Archiv Part. spec. cap. 4. §. 3. n. 3. Commentar de civitate Norinberg.*

FREDERIK de II, keurvorst van Brandenburg, wegens zyne dapperheit de Yzere Markgraaf, of de Markgraaf met de Yzere Tanden, bygenoemt, was de zoon van keurvorst Frederik den I, en den 19 November des jaars 1413 te Tangermunde geboren. In zyne jonge jaren was hy lang aan het hof van den koning van Polen, Uladislaus Jagello, om de taal en zeden van 't landt te leren, om dat hem met de koninklyke princesse Hedwig en huwelyksgoedt van 100000 Hungarische dukaten, ook de opvolging tot de kroon, byaldien de koning zonder mannelyke erven mogt komen te sterven, belooft waren, hoewel de doodt dezer princesse, nog voor het byleger voorgevallen, en de mannelyke erven, door Uladislaus sedert verwekt, deze verwachting verydelden. In den ouderdom van 19 jaren hadt hy zich reets zulk eene hoogachting verworven, dat hy nevens den hertog Wilhelm van Beyeren van den keizer Sigismund tot beschermer (*protector*) van de Baselsche kerkvergadering in den jare 1432 benoemt wierdt. Zelfs hadt zyn vader reets zo vele blyken van zyne staatkunde gezien, dat hy hem in de keurvorstelyke waardigheit voor zynen eerstgeboren zone, hoewel met des zelfs bewilliging, voor trok. Zyne eerste onderneming was, dat hy in 't jaar 1442 zich met de hertogen van Mekelenburg vergeleek, en het vorstendom Wenden aan hen overliet, doch de medebelening en de verwachting der erfopvolginge in alle hunne landen behieldt. In het jaar 1443 leide hy den twist by tusschen de burgers van Berlyn en Keulen, die tot nu toe in gemeenschap een Raadhuis gehad hadden; gaf ieder stadt een afzonderlyken Raadt en Raadhuis, en trok de hoge en lage rechtbanken, nevens andere rechten, wederom aan zich. Daar op kastydde hy in den jare 1448 de oproerigen, die niet alleen vele versmadelyke woorden tegen hem hadden uitgebraakt, maar ook de keurvorstelyke kancelery opgebroken, en beroofde deze steden van hare meeste vryheden en gemeenschappelyke goederen. Hy heeft ook aldaar het keurvorstelyke slot van den grondt weder opgebouwt, en voor de plaats aan de Regering zekere vaste goederen en dorpen afgestaan. In den jare 1444 veroverde hy de stadt Cotbus, die tot nu toe hadt geweigert, den keurvorst naar het voorbeeldt van andere plaatsen in de NederLausnits te huldigen welk landt Brandenburg toenmaals meest aan zich bragt, of om dat het voortyds met de Mark was vereenigt geweest of ook wegens eene nieuwe concessie des jongen konings van Bohemen, Ladislaus Posthumus: want gedurende de minderjarigheit van dezen prinsse, en na des zelfs doodt, zo lang als Georg Podiebrad in Bohemen nog geen vasten voet hadt, was het weinig werk deze pretensie uit te voeren. Maar naderhandt kwam 'er in 't jaar 1461 een oorlog uit voort, die in het volgende jaar op deze voorwaarden eindigde, dat de keurvorst Cotbus, Peitz, Trupitz en Beerenwalde zou behouden, en het overige aan Bohemen blyven. In het jaar 1446 droegen hem de Polen, na dat de koning Uladislaus, zoon van den eerstgemelden, in den ongelukkigen slag by Varna gesneuvelt was, hunne kroon op; maar om dat Casimir, broeder van Uladislaus, nog in 't leven was, sloeg hy dit aanbieden grootmoedig af, en verzocht alleenlyk, wanneer Casimir zonder erven mogt komen te sterven, dat de Polen dan op hem wilden denken. Dus heeft hy ook de Boheemsche kroon, welke hem in 't jaar 1468 van den paus en de Standen wierdt aangeboden, geweigert, schoon hy van te voren, als boven gemeld is, met Georg Podiebrad overhoop lag. Doch hy raakte wel haast met de Polen in onmin; want deze vielen in den jare 1450 met die uit Litthauen en Pruissen op de stadt Frankfurt aan, doch wierden met verlies van 3000 man afgewezen. In den jare 1453 deedt hy eene reis naar het H. Landt, en stelde alvorens eene merkwaardige geloofsbelydenis op, en maakte de zelve gemeen. In 't jaar 1455 bragt hy de Nieuwe Mark, die van markgrave Jodocus aan de Duitsche ordensridders in Pruissen omtrent 57 jaren lang was verpand geweest, wederom voor 100000 dukaten aan zich. In den jare 1457 kwam de erfvereeniging tusschen Saxen en Brandenburg tot standt. Wanneer in het jaar 1464 hertog Otto de III van Stettin zonder erven overleedt, wilde keurvorst Frederik, uit hoofde van het te Frankfurt in den jare 1338 tusschen keurvorst Lodewyk den Romein en hertog Barnim gesloten verdrag, des zelfs landen als eene erffenis, hem te beurt gevallen, in bezit nemen; en schoon de hertogen van Voor-Pomeren Erik en Wartislaus de X, als nabestaanden van den overleden Otto in den zevenden graadt, als mede de landstanden, hem daar in zochten te beletten, wierdt hy echter van den keizer met deze landen beleent, en hy zelf dwong hen door oorlog den Pomerschen tytel en wapen, en de verwachting op het Wolgastische aandeel, af; 't welk in het Soldinische verdrag van den jare 1466 wel is bevestigt, doch daar by niet gebleven, doordien deze zaak zynen navolgeren veel spels heeft gemaakt. Maar midden in zyne oorlogen maakte hy in den jare 1451 tusschen keurvorst Frederik den Vreedzamen van Saxen, en des zelfs broeder Wilhelm, als mede in het jaar 1467 tusschen de hertogen van Brunswyk en de Hanzeesteden zeker bestandt. Ook heeft hy te Brandenburg eene orde gesticht, de ketendragers orde van Onze Lieve Vrouwe genoemt, gelyk hy ook te Keulen aan de Spree in den jare 1469 eene nieuwe parochiekerk heeft gebouwt, welke hy naderhandt in eene Domkerk veranderde. Wanneer hy ten laatsten wegens grote zwakheit de regering niet langer kon waarnemen, vergenoegde hy zich met een jaarlyksch inkomen van 6000 guldens uit het opperburggraafschap van Neurenberg, en liet de keurvorstelyke landen in het jaar 1470 aan zyn broeder, markgrave Albrecht, over; waar hy den 10 February des jaars 1471 overleden is. *Gundling in het leven van Frederik den I, Keurvorst van Brandenb. pag. 245, 384. Abel Pruiss. en Brandenb. staats-Historie P. I. pag. 95. Giovanni Germ. Princ. pag. 497. in vit. X. Elector. Brandenb. pag. 30. Brandenb. Cederhayn pag. 381 seq.*

FREDERIK de III, keurvorst van Brandenburg. Zie FREDERIK de I, koning van Pruissen.

FREDERIK WILHELM de Grote, keurvorst van Brandenburg, was te Keulen aan de Spree den 6 February des jaars 1620 geboren. Zyn vader was Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg, zyne moeder Elizabeth Charlotta, dochter van keurvorst Frederik den IV van de Palts. Doordien de keizerlyke troepen de Mark Brandenburg zeer onveilig maakten, wierdt hy te Custrin, als mede te Stettin, by den hertog Bogislaus, opgevoed. In het jaar 1634 ging hy naar Leiden, alwaar hy zich voornamentlyk op de oudheden en geschiedkunde toeleide; maar begaf zich kort daar na wegens de woedende pest naar Rhenen by de koninginne van Bohemen. Daar op oeffende hy zich in de studien te Arnhem, en bezocht van daar dikwils prins Frederik Hendrik van Oranje, die toen Schenkenschans hadt belegert, hebbende ook veel ommegang met Wilhelm en Johan Maurits van Nassau, insgelyks met grave Hendrik van den Berg, en met andere generaals. In de jaren 1636 en 1637 bezocht hy nogmaals de Nederlanden, was een tydlang in 's Gravenhage by den prinsse van Oranje, die hem ook in het leger voor Breda mede nam, en in vele dingen onderrechtte. In het jaar 1638 moest hy, volgens zyns vaders wille, te huis komen, om dat men den zelven hadt aangebragt, dat de keurprins eene gemalin uit het huis van de Palts wilde nemen, en de Kleefsche landen, tegen des vaders wille, onder de bescherming des prinsse van Oranje en der Nederlanders, in bezit nemen. Kort na zyne aankomst viel hy in eene zware krankheit, welke, gelyk hy zich altoos heeft verbeeld, van eenig vergift was ontstaan, het welk hem door een groot staatsbedienaar was bygebragt, die zelf trachtte keurvorst te worden. In het jaar 1639 reisde hy met zyn vader naar Pruissen, alwaar zy beide een hete koorts kregen, welke hem wel een geheel jaar lang bybleef, en den vader zodanig aantastte, dat hy 'er in den jare 1640 van overleedt. Hy vondt zyne landen in zo een staat, als men in het leven van den keurvorst Georg Wilhelm zien kan. Tot nu toe was het hof meest naar het goeddunken van Adam, grave van Swartzenberg, geregeert. De zelve was door den overleden keurvorst grootmeester van de orde van S. Jan en tot stadhouder van de Mark Brandenburg gemaakt; maar hy was zodanig voor des keizers belang, dat men hem alles te last leide, wat tot nu toe tot nadeel der Zweden was voorgevallen. De nieuwe keurvorst vatte kwaad vermoeden tegen dezen grave op, waarom hy gelegenheit zocht, om hem met eere te laten gaan. Dus gaf hy hem altydt goede woorden, maar maakte ondertusschen, dat het voornemen van den grave, om de vestingen Custrin, Spandau, en Peitz den keizer in handen te leveren, geen voortgang hadt; hebbende de steden, die tot nu toe den keizer en keurvorst te gelyk moesten huldigen, order gezonden, om in 't geheel gene keizerlyke soldaten in te laten. De graaf bevrydde eindelyk den keurvorst van veel moeite, wanneer hy in den jare 1641 van eene beroerte stierf, na dat hy zes dagen te voren door brieven van 's keurvorsten ongenade was verwittigt. Doch de bevelhebbers van Spandau, Peitz, en Berlyn maakten den keurvorst nog veel spels, als die niet alleen van den grave afhingen, maar ook als keizerlyke bedienden wilden aangemerkt zyn; maar zy wierden van den markgrave Ernst van Jägerndorf in verzekering genomen, en waren blyde, dat zy het naar het keizerlyke hof konden ontvluchten; waar over van weêrzyden bezwaarnissen wierden ingebragt, die door toedoen van des overleden grave van Swartzenberg zone vermeerderden, doordien de zelve zekere eischen voorwendde op het grootmeesterschap van de S. Jansorde, en op verscheide keurvorstelyke goederen; op het eerste, om dat hem zyn vader tot medehelper hadt verkoren, en op de laatste, om dat de zelve den keurvorst Georg Wilhelm geldt daar op hadt geschoten. Doch beide zyne eischen wierden van de handt gewezen, en hy moest zich wegens eenige brieven, in welke hy den keurvorst by het keizerlyke hof voor des zelfs vyandt, en een vriendt der Zweden hadt uitgemaakt, by nacht van Berlyn vluchten, en zich in keizerlyke bescherming begeven. Na dat deze gevaarlyke staatsdienaars van het hof weg waren, bemoeide hy zich met allen vlyt, om de

de geheel verwoeste landen wederom in staat en tot rust te brengen. Hy gaf dus den 9 January des jaars 1641 een plakkaat aan alle zyne onderdanen, dat men niet tegen de Zweden beledigender (*offensive*), maar, des noodt zynde, verdedigenderwyze (*defensive*) zou te werk gaan, en niet zo zeer met de wapenen, als veel eer zo door het geven van brandschattingen, als anderszins, zich zou zoeken te redden. Hy liet ook de vesting Werben, die veel kostte om te onderhouden, en de naburige plaatsen meer kwaad dan goed deedt, slechten. Aan den keizer liet hy het meeste gedeelte van zyne ruitery over, naardien de zelve toch met hare stroperyen tegen de Zweden het landt grote schade toebragt: zelfs wierdt 'er den 14 July des jaars 1641 te Stokholm een stilstandt van wapenen voor twee jaren gesloten: doch de uitwisseling is tot op de volkome vrede uitgestelt, zo dat echter gene vyandlykheden meer zouden gepleegt worden. Daar op verzocht hy van de kroon van Polen het verlei (*investiture*) wegens Pruissen, welke hy in persoon te Warschau den 8 October des jaars 1641 ontfing, en zich verplichtte, van niet alleen den Roomsch-Katholyken eenige vryheden te vergunnen, door koninklyke gevolmachtigden zyne vestingen te laten bezichtigen, en het tot nu toe gewone pensioen van 30000 guldens, welke, des noodt zynde, moesten verdubbelt worden, te betalen; maar ook jaarlyks 100000 guldens van de tollen aan den koning uit te keren, om van andere dingen niet te spreken, welke zyne souvereiniteit zeer bepaalden. In de Mark belette echter de getroffen stilstandt met de Zweden niet, dat de onderdanen door vele krygstochten, inkwarteringen en contributien van de keizerlyken en Zweden uitgeput wierden. De eerstgemelden spaarden deze landen te minder, om dat hen de vele gezantschappen des keurvorsten naar Zweden verdacht voorkwamen, welke hy, ten dele om zachter voorwaarden voor zyne onderdanen te bedingen, ten dele ook om onder de handt aan het te voren op het tapyt geweest zynde huwelyk met de jonge koninginne Christina te arbeiden, derwaarts afvaardigde. Doch omtrent het eerste wierdt weinig, en aangaande het twede niet met al uitgerecht, tot grote blydschap des konings van Polen, die zich geweldig daar tegen aankantte, en ingevalle van zo eene verbindtenisse het Pruissische leen dreigde in te trekken. Aangaande de landen, welke de markgraaf in Kleef bezat, bragt het de zelve zo verre, dat de Hessen, die de zelve hadden ingenomen, hem Kalkar, nevens verscheide andere plaatsen, ten Westen van den Rhyn gelegen, in den jare 1645 wederom wierden ingeruimt. In het voorgaande jaar boodt hy zich als middelaar tusschen de Zweden en Denen aan; maar de laatsten wilden hem niet erkennen. De byeenkomst te Frankfurt beraamde keurvorst Frederik juist niet, om dat 'er iets tot voordeel van het Ryk, of van zyne landen, aldaar kon uitgevoert worden, maar alleenlyk ten dienste van den keizer, waarom hy ook 't meest daar op aandrong, dat deze zamenkomst afgebroken, en met te groter ernst aan de Westphaalsche tractaten gearbeid wierdt, werwaarts hy ook in Maart des jaars 1645 zyne gezanten, van welke Jan, grave van Wittgenstein, het hoofdt was, liet trekken. Wanneer nu de keizerlyken voorhadden de gezanten der Ryksvorsten van de vredehandelinge uit te sluiten, kantte zich deze keurvorst met alle macht tegen deze en andere dingen, als waar door men het voordeel der Protestanten zocht te weeren, en hy bragt het, nevens den landgrave van Hessen-Kassel, na vele disputen zo verre, dat de Gereformeerden al zo wel als de Lutherschen in de religievrede begrepen wierden, en een en zelve vryheit zouden genieten. Omtrent dien tydt liet de keurvorst, op 't verzoek des konings van Polen en des aartsbisschops van Gnezen, toe, dat eenigen van zyne Theologanten van Koningsbergen en Frankfurt (by welke zich ook de Helmstadsche Godgeleerde Georg Calixtus op des keurvorsten verzoek voegde) op het zogenoemde *colloquium charitativum*, of minnelyk mondgesprek te Thoren zich begaven. By de Westphaalsche vrede trok het zich de keurvorst zeer aan, dat hy Pomeren zou overgeven; en hy kon noch door andere voorstellingen, noch door het op nieuw voorstellen van een huwelyk met de koninginne Christina, zyn oogmerk bereiken, alzo de keizerschen en de overige standen den Zweden liefst zo eene voldoening wilden geven, welke hen niet duur te staan kwam; en de Franschen, Polen, en anderen, meer met woorden dan met der daadt het belang van den keurvorst voorstonden. Eindelyk wierdt, door bemiddeling van den Franschen gezant, den grave d'Avaux, den 28 January des jaars 1647 daar omtrent een vergelyk wegens Pomeren getroffen, 't welk naderhandt door de Westphaalsche vrede is bevestigt, en in de zelve ingelascht. Uit krachte van dit vergelyk liet de keurvorst aan de kroon Zweden Voor-Pomeren, nevens het eilandt Rugen, en van Achter-Pomeren Stettin, Dam, Gartz, Golnau, Wollin, enz. als uit de voorwaarden van die vrede breder te zien is. Voorts wierdt bedongen, dat zich de keurvorst wel, gelyk Zweden, van den ganschen tytel der Pomersche landen, behalven het vorstendom Rugen, zou bedienen; maar na 't afsterven van de mannelyke linie van dit huis zou alles, wat ooit tot Voor-of Achter-Pomeren hadt behoort, geheel aan Zweden vervallen. Daarentegen zou de keurvorst voor zich en zyn gansche huis de volgende vergoeding ontfangen, namentlyk het sticht Halberstadt, nevens het daar onder behorende graafschap Hohenstein, voorts Minden en Kamin, zo dat hy een vierde gedeelte van de kanunniken in de beide eerstgemelde stichten kon laten uitsterven, en het laatste naar zyn goedvinden geheel wereldlyk maken. Maar het beste was het aartssticht van Maagdenburg, het welk Brandenburg, met den tytel van hertogdom, zou hebben, doch niet eerder in bezit nemen, voor dat het door de doodt, of door het verkrygen van de keurvorstelyke waardigheit, of ook door eene andere overdragt van den toenmaligen bestierder Augustus van Saxen, was opengevallen; doch de erfhuldiging zou terstondt, na dat de vrede gesloten was, geschieden. Voor het overige gaven de Zweden, uit hoofde van dit tractaat, al het overige, wat zy tot nu toe in de keurvorstelyke landen bezeten hadden, weder over. Men arbeidde te vergeefsch aan de herstelling van het hertogdom Jägerndorf, vermits de keizer het zelve als een leen van de kroon van Bohemen aanmerkte. Al zo weinig vorderde men met de gehele bevryding der Kleefsche landen van de keizerlyke en Hollandsche bezettingen. In het jaar 1648 vondt de keurvorst gelegenheit wegens zyne Pruissische landen eenig voordeel te erlangen: want hebbende na de doodt van koning Uladislaus van Polen de verkiezing van Johannes Casimir helpen bevorderen, stondt hem de zelve toe, dat hy het leen door zyne gezanten zou mogen ontfangen. Ondertusschen was de Westphaalsche vrede gesloten, en na eenige zwarigheden wierden den keurvorst de bisdommen Halberstadt en Minden ingeruimt. Maar met Pomeren ging het langzamer toe, voornamentlyk om dat men het niet kon eens worden, wat de Zweden aan de Oostzyde van den Oder zouden hebben. De keurvorst boodt dikwils den Zweden de drie bisdommen, Maagdenburg, Halberstadt en Minden, nevens twee millioenen daalders aan, indien zy hem Pomeren geheel wilden afstaan, maar het was te vergeefsch. Na lang twisten wierdt eindelyk te Stettin den 4 May des jaars 1653 een vergelyk getroffen, by 't welke de grenzen tusschen Zweedsch en Brandenburgsch Pomeren naauwkeurig bepaalt wierden, en waar by de keurvorst voornamentlyk wat tot de ampten Stettin en Wollin behoorde, als mede de stadt Kamin, moest laten varen. Ook verbondt hy zich, dat hy het kapittel te Kamin niet, gelyk men hem by de vredes tractaten hadt toegestaan, wereldlyk zou maken, maar ten beste van den adel onderhouden. Ook ontfing Zweden de verwachting op de Nieuwe Mark, Sterrenberg, Wierraden en Löckenitz, als hebbende voortyds tot Pomeren behoort, ingevalle het Brandenburgsche geslacht kwam uit te sterven; en van de tollen, welke de Zweden aan den Oder, naar de Brandenburgsche kant, hadden aangelegt, zou de keurvorst de helft ontfangen. De werkelyke overgave geschiedde den 6 Juny des jaars 1653. De keurvorst hadt, om deze tractaten voort te zetten, in November des vorigen jaars eene reis naar den keizer te Praag gedaan, en was op de te rug reize te Dresden van den keurvorst van Saxen met gewone plegtigheden in de zogenoemde keurvorstelyke Unie ontfangen. Strax na de Westphaalsche vrede geraakte Frederik Wilhelm in onmin met den Paltsgrave Wolfgang Wilhelm, om dat hy de Protestanten in het Gulikfche tegen de harde handelingen van den Paltsgrave beschermde, en met eenig krygsvolk in het landt van den Paltsgrave viel. De zelve hadt reets een tamelyk getal Lotharingische hulpbenden byeen, en het scheen tot een gevaarlyken oorlog te zullen uitbarsten, voornamentlyk na dat deze twee vorsten in persoon eene vruchteloze onderhandeling over een bestandt hadden gehouden. Maar deze zaak wierdt door keizerlyke gevolmachtigden in October des jaars 1651 bygelegt, en alles wederom op den ouden voet gebragt. In den jare 1653 zondt hy zyne gezanten op het Lubeksche congres, om de vrede tusschen Polen en Zweden te bevorderen, alwaar echter, om dat het den beiden partyen geen ernst was, niets wierdt uitgerecht. Niet gelukkiger waren zyne gezanten in het zelve jaar by de verkiezing van Ferdinand den IV tot Roomsch koning. Hun last behelsde, niet eer daar in te bewilligen, voor dat zy van het keizerlyke hof de toenmaals nog niet gevolgde inruiming van Achter-Pomeren, insgelyks de wederherstelling van het hertogdom Jägerndorf, en de betaling van de Breslauische schuldt, verkregen hadden. Maar doordien zy te laat aankwamen, wanneer de verkiezing reets geschied was, was hun aanbrengen vruchteloos. Na de verkiezing wierdt die zaak evenwel met Pomeren afgedaan; de geldsommen wierden ook voldaan; maar met het hertogdom Jägerndorf bleef toenmaals de zaak hangen, dewyl de keizerlyken niet meer dan tot de 100000 Ryksdaalders wilden verstaan, en de keurvorst een stuk lands eischte. Even zo weinig ingang vondt ook toenmaals zyne voorspraak voor de bedrukte Lutherschen in de keizerlyke erflanden. Wanneer vervolgens de oorlog tusschen Zweden en Polen van nieuw begon, zocht hy met allen yver vrede te maken; en naardien alle zyne pogingen, ten dien einde gedaan, vruchteloos waren, zocht hy zyne Pruissische landen in een goeden staat te brengen, en sloot ten dien einde den 27 July des jaars 1655 een defensive alliantie met de Staten der Vereenigde Nederlanden, tot zekerheit van beider landen commercie. Ook zocht hy onderstandt aan het keizerlyke hof, daar men echter wel tot een minnelyk verdrag, maar geenzins tot werkelyke hulpe wilde verstaan. Daarom oordeelde de keurvorst best met zyn interest overeen te komen, met Zweden in onderhandeling te treden, waar over te Stettin langen tydt met weinig voortgang wierdt gearbeid. Ondertusschen ging hy met zyn krygsvolk in Pruissen, maakte aldaar zo goede bestelling, dat hy niet behoefde gedwongen te zyn om het landt ter discretie der strydende partyen over te laten; vereenigde zich daar op door zeker verdrag van den 12 November des jaars 1655 met Poolsch-Pruissen, dat men alleenlyk tegen Zweden verdedigenderwyze zou te werk gaan, en in de beste plaatsen Brandenburgsche bezetting leggen en onderhouden. Daar benevens verkreeg de keurvorst van den Czaar van Muskovië verzekering, dat Pruissen in den oorlog tegen Polen zou ongemoeid blyven. Dit behaagde den koning van Polen, Johan Casimir, zodanig, dat hy den keurvorst de souvereiniteit over Pruissen, nevens andere voordeelen, aan-

aanboodt, om hem daar mede nog nader tot zyn interest over te halen. Doch de indringende Zweedsche krygsmacht verydelde toenmaals deze tractaten: want na dat de Zweden byna het gansche koninkryk, ja zelfs de legers, onder hun geweldt hadden gebragt, en zich overal laten huldigen, was het ten eenemaal te vergeefsch, hen te willen wederstaan: waarom de keurvorst in den jare 1650 het Koningsberger tractaat moest aannemen, volgens het welke hy beloofde in het toekomende Pruissen als een leen van de kroon Zweden te ontfangen. Doch hem wierdt van den koning de jaarlyksche schatting kwydgescholden, de beroeping aan den rechten opperheer (*appellatio ad dominum rectum*) vernietigt, en het bisdom Ermelandt, behalven Frauenburg, het welk Zweden behieldt, onder den tytel van een vorstendom, op de zelve voorwaarden, als Pruissen, aan hem overgegeven. Door dit uit noodt gemaakte bestandt haalde zich de keurvorst de uiterste verbittering der Polen, en den nayver van 't keizerlyke hof, over den hals. Ten einde nu zyne Duitsche staten in dezen toestandt van zaken niet te vrezen hadden, wierdt in den jare 1650, den 24 October, te Koningsbergen eene alliantie met Vrankryk gesloten, voornamentlyk daar toe dienende om de Westphaalsche vrede te doen standt grypen. Vrankryk zou den keurvorst, des noodt zynde, met 6500, en de keurvorst Vrankryk met 2000 man bystaan. Maar om Pruissen te behouden was geen ander middel overig dan in een naauw verbondt met Zweden te treden, 't welk van deze kroon wierdt gezocht, en door de harde behandelingen en bedreigingen der Polen genoegzaam scheen gerechtvaardigt te worden; hebbende de koning onder anderen eene plegtige belofte gedaan van alle de Protestanten in zyne landen uit te roeien. Vervolgens wierdt te Mariënburg den 15 Juny des jaars 1656 een verbondt gesloten, met dit oogmerk, om van den oorlog in Polen een einde te maken, en inzonderheit van de keurvorstelyke zyde zich van het uit Polen gedreigde gevaar te redden. Uit krachte van dit verbondt zou de keurvorst alle de genen als vyanden handelen, die den koning van Zweden in of buiten het veroverde Polen zouden aanvallen, en inzonderheit altydt 4000 man tot des konings dienst gereedhouden, gelyk daarentegen de koning den keurvorst met 6000 man in zyne Pruissische landen beloofde te beschermen. Doch de keurvorst bedong daar by, dat hy Moskovie in Litthauen niet behoefde te keer te gaan, als willende met dat ryk in vrede blyven. In de geheime artykelen van dit verdrag wierdt bedongen, dat het koninkryk van Polen zodanig onder hen zou verdeelt worden, dat de keurvorst de waiwoodschappen van Pozen, Calisch, Siradië en Lenczitz, en Zweden al wat verder verovert zou worden, zou behouden, en dat de een den anderen in het bezit daar van zou beschermen. Ook wierdt 'er by deze gelegenheit eene verklaring over het Koningsbergsche leenstractaat opgestelt. Men spoedde zich vervolgens om de Polen, die zich wederom herstelt, Warschau ingenomen, en een leger van 39000 man aldaar verzamelt hadden, met 16000 man op het lyf te vallen, wanneer den 8, 9 en 10 July de beruchte slag by Warschau voorviel, in welken de Polen, die zich tegen het koninklyke vrouwenvolk hadden laten verluiden, dat zy niet hunne sabels, maar alleen hunne karbatschen zouden gebruiken, met verlies van ruim 4000 man op de vlucht gedreven wierden, terwyl men van de zyde der bondgenoten niet meer dan 400 vermiste. De Zweden na dezen slag bemerkende, hoe nut hen de hulp van den keurvorst was, bedienden zich deze laatste van die gelegenheit om het Koningsbergsche leenstractaat geheel te doen vernietigen, en de souvereiniteit over Pruissen te erlangen; welke hem ook in het Labiausche tractaat van den 10 November des jaars 1656 wierdt toegestaan; doch zodanig, dat, na het afsterven van de mannelyke linie des ganschen huizes van Brandenburg, alle Pruissische landen aan de kroon van Zweden zouden vervallen, en in zo een geval den in leven zynde markgravinnen van de zelve het ampt Insterburg als een hypotheek van 300000 Ryksdaalders zou overgegeven worden. Ook wierdt den keurvorst de tol te Memel en Pillau voor 120000 Ryksdaalders alleen gelaten, en voorts vastgestelt, dat beide mogendheden malkander in tydt van noodt met 4000 mannen zouden bystaan. Eindelyk wierden 'er nog eenige verklaringen over de geheime artykels van het verdrag van Mariënburg bygevoegt. Schoon nu deze geallieërden tot nog toe vry gelukkig waren geweest, verminderde echter hun leger, terwyl dat van hunne vyanden aangroeide. De Polen vielen in de keurvorstelyke Mark, zynde de Regering aldaar, zelfs tegen den zin van den keurvorst, genoodzaakt hen op harde voorwaarden het landt te doen ruimen. De Zweden kregen met de Denen, met welke de keurvorst zich te vergeefsch bemoeide de vrede te bemiddelen, de handen zo vol, dat de koning alle zyne troepen uit Polen derwaarts moest trekken. De overige mogendheden konden of wilden den keurvorst weinig helpen. Deze conjuncturen bewogen hem, met allen ernst een verbindtenis met Polen te zoeken, waar toe des keurvorsten moeder en de koningin van Polen door hare brieven haar best deden. Men maakte dan, om de Zweden te misleiden, den 22 Augusty des jaars 1657 een interimsverdrag, by 't welke maar een stilstandt wierdt bedongen, als mede dat alles in den staat, waar in het thans was, zou blyven, maar door een geheim artykel wierdt het gansche verdrag met Zweden vérnietigt. Het waarachtige vergelyk wierdt, door Oostenrykſche bemiddeling, te Welau den 19 September gesloten, en te Bromberg, of Bydgorst, bevestigt. Uit krachte van deze vrede moest de keurvorst het bisdom Ermelandt, en wat hy voorts, met hulp der Zweden, hadt aan zich gebragt, wederom overgeven, waar voor hem en zyne mannelyke afkomelingen de volkome souvereiniteit over het hertogdom Pruissen binnen de grenzen, als het zelve voor den oorlog hadt geweest, gegeven wierdt; doch dat dit Pruissen na 't uitsterven van wettige mannelyke erven wederom als een Poolsch leen aan die kroon zou vervallen. Daarenboven wierdt 'er bedongen, dat, als 'er wederom een overdragt van dit leen moest gedaan worden, men voornamentlyk op de keurvorstelyke nabestaanden van de Frankische linie zou acht geven, en hen het zelve op de zelve voorwaarden, als het des keurvorsten voorvaderen hadden bezeten, zou overgeven; als mede, by uitsterven, aan de vrouwelyke afkomelingen, of anders naaste aanverwanten des keurvorsten, Insterburg zo lange in te ruimen, tot dat zy 150000 Ryksdaalders daar uit hadden getrokken. In de Brombergsche artykels wierdt den keurvorst ook Lauenburg, Butow en Elbingen overgelaten, welke laatste plaats echter de keurvorst vóor 400000 Ryksdaalders beloofde wederom aan Polen af te staan. Voorts kwam men overeen, dat men gezamentlykerhandt de Zweden uit het Polen en Pruissen zou doen verhuizen, en hoedanig men, wanneer, na de gemaakte vrede, de een of de ander door Zweden binnen tien jaren wierdt overvallen, elkander zou te hulp komen. Eindelyk wierdt den keurvorst belooft, dat hem, tot zyne krygsrusting tegen Zweden 120000 Ryksdaalders van de kroon Polen in drie jaren tyds zouden getelt worden, en hem, tot verzekering van dien, de stadt en starostdei Draheim aangewezen. Alle deze overeenkomsten zyn door den koning van Polen, den keurvorst, en de Poolsche Raadsheeren met een plegtigen eedt bezworen. De keurvorst, van de Zweedsche kant niet veel goeds vermoedende, doordien hem de zelve hunnen slechten voortgang in Polen te last leiden, vondt veiligst, zich ook met Denemarken te verbinden, 't welk den 30 October des jaars 1657 geschiedde, wanneer deze beide mogendheden inzonderheit beloofden, den oorlog ieder, waar hy het best zou oordeelen, met alle macht tegen Zweden voort te zetten, en geen byzondere vrede te maken. Denemarken stondt daarenboven in voor de nakominge van de Welausche vrede, en de keurvorst voor die vrede, welke tusschen deze kroon en Polen gemaakt was. Voorts wierdt 'er met Leopoldus, toenmaals koning van Hungarië en Bohemen, een tractaat gesloten, en den 27 February des jaars 1658 bevestigt, uit kracht van 't welke de koning den keurvorst met 6000, en deze den eerstgenoemden met 3500 man in zyne landen en rechten tegen alle vyanden, voornamentlyk de Zweden, zou beschermen. By de verkiezing van Leopoldus tot keizer sprak men weder van de pretensie op Jägerndorf, wordende van de Oostenrykſche zyde 200000 Ryksdaalders daar voor geboden; doch de keurvorst nam het in beraadt, en wilde deze zaak liefst laten steken. Na dat men vervolgens te vergeefsch aan een vergelyk met Zweden hadt gearbeid, wierdt 'er besloten, Denemarken, 't welk van deze kroon zeer benaauwt wierdt, met alle macht te ondersteunen, en ten dien einde den 21 January des jaars 1658 een afzonderlyk verdrag gesloten, waar op in Holstein, Pruissen en Pomeren de vyandlykheden begonnen, wanneer Pruissen van de Zweden gezuivert, en in Holstein den zelven Frederik-Oede en het eilandt Funen wederom afgenomen wierdt. In Pomeren wierden Wollin, Damme en Demmin verovert, maar Stettin en Greypswalde te vergeefsch belegert. Doch by de Olivasche vrede, gesloten den 22 April des jaars 1660, gaf de keurvorst alles wederom over, wat hy den Zweden hadt afgenomen, en kreeg daar voor de plegtige renunciatie van de Koningsbergsche, Mariënburgsche en Labiausche tractaten, en dat weinige, 't welk de Zweden van zyn Pruissen nog bezaten. Maar hy kon het niet doordringen, dat zyne pretensie op Elbingen in de vredesartykelen ingelascht, en van de Zweden terstondt aan hem overgegeven wierdt, maar alleenlyk, dat het Bydgostische bestandt door deze vrede zyn kracht niet zou verliezen: waarom de Polen naderhandt gelegenheit hadden, onder allerhande uitvluchten hem deze stadt te weigeren. Doch de keurvorst wilde deswegen geen nieuwen oorlog beginnen, maar zocht veel eer zyn landt wederom in rust te brengen, en te behouden; om welke reden onder anderen met Karel den II ván Engelandt zekere commercietractaten wierden gesloten. Vervolgens zocht hy de verkrege souvereiniteit over Pruissen te bevestigen, en de huldiging daar van te ontfangen, waar over vele zwarigheden ontstonden, doordien de Pruissen, voornamentlyk die van Koningsbergen, een souvereine heerschappy te nadeelig voor hunne vryheden oordeelden, te meer, alzo zy door heimelyk aanhitsen der Polen, als ook voornamentlyk door opentlyk aanstoken van Hieronymus Rhodius, in hunne wederspannigheit gesterkt wierden, zo dat zy reets op Zweedsche hulp wachtten. Maar na dat alle middelen, om de gemoederen te winnen, vruchteloos waren geweest, en Rhodius gevangen was gezet, gebeurde het eindelyk, dat de landstanden in den jare 1663, den 18 October, in tegenwoordigheit der Poolsche gezanten, den keurvorst, als hunnen souverein, op die wyze, als het Welauische tractaat behelsde, huldigden. In het volgende jaar wierdt het oude verbondt met Vrankryk wederom vernieuwt, en omtrent eenige dingen verandert. Den 27 Maart des jaars 1666 maakte men een nieuw verbondt met Zweden, by 't welke deze den keurvorst zyne Pruissische souvereiniteit, en de keurvorst hen, wat zy in Esthen en Lyflandt hadden, en beide malkander de by de Westphaalsche vrede verkregene landen guarandeerden; ten welken einde Zweden den keurvorst met 3000, en de keurvorst het zelve met 2500 man by te staan zich verplichtten. In het zelve jaar maakte de keurvorst ook van de strydigheden met Palts-Nieuwburg wegens de Kleefsche erffenisse, door een bestendig erfverdrag, een gewenscht einde, waar over men het artykel, Guliksche Successie-strydt kan nazien. Ondertusschen was in den jare 1663 de Turksche oorlog begonnen, wanneer men voorsloeg keurvorst Frederik Wilhelm het opperbevel over het gansche keizerlyke leger op te dragen: doch hoewel zulks niet

geſchiedde, zondt hy echter krygsvolk tot het voortzetten van dezen oorlog, het welk onder den keizerlyken generaal van Souches goede dienſten deedt. Ook holp hy door zyne bemiddeling het verdrag tuſſchen de hertogen van Luneburg, Georg Wilhelm van Zell, en Johan Frederik van Kalemberg, bevorderen, en meer andere verſchillen, onder anderen de onluſten tuſſchen Zweden en de ſtadt Bremen, afdoen. Hy was ook zo gelukkig, dat hy de beduchte zaak nopens Maagdenburg, welke ſtadt op den Ryksdag hare ganſche exemtie uit het ſticht onmiddelyk hadt gezocht, en reets tamelyken ingang gevonden, ſchielyk, en zonder bloedſtorten ten einde bragt, doordien die ſtadt, zo haaſt als zy het naderen van 't keurvorſtelyke leger bemerkte, de eventuaal huldiging (om dat de Saxiſche adminiſtrator nog leefde) deedt, en vrywillig keurvorſtelyke Brandenburgſche bezetting innam. Wanneer vervolgens de oorlog tuſſchen Hollandt en Engelandt, als mede de onluſten met den biſſchop van Munſter, begonnen, zocht de keurvorſt te vergeefſch by de Hollanders de inruiming van zyne Kleefſche veſtingen; maar tradt echter in een verwerend verbondt met de zelve, 't welk den 6 February des jaars 1666 te Kleef wierdt geſloten, waar by bedongen wierdt, dat de Staten den keurvorſt, indien de zelve overvallen wierdt, met 3000 man, en hy den Staten in een gelyk geval met 2000 man zou te hulp komen. De onluſten met den biſſchop van Munſter aangaande, men vondt by een ander tractaat geraden, dat de keurvorſt allen vlyt zou aanwenden om de zelve in der minne by te leggen; en indien zulks vruchteloos afliep, om den biſſchop met 12000 man tot de vrede te dwingen. De biſſchop nam het eerſte aan, en op dat den keurvorſt in vervolg van tydt geen moeielykheit uit deze alliantie mogt overkomen, wierdt hy ook in de Bredaſche vrede begrepen. Hy maakte nog in dit jaar, tot meerder zekerheit voor zich, eene alliantie voor acht jaren met Denemarken, om malkander met 4000 man te hulp te komen; als mede de zo genoemde vierdubbelde alliantie tuſſchen de zelve kroon, den keurvorſt, de hertogen van Luneburg, en de Nederlanders. Als de oorlog tuſſchen Spanje en Vrankryk in de Nederlanden begon, ſloot de keurvorſt in den jare 1667 met den laatſten een tractaat, waar by de koning beloofde, zich by de aanſtaande verkiezing eens konings van Polen niet voor den prinſſe van Condé, maar voor den Paltsgrave van Nieuwburg te verklaren, en dat hy aan den keurvorſt eene volkome neutraliteit en verlenging van het Rhynſche verbondt, in het welke hy zich in 't jaar 1664 begeven hadt, voor den tydt van drie jaren toeſtondt. De reden, waarom zich de keurvorſt de Poolſche ſucceſſie zodanig liet aangelegen zyn, was zeker verdrag, 't welk hy in het voorgaande jaar met Palts-Nieuwburg hadt gemaakt, waar by aan den Paltsgrave was belooft, hem zo veel mogelyk tot de Poolſche kroon te helpen, waar voor hem van den paltsgrave Recklingshauzen belooft wierdt. Uit krachte van deze belofte bragt de keurvorſt in het jaar 1668 ook de Zweden op de zyde van dien vorſt, zo dat de zelve by zeker afzonderlyk gemaakt tractaat beloofden, zich gedurende de tegenwoordige tuſſchenregeringe voor geen anderen te verklaren. In dit jaar kreeg eindelyk de keurvorſt het bezit van de ſtaroſtdei Draheim, welke hy tot nu toe te vergeefſch gezocht hadt. Doch was zyne moeite, na den vrywilligen afſtandt van koning Johan Caſimir van Polen voor Nieuwburg aangewend, vruchteloos, hoewel hem ook de verkiezing van den koning Michiël in zo verre niet onaangenaam was, om dat door hem, als door een inboorling, Polen aan geen buitenlandſch vorſt, die Pruiſſen nadeelig kon zyn, kwam. Toen de oorlog tuſſchen den koning van Vrankryk en Hollandt begon, zocht de eerſte den keurvorſt op alle wyze op zyne zyde te krygen, of ten minſte om hem neutraal te doen blyven. Maar hy oordeelde raadzamer, de party der Hollanders te kiezen, en ſloot derhalven den 26 April des jaars 1672 een verbondt met de zelve, waar by hy beloofde, de Republyk met 20000 man, aan welke zy de halve ſoldy zou geven, by te ſtaan. Ook verkreeg hy van den keizer, dat hy hem 12000 man beloofde, hoewel hy van deze laatſte weinig voordeel hadt, om dat de keizer te voren den koning van Vrankryk heimelyk hadt belooft, zich in dit jaar in geen oorlog te zullen mengen. De Franſchen hadden ondertuſſchen niet alleen een gedeelte der Vereenigde Nederlanden, maar ook de Kleefſche veſtingen van den keurvorſt, in welke Hollandſche bezetting lag, ingenomen, zelfs de keurvorſtelyke bezetting uit Emmerik gejaagt, en wegens het ganſche landt, zonder een woordt van den keurvorſt te gewagen, zich laten huldigen. Dus wilde de keurvorſt met zyn leger regt naar Weſtphalen trekken; maar door de kunſtenaryen der keizerlyke ſtaatsdienaren, voornamentlyk van den grave van Lobkowitz, bragt men den gehelen ſomer des jaars 1672 door met te vergeefſch hier en daar te zoeken over den Rhyn te komen, tot dat men eindelyk in de door de Franſchen, en zonderling door den biſſchop van Munſter, des zelfs bondgenoot, verwoeſte landen van den keurvorſt kwam, en wegens den daar op volgenden winter niets van belang uitvoerde. Deze en andere redenen bewogen den keurvorſt om met Vrankryk eene afzonderlyke vrede te maken, de welke te Voſſem den 16 Juny des jaars 1673 geſloten wierdt, by welke hem zyne Kleefſche plaatſen, welke Vrankryk den Hollanders hadt afgenomen, nevens 800000 Ryksdaalders, belooft wierden; waarentegen hy zich moeſt verbinden, voortaan de Hollanders tegen Vrankryk niet te zullen byſpringen. In Polen baarde ondertuſſchen Chriſtiaan Lodewyk Kalckſtein, van wien in een afzonderlyk artykel gehandelt wordt, den keurvorſt veel verdriet. Onder dit voorwendſel wierdt over de beveſtiging van het Welauiſche tractaat door den nieuwen koning eenige zwarigheit gemaakt; maar eindelyk wierdt het zelve in het jaar 1672, den 15 Maart, beveſtigt, en na de doodt van den koning Michiël wierdt in het geheel geen acht meer op deze zaak geſlagen. Wanneer de oorlog tuſſchen Vrankryk en Hollandt overhandt nam, vernieuwde de keurvorſt in den jare 1673, den 1 December, die van 't jaar 1668 met Zweden gemaakte defenſive alliantie, met eenige verandering naar de geſchapenheit van dien tydt. Vervolgens bemoeiden zich zo wel de Hollanders en de keurvorſt van de Palts, die ook hadt begonnen de Franſchen vyandlyk te handelen, als mede de koning van Vrankryk, den keurvorſt in een nader verbondt te trekken; en de laatſtgenoemde koning vondt zich genoodzaakt, wegens den nieuwen oorlog met Spanje, de Kleefſche veſtingen Weſel, Rees, en Schenkenſchans, waar toe hy tot nog toe weinig luſt hadt gehad, in May des jaars 1674 aan de keurvorſtelyken in te ruimen. Echter hadt de keurvorſt meer reden om zich in een alliantie met den keizer, Spanje en Hollandt in te laten, oordeelende, dat Vrankryk met reden daar over niet te onvrede kon zyn, naardien hy het gemaakte beſtandt het eerſt, door zo grote ſchade in de Kleefſche landen te veroorzaken, hadt gebroken, en doordien de keurvorſt zich hadt voorbehouden, dat hy zyn ſchuldigen plicht omtrent het Ryk, het welk thans van Vrankryk in de Palts en de Elzas vyandelyk wierdt gehandelt, niet kon te buiten gaan. Deze alliantie, de welke te Keulen aan de Spree den 24 Juny des jaars 1674 geſloten wierdt, zou eigentlyk dienen om de algemene vrede te herſtellen, en de keurvorſt verbondt zich, 16000 man ten dienſte der geallieërden, doch meeſt op Spaanſche en Hollandſche ſoldy, in het veldt te brengen; waarentegen alle drie de mogendheden beloofden, zyn landt voor ſchade vry te houden, en geen afzonderlyke vrede te zullen maken. De keurvorſt bragt zyn leger in perſoon in de Elzas, maar kon, behalven een ſchermutſeling, tuſſchen hem en Turenne by Keizersberg voorgevallen, niets van belang uitvoeren, om dat de keizerlyke generaal Bournonville zyne ondernemingen op alle wyze belette. Ondertuſſchen liet zich Zweden door den koning van Vrankryk bewegen, het verbondt met den keurvorſt te breken, en zyne troepen op het einde des jaars 1674 in de Mark te laten trekken, en terwyl de keurvorſt, om dat zyn krygsvolk van de handt was gezonden, niet in ſtaat was, hen met geweldt te wederſtaan, gaf hy bevel, het Zweedſche krygsvolk overal vrywillig in te nemen, om daar door de uiterſte verwoeſting des lands voor te komen, vermits de Zweden deze inlegering nog als geen vredebreuk wilden aangemerkt hebben. Wanneer de koning Michiël van Polen overleden was, kwam de keurvorſt Karel Emilius in aanmerking, gelyk reets te voren by het oopenſtaan van den troon was gebeurt. Doch de voorwaarden, welke men hem wilde voorſchryven, waren zodanig, dat de keurvorſt weinig luſt daar toe hadt. Met den nieuwen koning, Johannes Sobiesky, onderhieldt hy eerſt goede vriendſchap, en zondt hem twaalf compagniën dragonders tegen de Turken te hulp. Maar wanneer de keurvorſt de Franſche party weigerde aan te kleven, verflaauwde deze vriendſchap. Ondertuſſchen was de keurvorſt bezig, zyne troepen uit de Elzas wederom in zyne landen te brengen, en de Staten der Vereenigde Nederlanden, nevens de Denen, tot een oorlog met de Zweden te bewegen, die onder den name van vrede, voornamentlyk zo lang de generaal Wrangel ziek was, en zyn broeder Wolckmar het opperbevel hadt opgedragen, de wreedſte buitenſporigheden in de Mark pleegden. Doch de keurvorſt viel hen, zonder de Hollandſche en keizerlyke hulpbenden af te wachten, ſchielyk op het lyf, veroverde den 15 Juny des jaars 1675 Ratenau, met groot verlies der Zweden, en taſtte den 18 Juny by Fehrbellin met zyne ruitery het Zweedſche leger met een zo goed gevolg aan, dat ten minſte 1500 vyanden op de plaats dood bleven; waarentegen naauwlyks het tiende gedeelte van de Brandenburgers vermiſt wierdt. Door deze grote overwinning, door welke de Zweden geheel uit het landt gejaagt wierden, beſloot de keizer en het Ryk, de Zweden den oorlog mede opentlyk aan te zeggen, en de Hollanders deden het zelve; met den koning van Denemarken wierdt den 25 September een geheim verbondt geſloten, dat men namentlyk met gezamentlyke macht den oorlog zou voortzetten, tot dat de koning Schonen, Hallandt en Blekkingen, als hebbende voortyds tot de Deenſche kroon behoort, nevens de vryheit van den tol in den Zondt, als mede het eilandt Rugen en de ſtadt Wismar, en de keurvorſt ganſch Pomeren wederom van de Zweden hadt hernomen. Deze nam nog in dit jaar Wollin en Wolgaſt weg, welke laatſte ſtadt de Zweden in het volgende jaar te vergeefſch belegerden, en nog daar er boven Anklam en Demmin verloren. Ondertuſſchen hadt de keurvorſt by het Poolſche hof werks genoeg, om de aanſlagen der Franſchen, die hem de Polen gaarne op den hals wilden zenden, te verydelen. In de verdeeling des hertogdoms Bremen, als zynde meeſt in handen der geallieërden tegen Zweden, en aan de erfvereeniging met Ooſtenryk arbeidde men te vergeefſch, maar met beter voortgang aan het huwelyk des keizers met de princeſſe van de Palts, 't welk de keurvorſt op het tapyt bragt, en deedt gelukken. Ook wierdt 'er in den jare 1676 een nader verbondt met Denemarken gemaakt, en voornamentlyk beſloten, dat geen van beide afzonderlyk vrede zou maken. Men kwam omtrent 't zelve met den hertog van Zell, en met den biſſchop van Munſter, die thans op 'skeizers zyde was getreden, overeen. In den jare 1677 verkreeg eindelyk keurvorſt Frederik Wilhelm na veel moeite de vernieuwing van het Welauiſche vredesverbondt, en het leen wegens Lauenburg en Butau, en daar door meer zekerheit in zyne Pruiſſiſche en Poolſche landen; en ſchoon hy noch de onderſtandgelden van Spanje en Hollandt, noch de hulpbenden van den keizer kreeg, dwong hy echter den 14 December dezes laatſtgemelden jaars Stettin, den 18 October des jaars 1678 Straalzondt, en den 11 November Greypswalde met vuur tot overgave. Ondertuſſchen maakten de andere bondgenoten vrede met Vrankryk, en de keurvorſt zette

den

den oorlog nog eenigen tydt alleen voort. Gedurende deze onlusten verkreeg hy van den keizer de bevestiging van het bestendig erf-vergelyk met Palts Neuburg aangaande de Kleefſche landen, ſchoon hy wegens de zelve ſtem en zitting op de Ryksdagen niet kon verwerven. De Zweden hadden, na dat zy Pomeren verloren hadden, hunne meeſte hoop op een gelukkigen tocht derwaarts gevestigt; vielen derhalven op het einde des jaars 1678 uit Lyflandt met 16000 man in het zelve, en veroverden, in afwezenheit der keurvorſtelyke volkeren, verſcheide plaatſen; maar de keurvorſt ſpoedde zich met een leger in de felſte koude zyne onderdanen te hulp te komen, en kwam, na veel ongemak, den 10 January des jaars 1679 in Mariënwerder. De vyandt, naauwlyks van zyne aankomſt verwittigt zynde, zette het op een lopen, maar wierdt door verſcheide ſchermutzelingen, gedurig vervolgen, als ook door zware ziektens en honger, zodanig klein gemaakt, dat van 16000 man naauwlyks 1000 gezond in Lyflandt wederom te rug kwamen. Daar door wierden ook de aanſlagen des konings van Polen, dien de Zweden hadden belooſt het hertoglyke Pruiſſen te leveren, verydelt: doch de keurvorſt oordeelde thans niet raadzaam om 'er zich opentlyk over te bezwaren. Maar dat hy van deze overwinning op de Zweden geen voordeel genoeg behaalde, wierdt veroorzaakt, om dat inmiddels ook de keizerlyken en Luneburgers te Nimwegen met Vrankryk en Zweden, met uitſluitinge van Denemarken en Brandenburg, vrede hadden gemaakt: waar tegen de twee laatſte te vergeefſch proteſteerden, en de bekrachtiging zochten te beletten. Naardien de keurvorſt dus van de overige geallieërden verlaten was, en de Franſchen in het hertogdom Kleef naar hun zin huis hielden, tegen welke de keurvorſt met zyne 6000 man weinig kon uitvoeren, en zyn ander krygsvolk in Pruiſſen niet kon miſſen, moeſt hy eerſt in een ſtilſtandt voor eenen maandt in April des jaars 1679 bewilligen, daar van de verlenging voor 14 dagen verkrygende; voorts Wezel en Lipſtadt den Franſchen inruimen, en eindelyk, wanneer de vyandlykheden van nieuw begonnen, zelfs de vrede van S. Germain aannemen, welke den 29 Juny des jaars 1679 geſloten wierdt, volgens welke vrede alles op den voet van de Weſtphaalſche wierdt vaſtgeſtelt, en de keurvorſt van al wat hy hadt verovert niet meer behieldt, dan dat gene, het welk hy by het Stettinſche verdrag in den jare 1653 van Achter-Pomeren aan Zweden hadt moeten afſtaan: namentlyk de landſtreek naaſt den Oder, behalven Dam en Golnau, welke plaatſen by de Weſtphaalſche vrede aan de Zweden waren gekomen; doch zou de keurvorſt Golnau zo lang behouden, tot dat hem de Zweden 50000 Ryksdaalders hadden betaalt. Voorts ſtonden de Zweden hun aandeel aan de tollen in achter-Pomeren aan hem af, en de koning van Vrankryk beloofde den keurvorſt alle zyne landen en veſtingen wederom te geven; 300000 Ryksdaalders te betalen, en hem in zyne eiſchen op eenige kleine ſtanden des Roomſchen Ryks bevorderlyk te zyn. Nog in dit zelve jaar wierdt door des keurvorſten bemiddeling 't verſchil tuſſchen Denemarken en de ſtadt Hamburg weggenomen, by welke gelegenheit deze ſtadt ook 12000 Ryksdaalders voor de winterlegeringen van den vorigen oorlog betaalde. In het einde dezes jaars kwam een Tartariſch gezant te Berlyn, wiens aanbrengen echter alleen in complimenten en in 't vereeren van een ſchoon paardt beſtondt, waar voor hy met aanzienlyke geſchenken wederom wierdt te rug gezonden. Zyn tolk hadt een houte neus en geen ooren. Terwyl de keurvorſt in den Franſchen oorlog, voornamentlyk ten voordeele van het Ryk, de vrede met Vrankryk en Zweden hadt gebroken, en hem derhalven door een Ryksbeſluit te Regensburg de indemniſatie was belooft, begeerde hy thans, dat hem ten dien einde de verwachting op Ooſt-Vrieslandt, voorts de drie Ryksſteden Mulhauzen, Nordhauzen en Dortmond, en daar benevens de vryheit mogt gegeven worden om eenige kanunnikdyen in zyne ſtichten in te richten; maar hy kon geen dezer dingen verkrygen. In Spanje hadt de keurvorſt ook nog 1800000 Ryksdaalders onderſtandgelden te vorderen; en alzo het Spaanſche hof de ſchuldt wel niet ontkende, maar geen geldt, noch het eilandt Trinitados in Amerika tot betalinge wilde geven, gaf de keurvorſt zyne acht oorlogsſchepen, die hy gedurende den oorlog in de Balthiſche zee hadt gehad, en thans, om de commercie op te rechten, naar Guinee zondt, bevel, om tegen de Spaanſche ſchepen repreſalien te gebruiken, hebbende te voren de oude defenſive alliantie met Vrankryk geſloten, en voornamentlyk by dit voorval zyne Kleefſche landen tegen den inval der Spanjaarden van deze kroon laten guaranderen. Dit ſmaldeel was ook in zo verre gelukkig, dat het een ſchip voor Ooſtende, en twee andere in Amerika opbragt; maar als het by het voorgebergte van S. Vincent op de zilvervloot kruiſte, wierdt 't zelve van twaalf Spaanſche oorlogsſchepen aangetaſt, en moeſt zich, hoewel zonder groot verlies, in de Portugeeſche haven Lagos bergen. Het huis Brandenburg was in den jare 1680 zo gelukkig, dat het zelve, door de doodt van den tot hier toe gewezen adminiſtrator des ſtichts Maagdenburg, werkelyk in des zelfs bezit wierdt geſtelt, gelyk hy dan zonder eenige tegenſprake, of zwarigheit, wegens dat ſticht ſtem en zitting op den Ryksdag verkreeg. In het jaar 1681 ſloot de keurvorſt met Hanover en Saxen defenſive alliantien, tot onderhouding van de Weſtphaalſche en Nimweegſche vrede: maar met de Polen hadt de keurvorſt eenige onluſten, om dat zy het huwelyk van markgrave Lodewyk met de princeſſe van Radzivil zochten te beletten, als waar door aanzienlyke goederen in Polen aan het Brandenburgſche huis konden vallen; wanneer men inzonderheit wilde aandringen, dat dit huwelyk buiten weten des konings als opperſte voogdt was geſchied, en de keurvorſt deswegen van het *jus indigenatus* verſtoken was. Doch die zaak wierdt zonder veel moeite bygelegt, en in het jaar 1683 een afzonderlyk verdrag gemaakt, by 't welke de koning zich verbondt, den markgrave en zyne gemalin in hunne in Polen en Litthauwen leggende goederen te beſchermen. In dit zelve jaar wierdt den keurvorſt, uit krachte van zyn *condirectorium* van den Weſtphaalſchen kreits, opgedragen, de ſtanden van Ooſt-Vrieſlandt, die zich over het krenken van hunne vryheden bezwaarden, de hulp te komen, wanneer hy eerſt een verdrag aanriedt, en zyne bemiddeling aanboodt: maar als dit niet wilde helpen, liet hy, volgens het te Embden met de Standen gemaakte vergelyk, Grietzyl met 3000 man bezetten, om zich, des noodt zynde, van de zelve te bedienen; waar toe ook de Standen beloofden maandelyks 1250 Ryksdaalders te geven. Deze verbindtenis met de Ooſt-Vriezen gaf den keurvorſt gelegenheit, de Afrikaanſche Compagnie, en den handel op Guinee, welke hun comptoir te Embden heeft, beter voort te zetten, gelyk toenmaals de veſting Frederiksberg, op den berg Monfort, eene myle van de kaap der drie Punten aangelegt, en met de inwoners verſcheide vergelyken gemaakt wierden. Wanneer vervolgens de verſchillen tuſſchen Duitſchlandt en Vrankryk weder begonnen, tradt de keurvorſt niet, gelyk hy verzocht wierdt, in de zogenoemde aſſociatie met den keizer, Engelandt en Hollandt, maar maakte veel eer in den jare 1682, den 12 January, te Berlyn met Vrankryk een nieuw verbondt, waar by hy zich verplichtte, om op alle wyze de vrede tuſſchen het Duitſche Ryk en deze kroon te bevorderen; daarentegen zou Vrankryk de kamers van reünie wegdoen, en zo lang, als 'er hoop tot vrede was, de wapenen niet opvatten. Hy hieldt ook zyn woordt getrouwelyk, en liet de vrede te Regensburg met den grootſten nadruk aanraden, voorſtellende, dat men zich door de te Nimwegen ſchielyk gemaakte tractaten geheel buiten ſtaat hadt geſtelt om in het toekomende de Franſche wapenen te kunnen wederſtaan. Hy kantte zich ook tegen het Laxenburgſche verbondt, waar door de oorlog wierdt bevordert. Insgelyks maakte hy met den koning van Denemarken een verbondt, om beide, naar hun uiterſte vermogen, de vrede te helpen ſtandt houden; doch anderszins, dat ieder 10000 man op de been zou houden, om met de zelve hunne neutraliteit te verdedigen. In deze verbindteniſſe wierdt ook de biſſchop van Munſter, en naderhandt de keurvorſt van Keulen, mede aangenomen. Van de andere zyde liet de keurvorſt ook niet na, den Franſchen de noodzakelykheit der gemene ruſt voor te ſtellen, en begeerde, dat men hem onderſtandgelden zou byzetten, om zich daar door te beter te kunnen in ſtaat ſtellen om de eenzydigheit tegen des zelfs vyanden, in gevalle van noodt, met kracht te verdedigen, hoewel hy in beide ſtukken ſlecht gehoor kreeg. Wanneer ondertuſſchen de Turken grote voortgangen maakten, en in den jare 1683 zelfs Wenen belegerden, wilde de keurvorſt den keizer met 12000 man te hulp komen. Maar de Franſche gezant wiſt de zaken zodanig te draaien, dat de keizer begon te vrezen, deze volkeren mogten order hebben, de Sileſiſche vorſtendommen, op welke het huis Brandenburg pretenſie heeft, in bezit te nemen, en deswegen zulke harde voorwaarden voorſtelde, dat de keurvorſt de zelve onmogelyk kon aannemen. Doch hy liet den koning van Polen 1200 man over, die echter eerſt wegens den langdurigen tocht uit Pruiſſen na het ontzet der ſtadt Wenen aankwamen, doch in het veroveren van Gran, en anderszins, goede dienſten deden; wanneer ondertuſſchen de keurvorſt zyn uiterſte beſt deedt om den oorlog tuſſchen Denemarken en Luneburg voor te komen, en veel eer het laatſte huis mede in hunne alliantie te trekken. Ook bemoeide hy zich te vergeefſch, den koning van Vrankryk van de harde proceduren tegen de landen des prinſſen van Oranje in Vrankryk af te houden, op welke de keurvorſt wegens zyne eerſte gemalinne verwachting hadt. Eindelyk wierdt in den jare 1684 met het huis van Luneburg, het welk tot nu toe des keurvorſten voornemen hadt wederſtaan, eene defenſive alliantie geſloten, gelyk drie jaren te voren alleen met Hanover was gemaakt, en terſtondt daar op volgde, wel voornamentlyk door toedoen van keurvorſt Frederik Wilhelm, een twintigjarig beſtandt tuſſchen het Ryk en Vrankryk. In dit jaar zondt de keurvorſt den koning van Polen 2000 man tegen de Turken te hulp; maar de zelve hadden geen rechte gelegenheit, hunne dapperheit te laten blyken. Eindelyk nam hy ook in dit jaar den tytel van zyn aloud ſtamhuis der graven van Hohenzolleren wederom aan, om zyn huis by gelegenheit van de opvolging te verzekeren. In het begin des volgenden jaars verkreeg hy de plegtige leensverheffing van Maagdenburg, en de leenbrieven over de overige by de Weſtphaalſche vrede bekome provinciën. Maar nopens de Sileſiſche pretenſien, en de voorſpraak voor de Proteſtanten in de keizerlyke erflanden, vondt hy ſlecht gehoor. Den 13 Auguſty dezes jaars wierdt de oude defenſive alliantie met Hollandt wederom vernieuwt, en tot het einde van deze eeuwe verlengt; en met eenen wierden des keurvorſten eiſchen afgedaan, alzo de Hollanders hem 440000 Ryksdaalders binnen den tydt van tien jaren zouden betalen; en men kwam voorts zodanig overeen, dat tuſſchen des keurvorſten Compagnie op Guinee, en de West-Indiſche der Hollanders niet ligtelyk onluſten konden gebeuren. Over deze alliantie was Denemarken eenigermaten gebelgt, en Vrankryk was insgelyks misnoegt, inzonderheit over het plakkaat, door den keurvorſt op den 29 October des jaars 1685 aangeſlagen, waar by den door het vernietigen van het edict van Nantes uit Vrankryk verjaagde Proteſtanten in zyne landen alle beſcherming, en onderſtandt tot hunne neêring en commercie wierdt aangeboden; en dewyl de koning van Vrankryk in deze zaak, gelyk in andere, liet blyken, dat hy den keurvorſt meer voor een vazal dan als een bondgenoot hieldt, maakte deze ook geen zwarigheit, in 't jaar 1686 zo wel met Zweden, welke kroon toenmaals met

Vrank-

Vrankryk overhoop lag, als ook met den keizer, in een nader verbondt te treden. Beide beoogden zy de ruſt in Duitſchlandt en de duurzaamheit van de laatſte vrede; inzonderheit zou de keizer den keurvorſt 12000, en deze den anderen 8000 man op eige koſten te hulp zenden, doch zo, dat de keizer den keurvorſt in tydt van vrede jaarlyks 100000 keizerlyke guldens, en in oorlogstydt zo veel daalders zou betalen. In dit tractaat wierdt ook des keurvorſten aanſpraak op Jägerndorf, Liegnitz, Brieg en Wolau, nevens eenige heerlykheden in Sileſië, afgedaan, zodanig, dat hem de Swibuſiſche kreits met de lands hoogheit als een mannelyk leen van Bohemen wierdt overgegeven, doch dat hy gene veſtingen daar in zou laten bouwen, en de zaken van den Godsdienſt en de vryheden der landſtanden ongekrenkt laten. Voorts wierdt hem de Lichtenſteinſche ſchuldt in Ooſt-Vrieslandt, waar voor Eſſen en Witmundt verpand waren, kwydgeſcholden: doch deze laatſte artykelen zyn niet voltrokken. Nog in het zelve jaar zondt de keurvorſt, uit hoofde van de alliantie, 8000 man naar Hungarië, welke Offen hielpen innemen, en zich voorts zeer wel kweten. Hy keurde het Augsburgſche verbondt wel goed, maar wilde niet daar in treden, om niet geheel en al met Vrankryk overhoop te geraken. Dat de onluſten wederom in dit jaar tuſſchen den koning van Denemarken en de ſtadt Hamburg niet tot een verderffelyken oorlog uitborſten, heeft men dezes keurvorſten bemiddeling te danken. In het jaar 1687 maakte de keurvorſt een vergelyk met Johan Adolph van Saxen-Weiſſenfels wegens de vier ampten Querfurt, Juterbok, Dam en Burg, welke in de Praagſche en Weſtphaalſche vredesverbonden van het ſticht van Maagdenburg afgezondert, maar wegens de territoire gerechtigheden nog onafgedaan waren gebleven. Dit vergelyk beſtondt daar in, dat de keurvorſt van het *dominium directum* der drie eerſten afſtondt, en daarentegen het laatſte in eigendom behieldt, en nog 34000 Ryksdaalders den hertog uitkeerde, ook des zelfs twee prinſſen twee der beſte prebenden in Maagdenburg en Halberſtadt gaf, en voor het overige de verwachting op alle vier ampten voor zich behieldt. In dit jaar zondt de Czaar een gezant naar Berlyn, om den keurvorſt in een verbondt tegen de Turken en Tartaren in te wikkelen. Deze afgezant maakte zich daar door zeer belagchelyk, dat hy wilde hebben, dat men, om dat de keurvorſt juiſt ziek te bedde lag, by zyn gehoor naaſt 't bedt van den keurvorſt een ander zou zetten, waar in hy gelaarſt en geſporend wilde gaan leggen. Gedurende zynen overigen levenstydt wendde de keurvorſt alle moeite aan, om de ver uit-ziende oogmerken des konings van Vrankryk te verydelen; de verkiezing des kardinaals Furſtenberg tot medehelper des aartsbiſſchops van Keulen te beletten; de oneenigheit tuſſchen Denemarken en Holſtein by te leggen, en de onderneminge des prinſſe van Oranje op Engelandt te onderſteunen; doch zyne aannaderende doodt belette dit alles, en hy wachtte de zelve met een groten heldenmoedt af, komende eindelyk op den 29 April des jaars 1688 te overlyden. Frederik Wilhelm was een zeer aanzienlyk vorſt, ſterk van ligchaam, waar door hy de ongemakken des oorlogs zonder nadeel aan zyne gezondheit kon verdragen, en zich in alles ſchikken. Zyn ſchrander verſtandt en weetgierigheit bragten hem zo grote kennis aangaande zyne eige belangen te weeg, dat hy zelf kon regeren, en in het algemeen uit de verſcheide gevoelens zyner Raden dat gene verkiezen, 't welk naderhandt by de uitkomſt bleek, dat 't beſte was geweeſt. Men moet de gedurige verandering van party niet zo zeer aan zyne onbeſtendigheit, als wel aan zynen yver, om altydt het beſt van zyn landt te bevorderen, toeſchryven. Zyne oplopendheit bleef meeſt by de woorden, en was haaſt weder over, zo dat men zelfs naderhandt niets daar van merkte. Den Godsdienſt betreffende, hy zocht zyne geloofsgenoten op alle wyze te beſchermen, doch zo, dat hy ook anderen gaarne vryheit van gewiſſe liet, en om den Godsdienſt niemandt haatte, noch beminde. Blyken van zyn zonderling geluk zyn zyne langdurige regering, het goed gevolg zyner wapenen, die byna nooit ongelukkig waren, de aanzienlyke vermeerdering zyner landen, de welke hy door de Afrikaanſche Commercie, het invoeren van accynzen, de vereeniging van de rivieren den Oder met de Elve, het opnemen der Franſche vluchtelingen, het ſtichten der univerſiteit Doesburg, het verſterken der ſteden, en door meer andere dingen, in beter ſtaat ſtelde; voornamentlyk heeft de ſtadt Berlyn door het aanbouwen van Frederikswerder en Dorotheënſtadt, als mede door het bouwen van vele paleizen onder zyne regering, een geheel ander aanzien bekomen: zo dat de naam van de Grote, de welke dezen keurvorſt gemeenlyk gegeven wordt, hem met recht toekomt. Hy heeft by twee gemalinnen dertien kinderen verwekt, van welke in het artykel Brandenburgsch Geslacht geſproken wordt. *Pufendorf Res geſtæ Friderici Wilhelmi. Pruiſſiſche Staats-Geographie P. II, pag.* 10, 31, 60 *ſeq.*

Markgraven van Brandenburg.

FREDERIK, markgraaf van Brandenburg, was de zoon van keurvorſt Albert, de Duitſche Achilles bygenoemt, en van des zelfs twede gemalinne, Anna, dochter van keurvorſt Frederik den Zachtmoedigen van Saxen, zynde den 2 May des jaars 1460 te Onoltzbach geboren. In zyne jeugt oeffende hy zich in de wapenen onder zyn vader, waar van hy in den tocht tegen die van Pomeren goede blyken gaf. In de toenmaals in gebruik zynde tournooiſpelen behaalde hy in 't jaar 1485 den prys, hebbende tien dappere ridders van het paardt geworpen. In het volgende jaar ſtierf zyn vader, de keurvorſt Albert, wanneer hy, volgens des zelfs beſtelling, de regering des vorſtendoms Anſpach aanvaardde, waar by in den jare 1495, na de doodt van zyn broeder, de landen boven het gebergte, of Bareuthiſche vorſtendom, kwamen. Zyne dapperheit en zonderlinge gemoeds gaven wierden van de grootſte mogendheden bewondert. Voornamentlyk was hy in groot aanzien by keizer Frederik den V, en deze hoogachting vermeerderde, toen hy, nevens hertog Albrecht van Saxen, den keizerlyken prins Maximiliaan, zynde te Brugge in Vlaanderen door de oproerige onderdanen gevangen gezet, wederom los maakte. Wanneer 'er vervolgens een nieuwe oorlog wegens hertog Albrecht van Beyeren, die zich van de ſtadt Regensburg hadt meeſter gemaakt, was ontſtaan, wierdt markgraaf Frederik tot generaal over het Ryks leger aangeſtelt; waar op hy met 20000 man in Beyeren drong; de gemelde Ryksſteden veroverde, en van den hertog zeer voordelige voorwaarden bedong. Als, des niettegenſtaande, eenige Frankiſche van adel tegen hem opſtonden, nam hy in 't jaar 1497 het ſlot Guttenberg, nevens eenige andere ſloten, in, en bragt de zelve daar door tot gehoorzaamheit. In den jare 1499 worf hy 4000 man te voet, en zondt de zelve den landgrave van Heſſen tegen het huis van Brunswyk te hulp. Dewyl ook de hertog Georg van Beyeren in het jaar 1503 zonder mannelyke erven overleedt, en in het tegendeel, tegen het gemaakte erfvergelyk, zyne dochter, des Paltsgraven Ruprechts gemalin, by teſtament erfgenaam van zyne landen hadt verklaart, is daar over naderhandt een zware oorlog ontſtaan, in welken hy den hertog van Beyeren tegen den Paltsgrave Ruprecht hielp. Daar op deedt hy met veel volk en grote koſten, nevens zyne drie aankomende jonge prinſſen, *Caſimir*, *Georg* en *Johannes*, ten voordeele van den keizer twee tochten tegen de Venetianen. Maar na dat hy door vele uitgeſtane onluſten zyn verſtandt zeer verzwakt hadt, gaf hy de regering over aan zyne beide oudſte zonen, Caſimir en Georg, en lydde in de twintig jaren te Plaſſenberg een geruſt leven, het welk hy ook aldaar den 4 April des jaars 1536 eindigde. Zyne gemalin was Sophia, dochter van koning Caſimir van Polen, die hem tien zonen en zeven dochteren baarde. Van deze laatſte wierdt *Margareta* gemalin van Johannes Sepuſius, die naderhandt koning van Hungarië is geworden; *Sophia* wierdt de gemalin van hertog Frederik van Liegnitz, en *Anna* gemalin van Wenceſlaus den III van Teſchen en groot Glogau. Onder de zonen kreeg *Caſimir* het vorſtendom over het gebergte, en *Georg* dat aan deze zyde van het gebergte; *Albrecht* wierdt eerſte hertog van Pruiſſen; *Johannes* ſtedehouder van keizer Karel den V te Valentia; *Frederik* prooſt te Onoltsbach en domheer te Mentz, en naderhandt domprooſt te Wurtsburg; *Wilhelm* aartsbiſſchop van Maagdenburg en biſſchop van Halberſtadt, en *Gumbert* domheer te Wurtsburg, Augsburg en Bamberg. *Rentſchius Brandenb. cederhayn p* 893 *ſeq.*

FREDERIK, markgraaf van Brandenburg, was de zoon van Johan Erneſt, ſtamvader van de tegenwoordige Anſpachſche linie, en van Sophia, dochter van grave Johan Georg van Solms-Laubach, en wierdt den 21 April des jaars 1616 geboren. Zyne moeder nam, na de vroegtydige doodt zyns vaders, de voogdyſchap over hem waar. In den ouderdom van 18 jaren woonde hy den merkwaardigen ſlag van Nordlingen by, van welken tydt af men niets van hem heeft vernomen. Men wendde wel alle moeite aan, om het dode ligchaam op het ſlagveldt, of elders, te vinden; doch men heeft niets van hem kunnen gewaar worden: waarom de moeder nog altydt geloofde, dat hy nog leefde, in welke gedachten zy verſterkt wierdt, als naderhandt een heer te Anſpach kwam, die aldaar onbekend zocht te blyven, en toen men van zyn perſoon zocht kennis te hebben, met allen ſpoedt van daar wederom vertrok. *Rentſchius cedernhayn pag.* 815.

Burggraven van Neurenberg.

FREDERIK de III, burggraaf van Neurenburg, uit het huis van Zollern. Dat het nog niet bekend is, wie zyne ouders geweeſt zyn, zal in het artykel Hohenzollern gezegt worden, waar uit men ook kan beſluiten, dat hy niet de eerſte burggraaf van Neurenberg uit dat huis is geweeſt. Men wil, dat zyne eerſte gemalin, Elizabeth, gebore hertogin van Meran is geweeſt, met welke hy in den jare 1246 trouwde. Als vervolgens twee jaren daar na Otto, de laatſte graaf van Andech, hertog van Dalmatië, Meran, het Vogtlandt, markgraaf van Ooſtenryk en paltsgraaf van Burgundië, om het leven raakte, vielen den burggraaf Bareut, Karelsberg, en andere plaatſen van de nalatenſchap, te beurt. Insgelyks kreeg hy eenige heerlykheden in Burgundië, welke hy echter aan den grave Hugo verkocht. Reets te voren hieldt hy zich aan 't hof van keizer Koenraad den IV op, die hem ook het ſteedtie Creuſſen in 't jaar 1251 ſchonk, en hem daar mede beleende. Na zyne te rug komſt van dat hof maakte hy in het jaar 1260 met grave Otto van Orlamunde, die de oudſte princes uit het Meraniſche huis ter gemalinne hadt, over de gemelde nalatenſchap zeker verdrag, als mede een erfbroederſchap, waar door naderhandt de Meraniſche goederen aan het burggraaflyke huis zyn gekomen. Conradin, zoon van keizer Koenraad den IV, koning van Sicilië, en laatſte hertog van Zwaben, hadt zeer veel liefde voor den burggraaf over, en ſchonk hem niet alleen in het jaar 1265 de voogdy van het klooſter Monchſteinach, maar bezocht hem ook kort voor zyn ongelukkigen tocht naar Italië op het ſlot Cadoltsburg, en gaf hem by deze gelegenheit in den jare 1267 een openbrief, in welken de burggraaflyke landen by 't uitſterven van de mannelyke erven op de dochter Maria, gravin van Oettingen, en vervolgens op zyne andere dochteren, zouden vervallen, het welk naderhandt keizer Rudolph de I in den jare 1273 beveſtigde. In

het

het gemelde jaar was hy ook tegenwoordig by het beleg van de ſtadt Baſel, met welkers biſſchop graaf Rudolph van Habsburg een zwaren oorlog voerde. De burggraaf hadt reets te voren den gemelden Rudolph van Habsburg tot keizer voorgeſtelt. Wanneer nu de keurvorſten, die te Frankfurt waren byeen vergadert, dezen voorſlag aannamen, en deze verkiezing terſtondt aan den burggrave voor Baſel bekend maakten, was hy de eerſte, die deze tyding den grave overbragt, en hem daar mede geluk wenschte. Dit bragt den burggraaf by den nieuwen keizer in zo grote achting, dat hy hem gedurig aan zyn hof behieldt, en hem de gewichtigſte zaken toevertrouwde: ja hy was zelfs zo gelukkig in zyne ondernemingen, dat hy den koning Ottocarus van Bohemen, die wegens zyne grote rykdommen en macht zich den nieuwen keizer Rudolph, als zynde voormaals in zyne dienſten geweeſt, niet wilde onderwerpen, daar toe bewoog, dat hy niet alleen Ooſtenryk, Stiermarken, Karinthië en Kraim aan den keizer afſtondt, maar hem ook wegens Bohemen en Moravië hulde deedt. Wanneer de gemelde koning zich door zyne hoogmoedige gemalinne tot nieuwe vyandlykheden liet vervoeren, trok de burggraaf met den keizer tegen hem te velde, waar op 'er een treffen voorviel, in 't welke 14000 Bohemers, met den koning zelf, op de plaats dood bleven. Om deze grote dienſten te vergelden gaf hem de keizer de heerlykheit Seefeldt in Ooſtenryk, nevens verſcheide plaatſen in Frankenlandt. Men zegt, dat Chriſtiaan Wilhelm, markgraaf van Brandenburg, na het verlies van zyn aartsſticht van Maagdenburg, deze Brandenburgſche heerlykheit, gelyk een ſchryver de zelve noemt, een tydt lang bewoont heeft. Rudolph beleende hem ook in den jare 1282 met Lenkersheim, (het welk buiten dat reets eenigermaten van het burggraafſchap afhong) nevens Mark-Erlebach en Bruk, en het oppergezag over Wonſiedel, gelyk hem ook biſſchop Berthold van Bamberg alle mannelyke lenen, welke voortyds de landgraaf Frederik van Leuchtenberg van dat ſticht hadt gehad, in 't jaar 1284 opdroeg. Daarenboven hadt hy in het jaar 1281 Burgbernheim van den grave van Truhendingen, en in het zelve jaar Lauterbach en Rau-Culm van den landgrave van Leuchtenberg; in het jaar 1282 Dachsbach van den grave van Oettingen; in den jare 1285 Neuſtadt, aan de rivier de Aiſch, van die van Waldpot; in 't jaar 1292 Roth van de heeren van Heïdeck, en andere goederen van anderen gekocht; waar uit genoegzaam blykt, dat hy een goeden grondt tot de macht en het gezag van dit huis in Frankenlandt gelegt heeft. Abel oordeelt juiſt niet te onrecht, dat keizer Rudolph de plaats van den ongelukkigen Conradyn als laatſte hertog van Frankenlandt met dezen burggrave Frederik heeft willen vervullen, ſchoon hy het werkelyke bezit van dit hertogdom hem niet kon verſchaffen. Hy ſtierf den 14 Auguſty des jaars 1297, en legt te Heilsbron begraven. Hy heeft twee gemalinnen gehad, welker eerſte, als boven gemeld is, eene gebore hertogin van Meran was, en in 't jaar 1272 ſtierf. Hy verwekte by haar, behalven drie dochteren, twee zonen, *Johannes* en *Sigismundus*, die van het woedende graauw te Neurenberg zyn dood geſlagen, om dat, als zy op de jagt wilden ryden, hunne honden, welke de voorafgezonde dienaars uit onvoorzichtigheit hadden los gelaten, op een ſmids kindt waren aangevallen. Met zyne twede gemalin, Helena, dochter van keurvorſt Albrecht van Saxen, trouwde hy in den jare 1275, by welke hy, behalven twee dochteren, *Johannes* en *Frederik* verwekte, die hem beide in de regering opvolgden. *Script. Brandenb. Rudolphi Diploma over de burggr. inveſtitur. an.* 1273 *in Lunigs Reichs-Archiv, P. ſpec. c.* 4. §. 3. *n.* 1. *Rentſch in de Brandenb. Cedernhayn p.* 908.

FREDERIK de IV, burggraaf van Neurenberg, was de zoon van burggraaf Frederik den III, en van Helena, hertoginne van Saxen, en in het jaar 1282 geboren. Na zyns broeders doodt wierdt hy in den jare 1300, den 15 May, te Straasburg van keizer Albrecht van Ooſtenryk, niettegenſtaande zyne jonge jaren, met het burggraafſchap van Neurenberg beleent, 't welk van keizer Hendrik den VII den 31 January des jaars 1310 is beveſtigt, en het burggraafſchap met aanzienlyke vryheden voorzien. Hy was een braaf krygsheldt; en daarom zochten hem de voornaamſte mógendheden aan zich te trekken. Keizer Hendrik den VII bewees hy zeer grote dienſten, vermits hy niet alleen voor zyn zoon, die met de Boheemſche princeſſe getrouwt was, in 't jaar 1310 Praag innam, maar ook in Italië de kardinalen dwong, dat zy, in afwezendheit van den paus, den keizer moeſten kronen. Na dezes keizers doodt nam hy de party van hertog Lodewyk van Beyeren tegen den hertog Frederik van Ooſtenryk aan, en ſtondt hem met uitgeleze manſchap van Franken en Rhynlanders by; ook hadt men hem de overwinning van het gelukkig treffen by Muldorf meeſt te danken, doordien hy, door een krygsliſt, Ooſtenrykſche vaandels hadt gebruikt, en daar toe zo digt op hertog Frederik was ingedrongen, dat zich de zelve aan zeker edelman van den burggrave, Albert van Rindsmaul genoemt, moeſt gevangen geven. Om deze trouwe dienſten nu te belonen ſchonk hem keizer Lodewyk de gevangene Ooſtenrykſche edelen, welke hy alle wederom los liet, doch onder beding, dat zy hunne goederen in Ooſtenryk van den burggrave te leen zouden ontfangen. Daarenboven heeft de keizer dezen burggraaf in 't jaar 1323 met de ſtadt Hof, in Voogdlandt, beleent, welke toenmaals de heeren van Reus nog bezaten. Deze burggraaf bragt ook in het jaar 1318 Wonſiedel, waar mede zyn vader reets beleent was geweeſt, van de heeren van Boxberg aan zich; ook heeft hy eenige andere plaatſen, als Lautershauzen en Colmberg, in den jare 1314 van de graven van Truhendingen, een ſlot te Caſtel in den jare 1322 van de graven van dien tydt, en in het jaar 1331 Onoltsbach van de graven van Oettingen gekocht. Hy ſtierf den 20 May des jaars 1332. By zyne gemalin Margareta, hertoginne van Karinthië, teelde hy *Johannes*, *Frederik*, *Conraad*, *Albert* den I, *Berthold*, en vier princeſſen. *Scriptores Brandenburgici. Rentſch Brandenb. Cedernhayn p.* 168. *Lud. Giovanni Germ. Princ. p.* 323 & 488. *Treutlerus conſult.* 118. *t.* 2. *p.* 513 *ſeq.*

FREDERIK de V, burggraaf van Neurenberg, was de zoon van burggrave Johannes den II, en van zyne gemalinne Elizabeth, dochter van Berthold den I, gevorſte graaf van Henneberg. Nog by zyns vaders leven ſchonk hem keizer Karel de IV de aan 't Ryk vervallene lenen van Sluſſelberg, Tangersreuth, Neuhof, en meer andere plaatſen. In den jare 1362 maakte hem de keizer Ryks veld-hoofdman en keizerlyke vikaris, gaf hem ook de ſchatting, welke op de kloosters in de bisdommen van Bamberg, Wurtsburg en Aichſtadt was gelegt, en in het volgende jaar beveſtigde hy hem op den Ryksdag te Neurenberg in de vorſtelyke waardigheit met vele heerlyke vryheden, gelyk de keurvorſten in hunne landen genieten. De keizer wierdt nog door de ſchranderheit van dezen vorſt bewogen, om hem het landgraafſchap van de Elzas, voor zo lang als hy, de keizer Karel, leefde, over te geven, en daarenboven alle in de Elzas openvallende lenen hem en zyne erfgenamen voor eeuwig af te ſtaan. Nog gaf hem de keizer in den jare 1366 den tol te Sels, aan den Rhyn, ook voor zo lang als de keizer leefde. Maar wel het meeſt gaf Karel zyne genegenheit voor den burggrave te kennen door de verſcheide huwelyken, welke hy met den zelven ſloot. Eerſt wierdt in den jare 1398 afgeſproken, dat de koninklyke prins Sigismund met de dochter van Frederik, Catharina, zou trouwen. Voorts wil men dat dit ſeldzaam vergelyk wierdt gemaakt, dat byaldien de keizer binnen vyf jaren eene princeſſe verwekte, hy de zelve aan des burggraven zone zou geven, die ook binnen deze vyf jaren zou geboren worden, en dat het byleger, wanneer de zoon acht jaren hadt bereikt, zou voltrokken worden. Maar deze twee overeenkomſten waren te vergeefſch getroffen, en het derde wierdt alleenlyk vervult, volgens 't verdrag, te Eger in het jaar 1375 gemaakt, dat namentlyk de keizerlyke princeſſe Margareta met des burggraven prins Johannes zou trouwen. Niettegenſtaande deze burggraaf meer tot vrede dan tot den oorlog genegen was, liet hy echter niet na, by alle voorkomende gelegenheit zyne dapperheit te laten blyken. Want hy liet zich in den jare 1367 tegen de paltsgraven, op een anderen tydt tegen graaf Adolph van Naſſau en het ſticht van Ments, als mede in andere tochten, ten voordeele van den keizer gebruiken. Hy zelf kreeg eenige onluſten met de ſtadt Neurenberg, alzo der zelver regering, in afwezendheit van den burggrave, een muur rondom het burggraaflyke ſlot gebouwt hadt, om het van de ſtadt af te ſluiten. Maar de Raadt moeſt een poort in den muur laten maken, en 5000 guldens betalen. Des niettegenſtaande kwam het eindelyk in den jare 1388 tot een oorlog, wanneer keurvorſt Frederik de Strydbare van Saxen, de biſſchoppen van Bamberg en Wurtsburg, de vorſt van Henneberg, de markgraaf van Meiſſen, en andere, den burggrave, en daarentegen de Ryksſteden de ſtadt Neurenberg byſtonden. Doch gelyk keizer Karel alle moeite hadt aangewend om den burggrave op zyne zyde te brengen, dus liet hem des zelfs zoon, Wenceſlaus, jaarlykſch 1000 guldens uit de kamerrenten betalen, op dat hy zyne party beſtendig zou aankleven. Dit geſchiedde in den jare 1396. In het volgende jaár ſtondt de burggraaf de regering aan zyne twee zonen af, en behieldt alleen de heerlykheit Plaſſenburg voor zich, waar op hy ook den 21 January des jaars 1398 is overleden, hebbende zyn gebiedt met 't aankopen van vele heerlykheden ver uitgebreid. In het jaar 1361 kreeg hy Waſſertroedingen, en in het jaar 1370 Uffenheim van de graven van Hohenloh; in 't jaar 1364 Swabach, Kamburg en Kammerſtein van de graven van Naſſau; in het jaar 1366 Schauenſtein van de heeren van Riegel; Hohentroedingen en Heidenheim van de hertogen van Beyeren; in 't jaar 1368 Guntzenhauzen en Emskirchen van de heeren van Seckendorff; en Beyersdorf van de heeren van Aurach; in 't jaar 1384 Monchberg van de heeren van Sparneck, en in 't jaar 1392 Windsbach van de heeren van Heydeck. Zyne gemalin, eene dochter van markgrave Frederik den I van Meiſſen, met hem getrouwt in den jare 1350, baarde hem *Johannes* den III, die hem in de burggraaflyke waardigheit opvolgde; *Frederik*, die de eerſte uit dit huis keurvorſt is geworden; *Johannes*, jong geſtorven; *Elizabeth*, gemalin van den keizer Rupertus; *Beatrix*, die met hertog Albert den III van Ooſtenryk, en *Margaretha*, die met den landgrave Herman van Heſſen trouwden; en nog drie andere princeſſen, de welke in het klooſter gingen. *Scriptores Brandenburg. voornamentlyk Rentſch*, *pag.* 331 *ſeq.*

FREDERIK de VI, burggraaf, is de zelve, van wiens leven onder den name van FREDERIK den I, keurvorſt van Brandenburg, is geſproken.

AARTSHERTOGEN EN HERTOGEN VAN OOSTENRYK.

FREDERIK, bygenoemt de Strydbare, de V en laatſte hertog van Ooſtenryk van zynen ſtam, was de zoon van Leopold den Roemwaardigen, hertog van Stiermarken, en van Theodora, dochter van Alexius den Engel, keizer van Conſtantinopel, zyne nabeſtaande. Na de doodt van zyn broeder Hendrik den III, of de Godloze, die in 't jaar 1227 voorviel, vaardde hy de regering van het hertogdom van Ooſtenryk en van Stiermarken aan. Naderhandt toonde hy de eerſte blyken van zyne liefde tot de gerechtigheit aan de heeren van Kuenring, die zich met roven zochten te verryken. Doch deze binnenlandſche onluſten waren naauwlyks geſtilt, of daar wierdt een veel gevaarlyker oorlogsvuur ontſtoken: want koning Bela de IV van Hungarië viel met zyn zoon Andreas in Ooſtenryk, waar op een

treffen by Heymburg voorviel, 't welk de Hungaren verloren. De Bohemers trokken ter zelver tydt ook tegen Oostenryk op, en deden door hunne stroperyen grote schade; doch keerden eindelyk van zelf weder te rug. Om dit aan de Bohemers en Moraviers te wreken, trok Frederik naar Moravië, en vervolgde den koning Wenceslaus naar Bohemen, zonder den minsten tegenstandt; en schoon koning Andreas de II van Hungarië dit alles met schele oogen aanzag, en deswegen een inval in Oostenryk deedt, met plunderen grote schade veroorzakende, wierdt hy echter wel haast van hertog Frederik zodanig in het naauw gedreven, dat hy om vrede moest bidden. Als vervolgens de markgraaf van Moravië nieuwe bewegingen tegen hertog Frederik maakte, verzamelde hy een leger van 40000 man; nam verscheide sterktens in Moravië in, en was van gedachten gansch Bohemen te kastyden, ten ware hem eene zware ziekte hadt te rug gehouden. Wederom genezen zynde huwelykte hy zyne zuster Constantia uit aan den markgrave Hendrik van Meissen, wanneer, in tegenwoordigheit van twee koningen, van vele bisschoppen en vorsten, het byleger in de maandt May in het open veldt, niet verre van Stadlau, met grote pracht voltrokken wierdt. De Hungaren, dit byleger bywonende, en door de vermakelykheit van dit landt aangelokt, deden daar na op nieuw een inval in Oostenryk; en alzo Frederik zo spoedig geen genoegzame macht, om hen te wederstaan, kon op de been brengen, liet hy hen door zyne afgezanten belezen, dat zy wederom te rug trokken, en de koning Wenceslaus wierdt door het aanhoudende regenachtige weêr in zynen tocht tegen hem belet. Naderhandt wierdt hertog Frederik zo wreed, dat hy in de grootste hongersnoodt alles zyne onderdanen liet afnemen, en op eenen dag alle kloosters plunderen. Daar by kwam zyne buitensporige liefde voor de schone Braunhild, een burgers vrouw te Wenen, welke hy met geweldt tot zynen wille dwong. Daar over ontstondt een opentlyke opstandt in Oostenryk, en hertog Frederik wierdt by keizer Frederik den II aangeklaagt; en alzo hy na gedane dagvaarding niet verscheen, van hem in den ban gedaan. De uitvoering van dezen ban wierdt eerst door den koning van Bohemen en hertog van Beyeren ondernomen; maar toen deze hertog Frederik, die zich op het slot Starkenberg en te Neustadt sterk verschanst hadt, niet konden bykomen, trok de keizer eindelyk zelf tegen hem op, doch kon hem uit zyn nest niet verjagen. De hertog vereenigde zich in het tegendeel met koning Wenceslaus van Bohemen, en bragt met des zelfs hulp, in afwezendheit des keizers, Wenen wederom onder zich. Hier na ging hy naar Verona in Italië by den keizer, en badt hem om vergiffenis, welke hy ook, nevens vele gunstbewyzingen, onder welke de aartshertoglyke waardigheit was, verkreeg: ja volgens zekeren openbrief, by *Petrus de Vineis* gevonden wordende, zou hem de gemelde keizer zelfs de koninklyke waardigheit medegedeelt hebben. Na zyne te rug komst kastydde hy de Cumanen, die grote wreedheden in Hungarië pleegden, en keerde de Tartaren, welke met 500000 man insgelyks in Hungarië gevallen waren, niet alleen met grote dapperheit van zyne landen af, maar doodde zelfs eene grote menigte der zelven. Voorts verjoeg hy den koning van Bohemen, en naderhandt den koning van Hungarië, uit zyne landen, doch wierdt in het laatste treffen door het regter oog zeer ongelukkig met een lancie gestoken, waar aan hy ook in het jaar 1246, zonder kinderen, overleedt. Anderen zeggen, dat hy dit maal wederom genezen, maar naderhandt van een vryheer van Pottendorf, uit Oostenryk, wiens nabestaande de hertog tot zyne ontuchtigheit hadt misbruikt, eerst met een paardetoom geworgt, en daar na met een dolk is doorstoken. Voor het overige heeft hy Krain en Windisch-Mark aan Oostenryk gebragt. Hy heeft twee gemalinnen gehad, welker eerste, Geertruid, eene gebore hertogin van Brunswyk, in het derde jaar na hun byleger door hem wierdt verstoten. Zyne twede gemalin was Agnes, hertogin van Meran, die mede in het vierde jaar na het byleger door hem verstoten wierdt. *Cuspinianus in Austria p.* 29 *seq.*

FREDERIK, de zoon van markgrave Herman van Baden, en van Geertruid, dochter van Hendrik den Godlozen, hertog van Oostenryk. Markgraaf Herman bragt na de doodt van hertog Frederik den Strydbaren Oostenryk aan zich, en Frederik zou zyn vader in de zelve opvolgen; doch hy wierdt van zyne erflanden door den koning Ottocarus van Bohemen berooft, en naderhandt met den ongelukkigen koning Conradyn in Italië, wien hy, om van zyne vaderlyke staten bezit te nemen, tegen zyn moeders wille, derwaarts hadt verzelt, te Napels in den jare 1269 opentlyk onthoofd. *Fazell hist. Sicul. Cuspinian. de Caesar. pag.* 345 *&c.*

FREDERIK, hertog van Oostenryk, regent van Tirol, bygenoemt met de ledige Zak, was de zoon van Leopold den Vromen, grave van Tirol, door hem by Viridis, dochter van hertog Barnabo van Milaan, verwekt. By de deeling met zyne broederen kreeg hy eerst alleenlyk het graafschap van Tirol. Daar op erfde hy van zyn broeder Leopold den Hovaardigen de oude Habsburgsche goederen in de Elzas, in Zwitserlandt en in Zwaben. Te voren was hy reets in onmin geraakt in den jare 1410 met de Ryksteden, Augsburg, Neurenberg, Ulm, Memmingen, Constans en Rotenburg, om dat hy hunne uit Italië komende goederen door eenige edelen hadt laten plunderen; doch die zaak wierdt wederom, met de onkosten te betalen, in der minne bygelegt. Ook geraakte hy met den markgrave Bernhard van Baden in onlusten, om dat de zelve hem de meeste sloten in het markgraafschap Burgau hadt afgenomen; doch de zelve wierden hem, met betaling der krygsonkosten, de welke 1?000 guldens bedroegen, wederom ingeruimt. Het voorbeeldt der Zwitsers, of van het Eedgenootschap, de welke zich toenmaals hadden vry gemaakt, hitste ook die van Tirol aan, om het zelve te onderstaan, en de hertog Stephanus van Beyeren overviel Hall in Inntahl, waar toe hem de landshoofdman Hendrik van Rotenburg, in Tirol, hadt opgestookt, in verwachting van dit gansche graafschap onder zich te zullen brengen; maar door bemiddeling des bisschops van Augsburg wierdt een minnelyk verdrag getroffen. De grootste moeielykheit veroorzaakte hem het Concilie van Constans: want als Johannes de XXIII niet dan op de goede verzekering des hertogs voor het zelve verscheen; de paus echter zich naderhandt beklaagde, dat deze kerkvergadering tot nadeel van zyne waardigheit strekte, bragt hem de hertog met list uit Constans, waar over zy beide in den ban wierden gedaan. Daar op ondernamen de Zwitsers de executie of uitvoering van dezen ban; namen den hertog de heerlykheden Mellingen, Sursee, Bremgarten, Zopfingen, Arburg, Arau, Lentzburg en Bruck af, en zyn eigen broeder, hertog Ernst de Yzere, nam het graafschap Tirol in, zo dat hertog Frederik binnen den tydt van een jaar een heer zonder landt was, en deswegen *Friedel* (of *Frederikie*) *met de ledige zak* bygenoemt wierdt. Hy onderwierp zich wel den keizer Sigismundus, en verzoende zich wederom met den zelven; maar toen hy zonder des zelfs toestemminge van Constans vertrok, wierdt hy in 't jaar 1416 voor de twede maal in den ban gedaan. Doch dit belette niet, dat hem evenwel zyn broeder, hertog Ernst, Tirol wederom afstondt, en dat hy daarentegen den keizer met eene sterke manschap bystondt, om hem de tegen hem begane onbillykheit voor oogen te leggen. De keizer liet zich ook bewegen, dat hy hem in den jare 1418 wederom met de Oostenrykse heerlykheden beleende. Nochtans moest hy Baden, Sursee, Mellingen en Bremgarten, als mede Bruck, Arau, Lentzburg, Zopfingen en het landgericht Turgau, laten varen. Daar op zocht hy zyne onderdanen in Tirol tot gehoorzaamheit te brengen, 't welk hy ook, de voornaamste belhamels getemt hebbende, gelukkig uitvoerde. Hy verzamelde ook eene aanzienlyke somme gelds, want toen hy in 't jaar 1439 stierf, vondt men een millioen aan baar geldt by hem, hebbende reets te voren aan het kopere dak van de hofkancelery te Inspruk, het welk hy hadt laten vergulden, 200000 daalders te koste gelegt. Hy heeft twee gemalinnen gehad, welker eerste was Elizabeth, dochter van den keizer Rupertus, met welke hy in 't jaar 1406 trouwde, en die in het jaar 1409 is gestorven, hebbende hem in het laatstgemelde jaar eene dochter, Elizabeth genaamt, gebaart, welke nog in het zelve jaar is overleden. De twede gemalin was eene dochter van keizer Frederik, by welke hy, behalven andere kinderen, die jong stierven, *Sigismund* den Eenvoudigen verwekte. *Fugger Ehren-Spiegel. Spener Sylloge.*

Hertog van Beyeren.

FREDERIK, hertog van Beyeren, was de zoon van Stephanus, en van Margareta, gravinne van Neurenberg. Wanneer zyn vader in het jaar 1362 met de heeren van Abensperg, die zich de voogdy over den jongen Mainard, zyns broeders, des keurvorsten van Brandenburg, zone, zochten aan te matigen, in oorlog geraakte, hieldt het Frederik met zyns vaders vyanden, maar veranderde haast van gedachten, en verzoende zich met zynen vader. Na des zelfs doodt bekleedde hy de regering met zyn broeder Stephanus en Johannes in gemeenschap, en hadt den roem, dat hy voor den wysten prins van zynen tydt gehouden wierdt: want keizer Karel de IV gebruikte hem tot scheidsman van de tusschen hem en de stadt Ulm zwevende verschillen, welk zwaar verschil hy tot zo veel genoegen des keizers uitwees, dat hem de zelve de voogdy over twaalf Zwabische Ryksteden tot dankbaarheit opdroeg. Ook heeft hy den grave Eberhard van Wurtenberg, en de Zwabische Ryksteden, als scheidsman, bevredigt, en den keizer Wenceslaus in den zwaren oorlog tusschen de Ryksteden van de zyde der steden af, en aan den kant van de vorsten getrokken, waar op in den jare 1389 de vrede volgde. Vervolgens deelde hy met zyne broederen in 't jaar 1392, en ontfing Landshut tot zyn aandeel, maar regeerde niet langer dan tot het jaar 1393, in welk jaar hy stierf. Zyne eerste gemalin was Anna, gravin van Neuffen, en de twede was Magdalena, dochter van Barnabas van Milaan, van welke hy drie kinderen, namentlyk *Hendrik* den Ryken, *Magdalena*, getrouwt met grave Meinhard van Görtz, en *Elizabeth*, gemalin van keurvorst Frederik den I van Brandenburg, naliet. *Adlzr. P. II. l.* VI. *Lunigs Ryks-Archiv Cont. I. n.* 224.

Hertogen van Brunswyk en Luneburg.

FREDERIK, de Aandachtige, hertog van Brunswyk en Luneburg, was de zoon van hertog Bernhard, en van Margareta, dochter van keurvorst Wenceslaus van Saxen. Wanneer de aartsbisschop van Keulen met het sticht van Munster in onlusten geraakte, stondt hy het sticht by, doch hadt het ongeluk van gevangen genomen, en naar Keulen gevoert te worden. Na dat hy, voor groot geldt losgelaten zynde, wederom in zyne erflanden gekomen was, stichtte hy in den jare 1459 een Franciskaner klooster te Zell, en besloot zyn overigen leeftydt in het zelve door te brengen, en daarentegen de regering aan zyne twee zonen over te laten. Doch als de oudste in het jaar 1464 en de jongste in 't jaar 1471 kwamen te sterven, was hy genoodzaakt van nieuw de regering op zich te nemen, en het klooster leven te verlaten. Hy stierf eindelyk in het jaar 1478, hebbende by zyne gemalinne Magdalena, dochter van keurvorst Frederik van Brandenburg, *Bernhard*, administrator des stichts Hildesheim,

en *Otto* den Overwinnaar verwekt, maar die, gelyk boven is gemeld, nog voor hunnen vader overleden zyn. *Bunting Brunswykſche Chronyk. Spener Sylloge.*

FREDERIK, domproost te Bremen, en hertog van Zell, was de zoon van hertog Wilhelm van Zell, en van Dorothea, dochter van koning Christiaan de III van Denemarken, en den 24 Augusty des jaars 1574 geboren. Na zyns vaders doodt, in 't jaar 1582 voorgevallen, voerden zyne drie oudste broederen, Ernst, Christiaan en Augustus, na malkander de regering te Zell. Onder den laatsten stierf hertog Frederik Ulrich, de laatste van de Wolffenbuttelsche linie, waar door de Wolffenbuttelsche, Calenbergsche, en Gottingsche aandeelen, volgens het gemaakte verdrag, hem moesten te beurt vallen: doch hy wilde zich met geen regering bemoeien, maar gaf het Calenbergsche aandeel aan zyn jongsten broeder, hertog Georg, tot dat in den jare 1636 ook de hertog Augustus stierf, wanneer hy de regering te Zell aanvaardde, en de zelve twaalf jaren met roem waarnam. Door de doodt van zynen neef Wilhelm, laatsten hertog van de Haarburgsche linie, viel hem het slot en de stadt Haarburg, met het onderhorige, te beurt. Voorts woonde hy verscheide Neder-Saxische kreitsdagen by als mede bestierder (*Condirector*) van dien kreits, en zondt zyne gezanten naar de vredehandeling te Osnabrugge, welkers uitslag hy ook beleefde, waar op hy den 10 December des jaars 1648 ongetrouwt is overleden. Doch buiten echt hadt hy by de dochter van zekeren secretaris geteelt *Ernst van Luneburg*, en daar door den grondt tot de adelyke familie van *Luneburg* gelegt. *Bunting Brunsw. Chron. Spener, Sylloge.*

FREDERIK ULRICH, hertog van Brunswyk en Luneburg, was de zoon van Hendrik Julius, bisschop van Halberstadt, en van Elizabeth, dochter van koning Frederik den II van Denemarken, en den 5 April des jaars 1591 geboren. Hebbende in de hogeſcholen te Helmstadt en Tubingen een goeden grondt der wetenschappen gelegt, nam hy de reis naar Vrankryk, Engelandt en de Nederlanden aan. Wedergekeert zynde begaf hy zich in 't jaar 1612 naar Frankfort, alwaar Matthias tot keizer verkoren wierdt; gelyk hy ook in het gemelde jaar by de inwyding van het nieuw gebouwde collegie te Helmstadt tegenwoordig was. In het volgende jaar stierf zyn vader; waar op hy de regering over de Wolffenbuttelsche, Kalenbergsche, en Grubenhaagsche vorstendommen aanvaardde, hoewel hy, uit hoofde van een keizerlyk vonnis, het laatste in den jare 1617 aan Luneburg moest afstaan. Behalven de gemelde vorstendommen kreeg hy ook in het gemelde jaar 1613 het bestier des stichts Walkenried. Na verloop van twee jaren zocht hy de stadt Brunswyk tot gehoorzaamheit te brengen, en belegerde de zelve van July tot in November; doch moest wegens het ontzet, haar door de Hollanders en de Hanzeesteden toegezonden, het beleg opbreken. Doch die zaak wierdt door bemiddeling van zekere voorname vorsten bygelegt, dat namentlyk die stadt den 16 January des jaars 1616 de erfhuldiging aan hem moest doen. Kort daar na begon de dertigjarige oorlog, in welken hy niet alleen zyn broeder, hertog Christiaan, bisschop van Halberstadt, in gehoorzaamheit tegen den keizer zocht te behouden, maar om ook de overige Neder-Saxische standen daar toe te bewegen, ten einde 'er geen verderffelyke oorlog in dezen kreits mogt ontstoken worden. Doch als zulks wegens den aantocht der keizerschen onmogelyk scheen, nam hy de party der andere Neder-Saxische standen aan, zocht zich onder koning Christiaan van Denemarken tegen den keizer te verbinden, vermits hem de keizerlyken door het wegnemen der steden Höxter, Holtzmunden, en andere plaatsen, daar oorzaak toe gegeven hadden. Maar wanneer de ongelukkige slag by Lutter voorviel, was hy genoodzaakt, deze party wederom te verlaten, en tot de keizerlyke over te gaan. Hy kon echter niet beletten, dat zyn landt niet door den oorlog verwoest wierdt: want terwyl de Denen de vesting Wolffenbuttel, hen voormaals door den hertog ingeruimt, niet wilden afstaan, rukten de keizerschen met hun leger daar voor, en namen de zelve ook in 't jaar 1627 in, doch bedongen, dat de hertog zyne residentie te Brunswyk moest houden; en doordien de keizerlyke generaal Pappenheim van alle kanten den hertog dwong, zondt de zelve in het jaar 1631 zyne gezanten op het konvent naar Leipzich, en maakte een verbondt met koning Gustavus Adolfus van Zweden, om zo doende het ondraaglyke juk van den hals te werpen. In het jaar 1633 bragt hy het ampt Kalenberg wederom onder zyne gehoorzaamheit, gelyk hy ook wegens het sticht Hildesheim by den keizer eene revisie uitwerkte, van wien het den aartsbisschop van Keulen, tegen Brunswyk, te voren was toegekent. Voor het overige maakte hy zich by de universiteit van Helmstadt zeer verdient, naardien hy aan de zelve in het jaar 1618 de voortreffelyke bibliotheek van zyn vader en grootvader schonk. Hy stierf den 11 Augusty des jaars 1634, hebbende van een beenbreuk, door een val veroorzaakt, zes weken lang het bedt gehouden. By zyne gemalin Anna Sophia, dochter van keurvorst Johan Sigismund van Brandenburg, met welke hy den 4 September des jaars 1614 trouwde, maar die hem uit een opgevat kwaad vermoeden verliet, hadt hy gene kinderen verwekt, zo dat het huis Luneburg na zyne doodt zyne landen verdeelde. *Theatr. Europ. T. I & II. Pufendorf de reb. Suecicis. Spener Sylloge. Schadei Cont. Sleidan. P. IV. l. IV. p. 335 seq.*

HERTOGEN VAN MEKELENBURG.

FREDERIK, de eerstgeboren zoon van hertog Adolph Frederik den I van Mekelenburg-Zwerin, uit des zelfs tweeden echt met Maria Catharina, dochter van hertog Julius Ernst van Brunswyk, was den 13 February des jaars 1638 geboren, en kreeg in het eerst, om dat zyne broederen, van het eerste bedde, hem voorgingen, eenige goederen tot zyn aandeel, gaande in krygsdienst van keurvorst Frederik Wilhelm van Brandenburg. Naderhandt twee van zyne oudste broederen zonder erven gestorven zynde, en de andere geen kinderen hebbende, trouwde hy in 't jaar 1671 met Christina Wilhelmina, dochter van Wilhelm Christoffel, landgrave van Hessen-Bingenheim, hieldt zyne residentie te Grabow, het welk zyne moeder toebehoorde, en vergeleek zich met den regerenden hertog van Zwerin, zyn stiefbroeder, Christiaan, in 't jaar 1681, dat de zelve hem jaarlyks 6000 daalders uitkeerde, en daar voor de ampten Neustadt en Gadebusch tot onderpandt gaf. Hy wierdt ook stadhouder van het dekenschap der Luthersche kanunniken te Straasburg, en stierf den 28 April des jaars 1688, belevende aldus de Zwerinsche en Gustrowsche successie niet, welke echter zyne zonen van rechtswegen toekwam. De zelve waren *Frederik Wilhelm*, van wien een afzonderlyk artykel handelt; *Karel Leopold*, geboren den 26 May des jaars 1679, die zyn broeder in den jare 1713 opvolgde, en in 't jaar 1708 met Sophia Hedwig, dochter van Hendrik Casimir, vorst van Nassau Dietz, trouwde, doch in het jaar 1710 wederom van haar scheidde, en in 't jaar 1715 met eene Czaarsche princesse hertrouwde; *Christiaan Lodewyk*, geboren den 15 May des jaars 1683, trouwde in het jaar 1713 met Gustava Carolina, zuster van Adolph Frederik den III, hertog van Strelitz. Behalven deze liet hy ook nog eene eenige princesse na, *Sophia Louïze*, geboren den 6 May des jaars 1685, de welke den 28 November des jaars 1708 met den koning van Pruissen, Frederik den I, trouwde, en in het jaar 1713 weduwe is geworden. *Spener Sylloge. Imhof N. P. l. IV. c. 5. §. 13.*

FREDERIK WILHELM, de oudste zoon van gemelden Frederik, by Christina Wilhelmina, was den 29 Maart des jaars 1679 geboren. Hy beleefde in het jaar 1692 het uitsterven van de toen regerende Zwerinsche linie door de doodt van zyns vaders broeder Christiaan; en doordien hem de opvolging door zyns vaders jongsten broeder, Adolph Frederik den II, betwist wierdt, zocht hy hulp by den keurvorst van Brandenburg, en vernieuwde in 't jaar 1693 het Brandenburgsche eventuaal erfrecht op Mekelenburg, met uitstrekking tot de vorstendommen Ratzeburg en Zwerin, waarentegen hem van keurvorst Frederik den III, naderhandt koning van Pruissen, niet alleen in den gemelden twist, maar ook in de toenmaals onder handen zynde successie van het Gustrowsche aandeel, welke ook naderhandt in het jaar 1695 door de doodt van hertog Gustaaf Adolph voorviel, alle hulp belooft wierdt. Hertog Frederik Wilhelm grondde zich in den gemelden strydt op het recht van eerstegeboorte en lynregte opvolging in Mekelenburg, in den jare 1573 ingevoert; ontfing ook van het keizerlyke hof eene uitspraak tot zyn voordeel, en ten laatste wierdt de gansche strydt door een vergelyk te Hamburg in 't jaar 1701 zodanig bygelegt, dat Frederik Wilhelm aan zyns vaders broeder Adolph Frederik den II, die te Strelitz zyne residentie hieldt, het vorstendom Ratzeburg, de heerlykheit Stargard, de beide kommandereyen Mirow en Nemirow, nevens 8000 daalders om eene residentie aan te leggen, en jaarlyks 9000 daalders uit den Boitzenburger tol afstondt, maar het overige voor zich behieldt. In het zelve jaar vergeleek hy zich ook met de landstanden; doch raakte in 't jaar 1709 van nieuws wederom met de zelve overhoop, welken strydt ook zyn broeder Karel Leopold met de regering erfde, als hy den 3 July des jaars 1713 te Mentz, werwaarts hy, om den Swalbacher zuurbron te gebruiken, gegaan was, stierf, zonder kinderen van zyne gemalinne Sophia Charlotta, dochter des landgraven Karel van Hessen Cassel, met welke hy den 2 January des jaars 1704 getrouwt was, na te laten. *Imhof N. P. l. V. c. 5. §. 14. Lunigs Ryks-Archiv P. IV. p. 278, 279. P. VIII. p. 583, 584, 592, 595, 601.*

HERTOGEN VAN WURTEMBERG.

FREDERIK, hertog van Wurtemberg en Teck, was de zoon van hertog Georg den Vromen van Wurtemberg en Mumpelgard, en van Barbara, dochter van landgrave Philips den Grootmoedigen van Hessen, en wierdt den 19 Augusty des jaars 1557 geboren. Toen zyn vader stierf, was hy naauwlyks een jaar oud, zo dat hy onder de voogdy van zynen neef, hertog Christoffel van Wurtemberg, een tydt lang wierdt opgevoed. In het jaar 1571 ging hy naar de hogeschole van Tubingen, en zynde aldaar in 't jaar 1573 opperbestierder geworden, deedt hy een reis naar Duitschlandt, Denemarken en Hungarië. Wederom te huis gekomen zynde, bemoeide hy zich ten uiterste om de voortplanting van den Lutherschen Godsdienst te bevorderen. Dus heeft hy niet alleen de *Formula Concordiæ* eigenhandig ondertekent, maar liet ook de zelve in het jaar 1599 van nieuws in zyn hertogdom drukken. Hy liet ook in den jare 1586 het mondgesprek over den Godsdienst tusschen den Lutherschen Theologant Jacobus Andreæ, en den Hervormden Godgeleerde Theodorus Beza aanstellen, gelyk hy ook in 't jaar 1590 by de verhandeling te Baden tusschen de Wurtembergsche Godgeleerden en D. Pistorius, tot den Roomschen Godsdienst overgegaan zynde, mede tegenwoordig was, ook in den jare 1601 zyne gezanten naar de zamenspraak te Regensburg tusschen de Beyersche en Palts-Neuburgsche Godgeleerden afvaardigde. Ook toonde hy zyne liefde voor de Protestanten, wanneer hy voor de uit Stiermarken om den Godsdienst verdrevene menschen Freudenstadt bouwde. Op dat ook in Vrankryk de gemoederen van de twee religien door het voortzetten van den verderffelyken oorlog niet nog meer tegen malkander mogten verbitterd worden, trok hy in den name van eenige keurvorsten en vorsten des Ryks, en ten verzoeke van de koningin Elizabeth van Engelandt, naar Vrankryk. Ondertusschen ge-

gebeurde het, dat de hertog van Guize in het Mumpelgardſche een inval deedt, en over de 300 dorpen in de aſſche leide. Hy was zelfs van zins, Mumpelgard mede in te nemen, maar moeſt wegens de dappere tegenweer, die hy dáár ontmoette, het beleg opbreken. De hertog Frederik moeſt naar Stutgard wyken, alwaar hy ook na de doodt van zynen neef, hertog Lodewyk, in den jare 1593 beſtendig zyne reſidentie nam. In het vorige jaar deedt hy een reis, hoewel met groot levensgevaar, naar Engelandt, alwaar hem de koningin met de grootſte eerbewyzingen ontfing, en hem de orde van de blaauwe kouſſebandt wierdt belooft, welke echter eerſt haar opvolger, Jacobus de VI, in het jaar 1604 naar Stutgard overzondt. In het jaar 1600 ging hy naar Italië, om aldaar het jubeljaar onbekend (*incognito*) by te wonen. Voor het overige heeft hy zyn huis met aanzienlyke goederen verrykt. Het hertogdom van Alençon, in Vrankryk, bragt hy, nevens de onderhorige heerlykheden, aan zich, en daar benevens wierdt hy met de ridderorde van S. Michiël beſchonken. Van den biſſchop van Straasburg kreeg hy de heerlykheit Oberkirch, en van den markgrave van Baden kocht hy Beſſingheim, en kocht voorts Altenſteig, Liebenzell, Falckenſtein en Eſelburg. Hy bragt het mede, uit krachte van het Praagſche verdrag, zo verre, dat keizer Rudolph den II de hertogdommen Wurtemberg en Teck van het achterleen des huizes van Ooſtenryk, in den jare 1599 heeft vrygeſproken, en wederom het Ryk ingelyft, doch met beding, dat na affterven van het Wurtembergſche huis dat landt aan Ooſtenryk zou vervallen. Hy droeg ook anders goede zorg om de wetenſchappen te bevorderen; want hy heeft het van hertog Lodewyk te Tubingen gebouwde collegie voor vorſten, graven en adelyke perſonen bekwaam gemaakt, en is zelf een goed alchymiſt geweeſt. Hy ſtierf in den jare 1608, den 29 January, zynde eenige uuren te voren door eene beroerte van zyn verſtandt berooft. Hy wierdt met zyne gemalinne Sybilla, dochter van vorſt Joachim Ernſt van Anhalt, vader van negen zonen en zes dochteren. Onder de zonen zyn aan te merken *Johan Frederik*, die hem in de regering volgde; *Lodewyk Frederik* en *Julius Frederik*, welker eerſte de Mumpelgardſche linie oprechtte, en de twede hertog van Brentz wierdt; voorts *Frederik Achilles*, die zich op de ſtudien leide, en *Magnus*, die den oorlog volgde. Van de dochteren is *Sybilla Elizabeth* met den keurvorſt Johan Georg van Saxen; *Eva Chriſtina* met den markgrave Johan Georg van Brandenburg te Jägerndorf; *Agnes* met den hertog Franciſcus Julius van Saxen Lauenburg, en *Barbara* met den markgrave Frederik van Baden-Durlach getrouwt. *Lundorp Contin. Sleidan. T. III. l. XIV. Lanſius in Mantiſſa conſultat. p.* 298. *Spener Sylloge.*

FREDERIK, hertog van Wurtemberg, de zoon van Johan Frederik, en van Barbara Sophia, dochter van den keurvorſt Joachim Frederik van Brandenburg, wierdt den 19 December des jaars 1615 geboren. In zyne jonge jaren wierdt hy naar Lyon gezonden, om aldaar de krygsoeffeningen te leren; maar doordien de peſt aldaar woedde, ging hy naar Geneve, en deedt daar met goeden voortgang zyn beſt om zyn oogmerk te bereiken. Daar op ging hy, onder 't geleide van den vryheer Maurits van Croneck, voor de twede maal naar Vrankryk, en van daar naar Engelandt, Hollandt en Denemarken, alwaar hy de grootſte eerbewyzingen genoot. Op des konings raadt bezocht hy het Saxiſche en keizerlyke hof, by welken laatſten hem het bezit des hertogdoms Wurtemberg wierdt opgedragen, byaldien hy Roomſch-Katholyk wilde worden, het welk hy echter niet wilde aannemen. Dus eindelyk bemerkende, dat men hem aan het keizerlyke hof met allerlei uitſtellen ophieldt, nam hy de party des hertogs van Saxen-Weimar aan, en was mede by des zelfs veldtocht in Burgundië tegenwoordig. Vervolgens trok hy met allen ſpoedt op de Beyerſchen, die Hohentwiel belegert hadden, los, en kwam, na veel gevaar uitgeſtaan te hebben, gezond wederom te rug. In het jaar 1640 vereenigden zich de Weimarſche troepen met de Zweedſche, wanneer hy over eenige battaillons het opperbevel met goed geluk voerde, zo dat hy in de meeſte treffens de overwinning behaalde. Schoon hy in 't jaar 1643 Rothweil te vergeefſch belegerde, en na eene ontfangene wonde wederom opbrak, moeſt zich echter deze veſting door de voor de twede maal voorgenome belegering aan hem overgeven, hoewel de zelve na den by Dutlingen ongelukkig uitgevallen ſlag wederom verloren ging. Daar op trok hy naar Vrankryk, en bemerkende, dat men hem met grote beloften zocht op te houden, nam hy in 't jaar 1646 onder Heſſen-Caſſel de plaats van generaal majoor aan, wanneer hy tot de verovering van Paderborn en Stattberg zyn beſt deedt. Als de keizerlyke generaal Lamboy de Heſſen hadt op de vlucht gedreven, deedt het Wurtembergſche regiment zulk een hevigen tegenſtandt, dat de Heſſen daar door gelegenheit kregen om zich insgelyks wederom te herſtellen, en den vyandt te verſlaan. De vrede eindelyk in het Ryk gevolgt zynde, maakte hy een vergelyk met Neuſtadt, alwaar hy zyne reſidentie nam, en voorts met Weinsbergen en Merckmuhl; en gelyk hy zich in den oorlog als een dapper ſoldaat hadt gekweten, toonde hy zich ook in vredestydt een groot voorſtander der wetenſchappen; het welk zyne koſtbare bibliotheek en zyn raar munt-kabinet genoegzaam getuigen. Hy ſtierf den 24 Maart des jaars 1682, na dat hem zyne gemalin Clara Auguſta, dochter van hertog Auguſtus van Brunswyk en Luneburg, hadt geboren *Frederik Auguſtus*, die hem in de regering opvolgde; *Sophia Dorothea*, die met grave Lodewyk Chriſtiaan van Stolberg trouwde; *Ferdinand Wilhelm*, die in Deenſchen en Hollandſchen krygsdienſt ging; *Anthon Ulrich*, de welke wegens zyne geleerdheit vermaard is, en *Karel Rudolph*, die insgelyks in Deenſchen krygsdienſt ging. *Spener Sylloge.*

Landgraaf van Hessen-Homburg.

FREDERIK, landgraaf van Heſſen-Homburg, zoon van Frederik, den ſtamvader van den Bingenheimſchen of Homburgſchen tak, en van Margaretha Elizabeth, dochter van grave Chriſtoffel van Leiningen, wierdt den 30 May des jaars 1633 geboren. Hy ging eerſt in Zweedſchen krygsdienſt, en was mede in 't jaar 1658 by het beleg van Coppenhagen tegenwoordig, wanneer hy door een kanonkogel zyn eene been verloor. Naderhandt wierdt hy onder keur-Brandenburg luitenant generaal, en gaf zo wel in den tocht naar de Elzas, als naderhandt by Feerbellin in den jare 1675, grote blyken van zyne dapperheit. Hy ging van den Lutherſchen Godsdienſt over tot den Hervormden, en kocht in het vorſtendom Halberſtadt Weverling, alwaar hy ook een tydlang reſideerde. Ondertuſſchen ſtierf in 't jaar 1681 zyn broeder Wilhelm Chriſtoffel, die van den landgrave Georg den II van Heſſen-Darmſtadt tot zyn apanage, hoewel met beding, dat het na zyne doodt, by gebrek van mannelyke erven, wederom zou te rug keren, het ambacht Bingenheim hadt ontfangen. Des niettegenſtaande nam de landgraaf Frederik na zyns broeders doodt bezit van deze heerlykheit, welke hem ook in betaling van 100000 daalders van Darmſtadt volkomen ingeruimt wierdt. Hy trouwde in den jare 1661, den 12 May, met Margaretha, dochter van Abraham, grave van Brahe, en weduwe van Johannes, grave van Oxenſtirn, de welke echter in May des jaars 1669 zonder kinderen overleedt. Daar op trouwde hy voor de twede maal in het jaar 1671 met Lucia Elizabeth, dochter van hertog Jacobus van Courlandt, by welke hy verſcheide kinderen teelde. Van de dochteren is *Charlotta Sophia Dorothea* den 17 Juny des jaars 1672 geboren, en in het jaar 1694, den 14 November, met hertog Johan Ernſt van Saxen-Weimar getrouwt. De princeſſe *Elizabeth Juliana Franciſca* trouwde in den jare 1702 met Frederik Adolph Wilhelm, vorſt van Naſſau-Siegen, die den 12 November des jaars 1707 ſtierf. Van de zonen is de erfprins *Frederik Jakob*, die in 't jaar 1673 den 29 May is geboren, in het jaar 1700 met Elizabeth Dorothea, dochter van landgrave Lodewyk den VI van Heſſen-Darmſtadt, getrouwt, die hem zeven kinderen baarde. *Karel Chriſtiaan* ſtierf in den ſlag van Namen aan zyne zware wonden, gelyk ook zyn broeder Philips in den ſlag by Spiers in 't jaar 1703 zyn leven verloor. Na dat ook in het jaar 1690 zyne twede gemalin was overleden, trouwde hy in 't jaar 1692 met Sophia Sibylla, gravin van Leiningen Weſterburg, en weduwe van Johannes Lodewyk, grave van Leiningen-Heidenheim, en teelde by haar *Lodewyk Georg*, die den 10 January des jaars 1693 wierdt geboren, nevens *Frederika Sophia* en *Leopold*, doch die alle vroeg zyn geſtorven. Hy ſtierf eindelyk te Homburg den 24 January des jaars 1708. *Pufendorf de reb. Frid. Wilh. Spener Sylloge. Imhof N. P.*

Markgraven van Baden Durlach.

FREDERIK de V, markgraaf van Baden-Durlach, was de zoon van Georg Frederik, en van des zelfs eerſte gemalinne Juliana Urſula, en den 6 July des jaars 1594 geboren. De vader hadt hem reets in den jare 1622, hebbende de party des nieuwverkoren konings, Frederik van Bohemen, gekozen, de regering overgegeven, oordelende het landt daar door beter in zekerheit te ſtellen. Doch dit veroorzaakte by het keizerlyke hof te groter verbittering, gelyk als naderhandt de markgraaf Frederik en zyn landt ondervonden hebben. Na de doodt van Eduard den Gelukkigen, markgrave van Baden-Baden, wilden zyne neven van de Durlachſche linie des zelfs zoon Wilhelm voor geen leensvorſt erkennen; en dies hadt Ernſt Frederik van Baden-Durlach de landen van Eduard werkelyk in bezit genomen, de welke na des zelfs doodt zynen broeder Georg Frederik, en deze insgelyks van de regering afſtandt gedaan hebbende, dezen zynen zone Frederik te beurt vielen. Doch Wilhelm bragt het aan het keizerlyke hof zo verre, dat hy niet alleen eene uitſpraak tot zyn voordeel kreeg, met uitdrukkelyk bevel, dat alle inkomſten, uit de ontvremde landen getrokken, zouden wedergegeven worden. Doch eindelyk kwamen Frederik en Wilhelm in den jare 1629 te Eſlingen met malkander overeen, gevende de eerſtgenoemde aan den laatſtgemelden voor de uit het opper-markgraafſchap ontfangene inkomſten de ampten Steen en Remhingen, hoewel hem dit laatſte, nevens alle zyne landen, gelyk als hy de zelve voor de ontſtane onluſten in Bohemen hadt bezeten, uit krachte van de Osnabrugſche vrede wederom is ingeruimt, na dat hy te voren in den Duitſchen oorlog groot ongemak hadt geleden. Na de doodt van zyne vierde gemalinne, Anna Maria van Geroldsek, bragt hy ook de twee heerlykheden Mahlberg en Lahr, volgens uitſprake van de Rykskamer te Spiers, aan zich, ſchoon de graven van Naſſau-Saarbrugge ſterke pretenſie daar op maakten. Voor het overige bragt hy na het ſluiten der vrede kerken, ſcholen en het ganſche landt in een gewenſchten ſtaat, en ſtierf den 8 September des jaars 1659. Hy hadt vyf gemalinnen gehad, van welke de drie laatſte, Maria Elizabeth, gebore gravin van Waldek; Anna Maria van Geroldsek, en Elizabeth Euſebia, gebore gravin van Furſtenberg, zonder kinderen zyn overleden. By zyne eerſte gemalin, Barbara, dochter van hertog Frederik van Wurtemberg, heeft hy *Frederik* den VI, die hem opvolgde, en *Karel* den Groten, en by de twede gemalin, Eleonora, dochter van Albert Otto, grave van Solms-Laubach, *Guſtaaf Adolph*, die Roomſch-Katholyk is geworden, en abt van Fulda, Kempten en kardinaal is geweeſt, verwekt. *Spener Op. Herald. l. II. c.* 4. & *Sylloge. Imhof N. P. l. IV. c.* 8.

FREDERIK de VI, markgraaf van Baden-Durlach, was de zoon van Frederik den V, en van Barbara, dochter van hertog Frederik van Wurtemberg, en wierdt den 16 November in 't jaar 1617 geboren. Hebbende zyne Fransche reizen geëindigt, begaf hy zich in 't jaar 1637 by hertog Bernhard van Saxen-Weimar, en woonde des zelfs ondernemingen en verscheide treffens in Burgundië by, en voornamentlyk betoonde hy in het volgende jaar, in den slag by Rheinfelden, zyne dapperheit, wanneer de voornaamste vyandlyke generaals zich moesten gevangen geven. Daar op wierdt hy door den generaal Banier naar Vrankryk gezonden, alwaar hy met den kardinaal Richelieu over gewigtige zaken handelde. By zyne te rug komst kommandeerde hy in het treffen by Menebung en Wolfferbuttel, en als naderhandt de vredehandel in Westphalen begon, woonde hy den zelven in persoon by, op dat zyn huis ook in den zelven mogt begrepen worden. Zo wel als hy zich by de Zweden in Duitschlandt hadt gekweten, dus deedt hy ook zyn best tot de behaalde overwinningen tegen de Polen. In dezen oorlog was hy eerst luitenant generaal, en naderhandt veldmaarschalk, en hadt in 't jaar 1656 met weinig manschap tegen 40000 Polen en Tartaren geslagen, doch was het zonder verlies ontkomen. Eindelyk riep hem de vader te huis, wanneer hy de Zweedsche krygsdiensten verliet, doch in het jaar 1663 by den opkomenden Turkschen oorlog nevens den bisschop van Munster het bestier over het Ryksleger tegen Vrankryk op zich nam, in welke bediening hy ook in 't jaar 1676 de belegering voor Philipsburg kommandeerde, en deze vesting veroverde. Hy is ten laatsten, hebbende kerken en scholen, en voornamentlyk het vorstelyk school, wederom in standt gebragt, overleden den 31 January des jaars 1677. Zyne gemalin was Christina Magdalena, dochter van Paltsgrave Johan Casimir van Kleeburg, de welke hem baarde *Frederik Magnus*, die hem opvolgde; *Karel Gustaaf*, generaal veld-tuigmeester en luitenant generaal veldmaarschalk van de Zwabische militie; voorts *Christina*, die eerst met markgrave Albrecht van Brandenburg-Anspach, en na des zelfs doodt met den hertog Frederik van Gotha, gelyk als hare zuster *Johanna Elizabeth* met den markgrave Johan Frederik van Brandenburg-Anspach getrouwt is. Na de doodt van zyne eerste gemalinne trouwde hy met een officiers dochter, en verwekte by de zelve *Frederik* en *Johan Bernhard*, welke zich vryheeren van Munzenheim schreven. *Pufend. de reb. gest. Car. Gustavi. Spener. Imhof N. P.*

HERTOGEN VAN HOLSTEIN-GOTTORP.

FREDERIK de I. Zie onder de koningen van Denemarken FREDERIK DEN I.

FREDERIK de II, de oudste zoon en opvolger van hertog Adolph, was ook bisschop van Sleeswyk, doch hy stierf in de zevende maandt na het aanvaarden der hertoglyke regering, den 15 Juny des jaars 1587, wanneer zyn broeder Philips hem opvolgde. *Spener Sylloge. Geneal. hist. pag.* 161. *Imhof N. P. Imp. l. IV. c.* 9. *p.* 280.

FREDERIK de III, hertog van Holstein-Gottorp, was de zoon van hertog Johan Adolph, en van des zelfs gemalinne Augusta, dochter van koning Frederik den II van Denemarken, en in 't jaar 1597, den 22 December, geboren. Na zyns vaders vroegtydige doodt, voorgevallen in het jaar 1606, keerde hy uit Vrankryk, met zyn broeder op reis zynde, naar zyne erflanden wederom te rug, en bleef een tydlang onder voogden. Maar hebbende zelf de regering aangevaard, gaf hy aan de uit Hollandt vluchtende Arminianen grote vryheden, en vergunde hen op de plaats, eertyds Sebul genoemt, Frederiksstadt te bouwen, welke plaats hy in den jare 1632 met stads gerechtigheden beschonk. Deze vryheit is niet alleen naderhandt voor de Arminianen bevestigt, maar ook vervolgens aan de Roomschgezinden en de Mennoniten gegeven. In het jaar 1623 vernieuwde hy de Unie, in den jare 1533 van koning Christiaan den III tusschen Denemarken en Sleeswyk-Holstein met koning Christiaan den IV van Denemarken gemaakt, en stondt den zelven ook in den oorlog tegen den keizer by. Wanneer nu de Denen weken, en de keizerlyken onder den generaal Tilly reets naar Holstein trokken, bragt hy by dezen generaal te weeg, dat zyn landt niet kwalyk wierdt gehandelt; doch moest hier en daar keizerlyke bezetting innemen. Wanneer dus ook de hertog in het eilandt Nordstrandt eenige manschap wilde inlegeren, stonden de inwoners tegen hem op, en hy moest met groot gevaar te rug wyken. Hy vertoornde zich daar over zo geweldig, dat hy dit eilandt toewenschte, dat het zo diep onder water mogt verzinken, als het toen boven het water uitstak, 't welk in 't jaar 1634, met den ondergang van 6123 menschen en 15000 beesten, wierdt vervult. In het jaar 1633 hadt de hertog voorgenomen, met den koning van Persië een commercietractaat op te rechten, gelyk hy ten dien einde in het gemelde jaar naar Muskovie, en in 't jaar 1635 een groot gezantschap naar Persië zondt, gelyk de koning van Persië in 't jaar 1639 een diergelyk gezantschap aan hem afvaardigde; doch de gansche zaak bleef steken, en kostte den voornaamsten hertoglyken gezant, Otto Brugman, het leven. Zie BRUGMAN (OTTO.) In het jaar 1640 stierf Otto, de laatste graaf van Schaumburg. Daar door viel den koning van Denemarken en den hertog het graafschap Pinneberg, in het Holsteinsche, te beurt, waar van de hertog het ampt Barmstadt kreeg, het welk hy naderhandt aan den grave van Ranzow voor des zelfs goederen in Wagrie verruilde. In den oorlog van 't jaar 1657 tusschen de twee kronen Zweden en Denemarken hieldt hy, als schoonvader van Karel Gustaaf, de neutraliteit, en veroorzaakte daar door, dat de Zweden tot in Jutlandt doordrongen. Wanneer daar op de vrede van Rothschildt in den jare 1658 volgde, wierdt by de zelve, als mede in het nog voor deze vrede te Coppenhagen gemaakte vergelyk, het huis Holstein Gottorp de souvereiniteit over het hertogdom Sleeswyk toegekent, en het bisdom Sleeswyk, of Zwaabstadt, zynde sedert de doodt van hertog Adolph in Deensche handen geweest, wederom aan den hertog afgestaan, maar het wegnemen van de tot nu toe gevoerde gemeenschappelyke regering over de prelaten, ridderschap en steden tot een anderen tydt toe uitgestelt. Hertog Frederik stierf kort daar na den 10 Augusty des jaars 1659, ten tyde, toen de oorlog tusschen Zweden en Denemarken van nieuws begonnen was, wanneer hem de Denen beschuldigden, dat hy hadt gezocht de stadt Rendsburg in de handen der Zweden te leveren, en het hem zeer kwalyk namen, dat hy een regiment Zweden, wordende van de Denen vervolgt, in Tonningen hadt ingenomen. Hy was in de Theologie, in staatszaken, chymische, en zonderling in de wiskundige wetenschappen, zeer ervaren, en spaarde geen kosten, zyne kunstkamer met de seldzaamste rariteiten te versieren. Zyne gemalin Maria Elizabeth, dochter van den keurvorst Johan Georg van Saxen, met welke hy in het jaar 1630 trouwde, baarde hem zestien kinderen van beide sexen. Van de dochteren is *Sophia Augusta* met den vorst Johan van Anhalt-Zerbst, *Magdalena Sybilla* met hertog Gustaaf Adolph van Mekelenburg, *Maria Elizabeth* met den landgrave Lodewyk van Hessen-Darmstadt, *Hedwig Eleonora* met koning Karel Gustaaf van Zweden; en *Augusta Maria* met den markgrave Frederik Magnus van Baden-Durlach getrouwt. Van de zonen in *Frederik* te Parys en *Johan Georg* in Italië voor hunnen vader gestorven. *Christiaan Albert* volgde hem in de regering op, en *August Frederik* is bisschop van Lubek geworden. *Olearius Holsteins. Chron. en in de beschryving van de kunstkamer te Gottorp; it. in de Pers. Reisbeschryving. Pufendorf de reb. gest. Caroli Gustavi. Spener Sylloge. Imhof N. P. Imp. lib. IV. cap.* 9. §. 54. *pag.* 280 *seq. Lunigs Reichs-Archiv part. spec. Cont. II. van Holstein, pag.* 63, 68, 71, 137, 139, 142. *Memoires de Danemarc, contenant la Vie de Christ. V. cap.* 3. *pag.* 62 *seq.*

FREDERIK de IV, hertog van Holstein-Gottorp, was de zoon van Christiaan Albert, en van Frederika Amalia, dochter van koning Frederik den III van Denemarken, en den 18 Octo ber des jaars 1671 geboren. Na zyns vaders doodt, voorgevallen in het jaar 1694, tradt hy de regering aan, wanneer hem van den kant van Denemarken verscheide onlusten wierden verwekt, en men begeerde, dat hy by zyne opvolging, uit hoofde van des vaders testament, de oude Unie vernieuwen, en de vremde troepen, in dienst hebbende, zou afschaffen. Doch de hertog antwoordde, dat hy op het eerste niet behoefde te antwoorden, en dat hy voor het twede niet anders dan naar inhoudt van de vrede van Altona, in het jaar 1689 gesloten, zou doen; en dat hy ten derde, uit krachte van de gemelde vrede, volle macht hadt. Hy liet ook, doordien hem by de gemelde vrede het recht was toegestaan, naar eigen believen vestingen aan te leggen, en volk te werven, in het jaar 1695 Tonnigen niet alleen versterken, maar ook verscheide schanssen opwerpen. Doch bemerkende, dat zulks nog meer gevolg zou hebben, zochten de keizer en de keurvorsten van Saxen en Brandenburg deze zaak in der minne in 't jaar 1696 eerst te Hamburg, en naderhandt te Pinneberg, by te leggen. Maar gedurende deze onderhandeling liet de koning zyne troepen in het Holsteinsche rukken, om de opgebouwde schanssen omver te werpen. De hertog maakte, om zynen vyandt tegenstandt te kunnen bieden, met de kroon van Zweden een naauwe alliantie, uit krachte van de welke hem zekere manschap zou toegezonden worden. Ondertusschen stierf koning Christiaan de V van Denemarken in 't jaar 1699, waar door de hertog op nieuw gelegenheit vondt om de schanssen wederom op te bouwen: doch de koning Frederik was insgelyks onvergenoegt daar over, en bezette met zyne Denen Gottorp en Sleeswyk, slechtte de schanssen, veroverde Frederiksburg met den degen in de vuist, belegerde ook, hoewel te vergeefsch, Tonningen zes weken lang. Doch de guarandeurs van de vrede van Altona, als Engelandt, Zweden, Hollandt en Luneburg, zonden den hertog te water en te lande hulpbenden toe, en noodzaakten daar door den koning vrede te maken, de welke in 't jaar 1700, den 18 Augusty, te Travendaal gesloten wierdt, en van den koning den hertog de volkome souvereiniteit toegekent, wordende het getal der troepen, welke zy in vredes tydt van weêrzyden op de been mogten houden, op 6000 man begroot, en den hertog voor de krygskosten 260000 Ryksdaalders belooft, tot welkers verzekering hem ondertusschen het landschap Bredstadt en Norgoesharde in pandt wierdt gegeven. Het landt aldus wederom in rust gebragt zynde, bemoeide zich de hertog om de goede wetenschappen te bevorderen, en maakte ten dien einde in 't jaar 1701 allerhande goede bestellingen in de hogeschole te Kiel. Naderhandt was hy meest by alle gelukkige treffens des konings van Zweden tegenwoordig, tot dat hy eindelyk den 19 July des jaars 1702 in den slag by Clissova door een kanonkogel wierdt doodgeschoten. Hy was in 't jaar 1698 getrouwt met Hedwig Sophia, dochter van koning Karel den XI van Zweden, welke hem in 't jaar 1700, den 19 April, *Karel Frederik* baarde. *Memoires de Danemarc, contenant la vie de Christierne V. chap.* 9. *Etat present des differens entre le Roi de Danemarc & le Duc de Holstein Gottorf. Lunigs Reich-Archiv Part. spec. Cont. II van Holstein, p.* 143, 244, 250, 251.

BISSCHOPPEN VAN UTRECHT.

S. FREDERIK de I, achtste bisschop van Utrecht, was afkomstig uit Vrieslandt, en geboren in het dorp Sexber, niet verre van

van de stadt Franeker, uit een doorluchtig en zeer aanzienlyk geslacht, het welk onder zyne voorouders telde den vorst *Aldgillus*, of *Adgillus*, zyn grootvader van moeders wegen, en waarschynlyk de twede van dien naam, de zoon en nazaat van *Radbodus*, en de eerste der Vriesche koningen, die het Christen geloof, nevens zyne drie broeders en meeste zusters, heeft aangenomen. Zyn vader was Adelbricus van Adelen. Hy wierdt van jongs af, ter begeerte van zyne moeder *Kronovella*, onder de tucht en opvoeding gestelt van mannen, die wegens geleerdheit en Godvruchtigheit vermaard waren, en is naderhandt ten zelven einde ook bestelt geweest by *Rixfridus*, bisschop van Utrecht, die ook een Vries van geboorte was. Onder het opzicht van deze mannen heeft hy zodanig aangewonnen in de Goddelyke en wereldlyke wetenschappen, dat hy al vroeg tot priester wierdt gewyd, en als ondertusschen bisschop *Rixfridus*, of *Rykfridus*, overleden en begraven was, heeft de keizer Lodewyk, die in Neder-Duitschlandt tot aan deze zyde van den Rhyn afgekomen was, en zyne doodt verstaan hadt, de oudsten van de Utrechtsche kerke door afgezondene boden laten aanzeggen, dat hy Frederik tot des zelfs nazaat wenschte te hebben. De geestelykheit en het volk, den keizer zyn verzoek toegestaan hebbende, hebben Frederik met eenparige stemmen en eene algemene toejuiching tot bisschop verkoren. Frederik, dit verstaan hebbende, stelde zich met kracht daar tegen, verklarende, dat hy eene zo grote waardigheit onwaardig was; en als het volk daar tegen aan riep, dat 'er niemandt bekwamer toe was dan hy om hun geestelyke overste te worden, heeft hy in hunne tegenwoordigheit beginnen te zuchten en te wenen, weigerende het bisschopsampt aan te nemen. Maar vermits het bevel des konings hem praamde, is hy met eenige uit de geestelykheit naar den koning gereist, en is daar met toejuichinge van alle de genen, die den man kenden, hoewel hy 'er zelf sterk tegen woelde, door het aansteken van den ring, en het overgeven van den herdersstaf, zynde toen een algemeen gebruik, in het bisdom bevestigt en ingehuldigt; waar na hy in des keizers tegenwoordigheit, hoewel ongaarne, tot bisschop is gewyd. Frederik dan aldus gewyd zynde, heeft de keizer hem vermaant zyn bisdom van de overblyfselen der afgodery te zuiveren; en zonderling in het eilandt Walcheren de vuile bloedschendingen uit te roeien, en heeft hem vorders met alle tekenen van vriendschap en eere naar Utrecht laten vertrekken. Als hy nu met zyn gezelschap aan den Rhyn gekomen was, is de geestelykheit, die te huis gebleven was, met het volk van die landstreek, van blydschap op de been geraakt, en den bisschop, die op weg was, te gemoet gelopen; en na dat zy Godt over het vergunnen van een zo gewenschten herder bedankt hadden, hebben zy den nieuwen bisschop met behoorlyke eerbewyzingen naar den burgt vergeselschapt. Daar na ging hy zich geheel en al besteden tot het waarnemen van zyn herdersampt, en heeft zich in alles als een wakker kerkvoogdt gekweten. Hy zondt ook deftige leeraars naar de Noorder kwartieren, om de werken des duivels en de dolingen des Heidendoms daar heel en al uit roeien. Hy heeft alle middelen in het werk gestelt om die van Walcheren, die van zommigen voor de oude *Mattiaci* gehouden worden, en die het heel slordig maakten, met het aangaan van bloedschendige huwelyken, door gedurige preêkingen, gebeden en nachtwakingen op het rechte spoor te brengen. Zo haast als hy in dat eilandt aangeland was, heeft hy eene byeenkomst der voornaamste heeren beroepen, om de beste middelen tot volkome uitroejing van die snode gewoonte te beramen. Hy ging met alle kracht te werk, zonder tydt of ontydt aan te zien. Zo hebben dan de bloedschenders, vrezende voor de strengheit van de kerkelyke tucht, hunne toevlucht tot zyne barmhertigheit genomen; waar op hy de schuldigen van 't onwettig bedde heeft doen scheiden, en heeft hen vervolgens, na behoorlyke boetpleging, met Godt en de kerke verzoent.

Op dien tydt begonnen de Vriezen van 't gelove, het welk zy onder Pipin en Karloman aangenomen hadden, tot de Ariaansche en Sabelliaansche kettery over te hellen: dierhalven heeft de bisschop Frederik hen weder tot het rechte padt van het oude geloof door zyne preêkinge doen keren; waar in de H. Odulfus, kanunnik van Utrecht, hem zeer behulpzaam is geweest. In de bovengemelde vergadering, by de Walchers gehouden, heeft Frederik een kort geloofsbegrip opgestelt, naar de wyze van het gene den naam van Athanasius draagt, en heeft het zelve aan de pastoren van zyn bisdom gezonden, om de Christelyke lere, rakende de H. Drieëenheit, beknopt aan de gelovigen voor te dragen. Vorders, na dat hy zyn ampt aanvaard, en eenigen tydt bedient hadt, is hy beleids en Godvruchtigheits halve zo vermaard geworden, dat hy verre boven alle de andere bisschoppen van dien tydt de kroon heeft gespannen.

Terwyl Frederik zyn kerkelyk ampt op het voorzichtigste met een onvermoeiden yver behertigde, is hy in 't midden van zynen arbeidt om hals gebragt: want hebbende op een tydt de Misse gedaan, wierdt hy in de kapelle van S. Jan den Doper, daar hy wat meende te gaan bidden, van opgemaakte moordenaars door en door zyne liesschen gestoken. Men zegt, dat hy den steek ontfangen hebbende zou uitgeroepen hebben: *Ik ben vermoord om de waarheit, om de zachtzinnigheit, en om de gerechtigheit*, en dat hy ook voorzegt zou hebben, hoe dat de Denen de stadt Utrecht zouden overrompelen, en het bisschops-hof uitplunderen. Daar op ging hy in een onderaardsche grafkelder, daar hy zich plat ter aarde wierp, en onder het zingen van dit vaarsje uit de Psalmen van David: *Ik zal den Heere behagen in het landschap der levenden*, zyne ziel aan den almogenden Schepper heeft overgegeven op den 18 July des jaars 838, gelyk Emmius, Buchelius, Mabillon, en meer anderen, uitgerekent hebben. De tydrekening der bisschoppen, die sedert de marteldoodt van S. Bonifacius, tot den moordt van S. Frederik toe, de Utrechtsche kerk geregeert hebben, is door de slofsigheit der tydkundigen zeer onzeker, en staat op zeer losse voeten.

Hy legt begraven in de Salvatorskerke, in een grafstede in de kelder. Het Latynsche grafdicht, dat op zyne tombe staat, en te vinden is by Ant. Mattheus (*Fat. & Fundat. Eccles. l. I, pag. 65, 66*) luidt aldus in 't Nederduitsch, volgens den Overzetter van *Batavia Sacra*:

,, Hier rust het ligchaam van den kerkvoogdt *Fredericus*,
,, Die voor de waarheit zo moorddadig wierdt ontzielt:
,, Hier rust benevens hem de bisschop *Albericus*,
,, En ook *Ludgerus*: past dat gy maar nederknielt.
,, Hier leggen nog veel meer getrouwe Christus helden
,, In 't zelve graf gepaard: hun ziel is by den Heer.
,, Het waar onmogelyk al hun getal te melden;
,, Althans ik weet het niet: knielt gy maar stemmig neer.

Daar staan ter zelver plaatse nog eenige andere vaarzen, rakende onzen *Frederik*. Zyn feestdag wordt gehouden op den 18 July. De gedachten der schryvers zyn over de redenen van zyne vermoordinge, en de uitvoerders van den zelven, zeer verschillende. *Baronius* houdt in zyne aanmerkingen over het Roomsche Martelaarsboek staande, dat Frederik als een twede Johannes de Doper, en om gelyke oorzake, gedood is. Van het zelve gevoelen is *Ant. Godeau* in het vyfde Deel zyner Kerkelyke Historie. *Heda*, *Beka*, *Jan van Leiden*, *R. Snooy*, *Emmius*, en meer andere nieuwe schryvers, menen, dat Frederik gedood is ter aanhitzinge van Judith, dochter van Welfo, hertog van Beyeren, om dat hy haar bestraft zou hebben over bloedschande, gepleegt met Bernard, grave van Languedok, en over ongeoorloofden trouw, tegen de wetten der kerke aangegaan met den keizer Lodewyk. Maar, zegt de zelve *Heda*, de schryvers zyn hier over verdeelt; want daar zyn 'er vele, die de zaak van den keizer Lodewyk en van Judith verdedigen, terwyl dat eenige anderen, doch weinig in getal, vinnig tegen hem uitvallen. *Arnoldus Buchelius*, een zeer naauwkeurig schryver, de oude schryvers der Fransche historien, en de Voorreden van *Pithœus*, op de zelve gemaakt, opgewogen hebbende, houdt daar voor, dat de bloedschande van Judith, en haar huwelyk, tegen de kerkelyke wetten aangegaan, een louter verdichtsel en een vuile lastering is geweest, door hare stiefzonen en hunne pluimstrykers verzonnen. En voor eerst, wat belangt het huwelyk tusschen Lodewyk en Judith, het welk tegen de kerkelyke en pauffelyke ordonnantiën zou aangegaan zyn, ,, Ik
,, ben verwondert (zegt *Buchelius*) dat byna alle de martelaars-
,, boeken het zo druk hebben van het twede huwelyk van keizer
,, Lodewyk, als of hy in dat tegen het verbodt der kerkwetten
,, zou aangegaan hebben; en dat *Emmius*, *Molanus*, en eene
,, menigte van andere schryvers, hun zegel daar ook aanhangen;
,, gemerkt dat 'er niet een onder alle die oude schryvers is, die
,, daar een woordt van kikt; en dat 'er geen andere reden voor-
,, gestelt is om dat huwelyk te scheiden, dan een gepleegde onkuisch-
,, heit, die zy Judith uit een louter vuilaardigheit opdrongen".
In de stukken zelfs, rakende de afzetting van Lodewyk, die nog hedendaags in wezen zyn, wordt geen gewag gemaakt van eenige maagschap of bloedverwantschap tusschen Lodewyk en Judith; waar over de zonen des keizers, en de bisschoppen, die toch maar eene reden zochten om tegen hunnen vader of heere op te staan, zekerlyk veel geruchts zouden gemaakt hebben. *Willem Heda* schynt het gevoelen van den naamlozen schryver wegens dat heiligschendig huwelyk in de beschryving van Frederiks leven te herroepen, en keurt het andere gevoelen van *Marianus Scotus*, indien niet met duidelyke woorden, althans met den zin, voor goed; zo als daar ter plaatse gezien kan worden: en *Lodewyk Moreri* helt ook tot dat gevoelen over, in zyn Algemeen Historisch Woordenboek. *Mabillon* kampt ook met alle macht voor het zelve gevoelen in zyne Benediktynsche Jaarboeken. ,, Op den 18
,, July van 't zelve jaar (838) zegt hy, is Frederik, bisschop der
,, Utrechtsche kerke, doodgestoken; de welke, volgens zyne
,, levensbeschryvinge, die in ieders handen is, ter aanradinge van
,, de keizerinne Judith zou om 't leven gekomen zyn: dan die
,, beschryving verdient kwalyk het minste geloof". *Antonius Pagi*, de marteldoodt van S. Frederik uit *Molanus* verhaalt hebbende, bekrachtigt ook het zelve gevoelen, en redeneert aldus: ,, Maar
,, 't geen *Molanus* hier by voegt, dat de keizerin Judith, wiens
,, huwelyk met den keizer Lodewyk door Frederik zou tegenge-
,, sproken zyn, eenige lieden zou opgemaakt hebben, om dien
,, allerheiligsten kerkvoogdt der Vriezen, na 't verrechten der H.
,, Misse, voor de waarheit te vermoorden, is een loutere fa-
,, bel: want zulks is den keizer Lodewyk, in alle die huiskrake-
,, len, noch van zyne kinderen, noch van iemandt anders, ooit
,, verweten geweest". Ja *Baronius* zelf is tot dit gevoelen in zyne Kerkelyke Jaarboeken (op het jaar 838) overgegaan: want het zeggen van den naamlozen schryver verworpen hebbende, en zyn eerste gevoelen herroepende, spreekt hy in dezer voegen:
,, Wyders, gemerkt dat de keizer Lodewyk in deze stukken zeer
,, gescholden wordt over zyn huwelyk, en dat 'er veel lofs ge-
,, sproken wordt van de bisschoppen, die zyne onttroning te weeg
,, gebragt hebben, onder welkers beschuldigingen, tegen den
,, keizer ingebragt, geen woordt van dat huwelyk gerept wordt;
,, gemerkt vorders, dat 'er vele dingen te hoop gehaalt worden,
,, de welke op dien tydt niet passen, zo zyn die schriften of le-
,, vensdaden verdacht geworden: namentlyk, of ze niet wel ver-
,, dicht mogten zyn van iemandt, die op dien tydt goed keizers
,, geweest is. En dewyl ik niemandt onder de oude schryvers ge-
,, vonden

,, vonden heb, die het zeggen van deze ſchriften door zyne ge- ,, tuigenis hebben bekrachtigt, zo is hun geloof by my nog lager ,, gezakt, en ik zou eer denken, dat 'er iets anders voor af ge- ,, gaan zal zyn, 't welk aanleiding tot den moordt van dien hei- ,, ligen man heeft gegeven". Wel is waar, vervolgt hier op de Schryver van *Batavia Sacra*, dat eenige biſſchoppen, door Judiths ſtiefzonen en hunne pluimſtrykers opgemaakt, Gregorius den IV ook aan hunne ſtreng gekregen hadden: maar zo als *Pagi* uit den beſchryver van Lodewyks leven verhaalt: ,, Als het gerucht hier ,, van aan alle oorden uitbarſtte, en van de anderen wel niet als ,, de zuivere waarheit verſpreidde, maar van den Roomſchen paus ,, liet verluiden, als of hy ten dien einde gekomen was om zo ,, wel den keizer, als de biſſchoppen, in den ban te ſlaan, indien ,, 'er eenigen het hert mogten hebben van zynen wille, of den ,, wille van des keizers zonen, tegen te ſtreven: zo heeft de ſtout- ,, moedige vermetenheit van des keizers biſſchoppen hen eenig- ,, zins benadeelt en gekrenkt: want zy verklaarden, dat zy geen- ,, zins gezind waren onder zynen wille te zwigten, maar zo hy ,, gekomen was om den keizer in den ban te ſlaan, dat hy ,, zelf met den ban op zynen hals kon vertrekken, dewyl de acht- ,, baarheit der oude kerkwetten ganſch anders luidt, enz". En wat den paus aangaat, als die van omtrent Worms, uit de legerplaatſe des keizers, te rug was gekeert, was hy den zelven in zyn hert niet kwalyk genegen, zo als *Theganus* aan zyn 14 hoofdſtuk by *Baronius* te kennen geeft; en de ſchryver van keizer Lodewyks leven voegt 'er by, dat de paus Gregorius, dat alles gezien hebbende, zeer bedrukt naar Rome is gekeert. Zie *Batavia Sacra I Deel*, en de ſchryvers, aldaar aangehaalt; alwaar voorts ook eene verdediging van dezen biſſchop tegen de beriſpingen van den vermaarden *Arnoldus Buchelius*, nevens zyn lof, gevonden wordt.

FREDERIK de II, *van Sirik*, drie en veertigſte biſſchop van Utrecht, wierdt na de doodt van Guido van Avesnes, of van Henegouwen, in den jare 1317, op het ſterk aandringen van grave Willem van Hollandt, tot die waardigheit verkoren. Hy was eerſt prooſt van S. Pieter te Utrecht, en reets met ſchulden beladen wanneer hy tot het bisdom kwam, die zeer vermeerderden door de nodeloze onkoſten, welke hy deedt om zich te Rome te laten inwyën: zo dat hy het bisdom, het welk hy door den vlyt en de zuinigheit van zynen voorzaat tamelyk ryk vondt, wel haaſt tot armoede bragt, waar door hy by elkeen in kleinachtinge geraakte. Om dat hy zich ook zeer verplicht vondt aan de Hollanders, heeft hy zich doorgaans bedient van raadslieden, die hem door den grave beſtelt wierden, die doen en laten by hem waren, zodanig, dat hy het hert niet hadt van iets zonder hen aan te vangen, zo als blykt uit zeker papier van het jaar 1320, ſtaande in de *Analecta* van Anth. Matthæus (*Tom. V, pag.* 571).

De heeren van Lienden, van Keſteren, van Oemeren, en eenige anderen, door de zware ſchattingen van den hongerigen kerkvoogdt getergt en te hoop gerukt, brandden het ſlot Dullenburg, het welk door biſſchop Guido geſticht was, af, en deden den nieuwen biſſchop velerhande leedt en ſpyt aan. De biſſchop nam zyne toevlucht tot Reinold, hertog van Gelder; maar die wierdt door zynen eigen zoon gevangen gezet. Hier op keerde hy zich tot Willem, grave van Hollandt en van Henegouwen. De zelve toonde zich aanſtonds bereidwillig om den biſſchop te helpen, en bragt een braaf leger, onder het gebiedt van den heere van Arkel, op de been. Het ſlot Lienden, Bommel, en de omleggende dorpen, daar de misnoegden zich onthielden, wierden afgebrand, zy zelf gedwongen genade te zingen, en den biſſchop behoorlyke voldoening te geven; onder anderen wierden zy genoodzaakt het afgebrande ſlot van Dullenburg wederom op te bouwen. Maar de biſſchop, den graaf Willem dus van noden hebbende, liet zich genoegzaam de handen door den gemelden graaf binden. Hy beloofde derhalven in den brief, waar van boven gewag is gemaakt, ter goeder trouwe, dat hy in alle zaken, die zynen ſtaat en zyne eere raakten, of die de kerk en het ſticht van Utrecht aangingen, te werk zou gaan naar den raadt van verſcheide zo kerkelyke als wereldlyke heeren, die hy een voor een met name en toename uitdrukt, en die hy, zo als hy opentlyk verklaart, met het byzonder goedvinden en overleg van graaf Willem tot zyne geheime raadslieden hadt aangenomen, daar by doende, dat hy de zelve zonder kenniſſe en zonder het goeddunken van gemelden grave nooit zou afdanken.

Zyne doodt is voorgevallen den 20 July van het jaar 1322; wanneer hy op het huis ter Horſt aan de zicht is geſtorven, en in de S. Martens-kerke begraven. In het zelve jaar heeft de zee, of liever de Rhyn, na het doorbreken van dyken en dammen, de landen van Utrecht ten eenemale overſtroomt, en tot een plas gemaakt. Onder dezen biſſchop, te weten in 't jaar 1320, op het feeſt van SS. Johannes en Paulus, is 'er te Utrecht een begin gemaakt met het bouwen van den wydberoemden toren van de S. Martens-kerke, waar op in 't jaar 1372 het kruis met de vaane geplant is geweeſt. Op den zelven toren, die by tuſſchenpozingen voltrokken wierdt, ſtaan nog op heden, volgens het getuigenis van *Buchelius*, deze ouwerwetſche vaarzen in ſteen uitgehouwen:

,, Doen men ſchreef 1320 en een,
,, Leidt men van my den eerſten ſteen:
,, Daarna dertien honderd en twee-en-tachtig,
,, Was ik volmaakt, zoo men my ziet waarachtig.

Hy wierdt in de beſtieringe van het bisdom opgevolgt door Jakob van Oudshoorn. *Beka en Heda. Batavia ſacra II Deel.*

FREDERIK de III, *van Blankenheim*, één en vyftigſte biſſchop van Utrecht. Zie BLANKENHEIM. (FREDERIK, GRAVE VAN)

FREDERIK de IV, *van Baden*, zes en vyftigſte biſſchop van Utrecht, wierdt na de doodt en begravenis van David van Burgundië in den jare 1496 van de kanunniken met eenparige ſtemmen tot biſſchop verkoren. Vervolgens is hy terſtondt door den paus beveſtigt, en heeft in het zelve jaar, op S. Lambertsdag, zyne intrede te Utrecht gedaan. Van zyn vaders kant was hy afkomſtig van de markgraven van Baden, als zynde de zoon van markgrave Karel van Baden; en van moeders wegen was hy geſproten uit het huis van Ooſtenryk, hebbende tot moeder gehad de zuſter van keizer Frederik den III. Voor zyne verkiezing was hy kanunnik te Keulen geweeſt.

Strax in den beginne zyner regering moeſt hy oorlogen tegen de zogenaamde grote Garde (zie van dit volk op het woordt GARDE), trekkende in perſoon met den hertog van Gelderlandt tegen hen te velde. Hy verſloeg de zelve ook gelukkig met de hulpe der Gelderſchen, en ſtrafte de genen, die hy gevangen kreeg, als ſtruikrovers, met den zwaarde. Daar na is hy in oorlog geraakt met den hertog van Kleef, die grote ſommen gelds voor de ſteden Amersfoort en Utrecht vorderde, wegens de onkoſten, die zyn broeder Engelbrecht hadt gedaan in het verdedigen van het ſticht tegen den biſſchop David; maar de biſſchop heeft zich ook met eere uit dezen oorlog gered. Hy heeft ook al meer dan eens overhoop gelegen met den Geldersman. Ook hebben de Groningers, ſtout op hunne macht en rykdommen, hem de handen vol werk gegeven, en zyn van hem afgevallen. De vriendſchap tuſſchen hem en de burgers van Utrecht, ja het ganſche ſticht, was ook genoegzaam uitgedooft: want de Utrechtenaars gaven voor, dat hy alles verrechtte zonder de kapittels of de burgery te kennen; dat hy niet dan uitlanders tot zyne raadslieden en amptenaars gebruikte; dat hy zich niet, of zeer weinig, met geeſtelyke zaken bemoeide; en dewyl hy een kloekmoedig man was, zegt *Heda*, heeft hy, hoewel des verzocht zynde, zich niet gewaardigt te Utrecht te komen; te meer, om dat hy beducht was voor heimelyke lagen: dewyl ook heer Floris, ſtedevoogdt van Yſſelſtein, ſtaande die onluſten, de ſtadt Utrecht onvoorziens meende te overrompelen, hebben zy een kwaad oog op den biſſchop gehad, als of het werk van hem beſtoken was geweeſt. Over deze onluſten en partyſchappen eindelyk verdrietig geworden deedt hy zyn beſt by den koning van Vrankryk, om zyn bisdom te verruilen tegen dat van Mets, daar hy wel eer was opgevoed, en daar hy meer ruſt en vrede in zyne regeringe verwachtte. Doch Maximiliaan en Karel hebben het uitvoeren van zyn voornemen belet. Als hy in het jaar 1503 om de zware onkoſten te vereffenen, die hy in den oorlog met de Gelderſchen hadt gemaakt, eene vrywillige ſchatting over Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt hadt uitgeſchreven, heeft de geeſtelykheit zich beroepen op den Roomſchen ſtoel, en is ook door den paus vry verklaart. Als hem nu het biſſchopdom om deze en meer andere redenen hoe langer hoe meer begon te verdrieten, en hy daarenboven door ziekelykheit en hogen ouderdom was afgemat, is hy tot zyn eigen gemak, en tot welſtandt zyner kerke, van zyne waardigheit afgeſtapt, en heeft de zelve aan Philips van Burgundië overgegeven, het welk op deze wyze toeging. Maximiliaan en zyn zoons zoon Karel, verſtaan hebbende, dat hy naar Mets wilde overgaan, en het bisdom van Utrecht aan een uitlandſchen vorſt overgeven, bewogen hem, indien men *Heda*, die alles bygewoont heeft, mag geloven, ten dele door dreigementen, ten dele door beloften, om onder de toezegginge van een zeker jaargeldt van zyne waardigheit af te ſtappen, en hen de benoeming van een nazaat op te dragen. De Staten van Utrecht, horende wat 'er gaande was, en ziende, dat zulks tot nadeel van hunne vryheit zou ſtrekken, hebben hem andere gedachten zoeken in te boezemen, en genoegzaam onderhoudt, indien hy zyn bisdom wilde behouden, aangeboden. Maar het was te laat, en hy was zyn woordt al kwyd. Als hy dan zynen nazaat, te weten Philips van Burgundië, aan de Staten bekend maakte, heeft zulks niet anders dan een donderſlag in hunne ooren geklonken; te meer, om dat Philips van jongs af de wapenen hadt gehandelt, en tot een krygsman, maar geenzins tot een biſſchop, ſcheen opgewaſſchen te zyn. Daar op heeft hy in het eerſte jaar na zynen afſtandt te Lier in Brabandt, na eene een en twintigjarige regering, zyn leven geëindigt. Dit is volgens de beſte rekening, zo als die door *Buchelius*, over *Heda* ſchryvende, en door *Ant. Matthæus* opgemaakt is, geſchied in het jaar 1517. Het zelve vindt men in het jaargetyboek van de Salvatorskerk, daar het volgende ſtaat aangetekend: ,, In het jaar ,, onzes Heere 1517, den 24 September, is Frederik van Baden, ,, eertyds biſſchop van Utrecht, te Lier, in Brabandt, overleden, ,, en heeft een plegtelyke gedachtenis ingeſtelt". Zyn dood ligchaam is naar zyn vaderlandt gevoert, en te Baden, by den Rhyn, in het graf van zyne voorouders begraven. Hy was zachtmoedig van imborſt, en daar by zeer beleefd. Hy heeft de wapenen niet aangeſchoten dan door hogen noodt, en is altydt, gelyk het een biſſchop betaamt, meer genegen geweeſt tot de kerkelyke bedieningen. *Ant. Matthæus de Rebus Amersfurt. Batavia Sacra II Deel.*

FREDERIK de V, *Schenk van Tautenburg*, een en zeſtigſte, en te gelyk de laatſte, biſſchop, anders de twede aartsbiſſchop, van Utrecht, wierdt na de doodt van Georgius van Egmondt in den jare 1560 tot die waardigheit verkoren. Hy was een Utrechtſch edelman, geſproten uit de vryheeren van *Tautenburg*. Hy was leeraar in beide de rechten, en te voren voorzitter in de keizerlyke gerechtskamer geweeſt: ook is hy paſtoor en regent geweeſt van de parochiekerk te Rhynsburg, gelyk blykt uit een openbrief van hem van den 2 September des jaars 1543, voorts

prooft van de S. Pieters-kerke te Utrecht en van Oldenzeel. Hy is ten dele om zyne geleerdheit en deugdt, ten dele om dat zyn vader, Joris Schenk, in den Vrieschen oorlog grote diensten aan keizer Karel den V hadt gedaan, tot bisschop verkoren. Hy heeft aanstonts beginnen zorg te dragen, zegt de Schryver van zyn leven, voor zyne kerk en geestelykheit, en heeft nog in het eerste jaar, dat hy bisschop is geworden, een synode gehouden, daar hy in persoon heeft voorgezeten, en verscheide onderrechtingen aan de geestelykheit van het Utrechtsche bisdom voorgeschreven. Voorts heeft hy in den jare 1506, byzonderlyk om de kerkvergadering van Trente te doen aannemen, een ander synode te Utrecht beroepen, tegen den 10 October, ontbiedende ten dien einde door een brief van den 15 September alle abten van Vrieslandt naar Utrecht: maar dewyl de zelve niet verschenen, heeft hy hen andermaal, met eenige hardigheit, ontboden, en belast, het synode te komen bywonen, gevende hen twaalf dagen tyds daar toe. Wanneer de Vriesche abten echter nog al bleven tegensparteIen, zyn de bisschoppen, onder het aartsbisdom van Utrecht staande, nevens Lindanus, bisschop van Roermonde, aanstonts tot het houden van het synode byeen gekomen, gelyk 'er ook twee abten, namentlyk die van S. Paulus van het getal der Utrechtsche, en die van S. Maria, van het getal der Geldersche, zyn verschenen. Tot het houden der vergadering is het kapittelhuis van de Domkerke verkoren, en dit synode na elf zittingen, gehouden van den 10 October, tot den laatsten dag van die maandt, weder gescheiden. De kerkvoogden besloten in het zelve de besluiten der kerkvergadering van Trente aan te nemen, doch de aartsdiakens en prelaten der vyf kerken begeerden, dat eenige van hunne voorrechten en privilegiën in hun geheel zouden blyven, waar over dan veel krakeels viel; en naardien deze geestelyken geen voldoening op hunne schriftelyke bezwaarnissen, die zy toonden uit de besluiten van Trente te volgen, van den aartsbisschop en zynen aanhang konden krygen, verzochten zy uitstel, tot dat hunne afgezondenen aan den paus en den koning van Spanje te rug gekomen waren; dat van de anderen met de volgende woorden geweigert wierdt: *Wy verklaren, dat het in onze macht niet is hen het verzochte uitstel in te willigen.* Na de laatste zittinge nu van dit synode liet de aartsbisschop, zonder uitspraak te willen doen over deze verschillende gevoelens, de deuren van het kapittelhuis door den bode open zetten, waar op de afkondiging van de Trentsche kerkvergaderinge door den beamptschryver (*Notaris*) *Henricus Zonnius* met luider stemme uit een briefje geschiedde; terwyl ondertusschen de aartsdiakens en prelaten, by het vertrek der bisschoppen, over hunne bezwaarnissen geprotesteert, en zich op een hoger rechtbank beroepen hebben. Grote bewegingen zyn hier over tusschen den aartsbisschop en deze geestelyken gerezen, vele brieven gewisselt, en de vertogen wederzyds aan den koning en de landvoogdesse Margareta, ook naderhandt aan den hertog van Alba, deswegen gedaan, welke men, met de gevolgde antwoorden, in het III Deel van *Batavia Sacra* kan vinden.

Die van Utrecht geen geldt meer hebbende om de moedwillige soldaten, die in en om de stadt lagen, te betalen, en voor plunderinge vrezende, daar zich al voorbeelden van opdeden, zonden de Staten eenige edelen en geestelyken uit den provincialen Raadt aan bisschop Frederik, als wel wetende, dat hy gelds genoeg by zich hadt, om hem te verzoeken, dat hy, tot voorkominge van 's lands verderf, de Staten geliefde by te staan met eene leninge van 40000 of 50000 guldens, waar voor zy hem goede brieven van verzekering, en renten tegen den 16 penning zouden geven. Op den 14 November des jaars 1576 kwamen deze gemachtigden ten dien einde by hem. Onder hen was, wegens de geestelykheit, heer *Ausonius van Galama*, prooft van Noordhuizen en kanunnik ten Dom. Zy droegen met alle beleefdheit hem den groten noodt, en der Staten verzoek voor; maar het was den doven gepredikt; hy zeide, dat hy hen niet kon helpen; en al wisten zy schoon, dat hy grote inkomsten hadt, zy wisten echter niet, waar hy de zelve aan besteedde, enz. Zy stelden hem voor oogen, dat hy in de plundering niet meer dan anderen zou vrygaan; echter bleef hy weigerig. Zy zeiden voorts, dat, indien hy niet goedwillig den Staat in dezen noodt geliefde by te staan, zy last hadden de geëischte somme tegen dank van hem te lenen. Seldzaam klonk dit in de ooren van Frederik. Hy dreigde hen in toorn, met waarschuwinge, zy moesten toezien, wat zy deden; protesteerde van over dit geweldt te klagen aan den paus, den koning van Spanje en alle Roomsch-Katholyke vorsten, enz. Des niettegenstaande deden de gedeputeerden door den smidt een koffer openen, daar zy al het geldt uit ligtten; lieten het zelve opschryven door *Willem van Lamsweerde*, secretaris der Staten en van den Dom. De munt, die zy 'er uit ligtten, bedroeg 41879 guldens, 18 stuivers en 8 penningen. Toen de aartsbisschop Frederik zag en bemerkte, dat zyn aartsbisschoppelyk gezag niet geacht wierdt, liet hy gaan, dat hy niet wederhouden kon, en beval onder het geld-tellen zynen kapellaan, de heeren onder den arbeidt van het geen zy verrechtten met een stoop wyns te verfrisschen. Zy gaven hem eene acte van dezen inhoudt: „ Dat „ zy tot betalinge van der soldaten leninge, en andere noodzake-„ lykheden, waar in zy door dezen gevaarlyken tydt waren ge-„ bragt, van zyne Eerwaardigheit hadden geligt, en *Loef van der* „ *Haar*, kameraar der Staten, doen mede nemen, de gedachte „ somme; daar van renten tegen den penning zestien gegeven „ zouden worden, en zo haast weder opgebragt, als het den „ Staten mogelyk zou zyn". Toen het geldt in zakken weggedragen wierdt, zegt men, dat zich Frederik heeft laten horen: *Daar gaan zy met den drek henen; maar den gouden berg hebben zy nog niet aangeroert.* De Staten bedienden 'er zich in dien tydt wel van, om zich uit de gemelde zwarigheit te redden: doch haast daar na was 'er nieuw geldgebrek, en de zelve noodt. Zy leenden derhalven weder van den aartsbisschop zyn zilverwerk, 20000 guldens waardig, dat zy verpandden, en namen daar geldt op: in zodanigen noodt was toen het landt.

Ondertusschen zag Frederik met het uiterste hertzeer den gehelen ondergang des Roomsch-Katholyken Godsdienst in deze landen voor de deur, wordende door den Onroomschen Magistraat, die nu boven dreef, het openbaar en het heimelyk plegen van dien Godsdienst, als mede het dragen van kerkelyke en kloosterlyke klederen, verboden, en de kerkelyke goederen aangeslagen. Zie daar omtrent *Ant. Matthæus Fata & Fundat. Eccles. pag.* 262. Door dit grote hertzeer haalde zich Schenk eene ziekte over den hals, de welke hem den 25 Augusty des jaars 1580 in het graf sleepte, hebbende den ouderdom van 77 jaren bereikt. Hy wierdt begraven in den Utrechtschen Dom, naast de deur van de Sakristy, alwaar de praaltombe, doch zonder grafschrift, nog gezien wordt. Vervolgens wierdt de aartsbisschoppelyke stoel van Utrecht, en het gezag der vyf Kapittelen door de Staten vernietigt, zo dat deze Frederik Schenk de laatste is geweest, de welke op dien stoel heeft gezeten. Hy was geen ongeleerd man, maar, volgens het algemeen zeggen, ongemeen gierig. Van het eerstgemelde, te weten van zyne geleerdheit, heeft hy blyken gegeven door het doen drukken van eenige schriften, rakende merendeels de rechtsgeleerdheit, als: *Trias forensis, judicis, actoris & rei*; *Progymnasmata Fori, sive de iis, qui in judicio versantur, & de actis civilium judiciorum lib. II*; *Viridarium conclusionum Juridicarum*; *Tractatus de testibus*; *Interpretationes in lib. III Feudorum.* Onder zyne Godgeleerde schriften zyn: *Dialogus contra temulentos*; *Enchiridion veri præsulis, sive de officio episcopali*; *de vetustissimo sacrarum imaginum usu in ecclesia Catholica.* Men verhaalt van hem het volgende: Op zekeren hogen feestdag, in de S. Janskerk zullende prediken, hadt hy deze woorden van den H. Petrus, uit den name van hem en alle zyne medeleerlingen den Heere voorgehouden, tot zynen text genomen: Matth. XIX, vs. 27: *Toen antwoordde Petrus, en zeide tot hem: Ziet wy hebben alles verlaten, en zyn u gevolgt; wat zal ons dan geworden?* Daar hy na de verklaring deze toepassing op maakte: „ Hoe zegt hier Sint Pieter, dat zy alles „ verlaten hadden, en den Heere waren gevolgt; en dan verder, „ wat hem en de andere discipelen deswegen geworden zou? dat „ is, wat beloning zy daar voor zouden krygen? Beminde Ka-„ tholyken, wat hadden toch die schamele Galileërs, deze arme „ visschers, verlaten? De een een oud scheepje; de ander een oud „ visschnetje, daar zy schraaltjes de kost mede wonnen? En nog „ vraagt S. Pieter, wat hem daar voor zal geworden? Maar heb „ ik geen reden om den Heere te vragen; ik, die geenzins zul-„ ke onwaardige dingen, maar die grote heerlykheit van Tauten-„ burg, verlaten hebbe, en in dit geestelyk ampt ben getreden, „ wat zal my geworden? Waarlyk geen seldzame toepassing! *Val. Andr. Bibl. Belg. Batavia Sacra III Deel. Bor Nederl. Oorl. X boek.* enz.

Verscheide andere Prinssen van dezen name.

FREDERIK HENRIK, prins van Oranje, graaf van Nassau, enz. was de jongste zoon van prins Willem den I van Oranje, als mede de eenigste van zyne vierde gemalinne Louïze van Coligny, dochter van Caspar van Coligny, die in de Parysche moordbruiloft zyn leven verloor. Hy kwam ter wereldt den 29 January des jaars 1584, 's avonds ten 8 uuren, en verloor zynen vader nog geen half jaar oud zynde. Zyne eerste opvoeding nam zyne moeder, eene vorstin van uitstekende deugden, waar. Naderhandt wierdt hy naar de akademie te Leiden gezonden, daar hy onder het bestier van jonker Jan van der Does zich bevlytigde in 't leren der talen en wetenschappen, gelyk ook in alle ridderlyke oeffeningen. Daar liep hy, nevens zyn broeder Maurits, groot gevaar van om het leven gebragt te worden door eenen Renichon, priester van Namen. Al vroeg begon hy den oorlog te volgen. Onder en met zynen broeder, prins Maurits, ruim 9 jaren oud, woonde hy het beleg van S. Geertruidenberg by, en na des zelfs overgave stelden hem de Staten in het bezit van die heerlykheit, volgens het testament van zynen vader, dragende hem daar benevens het gouvernement op, doch, wegens zyne jonkheit, onder 't opzicht van den here Arend van Duivenvoorde. Kort daar na, doordien zyne moeder naar Vrankryk trok, om daar Charlotta Brabantina, vyfde dochter van prins Willem, en van zyne derde gemalinne, Charlotta van Bourbon, uit te huwen aan Claude van la Tremouille, bygeleidde hy haar op de reize, in 't jaar 1597, derwaarts. Wedergekeert zynde gaf hy in den jare 1599 blyken van zyn onvertzaagt gemoedt, schoon maar 15 jaren oud. De admirant van Arragon lag met het Spaansche leger in Bommelerwaardt. Hy trok met Breauté, nevens andere Fransche heeren en soldaten, uit der Staten leger naar Gemert, om met den vyandt handgemeen te worden. Onvoorziens viel hy in eene hinderlage, daar hy zich zeer dapper met de zynen kweet, wanneer echter verscheide der Staatschen dood bleven, wordende onder anderen de baron van Monglas digt by prins Frederik zodanig getroffen, dat hy niet lang daar na den geest gaf. Nog geen 17 jaren oud zynde wierdt hy in den Raadt van State aangestelt, om van jongs af in de zaken van Staat en der provinciën geoeffent te worden. Na dat de sterkte S. Andriesschans in den jare 1600 was overgegeven, en eene grote party der daar in gelegen hebbende Walen in Staten dienst traden, wierdt 'er een regiment, elf vaandelen sterk, van gemaakt, de nieuwe Geuzen genaamt, en Frederik Henrik tot kolonel daar over aangestelt. Het Staten leger in Vlaanderen geland, en tot Nieuwpoort gekomen

men zynde, raakte in groot gevaar door den aantocht van den aartshertog Albert. Zonder een veldſlag te wagen zag men geen kans, en dien te ondernemen was de ganſche macht van den Staat in groot gevaar op 's vyands bodem te ſtellen. Het moeſt 'er echter mede door. Prins Maurits wilde, dat Frederik Henrik ſcheep zou gaan, ten einde het vaderlandt, indien hy zelf ſneuvelde, nog dienſt van hem mogt trekken: maar men kon hem op generlei wyze daar toe bewegen, hebbende toen maar den ouderdom van 16 jaren bereikt; hy wilde liever voor het gemene beſt vechten, en des noodt zynde ook voor het vaderlandt ſterven, of met zynen broeder Maurits en de anderen deel aan de eere der zege nemen. Daar op ſtelde hy zyn regiment in order, ſprak het zelve moedt in, van met hem als leeuwen te zullen vechten. In het jaar 1602 was hy mede tegenwoordig by het beleg, en deelachtig aan de eere der overwinninge van de ſtadt Grave. Hy wierdt gouverneur van Sluis gemaakt, en van de veroverde plaatſen in Vlaanderen, en in het jaar 1604 generaal over de ruitery. In den jare 1605 zondt hem prins Maurits, om een hoop Spaanſchen te Mullem aan den Roer op te ſlaan, doch vondt tegenſtandt buiten vermoeden, en zyne meeſte ruiters, hunnen overſte verlatende, namen ſchandelyk de vlucht. Frederik, onder den vyandt verward, droeg zich ridderlyk, niettegenſtaande hy in het grootſte gevaar was: een Spaanſch ritmeeſter zette hem het piſtool in de zyde; Frederik desgelyks den ritmeeſter: doch beide weigerden los te gaan. Toen vatte de Spanjaardt den vorſt by zyn veldteken, om hem gevangen te nemen, of van het paardt te trekken, wanneer zyn ſtalmeeſter toeſchoot. Terſtondt wierden zy van nog meer Spanjaarden omcingelt, waar tegen eenig Staatſch volk zich by Frederik Henrik ſchaarde, en na een gevecht van zeven uuren kwam Maurits van het heir hem ten vollen ontzetten. In meer andere gevechten en gevaren heeft men hem naderhandt gezien, tot dat in 't jaar 1609 het twaalfjarig beſtandt tuſſchen Spanje en den Staat geſloten wierdt. Ondertuſſchen wierdt Frederik met eenig Staatſch krygsvolk naar Brunswyk, ter hulpe der burgery, door haren hertog belegert, afgezonden, maar hy vondt de belegering al voor zyne aankomſt opgebroken. In den Gulikſchen handel, waar in de Spaanſchen de zyde van den hertog van Neuburg, en de Staatſchen die van Brandenburg hielden, verſelde hy zynen broeder, prins Maurits. Na het eindigen van het beſtandt trok hy in 't jaar 1622 in Brabandt, om de achterſtallige brandſchattingen in te vorderen. In den jare 1624 dreef hy graaf Henrik van den Berg uit de Veluwe. Toen prins Maurits in het volgende jaar overleedt, wierdt hy van de Staten Generaal in zyne plaats aangenomen, en erfde het prinsdom van Oranje, nevens alle de andere heerlykheden van zynen broeder. In 't jaar 1626 veroverde en ontmantelde hy Oldenzeel, liet het huis te Laag in de lucht ſpringen, en wierdt in den jare 1627 meeſter van de ſterke ſtadt Grol. In den jare 1629 veroverde hy 's Hertogenboſch, en de ſtadt Weſel door den heer van Dieden. In het jaar 1632 nam hy Venlo, Roermonde, Stralen en de ſterke ſtadt Maaſtricht in, als mede de ſtadt en het hertogdom Limburg, en door den heere van Stakenbroek in 't jaar 1633 Rhynberk en Orſoy. In den jare 1635 kreeg hy ſtormenderhandt Thienen, in Brabandt, daar de Franſchen zeer baldadig en gruwelyk, in weêrwil van prins Frederik Henrik, huis hielden. In het jaar 1636 heroverde hy de ſterke veſting Schenkenſchans, door de Spaanſchen in het vorige jaar by verraſſing ingenomen. Ook hernam hy in 't jaar 1637 Breda, en in het zelve jaar vereerde hem de koning van Vrankryk met den tytel van *Son Alteſſe*, of *Zyne Hoogheit.* Hy veroverde in het jaar 1641 het huis te Gennep; in het jaar 1644 het Sas van Gent, en in den jare 1645 Hulſt. In den jare 1647, onder het handelen over de vrede tuſſchen Spanje en de Vereenigde Nederlanden te Munſter, in Weſtphalen, ſtierf hy, in den ouderdom van 64 jaren. Dus wierdt, na dat de grondveſten der vryheit van de Vereenigde Nederlanden door prins Willem van Oranje gelegt waren, zynde vervolgens door zynen zone prins Maurits boven maten gelukkig en treffelyk voortgezet, al, dat 'er nog aan ontbrak, voorts door prins Frederik Henrik voltooit, zo dat een niet onaardig zeide, „ Dat Willem de I de „ grondveſten van 's Staatsgebouw gelegt; Maurits de wanden „ daar van opgetogen, en Frederik Henrik het dak daar op ge- „ bragt heeft". Prins Frederik Henrik vondt, na zyns broeders doodt, den ſtaat in een zeer goeden ſtandt, alrede wel geveſt, en in een vol'en bloei. Hy hadt machtige krygsheiren onder zich, die rykelyk betaalt wierden, waar tegen Spanje, door Maurits afgemat, en als buiten adem was gebragt. Prins Frederiks gemalin was Emilia, gravin van Solms, met welke hy trouwde den 4 April des jaars 1625 binnen 's Gravenhage, zonder eenige pracht, op het aandringen van prins Maurits, die 19 dagen daar na overleedt. Zy baarde hem den 27 May des jaars 1626 prins *Willem* den II, vader van prins *Willem* den III, geworden koning van Engelandt; den 27 November des jaars 1627 eene dochter, *Louïze*; den 26 October 's jaars 1628 *Henriëtta Emilia*; in 't jaar 1634 *Albertina Agneta*; den 16 January des jaars 1637 nog eene dochter; en den 1 September des jaars 1642 de vyfde princes. De oudſte dochter trouwde met Frederik Willem, keurvorſt van Brandenburg. *Leven van Frederik Henrik, door Commelin.*

FREDERIK HENRIK, zoon van den paltsgrave Frederik, verdreven koning van Bohemen. Hy was van de Boheemſche ſtanden te Praag in April des jaars 1620 op den algemenen landdag tot toekomenden koning van Bohemen, na het overlyden van zynen vader, verkoren: doch zyns vaders ryk duurde niet lang, en deze zyn zoon moeſt met hem in ballingſchap zwerven. Hollandt was hunne toevlucht, na het verlies van hun koninkryk en keurvorſtendom. Pieter Pietersz. Heyn, de Spaanſche zilvervloot gelukkig verovert, en de zelve in Hollandt opgebragt hebbende, trokken de menſchen by menigte naar Amſterdam, om die machtig grote veroverde Weſt-Indiſche ſchepen te zien. De gewezen koning van Bohemen ging ook ten zelven einde met dezen zynen oudſten zone, Frederik Henrik, uit 's Gravenhage derwaarts. Te Haarlem gekomen, voeren zy met een veerſchip over 't Y naar Amſterdam. Des avonds ten 4 uuren kwamen zy in de Holle ſloot, en wierden, door een ſterke jagtſneeuw in het gezicht verhindert wordende, van een viſſchers ſchuit, of dryver, overzeilt. Alle die binnen in het ſchip waren liepen naar boven; de ſchippers knecht in het veerſchip ſprong over in den dryver, en dwong den viſſcher zyn ſchuit te wenden naar die hy in zyn ſchip gehad hadt, om hen, die nu reets in het water lagen, te bergen. Na een gang of twee laveerens geraakte hy omtrent het veerſchip, en bergde koning Frederik, nevens vier anderen: de overige acht, waar onder Frederik Henrik en de ſchipper waren, verdronken. Het lyk van den prins wierdt nog opgeviſcht, over Beverwyk naar den Haag gevoert, en daar in de kloosterkerk begraven. Dit ongeluk gebeurde den 17 February des jaars 1629. Hy was een prins van goede hope.

FREDERIK HENRIK, eene ſterke ſchans in het Weſter deel van Brabandt, aan de rivier de Schelde, tuſſchen Lillo en Zandvliet. *De Raey Dict. Geogr.*

FREDERIK VAN TOLEDO. Zie TOLEDO.

FREDERIK, hertog van Bohemen, zoon van Uladislaus den II, koning van Bohemen, wierdt by het leven van zynen vader, met bewilliging der Standen, tot zynen navolger benoemt; maar doordien keizer Frederik de I met den gemelden Uladislaus overhoop raakte, verjoeg hy dezen Frederik, en zette Sobiëslaus den II op den troon. Maar deze zich by de Bohemers in haat gebragt hebbende, wierdt Frederik van de Standen wederom tot hunnen hertog verzocht, en behaalde de overwinning tegen Sobiëslaus, in 't jaar 1178 van den keizer beveſtigt. Doch om dat hy de Duitſchers aan zyn hof al te zeer verhief, maakten zommigen der voornaamſten met Koenraad van Znoym, broeders zoon van Uladislaus den II, een eedgeſpan; doch Frederik overwon den zelven in twee bloedige ſlagten, en regeerde tot aan zyn einde, namentlyk in het jaar 1190; waar op de gemelde Koenraad, met wien hy alvorens was verzoent, hem opvolgde. *Hagec. p. 361. Stransky c. 8. p. 366. Ballin. Epit. l. III. c. 12. Miſcell. Dec. I. l. VII. Sect. 1. c. 27.*

FREDERIK, hertog van Courlandt, was de zoon van Gothard Kettler, de eerſte hertog van Courlandt en Semigallië, en van Anna, dochter van hertog Albrecht den Schonen van Meklenburg, en den 25 November des jaars 1569 geboren. Na zyns vaders doodt, voorgevallen in den jare 1587, tradt hy de regering aan, en ontfing de lenen van den koning Sigismundus van Polen. Zyn broeder insgelyks zyne meerderjarigheit bereikt hebbende, deelde hy met hem het landt, wanneer hertog Wilhelm Semigallië, met de reſidentie Mietau, kreeg, en hy Courlandt, met de reſidentie Goldingen. Wanneer koning Karel de IX van Zweden in 't jaar 1605 met een grote krygsmacht in Lyflandt viel, voegde zich hertog Frederik, hebbende eerſt met 500 paarden met groot gevaar over de rivier de Dune moeten zetten, by den Poolſchen veldheer Chodkiewiz, en deedt door zyne dapperheit zeer veel tot de overwinning, by Kirchholm bevochten. Daar op, doordien zyn broeder, hertog Wilhelm, het landt hadt moeten ruimen, nam hy de regering daar van waar, tot dat eindelyk de koning Uladiſlaus Sigismundus van Polen, des hertogs Wilhelms zoon, Jacobus, in den jare 1639 te Vilna herſtelde. Als de koning van Zweden, Guſtavus Adolphus, in den jare 1621 met zyne troepen naar Lyflandt overging, en Riga, als mede Dunamunda, wegnam, rukte hy insgelyks voor Mietau, en deze plaats gaf zich by verdrag over. Het Poolſche leger volgde de Zweden, en kwamen dus beide in Courlandt te ſtaan, waar door het landt veel moeſt lyden; doch kreeg hy na een gemaakten ſtilſtandt de reſidentie Mietau wederom. Waar op hy in den jare 1642, zonder kinderen by zyne gemalinne, Elizabeth Magdalena, dochter van hertog Ernſt Lodewyk van Pomeren-Wolgaſt, verwekt te hebben, in den ouderdom van 74 jaren overleedt. *Pufendorf Comment. de reb. Suec.*

FREDERIK de II, hertog van Liegnitz en Brieg, was de zoon van Frederik den I, en van Ludomilla, dochter van koning Georg van Bohemen, in 't jaar 1480 geboren. Hy verloor zynen vader door de doodt, toen hy maar acht jaren oud was, wanneer hy gedurende zyne minderjarigheit by zynen voogdt, koning Uladiſlaus, wierdt opgetrokken, en van de Polen en Hungaren *Doberſi*, dat is de Goede, om zyne ongemene goedheit en vriendelykheit genoemt wierdt. Als hy van daar wederom naar Sileſië te rug kwam, deelde hy met zynen broeder het vorſtendom, wanneer hy Liegnits kreeg. Daar op reiſde hy naar het H. Landt, en kwam in het zelve jaar wederom van daar te rug, en bragt vele ſeldzaamheden mede. Maar naardien men ondertuſſchen den hertog Caſimir van Teſchen tot het verkrygen van het opperhoofdmanſchap hem hadt voorgetrokken, ontſtonden deswegen met de ſtadt Breslau ſtrydigheden, welke echter in het jaar 1511 bygelegt wierden. In het volgende jaar liet de hertog Bartholomeus van Munſterberg grote ſtroperyen rondom de ſtadt Breslau doen; maar dit wierdt hem wel haaſt door hertog Frederik belet. In 't jaar 1519 moeſt hem hertog Caſimir van Teſchen het opperhoofdmanſchap over Neder-Sileſië afſtaan, en in 't jaar 1521 viel hem, door de doodt van hertog Georg, zyn broeder, het vorſtendom Brieg te beurt. Twee jaren daar na voerde hy den Lutherſchen Godsdienſt in zyne landen in, en in het jaar 1527 veranderde hy het klooſter te Goldberg in een doorluchte ſchool, waar in hy altydt vier en twintig voedſterlingen onderhieldt. In den jare 1532 verſterkte hy Liegnits met ſterke wallen, rondeelen en diepe grachten. In 't jaar 1540 leende her-

tog Frederik op het vorstendom Glogau 62473 dukaten, maar gaf het, na dertig jaren het genot daar van getrokken te hebben, wederom aan den keizer over. Ter zelver tydt wierdt het erfbroederschap tusschen het huis Brandenburg en de huizen Liegnits en Brieg op het tapyt gebragt, doch bleef op gedaan protest aan keizer Ferdinand den I steken. Hy vereenigde ook wederom in het jaar 1525 te Thoren den koning Sigismundus met den hertog Albrecht van Pruissen, en stierf in het jaar 1547. Hy heeft twee gemalinnen gehad, welker eerste was Elizabeth, dochter van koning Casimir van Polen, zynde in het twede jaar na het byleger gestorven. De twede gemalin was Sophia, dochter van markgrave Frederik van Brandenburg, welke hem *Frederik* den III en *Georg* den II baarde. *Lucæ Silesische Chronyk.*

FREDERIK de IV, hertog van Lotharingen, was de zoon van Theobaldus den II, hertog van Lotharingen, zynde in het jaar 1312 gestorven, en hebbende dezen zoon by Izabelle van Rumigny verwekt. In zynen tydt voerden de aartshertog Frederik van Oostenryk en de hertog Lodewyk van Beyeren wegens de keizerlyke waardigheit oorlog met malkander, wanneer hertog Frederik van Lotharingen de party van den eersten koos, en hem zeer goede diensten deedt. In zyne landen kreeg hy met den bisschop Reginald van Metz en met den grave Eduard van Bar onlusten. Hy was in het eerst zo gelukkig tegen hen, dat hy hen by het slot Pruney versloeg, maar naderhandt voor Mets rukkende, om deze plaats te belegeren, wierdt hy geslagen en gewond. Eindelyk tradt hy in krygsdienst van koning Philips van Valois, in welken hy ook, toen hy in den slag by Montcassel het bevel voerde, volgens zommigen, in den jare 1328 zyn leven heeft verloren. Zyne gemalin Izabelle, dochter van keizer Albertus den I, baarde hem onder andere kinderen van beide sexe *Rudolph*, die hem in de regering opvolgde, en *Frederik*, grave van Luneville. *Vignier Orig. de la maison de Lorraine. Sammarth. Histor. Geneal. Franc. l. XXXVIII. c. 5. Imhof Geneal. Gall. p.* 80.

FREDERIK *van Lotharingen*, de eerste graaf van Vaudemont, heer van Guise, enz. bygenoemt de Manhaftige, was de jongste zoon van hertog Johannes van Lotharingen, door hem by zyne gemalinne Sophia, dochter van Eberhard van Wurtenberg, verwekt. Frederik trouwde met Margaretha, dochter van Henrik, grave van Vaudemont, en vryheer van Joinville, en bragt daar door het graafschap Vaudemont, nevens de barony van Joinville, wederom aan zyn huis. Hy deedt koning Karel den VI van Vrankryk grote diensten tegen de Engelschen, en kwam in het treffen by Arincourt in den jare 1415, den 25 October, te sneuvelen. Gemelde zyne gemalin baarde hem *Anthony*, die hem in de regering opvolgde; *Frederik*, heer van Ruminy, en andere kinderen. *Imhof Geneal. Gall. p.* 81.

FREDERIK de II, uit den huize van Gonzaga, eerste markgraaf, en naderhandt eerste hertog van Mantua. Hy was de zoon van François den II, in den jare 1500 geboren, en volgde zynen vader in de regering op in het jaar 1519, hem ook navolgende in dapperheit en krygskunde, waarom hy van Leo den X en van de Florentynen hun generaal wierdt gemaakt. In het jaar 1526 tradt hy in een verbondt met de Franschen, schoon hy tot hier toe den keizer hadt gedient; nam echter wederom de party van den keizer aan; huisveste Karel den V in den jare 1530 te Mantua, die hem toenmaals hertog maakte, en hem daar benevens in den jare 1533 de opengevalle erffenis van het Montferrat wegens zyne gemalinne Margaretha Palæologa beloofde. Hy stierf in den jare 1540, nalatende drie zonen. *Guicciardin. Sacci Hist. Mantuan. Possevini Gonzag. Historia. Memoires des Cours d'Italie.*

FREDERIKSBURG. enz. Zie FRIEDERICHSBURG.

FREDERINA, koningin van Vrankryk, gemalin van koning Karel den Eenvoudigen, was eene zuster van Beuvo, bisschop van Chalons aan de Marne. Zy was getrouwt op den 18 April des jaars 907, en hadt vier zonen, als elders gezegd wordt. Zy stierf den 10 February des jaars 918. Men kan hier over nazien *Le Melange curieux du P. Labbé p.* 497. en het artykel van KAREL *den Eenvoudigen.*

FREDOLI (BERENGARIUS) kardinaal, bisschop van Beziers, is een der voornaamste prelaten van zyne eeuwe geweest, en geleerd in het Kanonyke en Burgerlyke Recht. Zyn geslacht was van de edelste en aanzienlykste van Languedok, alwaar hy geboren wierdt in het kasteel van Benne, in het bisdom van Maguelone, tegenwoordig dat van Montpellier. Hy was kanunnik te Beziers, vervolgens abt van S. Aphrodisius, en men plaatste hem in den jare 1298 op den bisschoppelyken zetel van de zelve stadt, alwaar zyne deugden en zyne lere hem dierbaar maakten aan alle eerlyke lieden. Men zegt, dat hy kapellaan of aalmoezenier geweest was van den paus Bonifacius, die hem in het zelve jaar 1298 gebruikte met Guillielmus van Mandagot, aartsbisschop van Ambrun, en Richardus van Siëna, onder-kancelier der kerke, tot het opstellen van het VI boek der Decretalen. Men ziet daar in een brief van den zelven paus aan Berengarius Fredoli, dien hy onderwyst wegens de wyze, op welke men de klerken moet ontwyden. Clemens de V gaf in den jare 1305 den kardinaalshoedt aan dezen bisschop, dien men in grote zaken gebruikte; en zyne verdiensten waren zo algemeen bekent, dat hy een van de genen was, die men voorstelde om den pausselyken stoel te vervullen na de doodt van den zelven Clemens den V. Berengarius Fredoli hadt een zeker slag van Woordenboek van de rechten gemaakt, dat hy trok uit het kort begrip van Henrik van Suza, gezegd *Ostiensis*. Hy droeg dit werk, genoemd *Repertorium Juris*, op aan den zelven Guillielmus van Mandagot, die het beste kon oordeelen van een werk van dat belang, en die 'er een aan hem hadt opgedragen *de electionibus Prælatorum*. Trithemius schryft hem eene verhandelinge toe, genoemd *Oculus*, een andere *de Sententia excommunicationis*, &c.

Berengarius Fredoli stierf in de maandt Juny des jaars 1321, of, volgens anderen, in den jare 1323. Hy was toen te Avignon, en zyn lighaam wierdt naar Beziers gebragt, alwaar hy zyn graf heeft in de Cathedrale kerk van S. Stephanus.

Deze prelaat hadt een neef, gezegd BERENGARIUS FREDOLI *den jongen*, die bisschop was van Beziers in den jare 1311, en hy stierf in den jare 1316. Guillielmus Fredoli, zyn broeder, volgde hem op in de regering van deze kerke, in den zelven tydt, dat zyn andere broeder, Andreas Fredoli, bisschop was van Maguelone. Verscheide schryvers meenen, dat deze Berengarius *de jonge* kardinaal was geweest, en het gene zulks doedt geloven, is, dat men in de acten van het Vatikaan in den zelven tydt twee kardinalen van dezen naam vindt, de een bisschop van Frescati, en de andere van Porto. Maar anderen beweeren het tegendeel, en zy bewyzen, dat 'er geen ander dan de eenige Berengarius Fredoli *de oude* in het Sacro Collegio is geweest, en zo zyn naam tweemaal in de acten van het Vatikaan wordt gevonden, dat is, dat hy van tytel veranderde, hebbende dien van S. Nereus en Achilleus gehad in den jare 1305, en vervolgens het bisdom van Porto in den jare 1312. *Bernard Gui in Clement V. Ciaccnius & Onuphr. in Clement. V. & Joan. XXII. Bosquet in Clement. V. Frison. Gall. Purp. Ughel. Ital. Sacr. Sammarth. Gall. Christ. Aubery hist. des Cardin. Catel Mem. de Lang. Trithem. de script. Eccles. &c.*

FREGOSE, FREGOSUS, CAMPO-FREGOSE, of FULGOSE, een geslacht, dat grote mannen voortgebragt heeft in de Republyk van Genua, daar het van de edelen is aangenomen by dat van Fornari. DOMINICUS FREGOSE, die in de XIV eeuwe leefde, muntte uit door zynen moedt. Hy maakte een aanhang tegen Gabriël Adorni, hertog van Genua, en hy wierdt in zyne plaats gesteld in den jare 1370, op den 13 Augusty. Hy veroverde verscheide eilanden in de Middelandsche zee, die hy onderwierp aan de Republyk; en maakte het koninkryk van Cyprus cynsbaar aan het zelve, alwaar hy Famagosta bemachtigd hadt met den koning Jacobus van het huis van Lusignan. PETRUS FREGOSE, broeder van Dominicus, geboodt toen het leger der Genuesen. Paus Gregorius de XI, te Genua gekomen zynde, wilde huisvesten by dezen Petrus Fregose, dien zyne krygsdaden vermaard gemaakt hadden. Dominicus was geen hertog meer. Het volk, ongestadig en ligt van aardt, vatte de wapenen tegen hem op, den 17 Juny des jaars 1378, en dwong hem zich over te geven, na dat het hem besloten hadt in een toren, waar in hy geweken was. Een gedeelte van het volk verkoos Nikolaas de Guazco, en het andere Antonio Adorni. Dominicus liet na JACOBUS FREGOSE, dien men hertog maakte in den jare 1390, maar dewyl hy weinig beleidt hadt, was zyne kwade regering oorzaak, dat men hem afzette op den 6 April van het volgende jaar. Petrus, van wien gesproken is, wierdt verkoren den 15 July des jaars 1393, en twee uren daarna zette men hem af. Men zegt, dat hy zeer welsprekend was, en de letteren beminde. Hy liet verscheide kinderen na: ROLAN, of ARLANDO, BAPTISTA, SPINETTA, en THOMAS FREGOSE, welke alle de eerste ampten van de Republyk bekleedden, en in verscheide gelegenheden blyken gaven van hunnen moedt. Zy verbonden zich met de Adorni, en met deze hulp maakten zy zich meester van de stadt Genua. Barnabas de Guano, een geleerd Rechtsgeleerde, verstandig en van goeden huize, was hertog gemaakt den 29 Maart des jaars 1415; hy stondt hen den 4 July daar aan volgende den zetel af. Thomas Fregose wierdt tot hertog verkoren, en behieldt die waardigheit tot in den jare 1421, wanneer Philippus Maria visconti, hertog van Milaan, en de marquis van Montferrat, bygestaan door de Montalden en de Guarcos, hem verplichtten naar Sarzane te wyken. Hy wierdt herroepen in den jare 1436, en hy regeerde tot den 20 December, wanneer men hem verdreef, om de regering te geven aan acht personen, gezegd de kapiteinen van de vryheit. Vervolgens twistten de Adornen en de Fregosen onder malkander om de heerschappy. Barnabas wierdt tot hertog van Genua verkoren. Deze verkiezing maakte JOHANNES FREGOSE wanhopig. Hy veinsde de stadt in handen van koning Karel den VII te willen stellen. Hy maakte zelf een verdrag met dezen prins; aldus bediende hy zich van het geldt en van de wapenen van Vrankryk, om zich hertog te maken in het begin van den jare 1447, en sedert zyn oogmerk bereikt hebbende, spotte hy met de Franschen. Johannes stierf in de maandt December des jaars 1448. LODEWYK FREGOSE, zyn broeder, wierdt in zyne plaats gesteld, en men zette hem af den 8 December des jaars 1450. PETRUS of PETRINUS FREGOSE, zyn neef, volgde op hem, en regeerde tot in den jare 1458, wanneer hy zich onderwierp aan de Franschen. Spinetta Fregose, van wien gesproken is, wierdt tot hertog verkoren den 8 July des jaars 1459, en verdreven den 14 van de zelve maandt. Lodewyk wierdt toen hersteld, en Paulus, aartsbisschop van Genua, deedt zich tweemaal in zyne plaats stellen, gelyk op zyn byzonder artykel verhaalt wordt. Hy hadt ook Baptista Fregose doen bannen, die doorluchtiger was door zyne geleerdheit dan door deze waardigheit. JOHANNES FREGOSE wierdt tot hertog verkoren den 29 Juny des jaars 1512, en de Adornen, ondersteund door de Franschen, zetten hem af in de maandt May van het volgende jaar. Maar het volk verklaarde zich voor het geslachte van den eersten; en OCTAVIANUS FREGOSE, zoon van Augustinus, en kleinzoon van Lodewyk, wierdt tot hertog van Genua benoemd den 11 Juny des jaars 1513, en naderhandt, de partyschappen van de Fiesquen en van de Adornen vrezende, onderwierp hy zich aan koning Lodewyk den XII, die hem het Gouvernement daar van liet. Hy was een broeder van den kardinaal Fredrik Fregose, en regeerde met veel voorzichtigheit tot in den jare 1522, wanneer de stadt ingenomen

en

en geplunderd wierdt door den marquis van Pescaro, generaal der legers van keizer Karel den V. Octavianus Fregose hadt grote diensten gedaan aan zyn vaderlandt; hy deedt de citadelle slechten, welke koning Lodewyk de XII aldaar hadt doen bouwen, en hy betoonde daar in de oprechte liefde, die hy hadde voor deze stadt, want het haperde aan hem niet, dat zy haar gezag en vermogen niet herstelde. Men zegt zelfs, dat hy, alle partyschappen aldaar uitgeroeit hebbende, regeerde op eene wyze, waar door hy deedt blyken, dat hy, in plaatse van zich te wreken van zyne vyanden, gelyk hy doen kon, zyne billyke gevoeligheit opofferde aan de rust van zyn vaderlandt. Hy hadt Aurelio Fregose, heer van S. Agatha, en vader van Octavianus den II, die nakomelingschap heeft nagelaten. Johannes Fregose, van wien gesproken is, was vader van Thomas, die verscheide bedieningen bekleedde in Italië, en welke naliet Johannes-Maria, mede vermaard in de geschiedenisse van Genua, alwaar hy nog leefde in den jare 1527. Want hy geboodt in dat jaar het krygsvolk van de Republyk in Lombardië. Hy hadt CESAR en ALEXANDER FREGOSE. De eerste was een man van grote ervarenheit, die in verscheide gelegenheden zyne dapperheit betoond hadt. De koning François de I, dien Karel de V dikwils misleid hadt door zyne listen, besloten hebbende den staat van zaken aan de Venetianen te doen weten, en het verbondt met den groten Heer te vernieuwen, gaf dezen last aan Cesar Fregose, wiens trouw hem bekend was, en aan Antony Rinconet, een Spanjaardt, op wien hy zich vertrouwde, en die naar Constantinopel moest gaan. De marquis de Guasta deedt hen beide vermoorden aan den Pò in den jare 1541. Alle de Christen vorsten wierden verwittigd van zulk eene barbaarsche daadt, en hadden een afschrik van de zelve. Dit was oorzaak van de vredebreuk tusschen den keizer en den koning. Cesar liet vier zonen na, waar van de laatste, Johannes genoemd, bisschop was van Agen en abt van Fontfroide, in het bisdom van Narbonne; Hannibal, broeder van Cesar, was vader van Julius Cesar Fregose, kapitein van een regiment ruiters, welke stierf in den ouderdom van 25 jaren in den dienst van Vrankryk. Galeas Fregose diende ook in Vrankryk, onder de regering van Karel den IX en van Henrik den III, en hy was graaf van Muret, edelman van 50 gewapenden, en ridder van S. Michiël. *Sansovin. delle famigl. illustr. d'Ital. Foglieta in elog. & in hist. Gen. Bizarro hist. de Gen. Paul. Guicciardinus. Du Bellay. Thuanus, &c.*

FREGOSE, FREGOSUS, FULGOSUS, of VAN CAMPO FREGOSO, (BAPTISTA) een zoon van Petrus, wierdt tot hertog van Genua verkoren den 25 November des jaars 1478, Paulus Fregose, zyn oom, die kardinaal was en aartsbisschop van Genua, verdreef hem, om zich in zyne plaats te stellen. Baptista, in ballingschap zynde, hieldt zich op met het lezen van goede schryvers, en schreef negen boeken van aanmerkelyke voorbeelden, op de wyze van Valerius Maximus. Hy droeg aan zynen zoon Petrus dit werk op, dat hy in 't Italiaansch gemaakt hadde, en dat Camillus Ghilini van Milaan in het Latyn bragt. Men gaf het uit in de zelve stadt van Milaan in den jare 1509. *Gesner. in Bibl. Vossius de hist. Lat. Girolamo Ghilini Theat. de Lettr. Soprani & Justiniani script. della Ligur. Leand. Alberti. Foglieta. Miraus, &c.*

FREGOSE, (FREDERIK) kardinaal, aaatsbisschop van Salerne, bisschop van Gubbio, was van Genua, een zoon van Augustinus, en van Gentilia van Montefeltro, broeder van Octavianus, hertog en naderhandt gouverneur van Genua. Hy wierdt opgevoed by Guibaldus, hertog van Urbino, zyn moederlyken oom, die het aartsbisdom van Salerno voor hem verkreeg, dat paus Julius de II hem gaf. Naderhandt was hy ambassadeur van de republyk van Genua by den paus Leo, en wanneer Octavianus, zyn broeder, in den jare 1515 gehandeld hadt met de Franschen wegens het gouvernement der stadt Genua, keerde Frederik derwaarts, om hem tot Raadt te dienen in de bestiering der openbare zaken. Hy was hem niet onnut, en hy was het niet aan zyn vaderlandt. Cortogoli, een vermaard zeerover van Barbarye, beroofde met twintig galeien de gansche kust van Genua, alwaar hy in weinig tydt achttien schepen wegnam, geladen met granen en koopmanschappen. De voorspoeden van dezen barbaar bragten alle de kooplieden van Genua in de uiterste onrust. Men besloot aldaar eene vloot in zee te brengen, en men gaf het bevel daar over aan den aartsbisschop van Salerno. Hy verraste Cortogoli in de haven van Biserte, ging naderhandt naar Tunis, en naar het eilandt van de Gerben, en keerde weder te Genua, overladen met roem en met buit. Deze stadt wierdt geplunderd in den jare 1522 door de Spanjaarden, die de zelve overrompelden in den tydt, wanneer men handelde over de voorwaarden om de zelve over te geven. Maar Octavianus Fregose wierdt aldaar gevangen genomen, en Frederik wierp zich in een boot, waar uit hy willende overgaan in een der Fransche schepen, die toen in de haven van Genua waren, in zee viel, en groot gevaar liep van te verdrinken. Men bragt hem naar Vrankryk. Koning François de I ontfing hem aldaar met veel goedheit, en gaf hem de abdy van S. Benigne te Dion, werwaarts Fregose zich begaf; en dewyl hy de talen geleerd hadde, en voornamentlyk de Grieksche en de Hebreeuwsche, hieldt hy zich aldaar op met het lezen der H. Boeken, en met Godsdienstige oeffeningen. Naderhandt wederom in Italië gekomen zynde, gaf men hem het bisdom van Gubio, en hy arbeidde aldaar om alle de plichten van een goed prelaat te vervullen. De verscheide slagen van de fortuin deden hem begrypen, welke de zwakheit was van de goederen der eeuwe. Hy trok zyn herte zo volkomen daar af, dat men zegt, dat men hem met geweldt den kardinaalshoedt moest doen aannemen, welken paus Paulus de III hem gaf in den jare 1539. Hy stierf te Eugubio den 22 July des jaars 1541. *Foglieta hist. Gen. l. XII. Bembo in Epist. Sadolet. Guicciard. Ughel. Aubery, &c.*

FREGOSE (OCTAVIANUS) verbondt zich, na dat de Franschen in het treffen by Novara geslagen waren, met de Spanjaarden, en verkreeg van de zelve, dewyl hy het zich 50000 dukaten liet kosten, 3000 man, met welkers hulpe hy de Adorni verdreef, en zelf hertog wierdt. Dit gebeurde in den jare 1513. Doch in den jare 1515 begaf hy zich weder aan de Fransche zyde, dewyl hy ten dele voor de toerustingen der Franschen tegen Italië, ten dele voor de aangroeiende macht zyner binnenlandsche vyanden, die zich met de Zwitsers gesterkt hadden, vreesde. En hoewel de paus hem tegen de laatsten hulp gezonden hadt, maakte hy echter heimelyk een verdrag met Vrankryk, uit krachte van het welke hy den hertoglyken tytel moest afleggen, en voor zyn leven lang des konings stadhouder zyn, waar benevens hy vele voordelen voor de stadt bedong. Doch in den jare 1522 namen de keizerschen Genua stormenderhandt in, en dezen Fregose gevangen, wanneer hy naar Ipsia gevoerd wierdt, daar hy na weinige maanden, en, zo men meent, door vergift, stierf. Men pryst hem wegens zyne verstandige regering, en dat hy gene geweldige heerschappy over Genua gezocht hadt; doch in de krygskunde zou hy niet byzonder ervaren zyn geweest. *Foglieta hist. Gen. lib. XII. & in elogiis clarorum Ligurum. Guicciard. l. XI, XII, XIV.*

FREGOSE, (PAULUS) kardinaal, aartsbisschop van Genua, was een broeder van Petrus Fregose, die hertog was van Genua. Hy hadt grote hoedanigheden, maar zyne heerschzucht vervoerde hem te verre, en heeft zyne achting veel benadeeld. Zyn broeder Petrus, die den ligtvaardigen en onstandvastigen aardt der Genuezen kende, overreedde hem den kerkelyken staat te omhelzen. Paulus hadt geleeft op eene wyze, die weinig klerkachtig was, en hadt zelfs een natuurlyken zoon, welken de Italianen *Fregosin*, dat is te zeggen, den kleinen Fregose of Fregroosje noemden. Hy beriedt zich ondertusschen niet om zich van de gelegenheit te bedienen, die men hem aanboodt, en hy hadt zelfs het geluk om het aartsbisdom van Genua te verkrygen, dat zyn broeder hem deedt opdragen in den jare 1452, na de doodt van Jacobus Imperiali. Deze waardigheit ontstak maar op nieuws de heerschzucht van Paulus Fregose. Petrus, zyn broeder, was verplicht geweest de stadt Genua in den jare 1458 te onderwerpen aan koning Karel den VII, en hadt zich vervolgens op het landt begeven. Na verscheide omkeringen wierdt Lodewyk Fregose, die reets hertog geweest was, hersteld in den jare 1461, en Paulus, van wien gesproken wordt, die zyn nabestaande was, verdreef hem den 14 May van het volgende jaar, en deedt zich in zyne plaats stellen. Maar dit was voor geen langen tydt; men dwong hem van deze waardigheit af te staan, en hy vondt middel zich daar in te herstellen in de maandt January des jaars 1463. Hy gaf hier van kennis aan paus Pius den II, die hem zeer goeden raadt gaf om zyn gedrag te schikken omtrent een volk, waar van hy de vader was, als aartsbisschop, zo wel als hertog. Hy maakte zich ondertusschen onverdraaglyk door zyne geweldenaryen, en de Genuezen, die buiten dat onstandvastig waren, arbeidden om zulk een lastig juk af te schudden, François Sforza, hertog van Milaan, te hulp roepende; zo dat Paulus Fregose zich van zyne vrienden verlaten ziende, zelfs van de genen, die hy de getrouwsten dacht te zyn, genoodzaakt wierdt de regering af te staan, en uit Genua te vertrekken. Hy keerde eenigen tydt daar na wederom, makende op nieuws een aanhang, en de vrienden van zyn huis verdreven Prosper Adorni den 25 November des jaars 1478, en stelden Baptista Fregose, neef van den aartsbisschop, op den hertoglyken setel. Deze hertog verkreeg voor hem den kardinaalshoedt, dien paus Sixtus de IV hem gaf in den jare 1488. De ongeregelde heerschzucht, die alle de goede hoedanigheden van dezen prelaat versmoorde, liet zyne erkentenisse niet toe werkzaam te zyn; hy verhief zich tegen zynen weldoender en bloedverwant, en vondt middel den zelven te verdryven uit eene plaats, die hy 't zich tot groot vermaak stelde voor de derde maal te bekleden. Zyne dwingelandyen en zyne geweldenaryen beroofden hem voor de derde maal daar van in den jare 1488. Hy deedt twee schepen laden met zyne kostelykste goederen, waar van het een verging, en met het andere week hy naar Rome, van waar hy niet ophieldt de vyanden van zyn vaderlandt aan te zoeken om de regering aldaar te zien veranderen. Maar hy genoot dat vermaak niet. Dit gebeurde eerst in den jare 1499, en hy was gestorven den 2 Maart des jaars 1498 te Rome, alwaar hy begraven wierdt in de kerk der XII Apostelen. Deze kardinaal was in den jare 1481 benoemt geweest tot legaat van eene vloot, welke uitgerust was tegen de Turken, die Otrante ingenomen hadden, en die het weder verlieten voor de aankomst der Christenen. Baptista Fregose, zyn neef, dien hy uit Genua hadt doen verdryven, maakte, gedurende zyne ballingschap, de werken, die men van hem heeft, en waar van in zyn artykel gesproken is. De natuurlyke zoon van Paulus Fregose trouwde met de natuurlyke dochter van den hertog van Milaan. *Pius II. in Comment. Foglieta in Elog. & Hist. Gen. Guicciard. l. I & II. Onuphr. Aubery, &c.*

FREHERUS, (MARQUARDUS) een vermaard Hoogduitsch Rechtsgeleerde, geboren te Augsburg den 26 July des jaars 1565 uit een geslacht, waar van meer mannen van geleerdheit gesproten waren: want zyn overgrootvader, oorspronkelyk uit het vlek Dunkelspiel, was een doorluchtig arts. Keizer Karel de V hadt veel achting voor den grootvader van Freherus, makende hem Raadt van de stadt Augsburg. Zyn vader wierdt advokaat van de kamer te Spiers, en daarna van Neurenberg, vervolgens Raadt

van den prinsse van Anspach, en kancelier van Johan Casimir, paltsgraaf aan den Rhyn. Deze loffelyke voorbeelden ontvonkten Marquardus nog meer in de liefde tot de geleerdheid, en hy maakte daar in zo goede voortgangen, dat hy niet alleen hen evenaarde, maar zelfs overtrof. Hy studeerde te Bourges onder den beruchten Cujacius, en zynde op zyne te rug reize naar Duitschlandt, wierdt hy door den vorst van de Palts tot Raadsheer en hoogleeraar over het *Codex* te Heidelberg aangestelt; maar weinig neiging hebbende voor deze laatste post, ontsloeg hem vorst Frederik de IV daar van, hem als zynen Raadt gebruikende, en gevende hem het eerampt van vicepresident van de regering der stadt Heidelberg. Freherus was niet alleen een groot rechtsgeleerde, maar ook zeer ervaren in de letterkunde en geschiedenissen. Ook was hy een liefhebber van de schilderkunst, en verzamelde vele seldzame oudheden, gedenkpenningen, en andere dingen. Hy wierdt als gezant afgevaardigt naar den koning van Polen, naar de aartsbisschoppen van Ments en Keulen, en naar de bisschoppen van Spiers en Worms. Hy onderhieldt gemeenzame vriendschap met Joh. Leunclavius, Freder. Sylburgius, Hier. Commelin, Janus Gruterus, Scipio Gentilis, Janus Dausa, en vele andere geleerde mannen. Hy overleedt te Heidelberg den 13 May des jaars 1614, oud negen en veertig jaren. Verscheide schryvers spreken met veel achting van hem. Hy heeft eene menigte geleerde schriften in het licht gegeven, waar van de volgende de voornaamste zyn: *De fama publica tractatus; De existimatione acquirenda, conservanda & amittenda tractatus; Origines Palatin.; Res gestæ Friderici I Elect. Palat. per Joh. Trithem. cum notis; Adsertio propriæ gubernationis Friderici IV; Sigismundi Imperat. bulla; De legitima tutela curaque Electorali ex integro ad auream bullam Caroli IV commentatio; De testamentaria tutela, curaque Electorali integra & libera; Parergon lib. II; Versio vetustissima Alemannica orationis & Symboli Apostolorum, cum notis; Versio Saxonica vetustissima Decalogi, orationis Dominicæ, Symboli Apostolici, cum notis; Constitutio Adolphi, Rom. regis; De statura Caroli M.; De secretis judiciis, olim in Westphalia usitatis; rerum Bohemicarum antiqui aliquot scriptores; Corpus historiæ Francicæ; Germanicarum rerum scriptores à Carolo M. ad Frideric. III. Imperator.; Andreæ Presbyteri chronicon de Ducibus Bavar. & historia fundationum nonnullorum monasteriorum per partes Bavariæ; Petri de Andlo tract. de Imperio Rom. cum notis. it. Lupold de Bebenburg de juribus regni & Imperii Romani; Hier. Balbi liber de coronatione; decisionum areopagiticarum Sylvula; De nummismate censûs, a Pharisæis in quæstionem vocato, dissertatio; De re monetaria veterum Romanorum & hodierni apud Germanos Imperii, item Nic. Oresini lib. de monetis & Gabr. Biel tract. de iisdem cum notis; Constantiotheca, sive antiquæ duellii gladiatorii scripturæ in Sardonyche expositio; Constant. Imperat. Byzant. nummismatis argentei expos. cum Jos. Scaligeri notis; aurea bulla Caroli IV, Constantini, item Ottonis III donatio; Gregorii de Heimburg Scripta contra Pii II excommunicationem pro Sigismundo Archi-D. Austr.; beschreibung der Wetterauischen länder*, onder een anderen name; *Joh. Trithemii Opera historica, &c.* Na zyne doodt kwam in het licht: *De successione principum in primogenitis commentariolus ad cap. 7. aureæ bullæ Carol. cui accessit locus ejusdemque bullæ de principum juniorum institutione in Latina lingua; de Lupoduno antiquissimo Alemanniæ oppido; in Ausonii Mosellam commentariolus.* Zie *Adam. Vit. Ictorum. Freher. Theatr.*

FREIGIUS, (JOHANNES THOMAS) kleinzoon van een landman, en zoon van Nikolaas Freigius, een Rechtsgeleerde, heeft geleeft in de XVI eeuwe. Hy wierdt geboren te Fryburg in het Brisgau, en verkreeg veel achting door zyne letterkundige werken. Hy studeerde in de rechten in zyn vaderlandt, onder den vermaarden Zasius, en hy hadt ook tot zyne meesters Henricus Glareanus en Petrus Ramus. Hy hieldt zich inzonderheit aan de grondregels en aan de leerwyze van dezen laatsten. Hy leeraarde eerst te Fryburg, en naderhandt te Basel; maar ziende, dat het geluk hem ongunstig was, was hy gereed om afscheidt te nemen van de Muzen, en zich tot het landleven te begeven. Deze onderneming maalde hem in den geest, wanneer de Raadt van Neurenberg, op aanporring van Hieronymus Wolfius, hem het Rectorschap van het nieuwe Collegie te Altorf deedt aanbieden. Deze bediening was openstaande door de doodt van Valentinus Erythreus, den eersten, die de zelve bekleed hadt. Hy nam bezit van dit ampt den 30 November des jaars 1575. Hy voldeedt met yver de plichten van het zelve, verklarende de geschiedenisschryvers, de dichters, de *Institutiones juris*, enz. Hy keerde vervolgens naar Basel, en stierf aldaar aan de pest in den jare 1583. Deze besmettelyke ziekte hadt hem weinig tyds te voren een zoon weggenomen, die veel beloofde, en twee dochters, waar van de eene reets eenigen voortgang gemaakt hadt in de studiën. Hy heeft vele werken uitgegeven. Onder de zelve zyn: *Liber tristium; Paralipomena in historiam Æmilii & Ferroni; quæstiones Geometricæ, Logicæ, Ethicæ; &c. historia de bello Africano, in quo Sebastianus, Portugalliæ Rex, periit; historica narratio Mart. Forbisseri, Angli, de navigatione in Occidentis & Septentrionis regiones, Latinè reddita; partitiones juris; paratitla: Logica Ictorum; orationes Ciceronis, notis variis illustratæ; commentarius in Pandectas juris civilis, &c. Adam. vit. Ictor. Freherus in theatr. Grynæi epist. ad C. A. Julium* XI & XXVI.

FREIGIUS, (NICOLAUS) een Rechtsgeleerde, was de zoon van een goed landman, die naby Basel woonde. Zyne neiging tot de studiën bragt hem tot den graadt van het Doctorschap in de rechten. Hy trouwde te Fryburg in het Brisgau, en maakte zich aan het gemeen bekend door eenige werken van Zasius, waar van hy den druk bezorgde. Hy oeffende het advokaatschap te Ensheim, in de Elzas, begaf zich naderhandt met zyn huisgezin naar Ulm, en was aldaar een van de Raadsheren der stadt. Hy stierf aldaar aan de waterzucht in den jare 1550. Zyne huisvrouw deedt hem begraven in een konvent van nonnen te Sefflingen, naby Ulm. Hy hadt een zoon, van wien in het vorig artykel gesproken is. *Bayle Dict. Crit.*

FREINSHEMIUS, (JOHANNES) keurvorstelyke Paltsische Raadt en professor honorarius te Heidelberg, was geboren te Ulm in den jare 1608. In het 14 jaars zyns ouderdoms begaf hy zich op de universiteiten, en wanneer hy zich te Marpurg en Giessen eenige jaren opgehouden hadt, begaf hy zich naar Straasburg, maakte zich Matthias Berneggerus zeer wel te nutte, en hieldt zich in des zelfs bibliotheek byna dag en nacht op. Deze gaf hem eens den *Florus*, om hem te doorlezen, en de aanmerkingen, die hy daar over hadt, aan te tekenen, op dat hy daar door ontdekken mogte, hoe verre hy in zyne studiën gekomen was: doch wanneer hy den Florus maar zes uuren by zich gehad hadde, hadt hy in dien tydt niet alleen het grootste gedeelte daar van doorgelezen, maar ook vele schone aanmerkingen over den zelven gemaakt. Hy verstondt Hebreeuwsch, Grieksch, Latyn, Fransch, Spaansch, Nederduitsch, Italiaansch, Engelsch, Zweedsch, en Deensch. In Vrankryk heeft hy zich drie jaren by Michiël Marescotti opgehouden, en als koninklyke secretaris de kancelary van het Metzische bisdom doorgelopen. Uit Vrankryk kwam hy weder te rug naar Straasburg. Van daar wierdt hy in den jare 1642 naar Upsal beroepen tot hoogleeraar in de staatkunde en welsprekendheit, doch na 5 jaren wierdt hy voor bibliothekaris en koninklyk geschiedenisschryver naar Stokholm geroepen, daar de koningin Christina hem, benevens vrye teering, jaarlyks 2000 Ryksdaalders liet betalen. By deze gelegenheit deedt hy eens eene fraaie redenvoering op haren geboortendag, en ontfing daar voor eene erkentenisse van 500 dukaten. Eindelyk ging hy om zyne gezondheit uit Zweden te rug naar Duitschlandt, met den tytel van koninklyke Raadt. Hy was naauwlyks in Duitschlandt gekomen, of hy ging, met bewilliging van de koninginne Christina, in keur-Paltsischen dienst over, en wierdt keurvorstelyke Raadt en hoogleeraar te Heidelberg, in welke bediening hy ook stierf in den jare 1660. Hy was niet alleen met geleerde luiden, als Vossius, Grotius, Heinsius, Salmasius, Barleus, Bœclerus, Gronovius, Gothofredus, Schæfferus, Loccenius en vele anderen bekend, maar genoot ook zonderlinge gunst van gekroonde hoofden. Men heeft van hem den *Teutschen tugend-spiegel, zu ehren Hertzog Bernhards von Weimar aufgerichtet; supplementa Liviana; supplementa & commentarius in Curtium; panegyricus, Gustavo Adolpho, regi Sueciæ, scriptus; notæ in Florum; de calidæ potu dissertatio; politica Lipsii, cum indice; locorum quorundam Cornel. Taciti expositio; specimen paraphraseos Cornelianæ; syntagma de vicariatu Palatino, sub nomine Philœci, &c.* Na zyne doodt zyn uitgekomen zyne *notæ in Phædri Fabulas; diatribe de S. R. I. Electorum & Romanæ Ecclesiæ Cardinalium præcedentia, & dissertatio de comitiis, &c. Witte Philos. dec.* VII. *Freher. Theatr. Hanck. de Rom. rer. script.*

FREISHEIM, een vlek of kleine stadt van het Paltsgraafschap aan den Rhyn, in Duitschlandt. Deze plaats legt op de grenzen van het graafschap van Linanges, drie of vier mylen van Frankendaal en van Worms, ten Westen. *Maty Dict.*

FREISINGFIELD, een vlek van Engelandt, in het graafschap Suffolk, zes mylen van Hulsworth ten Westen, en vier van Harison ten Zuiden. William Sancroft, aartsbisschop van Kantelberg, was in dit vlek geboren, daar hy een collegie gesticht heeft. *Eng. Dict.*

FREJUS, eene stadt van Vrankryk, in Provence, met een bisdom, onder het aartsbisdom en parlement van Aix. Het is gemakkelyk te weten, door het getuigenis der oude schryvers, dat niet alleenlyk deze stadt zeer oud is, maar ook dat zy zeer aanmerkelyk is geweest. Strabo, Ptolomeus, Pomponius Mela, Tacitus, Plinius, de Reisbeschryving van Antoninus, de Tafelen van Peutinger, de aantekeningen der provincien, het Roomsche Martyrologium, en verscheide andere schryvers, maken 'er gewag van onder den naam van *Forum Julii*, & *Civitas Forojuliensis.* De Romeinen hadden eene aanmerkelyke volkplanting te Frejus, welke Julius Cesar naar zynen naam noemde, om dat hy eene wapenplaats daar van gemaakt hadt, of eene plaats van koophandel, of eindelyk, om dat hy den setel van den Prefect aldaar gesteld hadde, die eigentlyk de bestierder was van de justitie. Voorts hoewel deze stadt twee of drie maal verwoest is geweest door de Gotthen en de Saracenen, die naby Frejus hunne vermaarde schuilplaats van het Fraxinet hadden, zy bewaart nog verscheide doorluchtige gedenktekens van hare oudheit, als een amphitheater, dat nog byna in zyne volkomenheit is; eene wonderlyke waterleiding van omtrent tien mylen lang, om het water van de rivier Ciagne aldaar te brengen. Men heeft aldaar ook nog verscheide standbeelden gevonden, een der drievoeten, op welke de waarzeggers hunne godspraken gaven, en een groot getal van opschriften, die ten dele bygebragt worden door Gabriel Simeonis, Florentyn, of door Belleforest, of door Julius Raimond, of door de geschiedenisschryvers van Provence. Julius Agricola, Roomsch burgermeester, schoonvader van Tacitus den geschiedenisschryver, en Valerius Paulinus, beide doorluchtig, waren geboortig van Frejus. De Vader du Four, in het werk, dat hy gemaakt heeft van S. Leontius, spreekt van eenige andere doorluchtige mannen, aan welke deze stadt de geboorte gegeven heeft. Het kapittel van Frejus is vermaard door zyne oudheit. Het is waarschynlyk, dat de bisschoppelyke setel aldaar vastgesteld wierdt in de tweede eeuwe. Acceptus is de oudste bisschop van die stadt, waar van men kennis heeft. Hy bevondt zich op het Concilie van Valence, daar Febadius van Agen voorzat in den jare 374. Cillinus, of Quilianus, is de twede prelaat, waar van

men kennisse heeft. Hy hadt tot zyn opvolger S. Leontius, martelaar, deze Theodorus, en naderhandt Victorinus, die alle drie Conciliën bywoonden. Jacobus d'Offa, die sedert paus was onder den naam van Joannes den XXII, was bisschop van Frejus geweest: het welke een zeer groot voordeel is voor deze kerke, die ook gehad heeft Guillielmus Amici, een van hare prelaten, patriarch van Jeruzalem, en twee, Nikolaas van Fiesque en Francioti des Ursins, kardinalen. De oudheden van deze kerke, hare voorrechten, en het meeste gedeelte der namen van hare prelaten, zouden onbekend zyn, zo Nikolaas en Petrus d'Antelme, kanunniken, zich de moeite niet gegeven hadden om ons die te doen kennen, na naauwkeurige onderzoekingen. *Strabo l.* IV. *Plinius l.* III. *c.* 4. *Tacitus l.* III. *& in Vita Agric. Pomponius Mela l.* II. *c.* 5. *Baronius in Annal. Robert Gall. Christ. & Sammarth.* T. II. 580 *& seq. Du Saussai Mart. Gallic. Savaron. in not. sup. Sidon. Apoll. Baralis Chron. Lirin. Nostradamus & Bouche hist. de Provence. Du Four Vita S. Leontii. Guesnai part. I. c.*42. *Cat. illust. &c.*

FREJUS, (***) valsche ambassadeur van Vrankryk by den koning van Fez in den jare 1670, was een Provençaals koopman, die, op de kusten van het koninkryk van Fez gekomen zynde, den koning om een paspoort liet verzoeken om aan zyn hof te komen, zich noemende ambassadeur van den allerchristelykslen koning. De koning van Fez zondt last aan zyne gouverneurs om hem te onthalen, en hem kameelen te bezorgen voor zynen trein. Hy ging hem zelf buiten de stadt te gemoet, en geleidde hem in zyn paleis, daar hy hem gehoor gaf. Deze valsche ambassadeur, zyne brieven overgelevert hebbende, wierdt in eene toebereide verblyfplaats gebragt, daar hy wel onthaalt wierdt, en deedt ondertusschen een gedeelte van zyne koopmanschappen onder de handt verkopen. In de twede gehoorgeving verzocht hy de oprechting van eene compagnie van Fransche kooplieden te Fez; maar hy kon zulks niet verkrygen; en de koning stondt alleen de vryheit van koophandel toe onder den naam van den koning van Vrankryk. Frejus, aldus zynen toeleg mislukt ziende, verzocht zyn gehoor van afscheidt, in het welke de koning van Fez hem een brief gaf voor zyn allerchristelykste majesteit. Met deze afvaardiging keerde Frejus naar de plaats, alwaar hy geland was, en hieldt zich daar op om het overige van zyne koopmanschappen te verkopen; maar eenig verschil gehad hebbende met den gouverneur, hadt hy de stoutheit naar Fez te keren, om recht daar over te verzoeken van den koning, die dezen bedrieger mistrouwende, hem den brief afnam, dien hy hem toevertrouwt hadde, en geboodt hem ten eersten uit zyne staten te vertrekken. *G. Mouette hist. du Roi de Tafilet.*

FRELICIUS (Ulricus) wierdt geboren te Weener, in Reiderlandt, in 't jaar 1610, alwaar hy in 't jaar 1636 predikant wierdt. Van daar wierdt hy in 't jaar 1648 te Blyham, in Groningerlandt, beroepen, en in 't jaar 1651 van daar te Embden, alwaar hy wegens zyne grote bekwaamheit 20 jaren achtereen præses of voorzitter van 't Coetus van Oost-Vrieslandt is geweest, hangende zyne afbeelding als nog in de Embder Coetus-kamer ten toon. Doch toen die beroemde Doctor Zwart allereerst het gevoelen van den hoogleeraar Coccejus in Oost-Vrieslandt bragt, en eens te Embden predikte, dat de engel, die des Heilands geboorte aan Maria bekend maakte, de Here Christus misschien zelve was, toonde Frelicius een groten yver, zeggende opentlyk op den predikstoel: „ Zo Doctor Zwart de waarheit heeft gesproken, zo is Frelicius een leugenaar". Hy liet een zoon na, die geheimschryver van de stadt Embden wierdt. *Outhof Waarschouwing p.* 642.

FREMANT, (Petrus) een Franschman van afkomste, wierdt Fransch predikant te Embden, alwaar hy overleedt, en daar men in de Coetus-kamer zyne afbeelding nog ziet. Hy schreef een tractaat van de Reformatie der kerke en van den aanvang, voortgang en afgang des Pausdoms, als ook van de onderdrukkingen der kerke. Eerst kwam dit werk in 't Fransch uit: daar na gaf hy, het zelve vertaalt hebbende, in 't jaar 1658 in 't Nederduitsch uit, dies men achter 't tytelbladt deze woorden leest:

Myn schryver is myn eigen tolk.
Nu spreek ik Neerlands voor het volk.
Koom treed in 't Hailigdom der Franken.
Ik leid u sestien eeuwen door.
Myn leering vloeid door 't oog en oor,
d'Opmerker zal myn waarheit danken.

Hy liet een zoon na, die ook lange jaren in zyns vaders plaats Fransch predikant te Embden was: en dezes zoon is nu (1727) nog Nederlandsch predikant te Jarsum, in Oost-Vrieslandt.

FREMINCOURT, eene stadt, behoorde eertyds aan de oude Canuten. Het is tegenwoordig maar een dorp in Isle de France, aan de rivier Eure. De koningen van Vrankryk hebben aldaar een paleis gehad, dat verwoest is.

FREMINET, (Martinus) een uitmuntend schilder, geboortig van Parys, den ouderdom van vyf en twintig jaren bereikt hebbende, ging naar Rome, in den tydt, wanneer de schilders verdeeld waren voor Michiël-Angelo de Caravagio, en voor Joseph Pin. Freminet volgde hen beide na, en slaagde daar in wonderbaarlyk. Na dat hy de voornaamste steden van Italië doorlopen hadt, keerde hy weder naar Vrankryk, daar koning Henrik de IV hem gunstig ontfing, en hem geboodt de kapelle van Fontainebleau te schilderen. Hy vervolgde dezen arbeidt onder Lodewyk den XIII, die hem vereerde met de ridderorde van S. Michiël: maar hy genoot zyn geluk niet lang; want wanneer hy arbeidde om de kapelle te voltooien, wierdt hy ziek, en stierf in den ouderdom van 53 jaren den 18 Juny des jaars 1619. *Felibien Entretiens sur les Vies des Peintres.*

FREMIOT, (Andreas) aartsbisschop van Bourges, primaat van Aquitanië, abt van S. Stephanus van Dion, was een zoon van Binignus Amiot, en van Margareta van Barbesi. Dit geslacht van Fremiot heeft grote mannen gehad in het parlement van Burgundië. Johannes Fremiot, heer van Saulx en van Barrain, was auditeur van de rekenkamer van Dion, en naderhandt Raadsheer van 't parlement, in den jare 1526. Hy liet onder andere kinderen by Guillelmetta van Gondram, zyne gemalinne, na Andreas en Benignus Fremiot. De eerste wierdt Raadsheer, door den afstandt van zynen vader, den 1 Juny des jaars 1563, en hy liet na Claudius, Raadsheer en naderhandt president in het zelve parlement, in den jare 1643. De ander, heer van Tottes, deedt grote diensten aan de koningen Henrik den III en Henrik den Groten, en aan zyn vaderlandt, gedurende de inlandsche oorlogen van de Ligue. Hy was een man van grote ervarenheit, geleerd, een goed rechter, en een uitmuntend staatkundige. Hy was buitengewoon meester in de kamer der rekeningen in den jare 1571, naderhandt advokaat generaal in het parlement in den jare 1573, en eindelyk president in den jare 1581. Koning Henrik de IV maakte hem Raadsheer van staat en major van Dion in de jaren 1595 en 1596. Hy stierf in den jare 1611. Andreas Fremiot beantwoordde zeer wel de achting van een vader van zo vele verdiensten. Hy verstondt de goede letteren, het kanonyke en burgerlyke recht, en de Theologie. Hy gaf in den jare 1610 een werk uit van de kentekenen der kerke, tegen de zogenaamde ketteryen, dat hy opdroeg aan koning Henrik den Groten. Deze vorst hadt hem benoemd tot het aartsbisdom van Bourges in den jare 1603, hadt hem Raadsheer van Staat gemaakt, en hadt besloten een kardinaalshoedt voor hem te verzoeken. Andreas Fremiot was ook Raadsheer geweest van het parlement van Burgundië in den jare 1599. Koning Lodewyk de XIII bevestigde hem in het Raadsheerschap van Staat, en zondt hem voor ambassadeur naar Rome in den jare 1626. By zyne wederkomst trok hy door Venetië in het Valtelin en in Zwitserlandt, en deedt grote diensten door zyne verstandige onderhandelingen, hebbende deze volkeren bevestigd in het goede verstandt met Vrankryk. Hy verzuimde ook ondertusschen de zaken van zyn bisdom niet, maar deedt alles om de plichten van een goed prelaat te vervullen. Hy stierf te Parys den 13 May des jaars 1641. *Sammarth. Gall. Christ. Palliot hist. du Parl. de Bourg. Miræus de Script. Sæc.* XVI. *Henri de Maupas du Tour Vie de la M. de Chantal. &c.*

FREMIOT, (Johanna Françoisa) baronnesse van Chantal, stichteresse, eerste moeder en nonne van de Visitatie van S. Maria, was eene dochter van Benignus Fremiot, advokaat-generaal, en naderhandt twede president van het parlement van Dion, en van Margareta van Barbesi. Andreas Fremiot, aartsbisschop van Bourges, den 13 May des jaars 1641 gestorven, was haar broeder. Zy trouwde met Christoffel van Rabutin, baron van Chantal, in den ouderdom van twintig jaren, en leefde zeer stichtelyk in haren huwelyken staat. Zy hadde zes kinderen, van welke twee eenige dagen na hunne geboorte stierven: *Celsus Benignus*, die sneuvelde in den dienst van Lodewyk den XIII in den jare 1627, zich stellende tegen de landing der Engelschen op het eilandt Ré, liet na, by Maria van Coulanges, zyne gemalinne, eene eenige dochter, Maria van Rabutin, die in den jare 1644 trouwde met Henrik, marquis van Sevigné: *Amata*, gemalinne van Johannes van Sales, heer van Torans: *Françoisa*, gemalinne van Johannes Toulongeon: en *Christina*, ongetrouwt gestorven. De baron van Chantal wierdt op de jagt gedood, door onvoorzichtigheit van een zyner vrienden. Zyne weduwe gaf zich over aan allerlei Godsdienstige oeffeningen, en stelde zich onder de bestiering van S. Franciscus van Sales, die te Dion predikte. Na eenige zamenspraken, welke zy hadde met dezen doorluchtigen prelaat, besloten zy de orde van de Visitatie te stichten. De kinderen en de vader van mevrouwe van Chantal stelden zich terstondt tegen het voornemen, dat zy hadt van hen te verlaten; maar deze tegenstandt wederhieldt haar niet. Zy nam het geestelyke gewaadt aan met Jacobina Faber, dochter van den geleerden Antony Faber, eerste president van Savoje, en met Charlotta van Breschard. Het was op den 6 Juny des jaars 1610, den dag van de H. Drievuldigheit, wanneer de gronden van deze H. instelling gelegd wierden in de voorstadt van Aneci, alwaar S. Franciscus van Sales een huis gegeven hadt aan deze nieuwe nonnen. In deze eerste instellinge deden zy maar eenvoudige geloften, en gingen uit haar klooster om de zieken te bezoeken; maar naderhandt wierdt deze congregatie, door overreding van Dionysius Simon van Marquemont, aartsbisschop van Lion, en naderhandt kardinaal, in eene geregelde Godsdienstige kloosterorde veranderd, en bevestigd door paus Paulus den V. De moeder van Chantal heeft de zelve gedurende verscheide jaren met groten yver en Godvruchtigheit bestierd. Zy stierf te Moulins den 13 December des jaars 1641, onder het bezoeken der kloosters van hare orde. Zy gaf op den dag voor hare doodt, gedurende den tydt van drie uren, eenen brief op, waar in zy gewigtige onderwyzingen gaf, om hare instellinge te doen waarnemen. Men moet niet vergeten aan te merken, dat men zegt, dat zy den naam van Jesus op haar herte gegraveerd hadde. *Henri de Maupas en sa vie. Robert, Gall. Christ. Louis Jacob Bibl. des femm. illust. Vies des premieres Meres de la Visitation. Hilarion de Coste Elog. des Dames illustr. &c.*

FREMONA, eene stadt van Afrika, in het koninkryk van Ethiopië. Men noemt de zelve ook Maiguaga, volgens Ludolphus in zyne geschiedenisse van Ethiopië. Zy is eene der voornaamste

naamste plaatsen van het gansche landt, hoewel klein, en byna tot een enkel dorp gebragt. Men gelooft, dat het 't *Frimis Magna*, of *Fremnis*, van Plinius, van Ptolomeus, en Strabo is.

FRENTANS, FRENTANEN, of liever FERENTANEN, *Ferentani*, oude volkeren van Italië, strekten zich uit langs de Adriatische zee, hebbende ten Westen de Marucinen, het Apuleja Daunia ten Oosten, en het Samnium ten Zuiden. Hunne steden waren Auxanum, Larinum, Ortona, en Histonium. Hun landt beantwoordde het Abruzzo *Oltra* en het gedeelte van de provincie Capitanata, dat zich uitstrekt tot aan de Fortora, dat eene rivier is van het koninkryk van Napels, in Apulië.

FRENTZ, een slot, nevens eene heerlykheit, in het hertogdom Gulik. Het is het stamhuis der vryheeren van dien naam, die ook de heerlykheit Kentenich in het aartsflicht van Keulen bezitten. *Tromsder acc. Geogr.*

FRERE, (Johannes le) geboortig van Laval, in Maine, was Rector van het collegie van Bajeux te Parys, alwaar hy stierf aan de pest den 12 of 13 July des jaars 1583. Hy hadt de talen geleerd, en vertaalde uit het Grieksch in het Fransch de Kronyk van Eusebius, de Historie van Josephus, enz. Hy schreef ook eene historie van zynen tydt, die hy uitgaf in den jare 1581, en verscheide andere werken. *La Croix du Maine en du Verdier-Vauprivas Bibl. Franç.*

FRERES, (Theodorus, of dirk) een beroemd schilder van historiën en naakte beelden, wierdt te Enkhuizen geboren uit een oud en geacht geslacht in 't jaar 1643. Verscheide grote werken zyn nu nog van hem te zien, die den toets kunnen uitstaan, als onder vele een galdery op 't huis te Hondselaardyk, en verscheide grote stukken op 't Raadhuis te Enkhuizen, waar van nog sommige onafgemaakt gebleven zyn, doordien hem de doodt verrascht heeft; want hy voer t' scheep van Amsterdam, wat onpasselyk zynde, naar Enkhuizen, om dat hy dacht daar meer gemak te zullen hebben, en beter door zyne vrienden opgepast te worden; doch de ziekte nam zodanig toe, dat hy dood te Enkhuizen wierdt gebragt. Dit viel voor in 't jaar 1693, hebbende hy den ouderdom van 50 jaren bereikt. Hy heeft ook verscheide heerlyke solderwerken gemaakt, met kunstige sieraden in de hoeken. Doch in 't gemeen wordt 'er van getuigt, dat hy groter tekenaar dan koloreerder was; waarom ook zyne tekeningen van naakte beelden by de kunstkenners in waarde gehouden worden. Hy hadt zich lange jaren in Italië geoeffent, naar de geachtste voorbeelden, en 't is aan zyn penceelwerk wel te zien, dat hy de Roomsche lucht hadt ingeademt. *Houbraken Schilderboek III Deel.*

FREROT, (Nikolaas) van Chartres, advokaat van het parlement in het einde van de XVI en in het begin van de XVII eeuwe, heeft geschreven *Paratitla in Jus Canon.* in welk werk hy de order gevolgt heeft der tytels van de Dekretalen van het zesde en andere Delen, welke hy in den jare 1603 in octavo deedt drukken. Hy heeft nog uitgegeven in den jare 1611: *Les Basiliques ou Conferences des Constitutions des Empereurs, avec les ordonnances des Rois de France, & des notes sur la Coutume de Chartres*, in den jare 1604 in quarto gedrukt, met die van Tulloue. *Denys Simon Bibl. Hist. des Aut. de Droit.*

FRESCATI. Zie FRASCATI.

FRESNE, (Karel du) heer van Cange, wierdt geboren te Amiens den 18 December des jaars 1610. Zyn vader was genoemt *Lodewyk du Fresne*, schildknaap, heer van Fredeval, Raadsheer, koninklyk prevooft van Beauquêne, en zyne moeder Helena van Rely, afkomstig van een edel geslacht. Lodewyk du Fresne was een zoon van *Michiel*, mede prevooft van Beauquêne, en met die waardigheit voorzien in den jare 1575. Van vyf broeders, welke Karel hadde, van wien in dit artykel gesproken wordt, volgde de oudste, *Adrianus* genoemd, op zynen vader als provooft van Beauquêne, en liet die waardigheit na aan *Lodewyk*, heer van Fredeval, zyn oudsten zoon. De twede der broeders van Karel, *Johannes* genoemt, was met roem advokaat voor het parlement van Parys, begon het *Journal des Audiences*, dat men met vrucht vervolgd heeft, en liet eene uitlegging na over de gewoonte van Amiens. Twee anderen, *Michiël* en *François*, begaven zich jong onder de Jesuiten, en maakten zich onder de zelve geacht door hunne bekwaamheit en door hunne bedieningen. De eerste leeraarde de Theologie, en was een langen tydt Rector te La Fleche. De ander was gelukkig in de prediking, en was Rector te Arras. Onze Du Cange ontfing by den doop den naam van Karel, en leide in het collegie der Jesuiten te Amiens de eerste gronden van den Godsdienst en van de letteren. Hy studeerde in de rechten in de universiteit van Orleans, en leide den eedt van advokaat af in het parlement van Parys den 11 Augusty des jaars 1631. Hy verkeerde eenigen tydt in de rechtbank, zonder voornemen van zich by de zelve te houden. Wanneer hy te Amiens wedergekeerd was, begaf hy zich door zyne enkele neiging tot het lezen van allerlei boeken van letterkunde, van philosophie, van rechten, van medicynen, van Theologie, en van historien. Hy onderzocht de gewyde en de ongewyde, de oude en de nieuwe, de Grieksche en de Romeinsche, die van Vrankryk en die van vremde landen, de algemene en byzondere, en van zyne jonkheit af, om zyne geheugenisse te verlichten, maakte hy eene Genealogische kaart van de koningen van Vrankryk. Zo groot eene arbeidzaamheit in het lezen belette hem niet op het huwelyk te denken. Hy trouwde den 19 July des jaars 1638 met Catharina du Bos, dochter van Philippus du Bos, schildknaap, heer van Drancourt, Raadsheer des konings, en tresorier van Vrankryk in de generaliteit van Amiens, en leefde met haar byna vyftig jaren in eene volmaakte eenigheit. Zeven jaren daar na kocht hy eene tresoriersplaats van Vrankryk in de zelve generaliteit, en wierdt in die waardigheit ontfangen den 10 Juny des jaars 1645. Zyn ampt en zyne huisselyke bezigheden verhinderden hem niet met vlyt in de studien te volharden. Hy besteedde daar aan al den tydt, dien hy overig hadde. Hy wydde de eerstelingen van zyne pen ter eere van Vrankryk, door zyne historie van Constantinopel onder de Fransche keizers, die hy in de Louvre deedt drukken, en die hy opdroeg aan den koning. Acht jaren daar na gaf hy ter eere van zyne geboortestadt eene historische verhandeling uit van het hoofdt van Johannes den Doper. In het jaar 1668, het welk dat was, waar in hy Amiens verliet, om zich te Parys neder te zetten, gaf hy in het licht de historie van S. Lodewyk, door Joinville, met nieuwe aanmerkingen en historische verhandelingen verrykt, en mede aan den koning opgedragen. Naauwlyks waren twee andere jaren verlopen, of hy gaf op de koninklyke drukkery een groot boek uit, vervattende den text en de vertaling van Cinnamus, aantekeningen zo over Cinnamus, als over Nicephorus Briennus, en over Anna Comnenes, met de beschryving van de kerke van S. Sophia van Paulus Silentiarius. Zyn verblyf in de hoofdstadt van het koninkryk vermeerderde zyne achting, gaf hem gelegenheit om vriendschap te maken met de bekwaamsten in ieder wetenschap, en om gekend te zyn van den koning, van de prinsen en van de grootsten van het koninkryk. De genen, die een naauwer vriendschap met hem maakten, achtten hem om de uitgestrektheit en verscheidenheit van zyne geleerdheit, die hen dikwils van eene grote nuttigheit was; maar zy verwonderden zich bovenal over de zachtheit van zynen aardt, van den handelbaarsten en van den eerlyksten, dien men ooit gezien heeft. Hy was zo zedig, dat wanneer hy zelfs onbetwistelyke bewyzen gaf in het verklaren van de zwarigheden, die men hem voorstelde, hy geen vaststellenden toon nam; maar zyn gevoelen voorstelde als een enkel vermoeden, eerder dan als eene bepaling, en erkende, dat hy vele zaken niet wist, en dat hy zich dikwils vergiste. Eenigen tydt na dat hy zich te Parys hadt nedergezet, stelde men voor aan eenen staatsbedienaar, wiens grote geest allerlei ontwerpen omhelsde, om eene verzameling te maken van de schryvers, die in verscheide tyden over de Geschiedenis van Vrankryk gearbeid hadden, en daar van een lighaam te maken. Deze staatsdienaar vondt het voorstel goed, en oordeelde Du Cange bekwamer dan iemandt anders om zulks uit te voeren. Hy deedt hem ten dien einde eene grote menigte van gedenkschriften en handschriften in handen stellen. Hy arbeidde daar aan zonder ophouden, en stelde eene voorreden op van meer dan een boek papiers, welke de namen der schryvers vervatte; de merktekenen van hunnen geest en van hunne werken; den tydt, in welken zy gebloeid hadden, en de orde, naar welke zy behoorden geplaatst te zyn. Wanneer de geen, die met hem sprak, van wegen den staatsbedienaar zyn ontwerp gezien hadt, bragt hy hem berecht, dat het niet goedgekeurd was, en dat hy een ander moest maken. Du Cange, overtuigd zynde, dat, zo hy den last gevolgd hadde, dien men hem gaf, hy het gansche werk bedorven zou hebben, antwoordde vrymoediglyk, dat dewyl zyn arbeidt niet gelukkig genoeg was om te behagen aan de genen, die het gezag hadden, hy hen riedt de bekwaamsten van het koninkryk te zoeken, om de zelve daar toe te gebruiken, en dat, wanneer zy die gevonden zouden hebben, zy zich volkomen op hen konden berusten. Hy zondt in het zelve oogenblik de Gedenkschriften te rug. Hy voorzag wel, dat zyne vrymoedigheit zyne belangen zou benadelen; maar hy wilde de zelve liever opofferen, dan door eene slaafsche toegevendheit arbeiden naar eene schets, die zyne achting verongelykt zou hebben, en gene eere gedaan zou hebben aan Vrankryk. Aldus ontlast zynde van de zorge van deze grote verzameling, die hem verscheide jaren bezig gehouden zou hebben, was hy ernstig bedacht om de laatste handt te leggen aan zyn Latynsch *Glossarium*; dat met ongeduldt verwacht wierdt. Het bleef twee jaren onder de pers, en kwam uit met eene algemene toejuiching der geleerden. Men laat het woordt van *alle* uit, dat de schryver, die aan den voet van dit artykel aangehaald wordt, op deze plaats gebruikt, om dat men leest in de voorreden van de *Valesiana*, dat zo haast dit *Glossarium* uitkwam, Adrianus Valesius by het openen van het boek verscheide plaatsen daar van onderzocht, en een eindeloos getal van misslagen daar in aanmerkte. Daar zyn 'er waarlyk in van belang, gelyk men in het aangehaalde boek zien kan: maar zulks belet niet, dat dit Glossarium niet uitmuntende zy, en van eene grote nuttigheit. Het zelve wierdt van naby gevolgd door een ander stuk, dienende tot opheldering van de Bysantynsche Geschiedenisse, en inhoudende twee deelen, waar van het eene begrypt de Genealogie der keizers van Constantinopel, en het andere eene naauwkeurige beschryving van den staat, waar in die stadt zich onder deze keizers bevonden heeft. Het was niet lang na dat dit werk begonnen hadt het licht te zien, wanneer Du Cange zich bevlytigde om een Grieksch *Glossarium* op te stellen, met zo veel te naauwkeuriger en seldzamer onderzoekingen vervuld, dewyl het meeste gedeelte der zelve gegrond was op geschreve stukken, waar van de tytels nauwlyks bekend waren. Deze twee Glossarien, of Woordenboeken, hebben gelegenheit gegeven aan de La Monnoye dit puntdicht te maken, dat verdient bewaart te worden:

> *Ausonios postquam Graïosque effusa per agros*
> *Barbaries Romam pressit utramque diu.*
> *Cangius hanc vinclis qui tandem & carcere frænet;*
> *Res mira! è Gallis ecce Camillus adest.*

In

In den zelven tydt, wanneer men zyn Griekſch *Gloſſarium* drukte, nam hy de zorge van een nieuwen druk van Zonaras in twee grote ſtukken, en verrykte de zelve met zyne aantekeningen. Terſtondt daar op wierdt hy belaſt met die van de *Kronyk van Alexandrië*, en hy begon zyne aanmerkingen over *Gregoras*, wanneer hy zich in de maandt Juny des jaars 1688 aangetaſt voelde door eene ziekte, die hem veertien dagen in het bedde hieldt. Tot dien tydt toe hadt hy eene gezondheit genoten, die ſedert meer dan vyf en vyftig jaren door gene de minſte ongezondheit ontruſt was geweeſt. Omtrent het midden van September viel hy weder in de zelve ziekte, waar van hy niet hopende te genezen, de doodt aanzag met zulk een geruſt oog als in volle gezondheit, en bereidde zich daar toe met eene volkome kenniſſe, en eene volkome vryheit van geeſt. Hy ontfing de Sakramenten met Godvruchtigheit, en eindelyk, verteerd door de langdurigheit en door het geweldt van zyne kwaal, ſtierf hy den 23 October van het zelve jaar 1688, tuſſchen zes en zeven uren des avonds, in den oudom van 78 jaren. Hy liet vier kinderen na, twee zonen, waar van de oudſte treſorier is van de generaliteit van Poitiers, en twee dochters. De milddadigheden, waar mede de koning zyne verdienſten en zyne dienſten erkende, hebben zich over zyn huisgezin uitgeſtrekt, dat na zyne doodt op het middel der gebouwen eene gift ontfing van twee duizend ponden, uit aanmerking van de moeite, die hy genomen hadt omtrent den druk van de Alexandryniſche Kronyk. Onder zyne papieren, die in groot getal waren, is ook eene voltooide hiſtorie van de ſtadt Amiens gevonden, welke in ſtaat was om het licht te zien. *Journal des Savans de l'Année 1688. pag. 581. Perrault les hommes illuſtres, qui ont paru en France.*

FRESNE, Zie FORGET.

FRESNEDA, eene kleine plaats in Aragon, niet verre van de grenzen van Catalonië, tegen over de ſtadt Alcaniz gelegen. Zy is eenigzins verſterkt geweeſt, doch dewyl zy zich voor koning Karel den III verklaarde, liet Philippus de V de zelve in den jare 1706 in de aſſche leggen. *Colmenar Delic. de l'Eſp. pag. 650.*

FRESNO is de naam van twee vlekken in Spanje, het eene in oud Caſtilië, twee mylen van Borga d'Oſma, ten Zuiden: en het andere in Andaluſië, acht mylen van de ſtadt Cordua ten Noorden. Eenige landbeſchryvers plaatſen in het een of het ander van deze vlekken het oude *Fraxinetum*, eene vermaarde ſterkte der Saracenen: andere plaatſen de zelve te Fraſſineto, in Italië; maar het is waarſchynlyk, dat de zelve te Fraxinet of Frainet in Provence was. Zie FRAXINET.

FRESNOY (KAREL ALPHONSUS DU) wierdt geboren in den jare 1611. Hy was de zoon van een vermaard apotheker van Parys, die hem met alle mogelyke zorge liet ſtudeeren, met inzicht om een geneesmeeſter van hem te maken. De eerſte jaren, die hy in het collegie doorbragt, beantwoordden zeer gelukkiglyk het voornemen van zynen vader, door de grote voortgangen, die hy aldaar maakte: maar zo haaſt hy in de hoogſte claſſen of ſcholen kwam, en dat hy ſmaak begon te krygen in de poëzy, ontdekte zich de bekwaamheit en neiging, welke hy daar toe hadt, en hy behaalde daar in den prys in alle de overige ſcholen. Zyne neiging wierdt geſterkt door de oeffening, en naar zyne beginſelen te oordeelen, hadt hy een der grootſte dichters van zyne eeuwe moeten worden, indien de liefde van de ſchilderkunſt, waar door hy te gelyk ingenomen was, zyne begaaftheit niet verdeeld hadde. Eindelyk, het kwam niet meer op de geneeskunſt aan, hy verklaarde zich ganſchelyk voor de ſchilderkunſt, tegen dank van zyne ouders, die, zonder acht te geven op de geweldige neiging van hunnen zoon, zich van alle kwade behandelingen bedienden, die zy konden bedenken, om hem af te keren van het beſluit, dat hy genomen hadt: om dat zy maar een gering denkbeeldt hadden van de ſchilderkunſt, die zy als een veracht beroep aanmerkten, en niet gelyk de edelſte van alle kunſten. Ondertuſſchen deedt alle tegenſtandt, die men in 't werk ſtelde, deze opkomende neiging waſſchen, en zonder tydt met beraadt te verliezen gaf Freſnoy zich ganſchelyk aan zyne neiging over. Hy was omtrent twintig jaren oud, wanneer hy begon het crajon aan te taſten, en ging tekenen by Perrier en by Vouet. Maar naauwlyks was hy twee jaren by deze oeffening geweeſt, wanneer hy vertrok naar Italië. Hy kwam aldaar in den jare 1634, en Mignard hem aldaar zynde gaan vinden in den jare 1636. Zy maakten te zamen eene vriendſchap, welke duurde tot de doodt toe. Gedurende de twee eerſte jaren, welke du Freſnoy te Rome doorbragt, was hy niet in ſtaat om te winnen het geen hy nodig hadde. Boven dien hadden zyne ouders, welker raadt hy in de verkiezing van eene beroeping veracht hadde, hem verlaten, en de middelen, waar van hy zich voorzien hadt voor zyn vertrek, waren naauwlyks genoegzaam geweeſt om de reize te doen. Aldus in Rome vrienden noch bekenden hebbende, zag hy zich tot zulk een uiterſte gebragt, dat hy den meeſten tydt zich met broodt en met een weinig kaas voedde. Hy was ondertuſſchen minder bekommerd over dezen verdrietigen ſtaat, dan bezig met zyne ſtudiën in de ſchilderkunſt, die hy met yver voortzette, wanneer de komſt van Mignard hem een weinig meer ruimte gaf. Dewyl de geeſt van du Freſnoy van eenen aardt was, om zich met gene middelbare kenniſſe te vergenoegen, wilde hy zyne kunſt tot den wortel toe naſporen, en het pit en merg daar uit trekken. Hy beſtudeerde met vlyt Raphaël en de oudheit, en hy tekende alle avonden met eene ongemene zucht in de akademiën, en naar mate, dat hy toenam in de kenniſſe van zyne kunſt, maakte hy daar over aanmerkingen, die hy ſchreef in Latynſche vaarzen. Het eene licht gaf hem het andere, en zyn geeſt zich van tydt tot tydt met alle de nodige kenniſſe vervuld hebbende, beſloot hy een poëtiſch werk daar over te ſchryven, waar aan hy vele aanmerkingen en veel tyds beſteedde. Hy deelde het zelve mede aan alle bekwame mannen, waar van hy eenig licht of goedkeuring verwachtte. Hy hadt eene ongemene liefde voor de werken van Titiaan, aan wien hy de voorrang gaf boven alle de anderen, ter oorzake, zeide hy, dat Titiaan de grootſte navolger van de natuur was van alle de ſchilders. Hy ſchilderde te Rome alle zyne ſchoonſte taferelen na met eene ongelooflyke zorgvuldigheit. Hy verſtondt zeer wel het Griekſch en de dichters: en de tydt, dien hy beſteedde tot het lezen en tot het ſpreken over de ſchilderkunſt met verſtandige lieden, die hy genegen vondt om hem te horen, liet hem weinig tyds overig om te arbeiden. Het ſcheen boven dien, dat hy met moeite ſchilderde, het zy dat zyne al te diepe beſchouwing of kennis hem de handt wederhieldt, of dat hy van niemandt de handeling van het penceel geleerd hebbende, hy eene wyze aangenomen hadde, die niet vaardig was. Wat hier van zy, zyne werken zyn in klein getal. Dewyl hy krachtig geſtudeerd hadde in Euclides, en dat hy een uitnemenden ſmaak hadt voor de bouwkunſt, begon hy de overblyfſelen der bouwkunſt te ſchilderen, welke in de nabuurſchap van Rome zyn. Hy verkocht de zelve om te beſtaan, en gaf die byna voor niet weg. Alle zyne werken zyn begrepen in omtrent vyftig hiſtoriſche taferelen, en eenige landſchappen, die hy voor byzondere perſonen geſchilderd heeft, zonder de ſtukken te rekenen, welke hy naar Titiaan geſchilderd heeft. Van alle zyne werken beminde hy het meeſt zyn dichtſtuk over de ſchilderkunſt. Hoe begeerig hy ook was om het zelve te doen drukken, hy ſtelde het altoos uit om het zelve in 't licht te geven, dewyl hy wel wiſt, dat zulks byna onnut was, zonder het te verſellen met eene Franſche overzettinge, en dat de langdurige afwezigheit uit zyn landt hem, om zo te ſpreken, zyne taal hadt doen vergeten. Eindelyk wierdt het op zyn verzoek in het Franſch gebragt door de Piles, die in dit Woordenboek dikwils aangehaald wordt, wanneer men van de ſchilders ſpreekt; en het wierdt drie maal met de vertaling en met aanmerkingen gedrukt. Hy begon te arbeiden, zeide hy, aan de uitlegging, om zyne gedachten meerder te verlichten, wanneer hy door eene beroerte overvallen wierdt, waar aan hy ſtierf by eenen van zyne broeders, vier mylen van Parys, in den jare 1665, in den ouderdom van vier en vyftig jaren. Het grote getal van wetenſchappen, waar mede zyn geeſt vervuld was, en zyne geheugeniſſe, die hem de zelve gemakkelyk opgaf, wanneer hy daar toe de minſte gelegenheit hadde, veroorzaakten, dat zyn ommegang, hoewel zeer nuttig, zo vol van uitweidingen was, dat hy dikwils daar door het voornaamſte onderwerp verloor: het gene velen heeft doen zeggen, dat zulks alleen kwam door een overvloedt van gedachten, welke de levendigheit van zynen geeſt hem verſchafte. Daar is geen Franſch ſchilder geweeſt, die Titiaan zo naby gekomen is, dan Du Freſnoy, als onder anderen te oordeelen is door de twee taferelen, die hy te Venetië ſchilderde voor den edelen Marcus Paruta, waar van het een eene half-naakte maagdt verbeeldt, en het andere eene leggende Venus. Het gene hy in Vrankryk geſchilderd heeft, is mede van dien trant, voornamentlyk het gene hy te Rinci gedaan heeft voor Bordier, intendant der financiën. Dit tafereel wordt door de kenners voor het ſchoonſte van zyne werken gehouden. Maar zo de weinige ſtukken, die hy gemaakt heeft, niet genoeg zyn om zynen naam in verſcheide geweſten van Europa te verbreiden; die van zyne dichtkunſt over de ſchilderkunſt zal hem doen leven, zo lang als deze kunſt in eenige achting zal zyn in de wereldt. *De Piles Abregé de la Vie des Peintres.*

FRESSE, (JOHANNES VAN) biſſchop van Bajonne, was in achting onder de regering van Henrik den II, die hem voor ambaſſadeur zondt naar Duitſchlandt, alwaar hy eene aanſpraak deedt op den Ryksdag van Paſſau in den jare 1552. Deze prelaat hadt goede hoedanigheden; hy verſtondt de algemene talen, en was wel onderwezen in de zaken van den tydt. Koning Henrik de II gebruikte hem in verſcheide gewigtige bezendingen. Hy bevondt zich by den hertog van Aumale, wanneer de zelve aangetaſt wierdt door den markgraaf van Brandenburg in den jare 1552, en redde zich in die gelegenheit door de vlucht. Hy ſchreef verſcheide werken, en onder anderen een, genoemd: *Le Livre des Etats & Maiſons plus illuſtres de la Chretienté*, dat men drukte in den jare 1549. Men gaf ook uit de aanſpraak of redenvoering, waar van geſproken is, enz. *Thuan. Hiſt. l. VIII, X & XI. Sammarth. Gall. Chriſt. La Croix du Maine & du Verdier-Vauprivas Bibl. Franç.*

FRETEL, aartsdiaken van Antiochië, leefde in het einde van de XI eeuwe, in den tydt, wanneer de Chriſten prinſſen de overwinning van het H. Landt ondernamen, en hy maakte zelf de beſchryving daar van. Adrichomius heeft zich van dit zelve werk bediend, om dat te zamen te ſtellen, dat hy gemaakt heeft van het Theater van het H. Landt. Zie *Adrichomius.*

FRETULPHUS, een oud geſchiedenisſchryver van Beyeren, welken Johannes Aventinus zich beroemd na te volgen in de jaarboeken van dat landt. Men weet niet wel, in wat tydt hy geleeft heeft. *Voſſius de Hiſt. Lat. p. 704.*

FREUDENBERG, een klein ſteedtje of vlek van Frankenlandt, aan den Main. Het is de hoofdplaats van eene kleine landſtreek, den biſſchop van Wurtsburg toebehorende, en dat inſchiet tuſſchen het graafſchap Wertheim en het aartsbisdom van Ments. *Maty Dict.*

FREUDENBERG, een vlek van de ſtaten van Naſſau, in Wetterau. Het zelve is eene myl van de ſtadt Siegen gelegen, en op de grenzen van de hertogdommen Berg en Weſtphalen. *Maty Dict.*

FREUDENSTADT, eene middelmatige plaats in den Swartzwaldt, vyf mylen van Tubingen, door hertog Frederik van Wurtenberg voor de uit de Ooſtenrykſche landen verdrevene Lutheranen in den jare 1601 aangelegt, en naar zynen naam *Frederiksſtadt* genoemt. Maar zy wierdt door de gemelde vluchtelingen *Freudenſtadt* genaamt, het welk zo veel wil zeggen, als vreugdeſtadt, of ſtadt van blydſchap, om hunne blydſchap daar door te kennen te geven over dat zy niet alleen eene veilige woonplaats, maar ook vele vryheden hadden bekomen. *Lairiz hiſt. Palmw. p.* 47.

FREUDENTHAL, of FREUDENDAL, een ſteedtje, met eene aanzienlyke heerlykheit, in Opper-Sileſië, aan het hoge gebergte, het Geſenke genoemt, aan de grenzen van Moravië, behoorde voortyds tot het vorſtendom Troppau, wordende van des zelfs lands hoofdman, *Johannes*, vryheer van Wurben, bezeten, maar wierdt in de Boheemſche onluſten van keizer Ferdinand den II ingetrokken, aan zyn broeder, den aartshertog Karel, groot-Duitſchmeeſter en biſſchop van Brixen en Breſlau, en door den zelven aan de Duitſche orde geſchonken, ook in het jaar 1639, den 12 Maart, van de afhankelykheit van het vorſtendom Troppau volkomen vrygemaakt. Wanneer in het jaar 1682 keizer Leopold den groot-Duitſchmeeſter *Johannes Caſpar van Ampringen*, tot opperhoofdman van Sileſië aanſtelde, en de welke een landsvorſt moet zyn, verklaarde de keizer deze heerlykheit voor zyn leeftydt voor een vorſtendom. Het ſteedtje legt in een vermakelyk dal, en heeft een ſlot, daar de landkommandeur op woont. Aldaar wordt ſterke handel met garen en linnen gedreven, en daar worden ook ſchone paarden aangekweekt. In het jaar 1645 heeft de Zweedſche generaal Koningsmark dit ſteedtje uitgeplundert. *Henelii Sileſiogr. c.* 7. §. 40.

FREUSBERG, eene heerlykheit, nevens een ſlot en ampt, aan de rivier de Siege, in den Weſterwaldt, niet verre van het hertogdom Bergen, gelegen. Zy behoort tot het graafſchap Sayn, en afzonderlyk tot het aandeel van Altenkirchen, of het aandeel des hertogs van Saxen-Eiſenach aan het gemelde graafſchap. Daar zyn vier karſpelen, die tot dit ampt behoren, als *Kirchen-Frensberg*, *Fiſchbach*, *Gebertshayn* en *Daden*. Het was voortyds een onafhankelyk leen, maar wierdt in het begin der XV eeuwe van den grave *Jan* den keurvorſt van Trier als een leen opgedragen, van wien het zekere linie der graven van *Sayn* te leen moeſt aannemen. Doch na dat in het jaar 1636 graaf *Lodewyk*, de laatſte van deze linie, ſtierf, heeft Saxen-Eiſenach, wegens Lodewyks zuſter Johannetta, landgravinne weduwe van Heſſen, en voor de twede maal getrouwt met den hertog van Saxen-Eiſenach, uit hoofde van zeker verdrag, in den jare 1652 met Trier geſloten, die heerlykheit, nevens het onderhorige, bekomen. *Lunig R. A. Part ſpec. Cont. III*, 5. 27. *n.* 264 *en* 276.

FREYBERG, in het Latyn *Freyberga*, eene fraaie en tamelyk grote ſtadt in Meiſſen, niet verre van de rivier de Mulda gelegen, is wegens het voortreffelyke bergwerk en de keurvorſtelyke Saxiſche grafſtede vermaard. Men kan haar eerſte begin eigentlyk in het jaar 1171 ſtellen, als in welk jaar de berglieden van Zellerfeldt, zynde in het vorige jaar uit Neder-Saxen in Meiſſen in de nieuwe bergwerken met grote menigte gekomen, en hebbende het hier geſtaan hebbende dorp Chriſtiaansdorf zodanig aangebouwt, dat het de gedaante van eene ſtadt kreeg, gelyk daar van nog tegenwoordig de eene zyde van die plaats de *Sachsſtadt*, of *Saxen-ſtadt*, genaamt wordt. Wanneer naderhandt in het jaar 1175 dat zilver-bergwerk daar omtrent in goeden ſtandt raakte, heeft markgraaf Otto de Ryke deze plaats met heerlyke vryheden begiftigt, met muren en grachten omcingelt, en *Freyberg* genoemt, gelyk ook dat daar by gelegen ſlot van gemelden markgrave is aangelegt, en voerende tegenwoordig wegens de vermakelyke landsdouwe, waar in het gelegen is, den naam van *Freudenſtein*, in het eerſt, naar men wil, *Freyheitſtein* heeft geheten. Aldaar hebben verſcheide landsvorſten hun hof gehouden. Het zelve is in het jaar 1572 door den keurvorſt Auguſtus van Saxen, zynde aldaar geboren, afgebroken, en van nieuw opgebouwt. Zyn vader, hertog Hendrik de Vrome, woonde aldaar langen tydt, en wierdt door de getrouwheit en oprechtheit der burgers bewogen, den grondt tot de keurvorſtelyke Saxiſche grafſtede in het koor der Domkerke te leggen, de welke vervolgens zeer fraai is voltooit. In de gemelde Domkerk is ook de hoge predikſtoel, van louter ſteen, doorgebroken werk gemaakt, beziens waardig. In eene andere kerk, ter eere van S. Pieter gebouwt, ziet men het afbeeldſel van Cuntz van Kauffungen in ſteen uitgehouwen. De ſchool is met eene zeer fraaie bibliotheek voorzien. Hier was voortyds eene munt; maar de zelve is in het jaar 1556 naar Dresden verlegt. Wat de gebeurteniſſen van deze ſtadt betreft, de zelve is van keizer Hendrik den VI, onder voorwendſel, dat hy den markgrave Diderik tegen des zelfs broeder, markgrave Albrecht, wilde byſtaan, in het jaar 1190 ingenomen, en tot op des keizers doodt in den jare 1198 in zyne macht gebleven. In het jaar 1203 viel de keizer Primiſlaus uit Bohemen in Meiſſen, en deedt aan de bergwerken dezer ſtadt grote ſchade, gelyk zy ook in het jaar 1212 van keizer Otto veel ſchade heeft geleden. In het jaar 1296 belegerde ze keizer Adolph, aan wien de landgraaf Albrecht zyn ganſche landt verkocht, niettegenſtaande hy twee zonen, Dierman en Frederik, hadt. Doch de burgers wilden geenzins den keizer erkennen, en deden hem door gedurige uitvallen grote afbreuk, tot dat zy eindelyk, na verloop van een jaar en vier maanden, door verraadt tot de overgave wierdt gedwongen. De markgraaf Frederik bragt ze eerſt in het jaar 1307 wederom onder zich, en beveſtigde niet alleen hare oude vryheden, maar vermeerderde de zelve ook met vele nieuwe. Omtrent het midden van de XV eeuwe moeſt zy in den binnenlandſchen oorlog tuſſchen keurvorſt Frederik den II en des zelfs broeder, hertog Wilhelm, zeer veel uitſtaan. In den Smalkaldiſchen oorlog bragt de keurvorſt Johan Frederik deze ſtadt onder zich, waar op de keizerlyken verſcheide malen te vergeefs de zelve ſtadt belegerden. Niet beter ging het de Zweden in het jaar 1639 onder den generaal Banner, en in de jaren 1642 en 1643 onder den veldmaarſchalk Torſtenſohn, niettegenſtaande zy met al hunne macht, en voornamentlyk de laatſte maal, de ſtadt twee maanden lang belegerden. Voorts heeft deze ſtadt ook verſcheide malen brandt gehad, en is tot vier malen toe geheel afgebrandt. *Siſridus Presbyter Epit. lib. II. ſub an.* 1296. *Garzo de bellis Friderici M. March. Miſn. l. I & II. Langius Chron. Citiz. ſub an.* 1294 *&* 1296. *Fabricius Comment. de Urbe Freyberga. Boceri Fribergum. Theatr. Europ tom. IV. fol.* 956 *ſeq. & Tom. V. fol.* 39 *ſeq. Molleri Theatrum Freiberg.*

FREYBURG, in het Latyn *Freiburgum*, eene ſterke veſting in Brisgau, aan de rivier de Drezen, 2 mylen van Briſach gelegen. Men zegt, dat zy haren oorſpronk van de berglieden heeft, die, by gelegenheit van de niet verre daar van daan leggende bergwerken, vele huizen aldaar bouwden, waar van hertog *Berchtold* de II van Zahringen in het jaar 1118 eene ſtadt maakte. Deze hertog heeft ook deze nieuwe ſtadt met zo vele vryheden begiftigt, dat zy naderhandt niet meer eene landſtadt heeft willen heten. Na de doodt der hertogen van Zähringen kwam zy door huwelyk in het jaar 1228 aan grave *Egon van Furſtenberg*, bygenoemt met den Baardt, die daar by een ſlot bouwde. Des zelfs zoon was *Egon* de II, die by zyne gemalinne Adelheit van Niften *Conraad* verwekte. Deze geraakte met de ſtadt overhoop, als zoekende de zelve hare vryheden, door Berchtold aan haar gegeven, te ontnemen. Maar de graaf riep den biſſchop van Straasburg te hulp, en benaauwde de ſtadt geweldig. Doch in het jaar 1293 wierdt een verdrag gemaakt, daar by de graven beloofden, de ſtadt het recht van bezetting te onderhouden te laten, zich tegen haar niet te verbinden, en haar niet voor hunne rechtbank te betrekken. Zyn zoon was *Egon* de III, die graaf Conraad verliet, de welke ook landgraaf van Brisgau is geweeſt, en twee zonen, *Frederik* en *Egon* den IV, naliet. De eerſte kreeg na zyns vaders doodt de regering, en teelde by Anna, de dochter van grave Rudolph van Sauſenberg, *Clara*. Hy raakte met de ſtadt overhoop, en wierdt door de burgers verdreven, die na zo vele verkrege vryheden aan de graven niet langer eene onbepaalde gehoorzaamheit wilden bewyzen: gelyk zy dan in het jaar 1327, buiten weten van den grave, met andere ſteden in een verbondt tradt. Men vindt ook, dat zy in het jaar 1350 een verbondt met de hertogen van Ooſtenryk tegen Zurich heeft gemaakt. Na de doodt van Frederik erkenden die van Freyburg zyne dochter Clara, zynde met den paltsgrave Götje van Tuwingen getrouwt, voor hunne gravinne, van welke men nog oirkonden van het jaar 1356 heeft, waar in zy zich regerende gravin van Freyburg ſchryft. Graaf *Egon* de IV, haar vaders broeder, kantte zich wel tegen haar aan, en bragt by den keizer te weeg, dat hy hem het gericht, den tol en de heerlykheit van Freyburg als een leen opdroeg; maar de burgers bewezen uit hunne handveſten van hertog Berchtold, dat die ſtadt eene vryheerlyke ſtadt en geen leen was, maar op de nabeſtaande vrouwen, voor zo verre de graven recht daar op hadden, moeſt komen. Het verſchil wierdt echter zodanig bygelegt, dat Egon voor zeker ſtuk gelds na de doodt van Clara zou regeren. Deze trouwde met Verena, gravinne van Neufchatel, en kreeg met haar het landt van Neufchatel. Hy raakte met deze ſtadt in het jaar 1366 in onmin, zo dat men hem wegjoeg, en zynen burgt ſlechtte. Eindelyk wierdt het verſchil zodanig bygelegt, dat de burgers van den grave zyne ganſche heerlykheit voor 200000 marken zilver kochten; en terwyl Ooſtenryk dit geldt opſchoot, hebben die van Freyburg zich in het jaar 1368 aan het zelve onderworpen. Maar na dat de aartshertog Frederik op de kerkvergadering van Conſtans in den ban wierdt gedaan, kwam Freyburg aan het Ryk, maar moeſt hem wederom by zyne herſtelling ingeruimt worden. Van dien tydt af is Freyburg beſtendig in handen van het huis van Ooſtenryk gebleven, en de aartshertog Albrecht heeft aldaar in den jare 1463 de akademie geſticht. In het jaar 1632 gaf het zich zonder accoord te ſluiten aan de Zweden over, waar op het wel wederom door de keizerſchen wierdt ingenomen, doch van de Zweden in de jaren 1634 en 1638 tot twee malen toe hernomen, die het ook tot de vrede behielden. In het jaar 1677 kregen de Franſchen, in het felſte van den winter, waarſchynlyk door verraadt van den opperbevelhebber, deze veſting in, en behielden ze tot op de Nimweegſche vrede, wanneer de univerſiteit naar Conſtans verlegt wierdt. Doch in het jaar 1697 wierdt zy aan het huis van Ooſtenryk by de Ryswykſche vrede wederom ingeruimt, en de univerſiteit weder derwaarts overgebragt. Doch in het jaar 1712 namen de Franſchen de ſtadt in, hebbende zich de kommandant, graaf Hatſch, dapper genoeg verweert; en met deze verovering eindigde de zware oorlog over de Spaanſche ſucceſſie: Want kort daar na wierdt de Raſtadſche vrede geſloten, waar by deze ſtadt wederom aan Ooſtenryk kwam. Betreffende voor het overige de beſchryving van deze plaats, men vindt aan de Weſtzyde, naar den Rhyn toe, eene vlakte: maar van den Ooſtkant, naar Zwaben toe, wordt zy door een daar naby gelege ſteenrots beſchermt, op welke twee ſloten zyn, en tuſſchen de zelve is nog een ſterkte, het Saltsbuchslein genoemt, die de ganſche vlakte beſtrykt, en waar uit men ook de zyde achter den berg kan beſchieten. Zy hebben, voor zo veel op een ſteenrots kan geſchieden, wallen en muren, en hunne toegangen onder aan den berg zyn met reduiten en buitenwerken voorzien.

In de laatste belegering hebben de Franschen het bovenste slot, naar den kant van Zwaben, aangetast, doch konden met al hun kanon geen bresch maken. Maar de stadt is niet regulier versterkt, en hare vestingwerken bestaan uit tien bastions, voor ieder van welke een halve maan of ravelyn legt. Aan den kant naar Straasburg toe heeft een beek, die door de stadt vloeit, haren uitloop, alwaar sluizen gemaakt zyn, zo dat men een groot gedeelte der vlakte kan onder water zetten, 't welk de Franschen grote schade heeft gedaan. In deze stadt is de schone Domkerk, welker toren niet minder fraai dan die van Straasburg is, behalven dat hy niet zo hoog is. In de laatste belegering heeft deze kerk eenige schade geleden. *Chron. Friburg. Knipschild de Jure civ. p.* 484. *Königshoven Chron. van de Elzas. Ludwigs Preuss. Neuburg. De Roo l. III. Ann. Austr. Munster. Cosm. l. V. c.* 220. *Crus. Annal. Zeiler. Itin. & Topogr. Als. p.* 17.

FREYBURG, (HET CANTON) het tiende van het Zwitsersche Eedgenootschap, is van eene tamelyke uitgestrektheit, en heeft schone koren-en weilanden. Des zelfs hoofdstadt is mede *Freyburg* genoemt, van welke in het volgende artykel zal gesproken worden. Voorts legt in dit Canton de stadt en het graafschap *Gryere*, of *Grines*, en *Remont*, als mede de stadt en de sloten *Montenach*, *Rue*, *Corbiere*, *Bulloz*, nevens de voogdyschappen *Illingen*, *Plasey*, *Zaun*, *Pont*, *Couppingen*, *Stäfis*, *Montsalvans*, *Surpierre*, *Attalens*, *S. Denys*, *Lugis*, *S. Aubin*, enz. De inwoners spreken ten dele Hoogduitsch, ten dele gebrekkelyk Fransch, en zyn alle Roomsch-Katholyk.

FREYBURG *in Uchtlandt*, aldus genoemt tot onderscheiding der stadt Freyburg in Brisgau, is een tamelyk grote stadt aan de rivier Sane, vyf uuren van Bern, naar 't landt van Vaux toe, en wel meest op steenrotsen gebouwt, zo dat zy ten dele met hoge rotsen, ten dele met diepe watergrachten, en dus van nature versterkt is, zynde daarenboven in haren groten omtrek met sterke muren en torens omringt, in welke, niettegenstaande de ongelykheit van den grondt, echter eenige grote markten en vele schone gebouwen gevonden worden, van welke zonderling de stichtskerk van S. Nikolaas, het prachtige Jesuiten collegie, het Raadhuis, en verscheide andere kloosters, aan te merken zyn. Zy is in het jaar 1179 door hertog Berchtold den IV van Zähringen gebouwt; vervolgens eerst aan het Ryk, en naderhandt aan de graven van Kyburg gekomen, die de zelve aan keizer Rudolph van Habsburg verkochten, onder wiens nakomelingen zy tot in het jaar 1481 is gebleven, wanneer zy zich met de Eedgenoten heeft verbonden; en de tiende plaats onder de Cantons bekomen. De regering aldaar bestaat uit een kleinen en een groten Raadt, welker eerste uit 24, en de laatste uit 200 leden bestaat, de welke ook het hoogste gezag hebben. Des zelfs hoofdt is de regerende schout, waar van 'er twee zyn, die by beurten regeren, en jaarlyks, op S. Jans-dag, afgaan. In deze stadt heeft ook gemeenlyk de titulaire bisschop van Lausanne zyne residentie. *Plantin. Hist. de Suisse. Simler Respubl. Helvet. Stumpf Chron. Helvet.*

FREYBURG, eene stadt, met een ampt, aan de Unstrut, in Thuringen, 1 myle van Naumburg gelegen, en den hertog van Saxen-Weissenfels toebehorende. Het slot aldaar heeft voortyds *Neuburg* geheten, en is door Augustus, keurvorst van Saxen, vernieuwt. *Tromsd. Geogr. Spangenb. Mansf. Chron.*

FREYBURG, of ook FRIDBURG, een tamelyk steedtje in Opper-Beyeren, in het bisdom van Passau, legt aan de opper-Oostenrykische en Saltzburgsche grenzen, en heeft zyn eigen landgerecht te Burkhauzen. *Kenr Beyeren p.* 266.

FREYENTHURM, eene sterk slot en marktvlek, nevens eene aanzienlyke heerlykheit, in Krain, den grave van *Burgstal* toebehorende.

FREYENWALDE, of FRIENWALDE, eene plaats in de middel-Mark van Brandenburg, aan de grenzen van de Nieuwe of Ucker Mark, aan de rivier den Oder, 6 mylen van Berlyn gelegen. Zy is wegens zeker mineraal water vermaard, dat men aldaar vindt, en dat, naar men zegt, voor vele kwalen goed is; waarom ook vele vremdelingen aldaar plagten te komen.

FREYMONIUS (JOHANNES WOLFGANG) heeft gemaakt over het Codex het gene Labith gemaakt hadt over de Digesten. Hy heeft ook een vervolg gemaakt van de constitutiën van ieder keizer, volgens de orde der burgermeesters, der maanden, en der dagen; en eene bibliotheek van de Rechten onder den tytel van: *Elenchus omnium Auctorum, qui in Jure tam Civili quam Canonico, vel commentando, vel quibuscumque modis explicando, ad nostram usque ætatem claruerunt, nomina & monumenta complectens. Denys Simon Biblioth. Hist. des Aut. de Droit.*

FREYSACH, of FRIESACH, in het Latyn *Frisacum*, eene stadt in het hertogdom Karinthië, aan de grenzen van Opper-Stiermarken gelegen, en den aartsbisschop van Saltsburg toebehorende. Zommigen willen haren naam van de Vriezen afleiden, maar anderen zeggen, dat zy den zelven van een wild zwyn, wordende *de orte beer* genoemt, en welke zich hier omtrent plagt te onthouden, heeft bekomen, zo dat zy in het eerst *Bernau* wierdt genoemt, waar uit de Romeinen *Verunum* maakten, daar de aldaar wonende lieden *ach* byvoegden, waar van *Virunsach*, en eindelyk *Vrisach* is gemaakt, wordende echter gemeenlyk *Friesach* geschreven. De plaats legt zeer bekwaam en vermakelyk, en is van vruchtbare bergen en velden omringt; maar de goudmyn, die daar voormaals was, is tegenwoordig ingestort. Onder de geestelyke gebouwen dezer stadt zyn twee kloosters van Predikmonniken en het klooster van O. L. V. van de orde der Benedictynen. Onder de wereldlyke is het slot, daar de landshoofdlieden van Karinthië voortyds op plagten te wonen. Zy stondt langen tydt onder de gehoorzaamheit der graven van Zeltschach, tot dat uit des zelfs geslacht de twee zonen van grave Wilhelm, door hem by zyne gemalinne, de heilige Hemma, verwekt, van de bergknapen wierden vermoord. Daar op wierdt deze graaf een heremyt, en de heilige Hemma bouwde de kerk te Gurk, en schonk het aartsticht van Saltsburg aan de stadt Friesach. Dit geschiedde, naar het verhaal van *Megiserus*, na de jaren 1070, hoewel *Lazius* zegt, dat keizer Hendrik de II deze plaats aan het aartssticht schonk, en Hemma de proostdy te Gurk omtrent het jaar 1056 stichtte. De aartsbisschop heeft aldaar niet alleen een proost en deken in geestelyke, maar ook in wereldlyke zaken zyn vicedom, die op het slot Geyersberg, leggende buiten de stadt op een schonen vermakelyken berg, woont. Gebhardus, XXVII bisschop van Saltsburg, heeft het slot in de stadt gebouwt. In het jaar 1090 wierdt dat slot door de vyanden van den gevangen aartsbisschop Thyemon belegert, doch dapper tegen de zelve verdedigt, niettegenstaande de aartsbisschop op die plaats was vast gemaakt, op welke de belegerden hunne werken stelden. In het jaar 1275 wierdt deze stadt door het volk van den koning Ottocarus van Bohemen verwoest, en in het jaar 1285 stak hertog Albrecht van Oostenryk de zelve op vier plaatsen in den brandt, zo dat zy tot den grondt toe afbrandde. De Chronyk van Karinthië meldt, dat zy in het jaar 1481 door de Hungaren verovert, maar door die uit Karinthië door eene krygslist hen in het jaar 1496 wederom is afgenomen. Zy heeft voorts ook grote schade door brandt geleden, doch is altydt naderhandt wederom herbouwt. *Megiser. Karinth. Chron. Hund Metrop. Saltsb. P. I. pag.* 8, 28 *&c. Lazius de Republ. Rom. Brunner Annal. Bojor. P. III. Zeiler. Topogr. Austr.*

FREYSINGEN, eene bisschoppelyke residentiestadt aan de rivier de Mosach, die niet verre daar van daan in de Iser valt, vyf kleine mylen van Munchen, zeven van Ingolstadt en negen van Augsburg gelegen. Men wil, dat zy van de Romeinen, toen zy dat gedeelte van Beyeren, dat zich van den Donau tot aan de Alpen uitstrekt, door hunne landvoogden lieten bestieren, gebouwt, en *Fruxinum*, *Fruxinium* en *Frixinia* genoemt is, waar toe hen de vermakelyke landstreek zekerlyk aanleiding zal gegeven hebben. Men vindt nu tegenwoordig aldaar groten overvloedt van koorn, weilanden en bekwame bosschen tot de jagt; voornamentlyk is de bisschoppelyke residentie zeer vermakelyk aangelegt, en is naderhandt door de schoonste schilderyen nog kostelyker geworden. Van de geestelyke gebouwen is zonderling de Domkerk, zynde reets in het jaar 444 ter eere van de H. Maagdt Maria gesticht, en, naar men zegt, naderhandt door den heiligen Corbinianus in den beginne der VIII eeuwe in eene Domkerk verandert, bezienswaardig. Zy pronkt met een zeer kostelyken predikstoel, en met een Mariënbeeldt, rykelyk met kleinodiën bezet, het welk men droomt dat de H. Lucas gemaakt heeft. Onder de kerkelyke schatten en versierselen vindt men een wywaters ketel; van een chrysolieth gemaakt, van de grootte van een tafelbordt, en de daar toe behorende wykwast is van een smaragdt gemaakt. Buiten den Dom is ook de farkerk van S. Georg, nevens verscheide kloosters, en zonderling onder de zelve het klooster der Benedictynen, Weichen Stephaan, merkwaardig. Wat de gebeurtenissen dezer stadt betreft, de zelve heeft veel van de Hungaren geleden. In het jaar 1086 hebben de Saxen, tegen keizer Hendrik oorlogende, deze plaats ingenomen. Zy is ook door hertog Hendrik den XI, om dat zy het met hertog Welpho hieldt, zwaar gekastyd, en in het jaar 1159 door den donder geheel in de assche gelegt. In het jaar 1049 wierdt *Bruno*, uit het Duitsche Dagsburgische geslacht, aldaar tot paus verkoren, die daar op den naam van LEO den IX aannam. In de jaren 1632, 1646 en 1648 wierdt zy van de Zweden verovert en hard gehandelt.

FREYSINGEN, ('T BISDOM VAN) behoort onder Saltsburg, aan het welke het ten Oosten, gelyk ten Zuiden aan het bisdom van Brixen, ten Westen aan dat van Augsburg, en ten Noorden aan dat van Regensburg paalt. De bisschop is een Ryksvorst, en heeft den rang boven alle bisschoppen, die onder Saltsburg behoren. Hy bezit, nevens de hoofdstadt Freysingen, ook het ampt en slot Ismaning, de heerlykheit Burckrain, en de oude markt Isen, als mede het graafschap Werdtenfels, tusschen het Beyersche en Tyrolsche hoge gebergte, als onmiddelyke goederen van het sticht. Hy heeft ook anderszins in Oostenryk vier heerlykheden, als Enzendorff, Hollenburg, Waidhofen en Ulmerfeldt; in Krain de heerlykheit Lack; in Stiermarken Rottenfels; in Tyrol de marktplaats Insing, en eindelyk in Beyeren vele andere goederen, alwaar hy echter maar alleen als een twede landstandt wordt aangemerkt. Men zegt ook, dat hy in Istrië, Dalmatië, Sclavonië en in de Treviser Mark veel landt onder zyn gebiedt heeft gehad, maar dat hem de Turken en Venetianen hebben afgenomen. Den grondt tot dit bisdom heeft *Corbinianus*, een Franschman, gelegt, die omtrent het jaar 716 door paus Gregorius den II tot bisschop gewyd en naar Duitschlandt gezonden wierdt, om aldaar de ongelovigen te bekeeren, die daar op van hertog Grimoaldus den XII van Beyeren de stadt Freysingen, nevens de Mariënkerk aldaar, met vele vryheden, verkreeg, en daar door gelegenheit badt de gemelde kerk in een Domkerk te veranderen. Behalven den reets gemelden bisschop zyn van zyne opvolgers beroemd *Aribo*, die het leven van den bovengemelden Corbinianus beschreef; *Godschalk*, onder wien dat besluit is gemaakt, dat nog tegenwoordig wordt opgevolgt, dat namentlyk niemandt der domheeren, nevens zyne prebenden, elders

elders een kanunnikdy mag hebben; *Otto*, zoon van markgrave Leopold van Oostenryk, die dat sticht in groot aanzien bragt, zynde ook wegens de daar van geschreve Historie vermaard; *Nicodemus de la Scala*, een heer van Verona en Vicenza, die dat Mariënbeeldt, waar van in het voorgaande artykel is gemeld, als, volgens inbeeldinge, door de handt van den H. Lucas gemaakt, aan dat sticht bragt; en eindelyk *Vitus Adamus*, uit het adelyk geslacht van *Gerbecke*, die dat sticht zeer verbeterde, maar naderhandt beleefde, dat het door de Zweden verwoest wierdt. De tegenwoordige bisschop van Freysingen is genoemt *Johannes Theodorus*, uit den huize van Beyeren, tot bisschop van Regensburg verkoren den 29 July des jaars 1719, en tot bisschop van Freysingen den 22 February des jaars 1727. *Otto Frisingens. l. V. Chron. cap.* 24. *Bruschius in Chronol. Monast. Hund Metrop. Salisb. Welserus & Brunner in reb. Boic. Zeiler. Topogr. Bavar. p.* 13 *seq. & in appendic. p.* 12. *Ertel keurvorstelyke Beyersche Atlas. Sagittar. Antiq. p.* 241 *seq.*

FREYSTADT, eene kleine stadt in opper-Oostenryk, 4 mylen van Lintz gelegen, aan de grenzen van Bohemen, en den grave van Slavata toebehorende. Daar behoort ook een klein district toe, wordende Machlandt genoemt, in 't welke de twee kleine steden Mathauzen en Greynam leggen. Eene andere stadt van dezen name is gelegen in opper-Hungarië, aan de rivier de Wag, tusschen Leopoldstadt en Schinta, en behoort den grave van Wratislau toe. Zy heeft een tamelyk hoog en sterk slot, en daar omtrent is ook een badt. Eene derde plaats van dezen name is gelegen in het Silesische vorstendom Glogau, omtrent 4 mylen van de stadt Glogau, en 3 van Sagan, Noordwaarts, in, of by welke in het jaar 1609 eene Luthersche kerk en school, volgens het Altrandstadsche verdrag, is aangelegt. Eene vierde plaats, Freystadt geheten, zynde eene kleine stadt, nevens een fraai slot, en legt in het vorstendom Teschen, aan de rivier de Elsa. Zy legt vierdehalf myl van Teschen, en behoort den grave van Gaschin toe. Eindelyk is 'er eene kleine stadt van dezen name in Poolsch-Pruissen, in het landschap Pomesanië, niet verre van de grenzen van het Culmsche gebiedt. *Tromsdorf. Luca Siles. Chron.*

FREZEAU, of FREZEL DE LA FREZELIERE, een geslacht in Anjou, is een der oudste van Vrankryk, en der doorluchtigste van zyne provincie, alwaar het van alle geheuchelyke tyden af de heerlykheit van la Frezeliere bezeten heeft. Men merkt als iets seldzaams aan, dat de genen, die dezen naam gedragen hebben, nooit mishuuwd zyn geweest. Wat de oudheit belangt, weinig geslachten kunnen zich beroemen zo hoog op te klimmen. Zelfs eer het gebruik de geslachten door bynamen onderscheiden hadt, dat is te zeggen sedert de XI eeuwe, moet het geslacht van FREZEL, of FREZEAU, zeer aanzienlyk geweest zyn: dewyl onder de blafferds, of brieven van stichting van de abdy van Noiers, in Touraine, onder de giften, die bevestigd wierden door den koning Robert, omtrent den jare 1030, een gevonden wordt, waar in men gemeld vindt van twee FREZELS, vader en zoon, die beide ridders genoemd worden; eene waardigheit, welke in dien tydt niet gegeven wierdt dan aan mannen, welke te gelyk door hunnen adeldom en door hunne dapperheit uitmuntten. De burgerlyke oorlogen, welke Vrankryk geschud hebben, en de verscheide omkeeringen, welke de zelve in Anjou veroorzaakten, hebben het geslacht van Frezeau, gelyk verscheide andere, beroofd van de bewyzen, welke de achtereenvolging van zyne eerste voorvaderen bewaarden. Na dit gebreklyke of openstaande, veroorzaakt door de ongevallen der tyden, vindt men de Genealogische opvolging in eene gedurige aaneenschakeling.

I. GODEFRIDUS FREZEL, ridder, leefde in den jare 1270, en was vader van Johannes, die volgt.

II. JOHANNES FREZEL, heer van la Frezeliere, wordt *Monseigneur* genoemd, gelyk Godefroi, zyn vader, in twee leenverheffingen, welke men aan hem deedt den laatsten January des jaars 1300, en des donderdaags na het feest van S. Vincent, in den jare 1329. Hy liet twee zonen na, Lucas Frezel, die volgt; en *Reinout Frezel*, die over zyn erfdeel handelde den 23 Maart des jaars 1365 met *Johannes Frezel*, zyn neef.

III. LUCAS FREZEL, heer van la Frezeliere, wordt genoemt in eene acte van de maandt Maart des jaars 1355 met zyne gemalinne Guiote van Morillan, vrouwe van Morillan en Champagné. Hunne kinderen waren *Margareta Frezel*, getrouwt met Robert le Vezel, heer van la Ronchiere en van Arcis, aan welke zy ten huwelyk bragt 300 florynen gouds en 60 ponden inkomen van landgoederen; en *Johannes Frezel*, die volgt.

IV. JOHANNES FREZEL de II, heer van la Frezeliere in den jare 1363, wordt genoemd *edel en machtig heer*, en *Monseigneur*, in eene leenverheffing, welke hy ontfing op Zondag na het feest van S. Marcus in den jare 1377, en in eene andere, welke hem gedaan wierdt door Petrus Quatrebarbes, heer van La Rongére, den 28 April des jaars 1390. Hy trouwde in zyn eerste huwelyk met Maria Pointel, vrouwe van la Pointeliere en van Houssay, zuster van Johanna Pointel, vrouwe van Bois-Dauphin; en in zyn twede huwelyk met Maria van Arquenay, benoemde uitvoerderesse van zyn testament van den 4 October des jaars 1401. De kinderen, die hy hadde, sproten uit zyn eerste huwelyk, en waren: 1) *Lancelot Frezeau*, die volgt; 2) N... *Frezeau*, gemalin van Johannes Denouant; 3) *Maria Frezeau*, den 8 December des jaars 1390 getrouwt met Guillielmus Morin, heer van la Porte, en zoon van Guillielmus Morin, en van Maria van Angennes; 4) *Johanna Frezeau.*

V. LANCELOT FREZEAU, ridder, heer van la Frezeliere, van Champagne, en van la Buzardiere, gaf zyne toestemmig van la Frezeliere in den jare 1405 aan Gilles Cholet. Uit de vyfde rekening, gegeven door Guillielmus Chartier, ontfanger generaal der financien, blykt het, dat Lancelot kapitein was van het kasteel van Laval, eene plaats van aangelegenheit, die hem vertrouwd was door den koning, om de zelve te bewaren voor Anna, vrouwe van Vitré en van Laval, die hem haren neef noemt in een brief, dien zy hem schreef. De eerste gemalin, met welke hy trouwde op den 22 November des jaars 1403, was Johanna van Tuebeuf, vrouw van Tuebeuf en van Villiers-Charlemagne; en zyne twede, met welke hy trouwde in den jare 1430, was Maria Papin, vrouwe van Chemiré en van Montejan, weduwe van Johannes van Feschal, ridder, heer van Turé en van Bourgon, en in haar derde huwelyk gemalin van Guido van Laval, heer van Pomerieus. Uit het eerste huwelyk wierden geboren: 1) *Lancelot Frezeau* de II, die volgt; 2) *Isabelle Frezeau*, vrouw van La Voluë, van Chasnay, van Tuebeuf, en van Villiers-Charlemagne, gemalin van Johannes Quatrebarbes, ridder, heer van Rogere, Raadsheer en kamerling des konings; 3) *Maria Frezeau*, gemalin van Jacobus du Tertre, heer van Plessis de La Jaille. 4) *Johanna Frezeau*, den 25 May des jaars 1442 getrouwt met Johannes Briand, heer van Brez en van S. Brice, en in den jare 1460 met Johannes van Champagne, heer van La Mothe Ferchaud.

VI. LANCELOT FREZEAU de II, heer van la Frezeliere, van Champagné, en van La Roche-Tibaud, droeg de wapenen van zyne tedere jonkheit af, en verdiende den naam van ridder voor den ouderdom van 20 jaren. Zyne achting was zo groot, dat Johannes de II, hertog van Alençon, een der dapperste prinssen van zynen tydt, hem in deze uitdrukkingen schreef van Chateau-Gontier den 9 July des jaars 1438: *Que pour aucunes entreprises hâtives, esquelles il se trouveroit en personne, il se trouvât le Dimanche suivant a la Guierche, le mieux en point, & accompagné qu'il pourroit, en tenant la chose secrete.* Men gaf hem de tytels van *Monseigneur*, en van *tres noble & tres puissant Seigneur*, in eene leenverheffinge, welke men hem deedt den 10 November des volgenden jaars. Eene van zyne zusters, Johanna Frézeau, zich beklagende niet meer tot huwelyksgoedt gehad te hebben dan 800 goude rojalen, in plaats dat Izabelle, hare zuster, gemalin van Johannes Quatrebarbes, 100 oude goude kronen gehad hadde, behalven verscheide leenen en domeinen, deedt hem veroordelen om haar het ontbrekende te vervullen, door een vonnis van den luitenant van den Bailli van Touraine te Chinon, gegeven den 29 July des jaars 1447. Lancelot de II was twee maal getrouwt. Hy hadt by Johanna Bouju, vrouwe van Poussons in Maine, zyne eerste gemalinne, Renatus Frezeau, van wien terstondt gesproken wordt: by Anna Hai, zyne twede gemalinne, welke hertrouwde met Jacobus du Chêne, heer van Paréneau, en van Miré, liet hy na, 1) *Anna*; 2) *Catharina*; 3) *Ambrosius*; 4) *Johanna Frezeau*, getrouwt met Philippus van Charnacé en van Beauchêne in den jare 1488; 5) *Gillis Frezeau*, heer van Champagné en van Miré, gestorven zonder nakomelingschap by zyne twee gemalinnen, Renata du Chêne, en marquise le Moine.

VII. RENATUS FREZEAU, heer van la Frezeliere, van Plessis, en van la Roche-Tibaud, diende met den adeldom van Anjou in de Arriere-Ban, welke in den jare 1471 geboden wierdt door Guido van Laval, heer van Loué, seneschalk van deze provincie. Hy was in zyn eerste huwelyk getrouwt met Johanna van Kerkado, seneschalk, waar by hy hadde *Lancelot* den III, en in zyn twede huwelyk met Chatharina Pierre, vrouwe van Châtelet, waar by hy naliet: 1) *Johanna Frezeau*, eerst getrouwt met Antony le Maire, heer van Plessis le Maire; en daar na met Abel van Seillons, heer van Sevigné, aan wiens zoon, Amarus van Seillons, heer van Bernay, zy hare dochter Catharina le Maire uittrouwde; 2) *Johannes Frezeau*, zonder nakomelingschap gestorven.

VIII. LANCELOT FREZEAU de III, heer van la Frezeliere, van Possons, van la Gannetiere, enz. trouwde den 10 Augusty des jaars 1489 met Françoisa van Bournan, dochter van Karel van Bournan, heer van Condray, en van Margareta van Valée, vrouwe van Montejan, enz. en was vader van Renatus, die volgt.

IX. RENATUS FREZEAU de II, ridder, heer van la Frezeliere, van la Gannetiere, enz. was den 31 May des jaars 1524 getrouwt met Françoisa Milet, dochter van Thomas Milet, heer van Châtelet in Maine, en van Margareta de la Barre, en was vader van *Philips Frezeau*, die volgt; en van *Renatus Frezeau*, van wien en van wiens nakomelingschap hier na mede gesproken wordt.

X. PHILIPS FREZEAU, heer van la Frezeliere, enz. verdeelde met Renatus hunnen vader den 30 October des jaars 1561, en was vervolgens leidsman, vaandrig, en luitenant van de compagnie der ordonnantiën van den graaf van Lude, gouverneur van Poitou, onder wien hy zyne eerste wapenen droeg. In den jare 1568 maakte koning Karel de IX hem kapitein van eene compagnie van 300 voetknechten, en naderhandt, tot beloning van zyne diensten, hem ridder van de orde gemaakt hebbende, gaf hy hem het gouvernement van de stadt Niort, met het luitenantschap generaal van het gouvernement van hoog en laag Poitou, en gaf hem in den jare 1569 last om de goede orde en rust van deze provincie te herstellen. Hy verdedigde in den jare 1574 de stadt Carentan met veel dapperheit en geluk tegen den graaf van Montgommery, hoofdt der Protestanten in Normandië. Koning Henrik de III, om zyne dapperheit te erkennen, bevestigde hem in

in het bezit van zyne waardigheden, waar by hy in den jare 1584 die voegde van gewoon edelman van zyne kamer, en in den jare 1585 vernieuwde hy zynen laſt, om te gebieden in Poitou, onder den heer van Malicorne, met het zelve gezag, dat hy gehad hadde onder den graaf van Lude. Philippus Frezeau ſtierf in den jare 1590. Hy was den 31 Augusty des jaars 1560 getrouwt met Guionne du Pui, vrouwe van Amaillou, weduwe van Aimonus Goulard, heer van Maree, en moeder van Helena Goulard, gemalinne van François van La Rochefoucaut, baron van Montendre. De kinderen van Philippus en van Guionne waren François Frezeau, heer van la Frezeliere, gewoon edelman van de kamer des konings, en kapitein van eene compagnie van twee honderd voetknechten, ongetrouwt geſtorven; en Jacobus Frezeau, die volgt.

XI. Jacobus Frezeau, ridder, heer van la Frezeliere, van Roche-Tibaud, enz. beantwoordde volkomentlyk de achting, welke zyn vader zich verkregen hadt. Hy hadt van den jare 1589 af het bevel, onder den naam van heer van Amaillou, van de compagnien ligte paarden en arquebuſiers. Hy hadt vervolgens eene compagnie van vyftig gewapenden, en wierdt door koning Henrik den Groten vereerd met het gouvernement van de ſtadt Poitiers, een jaargeldt van drie duizend ponden, en de waardigheit van gewoon edelman van de koninklyke kamer, in den jare 1614. Eindelyk verkreeg hy in den jare 1620 het brevet van maarſchalk de camp, en ſtierf in den jare 1626. Hy was den 5 May des jaars 1594 getrouwt met Suzanna Berruyer, vrouwe van Tafonneau in Touraine, dochter van Petrus Berruyer, heer van Courbalin, en van Françoiſa de la Vove; en hy hertrouwde met Jacobina van Menou, dochter van François van Menou, heer van Turbilly, en van Anna de la Tremoille, en weduwe van Johannes van Savonniéres, heer van S. Germain. Zyne kinderen wierden geboren uit het eerſte bedde, en waren *Izaak Frezeau*, die volgt; en *Diana Frezeau*, den 7 April des jaars 1610 getrouwt met Hippolitus van Linieres, heer van La Bourbeliere en van la Rochette in Poitou.

XII. Izaak Frezeau, heer van la Frezeliere, van Tafonneau, van Amaillou, enz. muntte uit door zyne grote daden, zo te lande, als ter zee, en bovenal in het beleg van Rochelle, alwaar hy een ſchip geboodt, en in het Valtelin, alwaar Henrik, hertog van Rohan, een getuige van zyne dapperheit en van zyn beleidt, hem de grootſte bedieningen waardig oordeelde. Zyne dapperheit hadt hem doen ſtellen aan het hoofdt van het regiment van Touraine: de waardigheit van maarſchalk de camp, waar toe hy verheven was, deedt hem tot de eerſte krygsbedieningen naderen; wanneer hy, op het punt om de zelve te verkrygen, in den jare 1639 gedood wierdt in het beleg van Hesdin, waar van het gouvernement hem beloofd was, in verwachting van nog groter beloningen. Men kan van zyne verdienſten oordeelen door den brief, welken de kardinaal van Richelieu, een zeer bekwaam en naauwkeurig kenner, hem ſchreef van Ruel den 14 January des zelven jaars. Zie hier de uitdrukkingen van den zelven: *De vrienden van Mr. de la Frezeliere niet kunnende dulden, dat zyne heerlyke en ſchitterende dapperheit een langer tydt ledig blyve, in een tydt als deze, waar in de koning onvertzaagtheden als de zyne nodig heeft, hebben zyne Majeſteit doen beſluiten hem in den aanſtaanden veldtocht te gebruiken aan den kant van Spanje; op dat geen van zyne vyanden onbewuſt zy, wat hy waardig is: zich belovende, dat hy aldaar zo voordeeliglyk ſlagen zal, als hy tot nu toe gedaan heeft in Duitſchlandt, in het Valtelin, in Italie, en op andere plaatſen, alwaar hy tot genoegen van zyne Majeſteit gedient heeft. Mr. de Noiers zendt hem ten dien einde een onderſtandt van drie duizend kronen, die by zyne Majeſteit voor hem verkregen zyn, om hem in ſtaat te ſtellen tot het dragen der onkoſten, die hy verplicht is te doen. Hy wil ondertuſſchen geloven, dat ik waarlyk zeer genegen ben om hem te dienen.* De Kardinaal van Richelieu. Izaak Frezeau was in den jare 1615 getrouwt met Magdalena van Savonnieres, dochter van Johannes van Savonnieres, gewoon edelman van de kamer des konings, en Meſtre de camp van het voetvolk, en van Jacobina van Menou. Deze vrouw hertrouwde in de maandt February des jaars 1642 met Renatus van Chaumejean, marquis van Fourilles, grootmaarſchalk van de logementen van het huis des konings; na dat zy uit haar eerſte huwelyk gehadt hadde *Charlotta Maria Frezeau*, vrouw van la Frezeliere, den 28 November des jaars 1648 getrouwt met François Frezeau, haren neef, marquis van la Frezeliere, van wien hier na geſproken wordt; en *Anna Frezeau*, gemalinne van Renatus Rouxellé, graaf van Saché in Touraine, zoon van Renatus Rouxelle, baron van Saché, enz. en van Margareta van Montmorency. Zy ſtierf den 7 Maart des jaars 1705, in den ouderdom van 72 jaren.

Tak der heeren van la Gannetiére tegenwoordig *marquizen van la Frezeliere.*

X. Renatus Frezeau, twede zoon van Renatus Frezeau den II, heer van la Frezeliere, en van Françoiſa Milet, was heer van la Gannetiere, naby Lude, van Azai in Touraine, en van Balou in Maine. Na dat hy zyne deeling gemaakt hadde met Philippus Frezeau, zyn oudſten broeder, op den 30 October des jaars 1561, wierdt hy met den zelven benoemd tot uitvoerder van het teſtament van Françoiſa Milet, hunne moeder, den 10 Maart des jaars 1582. Sedert, weduwenaar zynde van Catharina van Couſſard, vrouwe van Venuelles, en van Jacobina Amenart, zyne twee eerſte gemalinnen, trouwde hy in zyn derde huwelyk den 3 September des jaars 1576 met Charlotta de la Grandiere, weduwe van Karel Pinart, heer van Roches de Marſon, en dochter van Renatus de la Grandiere, heer van Mont-Jouffray en van Mons, en van Margareta van Sarcé. Hy ſtierf den 27 May des jaars 1614, in den ouderdom van 84 jaren, zonder kinderen na te laten van het eerſte bedde. Van het twede hadde hy gehad *Claudia Frezeau*, gemalinne van N. . . . Deſcars, heer van Loges, in Poitou; en van het derde bedde: 1) *Jacobus Frezeau*, die volgt; 2) *Karel Frezeau*, in den jare 1621 in Hungarië gedood, alwaar hy diende onder M. de Mercœur; 3) *Renata Frezeau*, den 6 September des jaars 1602 getrouwt met Karel Fouquet, heer van Marcilly in Anjou: 4) *Anna Frezeau*, gemalinne van Karel van Montecler, heer van Pleſſis en van Terbochet in Maine, zonder kinderen geſtorven na den jare 1626.

XI. Jacobus Frezeau, heer van la Gannetiere, van Rochettes, en van Lublé, trouwde den 28 September des jaars 1621 met Margareta van Montmorency, dochter van Petrus van Montmorency, heer van Laureſſe en van Avougour, en van Suzanna van Rieux-Acerak. Hy maakte zyn teſtament den 26 May des jaars 1644, en liet na: 1) *Renatus Frezeau*, heer van Rochettes, ongetrouwt geſtorven met zyn 21 jaren, vaandrig zynde in het koninklyk regiment. 2) *François Frezeau*, marquis van la Frezeliere, die volgt. 3) *Karel François*, heer van Lublé, gedood in den veldſlag van Lens in den jare 1647, zynde toen kapitein van de ruitery in 't regiment van Chapes.

XII. François Frezeau, heer van la Gannetiere, van Rochettes, van Lublé, van la Frezeliere, enz. marquis van Mons in Loudunois, en baron van Laſſé en van Bouchet in Anjou, wierdt geboren den 10 Juny des jaars 1623. Na dat hy van trap tot trap geklommen was tot het kolonelſchap van het regiment van Touraine, verhief hy zich door zyne dapperheit en door zyn beleidt tot de waardigheit van veldmaarſchalk in den jare 1677, en wierdt in het volgende jaar bekleed met die van luitenant generaal van de artillery van Vrankryk. De gewigtige en gedurige dienſten, welke hy deedt aan den ſtaat, in de gevaarlyke waarneming van deze waardigheit, zo in Vlaanderen als in Duitſchlandt, verbonden den koning om hem in den jare 1682 het gouvernement te geven van de ſtadt en forten van Grevelingen, en naderhandt in den jare 1684 nog dat van de ſtadt en de forten van Salins. Hy wierdt nog benoemd tot luitenant generaal van de legers van zyne Majeſteit in den jare 1688, en is geſtorven den 3 May des jaars 1702, tachtig jaren oud zynde, hebbende gehad by Charlotta Maria Frezeau, zyne nichte, oudſte dochter en erfgename van Iſaak Frezeau, heer van la Frezeliere, en van Magdalena van Savonnieres, met welke hy getrouwt was den 18 November des jaars 1648, en die ſtierf den 30 December des jaars 1700, in den ouderdom van 70 jaren, deze navolgende kinderen.

1. *Antony-François Frezeau van la Frezeliere*, kolonel van het regiment van Touraine, geſtorven aan de wonden, die hy bekomen hadde in den ſlag van Senef in den jare 1674.

2. *Johannes Frezeau van la Frezeliere*, ridder van Maltha en kolonel van het regiment van Touraine, gedood in den jare 1677 in het beleg van S. Omer, na dat hy het luitenant-generaalſchap van de artillery bekleed hadde in den veldſlag van Caſſel, tot het winnen van welken hy ongemeen veel toebragt, volgens het getuigenis van des konings eenige broeder, zelf tegen den marquis van la Frezeliere, zynen vader.

3. *Karel Madelon Frezeau van la Frezeliere*, geboren den 4 September des jaars 1656, en aangenomen voor pagie des konings in des zelfs grote ſtal. Hy diende in de artillery met den zelven roem als zyne broeders; en verzaakte vervolgens alle de eere van zyn huis, om zich in den kerkelyken ſtaat te begeven. Na dat hy voorzien was met de abdy van S. Severus van Coutances in den jare 1690, kweet hy zich waardiglyk in de waarneming van het groot-vikariſſchap van Straasburg in den jare 1693, en wierdt in het zelve jaar benoemd tot het bisdom van la Rochelle, alwaar hy ſtierf den 4 November des jaars 1702.

4. *Izaak Frezeau van la Frezeliere*, geſneuvelt in dienſt des konings in Duitſchlandt in den jare 1673, in den ouderdom van 14 jaren.

5. *Johannes François Angelicus Frezeau*, marquis van la Frezeliere, die volgt.

6. *Maria Anna Frezeau van la Frezeliere*, den 20 October des jaars 1687 getrouwt met Georg Henrik van Maillé, marquis van la Tour-Landry, en van Jalesne.

7. *Maria Catharina*, nonne, geſtorven te Ronceray d'Angers.

XIII. Johannes François Angelicus Frezeau *van la Frezeliere*, marquis van la Frezeliere en van Mons, baron van Laſſé, enz. luitenant-generaal van de legers des konings, en eerſte luitenant-generaal van de artillery van Vrankryk, geboren den 17 April des jaars 1672, en geſtorven den 19 October des jaars 1711. Hy was den 11 Maart des jaars 1690 getrouwt met Paula Louize Maria Briçonnet, dochter van Bernard Briçonnet, marquis van Oyſonville, en van Françoiſa le Prerôt van Oyſonville, erfgename van dat huis. Hunne kinderen zyn: *Felicitas Perpetua Frezeau van la Frezeliere*, geboren den 6 January des jaars 1691, nonne te Hautes-Bruyeres. 2) *François Izaak Lancelot van Frezeau*, graaf van la Frezeliere, geboren den 8 October des jaars 1692. 3) *Georg Henrik*, ridder van Maltha, geboren den 17 September des jaars 1694, geſtorven in den jare 1701; en *Hilarion*, ridder van Maltha.

FRIART, (Rolandus) een vermaard bouwkunſtenaar, geſproten uit een adelyk en oud geſlacht van de provincie van Maine, wierdt geboren in den jare 1606. Zyne ouders, wanneer hy uit het collegie kwam, ſchikten hem voor de rechtbank; waar op hy eenigen tydt daar na eene reize deedt naar Italië, en zich aldaar

aldaar oeffende in de wiskundige wetenschappen en de fraaie kunsten, als de schilderkunst, de beeldhouwery, en de bouwkunst. In Vrankryk wedergekeerd zynde, hieldt hy zich benevens zyne twee broeders op by Mr. de Noiers, zynen bloedverwant, die toen secretaris van staat was, en die hem in verscheide bezendingen gebruikte, zo in Duitschlandt, als in Italië, voor den dienst des konings. Hy ondernam ook de vertaling der boeken van de bouwkunst van Palladius; en dewyl hy de Italiaansche taal volkomen verstondt, gelukte dit werk hem wel, dat hy in het licht gaf in den jare 1650. In den zelven tydt gaf hy een boek uit, onder den tytel van: *Parallele de l'Architecture antique avec la moderne.*

FRIAS, eene stadt in oud-Castilië, 3 mylen van Burgos, aan de rivier Ebro, negen mylen boven Miranda d'Ebro. Het geslacht van Velasco voert den hertoglyken tytel van deze stadt.

FRIAS, (PEDRO FERNANDEZ DE) een kardinaal, was van een geringe geboorte en arm, doch zyn goed uiterlyk aanzien, zyn vlyt, zyne bekwaamheit, en de zonderlinge gunst, welke hy zich verkreeg by de twee koningen van Castilië en Leon, Henrik den III en Johannes den II, bevorderden hem tot de bisdommen van Osma, en van Cuença, en eindelyk ook tot de waardigheit van het kardinaalschap. Doch hy maakte zich door zyn gierigheit en ongeregeld leven zeer gehaat. Het gebeurde eens, dat hy te Burgos met den bisschop van Segovia, Johannes van Tordesillas, in een harden woordenstrydt geraakte, waar op nog den zelven dag een van zyne bedienden den laatstgenoemde prelaat doorstak. Hoewel nu de kardinaal zulks niet geboden hadde, zo vermeerderde zulks nochtans de verbittering tegen hem zodanig, dat hy eindelyk genoodzaakt wierdt naar Italië te wyken, en alle zyne grote goederen, die hy in Spanje verzameld hadde, achter te laten, die daar op door den koning Johannes den II aangeslagen wierden. Hy stierf te Florence in de waardigheit van pauffelyk legaat van het Mark Ancona in May des jaars 1425, en wierdt in de hoofdkerke te Burgos begraven. Hy stichtte voor de orde van den H. Hieronymus in Castilië het klooster Espeja. *Mariana Hist. d'Esp. l. XIX. c.* 10. *l. XX. c.* 14.

FRIAUL. Zie FRIOUL.

FRIBURG, of FREYBURG, eene kleine stadt in de Kaidinger landen aan de Elve, tot het hertogdom Bremen behorende, tegen over de Deensche vesting Glukstadt.

FRICENTO, eene stadt van Italië, in het koninkryk van Napels, in het *Principato Oltra*, met een bisdom, onder dat van Benevento behorende. De Latynsche schryvers hebben de zelve *Friquentum* en *Fricentum* genoemd. Zy was eene der voornaamste van het landt der oude Hirpinen, en Plinius maakt 'er gewag van. Fricento is naby de rivier van Tripalto, aan den voet van den Appenyn, tusschen Benevento en Conza, gelegen. Het bisdom van deze stadt is vereenigd met dat van Avelino.

FRICHE, (DON JAN DE) een Benedictyner monnik van de congregatie van S. Maur. Hy was geboortig van Seez, en stierf te Parys den 15 May des jaars 1693. Hy heeft het leven van S. Augustinus in 't Latyn geschreven, dat men heeft moeten drukken in het laatste stuk der werken van dien oudvader, door de Benedictynen uitgegeven. Men heeft het zelve ook in het Fransch beloofd. *De Vigneul-Marville Melanges d'Histoire &c. pag.* 69. Men moet aanmerken, dat de zelve schryver *ibid. p.* 71 van een anderen FRICHE spreekt, dien hy *Don Jacobus* noemt, en dien hy zegt begonnen te hebben aan de overziening van S. Hilarius van Poitiers. Dit werk, voegt hy 'er by, is na de doodt van Friche vervolgd door Don Petrus Coutant, prioor van Nogent, in het bisdom van Noion, geholpen door Don Joseph Rosset, geboortig van Condece of Condecie, naby Lion, en prioor van Breteuil. De zelve Don Jacobus de Friche heeft, met hulp van Don Nikolaas le Nourry van Dieppe, acht jaren na malkander gearbeid aan den nieuwen druk van S. Ambrosius. Hy was bezig met het overzien van S. Gregorius Nazianzenus, wanneer hy door de doodt overvallen wierdt, maar twee en vyftig jaren oud zynde.

FRICHE (JOHANNES) was de naam, dien de vader *Cesar*, een ongeschoeid Karmelyt, hadt voor zyne professie. Hy was van een der beste geslachten van Vic, eene kleine stadt van het bisdom van Mets. Hy hadt alle de hoedanigheden van een uitmuntend bestierder, een goed oordeel, eene grote doordringendheit, een oprechten en verlichten geest, een liefddadig herte, te gelyk teder voor Godt en voor den naasten, een vurigen yver tot bekeering der zondaren, maar bescheiden en volgens de kennisse, vaste grondregelen van Godsdienstigheit, en eene onkrenkbare aankleving aan de R. kerke. Hy arbeidde voornamentlyk tot zyne eige volmaking, de meeste nachten doorbrengende in het gebedt, zonder weinig meer dan twee uuren te slapen, en dikwils zonder te bedde te gaan. Prioor zynde van het konvent van Arras, week hy in de wildernis van Namen, en leide aldaar een leven gelyk aan dat der oude woestyniers. Zyne achting was groot in de stadt en aan het hof onder lieden van den degen en van den tabbaardt. De Doctoren en de bisschoppen raadpleegden hem over zaken van het gewisse. Hy beminde zodanig den monniksstaat, dat hy een bisdom weigerde, dat hem aangeboden wierdt in Savoje. De laatste jaren van zyn leven waren vol bitterheits, en zyne smerten bereidden hem om wel te sterven. Men geeft voor, dat hy den dag van zyne doodt voorzeide. Men heeft van hem: *la Priere du Pécheur pénitent, ou l'esprit, avec lequel il doit réciter l'Oraison Dominicale, in* 16. *a Paris* 1690. *Journal des Savans T. XVIII. p.* 575. *Edit. de Holl.*

FRIDEGODUS, een Engelsch diaken en Benedictyner monnik, leefde onder de regering van Edgardus in de X eeuwe. Guilielmus van Malmesbury getuigt, dat hy eene grote kennisse hadt van de Grieksche taal. Hy schreef het leven van eenige Heiligen. *Simler & Vossius de Hist. Lat.*

FRIDECK, een vlek van het koninkryk van Bohemen. Het zelve is gelegen aan de kleine rivier Ostra, in het prinsdom Teschen in Silesië. Eenige landbeschryvers nemen het zelve voor het oude *Parienna*, eene kleine stadt der Gothinen, of Gothen, welke andere plaatsen te Parn, een vlek van Moravië, gelegen aan den oorsprong van den Oder. *Baudrand.*

FRIDLEF de I, bygenaamt de Snelle, volgde op zynen vader Danus den III in den jare 3874 op den Deenschen troon, en voerde zware oorlogen met de Britten. Hy bragt Dublin, de hoofdstadt van Ierlandt, onder zyne gehoorzaamheit, na dat hy den zwaluwen vurige kolen aangebonden, en de plaats daar door in brandt gestoken hadde. Hy stierf in den jare 3911. *Saxo Grammat. Meursius. Cranzius. Pontan. hist. Dan.*

FRIDLEF de II, een zoon van Frotho den III, koning van Denemarken, moest zyn vaderlyk ryk met het zwaardt veroveren. Want alzo hy zich by de doodt zyns vaders, in het 15 jaar van Christus, in Ruslandt ophieldt, en van een ieder voor dood gehouden wierdt, zo hadt men Hiarnus de kroon opgezet. Hy liet naderhandt tweemaal verzoeken om de dochter van den koning Asmundus van Noorwegen, die zyne eerste gezanten niet alleen smadelyk afwees, maar de twede zelfs ombragt. Hier op ging hy zelf naar Noorwegen, overwon Asmundus in een veldslag, en bragt de begeerde princesse met zich te rug in Denemarken, waar op hy in den jare 33 stierf. *Saxo Grammat. Meursius. Pontanus hist. Dan.*

FRIDOLINUS, abt van S. Hilarius, naby Seckeng in Duitschlandt, in de VI eeuwe, was een Iersman. Hy verliet zyn vaderlandt om in Vrankryk te komen, en trok van daar naar Duitschlandt, alwaar hy een klooster bouwde ter eere van S. Hilarius in het eilandt van Seckeny. Hy bestierde het zelve eenige jaren, en stierf aldaar in den jare 538. Men viert zyn feest den 6 Maart. *Bolland. Vies des Saints mois de Mars.*

FRIEDBERG, eene der vier Wetterausche Ryksteden aan het gebergte, de Höhe genoemt, drie mylen van Frankfort, en even zo verre van Giessen gelegen. In het jaar 1211 is ze van keizer Frederik den II, en naderhandt ook door andere keizeren met vele vryheden begiftigt, en houden zommigen daar voor, dat zy van den gemelden keizer haren naam heeft bekomen. Zy was voortyds veel groter dan tegenwoordig, waar van de menigvuldige verwulfsels, de welke buiten de stadt onder de aarde gevonden worden, als mede dat de Frankforter mis in het jaar 1340 van Friedberg derwaarts is verlegt, genoegzaam getuigen. Digt by de stadt legt de burgt en het Ganerbenhuis van dien naam, hebbende voormaals de Ganerben van Friedberg toebehoort, en verscheide rechten aan die stadt gebragt, waar over zy dikwils in groot verschil geraakten; hoewel de stadt de meeste schade daar by hadt: want uit hoofde van zeker verdrag van keizer Albert den I van den jare 1301 moesten niet alleen zes burgmannen mede in den Raadt genomen worden; maar de burggraaf heeft ook de opperamptmans- en rechtersplaats verkregen, uit welkers kracht hy in den Raadt presideert, en het recht heeft van den schout en scherprechter aan te stellen. Naderhandt heeft ook de Raadt den gemelden burggrave en de burgt den eedt van getrouwheit moeten zweren, waar door de Ganerben de stadt nieuwe belastingen wilden opleggen, gelyk zy ook nog andere redenen daar toe hadden: want keizer Karel de IV heeft de stadt Friedberg, nevens andere Ryksteden, om zynen mededinger tot de keizerlyke kroon te vrede te stellen, aan grave Gunther van Zwartsburg verpand, wiens nakomelingen de zelve aan den keurvorst van Ments, aan de graven van Epstein en Isenburg, als mede aan de stadt Frankfort weder hebben verpand. De drie eerste hebben hun recht op den burgt Friedberg verkocht, en de stadt Frankfort heeft het zelve moeten doen, zo dat die burgt voorgeeft het gansche pandt aan zich gebragt te hebben. Terwyl nu by de Westphaalsche vrede daar in is voorzien, dat geen Rykspandt wederom mag gelost worden, houdt de burgt de stadt voor een landstadt, en wil een volstrekt gebiedt over de zelve voeren. Maar de stadt heeft zich in het jaar 1710 daar over by het Ryk bezwaart, en onder anderen voorgestelt, dat zy niet alleen, gelyk de steden Frankfort, Wetslar en Gelnhauzen, van keizer Richard in den jare 1257, en van keizer Lodewyk in het jaar 1317 een privilegie, van dat zy niet zou kunnen verpand worden, heeft bekomen, maar dat ook keizer Karel de IV zelve, toen hy ze in het tegendeel aan den grave van Zwartsburg verpandde, die revers heeft gegeven, van dat hy hare Ryksvryheit niet zou benadeelen, enz. Betreffende de overige byzonderheden dezer stadt, zo staat aan te merken, dat de keurvorst van Saxen, Frederik, bygenoemt de Zachtmoedige, wegens Cuntz van Kauffungen een rechtsgeding voor de schepens van Friedberg heeft gehad, waar uit blykt, dat voortyds aldaar een aanzienlyke rechtbank is geweest. Voorts worden alhier jaarlyksch twee vergaderingen van Theologanten, farheeren en schoolbedienden, uit de naburige vorstendommen en graafschappen van Hessen, Nassau, Hanau, Konigstein, Solms, Isenburg en den burgt Friedberg gehouden, *Capitulum rurale* genoemt. Een der Goegeleerden wordt tot aartspriester (*Archipresbyter*) verkoren, wien zeven *definitores* tot rechters over geestelyke zaken worden toegevoegt. Deze gewoonte is in het jaar 1565 opgekomen, en wierdt wel in den dertigjarigen oorlog, wegens de Spanjaarden, niet onderhouden, maar is na de gemaakte vrede wederom begonnen. *Lunig Reichs-Archiv Pars spec. Cont. III. Staats-Canzeley T. XVII. pag.* 366. *Bücher-Cabinet p.* 822. *Winkelman beschr. v. Hessen. pag.* 177. *Knipschild*

de civit. Imp. pag. 714. *Geddei Diſſertatio Schurtzfleiſch Diſſert. van Kuntz von Kaufungen.*

FRIEDBERG, een burgt en bergſlot by de Rykſtadt Friedberg, gelegen in de Wetterau, en behorende den Ganerben van Friedberg toe. Wat in het algemeen deze Ganerben betreft, zie boven op 't artykel GANERBEN. In het byzonder is daar van hier aan te merken, dat de vereeniging der Ganerben, en het gemeenſchappelyk bezit van den burgt zeer oud is, en zich tot op de tyden van keizer Frederik den II uitſtrekt. Zy worden ook anderszins burgmannen genoemt, die uit hun midden een burggraaf, twee bouwmeeſters en twaalf andere perſonen verkiezen, die de regering over de overige adelyke Ganerben voeren, de welke voortyds wel 300 ſterk zyn geweeſt. Deze burggraaf is te gelyk opperſte rechter en amptman over de ſtadt Friedberg, en zit nevens zes andere burgmannen, die de burgers verkiezen, in den Raadt. De Raadt en de ſtadt moeten hem ook getrouwheit en gehoorzaamheit zweren, welk recht de burggraven van dat pandrecht, dat de Ganerben reets van de tyden van keizer Gunther van Zwartsburg af over die ſtadt hebben verkregen, willen afleiden. Zie het voorgaande artykel. Om deze en andere redenen hebben de burggraven met de ſtadt over hare Ryks-vryheit zedert langen tydt herwaarts getwiſt, waar uit dikwils grote onluſten ontſtaan zyn, die niet anders dan door toedoen der keizeren en der naburige vorſten hebben kunnen afgedaan worden, als blykt uit de overeenkomſten, gemaakt tuſſchen den burgt en de ſtadt door toedoen van keizer Rudolph den I in het jaar 1285, van keizer Albert den I in het jaar 1306, van Lodewyk in het jaar 1332, van Rupertus in het jaar 1410, insgelyks van de jaren 1483, 1571 en 1710. Voorts is nog aangaande dezen burgt aan te merken, dat hy het graafſchap Keychen, nevens het vrye gerecht van het zelve, bezit, het welk keizer Albert de I, gelyk men voorgeeft, haar voor de getrouwheit, aan hem tegen Adolph beweezen, heeft geſchonken. Doch uit den brief van Albert blykt, dat deze burgt reets te voren zeker recht op dat graafſchap en het gerecht heeft gehad. Behalven dit graafſchap willen zy ook nog andere adelyke leden uit het Weſterwaldt onder hunne gerechtshoven betrekken, en brengen de overeenkomſten, met die adelyke huizen gemaakt, ten dien einde by; maar Naſſau-Siegen en Eiſenach hebben zich als graven van Sayn-Altkirchen in den jare 1707 daar tegen aangekant, en de adelyke familiën als hunne landzaten aangemerkt, waar over verſcheide ſchriften zyn gewiſſelt. Eindelyk moet men aanmerken, dat deze Ganerben door zeker privilegie van keizer Karel den V, zynde door Joſephus in het jaar 1707 bevestigt, het muntrecht hebben en gebruiken. Zy worden ook nog werkelyk op Ryksdagen beſchreven, maar verſchynen 'er niet; geven ook geen ſubſidie, maar zyn uit kracht van zekeren openbrief van koning Wilhelm, door Maximiliaan den I bevestigt, van alle reële en perſonele laſten vry. *Lunig Reichs-Archiv Cont. III. Staats-Canzely T. XIII. pag.* 189. *Elect. Jur. P. l. II. p.* 937.

FRIEDBERG, eene kleine ſtadt aan de rivier de Lech, in Beyeren, eene myle van Augsburg gelegen, en onder het rentampt van Munchen behorende, legt op een heuvel, en wierdt van Lodewyk, hertog van Beyeren, in het jaar 1266 tegen de uitvallen van die van Augsburg aangelegt. In den dertigjarigen oorlog wierdt zy door de Zweden geheel verwoeſt, doch raakte naderhandt tamelyk wederom in ſtaat, gelyk zy ook nog tegenwoordig is; als zynde onder anderen wegens de kunſtige zakhorologies, die aldaar gemaakt worden, vermaard. Men wil, dat voortyds aldaar, op het thans afgebrande ſlot, eenige hertogen van Beyeren hunnen ſetel gehad hebben. *Aventinus lib.* I. *cap.* 2. *n.* 5. *lib.* VII. *cap.* 8. *n.* 6. *Adlzr. P.* I. *lib.* LXXIV. *Chur-Beyeren pag.* 162.

FRIEDBERG, een ſlot, nevens een graafſchap, in Zwaben, eene myle van Buchau gelegen, door de graven van Truchſes in het jaar 1463 van het huis van Ooſtenryk gekocht. *Imhof N. P. Imp. l.* VII. *c.* 18. §. 4.

FRIEDBERG, is (1) een ſteedtie in Silifië, in het vorſtendom Neiſſe, den biſſchop van Breſlau toebehorende. (2) Eene ſtadt aan de Queis, eene rivier in het vorſtendom Jauer, legt digt aan de Opper-Lausnitziſche grenzen, en is een ſteedtie, dat tot de graaffelyke Schaffgottiſche heerlykheit behoort. (3) FRIEDBERG, of *Hohenfriedberg*, een klein ſteedtie in het vorſtendom Zweidnits, niet verre van Strigau gelegen, en den grave van Nimptſch toebehorende.

FRIEDEBURG, een bergſlot en opperampt aan de Saale, in het graafſchap Mansfeldt, was voortyds eene vrye heerlykheit. In het jaar 1442 hebben het de graven van den aartsbiſſchop van Maagdenburg gekocht, maar naderhandt aan het domkapittel aldaar voor een tydt verpand gehad. *Abel Staats-Geogr. Tromsd. Spangenb. Mansf. Chron.*

FRIEDEK, eene kleine ſtadt, nevens eene heerlykheit, in het vorſtendom Teſchen, in opper-Silefië, aan de Moraviſche grenzen, alwaar de kleine rivier Oſtra voorby loopt. In het begin van de XVIII eeuwe behoorde deze plaats den graven van Praſchma toe. *Luca Silef. Chron.*

FRIEDERICHSBERG, of FREDERIKSBERG, een plaats in het landt van Fetu, op de kuſt van Guinee, behoort de Deenſche compagnie toe. Het is een berg, digt aan de zee, omtrent een musketſchoot van het kaſteel Cabo Corſo gelegen, wierdt in den jare 1659 van de Denen ſterk gemaakt, en naar koning Frederik den III genoemt. *Mullers Beſchr. van Fetu.*

FRIEDERICHSBURG, of FREDERIKSBURG, in 't Latyn *Fridericoburgum*, een open plaats, met een prachtig ſlot, in het eilandt Zeelandt, digt by Kronenburg, omtrent 4 of 5 mylen van Coppenhagen. Voortyds heette dit ſlot *Ebelhold*, en was een klooſter. In later tydt liet zeker ridder *Herlevus*, uit het Trolliſche geſlacht, wegens de zeer vermakelyke landſtreek, een gering ſlot aldaar bouwen. Maar koning Frederik de II maakte een koninklyk paleis daar van, het welk Chriſtiaan de IV door de grootſte meeſters tot die volkomenheit bragt, dat het Karel van Eſpine in zyne beſchryving van verſcheide koninkryken byna boven die van alle koninkryken verheft. Deze plaats legt niet verre van een meir, dat zoet water heeft, en met boſſchen en kleine bergen omringt is. *Pontan. Topogr. Dan. Helvader. Sylva Chronol. circ. Balt. part. I. Zeiler. deſcript. Dan. pag.* 157 *ſeq.*

FRIEDERICHSBURG, een tamelyk grote veſting op de Goudkuſt van Guinée, in Afrika, in het landſchap Axim, aan de Weſtzyde van de Kaap der Drie Punten. Zy behoorde voortyds den koning van Pruiſſen toe, en wierdt in het jaar 1681 van de te Embden opgerechte Brandenburgſche compagnie aangelegt, maar in den jare 1718, nevens al het onderhorige, van koning Frederik Wilhelm aan de Hollandſche Weſt-Indiſche Compagnie verkocht. *Bosman voyage de Guinée. Abel Staats-Geogr. P. I. pag.* 359.

FRIEDERICHSBURG was voortyds eene uit 7 baſtions en verſcheide andere werken beſtaande veſting in de Neder-Palts, digt by Manheim, zo dat zy, om zo te ſpreken, tot eene citadelle van de laatſtgemelde plaats kon dienen. Keurvorſt Frederik de IV begon de zelve den 27 Maart des jaars 1606 aan te leggen, maar door zyn navolger, den ongelukkigen Frederik den V, is zy volkomen tot ſtandt gebragt. In het jaar 1622, den 6 November, nam de keizerſche generaal Tilly deze veſting, na een beleg van 6 weken, in, en liet ze voor het grootſte gedeelte naderhandt ſlechten. In den jare 1631, den 29 December, veroverde hertog Bernhard van Weymar de zelve door eene krygsliſt. In het jaar 1644, in de maandt van October, viel zy in de handen der Franſchen, en daarna in die van den keurvorſt van Beyeren. In het jaar 1680 liet keurvorſt Karel Lodewyk aldaar voor de drie in het R. Ryk geduld wordende religien eene kerk, met den naam van de H. Eendragt, ſtichten. In het jaar 1688, den 11 November, gaf zy zich na een korte tegenweer aan de Franſchen over, die hare veſtingwerken niet lang daarna geheel verwoeſten.

FRIEDERICHS-OEDE, of FREDERIKS-OE, of, volgens zommigen, *Frederiks-Ort*, in 't Latyn *Friderici-Oda*, eene welverſterkte ſtadt in Noord-Jutlandt, 2 mylen van Coldingen, aan den Belt, gelegen. In het jaar 1657, in de maandt van October, wierdt ze van de Zweden ingenomen. *Zeiler in Deſcript. Daniæ p.* 161. *Seyfried Poliolog. p.* 161.

FRIEDERICHSSTADT, of FREDERIKSSTADT, in 't Latyn *Fridericoſtadium*, eene welverſterkte ſtadt in Noorwegen, in de provincie Aggerhus, den koning van Denemarken toebehorende. In het jaar 1712 brandde deze plaats geheel af. *Baudrand Geogr.*

FRIEDERICHSSTADT, of FREDERIKSSTADT, eene ſtadt in het hertogdom Sleeswyk, den hertog van Holſtein-Gottorp toebehorende. Ze legt in den omtrek van het kleine landſchap Stapelholm, digt aan de grenzen van Noord-Ditmarſſen, daar de rivier Tren in de Eyder valt. Na het Synode van Dordrecht, gehouden in den jare 1619, weken zeer vele Arminianen in het gebiedt van Gottorp, en verkregen van den toenmaligen hertog, Frederik den III, verlof om deze ſtadt tot hun verblyf te bouwen, het welk ook in den jare 1621 geſchiedde. In het eerſt beſtondt de regering alleen uit Arminianen; maar toen naderhandt de meeſte der zelven weder naar Hollandt keerden, begon men ook eenige van andere religiën in den Raadt te nemen, en op het laatſt zyn de Lutheranen aldaar de ſterkſte geworden. Ook hebben de Roomſchgezinden een eige kerk aldaar, de welke van Hildesheim van geeſtelyken voorzien wordt; ook zyn hier verſcheide Mennoniſten, Quakers en Joden. *Danckwerth Beſchreib. von Schlesw. und Holſtein P. II. c.* 11. *p.* 136.

FRIEDEWALDT, een ſtedeke en ampt in den Weſterwaldt, tuſſchen de rivieren de Siege en den Nieſter, boven Freusberg, naar den kant van Naſſau gelegen, en tot het graafſchap Sayn, in het Altenkirchiſche, of Saxen-Eiſenachſche aandeel, behorende. Ook behoort onder anderen het karſpel Daden voor een gedeelte daar onder.

FRIEDLANDT, eene ſtadt, ampt en heerlykheit, of kommandery, in de Neder-Lauſnits, naaſt het ſticht Neuzel en de Brandenburgſche heerlykheit Beskow. Zy ſtaan onder den heerenmeeſter der orde van S. Jan te Zonneburg. Voortyds waren zy by de landen der burggraven van *Dohna*, naderhandt by die der vryheeren van *Köckeritz*; daar na ſtonden zy onder de heeren van *Biberſtein*, en eindelyk wierden zy verkocht aan de orde van S. Jan, de welke de zelve thans nevens het in den Gubeniſchen kreits gelegen ampt Schenkendorf als eene kommandery en prelaatſchap in de Neder-Lausnits bezit. *Groſſer Lauſit. Merkw. P. III. p.* 28, 37, 68.

FRIEDLANDT, de naam van verſcheide plaatſen, als, van eene ſtadt in de Mekelenburgſche heerlykheit Stargard, gelegen aan de grenzen van het Stetynſche gebiedt en de Ukker-Mark, tuſſchen twee zeën, aan eene kleine rivier, en den 13 September des jaars 1703 geheel afgebrand.

FRIEDLANDT, een plaats en grote heerlykheit in Bohemen, in den Buntzlauer kreits, aan de grenzen van de opper Lauſits, die voormaals het Waldſteinſche geſlacht, maar thans den graven van *Gallas* toebehoort, en deswegen beroemd is, om dat de grote keizerſche generaal, *Albert Wenceſlaus van Wallenſtein*, den tytel van hertog van Friedlandt in den jare 1625 daar van heeft bekomen.

Nog hebben dezen naam eenige plaatſen in opper-Silefië, in

het vorstendom Oppelen, in het Poolsche waiwoodschap Pozen, en meer andere. *Topograph. Saxon. inf. pag.* 83. *Zeiler. Topogr. Bohem. p* 29. *Balbin. Miscell. Dec. I. l. III. c.* 7. §. 3. *p.* 74. *Vogt Istzl. Bohm. p.* 95.

FRIEDLINGEN, een plaats by Neuenburg aan den Rhyn, omtrent 3 mylen van Freiburg, en even zo verre van Brisak. Den 14 October des jaars 1702 viel hier omtrent tusschen het keizerlyke leger, onder den markgrave Lodewyk van Baden, en het Fransche, onder den marquis van Villars, een treffen voor, waar in aan beide kanten omtrent 4000 man sneuvelden. Zo wel de keizerschen, als de Franschen, roemden op de zege, en inzonderheit de laatstgemelde, doordien de Duitsche ruitery al in den beginne de vlucht nam, en zich zekere by Friedlingen aangelegde sterkte, hebbende het een tydlang tegen de Franschen uitgehouden, aan de zelve moest overgeven.

FRIENS, een der acht dorpen van de Vriesche grietenye Idaarderadeel, in het kwartier Oostergoo. In het Zuid-Westen van dit dorp is gelegen de adelyke state van *Beslinga*, de welke in het jaar 1620 door wylen jonker *Andries van Sytzama* geheel is herbouwt. Het dorp Friens wordt thans in gemeenschap met Ydaard en Aagum door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Leeuwarden.* *Winsemius.*

FRIESE. Het voorname geslacht der graven en vryheeren van Friese heeft zynen oorsprong uit Zwitserlandt, en is naderhandt in Meissen en Voigtlandt gekomen, alwaar het zich voor meer dan 400 jaren bekend gemaakt heeft. Want in den jare 1272 leefde ***Henrik van Friese*** aan het markgraaflyk Brandenburgsche hof, en in volgende tyden hebben zich eenigen uit dit geslacht by den markgraaf Frederik van Meissen, bygenaamd de Vrolyke, door hunne dapperheit zeer geacht gemaakt. In later tyden was *Karel van Friese*, Saxen-Altenburgsche geheime Raadt en hofmaarschalk, en ampts-hoofdman van Altenburg, Eisenberg en Ronneburg, in grote achting. Zyn zoon *Henrik*, vryheer van Friese, keurvorstelyke Saxische geheime Raadt, kancelier en president van het Apellations-gerechte, en domproost der stichtskerke te Merseburg, teelde by Catharina van Einsiedel, uit het huis Schweinsburg, *Henrik* en *Karel*. Van den eersten volgt een afzonderlyk artykel; doch de laatste, namentlyk Karel, vryheer van Friese, wierdt geboren in den jare 1619. Hy wierdt in den beginne Sultsbachsche geheime Raadt en hofmeester, als mede kancelary-en kamer directeur. Naderhandt wierdt hy by den keurvorst Johannes Georgius den I kamer-Raadt en stadhouder der gezamentlyke regering in het graafschap Henneberg, en bekleedde verscheide gezantschappen aan de hoven van Denemarken en Brandenburg. Hy stierf in den jare 1686, na dat hem by zyne gemalinne, Justina Sophia van Raben, verscheide kinderen geboren waren. Onder de zelve trouwde *Christiaan Augustus*, graaf van Friese, keur-Saxische geheime Raadt, kanunnik van Maagdenburg en domproost van Meissen, met Christina van Offenberg; *Karel*, graaf van Friese, met Anna Beata Elisabeth van Ahlefeld; en *Otto Henrik*, graaf van Friese, koninklyke Poolsche en keur-Saxische geheime Raadt, en kancelier van keur-Saxen, met Anna Genoveva, eene dochter van Wolfgang Helmhard, vryheer van Hohberg. Deze laatste stierf in den jare 1717 zonder kinderen. Van de dochters trouwde *Henriette Catharina* met Nikolaas, vryheer van Gersdorf, koninklyke Poolsche en keur-Saxische geheime Raads directeur; *Rachel Sophia* met Johannes Georg van Schleinits; en *Magdalena Sibylla* eerst met Bernardus Hildebrand van Burgsdorf, en na des zelfs doodt met den baron van Schweinits, keur-Brandenburgsche geheime Raadt. *Charlotta Justina* hadt reets in hare teêre jeugdt den roem, dat zy zuiver Fransch en goed Latyn sprak. In den jare 1718 bleide *Nicolaus*, vryheer van Friese, koninklyke Poolsche en keur-Saxische hof-Raadt, en N... N..., koninklyke Poolsche en keur-Saxische overste. Op het riddergoedt van den eersten, Altranstadt, naby Leipzich, nam de koning van Zweden in den jare 1706 zyn hoofdkwartier. *Schurtzfleisch in Panegyrico, quem dixit Henrico L. Bar. a Friesen. Knauth prodr. Misn. Mullerus Annal. Sax. Souverain. von Europa. Juncker. de Fem. erudit.*

FRIESE, (HENRIK, VRYHEER VAN) keur-Saxische geheime Raads directeur, wierdt geboren in den jare 1610, en ging in het 19 jaar zyns ouderdoms met een bekwaam hofmeester naar de universiteit te Leiden, alwaar hy ruim twee jaren met groten vlyt studeerde, en zich daar door in grote hoogachting bragt by Heinsius, Vossius, Cunæus, en anderen. Hier op begaf hy zich naar Vrankryk, en hieldt zich inzonderheit te Parys op, alwaar hy gelegenheit hadt met Grotius, Puteanus en anderen dikwils om te gaan. Zyne wederom-reize nam hy door de Spaansche Nederlanden, en kwam eindelyk te Wittenberg, alwaar zyne ouders zich wegens de krygs onlusten dies tyds ophielden. Hy bleef aldaar een tydt lang wegens den geleerden Buchnerus, en schreef een *Panegyricum* ter eere van Bernard, hertog van Saxen-Weimar. Naderhandt begaf hy zich ook naar Leipzich, en in den jare 1634 begeleidde hy den Saxisch-Altenburgschen gezant, van Brandt, op de vergadering te Frankfort aan den Main. Na zyne te rug komst ging hy in den jare 1638 met het keur-Saxische gezantschap naar Praag, alwaar zy het leen ontfangen zouden, alwaar hy dan in den naam van de Altenburgsche en Weimarsche hoven de beleenings plegtigheden bywoonde. In het volgende jaar wierdt hy tot keur-Saxische hof-Raadt benoemd, na dat hy nevens den geheime Raadt, Frederik van Metsch, op den keurvorstelyken collegialen dag te Regensburg het gezantschap bekleed hadde. In den jare 1645 deedt hy afstandt van den keurvorstelyken dienst, reisde, na het gebruiken van de wateren te Eger, wederom naar Vrankryk, en bleef omtrent zes maanden te Parys. Hier op keerde hy naar Duitschlandt, voornemens zynde naar Italië te gaan. Doch hy veranderde van gedachten door overreding van den keur-Saxischen geheime Raadt, Adolph van Haugwitz, en hadt nu voor op nieuws Vrankryk te bezien. Doch het tusschenkomende twede huwelyk verhinderde zulks, en hy kwam in den jare 1647 weder te Dresden. Drie jaren daar na wierdt hy tot geheime Raadt benoemd, en in den jare 1651 door zynen keurvorst mede genomen naar Praag, wordende vervolgens als des zelfs voornaamste gezant op den Ryksdag naar Regensburg gezonden. Hy bekleedde aldaar by verbeelding de hoge keurvorstelyke waardigheit by de verkiezing van den Roomsch-koning, en in andere gewigtige Ryks gelegenheden in het keurvorstelyke collegie, tot zonderling genoegen van zynen meester; en by den keizer zelfs bragt hy zich in zulk een aanzien, dat de zelve hem uit eige beweging met zyn gansche geslacht in den vryheren-standt verhief. In den jare 1657 wierdt hy wegens zeer geheime belangen aan het keizerlyke hof naar Praag gezonden, en in den jare 1658 geleidde hy zynen heer op den verkiezings dag naar Frankfort, alwaar hy zynen roem grotelyks vermeerderde. In den jare 1664 ging hy met hem op den Ryksdag naar Regensburg, en in het volgende jaar droeg de keurvorst in eigen persoon het directeurschap van het geheime Raads collegie aan hem op. Ondertusschen vervolgde hy nog onder de gewigtigste bezigheden zyne studien, en verzamelde eene schone bibliotheek, in welke men na zyne doodt (die in den jare 1680 op den 14 May volgde) vele eigenhandige bewyzen van zynen vlyt gevonden heeft. Hy was daar benevens een groot liefhebber van allerlei zeldzame natuurlyke zaken, waar van hy eene grote menigte vergaderd hadt. Voorts was hy twee maal getrouwt geweest; eerst met Ursula van Losz, jongste dochter van Joachim van Losz, keurvorstelyke Saxische geheime Raadt, waar by hy twee zonen teelde, doch die zeer jong stierven, en van hunne moeder zelf in den jare 1644 gevolgd wierden. Drie jaren daar na trouwde hy met Maria Margaretha, middelste dochter van Weigandus van Lutzelburg, gewezen Spaansche overste over een regiment kurassiers, en teelde by haar verscheide kinderen, onder de welke aan te merken zyn: 1) *Henrik*, graaf van Friese, erfheer te Schoonfeldt, Putzgau, Jessen, Kraupa, en Praschwitz, eerst overste by de algemene Staten der Vereenigde Nederlanden, daar na koninklyke Poolsche en keur-Saxische geheime Raadt, en geheime krygspresident, naderhandt keizerlyke generaal-veldmaarschalk-luitenant, kommandant van Landau, en generaal-veldtuigmeester, die in den jare 1706, den 25 Augusty, te Rastadt stierf, na dat hy te voren door de dappere verdediging van de gemelde vesting zynen naam vereeuwigd hadde. Zyne gemalinne, waar mede hy in den jare 1680 trouwde, was Amalia Catharina, eene dochter van Frederik, graaf van Dohna. 2) *Maria Sophia*, gemalin van Henrik, vryheer van Reichenbach. 3) *Catharina Sophia*, getrouwt met Johannes Henrik, vryheer van Maltzan. 4) *Johanna Margaretha*, gemalinne van Maximilianus, vryheer van Schellendorf. 5) *Ursula Regina*, eene vrouw ervaren in de Latynsche en Fransche talen, als mede in de Theologische verschillen, getrouwt met Conradus Reineccius, graaf van Calenberg. 6) *Christina Eleonora*, gemalinne van Frederik Wilhelm, graaf van Stolberg. 7) *Henrietta Amalia*, getrouwt met graaf Henrik den VI, van de oude linie van Reussen; en 8) *Johanna Christina*, gemalinne van Henrik Wilhelm, graaf van Solms-Sonnenwalde.

FRIESLANDT. Zie VRIESLANDT.

FRIESZ, (CHRISTIAAN) een vermaard Deensch staatsbedienaar, wierdt geboren in den jare 1556. Men zondt hem in zyne jonkheit naar de schole te Rotschild, en in het tiende jaar zyns ouderdoms naar de universiteit te Rostok. Na de doodt zyns vaders wierdt hy wel in den jare 1571 naar Denemarken te rug geroepen, doch hy ging kort daar op ten twede maal naar Duitschlandt, en na dat hy zich eenigen tydt op de universiteiten te Leipzich, Jena, Tubingen en Basel opgehouden hadt, deedt hy in den jare 1577 eene reize door Zwitserlandt over Geneve naar Vrankryk, Engelandt, Hollandt, en Italië, alwaar hy te Padua, Siëna, en Bononië met de geleerdste mannen verkeerde. Na dat hy Rome, Venetië en Napels bezien hadde, en door Duitschlandt naar Denemarken te rug gekeerd was, beriep koning Frederik de II hem tot zynen kamer-en Justitie-Raadt, en daar op tot president te Dronthem, in Noorwegen. Hy wist zich in deze aanzienlyke waardigheden zo wel te dragen, dat de genoemde koning hem tot de gewichtigste verrechtingen, zo wel ten hove als buitens lands, gebruikte. Zyn zoon, koning Christiaan de IV, maakte hem in den jare 1589 tot amptman van Anderskau, en zondt hem in den jare 1595 naar Zweden, om den koninklyken prins Gustavus Adolphus over den doop te houden. In het volgende jaar wierdt hy tot de openstaande kanceliers waardigheit bevorderd, en sedert dien tydt wierdt zyn raadt in alle gewigtige gezantschappen en onderhandelingen gebruikt. Eindelyk, wanneer hy in den jare 1616 met koning Christiaan den IV naar den Ryksdag te Aseo in Noorwegen reisde, overviel hem eene onpasselykheit, waarom hy zich op een schip begaf om naar Denemarken over te varen; doch hy stierf voor Aseo op het schip. Hy was voor het overige zeer goeddadig, begunstigde de studerende jeugt op alderhande wyzen, en deedt weeklyks eene aanzienlyke somme gelds onder de armen uitdeelen.

FRIESZ, FRISIUS, (JOHANNES) was geboren te Gryffenzee, in het Canton Zurich, in den jare 1505. Na dat hy in gezelschap van Conradus Gesnerus zo wel in Duitschlandt, als te Parys, zyne studien voortgezet hadt, wierdt hy in den jare 1536 te Zurich tot kerkendienaar aangenomen. Doch in den jare 1545 deedt hy met eenige jonge edellieden eene reize in Italië, en oeffende zich te Venetië in de Hebreeuwsche taal, die hy naderhandt

derhandt benevens zynen zwager Pellicanus te Zurich leeraarde. Wegens zyne getrouwe ſchooldienſten ſchonk men hem het burgerrecht, en wanneer hy 27 jaren aldaar beſtierder der ſcholen geweeſt was, ſtierf hy in den jare 1565. Hy heeft verſcheide boeken der H. Schrift uit het Hebreeuwſch in het Hoogduitſch overgezet, en inzonderheit een *Dictionarium Latinæ Linguæ* uitgegeven. *Hottinger. Bibl. Tigur.*

FRIGIMELICA (FRANCISCUS) leefde in de XVI eeuwe, en leeraarde de geneeskunde in de univerſiteit van Padua, zyne geboorteſtadt. Hy ſtierf den 1 April des jaars 1559, in den ouderdom van 68 jaren. Hy heeft verſcheide werken nagelaten, welke Antonius, een van zyne broeders, byeen verzameld heeft. *Thomaſini in elog. illuſt. Vir. Patin Lyceum Patavin.*

FRIGIUS, (TITUS) overſte van het vyfde Roomſche legioen. Hy muntte uit in het beleg van Jeruzalem onder Veſpaſianus. *Joſephus Oorl. VI*, 24.

FRIGNANO, in 't Latyn *Territorium Frignani*, eene kleine Italiaanſche provincie in het hertogdom Modena, welke zich tot aan de rivier van het Appenynſche gebergte uitſtrekt, en eenige ſteden in zich begrypt, als Frignano, Seſtola, enz.

FRIGNANO, (THOMAS DE) een kardinaal, geboortig van Modena. Zyne ouders waren van een adelyke afkomſt; doch hy zelf begaf zich in de orde der Minderbroeders, en maakte door zyne wetenſchap, welſprekendheit, en andere gaven zo veel opgang, dat hy hoogleeraar op de univerſiteit te Bolongne, provinciaal van het Boloneeſche gebiedt, en eindelyk den 6 July des jaars 1367 generaal van zyne orde wierdt. In het volgende jaar wierdt hy, om dat hy een zekeren monnik, Paulutius genoemd, en anderen, die zich met yver aan een geeſtelyk leven toegewyd hadden, begunſtigde, van dwaling in geloofszaken beſchuldigd. Hy moeſt om deze reden dulden, dat hy anderhalf jaar in zyne waardigheit opgeſchort wierdt; doch hy verkreeg ten laatſten eene openbare en plegtige verklaring van zyne onſchuldt. Gregorius de XI zondt hem in den jare 1371 als nuncius naar Genua, om de binnenlandſche onluſten, welke aldaar ontſtaan waren, by te leggen; en wanneer zulks gelukkiglyk verrecht was, verkreeg hy tot beloning in den jare 1372 het patriarchſchap van Grado. Kort daar na ging hy nog eens als pauſſelyke nuncius naar Genua, om tuſſchen deze Republyk en die van Cyprus eene vrede te bevorderen, en verſcheide Italiaanſche mogendheden tot eene ligue tegen de Visconti te bewegen. Na dat hy dit beide werkſtellig gemaakt, en ook die van Padua met de Venetianen vergeleken hadde, maakte Urbanus de VI hem kardinaal prieſter, met den tytel van S.S. Nereus en Achilleus. Zyne doodt volgde te Rome omtrent den jare 1381. Hy heeft in geſchrifte nagelaten: *Commentarii Theologici*; als mede *actus examinis canoniſationis S. Brigittæ. Wadding. Annal. Min. Contelor. Elench. Card. Panvin. Aubery. Andr. Danduli Chron. Raynald. Annal.*

FRIMINET, (MARTINUS) een ſchilder. Zie FREMINET.

FRIOUL, *il Friuli*, of *patria du Friuli*, eene provincie van Italië, in den ſtaat van Venetië, *Forojulium* en *provincia Forojulienſis*. Zy hadt eertyds den tytel van een hertogdom, en was veel meer uitgeſtrekt dan tegenwoordig. Men geeft voor, dat Julius Ceſar zynen naam gaf aan deze provincie, waar in hy eenige van zyne legioenen hadt. Dit gevoelen is nochtans niet algemeen. Zo als Frioul tegenwoordig is, heeft het Iſtrië ten Ooſten; de Adriatiſche of Middelandſche zee, en het Mark Treviſano ten Zuiden; Karinthië ten Noorden; en ten Weſten de Alpen, die het van het landt van Trente afſcheiden. Udina is tegenwoordig daar van de hoofdſtadt. De andere ſteden zyn, Citta di Friuli, Marano, Palma nova, Venzone, het verwoeſte Aquilea, enz. Het huis van Ooſtenryk heeft aldaar het graafſchap Gorits, of Goritië. Frioul heeft tot een doortocht gedient aan byna alle de Barbaarſche natiën, die Italië verwoeſt hebben. De Gotthen en de Herulen maakten zich meeſter daar van, en de Lombarden namen het zelve in onder hunnen koning Alboinus, die omtrent den jare 568 zynen neef Giſulfus hertog en gouverneur van het zelve maakte. Karel de Grote, in het jaar 774 het koninkryk van Lombardië vernietigd hebbende, liet Frioul aan eenen Lombardt, Rotgaldus genoemd, alleenlyk onder voorwaarde van hulde en dienſt, en met belaſting van wederkeering, by gebrek van mannelyke kinderen. Twee jaren daar na kwam Adalgiſus, de zoon van Didier, den laatſten koning der Lombarden, in Italië met eene grote menigte van krygsvolk, en verleidde Rotgaldus, die tegen zyn dank een vremdeling gehoorzaamde. Karel de Grote ſchoot ylings toe, deedt dezen wederſpannigen hertog het hoofdt afhouwen, en gaf Frioul, waar by hy Stirmarken en Karinthië voegde, aan eenen Franſchman, Henrik genoemd. Het is deze zelve Henrik, hertog van Frioul, die zich in den jare 796 op de Avariſche Hunnen wierp. Hy maakte zich meeſter van eene van hunne voornaamſte gepaliſſadeerde wykplaatſen, waar in zy zich met hunnen buit beſloten; en hy vondt aldaar grote ſchatten, welke hy zondt aan Karel den Groten. Henrik wierdt door die van Frioul omgebragt in den jare 799. Karel beweende deze doodt, en wreekte de zelve geſtrengelyk in den jare 800. Cadolach wierdt in zyne plaats geſteld, en ſtierf in den jare 819. Lodewyk de Goedertieren gaf toen dit hertogdom aan Baldericus. De Bulgaren verwoeſten in den jare 828 het ganſche opper-Pannonië, zonder dat deze hertog zich bemoeide om de zelve te ſtuiten, gelyk zyn plicht was om te doen. Men ſtrafte zyne laſhertigheit met hem af te zetten; en men verdeelde dit hertogdom in vier graafſchappen of kleine gouvernementen. Everard, of Eberard, welke trouwde met Giſla van Vrankryk, dochter van den zelven koning Lodewyk den Goedertieren, wierdt hertog van Frioul, en maakte in den jare 837 in het graafſchap van Treviſo, alwaar hy ſtierf, zyn teſtament, dat men oorſpronkelyk bewaart in de abdy van Ciſoin, in Vlaanderen, die hy geſticht hadde, en daar hy begraven is. Hy ſprak in dit teſtament van zyne vier zonen, en van drie dochters, Unroch, Berengarius, Adalardus, en Raoul, of Rudolph, Ingeltruda, Judith, en Heilweicha. De Geſchiedenis ſpreekt niet van Unroch, den oudſten zoon van Everard. Berengarius de II, een heerſchzuchtig en verwoed prins, maakte zich koning van Italië, en wierdt omgebragt in den jare 924, als elders gezegd wordt. Frioul hadt nog verſcheide hertogen of gouverneurs; want de Italiaanſche geſchiedenisſchryvers ſpreken van Geroldus en van Anſoldus in den jare 1000. Keizer Koenraad de II, gezegt de Saliſche, gaf het zelve omtrent den jare 1028 met Iſtrië aan Poponus, patriarch van Aquileá, zynen kancelier. De opvolgers van dezen prelaat hebben het zelve bezeten tot omtrent den jare 1420, wanneer Lodewyk Techius zich vermetelyk ingewikkeld hebbende in den oorlog tegen de Venetianen, deze onder het beleidt van hunnen generaal, den graaf Philippus van Arcelli, zich meeſter maakten van Frioul, dat zy ſedert altoos behouden hebben. *Johannes Bonifacius hiſt. Treviſ. Leand. Albert. Deſcr. Ital. Candido. Memor. d'Aquil. Herol. Parthenop. Deſcr. del Friuli, con l'Orig. de Popoli Citate Caſt. Sabellic. Antiq. d'Aquil. Luitprand. Paul. Diac. Paul. Æmil. Blondus, &c.*

FRIOUL, FRIULI, of CITTA DI FRIULI, *Forum Julii*, eene ſtadt van Italië, in de provincie van Frioul, met een bisdom, onder Aquilea behorende. Het zelve is gelegen aan de rivier Natiſona, aan den voet der Alpen, en omtrent vyftien of zeſtien mylen van Gorits, of Goritië. Eenige ſchryvers menen, dat Julius Ceſar deze ſtadt deedt bouwen, en aan de zelve zynen naam gaf. Anderen ſpreken verſcheidentlyk daar van, als te zien is by de ſchryvers, in het voorgaande artykel bygebragt. Paulinus, patriarch van Aquilea, hieldt in den jare 791 een Concilie te Frioul: de acten van het zelve beginnen met eene brede verklaring van de lere der Drieëenheit, en van het Symbolum, waar in voornamentlyk deze twee leerſtukken vaſtgeſteld worden; dat de H. Geeſt uitgaat van den Vader en van den Zone, en dat J. Chriſtus geen aangenomen Zoon genoemd kan worden. De voorſtelling van het gelove wordt gevolgd van veertien Canons of kapittelen wegens de tucht. *Baronius A. C.* 794. *Binius. Du Pin Bibl. des Aut. Eccleſ. VIII ſiecle.* Rainaldi gelooft, dat het Concilie, door paus Gregorius den XII gehouden gedurende dat van Piſa, te Friuli vergaderde.

FRISHE HAF, *Sinus Aquæ dulcis*, of *Habus*, is een zeeboezem van de Ooſtzee, tuſſchen de Pruiſſiſche kuſten en het kleine eilandt Friſch Nehring, den Dantzichers toebehorende, welke zich door eene engte met de zee vereenigt. De lengte van dezen zeeboezem is van 15 en de breedte van 6 mylen. De zelve behoort aan den koning van Pruiſſen, en moet van het grote Haf van Pomeren, dat mede door eenigen het *Friſche Haf* genoemd wordt, wel onderſcheiden worden.

FRISCHING, een zeer oud geſlacht in het Canton van Bern, dat ſedert byna vier eeuwen dien ſouvereinen ſtaat gediend heeft in de gewigtigſte waardigheden en gezantſchappen. *Petrus Friſching* was prioor van Graffenried in den jare 1390, en abt van Chumnette in den jare 1404. *Petrus*, zyn neef, wierdt gedood in den ſlag van Morat in den jare 1476. *Johannes*, de zoon van Petrus, wierdt Raadsheer en ſtanddaarddrager gemaakt in de jaren 1506 en 1512. *Lodewyk* bleef in den ſlag by Marignano in den jare 1515. *Hans*, of *Jan*, was hoofdman in den tocht in Pikardië, en by het innemen van het landſchap Waadt in den jare 1536. Hy wierdt ook tot eerſte landvoogdt gemaakt te Milden. Hy wordt onder de helden opgeteld. *Stettler Chron. Samuel* was ſchout te Bern van den jare 1668 tot 1684. *Samuel Friſching*, zyn zoon, Raadsheer te Rumlingen, heeft den ſtaat mede gediend als Raadsheer en ſtanddaarddrager, opperbevelhebber van de overwonne landen, buitengewoon gezant, en een der mediateurs te Neufchâtel en by de Griſons. Hy gedroeg zich uitmuntend in den ſlag by Vilmergen in den jare 1713, tuſſchen het Canton Bern, en de Cantons Lucern, Uri, Schweits, Unterwalden en Zug, alwaar hy als overſte krygsraad-preſident, hoewel hy 75 jaren oud was, door zyn beleidt en dapperheit veel toebragt tot de overwinning, waar op hy in den jare 1715 tot het ſchoutſchap van Bern, dat de hoogſte waardigheit is, verheven wierdt.

FRISCHLINUS, (NICODEMUS) een vermaard dichter, was te Balingen, een ſteedtie in 't hertogdom Wurtenberg, den 22 September des jaars 1547 geboren. Na dat hy eenigen tydt te Tubingen de vorſtelyke gunſt genoten hadde, kwam hy in het dertiende jaar zyns ouderdoms op de ſchole te Koningsbrun, daar hy zich zo wel in de Griekſche als in de Latynſche poëzy beroemd maakte. Twee jaren daar na keerde hy weder naar Tubingen, en voltrok met groten vlyt zyne ſtudiën, en wierdt Magiſter in den jare 1565. Drie jaren daar na wierdt hy aldaar mede onder het getal der hoogleeraren aangenomen, en verklaarde met zo veel roem de *Æneas* van *Virgilius*, en de Commentariën van *Julius Cæſar* van de Galliſche Oorlogen, dat graven, vryheeren, en Doctoren zyne leſſen kwamen horen. Niet minder opgang maakte hy in de wiskundige wetenſchappen, wanneer hy de zelve in het afzyn van Philippus Apianus moeſt voordragen. Hier op wierden hem verſcheide bedieningen te Gratz in Stiermarken en te Fryburg in Brisgau opgedragen, die hy echter, zo wel uit liefde tot zyn vaderlandt, als op bevel van zynen landheer, afſloeg. Doch wanneer hy wegens eene redenvoering van den lof van het landleven, in den jare 1580 uitgegeven, waar in hy den ontaarden adel wat te vryborſtig doorgeſtreken hadde, in groot levensgevaar raakte, wierdt hem eindelyk vergund het beroep van Laubach in Krain en het beſtier der ſcholen aldaar aan te

nemen,

nemen, hoewel hy, om dat zyne vrouw en kinderen de lucht aldaar niet verdragen konden, genoodzaakt was die plaats in den jare 1584 weder te verlaten. Hier op keerde hy naar Tubingen, en begeerde onder de akademische burgers (*cives academici*) aangenomen te worden; doch dewyl men hem zulks affloeg, ging hy naar Frankfort, van daar naar Wittenberg, en eindelyk naar Brunswyk, alwaar hy anderhalf jaar de plaats van Rector bekleedde. Eindelyk verliet hy ook deze plaats, en kwam over Marpurg naar Ments, om aldaar eenige boeken te laten drukken. Dewyl het hem vervolgens aan nodig onderhoudt begon te ontbreken, schreef hy aan den hertog van Wurtenberg, verzoekende, dat men hem de goederen van zyne vrouwe, 1000 guldens belopende, wilde laten volgen. Doch alzo hy geen gehoor kreeg, en geloofde, dat zulks door den byzonderen haat van eenige hovelingen veroorzaakt wierdt, schreef hy wederom een scherpen brief, waar door hy alles volkomen bedurf. Want de hertog liet hem van Ments eerstelyk op het oude stamslot Wurtenberg, en naderhandt met geblinde oogen den 17 April des jaars 1590 op het slot Hohen-Aurach voeren. Wanneer hy nu door vele beden te vergeefsch zyne vryheit gezocht hadde, liet hy zich met eene zeele, die hy van de gesnede lakens en dekkleden van zyn bedde gemaakt hadde, neder langs den muur; doch deze zeel brak, waar door hy nederviel, en met grote smerten in den jare 1590 stierf, 44 jaren oud zynde. Hy was niet alleen by de geleerden zeer beroemd, maar ook zeer aangenaam by grote vorsten, gelyk hem dan onder anderen de keizer Rudolph de lauwerkroon en een geslacht-wapen schonk, en hem ook *Comes Palatinus* maakte. Van zyne schriften heeft men: *Panegyrici de nativitate Christi*; *de horologio Argent.*; *de X Cæsaribus Austriacis*; *de Victoria Sarmatica adversus Moschum*; *de V Saxoniæ ducibus*; *de binis nuptiis Wurtenbergicis*; verder blyspelen, als: *Rebecca*, *Susanna*, *Priscianus vapulans*; *&c.* Van gelyken treurspelen, als: *Venus & Dido ex primo & quarto libro Æneid. Virg.* Behalven deze schriften heeft men van hem: *Grammatica Græca & Latina*, *dialectica*; *Rethorica*; *paraphrases in Virgilii Bucolica & Georgica*, *in Persii Satyras & Horatii epistolas*; *libri Elegiarum & Orationes variæ*. enz. *Adam. vit. Philos. p. 165. Pfluger in ipsius Vita. Freher. Theatr.*

FRISCHMUTH, (Johannes) een vermaard letterkundige te Jena, was te Wertheim, in Frankenlandt, in den jare 1619 geboren, en wierdt in zyne jeugt wegens den oorlog van dien tydt, als mede door de pest, gedwongen om zich dikwils van de eene plaats naar de andere te begeven; gelyk ook alle de zynen van de pest zyn gestorven. Doch zyn verstandt en yver, om de studiën niettegenstaande alle deze beletselen voort te zetten, maakten hem vele vrienden, die hem zochten op alle wyze voort te helpen. Hebbende den grondt tot de studiën gelegt, begaf hy zich naar Altorf, en kwam by den beroemden letterkundige, Christoffel Adam Rupertus, in huis, by wien hy veel in de wetenschappen vorderde. Naderhandt hoorde hy vlytig den beroemden Godgeleerde Theodorus Hakspan, die hem tot de Oostersche talen aanzette. Als hy omtrent 9 jaren op deze hogeschole was geweest, trok hy naar Jena, en maakte zich door verscheide verhandelingen bekend, zo dat men hem tot hoogleeraar in het Gymnasium te Hamburg wenschte te hebben. Doch men wilde hem van Jena niet laten gaan, en maakte hem eerst bestierder van de stads schole, naderhandt buitengewoon hoogleeraar in de talen, en eindelyk in den jare 1654 gewoon hoogleeraar. Hy stierf den 19 Augusty in den jare 1687, in den ouderdom van 69 jaren, hebbende over de 60 letterkundige en Godgeleerde disputen uitgegeven, waar van hy kort voor zyne doodt voorhadt zes *decades* byeen te laten drukken. *Götzii Elog. Philolog. Ebræor. Zeumeri vitæ Prof. Jenens. Witte Diar.*

FRISCHNERUNG, een eilandt van Pruissen. Het zelve wordt gemaakt door twee Westelyke monden van de Weissel, door de Golf van Frische Haf, en door de Oostzee. Daar is niets aanmerkenswaardigs in dit eilandt dan de fortres van Munde, of van Weisselmunda, aan den Westelykste mondt van de Weissel. *Maty Dict.*

FRISENDORF, (Johannes Frederik, baron van) Raadsheer van het hof en van de kamer van commercie van den koning van Zweden, wierdt door de koninginne Christina in den jare 1649 als resident naar Portugal gezonden, om aldaar het goede verstandt te onderhouden, tusschen de twee kronen vastgesteld door het verbondt van den jare 1641, en om den wederzydschen koophandel, door het zelve verdrag vastgesteld, te begunstigen. Hy keerde van daar wederom in den jare 1652: en de koninginne Christina haar koninkryk afgestaan hebbende aan haren neef, Karel Gustavus, Paltsgraaf aan den Rhyn, van den tak van Tweebrugge, volgde hy dezen prins in den oorlog van Polen, alwaar hy Raadsheer gemaakt wierdt van het Rechtshof der Appellatien in Pruissen, in den jare 1655. De koning van Denemarken, Frederik de III, gedurende deze onderneming Zweden aangetast hebbende, wierdt hy in den jare 1657 als buitengewoon envojé gezonden aan den protector en aan het parlement van Engelandt, om aldaar over den nieuwen oorlog te handelen, die eindelyk geëindigt wierdt door de vrede van Rotschild in den jare 1658, en vervolgens door die van Coppenhagen van den jare 1660, na de doodt van Karel Gustavus. In Engelandt zynde, zag hy aldaar Cromwel sterven, en Karel den II den troon beklimmen. Deze prins wierdt terstondt begroet van wegens de koninginne weduwe, en de regenten van Zweden, gedurende de minderjarigheit van koning Karel den XI, door den graaf Nikolaas Brahe, buitengewoon ambassadeur van Zweden: waar na deze minister en de baron van Frisendorf het verbondt van deze twee kronen vernieuwden door een verdrag, dat den koophandel en de zeezaken van beide de natiën bepaalt, en dat nog tegenwoordig in wezen is. Frisendorf wierdt naar Zweden herroepen in den jare 1662, alwaar hy verscheide ontwerpen maakte tot herstelling van den koophandel, en stierf te Stokholm in de maandt Maart des jaars 1669.

FRISLAR, of FRITSLAR, eene stadt van Duitschlandt, in Hessen, den keurvorst van Ments toebehorende. Conon, bisschop van Preneste, legaat van paus Gelasius den II, hieldt aldaar een Concilie in den jare 1118. *Conrad Wisperg.*

FRISO, of FRESO, naar men beuselt een koninlyke prins uit Indië, en de stamvader der Vriezen, naar wien de zelve, nevens het landt, den naam zou hebben gekregen. Namentlyk, men vertelt, dat deze Friso, den kryg eenigen tydt onder Alexander den Groten gevolgt hebbende, na des zelfs doodt, met zyne twee broederen, *Saxo* en *Bruno*, en een goed getal reisgesellen, is scheep gegaan, langen tydt hier en daar heeft omgezworven, en eindelyk, na dat hy Egypten en Thracië hadt aangedaan, in het Vlie is aangekomen, en dus in Vrieslandt post heeft gevat. Dit, zegt men, gebeurde in den jare voor Christus 313; waar op Friso daar, ter eere van Jupiter, by die van zyn vaderlandt *Stavo* genoemt, een kostelyken tempel zou gebouwt, en de gronden van de stadt Staveren gelegt hebben. Hier hebben zy, gelyk men verder vertelt, dertien jaren lang met malkander huis gehouden, en alle de aanvallen van de oude inwoners, en andere Noordsche volkeren, kloekmoedig afgeweert. De kost kregen zy door zeerovery en door den akkerbouw: maar alzo het volk al meer en meer aangroeide, en het landt voor zo eene menigte altydt kleinder wierdt, en dit zomwylen gelegenheit tot onlusten gaf, wierdt 'er goedgevonden naar nieuwe woonplaatsen uit te zien. Friso zou Vrieslandt voor zich zelve en voor zyne nakomelingen in eigendom behouden: Saxo en Bruno, met een gedeelte van het volk, zouden daar om streeks nieuwe woonplaatsen zoeken. Dus bleef Friso meester van Vrieslandt, over het welke hy, naar men zegt, het oppergebiedt voerde den tydt van acht en zestig jaren, komende te overlyden in het jaar 254 voor de geboorte van Christus. Hy is getrouwt geweest met Hilla, de dochter, of, volgens het zeggen van anderen, de zuster van Agathocles, koning van Thracie, en de zoon van den beroemden en dapperen Lysimachus, by welke hy zeven zonen en eene dochter heeft gewonnen. De schryvers, die deze schone dingen voor eene waarheit verhalen, zyn: *Hamconius*, *Occo Scarlensis*, *Capfidus Stauriensis*, *Alvinus*, *Suffridus Petri*, en andere van dat soort. De laatstgemelde plaatst Friso zelfs onder de schryvers van Vrieslandt, en telt de volgende schriften van hem op, als: *De Beschryving* van zyne *reize uit Indië naar Duitschlandt*; zyn *Testament*, waar in hy zynen kinderen schone lessen voorstelt; zyn *verbondt met de vorsten van Duitschlandt*; *de Verdeeling van Vrieslandt*, en: *Staatkundige wetten*, in welk laatste geschrift ook gewag wordt gemaakt van de lenen en het leenrecht, het welk door hem zou zyn uitgevonden. Zie *Suffr. Petri de script. Fris. Dec. I*, § 9.

FRISO de Jonge wordt gehouden voor een zone van Grunus, of Gruno, die eenigen zeggen dat de stadt Groningen heeft aangelegt. Hy trouwde met de dochter van Ubbo, derden vorst van Vrieslandt, Frouwna genaamt; en hebbende eenig geldt en volk van zynen vader en schoonvader gekregen, trok hy over het Vlie, en nam een gedeelte van dat landschap in bezit, het welk hy, naar zynen name, Nieuw Vrieslandt noemde. Hy bouwde daar eene stadt, die hy, naar zyne vrouwe, *Fraungast* noemde, welke naam, op dat het aangenamer zou luiden, met den tydt verandert is in dien van Vronen. Men zegt, dat hy omtrent honderd jaren voor Christus geboorte geleeft heeft: maar dit verhaal steunt op geen beter grondt dan het voorgaande. *Oudheden van Vrieslandt II Deel.*

FRISO, (Jan Willem) prins van Oranje en Nassau, was de eenige zoon van Henrik Casimir, prinsse van Nassau, erfstadhouder van Vrieslandt, stadhouder van Groningen, de Ommelanden en Drenthe, enz. en van vrouwe Amelia, princesse van Anhalt. Hy wierdt geboren te Dessau den 4 Augusty des jaars 1687. Na de doodt van zynen heere vader, hooglosfelyker gedachtenisse, verving de doorluchtigste vorst William, koning van Groot-Britannië, enz. omtrent het bestier zyner opvoedinge, als wylen zyn vaders plaats. Wakkere verstanden wierden 'er gekoren om, na het verloop zyner kindsche jaren, hem in talen, wetenschappen en kennisse van de oude en nieuwe geschiedenissen dermaten te onderwyzen, dat hy bekwaam mogt worden tot het bekleden der hoge staatsbedieningen, waar toe hy door zyne vorstelyke geboorte en het daar uit gesproten erfrecht zou opstygen. Eerst was Franeker, daar na Utrecht, de kweekschool zyner leeroeffeningen, voornamentlyk onder de twee wydberoemde oudheitkundigen, Iohannes Georgius Grævius, die den prinsse, in het midden dezer loffelyke bezigheit, door de doodt ontviel; en Wilhelmus Coetier, wylen hoogleeraar in Vrieslands Wysheitsschole. Niet lange voor de doodt zyns groten leermeesters te Utrecht wierdt zyne Hoogheit ook van zynen groten beschermheer, zynen tweden vader, koning William, door het gemene sterflot berooft, en prins Friso daar op, by uiterste wille des konings, tot zynen eenigen en algemenen erfgenaam verklaart. Hy nam toen de tytelen van het huis en prinsdom van Oranje en in het twintigste jaar van zynen ouderdom het volle bewindt van zyn erfstadhouderschap, over Staats en kryqszaken, zo binnen als buitens lands, aan; gelyk hy dan hier toe op den 22 November des jaars 1707 van de Ed. Mog. Heeren Staten van Vrieslandt te Leeuwarden zeer heerlyk, en op het allerplegtigste wierdt ontfangen, onthaalt en bevestigt, en kort daar na, in het volgende jaar 1708, te Groningen, door de beide leden van Staat, tot stadhouder dier provincie verklaart. Prins Friso was vervolgens bedacht, om

door een wettig huwelyk zyn vorstelyk geslacht en doorluchtigen naam voort te zetten, waar toe hy dan verzocht, en, met alle tekenen van hoogachtinge voor zynen vorstelyken persoon, verkreeg Maria Louize, princesse van Hessen-Cassel, dochter van den landgrave Karel en de landgravinne Maria Anna, uit Courlandt. De ondertrouw geschiedde te Cassel den 18 April des jaars 1708, daar de prins toen zyne bruidt liet, en naar Brabandt in het leger trok, om voor het plegtig voltrekken zyns huwelyks den aanstaanden veldtocht by te wonen. Hoe dapper hy zich ook, kort na zyne aankomste, met zyne krygsbenden in het gevecht van Oudenaarde droeg, en hoe veel hy daar tot die loffelyke zege toebragt, is de plaats hier niet om naar vereisch uit te breiden, maar zal altydt in 's lands geschiedenissen vereeuwigt blyven. Hier op kreeg de prins, nevens dien groten veldheer, prins Eugenius van Savoje, het opperbevel over die allerwaardste en beroemde belegering der sterke stadt Ryssel, en het byleggend kasteel; waar in hy zyne heldhaftigheit, kloek beleidt en onbezweken moedt dermaten toonde, dat hy, na het uitstaan van duizend lyfs-en levens-gevaren, eindelyk de stadt en vesting zag buigen voor de wapenen der bondgenoten, en hy, nevens prins Eugenius, als verwinnaars, over beide met de zege praalde. Na dat daar op verder Gent was herwonnen, vertrok prins Friso in January des jaars 1709, terwyl de overfelle koude alles op het vinnigst aantastte, naar Leeuwarden, van waar hy omtrent het midden van April naar Cassel verreisde, daar zyn huwelyk den 26 der zelve maandt met grote statie en pracht voltrokken wierdt. Door de gestrenge lange koude van den winter begon de veldtocht vry spade, en vertrok de prins niet voor het midden van July van Cassel naar het leger, daar hy by zyne aankomste terstondt werk vondt, en St. Amand, nevens Mortaigne, als twee hinderposten der beraamde belegering van Doornik, door de wapenen uit den weg ruimde. In deze belegering en die van het allersterkst kasteel dier stadt, gaf de prins Friso weder gene kleine blyken van zynen Naussauschen imborst, schoon hy 'er niet als opperhoofdt het gebiedt over hadt. Na de bemachtiging van beide viel die merkwaardige en bloedige veldslag voor van Malplaquet, of Tanieres, daar het Fransche leger achter drie zware en hoge beschanssingen begraven lag, waar tegen de verbonde krygsmacht op het vlakke veldt door de uitgegrave griften moest indringen. Prins Friso hadt het bevel over het voetvolk van den Staat, aan de linker vleugel van het vereenigde leger, die, volgens het beraamde bestek in den krygsraadt, om overal te gelyk het gevecht aan te vangen, op den vyandt met alle dapperheit los ging; en tastte hem aan, daar hy het sterkste was, niet alleen met de drie gemelde verschanssingen voor zich, maar daar de genaakwegen ook waren verhouwen met afgekapte en door een gevlochte bomen, die ondoorkomelyk schenen. Met 30 battaijons moest hy hier 80 battaljons der Franschen, ondersteunt van 'skonings huis, en tot de keel toe beschanst, bespringen, terwyl hy bloot stondt voor het vuur en het geschut der vyanden, dat geen kleinen oogst van heldenlyken, by en rondom den prins, maaide. De twee voorste beschanssingen brak hy echter kloekmoedig door, doch kon de derde, by gebrek van genoegzame manschap, en het gedurig storten der vyanden op hem met versch volk, niet veroveren, dan na dat de slinker vleugel en middelhoede der Franschen aan den anderen kant overweldigt waren; wanneer hy teffens in de overwonne legerplaatse drong, en de welverdiende laauweren op den grondt der vyanden plukte. Hier op kreeg de prins het oppergebiedt over het beleg van Bergen, waar mede hy zo sterk voortylde, dat hy binnen een maandt, na het openen der loopgravens, meester van die stadt en sterke vesting wierdt. In het volgende jaar 1710 kreeg prins Friso, nevens zyn oom, den prins van Anhalt, weder het opperbestier over de belegering der sterke stadt Douay, en het fort de Scarpe, die beide binnen 6 weken, na het openen der loopgravens, voor de beleggers moesten zwichten. St. Venant viel ook in dit jaar nog ter veroveringe voor den prins, als opperhoofdt van het beleg, binnen 13 dagen na het openen der loopgravens.

Ongelukkig kwam deze brave prins in den bloei zyner jaren om het leven: want op het sterk aanhouden des konings van Pruissen (in Juny des jaars 1711 in 's Gravenhage gekomen) van de Algemene Staten tot driewerf toe uit het leger ontboden zynde, nam hy eindelyk, hoewel zeer tegen zyn zin en gelegenheit, de reis aan, om den Staten zyne gehoorzaamheit en bereidwilligheit tot een redelyk verdrag met den hooggedachten koning te tonen. Den 11 July des gemelden jaars trok de prins, met een klein gevolg verselt, uit het leger; sliep des nachts te Ryssel, en kwam op den 14 aan den Moerdyk, daar hy den stroom van den Biesbosch moest overvaren. Hier stapte hy met zyn meeste gevolg in een roeischuit; doch liet zich op het water, wegens den opkomenden regen en stormwindt, aan de pont, daar zyn opperstalmeester, de heer Hilken, in was, aanzetten, om zich te veiliger in zyne uitgespanne koets tegen den windt en regen te kunnen beschermen. Maar digt by het landt, en met dat de schippers het naar het kleine haventje van het Stryensche Sas, aan de andere zyde, (dat door hunne onkunde niet wel bestevent was) wilden wenden, werpt een bulderende dwarrelwindt het vaartuig over-zy. De prins stort, met allen die by hem waren, in den stroom, en zich een tydlang aan een touw vast gehouden hebbende, komt 'er een geweldige golf, die 'er hem afrukt, en naar den grondt dryft: waar over hy uitriep: *Heer ontferm u over my, wy vergaan!* komende aldus ellendig te verdrinken. Hy hadt nog geen volle vier en twintig jaren bereikt. Zyne gemalin was, als boven reets gezegt is, Maria Louize, princesse van Hessen-Cassel, by welke hy verwekt heeft een prins, den doorluchtigen

F.

Willem Karel Henrik Friso, omtrent zes weken na de ongelukkige doodt van zynen Here vader, namentlyk op den 1 September des bovengemelden jaars 1711, ter wereldt gekomen, en eene princesse, genaamt *Anna Charlotta Emilia*, en geboren den 13 October des jaars 1710, gemalin sedert den 3 July des jaars 1727 van Frederik, erfprins van Baden-Durlach. *Republyk der Geleerden September en October* 1725.

FRISONIUS, (Leonardus) een Jesuit van Perigord, geboren in den jare 1628, heeft in den jare 1682 drie boeken van de dichtkunst uitgegeven, voornemens zynde nieuwe regelen van de zelve op te stellen, of eenige van die der ouden te schikken naar het begrip van de jeugdt. Hy bevlytigde zich inzonderheit om van het heldendicht te handelen. Hy roert het herdicht en het treurdicht maar in 't voorbygaan aan, om dat men, naar zyn gevoelen, niets toedoen kan tot het gene daar van in deze laatste tyden gezegd is. Hy heeft zich in zyne wyze van verhandeling van zaken veel bedient van Cicero in zyn *Orator*, en van Quinctilianus in zyne *Institutiones*. *Leo Fris. Praef. ad l. de Poëmat. Journal des Savans du* 3 *Aout* 1682. *Baillet Jugement des Savans sur les Auteurs de l'art Poëtique.*

FRITIGERNUS, koning of opperhoofdt der Gotthen, een Ariaan, onderwierp zich aan den keizer Valens, en sloeg Athanaricus in den jare 376. *Idac. in Chron.*

FRITIGILDIS, koningin der Markomannen, leefde in de IV eeuwe. Van S. Ambrosius hebbende horen spreken, verwonderde zy zich zodanig over zyne deugdt, dat zy het Christen gelove omhelsde, en haren gemaal overreedde om het zelve te doen, en zich met de Romeinen te verbinden. De bisschop van Milaan hadt haar daar toe aangemaand door een groten brief, dien hy aan haar schreef by wyze van Catechismus. Dit gebeurde in den jare 396, en in het volgende jaar kwam zy te Milaan om S. Ambrosius te zien; maar zy vondt de gansche stadt in rouw over de doodt van dezen groten man. *Paulin in vit. Ambros.*

FRITS, (Pieter) anders genoemt *Welgemoed*, een geestig kunstschilder, kreeg den bynaam van *Welgemoed* te Rome, maar 17 jaren oud zynde, by gelegenheit van zeker zinnebeeldig toestel, op zyne intrede, of inhuldiging, aldaar in het konvent. Namentlyk, zyne bendbroeders hadden geklemd papier kokerwyze te zamen geplakt, voor aan wat wyder, en dus vernaauwende op het einde, zo dat het tot een cirkel gebogen was, naar een slang gelykende, en de eeuwigheit, volgens de afbeelding der aloude Egyptenaren, vertonende. Deze papiere slang, gekoleurd en met zyne strepen beschilderd, hadden zy van binnen met klapbussen opgevult, die zy te gelyk door een snoer, met buskruidt bestreken, aanstaken, na dat zy hem in het midden van die slangcirkel gestelt hadden: en wyl hy zo onverschrikt en welgemoed, zonder daar van daan te vluchten, de slagen en vlam van het buskruidt uitstondt, doopten zy hem met den name van *Welgemoed.* Zyne wyze van schilderen was, zo wel als zyne verkiezing, verschillig van anderen: want men heeft zeestukken van hem gezien, ook spoken, die vreemd van vindinge waren. Hy onthieldt zich, na dat hy van Rome was wedergekeert, meest te Delft, daar hy ook gestorven is. *Houbraken Schilderboek II. Deel.*

FRITSCHIUS, (Ahasverus) erfheer te Mellingen, enz. wierdt geboren den 16 December des jaars 1629 in de stadt Micheln, onder het ampt Freyburg aan de Geisel. Zyn vader, dien men in den Duitschen oorlog alles afgenomen hadde, was *Syndicus, Juris practicus*, en oudste burgermeester van de gemelde plaats, en stierf in den jare 1643. In het zelve jaar trok Ahasverus naar het gymnasium te Halle, en moest zich met onderwyzen generen, waar op hy zich in den jare 1650 naar Jena begaf, en zich aldaar by zyn oudsten broeder en des zelfs kamergesellen (*contubernales*) ophieldt. In het volgende jaar deedt de duren-tydt hem van daar vertrekken, wanneer hem het onderwys toevertrouwd wierdt van de kinderen van den onderkancelier Johan Krul. Vervolgens wierdt hy hofmeester by twee edellieden, en keerde in den jare 1653 weder naar Jena. Na dat hy aldaar omtrent een half jaar geweest was, las hy in het geheim over de *Institutiones*, en wierdt in den jare 1657 tot leermeester aangesteld van den eenigen jongen graaf Albrecht-Antony van Zwartsburg-Rudelstadt, waar by hy zo veel eere inleide, dat hy in den jare 1661 tot werkelyke hof en justitie-Raadt verklaard wierdt. In het zelve jaar nam hy te Jena het Doctorschap aan, na dat hy *de Praesidio necessitatis contra legem pro gradu* geredentwist hadde. In den jare 1669 wierdt hy tot Paltsgraaf (*Comes Palatinus*) en in den jare 1679 tot kancelary-directeur, tot consistoriaal-president, en tot opziender over de voedsterlingen benoemt. In den jare 1682 wierdt hy kancelier, welke waardigheit hy veertien jaren bekleedde, en verscheide onderhandelingen en byeenkomsten moest bywonen. Hy heeft met vele Godgeleerden briefwisseling gehouden, en van de brieven, die zy aan hem geschreven hebben, vier of vyf stukken laten binden. Hy stierf den 24 Augusty des jaars 1701, wanneer hy nog daags voor zyne doodt den tytel over de *Tomi III Consiliorum illustrium*, welke hy wilde uitgeven, opgesteld hadde. Men heeft van hem eene grote menigte zo wel geestelyke als wereldlyke schriften. Onder de geestelyke zyn voornamentlyk: *Analecta Sacra & Moralia lib. VI*; 300 *toevallige gedachten*; en vele andere fraaie werken in het Hoogduitsch. Onder de wereldlyke kunnen getelt worden: *Tract. de Monopoliis; de regali viarum publicarum Jure; de nundinarum Jure ac privilegiis; de imperiali primariarum precum Jure; de collegiis opificum eorundemque juribus, statutis ac privilegiis; de conventibus provincialibus & deputatorum Imperii; de transitu militari; de unione & incorporatione bonorum cumprimis provinciarum; de jure idiomatis in Imperio Romano-Germanico cumprimis recepto; de jure & statu suburbiorum; Electorum*

Dd juris

Juris publici Romano-Germanici pars I & II; Exercitationum variarum Juris publici part. V; de comitiis Imperii; Consiliorum ac Responsorum Juris Volum. II; consultationes & Responsa Juris illustria; Additiones ad Limnæi Jus publicum; Additiones ad Speidelium; Adnotamenta ad Capitulationem Josephi I, electi Romanorum Regis augustissimi; Adnotamenta ad pacificationem Noviomagensem & armistitium vicennale Germano-Gallicum; Observationes Juris ecclesiastici practici; Paratitia recessuum circuli superioris Saxoniæ, è multis actorum circularium voluminibus confecta; Consilia illustria; de eo, quod Justum est in dubio C C. conclusiones; Tractatus varii de peccatis principum, ministrorum principis, advocatorum & procuratorum, medicorum, quæstorum, senatorum, nobilium, venatorum, mercatorum, opificum, tutorum. enz. *Hannov. Auszug ad annum* 1702 *p.* 57. *Pipping Memor. Theol.*

FRITSLAR. Zie FRISLAR.

FRITTOLA, oudtyds Myrteta, baden van het koninkryk van Napels, in het landschap van Lavoro, naby Bayes.

FRIULI. Zie FRIOUL.

FROBENIUS, (Johannes) een vermaard drukker in het begin van de XVI eeuwe, was een Hoogduitscher, geboortig van Hammelburg, in Frankenlandt, en zette door de overreeding van Amerbach zich neder te Basel, alwaar hy een goeden voortgang maakte in de talen, en het drukkers beroep oeffende. Men zegt, dat deze bekwame drukker, in den jare 1521 van eene trap gevallen zynde, door deze val een ongemak kreeg, dat hy krachtiger gevoelde in den jare 1526, zo dat hy in het volgende jaar stierf. Hy liet een zoon na, Hieronymus Froebenius genoemd, en eene dochter, getrouwt met Nicolaus Bisschop, in 't Latyn *Episcopius*. Erasmus maakte het grafschrift van Johannes Frobenius in 't Grieksch en in 't Latyn. Dat in de laatste tale was aldus:

> *Arida* Joannis *tegit hic lapis ossa* Froebeni.
> *Orbe viret toto nescia fama mori.*
> *Moribus hanc niveis meruit, studiisque juvandis,*
> *Quæ nunc mæsta jacent orba parente suo.*
> *Rettulit, ornavit veterum monumenta Sophorum:*
> *Arte, manu, curis, ære, favore, fide.*
> *Huic vitam in cælis date numina justa perennem,*
> *Per nos in terris vita perennis erit.*

Johannes Frobenius was de eerste in gansch Duitschlandt, die de naauwkeurigheit bragt in de dichtkunst, en de verstandige onderscheiding in de keur, die hy wist te doen van de beste schryvers. Hy drukte terstondt met een goeden uitslag de werken van Hieronymus. Dit grote werk hem wel gelukt zynde, drukte hy met de zelve naauwkeurigheit de werken van Augustinus, en vervolgens alle die van Erasmus in IX stukken. Men wil, dat deze drie drukken de netste zyn van alle die van Frobenius. Erasmus kwam zelf te Basel, uitgelokt door de achting van Frobenius. Na dat hy deze twee vermaarde Latynsche oudvaders in het licht gegeven hadt, en een groot getal van andere boeken, wilde Frobenius ook de Grieksche oudvaders uitgeven, waar van men tot dien tydt toe niets gezien hadde in gansch Duitschlandt; maar de doodt hem belet hebbende dit voornemen te volvoeren, was hy verplicht deze zorge aan zyne kinderen over te laten, dat is te zeggen aan Hieronymus, zynen zoon, en aan Nicolaus Episcopius, zynen schoonzoon, die zich te zamen gevoegd hebbende, voortvoeren hunne drukkery met achting staande te houden. Men is aan deze twee uitmuntende drukkers de Grieksche oudvaders verschuldigd, en men verneemt by Erasmus, dat zy begonnen met de werken van Basilius den Groten. De Frobens hadden tot Corrector van hunne proeven een bekwaam man, Sigismundus Gelenius genoemd; en daar door zyn de drukken van de Frobens zo naauwkeurig. De lyst der drukken van de drukkery van Episcopius wierdt gedrukt in den jare 1564. *Pantaleon l. III. Prosopogr. Germ. Erasm. in Epist. Melchior Adam vit. Philosoph. Baillet Jugement des Sav. sur les Imprimeurs d'Allemagne.*

S. FROBERT, of FLOBERT, abt van Trojes in Champagne, wierdt te Trojes geboren omtrent het einde van de IV eeuwe onder de regering van Clotarius den II. Hy begaf zich in zyne jeugdt in het klooster van Luxen, alwaar hy in eene grote eenvoudigheit leefde. Na dat hy aldaar verscheide jaren doorgebragt hadt, keerde hy naar Trojes, alwaar de bisschop hem hieldt. Hy bouwde een klooster naby deze stadt, dat men tegenwoordig *Montier la Celle* noemt. Hy bestierde het zelve verscheide jaren, en stierf in het jaar 673. *Zie zyn leven* by *Mabillon sec. II. Benedictin. Bulteau histoire Monastique d'Occident.*

FROBISHER. Zie FORBISHER.

FROBURG, een adelyk marktvlek en slot aan de Wiera in Meissen, aan de Altenburgsche grenzen, een myl boven Borna gelegen. Het zou door de Frankische volkplanting, welke de graaf Wipprecht van Groitsch in dit geweest bragt, gebouwd zyn. In den jare 1719 heeft deze plaats door brandt zeer grote schade geleden. Tegenwoordig behoort de zelve dien van Bose: doch eertyds waren die van Born daar van eigenaars. *Conf. Knaut Prodr. Misn. p.* 176 *seq.*

FROIDMONT, eene abdy van het Beauvaisis, in Isle de France. Zy is gelegen aan de kleine rivier Tera, twee of drie mylen van de stadt Beauvais, ten Zuid Oosten. *Baudrand.*

FROIDMONT. Zie FROMONDUS.

FROILA de I, koning van Spanje, te Oviedo, te Leon, en in Asturië, was een zoon van Alphonsus den I. Hy begon te regeren in den jare 557. Hy maakte in den beginne goede wetten, en stelde zich tegen de uitlopen der Moren. Naderhandt de goede hoedanigheden van zynen broeder Vimoranus niet kunnende verdragen, deedt hy hem ombrengen. Aurelius, zyn derde broeder, deedt hem zelf vervolgens doden, en stelde zich op den troon in den jare 768. Men zegt, dat Froila de I in den jare 759 eene vermaarde overwinning behaalde op Jusaph, of Joseph, prins der Saracenen in Gallicië, en dat hy in de zelve 54000 van deze barbaren doodde. *Vasæus. Mariana.*

FROILA de II, gezegt de Wrede, de Onkuische, en de Melaatsche, beroofde in den jare 923 zynen neef Ordonius den I met geweldt van het koninkryk. Hy was een ongeregeld vorst, die maar veertien maanden regeerde, en om die reden spreken eenige geschiedenisschryvers niet van het gene hy gedaan heeft.

FROISSARD. Zie FROSSARDUS.

FROMM (Andreas) was geboortig uit het markgraafschap Brandenburg, alwaar verscheide van zyne voorvaders geestelyke ampten bekleed hebben. Omtrent den jare 1647 wierdt hy hoogleeraar van de schole te Stettin, in den jare 1654 proost te Keulen aan de Spree, en in den jare 1659 te gelyk Consistoriale Raadt aldaar, na dat hy te voren het Licentiaatschap in de Theologie aldaar hadt aangenomen. Wanneer in den jare 1662 en in de volgende jaren keur-Brandenburg eene vereeniging van de Gereformeerden met de Lutherschen wilde te weeg brengen, wierden daar toe Barthol. Stoschius en de Lic. Fromm gebruikt, welke beide ten dien einde geheime brieven met malkander wisselden, welke Fromm naderhandt liet drukken. Deze laatste hieldt te gelyk briefwisseling met de vermaardste R. Katholyke Theologanten, deedt ook eene reize naar de wateren te Tonnigstein, alleenlyk om te Keulen aan den Rhyn, te Ments, te Coblents en in andere steden met de R. Katholyke Theologanten te spreken, hoewel men niet weet, of hy de voorgemelde vereeniging ook tot de Roomsche kerke wilde uitstrekken, of dat hy toen reets voornemens geweest zou zyn om tot de zelve over te gaan. Wanneer hy nu te Keulen aan de Spree wedergekeerd was, ging hy al gestadig verder van der Gereformeerden zyde af; en wanneer eenige Luthersche predikanten de keurvorstelyke bevelen wegens de zich te onthoudene *Elenchi nominales*, uit krachte van de ingenome oordeelen van eenige Theologische faculteiten, draalden te onderschryven, koos Fromm de zyde der zelve met zo veel yver, dat hy in den jare 1666 met Barth. Stoschius in het Consistorie dieswegen een harden woordenstrydt kreeg, op den tafel sloeg, en zeide: *Ecclesia vim patitur* (de kerk wordt geweldt aangedaan), waar op hem het Consistorie verboden wierdt. Doch wanneer hy den volgenden dag in eene predikatie in de S. Pieterskerk de Gereformeerden in harde uitdrukkingen aangreep, en dieswegen voor eene zware verantwoording beducht was, ging hy by nacht met zyne vrouw en vyf kleine kinderen heimelyk weg, en liet alles achter. Hy kwam hier op te Wittenberg, alwaar hy terstondt den religions-eedt moest afleggen, hieldt aldaar eenige collegiën, en verkreeg ook onderhoudt van de universiteit, tot dat zy hem anders verzorgen konden. Hy hieldt ondertusschen nog verder verstandt met de R. Katholyke Theologanten, en poogde heimelyk eene vereeniging der Luthersche kerken in Saxen met de Roomsch-Katholyke te stichten. Wanneer het ondertusschen aan hem stondt, om in den jare 1668 de bezorging tot superintendent te Altenburg te verkrygen, trok hy in het strengste van den winter met zyne vrouw en kinderen naar Praag, alwaar hy in het gemelde jaar met de zynen den Roomschen Godsdienst in de Jesuiten kerk opentlyk aannam, en de oorzaken daar van in een geschrift, dat hy *Wederkering* noemde, uitgaf; het welk Christianus Niphanius, en inzonderheit Jacobus Tenzel poogden te wederleggen. Johannes Scheibler, Fridericus Gissenius en anderen wisselden daar over ook vele schriften. Fromm verkreeg te Praag een dekenschap, doch zyne vrouw en kinderen begaven zich in een klooster. Naderhandt wierdt hy kanunnik te Leutmerits, alwaar hy ook in den jare 1685 in een hogen ouderdom stierf. *Ex scriptis apologeticis Lic. Frommii, item ex antapologeticis.*

FROMENTIERES, (Johannes Lodewyk van) bisschop van Arien. Zyn vader bespeurd hebbende, dat hy van zyne kindsheit af eene zonderlinge oplettendheit hadde in het horen der predikers, dat hy hunne gedachten en woorden in zyn geheugen hieldt, en dat hy hunne gebaarden en bewegingen nabootste, dacht zich verplicht die goede gesteldheden te onderhouden, en zynen zoon in handen van bekwame persoonen te stellen, die zyne gaven konden doen gelden, en de zelve doen aangroeien. Hy zondt hem ten dien einde in het collegie der vaders van het Oratorie van Mans, en liet hem vervolgens in de Philosophie en in de Theologie studeeren te Parys. Uit de scholen komende, begaf hy zich in het kweekschool van S. Maglorius, om zich tot de prediking bekwaam te maken onder het opzicht van den vader Senault, die toen overste was van het zelve, en die naderhandt generaal wierdt. Hy maakte onder hem zo groten voortgang, dat hy zich wel haast op de voornaamste predikstoelen vertoonde. Hy predikte eene vasten te N. Dame te Parys, eene te S. André, en twee te S. Gervais. Hy predikte in den jare 1672 op den advent voor den koning; en in den jare 1680 wierdt hy door zyne Majesteit verkoren om de vasten aldaar te prediken. Na dat hy tot den bisschoplyken staat verheven was, bevlytigde hy zich meer dan ooit in de bediening van het woordt. Hy brak dikwils de Misse af, om zich tot het volk te keren, en het Euangelie aan het zelve te verklaren. Zyne onderwyzingen, ondersteund door zyn voorbeeldt, veranderden in weinig tyds de gedaante van zyn bisdom. Hy was 'er zo verre af van de loftuitingen te zoeken, die zyne predikatien en zyne deugden verdienden, dat hy gedurende de ziekte, die zynen arbeidt eindigde, geboodt zyne pre-

predikatiën en zyne andere schriften te verbranden: hy verboodt eene lykreden over hem te doen, en verkoos zyn graf op 't kerkhof by de armen. Hy wilde, dat de plaats, alwaar hy begraven zou worden, niet onderscheiden zou zyn dan door een zwarten marmersteen, op welken men noch zynen naam, noch zyne wapenen zou stellen, maar alleenlyk deze woorden uit den XXVI Psalm: *Heere, ik hebbe lief de woninge uwes huizes, en de plaatse des Tabernakels uwer eere. Raapt myne ziele niet weg met de zondaren.* Hy vertoondt door de eerste woorden zynen yver in het waarnemen van zyne bedieninge; door de twede zyne aankleving voor zyn bisdom; en door de laatste zyne vreze voor de oordeelen Gods, en zyne hope op de verdiensten des Zaligmakers. Men heeft tegen dank van zyne begeerte eenige stukken van zyne predikatien na zyne doodt gedrukt, en het geen men in dit artykel van dien prelaat gezegd heeft, is uit de voorreden van de zelve getrokken.

FROMONDUS, FROIDMONT, FREMONT, of LIBERTUS FROMONDUS, hoogleeraar in de universiteit van Loven, en deken van de collegiale kerk, was van Harcour, een klein vlek aan de Maas, tusschen Maastricht en Luik, alwaar hy geboren wierdt in den jare 1587. Hy vorderde in de wetenschappen, en leeraarde de philosophie te Antwerpen, en vervolgens de redenkunst en de Theologie op de universiteit van Loven. Hy bekleedde aldaar het koninklyk hoogleeraarschap van de uitlegging der H. Schriftuur in den jare 1635, wanneer Jansenius bisschop van Iperen gemaakt wierdt. Froidmont verstondt ook de talen, de wiskunst, en de goede letteren. Hy schreef verscheide werken: *Cœna Saturnalia*; *Dissertatio de Cometa anni* 1618; *Meteorologicorum lib. V*; *Anatomia hominis*; *In Act. Apost. Comment. &c.* Verscheide schryvers spreken met lof van Libertus Fromondus, die zich eene grote achting verkreeg door zyne geleerdheit en door zyne Godsdienstigheit. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Vossius de Mathem. Miræus de script. Sæc. XVII. &c.*

FRONDEURS, of *Slingeraars*, wierden in Vrankryk die genen genoemt, welke een openbaar misnoegen over het staatsbedienaarschap van den kardinaal Mazaryn lieten blyken. Deze naam hadt daar door zynen oorsprong, dat men meende, dat deze misnoegde aanhang zo gelukkiglyk dezen eersten staatsbedienaar zou doen ter neder storten, als David door zynen *slinger* Goliath overwon. De Raden van het parlement, die in den jare 1648 in afwezigheit der prinssen van den bloede tegen het Ministerie stemden, kregen eerst dezen naam, en Menage zegt, dat M. de Bachaumont, een der gemelde Raden, deze benaming het eerst opbragt.

FRONSAK, in 't Latyn *Franciacum*, *Francianum*, en *Francicum*, een vlek van Vrankryk in Guienne, met den tytel van een hertogdom. Het zelve is gelegen aan de Dordogne, beneden Libourne, en vyf of zes mylen van Bourdeaux. Aimonius en Eginhart spreken van Fronsak of Francia, dat het kasteel der Franschen is, dat Karel de Grote aldaar deedt bouwen in den jare 769. Fronsak wierdt tot een hertogdom en Pairschap gemaakt door koning Henrik den IV in de maandt January des jaars 1598. Dit hertogdom kwam aan het huis van Lodewyk den II, prins van Condé, door zyn huwelyk met Clara Clementia van Maillé, hertoginne van Fronsak en van Caumont, marquisinne van Brezé, enz.

FRONSBERG. Zie FRUNDSBERG.

S. FRONT, eerste bisschop van Perigueux, volgens de overlevering van die kerke. Eenigen houden hem voor een leerling van Petrus; maar de acten van dezen heilig kunnen ganschelyk niet verdedigd worden. *Bosquet l. V. Tillemont Mem. pour servir a l'Hist. Eccles. T. IV.*

FRONTAK, (PETRUS VAN) van wien gesproken wordt in het *Catholicon d'Espagne*, was een advokaat ten tyde van Johannes, koning van Vrankryk, die verdiende kardinaal gemaakt te worden, om dat hy met kracht de rechten der kerke verdedigd hadt. Men vindt zyn grafschrift by de Celestynen van Avignon. Het zelve is begrepen in deze woorden: *Hic requiescit bonæ memoriæ Dominus Petrus de Fitiquiaco, utriusque Juris Doctor, qui Advocatus Parlamenti & Canonicus Parisiensis existens, & pugil Ecclesiæ, Inde non immeritus per Dominum Clementem Papam VII assumptus fuit in beatæ Mariæ in Aquis Diaconum Cardinalem, qui obiit anno Domini* 1392. *die quartâ Novembris. Vigneul Marville Melanges d'Histoire &c. pag.* 201.

FRONTEAU, (JOHANNES) een Reguliere kanunnik, van de congregatie van S. Genoveva, en kancelier van de universiteit van Parys, verkreeg zich eene grote achting door zyne geleerdheit en door zyne Godsdienstigheit. Hy was van Antwerpen, alwaar hy geboren wierdt in den jare 1614, en dewyl hy veel bekwaamheit hadt tot de wetenschappen, maakte hy daar in veel voortgang. Hy wierdt in den jare 1630 onder de Reguliere kanunniken van S. Augustinus aangenomen, en muntte onder de zelve uit door de grote hoedanigheden van zynen geest. Hy studeerde in de philosophie in het collegie van la Fleche, en beweerde aldaar in het einde van den jare 1636 eenige stellingen, welke hy opdroeg aan Karel Favre, abt van S. Genoveva en algemeen overste van de congregatie. Deze was zo voldaan over den geest en de wetenschap van dezen jongen monnik, dat hy hem te Parys deedt komen, en hy gebruikte hem van het volgende jaar af tot het onderwys in de philosophie. De vader Fronteau gaf in dien tydt het kort begrip uit van die van S. Thomas, volgens het ontwerp van den vader Cosmus Allemanni, een Jesuit van Milaan. Twee jaren daar na studeerde hy in de Theologie, en sedert leeraarde hy twaalf jaren met groten roem. Hy was de stichter van de schone bibliotheek van S. Genoveva. Hy wierdt kancelier van de universiteit van Parys gemaakt in den jare 1648. Naderhandt gaf men hem het prioorschap van Benets, in Anjou, en vervolgens de parochie van Montargis. Hy ging daar van bezit nemen op het einde van de vasten des jaars 1662, en dewyl zyn yver onbepaald was, gaf hy zich zo veel moeite, gedurende het feest van Paasschen, in de bediening der Sakramenten, en naderhandt in het bezoeken van de zieken, dat hy den 12 April van het zelve jaar ziek wierdt, en aldaar den 17 daar aan volgende stierf, in het 48 jaar zyns ouderdoms. Hy heeft verscheide werken geschreven, die nog alle niet uitgegeven zyn. Men heeft van hem eene Chronologie der pauzen in Acrostyke zesvoetige vaarzen; en een geschrift om de leerlingen van Jansenius te vereenigen met de Jesuïten, waar van de tytel is: *Quæstionum de Prædestinatione & Gratia concordia.* Hy hadt het opzicht over den druk der brieven van Yves van Chartres, uitgegeven in den jare 1647, voor welken hy het leven van Yves van Chartres gesteld heeft. Hy heeft eenige werken gemaakt, om te beweren, dat het bekende boekie, genaamt: *de Navolging van Jesus Christus*, van *Thomas à Kempis* is, en niet van *Gerson*, of *Gersen*. In den jare 1650 schreef hy een boek, getitteleerd: *Antitheses Augustini & Calvini.* In den jare 1642 deedt hy een oud kalender van de Roomsche kerke drukken, met eene voorreden en met geleerde aantekeningen. Hy heeft ook brieven geschreven over fraaie stoffen, welke in den jare 1660 in een stuk gedrukt zyn. De vader Johannes Fronteau hadt de kerkelyke en de ongewyde geleerdheit gevoegd by eene levende en natuurlyke welsprekendheit. Hy predikte en sprak gemakkelyk, met aangenaamheit en gelukkig. Hy hadt veel roem verkregen door de lofredenen, welke hy uitsprak in het geven der bonnetten van het meesterschap in de kunsten in de handelingen van de universiteit; eene bezigheit, welke hy oeffende gedurende den tydt van vyftien jaren. Hy verstondt negen talen, het Hebreeusch, het Chaldeeusch, het Syrisch, het Latyn, het Italiaansch, het Spaansch en het Fransch, gelyk hy toonde in eene stellinge (*Thesis*), opgedragen aan den kardinaal Mazaryn, in welke hy deze negen talen deedt blyken, als negen muzen en negen zusters, om ieder in hare taaleigenschap den naam van Mazaryn uit te drukken. Hy hadt een groot verbandt van vriendschap niet alleen met alle de geleerden, maar ook met de grootste personen van het koninkryk, en met de aanzienlykste mannen van den tabbaardt. Hy wist in zyne werken het ongewyde met het kerkelyke te vereenigen, en vervrolykte altoos zyne stoffe door eenige plaatsen uit de oudvaders en uit de Griekfche en Latynsche schryvers, of door eenige uitgeleze gevallen uit de historie. Hy hieldt zich niet alleen op met de stoffen in den grondt te verhandelen, maar ook met het doen van nieuwe ontdekkingen, met het maken van fraaie aanmerkingen, met het geven van ganlch nieuwe denkbeelden en vermoedens, en met een gansch nieuwen zwier. Men kan verder nazien den korten inhoudt van zyn leven, dat de vader Lallemant uitgaf in den jare 1662, met verscheide lofredenen, welke de vrienden van dezen groten man aan zyne geheugenisse toewydden. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. XVII siecle.*

FRONTENAK, of *het fort van Frontenak*, een kasteel van Amerika, in nieuw-Vrankryk, wierdt gebouwd in den jare 1673 door den graaf van Frontenak, gouverneur van dat landt, om zich te stellen tegen de uitlopen der Iroquoisen. Het is gelegen aan den oever van een meir van den zelven naam, aan eene plaats, alwaar de rivier van S. Laurens haren uitloop heeft. *Baudrand.*

FRONTENHUIZEN, of *Frontenhauzen*, een fraai Beyersch marktvlek in het bisdom van Regensburg en het pleeg-gerechte van Trisbach, niet verre van Dingelfingen aan de Vilts gelegen, heeft een goeden zaaigrondt. Eertyds was het een graafschap, en de bezitters van het zelve noemden zich te gelyk naar de heerlykheden *Medling*, *Rod*, en *Wasserburg*. Zy waren echter onderscheiden van de graven van Wasserburg in opper-Beyeren. Men wil, dat zy afkomstig waren van de Welphen, en door keizer Frederik den II, om dat zy zich tegen hem aan de zyde van den paus gevoegd hadden, verdreven wierden, na dat Frontenhuizen kort van te voren aan de hertogen van Beyeren verkocht was. *Hund. Bayr. stamb. Lazius de migr. Gent. Spangenb. Adelsp. P. I. Chur-Bayern p.* 295.

FRONTIBUS, (GOTTOFRIDUS DE) een Engelschman. Men weet niet wel, in wat tydt hy geleeft heeft, maar alleenlyk, dat hy *Doctor venerabilis* (de eerwaarde leeraar) bygenoemt wierdt, en dat hy verscheide werken schreef, als: *In Magistrum Sententiarum*; *Quodlibeta*; *De infantia S. Edmundi*; enz. *Willot in Ath. Franc. Pitseus.*

FRONTIGNAN, eene kleine stadt van Vrankryk, in neder-Languedok. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Frontiniacum.* Daar zyn 'er, die menen, dat zy eertyds den naam gehad heeft van *Forum Domitii.* Zy is gelegen aan den kom of het meirtje van Latte, tusschen Agde en Montpellier, en is beroemd door hare vette muskaatwynen, *Frontinjak* genoemt. Men dryft aldaar groten handel, ter oorzake van de nabuurschap van de zee. De Hugenoten belegerden deze stadt in den jare 1562, zonder die te kunnen winnen, gelyk Thuanus aanmerkt in het XXXII boek van zyne Historie. Den 26 July des jaars 1710 wierdt zy door de Engelschen en Hollanders ingenomen, doch haast wederom verlaten.

FRONTINUS, (SEXTUS JULIUS) uit een der geslachten van de Patriciën, was schout van Rome in den jare 73, in welk ampt Domitianus zyn opvolger was. Hier op geboodt hy in Britannië, en overwon de Siluren, eene strydbare en machtige natie. In 't jaar 78 maakte Nerva hem opziender over de wateren te Rome, wanneer hy een boek van de waterleidingen van die

die ſtadt ſchreef. Hy is ook *Augur* of wigchelaar geweeſt, en hadt in die waardigheit Arrianus tot zynen opvolger. Zyne aangenaamſte uitvlucht was te Terracina. Hy is in de krygskunde wel ervaren geweeſt, en heeft zyne IV boeken *Stratagematum* aan Trajanus opgedragen, (hoewel hy zelf in de voorreden maar van III boeken gewaagt) benevens nog vele andere werken, als *de Limitibus agrorum*, en andere, welke verloren zyn. Hy was ook een groot Rechtsgeleerde, en hy verboodt, wanneer hy ſterven zou, een praalgraf voor hem op te rechten. *Ælianus de acieb. praf. ad Hadrian. &c. 1. Tacit. hiſt. lib. IV. & in Agricola. Plinius l. IV. epiſt. 8. l. V. epiſt. 1. l. IX. ep. 19. Martial. l. X. epigr. 50. Vegetius de re milit. l. II. c. 3. & Stewech. ad h. l. Catanæus comment. in epiſt. Plin. l. IV. ep. 3.*

FRONTO, (Marcus Cornelius) een groot redenaar, wierdt ter oorzake van zyne welſprekendheit verkoren om de redenkunſt te onderwyzen aan de keizers Marcus Aurelius en Lucius Verus. Hy verkreeg daar door de eere van het burgermeeſterſchap, en de oprechting van een ſtandbeeldt. De ernſtigheit was het uitmuntende van zyne welſprekendheit. Hy bezat eene grote geleerdheit, en verſtondt volmaaktelyk het Latyn. Daar ontſtondt een aanhang van de genen, die hem hielden voor het voorbeeldt van de volmaakte welſprekendheit: men noemde de zelve *Frontonianen*. Men kan door een opſchrift bewyzen, dat zyne nakomelingen met het burgermeeſterſchap vereerd wierden. Het is niet onwaarſchynlyk, dat de Rechtsgeleerden van den naam van *Fronto*, in de Pandecten gemeld, van hem afkomſtig waren; maar het is zonder eenig bewys, dat men de redenaars van den zelven naam wil toeſchryven aan Aquitanië, en in het byzonder aan Auvergne. Eenigen willen, dat deze Fronto de zelve zou zyn met dien, waar van geſproken wordt in het 56 puntdicht van het I boek van Martialis; doch men kan zulks tegenſpreken. Men zou groot ongelyk hebben, zo men hem niet onderſcheidde van Fronto, burgermeeſter van Rome onder den keizer Nerva. Daar zyn 'er, die voorgeven, dat onze Cornelius Fronto eene redenvoering deedt tegen de Chriſtenen. Hy vergenoegde zich niet de redenkunſt te onderwyzen aan Marcus Aurelius, hy gaf hem ook goede voorſchriften van zedekunde, welke eene grote overeenkomſt hadden met de plichten der koningen. *Bayle Dict. Crit.*

FROSE, eene kleine ſtadt aan de Elve in het hertogdom Maagdenburg, welke in den jare 1012 door Henrik den II aan het aartsſticht ingelyfd wierdt. In oude tyden is hier een keizerlyk hof geweeſt, waar op de vorſten van Saxen na de doodt van keizer Otto den III dikwils byeen kwamen, om zich over den welſtandt van het ryk met malkander te beraden. In den jare 1278 wierdt Otto, markgraaf van Brandenburg, in een ſlag by deze plaats door den aartsbiſſchop gevangen. *Spangenb. Mansf. Chr. c. 265. Dittmari Chron. l. IV. c. 7. Meibom. tom. II. rer. Germ. f. 376.*

FROSSARDUS, (Johannes) geboren te Valencyn, kanunnik, en threſorier van Chimai in Henegouwen, heeft gebloeid in de XIV eeuwe. Zyn voornaamſte werk is eene hiſtorie, die zich uitſtrekt van den jare 1326 tot den jare 1399. Hy droeg zorg de zaken wel te onderzoeken, en hy deedt ten dien einde verſcheide reizen naar de hoven der vorſten, of om gedenkſchriften te verzoeken, of om de genen te horen ſpreken, die het beſtier van zaken gehad hadden. Hy hadt verdient niet minder vermaard te zyn onder de hoedanigheit van dichter, dan onder die van hiſtorieſchryver; daar zyn 'er ondertuſſchen weinigen, die zyne poëzyen kennen. Hy maakte onder anderen een groot getal minnedichten. La Popeliniere beſchuldigt Froiſſard, te veel lof gegeven te hebben aan de Engelſchen, en niet genoeg aan de Franſchen, om dat de laatſten zynen arbeidt niet betaalden, en dat hy van de anderen goede beloning ontfing. *Bayle Dict Crit.*

FROTHO is de naam, welken zes koningen van Denemarken gedragen hebben.

Frotho de I voerde grote oorlogen tegen de Engelſchen en Pruiſſen, en wierdt door zynen zwager Regnerus, koning van Zweden, verſlagen. Hy leefde nog in het 3262 jaar der weereldt.

Frotho de II, *Vegetus* bygenoemd, was een zoon van Danus den II, en heeft van het 3775 tot het 3805 jaar der weereldt geregeerd.

Frotho de III, *Pacificus*, een zoon van Fridlevus den I, heeft Zweden, Noorwegen, Engelandt, en Ierlandt ingehad. Hy maakte eene wet tegen de dieven, dat men de zelve aan een kruis zou nagelen, en een levenden wolf daar by binden, het welk zo veel vermogt, dat niemandt naar vremd goedt omzag. Hy zou, naar men voorgeeft, in den jare 15 door eene tovereſſe in de gedaante van eene koe omgebragt zyn, na dat hy 14 jaren geregeerd hadt.

Frotho de IV, *Largus*, een zoon van Fridlevus den II, heeft zich zelf benevens zynen vyandt Suertingus, een Saxiſch vorſt, dien hy onder ſchyn van goede vriendſchap by zich liet komen, in zyn eigen paleis verbrand.

Frotho de V doodde zynen broeder Haraldus, die benevens hem regeerde, en wierdt daarom door des zelfs zonen in den jare 131 verbrand.

Frotho de VI, een zoon van Canut, liet zich in Engelandt dopen, en ſtierf in den jare 890, in het 16 jaar zyner regering. *Saxo Grammat. hiſt. Dan. Wormii ſeries reg. Dan. Kranzii Dan.*

FROULLAY, in het landſchap van Maine, is eene der voornaamſte kaſtelenyen, welke afhangen van het hertogdom van Majenne. Hare eerſte heeren hebben den naam daar van gegeven aan hun geſlacht, volgens het oude gebruik, en dit geſlacht, dat de zelve nog tegenwoordig bezit, is daar door inderdaadt van die gene, welke men zegt edel te zyn van naam en van wapens. Het zelve heeft zich zonder afbreking tot nu toe gehouden in de belydeniſſe van den R. Katholyken Godsdienſt, en in eene onveranderde aankleving in den dienſt des konings; het welk gelegenheit gegeven heeft tot de zinſpreuk van dit huis, welke is: *pro Rege & pro fide* (voor den koning en voor het gelove.) De bewyzen, die men heeft kunnen vinden en bewaren na de ongeregeldheden der Engelſche oorlogen, beveſtigen, dat

I. Rollandus, heer van Froullay, levende omtrent den jare 1140, vader was van Gervaſius, die volgt; en van *Wilhelm* van Froullay, die met zyne gemalinne, Ozanna genoemd, eene gifte deedt aan de abdy van Savigny, naby Majenne, in den jare 1182, alwaar men nog den brief daar van ziet, gezegeld met de wapens van Froullay.

II. Gervasius, heer van Froullay, deedt verſcheide Godsdienſtige giften, inzonderheit aan de gemelde abdye van Savigny, en leefde in den jare 1222.

III. Wilhelm, heer van Froullay, ridder, het voorbeeldt van zyne voorzaten volgende, betoonde zyne Godsdienſtigheit, door de milddadigheit, welke hy deedt aan de abdy van Fontaine-Daniël, en aan verſcheide andere kerken. Hy deedt eene kruisvaart in den jare 1241. Zyn zoon was

IV. Wilhelm de II, heer van Froullay, ridder, geſneuvelt in den ſlag van Blangy in den jare 1317, en begraven in de parochie van Coësme, onder eene verheven grafſtede, alleenlyk getekend met een ſchildt van zyne wapenen, en met zynen degen. Hy was getrouwt met Johanna des Planches, van het huis van Liscouet, in Bretagne, en hadt by haar

V. Michiel, heer van Froullay, Monſlaus, Gaſtines, la Basmegnée, &c. ridder, gouverneur van het kaſteel Pouancé. Hy trouwde in den jare 1371 met Johanna van la Ferriere, dochter van Johannes van la Ferriere, ridder, en van Johanna van Mallemains, heer en vrouwe van Vautorte. Uit dit huwelyk ſproten: 1) *Ambroſius* van Froullay, die gene kinderen naliet, zynde gedood in een gevecht van dertig Franſchen tegen dertig Engelſchen te Argentan, in Normandië, in den jare 1436; 2) Wilhelm, die volgt; 3) *Raoulletta*, getrouwt met Wilhelm du Bois-Beranger, ſchildknaap, in den jare 1389; 4) *Maria*, getrouwt met Johannes van Bouillé, ridder, in den jare 1401.

VI. Wilhelm de III, ridder, heer van Froullay, Monſlaus, Gaſtines, Beauchême, la Basmegnée, la Trouſſelaye, enz. diende koning Karel den VII onder den graaf van Maine tegen de Engelſchen, en wierdt gedood in den ſlag van Caſtillon in den jare 1453, nalatende by Magaretha le Senechal, van het huis van Carcado in Bretagne, (dochter van Wilhelm le Senechal, heer van la Senechauſſiere en van la Vieuville, en van Johanna de la Houſſaye) met welke hy trouwde in den jare 1442, 1) *Johannes*, gouverneur van Domfront en kamerling van Alençon in den jare 1488, geſtorven in October des jaars 1505, zonder kinderen by eene dochter van het huis van Marboeuf; 2) *Michiël*, die 'er mede gene hadde by N...., dochter en erfgename van Guion Eſſirard, heer van la Palu en van Bonvouloir, en was gouverneur van verſcheide plaatſen in Bretagne, en kapitein der boogſchutters van de lyfwacht van Renatus, hertog van Alençon; 3) *Ambroſius*, mede geſtorven zonder nakomelingen by eene dochter van Chateaubriant; 4) Wilhelm, die volgt; 5) *Maria*, getrouwt; 6) *Wilhelmina*, getrouwt met Johannes van Marſilly, heer van Brillaut.

VII. Wilhelm de IV, ridder, heer van Froullay, enz. trouwde in February des jaars 1494 met Catharina van Chauvigné vrouwe van S. Loup du Gaſt, die, na de doodt van haren gemaal, een twede huwelyk aanging met Ambroſius van Megaudais, heer van Lespinoliere, hebbende uit haar eerſte huwelyk gehad Johannes, die volgt; en *Françoiſa* van Froullay, getrouwt met Jacobus, heer van Antenaiſe en van Freſne.

VIII. Johannes de II, ridder, heer van Froullay, enz. trouwde den 13 February des jaars 1517 met Catharina van Brée van S. Loup, dochter van Gillis van Brée, ridder, heer van Fouilloux, en van Claudia van Feſchal, en kleindochter van Guion van Brée, en van Louïze van Laval. Uit dit huwelyk wierden geboren Lodewyk, die volgt; *Johannes*, heer van Poillé; *Gillis*, die kerkelyk was; en verſcheide dochters, die nonnen waren.

IX. Lodewyk, heer van Froullay, Monſlaus, S. Denys, Gaſtines, la Basmegnée, la Frouſſelaye, Poillé, enz. ridder van de orde des konings, was den 17 Maart des jaars 1540 getrouwt met Louïze van la Vairie, dochter van Johannes, heer van la Vairie, ridder, heer van la Blotiere, en van Juliana de la Vairie, zyne bloedverwante, by welke hy hadt: 1) Andreas, die volgt; 2) *Johannes*, heer van Poillé en van Pleſſis in Comté, zonder kinderen geſtorven; en 3) *Johanna*, in den jare 1566 getrouwt met Renatus van Pinel, heer van Chaudeboeuf, in Bretagne.

X. Andreas, heer van Froullay, Monſlaus, Fouilloux, Montchevrier, Poillé, enz. ridder van de orde de konings, diende in den tocht van Loudun, in den ſlag van Montcontour, en in het verſlaan der Duitſche ruiters te Auneau in den jare 1587. Hy ging vervolgens over in den dienſt der Venetianen, die hem benoemden tot kolonel generaal van hun voetvolk. Hy was den 11 July des jaars 1567 getrouwt met Thomaſſa de la Ferriere, erfvrouwe van Teſſé, van Ambrieres, van Raveton, van Verny, van Sommaire, enz. dochter van Johannes de la Ferriere, ridder, en van Françoiſa van Raveton, uit welk huwelyk geboren wierden, Renatus, die volgt; en *Maria*, in den jare 1593 getrouwt met Urbanus, marquis van Monteclair, heer van Charne en van Launay, luitenant van de compagnie van ordonnantie van den maarſchalk van Bois-Dauphin.

XI. Renatus, heer van Froullay, graaf van Teſſé, baron

van

van Ambrieres, Verny, Monflaus, enz. ridder van de orde des konings, ten wiens voordele het landgoedt van Teffé tot een graafschap gemaakt wierdt, droeg de witte kornet in den jare 1598, in den tocht van Bretagne, tot het onderwerpen van deze provincie. Hy was den 22 July des jaars 1596 getrouwt met Maria van Escoubleau-Sourdis, weduwe van Claudius du Puy, baron van Vatan, en dochter van François van Escoubleau, marquis van Sourdis, ridder van de ordens des konings, gouverneur van Chartres, en van Beaussé, en van Isabella Babou de la Bourdaisiere, waar by hy teelde: 1) Renatus den II, die volgt; 2) *François*, baron van Ambrieres, kapitein onder de ruitery, gestorven op den tocht van Savoje in den jare 1630; 3) Karel, die den tak gemaakt heeft der graven van Froullay, hier na gemeld; 4) *Lodewyk*, ridder van Maltha, gestorven in het leger des konings in Duitschlandt in den jare 1632; 5) *Gabriël Philippus*, bisschop van Avranches, gestorven in May des jaars 1689; 6) *Emanuel*, kanunnik en graaf van Lion, gestorven den 18 April des jaars 1698 in den ouderdom van 80 jaren; 7) *Françoisa*, getrouwt met Gabriël van Falaise, baron van la Ferriere, luitenant van de lyfwacht des konings, gestorven in den jare 1663; 8) *Maria*, abdisse van la Saulsaye, naby Parys; 9) *Magdalena*, abdisse van la Saulsaye na hare zuster; 10) *Isabella* van Froullay, eene Urseliner nonne te Mans.

XII. Renatus, heer van Froullay, de II, graaf van Teffé, baron van Ambrieres, enz. opgevoed als staatjonker van koning Lodewyk den XIII, naderhandt veldmaarschalk van twee regimenten van zynen naam, wierdt door den koning verkoren tot eerste kapitein der tien compagnien, waar mede hy het regiment van zyne lyfwachten vermeerderde, en vervolgens benoemd tot luitenant generaal van zyne legers. Hy was den 7 November des jaars 1638 getrouwt met Magdalena van Beaumanoir, vrouwe van Maugé, dochter van Henrik, marquis van Lavardin, ridder van de ordens des konings, gouverneur van Maine; en van Margareta van la Baume-Suse, waar by hy hadde: 1) Renatus den III, die volgt; 2) *Philibert Emanuel*, gezegd de ridder van Teffé, baron van Ambrieres, veldmaarschalk, en luitenant generaal der legers van den koning van Engelandt, die den vermaarden slag leverde van Akrem in Ierlandt, het beleg uit stont van Limerik, en een ligchaam van 20000 Ieren in Vrankryk bragt. Hy was kolonel der dragonders geweest, luitenant generaal van de legers des konings, gouverneur van Aath, en is gestorven te Cremona, in Italië, den 20 Augusty des jaars 1701. 3) *Maria*, abdisse van Avranches; 4) *Margareta*, abdisse van Vignas, 5) *Gabriela*, abdisse van de Triniteit van Caen; en 6) *Magdalena* van Froullay, in Maart des jaars 1681 getrouwt met François Gautier, marquis van Jeoffreville, in Normandië.

XIII. Renatus, heer van Froullay, de III, graaf van Teffé, baron van Ambrieres, enz. maarschalk van Vrankryk, grande van Spanje, ridder van de ordens des konings, eerste stalmeester van mevrouwe de Dauphine, van te voren buitengewoon Ambassadeur te Rome, trouwde den 10 Juny des jaars 1674 met Maria Françoisa Aubert, gestorven den 30 Maart des jaars 1709, eenige dochter van Antony Aubert, baron van Aunay, enz. en van Françoisa van Villette, waar by hy hadde: 1) Renatus Mans, die volgt; 2) *Renatus Lodewyk*, kanunnik en graaf van Lion, abt van Savigny; 3) *François*, ridder van Maltha, kolonel van het regiment van Teffé; 4) *Maria Françoise*, getrouwt met Wilhelm Fouquet, marquis van la Varenne, luitenant generaal van Anjou; 5) *Gabriëla Henrietta Martha*, den 15 January des jaars 1698 getrouwt met Johannes Baptista Colbert, graaf van Maulevrier, kolonel van het regiment van Navarre; en 6) *Philiberta* van Froullay, nonne en abdisse van de Triniteit van Caen.

XIV. Renatus Mans van Froullay, de IV, marquis van Teffé, enz. grande van Spanje, trouwde den 13 April des jaars 1706 met Elizabeth-Maria-Claudia-Petronella Bouchu, eenige dochter van Stephanus Bouchu, marquis van Lessart, Raadsheer van staat, en van Elizabeth Rouillé-Meslai, waar by hy teelde *Renata-Maria*, geboren in December des jaars 1707.

Tak der graven van Froullay.

XII. Karel *van Froullay*, de III, zoon van Renatus, heer van Froullay, graaf van Teffé, en van Maria van Escoubleau-Sourdis, genaamd de graaf van Froullay, was heer van Monflaus, van Gastines, Launay, du Tremblay, S. Soulaine, du Vignau, enz. kapitein in het regiment der lyfwacht, grootmaarschalk van de logementen van het huis des konings, ridder van zyne ordens, stierf den 26 November des jaars 1671, oud 70 jaren. Hy was den 18 April des jaars 1636 getrouwt met Angelika van Beaudean, staatjuffer van de koninginne Anna van Oostenryk, en dochter van Karel van Beaudean van Parabeze, graaf van Neuillan, gouverneur van Niort, en van Françoisa Tiraqueau, gestorven den 3 November des jaars 1678, hebbende tot kinderen gehad: 1) *Lodewyk*, graaf van Froullay, grootmaarschalk van de logementen van het huis des konings na zynen vader, gesneuveld in het gevecht by Consarbrik, naby Trier, in den jare 1675, ongetrouwt zynde; 2) Philippus Karel, die volgt; 3) *Lodewyk*, kapitein der dragonders, te Mons gestorven den 10 July des jaars 1691, aan de wonden, die hy bekomen hadt voor Hall; 4) een ander *Lodewyk*, ridder van Maltha, hoofdt van eene galei; 5) *Petrus*, ridder van Maltha, kolonel van een regiment voetvolk; 6) *Maria Theresia*, in den jare 1693 getrouwt met Claudius le Tonnelier-Breteuil, baron van Escouché, Raadsheer van het Parlement; 7) *Suzanna*, abdisse van Avranches, gestorven in den jare 1689, en 8) *Gabriela Anna* van Foullay, den 15 April des jaars 1697 getrouwt met Lodewyk Nikolaas le Tonnelier-Breteuil, baron van Preuilly, introducteur der ambassadeurs.

XIII. Philippus Karel, marquis van Froullay, graaf van Monflaus, enz. vaandrik der Gendarmes van de lyfwacht des konings, en luitenant voor zyne Majesteit in de provinciën van Maine en het graafschap van Laval, gestorven den 7 May des jaars 1697, in den ouderdom van 34 jaren. Hy was den 12 February des jaars 1680 getrouwt met Maria Anna van Megaudais, vrouwe van Marolles, eenige dochter en erfgename van Bertrand van Megaudais, heer van Marolles, Raadsheer van het hof der Aides, en van Catharina van Langanbois-Fevrier; uit welk huwelyk gesproten zyn: Karel-François, die volgt; *Lodewyk*, prioor van Pertre, in Bretagne; *Petrus Gabriël*; *Lodewyk*; *Emanuel Karel*; *Theresia*; *Suzanna*, die gestorven is; *Maria Anna*; *Renata Angelika*, en *Maria Emerica Louisa* van Froullay.

XIV. Karel-François, graaf van Froullay en van Monflaus, kolonel van een regiment voetvolk, luitenant des konings in de provinciën van Maine, en graaf van Laval. *Le P. Anselme Histoire des grands de la Couronne &c.*

FRUART, een welbewoond vlek of steedtje in Lotharingen, omtrent anderhalve Duitsche myl van Nancy, Noordwaarts aan de Moesel, niet verre van des zelfs vereeniging met de Meurtre, gelegen.

S. FRUCTUOSUS, bisschop van Tarragona en martelaar, wierdt gevangen genomen met de diakenen Augurus en Eulogus in den jare 259, door last van Emilianus, gouverneur van de stadt. Hy verdedigde kloekmoediglyk met deze diakenen het gelove van Jesus Christus in de ondervraginge, welke tegen hen geschiedde voor Emilianus, en zy wierden alle drie ter doodt veroordeeld, en in het Amphitheater verbrand. Men viert hun feest den 21 January. *Acta apud Bolland. & Ruinart. S. Augustin. serm. 273. l. VIII. de Civit. Dei c. 27. l. XX. contra Faust. Manich. c. 21. Baillet vies des Saints.*

FRUCTUOSUS, bisschop van Braguas in de VII eeuwe, was afkomstig van het koninklyke bloedt der Visigothen. Na de doodt van zyne ouders begaf hy zich in de kerkelyke orde, deelde zyne goederen uit aan de kerken, en begaf zich naar eene eenzame plaats, alwaar hy eene talryke broederschap vergaderde, en daar voor een klooster bouwde, waar aan hy eenen regel gaf en een abt. Hy stichtte vervolgens verscheide andere kloosters, zo voor mannen, als voor dochters. Hy wierdt daar na tot bisschop van Duma geordend, van waar hy overgebragt wierdt naar Braguas in den jare 659. Hy bestierde deze kerk byna tien jaren, zynde gestorven den 16 April des jaars 665. Zie zyn leven by Mabillon, in de II eeuwe der Benedictynen, en by Bollandus. *Baillet vies des saints du mois d'Avril.*

FRUMARIUS, koning der Sueven, in Gallicië, volgde op de Maldras in den jare 460. Remismundus wilde zich in zyne plaats stellen; hy versloeg hem den 26 July van het zelve jaar. Frumarius leefde niet lang, en de zelve Remismundus was zyn opvolger. *Idatius in Chron.*

FRUMENTIUS, Apostel van Ethiopië, in het Abissynsch *Abba Salama* genoemd, was een Tyriër van geboorte, en een medgezel van een ander jongeling, Ædesius genoemd. Hy kwam met den zelven en met een Tyrisch koopman, Meropius genoemd, dien eenigen voor een philosooph uitgeven, in Ethiopië. Meropius wierdt aldaar gedood. Deze twee jongelingen, overig gebleven zynde, wierden voor den koning gebragt, die zo veel bekwaamheit in hen vondt, dat hy den een tot zynen secretaris maakte. Deeze prins ontfing zulke goede diensten van hen, dat hy, stervende, hen het bestier liet van zynen zoon, die nog zeer jong was. Frumentius bevlytigde zich vervolgens in de prediking van den Christelyken Godsdienst in Ethiopië, en maakte in weinig tyds een groten voortgang. Na deze gelukkige beginselen verkreeg hy vryheit van de koninginne om naar zyn vaderlandt te keren; en te Alexandrië gekomen zynde, verhaalde hy aan Athanasius den goeden uitslag van zyn eersten arbeidt. Deze patriarch wydde hem tot bisschop in den jare 327, en zondt hem weder naar Ethiopië, om aldaar verder het Euangelium te prediken, en den Christelyken Godsdienst uit te breiden, dien hy aldaar reets gevestigd hadt. *Rufin. l. X. c. 9. Socrat. l. I. c. 15. Sozomen. l. II. c. 25.* Men kan de aantekeningen van Henricus Valesius nazien, die aangetoond heeft, dat Frumentius in Ethiopië geweest is, en niet in de eigentlyk gezegde Indiën, gelyk eenigen geloofd hebben.

FRUMPTON, een marktvlek van Engelandt, in het graafschap Dorset. Het zelve legt zeer vermakelyk aan de rivier, 102 Engelsche mylen van Londen. *Engelsche Dict.*

FRUNDSBERG, FRONSBERG, of FREUNDSBERG, een oud vermaard geslacht in Tyrol, dat eertyds het slot Freundsberg, naderhandt Sigmundsfreud genoemd, bezeten heeft, doch het zelve naderhandt met het huis Oostenryk tegen de heerlykheit Pertersberg en Stertsling verwisseld. Naderhandt heeft het zelve in den jare 1487 Mindelheim in Zwaben aan zich gebragt, waarom het op de tournooien by de Zwabische ridders gesteld is. *Ulrik* van Frundsberg bevondt zich reets op het tournooi te Merseburg. Een ander van dezen naam heeft in den jare 1267 het vrouwenklooster van de Predikorde Mariëndal, Voldep genaamd, gebouwt. En eindelyk heeft *Ulrik*, die omtrent den jare 1492 leefde, en hoofdman was van het gezelschap van S. Georgius schildt, van het gedeelte aan den Donau, en ook voor de oprechter van het Zwabische verbondt opgegeven wordt, zyn geslacht door zynen zoon *Georgius* en des zelfs zoon *Casparus*, van welke beide terstondt afzonderlyk gesproken wordt, in den hoogsten bloei gebragt. *Hund Bayerisch stambuch P. II. p. 140 seq. Bucelin. stemmat. part. II. Beschreib. von Tyrol. Brandis Ehrenkräntzlein des Tyrol. adlers P. II. p. 55 seq.*

FRUNDSBERG, (Casparus van) een beroemd kryge-

heldt, was een zoon van den voorgaanden, by zyne gemalinne Catharina van Schrovenftein. Hy wierdt al in zyne jonge jaren in de ridderlyke oeffeningen opgetrokken, waar van hy zich naderhandt in de oorlogen gelukkig kon bedienen. In den jare 1524 woonde hy den krygstocht van Karel van Bourbon by, en hoewel daar in niets van belang verricht wierdt, zo was hem in het volgende jaar de nederlaag der Franfche benden by Pavia zo veel te meer toe te fchryven, dewyl hy niet alleen het vreesachtige en morrende krygsvolk te Pavia weder moedt gaf en ftilde, maar ook door een dapperen uitval in het Franfche leger den aannaderenden keizerlyken byftandt gelegenheit gaf den koning François den I zelf in de diergaarde te vangen. Waarom hy ook kort daar op tot voornaamfte hoofdman, en niet lang daar na tot overfte over het Duitfche voetvolk aangefteld wierdt. Na deze roemruchtige zege veroverde hy het markgraaffchap Saluzzo, vernietigde ook het verbondt der Italiaanfche vorften, en betaalde zyne foldaten, die men twee maanden foldy fchuldig was, van zyn eigen geldt, op dat zy te moediger vechten mogten. De keizer wilde dieswegen zyne erkentenifle betonen, en fchonk hem een Milaanfch graaffchap, dat hy echter weder aan den vorigen heer en eigenaar, na dat hy van den keizerlyken ban ontflagen was, overliet, en daar voor de ftadt en het landt van Monza, benevens andere fteden en heerlykheden in Lombardië, verkreeg. Het jaar van te voren, namentlyk in den jare 1527, floeg hy alleen met zyn volk de Venetianen, en het volk van François Sfortia by Marignano, en kort daar op de Zwitfers te Cariara. In den jare 1530 geboodt hy het beleg van Florence; maar dewyl ondertusfchen de Ryksdag te Augsburg gehouden wierdt, droeg hy het bevel aan een ander op, en reifde over Infpruk naar Augsburg. Doch wanneer na de doodt van den gemelden hertog Sfortia François de I, koning van Vrankryk, het hertogdom Milaan op nieuws zocht in te nemen, maakte de keizer hem, benevens François van Hembftein, tot generaal van het Duitfche voetvolk, het welk door Italië in Provence zou inbreken. Maar Frundsberg viel op de reize in eene krankheit, en wierdt genoodzaakt zich naar huis te laten brengen, alwaar hy weinig dagen na zyne aankomft in het 36 jaar zyns ouderdoms ftierf, en te Mindelheim by zyne voorouders bygezet wierdt. *Georg. und Cafpar von Frundsberg krieges-thaten. Spangenberg adel fpiegel 2 theil.*

FRUNDSBERG, (Georg) heer van Mindelheim, in Zwaben, was een zoon van Ulrik van Frundsberg, geboren by zyne gemalinnne Barbara van Rechberg in den jare 1475. Hy wierdt al in zyne jonge jaren in den oorlog opgetrokken, hebbende reets in den jare 1492 den tocht des keizers en van het Zwabifche verbondt bygewoond, door welken hertog Albrecht van Beyeren gedwongen wierdt Regensburg wederom aan het Ryk in te ruimen. In het 24 jaar zyns ouderdoms begaf hy zich in den Zwitferfchen oorlog, en in den jare 1504 toonde hy zich zo dapper in den flag by Regensburg, tusfchen den keizer Maximiliaan en Robert, paltsgraaf aan den Rhyn, dat de keizer hem ridder liet flaan. Hy toonde hier op ten dienfte van den keizer zyne dapperheit en trouwe in de oorlogen tegen den hertog van Gelder, tegen de Venetianen, tegen paus Julius den II, en tegen de Franfchen. By de verovering van het hertogdom Wurtenberg hadt hy in den naam van het Zwabifche verbondt het bevel over 20000 mannen te voet. Keizer Karel de V benoemde hem te Worms in den jare 1521 tot zynen Raadt en veldheer in het vorftelyke graaffchap Tyrol, en gaf hem ook het flot Rungelftein, benevens de Burghut. Met het begin van den Franfchen oorlog begaf hy zich naar de keizerlyke erflanden, Vlaanderen en Henegouwen, om de zelve tegen den gedreigden inval te bewaren; alwaar hy ook by den fterken aantocht der vyandlyke macht zyne zwakke manfchap met groot beleidt afvoerde. Uit de Nederlanden begaf hy zich naar Italië, en hadt aldaar in de voorvallende flagen en veroveringen van fteden een groot aandeel. Wanneer Genua ftormenderhandt overging aan de keizerfchen, verkreeg Frundsberg den zilveren fcepter, den zilveren fleutel, de hoofdvane van de zee, en een koftelyk kompas tot een gefchenk, dewyl hy de zynen, zo veel mogelyk, van de plundering afgehouden hadt. In den flag by Pavia omringde hy de Duitfchen, die hardnekkig aan de zyde der Franfchen ftreden, zo behendiglyk, dat door der zelver nederlaag niet weinig toegebragt wierdt tot de keizerlyke overwinning, waar voor hy het zwaardt verkreeg van den koning François, en het zelve met zich nam naar Duitfchlandt. Hy ftilde aldaar den gevaarlyken boeren-opftandt, zonder eenige bloedftorting. Doch hy kon niet lang in Duitfchlandt blyven; want alzo Clemens de VII den keizer in den jare 1526 den oorlog aankondigde, en reets met zyne bondgenoten tegen de keizerfchen in aantocht was, wierf hy in grote haaft voor zyne eige penningen, die hy door het verpanden van zyne heerlykheit en van de juweelen van zyne gemalinne opgenomen hadt, 12000 man te voet, gevende aan ieder der zelve een goudgulden op de handt. Met dit volk ondernam hy, zonder geldt, zonder gefchut, en zonder voorraadt, den moeielyken tocht, ten dele uit trouw tegen den keizer, ten dele om zynen zoon, die zich by het keizerlyke leger in Italië bevondt. Hy noodzaakte op den weg den pausfelyken generaal Johannes de Medicis te wyken. Daar benevens hadt hy zulk een haat tegen den paus opgevat, dat hy, zo men wil, eene koorde in zyne borft gedragen en gedreigd zou hebben hem daar mede op te hangen. Doch hy hadt naauwlyks zyne Duitfchers by den hertog van Bourbon gebragt, of door gebrek van geldt en voorraadt ontftondt onder hen een oproer, waar over Frundsberg zich zodanig vergramde, dat hy daar door eene beroerte kreeg, en alzo onbekwaam wierdt om voortaan het bevel te voeren, waarom hy zich naar Ferrare, en eenigen tydt daar na van daar naar Duitfchlandt moeft laten brengen, alwaar hy in den jare 1528 ftierf. Zyne goederen waren nog alle verpand, en hy kon de zelve niet weder losfen, dewyl hy al zyn vermogen aan dezen oorlog te kofte gelegd, en echter niets tot erkentenis daar voor bekomen hadt. Men befchryft hem niet alleen als een dapper, maar ook als een zeer fterk man, zynde ongemeen groot van geftalte. Hy kon met de middelfte vinger van zyne rechterhandt den fterkften man, hoe vaft hy ook ftaan mogte, bewegen; een paardt in zyn vollen loop ophouden, en een zwaar ftuk gefchut met de onderleggende as naar zyn believen bewegen. *Jovius in elog. hiftor. Herrn Georgen und Herrn Cafparn van Frundsberg ritterlicher krieges-thaten. Hund Bayer. ftambuch P. II. p. 106. Pantaleon Profopogr. P. III. p. 84.*

FRUSINO, of FRUSINONE, een klein vlek van Italië, in Campagna di Roma, tusfchen Alatri en Piperno. Het is het *Frufino* of *Frufinum* van Strabo en van Ptolomeus, waar van Titus Livius en andere oude fchryvers gewag gemaakt hebben. Eertyds was hier de fetel van een bisfchop. Frufino was ook de geboorteplaats van de pauzen Hormifdas en Silverius. Silius Italicus fpreekt van deze ftadt *l.* VIII:

Sueffa, atque à duro Frufino haud imbellis aratro.

FRUSIUS, (Andreas) een Jefuït van Chartres, te Rome geftorven in den jare 1556, was een Latynfch dichter. Men achtte onder andere ftukken van hem de *Echo*, die hy gemaakt heeft over de rampfpoeden der kerke, en eenige puntdichten over de zogenaamde ketters van zynen tydt. Frufius heeft ook Martialis en de andere dichters verbeterd van hunne ongefchiktheden, gelyk de vader Edmus Augerus den zelven dichter nog na hem gezuiverd heeft, de vader Mattheus Raderus na Augerus, de vader Rodelius na Raderus, en den vader Jouvencius na den vader Rodelius. Frufius heeft noch twee kleine werken gemaakt, het eene van den overvloedt der woorden en zaken; het andere is een kort begrip van de Latynfche Syntaxis. *Phil. Alegamb. Biblioth. Soc. Jef. Baillet Jugem. des fav. fur les Grammair. Latins.*

FRUTERIUS, (Lucas) geboortig van Brugge in de XVI eeuwe, was een geleerd oordeelkundige. Onder de brieven van Muret is een lange brief van Fruterius, in welken hy eenige plaatfen van Feftus Pompejus zeer wel verbetert en uitlegt. Lucas Fruterius was, volgens Juftus Lipfius, een der grootfte geeften, welke de Nederlanden voortgebragt hebben. Hy kwam in zyne vroege jeugdt tot een graadt van geleerdheit, dien vele geleerden met moeite in ryper ouderdom bereiken. Hy fchreef wonderlyk wel in proze en in vaarzen. Zyne werken zyn te gelyk befchaafd en verftandig. De zelve zyn vervuld met eene aangename verfcheidenheit van naauwkeurige en fchrandere aanmerkingen, en men befpeurt daar in iets groots en edels, dat met veel vermaak onderwyft. *Thuan. hift. l. XXXVIII. Miræus in Elog. Belg. Valerius Andreas Bibl. Belg. Gruter. Douza. Baillet fur les Critiques Grammairiens.*

FRUTINGEN, een dal, omtrent vier mylen lang, in het Canton van Bern, aan de grenzen van de Republyk Wallis. Het heeft voor dezen eige vryheeren gehad, en is in den jare 1400 aan het Canton van Bern gekomen, het welk in het flot aldaar een kaftelein heeft.

FRYBERG, oudtyds *Cardabianca*, of *Cardobianca*, een oud vlek van het aartshertogdom van Oostenryk. Het zelve is in neder Stirië gelegen, omtrent de grenzen van Hungarië, aan de rivier Pinka, twaalf mylen van de ftadt Gracz, ten Noord-Ooften. *Baudrand.*

FUCECHIO, een vlek naby een meir van den zelven naam, in het Florentynfche, in Toskane, tusfchen Florence en Pifa, negen mylen van de eerfte, en tien van de laatfte plaats. *Maty Dict.*

FUCHS, (Paulus, vryheer van) koninklyke Pruisfifche geheime ftaats-en krygs-Raadt, erfheer van Malchau, Fuchshoven, enz. wierdt te Stettyn, alwaar zyn vader eerfte farheer (*Paftor primarius*) en fuperintendent was, den 15 December des jaars 1640 geboren. Na dat hy zich te Grypswalde, Helmftadt en Jena in de Rechtsgeleerdheit geoeffend hadt, bezag hy de Nederlanden, Engelandt, en Vrankryk; waar op hy een tydlang advokaat was van de juftitiekamer te Berlyn, tot dat hy in den jare 1667 hoogleeraar in de Rechten wierdt te Duisburg. Na drie jaren benoemde hem de keurvorft Frederik Wilhelm tot zyn geheimen kamer-fecretaris, en droeg hem niet alleen het opftellen der Pruisfifche, en naderhandt, in plaatfe der zelve, der Kleeffche, Markfche en Halberftadfche, benevens de Latynfche en Franfche afvaardigingen en ftukken op, maar gebruikte hem ook in de geheimfte ftaats-verhandelingen, en hieldt hem ook in zyne veldtochten van den jare 1672 tot 1679 geftadig by zich. In den jare 1673 wierdt hy geheime ftaats-fecretaris; in 't jaar 1674 werkelyke hof-Raadt, en in den jare 1682 geheime Raadt en ftaatsbedienaar. Hier op wierdt hem in den jare 1686, benevens de waardigheit van krygsraadt, het beftier der leenzaken in de keur-Mark, en in den jare 1695 het prefidentfchap van het Confiftorie, benevens het opzicht over de Hervormde gemeentens, en in den jare 1703 de kanceliers waardigheit in achter-Pomeren opgedragen. In den jare 1683 ging hy naar het keur-Keulfche en naar het Brunswykfche en Lunenburgfche hof, als mede naar den bisfchop van Paderborn, den prins van Oranje, en anderen, om de vertrouwlyke zamenvoeging met de naburige medeftanden te onderhouden of te bevorderen; en in den jare 1685 ging hy andermaal als afgezant naar den prins van Oranje en de Staten generaal der Vereenigde Nederlanden, om eenige misverftanden by te leggen. Ter zelver tydt bevlytigde hy zich niet alleen in de naby gelege, maar ook in de afgelege landen den koophandel vaft

vaſt te ſtellen ; gelyk hem dan zo wel de Afrikaanſche als Amerikaanſche compagnien haren opgang voor anderen te danken hebben. Hier op ontſtondt tuſſchen den koning van Denemarken en de ſtadt Hamburg in den jare 1680 eene oorlogsvlam, die echter door zyne welſprekendheit wederom gebluſcht wierdt. Hy leide ook in den jare 1686 de verſchillen by, die ontſtaan waren tuſſchen Denemarken en Holſtein-Gottorp, als mede in den jare 1693 tuſſchen Denemarken en het huis van Lunenburg. Hy bragt het in den jare 1702 by het laatſtgemelde huis zo verre, dat gene binnenlandſche onruſt Duitſchlands verwoeſting vermeerderde. De keizer Leopold bevondt zich door zo vele roemryke verrechtingen van dezen ſtaatsbedienaar bewogen hem in den jare 1700 in den vryheren-ſtandt te verheffen. Voor het overige zocht hy de geleerdheit op alle wyze te bevorderen; gelyk hy dan, wanneer hy nog te Jena ſtudeerde, *Tabellæ ad Institutiones Juris* met ſchone aanmerkingen, en naderhandt te Duisburg *Paraphrasis ad Institutiones Imperiales* uitgaf, ook in den jare 1694, by de inwyding der Fredriks univerſiteit te Halle, de beſcherming der zelve aannam. Van zyne welſprekendheit vindt men genoegzame blyken onder de redenen van voorname mannen. Hy ſtierf den 7 Augusty des jaars 1704, in het 64 jaar zyns ouderdoms, na dat hy by twee gemalinnen verſcheide kinderen geteeld hadt. De eerſte was eene Franſche vrouw, en baarde hem de geleerde vrouwe, die de gemalin wierdt van den vermaarden ſtaatsbedienaar van Schmettau. De twede was van Friedeborn, by welke hy teelde *Johannes Paulus*, vryheer van Fuchs, Pruiſſiſche hof-en Ravensbergſche appellations-gerechts hofraadt, enz. *Cellarius & Jablonsky in Oration. panegyr.*

FUCHSIUS, (Leonardus) een vermaard geneesmeeſter, was te Wembdingen, in de opper-Palts, in den jare 1601 geboren. In zyne jeugdt leide hy den grondt tot de talen en wetenſchappen in de ſcholen te Hailsbrun en te Erfurt. Na zyne wederkomſt was hy anderhalf jaar leermeeſter in zyne geboorteplaats; waar op hy in den jare 1519 naar Ingolſtadt reiſde, en aldaar inzonderheit de collegiën van de vermaarde Capnionus en Coporinus bezocht, waar door hy gelegenheit kreeg de ſchriften van Luther te lezen, en des zelfs lere toe te vallen. Hy wierdt aldaar in den jare 1521 meeſter in de philoſophie, en Doctor in de geneeskunde, welke laatſte wetenſchap hy twee jaren op de univerſiteit geleeraard heeft. In den jare 1524 begaf hy zich naar Munchen, en oeffende aldaar de geneeskunde met groten roem. Twee jaren daarna ging hy weder naar Ingolſtadt, van waar hy in den jare 1528 naar Anſpach voor lyfarts, en in den jare 1535 naar Tubingen voor hoogleeraar in de Anatomie beroepen wierdt, alwaar hy ook in den jare 1565 ſtierf. Zyne ſchriften zyn: *Opera didactica*; *de medendi methodo*; *de ſanandis humani corporis malis*; *Institutiones*; *Paradoxa Medica*; *Commentarii de Historia ſtirpium*; *errata recentiorum Medicorum*; *difficiles Quæſtiones*; *quædam Hippocratis & Galeni Opera, Latinitate donata & commentariis illuſtrata*; enz. *Adam vit. Med. Frcher Theatr. Van der Linden de Script. Med. Merklin. in Linden renov.*

FUCINUS LACUS, een meir in het landſchap Marſen, dat tegenwoordig *Abruzzo Oltra* genoemt wordt, en een gedeelte is van het koninkryk van Napels. De keizer Claudius heeft dit meir doen afleiden. *Sueton. c.* 20.

FUCITI, (Dominicus) een Napelſch Jeſuït, vermaard in de Indiën. Hy heeft meer dan dertig jaren in deze landen gewoond, alwaar hy altoos gearbeid heeft tot bekeering der ongelovigen. Hy heeft acht jaren in Conchinchin gewoond, alwaar hy meer dan vier duizend menſchen met zyne eige handen doopte; en zeſtien jaren in Tonquin, alwaar hy 'er achttien duizend doopte. Gedurende de tien eerſte jaren van zyn verblyf in Tonquin hieldt hy zich des daags in een klein vaartuig verborgen, en deedt des nachts zyne tochten door de dorpen van het koninkryk, om aldaar de Chriſtenen te bezoeken, de Sakramenten te bedienen, en de genen, die hy bekeerde, te dopen. Hy wierdt voor eenige jaren naar Rome geroepen, om zich te verantwoorden. *Le P. Tachard, Jeſuïte, voyage de Siam en* 1687.

FUEGO, het eilandt DEL FUEGO. Zie VUREN-EILANDT.

FUENCHEU is eene der grote ſteden van China. Zy is de vyfde van de provincie van Xanſi, en aan de rivier Fuen gelegen. Zy heeft zeven kleine ſteden onder haar gebiedt. *Maty Dict.*

FUENGIROLA, een vlek van Spanje, op de kuſt van Grenade, tuſſchen Marbella en Mallaga, drie mylen van de eerſte en zes van de laatſte plaats. Eenige landbeſchryvers plaatſen hier de oude ſtadt *Salduba*, welke anderen geloven, dat volkomen verwoeſt is, en zy verzekeren, dat men de puinhopen daar van ziet twee mylen van Fuengirola, naar den kant van Marbella. Anderen plaatſen te Fuengirola het oude *Suel*, *Suea*, of *Sivel*; dat anderen echter plaatſen te Molina, of Torre de Molinos, dat een dorp is, tuſſchen Fuengirola en Malaga gelegen. *Baudrand.*

FUENLEAL RAMIREZ, (Diego de) biſſchop van Cuença, was een Spanjaardt, geboren in den jare 1459 in een dorp van het zelve bisdom, genoemd Villacuſa. Hy leeraarde met veel achting te Salamanka, en was naderhandt deken van Grenade en van Sevilië. Men zondt hem in de Nederlanden, alwaar hy zich bevondt by den doop van Karel van Ooſtenryk, naderhandt keizer. Hy was daar na biſſchop van Mallaga, en vervolgens van Cuença in den jare 1518. Men zegt, dat hy voor ambaſſadeur ging naar Vrankryk en Engelandt, en dat de zelve keizer hem niet beminde, om dat hy zich niet krachtig genoeg geſteld hadt tegen den opſtandt der Spanjaarden, na de doodt van Ferdinand, zynen grootvader. Wat 'er van zy, Ramirez ging naar Rome, na de verkiezing van Adrianus den VI in den jare 1522, en keerde vervolgens naar zyn bisdom, alwaar hy ſtierf in den jare 1536. Hy hadt verſcheide werken geſchreven, die niet uitgegeven zyn. Verſcheide ſchryvers ſpreken van hem. *Lucius Marinæus Siculus de Reb Hiſp. Nicolas Antonio Bibl. Script. Hiſp. Gil. Alf. d'Avila de Epiſc. Conchens. &c.*

FUENSALDAGNA, (Alonso Perez de Vivero; graaf van) een vermaard Spaanſch generaal en ſtaatsbedienaar in het midden van de XVII eeuwe. Hy klom van de geringſte tot de voornaamſte krygsbedieningen, en wierdt om zyne gemeenzaamheit van zyne onderhorigen zeer bemind, doch was voor het overige, by den ſlechten toeſtandt der Spaanſche heerſchappy in dien tydt, niet altoos zo gelukkig als zyne dapperheit en zyn beleidt verdienden. In de Nederlanden diende hy een geruimen tydt, ten dele onder den generaal Piccolomini, op wiens bevel hy onder anderen Mardyk van de Franſchen veroverde, en ten dele onder den aartshertog Leopold Wilhelm, die hem zomtyds het beleidt van den oorlog ganſchelyk overliet; gelyk hy dan in den jare 1649 Iperen en S. Venant den vyanden weder ontweldigde. By de ongelukkige belegering van Arras in den jare 1654 belette hy de vyanden, dat zy het verkregen voordeel niet naar wenſch gebruiken konden. Kort daar na wierdt hy als gouverneur naar het hertogdom Milaan gezonden, het welk toen met Vrankryk, Savoje, en Modena in een oorlog was ingewikkeld, doch tot een genoegzamen tegenſtandt geenzins voorzien was. Hy bragt het niettemin zo verre, dat, behalven het verlies der ſtadt Valenza, het welk de hertog van Mercoeur in den jare 1656, na eene belegeringe van byna drie maanden, innam, gene zonderlinge ſchade door de vyanden geſchiedde, en de hertog van Modena ook eindelyk een verdrag met Spanje maakte. Na het ſluiten van de Pyreneeſche vrede ging hy als ambaſſadeur van den konings Philips den IV naar het Franſche hof, van het welke hy echter vertrekken moeſt, wanneer in den jare 1661 de Spaanſche en Franſche ambaſſadeurs te Londen wegens den voorrang in groten twiſt geraakt waren. Het was naderhandt waarſchynlyk, dat Fuenſaldagna het gouvernement van de Nederlanden bekomen zou hebben; waar tegen hy van zyne zyde verlof verzocht om weder naar Spanje te keren; doch hy ſtierf nog in het gemelde jaar 1661 te Kameryk. *Craſſo elogii di capitani illuſtri p.* 366.

FUENTE, (Caspar de la) of FONTIUS, een Barrevoeter monnik, geboren te Toledo, heeft geleeft in het midden der XVII eeuwe, en uitgegeven: *Quæſtiones Dialecticæ & Phyſicæ ad mentem Scoti*; *Armamentarium Seraphicum pro tuendo titulo immaculatæ conceptionis*, enz. *Wadingus Bibl. Minor. Miræus de ſcript. ſec. XVI & XVII. Anton. Bibl.*

FUENTE, (Johannes de la) of FONTIUS, een Franciſkaner monnik uit Caſtilië, leefde omtrent den jare 1570. Hy heeft uitgegeven eene verklaring over het Euangelie van *Mattheus*, in vyftien boeken, als mede zes en twintig Predikatien over den L *Pſalm*, en eenige ander ſchriften in het Spaanſch. Men moet hem van een anderen monnik van dezen name, en van de zelve orde, die te Montpellier heeft gepredikt, wel onderſcheiden. *Anton. Bibl.*

FUENTES, (Don Pedro Henriquez van Toledo en Azevedo, graaf van) een zoon van Jacobus van Gusman, graaf van Alva de Liſte, en van Catharina van Toledo Pimentel, een van de grootſte en ervarenſte generaals, welke Spanje ooit gehad heeft. Hy was in den beginne een geruimen tydt aan het hof van den koning Philips den II, en deedt aldaar in vele gewigtige ſtaatsbelangen, waar in zich de gemelde koning van zynen raadt bediende, zulk een ongemeen verſtandt blyken, dat de zelve hem, kort voor de doodt van den vermaarden Alexander Farneſe, in den jare 1592 naar de Nederlanden zondt, om dezen hertog zo wel in het veldt als in het kabinet by te ſtaan. Wanneer naderhandt de graaf van Mansfeld, Petrus Erneſtus, het gouvernement van de Nederlanden bekleedde, deedt de graaf van Fuentes zo niet meer, immers zo veel als de zelve, tot bevordering van het Spaanſche belang in de gemelde provincien. Op de zelve wyze gedroeg hy zich onder het ſtadhouderſchap van den aartshertog Erneſtus; doch riedt den zelven altydt krachtig af, zich met de Staten Generaal in eenige vredehandeling in te laten. Hy bouwde ook nog by des zelfs leven aan de grenzen van Artois en Henegouwen een fort, het welk hy naar zynen naam liet noemen. In den jare 1595 benoemde de koning van Spanje hem *ad interim* tot zynen gouverneur in de Nederlanden; wanneer hy inzonderheit het eedgeſpan tegen koning Henrik den IV, dien hy zeer vyandig was, met alle macht byſtondt. Hy nam eenige plaatſen, als Ham, Chaſtelet, Clery, Bray, Doudens, en den 9 October des jaars 1595, na een ſterken tegenſtandt, Kameryk in. Na dat hier op de kardinaal Albert, aartshertog van Ooſtenryk, in de Nederlanden als koninklyke ſtedehouder aangekomen was, ging de graaf van Fuentes als Spaanſch gouverneur en kapitein-generaal naar Milaan. Aldaar bleef hy een langen tydt, en deedt den genoemden koning Henrik den IV niet alleen opentlyk door zyne wapenen, maar ook door het ophitſen van Karel Emanuel, hertog van Savoje, door het verleiden van den maarſchalk van Biron, en door honderd andere liſtige aanſlagen, alle bedenkelyke afbreuk. Hy maakte zich ter zelver tydt door de ſterke manſchap, die hy altoos op de been hieldt, door het verkrygen van de gewigtige haven van Final, op de kuſten van Genua, dat hy van den graaf van Carretto gekocht hadt, door het bouwen van de gewigtige veſting, *Forte di Fuentes* genaamd, en door vele andere zaken, welke eene begeerte tot nieuwigheden en onruſt by hem deden blyken, by alle Italiaanſche machten, doch meeſt by de Venetianen, ontzagchelyk en verdacht. Hy nam, uit aanmerking

king van zynen ouderdom, van zyne ervarenheit en dienſten, dikwils de vryheit aan zich, om de bevelen van het Spaanſche hof niet te gehoorzamen, onder voorwendſel, dat de zelve niet uit den wille van koning Philips den III, maar uit de onkunde of eigenbaat van zyne ſtaatsbedienaars voortſproten, welk voorbeeldt naderhandt ook andere gouverneurs tot groot nadeel der Spaanſche heerſchappy gevolgt hebben. Tegen het opdragen van de Nederlanden aan de Infante Iſabella kantte hy zich het meeſte van alle de Spaanſche Raden. Voor het overige was hy van een droefgeeſtigen aardt, doch daar by van een uitmuntend verſtandt, liſtig en omzichtig in zyne ondernemingen, ſtandvaſtig om de zelve uit te voeren, en in de krygskunde onvergelykelyk. Men zegt van hem, dat hy al te veel tot ſtrafheit genegen was; ook wierdt hy beſchuldigd, dat hy, om zyn gering vermogen in zyne krygsondernemingen, niet minder zyn voordeel dan zyne eere gezocht hadt. Over de doodt van koning Henrik den IV betoonde hy zulk eene ongemene vreugde, dat hy byna zich zelven daar in vergat. Hy ſtierf echter nog den 22 July van het zelve jaar 1610, in het 85 jaar zyns ouderdoms. *Thuan. hiſt. ad an.* 1605 *&c. Moroſini hiſt. Veneta. Lettres du Cardinal d'Oſſat. Reflexions d'Amelot ſur ces lettres. Savedra idea de un Principe empres.* 80. *Juan de Vitriano commentar. ſobre el Comineo c.* 190. *Elogii di Capitani illuſtri per Lor. Craſſo.*

FUENTES, (Forte di) eene veſting met 5 grote bolwerken op de uiterſte grenzen van het hertogdom Milaan, aan het Comer meir gelegen. In het begin van de XVII eeuwe heeft de bovengemelde graaf van Fuentes, gouverneur van Milaan, het zelve doen aanleggen, en in korten tydt voltooien, op eene rots, die omtrent eene Italiaanſche myle in haren omtrek heeft. Het oogmerk was, niet alleen de Graubunders en andere naburen daar door in ontzag te houden, maar ook eene vrye gemeenſchap met het graafſchap Tyrol en andere Ooſtenrykſche erflanden door middel van dit fort te hebben. Sedert dien tydt is deze veſting altoos in goeden ſtandt gebleven; doch wegens de ongezonde lucht is het nodig het garnizoen dikwils te verwiſſelen. *Thuan. hiſt. ad an.* 1605. *Mezeray hiſt. de France tom. III. pag.* 1266. *Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 302.

FUENTIDUEGNA, (Petrus) gezegt *Fontidonius*, kanunnik van Salamanka, aartsdiaken van Alba, was een Spanjaardt, geboortig van Segovia. Hy ſtudeerde te Alcala, en onderwees naderhandt aldaar de redenkunſt en de Theologie. Hy verſelde Petrus Gonſalvo van Mendoza, biſſchop van Salamanka, op het Concilie van Trente, en maakte zich aldaar geacht door zyne welſprekendheit en geleerdheit. Men oordeelde daar van door twee ſermoenen, die hy aldaar deedt in den jare 1562 op den dag van het feeſt der Drievuldigheit, en op den dag van Hieronymus. Hy deedt in het volgende jaar aldaar eene redenvoering in den naam van Philips den II, koning van Spanje, waar in hy den yver van zynen meeſter voor den Godsdienſt verhefte, en prees inzonderheit de geſtrengheit, waar van hy zich bediend hadt om de ſectariſſen uit te roeien. Alle deze ſtukken zyn gedrukt, zo wel als een Latynſche verantwoording, welke hy opſtelde voor het zelve Concilie van Trente tegen Johannes Frabricius Montanus, een Proteſtant. Fuentiduegna kwam vervolgens weder in Spanje, in het bisdom van Salamanka, alwaar hy een kanunnikſchap hadt, de waardigheit van penitentier, en het aartsdiakenſchap van Alba in de zelve kerke. Hy ſtierf den 1 May des jaars 1579, in den ouderdom van 63 jaren. *Thuan. hiſt. l. XXXV. Andr. Scot. & Nic. Anton. Bibl Hiſp.*

FUEROS worden door de Spanjaarden de grondwetten en byzondere voorrechten van het koninkryk Aragon en andere Spaanſche landen genoemt. Men heeft een zeker boek van de oude Gotthiſche wetten, dat gemeenlyk *el Fuero juzgo* genoemt wordt, en in den jare 634 in het Toletaanſche Concilie afgekondigd zou zyn. In den jare 853 zynde *los Fueros de Sobrarve* geſchreven. Het voornaamſte oogmerk van deze en andere *Fueros* was, dat de vorſten en koningen belet mogten worden, hun geweldt tot onderdrukking hunner onderdanen te misbruiken. De Catalanen noemen zulke rechten *Feurs*, en de Bearners plagten den zelven naam nog in het begin der XVII eeuwe aan hunne landsprivilegien te geven. *Mariana hiſt. de Eſp. l. VI. c.* 5. *l. VIII. c.* 1. *Pedaços de la hiſtoria de Antonio Perez p.* 146 *ſeq. Le Vaſſor hiſt. de Louis XIII. l. XLVI. p.* 2.

FUERTES, (Antony) van Biota van Uncaſtillo, in het bisdom van Pampelona in Aragon, was hoogleeraar in de Rechten te Bolonië in het begin van de XVII eeuwe, daar na auditeur in *Calabria Oltra*, en vervolgens lyfſtraffelyk rechter te Napels *della Curia Vicaria*. Hy hadt den marquis van Caſtel Rodrigo gevolgd in de Nederlanden, en wierdt ſedert gebruikt in het Milanees. Hy heeft over verſcheide onderwerpen in de rechten geſchreven, gelyk den tytel in het Codex *de Uſucapione pro emptore*, in den jare 1626 te Bolonië in quarto gedrukt; *de appellationibus à ſub-delegatis*, mede in de zelve ſtadt gedrukt in den jare 1630; *Canonicarum lectionum libri IV*, te Bolonië gedrukt in den jare 1633; *Apologia pro ſucceſſione regni Portugalliæ adverſus Velaſcum de Govea*; *additiones ad ſpeculum principum Petri Belluga, cum additionibus Camilli Borelli*, te Antwerpen in folio gedrukt in den jare 1655. *Denys Simon Biblioth. hiſt. des Aut. de Droit.*

FUFIDIUS, een oud Rechtsgeleerde, door Pauus in de *Digeſta* bygebragt, is mogelyk de zelve, waar van Cicero ſpreekt in *Brutus*, en welke hy zeide dat onder het getal was der middelbare redenaars, aan wien Marcus Scaurus de drie boeken van zyn leven hadt opgedragen, gelyk Plinius verhaalt *l. XXXIII. c.* 1.

FUGALEN, FUGALIA, feeſten, welke de Romeinen vierden ter gedachteniſſe van de vryheit, die zy begonden te genieten, na dat de koningen verdreven waren. De zelve wierden gevierd in de maandt February, en op den zelven dag, wanneer Tarquinius de Hoogmoedige naar Porſenna vluchtte. Men noemde de zelve anders *Regifuges. Auguſtin. l. II. de Civ. Dei.*

FUGATIUS, of FUGATUS, een medgeſel van Damianus, predikte het Euangelium in Engelandt omtrent den jare 180. Zie Damianus.

FUGGER. Het vermaarde geſlacht der graven van Fugger en vryheeren van Kirchberg en Weiſſenhorn wordt in het algemeen van *Johannes*, een inwoonder van het dorp Geggingen, of, gelyk als anderen willen, van het dorp Graben, als zynde in 't jaar 1370 naar Augsburg getrokken, en aldaar door het trouwen burger geworden, afgeleid. De zelve ſtierf in den jare 1409, en liet twee zonen, *Andreas* en *Jacobus*, na, de welke beide door den koophandel grote rykdommen vergaderden. Van *Andreas* zyn de *Fuggers van Rehe* geſproten, doch naderhandt uitgeſtorven. *Jacobus* heeft zyn geſlacht grotelyks voortgeplant. Hy ſtierf in den jare 1469, en liet na van Barbara, gebore van Beſſingen, verſcheide kinderen van beide ſexen. Van de zonen wierdt *Marcus* domheer te Augsburg, doch ſtierf voor dat hy deze waardigheit kon bekleden, namentlyk in 't jaar 1478. *Ulrich*, *Georg* en *Jacobus* wierden door den koophandel nog ryker, en de twee eerſte plantten hun geſlacht voort; maar *Ulrich* is in zyne kinderen uitgeſtorven. Het huwelyk van *Georg* daarentegen was meer gezegent in zyne afkomelingen. Hun beider zonen ontfingen na Jacobus doodt een zeer aanzienlyk erfgoedt: want de zelve hadt ongemene ſchatten vergadert, waar van hy in 't jaar 1507 de graafſchappen Kirchberg en Maurſtetten, insgelyks in 't jaar 1509 de heerlykheden Weiſſenhorn, Phaffenhoven en Wulenſtetten, ook Smilchen, en in 't jaar 1514 Bieberbach kocht. Paus Leo de X maakte hem ridder, en graaf van het Lateraanſche paleis, en de keizer Maximiliaan ſtelde hem als zynen Raadt aan, en maakte hem en zyne broederen daar benevens tot edelen. De zelve Georg heeft ook honderd en zes woningen te Augsburg, wordende de *Fuggery* genoemt, voor arme lieden gebouwt, en by de kerk van S. Anna de voortreffelyke kapel met het ganſche koor en het kunſtig orgelwerk, hebbende over de 160000 guldens gekoſt, geſticht. Georg is met zyne gemalinne Regina Imhof de algemene ſtamvader van het nog tegenwoordig bloeiende geſlacht der heeren van Fugger geworden: want de zelve baarde hem onder andere kinderen *Raimundus* en *Antonius*, de welke twee hoofdſtammen, zynde naar hen genoemt, hebben opgerecht. Raimund was een zeer geleerd man, en deedt vele voortreffelyke oudheden uit Griekenlandt, Sicilië en andere plaatſen komen. Keizer Karel de V maakte hem en zynen broeder *Anthony* Raden, en verhief hem in den vryheerenſtandt. Hy kocht de dorpen Winterbach, Dierlabingen, en meer andere, waar op hy in den jare 1535 is overleden, hebbende by zyne gemalinne Catharina Turzonia elf kinderen geteelt. Onder deze heeft *Johan Jakob* den *Pfyrtiſchen* tak, en zyn broeder *Georg* den *Weishornſchen* voortgeplant. Johan Jakob volgde in het ſtuk van de geleerdheit de voetſtappen van zynen vader, en zocht op alle mogelyke wyze de ſtudiën te bevorderen, gelyk hy ook zelf de geſchiedeniſſen van het huis van Ooſtenryk in de Duitſche tale heeft beſchreven. By de deling met zyne zuſteren kreeg hy het graafſchap Pfyrt, de heerlykheden Altkirch en Iſſenheim, nevens de voogdy Senheim in de neder-Elzas, waar by hy de ſloten Busnang en Weinfelden, Hohenkirchen en het ſchone vlek Tauffkirchen, in Beyeren, gekocht hebbende aan zyn huis bragt. Hy was burgermeeſter te Augsburg, en by hertog Albert den V van Beyeren Raadt en kamerpreſident. Hy teelde by twee gemalinnen 21 kinderen, van welke hem, zynde in den jare 1575 geſtorven, 18 overleefden. Onder de zonen wierdt *Sigismund Frederik* in 't jaar 1542 geboren, die naderhandt in den geeſtelyken ſtandt tradt, en ten laatſte biſſchop van Regensburg is geworden. Zyn broeder, *Karel*, volgde den oorlog, en diende den koning Philips den II van Spanje. *Alexander*, *Victor Auguſtus* en *Maximiliaan*, hunne jonger broederen, namen, gelyk hun oudſte broeder, den geeſtelyken ſtandt aan. Daarentegen plantten *Severinus*, *Alexius*, *Conſtantinus* en *Trajanus* hun geſlacht voort, en maakten afzonderlyke takken, van welke de *Alexiſche* en *Trajaanſche* is uitgeſtorven, en van den *Severynſchen* bleef alleenlyk *Maria Johanna* over, die den 11 January des jaars 1636 was geboren, en eerſt met den vryheer van Löſch, en na des zelfs doodt met grave François Sebaſtiaan van Taxis trouwde. Conſtantinus beleefde van zyne drie zonen, *François Benno*, *Conſtantinus*, en *Johan Frederik*, verſcheide nakomelingen: want François Benno de I, graaf van Kirchberg en Weiſſenhorn, teelde by Engelburga, vryvrouw van Fränkingen, *François Benno* den II, die met Anna Regina, vryvrouw van Hörwarth, vader wierdt van *Maria Concordia*, de welke met Ferdinand den jongen, baron van Puch, trouwde; voorts *Vitus Adam*, geboren in 't jaar 1637, en met Maria Catharina, dochter van grave Johan Frederik van Fugger, getrouwt; en eindelyk *Maurits*, nevens verſcheide dochteren. De middelſte broeder van François Benno den I, *Conſtantinus*, wierdt den 10 October des jaars 1604 geboren, en verwekte by twee gemalinnen elf kinderen, van beide geſlachten. Onder de zonen zyn *Frederik Ferdinand* en *Karel Conſtantinus* aan te merken. De eerſte zag het licht der wereldt den 15 November des jaars 1630, en verwekte hy zyne eerſte gemalinne Maria Franciſca, vryvrouwe van Stein op Rechtenſtein, *Anna Franciſca*, *Maximiliana Renata*, en *Raimund Joſeph Anthony*, gelyk zyn broeder Karel Conſtantinus, zynde in 't jaar 1640 geboren, by Maria Concordia, vryvrouw van Ulm te Erpach, vader van *Maximiliaan Conſtantinus Anthony* wierdt. Johan Frederik, zoon van Conſtantinus, en broeder van François Benno den V en van Conſtantinus, wierdt den 14 October des jaars 1609 geboren, en trouwde met Maria Jakoba, vryvrouw

vrouw van Gumpenberg, de welke hem in 't jaar 1643 *Johan Paris*, graaf van Kirchberg en Weissenhorn op Zimenberg, keurvorstelyke Beyersche kamerheer, en twee jaren daar na *Adam Constantinus* baarde, die in 't jaar 1672 met eene vryvrouw van Franking trouwde, en by haar, behalven andere kinderen, *Ferdinand*, *Karel Anthony Felix*, kanunnik te Regensburg, en *Maximiliaan Joseph* teelde. De twede zoon van Raimund was *Georg*, een zeer geleerd en in de wiskundige wetenschappen ervaren man, en is, gelyk als boven is gemeld, de stichter van den Weissenhornischen tak geweest. Hy was den 21 November des jaars 1517 geboren, en trouwde in 't jaar 1540 met Ursula van Lichtenstein, die hem 14 kinderen van beide geslachten baarde. Onder de zonen hebben *Philips Eduard*, *Octavianus Secundus* en *Anthony* het geslacht voortgeplant. Philips Eduard, van wien hier beneden uitvoerig zal gesproken worden, teelde by zyne gemalinne, Maria Magdalena, vryvrouw van Königseck, verscheide kinderen, van welke *Hugo* by Maria Juliana Vöhle *Albert Fugger*, graaf van Kirchberg, heer van Maurstetten, Pfaffenhofen, Brandenburg-Stetten, enz. verwekte, wien zyne eerste gemalin Maria Francisca, dochter van grave Otto Hendrik Fugger van Kirchheim, den 13 November des jaars 1661 *François Sigismund Joseph* baarde, die in 't jaar 1691 met de gravinne Maria Theresia van Muggenthal trouwde, en in 't jaar 1695 een zoon by haar kreeg. De overige kinderen van Albert uit den eersten echt zyn: *Paris Georg*, graaf van Kirchberg en Weissenhorn, die in 't jaar 1680, zonder erven verwekt te hebben, is overleden; *Maria Victoria*; *Anna Johanna Francisca*, kanunnikesse te Buchau; *Tiberius Albert*, ridder van de Duitsche orde, en *Margaretha Elizabeth Juliana*; en uit het twede bedde *Johan Leopold* en *Albert Anthony*. Octavianus Secundus, broeder van Philips Eduard, wierdt Raadt van keizer Rudolph den II, en stadvoogdt te Augsburg, en stierf uit in zynen neef *Octavianus*, gelyk des zelfs broeder Anthony in zynen neef *Anthony Ferdinand Rudolph*. Hoewel nu de hoofdstam van Raimundus zich tamelyk uitbreidde, is nochtans die van Anthony veel groter geworden: want de twede zoon van dezen Anthony Georg, zynde den 10 January des jaars 1493 geboren, trouwde in 't jaar 1527 met Anna, dochter van Johannes Rehlinger van Horgaw; die hem, nevens andere kinderen, *Johan*, *Jakob* en *Marcus* baarde; de welke alle afzonderlyke linien gesticht hebben. Marcus, van wien de *Norndorffische* linie afkomstig is, wierdt den 14 February des jaars 1529 geboren. Keizer Rudolph de II maakte hem zynen Raadt, en de stadt Augsburg tot haren stadvoogdt. Hy stierf in 't jaar 1597, hebbende by zyne gemalinne Sybilla, dochter van grave Wilhelm van Eberstein, verscheide kinderen geteelt. Van de zonen zyn *Philips* en *Albert* terstondt in het eerste lidt wederom uitgestorven; maar *Anthony* en *Georg* hebben langer in hunne nakomelingen geleeft: want Anthony liet twee zonen na, *Maximiliaan* en *François*, van welke de eerste in 't jaar 1669 is gestorven, na dat zyn zoon *Ferdinand Ignatius*, welken hy by zyne gemalinne Maria Francisca, gravinne van Törring, hadt verwekt, reets voor hem was overleden; en François bleef in den slag by S. Gothard in 't jaar 1664, hebbende in dit treffen tegen de Turken het opzicht over de artillery met groten roem gehad. *Georg*, broeder van Anthony, wierdt in 't jaar 156? geboren, en liet na van Helena, dochter van Fortunatus, baron Madruzzi, onder anderen, *Nicolaus*, die met Juliana, dochter van den vorst Gundakar van Lichtenstein, gene erven teelde, zo dat met zyne doodt de linie van Marcus Fugger, of de Norndorffische linie, eindigde. De broeder van Marcus, *Johannes*, was de stichter van de *Kirchheimsche* linie. Hy wierdt in 't jaar 1531 geboren, en stierf in 't jaar 1598, van zyne gemalinne Elizabeth, dochter van Sebastiaan Nothafft in Weissenstein, *Marcus*, *Christoffel* en *Jakob* nalatende. Jakob, wan wien hier beneden breder wordt gesproken, nam den geestelyken standt aan. Marcus, die te Kirchheim een eeuwige vikary en een nieuw klooster heeft gesticht, en te Augsburg de Kapucynen ingevoert, als mede andere stichtingen gedaan, bezat de heerlykheit Kirchheim, en liet na van zyne eerste gemalinne Maria, dochter van grave Karel van Hokenzolleren, onder anderen *Johannes*, wiens zoon, *Johannes Eusebius*, keizerlyke kamerpresident geworden, en in zynen zone *François Leopold* wederom is uitgestorven. De derde broeder, *Christoffel*, wierdt in het jaar 1?66 geboren. Hy was eerst kamerheer by hertog Maximiliaan van Beyeren en naderhandt by den aartshertog Maximiliaan van Oostenryk, en trouwde in 't jaar 1589 met Maria, gravin van Zwartzenberg, die hem *Johan Ernst* en *Otto Hendrik* baarde. Deze laatste, van wien naderhandt wydlopig zal gespoken worden, wierdt keizerlyke generaal veldtuigmeester, en liet onder andere kinderen na *Bonaventura*, keurvorstelyke Beyersche kamerheer en oppervoogdt te Landsberg, die de stichter was van de zydelinie van *Kirchheim*, en in 't jaar 1693 stierf, hebbende zyne gemalin Maria Theresia, vryvrouw van Mercy, *Johan Maximiliaan Joseph* den 7 October des jaars 1661 geteelt, die in 't jaar 1686 by Maria Felicitas, gravin van Lodron, weduwe van grave François Joachim van Fugger-Wollenburg, trouwde. De twede zoon van Otto Hendrik, *Sebastiaan*, wierdt in 't jaar 1620 geboren, en was de stichter van den *Worthischen* tak. Hy stierf in het jaar 1677; en liet na van Claudia Hundnis van Waltram verscheide kinderen van beide geslachten, onder welke zonderling merkwaardig zyn *Eustachius Maria*, graaf van Kirchberg-Dutenstein, zynde overste van een regiment dragonders onder Wurtenberg, en in 't jaar 1703 kommandant in Augsburg geweest; en *Marquardus Eustachius*, graaf van Kirchberg en Weissenhorn, heer van Wörth, enz. die in het jaar 1689 met Anna Felicitas, dochter van Johannes Otto Fugger, trouwde. Onder de overige zonen van Otto Hendrik was *Paulus* keurvorstelyke Beyersche opperste hofmeester, en overleedt in 't jaar 1702. De zelve plantte den *Grünlachischen* tak met zyne eerste gemalinne Maria Claudia Husman, vryvrouw van Nomedy, voort, als die hem in het jaar 1674 *Maximiliaan Paris Joseph*, keizerlyke kamerheer, en naderhandt nog twaalf kinderen baarde. *Johan Ernst* wierdt keizerlyke geheime Raadt, en Ryks hofpresident, en trouwde in 't jaar 1612 met Margaretha, vryvrouw van Polweiler, met welke hy, behalven verscheide andere kinderen, *Christoffel Rudolph* in 't jaar 1615 teelde, die by zyne eerste gemalinne Maria Anna Walburgis, gravinne van Montfort, *Frederik Ferdinand*, die maar weinig maanden leefde, *Maria Margaretha Johanna*, met François, vryheer van Swendi, getrouwt, en *François Ernst* verwekte. François Ernst Fugger, graaf van Kirchberg en Weissenhorn, heer van Glöth, Hilgarisberg, Polweil, Weilerthal, Nasmunster, Stettenfels, Oberndorf en Elgau, keizerlyke en keur-Paltsische werkelyke geheime Raadt, als mede stadhouder van het hertogdom Nieuwburg, wierdt den 18 September des jaars 1648 geboren, en trouwde in 't jaar 1679 met Maria Theresia, dochter van grave Frederik Wilhelm van Oettingen-Katzenstein, die hem baarde in 't jaar 1680 *Maria Agnes Magdalena*; in 't jaar 1681 *Anthony Ernst*; in 't jaar 1682 *François Ignatius*; in 't jaar 1683 *Joseph Wilhelm*, kanunnik te Keulen; in 't jaar 1684 *Johannes Franciscus*, maar die terstondt overleedt; in 't jaar 1685 *Philips Wolfgang*; in 't jaar 1688 *Lodewyk Xaverius*, en in 't jaar 1690 *Maria Anna Francisca*. De twede gemalin van Christoffel Rudolph was Maria Johanna, gravin van Rechberg, die hem ter wereldt bragt *Anthony Joseph Sigismund*, domheer te Constans en Elwangen; en *Maria Anna*, gemalin van François Paris, graaf van Spauer, en meer andere kinderen. Jakob, de zoon van Anthony, de stichter van den *Anthonischen* hoofdstam, en broeder van Marcus, die, gelyk boven gemeld is, de Norndorffische linie heeft gesticht, en van Johannes, van wien de Kirchheimsche linie afkomt, wierdt den 30 Maart in 't jaar 1542 geboren, en was de stichter van de *Wöllenburgsche* linie. Hy stierf in 't jaar 1598, hebbende by zyne gemalinne Maria Ilsungen zes zonen en vyf dochteren verwekt. Van de zonen is *Georg*, Raadt by keizer Rudolph den II en by Matthias, als mede by Ferdinand, koning van Hungarië en Bohemen, ook by de aartshertogen Maximiliaan, Leopold en Karel, landvoogdt van Zwaben, hoofdman van het graafschap Mitterburg, en ridder van Calatrava, en met Anna Maria, vryvrouw van Töring en weduwe Truchses getrouwt, overleden, zonder kinderen te verwekken; maar zyne twee broederen, *Johannes* en *Hieronymus*, verdeelden zich in de *Babenhausische* en *Wasserburgische* takken: want Johannes trouwde met Maria Eleonora, dochter van grave Karel van Hohenzollern, die hem, behalven andere kinderen, *Johan François*, getrouwt met Maria Cordula, vryvrouwe van Vohle, baarde. Johan François verwekte *Sigismund Joseph*, wiens kinderen vroeg stierven, en *Johannes Rudolphus*. De zelve zag het wereldslicht den 9 April des jaars 1657, en stierf in 't jaar 1693, den 14 February, hebbende by zyne gemalinne Johanna Catharina, dochter van grave Paris Jakob Truchses, te Zeil, in 't jaar 1680 *Maria Catharina*; in 't jaar 1682 *Maria Amelia*; in 't jaar 1683 *Rupertus*; in 't jaar 1687 *Maria Theresia*, en in 't jaar 1691 *Alexander Rupertus* geteelt. Rupertus, de oudste van de zonen, voerde den tytel van graaf van Kirchberg en Weissenhorn, heer te Boos, Babenhauzen, Kettershauzen, Haimertingen, Niederolfingen, en Ples. De broeder van Johannes, *Hieronymus*, de sticher van den *Wasserburgischen* tak, en die den 15 April des jaars 1633 in den ouderdom van 49 jaren is gestorven, liet na *Leopold*, die met Maria Johanna, dochter van grave Johan Ernst Fugger, vader wierdt van *François Joachim*, zynde, zonder by twee gemalinnen kinderen na te laten, gestorven; van *Maria Theresia*, met grave Maximiliaan Wilhelm van Machslrein getrouwt, en eindelyk van *Anthony Joseph*, grave van Kirchberg, heer van Wasserburg, enz. De zelve wierdt geboren den 26 January des jaars 1656, en stierf in 't jaar 1694, hebbende by zyne gemalinne Maria Anna, vryvrouw van Neuhaus, in Beyeren, geteelt *Maximiliaan François Ægidius Fugger*, graaf van Kirchberg en Weissenhorn, heer van Wasserburg, Wöllenburg, Biderbach en Gablingen. *Cruf. Annal. Suev. P. III. l. V. c. 9. Chronicon Episc. Constant. apud Pistorium T. I. p. 700. Rittershusii Genealog. part. II. Imhof N. P. P. II. l. VII. c. 3. Souvereinen van Europa p. 1290 seq.*

FUGGER (JAKOB) bisschop van Constans, was de zoon van Johan Fugger, vryheer van Kirchberg, en van Elizabeth Nothhafft, en in het jaar 1567 geboren. Hy begaf zich naar Rome, alwaar hy door zyne bekwaamheit zich zo bemind by paus Sixtus den V maakte, dat hem de zelve tot zynen kamerheer aanstelde. Hy wierdt daar op domheer in de hoge stichten te Constans en Regensburg, en in het eerste naderhandt domproost, ook ten laatste in 't jaar 1604 zelfs bisschop. Om zyn ampt met genoegen waar te nemen, zocht hy zyne geestelykheit op alle wyze tot een beter leven te brengen, en hieldt deswegen een synode te Constans. Aldaar bouwde hy op zyne eige kosten een Kapucyner klooster, en deedt zeer veel tot den bouw van het collegie der Jesuiten in de gemelde plaats, gelyk als hy ook te Reichenau het klooster der Benedictynen stichtte. Aan het hoge altaar in de domkerk te Constans vereerde hy vele zilvere standbeelden en schone schilderyen; invoegen hy ook deze kerk daarenboven zeer wel in zyn testament heeft bedacht. Hy stierf den 24 February des jaars 1626, en wierdt in de nieuwe Kapucyner kerk te Constans bygezet. *Bucelini Constantia.*

FUGGER, (OTTO HENDRIK) graaf van Kirchberg en Weissenhorn, was de zoon van Christoffel Fugger, en van Maria, dochter van grave Otto Hendrik van Zwartzenberg, in het jaar 1592 geboren. Hy begaf zich eerst in Spaanschen krygsdienst, en

was in 't jaar 1617 mede by het beleg van Vercelli onder het leger van Don Pedro van Toledo, wanneer hy overste van een regiment is geworden. Wanneer de oorlog in Bohemen begon, worf hy in Zwaben ten dienste van den keizer eenig krygsvolk, het welk hy in 't jaar 1619 naar Passau, en vervolgens naar Bohemen voerde, alwaar hy, gelyk als ook in de Paltsen op andere plaatsen, den oorlog volgde. In 't jaar 1624 wierdt hy met eenige troepen den koning van Spanje te hulp naar de Nederlanden gezonden, en hy was onder den markgrave Spinola mede by het beleg van Breda tegenwoordig. By zyne te rug komst naar Duitschlandt wierdt hy generaal wachtmeester, worf voor de Roomsche Ligue eenige nieuwe regimenten, en ging mede naar Hessen, om den landgrave Wilhelm van de unie af te trekken. Hy was ook in 't eerste zo voorspoedig, dat hy de Hessische volkeren uit het sticht Fulda verdreef, en de stadt Vach, als mede Friedlandt, veroverde. Hy zocht nog dieper in het sticht Hirschfeldt in te dringen; doch de slag by Leipzich, voor den keizer ongelukkig uitgevallen, noodzaakte hem, zich met den generaal Tilly by Fritzlar te vereenigen. Hy viel met den zelven in 't jaar 1632 in Frankenlandt, en veroverde Rothenburg en Windsheim. Daar op gaf men hem een afzonderlyk leger in Zwaben te kommanderen, wanneer hy, hebbende Landsberg ingenomen, generaal veldtuigmeester, en na de doodt des veldmarkschalks Altringer in 't jaar 1634 veldheer over het leger van den keurvorst van Beyeren en dat van de Ligue wierdt. Dus trok hy in het gemelde jaar voor Regensburg, veroverde deze stadt, en was naderhandt by den slag van Nordlingen tegenwoordig. Vervolgens nam hy in 't jaar 1635 Augsburg in, zette den Lutherschen Raadt af, en stelde een R. Katholyken aan in des zelfs plaats. Voor het overige was hy keizerlyke krygs- en keurvorstelyke Beyersche geheime Raadt en opper-kamerheer. Keizer Ferdinand de II verhief hem in den gravenstandt, en koning Philips de IV van Spanje beschonk hem in 't jaar 1628 met de ridderorde van het gulde vlies. Hy bragt ook de heerlykheden Grunbach, Treweneck, Winckhauzen en Mazenys aan zich, en stierf in het jaar 1644. Hy heeft twee gemalinnen gehad, welker eerste was Maria, vryvrouw en maarschalkin van Pappenheim, met welke hy in 't jaar 1612 trouwde, en die in den jare 1616 zonder kinderen is gestorven. De twede was Maria Elizabeth, vryvrouw van Walburg, met welke hy twee jaren na de doodt van zyne eerste gemalinne trouwde, en by haar achttien kinderen teelde, van welke *Bonaventura*, *Sebastiaan*, *Maria Johanna*, *Christoffel Frobenius*, *Maria Magdalena*, *Maria Francisca Renata*, *Johannes*, *Otto* en *Paulus* hunne volkome jaren bereikt hebben.

FUGGER, (PHILIPS EDUARD) vryheer van Kirchberg en Weissenhorn, de zoon van Georg Fugger, en van Ursula van Lichtenstein, is in het jaar 1546 geboren. Hy was een zeer geleerd man, in de sterrekunde wel ervaren, en een zeer yverig R. Katholyk. Hy maakte nevens zyn broeder Octavianus, dat de bestemde 30000 guldens van de erffenisse van Christoffel Fugger tot den bouw van de zamening der Jesuiten te Augsburg besteed wierden. De bibliotheek en voortreffelyke kunstkamer, door Raymund Fugger aangelegt, en door Johan Jakob Fugger voortgezet, heeft hy met grote kosten vermeerdert. Men zegt, dat de zelve naderhandt op ruim 15000 stuks boeken beliep, en op 80000 guldens wierdt geschat, hoewel zy aan keizer Ferdinand den III in 't jaar 1655 voor 10000 verkocht is. Hy stierf den 14 Augusty des jaars 1618, hebbende by zyne gemalinne Maria Magdalena, vryvrouw van Koningseck, drie zonen en vier dochteren verwekt. De zonen waren *Karel*, *Frederik* en *Hugo*, en de dochteren *Christina*, *Barbara*, *Anna Sophia* en *Justina*, van welke Christina vroeg is gestorven, maar de overige alle getrouwt zyn. *Freher. Theatr.*

FUGGER, (ULRICH) vryheer van Kirchberg, een zeer geleerd man, was de zoon van Raymund Fugger, welken hem Catharina Thurzo den 20 April des jaars 1526 te Augsburg baarde. Paus Paulus de III maakte hem zynen kamerheer. Echter wierdt hy naderhandt Protestantsch. Hy bemoeide zich zeer om de oudste handschriften der beste schryvers te verzamelen, en te laten drukken, waar toe hy altoos geleerde lieden hieldt, onder welke de vermaarde *Henricus Stephanus* mede was. Maar zyne broeders, over deze grote kosten te onvrede, maakten, dat hy onbekwaam wierdt geoordeelt het vaderlyke erfgoedt te bestieren, waar over hy in eene grote zwaarmoedigheit verviel. Doch hy is naderhandt wederom in zyne goederen herstelt, en erfde nog daarenboven eenige andere van zynen broeder. Hy hadt zich ondertusschen by keurvorst Frederik den III van de Palts begeven, aan wien hy ook by zyne doodt, in 't jaar 1584 voorgevallen, zyne voortreffelyke bibliotheek by uiterste wille maakte. Hy heeft ook jaargelden voor zes studenten, en voorts nog eene aanzienlyke somme voor arme menschen geschikt. *Thuanus l. LXXX. in fine. Grut. Chron. Eccles. l. II. p.* 1306. *Teissier Elog. des hommes sçavans T. I. p.* 31, 32. *Freher. Theatr. Bayle Dict. Crit.*

FUHNE noemt men eenige moerassen, die zich eenige mylen aan en ten dele in het vorstendom Anhalt uitstrekken, waar in eertyds noch menschen, noch vee konden komen, doch die naderhandt, inzonderheit door de hoofd- en landgraft, welke de grensscheiding maakt tusschen de Saxische landen, het hertogdom Maagdenburg en het vorstendom Anhalt, verbeterd en tot weiden gemaakt zyn. Het water, uit deze moerassen voortkomende, wordt mede FUHNE genoemt, en loopt ten dele by Steinfurt in de Milde, en ten dele by Drobel in de Saale, in welk gewest naby Bernburg een stene brug daar over gebouwd is. *Becm. Anhalt. hist.*

FULBERT, bisschop van Chartres, vermaard door zyne geleerdheit en door zyne deugdt, leefde in het einde van de X, en in het begin van de XI eeuwe. Eenige schryvers stellen hem onder de kanceliers van Vrankryk onder de regering van den koning Robert. Hy was een leerling geweest van Gerbert, die sedert paus was onder den naam van Sylvester den II. Hy kwam van Rome in Vrankryk, en deedt openbare lessen in de scholen van de kerke van Chartres. Zyne achting lokte van alle kanten leerlingen voor hem uit, die vol van geleerdheit en van Godsdienstigheit uit zyne schole gingen, en zyn licht verspreidde zich in Vrankryk en in Duitschlandt; zo dat byna alle bekwame mannen van dien tydt roemden zyne leerlingen geweest te zyn. Hy volgde in den jare 1007 op Rodolphus in den bisschoppelyken setel der kerke van Chartres. Hy hadt onder de prelaten van zynen tydt de meeste liefde voor de kerkelyke tucht, en de meeste Apostolische standvastigheit. Men heeft zyne werken afzonderlyk gedrukt in den jare 1608, door de zorge van Karel van Villiers, Doctor van Parys, en in de bibliotheek der Vaders van Keulen, alwaar men 134 brieven, sermoenen, canons, prosa, lofzangen, en eenige vaarzen vindt. Men schryft hem ook toe het leven van S. Aubert, bisschop van Kameryk, door Surius bygebragt onder den 13 dag van de maandt December. De vader D. Lucas d'Achery heeft in de vermeerdering van het II stuk van zyn *Spicilegium* een brief van Fulbert van Chartres over de kerkelyke goederen, waar in deze schryver terstondt vaststelt, dat deze goederen geschikt zyn tot onderhoudt der armen, en handelt vervolgens van de verkoping der heilige vaten in de dringende noodt der armen. De brieven van S. Fulbert zyn met een verkorten styl geschreven, en vol van naauwkeurigheit en geest: hy is zo gelukkig niet geweest in zyne andere werken. Hy stierf omtrent den jare 1028 of 1029, den 10 April, na dat hy zyne kerk 21 jaren bestiert hadt: het welk aangetekent is in zyn grafschrift, opgesteld door Pietro della Valle. *Glabert lib. IV. cap.* 4. *Guill. Malmesb. lib. II. cap.* 11. *&* *lib. III. de Gest. Angl. Adelman Epist. ad Bereng. Alberic. in Chron. Henr. Gandav. Trithemius. Sixt. Sinens. Possevin. Baronius. Bellarminus. Robert. Sammarth. Du Tillet. Vignier. Chopin. Miraulmont. La Noue. Vossius, &c. Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. XI. siecle.*

FULBERT, een monnik van Gimies, dien zyne nedrigheit den naam van *den zondaar* deedt aannemen, leefde in de VIII eeuwe. Hy schreef het leven van S. Aschardus, abt van dit klooster, het welk Surius bybrengt in het V stuk van de levens der heiligen, onder den 15 September. Het zelve begint aldus: *Dominis suis Gimesiensis cœnobii, scilicet fratribus sanctissimis, Fulbertus peccator salutem, &c.*

FULCHERIUS, een abt, naderhandt bisschop van Tyrus, en eindelyk patriarch van Jeruzalem, leefde in de XII eeuwe; hy volgde op Guilielmus omtrent den jare 1146. Hy deedt twee reizen naar Rome: de twede was tegen de Hospitaliers, die zich niet wilden onderwerpen aan de bisschoppen. Hy stierf in den jare 1159, in hogen ouderdom. Baronius zegt, dat hy van Aquitanië was; maar hy was misschien die Fulcherius van Chartres, kapellaan van den koning Balduinus, wiens historie hy beschreef. *Guill. Turon. hist. Bell. S. l XIV, XIX, &c. Baronius A. C.* 1132, 1146 *& seq. Vossius des hist. Lat. pag.* 775. *Possevin. in App. sacr. &c.*

FULCINIUS TRIO, een vermaard aanklager onder den keizer Tiberius, op zyn beurt van vele misdaden beschuldigd zynde, schreef in zyn testament verscheide beschuldigingen tegen Macro en de voornaamste vrygemaakten van den prins: hy verweet ter zelver tydt aan Tiberius, dat hy krankzinnig geworden was door den ouderdom. *Tacit. Annal. l. II. c.* 28.

FULCO. Zie FOULQUES.

S. FULCRANUS, bisschop van Lodeve, in Languedok, leefde in de X en XI eeuwen. Hy wierdt geboren in het gebiedt van Lodeve in het einde van de X eeuw, en wierdt opgevoed door Diderik, of Thierri, bisschop van Lodeve, op wien hy volgde in den jare 949. Hy deedt verscheide reizen naar Rome. Hy stierf den 13 February des jaars 1006, na een kerkelyk bestier van 57, en volgens anderen van 62 jaren. Men vindt zyn leven door Bernardus Guidonis beschreven in Bollandus. *Catel hist. de Languedoc. Baillet Vies des Saints mois de Fevrier.*

FULCUINUS, FOLQUINUS, of FULCHINUS, een monnik van S. Bertinus, en naderhandt abt van Lobbiez, bloeide in het einde van de X eeuwe. Hy schreef het leven van de abten van zyn klooster, en eenige andere werken. Verscheide schryvers geloven, dat 'er twee Fulcuinen geweest zyn, een monnik, en de ander een abt. *Val. Andr. &c. Swerts. in Athen. Belgic.*

FULDA, de hoofdstadt van het kleine landschap Buchau, tusschen Franken en Hessen, legt aan de rivier Fulda, van welke zy haren naam bekomt. De heilige Bonifacius heeft alhier in den jare 744 een klooster gebouwd, en het zelve ingeruimd aan de Benedictyner monniken, en te weeg gebragt by den paus Zacharias den I, dat het gemelde klooster onmiddelyk aan den R. stoel, en niet aan eenig bisschop, onderworpen zou zyn. Ter zelver tydt is de schole in het gemelde klooster onder den eersten abt Sturmius, die een Beyersch edelman was, en op het bevel van den H. Bonifacius door den H. Wigbertus te Fritzlar in den Christelyken Godsdienst en in de goede kunsten onderwezen wierdt, in groot aanzien gekomen, zo dat zich in een jaar 600 voorname edellieden aldaar ophielden, en vele geleerde mannen daar uit voortgekomen zyn. Gelyk dan ook eertyds aldaar eene schone bibliotheek, met de seldzaamste handschriften opgevuld, gevonden wierdt, welke door den boerenkryg en den dertigjarigen oorlog zeer veel verminderd is. Behalven de hoofdkerke van S. Bonifacius, waar in de H. Bonifacius en de keizer Conradus de I begraven leggen, vindt men

aldaar de parochiekerke van S. Florianus en het collegie, de kerk en het kweekschool der Jeſuiten. Buiten de ſtadt leggen vier andere prachtige kloosters op zeer hoge bergen, onder welke dat op S. Petersberg ſchone ingegrave beelden heeft. Voor het overige is de abt een vorſt van het H. Roomſche Ryk, aartskanceelier van de keizerinne, en primaat door Germanie en Gallië: waarom hy op verſcheide tyden, zo wel van de aartsbiſſchoppen van Keulen, als van de aartsbiſſchoppen van Maagdenburg, de voorrang begeert heeft. Hy houdt zyn verblyf te Neuenhof, buiten welke plaats deze aanzienelyke abdy de ſtadt Fulda, Hamelburg, Biberſtein, Rockenſtuhl, Hutteneck, Saleck, Schildeck, Haſelſtein, Bruckenau, Mackenzeel, benevens de vier ampten aan den Vogelsberg, Ulmbach, Weisenau, Hoſenfeld en Heralds bezit. Onder de vermaarde abten van dit ſticht zyn, benevens den reetsgenoemden *Sturmius*, de volgende aanmerkelyk: *Rabanus*, die in den jare 825 de abdy verkreeg, en zo wel in de geeſtelyke als wereldlyke wetenſchappen ongemeen ervaren was; voorts *Hildebrandus*, hertog van Ooſt-Franken, die in jare 925 abt, en naderhandt aartsbiſſchop van Ments wierdt; desgelyks zyn navolger in beide die geeſtelyke waardigheden, *Hatto*, dien de muizen zouden gevreten hebben; *Wernerus*, die met den keizer Otto in Apulië en Kalabrië tegen de Saracenen trok, en in een ſtrydt tegen de zelve in den jare 982 ſneuvelde; *Bertholdus Schlicko*, die met den keizer Lotharius naar Rome reiſde, en door de voorſpraak van de keizerin den rang voor den aartsbiſſchop van Maagdenburg verkreeg; *Wiederadus*, vryheer van Epſtein, die in den jare 1063 het bekende bloedbadt te Goſlar veroorzaakte (zie GOSLAR). *Marquardus*, die in den jare 1150 leefde, heeft Fulda met een muur omringt, en tot eene ſtadt gemaakt; *Henricus van Ertell*, of *Ehrtall*, welke, na dat hem in den jare 1248 de regering van de abdy opgedragen wierdt, zyn landt wel verſterkte, en van rovers bevrydde; gelyk ook zyn navolger *Bertholdus* deedt, die boven dien het ſlot Haſelſtein, met de daar by gelege hoven en huizen, aan zyne abdy bragt; dewyl hy echter de burgers in den toom hieldt, en hen niet allen moedwil toeliet, rechtten zy in den jare 1331 een oproer tegen hem aan, dien nochtans twaalf der roervinken met den kop, en het verlies van alle hunne goederen, betalen moeſten; desgelyks *Hartmannus*, burggraaf van Kreichberg, die Doctor was in beide de rechten; *Johannes*, graaf van Henneberg, een zeer geleerd prelaat, welke in den jare 1541 ſtierf; *Philippus Schencke* van Zwenshurg, die zynen onderdanen de vrye oeffening van den Godsdienſt gaf, en anderen meer. Onder de abten *Gottofridus*, in den jare 1103; *Alehelfus*, in den jare 1140; *Henrik* de III, in den jare 1100, en *Johannes* van Merlawe, in den jare 1398, heeft de ſtadt Fulda door brandt grote ſchade geleden. *Munzerus Chron. Fuld. Munſter. Cosmog. Brower. Antiq. Fuld. Fabricius in gloria Fulda. Bruſch. Chronol. Monaſt. Serrar. l. III. rer. Mogunt. Topograph. Haſſiæ. Sagittar. Antiquit. Thuring. lib. III. cap.* 23

FULDA, eene rivier in Duitſchlandt, welke aan het voorgebergte van de Rohn, twee mylen van de ſtadt Fulda, haren oorſprong heeft, lopende voorby Herſfeld, Rotenberg, en Milſingen, ontfangt zy by Kaſſel de Ahna en Truſel, en valt by Minden in de Weſer. *Winckelm. beſchr. Heſſ. p.* 58.

FULGENTIUS, biſſchop van Ruſpe in Afrika, wierdt geboren te Leptis, eene ſtadt van de provincie Byzacene, omtrent den jare 463 of 467. Zyn vader was Claudius genoemt, en zyn grootvader Gordianus. De laatſte vertrok van Carthago, alwaar hy Raadsheer was, om de dwinglandy van Genſerik, koning der Wandalen, te ontwyken. Mariana, de moeder van Fulgentius, haren gemaal verloren hebbende, deedt haren zoon met zo veel zorg in de Griekſche en Latynſche letteren optrekken, dat hy een groot man wierdt. Eenigen tydt daar na verliet hy de wereldt, en begaf zich in een klooſter, alwaar hy door zyne verdienſten zodanig uitmuntte, dat hy wel haaſt tot beſtierder van zyne medgeſellen verkoren wierdt. In den jare 500 kwam hy het graf der Apoſtelen te Rome bezoeken, en zich in een ſchouwtoneel bevindende, alwaar Theodoricus eene redenvoering deedt, was hy zo verbaaſt over de pracht van het hof van dezen vorſt, dat hy met verwondering uitriep: *Indien het aardſche Rome zo glanſchryk en zo ſchoon is, hoedanig moet het hemelſche Jeruzalem zyn, dat Godt belooft aan zyne uitverkorenen?* Op zyne wederkomſt in Afrika bouwde hy een klooſter, en naderhandt week hy in eene eenzame plaats. Men herriep hem nochtans in zyn klooſter, en om hem te beletten voor de twede maal daar uit te gaan, ordende de biſſchop hem tot prieſter. Eenigen tydt daarna gaf men hem het beſtier der kerke van Ruſpe, en Thraſimundus bande hem in Sardinië, om dat hy zich met te veel yver kantte tegen de dwalingen der Arianen. Gedurende zyne ballingſchap hieldt hy zich bezig met verſcheide fraaie verhandelingen te ſchryven, en wanneer hy herroepen was, betoonde al het volk hem om ſtrydt zyne eerbiedigheit. Hy ſtierf in den jare 529, of, gelyk anderen geloven, in den jare 533. Men noemt hem *den Auguſtinus van zyne eeuwe*, en hy verdiende dezen naam wel, hebbende de lere van dien biſſchop moedigly verdedigt tegen Fauſtus en tegen de andere halve-Pelagianen. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, van welke men nog heeft: *Ad Monimum lib. III*, 1 *de duplici prædeſtinatione, altera bonorum ad gloriam, altera malorum ad pœnam*, 2 *de Sacrificii oblatione, Spiritus S. miſſione, & ſupererogatione S. Pauli*, 3 *de expoſitione illius dicti: & verbum erat apud Deum; it. adverſus Arianos liber; it. ad Traſymundum libri III*, en andere meer. *Ferrandus Diaconus in vit. Fulgent. Iſidorus c.* 14. *Honorius Auguſtod. l. III. c.* 16. *Sigebertus c.* 28. *Baronius. Bellarminus. Poſſevinus. Miræus. Labbé. Sirmondus*, die in de jaren 1612 en 1643 de werken van Fulgentius te Parys heeft uitgegeven. *Chifletius. Cave. du Pin, &c.*

FULGINAS, of DE FULGINEO, (SIGISMUNDUS) leefde in de XV eeuwe, en heeft de hiſtorie van zynen tydt geſchreven. Felinus gedraagt zich daar aan wegens de verſchillen van Sixtus den IV met Ferdinand, koning van Napels. Alexander ab Alexandro was zyn leerling geweeſt, en hy maakte vaarzen in 't Latyn over de doodt van Platina. Hy leefde nog in den jare 1511, en was ſecretaris van den paus Julius. *Alex. ab Alexandr l. VI. c.* 1. *Genial. Dier. Bayle Dict. Crit.*

FULGINATEN, oude volkeren van Umbrië, in Italië; welker hoofdſtadt was *Fulginium*, of *Fulliniun*, tegenwoordig Foligno, eene ſtadt van den Kerkelyken ſtaat, aan den voet van den Appenyn, 21 mylen van Perouſe, en 10 van Aſſiſe. De confituren van deze ſtadt waren in grote achting. *Plin. lib. XXXIII. c.* 14.

FULGOR, eene godheit der oude heidenen, die het opzicht hadt over de weêrlichten, over de donders en over de blixemen. Het Latynſche woordt *Fulgor* betekent in het oud Latyn *weêrlicht*, zo wel als *Fulgur*. Men riep deze godheit aan, om voor diergelyk onweder bewaard te zyn. *Auguſtin. de Civ. Dei l. VI. c.* 10. *Seneca Quæſt. natur. II. c.* 1.

FULGOSIUS of FREGOSIUS, (RAPHAEL) een vermaard Rechtsgeleerde, leefde omtrent den jare 1438. Hy was geboortig van Piacenza, gelyk de ſchryvers van dien tydt uitdrukkelyk aantekenen, en gelyk zyn grafſchrift beveſtigt, dat men te Padua ziet in de kerk van S. Antony. De ſchryvers van Genua beweeren nochtans, dat hy in hunne ſtadt geboren was; uit welke hy mogelyk oorſpronkelyk is geweeſt. Wat 'er van zy, Raphaël Fulgoſius was geleerd in het kanonyke en burgerlyke recht. Johannes Galeazzo Visconti, hertog van Milaan, beriep hem in de univerſiteit van Pavia, alwaar hy zes jaren het kanonyke recht leeraarde. Hy was daar na hoogleeraar te Piacenza, en eindelyk te Padua, alwaar hy in den jare 1440 ſtierf. Hy heeft ook het Concilie van Conſtans bygewoond. Zyne ſchriften zyn: *Opera bulcutica, ſeu controverſiarum forenſium, & quæſtionum practicarum, diverſis factorum & conſiliorum ſpeciebus deciſarum, decades IV; Conſilia poſthuma, criminalia, feudalia, teſtamentaria, &c. Commentarii in Codicem, it. in primum & tertium volumen Pandect. &c. Trithemius de ſcript. eccleſ. Geſnerus in Bibl. Foglieta in elog. Gen. Bizarro hiſt. di Genoua. Ghilini theat. Soprani ſcritt. della Liguria. Forſterus in hiſt. jur. Rom. l. VI. p.* 668. *Freherus Theat. Pancirol. de clar. Leg. Interpr. l. XI. c.* 83.

FULGOSUS. Zie FREGOSE.

FULGURITUM. De Latynen noemden aldus de plaatſen, of de zaken, op welke de blixem gevallen was, *quaſi fulmine tactum*. Deze plaatſen zo wel als deze zaken wierden heilig; het was niet meer geoorlooft zich daar van tot ongewyde gebruiken te bedienen; men rechtte aldaar een altaar op, en men deedt 'er eene offerhande van tweejarige ſchapen, waarom deze plaatſen Bidentalen, *Bidentalia*, genoemt wierden. De Grieken plaatſten onder dezen altaar eene overdekte lykbus, waar in zy de overblyfſels deden van de zaken, die door den donder gebrand of verzengd waren, het welk de Romeinen nagevolgt hebben. De wigchelaars verrechtten deze plegtigheit; en daar waren zelfs perſonen, die geſteld waren om de geblikſemde bomen te zuiveren, welke men *Strufertarii* noemde. De lighamen van de genen, die door den donder gedood waren, wierden niet verbrand; men begroef de zelve, volgens de wet van Numa, op de zelfde plaats, alwaar zy geſtorven waren, en het was niet geoorloofd daar over te gaan. Men onderſcheidde twederlei ſlag van blixemen, die van den dag, en die van den nacht. Zy ſchreven den eerſten toe aan Jupiter, en den tweden aan den godt Summanus: zo de donder zich des daags en des nachts liet horen, noemden zy den zelven *Fulgur Provorſum*, en ſchreven dien aan beide toe. De blixemen dienden om voorſpellingen waar te nemen, en hadden daar naar verſcheide benamingen. *Juvenal. Sat. VI. Plinius l. XV. Artemidorus l. II. Ammian. Marcell. l. XXIII. Feſtus. Pauſanias in Eliacis. Lucan. de bell. Civil. l. I. Stat. Thebaïd. l. X. Deſider. Herald. animadverſ. ad Arnob. l. II. Salmaſ. ad Solin. Joſeph. Scaliger Conjectanea ad Varronem. Antiq. Rom.*

FULIGNATIUS (JACOBUS) was geboortig van Rome, en begaf zich in den jare 1595 in de ſocieteit der Jeſuïten. Na dat hy op verſcheide plaatſen in Italië gepredikt hadt, wierdt hy preſident van de congregatie van de H. Maagdt te Rome, en ſtierf aldaar in den jare 1653, in het 76 jaar zyns ouderdoms. Hy heeft in 't Latyn uitgegeven de levens van Bellarminus, Bernardus Realinus, Petrus Caniſius, en van S. Elizabeth, koninginne van Portugal, als mede de brieven van Bellarminus. *Sotwel Bibl. S. J. Witt Diar. biogr.*

FULLO, of FULLONIUS, ook GNAPHÆUS, en WALCKER, (PETRUS) een bekend ketter in de V eeuwe, was in den beginne een monnik te Chalcedonië, en dewyl hy gelegenheit hadt bekend te worden by Zeno, den ſchoonzoon van den keizer Leo, wiſt hy zich by den zelven krachtig in te dringen. Daarom, wanneer deze Zeno graaf of gouverneur van het Ooſten wierdt, en zich naar Antiochië, als de hoofdſtadt van zyn gouvernement, begaf, geleidde Petrus hem. Hy vondt aldaar verſcheiden, die de kettery van Apollinarius toegedaan waren, met welke hy zich vereenigde tegen Martyrius, den biſſchop van Antiochië, tegen welken hy het volk ophitſte, hem, onder voorwendſel als of hy een Neſtoriaan was, naar Conſtantinopel deedt ontbieden, en door hulp van Zeno des zelfs bisdom aan zich bragt. Hy wierdt wel wederom afgezet, dewyl hy by den keizer Zeno in ongunſt geraakt was, alzo hy het met den wederſpanneling Baſiliſcus gehouden hadt; doch hy bleef in de ſtadt,

en wierdt beschuldigt, dat zyne aanhangers den bisschop Stephanus by den altaar vermoord hadden. Hy wierdt eindelyk in den jare 482 door den keizer Zeno, met welken hy zich weder verbond, en des zelfs *henoticum* ondertekend hadt, in dit bisdom bevestigt, na dat Calendion van Antiochië in ballingschap verwezen was. Hier op zou hy, zo men wil, eene kettery in het licht gebragt hebben, dewyl hy in het gezang: *Heilig, heilig, heilig, is Godt*, enz. liet invoegen: *die om onzent wille gekruissigt is.* Want dit laatste leide men zodanig uit, als of hy leeraarde, dat de gansche H. Drievuldigheit geleden hadt, en dat hy zich daar door voor de Valentinianen, Sabellianen, Eutychianen en Apollinaristen verklaarde. De Oostersche bisschoppen begonden hier op aan hem te schryven, en tegen hem te twisten. Acacius, patriarch van Constantinopel, veroordeelde hem in een synode, en schreef aan hem, gelyk mede de Roomsche paus, Felix de III, deedt, welke drie brieven aan hem liet afgaan, en hem in den laatsten veroordeelde. Doch dit was alles te vergeefsch, en Petrus bekreunde zich daar mede weinig, dewyl hy zich op de genegenheit des keizers verliet. Ja hy onderwondt zich het eilandt Cyprus onder de gehoorzaamheit zyns bisdoms te trekken, en verordende Xenitas, een van zyne aanhangers, tot bisschop van Hierapolis, van wien men voorgeeft, dat hy van geboorte een slaaf en ongedoopt was; en wanneer hem zulks voorgestelt wierdt, zou Petrus geantwoord hebben, dat de ordening hem in plaatse van den doop kon dienen. Hy stierf eindelyk in den jare 486. *Evagrius l. III. c.* 16. *Theodoretus l. I. Nicephorus l. XV, XVI. Baronius in Annal. Godeau hist. eccl. Arnold. Ketter-hist. P. I. l. V. c.* 5. § 22. *Basnage hist. de L'Eglise l. III. c.* 5. § 8 *seq.*

FULLONIUS. (Wilhelm) Zie GNAPHÆUS.

FULNECK, eene kleine stadt, benevens een vast bergslot, en eene daar toe behorende heerlykheit. Zy legt in Moravië, aan de Silesische grenzen, in de Preroer-kreits, een myl van Wagstadt, en behoort den graven van Wurben toe.

FULQUINUS. Zie FULCUINUS.

FULVIA, eene Romeinsche vrouw, die aan Cicero de zamenzwering van Catilina ontdekte, waar van Q. Curius, haar minnaar, haar narecht gegeven hadt. *Sallust. in bell. Catilin.*

FULVIA, de gemalin van Marcus Antonius, hadt niets van hare sexe, dan aan het ligchaam, want haar geest en haar ligchaam waren niet dan met den oorlog en in de openbare zaken woelende en arbeidzaam. Na den slag van Philippus, op Brutus en Cassius gewonnen door Octavius en door Marcus Antonius, ging de laatste over in Asië, om de zaken van het Oosten in goeden standt te brengen. Octavius keerde naar Rome, en wierdt terstondt oneenig met Fulvia, welk verschil niet anders dan met het zwaardt beslecht kon worden. Deze vrouw vatte de wapenen op, en deedt Lucius Antonius, den broeder van haren gemaal, die mede opvatten. Zy vergenoegde zich niet met naar Preneste te wyken, en daar van hare wapenplaats te maken: zy vergenoegde zich niet de Raadsheeren en de ridders van haren aanhang derwaards te lokken, aldaar met hen te raadplegen, en dikwils bevelen, naar eisch van zaken, af te kondigen. Zy wapende zich in persoon: zy gaf het woordt aan de soldaten; zy deedt in verscheide ontmoetingen aanspraken aan de zelve. Dio, die zulks verhaalt, zegt, dat Publius Servilius en Lucius Antonius in den jare 713 burgermeesters waren in naam, en dat de laatste en Fulvia het waren inderdaadt. Men geeft vervolgens te kennen, dat Lucius Antonius het gezag alleen hadt door middel van Fulvia, en dat zy het was, die de eer der zegepraal voor hem verkreeg; want hy kon die niet verkrygen voor dat hy haar door zyne onderwerpingen verplicht hadt, om hem hare goede diensten te bewyzen. Zy hadt ook meer verwaandheit over deze zegepraal, dan de zegepraler zelf. Ondertusschen was de wapenkreet tusschen Fulvia en Octavius aan niemandt voordeelig dan aan Octavius, die eene volkome overwinning behaalde over zyne vyanden. Fulvia begaf zich hier op naar Griekenlandt. Marcus Antonius, de beroertens van Italië verstaan hebbende, begaf zich op weg, om daar in te voorzien. Te Athene gekomen zynde, vondt hy aldaar zyne gemalinne, die genoodzaakt was geweest uit Italië te wyken. Hy laakte geweldig de genen, die oorzaak waren van dezen oorlog; dat is te zeggen Lucius Antonius, Fulvia, en Marius. Wanneer hy zyne reis vervolgde, liet hy Fulvia ziek te Sicyon. Zy stierf aldaar eenigen tydt daar na; de tyding daar van wierdt aan haren gemaal gebragt gedurende het beleg van Brindes, in den jare 714. Het is waarschynlyk, dat hy de zelve met blydschap ontfing, want hy was in eene ongemene gramschap tegen Fulvia; en hoewel hy, van Sicyon vertrekkende, wist, dat zy ziek geworden was, om dat hy haar begraauwd hadt, zo gaf hy haar geen bezoek, het welk de doodt van deze trotsche vrouwe verhaastte. Zy liet twee zonen na by Antonius. De eerste, Antyllus genoemd, ontfing den mannelyken tabbaardt, na dat zyn vader, te Actium geslagen zynde, wedergekeerd was in Egypte, en hy omtrent 16 jaren oud was. Men hadt hem ondertrouwt met de dochter van Augustus; maar men deedt hem ombrengen, en het was de mannelyke tabbaardt, die hem aan deze dodelyke ongenade bloot stelde. Augustus oordeelde, dat men hem niet moest laten leven, dewyl de Egyptenaars hem als een volkomen man konden aanmerken. De twede zoon van Fulvia en Antonius was genoemd Marcus Julius Antonius, van wien in een afzonderlyk artykel gesproken wordt. Zie ANTONIUS. (Marcus Julius) Fulvia hadt twee mannen gehad, eer zy met Marcus Antonius trouwde: de eerste was Clodius, die grote en dodelyke vyandt van Cicero; de twede was Curio, die in Afrika gedood wierdt in den aanhang van Cesar, voor den slag van Pharsalië. Velen hebben zich vergist, menende, dat zy met Catilina was getrouwt geweest. Zy hadt het genoegen hare wraak te voldoen aan de tong van Cicero, gelyk in het artykel van Marcus Antonius verhaald wordt. Moreri en Chevreau hebben misgetast, wanneer zy gezegd hebben, dat Fulvia de eerste gemalin was van Marcus Antonius: de eerste in het artykel van Marcus Antonius, en de ander in zyne *histoire du Monde pag.* 105. *du II Tome.* De eerste gemalin van Marcus Antonius was Fadia; hy nam haar, om dat zy ryk was, hoewel haar vader Bambalio ten uiterste verachtelyk was, zo wel door de gebreken van zyn persoon, als door de geringheit van zyne afkomst. De twede gemalin van Marcus Antonius was Antonia, zyne volle nichte. Hy verliet deze twede gemalinne onder voorwendsel van overspel; zonder eenige aanmerking te hebben voor Cajus Antonius, zynen oom, die de vader was van Antonia. Hoe dapper, oplopend, en onredelyk Marcus Antonius was, hy vondt zyn meester in Fulvia. Zy deedt hem zulk een gestreng leerlingschap van gehoorzaamheit ondergaan, dat Cleopatra, die hem ganschelyk getemd vondt, en gewend tot deze huishouding, niet veel moeite hadt om hem te onderwerpen. Hy hadt eindelyk den moedt om zich schrikkelyk te vertoornen tegen Fulvia, en haar zo zichtbaarlyk of zyne verachting, of zynen haat te betonen, dat zy daar door ziek wierdt en stierf, als hier voor is aangemerkt. Een redenaar, die haar beschimpt hadt, om dat hare eene wang dikker was dan de andere, wierdt daar door zelfs aangenamer aan Marcus Antonius, dan hy te voren was; een ontwyffelbaar bewys, dat zy niet veel deel hadt in de tederheit van haren gemaal. Zy zou de zelve verdiend hebben, zo zy, om zich die waardig te maken, niets hadt behoeven te doen dan de drift wel na te volgen, waar mede hy geldt vergaarde door de onrechtvaardigste middelen. Men verkocht in de kamer van Fulvia de koninkryken en de provinciën aan de meestbiedenden. Men gelooft, dat zy Marcus Antonius aandrong om zyne twede gemalinne te verstoten: het is nochtans niet waarschynlyk, dat zy hem tot haren gemaal gehad heeft onmiddelyk na deze echtscheiding; men zou veel eer moeten zeggen, dat hy eenigen tydt volhardde in de liefde tot zyne byzit Cytheris, die eene toneelspeelster was. In de Woordenboeken van Karel Stephanus, van Lloid, van Hofman, en van Calepinus wordt ten onrecht verzekerd, dat M. Antonius Fulvia verstiet in het begin van het Driemanschap, om met Octavia te trouwen, want hy deedt zulks eerst na de doodt van Fulvia. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers, door den zelven bygebragt.

FULVIA was de naam van de moeder van den keizer Septimius Severus, als by Spartianus in het leven van dien keizer blykt.

FULVIA, eene Roomsche vrouw, omhelsde den Godsdienst der Joden, door de overreding van eenen van hare leeraars. Dit was oorzaak, dat men hen allen uit Rome en uit gansch Italië verdreef; dat men 'er vier duizend in ballingschap zondt naar het eilandt van Sardinië, en dat men zelfs een groot getal van hen deedt sterven, die de bevelen van den keizer Tiberius niet wilden gehoorzamen. Zie hier op wat wyze. Een Jode, die een van de booste menschen der wereldt was, en die uit zyn landt was gevlucht om de rechtvaardige straffe te ontgaan, welke zyne misdaden verdienden, verbondt zich met drie anderen, die geen minder schelmen waren dan hy. Zy maakten hun werk van het uitleggen van de wet van Mozes, en dewyl zy welsprekende en overredende waren, bekeerden zy eene menigte van heidenen. Fulvia, hen voor deugdzame lieden houdende, omhelsde hunne lere, en stelde zich onder hunne bestiering. Deze schelmen, verwaand op zulk eene overwinning, overreedden deze vrouwe hen goudt en purper te geven, om naar den tempel van Jeruzalem te brengen. Zy liet zich niet lang aandringen om tot het doen van deze milddadigheit te komen: zy gaf hen het gene zy begeerden: maar wel verre van te voldoen aan de Godsdienstigheit van Fulvia, hielden zy voor zich zelf het gene men hen vertrouwd hadt. Deze schelmery tot kennisse van Saturninus, haren gemaal, gekomen zynde, deedt hy daar over zyne klagten aan den keizer, by wien hy in achting en waarde was. De keizer hadt een afschrik van deze daadt, handelde de Joden daar over kwalyk, en veroordeelde hen op die wyze, als gezegt is. Glandorpius heeft deze Fulvia niet wel onderscheiden van Fulvia, de gemalin van Marcus Antonius, gelyk Bayle in zyne aantekeningen op het artykel van de laatstgenoemde aanmerkt. *Josephus Oudh.* XVIII. 5.

FULVIA (de Wet) wierdt ingebragt door Fulvius Flaccus, burgermeester in het 628 jaar van Rome. Hy gaf door deze wet het recht van burgerschap aan de inwoners van Italië; het welk aan den Raadt zeer mishaagde. Wanneer het burgermeesterschap van Fulvius geëindigd, en hy naar Provence gegaan was, wierdt deze wet afgeschaft, en vervolgens hersteld door Cajus Gracchus. *Appian. de bello Civil. l. I. Valer. Maxim. l. IX. c.* 5. *Plutarchus in Gracchis.*

FULVIA MORATA, (Olympia) van Ferrare, was eene dochter van Fulvio Morato, en wierdt geboren in den jare 1526. Men voedde haar op by Anna d'Este, dochter van Hercules den II, hertog van Ferrare, en van Renata van Vrankryk. Deze princesse, die naderhandt in haar eerste huwelyk getrouwt was met François van Lotharingen, hertog van Guise, en vervolgens met Jacobus van Savoje, hertog van Nemours, hadt veel liefde voor Fulvia Morata, die zulks waardig was. Fulvia was van nature welsprekende; zy leerde in weinig tydt het Grieksch en het Latyn, en maakte zich verwonderlyk door hare geleerdheit, door hare goede hoedanigheden, en door de gemakkelykheit, die zy hadt

hadt om bevalliglyk te spreken. De hertogin van Ferrare was den Hervormden Godsdienst toegedaan, en hadt in haar hof verscheide persoonen, die haar heimelyk onderwezen. Olympia Fulvia Morata gaf zich mede aan dezen Godsdienst over, en trouwde met een jong Hoogduitsch geneesmeester, Andreas Grundlerus genoemd, die den zelven beleedt. Hy was van Swinfort in Franken, werwaarts hy zyne gemalinne geleidde. Deze plaats wierdt gedurende de oorlogen belegerd en verbrand. Fulvia Morata en Grundlerus redden zich met veel moeite. Men zag ze een langen tydt omzwerven in verscheide steden van Duitschlandt, en zetten zich eindelyk neder te Heidelberg, alwaar deze geleerde vrouw stierf den 26 October des jaars 1555, negen en twintig jaren oud zynde, waar van zy 'er vyf in het huwelyk gesleten hadt. Men heeft van haar verscheide kleine werkjens en eenige brieven. Zy hadt vele treffelyke hoedanigheden, die haar een beter geluk waardig maakten. *Thuan. hist. sui temp. Melchior Adam in vit. Germ. Philosoph.*

FULVIUS was de naam van een der beroemdste geslachten te Rome, alwaar het zich in verscheide takken verdeelde. L. FULVIUS CURVUS was burgermeester in het 432 jaar van Rome met Q. Fabius Rullus. Hy zegepraalde over de Samniten, die hy negmaals bestreedt in den jare 437, overste van de ruitery zynde onder den dictator Q. Fabius. Hy liet een zoon na, M. FULVIUS CURVUS PAITINUS, die gesteld wierdt in de plaats van Titus Minutius Augurinus, burgermeester in het 449 jaar van Rome. Een ander, CN. FULVIUS PAITINUS, die in den zelven tydt leefde, liet twee zonen na, Cn. Fulvius, die volgt, en M. Fulvius, van wien hier na gesproken zal worden. CN. FULVIUS MAXIMUS CENTUMALUS was burgermeester in den jare 456 met L. Cornelius Scipio. Hy versloeg de Samniten naby Boviano, en zegepraalde over hen. Hy hadt een zoon van den zelven naam, die zich veel achting verkreeg. Hy was dictator in den jare 490, en burgermeester in den jare 524. Hy onderwierp Corsica, sloeg de Illyriërs, en behaalde andere grote voordeelen. Hy liet een zoon na, die burgermeester was in de jaren 541 en 543. M. FULVIUS PAITINUS, twede zoon van Cnejus, verdiende het burgermeesterschap in den jare 455, en T. Manlius Torquatus was zyn amptgenoot. Hy vermeesterde door geheime verstandhouding de stadt Nequino in Umbrië, en hy hadt tot een zoon M. Fulvius, bygenoemd Nobilior. Deze wordt niet genoemd onder de overheden van zynen tydt. Hy was vader van SER. FULVIUS PAITINUS NOBILIOR, dien men in den jare 449 tot de burgermeesterlyke waardigheit verhief met M. Emilius Paulus, en zy maakten dit burgermeesterschap vermaard door hunne overwinninge en door hun ongeluk. Zy hadden het ongeval van Regulus gehoord, dien men in Afrika gevangen genomen hadt. Zy trokken derwaarts, om de achting van de wapenen der Romeinen te verdedigen. Zy verdreven aldaar de Carthaginenzen, die Clupea belegerden; en na dat zy een zeer groten buit gemaakt hadden, vergingen zy, naar Rome kerende, in eene schipbreuk met omtrent twee honderd schepen. Fulvius liet een zoon na van den zelven naam, van wien de geschiedenisschryvers niet spreken; en deze laatste hadt M. FULVIUS NOBILIOR, die met groten roem de dapperheit van zyne voorouders navolgde. Hy wierdt in den jare 561 als prætor naar Spanje gezonden, alwaar hy grote diensten deedt aan zyne Republyk. In den jare 565 trok hy, als burgermeester, met den dichter Ennius tegen de Ætoliërs, veroverde Ambracië, en kreeg daar in de beelden der negen zanggodinnen tot eenen buit, welke hy aan Hercules toewydde, in wiens tempel hy ook de *Fasti*, door hem vervaardigd, in bewaring gaf. Deze grote man hadt twee zonen, 1. M. FULVIUS NOBILIOR, burgermeester met Cn. Cornelius Dolabella in den jare 595; en 2. Q. FULVIUS NOBILIOR, burgermeester in den jare 601 met Titus Annius. Zy begonden in bedieninge te treden op de kalenden van January, het welk van te voren geschiedde op de Iden van Maart. Fulvius wierdt gezonden om den oorlog te ondernemen tegen de Celtiberen.

De andere tak der FULVIANEN, FULVII FLACCII, is mede vruchtbaar geweest in grote mannen. M. FULVIUS FLACCUS, burgermeester in den jare 490 met Ap. Claudius Caudex, behaalde grote voordeelen, en hy was naderhandt overste van de ruitery in den jare 508 onder den dictator T. Coruncanus. Hy hadt drie zonen: 1. Q. Fulvius, die volgt: 2. Cajus Fulvius, gestorven zonder eenig overheids ampt bekleed te hebben, en 3. C. FULVIUS FLACCUS, dien men in ballingschap zondt, om dat hy zich niet wel gekweten hadt van zynen plicht tegen Hannibal. Deze laatste hadt Q. FLACCUS, die burgermeester gemaakt wierdt in den jare 574, in de plaats van Calpurnius Piso, en die naliet SER. FULVIUS, dien men in den jare 619 verhief tot het burgermeesterschap, dat hy bekleedde met Q. Calpurnius Piso. Q. FULVIUS FLACCUS wierdt een der beroemdste krygshoofden van zynen tydt, en hy was vier maal burgermeester in de jaren 517, 530, 542 en 545 van Rome. Hy behaalde gedurende zyn twede burgermeesterschap eene vermaarde overwinning op de Gaulozen, inwoners van Milaan en van Bolonië. Hy deedt nog verscheide andere heerlyke daden, en hy hadt drie zonen: 1. Q. FULVIUS, die over de Celtiberen zegepraalde in den jare 574, en het jaar daar na burgermeester was met L. Manlius Acilinus; hy verdiende nog de eer der zegepraal over het onderwerpen van de Liguriërs; zyn zoon was burgermeester. 2. CN. FULVIUS. En 3. M. FULVIUS. Deze laatste, welken Titus Livius in het XL boek noemt, hadt twee zonen, M. en Q. FULVIUS FLACCUS. De eerste was burgermeester in den jare 629 met M. Plautius Hypsæus, en hy sloeg de Liguriërs; maar zich gevoegd hebbende met M. Gracchus, gemeentsman, beroerden zy de Republyk door hunne geweldige ondernemingen. L. Opimius Nepos, burgermeester, tastte hen aan in den jare 603 in de stadt Rome, alwaar zy zich verschanst hadden op den Aventynschen berg, en zy wierden beide aldaar gedood. Fulvius verloor aldaar ook eenen van zyne zonen; een ander wierdt in de gevangenisse omgebragt, en men slechtte zyn huis. Aldus ging door dit dodelyk toeval zyn gansche geslacht te niet. De schryvers tekenen niet aan, dat zyn broeder nakomelingschap gehad heeft. *Titus Livius. Polybius. Florus. Appianus. Velleius Paterculus. Plinius. Valerius Maximus. Cicero. Plutarchus. Cassiodorus. Aulus Gellius. Orosius. Richard. Striennius in Stem. Gent. & Famil. Roman. &c.*

FULVIUS, een Roomsch Raadsheer, en vriendt van den keizer Augustus, hadt de zwakheit een geheim van den prins aan zyne gemalinne te ontdekken. Deze vrouw bleef niet in gebreke om het zelve terstondt te verbreiden onder alle de vrouwen van Rome: het welk den keizer ter ooren gekomen zynde, deedt hy daar over zulk een scherp verwyt aan Fulvius, dat de man en de vrouw, om hunne eige onbescheidenheit te straffen, zich zelf doodden. *Plutarchus.*

FULVIUS, of FULVIO, (ANDREAS) geboortig van Frenesse, heeft uitgegeven de afbeeldingen der doorluchtige mannen en vrouwen; en vyf boeken van de oudheden van Rome. *Onuphrius Praf. in Comment. Reip. Rom. Vossius de hist. Lat. pag.* 680.

FULVIUS ASPRIANUS leefde in de IV eeuwe, onder de keizerlyke regeringe van Carus en van zyne zonen, van Diocletianus en van Maximianus. Hy is niet bekend dan door eene plaats van Vopiscus, die zegt, dat hy het leven van Carinus beschreven hadt, en tekent zyne onreinigheden aan, tot zo verre, dat het zelfs verveelt.

FULVIUS, (PETRUS) een voortreffelyk dichter, geboortig uit Poitou, was zo overgegeven aan de eenzaamheit, dat hy, om de zelve te genieten, alle geluk, dat hy in de wereldt door zyne bekwaamheit zou hebben kunnen maken, aan eene zyde stelde. Hy volgde inzonderheit Seneca na in het maken van zyne treurspelen. Hy was wel bekend met M. Antonius Muretus en Joachimus Bellajus. Zy maakten alle drie eens een puntdicht, en lieten het oordeel daar van aan Salmonius Macrinus, die Fulvius den prys toewees. Het is te beklagen, dat men maar weinige stukken van hem heeft, die Rolandus Betolaus uitgegeven heeft. Hy stierf in zyne jonge jaren te Poitiers in den jare 1562. *Sammarth. Elog. l.* II.

FUMAY, een vlek van de Nederlanden. Het zelve is gelegen in het kleine landschap van Faine, in Ardennes, eene landstreek van het landt van Luik, aan de Maas, tusschen Charlemont en Charleville. *Maty Dict.*

FUMOS, TIERRA DE FUMOS, eene kleine landstreek van de Oostkust der Kaffers of Hottentotten in Afrika. Zy is gelegen tusschen het landt van Natal ten Zuiden, en dat van Naonetas ten Noorden. De Portugezen hebben de zelve ontdekt, en den naam gegeven, dien zy draagt. In deze landstreek is niets aanmerkenswaardigs. *Maty Dict.*

FUNCCIUS, (JOHANNES) een Luthersch predikant, schoonzoon van Osiander, en zyn twede in de twistredeneringen over de toegerekende rechtvaardigheit, bemoeide zich met het ontroeren van de openbare rust op eene andere wyze, dat is te zeggen door zamenspanningen van staat, die hem het hoofdt deden verliezen te Koningsbergen in Pruissen den 28 October des jaars 1566. Hy was toen in het negen en veertigste jaar zyns ouderdoms. Hy was geboren te Werden, naby Neurenberg, in den jare 1518. Hy schreef verscheide verhandelingen, en onder anderen eene Chronologie, waar van hy het eerste gedeelte, dat zich uitstrekte van Adam af tot de geboorte van Jesus Christus toe, in den jare 1544 liet drukken. In den jare 1554 zag men zyne gansche Kronyk uitkomen, welke begon met de schepping der wereldt, en eindigde met den jare 1552. In een nieuwen druk, die overzien en verbeterd was, strekte de zelve zich uit tot het jaar 1560. Hy wierdt eindelyk, om redenen, hier voor aangeroerd, met eenige anderen als een verstoorder van de algemene rust veroordeeld. Men zegt, dat hy dit koppelvaars maakte een weinig voor dat men hem ter straffe leidde:

Disce meo exemplo mandato munere fungi,
Et fuge ceu pestem τὴν πολυπραγμοσύνην.

Deze twee vaarzen waarschouwen een ieder voordeel te doen met het voorbeeldt van Funccius, om gelyk de pest te myden de lust van zich met te veel zaken te bemoeien. *Thuan. hist. lib.* XXXVIII. *Melchior Adam in vit. Germ Theol. Vossius. Bayle Dict. Crit.*

FUNCHAL, eene stadt van Afrika, de hoofdstadt van het eilandt Madera, met een bisdom, onder dat van Lissebon in Portugal behorende. De zelve is in het Oosten van het eilandt gelegen.

FUNCHOS, volkeren van Afrika in neder-Ethiopië, aan den kant van het meir van Zaire, en in het koninkryk van Macoco, naar het verhaal van den Portugees Hieronymus Lebo.

FUNEN, of FUHNEN, in 't Latyn *Fionia*, is een eilandt in de Belt, tusschen Zeelandt en Jutlandt, tot Denemarken behorende, hebbende de lengte van 9 of 10, en de breedte van omtrent 7 Duitsche mylen. De hoofdstadt is Odensee. Onder de overige plaatsen zyn inzonderheit Nyburg, Sophiaodde, Middelfart, Assens, Foburg en Zwynburg het meest aanmerkenswaardig. Men telt in dit eilandt 9 steden, 21 ampten, 264 kerken, 1842 hele, en 281 halve landhoeven. De voornaamste rivier is Mitsund, welke voorby Odensee loopt, alwaar de bisschop van het gansche eilandt zyn verblyf houdt. Op dit eilandt wordt tamelyk

melyk veel graan gewonnen, als mede een grote voorraadt van appelen.

FUNFKIRCHEN. Zie VYFKERKEN.

FUNGCIAN, eene der voornaamste steden van China, in de provincie van Kensi. Zy is zeer groot en volkryk. Volgens het getuigenis van Martini heeft zy zeven steden onder haar gebiedt. *Baudrand.*

FUNGERUS, (JOHANNES) geboren te Leeuwarden, in Vrieslandt, leefde omtrent het einde van de XVI eeuwe. Zyne letteroeffeningen te Loven voltrokken hebbende, deedt hy eene reize naar Vrankryk en Duitschlandt, en oeffende zich in de kennisse van verscheide vremde talen. Na zyne te rug komst te Leeuwarden wierdt hy tot bestierder der scholen van die stadt aangestelt. Zyne schriften zyn: *De puerorum disciplina & recta educatione; Symbolorum Ethicorum Explicationes; De conflagratione mundi; Etymologicon trilinque, Latinum, Græcum & Hebraicum; Etymologicum Latinum, antiquitatibus & animadversionibus passim refertum; Nova proverbiorum farrago è Græcis Latinisque autoribus; Sacrorum carminum Sylloge. Val. Andr. Bibl. Belg. Suffr. Petri de script. Fris.*

FUNGI is de naam van twee steden in de kaarten van Abyssinië. De eene is aan de Westelyke boordt van het meir Zaflan, en in het koninkryk van Fungi, de andere aan een klein meir van het koninkryk Amara, beoosten de stadt Amara, gelegen. Het is waarschynlyk, dat het maar twee kleine plaatsen zyn, dewyl de nieuwe reisbeschryvingen zeggen, dat 'er gene stadt is in gansch Abyssinië. *Maty Dict.*

FUNGYAN, eene stadt van China. Zy is groot en schoon, en heeft den tweden rang in de provincie van Nanquin. Zy is gelegen aan de rivier Hoay, en heeft zeventien van de andere steden, die men kleine noemt, onder haar rechtsgebiedt. *Maty Dict.*

FUOA, oudtyds *Nicii*, *Nicii Villa*, *Niciæ Vicus*, een oud steedtje van Egypten. Het zelve is in Delta gelegen, aan den Wester-tak van den Nyl, omtrent dertien mylen van Caïro, ten Noord-Westen. *Baudrand.*

FUQUIEM. Zie FOCHIEN.

FURETIERE, (ANTONY) een Parisiaan, van de Fransche akademie. Zyne studien voltrokken hebbende, en geleerd geworden zynde in het burgerlyke en kanonyke recht, deedt hy zich aannemen voor advokaat in het Parlement, en bekleedde de waardigheit van procureur fiskaal van de justitie van de koninklyke abdy van S. Germain des Prez. Naderhandt zich in den kerkelyken staat begeven hebbende, wierdt hy begiftigd met de abdy van Chalivoi en met de priory van Chuines. Hy heeft zich geacht gemaakt door verscheide letterkundige werken, en onder anderen door een algemeen woordenboek van de Fransche taal, waar in hy alle de uitdrukkingen der kunsten en wetenschappen uitlegt, te Rotterdam gedrukt door Reinier Leers. Furetiere heeft het genoegen niet kunnen hebben dit werk voltooid te zien, zynde gestorven den 14 May des jaars 1688, in den ouderdom van 68 jaren. De verschillen, die hy gehad heeft met eenige byzondere personen van de Fransche akademie, hebben veel geruchts gemaakt in de wereldt: hy heeft zyne vrienden gebruikt, om zich met hen te verzoenen voor zyne doodt, en hy heeft zich onderworpen om hen al de voldoening te geven, die zy vorderen konden van een man, die te verre gegaan was in de vurigheit van den twist. *Memoires du Tems.*

FURIA, (DE WET) gemaakt over de testamenten door Cajus Furius, den gemeentsman, verboodt meer dan een zekere somme te legateeren. Daar was nog eene andere wet, *Furia Caninia* genoemd, gemaakt door de burgermeesteren Furius Camillus en Cajus Caninius Gallus, in het 651 jaar van Rome, welke mede verboodt by testament de vryheit te geven aan meer dan honderd slaven. *Ulpian. Institut. lib. I. Paulus Sententia 4.*

FURIEN, (DE) of *Razernyen*, drie helsche godinnen. Het is waarschynlyk, dat dit in het begin niets anders was dan een godsdienst, dien men wilde bewyzen aan de gerechtigheit, wreekster der misdaden; maar dat de dichters naderhandt omstandigheden daar by voegden, welke eigen waren om de schrikkelyke uitvoerders van deze gerechtigheit te verbeelden; want Pausanias zegt, dat te Athene naby den Areopagus de tempel der godinnen was, die men *Severæ* noemde, Θεὰς σεμνὰς; dat Hesiodus de zelve *Erinnyæ* noemt; dat de dichter Æschylus de eerste is, die hen slangen heeft toegevoegt, en eindelyk, dat de standbeelden van deze godinnen, en alle de andere van de onderaardsche goden, welke in dezen tempel zyn, niets afschuwelyks hebben. Deze geschiedenisschryver stelt nog elders de standbeelden van deze gestrenge godinnen by die van Jupiter, van Ceres, van Minerva, en van Proserpina. Hy zegt elders, dat Ceres zelf *Erinnys* bygenoemt wierdt, ter oorzake van de woede, waar door zy vervoert wierdt tegen Neptunus, die op hare eere toegelegt hadt; *à verbo ἐριννύειν, quod furere Arcadibus est.* Eindelyk, hy spreekt van den tempel der Razernyen, die hy gelooft de zelve te zyn met de Eumeniden of de Furiën. Hy verhaalt, dat zy in het zwart gekleed verschenen aan Orestes, na dat hy zyne moeder gedood hadt; maar wanneer de tydt van zyne woede voorby was, vertoonden zy zich aan hem in het wit gekleed, en hy bouwde aan deze witte godinnen een tempel. Eenige geschiedenisschryvers hebben aangemerkt, dat de Areopagiten de standbeelden van deze gestrenge godinnen hadden naby hunne rechtbank, en dat de priesters van deze godinnen, onder welke Demosthenes was, uit de Areopagiten verkoren wierden. Homerus hadt gewag gemaakt van de Erinnyæ voor Hesiodus; en hy hadt haar op eene plaats voorgestelt als de wreeksters van de verongelykingen, de armen aangedaan. Virgilius heeft Æschylus gevolgt in de schildery, die hy 'er van nagelaten heeft. *Virgil Æneid. XII. Euripides hier. Fur. Suidas, &c.*

FURINA, godinne van de woede, of razerny, hadt hare aanbidders in het heidendom, en hare tempels op verscheide plaatsen. Plinius en Plutarchus spreken 'er van eenen naby Rome: en in Griekenlandt was 'er een te Athene, waar van Cicero gewag maakt in het III boek van de Natuur der Goden, van de Furiën sprekende, dat het zelve was met de godinne Furina; maar die men op eenige plaatsen onder het getal van drie aanbadt, ter oorzake van de drie heerschende hertstochten, die de menschen vervoeren om de grootste misdaden te bedryven, door welke zy de straffen van deze godinne waardig worden. Deze drie hertstochten zyn de Hoogmoedt, de Gierigheit, en de Onkuischheit. De eerste is de oorsprong van den haat, van den toorn, en van de wraakzucht: de twede doedt onrechtvaardigheit plegen, geweldt, verraadt, bedrog, en rovery: de derde is een prikkel om de heiligste wetten te vertreden, en zich te besmetten met eene lange achtereenvolging van misdaden. De godinne Furina wierdt erkent voor de wreekster van alle deze wanbedryven: en ieder van de drie Furiën hadt eene van deze drie hertstochten te straffen. Zy waren maagden, zeggen de dichters, dat een wonderbaarlyken zin hadt, want zulks betekende, dat zy niet om te zetten waren, en dat geen een der schuldigen hopen kon genade van haar te verkrygen, door wat middel het ook wezen mogt. Cicero schryft aan de conscientie alles toe, dat aan de godinne Furina toegeëigent wordt; en inderdaadt, geen schuldige kan zyn eigen geweten ontgaan, dat een beul is, dien hy overal met zich draagt. De godinne Furina hadt hare byzondere feesten, die Furinalen, *Furinalia*, genoemt wierden, hoewel men in Festus leest *Furnalia*, het welk ongetwyfeld een gebrek in het schryven is. Furina hadt ook hare priesters, die *Furinalen* genoemt wierden.

Men moet deze godinne niet vermengen met de Furor of de Woede, waar van Virgilius en Petronius spreken, de een als van eenen man, met ketens beladen, en op eenen hoop wapentuig gezeten; en de ander als van een verwoeden of dollen, die alle zyne banden verbroken heeft. Het is de woede van den oorlog, welke de dichters aldus verbeeld hebben, maar die niet voor eene godheit erkent wierdt. *Varro de ling. Lat. l. IV. c. 6. Plinius de vir. illustrib. Plutarchus in Graccho. Cicero pro Roscio Amerino, & III de Nat. Deor. Sophocl. Suidas.*

FURIUS, overste van eene Romeinsche keurbende, droeg zich uitmuntende in het beleg van Jeruzalem, en in de verovering des tempels poor Pompejus den Groten. *Josephus Oudheden XIV. 8.*

FURIUS ANTIAS, een oud dichter, vermaard door Macrobius en door Aulus Gellius. Q. Lutatius Catulus, die veel achting voor hem hadt, zondt hem eene verhandelinge van het gene hy gedaan hadt gedurende zyn burgermeesterschap, het welk was in het 652 jaar van Rome. Eenige schryvers, en vooral Lilius Giraldus, zeggen, dat hy jaarboeken in vaarzen geschreven hadt; maar anderen schryven die toe aan Furius Bibaculus. *Vossius de hist. & Poët. Lat.*

M. FURIUS BIBACULUS, een Latynsch dichter, was van Cremona, alwaar hy geboren wierdt in het 651 of 652 jaar van Rome, in de CLXX Olympiade. Hy schreef jaarboeken in vaarzen, waar van Macrobius eenige plaatsen bybrengt. Suetonius maakt 'er mede gewag van, van Valerius Cato sprekende, in het boek der doorluchtige letterkunstenaars. Men weet door de vaarzen van Horatius, dat hy zich zomtyds ophieldt met aanstotelyke beuzelingen in vaarzen te beschryven. Hy was nochtans niet zo verachtelyk in zyne stukken, dewyl Virgilius zelf daar roem in stelde om hem na te volgen. *Macrobius l. VI. Satur. c. 1. Aulus Gellius l. XVIII. c. 10. Vossius de hist. Lat. l. I. c. 12. de Poët. c. 1. Orat. Institut. l. IV. c. 6. sect. 10.*

FURIUS, (FRIDERICUS) bygenoemt *Ceriolanus.* Zie CERIOLANUS. (FRIDERICUS FURIO)

FURLO, IL FURLO, oudtyds *Intercisa*, een oud klein plaatsje van het hertogdom Urbino in Italië. Het is gelegen naby de rivier van Cantiano, tusschen Cagli en Fossombrona. Men ziet te Furlo eene diepe spelonk in de rots uitgehouwen. *Baudrand.*

FURMERIUS, (BERNARDUS GERBRANDUS) geboren te Leeuwarden, in Vrieslandt, was Doctor in beide de Rechten, en bloeide voor het en na het begin der XVII eeuwe. Hy heeft, naar het voorbeeldt van Suffridus Petri, dien hy als zynen leermeester pryst, zyn werk voornamentlyk gemaakt van zyn vaderlandt op te helderen, en de volgende schriften in de Latynsche tale uitgegeven: *Verdedigschrift voor de Oudheit van Vrieslandt, tegen Ubbo Emmius; Vriesche Jaarboeken*, bestaande in vier boeken. Nog heeft hy de *Kronyk der bisschoppen van Utrecht en der graven van Hollandt*, die door *Johannes de Beka* gemaakt was, met het Byvoegsel van Suffridus Petri (van het jaar 1345, tot het jaar 1575) uitgegeven. Hy overleedt te Leeuwarden den 6 Augustus des jaars 1616. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

FURNERIUS. Zie BENEDICTUS de XII.

FURNES. Zie VEURNE.

FURNIUS. (VITALIS DE) Zie FOUR.

FURST, (WALTHER) uit het Canton Uri, een der eerste eedgenoten, die zich met Warner Stauffacher van Zweits, en Arnold van Melchtal in Unterwalden, tot bescherming der vryheit van hun vaderlandt onder eede verbondt, en daar door den grondt leide van de Republyk van het Zwitsersche eedgenootschap.

FURSTENAU, een goed vlek der Grizons. Het zelve is gelegen in Cadea, aan den neder-Rhyn, alwaar eene

brug

brug is ; omtrent vyf mylen boven de ſtadt Coira. *Baudrand.*

FURSTENAU, een klein vlek van Duitſchlandt, in de Nieuwe Mark van Brandenburg, omtrent de Poolſche grenzen, aan de rivier Trega, twee mylen beneden Kalis. Men vermoedt, dat dit vlek dat is der oude Bourgonjons, dat men *Aſcaucalis* noemde. *Baudrand.*

FURSTENBERG, een ſtedeke in de neder-Lauſitz, aan de Oder en de grenzen van de Middel Mark gelegen, en tot het ſticht Neuzell behorende. Albert de Beer, markgraaf van Brandenburg, wordt gemeenlyk voor den grondlegger van deze plaats gehouden; doch keizer Karel de IV heeft de zelve in beter ſtandt gebragt, en in het jaar 1370, volgens het verhaal van *Hagecius*, aldaar een ſlot laten bouwen. Naderhandt hebben de Sileſiſche hertogen van Sweidnitz en Jauer dit ſtedeke bezeten. In het jaar 1431 wierdt deze plaats van de Huſſiten in brandt geſtoken, en in de jaren 1631 en 1632 door de keizerlyken uitgeplundert; om van andere oorlogsrampen, door haar geleden, niet te ſpreken. De rivier de Oder veroorzaakt dit ſtedeke veel kwaadt met dikwils over te lopen. Daar is eene aanzienlyke ſarkerk, en zo wel de inwoners van dit ſtedeke, als ook verſcheide omleggende dorpen, tot die parochie behorende, zyn den Lutherſchen Godsdienſt toegedaan. *Groſſers Lauſitz. Merkw. P. III.*

FURSTENBERG. Het huis der vorſten en graven van Furſtenberg, wordende van een ſlot en ſtadt van dien naam in het Zwarte woudt (Swartzwaldt) aldus genoemt, is een der oudſte en aanzienlykſte in ganſch Zwaben. Bucelinus doedt het zelve van *Ego* of *Eganus*, uit het Agilolfingiſche geſlacht, afdalen, die omtrent het jaar 670 vermaard was. Zyn zoon *Chuno*, graaf van Furſtenberg en landgraaf van Stulingen, liet na *Ego* den II, die vader wierdt van *Henrik* den I. De zelve hadt twee zonen, *Lodewyk* en *Ego* den III, de ſtam van welken laatſten in zyns zoons kleinzone *Conraad* wederom is uitgeſtorven. Lodewyk daarentegen plantte het geſlacht langer voort, by zyne gemalin Agnes, dochter van koning, Gregorius van Schotlandt, *Ego* den IV verwekkende, wiens zoon, *Henrik* de IV, teelde *Ego* den V. De zelve liet drie zonen na, *Henrik* den III, *Otto* en *Ego* den VI, die alle hun geſlacht hebben voortgeplant. *Ego* de VI wan by Hedwig, gravinne van Habsburg, *Ego* den VII, die onder anderen *Ego* den VIII en *Conraad* naliet, die kardinaal wierdt, en zelfs tot paus wierdt verkoren, welke laatſte waardigheit hy echter afſloeg. Henrik de III liet een zoon na, van den zelven naam, de welke drie zonen teelde, van welke *Hugo*, zoon van *Henrik* den V, in zynen neef, *Henrik* den VI, wederom uitſtierf. *Otto* verwekte *Berthold*, wiens gemalin Adelheit, gravin van Urach, hem, behalven andere kinderen, *Henrik* den VII baarde, de welke by keizer Rudolph den I in grote achting is geweeſt, en omtrent het jaar 1270 heeft geleeft. *Ego* de VIII dus in zyne afkomelingen in het einde der XVI eeuwe uitgeſtorven zynde, heeft *Henrik* de VII daarentegen een gezegende nalatenſchap van zyne gemalinne Anna, gravin van Montfort, bekoment: want de zelve baarde hem onder anderen *Conraad*, wiens zoon, *Henrik* de VIII, omtrent het jaar 1443 leefde, en nevens andere zonen *Henrik* den IX naliet, die vader van *Conraad* is geworden, de welke in 't jaar 1464 ſtierf, hebbende by zyne gemalinne Kunigunda, gravin van Märtſch, *Wolfgang*, grave van Furſtenberg, enz., verwekt. De zelve is algemene ſtamvader der vorſtelyke en graaflyke huizen van Furſtenberg geworden. Hy was in het jaar 1465 geboren, en ging in zyne aankomende jeugt in den oorlog, waar op hy overſte en veldhoofdman van het Zwabiſche verbondt in 't jaar 1499, en ridder van het gulde vlies is geworden. Hy ſtierf in het jaar 1510, en liet na van zyne gemalinne Elizabeth, dochter van grave Otto van Solms, *Wilhelm* en *Frederik*. Wilhelm kwam ter wereldt in het jaar 1491, en bekleedde de plaats van overſte, gelyk zyn vader, by het Zwabiſche verbondt. Naderhandt begaf hy zich naar Vrankryk, tegen keizer Karel, in krygsdienſt, welken hy echter naderhandt weder verliet, en 's keizers zyde koos. Wanneer hy des zelfs tocht in Lotharingen in het jaar 1544 mede bywoonde, wierdt hy by het onderzoeken van den overtocht over de rivier de Marne van de Franſchen gevangen genomen, en naar Parys gebragt, alwaar hy, hebbende te voren onder hen groot geldt gewonnen, zich met 30000 kronen moeſt vry kopen; waar op hy in het jaar 1549 zonder kinderen by zyne gemalinne Bona, dochter van Claudius, heere van Neufchatel en Hericourt, verwekt te hebben, is overleden. Hy hadt wegens zyne gemalin pretenſie gemaakt op de heerlykheden Blamont, Hericourt, Clermont en Chaſtelet; maar ziende, dat hy tegen de graven van Mumpelgard niet zou kunnen beſtaan, gaf hy zyn recht aan den aartshertog Ferdinand over. Zyn broeder *Frederik*, zynde in den jare 1496 geboren, diende den keizer in den Italiaanſchen oorlog, als ook in Duitſchlandt tegen de Proteſtanten, en wierdt deswegen ridder van het gulde vlies gemaakt. Hy ſtierf in het jaar 1559, en liet na van *Anna*, erfdochter van grave Chriſtoffel van Heiligenberg en Werdenberg, *Chriſtoffel*, *Henrik* en *Joachim*, zynde twee andere zonen, *Ego* voor Metz, en *Wolfgang* in het jaar 1544 voor Carignan geſneuvelt. Henrik, geboren in den jare 1536, kreeg by de deeling het grootſte gedeelte van het landgraafſchap Bar, doch ſtierf zonder mannelyke erven na te laten. Maar zyne broederen, *Joachim* en *Chriſtoffel*, hebben beide het geſlacht voortgeplant. Want Joachim, zynde den 25 February des jaars 1538 geboren, en by de verdeeling het graafſchap Heiligenberg, nevens de heerlykheden Trochtelfingen en Jungenau, bekomen, en van zyn broeder Henrik Doneſchingen geërft hebbende, trouwde met Anna, dochter van grave Frobenius Chriſtoffel van Zimberen; de welke hem, behalven *Frobenius*, zynde Spaanſche krygsoverſte geworden, en in 't jaar 1591 geſtorven, en *Ego*, in het jaar 1580 te Rome overleden, *Frederik* in den jare 1563 baarde. Deze wierdt geheime Raadt by keizer Maximiliaan den II, en opperſte hofmeeſter, en bragt door zyne twede gemalin Maria, gebore gravin van Arch, de aanzienlyke heerlykheit Weitra aan zyn huis. Maar met de eerſte gemalinne Elizabeth, dochter van grave Alwich van Sultz, teelde hy *Wilhelm*, die Ryks hofraads preſident is geworden, en in den jare 1618, zonder kinderen van zyne gemalinne Polyxena, dochter van Chriſtoffel Poppel van Lobkowitz, na te laten, in den ouderdom van 32 jaren is geſtorven; voort *Ego* en *Jakob Lodewyk*, van welke de eerſte de ſtichter van den vorſtelyken *Egoniſchen* of *Heiligenbergſchen* tak, en de laatſte van den *Doneſlingiſchen* tak is geweeſt. Van den eerſten wordt in het vervolg gehandelt. Jakob Lodewyk, de ſtichter van den Doneſlingiſchen tak, trouwde met Eleonora, dochter van Wilhelm van Swendi, die hem *François Karel* in het jaar 1626 baarde, de welke, uit liefde voor een ſtil leven, zyne goederen zyns vaders broeders zoon, *Herman Ego*, overliet, en den 19 July des jaars 1698 overleedt, waar door die tak dus wederom uitſtierf. Ego, broeder van Jakob Lodewyk, graaf van Furſtenberg, Heiligenberg en Werdenberg, lan graaf in Bar, heer van Hauzen in het Kintzinger dal, en te Weitra, geboren den 21 Maart des jaars 1588, en ſtichter van den vorſtelyken tak zynde, trouwde in 't jaar 1619 met Anna Maria, dochter van vorſt Johan Georg van Hohenzolleren, die in den jare 1635 overleedt, na dat zy hadt ter wereldt gebragt in 't jaar 1620 *Eleonora*, de welke jong ſtierf; in 't jaar 1621 *Elizabeth*, zynde in 't jaar 1643 met grave Ferdinand van Aſpermont en Reckheim getrouwt; in 't jaar 1623 *Ferdinand Frederik Ego*, die in den jare 1639 voor Diedenhoven bleef; in 't jaar 1626 *François Ego*, en in het jaar 1627 *Herman Ego*, als mede in 't jaar 1629 *Wilhelm Ego*, van welke drie insgelyks in 't vervolg breder zal geſproken worden; in 't jaar 1628 *Johan Ego*, die in het volgende jaar ſtierf; in het jaar 1631 *Ernſt Ego*, zynde in den jare 1652 overleden; in 't jaar 1633 *Maria Franciſca*, de welke in het jaar 1651 met den Paltsgrave Willem van Nieuwburg, en in het jaar 1666 met den markgrave Leopold Wilhelm van Baden trouwde; en eindelyk in het jaar 1634 *Anna Maria*, die in het jaar 1651 gemalin van grave Ferdinand Karel van Lowenſtein en Wertheim is geworden. De eerſte zoon, Ferdinand Frederik Ego, keizerlyke hofraadt, kamerheer en hoofdman der trawanten, trouwde met Franciſca Elizabeth, gravin van Montrechier, uit Lotharingen, die hem, nevens *Maria Thereſia*, kanunnikeſſe te Buchau, baarde *Eleonora*, gemalin van grave Johan Franciſcus van Bronkhorſt te Gronsfeldt, en *Maria Franciſca*, hof-freulin by de koninginne van Polen te Inſpruk; voorts: *Maximiliaan Joſeph*, die als overſte te paardt onder de Zwabiſche kreitstroepen in de belegering van Philipsburg in het jaar 1676 bleef, zonder kinderen by zyne gemalinne Anna Maria van Kokorzow, uit een voornaam huis in Bohemen, verwekt te hebben. De vierde zoon, *Herman Ego*, keurvorſtelyke Beyerſche geheime Raadt en opperhofmeeſter, wierdt door keizer Leopold met alle zyne nakomelingen en broederen in den vorſtenſtandt verheven. Hy wierdt daar op in het jaar 1667 op den Ryksdag in den vorſten-Raadt ingeleid; doch zyne doodt, in het jaar 1674 voorgevallen, beroofde hem in het kort van deze waardigheit. Hy liet na van zyne gemalinne, Maria Franciſca, dochter van grave Frederik Rudolph van Stulingen, *Antony Ego*, vorſt van Furſtenberg, graaf van Heiligenberg, landgraaf van Bar, heer van Hauzen in het Kintzinger dal, te Weitra, Trochtelfingen en Wehrnwag. Hy was den 23 April des jaars 1656 geboren, en van koning Frederik Auguſtus van Polen tot ſtadhouder der Saxiſche landen in het jaar 1697 aangeſtelt, en is den 10 October des jaars 1716 overleden. Zyne gemalin, Maria van Ligne, dochter van Johannes, heer van Grognevil, requeſtmeeſter te Parys, heeft hem behalven *Philippa Louize*, de welke in het jaar 1700 met den vorſt van Iſenghiën trouwde, eene dochter en een zoon geboren; de twede zoon van Herman Ego, *Felix Ego*, wierdt in 't jaar 1657 geboren, en kreeg het beſtier over de vorſtelyke abdyen Murbach en Luders, als mede de plaats van domheer te Keulen, Straasburg, enz. en die van keurvorſtelyke Keulſche opperhofmeeſter. Hy ſtierf den 5 Maart des jaars 1686. Des zelfs twee broederen, *Ferdinand Maximiliaan Cajetanus Joſeph* en *Emanuel François Ego*, traden insgelyks in den geeſtelyken ſtandt, hoewel de laatſte den zelven wederom verliet, en met Catharina Charlotta, gebore gravinne van Wallenrod, trouwde, en twee regimenten in Hungarië kommandeerde, wanneer hy in den jare 1688 voor Belgrado zyn leven verloor. Van de dochteren is *Anna Adelheit* met den vorſt Eugenius Alexander van Thurn en Taxis, en hare zuſter, *Maria Franciſca*, met den vorſt Wilhelm Hyacinthus van Nauſſau-Siegen, getrouwt. *Chriſtoffel* was, als boven is gemeld, een zoon van Frederik en broeder van Henrik en Joachim. Hy kwam in het jaar 1635 ter wereldt, en ſtierf in 't jaar 1559, voor dat de lands verdeeling geſchiedde. Zyne zonen, *Albert* en *Uratiſlaus*, kregen Blomberg in Bar, en de goederen in het Kintzinger dal. De laatſte van hen wierdt Raadt by keizer Rudolph den II, en ſtierf ongetrouwt. Maar Albert, die in 't jaar 1557 was geboren, hebbende van zyn oom Henrik nog een goed gedeelte in Bar by erfeniſſe aan zich gebragt, en by den keizer in grote genade ſtaande, trouwde in den jare 1578 met Izabelle, dochter van Uratiſlaus, heer van Pernſtein, koninklyke Boheemſche kancelier, die hem *Chriſtoffel* den II en *Uratiſlaus* baarde. Deze laatſte wierdt ridder van het gulde vlies, keizerlyke en koninklyke Spaanſche geheime en krygs-Raadt, als mede Ryks hofraads preſident; en ſtierf in zyne zonen weder uit, namentlyk *Albert* en *Franciſcus Uratiſlaus*. Zyn broeder *Chriſtoffel* de II, geboren in het

jaar

jaar 1580, wierdt by keizer Matthias kamerheer en krygsoverste, en is door grave Wilhelm van Furstenberg in 't jaar 1614 vermoord. Hy liet na van zyne gemalin Dorothea, dochter van Ottocar Holiczky van Sternberg, *Uratislaus* den jongen, die stichter van de *Meskirchische* linie was; *Ottocarus*, die krankzinnig stierf. *Albertina*, eerst met den baron van Illo, wien men te Eger in het jaar 1634 vermoordde, naderhandt met den overste Priamon, en eindelyk met den baron Rizau getrouwt; voorts *Elizabeth Eusebia*, gemalin van markgrave Frederik den V van Baden-Durlach, en daarna van Frederik Rudolph. By de deeling kreeg hy de goederen in het Kuntzinger dal. Hy was ook anders keizerlyke Ryks-hof en hofs krygs-Raadt, kamerheer, generaal veldtuigmeester en overste te paardt en te voet. Hy stierf in het jaar 1655, van zyne eerste gemalinne Maximiliana Maria, dochter van Maximiliaan van Pappenheim, landgrave van Stulingen, *François Maximiliaan* nalatende, die in den jare 1632 wierdt geboren, en van zyn moeders grootvader tot erfgenaam van het landgraafschap Stulingen, nevens de heerlykheit Höwen en het steedtie Engen, verklaart. Van hem is de *Stulingische* linie afkomstig. Hy was in den eersten Franschen oorlog overste van een Zwabisch kreits-regiment te paardt, en stierf eindelyk in het jaar 1681 te Straasburg van een val van de trap, ten tyde van den intocht des konings van Vrankryk in die stadt. Hy verwekte by zyne gemalin, Maria Magdalena, vryvrouw van Bernhauzen, *Antony Maria Frederik*, zynde den 2 Augusty des jaars 1661 geboren, en in den geestelyken standt getreden, in welken hy domheer te Keulen en domdeken te Eichstadt is geworden; voorts, *Prosper Ferdinand*, die keizerlyke generaal veldtuigmeester wierdt, en voor Landau, in het ingaan van de loopgravens, in het jaar 1704 den 21 November zyn leven verloor, van zyne gemalin, Anna Sophia, dochter van grave Leopold Wilhelm van Koningsek-Rotenfelss, *Maria Josepha*, *Eleonora*, *Augusta*, *Charlotta* en *Joseph Wilhelm Eberhard* nalatende; eindelyk *Leopold Marquardus*, die in het jaar 1689 in de belegering van Mentz bleef; en *Isabella Magdalena*, die met den grave Johan Weickard Michael van Sintzendorff trouwde. *Uratislaus* de jonge, geboren in het jaar 1600, en, als boven is gemeld, de stichter van de Meskirchische linie, trouwde eerst in het jaar 1622 met Johanna Eleonora, dochter van grave Georg Frobenius, en na des zelfs doodt met Francisca Carolina, dochter van Rudolph, laatsten grave van Helffenstein, die hem de heerlykheden Mes-Kirchen en Gundelfingen, het slot Wildenstein, en het steedtie Huingen aanbragt. Uit dit laatste bedt wierdt hy vader van *Ferdinand Rudolph*, die domheer te Keulen en Straasburg is geweest, en in het jaar 1690 overleden. Maar van het eerste bedt was, behalven *Frobenius Maria*, onderdeken van het domkapittel te Keulen, domheer te Straasburg en Ryks-hofraads vicepresident, in het jaar 1685 gestorven, en *Maria Eleonora*, getrouwt met grave Johan Eusebius Fugger van Kirchheim, *François Christoffel*, in het jaar 1671 gestorven, hebbende met zyne gemalinne Maria Theresia van Aremberg, dochter des hertogs Philips van Arschot, verwekt *Maria Theresia*, kanunnikesse des Ryks-vryen wereldlyken stichts Buchau; *Frederik Christoffel*, in het jaar 1684 voor Offen gebleven; *Frobenius Ferdinand*, die in den jare 1687 onderbestierder van het graaffelyk collegie in Zwaben, en in den jare 1688 Ryks-hofraadt wierdt, en met zyne gemalinne Maria Theresia Felicitas, jongste dochter van Johan Lodewyk, laatsten grave van Sultz, *Maria Anna Theresia* teelde; voorts *Karel Ego*, keizerlyke generaal veldmaarschalk en gouverneur te Constans, die in het jaar 1702 in een treffen bleef, van zyne gemalin Maria Francisca, dochter van den vorst Ferdinand van Swartzenberg, *Maria Eleonora Amalia* en *Maria Ernestina Amalia* nalatende; en eindelyk *Philips Karel*, domheer te Keulen, Saltsburg en Straasburg, ook pauslelyke geheime kamerling, nevens *François Ernst*. *Sleidan. Comm. l. XV. Rittershusii Geneal. P. II. Bucel. Stemmatogr. T. IV. Spener Op. Herald. l. III. c.* 19. *Imhof N. P. l. V. c.* 9. *& l. VII. c.* 4. *Souvereinen van Europa p.* 1211 *&* 1301.

FURSTENBERG, (Ego, graaf van) keizerlyke veldtuigmeester, was de zoon van grave Frederik van Furstenberg, en van Elizabeth, dochter van grave Alwig van Sultz, in het jaar 1588 geboren. Men hadt hem in zyne jonge jaren tot den geestelyken standt geschikt, en hy was nog in het jaar 1616 domheer in het hoge sticht te Keulen, en proost van de kollegiaal-kerke van S. Gereon. Maar na dat zyne twee oudste broederen, Wilhelm en Joachimus Albicus, zonder kinderen gestorven waren, verliet hy dien standt, en trouwde in den jare 1619 met Anna Maria, dochter van grave Eitel Frederik van Hohenzollern, die hem verscheide kinderen, van welke in de voorgaande geslachtlyst wordt gewag gemaakt, ter wereldt bragt. In het gemelde jaar begeleidde hy den keurvorst van Keulen naar Frankfort aan den Main, en wierdt aldaar van keizer Ferdinand den II ridder geslagen. Daar op begaf hy zich in dienst van den hertog Maximiliaan van Beyeren, daar hy Raadt en hofmaarschalk wierdt, en in des zelfs name in het jaar 1623 op den kollegiaal-dag te Regensburg het leen van het keurvorstendom van den keizer verzocht. In het jaar 1629 ging hy met het keizerlyke leger en dat van de Ligue, van 't welke hy opperste generaal wachtmeester en generaal veldtuigmeester was, naar Italië tegen den hertog van Mantua. In het jaar 1631 te rug gekomen zynde, belegerde hy de stadt Memmingen, welke hy echter, na dat zy een zekere somme gelds betaalt en van het Leipziger verbondt hadt afstandt gedaan, wederom verliet. Naderhandt dwong hy Kempten om bezetting in te nemen, en eenige gelden te betalen. Ulm zocht hy met list te overrompelen, en liet ten dien einde vele tonnen buskruidt in het Duitsche huis verbergen; maar dit wierdt door eene dienstmaagdt ontdekt. Hoewel nu deze stadt op de wyze behouden wierdt, moest zy toch kort daar na het voorbeeldt des hertogs van Wurtenberg, die genoodzaakt was het Leipziger verbondt te verlaten en aan de keizerlyke volkeren kwartier en levensmiddelen te geven, volgen. Hebbende aldus den Zwabischen kreits weder onder keizerlyke gehoorzaamheit gebragt, deedt hy vervolgens het zelve met den Frankischen kreits. Naderhandt voegde hy zich by den generaal Tilly, en kommandeerde in den beruchten slag by Leipzich den linker vleugel. Eindelyk wierdt hy generaal luitenant van den Zwabischen kreits, en stierf in het jaar 1635. *Imhof N. P. l.* V. *c.*9.

FURSTENBERG, (François Ego, graaf van) bisschop van Straasburg, zoon van grave Ego, en van Anna Maria, dochter van Johan Georg, vorst van Hohenzollern, wierdt den 20 May des jaars 1626 geboren. Hy tradt in zyne jeugt in den geestelyken standt, in welken hy aanzienlyke prebenden in de meeste stichten van Duitschlandt verkreeg: want hy wierdt eerst wybisschop en naderhandt deken van het domkapittel te Keulen, als mede deken des stichts van S. Gereon in de gemelde plaats. Hy wierdt ook tot domproost te Hildesheim, en den 19 January des jaars 1663 zelfs tot bisschop van Straasburg verkoren. Insgelyks wierden hem de abdyen te Murbach en Luders, gelyk ook te Stablo en Malmedy, opgedragen, na dat de keurvorst van Keulen voor hem de zelve hadt afgestaan. Eindelyk, toen de koning van Vrankryk tot zyne grote blydschap Straasburg hadt ingenomen, en hem de kathedraal-kerk wederom ingeruimt was, stierf hy den 1 April des jaars 1682. *Imhof N. P. l.* V. *c.*9

FURSTENBERG, (Wilhelm Ego van) kardinaal, bisschop van Straasburg, bestierder der gevorste abdy van Stablo en Malmedy, landgraaf van de Elzas, vorst aan Furstenberg, graaf van Heiligenberg, Werdenberg en Loigne, landgraaf van Bar, enz. deken des hogen domstichts en proost van S. Gereon te Keulen, kanunnik van Luik, kommandeur van de orde van den H. Geest, abt en heer van S. Germain de Prez te Parys, abt van Gorze en S. Vincent te Laon, in Vrankryk, ook te Tekamp, in Normandië, was de zoon van grave Ego van Furstenberg, en van Anna Maria, dochter van Johan Georg, vorst van Hohenzollern, en den 21 October des jaars 1629 geboren. Al vroeg ontfing hy zo wel in Duitschlandt, als in Vrankryk heerlyke prebenden uit verscheide stichten, doch bleef een koninklyk Fransch regiment kommanderen. In het jaar 1664 wierdt hy, door toedoen van zyn broeder Herman Ego, nevens de overige broederen in den Ryksvorstenstandt verheven. Hy zocht nochtans op alle mogelyke wyze het belang van Vrankryk te bevorderen, waar op hem ook de keizer in het jaar 1674, wanneer hy den keurvorst van Keulen insgelyks op de zyde van Vrankryk hadt gebragt, naar Wenen liet gevangen brengen. Na de doodt van zyn broeder François Ego, ook, als boven gemeld is, goed Franschgezind, wierdt hy in 't jaar 1682 bisschop van Straasburg en abt te Stablo en Malmedy; ook wierdt hy deken des hogen stichts en proost des stichts van S. Gereon te Keulen, waar op hy volkomen den geestelyken standt aannam. Paus Innocentius de XI, aan wien hy al zo nadrukkelyk als aan des zelfs voorzaat Clemens den X door den koning van Vrankryk was aangeprezen, gaf hem in 't jaar 1686 den kardinaalshoedt, en zocht daar door zo wel het huis van Oostenryk, om dat hy wegens deze nieuwe waardigheit onder de bedienden van het keurvorstelyke Keulsche hof niet kon getelt worden, als ook den koning van Vrankryk goeden dienst te doen; en de nieuwe kardinaal was terstondt bereid zyne diensten aan het Fransche welzyn op te offeren. In het jaar 1688 wierdt hy tot coadjutor des keurvorsten van Keulen benoemt, en na des zelfs doodt, in het gemelde jaar voorgevallen, door de meeste stemmen in des zelfs plaats verkoren. De koning van Vrankryk zocht hem met allen yver in deze hem zo voordeelige post staande te behouden; maar de keizer bragt by Innocentius den XI zo veel te weeg, dat deze zyn stem aan den aartshertog Joseph Clemens van Beyeren gaf. Dit gaf aanleiding tot verscheide onlusten, en de kardinaal moest naar Vrankryk wyken. Na de doodt van Innocentius den XI was hy mede tegenwoordig by de verkiezing en kroning van paus Alexander den VIII, doch ging tegen alle vermoeden zeer schielyk van Rome weg. By zyne te rug komst in Vrankryk maakte hem de koning abt van S. Germain des Prez, en in 't jaar 1694 abt van Tekamp, in Normandië, en eindelyk kommandeur van de orde van den H. Geest. Na verloop van twee jaren wierdt hy kanunnik honorair van de oude kerk van S. Martin te Tours, met dit voorrecht, dat hem voortaan alle bisschoppen te Straasburg deze eer zouden laten toekomen. Vervolgens zocht hy zynen overigen leeftydt in zyne abdy, of ook in Turaine, op een slot van den marquis van Dangeau, door te brengen, en is den 10 April des jaars 1704 in de gemelde abdy overleden. *Wolfgang de princip. Furstenbergii detentione. Lettres & autres pieces concernantes l'enlevement du Prince Guillaume de Furstenberg. Imhof N. P. l.* V. *c.*9. *Leti Monarchia univers. Hamb. Remarq. ad an.* 1704. *p.* 141.

FURSTENBERG, een aloud adelyk en vryheerlyk geslacht in Westphalen, afzonderlyk in het sticht Paderborn, het welk ook onder de onmiddelyke Ryks-ridderschap wordt gerekent, en van de oude graven van Oldenburg oorspronkelyk is: want *Otto*, graaf van Oldenburg, die naar zommigen uit den stam van de Wittekinden was gesproten, liet onder andere zonen na *Diderik van Oldenburg*, de welke stamvader van die van *Furstenberg* is geworden, na dat hy in Westphalen, aan de rivier de Roer, zich nedergezet, en het slot Furstenberg gebouwt hadt. Hy verwekte by zyne gemalin, zuster van Herman, grave van Arens-

Arensberg, *Reinold*, here van Furstenberg, die in den jare 1355 sneuvelde, en *Reinhard*, die ook in den slag, in welken dit gebeurde, tegenwoordig was. Deze wierdt overgrootvader van *Herman* en *Frederik*, beide aanmerkelyk. De eerste, namentlyk Herman van Furstenberg te Furstenberg, verwekte *Wilhelm*, wiens naneef, van den zelven naam, teelde *Godhard*, heer van Nehem, maarschalk van Westphalen omtrent het jaar 1446. Van zyne zonen was *Philips* maarschalk van den hertog van Gelder; *Karel*, *Joost* en *Wilhelm* begaven zich in de Duitsche orde in Lyflandt; en *Wilhelm*, heer van Nehem, verwekte 1) *Wilhelm* den II, heerenmeester van de Duitsche orde in Lyflandt, zynde in het jaar 1560 door de Moskoviters gevangen genomen, en in de gevangenisse gestorven. 2) *Godfried*, domheer te Riga. 3) *Georg*, heer van Nehem, wiens neef, *Joost* van Furstenberg te Furstenberg en Senden, stierf in den jare 1596 als overste luitenant te Wenen op de te rug reize uit den oorlog tegen de Turken, als de laatste van deze linie. De bovengemelde Frederik te Waterlap wierdt grootvader van *Wennemar*, die in het jaar 1386 als keurvorstelyke Keulsche overste is gestorven, drie zonen nalatende, namentlyk: (1) *Frederik* van Waterlap, (2) *Wennemar* te Görda, (3) *Lodewyk*. Deze laatste was de stamvader der linie van *Hellinkhofen*, de welke in het jaar 1581 is uitgestorven; de middelste heeft de *Lyflandsche* linie gesticht, en was overgrootvader van *Gothard*, ridder in Lyflandt, die verwekte: a) *Otto*, de welke zich in verscheide veldtochten tegen de Turken wel kweet, en naderhandt opperbevelhebber der vereenigde Nederlanden te Gulik is geworden. b) *Wennemar*, kommandeur van de Duitsche orde te Mariënburg. De laatstgemelde Frederik van Waterlap was de grootvader van *Frederik* den II, keurvorstelyke Keulsche Raadt en drost te Werla, die in het jaar 1543 stierf, en onder anderen *Frederik* den III naliet, de welke by vier keurvorsten van Keulen Raadt en drost te Werla, ook pand ontfanger der ampten Bilstein en Waldenburg is geweest, en in den jare 1567 overleden. Zyne kinderen waren: 1) *Ottilia*, abdisse van Olinghauzen, 2) *Frederik*, kanunnik te Ments en Paderborn. 3) *Theodorus*, bisschop van Paderborn, van wien naderhandt zal gesproken worden. 4) *Caspar*, heer van Bilstein, Waldenburg, Fredeburg, Lenne, Fritzlar, en Naumburg, zynde by vyf keurvorsten van Keulen, en by drie keurvorsten van Ments geheime Raadt en opperhoofdman van Westphalen, als mede keurvorstelyke Mentzische Raadt en opperamptman des graafschaps Koningstein, heeft vele gewigtige gezantschappen bekleed, en is in het jaar 1646 gestorven. Zyne zonen waren: 1) *Johan Adolph*, domheer te Hildesheim, Munster en Paderborn. 2) *François Wilhelm*, kommandeur van de Duitsche orde in Brakel. 3) *Ferdinand*, die in het jaar 1661 bisschop van Paderborn wierdt, en in den jare 1672 de Gedenkstukken van Paderborn (*Monumenta Paderbornensia*) vermeerdert het licht heeft doen zien. 4) *Wilhelm*, wybisschop van Trier, en kamerheer der pauzen Alexander den VII en Clemens den IX, zynde door gewigtige gezantschappen beroemd geworden. 5) *Frederik*, ertvoogdt en heer van Bilstein, Waldenburg en Oberkirchen, keizerlyke kamerheer, als mede geheime Raadt te Keulen en Paderborn, zynde in het jaar 1662 gestorven, hebbende twee jaren te voren de vryheerlyke waardigheit op zyn geslacht gebragt. Hy liet onder anderen na *Ferdinand*, vryheer van Furstenberg en heer van Bilstein, Waldenburg, Fredeburg, enz. die als domheer te Ments en Paderborn afstandt deedt en keurvorstelyke Raadt wierdt. Van zyne negen zonen waren 'er nog in 't jaar 1706 vyf domheeren. *Bucelini Stemmat. P. IV. Spener Hist. insign. Winkelmanni Oldenb. Chron. Molleri Geneal. Furstenb.*

FURSTENBERG, (THEODORUS VAN) bisschop van Paderborn, was de zoon van Frederik van Furstenberg, en van Anna van Westphalen, en in het jaar 1546 geboren. Hebbende zich in den geestelyken standt begeven, wierdt hy domheer te Trier, domproost te Paderborn, en proost te Mescheden, en eindelyk in het jaar 1585 tot bisschop van Paderborn verkoren. Hebbende deze hoge waardigheit aangevaard, bemoeide hy zich sterk, den R. Katholyken Godsdienst voort te planten, en de te voren in zyn sticht gemaakte schulden te betalen. Hy hielp ook inderdaadt het sticht uit zyne schulden, verbeterde het met tollen en sierlyke gebouwen, en loste de hier en elders verpande bisschoppelyke goederen weder in. In de residentiestadt Paderborn zocht hy op alle wyze de Protestanten te onderdrukken, en daarentegen zyne geloofsgenoten voort te helpen. En doordien zich deze stadt grote vryheit aanmatigde, en den bisschop niet in alles gehoorzaamde, kwam het eindelyk tot een scheuring, wanneer die stadt, kunnende niet met list ingenomen worden, met geweldt tot de overgave wierdt gedwongen. Echter wierdt 'er nog een verdrag gemaakt, waar door zy de bevestiging van hare oude vryheden behieldt. Doch wanneer de burgermeester Liberius Wichard den bisschoplyken gevolmachtigde, die de voorwaarden van het verdrag oplas, om dat hy oordeelde, dat de stads privilegien daar door gekrenkt waren, de zelve uit de handen scheurde, en deze hem deswegen een slag in het aangezicht gaf, kwam het tot een oploop, in welken de bisschop met zyne soldaten de gansche stadt bemachtigde, en den burgermeester liet vierendelen. Daar op stichtte hy in het jaar 1615 eene akademie in de gemelde stadt voor de Jesuiten, voor welke hy tien jaren te voren een kerk, collegie en novitiaathuis hadt gebouwt. Hy was ook anders van zins, de inkomsten der kloosters in zyn bisdom te vermeerderen. Eindelyk stierf hy in den jare 1618, in den ouderdom van 71 jaren, en liet een groten schat na, van welken men wil dat hertog Christiaan van Brunswyk, naderhandt het sticht Paderborn innemende, 339000 daalders heeft getrokken. *Meteran. l. XXV. p.* 235, 236. *Thuan. l. CXXXI. Spener Op. Heral l. p.* 649. *Imhof N. P. l. III. c.* 11. §. 8. *Ludolf Schouwtoneel ad an* 1604 & 1617 &c. *Monum. Paderborn.*

FURSTENBERG, (WILHELM) grootmeester van de Duitsche orde in Lyflandt, was de zoon van Wilhelm, heer van Nehem, en van Sophia van Witen. Hy bragt zich zo wel door zyn verstandt, als dapperheit zulk eene hoogachting te weeg, dat men hem in het jaar 1535 tot hoofdt van deze orde verkoos. In het eerst boodt hy de Moskoviters in Lyflandt tegenstandt, en naderhandt raakte hy met den aartsbisschop van Riga, Wilhelm van Brandenburg, in onlusten. De Moskoviters drongen van nieuw door in Lyflandt, en veroverden verscheide plaatsen. Onder anderen rukten zy ook in het jaar 1560, in het einde der maandt July, voor Vellin, werwaarts Furstenberg met zyne kostelykheden was gevlucht. De bezetting muitte wegens wanbetaling, en gaf de vesting by verdrag aan de vyanden over. Maar Furstenberg, wordende van alle zyne goederen berooft, raakte gevangen naar Moskovië, alwaar hy ook is overleden. *Russor. Chron. Livon. Chytrai Saxon. Thuan. Hist. l. XXVI & XXXVI. Munster. Cosmogr. Leunclavius de Moschorum bellis. Monum. Paderbornensia.*

FURSTENWALDE, eene stadt en ampt in de Middelmark, aan de Spree, zes mylen van Berlyn gelegen. Zy was voor dezen de hoofdsetel van het sticht en domkapittel van Lebus. In den jare 1432 wierdt zy door de Hussiten, en in den dertigjarigen oorlog door de keizerschen in de assche gelegd. In den jare 1528 plunderde een van Birkholtz met zyne medehelpers, Minkwitz van Sonnenwalde en van Schlieben, deze stadt, om dat de eerste met den bisschop in groten twist geraakt was. *Brandenb. staats-Geogr. P. I. p.* 205. *Chytrai Sax. Angelus.*

FURSTENZELL, een ryk Cisterciënzer klooster in het bisdom Passau, en het Beyersche pleeggerechte Griesbach, tusschen Ortenburg en Sarnbach gelegen, zou een Pausausch domheer, Hardewich genaamt, tot stichter gehad hebben, die echter daar in veel bygestaan zou zyn door Henrik, hertog van Beyeren, en broeder van Otto. *Chur-Bayern, p.* 296.

S FURSY of FOURSY, abt van Lagni in de VII eeuwe, die in eenige kalenders bisschop genoemt wordt, was een Ier van geboorte, en de zoon van een kleinen prins van het landt, Filtant genoemt, die in het vervolg koning was van Monmonië. Hy hadt het geestelyk gewaadt aangenomen in het klooster van Kluainfert. Hy bevlytigde zich in zyn vaderlandt om het Euangelium te prediken aan de afgodendienaars; en vervolgens overgegaan zynde naar Vrankryk, wierdt hy wel ontfangen van Archinoaldus, of van Archambaldus, opper-amptman van het paleis, en vestigde zich te Lagni, alwaar hy een klooster bouwde in den jare 644. Na dat hy het zelve eenige jaren bestierd hadt, besloot hy naar Engelandt te keren; en zich op weg begeven hebbende, stierf hy te Maizieres, een vlek van Ponthieu in Pikardië, den 16 January des jaars 650. *D. Luc. d'Achery Spicileg. T. X. Bollandus* 16 *Janvier. Bulteau l. III. Baillet vies des Saints.*

FURTH, de Ryks-hof markt, legt in het Anspachsche, eene kleine myl van Neurenberg, tusschen de Pegnits en Rednits, waar naar de vermaarde Pirckheimer de zelve *Trajectum ad Radiantiam* noemt. Deze plaats heeft haren oorsprong te danken aan keizer Karel den Groten, die eens in het zelve geweest vernachtte; en dewyl hy benevens de overblyfselen van den H. Dionysius, ook de choorkappe van S. Martinus met zich voerde, bouwde hy aldaar, ter gedachtenisse van den laatstgemelden Heilig, eene kapelle, naar de welke het gansche landt naderhandt bedevaarten aanstelde, waar toe van het pausselyke hof zeer ryke en volkome aflaten verleent wierden, waarom men tot onthaal der pelgrims herbergen aanleide, waar door de plaats van tydt tot tydt merkelyk groter begon te worden, hoewel Leuthelff, of Ludolff, een zoon van Otto den Groten, de zelve naderhandt vermeesterde. Zy herstelde zich echter in het kort, en behoorde toen aan het huis van Beyeren, waar van zy door eene gifte van den keizer Henrik den II in den jare 1007 aan het Bambergsche hoogsticht geraakt zyn. De voogdy over Furth en eenige naburige plaatsen behoorde in den beginne aan de graven van Cassel, van welke de zelve overging aan de markgraven van Vohburg, die te gelyk burggraven van Neurenberg waren. Wanneer, na het uitsterven van dit huis, de gemelde burggraaflyke waardigheit aan de graven van Hohenzolleren verviel, verkregen zy ook de voogdy over Furth. Omtrent den jare 1303 heeft de burggraaf Koenraad zyn aandeel van gelyken aan het gemelde hoogsticht Bamberg geschonken. Brandenburg-Anspach blyft ondertusschen grondheer van Furth, en heeft aldaar zyne beampten. Het opzicht en de aanstelling der bedienaars van kerk en scholen behoort aan den magistraat van Neurenberg. Voorts heeft deze markt verscheide schone vryheden en voorrechten. In den dertigjarigen oorlog tastte de koning Gustavus Adolphus naby Furth de keizerschen in hun voordeel aan, doch schoot te kort. Na den aftocht des konings wierdt Furth door een keizerlyken hoop uitgeplunderd en in brandt gestoken; en het gene deze nog overig gelaten hadden, verbrandden de Croaten ganschelyk in den jare 1634. Doch na de daar op gevolgde vrede is deze hofmarkt van tydt tot tydt weder aangewasschen, en het grootste gedeelte der zelve in den jare 1680 weder verbrand zynde, is zy echter wederom aanzienlyk opgebouwd. Behalven de Christen inwoners vindt men aldaar eenige duizend Joden, die twee hoofden verscheide kleine of huis-Synagogen, kleine scholen, ja zelfs eene Joodsche hogeschole, en anderhalf uur van Furth hunne begraafplaats, enz. hebben. *Zeiler. & Pastor. Topogr. Francon. Lochner Bericht von Furth.*

FURTH, een fraai welgesterkt Beyersch steedtie in het bisdom Regensburg en het Straubingsche landgerecht Kotzing, aan het water Cham, by het Bohemer waldt gelegen, is na het uitsterven van het Abenspergsche huis aan Beyeren gekomen, en heeft goede weiden en korenlandt. *Chur-Bayern p.* 323.

FUSCIANUS is, zo men gelooft, een der eerste zendelingen van Vrankryk, die het Euangelium in de Gaulen bragten. Men geeft hem Victoricus tot eenen medgesel, en men geeft voor, dat zy het Euangelium in het Belgische Gaule prediktcn, en dat zy te Amiens gemarteld wierden onder Ricciovarus. Men viert hun feest den 11 December; maar de acten van hun martelaarschap, door M. Bosquet uitgegeven, zyn nieuw, en verdienen niet veel geloof. *Bosquet hist. Eccl. Gallican. l. III. Baillet vies des Saints.*

FUSSEN, eene kleine stadt aan de Lech in Zwaben gelegen, welke tot het bisdom van Augsburg behoort, en een doortocht is in Beyeren en Tyrol. Aldaar is eene beroemde Benedictyner abdy van den H. Magnus, die de eerste Apostel der Duitschers geweest zou zyn; als mede een Franciskaner klooster, dat Henrik van Knoringen, bisschop van Augsburg, in den jare 1619 ter eere van den H. Stephanus gesticht heeft. Het Jesuiten collegie is in den jare 1627 van hier naar Kauf-Beyern verlegt. *Bucel. G. S. Beschr. des Schlw. crays. Tromsd.*

FYNAART, of FINAART, (DEN) een Zuid-Hollandsch dorp in de Langestraat, aan den kant van Brabandt gelegen. Het verdronk mede in den geweldigen inbreuk en zwaren watervloedt van den jare 1421; maar wierdt vervolgens weder bedykt, makende met de Klundert, of Nyervaart, Sanderbuiten, de Ruigenhil, de Schuddebosch, de Appelaar en de Heininge te zamen een klein eilandt uit, daar men rondom heen kan varen. Den Fynaart heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Dordrecht. *Oude Holl. Kron. door W. van Gouthoeven fol.* 93.

GROOT ALGEMEEN WOORDEN-BOEK.

G.

Deze ſtomme letter wierdt door de Latynen in den voorleden tydt menigmaal verandert in een C, en zomtyds in een S of X. Ook wordt de K in plaats van de G, als by de Grieken, gebruikt. De ouden ſtelden de N veeltyds voor GN. Dit wordt van de Spanjaarden heden nog waargenomen in hunne N, waar boven zy dan een ſtreepje zetten, gelyk als *Señor* of *Niño*, voor *Segnor* en *Nigno*. Ook verwiſſelen de Franſchen de V zomtyds met een G, gelyk *Gaſcons* voor *Vaſcons*, *Galles* in Engelandt voor *Wallis*, *Gap* voor *Vapincum*, enz. *Varro lib.* I. *Analog. Scaurus de Orthogr.*

GAARNEWERT. ZIE GARNEWERT.

GAAS, een berg in den ſtamme Ephraïms. In zyn Noorderdeel legt Joſua, de zoon van Nun, begraven. Daar wierdt nog ten tyde van Euſebius een heerlyk graf van hem by het vlek Thamna getoont. Van dezen berg, en de begraafplaats van Joſua in des zelfs Noorderdeel, leeſt men *Joſua* XXIV, 30, en *Richt.* II, 9. Ook is 'er een ander GAAS, eene beek, II *Sam.* XXIII, 30, mogelyk naar dien berg zo genaamt, wegens de daar afſtortende en zich byeen vergaderende wateren. *Euſeb. Hieron. Bonfrerius.*

't Is vreemt, dat Joſua alhier gezegt wordt by Thamna begraven te zyn, dewyl bekend is, dat Thamna in den ſtamme Juda lag: zo dat Joſua daar niet kan begraven zyn; naardien de Schrift getuigt, dat hy op den Ephraïmitiſchen grondt ter aarde is gebragt. Maar vermits in dien tydt ſchier alles geloof wierdt gegeven, zo was 'er niets, dat de bedriegers de lieden niet dorſten wysmaken; die door ligtgelovigheit opgewekt, te ſtouter voortgingen. *Clericus.*

GAASBEEK. (JAKOB, HEER VAN) Zie ABKOUDE, *Jakob.*

GAASPAARN. Zie GASPARN.

GAAST, in het Latyn *Gaſum*, een der zeven dorpen van de Vrieſche grietenye Wonſeradeel, behoorde in de Roomſche tyden onder het dekenſchap van Grandwerum, maar wordt ſedert het veranderen van Godsdienſt met Ferwoude door een Gereformeerd Predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Bolswaart en Workum. *Winſemius achter zyne Kronyk van Vrieſl. Oudhed. en Geſticht. van Vrieſl.* II *Deel.*

GAASTERLANDT, eene Vrieſche grieteny, de zevende in rang in Vrieslands derde quartier, het quartier van Zevenwolden genoemt, gelegen; maar heeft voor en in de Saxiſche tyden, dat is te zeggen, wanneer de hertogen van Saxen daar het gebiedt hadden, onder het quartier van Weſtergoo behoort, en, naar het gevoelen van zommigen, met de Noordwolden en de Hemelumer-Oldevaart eene grieteny uitgemaakt. Onder dit Gaaſterlandt behoren zeven dorpen, namentlyk: *Wykel*, *Sondel*, of *Sindel*, *Nyemardum*, of *Niemardum*, *Oldemardum*, *Mirns*, of *Mirle*, met de buurt *Bakhuizen*, *Harig*, en *Ruygehuyſum*, of *Ruigehuizen*. Dit landt is van eene middelmatige vruchtbaarheit, in het byzonder naar het Zuid-Ooſten, daar het over den ſtroom van Takozyl gelegen is. Deze grieteny heeft ten Zuiden en Weſten de zee, ten Noorden Hemelumer-Oldevaart, en een gedeelte van Wimbritzeradeel, ten Ooſten de grieteny Doniawerſtal, en de ſtadt Sloten, en loopt ten Weſten voorby het Mirnzer klif, tot het einde van den dyk, zich als dan wederom draaiende naar Bakhuizen, langs de Fluiſſen, en den waterkant tot aan Harig, in welk dorp eertyds de ſtinſen *Monnema* en *Tietema* lagen. Het ſierlyk betimmerd vlek *Balk* behoort ook onder deze grietenye. *Winſemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt.*

GABA. Zie GUIBHA.

GABAA, eene ſtadt van den ſtamme Juda, gebouwt door Aza, koning van Juda. *Joſ.* XV, 57.

GABAA, GABAE, en, volgens de N. O. GIBEA, is de twaalfde en laatſte ſtadt van het eerſte lot des ſtams Benjamins, *Joſua* XVIII, 24; en naderhandt den Leviten toegeſtaan, *Kap.* XXI, 17. Daar leeſt men *Gabaë*, en I *Chron.* VI, 60 *Gabeë*, maar in het boek der *Rechteren* leeſt men doorgaans in de geſchiedeniſſe des Levits, daar zyn bywyf ſchendig tot der doodt mishandelt wierdt, *Gabaä*. Om dat vuil ſtuk hebben alle andere ſtammen Iſraëls den ſtam Benjamin byna geheel uitgeroeit. Binnen Gabaä ſtondt het huis van Aminadab, waar in de arke des Heeren wedergebragt wierdt, en zyn zoon Eleazar daar geheiligt. I *Sam.* VII, 1. Saul hadt ook zyn huis te Gabaä, *Kap.* XIV, 2. Zie ook II *Sam.* V, 25, en I *Kon.* XV, 22. *Geba* leeſt men by Nehemias *Kap.* XI, 31, en *Kap.* XII, 29. Mogelyk een met dit Gabaä. *Sanſon.*

GABAATH, in den ſtamme Benjamins, de ſtadt van Pinehas, Eleazars zoon, daar Eleazar begraven legt. Ten tyde van Euſebius was 'er een vlek, *Gabata* geheten, twaalf mylen van Eleutheropolis, daar men nog het graf van den Propheet Habakuk zag. *Euſeb. Hieron.*

Van deze plaats, het *Gabaa van Pinehas* genaamt, ſpreekt Joſua *Kap.* XXIV, 33, dat Eleazar, Aärons zoon, daar zou begraven zyn. Maar wonder is 't, dat Euſebius haar in den ſtamme Benjamin plaatſt, daar de Schrift in den ſtamme Ephraïms zegt. Niemandt late zich hier door ontzetten, om dat alle prieſterlyke ſteden of in Juda, of in Benjamin lagen: dewyl deze plaats buiten gewoon gebruik, den hogeprieſteren Eleazar en Pinehas, die zo wel by 't volk gedaan en 't verdient hadden, gegeven wierdt. Voeg'er by, dat het den hogeprieſter betaamde, by den Tabernakel en des veldoverſtens Joſuaas tent of troon zyne woon-en verblyfplaats, by gevolg in den ſtamme Ephraïm, te hebben. *Bonfrerius.*

GABAATH wordt de vyf en twintigſte en laatſte ſtadt, op een na, onder alle ſteden des ſtams Benjamin aangewezen *Joſ.* XVIII, 28, en XXIV, 33. Onder Davids helden was ook Ithai, Ribai's zoon van Gabaath, uit de kinderen Benjamins, II *Sam.* XXIII, 29, en weder I *Chron.* XI, 31. By Jeſaïas echter leeſt men *Kap.* X, 29 van *Gaba* (N. O. *Geba*) en daar op volgt het Gabaath van Saul: nochtans komt *Gaba* met het *Gabaa* (N. O. *Gibea*) van Saul beter overeen, (en alzo ſtaat 'er ook in de boeken der *Koningen*) dan *Gabaäth*, daar Saul geen verblyf gehad heeft. *Sanſon.*

GABAËL, of GABEL, een Iſraëliet, uit den ſtamme Naphtali, wierdt met den ouden Tobias gevankelyk naar Aſſyrië gevoert. Deze was zyn nabeſtaande, en zy namen hun verblyf in Rages, eene ſtadt van Meden. Hy leende van Tobias tien talenten zilvers, die omtrent acht en veertig duizend, zes honderd en zeventig guldens, zeventien ſtuivers en zes penningen uitmaken, als men een talent der Hebreën rekent op vier duizend, acht honderd en zeven en zestig guldens, drie ſtuivers en negen penningen. Hy gaf de zelve ſomme zeer oprecht wederom aan den jongen Tobias en den engel Raphaël, wanneer zy hem om deze ſchuldt aanſpraken. Naderhandt woonde hy de bruiloft van zynen neef met Sara, de dochter van Raguel, by. *Tobias* I. IV. V. IX. X. XI. XII.

GABALIS. (GRAAF VAN) Zie VILLARS.

GABAON, de hoofdſtadt der Heviten, 56 ſtadien van Jeruzalem. Zy viel by 't lot te beurt aan den ſtamme Benjamin, en wierdt gegeven aan de Leviten. *Joſua* XVIII, 24.

GABAONITEN, inwoners van Gabaon, eene ſtadt in Paleſtina, van den ſtamme Benjamin. Deze volkeren, vrezende de wapenen van Joſua, zonden hem gezanten, die veinſden uit een verre afgelegen landt derwaarts gezonden te zyn, om met Gods volk een verbondt op te richten. Hun aanſlag gelukte zo als zy wenſchten; maar toen hun bedrog openbaar wierdt, wilde het volk hen doen ſterven; maar Joſua ſtilde hunne woede om den eedt, dien hy hen gezworen hadt. Men doemde alleen dit volk tot ſtraffe van hunne bedriegerye, dat zy hout hakken en water dragen moeſten, ten dienſte des Tabernakels. Zy wierden ook *Nathineën* genaamt, dat is *gegevenen*. Adoniſedech, koning van Jeruzalem, vertoornt zynde over hun verbondt met de Iſraëliten, vereenigde zich in 't jaar na de ſchepping 2584 met Oham, Pharan, Japhia en Dabir, 't geen kleine prinſſen en zyne naburen waren, om deze ſtadt te belegeren; maar Joſua zondt hen zo tydig hulp, dat deze vyanden verſlagen wierden. Naderhandt deden zy al het nageſlacht van Saul, behalven Mephiboſeth, ſterven. De ſtadt Gabaon was op een berg gelegen. *Joſua* IX. 10. II *Koningen* XXI. *Torniel A. M.* 2584. *n.* 19. 20. 3007. *n.* 1.

GABBARA, een reus van negen voet en acht duim hoog, van wien Plinius gewag maakt; men bragt hem ten tyde van Claudius uit Arabië. Deze grote verbaaſde de wereldt, want Hercules wierdt gemeenlyk maar geſchat op zeven voet hoogte. *S. Auguſt. de diverſ. Serm.* 120. *c.* 12. *Scaliger. Ep.* 198.

GABBATHA, in 't Griekſch λιθόστρωτος, dat is: bevloert met ſtenen. 't Was een verhevene plaats binnen Jeruzalem, die door den rechter, om de vonniſſen uit te ſpreken, gebruikt wierdt. *Joh. c.* XIX, 13.

GABBON, of CHEBBON, eene ſtadt van Paleſtina, die aan de kinderen van Juda te beurt viel. *Jozua* XVI, 40.

GABEL. Zie GABAEL.

GABELLA, eene kleine ſtadt van Herſegovine in Dalmatië. Zy legt aan de Ooſter oever van de rivier Narenza, beneden de ſtadt van dien naam, en tegen over de ſterkte Ciclut. *Maty Dict.*

GABELLE, een pacht op het zout, de welke, volgens het gevoelen van eenige geſchiedſchryveren, in Vrankryk wierdt ingevoert onder de regering van Philips den Schonen in 't jaar 1286. Philips de V, bygenaamt de Lange, maakte een willekeur op het ſtuk van de Gabelle in 't jaar 1318. Zo deden ook Philips van Valois in den jare 1328, en Karel de V in 't jaar 1379. Sedert dien tydt was dit een pacht van vier Deniers op ieder maat zout, en ſtrekte voor een buitengewoon onderſtandt. Maar koning Karel de V geboodt, dat dit eene eeuwige heffing zou zyn, tot gebruik van zyne hofhouding. Karel de VII vermeerderde dit recht met twee Deniers. François de I leide op ieder mudde zout 24 livres ſchatting, tot onderſteuning van den oorlog, dien hy tegen keizer Karel den V, als koning van Spanje, voerde. Van dien tydt is deze belaſting veel vermeerdert, zo dat men voor zeker wel zeggen mag, dat de inkomſten van de Gabelle een twede goudmyn aan 's konings ſchatkiſt verſtrekken. Dit recht wordt geint door de koop, die gemaakt wordt door de zoutzieders of handelaars, die geſchat of niet geſchat zyn, dat is, die het zout in 't gros verkopen aan de kooplieden, die zich hier toe aanbieden, of van hen, die onder een ſchatting van zoutceel voor hunne eigen huishouding geſtelt zyn; gelyk hier te lande de zogenaamde zout-en zeep-cedulen. Zie *Des Maiſons* Verhandeling van de *Aydes*, *Tailles*, en *Gabelles*. *Mezeray* verzekert, dat de Joden deze belaſting verzonnen hebben, en dat het zynen naamsoorſprong heeft van 't Hebreeuſche woordt *Kabbala*, 't welk komt van *Kibbel*, geven.

GABETZ. (ROBBERT DES) Zie DESGABETZ.

GABIANO, een oude burg of vlek in Italië, gelegen in 't Montferrat aan de Po, een myl boven Verua. *Baudrand.*

GABIENUS, een wakker krygsknecht der vloot van Auguſtus Cæſar, zynde in handen van Sextus Pompejus, zoon van den groten Pompejus, gevallen, wierdt als dood op 't ſtrandt gelaten, daar hy den ganſchen dag bleef leggen. In den avondt verzocht hy Pompejus te zien, of iemandt van des zelfs gemeenzaamſte vrienden. Hy, hier bygebragt zynde, zeide, dat de hel hem hadt gezonden om aan Pompejus te bootſchappen, dat zyne zaak door de onderaardſche goden begunſtigt wierdt; dat hy vervolgens een goeden uitſlag te verwachten hadt, en dat, om te bewaarheden 't geen hy zeide, hy aanſtonts in hunne tegenwoordigheit zou ſterven, zo haaſt hy zynen laſt verricht hadt: 't geen ook geſchiedde. Maar de uitſlag van dezen oorlog beantwoordde geenzins deze voorzegging, want de jonge Pompejus wierdt twee jaren daar na afgemaakt, op bevel van Marcus Antonius, in 't jaar na Romens bouwinge 719. *Plin. l.* VII. *c.* 1. *Livius l.* XLIX. *Appian. l.* V.

GABII, een volk. Zie GABINEN.

GABIN, in 't Latyn *Gabinum*, eene ſtadt van Groot-Polen, in 't Woiwoodſchap Rava, aan de rivier Bzura, tuſſchen Uladiſau en Warſchau. *Cellar. Pol.*

GABINEN, volkeren, naburen van Rome, bewoners van de ſtadt Gabes, *Gabii*. Zy was gelegen in Latium, 't geen heden *Campania di Roma*, en deze plaats *Campo Gabio* genoemt wordt. De Gabinen wierden door Tarquinius, koning van Rome, aan 't Roomſche ryk gehecht, want een van zyne zonen begaf zich uit een krygsliſt binnen hunne ſtadt, daar hy voorwendde gevlucht te zyn om den haat zyns vaders te ontduiken. Hier het gezag in handen gekregen hebbende, deedt hy de voornaamſten van dit volk ſterven, en beroofde de overigen van hunne vryheit. Zie *Titus Livius*, *en Florus*.

GABINIUS, (AULUS) wegens Rome ſtedehouder over Syrië en Judea, leefde een weinig voor de geboorte van Chriſtus. Hy herſtelde Hircanus wederom in de waardigheit van hogeprieſter, en bragt het gebiedt van Judea in eene goede geſtalte; kantte zich tegen Ariſtobulus, nam hem gevangen en zondt hem naar Rome. Naderhandt herſtelde hy Ptolomeus Auletes in zyne ſtaten; ſloeg Alexander, die zich de heerſchappy over Judea aangematigt hadt, en ſtondt eindelyk zyn gebiedt aan M. Craſſus af. *Joſephus Joodſche Oudheden* XIII. 10.

GABINIUS, neef van den keizer Diocletianus, leefde in 't laatſt der III eeuwe, verklaarde zich een Chriſten te zyn, benevens zynen broeder Cajus Damatas biſſchop van Rome, en zyne dochter Suſanna. Deze geloofsbelydenis verzegelden zy met hun bloedt; want zy ontfingen de martelkroon in 't jaar 283.

Ook is 'er nog een ander GABINIUS, een Roomſch geſchiedſchryver, daar Strabo *l.* XVII van gewag maakt. Hy ſchreef, dat Sertorius het ligchaam van eenen reus hadt gevonden, waar van een been 60 ellebogen lang was. Ook maakte hy een beſchryving van Mauritanië, ganſch fabelachtig.

GABIUS BASSUS, een ſchryver, levende ten tyde van Trajanus in 't jaar 102. 't Is waarſchynelyk, dat het de zelve is, daar Plinius in zyne brieven gewag van maakt. Macrobius noemt hem Gavius Baſſus, en Aulus Gellius ſpreekt dikwils van hem. Hy heeft eenige geſchiedeniſſen geſchreven. *Macrob. l.* I. *Saturn. c.* 9. & *l.* III. *c.* 6. *Aul. Gell. l.* II. *c.* 4. *l.* III. *c.* 19. *l.* V. *c.* 7. &c. *Plinius l.* X. *Epiſt.* 18. & 22. *Voſſius de Hiſt. Lat. l.* I. *c.* 22. &c.

GABLKOVEN, eene aanzienlyke adelyke, ten dele vryheerlyke, ten dele graaflyke, familie in Ooſtenryk en 't vorſtendom Gotha, voerende voorheen den naam van *Gablkove* van *Gablkoven*. Zy neemt haren eigentlyken oorſprong uit Beyeren; alwaar zelf het ſtamſlot GABLKOVEN niet vere van Dingelfingen tuſſchen den Iſer en Vilts gelegen heeft, maar in den oorlog van 't jaar 1436 ter nedergeſtort en verwoeſt is. Deze familie bezit tegenwoordig nog eenige aldaar gelegene leengoederen, die van het gemelde ſlot, en nog een veſting Freinberg al ſedert den jare 1223 hen eigen geweeſt zyn, waar by naderhandt het kaſteel Wiltharn gekomen is, waar mede de oudſte van dit geſlacht beleent wordt. De zekerſte ſtamrekening begint met eenen *Paulus*, die zich in 't jaar 1480 uit Ooſtenryk, werwaarts zyn vader Zacharias uit Beyeren getrokken was, naar Leibe in Stiermarken begeven heeft, en door zyne vier zonen de navolgende vier linien heeft opgericht.

De eerſte linie wierdt geſticht door den oudſten zoon *Wolfgang*, die in 't jaar 1541 ſtierf, en verſcheide kinderen naliet, waar van de twee navolgende inzonderheit aanmerkelyk zyn, als (1) *Oswald*, die in Italië den tytel van doctor in de geneeskunde aannam, en wegens de Lutherſche lere Stiermarken moeſt verlaten, zo dat hy zich in Zwaben nederſloeg en te Memmingen in 't jaar 1539 geſtorven is. Zyne zonen waren *Wolfgang* de II en *Oswald* de II, waar van de eene doctor in de godgeleerdheit te Tubingen, en de ander doctor in de geneeskunde, zelf in de vyftig jaren Raadt en lyfarts van den hertog van Wurtemberg geweeſt is. Deze laatſte liet na *Hieronymus*, Licentiaat in de rechten; *Wolfgang* den III, Wurtembergſche Raadt en lyfarts, die geſchreven heeft: *600 Curat. & Obſervat. Medicæ. Johannes Jacobus*, vorſtelyke boekzaalbewaarder te Stutgardt; en *Chriſtophorus*, burgermeeſter te Eſlingen, die in het jaar 1632, en daar op kort daar na die ganſche tak in Zwaben is uitgeſtorven. (2) *Franciſcus* plantte zynen ſtam in Stiermarken voort, en wierdt grootvader van Zacharias, die de waardigheit van Aſſeſſor of byzitter in het landt en hofgericht, ook die van landraadt te Grats bekleed heeft, en in den jare 1652 tot vryheer verheven wierdt. Hy ſtierf in het jaar 1675, en liet twee zonen na: de oudſte *Johannes Siegfried*, was mede byzitter van het landt en hofgericht, als mede keizerlyke Raadt en preſident, geſtorven in 't jaar 1707, nalatende *Joh. Philip*, *Antonius* en *Joſeph Ignatius*, waar van de eerſte werkelyke Neder-Ooſtenrykſche geheime Raadt, en in 't jaar 1718 in den Ryksgravenſtandt geplaatſt is. De jongſte *Georg Chriſtiaan*, keizerlyke ritmeeſter, ſtortte in 't jaar 1686 met zyn paardt, en gaf den geeſt. Zyn zoon *Johannes Antonius* diende in den beginne van de XVIII eeuwe den keizer in den Hungariſchen oorlog.

De twede linie wierdt door *Leonard* aangelegt. Deze heeft zich te Loiben in Stiermarken opgehouden, en is in 't jaar 1544 overleden. Zyn kleinzoon *Daniel* hadt zich zo verre in de artzenykunſt geoeffent, dat hy te Baſel den tytel van Doctor kon aannemen; waar op hem de bediening van keizerlyke werkelyke Raadt, en in 't jaar 1630 de vryheerlyke waardigheit ten deel viel. Hy was grootvader van *Jan Martin*, here van Syrowits, Altenberg, Frauenſtein en Nusperg, byzitter in het landgericht in den jare 1682. Deze ſtierf in 't jaar 1700, en liet na *Martinus Joſeph Antony*, byzitter van het landt en hofgericht, die in 't jaar 1701 met een gravinne van Platz getrouwt is.

De derde linie heeft haren oorſprong van *Rupertus*, die in 't jaar 1590 zich aan den Bodenzee nederſloeg, en by zyne gemalinne Anna Litſcherin van Ronſebach tien kinderen geteelt heeft, waar onder twee zonen, *Paulus* en *Karel*, geweeſt zyn.

De vierde linie maakte *Zacharias*, de welke in 't jaar 1555 te Loiben overleedt, nadat hy by vier gemalinnen 15 zonen en 9 dochteren geteelt hadt. Van de zonen hebben de meeſten hun geſlacht voortgeplant, zo wel in Ooſtenryk als Stiermarken, alwaar zy de heerlykheden of kaſtelen van Petzenkirchen, Puhel en Helffenberg aan zich gebragt hebben. Dit laatſte namentlyk Helffenberg legt in het graafſchap Cilley, en is eenen van de 15 zonen, met name *Abraham*, die ſtierf 1609, by huwelyks gift aangekomen. Deze was vader van *Georg Siegfried* te Scalis, niet verre van Helffenberg, heeft van wegen den Lutherſchen Godsdienſt zyne goederen verlaten en zich naar 't vorſtendom Gotha begeven. Zyn eenige zoon *Johan Balthazar* verzelde in 't jaar 1688 drie vorſtelyke Saxen-Gothaſche prinſſen als hofmeeſter op de reize naar verſcheide vreemde landen, waar na hy de waardigheit van geheime Raadt en opper-Conſiſtoriale voorzitter te Gotha kreeg. Hy gaf in 't jaar 1709 *ſtemma Genealogiæ familiæ Gablkovenianæ* in folio uit, en leefde nog in den jare 1717, in den ouderdom van 80 jaren. Een van zyne zonen *Johan Siegfried* is vorſtelyke Brunswykſche kamerjonker geworden.

GABON, een koninkryk in Congo, waar in de Moſonles wonen,

nen, en eene ſtadt Maccira aan den vloedt Gabon gelegen is.

GABRES. Zie GHEBRES.

GABRIAS. Zie BABRIAS.

GABRIEL, een aartsengel betekenende zo veel als *Sterkte Gods*. Hy verſcheen Daniel en Zacharias, welke laatſte hy van de geboorte zynes zoons Johannes den Doper verzekerde, vervolgens ook aan de maagt Maria, waar aan hy het geheim van de menſchwording des Zoons Gods verkondigde. *Daniel* VIII. *en* IX. *Luc* I.

GABRIEL, aartsbiſſchop van Philadelphia, bygenaamt Severus. Hy wierdt van Jeremias, patriarch van Conſtantinopel, ingewyt; maar toen hy zag dat 'er weinig Grieken onder zyne gemeente te Philadelphia waren, trok hy naar Venetië, alwaar hy biſſchop van de Grieken, te Venetië wonende, wierdt, en zyne ſchriften in de Griekſche tale drukken liet, want men vindt van hem een kleine Verhandeling over de Sacramenten in 't jaar 1600, en in 't jaar 1604 een Verweerſchrift, in 't welke hy tegen eenige Latynſche Godgeleerden de eerbiedigheit, die de Grieken voor de Conſecratie aan 't broodt en wyn bewyzen, verdedigt. De kardinaal *Perronius* is de eerſte geweeſt, die een werk van dezen biſſchop Gabriel aanhaalt in zyn boek over de Eucharistie, om te tonen dat de Grieken mede de Transſubſtantiatie geloven op de zelve wyze als de Latynen, en dat zy de zelve met het woordt *μετουσίωσις*, zynde zo veel als *Transſubſtantiatio*, uitdrukken. *Joh. Claudius* heeft in zyne antwoordt aan Antonius Arnoldus geoordeelt dat dit werk ſlechts door den kardinaal Perronius verdicht, en dat 'er geen boek van dezen aartsbiſſchop Gabriel te vinden was. Maar *Richard Simon* heeft in 't jaar 1671 dit laatſte werk, namentlyk het Verweerſchrift van Gabriel, daar het hoofdzakelyke op aan kwam, in de Griekſche en Latynſche tale, benevens andere tractaten van dien zelven ſchryver, laten drukken, waar op hy eenige aanmerkingen gemaakt heeft om dezen twiſt weg te nemen, en men ziet in dit verweerſchrift meer dan twintigmaal het bovengemelde Griekſche woordt *μετουσίωσις* aangehaalt; bewyzende verder dat men dezen biſſchop geenzins onder het getal der Grieken, die zich naar de inſtelling der Latynſche kerke richten, rekenen moet, naardien hy tegen het Concilie van Florence geſchreven heeft; 't geen nog krachtiger bewezen wordt door een werk te Parys gedrukt onder den tytel van *la creance de l'egliſe Orientale ſur la transſubſtantiation*, waar in het gevoelen van Thomas Smith, een Engelſch protestant, wederlegt wordt. Voor 't overige maakt Martinus Cruſius in zyn Turco-Græcia veel werk van hem. Zie *Memoires Scavans*.

GABRIEL ATTILIUS. Zie ATTILIUS.

GABRIEL BIEL, een godgeleerde. Zie BIEL.

GABRIEL DE BASRA, een Syriſch ſchryver, heeft in zyne tale een Verzameling van alle de Synodale Canones, verdeelt in twee ſtukken, met aanmerkingen van zyne eigene gedachten, zamengeſtelt. Zie *Ebed Jeſu in Catalogo Chald. Script.*

GABRIEL FALLOPIUS, van Modena, een berucht geneesheer. Zie FALLOPIUS.

GABRIEL, (GILLES) Licentiaat van de univerſiteit te Leuven, prieſter, monnik van S. Franciſcus orde, uitwyzer generaal, en Apoſtoliſche Commiſſaris in de Nederlanden, heeft te Bruſſel in 't jaar 1675 een boek, onder den tytel van *Specimina Moralis Chriſtianæ & Moralis Diabolicæ*, uitgegeven. Deze tytel maakte het hof van Rome bekommert, en verplichtte den ſchryver derwaarts te gaan om zyne zaken goed te maken. Hy gezond in de lere bevonden zynde, geloofde niet kwalyk te doen van 't zelve werk wederom uit te geven met een weinig verandering in den tytel, noemende het zelve *Specimina Moralia*. Deze twede uitgave is te Rome 1680 ter wereldt gebragt. Men heeft nog een derde in de Franſche tale nagezien, vermeerdert en verbetert, hebbende ten opſchrift *Les Eſſais de la Theologie Morale*, of Proeven van de zedekundige godgeleerdheit, bevattende 316 bladz. in 12. Deze ſchryver houdt zich ſterker aan de ſtraffe zedekunde dan de zwakke, en is naar allen ſchyn geen groot vriendt van de Jeſuiten geweeſt. *Journal des Scavans de 14 Apr. 1681, pag. 139. Bayle Dict. Crit.*

GABRIEL SIONITA, een geleerd Maroniet, hoogleeraar der Syriſche en Arabiſche talen te Rome, van waar hy naar Parys geroepen wierdt om aan den Bybel van Le Jay te helpen arbeiden. Hy bragt de Syriſche en Arabiſche Bybels met zich, die hy met zyn eigen handt uit de handſchriften te Rome beruſtende hadt geſchreven. Deze Bybel van Le Jay is een zeer laſtig werk geweeſt, want oneindig zyn de ſtippen en ſtreepjes, die daar in gevonden en nodig in vereiſcht worden, en 't is ongelukkig dat hy met Le Jay in onluſt geraakte, om dat die het werk wat vlug willende doen voortgaan daar op 't laatſt de handt niet aan gehadt heeft. De Engelſchen hebben deze Arabiſche en Syriſche Bybels herdrukt in hare Polyglotta met een Latynſche overzetting door Gabriel Sionita zelf overgezet. Hy wierdt hoogleeraar van de koninklyke akademie te Parys in de Syriſche en Arabiſche talen, en met veel verwondering van alle geleerden gehoort; ook heeft hy nog eenige andere werken uit de Arabiſche tale in de Latynſche overgezet, onder anderen eene Arabiſche Geographie onder den tytel: *Geographia Nubienſis* te Rome gedrukt in 't Arabiſch. *Simon hiſt. Critiq. de vieux Teſtam. Kortholt de Script. edit. c. 32.*

GABRIELA *van Bourbon*, dochter van Lodewyk van Bourbon, den I van dien naam, grave van Montpenſier, en van Gabriela de La Tour van Auvergne. Zy trouwde in 't jaar 1458 met Lodewyk de La Tremouille den II, die in 't jaar 1525 voor Pavia ſneuvelde, na dat hy by haar Karel prins van Talmond, geſneuvelt in den ſlag van Marignan in 't jaar 1515, geteelt hadt. Deze princes hadt oneindig veel geeſt, beminde met drift alle edele wetenſchappen, en ſchreef verſcheide boeken. Zy ſtierf op het kaſteel Touars in Poitou den 31 December 1516, nalatende deze werkjes, als: *Inſtruction de jeunes pucelles; le temple de S. Eſprit; le voyage de penitent; les contemplations de l'ame devote ſur les Myſteres de l'Incarnation & de la paſſion de Jeſus Chriſt. Bouchet. La Croix du Maine. Voſſius. de Coſta. Sammarthanus.*

GABRIELE D'ESTREES. Zie ESTREES. (GABRIELLE VAN)

GABRIELE VAN JESUS MARIA *van Abbeville* is de ſtichtereſſe geweeſt van de orde der Minimen in Vrankryk, en is in haar eerſte klooſter van Abbeville geſtorven den 3 December 1639.

GABRIELI, een oud adelyk geſlacht, zynen oorſprong nemende uit Eugubio in Umbrië. De oude gedenkſchriften ſpreken zelf van eenigen uit dat geſlacht, wegens hunne godvrucht beroemd in de III eeuwe. Naderhandt heeft het zich op verſcheide wyzen in vele takken uitgebreid, die te Rome, Venetië, Padua, Trano, en elders, gebloeit hebben in geleerde mannen, waar onder men vindt kardinalen, biſſchoppen, hoofdmannen, magiſtraatsperſonen, enz. *Facio Gabrieli* was in achting in den jare 1154, en ſchreef eenige boeken, namentlyk *de quatuor Elementis, de vera Philoſophia*, enz. *Hugolinus* was in 't jaar 1438 grootvikaris van den kardinaal Joh. Viteileſchi, aartsbiſſchop van Florence, en heeft eene verhandeling over de Sacramenten geſchreven. *Lodewyk* gaf in 't jaar 1562 een werkje uit, waar in over de oeffening van de Godvrucht gehandelt wordt. *Julius* was een prieſter zeer ervaren in de beſchaafde letteren, een goed redenaar, en groot wysgeer. Hy was Hercules Gonzago, kardinaal van Mantua, en verſelde hem op het Concilie van Trente, alwaar hy twee redenvoeringen deedt, die gedrukt zyn. Naderhandt heeft hy de *Cyropædia* van Xenophon uit de Griekſche in de Latynſche tale, als mede eenige werken van Plutarchus; drie redenvoeringen van Gregorius Nazianzenus en andere boeken meer in 't licht gegeven. Hy ſtierf te Eugubio in zyn vaderlandt den 12 May 1579. *Hieronymus Gabrieli*, conſiſtoriaal advokaat, ſchreef twee boeken over de rechtsgeleerdheit. Het eerſte in 't jaar 1573, 't welk hy aan paus Gregorius den XIII opdroeg, en het andere kwam in 't jaar 1585 met eene opdracht aan paus Sixtus den V in 't licht. Hy ſtierf te Rome den 27 November 1587, oud 74 jaren. Deze Gabrieli zyn heeren van Eugubio en andere landen geweeſt. *Jakob* is in 't jaar 1315 Podeſtat of heer van Orvieto, in 't jaar 1333 gonfalonier te Florence, verder gezant te Bologne, en ſtedehouder van den Kerkelyken Staat geweeſt, en heeft nog meer andere aanzienelyke ampten bekleed. Hier by kan men *Julius Gabrieli* voegen, dien Urbanus de VIII in 't jaar 1641 kardinaal maakte, en *Gratianus*, biſſchop te Ferrara in 't jaar 1070. *Ado*, biſſchop van Placenza in 't jaar 1103; *Rudolf Pieter* en *Gabriel*, die uit Eugubio waren in de jaren 1059, 1326, en 1377. *Paulus*, biſſchop van Luca in den jare 1375. *Sanſovini Origine della caſe d'Ital. Villani Hiſt. Florent. Jacobelli annali della provincia della Umbria & bibl. Umbr. Ughel. Catal.*

GABRIELI, genaamt *Gabriel di Gabrieli*, kardinaal, biſſchop van Urbino, was van Trano in het Mark van Ancona geboortig; hielt zich vaſt verknocht aan den kardinaal Junianus van Rovere, die hem, onder den naam van Julius den II paus geworden, het biſdom van Urbino, en in 't jaar 1505 den kardinaalshoedt gegeven heeft. Hier op is hy gezant van den kerkelyken ſtaat te Perugia geweeſt, en den 6 November in 't jaar 1511 te Rome geſtorven. *Onuphrius in Jul. II. La Rochepozai nomenclat. Cardinal. Aubery hiſtor. des Cardin.*

GABRIELI, (ANTONIUS) een Romein, was conſiſtoriaal advokaat van de Fiscus en de kamer, maakte een geleerd rechtgeleerd boek, 't welk eenige ſchryveren den Calepinus der rechtgeleerdheit noemden. Marius Gabrieli, zyn zoon, die ook een geleerd man was, gaf het in 't jaar 1570 uit, ſchoon zyn vader Antonius reets den 25 October 1555 geſtorven was. *Jacobelli Bibl. Umbr.*

GABRIELI, een kerkvoogdt te Rome, hieldt het ten dele met de Mahometanen, ten dele met de Atheïſten, en loogchende de onſterflykheit der ziele. Hy zou dikwils met zyne aanhangeren zamenkomſten en avondmaaltyden aangerecht hebben, alwaar zy dan den Duivel menſchen-bloedt, allerly ſnuiſteryen, hoſtien, reliquien en andere heilige dingen opofferden; ook zouden zy jonge kinderen levendig opgeſneden; jonge maagden onder eenige plechtigheden aan het altaar en by het kruis geſchonden, en een klein beeldt van waſch gemaakt hebben, om daar door de doodt van Innocentius den XI te bevorderen, om den neef van Gabrieli in zyn plaats te doen verkiezen. Dit alles wierdt te Milanen door een Romein Franciſcus Picchitelli of eenen Checco Faligname aan den dag gebragt, wanneer hy derwaarts gezonden was om den marquis de Buffalo te vermoorden, waar op hy gegrepen wordende, op de pynbank alle deze ketteren ontdekte: onder anderen Capra, Alfonſi, doctor Mazzutti Oliva, Gabrieli, de ſecretaris Pignatta, enz. Deze wierden gevangen genomen, en nadat zy hunne lere hadden afgezworen, eenigen tot een eeuwige, anderen tot een zevenjarige gevangenis gedoemt. Gabrieli ſchoof al de ſchuldt op Oliva, die hy voor den uitvinder aanbragt, zeggende dat hy hem door zyne aanlokſelen verleid hadt. Alleen zyn bloedverwant de kardinaal Altieri, bragt by Alexander den VIII onder andere voorwaarden, waar op het huwelyk van Don Marcus Ottoboni met zyn moeie zou voortgang hebben, als iets hooftzakelyks, dat de paus zynen neef Gabrieli op vrye voeten zou ſtellen. Waar op Gabrieli ene zeer ootmoedigen brief aan den paus en

de kardinalen schreef, verzoekende om vergiffenis. Dit hadt zo grote werking, dat hy niet gepynigt wierdt, ook liet men de grootste beschuldigingen uit zyne aanklachte weg, en men gaf voor, dat hy niet wel by zyn verstandt geweest was. Hier op hadt hy die gunst, dat men hem niet meer opleide, als dat hy zyne kettery opentlyk in de kerk van Minerva en in de grote zaal van 't heilig officie af moest zweren: 't welk hy echter maar heimelyk in de tegenwoordigheit van maar vier kardinalen deedt. Echter wierdt hy in een celle van 't klooster Monte Cassino gevangen gezet, en alle zyne geestelyke ampten, die jaarlyks wel 3000 scudi opbragten, ontnomen. Hy bragt door zyne vrienden by Innocentius den XI zo veel te weeg, dat men hem in 't jaar 1692 het kasteel Perugia tot zyne gevangenis gaf. *Misson.*

GABRIELITEN is een byzondere secte van Wederdopers, die zich in Moravië verheften, en van eenen *Gabriel Schorling* den naam voerden, die omtrent den jare 1530 en verder nevens *Jacob Hutten*, het eerst deze lere verzonnen hebben; maar zyne geloofsgenoten of verleidde menschen wierden in geen plaatsen geleden: hy zelf wierdt van daar gejaagt, en is in Polen gestorven. *Arnold Ketter Hist.* II. *Deel.* XVI. *B.* 21. §. 35.

GABRIELLI, een van de oudste adelyke familien te Venetië, waar van verscheide Procuratores van S. Marcus geweest zyn. Als *Andreas* in 't jaar 1510; *Zacharias* in 't jaar 1516, en *Laurens* die in den Kandischen oorlog geweest is. Ook is 'er uit dit geslacht een bisschop van Bergamo in 't jaar 1512 gestorven. Deze Gabrielli zyn graven van Sant Polo en van Aviano. *Amelot dela Houssaye hist. de gouv. de Venise p.* 543.

GABRIELLI, (JOHANNES MARIA) een kardinaal, geboren in de Italiaansche stadt Castello den 12 January 1654. Zyne ouders waren niet alleen zeer geringe maar arme lieden, waarom hy, om zyn onderhoudt te bekomen, zich in de orde der Fevillanten van de hervormde Bernardynen begaf. Zo haast hy zyne leerjaren uit hadt, leide hy zich krachtig op de Godgeleerdheit, wysbegeerte, de kanonyke rechten, de besluiten der Concilien en voornamentlyk op de kerkelyke geschiedenissen toe, waar door hy 't zo verre bragt, dat hy daar na als lector of lezer der nieuwelingen in verscheide kloosters wierdt aangestelt. Dewyl hy nu zo veel geleerdheit en schrander oordeel blyken liet, zo bevorderde hem zyne orde tot verscheide ampten, wordende eindelyk Procurator generaal, en vervolgens generaal zelf. Doordien hy de voorzitting in de vergadering der voortplanting des geloofs hadde, zo kreeg hy door zyne bekwaamheit, die hy deedt blyken, de vriendschap van de heren Fabroni, die hem zo nadrukkelyk by den paus Innocentius den XII aanprezen, dat de zelve hem den 14 November 1699 met den kardinaalshoedt beschonk, na dat hy de gevoelens van den aartsbisschop van Kameryk *dela Mothe Fenelon* in geschrift wederlegt hadt. Behalven het bovengemelde werk tegen dela Mothe heeft hy nog een ander boek geschreven, waar in hy de werken van den kardinaal Sfondrati verdedigt. Hy stierf den 17 September 1711 te Capralola, na dat hy eenigen tydt met den steen en koorts geplaagt geweest was. *State of the Court of Rome p.* 314. *Mercure Historique.*

GABRINI, (NICOLAAS) een Romein, was een tappers, of, zo anderen zeggen, een molenaars zoon, maar stout en bereid in zyne aanslagen, want hy matigde zich te Rome in 't jaar 1346, toen de pausselyke stoel naar Avignon verplaatst was, deze waardigheit aan; en makende zich meester van het kapitool noemde hy zich een beschermer des volks, en ontboodt alle vorsten en Romeinen by zich als hoofdt van Rome. In alle zyne afvaardigingen schreef hy dit volgende: *Candidatus Spiritus Sancti Miles, Nicolaus Severus & Clemens, Liberator Urbis, Zelator Italiæ, Amor Orbis, Tribunus Augustus.* Maar niet lang daar na wierdt hy uit Rome verjaagt, gevangen genomen, en naar Avignon gevoert, alwaar hem paus Clemens de VI inde gevangenis liet werpen: daar hy in 't jaar 1353 door list zich uit wist te bevryden, of gelyk anderen willen met toelating van den paus Innocentius den VI, en wierdt te Rome wederom met algemeene toejuiching des volks aangenomen, maar het volgende jaar wegens zyne tyrannyen door het zelve vermoord. *Petrarcha de rebus fam. epist.* 12. *Villani l.* XII. *Nauclerus Gen.* 45. *Bzovius & Spondanus in Annal.*

GABRINUS FUNDULUS, een Italiaan, berucht in de geschiedenissen wegens zyne trouloosheit en wreedheit. Hy wikkelde zich na de doodt van Jan, hertog van Milanen, die in 't jaar 1411 voorviel, in met de Cavalcabos, een vermogent geslacht van Cremona, en zy maakten zich meester van de stadt. Gabrinus wierdt eerlang een van hunne yverigste en vermogenste hoofden, en vormde een aanslag om de volstrekte heerschappy alleen in handen te krygen; hier op verzocht hy Karel de Cavalcabos, hoofdt van deze familie, met nog negen of tien van zyne nabestaanden ter maaltydt op een landthuis; alwaar hy hen alle liet ombrengen. Aanstonts matigde hy zich zelf het gebiedt der stadt aan, en oeffende alle soorten van wreedheden om zich daar in te vestigen. Maar hy kon echter niet ontgaan dat Philips Visconti, broeder en opvolger van gemelden Jan hertog van Milanen, hem gevangen nam, en 't hoofdt liet afslaan. Als dit vonnis uitgevoert zou worden, vermaande hem zyn biechtvader dat hy berouw van zyne misdaadt zou tonen, maar in 't tegendeel zag hy hem sterk aan, en zeide: " Het be„ rouwt my dat ik den paus Johannes den XXIII en den keizer „ Sigismund, toen ik hen te gast hadt, niet van den top des to„ rens heb geworpen. *Fulgosius lib.* IX. *c.* 2.

GACES, of GASTON DE LA VIGNE. Zie VIGNE, (GASTON DE LA.)

GACES BRULEZ, aan wien men den tytel van Monseigneur gaf, leefde in de XIII eeuw in het jaar 1235. Hy hadt veel deel in de achting van Thiboud, koning van Navarre. Hy was ridder en een treffelyk dichter van dien tydt. *Du Verdier Vauprivas & la Croix du Maine Bibl.*

GAD, zoon van Jakob en Silpa, de dienstmaagdt van Lea, wierdt geboren in 't jaar der schepping 2287, voor de geboorte van Christus 1788. Zyn naam betekent *gelukkig.* Zyn vader voorzeide hem dat zyn nageslacht het beloofde landt bezitten zou, en toen het zelve door Jozua derwaarts gebragt was, wierdt het getal van den stamme Gads geschat op 45650 mannen. Zy kregen tot hun deel het landt der Amoriten aan deze zyde van den Jordaan, van het meir Tiberias tot aan de Dode zee; waar in 28 steden waren, wier hoofdstadt Rabba was. *Gen.* XXX, 35. *Numer.* I. & XXXIII. *Salianus, Torniel over de jaren der scheppinge* 2287 *en* 2591. Men kan aanmerken, dat volgens de berichten van dat geweest heden het zelve niet dan van eenige Arabische huisgezinnen bewoont wordt.

GAD, een Propheet, die leefde in 't jaar der schepping 3017, want het was ten dien tyde dat hy bevel hadt om David te zeggen, dat Godt op hem uitnemende vergramd was om dat hy het volk getelt hadde. Hy schreef ook 't geen geschied was gedurende het leven van den gemelden koning David. I *Sam.* XXII. II *Sam.* XXIV. I *Chron.* III. *Bellarm. descript. eccles.*

GAD schynt by de Syriërs en Chaldeën een zekere godheit van goed geluk geweest te zyn, ten minste een sterre van eenen goeden invloedt. Lea hadt by de geboorte des zoons van Silpa geroepen Ba-Gad of Be-Gad, het welk van anderen in Baal-Gad verandert is, 't geen van die bygelovige menschen geoordeelt wierdt als of zy een godheit aanriep. *Seldenus de diis Syris Synt.* I. *c.* 1. *Kircherus Oedip. Ægypt.*

GAD, eene stadt van Palestina in den stamme van dien naam, die verscheide dappere mannen heeft uitgelevert. Zy kleefde het belang van David aan tegen Saul, en zy waren hem zeer dienstig. Deze stadt is heden verwoest en niet meer dan een dorp, Niphus genaamt. I *Chron.* XII, 8. *Baudrand.*

GADARA, of GADARIS, eene oude stadt van Palestina, van den stamme van Manasse, over de Jordane, digt by eene rivier, ook *Gadara* genaamt. Zy was op eenen berg gelegen, volgens het zeggen van Hieronymus, en was beroemd wegens hare baden. In de velden rondom deze stadt weidden de zwynen, waar mede de Duivelen in het meir van Genezareth stortten, nadat zy in hunne ligchamen gevaren, en op 't bevel van den Heere Jesus uit een bezetene gedreven waren. Waar by aan te merken is, dat de zee Genezareth dan eens die van Tiberias, dan eens de Galileesche zee, maar ook zomtyds de zee van Gadara genoemt wordt, hoewel eenigen de zee van Gadara van de Galileesche zee onderscheiden, 't geen nochtans van Hieronymus en andere wereldbeschryveren wordt tegengesproken. Ook kan men begrypen dat deze stadt Gadara eene Grieksche stadt was, die door de Joden vermeestert, zo als Josephus en Strabo zeggen, en van Heidenen bewoont wierdt, waarom 't geen wonder is dat hier zo vele zwynen, die de Joden verboden waren, en daar zy volgens het schryven van eenige Rabynen zo groten afkeer van hadden, dat zy de zelve niet aanzien dorsten, gevonden wierden. Zie *Hieronym. Loc. Hebr. Baron. ad ann.* 31. *num.* 69. *Nirenb. de mirac. nat. terræ prom. cap.* 54.

GADARA, eene stadt van Judea in 't midden van den stamme Aser, onderscheiden van die hier boven beschreven wordt, en onder het stamhuis van Manasse behoorde: de wonderen die de Heere Jesus daar gedaan heeft maakten de zelve doorluchtig. Deze stadt, waar van wy spreken in dit artykel, was de eerste stadt, die Vespasianus, toen hy in Boven-Galilea kwam, aanviel, en op den eersten aanval vermeesterde, om dat 'er weinig menschen, die weêrstandt bieden konden, in gevonden wierden. De Romeinen doodden allen, die in staat waren wapenen te kunnen voeren, uit wrake van den haat, dien *Cestius* tegen de Joden hadt opgevat. Vespasiaan vergenoegde zich niet met door het vuur deze stadt te verteeren, maar hy verwoestte ook alle bygelegene kastelen en dorpen, makende eenigen van des zelfs bewoners tot slaven. *Josephus Joodsche Oorlogen l.* III, *c.* 10.

GADAREUS, een redenaar, die na vele sukkelingen te hebben moeten uitstaan, eindelyk door gunst van keizer Maximiaan tot burgermeester verheven wierdt. *Theodora in Hofman. Lex.*

GADD, (HENNING) wierdt in 't jaar 1600 bisschop van Lincoping, na dat hy wel eer by paus Alexander den VI wiskunstenaar, en gezant van den bestierder van 't Zweedsche ryk, Steno Stur genaamt, te Rome geweest was. Vermits nu de koning van Denemarken met deze verheffing niet wel te vrede was, kon hy geen pausselyke bevestiging krygen, en moest omzwerven. Hier op dede hy die van Stur treffelyke diensten zo wel te water als te landt tegen de Denen, maar wierdt eindelyk van deze laatste gevangen, en in 't jaar 1620 onthalst. Zyne schriften zyn, *Orationes variæ contra Danos; Commentationes de Antiquitatibus Suecicis & Danicis. Messen de episc. Suecor. Heutfeld Chron. Dan. Tom.* VI. & VII. *Schefferi. Suec. Litter. cum Mulleri Hypomn.*

GADDI, een geslacht, vermaagschapt aan het huis van Medicis, Acajoli en Diacetto, is altydt in grote achtinge geweest binnen Florence. *Franciscus Gaddi* was geheimschryver van de Republyk in 't jaar 1493. *Thadeus Gaddi*, kardinaal, was neef van Nicolaas, die hier na in een byzonder artykel

tykel volgt, die hem 't aartsbisdom van Gonza, en de abdy van S. Leonard in Apulië overdroeg. Hy hadt grote voortgangen gemaakt zo wel in de burgerlyke als kanonyke rechten. Paus Paulus de IV maakte hem in de maandt van Maart des jaars 1567 kardinaal, en hy stierf den 22 October 1571. *Jakob Gaddi* verkreeg veel achting in de XVII eeuw door zyne geleerdheit. Hy leefde onder 't pausschap van Urbanus den VIII en Innocentius den X. De eerste maakte van hem veel werk, en hy hadt veel deel in de vrindschap der geleerden zynes tyds. Men heeft verscheide werken van hem, als: *Corollarium Poëticum*; *Adlocutiones & Elogia*; *Corona Poëtica*; *Elogia Historica*, enz. *Paul Jovius hist. l. XXV. Scipio Ammirato Fam. Florent. Jaques Gaddi in Elog. Ughel. Tosc. Franc. Ghilini. Theatr. huom. Letter. P. II. Onuphr. Petramellarius. Aubery. &c.*

GADDI, (ANGELO) zoon van Tadeo di Gaddo Gaddi, schilder, gelyk als hy den medeleerling van den beruchten Giotto, wiens trant hy navolgde, geweest is. Hy leide zich krachtig om de hertstochten uit te drukken, en was wonderlyk verstandig in zyne vindingen; ook was hy een goed bouwkundige, en hy heeft den toren van S. Maria de Fione, en den brug over de Arno te Florence naar zyne schikking doen bouwen. Hy stierf in 't jaar 1350, oud vyftig jaren. *De Piles. Abregé de la vie des Peintres.*

GADDI, (NICOLAAS) kardinaal, bisschop van Fermo en Sarlate, naderhandt aartsbisschop van Conza in 't koninkryk van Napels, was geboren te Florence, en zoon van Thadeus Gaddi. Hy ging nog jong zynde naar Rome, alwaar hy door 't hof tot vele ampten gevordert wierdt, als klerk van de kamer, en verkorter der Apostolische brieven. Verder verheften zyne verdiensten hem op den setel van bisschop der kerke te Fermo; paus Clemens de VIII maakte hem den derden Maart des jaars 1527 kardinaal. Paulus Jovius zegt dat Gaddi een van de pantsmannen geweest is, die de keizerschen eischten tot lossing van den paus. Vervolgens heeft deze kardinaal veel genegenheit betuigt om Vrankryk dienst te doen; dus gebruikte hem François de I in vele gewigtige zaken, en benoemde hem tot het bisdom van Sarlate in 't jaar 1533. Zyne bloedverwanten droegen zelf de wapenen in Italië voor den dienst des konings. De kardinaal Gaddi wierdt nog aartsbisschop van Conza, en stierf te Florence in 't begin van 't jaar 1552. Zyn ligchaam wierdt in de kapel van zyn familie, genaamt *Sainte Maria la Nouvelle* begezet met veel pracht en statie.

GADDI, zoon van Susi uit den stamme van Manasse, was een van de twaalf verspieders, die 't landt van Kanaan gingen onderkennen. *Num.* XIII, 2.

GADDIEL, of GEDDIEL, zone van Sodi uit den stamme Zabulon, was mede een der twaalf verspieders, die Mozes zondt naar 't landt van Kanaan. *Num.* XIII, 11.

GADDIS (JAN) zoon van den hogepriester Mathathias. I *Machab.* II, 2.

GADDO, (GADDI) schilder te Florence, die zich op het Mosaisch toeleidde, en daar door grote achting te Rome en in Toskane verwierf, om dat hy daar in boven de andere schilders van zynen tydt uitmunte. Na veel grote werken op verscheide plaatsen gemaakt te hebben, vertrok hy naar Florence, alwaar hy kleine stukjes schilderde om wat te rusten. Hier toe nam hy eierschalen, die hy met verscheide koleuren verfde, en met veel lankmoedigheit gebruikte. Hy stierf in 't jaar 1312, oud zynde 73 jaren. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

GADDO GADDI, (TADEO DI) een beroemd schilder, leefde in de XIV eeuw, was een leerling en navolger van den trant van den beruchten Giotto. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

GADEBUSCH, een steedtje in het eigentlyk zogenaamde hertogdom Mekelenburg, niet verre van de grenzen van 't graafschap Zwerin, in het ampt Schoonberg, aan de kleine vloedt Gade gelegen. Hier by wierdt in 't jaar 1712 den 20 December het Deensche leger van het Zweedsche, onder het gezag van den veldheer Steinbok, geslagen. *Topograph. Sax. Inf. p.* 84.

GADEMES, een groot landschap in Afrika, en een gedeelte van Biledulgerid en de woestyne van Metalavet, tusschen de woestenyen van Guerguele en Fezen. Men vindt daar ook eene kleine stadt van den zelven naam, gelegen aan den oorsprong van de rivier Capss. *Baudrand.*

GADENSLEBEN, een vlek aan den vloedt Selck in 't vorstendom Halberstadt aan de Quedienburgsche grenzen, het welk aan een daar by gelegene grote zee den naam geeft: maar die nu merendeels landt geworden is.

GADEROTH, eene stadt onder het stamhuis Juda. Zy wierdt ten tyde van Achas, koning van Juda, door de Philistynen ingenomen, vindende daar in eenen groten buit. II *Chron.* XXVIII, 8.

GADI was de vader van Menahem, uit den stamme Tirtha, doodde Sallum te Samaria, en regeerde tien jaren in zyne plaats. II *Koning.* XV. 14.

GADIS, of CADIS, een eilandt en stadt van Spanje in Andalusië. Daar was een klein eilandt van dien naam, 't welk de ouden noemden *Gades*, digt by de bekende straat van Gibraltar, de welke daarom genoemt wierdt *Gaditanum fretum.* Dit eilandt raakte byna aan 't vaste landt van Andalusië, zynde alleenig door eene kleine smalle waterleiding, of liever een riviertje of armje van de zee, daar van afgescheiden. De Tyriers gaven 't den naam van *Erythië*, en de Carthagers die van *Gadir.* Zie CADIX. (*Erythië* was een ander eilandt naby Cadis). *Bochart Can. lib.* III. *c.* 34.

GADHANEER, (*Al Malek al Modhaffer*) achtiende Sultan der Turksche Mamelukken in Egypten. Hy was de zoon van Malek al Nasser, zoon van Calaoun, en de zesde der acht broederen, die de een op den anderen in 't gebiedt van Egypten volgden. Hem achtervolgde aanstonts Malek al Kamel, en regeerde niet meer dan een jaar en drie maanden; waar na de Mamelukken aanstonts in zyne plaats aanstelden zynen broeder al Malek al Nasser, in 't 748 jaar der Hegire, van Christus 1347. *Herbelot Bibl. Orient.*

GADOLUS, (BERNARD) generaal van de orde der Camaldoli, was van Brescia eene stadt in Italië, en leefde in 't jaar 1510. Hy verstondt de rechten, godgeleerdheit en heilige schriften, gelyk zyne werken overvloedig getuigen; want boven dat hy verzamelde de werken van den H. Hieronymus, die hy van voornemen was om uit te geven, heeft hy nog nagelaten uitleggingen over den ganschen Bybel, predikatien, brieven, en een verhandeling onder 't opschrift *De fugiendo sæculo & amplexanda Religione*; een ander *Contra Superbiam & Ambitionem.* Zie de byvoegsels van *Trithemius. Gesnerus. Possevin.*

GADROIS, (CLAUDIUS) van Parys, is geweest een van de grootste yveraars en voorstanders der Carthesiaansche wysgeerte. Na dat hy de gewonelyke twee jaren den loop der wysgeerte in 't collegie gevolgt, en drie jaren in de Godgeleerdheit zich geoeffent hadt, viel hy op deze nieuwe wysgeerte met al zyn hert. Hy was nog jong toen hy de tafelen der Logica van deze Philosophie, dienende voor de andere partyen, uitgaf. Ook liet hy ter zelver tydt een Verhandeling over den invloedt der sterren drukken. Eenige jaren daar na gaf hy een ander natuurkundig werk in 't licht, voerende den tytel: *Systema Mundi*; waar in hy nieuwe betogingen van de beweging des aardkloots voortbragt, verklarende door de eenvoudige wetten der werktuigkunde de zwaarte, ligtheit, het licht en andere zware verschillen: dragende het zelve op aan de koninklyke akademie der wetenschappen. Gadrois hadt een keurig oordeel en was vol vuur, bemind van alle eerlyke lieden, die overtuigt waren van zyne openhertigheit en goede zeden. M. de Basin, meester van de requesten, intendant van 't leger in Duitschlandt, nam hem met zich als geheimschryver, en gaf hem twee jaren daar na het bestier over 't gasthuis, 't geen voor 't leger te Metz was opgerecht. In dit beroep gaf Gadrois zich ten eenemaal over aan de liefdadigheit omtrent de arme soldaten en zieke officiers, zyne gezontheit zelf weinig achtende, zo dat hy in 't beste van zyn leven maar 36 jaren oud in 't jaar 1678 den geest gaf. Hy hadt een werk begonnen, waar in hy op de wyze van zamenspraak alle de verschillende stoffen tusschen de oude en nieuwe wysgeren verhandelde, maar men heeft het na zyne doodt niet kunnen vinden, doch die genen, die daar reets veel van gezien hadden, betuigden groot ongenoegen over het verlies van dit werk; onder anderen Antony Arnaud, die hem gekent en veel achting toegedragen heeft. *Memoires du temps.*

GAESBEEK is de naam van eene vrye heerlykheit, en de daar in gelegene kleine plaats van dien naam, in Brabandt, op de grenzen van Vlaanderen en Henegouwen, niet verre van Brussel, wiens bezitter een van de Staten van Brabandt is.

GAETE, of GAJETE, eene sterke stadt van 't ryk van Napels in Terra di Lavoro, op een halfeilandt, aan 't hangen van een berg omtrent de Toskaansche zee. Zy is een sleutel voor dat ryk op de grenzen van den Kerkelyken staat, tusschen Capua en Terracina. Zy is wegens haren ouderdom beroemd, zou eertyds van visschers bewoont geweest zyn, voor dat Eneas daar met zyne vluchtende Trojanen aanlandde. Deze vorst zou zich daar ook opgehouden, gestorven, begraven zyn, en deze visschers hutten zo vermeerdert en verbetert hebben, dat het tot eene stadt aangroeide, die hy den naam gaf van *Gaëta.* Hoewel Strabo zegt, dat deze stadt haren naam van wegens haren krommen zeeboezem ontfangen heeft, om dat de Spanjaarden alle kromme zaken Gaëte noemen. Deze plaats heeft een heerlyke haven, mitsgaders een sterk kasteel, 't geen koning Alphonsus van Aragon in 't jaar 1440 liet bouwen, en door keizer Karel den V met dikke muren omtogen en met twee torens voorzien is. De haven is door de natuur en kunst zeer veilig voor allerlei schepen, zynde van den keizer Antoninus Pius wel verzorgt. Ook is 'er van binnen de stadt nog een andere haven voor kleine vaartuigen bekwaam. Hier vindt men overvloedt van allerlei levensmiddelen en smakelyke vruchten: zynde de inwoners altydt vermaard geweest door hunne getrouwheit voor de kroon van Spanje. Zy wordt bestiert door een gouverneur, die met een 't gezag heeft over de vestingwerken, een kastellan en een stedehouder over de stadt, wordende de zelve aangestelt door de onderkoningen van Napels. Voor dezen was de stadt den pausselyke stoel toebehorende, echter op de wyze van een republyk, hebbende hare eigene hoofdmannen, hertog en burgermeesteren, liet munt slaan en rustte galeien uit. Naderhandt is zy onder de koningen van Napels gekomen, en was in 't jaar 1450 Alphonsus van Cardenas daar door den koning Alphonsus tot onderkoning aangestelt. De kastelen Sujo, Setra, Corciano en Patria behoorden wel eer aan de Gaëtanen, maar heden strekt hun rechtsgebiedt niet verder dan over Castellone en Mola. 't Omleggende landt is zeer geneugchelyk, en Cicero hadt wel eer hier zyn landgoedt *Formianum*, 't welk heden door 't geslacht *Laudato* in Castellone bezeten wordt. Hier vindt men verscheide schone grotten, wandelwegen, hoven, en vele kloosters. In het kasteel legt begraven hertog Karel van Bourbon, die voor Rome gekwetst wierdt, en in den ban gestorven is. Het voornaamste dat daar aandacht waardig getoont wordt is de berg der heilige Drievuldigheit, die ten tyde van 't lyden onzes Heere Jesus van een gescheurt zou zyn: hierom

worden vele bedevaarten derwaarts gedaan. Paus Leo de IV bragt hier den bisschoplyken setel van Furmia wanneer die plaats door de Saracenen in 't jaar 850 verwoest was. Deze bisschop staat onder geen Metropolitaan, maar wierdt van de koningen van Spanje, en nu van den keizer benoemt: want in 't jaar 1707 wierdt Gaëta van den keizer onder den grave van Daun belegert, en den 30 September stormenderhandt verovert, wordende by die gelegenheit vele Spaansche groten, als de hertog van Escalone onderkoning van Philips de V, insgelyks de vorsten van Bisaccia en Cellemare, de marcnese de Villena en anderen meer, tot krygsgevangenen gemaakt. In 't jaar 1711 heeft men de stads buitenwerken krachtig beginnen te verbeteren, en is een waterkasteel aangelegt. *Mazella descript. del reg. di Napoli. Summonte Hist. Neapol. p.* 14. *Rogissard delices d'Italie p.* 428. *& seq.*

GAETANO. Zie CAJETANO.

S. GAETANUS *van Thiena*, geboren te Vincenza, eene stadt van den Venetiaanschen staat in Italië, in 't jaar 1480. Hy was de zoon van Caspar van Thiena, uit een doorluchtig stamhuis, dat vele roemruchtige mannen, zo wel voor den staat als kerk, heeft voortgebragt: want behalven den beroemden Gaëtanus van Thiena kanunnik van Padua, dien eenigen den prins der Godgeleerden van zyne eeuw noemen, zyn 'er vele kerkvoogden en kardinalen van dit huis, mitsgaders wakkere krygsoversten, gouverneurs van Milanen, onderkoningen van Napels geweest. Ook zag men in Vrankryk den here Nicolaas van Thiena, die, na dat hy van den koning François den I pagie geweest was, hopman van een compagnie onder Henrik den II, en in achting onder de koningen François den II, Karel den IX, Henrik den III, en Henrik den IV geweest is. Hy trouwde Johanna van Villars, dochter van Honoratus van Savoje, marquis van Villars en groot-admiraal van Vrankryk: waar uit het nageslacht en de tak van het huis de Thiene in Touraine gesproten is. Om nu weder te komen aan S. Gaëtanus; na dat hy zyne studiën voltrokken hadt, wierdt hy Apostolische mede-protonoris, 't geen voor een van de aanzienlykste bedieningen geacht wordt der kerkelyke personen in Rome. Zyne tegenwoordigheit vereischt wordende trok hy naar zyne geboortestadt Vincenza, maar kort daar op naar Venetië, en vervolgens wederom naar Rome reizende, maakte hy by zich zelf een ontwerp van eene nieuwe orde, dien hy met den naam van Clerk-Regulieren dopen wilde. Jan Pieter Caraffa eerst bisschop van Teate, vervolgens kardinaal, en paus onder den naam van Paulus den IV, smeedde een diergelyk ontwerp. Zo haast hy nu hoorde dat Gaëtanus van deze oprichting een voorslag aan Bonifacius van Colle een Milaneesch edelman gedaan hadt, boodt hy zich aan mededeelgenoot te willen wezen van zodanige godvruchte onderneming. Paulus Conseiller, uit het edel geslacht der Ghisiliere, de geheime boezemvriendt van dezen bisschop, tradt mede in de zelve vereëniging. Dus leiden deze vier stichters, waar van Gaëtanus het hoofdt was, hunne geloften op den 14 September des jaars 1524, den dag van de verheffing des H. Kruis, af in handen van den bisschop van Caserte, na dat zy afstandt gedaan hadden van alle hunne bedieningen in de kerk van S. Pieter. Hier op gaf de paus den 24 Juny van 't volgende jaar een bulle van goedkeuring dezer orde onder den naam van Clerk-Regulieren, of Reguliere Clerken. Na dat zy deze geloften gedaan hadden, verkoren zy eenen superieur, 't geen den bisschop van Theate te beurt viel, waarom men deze orde doorgaans noemt met den naam de orde van de Theatynen, schoon hun eigentlyke naam die van de Clerk-Regulieren is. Hier op trokken zy aanstonts in een huis, toebehorende aan Bonifacius van Colle, staande op 't veldt van Mars, maar twee jaren daar na namen zy eene andere woonplaats op den berg Pincio; doch toen Rome door de keizersche overmeestert wierdt, waren zy genoodzaakt hunne schuilplaats in Venetië te zoeken. Deze republyk ontfing dit genoodschap met veel vergenoeging, en gaf aan hen eerst de kerk van S. Euphemia, daar na die van S. George, en eindelyk die van S. Nicolaas van Tolentine, de welke zy tegenwoordig nog bezitten. Terwyl zy in die van S. George waren, stierf de superieur, bisschop van Theate, na dat hy drie jaren deze waardigheit bekleed hadt, en S. Gaëtanus wierdt in zyn plaats verkoren: verkrygende zo wel als zyn voorzaat door den paus den tytel van bisschop van Theate. S. Gaëtanus nam dit beroep met een onvermoeiden yver waar, wierdt op bevel van den paus naar Napels gezonden, om daar mede een huis voor de Clerk-Regulieren of Theatynen op te rechten: hier toe wierdt hem van den onderkoning de kerk van S. Paulus Majore gegeven. Na dat hy zyne heiligheit alom hadt doen uitblinken en oneindige dingen verricht, gaf hy zyne ziele aan Godt den 17 Augustus des jaars 1547, 23 jaren na dat hy deze orde hadt opgerecht, in den ouderdom van 67 jaren. Zyn ligchaam wierdt plechtig ter aarde bestelt in de kerk van S. Paulus te Napels, en hy wierdt zalig verklaart door paus Urbanus den VIII in 't jaar 1629, en gekanoniseert door Clemens den X. Zie *Jan Baptist de Tussi bisschop van Acerre hist. de l'ordre des Clerks Reguliers. P. Joseph de Silos annales de l'ordre.*

GAFFARELLUS, of GAFFAREL, (JAKOB) een man van geleerdheit, die veel van zich deedt spreken in de XVII eeuw, geboortig van Mannes in Provence. Hy verstondt de Oostersche en vele andere talen, die hy door dertigjarig reizen zich hadt eigen gemaakt; inzonderheit hadt hy geblokt in de Hebreeusche, om daar door de duistere en geheimverbergende schriftuurplaatsen in het daglicht te zetten. De kardinaal Richelieu maakte hem zynen boekzaal bezorger, en zondt hem naar Italië om de allerbeste handschriften en gedrukte werken voor hem te verzamelen. Mr. de la Thuilleries, afgezant van Vrankryk te Venetië, wilde hem om zyne geleerdheit by zich houden. Gaffarel gaf een boek ter persse, genaamt: *Les Curiositez Inouies,* de ongehoorde nieuwsgierigheden. Dit werk maakte veel gerucht, en viel onder de berisping van de Sorbonne, waar door hy verplicht wierdt, wilde hy zyne geestelyke bedieningen niet verliezen, en die hy niet missen kon, het zelve te herroepen. Hy was Doctor in de Godgeleerdheit en 't Canonyke recht; protonotaris van den H. Apostolischen stoel, prioor van S. Gillis, enz. Konig noemt hem *Sigoncia apud Gallos Abbas*, abt van Sigonce in Vrankryk. Men zegt dat de kardinaal Richelieu hem gebruiken wilde in zyn groot voornemen om alle Christelyke Godsdiensten te vereënigen. Gaffarellus stierf te Sigonce in 't jaar 1681, in den ouderdom van 80 jaren. Hy hadt een werk daar hy zeer vele jaren aan geblokt hadt byna voltooit, maar of zyne vrienden het in 't licht zullen geven zal de tydt doen zien: beschouw hier slechts eenige werken, door hem in 't licht gebragt, als: *Abdita divinæ Cabalæ Mysteria contra Sophistarum Logomachiam defensa; Les tristes pensees de la fille de Sion, sur le rives d'Euphrate, ou paraphrase de Pseaume super flumina Babylonis; Dies Domini, sive de fine mundi R. Elchaben David conscriptum a Gafarello vero Latine redditum; Nihil fere nihil, minus nihilo, seu de ente non ente; Quæstio pacifica, num dissidia in religione per Philosophorum principia, Christianorum Orientalium antiquos rituales libros & propria Hæreticorum dogmata componi possint.* enz. *Colomesius in Gallia Orient. p.* 260. *seq. Imperialis in Museo Histor. Leo Allatius in Apibus Urbanis. Bayle Dict. Crit. Fabricius in ipsius vita præmissa nonæ editioni curiositat. inaudit.*

GAFFELFORD. Zie CAMELFORD.

GAFRON, een adelyk geslacht in Silesië, 't geen eertyds in het Oelsnische de goederen Eichgrund en Mahlen bezeten heeft. Van dit stamhuis is ontwyffelbaar het ridderlyk goedt GAFRON in 't Wartenbergsche, en wel ligt ook het goedt GAFRON in het Raudnische gericht of Wolausche vorstendom. *Prziske van Gaveron* was in 't jaar 1358 een aanzienlyk ridder by den hertog Conraad te Oels, en verkocht het goedt Buschka in het Wartenbergsche aan Thammon van Heyn. *Jan* of *Hans Gafron* te Jansdorf in Oels, leefde in 't jaar 1579. *Jan van Gafron* en Overstradom, in Neudorf, stierf in den jare 1602, en legt te Domatschin, in 't Breslausche begraven. *Jan van Gafron* was in 't jaar 1605 keur-Brandenburgsche Raadt. *Nicolaas van Gafron* uit Elgut was Raadt van hertog Henrik Wenceslaus te Oels en Bernstadt, en land-en hofrichter van den Trebnitzische Weigbildt. Hy stierf in 't jaar 1633. *Bartholomeus van Gafron* te Jansdorf was in 't jaar 1634 landcommissaris van 't Oelsnisch vorstendom. *Wentzel van Gafron* te Jansdorf was in 't jaar 1638 landbesteller van 't gemelde vorstendom, naderhandt wierdt hy van hertog Silvius land-en hofraadt en richter te Oels. In den beginne der XVIII eeuwe was *Balthazar Willem* domproost te Merseburg. *Adam Abraham van Gafron* van Haltauf in het Munsterbergsche, wierdt in den jare 1712 generaal majoor van den koning van Denemarken, en liet in den Noordschen oorlog zyne dapperheit blyken. *Sinapii Schlef. Curios.*

GAGAN, of CAGAN, koning der Avaren, Avaroisen, of Scythen, in de Noorder gedeeltens van Asië, die den berg Caucasus bewonen, leefde in de VI eeuw. Hy zondt zyne afgezanten aan den keizer Justinus om hem een schatting af te eischen, vermits hy waande dat de gansche wereldt hem cynsbaar was, maar deze vorst, verre van hem dien te geven, dreigde hem den oorlog te zullen aandoen.

GAGLIANO, oudtyds *Galaria*, *Galarina*, *Galorina*, eene stadt in de valei van Demona in Sicilië, gelegen op den top van een berg, vyf mylen van den berg Gibel, naar de kant van 't Westen. *Baudrand.*

GAGNEE. (JAN) Zie GANAY.

GAGO, eene grote, maar onbemuurde stadt en koninkryk van Negritië in Afrika, tusschen de rivier Niger, die ten Noorden, en die van Guinea, de welke tegen 't Zuiden gelegen is. Schoon dit de hoofdstadt van 't ryk Gago is, zyn echter hare huizen behalven het paleis zeer gering, maar evenwel wordt hier sterke handel inzonderheit met lakenen gedreven, die uit Barbarye derwaarts gebragt en aan de zwarten verkocht worden. Dit gewest is van graan en vee in overvloedt voorzien, maar heeft gebrek aan wyn, ooft en bomen; maar evenwel vindt men 'er meloenen, citroenen, ryst en goed water. Desgelyks is 'er een slaven-markt, alwaar een persoon, als hy jong is, voor 16 dukaten verkocht wordt. De inwoners van dit koninkryk zyn schaapherders en akkerlieden, die des winters met huiden van wilde dieren bekleed zyn, en des zomers naakt gaan. Zy zyn grove, domme en ongeleerde menschen, echter vindt men 'er 100 mylen verder die lezen en schryven kunnen. Men zegt dat dit koninkryk ryk van goudt is. De andere steden, behalven Gago, zyn Dau, Tombi, enz. *Leo Africanus, Marmol.*

GAGUINUS, (ROBERT) of GAGUIN, generaal van de orde der Trinitarissen, geboren te Calline eene kleine stadt op de grenzen van Artois. Hy leide de gronden zyner wetenschappen in het klooster Provins, ging van daar naar Parys, wierdt Doctor in de Rechten, en eindelyk generaal van zyne orde. Zyn verstandt en andere verdiensten bragten hem in de gunst van de koningen Karel den VIII, en Lodewyk den XII, die hem als bewaarder van de koninklyke boekzaal aanstelde, en in verscheide gezantschappen naar Italië, Duitschlandt en Engelandt gebruikte. De geleerden van zynen tydt hadden veel achting voor hem, en verscheide droegen hem hunne werken op. Hy

Hy ſtierf den 22 July des jaars 1502, of, zo als anderen melden, den 22 May des jaars 1501. Zyne ſchriften, door Trithemius aangehaalt, zyn: *De Conceptione Virginis Deiparæ*; *de Miſera hominis Conditione*; *de arte metrificandi*, *Epigrammata &c.* Maar inzonderheit ook zyne twaalf boeken *De Geſtis Francorum*. Ook hadt hy verſcheide werken overgebragt in de Franſche tale, als 't leven van *Karel* den Groten, en de *Commentarii* van *Cæſar*. *Eraſm. in Cicer. Trithem. in Catal. Miræus in Elog. Belg. Sanderus l.* III. *deſcript. Flandr. Swert. Ath. Belg. Chytræus in Itinerum Delic. Voſſ. de Hiſt. Lat. l.* III. *c.* 11. *Andr. Bibl. Belg. Quenſtedt in Patr. Illuſtr. viror.*

GAHAL, zoon van Hebed, begaf zich naar Sichem, om de inwoners van die ſtadt te verloſſen van de harde dwinglandy van Abimelech, zone van Gideon, maar hy wierdt ſchandelyk verraden door den trouwlozen Zebul. Zie hier hoe zich deze zaak toedroeg. Op een tydt dat Gahal of *Gaal* met zyne benden uit de ſtadt getrokken was om de wyngaardeniers te dekken voor de vyandlykheden van Abimelech, wierdt zyn volk op 't onverwachtſt overvallen en geſlagen door het krygsvolk van den gemelden Abimelech, die den gedachten Zebul derwaarts ontboden, en geraden hadt in eene hinderlaag te gaan leggen. Gahal hadt ter nauwer noodt tydt om zich door de vlucht in Sichem te bergen. Zebul, die de oorzaak van deze nederlage was, hieldt zich kwanswys of hy nergens van wiſt, maar leidde al de ſchuldt op de onvoorzichtigheit van Gahal, verwytende hem zyne lafhertigheit, ja maakte hem wegens verraderyen verdacht, als of hy met Abimelech verſtandt gehouden hadde; brengende daar door te wege dat de burgers van Sichem Gahal uit hunne ſtadt joegen. Ondertuſſchen was het zeker dat Gahal een eerlyk man was, die alles aanwendde tot veiligheit en verloſſing der verdrukte Sichemiten, Zebul daar tegen een verrader, en oorzaak van alle de ongelukken Gahals en die der ſtedelingen. *Richteren* IX.

GAHAM, zoon van Nacer, broeder van den patriarch Abraham, en van zyn bywyf Reuma. *Geneſ.* XXII, 24.

GAHAR, of GAHER, een Leviet. Zyne kinderen kwamen wederom uit de Babyloniſche gevangenis met Eſdras. I *Eſdra* II, 47.

GAHAS, een berg onder het ſtamhuis van Ephraim. Zie GAAS.

GAHAS, een watervloedt, die zynen naam en oorſprong neemt van den berg daar hier boven van geſproken is. Zie GAAS.

GAHTHAM, of GAETAM, vierde zoon van Elephas en kleinzoon van Ezau en Hada, vrouw van Ezau. *Geneſ.* XXXVI, 11.

GAIDARONISSI, oudtyds *Patrocleja*, *Patrocli Inſula*, een klein eilandt in den Archipel, leggende in de golf van Egina, naby de kuſt van Attica, anderhalf myl van de kaap *della Colomna* naar 't Zuiden, en zeven mylen van de ſtadt Egina naar 't Ooſten. *Baudrand.*

GAIDEROGNISSE, een klein eilandt in de Middelandſche zee, leggende naby de Zuidkuſt van 't eilandt Candia, en van Ginapetra. Eenige wereldbeſchryvers nemen 't voor 't oude *Leton*, daar de anderen voor ſtellen *Chriſtiana*, *Cuſogniſſa* en *Laſogniſſi*, drie kleine eilandtjes die zeer naby elkanderen, en acht mylen ten Ooſten van Gaiderogniſſe afleggen.

GAIGNEUR, (WILLEM, of GUILLAUME LE) geboren te Angers, leefde in 't begin der XVII eeuw. Men vindt zynen naam onder de genen die uitmunten in 't wel ſchryven, ook vindt men in eene beſchryving van Vrankryk, dat hy de eerſte van alle de ſchryveren in 't ganſche koninkryk geweeſt is, en die den weg gebaant heeft aan een oneindig getal van menſchen, die hem in de ſchryfkunſt hebben willen naſtreven. Men vindt een lofdicht op hem in het dichtwerk van Pierre le Loyer, die hem noemt geheimſchryver van den broeder des konings. *Les Oeuvres melanges de Pierre de Loyer fol.* 248. *Franc. de Rues deſcr. de France p.* 285. *Bayle.*

GAILDORF, een heerlykheit, nevens een ſteedtje en kaſteel, op den Zwabiſchen bodem gelegen, twee grote mylen van Halle in Zwaben; maar ſchoon het op dien bodem legt, wordt het echter onder den Frankiſchen kreits gerekent, en heeft aan 't graaflyk huis van Limburg toebehoort.

GAILIUS, of GAILLIUS, (ANDREAS) een rechtsgeleerde, in 't jaar 1525 te Keulen geboren. Hy ſtudeerde te Loven en op andere plaatſen in Duitſchlandt, Vrankryk en Italië, en wierdt hier op aſſeſſor of byzitter in de kamer te Spiers, welk ampt hy elf jaren waarnam, tot dat keizer Maximiliaan hem tot zynen Raadt verkoor. Eindelyk wierdt hy kancelier by den keurvorſt van Keulen, en ſtierf den 11 December des jaars 1587. Zyne ſchriften zyn: *Practicæ Obſervationes*; *De Pace publica & proſcriptis ſeu bannitis Imperii*; *De Pignorationibus &c.* *Adami in vitis ict. Andreas Bibl. Freherus Theatr.*

GAILLAC, een ſteedtje met eene abdy, leggende in 't Albigois, een gebiedt van Languedok op de Tarn, vier mylen beneden de ſtadt Alby. *Baudrand.*

GAILLARD, een Savoïſche bailluage, of ambacht, tuſſchen het hertogdom Chablais en 't landſchap Faucigny, het ambacht Terniere en het gebiedt van Geneve. De beſte plaats heet Gaillard, aan den vloedt Arve gelegen, waar toe nog omtrent 16 kleinder gerekent worden. *Theatr. Sabaud. & Pedemont.*

GAILLARD, (ACHILLES) een Paduaan, die Jeſuit wierdt in 't jaar 1560. Hy leerde de Godgeleerdheit te Rome en Milanen, en ſchreef op het verzoek van den kardinaal Borromeus een Cathechiſmus in 't Italiaanſch, en een boek genaamt *de Diſciplina hominis Interioris*; *&c.* *Rabadeneira. Cat. Script. S. J.*

GAILLARD, (MICHIEL) zoon van Mathurinus Gaillard. Hy deedt zich kennen by koning Karel den VII, terwyl deze vorſt zyn verblyf te Blois hieldt, gedurende den Engelſchen oorlog omtrent den jare 1450, en die wel gezien zynde aan 't hof, door dien prins in de finantien gebruikt wierdt. Naderhandt wierdt hy Raadt en hofmeeſter van koning Lodewyk den XI, vervolgens kapitein generaal en gouverneur der galeaſſen van Vrankryk, en eindelyk generaal der finantiën. Lodewyk, hertog van Orleans, namaals koning van Vrankryk, kennende de verdienſten van Gaillard, maakte hem ridder van zyne orde Port-Epic. Maar nog zou hy gelukkiger geweeſt zyn, hadt hy zo lang mogen leven, tot dat hy zynen zoon, Michiel genaamt, noch hoger hadt zien verheffen als zyn huis ooit was geweeſt. Deze kreeg tot zyn deel de heerlykheden van Chailly en Longjumeau, en verſleet zyne eerſte jaren in den dienſt van koning Lodewyk den XII, maar ziende dat deze prins geen kinderen hadt, maakte hy zyn hof by François, hertog van Angoulême, naar alle gedachten erfgenaam van de kroon; en zich gewikkeld hebbende in de goede gunſten van dien prins, verkreeg hy tot zyne gemalinne Souvereine van Angoulême, natuurlyke zuſter van François, die naderhandt aan de kroon gekomen zynde, deze Souvereine van Angoulême wettigde te Dion in 't jaar 1521, en vereerde Michiel Gaillard met de bediening van edelman van zyne bedkamer. Zy leefden tot aan den jare 1551 en wierden in de kerk van Chailly, gezegt Chilli, digt by Longjumeau bygezet. De oudſte hunner kinderen, ook Michiel genaamt, plantte het nageſlacht voort, en kocht, zo men zegt, de priory van Longjumeau, die Theodorus Beza, wanneer hy tot den Hervormden Godsdienſt overging, verkocht. *Bernier Hiſtoire du Blois.*

GAILLARD, (AUGER) een dichter, was een wagemaker van zyn ambacht, en woonde te Rabaſtein in Languedok. Henrik de IV vergoldt met eenige geſchenken de gedichten, die hy hem in zyn eigene tale hadt aangeboden, om zyne verdienſten te erkennen.

GAILLARDE, (JOHANNA) van Lions, leefde in de XVI eeuw, en was een goede poëteſſe. Vauprivas haalt een rondeel aan in zyn Franſche boekzaal, die Marot ter eere van haar gemaakt zou hebben, en een diergelyk rondeel door haar tot dankbaarheit van Marot.

GAILLON, een luſthuis of kaſteel in Normandië, leggende op een heuvel in een zeer aangename landſtreek omtrent een kleine myl van de Seine. 't Is een van de luſthuizen des aartsbiſſchops van Rouaan, en 't was de kardinaal George van Amboiſe, die het zelve liet bouwen. Daar is ook een zeer ſchoon en ryk klooſter van de Karthuizers. De koningen plagten op dit kaſteel zelf dikwils hun verblyf te nemen.

GAINAS, van geboorte een Goth, bragt het door zyne dapperheit zo verre, dat hy als veldheer over 't leger van keizer Arcadius verkoren wierdt. Hy deedt den verrader *Ruffinus*, die zich als keizer wilde opwerpen, om 't leven brengen in 't jaar 395. Arcadius, die aan Eutropius zeer veel gunſten bewees, wierdt door Gainas, die dit niet dulden kon, gedwongen, door hulp der Barbaren, dezen zynen lieveling over te geven, ja hy dwong hem dat hy de hoofden van zyne getrouwe dienaren *Aurelianus*, *Saturninus* en *Johannes* hem moeſt toezenden. Doordien hy een Arriaan was, eiſchte hy voor zyne geloofsgenoten een kerk binnen Conſtantinopel, en was van voornemen om het keizerlyk hof in brandt te ſteken, en zich zelf voor keizer op te werpen. Deze trouwloosheit noodzaakte Arcadius hem voor vyandt van het ryk te verklaren. Hier op verwoeſtte hy ganſch Thracië; maar wierdt eindelyk op den Helleſpont geſlagen, in de vlucht gedood, en zyn hoofdt binnen Conſtantinopel gebragt. *Theodoretus l.* V. *Zoſimus l.* V. *Zonaras l.* VIII. *Socrates l.* VI. *Chron. Alexand.*

GAINIER, of GAINERUS, (ANTONIUS) geneesheer van Pavia, was in achting door zyne geleerde werken in den jare 1440. De zelve zyn: *De ægritudine ſtomachi*; *De febri*; *De Pleureſi*; *De Arthritica in juncturis &c.* Hy ſtierf te Pavia, alwaar men zyn graſſchrift vindt in de kerk van S. Michiel. *Trithemius de ſcript. Eccl. Geſner. Bibl. Ghilini Teatr. d'Huom. Letter. Vander Linden de ſcript. Med.*

GAINSBOROUGH, of GAINESBURROW, is eene welbewoonde marktſtadt in Lincolnshire, aan de rivier Trent, dryvende fraaien koophandel. Voortyds hebben de Denen hier hunne ſchepen gehad, ook is Sueno Tiugskeye een Deenſch tyran daar doorſtoken. In de XIII eeuw behoorde deze plaats aan Willem van Valence, grave van Pembroke, die by koning Eduard den I de vryheit van een markt voor de zelve ſtadt te weeg bragt. In den jare 1682 is de tytel van grave van Gainsborough aan Eduard Noel gegeven; en van des zelfs familie ſtaat dit volgende aan te merken. Ten tyde van koning Henrik den II, heeft Robert, een zoon van Noel, de ſtichter van dit geſlacht, het klooſter Ranton, behalven zynen voornaamſten ſetel Ellenhall in Stafforshire geſticht. Door de dochter van dezen zynen oudſten zoon Thomas, Alice genaamt, is het grootſte gedeelte, van het grootvaderlyk erfdeel aan het geſlacht der Harcourts gekomen. De mannelyke linie is echter door eenen zoon, Philips genaamt, voortgezet; waar van de Noels van Wallesborrow in Leiceſtershire, mitsgaders die van Hilcote Hardby nog in het begin der XVIII eeuwe bloeiden. Van dezen Philips ſtamde af de ridder Andreas Noel van Dalby, een van de loontrekkende koeſterlingen der koninginne Elizabeth. De zoon van dezen, Eduard genaamt, die zyn verblyf te Brook in Rutlandt hieldt, wierdt den 29 Juny des jaars 1611 tot baronet, en 5 jaren daar na tot pair van Engelandt met den tytel van lord

Noel van Ridlington verheven; vervolgens kreeg hy den eernaam van ondergraaf van Campden, vermits lord Hicks, vader van zyne gemalinne Juliana, zonder mannelyke lyfserven zynde, hy na zyne doodt dien tytel mogt behouden. Hy zelf ſtierf in 't jaar 1643, en liet by gemelde Juliana twee zonen na; de oudſte Baptiſt, en de andere Henrik, insgelyks twee dochteren, waar van Eliſabeth aan den ridder Eraſmus de la Fountain, en Penelope aan Johan, ondergrave van Chaworth, getrouwt zyn geweeſt. Baptiſt, de eerſte zoon, heeft vier gemalinnen gehadt; de eerſte Anna, oudſte dochter van Willem Fieldings, grave van Denbigh, deze bragt hem drie zonen, die jong ſtierven, ter wereldt. De twede Anna, dochter van den ridder Robert Lovet, en weduwe van Eduard, grave van Bach. Deze baarde hem een zoon, die ook jong ſtierf. By de derde Eſther, dochter van den lord Thomas Wottons, teelde hy 1) Eduard, waar van hier na. 2) Henrik, vader van Juliana, getrouwt aan den grave van Burlington. 3) Maria, gemalinne van Jakob, grave van Northampton. 4) Juliana, getrouwt aan den lord Allington. 5) Elizabeth, getrouwt met Karel, graaf van Berkley. 6) Eſther, die in hare kindsheit ſtierf. By de vierde, Elizabeth, dochter van Montagues, grave van Lindſey, heeft hy vier zonen en drie dochteren gehad, (1) Baptiſt, waar van hier na; (2) Johannes, die met de weduwe van den lord Erwin trouwde; (3) Catharina, getrouwt met Johan, lord Ros, naderhandt hertog van Rutlandt; (4) Brigitta; (5) Penelope, getrouwt aan een Eſquier genaamt Dormer. Eduard, de oudſte zoon van 't derde huwelyk, wierdt, gelyk hier boven gezegt is, door koning Karel den II den 1 December des jaars 1682 tot grave van Gainsborough verheven, en ſtierf in 't jaar 1689, na dat hy by Eliſabeth, dochter van Thomas, grave van Southampton, de volgende kinderen geteelt hadt: 1) Wriotesley Baptiſta, waar van hier na; 2) Franciſca, gemalinne van den lord Digby; 3) Johanna, ook aan een lord Digby gehuwt; 4) Elizabeth, getrouwt aan een Eſquir, genaamt Norton. De zoon Wriotesley Baptiſta teelde by zyne gemalin Catharina, dochter van Fulk Grevils, lord Brook, twee dochteren, waar van de oudſte, Elizabeth, trouwde met Henrik, lord Woodſtok, naderhandt grave van Portlandt, maar de jongſte, Rachel, wierdt gemalin van Henrik, hertog van Beaufort. Wanneer hy nu in den jare 1690 in September ſtierf, verviel deze graaflyke waardigheit van Gainsborough op Baptiſt, den zoon van Baptiſt Noel, daar hier boven van gewag gemaakt is, als jongſten broeder van Eduard, eerſte grave van Gainsborough, wiens moeder eene dochter was geweeſt van den ridder Thomas Fanshav. Deze graaf Baptiſt hadt noch twee zuſteren, Elizabeth en Suſanna, en hy was getrouwt met Dorothea, twede dochter van Johan Manners, hertog van Rutlandt, die hem eenen zoon, Baptiſt genaamt, ter wereldt gebragt heeft. *Heylyn's help to Engl. Hiſt. p.* 322. *Peerage of England I.* 319.

GAISENFELDT, eene ſtadt van Duitſchlandt, in 't gebiedt van Beyeren, gelegen aan de kleine rivier de Ilm, een myle van den Donau, en twee van de ſtadt Ingolſtadt. Eenige wereldbeſchryvers nemen deze ſtadt voor 't *Vallatum* van 't oude *Vindeliciē*; daar anderen voor ſtellen *Feillenbach*, een dorp in de zelve landſtreek. *Baudrand.*

GAISENHAUSEN. Zie GEISENHAUZEN.

GAISO, een Frank van natie, was in den jare 410 *Comes en Magiſter Officiorum* onder keizer Honorius. In 't Codex van Theodoſius wordt dikwils van hem gewaagt. Daar is ook nog een ander Gaiſo geweeſt van de zelve natie, die keizer Conſtans vermoordde op bevel van Magnentius. *Jac. Gothefred. Proſopogr. Cod. Theodoſiani.*

GAISRUCK, een graaflyk geſlacht in Ooſtenryk, 't welk van eenen *Nicolaus*, die in het jaar 1490 geleeft heeft, gerekent wordt afkomſtig te zyn. *Georg Karel* bleef in 't jaar 1616 in den ſlag by Gradiska als krygsoverſte des keizers. *Franciſcus Leopold* en *George Chriſtoffel* waren in 't jaar 1704 keizerlyke kamerheeren, en in 't jaar 1717 is *Leopold* keizerlyke ritmeeſter geweeſt. *Bucel. Stemm. P.* III.

GAJAN, of GAYAN, de XXI biſſchop van Jeruzalem, in de II eeuw, was beroemd om zyne godvruchtigheit, en een opvolger van Julianus.

GAJANITEN, ketteren, hunnen oorſprong nemende uit de ſecte der Eutychianen. Zy volgden de dwalingen van Julianus van Halicarnaſſus, het hoofdt der onverzettelyke ſtyfkoppen, en van Gajanus, daar zy den naam van Gajaniten van gekregen hebben. Zy dreven dat na de vereeniging der twee naturen in Jeſus Chriſtus zyn ligchaam onkrenkbaar geweeſt is; en nooit van honger, dorſt, noch andere zwakheden, door de wetten en noodzakelykheden der nature een ligchaam ingeſchapen, is aangedaan geweeſt. *Liberatus brev. c.* 20. *Prateolus & Sander. Hier.* 109. *Godeau Hiſt. Eccleſ. ſec.* V. *l.* I. *Arnold Ketter hiſt. l.* V. *&* VI.

GAJANUS, een ketter, en hoofdt der zo genaamde Gajaniten, wierdt in de VI eeuwe door 't volk tot biſſchop van Alexandrië verkoren, ter zelver tydt als de keizerin Theodora een zekeren monnik Theodoſius tot die waardigheit verheffen wilde. Dit veroorzaakte grote oneenigheden in Alexandrië, tot dat eindelyk Gajanus in ballingſchap gejaagt wierdt. *Liberatus brev. c.* 20. *Leontius Scholaſticus de ſect. Act* 5. *Baronius anno Chriſti* 535.

GAJATHEDDIN CAIKHOSROU, zoon van Aladin, Sultan van het ſtamhuis der Selgiuciden, die in Natolië en de omleggende landen regeerde in 't jaar van de Hegire 640, van Chriſtus 1242. Deze prins ondernam ongelukkig den oorlog met de Mogollen of Tartaren, die hem geen overlaſt deden, maar in ruſt en vrede met hem leefden. Hy lichte, om zyn voornemen tot een goed einde te brengen, een heir van Grieken, Franken en Georgianen; trok daar mede door tot aan Arſangian, eene ſtadt in Armenië; maar zo haaſt de vyandt zich zien liet, kozen de Chriſtenen de vlucht, en verplichten hem ook de vlucht te nemen. De Mogollen ziende hen vluchten, waanden dat zulks alleenlyk geſchiedde om hen te misleiden en in eene hinderlaag te lokken, waarom zy hunne vyanden ook niet zeer vervolgden, als zy hadden kunnen doen, echter lieten zy niet na zich meeſter van de ſteden Sebaſte en Ceſarea te maken eer zy zich wederom naar Arzegian begaven. Na dit ongeval zondt Gajatheddin gezanten aan de Mogollen, latende hen de vrede aanbieden, die hy verkreeg op voorwaarde dat hy jaarlykſch een zware ſchatting van paarden, oorlogstuig en ſtoffen zou opbrengen. Deze Sultan ſtierf in 't jaar der Hegire 641, en liet drie zonen na, waar van hy den oudſten *Ezzeddin* tot zynen opvolger verklaarde. *Khondemir.*

GAJATHEDDIN, derde Sultan van de ſtamme of heerſchappy der Gauriden, was eigen neef van Seifeddin zyn voorzaat. Hy wierdt geëert met den bynaam van Aboulfetah, 't welk betekent de *Overwinnaar.* Hy wreekte wel haaſt den moordt van zyn voorganger, doende ſterven alle die hem vermoort hadden, verſtrojende door deze halsſtraf alle zamenrottingen der oproermakers, die zich in 't landt der Gauren verheven hadden, en de gewoonlyke ſchatting weigerden te betalen in 't 571 jaar der Hegire, van Chriſtus 1174. Hy hernam van de Selgiuciden de ſtadt Badghis, vervolgens die van Herat, de welke eertyds was de hoofdſtadt van Khoraſan, in een woordt, hy maakte zich meeſter van die gehele provincie; waar op hy vol van roem en geluk weêrkeerde naar de ſtadt Gaznah, daar hy tot aan het jaar van de Hegire 599, van Chriſtus 1202, geleeft, en den ouderdom van 63 jaren bereikt, en 23 jaren geregeert heeft. Men pryſt de gematigdheit van dezen prins omtrent het geval van zynen oom, die tegen hem was opgeſtaan: want hy hem in zyne macht gekregen hebbende, gaf hy alles goeds, wat een neef aan zynen oom kon geven, daar hy aan verplicht was. *Herbelot Bibl. Orient.*

GAJATZO, in 't Latyn *Calatia*, eene ſtadt in 't koninkryk Napels, digt by Vulturnus in 't landt van Labour. *Titus Livius* maakt 'er gewag van, en *Appianus* zegt dat Julius Ceſar daar eenige menſchen ter bewoning naar toe zondt. Zy was oudtyds zeer aanzienlyk, maar vervalt heden van tydt tot tydt. *Leander Alberti deſcr. Ital.*

GAJETE. Zie GAETE.

GAJOBOMAR, koning der Quaden, een oud volk in Duitſchlandt. Deze vorſt wierdt doorſtoken, men weet niet by wat voorval, door keizer Caracalla, die zich op deze daadt beroemde als een van zyne heldeſtukken, die hy in Duitſchlandt hadt uitgevoert in 't jaar van Chriſtus 214. *Dion. Excerpt. in Valeſ. p.* 754.

GAJOLA, oudtyds *Euplea*, een klein eilandt in de Toskaanſche zee, leggende in de golf van Napels, tuſſchen de ſtadt van dien naam en Pouzzola. *Baudrand.*

GAJUS. Zie CAJUS.

GAJUS, of CAJUS, uit de ſtadt Corinthus, by wien de Apoſtel Paulus zich begaf. Men gelooft ook dat het de zelve is, daar Johannes zynen derden Zendbrief aan ſchryft, waar in hy hem over de deugdt zyner herbergzaamheit pryſt. Hy wordt de vier en dertigſte in rang van de 72 diſcipelen des Heere Jeſus gerekent. *Rom.* XVI, 13. III *Johan.* I. *Simon Dictionaire de la Bible.*

GAL, (*Sint*) een Ierlander, leerling van S. Columbanus, dien hy volgde in Vrankryk. Zyne ſeldzame verdienſten deden hem verkiezen tot biſſchop van Conſtans, maar men ſtelde in zyn plaats zyn leerling Johannes. Hy ſtichtte in 't jaar 615 dat beruchte klooſter in Zwitſerlandt, 't geen naar zynen naam genoemt is. Hy ſtierf in 't jaar 640, oud zynde 95 jaren. Men heeft van hem een predikatie, uitgeſproken in de kerk van St. Steven te Conſtans, op den dag der inwying tot biſſchop van zynen leerling Johannes; een brief aan Dedier, biſſchop van Cahors. *Antiq. Lectiones Caniſii. Du Pin Bibl. des Auteurs Eccleſ.* VII. *Siecle.*

GALAAD, of GILEAD, was eigentlyk de berg, waar by Jakob met Laban een verbondt oprechtte; maar naderhandt heeft het ganſche naburig geweſt dien naam gekregen, zelf tot aan de ſtadt Trachonites. De Galaten droegen zorg om Saul en zyne zonen te begraven, na den veldſlag, waar in zy 't leven verloren hadden, gelyk elders gezegt wordt. *Geneſ.* XXXI. *Joſua* XIII. I *Kon. laatſte Kap.* II *Chron.* X. *Torniel A. M.* 2296. 3. *&* 9. 2979. *n.* 9. *&c.*

GALAAD, zoon van Machir, uit den ſtamme Manaſſe. Hy gaf zynen naam aan een provincie over de Jordane, bezeten door den ſtamme Gad. *Numer.* XXVI, 29.

GALACTOPHAGES, volkeren uit het Aſiatiſche Scythië, aldus genaamt naar 't Griekſche woordt γαλακτοφάγος, 't welk betekent melkeeters. Homerus maakt in zyn 13 boek van de Iliaden van hen gewag, als van een zeer rechtvaardig en oprecht volk, die geen ander voedſel nuttigden dan melk.

GALACZ, of GALATS, eene kleine Turkſche ſtadt in Europa, leggende in Moldavië aan den Donau tuſſchen de monden van de rivieren Pruth en Seret. *Maty Diction.*

GALAL, een Leviet, waar van gewag gemaakt wordt I *Chron.* IX, 15, 16.

GALAMA, een adelyk huis in Vrieslandt, in de grietenye Menaldumadeel, in het quartier Weſtergoo. *Winſemius.*

GALAMA, een zeer oud en adelyk geſlacht in Vrieslandt, het welk altoos zeer machtig en aanzienlyk is geweeſt. Uit het

het zelve was Igo of Iglo Galama vyfde Poteſtaat van Vrieslandt, een man, volgens het getuigenis der Vrieſche Jaarboeken, in de krygskunde zeer ervaren, om welke reden hy ook, wegens de gedurige invallen der Deenſche en Noordſche volkeren in dezen tydt in Vrieslandt, van de edelen en ingezetenen, na de doodt van Heſſelus Hermama, tot die waardigheit wierdt verkoren. Zy verzekerde ook de Vrieſche grenzen, zo veel als het mogelyk was, tegen de invallen dezer ſtroperde en barbaarſche volkeren, en vernieuwde het gebruik der ſchildwachten aan den oever der Noordzee; maar ſtierf, nog geen een jaar geregeert hebbende, omtrent den jare 910. Hy liet een zoon na, mede Igo of Iglo Galama genoemt. In den jare 1487 leefde zekere Igo Galama in groot verſchil en tweedragt met heer Agge, of Aggo, abt van Stavoren te Hemelum, wegens zekere landen en inkomſten, door Galama het klooſter onttrokken. De zelve wierdt deswegen door den abt in den ban gedaan, nevens zyne twee broeders en eene zuſter. Doch zy, zulks niet achtende, grepen tot de wereldlyke wapenen, ontboden hulpbenden uit Hollandt, belegerden het ſterke huis Spyker, het welk aan het gemelde klooſter behoorde, veroverden het zelve, en braken het af, makende tot buit al de koſtelykheit, de welke daar bewaart wierdt. De abt, voor ſlimmer gevolgen beducht, ſprak een twede banvonnis tegen die van Galama uit; doch daar zich de zelve al zo weinig aan kreunden als aan het eerſte. Men hieldt vervolgens eene byeenkomſt binnen Bolswaardt: maar volgens Winſemius waren de aangeſtelde rechters te eenzydig en Galama toegedaan; om welke reden de abt Agge, ziende, dat het geeſtelyke zwaardt niet wilde helpen, zyne toevlucht tot het wereldlyke nam, en Gelderſche hulpbenden ontboodt, met welke hy tegen Galama optrok: doch zy wierden van den zelven, door die van Bolswaardt verſterkt, geſlagen; waar op Galama voortging in het gebiedt van den abt te branden en te roven. Eindelyk wierdt de vrede tuſſchen den abt en Galama weder herſtelt, op deze voorwaarden, dat de eerſtgemelde de Gelderſche ſoldaten van den dienſt zou ontſlaan, en dat Galama, die Sloten belegert hadt, van voor het zelve zou opbreken. Voorts verzekert Winſemius, dat het geſlacht van Galama in de XII eeuwe tot zodanige macht was opgeklommen, dat het niet alleen den gemenen edelen, maar zelfs den graven van Hollandt, tegenweer durfde bieden, waar omtrent het volgende geval, door hem bygebragt, maar door Gabbema wat omſtandiger verhaalt, tot een voorbeeldt kan verſtrekken. Graaf Floris de III, bygenoemt de Vette, te Enkhuizen, of daar omtrent, zynde, hadt zyn grootſte vermaak in de jagt; waarom hy menigmalen in het boſch de Kreyl, tuſſchen Stavoren en Enkhuizen gelegen, maar ſedert verdronken, het welk die van Galama toebehoorde, ging jagen. Op zekeren tydt ontweldigden zyne dienaars Galo Iges *van Galama* zyne honden en vangſt, het welk den zelven zodanig ſpeet, dat hy een eedt deedt, van zulks op des graven goedt en bloedt, al was het ten koſte van zyn leven, te wreken. Floris lachte met de bedreigingen van dezen edelman, en ging voort met in des zelfs boſch, wanneer het hem luſtte, te jagen. Galama, daar op een tydt van verwittigt zynde, bragt eenige van zyne getrouwſte vrienden te zamen, zocht den graaf op, ſprak hem zeer vinnig aan, en eiſchte vergoeding van de geledene ſchade, met bedreiging van, ingeval van weigering, zich zelf recht te zullen doen met de wapenen, die Godt en de natuur hem hadden gelieven te verlenen. De graaf, verwondert over de ſtoutheit van een edelman, die hem dorſt dreigen, en zelfs in zyn aangezicht, beſtrafte hem daar over met woorden ſtraffelyk; maar Galama voer aldus voort: *Zo waar als ik een edelyke vrye Vries geboren ben zal ik het myne voor uwe overweldiging beſchermen, of het zal my aan macht, en niet aan wille ontbreken.* Hy viel te gelyk den grave aan, en zou den zelven zekerlyk doorſtoken hebben, indien hy het niet was ontweken: doch zo tydelyk niet, of hy wierdt nog in den regter arm gewond. Toen trokken des graven edellieden mede van leer, en beſchermden hunnen heere: echter ſchoten 'er twee van des graven edellieden het leven by in. Winſemius voegt hier by, dat deze twiſt door de bemiddeling van den hertog van Brabandt is bygelegt. Wanneer Vrieſlandt door de Saxen beheerſcht wierdt, en Henrik, jongſte zoon van hertog Albert van Saxen, zynen vader na des zelfs overlyden in den jare 1500 in de waardigheit van erfpoteſtaat was opgevolgt, wiens ſtedehouder de graaf Hugo van Leiſſenach was, leefde zekere Douwe Galama. Vrieſlandt bevondt zich toen in een ſlechten ſtaat; alles was even verward; de landzaten uitgeput; vele edelen waren uit het landt gevlucht en leefden in ballingſchap, en zochten maar gelegenheit om de Saxen te verdryven. De gezegde graaf van Leiſſenach, die in de regeringkunde ſlecht ervaren was, meende, dat alles met ſtrengheit te doen ſtondt. Douwe Galama, een van de gevluchte edelen, was met een vrygelei-brief te Franeker gekomen, om met den ſtadhouder over den ſoen te handelen. De onderhandeling liep vruchteloos af, en de tydt van den vrygelei-brief ten einde: maar hy, het zy 'er niet op denkende, dat de laatſte dag verſtreken was, het zy vertrouwende, dat 'er op een dag of twee niet gezien zou worden, blyft een weinig over zynen tydt by zyne vrienden. Daar op wordt hy van zyn bedde gelicht, te Franeker in het gevangenhuis gebragt, en, om dat vele edelen voor hem meenden te ſpreken, des morgens vroeg voor zonnen opgang onthoofd. Tegenwoordig is dit aanzienlyk geſlacht op een mans oir na uitgeſtorven, Igo Galama genoemt, te Ilſt zyn verblyf houdende, en zyn leven in ruſt en eenzaamheit doorbrengende. *Winſemius en Schotanus Kronyk van Vrieslandt. Gabbema Verhaal van G. de Nederl. Watervloeden. Oudheden en Geſtichten van Vrieslandt.*

GALAMINUS, (Augustinus) kardinaal, geboren van Briſighella, een klein landſchap in Romanië. Jong zynde, tradt hy by de Dominikanen in het klooſter te Faenza. Na dat hy de wysgeerte en Godgeleerdheit in vele klooſters geleerd hadt, wierdt hy inquiſiteur te Breſcia, Plaiſance, Genua en Milanen. Clemens de VIII riep hem te Rome, en maakte hem commiſſaris van 't S. Officio. Paulus de V benoemde hem tot meeſter van het Vatikaan in 't jaar 1607. 't Volgende jaar verkoos hem de orde van S. Dominicus tot hunnen generaal, waar op hy de klooſters van die broederen door ganſch Vrankryk ging bezoeken, houdende een algemeen kapittel binnen Parys in 't jaar 1611, en wierdt benoemt tot kardinaal, onder den tytel van S. Maria de Ara Cœli door den zelven paus, die hem de bisdommen van Lorette en Recanati opofferde. Hy beſtierde deze kerken met zeer veel wysheit, en wierdt vervolgens overgebragt tot die van Oſimo, alwaar hy tot aan zyne doodt, die voorviel in 't jaar 1639, in den ouderdom van 90 jaren, gewerkt heeft. Hy heeft de Acta ſynodalia voor de kerken in 't licht gegeven. *Mich. Pio de Vir. illuſtr. ord. Præd. P.* II. *Ughell. Ital. Sacr. T.* I. *Fontan. Theatr. Domini Bibl. Prov. Lombard.* 1607.

GALANTHIS, dienſtmaagdt van Alcmena. Men zegt, dat zy hare meeſtereſſe krachtig in hare barensnoodt behulpzaam was, waarom haar Juno uit ſpyt in een weſel veranderde, die hunne jongen door de keel ter wereldt brengt. *Ovid. Metamorph. l.* IX.

GALANUS, (Clemems) een Theatyner monnik, hebbende vele jaren in Armenië gewoont, verzamelde hy daar alle de geſchrevene acten in de Armeniſche tale, die te bekomen waren, en die hy in de Latynſche tale, verſiert met zyne aanmerkingen, heeft uitgegeven te Rome in twee ſtukken in folio, in 't jaar 1650, en gedrukt in de drukkery van de congregatie de propaganda fide. Deze Armeniſche ſtukken zyn ook in 't Armeniſch gedrukt, welk werk ten opſchrift heeft: *Overeenſtemming van de Armeniſche met de Roomſche kerke, op de getuigeniſſen der vaderen en Armeniſche geleerden.* De ſchryver merkt in zyne voorreden aan, dat hy geen nader weg weet in te ſlaan om de Armeniërs uit hunne dwalingen te rukken, dan dat men hen in hunne tale zelf onderrecht. Hy bekwam door een zyner leerlingen een Armeniſche geſchiedenis van alle hunne patriarchen, die hy zeer klaar heeft opgeheldert, en met zyne aanmerkingen vermeerdert. Deze Galanus ſpreekt ook in zyn boek van de *Iberiërs* en die van *Colchos*. Dit werk is naderhandt te Keulen in 't jaar 1686 gedrukt, voerende ten opſchrift: *Hiſtoria Armena Eccleſiaſtica & Politica in* 8. *Biblioth. univerſell. T.* I. *pag.* 280. *Sagittar Introd. ad hiſt. eccl. c.* 19. *Acta Erud. anno* 1686. *Menſ. Julii.*

GALARZA. Zie GALATREZZA.

GALAS. Zie GALLAS.

GALASO, een riviertje in 't landt van Otranto, eene provincie van 't koninkryk Napels. Zy neemt haren oorſprong van den Apenin, na by de ſtadt Oria, en werpt zich in de zeeboezem van Tarente, digt by de ſtadt van dien naam. *Maty Dict.*

GALATA, eene ſtadt tegen over Conſtantinopel, waar van zy als eene voorſtadt ſtrekt. Zy legt aan de andere zyde der haven van die genoemde ſtadt, van waar men daar te landt naar toe kan gaan, over een rivier, die zich in de haven ontlaſt. Deze ſtadt behoorde eertyds aan de Genuezen, en men ziet daar nog een groten toren, waar in zy zich nog zeer lang tegen de Turken verdedigt hebben, toen zy Conſtantinopel reets vermeeſtert hadden. De huizen zyn daar zeer wel gebouwt. De Roomſchgezinden hebben daar vyf klooſters en een Latynſche kerk, te weten die van S. Benedictus, voor de Jeſuiten. De meeſte inwoners zyn Grieken, en men vindt 'er krachtig veel herbergen en ſpeelhuizen, daar die van Conſtantinopel, en 't varensvolk zich komen verluſtigen, waar door dikwils veel wanorder veroorzaakt wordt. In 't jaar 1712 zyn hier meer dan 1800 huizen en 8000 kramen door een brandt in de aſſche gelegt. Pera wordt van deze plaats ſlechts door een kerkhof geſcheiden. *Thevenot Voyage naar de Levant.*

GALATA. Zie PERA.

GALATAUS, (Vincentius) geboortig van Meſſina, een goed dichter, bloeide omtrent den jare 1625, nalatende in zyne moedertale: *la Dalida, Comedia in terza rima Siciliana. Biblioth. Sicula.*

GALATEA, eene nimph en zeegodinne, de dochter van Nereus en Doris. *Ovid. Metam. l.* XIII.

GALATEUS. Zie ANTONIUS GALATEUS.

GALATHEA, koningin der oude Celten, volgde haren vader der Celtes in het ryksgezag. Hare ſchoonheit bekoorde Herkules den Libier, wanneer hy wederkerende uit Spanje door Vrankryk trok. Deze heldt teelde by haar eenen zoon, *Galatheus*, die zyne moeder in de regering volgde. *Diodor. Sicul. l.* IV.

GALATHEUS, koning der oude Celten, was de opvolger van zyne moeder Galathea. Na dat hy vele volkeren onder zyn juk gebragt hadt, gaf hy hen den naam van Galaten, en noemde het landt Galatië, 't welk naderhandt Gaule genoemt is. Zyne nazaten hebben zich tot in Griekenlandt of in klein-Aſië uitgebreid, alwaar zy den naam van Galaten droegen. *Diodor. Sicul. l.* IV.

GALATHEUS. Zie ANTONIUS GALATEUS.

GALATIE, eene provincie van klein-Aſië, die van de Turken Gelas genaamt wordt. Dezen eerſten naam ontleende zy van de oude Gallen, die, na dat zy Rome verbrand, en Italië verwoeſt hadden, zich derwaarts ter woon begaven. Zy wordt ook nog *Gallo-Græcia* genaamt, vermits zich daar Gallen en Grieken ophielden. Voortyds hadt een gedeelte van dit landt aan de Phrygiërs behoort, die het den naam van Paphlagonië gaven. Galatia grenſt ten Ooſten aan Cappadocië, ten Zuiden aan

aan Pamphylië, ten Westen aan klein-Asië, Pontus en Bithynië, en den Pontus Euxinus ten Noorden. De steden waren Ancyre, Sinope, Amisus, Cybela, enz. De Galaten of Grieksche Gallen ondernamen zeer gewigtige oorlogen, inzonderheit ten tyde van Brennus. De Turken bragten deze provincie in 't jaar 1537 onder hun juk. De Apostel Paulus schreef aan deze Galaten. *Pausanias, Ptolomeus, Justinus, &c. Cluver. l. V. Introd. Geogr. c. 17. Strabo.*

GALATINUS, (PETRUS) een Franciskaner monnik, hadt veel achting in den beginne van de XVI eeuw, of 1520. Zyn eigen naam was Colonna, en den naam van Galatinus ontleende hy van zyn vaderlandt. Hy verstondt de talen en de Godgeleerdheit, en heeft zich inzonderheit door zyn boek, getytelt *de Arcanis Catholicæ veritatis*, tegen de Joden berucht gemaakt, waar in hy ook *Reuchlinus* tegen zyne vyanden verdedigt. Daar na is 'er een boek van Galatinus te Genua in 't jaar 1520 gedrukt, onder den tytel van *Victoria adversus Judæos*, maar eenigen zeggen, dat hy dit t'eenemaal van *Prochet* heeft uitgeschreven, hoewel anderen wederom willen dat Prochet het zelve uit *Raimond Martinus de Pugione fidei* genomen heeft. *Sixt. Senensis. Possevinus apparatus sacer, Miræus, Waddingus. &c.*

GALATREZZA, bekend onder den naam van *Petrus Garzia de Galarza*, bisschop van Coria, een Spanjaardt, geboren te Bouilla, 't geen een steedtje is by Cuenca in nieuw-Castilië. Hy studeerde te Siguenza, en daar na te Salamanca, alwaar hy de wysgeerte leerde, en tot Doctor wierdt ingewyd. Hier op wierdt hy kanunnik en scholasticus te Murcia, en vervolgens benoemde hem Philips de II tot bisschop van Coria in Estremadura. Zyne voornaamste werken zyn: *Evangelicæ Instit.* en *Clausura Monialium.* Hy stierf den 14 May des jaars 1606. *Antonius & Schottus Bibl. Miræus de script. sec.* XVI.

GALATUS, zoon van den keizer Valens, stortte in eene ziekte, ter zelver tydt wanneer de keizer voornemens was, ja, zo men eenige geschiedschryveren geloven mag, toen hy bezig was om het bannissement van S. Basilius van Cesarea te tekenen. Toen de keizer deze ziekte te dier tydt hoorde, veranderde hy van voornemen, en zondt om S. Basilius, op dat zyn zoon door zyne voorbede mogt genezen worden, 't welk ook geschiedde; maar zynde vervolgens gedoopt door de Arianen, viel hy weder in eene ziekte en stierf. Deze geschiedenis wordt verhaalt door Gregorius van Nazianze, S. Ephrem, Socrates, Sozomenes, en Theodoretus, maar met verschillende omstandigheden. 't Is zeker dat Valentinianus Galatus stierf voor 't jaar 373, want Themistius in dat jaar voor keizer Valens de goden biddende, badt met een aan Jupiter, dat hy hem eenen zoon verlenen wilde, die met hem regeren mogt. S. Gregorius van Nazianze onderstelt, dat dit te Cesarea gebeurt is in 't jaar 370, en hy zegt niet dat Galatus genezen wierdt, maar dat hy genezen hadt kunnen worden, indien Valens hem niet hadt laten dopen door de Arianen. S. Ephrem in 't tegendeel, dat hy wierdt genezen door de gebeden van S. Basilius, maar Socrates en Theodoretus willen, dat Valens niet beloven wilde aan S. Basilius, dat hy zynen zoon door de rechtgelovigen zou laten dopen, waar op Basilius gezegt zou hebben: *dan geschiedde uwen zoon zo als het Godt behagen zal. Pineus, IV eeuw.*

GALAUP, een geslacht. De familie van *Galaup-Chasteuil* is oud en adelyk, nemende haren oorsprong uit het koninkryk van Napels; kwam in de XIV eeuwe, gedurende den oorlog van de koninginne Johanna de I, in Vrankryk, en zette zich in Guienne ter neder. *Antonius van Galaup*, de I van dien naam, was kapitein over een compagnie voetvolk, onder 't regement van Thermes, kwam met zyne benden in Provence in den jare 1495, en zynde in de stadt Aix vastgehouden, trouwde hy daar in den jare 1498 den 15 February met Maria Desandreas, uit een edel geslacht van die stadt. Hy hadt een van zyne broeders te Agen, genaamt *Jakob van Galaup*, en hy liet by zich komen een van zyne neven, dien hy aan eene ryke dochter uithuwelykte. Deze laatste heeft wel kinderen gehad, maar dat geslacht van hem is uitgestorven. *Antony van Galaup* heeft zich in verscheide gelegenheden doen uitmunten, en daar was kans geweest om zich te bevorderen, indien hy mede naar 't ryk van Napels met Karel den VIII hadt mogen gaan. Ook wil men dat het regement van Thermes gezonden wierdt, benevens eenige andere regementen, met acht galeien, om een heimelyken aanslag op Genua te ondernemen; maar 't mislukte. Galaup beminde de letteren, en hy schreef een geschiedenis van zynen tydt, en een kort begrip van die van Vrankryk, tot aan Lodewyk den XII, die hy aan zynen zoon overgaf, en de welke nog by het nageslacht in hunne boekzalen als iets fraais bewaart wordt. Hy maakte zyne uiterste wille den vyftienden Juny des jaars 1527, en stierf den 9 July des jaars 1530, nalatende een eenigen zoon, *Antonius* den II. Deze hadt de zelve neigingen zo wel voor de geleerdheit als de wapenen. Hy maakte redelyke goede vaarzen voor dien tydt, en hieldt verkering met Melain van S. Gelais, 't geen een beroemd dichter was. Hy bezat een gedeelte van 't landt van Chasteuil, en koning Karel de IX gaf hem het stedehouderschap van Chateau, waar van de brieven daar toe gedagtekent waren den 4 Maart des jaars 1574, zeggende, dat het uit aanmerking was voor de trouwe diensten, die hy den staat bewezen hadt. Deze Antony stierf in 't jaar 1576. Hy was getrouwt geweest met Françoise, dochter van Jan de Just, heer van Real. De vrouw bezat veel Godvruchtigheit, en heeft niet weinig toegebragt aan den opbouw van het huis van Barmhertigheit te Aix. Hunne kinderen waren, *Antony*, die zonder nazaat stierf; *Lodewyk*, die volgen zal; *Sauveur*, ritmeester van een compagnie ruitery. Deze verdronk in de Rhone. *Lodewyk van Chasteuil* wierdt een van de geleerdste mannen van zynen tydt. M. Faucher, eerste president van 't hof der munte in Parys, droeg hem een redenvoering op de wyze van een brief op, over de wapenen en staven der oude ridderen. Hy bragt de Psalmen in vaarzen, die in quarto te Parys gedrukt zyn by de Angeliers in 't jaar 1595, onder den tytel van *de koninklyke boetvaardigheit.* Nostradamus pryst dit werk in zyn geschiedenis van Provence; ook heeft Lodewyk van Galaup een geschiedenis onder handen gehad van Aix, waar van Pitton gewag maakt. Hy schreef ook een geslachtkundige geschiedenis van Savoje in vaarzen, voerende tot opschrift: *Les Amours de Apollon & de Cassandre*, dat is: *De minneryen van Apollo en Cassandra.* Hy droeg dit werk op aan Karel Emanuel den I, hertog van Savoje, die hem in vele gelegenheden blyken van zyne goedgunstigheit bewezen heeft. Hy deedt den staat van Vrankryk ook grote diensten gedurende de inlandsche onlusten van de Ligue. Koning Henrik de Grote, willende zyne diensten erkennen, zondt hem in 't jaar 1594 een brevet als Raadsheer van staat, terwyl hy zelf bezig was om de bediening van procureur generaal aan 't hof der rekeningen te verkrygen. Maar hy hadt geen genot noch van het een noch van het ander; want hy stierf voor 't jaar 1595, in den ouderdom van 40 jaren, wordende zyn ligchaam in de tombe van zyn familie begraven te Aix in de kerk der Dominikanen, alwaar men nog zyn grafschrift, door hem zelf gemaakt, ziet, hebbende verscheide lofdichten en ander soort van vaarzen nagelaten. Lodewyk van Galaup was getrouwt met Françoise van Cadenet van Lamanon, by wie hy hadt acht zonen, waar van hy 'er vyf overleefde, en drie naliet, namentlyk, *Johannes*, die volgen zal; *François*, die op den berg Libanon stierf, waar van hier na zal gesproken worden, en *Honorius*, die stierf in zyn 25 jaar. Jan van Galaup, heer van Chasteuil, procureur generaal in 't hof der rekeningen, Aides, en financiën van Provence, ervaren in de burgerlyke en kanonyke rechten, mitsgaders in verscheide talen en oudheden, waar over hy dikwils door verscheide geleerden geraadpleegt wierdt wegens de opschriften der oude medailles. De roemruchtige Peirescius zou nooit volkomen zyn eigen gevoelen geuit hebben, voor dat hy daar eerst met zynen zeer goeden vriendt Jan van Galaup over gesproken hadt. Hy hadt ook veel deel in de vriendschap van M. de Malherbe, en in die van Du Vair, eerste president in 't parlement van Provence, en daar na zegelbewaarder van Vrankryk, en bisschop van Lisieux. Jan van Galaup maakte ook schone vaarzen, en deedt zyne redenvoeringen met veel welsprekendheit. Gelyk men gezien heeft in de redenvoering, die hy deedt op bevel van koning Lodewyk den XIII, wanneer hy te Aix wierdt ingehaalt, zynde alle de opschriften boven de eerpoorten en zegebogen door hem uitgevonden. Dit werk is by elkander gedrukt te Aix in 't jaar 1624 in folio. Deze heer stierf in Augustus des jaars 1646. Hy was getrouwt met Izabelle van Puget du S. Marc: waar by hy gehad heeft *Huibert*, die volgen zal, en verscheide andere zonen, die zich alle door de penne of de wapenen beroemd gemaakt hebben. Onder anderen moet men niet vergeten *François van Galaup*, ridder van Chasteuil, majoor van 't regement la Croix-Blanche van Savoje, die zo wel in dicht als ondicht schreef en overzette *Petronius*, met zo veel luister, als of de zelve in zyn eige tale geschreven was, stervende te Verceilli in 't jaar 1678. *Huibert van Galaup*, heer van Chasteuil, advokaat generaal in 't parlement van Provence, wierdt met zyn 19 jaar procureur generaal in 't hof der rekeningen, welke bediening zyn vader ook bekleed hadt. Hy was ervaren in alle soorten van letterkennis, heeft verscheide werken met roem ter wereldt gebragt, maar de zelve nooit willen ter drukpersse brengen. Hy hadt onder andere kinderen *Antony van Galaup*, die door zyn gedrag, wysheit, geleerdheit en andere treffelyke hoedanigheden zyn beroemd geslacht met luister ondersteunt heeft. *Fauchet. Ant. de France. Nostradamus Hist. de Provence. Gassendy vita Peiresc. Hilareon de Cost. Elog. de Dauph. Guesnay Hist. Marcell. Bouche Hist. de Prov. Pitton hist. d'Aix. Honorat. Meynier Principe & Progres de la Guer. civile en Prov. Le P. Besson Syrie sainte. Le P. Philip de la Trinité Mystic. Theol. sensus. L. Auteur de la Perpetuité de la Foy & du traite de l'emine. Marchety & Augery Vie de Franc. de Galaup. S. Marthe. Malherbe. Colomby, Memoires. M. S.*

GALAUP *le Chasteuil*, (FRANÇOIS) beroemd door zyn verstandt en Godvrucht in de XVII eeuwe, was van Aix in Provence, en geboren den 19 Augusty des jaars 1588. Zyn vader was, gelyk hier boven gezegt is, Lodewyk van Galaup, heer van Chasteuil, en zyne moeder Françoise Cadenet van Lamanon. Van jongs af betuigde hy grote genegenheit te hebben voor de geleerdheit en Godvrucht, en maakte grote voortgangen in die beide: zo deedt hy ook in de wysgeerte en in de rechtsgeleerdheit, in welke laatste hy Doctor wierdt. Hy blokte geweldig in de Hebreeusche tale, voegende hier by de wisen sterrekunde, waar voor hy eenigen tydt veel zucht hadt. Maar Godt deedt hem de genade van te doen zien, dat alle menschelyke wetenschappen slechts ydelheden zyn, en dat men zich liever moet leggen op onvergankelyke kennisse in 't doorgronden en verklaren van de H. Schriften, waar door hy met alle zyne krachten viel om zulks te bezitten. Eenigen tydt daar na vertrok hy met Nicolaas Claude Fabry van Peiresc, die zyn vriendt was, op 't landt, alwaar hy zeer geleerde aanmerkingen maakte over het boek *Pentateuchus Samaritanus*, 't welk door P. Theophilus Minutus, monnik van de orde der Minderbroeders, gebragt

bragt was uit het Ooſten. Men zondt deze aanmerkingen met den text zelf aan Gabriel Sionita, om de zelve in den Bybel, die in de koninklyke drukkery van de Louvre te Parys gedrukt ſtondt te worden, in te voegen; maar vermits de boeken Moses reets gedrukt waren, kon men zich daar van niet bedienen. Ondertuſſchen zyne betrachtingen over de H. Schrift hadden hem zo verre vermeeſtert, dat hy zich de wereldt ging onttrekken, om op den berg Libanon in een kluisje zyn leven te eindigen. Hy vertrok daar op in 't jaar 1631 in gezelſchap van M. de Marcheville, die als afgezant naar Conſtantinopel ging, en na dat hy met de geleerdſte rabynen en letterkundigen van die ſtadt geſproken hadt, ging hy naar Saide, en van daar naar den berg Libanon, alwaar hy aanſtonts eenige onderhandelingen hadt met den aartsbiſſchop van Heden, en daar na met den patriarch der Maroniten, die beide zyn voornemen van de wereldt te willen verlaten goedkeurden. Eenigen tydt daar na onderwierp hy zich aan P. Elias, monnik van S. Antonius, en eertyds prieſter te Heden, om zich van alles byna te onthouden, en begon een zeer ſtreng en boetvaardig leven te leiden. De uitlopen der Turken ontrustten menigmaal de zoete rust zyner eenzaamheit gedurende de oorlogen tegen den Emir, Fekder-Edin; maar zyne verdienſten boezemden zelf een eerbiedt voor hem in den geeſt dezer barbaren. Hy was zo volmaaktelyk bemind by alle de Maroniten, dat zy na de doodt van hunnen patriarch Georgius Amira, hem baden die waardigheit op zich te willen nemen; maar hy weigerde deze eer, en trok vervolgens naar Mar Elicha in een klooſter van Barrevoeter monniken, alwaar hy zyn ſtreng leven met een verwonderlyke ſtandvaſtigheit verdubbelde; 't welk hem in eene ziekte deedt vallen, waar van hy den 15 May des jaars 1644 des nachts van 't Pinxterfeeſt overleedt. De Maroniten betuigden eene uitnemende droefheit over zyne doodt, en zy liepen van alle kanten om de laatſte eer aan zyn ligchaam te bewyzen. Deze grote man heeft eenige werken over den Bybel zamengeſtelt, die noch benevens anderen by de paters de barrevoeter Karmeliten beruſtende zyn. Men gaf hem ter eere na zyne doodt alle ſoorten van lofdichten in verſcheide talen uit. Verſcheide grote mannen ſpreken tot lof van M. de Chaſteuil; men vindt zyn leven door M. de Augery beſchreven onder den naam van den kluizenaar uit Provence, en daar na heeft Marchety, prieſter van Marſeille, hebbende verſcheide echte ſtukken van zyne handelingen bekomen, op nieuw zyne levensgevallen op een fraaier trant beſchreven.

GALAURE, een vliet in 't Dauphiné in Vrankryk. Zy loopt door de balluage van S. Marcellinus, en ontlaſt zich in de Rhône, een myle ten Zuiden S. Vallier. *Maty Dict.*

GALBA, (CAJUS) broeder van den keizer Galba, hebbende al zyne goederen verteert, vertrok hy uit Rome; en ziende zich gehaat van Tiberius, die hem verhinderde eenige bediening te bekomen, doodde hy zich zelve uit wanhoop. Dit geſchiedde terwyl *Q. Plautius* en *Sextus Papinius* burgermeeſteren waren in 't jaar van Chriſtus 36. *Tacitus* VI, 40.

GALBA, (SERGIUS SULPITIUS) Roomſch keizer, uit het beroemd geſlacht der Sulpitiën. Hy was opvolger van den tyran Nero in de maandt van Juny des jaars 68, rekenende zich afkomſtig te zyn van Jupiter en Paſifaë, gemalinne van Minos, koning van Creta. *Suetonius* verhaalt verſcheidentlyk den oorſprong van den name Galba in het geſlachte der Sulpitiën. Zyn vader was een burgermeeſter. Men zegt dat Auguſtus, met hem aan tafel zittende, gezegt zou hebben: *En gy Galba zult ook den rykstroon betreden*, en dat hy daar op antwoordde, dat zulks geſchieden zou, wanneer een muilezel gebaart zou worden. Dit voorzeggen geſchied zynde, beveſtigde zulks zyne heerſchzuchtige gedachten, waarom hy het heir deedt muiten tegen Nero, om zich als keizer te doen opwerpen. Hy hadt reets onder de regering van Caligula verſcheide eerampten bekleed, wordende door dien vorſt naar Getulië gezonden om 't leger als veldheer te gebieden; was twee jaren in Afrika, en maakte zich door zyne dapperheit vermaard, en door zyne goede tuchthouding onder het krygsvolk, als ook door zyne beſchaafde zeden zeer bemind. Waarom het zelve, hy in Spanje zynde, hem uitriep als hunnen keizer, ſchoon hy omtrent 73 jaren bereikt hadt. De geſchiedſchryvers beſchuldigen hem van gierig geweeſt te zyn, en dat hy zich ten eenemaal liet regeren door drie zyner gunſtelingen, namentlyk T. Vinnius, Cornelius Laco, en zynen vrygemaakten Icilus; deze misbruikten de keizerlyke achtbaarheit, en ſpatten uit in alle geweldenaryen. Hy hadt, om tot de keizerlyke waardigheit verheven te worden, vele van zyne legerhoofden met beloften van geſchenken opgehoopt, maar toen hy zyn oogwit bereikt hadt, bleven de zelve achter. Dit veroorzaakte dat zy het leger, dat in Duitſchlandt was, ophitſten, waar door dit volk oproerig wierdt, en zelfs met des keizers lyfwacht verſtandhouding hieldt. De keizer, dit horende, dacht dat zulks ſproot om dat hy zo hoog van jaren was, en geen kinderen hadt, die hem konden opvolgen: derhalven, om dit gebrek eenigzins te vergoeden, en ben was 't mogelyk genoegen te geven, nam hy tot zynen zoon aan Piſo Frugus Licinianus, zendende den zelven naar het leger als hunnen veldheer, maar hier door verrichtte hy niet anders, dan dat hy zynen val verhaaſtte; want het krygsvolk van geen geſchenken horende ſpreken, wierp Ottho tot keizer op, en vermoordde Galba met zynen aangenomen zoon Piſo zes dagen daar na, den 10 January van 't jaar 69; na dat hy omtrent zeven maanden geregeert, en 73 jaren geleeft hadt. *Suetonius. Plutarchus* in zyn leven. *Tacitus l. V. Hiſt. Aurelius Victor de Cæſar.*

GALBA, koning der volkeren, genaamt Sueſſonen, geacht onder de Gaulen om zyne voorzichtigheit en oprechtigheit; regeerde ten tyde van Ceſar over twaalf ſteden in een vruchtbaar en vaſt landt. De Duitſchers boden hem het oppergezag van hun leger aan, wanneer zy tegen Ceſar te velde togen. Zyne twee zonen gevangen zynde, ſtrekten als pandsmannen by Ceſar. *Jul. Cæſar de bello Gall. l.* XI.

GALBA, (SERGIUS) was burgermeeſter, en een der welſprekendſte mannen van zynen tydt. Suetonius zegt dat hy van Prætor gezonden wierdt als gezaghebber in Spanje, alwaar hy op een laſhertige en wrede wyze dertig duizend Portugezen hebbende doen ſterven, oorzaak was van den oorlog met Viriatus, koning van Portugal. Aſconius Pedianus zegt, dat Cato hem beſchuldigde van de Portugezen berooft te hebben; en dat hy wierdt te rug ontboden. *Cicero in Bruto.*

GALCHAU, de eerſte ſtadt in China, als men uit de provincie Dauria door groot Tartaryë en den toren van den groten muur getrokken is. Zy legt aan den vloedt Lungo, en is met een hogen vierkanten muur en ſterke torens voorzien. *Isbrand Jdes rysbeſchryving. Hamb. Rem.* 1700.

GALDINUS, een kardinaal, geſproten uit het edel geſlacht Della Sala. Zyne geleerdheit en zonderlinge deugden bragten te wege dat hy eerſte kanunnik van de aartsbiſſchoppelyke kerk te Milanen, en daar na zelf aartsdiaken, vervolgens van den toenmaligen aartsbiſſchop Albertus Pirovanus kancelier en wybiſſchop, en eindelyk, op de benoeming van Alexander den III, kardinaal prieſter, en na het vertrek van Albertus in 't jaar 1168 aartsbiſſchop van Milanen, en wegens den Apoſtoliſchen ſtoel gezant in Overalpiſch Gallië, ter oorzaak van den toenmaligen twiſt tuſſchen paus Alexander den III en keizer Frederik den I, wierdt. Hier onderſteunde hy met groten yver het belang van den eerſten, bouwde hem ter eere de ſtadt Aleſſandria, en moeſt om zynent wille vele wederwaardigheden uitſtaan. Maar toen hy op 't laatſt met den keizer wederom verzoent was, leide hy zich krachtig toe om de verwoeſte ſtadt Milanen wederom te herſtellen en te verbeteren. Te dier tydt de orde der Humiliaten opgerecht wordende, leide deze Galdinus daar inzonderheit de handt aan, om de zelve te doen toenemen. Hy ſtierf den 18 April 1178 in eenen hogen ouderdom op den predikſtoel, na dat hy met grote hevigheit tegen de kettery der Catharen gepredikt hadt, waar door hem eene ader in het ligchaam geborſten is. Kort na zyne doodt verklaarde hem Alexander een Heilig te zyn. *Acta Mediolanenſ. Martyrol. Rom. Baron. in Not. Martyrol. Ciaconius. Oldoin. Ferrar.*

GALE, (THOMAS) een geleerd Engelſchman, heeft verſcheide werken der ouden uitgegeven, te weten: *Palæphatus & Heraclitus* περὶ Ἀπίςων; *Anonymus de iiſdem*; *Phornutus de natura Deorum*; *Saluſtius de Diis*; *Ocellus Lucanus*; *Timæus Locrus*; *Demophili*, *Democritis & Secundi ſententiæ*; *Sextus Pitagoricus*; *Theophraſti Characteres*; *Pitagoricorum Fragmenta*; *Heliodori Lariſſæi opera*, Cambridge in 't jaar 1671 in octavo. *Konig Bibl.*

GALE, eene ſtadt op 't eilandt Ceylon in Aſië, aan de Indiſche zee. Het grootſte gedeelte van 't eilandt Ceylon behoorde in den jare 1609 aan de Portugezen, en de ſtadt Gale was een van de allerbloejenſte, om dat zy bezocht wierdt van alle vaartuigen, komende van Japan, China, de Straat van Sunda, Malacca, Bengale en andere plaatſen in 't Ooſten: deze ſchepen lopen daar dagelyks af en aan, om dat Gale, op een punt of hoek des lands gelegen, daar zeer bekwaam toe is, en om dat daar een van de voornaamſte kantoren geweeſt is. De Hollanders beluſt om het eilandt Ceylon in hunne handen te zien, oordeelden dat deze ſtadt gewonnen veel gewonnen zou zyn, derhalven wikkelden zy zich in de vriendſchap van den koning van Candy, (de voornaamſte ſtadt en koninklyke zitplaats van dit eilandt) en maakten met den zelven een ten zynen opzicht voordeelig verbondt, onder beloften dat hy met zyne krygsbenden binnen in 't landt beletten zou, dat zy geen byſtandt in de ſtadt kregen van Manar, Columbo, Negombo en andere ſteden op die kuſt gelegen. Hier op taſtten de Hollanders deze ſtadt met veel geweldt aan, en veroverden de zelve, in weerwil van den kloeken tegenſtandt der Portugezen, die eerſt hunne magazynen en voornaamſte huizen ten puinhoop zagen, eer zy naar verdrag wilden luiſteren. Ondertuſſchen zyn in deze ſtadt maar weinig huizen, die de Hollanders daar nog in gevonden hebben na de verovering, want de meeſte zyn door de menigte bommen en mynen in de belegering verwoeſt geworden. De ſterke werken, die tot hare verdediging dienen, zyn veel verbeterd en vermeerderd. De haven van de ſtadt, hoe ook geacht geweeſt, is echter zeer gevaarlyk, ter oorzaak van het groot getal der rotſen, die zo wel onzichtbaar als zichtbaar daar omtrent gelegen zyn, en de ſchepen noodzaken doorgaans lootzen in te nemen, eer zy de haven durven invaren, want anders lopen zy gevaar van ſchipbreuk, inzonderheit by laag water. *Pyrard en Tavernier Reizen.*

GALEA, (AUGUSTINUS) een Godgeleerde in de kerk van Aleſſandria della Paglia, was geboortig van Loano, in 't Genueeſch gebiedt. Hy leefde omtrent den jare 1630, en heeft verſcheide predikatiën uitgegeven. *Chilini Theatr. Juſtiniani & Soprani ſcritt. della Ligur.*

GALEACII. Zie VISCONTI.

GALEACIUS CARACCIOLA wierdt geboren in 't jaar 1518, was markgraaf van Vicus in Italië, zoon van den beroemden krygsheldt Nicolaus Antonius en van de zuſter van Antonius Caraffa, of paus Paulus den IV. Hy trouwde met Victoria, dochter van den hertog Nucerinus, waar by hy verſcheide kinderen teelde. Doch als omtrent dezen tydt Petrus Martyr te Napels gekomen was, en de ware leere by verſcheide menſchen voortplantte, en eenigen tot de omhelzinge van de zelve bewoog, als Joh. Valdeſius, een Spanjaardt, en Johannes Fran-

Franciscus Cafarka, welke aan Galeacius verwant was, wierdt ook deze marquis Galeacius door Valdesius en Martyr van de Euangelische waarheit overtuigt, byzonder toen hy Martyr te Napels over I *Corinth.* I hoorde prediken, en 't bedrog der menschelyke reden en de kracht der Goddelyke waarheit aandringen, onder anderen toen Martyr deze gelykenis bybragt: „ zo „ iemandt van verre eenige danssende menschen ziet, en den „ klank van 't muzyk niet hoort, zal hy menen, dat het eeni- „ ge zotte menschen zyn; maar zo hy nader bykomt, en de „ aangename zoetluidende overeenkomst recht hoort, zal hy „ daar door zodanig vermaakt worden, dat hy zelf een mede- „ genoot van die dassende rye verlangt te zyn. En even zo „ is 't met Gods kinderen gesteld," enz. Dit bewoog den marquis Galeacius zodanig, dat hy zyn gemoedt van die uure af aan tot geestelyke en hemelsche gedachten gewende. Daarna amptshalven in Duitschlandt verreist zynde, om keizer Karel den V te dienen, kwam hy te Straasburg, alwaar hy door Martyr, die aldaar eenige jaren leerde, nog nader van de rechtzinnige waarheit overtuigt wierdt, zodanig, dat Galeacius eenige maal met zynen vader in Italië, en daar na ook met zyne eige huisvrouwe sprak van den Godsdienst der Hervormden, waar van zyn vader en huisvrouw hem poogden af te trekken; doch Galeacius, nu verlicht, neemt voor zyn vaderlandt en vrienden en eerstaten te verlaten. Ziende dan, dat hy zyne huisvrouw en kinderen niet mede kon overhalen tot de omhelzinge van de zuivere lere van Christus, scheidt hy van die alle; want noch het vaderlyk gezag, noch de liefde van zyne huisvrouwe kon hem bewegen, om in 't pausdom te blyven: ja schoon hem zyne huisvrouw minlyk smeekte, en zyne kinderen zeer bitterlyk schreiende hem om den hals hingen, en een dochtertje van twaalf jaren ter aarde vallende en hem om de benen grypende nafleepte en luidkeels schreeude, *ô myn vader! wees toch zo wreed niet tegen uw kindt, dat het leven van u ontfangen heeft*: zo hadt die edelmoedige graaf doch het hert, dat hy zich zelve kunnende verloochenen van alle zyne eerampten en vrouwe en kinderen en vaderlandt afzag, om den Heere Christus elders in vrede te dienen: gelyk hy zich dan naar Geneve begaf, alwaar hy de Euangelie-waarheit beleedt, en met goedvinden van vele Hervormde Godgeleerden, daar over geraadvraagt zynde, in 't jaar 1560 hertrouwde met Anna Fremeiera, eene weduwe van 40 jaren, welke ook na de doodt van haren man om den Godsdienst van Rouaan te Geneve met ter woon gekomen was. Met deze vrouwe leefde Galeacius in zeer naauw verbondene liefde zeer deugdelyk en Christelyk, en stierf in 't jaar 1586, in den ouderdom van 68 jaren. *Thuanus Hist. lib.* LXXXIV. *pag.* 77. *Tom.* III. *G. Outhofs uitlegging over 't boek Ruth pag.* 622, 623.

GALEACIUS (MARIA SFORZIA) hertog van Milanen, volgde op zyn vader François Sforzia den I in 't jaar 1466. Hy wierdt in 't jaar 1444 geboren. Hy ter hulp van Lodewyk den XI koning van Vrankryk gezonden, maar te Auvergne gekomen zynde, en zynes vaders doodt verstaande, ylde hy in slechte klederen door Savoje naar huis. Na dat hy tot de regering gekomen was, spatte hy uit in alle gruwelstukken, misbruikende de voornaamste jonge dochteren, en die dan aan zyne hovelingen ten prooi gevende. Door dit hatelyk bedryf ontluisterde hy al den roem, dien hy wegens zyne geleerdheit in zyne jeugt verkregen hadde. Deze geweldenaryen verdroten zyne onderdanen, zo dat zy eene zamenzwering tegen hem smeedden, waar van de uitslag was, dat zy hem op het feest van S. Steven in 't jaar 1476 in de kerk het leven benamen. Hy was een schoon man, een groot liefhebber van de jacht, liet zyne eerste gemalinne Dorothea van Mantua in 't jaar 1466 vergiftigen, hertrouwende daar op met Bona, eene Savoische princesse, telende by haar Jan Galeacius zynen navolger; Herman, door den keizer Maximiliaan in gezantschap te Rome gebruikt; Blanca Maria, die gemalinne wierdt van keizer Maximiliaan den I, en Anna, die zich aan den hertog van Ferrrare in 't huwelyk verknochte. Onder zyne natuurlyke kinderen waren inzonderheit Octavianus, bisschop van Lodi, en Catharina van Riario, waar van onder 't woordt Sforzia afzonderlyk gesproken zal worden. *Ripamont hist. Urb. Mediol. l.* VI. *Imhof Hist. Gen. Ital.*

GALEANUS, (IGNATIUS) van Palermo, zoon van den vermaarden geneesheer Josephus, was een Benedictyner monnik, en gaf preuven van zyne bekwaamheit zo wel in de redenecrals dichtkunde. Hebbende een tydlang de jeugt onderwezen, stierf hy in zyne vaderstadt den 9 December des jaars 1681, nalatende in zyne tale: *Canzoni sacre Siciliane. Biblioth. Sicula.*

GALEANUS, (JOSEPHUS) een wysgeer te Palermo en een groot geneeskundige, wierdt geboren omtrent 't jaar 1605. Door zyne geleerdheit en bekwaamheden droeg hy den lof weg van alle geleerden niet alleen te Palermo, maar ook in gansch Sicilië, Italië, en andere oorden. Men hieldt hem in zyn vaderlandt voor den tweden Galenus, gelyk hy dan zeer gelukkig de practyk oeffende by groten en kleinen. Hy was ook ervaren in de ontleed- en in de kruidkunde, waar in hy zich zonderling beroemd maakte. Byna vyftig jaren lang heeft hy in zyne geboortestadt de geneeskunde als professor opentlyk geleeraart, zynde vele geleerde mannen uit zyne schole voortgekomen, die tot luister van Sicilië strekten; en zyne lessen worden nog tegenwoordig als grondregels in de geneeskunde geacht. Menigmalen kwamen 'er velen uit verre afgelegene plaatsen by hem, om hem over zware toevallen om raadt te vragen; en de veelvuldige brieven uit Italië, Spanje, Vrankryk, Duitschlandt, enz. aan hem geschreven, getuigen van zyn verstandt en kennisse. Hy gaf ook lessen in de H. Godgeleerdheit en in de wiskunde, en was daar by een liefhebber der vermakelyke wetenschappen, welsprekend, en geen kwaad dichter. Hy betoonde grote liefdadigheit aan de armen, en bezorgde voor der zelver gezondheit goede apotheken. Men wil zyne doodt aan de onvoorzichtigheit van een heelmeester toeschryven, hebbende, hem adergelaten hebbende, de opening met natte windselen te styf toegemaakt; wanneer hy daar op van een hevige koorts wierdt aangetast; en, tot groot verlies voor die van zyne stadt, hoewel al van hoge jaren, den 28 Juny des jaars 1675 uit deze wereldt weggerukt. Men heeft van hem in het Latyn: *Epistola Medica, in qua de Epidemica febre theorice & practice agitur, tum controversiæ omnes de diæta, pharmacia, & chirurgia in malignis febribus enodantur; Smilacis asperæ, & Salsæparilia causa; Politica medica pro leprosis; Hippocrates redivivus paraphrasibus illustratus; seu Aphorismorum Hippocratis Sectiones; Oratio de Medicinæ præstantia*; en in het Italiaansch: *La lepra unita col mal Francese, ò altro contagioso male, in qua e degli spedali debba curarsi; Distinctioni, e decisioni medicinali; Idea del cavar sangue; del conservar la sanità libri sei di Galeno; La S. Rosalia Panegirico; Poësie Liriche; Le Muse Siciliane, overo scelta di tutte le Canzoni della Sicilia Parte Prima; Tomo Primo della Seconda Parte; Tomo secondo della Seconda Parte; Tomo Secondo della Seconda Parte Parte Terza; Parte Quarta.* Zyne onuitgegevene schriften zyn in het Latyn de volgende: *De Columbarum, & Vesicantium in malignis febribus medicæ amici contentio; Academicæ lectiones, decisiones, & consultationes Medicæ; quotidiana praxis de febribus in dies distincta; Selectorum & feretorum medicinalium partes tres; Hippocrates redivivus: Paraphrasis in omnia Hippocratis prognostica*; en in het Italiaansch: *Della nobiltà del Medico libri tre; del conservare la sanità in universale, & in particolare Libri tre*; hebbende nog ter drukpersse gereed: *in Zacutum Lusitanum Tomi* II; *Polianthea Medica Theorica & Practica Tomi* VI; en in het Italiaansch: *Il Niso, Amarilli, L'Amante luntano, Idillii in ottava Rima Siciliana. Biblioth. Sicula.*

GALECHUS (NICOLAUS) wierdt mede in de XV eeuw op het Concilie van Basel om het belang van Bohemen waar te nemen gevonden. *Prateolus. Sanderus.*

GALEJON, GALAJON, oudtyds *Fossa Mariana*, een waterleiding van Cajus Marius, genomen van de Rhone en geleid in de Middelandsche zee, eenige mylen beneden de stadt Arles; makende een soort van een baai, die genaamt wordt *Port de Galajon*, en die tusschen den mondt van de Rhone en de zee van Martiguez is. Deze waterleiding of kanaal is gestopt.

GALEN, een vryheerlyk en ten dele graaffelyk geslacht in Westphalen, dat van eenigen gerekent wordt afkomstig te zyn van den ouden Roomschen adel of van Carolus M. 't Is wel waar, dat 'er vele uit den zelven gesproten zich in Westphalen, Lyflandt en aan den Rhynstroom hebben neergeslagen, en in de zelve landen vele kastelen en heerlykheden opgerecht, en inzonderheit eene familie, waar van een erfkamerheer van 't sticht Munster geweest is. *Hendrik* van Galen was in 't jaar 1551 grootmeester van de ordens in Lyflandt. *Theodoricus* wierdt van de Lyflandsche orde tot generaal aangenomen, en verkreeg om zyne verdiensten de kasteelen Lutzen en Kurtzen, benevens het oppermaarschalksampt in Courlandt. Deze liet na eenen zoon van gelyken name *Theodoricus*, die met een vryheer van Morrien heer van Nortkirken in twist over de jacht geraakte, 't welk op den landdag te Munster wierdt afgedaan. Hier kreeg hy gelyk, maar geraakte naderhandt in meer andere onlusten, tot dat hy eindelyk op zyn slot Lutzen in Courlandt hoog bejaard overleedt. Hy liet twee zonen na, *Christoffel Bernard*, waar van op zyn plaats is gesproken, en *Hendrik* vryheer van Galen, heer van Assen, Bipringh, Roemburg, Hundelmghof en Ottenstein, geboren in November 1609. Deze hadt by zyne eerste gemalinne Anna, dochter van *Hendrik* Frostens, vryheer van Bischerink, behalven twee dochteren, geteelt *Theodorus Christoffel*, jong gestorven; *Frans Willem*, die met Ursula Helena, vryvrouwe van Biettenberg en Leenhauzen, gehuwelykt, uit haar zyn nageslacht heeft voortgezet. By zyn twede gemalinne Anna Elizabeth, oudste dochter van Johannes van Reck, heeft hy, behalven eene dochter, gehad, *Christoffel Hendrik*, keizerlyke kamerheer en Rykshofraadt, Domheer van Munster en Osnabrugge, en Munstersche raadt; *Ferdinandus Benedictus*, Domheer van Mentz en Munster, proost en aartsdiaken te Bercheim; *Lutgerus Hendrik*, Johanniter ridder; en *Karel Antony.*

GALEN, (CHRISTOFFEL BERNHARD VAN) bisschop van Munster. Zie CHRISTOPHORUS of CHRISTOFFEL BERNHARD VAN GALEN.

GALEN, (JAN VAN) *van Essen*, eene dapper zeeheldt in dienst van den Vereenigden Staat, was uit een goed geslacht gesproten, zynde zyn overgrootvader, *Adam van Galen*, getrouwt geweest met Margareta Bongaard, uit den ridderlyken stamme van Papendorp. Zyn grootvader was *Gysbert*, en zyn vader *Jan van Galen* genoemt: doch onze van Galen hadt weinig middelen, en zocht dies zyn geluk in den oorlog te vinden. Hy koos de zee, wierdt eerst bootsgezel, klom van trap tot trap op, en wierdt eindelyk, zes en twintig jaren oud zynde, kapitein ter zee. Gedurende zyn hoofdmanschap heeft hy vele brave daden uitgerecht, zittende afzonderlyk de Duinkerkers zo op den tabberdt, dat hy zes maal in een jaar hen telkens een hunner roofschepen afnam. Zo heeft hy ook menigmalen van de Turken en Moren zeer ryken buit bekomen, hen groten schrik aangejaagt, en zich allerwegen ontzagchelyk gemaakt. Boven

alle zyne roemruchtige daden munt zyn bedryf uit in de Middelandſche zee. Hy was aldaar in den jare 1652 kommandeur over eenige ſchepen van den Staat, en hieldt met dit eſquader in de haven van Livorno zes kloeke Engelſche ſchepen bezet. Bodley, die met de overigen van de Engelſche macht aan het eilandt Elba lag, daar van verwittigt zynde, maakte zich gereed zyne makkers te ontzetten. Van Galen, daar van kennis gekregen hebbende, maakte zich tot den ſtrydt vaardig. Zy kregen tegen den avondt malkander in 't gezicht, zynde de Engelſchen acht in getale, behalven de zes, in de gemelde haven beſloten leggende. Den 13 Maart kwamen 'er vier van hen op van Galen af, blyvende de vier andere nog wat achter. Daags daar na naderden de vier eerſte wat meer, gelyk ook de laatſte, maar meer achterwaarts met een brander by zich. Van Galen, zeſtien ſchepen ſterk, maakte daar op zeil, houdende digt aan de wal om de Engelſchen niet uit de haven te verliezen, die zich gereed maakten om uit te komen, gelyk zy ook deden. De Nederlandſche ſchepen, reets met de anderen aan 't vechten, dit merkende, wendden zich terſtondt naar hen toe, en taſtten hen capper met hun geſchut aan. Het vuur raakte terſtondt in de kruidkamer van de Bonaventura, een der beſte Engelſche ſchepen, met zes en veertig metale ſtukken gewapend, zo dat het in de lucht ſprong, 't geen de andere vyf zodanig ontſtelde, dat zy 't op 't vluchten zetten; maar alzo de windt wat opkoelde, waren de Nederlanders hen zo digt op de hielen, dat zy 'er vier van benetten. Het eerſte, dat aangetaſt wierdt, was de Samſon, het welk door Kornelis Tromp aangegrepen, en zo gehavend wierdt, dat hy 'er een brander bybragt, die het in brandt ſtak; en dit geſchiedde zo digt by de ſtadt, dat 'er een gedeelte van, S. Barbara genaamt, in de vlam raakte, doch haaſt gebluſcht wierdt. Het ſchip, de Zon, wierdt in den grondt geboort door kapitein Bogaart. Het ſchip, Julius Ceſar, van kapitein Rocher gevoert, viel dat van Appelton, het ſchoonſte van de Engelſche, met 54 metale ſtukken voorzien, aan, dat zich eindelyk, alzo Jakob de Boer het mede aan boordt kwam, na grote tegenweer moeſt overgeven. Ondertuſſchen was het Engelſche brandſchip gedurig bezig om, onder begunſtiging van 't geſchut der anderen, van Galen aan boordt te klampen; maar die brave zeeheldt hieldt het zodanig met zyn geſchut van zich af, dat het nevens hem zonk. Daar op volgde het veroveren van nog een Engelſch koopvaardyſchip; gelyk ook nog een ander, dat van kapitein de Haas vermeeſtert wierdt, en meer andere; zo dat de Engelſchen, nog vier of vyf in getale, tonen moeſten zich beter op het vluchten dan op het vechten te verſtaan; waar door dat gevecht ten einde liep. De dappere van Galen, in den eerſten aanval aan zyn been zwaarlyk gekwetſt, liet echter niet na zyn volk aan te moedigen van de vyanden te vervolgen. Te weten, hy was in 't begin van den ſlag met den tweden kogel, die in zyn ſchip kwam, aan zyn regter been gewond, en de onderſtuurman, allereerſt de wonde merkende, waarſchouwde hem, dat hy, indien hy zich niet aanſtonts liet verbinden, zou doodbloeden. *Gemakkelyk*, antwoordde van Galen, *valt het voor 't vaderlandt midden in de victorie te ſterven.* Op den ballaſt nedergelaten wierdt hem het been onder de knie afgezet. Hy dronk een glas wyn tot verſterking uit, en wierp het glas ter aarde, zeggende: *De Engelſche koning-moorders moeten het toch al betalen.* Het verbandt was naauwlyks gedaan, of hy wilde met geweldt weder naar boven; doch wierdt, door het veel bloedt laten verzwakt, daar in verhindert. Hy riep evenwel van beneden den zynen gedurig toe, en ſprak hen moedt en dapperheit in, waar op de gemelde zege volgde. Hy ſtierf den negenden dag na de ontfange wonde te Livorno, wordende het lyk naar Amſterdam gevoert, en aldaar in December des jaars 1653 begraven. De Hoog-Mog. Heeren Staten hebben hem ter eere, en ter onſterffelyke gedachteniſſe van zyne dappere daden, te Amſterdam in de Nieuwe kerke, ten Noorden achter den predikſtoel, eene tombe opgerecht, daar hy in wit marmer op 't bedt van eere, geharnaſcht, met den gepluimden helm aan zyne voeten, uitgehouwen leggende gezien wordt, hebbende daar boven een bekranſt ovaal rondt, met vlaggen, ſtandaarden, wimpels, ſpieſſen, zwaarden, en ander oorlogs-en ſcheepstuig verſiert, in een tafereel van wit marmer uitgehouwen. In 't ovaal vindt men met goude letteren zyne heldendaden in 't Latyn opgehaalt, waar van de vertaling boven in het artykel van AMSTELDAM kan nagezien worden. Ook vindt men in deze heerlyke graftombe, onder het bedt van eere, daar deze heldt op legt, den voorgemelden zeeſlag zeer kunſtig verbeeld, met vier vaarzen daar onder, boven, in het gezegde artykel (*fol.* 372) mede aangehaalt. *Leven en daden der doorluchtige zeehelden* II *Deel. Hollandſche Mercurius* IV *Deel.*

GALENUS, (CLAUDIUS) te Pergamo, eene ſtadt in Aſië, geboren, de zoon van een bouwmeeſter, een voortreffelyk arts onder des keizers M. Aurelius Antoninus regeringe. Schoon anderen hem ten tyde dat Chriſtus in de wereldt geweeſt is willen doen leven, voorgevende dat hy met Magdalena een geſprek gevoert heeft, maar zulks wordt van Glycas wederlegt. Zyn vader liet hem alle ſecten der wereldwyzen horen, en gaf hem vryheit zynen luſt tot de artzenykunſt te oeffenen. Na dat hy in zyn vaderlandt, te Smirna, Alexandrië, en te Corinthus zo veel geleert hadt als hy konde, ging hy naar Rome, en ſchreef daar verſcheide werken. Hier op keerde hy weder te rug naar Aſië, maar wierdt door de keizeren Verus en Antoninus weder naar Rome geroepen. Na de doodt van deze vorſten trok hy andermaal te rug naar zyn vaderlandt, alwaar hy door zyne matigheit eenen hogen ouderdom bereikt heeft, ſchoon hy een teder en zwak ligchaam omdroeg. Hy was de uitvinder van verſcheide geneesmiddelen, daar men zich heden nog van bedient. Men zegt dat hy 100 boeken geſchreven heeft, maar dat zy met den tempel des vredes, waar in zy bewaart wierden, verbrand zyn, gelyk als uit zyne aanmerkingen, die hy over zyne eigene werken gemaakt heeft, te zien is. Deze worden van Cardanus onder de twaalf fynſte en ſcherpzinnigſte ſchriften van de wereldt opgeteIt. Men zegt dat hy in eenen peſttydt uit Rome vluchtte, om dat hy zich daar op de artzenyen niet kon vertrouwen, maar hy wierdt met geweldt wederom in Rome gehaalt, want men beſchuldigde hem, dat hy zich van de zwarte kunſt in 't genezen bediende; dit gerucht ontſtaande uit de gelukkige genezingen, die hy door zyne uitgevondene middelen en 't aderlaten te weeg bragt, hangende zomtyds peoniewortelen om den hals van hen, die met ſtuipen of vallende ziekte behebt waren. Hy ſtierf, 70 jaren oud zynde, in 't jaar 140. Eenigen hebben hem onder de Atheïſten geſtelt, maar 't wordt van anderen tegengeſproken. Veel meer willen anderen hem overgelovig noemen. Zyne ſchriften zyn te Parys 1681 in 13 ſtukken in folio gedrukt. *Charterius in vita Galeni operibus præmiſſa. Joh. Mart. Euſtachius in vita Galeni. Labbé Elogium Chronolog. Galeni. Linden Bibl. Med. Jonſius de ſcript. hiſt. Phil. L.* III. *c.* 11. *Le Clerc hiſt. de la Médicine.*

GALENUS, of GALIENUS, (MATTHEUS) prooſt van S. Amatus van Douay, en kancelier van des zelfs univerſiteit, wierdt geboren te Weſtkapel, een kleine plaats in 't eilandt Walcheren in Zeelandt. Hy ſtudeerde te Gent, wierdt Baccalaureus, predikte en leerde de godgeleerdheit met groten toeloop. Hier op Licentiaat geworden volgde hy Wilhelmus Lindanus naar de univerſiteit te Dillingen. Drie jaren daar na kreeg hy den Doctorshoedt, en vergrootte den roem van die akademie, die pas opgericht was. Op de voorſpraak van vele uit Douay verhief hem de koning van Spanje tot de prooſtdy van S. Pieter, en daar na tot die van S. Amatus, mitsgaders tot kancelier van deze nieuwe akademie. Hy ſchreef *Commentarius de Chriſtiano & Catholico Sacerdote*; *de Originibus Monaſticis*; *de Miſſæ Sacrificio*; *de ſeculi noſtri Choreis, &c.* Hy gaf ook in 't jaar 1563 het leven van den *H. Dionyſius* uit, 't geen *Hilduinus* geſchreven hadt, benevens eenige andere ſtukken, en ſtierf 1573. *Sweert. Ath. Belg. Andr. Bibl. Miræus de ſcript. ſec.* XVI.

GALEOTA, bekend onder den naam van *Fabius Capicius Galeota*, een rechtsgeleerde, geſproten uit een der edelſte geſlachten te Napels. Hy vorderde by uitnemendheit in de doorgronding van 't recht, en wierdt in de allerverhevenſte bedieningen van de juſtitie gebruikt, en zelf wilde Philips de IV koning van Spanje hem te Madrid hebben, alwaar hy regent van den groten Raadt over de zaken van Italië wierdt. Galeota kwam echter daar na wederom te Napels, en ſtierf daar den 15 December 1645. Hy heeft voortreffelyke werken nagelaten, als: *Controverſiæ Juris* in twee ſtukken; en *Reſponſa Fiſcalia. Lorenzo Craſſo elog. de Huom. Letter.* P. I. *&c.*

GALEOTA, (JACOBUS) Napolitaanſch edelman, maakte zich door zyne dapperheit en getrouwheit berucht in de XV eeuw, ſchoon hy op verſcheide tyden verſcheide partyen wederſtaan hadt. Hy was vaſt verknocht aan 't huis van Anjou, en inzonderheit aan Jan hertog van Calabrië, en na zyne doodt aan Karel hertog van Burgundië, en eindelyk aan Karel den VIII, in wiens dienſt hy gekwetſt wierdt. Hy wierdt begraven in de kerk der Cordeliers te Angers in de zelve kapel, daar 't hert van Renatus koning van Sicilië in gelegen was. *Memoires de Philip de Comines l.* IV. *c.* 13. *Dionyſ. Gothofr. in zyne aanmerkingen over den zelven ſchryver.*

GALEOTEN, zekere volkeren, die in Sicilië geweeſt zyn, en zich met waarzeggen of raden behielpen. Bochart voert dezen naam af van het Syriſche woordt *Gala*, 't geen zo veel betekent als openbaren. De Mythologiſten, die onkundig van hunnen oorſprong waren, namen hunne toevlucht tot een fabel, en leidden dezen naam af van een zekeren *Galeotus* zoon van *Apollo* en *Themiſte*, waar van Stephanus Byzantinus gewag maakt. Men zegt dat deze waarzegger de ſtadt Telmeſſus in Lycië gebouwt heeft op den raadt van 't Orakel. *Cicero* I. *de Divinit. Ælianus l.* XII. *c.* 46.

GALEOTI, (ALBERT) van Parma, een beroemd rechtsgeleerde, leefde in de XIII eeuw, of omtrent den jare 1340. Hy ſchreef verſcheide werken, onder anderen heeft men nog van hem een, getytelt: *Margareta Quæſtionum*, en een boek met *Declaratien. Bonaventura Arrigi hiſt. de Parma. Forſter en Fichard in vit Juriſc. Leander Alberti deſcript. Ital.*

GALEOTI MARTIO, of GALEOTUS MARTIUS, geboren te Narni in Umbrië, leefde in de XV eeuw. Men verzekert dat hy eerſt in Bologne van 't jaar 1462 onderwezen heeft tot het jaar 1477, en daar na in Hungarië getrokken zynde, wierdt hy geheimſchryver van den koning Matthias Corvinus, die hem de opvoeding van zynen zoon Jan Corvinus ook toevertrouwde, mitsgaders het opzicht gaf over de boekzaal te Buda. Hy ſchreef vele werken, en onder anderen een *de jocoſe dictis & factis Matthiæ Corvini.* Dit droeg hy op aan zynen zoon Jan. *Leander Alberti* ſpreekt van Galeotus Martius als van een groot wysgeer en deftig redenaar, maar hy beſchuldigt hem met een van niet zuiver in de lere te zyn geweeſt. Dit ſpruit miſſchien uit zyn boek, genaamt *de homine interiore & de corpore ejus.* Hierom zegt Paulus Jovius dat de monniken hem te Venetië gevangen namen, hem dwingende, het geen hy geſchreven hadt te herroepen, en eene eerlyke afbede (*amende honorable*) te doen; en miſſchien hadden zy deze zaak wel nog hoger opgenomen, indien paus Sixtus de IV, die zyn leerling geweeſt was, zyn

party niet gekoren hadde. Men verhaalt dat Galeoti Martio in Vrankryk gekomen zynde op het verzoek van koning Lodewyk den XI, den koning te Lions buiten de poort van de stadt rydende te paardt ontmoette, en willende schielyk van het paardt afgaan om hem te groeten, viel hy van het zelve op zyn hoofdt, 't welk hem, om dat hy zeer zwaar en dik was, een harde smak en diepe wonde in 't zelve bragt, waar aan hy in 't jaar 1478 stierf. *Paul. Jov. in elog. doct. c.* 44. *Pier. Valerianus l.* I. *de liter. infelic. Leander Alberti descr. Ital. Vossius de hist. Lat. pag.* 659. 660.

GALEOTO RAPHAEL. Zie RIARIO.

GALEOTTA. (JACOBUS) Zie GALEOTA.

GALERA, GALLERA, GALLORA, oudtyds *Cereiæ*, een steetje van het kerkelyk gebiedt in Italië, in 't erfdeel van S. Pieter, gelegen aan de rivier de Arone tusschen Bracciano en Rome, omtrent twee mylen van de eerste en vier van de laatste plaats. *Baudrand.*

GALERA, *Punta della Galera*, is de aller Westelykste kaap van 't eilandt Mindauro, een der Philippynsche eilanden, leggende des zelfs punt het Oostelykst van het eilandt la Trinité of de Drievuldigheit; een van de Antilles draagt ook dien naam. *Maty Diction.*

GALERIUS, of VALERIUS MAXIMINUS, bygenaamt *Armentarius*, was in Dacië by Sardica geboren. Op dat hem de keizer Diocletianus tot medeheerscher zou aannemen, verstiet hy zyne eerste gemalin, en trouwde met Valeria des keizers dochter. Wanneer hy in den slag tegen Narses, koning van Persië, zeer ongelukkig geweest was, wierdt hy van den keizer Diocletianus te Antiochië zeer verachtelyk ontfangen. Dit ongeluk porde hem aan, om nieuwe benden te werven, waar mede hy zynen vyandt sloeg, den koninklyken schat veroverde, en hem uit gants Mesopotamië en nog vyf andere provincien aan deze zyde de rivier Tigris verdreef. Na dat Diocletianus en Maximianus in 't jaar 304 de regering overgegeven hadden, deelden Galerius en Constantius Chlorus het ryk met elkanderen. Wanneer hy nu het oppergezag in handen hadt, oeffende hy zynen opgevatten haat tegen de Christenen met de uiterste woede. Ondertusschen maakte hy Severus, en Maximinus zyne zusters zonen tot keizeren, en zocht zyn aanslag, dien hy tegen Constantius gesmeed hadt, uit te voeren. Maar na dat Severus van Maxentius gedood wierdt, zette hy Licinius in zyn plaats. Hy kon echter zyn oogwit niet bereiken, en stierf in 't jaar 411 aan een gezwel, waar in de wurmen kwamen, en een afgryslelyken stank van zich gaf, na dat hy zeven jaren na zyns schoonvaders afstandt geheerscht hadt. *Eutropius l.* IX. *Orosius l.* VII. *Ammian. Marcellin. l.* XVI. *Euseb. l.* VIII. *Zosim. l.* II. *Socrat. l.* I. *Theodoret. l.* V.

GALES, GALOIS, of GAULES, (JAN VAN) bygenaamt *Galensis* of *Gaulen*, leefde in de XIII eeuw, was een Engelschman van afkomst, onderwyzende in Parys als Barrevoeter monnik, alwaar hy in en omtrent den jare 1276 een groten toeloop hadt om zyne geleerdheit, verkrygende den bynaam van *Arbor Vitæ* of boom des levens. Men zegt dat hy twintig stukken Philosophische en Godgeleerde werken geschreven heeft, waar in hy ook over den Meester der Spreuken en over de Openbaringe Johannis zyne aandacht laat gaan. *Pitseus de illustr. Script. Angl. Wadingus in Annal. & Bibl. Min. Du Maine Bibl. Franc. &c.*

GALES, GALOIS, (JOHANNES) een oud Fransch dichter leefde omtrent den jare 1260, was van Aubepierre geboortig. *Tauchet des ancien poet. Franc. La Croix du Maine Bibl. Franc.*

GALES, (PETRUS) in 't Latyn *Galesius*, een geleerd Spanjaardt, en geen Italiaan, gelyk Florimond van Remond zegt. Zynde op den pynbank te Rome gelegt, omdat men hem verdacht hieldt van den Hervormden Godsdienst toegedaan te zyn, verloor hy daar zyn een oog. Daar na te Geneve gekomen zynde, leerde hy daar de wysbegeerte, en wierdt eenigen tydt daar na Rector in het collegie van Guienne te Bourdaux, van waar hy vertrokken zynde ter oorzaak van den nydt, dien men hem toedroeg, zich naar Vlaanderen begaf, daar hy van zyne vaderlanders, de Spanjaarden, ontdekt hebbende, dat Gales den hervormden godsdienst hadt omhelst, gevangen genomen, en door een besluit van de inquisitie levendig verbrand wierdt. Het waren die van de ligue of verbondelingen die hem gevangen namen, en aan de Spanjaarden overleverden. Verscheide schriften heeft hy nagelaten; onder anderen heeft hy vele werken van Calvinus overgezet in de Latynsche tale, en van de Godheit Christus tegen de Arianen geschreven. *Colomiez Melanges Historiques pag.* 73. 74. *Meursius Athenæ Batavæ pag.* 333. *Casaubon. over Theocrit & Diogen. Laërtius.*

GALESE. Zie FESCENNIA.

GALESE, een rivier in 't koninkryk Napels, nemende haren oorsprong by Oria in 't landt van Otrante, en na haren loop ten Oosten genomen te hebben, stort zy in de Golf van Tarente. *Maty Diction.*

GALESINI, bekend onder den naam van *Petrus Galesinius*, Apostolische protonotaris, geboren te Milanen, was omtrent het einde der XVI eeuwe in achting by de pauzen Gregorius den XIII en Sixtus den V om zyne doorgeleerde kennisse in de kerkelyke oudheden. Hy gaf het Roomsche Martelaarsboek met aantekeningen uit. Hy bragt uit het Griekſch in 't Latyn eenige werken van Gregorius Nyssenus en Theodoretus, gaf de *historia sacra* van *Sulpitius Severus*, mitsgaders de kerkelyke geschiedenis van *Heimond* van Halberstadt nevens verscheide werken der ouden in 't licht, en stierf 1590. Men heeft van hem ook eenige redenvoeringen, en een historie der pauzen, onder den tytel *Theatrum Pontificale. Miræus de Script Secul.* XVI; *Riccioli Chron. Reform. Possevinus in appar. Sacr. Jacob Bibl. Pontif.*

GALESTUS, stedehouder van Agaba, groot vriendt en getrouw dienaar van den koning Alexander Janneus. Deze vorst dood zynde, ontfing Galestus zynen zoon Aristobulus in des zelfs plaats, en dit was de oorzaak van den oorlog, die 'er tusschen *Hircanus* en *Aristobulus* ontstondt, en de ongelukken, daar Judea te dier tydt in gestort wierdt. *Josephus Oudheden* XIII, *c.* 24.

GALESUS, een ryk landbouwer in 't landt der Latynen, die, zynde toegelopen om den oproer, die 'er ontstaan was tusschen Ascanius en Tirtheus, kinderen van den gene, die des konings benden geboodt, zich wierp in 't midden dezer jonge kampioenen, om hen van een te scheiden, maar ongelukkig door de hevigheit van 't gevecht gedood wierdt. *Virgil. Æneid. l.* VII. *ỹ.* 135.

GALETES was zo een schoon jongeling, dat Ptolomeus, om zynent wille en voorbede, eenige misdadigers, reets ter doodt gedoemd, het leven schonk. *Cal. Rhodig. l.* VII. *c.* 35.

GALFANACAR, eertyds *Gichtis*, of *Gita*, een oud stedeke in Afrika, tegenwoordig aan het koninkryk Tripoli behorende, aan de golf *Capes*, tusschen eene stadt van dien naam en 't eilandt Gerbes. *Baudrand.*

GALFREDUS *Monumetensis*, met den bynaam van *Arturus*, aartsdiaken van Monmouth in Engelandt, naderhandt bisschop van Asaph, leefde omtrent den jaar 1152 onder de regering van koning Henrik den II. De Maagdenburgsche Centuriatores willen, dat hy ten tyde van Beda geleeft heeft, en tot kardinaal verheven is, maar de Engelsche schryveren weten daar niet van. Hy heeft een geschiedenis van Groot-Britannie, het leven van Merlin, en de daden van Artur beschreven, waarom hy ook onder de fabelschryveren gestelt wordt. Daarenboven heeft hy nog geschreven: *de exilio Ecclesiasticorum*; *de corpore & sanguine Domini*; *carmina diversi generis*; *Commentaria in prophetias Merlini, in fragm. Gild. Balæus & Pitseus de script Angl. Vossius. Cave.*

GALGACUS, hoofdt der Chalcedoniërs, zeer berucht door zyne dapperheit en geboorte. *Tac. Agricola c.* 29.

GALGAL, eene koninklyke stadt, waar in Goim, dat is te zeggen, de reuzen, hun verblyf hielden, onder de stamme van Manasse. Jozua doodde hunnen koning, en nam de stadt in. Ten tyde van S. Hieronymus zag men daar nog een hofstede genaamt Galgalis, omtrent zes mylen ten Noorden van de stadt Antipatris.

GALGALA, eene stadt in Palestina, in den stamme van Benjamin, aan deze zyde der Jordaan, drie mylen van Jericho, heden een dorp, bewoond door de Arabieren, die het noemen Galgal. In deze plaats was het, dat al wat mannelyk was door bevel van Jozua besneden moest worden met stene messen, en men noemde de zelve Galgala. Veertig dagen daar na hielden zy daar het Pascha, en deze plaats is geheiligt door een groot getal van wonderlyke bedryven; maar daar na ontheiligt door een ontelbare menigte afgoderyen, gelyk als S. *Hieronymus* aangemerkt heeft in zyne 4. *C. Hos. Torniel A. M.* 2584. *n.* 11. & 12.

GALIA, (JOSEPHUS) een priester van Drepanum in Sicilië, was zeer geoeffent in de letterkundige wetenschappen. Hy overleedt te Palermo in den jare 1651, nalatende in het Italiaansch: *Instructione per ajutare li Giovanetti nel acquisto della Grammatica con ogni facilta. Biblioth. Sicula.*

GALIBES, volkeren in Zuid-Amerika, in Guiana, die heden de Fransche Evennacht genaamt wordt. Zy wonen langs de Noordkust aan de zee, langs de rivier Courbo, en tusschen de rivieren Suriname en Marauvini, die hen ten Westen zyn, en die van Gaienne en 't eilandt van dien naam, 't geen ten Oosten legt.

GALIENUS. Zie GALENUS.

GALIGAI, of GALLIGAI, (ELEONORA) gemalin van den beroemden maarschalk d'Ancre. Het geslacht, daar zy den naam van droeg, was van ouds al zeer aanzienlyk binnen Florence, echter wierdt haar nagegeven, dat haar vader geenzins uit die familie zynen oorsprong nam; maar dat hy een schrynwerker, en zyn rechte toenaam Dosi was; dat hy, ongeacht zyne geringe afkomst, door zyne schatten die hy vergadert hadt een middel uitvondt, om zich voor een der nakomelingen van Galigai te doen doorgaan, vervolgens dezen naam en het geslachtwapen te voeren; zyne vrouw was de minnemoeder van de princesse Maria. Deze Eleonora, schoon haar gestalte en verstandt al zo weinig als hare geboorte uitmuntte, ja zelfs lelyk van aangezicht was, wierdt echter in spyt van vele, die zulks vergeefs zochten, tot voornaamste dame van de princesse Maria door den groothertog van Florence Franciscus verkoren; om dat deze princes veel liefde voor haar getoont hadt, als zynde van jongs af by elkander geweest. Wanneer nu Maria de Medicis in 't jaar 1600 aan den koning Hendrik den IV van Vrankryk wierdt, ten echt gegeven, volgde zy de zelve in die hoedanigheit, en wist door hare aangebore loosheit zich zo in de gunst van die vorstin te wikkelen, dat zy van haar alles wat zy wilde kon verkrygen: inzonderheit mengde zy zich zo wel in staats als huisselyke zaken, toen de koningin Maria de Medicis, na de doodt van haren gemaal, als regentin van het ryk, en voogdesse van haren zoon Lodewyk den XIII was verklaart. Zy wierdt echter van de hovelingen en 't gemeen met nydige oogen aangezien, want hare trotschheit en hoogmoedt was onverdraaglyk en tradt de maat te buiten. Zy was niet lang na hare aankomst te Parys getrouwt met een Florentynsch edelman, on-

Concino Concini genaamt; deze was ongemeen van persoon, behendig in ridderlyke oeffeningen, aangenaam in gezelschap, maar hadt door zyn onbehoorlyk leven niet alleen alle zyne goederen, maar zelf genoegzaam zyne gezondheit verloren, waarom de koningin haar dit huwelyk ten hoogsten afriedt, maar toen het zelve gesloten was, overlaadde zy hen met macht van geldt en goedt, gevende Concino de voordeligste bedieningen, en maakte hem marquis van Ancre en maarschalk van Vrankryk. Schoon nu in dezen staat Concino zyn geluk alleenig aan zyne vrouw te danken hadt, zo leefde hy nochtans met haar in een gedurige oneenigheit, 't geen echter niet belette dat zy beide, gelyk van aardt, ook van een iegelyk even zeer gehaat en veracht wierden. De groten leiden inzonderheit krachtig op zyn bederf toe, als niet kunnende dulden, dat een vreemdeling zo veel gezag hadt; dit deedt Concino zyn bedgenoot verzoeken of zy met hem naar Florence wilde vertrekken, alwaar zy door hunne verkregene goederen in staat waren om vorstelyk te kunnen leven. Maar zy kon hier nooit toe besluiten, waar door hunne oneenigheit meer aangroeide. De koningin zelf, ziende het algemeen ongenoegen van het hof, porde, zo men zegt, haar aan te denken op hare veiligheit, zo dat zy ook van voornemen wierdt zulks werkstellig te maken, maar de jonge koning Lodewyk de XIII door zyne gunstelingen, inzonderheit door de Luynes, opgemaakt, gaf last dat men op den 24 April 1617 Concino in het hof van de Louvre zoude afmaken, en Eleonora Galigai liet men op dien zelve dag gevangen nemen, en met een gevolg van soldaten naar de Bastille brengen, alwaar zy zeer hard gehandelt wierdt, zynde genoodzaakt twee linne kouffen voor 50 stuivers te moeten kopen, en zich met twee hemden te behelpen, daar zy kort te voren voor meer dan 200000 daalders aan juwelen en andere cieraden gedragen hadt. Uit de Bastille wierdt zy in de Conchergerie van Parys gevoert, wordende zy by den ingang van de zelve van het weinige geldt, een dienstmaagdt en apotheker, die by haar gebleven waren, berooft. Eindelyk viel de uitspraak van het parlement, waar by zy gedoemt wierdt, als hebbende misdaadt van goddelyke en menschelyke gekwetste majesteit begaan, en vele andere gruwelen bedreven; onder andere wierdt zy beschuldigt, mede haar werk gemaakt te hebben van de zwarte kunst en waarzeggery; zo dat men haar op een karre naar de gerichtsplaats la Greve bragt om daar onthoofd, haar ligchaam verbrand, en de assche in de lucht gestrooit te worden, het welk op den 8 July 1617 aldus wierdt uitgevoert. Zy liet in hare gevangenis zo wel als in haar einde eene ongemeene standvastigheit en goede voorbereiding tot de doodt blyken, en wist, (hoe zeer zy was gehaat geweest) echter duizenden tot medelyden te verwekken, betuigende dat zy niets hoofdzakelyks misdaan hadde; dat zy, gelyk doorgaans de gunstelingen ten hove doen, hare goederen vermeerdert, haren hoogmoedt ten top, en hare gunstelingen tot eerampten bevordert hadt: en geenzins ooit iets tot nadeel van het ryk met eenige uitheemsche vyanden gesmeed, noch aan den moordt van Hendrik den IV het minste deel, of aan andere strafwaardige fouten schuldig was. Dus wierdt het doorgaans gehouden voor een streek van de Luynes, om hen te verdelgen, en daar door meester te worden van een grote schat, die zy kwanswyze voor den koning in beslag namen. Zy hadt by den marquis d'Ancre eene dochter en eenen zoon geteelt. De eerste poogden de ouderen te doen huwelyken met den marquis de la Valette, twede zoon van den hertog van Espernon, en toen dit niet gelukte, aan den jongen marquis de Villeroy, kleinzoon van den toenmaligen secretaris van staat; maar zy stierf kort voor den val van hare ouders, die dit verlies zeer smertelyk viel, en zulks aanzagen als een voorbode van groter ongeval. De zoon, die, toen zyn huis in bloei was, by den derden prins van den bloede, Karel, grave van Soissons, als schoonzoon zou aangenomen geworden zyn, wierdt, onaangezien zyn jeugt en onschuldt, vervallen van zyne goederen, adeldom, en onnut verklaart van ooit eenige ampten of waardigheden in Vrankryk te bekleden. Men hieldt hem een tydt lang op het kasteel te Nantes gevangen, en na dat men hem wederom op vrye voeten gestelt hadt, trok hy naar Florence, alwaar hy van de gelden, die zyn vader uit voorzorge reets derwaarts hadt gezonden, een jaarlyks inkomen genoot van 14000 daalders. Deze is in den jare 1631 aan de pest gestorven. De broeder van de ongelukkige Galigai, die door hare voorspraak het aartsbisdom van Tours en de abdy van Marmoutiers verkregen hadt, en zekerlyk in 't kort kardinaal geworden zou zyn, wierdt na zyn zusters val zo zeer geperst, dat hy vrywillig van de bovengemelde twee waardigheden afstandt deedt, behoudens een jaargeldt van 2000 daalders, en naar Italië zyn overigen levenstydt ging ten einde brengen. *Memoires de la regence de Maria de Medicis. Vie du duc de Espernon. Memoires de Bassompiere. Vittorio Giri Memoire. recondite tom.* IV. *Mercure Francois. Memoires de Deageant. Memoir. de Duc de Rohan. Relation de la mort du marquis de Ancre. Le Vassor Hist. de Louis* XIII. *La conjuration de Conchini.*

GALILEA, een provincie van 't beloofde landt, 't welk in 't Noordelyke gedeelte van Judea gelegen, in opper-en neder-Galilea onderscheiden wordt; beide zynde omringt van Phenicië en Syrië. Ten tyde van Josephus vondt men aan het Westeinde de stadt Ptolomaïs en den berg Carmel; ten Zuiden lagen op de grenzen Samaria en Scythopolis tot aan de Jordaan. Aan de Oostkant waren de landpalen Hippos, Gadaa, en Gaulanitis; het Noorden wierdt bepaalt van Tyrus. Het hoge Galilea viel de stammen van Asser en Naphthali, en 't lage aan Sabulon en Issaschar toe. De voornaamste steden waren de Toren van *Strato*, die door Herodes herbouwt, en met den naam van *Cesarea* genoemt wierdt; Capernaum, Tiberias, Nazareth en Cana. *Strabo. Plinius. Josephus Joodsche Oorlogen* III *boek.* 4. *kap. Adrichomius Terra Sancta. Cluverius L.* V. *Cleric. Comment. in Genes.* XIV. Men kan niet zeggen, dat deze provincie omringt is van Phenicië en Syrië; maar men moet liever zeggen, dat de zelve paalt ten Westen aan de Middelandsche zee, Oostwaarts aan de zee van Tiberias, Noortwaars van Phenicië, en Zuitwaarts aan Samaria en de Jordaan. Verder geloven eenigen, dat het hoge Galilea genoemt wierdt het Galilea der Heidenen, om dat het bewoond wierdt door Egyptenaren, Arabiers en Pheniciers, gelyk Strabo getuigt *L.* XVII, en gelyk Josephus ook zegt, dat Tiberias bewoont wierdt van verscheide volkeren. Anderen zeggen, dat de oude Hebreeuwen dit landt noemden *Gelil-Gojin, de grenzen der Heidenen*, om dat het op de grensscheiding van Phenicië lag; en dat gelil, 't geen een afstammend naamwoordt was, een eigen naam geworden is, gelyk als de LXX overzetters in hunne vertaling aangemerkt hebben. *De Philologische aanmerkingen over Gen.* XIV.

GALILEERS, een naam, dien men aan de bewoners van Galilea gaf: ook wierdt de zelve aan eene secte gegeven, gelyk als eenige willen, maar 't is waarschynelyker, dat deze naam aan geen secte, maar aan de inboorlingen van de provincie Galilea behoort heeft, en dat zy de natie voor eene secte genomen hebben. *S. Justin. Dial. cum Tryphone. Pineus Bibl. des Autheurs Ecclesiast.* III *premiers Siecle.*

GALILEESCHE ZEE, of het *meir* of *de zee van Genezareth*, anders ook de *zee van Tiberias*, van *Cinnereth*, of *Cenereth* genaamt. Zie op CENERETH.

GALILEUS GALILEI, een wiskunstenaar, een Florentyn van geboorte, en, zo als gezegt wordt, een bastaart van Vincenzo Galilei, edelman van Florence. Hy hadt een wonderlyke neiging voor de wysbegeerte, wis-en sterrekunde; woonde eenigen tydt te Venetië, en men offerde hem het hoogleraarsampt van Padua op, daar hy tien jaren lang met grote toejuiching onderwezen heeft. Galileus leerde daar na in de universiteit te Pisa, alwaar hy door den hertog van Florence zyn prins beroepen wierdt. Men zegt dat Galileus te Venetië zynde, en hem daar eene verrekyker, uitgevonden door Jacob Metius in Hollandt in den jare 1608, vertoont wordende, by dit werk met zo veel aandacht en naauwkeurigheit beschouwde, dat hy de volgende nacht een diergelyke maakte. Deze grote man heeft verscheide voortreffelyke werken zamengestelt, als: *Nuncius Sidereus*; *L'uso del Compasso Geometrico, e Militere*; *Diffesa contra Balthazar Capra*; *Discorso intorno de cose su l'acque*; *Demonstrazione della machie solari*; *Dialoghi di sistemi de Tolomeo & Capernico*, 't geen men in 't Latyn overgebragt heeft onder den tytel van *Systema Cosmicum &c.* Galileus wierdt lidt van de akademie de *Gli Lincei*, en wiskunstenaar van den hertog van Florence. Hy heeft verscheide heerlyke waarnemingen zo van de vlekken der zonne; van Saturnus, die dan eens rond en dan ovaal zich vertoont; van de veranderingen van Venus, als mede van die van de Maan; van de Satellites van Jupiter, 't geen vier sterretjes zyn, die zich omtrent deze planeet onthouden, en die hy de sterren van de Medicis noemde, en andere meer gehadt. Michiel Mæstlinus, die het gevoelen van Copernicus omhelsde, onderstelde dat de zon stilstont, en de wereldt draaide, bevestigende zyne onderstellingen met zo vele schynbaarheden, dat zulks van alle geleerden by na aangenomen wierdt. Maar Urbanus de VIII kantte zich hevig tegen dit gevoelen, als strydig tegen de heilige Schrift. Galileus was mede voor dat gevoelen, en leerde zulks opentlyk by monde en geschrifte in weêrwil van den paus. Hier over wierdt hy door de inquisitie gevangen genomen, en moest den tydt van vyf of zes jaren doorbrengen, eer hy met het herroepen van al 't geen hy dien aangaande gezegt hadt op vrye voeten gestelt wierdt, hebbende reets den ouderdom van zestig jaren bereikt. Hier na leefde hy nog 18 jaren, stervende in het jaar 1642, out 78 jaren. Vele grote mannen hebben van zynen lof gewaagt. *Longanilla epist. ad Jansen. Godeau hist. de Egl. T.* I. *l.* II. *p.* 230. *Vossius de Mathem. Lorenzo Crasso elog. d'huom Litt. Erythreus Pin.* 1 *Imag. illust.* 153. *Ghilini Theatr. d'huom Litter.*

GALINDERLANDT, in 't Latyn *Galindia*, is een landstreek of provincie in het Brandenburgsche Pruissen, grenzende aan Sudavië, Pomesanië en Mazovië, als mede aan de Poolsche woiwoodschappen Warschau en Ploczko. De beste plaatsen daar in gelegen zyn Ortelsburg, Passenheim en Wildenberg. *Maty Dict.*

GALINDO, (BEATRIX) van Salamanca in Spanje, wierdt staatjuffer van de koninginne Isabelle van Castilië, trouwende met Don Francisco Ramirez, geheimschryver des konings. Men gaf haar den bynaam van de Latynsche *Galindo*, om dat die taal haar zo gemeen was als de Castiliaansche. Deze bynaam is nog gebleven aan een Gasthuis, 't welk zy te Madrid in 't jaar 1506 liet bouwen, en nog *el Hospital dela Latina* genoemt wordt. Ook heeft zy verscheide kloosters doen oprichten. Vele schryveren spreken zeer loffelyk van Beatrix Galindo. De beruchte *Lopez de Vega*, gewag gemaakt hebbende van Francisco Ramirez, eert zyne gemalin met deze vaarzen:

Su querida Beatrix, su prenda amada
Por segunda Nicostrata tenida,
Celebre vivira de gente en gente,
Bon nombro de Latina eternamente.

Ook spreekt hy van haar in zyn werk, getytelt, *Le Laurier d'Apol-*

pollon. Deze verſtandige vrouw ſtierf den 23 November 1535. *Juan Perez de Moia de illuſtr. Hiſpan. mulier. l.* III. *c.* 48. *Davila hiſtor. de Salamanc. l.* III. *c.* 22. *Paul. de Ribeira Gloria immortal delle Domini l.* XIII. *Nicolas Antonio Bibl. Hiſpan.*

GALINDON, of PRUDENTIUS, bygenaamt de jonge, was een Spanjaardt van geboorte, kwam in Vrankryk, en wierdt daar op den biſſchoplyken ſetel van Trojes in Champagne gezet in de plaats van Adelbert, door de achting, die elk voor zyne geleerdheit hadt. Hy woonde in 't jaar 846 het concilie van Parys, dat van Tours 849, en dat van Soiſſons 853 by, en wierdt in vele gewigtige zaken gebruikt. Deze biſſchop ſchreef een tractaat, toegewyd aan Hincmar, aartsbiſſchop van Rheims, en aan Pandulus, biſſchop van Laon, waar in hy onderſteunde de achtbaarheit der lere van S. Auguſtinus over de verſchillen der genade. Hy ſchreef nog een andere verhandeling over de zelve ſtoffe tegen Jean Scot Erigenes, en eenen brief gezonden aan de biſſchoppen van 't concilie te Sens, waar in hy berouw toont, dat hy de artykelen in 't concilie van Quiercy ondertekent heeft. Hy ſtelde vier artykelen voor over de genade, met hoop dat de vaderen van het Concilie de zelve zouden ondertekenen en goedkeuren, te weten: 1. Dat de vrye wil van den menſche, verloren door de ongehoorzaamheit van Adam, zo verre door de genade van den heere Jeſus Chriſtus herſtelt is, dat wy zonder de zelve niet denken of doen kunnen. 2. Dat Godt den eenen door zyne zuivere barmhertigheit heeft gepredeſtineert of voorbeſchikt tot de eeuwige zaligheit, en den anderen door een rechtvaardig oordeel tot de eeuwige verdoemenis. 3. Dat het bloedt van Jeſus Chriſtus vergoten is voor den genen, die in hem geloven, en niet voor den genen, die daar nooit in zullen geloven. 4. Dat Godt alle die genen zalig maakt, die hy wil, en dat niemandt kan zalig worden, die van die uitverkorenen niet zyn. Men weet niet recht wat uitſlag deze brief in het concilie van Sens gehadt heeft, maar 't is waarſchynelyk, dat zy daar gelezen wierdt, zonder dat men over deze ſtoffe een bepaling gaf. Men ſchryft hem ook het leven van S. Maurus toe. De jaarboeken van Vrankryk van S. Bertin ſtellen zyne doodt in 't jaar 861, maar anderen in 't jaar 864. *Loup. de Ferrieres epiſt.* 63. *&* 99. *Flodoard Hiſt. Remenſ. l.* III. *c* 21. *Camuſat. Annales de Trojes. Bartius Adv. l.* XLIV. *c.* 10. *Sammarth. Gall. Chriſt. Voſſius l.* III. *de Hiſt. Lat. Du Pin Bibl. des auteurs* IX *Siecle.*

GALIOTE, van Gordon Genovillac, by die van de S. Jans orde van Jeruzalem in Vrankryk genaamt, de moeder van S. Anna, de hervormſter of verbeteraarſter van deze orde, en priorin van 't klooſter Beaulieu, was de dochter van Lodewyk van Gordon Genovillac, grave van Vaillac, en van Anna van Montberon zyne eerſte vrouwe. Zy wierdt geboren den 5 November 1589, en by den doop Galiote, ter gedachtenis van Jacob Galiot van Gordon en Genovillac, groot-ſtalmeeſter van Vrankryk, genaamt. Zy was pas vyf maanden, wanneer men haar, om haar tenemaal buiten de wereldt te houden, by de geeſtelyken van de orde van S. Jan van Jeruzalem in het klooſter van 't gaſthuis te Beaulieu beſtelde. Zo haaſt zy den ouderdom van zeven jaren bereikte, gaf men haar het kleedt van deze orde, en zy deedt daar belydenis van toen zy omtrent twaalf jaren oud was. Zy was naauwlyks vyf of zeſtien jaren, toen zy medehelpſter (*Coadjutrice*) van de priorin des klooſters van Beaulieu wierdt. Eenige jaren daar na priorin geworden zynde, hervormde zy allenskens de zeden en misbruiken, de zelve richtende naar 't voorbeeldt van de geeſtelyke dochters der zuſterſchap van S. Clara. Deze hervorming voerde zy zo gelukkig uit, dat zy zulks met haar 25 jaar al te boven was, zedert welken tydt zy de andere geeſtelyke aanmaande haar voorbeeldt te volgen, tot aan den jare 1618 toen zy ſtierf, op den dag van S. Jan den Doper, de patroon van hare orde. Het kleedt van de geeſtelyke der orde van S. Jan den Doper of van Jeruſalem is een lange neerhangende rok of kleedt, met een zwarte mantel, op de ſlinker borſt, op het hert, een wit linnen kruis met acht punten: deze mantel verbeelt zich als een halve klok boven om den hals toe gebonden met twee koorden van witte en zwarte zyde. Hunne kap is zwart gelyk hun kleedt. Voor dat Soliman de II Rhodus den ridders van deze orde ontwrongen hadt, was het kleedt van de geeſtelyken rood, en de kap wit, maar zedert dit beklagelyk verlies hebben zy de rode koleur in de zwarte verandert, tot teken van hunne rouw. *Hilarion dela Coſta des dames illuſtr.*

GALIOTUS, (ANGELUS) een Siciliaanſch Godgeleerde, van de orde der Franciskanen, was vermaard in de geſchiedkunde, en bloeide omtrent den jare 1597. Eenigen getuigen, dat hy heeft geſchreven in het Latyn: *de univerſo orbe volumina quatuor*; *de Monarchia mundi*; *de antiquis familiis Siculis*; en in 't Italiaanſch: *Chorographia Franceſcana*; *Il caſo memorabile di Giacomo Perollo Portulano e Bartholomeo di Pandolfina, commeſſo da D. Sigiſmundo di Luna Conte di Caltabellotta*, *ſucceſſo nella citta di Sciacca.* Ook heeft men van hem in het Italiaanſch: *Relatione dello ſcisma Anglicano*, *e del glorioſo martirio del B. F. Gio. Foreſta Franceſcano Offer. Confeſſore di Catharina d'Aragona Regina d'Inghilterra*, *e d'altri Santi Martiri d'Inghilterra nella perſecutione d'Enrico Ottavo. Biblioth. Sicula.*

GALISTEO, eene ſtadt, die eertyds den tytel van hertogdom gevoert heeft, legt in Eſtramadura, eene provincie van Spanje, digt by Coria. *Maty Dict.*

GALITE, of GALATA, een eilandt van Afrika, in de Middelandſche zee, acht mylen van 't eilandt Tabarca, aan den mondt van den Guad-il-Barbar. Dit eilandt, 't geen niet meer dan tien mylen in zyn omtrek heeft, wierdt oudtyds *Calathe* of *Galatha*, of miſſchien het oude *Adgimurus* genaamt. *Baudrand.*

GALKEHIEMA, een ſtins of adelyk huis in de Vrieſche grietenye Tietzerkeradeel, onder het quartier Ooſtergoo, in het dorp Garyp. *Winſemius.*

GALL, een adelyke familie in Denemarken, uit de welke *Pieter*, Deenſche viceadmiraal, is geſproten, die in 't jaar 1644 in zynen hogen ouderdom op de gerechtsplaats te Coppenhagen onthoofd wierdt, om dat hy de vluchtende Zweedſche ſchepen in de Kielerhaven niet aangegrepen hadt. *Europiſche Mercurius.*

GALL *van Gallenſtein*, een graaflyk geſlacht in Krain, waar van *Hendrik* in den jare 1388 het kaſteel Gallenſtein, 5 mylen van Leybach gelegen, bezeten heeft. In 't jaar 1546 was *Martin* generaal der Croatiſche grenzen. *Thomas* maakte zich in den jare 1592 beroemd als keizerlyke majoor en kommandant van de veſting Wihitzch in Croatië, toen de zelve aan de Turken overging: want als de vyanden de bezetting tegen het gemaakte verdrag in den uittocht aangreep, verweerde hy zich zo dapper, dat de meeſten van hen, waar onder een Aga was, op de plaats dood bleven. In 't jaar 1688 was *Bernhard* overſte te Ottoziz in Dalmatië: en in dien zelven tydt diende *Frederik* den keizer als overſte en kommandant te Werowitiza. In 't jaar 1660 was *Cosmus Gall van Gallenſtein* vorſtelyke Heſſiſche overſte, en oppervorſtmeeſter van 't graafſchap Ridda, die zich naar allen ſchyn om den godsdienſt wille uit Krain begeven heeft. *Valvaſor Krain. Bucel. ſtemm. P.* 1.

GALLA, een keizerin in de IV eeuw, dochter van den keizer Valentinianus den I, en van Juſtina, zyne twede gemalinne, en ten twede maal ook getrouwt aan den keizer Theodoſius den Groten. Zoſimus maakt van haar gewag in 't vierde boek van zyne geſchiedenis. Men moet niet denken dat zy de zelve Galla, de vrouw van Julius Conſtans de broeder van Conſtantinus den Groten, geweeſt is. Zy wierdt moeder van Gallus, broeder van Juliaan den Apoſtaat, gelyk elders gezegt is. Galla, een heilige weduwe, dochter van Symnacurus, aan wie S. Fulgentius verſcheide malen geſchreven heeft, leefde in de VII eeuw. Gregorius ſpreekt van haar en van hare ſtandvaſtigheit, die zy toonde om weduwe te blyven. *Gregorius l.* IV. *Dialog. c.* 13.

GALLAND, (ANTONIUS) een verſtandig oudheitkenner, was een lidt van de akademie der medailles en opſchriften. Hy hadt lang gereiſt in klein-Ooſten, en een grote kennis van het Arabiſch, de zeden en Godsdienſt der Mahometanen. Hy heeft verſcheide ſierlyke verklaringen over eenige ſeldzame penningen, waar van de geleerden met lof ſpreken, gemaakt, wierdt koninklyke hoogleeraar in de Arabiſche tale in 't jaar 1709, en ſtierf in 't jaar 1715, na dat hy zyne overzetting van den Alkoran in 't Franſch hadt ter wereldt zien komen; verrykt met zeer naauwkeurige en geleerde aantekeningen, en oordeelkundig onderzoek over den Mahometaanſchen godsdienſt, beter dan ooit voor dezen. Hy maakten de doorluchten Mr. Bignon beſchermer zyner brieven en werken. *Memoires du Temps.*

GALLAND, of GALANDIUS, (PIETER) hoofdt van 't collegie Boncour te Parys, en kanunnik van onze lieve vrouwenkerk, was van Aire in Artois, en by den koning François den I om zyne geleerdheit in alle edele wetenſchappen en talen, mitsgaders by andere geleerde mannen, in grote achting. Hy ſtierf in 't jaar 1559, en liet verſcheide werken na, waar van deze onder anderen uitmunten: *Oratio de Franciſci* I *Laudibus*; *ſcriptores de agrorum limitibus*; *in Quintilianum argumenta*; *oratio pro Ariſtotele & Pariſienſi ſchola contra Ramum.* Een van zyne neven, Willem Galland of Galandius genaamt, die mede veel verſtandt bezat, was ook een van de hoofden van 't Collegie Boncour. Een geſchreve geſchiedenis, beruſtende in de boekzaal des konings, zegt dat hy 1612 geſtorven is. *La Croix du Maine Bibl. Franc. Turneb. Adverſ. l.* II, *c.* 1. *& l.* VIII. *c.* 12. *Miraus de ſcript. ſec.* XVI. *Andr. Bibl. Du Boullay hiſt. univ. Paris.*

GALLANEN, een volk in Afrika, die van een klein beginſel in 't einde een groot gedeelte van 't landt der Abiſſynen onder zich gebragt hebben. Zy waren eerſt niet meer dan ſlaven van eenen groten heer, in 't koninkryk Bali; maar zy wat te wreed behandelt wordende, ſlaan aan 't muiten in 't jaar 1537, en doordien zy geen hoop van vergiffenis zagen, vloden zy in 't gebergte, daar zy allerlei roveryen aanrechtten, en eindelyk door vele ſlechte menſchen, die hunne hoop op den roof en ryke buit ſtelden, machtig aangegroeit zynde, bragten zy ganſche legers te velde, bedervende het ganſche landt met roven en plunderen: bragten ganſch Bali onder hen vermogen, en vormden onder elkanderen een ſoort van regering, als die van een republyk, makende zulke voordelige inzettingen, dat zy van tydt tot tydt hun getal vermeerderd zagen. De jonge manſperſonen durfden hun haair niet laten affnyden, voor dat zy eenen vyandt in 't veldt verſlagen, of eenig wild dier gedood hadden. Op hunne gaſteryen, zetten zy hunne beſte ſpyze in 't midden, en die de zelve nam, moeſt de eerſte zyn, die zich in gevaar begaf, en kon hy zynen vyandt verſlaan, moeſt hy ten bewys daar van zyn hoofdt medebrengen: ſloeg men daar nog twyffel aan, dan moeſt hy weder derwaarts gaan, en brengen 't manlyk lidt tot overtuiging. Hunne buit wierdt in gelyke delen verdeelt, om daar door te beletten dat niemandt voor zich zelf iets behieldt. Hunne wapenen, daar zy mede te velde togen, waren ſpeeren en weerpylen, die zy digt by den vyandt genadert zynde eerſt gebruiken konden. Hunne beſchermwapenen waren kleine ronde met buffels huiden overtrokke rondaſſen of ſchilden. Zy zaaiden noch ploegden niet, en dreven hun vee ſlechts naar de vruchtbaarſte velden; zy aten gerookt vleeſch en dronken melk. Een welgeſchikt volk moeſt voor hen ſchrikken;

maar zy waren wederom zeker voor alle vyandlyke aanvallen ten opzicht van hunne armoede. Wanneer men hen van Godt iets vroeg, antwoordden zy, dat zulks de hemel was, die hen alle dingen gaf. Na dat zy zich in Bali hadden ter neder gezet, en op de gemelde wyze hunne wetten gegrondveſt, waren zy zeer gelukkig, zetten hunne landpalen uit, en hadden onder hun gezag gebragt de landen Gedma, Angota, Dawara, Weda, Fatagar, Ifat, Cout, Damot, Bizamo, en een gedeelte van Sacwa, 't welk byna de helft is van 't Abiſſyniſche keizerryk. *Ludolf hiſt. Æthiop. lib.* I. *c.* 16.

GALLARATO, een ſteedtje van Italië, in 't hertogdom Milanen, acht mylen van gemelde ſtadt naar 't Weſten, wanneer men naar Seſto gaat. *Maty Dict.*

GALLARD *van Braſſak*, een doorluchtig en oud huis van Guienne, nemende zyn oorſprong van de graven van Condomomais, volgens de overlevering van dat landt, beveſtigt door waarbrieven, die men in de ſecretary by de andere voorrechtbrieven van Condom, in het kaſteel, daar de graven hun verblyf houden, bewaart. Men noemt nog heden twee oude torens de *Tours de Gallard*, torens van Gallard. De zelve ſtaan op een brugge naby de ſtadt.

Hugo van Gallard noemde in een huwelykscontract in 't jaar 1268 zich *edel* en *machtig*, trouwende Eleonora d'Armagnak, waar door hy aan vele landen geraakte, daar onder dat van Braſſak mede was, wordende echter het huis van Gallard voor 't mannelyk ſtamhuis gerekent. Hy hadt verſcheide kinderen, als *Pieter van Gallard*, die volgt; *Bertrand van Gallard*, die by Iſabelle van Tournon, zyne gemalin, niet hadt dan eene dochter, *Margaretha van Gallard*, vrouw van Guido Roger, vierde zoon van Willem Roger, grave van Beaufort, en broeder van Pieter Roger, die paus wierdt, onder den name van *Gregorius* den IX. De kinderen van Guido Roger en Margaretha van Gallard namen den naam harer moeder aan, die voor haar erfdeel hadt het graafſchap Limeuil, 't geen naderhandt overgegaan is aan 't huis van la Tour Bouillon.

PIETER VAN GALLARD, baron van Braſſak, was grootmeeſter der voetboogſchutters van Vrankryk in 't jaar 1327 onder Philips den Schonen, een bediening die hem te beurt viel na 't overlyden van den kolonel generaal van 't voetvolk. Hy teelde by zyne gemalinne Eſclarmonde van Teſſak, die hy in 't jaar 1298 trouwde, *Enguillam van Gallard*, die zyn ſtamhuis voortzette.

ENGUILLAM VAN GALLARD, baron van Braſſak, huwelykte in 't jaar 1332, en liet na

GUILLAUME, of WILLEM VAN GALLARD, baron van Braſſak, getrouwt in 't jaar 1366 met Borgue van Beauville, oudſte dochter van Gaillard van Beauville en Agnes. Hy wierdt vader 1) van *Gaillard van Gallard*, geſtorven zonder erven; 2) van *Jan van Gallard*, baron van Braſſak, wiens naam vermeld wordt in het vredeverbondt, geſloten te Bretigny den 8 May des jaars 1360, tuſſchen Eduard, koning van Engelandt, en Johannes, koning van Vrankryk, wordende belooft de goederen van wederzyds onderdanen te herſtellen en weder over te geven, behalven die van den markgrave van Fronſak, en den here Jan de Gallard. Hy trouwde in 't jaar 1402 met Bertranda van Manas, die hem vader maakte 1) van *Pieter van Gallard*, baron van Braſſak, gemaal van Antonetta Martini, en van Urbina van Armagnak, geſtorven zonder kinderen; 2) *Jan van Gallard*, die volgen zal; 3) *Hector van Gallard*, begunſtigt door koning Lodewyk den XI met een compagnie van de lyfwacht.

JAN VAN GALLARD, heer van Braſſak, is miſſchien die heer van Gallard, die in 't jaar 1440 gezonden wierdt met den heere Firmacon, door den grave van Armagnak aan de ſtaten van Orleans. Hy trouwde in dat zelve jaar met Miraille van Valette, by welke hy teelde

HUGO VAN GALLARD, baron van Braſſak, getrouwt eerſt in 't jaar 1484 met Maria van Greſolles, ten twede male met Johanna van Antin, dochter van Arnault van Antin, en weduwe van Jan van Bearn, heere van S. Maurice. By de eerſte hadt hy 1) *François van Gallard*, die volgt; *Bertrand van Gallard*, kanunnik van de hoofdkerk te Bourdeaux, Raad-klerk, daar na preſident van de Enqueſten van 't parlement, benoemt en verkoren tot aartsbiſſchop van die ſtadt in 't jaar 1529, na de doodt van Jan de Foix; 3) *Guido van Gallard*, kanunnik van S. André, Raad-klerk, en preſident van de Enqueſten, na zyn broeder.

FRANÇOIS VAN GALLARD, baron van Braſſak, getrouwt in 't jaar 1508 met Johanna van Bearn, eenige dochter van Jan van Bearn en Johanna van Antin, by welke hy teelde, *Bernardinus*, geſtorven zonder nazaat; 2) *Jan van Gallard*, die volgt. By 't huwelyks verbondt was bedongen, dat de kinderen van dat bedde den bynaam van *Bearn* zouden aannemen, 't geen de heren van Braſſak altydt gedaan hebben. Dit huwelyk bragt aan dit ſtamhuis de baronniën van Mont de Marſon, Roquefort, S. Maurice en andere landen, die aan den here van Bearn toebehoort hebben.

JAN VAN GALLARD *van Bearn*, baron van Braſſak, ridder van des konings orde, ſchenker des dauphins, trouwde in 't jaar 1553 met Johanna van Roche-Andry, dochter van Lodewyk de Roche-Andry en Rener van Montbron, by wie hy gehad heeft

RENE GALLARD *van Bearn*, baron van Braſſak, ridder van des konings orde, nam ten huwelyk Maria van Rochebeaucourt, kleindochter en erfgenaam van François van Rochebeaucourt, ſtedehouder van Angoumois, en wierdt vader 1) van *Jan van Gallard van Bearn*, die volgt; 2) *Lodewyk*, die mede zyn geſlacht heeft uitgebreid; 3) *René*, die den tak van 't huis Vaure d'Argentine heeft voortgeplant, waar van 'er in 't jaar 1712 nog in 't leven waren, als onder anderen *Karel van Gallard*, heer van Argentine, brigadier van de lyfwacht des konings.

JAN GALLARD *van Bearn*, graaf van Braſſak, ridder van des konings orde, hoofdman over hondert, ſtedehouder van Nancy en geheel Lorraine, en daar na van Xaintonge en Angoumois. Hy was ook afgezant van Vrankryk aan paus Urbanus den VIII, hoofdt van der koninginne raadt, en ſurintendant van haar huis. Deze heer heeft geen kinderen by Catharina van S. Maure, hofdame van de koninginne, dochter van François van S. Maure, baron van Montauſier, gehad, latende zynen broeder als opvolger van zyne heerlykheden.

LODEWYK VAN GALLARD *van Bearn*, ridder, graaf van Braſſak, trouwde in 't jaar 1609 met Maria van Ranconnet, by welke hy teelde 1) *Jan van Gallard van Bearn*, bekend met den naam van heere du Repaire van Braſſak; wierdt met zyn achtiende jaar kolonel van 't voetvolk, en ſtierf met zyn twee en twintigſte jaar aan eene wonde, ontfangen in 't verdedigen van de breſſe eener ſterkte, die de hertog van Weimar liet aantaſten op de grenzen van de Elzas, of 't Franche Comté; 2) *Alexander Gallard van Bearn*, die volgen zal; 3) *Karel Gallard van Bearn*, heer van Mirenda; 4) *René Gallard van Bearn*, heer van Faragora, vader van *Philips Gallard van Bearn*, grave van Gallard, kolonel van een regiment voetvolk.

ALEXANDER GALLARD *van Bearn*, graaf van Braſſak, na dat hy zeer lang gedient hadt onder het regiment van Navarre, trouwde met Charlotte van Rochefaucault, eenige dochter en erfgenaam van Jakob van Rochefaucault, baron van la Salles, van Gente, enz. Hy wierdt door dit huwelyk vader van *François Alexander van Bearn*, die volgen zal, en van *Daniel Gallard van Bearn* en *Rochefaucault*, getrouwt met Gabrielle van Raymond.

FRANÇOIS ALEXANDER GALLARD *van Bearn*, ridder, graaf van Braſſak, baron van Rochebeaucourt, Vaure, la Salles en Gente, kolonel van een regiment voetvolk, hoofdt van den naam en de wapenen van dit huis, trouwde met Martha Magdalena Foulle, dochter van Steven Foulle, marquis van Pruneveaux, raadsheer van ſtaat, en zuſter van Willem Foulle, marquis van Martangis, die gedurende 14 jaren afgezant des konings by de Noordſche prinſſen geweeſt is. Hy teelde uit dezen echt, 1 *Willem Alexander Gallard van Bearn*; en 2 *René Gallard van Bearn*. Het wapen van dit huis voert vier quartieren: in 't eerſte en 't vierde is een zilver veldt, daar op in ieder ſtaan drie zwarte kraaien, een boven en twee beneden, pikkende met de bekken, 't welk dat van Gallard is: het twede en derde quartier is een goud veldt, waar op twee aaneen gekoppelde grazende, lichtblaauwe koejen gaan, 't welk dat van Bearn is, door twee griffioenen of grypvogels vaſtgehouden.

GALLARDON, eene ſtadt van Vrankryk in Beauſſe, aan den vliet Voiſe, in 't landt Chartrain, vier mylen ten Ooſten de ſtadt Chartres, als men naar Parys gaat.

GALLARS, (NICOLAAS DES) in 't Latyn *Galaſius*, predikant te Geneve, was een van hen, die de zamenſpraak te Poiſſy mede bywoonden. Men hoorde hem in de kerk te Parys, toen die van Geneve gedachten maakten om hem daar te beroepen in 't jaar 1557. De afgezonden, die hem daar zou geleiden, genaamt Nicolaas van Rouſſeau, wierdt benevens hem te Auſonne vaſtgehouden, en verdachte boeken in zyn valies gevonden zynde, wierdt hy naar Dion gezonden, alwaar hy gemartelt wierdt; maar Gallars, die geen verbode boeken by zich hadt, liet men zynen weg vervolgen. Calvinus achtte hem zeer veel, en bediende zich van hem om zyne werken uit te ſchryven. *La Croix du Maine* ſpreekt van een anderen N. des Gallars, die de Franſche kerk te Londen bediende in 't jaar 1561; maar 't is de zelve. Deze predikant wierdt in den jare 1560 naar Londen geroepen om daar de Franſche kerk waar te nemen; gelyk Beza in 't leven van Calvyn onder 't jaar van 1560 aanhaalt. Nikolaas van Gallars heeft aan een uitgave van *S. Irenæus* gewerkt, en was ſchryver van meer andere boeken. Te Geneve gaf hy in 't jaar 1545 een verweerſchrift van Farel en zyne medeamptgenoten tegen Pieter Charles uit; ook heeft hy verſcheide werken van Calvyn in 't Latyn gebragt. Zyn boek van de Godheit des Heere Jeſus Chriſtus tegen de nieuwe Arrianen wierdt te Orleans gedrukt in 't jaar 1565. De uitbreidinge van Calvinus over Jeſaïas is niet dan eene verzameling van leſſen en predikatien van den gemelden Calvyn over dien Propheet, door Gallars byeen geſchaart en uitgegeven. Maar Calvinus ziende deze uitgave, heeft de zelve vermeerderd en verbeterd doen drukken. Hy heeft ook aanmerkingen over 't boek Exodus, en een verweerſchrift tegen Cochleus gemaakt. *Beza hiſt. eccleſ. hiſt. des Martyrs. Bayle Dict. Crit.*

GALLAS, een graaflyke familie in Bohemen, uit het bisdom Trente afkomſtig, alwaar zy van oude tyden af al in groot aanzien geweeſt is. PANCRATIUS GALLAS *van Galaſſo* deedt zich op 't laatſt der XVI eeuwe in den oorlog van Vlaanderen en in Italië kennen, en teelde by Annunciata Mercanti MATTHIAS GALLAS, den beroemden keizerlyken veldheer, waar van een byzonder artykel zal volgen. Deze liet twee zonen na: FRANS, die den tytel droeg van hertog van Lucera, en de graaf ANTONY GALLAS, die zich in Bohemen nederzette. Deze laatſte hadt 1) PHILIPPUS FRANCISCUS VAN GALLAS, heer van Ronau en Schon-Johnsdorf, keizerlyke kamerheer en landhooftman te Neiſſe. 2) JOHANNES WENCESLAUS, keizerlyke kamerheer en ſtadhouder, als mede opperſte land-

landmaarfchalk in Bohemen. Hy bezit de heerlykheit Friedlandt, nevens vele andere goederen in Bohemen, en heeft zich onder de keizeren Jofephus en Karel den VI, door zeer gewigtige gezantfchappen, zo in Engelandt als te Rome, ten hoogften beroemd gemaakt. By zyne eerfte gemalinne Maria Anna Francifca, dochter van Philips Sigismund, grave van Diedrichftein, won hy een zoon, waar op hy in 't jaar 1717 met Erneftina, gravinne van Didrichftein, zyn eerfte vrouws zufter, hertrouwde, by wie hy in 't jaar 1718 eene dochter kreeg.

GALLAS, (Matthias) graaf op 't kafteel van Campo, keizerlyke generaal luitenant, was van een adelyk geflacht uit Trente, gelyk hier boven gezegt is, en ryk van goederen. Jong zynde diende hy den vryheer Bauffremont, Lotharingfche kamerheer en landoverfte, als pagie, en naderhandt als ftalmeefter. In den Spaanfchen oorlog, die tegen hertog Karel Emanuel van Savoje gevoert wierdt in den jare 1616 en 1617, gaf hem zyn heer een vaandel. In den gemelden oorlog woonde hy de belegering van Vercelli by. Hier na wierdt hem het gezag over een bergvefting, Riva genaamt, toevertrouwt, 't welk hy echter om den onluft tuffchen zekeren Ooftenrykfchen minifter en hem haaft wederom neêrleidde; hier op trok hy naar Duitfchlandt, daar hy door keizer Ferdinand den II en de Katholyke verbondelingen de plaats van overfte luitenant, en kort daar na een regiment te voet kreeg, hebbende zich in Bohemen en aan den Rhynftroom loffelyk gekweten. Vervolgens de Denen uit het Bremifche verjaagt, woonde hy den flag van Steinfort by, en bragt veel toe tot de overwinning. In 't jaar 1629 trok hy als generaal wachtmeefter, onder den veldheer Colalto, met het leger in Italië tegen den hertog van Mantua; en doordien de graaf Colalto ziek wordende, door den keizer weder t'huis geroepen wierdt, hadt hy benevens nog een ander het gezag over het keizerlyk leger, en behaalde, na verfcheide plaatfen verovert te hebben, een menigte van overwinningen, de zege door 't innemen van Mantua, alwaar een ryke buit in hunne handen viel. Op de Chieraffifche vredehandeling wierdt hy als keizerlyke gevolmachtigde afgezant in 't jaar 1631 gebruikt. Verder trekkende met de keizerlyke krygsbenden wederom naar Duitfchlandt, maakte men hem generaal veldtuigmeefter; ook verhief hem de keizer tot Ryksgraaf, en gaf hem na de Zweedfche overwinning by Leipzich in 't jaar 1631 het gezag over de naar Bohemen trekkende benden, waar door hy de ftadt Bilfen befchermde, en vervolgens Praag hielp innemen. Tonende den koning van Zweden zyne dapperheit by Neurenberg, viel hy met 10000 man in de opper-Paltz, wegnemende Greiffenberg, Felden, en eindelyk Fryburg, woonde ook den flag by Lutzen by. In Silefië geboodt hy tegen de Saxen, en verdedigde daar na Paffau tegen de vyandlyke aanvallen van hertog Bernhard van Saxen. Hy ontdekte aan den keizer de gevaarlyke voornemens van Wallenftein, en wierdt daar op als luitenant generaal over 't leger voorgeftelt. Na de doodt van Wallenftein, die nog in die zelve maandt te Eger voorviel, hadt hy het gebiedt over het ganfche keizerlyke leger, tot dat Ferdinand de III, koning van Bohemen en Hungarië, daar by kwam; doch behieldt daar na weder het opperfte gebiedt alleen. Hy was by de verovering der ftadt Regensburg, en toen de opper-Palts den Zweden ontnomen wierdt. Ook leidde hy geen geringe eer in by den flag van Nortlingen, waar door de Zwabifche, Frankifche, en Rhynfche kreitzen weder onder de keizerlyke gehoorzaamheit gebragt wierden. Hy bemachtigde de beneden-Paltz, liet door een krygslift in 't jaar 1635 Philipsburg innemen, won Worms, Landshut en Keizerslautern; belegerde Mentz, maar moeft deze ftadt door voorvallende ongelegenheden wederom verlaten. Hy dwong den hertog Bernhard van Saxen, dat hy zynen aftocht naar Vrankryk nemen moeft. Hy kwam op bevel des keizers te Wenen, en toen hy door den nieuwen keizer Frederik den III in zyn generaalfchap beveftigt wierdt, trok hy tegen de Zweden in Pomeren, veroverde het eilandt Ufedom, nam Wolgaft en meer andere plaatfen weg. Hier na heeft hy zyn ampt als luitenant generaal verlaten, doordien de aartshertog van Ooftenryk, Leopold Willem, het bevel van 't leger op zich nam, en begaf zich op zyne landgoederen. Maar toen deze het gebiedt weêr neêrlei, wierdt Gallas wederom aan 't hof geroepen, en 't vorige gezag opgedragen, 't welk hy tot aan 't einde zyns levens met roemruchtige daden tegen de Zweden in Bohemen, Moravië en Beyeren verheerlykt heeft. De keizer gaf hem na de doodt van Wallenftein de heerlykheit Friedlandt, en fchonk hem Schmichs. Hy bezat zelf de andere heerlykheden, Reichenberg, Seydenberg en Kirchenberg, die hy door het veroverde uit de ftadt Mantua veel verbeterde. In het gebiedt van Trier bezat hy het kafteel Campo en Martarello; eindelyk ftierf hy te Wenen den 25 April des jaars 1647, toen hy 59 jaren oud was. De oorzaken van zyne doodt waren de fteen en podagra. Zyn lyk wierdt in de kerk der Jefuiten te Trente begraven, alwaar hy een kapel hadt doen bouwen, die hy met rykelyke inkomften hadt begiftigt. Hy was bemind van de foldaten, en wift de legers in een goede flagorder te fchikken. By zyne eerfte gemalinne Ifabella, dochter van den grave Sigismund van Arch, hadt hy geen kinderen; maar by zyne twede, Dorothea, dochter van Philips, grave van Lodron (die naderhandt met Johan Ferdinand vorft van Lichtenftein trouwde) wierden hem vier zonen en vyf dochteren geboren, waar van hy twee zonen overleeft heeft, en de andere zyn in 't voorgaande artykel aangehaalt. *Gialdo Priorato fcena d'huom.* III. *Craffo. elog. di Capit illuftr. p.* 220. *Pufend. de reb. Suec.*

GALLE, GALLEUS, (Theodorus) heeft gefchreven den lof van twaalf kardinalen, die zich door hun verftandt hebben doen uitmunten.

GALLEGOS, of GUALLIGUES, VALLÆCI, GALLICII, GALLAICI, een oud volk in Spanje. Zy bezaten het Noordelyke gedeelte van Portugal, met geheel Gallicië, 't welk van hen zynen naam behouden heeft. *Baudrand.*

GALLELLA, (Karel Antonius) van Meffina, was een man zeer ervaren in de H. bladeren en de fchriften der vaderen. Hy bloeide in 't jaar 1643, wanneer hy uitgaf in het Latyn: *Patrum intelligentia fuper textum Evangeliorum ad dubiorum folutionis formam redacta. Biblioth. Sicula.*

GALLEMANT, (Jakob) een Doctor te Parys, was de eerfte overfte fuperieur der Karmeliten in Vrankryk. Hy ftierf te Befançon in 't jaar 1630 op kersnacht, oud 72 jaren.

GALLEN. Zie GALLI.

GALLENBERG, eene graaflyke familie in het hertogdom Krain, de welke met de graven van Scherffenberg eenerlei oorfpronk heeft, die het erfvoogdyfchap van 't kloofter Munkendorf, als mede het erf-jagermeeftersampt in Krain bezitten. De ordentelyke ftamrekening begint Bucelinus met *Ortolphus*, een zoon van *Ortolphus* den ouden, heer van Scherffenberg, die het flot GALLENBERG gebouwt, en zich daar naar genoemt heeft. Dit zou gefchied zyn omtrent den jare 1000. *Siegfried*, een zyner afftammelingen, ftichtte in 't jaar 1300 het Klariffenkloofter te Munckendorf by Stain. Hy was grootvader van *Nicolaas*, in 't jaar 1391 geftorven, die twee zonen nagelaten heeft, namentlyk, 1) *Albert*, die de Ooftenbergfche linie heeft begonnen, maar in de XVI eeuwe weder t'eenemaal is uitgeftorven: 2) *Egidius*, hofmaarfchalk van den grave van Cilley. Zyn kleinzoon *Jan* ftondt den aartshertog Albert tegen keizer Frederik den III by, 't welk zyne kafteelen Gallenberg en Hohenwang ontgelden moeften. Hy ftierf in 't jaar 1461, en liet onder andere kinderen na *Frederik*, die het kafteel Lueg aan zich bragt, en een overgrootvader van *Jooft Jakob* wierdt, wiens zoon *Johan Adam* in 't jaar 1664 als gedeputeerde van 't hertogdom Krain geftorven is. Deze liet onder anderen na *Georg Sigismund*, graaf en heer van Gallenberg in Thoorn, Roffek en Gallenftein, edelheer van Ainfiede, erflyke advokaat van 't kloofter Munkendorf, keizerlyke werkelyke kamerheer des hertogdoms Krain, gedeputeerde der ftanden, en afgezant op den ryksdag te Regensburg. Des zelfs oudfte zoon, *Wolfgang Weikhard*, is in 't jaar 1702 landbeftierder van 't hertogdom Krain geworden. *Bucelin. ftemmat. Germ. Valvafors Krain. Schonleb. geneal. hujus fam.*

GALLES, een prinsdom. Zie WALLES.

GALLESIUS, (Augustinus) doorgaans genaamt *Gallefio van Bologne*, leefde in 't jaar 1570. Hy onderwees te Pifa en Bologne de wysbegeerte, maakte verfcheide boeken, en onder anderen een onder den tytel van *Terræ Motus*, 't welk te Bologne in 't jaar 1571 uitkwam. *Alidofius de fcript. Bonon. Bumaldi Bibl. Bonon.*

GALLETTI, (Franciscus) geboortig van Mazara in Sicilië, was een groot Rechtsgeleerde, dichter en een vermaard hoogleeraar in de letterkundige wetenfchappen. Hebbende den ouderdom van 63 jaren bereikt ftierf hy in 't jaar 1626, nalatende: *Grammatices lib.* I; *Synonyma verborum & nominum; Commentum ad emblemata Hippolyti ab Hippolyto; Carmina. Biblioth. Sicula.*

GALLI CYBELES, priefters van Cybele. Dezen naam kregen zy van den vloedt Gallus in Phrygië, welkers water zy, eer ze gingen offeren, dronken, waar door zy dan, naar hun voorgeven, door eene goddelyke woede bezielt wierden. Zy vierden het feeft dezer godinne met lopen, en doordien ze dan als onzinnig waren, maakten zy allerlei affchuwelyke gebaarden, en een vreeffelyk geluit met hunne kopere trommelen. Zo haaft zy als priefters ingewyd, en van dezen vloedt gedronken hadden, lieten zy hen lubben, om dat deze godinne niet dan van gelubden gedient mogt worden. Dit gefchiedde ter gedachteniffe van Atis, een gunfteling van Cybele, die zich uit wanhoop zelf lubde, om dat hy de kuifchheit, die hy de godin belooft hadt, door vermenging met de nimph Sangaris niet bewaart hadt. De Romeinen eerden deze godinne als de moeder der goden, offerden haar op de Griekfche wyze, daar toe verkiezende Phrygiaanfche mans-en vrouwsperfonen, om daar door hunne eigene plechtigheden te behouden, maar vermengden die in tydt en wylen met die der Roomfche. Deze priefteren liepen door de ftadt, fprongen en danften, floegen op kleine kopere trommelen, en fpeelden op fluiten, dragende onder het bedelen van aalmoezen het beeldt van Cybele om. Hun opperpriefter wierdt Archigallus genaamt. Geen Romein wilde zich onder dit priefterfchap begeven, ja 't wierdt hen zelf verboden. *Rofin. Antiq. Rom. l.* III. *c.* 27. *& l.* IV. *c.* 4. *Struvii Syntagm. Antiq. Rom.* 12. *p.* 633.

GALLI, LI GALLI, oudtyds *Sirenufæ Infulæ.* Dit zyn drie kleine eilandtjes of platen in de Toskaanfche zee, leggende in Principato Citra, een provincie in 't ryk van Napels, in de golf van Salerno, tuffchen Amalfi en de kaap Minerva. *Baudrand.*

GALLI, of GALLEN, een oude en beroemde natie, die hedendaags Franfchen genaamt wordt. Eenige fchryveren wanen, dat zy hunnen naam ontlenen van Gomer, Japheths oudften zoon. Anderen willen, dat de zelve afdaalt van Galateus, Hercules zoon; van dit gevoelen is ook Diodorus Siculus. Ammianus Marcellinus zegt, dat zy van Galli, de moeder van Celte, een hunner koningen, den naam gekregen hebben. Strabo beweert, dat deze naam aan hunnen adel, als een eernaam, ten teken

ken van achting gegeven is. Hieronymus en Isidorus voeren het af van het Griekfche woordt γάλα, dat is melk, om dat zy blank van ligchaam waren. Cluverus haalt het van 't oude Celtische woordt *Galleno*, 't welk zo veel als reizen beduidt. Dit is zeker dat deze naam zeer oud is. Zy waren zeer dappere en goede krygslieden, vielen wakker aan, maar lieten den moedt haaft zinken, wanneer 't hen ongelukkig tegenliep, en zy geen raadt meer wiften. 't Waren oprechte menfchen, konden geen leugenen, diefftal of diergelyke misbruiken verdragen. In vredes tydt bedienden zy zich vlytig van de jacht, en duldden geen lediggangers. Men befchuldigt hen van de wreedheit, dat zy hunne gevangene vyanden plagten te offeren. Verder waren zy trotfch, in eten en drinken flordig, en liefhebbers van nieuwe tydingen; overgelovig in afgodendienft; hielden Mercurius voor hunnen voornaamften godt, dien zy den uitvinder aller dingen noemden; na dezen dienden zy Apollo, om dat zy hem den verdryver van alle kwalen noemden: dan Jupiter als voogdt over den hemel, Minerva als de uitvindfter van alle handwerken, Mars als den godt des oorlogs, dien zy offerhanden toebragten wanneer zy zich ten kryg begaven. Verder eerden zy Hercules en Saturnus, dien zy ook menfchen offerden, 't geen zy menigmaal om de gezondheit van een ander deden. Men zegt ook, dat zy ftyfhoofdig waren, en omtrent 't geen zy eens begrepen niet ligt wederom van gevoelen veranderden. Wanneer zich de Phocenfers en Iöniërs te Marfeille neêrgezet hadden, leerden zy de Gallen de Griekfche taal volmaakt, zo dat zy hunne kinderen naar Marfeille, in plaats van naar Athene, zonden om te ftuderen. Behalven in de Griekfche wierden zy daar ook in de Celtifche en Latynfche talen ervaren, waar na men deze plaats *Triglottos*, dat is, daar men drie talen leert, heeft genoemt. Daarenboven leerde men daar de Redenkunde, Wysbegeerte, Wiskunde, Rechtsgeleerdheit, Geneeskunde en Godgeleerdheit; waarom die ftadt vele geleerde lieden heeft uitgelevert, onder welke L. Plotius geweeft is, die te Rome het eerft de Redenkunde heeft onderwezen. Naderhandt zyn van daar meer geleerde mannen in Italië gekomen, als: Votienus Montanus van Narbonne, Vibius Gallus, Dömitius Afer van Nimes, Clodius Quirinalis van Arles. Deze hebben te Rome de Latynfche taal volkomen geleerd, en de zelve in de voornaamfte fteden van Gallië voortgezet. Daar zyn ook beroemde letterkundigen geweeft, als Marcus Antonius Guiphon, die leermeefter van Julius Cefar, Cicero en eenige andere beroemde Romeinen geweeft is. Niet minder hebben zy beroemde dichteren uitgelevert, als Petronius, Sentius, Augurinus, Aufonius, S. Paulinus, S. Profper, Alcimus Avitus, Sidonius Apollinaris, en meer anderen. Van beroemde hiftoriefchryveren vindt men Trojus Pompejus, en Sulpitius Severus. Onder de Wysgeren zyn aanmerkelyk geweeft Favorinus, en in den tydt des Chriftendoms (die daar in de twede eeuw is ingevoert) vele deftige fchryveren. Wat hunne manier van oorlogen belangt, zy hadden twee foorten van krygsknechten; eenigen wierden van het woordt *Gefum*, 't welk een foort van pylen was, *Gefari*, en de anderen *Soldunii* genaamt. De eerfte waren geworvene foldaten, de andere, de Soldiriërs, in 't tegendeel verzochte menfchen, die zich onder eenige voorname heren in den dienft begaven, om van hun geluk deelgenoten te worden; ja wanneer zulk een heer fneuvelde, bragten zy zich dikwils zelve om, zich fchamende na zyne doodt te leven. Zy hadden ook een groot aantal van boogfchutters, die vooraan in de flagordens moeften gaan. Hunne ruitery was wel geoeffent, ieder overfte hadt nog twee paarden by zich, op dat zyn paardt gewond of gedood wordende, hy aanftonts weêr een ander kon nemen. Deze overften of heren wierden *Trimarkifie*, of de ordening van drie paarden, genaamt. Hunne lichte ruiteren waren flechts met een helm en borftharnas voorzien, maar hunne *Cataphractarii*, of *Clibanarii*, waren van 't hoofdt tot de voeten geharnafcht. Zy voerden lange zwaarden zonder punten, maar van een fcherpte, dat het lemmer op de eerfte houw ftomp wierdt. Zy vochten doorgaans met het bovenlyf naakt. De ruiters waren met fpieffen, het voetvolk met werpfpieffen, pieken, bogen en flingers gewapent. De voornaamfte heren vochten op wagenen van twee of vier paarden voortgetrokken, rydende heen en weder, wierpen hevig met pylen, en poogden door hun rennen de vyandlyke flagordens te breken. Dikwils traden zy van hunne wagenen, en vochten met het zwaardt. De krygsbenden wierden ieder naar hunne provincie byeen gefchaart. Wanneer het heir in flagorder ftondt, was ieder krygsknecht van een bofch ftroo of takkebofch voorzien, die hy tot zyn gebruik hadt; en waar mede zy hun leger befchanften, waarom zy na den flag by Avarico ten huidigen dage *Bourges* genoemt worden, om dat het toen de eerfte maal was, dat zy het de Romeinen nadeden. Als zy eene ftadt belegerden, omringden zy de zelve met alle hunne benden, makende rondom zich een wagenburg: liepen zy ftorm, zo bedekten zy hunne hoofden met hunne fchilden. Ook bedienden zy zich van brandende pylen en andere ftoffen, om daar door fchade of brandt in hunnes vyands legerplaatfen of fteden te veroorzaken. Als zy hunnen vyandt overwonnen hadden, floegen zy hem het hoofdt af, bonden het zelve met het haair aan hun paardt, of ftaken 't op hunne lanciën, en wanneer 't van een voornaam heer was, balfemden zy het zelve, en gaven 't nooit weder, al wierdt hen daar nog zo veel voor geboden. Zy gebruikten de harffenpannen, die zy met goudt lieten beflaan, in hunne offerhanden en gaftmalen. Zy zwoeren by hunne vanen, welke eedt by hen heilig was. Hunne overige gewoontens waren, dat zy hunne tydtrekening naar den dag, zonder den nacht te noemen, telden, 't welk gefchiedde, om dat zy van Dis en Pluto afftammen wilden. Hunne kinderen kwamen niet te voorfchyn, voor dat zy in ftaat waren om wapenen te kunnen voeren. De mannen hadden over hunne wyven en kinderen de macht van doodt en leven. Hunne ligchamen wierden verbrand, en by deze lykftatie waren veel plechtige gebruiken, onder anderen wierdt by hen in 't vuur geworpen al wat hy in zyn leven zeer bemind hadt, tot knechten en oppaffers toe. *Cæfar de Bello Gall. l.* VI. *Livius l.* X. & XXIII. *Mela l.* III. *Ramus de Mor. vet. Gall. Pezron antiquite de la nation & de la langue de Celtes.*

GALLIEL, in 't Latyn *Gallia*, een groot koninkryk van Europa, 't welk heden *Vrankryk* genaamt wordt. Dit landt, dat de Grieken *Galatië* heetten, wierdt van de Romeinen afgedeelt in 't *Cisalpinum* en *Transalpinum*, dat is te zeggen, aan deze en aan de overzyde van 't Alpifche gebergte. 't Eerfte is een gedeelte van Italië, 't geen door de Gallen bewoont, en ook *Gallia* genaamt wierdt; het ander is het eigentlyke *Gallia*, nu *Vrankryk*. Na den tydt dat de Romeinen aan de Gallen aan deze zyde van 't Alpifche gebergte het burgerrecht gaven, wierdt het zelve landt *Gallia togata* van hen genaamt, maar *Transalpina*, om dat de inwoners hunne haairen lang lieten waffchen, *Gallia Comata*. Een deel daar van tegen het Zuiden, nu het *Narbonneefche* genaamt, bekwam den naam van *Braccata*, ter oorzake van een byzonder foort van broeken, die zy droegen. Het gansche Gallië, 't welk aan gene zyde van het Alpifche gebergte was, behoorde aan de Romeinen, en ftrekte zich uit aan het Pyreneefche gebergte, tuffchen twee zeën tot aan de Alpen en den Rhynftroom. Dit wierdt van Julius Cefar het *Celtifch* of eigentlyke *Gallia* genaamt, 't geen van de rivier de Rhone, tuffchen de Garonne, den Oceaan en de Nederlanden begrepen was, en van de Zwitfers tot aan den Rhynftroom zich uitftrekte. Het *Belgifch Gallië* was 't geen van den neder-Rhyn omringt wierdt: *Aquitanië*, van de Garonne tot aan het Pyreneefche gebergte en Spanje. De keizer Auguftus maakte nog een andere verdeeling, voegende by het Narbonneefche Gallië nog iets meerder, en fchifte het overige op eene andere wyze. Na dien tydt wierdt Gallië in 17 provincien afgedeelt, als vyf *Viennifche*, waar onder ook het eerfte en twede Narbonneefche gerekent wierdt, drie *Aquitanifche*, vyf *Lionoifche*, wordende daar onder begrepen de *Sequanenfifche* provincie; en vier *Belgifche*, waar van twee de *Duitfche* genaamt wierden, om dat 'er zich de Duitfchers in ter neder gezet hadden. Ieder van deze provincien hadt zyne eigene hoofdftadt, als de vyf Viennifche: Vienne, Narbonne, Aix, Tarantaife en Ambra; de drie Aquitanifche: Bourges, Bourdeaux en Auch; de vyf Lionoifche: Lions, Rouaan, Tours, Sens en Befançon; de beide Duitfche: Mentz en Keulen; de beide Nederlandfche: Trier en Rheims. Onder deze 17 hoofdfteden ftonden meer dan 100 andere brave fteden, waar uit naderhandt merendeels bisdommen gemaakt zyn. Daarenboven was 'er nog een groot getal andere mindere fteden, die *Oppida* genaamt wierden, men telde 'er 1200 toen de Romeinen Gallië overmeefterden, die meerendeels verwoeft wierden. Dit landt is van alle tyden voor zeer vruchtbaar gehouden, hoewel de inwoners meer naar den oorlog dan naar den akkerbouw haakten. Julius Cefar perfte dit landt grote geldfommen af, eensdeels om zyne fchulden te betalen, anderendeels om het groot werk, door hem gefmeed, van een monarchie op te richten, uit te voeren. Hunne volkrykheit was zo groot, dat zy zich genoodzaakt vonden volkplantingen in andere landen op te richten. Hierom trokken zy naar Italië, zetten zich daar neder, ja grepen Rome zelf aan. Ook trokken zy naar Duitfchlandt, Spanje, Engelandt, Slavonië, Griekenlandt en Macedonië, alwaar zy zelf een provincie, Galatië genaamt, oprichtten. Voor de geboorte van den Heilandt des werelds was dit landt in vele ftaten en volkeren verdeeld, die ten dele Democratifch, en ten dele Ariftocratifch geregeert wierden. Daar onder waren de *Senones* in Champagne, de *Ædui* in 't hertogdom van Burgundië, de *Sequani* in 't Franche Comté, de bekendfte. Deze twee laatfte twiftten wie van hen de voornaamfte was. In alle hunne gerichten waren brave mannen, die de billykheit en 't recht plaats gaven. In ganfch Gallië vondt men doorgaans twederlei foort van menfchen, de *Druiden* en de *Ridderfchap*. Het gemene volk wierdt met de knechten gelyk geacht, want de groten hielden het zelve arm, en altydt overkropt in fchulden, om welke te voldoen zy altydt werkten, en met de flaven genoegzaam gelyk geacht wierden. De *Druiden* waren niet alleen bezorgers van den Godsdienft, maar die in de rechtbanken zaten, en wilde men hunne uitfpraak niet aannemen, weerden zy hen met een van het offer, en hadden zeer grote voorrechten. De *Ridderfchap* trok altydt te velde, en hoe aanzienlyker zy was, hoe meer gevolg en knechten zy met zich bragt. Dus was de gefteldheit dier volkeren in Gallië, tot dat Julius Cefar derwaarts trok, hunne vryheit vertradt, en deze natie het Roomfche juk opleidde; maar hy veranderde de regeringsform, doende zes van deze provincien door burgermeefteren, en de overige elf door de derwaarts gezondene voorzitters als ftedehouders regeren. Conftantinus de Grote zondt graven in de fteden, en hertogen op de grensplaatfen. Deze zelve keizer verdeelde het ganfche Roomfche ryk in vier præfecturæ prætorii, het eene was Gallië, dat hy in drie vikaryën verdeelde, als een in Vrankryk zelf, een in Spanje, en een in Groot-Britannië, welke regering alzo gebleven is, tot dat de Franken in de V eeuw het ganfche landt bemachtigden. Sedert de regering van den keizer Auguftus tot aan die van Gallienus zyn deze landen twee malen oproerig geweeft, namentlyk in 't jaar 23, door een opftandt van de *Sacroviri* en *Flori*, en in 't jaar 70, door

70, door den opstandt van *Civilis Tutor* en *Classicus*. Na de doodt van Decius trokken in dit landt allerlei vreemde volkeren: in den beginne waren het de *Franken* en *Duitschers*, die omtrent den Rhyn woonden. Naderhandt kwamen de *Vandalen*, *Sueven*, *Alanen*, *West-Gotthen* en *Burgundiërs*, nemende ieder van deze natiën een streek lands voor zich, zo dat 'er in een tydt vier onderscheide regeringen in Gallië waren, de *Roomsche*, *Frankische*, *Burgundische* en *Gotthische*, tot dat na de vyfde eeuw geen Roomsche stedehouders derwaarts gezonden wierden. Vermits de Franken gansch Gallië onder zich gebragt hadden; waar van dit landt sedert dien tydt naar hunnen naam Vrankryk is genaamt geworden. Zie verder onder dat woordt. *Strabo. Ptolomæus. Julius Cæsar l.* VI. *Tacitus. Plinius. Pomponius Mela. Diodorus Siculus. Abr. Ortelii Gallia vetus. Hadr. Valesius Notit. Gall. Cellarii Not. Orb. Antiq. Philipp. Labbeus in Pharo Antiq.*

GALLIA, bekend onder den name van *Lanciorotto Gallia*, een Rechtsgeleerde, geboren uit Alessandria della Paglia in 't Milanees, verkreeg grote achting in de XVI eeuw, schreef verscheide werken, als: *In consuetudinem Alexandrinam, prohibentem maritum ultra certum modum uxori relinquere; Commentarius patrocinius pro republ. Alexandr. Contra Mediolan. statum; Conciliorum sive resp. Volumen.* Hy stierf den 10 December des jaars 1595 in den ouderdom van 63 jaren. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerk van S. Martin te Alessandria. Hy liet een zoon na, Antonio Gallia, 't geen ook een geleerd Rechtsgeleerde geweest is, die door den koning van Spanje Philips den IV Raadsheer, van den Milaneeschen Raadt gemaakt wierdt. *Ghilin. Theatr. d'Huom. Litter.*

GALLICANO, een steedtje van Italië onder den Kerkelyken staat, leggende twee mylen Oostwaarts aan van Rome. Men houdt deze stadt voor 't oude *Gabië*, de hoofdstadt der oude *Gabinen*, of voor *Latomia*, 't welk een klein plaatsje was onder dit gebiedt. *Baudrand.*

GALLICANUS was met Bassus onder de regering van Constantinus den Groten, en in 't jaar 330 met Symmachus te Rome burgermeester. In een opschrift te Rome wordt hy *Ovinius Gallicanus* genaamt. *Gruter. Inscript.*

GALLICANUS, een berucht hopman van de IV eeuw. Hy was ondertrouwt aan Constantia, dochter van Constantinus den Groten, en men verzekert dat hy in eene onderneming zich omcingelt vindende van een menigte barbaren, zonder het te kunnen ontvluchten, begeerte kreeg om Christen te worden. Dit ontdekte hy aan twee krygsoversten, waar door men zegt dat aanstonts de kans verkeerde, hy zich ontwondt van zyne vyanden, en zelf de overwinning behaalde. Om dit nu te erkennen, wierdt hy niet alleen Christen, maar bedankte den keizer zelf voor zyne dochter, gaf vryheit aan 5000 Christen slaven, schonk alle zyne goederen aan den armen, en liet een gasthuis te Ostia tot herberging van de pelgrims bouwen, waar in hy hen de handen en voeten waschte. Deze nedrigheit verruilde hy voor blinkende lauwrieren, in den oorlog verkregen. De handelingen van de martelaren S. Paulus en S. Jan, door Surius beschreven onder den 26 Juny, verhalen de bekering van Gallicanus. Hy wierdt onder de vervolging van Juliaan den Apostaat ook gemartelt, maar eenige schryveren twyfelen zeer aan de waarheit van deze gansche geschiedenis. *Baronius A. C.* 330.

GALLICANUS, een kolonel in 't leger van Vespasianus. Hy bedreef wonderen in de belegering van Jotapar. Na dat die stadt ingenomen was, zondt hem Vespasianus aan Flavius Josephus, die zich verborgen hadt in een spelonk op de kant van een put, om hem tot de overgave te noodzaken, 't geen hy niet kon verrichten, om dat Josephus al te wel onderrecht was van der Romeinen goedertierenheit en zachtmoedigheit. *Josephus Joodsche Oorlogen* III, 14.

GALLICIE, in 't Latyn *Gallæcia*, een provincie van Spanje, hebbende wel eer den tytel van koninkryk gehadt. Zy heeft de Atlantische zee ten Westen, en ten Noorden Asturië, Leon ten Oosten, en Portugal ten Zuiden. In vroeger tydt hadt deze provincie meer landt onder zich dan heden, zynde een gedeelte daar van aan Portugal gekomen; echter verzekert men, dat het zich nog 100 mylen langs den zeekant uitstrekt, dat het 40 in de breedte, en omtrent 50 in de lengte is. De Spanjaarden noemen het *Gallizia*, en de bewoners worden *Gallejos* genaamt, 't welk zyn de *Gallæci* of *Gallaici* der ouden; zy begrepen daar door de *Amphilochi* by Justinus; de *Celtici* by Pomponius Mela; de *Gelti* by Strabo; *Tamarices* en *Lucensii* by Ptolomeus, en *Lucentes* by Plinius. Deze provincie heeft heden nog zelf bisschoplyke steden, als Compostella, de hoofdstadt van Gallicië, zo bekend wegens de menigvuldige pellegrims, die derwaarts naar S. Jakob gaan; mitsgaders Corunna, Oronse, Mondonedo, Lugo en Tuy, alwaar S. Elmus of Telmus, de patroon van het varensvolk, stierf. Corunna heeft eene boven en beneden stadt, en een van de beste havens in Spanje, alwaar een grote scheepsvloot in zekerheit kan leggen. Daarenboven zyn 'er nog vier andere havens, als Vigos, Bajona, Salva Tierra, en Finisterra, die genoeg bekend zyn. Hier in neemt ook de rivier de Lima, die eertyds de Lethus-vloedt, dat is van vergetelheit, genaamt wierdt, haren oorsprong: de andere rivieren zyn Cilinca la Miranda, l'Avia, le Cil, l'Ulla, le Tambre en la Minho, die daar doorvloejen. Gallicië is een bergachtig landt, brengende veel wyn, maar weinig koorn voort. De nabuurschap van de zee en menigte poelen maken dit landt niet zeer gezond. Men vindt 'er ook eenige mynen, overvloedt van vee, en de zee brengt een menigte visch voort. De *Sueven*, die zich in de V eeuw omtrent den jare 409 in Gallicië onder hunnen koning Hermerik begaven, richtten daar een koninkryk op, 't welk geduurt heeft tot den jare 583, toen Eburik of Eburicus van den troon geschopt wierdt door den dwingelandt Andecus, maar deze laatste smaakte niet lang de vruchten van zyne geweldenaryen. Leuvigildus, koning der West-Gothen, verdreef hem uit Gallicië, en voegde dit landt aan zyne staten in 't jaar 585. De Moren bragten Gallicië en 't verdere ryk der West-Gothen in 't jaar 713 onder hun juk, gelyk elders gezegt wordt. Zy hadt echter hunne byzondere prinssen. *Jusaph* of *Josef*, prins der Saracenen in Gallicië, regeerde daar in den jare 759, en 't was in dat zelve jaar, dat Friola, koning van Leon en Asturië, van zyne manschap 54000 dood sloeg in een veldslag, en zich byna meester van gansch Gallicië maakte; maar eindelyk is hun staat ten eenemale aan Castilië onderworpen in het jaar 1047, wordende dit landschap onder den tytel van graafschap aan de prinssen van dat ryk ten eernaam gegeven, gelyk heden ten dage de oudste zoon van Spanje prins van Asturië genoemt wordt. Dus was Garsias, de derde zoon van Ferdinand den I, koning van Leon en Castilië, graaf van Gallicië, toen hem zyn broeder Alphonsus de I gevangen nam, gelyk elders gezegt wordt. Zie *Johann. bisschop van Gironne, Chron. Idacius, Jean de Bislaro en S. Isidorus in Chron. Medina de Malaga descript. del Reyno de Galacia. Alphonsus de Noxa Hist. de Gallic. Roderik de la Pesivela hist. de Galic. l.* I. *Mariana hist. Hisp. Plinius l.* IV. *c.* 10. *Ptolomæus l.* V. *Strabo l.* III. *Botero Rel. d'Esp. Cluverius. Nonius. Merula.*

GALLICIE, (NIEUW) een provincie van Mexico of nieuw-Spanje in Noord-America. Zy legt mede langs de zee, en is eigentlyk Guadalajara, welken naam ook de hoofdstadt van dat landschap draagt. De andere steden worden van eenige schryveren Xalisco, de los Zacatecas, Chiatmolon, Cinalou, enz. genaamt. Eenige willen de ontdekking daar van aan *Nuziaz Gusman* toeschryven, maar het is *Gonzalo van Sandoval*, dien deze eer toekomt, zynde derwaarts gezonden door de *Cortes*. Zie *Herreira cap.* 11.

GALLICUS RUTILIUS, stedehouder van Rome, is berucht geworden door de poëzy van Papirius Statius, getytelt: *Soteria pro Rutilio Gallico.* Zie dit dichtwerk *l.* I. *Sylv. Carm.* 4. met de aanmerkingen van *Casper Barthius.*

GALLICZIN, een beroemd vorstelyk huis in Ruslandt, het welk zynen oorsprong uit het Poolsche en Litthausche huis *Koributh* afleidt, en uit dien hoofde met het geslacht van *Radzivil* vermaagschapt is. Vervolgens is het zelve onder den Czaar Alexius Michaëlowitz in Ruslandt nabevriend geworden met de vorsten *Gavansky*. Zy schryven zich afkomstig van BASILIUS ALEXANDROWITZ, nazaat van *Demetrius Koributh*, daar *Olyerdus*, groothertog van Litthauwen, de zoon van geweest is. Dit huis van Galliczin heeft zich inzonderheit beroemd gemaakt onder de regering van den Czaar Petrus Alexiowitz. Onder anderen, die den naam van dit geslacht gevoert hebben, is voor weinig tyds gestorven Knees BASILIUS GALLICZIN, een heer van zonderlingen moedt en dapperheit, die, terwyl de twee laatste Czaren jong waren, de gansche regering genoegzaam alleen heeft waargenomen. Hy beproefde zyn geluk ook in den oorlog, en wierdt verdacht gehouden van al te hoge gedachten gehad te hebben, en als of hy toeleidde om op den troon te willen klimmen. Althans dit heeft zynen val bevordert, waar by verscheide ongelukkige veldtochten, en slechte uitkomsten, hoewel de zelve zeer natuurlyk geschiedden, geholpen hebben. Hy was met een machtig leger op een aanslag tegen de Crimsche Tartaren in aantocht. Deze, zegt men, kwamen met tonnen dukaten, waar onder verscheide rekenpenningen waren, hem tegen, en beweegden hem, dat hy hen de vrede schonk, en met zyn volk te rug toog. Om dit nu een voorwendsel te geven, stak hy het dorre gras en de heide van een lange woestyne, wel honderd mylen gaans, in brandt, om kwansuis daar door de Tartaren de voeragie te benemen, maar terwyl dit in het branden of smeulen was, ontstondt 'er een gerucht, als of de vyandt hen op den hals kwam, waar door zyn volk verbaast de vlucht koos, en het arme volk door deze rook en damp byna verstikte, zo dat 'er vele duizenden van dit leger smolten en versmoorden. Hierom was de natie deze vorst zeer verdacht, en zy droegen hem een dodelyken haat toe; want toen hy op een tydt naar het kasteel van den Czaar reedt, op zyn slede, overviel hem een karel, die hem met zyn dolk wilde ombrengen; maar de prins vatte hem by de kele, en hieldt hem zo sterk vast, dat hy hem de macht benam om zyn voornemen uit te voeren. Midlerwyle kwamen 'er meer andere sleden, die den karel grepen en Galliczin ontzetten. Deze moordenaar zyn aanslag mislukt ziende, braakte echter deze woorden uit: *Ontmenschte wreedaardt, 't is my niet gelukt het schrikkelykst ondier zyn welverdiende straf te geven; maar zyt verzekert, dat een andere handt gereed staat om het zelve te doen, vermits 'er drie honderd burgeren zyn, die medelyden met het onderdrukte volk hebbende, uwen val gezworen hebben.* Hy wierdt aanstonts naar de gevangenis gesleept, en daar binnen, uit vreze voor een opstandt, ter doodt gebragt, na dat men door verscheide manieren van pynigingen hem zyne medestanders poogde te doen ontdekken. Kort hier na, en weinig dagen eer de prins voornemens was wederom met het leger te veldt te gaan, vondt men aan de poort van zyn paleis deze woorden: *Galiczin, indien deze veldtocht niet gelukkiger afloopt dan de vorige, zo ziet gy uwe doodt voor oogen.* Maar deze profetie wierdt niet ten volle vervult, echter ten dele, want na den zelven wierden zyne goederen verbeurd verklaart, en hy voor eenige jaren naar Siberië gebannen, waar van dan hy eindelyk te rug geroepen zynde, zich eeni-

eenige tydt op een landgoedt, niet verre van Moskou, onthieldt. Onder zyn gereed geldt wierden verscheide Tartarische dukaten gevonden, waar door het gevoelen van zyn voorgaande verraadt eenigzins scheen bekrachtigt te worden. Hy was onderkoning van Casan en Astrakan, en zegelbewaarder van het Russische ryk. Zyn eerste ampt wierdt na zyn val aan des zelfs breeder BORIS ALEXIOWITZ GALLICZIN gegeven. Deze was een groot beminnaar van de geleerdheit en inzonderheit van de Latynsche tale, doende verscheide geleerde mannen uit Polen komen, om zynen zoon in alle wetenschappen en talen ervaren te maken. Hem wordt de Russische spraakkunst, te Oxford in 't jaar 1696 in octavo gedrukt, toegeschreven, en hy was beroemd wegens zyne herbergzaamheit, en goedhertigheit, waar mede hy de vremden, en inzonderheit de Nederlanderen, was toegedaan, ook hieldt hy eenige geleerde lieden uit de Zweedsche gevangenen by zich; leefde voortreffelyk, was een liefhebber van de bouwkunde, en hadt gedurig Italiaansche bouwmeesters in zyn dienst: ook was hy yverig in den Russischen Godsdienst, waarom het gemene volk hem dikwilks den bynaam van *Johannes den Doper* gaf, om dat hy verscheide vremden bewogen hadt, zich in dien godsdienst te laten dopen. Zyne gewone spreuk was, *dat hy het hieldt met het Russische geloof, de dapperheit der Duitschers, en de trouwheit der Turken.* De Czaar Petrus Alexiowitz beminde hem zeer, doordien hy in dat gevaarlyk oproer, toen de princesse Sophia regeerde, den jongen Czaar, die naauwlyks twaalf jaren bereikt hadt, in zyne armen nam, en hem in 't klooster Troctoky, 60 mylen van Moskou gelegen, in zekerheit gebragt heeft. Zyn zwakke ligchaamsgestalte en afkeer van de wereldt verplichtte hem in zyn ouderdom zich in het klooster Fralis Pustimna, 300 wursten van Moskou gelegen, te begeven, en zich aan de strenge wetten van dat klooster op de Griekfsche wyze te onderwerpen, alwaar hy op den 10 October des jaars 1713 is overleden, nalatende een eenigen zoon, Knees SERGIUS BORISOWITZ, die getrouwt is met de dochter van Fœdor Alexiowitz Gallowin, gewezen eersten minister van 't ryk, waar door hy de heerlykheden van Dubriwiza, Jardinouw, en meer andere ten erfdeel kreeg. Dus is het Galliczinische huis altydt een van de vermogenste van Ruslandt geweest, zynde verscheide prinsen van het zelve machtige gouvernementen toevertrouwt, en eenige hebben zich in den laatsten Zweedschen oorlog zeer roemruchtig gemaakt, onder anderen is aan een prins Galliczin eenige jaren achtereen het gebiedt der Russische troupen in Finlandt toevertrouwt geweest. *Korb. Iter in Moscoviam. Meyerberg iter in Moscoviam. Petri Alexiowits Leven. Perry Etat de Russie.*

GALLIENA, eige nicht van den keizer Gallienus. De historieschryvers verhalen niets byyonders van hare geboorte. Vallemont meent in zyne nieuwe uitlegging van een goude penning uit des konings van Vrankryk kabinet, dat zy de kleindochter van Gallienus was, vader van de moeder des keizers Gallienus. Hy bouwt zyne onderstelling op het geen de abt van Tillemont zegt in zyn III deel van de Historie der keizeren: *Dat de keizer Valerianus was de zwager van eenen Gallienus; dat deze Gallienus een van de grootste mannen des ryks was, en dat 'er waarschynlykheit genoeg was, dat de keizer Gallienus, als een gewone zaak, genoemt was naar zyns moeders grootvader.* Deze Gallienus doodde Celsus, een der dertig dwingelanden, die zich als keizer in Afrika hadden opgeworpen. Dit is het gene Trebellius Pollio verhaalt, ten minste als men zyne woorden zo verstaan moet, gelyk die door Vallemont worden uitgelegt. Zie hier den text van den eersten, en de verklaring van den tweden, op dat de Lezer daar zelf best zou kunnen oordeelen: *Occupatis partibus Gallicanis, Orientalibus, quin etiam Ponti, Thraciarum & Illyrici, dum Gallienus popinatur, & balneis de lenonibus deputat vitam, Afri quoque, auctore Vibio Passieno, proconsule Africæ, & Fabio Pomponiano duce limitis Lybici, Celsum Imperatorem appellaverunt, Peplo Deæ cœlestis ornatum. Hic privatus ex Tribunis in Africa positus in agris suis vivebat, sed ea justitia, & corporis magnitudine, ut dignus videretur imperio. Quare creatus per quandam mulierem, Gallienam nomine, consobrinam Gallieni, septimo imperii die interemtus est; adque adeo etiam inter obscuros principes vix relatus est. Corpus ejus a canibus consumptum est, Siccensibus qui Gallieno fidem servaverant perurgentibus: & novo injuriæ genere imago in crucem sublata persultante vulgo, quasi patibulo ipse Celsus videretur affixus.* Dit heeft hy in de Fransche tale aldus overgezet: *Pendant qu'il y avoit tant de mouvemens dans les Gaules, dans l'Orient, dans le Pont, dans la Thrace & dans l'Illyrië, Gallien mangeoit, buvoit, dormoit, frequentant les bains, & s'adonnant a toutes sortes des débauches. Les Africains qui se vouloient faire un Empereur, a la sollicitation de Vibius Passienus proconsul, & de Fabius Pomponianus, elurent un nommé Celsus; & comme ils n'avoient point de pourpre, pour lui donner des ornements Imperiaux, ils dépouillérent la statue d'une de leurs Divinitez, & de sa robe en revetirent le nouvel Empereur. Ce Celsus étoit un homme bienfait, & qui vivoit au milieu de sa campagne avec une si grande modération, qu'on le jugea digne de l'Empire. Mais a peine fut-il élu, qu'il fut tué sept jour après par une femme, nommée Gallienne, qui étoit cousine Germaine de l'Empereur Gallien. Tellement qu'a peine a-t-on mis ce Celsus parmi les princes, qui ont fait le moins bruit dans le monde. Son corps fut mangé par les chiens; parce que les habitans de Sicque, qui étoient demeurez fideles à Gallien, ne voulurent pas permettre, que son ennemi fut honoré de la sépulture. Enfin pour le deshonorer en toutes manieres, le peuple qui pousse toujours loin sa vengeance, le pendit en effigie.* Dat is: „ Gedurende zo vele bewegingen onder de Gaulen, in 't Oosten, in Pontus, Thracië, en in Illyrië, at, dronk, sliep Gallienus, gebruikende de baden, en wentelende zich in allerlei ongeregeldheden. De Afrikanen, die zich een keizer wilden maken, op het verzoek van Vibius Passienus voorburgermeester, en Fabius Pomponianus, verkoren eenen, genaamt Celsus, en door dien zy geen purper hadden om hem de keizerlyke sieraden te geven, beroofden zy het beeldt van eene hunner godheden, en bekleedden dezen nieuwen keizer met dit kleedt. Deze Celsus was een welgemaakt man, en die op zyn landt woonde, met zo veel gematigtheit, dat men hem het ryk waardig oordeelde. Maar naauwlyks was hy verkoren, of hy wierdt zeven dagen daar na van eene vrouwe Galliena gedood. Deze was de eige nicht van den keizer Gallienus. Dus is Celsus een van die vorsten geweest, die weinig gerucht in de wereldt gemaakt hebben. Zyn ligchaam wierdt van de honden gegeten, om dat de inwoners van Sicca, die aan Gallienus getrouw gebleven waren, niet wilden gedogen, dat zyn vyandt met een graf geëert wierdt. In 't einde, om hem op alle wyze te honen, volvoerde het volk hunne wraak nog verder, en hingen zyn beeldtenis aan de galg." Men moet aanmerken, dat alle geleerden deze plaats uit Trebellius Pollio niet even eens vertalen, maar doordien hier eenige dubbelzinnigheit in schynt te leggen, geloven zommige, dat deze historieschryver wil zeggen, dat het Galliena was, die dezen Celsus tot keizer liet verkiezen. M. de Vallemont wil, dat het was ter gunste van deze juffer, om daar door den dienst te erkennen, dien zy aan den keizer Gallienus gedaan hadt, dat hy dezen penning liet slaan, waar op men om 't hoofdt van dezen Gallienus deze woorden leest: *Galliena Augusta*, en op de andere zyde deze twee woorden: *ubique pax*. Zie *zyne nieuwe uitlegging van de goude medaille uit het kabinet des konings, gedrukt te Parys in 't jaar 1699.*

GALLIENUS, (PUBLIUS LICINIUS) een zoon van keizer Valerianus, die hem ook tot medeheerscher aannam, en acht jaren met hem geregeert heeft, terwyl zyn vader van den Persischen koning Sapor gevangen wierdt. Naderhandt viel het Roomsche ryk de barbaren ten deel, die dertig tyrannen in verscheide provincien opwierpen. Odenatus beheerschte het Oosten; Macrianus liet zich in 't leger tot keizer maken, en hier en daar wierden weêr andere kleinder heeren opgeworpen. Toen Macrianus verslagen was, bragt Odenatus byna alles in 't Oosten op zyne zyde. Terwyl Gallienus, de doodt van Macrianus verstaan hebbende, zich nergens meer voor bekommerde, levende te Rome in zekerheit, en wentelende zich in alle wellusten. Midlerwyl viel ook Egypten af, 't welk echter haast weêr tot gehoorzaamheit gebragt wierdt: maar Gallië gaf hem meer moeite, waarom Gallienus genoodzaakt was met Aureolus, die zich in Illyrië als keizer hadt opgeworpen, vrede te maken; om de krygsknechten van daar naar Vrankryk te zenden. Insgelyks wierdt Bithynië van de Scyten overheert, en de Slaven maakten in Sicilië een opstandt. Daarenboven waren de Gothen in Macedonië gevallen, en dat landt wierdt door de pest hard aangegrepen, zo dat 'er duizenden zyn omgekomen, en gansche steden uitgestorven. Dit alles achtte Gallienus nog niet, ja dikwils als hem de afval van de eene of de andere provincie wierdt aangedient, dreef hy daar den spot mede. Hy liet echter zyn toorn te Bizance uit, 't geen hy ten gronde toe verwoestte, en de inwoners liet ombrengen. Hy lag zo verzopen in wellusten, dat hy de gevangenis zyns vaders zeer weinig ter herte nam, veel min op zyne verlossing bedacht was. Dus, schoon hy een goed poëet was, en groot oordeel hadt, was hy nochtans een zeer slecht keizer. Na dat Odenatus de Persianen genoegzaam verdemoedigt hadt, stondt hy hem de helft van 't ryksgebiedt af, en toen hy dood was, rustte hy zich eindelyk ten oorlog tegen de Persianen, maar hy wierdt van de Palmyrenen te rug gejaagt. Naardien hy nu te water en te landt redelyk gelukkig was, zo lang Heraclianus zyn veldheer voor hem was, wierdt evenwel in 't einde het leger afkerig van hem om zyn ongeregeld leven; zo dat men hem overreedde, toen Aurelius tegen hem in aantocht was, om zelf in het veldt te verschynen, alwaar hy naauwlyks gekomen zynde door eenige opgemaakte moordenaars om 't leven wierdt gebragt. *Trebellius Pollio in vita. Eutrop. Zosimus. Aurelius Victor.*

GALLIENUS, (SALLONICUS) was de zoon van den vorigen keizer Gallienus. Den bynaam van Sallonicus hadt hy van de stadt Sallona, daar hy geboren was. Zyns vaders schuldt was 't dat hy het leven met den slag by Keulen verloor. *Trebellius Pollio in vita. Eutropius l.* IX. *Zonaras. Aurelius Victor. Zosimus.*

GALLIM, een steedtje in Palestina, digt by Accaron, daar eene, genaamt Phalti, die met Michol trouwde, toen David vluchtte, van geboorte was. 't Is nog de naam van eene stadt, gelegen op de grenzen der Moabiten, *Jos.* X, 30. I *Recht.* XXV, 44, in een moerassig landt, onder het stamhuis van Ruben, waar van de Hebreeusche naam is *Eglaim*.

GALLINA, (PTOLOMÆUS) van Catana, was een vermaard sterrekundige, en onvermoeid in den arbeidt, bloejende omtrent den jare 1480. Men vindt by vele geleerden heerlyke getuigenissen van hem, die ook zeggen, dat hy heeft geschreven een tractaat *de rebus Astrologicis. Bibliotheca Sicula.*

GALLINICUS, een Exarch, of opziender te Ravenna in 't jaar na Romens opbouw 598. Hy bekleedde dit ampt vier of vyf jaren, en overviel den schoonzoon en de dochter van Aigulphus, 't welk een oorlog veroorzaakte. *Gregorius l.* VII. *ep.* 100. *Baronius. Scaliger.*

GALLIO JUNIUS, gestemt hebbende, dat de lyfwachten, na eenige veldtochten en 't uitdienen hunner besoldingen, of

bepaalden tydt, recht zouden hebben, om in de veertiende orde te zitten, wierdt door den keizer Tiberius hevig begraauwt, en aanſtonts uit den Raadt, vervolgens uit Italië gebannen, maar vermits hy ten verblyfplaats het vermakelyk eilandt Lesbos verkoos, wierdt hy weder in Rome geſleept, en in de huizen der Magiſtraten bewaart. Dit was al de vergelding, die hy genoot voor zyne opgeſmukte vleierien, onder het burgermeeſterſchap van Cn. Domitius en Camillus Scribonianus. *Tacitus Jaarboek.* VI. *c.* 3.

GALLIO, (PTOLOMEUS) kardinaal en biſſchop van Oſtia, aartsbiſſchop van Siponte, was in achting in de XVI eeuw, onder den naam van den kardinaal Como. Hier was hy den 2 January 1509 geboren; hoewel Ughellus zyne geboorte ſtelt in 't jaar 1525. In zyne jeugt ging hy naar Rome, daar hem de kardinaal Antonius Trivultius, en na des zelfs doodt de kardinaal Thadeus Gaddius, tot geheimſchryver aannam, waar op hy in den dienſt van den kardinaal Johannes Angelus Medicis overging, die hem, onder den naam van Pius den IV paus geworden zynde, den 13 September 1560 tot biſſchop van Mortorano, in 't ryk van Napels, en daar na den 6 July 1562 tot aartsbiſſchop van Siponte maakte. Hy woonde een ſynode by, waar van hy de vaſtſtellingen en handelingen zelf beſchreven, en in druk gegeven heeft. Deze zelve paus verhief hem in de maandt van Maart 1565 tot de waardigheit van kardinaal, onder den tytel van S. Theodorus, daar na onder dien van S. Agatha. Hier op begaf hy zich ter woon naar Rome, daar hem Gregorius de XIII tot hoofdman der broederſchap van 't S. Concilium, en beſchermer van het Duitſche Collegie te Rome maakte. Hy was ook abt van S Abandio in Como, alwaar hy de kerk veel groter en heerlyker gemaakt heeft, en verſcheide gebeenten van biſſchoppen, aldaar gevonden, op een bekwame plaats byeen gebragt heeft: ook ſtichtte hy daar een Collegie, 't welk nog naar zynen name Gallium genoemt wordt. Hy gaf een gift van 100000 kronen tot uithuwelyking van arme jonge dochteren, en kocht van Philips den II, koning van Spanje, het hertogdom Trepletti in 't Milanees voor zyne familie. Hy woonde als kardinaal negenmaal 't Conclave by, en hielp alle de pauzen van Pius den V tot Paulus den V verkiezen; maar was onder de kardinalen niet zeer aangenaam, om dat hy zich niet zeer bemind gemaakt heeft, toen hy 19 jaren achter een onder de regering van Pius den V en Gregorius den XIII het pauſſelyke oppergeheimſchryverſchap waarnam. D'Avila ſchryft, dat hy het oorhebbende van Gregorius den XIII, hem krachtig afriedt, de ligue tegen den koning van Vrankryk in 't jaar 1548 te beſchutten. Hy wierdt vervolgens 1587 kardinaal-prieſter van S. Maria del Populo, en 1589 kardinaal-biſſchop te Alba, 1591 te Tuſculo, 1600 te Porto, 1603 kardinaal-biſſchop van Oſtia en Velitri, en diaken van 't S. Collegi. Na de doodt van Clemens den VIII wilde hem de Spaanſche factie tot paus bevorderen, maar hy wierdt uitgeſloten: bedienende zich van een valſchheit, die hem naderhandt weinig luiſter gaf, want vrezende, dat de kardinaal Baronius meer ſtemmen hebben zou dan hy, bragt hy in 't Conclave een brief van den onderkonig in Sicilië by, die hem ſchreef, dat de koning van Spanje voldoening over de uitdrukkingen in de ſchriften van Baronius eiſchte, gelyk men in de Gezantſchappen van den kardinaal du Perron lezen kan. Hy ſtierf eindelyk te Rome den 24 January 1607, en wierdt in de kerk van S. Maria de Scala begraven. *Ughellus Italia Sacra. De Foix lettres. Aubery hiſt. des Cardin. Petramellario. Cabrera.*

GALLIO, (SALIENUS CLEMENS JUNIUS) broeder van den groten Seneca, leermeeſter van Nero. Te voren wierdt hy *Marcus Annius Novatus* genaamt, maar by verzoning aangenomen zynde door *Lucius Junius Gallio*, nam hy den naam van *Gallio*, zynen weldoender, aan. Ter gunſte van zynen broeder wierdt hy door den keizer Claudius voorburgermeeſter (*Proconſul*) van Achaje gemaakt: want, behalven het geen boven op het woordt ACHAJA gezegt is, zal men hier nog aanmerken, dat, wanneer Auguſtus de provincien, of overheerde landſchappen, tuſſchen zich en den Raadt of het volk verdeelde, hy Achaja aan den Raadt liet, waar door het zelve eene *Provincia Proconſularis* bleef, die door een *Proconſul*, of voorburgermeeſter, beſtiert wierdt. Maar Tiberius, zyn ſtaatvolger, hechtte Achaja aan Macedonië, en maakte de zelve tot provincien van den keizer, zo dat ze niet meer door voorburgermeeſters beſtiert wierdt; tot dat Claudius deze provinciën weder overgaf aan den Raadt, wanneer ze weder *Proconſulares* wierden, en het beſtier weder door een *Proconſul* wierdt waargenomen. Daarom wordt van Gallio te recht gezegt, dat hy *Proconſul van Achaja was*; want dat betekent het Griekſche woordt, dat de onzen door *ſtadhouder* hebben overgezet, *Act.* XVIII, 12: want het geen Lucas daar verhaalt, is voorgevallen onder de regering van Claudius: zo dat wy de naaukeurigheit van het Euangelium, zelfs in het bepalen van die tydmerken, kunnen ontdekken. Zie *Suetonius* in het leven van *Claudius c.* XXVII. en *Dio l.* LX. Voorts droeg zich Gallio in deze bediening van voorburgermeeſter zeer deftig: en toen de H. Paulus daar bezig was, om het volk tot het gelove van Jeſus Chriſtus op te wekken, wilde hy zich niet als richter over deze nieuwe lere ſtellen, ſchoon hem de Joden en de vyanden van dien Apoſtel krachtig opzetten. Hy zondt hen telkens weg, toevoegende, dat hy daar niet dan om het belang en den roem des keizers te behertigen geſtelt was, en dat Paulus niet gezondigt hebbende tegen de wetten en inzettingen van dien vorſt, hy zich niet bemoeien wilde met eene lere, die ſlechts tegen hun belang ſtreedt. Dit heeft doen geloven, dat, zo Gallio niet opentlyk een Chriſten was, hy echter eene zucht voor 't Chriſtendom in zyne ziele droeg. Hier op bouwde men verſcheide onderſtellingen, gelyk, by voorbeeldt, dat hier door de gelegenheit geſproten is van die onderlinge vriendſchap, die S. Paulus met Seneca gehadt heeft, en de brieven, die zy ſchreven, gelyk als S. Hieronymus en S. Auguſtinus verzekeren dat zy gedaan hebben. Ondertuſſchen zyn deze brieven niet te vinden, en men houdt ze verdacht, die men daar voor wil uitventen. 't Kan ook wel wezen, dat Gallio, zonder eenige zucht voor 't Chriſtendom gehadt te hebben, door een enkele goedaardigheit zich niet heeft willen mengen met hunne verſchillen, die geen nadeel toebragten aan 't belang van 't Roomſche ryk. Gallio wierdt door Nero ter doodt gedoemt, en Euſebius zegt, dat hy zich zelve doodde. Baronius verzekert, dat zyn broeder Seneca hem twee boeken hadt opgedragen; het eerſte over toevallen, die ons buiten gedachten voorkomen; en 't ander van een welgelukkig leven. *Simon Dictionaire de la Bible.*

GALLIPOLI, eene kleine doch welverſterkte ſtadt in 't Napolitaanſche landſchap Otranto, aan den zeeboezem di Taranto, benevens een goede haven en biſdom, behorende onder het aartsbiſdom van Otranto. Zy is voorzien van een markt, daar grote koophandel gedreven wordt: legt op 't landt der oude *Salentynen*, op een uitſtek in zee, voorzien van een ſchone ſtene brug, daar de zee zyne woede vergeefs op ſpilt, die de zelve aan een ſterk kaſteel hegt. *Leander Alberti Deſcript. Ital.*

GALLIPOLI, of, in het Turkſch, *Gelbole*, eene ſtadt in Romanië, heeft byna drie mylen in haren omtrek, maar is niet wel bevolkt, en onbemuurt. Men ziet 'er een kaſteel; doch van weinig belang, als mede eene kleine golf, dienende voor de ſchepen en galeien, en aan den zeekant het arſenaal, of wapenhuis, alwaar eenige oude galeien onder een ſoort van een boog leggen, welke men zegt dat door de Turken van de Venetianen genomen zyn, wanneer zy het eilandt Cyprus vermeeſterden. Doch het is waarſchynlyker, dat het overblyfſelen zyn van hunne vloot, die by Lepanto geſlagen wierdt, en dat zy de zelve over de Corinthiſche landengte hebben gearbeid, om de zelve in den Archipel te brengen, daar zy toen te water niet konden komen, vermits de Chriſtenen, die de overwinning hadden bevochten, den doortocht bezet hielden. Deze ſtadt wordt geloofd de eerſte te zyn, welke de Turken in Europa onder Amurath den I in den jare 1363 verovert hebben. Om de ſchepen daar by nacht in geen ongelegenheit te doen vervallen, ziet men aldaar twee vuurbakens, welke zeer gemakkelyk uit het geldt, het welk ieder, die daar door vaart, moet geven, kunnen onderhouden worden. In 't jaar 1707 wierdt ze door 't ſpringen van een kruidmagazyn zeer verwoeſt. Hare inwoners zyn Grieken, Joden en Turken. *Gyllius de Boſph. Thrac. De Bruyns Reizen* I *Deel, fol.* 156.

GALLIVA, en DUACA, of GALLIVE en GALLWAY, eene ſtadt en graafſchap van Ierlandt, in Connacië of Connaught. Dit graafſchap heeft ten Ooſten de rivier Shannon, ten Noorden het graafſchap Maïe, dat van Clare ten Zuiden, en ten Weſten den Oceaan. 't Is een landt zeer vruchtbaar, en daar grote koophandel in gedreven wordt. Men vindt 'er nog eenige ſteden, behalven Gallive of Gallway en Agorro, die verſterkt zyn. De eerſte ſtadt geeft haren naam aan 't graaf-of landſchap, en is ſterk genoeg door de kunſt en de natuur. Zy legt aan eene baai, die de inwoners noemen Gallway, waar in het meir van Carble zich ontlaſt, 't welk tot gemak van den koophandel zeer veel toebrengt.

GALLO, (JAN BAPTIST) was een ſchoenmaker te Florence, heeft vele fraaie werken in zyne tale uitgegeven, en vooral eenige zamenſpraken in navolging van Lucianus. *De Vigneul-Marville Melanges de hiſtoire &c. p.* 118.

GALLO, MONTE GALLO, of S. MARIA IN GALLO, eene kleine ſtadt in den kerkelyken ſtaat, gelegen in het mark van Ancona, naby den oorſprong van de Tronto, en het Apennynſche gebergte, drie of vier mylen van de ſtadt Aſcoli. *Maty Dict.*

GALLOGRECO, een landt in Aſië, omringt van Bithynië, Cappadocië, en Pamphilië. Men noemt het ook *Galatië*, en de inwoners worden zonder onderſcheidt Galaten en Gallo-Grieken genaamt; want de Gallen (daar hier voor van geſproken is) te veel in getal toegenomen zynde, viel het vaderlandt hen te eng, des vielen zy in Italië; en daar alles te vuur en te zwaarde verwoeſtende, wierden zy van daar gejaagt, en door den dapperen Camillus wyd en zyd verſtrooit. Dit deedt hen wyken naar Griekenlandt, Macedonië en elders, daar zy wederom door Leonorius aangevallen en verſtrooid wierden. Eenige zich met de Grieken vermengt hebbende, trokken naar Aſië, alwaar zy hunne woonplaats veſtten, na dat de koning in Bithynië hen eenig landt vergunt hadt. Om deze reden geeft men hen den naam van Gallo-Grieken gegeven. *Strabo l.* II. *p.* 130. *& l.* XII. *p.* 566. *&* 567. Na den oorlog tegen Antiochus den Groten heeft Vulſo Manlius hen t'eenemaal ondergebragt. Vervolgens liet men dit landt over aan de Tetrarchen. Dejotarus, een van hen, zich ſterk gemaakt hebbende, vermeeſterde dit landt, tot dat Ceſar Auguſtus het zelve onder zyne macht hebbende doen bukken, dit koninkryk veranderde in eene Roomſche provincie. *Vellejus l.* II. *c.* 39.

GALLOIS, (JAN) geboren te Parys den 14 Juny 1632. Zyn vader was Ambroſius Gallois, advokaat voor 't parlement, en zyne moeder Franciſca de Launay. Doordien hy den geeſtelyken ſtandt verkoos, en zich tot prieſter wyën liet, ſtrekten zyne voornaamſte betrachtingen tot de Godgeleerdheit en geſchiedkunde, niet alleen voor zo verre zy de kerkelyke zaken betroffen, maar ook de wereldlyke, makende grote voortgangen in

de

de Duitsche, Spaansche, Engelsche, Italiaansche en vele Oostersche talen, mitsgaders in de wis-natuur-en geneeskunde. Zyn eerste schrift, dat aan den dag kwam, was een Latynsche overzetting van het Pyreneesche vredeverbondt. Daar na, toen de Hr. de Salo, geestelyke Raadt in 't parlement te Parys, besloten hadt een *Journaal des Savans* uit te geven, verzocht hy dezen Gallois, hem daar in te willen helpen. De al te grote vryheit, van zyn oordeel over iets te geven, was de oorzaak dat dit werk in drie maanden tyds 1665 wierdt opgehouden. Maar de abt Gallois, (want dus wierdt hy naar de abdy van S. Martin de Cores, die hy een tydt lang bezat, genoemt) nam in het volgende jaar dit zo nuttig werk alleen op zyne schouderen, en volhardde daar in gehele acht jaren met de grootste gematigtheit en oordeel, die daar toe vereischt wierdt: dat is van 't jaar 1666 tot den jare 1673. Hier door wierdt hy onder anderen by den beruchten staatsbedienaar Colbert bekend, die hem mede in de nieuw aangelegde akademie der wetenschappen een plaats gaf, benevens de waarneming van geheimschryver van den zelven, zo lang als Du Hamel afwezig was, nemende in 't jaar 1673 hem in zyn huis en aan zyne tafel, welke beleefdheit hy door vele gedienstigheden erkende. In dat zelve jaar wierdt hy medelidt van de Fransche akademie. In 't jaar 1683, na de doodt van den here Colbert, wierdt hy door des zelfs zoon, den marquis van Signelai, tot bewaarder van de koninklyke boekzaal bevordert, en toen het gezag daar over in andere handen kwam, hielp hy hem, dat hy het hoogleeraarschap der Griekische tale, met een afzonderlyk jaargeldt, kreeg. In den jare 1692 en 1693 bragt hy de gedenkschriften van de nieuw opgerichte akademie der wetenschappen op een zuiveren styl in order. In den jare 1699, wanneer deze gemelde akademie een gehele andere gedaante kreeg, verkoor hy voor zich de waarneming der Geometrie, of meetkunst, en ondernam die van de ouden naauwkeurig te doorzoeken, inzonderheit de wiskundige verzamelingen van Pappus, met den nog toenmaligen gedrukten Griekschen text, dien hy in een netter Latynsche vertaling ter wereldt wilde brengen; maar dit goede voornemen is gestremt geworden. Hy kantte zich opentlyk tegen de nieuwe zogenaamde *Geometria infiniti*, of *infinite parvorum*, en was in 't geheel geen vriendt van nieuwigheden, die veel gerucht in de wereldt maakten. Verder was hy van een vaste gesteltheit, van een levendige en zuivere gematigtheit, wakker van geest, vaardig tot iets daar hy zin in hadt, doorgrondende en arbeidzaam daar zyn eer belang in hadde, in zynen wandel eerlyk, en niet minder dan eigenbatig. De boeken waren zyn liefste tydverdryf en vergenoegingen. Hy hadt over de twaalf duizend reets zich eigen gemaakt, vermeerderende die nog dagelyks tot aan zyne doodt, die voorviel den 29 April in 't jaar 1707. *Memoires du temps. Hist. du renouvellement de l'Academie des Sciences.*

GALLOLIGURES, volkeren bewonende een landt, 't welk heden *Provence* genaamt wordt, hoewel het zelve onder dien naam nu meer uitgestrekt is, dan toen zy daar woonden.

S. GALLON, een martelaar, waar van gewag gemaakt wordt in de almanak van Carthago op den 11 Juny. *Th. Ruinard acta Martyr. p. 694.*

GALLONIUS AVITUS, afgezant in Thracië, aan wien Aurelianus eenen brief schreef. *Flavius Vopiscus.*

GALLONIUS PUBLIUS, een mensch verzopen in de wellust, waar van Lucilius getuigt, dat hy nimmer ophieldt met eeten, of hy honger hadt of niet. *Cicero de Finibus.*

GALLONIUS, (ANTONY) een Romein, priester van de congregatie van 't Oratorie, leefde in 't laatst der XVI eeuw, en stierf in 't jaar 1605. Hy zich gelegt hebbende om te onderzoeken en te lezen de verscheide wrede wyzen, waar door de martelaren gepynigt en ter doodt gebragt waren, schreef daar een werk over in de Italiaansche tale, gedrukt in 't jaar 1591, met printen ontworpen door Jan Guerra de Modena, schilder of tekenaar van paus Sixtus den V, en in 't koper gesneden door Antony Tempeest van Florence. Hy bragt vervolgens zyn werk in 't Latyn, en droeg het op aan paus Clemens den VIII, latende het zelve drukken in 't jaar 1594 met houte platen; 't welk naderhandt, in 't jaar 1659, te Parys door Raphaël Trichet du Fresne, met de prenten van Tempeest, herdrukt is. Dit werk is zeer keurig en zuiver behandelt. De schryver heeft niet alleen uit de martelrollen van oude tyden, daar veel verdachte dingen in zyn, alles uitgehaalt, maar zich ook van andere oude kerkelyke en wereldlyke geschiedenissen bedient. Daar en boven heeft Gallonius een Historie van de Maagden beschreven; het leven van eenige martelaren; en dat S. Philippus Nerius, met een verhandeling over 't monnikdom van S. Gregorius, om tegen Beliot en Constantyn, Benedictyner monniken van Mont Cassin, het gevoelen van Baronius, dat S. Gregorius nooit een Benedictyner monnik geweest is, te ondersteunen. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* XVII. *Siecle.*

GALLONUS, (JACOBUS) een kardinaal, dien eenigen ten onrecht *Galla* noemen, was in de stadt Becheria in Lombardië geboren. Hy begaf zich onder de Reguliere kanunniken te Pavia, en wierdt om zyne geleerdheit en oprechten wandel tot bisschop van Vercelli verkoren: maar hy sloeg zulks af. Innocentius de III maakte hem in 't jaar 1205 kardinaal, en zondt hem nochmaals wegens de Albigenzen in Vrankryk. Hier predikte hy den kruistocht, en gaf hier na eenige Synodale verordeningen uit, die men in de boekzaal der vaderen vindt. Hy deedt zeer veel tot de bevordering van de vrede, die in 't jaar 1216 tusschen Vrankryk en Engelandt, na de doodt van Johannes Zonderlandt, gesloten wierdt, en Honorius de III droeg hem ook de reformatie van Vercelli op, alwaar hy het klooster van S. Andreas stichtte. Hier na wierdt hy in Apulië als gezant aan keizer Frederik den II gezonden, en stierf eindelyk in 't jaar 1235. De voorgemelde Synodale verordeningen worden van eenigen, doch zonder grondt, aan eenen anderen van dien naam, die abt van S. Quintyn, bisschop van Beauvais, en vervolgens van Parys geweest is, toegeschreven. *Aubery hist. Cardin. Onuphrius. Ciacconius. Ughel. Ivo Carnotensis ep.* 169. 218. 243. *&c.*

GALLOWAY of GALLIUVAY, GALLOVIA en GALDIA, een Schotsche provincie, met den tytel van graafschap, gelegen ten Zuiden tegen de Ierlandsche zee: ten Noorden de graafschappen van Cirrike en van Kyle: die van Niethesdale ten Oosten, en de baai van Arran ten Westen; waar in een streek van 't landt Galloway uitsteekt; 't is een landengte, die door de ingezetene *Themul* of *Galloway*, en van de ouden *Novantium Chersonesus* genoemt wierdt, gelyk de historieschryveren van Schotlandt aangemerkt hebben. Withorn of Withern is de hoofdstadt van dat landt; Dee, Ken, Crea, Fleet en Rian zyn de rivieren. Behalven de voornoemde hoofdstadt is Kircoubrigt mede een zeehaven, en Wigton een redelyk steedtje. Dit graafschap heeft zomtyds zyne eigene heren gehadt, maar die echter niet souverein waren. Naderhandt hebben eenigen uit het huis van Douglas den graaflyken tytel daar van gevoert. *Buchananus. Cambdenus.*

GALLOWIN. Dit voornaam Russisch huis heeft den grondt van zyn geluk onder de regering van Basilius Demetriowits, op 't einde der XIV eeuwe, gelegt. Dus kwam vorst STEPHANUS BASIELIEWITZ CHOURA uit zyn vaderlandt Cafa en Mancuta, twee grote en van ouds beroemde steden in Taurica, naar Moskou, alwaar hy aanstonts naar zyne waarde en verdiensten met hoge eerampten, deftige inkomsten en andere voorrechten begunstigt, en zyn zoon STEPHANUS onder het getal der Bojaren aangenomen wierdt. Deze teelde JOHANNES, genaamt GALLOWA, die de stichter der Gallowinische familie geweest is, die niet min dan zyn zoon JOHANNES, en wederom des zelfs zonen, PETRUS en JOHANNES THOMAS, de eere gehad heeft van de Bojaarsche waardigheit. Inzonderheit maakte zich JOHANNES THOMAS door zyn deugdt en heerlyke verrichtingen beroemd. Zyne zonen JOHANNES PETRUS en MICHAEL deden in den Tartarischen oorlog, voor den grootvorst Johan, en zynen zoon den Czaar Johan Basilides, wonderen, brengende de twee grote ryken Astrakan en Casan, de macht der Tartaren ontrukt, onder de gehoorzaamheit van 't Russische ryk. De eenmaal verkregene eerampten wierden in de Gallowinische nakomelingen bevestigt, waar onder PETRUS MICHAEL en PETRUS ALEXIUS geweest zyn. Deze laatste is vader geweest van den beroemden THEODORUS ALEXIEWITZ GALLOWIN, grootkancelier en admiraal van 't ryk, vermaard door zyn gezantschap by den keizer Leopoldus, die hem tot den gravenstandt van H. R. Ryk verheven heeft, om dat hy den Czaar in een verbondt tegen de Turken ten voordeele van dien vorst bewogen hadt. Hy was ook de eerste ridder in de orde van S. Andries, waar mede hem de Czaar Pieter vereerde, en hadt zyne majesteit zo veel vertrouwen op dezen staatsdienaar gestelt, dat hy verscheide malen, in 't afwezen van den vorst, het ryksgezag genoegzaam alleen op zyne schouderen torste.

GALLUCCIUS, (KAREL) zoon van Josephus Galluccius, een koopman binnen Messina, uit eene Napelsche familie, wierdt geboren den 24 January des jaars 1633. Hy hadt zich tot de studiën overgegeven, en verkreeg den eertytel van Doctor in de geneeskunde in 't jaar 1656, zynde onder de geneesheeren van zyne vaderstadt altydt een waardig medelidt geweest. Men heeft van hem in het licht: *Medicina completa ad Galenistarum mentem in duos divisos Tomos, in primo totam continentem Theoriam, partemque Praxis, & in secundo totam habentem Praxin. Biblioth. Sicula.*

GALLUCIO, een beroemd Napolitaansch geslacht, 't welk in dat koninkryk voormaals het kasteel Galuccio, Rocca di Cameno, Rocca Monfina, Caspoli, S. Maria d'Olivieto, Tora, Marzano, en andere plaatsen bezeten heeft. De geslachtboom wordt van *Godefredus*, heer van Galluccio, die zynen oorsprong uit Lombardië nam, afgeleid. Zyn zoon *Hugo* teelde *Rogerius*, heer van Galluccio, Rocca di Cameno, Cospoli, enz. welken door Sabba dell' Aquila, *Richard*, heer van Galluccio en *Petrus Galluccio*, heer van l'Hospital in 't prinsdom Oltra, en onderkoning van Terra di Lavoro onder koning Karel den I, geboren wierden. Deze Petrus trouwde in 't jaar 1283 met Catharina, dochter van Angeli della Marra, die in 't jaar 1239 onderkoning van Napels geweest is, de welke hem vyf zonen ter wereldt bragt. Het nageslacht van *Lodewyk*, den oudsten zoon, is in 't jaar 1502 uitgestorven, en heeft een dochter gehad, die de barony van Galluccio aan een ander huis bragt. De twede zoon van den gemelden Petrus was *Alphonsus van Galluccio*, heer van l'Hospital, die van Karel den II, koning van Napels, de gunst ontfing in 't jaar 1308, dat hy in zyn gemelde heerlykheit l'Hospital jaarlyks acht dagen een vrye markt mogt houden. *Frederik van Galluccio*, zoon van dezen Alphonsus, voerde den tytel van grave van l'Hospital, en hadt tot echtgenoot Maria, dochter van den prins van Tarento, zoon van den titulairen keizer Philippus van Constantinopel, en kleinzoon van Karel den II, koning van Napels: gelyk als Jakob de l'Hospital, graaf van Choisy, in zyn boek *Tombeaux des Personnes illustres pag.* 362. bewyst. Dezen Frederik worden twee zonen toegeschreven, *Frederik* en *Johannes de l'Hospital*. De eerste heeft geen kinderen nagelaten, de andere, Johannes del'Hospital, heeft een zoon, van gelyken *Johannes* geheten, gehad, die in 't jaar 1350 naar Vrankryk

ryk

ryk zich ter woon begeven, en het geslacht van de l'Hospital gelukkig voortgeplant heeft. Hy was heer van Choisy aux Loges, Raadt en kamerheer van koning Johannes; wierdt in 't jaar 1356 door den zelven tot grootmeester der voetboogschutters gemaakt. Hy trouwde in 't jaar 1364 met Johanna Braque, dochter van Nicolaas, heer van Chatillon sur Loing, Raadt, hofmeester, en generaal der financiën, mitsgaders afgezant van koning Karel den V van Vrankryk in Engelandt, in welke laatste hoedanigheit hy gestorven is, en van zyne gemalinne Johanna de Tremblay, vrouwe van Choisy, waar door hem eerlang deze heerlykheit eigen wierdt, onder welken naam die van l'Hospital gesmoort is. *Campanile dell armi overo insegne del nobeli & famiglie del regno di Napoli. Histoire Remarq.* 1704. *p.* 204.

GALLURA was eertyds een provincie van Sardinië, hebbende hare eigene regeerders gehad, die onder den naam van Juges of rechters bekend waren. Tegenwoordig is 't het Oostelykste gedeelte van de provincie Logudori, alwaar men nog de landen van Gallura, de Geminis, en Gallura di Posada genoemd vindt. *Baudrand.*

GALLUS was wel eer een jongeling, van Mars gelieft, en van hem doorgaans medegenomen, als hy zyne minnesluikeryen met Venus plegen wilde, want terwyl hy binnen was, stondt Gallus op schildwacht, op dat hem niemandt overviel. Maar Gallus op een tydt in slaap geraakt zynde, kwam de zon deze geliefden ontdekken, en maakte zulks aan Vulcanus bekent, die hen daar op beide nakend in een kunstig net te zamen verstrikte, en dus de andere goden ten spot voorstelde. Dit verdroot Mars zodanig, dat hy dezen jongeling in een haan veranderde, onder bevel van voortaan altydt door zyn gekraai een teken van de komst der zonne te geven. *Lucianus. Homerus Odis. Ovidius* II *de arte. Natalis Comitis Mythol. l.* II. *L'abbé Danet.*

GALLUS, een vloedt in Phrygië, die op het gebergte Celenis zynen oorsprong heeft, en zich in de rivier Sanger uitstort. Het water van dezen vloedt zou de kracht hebben, dat het zelve matig gedronken zynde de harssenen zuivert, maar te veel iemandt krankzinnig maakt. *Plinius. Ferrarius.*

GALLUS, een Roomsch hopman. Hy was 't, die na een zware storm op de stadt Gamala, daar de Romeinen met verlies afgeslagen waren, zich met 17 Syrische soldaten, om hun leven te behouden, in een huis verborgen hadt. Hier zynde hoorde hy des avonds, terwyl daar verscheide Joden hun avondmaal kwamen houden, wat zy des anderen daags tegen de Romeinen hunne vyanden uitvoeren zouden, dus nam Gallus met de zynen een besluit, en kwam hen voor, sneedt de Joden den hals af, en kwam, zonder ongeval te ontmoeten, met de zynen in 't leger behouden aan. *Josephus Joodsche Oorlogen* IV, 4.

GALLUS. (ASINIUS) Zie ASINIUS GALLUS.

GALLUS, (C. VIBIUS TREBONIANUS) een keizer, navolger van Decius, door de keuze van 't krygsvolk, in 't jaar 251. Hy maakte aanstonds zynen zoon Volusianus deelgenoot van de regering, en vervolgde de Christenen zeer wreed. Wanneer hy met de Scythen en Gotthen een schandelyke vrede gesloten hadt, namentlyk dat de Romeinen aan de Barbaren een jaarlyksche schatting zouden moeten opbrengen, maakte dit hem zeer gehaat by 't heir, dies, toen Æmilianus in Mesië zich opwierp, wierden vader en zoon, die tegen hem in optocht waren, door 't krygsvolk om 't leven gebragt, te Terni in Italië, in 't jaar 254, na dat zy twee jaren geregeert hadden. *Eutropius l.* IX. *c.* 5. *Aurel Victor de Cæsar. Zosimus l.* I. *Eusebius. Cassiodorus.*

GALLUS, (CÆSAR) was de zoon van Constans, broeder van Constantinus en Juliaan den Apostaat. Hy wierdt met veel zorgvuldigheit opgetogen, en in de H. Schrift wel onderwezen, nam ook benevens zyn broeder den geestelyken staat aan, en bediende zelf het ampt van lezer in de vergadering der Christenen, hoewel zyn broeder van een gansch anderen aardt was. Want men verhaalt, dat zy beide voorgenomen hebbende ter eere van den martelaar Mammas eene kerk te bouwen, Gallus aanstonds zyn aandeel volvaardig bragt, maar de andere scheidde 'er uit. De keizer Constans, het ryk in eenen flechten toestandt ziende, verkoos hem in 't jaar 351 tot Cæsar, en gaf hem zyne zuster Constantia, de weduwe van Anniballianus, ter gemalinne. Zo haast deze vorst begon te heerschen, toonde hy aanstonts zynen haat tegen de afgoderyen, want hy liet het zo genaamde orakel van Apollo, Dafne genaamt, uit de voorstadt van Antiochië wegnemen, brengende daar in des zelfs plaats het gebeente van den martelaar Babylas. Hy verbrandde de Joodsche steden die gemuit hadden, en behaalde veel roem in 't Oosten, maar zyne grote achtbaarheit baarde yverzucht in Constans, zo dat hy hem in het derde jaar na zyne verkiezing, dat is in 't jaar 354, te Pola, eene stadt in Istrië, of te Fiano, zo als Idacius wil, het hoofdt liet afslaan. *Socrates L.* III. *Sozomenus l.* VI. *Theodoretus l.* III. *Ammian. Marcell. l.* XXIV. *Gregor. Nazianzen. Orat.* I. *in Julian.*

GALLUS. (CORNELIUS) Zie CORNELIUS GALLUS.

GALLUS. (JAKOB) een berucht rechtsgeleerde, is bekend geweest in 't laatst der XVI en in 't begin der XVII eeuw. Hy was gesproten uit een edel geslacht te Napels, en naardien zyne geleerdheit en verstandt zo geroemt wierden, gebruikte men hem eenigen tydt als leermeester in de zelve. Daar na beriep hem de republyk van Venetië als hoogleeraar in de universiteit te Padua, alwaar hy een iegelyk verwonderen deedt wegens zyne diepe geleerdheit en zuivere welsprekendheit. Hier stondt hy 16 jaren en stierf 1618, oud zynde 66 jaren. Zyn ligchaam legt begraven in de kerk van S. Antony. Hy liet verscheide werken na, waar van 'er eenige door zynen zoon Alexander Gallus in 't licht gegeven zyn. Deze zoon bezat ook vele hoedanigheden en verdiensten, was den 3 April 1579 geboren, en maakte grote voortgangen in beide de rechten. Hier op reisde hy een tydt lang in Italië en Vrankryk, zette zich toen te Rome neder, wierdt bisschop van Massa in 't jaar 1632, trok van daar wederom naar Napels metter woon, en gaf toen eenige werken van zynen vader ter persse, die hy opdroeg aan paus Urbanus den VIII. Hy stierf in den jare 1643. *Tomasini elog. p.* I. *&* II.

GALLUS, (JODOCUS) geboren te Ruffach in de Elsas in den jare 1459. Na dat hy licentiaat in de godgeleerdheit te Heidelberg geworden was, wierdt hy vervolgens dikwils rector van die hogeschole, en stierf eindelyk predikant van de hoofdkerk te Spiers in 't jaar 1517. *Freheri Theat. vir. illustr.*

GALLUS, (KAREL) geboren te Aarnhem in Gelderlandt in den jare 1530, was bedienaar des goddelyken woords te Deventer, en in 't hertogdom van Kleef. In 't jaar 1587 wierdt hy te Leiden als hoogleeraar in de godgeleerdheit beroepen, en stierf in 't jaar 1616. Hy heeft aanmerkingen over de Openbaringe van Johannes, en een Duitsch boek tegen de wederdopers geschreven. *Vit. Prof. Leid.*

GALLUS, (NIKOLAAS) een Gereformeert predikant, geboren in een steedtje van Saxen in 't jaar 1516. Hy omhelsde de nieuwe leer onder Melanchthon, en leerde de zelve te Mansfeldt en op andere plaatsen. Zyne geloofsgenoten zonden hem naar Regensburg, maar door de woede van den Duitschen oorlog moest hy zich wederom van daar naar Wurtenberg begeven. Hy schreef tegen Melanchthon zelf, en predikte te Maagdenburg. Naderhandt beriep men hem wederom te Regensburg; ook is hy predikant in Stiermarken geweest omtrent den jare 1558. Hy schreef Aanmerkingen over de brieven van Paulus aan de Galaten, en meer andere dingen. *Sleidanus Epist. l.* XXI. *Chytræus in Saxon. Chron. Gesner. Bibl. Camerarius in vita Melanchthon. Thuanus Hist. Melchior Adam. in vit Theol. Germ.*

GALLUS, (PHILIPPUS) of in 't Hoogduitsch *Hahn*, of Haan, Doctor in de Godgeleerdheit, en eerste predikant te Maagdenburg in 't jaar 1598. Hy stierf 1616 in den ouderdom van 59 jaren. Hy heeft de geloofsbelydenis van Augsburg in vier talen uitgegeven, en verscheide Latynsche en Hoogduitsche Godgeleerde werken geschreven. *Freher. Theat. vir. illustr.*

GALLUS, (VINCENTIUS) van Alcamo in Sicilië, Konventuaal der orde van S. Franciscus, was een vermaard muzykant in de koninklyke kapelle te Palermo. Hy stichtte uit zyne eigene middelen, door de muzyk verkregen, behalven andere gebouwen, een klooster in de gemelde stadt, waar in men op het hoofdt van zeker pylaar deze woorden vindt: *Musica Galli*; dat is te zeggen: gebouwt door middel van de Muzyk van Gallus. Hy leefde in 't jaar 1600, en heeft in Italiaansch uitgegeven: *Madrigali a 5 voci; Messa prima cantata a due Cori, con otto voci; Messa seconda a duodeci voci, in tre Cori; Insidi lumi; Madrigali a 5 voci diversi Authori Sicilian. Biblioth. Sicula.*

GALLUTIUS, (ANGELUS) geboren te Macerata in Italië, tradt 1606 in de maatschappy der Jesuiten, en maakte zich beroemd door zyne vaarzen en welsprekendheit. Hy leerde de rederykkunde in 't Roomsch Collegie den tydt van vier en twintig jaren, en stierf te Rome den 28 February 1674, in den ouderdom van tachtig jaren. Hy was schryver van eenige werken, als van eenige Latynsche redenvoeringen, en een historie van den Nederlandschen oorlog, sedert den jare 1593, tot aan den gesloten stilstandt van 't jaar 1609. Deze historie is in 't Latyn, en wierdt 1671 in twee stukken in folio te Rome gedrukt, maar zy is in Duitschlandt in 4. in den jare 1677 herdrukt. *Bayle. Sotuel Bibl. S. J. p.* 61.

GALLUTIUS, (JOHANNES PAULUS) een geleerd Italiaansch sterrekundige, die een seldzaam werktuig, om de hemelsche verschynselen te beschouwen, uitgevonden, en daar verscheide nieuwe ontdekkingen mede gedaan heeft. Hy gaf eenige werken over die kunst, en over de geneeskunde in 't licht. Hy was een Venetiaansch Akademist, en de werken door hem geschreven zyn, voor zo verre men weet, deze: *Della fabrica & uso di diversi instromenti di Astronomia & Cosmografia. Te Venetie* 1597; *speculum uranicum. Venet.* 1593; *Cælestium corporum & rerum ab ipsis pendentium explicatio. Venetie* 1605; dit werk wordt in de naamlyst van de Biblioth. van Thuanus kwalyk aan Paulus Galvicius toegeschreven. Verder: *Theatrum Mundi & Temporis. Ven.* 1589; *De Themate erigendo parte fortuna divisione Zodiaci, dignitatibus planetarum & temporis ad medicandum accommodatis; Extat cum Joh. Hasfurto de cognoscendis & medendis morbis ex corporum coelestium positione, cui argumenta & explicationem inscripsit. Venetie* 1584. *Bayle Dict. Crit.*

GALLUTIUS, (TARQUINUS) geboren in Italië 1574. Hy begaf zich onder de Jesuiten 1590, en wierdt daar zeer berucht, onderwyzende de redenkunst in het Roomsch Collegie gedurende tien jaren, de zedekunde vier jaren. Hy stierf in 't Grieksch Collegie, daar hy 18 jaren bestierder van geweest was, te Rome den 28 July 1649. Zyne schriften zyn: *lyk*-en andere *redenvoeringen* over verscheide zaken, en by verscheide voorvallen, 2 stukken; *Vindicationes Virgilianæ; Commentarii tres de Tragædia, Comædia & Elegia*, gedrukt te Rome 1621 enz. *Sotuel Bibl. soc. Jesu. Balzac. Baillet. Bayle Dict. Crit.*

GALLUZZO, (JOSEPHUS) van Aderno, eene kleine stadt in Sicilië, een priester, was ook Doctor, en oeffende zich in de letterkundige wetenschappen, was mede een liefhebber van de dichtkunde in de Latynsche en andere talen. Hy heeft geschreven in het Latyn: *Prosodia, seu ars metrica*; en in 't Italiaansch: *De-*

Decisione poetica d'Amore, e Sdegno chi si sia piu di loro potente sopra l'antichissima questione de poeti, alla quale s'accoppiano alcuni Sonetti, e Cantoni Siciliane; Il Mongibello, continante fuoco, descrittione contesa in ottava rima, cavata dalla prima parte fatta in rima siciliana, ove si narrano i portenti, danni del detto fuoco accaduto nel 1660: Compositioni Spirituali. Nog hadt hy ter drukperssie gereed in het Italiaansche: *Il Pastor Fortunato; Tragicomedia pastorale, Carrera. Bibl. Sicula.*

GALLWAY. Zie GALLIVA.

GALOIS. Zie GALLOIS. (JAN)

GALOPE, of GULPE, een kleine rivier in de Nederlanden, loopende door het Hertogdom van Limburg naby S. Croix, en ontlast zich in de rivier de Gesse, anderhalf uur boven Fauquemond. *Mat. Dict.*

GALSA, een stilleronde. Zie CALZA.

GALSUINTHA, GALSONTE en GUELEZUNTE, koningin van Vrankryk, was de dochter van Athanagildus, koning der Gotthen in Spanje, de zuster van Bruneh aut, of Brunichildis, gemalinne van Sigebert, koning van Austrasie. Zy trouwde in den jare 544 aan Chilperik den I, koning van Vrankryk, dien zy van het Arrianendom tot het ware geloove bekeerde. Deze vorst had haar in het begin teder lief, maar toen hy zich overgaf aan de betoveringen van Fredegunda, mishandelde hy haar op alle wyze, waar door zy verlof verzogt om wederom naar Spanje te mogen keren, 't welk hy haar weigerde, en eenigen tydt daar na vondt men haar verwurgt in haar bedde dood leggen. *Gregor. Turon. l.* IV. *c.* 28.

GALUANUS, (M. AURELIUS) van Ferrara, was omtrent den jare 1650 te Padua hoogleeraar, en schreef het geleerde tractaat, *de Usufructu.* Zyne *Pinacotheca* wordt geprezen van *Rhodius de acia c.* 11.

GALUMBATS, eene kleine stadt van Turkyen in Europa, gelegen in Servië, beneden Semenaria. Eenige wereldbeschryveren nemen 't voor 't oude *Tricornium*, eene kleine stadt in 't opper-Mesië, daar anderen *Semendria* voor nemen. *Baudrand.*

GALVANDUS, bygenaamt *Flamma*, een Dominikaner monnik, van Milanen geboortig, leefde omtrent den jare 1340. Hy schreef een Chronyk van de keizers, en een historie van Milanen. *Vossius de hist. Lat. l.* II. *c.* 64.

GALVANI, (JAN) hoogleeraar in de universiteit te Padua, geacht in 't jaar 1640. Zie zynen lof by *Imperialis in Mus. hist.*

GALVUS CASLETA, of SALVUS CASSETA, een generaal der Dominikaner orde, leefde in de XV eeuw in achting wegens zyn verstandt en deugdt. Hy stierf 1483. Zie verder SALVUS CASSETA.

GALZA. Zie CALZA.

GAMA, (ANTONIUS DE) een Portugees, leefde in 't laatst der XVI, en in 't begin der XVII eeuwe. Hy studeerde te Bologne in 't Collegie der Spanjaarden, en maakte groten voortgang in de beide rechten. Hy wierdt daar na Raadsheer van Portugal, en gaf vele werken in 't licht, onder anderen: *decisiones supremi Lusitaniæ Senatus; Tractatus de Sacramentis præstandis ultimo supplicio damnatis, ac de Testamentis, Anatomia & eorum sepultura. Nicolaas Antonio Bibl. Hisp.*

GAMA, (VASCO) een beroemd Portugeesch zeevoogdt, die 't allereerst de Indien ontdekt heeft. Zie EMANUEL koning van Portugal. *Osorius de reb. Gest. Eman. l.* I. *p.* 16. 22.

GAMACHE, of GAMACHÆUS (PHILIPPUS) Doctor van de Sorbonne, en hoogleeraar der Godgeleerdheit in de universiteit te Parys, ging voor een der braafste Godgeleerden van zynen tydt. Hy was geboren 1586, en stierf den 21 July 1625. Zyne aanmerkingen over Thomas d'Aquinas, onder den tytel van *Summa Theologica*, gedrukt te Parys 1627 in 13 Vol. folio, worden zeer geprezen. *Freher. in Theatro p.* 423. *Bayle Dict. Crit.*

GAMAHEZ. Dus worden die wonderlyke door de nature geschapene tekeningen en gedaantens, die in de stenen, als agathen, jaspis, marmer, en andere diergelyke, gevonden worden, genaamt. Plinius spreekt van een agaat, die de koning Pyrrhus bezat, waar men zeer natuurlyk de negen Muzen, met Apollo, houdende in zyne handt een harp, afgebeeld zag; dit was zuiver door de nature gevormd, zonder dat de kunst daar eenig deel aan hadt. Majolus verzekert, dat te Venetië een ander agaat bewaart wordt, waar in de natuur zeer onderscheiden de gedaante van een man geschildert heeft. Men zegt, dat te Pisa, in de S. Jans kerk, een afbeelding van eenen Heremyt, zittende in een spelonk, aan den zoom van een riviertje, houdende in zyn handt een klokje, op gelyke wyze als men S. Antony schildert, mede in een diergelyken steen bewaart wordt. In den tempel van S. Sofia te Constantinopel zag men eertyds in wit marmer het beeldt van Johannes den Doper, ombangen met een Kameelshuidt, zeer natuurlyk, uitgezondert dat hy daar maar een been heeft. Te Ravenne, in de kerk van S. Vital, ziet men een natuurlyke gedaante van een monnik in een aschgraauwe steen. Eenige tydt na het lyden van den Heere Jesus vondt men in Italië in wit marmer zeer natuurlyk de gedaante van een Crucifix, met de nagels, wonden, en alle de omstandigheden, die de kunst daar in kan schilderen. En Gaffarel verzekert, dat deze Gamahez te Venetie gevonden wordt. Te Sneiberg in Duitschlandt heeft in een myn gevonden een brok metaal, op 't welke de gedaante van een man, die een kindt op zynen rug droeg, afgebeeld stondt. Ontelbare andere wonderen der nature ziet men in de kabinetten der liefhebberen, gevormd in diergelyke stenen; gansche landschappen, bomen, gebergtens, huizen, rivieren en wat dies meer is, kan men daar in nagaan. *Thiers Traite des superstitions.*

GAMALA, dat is te zeggen eene stadt der ridders, om dat Herodes de grote daar zondt alle de genen, die hy afdankte onder zyne krygsbenden. Zy behoorde onder het stamhuis van Zabulon. *Josephus Joodsche Oorlogen* III. 4.

GAMALA, eene stadt in 't stamhuis van Manasse, ten Oosten het meir van Genezareth, in 't beneden gedeelte van Gaulanita. Het was de beste plaats van die provincie, en toen Agrippa daar een koninkryk van wilde maken, streden zy liever dan hem voor souverein te erkennen: des belegerde hy 7 maanden lang deze vryheit beminnende stadt, en was genoodzaakt de zelve te verlaten, na dat hy het grootste gedeelte zyner krygsknechten voor hare muren hadt zien sneuvelen. Hy wanende, dat de Romeinen meer geluk zouden hebben dan hy, badt Vespasianus om bystandt. Deze grote oorlogsheldt, een goed vriendt van Agrippa zynde, weigerde hem zulks niet, maar trok daar voor den 21 September, en veroverde de zelve den 23 October daar aan volgende: echter moesten hare vyanden zelf betuigen, dat, indien alle steden in Judea zo veel tegenweer als de ingezetenen van Gamala getoont hadden, de Romeinen zeer bezwaarlyk tot hun oogmerk gekomen zouden zyn. Deze standvaste helden, in plaats van wegens hunne dapperheit een eerlyk onthaal te genieten, wierden met al wat leven gehadt hadde in de stadt, behalven twee dochters van eenen Philippus, die wel eer als veldheer in 't heir van Agrippa gedient hadt, om 't leven gebragt. Zy hadden zich onder eenige puinhopen in de stadt versteken, en wierden naderhandt Agrippa aangeboden, die hen beide in eer en leven beschermde. Deze koning wierdt in die belegering door een steenworp gekwetst aan zynen arm. Gamala was gebouwt op eenen heuvel, die zich verhefte in 't midden van een hogen berg: 't welk haar den naam van *Damel*, 't geen een kameel betekent, gegeven hadt, hoewel de inwoners ze doorgaans gewoon waren *Damal* te noemen. Verder was zy zeer ongemakkelyk te naderen wegens de haar omringende valeien, en aan den berg daar men by kon komen hadden de inwoners verscheide afsnydingen gemaakt. Een afhangend gedeelte des bergs was met veel huizen bebouwt; dit was yslelyk om aan te zien, als men ten Zuiden de stadt beschouwde, vermits het ieder ogenblik scheen te zullen nederstorten. Aan die zelve zyde verhefte zich ook een zeer hoge heuvel, waar van de valei aan den voet der zelve zeer diep was: deze heuvel verstrekte als een kasteel voor de stadt, hebbende in zyn binnenste een zeer schone fontein. *Josephus Joodsche Oorlogen* IV. 2. 3. 4. 5. 6. 7. *Simon Dict. de la Bibl.*

GAMALIEL, zone van Pedazur of Phadassur. Hy was de vorst of overste van den stamme Manasse, hadt onder zyn gezag 32000 mannen van wapenen boven de twintig jaren, wanneer hy uit Egypten toog. Hy deedt zyne offerhanden voor den Tabernakel op den achtsten dag, en offerde een zilvere schotel van honderd dertig Sikkelen zwaarte. enz. *Num.* I, 10. II, 20. VII. 55.

GAMALIEL, een beroemd leeraar onder de Joden, en een geheim leerling van den Here Jesus. Hy bevondt zich in eene Raadsvergadering der Joden, alwaar over de lere der Christenen gehandelt wierdt, waar in zyn gevoelen was, gelyk Lucas verhaalt, dat indien deze nieuwe secte niet van Godt was, zy van zelve zou vervallen, maar in 't tegendeel, dat geen menschen de zelve zouden kunnen verdelgen, indien zy van hen haren oorsprong nam. De overleveringen zeggen, dat hy den H. Paulus en Stefanus in de wet onderwezen heeft. Lucianus de priester merkt in zyn brief, *de vinding van 't Ligchaam des H. Stephanus*, aan, dat Gamaliel het ligchaam van dien Heilig de volgende nacht na zyne doodt en marteling gevonden, en in een nieuw graf, alwaar hy naderhandt zelf met Abibus zynen zoon en Nicodemus begraven is, gelegt heeft. Alle deze ligchamen wierden in 't jaar 415 volgens het schryven van den gemelden Lucianus, gelyk nog elders gezegt wordt, gevonden; 't welk van andere geschiedschryveren bevestigt wordt. Zie *de handelingen der Apostelen c.* V. *Nicephor. l.* IV. *Baronius A. C.* 34. 35.

GAMALIEL was een patriarch onder de Joden omtrent den jare 415, onder keizer Theodosius den II. Hieronymus handelt in zynen brief aan Pammachius van zyne bekwaamheit in de Schrift te verklaren. Niet minder wordt van hem gewag gemaakt in *l.* XXII. *Cod. Theod. de Judæis.*

GAMANODURUM zou volgens het gevoelen van eenigen *Lamerdinus* zyn, 't welk eene kleine stadt is in 't bisdom Saltsburg gelegen, naby den oorsprong van den vloedt Ens, aan de Oostenrykschen grenzen. Anderen in tegendeel houden haar voor *Judenburg*, 't geen eene stadt in opper-Stiermarken aan den vloedt Muer is. *Baudrand.*

GAMARIAS. Zie GUEMARIA.

GAMBACORTA, (GERARD) een Spaansch veldoverste, geboren van Napels uit een voornaam geslacht, wier vooroudren in 't Florentynsche gebiedt de heerlykheit van Pisa en andere plaatsen bezeten hebben; waar onder ook te voren eene Gerard Gambacorta geweest is, die zich tegen Philip Maria, markgrave van Milanen, in dapperheit beroemd gemaakt heeft. Deze, waar van hier wordt gesproken, ging, na dat hy zyne studien voltrokken hadt, in den oorlog, die in Lombardië gevoert wierdt, waar in hy met eigen handen twee vyandlyke officiers by Casal heeft neergeslagen. Ging daar op onder den hertog van Feria naar Duitschlandt, ontzette met de voorhoede de stadt Costnitz, en bevondt zich naderhandt in den slag by Nortlingen, alwaar by de Napelsche ruitery aanvoerde, en in dapperheit uitmuntte; schoon hy twee wonden ontfing. Vervolgens deedt

deedt hy een reis naar Spanje, daar hem de koning vele gunſtbewyzingen getoont hebbende, wederom naar Lombardië zondt. Hier belette hy den maarſchalk van Crequi Valencia weg te nemen, ſloeg by Serano een gedeelte van het Franſche leger, ontzette Rottofreno, en maakte dat hy daar van meeſter bleef. Eindelyk toen hy in 't jaar 1636 in Juny zich by Tornavento, aan den vloedt Tecinus, in een gevecht inliet, waar by alle beide de ſtrydende partyen zich de overwinning toeſchreven, wierdt hy met twee kogels doorſchoten. *Lor. Craſſo. elog. di capitani illuſtri p.* 131. *Le Vaſſor hiſt. de Louis* XIII. *Tom.* VIII. *p.* 303. *Nani Hiſt. Veneta. Memoires du Comte de Pleſſy.*

GAMBACORTA, (Petrus) geboren te Palermo den 1 July des jaars 1545, tradt in den jare 1559 in de orde der Jeſuiten, hebbende naauwlyks den ouderdom van veertien jaren bereikt. Hy vorderde zo verre in de ſtudiën, dat hy met veel roem de Philoſophie, Godgeleerdheit en andere wetenſchappen in Sicilië, Vrankryk en te Rome leeraarde. De grootſten in 't ryk en de Magiſtraten der voornaamſte ſteden bedienden zich dikwils van zynen raadt in gewigtige zaken. Hy behaalde veel lof in 't beſtieren van de zamening der Jeſuiten in zyne vaderſtadt, gelyk hy ook met luiſter het gezag over de provincie van Sicilië voerde. Eindelyk ſtierf hy in de genoemde plaats den 1 September des jaars 1605, in den ouderdom van 61 jaren, nalatende: *de Immunitate Eccleſiarum in conſtitutionem Gregorii* XIV. *P. M. libri octo.* Ook heeft hy over andere geleerde zaken geſchreven, welke werken te Palermo in handſchrift bewaart worden. *Bibl. Sicula.*

GAMBACORTA, (Roccus) een edele van Meſſina, bloeide in 't jaar 1523. Hy hadt te Napels met zyn broeder *Modeſtus Gambacorta* in de Rechten geſtudeert, wierdt advokaat, en door zyne geleerdheit vermaard, en wegens zyne pleidooien voor anderen grotelyks geacht. In de ſtadt Caſtro Reale heeft hy het ampt van rechter, en in 't grote koninklyke hof dat van conſiſtoriaal-Raadt vele jaren lang waargenomen. Hy bloeide in den jare 1594, en gaf uit in 't Italiaanſch: *Foro Chriſtiano, nel quale ſi tratta, come devoto oſſervarſi l'humane leggi, conforme alle divine. Biblioth. Sicula.*

GAMBARA, (Hubert) een kardinaal, geboren te Breſcia in Italië, zoon van Johannes Franciſcus, grave van Pratalbuino. Deze hadt de zyde der Venetianen, na den ſlag by Giera d'Adda, verlaten, en was by de Franſchen overgegaan, om zyn vaderlandt te bewaren, 't welk hem by den Raadt van Venetië veel onheil baarde: maar paus Leo de X, die altydt zyn byzondere vriendt geweeſt was, ſchreef voor hem aan de Venetianen, naardien hy de ſtadt Breſcia wederom wilde aan hen overgeven, vermits hy zeer verlangde naar den jongen Hubert Gambara, om dien by zich te hebben, dien hy ook met eenige bedieningen aan zyn hof voorzag, hem vervolgens als afgezant des ſtoels naar Portugal zendende. Clemens de VII gebruikte hem ook in gewichtige zaken, zondt hem in 't jaar 1527 in Engelandt, om daar een verbondt van byſtandt tegen keizer Karel den V op te richten, die den paus gevangen hieldt; gaf hem daar na het biſdom van Tortona, als mede het legaatſchap van Bologne. Paulus de III maakte hem in 't jaar 1539 tot kardinaal en legaat van Parma en Piacenza, waar in hy de Farnezen, die in deze plaatſen woonden, zeer begunſtigde. Hy ſtierf te Rome den 14 February 1549. Zyn ligchaam wierdt naar Breſcia gevoert, en daar in een praalgraf, 't geen nog gezien kan worden, begraven in de kerk Madonna della Gratia genaamt. Hy was een groot ſtaatkundige, bezat een onvergelykelyk geheugen, en was een beminnaar van geleerden. *Albert. Ital. Guicc. l.* VIII. & XVI. *Bembus hiſt. l.* XIV. *Jovius hiſt. l.* XV. *Ughellus Italia ſacra. Aubery Cardin.*

GAMBARA, (Johannes Franciscus) kardinaal en biſſchop van Viterbo, den 17 January 1533 geboren, was een zoon van Bruno den II, grave van Pratalbuino, neef van den bovengemelden Hubert Gambara, en heeft het huis van Ooſtenryk vele dienſten gedaan. Zyne moeder was Virginia Palavicini. Zyns vaders broeder liet hem te Perugia en Padua opvoeden, zondt hem naderhandt aan 't hof van keizer Karel; van daar kwam hy naar Rome, alwaar hy onder Julius den III en Pius den IV verſcheide bedieningen kreeg, en eindelyk van dezen laatſten in February 1561 een kardinaalshoedt bekwam. Pius de V gaf hem het biſdom Viterbo, alwaar hy zich doorgaans ophieldt, bouwende daar een heerlyke luſtplaats, Bagnana genaamt, die hy op zyn doodbedde aan de kerk van Viterbo maakte. Daarenboven heeft hy de ſtadt omtrent de gebouwen en andere zaken merkelyk verbetert. Hy ſtierf te Rome den 5 May 1587, in het 54 jaar zynes ouderdoms. *Zazzera dell. nobili d'Ital. Aubery Card. Ciaconius in Contin. Petramellarius.*

GAMBARA, (Laurens) geboren van Breſcia in Italië, een van de beſte Latynſche dichteren der XVI eeuwe. Hy leefde lang te Rome ten huize van den kardinaal Alexander Farneſe, gaf in die zelve ſtadt een verzameling van verſcheide gedichten in 't licht, die van Giraldi, een kenner van die kunſt, geprezen worden. Manutius pryſt de zelve nog meer, maar men moet weten, dat hy hem deze grote lofuitingen in de brieven, die hy aan hem ſchreef, geeft. Moretus behandelt in 't tegendeel de gedichten van Gambara met de uiterſte verachting. Men zegt dat zyne vaarzen al te vry, en te weinig doorſult waren, maar dat hy prieſter geworden zynde, de zelve alle in de tegenwoordigheit van verſcheide menſchen in 't vuur wierp, ſchoon velen die met een uitnemende ongedult verlangden te zien. Hy maakte een werk, waar in hy de poëten een hard juk opleide, want hy wilde niet, dat zy in hunne gedichten eenige verdichtſelen, of Heidenſche goden mengden. Hy gaf een werkje uit onder den tytel: *Poema de novi orbis inventione*, ook heeft hy eenige Idylles van Bion in Latynſche vaarzen gebragt, maar ſlaagde daar niet al te wel in, als men Bonthius geloven mag. Hy ſtierf te Rome op het einde van 't jaar 1586, in den ouderdom van 90 jaren. *Giraldus de Poëtis Dial.* 3. *Manutius ep.* 28. & 48. *l.* IV. *Thuanus l.* LXXXIV. *p.* 76. *Menage Anti-Baillet Tom.* II. *pag.* 9. *Teiſſer elog. tom.* II. *p.* 44. *Barth. in Statium Tom.* III. *p.* 1635. *Bayle Dict. Crit.*

GAMBARA, (Veronica) vrouw van Correggio, was de dochter van Johannes Franciſcus Gambara, en zuſter van Hubert den kardinaal. Zy trouwde aan Gilbert, here van Correggio, by wien zy den kardinaal Hieronymus d'Auſtricho de Correggio baarde. Zy wierdt te Correggio al zo hoog wegens hare kenniſſe in de dichtkunſt geroemt, als Victoria te Rome. Behalven deze gave bezat zy zeer veel verſtandt en deugdt, en de wereldt heeft met veel genoegen een bondel harer gedichten in 't licht zien komen. *De Coſta des Dames illuſtr.*

GAMBARARO, in 't Latyn *Gambraria*, een ſchoon vlek in het Paduaanſche gebiedt, op de grenzen van 't hertogdom Venetië, aan de rivier Brenta. Eenigen hebben 't daar voor gehouden, dat 'er in gantſch Italië geen vlek zo volkryk dan dit gevonden wierdt. *Schouplaats van den Oorlog in Italië p.* 558.

GAMBARUTI, (Nikolaas) een Italiaan, uit een der braafſte geſlachten van Alexandrië geboren, was behalven in de rechtsgeleerdheit ook in vele andere doorluchte wetenſchappen ervaren. Koning Lodewyk de XII verhief hem tot Raadt van Milanen, waar op hy den 8 July 1502 geſtorven is. Hy heeft de rechtsgeleerde werken van *Angelus Peruſius* in 't licht gegeven.

GAMBARUTI, (Tiberius) was uit het voorgemelde geſlacht, de zoon van eenen Adrianus. Deze hadt ook grote voortgangen in beide de rechten en andere wetenſchappen gemaakt, en diende de kardinalen Santiquatro Aracœli te Rome als geheimſchryver. Na dat hy hier 32 jaren mede toegebragt hadt, ging hy wederom naar Alexandrië, en gaf eenige ſchriften uit, waar onder, behalven eenige Tragedien en redenvoeringen, zyne *Diſcorſi & oſſervationi politiche* bekend zyn. Hy ſtierf den 6 September 1623. *Ghilin. Theatr. P.* I.

GAMBEA, een koninkryk en veſting in Afrika, in Nigritië, gelegen aan den oorſpronk van de rivier Gambea, 't geen een arm of tak is van de Niger. Deze rivier vloeit in Capo Verdo, of 'tgroen voorgebergte, en is des zelfs mondt omtrent 5 mylen breed, maar niet boven de 60 Franſche mylen met ſchepen vaarbaar, om dat men in de zelve vele zandbanken vindt. De Engelſchen hebben het zelve eenige tydt in bezit gehadt, maar hebben 't den 25 Maart 1695 aan de Franſchen moeten inruimen, die de veſting geſlecht hebben.

GAMBINUS, (Philippus) een prieſter te Meſſina, en groot redenaar, bloeide in den jare 1680, en gaf uit in 't Italiaanſch: *Il Foglio Muſico Panegirico per la ſacra Lettera di Maria Vergine à Meſſineſi. Biblioth. Sicula.*

GAMBOLAT, Baſſa of ſtedehouder van Aleppo in 't jaar 1606, rebelleerde tegen den Groten Heer, en na dat hy den Baſſa van Tripoli en den Bechlerby van Myſië afgemaakt hadt, wierdt hy meeſter van de ſteden Tripoli en Damas. In 't jaar 1607 won hy eenen veldſlag tegen de grootvizir, maar hy wierdt door Amurat Sedar grootvizir in eenen tweden veldſlag geſlagen, en van alle zyne goederen berooft; waar in hy echter weinig tyds daar na herſtelt wierdt door hulp van Calender Ogly, een ander hoofdt der muitelingen in Aſië, die den groten heer den oorlog aandeedt, en hem verplichtte Gambolat te herſtellen. *Giovani Sagredo Mem. ſtoriche de monarchi Ottomani. Mercur. Franc.*

GAMBRIVIUS, een koning der oude Germanen of Duitſchers, die na de doodt zyns vaders Marſus op den troon klom. Hy zou de ſtadt Kameryk gebouwt en naar zynen naam genoemt hebben. Ook zegt men, dat hy de grondlegger van de ſtadt Hamburg in 't zuid Jutlandt, heden Holſtein genaamt, geweeſt is. Hy wierdt ook na zyne landſtale Kempfer genaamt, waar uit de oude Duitſchers, ten minſten eenigen daar van, den naam van Cimbri ontleent zouden hebben. *Ann. Boj. l.* I. *Henning T.* I.

GAMBS, een ſchoon en groot vlek, door de Zwitſerſche Cantons met vele voorrechten begiftigt. Het legt niet verre van den Rhyn, tuſſchen de heerlykheden Werdenberg en Sax.

GAMBULO, of GAMBALO, GAMBOLATUM en CAMPOLATUM, anders *ad Columnas* of *Duæ Columnæ*, een oud ſteedtje van Italië, gelegen onder 't gebiedt van Vighean, een landſtreek in 't hertogdom Milanen, een myl ten Zuiden van de ſtadt Vighean. *Baudrand.*

GAMER, hopman der Arabiren in de VIII eeuwe, deedt grote invallen in Romanië, alwaar hy veel menſchen doodde en gevangenen met zich ſleepte. Onder anderen kreeg hy Pieter Haly, biſſchop van Damas, dien hy de tonge uitſneedt, om dat hy de lere der Arabieren tegenſprak, en het geloof der Manicheën omhelſde. Gamer voerde deze tong met zich naar Arabië, alwaar hy zich zelve in den tempel doodde onder de regering van Conſtantinus Copronymus. *Paul. Diac. l.* XXII. *anno* 761. *Sigeb. in Chron.*

GAMMACORURA, een berg op het Molukkiſch eilandt Ternate, die doorgaans vuur uitbraakt. In 't jaar 1673 den 20 Maart wierp hy zulk eene menigte aſſche uit, dat de ganſche lucht daar door bezwalkt wierdt, en men elkander naauwlyks kon erkennen. *Memoir. Hiſt.*

GAMMALAMMA, een ſteedtje in Aſië, gelegen aan de Zuid-

Zuidkant van 't eilandt Ternate een der Molukkiſche eilanden. De Portugezen eertyds zich daar nedergeſlagen hebbende, verſterkten deze plaats, maar verlieten de zelve naderhandt. *Maty Dict.*

GAMON, (Christoffel) ſchryver van een werk, 't geen hy in 't jaar 1609 ter perſſe gaf, voerende ten tytel, *la Semaine ou Creation du Monde, contre celle de Sr. du Bartas.* De Hr. Bullart in zyne akademie der kunſten en wetenſchappen *Tom.* II. *p.* 354 noemt hem een perſoon pryswaardig om zyne geleerdheit. *Bayle Dict. Crit.*

GAMPHASANTEN zyn volkeren van Ethiophië, die t' eenemaal naakt gaan. Zy hebben geene de minſte kennis van oorlogstuigen, pylen, ſlingers of ſpieſſen: dit is de reden dat zy alle die ze zien naderen ontvluchten: ook houden zy met niemandt anders ommegang of gemeenſchap, dan die van hun aardt en taal zyn. *Mela l.* I.

GAMRON. Zie BANDER-ABASSI.

GAMUL, uit het geſlacht der Leviten onder de Joden. Zyne familie was de tweeëntwintigſte in rang om in den tempel van Jeruzalem in te gaan, volgens de ſchikking, die David gemaakt hadt. 1 *Chron.* XXIV, 17.

GAMUNDIANUS, (Vitus Miletus) een Doctor in de Godgeleerdheit te Mentz, leefde in den jare 1604, en gaf in de Latynſche taal verſcheide Godgeleerde ſchriften uit. *Serrarius de reb. Mogunt.*

GANABARA. Zie JANEIRO.

GANACHE, eene ſtadt in de Franſche provincie Poitou, drie mylen van de zee, en niet verre van de grenzen van Bretagne. Zy heeft een graft, zynde uit een rots gehouwen, oude muren, en een kaſteel, 't welk met een groten vyver en verder met een moeraſſigen grondt omringt is: verder is de zelve niet zeer volkryk. In 't jaar 1588 wierdt zy door den hertog van Nevers belegert, en ſchoon de bezetting, onder het bevel van den Heer du Pleſſis-Jettay, de zelve krachtig verdedigde voor den koning van Navarre, Hendrik den IV, dodende in een ſtorm, dien zy afweerde, over de 300 zyner vyanden, en de koning zelf in perſoon aannaderde om haar te ontzetten, maar door een ziekte onderweeg overvallen wordende, moeſt zy zich, door gedurige afmattingen gedwongen, op den 14 January 1589 by verdrag overgeven. *Thuanus hiſt. l.* XCIII. XCIV. *Mezeray hiſt. de France T.* III. *p.* 726.

GANACHE, (Francisca van Rohan) vrouwe van Ganache, was de dochter van Renatus van Rohan den I en Iſabella van Albret. De hertog van Nemours hadt haar ten echt verzogt, en zo gemeen met haar geleeft, dat hy haar bezwangerde. Als men hem nu aanmaande om zyn woordt te houden, dreef hy daar den ſpot mede, ſchoon hy wel wiſt, dat de koning Antonius van Navarre hem als eerſte prins van den bloede daar toe kon dwingen; maar 't ſlimſte van alle was, dat die koning kort daar op in een gevecht omkwam. Vermits nu in het begin der toenmalige onluſten de hertog zelf uit Vrankryk geweken was, riep hem de hertog van Anjou, broeder van Karel den IX koning van Vrankryk, te rug, en gebruikte hem tegen de Proteſtanten. De doodt van den gemelden koning en dit nieuw gezag deedt hem den paus verzoeken om ontſlaging van zyn eerſte echtverbondt met Ganache, het welk hem om zyn yver voor het Katholyk geloof vergunt wierdt; waar op deze hertog van Nemours trouwde met de weduwe van den hertog van Guize, en 't eenigſte, dat voor mevrouw de la Ganache overſchoot, was dat zy den tytel van hertoginne van Landenois, en haar zoon dien van prins van Genevois voerde. *Aubigne hiſt. univerſ. T.* I. *l.* IV. *c.* 294. *& Tom.* III. *l.* I. *c.* 13. *p.* 66. *Varillas hiſt. de Henry* III. *l.* V. *p.* 18.

GANAH, hoofdſtadt van 't landt der Negers, gelegen onder den evennachtslyn, aan een rivier, die even als de Nyl van Egypten is, die haar in twee byna even grote delen doorſnyt, wordende het Noorder gedeelte door Mahometanen, en 't Zuidelyke door Kaffers of ongelovige Heidenen bewoont. Men vindt omtrent deze ſtadt veel goudtmynen, waar van het goudt beter en zuiverder geacht wordt, dan 't geen in andere mynen van dat landt gevonden wordt: echter is dat geen, 't welk in de rivieren gevonden wordt, nog fyner en deugdzamer. *Herbelot Bibl. Orient.*

GANAY, (Jan van) kancelier van Vrankryk, ridder, heer van Perſan la Baſſiere naby Gien, Belmont en Montauglan. Vele ſchryveren hebben hem, doch uit onkunde, genoemt *Ganei*, *Ganey*, of *Ganee*, hoewel zyn eigentlyke naam is *Ganay*, 't welk blykt uit de regiſters van het parlement te Parys, in de hiſtorie van de kanceliers van Vrankryk, beſchreven door Franc. Du Cheſne, en in de kapel, die deze kancelier heeft doen bouwen in de kerk van S. Maria te Parys. Hier heeft hy zelf als eerſte preſident van 't parlement te Parys zynen naam met goude letteren doen ſtellen op een tafel van oud Moſaiſch werk, onder het beeldt van de H. maagdt. Dit zyn de zelve woorden: *Dominus Johannes de Ganay, præſidens Pariſienſis primus, adduxit de Italia hoc opus Moſaicum.* Dus ziet men ook dat 'er maar een N, in plaats van NN ſtaat, gelyk vele verkeerdelyk geſpelt hebben. Zyn wapen, 't geen aan 't gewelf van deze kapel op eene verhevenheit is uitgehouwen, vindt men ook anders, als le Feron in zyn regiſter van de kanceliers, en Blanchard in zyn boek van de eerſte preſidenten, geſtelt hebben.

Hy wierdt Raadsheer in het hof van de Aides den 30 October 1481; vervolgens vierde preſident van 't parlement te Parys den 27 Juny 1490. Koning Karel de VIII vondt zich niet kwalyk by zynen raadt in de ondernemingen op het koninkryk van Napels, alwaar hy dien vorſt in 't jaar 1495 verzelde, en daarom met het ampt van kancelier door hem begunſtigt wierdt. Koning Lodewyk de XII eerde hem vervolgens in den jare 1505 met de bevordering tot eerſten preſident in 't parlement te Parys, en den 31 January 1507 met de waardigheit van kancelier van Vrankryk. Hy ſtierf te Blois 1512, maar zyn ligchaam wierdt naar Parys gevoert, en daar den 8 Juny van het zelve jaar in zyne kapel, door hem opgericht in de kerk van S. Maria, bygezet, zonder kinderen na te laten by zyne gemalinne Johanna Boiſſeve, dochter van Meſmin Boiſſeve, generaal der Finantien, en van Margaretha de Louviers. Zie hier hoe lang zyn ſtamhuis al bekend is geweeſt.

I. *Gerard van Ganay* was een edelman van naam en wapen, heer van Ganay, leefde in het jaar 1300, en wordt als een voornaam ridder onder een geſchreven lyſt van de tytels, behorende aan 't huis van Nevers, gevonden. Hy teelde

II. *Willem van Ganay*, voornaam edelman, ſtaande op den gemelden lyſt, en wordt op 't jaar 1335 geſtelt geleeſt te hebben. Hy wierdt vader van

III. *Jan van Ganay*, ridder, wonende te Deſiſe aan de Loire. Hy trouwde met eene Adette, en won uit dit huwelyk *Jan van Ganay*, die volgen zal, en *Andries*, die zonder kinderen ſtierf.

IV. *Jan van Ganay*, de II van dien naam, trouwde met Sibille van S. Petre in 't jaar 1406, en won daar door de landen van Chaumont, en de helft van die van Chaſſenay en Nivernois. Hy hadt in dit huwelyk drie zonen, als *Guichard*, die volgen zal; *Jan van Ganay*, kanunnik der hoofdkerk te Autun, en *Guy van Ganay*, here van Chaſſenay, die, door zyn oudſten broeder Guichard in den dienſt des hertogs van Burgundië getrokken zynde, Raadsheer wierdt, en door het volk van koning Karel den VII gevangen genomen, wederom door dien vorſt in vryheit geraakte, onder beloften, dat hy den hertog van Burgundië niet meer dienen zou, tonende op dien tydt aan den koning een bewysſchrift van zynen ouden adel uit het landt van Nivernois. Deze Guy van Ganay zich vervolgens nedergezet hebbende te Autun in Burgundië, alwaar Maria van Ganay, zyne nicht, dochter van Guichard, getrouwt was aan Steven van Montholon, en die hy aldaar eene tak, die verſcheide doorluchte telgen heeft voortgebragt, waar van nog bekend zyn de perſonen van *Jakob van Ganay*, heer van Eſchamps en Amanſey, ridder van eere aan de kamer der rekeningen te Dyon, en *Hieronymus van Ganay*, des zelfs broeder, heer van Levault, kapitein in 't Regiment van den Dauphin, die zich in verſcheide voorname gelegenheden, zo in Vlaanderen, Duitſchlandt, Beyeren als Piemont, alwaar hy eenige wonden kreeg, en daar voor door den koning met een jaargeldt begiftigt is, bevonden heeft. Onder dit zelve Regiment is mede geweeſt een *Nicolaas van Ganay*, neef van den voorgaanden, die zich ook beroemt maakte.

V. *Guichard van Ganay*, heer van Savigny en Charollois, Raadsheer van Philips den Goeden, hertog van Burgundië, in den jare 1422, rechter van 't graafſchap Charollois in 't jaar 1423. Hy trouwde met Guillemette Banchereau, by wie hy hadt *Nikolaas*, here van Azi, Nancrai en Berry, waar in zyn nageſlacht geëindigt is. *Willem van Ganay*, die volgt, en *Jan van Ganay*, here van Savigny, die een tak heeft voortgeplant in Charollois, daar nog van in wezen is *Steven de Ganay*, heer van Monlequillon, Geneland en Belford.

VI. *Willem van Ganay*, heer van la Tour, Savigny, Belmont, en Montauglan, Raadt van den hertog van Burgundië, en zyn advokaat te Parys, wierdt Raadsheer van 't parlement te Dyon, en daar na den 8 September 1461 advokaat generaal van 't parlement te Parys; dit laatſte ampt bediende hy tot aan zyne doodt, die voorviel in July 1483. Hy hadt getrouwt Catharina Rapioult, by welke hy hadt *Jan van Ganay*, kancelier van Vrankryk, waar van hier boven geſproken is; *Germain van Ganay*, kanunnik van Bourges en Doornik, Raadt klerk in 't parlement te Parys, biſſchop van Cahors in 't jaar 1509, en van Orleans 1514, geſtorven den 8 Maart 1520; *Philippa van Ganay*, die trouwde met Nicolaas Tulleu, here van Cily, waar uit geſproten is Michiel de Vaucorbeil, edelman, heer van Roiſſy, patroon en collateur van de kapel van den kancelier de Ganay in de kerk van S. Maria; en *Antonette de Ganay*, getrouwt met Pieter Borthomier. *Jan Munier memoires d'Autun. Palliot Parlement de Bourgogne & perfaite ſcience des Armories. Franc. Du Cheſne hiſt. des Chanceliers. Le Feron Catalogue des Chanceliers. Blanchard livre des Premiers Preſidens. P. Anſelmus ſeconde edition* 1712.

GANAY, (Jan van) die men gelooft mede van het geſlacht des kanceliers, hier voor gemeld, oorſpronkelyk te zyn. Hy was eerſte almoezenier van den koning François den I, verſtondt de talen, Godgeleerdheit, maakte goede Latynſche vaarzen, en leefde in den jare 1545. Men heeft van hem *Scholia in novum Teſtamentum*; *De Pſalmen in Latynſche vaarzen*; een overzetting van de commentarien van Primaſius over de brieven van Paulus, die hy ook op bevel van den koning François den I in de Franſche tale heeft overgezet; een andere overzetting der Sermoenen van den abt Guerik. Hy leide den grondt van zyne ſtudiën in 't Collegie van Navarre, omtrent den jare 1524, verklaarde daar het boek der Sententien in 't jaar 1529, wierdt Rector van de univerſiteit in den jare 1532, ontfing de kap als Doctor in de Godgeleerdheit in dat zelve jaar, en ſtierf den 25 December 1549. *La Croix du Maine, du Verdier Vauprivas Bibl. Franc. Miræus de ſcript ſæc.* XVI.

GANDERSHEIM, eene Brunswyk-Wolffenbuttelſche ſtadt en ambacht, benevens een zogenaamt keizerlyk vry wereldlyk Ryksſticht, twee mylen van Einbek, en zeven van Brunswyk gelegen, ontleent den naam van den Gandvloedt, die niet verre van de ſtadt in de Leine valt. Deze landſtreek zelf wierdt onder de oude Saxen *Gandeſemigou*, gelykerwys ook het gemelde

water *Etcherna*, en het landt *Flenchigou* genaamt. De eerste aanlegger van dit sticht of klooster is geweest *Ludolf*, hertog van Saxen, in 't midden der negende eeuwe. Hy verkoos daar toe een plaats, daar nu het klooster *Brunshuizen* legt, een half uur van Gandersheim: hier bouwde hy een adelyk vrouweklooster, en verrykte het zelve, met de ligchamen van de twee gekanonizeerde pauzen Innocentius en Anastasius, als gunstige beschermers. Maar weinige jaren daar na, namentlyk in den jare 856, wanneer dit gebouw van Brunshuizen te klein geworden was, leide hertog Ludolf een ander te Gandersheim aan, en gaf Brunshuizen aan nonnen van de Benedictyner orde, 't welk nog van Gandersheim afhangt, en onlangs in het jaar 1694 van de toenmalige abdisse Henrietta Christina hertoginne van Brunswyk verbetert, en met een gouvernante en 4 Luthersche nonnen bezet is, stellende den proost van Grana daar over als opziender. Dus is de gemelde hertog Ludolf de grondtlegger geweest van 't sticht te Gandersheim, bestaande te dier tydt in een kapel, en eenige woningen, die hy rykelyk begiftigde, en naderhandt beter opgebouwt is. Ja de stadt is zelf daar door verheerlykt, en van tydt tot tydt zo aangegroeit, dat de zelve van eenige voor de ouste en fraaiste stadt in Neder-Saxen aan deze zyde van de Wezer gehouden wordt. Dit klooster is in de jaren 973, 1087, 1172, en 1597 afgebrandt, maar na deze laatstemaal van Anna Erica, gravinne van Waldek, toen ter tydt abdisse, uit hare eige goederen weêr heerlyker opgebouwt. Dit klooster is met vele reliquien van Christus, zyne moeder, van Apostelen en andere heiligen, en, 't geen het wonderbaarlykste is, met een stukje van Mozes staf, mitsgaders verscheide pausselyke aflaten, indulgentien en andere voorrechten verzien geweest. Het voornaamste daar onder was, dat dit sticht, en des zelfs bewoners aan niemandt dan onmiddelyk aan den paus is onderworpen geweest, en dat het van geen anderen bisschop bestraft of in den ban gedaan kon worden, en dat, wanneer de abdisse hare kanunnikessen of eenige sticht gebouwen wilde laten inwyen, zy dan zodanigen bisschop als zy wilde daar toe verkiezen kon. Deze vryheit heeft de bisschoppen van Hildesheim altydt dwars in de maag gelegen, echter heeft dit klooster, na een zeer gewigtig proces in den jare 1210, de zelve gelukkig behouden. Niet minder is dit klooster met vele keizerlyke en andere vorstelyke geschenken en voorrechten begunstigt, waar door het zodanig in vermogen is toegenomen, dat het vele van zyne goederen leenswyze heeft uitgezet; zo dat 'er wel 30 adelyke stamhuizen vazallen van dit sticht zyn; zelf heeft de koning van Pruissen de heerlykheit Derenburg, en andere in 't vorstendom Halberstadt gelegene goederen, en de keurvorst van Hanover, of tegenwoordige koning van Engelandt, het Grubenhagische kasteel, de stadt en 't ambacht van Elbingeroda van dit sticht te leen, en is nog in 't jaar 1706 den 28 April daar een acte van gezien. Ja zelf de stadt Gandersheim is voor dezen een leen van het sticht geweest. Leukvelt heeft ook, zo men verzekert, 15 kerken en kapellen ter leen, en 11 kerken zyn 'er, waar over dit sticht het Jus Patronatus heeft. Het gasthuis van Gandersheim staat ook onder dit klooster. Het Barrevoeter klooster van Gandersheim is in 't jaar 1571 tot een *pædagogium* of kweekschool van den hertog Hendrik Julius gemaakt, en de daar in gelegen Wilhelmsburg tot een gehoorplaats (*auditorium*) geschikt, maar na verloop van vier jaren is dit werk naar Helmstadt verlegt, en in een universiteit verandert. Dit Barrevoeter klooster wierdt daar op van het sticht tegen eenige andere voordelen afgestaan: maar het Marienklooster, dat gelyk als een Gandersheimsche abdy was in den jare 940, is by de verandering der Godsdienst ingetrokken, en, na dat het andere gemelde klooster tot een universiteit geschikt was, tot een *Pædagogium* of kweekschool gemaakt. Het klooster Clus, 't welk in de XII eeuw gesticht wierdt, is tot den jare 1596 nog van een Katholyk abt beheerscht geweest, maar sedert dien tydt t'eenemaal hervormt. Het recht van eene abdisse te verkiezen behoort door inzetting en bekrachtiging van koning Lodewyk en de III Otthos aan de kapittelheren, die het ook volstandig achtervolgt hebben, doch zo, dat de keizerlyke goetkeuring en belening daar by komen moet.

De eerste abdisse was *Kathumoda*, die te onrecht van anderen *Amadea* en *Habundis* genaamt wordt. Ze was de twede dochter van den hertog Ludolf, den stichter van dit klooster.

2. *Gerberg*, zuster van de bovengemelde, in 't jaar 869, na wie volgde de derde zuster

3. *Christina*.

4. *Roswitha*, dochter van hertog Otto den Groten, en bygevolg kleindochter van den stichter.

5. *Luthgarda*, gestorven in 't jaar 924, was de zuster van keizer Hendrik den Vogelaar.

6. *Windelgardis*, onbekend, maar van een hoog geslacht, stierf in den jare 959.

7. *Gerberg* de II, dochter van hertog Hendrik van Beyeren, kleindochter van keizer Hendrik den Vogelaar, en leermeesteresse en patronesse van de beroemde kanonesse Roswitha, waar van in een byzonder artykel gehandelt zal worden.

8. *Sophia*, zuster van keizer Otto den III (keizer Hendrik noemde haar ook uit een zonderlinge vriendschap zyne zuster) heeft 35 jaren met veel onrust geregeert, om dat in dien tydt de gemelde voorrechten, dat de kloosterlingen zich mogten laten kleden en inwyen van wien zy wilden, opkwamen. Zy wierdt in 't jaar 1038 gevolgt van hare zuster

9. *Adelheida* de I, die in 't jaar 1044 gestorven is.

10. *Beatrix*, dochter van keizer Conraad den II, en zuster van Hendrik den III, stierf in den jare 1053.

11. *Adelheida* de II, zuster van de vorige, stierf in de jare 1087.

12. *Fredeluntha*, uit een hoog, doch onbekend geslacht, stierf in den jare 1104.

13. *Agneta* de I, zusters dochter van keizer Hendrik den IV, moest van hare kindschê jaren in dit vrouweklooster hare dagen slyten, en stierf in 't jaar 1113.

14. *Adelheida* de III, dochter van keizer Hendrik den IV, stierf in 't jaar 1125.

15. *Bartha*, die in 't jaar 1130 gestorven is, en

16. *Lutgarda* de II, zyn uit een onbekend geslacht.

17. *Adelheida* de IV, dochter van Frederik den II, Paltsgrave van Saxen, was ook abdisse van Quedlinburg. Zy stierf in 't jaar 1185 of 1190.

18. *Adelheida* de V, een landgravinne van Hessen, kwam by den keizer Frederik den I in ongenade, vermits zy Hendrik den Leeuw op nieuw met eenige van hare leengoederen beleent, en hem de advokature over haar klooster opgedragen hadt. Zy stierf in den jare 1195.

19. *Mathildis* de I, gravin van Woltenberg, stierf in 't jaar 1223.

20. *Bartha* de II, een Hessische gravin van Nieuburg, hadt aan hertog Otto van Brunswyk eenige leengoederen opgeoffert, onder verbandt dat hy dit sticht en de abdisse getrouwelyk by zou staan. Zy stierf in 't jaar 1251.

21. *Margaretha*, een edele juffer van Plessen, stierf in 't jaar 1304.

22. *Mechtildis*, gravinne van Woldenberg, nicht van de hertogin van Brunswyk, stierf in 't jaar 1316.

23. *Sophia*, een Brunswyksche hertogin, stierf in 't jaar 1332.

24. *Judith*, gebore gravinne van Schwalenberg, een weduwe, die zich een wereldlyke abdisse liet noemen, maar die haar wereldlyk gemoedt met wereldlyke onlusten gedurig gepynigt heeft. Na haar is in 't jaar 1357 een besluit genomen, geen weduwe tot abdissen te verkiezen, 't welk echter met de 29 abdisse wederom gebroken wierdt.

25. *Ermengardis*, eene gravin van Spiegelberg, stierf in den jare 1359.

26. *Lutgardis*, gravin van Eberstein, stierf in 't jaar 1400.

27. *Sophia* de III, dochter van hertog Erik van Brunswyk-Grubenhagen, stierf in 't jaar 1412.

28. *Agneta* de II, zuster van de voorgemelde, stierf in den jare 1439.

29. *Elizabeth*, derde zuster, een Pomersche weduwe, die 't echter niet veel beter dan de voorgaande gemaakt heeft, stierf in 't jaar 1454.

30. *Sophia* de IV, dochter van hertog Albrecht te Brunswyk-Grubenhagen, hadt veel verdriet, vermits men tegen haar verkoor eene andere abdisse, Walburg van Spiegelberg, waar over Gandersheim t' eenemaal overhoop lag, 't welk de Papenkryg van Gandersheim genoemt wierdt; Sophia behieldt echter de overhandt in 't jaar 1468, en stierf 1485. Van de meesten wordt echter

31. *Walburg*, hierboven gezegt, onder de abdissen getelt, hoewel te onrecht, want zy is tot den jare 1468 abdisse van Wunsdorf geweest.

32. *Agneta* de III, dochter van Georgius den I vorst van Anhalt, heeft het sticht, van de vorige onlusten ten achteren geraakt, weêr opgeholpen. Zy stierf in den jare 1504.

33. *Geertrui*, gravin van Rheinstein, die van hare tegen-abdisse Catharina, gravinne van Hohnstein, veel verdriet geleden heeft, en haar om die reden in 't jaar 1530 tot medehelpster (*Coadjutrice*) aanstellen liet.

34. *Maria*, dochter van Hendrik den jongen, hertog van Brunswyk, die in het jaar 1531, toen de vorige stierf, abdisse wierdt, en tot in 't jaar 1539 leefde.

35. *Clara*, zuster van de voorgedachte, gaf de abdy over aan het kapittel in 't jaar 1547, en trouwde met Philips, hertog van Brunswyk-Grubenhagen.

36. *Magdalena*, uit een Boheemsch geslacht, Clumen of Columnen genaamt, was te voren abdisse van Wunsdorf. In haar tydt heeft hertog Julius de religie-verandering in Gandersheim, en in weêrwil van het tegenstrevig kapittel de Luthersche Godsdienst in de stichtkerk ingevoert, alschoon het kapittel het Choor nog inhadt. Zy stierf in 't jaar 1577.

37. *Margaretha* de II, zuster van de voorgemelde, wierdt door 't kapittel verkoren, maar door den hertog Julius van Brunswyk verhindert daar bezit van te nemen, vermits hy zyne princesse Elizabeth het toegedacht hadt. Dus deedt zy afstandt in den jare 1582, en trouwde met Adolf grave van Schauenburg; echter wierdt daar na deze abdy aan eene andere Margaretha van Warbergen, schoon het kapittel zich daar tegen kantte, door vorstelyke commissarissen overgegeven. Doch deze wierdt wegens haar schandelyk en ontuchtig leven op hertoglyk bevel naar het slot Stauffenberg in verzekering gebragt, daar zy het volgende jaar gestorven is. Waar op eindelyk Margaretha van Clumen in 't jaar 1588 het bezit van de abdy verkreeg, die zy wederom met haar leven in 't volgende jaar 1589 verlaten moest. Dit is de laatste Roomsch-Katholyke abdisse geweest.

38. *Anna Erica*, gravin van Waldek, heeft, gelyk hier boven gezegt is, na den brandt van 't jaar 1593 deze abdy uit hare eige goederen wederom laten opbouwen. Zy stierf in 't jaar 1611.

39. *Dorothea Augusta*, dochter van Julius, hertog van Brunswyk, stierf in 't jaar 1625.

40. *Catharina Elizabeth*, gravin van Oldenburg, stierf in 't jaar 1649.

41. *Maria*, gravin van Solms, stierf in 't jaar 1665.

42. *Dorothea Hedwig*, hertogin van Holstein-Norburg, stondt in 't jaar 1678 deze abdy af, wierdt Roomsch-Katholyk, en trouwde met den grave van Rantzau.

43. *Christina Sophia*, dochter van Rudolf Augustus hertog van Brunswyk, stondt deze abdy mede af, en trouwde in 't jaar 1681 met Augustus Willem hertog van Wolffenbuttel.

44. *Christina*, hertogin van Meklenburg-Zwerin, stierf den 30 Juny 1693.

45. *Henrietta Christina*, dochter van Anthon Ulrich hertog van Brunswyk, de welke in den jare 1712 deze waardigheit heeft nedergelegt, en den Roomschen Godsdienst omhelst, waar op

46. *Elizabeth Ernestina Antonia*, princesse van Saxen-Meinungen, in 't jaar 1713 verkoren wierdt.

Benevens deze abdisse was voorhenen in dit klooster een prooftinne, welke waardigheit nochtans na de verandering van Godtsdienst is afgeschaft, maar een diakonesse is zedert dien tydt nog in wezen geweest. De kanunnikessen waren ten getale zomtyds van 24; hoewel 'er ook lang 3 minder geweest zyn. De kanunniken, die by wisselbeurten met de kanunnikessen, echter op afgezonderde choren, de horas of uren zingen moesten, waren in 't gemeen twaalf in getal. Maar zedert den jare 1666 zyn 'er maar vier daar blyvende geweest. De advokature of het beschermrecht van dit sticht is by den keizer en de oude hertogen van Saxen, en zedert de XII eeuw by de oude graven van Winzenburg, insgelyks die van Sommerschenburg en die van Woldenburg, van het sticht daar toe verkoren, na hen heder goedvinden als ondervoogden afgedaan. De abdisse Adelheida nam Hendrik den Leeuw, uit zyne ballingschap te rug gekomen zynde, tot een vasten stifts advokaat aan, en beleende hem met vele steden en landen, zo dat door zyne nakomelingen altydt het beschermheersampt waargenomen is; alhoewel eenige geringe heren, inzonderheit de Woldenburgsche graven, over eenige byzondere goederen van dit sticht voor een korten tydt dit ampt bekleed hebben. Dit sticht heeft ook een zitplaats, en stemming op de Ryksdagen gehadt, hoewel het huis van Wolffenbuttel, dat zich het gansche recht alleen toeschreef, zulks nooit wilde toestaan. *Leukfeld Antiq. Gandersh. Europ. Herold P.* I. *p.* 604.

GANDIA, eene kleine stadt van 't koninkryk Valencia, tusschen Xativa en Denia gelegen. Zy geeft den naam aan een gansch prinsdom, behorende aan 't huis Borgia. De Jesuiten hebben daar een beroemd collegie, het welk door den prins Franciscus Borgia in 't jaar 1545 gesticht is, en die zich daar zelf heeft in begeven. Omtrent dien zelven tydt hebben de Jesuiten daar ook een akademie opgerecht, en Andreas Oviedo is daar de eerste Rector van geweest. *Schouplaats van Spanje p.* 517.

GANDOLPHUS, (DOMINICUS ANTONY) Genuees van de orde der Hermiten van S. Augustyn, gaf in 't jaar 1704 te Rome een tractaat uit van over de twee honderd beroemde schryvers van die orde. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccles.* XVIII. *siecle.*

GANELON is in de oude Romannen een berucht verrader geweest, die de Franschen dikwils bedroog. Deze naam is afkomstig van 't woordt *d'enganner*, 't geen in de oude tale *bedriegen* betekent. Zommige geloven, dat Wenilon, aartsbisschop van Sens, de oorzaak van dit verdichtsel geweest is. Hy was abt van Ferrieres, en klerk van de kapelle des konings Karel den Kalen, die hem tot deze bedieningen verhief in 't jaar 832, en wilde van hem gekroont zyn te S. Croix van Orleans. Ondertusschen liep deze ondankbare verrader van zynen koning tot Lodewyk den Duitscher (Germanus), en bragt hem in de stadt. Vervolgens in een Concilie half Juny van 't jaar 859 in de voorstadt van Toul vergadert, beklaagde zich Karel van dit schelmstuk. Men stelde vier aartsbisschoppen tot rechters over Wenilon, die hem deden tekenen dat hy binnen 30 dagen voor hen verschynen zou, maar wat 'er verder geschiedde is onbekend, behalven dat hy in zyn aartsbisdom in den jare 865 is gestorven. *Baronius A. C.* 859. *Sammarth. Gall. Christ. T.* I. *p.* 620. & 621. Dit was een verrader die oorzaak was van 't verlies der beruchte veldslag van Roncevaux, alwaar Regnaud, neef van Karel den Groten, gedood wierdt. *Ingannare* betekent in 't Italiaansch *bedriegen*, maar 't zou bezwaarlyk te bewyzen zyn, dat Ganelon van dit woordt zyn afkomst heeft.

GANERBEN. Dit is een Hoogduitsch woordt, 't welk verscheide beduidingen heeft. In de Saxische rechten wordt het geheel anders dan in hoog-Duitschlandt gebruikt, en dus genaamt de *naaste erfgenamen van de zyde-linie* na broeders en zusters. De oorsprong van dezen naam komt voort van het Hoogduitsche woordt *Gehen*, gaan, of ylen, en *erben*, erven, om dat, wanneer 'er een erffenisse is, men gaat om die te aanvaarden. Ook wordt het wel *gunsterben* genaamt, om dat dit recht zo gunstig is, dat men zonder twist een erffenis aan een nedergaande linie ziet komen. Waar van ook het Hoogduitsche spreekwoordt zynen oorsprong neemt, *dat nederwaarts komt dat gaat*, *dat opwaarts komt dat staat*. Hierom noemt Hotomannus de zelve *hæredes accelerantes*, en Wehner betuigt, dat hem veel testamenten voorgekomen zyn, waar in de woorden van *Gan*-en *Gunsterben* zonder onderscheidt gebruikt wierden. Andere zeggen dat het woordt *Gan* zo veel als *gemeen* betekent, en in dien opzichte wordt het in hoog-Duitschlandt *Ganerben*, of gemeene erven, genaamt, vermits als dan een menigte zamenkomen om te erven, of zich met elkanderen verbinden om een gemeen goedt, het zy een kasteel of landt, zamen te bezitten, als goederen, die in 't gemeen blyven, en deze erven zouden de Latynen *Condomini* noemen. Diergelyke Ganerfschappen zyn zeer veel in Duitschlandt, als Friedberg, Gelnhausen in de Wetterau, Haun in 't Fuldische, Saltsburg aan de Zaal in Franken, Trachstadt by Rombild, Rotenburg by Neurenberg, enz; hoewel het laatste aan keur-Beyeren moet komen. De gelegenheit van zodanige vereeniging van vele geslachten heeft dikwils aanleiding van vele verbonden gegeven, waar door de adel, die met alkanderen een zodanig landgoedt bezaten, gezamentlyk alle gewelden, hen van anderen aangedaan, wederstonden. Tot meerder aanmoediging richtten zy dikwils zo een gemeene erfvolging op, om dat de gemeenschap der Ganerben te sterker zou zyn. Zodanige vereeniging wordt ook een Burgvrede genaamt, wanneer zodanige Ganerben zelf Burgmannen genaamt worden, dat is, als zy t'zamen een burg of slot bezitten. Wanneer nu zomwylen een Ganerfschap zich al te zwak bevindt om 't geweldt van anderen te wederstaan, hebben zy zich ook wel onder een naburig vorst begeven, en zyn zyne leenslieden geworden, gelyk als aan de Ganerben van 't Buseckerdal te zien is. Zie op het woordt BUSECKERDAL. Maar hier door is menigmaal onlust ontstaan, want als een van de Ganerben zich als leenman aan een machtiger wilde onderwerpen, en de andere Ganerben niet volgen wilden, gaf dit aanleiding tot scheuring van die naauwe verwantschap. Dus is 't ook wel gebeurt, dat de oudste van deze Ganerben genoegzaam het opperste bewindt daar over hadt, en dat de andere met zyn bestier te vrede moesten wezen, trekkende zelf daar voor een zekere somme boven de anderen. Naardien het nu een ieder vry staat zich in een Ganerfschap te begeven, zo staat het hem ook vry uit de zelve wederom te treden, even als een leenman aan zyn leenheer het opzeggen kan. Zo lang hy echter daar in is, geniet hy alle aanklevende rechten en privilegiën van het Ganerfschap, die dikwils zeer aanzienlyk zyn, gelyk 'er zommige Ganerfschappen door den keizer met vele voorrechten en regalien, gelyk als in Friedberg te zien is, begunstigt zyn. Hier omtrent hebben zy met elkander een naastrecht, het welke hen door de Frankfoorder reformatie uitdrukkelyk bevestigt wordt. Vele van de zelve, als Friedberg, en voor dezen Geldhuizen, worden van een burggrave en byzitter geregeert. Door zulke verbintenissen zyn 'er vele adelyke geslachten in verval gebragt, als zy zich te buiten gingen in alle roveryen en onrusten hunne nageburen aan te doen, dewyl zy daar door waanden de sterkste te zyn. Om welk onheil af te keren keizer Maximiliaan de I in 't jaar 1500 op den Ryksdag te Regensburg openbaar heeft voorgeschreven, hoe zich de Ganerben omtrent hunne grenzen en naburen zouden hebben te gedragen, en onder anderen gelast, dat de Ganerben geen vaste burgten noch kastelen meer hebben mogten, maar slechts blote edellieden zyn. Nochtans vindt men vele steden en dorpen, die Ganerfschappen zyn, waar in vorsten, bisschoppen zo wel als gemene edellieden zyn begrepen. Aldus wordt Treffort in Thuringen nog heden ten dage van Saxen, Mentz en Hessen begrepen, en het dorp Trachstadt in Franken heeft tot Ganerben Saxen-Altenburg wegens Henneberg, den abt van Terres, tegenwoordig Wurtsburg, den abt van S. Michielsberg, tegenwoordig Saxen-Gotha, de gewettigde van Mespelbrun, en vele andere van adel. Van deze Ganerfschappen zyn echter de zogenaamde erfverbroedering of erfvereeniging wel te onderscheiden, die zo veel in zich niet begrypen als het Ganerfschap, schoon zy ook tot den gemenen bystandt en erfvolging gerechtigt zyn. Zie ERFVEREENIGING. *Beyer in Volkmanno emend. p.* 97. *Tractatus de Ganerbinatu*, dat in 't jaar 1666 te Sleusingen in 't Hoogduitsch uitgegeven wierdt. *Lercha Durnstein de ord. equ. f.* 69. *Burgmeister de ord. equ. Hotomannus Lex. Verb. feud. Wehner obs. pract. Lunig R. A. Cent.* 2. *abth.* 4. *abs.* 2. *n.* 9.

GANGARA, eene stadt en koninkryk van Nigritië of 't landt der Negers. De stadt legt tusschen het meir Borno, het koninkryk Cassena en de rivier Niger. Dit landt is ryk van goudt, de koning heerscht volstrekt, en de inwoners worden voor de beste krygslieden onder de Negers gehouden, dienende te voet en te paardt met boog en pylen of slingers. Behalven de stadt Gangara heeft men in het koninkryk van dien naam de steden Marassa, Semegda en andere. *Sanut. l.* VII. *Marmol l.* IX. *Joan de Leon pag.* 7.

GANGARIDEN, volkeren in Asië, die aan den uitvloedt van den Ganges wonen, daar Curtius van spreekt, misschien in het landt, 't geen heden het koninkryk *Bengale* genaamt wordt, behorende onder 't ryksgezag van den groten Mogol. *Quint. Curt. Baudrand. Freinsheim. Stukkius.*

GANGEA, eene Persiaansche stadt, zeer bekwaam en welgelegen voor den koophandel. Zy legt in Georgië op een schone vruchtbare vlakte, tusschen de steden Irvan en Scamachië. *Avril*, een Jesuit, Reisbeschryving in verscheide staten van Europa.

GANGELA, een koninkryk, 't geen men onderstelt te leggen in Neder-Ethiopië, by 't koninkryk Angola, maar men vindt het in de kaarten niet: ten minste is het dat zelve niet, daar Bengala voor genomen wordt, tusschen die van Angola en 't landt der Kaffers. *Maty Dict.*

GANGES, een van de grootste en aanzienlykste rivieren des aardbodems, in Indië. Men zegt dat zy onder het zandt, waar over zy vloeit, verscheide goude grynen en kostelyke gesteentens heeft. Zy is op het naauwste ten minste twee mylen, en op haar breedste vyf mylen. Eenige schryveren wanen, doch zonder grondt, dat dit een van de rivieren is, die het aardsche paradys bewaterden, want dewyl deze vier vloeden uit die plaats moesten vertrekken, moet men niet geloven dat de Ganges de Pison in Genesis is, hebbende haren loop meer dan 1200 mylen van den Euphraat. Ondertusschen geloven de Indianen, dat het water van den Ganges een zonderlinge kracht van genezing in zich heeft, waarom zy zich daar veel in baden; de koningen vermomt in ander gewaat, ja de vreemdelingen komen verder

dan 600 mylen derwaarts, om zulks te doen. Echter moet men niet alles voor waar aannemen, 't geen ons de oude vertellingen daar van willen wys maken, doordien de hedendaagsche reizigers veel netter in hunne opmerkingen en aantekeningen van die gevoelens zyn. Men stelt vast, dat zy haren oorsprong neemt van 't gebergte Dalanguer, 't welk een gedeelte van Imaus is, voortstuwende haren loop langs de grenzen van groot-Tartaryë, voorby Horduvare, Seranagar, Gauro enz, en daar na in haren loop ontfangen hebbende de rivieren Kanda, Perleli, Semena, Tziotza en andere, ontlast zy zich in de golf van Bengale, door vele monden, vormende daar verscheide eilanden. *Strabo Plin. Ptol. Quint. Curt. Vincent. le Blanc P.* I. *des Rel. c.* 22. *Linschoten c.* 16. *Texeira l.* I. *Torniel en Salianus. Annal.*

GANGES, een vlek in neder-Languedok, in het Sevennische gebergte, niet verre van Anduze gelegen.

GANGINVOVO, een steedtje van Siciliё, aan de voeten van 't gebergte Madonia, waar van de rivier Salso haren oorsprong heeft, in de valei van Demona gelegen. Een myl van dit steedtje ziet men nog de ruïnen van 't oude *Gangi Vechi*, alwaar eenige landbeschryveren zeggen dat de oude kleine stadt *Engyum* of *Enguium* lag, daar anderen stellen dat *Enginni* een haven is in 't gebiedt van *Lentini* aan de golf Catania. *Baudrand.*

GANGRES, GANGRIA, CANGRA, of CASTOMONI genaamt, eene aartsbisschoppelyke stadt van Paphlagoniё in klein-Asiё. Anderen zeggen, dat de Turken haar *Kiengara* noemen. *Strabo. Ptolom. Steph. Mir. Geogr. Eccles. &c.*

Concilie van Gangres.

Dit Concilie wierdt vergadert tegen Eustatius Sebastenus, een monnik, die alle burgerlyke levenswyze doemde, behalven de zyne, en die onderstelde, dat alle getrouwde geen deel aan de zaligheit hadden. Zestien bisschoppen, dit Concilie uitmakende, stelden 20 kanons op, waar by zy dit wangevoelen doemden. Zy betuigden, dat hun voornemen niet strekte om die genen, de welke ongehuwt bleven, 't geen zy een werk van heiligheit noemden, te laken, maar zy kantten zich tegen een dwaling en den hoogmoedt van hen, die dit voortbragten om de onnozelen te verleiden. Maar de tydt, wanneer dit Concilie gehouden wierdt, is onzeker; eenige stellen het in 't jaar 320 of 324, anderen plaatsen 't tusschen de jaren 326 en 341. Men heeft 21 Canons van 't Concilie te Gangres gehouden, in 't Latyn overgezet door Denys de Kleine, en daar na door Gentienus Hervetus, met aanmerkingen van Jan Quintin. *Binius. Sirmond. Labbé in collect. Concil. Baron. A. C.* 361. *& in Epist.* 310.

S. GANGULPHUS, of GENGULPHUS, medegesel van S Wlframnus, geloofsprediker der Vriezen, was een man van eene grote Godvruchtigheit, geboren in Burgundiё, en bloeide in de VIII eeuwe, onder Pipin den III, koning van Vrankryk, en vader van Karel den Groten. Zyn voornaamste landgoedt en woonplaats, als mede die van zyne voorouderen, was zekere plaats, Varennes genaamt, gelegen in het hedendaagsche Champagne, en in het bisdom van Langres, van welke stadt de zelve plaats vier mylen is gelegen, niet verre van het klooster Besue, van het welke een zyner voorouderen, ook *Gangulphus* genoemt, de beschermheer en advokaat is geweest ten tyde van Clotarius den III, koning van Vrankryk. Niet verre van het zelve klooster is Varennes gelegen, in welke plaats een kerk was van den apostel Petrus, de welke Gangulphus zeer genegen is geweest, zo dat hy de inkomsten zyner landeryen geschikt heeft tot de noodwendigheden van de bedienaars der zelve kerke, gelyk als blykt uit de stukken, by *Henschenius*. bygebragt. Hy heeft den kryg onder Pipin gevolgt, zynde ook in den echten staat getreden; maar is, door toedoen van zyne huisvrouwe, door eenen, met welken zy in overspel leefde, vermoord, wordende na zyne doodt voor een martelaar gehouden. Zyne overblyfselen of reliquiёn zyn overal wonderlyk verspreid. Vele landschappen van Duitschlandt, Bohemen, Vrankryk, Nederlandt, roemen op eenig gedeelte van zyne gebeenten. Luikerlandt is ook niet misgedeelt. Portugal wil ook de minste niet zyn, en heeft 'er een goed gedeelte van. In de Getyden der Nederlandsche Roomschgezinden wordt uit de oude Kronyken van Hollandt, en ten deele uit *Joh. Molanus* van hem verhaalt, dat, wanneer de bisschop Wlframnus het Christen geloof aan de Vriezen verkondigde, S. Gangulphus den zelven door zyn gezag, en uit last van den koning Pipin, met de wereldlyke macht heeft geholpen, en dat hy ten dien einde een geheel jaar zyn verblyf binnen Medenblik heeft gehad, als ook, dat hy, ten verzoeke van den zelven bisschop, den eersten grondslag heeft gelegt van de kerke te Oostwoudt, een dorp by Medenblik. Doch byaldien dit verhaal waarachtig is, zou S. Gangulphus, volgens Henschenius, *Acta S. S. Mai, Tom.* II, *pag.* 644, niet geleeft hebben onder den koning Pipin, maar onder Pipin van Harstal, die in den jare 714 (by *Henschenius* is door een misslag gestelt het jaar 804) is overleden; zo dat waarschynlyk een ander Gangulphus den H. Wlframnus zal geholpen hebben, of in de plaats van Wlframnus moet een ander uit het gezelschap van den H. Willibrordus gestelt worden. Hoe het zy, die van Haarlem hebben hem in de Roomsche tyden voor hunnen patroon gehouden, en zyne gedachtenis, nevens die van Utrecht, op den 9 May byzonderlyk gevіert: maar in het Roomsche Martelaarsboek wordt zyne gedachtenis gestelt op den 11 van die maandt. Ook hebben de Haarlemmers op zynen name eene kerk ingewyd, zynde naast de Bakenesser kerk de oudste van Haarlem. Zyn leven is door *Roswitha*, eene nonne uit het landt van Brunswyk, in Latynsche vaarzen beschreven, en wordt door den meergemelden Henschenius, in zyne Levens-beschryvinge der Heiligen, uit verscheide handschriften opgelevert op den 11 dag van May. *Batavia sacra* I *Deel. Oudheden en Gestichten van Kennemerlandt.*

GANHAY, eene sterke en welbebouwde stadt van het landschap Fokien in China, tusschen het Oosten en 't Zuiden. Hier vindt men een groten toevloedt van volk, treffelyke gebouwen, en een zeer schone haven, rykelyk voorzien van koopvaardyschepen, door af- en aanvarende om hunnen handel te dryven. De Chinezen noemen 't alleen een sterkte, om dat het een stadt van oorlog is. In 't Oosten van deze stadt legt een brug van een zeer schoon maaksel, die meer dan twee hondert vyftig treden in de lengte heeft, toegestelt uit schone stukken steen, met fraaie hoge bogen. *Martin Martini description de la Chine, dans le recuil de Tevenot vol.* III.

GANI, een diamantmyn in Indiё. Zie COULOUR.

GANIMEDES, of GANYMEDES, een zoon van den koning Trois of Tros, was de schoonste jongeling des werelds. Jupiter wierdt op hem verlieft, en voerde hem in de gedaante van een arendt ten hemel, alwaar hy, na dat Hebe met Hercules getrouwt was, tot schenker der goden aangestelt, en tot andere misdadige gebruiken van hem misbruikt wierdt; hoewel zulks uit de vaarzen van Homerus niet schynt te vloejen, meldende alleen dat de goden op zyne schoonheit verslingert, hem de onsterflykheit verleenden, en dat Jupiter hem als schenker aanstelde. De vader Tros was om 't wegvoeren van dezen schonen zoon ontroostbaar, doch Jupiter deedt hem een geschenk in zyn plaats van eenige snellopende paarden. De oude dichters zyn 't ook niet eens in de plaats, waar van daan deze jongeling weggevoert is, en wat staat hy te voren bekleed heeft. Eenigen zeggen dat hy was op den berg Ida, anderen plaatsen hem elders, eenigen willen dat hy een jager, anderen dat hy een schaapherder geweest is. Virgilius onderstelt dat hy daar jaagde. Hy zegt:

Intextusque puer frondosâ regius Idâ
Veloces jaculo cervos, cursuque fatigat,
Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Idâ
Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.

Virg. Ænead. l. V. *vers* 252. &c. Valerius Flaccus, *l.* II. *vs.* 424 en Statius, *Theb. l.* I. *vs.* 548, hebben Virgilius hier in nagevolgt, maar *Srabo l.* XIII, *p.* 404 verzekert, dat men zegt, dat Ganimedes weggevoert is uit een plaats, die Harpageja genaamt wierdt, gelegen op de grenzen van de steden Priapus en Cyzicus: anderen zeggen dat hy van 't voorgebergte Dardania geligt is. Men zou meer andere gevoelens hier omtrent te voorschyn kunnen brengen, maar 't zyn bespiegelingen van weinig nut, en een ieder heeft zich van deze fabel naar zyne eigene gedachten bedient. Ook zyn 'er schryveren, die verzekeren, dat Ganimedes slechts door een prins in Phrygiё, op hem verlieft zynde, geroofst is. De schilders verbeelden hem, zittende op den rug, of gegrepen in den bek des arends; maar hier door wyken zy verre van 't gevoelen der oude dichteren. Men wil dat Cicero den vader van Ganimedes niet wel gekent heeft, hem noemende Laomedon: hy zegt evenwel, dat deze verziering van Homerus slecht was, dat hy hier door te kennen wilde geven aan de menschen, dat de goden zelf vele zwakheden onderhevig waren, daar 't beter geweest was dat hy de menschen door de deugden der goden aangespoort hadt; want hy zegt: *fingebat hæc Homerus, & humana ad deos transferebat, divina mallem ad nos.* De aloude tyden zeggen, dat de Phliasiërs een byzondere eerbiedt voor een godheit, die zy eerst Ganimeda, en vervolgens Hebe noemden, gehad hebben; gelyk *Pausanias* zegt *in zyn* II *boek, pag.* 140.

GANKING, eene grote stadt van de provincie Nanking in China. Zy is de hoofdstadt van een landschap, dat den zelven naam draagt, en heeft het gebiedt over 5 andere steden. Zy is zeer volk-en koopryk; want al wat uit andere gewesten naar Nanking gaat, wordt door Ganking gevoert; en doordien het zelve op een oordt legt, daar de drie provinciёn Nanking, Huquang en Kiangsi zich aaneen voegen, is 't ook eene stadt zeer dienstig in oorlogstyden. De keizer zendt daar een onderkoning, afgescheiden van dien, de welke over de provincie het gebiedt heeft. In de zelve, als mede in de sterkte Haymuen, die over het meir Pojang en de rivier Kiang het gebiedt voert, legt een zware bezetting. Men ziet daar een yzere kolomme uit een stuk, ter hoogte van omtrent 60 voeten, en naar evenmatigheit dik. Digt by de stadt Tunching is een berg, die vuur braakt ter hoogte van 200 roeden. *Martin Martini description de la Chine.*

GANNAT, in 't Latyn *Gannatum* en *Gannapum*, een vlek in 't Bourbonnois, op de grenzen van Auvergne; 't legt aan een klein riviertje, 't welk aan gene zyde Vichy zich in de Allier werpt.

GANS, (JAN) was in den jare 1591 te Wurtsburg geboren, en in den jare 1610 in de maatschappy der Jesuiten aangenomen. Na dat hy twee jaren de Mathesis en de Theologie geleert, en door zyn prediken veel aanzien verkregen hadt, ging hy met koning Ferdinand den III als zyn hofprediker en biechtvader te velde, en behieldt zulks ook toen die vorst op den keizerlyken rykstroon verheven was. Hy hadt veel vermogen aan 't hof, maar bemoeide zich nergens mede dan met religiezaken, en bragt het zo verre, dat alle universiteiten van de Oostenryksche

ſche erflanden zich met eenen eedt verbinden moeſten, het gevoelen van de onbevlekte ontfangeniſſe der moeder Gods te verdedigen. Hy is in 't jaar 1662 geſtorven, en heeft behalven verſcheide Godgeleerde werken het *Gynæceum Auſtriacum*, en *Arboretum Genealogicum* uitgegeven. *Alegambe. Bibl.*

GANSFORT, (JAN WESSEL) bygenaamt VASALE, doctor in de Godgeleerdheit, Rechten en geneeskunde, geboren te Groningen in 't jaar 1419. Hy reiſde naar Griekenlandt, alwaar hy die taal volmaaktelyk leerde, en zo veel achting won, dat hy op zyne te rug komſt den naam van *Lux Mundi*, of licht van de wereldt, verkreeg. Maar door dien hy Ariſtoteles verachtte, en de Peripatetici dikwils tegenſprak, noemde men hem ook *Magiſter Contradictionis*, meeſter in 't tegenſpreken. De Dominikanen werden zyne grootſte vyanden, om dat hy geen achting voor S. Thomas hadt, en hy wierdt door hun toedoen als een ketter veroordeelt; maar onderſteunt wordende door den biſſchop van Utrecht, deedt men hem geen leedt: dus ſtierf hy in zyn vaderlandt 70 jaren oud zynde. *Freher. Theatr.*

GANSOJEN, of GANSOYEN, een der dorpen van het Ooſterwykſche quartier in de meiery van 's Hertogenboſch. *Houwe Handv. Kron.* II *Deel.*

GANT, of GAN, een vlek van Vrankryk in 't Bearnois, aan 't riviertje Nes, anderhalf myl van de ſtadt Pau naar 't Zuiden. Deze plaats is niet bekend, dan dat zy geboren zag worden den beroemden Pieter Marca, aartsbiſſchop van Parys. *Mory Dict.*

GANUSIUS. Zie CANUSIUS.

GANZ, (DAVID) een beruchte Jood. Zie DAVID GANZ.

GAOGA, een ſtadt en koninkryk van Afrika, in Nigritië, tuſſchen Nubië en 't ryk Borno. 't Was eertyds niet meer dan een woeſteny, en 't is nu niet veel beter. Eenigen noemen dit landt *Kaugha*. De koningen hebben hunne afkomſt van een zwarten ſlaaf, die, nadat hy zyns heers goederen met geweldt aan zich getrokken hadt, vele paarden kocht, waar mede hy in naburige landen reiſde, en tegen de paarden ſlaven verruilde, die hy wederom op andere paarden deedt klimmen, en zich daar mede meeſter van dat ryk maakte. Eenigen dezer volkeren zyn Chriſtenen, maar gelyk als die van Egypten zeer onkundig; anderen zyn heidenen of Mahometanen. Zie *Jan de Leon Sanutus* en *Marmol* in hunne beſchryving *van Afrika*.

GAONA, (JAN) een Franciskaner monnik, geboren te Burgos in Spanje. Hy ſtudeerde te Parys, beklom daar met veel achting de leeraarsſtoelen zo wel van de kerk als van de univerſiteit. Vermits hy zeer godvruchtig was, aanvaardde hy het voorſtel, hem gedaan om in Weſt-Indië de heidenen tot het Chriſten geloove te bekeeren. Hy ſtierf te Mexico in 't jaar 1559, na dat hy eenige werken hadt vervaardigt. *Nicolas Antonio Bibl. Hiſp. Wading Bibl. Minor.*

GAOXA, een eilandt op de kuſt van de provincie Quantung in China, alwaar men een zeer buitengewoon ſoort van viſch vindt, die de inwoners noemen *Hoangcio Yu*, dat is *Geelviſch*. Van 't einde der herfſt tot aan de zomer blyft de zelve in zee, alwaar zy door de inwoners gevangen wordt, en om dat zy een zeer goede ſmaak heeft, wordt zy als een der beſte tafelgerechten gehouden: maar zo haaſt de zomer begint, wordt de zelve een vogel met geele veren, en vliegt naar 't gebergte, om daar zyn voedſel te zoeken. De winter naderende verlaat zy het landleven, valt in zee, verlieſt zyn veren en vleugelen, en wordt overdekt met ſchobben, en krygt voor vleugelen vinnen, tot dat de lente naderende, de eerſtgemelde wederom beginnen te groejen, verwiſſelende op deze wyze twee maal des jaars zyne gedaante en hoofdſtof. *Kircherus China.*

GAP, eene ſtadt van Vrankryk in 't Dauphiné, met een baljuage en bisdom, behorende onder Aix in Provence, is de hoofdſtadt van een klein landt, het Gapençois genaamt, twee mylen van de Durance, vyf of zes van Ambrun en een weinig verder van Siſteron. Gregorius van Tours noemt haar *Vapincum*, en zy heeft in de aantekening van Honorius den naam van *Vapincenſium Urbs*. Zy heeft digt by haar het fort Puymore, 't welk op een hoogte legt. Hare kerk is aan onze Lieve vrouw toegewyd. Het hoofdt van 't Kapittel heeft den tytel van deken, ook is 'er een aartsdiaken, een prooſt, een ſacriſtein, een preſenteur en tien kanunniken. De biſſchop heeft daar den tytel van graaf, en ſiert zyn wapen met degens, myter en biſſchopsſtaf. S. Demetrius is de alderoudſte biſſchop van Gap geweeſt, die bekend is; hy wordt geëert als een martelaar van zyne kerk. Tigris, Remedius of Remi, Konſtantyn, en Conſtans zyn zyne opvolgeren geweeſt, en zyn ook onder de heiligen geplaatſt. De laatſte bevondt zich in het Concilie van Epaune of Ponas in den jare 509. S. Arigius, gemeenlyk Arey genaamt, was een van de vergaderde kerkvoogden in het II Concilie van Macon in 't jaar 588, en in dat van Valence 589. De kerk van Gap viert ook het feeſt van S. Arnoux, haren biſſchop, dien paus Alexander de II uit het klooſter der Drieëenheit van Vendome ontboodt, en den 19 September des jaars 1074 ſtierf. Deze kerkvoogden hebben doorluchte navolgers gehad, als Guillam, die in 't jaar 1184 de heerlykheit Gap kreeg; een ander van dien naam, die het klooſter der Jakobiten ſtichtte; Otto, die de helft der jurisdictie van Gap gaf aan Karel den I koning van Napels, grave van Provence, om zich van zyne burgeren te wreken, die hem lang gevangen hadden gehouden; Henrik van Poitiers; Gilbert van Mandegaches; Jakob d'Artaud; Lodewyk de Airarques; Gautier de Forcalquier de Ceireſte; Pieter Papatin de Chaumont; Artur de Lionne, enz. Deze kerk is ook beſtiert geweeſt door Guillaume de Mechatin, Doctor van de Sorbonne, te voren kanunnik der zelve, en groot-bewaarder van de aartsbiſſchoplyke kerk en 't graafſchap Lions. Dit was een prelaat van zonderlinge verdienſten, die door zyn verſtandt en hoedanigheden tot deze waardigheden verheven wierdt. De abt van Meillant was zyn opvolger, en in 't jaar 1680 wierdt het bisdom van Gap beſtiert door den abt d'Hervé, broeder van den Domdeken der kamer van de vakantiën in 't parlement van Parys. Deze ſtadt Gap heeft veel geleden omtrent het einde der XVI eeuw door den religie-oorlog in Vrankryk: dan wierdt ze door de Roomſchen ingenomen, en hen van de Gereformeerden wederom ontweidigt. In 't jaar 1561 ſtondt ze in twyffel aan wiens kant zy zich zou begeven; want de geleerde Willem Farel hadt daar de reformatie gepredikt. Deze omhelſden vele toehoorders, maar eindelyk de Roomſchgezinden de ſterkſte blyvende, verdreven die van den Hervormden Godsdienſt, maar naderhandt verklaarde zy zich voor de ligue, en wierdt gerolt gelyk een bal dan aan den eenen, dan aan den anderen kant: eindelyk, om haar in teugel te houden, bouwde men het fort Puymere, daar hier voor van geſproken is, 't geen op een heuvel en naby de ſtadt legt, den 5 April des jaars 1588 zyn begin genomen heeft, en binnen 13 dagen voltooit is. Men kan deze zaken omſtandiger lezen in de hiſtorie van het Dauphiné door Nicolaas Chorier. M. Juvenis heeft 'er eene van de ſtadt Gap zelf gemaakt. Zy behoorde eertyds aan de graven van Forcalquier. Willem de VI gaf deze ſtadt als een huwelyksgift aan zyne kleindochter Beatrix de Clauſtral, die aan Guigue André, Dauphin van Vienne, in den jare 1202 trouwde. Ook hadden de oude graven van Provence daar de grootſte rechten, en 't is ſedert de laatſte eeuw dat zy onder 't gebiedt van Grenoble getrokken is. *De Cheſne Rech des villes. Robert en Sammarthe. Ruffi. Chorier hiſt. de Dauphiné T.* II. *l.* III. *ſect.* 1.

GAPINGEN, een dorp en ambachtsheerlykheit in Zeelandt, op het eilandt Walcheren, zich over de vier honderd en twintig gemeten uitſtrekkende. Voormaals behoorde deze ſchone heerlykheit aan heer *Vrank van Borſſelen*, man van de ongelukkige vrouw Jakoba, gravin van Hollandt en Zeelandt. Na zyne doodt, zonder kinderen na te laten, verkocht hertog Karel, graaf van Hollandt en Zeelandt, de zelve aan zynen rentmeeſter beweſter-Schelde, van wien ze overging aan den grave van *Reulx*, en namaals verkocht wierdt aan den here van *Citters*, de welke dit ambacht weder verkocht aan den here *David van Reigersberg*, wylen ſchepen der ſtadt Middelburg, en bewindhebber der Ooſt-Indiſche compagnie, van wien het is gekomen op den here van *Kouwerve* en zyne erfgenamen. Wat den naams oorſprong van *Gapinge*, ook wel *Dergapinge* genaamt, betreft, de zelve komt, zo men het wapenſchildt wil volgen, van *gapen* af; want dat vertoont een *gaper*, die aardig toegetakelt is: doch het is niet onwaarſchynlyk, dat de zelve van het gapen en open leggen dezer landſtreek afkomt, wanneer de polder alhier nog onbedykt was, en de zee, by het aanwaſſchen een breder worden van het veergat, hier omtrent nu en dan inliep. Nog heeft men daar omtrent eene giſſing, namentlyk, dat daar van ouds een gaa-padt inwaards en innig in het landt heeft gelopen, en dat deswegen by verkortinge *Gae-pinge* voor *Gae-pad-inne*, is gezegt. Hier was in de Roomſche tyden eene parochiekerk, en in de zelve eene vikary op den naam van de H. Maria. De vergeving dezer kerke, onder het dekenſchap van Walcheren behorende, ſtondt aan de graven van Zeelandt. Maar ſedert de hervorminge is Gapinge door een eigen Gereformeerd Predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Walcheren. *Houve Handv. Kron* I *Deel. Smallegange Kron. van Zeelandt fol.* 661 *enz. Oudheden van Zeelandt* I *Deel. Gargon Walcherſche Arkadia* II *Deel.*

GAR OTTISCH, een Hoogduitſch woordt, 't welk betekent, *t'eenemaal Ottiſch*. Het was een bynaam van *Primislaus*, koning van Bohemen, om dat hy zich volkomen aan 't belang van Otto en IV hertog van Saxen verknocht hadt, tegen Philips koning van Zweden, waar van daan by omzetting of verandering van 't woordt *Ottogarus* de I, *Gar Ottiſch* gekomen is, die daar van op zynen zoon en nazaat is overgenomen. *Georg. Horn. Orb. Imp. p.* 126. Zie ook *Ottogarus*, of liever *Ottocarus*.

GARA, (NIKOLAAS) palatyn van Hungarië, was van geen doorluchtige geboorte, maar zyne dapperheit verhief hem tot die waardigheit. Na de doodt van Lodewyk den I, koning van Hungarië, in den jare 1381 hadden de onderdanen van dat ryk aan Elizabeth, de weduwe van dien vorſt, en Maria zyne dochter het koninklyk gezag opgedragen. Gara wierdt van deze twee koninginnen zo geacht, dat zy zich altydt van zynen raadt in alle voorvallen bedienden, gevende genoegzaam hem al het bewindt van 't ryk in handen. Hier door verhief zyn hoogmoedt zich onmatig, hy poogde de groten van het ryk te verdrukken, waar door zy eindelyk de wapenen tegen de twee vorſtinnen opvatten, berovende haar van de kroon, om die aan Karel, koning van Napels, kleinzoon van Lodewyk den I, op te dragen, dien zy kroonden in tegenwoordigheit der koninginnen, zonder dat zy zich van dezen hoon wreken konden. Gara verliet echter de koninginnen Elizabeth en Maria nooit, maar trachtte den rover van de kroon om hals te brengen, gelyk hem weinig tyds daar na gelukte. Om dit zyn voornemen uit te voeren bediende hy zich van Blaſius Forgatz, die, toen koning Karel kwam om de koninginne Elizabeth te bezoeken, hem een ſlag met den degen op het hoofdt gaf, waar van die prins half dood ter aarde viel, waar op hy naar Wiſſegrad gevoert, en daar in den jare 1385 verworgt wierdt. Hier op trokken de koninginnen van provincie tot provincie, verzelt van Gara en Forgats, om zich van hare onderdanen wederom te doen erkennen, maar de gouverneur van Croatië bediende zich van deze gelegenheit om de doodt van koning Karel zynen waardſten vriendt

te

te wreken; en hebbende de edelen en 't volk byeen vergadert, ontfing hy dit gezelschap op de volgende wyze: hy stortte met de zynen aanstonts op Gara en Forgats, bragt hen om 't leven, stak de oude koninginne Elizabeth in een zak, en liet haar in de rivier Bozola verdrinken: de jonge koninginne Maria liet hy in een gevangenhuis opsluiten. Sigismund, graaf van Brandenburg, zoon van keizer Karel den II, aan wien deze jonge princesse verlooft was, deze wreedheit van dien gouverneur gehoort hebbende, trok met een leger in Croatië, alwaar hy de koninginne Maria verlofte, de welke hy daar na trouwde, en de gouverneur een zeer wrede doodt liet ondergaan. *De Puy histoire des Favoris.*

GARABUSA, of GARABUSA SALVATICA, oudtyds *Corsira insulæ.* Dit zyn twee kleine eilandtjes, afhangende van die van Candia, gelegen omtrent een halve myl van de Westkust der kaap Buso. Garabusa, 't welk men ook *Grabuse* noemt, heeft een goede haven, en een zeer schone fortresse. De Venetiaren hebben daar tot in den jare 1691 meester van geweest, want Lucca della Rocca, een Messineesch hopman van een compagnie der bezetting, zich als gouverneur opgeworpen hebbende, maakte zich meester van hen, die hem niet wilden erkennen, of tegenstreefden, en gaf de plaats over in handen van den bassa van Kandië. Voor 't overige geloven eenige landbeschryveren, dat Garabusa is de kaap, die de ouden noemden *Corycus Mons*, of *Promontorium*; daar anderen *La punta di Corace* voor nemen, en wederom anderen de *Kaap Buso. Maty Dict.*

GARACK is het voornaamste eilandt in de golf van Persië. Men twyffelt byna niet, of 't is 't zelve, dat eenigen noemen *Carge*, en anderen *Elchadr*, en 't geen men in 't Latyn *Ichara Insula*, of *Icarium*, *Maphea*, en *Golius* noemt. Zy bedriegen zich, die het voor 't eilandt *Baharem* aanzien, want Garack is ten Noorden wel twaalf of vyftien mylen van Baharem gelegen, ook legt het tien mylen van de Persiaansche en de Arabische kust aan den mondt van den Euphraat. Ten Noorden heeft men de stadt Berderrich. Voor dezen hadden de Joden daar bezit van, en men ziet noch de overblyfselen der stadt, die zy bewoonden; wier menigte en pracht te kennen geven, dat deze stadt zeer groot en voortreffelyk geweest moet hebben. De synagoge, gebouwt in de gedaante van een pyramide, dient voor een mosquée, aan de inwoners. Maar dit eilandt is, gelyk de meeste andere, dikwils door oproeren gefoltert. Terwyl de Portugezen meester van Ormus waren, maakten zy dit eilandt zo wel als de andere naburige staten in de golf van Persië zich onderdanig. Schah Abbas, koning van Persië, heeft hen na een langdurigen oorlog wederom van daar verdreven, en heden worden alle deze eilanden meest door Arabiers bewoont, en hebben weinig kentekenen meer van hunnen ouden luister en de grootheit hunner steden. Dit heeft nog meer plaats ten opzicht van 't eilandt Garack, als van de andere, vermits men in plaats van die eertyts zo heerelyke stadt niet dan een vlek vindt, van slechte huizen opgebouwt, van brokken der oude gebouwen, gelegen op een heuvel in een zeer aangenaame gestalte. Het eilandt in zich zelf is doorgaans dor en steenachtig, in 't midden wat verheven, maar byna t'eenemaal bloot, en door weinig geboomte beschaduwt; hoewel daar eertyds een bosch moet geweest hebben, want men vindt 'er onder de aarde noch zeer zware wortelen van bomen, die door mannekracht daar niet kunnen uitgerukt worden. 't Is waar, dat naar de zyde van 't Oosten nog eenig kreupel groen en palmbomen staan, maar de inwoners maken daar weinig werk van. Men vindt op de plaats, daar de oude stadt gestaan heeft, nog een waterleiding, die door 't midden dezer plaats loopt, van steen byeen gevoegt, zeer aanmerkenswaardig voor een reiziger, die daar uit kan besluiten, hoe machtig eertyds de koningen van dit eilandt zyn geweest. Al 't geen het zelve heden nog aanzienlyk maakt, is dat men daar een fraaien paarlhandel heeft. Zy voorzien daar Asië en Europa mede, en de kenners komen van alle plaatsen, om ze hier te kopen, vermits 'er nergens zulke schone en grote gevonden worden dan op de kust van dit eilandt. Hier vindt men ook langs de stranden vele fraaie en sierlyke schulpen en hoorntjes, door de zee daar opgeworpen, die door de liefhebbers in hunne kabinetten bewaart worden. *Baudrand. Carré vojag des Indes.*

GARAMANTES, volkeren van Getulië in Afrika, die oudtyds het Oostelyke gedeelte van Zaara, en 't Westelyke van Numidië bewoonden. Ook vindt men daar nog eene stadt, Garama genaamt. Deze volkeren zyn ten dele blank, en ten dele zwart, zeer handelbaar, liefhebbers van koopmanschappen, maar zy hebben de vrouwen en kinderen in 't gemeen, en oeffenen byna geen Godsdienst, gelyk de oude Garamantes altydt deden. Men zegt, dat zy eenigzins hunne kinderen kunnen kennen aan de gedaante, en daar het zelve 't meeste naar gelykt, acht zich de vader van het zelve te zyn. De platste neuzen zyn de schoonste in hunne oogen. *Plin. l.* VI. *c.* 8. *Strabo l.* XVII. *Cluv. l.* VI. *c.* 4. *Virg. Æneid. l.* VI.

GARAMAS, een berg in Asië, is een gedeelte van den Caucasus, op de grenzen van Iberië, waaruit de rivier Phasis haren oorsprong neemt. *Ferrarius.*

GARAMAS, koning van Lybië, vader van de dochter, die Jupiter Ammon misleidde, en zoon van Jarbas. Dus zegt *Virgilius Æn. l.* IV. *Hic Ammone satus, raptâ Garamantide Nympha.*

GARASSE, (FRANÇOIS) geboren te Angoulême, wierdt in den jare 1601 Jesuit, en deedt uitnemend van hem spreken, door den yver, dien hy toonde tegen de vrygeesten, ongodisten en vyanden zyner orde: inzonderheit hadt hy 't geweldig tegen den dichter *Theophilus* en *Pasquier.* Hem ontbrak geen geest noch doorlerendheit, en door dien hy vol vuur was, een heldere stem, en vast geheugen hadt, ging hy voor een goed prediker. Hy was zeer bekwaam om een zaak op den predikstoel te verdedigen en te ondersteunen; zyne geestige invallen en manieren maakten zeer veel indruk op den smaak van dien tydt, maar hy moest niet als schryver ter baan gekomen hebben, als in 't maken van eenige Latynsche vaarzen, want wat belangt zaken van veel belang, als zyn aanval tegen de vrygeesten, deze waren meer woorden als zaken, en meest valsche bewyzen, zo dat zyn werk, 't geen te Parys in 't jaar 1623 gedrukt wierdt onder den tytel, *La Doctrine curieuse des beaux Esprits de ce temps, ou pretendus tels &c.* gevult was met oplopende en weinig zedige uitdrukkingen, hebbende niet veel zakelykheden van aangelegenheit omtrent het geen hy ondernomen hadde te keer te gaan. Hierom wierdt hy ook dadelyk aangevallen door scherpe vitters. De prioor Ogier, een berucht prediker, kwam aanstonts met een overweging van dit werk aan den dag, 't geen hy aan de Jesuiten opdroeg, waar in hy toonde, dat Garasse meer gelegenheit gaf door zyn schryven om de Libertynen en ongodisten te verharden dan te bekeeren, en dat hy meer stof tot ergernis en afval van anderen gegeven hadt, met de grondregels van deze dwaalgeesten op te halen, hen niet tegensprekende dan met onnozele redeneringen en lastige vertellingen, als slechts stof gezocht hebbende om Pasquier, Lipsius en Charron te lasteren. Maar die het allerhevigst tegen dezen Jesuit schreef, was de abt van S. Cyran. Deze kantte zich tegen zyn boek, 't geen hy in folio in 't jaar 1625 in 't licht gaf, onder den tytel van: *La somme Theologique des veritez capitales de la Religion Crétienne.* Deze handelde hem ongenadig, om dat hy hadt uitgestrooit, dat dit nu een werkje was, daar zy niet tegen op zouden kunnen; zo dat men dezen vader noemde de Helena van den oorlog der Jesuiten en Jansenisten. De laatste daadt van zyn leven was zeer schoon. Hy verzocht zeer yverig aan zyne superieuren verlof om die lieden, die door de pest, te dier tydt in Poitiers woedende, besmet waren, op te passen. Dit verkreeg hy, en hy hadt dit werk van liefdadigheit niet lang geoeffent, of hy wierdt zelf besmet, en stierf in 't pesthuis den 14 Juny des jaars 1631, in den ouderdom van 46 jaren, na dat hy met den voornoemden prioor Ogier en Balzac weêr verzoent was. Behalven de twee voornoemde werken heeft hy nog verscheide andere uitgegeven, als in 't jaar 1620 zyn *Rabelais reformé*, waar in men zou denken dat hy Rabelais heeft willen verbeteren, maar 't was een redenstrydt tegen den predikant Pieter du Moulin dien hy beschuldigde van Rabelais nagevolgt te hebben. Verder *Recherche des Recherches de Pasquier*, waar in hy dien beruchten advokaat Pasquier wakker aanvloog; hoewel des zelfs zonen rechtschape wraak namen, als mede in zyne verdedigingschrift tegen een, die zyne *Doctrine Curieuse* aangetast hadden. Ook heeft hy geschreven over ongewyde stoffen, als zyn *Banquet de sept sages*, gedrukt in 't jaar 1617. Een Latynsch dichtwerk op de kroning van koning Lodewyk den XIII, en eenige lofdichten op de doodt van Henrik den IV, gedrukt in 't jaar 1611, tonende dat hy groter dichter dan Godgeleerde was. *Alegambe Bibl. script. soc. Jesu. Defense pour Etienne Pasquier. Bayle Dict. Crit. Memoires du temps. Regiser de la faculté de Theologie de Paris.*

GARATON (CHRISTOFFEL) leefde in de XV eeuwe, wierdt secretaris van paus Eugenius den IV, die kennende zyne bekwaamheit en verstandt, hem naar Constantinopel zondt in den jare 1435, om daar mede zyn arbeidt aan te leggen tot een vereeniging der Latynsche en Griekschc kerken. *Spon. A. C.* 1435. *n.* 17. *Rainaldi, Bzovius.*

GARATUS, (MARTINUS) een beroemd Rechtsgeleerde van de XV eeuw, wierdt naar zyne geboorteplaats Lodi *Laudensis* genaamt. Hy heeft vele werken geschreven, als: *Commentarius ad feuda; Tractatus de bello & duello; de Cardinalibus; de primogenitura; de castris & castellanis; de Confœderatis. Pancirollus de Ictis l.* II. *c.* 96. *Villanova in hist. Laudis Pompejæ l.* III.

GARAZU, een burgt of kleine stadt van Brazil, in 't Noorder-Amerika, behorende onder 't gebiedt van Pernambuk, legt zes mylen van Olinde naar 't Noorden. Eenigen noemen 't *Iguruza*: maar Garazu is des zelfs eigen naam. *Maty Dict.*

GARBO. Zie DINUS *de Garbo.*

GARCES, (JULIANUS) een Aragonees, tradt in de orde der Predikheren, kwam te Parys, om daar de kap als Doctor te ontfangen, en keerde toen wederom naar Arragon, daar hy met veel toejuiching eenige jaren gepredikt heeft. Keizer Karel de V benoemde hem tot eersten bisschop van Tlascala, eene stadt in 't landt van Mexico, onder de provincie los Angelos gelegen. Hy was reets 70 jaren toen hy bezit nam van die kerk, gaf met een grote liefdadigheit alle zyne inkomsten tot onderhoudt der armen, bouwde een zeer berucht hospitaal tusschen Mexico en Vera Crux, om daar alle de zieke Spanjaarden, die naar de Indiën gingen, of die daar van daan naar Spanje wilden keren, te ontfangen, en niet te vrede met al wat noodzakelyk was hen te bezorgen, diende hy zelf de zieken. Na dat hy deze kerk den tydt van 20 jaren bestiert hadt, en geacht wierdt als een vader der armen en een beschermer van weduwen en wezen, schoon hy den haat der roofgierige Spanjaarden op zyn hals haalde, om dat hy door een tedere liefde voor de onnozele Indianen, die door hen als beesten gehandelt wierden, en een zuiveren yver voor de gerechtigheit veeltyds hunne wreedheden bestrafte, en een tractaat tegen hen schreef op de wyze van een brief aan paus Paulus den III, stierf hy in achting den 1 December des jaars 1520. *Diag. Hist. Prov. Arag. l.* II. *c.* 36. *Remez. hist. Provin. Mex. l.* I. *c.* 42. *Pio de Vir. illust. P.* II. *l.* IV. *col.* 130.

GARCES, (MARTIN) grootmeester van Malta in 't jaar 1595, en opvolger van Hugo de Loubeux, kardinaal van Verdale. Hy was geboren te Balbastra in Arragon, daar hy kastelein van Ambosta geweest was. Schoon hy reets over de zeventig jaren was toen hy grootmeester wierdt, en niet lang geregeert heeft, verrichtte hy echter vele nuttige en noodzakelyke zaken ten welzyn der stadt Malta en de ridderlyke orde, ontlastende de ingezetenen van verscheide impoften, en belettende dat eenige ridders niet voor hunne eigene beurs galeien ten roof uitrustten, waar door het gemeen belang te kort gedaan wierdt. Hy stierf in February des jaars 1601, en hadt tot navolger Adolf de Vignacourt. *Naberat priviles. de l'ordre de S. Jean de Jeruzalem.*

GARCIA, (JAN) een Spanjaardt en Dominikaner monnik. Zyne studiën voltooit hebbende, trok hy met een groot getal zendelingen van zyne orde in den jare 1632 naar de Philippynsche eilanden. Hy nam zyn verblyf aanstonts op het eilandt Formosa, liet daar eenige kerken bouwen, en was yverig bezig in 't bekeeren der ongelovigen. Na dat hy hier eenigen tydt gewerkt hadt, wierdt hy door zyne oversten in den jare 1636 naar China gezonden. Hier landde hy met nog twee monniken van zyne orde aan, en predikte de lere van Jesus Christus aan de ongelovigen, maar eenige Mandaryns op hen vergramt wordende, waren zy genoodzaakt zich drie jaren te verbergen. Garcia wierdt mishandelt, om dat hy de afgodische plechtigheden der Chinezen niet goet keurde; derhalven was hy gedwongen wederom naar 't eilandt Formosa te wyken. De Chinezen regen hem echter weder te rug, en na dat hy daar maar acht maanden hadt van daan geweest, kwam hy daar weder in het jaar 1641. En door dien hy in deze twede zending zich meer vryheit aanmatigde, trok hy van provincie tot provincie, bekerende de vele heidenen. Na dat hy deze zo heerlyke zaak ten nutte van het Christelyk gelove dertig jaren lang met yver hadt behertigt, stierf hy met veel achting en grote heiligheit in 't jaar 1665. Hy maakte een Catechismus in de Chineesche tale. *Histoire du R. P. Grelon, Jesuit, c. 28. Hist. Philipp. Fontan. Monument. Dominic.* 1662. *&* 1665.

GARCIAS *van* SALCEDO CORONEL, een Spanjaardt, geboren te Sevilië, ridder van S. Jakob, gouverneur van Capua in 't koninkryk Napels, stierf te Madrid in 't jaar 1651. Hy heeft aanmerkingen over de schriften van Lodewyk de Gorgora gemaakt, en twee delen poëzy nagelaten.

Deze moet onderscheiden worden van een anderen Garçias, die lyfarts van den koning van Portugal, en ridder van de orde van Jesus Christus geweest is. Deze heeft ook iets geschreven. *Anton. Bibl. Hispanica.*

GARCIAS. Zie GARSIAS.

GARCI-LASSO DE LA VEGA, zoon van een voornaam man, den zelven naam voerende, wonende binnen Toledo, Raadsheer van staat onder de regering van Ferdinand en Isabella. Hy wierdt ook in zeer gewigtige handelingen gebruikt, als ambassadeur by paus Alexander den VI, en andere bedieningen. Zyne moeder was Sancha de Gusman, vrouwe van Batres. Hy was een welgemaakt, vriendelyk, volgeestig man, bezittende by uitstek de gave van poëzy. Dus hebben zyne vaarzen hem meer glorie in de wereldt verschaft, dan zyne dapperheit. Keizer Karel maakte veel werk van hem, en toonde door zyne weldaden wat liefde hy voor hem hadt. Hy volgde hem in Duitschlandt, Afrika, en in de onderneming op Tunis, en hadt het bevel over een battallion in 't leger. Hy willende een toren, die door eenige boeren bezet was, wegnemen, wierdt door een steen zodanig getroffen, dat hy 20 dagen daar na, in het 36 jaar zyns ouderdoms, binnen Nissa het leven verloor. De keizer was zeer bedroeft om zyne doodt. Men leest van hem, *Obras de Garsi-Laso de la Vega con annotationes.* Dit werk is dikwils herdrukt, en vele hebben daar aanmerkingen over gemaakt.

GARCI-LASSO DE LA VEGA moet van den voorgaanden onderscheiden worden, want deze was in Amerika, van een Spaansch edelman en een Amerikaansche vrouw geboren. Hy schreef in de Spaansche tale de historie van Florida, Peru en van de Incas, die ook in 't Fransch is overgezet. *Paul. Jov. in elog. doct. c. ult. Bembo in Epist. Andreas Scotus Bibl. Hisp. Lopes de Vega. Jaques Giron. Nic. Antonio Bibl. script. Hisp. &c.*

GARCI-LASSO DE LA VEGA, een voornaam Spanjaardt in 't begin der XIV eeuw, was onder de regering van de koningen van Castilië en Leon, Ferdinand den IV en Alphonsus den XI, in grote achting. Inzonderheit bragt hy 't by den laatsten, die nog jong zynde op den troon klom, zo verre, dat hy benevens een ander ridder, genaamt Alvar Nunez Osorio, en een ryke Jood Joseph, genoegzaam de gansche regering in handen hadt, bekledende hy het ampt van rykskanselier. Maar door dien hy den koning dikwils onrechtvaardige en tegen de billykheit strydende aanslagen inboezemde, en de groten van 't ryk tot vyanden maakte, zo stonden de zelve opentlyk tegen hem op, en eindelyk wierdt hy in 't jaar 1328 te Soria in een Franciskaner klooster, ter wyl hy de mis hoorde, van zyne vyanden doorstoken. De koning zocht wel na de daders, maar kon de zelve niet vinden, ja was eerlang gedwongen, om zyne andere gunstelingen af te schaffen. Zie OSORIO. *Mariana hist. d'Esp. l. XV. c.* 16. 17. 18. 19. 20.

GARD, de naam van een beruchte brug, gebouwt over de rivier Gardon, genaamt *Pont du Gard*, tusschen Avignon en Nimes. Dit is nog een werk van de oude Romeinen, en is fraai gemaakt. Zy bouwden de zelve om een waterleiding te ondersteunen, die het water in de stadt van Nimes bragt, de welke zy als een plaats van vermaak wilden toerichten. Dit water vloeide uit een fontein, staande op een heuvel, digt by de stadt Usez, twee mylen van gemelde brug, en om dat hier aan de oevers der rivier Gardon twee zeer hoge bergen waren, maakten de Romeinen daar drie bruggen, of drie ryen bogen, de een op den ander, van stenen dik en breed, tot verbazens toe. De eerste brug, waar op de twee andere rusten, heeft niet meer dan zes bogen. De twede heeft twaalf bogen, is van de zelve hoogte en breedte als de onderste: maar de derde heeft 35 bogen, die zo hoog noch zo breed niet zyn. De eerste brug heeft honderd vyftig treden in de lengte, de twede 275, en de derde is drie honderd treden lang. De laatste heeft een waterleiding, die 't zelve van den eenen berg op den anderen brengt. Tegen de styl van de derde boog der twede brug ziet men in de Basrelief een haas verbeeld, waar van die landzaten een aardige historie verzonnen hebben, en waarom men nog voor een spreekwoordt heeft, dat die den haas niet heeft gezien, de pont de Gard ook niet gezien heeft. *Jovin. Vojage de Europe.*

GARDA. Zie GARDER-ZEE.

GARDA, voor dezen eene stadt in Groenlandt, wel eer een bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Drontheim. Zy lag aan de zee, en is voor meer dan twee honderd jaren al verwoest geweest. *Sivers van Groenlandt.*

GARDA, eene kleine stadt van Italië, onder het gebiedt van Venetië. Zy legt in 't Veronees, aan den Ooster oever van het Lac de Garde, waar aan zy haren naam geeft, zes mylen van Verona. *Maty Dict.*

GARDE, (DE) by zommige Nederlandsche schryvers *de grote Roede* genoemt, was een legertje van vremde en woeste krygsknechten, de welke van de Vlamingen en Brabanders afgedankt, en op roven en buiten gezet, den meestbiedenden ten dienst stonden. Dus wierden de zelve in het einde der XV eeuwe in dienst genomen door Albert van Saxen, landvoogdt of stedehouder van Vrieslandt, en hebben groten moetwil in Gelderlandt, en voornamentlyk in de Betuwe, gepleegt; Mariënwaardt in brandt gestoken; de omleggende dorpen ten dele uitgeplundert, ten dele aan kolen gelegt. *Garde* was een Fransche naam, en betekende eigentlyk eene krygsbende, uit anderhalf duizend ruiteren en drie duizend voetknechten bestaande, 't welk hier van daan gekomen was, dat de Roomsche koning Maximiliaan en des zelfs zoon Philips, uit de gevangenisse van Gent en Brugge ontslagen zynde, zo eene krygsbende tot hunne verzekering in dienst genomen hadden; en 't is bekend, dat *Garde* in 't Fransch *bewaring* wil zeggen. Deze *Gardianen*, want die benaming wierdt hen ook gegeven, wierden eindelyk door Albert van Saxen afgedankt; maar daar mede was hen de roofluft niet vergaan. Zy hadden 't oog op 't sticht van Utrecht, en begonnen daar als uitgehongerde roofvogels huis te houden. Maar de bisschop van Utrecht en de hertog van Gelderlandt, hunne macht zamengevoegt hebbende, tasten dat gespuis met zulk eene dapperheit aan, dat zy ten dele verslagen, ten dele verstrooit wierden. Evenwel is het overschot naderhandt weder zamengerot, en de hertog van Kleef, die op de Gelderschen gebeten was, heeft hen in zyne soldy genomen. Daar op wierdt Gelderlandt wederom geblaakt en verwoest, dat het een gruwel was; de Gelderschman, geen beter raadt wetende, heeft hen door het bieden van groter soldy in zynen dienst gekregen; en toen kreeg Kleefslandt ook een beurt. Naderhandt zyn ze in den dienst van den Utrechtschen bisschop, Frederik van Baden, getreden, en hebben den hertog van Kleef wederom groten afbreuk gedaan. Behalven deze *grote Garde* is 'er ook een *zwarte Garde* geweest, daar Ubbo Emmius van gewaagt, en de welke uit omtrent zo vele koppen als de grote Garde bestondt. *Pontani Hist. Gelr. lib.* XI. *Heda in Fred. Bad. Ubbo Emmius Hist. Fris. lib.* XLV.

GARDE, (LAC DE) *het meir van Garde*, legt in 't gebiedt der Venetianen, tusschen 't Veronees, Bresciaans, en 't bisdom van Trente; hebbende omtrent tien mylen in de lengte, dat is van 't Zuiden naar 't Noorden, en drie of vier in de allerbreedste plaatsen. Zy wordt door de winden zomtyds zo woedende als de zee; brengt een overvloedt van aal, paling en karpers voort, en geeft de rivier Mincio haren oorspronk. *Baudrand.*

GARDE, (ANTONIA DE LA) eene zeer geleerde vrouw, geboren te Parys, die in de XVII eeuw, onder den naam van Madame des Houlieres, door twee stukken met vele fraaie gedichten over allerhande stoffen, zich zeer beroemd gemaakt heeft. In de lierzangen muntte zy boven anderen uit; verscheide toneelspelen zyn ook door haar voortgebragt, onder anderen Genserik, koning der Vandalen, dat zeer geroemd wordt. Zy was doorlezen in de oude schryveren, en bediende zich van vele zedekundige zeggingen en bloemjes, die zy van hen ontleende, de welke hare werken geen kleinen luister en sieraadt byzetten. Zy legt te Parys in de kerk van S. Roch begraven. Hare dochter heeft mede onder den naam van Mademoiselle des Houlieres door verscheide aardige en zinryke schriften geen kleinen roem verworven.

GARDELEBEN, GARLEBEN, of GARDELEGEN, wordt ook, zo als andere willen, *Isenburg*, of *Isernburg*, geheten naar eene daar omtrent gelegen vesting of kasteel, 't welk die van Alvensleben tot aan den jare 1343 bezeten hebben, wordende nog ten huidigen dage *fauces ferrea*, dat is yzere kaken, genaamt, en is een keurvorstelyke stadt van Brandenburg, in de oude mark aan den Milde gelegen, die wegens hare voortreffelyke hoven en hopakkers zeer berucht is, waarom zy ook in haar wapen

een halven arendt, met drie hopranken omringt, voert. De zelve zou in den jare 924 van Henrik den Vogelaar weêr opgerecht, en daar na tot in het jaar 1478 eene vryſtadt geweeſt zyn. Vermits zy in den jare 1547 eenigzins verſterkt wierdt, heeft zy in den dertigjarigen oorlog veel geleden, en is dan van den een dan van den ander verſcheide malen vermeeſtert. Van 't jaar 1643 tot 1647 van de Zweden bezeten zynde, is zy door hen verſterkt; maar de keurvorſt Frederik Willem heeft in den jare 1658 de werken wederom geſlecht. Door vele hevige branden is de ſtadt telkens ſchoner uit hare aſſche verrezen. Na haar heeft de *Gardenleber heide* haren naam, die zich tot aan de Elve uitſtrekt, en waar in vele duizende wilde dieren te vangen zyn. Het bier, aldaar gebrouwen, Galey genaamt, is zeer beroemd. *Script. Brandenb. Schultz tr. van de ſtadt Gardeleben.*

GARDEREN, een dorp in de Veluwe, behoorde in de Roomſche tyden onder het dekenſchap van Harderwyk, en eerde S. Gangulphus, van welken boven in een afzonderlyk artykel is geſproken, als ſchutheilige. De parochiekerk van dit dorp hadt eene vikary, aan de H. Maagdt toegewyd, en wierdt in den jare 1571, afgebrand zynde, van nieuw weder opgebouwt, wordende de onkoſten daar van goed gemaakt uit het geldt, het welk van het verkopen der landeryen kwam, welker inkomen te voren geſchikt was tot onderhoudinge van een kerkdienſt van S. Antonius, en de welke toen, met de toeſtemminge van den biſſchop van Deventer, wierdt vernietigt. Tegenwoordig wordt de kerk van dit dorp door een eigen Gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van de Neder-Veluwe. *Oudheden en Geſtichten van Deventer II Deel.*

GARDER-ZEE, een ſteedtje op de Poolſche grenzen, in 't landſchap Pomeſanië, tuſſchen Graudetz en Mariënwerder aan een kleine zee gelegen.

GARDES DU ROY zyn zekere aangenomen officiers, alleen gebruikt wordende als lyftrawanten ter bewaring van den koning van Vrankryk. Men onderſcheidt ze van de *Gardes der Louvre*, of de koninklyke verblyfplaats, en die van buiten. De eerſte, die inzonderheit in 's konings paleis de wacht hebben, zyn *Gardes du Corps*, of lyfwachten, honderd Zwitſers, en de *Gardes de la Porte*, of poortwachters, waar by gevoegt worden de *Gardes de Provoté d'Hotel*, waar van hier na breder. De Gardes van buiten zyn de *Gens d'Armes*, de ligte paarden, de musquetiers, en de twee regimenten Gardes, mitsgaders de 100 edellieden, of *Gentils hommes au Bec du Corbin. Etat de la France.*

GARDES DU CORPS DU ROY zyn lyfwachten, die den koning verſellen, om hem te beſchutten voor alle verraderlyke aanvallen. Men leeſt in de Hiſtorie van Tours, dat Gontran, koning van Orleans, ziende dat zyne twee broeders, de koningen van Mets of Auſtraſië, en de koning van Soiſſons van Parys, doorſtoken waren, liet zyn perſoon door een getal van lyfwachten beſchutten. Deze verſelden hem overal zelfdaar hy ging om zich te vermaken. Philips Auguſt, zynde in 't jaar 1192 in 't Heilige Landt, richtte daar een compagnie Portemaſſes of Sergens d'Armes op, om zyn perzoon tegen de moordenaars en Arſaciden te beſchermen, die hun prins, de Oude van 't gebergte genaamt, zondt om de Chriſten vorſten te vermoorden. De grote Chronyk ſpreekt 'er aldus van: *Wanneer de gemelde koning deze tydingen hoorde, maakte hy met zyne Gardes een overſlag, verkoor ter zyner zekerheit Sergens de Maſſes, wel gewapend, die dag en nacht by hem waren, om zyn ligchaam te beſchutten.* Hy bediende zich van deze zelve Sergens in den veldſlag van Bovines in den jare 1214, daar zy hunne getrouwheit en moedt deden uitblinken. 't Was hierom dat S. Lodewyk in den jare 1229 ter hunner bede bouwde de kerk van S. Katryn du Val te Parys, gelyk hy ſchryven liet op twee ſtenen, aan den ingang van gemelde kerk geplaatſt, daar men deze woorden leeſt: *Ten verzoeke van de Sergens d'Armes ſtichtte de heer S. Lodewyk deze kerk, en leidde daar van den eerſten ſteen, ter gedachtenis van de overwinning, die in den jare 1214 aan de brug van Bouvines bevochten wierdt. De Sergens d'Armes van dien tydt beſchermden de gezegde brug, en beloofden, dat, zo Godt hen de overwinning verleenen wilde, zy een kerk van S. Catharina zouden laten ſtichten, welke deze is.* Men ziet ook op de gemelde twee ſtenen vier Sergens d'Armes, waar van twee in hunne handen hebben zekere Maſſes of knotzen, en van 't hoofdt tot de voeten in 't harnaſch zyn, de derde heeft een ruiters rok met wyde mouwen, om den hals hebbende een halsbandt, die hem tot op de borſt hangt, om daar door hunne dragt van dien tydt af te beelden, als zy by dag op den koning paſten; de vierde draagt een lange gevoerde mantel met een muts op het hoofdt, en een maſſe of knotz in de handt, om daar door af te beelden hoe deze Sergens d'Armes by nacht hunne wacht waarnamen. Du Tillet zegt, dat eenigen de maſſas des daags voor den koning droegen, en wierden ook genoemt *Huiſſiers d'Armes*, of hofwachten: en de anderen bewaarden zyne kamer des nachts. Deze gardes droegen ook bogen, en om dat in de Franſche tale *Arc* een boog betekent, wierden zy *Archers* genaamt. Koning Karel de VII mengde onder zyne Gardes eenige Schotten, gekozen uit de genen, die de graven van Boucau en Duglas hem beſchikt hadden, om de Engelſchen te verdryven. Philips van Commines noemde hen *Orfaveriſés*, om dat hunne korte wapenrokken geborduurt waren met zilver en goudt, en *Orfevre* is een goud-of zilverſmidt in hunne tale. Zyn navolger, Lodewyk de XI, richtte een compagnie van honderd lanciers of ſpeerruiters voor hem op, die ieder een wapendrager moeſt hebben, en twee Archers of boogſchutters, en maakte daar na van deze 200 Archers of boogſchutters een byzondere lyfwacht. Deze zelve koning nam ook op aanrading van Karel den VII de Zwitſers in zynen dienſt, en hebbende met deze natie een verbondt aangegaan, richtte hy in den jare 1481 een compagnie van deze volkeren op, om enkel zyn perſoon te bewaren. Karel de VIII richtte een nieuwe compagnie Franſche Gardes in 't jaar 1497 op. En in den jare 1514 maakte François de I een compagnie van zeſtig Archers of boogſchutters, die hy het volgende jaar nog met 45 man vermeerderde.

Eindelyk, alle deze voorgaande Gardes hebben den grondt gelegt van de genen, die tegenwoordig in den dienſt zyn. Te weten, 1) zyn 'er vier compagnien Gardes du Corps, of lyfwachten, Schotten en Franſchen. 2) Honderd Zwitſers, zynde ook gewone lyfwachten van den koning. De kolonelle of lyfſchutbende van de eerſte compagnie zyn Schotten, en de andere drie compagnien zyn Franſchen. Ieder compagnie wordt door een kapitein en twee luitenants gekommandeert, en is verdeelt in vier Brigades, die ieder weêr drie officiers of zogenaamde exemts en twee Brigadiers hebben, zo dat ieder compagnie twaalf exemts en acht Brigadiers heeft. Deze vier compagnien hebben ieder hunne onderſcheide bandelieren en vaandels, zynde de zelve wit, geel, blaauw of groen. Maar de vier en twintig edellieden, *Gardes de la Manche* genaamt, van de compagnie Schotten, hebben de eerſte plaats, en ſtaan altydt met hun beide, of indien 'er eenige plechtigheden van gehoorgevinge, of anderzins gebruikt worden, zyn zy met hun zeſſen naaſt des konings zyde, maar zyn ook niet langer dan een maandt in dienſt. De kapiteinen, luitenants en exemts van de compagnien lyfwachts dragen alle ſtaven in het huis des konings, en verzellen zyne majeſteit den ganſchen dag te voet of te paardt. De brigadiers hebben een parteſaan. De kapitein, die de wacht heeft, verlaat den koning nooit van dat hy opſtaat, tot dat hy wederom in zyn ſlaapvertrek gaat, maar de kapitein en de luitenant van de Schotten nemen altydt hunne plaats nevens den koning, al is 't hun wacht niet. De kapitein van de Franſche Gardes, zyn beurt zynde om op te paſſen, voegt zich zeer na by den koning, 't zy dat hy aan tafel, te paardt, in zyn karos of uit wandelen is, en niemandt is 't geoorlooft, hy zy ook wie hy zy, tuſſchen hem en den koning in te dringen, alzo niets mag beletten, dat hy den koning niet altydt in 't oog hebbe. Hy is altydt gehuisveſt in 't vertrek des konings, en des nachts bewaart hy de ſleutels onder zyn hoofdkuſſen. Wanneer de koning aan een ambaſſadeur gehoor geeft, ontfangt hem de kapitein van de Gardes aan den ingang van de zaal, en brengt hem by den koning, hem wederom uitgeleidende als hun geſprek gedaan is, zynde terwyl zyne Gardes in de zaal nevens elkanderen in twee ryen geplaatſt. Zie hier nog eenige voorname plichten, die de Gardes waar te nemen hebben. Zy moeten altydt onmiddelyk wacht houden voor de Antichambre van den koning, en des nachts hebben zy aan de poorten van de Louvre, of andere koninklyke verblyfplaatſen de wacht. Wanneer de vorſt uitrydt, zyn zy achter en ter zyden van de koets te paardt, en twee voetknechten dragen de ſtaven aan wederzyden de karos. De Gardes van de Schotſche compagnie hebben alleen de wacht aan 't koor der kerken, waar in de koning is, en indien zyne majeſteit over een water moet gezet worden, gaan 'er geen andere dan Schotſche Gardes by hem in de ſchuit. De edellieden, *Gardes de la Manche* genaamt, dienen, als gezegt is, twee te zamen aan de zyde des konings, en wanneer hy de miſſe, de predikatie, of andere Godsdienſtige oeffeningen wil bywonen, verwachten zy den koning in de kerk, gekleed met hunne witte wapenrokken, geborduurt met goudt en zilver, houdende een parteſaan in de handt. Wanneer de koning komt, voegen zy zich aan zyne zyde, altydt ſtaande, uitgezondert als de Hoſtie opgeheven wordt, dan keren zy zich geſtadig naar den koning, om van alle kanten 't oog op hem te houden. Als de koning eet, ſtaan gedurig twee edellieden de la Manche naaſt hem; wanneer hy in proceſſie gaat, gaan twee Huiſſiers de la Chambre met hunne maſſes of knotzen voor den koning, maar de twee Gardes de la manche zyn onmiddelyk aan wederzyde van den koning. Daar zyn 'er zes, die zyne majeſteit in alle buitengewone plechtigheden verzellen, gelyk als by de kroning, in 't ſlaan van ridders, by het zitten in 't parlement, en in meer andere plechtigheden. In de grote kamer getreden zynde, houden zy de wacht aan de gehoorzaal, en leiden vervolgens zyne majeſteit weder tot aan zyne koets. De koninklyke lyken bewaken zy ook dag en nacht, leggen de zelve in de kiſt, en zetten die daar na in de grafkelder. Men moet weten, dat op hunne korte wapenrokken verbeeld ſtaat het devys van koning Henrik den IV, te weten een knots van Hercules met deze woorden: *Erit hæc quoque cognita monſtris*; maar in den jare 1671 liet 'er Lodewyk de XIV zyn devys, zynde eene zonne, verlichtende de wereldt, met deze ſpreuk: *Nec pluribus impar*, op borduren. *Gregorius van Tours l.* VII. *Du Tillet Etat de la France.*

GARDES DE LA PORTE, of *deurwachters*. Deze ſtaan alle toegangen van de Louvre, of ander koninklyk huis, gade, zo lang het dag is; want des nachts hebben de Gardes du Corps de wacht. Deze deurwachters zyn ten getale van vyftig, dragen een karabyn, en een bandelier, daar twee kleine ſleutels op geborduurt ſtaan. Hun bovenkleedt is blaauw met zilvere galonnen geboord. Zy droegen eertyds mede wapenrokken als de Gardes de la Provoté de l'Hotel, behalven dat op de vier grote ſlippen twee ſleutelen geborduurt waren kruiswyze over malkanderen. Zy dienen onder een kapitein en vier luitenants, die ieder op hun beurt de wacht hebben. *Etat de la France.*

GARDES DE LA PROVOTE DE L'HOTEL, officiers, gekommandeert wordende door den provooſt van 't hof des konings,

nings, en groot-provooſt van Vrankryk. Deze heeft mede vier luitenants, en hebben om de vier dagen de wacht. Deze Gardes dragen geborduurde wapenkleden, waar van de grondt is naar de koleuren des konings, rood, blaauw en wit, met het devys van Henrik den IV rondom een knots van Hercules: *Erit hæc quoque cognita monſtris.* Wanneer de koning in de koets, van twee paarden getrokken, gaat, gaan zy voor de 100 Zwitſers, die voor de koets gaan. Zy gaan en komen in 't huis des konings om daar de bevelen der politie uit te voeren, inzonderheit gebruikt wordende om ſtaatsperſonen in hechteniſte nemen. *Etat de la France.*

GARDES, of het regiment gardes, onderſcheiden van de Franſche en Zwitſerſche gardes. Het regiment Franſche gardes is het eerſte en voortreffelykſte van 't voetvolk, het beſtaat uit 30 compagnien, die ieder den naam van hunnen kapitein voeren, en worden door een kolonel gekommandeert. Voorheen was de zelve ook kolonel generaal van 't voetvolk, maar na de doodt van den hertog de Epernon in 't jaar 1661 is dit ampt vernietigt. De kolonel van de Franſche gardes was in den jare 1680 de hertog de la Feuillade, hertog, pair, maarſchalk van Vrankryk, gouverneur van 't Dauphiné, en te voren onderkoning van Sicilië. Hy was 't, die 't opzicht hadde over de oprechting van het vergulde ſtandbeeldt op het plein de overwinning genaamt, verbeeldende koning Lodewyk den Groten, ſtaande op een voetſtuk van marmer, onderſteund van vier ſlaven, verſiert met eenige eertekeren en afbeeldingen van de daden, die deze vorſt heeft uitgevoert. De eerſte compagnie heeft drie luitenants, drie onderluitenants, twee vaandrigs en zes ſergeanten: de andere compagnien hebben ieder een kapitein, een luitenant en een onderluitenant, mitsgaders een vaandrig en vier ſergeanten. De Franſche gardes houden altydt den rang voor de Zwitſerſche, en hunne kapiteinen dragen vergulde ringkragen, daar die van de Zwitſers enkel zilvere of verzilverde dragen. Ook hebben zy eenen byzonderen rechter, welke de provooſt des oorlogs is. Het regiment Zwitſerſche gardes beſtaat uit tien voltallige compagnien. De hertog du Maine is kolonel generaal van de Zwitſers en Grifons. De kapitein luitenant is M. Mechet, de kolonel der Zwitſers M. Stoup. Dit regiment heeft zes officiers van de juſtitie; maar de ganſche compagnie heeft zynen byzonderen rechter. Men moet weten, dat de kapiteinen der Franſche gardes genoemt worden kapiteinen van de gardes du Corps, en de Zwitſers, kapiteinen van de Gardes. *Memoires du Temps.*

GARDICHI, een Griekſch ſteedtje in Morea, aan de golf van Lepanto. Eenige landbeſchryveren willen, dat het de zelve ſtadt is, die eertyds *Clitor* genaamt wierdt.

GARDIE, (JAKOB DE LA) de twede zoon van Pontus de la Gardie, hier na volgende, was geboren den 20 Juny des jaars 1580. In den jare 1613 wierdt hy ryks-Raadt. In den jare 1615 maakte hem Guſtaaf Adolph tot grave van Leckōo, en in 't jaar 1618 tot gouverneur van Eſthlandt. In 't jaar 1635 voerde hy het heir in Pruiſſen, om den 26jarigen ſtilſtandt in Polen klem te geven. Eindelyk wierdt hy ryksmaarſchalk, en ſtierf in den jare 1657 te Scara in Weſt-Gotlandt, alwaar hy zich in 's konings dienſt bevondt. Hy trouwde in den jare 1618 met Emma Brahe, dochter van Magnus, grave van Wiſingsburg, by wie hy teelde Maria Sophia, gemalinne van Guſtaaf Oxenſtiern, grave van Kronenburg, en Zweedſche ryks-Raadt, geſtorven in den jare 1694: Chriſtina Catharina, getrouwt in den jare 1648 aan den grave Guſtaaf Adolph van Löwenhaupt, en ten twede maal Guſtaaf Otto, grave van Steinbok, Zweedſchen ryks-Raadt en admiraal: Magnus Gabriël; Jakob Caſimir; Pontus Frederik (deze drie zullen ieder een byzonder artykel hebben) en Aurelius Julius, die in den jare 1697 generaal gouverneur van Eſthandt, en luitenant generaal der koninklyke troupen geweeſt is. *Hiſt. remarq. anno* 1700. *p.* 322.

GARDIE, (JAKOB CASIMIR DE LA) Zweedſche Raadt en luitenant generaal over de Infantery, was de twede zoon van Jakob de la Gardie. Hy droeg zich in den Poolſchen en Zweedſchen oorlog zeer dapper, en bragt in 't jaar 1655 het bisdom Vilna in Litthauwen onder de Zweedſche gehoorzaamheit. Hy was in den jare 1656 by de blokkade van Mariënberg in Pruiſſen, als mede in den driedagigen veldſlag by Warſchouw. In 't jaar 1657 hadt hy het gezag over het koninklyk leger in Polen, als mede over het voetvolk in den tocht over den Belt naar Funen. Hy wierdt in October van 't gemelde jaar in de belegering van Coppenhagen op het eilandt Amack van een Deenſch fregat met een kanonkogel dood geſchoten, geen kinderen by zyne gemalin Ebba Sparre nalatende. *Hamb. Hiſt. rem.* 1700. *p.* 324.

GARDIE, (MAGNUS GABRIEL DE LA) graaf van Leckōo en Arentsburg, was ryks-Raadt, ſchatmeeſter, opperhofmaarſchalk en ryks-kancelier, wierdt eindelyk eerſte ſtaatsminiſter en generaal juſtitie directeur over ganſch Zweden. De koningin Chriſtina riedt hy het nederleggen van den ſcepter af, en ſtondt zeer in hare gunſt. Na dat die vorſtin zulks echter gedaan hadt, was hy ook by koning Karel Guſtaaf in groot aanzien, en onder hem in den jare 1655 ryksſchatmeeſter, wierdt ook in dat zelve jaar koninklyke ſtedehouder, en generaliſſimus over geheel Lyflandt, alwaar hy alles in goede order bragt, zo dat hy in November met den koning in Pruiſſen zich kon vereenigen. In den jare 1656 bekwam hy het oppergezag over Samogetië en Litthauwen, en verdedigde Riga zo manmoedig, dat de Muskoviter na een belegering van zes weken moeſt afwyken, na dat hy over de 8000 man daar voor hadt laten zitten. In den jare 1658 was hy de voornaamſte van de gezanten, die naar Polen gezonden wierden, waar van daan hy in September des volgenden jaars weder te rug kwam. Na de doodt van den koning was hy ryks-kancelier, en bleef eerſte ſtaatsminiſter onder de regering van koning Karel den XI tot aan zyne doodt, die voorviel in 't jaar 1686, na dat hy het ryk en des zelfs vorſten zeer voortreffelyke dienſten gedaan hadt. Zyne gemalinne Maria Euphroſina, paltsgravin aan den Rhyn, en eige zuſter van Karel Guſtaaf, die hy in 't jaar 1647 getrouwt hadt, bragt hem ter wereldt Jakob Auguſt en Magnus Gabriël, die beide vroeg geſtorven zyn: Guſtaaf Adolph, grave van Leckōo, preſident en juſtitie-Raadt van 't koninklyk hofgericht, die in den jare 1695 zonder kinderen geſtorven is: Johan Karel en Lodewyk Axel, beide mede zonder erven geſtorven: Catharina, die aan den beruchten Venetiaanſchen veldmaarſchalk graaf Otto Willem van Koningsmark, en Hedwig, die aan Karel Guſtaaf, grave van Oxenſtiern, getrouwt is geweeſt. *Hamb. hiſt. remarq.* 1700. *p.* 324.

GARDIE (PONTUS DE LA) was generaal veldmaarſchalk over de Zweedſche legers onder koning Johannes den III. Hy was een geboren edelman uit Vrankryk, hoewel zyn geſlacht in gene opentlyke bedieningen gevordert was. Hy was te Peiregoux, een heerlykheit onder het bisdom van Chartres, geboren; en wierdt van zynen vader tot den geeſtelyken ſtandt geſchikt, en in het klooſter Montolieu, behorende onder het bisdom van Carcaſſone, gebragt. Maar vermits hy hier weinig zin in hadt, liep hy daar uit, en begaf zich in den oorlog, dienende eerſt onder den maarſchalk van Briſſak in Piemont. Naderhandt trok hy met de hulpbenden, die koning Henrik de II naar Schotlandt zondt. Na dat deze oorlog geëindigt was, ging hy naar Denemarken, en diende den koning Frederik den II tegen Erik, koning van Zweden. Hier wierdt hy van de Zweden gevangen, en vindende, dat de Zweedſche generaal zyn lantsman was, verzocht hy ontſlaging van den Deenſchen dienſt, en verbondt zich aan den Zweedſchen veldoverſte in den jare 1565. Hier kreeg hy door voorſpraak en eigen gedrag zo veel ingang by den koning Erik, dat hy hem het volgende jaar naar Vrankryk zondt, om koning Karel den IX zyne beloften te erinneren, van den Zweden eenige hulptroupen over te doen. Dezen laſt verrichtte hy zeer gelukkig; want hy bragt weder met zich te rug 3000 man ruitery en zo veel voetvolk. Op zyne aankomſt in Zweden vondt hy het ganſche ryk, eensdeels door den oorlog, anderendeels door een misverſtandt tuſſchen den koning en zynen broeder Johannes, die eerlang gevangen gezet wierdt, ten eenemaal in verwarring; en de koning ſpatte uit in allerlei tyranniſche daden; echter wiſt Gardie door zyn goed gedrag zich in zyne gunſt te houden. Hier na, toen Erik hertog Johannes wederom vry liet en tot ſtadhouder van Zweden maakte, gaf hy hem la Gardie ter hulpe, doordien hy als ſtaatsman en krygsheldt in beide dienſt kon doen. In deze bediening gaf hy den hertog Johannes en zynen anderen broeder raadt, vermits de roep ging, dat de koning voornemens was hem van kant te helpen, om geweldigerhandt zyne aanſlagen te verydelen, wordende hier toe door de gemalinne van Johannes krachtig aangezet. Hy hadt mede het bevel over 't leger, dat des konings broeder op de been bragt, en wierdt in de onderneming op Stokholm en des konings perſoon in zyn arm gekwetſt. De nieuwe koning Johannes maakte hem zynen opperhofmaarſchalk, en ſloeg hem by zyne kroning tot ridder, doordien hy aan zyne dapperheit en wys beleidt in deze tyden hem veel dienſt gedaan hadt. Kort hier na wierdt hy in een ſlag tegen de Denen zwaar gekwetſt en gevangen, en niet eer dan door de vrede in den jare 1571 weêr los gelaten, waar op hy niet alleen in zyne vorige waardigheit herſtelt, maar ook door den koning met het graafſchap Eckholm en vele andere goederen beſchonken wierdt. Hier op wierdt hy in verſcheide gezantſchappen gebruikt, inzonderheit naar de ſteden Lubeck, Hamburg, den biſſchop van Munſter, den grave van Ooſtvrieslandt, den hertog van Alba, koning van Vrankryk, koning van Navarre, koning van Spanje, en weinig tyds na zyne te rug komſt, namentlyk in Auguſty des jaars 1573, naar Lyflandt, om daar de voortgangen van den Czaar van Moskovië, waar 't mogelyk, te beletten, Na verloop van drie jaren wierdt hy door den koning Johannes te rug geroepen, en wederom in gezantſchappen gebruikt, zendende hem andermaal naar eenige Ryksſteden, naar Straalzondt, aan den hertog van Saxen-Lunenburg, den hertog van Brunswyk, en naderhandt aan 't hof van den keizer Rudolph den II. Van daar ging hy naar Italië, eensdeels wegens het erfrecht, dat Bona Sfortia de koninginne moeder op het hertogdom Milanen hadt, en ten andere naar Rome, alwaar hy by Gregorius den XIII verſcheide maal gehoor gehadt heeft, houdende daar ook vele heimelyke onderhandelingen met den kardinaal Hoſius, die men meent dat meeſt betroffen de wederkering van den koning van Zweden tot de Roomſche kerk. Na dat hy zich in deze reis 19 maanden opgehouden hadt, keerde hy te rug naar Stokholm, en trouwde in January des jaars 1580 met Sophia Guldenhelm, natuurlyke dochter van den koning; kreeg eenige maanden daarna order om alle de troupen uit Finlandt by een te rukken, en daar mede door de grenzen van Muskovië te breken, het welk hy met groot geluk en dapperheit verrichtte; nam in weinig tyds de provincie Carelië in, wierdt in 't volgende jaar gouverneur van Lyflandt en Ingermerlandt, veroverde de veſting Nerva en eenige andere, dwong den Muskoviter in den jare 1583 een ſtilſtandt van drie jaren te maken, binnen welke tydt hy niets verzuimde om zyne verkregene voordelen te verſterken. Naderhandt was hy gevolmachtigde van Zweden op den vredehandel, die te Pernau in Polen in 't jaar 1585 geſloten wierdt, waarom hy in Muskovië trok, om met den Czaar den ſtilſtandt van wapenen te verlengen, of een beſtendige

dige vrede uit te werken. Maar vermits dit niet gelukte, keerde Pontus met de overige Zweedsche gezanten den 5 November des jaars 1585 te rug naar Nerva; doch zynde in een oud schip, gebeurde 't, toen men daar de stukken van kolte, dat 'er een plank afsprong, waar door het water daar met groot geweldt kwam inlopen, waarom de scheepslieden alle op de eene zyde van 't schip liepen: hier door sloeg het zelve om, en de meeste, die daar in waren, verdronken, waar onder ook de veldmaarschalk was. Zyn ligchaam wierdt des anderen daags gevonden, en binnen Reval begraven, wordende vier jaren daar na met een zeer prachtige tombe verheerlykt. By zyne gemalin hadt hy geteelt *Brigitta*, die de derde gemalin van Gabriël van Oxenstiern, baron van Toresi en gouverneur van Stokholm, geweest is; *Johan de la Gardie*, baron van Eckholm, die weder twee dochteren nagelaten heeft, waar van de oudste Beata in den jare 1661 gestorven is, na dat zy de gemalin van den grave van Ortala, zone van den veldmaarschalk Leonard Torsten, en in een twede huwelyk die van Pieter Brahe, grave van Wisingsburg, en ryksdrossaardt van Zweden, geweest was. De andere dochter *Catharina* was de gemalin van Frederik, grave van Steinbok, en Zweedschen ryks-Raadt. Zyn twede zoon was *Jakob de la Gardie*, van welken hier voor in een afzonderlyk artykel is gehandelt. *Loccenius hist. Suec. l.* VII. *p.* 403. *Arrhenii Ponti de la Gardie Vita. Thuanus l.* LXXXIII. *Bayle Dict. Crit.*

GARDIE, (PONTUS FREDERIK DE LA) een zoon van Jakob, Zweedsche ryks-en koninklyke geheime Raadt, was in den jare 1656 als generaal majoor in de belegering van Cracou, en droeg zich in 't jaar 1657 tegen de Muskoviters, als mede in 't jaar 1658 by den aanslag over 't ys zeer wel. Daar na heeft hy meer andere hoge bedieningen gekregen, en is in den jare 1693 te Stokholm overleden. By zyne gemalinne Beata, dochter van Johan Christoffel, grave van Koningsmark, heeft hy gehad Ebba Maria, die wegens hare geleerdheit zeer beroemd is. *Hamb. hist. rem. p.* 324.

GARDINER (STEPHANUS) was de natuurlyke zoon van Richard Woodwil, broeder van Elizabeth, gemalin van koning Eduard den IV, en te Edmundbury in 't graafschap Suffolk geboren. Hy studeerde te Cambridge, alwaar hy zo wel in de geestelyke en wereldlyke rechten als andere geleerdheden zich zeer oeffende. Hier op wierdt hy secretaris van den kardinaal Wolfey, en maakte zich door zyne gedienstigheit, beleefdheit en onderdanigheit zo bemind, dat hy in den jare 1528 benevens anderen door den koning Henrik den VIII in gezantschap naar Rome gezonden wierdt, om daar de echtscheiding van dien vorst te bevorderen. Toen het zo verre gebragt was dat de paus eenige gezanten naar Engelandt zondt, kwam Gardiner met hen te rug, wierdt in den jare 1529 staats-Raadt, en op nieuw naar Rome gezonden, hoewel hy in dat zelve jaar wederom moest komen, vermits hy by de raadslagen wegens de echtscheiding gebruikt moest worden, en te Rome weinig dienst kon doen, door dien de paus wederom van zyne ziekte herstelde, daar hy anders het belang van den kardinaal Wolfey by zyn overlyden zo lang zou behertigt hebben. Zedert drong hy hoe lang hoe meerder in de gunst des konings, waar op hy in den jare 1533 naar Marseille gezonden wierdt, om de zamenkomst van den paus en den koning van Vrankryk by te wonen, vervolgens tot bisschop van Winchester gemaakt, waar op hy des konings party tegen den paus opvatte, en dieswegen een werk schreef, onder den tytel van: *de vera & falsa obedientia*, dat is van de ware en valsche gehoorzaamheit. Hier na was hy een grote hinderpaal, dat de Protestanten in de lere met de andere van den hervormden Godsdienst niet over een kwamen, en kantte zich op alle wyze tegen de aanslagen van den aartsbisschop Cranmer, en maakte dat de lere der Roomsche kerk, hoewel men zich van de pauslelyke gehoorzaamheit ontsloeg, nog voor een groot gedeelte door een opentlyk besluit van 't parlement bevestigt wierdt. Hy hadt overal zyne verspieders, en poogde op alle wyze de Protestanten te benadelen. Hendrik de VIII verkoelde geweldig in zyne liefde, toen hy zag, dat hy zo yverig het oude geloof voorstondt, en zich bemoeide met het belang van Maria en dat van den keizer te behertigen, zich ook dikwils by den Franschen afgezant vervoegde. Dit maakte hem by het hof t' eenemaal verdagt, zo dat hy in gene zaken gebruikt wierdt: maar eindelyk zich wat te veel ingewikkelt hebbende tegen Catharina Parr, die men zeide, dat hy wegens hare neiging omtrent den hervormden Godsdienst in de inquisitie wilde trekken, (zie hier van op 't woordt CATHARINA PARR) viel hy daar door t' eenemaal in ongunst, wierdt buiten den staats Raadt gezet, en in het testament van den koning, daar hy als een van de regenten des ryks, gedurende de minderjarigheit van Eduard, benoemt was, uitgeschrabt. Onder de regering van deze heren moest hy wegens zyne onverdragelyke tegenstreving omtrent de vastgestelde zaken des Godtsdienst in de gevangenisse gaan, en schoon hy door een algemene vergiffenis weder los kwam, wierdt hy echter in 't jaar 1548 wederom op nieuw vast gezet, om dat hy in een predikatie tegen den hervormden Godsdienst opentlyk gepredikt hadt, en vermits hy niet toegeven wilde, zette men hem in 't jaar 1551 van zyn bisdom af. Maar de koningin Maria in den jare 1553 op den troon geklommen zynde, wierdt hy ontslagen van den kerker, en tot kancelier van 't ryk verheven, daar toe krachtig aangeprezen door den keizer. In deze bediening wendde hy allen mogelyken vlyt aan om den Roomsch-Katholyken Godtsdienst wederom in Engelandt te herstellen, behalven dat hy echter de koningin niedt, zelf hoofdt van de kerk te blyven, en zich aan den paus niet te onderwerpen. Hy behertigde ook de belangen van de koninginne, bragt veel toe tot het huwelyks-verbondt met koning Philips van Spanje. De kardinaal Pool vertrouwde hem niet veel, en hieldt hem zo veel het mooglyk was buiten 't ryk. Hy stierf in November 1555, op den zelven dag, dat hy van Ridleis en Latimers verbranding tyding kreeg. Hy was een man, die zich boven zyne geleerdheit uit deedt munten in staatkunde, kennende de streken zo wel van andere hoven als van zyn eigen hof. Zo dat hy buiten zyn al te hevige drift voor 't Roomsche geloof geen kwaad werktuig was voor een vorst. *Pitseus de script. Angl. Godwin de episc. Angl. Sanderus hist. schism. Anglic. Burnet hist. der Reform. van Engelandt. Larrey hist. d'Angl. Tom.* I. *Lives of the Lords Chancellois.*

GARDINGEN, eene stadt of steedtje in het hertogdom Sleeswyk, behorende onder het Eiderstadtsche, een myl van Tonningen, en 3 van Husum gelegen.

GARDON, eene rivier van Vrankryk, in Languedok, nemende haren oorsprong uit de Sevennes, loopt naar Alaix, alwaar zy den naam van Gardon d'Alaix aanneemt; een weinig verder vereenigt zy zich met de Gardon de Anduze en met nog eenige kleine riviertjes, en werpt zich eindelyk by Beaucaire in de Rhone. Deze rivier is berucht door die wonderlyke brug, waar van hier voor onder den naam van Gard gesproken is, gelegen tusschen Avignon en Nismes. 't Is een werk van de Romeinen van een buitengewone uitvinding.

GAREB, een Israëliet uit de stadt Jether, die onder den stamme Juda behoorde. Hy was een van de dapperste mannen, die David in zyn leger hadt. II *Sam.* XXIII, 38.

GAREB, een heuvel ten Noorden van de stadt Jeruzalem gelegen. *Jerem.* XXXIII, 39.

GARELIEN, in 't Latyn *Garelianus*, een gebergte in Italië, waar in de Saracenen, uit Afrika gekomen, zich onthielden, na dat zy Kalabrië en andere plaatsen verwoest hadden. Zy wierden daar van daan gejaagt door den koning Berengerus, die, ondersteunt door de krygsbenden van den paus en die der Grieken, een volkome overwinning op die barbaren behaalde. Men verzekert, dat de Apostelen Petrus en Paulus in zichtbare gedaantens daar zelf verschenen, en zich in 't hevigst van den strydt tot hulp der Christenen inwikkelden. Dit viel voor in den jare 915. *Sigon. l.* VI.

GARET, eene Afrikaansche provincie in 't koninkryk Fez, de welke zich langs de Middelandsche zee tot aan 't gebiedt van Algiers uitstrekt. Zy legt tusschen de rivier Mulvia, die haar van het ryk der Algerynen afscheidt, en den vloedt Nocor, die haar van de provincie Errif afzondert. Noordwaarts stuit zy aan de Middelandsche zee, en Zuidwaarts aan 't gebergte van Numidië. De Afrikaansche landbeschryveren verdeelen de zelve in drie delen: het eerste begrypt de stadt en des zelfs gebiedt, het andere 't gebergte, dat bewoont wordt, en het derde gedeelte 't onbewoonde en woeste gebergte. De voornaamste steden daar in leggende zyn Melila en Chasasa, die aan den koning van Spanje behoren, de andere zyn Tezota, Jassarina en Fœtis. *Marmol l.* IV. *c.* 16.

GARET, (JAN) een Augustyner monnik, was te Loven geboren, studeerde in 't klooster van S. Martyn, wierdt biechtvader der religieusen te Antwerpen, penitentiaris te Gent, en stierf op Paaschdag in 't jaar 1571. Hy heeft verscheide werken geschreven, onder anderen: *De Eucharistia; De sacrificio Missæ; De Sanctorum Invocatione. &c.* Deze werken bestaan niet dan in eene verzameling van plaatsen, die hy uit andere Vaders gehaalt heeft over ieder stoffe; en deze wyze is zeer gemakkelyk, maar zyne vittingen zyn altydt niet rechtvaardig geweest. *Valer. Andr. Biblioth. Belg.*

GARGANO, *il monte Gargano*, is een gebergte in de provincie van Apulië onder het ryk van Napels, niet verre van de bisschoplyke stadt Siponte of *Monte di San-Angelo.* Plinius, Strabo en Ptolomeus maken daar gewag van. De inwoners geven voor, dat ten tyde van paus Gelasius den II de aartsengel Michaël daar verschenen is, en dat hy zelf aan den bisschop van Siponte verzekerde, dat hy dat landt onder zyn bescherminge nam. *Megeseri beschryv. van Napels p.* 223.

GARGARA, een berg in Mysië, op den top van Ida's berg, niet verre van de plaats, daar eertyds Troje gestaan heeft, wordende van Virgilius, Ovidius en Claudianus om des zelfs vruchtbaarheit geprezen. *Strabo l.* XIII. *Plinius l.* I. *c.* 30. *Cellar. Orb. antiq. l.* III. *c.* 3.

GARGARIS, of GARGORIS, koning der Cureten, wordt voor den eersten uitvinder van den honingbouw gehouden. Wanneer hy gewaar wierdt, dat zyne dochter buiten echt bezwangert was, en hem een kleinzoon ter wereldt bragt, wendde hy alles aan, om dit kindt uit den weg te ruimen, maar alle zyne pogingen waren telkens vruchteloos. Hier over veranderde zyn haat in verwondering over het geluk van dit kindt, dies gaf hy het den naam van Abis, en stelde hem tot opvolger van zyn ryk. *Justinus l.* XLIV.

GARGI, (MEHEMET-) Vizier, daar na Caimakan of gouverneur van Constantinopel, welke bediening hy in 't jaar 1626 waarnam; maar zyn gedrag mishaagde de Janitzaren en Spahis, des eischten zy van den Sultan het hoofdt van Gargi. De Sultan, om hunne woede te stillen, liet het zegel van Gargi afeisschen, en vermits hy een gelubde was, belaste hy hem zich in het Serail te verbergen, waar in men hem echter weinig tyds daar na in den ouderdom van 68 jaren worgde. Zyn ligchaam wierdt aan de grote poort van 't Serail gebragt, en men vergunde de Janitzaren, dat zy hem neus en ooren afsneden, en 't ligchaam in stukken hieuwen. *Mercur. François.*

GARGILIUS MARTIALIS, een Roomſch geſchiedſchryver, die in de III eeuw geleeft, en 't leven van Alexander Severus beſchreven heeft. Hy wordt van Lampridius en Vopiſcus in 't afmalen van 't leven dezes keizers als een geloofbaar ſchryver aangehaalt. Palladius en Servius maken van eenen anderen den zelven naam voerende gewag, maar 't is onzeker, of 't niet de zelve is. *Lampridius in vit Alex. c. 37. Vopiſc. in Probo c. 2. Voſſius de Hiſt. Lat. l.* II. *c.* 2.

GARIBALDUS was de elfde koning der Longobarden in Italië. Hy volgde zynen vader Grimoaldus in 't gebiedt op in den jare 673. Na dat hy een tydlang den gewezen koning Pentharit of Pertarith verdreven hadt, kwam de zelve uit Vrankryk te rug, en verdreef Garibaldus, die daarom, vermits hy zo kort geregeert heeft, niet onder der Longobarden koningen gerekent wordt. *Paul. Diac. Hiſt. Longob.* In de VI en VII eeuwen hebben in Beyeren twee vorſten geweeſt, die den zelven naam gevoert hebben van Garibaldus. *Brunneri annal. Boj.*

GARIBAY, (STEPHANUS) bygenaamt *Zamalloa*, een Spaanſch geſchiedſchryver, was van Mandragone in Biscaje geboren, en gaf te Antwerpen in den jare 1571 een algemene geſchiedenis van Spanje in XL boeken uit, onder den tytel van: *los quarenta libros del compendio hiſtorial de las Chronicas y univerſal hiſtoria de todos los Reinos de Eſpana.* Naderhandt toen hy te Madrid was, liet hy zyne Genealogiſche verklaringen drukken, onder den tytel: *Illuſtraciones Genealogicas de los Catholicos Reyes de la Eſpanas, y de los imperadores de Conſtantinopla haſta el Rey D. Filippe* II *y ſus hyos.* Hy ſchreef meer andere dingen, die het daglicht niet gezien hebben. *Miraeus de ſcript. ſec.* XVI. *Antonii Bibl.*

GARIBERTUS. Zie ARIPERTUS de II.

GARIGLIANI, (POMPEJUS) een kanunnik van Capua, onder de regering van de pauzen Paulus den V, en Urbanus den VIII, was een man van grote geleerdheit, en in de oude philoſophie zeer ervaren. Hy kwam in het jaar 1615 te Rome (anderen zeggen in 't jaar 1611) alwaar hy door de kardinalen Peretti en Barbarino zeer aangehaalt wierdt. Men vondt hem des morgens dood in zyn bedde, ſchoon hy s'avonds te voren gezond te ruſt gegaan was. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, waar van echter niets ter drukperſſe gekomen is, dan een tractaat van den Adel in de Italiaanſche tale, en een uitbreiding over de zamenſpraak van Plato, 't welk echter zo duiſter is, dat de kardinaal Bellarminus pleeg te zeggen, *ik verſta nog wat van Plato, maar van de uitbreidingen, die Garigliani daar over gemaakt heeft, verſta ik niets. Erithraeus Pinac.* I.

GARIGLIANO, eene rivier in Italië, die 't landt van Lavoro en Campagna di Roma van een ſcheidt. Zy werpt zich in de Spaanſche zee, niet verre van de overblyfzelen der oude ſtadt Minturna, op een plaats, die de inwoners *Barca del Garigliano* noemen. De oevers van deze rivier waren doorgaans met krygsbenden van de Franſchen en Spanjaarden bezet, gedurende den oorlog in 't ryk van Napels in den jare 1503. By de ouden wierdt Garigliano *Liris* genaamt, waar van by Strabo gelezen wordt. *Strabo l.* V. *Geogr. Plinius l.* III. *c.* 5. *Livius l.* IX. *c.* 25. *Cellarius Not. Orb. Ant. l.* II. *c.* 9.

GARIS was eertyds een kleine ſtadt, heden ſlechts een dorp, in Vrankryk, gelegen in neder-Navarre, een of twee mylen van S. Paleis naar 't Weſten. *Maty Dict.*

GARISENDA, een ſeldzame toren binnen Bologne in Italië, wordt aldus naar zynen bouwmeeſter genoemt, die dezen naam droeg. Hy heeft 130 voeten in de hoogte, en is ſchuin maar echter zeer ſterk gebouwt, dat des zelfs top meer dan 9 voeten van het onderſte gedeelte overhangt. Eenige wanen, dat zulks door een aardbeving geſchied is, maar 't is waarſchynelyk, dat de zelve met opzet in den jare 1110 naar de ſchikking van Otto en Philip Gariſendi alzo geſticht is. Ook zeggen eenige, dat eer de zelve voltooit was, de werkmeeſters door eenige wangunſtigen vermoord zyn. Digt aan de zelve ſtaat nog een ander, die 376 voeten hoog is, en *la torre Aſinelli* genoemt wordt. *Miſſons reize naar Italië.*

GARISIMA, een vlek, twintig ſtadiën van Sephoris gelegen, in den ſtamme Zabulon, alwaar Flavius Joſephus met eenige andere Joden zich bevondt, toen Veſpaſianus in Galilea trok. Zie *Flavius Joſephus Joodſche Oorlogen* III. *boek*, 9. *kap.*

GARISSOLES, (ANTONY) prediker en hoogleeraar te Montauban, zyn vaderlandt, is een zeer wakker man geweeſt. Hy kwam ter wereldt omtrent den jare 1587, wierdt predikant in den ouderdom van drie of vier en twintig jaren. Hem wierdt de kerk van Puy Laurens opgedragen, en in 't jaar 1627 het hoogleeraarsampt te Moutauban, wordende hier in beveſtigt door de goetkeuring van verſcheide ſynodale vergaderingen in die provincie, en bekleedde dit ampt met veel luiſter tot aan den jare 1650, waar in hy ſtierf. Hy heeft verſcheide boeken geſchreven; waar van 'er eenige het licht zien, als: een ſtuk met predikatien, 't welk hy noemde *la voie de Salut.* De anderen zyn in 't Latyn, als: *de imputatione peccati Adae; de Chriſto mediatore*, een verklaring over den Cathechiſmus. Ook was hy een groot liefhebber van de poëzy en gaf een werk uit, genaamt *Adolphide*, waar in hy de grote daden van den koning van Zweden Guſtaaf Adolph afmaalde, 't welk hy aan de koninginne Chriſtina opdroeg. Hy was ook beſtierder van 't ſynode te Charenton in 't jaar 1645. *Bayle Dict. Crit.*

GARIZIM, een berg in Paleſtina, in den ſtamme Ephraïms, niet verre van Samaria. Op den zelven liet Joſua, naar 't bevel van Mozes, een ſtenen altaar oprechten, waar op hy Godt offerde, en door den prieſter het beſlotene aan den volke verkondigen. Wanneer Alexander de Grote Aſië bedwong, wierdt Manaſſe, broeder van den hogeprieſter Jaddus, door de Joden verdreven, om dat hy met eene vreemde vrouwe, de dochter van Sannabalat, ſtedevoogdt van Samarië, in den huwelyken ſtaat getreden was. Deze Manaſſe bouwde met hulp van zynen ſchoonvader op dezen berg een tempel, en wierdt de eerſte hogeprieſter daar van. De Samaritanen, dezen tempel hebbende, bekommerden zich niet om dien van Jeruzalem, waar door de grondt gelegt wierdt van den twiſt, die tuſſchen de Joden en Samaritanen ontſtondt. Op deze plaats ſprak de Samaritaanſche vrouw met den Here Jeſus aan de bronne Jakobs, die aan den voet van dit gebergte vloeit, alwaar naderhandt eene kerk gebouwt is, die nog ten tyde van Hieronymus geſtaan heeft. De tempel, die Manaſſe hadt doen bouwen, wierdt 200 jaren daar na door Hyrcanus, den afſtammeling van Judas Machabeus, verwoeſt. Evenwel zetten de Samaritanen hunne offerhanden en gebeden op dezen berg voort, tot onder de regering van keizer Juſtinianus, die vele tot het Chriſtelyk gelove gebragt heeft. De tempel, dien Zeno ter eere van het zaligmakende geloof daar geſticht hadt, is merkelyk verbetert, doende gemelde keizer daar een veſting of kaſteel by aanleggen, om daar door de Samaritanen, die dikwils uitſpatten, te beteugelen. *Jozua* VIII. *Joſephus* XIII. *Procopius l.* V. *Cellar. Collect. hiſt. Samarit.*

GARIZIMA. Zie GARISIMA.

GARLANDE, eene adelyke familie, de welke altoos in groot aanzien is geweeſt in Vrankryk. Men meent, dat zy haren oorſprong heeft uit de provincie de Brie, en haren naam ontleent van zeker landgoedt GARLANDE, 't welk een gedeelte is van dat van Hauſſaye. Men wil ook, dat *Willem*, heer van Garlande en Livri, geweeſt is ſeneſchal van Vrankryk onder de regering van Philips den I, en dat hy 't was, die volmachtbrieven kreeg, om de priory van S. Martyn des Champs in 't jaar 1060 op te richten. Hy gewan *Gautier*, bygenaamt de Heiden, die een reize naar 't Heilige Landt in den jare 1096 gedaan heeft; *Anſelmus*, die volgt; *Willem* den II, die mede nazaten verwekte, gelyk gezegt zal worden; *Stephanus*, waar van hier na, en *Gilbert*, van wien mede hier na. *Anſelmus van Garlande* trouwde met de dochter van Guido de Montleri, grave van Rochefort en ſeneſchal van Vrankryk by welke hy gehad heeft *Agnes van Garlande*, gravin van Rochefort, vrouwe van Gournai, enz. eerſt getrouwt aan Amauri den III, heer van Montfort l'Amauri, en ten twede maal met Robert van Vrankryk, grave van Dreux. *Willem de Garlande* de II, zoon van Willem de I, wierdt ſeneſchal van Vrankryk na de doodt zyns broeders Anſelmus. Hy hadt het bevel over 't heir des konings in den ſlag van Brenneville in Normandië in den jare 1119. In 't volgende jaar bevondt hy zich by de opdragt van de abdy van Morigini by Eſtampes, gedaan door paus Paſchal den II, en hy ſtierf weinig tyds daar na. Hy liet na *Willem* den III, die volgt; en *Manaſſes*, biſſchop van Orleans in 't jaar 1146. *Willem de Garlande* de III, heer van Livri, trouwde met Agnes van Creſpi, by welke hy teelde *Willem van Garlande* den IV. Deze trouwende met Idoine du Trie, bragt *Willem* den V voort, die volgen zal; mitsgaders *Tibout*, here van Neuf-Chaſtel in het Vexin, geſtorven zonder kinderen: *Jan*, een geeſtelyk perſoon; *Robert*; *Anſelmus*; *Mahaud*, gemalin van Mattheus van Montmorenci, en nog eene andere dochter, die moeder wierdt van *Hugo de Pomponne*. *Willem van Garlande* de V, heer van Livri; trouwde met Alix van Chatillon, vrouwe van Clichi-la-Garenne, by welke hy hadt *Johanna van Garlande*, gemalin van Jan, grave van Beaumont ſur Oiſe; *Maria*, eerſt getrouwt met Hendrik den V, grave van Grand-Pré; ten twede maal aan Geofroi van Joinville; here van Monteclair, waar van zy geſcheiden wierdt; en ten derde maal met Anſerik den IV, here van Montreal; en *Elizabeth van Garlande*, gehuwt eerſt met Guido de Boutillier van Senlis, here van Ermenonville, kamerling van Vrankryk. *Gilbert van Garlande*, zoon van Willem den I, hadt deel in 't geluk zyner broederen, en wierdt groot-boutellier van Vrankryk. Hy trouwde met Euſtachia van Baudemont, weduwe van Eudes, grave van Corbeil, waar by hy teelde *Guido van Garlande*, heer van Tournan en Poſſeſſe, vader van Anſelmus, een tak van de heren van Tournan: *Guido*, bygenaamt de jonge, van wien afkomſtig zyn de heren van La Houſſaye: *Jan*, kanunnik en ridder van de kerk te Orleans: *Agnes*, gemalin van Aubern d'Andreſſel; en *Eva*, getrouwt met Anſelmus, here van l'Iſle-Adam. *Anteuil hiſt. de Miniſt. de Etat. Le Feron. Godefroi. P. Anſelmus. Mezeray. &c.*

GARLANDE, (AGNES VAN) gravin van Rochefort, Dreux, enz. Was de dochter van den bovengemelden Anſelmus de Garlande, ſeneſchal van Vrankryk. Zy troude eerſt met Amauri den III van dien naam, heer van Montfort l'Amauri, by wien zy verſcheide kinderen kreeg; maar vervolgens, na de doodt van dien heer, ging zy een twede echtverbondt aan met Robert van Vrankryk, grave van Dreux, zoon van Lodewyk den Dikken, koning van Vrankryk; en zy wierdt by hem moeder van Simon van Dreux, zonder nazaat geſtorven. Deze Agnes ſtierf in den jare 1143. De prins, nu weduwenaar, trouwde wederom met Haruiſe d'Evreux, gelyk als elders gezegt wordt, en na de doodt van deze laatſte nam hy een derde gemalinne, welke was Agnes van Baudemont, vrouwe van Braine ſur Veſle, eenigſte dochter van Guido. Zy was eerſt weduwe van Milo den II, grave van Bar-ſur-Seine, en zy wierdt moeder van Robert den II, grave van Dreux, en van negen andere kinderen, die men onder 't artykel van Robert den I vinden kan. Dit huwelyk wierdt voltrokken 1152. Zy was 't, die de abdy van S. Ived de Braine geſticht heeft, in welkers koor van de kerk men nog haar prachtig graf kan zien. Men weet niet net wanneer zy ſtierf; maar 't is

't is zeker, dat zy nog leefde in den jare 1202.

GARLANDE, (ANSELMUS VAN) Seneſchal van Vrankryk, was van Gournai aan de Marne. Hy wierdt Seneſchal van Vrankryk in den jare 1108, en hebbende door zyne dienſten de gunſt gewonnen van Lodewyk den Dikken, wierdt hy een van zyne voornaamſte miniſters. Hy verzelde dien monarch in alle de oorlogen, die hy voerde tegen de heren, die zich als tyrannen opwierpen in hunne kaſteelen, en hy wierdt doorſtoken met een ſpeer van Hugo den I van dien naam, here van Puiſet en Beauſſe Dit geſchiedde in den jare 1118, gedurende het derde beleg van 't kaſteel Puiſet. Zyn ligchaam wierdt in de kerk der priory van Gournai begraven.

GARLANDE, (JAN DE) een Engelſchman, leefde in den jare 1041. Hy ſchreef een boek van de mirakelen van onze lieve Vrouwe, en eenige andere werken, gelyk als: *de Myſteriis Eccleſiæ*, enz. *Pitſeus de illuſtr. Script. Angl.*

GARLANDE (STEPHANUS VAN) was de vierde zoon van Willem de I, en broeder van Willem den II en Anſelmus, Seneſchallen of grootmeeſters van Vrankryk. Hy leefde in de XII eeuw, en wierdt benoemt tot het biſdom van Beauvais in 't jaar 1100. Gelyk men kan zien by Ives van Chartres, die zich tegen zyne verkiezing ſtelde, ten tyde van paus Paſchalis den II. Daarna wierdt hy deken van S. Sanſon te Orleans, en aartsdiaken te Parys, maar hy is geen biſſchop geweeſt, gelyk als eenigen gezegt hebben. Na de doodt van zyne broeders was hy opvolger van hunne bedieningen, en wierdt Seneſchal of grootmeeſter van Vrankryk in den jare 1120, zynde al ſedert den jare 1108 kancelier ten tyde van Lodewyk den Dikken geweeſt. De ſchryvers beſchuldigen hem van al te grote verwaantheit, hoogmoedt en wreedheit; men noemde hem den geharnaſden prieſter, om dat hy 't geeſtelyk gewaadt voor den degen verlaten hadt. Hy beſtierde den tydt van negen jaren de voornaamſte zaken van 't hof. De koning niet willende hebben dat hy het ampt van Seneſchal afſtondt aan Amauri den III, here van Montfort l'Amauri, met zyne nicht Agnes van Garlande getrouwt, nam hy de wapenen op tegen zyn wettigen vorſt, maar wierdt wel haaſt tot reden gebragt. De koning vergunde hem de vrede, mits dat hy van zyn ampt als Seneſchal zou afſtandt doen. Hier op vertrok hy naar Orleans, alwaar hy in 't jaar 1146 zyne neef Manaſſe tot biſſchop van die ſtadt inwyen deedt, ſtervende aldaar den 14 January 1150. *Ives de Chartr. ep.* 87. 89. 92. *Anteuil hiſt. de Min. d'Etat. Sammarth. Gall. Chriſt. T.* II. *in Epiſ. Bellov. Mezeray en Louis le Gros. Le Feron. Bouchel. &c.*

GARMERWOLDE, GARMERSWOLDE, of GERMERWOLDE, en van ouds genoemt *Germerewald*, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het quartier van Fivelingo, vier duizend ſchreden van de ſtadt Groningen, naar den kant van de Eems toe, gelegen. Dit dorp heeft in den watervloedt van S. Simon en Judas in den jare 1284, om de laagte van zyne landeryen, grote ſchade geleden. Hier heeft van ouds een klooſter geſtaan, door S. Hatebrandus, of Hathebrandus, in het laatſt van de XII eeuwe geſticht. Ook is het geſlacht *Sitinga*, zo als uit *Menco* blykt, hier in aanzien geweeſt. In het vervolg van den zelven *Menco*, op het jaar 1284, wordt *Eppo Stithenga* van Garmerwolde als een vroom en deugtzaam man vermeld. Garmerwolde heeft kerk en predikant, behorende onder de claſſis van Lopperſum. *Houve Handv. Kron. Oudheden en Geſtichten van Groningen. enz.*

GARNACHE. Zie GANACHE. (FRANCISCA DE ROHAN.)

GARNENGUE, (PIETER) een Karmeliter monnik, verkreeg veel achting in de XV eeuw. Hy was een Franſchman, geboren in Bretagne, heeft verſcheide bedieningen in zyne orde bekleed, en is provinciaal te Touraine geweeſt. Hy ſchreef vele werken, en onder anderen een hiſtorie van de kerk, en ſtierf in den jare 1471. *Poſſevin. in Appar. Sacr. Lucius in Bibl. Carmel. Marc. Ant. Alegre in Parad. Carmel. &c.*

GARNESEY, een eilandt omtrent de kuſt van Normandië, behorende aan den koning van Engelandt, gelyk ook het daar by gelegen eilandt Jerſei. Eigentlyk is het onder 't rechtsgebiedt van 't landſchap Hant, en wierdt by de ouden *Sarnia* genaamt. 't Is veertien of vyftien mylen in den omtrek, met eenige vlekken en een ſterkte, het kaſteel Cornet genaamt.

GARNESEY, of GUERNSEY (LORDS VAN) in Engelandt. De eerſte, die met dezen tytel onder de Engelſche pairs aangenomen wierdt op den 16 Maart 1703, was *Heneage Finch*, tweede zoon van den grave van Nottingham, die den zelven naam voerde. Onder de regering van koning Jakob den II maakte hy zich bekend onder de rechtsgeleerden, die de biſſchoppen met hunnen raadt onderſteunden. Hy hadt ten echtgenoot Elizabeth, dochter van den ridder Johan Bankes van Elffort, waar by hy de volgende kinderen teelde: 1. *Heneache Finch*, geboren 1683; 2. *Johannes*; 3. *Hendrik*; 4. *Elizabeth*, getrouwt met Robert Benſon van Bramham; 5. *Maria*; 6. *Anna*, getrouwt met Willem Legge, lord Dartmouth; 7. *Martha*; 8. *Franciſca*; 9. *Eſſexia. Peerage of England* II. *p.* 143.

GARNETUS, (HENDRIK) een Jeſuit in Engelandt, uit een adelyk geſlacht geboren, was wel onderleid vermits hy op verſcheide akademien goede voortgangen gemaakt hadt. Hy was eerſt een tydlang te Dole Correctór in eene zekere boekdrukkeryë. Naderhandt nam hy den tytel van Doctor aan, en wierdt een krachtig voorſtander van den Roomſch-Katholyken Godsdienſt. Hierom wierdt hy aangeklaagt, dat hy mede een was van die handdadig aan het buskruid-verraadt waren: dus maakte hy zich zoek, maar wierdt echter in het huis van Abigton, een edelman, benevens pater Gall, in een hol tuſſchen twee ſchoorſtenen gevonden. Hier op wierdt hy voor den Raadt van Londen te recht geſtelt, en genoegzaam overtuigt zynde, den 3 May in 't jaar 1606 gehangen, en daar na gevierendeelt. *Jacobus* I *de Conjurat. ſulphurea. Sleidanus Contin. P.* III. *fol.* 1249. *Zieglers Schouplaats &c.*

GARNEWERT, of GARNWERT, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het Munſter quartier, wordt met Ooſtum door een Gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van het Weſter quartier. *Houve.*

GARNIER, kanunnik en onderſuperieur van S. Victor. Hy ſchreef een werk op 't einde der XII eeuw, onder den tytel van *Gregorianus*; bevattende eenige Allegoriſche verklaringen over den Bybel, getrokken uit de werken van S. Gregorius den Groten. Daar was in dien zelven tydt noch eene Garnier, die de negende abt van Clairvaux geweeſt is, en verſcheide ſermoenen geſchreven heeft. *Pineus Biblioth. de auteurs Eccleſ.* XII *Siecle.*

GARNIER, (JOHANNES) een Jeſuit, en een der geleerdſte mannen dier maatſchappy van zynen tydt. Hy wierdt te Parys geboren in den jare 1612, en tradt in die orde 1628, zynde het 16 jaar van zynen ouderdom. Na dat hy in de eerſte wetenſchappen en redenkunſt met roem zich hadt doen uitmunten, leerde hy de Philoſophie tien jaren zo wel te Parys als elders. Vervolgens heeft hy 26 jaren de Godgeleerdheit onderwezen, en wiſt de zwaarſte en neteligſte geſchillen met de uiterſte welſprekendheit en vlugheit, tot verwondering van elkeen te beſliſſen. Hy wierdt ook van iedereen gebruikt, om in zwarigheden oploſſingen te geven: vermits hy by zyne geleerdheit en Godvruchtigheit een minnelyken ommegang hadt, en zyne zedigheit was zo groot, dat hy ſteets weigerde de eerampten, die men hem in de maatſchappy opofferen wilde. Hy was zo voldaan, dat Godt hem de genade bewezen hadt, van hem in die broederſchap te plaatzen, dat hy alle jaren op kersdag zyne dankbaarheit aan den zelve ging betuigen, in de kerk van *Nôtre Dame des Vertus*, of van onze lieve vrouw der deugden, twee mylen van Parys gelegen, daar hy altydt zelf in zyn 69 jaar te voet naar toe ging. Hy wierdt door de Jeſuiten van Vrankryk, om zaken van hun belang, naar Rome gezonden in 't jaar 1681; maar zynde ſlechts te Bologne gekomen, voelde hy zyne doodt naderen, voorzeide de zelve, en twee dagen daar aan ziek wordende, ſtierf hy vyftien dagen daar na op den 26 October 1681. Hy heeft verſcheide werken nagelaten, waar in men de gaven van zynen geeſt ontdekt. In 't jaar 1651 wierdt van hem gedrukt: *Organi Philoſophici Rudimenta*, 't geen vermeerdert en herdrukt is in 't jaar 1677. In 't eerſtgemelde jaar 1651 wierdt ook van hem ter perſſe gelegt een ſtuk getytelt: *Theſes de Philoſophia Morali.* In den jare 1655 kwam te Bourges van hem uit: *Regulæ fidei Catholicæ de Gratia Dei per Jeſum Chriſtum.* Zyne grondige kenniſſe in de kerkelyke geſchiedeniſſen, en zyn fyn oordeel maakten hem inzonderheit geacht. Hy ſchreef aanmerkingen over 't boek van Julianus, biſſchop van Eclane of Fricento, een beruchte Pelagiaan, die te Parys gedrukt zyn in den jare 1668, met den tytel: *Juliani Enclanenſis Epiſcopi Libellus miſſus ad ſedem Apoſtolicam, notis illuſtratus.* Hy gaf in 't jaar 1673 de werken van *Marius Mercator* in twee ſtukken in folio met zeer geleerde uitbreidingen en verklaringen uit; en twee jaren daar na: *Liberati Diaconi Breviarium, cum notis & diſſertationibus.* Deze vader tot aan 't einde zyns levens willende tonen, hoe hy de boekzaal der Jeſuiten wilde vermenigvuldigen en in order brengen, liet in 't jaar 1678 drukken: *Syſtema Bibliothecæ Collegii Pariſienſis Societatis Jeſu.* Dit is een ſtuk in 4. waar in men ziet, hoe men de bibliotheken moet ſchikken en handhaven. Het laatſte werk dat hy uitgaf was: *Liber diurnus Romanorum Pontificum, cum diſſertationibus de cauſa Honorii, de uſu Pallii.* Na zyne doodt heeft vader Hardouin nog zyn *Auctarium Theodoreti Cyrenſis* uitgegeven, en vele geleerde mannen hebben na zyne doodt van zynen lof gewaagt. *Memoires du Temps.*

GARNIER, van Napoli, in Syrië, geboortig, de IX grootmeeſter van de orde van S. Jan te Jeruzalem, opvolger van Rogier du Moulin in 't jaar 1187. Hy was erfheer van de ſtadt Crac in Arabië, 't geen hy daar na aan de ridderorde gaf; bekleedde deze waardigheit maar twee maanden en eenige dagen, vermits hy aan zyne wonden in dien dodelyken ſlag tegen den Saladyn, waar in de koning Guido van Luſignan, benevens vele van de voornaamſten zynes ryks, gevangen genomen wierden, ontfing: want hy in 't midden van des vyands benden zynde, moeſt zich een weg banen door zyn zwaardt, 't welk hy ook deedt, zo dat hy te Aſcalon kwam, daar hy tien dagen geweeſt zynde, aan zyne wonden overleedt. Emengardus Daps was zyn opvolger. *Boſii ridderorde van S. Joh. Naberat privileges d'ordre &c.*

GARNIER, (ROBERT) geboren van la Ferté Bernard au Maine, Raadsheer, en daar na luitenant generaal, in de belegering van Mans, is een van de voortreffelykſte Franſche dichters zynes tydts geweeſt, namentlyk onder de regering van de koningen Karel den IX, Hendrik den III en Hendrik den IV. Studerende in de Rechten te Toulouze, won hy den prys boven anderen. Vermits hem de manier van Treurſpelen te ſchikken op de wyze van Seneca beter geviel, dan die der Grieken, volgde hy dien ſchryver daar in na, waar in hy na dien tydt zeer wel ſlaagde. Hy heeft negen Treurſpelen gemaakt, die met genoegen in Vrankryk ontfangen wierden. Na dat hy als luitenant generaal te Mans vele ondervinding van zaken gekregen hadt, droeg hem de koning het ampt van Raadsheer in den groten raadt op. Zyne bedienden beſloten hem te vergeven benevens zyne vrouw en kinderen, om dus zyne ſchatten te plunderen.

Dit bloeddorſtig voornemen wilden zy uitvoeren, terwyl de peſt, te dier tydt woedende, in zwang ging, op dat deze ziekte hen tot een dekmantel zou ſtrekken. Zy gaven 't eerſt dien drank aan zyne gemalinne, waar in zich aanſtonts de tekenen van 't vergift vertoonden. Dit maakte die ontaarden verdacht, zy wierden gegrepen, en met de doodt geſtraft. Gannier ging daar na wederom te Mans wonen, alwaar hy in het 56 jaar zyns ouderdoms ſtierf, en begraven wierdt in de kerk der Kordeliers. *Sammarth. in elog. Doct. Gallor. La Croix du Maine Bibl. &c.*

GARON, in 't Latyn GARONA of CALARONA, is een kleine rivier in 't Franſche landſchap Lionnois, die voorby de landen van Vlin, Francheville en Yſeron loopt, en eindelyk niet verre van Vienne in de Rhone valt. *Maty Dict.*

GARONNE, een der vier grote rivieren van Vrankryk, haren oorſprong nemende uit het Pyreneeſche gebergte, op de grenzen van Arragon, niet verre van de kleine ſtadt Salardun. Zy doorloopt de vallei van Arau, de welk aan Spanje behoort, en ſtroomt naar S. Bead, S. Bertrand de Cominges, Valentine, digt by Rieux, Muret, en komt te Toulouſe, hoofdſtadt van Languedoc, alwaar zy de kleine Lers ontfangt, zynde reets aangegroeit door verſcheide wateren, onderweeg met haar vereenigt. Vervolgens ſleept zy boven Moiſſac de Tarn, en wat verder de Gers, die van Lectoure komt. Zy loopt door Agen naar Aiguillon, daar zy zich met de Lot vereenigt. Van daar vloeit zy voor by Tonneins, Marmande, la Reole, ontfangt de Drot, loopt naar Cadillac, van waar zy de muren van Bourdeaux beſpoelt, en vervolgens de Dordogne ontfangt. Deze laatſte rivier verlieſt daar haren naam, en de Garonne loopt naar Blaje, voorts de provincie van Saintonge aan de rechter zyde langs, alwaar zy Cosnac, Mortagne, Tallemond, en andere plaatſen bevogtigt. Aan de linker zyde beſpoelt zy de provincie Guienne, Paulliac, Caſtillon en anderen, en werpt zich in de zee. Deze uitvloedt is zeer wyd tuſſchen Royan in Saintonge, en Soulac in Guienne, alwaar ook de toren van Cordovan ſtaat, tuſſchen welke en Saintonge aan de eene kant is de toegang van Arres, en aan de andere kant tuſſchen Guienne en dezen toren is de landſtraat, die men de pas van Grave noemt. *Cæſar. Plinius. Pomponius Mela Auſonius. Papirius Maſſon Deſcr. Flum. Gall.*

GARRAF, een ſteedtje in Spanje, gelegen op de kuſt van Catalonië, tuſſchen Barcelona en Terragona, zes mylen van de eerſte, en negen van de laatſte plaats. Digt by dit ſteedtje is een berg, die men noemt *La Coſta ac Garraf*, en die men gelooft te zyn de plaats, van de ouden genoemt, *Scalæ Hannibalis. Baudrand.*

GARRELSWEER, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het quartier van Fivelingo, heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Lopperſum. *Houve.*

GARRESSIO, of GARREZZO, een ſteedtje in 't Piemonteeſche markgraafſchap Ceva, niet verre van de Genueeſche grenzen aan den vloedt Tanaro. Dit omleggende landt is wel bergachtig, maar heeft ook vele veeryke weiden, en overvloedt van Kaſtanjebomen.

GARS, eene prooſtdy en aartsdekenſchap der Reguliere kanunniken van S. Auguſtinus, legt nevens het markvlek van gelyken naam in 't aartsbisdom Saltsburg, en 't Beyerſche gericht Nieumark. Deze prooſtdy zou in het jaar 1050 van den grave Conraad van Medling en Frontenhuizen geſticht geworden zyn. *Chur-Beyer. p.* 297.

GARSHUIZEN, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het quartier van Fivelingo, met kerk en predikant, onder de claſſis van Lopperſum behorende. *Houve.*

GARSIA, (FRANCISCUS) geboren te Palermo in Sicilië in den jare 1590, heeft zich in de beide rechten inzonderheit beroemd gemaakt. Doch hy oeffende zich daar benevens in de beſchaafde wetenſchappen, waarom hy onder de *Reaccenſi Academici* in zyne geboorteſtadt, onder *de Renovati* te Paterno, onder de *Intrepidi* te Acci, en onder de *Clari* te Catanea als een medelidt wierdt aangenomen. Hy heeft vele zaken in 't Latyn, in zyne moedertale, en in andere, zo in rym als in onrym, in 't licht gegeven, waar door hy den lof van een braaf letterminnaar wegdroeg. Eindelyk ſtierf hy in den ouderdom van 80 jaren te Paterno in den jare 1670. Men heeft van hem in 't Italiaanſch: *La caduca di Lucifero Poemetto, con gli argomenti di D. Pietro lo Squiglio baron di Galati*; *Il tempo di Cerere Catanea, & Vaticinii di Simento per la venuta in queſto Regno dell' Em. Signor Card. Aſtalli Veſcovo di Catenea*; *Poemetti Eroici*; in het Spaanſch: *Il Viaggio di Mongibello Poema Eroico*; en in 't Siciliaanſch: *Canzoni Siciliane Tom.* I. *par.* II; *Canzoni Sacre Siciliane par.* IV; *L'Eſter Tragedia*; *Il S. Vincenzo Martire Tragedia Sacra*; latende daar benevens in handſchrift na: *Cantania combattuta Frederico Barbaroſſa Poema Eroico*; *Lucifero Vanegiante Poema Eroico*; *L'Armida componimento drammatico*; *Rime tomi due*; *L'antica eta dell' Oro Poemetto Eroico*; *Diſcorſi Accademici*; *Idea dell' bono governo, diſcorſi politici in lode dell' Excell. Sign. Duc di Montalto, con prologo contenente la deſcendenza della caſa Moncada.* Men moet met dezen Franciſcus niet vermengen een anderen FRANCISCUS GARSIA, die in het Latyn heeft uitgegeven: *Tabulæ Alphonſinæ motuum cæleſtium. Biblioth. Sicula.*

GARSIAS de I, koning van Navarre, wierdt bygenaamt de zoon van Inigo, of *Garſias Enecomis.* Hy klom op den troon na de doodt zynes vaders Inigo Ximenes, in den jare 850, trouwde met Uraca, uit het Arragonſche ſtamhuis, en ſtierf in 't jaar 870. Eenigen willen, dat 'er voor hem nog verſcheide koningen van Navarre, den naam van Garſias voerende, geweeſt zyn; maar anderen verzekeren, en 't is het gemene gevoelen, dat Inigo, graaf van Bigorre, Ariſta of Ariſtot bygenaamt, 't welk in die landtale zo veel te zeggen is als de Stoute, de eerſte koning geweeſt is, en de zes, die men voor hem telt, zyn ſlechts verdicht. De nieusgierige hier omtrent kunnen nalezen *Oinehart in Not. Vaſc.* en *Vaſeus Chron. Hiſt. de Bearn.* Zie ook op 't woordt NAVARRE.

GARSIAS de II, een zoon van Sanches by zyne twede gemalinne Tuda, volgde zynen vader in 't jaar 905 op, en ſtierf twintig jaren daar na benevens zynen zoon Sanches, die den bynaam van Abarca hadt. *Mariana Hiſt. Hiſp.*

GARSIAS de III, zoon van den bovengemelden Abarca, bekwam den bynaam van *Tremulus*, of den bevenden, om dat hy gaande in een veldſlag beefde, maar deze eerſte ziddering gedaan zynde, droeg hy zich dapperder dan iemandt. By zyne gemalinne Conſtantia teelde hy Sanches den Groten, de keizer van Spanje genaamt. *Vaſeus Chron. Hiſp. ad annum* 927.

GARSIAS de IV, verkreeg van eenigen den bynaam van Nagera, om dat hy in die ſtadt geboren en opgevoed was. Hy hielp in 't eerſt zynen broeder Ferdinand den I tegen Bermond, koning van Leon, maar zynde naderhandt met den zelven oneenig geworden, verloor hy 't leven in een veldſlag des jaars 1054, na dat hy twintig jaren geregeert hadt. *Mariana l.* III.

GARSIAS de V, zoon van Ramirus, heer van Monçon, en kleinzoon van Ramirus heer van Calahorra, de welke de broeder van Sanches den IV was. Hy kreeg het koninkryk van Navarre in den jare 1134, en moeſt hierom met zyne nageburen een harden oorlog voeren. In den jare 1150 ſtortte hy van zyn paardt, en ſtierf, na dat hy ruim vyftien jaar geregeert hadt. *Mariana l.* III.

GARSIAS, koning van Oviedo en Leon, was een zoon van Alphonſus den III, bygenaamt de Grote. Zyne moeder Ximene of Chimene hitſte hem op tegen zynen vader de wapenen op te vatten; maar hy wierdt geſlagen en gevangen. Doch zyn broeder en ſchoonvader maakten hem wederom los, en noodzaakten Alphonſus in den jare 910 de kroon ter gunſte van Garſias neer te leggen. Deze kroon droeg hy maar 3 jaren, want hy ſtierf in 't jaar 913, wordende in die heerlykheit gevolgt van zynen broeder Ordonus. *Mariana hiſt. Hiſp.*

GARSIAS de I, graaf van Caſtilië, bygenaamt Fernandes, was de zoon van Ferdinand Gonſalvo, wierdt na zyn vader graaf van Caſtilië, en regeerde ſedert den jare 942 tot 990. Zyn zoon Sanches ſtondt tegen hem op; dit gaf de Moren gelegenheit om hem aan te vallen, dies trok hy hen tegen, maar ſneuvelde in den ſtrydt, na dat hy zich zeer dapper hadt gekweten. *Mariana.*

GARSIAS de II, graaf van Caſtilië, volgde zyn vader Sanches in den jare 1028, die de zoon was van Garſias den I. Hy wierdt den 13 May, op den dag zyner bruiloft met Sanctia, de zuſter van Bermond den III, koning van Leon, vermoord. Zyne zuſter Sancta, die aan Sanche of Sanctius den III, bygenaamt den *Groten*, koning van Navarre, getrouwt was, bragt Caſtilië aan haar huis. *Mariana hiſt. Hiſp. Torquet hiſt. d'Eſpagne.*

GARSIAS, een rechtsgeleerde, geboren te Sevilië, leefde in het jaar 1290. Hy is meeſt door zyne Commentarien over de Decreten bekend geworden. *Trithemius de ſcript eccl. Scottus Bibl. Hiſpan.*

GARSIAS INNICUS de II nam Pampelona in, en bragt daar zynen koninklyken ſetel, benam dat ryk zynen vorigen naam, en noemde 't ſedert Navarre, of 't ryk van Pampelona. *Georg. Horn. Orb. Imper. edit. an.* 1677. *p.* 270. *enz.*

GARSIAS LASSO DE LA VEGA. Zie GARCI-LASSO DE LA VEGA.

GARSIAS LOAYSA, geſproten uit een treffelyk geſlacht van Talavera, onder 't biſdom van Toledo, wierdt Dominikaner monnik te Salamanca te gelyk met zyn twee broeders, waar van de eene geweeſt is aartsbiſſchop van Lima in Peru. De grootheit van zynen geeſt, zyne godvrucht en geleerdheit maakten hem beroemt in zyne orde. Na dat hy de Godgeleerdheit onderwezen hadt, bekleedde hy vele bedieningen, en wierdt den 10 May 1518 generaal van zyne orde. Keizer Karel de V maakte hem zyn biechtvader, en benoemde hem tot het biſdom van Osmus, om hem by zich te houden. Hy wierdt Raadsheer van ſtaat en inquiſiteur generaal van Spanje. Deze zelve vorſt gaf hem daar na het aartsbiſdom van Sevilië. Die kerk beſtierde hy met zeer veel wakkerheit en liefde voor den armen. Hy bouwde een klooſter voor zyne orde te Talavera zyne vaderſtadt, en gaf daar vele tekenen van zyne mildadigheit, wordende na zyne doodt zyn ligchaam derwaarts gebragt. De zelve viel voor op den 21 April 1546. *Lop. hiſt. Ord. S. Domin.* IV *c.* 31. & 32. *Fontan. Theatr. Domin. Pio. l.* IV. *P.* II. *coll.* 124. *Camert. Pred.*

GARSIAS MATAMORE. Zie MATAMORE.

GARSIAS, (MARTIN) Zie GARCES.

GARSIAS VAN TOLEDO, onderkoning van Sicilië, zich hebbende door brieven, hem van Selim Turkſch keizer toegezonden, laten misleiden, gaf geen hulp aan de Malteſers, en taſtte de vloot van de Algerynen niet aan.

GARSIAS XIMENES, of INNICUS de I, koning van Suprarbië en Ripagorze, twede koninkryk der Chriſtenen in Spanje, 't welk hy oprichtte omtrent den jare 724, na dat hy de Moren daar uit gedreven hadt, en na dat Pelagus gevlucht was in 't gebergte van Aſturië, alwaar hy de ryken van Gallicië en Cantabrië in den jare 716 opgericht hadt. Hy verkoos tot hofſtadt van zyn ryk de ſtadt Inham: voerde in zyn wapen een groene boom met een rood kruis op een blauw veldt, ter gedachteniſſe van een diergelyk gezicht, 't welk hem in de lucht ver-

verſchenen was, weinig tyds eer hy ten ſtryde ging tegen de Moren. Hier van daan gelooft men dat de naam van Suprarbië zynen oorſprong neemt, want het rood kruis ſtondt boven den boom. *Ritterhuſius Exeg. Gen. p. 66.*

GARSIS, een ſtadt in 't koninkryk Fez, onder de provincie Chaus, op de grenzen van Gareta, aan de rivier Mulvia. Men neemt Garſis voor 't oude *Gala* en *Galapha*, eene ſtadt van Mauritania Tingitana. *Baudrand.*

GARSTANG, eene ſtadt in Engelandt, onder het graafſchap Lancaſter, op een landſtreek, die men Amounderneſſe noemt, gelegen aan de rivier Wire. *Moreri in 't Engelſch.*

GARTER. Dus wordt in Engelandt de eerſte wapenkoning genoemt, die een van de vier beampten der Garterordens, of de orde van de kouſſebandt, is. Hy is verplicht het regiſter van de orde te houden, waar in hy de namen der verkorene ridders, benevens hunne wapens aantekent, om daar door de moeielykheden, die dikwils over de wapenen ontſtaan, te ſlechten. Hy ſchikt ook de plegtigheden, die by de ordensfeeſten in acht genomen moeten worden. Onder hem ſtaan nog twee andere wapenkoningen, waar van de een *Clarencieux*, en de ander *Norroy* genoemt wordt. Zie HERAUT.

GARTERORDE. Zie KOUSSEBANDT. (ORDE VAN DE)

GARTHIUS (HELVICUS) wierdt in Heſſenlandt in den jare 1579 geboren. Zyn vader was Balthaſar Garthius, predikant te Alsveldt, zyne moeder Catharina Hulſcher. Hy ſtudeerde in den beginne te Marpurg, alwaar hy meeſter in de vrye kunſten wierdt; daar na bezocht hy Straasburg, van waar hy naar Tubingen vertrokken zynde, wierdt hy daar in zyn 23 jaar Doctor in de Godgeleerdheit. Egidius Hunnius, hoogleeraar en ſuperintendent te Wittenberg, gaf hem zyne dochter Sabina, by welke hy 5 kinderen teelde. Hy wierdt ook ſuperintendent te Fryburg, maar daar na in de Duitſche kerk te Praag, S. Salvador genaamt, predikant, en naderhandt Aſſeſſor van 't Conſiſtorie. Hy ſtierf den 5 December 1619, en liet verſcheide ſchriften na, onder anderen, *de invocatione Sanctorum*; *de Judice Controverſiarum*; *Lexicon Græcum*, enz. *Witte vitæ Theolog.*

GARTS, eene ſtadt in Voor-Pomeren aan den Oder, die men hier kan overtrekken. Zy is in den jare 1158 door den hertog Barnimus den I tot eene ſtadt gemaakt. In 't jaar 1469 wierdt zy van den keurvorſt van Brandenburg verovert, en met een ſterk kaſteel voorzien, maar evenwel hebben de Pomerſchen de ſtadt eerlang wederom vermeeſtert. In den Duitſchen oorlog wierdt zy dikwils dan van deze, dan van die party ingenomen, verwoeſt, en eindelyk in den jare 1638 van den Zweedſchen generaal Banner ten eenemaal met kerken en ſcholen geſlecht. Na dien tydt is zy weder opgebouwt, en in den Noordſchen oorlog door de Muſcoviters eerſt verſterkt in den jare 1713, maar kort daar na uit weerwraak, om dat de Zweden in Altena zo woeſt geleeft hadden, ten eenemaal afgebrand. *Scriptor. Pomer.*

GARYP, een der veertien dorpen van de Vrieſche grietenye Tietzerkeradeel, in het quartier Weſtergoo, is digt met dreven en bomen beplant, en heeft vele ſchone bouwlanden en venen. Hier ſtonden eertyds verſcheide ſloten, of ſtinſſen, tot veertien toe, van welke die van *Scolkema*, *Schroetsma*, *Galkebiema*, en andere, noch tegenwoordig bekend zyn. Ook heeft hier van ouds een klooſter, of priory, van Reguliere kanunnikesſen geſtaan, onder den naam van *Sigerswolde*. Zie het zelve breder beſchreven hier achter op zyn letter. Dit dorp hadt in de Roomſche tyden ook eene parochiekerk, maar wordt thans met Eerenwolde en Zuidmeer door een Gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Leeuwarden. *Winſemius achter zyne Kronyk van Vriesl. Oudheden en Geſtichten van Vriesl. I Deel.*

GARZIA, (MARTINUS) biſſchop van Barcelona, was geboortig van Caſpe, 't welk een ſteedtje in Aragon is. Hy leefde op 't laatſt van de XV en in 't begin der XVI eeuw; ſtudeerde in het Spaanſch collegie te Bologne, en wierdt naderhandt kanunnik te Saragoſſa, vervolgens aartsdiaken te Daroca. Zyne verdienſten maakten hem aan 't hof van den koning Ferdinand befaamd, alwaar hy hofprediker en biechtvader van de koninginne Iſabella was, door wiens gunſt hy tot biſſchop van Barcelona verheven wierdt. Men heeft verſcheide ſchriften van hem, onder anderen een bondel predikatien, die door *Auguſtinus Olivanus*, kanunnik van Barcelona, in 't jaar 1520 ter drukperſſe zyn gegeven. Verſcheide ſchryveren ſpreken van dezen kerkvoogdt met veel lof. *Anton. Bibl. Hiſp.*

GARZON, (JOHANNES) een geneesheer, geboren te Bologne, leefde 't in einde van de XV eeuw. Leander Alberti zegt, dat hy zyn leermeeſter geweeſt is. Hy heeft de levens van S. Dominicus, van Petrus Veronenſis den martelaar, en van Thomas d'Aquina beſchreven. Inzonderheit is hy wegens de hiſtorie van den landgrave Frederik van Thuringen met het gebeten aangezicht bekend, welk boek met een voorreden van Eraſmus Stella te Baſel in den jare 1518 gedrukt, en van Reineccius te Frankfort in 't jaar 1580 wederom herdrukt is. *Alberti deſcript. Italiæ. Fabricius Orig. Sax. l.* VI. *Voſſius de Hiſt. Lat. l.* III. *c.* 12.

GARZONI, een ryke Venetiaanſche familie, die zich ten tyde van den Genueeſchen oorlog in 't getal des Venetiaanſchen adels bevondt. De eerſte, die zich daar in berucht maakte, was *Balduinus*, die een koopman gezegt wordt geweeſt te zyn. In 't jaar 1501 was *Martinus Garzoni* procurator van S. Marcus, en verſcheide anderen van dit geſlacht zyn by de Republyk in voorname bedieningen geweeſt. *Amelot hiſt. du gouvern. de Veniſe pag. 559. Idem remarque ſur l'examen de la liberté de Veniſe p.* 138.

GARZONI. (THOMAS) kanunnik van Lateraan, was te Bagna Cavalio in Romandiola in 't jaar 1549 geboren. Men zegt, dat hy in het 19 jaar zyns ouderdoms al goede vaarzen gemaakt, en uit zich zelf de Hebreeuwſche en Spaanſche taal geleert heeft. Hy was eerſt geplaatſt onder de Reguliere kanunniken te Ravenna, en ſtierf den 6 Juny des jaars 1589, in het veertigſte jaar zyns ouderdoms. Te Venetië gaf hy uit: *Opera Hugonis de S. Victore.* Daarenboven heeft hy geſchreven: *La place univerſelle des toutes les profeſſions du Monde.* Dit werk verdiende veel lof, volgens Fabianus Juſtinianus, indien de autheur wat meer nettigheit gebruikt hadt, en zo hy wat beter keuze in de ſchryveren, door hem gebruikt, gedaan, de waarheit van de geſchiedeniſſe, de wezentlykheit van de zaken, en wat onderſcheidt in de perſonen, en inzonderheit wat minder achting voor zommige ketters gade geſlagen hadt. Daarenboven heeft hy nog geſchreven: *l'Hoſpital des Fous incurables*; *Les vies des Dames illuſtres de l'ecriture*; ook zegt Joh. Rhodius dat hy een tractaat *de Incantamentis & Miraculis Spirituum* in 45 boeken geſchreven heeft, die van Strozzus Cicognia, een Venetiaan, op zyn naam zyn uitgegeven. *Ghilin. Theatr. Vol. 2. Rhodius de ſcript. ſuppoſ. N.* 23.

GASABELLA. Men plaatſt deze ſtadt, met een landſchap van gelyken name, in Abyſſinië, tuſſchen het meir Saflan en het gebergte van Luna, 't eerſte ten Noorden, en 't laatſte ten Zuiden. *Maty Dicton.*

GASCHIN, een graaflyk geſlacht in opper-Sileſië, alwaar het zelve de goederen Reichwaldt, Freyſtadt en meer andere bezit. *Johan Georg*, Ryksgraaf van Gaſchin, en edele heer van Roſenburg, was in 't midden der XVII eeuw landshoofdman in 't vorſtendom Troppau. *Melchior*, Sileſiſche kamerpreſident, ſtierf in den jare 1650, en liet drie zonen na, namentlyk: *Georg Adam Frans*, keizerlyke werkelyke geheime Raadt en landshoofdman van 't vorſtendom Oppeln en Ratibor, die mede verſcheide zonen heeft voortgebragt: *Ferdinand Otto*, in 't jaar 1701 geſtorven, was in zyn tydt oudſte byzitter van 't landgerecht van Oppeln; *Rudolf*, landshoofdman in 't vorſtendom Troppau. *Lucæ Schleſ. Chr. Imhof. Not. Proc. &c.*

GASCOGNE, een Franſche provincie, die van de Latynſche ſchryveren *Vaſconia* genoemt wordt, is eigentlyk een derde gedeelte van Aquitanië of het *Novem-Populania* der ouden, tenminſten na de verdeling van Auguſtus Ceſar. Zy bevat eigentlyk Gaſcogne, gezegt Chaloſſe; of de kaap van Gaſcogne, het landt Baſque, Bigorre, Comines, en andere. Men zegt, dat zy haren naam ontleent van eenige Spaanſche volkeren, Vaſcons of Gaſcons genaamt, die hun vaderlandt Navarre verlatende, aan de voeten der Pyreneën herwaarts hunne woonſtede kwamen zoeken, niet ten tyde van Lodewyk den Goedertierenen in den jare 815, gelyk eenige ſchryveren beweren, maar in de zevende eeuw, gelyk als anderen zeggen, en in 't vervolg nader zal bewezen worden. Daar zyn 'er ook, die waanen, dat zy afkomſtig zyn van de Gaulen. Deze provincie legt beſloten tuſſchen de Garonne, de Pyreneën, den Oceaan, en 't hedendaagſch Guienne, zo dat Querci, Rovergue en Languedok, geſcheiden door de Garonne ten Ooſten; Spanje en het Pyreneeſche gebergte ten Zuiden; het eigentlyke Guienne ten Noorden, en de zee ten Weſten legt. Nademaal de landen van deze provincie ieder afzonderlyk op hunne plaatſen beſchreven zyn, zou het overtollig zyn hier alles omſtandig op te halen; 't zal genoeg zyn te zeggen, dat Gaſcogne, of het zogenaamde *Chaloſſe* legt tuſſchen Bearn, Armagnac, Guienne en Landes, en dat het landt zeer vruchtbaar is in koorn, gedierte, vee, en andere levensmiddelen; dat het beſtaat uit de plaatſen Turſan, Marſan, Gavardan, Neboufan, S. Sever, de kaap van Gaſcogne, als mede de biſſchoplyke ſtadt Aire; de anderen zyn Mont de Marſan, Roquefort, Montaut, Granade, enz. Men zegt dat Bourg des Gaſcons, behorende onder het bisdom van Aire, den naam van dit landt ophoudt of bewaart. De inwoners ſpreken de V uit als een B, en de B als een V, waarom Scaliger, ſprekende van de Gaſconjers, uit aardigheit zegt: *Felices populi, quibus bibere eſt vivere.* Ook is onder de letter G gezegt, dat de Franſchen zelve die veeltyds voor een V nemen, gelyk als in Galles voor Walles, enz. De Gaſconjers in 't gemeen zyn aardige, geeſtige, vlugge, geduldige, dappere en vaardige menſchen; maar om dat zy beſchuldigt worden dat ze doorgaans wat opſnyden, ſnoeven, en gelyk de Spanjaarden Rodemontados maken, zo worden de Gaſconademakers naar hen genaamt, dat is dappere ſnorkers. Zy plegen hunne eigene hertogen te hebben: woonden in den jare 582 op de grenzen van Cantabrië, 't welk heden Biſcaje en Navarre is, tuſſchen de landen der Franſchen en Weſt-Gotten, makende zich door hunne gedurige invallen ontzagchelyk by deze natien, want zy berooſden telkens hunne nageburen, en weken dan met de buit wederom in 't gebergte. In den jare 600 bedienden zy zich zeer behendig van de wanorde, die 'er onder de Franſche prinſſen ontſtondt. Clotarius de II, Theodebert, koning van Auſtraſië, en Thierry, koning van Burgundië, waren in tweeſpalt. Hier op ſloegen zy zich neder in 't landt van Oleron, Bearn en Soule. Deze vorſten poogden hen wel van daar te verdryven, maar ſpilden veel arbeidt te vergeefs, dies oordeelden zy, dat het beter was hen onder hun gezag te houden, gevende hen een hertog, genaamt Genialis, om hen te beſtieren. Dit duurde maar weinig tydt, en tot aan den jare 635, toen begonnen zy weêr op nieuw te roven en te plunderen. Derhalven dreef Dagobert de I hen wederom in het gebergte. Te dier tydt hadden zy een hertog, Anghina genaamt, die hen riedt den koning wederom te voet te vallen, hem genade af te ſmeken, en wederom hunne oude ſchatting te betalen. Dus wierdt hen vergunt om zich in Novempopulonië, of een gedeelte van Aquitanië, ter neder te ſlaan. De Aquitaniers maakten met hen een verbondt, en afgemat zynde door gedu-

ri-

rige rampen en oorlogen, die hen door de nazaten van Clodoveus aangedaan wierden, en nog meer de hoogmoedt van de hofmeesters, verkoren zy zich eenen hertog in den jare 696. Deze wierdt Lupus genaamt, en was een bediende van den koning Childerik geweest, gelyk elders gezegt is. De Gasconjers, die nog in 't gebergte gebleven waren, volhardden in hunne vorige wyze van leven. Zy hadden in den jare 769 mede een hertog Lupus genaamt, die Hunold, hertog van Aquitanië, aan Karel den Groten leverde; en in 't jaar 778, toen deze monarch uit Spanje te rug keerde, namen de Gasconjers een groot gedeelte van zyne bagagie, en vielen in de achterhoede, doodende een grote menigte van zyne krygsbenden en veldoversten. Dit was in den doortocht van Roncevaux; maar de groten van dat landt stilden des konings toorn eenigzins door 't overleveren van ettelyke rovers, die naar verdiensten gestraft wierden. In den jare 817 wierden zy hart gestraft om hunne muitery, vermits koning Lodewyk de Godvruchtige een graafschap in Fesensac wilde oprechten, 't welk hen niet behaagde. Vervolgens heeft Gascogne mede het nootlot moeten ondergaan van gansch Aquitanië, dat is, zich onder de gehoorzaamheit van de koningen van Vrankryk te onderwerpen. *Plinius. Tacitus. Ptolomeus. Gregorius van Tours. Ausonius. Aimon. Oihenart notit. utriusque Vascon. de Marca hist. de Bearn. Mezeray &c.* Zie ook de woorden AQUITANIE en GUIENNE

GASCONIUS, (JOHANNES) een Engelschman, heeft geleeft in en omtrent den jare 1382. Hy was een groot rechtsgeleerde, en een van die doctoren te Oxfordt, die het gevoelen van Wiclef doemden, tegen wien hy ook geschreven heeft. Hy heeft ook het leven van S. Hieronymus beschreven. *Gesnerus Bibl. Pitseus de script. Angl.*

GASELICUS, natuurlyke zoon van Alarik, wierdt koning na zyns vaders doodt, maar wederom van den troon gebonst. Almarik, zoon van Theudetusa, dochter van Alarik, wierdt in zyn plaats gestelt, en men zag Thedorik van Verona, als voogdt van dezen jongen vorst, het ryk bestieren in 't jaar 517. *Isidorus Chronyk.*

GASMAR, door de wandeling genoemt GASMEER, een dorp van Vrieslandt, onder de grietenye van Wimbritzeradeel, in het quartier van Westergoo.

GASPARINI, van Bergamo, een beroemd letterkunstenaar, ja een van de verbeteraars der Latynsche tale, leefde omtrent den jare 1420, en was uit een gering vlek onder Bergamo geboren. Hy heeft eerst te Venetië, vervolgens te Padua en Milanen, met veel toejuiching de beschaafde letteren geleert, en 't eerst de brieven van Cicero aan zyn broeder Quintus en een verhandeling over de Orthographie uitgegeven. Hy stierf in 't jaar 1428. *Trithem. de script Eccles.*

GASPARN, GASPEREN, GAASPAARN, of GASPARDEN, ook wel *Gasparein* genoemt en *Gasbaar*, eertyds een stedeke over de rivier de Lek, en niet verre van Vianen gelegen. Zommige schryvers, waar onder Slichtenhorst, nemen het slot of kasteel Hagestein en dit Gasparn voor eene plaats. Het was wel eer een gedeelte van Teisterbandt, en heeft in het eerst de heeren van Goye toebehoort. Naderhandt is het aan de heeren van Vianen, en aan die van Arkel gekomen. *Otto* de XVI, heer van Arkel, heeft het in den jare 1360, nevens Hagestein, met hoge muren en diepe grachten versterkt: maar in den oorlog tusschen here Jan van Arkel en graaf Willem den VI van Hollandt en Zeelandt, door de trotschheit van den eerstgemelden veroorzaakt, wierden Gasparn door den gemelden grave, ondersteunt van Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, nevens Hagestein en Everstein, in den jare 1405 belegert, ingenomen, en tot den grondt toe geslecht. Tot vergeldinge van den trouwen bystandt, door die van Amsterdam den grave in dezen oorlog en het gezegde beleg bewezen, vergunde hen de zelve op de stadt zekere somme van lyf-of erfrenten te nemen, volgens den openbrief daar van getekent voor Hagestein en Everstein den 16 November des jaars 1405. *Oude Holl. Kronyk door W. van Gauthoeven fol. mihi 399 en 420. Slichtenhorst Geldersche Gesch. fol. 202. Commelin Beschryv. van Amsterd. fol. 899.*

GASPARUS SIMEONI, of DE SIMEONIBUS, geboren te Aquilea, in 't ryk van Napels, kanunnik van S. Maria Magiore, secretaris van paus Innocentius den X, heeft een stuk met Latynsche lierzangen uitgegeven, en een met Italiaansche vaarzen, zonder te spreken van een derde met allerlei mengelstoffen, zo tot lof der helden van zynen tydt, als andere dingen, in beide de talen. Hy was geacht by de geleerden van zyne eeuw, en men mag met waarheit van hem zeggen, dat hy de Latynsche poëzy wederom heeft doen herleven in Italië, die daar scheen uitgebannen te zyn. Dit voorbeeldt van Simeoni maakte verscheide anderen wakker, als ook Fabio Chigi, naderhandt paus Alexander de VII, en de genen, die het Latynsche Pleïade van dezen paus in zyne oude kracht herstelt hebben. Zyne gedichten hadden zeer veel overeenstemming, voldeden in zoetvloejentheit en aangenaamheit, zelf aan hen, die weinig werk van de poëzy maakten. *Hyppolit. Maraccius in Biblioth. Mariana. Leo Allatius in L. de Apib. Urbanis, in elogio Gabrielis Naudai, & in elog. ejusdem Gaspar. de Simeonibus.*

GASSEL. Zie GASTEL.

GASSELTE, een dorp van het landschap Drenthe, in het dingspil van Oostermoer, tusschen Havelte en Uffelte, gelegen, heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Rolde.

GASSEN, een vlek in de neder-Lausnitz, aan het water Luba, anderhalf myl van Sorau, en een halve myl van Sommerfeldt, behorende aan het adelyk geslacht Bunau, onder de heerlykheit van Saxen-Mersseburg. Voor dezen was het een bloot dorp, maar na de Munstersche vrede, en dat de Silesische vorstendommen Glogau en Sagan de Gereformeerden verbanden, namen verscheide menschen derwaarts hunne toevlucht, en de eigenaar liet by die gelegenheit zyn dorp vergroten, en met hout en andere werkstoffen afschieten, makende het aldus tot een burg of vlek. *Grossers Lausnitz Merkw.*

GASSENDUS, (PETRUS) kanunnik, en daar na proost van de hoofdkerk te Digne in Provence, vervolgens Godgeleerde en koninklyke hoogleeraar in de wiskunst te Parys. Hy wierdt geboren in 't jaar 1592 te Chantersier, een steedtje onder het bisdom en de balluage van Digne, uit geringe ouders. Hy studeerde te Digne, en daar na te Aix, alwaar hy zich inzonderheit tot de wysbegeerte geschikt hebbende, eindelyk verkoren wierdt, om die te leeraren, wordende een der grootste sieraden van ganschVrankryk. De vriendschap van Nikolaas Faber van Peiresc, Raadsheer van 't parlement van Provence, en die van M. du Vair, president van 't zelve, verplichtte hem, om zich wat meer te leggen op de sterrekunde. Hy was zeer ervaren in de verheve talen, en verkoos van alle de stellingen der oude Philosophen die van Epicurus voor de beste. De grote geleerdheit van Gassendus zette hem niet alleen luister by, maar zyn aangename aardt en eerlyk gedrag maakte hem by iedereen beminnelyk. Hy gaf drie stukken over de Philosophie van Epicurus in 't licht, vervolgens nog zes andere, die zyne Philosophie, Astronomische werken, het leven van Nikolaas van Peiresc, dat van Epicurus, Copernicus, Ticho Brahe, Peurbach, Regiomontanus, zyne brieven, en verscheide andere tractaten, bevatten. Hy stierf te Parys den 24 October 1655, in den ouderdom van 66 jaren. Sammarthanus, la Mothe le Vaier Menage, Sorbiere, Recoles, Vossius, Hobbes, Maroles, Riccioli, Bouche, Magnanus, Mersenius, Lorenzo Crasso, en verscheide anderen spreken met lof van hem. Gassendus wierdt koninklyke hoogleeraar in de Mathesis gemaakt in den jare 1645. Alphonsus van Richelieu, genaamt de kardinaal de Lion, hielp hem aan die bediening. De kardinaal de Richelieu, zyn broeder, Louis Emanuel de Valois, gezegt de grave van Alets, gouverneur van Provence, François Bochart, bygenaamt de Champigni, intendant van Provence en 't landt van Lions, en andere voorname en geleerde mannen, achtten 't zich een eer by Petrus Gassendus te zyn. Hendrik Louis Habert, heer van Montmor, meester der requesten, die zich door zynen yver in doorluchte wetenschappen, en omtrent geleerde mannen een onsterflyken roem verworven heeft, begeerde dezen groten man in zyn huis te hebben, en na zyne doodt liet hy zyn lighchaam ter aarde bestellen in zyne eigen kapel in de kerk van S. Nikolaas des Champs, alwaar men dit grafschrift op zyn marmere tombe vindt:

Petrus Gassendus.
Diniensis civis, Presbyter, ejusdem Ecclesiæ
Præpositus, S. Theologiæ Doctor,
In academia Parisiensi Regius Mathematicæ
Professor, hic requiescit
in pace.
Qui natus est anno Christi CIↃ. IↃ. XCII.
Die IX *Kalend. Feb.*
Obiit CIↃ. IↃ. C. LV. *Die* IX. *Kal. Nov.*
Depositus est VII. *Kal.*
Henricus Ludovicus Habertus
De Montmor, Libell. Suppl.
Magister, viro pio, sapienti,
Docto, amico suo & Hospiti,
Posuit.

GASSION, een beroemd adelyk geslacht in Vrankryk, waar van zich ook eenigen in Aragon en Engelandt hebben neêrgezet. Die in Vrankryk hadden hunne voornaamste woonplaats in Bearn: want in den jare 1499 was *Arnoud Gassion* daar bekend, die niet alleen de vesting Salvaterra tegen de Spaanschen manmoedig verdedigde, maar ook een der voornaamste ministers van de koninginne Catharina van Navarre was. In dien zelven tydt leefde *Willem Gassion*, opperrichter, van Sauvaterra en Oleron. Des zelfs zoon *Johannes* wierdt van *Hendrik* den II, koning van Navarre, in vele gewigtige zaken gebruikt, en als gezant naar Spanje gezonden. Wanneer in den jare 1525 deze koning benevens François den I, koning van Vrankryk, in den slag van Pavië gevangen wierdt, en men hem zonder een zwaar rantzoen niet wilde loslaten, bedroog Johannes Gassion de wacht, en bediende zich van eene list, waar door hy den vorst op vrye voeten stelde, namentlyk by liet een pagie te bedt leggen met des konings nachtgewaat, en de vorst ontsnapte zyne wachters in 't kleedt van den pagie. De broeders zoon van dezen, mede *Johannes Gassion* genaamt, was by de koninginne van Schotlandt door den zelven Hendrik den II gezonden met een ligchaam krygsbenden, daar hy het gezag over de ruitery hadt; maar hy sneuvelde in een slag. *Michiel* en *Hugo Gassion* bleven in den slag van S. Quintin in 't jaar 1558. *Hugo* de II was gouverneur van Nantes, alwaar hy ook den grave van Soissons gevangen nam. *Johannes* wierdt van koning Hendrik den IV van Vrankryk, toen hy nog in Navarre heerschte, twede president van 't Parlement te Bearn gemaakt; en vermits hy den Gereformeerden Godsdienst toegedaan was, en daarom geen eerste president kon worden, liet de koning om zynent wille de plaats van eersten president ledig staan, hoewel zommigen verzekeren, dat hy eerste president geweest is. Zyn zoon *Jacobus* volgde hem in die zelve waardigheit, en teelde by Maria Esclauk vyf zonen: 1) *Jo-*

1) *Johannes*, die mede president te Bearn, en naderhandt intendant van Navarre was; en zyn zoon, van gelyken name, kreeg door zyn voorspraak van den koning in den jare 1660 de eer, dat zyn barony Camau tot een marquisaat vergeven wierdt, onder den naam *Gassion*, en hy was opvolger van zyn vaders ampt te Bearn. 2) *Isaak*, heer van Pondoli. 3) *Jacobus*, heer van Bergeré, die als veldmaarschalk in 't jaar 1647 stierf. 4) *Johannes*, maarschalk van Vrankryk, die hier een byzonder artykel verdient. 5) *Petrus*, Doctor in de Sorbonne, abt te Luc, en eindelyk bisschop van Oleron. *Genealogie de la maison de Gassion, à la tete de l'historie du Marechal de Gassion. Anselme hist. Geneal. a la maison de France tom.* I. *p.* 768.

GASSION, (JOHANNES) maarschalk van Vrankryk, zoon van Jacobus Gassion, gelyk hier boven gezegt is. Deze was te Pau, hoofdstadt van de provincie Bearn, den 20 Augustus 1609 geboren. In zyne jeugt wierdt hy by de Jesuiten, en daar na by de Barnabiten te Lecar bestelt, daar hy in de talen en andere edele wetenschappen onderwezen wierdt: echter liet hy al van jongs af aan een grote neiging tot den oorlog blyken. En nademaal het vuur des zelfs in Italië, wegens de Valtelinsche onlusten, blaakte, begaf hy zich in den jare 1625 aan het Savoische hof, daar hy wel haast door den marquis de Vignoles in den dienst geholpen wierdt. Maar toen kort daar op de vrede getroffen wierdt, vertrok hy uit Savoje, schoon de prins van Piemont hem badt te willen volharden in zynen dienst. Maar vermits hy hoorde, dat de hertog van Rohan in Vrankryk, ter gunst der Hugenotten, de wapenen aangegrepen hadt, dreef hem niet alleen de religieyver, maar ook zyn krygsbegeerte derwaarts, om zynen dienst den gemelden hertog aan te bieden, die hem in den jare 1627 als luitenant te paardt aannam. Gassion, die, om onderscheidt in zyne familie aangaande den naam te maken, doorgaans *Hontas* genaamt wierdt, droeg zich in deze bediening dapper, zo dat de hertog van Rohan veel achting voor hem kreeg. Doch toen te Alez met den hertog de vrede gesloten wierdt, nam zyn dienst wederom een einde. Des begaf hy zich wederom naar Italië, alwaar een nieuwe kryg ontstondt, maar kort daar na moest hy te rug naar Vrankryk komen, vermits 'er tusschen die kroon en 't hof van Savoje een oorlog ontstondt, en alle Franschen onder den dienst van den hertog van Savoje afgedankt wierden. Hier op diende hy als kornet in 't Fransche leger tegen Savoje, en liet overal, inzonderheit in de belegering van Pignerol, een grote heldhaftigheit blyken, tonende ook zyne dapperheit in een tweegevecht met een officier, Marcogny genaamt. Maar deze oorlog van Vrankryk met Savoje was wederom van geen langen duur, derhalven wilde hy naar Spanje gaan, om zich tegen de keizerschen in Duitschlandt of elders te laten gebruiken, maar vermits zyne vrienden hem afrieden de vyanden van zynen koning dienst te doen, besloot hy onder den koning van Zweden in Duitschlandt zyn geluk te zoeken. Na dat hy met nog eenige anderen van zyne vrienden in 't leger aangekomen was, wierdt hy van den koning zeer wel ontfangen, en vervolgens zyn moedt en dapperheit gewaar wordende, stelde hy zeer veel betrouwen op hem. In den jare 1631 was hy in den Leipzicher slag tegenwoordig, en ontfing daar eenige wonden. Na dezen beval hem de koning een eigen compagnie te paardt van geboren Franschen te werven, vermits hy om zyne onkunde in de Duitsche of Zweedsche talen niet wel te recht kon raken. Wanneer hy met de zelve by den koning aangelandt was, wierdt hy in de belegering van Donauweert gebruikt, bevondt zich by den overtocht der Lech, alwaar de graaf van Tilly dodelyk gekwetst wierdt. Voor Ingolstadt wierdt hy door het dreunen van de aarde door de kogel, die het paardt onder den koning Gustaaf Adolph doodde, nedergeworpen en beschadigt; echter stondt hy schielyk weder op, en was een van de eerste, die den koning te hulp kwam, waar door die vorst hem zo genegen wierdt, dat hy hem steets by zich hieldt, zo dat hy te Munchen de eer hadt, dat de koning hem en noch een minister alleen by zich nam, toen hy met de Jesuiten een onderhandeling hadt, daar hy hem ook met een pater over de geloofsverschillen twisten liet. Hy beloofde hem ook een regiment te zullen geven, en dat hy zelf volk uit het leger zou mogen verkiezen, daar hy vast op vertrouwen kon, maar hy bragt alleen drie compagnien ruiteren te zamen, daar hy als kolonel van was, en waar mede hy, gesterkt door de benden, die de Protestantsche vorsten den koning van Zweden toezonden, meer dan 200 Croaten van de keizerschen gevangen kreeg. Doch kort daar na zyn kleine hoop genoegzaam als omcingelt zynde, was hy in 't naauw, maar redde zich wonderlyk door een list. Hy stelde zich in slagorde, en liet eenige officiers met de gevangene Croaten voor aan staan, waar door de keizerschen, wanende het van hun volk te zyn, hem gelegenheit verschaften om zich te redden. Naderhandt kregen deze gevangene Croaten zo veel liefde voor hem, dat twee officiers hem hunne dochter ten huwelyk aanboden, en als hy zulks afsloeg, elkander in een duël eischten, om dat zy waanden, dat de een den ander daar omtrent hinderlyk was. Toen de koning van Zweden en de graaf van Wallenstein elkanderen in 't gezicht stonden voor Neurenberg, en zich beide verschansten, waagde Hontas of Gassion een stoute daadt: hy nam een groot konvoy, 't geen van 400 ruiters geleid wierdt, in 't gezicht van het gansche vyandlyke leger, schoon hy maar 500 man sterk was, en bragt het zelve behouden in de Zweedsche armee. Naderhandt was hy by de onderneming, toen men het magazyn van Wallenstein te Freystadt wegnam. Wanneer 't gerucht liep, dat Wallenstein wilde opbreken, ging hy heimelyk in het vyandlyke heir, om daar de waarheit van te onderzoeken, en als men na zyne te rug komst niet wilde geloven, dat hy daar geweest was, raakte hy daar over met een Zweedsch officier in een tweegevecht, maar de koning, hier van verwittigt, stelde hem te vrede onder opentlyke betuiging, dat hy van die waarheit wel overtuigt was, en dat een ieder Gassion voor een braaf en afgerecht kavallier houden moest; waar op hem de koning met zyn eigen degen beschonk. In het kort daar op volgende treffen met den generaal Wallenstein verloor hy meer dan een derde deel van zyn regiment, en doordien zyn paardt onder hem doodgestoken wierdt, moest hy zich aan twee ruiters gevangen geven; hoewel de zelve niet langer als twee uren duurde, want hy zyn kans waarnemende, stiet een van de twee ruiteren, die hem bewaarden, en den degen in de handt hadt, ter zyden van het paardt, sprong op het zelve, en rende daar mede door het vyandlyke heir, tot hy behouden in het Zweedsche leger aankwam. In den optocht naar Saxen vermeerderde de koning zyn regiment met nog acht compagnien, en zou hem noch meer verheven hebben, zo hy te Lutzen niet om 't leven was geraakt. Door de doodt van dezen vorst wierdt Gassion in de uiterste droefheit gestort. Hertog Bernhard van Weimar verzekerde hem van zyne bescherming, en prees hem aan by den kanselier Oxenstiern, die zyn regiment tot twaalf compagnien vermeerderde, en hem geldt beschikte, waar mede hy het zelve in de Elzas voltallig kon maken. Maar dit schoonschynende geluk hieldt weinig standt, doordien zulks by de andere Zweedsche officiers yverzucht verwekte. Dus zo haast Gassion zyne 12 compagnien op de been hadt, wilde hy met de zelve tot den hertog van Weimar gaan, maar de kanselier Oxenstiern riedt hem in de Elzas te blyven. De hertog van Lotharingen was zeer begerig hem in zynen dienst te hebben, en deedt hem zeer voordelige aanbiedingen, maar Gassion hadt daar geen lust toe. En vermits Vrankryk reets begonnen hadt zich in den Duitschen oorlog te mengen, prees hem de hertog van Weimar 't Fransche hof aan, en beval hem met zyn regiment zich by den maarschalk de la Force in Lotharingen te voegen, indien hy daar genegenheit toe hadt. By deze gelegenheit nam hy voor een reis naar 't Fransche hof te doen, en wierdt daar door den kardinaal Richelieu met hoogachting ontfangen. De natuurlyke zoon van Gustaaf Adolf, veel werk van Gassion gemaakt hebbende, toen hy onder 't heir zyns vaders diende, hieldt nog met hem briefwisseling, en badt hem daar te komen, hy wilde hem een regiment van 1200 man schenken. Kort te voren, als hy den hertog van Wurtenberg in de belegering van Villingen te hulp kwam, wierdt hy gevaarlyk gekwetst, zo dat hy in lang geen dienst kon doen. Dus als hy zag, dat hy van de Zweden genoegzaam met de nek aangezien wierdt, begaf hy zich in den Franschen dienst. Maar hier vondt hy ook verscheide hinderpalen, tot dat eindelyk in den jare 1635, toen Vrankryk opentlyk aan Spanje den oorlog verklaarde, de hertog Bernhard van Weimar hem naar 't Fransche hof zondt, alwaar hy op nieuw door den kardinaal Richelieu met veel achting ontfangen, en gezonden wierdt, om by de Protestantsche vorsten te verzoeken, dat zy hem een werving van 10000 man wilden toestaan. Maar Gassion bedurf die gansche zaak door zyn eigen schuldt, want als hy des aangaande met den pater Joseph, die toen aan 't Fransche hof en inzonderheit by den gemelden kardinaal in groot aanzien was, die zaak moest overleggen, kon hy met hem niet eens worden, waar op de pater zeide: „ Ik zie wel dat wy van geen „ een geloof zyn (want Gassion was van den hervormden Godsdienst) waar op Gassion hem antwoordde: „ En wy zyn nog min- „ der van een handwerk. De pater voerde hem hier op te gemoedt: „ Ik weet de mening des konings, en dat moet u genoeg zyn. Hierop wierden hem alle zyne volmachten en brieven wederom ontnomen, en pater Joseph wierdt zyn dood vyandt. Echter kreeg het Gassion zo verre door de voorspraak van Bernhard, hertog van Weimar, dat hy met zyn regiment in den Franschen dienst wierdt aangenomen, onder voorwaarde, dat hy onder niemands bevel, dan dat van den generaal alleenig zou staan. Dus voegde hy zich by 't leger van den maarschalk de la Force in Lotharingen, ging dikwils op party uit, en maakte zich door zyne dapperheit en brave daden zo geacht en bemind, dat men hem de beslagene goederen van den baron Sales, die by den hertog van Lotharingen overgelopen was, en niet lang daar na een geschenk van 20000 livres vereerde. De kardinaal Richelieu zou hem zelf onder zyne garde genomen hebben, hadt de pater Joseph hem daar niet hinderlyk in geweest. In Maart 1636 overviel hy, benevens den jongen de la Force, 2500 ruiters, die Coleredo naar de Nederlanden voeren wilde, en bekwam dien generaal zelf gevangen. Twee maanden daar na wierdt hy tot de belegering van de stadt Dole, en vervolgens tot die van Corbië gebruikt. Op den tocht naar de laatste plaats wierdt hy door een koorts overvallen, waar door hy het bevel over zyn regiment aan Jan de Wert zo lang vertrouwde. De koning liet hem nog 50000 livres betalen, om zyn regiment voltallig te maken, en 't met nog twee compagnien te vermeerderen. De koning beschonken wordende door den hertog van Candale met 40 Spaansche paarden, vroeg de koning aan Gassion wat hem van de zelve dacht, waarop hy antwoordde: „ Ik „ wenschte dat ze uwen vyandt toebehoorden, zo zou ik kans zien „ daar meester van te worden. De koning zeide: „ Als ik u de zelve „ schonk? „ Dan zou ik, herzeide Gassion, myn regiment met nog „ twee compagnien vermeerderen: maar de koning voegde hem „ toe: „ Ik kan zulks niet wel doen, om 't ongenoegen, dat de her- „ tog van Candale hier over zoude opvatten, ik zal zorg voor u „ dragen", waar op de kardinaal Richelieu zyn regiment met noch twee compagnien dragonders vermeerderde. Door zyne ver-

dien-

dienften wierdt hy kort daar na tot maarfchalk de Camp verkoren. In den jare 1639 wierdt hy naar Normandië gezonden om de rebellen te beteugelen, het welk hy zo gelukkig verrichtte, dat hem de halve inkomften van koninklyken luitenant dier provincie gegeven wierden. In den jare 1640 deedt hy in de belegering van Arras groten dienft, was ook de eerfte, die op de bres poft vatte. Gedurende dezen veldtocht wierdt Gaffion ten hove geroepen, dewyl hem de kardinaal uitvorfchen wilde, of hy geen deel nam in 't voornemen van den grave van Soiffons, die te dier tydt een opftandt verwekte; maar hy bevondt hem niet alleen onfchuldig, maar toen hy den kardinaal overtuigt hadt, zwoer hy hem een onverbrekelyke getrouwheit; echter kon hem de kardinaal niet bewegen, dat hy in fchyn de party van Soiffons zou aannemen, en hem op deze wyze verraden, want Gaffion antwoordde, dat hy niet veinzen kon, noch geen verrader wilde worden. In den volgenden veldtocht van 't jaar 1641 heeft hy het meefte tot de verovering van Aire bygebragt. In 't jaar 1642 zou hy naar 't Rouffillon trekken, om den maarfchalk de Brezé in de belegering van Perpignan behulpzaam te zyn; maar zynde reets op weg, vermits zyne vyanden dit beftoken hadden om hem verre van de handt te hebben, wierdt hy door den kardinaal te rug ontboden, en bekwam order zich weêr naar Vlaanderen te vervoegen, alwaar hy onder den maarfchalk van Harcourt de veroveringen van Clermont, Oye en andere plaatfen hielp bevorderen. Kort voor de doodt des kardinaals kwam hy aan 't hof, en bezocht den zelven, die hem onder anderen met twee dierbare ringen befchonk, voegende daar by: „ Daar is 'er een voor u, „ en een voor uwe gemalinne, als gy 'er eene gekregen hebt: want Richelieu, zegt men, dat hem wilde aan een van zyne nichten ten huwelyk geven, fchoon hy van den hervormden Godsdienft was, zo veel werk maakte hy van Gaffion, waar door het ligt te begrypen is, hoe veel hy door de doodt van dezen kerkvoogdt verloor; evenwel wierdt hy kort daar na in 't jaar 1643 tot maarfchalk verheven, na dat hy in den flag van Rocroy en in de belegering van Diedenhoven zyne dapperheit en trouwe hadt doen blyken. In deze waardigheit bevondt hy zich in 't jaar 1644 in de belegering van Grevelingen, die hem nevens den maarfchalk de Meilleraye onder den hertog van Orleans was toevertrouwt. In dit beleg geraakte hy met den gemelden Meilleraye overhoop, doordien de laatfte, nydig over 't geluk van den eerften, hem niet zetten mogt, en telkens dwarsboomde, te meer doordien hy zag, dat het krygsvolk meer naar de bevelen van Gaffion luifterde, dan naar de zyne. Hy was dag en nacht bezig, en by alle aanvallen en fchermutzelingen tegenwoordig, vocht als een gemeen foldaat, en moedigde door zyn voorbeeldt het krygsvolk aan: zelf badt hem de hertog van Orleans, dat hy wat meer acht op zich zelve zou flaan, en zich zo niet bloot ftellen aan de uiterfte gevaren, want hy nam zelf dikwils het ampt van ingenieur waar. Wanneer de ftadt zich overgaf, ontftondt tuffchen hem en de Meilleraye een hevige twift, vermits hy het baftion, dat de belegerden voor hunnen uittocht inruimden, met zyne benden wilde bezetten, maar Gaffion hoopte, dat hem die eer gegunt zou worden, om dat hy het naafte aan de ftadt gevordert was, maar de hertog van Orleans verklaarde zich voor de Meilleraye. Na deze verovering nam Gaffion de abdy Waten weg, en vermits dit een voordeelige poft was, verfchanfte hy zich daar. Meilleraye was hier over zeer misnoegt, dat men hem dien laft niet hadt toevertrouwt, ging gemelyk uit het leger, en bleef de reft van dien veldtocht in Parys. Gaffion bleef echter niet alleen, maar de hertog van Elbeuf kwam by hem, waar door weêr nieuwe jaloufien ontftonden, die zo hevig toenamen, dat zy beide tot een tweegevecht gekomen zouden zyn, 't geen door de vrienden van beide zyden verydelt wierdt. Wanneer men in den beginne van het jaar 1645 beraadflaagde, wie in den volgenden veldtocht onder den hertog van Orleans in Vlaanderen dienen zou, wierdt de maarfchalk Gaffion alleen voorgeftelt. Het voornaamfte oogmerk was toen op Duinkerken. Hy brak eerft door aan de rivier Colme, en dwong Piccolomini, dat hy zich achter het kanaal, dat van Duinkerken naar Winoxbergen gaat, legeren moeft. Hier op veroverde hy de fchanffen Mardyk, Lincke en Bourbourg: maar vermits Piccolomini zich aan dit kanaal van Duinkerken fterk begraven hadt, en daar door de belegering van Duinkerken belette, zocht Gaffion op alle wyze afleidingen te maken, om hem te doen opbreken, trekkende hier van daan op met het grootfte gedeelte van zyn leger, en nam in 't kort Marville, S. Venant, Lilliers, Bethune, Armentiers, Warneton, Comines en Menen weg, deedt van Menen een tocht naar de vyandlyke linie tuffchen Gent en Brugge, en hadt het geluk van een fort van de zelve in te nemen, gevende de Hollanders hier door lucht, en gelegenheit om Hulft weg te nemen. De Spanjaarden, door dezen hoon gevoelig, vereenigden zich met de benden van den hertog van Lotharingen, en zochten met vereende krachten Gaffion in Menen te overvallen, maar deze wachtte niet, tot dat zy alle by elkanderen waren, greep by Iperen den grave van Fuenfaldagne aan, en floeg hem ten eenemaal uit het veldt. Hy verfterkte daar op de plaatfen, door hem aan de Ley ingenomen, zette ganfch Vlaanderen onder brandfchatting, en deedt door gedurige ftroperyen grote fchade, ja viel zelf onverwagt op het hoofdkwartier van den hertog van Lotharingen, die het Spaanfche leger befchierde, en by Aath zich nedergeflagen hadt, alwaar hy door de Schelde gedekt was, maar hy bemachtigde de fchepen, die op de Schelde van Vercoin tot Oudenaarde lagen, floeg met 'er haaft daar van in ftilte een fchipbrug over de zelve, en veroverde veel van de bagagie des gemelden hertogs. Wanneer men in 't begin van 't volgende jaar raadpleegde over den veldtocht, wierdt Gaffion naar Liencourt ontboden, daar zich ook bevonden de hertog van Orleans, de kardinaal Mazarin en M. Tellier. Onder andere redeneringen zeide de kardinaal Mazarin tegen den maarfchalk: „ Wilde Godt dat gy Roomfch-Katholyk waart! Ik „ zou u zo wel aan 't hof van Rome dienft doen als aan dit; maar Gaffion antwoordde: „ Ik ben verloren, myn heer, zo gy alleen voor myne zaligheit zorgt. De kardinaal lachte daar om, maar antwoordde hem: „ Gy kent het onderfcheidt nog niet tuffchen den „ myter en de ftormhoedt te dragen; maar ik wil u echter behulp- „ zaam zyn, laat my flechts geworden. Waar op de hertog van Orleans zeide: „ Zo haaft hy maar kardinaal is, zal hy wel Ka- „ tholyk worden: maar Gaffion verzocht, dat men hem omtrent het ftuk van den Godsdienft met vrede wilde laten, dat hy den Roomfch-Katholyken Godsdienft wel kende, en dat hy den paus en al de kardinalen het hoofdt wel bieden kon. Hier op beraadflaagde men ook over den veldtocht, en de kardinaal was van mening, dat men een van de gewigtigfte plaatfen aan de Schelde belegeren moeft, om daar door de Hollanders gelegenheit te geven, van Antwerpen weg te nemen. Maar Gaffion, die beter den oorlog in 't veldt dan in het kabinet verftondt, bleef op het wegnemen van Duinkerken ftaan: door deze halsfterrigheit ontviel den kardinaal nog al een vry woordt, en de veldtocht wierdt geopent, Gaffion moeft dienen onder den hertog van Orleans en den hertog van Enguien, na dat hy echter alleen binnen 14 dagen tydt de ftadt Kortryk ingenomen hadt. Het Franfche leger fteunde ten eenemaal op dat van de Hollanders, 't geen aan 't kanaal van Brugge ftondt, en fchoon toen al eenige onderhandelingen tuffchen hen en Spanje op het tapyt waren, echter ging het eerftgemelde leger op Duinkerken los. De maarfchalk Gaffion wierdt vooruit gezonden, om den weg te banen, en het fort Ventifmuler weg te nemen, 't welk hy ook loffelyk volvoerde. Vermits de Hollandfche vloot nog niet aangekomen was om Duinkerken ter zee in te fluiten en te benaauwen, belegerde men eerft Winoxbergen; na deze verovering bezette men Mardyk, en Veurne gaf zich na weinig wederftaadt over, en na dat Gaffion de Spaanfchen uit verfcheide verfterkingen gedreven hadt, volgde de belegering van Duinkerken, en daar na des zelfs verovering. Hier op wierden de winterkwartieren langs de Ley betrokken, dragende Gaffion zorg, dat de plaatfen, die de Spanjaarden tuffchen Menen en Quenoy noch inhadden, in zyne macht kwamen, waar by hy ook Lanoy voegde. Ook bragt hy Kortryk in goeden ftaat van tegenweer, maar zyne oneenigheit met den maarfchalk van Rantzau was oorzaak van 't verlies van Armentiers, het miflukken van den aanflag op S. Omer, en het ontzet van Landrecies. Zy wierden hier om van elkander afgezondert, en toen maakte zich Gaffion haaft meefter van Baffee, en Rantzau van Dixmuiden. Gaffion belegerde hier op Lens, maar wierdt door de Spaanfchen daar van daan gedreven. Hy vereenigde zich hier op wederom met Rantzau om Iperen weg te nemen, maar de gedurige oneenigheit tuffchen deze twee generaals maakte deze onderneming vruchteloos. Gaffion belegert toen op nieuw Lens, waar voor hy dodelyk gekweft wierdt, en naar Arras gebragt, alwaar hy vier dagen daar na, op den 2 October 1647, den geeft gaf. Men moet hem nageven, dat hy in moedt en dapperheit weinig zyns gelyken hadt. Hy was vlug, gedurig in beweging, en daar het allergevaarlykft was, liet hy zich het liefft gebruiken, maar zyne raadflagen en groot nabedenken waren juift niet 't beft. Onder zyne daden liep echter al vry wat verwaantheit, die nochtans veel van het geluk begunftigt wierdt, waarom hem eenigen hielden voor een goed partyganger, of een generaal voor de Huffaren of Croaten, beter dan voor een veldheer van een geregeld leger. De hertog van Enguien noemde hem een *etourdi Caporal*, of een onbezonne korporaal. Daarenboven was hy by uitftek vaftftaande op zyne gevoelens, en liet zich door geen ervarene legerhoofden noch minifters overhalen. De foldaten beminden hem als hunnen vader, om dat hy, met hen de gevaren deelde, en hen goede kwartieren bezorgde, ziende niet naauw op hun moeskoppen. In zyne jeugt hadt hy, gelyk gezegt is, geftudeert, des verftondt hy de Latynfche en Hoogduitfche talen. De veftingboukunde wift hy als een ingenieur. Hy was een krygsman in zyn hert, des hadt hy een affchrik van het vrouwvolk en 't hofleven. Een fchoon paardt zag hy liever als een fchone juffer, en men kon hem nimmer tot trouwen bewegen. Hy hadt ook meer genoegen in zyne winterkwartieren, dan in 't hof, en kwam daar nimmer ten zy hy geroepen wierdt. Zyne alte grote vrymoedigheit in 't fpreken en ongemanierdheit was hem veeltyds en inzonderheit op 't laatft zeer fchadelyk. Hy ontzag geen voorname minifters noch ervarene generalen, zelf al hadden zy zyn opgang bevordert: gelyk als de hertogen van Weimar, Enguien en andere voorname mannen, die hem veel dienft gedaan hadden. Hy was in twift met alle zyne medemaarfchalken, die by hem dienden, en veroorzaakte zich zelf een dodelyken haat des kardinaals Mazarin, die hem eerft zo teder beminde. De graaf van Paluan wilde het ampt van Meftre de Camps van hem kopen, en vermits hy geen gereet geldt genoeg hadt, boodt hy hem een borg aan, maar Gaffion was daar mede niet te vrede, fchoon de kardinaal Mazarin daar by ftondt, en zelf zich als borg aanboodt; maar Gaffion antwoordde met zyne gewone vrymoedigheit: Als de borg machtiger is dan de fchuldeiffcher, heeft hy niet in den zin om te betalen; hy moeft borgen hebben die hy dwingen kon, als hy het geldt benodigt hadt. Dit verdroot Mazarin geweldig, en te meer, om dat hem ter ooren gekomen was, dat Gaffion zich hadt laten ontvallen, dat Mazarin flechts de aap van Richelieu was. Wanneer hem eens een order van het hof gezonden wierdt, die hem niet

niet aanſtondt, zeide hy: „Dat komt my van een onwetenden paap, „ en Italiaanſchen hondsvot. Vermits hy nu alle de generalen en hofminiſters tot vyanden gemaakt hadt, kon hem zyn ongeluk niet ontgaan, zelf gaf men voor, dat hy met de Hollanders in verdrag was, om hen Kortryk in handen te leveren, en dat hy met de gehele armee een ſchelmſtuk wilde begaan; zo dat de kardinaal al verſcheidemaal hem in arreſt wilde laten nemen, maar ſtelde het telkens uit, ja 't hof was zelf ook dikwils van voornemen hem af te zetten; zo dat, by aldien hy niet geſtorven was op het bedt van eere, hy dien hoon onmogelyk zou hebben kunnen ontgaan; vermits de kommandant van Arras, daar hy zich om zyn ontfangen wonden naar toe begeven hadt, reets order hadt hem vaſt te houden, ſchoon hy aan gene verraderyen deel heeft gehad. *Du Prat elog. du Mareſchal de Gaſſion impr. Paris* 1654. *Anon. hiſt. du Mareſchal de Gaſſion. Siri. Mercurio de tempi correnti tom.* X. *Vaſſor hiſt. de Louis* XIII. *Anſelmus hiſt. Geneal. de la Maiſon de France Tom.* I.

GAST, in 't Latyn *Caſtra Rhætica*, een landſtreek in 't Zwitſerſche gebiedt van 't Canton Zurich, Schweits en Glarus, grenzende insgelyks aan het graafſchap Sargans en het Toggenburger landt. De beſte plaatſen daar in zyn Weſen, Schennis, enz. 't Gezag over deze landſtreek hebben de gezamentlyke Roomſche Zwitſerſche Cantons, en die van Glaris het meeſte, aan welke het in den jare 1438 van den hertog Frederik van Ooſtenryk is verpand.

GASTAL, of GASTEREN. Dus wordt ook de bovengemelde landſtreek genaamt.

GASTEL, of GASSEL, een dorp onder Bergen op den Zoom, heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Tholen en Bergen op den Zoom. *Houve.*

GASTINE, een landſchapje van Vrankryk in Poitous. Men plaatſt het aan den oorſprong van de Toue, tuſſchen de ſteden Niort, Fontenay en Parthenois, maar men weet des zelfs rechte gelegenheit niet. *Baudrand.*

GASTINE, een abdy gelegen in Toureine, vier mylen van Tours naar 't Noorden. *Baudrand.*

GATINOIS, in 't Latyn *Vaſtinium*, een Franſch landſchap, naby Beauce, wiens landpalen niet wel kennelyk zyn. Het ſtaat onder 't gezag van Iſle de France, of Franſche eilandt. Men zegt, dat des zelfs naam zynen oorſprong neemt van de rotſen en zandige plaatſen, die by de bewoners van dat geweſt Gaſtines genaamt worden. Het bevat in zich het hertogdom van Nemours, de graafſchappen van Rochefort en Moret, met Montargis, Monthelery, en ook wel eer Milly, Fonteinebleau, enz. *Guillaum. Morin en Rouillard hiſt. de Melun & Herepoix.*

GASTON, (IGNATIUS) een edele van Catana in Sicilië, wierdt geboren den 7 February des jaars 1640. Hy leide zich met yver op de rechten, in welke hy ook Doctor wierdt, zynde voorts onder de beroemdſte rechtsgeleerden gerekent, en tot hoge eerampten verheven. In de akademie van zyne geboorteplaats las hy zeven jaren lang over de pauſſelyke rechten, en vervolgens is hy in de zelve ſtadt zeven malen ſchout, en eenmaal rechter te Meſſina geweeſt: om van andere hoge bedieningen, door hem bekleed, niet te ſpreken. Hy was een zeer geleerd man, en door zyne letteroeffeningen berucht, zynde daar by een liefhebber van de Latynſche dichtkunde; gelyk hy ook onvermoeid in den arbeidt was. Tot vergelding van 's mans verdienſten wierdt hy en zyne nakomelingen door Karel den II beſchonken met den tytel van markgraaf. Ignatius ſtierf te Palermo den 19 Auguſty des jaars 1693, nalatende in het Latyn: *Conſultatio pro ſtipendiis militum; diſceptationes Fiſcales, notis Politicis illuſtratæ, & in ſupremis Siciliæ Prætoriis definitæ. Tom.* I. *in quo Meſſanenſis rebellionis ſeries, & perfecti principis idea in civitate perduelli armis ſuperata delineatur; diſceptationes Fiſcales & Civiles, notis Politicis illuſtratæ, & in ſupremis Siciliæ prætoriis definitæ, Tom.* II. *poſthumus; diſceptationes Juridicæ, notis politicis illuſtratæ, & in quibus propugnatur antiquiſſimi & famigerati Catanenſis gymnaſii ſingularis erectio, & privata poſſeſſio, quoad omnes alias civitates in toto Siciliæ regno; Juridicæ diſceptationes, notis politicis illuſtratæ, in quibus juſta, & rationabilis proponitur illuſtrium deputatorum regni petitio ſuper novæ legis promulgatione: ut dotes de Paragio deinceps conſtituendæ deſcendentibus fæminis, baronum prole extincta, ad feuda revertantur*; en in 't Spaanſch: *Juſtificaciones por la regia Gran Corte*: als mede in handſchrift: *Conſultationes Politicæ; Diſceptationes Criminales; Diſceptationes Patrimoniales. Biblioth. Sicula.*

GASTON, (JOHANNES BAPTISTA) hertog van Orleans, Chartres, Valois en Alençon, grave van Blois, enz. pair van Vrankryk, ſtedehouder van Languedok, was jonger zoon van koning Henrik den Groten en Catharina de Medicis. Hy wierdt geboren te Fonteinebleau op den 25 April des jaars 1608, droeg eerſt den tytel van hertog van Anjou, en daar na dien van Orleans. Deze prins hadt weinig tyds het gebiedt over 't leger, woonde ſlechts in den jare 1628 de belegering van Rochel by, en in 't jaar 1636 hadt hy 't gezag in Pikardië. Hy toonde verſcheide tekenen van misnoegen, en onthieldt zich van het hof, maar wanneer hy daar verſcheen, ontfing koning Lodewyk de XIII zyn broeder hem altydt wel. Hy was luitenant generaal van den ſtaat gedurende de minderjarigheit van Lodewyk den XIV, en hy geboodt het heir in de jaren 1644 en 1645, nam met het zelve weg de ſteden Grevelingen, Bethune, Bourbourg, Armentiers, Kortryk, Mardyk, enz. Daar na de burgerkryg ontſtaande, veranderden vele zaken van aanzien, en deze prins vertrok naar Blois, alwaar hy in February des jaars 1660 ſtierf. Zyn ligchaam wierdt naar S. Denys gebragt, en men begroef zyn hert in de Jeſuiten kerk te Blois. Deze prins was een groot liefhebber van alle aardig-en fraaiigheden, hadt eenige treffelyke kabinetten met medailles, geſteentens, meniaturen, en andere ſeldzaamheden. Hy trouwde in den jare 1626 met Maria van Bourbon, hertogin van Montpenſier, en eenige dochter van Henrik, hertog van Bourbon, Montpenſier, Dauphin van Auvergne, enz. Deze gemalin overleden zynde in 't kraambedde den 4 Juny des jaars 1627, in den ouderdom van 22 jaren, hertrouwde hy in 't jaar 1632 te Nancy met Margaretha van Lotharingen, jongſte dochter van François, grave van Vaudemond, geſtorven in 't paleis van Orleans te Parys den 3 April des jaars 1672. By zyne eerſte gemalinne heeft hy een dochter gehadt, genaamt Anna Maria Louiſe van Orleans, ſouvereine van Dombes, princes van la Roche-ſur-Yon, Dauphine van Auvergne. By zyne twede hadt hy een zoon, geboren in 't jaar 1650, geſtorven in 't jaar 1652, en vier dochters, als: Margaretha Louiſa, bygenaamt mademoiſelle d'Orleans, geboren den 28 July des jaars 1645, en getrouwt 1661 met Coſmus de Medicis den III, groothertog van Toskanen: Eliſabeth Demoiſelle d'Alençon, geboren in 't jaar 1646, en getrouwt in 't jaar 1667 met Louis Joſeph van Lotharingen, hertog van Guize, pair van Vrankryk, enz. Françoiſe Magdalena, Demoiſelle de Valois, geboren in 't jaar 1658, getrouwt in 't jaar 1663 met Karel Emanuel den II, hertog van Savoje, en geſtorven den 14 January des jaars 1664, en Anna Maria van Orleans, Demoiſelle de Chartres, geboren in 't jaar 1652, en te Blois geſtorven in 't jaar 1656. Hy hadt ook eenen natuurlyken zoon, Louis, baſtaardt van Orleans, grave van Charny, geboren in 't jaar 1637 te Tours van Louiſa Roger. *Olhagary hiſt. de Foix. Froiſſardus. de Marca. le Vaſſor hiſt. de Louis* XIII. *l.* XXV.

GASTON, bygenaamt *Phebus* de III, graaf van Foix en markgraaf van Bearn, was de zoon van Gaſton den II, grave van Foix, en Eleonora van Cominges. Hy droeg den naam van *Phebus*, en hadt ook een zon in zyn ſchildt. Deze prins is zeer beroemd geweeſt door zyne overwinningen, edelmoedigheit, prachtige gebouwen, die hy liet maken, en heerlyke ſtaathouding, die hy byna zo groot als de koning zelf hieldt. Hy ſchreef verſcheide werken over de jagt, en een, 't welk den tytel voerde van *le Miroir de Phebus.* Koning Johannes liet hem te Parys gevangen nemen, om dat hy hem geen hulde van zyne landen wilde doen, maar gaf hem naderhandt het gebiedt over 't leger in Guienne. Hy ſtierf zeer ſchielyk in den jare 1391, terwyl men hem water op de handen goot, om die te waſſchen voor den eeten, als hy van de jagt was t'huis gekomen. Hy hadt het graafſchap Foix aan koning Karel den VI geſchonken, die hem niet wyken willende in edelmoedigheit, het zelve wederom aan zyne erfgenamen gaf. Deze graaf trouwde in den jare 1648 met Agnes van Navarre, dochter van Philips den III, koning van Navarre, en Johanna van Vrankryk, zuſter van Karel den II, bygenaamt den Bozen, ook koning van Navarre; hier won hy by Gaſton, prins van Foix, wiens einde droevig was. Deze graaf onderhieldt een byzit, en Agnes trok weêr naar Navarre; anderen zeggen, dat hy haar wegzondt. De zoon, hier voor genoemt, wenſchte zeer naar de wedervereeniging van zyne ouders, des ging hy zyne moeder eens bezoeken. Terwyl hy daar was, gaf hem zyn oom Karel de II, koning van Navarre, een poejertje, 't welk hy hem beval in de ſpys te ſtrojen, die zynen vader opgediſcht wierdt, hem wysmakende, dat, zo haaſt zyn vader dit genuttigt zou hebben, hy aanſtonts genegen zou zyn om zyne moeder wederom te roepen. Deze jonge prins geloofde dit zeer ligt, en wederom t'huis komende, openbaarde dit aan een van zyn baſtaardbroeders, zeggende, dat het een liefdepoeder was. Deze maakten 't den graaf bekend, die het poeder bevondt eên dodelyk vergift te zyn, waarom hy zyn zoon gevangen liet zetten, waar in hy van droefheit geſtorven is. Dit geſchiedde in den jare 1382. Gaſton Phebus hadt ook vier naturelyke zonen, als, Bernard, die met Iſabella de la Cerda, vrouwe van Medina Celi, trouwde, wiens nazaten ſteets graven en hertogen van die plaats geweeſt zyn: Jan, bygenaamt Jobbain de Bearn, die ellendig verbrandde op het ballet der wilden, 't welk koning Karel de VI te Parys in 't hof van S. Paulus den 30 January des jaars 1392 hadt aangerecht. Hy wierdt begraven by de Karthuizers; en dan nog Perenaud en Gratiaan. *La Perriere Annal. de Foix. Olhagaray hiſt. de Foix. Froiſſard. de Marca &c.*

GASTON VAN FOIX, hertog van Nemours, was de zoon van Jan de Foix, grave van Eſtampes, markgrave van Narbonne, enz. en van Maria d'Orleans, dochter van Karel, hertog van Orleans, en Iſabella van Vrankryk, zuſter van koning Lodewyk den XII. Deze monarch, bewuſt van zyne trouwe en dapperheit, maakte hem gouverneur van Milanen, en veldheer van zyn heir in Italië. Jong zynde gaf hy reets blyken van zynen wakkeren aardt, en overtrof alle anderen van zyne jaren. Hy tradt in Bologne, belegerd door de bondgenoten, 't welk waren de paus, de koning van Spanje, en de Venetianen, nemende den tydt waar dat het zo ſterk ſneeuwde, dat men nauwlyks kon zien. Vervolgens ſloeg hy Jan Paul Baillon, die een gedeelte van het Venetiaanſche leger geboodt, tradt daar op in Breſcia, daar hy een ſlachting van wel 8000 zyner vyanden maakte. Eenige dagen daar na won hy den ſlag van Ravenne, die op Paaſchdag, den 11 April des jaars 1512, voorviel, maar willende een hoop van 4000 vluchtende vyanden vervolgen, wierdt hy omcingelt en gedood, zynde maar 24 jaren oud. Koning Lodewyk de XII, zyn oom, betuigde een uitnemende droefheit over dit verlies. *Claude de Seyſſel en Jan d'Anton hiſt. de Louis* XII. *Paulus Emilius. Paulus Jovius. Brantoſme.*

GAS.

GASTON, of GASTUS, een edelman in 't Dauphiné, bouwde benevens zyn zoon Guarino in de X eeuw een gasthuis voor de zieken, die het ligchaam van S. Antony kwamen bezoeken, 't welk Jocelinus in 't gebiedt van Vienne gebragt heeft. Dit gaf het begin van de orde van dien heilig, de welke in 't jaar 1095 door paus Urbanus den II op het Concilie van Clermont bevestigt is. Dit gasthuis heeft twee honderd jaren gestaan, en is bestiert geworden door 17 superieuren, die alleen den eernaam van meesters voerden, tot aan Aimon van Montani, die den eersten naam van abt kreeg door paus Bonifacius den VIII in 't jaar 1297, en in 't jaar 1312 maakte hy daar nieuwe inzettingen, en bevestigde den regel van S. Augustinus in die orde, de welke hy allen luister byzette. *Aimon Falco hist. Ant. Anton. Baronius A. C. 1095. Spondanus A. C. 1297. Chorier Hist. de Dauphine T. II. l. I. sect. 12. l. VI. sect. 15. &c.*

GASTON, bekend onder den naam van *Flaminius Gaston*, een Hoogduitsch arts uit Silesie, geboren in 't jaar 1575, zoon van Gabriël, en kleinzoon van Wolfgang Gaston, dien in den ouderdom van 90 jaren stierf, en zag honderd vyftien kinderen en kindskinderen. Deze waar van men spreekt studeerde in Italië te Bologne, schreef eenige werken in 't Hoogduitsch, en stierf den 5 February des jaars 1618. Zie zyn leven, beschreven door Melchior Adam onder de Hoogduitsche artzen.

GASTRON, veldheer der Lacedemoniërs, die tot hulp der Egyptenaren tegen de Persianen gezonden wierden. Deze veldheer, wetende, dat de Grieken standvastiger in 't stryden waren, en dat de Persianen meer voor hen duchtten dan voor de Egyptenaren, verschikte de order van 't heir, en plaatste de Grieken vooraan, hen kledende in Egyptische gewaden. Deze streden met de Persianen in gelyke kans. Toen zondt Gastron de Egyptenaren om de Grieken te ondersteunen. De Persianen, die met deze gewaande Egyptenaren zo veel te doen gehad hadden, als zy konden hebben, ziende toen eerst de Grieken zo zy meenden ten stryd komen, lichtten den voet, en vloden weg van het slagveldt. *Polyænus l. II. p. 136.*

GASTUS, VI grootmeester van de orde van S. Jan van Jeruzalem, was in 't jaar 1169 opvolger van Gilbert van Assali. Vermits hy niet meer dan twee maanden geregeert heeft, weet men niet recht, waar hy zyn oorsprong nam, noch wat hy merkwaardigs verricht heeft. Hy wordt hier alleen geplaatst, om dat alle de grootmeesters in dit werk aangehaalt worden. Zyn navolger was Joubert. *Bosio hist. de l'ordre de S. Jean de Jerusalem. Nabaret privileges de l'ordre.*

GASULEN, een Afrikaansch volk, 't welk in het gebergte Laalem Gesulæ woont, gelegen in de provincie Fez, onder 't ryk van Marocco in Afrika. De Cherifs van Fez en Marocco hebben dit volk om hunne getrouwheit en dapperheit doorgaans tot hunne lyfwachten verkoren. *Marmol Africa l. III. c. 30.*

GATAKER, (THOMAS) geboren te Londen den 4 September des jaars 1574. Zyn vader was Thomas Gataker, hoofdman van de kerk te S. Edmund. Hy zondt hem op de universiteit van Cambridge, alwaar hy in 't collegie van S. Jan aangenomen, en kort daar na meester wierdt. Hy hadt een ongemene neiging tot de studie der oudheden, en las naarstig in in de schriften der Griekse en Latynsche wysgeren, redenaren en poëten. Tot de Godgeleerdheit scheen hy in 't eerst slechte lust te hebben, echter leidde hy zich op die studie door 't aanraden van D. Johan Sterns, bisschop van Londen, die uit zyne beginselen zyn heerlyk verstandt bespeurde. Echter begaf hy zich daar na wederom, met toestemming van zyn voogdt D. Henricus Alvejus, op de gemelde universiteit van Cambridge, en ging voort in zyne eerst omhelsde studiën, zo dat hem eindelyk vergunt wierdt heimelyke collegiën over de beschaafde letteren en oudheden te houden. Daarenboven hadt hy goede gaven om te prediken, waarom men hem predikant in de bisschoplyke stadt Lincoln maakte, welk ampt hy tien jaren waargenomen heeft. In den jare 1611 wendde hy zich naar Rotherfield in de provincie Suffex, in de toenmaals opengevalle parochie, en bediende de zelve 35 jaren. Echter wierdt hy nog als præfectus in het collegie van de H. Drieëenheit in de gemelde universiteit te Cambridge beroepen, alwaar hy stierf in 't jaar 1654. Hy was een geleerd man, en groot criticus. Paulus Colomesius zegt, dat alle de oordeelkundigen, die in de XVII eeuw geschreven hebben, niet halen kunnen by hem, in zich op een gemakkelyke wyze omtrent de zaken uit te drukken. Zyn boek der oordeelkundige mengelingen, waar aan hy den tytel van Cinnus gaf, geeft zyn verstandt te kennen. Zyne bedenking over den styl van 't Nieuwe Testament is geleerd en net: maar hy is wat stout omtrent zyne vitteryen over verscheide plaatsen, zo dat zelf die veel van hem hielden, hem verplicht waren te verlaten om den zonderlingen aardt van zyne gevoelens. Ook heeft hy twee dissertatiën over 't woort *Godt*, met vier letteren gespelt, uitgegeven. Maar men houdt den styl van Gataker in zyne werken wat al te gemaakt. Zy zyn te Utrecht in den jare 1696 in twee volumina in folio gedrukt. Zie het leven van Gataker ten dele door hem zelf, ten dele door anderen beschreven.

GATARIA, een steedtie. Zie GUETARIA.

GATE. Het gebergte van Gate is een lange aaneenschakeling van bergen, strekkende zich uit van 't Noorden naar 't Zuiden, gelegen in Indië, aan deze zyde van de Ganges, van 't koninkryk Cambaje tot aan de kaap Comorin. Dit gebergte scheidt ook dit grote eilandt byna omtrent in twee gelyke delen, waar van het eene legt ten Oosten, en 't andere ten Westen. *Maty Dict.*

GATH-RIMMON. Men vindt drie steden van dien naam: de eerste behoort onder de Leviten aan den stamme van Keath, en was eene vrystadt van den stamme Dan. *Josua* XIX, 45. XXI, 24.

De twede lag ten Westen van den stamme Manasse, aan deze zyde de Jordaan. Zy was ook een vryplaats, gegeven aan de zelve Leviten, en men noemde de zelve ook Balvax of Jeblaan. *Jos.* XXI, 25.

De derde was in 't midden der stamme Ephraims. I *Chron.* VI, 69. *Simon Diction. de la Bible.*

GATHYNIA, eene stadt, gebouwt door koning Lacon digt aan de zee, gelyk als Cedrenus heeft aangetekent. *Nicol. Lloyd.*

S. GATIENUS, een apostel van Vrankryk, en eerste bisschop van Tours, was een van die genen, volgens Gregorius van Tours, die gezonden waren in 't jaar 260 aan de Gallen, om hen het Euangelie te verkondigen. Men wil, dat hy zich te Tours ophieldt, daar vele Christenen doopte, en op 't laatst der III eeuwe stierf. Zyne gedachtenis wordt daar geviert, en zyn ligchaam wierdt ten tyde van S. Martinus uit het graf, daar 't begraven was, verplaatst in de kerk van S. Lidorius, en tegenwoordig wil men, dat het in 't koor van de bisschoplyke kerk te Tours legt, die den naam draagt naar hem van S. Gatienus sedert de XIV eeuw. Men houdt zyn feestdag op den 18 December. *Greg. Tur. hist. Francor. l. I. c. 30. & l. X. c. 31. de Gloria Conf. c. 30. De Martelaarboeken van Saussay, Bollandus. Baillet vies des saints.*

GATONISI en AGATONISI, zyn twee kleine eilandtjes in den Archipel, leggende naby de kust van Natolië, tegen over de stadt Melazzo. Men wil, dat het eerste door de ouden *Eleus*, en 't laatste *Trogilia* genaamt wierdt. Men vindt 'er weinig merkwaardigs op. *Maty Dict.*

GATOPOLI, oudtyds *Andriaca*, een oud steedtie of burg van de Turken in Europa, gelegen in Romania, naar de kust der Zwarte zee, tusschen de stadt Salamis en den mondt van de rivier van gelyken name. *Baudrand.*

GATTA, (KAREL DELLA) prins van Montestaraon in 't koninkryk van Napels, die zich naar 't voorbeeldt van zyn vader Wenceslaus onder Franciscus Sfortia beroemd gemaakt heeft door de wapenen. In 't eerst diende hy den koning van Spanje in Vlaanderen, en daar na in Lombardië. In dit laatste landschap nam hy op order van den marquis Leganez, van den hertog van Parma, die zich naar de zyde der Franschen gevoegt hadt, Castel San Giovanni, Rottofreddo en andere plaatsen weg. Naderhandt weêrstondt hy den hertog van Crequi, wanneer hy het Milanees aangreep, en veroverde Bremme in 't landt van Lumelin. By de ondernemingen van gemelden Leganez op Casal en Turin deedt hy als gezaghebber over de Napelsche ruitery groten dienst, en droeg zich tegen de Fransche generaals Turenne en Harcourt zeer wel. Wanneer hy daar na te Napels gekomen was, zondt hem de hertog van Arcos, onderkoning van Napels, naar Orbitello, welke plaats hy met een zonderlinge dapperheit, en niet minder geluk tegen de Franschen verdedigde. In 't oproer van Napels, 't welk Masaniello aanrechtte, hadt hy 't opperste bevel over de koninklyke troupen, tegen de Franschen, die onder den hertog van Guise de rebellen te hulp trokken. Hy dwong hen in verscheide ontmoetingen naar Castal a Mare di Stabia, en daar na naar hunne vloot te wyken. De koning van Spanje, Philips de IV, beloonde zyne diensten met eenige leengoederen en tytelen, hem vereerende met de waardigheit van Mastro di Campo Generalo van 't ryk Napels. Eindelyk stierf hy in 't jaar 1656 aan de pest in de hoofdstadt van 't gemelde ryk, en wierdt in de kerk van S. Dominicus begraven. Hy hadt geen kinderen dan een natuurlyken zoon, dien hy in de belegering van Orbitello verloor. *Lorens. Crasso elog. di capit illustr. p. 289.*

GATTA MELATA, een beroemd veldheer in de XV eeuwe. Zyn rechte doopnaam was *Erasmus*, zynde van geringe ouders te Narni geboren. Eerst diende hy onder den generaal Braccio, en daar na onder zynen navolger den veldheer Piccinnino. Hier op tradt hy in dienst by de Venetianen, die naderhandt met paus Eugenius den IV, en met Philips Maria Visconti den Florentyn tegen den hertog van Milanen in verbondt traden. Vermits nu deze den hertog Baptista Canneto, die Bologne bezet hieldt, ondersteunde, zo poogde Gatta Melata benevens anderen deze stadt weêr in te nemen, maar de Milaneesche troupen sloegen die van Venetië en hare bondgenoten, en Piccinnino, zyn oude meester, behaalde op hem de zege. Maar hy was gelukkiger tegen Fortebraccio, die in den Kerkelyken staat veel geweldt maakte, vermits hy hem by Camerino sloeg en doodde. Onder den Venetiaanschen veldheer Carmagnuola hielp hy Brescia, Bergamo en Crema veroveren, ook deedt hy vele doorluchtige bedryven onder Johan Francisco, hertog van Mantua, tegen de Milanezen. Inzonderheit leide hy grote eer in, dat, toen zyne soldaten de Adda overtrokken, hy den vyandt alleen aangreep. Naderhandt wierdt hy van de Venetianen tot hunnen generaal verkoren. In deze bediening nam hy verscheide veroverde plaatsen van den gemelden Visconti weêr in, viel de stadt Cremona hevig aan, en sloeg by Rovado eenen ganschen dag met de generaals Gonzaga en Piccinnino, zonder dat zy, met een veel sterker leger, eenig voordeel op hem behalen konden, waar op hy in het Veroneesch eenige plaatsen wederom bemachtigde. By Calvatone was hy genoodzaakt met een zwak legertje zich in een gevecht in te laten, en wierdt eindelyk, na een dappere tegenweêr, geslagen. Maar kort hier op boette hy zyn schade door 't slaan van den generaal Piccinnino by Ten, verloste Brescia van de vyandlyke

lyke belegering, en hielp Verona wederom veroveren. Hier na vereenigde hy met den Florentynſchen generaal, Micheletto, Attendolo, en behaalde benevens hem die heerlyke overwinning op den gemelden Piccinnino by Anghiari; doch zyn al te grote yver hem hier zeer vermoeid hebbende, ſtortte hem in een ziekte, die hem in 't jaar 1441 in een middelmatigen ouderdom uit deze wereldt wegrukte. Men begroef hem te Padua, alwaar hem ter eere, op order van de Republyk van Venetië, door Donatus van Florence, zyn ſtandbeeldt te paardt opgericht wierdt. *Alipr. Caprioli, ritratti di cento Capit illuſt. p. 51. Pontan. l.* III. *c.* 5. *Egnat l.* VI. *c.* 9. *Delic. d'Italie.* I. *pag.* 162.

GATTINARA. (MERCURIN D'ALBORIO DE) Zie ALBORIO.

GATTINARA, een ſtadt en graafſchap van Italië in Piemont. *Mercurinus d'Alborio van Gattinara*, kancelier van keizer Karel den V, verkreeg de heerlykheit van deze ſtadt met den tytel van graaf, en toen hy kardinaal wierdt, gaf hy het aan zynen broeder *Karel* over. Zie ALBORIO DE GATTINARA. (MERCURIN)

GATTON, eene oude ſtadt in Engelandt, onder 't graafſchap Surrey, in een landſtreek, Keygate genaamt. Zy zendt twee leden naar 't parlement. Hier vindt men zomtyds onder de aarde en oude gebouwen wel Roomſche penningen.

GAUCHER DE CHASTILLON. Zie CHASTILLON.

GAUCOERT, een treffelyk geſlacht in Pikardië, 't welk vele brave officieren aan de kroon verſchaft heeft. Dit ſtamhuis neemt zyn begin met 1) *Raoul*, of *Rudolf* den I, here van Gaucourt en Argicourt, levende in den jare 1270, die ſtierf in 't jaar 1303, nalatende by zyne gemalinne, wiens naam men niet vindt aangetekent, *Raoul* den II, die volgt; *Johanna*, levende in 't jaar 1338, en *Jan van Gaucourt*, here van Villiers-le-Bel, hem ten huwelyk aangebragt door Euſtachia van Saillevillе, weduwe van Pieter, here van Villiers-le-Bel, die wel kinderen naliet, maar waar van men ook geen gewag gemaakt vindt.

Raoul de II, heere van Gaucourt en Argicourt, was een van de heren in Pikardië, die zich tegen de onderſtandgelden aankantte, en ſtierf den 13 January in den jare 1333, nalatende

Raoul den III van dien name, here van Gaucourt en Argicourt, die trouwde met Johanna van Poiſſy, vrouwe van Maiſons-ſur-Seine, dochter van Gaſcus, heere van Poiſſy, by wie hy teelde

Raoul den IV, here van Gaucourt Maiſons-ſur-Seine, enz. die ſtierf in den jare 1370. Hy was eerſt getrouwt met Beatrix, dochter van Euſtachius, here van Wangien en Oſſonvilliers, by wie hy teelde *Maria*, ongehuwt overleden: naderhandt met Iſabelle Cramailles, dochter van Pieter, bygenaamt Bureau, here van Cramailles en de Ville; by wie hy won *Hugo*, heer van Gaucourt, levende in den jare 1383: *Jan*, die volgt; en *Gillis van Gaucourt*, levende in 't jaar 1393.

Jan van Gaucourt, heer van Maiſons-ſur-Seine van Vitry en Villiers voor een gedeelte, hofmeeſter des konings, ſtierf den 22 February des jaars 1393, nalatende by Johanna van Farinville, zyne gemalinne, *Johanna van Gaucourt*, getrouwt met Robert, here van Waurin, Lilliers, Malaunoy, enz. *Raoul*, of *Rudolf* den V, die volgt; *Jan*, aartsdiaken van Joinville en de kerk van Chalons; *Euſtachius*, here van Vitry, grootvalkenier van Vrankryk, geſtorven in 't jaar 1415, zonder kinderen by Johanna van Montmorency, weduwe van Gaucher van Thorote, here van Chaſtellier, en dochter van Willem van Montmorency, here van S. Leu, en van Johanna d'Andrezel; en *Jan van Gaucourt*, van Maiſons-ſur-Seine, Villiers-ſous-ſaint-Leu, Serans, en Viry, aangeſtelde meeſter van de wateren en boſſchen van Vrankryk, Champagne en Brie in 't jaar 1398, die by Margareta Augier, zyne gemalinne, naliet *Caloye van Gaucourt*, getrouwt met Jan d'Aveſnes, here van Rotagny en Lespine, mitsgaders *Iſabella van Gaucourt*, vrouw van Philip van Fouilleuſe, here van Noiron.

Raoul de V, heer van Gaucourt, ridder, kamerling des konings, baljuw van Rouaan, alwaar hy in een oproer wierdt gedood in den jare 1417, na dat hy aan den ſtaat vele voortreffelyke dienſten hadt gedaan. Hy was voor de eerſtemaal getrouwt met Margaretha van Beaumont, vrouwe voor een gedeelte van Luſanches, weduwe van Karel van Hangeſt, opperrichter van Beaucaire, en van Gillis Galois, ridder; en voor de twede maal met Alcaume van Berghes, weduwe van Jan de Roy, here van Aunoy, en dochter van N. kaſtelein van Berghes, en Sybilla van Gavre. Van 't eerſte bedde kwamen *Willem van Gaucourt* levende in den jare 1402, en *Raoul* de VI, die volgen zal. Van zyn twede bedde *Iſabelle van Gaucourt*, vrouwe van Berghes, eerſt getrouwt aan Jan, here van Naillak, du Blank en Chateaubrun, markgraaf van Bridiers, ſeneſchal van 't Limoſin, en ten twede male aan Berangon van Arpajon, here van Severak. Zy ſtierf in den jare 1479.

Raoul de VI, here van Gaucourt, enz. eerſte kamerling des konings, grootmeeſter van Vrankryk, gouverneur van 't Dauphiné, enz. Hy bevondt zich in den jare 1427 by de nederlage der Engelſchen voor Montargis, deedt veel tot de verovering van Chartres in den jare 1429, en na dat hy tot gouverneur in 't Dauphiné was aangeſtelt, ſloeg hy in 't jaar 1430 den prins van Oranje, die de zyde des hertogs van Burgundië koos. In den jare 1437 muntte hy uit in dapperheit voor het belegerde Montereau, en maakte veel voordeel in Normandië. Hy ontfing te Rouaan, toen koning Karel de VII daar was, als opperhofmeeſter de ambaſſadeurs, die door den koning van Hungarië derwaarts gezonden wierden, om de princes Magdalena ten huwelyk te verzoeken. Hy trouwde met Johanna van Preuilly, dochter van Gilles, here van Preuilly, en Margareta van Naillak, by wie hy hadt *Karel* den I, die volgt; *Jan*, biſſchop en hertog van Laon, geſtorven den 10 Juny des jaars 1468; *Raoul*, heer van Luſarches, geſtorven in den jare 1493, en *Maria van Gaucourt*, die den 5 Juny des jaars 1456 trouwde met Karel van Tournon, here van Belcaſtel, daarna met Renatus Coſſa, here van Marignane, geſtorven omtrent den jare 1489.

Karel de I, heer van Gaucourt, Argicourt, Chaſteaubrun, Naillak, markgraaf van Acy, luitenant generaal, gouverneur van de ſtadt Parys en Iſle de France, Raadt en kamerling des konings, deedt vele voortreffelyke dienſten aan de koningen Karel den VII en Lodewyk den XI. Hy ſtierf te Parys in den jare 1482, en wierdt in de kerk van S. Jan de Greve begraven. Hy trouwde den 8 October des jaars 1454 met Agnes de Veaux, bygenaamt Calotte, dochter van Jan, here van S. Yves, en Johanna de Bouteiller, vrouwe van Saintines, by welke hy teelde *Karel* den II, die volgen zal; *Jan*, biſſchop van Amiens; *Lodewyk*, mede na zyns broeders doodt biſſchop van Amiens; *François*, ridder van Rhodes; *Anna*, getrouwt den 23 October des jaars 1480 aan Jan van Culant, here van Chateauneuf; *Catharina*, den 10 Maart des jaars 1480 gehuwt aan Lodewyk van Aubuſſon, here van Villeneuve; en *Margareta van Gaucourt*, gemalin van Pieter du Puy, here van Vatan, Bailly, en gouverneur van Berry.

Karel de II, here van Gaucourt, Boueſſes, Chateaubrun, Naillak, Cluys, enz. verkocht in 't jaar 1498 het leen van Gaucourt. Hy was getrouwt met Anna van Bar, dochter van Jan, here van Baugy, enz. ten twede male den 20 February 1498 met Margareta van Blanchefort, dochter van Jan van Blanchefort en Andrea van Norroy. Van 't eerſte bedde hadt hy *Karel* den III, die volgt; *Joachim*, protonotaris van den H. ſtoel; *Catharina* en *François van Gaucourt*; en van 't twede bedde *Andrea van Gaucourt*, getrouwt den 17 July des jaars 1519 met Coſmus van Thiercelui, here van Balon.

Karel de III, heer van Cluys en Boueſſes enz. ſtierf in 't jaar 1555, nalatende by Catharina van Bigny, dochter van Claude, here van Aiſnai-le-viel, en Jaqueline de l'Hoſpital, die hy getrouwt hadt in 't jaar 1534, *Lodewyk*, die volgt; nog een *Lodewyk*, ridder van Malta geworden in 't jaar 1551; *Magdalena*, getrouwt in den jare 1547 aan Philips Grivel, here van Groſſaines; *Jaqueline*, eene nonne; en *Charlotta van Gaucourt*, gemalin van Gilbert du Gué, here van Ternes.

Lodewyk van Gaucourt, heer van Cluys, Boueſſes, enz. ridder van 's konings orde, kamerling van den hertog van Alençon, ſtierf den 3 Auguſtus des jaars 1589 aan een wonde, ontfangen wanneer hy het gebiedt hadt voor de Ligue. Hy was getrouwt in 't jaar 1564 aan Johanna d'Eſcoubleau, dochter van Jan, here van Sourdis, meeſter der kleêrkamer des konings, by welke hy teelde *Karel* den IV, die volgt; *Jan*, abt van Maubek; *Jakob*, die den tak van het ſtamhuis Cluys begonnen heeft, waar van hier onder zal geſproken worden, en *Aimea van Gaucourt*, gemalin van Gabriel van Malleſek, here van Chaſtelus.

Karel van Gaucourt de IV, heer van Ville Dieu en Boueſſes, getrouwt den 29 September des jaars 1604 aan Charlotte van Rochefort, dochter van Imbert, here van Beauvais en Ville Dieu; en van Louize van Crevant-Cingé, by welke hy hadt *Joſeph Karel*, graaf van Gaucourt, here van Ville Dieu, geſtorven zonder te huwelyken in 't jaar 1684; *Magdalena*, in 't jaar 1631 getrouwt aan Lodewyk Gouffier, grave van Caravas, in 't kraambedde geſtorven in den jare 1632, en *Aymea van Gaucourt*, abdiſſe van Rougemont.

Tak van 't ſtamhuis der heeren van Cluys.

Jakob van Gaucourt, heer van Cluys, Boueſſes en Gournay, twede zoon van Lodewyk, here van Cluys, en Françoiſe van Eſcoubleau, wierdt kapitein van de ligte paarden, en amptman van la Marche. Hy trouwde in 't jaar 1683 met Johanna van Elbene, dochter van Willem, here van Leſpinoux, Raadsheer in den hogen Raadt, en van Yfieux Chamarre, by welke hy teelde *Lodewyk* en *Karel*, beide jong geſtorven; *Karel* den V van dien naam, die volgt; *Willem*, prioor van Cluys; *Aymea*, gemalin van Frederik van Gamaches, markgrave van Chateaumeliand; *Eſter* en *Magdalena van Gaucourt*, beide nonnen.

Karel van Gaucourt, de V van dien naam, heer van Cluys, ſtierf in Juny des jaars 1692. Hy trouwde in 't jaar 1656 met Gilberta van Aſſy, weduwe van Claude van Fouſſebois, here van Champaigre, dochter van Hugo, here van Rode-Rochefolle, en van Margaretha van Murat, by welke hy onder anderen teelde *Karel* den VI, die volgt; *Silvanus*, ridder van Malta.

Karel van Gaucourt de VI, heer van Cluys, Boueſſes, enz. luitenant des konings in Berry, trouwde met Margareta van Thiercelin de Rancé, dochter van Jan, here van la Chapelle-Barion, en Johanna Maria Turpin, by welke hy geen kinderen kreeg. Zy ſtierf in den jare 1686, en hy hertrouwde in 't jaar 1687 met Albertina Brigida de la Baume, dochter van Karel, marquis van ſaint Martin, en van Tereſia Anna Françoiſe van Traſignies. *Anſelmus Hiſtoire des grands officiers de la Couronne.*

GAUD, (HENRIK) een fraai ſchilder, geboren te Utrecht, uit een treffelyke familie. Hy hadt zelf zulke heerlyke gedachten en ſchikking in zyne tekeningen, dat 'er geen jong ſchilder van zynen tydt was, die 't hem verbeteren zou. Hy ging naar Rome, toen daar de ſchilder Adam Elscheimer was, met wien hy grote vriendſchap maakte, en kocht van dezen ſchilder niet alleen al wat hy toen gemaakt hadt, en te bekomen was, maar hy betaalde hem in voorraadt voor ſtukken, daar hy nog eenige jaren aan werken moeſt. Henrik weder te Utrecht gekomen zynde ſchetſte daar zeven ſtukken naar de tekenin-

ningen van Adam Elsheimer, die wonderlyk ſchoon zyn Een meisje op hem verliefd wordende, gaf hem een minnedrank in; maar in plaats van hem hier door op haar te doen verlieven, maakte zy hem half gek; zo dat hy geen weet van iets hadt, ten zy men met hem van de ſchilderkunſt ſprak, waar van hy tot zyne doodt toe wiſt te oordeelen. *De Piles Abregé de la vie des Peintres. Houbraken Schilderboek I Deel.*

S. GAUDENTIUS was een graaf van Slaunik, en eigen broeder van den H. Adelbert, die hem eerſt in 't klooſter, en naderhandt op de reize in Italië, Vrankryk, Hungarië, Bohemen en Polen gezelſchap hieldt. Hy is te Gneſen na de doodt zyns broeders in den jare 997 in des zelfs bisdom gebleven, en is in 't begin der elfde eeuwe overleden, en naderhandt gekanonizeert. Zyn lichaam wierdt in 't jaar 1040 naar Praag gebragt. Men ſchryft hem vele wonderen toe, onder anderen, dat hy een gevangen uit een naaren kerker onzichtbaar op vrye voeten gebragt heeft. *Balbin. epit. rer. Bohem. p.* 149. *in Miſcell. Bohem. l.* IV. *dec.* I. *Dlugoſ. Hiſt. Polen. Tom.* I. *Hager Chron. Bohem.*

GAUDENTIUS, biſſchop van Breſcia, leefde op 't laatſt der IV en in 't begin der V eeuwe. Terwyl hy in 't Ooſten reisde, en zich te Ceſarea in Cappadocië ophieldt, ſtierf Philaſtrius, biſſchop van Breſcia. S. Ambroſius en andere kerkvoogden van die provincie verkoren hem in zyn afwezen, en op dat 'er geen verandering gemaakt zou worden in dat voornemen, bevestigden zy zulks onder eede. Wanneer Gaudentius dat vernam, en de biſſchoplyke waardigheit ontgaan wilde, wierdt hem een gezantſchap van eenige biſſchoppen uit Lombardië toegezonden, om hem te verzoeken, dat hy zich deze verkiezing wel zou laten gevallen, of anders hadden zy order, om de biſſchoppen van 't Ooſten te verzoeken dat zy hem in den ban zouden doen: om hem op deze wyze te dwingen weder naar Italië te keren. Gaudentius dus geperſt kwam derwaarts met vele reliquien van wel veertig martelaren, die hy van de nichten van S. Baſilius, te Ceſarea wonende, gekregen hadt. In den jare 405 wierdt hy met de legaten van paus Innocentius den I naar Conſtantinopel gezonden, om Johannes Chryſoſtomus weder in zynen ſetel te veſtigen, en om een algemeen Concilie te beroepen. Wanneer hy eigentlyk geſtorven is, vindt men niet dan twyffelachtig: eenigen zeggen in den jare 410, maar Labbeus zegt in 't jaar 427. Hy heeft verſcheide werken, die in de Boekzaal der vaderen geplaatſt zyn, geſchreven, als: *Sermones ſive tractatus* XV *de variis argumentis*; *de villico iniquitatis*; *reſponſiones ad Germinium*; *Vita ſive encomium Philaſtrii anteceſſoris*, enz. *Bellarminus de ſcript. eccleſ. Miræus de ſcript. ſec.* XVI. *Ughellus Tom.* IV. *ital. ſacr. Labbeus de ſcript. eccleſ. P.* I. *p.* 338. *Cave.*

GAUDENTIUS, een biſſchop der Donatiſten in Numidië in 't begin der V eeuwe, was een haaſtige en oproerige kop, die alles naar zyn zin wilde dwingen. Hy woonde de byeenkomſten by, die te Carthago tuſſchen twee rechtgelovigen en zo veel Donatiſten gehouden wierden. Hy ſchreef aan Dulcitius, den keizerlyken legaat in Afrika, twee verweerbrieven, die van Auguſtinus beantwoord zyn. *Cave Hiſt. Lit.*

GAUDENTIUS, van Auſinium, een kerkvoogdt in de V eeuw. Hy was het, dien paus Felix de III de macht der ordeninge benam over zyne kerk, want hy zyn gezag misbruikte, en des zelfs inkomſten ſchandelyk verkwiſtte. Dit blykt uit de brieven, die hy aan de biſſchoppen Florentius, Equitius en Severus geſchreven heeft.

GAUDENTIUS, (PAGANINUS) een geleerd man van Puſchiavo, een klein ſteedtje onder de Graubunders, geboortig. Hy was eerſt Gereformeerd predikant in zyn vaderlandt, wierdt Roomſch-Katholyk, en bekwam van den paus een jaargeldt. Hier op ging hy naar Piſa, wierdt daar eerſt hoogleeraar in de welſprekendheit, daar na in de hiſtorien en politie, en vervolgens doctor in de Godgeleerdheit. Hy ſtierf in 't jaar 1649. Onder zyne ſchriften zyn: *Salebræ Tertullianæ, de moribus Chriſtianorum ante tempora Conſtantini*; *de candore Politico in Tacitum*; *de evulgatis Romani Imperii arcanis*; *de prodigiorum ſignificatione*; *de dogmatum Origenis cum Philoſophia Platonis comparatione*; *de Philoſophiæ apud Romanos origine & progreſſu*; *expoſitionum Juridicarum libri* II; *de dogmatibus & ritibus veteris Eccleſiæ*; *Obſervationum pars prima & ſecunda*; *Velitationes adverſus Danielem Chamierum*; *de Pythagoreæ animarum transmigratione*; *de Ariſtoteleo veterum contemptu*; *de Juliani imperatoris Philoſophia*; *de aperipato Julii Caſaris Scaligeri*; *Obſtetrix litteraria*; *De errore ſectariorum hujus temporis labyrintheo*; *de Juſtinianei ſeculi moribus nonnullis*; *academicum injar*; *Chartæ palantes.* In de Italiaanſche tale heeft men van hem: *I. Confini regolati*; *Reintegratione de poëti*; *la vita di Cleopatra*; *J. falti di Aleſſandro il grande*; *Della peregrinatione philoſophica*, *l'Academia diſunita.* Hy ſchreef ook tegen de Jeſuiten, die hy geen goed hert toedroeg, *dell'anno ſecolare ſolemnemente celebrato in Roma dalli padri della Campagnia di Gieſu nel* 1639. *lettera di Ventidio Gangapano Gentilhuomo & Academico Ricovrato di Padova*, onder welken naam van *Ventidio Gangapano* men Gaudentius verſtaan moet. *Patin. ep.* 22. *Naudæana p.* 90. *&* 212. *Obſerv. Hal. T.* VII. *Obſ.* 9.

GAUDINUS, Domheer van de kerk onzer lieve Vrouwe te Parys. Hy was van Touraine, hadt veel verſtandt, en ſchreef in keurig Latyn. Hy hadt een verſchil met den here Joly over de hemelvaart van de maagdt Maria, waar in hy zyne geleerdheit heeft doen uitblinken; hoewel zyne glorie, om dat zyn tegenſtrever zo veel achting hadt, niet groot was. In zyne jeugt gebeurde hem nog iets, dat wel waardig is geweten te worden. De kardinaal de Richelieu hadt aan den here de Roches gevraagt, of hy hem niemandt beſchikken kon, die hem wat vervrolykte met lezen of andere aangenaamheden, vermits hy dikwils zeer angſtvallig droomde. De Roches boodt hem dezen jongen Gaudinus aan, die welgemaakt, geeſtig en bekwaam was om iemands zwaarmoedige gedachten te verdryven. De kardinaal, die doorgaans de gewoonte hadt zyne bedienden te toetzen, deedt dit ook aan dezen jongeling, want hy liet eenige opene brieven op een tafel voor zyn bedt leggen, en veinſde te ſlapen; maar lag alleen te loeren, of Gaudinus geen begeerte zou hebben om daar in te kyken, 't welk zo geviel, want deze jongeling nieuwsgierig zynde, nam een brief, en zou die hebben gaan lezen; maar de kardinaal ſprong ſchielyk op, en zeide hem, dat hy hem ten dien einde niet hadt by hem in zynen dienſt genomen, op dat hy zyne geheimen navorſchen zou, gaf hem oorlof om te vertrekken, en zeide naderhandt tegen den Hr. de Roches: deze knaap heeft te veel verſtandt gehadt, gy moet 'er my een bezorgen, die wat minder heeft. Dus wierdt het geluk van Gaudinus in zyn loop geſtuit. Niet te min heeft hy hem in het Domheerſchap van onze Lieve Vrouw naderhandt niet hinderlyk geweeſt. De Hr. de Roches, die hem zeer beminde, poogde hem nog meer te doen worden, maar 't ongeluk belette telkens die voornemens, zo dat hy hem niet meer dan het officiaalſchap van 't aartsbiſdom Pereſixe kon bezorgen. *De Vigneul Marville Melanges d'Hiſtoire &c. p.* 137.

GAUDINUS, (JOHANNES) een Jeſuit, geboren in den jare 1616, heeft een Franſch en Latynſch Woordenboek uitgegeven, waar in men een ſchat vindt van woorden en ſpreekwyzen der Grieken, Latynen en Franſchen. In 't jaar 1678 gaf hy zyn *Theſaurus* in 't Latyn en Franſch uit, die naderhandt twee of drie malen is herdrukt. Hy hadt een uitnemende zuiverheit en klaarheit in de woorden, en zyne bepalingen waren kort, zyne aanmerkingen doorgaans zeer ſchoon en vol oordeel, gelyk ook zyne verbeteringen, die hy over de fouten van de andere Letterkunſten en Woordeboeken maakte. *Memoires du Temps.*

GAUDO, TERRITORIO DI GAUDO, is een zeer vruchtbare landſtreek in 't koninkryk Napels. Zy geeft den naam aan de provincie, die men *Terra di Labour* noemt, en legt tuſſchen de ſteden Capua, Pouzzole, en de overblyfzelen van Cumes. *Maty Dict.*

GAUDRIAAN. Zie GOUDRIAAN.

GAUFRIDI, (JAN FRANÇOIS VAN) ridder, baron van Tretz, Raadsheer des konings in 't hof van 't parlement van Provence. Deze, na dat hy zich van zyne bediening ontſlagen hadt, gaf zich t'eenemaal over aan de boekoeffening, en ſchreef de hiſtorie van zyn landt. 't Verlies van zyn gezicht, dat hy in de laatſte jaren zyns levens verloor, belette hem zyne werken in 't licht te geven, 't welk na zyne doodt, die voorviel in 't jaar 1689, in het 60 jaar zynes ouderdoms, door zynen zoon, den abt Gaufridi, volbragt is, zynde het zelve in twee ſtukken in folio te Aix gedrukt. *Journal des Sçavans de* 1699. *Tom.* XXVII. *pag.* 37. *edit. de Holland.*

GAUGAMELA, de naam van eene ſtadt in Perſië, 't welk betekent *leden van een Kameel*, of, volgens Strabo, *het huis eenes Kameels*, en wederom volgens anderen, *de ſchatting van een Kameel.* Plutarchus zegt, dat het hier ter plaatſe was, daar een oud koning van Perſië zich door een kameel behouden aangebragt zag, waarom hy de inwoners van deze ſtadt tot ſchatting opleide om dit dier te voeden. *Arrianus*, *Strabo*, *Plutarchus*, *Plinius*, *Bochart.* Strabo zegt in 't begin van zyn XVI boek, dat het eene ſtadt is in Aturië, een landſchap van Perſië, alwaar Darius verwonnen zyne ſtaten verloor. Deze plaats wierdt gebruikt tot verkwikking van de vermoeide kamelen, die van Scythië kwamen, en dat zy haren naam hier van ontleenden. De Macedoniërs ziende, dat deze plaats van zo weinig belang was, en dat Arbelles, een naburige ſtadt, meer berucht was, verſpreidden dat de veldſlag te Arbelles voorgevallen was, ſchoon dat de zelve waarlyk te Gaugamela geſchiedde. Dit verhaal van Strabo heeft weinig waarſchynelykheit. Ptolomeus ſtelt Gaugamela ten Weſten van Arbelles.

GAUGRAVEN waren in den tydt Karoliniſche keizeren zekere rechteren over een zekere landſtreek, die het gerecht in den naam van den keizer waarnemen moeſten. Hunne aanſtellingsbrieven behelſden onder anderen, dat zy de gerechtigheit beminnen, de zelve handhaven, de kerken, armen, weduwen en wezen recht en gerechtigheit doen moeſten. In tydt van oorlog was hun ampt, dat zy de edelen en vrye burgeren verzamelden en optekenden, om hulpbenden voor het keizerlyke krygsheir daar uit te kiezen. Behalven hunne eigene goederen hadden zy ook van den keizer en het ryk, tot handhaving van hunnen ſtaat, vele inkomſten van de boſſchen, wateren, akkeren en andere goederen, daar zy het genot van hadden, als of de zelve hun eigen waren. Dit graaflyk ampt en tytel was niet erflyk, maar indien zodanige graaf een zoon naliet, gebeurde 't wel, dat hy voor anderen in zyns vaders plaats verkoren wierdt. *Lehman Chron. Spir. l.* II. *c.* 17.

GAULA, (JOHANNES) een beroemd Godgeleerde en Franciſkaner monnik van Parys, een Engelſchman van geboorte, leefde in 't midden der XIII eeuwe, en wierdt om zyne grote geleerdheit de *Arbor vitæ*, en *termaximus*, dat is, *de boom des levens en de allergrootſte* genoemt. Hy heeft tien zware ſtukken geſchreven. *Piſanus in Confirmitatibus Franciſci. Cent. Magd. Cent.* 13. *c.* 10. *Voſſius de hiſtor. Lat. l.* II. *c.* 58. *Freherus Theatr.*

GAULE. Zie GALLIE.

GAULE. (HET NARBONNEESCHE) De Marca heeft een zeer voortreffelyk werk geſchreven, waar in hy de landſcheidingen tuſſchen dit Gaule, of Gallië, en Spanje afmaalt. Men twyfelt niet

niet, of de natuur heeft deze grensscheiding zelf gevormt door die lange schakel van bergen, zich uitstrekkende van de Middelandsche zee tot aan den Oceaan, die men de Pyreneën noemt, om dat men van 't eene in 't andere landt niet kan komen, of men moet de zelve doortrekken. Marca beweert, 't geen Strabo, Ptolomæus, Pomponius Mela en Plinius daar van zeggen, dat men deze plaats moet houden voor den top van 't voorgebergte *Aphrodisium*, alwaar de tempel van Venus der Pyreneën stondt, of dat men ze moet doortrekken, daar de tropheën van Pompejus opgerecht waren. Maar vermits de tydt deze grote en prachtige gevaartens zodanig verwoest heeft, dat men daar geen overblyfselen meer van ziet, heeft men moeite te weten, waar de zelve gestaan hebben. Men heeft verscheide gevoelens daar omtrent. Eenigen hebben voor deze tropheën genomen eenige spitze toppen van die bergen, die eenigzins de gedaantens van kolommen hebben. Anderen geloofden, dat zy waren ter plaatse, daar men de yzere ringen met loot aan de rotsen ziet vastgemaakt. De Marca verwerpt deze gevoelens als geen antwoordt waardig, dat men de eerzuilen van een overwinnnaar zou oprechten in een plaats, daar men naauwlyks menschen ziet komen, en dat deze yzere ringen daar om andere redenen aangeklonken zyn. Hy gelooft, dat deze tropheën geplaatst waren op de meest gangbaarste plaatsen van de Pyreneën, aan den groten weg en den ingang van het zelve, 't welk men heden *Port*, of *de Poort* noemt, en eertyds *les Portes* genaamt wierdt: en in der waarheit, men ziet 'er nog eenige overblyfselen van de grondvesten. Hierom behoren het Rouffillon en Conflans, twee graafschappen, zyns oordeel onbetwistbaar aan Vrankryk. *Pierre de Marca* in zyn *Marca Hispanica*.

GAULEN. Zie GALLI, of GALLEN.

GAULEND, een gebergte in 't koninkryk Kandië, op 't eilandt Ceylon, leggende digt by de stadt Degligyneur, alwaar de koning van Kandië zyn hof houdt. Zy is niet beklimbaar, dan langs eenen weg, die door drie sterktens verdedigt wordt. De koning heeft de zelve doen versterken, om hem een toevlucht te strekken in tydt van noodt. *Maty*.

GAULEON, of GAULOS, een klein eilandt in de Middelandsche zee, tegen over Lybië, digt by Malta, voorzien van versche wateren en ander nooddruft. De ouden zeiden, dat hier geen slangen of vergiftige gediertens blyven kunnen, ja zelf, dat de aarde hier vandaan vervoert naar andere plaatsen, daar zodanige dieren zyn, de zelve doet sterven, wanneer men ze daar mede bestrooit. Dit eilandtje wordt tegenwoordig Gaudisch, of in 't Fransch Gozo genaamt. Het heeft dertig mylen in den omtrek, en behoorde aan de koning van Tunis, toen keizer Karel de V het innam. De inwoners zyn byna alle Christenen, schoon zy Turksch spreken. In 't midden legt niet meer dan eene stadt, die den zelven naam draagt. *Solin. Plin. l.* III. *c.* 1. *&* *l.* V. *c.* 7. Zie ook 't woordt GOZO.

GAULMIN, of GAULMINUS (GILBERT) heer van Montgeorge, geboren te Maulin in 't Bourbonnois, meester der requesten, en vervolgens Raadsheer van Staat, stierf in December 1665, in den ouderdom van 80 jaren. Men heeft van hem aanmerkingen en verklaringen over Psellus van de werken des Duivels; over de Roman Eustachius, bevattende de liefdegevallen van Ismene en Ismenius; over die van Theodorus Prodromus, bevattende de liefde van Rodante en Dosicle; over een tractaat van 't leven en de doodt van Mozes, opgestelt door een Rabbi; en aanmerkingen over den valschen Calisthenes. Deze Gaulminus hadt den naam van de beste vitter in zynen tydt te zyn. Hy wierdt van alle geleerden met treffelyke loftuitingen begiftigt, gelyk men de zelve als in een bondel verzamelt, in 't Fransch gedrukt, zien kan. Hy ging voor een man, die zeer net was in zyne verbeteringen, en gelukkig in zyne ondernemingen. Hy bezat volmaaktelyk (indien men den Here Costar geloven mag) alle de talen, die de verwarring van den bouw des torens van Babel veroorzaakt hadt, ten minsten hy was ervaren in de Grieksche, Hebreeusche, Arabische, Turksche en Persiaansche talen. 't Was te wenschen geweest, dat zulk een bekwaam man zich op heerlyker stoffen gelegt hadt om te schryven, en de gaven, die hy van den hemel hadt ontfangen, wat beter besteed hadt. Hy was zeer verknocht aan den kardinaal Mazarin, dien hy tegen het parlement met scherpe steekschriften verdedigde, gelyk 'er nog twee te zien zyn in de 39 en 74 brieven van Gui Patin. Zyn parochiaan hem hebbende geweigert te trouwen, verklaarde hy in zyne tegenwoordigheit, dat hy een zodanige als zyne vrouw zou gebruiken, en met haar leven, als of hy getrouwt was. Dit soort van huwelyken, scherp door de wetten verboden, noemde men sedert in Vrankryk trouwen op zyn Gaulmins. *Paul. Colom. Gall. Orient. Baillet Jugement des Savans*.

GAULON. Zie GOLAN.

GAULONITEN. Zie GALILEERS.

GAULT, (JAN BAPTISTA) bisschop van Marseille, geboren te Tours den 29 December 1595. Zyn vader was Jakob Gault, en zyne moeder Margaretha Poitevin, beide uit oude geslachten te Tours. Zynde tot den ouderdom van te kunnen studeren gekomen, wierdt hy als kostganger in 't collegie der Jesuiten te Lions gezonden, alwaar Eustachius, zyn oudste broeder, die van Rome wedergekomen was, met hem eenigen tydt de redenеerkunst leerde. Vervolgens zonden hunne ouders hen naar la Fleche, om in de wysbegeerte te studeren. Van daar kwamen zy te Parys, alwaar zy de lessen van Du Val en Gamaches, beroemde hoogleeraren in de Godgeleerdheit, hoorden. Verder trokken zy naar Rome, alwaar Jan Baptista zekere stellingen in de Godgeleerdheit beweerde in tegenwoordigheit van een groot getal voorname lieden en kerkvoogden, die zich over zyn verstandt en geleerdheit verwonderden. Na een verblyf van achttien maanden te Rome kwamen zy weder te Tours, alwaar zy hunnen vader overleden vonden. Aanstonts besloten zy in de broederschap van 't Oratorium, 't geen door den kardinaal Berullus te Parys toen nieuwelyks wierdt opgericht, te gaan. Baptista Gault ontfing de orde van priester te Trojes, daar hy was gaan wonen, om dat zyn oudste broeder Eustachius daar superieur was. Vervolgens wierdt hy superieur van 't huis te Langres: daar na wierden zy naar Spanje gezonden, om daar mede huizen van hunne broederschap op te richten. Op hunne wederkomst richtte Jan Baptist een nieuw Oratorium te Dion op. Daar na wierdt hy superieur te Mans. Waar op hy een tocht deedt naar Vlaanderen, van waar hy gelukkig wedergekomen, door den kardinaal Berullus naar Montauban gezonden wierdt, om daar dengenen, die van het Roomsch gevoelen afgingen, wederom op dien weg te brengen. Deze Gereformeerden vonden Gault zo gematigt, dat hy veel vorderde in 't geen hem belast was. Van daar kwam hy te Mans, alwaar hy veel tot de Hervorminge van de abdy van S. Juliaan du Pré bybragt. Weinig tyds daar na verzocht hem de aartsbisschop van Bourdeaux om by hem te komen, gaf hem de parochie van S. Eulalia in gemelde stadt, en badt hem om rechter of goede man in zyne zaak te zyn. Zyn broeder was daar te dier tydt ook, en hadt het bestier over 't seminarium, daar hy door den koning van Vrankryk een brevet kreeg, behelzende zyne verkiezing tot bisschop van Marseille; doch hy stierf den 13 Maart des jaars 1639, eer hy de bul van Rome kreeg. Deze tyding was zo haast niet aan 't hof gekomen, of men verkoor Jan Baptist in zyn broeders plaats, vermits de koning door den kardinaal van Sourdis onderricht was, dat hy een van de grootste Godgeleerden en yverigste kerkbedienaars van gansch Vrankryk was, begaaft met een voorbeeldelyke Godvrucht. Zyne bullen aangekomen zynde, wierdt hy in de kerk van S. Maglorius als bisschop ingewyd, waar op hy zich naar Marseille begaf, daar zyn yver in 't hervormen van 't bisdom, 't ondersteunen van den armen, het onderzoeken der gevangenen, enz. uitblonk. Doch deze kerk genoot niet lang zynen dienst, want hy stierf den 23 May des jaars 1643 in den ouderdom van 48 jaren. Hy wierdt begraven in de hoofdkerk met veel pracht, en de vergadering der Clergie van Vrankryk schreef aan den paus in 't jaar 1645, met verzoek van aan dezen heiligen man de zaligverklaring te vergunnen. *Le P. Giry vies de grands serviteurs de Dieu*.

GAURA, oudtyds *Cythnos*, is een eilandt in den Archipel, naar den kant van Negropont, tusschen de eilanden Sdilles en Zea. Gaura is klein, bergachtig, en slecht bevolkt. Zie CYTHNOS. *Baudrand*.

GAURE, (HET LANDT VAN) of *het graafschap van Verdun*, eene landstreek van Gascogne in Vrankryk. Zy bevat in zich 't kleine landt van Lomagne, 't welk een gedeelte is van 't oude graafschap Fesensak; en, volgens eenige landbeschryveren, het gewest der Gariten, een oud volk van Aquitanië. Verdun is daar van de hoofdstadt, ook vindt men 'er nog Lomagne. Dit landt wordt gescheiden van hoog-Languedok door de Garonne, en paalt verder aan het graafschap Cominges en Armagnak, daar het onder behoort. *Baudrand*.

GAURE *Gaurus* een berg in Campanië, digt aan de Massiken en de Surrentinen, die uitnemende wyn voortbragten. *Tit. Liv. l.* VII. *cap.* 32. *Plin. l.* III. *c.* 5. *&* *l.* XIV. *c.* 6. *Lucan. Civil. Bell. l.* II. *v.* 665. *Juven. Sat* 8. *v.* 83. *Sat.* 9. *v.* 56. *l.* III. *Sylv. v.* 140. Deze berg wordt ook *Garro* en *Gerro* genoemt. *Ferrar*.

GAURE, GAVRE, of GAVEREN, een steedtje met een kasteel, gelegen in Vlaanderen, aan de rivier de Schelde, tusschen Oudenaarden en Gent, twee mylen van de eene en andere plaats. Het heeft den tytel van een prinsdom. *Maty Dict*.

GAUREN, een volk door gansch Persië en in de Indiën verspreit, volgende eenen byzonderen Godsdienst. Die in de Indiën zich ophouden, zyn meest yvoordraaiers en handwerkers, maar die te Karamanië in Persië wonen, en daar een getal van meer dan tien duizend huisgezinnen hebben, maken wolle stoffen. Vier mylen van gemelde plaats hebben zy eenen tempel, daar hun hogepriester woont, en alle de Gauren zyn verplicht daar eens van hun leven in pelgrimadie naar toe te reizen. Binnen Ispahan wonen ook Gauren.

Van hunnen oorsprong en propheet.

Zy zeggen, dat de vader van hunnen propheet een Frank van natie, van naam Azer, en een beeldhouwer van zyn ambacht was. Dat hy uit zyn landt vertrok, om by hen in de stadt Babylon te wonen; dat hy daar eene vrouw, genaamt Dogdon, nam. Dat deze vrouw door eenen engel, van Godt haar toegezonden, bezocht was, die haar met een hemelsch licht omscheen, vervolgens zwanger wierdt, en hunnen propheet baarde, dien zy den naam van Ebrahim-zer-Ateucht gaf. Dat de sterrekundigen voorzeiden, dat dit kindt eerlang geboren stondt te worden, en dat zy dit aan den koning Neubrout bekend maakten; dat hy daar op alle zwangere vrouwen in zyn ryk liet om hals brengen, maar dat echter de moeder van dezen propheet het zeer gelukkig ontkwam, en op haren tydt hem ter wereldt bragt. De koning van Babylon, horende de geboorte van dit kindt, liet het voor zich brengen, en wilde het met zynen sabel van een kloven, maar Godt verhoedde dezen slag, en maakte zyn arm lam. Hy hier door nog meer vertoornt, liet een groot vuur ontsteken, om het kindt daar in te werpen en te verbranden, maar dat het zelve daar zo onkrenkbaar in leide, als op een bedt van rozen. De aanschouwers, die van

van dien tydt af het kindt al begonnen te aanbidden; namen van dat vuur, en bewaarden 't zeer zorgvuldig. Dus houden zy nog het zelve in hoogachting, om dat het dit mirakel voortbragt, en de grondlegging van hunnen Godsdienst geweest is. De koning zynen toorn niet koelen kunnende door deze twee middelen, poogde, verre van zich te bekeeren, dit kindt door andere wreedheden van kant te helpen, maar Godt strafte hem op eene wonderlyke wyze, want hy zondt vliegen, die alle, door hen gestoken zynde, deden sterven. Een dezer dieren vloog in 't oor van dezen koning, en deedt hem als een dol mensch eindelyk den geest geven. Zyn opvolger, Cha-Glochtes genaamt, wilde dezen kleinen propheet ook vervolgen, maar eindelyk gezien hebbende de mirakelen, die hy deedt, gaf zich over, en aanbadt hem benevens anderen. Deze propheet hebbende vele wonderen verricht, verborg zich voor hunne oogen en verdween. Eenigen verzekeren, dat hy met ligchaam en ziel ten hemel opgevaren is; anderen zeggen, dat hy naby Bagdad zynde, daar een yzere doodkist vondt, daar hy in ging leggen, en dat deze kist aanstonts door de engelen weggevoert wierdt. Zy geloven, dat alle menschen nog eens hunnen godsdienst zullen omhelzen, en dat 'er dan een algemene opstanding zal zyn. 't Is gemakkelyk te begrypen, dat deze Gauren, een verward denkbeeldt van den Christelyken Godsdienst hebben, dien zy met vele fabelen doormengen.

Van de boeken der Gauren.

Ebrahim-Zer-Ateucht, zynde in het paradys gekomen, heeft hen van daar zeven boeken, door Godt hem gegeven, toegezonden, waar in de gronden van hunnen godsdienst geschreven staan. Nog hebben zy van daar zeven andere ontfangen, waar in de beduiding van alle dromen, en eindelyk weêr zeven andere, daar alle de geheimen der geneeskunde in uitgedrukt staan. Maar Alexander de Grote, dit landt overmeestert hebbende, liet de zeven boeken, die van hunnen godsdienst handelden, verbranden, om dat de zelve in eene tale geschreven waren, die geen mensch verstondt, en hy gebruikte de andere, om zich daar van te bedienen. De priesters en wyzen, die in 't gebergte hun leven zochten te bewaren, hebben na de doodt van Alexander uit hunne geheugenis een ander boek van hunnen godsdienst, zo veel als zy van de voorgaande zeven, over die stoffe uit den hemel gezonden, onthouden hadden, byeen geschreven. Dit boek is zeer groot, en met karacters geschreven, t'eenemaal verschillende van die der Persianen, Arabiers of andere Indiaansche natiën, en de priesters der Gauren verstaan deze zelf niet verder dan dat hen van handt tot handt gezegt en geleert is.

Van hunnen doop en hun huwelyk.

De Gauren ontfangen geen besnydenis, maar na dat hunne kinderen ter wereldt komen, wasschen zy de zelve in 't water, daar eenige bloemen in gekookt zyn, en daar de priester eenige gebeden over spreekt. Dit verstrekt hen voor den Doop. Zo doeet ook de priester eenige gebeden over 't water, daar hy by de plechtigheit van 't huwelyk het voorhoofdt van den bruidegom en de bruidt mede wascht, en daar mede is de knoop gelegt. Schoon nu de Gauren vyf wyven mogen hebben, zo hebben zy nochtans maar een echte, de anderen worden bywyven genaamt.

Van hunne aanbidding van 't vuur.

De Gauren hadden juist zo veel eerbiedt niet voor 't vuur, dat zy het zelve aanbaden, maar zy achtten 't alleen, om dat het hunnen propheet onverzeert bewaart hadt. Zy geloven in eenen Godt, schepper van hemel en aarde, en in hunnen propheet. De priesters, die zy Cazi noemen, zegenen eenmaal des jaars het vuur, waar over zy dan eenige gebeden spreken. Zy nemen den volke den eedt af, in tegenwoordigheit van 't vuur, en niemandt zou het hert hebben, van daar eenen valschen eedt te doen, vermits zy het hemelsch noemen. *Tavernier reize door Persië.*

GAURICIUS, (LUCAS) bisschop van Civita Ducale, een berucht sterrekundige, die geleeft heeft in de XVI eeuw, onder de regeringen van Julius den II, Leo den X, Clemens den VII en Paulus den III. Deze pauzen worden genoemt, om dat zy alle voor Gauricius veel achting hadden, en voornamentlyk de laatste, die hem dikwils aan zyne tafel nam, en het gemelde bisdom vereerde. Hy was te Gifani, een steedtje in 't ryk van Napels, geboren: zeer ervaren in de wiskunde, verstondt den loop der sterren grondig, en de uitwerkingen hunner invloedt; en deedt daar omtrent wonderbaarlyke voorzeggingen. Men verhaalt zelf, dat Catharina de Medicis hem hebbende doen ondervragen, wat geluk of ongeluk Henrik de II, koning van Vrankryk, haar gemaal, en hare kinderen te wachten hadden, hy zou geantwoord hebben, dat de koning in gevaar van sterven zou zyn door eene wonde, die hem in een tweegevecht in 't oog gegeven zou worden. Dat men daar slechts om lachtte, maar dat de tydt daar de waarheit van ontdekt heeft. Gauricius stierf te Ferrare den 6 Maart des jaars 1559, eenigen zeggen 69, anderen 82 jaren oud. Hy schreef verscheide werken, onder anderen: *Tractatus de conceptu natorum & septimestri partu; Super diebus decretoriis sive criticis; Libellus Isagogicus, quo duce perdiscent pueri juvenesque, senesque, horis ter centum dogmata Grammatica; Ars mystica de quantitate syllabarum; De Astronomiæ inventoribus, utilitate, fructu, & laudibus; Sphæræ cœlestis descriptio; de eclipsi miraculosa in passione Domini.* enz. *Thuanus l.* IV. *hist. p.* 88. *& lib.* XXII. *fin. Miræus de script. sec.* XVI. *Vossius de Mathematicis. Tollius appendix ad Pierium de infelicitate litt. p.* 17. *Toppii bibl. Neapol. Teissier eloges Tom.* I. *p.* 176. *& Tom.* III. *p.* 117. *Gesnerus. Ughellus. Naudæus.*

GAURICIUS, (POMPONIUS) broeder van den bovengemelden Lucas, ter zelver plaatse geboren. Hy was een beroemd dichter, heeft ook verscheide poëtische werken uitgegeven, als: *De Architectura, Physiognomia*, en de levens der Grieksche dichteren, mitsgaders meer andere. Ook zegt men, dat hy in de Chymie sterk gevroet heeft. In 't jaar 1530, reizende van Surento naar Stabia, over de golf van Napels gelegen, is hy vermist, zo dat men niet weet waar hy vervaren is: echter gelooft men, dat hy een heimelyken minnehandel met een voorname vrouw gehadt heeft, en dat de vrienden van deze vrouw hem hebben vermoord, en 't ligchaam in zee verdronken. *Paul. Jovius in Elog. Doct. N.* 25. *Tollius in appendice ad Pier. Valer. de infelic. litt. p.* 21.

GAUS, zoon van Tamus, die tegen den zin zyns vaders zich aan de zyde van Artaxerxes voegde, wiens krygsbenden hy vervolgens bestierde. Diodorus Siculus *l.* XV noemt hem *Gaos.* Hy hadt het bevel over de vloot tegen Evagoras; maar eindelyk bespeurende het geluk van Teribasus, wiens dochter hy getrouwt hadt, verliet hy Artaxerxes, zo als hy gereed stondt hem ergens toe te gebruiken; daar op wierdt hy aanstonts door last van dien prins om 't leven gebragt, in het twede jaar der XCIX Olympiade. *Polyænus l.* VII maakt ook van hem gewag, hem den naam gevende van *Glos.*

GAUSSEN, (STEVEN) hoogleeraar in de Godgeleerdheit onder de Gereformeerden in de akademie van Saumur, was een man van veel verdiensten, en zou grote dingen uitgevoert hebben, hadt hem Godt niet in het beste van zyn levenstydt weggerukt. Men heeft een bondel dissertatien van hem verzamelt, die in 12 gedrukt, en te Utrecht in 't jaar 1678 herdrukt zyn. Zy worden zeer geacht, en bevatten, 1. de wyze hoe men in de Godgeleerdheit moet studeren. 2. De natuur van de Godgeleerdheit. 3. De kunst van te prediken. 4. De nuttigheit van de Philosophie in de Theologie. 5. Welk een gedrag men tegen de zieken hebben moet. 6. Over de H. Schrift.

GAUTIER. De twaalfde eeuw heeft vele schryveren van dien naam uitgelevert, gelyk als GAUTIER, bisschop van Maguelone van 't jaar 1103 tot 1129, die verscheide tractaten geschreven heeft, onder anderen *de bloemen der Psalmen*, zamengestelt door *Lietbert*, abt van S. Ruf. GAUTIER *van Chastillon*, uit Ryssel in Vlaanderen, schryver van *l'Alexandrie*, of een dichtwerk op de daden van Alexander. GAUTIER *van Maurienne*, bisschop van Laon, die gebloeit heeft in den jare 1150, en verscheide brieven schreef. GAUTIER, kanunnik van S. Victor, schryver van een boek tegen de scholastyke Godgeleerden, onder den tytel van *Des quatre Labarynthes de la France, Pierre Abelard, Gilbert de la Poreé, Pierre Lombard & Pierre de Poitiers.* Voorts GAUTIER, aartsdiaken van Oxford, die uit het Engelsch in 't Latyn de geschiedenis van Engelandt, door *Godefroi van Monmouth* opgestelt, vertaalt, en tot aan zynen tydt vervolgt heeft: en GAUTIER *de kancelier*, die eene Historie schreef van de gevallen, die de Christenen van 't Westen te Antiochië gehad hebben in 't jaar 1115, en de ongelukken, die hen overkwamen in den jare 1119. *Du Pin. Bibl. des Auteurs eccles. de XI. siecle.*

GAUTIER. Zie GUALTERUS.

GAUTIERS, in 't Latyn *Gualterani.* Dezen naam gaf men aan een deel zamengerotte boeren, die den koning van Vrankryk Henrik den III veel spels maakten. Men noemde hen alzo naar 't dorp Chapelle Gautier, alwaar in het jaar 1587 een begin gemaakt wierdt van dit leven, door oprojing van een wyf, wiens man geweldt aangedaan was. Hier op grepen de inwoners van deze plaats, en vervolgens die van de omleggende dorpen de wapenen op, gedoogden geen werving noch lichting van eenige lieden uit deze plaatsen; maar hier niet mede vergenoegt trachtten zy zelf de in dienst zynde wederom te ontslaan. Zy waren ten minste 16000 man sterk, die op de minste alarmklok aanstonts in de wapenen verschenen, en elkander te hulp kwamen. De voornaamste plaatsen waren Bernay, Vimoutier en la Chapelle Gautier. In den beginne hadden zy geen andere opperhoofden dan hunne parochiepapen, en de aanzienlykste hunner gemeente, die hen met hulp van eenige oude soldaten in de krygsoeffening onderwezen, en leerden, hoe zy zich verschanssen en in goede slagorder tegen den vyandt stellen moesten. Daar na stonden zy tot hun ongeluk toe, dat eenigen van den adel zich tot hunne hooplieden opwierpen, die hen toenmaals overhaalden, dat zy zich by de Ligisten voegden, en in May des jaars 1589 onder geleide van den grave van Brisak gebruiken lieten om den hertog van Montpensier in de belegering van Falaise te verhinderen. De hertog trok hen, toen 5000 man sterk zynde, met veel minder troupen tegen, viel hen aan, en bragt hen, schoon zy in 't eerst wakkere tegenweer boden, op de vlucht. Hier op ontstondt een schrikkelyke slachting onder deze menschen, die ten dele door het vuur in beide de dorpen Pierrefite en Villers, door de overwinnaars in den brandt gestoken, en ten dele door 't zwaardt, ten getale van ruim 3000, omgebragt wierden. In het dorp Comeaux gaven zich 1200 man op bescheidenheit over, waar onder 25 edellieden waren. De laatste moesten zich los kopen, maar de eerste wierden weder naar hunne huizen gezonden. Hier op trok de hertog van Montpensier naar de drie bovengemel-

melde hoofddorpen der Gautiers, namentlyk Bernay, Vimoutier en la Chapele Gautier, ſloeg alle die tegenſtandt boden dood, en drong de overigen de wapenen neder te leggen, onder verbandt, van die nooit meer tegen den koning op te vatten. Op deze wyze wierdt deze factie, die nog groter buitenſporigheden hadde kunnen plegen, ten eenemale vernietigt. *Thuan. hiſt. l.* XCV. *Mezeray T.* III. *p.* 776.

GAUVERUS, (JOHANNES) een Karmeliter monnik in Duitſchlandt, leefde omtrent den jare 1440, en heeft over den Meeſter der Spreuken, over *Exodus*, en eene Concordantie der Euangelien geſchreven. *Trithemius de ſcript. eccl. Lucii Bibl.*

GAUW, GHAUW, of GHAWE, een der dorpen van de Vrieſche grietenye Wimbritzerdeel, wiens parochiekerk in de Roomſche tyden onder het dekenſchap van neder-Wagenburg, of van Sneek, behoorde, wordt ſedert de veranderinge van Godsdienſt met Goinga en Offingawier door een Gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Sneek. *Winſemius.*

GAUZLIN, GOZLINUS, of GAUSIOLINUS, biſſchop van Mans, zoon van Roger, een zeer vermogend edelman van Mans, die het graafſchap du Maine met geweldt bezat. Zyn vader ſtelde hem op dezen biſſchoplyken ſetel, na dat hy door den aartsbiſſchop van Rouaan, in verachting van zyn eigen aartsbiſſchop, hem hadt laten inwyën, door macht van wapenen, in weêrwil van de geeſtelyken en het volk. Hy was niet zo haaſt in deze hoge waardigheit geſtelt, of ging zich te buiten in alle geweldenaryen en ongerechtigheden. Hier in eenige jaren volhart hebbende, wierdt hy op bevel van den koning Pipin daar uit gezet: maar hy den nieuwen biſſchop, die in zyne plaats gezet was, op een maaltydt genodigt hebbende, ſtak hem beide de oogen uit, ſneedt hem de neus af, en liet hem in dezen ſtaat door zyn gewapend volk buiten de provincie brengen. Maar kort daar na liet hem Pipin gevangen nemen, en van zyne oogen beroven, doch zondt hem op krachtig aanhouden van zyne vrienden wederom in zyn bisdom. Gauzlinus moeſt deze ſtraf geduldig ondergaan, en kwam 'er nog wel af, dat hy het leven behieldt. Zyne woede was toen beteugelt, en hy liet de biſſchoplyke plichten door een medehelper (*Coadjutor*) waarnemen, vermits hy blind en genoegzaam buiten verſtandt geraakte, tot dat hy in 't jaar 770 den geeſt gaf van een beroerte. Zyn ligchaam wierdt begraven in de abdy van Couture. *Jan Bondonnet des Evêques du Mans.*

GAVE, LE GAVE DE PAU, in 't Latyn *Gabarus Palenſis*, een rivier van Gaſcogne. Zy heeft haren oorſpronk in 't Bigorrees, door de vereëniging met de Gaves van Azun, Canteres, Lavedan, en Baretge. Vervolgens lopende door Bearn, beſpoelt zy de ſtadt Pau, daar zy den naam van krygt, mitsgaders Leſcar en Ourtes, en hebbende Gave van Oleron ontfangen, werpt zy zich in de Adour tuſſchen Bajonne en Dax. *Maty Dict.*

GAVE, LE GAVE D'OLERON, in 't Latyn *Gabarus Oleronenſis*, een rivier van Bearn in Gaſcogne. Zy vormt zich te Oleron door de Gave van de Alpes, en die van Oſſeau, ontfangt die van Suzon te Salvaterre, en ontlaſt zich een weinig daar na in de Gave van Pau. *Maty Dict.*

GAVELKINDT, een zetregel of gewoonte, die in Engelandt en voornamentlyk in Ierlandt in zwang gaat, waar na de nalatenſchap der geſtorvenen, en inzonderheit zodanige landeryen, daar de tytel van lord niet aan verknocht is, onder de gezamentlyke zonen, de onechte zelf niet uitgeſloten, gelykelyk gedeelt worden, en in 't tegendeel de vrouwelyke nakomelingſchap geen het minſte deel heeft. In 't jaar 1605 liet koning Jacobus de I deze gewoonte door de zogenaamde konings bank te Londen wegnemen. Het woordt *Gavelkindt* leiden zommigen af van het Engel-Saxiſch *Gavalet*, anderen van drie Engelſche woordjes: *Give all kindt*; dat is, geef een ieder zonder onderſcheidt. Eenigen geven voor, dat het van zeker heer *Suſerain* zyn oorſpronk heeft, die niet alleen zyne nagelatene landeryen onder zyne kinderen, maar ook onder alle zyne bloedverwanten gelykelyk liet delen. *John David's Republic. de Larrey hiſt. d'Anglet.*

GAVESTON, (PETRUS) gunſteling van koning Eduard den II van Engelandt, was de zoon van een Gaſconſch edelman, die koning Eduard den I groten dienſt gedaan hadt. Van jongs af wierdt hy met den jongen Eduard opgetrokken, maar toen de vorſt bemerkte, dat hy hem tot kwaad verleidde, zondt hy Gaveſton naar Guienne, hem een jaarlykſch inkomen bezorgende. Zo haaſt als Eduard na zyns vaders doodt ten troon klom in 't jaar 1307, riep hy hem wederom in 't ryk, gaf hem het graafſchap Cornwal, en beſchonk hem met het eilandt Man, benevens nog meer aanzienlyke kroongoederen; ja toen hy zelf naar Vrankryk trok, om met de dochter van Philips den Schonen, koning van Vrankryk, te trouwen, maakte hy hem tot ſtedehouder van 't ryk, met macht om alle geeſtelyke ampten te vergeven, en omtrent de leengoederen van hogen en lagen alles te doen, als of hy zelf koning was. By de daar op gevolgde plechtigheden van de kroning ging hy onmiddelyk voor den koning, en droeg de kroon. De groten van 't ryk konden deze verheffing eenes vremdelings met geen goede oogen aanzien, en bragten zo veel te weeg, dat de koning hem naar Ierlandt zondt. Maar dit geſchiedde zo, dat hy daar de regering volſtrekt in handen hadt, hem ſchenkende daarenboven 32 ſteden en dorpen, en zo veel kaſtelen in Guienne, benevens grote geldſommen. Hy begeleidde hem zelf, toen hy derwaarts ging, tot aan Briſtol; en vermits hy niet lang zonder hem leven kon, riep hy hem te rug, en ging hem een dagreize te gemoet, gaf hem de zuſter van den hertog van Glocheſter, een van de voornaamſte pairs van 't ryk, en zyn eigen bloedt, ten gemalinne. Vermits zich nu Gaveſton door zyne verheffing hoe langs hoe meer verhovaardigde, en zyne vrye manieren van ſpreken den loſſen teugel gaf, ergerden zich de groten daar geweldig aan, en bragten eindelyk zo veel te weeg, dat hy naar Guienne geſtuurt wierdt, maar moeſten zien, dat hy met de allergrootſte eer derwaarts gezonden, en hem de regering van die gansche provincie in handen geſtelt wierdt. De koning riep hem al wederom te rug, maar de groten, en zelf de koningin, dit niet langer kunnende dulden, geraakten in 't harnaſch, en bragten eenige krygsbenden tegen hem in 't veldt, belegerden Scarbourg, en kregen hem gevangen. Wanneer de koning hoorde, dat zy hem bemachtigt hadden, verlangde hy zeer om met hem te ſpreken, en hy wierdt werkelyk by den vorſt gebragt, maar de graaf van Warwik, die zich inzonderheit van hem beledigt achtte, nam hem op weg zynde in zyne macht, en bragt het by de zamengezworenen zo verre, dat zy hem het hoofdt afſloegen. *Polydorus Virgilius l.* XVIII. *p.* 346. *hiſt. de Favoris. Larrey hiſt. d'Anglet. T.* I. *p.* 629. *The complet hiſtory of England T.* I. *p.* 201. *& ſeq.*

GAVI, of GAVIUM, een klein ſteedtie in 't gebiedt van Genua, aan de rivier Lemo, grenzende aan het Montferrat en Milanees, en leggende op de helft tuſſchen Genua en Tortona, vyf mylen van Alexandrië dell Paglio. De plaats is welgelegen, maar des zelfs veſtingwerken worden ſlecht onderhouden. *Maty. Baudrand.*

GAVRE, (HET GRAAFSCHAP) een landſchap in Gaſcogne, gelegen tuſſchen Armagnak, Eſtarrak, Cominges, enz. naar het Condomois en de Garonne. Men ziet daar Verdun, Grenade, enz. *Maty Dict.*

GAYCKEMA, een ſtins of adelyk huis in de Vrieſche grietenye Kollumerlandt, onder het quartier van Ooſtergoo. *Winſemius.*

GAYLAN, een Moorſch hopman, pleegde eene ſchrikkelyke wreedheit aan een Portugees, dien hy in een veldſlag gevangen genomen hadt. Hy bondt aan zyn hoofdt het hoofdt van een dood menſch, en beval hem dat te dragen, tot dat hy van de zynen verloſt wierdt, die hem, zo haaſt zy deze wreedheit hoorden, van dezen hatelyken overlaſt bevrydden. *Louis de Menezes hiſt. de Portugal.*

GAYLINGIUS, (JOHANNES) geboren te Ilsfeldt, ſtudeerde te Erford, daar na te Wittenberg, daar hy kennis met Luther maakte, voor dat hy de hervorming in den Godsdienſt begon. Hunne onderlinge vriendſchap bleef ſtandvaſtig toen Luther zich in 't openbaar tegen de Roomſche kerk aankantte; want Luther gaf hem laſt om die van Ilsfeldt te hervormen. Deze Gaylingius was dan de eerſte, die de Reformatie in 't hertogdom Wirtemberg invoerde. Hy ſtierf den 27 February des jaars 1559. *Melchior Frieſchlin. Memoria Theologorum Wittembergenſium reſuſcitata.*

GAZA, (THEODORUS) een geleerde Griek, was te Theſſalonica geboren, en begaf zich naar Italië, wanneer Conſtantinopel, en vervolgens gansch Griekenlandt, van de Turken wierdt verovert. De kardinaal Beſſarion nam hem in zyne beſcherming, en bezorgde hem een geeſtelyk beneficie in Kalabrië. Hy leerde in 't kort de Latynſche tale, waar in hy wel baaſt al zo ervaren wierdt als in de Griekſche. Maar met alle zyne taalkunde en geleerdheit, en met al de achting, die hy in korten tydt in Italië verkreeg, heeft hy het rampſpoedig noodlot van vele geleerden niet kunnen ontgaan; waar voor hy echter een aanzienlyke plaats op de lyſt der ongelukkige geleerden by *Pierius Valerianus* erlangt heeft. Hy heeft altydt met de armoede geworſtelt, en grote moeite aangewend om met eere te beſtaan. Eindelyk hadt hy al zyn verſtandt en geleerdheit te werk geſtelt om Ariſtoteles *van de Dieren* op het allerkeurlykſte in de Latynſche tale over te zetten. Dat werk met eene overgrote moeite en veel nachtbrakens vertaalt hebbende, vondt hy goed, het zelve paus Sixtus den IV op te dragen. Die paus, zo als hy hoopte, zou hem zo rykelyk voor zyne moeite betalen, dat hy genoeg, en meer dan genoeg, voor den ouden dag zou hebben, en eindelyk van dien ongemakkelyken gaſt, men meent de armoede, verloſt worden. Maar toen hy van den paus, van wien hy goude bergen verwacht hadt, niet meer dan vyftig dukaten kreeg, die hem nog als eene grote beloning gegeven wierden, raakte zyn hoofdt op hol. Toen ſpeet het hem, dat hy ooit boeken gehanteert hadt, en hy nam de vyftig dukaten, ſmeet de zelve in den Tyber, en zeide vol ſpyt, dat het hem veel verdragelyker was, in zyne eenzaamheit in Kalabrië te blyven, dan te Rome te komen, om te zien, dat den verſten eſelen het beſte voeder niet ſmaakte. Hy ſtierf deswegen van hertzeer in den jare 1478, het tachtigſte van zynen ouderdom. Behalven de bovengemelde overzetting van Ariſtoteles *van de Dieren* heeft hy ook vertaalt Theophraſtus *van de Planten* en de *Scheiregelen* (*Aphoriſmi*) van Hippocrates. Ook heeft hy Cicero *van den Ouderdom* uit de Latynſche in de Griekſche tale overgebragt. Hy wordt door de geleerden als om ſtrydt geprezen. Boiſſardus getuigt, dat hy voor den geleerdſten van zynen tydt gehouden wierdt. Volgens den boven aangehaalden Pierius Valerianus was 'er in lange jaren onder de Grieken, ja onder de Latynen zelf, niemandt geweeſt, die in geleerdheit het zeil voor hem niet ſtryken moeſt. *Ik heb altydt gedacht*, zegt Hermolaus Barbarus, *dat deze man alleen tegen de ouden om den prys kampen kan.* Joſephus Scaliger zegt, dat onder de geleerde mannen, die de beſchaafde wetenſchappen in Italië weder levend gemaakt hebben, maar drie zyn, die hy benydt, waar van deze Theodorus Gaza een is. De twee anderen zyn Angelus Politianus en Johannes

nes Picus van Mirandola. Pomponius Lætus hieldt hem ook voor den geleerdſten van zynen tydt, en dit oordeel wordt van J. G. Voſſius goedgekeurt. enz. *Jovius Elog. c. 26. Boiſſardus in Iconib. J. P. Valerianus de litter. infel. Hermolaus Barbarus Præfat. in Paraphr. Themiſtii. Scaligeriana. J. G. Voſſius Inſtit. Rhet. l. IV.*

GAZA, anders GAZERA genaamt, eene ſtadt in 't Heilige Landt, in den ſtamme Juda. Zy was eerſt een van de vyf heerſchappyen der Philiſtynen, die door het ſtamhuis Juda verovert, en na de doodt van Jephtha daar weder uitgedreven wierden. Alexander de Grote nam deze plaats in, en na hem Judas Machabeus. De Heidenen hebben de Chriſtenen, zelf ten tyde van de Chriſten keizers, daar groot ongelyk in gedaan, en hun afgodt, genaamt Marnas, was een der beroemdſte van ganſch Ooſten. Maar deze afgodendienſt is van den toenmaligen biſſchop Porphyrius, ten tyde des keizers Arcadius, in 't jaar 401 verſtoort. Tegenwoordig behoort het aan eenen byzonderen vorſt, die het van den Turkſchen keizer te leen bezit. Zy is niet groot, maar nog tot heden toe een van de beſt bevolkte ſteden van Paleſtina, alſchoon zy in den oorlog van 't Heilige Landt door de beide ſtrydende partyen dikwils ingenomen en verwoeſt geworden is. Conſtantinus droeg deze plaats zo veel gunſt toe, dat hy de zelve wederom treffelyk het opbouwen, en met een biſſchoplyken ſetel begunſtigde. De voornaamſte gebouwen zyn daar van onbearbeid ſteen gemaakt, inwendig verwulft, maar boven ten eenemaal plat en effen. Gene van de zelve zyn zonderling ſierlyk, hoewel 'er verſcheide merktekenen gevonden worden, waar door blykt, dat in vroeger tyden deze plaats van meer aanzien moet geweeſt hebben, vermits daar oude gebouwen, nu byna vervallen, noch door ſchone marmere pilaren onderſteunt worden, waar van eenige glad en andere konſtig uitgehouwen zyn. Ook vindt men hier en daar nog diergelyke ſtukken en brokken, die tot de tegenwoordige gebouwen gebruikt zyn. De Kophtiſche Chriſtenen hebben een kerk in deze plaats, gelyk ook de Grieken. Daarenboven pronkt de zelve met ſchone opgeſierde moskeën. Het kaſteel, dat de ſtadt beſchermt, heeft vier torens, op ieder hoek een ſtaan, en daar in wordt goede wacht gehouden. Digt by het kaſteel legt het ſerail, of het huis voor de vrouwen van den Baſſa. *Judic.* XVI. I *Machab.* II. & XIII. *Strabo l. XVI. Curtius l. IV. c. 6. Seldenus de diis Syris c. 1. ſynt. 2. p. 215. Cellarii not. orb. ant. l. III. c. 13.*

Daar zyn twee ſteden van dezen naam geweeſt, de eene naby Egypten, behorende aan den koning van dat ryk. Hier van daan heeft de woeſtyn van Gaza haren naam in de H. Schrift, alwaar zich de koning Ptolomeus vertrok. De andere ſtadt Gaza legt in Syrië, de zelve daar Sanſon de poorten van op eenen hogen berg bragt, en daar hy in ſneuvelde met vele zyner vyanden. *Joſua* X, XI, XV. *en de boeken der Koningen. Strabo l. XVI. Marc in de handelingen van Porphyrius van Gaza, verhaalt door Metafraſtus en Surius op den 6 February.*

GAZAM, een Jood, wiens kinderen uit de Babyloniſche gevangenis met Zerobabel wederkeerden. *Eſdras* II, 48.

GAZAM, een man van den ſtamme Nethinim, wiens kinderen mede uit de Babyloniſche gevangenis wederkeerden. *Nehemia* VII, 51.

GAZE, (WILLEM) kanunnik van Aire, en prediker in de kerk van S. Magdalena te Arras, zyne geboorteſtadt. Hy heeft verſcheide werken in de Franſche tale geſchreven, als: de kerkelyke geſchiedeniſſen der Nederlanden; de boekzaal der Heiligen, enz. Hy ſtierf in gemelde ſtadt Arras den 24 Auguſty des jaars 1602, oud 58 jaren. Hy hadt drie broeders kinderen, die zich alle door hunne ſchriften bekend gemaakt hebben. *Valerius Andreas Bibliotheca Belgica.*

GAZEE, GAZEY, of GAZE', (ALLARD, ANGELINUS, en NIKOLAAS) drie broeders, uit een eerlyk geſlacht van Artois geſproten. De eerſte, *Allard* genaamt, wierdt een Religieus van Benedictus orde in 't klooſter van S. Vaſt te Arras. Hy was klein van perſoon, van een zwak geſtel, maar een groot onderzoeker van Godgeleerde verborgendheden; en die een groot liefhebber was van de werken van Caſſianus, waar over hy ook uitleggingen ſchreef, die de goedkeuring der geleerden gehad hebben. Hoe zwak hy ook van ligchaam was, hy verzuimde nochtans de plichten van zyn beroep niet, maar behertigde de zelve met grote onvermoeidheit, tot dat hy ſtierf in den ouderdom van 60 jaren. *Angelinus Gazee* begaf zich, 17 jaren oud zynde, onder de Jeſuiten, en maakte zich door zyne deugdt en gedichten geacht. Hy ſtierf in 't jaar 1630 in 't collegie, dat de Jeſuiten te Luik hebben, alwaar hy hoofdt van de claſſen was. *Nikolaas Gazee*, de jongſte van drien, tradt, nog zeer jong zynde, in de orde der Franciskanen, alwaar hy zich door zyne predikatien beroemd maakte. Ook ſchreef hy eenige kleine werkjes over Godvruchtige ſtoffen, en ſtierf te Luik, daar hy de Godgeleertheit onderwees, weinig tyds voor zyn broeder den Jeſuit. *Valerius Andreas Bibl. Belg.*

GAZELLE, ſtedehouder over Syrië, was te voren prins van Apamea, eene ſtadt van de zelve provincie, en landshoofdman over dat landt, 't geen om den berg Aman legt. Hy was zeer aan 't belang van den Sultan in Egypten verknocht, en deedt al wat hem mogelyk was om de Turken in hunne voortgangen te ſtuiten: maar wanneer hy zag, dat Selim den Sultan van Egypten, Tomambey genaamt, in verſcheide veldſlagen overwonnen hadt, en dat hy geen hulp meer van hem te verwachten hadt, bediende hy zich van de zachtmoedigheit des overwinnaars, die hem het ſtedehouderſchap over Syrië opofferde. Na de doodt van den Turkſchen keizer ſloeg Gazelle aan 't muiten, en poogde het gezag der Mamelukken wederom te herſtellen. Hier toe trachtte hy Cajerbey, ſtedehouder van Egypten, op zyne zyde te krygen, maar deze, verre van hem gehoor te geven, liet zyne afgezanten om 't leven brengen. Deze tyding ſchrikte Gazelle niet af, die met weinig macht, door hem byeen geraapt, eenen veldſlag waagde tegen den baſſa Farata, by Damaſcus, waar in hy vechtende gedood wierdt. *Theatr. Tragicum Regum, Principum &c.*

GAZEZ, zoon van Kaleb en Epha, zyn bywyf. Horan, ook een zoon van en Kaleb en Epha, hadt mede eenen zoon, GAZEZ genaamt I *Chron.* II. 46.

GAZIE. Dus wierden de krygsbenden, door de Moorſche prinſſen byeen verzamelt, genaamt, waar mede zy hunnen Godsdienſt poogden uit te breiden, gelyk de Chriſtenen de hunnen kruisvaarders noemden, waar mede zy het Roomſche gelove poogden te doen ſtandt grypen. Almanſor de II trok in Spanje met een leger van 400000 zulke mannen, die hy gelicht hadt in 't jaar 1200. *Marmol l.* II.

GAZOLA, een ſteedtje van 't koninkryk Fez in Barbaryë, gelegen op de kuſt van de provincie Fez, digt by den mondt van de rivier Tofethna, aan de Zuidzyde. Men neemt Gazola voor 't oude *Tamoſiga*, een ſteedtje onder Mauritania Tingitana. *Baudrand.*

GAZUOLO, een plaats, gelegen in het hertogdom Mantua, aan de rivier Seriola la Pubega. De Spaanſchen hebben 't eens verſterkt, maar in 't jaar 1690 heeft de hertog van Mantua, volgens den inhondt van een verdrag, alle de veſtingwerken wederom geſlecht. *Toneel des Oorlogs in Italië p.* 505.

GAZUELE, (JOHANNES) een beroemd ſterrekundige, geboren te Ragufa, heeft in de XV eeuw geleeft, en omtrent den jare 1438 verſcheide werken geſchreven. *Voſſius de ſcript. Math.*

GEADA, GEDA of GETA, een godt der oude Bretoenen. *Sedul. opere Paſchali. Voſſius de Idolatr. l.* I. *c.* 36.

GEBEL-ELHADICH, oudtyds *Phocra*, een berg in 't koninkryk van Marokko, gelegen in de provincie Hea, op de grenzen van die van Ducala, ſtrekt zich meeſt uit van 't Zuiden naar 't Noorden, langs de rivier Aſifnual, en vormt daar een kaap, 't welk de Zuidelyke aankomſt der zeeboezem van Azafia is. *Baudrand.*

GEBELE, eene oude kleine biſſchoppelyke ſtadt in Syrië, aan de zeekant, tuſſchen Tripoli en Antiochië, omtrent 15 mylen van 't een en 't ander. Des zelfs biſſchop ſtondt onder den laatſtgenoemden. *Baudrand.* Miſſchien is dit de zelve ſtadt, die hier onder op 't woordt *Gebole* volgt.

GEBER, berucht by de ſchryvers voor een van de voornaamſte zoekers van den Philoſophiſchen ſteen, en dien zy om te eëren noemden *den koning Geber*, leefde omtrent 100 jaren na Mahometh, dat is, in 't laatſt der VII en 't begin der VIII eeuw. Hy was een Griek van natie en Godsdienſt, maar verliet het Chriſtendom, om de lere der Mahometanen te omhelzen. Leo Africanus in zyne beſchryving van Afrika, ſprekende van deze goudtzoekers, waar van 'er vele wonen te Fez, zegt dat deze Geber een der voornaamſte geweeſt is. Hy ſchreef in 't Arabiſch (waarom ook eenigen zeggen, dat hy te Sevilië in Spanje van Arabiſche ouderen geboren is) met vele raadzelachtige merktekenen, daar de Chymiſten genoegzaam als een taal op zich zelf, behorende tot hunne kunſt, van gemaakt hebben. *Cardan. de ſubtilit. Linden Bibl. Med. Voſſius de Mathem. c.* 35. *Borrich. de conſpectu Chym.* §. 18.

GEBHA, of GEBBA, een ſteedtje in 't koninkryk Fez, gelegen in de provincie Errif, op de kaap of uithoek Gebha, 't welk de Weſtelyke aankomſt in de Golf van Mezemma is. Zy wordt voor 't oude *Oleaſtrum promontorium*, of voor het *Seſtiaria extrema* van Ptolomæus genomen. *Baudrand.*

GEBHARD, keurvorſt en aartsbiſſchop van Keulen, was de zoon van Willem, grave van Waldpurg, en Johanna, gravin van Furſtenberg. Hy wierdt, na dat de keurvorſt Salentinus van Keulen vrywillig afſtandt gedaan hadt, op dien ſetel geplaatſt in 't jaar 1577. Hy verliefde op eene ſchone gravinne van Mansfeldt, Agnes genaamt, trouwde haar heimelyk in 't jaar 1582, en leefde met haar. Dus poogde hy den Lutherſchen Godsdienſt in zyn aartsbiſdom Keulen in te voeren, vermits hy daar door het zelve behouden kon, en evenwel getrouwt zyn. Maar het kapittel bragt by het pauſſelyke hof zo veel te weeg, dat hy afgezet, en in zyn plaats *Ernſt*, prins van Beyeren, die alreets biſſchop van Freyſingen, Hildesheim en Luik was, verkoren wierdt. Schoon hy nu door bemiddeling van den paltsgraaf Johan Caſimir zich poogde te handhaven, Bon benevens andere veſtingen bezet hieldt, en zyn huwelyk binnen gemelde ſtadt plechtiglyk in 't openbaar voltrok, wierdt hy nochtans door de Spanjaarden gedwongen zyn keurvorſtendom te verlaten, na dat Bon zich met verraadt hadt overgegeven. Hy vervoegde zich hier op met zyne gemalin naar Hollandt, alwaar hy in den jare 1601 zonder kinderen ſtierf. Men zegt, dat hy kanunnik van Keulen zynde, en by het inhalen van Anna, aartshertogin van Ooſtenryk, te Antwerpen de triomfbogen wat naaukeurig beziende, het keur-Keulſche wapen daar van op zyn hoedt viel, 't welk men als een voorbeduiding van zyne keurvorſtelyke waardigheit opnam. Men geeft ook voor, dat zyne gemalin Agnes voorzegt wierdt, dat zy ten koſte van landt en lieden een man zou krygen. *Mich. ab Iſſelt Colon. Thuanus l.* LXXVI. *Merſeus de Archiep. Colon. Broweri ann. Trev. l.* XXII. *Pfanneri hiſt. pac. Weſtfal. p.* 11. *Sekkendorf hiſt. Luth. Strada.*

GEBHARD, aartsbiſſchop van Saltsburg in den jare 1060, was een geboren graaf van Helffenſtein, en hieldt het, by de toenmalige onluſten tuſſchen den keizer en de Paus, met den laatſt-

gemelden. Hy verkreeg ook van paus Alexander den II in 't jaar 1062 den tytel van legaat des Apostolischen stoels, die daar na by alle zyne navolgeren gevoert is. Hy stichtte in 't jaar 1073 het bisdom Gurk, was een groot yveraar voor 't priesterschap, en bouwde tegen den keizer drie sterke kastelen te Saltsburg, Friesak en Werffen; wierdt echter door keizer Hendrik den IV in den jare 1078 verjaagt, en Berthold, graaf van Mosburg, in zyn plaats gezet, die dezen stoel 9 jaren bezeten heeft; want naderhandt greep Welff, hertog van Beyeren, de wapenen tegen den keizer op, en Gebhard wierdt in 't jaar 1087 in zyne waardigheit herstelt, maar stierf het volgende jaar. *Mezger hist. Saltsb. l.* III. *c.* 27. *Duckers Saltsb. Chron. p.* 88. *Staat van Saltsburg p.* 80.

GEBHARD, (JANUS) hoogleeraar in de Historien en Grieksche tale te Groningen, geboren te Swartshorn, een steedtje in de opper-Paltz, alwaar zyn vader predikant was, den 8 February 1592. In den jare 1605 wierdt hy in het kweekschool naar Heidelberg gedaan, maar toen hy in deze stadt van de Spaansche soldaten te veel overlast leiden moest, vertrok hy benevens anderen naar Marpurg, wierdt aan den landgrave van Cassel aangeprezen, die hem ook de voornaamste plaats in het Collegie der edelen omtrent de Latynsche taal gaf. Maar hier niet naar zyn genoegen zynde, trok hy naar Bukkeburg, en hieldt zich by Melchior Goldast, toenmaal Holsteinsche Schauenburgsche Raadt, op. In den jare 1622 wendde hy zich naar Rostok, en vermits hy geen geldt van zyne ouders kreeg, nam hem Otto Preen, Meklenburgsche hofraadt te Gustrau, als leermeester over zyne twee zonen aan. In 't jaar 1625 wierdt hy van den beroemden Johannes Scytte naar Upsal tot hoogleeraar beroepen, maar was daar, om dat hy uitlander en van een anderen Godsdienst was, by vele in verachting, waar op hy te rade wierdt naar Hollandt te gaan, doch vermits dit nog niet wilde gelukken, keerde hy weder naar Rostok, alwaar hy in 't privaat las, tot dat hy in 't jaar 1627 tot hoogleeraar in de welsprekendheit verkoren, en van Johan Albert, hertog van Rostok, bevestigt wierdt. Hier leedt hy ook veel versmaadheit om zynen Godtsdienst: dus trok hy den 12 May 1628 naar Groningen, alwaar hy eindelyk in plaats van Ubbo Emmius tot hoogleeraar in de Historien en Griekſche tale verheven wierdt, stervende niet zeer lang daar na op den 3 October 1632. Zyne schriften zyn *Crepundia in Catullum, Tibullum, Propertium; Antiquarum lectionum libri* II; *Exilium, sive duo libri carminum; Oratio in victoriam Gustavi Adolphi; Spicilegium in Corn. Nepotem.* Zie *het leven der Groningsche hoogleeraren. Freher. Theat. Witte Vit. Philos.*

GEBLOWA, een steedtje van Muskovië, aan de rivier Mologa, in 't hertogdom Beelozero, en op de grenzen van Jeroslaw. *Maty Dict.*

GEBOLE, eene kleine stadt in Syrië, tusschen Alexandrette en Tripoli, behorende aan de Turken, die daar een grote en schone moskée hebben, 't geen wel eer een beroemde kerk der Christenen, met vele fraaie sny-en beeldwerk versiert, geweest is. Deze beelden, zo wel buiten als binnen deze moskée, zyn alle van hunne aangezichten berooft, om dat de Turksche leer zulks medebrengt. Men vindt voor de zelve ook een grote plaats, met een fontein in 't midden, bezet met groene bomen, en fraaie wandellanen beplant. De muren van de nieuwe stadt zyn veel smalder en kleinder dan die van de oude, dewelke groot en welgebouwt waren. Men vindt 'er heden pas een familie tien of twaalf, dewelke in staat zyn van te kunnen bestaan. De gierigheit der Turken heeft deze stadt ontvolkt, gelyk 'er veele andere steedtjes zyn onder hun gebiedt leggende. *Carré Vojages des Indes Orientales.*

GEBSTADT, een voogdy en dorp in Thuringen, tusschen Sultza en Buttelstadt, behorende onder de hertogen van Saxen-Weimar. Voorhenen zou het aan de graven van Orlamund behoort hebben; maar naderhandt is het zelve aan de landgraven van Thuringen gekomen. In 't jaar 1640 is deze voogdy van het ampt van Weimar aangeslagen. *Beyeri Geogr. Jen. p.* 297. *Muller. Annal. Sax. Gregorii Thur. p.* 78.

GEBWEILER, eene kleine stadt in de Opper-Elzas, behorende aan de vorstelyke abdy Murbach, gelegen tusschen de stadt Murbach en Ruffach.

GEDALIA, een zoon van Ahikam, wierdt door Nebukadnezar in Judea als regent over het daar nog gebleven volk gestelt. Johanan gaf hem eenen goeden raadt, dat hy zich voor Ismaël, een vorst van koninklyken bloede, wachten moest: maar vermits hy deze vermaning niet achtte, wierdt hy van den zelven op eene verraderlyke wyze vermoord; want Ismaël hoopte, dat de verstrooide Joden, die zich by Gedalia ophielden, hem toevallen zouden, waar mede hy dan met 'er tydt poogde in staat te raken om de Chaldeen den punt te bieden. II *Kon.* XXV. *Jer.* XL, XLI.

GEDALUS, een leerling van Porphyrius in de II eeuw, aan wien hy een groot werk over de Categorien van Aristoteles opdroeg, 't welk door Jamblichus voor een groot gedeelte is overgeschreven. *Vit. Porph.*

GEDEON, zoon van Rapham, en vader van Ananie, een der bloedverwanten van Judith, die Holophernes het hoofdt afsloeg. *Judith* VIII, 1.

GEDION. Zie GIDEON.

GEDICCUS, (SIMON) Doctor in de Godgeleerdheit en predikant te Maagdenburg, beantwoordde in 't jaar 1595 een klein boekje, waar in men beweerde, dat de vrouwen geen menschen waren. Dit boekje is al dikwils gedrukt, als in het jaar 1638 in 12 in den Haag, en elders. *Bayle Diction. Critiq.*

GEDROSIA, een Persische provincie, begrypende Cirkan en Makran; is zeer onvruchtbaar. Ze heeft Caramanië ten Westen, en de heerschappy des groten Mogols benevens den uitvloedt van de rivier Indus ten Oosten, en legt aan de Indische zee. *Curtius l.* IX. *c.* 10. *Plin. l.* VIII.

GEEL, (VAN) een braaf Nederlandsch schilder, van wien bekend is een stukje, waar in verbeeld wordt eene minnemoeder met een kindtje op den schoot, waar nevens de moeder staat met een rood fulp zakje met wit bondt, geestig om 't lyf geslingert, en een geel satyn rokje, dun geschildert, en natuurlyk geplooit, spelende met het kindtje, even als wilde zy het door een klontje zuiker van de minnemoeder aflokken. Of deze een leerling van Metzu geweest is, is onzeker; maar het was zo kunstig naar die wyze geschildert, dat men het voor penceelwerk van Metzu zou hebben aangezien. Meer is 'er van hem niet voorgekomen. *Houbraken Schilderboek* III *Deel. p.* 51.

GEELMUIDEN, GEELMUIEN, of GENEMUIDEN, aldus genoemt tot onderscheidt van Muiden aan de Westzyde van de Zuiderzee, een stedeke onder het landdrostschap van Overyssel, aan de slinker zyde van het Zwarte Water aan de Zuiderzee, en den mondt van de rivier de Vecht, omtrent een myl van Vollenhoven, en even zo verre van Hasselt en Kampen gelegen. Volgens Guicciardyn was 'er eertyds een sterke en redelyk fraaie burg of kasteel, daar de koning van Spanje altydt bezetting hadt leggen: maar tegenwoordig ziet men naauwlyks eenig muurwerk van dit kasteel staan, zynde in den oorlog tusschen Spanje en dezen Staat vernielt. In den oorlog tusschen keizer Karel den V en hertog Karel van Gelder, om het bezit van het laatstgemelde hertogdom kort na het begin der XVI eeuwe gevoert, wierdt dit stedeke, door last van den gezegden keizer, door Georg Schenk belegert; maar het beleg door hertog Karel opgeslagen. Jan van Nassau, XXXIX bisschop van Utrecht, heeft deze kleine plaats in den jare 1272, op St. Pontianusdag, met stads rechten begiftigt. De zelve bisschop heeft de kerk van dit steedtje ter gedachtenisse van St. Nikolaas ingewyd, over welke het kapittel van Deventer in de Roomsche tyden het recht van patroonschap hadt. Ook was 'er eene vikary, op den naam van O. L. Vrouwe, de welke ter verkiezinge van de stads overheit stondt, nevens een gasthuis, den H. Geest toegeheiligt, en een konvent, van eenige maagden bewoont wordende, die een kloosterlyk leven leidden, zonder zich aan eenige geloften te binden. Sedert de hervorminge hier te lande is de kerk van Geelmuiden door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Kampen. *Oude Holl. Chronyk door W. van Gouthoeven. Pontanus Gelders. Geschied. Oudheden en Gestichten van Deventer* II *Deel.*

GEELMUIDEN, (JAN VAN) XXXIV abt van het klooster te Lidlum, in Vrieslandt, waar van hier na op zyn plaats breder, is merkwaardig, om dat hy de laatste abt van dat klooster is geweest, alzo hy in de Nederlandsche beroertens, in den jare 1572, door de Geuzen daar uit wierdt verdreven, en alles geplundert en vernielt. Hy was te voren kanunnik van dit klooster, weleer prioor te Bajum, en daar na abt van Maren geweest, en heeft de waardigheit van abt te Lidlum naauwlyks een jaar bekleed. Men getuigt van hem, dat hy een groot liefhebber van de geleerdheit en de boekoeffening is geweest, en een voorstander van geleerde lieden. Niet lange voor zyne verdryving hadt hy geen klein verschil met den bisschop van Leeuwarden over het aartsdiakenschap van Winsum; en om zyn recht voor te staan zag hy van den abt brieven te bekomen, waar in hem volle macht wierdt gegeven, om den staat van alle de kloosters, parochiekerken en dorpen, die naar ouder gewoonte dat recht onderworpen waren, op te nemen. Maar alzo alle de abten en prelaten van Vrieslandt, te weten van de Premonstreit orde, door den hertog van Alba tegen den 10 February des jaars 1572 te Loven beschreven wierden, wierdt daar eene verandering gemaakt, en de abt van Floref tot overste abt over gansch Nederlandt aangestelt. Den tydt, wanneer hy gestorven is, vindt men niet aangetekent. *Oudheden van Vrieslandt* II *Deel.*

GEERESTEIN, eene ridderhofstadt in het sticht van Utrecht, gelegen onder Woudenberg, was eertyds, zo het schynt, vry en allodiaal goedt, doch is naderhandt, ten tyde van bisschop David van Burgundië, een leen geworden van het sticht van Utrecht. Het is een gemeen en oud gevoelen, dat dit goedt langen tydt bezeten is geweest by een geslacht van dien zelven naam; en dat het eindelyk door het huwelyk van de erfdochter *Gisberta van Geerestein* met *Steven van Zuilen*, here van Nyveldt, omtrent het jaar 1442 gebragt is aan het geslacht van Zuilen van Nyveldt. Doch hoewel van dit huwelyk geen zeker bewys voorhanden is, en men het daarom niet voor vast kan opgeven, is het niet te min waar, dat Steven van Zuilen, heer van Nyveldt en van Hoevelaken, door David van Burgundië, bisschop van Utrecht, op den 13 September van het jaar 1477 met het huis Geerestein beleent is; die dat zelve den 26 September van het volgende jaar aan zynen jonger broeder, *Gerrit van Zuilen van Nyveldt*, overgegeven heeft. Na zyne doodt is het verstorven op zyn oudsten zone *Jakob van Zuilen van Nyveldt*, heer van Hoevelaken, die 'er de beleening van ontfangen heeft op den 11 December des jaars 1533. Als ook deze overleden was, is hem zyn oudste zoon *Arend van Zuilen van Nyveldt*, heer van Hoevelaken, in de bezitting gevolgt, daar mede beleent geworden zynde den 8 January des jaars 1546. Na zyne doodt is zyn eenige zoon, *Jakob van Zuilen van Nyveldt*, heer van Hoevelaken, met Geerestein beleent op den 10 February des jaars 1569. Deze ongetrouwt overlydende is hem zyn rechte neef, *Jakob van Zuilen van Nyveldt*, den 24 Maart des jaars 1588 opgevolgt; en deze weder zonder kinderen stervende, zyn broeder *Arend*

van Zuilen van Nyveldt den 4 Maart des jaars 1605. Na hem, mede ongehuwt ſtervende, is *Margaretha van Zuilen van Nyveldt*, vrouw van Hoevelaken, huisvrouw van *Jan van de Vecht*, zyn nicht, met Geereſtein beleent den 20 April des jaars 1633, dat zy nagelaten heeft aan hare dochter *Theodora van de Vecht*, vrouw van Hoevelaken, huisvrouw van *Jasper van Lynden*, heer van Mynden, Loosdrecht en Synderen, daar mede verleid den 6 July des jaars 1648. Zy ſtervende heeft tot navolger gehad haren kleinzoon *Steven van Lynden*, beleent op den 20 Juny des jaars 1685. Na des zelfs dood is zyne nagelatene weduwe *Anna Maria de Marees* daar mede beleent den 20 Juny des jaars 1711, die het nog tegenwoordig bezit.

Vyf bezitters van het huis te Geereſtein zyn met deze ridderhofſtadt eertyds in het lidt der Heeren Staten en Ridderſchappen 's lands van Utrecht beſchreven geweeſt: als eerſt *Jakob van Zuilen van Nyveldt*, heer van Hoevelaken, den 27 July des jaars 1582, geſtorven den 25 April van het jaar 1587. Ten twede *Jakob van Zuilen van Nyveldt* den 15 Juny des jaars 1597, overleden in het jaar 1604, of 1603. Ten derde *Arend van Zuilen van Nyveldt* den 22 January des jaars 1606, geſtorven den 22 Maart des jaars 1633. Ten vierde *Jasper van Lynden*, heer van Mynden, Loosdrecht en Synderen, den 16 February des jaars 1642, overleden den 2 January des jaars 1679; en eindelyk *Steven van Lynden* den 16 October des jaars 1695, overleden den 11 February des jaars 1709.

GEERSDYK, een der tien dorpen onder de verdronke ſtadt Kortgene op het Zeeuwſche eilandt Noord-Bevelandt. Deze overſtroming gebeurde op den 5 November des jaars 1530, waar door de gemelde ſtadt met hare onderhorige dorpen, waar van Geersdyk, als gezegt is, een was, onder de zeegolven begraven wierden. *Reigersberg Kronyk van Zeelandt. G. Outhof verhaal van alle Watervloeden.*

S. GEERTRUID, bygenaamt *van Nivelle*, zynde een ſtedeke met eene vermaarde abdy in het Zuid-Weſterdeel van Brabandt, aan de grenzen van Henegouwen, waar van zy in haar leven abdiſſe is geweeſt, overleedt in den jare 664, en wierdt naderhandt onder het getal der Santen geplaatſt. Zy was de dochter van Pipin, hofmeeſter des konings van Vrankryk, en trok in den jare 645 het nonnengewaadt aan. Haar vierdag wordt in de Roomſche kerke op den 17 Maart gehouden. Zeer gemeen was eertyds onder de groten hier te lande de St. *Geertruids-dronk*, of het *drinken op S. Geerten minne*, het welk over tafel en in het ſcheiden geſchiedde, om van alle gevaar vry te zyn, en in het voorgenomene een goeden uitſlag te hebben. Melis Stoke ſpreekt daar onder anderen van in Floris den V op de volgende wyze:

> *Die grave ne ſweech niet ſtille,*
> *Hy ſeide: Heer Ghiſebrecht, hier inne*
> *Sel ik u* Sinte Gheerden minne
> *Geven, eer wi henen riden.*
> *Men brachte den wyn ten ſelven tiden.*
> *Die grave hiet ſchenken den wyn,*
> *En ſeide; drinkt van der hand myn*
> Sinte Gheerden minne, *ende vaart wel.*

S. GEERTRUID, eene geeſtelyke dochter, met vele treffelyke deugden begaaft, leefde in de XIII eeuw, en ſchreef verſcheide godvruchtige werken, waar van Trithemius en Coccius gewag maken. Zy moet onderſcheiden worden van eene andere S. GEERTRUID *van Ooſten*, die in de XIV eeuwe geleeft, en te Delft gewoont heeft, en die men zegt dat de indrukſelen der vyf wonden van den Zone Gods ontfing. *Jan van Leiden Chron. Belg. Surius 6 Jan. Coccius A. C.* 1280. *&c.*

S. GEERTRUID, eene Benedictyner nonne, geſproten uit een voornaam adelyk geſlacht in Duitſchlandt, wierdt in 't jaar 1251 abdiſſe van het klooſter Rodalsdorp. Wanneer in het volgende jaar de klooſterjufferen naar 't Heldelfenſe vervoert wierden, kwam Geertruid mede derwaarts, en hadt hare zuſter Machteid tot gezellinne. Zy ſtierf in den jare 1290, wierdt daar na gekanonizeert, en tot beſchermſter van Brabandt aangenomen. Zy heeft geeſtelyke gedachten in geſchrift nagelaten. *Cave Hiſt. Litt. p.* 500.

GEERTRUID, gemalin van keizer Conraad den III, was de dochter van Beringerus, grave van Sultsbach, ſtierf in den jare 1166, en hare zuſter was aan den Griekſchen keizer Emanuel getrouwt. *Heda de reb. Ultraj. p.* 163. *&* 166. *Otto Friſing. de Geſt Frid. l.* I. *c.* 23. *p.* 418. *Otto de S. Blaſio ad ann.* 1166. *p.* 206. *Wilbelm. Tyr. de bell. Sacr.* XVI. *c.* 23.

GEERTRUID *van Saxen*, dochter, volgens eenigen, van hertog Heyman, volgens anderen van hertog Herman, en, als nog anderen willen, van hertog Bernhard van Saxen; en de geleerde Petrus Scriverius, een naauwkeurig onderzoeker der Hollandſche oudheden, toont uit eene oude Saxiſche Chronyk, gedrukt in den jare 1487, dat zy wel zou mogen geweeſt zyn eene dochter van Diderik, hertog in Weſterlandt en graaf van Aarnsberg, uit het huis van Saxen, en eene halve zuſter van hertog Luder, of Lotharius, die namaals keizer wierdt. Zy was de vrouw van graaf Floris den I van Hollandt, enz. en moeder van graaf Dirk of Diderik den V. Haar man in den jare 1061, of 1062, omgekomen zynde, als hier voor op zyn artykel verhaalt is, beſtierde zy het landt als voogdeſſe van haren minderjarigen zone omtrent twee jaren lang zeer wyſſelyk; waar na zy, met goedvinden der Staten, hertrouwde met Robbert, bygenoemt de Vries, van wiens leven en verrechtingen mede hier na in het brede zal geſproken worden. Zy hadt by haren eerſten gemaal, graaf Floris den I, twee zonen gewonnen, te weten den voorgemelden *Dirk* den V, en *Floris*, nevens eene dochter, van eene uitnemende ſchoonheit, *Machtild*, en door eenige ſchryvers *Bertha* genaamt, de welke met Philips den I, koning van Vrankryk, trouwde. Zie BERTHA. Zy hadt by den tweden gemaal Robbert ook eenige kinderen, en ſtierf, als eenigen zeggen, te Veurne in Vlaanderen, en volgens anderen te Gent, daar zy door hertog Govert met den Bult met haren man en hare kinderen was heen gedreven. Haar ſterſtydt is mede onzeker, gelyk de plaats van haar overlyden. Meyerus ſtelt in zyne Chronyk van Vlaanderen (III boek) het jaar 1113. Ook zegt men, dat zy te Egmondt by haren eerſten gemaal is begraven. *Melis Stoke Rymkr. fol.* 29. *Oude Holl-Chronyk door W. van Gouthoeven. Hadr. Barlandus in Hiſt. Comit. Hollandiæ. M. Voſſius in Annal. Holl. l.* II. *P. Scriverius Oud-Batav. fol.* 107. *en Holl. Chronyk pag.* 86.

S. GEERTRUIDENBERG, by verkortinge ook wel S. GEERDENBERG, en in het Latyn *Gertrudis mons*, *Gertrudobergum*, *mons Gertrudanus* en *Gertruidisberga* genaamt, een ſterke ſtadt in Nederlandt, in het Zuiderdeel van Hollandt, aan het Biesboſch, by de grenzen van Brabandt, drie mylen van Dordrecht, en even zo verre van Heuſden en Breda gelegen. Zy heeft, volgens eenigen, haren naam ontfangen van S. Geertruid, dochter van den opperhofmeeſter Pipin, overleden in den jare 664, en onder de heiligen geplaatſt: doch het is waarſchynlyker, dat zy den zelven heeft gekregen van S. Geertruid van Delft, die in de XIV eeuwe leefde, gelyk boven gezegt is: want Miræus getuigt, dat zy eerſt den naam van *Mons Littoris* (de berg van den oever) gehad, en omtrent den tydt van de laatſtgemelde S. Geertruid dien van *Gertrudis mons* (Geertruidenberg) aangenomen heeft. Voor en langs heen deze ſtadt ſpoelt het meir de Merwe, waar van hier na op zyn letter omſtandiger zal geſproken worden, en in dit meir loopt ter regter zyde van Geertruidenberg de ſtroom de Donge, of Dunge, zeer breed uit de omgelegene velden afzakkende. Het behoort onder Hollandt: doch voortyds is 'er een zwaar verſchil over geweeſt, even als over Heuſden, gelyk hier na zal gezegt worden, tuſſchen Hollandt en Brabandt, het welk zelfs zo verre is gegaan, dat de Staten van Hollandt, hunne graven huldigende, hen een plegtigen eedt afnamen, dat zy hun uiterſte beſt zouden doen om deze ſtadt onder Hollandt te behouden; en dat die van Brabandt daarentegen hunne hertogen deden zweren, van alles in het werk te zullen ſtellen om de zelve den Hollanderen te ontweldigen en aan Brabandt te hechten. Wanneer nu de hertogen van Brabandt ook graven van Hollandt wierden, het welk van den jare 1436 tot den jare 1588 geweeſt is, hebben zy als hertogen van Brabandt moeten zweren, dat zy Geertruidenberg wederom onder Brabandt zouden brengen, en als graven van Hollandt, dat zy deze ſtadt onder Hollandt zouden behouden. Van dezen eedt zyn de hertogen van Brabandt ook eerſt volgens de derde voorwaarde van de Munſterſche vrede, geſloten in den jare 1648, ontſlagen, als waar in is beſloten, dat ieder zal behouden het gene hy toen bezat, zonder daar in op eenigerlei wyze ontruſt te worden.

Betreffende de geſchiedeniſſe en oorlogsgevallen dezer ſtadt, hertog Jan van Brabandt heeft haar in den jare 1304 ingenomen; maar wierdt niet lange daar na genoodzaakt haar wederom te verlaten. Eenige jaren daar na, te weten in den jare 1321, wierdt 'er het kaſteel opgerecht. In den jare 1420, in den oorlog tuſſchen vrouw Jakoba, gravin van Hollandt, enz. en hertog Jan van Beyeren, wierdt Dirk van Merwede, ſlotvoogdt van wegens de gemelde vrouw Jakoba van S. Geertruidenberg, door die van Dordrecht, met behulp der burgeren, of door hunne ontydige vreze, in de ſtadt gekomen, in het kaſteel belegert. Hy ſchoot zeer veel vuur uit het zelve in de ſtadt, waar door zy byna ten eenemale wierdt in de aſſche gelegt: maar des niettegenſtaande was hy eindelyk gedwongen het ſlot, na eene belegering van zes en twintig weken, aan hertog Jan van Beyeren, behoudens lyf en goedt, over te geven. In den jare 1422 wierdt Geertruidenberg, naauwlyks van den door het vuur geleden ramp herſtelt, door den hogen watervloedt op den 19 November jammerlyk bezocht, en daar door van het vaſte landt afgeſcheurt. Zie St. ELIZABETHS-VLOEDT. In de zelve eeuwe, te weten in den jare 1489, wierdt het zelve door die van Rotterdam, onder het beleidt van heer Jan van Naaldwyk, ſtormenderhandt ingenomen: doch door die van Breda weder vry gekocht. Den 28 Auguſtus des jaars 1573 deedt prins Willem van Oranje, te Dordrecht zynde, om de veſtingwerken van die ſtadt te laten verbeteren, Geertruidenberg door Poyet, een Franſchman, by de Bredaaſche poort beklimmen en innemen, wordende het vaandel Walen, dat 'er onder een Spaanſch hoofdman in lag, meeſt afgemaakt. Deze ſtadt wierdt daar op ook nog merkelyk verſterkt, en met eene goede bezettinge voorzien, die, meeſt uit Engelſchen beſtaande, in de maandt van Maart des jaars 1588 aan het muiten ſloeg, en allerlei moedwil bedreef; en ſchoon zy op hun verzoek vergiffenis van al het gebeurde en twee honderd en zeſtien duizend guldens voor twintig maanden ſoldy ontfingen, wierden zy echter in den jare 1589 op nieuw oproerig; waarom prins Maurits de ſtadt belegerde. Maar de bezetting verkocht de zelve aan den hertog van Parma voor vyftien maanden ſoldy; zo dat prins Maurits, doordien Parma met een ſterk ontzet aankwam, het beleg moeſt opbreken. Parma vertrouwde het gebiedt over de ſtadt aan Karel van Mansveldt, na dat 'er het Engelſche krygsvolk was uitgetrokken, het welk door de Staten, met hunne hoofdmannen, voor ſchelmen en verraders wierden verklaart, en alle, die men kon bekomen, ten galge veroordeelt, wordende vyf en twintig guldens belooft voor elk ſoldaat, dien men gevangen kreeg, en honderd

guldens voor elk officier. Geertruidenberg bleef daar op omtrent vier jaren in de macht der Spanjaarden, tot dat het in den jare 1593, omtrent het einde van de maandt van Maart, door prins Maurits te water en te lande wierdt belegert, en den 25 Juny by verdrag ingenomen. De Staat, aan welken die stadt sedert altydt gebleven is, heit tot gedachtenisse dezer verovering een gedenkpenning slaan, de welke in de *Medalische Historie* van Bizot (*bladz.* 62) gevonden wordt.

Omtrent Geertruidenberg pleeg wel eer zo veel zalm, steur en elft gevangen te worden, dat men op eenen dag wel achttien duizend van het laatstgemelde soort telde. Dit houdt nog niet op, maar brengt deze stadt grote neering aan. Het kasteel van Geertruidenberg, het welk, als boven gezegt is, in den jare 1321 gebouwt wierdt, is na de overgave dezer plaatse in den jare 1420, waar van boven mede is gesproken, wederom afgebroken. Op dit kasteel wierdt, volgens het bericht van *S. van Leeuwen*, een kasteleïn gestelt, en de stadt in hare regeringe gebragt tot een kasteleinschap, het welk was by de heren of edelen van Merwede, gelyk Aug. Wichmans in zyn *Brabantia Mariana*, III boek, 69 hoofdstuk getuigt. Hier na heeft Geertruidenberg zitting en stem gehad onder de kleine steden ter vergaderinge van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt; en naderhandt zyn de prinssen van Oranje heren van deze plaats geweest. Te Geertruidenberg wierden in den jare 1710 eenige voorwaarden opgestelt, om eene vrede tusschen de bondgenoten en den koning van Vrankryk te sluiten: maar deze onderhandeling wierdt vruchteloos afgebroken. Van ouds maakten S. Geertruidenberg en Breda maar eene heerlykheit uit. Onder Geertruidenberg behoren nog de dorpen Oosterhout, Veene, Drummelen, Schenloo, de Meede, Stanhese, Stryen en Zevenbergen, met het bosch tusschen Oosterhout en Schenloo. In het geestelyke wordt deze stadt tegenwoordig door twee Gereformeerde predikanten bedient, staande onder de classis van Dordrecht. *Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven fol. mihi.* 91, 443, *en* 544. *Boxhorn Theatr. Hollandiæ pag* 305 *&c. Oudenhove voor Scriverius van de graven van Hollandt pag.* 55, 56. *van Meteren Nederl. Hist. fol.* 91, 282. 299, *B.* 300, 328, *en* 329. *M. Balen Beschryv. van Dordrecht. S. van Leeuwen Batav. illustr. fol.* 1216. *enz. Oudenhoven Zuid-Hollandt. Miræus Notit. Eccles. Belg. c.* 73.

Buiten S. Geertruidenberg, op een heuvel, aan de Oostzyde van de Donge gelegen, stondt wel eer een vermaard Karthuizer klooster, het welk door Willem, bastaard van Duivenvoorde, uit het doorluchtig geslacht der Duivenvoorden gesproten, heer van Breda, Bergen en Oosterhout, schatmeester van graaf Willem den Goeden, gestorven in den jare 1353, nevens een schoon heerenhuis gebouwt was. Het zelve wierdt het *Huis des Bergs van S. Geertruid*, als mede door de wandeling het *Hollandsch Huis* genaamt, en was, volgens *Opmeer*, een zeer aanzienlyk gebouw. Het zelve wierdt door last van prins Willem van Oranje afgebroken, werdende de bouwstoffen ter opbouwinge van een kostelyk huis gebruikt, het welk op den grondt van het vernielde klooster gezet wierdt. *Balen Beschryv. van Dordrecht pag.* 143. *Oudheden van Zuid-Hollandt pag.* 157. *edit. in* 8.

GEERVLIET, een zeer oud stedeke in het Zuiderdeel van Hollandt, in den lande van Voren en Putten, by Heenvliet, en omtrent anderhalve uur ten Zuid-Oosten van den Briel gelegen, ter plaatse daar de Maas en de Waal voorby Rotterdam zich vereenigen. Het is, volgens de oude handschriften, van ouds eene zeer deftige stadt van Hollandt en bemuurt geweest; maar tegenwoordig zyn de muren door ouderdom en door den inbreuk der wateren vervallen. *Geervliet* wordt aldus, zo wel als *Heenvliet*, *Biervliet*, enz. genaamt, om dat het aan den watervloedt is gelegen, de welke al van ouds de Vliet wierdt genoemt. De graven van Hollandt hebben hier een zeer vermaarden tol gehad, dien de Roomsche keizers aan de heeren van Putten hadden geschonken: want, volgens het verhaal van Gouthoeven, pleeg de gezegde Vliet, voorby de stadt lopende, wel eer, en naauwlyks tachtig jaren voor zynen tydt (hy overleedt in den jare 1628) zo wyd en bevaarbaar te zyn, als de Merwe tusschen Dordrecht en Papendrecht: maar naderhandt is dat brede water van tydt tot tydt smalder geworden, tot dat de vaart voorby deze stadt eindelyk is te niet gelopen. De parochiekerk van Geervliet was in de Roomsche tyden ter gedachtenisse van de H. Maagdt ingewyd, en heeft eerst ter vergevinge van de heren van Putten, en naderhandt van de graven van Hollandt gestaan. In deze kerk waren verscheide vikaryen, en Niklaas, heer van Putten en Stryen, de welke gestorven is in den jare 1311, heeft 'er een kapittel gesticht, het welk, gelyk uit den inhoudt der stichtinge blykt, uit tien kanunniken, of eigentlyk uit negen kanunniken en een deken bestondt. Met dit kapittel zyn verscheide kerken vereenigt, of in het zelve ingelyft geweest; onder anderen de kerk van Poortegaal, die van Spykenisse, en die van Weda, of Zerikshoek, tegenwoordig Jillishoek genaamt. Paus Pius de V heeft het zelve vervolgens vereenigt met de kerk van Haarlem, wanneer de zelve in den jare 1560 tot eene Kathedrale kerk wierdt aangestelt. Na de verandering van den Godsdienst is de kerk van Geervliet door een eigen Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Voren en Putten. Van het kasteel van Geervliet zie het volgende artykel. *Gouthoeven Oude Holl. Kronyk fol.* 90. *Boxhorn Theatr. Holl. pag.* 360. *Smallegange Kronyk van Zeelandt fol.* 165. *Oudheden van Zuid-Hollandt en van Kennemerlandt.*

GEERVLIET, (HET KASTEEL VAN) wel eer door eenen der heren van Putten en Stryen getimmert, welke heerlykheit, volgens Gouthoeven, eene der oudste en treffelykste heerlykheden van Hollandt is, hebbende nu al voor meer dan zeven honderd jaren byzondere heren gehad, onder welke is heer *Gerard van Putten*, ridder, onder wiens beleidt de graaf van Hollandt de stadt Dordrecht in den jare 1049 wederom innam; als mede heer *Niklaas van Putten*, ridder, vermeld in den jare 1229; van wiens nakomelingen is geweest heer *Niklaas van Putten*, die in den jare 1304, met hulp van die van Dordrecht, de Brabanders uit Zuid-Hollandt met geweldt verjaagde. Hy was getrouwt met *Alida van Stryen*, oudste dochter van heer *Willem van Stryen*, en stichtte in den jare 1307 het kapittel in de parochiekerke te Geervliet, van het welke in het voorgaande artykel is gesproken. De baljuwen en ruwaarden van Putten hebben vervolgens op dit kasteel hun verblyf gehouden. Zie PUTTEN. *Gouthoeven Oude Holl. Kronyk fol.* 90. *S. van Leeuwen Batavia illustr. fol.* 1305.

GEESSELAARS, in het Latyn gezegt *Flagellantes*, is de naam, de welke in de XIII eeuwe aan eene zekere gezindheit wierdt gegeven, welker aanhangers hun werk maakten om zich braaf te geesselen. Zie hier een naauwkeurig verhaal van den oorspronk en voortgang dezer gezindheit, getrokken uit de aantekeningen op de *Beschryving van Deventer*, *bladz.* 573. *enz.* in het welke al het merkwaardige aangaande die stoffe vervat is. De eerste openbare Geesselaars (dus begint die naarstige Schryver) daar de Historien van gewagen, zyn omtrent den jare 1259 in Italië opgekomen. Ondertusschen, zegt de geschiedschryver *Fleury*, is 'er „ in Italië eene beweging van Godvruchtigheit opgerezen, „ die tot dien tydt toe geen voorbeeldt hadt gehad. Die be„ weging nam haar begin te Perouze; trok van daar naar Ro„ me, en vorders door het gansche landt. De edellieden en 't „ gemene volk, de oude en jonge menschen, tot de kinderen „ van vyf jaren toe, door de vreze Gods getroffen om de zon„ den, die gansch Italië overstroomden, gingen in alle steden „ gansch naakt over straat, die delen alleen uitgezondert, die „ eerbaarheits halve noodzakelyk moeten gedekt worden. Zy „ gingen ommegangswyze, twee aan twee, hielden ieder een „ leêre geessel in de handt, en sloegen onder het lozen van „ menigvuldige zuchten en het storten van tranen zo geweldig „ op hunne schouders, dat zy gansch bebloed wierden." Dan voegt hy 'er by, hoe dat ze ook by nacht met brandende waschkaarssen in de handt, ja zelfs in 't hardste van den winter, hunne reis vervolgden. Men zag hen met honderden en duizenden, ja somtyds tien duizend te gelyk, in order gaan, hebbende aan hun hoofdt eenige priesters, met kruissen en vaandels. Zy liepen dikwils met groot gedrang in de kerken, en wierpen zich plat ter aarde voor de outaren. Het zelve deden zy in de dorpen en burgten: zo dat de bergen en vlakke velden van hun geschreeuw daverden. In de plaats van muzyktuig en minnezangen hoorde men allezins niets anders dan een treurig geschreeuw en naâre jammerklagten. De vrouwlieden, tot de grootste mevrouwen en teêrste vrysters toe, deden het zelve in hare kamers, dat de mansperfonen in 't openbaar deden. De grootste vyanden gaven malkander de handt, en maakten eene oprechte vrede; de woekeraars en rovers kwamen van alle kanten de onrechtvaardige goederen wederom geven: alle de andere zondaars deden afstandt van hunne zonden. De gevangenhuizen wierden opengezet, de gevangenen geslaakt; de uitgebannene burgers te huis ontboden. Men hadt het zo drok met allerhande goede werken te plegen, als of men gevreest hadt, dat 'er vuur uit den hemel op de zondaars zou nederdalen, of de aarde van malkander scheuren. De wyste lieden stonden over eene zo schielyke boetvaardigheit verzet, en wisten niet wat zy 'er van denken zouden. De paus hadt ze niet bevolen, of ingestelt, geen prediker hadt 'er de menschen door zyne welsprekendheit toe bewogen; geen mensch, wegens heiligheit vermaard, hadt 'er aanleiding toe gegeven. Een hoop eenvoudige menschen hadt ze begonnen, en die eenvoudige menschen hadden zo een toeloop, zelfs van geleerde en aanzienlyke lieden, gekregen.

Die boetepleging bleef binnen Italië niet besloten, en wierdt wel haast in Duitschlandt, Polen en de aangrenzende ryken nagevolgt. De boeteplegers of geesselaars gingen met het bovenlyf van de midden af naakt; behalven dat ze het hoofdt en het aangezicht dekten, om niet gekent te worden. Van de middel af hadden zy een kleedt, dat tot de voeten toe daalde. Zy geesselden zich tweemaal daags: 't welk zy drie en dertigmaal achter malkander deden, ter gedachtenisse van de drie en dertig jaren, die Christus naar 't gemeen gevoelen op de aarde overgebragt heeft; en onder het geesselen zongen zy eenige liedekens op de doodt en het lyden des Zaligmakers. De voornoemde *Fleury* getuigt zelf, dat 'er de bygelovigheit haast onder speelde, want, zo als hy schryft, leerden zy opentlyk, dat niemandt vergiffenis van alle zyne zonden kon bekomen, ten ware dat hy die boetvaardigheit den tydt van eene maandt hadt gepleegt. Zy biechtten malkander over en weder, en gaven malkander de ontbinding, hoewel zy niet dan leken waren. Ook zouden zy voorgegeven hebben, dat hunne boetepleging den overledenen, ja den verdoemden zelfs in de helle, en den zaligen in den hemel, nut en voordeelig was. Andere schryvers, als die van het *Chronicon Augustense* (*ad an.* 1260) spreken van die bygelovigheden en dolingen niet; maar zeggen slechts, dat die boetepleging, om dat ze noch van den Roomschen stoel, noch van eenig persoon van aanzien voortgekomen was, by eenige bisschoppen en by den vorst van Beyeren in kleinachting begon te komen, en zo van zelfs vervallen is.

Voorts verhaalt de zelve *Fleury*, dat Manfredus, koning van Napels, die geesselaars begon verdacht te houden, als of zy het oog op zyne staten mogten hebben. De waarschynlykheit was niet groot, en de reden van vreze verre gezocht. Maar een kleine schyn in zo eene zake is by de vorsten groot. Hy deedt hen op lyfsstraffe verbieden van een voet in zyne staten te zetten.

ten. De markgraaf Palavicinus, al zo achterdochtig als Manfredus, deedt hen op de zelve ſtraffe aanzeggen, dat zy buiten Cremona, Milaan, Breſſe, en zyn geheel gebiedt zouden hebben te blyven. Prandotha, biſſchop van Crakau, geboodt hen die ſtadt ten ſpoedigſte te verlaten, ten ware dat ze liever in een naåren kerker wilden huishouden. Dus is dat volk, om dat het overal zyn hoofdt ſtiet, verlopen, of verſtrooit, en men vindt gene geeſſelaars by de hiſtorieſchryvers wederom vermeld voor het jaar 1344; eenige jaren vroeger of later onbegrepen. Mogelyk dat de eerſte geeſſelaars, hoewel hier en daar verjaagt, of buiten geſloten, echter niet ten eenemale verſtoven of te niet gegaan zyn; maar ergens, om gerußt en ongemoeid op hunne wyze te leven, eene veilige wykplaats gezocht en aangetroffen hebben. Anders moet men zeggen, dat de twede geeſſelaars vroeger opgekomen zyn, en hunne rol geſpeelt hebben, dan de ſchryvers doorgaans verhalen. De opkomſt van deze twede geeſſelaars wordt aldus van den here Fleury beſchreven: „ Als de „ peſt in Hoogduitſchlandt over was, begon het volk zich zel„ ve in 't oopenbaar te geeſſelen, onder voorwendſel van Gods „ gramſchap te verzoenen. In het jaar 1349, half Juny, zyn „ 'er twee honderd uit Zwaben te Spiers aangekomen; hebben„ de een hoofdt, en twee meeſters, die zy in alles gehoorzaam„ den. Zy trokken 's ochtens vroeg over den Rhyn, en alzo „ het volk met grote hopen kwam aanlopen, maakten zy een „ groten kring, gingen den zelven rond; wierpen zich een voor „ een ter aarde, de armen kruiſſelings uitgeſtrekt; de volgende „ ſtapten over de eerſte henen, die zy met hunne geeſſelen „ zachtjes aanraakten: dan ſtonden de eerſten op, en gingen he„ nen, ſlaande zich zelve met geeſſelen, die ieder eenige kno„ pen met vier yzere punten hadden. Onder het geeſſelen zon„ gen zy in de Hoogduitſche tale, en riepen Godt dikmaals aan, „ enz. Hunne meeſters deden de ronde, en vermaanden hen tot „ het bidden, om Gods barmhertigheit over het volk te doen „ dalen; en ook om hunne gebeden voor hunne weldoenders, „ beledigers, en voorts voor alle zondaren, en de zielen in 't „ vagevuur te ſtorten. Dan ſtonden zy op, en gingen zich kle„ den, en die hunne klederen en pakkadie bewaart hadden, kwa„ men ook hun beurt houden, en even het zelve doen. Daar „ op ſtondt 'er een van die geeſſelaars overeinde, en las met „ eene ſterke ſtemme zekeren brief, dien een engel in de S. Pieters„ kerk te Jeruzalem gebragt zou hebben. In dien brief ſtondt „ te lezen, dat Jeſus Chriſtus om eenige redenen vertoornt was; „ als om dat men den zondag niet onderhieldt; op de vryda„ gen niet vaſtte, en verders, om de Godslaſteringen, woeke„ ryen, en overſpelen, die 'er in zwang gingen. Dat Jeſus „ Chriſtus, van de allerheiligſte maagdt en de engelen gebeden „ zynde om de wereldt barmhertigheit te bewyzen, geantwoord „ hadt, dat een ieder vier en dertig dagen lang zyn huis verlaten „ moeſt, en zich zelve geeſſelen.

Dan verhaalt hy, met welk eene genegenheit zy te Spiers ontfangen wierden, en hoe ieder even gretig was om hen huisveſting te geven; dat ze gene almoezen in 't byzonder aannamen, maar wel in 't gemeen, om toortzen en vaandels te kopen, die ze zeer koſtelyk hadden; dat zy zich twee maal daags in 't oopenbaar geeſſelden, en eens by nacht en in 't heimelyk; dat ze met gene vrouwen ſpraken, en op gene bedden van veêren ſliepen; dat ze op hunne klederen, die zwart van verwe waren, van voren en achteren rode kruiſſen droegen, en ook op hunne bonetten; dat zy aan hunne riemen geeſſels hadden, enz. Te Spiers kregen zy over de honderd perſonen in hun geſelſchap, en te Straasburg over de duizend, die al te zamen beloofden, dat zy hunne meeſteren 34 jaren lang in alles gehoorzaam zouden zyn. Niemandt wierdt zonder zo eene belofte aangenomen, en dan moeſt hy nog verklaren, dat hy zyne zonden met leedwezen gebiecht, zyne vyanden vergeven, en de toeſtemming van zyne vrouwe verkregen hadt. Dan moeſt hy nog ten minſte vier denieren, dat is drie ſtuivers, daags te verteren hebben, om niet genoodzaakt te zyn te bedelen. Een denier deedt toen zo veel als thans negen Franſche denieren doen.

De vrouwlieden wierden ook gaande om de mannen in het plegen van die boetvaardigheit na te volgen, ontblootten haar lichaam tot den boezem toe, en ſloegen 'er luſtig met den geeſſel op. Zy waren zo bygelovig, dat zy waanden de macht te hebben van malkander van alle zonden te ontbinden; roemden op hunne mirakelen, en het uitdryven van boze geeſten; verzekerden, dat hun bloedt, 't welk zy door de geeſſeling vergoten, met het bloedt van Chriſtus ter vergeving der zonden wierdt gemengt. Vele bedelende monniken en wereldſche prieſters ſpraken die geeſſelaars tegen; maar andere bedelmonniken keurden hen goed, en ſpraken 'er in hunne predikatiën met groten lof en ophef van. De paus (Clemens de VI), van alles verwittigt, liet eene bulle tegen de geeſſelaars en hunne voorſtanders uitgaan: te Parys wierdt dat geeſſelen insgelyks kwaad gekeurt, en den geeſſelaren door den koning op lyfsſtraffe verboden in 't ryk te komen.

Volgens *Trithemius* (*Chron. Hirſaug. in abbate Wichardo*) die ook van deze geeſſelaren gewag maakt, en 'er ook met reden met verachting van ſpreekt, zouden zy eerſt uit Hungarië gekomen zyn, en zich door Duitſchlandt verſpreid hebben. Hy voegt 'er by, dat paus Clemens de VI allen vlyt aanwendde om hen tot bekeering te brengen. Die naar goeden raadt luiſterden, moeſten openbare boetvaardigheit plegen; die hardnekkig bleven, wierden aan den wereldlyken rechter overgelevert en verbrand. *Henricus Rebdorf* (*in Annal. ad an.* 1347) van die geeſſelaren ſprekende getuigt, dat zy vele menſchen tot Godvruchtigheit, opgewekt hebben; maar dat ze daarentegen van vele anderen gelaakt wierden. Hy verhaalt verder, dat zy door zeker ſtedeke van het biſdom van Bamberg trekkende, van de Joden, die daar in groten getale woonden, beſprongen wierden; dat de Joden omtrent veertien geeſſelaars en eenige burgers, die hen beſchermden, doodgeſlagen, en het ſtedeke in brandt geſtoken hebben. Eindelyk zegt hy ook, dat zy vele bygelovigheden begoſten te plegen, malkanders zonden te vergeven, kwade leringen te prediken, enz. Maar wonder is het geen *Cuſpinianus* (*in Carolo* IV) van de menigte der geeſſelaren ſchryft; te weten, dat Karel de IV, tot keizer gekoren, met zyne gemalinne Anna naar Aken meende te gaan, en de reize reets aangenomen hadt; maar dat hy 'er niet kon komen om de grote menigte der geeſſelaren, dien toen opgekomen waren, en door de gehele wereldt zworven. Wat lager voegt hy 'er by, dat de zelve Karel de verderſſelyke en bygelovige ſecte der geeſſelaren, die door gansch Duitſchlandt gedrongen was, op pauſſelyk bevel, met de hulpe der andere vorſten, gewapenderhandt doodgeſlagen en verdreven heeft. *Albertus Krantz* (*in Vandalia l.* VIII, *c.* 29) ſpreekt van hen, namentlyk van hun geeſſelen, van het dragen van kruiſſen, enz. als de heer *Fleury*; daar hy nog byvoegt, dat zy de oogen altydt naar de aarde geſlagen hielden, en 'er altydt even bedrukt en droefgeeſtig uitzagen; dat hunne ſchouders en rug van al het geeſſelen blont en blaauw waren; dat zy, als zy onder het zingen 's Heeren naam hoorden vermelden, ſchielyk plat op hun aangezicht vielen; niet gelyk wy zouden doen, met eerſt neder te knielen, maar plotzeling, en als een ſteen, die van boven neder ploſt. En ieder viel zo ter aarde daar hy onder het zingen ſtondt: was de plaats ſteenachtig, of vuil en modderig, daar wierdt niet eens op gelet. Yzere herten wierden door het zien van hun uiterlyk gedrag vermurwt. Zy baden niemandt om iets te hebben; maar 't geen hen van zelfs gegeven wierdt, dat namenze met dankbaarheit aan. Maar, zegt hy, onder deze tekenen van Godsdienſtigheit bedekten en voedden zy heimelyke ondeugendheden. Tot bewys brengt hy by, dat zy eens van twee predikheeren aangedaan wierden, en gevraagt, hoe dat zy dus beſtonden te prediken, zonder dat zy eenige zending hadden. Zy, daar over gebelgt, vallen op de preekheeren aan. De een, die zyne benen te baat hadt, en ſterk in 't lopen was, ontkwam het gevaar ter naauwernoodt. De ander wierdt digt by de Maas dood geſtenigt.

Uit dit alles dan beſluit de bovengemelde Aantekenaar, dat de eenvoudigheit groot deel aan die boeteplegingen heeft gehad, en dat vele menſchen, in hunne herten getroffen, die levenswyze aangenomen of nagevolgt hebben. Maar daar by houdt men voorzeker, dat de grootſte hoop door nieuwsgierigheit, bygelovigheit, ydele glorie, onwetenheit, en andere verkeerde inzichten, tot zo een ongemene levenswyze gedreven is geweeſt.

Omtrent zeſtig jaren daarna, te weten in 't jaar 1414, is 'er te Zangerhauzen in Duitſchlandt eene andere ſecte van geeſſelaars voor den dag gekomen, die zich zelve de broeders van het kruis noemden. Zy hadden hunne lere, zo als zy roemden, uit zeker geſchrift gehaalt, 't welk door een engel uit den hemel in 't jaar 343 te Rome op S. Pieters outaar was gebragt. Sedert dien tydt, zeiden zy, zwerven wy door de wereldt, ons zelve geeſſelende: want op dien tydt heeft Godt den paus en andere prelaten den dienſt opgezegt, en hen alle macht van te binden, ontbinden, en wyden afgenomen. enz. Daar was maar een Sakrament overgebleven: de geeſſeling was gekomen in de plaats van het doopſel; en niemandt kon zalig worden, zonder zich zelve te geeſſelen. Het Sakrament des outaars was het ligchaam des Here niet; maar de koekoek der prieſteren. De biecht en ontbinding hielpen niet; alles moeſt door de geeſſeling afgedaan worden. Elias en Enoch waren al overlang in de wereldt verſchenen: Elias was te Erfort over 40 jaren verbrand; Enoch was de leeraar *Conraad Smith*, die deze lering allereerſt in Thuringen gepredikt hadt. Godt hadt alle zielen teffens in den beginne geſchapen. In 't laatſte oordeel zal Conraad Smith, maar niet Jeſus Chriſtus, als rechter voorzitten. Men moeſt geen andere dagen vieren dan den Zondag, Kersdag, en O. L. V. Hemelvaart. Zy pleegden uiterlyk den Godsdienſt als in de Roomſche kerke geſchiedde, met de feeſten en vaſtendagen te onderhouden, en de beelden te eeren. Maar de reſt meenden zy goed te maken met zich zelve dapper te geeſſelen. Zy zyn al te maal te Zangerhauzen ten vure gedoemt en levendig verbrand.

Hermannus à Schildis, *Johannes de Indagine*, *Johannes Gerſon*, en meer anderen, hebben tegen deze gezindheit geſchreven; en te Parys is een omſtandig verhaal en beſchryving van de zelve gedrukt, onder den tytel van *Hiſtoria Flagellantium*. Ook kunnen daar over, behalven de reets gemelde, de navolgende ſchryvers nagezien worden, als: *Monachus Paduanus in Chron. ad an.* 1260. *Albertus Argentinenſis ad an.* 1349. *Nauclerus Gen.* 45. *Gobelinus Perſona in Cosmodrom. Ætat.* VI. *c.* 91. *Bzovius Contin. Annal. Sigonius de regn. Ital. l.* XIX. *& de Epiſc. Bonon. l.* III. *Baronius. Spondanus*, enz.

GEEST, (JAKOB DE) een deftig kunſtſchilder, was te Antwerpen geboren, op wiens doodt de dichter Jan Vos deze lykklagt gemaakt heeft:

Antwerpen, treur, ey! treur, uw kunſt is nu in noodt:
Laat al de tranen vry langs uwe kaken lopen.
Vraagt gy: om welk een reên? uw ſchilders Geeſt is doodt:
Wie zynen Geeſt verlieſt, heeft op geen kunſt te hopen.

Houbraken Schilderboek I *Deel.*

GEEST, (WYBRAND DE) een deftig hiſtorie-en beeldtenisſchilder, onder de Nederlanders en zyne tydgenoten byzonder geroemd.

roemd. Te Rome ging hy onder den naam van den Vriefchen adelaar, wegens zyne hoge vlucht in de kunft. Hoe naauw acht hy op alles heeft gegeven, blykt aan zyn kabinet der Statuën, waar in de makers der zelve nagelpoort, en de plaatfen, daar zy ftaan, vertoont worden. Van zyne doodt kan men niets met zekerheit melden. *Houbraken Schilderboek* I *Deel.*

GEFAL, of GEFALL, een fteedtje en ambacht onder 't ambacht Plauen, niet verre van het zelve gelegen. Het heeft voorhenen zyne eigene heren gehad, en heeft naderhandt aan het Saxifche huis behoort.

GEFFEN, een dorp in de meiery van 's Hertogenbofch, onder het quartier van Maaslandt, wordt met Nylandt door een Gereformeerd predikant bedient, ftaande onder de claffis van 's Hertogenbofch. *Houve Handv. Kron.* II *Deel.*

GEHAN-ABAD, eene ftadt in de provincie Dehli, de welke in vroeger tydt den tytel van koninkryk voerde, onder 't ryk van den groten Mogol, aan deze zyde den Ganges. De hoofdftadt van deze provincie wierdt ook Dehli genaamt, maar is ten eenemaal verdelgt, waarom Cha-Gehan deze ftadt heeft doen bouwen, noemende de zelve naar zynen naam, en veftte daar zynen fetel, om dat de lucht daar veel gematigder dan te Agra, zyne vorige hofftadt, was. Alle huizen van byzondere perfonen hebben grote voorhoven, en in 't midden zyn de woonhuizen, daar niemandt zo digt by mag naderen, om dat de vrouwen daar in opgefloten worden. De meefte heren wonen in de ftadt wel, maar hebben ook hunne verblyfplaatfen buiten, om het gemak van 't water. Het koninklyk hof heeft een goed half uur in zyn omtrek. De muren zyn van uitgehouwen ftenen, en met fchietgaten, zynde van tien tot tien fchietgaten een toren gebouwt. De gragten zyn vol water, en ook met ftenen fraai opgehaalt of beplyftert. De Omrhas of grote heren (die zo veel zyn als de baffas in Turkyen en de Chams in Perfië) hebben in het twede hof de wacht. De Divan of de gehoorzaal is in het derde hof. Het gewelf van deze zaal wordt onderfteunt van 32 marmere pylaren, en is met fnywerk, verbeeldende verfcheide bloemen, fierlyk opgepronkt. Hier ziet men ook den prachtigen troon van den Mogol, die onder het woordt MOGOL befchreven wordt. Zo lang die vorft op zynen troon zit, is 't niemandt geoorlooft, hy zy dan die hy zy, uit het hof te vertrekken. In 't midden van dit derde hof vindt men een gegrave watergracht, alwaar een iegelyk, zelf de afgezanten, wanneer zy gehoor begeren te hebben, by den vorft moeten voor blyven ftaan. Wanneer nu een gezant of ander heer tot aan dat kanaaltje genadert is, roept de inleider der afgezanten in den Divan, dat zodanig een gezant zyne majefteit wenfcht te fpreken: dan komt een fecretaris van ftaat en brengt hem in de zaal. Zo haaft de vorft hem in 't oog heeft, geeft hy dien fecretaris laft, hem te doen naderen, en zo voorts. Aan de linker zyde van het hof, waar in de Divan is, ziet men eene kleine mosquee, wiens kruin met loot bedekt en zo zwaar vergult is, dat 'er zyn, die zweren, dat het zelve van louter goudt is. Hier in doedt de koning dagelyks zyn gebedt, behalven des vrydags; want dan doedt hy het zelve in de grote mosquee, die zeer fchoon en prachtig is, ftekende boven alle gebouwen der ftadt uit, vermits zy ook op een zekere hoogte, die men met verfcheide trappen moet opklimmen, gebouwt is. De koninklyke ftallen zyn aan de rechter zyde van het hof geplaatft, altydt vervult van koftelyke fchone paarden, waar van het minfte 3000 ryksdalers gekoft heeft, en waar onder 'er zyn, die men wel op 10000 fchat. Men geeft hen geen hooi of haver te eeten, maar des morgens geeft men hen ten ontbyt eenige bollen van wit meel, melk en boter bereid, maar als het zuikerriet of de gerft ryp is, geeft men hen des middags en des avonds daar een maat vol van, 't welk dan eerft tuffchen zware ftenen gemalen is. *Tavernier Reize naar de Indiën.*

GEHAN-GUIR, een koning in Ooft-Indië, begon zyne regering in den jare 1604, en ftierf in den jare 1627. Twee zyner zonen Kofrou en Rourom, reets tot hunne mannelyke jaren gekomen zynde, wierden zyne langdurige regering moede, en zochten hem by zyn leven van den troon te ftoten. Ten dien einde bragt Kofrou een machtig heir op de been; wierdt echter geflagen, en benevens de voornaamften van zynen aanhang gevangen genomen; waar op hem zyn vader met een gloeiend yzer de oogen liet uitfteken, eene wyze van doen, die in Perfië meermalen gebruikelyk is, en was van voornemen om zyn kleinzoon Bolaki, den oudften zoon van den gemelden Kofrou, op den troon te plaatfen. Om dit voor te komen bragt Kourom mede een machtig leger te velde, doodde zynen broeder Kofrou, en liet zich Cha-Gehan, of koning der wereldt noemen. Hier op toog Gehan-Guir zynen oproerigen zoon tegen, maar ftierf onderweeg, en beval zynen kleinzoon Bolaki aan Afaufkan, zynen opperveldheer en voornaamften ftaatsminifter, maar deze, in plaats dat hy Bolaki helpen zou, floeg over aan de zyde van zyn anderen zoon Cha-Gehan, en hielp dien op den troon veftigen. *Tavernier Reize naar de Indiën.*

GEHASI was een dienaar van den propheet Elifa, en by de wonderen, die zyn meefter verrichtte in 't levendig maken van eenen jongeling, en den Syriër Naaman van zyne melaatfchheit te verloffen, tegenwoordig; maar vermits hy, zonder weten van Elifa, gefchenken van Naaman hadt aangenomen, en zulks nochtans loogchende, wierdt hy, tot ftraffe van zyne misdaadt en logenen, met de melaatfchheit van Naaman befmet, welke plage hem niet alleen, maar zelf zyne nazaten by zoude blyven, wordende op dat ogenblik zo wit als fneeuw. II *Koningen* IV, 25. V, 27.

GEHENNA. S. Hieronymus heeft in zyne verklaringen over het X hoofdftuk van *Mattheus*, dat de Heer Jefus de eerfte geweeft is, die zich van dit woordt bediende, en dat het in de boeken van 't Oude Teftament niet te vinden is. De Heilandt neemt het hier, als 'er mede te kennen gevende een plaats van verdoemeniffe of de helle: en in dezen zin wordt het waarlyk in 't Oude Teftament niet gevonden. 't Is echter niet gelooflyk, dat de Heer de eerfte geweeft is, die daar deze uitlegging aan gegeven heeft. Hy heeft het gebruik van dien tydt gevolgt, gevende met vele woorden de wezentlykheit der zake te kennen, dat men in 't Oude Teftament niet deedt. Daar was naby Jeruzalem, aan den voet des bergs Moria, eene zeer aangename vallei, Gehennom genaamt, dat is, eene vallei van Hennom. De Joden hadden te dezer plaatfe een altaar opgerecht ter eere van den afgodt Moloch, alwaar zy hunne kinderen opofferden, de zelve in het vuur werpende. Maar de koning Jozias, gelyk men ziet in 't *twede boek der Koningen, kap.* XXIII, liet te dier plaatfe de doodsbeenderen werpen, op dat de Joden daar een affchrik van zouden hebben. De propheet Jeremias dreigt ook het Joodfche volk, dat 'er een tydt zal komen, dat men deze plaats niet meer de vallei van Hennom, maar de vallei der doden noemen zou. Dit was de oorzaak, dat de Joden dit woordt niet in het Oude Teftament gebruikt hebben om 'er de helle mede uit te drukken, betekenende by hen een plaats van verdoemeniffe, of affchrik, om dat men daar eertyds de kinderen verbrandde, in 't offeren aan den afgodt Moloch. Hierom gebruikte de Heer Jefus het woordt van Gehenna, een plaats van vuur, om daar door de pyn der verdoemden te beter uit te drukken. Het welk volmaakt overeenftemt met de woorden van Jefaias, die fprekende van deze zelve vallei onder den naam van *Tophet*, gelyk ze ook wel genaamt wierdt, zegt: „ Dat des zelfs voetfel is „ het vuur met een menigte hout, en dat de aanblazing des Here „ zynde gelyk een ftortregen van zwavel, het zal ontfteken." *Memoires Savans.*

GEHMEN, GEMEN, een vlek met een kafteel en onderhorige heerlykheit in Weftphalen, aan de rivier de Aa, naar de Jutfaafche grenzen gelegen. Hier van zyn voorhenen heren geweeft, die des zelfs naam voerden, maar naderhandt is het door huwelyken aan de graven van Schomberg, en op gelyke wyze aan de graven van Styrum gekomen, waar van noch hier een tak zyn verblyf houdt. *Spen. hift. infig. Lucæ Gravenf. p.* 975. *Tromfd.*

GEIER, of GEIERUS, (MARTINUS) wierdt te Leipzich, alwaar zyn vader een koopman was, geboren. Wanneer Zacharias Cramer, die hem in zyns vaders huis was komen onderwyzen, naar Torgau in de fchole beroepen wierdt, trok hy mede derwaarts om verder zyn onderwys te genieten. Daar na ftudeerde hy te Leipzich, Wittenberg en Straasburg, en wierdt, behalven in de Godgeleerdheit, ook zeer ervaren in de Oofterfche talen, waar op hy hoogleeraar in de Godgeleerdheit, predikant, en kort daar na leeraar en fuperintendent te Leipzich, als mede domheer te Zeitz, wierdt. Eindelyk verkreeg hy de plaats van opperhofprediker en kerkenraadt te Drefden, en ftierf te Freiberg in 't jaar 1680 den 12 September. Hy maakte Uitbreidingen over de *Pfalmen*, den *Prediker Salomons*, de *Spreuken*, *Daniël*, en fchreef aangaande den rouw der Joden, gedrukt in den jare 1658. Men heeft zyne werken, waar onder nog andere tractaten, van hem gefchreven, behalven de bovenftaande, in Hollandt in folio herdrukt, en de zelve worden geacht en zeer geprezen zo wel van de Gereformeerden als Lutherfchen, zynde hy van den laatften Godsdienft geweeft. *Memoires du Temps. Witte Memor. Theolog.*

GEILER *van Keizersberg* (JOHANNES) wierdt in 't jaar 1445 den 16 Maart te Schafhauzen geboren. Zyn vader, Jan Geiler, was een notaris, die men zegt van de beet eenes beers geftorven te zyn. Hy leidde den grondt zyner ftudiën te Freyburg, vervolgens die van de Godgeleerdheit te Bafel. Hier op begaf hy zich naar Wurtsburg, daar hy een jaargeldt van 200 gouden guldens bekwam. Eindelyk in den jare 1478 te Straasburg beroepen zynde tot prediker in de hoofdkerk, heeft hy daar 32 jaren geftaan. Hy beftrafte zeer fcherp de lafteren der geeftelykheit, en klaagde over 't verval der goede zeden, waar door hy den haat der geeftelyken op zyn hals haalde. Zyne predikatiën zou hy voor de vuift opgezegt hebben, maar zy waren echter wel doorwrocht. Hy was ook een liefhebber van goede boeken, en mildadig tegen den armen. Zyne doodt zou hem te voren door eene jonge dochter van Augsburg, de welke zich toenmaals van alle fpyze onthieldt, voorzegt zyn, waar over hy zich niet ontzette, maar in 't tegendeel wenfchte ontbonden en by Chriftus te zyn. Hy ftierf den 10 Maart in 't jaar 1510. Zyne fchriften zyn in 't Hoogduitfch: *Uitleggingen der Zondaags-Evangeliën*; *Trooftfpiegel*; en in 't Latyn: *Orationes variæ ad Clerum*; *Sermones in orationem Dominicam*; *De decem præceptis*; *De feptem peccatis mortalibus*; *Navicula fatuorum & pænitentium*; *Fragmenta paffionis*, en andere; ook heeft hy de werken van *Gerfo* uitgegeven. *Adami Vit. Theolog. Freher. Theatr.*

GEIN. (HET) Zie GEYN.

GEISA. Zie GEYSA.

GEISENHAUZEN, of GEYSENHAUZEN, een marktvlek in neder-Beyeren, aan de Vils, onder het rentampt Munchen behorende. Het is voor dezen een graaffchap geweeft, waar van de laatfte bezitter in 't jaar 973 biffchop van Augsburg is geworden, en in 't jaar 981 in een flag tegen de Turken zyn leven heeft verloren. Hy zou, gelyk eenigen voorgeven, zyn graaffchap aan het bisdom van Augsburg hebben gegeven, fchoon anderen verzekeren, dat zulks maar als een gift, wegens de geeftelyke inkomften, te verftaan is, en dat het wereldlyk gebiedt eerft

aan

aan de graven van Hals, daar na aan die van Ottenburg, en eindelyk aan de hertogen van Beyeren gekomen is. *Spangenb. Adelsp. P. I. l. X. c. 15. Spen. hist. Inf. l. III. c. 40. Hund. Bayr. Stammb. P. I. Ertels C. B. Atlas.*

GEISSELHERINGEN, mede een Beyersch marktvlek onder 't bisdom Regensburg, niet verre van Straubingen, en digt aan de kleine Labervloedt gelegen. *Chur-Beyeren.*

GEISSENVELDT, een Beyersch marktvlek, benevens een Benedictyner vrouwenklooster van den zelven naam, onder Paffenhoven en 't bisdom Regensburg behorende. Dit klooster is omtrent den jare 1037 van Everhard, grave van Murach, gesticht. *Hund. Metrop. Salisb. voc. Geissens. Chur-Beyeren p. 165.*

GEISLINGEN, eene heerlykheit en kleine stadt in Zwaben, niet verre van den vloedt Vils aan den Bacherach. Zy behoort onder het gebiedt van de Ryksstadt Ulm, daar zy drie mylen van af legt, wordende in de zelve vele fraaie dingen van yvoor gedraait, die men wyd en zyd door de wereldt als iets zeldzaams vervoert. *Maty Dict.*

GEISMAR, een kleine stadt in Duitschlandt, onder het gebiedt van de landgraven van Hessen-Cassel, leggende vyf mylen ten Noorden de stadt Cassel. *Maty Dict.*

GEISPITSHEIM, een steedtje in de Elzas, twee mylen van Straasburg gelegen, waar van eene zekere adelyke familie haren naam heeft ontleent.

GEITHEN, GEITHEIN, eene kleine Meissische stadt, een myl van Rochlitz in den Leipziger kreits gelegen. Zy wierdt in den jare 1700 en ook een jaar te voren door het vuur deerlyk verwoest. Eenigen wanen, dat dit Geita de hoofdvesting van de Sorbenwenden, die van keizer Henrik den I verwoest wierdt, geweest is. *Knaut Prodr. Misn.*

GEIZA, de I en de II, koningen van Hungarië. Zie GEYSA.

GELA, eene stadt in Sicilië, gebouwt door die van Rhodus en door de Cretenzen 45 jaren na Syracuza. Men zegt, dat by deze stadt een meir of vyver was, die zulk een sterken reuk van zich gaf, dat men daar naauwlyks by kon komen, en twee bronnen hadt, waar van de eene het landt vruchtbaar, en de andere dor en onvruchtbaar maakte. Deze stadt was gebouwt aan den mondt van eene rivier van den zelven naam. Zy wordt tegenwoordig TERRA NUOVA genaamt. *Plin. l. III. c. 8. Virg. Æneid. l. III. Stephan. de Urbib. Suidas.*

GELANOR, koning van Argos, was de opvolger van Sthenelus, volgens het zeggen van Pausanias en Apollodorus, in 't jaar 1530 voor Christus geboorte. Castor, Eusebius, Tatienus en Hyginus maken van hem geen gewag onder de koningen van Argos, en noemen den opvolger van Sthenelus Danaüs, misschien om dat Gelanor zo weinig tyds geregeert heeft, zynde door Danaüs van den troon gebonst.

GELASIUS de I, paus van Rome, een Afrikaan van geboorte, zoon van den bisschop Valerius, wierdt den 2 Maart in 't jaar 492, 5 dagen na de doodt van Felix den II, tot paus verkoren. Zo haast zulks geschiedde, schreef Euphemius, patriarch van Constantinopel, aan hem, om hem zyne vriendschap aan te bieden, de welke hy hem echter ontzeide, vermits Euphemius den naam van Acacius niet uit de kerkelyke boeken wilde uitwisschen. Hy schreef zelf aan de bisschoppen van Dalmatië en Ancona, wegens de Arriaansche ketteren, desgelyks aan den keizer Anastasius, die de rechtgelovigen veel overlast deedt, en zich by de Eutychianen voegde. In 't jaar 494 hieldt hy een Synode binnen Rome van 70 bisschoppen, in 't welke na dat men een besluit gemaakt hadt, welke boeken van de H. Schrift voor heilig of apocryf gehouden zouden worden, voegde men ook verscheide boeken van de handelingen der genen, die in de vorige eeuw geleeft hebben, onder de laatstgemelde, andere weder by de eerste. Inzonderheit heeft hy de Manicheën uit de stadt verdreven, die het Nachtmaal zonder den kelk gebruikten, en maakte een inzetting, dat niemandt het zelve dan in beide gestalten gebruiken zou. Hy stierf den 21 November des jaars 496, en heeft verscheide brieven en geschriften nagelaten, onder anderen: *Codex Sacramentarius; Liber contra Eutychem & Nestorium de duabus in Christo naturis. &c. Gennadius lib. XCIV. de script. eccles. Platina p. 67. Jacobi bibl. Pontif. Cave hist. Litt.*

GELASIUS de II, te voren *Johannes* genaamt, was te Gaëta in 't ryk van Napels geboren uit een adelyke familie. Hy ging in het Cassinenser klooster, wierdt een Benedictyner monnik, en na dat hy onder den abt Odevisius in studiën en zeden wel toegenomen hadt, maakte hem paus Urbanus de II, dien hy grote diensten gedaan hadt, eerst tot zyn kancelier; maar Paschalis de II verhief hem tot kardinaal diaken met den tytel van S. Maria in Cosmedin. Na de doodt van gemelden Paschalis wierdt hy met eenparigheit van stemmen den 31 January des jaars 1118 tot paus verkoren, en den 24 February daar aan gekonsacreert. Cencius Frangipanus, veldheer van keizer Henrik den V, die liever een anderen paus op den troon gezien hadt, wilde hem, te Rome gekomen zynde, gevangen nemen; maar hy wierdt door 't volk, 't welk met grote hopen byeen rotte, bevryd. Doch toen keizer Henrik naar Rome kwam, moest Gelasius vertrekken, en gedogen, dat men eenen anderen, met name Mauritius Braccanensis, onder den naam van Gregorius op den stoel plaatste, den welken hy door eene bulle in den ban deedt. Hy bragt hier op in Apulië een aanzienlyke macht van Normannen en Capuanen te zamen, en trok daar mede op Rome los; maar zag echter wel, dat zyn tegenpaus van de Frangipanen al te nadrukkelyk ondersteunt wierdt; waarom hy wederom naar Vrankryk toog, zich begevende in het klooster te Clugny, alwaar hy den 29 January in 't jaar 1119 gestorven is. Hy hadt verscheide werken geschreven, als het leven van Erasmus, bisschop van Cajeta, en martelaar, een tractaat tegen keizer Henrik; geschiedenissen van eenige martelaren in vaarzen; verscheide brieven, en andere dingen. Zyn leven heeft Pandulphus van Piza beschreven, 't welk Constantius Cajetanus uitgegeven heeft. *Papebroch in conatu Chron. hist. ad Cat. Pontif. p. 11. Baronius ad ann.* 1118 heeft hier een korten inhoudt uitgetrokken. *Platina p. 192. Cave hist. Litt. 453.*

GELASIUS, bisschop van Cesarea in Palestina, leerde in de IV eeuwe, was de neef van S. Cyrillus van Jeruzalem, dat is, zyns broeders zoon; opvolger van Euzoius, en tegenwoordig in het Concilie, dat te Constantinopel gehouden wierdt in den jare 398 den 25 September. Theodoretus pryst geweldig de redenvoering, die hy op driekoningen dag gedaan heeft. Hieronymus maakt ook zo wel gewag van hem als Photius, welke laatste zegt, dat hy twee boeken van Ruffinus in 't Grieksch heeft overgezet. *Theodoretus Dial. I. S. Hieronymus de script. eccl. c. 130. Photius 88, 89. August. Miræus. Andreas Scotus, &c.*

GELASIUS CYZICENUS, de zoon van een priester, volgens zyn eigen getuigenis, van Cyzicum. Hy zelf was bisschop van Cesarea in Palestina, leefde ten tyde van Basiliscus, die in den jare 476 regeerde. Hy beschreef het gebeurde van 't eerste algemene Concilie te Niceen in twee boeken; want het derde bevat niet dan eenige brieven van keizer Constantinus. Deze boeken wierden in den jare 1595 te Parys door Robert Balphor in 't licht gegeven, en daar na zyn zy gevoegt by de andere Concilien; maar zyne historie verstrekt by de geleerden slechts voor een grol. Hy geeft voor, dat hy niet anders dan de oude acten van dit Concilie, uit de schriften van Dalmatius, mede bisschop van Cyzicum geweest, geschreven heeft, en dat hy daar zaken bygevoegt heeft uit de schriften van Eusebius van Cesarea en Rufinus, dien hy een priester van Rome noemt, en te onrecht zegt, dat hy op het Concilie van Niceen is geweest. In der waarheit deze historie is niet dan eene verzameling van verhandelingen en stukken, getrokken uit Eusebius, Socrates, Sozomenus en Theodoretus, en al wat uit deze schryvers niet getrokken is wordt twyffelachtig of ten eenemaal valsch gehouden, inzonderheit al wat 'er tusschen het twede hoofdstuk van het twede boek tot aan het vier en twintigste hoofdstuk gevonden wordt, bestaande in Philosophische verschillen over de Drieëenheit en Godheit van den H. Geest. Deze verhandelingen zyn geheel verzonnen. Ook heeft hy verscheide fouten tegen de historie, en men vindt 'er noch order, noch schikking, noch zamenhang, noch schone spreekwyzen, fraaien zin of oordeel in. *Photius Bibl. num. 15, 88, 89, &c. Nicetas lib. V. Orth. fidei l. VI. Baronius, Miræus, Bellarminus, &c. Du Pin bibl. des aut. eccles. V. siecle.*

GELASIUS, of GELASINUS, was eerst een komediant, en wierdt daar na in 't XIII jaar van Diocletianus regering te Heliopolis als Christen gemartelt. Zie *Bollandus op den 27 February.*

GELBOE, een gebergte in Palestina, behorende eertyds onder den stamme van Issaschar, vervolgens onder Galilea, is verdeelt in verscheide delen, die men nog heden noemt de bergen van Gelboë. Zy leggen omtrent tien of twaalf Fransche mylen uitgestrekt van de stadt Jezraël tot aan den Jordaan. Voor 't overige zyn ze zeer onvruchtbaar en steenachtig. Eenigen willen, dat 'er eertyds eene stadt, Gelboë genaamt, omtrent gelegen was, waar van dit gebergte zynen naam ontleende. Ook vindt men daar nog een fraai vlek, *Gelbus* genaamt. 't Was in dit gebergte van Gelboë dat Saul zyn leger liet nederslaan, toen hy tegen de Philistynen slag wilde leveren, in welken slag hy en zyn zoon Jonathan gedood wierden. *Joh. Euseb. Nieremb. lib. de Miracul. nat. Terræ promissæ.*

GELDENHAUER, (GERARD) geboren te Nimwegen, waarom hy ook doorgaans genaamt wierdt *Gerardus Neomagus*, by welken naam hy meer dan by zynen eigenen bekend was. Deze heeft een van de voortreffelykste plaatsen onder de geleerden van de XVI eeuw bekleed. Hy leerde de beschaafde letteren onder zeer goede meesters te Deventer, namentlyk Alexander Hegius en Jan Ostendorp; voleindigde den loop der wysbegeerte te Loven zo gelukkig, dat hy bekwaam wierdt om zelf anderen daar in te onderwyzen; gelyk hem in 't openbaar door de universiteit van die stadt wierdt toegestaan. Door dit beroep wikkelde hy zich in de vriendschap van verscheide geleerden, en inzonderheit van Erasmus. Hy hieldt zich ook eenigen tydt op te Antwerpen, van waar hy aan 't hof van Karel, aartshertog van Oostenryk, als lector in de historien door dien prins beroepen wierdt: maar vermits hy geen zin hadt van zo dikwils van woonplaats te veranderen, vondt hy niet goed hem naar Spanje te verzellen. Dus nam hy oorlof van hem, en begaf zich in den dienst van Philips van Burgundië, bisschop van Utrecht. Hy wierdt zyn lector en secretaris gedurende 12 jaren, dat is, tot aan het jaar 1524, waar in die kerkvoogdt stierf. Toen begaf hy zich by Maximiliaan van Burgundië. In den jare 1526 zondt men hem naar Wittenberg, om daar den staat der scholen en dien der kerken te onderzoeken. Hy bragt tot bescheidt, dat hy bevonden hadt, dat daar ter plaatse zuiver gehandelt wierdt naar de lere der Propheten en Apostelen. Dus verliet hy het pausdom, en trok naar den boven-Rhyn. Hy trouwde te Worms, en onderwees daar eenigen tydt de jeugt. Van daar wierdt hy te Augsburg beroepen, om daar het zelve te doen als Rector in de schole; Erasmus zegt als hoogleeraar in de poëzy, en in 't laatst van 't jaar 1534 ging hy naar Marpurg. Hier leeraarde hy de historien gedurende twee jaren, en daar na de Godgeleerdheit tot aan zyne doodt, die door de pest den 10 January des jaars 1542 veroorzaakt wierdt in

den ouderdom van 60 jaren. Hy was monnik geweeſt, en zyne verandering van Godsdienſt veroorzaakte eenige onluſten tuſſchen hem en Eraſmus. Deze ſchreef aan Geldenhauer onder den naam van Vulturius, beriſpende hem, dat hy al te belagchelyk geſchreven hadt over ſtoffen van aangelegenheit, dat ſlechts ſtrekte om de vorſten tegen de Lutherſchen te vergrammen; ſprak verder overal met verachting van hem, en in plaats van hem uit oude vriendſchap wat te onderſteunen in zyne armoede, beantwoordde hy hem met lagcheryen. Hy was een man die de kennis der welſprekendheit en poëzy grondig bezat; hierom achtte keizer Maximiliaan hem in den jare 1517 waardig de kroon als dichter te ſchenken, vermits hy met vergenoeging een vaars ter zyner eere, door Geldenhauer gemaakt, geleezen hadt. De voornaamſte ſchriften door hem in de wereldt gebragt zyn deze: *Hiſtoria Batavica, cum appendice de vetuſta Batavorum nobilitate*; *Vita Philippi a Burgundia, Epiſcopi Ultrajectini*; *Catalogus Epiſcoporum Ultrajectinorum. Eraſmus in Epiſtolis. Adami vit. Theolog. Andraea Bibl. Belg. Voſſius de hiſt. Latin. l.* III. *Freherus Theatr. Bayle Dict. Crit. p.* 1247.

GELDER, veeltyds ook GELRE, en in het Latyn *Geldria* en *Geldra* genaamt, eene ſtadt, of liever een ſtedeke, met een kaſteel of ſlot, in Nederlandt, in het Ooſterdeel van Gelderlandt, gemeenlyk het quartier van Roermond, of het Overquartier van Gelderlandt, genoemt, aan het riviertje de Niers, niet verre van de grenzen des hertogdoms Kleef en die des aartsbisdoms van Keulen gelegen. Dit ſtedeke heeft zynen naam gegeven aan het gehele landſchap: doch aangaande des zelfs oorſpronk hebben eenigen verſcheide vertellingies, en anderen verſcheide giſſingen opgegeven, de voornaamſte van welke in het artykel van GELDERLANDT zullen aangehaalt worden. Gelder is niet van naam, maar binnen den omtrek van zyne muren kleinder dan Venlo, en zeer ſterk, hebbende brede grachten, die het water uit het bovengemelde riviertie de Niers trekken, het welk aldaar de Wye inſlokt, zynen loop door de heerlykheit en het ſlot van Niers neemt, en voorts door Goch en het Nieuwe klooſter heen lopende, by Gennep in de Maas valt; verder acht baſtions, drie ravelynen, en twee hoornwerken. Het kaſteel is zeer oud, en voor dezen de verblyfplaats der heeren van *Pont*, voogden van Gelderlandt, geweeſt, ſtaande eertyds buiten, maar tegenwoordig binnen der ſtads veſten, op een hollen gebroken grondt, daar niet wel is by te komen, of geſchut voor te brengen, dan op horden en planken. In den jare 1626 hebben de Spanjaarden, met groter koſten dan voordeel, de Mariëngrift doen graven, wordende van Gelder af, langs het oude klooſter van ter Kamp, geleid tot aan Rhynberk, en vervolgens aan de overzyde door het veen tot aan Venlo, wordende aan de kant doorgaans met ſteenwerk bezet. In den jare 1530 wierdt dit ſtedeke door een fellen brandt byna geheel in de aſſche gelegt, het welk wel meeſt daar door wierdt veroorzaakt, dat 'er toen nog vele ſtroodakken in waren. In den beginne der Nederlandſche beroertens was Gelder aan de zyde der Staten; maar wierdt, ten tyde van Leiceſter, in den jare 1587, door een Schotſchman, Ariſtote Paton, of Patton, door Leiceſter tot ſtadvoogdt daar over aangeſtelt, op eene ſchelmachtige wyze aan den hertog van Parma verkocht voor 30000 kronen. De ridder P. C. Hooft zegt, dat hy daar toe wierdt bewogen door een dreigement, het welk hem de graaf hadt gedaan, van hem te zullen afzetten, en eenen Stuart in zyne plaats te zetten: doch Ev. van Reyd getuigt, dat Patton zich daar door inzonderheit zocht te wreken op den overſte Schenk, die hem een kinnebakſlag hadt gegeven, alzo de zelve daar door, behalven een groten voorraadt van koren en haver, vele ſchone paarden, ſierlyke wapenen, een koſtelyken huisraat, en byna al zyn roerend goedt, verloor, het welk Paton behieldt, boven de gezegde ſomme, welke hem Parma betaalde. Prins Frederik Henrik ondernam wel verſcheide malen de ſtadt weder te bemachtigen; maar altydt te vergeefs, en ze is ſedert dien tydt in de macht der Spaanſchen gebleven, die daar uit op den Staatſchen bodem roofden en plunderden, tot den tydt van de Munſterſche vrede, geſloten in den jare 1648. In den jare 1703, den 17 December, wierdt Gelder na eene belegering, die meer dan een jaar hadt geduurt, door den koning van Pruiſſen uit de handen der Franſchen gerukt, en hem door het zevende arartykel van de Utrechtſche vrede, gemaakt in den jare 1713, met alle daar onder behorende dorpen, enz. afgeſtaan. De dorpen, in het byzonder onder de ſtadt Gelder behorende, zyn: *Oldekerk* en *Nieuwkerk*, nevens de buurten *Wetten*, *Kevelaar*, *Kapelle*, *Viert*, en de heerlykheit *Pont*, zynde het ſtamhuis der edele heeren van Pont, waar van hier na op zyn letter. *Pontanus Hiſt. Gel. fol.* 33. *Slichtenhorſt Gelderſche Geſchied. fol.* 61. *Ev. van Reyd Nederl. Hiſt. fol.* 120. *Hooft Nederl. Hiſt. fol.* 1165, 1166. *Teſchenmacher Annal. Cliviae fol.* 483.

GELDER, eene veſting op Cormandel. Zie GELDRIA.

GELDER, (AREND VAN) een beroemd ſchilder, geboren te Dordrecht den 26 October in het jaar 1645. De kunſt van Rembrand hadt, als iets nieuws in haar tydt, een algemene goedkeuring; zo dat de kunſtoeffenaren, wilden zy hunne werken gangbaar doen zyn, genoodzaakt waren zich aan die wyze van ſchilderen te gewennen; al hadden zy zelf eene veel pryſſelyker behandeling; waarom ook verſcheide zich tot de ſchole van Rembrand begaven. Onder deze was Arend van Gelder, de welke, na dat hy door S. v. Hoogſtraten in de gronden van de kunſt was onderwezen, mede naar Amſterdam vertrok, om Rembrands wyze van ſchilderen te leren, 't geen hem zodanig toeviel en gelukte, dat geen van allen hem zo na is gekomen in die wyze van ſchilderen. Bovendien is aanmerkelyk, dat by alleen onder zo een groot getal, het welk naderhandt die wyze van ſchilderen achterliet, daar in is voortgegaan. Hy kwam in 't jaar 1645 by den zelven om de kunſt te leren, en bleef 'er twee volle jaren, wanneer hy zich weder naar Dordrecht begaf, en de kunſt daar loffelyk heeft geoeffent. Van Rembrand zegt Pels elders, dat hy

--- door de ganſche ſtadt, op bruggen, en op hoeken,
Op Nieuwe en Noorder markt zeer yv'rig op ging zoeken
Harnaſſen, mariljons, Japonſe ponjerts, bont,
En raſelkragen, die hy ſchilderachtig vondt;

Maar deze Van Gelder heeft niet minder dan hy een voddekraam van allerhande ſoort van klederen, behangſels, ſchiet-en ſteekgeweer, harnaſſen, enz. tot ſchoenen en muilen toe, byeen verzamelt, en de ſoldering en de wanden van zyn ſchildervertrek waren behangen met ſloerſche en geſtikte zyde windſelen en ſluiers, zommige geheel, andere geſcheurt. Uit dezen ryken voorraadt haalde hy de toeruſtingen zyner beelden, gelyk hy dan ook voor gebruik hadt, zynen leeman van het hoofdt tot de tonen toe te bekleeden, en in zulk eene gedaante te zetten, als hy nodig hadt, het geen hy dan met het penceel of met de vinger en duim nabootſte. De voorwerpen van zyne hiſtoriſche vertoningen zyn meeſt Bybelſtof, en onder de zelve munt in kunſt uit de verbeelding van een ſtervenden David, of daar Bathzeba de rykskroon voor haren zone Salomon verzoekt, ook de zegening van den aartsvader Jakob: gelyk onder zyne portretten dat van den braven beeldſnyder Hendrik Noteman. Het laatſte van zyne werken is de Hiſtorie van den lydenden Chriſtus, in 22 ſtukken, waar in kunſtig de verſcheide hertstochten of gemoedsdriften uit kennelyke wezenstrekkingen te zien zyn, gelyk ook eene onbedenkelyke verandering van dragten en vreemde toeſtellingen omtrent de bekledingen der beelden, bywerken en verkiezing van dag en ſchaduwe. Hy leefde nog in den jare 1715. *Houbraken Schilderboek III Deel, p.* 206.

GELDERLANDT, of, by verkortinge, GELDER, in het Latyn *Geldria*, te voren een hertogdom, maar thans eene der zeven Vereenigde, of anders eene der XVII Nederlandſche provinciën, onder de eerſtgemelde in rang de eerſte, gelegen in het Ooſterdeel van Nederlandt, en hebbende tot grenspalen ten Ooſten het hertogdom Kleef, ten Weſten Brabandt en Hollandt, ten Zuiden het hertogdom Gulik, en ten Noorden Vrieslandt en den inham van de Zuiderzee. Het is een ſchoon vlak landt, zonder bergen, maar hier en daar met verſcheide heerlyke boſſchen verſiert; heeft, behalven de Veluwe, die zeer zandig en met duinen bezet is, een vruchtbaren grondt, en inzonderheit koſtelyk bouw-en weilandt. Het wordt beſpoelt door de vier grote rivieren, den Rhyn, de Moeſel, de Waal, en den Yſſel, behalven het riviertie de Niers, en andere wateren.

Den naams-oorſpronk belangende, men heeft dien aangaande, als in het artykel van Gelder reets is aangeroert, aan den eenen kant verſcheide vertellingies, en aan den anderen verſcheide giſſingen. Onder de eerſtgemelde is het voornaamſte het geen van een vreeſſelyk dier verhaalt wordt, het welk Gelderlandt in de tiende eeuwe, omtrent den jare 978, of liever, volgens W. Teſchenmacher, 990, zeer plaagde en verwoeſtte. Dit ondier lag, naar men beuſelt, onder een groten eikenboom, of, als anderen vertellen, in het water, en verſlondt op de omgelegene velden zonder onderſcheidt menſchen en beeſten, of doodde de zelve met zynen vergiftigen adem. Wichard en Lupold, heeren van Pont, en twee broeders, door dezen jammer aangedaan, ſteken zich in de wapenen, en gaan dit monſter te keer, het welk zy gelukkelyk ieder met eene lancie doorſteken; en doordien het zelve al ſtervende *Gelre*, *Gelre* uitriep, bouwden deze twee helden, onder welke zich terſtondt al het rondom wonende landvolk, uitgelaten van blydſchap over het verſlaan van dit monſter, begaf, daar ter plaatſe eene ſtadt, en noemden de zelve, ter eeuwiger gedachteniſſe dezer zake, naar het gebolk van het ſchrikdier, *Gelder*. De Jeſuit Chriſtiaan Brouwer, of Browerus, en andere zyner geloofsgenoten verhalen deze zaak op de zelve wyze, alleen omtrent de namen der daders verſchillende, doordien zy de uitvoering der zelve, of het verſlaan van het monſter, aan S. Meinwerk, tienden biſſchop van Paderborn, en neef van Wichman van Gelder, toeſchryven, die ook den draak op een doek zou hebben doen aftekenen, en den zelven aan het klooſter van Abdinkhoven, niet verre van de ſtadt Paderborn gelegen, vereert. Met reden zegt de geleerde *Petrus Scriverius* in zyne aantekeningen over de Gelderſche Kronyk van *Henr. Aquilius pag.* 4 aangaande deze zake: „ Maar of dit (te weten het verhaal van het gezegde monſter) „ geloof verdient, „ mag een verſtandig en voorzichtig lezer van zelf oordeelen. „ Waarlyk ik houde de zelve, om niet tegen myn gemoedt te „ ſpreken, voor een louter verdichtſel en eene ſuffery van krank- „ zinnige en ledige menſchen." Anderen zeggen, doch met geen meer ſchyn van waarheit, dat Gelderlandt zynen naam heeft ontleent van *Gerlach*, voogdt van het zelve, willende zo veel zeggen als *Gerlachs landt*. Nog anderen, waar onder de Vrieſche Kronykſchryver *Furmerius* is, leiden den zelven af van *Galdoir*, te weten van het beekie de *Gaal*, in de Niers lopende, het welk de omleggende landſtreek zou overſtroomt hebben, en daarom door de bovengemelde twee broederen, Wichard en Lupold, bedykt zyn, en aan het zelve eene ſtadt gebouwt, aan welke zy den naam van *Gaaldeur* gaven, naderhandt verandert in dien van *Gelder*. De geleerde *Menſo Alting* zegt daar omtrent: " Indien *Furmerius*, dien men menigmalen op logens „ heeft bevonden, de waarheit verhaalde, te weten, dat het „ riviertie, het welk ter regter zyde van de ſtadt Gelder loopt, den

„ naam heeft van *Gal*, of *Gel*, zou elkeen ligtelyk toeſtemmen; „ dat deze naam zynen oorſpronk heeft van het riviertie. Dit is ten „ minſte zeker, dat zo wel het vorſtendom als de naam geringe be- „ ginſelen hebben." Andere gevoelens, van minder belang, aangaande den naams-oorſpronk van Gelderlandt zal men hier ſtilzwygende voorbygaan, en alleen dat van *Pontanus* nog aantekenen, het welk door den braven *Slichtenhorſt* nader is aangedrongen, en tot nog toe voor geen der onwaarſchynlykſte gehouden. Deze meent, dat Gelderlandt zynen naam heeft ontfangen van de van ouds aldaar gewoont hebbende *Celten*, of *Kelten*, zynde genoemt *Celterlandt*, dat is het landt der Celten, waar van in vervolg van tydt door verbastering *Gelderlandt* is gemaakt. Zie *Pontanus Hiſt. Gel. lib.* I, *fol.* 27, en *Slichtenhorſt Gelderſche Geſchied. I boek*, *fol.* 22, 23.

De inwoners van Gelderlandt hebben al van ouds den naam gehad van meeſters in het beryden van paarden en zeer goede ruiters te zyn, als mede brave ſoldaten. Zy zyn de laatſten geweeſt, die zich aan het juk der Romeinen onderworpen, en de eerſten, die, wanneer het Roomſche ryk verviel, dat weder afgeworpen hebben. De Franſchen maakten zich meeſter daar van, als zy de Romeinen uit de Gaulen verjoegen. Zy waren de koningen van Auſtraſië, die daar gouverneurs zonden, onderdanig. Karel de Grote heeft deze landſtreek verſcheide malen bezocht, en grote voorrechten aan Nimwegen, de hoofdſtadt van de zelve, gegeven. Men zegt, dat deze volkeren onder Karel den Kalen van meeſter veranderden; dat zy *Otto van Pont* tot hun hoofdt verkoren, en dat de regering lang in zyn huis bleef; maar dat de zelve, hoewel zy van den vader op zone overging, echter niet erffelyk, en alleen verkiezelyk was. Deze hoofden of regenten wierden *Voogden* genoemt, om dat het volk hen niet anders verkoor dan om hen te verdedigen en te beſchermen. Daar valt weinig van die eerſte regenten van Gelderlandt te zeggen. Otto van Pont hadt twee zonen, welker een, genaamt *Wichard*, hem in den jare 878 opvolgde, en het landt twee en dertig jaren regeerde. Hy trouwde met de dochter des grave van Zutphen, by welke hy kreeg *Gerlach van Pont*, zynde die Gerlach, naar welken Gelderlandt, volgens het zeggen van zommigen, als boven gezegt is, zynen naam zou hebben gekregen. *Gothfried van Pont*, *Wichard* de II, en *Mengoſus*, of *Mengers*, aan welke zommige geſchiedſchryvers beginnen den tytel van graaf te geven, *Wiking* en *Wichard* de III zyn malkander alle door de verkiezinge des volks gevolgt, en hebben het voogdſchap van Gelderlandt tot by de twee honderd jaren in hunne familie behouden. *Wichard* de III hadt het ongeluk van door den grave van Hollandt by Dordrecht gevangen te worden: doch zyn losgeldt betaalt hebbende begaf hy zich weder naar zyn landt. Hy liet niet meer dan eene dochter na, *Adelheit* genoemt, die getrouwt is met *Otto*, graaf van Naſſau, ten wiens voordeele Gelderlandt door keizer Henrik den III in den jare 1079 tot een graafſchap wierdt verheven. Daar bleef van hem na zyne doodt alleen een zoon, by deze eerſte vrouwe geteelt, overig, die hem in de regering volgde. Het graafſchap Zutphen wierdt onder *Gerard van Naſſau*, zoon van Otto, met dat van Gelderlandt vereenigt. Men vindt hiſtorieſchryvers, de welke voorgeven, dat Zutphen, het welk altydt een gedeelte van 't landt der Sikambren geweeſt was, door eenig zonderling geval daar van was afgeſcheurt. Het kan waar zyn; doch men weet het niet zeker te zeggen. Maar het is zeker, dat Otto van Naſſau tot zyne twede vrouwe gehad heeft Sophia, dochter van Wichman, grave van Zutphen, die het leven verloor in een ſlag van den grave van Hollandt tegen den biſſchop van Utrecht, en dat uit dit huwelyk geboren wierdt *Gerlach van Naſſau*, die zonder kinderen overlydende, het graafſchap Zutphen aan zynen broeder van halven bedde, *Gerard van Naſſau*, naliet; ſedert welke vereeniging deze twee deelen van Gelderlandt nooit weder van den anderen geſcheiden zyn. Dit zyn twee voorbeelden, geheel ſtrydig tegen de Saliſche wet, die de vrouwen van de regering uitſluit; want hier ziet men, dat dochters hare vaders zonder tegenſprake opgevolgt zyn, ter plaatſe zelfs, daar deze wet al hare kracht, en, dat meer is, haren oorſpronk gehad zou hebben. *Henrik van Naſſau*, graaf van Gelderlandt en Zutphen, vermeerderde zyne ſtaten met een gedeelte van de Veluwe, 't welk tot een huwelyksgift gegeven was aan *Seimara*, dochter van Gotfried, hertog van Brabandt. Zommigen menen, dat dit eene dochter is geweeſt van Gotfried van Bouillon, koning van Jeruzalem; doch daar toe is weinig grondt. Deze aanwinning was niet veel waardig, niet alleen om dat het ſlecht en onvruchtbaar landt was, maar ook oorzaak gaf tot verſcheide oorlogen en gevechten tuſſchen de graven van Gelderlandt en de biſſchopen van Utrecht, die mede een gedeelte van de Veluwe bezaten. Henrik deedt een tocht naar Italië, om keizer Frederik in zynen oorlog tegen de Milanezen by te ſtaan, en ſtichtte na zyne te rug komſt het klooſter Bethlehem, en ſtierf daar op in den jare 1162. Ter dezer tydt was het graafſchap Gelderlandt nog verkiezelyk; want men vindt, dat Henrik van Naſſau met de eendragtige bewilliging van 't gemeen verkoren wierdt. *Gerard* de II, zyn zoon, wierdt op de zelve wyze tot graaf van Gelderlandt en Zutphen verkoren, Het gedeelte van de Veluwe, dat zyn vader aangewonnen hadt, wikkelde hem in een oorlog met den biſſchop van Utrecht, welken hy niet ten einde kon brengen. Zyn broeder *Otto* de II, die hem, mede door een algemene en opentlyke verkiezing des volks, opvolgde, was daar in gelukkiger; want zich in den jare 1188 te Ments bevindende op de vergadering der vorſten, de welke de keizer aldaar, tot een kruistocht naar het Heilige Landt, beroepen hadt, verzoende hy zich met Baldewyn van Benthem, biſſchop van Utrecht, en zy namen beide het kruis tot den tocht aan. Deze liet drie zonen na, welke in Godvruchtigheit hebben uitgemunt. Henrik verkoos den ongehuwden ſtaat, en wierdt na zyne doodt onder de Heiligen geplaatſt. Otto nam de prieſterorde aan, en kreeg het biſdom van Utrecht. En *Gerard* de III, de opvolger van zynen vader, hadt al zyn vermaak in eene menigte klooſters te bouwen. De zoon wederom, dien hy naliet, was van een geheel anderen aardt. Dit was *Otto* de Kreupele, of de Scheve, die zich aan alle de gevaren van de fortuin bloot gaf, en door den hertog van Loven liet overvallen en gevangen nemen; doch hy betaalde zyn rantſoen, en bragt Gelderlandt in ſtaat van tegenweer en voorſpoedt. Arnhem, Bommel, Harderwyk, Wageningen, Goch en Roermonde waren ter dier tydt ſlechts vlekken, of voorname dorpen, en opene plaatſen, welke hy met muren en veſten deedt omringen, en met rechten en privilegien begiftigde. Ook leende hy aan Willem, Roomſch koning, een en twintig marken zilver, waar voor de zelve hem de ſtadt Nimwegen verpandde tot de volle wederbetaling, de welke niet wel volgende, maakte hy zich in den jare 1248 meeſter van die rykſtadt, de ſetel der oude Batavieren, en voegde de zelve aan het graafſchap Gelderlandt. Zyne macht wierdt hier door wel merkelyk geſtyft; maar zulks belette nochtans niet, dat hy een gevoeligen ſtoot kreeg van Henrik, biſſchop van Utrecht. Otto, altydt ongeruſt en in beweging, hadt een heimelyk verbondt gemaakt met de heeren van Amſtel en van Woerden, om den biſſchop te beoorlogen; doch deze hadt het geluk zyne vyanden te ſlaan en gevangen te nemen; en om zich van den grave van Gelderlandt, die hem ontſnapt was, te wreken, trok hy met zyn zegepralend leger in de Veluwe, die hy geheel plunderde en verwoeſtte, makende zo veel buit, dat hy Vredelandt, of Vreêlandt, daar van bouwde, 't welk zommigen onder de ſteden gerekent hebben, en anderen voor een ſlot houden, dat de biſſchop daar ſtelde, om zich tegen de invallen van de heeren van Amſtel te dekken. Na de doodt van Willem, Roomſch koning en graaf van Hollandt, moeſt 'er een voogdt gekoren worden over *Floris* den V, die nog minderjarig was. Hollandt verkoos Otto den Scheven, en Zeelandt Adelheit, gravinne van Henegouwen. Deze voogdy gaf een groten luiſter aan den gene, die daar mede belaſt en vereert wierdt, en was derhalven wel waardig met het zwaardt betwiſt te worden, gelyk ook geſchiedde. Daar wierdt een ſlag te water om gedaan omtrent Duivelandt, waar in de Hollanders de overhandt behielden; en dus bleef de voogdy aan den grave van Gelderlandt, die de zelve nochtans niet lang oeffende, alzo hy kort daar na in den jare 1272 overleedt. *Reinout*, zyn zoon, meende zyn vaderlyk erf met het hertogdom Limburg te vermeerderen; doch hy vondt zich in zyne hoop bedrogen. Hy hadt ten huwelyk Irmgarde, dochter van Herman, grave van Limburg, dien zommige hiſtorieſchryvers willen, dat zonder zonen na te laten overleden zou zyn; maar de Kronyk van Brabandt zegt duidelyk, dat zyn zoon Henrik het hertogdom na zyne doodt bezeten heeft, en dat zelfs Irmgarde zyne dochter was. Het zy hoe 't zy, Reinout bediende zich na 't overlyden van Henrik, die geen mannelyke erfgenamen naliet, van 't recht van zyne vrouwe, en maakte zich meeſter van Limburg, welkers bezit hem betwiſt wierdt door den hertog van Brabandt, uit hoofde van voorgewende koop. De twee partyen verzamelden hare troepen en die van hunne vrienden, en leverden malkander by Keulen een ſlag, die daar te lande nog nooit zo bloedig gezien was; want het getal der heeren, welke daar in omkwamen, wierdt by eenige ſchryvers begroot op duizend ridderen; maar anderen maken het niet groter dan vier honderd. De graaf van Gelderlandt kreeg de nederlaag, en de inwoners van 't landt, die zich voor hem verklaart hadden, wierden genoodzaakt zich aan den hertog van Brabandt te onderwerpen. Reinout bemachtigde niettemin de ſtadt Thiel, en verſterkte de zelve; doch hy hadt het ongeluk, dat zyn zoon, voor wien zyn leven en regering te lang duurde, hem in den jare 1320 in de gevangeniſſe zette, alwaar hy na zes jaren lydens overleedt. Onder dezen zoon, mede *Reinout* geheten, en bygenaamt de Roſſe, wierdt Gelderlandt in den jare 1339 tot een hertogdom verheven. Die wrede zoon bewees zynen vader nochtans, gedurende des zelfs leven, een ſoort van eer, en hy nam geen anderen tytel dan zoon des grave van Gelderlandt aan. Hy trouwde met Sophia, dochter van den laatſten grave van Mechelen, die hem een gedeelte van dat graafſchap en van de ſtadt, zynde het ander aan den biſſchop van Luik verkocht, ten huwelyk bragt; maar, geen goedt ten deele willende bezitten, verkocht hy ook zyn aandeel voor zeſtig duizend ponden aan Lodewyk, grave van Vlaanderen. Deze verkoop wikkelde hem in een oorlog, vermits hy, om den zelven ſtaande te houden, verplicht was zich by Lodewyk te voegen tegen den hertog van Brabandt, die het recht van zyne vrouwe en van de verkoop betwiſtte, waar in de Vlamingen wierden geſlagen. Daar zyn 'er, welke menen, dat het by deze gelegenheit was, dat Reinout zich in 't bezit van Thiel ſtelde, en die ſtadt aan zich nam. Maar het heerlykſte voor hem was, dat Gelderlandt onder zyne regering tot een hertogdom verheven wierdt, 't welk geſchiedde in de vergadering der Ryksvorſten te Frankfort door keizer Lodewyk van Beyeren. Het ſcheelde weinig, of dit hadt hem duur komen te ſtaan; want de Brabanders en Luikenaars, zich tegen hem vereenigt hebbende, kwamen in zyne afwezenheit zyn landt plunderen. Hy ſchoot echter nog ſchielyk genoeg tot hulp zyner onderdanen toe, en verſloeg zyne vyanden manhaftig. De hiſtorieſchryvers ſpreken met veel lof van hem, niet alleen wegens zyne dapperheit, maar ook ter oorzake van de goede wetten, die hy voor zyn volk maakte. Zy maken hem zelfs

zelfs tot een propheet, die Willem, grave van Hollandt, over de doopvondt houdende, hem voorzeide, dat hy den ſlag van Staveren zou verliezen, en door de Vriezen gedood worden. Dus ziet men, dat Gelderlandt ſedert den jare 878 tot den jare 1079 door voogden is geregeert geworden, de welke, ſchoon zy gemeenlyk uit een zelfde ſtamhuis wierden genomen, nochtans altoos door het volk verkoren wierden; dat het vervolgens in 't huis van Naſſau kwam, en ten voordeele van 't zelve in den gemelden jare 1079 wierdt verheven tot een graafſchap, waar by dat van Zutphen kort daar na gevoegt wierdt, en dat de graven mede by algemene ſtemming wierden verkoren, en onder dezen tytel geregeert hebben tot den jare 1339, wanneer het tot een hertogdom verheven wierdt.

Gelderlandt aldus tot zyn hoogſten top gekomen zynde verviel wederom tot de uiterſte ellende door de verdeeldheit en oneenigheit der twee zonen van *Reinout* den Roſſen. De jongſte wilde zyn vader in de regering volgen zo wel als de oudſte; waar op zy zich elk in eene ſterke veſting begaven. *Reinout* de Dikke, die de oudſte was, trok binnen Thiel: *Eduard*, de jongſte, nam zyne wyk, en vergaderde zyne krygsbenden te Nimwegen, en den adel en 't volk verkoren elk de party, die zy genegen waren. Het geſlacht van Hekeren onder anderen was voor de eerſte, en dat van Bronkhorſt voor de laatſte. Zy oorloogden zonder kwartier, zo dat het landt zeer verwoeſt wierdt. Eduard nam zyn broeder in Thiel, en hieldt hem twee jaren gevangen. Hy ſloeg de Brabanders, en wierdt eenigen tydt daar na door eenen van zyne eigene officieren gedood; doch Reinout genoot niet lang het genoegen van de vryheit, die hy door de doodt van zynen broeder weder bekwam, alzo hy vier maanden daar na in den jare 1371 overleedt. Dit vermeerderde de verwarring geweldig, en deedt het hertogdom overgaan in een ander huis. De voornoemde twee zonen van Reinout den Roſſen ſtierven beide zonder kinderen na te laten. Hier op betwiſtten de twee zuſters, dochters van den zelven Reinout, malkander de erfvolging. De heeren van Hekeren verklaarden daar toe gerechtigt te zyn *Margaretha*, oudſte zuſter van Reinout den Dikken en Eduard, als zynde de naaſte in den bloede. De Bronkhorſten, altydt yverig genegen voor de jonger tak, trokken *Willem*, hertog van Gulik, voor, die een zoon was van Maria, de jongſte zuſter van de twee laatſte hertogen, en bygevolg een graadt verder; waar in zy echter de overhandt behielden; en deze inlandſche oorlog eindigde met de doodt van Margaretha. De nieuwe hertog ſloeg tot verſcheide malen de troepen van den hertog van Brabandt, en ſtierf, na zich door vele brave daden beroemd gemaakt te hebben, tot zynen erfgenaam nalatende zynen broeder *Reinout*, die den oorlog voerde tegen den grave van Hollandt, en den ſlag van Gornichem ſloeg. Hy overleedt zonder kinderen, en wilde begraven zyn by zynen broeder in het Karthuizer klooſter te Arnhem. Door deze doodt ging Gelderlandt over uit het huis van Gulik in dat van Egmondt. *Maria*, dochter van Reinout den Dikken, was getrouwt met *Willem van Gulik*: de twee zonen van Willem zonder kinderen, gelyk gezegt is, overleden zynde, bleef 'er nog alleen overig eene dochter, de welke getrouwt was met den here van Arkel, die het leven verloor in den ſlag van Gornichem, en *Maria*, die ten man nam den here van Egmondt. Zy bragt hem, als erfgename van Maria, hare grootmoeder, het hertogdom Gelderlandt en 't graafſchap Zutphen mede ten huwelyk; maar hy genoot het bezit daar van niet, en zyn zoon *Arnout* nam bezit van zyn overgrootmoeders recht en goederen. Deze bezat het hertogdom Gelderlandt acht en veertig jaren. Hy ſtrekte zyne eiſchen uit den zelven hoofde van erfrecht ook uit op het hertogdom Gulik, 't geen hem verſcheide gevechten met de inwoners veroorzaakte, alzo de zelve hem niet voor hunnen vorſt wilden erkennen. Zyn zoon *Adolph*, zyns vaders lang leven moede zynde, en als meeſter willende regeren, zette hem gevangen te Grave. Deze ontaarde zoon vermaagſchapte zich tot zyne ſtraffe; hy trouwde met Catharina van Bourbon, en wierdt daar door de zwager van Karel van Burgundië, die hem, over het geen hy tegen zynen vader ondernomen hadt, kaſtydde, en hem zyne landen ontnam, welke hy reets ſlechts half bezat; want de graaf van Egmondt hadt zich meeſter gemaakt van Arnhem; Doesburg was door de Klevenaars ingenomen, en Roermonde en Venlo hielden zich onzydig; zo dat Nimwegen, het welk des zelfs hoofdſtadt was, de eenigſte ſtadt was, die hem overig bleef. De hertog van Burgundië, zyn zwager, noodzaakte hem om by hem te komen; en te vergeefſch getracht hebbende den zoon met den vader, die altydt gevangen bleef, te verzoenen, liet hy hem te Kortryk vaſthouden. De vader verkreeg de vryheit weder door de gevangenis van den zone; doch hy kocht de zelve, in plaats van ze volgens de rechtvaardigheit te erlangen; want Karel van Burgundië dwong hem zynen zoon te onterven, en hem het hertogdom Gelderlandt en 't graafſchap Zutphen te verkopen in den jare 1472. De hertog van Gulik kwam ook met hem overeen over zyne eiſchen, die zo wettig noch zo klaar niet waren. Na de doodt van Arnold en van den hertog van Burgundië, die in 't beleg van Nanci bleef, kwam Adolph wederom te voorſchyn. Hy hadt gaarne getrouwt met Maria van Burgundië, de eenige erfgename van zyne landen; en de Gentenaars, die dat mede gaarne gezien hadden, zouden deze princeſſe genoodzaakt hebben daar in te bewilligen, ten welken einde zy hem tot generaal van haar leger verkoren tegen Vrankryk, 't welk zich wilde bedienen van den droevigen toeſtandt, waar in zich de Nederlanden bevonden, ingevalle hy niet geſneuvelt was in 't verſpieden van de ſtadt Doornik, als hy, in plaats van zich krygsgevangen te geven, zich dappermoedig verweerde. Zyn zoon *Karel*, geboren te Grave, en opgevoed by Maria van Burgundië, hadt zich begeven onder de troepen van Maximiliaan, die met haar getrouwt was; maar hy wierdt verraden en genomen door de Franſchen, en gevangen naar Bethune gebragt, daar hy lang moeſt zitten. Ondertuſſchen nam *Catharina* van Egmondt, dochter van Arnold, zuſter van Adolph, en moei van den jongen Karel, de regering aan, en de Gelderſchen erkenden haar veertien jaren lang voor ſouverain. Zy belegerde Arnhem tweemalen te vergeefſch, doch de derdemaal was zy gelukkiger, en bragt de ſtadt onder hare gehoorzaamheit. Karel veertien of vyftien jaren na de doodt van zynen vader te voorſchyn komende, verklaarde geheel Gelderlandt hem voor wettig vorſt. Hy beantwoordde de genegenheit des volks door vele brave en dappere daden, en hieldt zyn recht kloekmoedig ſtaande tegen keizer Karel den V, die hem van zyne ſtaten wilde beroven uit krachte van de onterving van zyn vader, en de verkoop zyner landen, door zyn grootvader, aan den hertog van Burgundië. Hy trok in Vrieslandt, en maakte zich meeſter van Utrecht; maar hy wierdt eindelyk in den jare 1528 genoodzaakt met Karel den V te handelen, en te verdragen, dat hy hem het hertogdom Gelderlandt en 't graafſchap Zutphen afſtondt, ingevalle hy zonder kinderen overleedt, en dat, zo hy die naliet, de zelve gehouden zouden zyn vrouwen te nemen uit het huis van Ooſtenryk. Dit verbondt was naauwlyks getekent, of hy hadt 'er berouw van, en verkocht twee jaren daar na, eer hy ſtierf, alle zyne landen aan *Willem*, hertog van Gulik, die zyn recht zes jaren ſtaande hieldt, en verſcheide overwinningen op de Brabanders behaalde. Hy hernam de ſteden Gulik en Duren, welke de Burgundiërs ingenomen hadden, en bemachtigde Amersfoort; maar op 't laatſt wierdt hy echter ook genoodzaakt te bukken voor 't geluk en de macht van Karel den V, die zyne onderdanen tegen hem hadt doen opſtaan. Dusdanig is de oude regering van Gelderlandt geweeſt, tot dat het gekomen is in 't huis van Burgundië, en vervolgens in dat van Ooſtenryk; waar op de grote verandering van 't afwerpen van 't juk van Philips den II, en de oprechting van het gemenebeſt, gevolgt is, zo als in het artykel van de VEREENIGDE NEDERLANDEN zal verhaalt worden.

Betreffende de tegenwoordige regering van Gelderlandt, deze provincie heeft den eerſten rang onder de Vereenigde Nederlandſche provinciën, niet alleen om dat zy een hertogdom is, maar om dat zy dit recht gehad heeft lang voor dat de vereeniging gemaakt wierdt. De Gedeputeerden van Gelderlandt hebben den voorrang in alle conferentiën, onderhandelingen, gezantſchappen en commiſſiën.

Sedert langen tydt is deze provincie verdeelt geweeſt in vier delen, namentlyk van Nimwegen, Roermond, of 't Overquartier, het graafſchap Zutphen, en dat van Arnhem, of van de Veluwe. Het Overquartier, waar in gelegen zyn de ſteden Venlo, Roermond en Gelder, bleef by het tractaat van Munſter aan den koning van Spanje. De gehele Provincie was in het bondgenootſchap getreden om het Spaanſche juk af te werpen; en zelfs gaf de graaf van Bergen, die gouverneur daar van was, wanneer hy zich door den hertog van Parma liet omzetten en van party veranderde, zyn beſtier over aan de bondgenoten; maar een Schotſchman, ſtadvoogdt van de ſtadt Gelder, leverde de zelve, als boven in het artykel van die ſtadt verhaalt is, in de handen der vyanden. De voornoemde ſteden van het Overquartier zyn ſedert, en voornamentlyk in den laatſten oorlog, dikwils gewonnen en ingenomen; maar volgens het vredestractaat van Utrecht in den jare 1713, en dat van de Barriere in den jare 1715 te Antwerpen geſloten, is Roermond met des zelfs onderhorigheit gebleven aan den keizer; Gelder is afgeſtaan aan den koning van Pruiſſen, en de heeren Staten Generaal hebben Venlo en Stevenswaardt behouden.

Het overige van Gelderlandt is nog verdeelt in drie delen. Onder het eerſte behoren de ſteden Nimwegen, Thiel, en Bommel; onder het twede Zutphen, Doesburg, Deutekom, Lochem en Grol; en onder het derde Arnhem, Harderwyk, Wageningen, Hattum en Elburg. Alle deze ſteden zenden hare Gedeputeerden op de vergadering der Staten van de provincie, genaamt de *Landdag*: en de zelve wordt gehouden in de grote ſteden, in elk een jaar. Ieder quartier maakt een Staat op zich zelve, welkers rechten en jurisdictie noch gemengt noch verdeelt zyn met die van de andere quartieren. De Ridderſchap zendt drie Gedeputeerden op de vergadering van 't quartier, en deze Gedeputeerden worden gemeenlyk om de drie jaren verandert, en de ſteden zenden mede drie Gedeputeerden, die zy continueren of veranderen naar haar welgevallen.

Nimwegen is eene oude ſtadt, leenroerig aan het keizerryk, waar aan zy hulde doedt, en eenig klein leenrecht betaalt. Zy heeft haren eigen Burggraaf. Deze ſtadt beſchryft de Staten des quartiers; en wanneer de zelve aldaar vergadert zyn, preſideert de eerſte burgermeeſter van de zelve; maar op den landdag preſideert de burggraaf altydt, gelyk aanſtonts zal gezegt worden. De ſteden hebben haren rang en zitting na de ridderſchap. Zutphen heeft het zelve recht als Nimwegen om de Staten des quartiers te beſchryven. De ſtemmen en de ampten worden in twee portiën verdeelt, waar van de eene aan de ridderſchap en de andere aan de ſteden komt; doch Zutphen heeft het voorrecht van zo veel commiſſien en ampten te vergeven, als alle de kleine ſteden van 't quartier te zamen. Arnhem beroept mede de Staten van 't quartier van de Veluwe; maar heeft geen voorrecht boven de drie kleine ſteden, en niet meer dan haar ſtem met de zelve gelyk. De droſt van de Veluwe preſideert altydt op den landdag. Daar is een hof van juſtitie van de provincie, of gerechtshof provinciaal, 't welk zyne zitplaats te Arnhem houdt, en benevens het adminiſtreren van de juſtitie in zaken, die daar aan by appel van de ſteden of andere lage gerechtsbanken, en

ook ter eerster instantie gebragt worden, ook doedt het gene 't collegie van gecommitteerde Raden in Hollandt doedt, namentlyk de Staten van de provincie te beroepen, hoewel het dat gemeenlyk niet doedt, dan wanneer het daar toe door een van de drie quartieren verzocht wordt. Het zendt de brieven van beschryving aan ieder van de Ridderschap, die gedeputeert zyn in 't byzonder, en aan de Magistraten van de steden. By 't openen van de vergadering vertoont het de redenen, waarom de zelve beschreven is, en de punten of artykelen, waar op te delibereren staat, en vertrekt vervolgens buiten de vergadering. De Staten dus vergadert zynde, worden 'er drie directeurs verkoren, een uit elk van de drie quartieren; en schoon dit eene vrye verkiezing is, men ziet zeer selden, dat de zelve anders valt dan op den burggrave van Nimwegen, en de drosten van Zutphen en van de Veluwe. Deze nemen hunne zitplaats aan 't midden van de tafel, en onderzoeken de volmachten en credentiebrieven van de gedeputeerden der steden, de welke hen ter handt gestelt worden. Ieder quartier benoemt zes gedeputeerden, drie uit de ridderschap, en drie van de steden. Hier onder worden de gemelde directeurs altydt begrepen. De burggraaf van Nimwegen wordt in 't gemeen verkoren om in deze vergadering, bestaande uit achttien leden, te presideren. De president neemt zyn plaats aan 't hoger einde van de tafel, de twede uit de ridderschap van 't quartier van Nimwegen zet zich, gevolgt van de gedeputeerden van de steden Nimwegen en Bommel, aan de regter, en de derde uit de ridderschap des zelven quartiers, met de gedeputeerde van de stadt Thiel aan de linker zyde. Vervolgens heeft zyn rang de landdrost van Zutphen, met de twee heeren uit de ridderschap van dat quartier aan zyn regter handt, en den secretaris achter hem overeinde staande. De twee gedeputeerden van de stadt Zutphen, en een van de andere kleine steden zitten aan de andere zyde van de tafel. De landdrost van de Veluwe heeft den secretaris mede achter zich overeinde, aan zyn regter handt de twee heeren uit de ridderschap van 't zelve quartier, en regt tegen over de gedeputeerden van Arnhem en van de andere steden. Het is 't werk van den secretaris van de stadt, daar de landdag gehouden wordt, de punten van deliberatie te lezen, de resolutien, daar op genomen wordende, in geschrift te brengen, en het zegel van die stadt daar op te stellen; en daarom wordt hy de secretaris van den Raadt genoemt. Die van de ridderschap van de provincie kunnen zo wel als de gedeputeerden van de steden de vergadering bywonen; doch zy hebben geen zitting noch rang met de achttien gekorene. De burggraaf doedt de propositiën: waar na elk quartier in 't byzonder over de zaken van gewigt gedelibereert hebbende, zyn gevoelen ter vergadering van de achttien inbrengt; en de adviezen verdeelt zynde, tracht men de zelve te vereenigen en overeen te brengen. Daar zyn ook te Arnhem drie heeren rekenmeesters, een van ieder quartier, die een collegie uitmaken, 't welk het bestier heeft van alle de domeinen van de gehele provincie. In elk quartier zyn verscheide ampten, naar de welke de genen, die ze bekleden, den tytel hebben van amptman, of drossaardt, of baljuw; maar 't zyn alle ten naaste by de zelve bedieningen, onder verschillende namen. In het quartier van Nimwegen zyn de burggraafschappen van Maas en Waal, Over-Betuwe, Neder-Betuwe, Thielerwaardt, en Bommelerwaardt, Beest, en Rynoy; doch de twee laatste zyn niet zeer aanmerkelyk. Daar zyn in het graafschap Zutphen vier aanzienlyke baronnyen, als Berge, Bronkhorst, Baar-Laatum, en Wilsch. De drossaardschappen zyn het drost-of landdrostschap van het graafschap, het baljuwschap van de stadt Zutphen, het drossaardof rechterschap van Doesburg, het schoutschap van Lochem, en 't drossaardschap van Breevoort; en in het quartier van Arnhem, of van de Veluwe, zyn twee grote drossaardschappen, namentlyk dat van de Veluwe, en dat van Veluwe Zoom; en twee kleine, te weten van Oldenbroek en van Nieuwbroek, mitsgaders twee amptmanschappen met criminele jurisdictie, als van Dorenweert en van Rosendaal; en twee andere met civile jurisdictie, namentlyk van Schepperzeel en van Hovelaken.

De Magistraten van de steden wierden voor dezen gelyk nu weder gekoren voor zo lang zy leven, ten ware dat 'er eenige ongemene verandering voorvalt, of eenige klachten komen, die oorzaak geven tot het herroepen van de aanstelling; maar na de doodt van koning Willem van Engelandt, stadhouder, voorgevallen in den jare 1702, hadden de burgers en gildebroeders in de steden zich meerder recht aangematigt, en veranderden de magistraten van tydt tot tydt.

Van de rechten en prerogativen des Stadhouders, waar toe zyn Hoogheit, prins *Wilhelm Karel Henrik Friso*, erfstadhouder van Vrieslandt, stadhouder van Gelderlandt, Groningen, enz. enz. in den jare 1723 is verkoren, zal in het artykel van STADHOUDER in het brede en op order gesproken worden.

Gelderlandt zendt zyne gedeputeerden in de Staten Generaal; gemeenlyk drie uit de ridderschap, te weten uit ieder quartier een; en elke stadt heeft het recht van 'er een of meer te zenden; doch hoe groot het getal dezer gedeputeerden wezen mag, zy maken alle niet meer dan een stem uit, gelyk in de beschryvinge van de Staten Generaal, in 't voorgemelde artykel van de Vereenigde Nederlanden, zal gezegt worden. Ook wordt een gedeputeerde uit deze provincie gezonden in 't collegie van den Raadt van State, die by beurten uit de ridderschappen de steden van de drie quartieren gekoren wordt; als mede twee gedeputeerden ter Generaliteits rekenkamer, en in de collegiën van de Admiraliteit van de Maze, te Amsteldam, in Noord-Hollandt, en in Vrieslandt, in elk een.

Daar is in Gelderlandt een hogeschole, na de vrede van Munster in den jare 1648 opgerecht te Harderwyk, alwaar te voren niet anders dan een doorluchte school was; maar de professoren, die daar leerden, door hunne bekwaamheit en geleerdheit een groot getal studenten derwaarts trekkende, besloten de Staten van de provincie aan deze schole te geven den tytel en de voorrechten van eene akademie, daar men den graadt en de waardigheit van Doctor kan bekomen.

De provincie heeft ook hare generale munt, welke mede te Harderwyk is.

By den plotzelyken inval der Franschen in dezen Staat in den jare 1672 leedt Gelderlandt den eersten aanstoot, wordende het platte landt verwoest, en de steden voor hun vertrek zware geldsommen afgeperst, gelyk in dit Woordenboek op het artykel van ieder stadt dezer provincie breder verhaalt wordt. *Oude Holl Kronyk door W. van Gouthoeven fol.* 73, 494, 515, *enz. Pontanus en Slichtenhorst Geldersche Geschiedenissen M. Alting Notit. Germ. Infer. P.* II, *fol.* 68. *W. Teschenmacher Annales fol.* 473. *&c. Basnage Hist. gen. de Pais-Bas. Valkenier Verward Europa.*

GELDERMALSEN, een dorp in Gelderlandt, gelegen in het graafschap Buren, en door den Lingestroom gescheiden van het dorp Burgmalsen, of Buurmalsen, waar van boven op zyn plaats is gesproken. Geldermalsen heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Zalt-Bommel.

GELDORP, een Brabandsch dorp in de meiery van 's Hertogenbosch, onder Peellandt, wordt met Riel door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Peel-en Kempelandt.

GELDORP, een schilder, die hier geen plaats om zyne ervarenheit in de kunst verdient, maar alleen om zynen yver, dien hy aanwendde om zyn broodt te winnen. Hy wist de verwen wel te bereiden; maar hy verstondt het tekenen zeer weinig; dus nam hy tekeningen van andere schilders, prikte daar de hoofden, handen, voeten, en al wat hy van noden hadt, uit, die hy dan op zyne taferelen sponste, en maakte dus zyne stukjes op, daar hy zyn kost mede won. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

GELDRIA, of CASTEL-GELDRIA, een kasteel in Asië, volgens Sanion en Baudrand in het Zuiderdeel van Oost-Indië, op de kust van Coromandel, aan den Bengaalschen zeeboezem, tusschen Armagone en Paleacatte, door de Hollanders opgerecht en bezeten wordende. *De Raey Dict. Geogr.*

GELENIUS, (SIGISMUNDUS) geboren uit een goed geslacht te Praag, is een der geleerdste mannen van de XVI eeuwe geweest. Hy begaf zich tot reizen in 't best van zyne jaren, en trok door Duitschlandt, Vrankryk en Italië, lerende deze drie talen; leide zich op het Latyn in het laatstgemelde gewest, en leerde het Grieksch onder Marcus Masurus. Wederkerende in Duitschlandt trok hy naar Basel, en maakte kennis met Erasmus, die hem hoog achtte, en Jan Froben riedt hem het opzicht over zyne drukkery te geven. Gelenius nam dat aan, hoe lastig deze zaak ook was, want hy moest verscheide Hebreeusche, Grieksche en Latynsche boeken, die Froben liet drukken, nazien en corrigeren. In deze beslommering bleef hy tot aan zyne doodt, dat is, een tydt van dertig jaren, zich niet te vrede houdende met alleen de proeven te verbeteren, maar hy verstrekte ook voor vertaalder en verbeteraar van de werken. Weinig schryvers hebben zo veel werken uit het Grieksch in 't Latyn overgezet als hy. Hy gaf een Woordenboek van vier talen in 't licht, en maakte aanmerkingen over Plinius en Titus Livius; vertaalde de Joodsche Oudheden van Flavius Josephus, en verbeterde verscheide andere werken van dien schryver. Daarenboven heeft hy de homilien van Chrysostomus, de geschiedenisse van Dionysius van Halicarnassus, de kerkelyke historie van Evagrius, het werk van Origenes tegen Celsus, de werken van Philo, Apianus en vele andere in 't licht gebragt. Hy was een man groot en dik van gestalte, krachtig van geheugen, vaardig en fyn van geest, was nooit toornig noch oplopende, trachtte noch naar rykdommen, noch lof, en achtte zyn beroep veel hoger dan de aanzienelykste ampten. Dus wel vernoegt met het zyne geleeft hebbende stierf hy te Basel als een goed Christen, in den ouderdom van 57 jaren. Hy was in deze stadt getrouwt, nalatende twee zonen en eene dochter, waar van men niets zonderlings te berichten heeft. Eenigen stellen zyne doodt op het jaar 1554, andere 1555. Barthius verwerpt zyne uitgave van Arnobius. Zie verder *Bayle* en de schryveren, door hem bygebragt.

GELE'US, (CLAUDIUS) bygenaamt de *Lorrein*, een beroemd schilder, die op een wonderlyke wyze uit de duisternis, daar hy was ingewikkelt, getrokken wierdt, om van hem een man te maken, door gansch Europa vermaard. In zyne jeugt zonden zyne ouders hem naar de schole, maar hy kon niets leren. Hier op bestelden zy hem by een pasteibakker, alwaar hy zyne leerjaren zonder veel geleert te hebben uitstont. Hier op verbondt hy zich met eenige van zyn handwerk om naar Rome te gaan, om daar met elkander te zien of zy hunne nooddruft konden winnen. Maar vermits hy de taal, die moeielyk te leren valt, niet verstont, hadt hy veel moeite om te recht te raken. By geluk raakte hy in den dienst van Augustyn Tasso om zyn verwen te vryven, zyne paletten en pencelen schoon te maken, paardt te sadelen, pot te koken en ander huiswerk te doen, want Augustyn was alleen, en woonde op een kamer. Deze meester hopende, dat hy van zynen knecht in groter zaken nog groter dienst zou hebben, gaf hem zo nu en dan eenige kleine regelen van de perspective of doorzichtkunde. Lorrein hadt in 't eerst veel moeite om deze beginselen te begrypen, maar toen hy 'er eenige bevatting van kreeg, wierden allenskens zyne geesten wakker, en hy begon met een onvermoeide drift te leren. Hy was van 's morgens tot 's avonds naar buiten, om daar de uitwerkingen van de natuur gade te slaan, en te let-

letten op de schaduwen, dieptens en hoogtens, voor zo verre het in de schilder-en tekenkunst te pas kwam. Sandrart verhaalt, dat hy met Geleus buiten zynde om te studeren, hy hem toonde, trots de beste natuurkundige, de verscheidenheit van een en zelve gezicht, dat is, dat het zich des morgens op deze wyze door den dauw, en na de middag op een andere wyze door de zonnestralen vertoont in byzondere koleuren en schaduwen. Hy hadt zulk een gelukkig geheugen, dat hy t'huis komende alles zo naauwkeurig wist ten gebruik te maken, als of hy nog buiten was. Hy was zo voortvarende in zyn werk, dat hy niemandt bezocht, zyndezyne grootste tydkorting en vermaak zyn talent op woeker te stellen en vlytig te werken. Hy heeft stukken geschildert, die hem een onsterflyke achting in de wereldt en onder zyne kunstgenoten verschaft hebben. Hier door kan men zien, wat een doffe geest door standvastigheit en arbeidt te boven kan komen. Hy hadt veel moeite eer hy een stuk naar zyn zin hadt, verschilderende het zomtyds wel acht of tien malen eer 't hem voldeedt. Zyn geboomte was altydt verscheiden, en men vindt schone gezichten in zyne landschappen. Hy ondernam wel de akademie van Parys te tekenen, maar wat moeite hy deedt, 't wilde niet gaan, dus was en bleef hy een keurig landschapschilder. Hy stierf te Rome in den jare 1678 zeer hoog bejaard. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

GELEUS (THEOPHILUS) heeft een werk van de ontleedkunde in 't Fransch geschreven, dat een zeer treffelyk kort begrip van die wetenschap behelst. Alles is daar in noodzakelyk tot het leren van die kunst, en wordt in goede order zeer net vertoont. Hy heeft niets van Laurens of Riolanus genomen, dan 't geen daar goed in was omtrent de historie, en alle verschillen, die onnut waren, laten varen. *Sorberiana.*

GELIDA, (JOHANNES) een Spanjaardt van Valence, verkreeg een grote achting in de XVI eeuw. Thuanus spreekt 'er van in zyn *Hist. lib.* XVII. Gelida, hebbende de wysgeerte in zyn landt op de Spaansche wyze geleert, kwam te Parys, alwaar hy, vermits de luister van die universiteit de gansche wereldt door blinkt, wel haast zag, wat onderscheidt van onderwys men daar of in zyn landt gaf, en doordien hy geest hadt leide hy zich aanstonts op verhevene en wezentlyke zaken, alle onnodige verschillen ter zyde zettende. Dus beter onderwezen wordende van Jaques le Fevre d'Estaples, die, om zo te zeggen, de fakkel van geleerdheit geweest is voor de weetgierige zielen, werkte hy aan Aristoteles, dien hy met veel lof in 't collegie van den kardinaal le Moine verklaarde. Van daar zondt men hem naar Bourdeaux, alwaar hem de zorg wierdt gegeven over 't collegie, in afwezenheit van Jan de Govea, dien de koning van Portugal, zyn vorst, by zich geroepen hadt, om daar de universiteit van Coimbra te openen. Hy wilde met zich nemen Gelida, met Bucananus, Nicolaas Grouchi, Elias Vinet, Arnaud Fabri van Basas, en eenige anderen; maar vermits Gelida de Fransche manieren gewent was geworden, kon hy hem niet bewegen om mede te gaan. Hy bleef dan te Bourdeaux, afwachtende de wederkomst van Govea; maar vermits hy op de reis stierf, wierdt Gelida in zyne bediening als principaal bevestigt, die hy zeven jaren met den zelven lof als zyn voorzaat heeft waargenomen. Hy stierf in gemelde stadt den 19 February des jaars 1556, nalatende een weduwe met een eenige dochter in genoegzame armoede. Men verzekert, dat hy verscheide werken gereed hadt om ter persse gebragt te worden; maar men heeft niets van hem dan eenige brieven met die van Arnaud Fabri, die Jakob Busine heeft laten drukken te Rochelle in 't jaar 1571, veel eer om hier mede te betuigen de erkentenis, die hy voor zynen gewezen meester gehad heeft, als om dat zy de achting beantwoorden van zulken groten man. *Andreas Scotus en Nic. Antonio Bibl. Hisp. Mir us de script. sec.* XVI.

GELKENISSE, een dorp in Zuid-Hollandt, gelegen in den Alblasserwaardt, en behorende aan de stadt Dordrecht.

GELLES, of GELLEN, een volk van Medië, op de grenzen van Parthen, wiens hoofdstadt is *Gheillan.*

GELLIG, (JAKOB) een Utrechtenaar, was eerst een koopman, maar begaf zich naderhandt tot het schilderen van allerhande visschen, inzonderheit riviervisch, die men te Utrecht meest heeft, de welke hy zeer natuurlyk en geestig wist te schilderen. Hy was potzig in zyn omgang, doch dit bragt hem weinig voordeel aan. Als nu de Franschen in 't jaar 1672 Utrecht in bezetting hadden, kon hy weinig van zyne schilderyen aan den man krygen, en ondernam derhalven het portretschilderen. Maar alzo niemandt de eerste wilde wezen, sleurde dit zo wat eer hy werk daar mede kreeg. Eindelyk kreeg hy eene vrouwe te schilderen; doch die, na dat het stuk was afgemaakt, zeide, dat het haar niet, maar hare nicht zo volkomen geleek, dat het haar, al hadt ze daar zelf voor gezeten, niet beter zou hebben kunnen gelyken. *Wel,* zeide Gellig daar op, *is dat niet goed? hou het voor uw nichts portret. Het is my evenveel, op wat naam het betaalt wordt, als ik maar geldt kryge.* Meer vindt men van hem niet aangetekent, noch in welk jaar hy gestorven is. *Houbraken Schilderboek* III *Deel, p.* 61.

GELLIKOM, of GELLEKOM, een dorp en heerlykheit, in het landt van Arkel, nu meest het landt van Gorkum genoemt, gelegen, en, volgens A. Kemp in zyne *Beschryvinge van Gorinch. p.* 176, in den jare 1140 gesticht door *Jan,* here van Arkel. Het wordt met Renay door een Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Zalt-Bommel.

GELLIUS, de naam van een geslacht te Rome. *Cn. Gellius* was luitenant van Pompejus in den oorlog tegen de zeerovers. *Luc. Gellius* was in dat jaar, namentlyk na den opbouw van Rome 687, voor Christus 67, burgermeester met Cn. Lentulus Clodianus. Hy was vader van *Luc. Gellius Poplicola,* die het burgermeesterschap met M. Coccejus Nerva in 't jaar van Rome 718, voor Christus 36 bekleedde. Zie hier, op wat wyze Dion van dezen laatsten Gellius spreekt: „ Schoon men hem overtuigt „ hadt van oproer of zamenzwering verwekt te hebben, heeft „ men hem niet te min geenzins gestraft. Brutus bewees hem „ gunst om zyne geboorte, en rang, die hy onder zyne beste „ vrienden bekleedde, en de naauwe verbintenis tusschen M. „ Messala, zyn broeder, met Cassius. Dit belette niet, dat Gellius „ naar 't leven van Cassius dong, en dit bleef nog ongestraft. „ Palla, moeder van dezen verrader, zynde achter het geheim „ van hun voornemen gekomen, ontdekte het aan Cassius, dien „ zy zeer veel liefde toedroeg, om daar door dit verlies voor „ te komen, en te bewerken, dat hy voor deze gunst haren „ zoon die misdaadt zou vergeven. Maar Gellius, in weêr„ wil van zyne weldoeners, verliet hunne zyde, en wendde „ zich naar die van Augustus en Antonius. *Dion l.* XLVII. *Florus l.* III. *Cicer. in Pison. & ad Quirit.*

GELLIUS, vriendt van den drieman Marcus Antonius, zynde naar Judea, om eenige zaken te verrichten, gegaan, wierdt vervoert door de buitengewone schoonheit van Aristobula en Mariamne, en over 't geluk van Alexandra, dat zy zulke kinderen ter wereldt gebragt hadt. Hy riedt haar, hare beeldtenissen naar Antonius te zenden, niet twyffelende, of hy zou, de zelve gezien hebbende, haar geven al wat zy zou wenschen. Zy geloofde hem, en Gellius, op zyne te rug komst by Antonius, verhief hare schoonheit nog meer, zeggende, dat zy meer godheden dan stervelingen schenen te zyn, en vergat niets, om hem in de liefde tot Mariamne te doen ontfonken. Maar Antonius oordeelde, dat het onredelyk zou zyn een koning zynen vriendt te beroven van zo een schat, zyne gemalinne. Ten andere was hy beducht voor den minnenydt van Cleopatra. Hy vergenoegde zich dan alleen om Aristobula te eischen, die hem echter door Herodes onder een zeer eerlyk voorwendsel, ten spyt van 't groot vermogen, 't welk Antonius bezat, geweigert wierdt. *Josephus Oudheden* XV, 2.

GELLIUS, (AULUS) een Latynsch letterkunstenaar, leefde te Athene in den jare 130, onder den keizer Adrianus, en heeft een werk, *Noctes Atticæ* (Attische Nachten) genaamt, in XX boeken geschreven, die een zinryken zamenhang en verscheide oordeelkundige aanmerkingen bevatten. Eenigen, inzonderheit Vossius, zeggen, dat hy *Agellius* heeft geheten, 't welk Petrus Lambecius stof verschaft heeft om eene dissertatie daar over uit te geven. *Volaterr. Anthropol. l.* XVI. *Vignier an.* 128. *Vossius de Analog.*

GELLIUS, (CNEUS) een ander geschiedschryver, die de Latynsche Jaarboeken geschreven heeft, waar van Aulus Gellius en Dionysius van Halicarnassus met lof gewagen. *Plin.* VII. *c.* 56. *Macrob. l.* I. *Saturn. c.* 16.

GELLIUS FUSCUS, een geschiedschryver, daar Trebellius Pollio van gewag maakt. 't Schynt, dat hy in de III eeuw geleeft heeft. Eenigen noemen hem Agellius, maar zonder grondt. *Pollio de* 30 *Tyrannis c.* 25. *Vossius de hist. Lat.*

GELLIUS (JOHANNES BAPTISTA) was te Florence van arme ambachtslieden geboren. Hy zelf was een schoenmaker, en heeft niet gestudeert, bragt zich echter door zyn groot verstandt in zulk een aanzien, dat hy voor een der voornaamste op de akademie te Florence geacht wierdt. Hy stierf in 't jaar 1563, of, zo als Thuanus wil, 1586; heeft in zyne tale *Zamenspraken* geschreven op de manier als *Lucianus,* die om der zelver uitnemende verstandige zaken zeer hoog geacht worden. Ook heeft hy eenige boeken uit het Latyn overgezet. *Thuan. l.* XXXIV. *fin. Teissier Elog. T.* I. *p.* 231.

GELLIUS, (MAXIMUS) de zoon van een arts, en luitenant van een legioen in Syrië, verhief zich tegen Heliogabalus, met voornemen van zich keizer te doen verkiezen, maar wierdt gedood in 't jaar 221. *Dion l.* LXXIX.

GELLO was, naar het gevoelen van eenige nieuwe geschiedschryveren, de neef van Rollo, eersten hertog van Normandië, en hy de eerste graaf van Blois, die tot opvolger hadt Tibaut den ouden, zynen zoon. Maar dit gevoelen wordt by de geleerden niet goedgekeurt, want de geschiedschryvers van Normandië maken van dezen Gello geen het minste gewag, zelf Deniau, die de geschiedenis van Rollo met zeer veel nettigheit beschreven heeft, en die alles opgezocht heeft, wat cieraadt aan zyn werk kon byzetten, rept van Gello geen woordt, en zegt maar eenvoudig, dat Franco, aartsbisschop van Rouaan, hebbende de onderhandeling bygewoont met Rollo en Karel den Eenvoudigen, besloten heeft, dat Rollo in 't bezit zou blyven van Neustrië en Bretagne, op voorwaarde, dat hy Christen zou worden; maar hy spreekt van Gello noch van Mont de Blois, noch van Montils, die volgens de verdeling aan Gello zouden toegevallen zyn. Ook staat aan te merken uit de oude schryvers, dat byaldien Tibaut een zoon van Gello geweest was, hy zulk een onverzoenlyk vyandt niet zou geweest zyn van de Normannen, gelyk bekend is dat hy geweest is, en men zou hem geen prins uit den bloede van Vrankryk genoemt hebben. *Bernier Hist. de Blois.*

GELNHAUZEN, een vrye Ryksstadt, niet zeer groot, maar volkryk, gelegen aan de kleine rivier Kintzig, in het Over-Rhynsche landt Wetterau, drie mylen Noordwaarts van Hanau. In den jare 1349 is zy door keizer Karel den IV aan den grave Gunther van Zwartsburg en den graven van Hohnstein-Clettenberg verpand, welke daar op de zelve, te gelyk met de burg, in 't jaar 1436 aan den keurvorst van den Palts en den grave van Hanau-Muntzenberg voor 8000 floreinen hebben overgegeven. Op dezen grondt hebben deze beide laatstgemelde huizen de gansche stadt pogen meester

meester te worden; waarom het in den jare 1708 zo verre kwam, dat zy de gansche stadt blokkeerden, maar door voorspraak van de nabuurige staten, daar weder van opbraken. Deze hebben 't zo verre gebragt, dat zy, onaangezien de verpanding, eene onmiddelyke Ryxstadt gebleven is; echter heeft zy in den laatsten oorlog niets aan het ryk opgebragt, en heeft aan de herstelling der vestingwerken van Neurenburg in 't jaar 1650 niet gegeven. Daar is ook een adelyk geslacht aan den Rhyn, 't welk zich Forstmeester van Gelnhausen noemt. In 't jaar 1716 den 3 Augusty stierf te Breslau Philippus Benedictus, ridder van de Duitsche orde, kommandeur te Mergentheim en Freudenthal, als mede groot Duitschmeesterlyke geheime-Raadt en opperhofmeester. *Junker Geogr. med. aevi. p. 527. Winkelm. beschr. van Hessen p.* 182. *seq. Humbr. V. R. A. Swederi Thatr. Pratens. p.* 624.

GELNHAUZEN, (DE BURG) een Ryksslot in de Wetterau, by de stadt Gelnhauzen gelegen, toebehorende aan de Ganerben van Gelnhauzen, 't welk van keizer Frederik den I gebouwt, en in 't jaar 1144 zelf eenigen tydt bewoont is. Wanneer naderhandt deze gemelde keizer naar Italië, en van daar naar 't H. Landt trok, is deze burg aan eenige adelyke geslachten ter woninge overgegeven, en onder de zelve een zogenaamde burgvrede opgerecht, waar door zy onder malkander leven, en het bestier zo wel van den burg als eenige daar toe behorende ryksgerichten voeren zouden, de welke na deze Ganerben zodanig is toegenomen, dat zy voor den dertigjarigen oorlog in een groot getal geweest zyn. In 't jaar 1349 is deze burg te gelyk met de stadt van keizer Karel den IV aan het huis *Zwartsburg*, om Gunther, uit dat keizerlyke stamhuis voortgesproten, genoegen te geven, zeer zwaar verpand, echter behoudende alle vryheden. Maar naderhandt is deze verpanding aan het Paltsische en Hanausche huis gekomen. Inmiddels is het bestier over den burg door de Ganerben of burgmannen eerst door een verkoren burggraaf, twee bouwmeesters, en tien byzitters, eveneens als de burg van Friedberg, waargenomen: want de gemelde keizer Karel de IV heeft in het jaar 1366 de burgmannen van Gelnhauzen in alle vryheden en rechten, even eens als de burg Friedberg, gestelt. Dus is ook deze burg ten eenemale van het keizerlyke kamergericht, volgens een besluit van het gemelde gericht, in den jare 1471 bevryd geworden. Maar vermits de zelve in den dertigjarigen oorlog keizerlyke bezetting inhadt, is ze door de Zweden belegert en deerlyk verwoest, waar door vele adelyke geslachten zeer geleden hebben, en het onderhorige ryksgericht is daar van afgenomen, zo dat het weinig gerechtigheden behouden heeft; en vermits het getal der burgmannen zeer verminderd is, zo wordt de burg heden slechts door twee boumeesters en eenige zo genoemde burgmannen bestiert. *Lunigs R. A. part. spec. Cent.* III. *Winkelm. Beschryv. van Hessen p.* 160, 183. *Knipsch. de civ. Imp. p.* 720.

GELO, een zoon van Hippocrates, koning van Gela. Hy wierp zich in het twede jaar der LXXII Olympiade, in den jare 3493 na de schepping, en 491 jaar voor Christus, tot tyran van Syracuza op, sloeg de Carthaginenzen, die op het ernstig verzoek van Xerxes, onder het gezag van Hamilcar, in Sicilië aangeland waren, by de stadt Termini in 't 1 jaar van de LXXV Olympiade, 3504 na de schepping der wereldt, 480 voor Christus; en stierf in 't derde jaar der LXXV Olympiade, 3506 der wereldt, en 482 voor Christus. *Diodorus Siculus l.* II. *Herodotus. Pausanias.*

GELONEN, volkeren, bewonende het Europisch Scythië, 't welk aan de Agathyrsen grenst. Zy leefden van melk, met bloedt van hunne paarden gemengt, besmeerden hunne lighamen met allerlei verwen, om zich te vreeslyker in 't aanschouwen te maken, en konden in den oorlog lang vasten. Zy vilden hunne vyanden, en maakten klederen van hunne huiden. *Alexand. ab Alexandro. Mela l.* II. *c.* 50.

GELON, zoon van Dinomenes en broeder van Hiero, koning van Syracuza, stierf in de LXXVI Olympiade, aan zynen broeder het ryk nalatende. Onder zyne regering trok Phormis uit Arkadië in Sicilië. *Pausan. in Arc.*

GELON, een fontein in Sicilië, nemende haren oorsprong uit den zeeboezem van Gelonië digt by Celemes. *Plin. l.* XXXI. *c.* 2.

GELOSUS, (JOSEPHUS) geboortig van Palermo, zoon van Josephus, en broeder van Joh. Antonius Gelosus, bisschop van Pactea, was Reguliere kanunnik in zyne geboortestadt. Hy heeft in de 40 jaren in de voornaamste steden van Sicilië en in die van Italië, als te Rome, Napels, Venetië, Milaan, Reggio, Modena en elders gepredikt, zynde in de schriften der vaderen zonderling belezen. Wanneer hy in zyn 63 jaar van eene beroerte wierdt aangetast, is hy twee jaren daar na binnen zyne geboortestadt, te weten den 8 Maart des jaars 1657, overleden, hebbende in het Italiaansch uitgegeven: I *Celesti tesori delle incomparabili grandezze di S. Guiseppe sposo della B. V. e padre del incarnato Dio; Quaresimale, overo discorsi sopra tutti Ivangeli della Quaresima, e Sermoni della passione di Gieso Christo, e l'excellenze di M. V. Tomo* I & II; *Santorale discorsi de Soverani lodamenti di Christo dell excellenze della Vergine, e delle grandezze de Santi nelle due Staggioni del Verno, e della Primavera; Santorale discorsi de sovrani lodamenti della Trinità ineffabile, dell' excellenze di Christo ascendente, dello Spirito Santo, e delle grandezze dell S. S. Sacramento dell' altare, con i raggionamenti per un intiera ottava Tomo secondo*: ook heeft hy nog andere stukken over de predikwyze in handschrift nagelaten. *Biblioth. Sicula.*

GELRE. Zie GELDER.

GELUCHALAT. Zie ACTAMAR.

GEM, TCHELEBI, ook GEMES en Sultan GEM genaamt, was de zoon van Mahomet den II, Turksch keizer, en broeder van den Sultan Bajazeth den II. Mahomet de II in 't 885 jaar der Hegire, van J. Christus 1480, gestorven zynde, na 't innemen van Otranto, kwam Bajazeth, die in zyn gouvernement van Amasia was, wel haast te Constantinopel, en nam bezit van den troon, maar hy hadt 'er niet lang op gezeten, of hoorde, dat Gem, zyn broeder, versterkt met de krygsbenden van Caramanië, reets was genadert tot Bursa in Natolië, alwaar hy een eisch deedt op den koninklyken setel en zyne staten. Hier op trok Bajazeth Ahmeth uit Apulië in Italië, daar hy als Brochedent, dat is veldheer van het leger, het gezag hadt, derwaarts, om zyn broeder te bestryden, eer hy zyne banden vaster maakte. Ahmeth, die ook Gheduk genaamt wierdt, sloeg dezen jongen Sultan, en verplichtte hem met het overschot zyner benden naar Caramanië te vluchten in 't 886 jaar der Hegire. Ahmeth, om dat hy zynen vluchtenden vyandt niet hevig genoeg vervolgde, wierdt verdacht gehouden van met Gem verstandt te houden; derhalven trekt Bajazeth zelf op van Constantinopel, om den aanhang van zynen broeder t' eenemaal ten dempen. Hy leverde hem in persoon eenen tweden veldslag, en noodzaakte hem op nieuw te vluchten, over zee te wyken, en hulp by den Sultan van Egypten te zoeken. Weinig tyds daar na deedt Bajazeth Ahmeth wurgen. Gem liet een gerucht lopen, dat hy een pelgremadie naar Mekka zou doen; maar hy eenige hulp in Egypten gekregen hebbende, waagde ten derdemaal zyn geluk tegen zynen broeder. Doch hy wierdt op de zelve wyze gehandelt, dat is geslagen, en op de vlucht gebragt, wykende naar Rhodes by den grootmeester Pieter van Aubusson, die hem zondt naar de kommandery van Bourgneuf in Vrankryk. Bajazeth verstaande, dat zyn broeder in handen van de ridders van Rhodes was, maakte met hen een eeuwige vrede, en beloofde hen alle jaren 40000 goude kronen te zullen betalen, op voorwaarde, dat zy Gem zorgvuldig bewaren zouden, 't welk zy ook heiliglyk nakwamen. Deze ridders stelden vervolgens dien prins in handen van den paus Innocentius den VIII, die om hem vroeg. Na de doodt van dezen paus geraakte hy in die van Alexander den VI, die hem zorgvuldig gade sloeg, daar voor van 't Turksche hof genietende twee honderd duizend goude kronen. Echter wierdt deze paus genoodzaakt hem over te laten aan Karel den VIII, koning van Vrankryk, die het koninkryk van Napels ging vermeesteren. Men gelooft, dat deze aan Gem een vergift ingaf, 't welk langzaam werkte, waar door hy stierf te Terracina, doordien deze koning zich van dit middel wilde bedienen, om in het Ottomannische ryk nieuwe onlusten te verwekken. Cantacuzenus zegt, dat Gem niet ouder was dan 28 jaren, toen hy naar Rhodes ging, en dat hy zyne vrouw en kinderen aan den Sultan van Egypten in bewaring liet; dat daar op zyn zoon zich ook naar Rhodes heeft begeven, daar Christen is geworden, en getrouwt zynde, twee zonen en twee dochteren gewonnen heeft. Solyman, hebbende in den jare 1522 Rhodes ingenomen, liet dezen zoon van Gem, die toen nog leefde, opzoeken; en hebbende hem gevonden, liet hy den zelven met zyne twee zonen om 't leven brengen, doordien zy van den Christelyken Godsdienst niet afvallen wilden; en de twee dochters liet hy naar Constantinopel voeren. *Herbelot Bibl. Orient. De schryver van 't leven van Cesar Borgia.*

GEMARA. Zie TALMUD.

GEMBLOURS, in 't Latyn *Gemblacum*, een kleine stadt met een abdy in Brabandt, aan het riviertje Orno, tusschen Namen en Nivelle. Voor heen was het een graafschap; ook heeft des zelfs abt nog stem en zitting onder de Staten van Brabandt, mitsgaders het geestelyk en wereldlyk gezag van de stadt in handen. Het Benedictyner klooster is van Guibertus, een prins van Lotharingen, gebouwt; is groot en prachtig, alwaar onder anderen Erasmus de Rotterdammer zich vlytig getoont heeft, en het welke verscheide andere geleerde mannen heeft uitgelevert, waar onder *Sigebert* de voornaamste is. Niet verre van deze stadt behaalden de Spaanschen, onder den hertog van Parma, in den jare 1578 eene overwinning op de vereenigde Nederlanders. *Guicciardyn p.* 273. *Zeileri Topogr. circ Burg. p.* 51.

GEMES. Zie GEM.

GEMINI, of *de Tweelingen*, een hemelsteken, bestaande uit 18 sterren, die de gedaante vormen van twee jonge kinderkens. De zon treedt in dit teken in de maandt van May. De poëten verdichten, dat deze twee jongetjes *Castor* en *Pollux*, zonen van Leda, zyn, die door Jupiter ten hemel opgevoert, en aldaar in deze gestalte geplaatst wierden. *Casius Astronom. Poëtic.*

GEMINIANUS, een priester van Antiochië, leefde onder keizer Alexander in de III eeuw, en heeft verscheide werken geschreven. Hieronymus voegt hem onder de kerkelyke schryveren, en Baronius maakt van hem onder 't jaar 229 gewag.

GEMINIUS, uit het eilandt Rhodus, een beroemd wiskunstenaar, leefde ten tyde van Cicero, maar niet onder Theodosius den ouden, gelyk eenigen verdicht hebben. Hy heeft verscheide werken over de Astrologie, Spherica en Geometrie geschreven. *Blancanus Chron. Mathem. Bruceus cat. Astrol. Petavius not. ad Gemin. Vossius de scient. Math.*

GEMINIUS, (VICTOR) een Afrikaan in de III eeuw, wierdt na zyne doodt van S. Cyprianus in den ban gedaan, om dat hy een priester tot voogdt over zyne kinderen benoemt, en den zelven daar door in wereldlyke beslommeringen gewikkelt hadt. *Cyprianus ep. 66. Graviter commoti sumus &c.*

GEMINUS, een Roomsch geslacht, heeft verscheide magistraatspersonen onder de regering der keizeren uitgelevert. *Lucius Rubellius Geminus*, en *C. Fusius Geminus* wierden zamen

bur-

burgermeesters onder Tiberius in den jare J. C. 29. Fusius was sterk ingewikkelt met de keizerinne Livia, die onder zyn burgermeesterschap stierf; en hy wierdt zwaarlyk aangeklaagt door Tiberius in een brief, dien hy daar over aan den Raadt schreef na de doodt van zyne moeder Livia. Zie de Jaarboeken van *Tacitus l.* V. *c.* 1. *Noris. ep. Consul. Sueton. l.* III. *c.* 51.

GEMINUS, (ANTONIUS) zoon van keizer Marcus Aurelius, en tweeling met den keizer Commodus, wierdt geboren in den jare J. C. 161, en stierf vier jaren daar na, hoewel de sterrekykers dezen tweelingen een gelyk-durend leven belooft hadden. *Herodianus l.* I.

GEMINUS, (LIVIUS) een Romein, was zo lafhertig, dat hy in den vollen Raadt met eede en verwenschingen tegen zich en zyn geslacht verzekerde, dat hy met eigen oogen gezien hadt, de princesse Drusilla na hare doodt, in 't jaar 40 of 41 na Christus, ten hemel varen. Zy was de zuster en meesteresse van Caligula, en deze verklaring strekte niet dan om dien vorst te vleien. Seneca beschimpt deze lafheit, hoewel zonder hem te noemen, in zyn Schimpdicht over de vergoding van Claudius. *Dion l.* XXIX. *Senec. Lud. in Claud.*

GEMINUS, (PICENNIUS) wierdt burgermeester verkoren onder Nero met Pomp. Paulinus. Zy begonnen hun ampt in de maandt van July. Geminus was nog in gunst ten tyde van Galba, die hem stadvoogt van Rome maakte in 't jaar 69, en onder de genen benoemde, in wier tegenwoordigheit hy L. Piso by verzoning aannam. *Onuphrius in Fast. Tacitus hist. l.* I.

GEMINUS, (VIRBIUS) wierdt door keizer Vitellius gezonden tegen Anicetus, vrygemaakte van den koning Polemon, die de onlusten in Asië veroorzaakte, Trebisonde ingenomen, en de stoutheit gehad heeft van de schepen te verbranden, en tot op de oevers van de zee het landt alom te plunderen en te verwoesten. Geminus sloeg hem in de maandt October in 't jaar van J. C. 68, en dwong hem een schuilplaats te zoeken by den koning der Sedochesen, die hem, door geldt omgekocht zynde, verriedt. *Tacitus Jaarboeken l.* III. *c.* 47, *en* 48.

GEMISTHIUS, (GEORGIUS) geboren te Constantinopel, een Platonisch wysgeer en wiskunstenaar, was aan het hof van Florence in groot aanzien. Hy woonde het Concilie van Florence onder paus Eugenius den IV by in den jare 1438, en bragt zich door zyn verstandt en goed gedrag in achting. Hy schreef een werk over 't onderscheidt tusschen het gevoelen van Aristoteles en Plato, en uitlegging over de Magie of zwarte kunst van Zoroaster, benevens meer andere boeken, waar onder voornamentlyk uitmunten *Libri* II. *de gestis Græcorum post pugnam ad Mantineam. Vossius de hist. Græc. l.* II. *c.* 30. *& de sect. Philos. c.* 16. §. 6. *Allatii diatribe de Georg.*

GEMMA, (CORNELIUS) eenige zoon van den volgenden Reinier Gemma, wierdt in den jare 1535 te Loven geboren. Hy was een dichter, wysgeer en geneesheer, wierdt hoogleeraar in de geneeskunde, en stierf aan de pest den 12 October des jaars 1579. Hy heeft verscheide werken nagelaten, onder anderen: *de arte Cyclognomica T.* III; *de natura divinis Characterismis seu Cosmocritico*; *de prodigiosa Cometæ specie & natura*, enz. Dit laatste werk schreef hy ter oorzake, dat op den 8 November des jaars 1572 in de constellatie van de Cassiopea een nieuwe sterre zich vertoonde, en die 'er een geheel jaar bleef staan, niet ongelyk in grootte en klaarheit aan Jupiter, wordende echter allengskens kleinder, tot dat zy in den jare 1573, ten eenemaal verdween. Cornelius Gemma, mede een goed sterrekundige, was met vele anderen van gevoelen, dat dit een voorteken van vele rampen zou zyn: om welke redenen de hertog van Alba hem te Nimwegen deedt komen, om 'er met hem over te spreken. *Thuanus l.* LIV. *Val. Andr. Bibl. Belg. Miræus elog Belg. Adami vit. Med. Castellanus in vit. Med.*

GEMMA, (REINIER) *Frisius*, of *de Vries* bygenaamt, om dat hy te Dokkum in Vrieslandt geboren was, was hoogleeraar in de geneeskunde, en een groot wiskunstenaar te Loven. Hem wierdt aangeboden, om by keizer Karel den V aan 't hof te komen, maar vermits hy de rust boven de gunst van vorsten stelde, bedankte hy; stierf in den jare 1555 den 26 May, in den ouderdom van 47 jaren, en wierdt te Loven by de Jacobynen begraven, alwaar men zyn beeldtenis op zyn tombe vindt. *Thuan. l.* XVI. *p.* 341. *Miræus elog. Belg. Castellanus de vitis Med. Vossius de scient. Math. Adam vit. Med. Petri de script. Frisiæ. Dessel ius Bibl. Belg. Blancanus Chron. Math.*

GEMMINGEN, eene kleine stadt in de onder-Palts, in 't ambacht Bretten, tusschen Heilbron en Philipsburg, drie Fransche mylen van de eerste, en omtrent negen van de laatste. *Maty Diction.*

GEMMINGEN, eene oude, adelyke, en ten deele vryheerlyke familie aan den Rhyn in Franken en Zwaben, hebbende, als men zegt, haren oorspronk uit het Roomsche geslacht der *Gemini Ulrich*, die het kasteel Gemmingen in de onder-Palts in den jare 872 bezeten heeft, zynde het zelve door zyne voorouderen naar alle waarschynlykheit gesticht, heeft het klooster Munhard rykelyk beschonken. Naderhandt bevondt zich *Bernulfus* in den jare 968 te Merseburg, en *Hendrik* in 't jaar 1165 te Zurich op het steekspel. De kleinzoon van dezen laatsten, *Johannes* genaamt, was in den jare 1259, keizerlyke landvoogdt te Sinsheim in Creichgau, en van den zelven zyn de volgende vier hoofdlinien afgedaalt.

(1) *De Michaëlveldsche linie*, naar een ridderlyk goedt alzo genaamt, is in den jare 1613 geëindigt. Uit de zelve was gesproten *Hans* of *Johannes van Gemmingen*, bygenaamt Rekhans, wonende te Germersheim, die door den hertog van Wirtemberg gevangen genomen wierdt, en in 't jaar 1480 stierf. Zyne zonen waren: 1) *Georg*, Doctor in beide de Rechten en Domproost te Spiers, in 't jaar 1511 gestorven. Hy heeft onder andere werken geschreven eenige redenvoeringen, als: *de machinis bellicis*; *de ratione Duelli*; *de Cura Militum*; enz. 2) *Uriël* is in den jare 1508 aartsbisschop van Ments geworden, waar van afzonderlyk gesproken wordt. 3) *Erph*, Doctor in de rechten, Domdeken te Worms, en Domproost te Spiers. 4) *Orendel*, keur-Mentzische Raadt, in 't jaar 1520 gestorven.

(2) Het *Hagenschietsche* geslacht heeft *Diderik*, in den jare 1398 geboren, aangelegt. Van zyne nakomelingen waren *Hans Otto*, bisschop van Augsburg, die in den jare 1598 overleedt. *Hans Conraad*, bisschop van Eichstadt, stierf in 't jaar 1612. Zyne twee broederen *Hans Bleikard* en *Wolfgang Diderik*, vorstelyke Badensche Raadt en overste luitenant, hebben verscheide zonen nagelaten, die hun stamhuis uitgebreid hebben. Ook is 'er nog eene linie van de Hagenschieten in het markgraafschap Baden, alwaar de zelve de ridderlyke goederen Tieffen-Brun, Hoornberg, Hogenwarth, Steinek en andere bezit.

(3) De *Gemmingsche linie* heeft van het stamslot Gemmingen den naam, en is van *Johannes* den Ryken, in 't jaar 1490 gestorven, afkomstig. Zyne twee kindskinderen, *Wolfgang* en *Diderik*, waren stedehouders in de Opper-Palts, maar hadden, om dat zy den Lutherschen Godsdienst omhelsden, grote moeilykheden. Van deze stamde in de vierde graadt af *Hans Diderik*, die zich in den jare 1698 verbondt aan eene N. van Lobenstein, waar by hy verscheide zonen geteelt heeft. Daarenboven is *Frederik Christoffel* in 't jaar 1702 in den slag by Hunningen gesneuvelt, en heeft drie zonen nagelaten, als: *Frederik Casimir*, *Reinhard*, en *Philip*. Van deze linie bloeit nog een tak te Guttenberg.

(4) De *Burgsche* of *Hornbergsche* linie, de welke in bezit heeft de goederen Burk, Dreslingen, Brestenet en andere, is door *Everhard* begonnen, die in den jare 1501, als keur-Paltsche kamerheer, in den ouderdom van 79 jaren is gestorven. Zyn nazaat *Reinhard*, bygenaamt de geleerde, heeft zynen stam in 9 boeken geschreven, en is in den jare 1635, als keur-Paltsche Raadt overleden. Van zyne zonen is *Wolfgang*, byzitter in het keizerlyke kamergericht te Spiers, in den jare 1648 van de Ryks-ridderschap in Zwaben gevolmachtigde afgezant op den Osnabrugschen vredehandel geweest. *Weiprecht* was directeur van de Ryks-ridderschap in Franken, en hadt drie zonen, als: 1) *Uriël*, die *Johan Adam* en nog een zoon heeft nagelaten. 2) *Weiprecht*, geheime Raadt eerst van Baden-Durlach, en naderhandt Raadt en president van Hessen-Darmstadt, is in den jare 1702 gestorven, nadat hem zyne eerste gemalin, vryvrouw van Ek, in 't jaar 1685 *Ernst Lodewyk* ter wereldt hadt gebragt. 3) *Reinhard* heeft de plaats van geheime Raadt, hofmaarschalk, en president by Baden-Durlach bekleed, en is in den jare 1708 gestorven, na dat hy by Reipperg vier zonen, *Reinhard, Everhard, Frederik*, en *Lodewyk*, geteelt hadt. *Humb. v. R. A. Tab.* 25. 31. *Spangenberg. Bucelin. Burgemeister, &c.*

GEMONA, eene oude stadt der Carniërs, gelegen in Frioul, eene provincie in Italië, onder het gebiedt van Venetië, digt by Tajamento, omtrent vier mylen van de stadt Udina, naar 't Noordwesten. *Baudrand.*

GEMONIÆ waren te Rome zodanige plaatsen, die men hier by ons galgevelden, of plaatsen noemt, daar men de lyken der misdadigers na het ontfangen van hunne halsstraffe ten toon stelt, of opgeworpen wierden; ontlenende dezen naam, volgens het gevoelen van eenigen, van zekeren misdadiger, *Gemonius* genaamt, die de eerste geweest is, welken men op deze wyze ten toon stelde. Anderen leiden met meer recht dit woordt van het Latynsche *Gemo*, ik kerme, klage, enz. af, omdat het een plaats van klagen en gekerm was voor de nog in 't leven zynde, of nabestaanden. Hoe 't ook zy, deze plaats was digt by den Aventynschen berg, alwaar door Camillus, na de nederlaag der Vejenten, de dode ligchamen der misdadigers ten eenemaal naakt den volke voor oogen gestelt wierden, wordende de zelve door soldaten bewaart, op dat niemandt hen daar van daan zou halen ter begraving. Wanneer deze lyken begonnen te stinken, wierden zy met een haak in den Tyber gesleept, of in een put geworpen. Men leest hier van by *Plinius l.* VIII, *c.* 40, en hoe een hondt van deze plaats niet af wilde wyken, om zyne getrouwheit aan zynen doden meester, aldaar mede gebragt, te betuigen. Tacitus en Suetonius spreken ook op verscheide plaatsen van deze Gemoniën, de welke zy om hunne verhevenheit *Scalæ Gemoniæ* of *Gradus Gemonii* noemen.

GEMUND, of GEMUNDE, en GEMUNDEN, is de naam van verscheide plaatsen, als 1) van eene stadt in Neder-Hessen, aan de rivier Wohra, drie mylen Noord-Oostwaarts van Marpurg; 2) van eene andere in het hertogdom Gulik, op de grenzen van het aartsbisdom Keulen, en het graafschap Sleyden. Eene derde stadt van dien name is gelegen in Karinthië, niet verre van de Saltsburgsche grenzen, 't welk met een schoon kasteel versterkt is. Eene vierde legt in opper-Oostenryk, op de Boheemsche grenzen, by de rivier Traun, berucht om der zelver zout. Eene vyfde in 't ambacht Kirchberg, aan de rivier Simmeren, tusschen de stadt Simmeren en Thaun, behorende aan de vryheren van Schmidberg. Eene zesde stadt van dien name is gelegen in Zwaben, waar van hier onder breder. *Maty. Baudrand.*

GEMUND, eene ryksstadt in Zwaben, niet verre van het beroemde klooster Lorch en het oude slot Hohenstauffen gelegen. Te voren heeft Gemunde, het welk, tot onderscheidt der andere plaatsen van dien name, *het Zwabisch Gemunde* genaamt wordt, *Keizersreuth* geheten, veel ligt daarom, vermits de keizer daar de oude wildernis heeft laten uitroeien, (want *reuthen*, of *ausreuthen* is in 't Hoogduitsch uitroeien) en daar eene stadt doen bouwen.

Ook is zy van wegens de menigte wildt, daar gevangen wordende, te voren *de Diergaarde* genaamt. Hoewel deze ſtadt volgens *Reuſnerus* omtrent den jare 894 gebouwt is, is ze echter niet voor omtrent den jare 1090, of 1110, bekend geworden, maar toen hebben Frederik de Oude en Frederik de Eenoogige, hertogen van Zwaben, uit het geſlacht van Hohenſtauffen, deze ſtadt met een muur omtrokken, hebbende de zelve met vele voorrechten, eene ſtadt toekomende, begunſtigt. Vermits nu dit Hohenſtauffiſche geſlacht met Conradyn ten einde liep, en het hertogdom den naburen ten deel viel, heeft de ſtadt Gemunde deze gelegenheit waargenomen, en zich voor eene vrye ryksſtadt doen verklaren, waar in zy zich tot heden toe gehandhaaft heeft. Hare inwoners zyn ten tyde der onluſten in Duitſchlandt in aanzien geweeſt, zo dat de markgraven van Baden, de hertogen van Beyeren en de graven van Wurtenberg hen dikwils in hun bondgenootſchap hebben opgenomen. Ook heeft deze ſtadt met de andere Zwabiſche ryksſteden gemeenlyk aan alle Zwabiſche landvreden en verbonden deel gehad. Inzonderheit is van deze ſtadt aan te merken, dat in den jare 1175 Hendrik de Leeuw door keizer Frederik den IV alhier in den ban is gedaan. In oude tyden zegt men dat hier ook vele ren-en ſteekſpelen gehouden zyn. De regering beſtaat uit een Raadt, die door 't volk uit het midden van hen verkoren wordt, na dat men de regering der Patricii heeft afgeſchaft, wanneer de ſtadt in den jare 1248, na het vervallen van het hertogdom van Zwaben, zich in vryheit ſtelde: want onder de hertogen waren de adel of de Patricii meeſter, en regeerden zeer ſtreng, verdrukkende den burger en nagebuur, waar uit eindelyk een hevige oproer ontſtondt, in welken de omgelegene adelyke kaſtelen en ſloten Brageberg, Riedenbach, Enzelsberg, Wolfshal, en andere, verwoeſt, en de eigenaars, die toen de regering in handen hadden, van de zelve berooft wierden. In den jare 1546 wierdt de ſtadt van de Proteſtanten belegert en verovert, en het klooſter Godscelle afgebrand. In den dertigjarigen oorlog hebben de Zweden haar verſcheide maal ingenomen. In den oorlog tuſſchen Karel en Philips, over de opvolging van het Spaanſche ryk, moeſt zy zich in den jare 1703, na dat eenige kreitstroupen onder den generaal Janus in het Reimzerdal geſlagen waren, aan de Franſchen overgeven, en hen de ſleutels van de ſtadt te gemoet brengen. De koophandel is hier niet zonderling, om dat zy wat van den weg af legt, en geen goede akkergrondt heeft, winnende de inwoners meeſt hunne koſt met het maken van klein zilverwerk en wolle kouſſen, want daar wonen ettelyke honderd zilverſmids, die voor een klein prysje veel werk doen. Deze ſtadt heeft echter 12 dorpen onder zich. Voorhenen dreef zy ſterken handel in paternoſters en koralen. Ook ſtaat aan te merken, dat zy te Ulm en Halle jaarlykſch zekere penningen, onder den naam van Ryksſchatting, invordert. In den jare 1415 heeft de keizer Sigiſmundus aan Conraad van Weinſperg, met bewilliging der keurvorſten, die Ryksſchatting van Halle en Ulm verpand; maar als de zelve in den jare 1430 in des keizers ongenade viel, en te Neurenberg in eene boete van 30000 floreinen beſlagen wierdt, hebben eenige ſteden het geldt voor hem betaalt, waar voor hy aan de zelve de gemelde ſchatting van Ulm en Halle heeft verpand, de welke zy ook nog hebben. De ſtadt heeft dubbelde muren en grachten, en is naar de oude wyze nog in een redelyk goeden ſtaat. De gebouwen zyn echter ſlecht, maar de kerk van 't H. kruis is zeer koſtelyk, en geſticht door Hendrik van Schonek, den vier en veertigſten biſſchop van Augsburg, in den jare 1368 aldaar geſtorven. In den jare 1497 zyn twee torens daar van ingeſtort, maar 't overige is nog in goeden ſtaat. De ganſche ſtadt is Roomſch-Katholyk, en ſtondt voor dezen onder den abt van Lorch. *Merian. Topogr. Suev. voce* Gemund. *Knipſchilt de jure Civ. l.* III. *c.* 17. *Remmerus de urb. imp. P.* II. *c.* 15. *Cruſius ann. Suev. l.* IX. *P.* II. *c.* 4. *Dreſſer. de Urbib. Germ. p.* 70.

GEMUNDER-ZEE, of TRAUN-ZEE, een meir in opper-Ooſtenryk, ontfangende zynen naam of van den vloedt Traun, die daar in vloeit, of van de ſtadt Gemund, die op zynen oever legt. *Mary Dict.*

GEMUSEUS, (Hieronymus) was een Duitſcher, geboren te Mulhuizen in de opper-Elzas. Hy leide zich inzonderheit toe op de talen, en leerde de zelve aan anderen te Baſel, alwaar hy 40 jaren oud zynde in den jare 1545 geſtorven is. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, en liet twee zonen na, als Jeronymus en Policarpus, een berucht drukker. *Pantaleon l.* III. *Proſop. Germ.*

GENA, GUNNA, en by Melis Stoke genaamt Geve, gemalin van Dirk den I, grave van Hollandt, enz. Van haar, hare afkomſt en geſlacht kan niets met zekerheit gezegt worden; en die haar eene dochter van Pipin noemen hebben grotelyks misgetaſt, doordien de zelve wel tachtig jaren voor haren man is overleden, als boven in het artykel van Dirk den I reets is aangeroert. Volgens den evengemelden Melis Stoke is zy by haren gemaal te Egmondt begraven. *Melis Stoke Holl. Rym-Kron. fol.* 11, 12.

GENAP, een ſteedtje van de Spaanſche Nederlanden, gelegen in Brabandt aan de Dyle, zeven mylen boven Loven en zes van Bruſſel naar 't Zuiden. Het landt daar omtrent is zeer bekwaam tot de jacht wegens des zelfs boſſchen en meieryen. In deze plaats heeft zich de koning van Vrankryk, Lodewyk de XI, toen hy nog Dauphin, en met zyn vader in onmin was, ganſche vyf jaren, benevens zyne gemalinne, opgehouden. Daar is ook een zeker gericht, 't welk *la haute cour de Lotier* genaamt wordt, waar onder 4 kleine ſteden, 164 dorpen, 12 baronnyen en 8 abdyen behoren. Hier van plagt aan het hof van Brabandt geappelleert te worden. *Mary Dict.*

GENCA, bekend onder den naam van *Girolamo Genca*, een beroemd ſchilder, geboren te Urbino, hadt Pieter Peruſino tot leermeeſter, en hieldt zich te Rome, Florence, en in andere ſteden van Italië op. Franciſcus Maria, hertog van Urbino, liet hem verſcheide ſtukken bearbeiden, waar in hy zich zeer wel kweet, zynde wel ervaren in de bouw-en tekenkunde. Hy ſtierf in den jare 1551, oud 75 jaren, nalatende eenen zoon Bartholomeus, en een ſchoonzoon Joh. Baptiſta S. Morino, die beide mede beroemde ſchilders geweeſt zyn. *Vaſari en Felibien Leven der Schilders.*

GENDER, of GENDEREN, een aanzienlyk dorp in het landt en onder het droſtampt van Heuſden, was volgens eene oude overlevering geſchikt om 'er eene ſtadt van te maken, het welk uit de regte en brede ſtraten, op eene wyde plaats uitkomende, en kunnende tot een groot marktveldt dienen, ſchynt beveſtigt te worden. Dit dorp wordt met Doveren, of Doeveren, door een Gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Gorkom. *Hiſt. van het Utrechtſche Biſdom* III *Deel.*

GENDERINGEN, een dorp, onder het gebiedt der graven van 'sHeerenberge gelegen, is wel eer bewalt geweeſt, en heeft zo wel als Etten, waar van boven is geſproken, eertyds het recht gehad om goude en zilvere munt te ſlaan, welk recht Frederik de I, vyfde heer van 's Heerenberge, als daar gezegt is, van de biſſchoppen van Keulen en Munſter hadt verkregen. De parochiekerk van dit dorp hadt in de Roomſche tyden twee vikaryen, de eene op den naam van S. *Martinus*, en de andere op dien van S. Jan den Doper. Na de verandering van Godsdienſt is de kerk van dit dorp door een eigen Gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Zutphen. *Oudheden van Deventer* II *Deel.*

GENDRE, (Johannes) geboren te Orleans, een beroemd wiskunſtenaar en geſchiedſchryver, leefde in de XVI eeuwe. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, en onder anderen *Continuation a la Mer des Hiſtoires &c.* Hy moet van eenen anderen *Johan le Gendre* van Parys onderſcheiden worden, die ook iets geſchreven heeft. *La Croix du Maine du Verdier Bibl. Francoiſe.*

GENEBALD, biſſchop van Laon, was de zuſters zoon van S. Remigius, aartsbiſſchop van Rheims. Schoon hy getrouwt was, en zyne vrouw nog leefde, maakte zyn oom hem echter biſſchop, en zonderde, ter gunſte van hem, de ſtadt Laon en des zelfs gebiedt van dat van Rheims, om daar een eigen biſſchoplyken ſetel te plaatſen, in den jare 497. Deze nieuwe bediening van Genebald belette echter niet, dat hy in 't heimelyk zyne huwelykspligten voldeedt. Hy teelde twee kinderen by zyne vrouw, een zoon Latro, en eene dochter, die hy Vulpecula liet noemen, 't welk zo veel is als Renardina, om dat zy uit een heimelyken echt geſproten waren. Maar naderhandt beleedt hy zyne misdaadt aan zyn oom, die hem gedurende zeven jaren liet boete doen, berovende hem zo lang van den biſſchoplyken ſetel, doch na dien tydt wierdt hy op den zelven herſtelt. Genebald beſtierde de kerk van Laon nog eenige jaren, en zyn zoon Latro volgde hem in de biſſchoplyke waardigheit zonder toeſtemming van den paus op, om dat het huwelyk zynde een natuurlyk recht, men niet geloofde, dat de biſſchoplyke waardigheit de kinderen, in het zelve geteelt, onwettig konde maken: vermits het Sacrament des huwelyks in alle gevallen ſtandt greep. Genebald leefde nog in den jare 549. *Mezeray Hiſt. de France l.* VII. *Baillet vies des Saints.*

GENEBRARD, (Gilbert) een Franſchman, aartsbiſſchop van Aix in Provence, was geboren te Rion in Auvergne, wierdt Benedictyner monnik in de abdy van Mauzak, mede in de provincie van Auvergne, ſtudeerde te Parys onder Adriaan Turnebus, Jakob Carpentier en Claudus de Saintes. Hy maakte grote voortgangen in de wetenſchappen en talen, wierdt Doctor in de faculteit van Parys in 't huis van Navarre, vervolgens koninklyke hoogleeraar en vertaler van 't Hebreeuſch. De yver, dien hy voor het Roomſch-Katholyk geloof hadt, maakte hem een geeſſel voor de Gereformeerden, en een vyandt van de zelve. De Ligiſten of verbondelingen maakten hem aartsbiſſchop van Aix, waar van hy in September 1593 bezit nam. Dezen ſtoel bekleedde hy vyf jaren, maar vermits hy den ſtreng wat te hard trok voor die van de Ligue, en zelf hatelyke uitdrukkingen hadt in zyne ſermoenen tegen den koning, geraakte hy in grote ongelegenheit. Hy ziende dat zyne zaken verliepen, week naar Avignon, en ſchreef daar een werk, onder den tytel van *de Sacrarum electionum jure, ad Eccleſiæ Romanæ reintegrationem.* Dit boek was zeer ſtrydig tegen de rechten der Franſche kerk. Het parlement van Provence doemde het op order des konings om verbrand te worden, bannende Genebrard met een buiten het koninkryk, onder verbeuring van 't leven indien hy daar weer in kwam. Dit vonnis wierdt gegeven den 26 January 1596. Men liet hem echter toe naar Semeur in Burgundië, alwaar hy prioor was, te wyken. Hier ſtierf hy 13 maanden daar na, den 13 of 14 Maart 1597, en 't is aanmerkelyk, dat men op zyn grafzerk dit vaars ziet:

Urna capit cineres, nomen non orbe tenetur.

De beroemdſte kardinalen, biſſchoppen en geleerden van zynen tydt waren zyne vrienden, en namen deel in zyn ongeluk. Genebrard heeft vele fraaie werken geſchreven. Als: eene overzetting en aanmerkingen van de Pſalmen; een tractaat tegen de Antitrinitariſſen; een heilige Chronologie, die hy eindigt met het jaar 1584, en die naderhandt door Jan Marquis, arts te Coindrieux, (waar van op zyn plaats geſproken wordt) vervolgt is. Eene vertaling van Joſephus Hiſtorien, en een grote menigte andere werken, waar van hy zelf een lyſt geeft op het einde van zyn boek, de Apoſtoliſche Lithurgie genaamt. Pieter Opmer noemt hem een licht der kerke en geleerden. S. François van Sales geeft

geeft voor een leerling van hem geweeft te zyn, en meer andere fchryvers fpreken zeer voordelig van hem. *Thuanus l.* CXIX. *Spondan. in Annal. Opmer Chron. S. Francifcus de Sales l.* II. *c.* 11. *de l'Amour de Dieu.*

GENEEFSCHE of GENEVER ZEE, of MEIR, wordt naar de ftadt Geneve, daar by leggende, aldus genaamt; ook noemt men dezelve wel het *Laufanner Meir*, of in 't Latyn, *Lacus Lemanus.* Van deze zee of meir is een oude fabel, als of de Rhone daar midden door loopt, en zich evenwel met het zeewater niet vermengt. Dit meir is zeer vifchryk, en daar in worden wel forellen van 50 ponden gevangen; waarom ook de viffchery onder de voornaamfte inkomften van den ftaat is. In den winter, vermits deze zee niet toevrieft, wordt op de zelve veel wildbraat en gevogelte gefchoten. De hertog van Savoje heeft aan dit meir, een myl maar van de ftadt, een fterkte, Belle Rive genaamt, 't welk tegen het verbondt van S. Julien ftrydig is, waar in de hertog verplicht wordt geen leger, vefting, noch bezetting binnen de 4 mylen van de ftadt te mogen hebben: en hy houdt, zo wel als de Zwitfers, daar altydt eenige galeien. Verder is aan te merken, dat de daar door lopende Rhone, vier kleine mylen van Geneve tuffchen het fort l'Eclufe en Mont-Credo, zich over de hoogfte rotfen heen werpt, en een ftuk weegs van daar onder de aarde verlieft: waar om de reizigers, die langs de Rhone van Geneve naar Lions willen, zich te Seiffel onder den waterval, alwaar deze rivier gelyk als wedergeboren wordt, moeten fcheep begeven. *Certonis Geneva reftituta. Spon defcription dela ville de Geneve.*

GENEESKUNDE is, volgens *Galenus*, eene kunft, dienende om de gezondheit te bewaren, en, de zelve gekrenkt zynde, te herftellen, of, volgens *Hippocrates*, een toedoening van 't geen ontbreekt, en een wegneming van 't geen overtollig is; en naar 't zeggen van *Herophilus* eene kennis der dingen, die goed en fchadelyk aan de gezondheit zyn. Men zegt, dat de geneeskunde eerft 600 jaren na de ftichtinge van Rome in die wereldftadt bekend is geworden, wordende daar door vremdelingen gebragt. Zy wordt verdeelt in *Anathomia* (Ontleedkunde), *Pathologia* (Ziektekennis), *Therapeutica* (Geneeskunde), *Chimia* (Stofcheidkunde), *Botanica* (Kruidkunde), en *Chirurgia* (Heelkunde). Julianus, bygenaamt de Apoftaat, gaf dit onderftaande bevel uit ter begunftiging van de artzen:

„ De ondervinding geleert hebbende, dat de Geneeskunde den „ menfche zeer nut en heilzaam is, waarom de zelve niet zonder reden door de wysgeren gezegt wordt uit den hemel nedergedaalt te zyn; en doordien ze in ftaat is de zwakheit der natuur en de toevallende kwellingen te onderfteunen en te herftellen; zo is 't niet meer dan billyk, naar 't voorbeeldt van de keizeren, onze voorgangeren, dat wy bevelen en verftaan, dat al wie zich toelegt om de geneeskunde te oeffenen, t' eenemaal bevryd en ontheft zullen zyn van alle bedieningen en waarnemingen, die hen door den Raadt zouden mogen opgelegt worden. *De abt Danet.*

GENEESMEESTERS, of Artzen, zyn de zodanigen, die de geneeskunde oeffenen ter herftelling der zieken en heling der wonden; want oudtyds wierdt de heelkunde ook door de geneesmeefters waargenomen. Daar zyn fchryvers, die beweren, dat de geneeskunde in vorige eeuwen binnen Rome niet dan door flaven en vrygemaakten wierdt geoeffent; maar dit is door *Cafaubonus*, in zyne aanmerkingen over *Suetonius*, en door *Drelincourt*, profeffor in de geneeskunde te Leiden, krachtig wederlegt; 't welk ook door oude fchriften gerechtvaardigt kan worden. *Dioscorides*, een Griek, van Anazarba naar Rome gaande, wierdt daar als burger ontfangen, en was een byzonder vriendt van den doorluchten Romein Licinius Baffus. De arts, die de wonden van Julius Cefar bezichtigde, was Antiftius genaamt, en bygevolg een vry burger, want de flaven voerden niet dan een voornaam, zonder den naam van een familie. Plinius, die zomtyds geen vriendt der geneeskunde fchynt te zyn, zegt, dat de Quiriten, dat zyn de Romeinen, de zelve oeffenden. Deze naam wierdt aan geen flaven, maar aan vrye burgers van Rome gegeven. Die de gefchiedenis gelezen hebben zyn niet onkundig de achting, die men oudtyds voor de geneeskunde te Rome en elders hadt, doordien men leeft, dat vorften zelf daar hun werk van gemaakt hebben.

Mithridates, koning van Pontus, ontzag zich niet zelf een hulpmiddel tegen het vergift zamen te ftellen. De Moorfche koning Juba fchreef een boek over de planten; en Evax, koning van Arabië, droeg, volgens de getuigenis van Plinius, aan Nero een werk op over de krachten der enkele geneesmiddelen. 't Is waar, dat Suetonius van een flaaf fpreekt, de welke een arts was ten tyde van Caligula, maar hierom is het geen gevolg, dat alle flaven artzen geweeft zyn. Men zegt ook, dat de zelve uit Rome, ten tyde van Cato den zedemeefter, verdreven wierden, gelyk te zien is by Agrippa in zyn boek over de *ydelheit der wetenfchappen*; maar dit komt, om dat hy de plaats by Plinius niet wel verftaan heeft.

„ Deze kunft van genezing is duizend wiffelvalligheden en veranderingen onderhevig; echter blyven zy, die deze kunft oeffenen, volftandig by hun doen, en worden met de fchone woorden geftreelt, als of zy een volftrekte macht hadden over 't leven en de doodt: en gelyk 'er een oneindig getal volkeren zyn, die zonder geneesmeefters leven, alhoewel ze in der daadt niet van de geneesmiddelen berooft zyn: dus wordt aangemerkt, dat het Roomfche volk meer dan zes honderd jaren daar van ontbloot was, fchoon zy niet lui waren in zich andere kunften eigen te maken, en zelf ook wel een yver voor deze kunft fchenen te hebben, als zich bedienende van 't geen de ondervinding hen geleert hadt (*expertam damnarunt*) zy doemden die. Dit moet niet verftaan worden, dat zy de geneeskunde doemden, maar de wyze, op welke zy die behandelden; (*non rem, fed artem*) niet de zaak zelf, maar de wyze van behandeling.

Caffius Hemina, een oud fchryver, zegt, dat de eerfte arts, die van Peloponefus te Rome kwam, Archagatus, de zoon van Lyfanias, was; dat hy daar kwam onder het burgermeefterfchap van L. Æmilius en M. Livius in 't jaar van Rome 535, en dat men hem met het Roomfche burgerrecht begiftigde, en hem op koften van 't gemeen eenen winkel op den kruisweg van Acilius liet oprechten. Men noemde hem ook geneezer der wonden, en wierdt daar eerft zeer in achting gehouden; maar naderhandt ziende, hoe onbarmhertig hy met de menfchen te werk ging, als zynde dikwils volgens de regelen der kunft genoodzaakt te fnyden en te branden, gaf men hem den bynaam van beul, en men kreeg een afkeer van de geneesmiddelen en geneesmeefters.

Zie hier 't geen Marcus Cato in een brief aan zynen zone fchreef: „ Ik moet u evenwel zeggen, myn waarde zoon Marcus, wat gevoelen ik van de Grieken hebbe, en hoe ik gaarne hadt, dat gy u te Athene hieldt, dat is, dat gy hunne gewoontens wel onderzoekt, maar de zelve niet navolgt. 't Is een flecht en dom volk, 't geen ik niet wel zetten mag. Maar ftaat op myn zeggen, als of 't u van eenige godheit gezegt wierdt, dat wanneer deze natie aan anderen deze wetenfchap zal openbaren, zy alles bederven zullen, en inzonderheit wanneer zy ons hier hunne geneesmeefters zenden. Zy hebben onder malkander gezworen door de geneeskunft alle barbaren om hals te brengen.... Zy noemen ons barbaren, ja geven ons nog veel hatelyker namen. Ik verbiede u dan vooral, dat gy met geen geneesmeefters te doen hebt.

Men moet vaftftellen, dat Plinius niet wel rekende, wanneer hy zegt, dat het Roomfche volk meer dan 600 jaren zonder artzen geweeft is, naardien hy elders zegt, dat Archagatus te Rome kwam in 't jaar na hunne tydrekening 535, dus misrekent hy zich hier omtrent 100 jaren.

Maar om nog meer te tonen, hoe hy zich bedriegt, kan men nazien 't geen Dionyfius van Halicarnaffus in zyne Romeinfche Gefchiedenis fchryft, dat, toen in 't jaar 301 de peft ganfch Rome ontftak, en de zelve byna alle de flaven en omtrent de helft der burgeren wegrukte, men geen geneesmeefters genoeg hadt voor het groot getal der zieken. Zie daar dan ten minfte drie honderd jaren afflag op de rekening van Plinius, doordien 'er volgens de getuigenis van Dionyfius van Halicarnaffus, een geloofwaardig fchryver, al federt het jaar 301 vele artzen in Rome geweeft zyn.

In de volgende eeuw, namentlyk het jaar 461, woedde de peft op nieuw binnen Rome, en de zieken overtroffen de kunft en de zorgen der geneesmeefters. De Romeinen zonden gezanten naar Griekenlandt, om Æfculapius, den godt der geneeskunde, van daar derwaarts te doen komen. Deze man deedt wonderen te Epidaurus in 't genezen der ziektens.

In de zesde eeuwe kwam Archagatus het eerft uit Grieken landt naar Rome. Terentius gaf in 't jaar 588 een blyfpel uit, waar in hy artzen invoert, 't geen hy zekerlyk niet gedaan zou hebben, zo ze te Rome niet geweeft, of by aldien zy van daar uitgebannen waren. Plautus, na dat hy in zyn *Mercator* of *Koopman* een gemelyk man ingevoert heeft, die naar een arts wil gaan, om van hem eenig gift te halen, laat hem zeggen:

Ibo ad Medicum, atque me ibi toxico morti dabo.

In de zevende eeuwe kwam Herophilus. Deze fmeet, volgens het zeggen van Plinius, de gronftellingen van Erafiftratus onder den voet, en richtte de verfchillendheden der ziektens naar de regelen der zangkunft. Op het einde der zelve eeuw geraakte Afclepiades in achting, en na hem zyn leerling Themifon, en de beruchte Craterus, waar van Cicero zo dikwils gewag maakt in zyne brieven aan Atticus, en die veel aanzien hadde, waar van dit vaars van Horatius blyk geeft:

Non eft Cardiacus, Craterum dixiffe putabo,
Hic æger.

Hy is 't, daar Porphyrius van gewaagt, dat hebbende onderhanden een man, bedlegerig wegens eene buitengewone ziekte, en wiens vleefch zich van de benen fcheidde, genas hy hem, voedende met flangen, toegemaakt als of het vifch was.

In de achtfte eeuwe bloeide te Rome, behalven Statius Annæus, de arts van Auguftus, en Eudemus, ook Celfus, Scribonius Largus, en Charicles, onder de keizers Auguftus, Tiberius en Caligula; Vectius, Valens en Alcon onder Claudius; en Cyrus, arts van Livia.

Gedurende de negende eeuwe bloeide te Rome Statius Annæus, arts van Nero; de oude Andromachus, uitvinder der Theriaak; Theffalus, die zich liet noemen *Jatronices*, de overwinnaar van de artzen, om dat hy voorgaf alle hunne beginfelen te hebben verdelgt: Crinas van Marfeille, en Charmis, uit de zelve ftadt, die alle zyne kunftgenoten willende te boven gaan, de warme baden verboodt, en de zieken in koud water dompelde, zelf in den winter.

In de tiende eeuwe na de ftichting van Rome was Gallenus, geboren te Pergamo, in de eerftgenoemde ftadt zeer veel geacht, zynde lyfarts van de keizeren Marcus Aurelius en Lucius Verus.

In de elfde eeuwe waren 'er te Rome en in 't ryk vele doorluchtige artzen, maar de twaalfde eeuw was nog vruchtbaarder in de zel-

zelven, waar onder getelt worden Zeno van Cyprus, Jonicus van Sardis, Magnus van Antiochië, en Oribaſus van Pergamo. Deze eeuw was de laatſte van 't Roomſche ryk, 't welk volgens de twaalf gieren, die Romulus voorby vlogen, niet langer dan twaalf eeuwen moeſt ſtaan. *De abt Danet.*

GENEMUIDEN. Zie GEELMUIDEN.

GENEP, of GENNEP, *Genepum*, of *Genepium*, eene kleine doch verſterkte ſtadt in 't hertogdom Kleef, aan de rivier de Niers, alwaar de zelve zich in de Maas werpt, twee of drie mylen van Kleef gelegen, behorende aan den koning van Pruiſſen. Zy heeft haren naam ontleent van een oud geſlacht *Gennep*, (waar van *Willem* in den jare 1349 keurvorſt van Keulen geweeſt is) en is te voren een leen van Gelderlandt geweeſt; doch naderhandt aan de heren van Brederode gekomen. In de deling, gemaakt in den jare 1413, viel zy aan Margaretha van Brederode, toen getrouwt aan Johan van Loensberg, voor de helft te beurt. Deze hieldt het met den hertog Willem van Berge, die met Adolph van Kleef in oorlog was; maar wierdt in den ſlag by Clevelſlam van dezen laatſten gevangen, en gaf de helft van Genep, nevens alle deszelfs gerechtigheden, tot zyne verloſſing. De overige helft kocht Adolph van Gysbert en Reinhard van Brederode in den jare 1441 voor 70000 guldens; en op deze wyze is de zelve aan 't hertogdom van Kleef gekomen. In de Nederlandſche oorlogen is de zelve in den jare 1641 door de Spanjaarden, maar van de Hollanders vervolgens wederom hernomen. *Hopp. Beſchryving van Kleef c.* 12.

GENERAAL of *Veldheer over de legers* wordt zodanig een genaamt, die het oppergezag over een heir voert, en dikwils niemandt boven zich erkent dan den ſouverein van 't landt, of ſtedehouder van een gemenebeſt, indien 'er zodanig een mogt wezen. Men pleeg den tytel van generaal ook met dien van ſubaltern opperhoofdt eens heirs gelyk te ſtellen, en 't onderſcheidt beſtondt ſlechts in de ſtaven, die zy om te gebieden droegen, of de onderſcheide waarnemingen, daar zy aan verplicht waren. By de keizerſchen klimt men van overſte eerſt tot generaal wachtmeeſter en generaal majoor, ten twede tot luitenant generaal veldmaarſchalk, ten derde onder 't voetvolk tot generaal veldtuigmeeſter, of tot generaal over de kavallery, de welke beide den rang naar den ouderdom van hunne bediening hebben, ten vierde tot generaal veldmaarſchalk, en ten vyfde tot luitenant generaal, het welk de hoogſte krygsbediening is, en maar aan een alleen wordt opgedragen. In de legers der Duitſche ryksvorſten, als mede in die der Noordſche kronen, vindt men ordentlyk de zelve trappen, uitgezondert, dat daar de hoogſte waardigheit bekleed wordt door een generaal veldmaarſchalk: ook heeft men daar nog bregadiers tuſſchen de overſten en generaal majoors. Onder de Franſchen heeft men eerſt den maarſchalk van Vrankryk, dan de waardigheit van konneſtabel (die te voren tot aan den jare 1627 de eerſte geweeſt is) indien 'er een te velde komt. 2) Vier kolonels generaal, namentlyk een over het voetvolk, die ook ſedert den jare 1661 opgeſchort is, een over de ligte ruiters, de derde over de Zwitſers en Graubunders, en de vierde over de dragonders. 3) De luitenant generaal, 4) de veldmaarſchalk of Marechaux de camp, 5) de bregadiers, vervolgens de overſten, en zo voort. Op de Franſche vloot is het woordt van generaal ook gebruikelyk; want na de admiralen en viceadmiralen volgen de luitenants generaal over de ſcheeps krygsbenden, waar op daar na de Chefs d'Eſquadre komen. Over deze heeft de koning van Vrankryk een generaal der galeien, nevens een onder den zelven ſtaande luitenant generaal. De tytel van *Generaliſſimus*, die zo veel zegt als een die het gezag heeft over alle andere generalen, zou door den kardinaal Richelieu ingevoert zyn, toen hy het oppergezag over het leger in Italië op zich nam. Van den eertytel van *ſtadhouder* en *kapitein generaal* van Hollandt, enz. zal in het artykel van STADHOUDER GENERAAL geſproken worden. De Venetianen plegen in oorlogstyden een generaliſſimus of kapitein generaal over hunne zeemacht te verkiezen; daarenboven hebben zy altydt een *provediteur generaal* over de garſche vloot, en als 't oorlog is een generaal der Golf, een generaal der galeaſſen, insgelyks een uitlandſchen generaal, den welken zy *general di diſbarco* noemen, wyl hy het bevel heeft over de troupen, die men van de vloot aan landt zet, om den eenen of den anderen aanſlag uit te voeren. Ook zyn 'er minder bedieningen, die den tytel voeren van generaal, als men zegt *auditeur generaal*, generaal krygstuigmeeſter, adjutant generaal, generaal krygscommiſſaris, generaal kwartiermeeſters, enz. *Dictionaire de Trevoux. Etat de la France. S. Dedier en Amelot de la Houſſaje de la rep. de Veniſe. Hiſt. de Cardin. du Richelieu.*

GENERAALS *der galeien van Vrankryk.* Dit zyn officiers van de kroon, die het gezag hebben op de Middelandſche zee, en ten teken van hunne waardigheit een anker in hun wapenſchildt voeren. Zie hier eene lyſt van de zelve.

I. *Jan van Crambrillak*, ridder, kamerling des konings, is de oudſte, dien men vindt, dat deze waardigheit van generaal der galeien in den jare 1410 bekleed heeft.

II. *Pregent van Bidoux*, ridder van de orde van S. Jan te Jeruzalem, grootprioor van S. Gilles, generaal van de galeien geweeſt van den jare 1497 tot den jare 1518, toen hy zich in den dienſt van zyne orde begaf. Hy ſtierf te Nice in Auguſtus 1528, oud 60 jaren.

III. *Bernardinus de Beaux*, ridder van S. Jan van Jeruzalem, gezaghebber van S. Vincent de Largues, wierdt tot generaal der galeien verkoren in den jare 1518, maar bediende dit ampt ſlechts een jaar, en ſtierf te Marſeille den 12 December 1527.

IV. *Bertrand d'Ornesan*, ridder, heer van Aſtarak, baron van S. Blankart, marquis van l'Iſles d'Or, enz. wierdt generaal der galeien in den jare 1521.

V. *Andreas Doria*, een edel Genuees, wierdt verkoren in den jare 1525, maar verliet des konings zyde in den jare 1528, en voegde zich by keizer Karel den V, die hem prins van Melphe en ridder van het gulde vlies maakte.

VI. *Anthony van Rochefaucoult*, heer van Barbeſieux, wierdt met dit ampt van generaal der galeien begunſtigt in den jare 1528. Hy was ridder van des konings orde, landrichter van Guienne, en luitenant generaal van 't gouvernement der ſtadt Parys en Iſle de France. Hy ſtierf in 't jaar 1537.

VII. *Anthony*, bygenaamt *kapitein Paulin*, baron de la Garde, ridder van des konings orde, luitenant van zyn majeſteit in Provence, en hoofdman over honderd, wierdt generaal van de galeien in den jare 1544. Hy ſloeg tegen de Engelſchen in den jare 1545, en wierdt afgezet, maar wederom herſtelt in den jare 1566, en ſtierf in den jare 1578.

VIII. *Leon Strozzi*, ridder van S. Jans orde van Jeruzalem, prioor van Capua, wierdt generaal in den jare 1547, na de ongenade van den baron de la Garde, en verliet den Franſchen dienſt om zynen Godsdienſt in den jare 1551.

IX. *François de Lorraine*, grootprioor van Vrankryk, die generaal over de galeien van Malta geweeſt was, verkreeg deze bediening in den jare 1557, en ſtierf den 6 Maart in den jare 1563, in den ouderdom van 29 jaren.

X. *Renatus de Lorraine*, marquis van Elbeuf, volgde in dit bewindt zynen broeder François in den jare 1563, en ſtierf 1566, oud zynde 30 jaren.

XI. *Hendrik van Angouleme*, grootprioor van Vrankryk, natuurlyke zoon van koning Hendrik den II, wierdt met dit ampt begiftigt, en als hoofdt over de zeemachten in de kleine Ooſt geſtelt na de doodt van den baron de la Garde, waar van hy kort daar na wederom afſtandt deedt, zynde gouverneur over Provence geworden.

XII. *Karel van Gondy*, heer van la Tour, oudſte zoon van Albert van Gondy, hertog van Rets, wierdt met deze bediening begiftigt in den jare 1578, en ſtierf in 't zelve jaar.

XIII. *Karel van Gondy*, marquis van Bel-Iſle, kreeg dit ampt in den jare 1579, onder het beſtier en toezicht van den maarſchalk de Rets, zynen vader, om zyne jonkheit. Hy ſneuvelde in den jare 1596, in den ouderdom van 27 jaren.

XIV. *Albert van Gondy*, hertog van Rets, pair en maarſchalk van Vrankryk, hadt het gezag als generaal der galeien gedurende de minderjarigheit van zynen jongſten zone, hier boven genoemt, door brieven van den jare 1586, en ſtierf in den jare 1602.

XV. *Philips Emanuel de Gondy*, graaf van Joigny, wierdt generaal der galeien van Vrankryk in den jare 1598, en ridder van den H. Geeſt in den jare 1620.

XVI. *Petrus van Gondy*, hertog van Rets, pair van Vrankryk, kreeg dit ampt in zyns vaders plaats in den jare 1626, en ſtondt daar van af ter gunſte van den marquis du Pont de Courlay in den jare 1635.

XVII. *François van Vignerod*, marquis van Pont de Courlay en Poitou, gouverneur van Havre de Grace, ontfing dit ampt na den afſtandt van den hertog van Rets, en ſtierf den 26 January in den jare 1646, in den ouderdom van 37 jaren.

XVIII. *Armand Johannes van Vignerod du Pleſſis*, hertog van Richelieu, pair van Vrankryk, prins van Mortagne, marquis van Pont de Courlay, enz. deedt zyn eedt als generaal der galeien in den jare 1643, en ontſloeg zich daar van in 't jaar 1661.

XIX. *François*, marquis van Crequi, volgde in deze bediening in den jare 1661, en wierdt ontſlagen in den jare 1669, zynde het jaar te voren maarſchalk van Vrankryk geworden.

XX. *Lodewyk Victor van Rochechoart*, graaf, daar na hertog van Vivonne, prins van Tonnay, Charente, enz. kreeg dit beroep na den afſtandt van den vorigen in het jaar 1669, en deedt zyn eedt in 't jaar 1670.

XXI. *Lodewyk van Rochechouart*, hertog van Mortemar, pair van Vrankryk, hadt de toezegging van dit ampt al by zyns vaders leven, en ſtierf den 3 April 1688.

XXII. *Lodewyk Auguſtus van Bourbon*, gewettigde zoon van Vrankryk, prins van Dombes, hertog van Maine en Aumale, wierdt na de doodt van den grave van Mortemar tot generaal der galeien verheven in den jare 1688, en ſtondt daar van af in 't jaar 1694 ter gunſte van

XXIII. *Lodewyk Joſeph*, hertog van Vendôme, enz. ridder van des konings orde, gouverneur van Provence; kreeg dit ampt in den jare 1694, en deedt zyn eedt in handen van den koning den 24 April, ſtierf den 11 Juny 1712, oud 58 jaren.

XXIV. *Renatus* heer van Fraullais, graaf van Teſſé, maarſchalk van Vrankryk, kreeg dit ampt in den jare 1712.
Zie P. *Anſelmus hiſtoire des grands officiers de la Couronne. Ruffi hiſt. de la ville de Marſeille.*

GENERAALS *der geeſtelyke ordens* worden de zodanige genaamt, die als overſten het beſtier en toezicht hebben van zekere geeſtelyke ſocieteit of broederſchap. De meeſte worden op de algemeene vergaderingen van hunne orde door de meerderheit van ſtemmen der bywezende afgezondenen verkoren, zommige voor hun leven, andere voor eenige bepaalde jaren: doch de pauſſelyke beveſtiging moet daar op volgen. Deze generaals hebben doorgaans hun verblyf te Rome: en de genen, die hunne woonplaatſen in Vrankryk hebben, zyn die van Ciſtercienzen, Karthuizers, Premonſtratenzen, Vaders van 't Oratorie, van de Congregatie de la Miſſion, Fevillanten, van S. Maur, S. Ruf de Valence, Grammondt en van S. Anthony van Vienne. *Dict. de Trevoux.*

GENESIS, het eerſte boek der H. Schrifture. Deze naam betekent *oorſprong, geboorte*, om dat het ſpreekt van het begin van de ſchepping der wereldt. De Hebreën noemen 't *Bereſchith*, da

dat is, *in den beginne*, welke de eerste woorden van dit boek zyn. Mozes heeft het zelve, nevens de vier volgende boeken, geschreven, wanneer hy was in 't landt van Midian. Anderen willen, dat hy dit eerste boek geschreven zou hebben in Egypten voor den uittocht; maar 't is niet waarschynlyk, dat hy zulks voor 't verkondigen van de Wet gedaan zou hebben. De Joden verbieden de jongelieden voor hun 25 of 30 jaar de eerste hoofdstukken van dit boek te lezen. Het bevat 50 hoofdstukken, inhoudende de geschiedenis van de scheppinge der wereldt, de geslachtrekening der oudvaderen, een verhaal van den zondvloedt, een register der afstammelingen Noachs tot aan Abraham, het leven van dien oudvader, van Izaak, Jakob en Joseph, eene geschiedenis van de afstammelingen Jakobs tot aan de doodt van Joseph, en begrypt een tydt van 2369 jaren, of daar omtrent, volgens de tydrekeninge der oudvaderen naar den Hebreeuschen text. *Hieronymus. Pererius, &c.*

GENESIUS, een martelaar te Rome, leefde ten tyde van Diocletianus, was een komediant, en streek de Christenen eerst op het toneel geweldig door, willende daar mede den keizer en het volk bekoren. Wanneer hy eens den duivel verbeelden moest, kreeg hy zulk een wonderlyk gezicht, terwyl hy in dit gewaat was, dat hy daar door bewogen wierdt het Christendom aan te nemen. Waar op hy zich opentlyk verklaarde, dat hy den Christus als den waren Heilandt aanbadt, en alle afgodendienst verliet. Eerst meenden de aanschouwers, dat hy zulks deedt om daar mede te spotten, en zo veel te beter zyne rol te spelen. Hier op wierden alle plechtigheden gebruikt, hem wierdt een lange rok aangedaan, en eenige soldaten kwamen kwansuis hem in verzekering nemen, brengende hem voor den keizer, die by het beeldt van Venus zat, om hem het zelve te doen aanbidden; maar Genesius verklaarde zich nogmaals een Christen te zyn, badt den waren Godt aan, en verachtte de goden, met handen gemaakt. Wanneer nu de keizer zag, dat dit spel ernst was, en dat hy zich als een Christen en geenzins als een komediant aanstelde, liet hy hem door 't volk wakker afrossen, en zondt hem naar den overste Plautianus, die hem met vele pynigingen plaagde; maar ziende dat hy standvastig bleef, schreef hy daar over aan den keizer, die hem beval, dat hy hem het hoofdt zou laten afslaan, 't welk den 25 Augusty des jaars 303 geschiedde. *Surius Tom.* IV. *Martyr. Rom.*

S. GENESIUS *van Arles*, aldus genaamt, om dat hy van Arles in Provence geboortig was, en om hem van den bovengemelden te onderscheiden. Hy was een Catechumeen, toen Diocletianus en Maximianus hunne vervolging tegen de Christenen begonnen, en bekleedde het ampt van geheimschryver der justitie. Wanneer hy deze bediening nog waarnam, maakte de rechter eene inzetting, dat alle Christenen, die de goden niet offeren wilden, met de doodt zouden gestraft worden. Genesius wilde zulks niet op 't papier zetten, liet alles staan en vertrok uit de stadt, vermits hy de martelkroon niet wilde ontfangen voor hy gedoopt was. Maar hy moest echter zyn leven laten, vermits de dienaars van den rechter hem tot Arles vervolgden, en als hy door de Rhone zwom, namen zy hem op den anderen oever waar, en sloegen hem het hoofdt af. *Paulinus. Surius Tom.* IV. *Martyrolog. Rom.*

GENESSANO, of GENEZZANO, oudtyds *Juventianum*, een steedtje van den Kerkelyken Staat, in Italië, gelegen in 't zogenaamde veldt van Rome, tusschen Frescati en Palestrina, van beide omtrent 2 of 3 mylen afgelegen. *Baudrand.*

GENESTE, de naam eener ridderorde, anders genaamt *de orde van la Cosse de Geneste*, ingestelt door koning Lodewyk den IX van Vrankryk in den jare 1234, by de kroning van de koninginne, zyne gemalinne. *La Geneste*, of *de Genist*, in 't Nederduitsch *de Brem*, is een klein boompje of heester, 't welk gele bloemen voortbrengt, die de gedaante hebben van monnikskappen, bloeiende in de lente en in de herfst. De koning verkoor dit tot een zinnebeeldt met deze woorden: *exaltat humiles; hy verhoogt de nederigen*, het zelve aanmerkende als een verbeelding der ootmoedt. De halsbandt van deze orde was te zaamgevoegt van peullen, waar in het zaadt van de Geniste of brem besloten legt, zeer natuurlyk geëmailleert of geschildert, doorzaait met goude leliën, besloten in doorgebroke ruiten, alle vastgemaakt aan een keten, waar onder aan een goude lelie hing. Koning Lodewyk ontfing dit ridderteken het allereerst van Gualterus, aartsbisschop van Sens, 's avonds voor de kroning der koninginne. De ridders droegen een wit damast kleedt. Behalven deze ridderorde verkoor de koning ook 100 edellieden tot zyne lyfwacht, die lange wapenrokken droegen, met een wit trawantrokje met zilver geboort, waar op van voren en achteren een zodanig boomje van Geniste of brem geborduurt was, boven het welke een handt uit de wolke kwam, die het zelve met eene goude kroon kroonde, met dit byschrift: *Deus exaltat humiles*, dat is: *Godt verhoogt de nederigen*; hoewel anderen willen, dat dit alleen een kleedt van onderscheidt voor den koninklyken wapendrager geweest is, en geen ridderorde, en dat zulks van Karel den VI zyn oorsprong heeft. *Favin Theatre d'Honneur & de Chevalerie. Pierre de S. Julien orig. Burg. fol.* 152. *Miræus de ord. equestr. pag.* 89. *Gryphii ridderorde pag.* 164.

GENET, (FRANÇOIS) bisschop van Vaison, geboren te Avignon den 18 October des jaars 1640, was de zoon van Antony Genet, Doctor in de burgerlyke en geestelyke rechten, en van Catharina van Chaissy. Na dat hy de gronden der wetenschappen gelegt hadt, schikte hy zich tot de wysbegeerte van Scot: en bondt zich vervolgens sterk aan de beginselen der wysbegeerte en Godgeleerdheit van S. Thomas. Eindelyk leide hy zich op de kanonyke rechten, en wierdt door M. le Camus, bisschop van Grenoble, en den kardinaal Grimaldi, aartsbisschop van Aix, ten dienst der kerke gebruikt. Paus Innocentius de XI maakte hem kanunnik en prediker te Avignon, en benoemde hem vervolgens in 't jaar 1685 tot het bisdom van Vaison. Hy maakte eenige inzettingen tegen het danssen, grof spelen, de korte kleederen der kerkelyken, hadt een uitnemende waakzaamheit voor zyne geestelyken, en regelde zyn bisdom door gedurige bezoeken. De oorlog, ontstaande in den jare 1688, belette deze herderlyke waarnemingen; maar toen deze weder ophieldt, hervatte hy zynen yver. Hy deedt een reize naar Rome ter gelegenheit van 't H. jaar, en verdronk den 17 October des jaars 1702, terwyl hy van Avignon naar Vaison ging. Hy schreef verscheide Godgeleerde en zedekundige werken in 't Fransch, waar aan men den naam van Grenobelsche Godgeleerdheit gegeven heeft, en wordt ook waarlyk zeer veel in de Roomsche scholen en seminariën gebruikt. Hy wierdt echter verdacht gehouden van een Jansenist geweest te zyn. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles.* XVII *siecle.*

GENETTE, eene zekere ridderorde, die eertyds in Vrankryk, naar 't gevoelen van eenige schryvers, door Karel Martel in den jare 726 is opgericht. Men zegt, dat deze prins, na dat hy 't heir van Abderam geslagen hadt, een grote menigte civetkatten, die de Franschen Genettes noemen, vondt, en ter gedachtenis van zyne overwinning hier van een orde oprichtte. Hy maakte zestien ridders; deze droegen tot teken van hunne ridderorde een halsbandt van drie goude met gemailleerde rode rozen doorvlochtene schakels, hangende daar aan een met zwart en rood gmailleerde civetkat van goudt, op een veldt met bloemen en leliën bezaait. *Favin. Theatr. d'honneur & de cheval Miræus de equestr. ord. p.* 90. *Menenius. p.* 29.

GENEVE, eene stadt der oude Allobrogen, op de grenzen van Savoje, aan de Rhone, en het Geneefsche meir, of zee, gelegen. Zy geeft den naam aan 't *Genevois*, 't geen heden aan den hertog van Savoje behoort. Zy heeft Chablais en Faucigni ten Oosten; de Rhone ten Westen, en ten deele ten Noorden, en Savoje ten Zuiden. Men vindt daar Annecy, la Roche, Albi, enz. Deze stadt wordt bestiert als eene republyk, en hadt wel eer een bisschoppelyken setel, behorende onder Vienne. De Latynsche schryveren noemen deze stadt verscheidentlyk, als: *Januba*, *Genabum*, *Janoba*, *Jenoba*, *Genova*; maar haar eigentlyke naam is *civitas Genevensium*, of *Geneva*. De Hoogduitschers noemen haar *Genff*. Het is eene zeer schone stadt, versterkt en zeer wel gelegen, ten dele op eenen heuvel en ten dele op eene vlakte, die zich ten Noorden tot aan 't meir uitstrekt. De Rhone, die uit dit meir loopt, omringt ten Westen de stadt, en scheidt van de zelve het aangename S. Gervais, 't welk eigentlyk in 't landt van Gex legt. Ten einde van de stadt ontvangt de Rhone de rivier de Arve, die ten Zuiden ter versterking van Geneve strekt. De kerk van S. Pieter is op een heuvel gebouwt, en tegenwoordig de hoofdkerk der Gereformeerden. Men vindt 'er verscheide schone plaatsen, het stadhuis is voortreffelyk, met een zonderlinge trap gebouwt, een tuighuis wel voorzien en in goede order, wyde wandelwegen, schone straten, en voornamentlyk die, de welke zich langs het meir uitstrekt. De straten, die zy *Les rivieres* noemen, of *rues bassees*, zyn drie byzondere straten; want in 't midden is een ruimte voor de koetzen en rytuigen; aan wederzyden vindt men een aaneenschakeling van allerlei winkels, die als twee byzondere straten uitmaken, en wier luiffelen of gaanderyen, ondersteunt door pylaren, de kopers en wandelaars bedekken voor de ongestadigheden der lucht. Zy is eene voorname koopstadt, en 't omleggende landt vruchtbaar in wyngewas. Zy is oud, en verscheide opschriften daar gevonden wordende bewyzen, dat zy ten tyde van de Romeinen geen van de geringste steden geweest is. Naderhandt heeft ze veel geleden door de invallen der barbaren, die uit het Noorden in Gaule vielen. Het is zelf waarschynlyk, dat Crocus, hopman der Duitschers, haar byna verwoest heeft in den jare 271, en dat keizer Aurelianus veel tot haren wederopbouw heeft toegebragt. Men zegt, dat Gondebaud, koning van Burgundië, daar verscheide verbeteringen maakte. Karel de Grote trok daar in het jaar 773 al zyne oorlogsmacht byeen, verdelende de zelve in twee ligchamen, om daar Desiderius, koning der Longobarden, mede te beoorlogen. Keizer Karel de IV stichtte daar een universiteit in den jare 1368.

Geneve heeft voor dezen zyne eigene graven gehad, die in de IX eeuwe hun begin nemen. Men meent, dat de alleroudste graaf geweest is *Radbert*, levende tot den jare 880, die by zyne gemalinne Richilda naliet *Albitius*, de welke tot den jare 931 leefde, en de weldoender was van de priory Nantua. Hy liet by zyne gemalinne Odda *Koenraad* na, die vader wierdt van *Robert*, en deze teelde wederom *Albert*, die volgen zal, en *Koenraad Albert*, graaf van Geneve, stervende in den jare 1001. Hy hadt by Eldegarde, stichtster van de kerk van Versoi, *Renaud*, grave van Geneve, in 't jaar 1004, en *Aimon* den I van dien naam, die leefde tot den jare 1016, en die geteelt hadt *Gerard*, of *Gerold* den I, overwonnen door Koenraad de Salische in den jare 1034. Deze trouwde met Gisela, die genoemt wordt in eenen tytel van de kerk van Geneve, by wie hy teelde *Gerard*, of *Gerold* den II, die volgt: *Robert*, grave van Geneve, gestorven zonder kinderen na 't jaar 1060, en *Johanna*, gemalin van Amadeus den II, grave van Savoje. *Gerard* of *Gerold* de II, graaf van Geneve, stierf in den jare 1080, en hadt by Thetberge, die een twede huwelyk deedt aan Louis, heer van Faucigni, *Conon*, die de kerk van S. Marcel aan 't klooster

van

van Lemens, digt by Chambery, gaf; en *Burchard*, monnik, en daar na abt van Abondance in het Chablais. *Aimon* de II ſtichtte de abdy van Bonmont, in 't landt van Vaux, in den jare 1134, en hadt by Ida van Foucigni *Amadeus* den I van dien naam, grave van Geneve, die volgen zal; *Gerard*, vader van Alix van Geneve, getrouwt aan Gui Viſcomti, here van Albuzagne, enz. en *Willem*. *Amadeus* de I, graaf van Geneve, leefde nog in 't jaar 1157, nademaal hy met Ardutius van Foucigni, biſſchop van Geneve, een verbondt oprechtte. Hy voerde oorlog tegen Conraad, hertog van Zeringen, maar S. Bernard deedt zyn beſt om dit by te leggen, en hadt by Magtild zyne gemalinne Willem den I, die volgt, en Amadeus, here van Gez. *Willem* de I, graaf van Geneve en Vaux, ſtichtte de Karthuizers van Pommiers in 't jaar 1179. Hy leefde nog in 't jaar 1192, en hadt by Beatrix, ſtichtſter van 't klooſter S. Catharina te Annecy, *Humbert*, die volgt; *Willem*, die na hem zal volgen: *Aimon*, biſſchop van Morienne in 't jaar 1220, en *Beatrix*, eerſte gemalin van Thomas den I van dien naam, grave van Savoje, by wien zy geen kinderen kreeg. *Humbert*, graaf van Geneve, trouwde met Agnes, dochter van Amadeus den III, grave van Savoje, by wie hy hadt *Ebal*, geſtorven in Engelandt in den jare 1259. *Willem* de II, oom van Ebal, wierdt graaf van Geneve, en maakte zyn teſtament den 18 November in 't jaar 1252. Hy trouwde Aliſa de la Tour, by wie hy hadt *Rudolph*, die volgt; *Amadeus*, biſſchop van Die, geſtorven den 2 January des jaars 1270, hebbende het jaar te voren toegeſtaan de veréeniging van 't bisdom Die met Valence, gelyk elders gezegt wordt. *Henrik* hadt *Eleonora*, getrouwt aan Bertrand van Beaux, den III van dien naam, prins van Oranje; *Robert*, biſſchop van Geneve in den jare 1281; *Willem*, biſſchop van Langres in den jare 1288; *Aimon*, provooſt van de kerk van Lauſanne; *Jan*, prioor van Nantua, en daar na biſſchop van Valence en Die na Amadeus van Rouſſillon, geſtorven in den jare 1281, en *Beatrix*, getrouwt, volgens Guichenon, aan Ronſolinus, here van Lunel in Languedok. *Rudolf* leefde tot den jare 1285, en hadt by Maria van Coligni, vrouwe van Varei, zyne gemalinne, *Aimon* den II, die volgt; *Amadeus* den II, die na zyn broeder volgen zal; *Guido*, kanunnik en biſſchop van Senlis, daarna abt van S. Seine; *Johanna*, die M. Guichenon de vrouw maakt van Guichard, here van Beaujeu; en *Margareta*, getrouwt aan Aimar van Poitiers, grave van Valentinois. *Aimon* de II, graaf van Geneve, ſtierf in den jare 1290. Hy trouwde voor zyne eerſte gemalinne Agnes van Monfaucon, by wie hy won *Agnes*, gemalinne van Philips van Vienne, heer van Pagni, in 't jaar 1296, en *Conteſon*, getrouwt aan Jan van Vienne, here van Mirebel. Graaf Aimon nam in tweden echt ter gemalinne Conſtantia van Bearn, oudſte dochter van Gaſton den VII, markgrave van Bearn, by wie hy geen kinderen kreeg. Na hem wierdt *Amadeus* de II graaf van Geneve, en ſtierf den 22 May 1308, nalatende by zyne gemalinne *Agnes* van Chalon *Willem* den III, die volgt; *Hugo*, heer van Anton, die kinderen naliet, en *Amadeus*, biſſchop van Toul. *Willem* de III, grave van Geneve, wierdt voogdt van den Dauphin Guigues, en leefde nog in 't jaar 1320. Hy was getrouwt in den jare 1297 met Agnes van Savoje, dochter van Amadeus den V, grave van Savoje, en na hare doodt hertrouwde hy met Emeranda de la Fraſſe, vrouwe van Montjoie. Van 't eerſte bedde hadt hy *Amadeus* den III, die volgt: *Jolantha*, vrouw van Beraud, grave van Clermond, dauphin van Auvergne; en *Pieter*, die een tak maakte van de marquiſen van Luillins. *Amadeus* de III, graaf van Geneve, ſtierf in 't jaar 1367, na dat hy veel achting hadt verkregen, en bemind was van keizer Karel den IV, die hem prins van 't ryk maakte. Hy was eerſt getrouwt in 't jaar 1324 met Mahaud, dochter van Robert den VIII, grave van Auvergne en Bologne; en daar na met Maria van Vlaanderen, zyne twede gemalinne; teelde by de zelve *Aimon* den III, grave van Geneve, geſtorven zonder mannelyk oir in 't jaar 1366; *Amadeus* den IV, geſtorven te Parys in 't jaar 1368, zonder kinderen na te laten by Johanna van Frelois, vrouwe van Savoiſy, zyne gemalinne; *Jan*, graaf van Geneve, ongehuwt geſtorven in 't jaar 1370; *Pieter*, graaf van Geneve, geſtorven zonder kinderen by Margareta van Joinville; *Robert*, die volgt; *Maria*, eerſt getrouwt aan Jan van Chalon, heer van Arley, en ten twedemaal aan Humbert, here van Thoire en Villars; *Johanna*, getrouwt aan Raimond van Beaux, by wien zy geen kinderen gehadt heeft; *Blanche*, getrouwt aan Hugo van Chalon, here van Arlay; *Catharina*, vrouw van Amadeus van Savoje, prins van Achaje; en *Jolantha*, getrouwt (volgens M. Guichenon) aan Aimeri, markgrave van Narbonne. *Robert* wierdt kardinaal, daar na paus te Avignon, onder den naam van Clemens den VII, en ſtierf in den jare 1364. Deze paus nam na de doodt zyner broederen den tytel van grave van Geneve aan. *Humbert* van Villars volgde hem, en ſtierf zonder kinderen in den jare 1400, nalatende tot zynen erfgenaam *Odo van Villars*, die door een tractaat, geſloten binnen Parys den 5 Auguſty des jaars 1401, afſtandt deedt van 't graafſchap Geneve aan *Amadeus*, hertog van Savoje. *Philips* van Savoje, twede zoon van Philips, hertog van Savoje, bygenaamt Zonderlandt, en van zyne twede gemalinne Claudina van Broſſe van Bretagne, hadt als erfportie het graafſchap van Geneve, gelyk onder het artykel van NEMOURS gezegt wordt.

Geneve was de laatſte provincie der Romeinen in Gaule, en als een ſterke borſtwering tuſſchen hen en de Zwitſers. Julius Ceſar liet binnen dagen een retrenchement maken van een byna onwinbare ſterkte, ſtrekkende van 't meir van deze ſtadt tot aan den berg Jura, ter lengte van vyf mylen. Dit was een muur van zestien voeten hoog, om daar door de uitlopen dezer woeſte volkeren in 't Celtiſch Gallië te beletten. Geneve was altydt onder het gezag der Roomſche keizeren geweeſt, tot aan de ſcheuring van dat ryk: toen heeft het zich aan de Burgundiërs onderworpen, die daar in oprechtten het Lionnoiſche Gallië, langs de Saone en de Rhone. Het geraakte naderhandt onder de Franſchen, toen Clodoveus en zyne zonen zich daar van meeſter hadden gemaakt, en dit ryk aan hunne kroon hechtten. Maar in de verdeling van deze monarchie onder Karel den Eenvoudigen in 't jaar 888 keerde deze ſtadt weder onder 't gezag van de nieuwe koningen van Burgundië, die de zelve omtrent 144 jaren bezeten hebben, tot aan Roeland den II, die by teſtament zyn ryk aan prins Henrik, zoon van keizer Conraad, maakte.

Maar nademaal in deze verandering in den jare 1032 de meeſte biſſchoppen zich meeſter maakten van hunne ſtandplaatſen, en de graven, of gouverneurs zich aanmatigden de heerſchappy over hunne provincien, en de Duitſche keizers hen die als lenen lieten bezitten, heeft men ſedert ook biſſchoppen en graven van Geneve gehad, die het volſtrekte gezag over deze ſtadt zich aanmatigden. De ſtadt heeft ondertuſſchen altydt geoordeelt meeſtereſſe en vry te zyn, vermits zy van alle tyden door de keizers als eene keizerlyke ſtadt was erkent geweeſt, en de zelve vryheden en voorrechten bezat als een lidt van 't ryk; maar vermits hier geen plaats is om te beweren, wie van deze partyen, daar zo veel voor en tegen is geſchreven, gelyk of ongelyk heeft, zal men zulks voorby gaan, en alleen zeggen, dat voor de verandering van Godsdienſt die van Geneve altydt hunnen biſſchop erkent hebben als hunnen prins, en ten naaſten by als den Doge van Venetië. De Raadt en de vier loontrekkende raadslieden (*Syndici*) door 't volk verkoren, hebben altydt te gelyk met den biſſchop en zyn kapittel het tydelyk beſtier over de ſtadt en 't onderhorige landt gehad, zonder ooit de graven van Genevois, noch hertogen van Savoje, die daar recht op mogten gehad hebben, te willen erkennen voor hunne ſouvereinen. Deze vorſten, die zelf dikwils hun hof binnen Geneve hielden, en die daar recht over hunne onderdanen oeffenden, hebben door verſcheide plechtige betuigſchriften getoont, dat zy zulks oeffenden, zonder het recht der burgeren of hunne vryheit te benadelen. Dit is altydt vreedzaam in dien ſtaat gebleven, tot dat hertog Karel de III van Savoje, die aan den biſſchop Jan van Savoje al zyn tydelyk recht afſtondt, opentlyk in den jare 1518 ondernam zich volſtrekt meeſter te maken van die ſtadt, waar op drie honderd van de wakkerſte burgers een verbondt oprichtten met Fryburg, welk Canton deze ſtadt onder zyne beſcherminge nam, haar ſchenkende het recht van burgerſchap. De aanhangelingen van den hertog van Savoje, die in een groot getal binnen de ſtadt waren, wilden dit verbondt niet aannemen, zo dat Geneve zich toen in twee partyen verdeelt zag, waar van de eene zich noemde de *Eignots*, kwalyk uitſprekende het Hoogduitſche woordt *Eidgenoſſen*, 't welk verbondelingen of *eedgenoten* zeggen wil, en de andere *Mammelus*, welke de aanhangelingen, van Savoje als een ſcheldnaam, gelyk als of het Mamelukken, onderdanen of ſlaven van de Soudanen van Egypte waren, toegevoegt wierdt.

Ondertuſſchen taſtte hertog Karel die van Geneve aan, maar het heir van Fryburg kwam hen te hulp, en viel in het landt van Vaux, 't welk den hertog toebehoorde. Hier op maakte men een verdrag tuſſchen den hertog en de bondgenoten, waar by de hertog van Savoje zyne eiſchen zo lang opſchortte, tot dat men dien aangaande in een algemene byeenkomſt deze verſchillen zou afgedaan hebben. Vier of vyf jaren daar na ſloten de eedgenoten een nieuw verbondt met Fryburg en 't Canton van Bern, en joegen in den jare 1526 de Mammelus uit de ſtadt. Dit verbondt met Bern gaf den doodſteek aan den Roomſchen Godsdienſt, want die van Bern, reets den Hervormden omhelſt hebbende, hielpen dien mede in Geneve handhaven. Dus heeft Geneve zich zelf in zyne vryheit, daar zy ſteets zo veel werk van maakte, ten eenemaal geveſtigt, mistrouwende den hertog van Savoje, als zynen naaſten en ontzagchelykſten nabuur, waar mede het dikwils overhoop heeft gelegen. De Hervormde Godsdienſt dus aangenomen zynde, wierden de beelden, kruiſſen, enz. verbroken, en Willem Farel was hun eerſte predikant, die dagelyks in de hoofdkerk predikte. Deze brave man hadt te voren ook veel dienſt gedaan in de Hervorminge van Bern. Doch dit veroorzaakte vele oneenigheden in de ſtadt tuſſchen beide de Godsdienſten. Die van Bern en Fryburg onderſteunden de Gereformeerden, de anderen de Roomſch-Katholyken. Dit verwekte twee factiën. De Roomſchen wilden de ſtadt liever ten gronde toe verwoeſt zien, eer zy wilden gedogen, dat de Roomſche Godsdienſt vernietigt wierdt; maar die van den anderen kant belaſtten Farel en de andere predikanten met 't hervormen yverig voort te varen. De Raadt van Geneve nam eindelyk een beſluit van beide de Godsdienſten toe te laten, gevende ieder vryheit te gaan waar zy wilden; maar de biſſchop Pieter de Baume, ziende zyn gezag den bodem ingeſlagen, vertrok uit de ſtadt. Sedert hebben de biſſchoppen hunnen ſetel te Annecy gehad. De Hervormde Godsdienſt ondertuſſchen dagelyks de overhandt nemende, beſloot de Raadt den zelven ten eenemale in te voeren, en de Roomſch-Katholyken geheel te vernietigen, het welk geſchiedde in 't jaar 1535, doende ter gedachtenis daar van op een kopere plaat, ſtaande op het ſtadhuis, met goude letteren graveren de volgende woorden, de welke daar heden nog gezien worden: *Ter onſterffelyker gedachteniſſe van Gods grote genade, dat hy ons verloſt heeft van het juk des Roomſchen Antichriſts, de bygelovigheden uitgeroeit, en onze vryheit door de verbanning en vlucht onzer vyanden wederom herſtelt heeft.*

Dies zyn na dit besluit alle religieuzen en monniken uit de stadt verdreven, en de Roomsche burgers, die hun gevoelen niet wilden verlaten, vertrokken elders met 'er woon. In den jare 1707 is den Lutherschen openbare oeffening van Godsdienst in deze stadt vergunt. Johannes Calvinus en Theodorus Beza zyn in de zelve overleden. Voorts moet men hier niet stilzwygende voorbygaan, dat Karel Emanuel, hertog van Savoje, de stadt Geneve in den jare 1602 heeft zoeken te overrompelen, zynde daar toe aangezet door Albigny, zynen luitenant generaal aan deze zyde van het gebergte, en gouverneur van Savoje, en wordende in dit voornemen begunstigt door Bernoliere, of Brunaulieu, gouverneur van Bonne. Albigny trok derhalven in stilte met twee duizend man, wel van ladders en anderen nodigen voorraadt voorzien, naar de stadt, om de zelve by nacht te beklimmen. Men hadt reets eenige moordslagen, volgens de krygskunde van dien tydt, aan verscheide poorten aangeschroeft, welke hare werking ter bestemder tydt doende, de poorten zouden aan stukken slaan, wanneer de wacht, eenig volk omtrent den voet van den muur gewaar wordende, vuur op hen gaf, en de burgers in de wapenen geraakten. Zy schoten toe naar de poorten, daar de aanval was, alwaar een scherp gevecht voorviel, met dien uitslag, dat de Savojaarden eindelyk moesten wyken. Een groot getal ondertusschen over de muren geklommen zynde, wierdt in de stadt zelf door de burgers ter neder gemaakt, of gevangen. Het getal der eersten beliep over de honderd, en dat der gevangenen was dertien; maar vele, ziende, dat zy het in de stadt niet konden houden, sprongen over den muur in de gracht, daar zy meest verdronken. De gevangenen wierden des anderen daags onthoofd, en hunne hoofden op pennen op den muur gezet, aan den kant, daar zy overgekomen waren. Anderen zeggen, dat meer dan vyf honderd Savojaarden by deze onderneming het leven inschoten. Men heeft sedert te Geneve alle jaren een dankfeest gehouden, door de inwoners *le jour d'Escalade*, dat is te zeggen: *de dag der beklimming* of *beladdering*, genoemt, wanneer men een afzonderlyk liedt zingt, de voornaamste omstandigheden dezer zake behelzende. *Jacobus Gothofredus*, een Rechtsgeleerde, heeft de geschiedenis van Geneve beschreven, uit welke *Jakob Spon*, een geneeskundige te Lions, waarschynlyk de zyne heeft getrokken. *J. Cæsar de bello Gall. lib.* VI. *Guichenon Hist. de Savoje. Histoires de Jac. Spon & Greg. Leti. Algemene Kerkel. en Wereldl. Geschiedenissen door G. Suikers en If. Verburg VIII Stuk, fol. 666*, daar de beladdering van Geneve zeer fraai in een kopere plaat verbeeld wordt.

S. GENEVEVA, GENEVIEVA, en GENOVEVA, geboren te Bourg de Nanterre, drie mylen van Parys, in 't jaar 419, onder de regering van de keizers Honorius en Theodosius den jongen, en in den beginne van die van Pharamond, eersten koning van Vrankryk. Haar vader wierdt genaamt Severus, en hare moder Gerontia. S. Germanus, bisschop van Auxerre, en S. Lupus, bisschop van Trojes, naar Engelandt gaande om de Pelagianen uit te roeien, trokken in het jaar 429 door die stadt, alwaar S. Germanus, na dat hy de wonderlyke gaven van deze jonge dochter hadt gezien, haar vermaande zich ten eenemale Gode toe te wyën. Deze twee prelaten nu van haar weggegaan zynde, liet zich S. Geneveva meest in de kerk vinden, 't welk echter hare moeder niet al te wel behaagde, die haar daarom een slag in 't aanzicht gaf, om haar te huis te doen blyven; maar daar over, zegt men, met blindheit gestraft wierdt; hoewel deze dochter 21 maanden daar na hare moeder het gezicht wedergaf, wasschende slechts hare oogen met putwater. Daar was te Parys te dier tydt nog geen nonneklooster, 't welk van den paus van Rome afhing, waarom de gene, die belofte van eeuwige kuischheit deden, zich alleen by den bisschop aangaven, die haar dan met eenige plechtigheden het kleedt aantrok. Dit deedt ook Geneveva, en verkoos daar toe S. Marcellus, waar na zy wederom naar Nanterre te rug keerde. Na de doodt harer ouderen ging zy naar Parys, alwaar zy zich by eene mevrouwe, die haar ten doop hadt gehouden, onthieldt. Hare heiligheit bevrydde haar echter van den laster niet, en men strooide van haar uit, dat zy een huigchelaarster en eene geveinsde was, en slechts den spot inwendig met den Godsdienst dreef. Deze lasteraren hadden zelf de stoutheit van zulks S. Germanus, toen hy na verloop van 5 of 6 jaren wederom door Parys toog, om een tweden tocht te doen naar Engelandt, aan te brengen; maar deze grote man stopte deze valsche beschuldigers den mondt, 't welk de achting van deze dochter nog meer deedt aangroejen.

Wanneer Attila, koning der Hunnen, met 500000 man in Vrankryk trok, wilden die van Parys hunne stadt verlaten, en elders een schuilplaats zoeken; maar Geneveva verhinderde zulks, en verzekerde hen, dat zy in alle veiligheit in hunne huizen zouden zyn; 't geen ook zo uitviel, want die barbaar trok van Champagne naar Orleans, en keerde van Orleans weder naar Champagne, zonder Parys aan te doen, en wierdt vervolgens wederom weggedreven, doordien de Romeinen, Franschen en Gothen, te zamen vereenigt, eene volkome overwinning op hem, digt by Chalons aan de Marne, in 't jaar 451 behaalden. Omtrent 5 of 6 jaren daarna kwam Meroveus, derde koning van Vrankryk, voor Parys, en maakte, na een lange belegering, zich meester van die stadt; daar Geneveva niets tegen ondernam. Deze belegering wierdt gevolgt van een groten hongersnoodt, die door Geneveva op een wonderdadige wyze gestilt wierdt. Zy scheepte zich op de Seine in, en varende van stadt tot stadt, verzamelde zy in weinig tyds de lading voor twaalf grote schepen met koorn, die zy aan de burgers, en inzonderheit aan den armen, liet uitdeelen, doende voor de zelve gedurig broodt bakken. Koning Meroveus droeg in den korten tydt, dat hy de inneming van Parys overleefde, haar zeer veel achting toe, en volgens het denkbeeldt, het welk hem het Heidendom van haar gaf, eerde hy haar als eene halve godinne. De zelve eer hadt zy ook van zynen zone Chilperik, die haar niets weigerde, 't geen zy van hem verzocht. In 't jaar 460, gedurende de afwezenheit van dezen koning, liet zy eene kerk op het graf van S. Dionysius, Apostel van Vrankryk, en dat van S. Rusticus en Eleutherius, zyne amptgenoten, en medemartelaren, by het dorp Chasteuil, twee mylen van Parys, bouwen: 't welk nog heden S. Denys genaamt wordt. Deze kerk wierdt zeer berucht onder den naam van S. Denys d'Estree, tot dat koning Dagobert daar het klooster van S. Denys liet bouwen. Zy overleedt eindelyk den 3 January des jaars 499, wordende hare lyk in de kelder, of onderaardsche kapel, die S. Dionysius wel eer te Parys, ter eere van S. Pieter en Paulus, hadt ingewyd, en alwaar Clodoveus of Clovis op haar verzoek reets begonnen hadt een prachtig gebouw te timmeren, begraven.

Onder de regering van Lodewyk den Dikken, in 't jaar 1131, wierden die van Parys met een ziekte, die door de geneesmeesters *Feu Sacré*, of het heilig vuur, genoemt wierdt, bezocht, waar aan zeer veel menschen stierven, en daar men geen hulpmiddel voor wist. Men besloot op den raadt van den toenmaligen bisschop van Parys, Stephanus den I, de zogenoemde heilige overblyfselen van S. Geneveva in een plechtigen ommegang om te dragen naar de kerk van O. Lieve Vrouwe, het welk gedaan wierdt, om dat men zich verbeeldde, dat deze kwaal daar door een einde zou nemen. Men bouwde daar op wel haast by de kerk van O. Lieve Vrouwe eene andere, die men noemde de kerk van *S. Geneveva des Ardens*, dat is: *van S. Geneveva der brandenden*: want de zieken wierden met den name van *Ardens*, of de brandenden genaamt. Paus Innocentius de II, verstaan hebbende wat 'er geschied was, beval, dat men jaarlyks op den 26 November haar ter eere een feestdag zou vieren. De kas, daar de reliquien dezer santinne in bewaart worden, staat achter het groot altaar in de kerk der abdy van S. Geneveva. Zy rust op vier dikke zuilen van Jaspis, en wordt onderschraagt door vier Cherubynen. Robert de la Ferté-Milon, abt van S. Geneveva, liet in den jare 1242 de kas maken, die men heden nog ziet. Deze is zwaar verguld, daar de vorige van zilver was. Hier toe is gebruikt 193 en een half marken zilver, en 8 en een half marken goudt. De kardinaal de Rochefaucout, abt en verbeteraar der abdy van St. Geneveva, liet de zelve met een groot getal paarlen en edelgesteentens bezetten, die Maria de Medicis, koningin van Vrankryk, daar toe gegeven hadt. Men kan de zelve niet omdragen, dan door een bevel van den koning, en door een arrest van 't parlement, en moet met de allergrootste plegtigheden geschieden. *Bolandus, Sigebert, Petr. de Natalibus. Claude Molinet le cabinet de la Bibl. de S. Genevieva.*

GENEVRE. De berg Genevre is een van de Alpen, en een van de bekendste doortochten van Vrankryk naar Italië; gelegen in 't Dauphiné, een myl van de stadt Briauçon, op den weg van Suza en Pignerol. *Maty Dict.*

GENEZARETH, een meir in Palestina. Zie CENERETH.

GENGENBACH, eene kleine Ryksstadt in de Mordenau, omtrent den Rhynstroom, een uur boven Offenburg aan de Kintzing gelegen. In den jare 1632 wierdt deze plaats van de Zweden ingenomen. Het merkwaardigste aldaar is de abdy en Benedictyner klooster *Gengenbach*, onder het Straasburgsche bisdom gelegen. Des zelfs abt is een onmiddelyke standt des Ryks en des Zwabischen kreitses, het welk in de Regensburgsche ryksbesluiten van de jaren 1613, 1641, en 1654 is bevestigt geworden. Eenigen willen, dat Pirminius, bisschop van Straasburg, in den jare 742, dit klooster gebouwt heeft; anderen geven voor, dat het zelve in den jare 740 door een vermogend vorst, genaamt Ruthard, hertog van de Elzas, begonnen, en in 't jaar 855 door Luitfried, grave van Habsburg, voltooid is. Onder de abten heeft eene Barthold in den jare 1278 van keizer Rudolph het voorrecht gekregen, dat geen onderdaan van 't klooster op eenen hoger rechtbank appelleren mag. De vorsten van Furstenberg zyn beschermheren van dat klooster, en graaf Willem van Furstenberg heeft in 't jaar 1546, in den Smalkaldischen oorlog, den abt Frederik van Keppenbach gevangen gehouden, door dien zy het Roomsche hof aangezocht hadt, om van zyn klooster een collegie van wereldlyke kanunniken te maken. *Crusius Ann. Suev. P.* III. *l.* IX. *c.* 20. *Pfeffinger ad Vitriarium l.* I. *tit.* 15. *Bucelin. Germ. Sacr. P.* I.

GENGHISKAN, zoon van een Cham der Mogollen, genaamt Pisouca, geboren te Diloun in 't 549 jaar der Hegire, of 1154 na de komste des Heilands. Zyn vader wierdt opgelicht door den koning van China, en in yzere ketenen geklonken, waar van hy met veel moeite zich redde, en stierf in dien tydt, dat hy zich gereed maakte wraak te nemen. Genghiskan hadt ter naauwer noodt dertien jaren. Een zamenzwering byna van alle zyne onderdanen met zyne naburen verplichtte hem te wyken naar Avenk-Ungkhan, Cham der Tartaren, prins van het stamhuis Kerit, dien men anders den priester Jan noemt, en de welke men gelooft een Christen geweest te zyn. Genghiskan wierdt aanstonts wel ontfangen, en diende Avenkkan zeer yverig, niet alleen in den oorlog, dien by tegen zyne naburen voerde, maar ook tegen zynen broeder, dien hy van den troon gestoten hadt. Hy stelde zich daar neder, en trouwde met zyne dochter Oisoungin; maar schoon Avenkkan zo veel verplichting hadt voor zyne getrouwe diensten, nam hy ech-

echter voor zyn schoonzoon te bederven. Genghiskan bergde zich, en wierdt vervolgt van Avenk-kan en des zelfs zone. Genghiskan overvalt hen beide, en flaat hunne troupen. Zy wierden genoodzaakt te vluchten naar Tabanek, koning der Tartaren. Deze liet Avenk-kan doden. Zyn zoon Schokoun bergde zich in 't landt van Cachgar, en wierdt daar ook gedood. Genghiskan verzamelde aanstonts een machtig heir, was gedurende twee en twintig jaren in oorlog, en vermeerderde zyn ryk door gestadige overwinningen, die hy op de Mogollen en Tartaren behaalde. Hy bragt onder zyn juk de vorsten van Caracathaï, het huis van Muhamed, bygenaamt Khonarezm-Schah, koning van Karisme, van Transoxane, van Khovareme en Khorasan, wier staten hy bemachtigde, na hen en hunne kinderen in vele en zware veldslagen overwonnen te hebben. Hy onderwierp Tangut, 't welk aan 't muiten floeg, en viel China aan. Eindelyk na zich het machtigste en grootste ryk des werelds eigen gemaakt te hebben, stierf hy in 't 624 jaar der Hegire, van Christus 1226, nalatende zynen zoon Octaï, tot opvolger in het ryk der Mogollen, en Giagathai, van Transoxane en Tulikan, van Khorasan, van Persië en de Indiën. Bathou, zoon van Giougio, hun oudste broeder, die dood was voor zyn vader, bezat de landen van Alen, Rous en Bulgar beneden de Kaspische zee, volgde zyn grootvader na, en overwon vele provinciën. Zyne nazaten wierden vermogende koningen, tot dat Tamerlan hen van die staten wederom beroofde, zo wel als de nazaten van Aggathai. Mangaudan, zoon van Tulikan, en zyn broeder Coblaican, zich de staten van de nakomelingen van Octaï eigen gemaakt hebbende, deden den Chinezen den oorloog aan. De laatste wierdt erkent voor keizer van China in den jare 1280. Daar na heeft dit stamhuis koningen aan dat ryk verschaft; maar de orde van opvolging wierdt niet meer geregelt naar de oude wyze, zo haast de Mogollen daar den meester speelden: want dat viel op het nageslacht van Ortic Bouga, van Octaï, of die van Coblaï. Hulacou, zoon van Tuli, en broeder van Coblaï, was de opvolger van zynen vader in het ryk van Khorasan en Persië, en vermeesterde een gedeelte van Asië. Zyn zoon Abacas, een Christen prins, volgde hem op; maar zyn broeder Ameth van Nicoudor, een Mahomethaan, liet hem vergiftigen in 't jaar 1280. Maar deze verrader smaakte niet lang het zoet zyner trouwloosheit; want zyne onderdanen namen hem gevangen, en deden hem sterven. Argoun, zoon van Akabas, die op den troon gezet was na de doodt van Ameth, wierdt door eenen Joodt vergeven. Ghendgiatou, zyn broeder en opvolger, wierdt vermoord door Baïdou, zynen neef, die echter niet langer dan 4 maanden zyne regering na dit schelmstuk smaakte. Ghazan, zoon van Argoun, wierdt erkent voor wettig keizer, was een Christen, en deedt de Mahomethanen den oorlog aan, maakte zich meester van Syrië, drong door tot in Egypten; maar zyn leger smolt daar. Hy volhardde nochtans in den oorlog tegen den Sultan, maar met weinig voordeel, en stierf in 't jaar 1303, na dat hy een Mahomethaan geworden was. Mahomet Chodabende Oladgiat, zyn broeder, was zyn opvolger, en liet het ryk aan zynen zone Abousayd na, een dapper en deftig prins, maar weinig kennis van de regering hebbende. Na zyne doodt in 't jaar 1335 verdeelden de groten het ryk. De nazaten van Hulacou behielden alleen den tytel, en hun geslacht wierdt naderhandt t'eenemaal uitgeroeit door Cara Mehemed, een Turkomansch prins, in 't jaar 1410. *Herbelot Bibl. Orient. Petis de la Croix histoire du Grand Genghiskan, l'empereur des anciens Mogols & Tartares, edit à Paris in* 12. 1710.

GENIALIS (Flavius) wierdt hoofdman van de lyfwacht in 't jaar van J. C. 193 door Didius Julianus, die voor keizer uitgeroepen wierdt. Hy bleef dien prins tot op het laatste toe getrouw, zelf toen Severus de heerschappy reets aan zich gebragt hadt.

GENIALIS, eerste hertog van Vasconie. Theodoricus, koning van Burgundië, verhief hem daar toe in den jare 602, en om hem in dit gezag vaster te zetten, gaf hy hem, behalven de veroverde landen in Spanje, te weten Pampelona en de omleggende gewesten, de valei van Soule, het beneden Navarre, Bassan en Labour, noch vyf steden met den omtrek in Novempopulanië, die het hertogdom van Genialis, hertog der Vascons of Gasconjers, uitmaakten. Deze steden waren Oleron, Bajonne, Acqs, Ayre en Bearn. Aighinan volgde Genialis op in 't jaar 626. Amand wierdt de derde hertog in den jare 630. Loup de vierde, en hy vermeerderde het hertogdom met nog andere steden in Novempopulanië. De jaarboeken van Eginhard spreken van eenen anderen Loup, hertog der Vascons, in 't jaar 769, by wien Hunaut, hertog van Aquitanië, zyne toevlucht nam, toen hy verwonnen was door Karel den Groten. *Marca hist. de Bearn l.* I. *c.* 24 & 27.

GENISCHECHER, of GENISAR, oudtyds *Neapolis*, was wel eer eene stadt in Bithynië, 't is heden niet meer dan een vlek, gelegen in het eigentlyke Natolië, aan de rivier van Sangar, ten Oosten van Nicea. *Baudrand.*

GENIUS, eene godheit der Heidenen, wiens naam afkomstig is van 't oude woordt *Geno*, of *Gigno*, om dat men daar voor hieldt, dat deze godt alle dinge voortbragt, of dat hy inzonderheit de voorttelling der menschen moest bevorderen, en met een iegelyk mensch geteelt wordende ook geteelt wordt, of den zelven in zyne bescherminge neemt, zo haast de mensch ter wereldt komt. Hierom was 'er een feestdag ter eere van Genius, dien zy noemden *Luctus Genialis.* De geboortedag wierdt *Genialis dies* genaamt, en *vitam genialem agere*, of *genio indulgere*, is zo veel als zyn leven op een recht vergenoegde wyze doorbrengen. De Grieken drukken het woordt Genius uit door *δαίμων.* Deze godheit wierdt onder de gedaante van eene slang, van een jongetje of meisje, of ook wel als een oud man, met de bladeren van een Platanus, of Mastboom (zynde deze boom aan Genius gewyd) gekroont. De offeren, die men hem inzonderheit op iemands geboortedag bragt, bestonden in bloemen en honing, waarby men wynruit, en een spysoffer, *mola salsa* genaamt, voegde. Daarenboven zou men zomtyds een verken geslacht hebben, hoewel Censorinus schryft, dat men aan Genius geen bloedig offer plagt te brengen, vermits hy een godt des levens zynde, geen schepselen tot slachtoffers begeerde. De last, dien deze Genii moesten op zich nemen, bestondt daar in, dat zy de mansperfonen, gelyk Juno de vrouwen, van de wieg tot aan het graf moesten gadeslaan, en voor beschermer en wachter verstrekken, en by andere hoger godheden voor hen instaan en als middelaar strekken. En vermits zy by alle menschen het presidium of voorgezag hadden, wierden zy ook *prestites* genaamt. Ook geloofden de Heidenen, dat ieder mensch twee Geniën by zich hadt, een goeden en een kwaden, of, volgens het zeggen van Horatius, een witten en een zwarten, voerende de een den mensch op het deugden- en de ander op het dwaalspoor. Van Cajus Cassius wordt gezegt, dat hem een menschelyke gedaante van een ongehoorde grootte, en zwart van verwe, kort voor zyn ongelukkig einde verscheen, en gevraagt zynde wie hy was, zou geantwoordt hebben, *κακοδαίμον*, of zyn boze Genius. Den goeden Genius noemen de Duitschers den beschermengel des menschen; en onder de Christenen worden 'er niet weinige gevonden, die geloven, dat Godt aan ieder mensch by zyne geboorte een afzonderlyken engel ter bescherminge toevoegt. Op den dubbelden Genius schynen de woorden van Virgilius te passen, als hy zegt: *quisque suos patimur manes.* Verder dient men hier by nog aan te merken, dat niet alleen de Heidenen aan enkele byzondere personen, maar ook aan gansche landen deze Geniën toegeëigent hebben, welke laatste by hen *Numina Locorum* genaamt wierden; ja ook aan huizen, torens, stallen en haartsteden heeft men diergelyke beschermgoden gegeven. *August. de C. D. l.* VII. *Cic. l.* II. *de Orat.* & II *de Invent. Censorin. de die natal.* 3. *Isidor.* 8 *etym. c. ult. Plato in Cratylo. Plutarchus de Orac. def. et. Aul. in it. de If. & Osir. Persius Sat.* 5. 6. *Horat. P.* II. *epist.* 3. *l.* III. *Carm. Calph. ecl.* 5. *Polit. Miscell. c.* 89. *Arian. in Epict. Martianus* 12 *de nupt. Val. Max. l.* I. *Virgil. Æneid* VI. *Prud. in Symmach. Pomey Panth. Myth. p.* 272. *seq.*

GENNADES, een naam, dien de Latynen aan voorname dochters gaven, die zich aan hare mindere uithuwelykten: gelyk als *Virginia*, die van 't geslacht der Patriciën door een ongelyk huwelyk een van de Plebeianen wierdt. *Tit. Liv. l.* X.

GENNADIUS de I was een priester, en wierdt patriarch van Constantinopel in de plaats van Anatolius in den jare 458. In het volgende jaar hieldt hy een synode van 73 bisschoppen te Constantinopel, om de onlusten, die wegens de Chalcedonische Concilien in de Oostersche landen ontstaan waren, by te leggen, deedt ook zyn best om de simonie en andere misbruiken af te schaffen. Hy stierf in 't jaar 471. De Grieken eeren hem als een heilig, houdende zyn feestdag op den 25 Augusty. Gennadius wordt ook onder de kerkelyke schryveren getelt, en heeft eenige verhandelingen en uitbreidingen over zommige boeken gemaakt: maar men heeft niets van hem dan alleen twee brokken van zyne schriften, het eene aangehaalt door Facundus, en 't ander door Leontius. Het eerste is getrokken uit een boek, gemaakt tegen de 12 hoofdstukken van S. Cyrillus, en het twede is eene verhandeling, gezonden aan Parthenius. Ook heeft men nog een synodalen brief tegen de simonie van dezen kerkvoogdt. *Theodor. Lector. l.* I. *pag.* 554. *Nicephor. l.* XV. *c.* 23. *Gennadius de script. c.* 93. *Cave p.* 254. *Du Pin Bibl. des auth. eccles. de* V. *siecle.*

GENNADIUS de II. Zie SCHOLARIUS. (Georgius)

GENNADIUS, een Syriër, wierdt keizerlyke stadvoogdt onder Arkadius in 't jaar 346. Claudianus maakte een naamdicht op hem, en Senesius haalt hem ook aan in zynen 33 brief. Men spreekt ook van hem in 't Codex van Theodosius *tit. de Alexandr. plebe l.* I.

GENNADIUS, priester, en geen bisschop van Marseille, gelyk eenige schryveren gewilt hebben, bloeide in 't einde der V eeuwe. Hy maakte een boek van de doorluchtige mannen, waar van men gelooft, dat de laatste hoofdstukken bygedaan zyn door anderen, en vooral die gewag maken van Honorius van Marseille, en van zyne eigene bedryven. Immers het is zeker, byaldien Gennadius in 't jaar 492, of 493, gestorven is, gelyk men zegt. Ook gelooft men, dat het boek van de kerkelyke scheuringen, dat in de werken van S. Augustinus en S. Isidorus van Sivilië gevonden wordt, van hem is; en men schryft hem nog verscheide andere toe. Eenigen, die van dezen geleerden priester gezegt hebben, als of hy eenigen tydt de dwalingen van Pelagius aangehangen, en daar na weer afgezworen heeft, hebben geen acht geslagen op den lof, dien hem paus Adrianus de I geeft schryvende aan Karel den Groten. *Cassiodorus divin. Inst. c.* 17. *Walafridus Strabo c.* 20. *de divin offic. Sixtus van Sienne Bibl. Sanct. Bellarmin. in Catal. Baronius in annal. Vossius hist. Pelag. l.* I. *c.* 10. *de hist. Lat. l.* II. *c.* 18. *Suarez oper. trip. de grat. prol.* V. *c.* 5. *n.* 35. *Guesnay Cassian. ill. l.* I. *c.* 63. *Miræus Bibl. Eccl.*

GENNEAS, vader van Apollonius, groot vyandt der Joden. II *Machab.* XII, 2.

GENNIM, eene grote vlakte in 't gebiedt van den stamme Ephraïm, 't welk zich voegt aan die van Eldrelon. Daar is ook een schoon vlek van dezen naam. *Simon Dict. de la Bible.*

GENOELS, (Abraham) een vermaard schilder, toegenaamt *Archimedes*, was geboren binnen Antwerpen in 't jaar 1640, en stelde het portret- en landschapschilderen teffens tot zyne bespiegeling. Zyn eerste onderwyzer in de tekenkunst was Ja-

kob Backereel, van het geslacht der Backereelen, by welken hy van zyn elfde tot zyn vyftiende jaar bleef, dagelykſch zich vlytig in de kunſt oeffenende. Als hy bemerkte, dat de kunſt der doorzichtkunde noodwendig dient geweten voor een ſchilder, liet hy zich daar in onderwyzen door Nic. Firelans van 's Hertogenboſch. De reisluſt bekroop hem allengskens meer en meer, en de zucht om vremde landen te bezien wakkerde in hem op, tot dat hy in 't begin van 't jaar 1659 zyne reis, onder het geleide van Georg Remees, die van zyn vader tot opziender over hem geſtelt was, aanging. Te Amſterdam gekomen, vermits door Brabandt geen gelegenheit was, aangezien de koning van Spanje met Vrankryk in oorlog was, en de vyandlyke partyen zich allezins ten platte lande verſpreidden, zocht hy van daar te ſcheep naar Vrankryk te komen, dat hy zo gereed niet vondt, en overzulks voor een tydt genoeg hadt om de Hollandſche ſteden, fraaie kunſtkabinetten te bezien, tot dat er eenige ſchepen met koopmanſchappen geladen, verſelt met eenige ſchepen van oorlog, van Rotterdam zeil gingen, met welke hy mede voer op Diepe; van waar hy verder reiſde op Parys, daar hy wellekom was by zyn neef, Laurens Frank van Antwerpen, een fraai ſchilder in 't klein. By dezen vondt hy Franciſcus Millé van Antwerpen, een jongeling maar 17 jaren oud, doch van een ſnedig begrip en groot vernuft, 't geen klaar bleek aan 't weinige, dat hy toen nog geſchildert hadt, zo dat Genoels, ziende zyn yver en bekwaamheit, hem de beginſelen der doorzichtkunde leerde. Genoels bleef aldaar eenigen tydt ſchilderen met Millé, die in korten tydt verwonderlyk in de kunſt toenam, en met de dochter van L. Frank, zyne nicht, trouwde. Het leedt niet lang, of Genoels kreeg gelegenheit aan de handt om eenige grote ſtukken te ſchilderen, om te dienen tot patronen voor Monſr. G. de la Noire, tapeiſier. Dit waren acht ſtukken met levensgroote kindertjes en landſchappen voor den marquis de Louvois, die toen eerſt getrouwt was, en die voorts de reſt van zyne kamers liet beſchilderen, en die aangenomen hadt Monſr. Gilbert Sevé, een der twaalf hoogleeraren van de koninklyke akademie der ſchilder- en plaatſnydkunſt, in welk werk hy hem behulpig was.

Ondertuſſchen wierdt hem een plaats vergunt in 't paleis van den grootprioor van Malta, om twee van die grote ſtukken daar af te ſchilderen, daar hy veel bezoek van liefhebbers kreeg, waar door dit werk traag voortging, en nog te meer, om dat hy dagelyks ging naar de voorſtadt S. Germain, ten huize van gemelden Sevé, daar hy de vrye tafel hadt, en goed daggeldt toe, om landſchappen te ſchilderen in ſtukken voor de princeſſe van Condé. Van dien tydt begon zyn kar, als het ſpreekwoordt zegt, op een maklyk zandpadt voort te rollen. Hy liet in 't Faubourg S. Germain een kamer ſtoffeeren voor zich en voor zyn knecht, die een edelman was, en kreeg daar eenige ſtukken te maken voor den ambaſſadeur van Engelandt: waar door de hoofden van het ſchilderkonvent van de voorſtadt hem wilde dwingen aan het recht van hun kunſtgenootſchap te voldoen; waar over hy raadpleegde met gemelden Sevé, de welke hem riedt zich aan te geven aan de koninklyke akademie, en te gaan naar 't Gobelins, by den beſtierder van 't zelve C. le Brun, en aan den zelven iets van zyn penceelwerk te vertonen, gelyk hy deedt. Deze vroeg terſtondt, of hy voor den koning wilde ſchilderen, dat hy naar verdienſten van zyn werk zou worden betaalt, en een jaargeldt daarenboven genieten. Hy ſloeg dit toe, en wierdt daar op in de koninklyke akademie ontfangen met de gewone plechtigheden. Dus kwam hy te ſchilderen in de Gobelin, doch bleef nog in 't Faubourg wonen, aangezien hy zyn woordt hadt gegeven aan Monſr. Noiret, hoogleeraar van de koninklyke akademie, om twee ſtukken te ſchilderen tot het kunſtkabinet van den hertog van Orleans, op een kaſteel, gebouwt door Henrik den IV, twee dagreizens van Parys; in welken tuſſchentydt een kamer voor hem te Gobelins verzocht was, en hy wierdt van le Brun geſtelt aan het ſchilderen van de landſchappen der beruchte ſtukken, verbeeldende de hiſtorie van Alexander den Groten, door Gerard Oudran kunſtig in koper gebragt, en onder de waardigſte prentkunſt geſchat. Oudran, ziende zyne geeſtige behandeling van bomen, maakte voor hem eenige platen gereed, en ſpoorde hem aan tot het etzen. Zes en twintig zo kleine als grote landſchappen maakte hy in 't koper, waar van 'er 12 door hem te Rome geëtſt zyn, die los en geeſtig behandelt zyn. Echter heeft Boudewyns twee van de grootſte geëtſt, een met de pompoenen naar een ſchildery, en de ander naar eene tekening daar toe gemaakt. In dezen tydt was Joh. van Huchtenburg, de bataljeſchilder, te Parys, daar hy kennis mede hieldt. Eenigen tydt hier na wierdt hy uit order van den koning gezonden om eene aftekening te maken van het kaſteel van Marimont by Bruſſel, om in een tapyt geweven te worden, op welke reize gemelde Huchtenberg en Boudewyns hem verzelden tot Amiens; van daar op Ryſſel, Doornik, Bergen in Henegouwen, en zo op Marimont, alwaar hy het kaſteel tekende van 3 gezichten, en kwam na elf dagen te Antwerpen. Dit was in 't jaar 1669, of 1670; en na dat hy zyne vrienden en kunſtgenoten bezocht hadt, vertrok hy weder naar Parys, en ſchilderde het zelve tot een patroon voor de tapytwerkers. Maar het was niet lang na dezen tydt, of hy nam, door reisluſt aangeſpoort, afſcheidt van den koning, en vertrok weder naar Antwerpen, van te voren hebbende afgeſproken met den braven kunſtſchilder Bartolet, om van daar naar Luik te vertrekken; doch zy miſten malkander; want Bartolet was al een dag te voren, eer hy kwam, vertrokken, waar door de voortgang van de reize naar Rome opgeſchort bleef tot den herfſt van 't jaar 1674. In dezen tuſſchentydt maakte hy een groot kamerwerk, om 'er tapyten naar te weven voor den grave van Monterey, toenmaals gouverneur van de Spaanſche Nederlanden; waar toe, op dat het ſpoedigen voortgang hebben zou, hy ook andere aanſtelde; als Furni, met nog drie andere fieraadſchilders. Baptiſta Menoie zette hy aan de bloemen, den ouden Boel van Antwerpen aan de andere dieren, en Boité aan 't basrelief te ſchilderen. Hy maakte ook een ſtuk tot zyne gedachtenis voor de kunſtkamer te Antwerpen, en verſcheide portretten in olie en waterverf, gelyk ook eenige kleine landſchapjes. De reis naar Rome eindelyk vaſtgeſtelt en ruchtbaar geworden zynde, maakte hy reisgenootſchap met den heer Marcelis Librechts, de welke nog eens te Rome was geweeſt, Pieter Verbrugge, vermaard beeldſnyder, Fr. Moens van Middelburg, een kanunnik van Lier. Hier by kwamen nog Clovet, plaatſnyder van Antwerpen, Abraham van den Heuvel, koopman van Napels, en Soldanio, koopman van Venetië. De reis ging aan op den 8 September in 't jaar 1674, en zy kwamen op den 4 November te Rome. Het voornaamſte, dat hy daar geſchildert heeft, zyn twee grote ſtukken, en een kleinder voor den kardinaal Roſpiglioſi, ook des zelfs afbeeldſel, als mede twee grote ſtukken voor den ambaſſadeur van Spanje, Marcheſe del Corpio. Alle jaren ging hy in den herfſtmaandt twee of drie maanden buiten Rome in dorpen of gebergten zyn verblyf nemen, om fraaie gezichten en landſchappen naar 't leven te ſchilderen, of te tekenen, welke modellen, tekeningen en opgerolde ſchilderyen hy tuſſchen bootſeerſels moſaiſch werk, en afgietſels van marmere beelden, in kaſſen inpakte, en die vooraf op Vrankryk zondt. Hy kwam eindelyk den 8 December des jaars 1682 te Antwerpen te ſterven. *Houbraken Schilderboek III Deel, p. 96.*

GENOSA, een ſteedtje in 't ryk van Napels, in 't landt van Otranto, digt by de rivier Brandano en Baſilicata, tuſſchen de ſtadt Matera en de golf van Tarente, drie mylen van de een en de andere plaats. *Maty Dict.*

GENS D'ARMES. Dus wordt ook een gedeelte van de lyfwacht des konings van Vrankryk genaamt, beſtaande in een compagnie van twee honderd, of twee honderd en veertig man te paardt, die van drie tot drie maanden hem opwachten. Na den kapitein heeft men een kapitein luitenant, twee onderluitenants en andere officiers. In 't leger heeft de koning nog een compagnie Gens d'Armes, waar van hy ook kapitein is, maar deze paſſen op zyn perſoon niet. Zy voeren in hunne ſtandaardt de afbeelding van een blixem, ſnorrende uit de wolken, met dit byſchrift: *Quo jubet iratus Jupiter;* „ Werwaarts my de vergramde Jupyn zendt. " De plaats van de Gens d'Armes is een bediening, daar men zich weder van ontdoen kan ter gunſte van een ander, 't welk die van de ligte paarden niet doen kunnen. De koning van Pruiſſen heeft ſedert weinig jaren ook een diergelyke compagnie met deze benaming opgericht. *Paſquier Recherches de France l. II. c. 13. Memoires du Temps.*

GENSERIK, koning der Vandalen in Spanje, was de zoon van Gunderik, of, gelyk anderen zeggen, Godigiſilus, en van een bywyf. Hy trok in de maandt van May des jaars 428 aan 't hoofdt van een heir, groot tachtig duizend man, in Afrika, om den grave Bonifacius, die hem om hulp hadt verzocht, by te ſtaan, en tegen wien hy, naderhandt van beſluit veranderende, zelf ſtreedt en hem overwon. Keizer Theodoſius de jonge, ziende de rampen, die Afrika overkwamen door het voornemen van Genſerik, zondt hem een machtig leger, waar in de kracht des ryks beſtondt, tegen, hebbende Aſpar, een wakker oorlogsman, tot hoofdt; maar het wierdt t'eenemaal geſlagen, wordende de meeſte krygsoverſten gevangen; en Genſerik maakte zich byna meeſter van ganſch Afrika. Deze voorſpoedt maakte hem nog trotſcher; en vermits hy het gevoelen der Arrianen aankleefde, wilde hy het zelve in zyn nieuw ryk mede invoeren, bedryvende vele wreedheden tegen de rechtgelovigen, die zyne dwaling niet wilden omhelzen. Ondertuſſchen verdedigde zich Carthago tegen zyne wapenen, doch wierdt echter by verraſſing ingenomen in 't jaar 439, den 19, anderen zeggen den 13 October, vermits Valentinianus deze ſtadt zeer ſlecht voorzien hadt. Genſerik liet de zelve van zyn krygsvolk uitplunderen, geen kerken verſchonende, terwyl hy de ingezetenen deerlyk liet mishandelen, ruimende de hoofdkerk den Arrianen in, en gebruikende de andere tot paardeſtallen, zo dat het, volgens het zeggen van Paulus den Diaken, niet recht te onderſcheiden was, of hy tegen Godt of tegen de menſchen oorlog voerde. Hier niet mede vergenoegt ſtak hy over naar Sicilië, daar hy barbaarſch huis hieldt, wordende dit eilandt door dezen woeſten hoop byna t'eenemaal verwoeſt. Maar hy de tyding krygende, dat Sebaſtiaan, de ſchoonzoon van den bovengemelden Bonifacius, in Afrika met een machtig leger gevallen was, ging hy weder derwaarts, maakte met hem eerſt vrede, maar deedt hem daar na ſterven, toen hy zag, dat hy het Arrianendom niet wilde omhelzen. Valentinianus wierdt genoodzaakt met dezen vorſt der Vandalen vrede te maken, die in dezen voorſpoedt onverdragelyk wierdt, en vooral aan de rechtgelovigen, die hy om het minſte woordt of deedt ſterven, of bande. Theodoſius liet een ſcheepsvloot tegen hem toeruſten, onder het geleide van Areobindus, Anaxiles en Germanicus; maar zy deedt geen vrucht, om dat zy zo lang op de kuſten van Sicilië bleef zukkelen. Ondertuſſchen Valentinianus door Maximus gedood wordende den 17 Maart des jaars 455, wierdt het ryk door dezen laatſten overweldigt; en Eudoxia, des eerſten weduwe, gedwongen met den moordenaar van haren gemaal te trouwen. Dit porde haar aan tot wrake, en deedt haar beſluiten Genſerik te hulp te roepen, om zynen bondgenoot te wreken, en haar te rukken uit de macht van dezen dwingelandt.

landt. Dit hulpmiddel, zo erg als de kwaal, brengt aanstonts een machtig leger op de been, trekt in Italië, neemt Rome in, en geeft die wereldstadt veertien dagen lang ten prooi en roof aan zyne krygsknechten, geen kerken noch altaren verschonende, voerende de goude en zilvere vaten, die Titus uit den tempel te Jeruzalem geroost en derwaarts gebragt hadt, naar Afrika, wordende de keizerin Eudoxia zelf gevangen met hare twee dochteren, de jonge Eudoxia en Placidia, als in zegepraal medegevoert. Genserik huwelykte de eerste uit aan Hunerik, zynen zoon, en zondt de moeder met Placidia, op het krachtig aanhouden der keizeren, naar Constantinopel. Hy noch verwaander wordende door deze nieuwe overwinninge en rykdommen, woedde noch krachtiger tegen de rechtzinnige Christenen, en vooral tegen de bisschoppen, waar van hy 'er vele deedt sterven, belettende een anderen te verkiezen op den setel van Carthago in de plaats van Deogratias. Hy van tydt tot tydt uitlopen doende in Italië, Apulië, Dalmatië, Epirus en in Sardinië, roofde al wat hem voorkwam. Dus het Westen hebbende doen beven, trok hy op in Illyrië, Peloponesus, Griekenlandt, en andere eilanden van den Archipel, en verwoestte de zelve t'eenemale. De keizer Martianus, zich niet sterk genoeg kennende hem te wederstaan, veinsde zyn vriendt te zyn, maar zyn opvolger Leo lichtte in den jare 468 een leger van 100000 man te voet, en bragt 1000 schepen in zee, onder 't geleide van Basiliscus. Maar de barbaar dezen zeevoogdt omgekocht hebbende, deedt dit gansche heir vergaan. Hy wist Olybrius ook op zyne zyde te krygen, om hem tegen den keizer Anthemius in 't Westen by te staan. Eindelyk stierf deze barbaar in 't jaar 476. De geschiedschryveren merken hem aan als zeer gelukkig, om dat hy de twee beroemdste steden van 't heelal in dien tydt overmeestert hadt, namentlyk Rome en Carthago. *Victor Utic. de persecut. Vand. l.* I *&* II. *Procopius de bell. Vand. l.* I. *Idac. Marcellin. Prosper in Chron. Paulus Diacon. Nicephorus, Evagrius, Baronius, &c.*

GENSVLEISCH, (JAN) was de dienstknecht van Jan Mentel, die, naar 't voorgeven van eenige schryveren, de drukkunst in den jare 1440 uitvondt. Men voegt daar by, dat Mentel zich vertrouwde op Gensvleisch, maar dat deze knecht hem verriedt, en het geheim ontdekte aan Jan Guttemberg, een goudsmidt, wonende te Straasburg. Zy, menende, dat deze kunst niet geoeffent kon worden ter plaatse, daar dit verraadt gepleegt was, gingen te zamen, namentlyk Guttemberg en Gensvleisch, naar Mentz, daar in 't kort vele boeken door hen gedrukt wierden. Gensvleisch wierdt niet lang daar na blind, en een Straasburgsche Chronyk zegt, dat zulks een straf van Godt was. Anderen willen deze kunst liever aan Jan Guttemberg toeschryven, en dat deze Jan Gensvleisch, die van sommigen *Jan Faust* genoemt wordt, de medehelper van Guttemberg geweest is, en dat hy door ouderdom is blind geworden. Dit laatste gevoelen is gegrond op het grafschrift van Gensvleisch te Mentz, in 't welke hem de uitvinding der boekdrukkery wordt toegeschreven, welke eere anders door die van Ments aan hunnen Jan Faust wordt gegeven. *Mentel de Typogr. Tentzel van de uitvinding der Drukkunst.*

GENSUI, in eenige kaarten *Chalib*, en van anderen *Cobacques*, en oudtyds *Melas* genoemt, eene grote rivier van Asië in Natolië, nemende haren loop naar 't eigentlyke Natolië, alwaar zy Angouri bespoelt. Vervolgens doorsnydt zy groot-Caramanië en Aladulië, zich ontlastende in den Euphraat, eenige mylen beneden Malatriah, of volgens eenige kaarten ettelyke mylen boven deze stadt. *Maty Dict.*

GENT in 't Latyn *Genda*, of *Gandavum*, in 't Fransch *Gand*, de hoofdstadt van 't graafschap Vlaanderen, nevens een bisdom, behorende onder 't aartsbisdom van Mechelen. Deze stadt wordt doorsneden van verscheide rivieren en kanalen, die de zelve met het omleggende landt in verscheide eilanden verdelen: want men vindt daar de grote Schelde, de Ley, of de Lis, de hoge Schelde, enz. De omtrek van Gent is zeer groot; daarom wordt het een der grootste steden van Europa genaamt. Ten tyde van de koningen Philips van Valois en Karel den VI kon zy 50000 gewapende mannen te velde brengen, en maakte zich daar door by de naburen ontzagchelyk. Hare veldheeren, *Jacobus*, en daar na *Philippus van Arteville*, vader en zoon, waren machtig in Vlaanderen, en de Gentenaren waren gedurende twee of drie eeuwen menigmaal genegen te muiten. Zy geven voor, dat hunne stadt door Julius Cesar gebouwt is, wanneer hy te Terouane was, en houden staande, dat de *Gorduni*, waar van Cesar spreekt, aldaar gewoont hebben. Paus Paulus de IV stichtte daar op aanhouden van koning Philips den II een bisdom, en Kornelis Jansenius, haar eerste prelaat, hieldt aldaar een synode in den jare 1570. De hoofdkerk van S. Bavo was eertyds de abdy van S. Jan: maar keizer Karel de V een kasteel gebouwt hebbende alwaar een kerk van S. Bavo stondt, bragt des zelfs naam en inkomsten aan die van S. Jan, wier monniken voorts kanunniken gemaakt wierden. Behalven deze hoofdkerk vindt men 'er meer andere kerken, kloosters, gast-en weeshuizen, mitsgaders de abdy van S. Pieter, enz. Men zegt, dat de Gentenaars door 't prediken van S. *Amand*, bisschop van Tongeren, tot het Christen gelove bekeert zyn. Deze stadt heeft een provinciaien Raadt, ingestelt door Jan, hertog van Burgundië, in 't jaar 1409. Ook vindt men daar een rechtkamer voor de vazallen. Het prinssenhof is een oud gebouw, 't welk zo veel vertrekken als het jaar dagen heeft. Men vindt 'er ook een houte wieg, waar in men zegt dat keizer *Karel* de V gelegen heeft, die in deze stadt geboren is. De Belfort is een zeer hoge toren, en des zelfs uurwerk, *Roland* genaamt, weegt 11000 ponden.

Deze stadt is niet alleen doorluchtig wegens de geboorte van keizer Karel den V, maar ook van vele andere beroemde mannen, als: *Hendrik van Gent*, *Jodocus Badius*, *Horstius*, *Sanderus*, en meer anderen. De inwoners, al te veel gedrukt door gedurige schattingen, sloegen aan 't muiten in 't jaar 1539, en wilden zich stellen onder bescherminge van François den I, koning van Vrankryk, maar deze monarch weigerde zulks, gaf keizer Karel den V daar kennis van, en liet hem door zyn ryk trekken naar die stadt in 't jaar 1540. Karel strafte de Gentenaars op zo eene harde wyze, dat zy niet veel reden hebben om over zyne geboorte verheugt te zyn. Hy liet 25 of 30 van de voornaamste burgers met de doodt straffen, bande een veel groter getal, nam alle openbare gebouwen in beslag, hen benemende al het oorlogstuig, wapenen, en hunne voorrechten, en doende hen 1200000 ryksdalers in amende betalen; en om hen voortaan beter in te teugelen, liet hy daar een kasteel bouwen, doende van de grootste stadt in Europa byna de eenzaamste worden.

Gent is tegenwoordig, behalven dit groot kasteel, zeer wel versterkt, en voorzien met diepe grachten, goede bolwerken, verscheide contreschárpen en bastions, zynde om hare welgelegenheit en rykdommen in hoge achting. Koning Lodewyk de XIV nam den 9 Maart in 't jaar 1678, na eene belegering van 6 dagen, deze stadt in. In 't jaar 1706 gaf zich deze plaats, na den slag van Ramellies, aan Karel den III, koning van Spanje, over; maar wierdt in 't jaar 1708, kort voor den slag van Oudenaarde, door de Franschen zonder verlies van een man met een krygslist verovert, echter noch dat zelve jaar door prins Eugenius met verdrag hernomen. *Sanderus Flandria illustr. Marchantius. Guicciardin descr. Belg. Zeiler. Topogr. Circ. Burg. p.* 173.

GENT, (HET SAS VAN) *Catarracta Gandavensis*, eene fortres in het graafschap van Vlaanderen, met een sluis, voor het kanaal, dat van Gent komt, digt by de Hondt, of zeearm, die Vlaanderen van Zeelandt scheidt. Men kan de zelve ook een sluis noemen, om het water van de onder water staande landen te sluiten, ook om de schepen uit de zee tot aan Gent te doen opkomen. Zy wierdt gebouwt door de Spanjaarden in 't begin der XVII eeuwe, en hen door de Staatschen ontnomen in den jare 1644, aan wien het afgestaan is in de Munstersche vrede in 't jaar 1648. Zy legt vier Fransche mylen van Gent, en is van geen grote aangelegenheit. Hare fortificatiën zyn in een redelyken goeden staat, maar die van Gent hebben een andere waterloop tot gemak van hunnen koophandel doen graven. *Baudrand.*

GENT, het huis van GENT, of GAND, in Vlaanderen, is opgerecht door keizer Otto den I, bygenaamt den Groten, zoon van Hendrik den Vogelaar. Deze prins liet in 't jaar 949 het kasteel van Gent opbouwen, op een plaats, behorende aan het klooster van S. Bavo; en men noemde het zelve 't nieuwe kasteel, of 't kasteel van Otto, om het te onderscheiden van 't geen vele eeuwen te voren door Julius Cesar opgerecht was.

Dit kasteel wierdt niet onder 't gezag van kasteleinen of slotvoogden, maar van graven gestelt, en men liet, behalven dit kasteel, daar vier steden met haar onderhorige, als: Assenede, Bocholt, Axel en Hulst, 't welk men heden noemt de Vier ambachten met het gehele landt van Waas, het graafschap Aalst, de heerlykheit van Termonde en die van Bornhem, als onder een gebiedt.

De eerste graaf, die daar door den gemelden keizer gestelt wierdt, was WICHMAN, afstammeling uit het oude huis van Saxen. De broeder van dezen graaf wierdt *Hereman* genaamt, en door dezen keizer tot hertog van Saxen verheven. Zie *Lindanus.*

Arnold de oude, graaf van Vlaanderen, bevestigde dit graafschap aan Wichman in opzicht van het kasteel en de bovengemelde steden en heerlykheden, en gaf hem ter gemalinne zyne oudste dochter Luitgarde. Men vindt in Wittekinds boek, wegens de daden der Saxen, een schone lofspraak van dezen grave van Gent, namentlyk dat Wichman een machtig, dapper, grootmoedig, stout oorlogsman, en zo geleerd was, dat zyne onderzaten hem meer dan een mensch achtten. Zie *Meyerus*, *Miraus*, *Wittekind Lindanus*, *Sanderus*, enz.

Hy liet by deze Luitgarde van Vlaanderen twee zonen na, THEODORIK *van Gent*, en *Wichman*, bygenaamt de Jonge. Deze twee heeren hadden het gezag in het leger der Saxen, onder hunnen oom Hereman, tegen de Franschen naar den kant van Mentz, en Wichman wierdt gedood, zo als hy van mening was uit het heir der Saxen naar dat van de Franschen over te gaan.

THEODORIK, zoon van Wichman den I, verkreeg het graafschap na de doodt zyns vaders, en ter gemalinne Hildegard, dochter van Diderik den III, grave van Hollandt, by wie hy eenen zoon naliet, genaamt ARNOLD, aan wien Sigebertus ook den naam van *van Gent* geeft, en verhaalt, dat hy door de Vriezen gedood wierdt, toen hy Staveren voor zyns moeders vader, den gemelden grave van Hollandt, wilde wegnemen. Theodorik, of Diderik, gaf in 't jaar 977 aan de abdy van S. Pieter te Gent het dorp Keyem, digt by Dixmuiden. Hildegard, zyne gemalin, en *Arnold*, zyn zoon, onderschreven deze gifte.

ARNOLD wierdt opvolger van Theodorik, zynen vader, in 't graafschap van Gent, en trouwde met Lietgarde van Kleef, 't geen bewezen wordt uit de archiven van S. Pieter te Gent, en door de gifte, die hy van 's moeders zyde deedt aan dat kloo-

ſter in 't jaar 998. Hy teelde by haar twee zonen, als THEODORIK en ADELBERT *van Gent*, 't welk uit een getuigſchrift van de bovengemelde gift bewezen wordt.

THEODORIK, oudſte zoon van Arnold, wierdt graaf van Gent, en trouwde de dochter van den grave van Luſignan. Deze heer, om de doodt van zynen vader te wreken, verwoeſtte gantſch Vrieslandt te vuur en te zwaardt. Adelbert, zyn broeder, wierdt graaf van Aalſt, en trouwde Hermengarde, dochter van den grave van Leuven. Deze Theodorik behaalde ook een heerlyke overwinning op het keizerlyk heir in den jare 1018 digt by de plaats, daar de twee rivieren Maas en Waal te zamen lopen. Zie *Baldericus*, *Egidius*, *Meyerus*.

LAMBERT, zoon van Theodorik, wierdt kaſtelein van Gent, geſlagen en gedood digt by Doornik door 't heir van keizer Henrik den III, zo als hy dezen vorſt het hoofdt wilde bieden op de grenzen van dat landt, met de Vlaamſche troupen, waar over hy 't gezag hadt, in het jaar 1053. Dit is zo als Meyerus verhaalt; maar de Chronographie van S. Bavo en Sigebert zeggen, dat zyne doodt voorviel in 't jaar 1054. Lambert hadt twee zonen, te weten *Folkard*, of *Volkard*, en *Regnatus*. Deze laatſte zette zich in Engelandt ter neder, en wierdt de ſtichter van het huis der Talbots.

FOLKARD, oudſte zoon van Lambert, wierdt kaſtelein van Gent van 't jaar 1058 tot aan 't jaar 1073, toen hy ſtierf. Hy hadt getrouwt Landrade, dochter van Balderik, grave van Leuven, by wie hy eenen zoon naliet, genaamt

LAMBERT de II. Deze wierdt na de doodt zyns vaders kaſtelein van Gent, hebbende ter gemalinne Machteit, dochter van Willem, kaſtelein van S. Omer, by welke hy verſcheide kinderen teelde, waar van de oudſte genaamt wierdt WENEMAR, en ſtierf in 't jaar 1088.

WENEMAR, kaſtelein van Gent, heer van Bornhem, enz. was de oudſte zoon van Lambert den II, hem volgende in 't gebiedt in den jare 1088. Deze is twee maal getrouwt, eerſt met Lutgarde, geſtorven zonder kinderen in 't jaar 1101. Hy ſtichtte ter harer gedachteniſſe een klooſter der Reguliere kanunniken in zyne ſtadt Bornhem, die toewydende aan onze Lieve Vrouwe, en deze ſtichting wierdt gewettigt door Manaſſe, biſſchop van Kameryk, zynde in de ſtadt Gent den 2 October des jaars 1101, en door paus Paſcal den II goedgekeurt in eene bul ten dien einde gegeven in 't jaar 1105, hem noemende den ſtichter van deze kerk te Bornhem. Zyne tweede echtgenoot was Gile van Guines, dochter van Boudewyn den I, grave van Guines. Hy ſtierf in 't jaar 1138, nalatende by zyne twede vrouwe verſcheide kinderen, waar van de oudſte genaamt wierdt ARNOLD *van Gent*. Zie *l'Hiſtoire d'Ardres par Lambert. l'Eſpinoy. Du Cheſne &c.*

ARNOLD *van Gent*, zoon van Wenemar, wierdt kaſtelein van Gent en graaf van Guines. Hy was die het huis van Guines deedt ſmelten in dat van Gent, trouwende met Machtild van S. Omer, oudſte dochter van den kaſtelein van dien naam. Dit graafſchap van Guines viel hem ten erfdeel door de doodt van Manaſſe, zyn oom, laatſte grave van Guines, overleden zonder kinderen. Zo haaſt hy bezit nam van dat graafſchap, deden hem alle de baronnen en ridders daar van hulde, en leiden den eedt af. Deze heer wierdt zo vermogend, dat hy in de acten, die hy uitgaf, zich de hoedanigheit toeſchreef van Arnold, door Gods genade graaf van Guines, enz. Hy maakte grote goederen aan de kerken Terouane, S. Bertin, Clairmarets, enz. in de jaren 1150 en 1151.

SEGER *van Gent* en van Guines, heer van Bornhem, vierde zoon van Arnold van Gent, grave van Guines, hadt voor zyn erfdeel de kaſtelny van Gent en de ſtadt van Bornhem. Hy trouwde met Petronella van Kortryk, dochter van Roger, kaſtelein van Kortryk, in 't jaar 1180. Hy maakte grote goederen aan kerken, en nam naar 't voorbeeldt van zynen vader, den tytel aan van : Seger, door Gods genade kaſtelein van Gent, enz. liet verſcheide kinderen na, waar van de oudſte ſtierf zonder nazaat. De twede zoon wierdt mede SEGER genaamt, en volgde zyn vader in alle des zelfs goederen en tytelen in den jare 1200.

SEGER de II, bygenaamt de Goede, kaſtelein van Gent, heer van Bornhem, van S. Jan Steen, en Haudain, was de twede zoon van Seger den I en van Petronella van Kortryk. Hy trouwde met Beatrix van Haudain, erfgename van deze plaats, volgens het zeggen van Meyer in zyn achtſte Jaarboek. Deze Seger wierdt met Jan van Neelle, kaſtelein van Brugge, aangeſtelt, om het bewindt over Vlaanderen te hebben gedurende de minderjarigheit van Boudewyn, keizer van Conſtantinopel; en in een papier, gedagtekent in 't jaar 1210, ziet men, dat hy te hulp trok van Philips, markgrave van Namen, des keizers broeder, zo wel in het beſtier van het landt, als om Ferdinand van Portugal te veſtigen in het graafſchap van Vlaanderen, na dat de zelve getrouwt hadt Johanna, oudſte dochter van Boudewyn. Hy verbondt en beloofde ook aan Philips Auguſtus, koning van Vrankryk, dat hy in geen gebreke zou blyven, van een goed en getrouw dienaar van zyne majeſteit te zullen zyn; en bleef borge voor de nakoming van het verdrag, tuſſchen hen gemaakt, door het welke Ferdinand en zyne gemalin Johanna zouden afſtaan aan Lodewyk, oudſten zoon van koning Philips, de ſteden S. Omer en Aire, 't welk door twee brieven, de eene gepaſſeert binnen Parys in de maandt van January des jaars 1211, en bekrachtigt met het eigen zegel van Seger, kaſtelein van Gent, en de andere gepaſſeert tuſſchen Lens en Pont a Vendin in de maandt van February, en bekrachtigt met den naam van den prins Lodewyk van Vrankryk; maar 't volgende jaar wierdt Seger zo mishandelt door Ferdinand, dat hy genoodzaakt was de wyk te nemen naar 't landt van Artois by den gemelden prins Lodewyk van Vrankryk, die daar ſouverein van was; van waar hy niet eer weder naar Vlaanderen keerde, dan na den ſlag van Bouvines, waar in Ferdinand gevangen wierdt genomen, en na dat Johanna, gravinne van Vlaanderen, tot loſſing van haren gemaal zich verbonden hadt Seger wederom in alle zyne goederen, waardigheden, ſteden, kaſtelen en onderhorige landen te herſtellen. Deze Seger ſtierf in den jare 1227, en liet acht kinderen na, te weten HUGO, als oudſten zoon, kaſtelein van Gent; *Seger*, *Gerard*, de Moor en de Duivel, waarſchynlyk wegens zyne zwarte gedaante aldus bygenoemt; en volgens *Lindanus* heeft hy vele openbare acten aldus zelf ondertekent; *Roger*, hoofdt van 't huis Klaerhout, *Gualterus*, die aartsdiaken van Arras wierdt, *Willem*, bygenaamt de Vries, *Ferdinand*, en *Bernard*.

HUGO de I, kaſtelein van Gent, heer van Bornhem, S. Jan Steen, Haudein, enz. trouwde met Ode van Champagne, of Chanlite, die afſtamde van den grave van Champagne en Brie. Men ziet in eene acte van de kamer der rekeningen te Dion, dat in het jaar 1228 Hugo met Ode zyne vrouw verkocht aan Willem van Vergy, broeder van Alix, hertoginne van Burgundië, de ſtadt en het onderhorige van Chanlite voor 7200 livres Paryſch geldt. Hugo hadt een groot verſchil met Ferdinand, grave van Vlaanderen, en ſtelde zich in ſtaat om hem met geweldt van wapenen te keer te gaan, vertrouwende op den byſtandt van zyne broeders en andere vrienden, mitsgaders hunne bondgenoten; maar voor dat men tot dadelykheden kwam, maakte hy met de ſtadt Gent een verbondt in de maandt Juny des jaars 1229, dat hy voor noch na, noch hy noch zyne broederen den grave den oorlog zouden aandoen, zo lang hy niets misdeedt tegen de wetten en 't oordeel van 't hof van Vlaanderen. Hugo deedt veel goeds aan de kerken, hy onthefte zyne onderdanen van de lenen van 't landt van Waas van alle ſchattingen en afperſſingen, belovende hen niet meer te zullen belaſten met een hoofdgeldt voor hem of zyne nakomelingen, ten ware het was voor eene nieuwe riddergifte aan zynen oudſten zoon, of voor 't huwelyksgoedt van zyne eerſte dochter, of eindelyk voor zyne verloſſing, byaldien hy eens by toeval gevangen wierdt door zyne vyanden: waar van hy een acte paſſeerde in de maandt van May des jaars 1232. Hy liet vele kinderen na, te weten HUGO den II, zynen oudſten zoon, die na hem kaſtelein van Gent, heer van Bornhem en Houdain wierdt; *Gautier van Gent*, gezegt *Villain*, heer van S. Jan Steen, die den grondt leide van de oprechting eens taks van Gent, met den bynaam van *Villain*; *Seger van Gent*, die in Champagne trouwde met Alix van S. Sepulchre en Chanlot; *Jan van Gent*, bygenaamt de Burgundiër; *Philips van Gent*, en *Willem van Gent*, deken van S. Pieterskerk te Ryſſel.

HUGO de II, oudſte zoon van Hugo den I en Oda van Champagne, wierdt kaſtelein na zyns vaders doodt, en trouwde in 't jaar 1241 met Maria van Gaveren. Deze wierdt een van de voornaamſte heren van Vlaanderen, die zich in den jare 1244 verbonden, om het vredeverbondt, te voren tuſſchen S. Louis, koning van Vrankryk, en Thomas van Savoje, grave van Vlaanderen, geſloten, te handhaven. Hy ſtierf in 't jaar 1265, en liet maar een zoon na, genaamt

HUGO de III, kaſtelein van Gent, getrouwt aan Maria de Reux, waar by hy niet dan dochters teelde, waar van de oudſte, MARIA, kaſteleine van Gent, erfgenaam wierdt van haren vader, en leefde tot den jare 1303.

MARIA, kaſteleine van Gent, vrouw van Houdain en Sottenghien, enz. trouwde met Gerard, here van Sottenghien, afſtamling van den huize van Enghien. Door deze erfeniſſe was 't dat deze kaſtelny overging in het huis van Melun, en om deze geſlachtrekening te vervolgen moet men nu wederkeren tot den tweden zoon van Hugo den I, genaamt GAUTIER, bygenaamt *Villain*. Maria van Gent trouwde in 't jaar 1280.

GAUTHIER *van Gent*, bygenaamt *Villain*, heer van S. Jan Steen, trouwde met Avezota, die Lindanus en Sueyro zeggen dat afſtamde van 't huis van Malſtede. Hy nam zelf den bynaam aan van Villain, in een open brief, verleent aan de abdy van S. Pieter te Gent, en verſcheide andere geſchriften van den jare 1254. Hy liet eenen zoon na, genaamt

ALEXANDER *van Gent*, bygenaamt *Villain*, here van S. Jan Steen, trouwde met Iſabella van Axel, en ſtierf in den jare 1280, nalatende drie zonen, te weten GAUTHIER den II, bygenaamt *Villain*; *Jordaan*, die zyn geſlacht onder den bynaam van *Villain* heeft uitgebreid tot heden toe, en *Philips van Gent*.

GAUTHIER *van Gent* de II, bygenaamt *Villain*, was heer van S. Jan Steen, trouwde met Æliza van Tamiſe, erfgename van Lieu. Daar zyn brieven van den jare 1306, waar door de weduwe van gemelden Gauthier van Gent een kapel ſtichtte in de kerk van Tamiſe voor de ziele van *Gauthier*, bygenaamt *Villain*, met toeſtemming van *Jan Villain*, zynen zone. Hy liet vele kinderen na, te weten: *Jan van Gent*, bygenaamt *Villain*, *Philips*, *Hector*, *Gerard van Gent*, en eene dochter, die alle ſtierven zonder nazaten, zo dat men dit geſlacht wederom vervolgen moet met de voortteling van *Jordaan van Gent*, bygenaamt *Villain*, twede zoon van Alexander van Gent en Iſabella van Axel.

JORDAAN *van Gent*, bygenaamt *Villain*, heer van S. Jan Steen, was de zoon van Alexander van Gent, gezegt Villain. Van hem is geſproken onder den tytel van het jaar 1299. Het martelaarsboek van de abdy *Beaupré lez Grammondt* maakt ook gewag van hem op den 5 May. De hiſtorieſchryvers zeggen niet, wie zyne vrouw geweeſt is. Hy liet twee zonen na,

Wol-

Wolfard van Gent, gestorven zonder nazaten, en GAUTHIER, die hem volgde in alle zyne goederen en eernamen.

GAUTHIER *van Gent* de III, gezegt *Villain*, heer van S. Jan Steen, Bouchout, enz. trouwde in den jare 1330 met N. van Mortagne, en stierf in den jare 1339, nalatende twee zonen, te weten JAN *van Gent*, bygenaamt *Villain*, en *Hector van Villain*.

JAN *van Gent*, gezegt *Villain*, heer van Bouchout, enz. oudste zoon van Gauthier den III, bezat behalven de heerlykheit van Bouchout, die hy als een erfdeel van zyn vader kreeg, verscheide andere goederen te Nieuwland, Crubeke, in de Vier ambachten en elders, wierdt hoofdt van het huis van Gent door de doodt van Philips en Gerard van Gent, here van S. Jan Steen, en kinderen van Gauthier van Gent, den II van dien naam. Men ziet in een register van de lenen van Vlaanderen, gemaakt in den jare 1365, dat Jan van Gent, gezegt Villain, toen nog leefde, want daar staat met uitgedrukte woorden dat hy was een van de voortreffelykste, een zoon van Gauthier van Gent, bygenaamt Villain, hebbende van het graafschap van Vlaanderen verscheide lenen en erfgoederen te Crubeke, Nieuwelandt, Meerhout, digt by Gent, en in de Vier ambachten; heeft twee vrouwen gehad, de eerste was Maria van Maldede, zyne nicht, de twede Clara van Mirabelle. De kinderen van zyn eerste bedde waren JAN *van Gent* de II, bygenaamt *Villain*, die als oudste het stamhuis voortzette, *Philips*, *Wolfard van Gent*, en eene dochter. By zyne twede vrouwe hadt hy ook een zoon, *Jan* genaamt.

JAN de II *van Gent*, bygenaamt *Villain*, heer van S. Jan Steen, ridder en Raadt van den grave van Vlaanderen, trouwde met Margareta Brifetete in 't jaar 1359. Froissard spreekt op verscheide plaatsen in zyne kronyk met lof van dezen Jan van Gent; want hy verhaalt, dat in 't jaar 1379 de Gentenaars den grave van Vlaanderen in Termonde aangevallen zynde hy een van die heren was, die uitmuntte in het kloekmoedig verdedigen en verydelen hunner voornemens. Daar na beschryvende den veldslag, dien de graaf van Vlaanderen op hen won in den jare 1381, stelt hy hem onder het getal der genen, die hem verzelden, en hunnen plicht zeer wel behertigden. Ook deedt hy vele diensten aan Richard den II, koning van Engelandt, die hem daar voor beschonk met een jaargeldt van honderd marken sterlings, te ontfangen op zyn echequer, door opene brieven, gegeven te Westmunster in het derde jaar zyner regering. Men vindt nog by *Froissard* gewag gemaakt van Pieter Doudegerst en Jakob Meyer, dat deze den zelven Jan van Gent bystonden in den vredehandel, die voleind wierdt in den jare 1385, tusschen Philips van Vrankryk, hertog van Burgundië, en grave van Vlaanderen door zyne gemalinne van den eenen kant, en de Gentenaars van den anderen. Hy tekende dit tractaat met Hugo van Melun, here van Antoing, kastelein van Gent, en andere groten. Hy liet verscheide kinderen na, als JAN *van Gent*, gezegt *Villain*, *Rogier*, en andere.

JAN *van Gent* de III, gezegt *Villain*, oudste zoon van den bovengemelden, was heer van S. Jan Steen, van Huisse, ridder en kamerling van Philips den I, hertog van Burgundië, trouwde met Margareta van Gaveren, bygenaamt Liedekerke, dochter van Arnold van Gaveren, heer van Liedekerke en Rassenghien, welke beide heerlykheden door dit huwelyk naderhandt aan het stamhuis van Villain gekomen zyn. Hy betaalde den 16 July des jaars 1397 aan gemelden hertog, in hoedanigheit als graaf van Vlaanderen, de rechten van de heerlykheden voor de Vier ambachten van Assenede, Bocholt, Axel en Hulst, hem aangestorven door de doodt van Jan van Gent, zynen vader. Hy diende Jan den I, hertog van Burgundië, zeer loffelyk in den oorlog met de Luikenaars in 't jaar 1405; liet vele kinderen na, als: ADRIAAN den I *van Gent*, bygenaamt *Villain*, *Jan*, *Hector* en *Philips van Gent*, en wierdt begraven te Tamise.

ADRIAAN *van Gent*, bygenaamt *Villain*, de I van dien naam, oudste zoon van Jan van Gent den III, here van S. Jan Steen, Tamise, ambachtsheer en vergever van de officien en beneficiën van Assenede en des zelfs ambacht, ridder en kamerling van Jan den I, hertog van Burgundië, enz. trouwde met Josina de Praet, bygenaamt Moerkerke. Hy verfelde in den jare 1421 Philips den II, hertog van Burgundië, toen hy in Vrankryk trok, om de doodt zyns vaders, vermoord op de brug van Montereau te wreken. Hy stondt in 't jaar 1427, aan Pieter Hendrik, priester in Zeelandt, de kapel van S. Jan te Moerkerke met alle des zelfs toebehoren af, om daar een nieuw klooster voor de orde der broeders van 't H. Kruis te stichten. Ook gebeurde het door 't afsterven van zyne vrouws ouders zonder nader erfgenamen, dat hy de landen van het huis Gaveren aan het zyne voegde, te weten, Rassenghien, Liedekerke, Lieuwe, het markgraafschap Lombekke, S. Amand, Basserode, en andere meer. Dit viel voor in den jare 1447, en hy stierf in den jare 1449, wierdt te Tamise begraven, nalatende twee zonen en zo vele dochteren. De zonen waren MARTINUS *van Gent*, gezegt *Villain*, de oudste, en *Colard van Gent*, gezegt *Villain*, van welken, en zyne nakomelingen, na zynen broeder Martinus zal gesproken worden.

MARTINUS *van Gent*, gezegt *Villain*, oudste zoon van Adriaan den I, here van Rassenghien, S. Jan Steen, Tamise, ridder en Raadt van Philips den Goeden, hertog van Burgundië, trouwde met Antonetta van Masmines, erfgename van de heerlykheden Calken, Lichterveldt en Wetteren. De Gentenaars, muitende tegen Philips den Goeden, verkoren onder andere vestingen ook die van Argues, digt by Tamise aan de Schelde gelegen, om daar bezetting in te leggen; waar op de vyanden van Martinus van Gent, here van deze plaats, den hertog valschelyk aanbragten, dat hy dit den Gentenaars vergunt hadde. De hertog, dit gelovende, wierdt zeer vergramt, en nam zyn kasteel Arques en zyn landt van Tamise in beslag; maar Martinus daar van geappelleert hebbende voor 't hof te Parys, kreeg een vonnis tot zyn voordeel den 28 Augusty des jaars 1456. Hy deedt eene reize naar Jeruzalem met tien mannen van zyn gevolg te paardt in den jare 1458. Philips de Goede gaf hem brieven van voorschryvens mede aan alle prinssen en souvereine vorsten, daar hy door moest trekken, op dat hy overal gunstig zou ontfangen worden. Op zyne te rug komst trok hy door 't koninkryk Cyprus, alwaar Charlotta, koningin van Jeruzalem, Cyprus en Armenië, hem met veel eere ontfing, en hem hare koninklyke orde gaf van den degen, met de macht van de zelve orde aan twee edellieden te kunnen opdragen, en tot mederidders te maken, 't geen uit de openbrieven van den 3 July des jaars 1459, gegeven binnen Nicosië, hofstadt van 't ryk van Cyprus, te zien is. Op zyne t'huiskomst in 't jaar 1462 verdroeg hy zich met zyn broeder *Colard* wegens de erfgoederen van hunnen vader en moeder. Het landt van Liedekerke met het markgraafschap van Lombeke wierdt aan gemelden Colard toegevoegt, onder voorwaarde, dat zo hy of zyne nazaten de zelve vervreemdden, Martinus en zyne nazaten het vierde deel van den prys, daar de zelve voor verkocht wierden, of een gedeelte van gemelde landen, zouden moeten genieten. Martinus stierf in 't jaar 1465, en wierdt begraven in 't midden van 't koor der kerke te Wachtebeke, en liet eenen zoon en twee dochteren na, te weten ADRIAAN *van Gent* den II. De dochters waren *Josina* en *Geertruid van Villain*.

Colard van Gent, gezegt *Villain*, eerste van dien naam, twede zoon van Adriaan van Gent, gezegt Villain, mede de eerste van dien naam, heer van Liedekerke, vicomte van Lombéque, heeft ter vrouwe gehad Margareta van Ghistelles, dochter van Guido, here van Axelle, by welke hy heeft verwekt twee zonen, te weten *Colard*, die volgt, en *N. van Gent*, gezegt *Villain*.

Colard van Gent, gezegt *Villain*, twede van dien naam, heer van Liedekerke, trouwde in het jaar 1509 met Zoete van den Steene, dochter van Hieronymus, waar by hy in echt verwekt heeft twee zonen, namentlyk *Hieronymus* en *N.*, de welke in plaats van hun vaders geslachtnaam dien van hunne moeder hebben aangenomen, te weten dien van *Van den Steene*, anders *Villain*, waar uit by vervolg van tydt en representatie van personen zyn gesproten alle die genen, welke den zelven naam van *Van den Steene* dragen, zo wel die, de welke zich in de Vereenigde Nederlandsche provinciën hebben ter neder gezet, als die zich in het landt van Luik onthouden, voerende ten wapen een zwart schildt, waar van het hoofdt is van zilver, staande in het zelve drie zwarte hamerties, mede zwart, hebbende dus het wapen van hun vader en moeder voornoemt zamengevoegt; zynde dit geslacht van *Van den Steene* eene oude adelyke familie in de provincie van Vlaanderen, verbonden en vermaagtschapt aan de uitnemendste en adelykste geslachten van Vlaanderen, als aan dat van *Van der Elst*; *van den Eeckhoute, Deckheere, 's Graff, Grutheere*, en andere meer; doch door de opkomende vervolgingen en Nederlandsche beroerten ten tyde van den hertog van Alba, gelyk vele andere aanzienlyke familiën, uit Vlaanderen gedreven en verstrooit. Zie *Oud Provinciaal of Wapen-Register van de wapenen van den adel van Vlaanderen, gemaakt ten tyde van keizer Karel den vyfden, fol.* 44.

ADRIAAN *van Gent*, gezegt *Villain*, de II van dien naam, zoon van Martinus van Gent en van Antonetta Masmines, voornoemt, ridder, heer van Rassenghien, S. Jan Steen, enz. Raadt en kamerling van Maximiliaan, aartshertog van Oostenryk, eerste gevolmachtigde tot vernieuwing der wetten van Vlaanderen. Hy wierdt door een getuigbrief, gegeven van Karel, hertog van Burgundië, als wettige zoon van den here Martinus Villain, ridder, in den groten Raadt te Mechelen den 8 January des jaars 1476 gevestigt in 't bezit en de voorrechten van te kunnen vergeven alle kerkelyke en wereldlyke beneficiën van Assenede en des zelfs ambacht, zo als zyn vader en voorzaten die bezeten en gebruikt hadden. Maximiliaan, aartshertog, maakte veel werks van Adriaan, want niet alleen plaatste hy hem in zynen Raadt en onder zyne kamerlingen, maar toen de drie leden van 't graafschap van Vlaanderen een besluit genomen hadden, om een leger van 15000 mannen te ligten ter bescherming van dat landt, verklaarde hy hem tot veldheer over die troupen, die in 't kwartier van Gent gelicht zouden worden: van welke bediening hy den eedt in handen van den aartshertog zelf afleide den 19 February des jaars 1480. Twee jaren daar na wierdt hem opgedragen als eerste commissaris de vernieuwing der wetten van Vlaanderen, en in 't jaar 1483 zondt hem paus Sixtus de IV een bevelschrift, gedagtekent den 10 December van 't gezegde jaar, waar in hy hem als een der vermogendste heren der Nederlanden gelastte zorge te dragen, dat zyne bulle en verkiezing tot bisschop van Doornik, de welke deze paus hadt verleent aan Jan Mouissart, een Vlaming van geboorte, gehandhaaft wierdt. De genegenheit, die Adriaan voor den aartshertog Maximiliaan en voor den prins Philips van Oostenryk, zynen zoon, hadde, kostte hem het leven, gelyk te zien is uit de gedenkschriften van *Olivier de la Marche l.* II, *c.* 14. Deze schryver verhaalt, dat Philips van Kleef, heer van Ravestein, hem liet om hals brengen, om dat hy de zyde van den aartshertog Maximiliaan, Roomsch koning, en des zelfs zoon, al te sterk aanhing, 't welk voorviel den 12 Juny des jaars 1490. De gemelde Adriaan hadt getrouwt Maria

van Cuinghien, anders doorgaans genaamt Maria van Kortryk; by wie hy een zoon, Adriaan *van Gent*, bygenaamt *Villain*, den III van dien name, drie maanden en twee dagen na den moordt zyns vaders geboren, en nog eene dochter, geteelt hadt.

Adriaan *van Gent*, gezegt *Villain* de III, was de zoon van den bovengemelden Adriaan en Maria Cuinghien, here van Raffenghien, S. Jan Steen, Calken, Wetteren, enz. geboren op het kasteel van Lomme, digt by Ryssel, den 14 September 1490. De heer van Raveftein zondt verfcheide afgezanten aan de voogden van den jongen Adriaan, om de zaken over de doodt van zynen vader te bemiddelen; welke bemiddeling vervolgens geregelt wierdt door de groten van 't landt, bloedverwanten van den gemelden Adriaan, op deze wyze. De heer van Raveftein verklaarde, dat hy van ganfcher herte bedroeft was over den moordt van den perfoon, den here van Raffenghien, verzoekende zeer ootmoedig vergiffenis, en betuigende, dat byaldien het niet gefchied was, het niet gefchieden zou, en ten teken van het ongenucht, die hy daar over gevoelde, verbondt hy zich op den zelven dag, dat de moordt gedaan was, een plechtige miffe te laten doen tot ruft der ziele van den vermoorden, in wat kerke of plaatfen het de voogden en vrienden van den overledenen behagen zoude; en verbondt zich verder twee bedevaarten te zullen doen, de eene naar S. Pieter en Paulus te Rome, en de andere naar S. Jakob van Gallicië, tot bevestiging van 't gene hy Philips van Kleef, here van Ravenftein, zich onderwierp door een handfchrift, getekent den 21 Maart des jaars 1492. Wanneer Adriaan de III meerderjarig wierdt, trouwde hy in 't jaar 1525 met Margareta van Staveles; waar door de landen van Yfenghien, Emelghen, Haverskerke, Eftaires en andere aan 't huis van Gent zyn ingelyft. Deze Adriaan wierdt zelf in zyne jeugt met heerlyke bedieningen in den oorlog van Italië door keizer Maximiliaan begunftigt, wordende vervolgens onderadmiraal van Vlaanderen, onder den admiraal Adolph van Burgundië, over de vloot, die de ftaten van Vlaanderen ten dienfte van hunnen vorft uitruftten. Deze heer ftierf in de kracht zynes tyds op 't laatft van 't jaar 1532, en liet verfcheide kinderen na, namentlyk *Adolph*, geftorven zonder nazaten, en *Maximiliaan van Gent*, nevens vier dochteren, twee wettige en twee natuurlyke.

Maximiliaan *van Gent*, bygenaamt *Villain*, graaf van Yfenghien, baron van Raffenghien, vryheer van S. Jan Steen, heer van Calken, Lichterveldt, Wetteren, Hem, Lomme, Sailly, Foreft, enz. erflyke vergever der beneficien en officien van Affenede, enz. was de zoon van Adriaan van Gent den III, wierdt hoog-baljuw der fteden Aalft en Grammondt in den jare 1561, en verkreeg het gouvernement van Ryffel, Douay en Orchies in den jare 1566. Philips de II, koning van Spanje, maakte hem in de maandt van Maart des jaars 1576 Raadt van Staat, en in de maandt April daar aan volgende hoofdt der financiën in de Nederlanden, eerfte gevolmachtigde ter vernieuwing der wetten van Vlaanderen, en gezaghebber van een bende voetvolk, groot 1200 man, voor den dienft van zyne Katholyke majefteit, en 't was om hem te believen, dat de gemelde koning de baronny en heerlykheit van Yfenghien tot een graaffchap verhief, door opene brieven, gegeven te Liffebon in Portugal den 19 May des jaars 1582, die geregiftreert wierden in de kamer der rekeningen te Ryffel den 30 Maart des jaars 1583. Door deze brieven betuigde Philips de II, dat hy zulks deedt in erkentenis der aloude deugdt en hoge geboorte zyner loffelyke voorouderen. Hy rechtte in de ftadt Ryffel fcholen op, waar in men de jeugt in 't Roomfch-Katholyk gelove onderwees; trouwde met Philippa van Jauffe, bygenaamt Maftaing, by wie hy verfcheide kinderen hadt, waar van Jakob Philips *van Gent* de oudfte was, de andere wierden genaamt *Lamoraal van Gent*, *Gysbert*, *Philips*, *Maximiliaan*, die biffchop van Doornik wierdt, *Paulus van Gent*, en andere.

Jakob Philips *van Gent*, graaf van Yfenghien, baron van Raffenghien, vryheer van S. Jan Steen, enz. oudfte zoon van Maximiliaan van Gent, trouwde eerft aan Odilia van Klaarhout binnen Gent den 2 February des jaars 1586, ten twede maal met Ifabella Berghes. Hy wierdt Raadsheer van ftaat gemaakt door Albertus, aartshertog van Oostenryk, here over de Nederlanden, en leide den eedt van deze bediening af den 19 September des jaars 1603, ftierf den 5 January des jaars 1628, nalatende verfcheide kinderen, als: *Philips Lamoraal van Gent*, *François van Gent*, die grootkappellaan des aartshertogs, provooft van S. Pieter te Ryffel, en kanunnik van S. Lambert te Luik wierdt; en *Adriaan van Gent*, kanunnik en kancelier van de hoofdkerk te Doornik. De kinderen van zyn twede bedde waren *Willem van Gent* en eene dochter.

Philips Lamoral *van Gent*, graaf van Yfenghien, enz. was de oudfte zoon van den bovengemelden Jakob Philips en Odilia van Klaarhout. De aartshertog Albert en de infante Ifabelle, fouvereinen van de Nederlanden, maakten hem grootbaljuw van de fteden, landen en 't graaffchap Aalft door brieven, gedagtekent te Bruffel den 22 Juny des jaars 1607. Hy trouwde met Margareta Ifabella van Merode, oudfte dochter van Philips van Merode, grave van Middelburg, en Johanna van Montmorency, den 9 October des jaars 1611, en wierdt gewone edelman van de kamer des aartshertogs. Deze prins floeg hem met eigen handt ridder den 18 Maart des jaars 1618, zondt hem weinig dagen daar na als gezant naar Ferdinand, keurvorft van Keulen en prins van Luik, dien hy te Luik ging ontmoeten, verzelt door een menigte heren uit de Nederlanden. In 't jaar 1620 gaf hem deze aartshertog laft een compagnie van 100 man op te rechten ten dienfte van dien prins; dit waren kurafliers te paardt, waar van hy hopman was. Vervolgens in 't jaar 1624 begunftigde hy hem met het ftedehouderfchap van de fteden en kaftelnyen van Ryffel, Douay en Orchies. In 't jaar 1629 wierdt hy meftre de Camp, gezag voerende over 17 compagniën, uitmakende 3200 man. Hy ftierf te Ryffel in het befte zyns levens den 6 January des jaars 1631, nalatende verfcheide kinderen, te weten: *Maximiliaan van Gent*, jong geftorven; Balthazar Philips *van Gent*, en andere, ten getale van veertien, zo zonen als dochteren. Hy kreeg het teken der ridderorde van 't gulde vlies een jaar voor zyne doodt, maar vermits men geen kapittel hieldt van die orde in dat jaar, is hy nooit bekleed geweeft met deze waardigheit.

Balthazar Philips *van Gent*, prins en graaf van Yfenghien en Mafmines, graaf van Middelburg en Ognies, markgraaf van de ftadt en kaftelnye van Yperen, baron van Raffenghien, Croififles en Glajon, heer van de fteden Lannoy, Waten, Charleroy, enz. was de twede zoon van Philips Lamoraal van Gent, wierdt edelman van de kamer van Philips den IV, koning van Spanje, en ontfing uit zyne handt de ridderorde van het gulde vlies. Deze vorft, om hem meer luifter by te zetten, verhief zyne landen en heerlykheden tot een prinsdom, wordende by dat van Mafmines verfcheide landen van Aalft en Terremonde gevoegt, en door brieven daar toe bekrachtigt, waar in de koning onder anderen aanhaalt, dat dit ftamhuis oorfpronkelyk is van de oude hertogen van Saxen, die in de Nederlanden een tak hebben voortgeplant van graven, prinfen en kafteleinen van Gent en Aalft. Deze zelve koning maakte hem gezaghebber over de ruitery in de legers van Eftramadura tegen Portugal, en vervolgens opper-Raadt van oorlog, begunftigt met het volle gouvernement van het hertogdom Gelder en 't graaffchap Zutphen. Hy trouwde in Spanje met Donna Louife Enriques de Sarmiento Salvatierra, by wie hy verfcheide kinderen geteelt heeft, waar van de oudfte was Jan Alphonsus *van Gent*, voorts *Karel* en *François van Gent*, en vier dochteren, te weten *Maria Therefia van Gent*, getrouwt met Lodewyk, marquis van Richebourg, ridder van het gulde vlies, gouverneur en grootbaljuw van het graaffchap en de ftadt Bergen in Henegouwen; *Eleonora van Gent*, gehuwelykt met N. Jauffe, grave van Maftaing; *Ifabelle van Gent*, verknocht door den echten bandt aan Don Ferdinand van Toledo, marquis van Valleparayfo; en *Louize van Gent*, getrouwt met Don Alonfo de Solis Oforio, hertog van Montelliano, grave van Salduena, grande van Spanje. Deze prins is deken van de orde van 't gulde vlies geweeft, en heeft de zelve aan verfcheide prinffen en heren opgedragen.

Jan Alphonsus *van Gent*, prins van Yfenghien en Mafmines, graaf van 't H. Ryk, Middelburg, Ognies en Vianden, markgraaf van de ftadt en kaftelnye van Iperen, Wahagnies en Ledregen, vryheer van Frentz, Raffenghien, Croifilles en Glajon, heer van de fteden Lannoy, Waten, Charleroy, enz. was de oudfte zoon van den bovengemelden Balthazar Philips, prins van Yfenghien, enz. Deze prins wierdt geboren te Bruffel den 13 July des jaars 1655, en hy trouwde met Maria d'Humieres, dochter van den maarfchalk, hertog van Humieres, pair van Vrankryk, grootmeefter en kapitein generaal van de artillery, gouverneur generaal van Vlaanderen en de ftadt en 't kafteel van Ryffel. Hy hadt verfcheide kinderen by haar, waar van de oudfte, Lodewyk *van Gent*, hier volgen zal; *Alexander*, *Maximiliaan*, *Balthazar* en *Dominicus van Gent*, mitsgaders *Maria Louize*, en *Louize van Gent*.

Lodewyk *van Gent*, prins van Yfenghien en Mafmines, graaf van 't Roomfche Ryk, Middelburg, Merode, Ognies en Vianden, markgrave van de ftadt en kaftelnye van Iperen, Wahagnies, en Ledregem, vryheer of baron van Frentz, Raffenghien, Croififles, Glajon en Warneton, here van de fteden Lannoy, Waten, Charleroy, enz. marechal de Camps van den allerchriftelykften koning, oudfte zoon van Jan Alphonfus van Gent en Maria de Humieres, geboren te Ryffel den 26 July des jaars 1678, en trouwde in 't jaar 1700 met Anna Maria Louifa, princeffe van Furftenberg, dochter van Antony Egon, prins van Furftenberg, grave van Diligemberg, Verdenberg, landgrave van Bar, enz. gouverneur generaal van 't keurvorftendom Saxen. Zy is overleden in January des jaars 1706, en hy heeft by haar eenen zoon, die jong geftorven is, gehad. Deze prins trouwde ten twede maal met . . . . marquife, erfgename van Rhodes, den 20 February des jaars 1713.

Daar zyn drie voorname takken, die van dit oude ftamhuis zyn gefproten, te weten de graven van *Aalft*, de graven van *Guines*, en de prinffen van *Yfenghien*. De twee eerfte, als de graven van Aalft en Guines, hebben zich door huwelyken verknocht aan verfcheide voorname prinffen en fouvereinen van Europa, zo wel voor de fcheiding van het ftamhuis der *Yfenghiens*, als daar na. Dit wordt bewezen door verfcheide papieren en brieven, beruftende in de abdyen en kloofters van Vlaanderen. Dit huis voert, gelyk het altydt gevoert heeft, twee XIIII in zwart Roomfch cyfer op een zilver veldt; maar men weet niet, waar dit zyn oorfpronk van heeft. *Lindanus* gelooft, dat deze twee XIIII fpruiten, om dat 'er van dit huis zes graven van Gent, en acht graven van Aalft, en dus te zamen veertien kafteleinen van Gent geweeft zyn. *Lindanus in zyn Tractaat van Termonde l.* III. *c.* 3.

GENT, een dorp en heerlykheit, met een flot, of kafteel, in Gelderlandt, gelegen in de opper-Betuwe, niet verre van de rivier de Waal, tuffchen de dorpen Bemmel en Doorneburg. Het is, volgens *Pontanus*, niet onwaarfchynlyk, dat deze ftreek lands den Romeinen wel eer tot eene legerplaats heeft gedient, doordien 'er nu en dan allerhande foort van Romeinfch wapentuig, als harnaffen, enz. als mede allerhande munten, en andere oudhe-

heden uit de aarde gegraven worden. In deze heerlykheit wordt jaarlyksch op den 29 May een vermaarde paardemarkt gehouden, en het slot is nog in wezen, behorende die *van Gent* toe. Willem, hertog van Gulik en Gelder, heeft deze heerlykheit in den jare 1382 met stads rechten beschonken, de welke in den jare 1410 door hertog Reinald, en in den jare 1423 door hertog Arnoud zyn bevestigt en vermeerdert. Ze pleeg weleer stem in de steden te hebben; maar hertog Karel van Gelder schonk haar in den jare 1506 aan jonker *Henrik van Gent* voor zyne getrouwe diensten, aan hem gedaan. De kerk van deze heerlykheit wordt in een openbrief van graaf Otto van den jare 1255 eene parochiekerk genaamt. De zelve wordt tegenwoordig door een eigen Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Nimwegen. *Pontanus Geldersche Geschied. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II. *fol.* 60.

GENT, (WILLEM JOSEPH VAN) uit een oud edel geslacht gesproten, was admiraal van het collegie der Admiraliteit te Amsterdam, hoofdt van de eerste bende Marine, en toonde zich al heldhaftig in den oorlog tegen de Engelschen in den jare 1667, wanneer de admiraal de Ruiter hem, toen luitenant admiraal, met 17 der ligtste oorlogschepen, nevens eenige branders, uitzondt om de rivier van Londen op te lopen. Hy voerde dit zeer gelukkig uit, veroverde het fort Charnesse, aan den mondt der rivier te Chattam, plunderde het Engelsche magazyn, en verbrandde het overige: gelyk hy ook deedt met verscheide zeer grote oorlogschepen, doende daarenboven het befaamde schip *de Royale Charles*, dat hy nevens nog drie andere medebragt, verbranden en vernielen. De vrede hier op in het zelve jaar gesloten, maar eenigen tydt daar na, in den jare 1672, weder gebroken zynde, trof dezen dapperen zeeheldt in den eersten zeeslag tusschen de Engelsche en Nederlandsche vloten, in den laatstgemelden jare voorgevallen, een ongelukkige vyandelyke kogel, die hem het leven benam. Hem ter eere is in de Domkerke te Utrecht eene prachtige tombe opgerecht, wiens bovenwerk, rustende op eene zware lyst van wit marmer, bestaat in een hoge pyramide van zwart gepolyst toetsteen, weêrzyds versiert met scheeps vlaggen en wimpels, zeer levendig uit wit marmer gehouwen. Al het overige bovenwerk is mede van diergelyke stoffe, gelyk ook de scheeps-of stevenkroon, op het gemelde toppunt der pyramide staande. Daar onder, als dienende tot een voetstuk, ziet men twee dolfynen, en wederzyds een gevleugelt kindt; welker een, ter regter handt staande, het wapen der zeven vereenigde provinciën houdt, en dat ter linker dat des stichts van Utrecht afzonderlyk. Aan beide deze gemelde zyden ziet men stil leven op het lystwerk, en omtrent de uiteinden ter regterhandt een gepluimden helm, en ter linker een belaauwerd doodshoofdt: Voorts nederwaarts, regt onder de meergemelde pyramide, een tafereel van zwart marmer, waar in met vergulde letteren het volgende grafschrift, in het Latyn, staat uitgehouwen:

Ter eere van den allergoedsten en grootsten Godt. Hier legt WILLEM JOSEPH, *baron van Gent, gesproten uit een zeer oud en edel geslacht in Gelderlandt, admiraal van het Ed. Mog. collegie der Admiraliteit te Amsterdam, hoofdt van de eerste bende Marine; een voorbeeldt van de erfdeugdt zyner voorouderen, waar onder hy telt dien oorlogsbliksem*, MARTEN VAN ROSSEM; *als mede* WALRAVE, *en* OTTO, *baronnen van Gent, zyne oomen; namen, vermaard in de oorlogen tegen drie* Philippen. *Een dapper, voorzichtig, onverwinnelyk man; der vyanden schrik en schroom te water en te lande. Doorluchtig door geheel Europa wegens den vermaarden inval en tocht op den Teems, de rechte klip der zeeroveren, die hy, toen ze de zee voor de Batavieren onveilig maakten, verstrooit, genomen en verbrand heeft. Deze dappere heldt, zulke grote dingen manhaftig en getrouwelyk uitgevoert hebbende, en op den 9 Juny des jaars* 1672, *in den oorlog tegen de Engelsche en Fransche vloten, door een kanonkogel dood geschoten zynde, heeft zyne kloekmoedige ziel aan Godt zynen Schepper wedergegeven. Vaarwel Wandelaar.*

De Ed. Mog. Heeren van het doorluchtig collegie der Admiraliteit te Amsterdam hebben dit gedenkteken tot zyner eere en gedachtenisse doen oprechten.

Wederzyds van dit tafereel vertoont zich allerlei oorlogstuig, uit marmer gehouwen. Vervolgens ziet men zyn wapen, van twee leeuwen vastgehouden, daar onder zyn leggend beeldt, geheel in het harnasch, met een regimentsstaf in de regter handt, de linker geslagen aan het gevest van zynen degen. Aan het hoofd-en voeteneinde, ook in het onderste gedeelte der tombe wederzyds, ziet men in wit marmer uitgehouwen en afgebeeld den zeeslag. Rondom hangen zyne heerlyke wapenschilden *Gent, Arnhem, Bommel, Wachtendonk, Stepraadt, Bemmel, Raasveldt*, en *Merode van Slaasburg. Aitzema Zaken van Staat en Oorlog* XVII. VI *Deel, fol.* 128. *Sylvius Vervolg op Aitzema* I *Deel*, I *Stuk, fol.* 248. *Bizot Medaill. Hist.*

GENTIANUS, (PETRUS) een oud Fransch dichter, leefde onder de regering van Philips den Schonen in 't jaar 1304. Hy was uit een oud geslacht gesproten binnen Parys, schreef vele werken in dicht, die men nog in de boekzalen van de liefhebbers als iets zeldzaams bewaart. *Claud. Fauchet Traité des Anciens Poëtes François, & la Bibliotheque des Auteurs François. la Croix du Maine & Verdier Vauprivas.*

GENTILESCO, (HORATIUS) een vermaard schilder, geboren te Florence, heeft den meesten tydt van zyn leven buiten zyn vaderlandt en in Spanje, Engelandt, Brabandt en Hollandt gesleten. Zyne genegenheit strekte meest tot het schilderen van grote historiestukken. Sandrart verhaalt, dat hy twee stukken van hem te Amsterdam heeft gezien, die hy voor koning Karel den I geschildert hadt. Het een verbeeldde een om hare zonden treurende Maria, het ander Loth met zyne twee dochteren, die puikgoed, en zo ten opzichte van tekening als koleur wel gehandelt waren. Hy wierdt naderhandt van den koning naar Engelandt geroepen om voor hem te schilderen, daar hy ook, onzeker in wat jaar, is gestorven. De Brabanders noemden hem *Gentiel. Houbraken Schilderboek I Deel.*

GENTILIS, (ALBERICUS) hoogleeraar in de rechten te Oxford, geboren in den jare 1550 uit een adelyk geslacht van Ancona. Zyn vader Mattheus Gentilis was een arts, die in zyn gemoedt geprangt wordende door zyn gewisse, dat de Roomsche kerk het H. Avondmaal niet naar Christus inzettinge bediende, derhalven de Hervorming omhelsde, zyn vaderlandt verliet, en met Alberik, zynen oudsten zoon, en Scipio, een kindt van 7 jaren, naar Carniole week. Alberik wierdt naar Engelandt gezonden, alwaar hy door zyne grote bekwaamheit een goed bestaan het ampt van hoogleeraar in de Rechten te Oxfordt in den jare 1582 verkreeg. Met zyn 21 jaar wierdt hy te Perouse Doctor gemaakt, en weinig tyds daar na wierdt hy richter in de stadt Ascoli, welke bediening hy verliet door aandrang zyns gewisse met zynen vader en broeder, gelyk hier boven gezegt is. Hy schreef verscheide werken, onder anderen een *van het recht des oorlogs* in drie boeken; als mede drie *van de gezantschappen*, mitsgaders tien redentwisten, waar van een den tytel heeft van *de vi civium in regem semper injusta*, opgedragen aan zyn voorstander, den grave van Pembroke. Zyne boeken *de Juris interpretibus* en *de advocatione Hispanica* zyn niet van de minsten; de andere tytelen slaat men hier kortheits halven over. Hy stierf te Londen in het jaar 1608 den 19 Juny, in den ouderdom van acht en vyftig jaren. Hy was yverig in zyne leerlingen te onderwyzen, hieldt veel gemeenschap met de zelven, waar door hy meer vorderde dan door de lessen. *Bayle Dict. Crit.*

GENTILIS, (BERNARDUS) een Siciliaan, en vermaard dichter, bloeide omtrent den jare 1500, wordende van verscheide geleerden tot zyn lof gesproken, die ook getuigen, dat hy heeft geschreven in Latynsche heldenvaarzen van de daden van *Gonsalvus Ferdinand. Biblioth. Sicula.*

GENTILIS DA FABRIANO, een beroemd schilder, leefde in de XIV eeuw, en verkreeg veel achting. Paus Martinus de V liet hem aan S. Lateran werken. Michiel Angelo pleeg te zeggen, dat de werken door de handt van Gentilis da Fabriano gemaakt wel overeen kwamen met zynen naam. Hy wierdt beroert op 't einde zyner dagen, en stierf in den ouderdom van 80 jaren. *Vasar. Felibien.*

GENTILIS DE BECHIS, geboren te Urbino, domheer van Florence, wierdt voorzien met het bisdom van Arezzo den 21 October des jaars 1473. De Florentynen waren zeer met hem gedient, gebruikten hem in vele gezantschappen by verscheide prinssen en vorsten. Onder anderen wierdt hy deswegen gezonden aan Karel den VIII, koning van Vrankryk, om het rouwbeklag over de doodt zyns vaders, en de gelukwensching wegens zyne komst op den troon af te leggen. Hy was in hoge achting om zyne welsprekendheit, die hy door verscheide Latynsche redenvoeringen in vele plaatsen van Italië heeft doen blyken. Hy hadt deel aan de opvoeding van paus Leo den X, maakte dikwils vaarzen, waar van eenige lettervitters met verachting spreken, zeggende, dat hy dikwils kwaad Latyn in de zelve lapte, niet kunnende dulden, dat 't beste van zyne stukken de spreekwyze van *præstare obedientiam* bevatte. De redenvoering daar deze spreekwyze in komt, maakte hy op paus Alexander den VI. Eindelyk wierdt hy ook gezonden aan Karel den VIII, ten tyde dat deze vorst op Napels los ging, waar mede hy de voorwaarden regelde, die in den tocht door Italië derwaarts moesten waargenomen worden. *Ughelli Italia sacra T.* I. *p.* 479. *Varillas hist. de Charles* VIII *l.* II. *p.* 162. *Bayle.*

GENTILIS DE GENTILIBUS, bygenaamt *van Foligno*, vermits hy daar geboren was. Hy behoort onder de beroemde geneesheren, en heeft Thadeus Florentinus tot leermeester gehad. Hy was de zoon van een anderen arts, van den zelven naam, te Bologne, en liet verscheide kinderen na, waar van 'er een zich te Parys heeft nedergezet. Hy stierf te Foligno den 12 Juny in den jare 1348, nalatende: *uitbreidingen over Avicenna en Galenus. Trithem. de script eccles. Jacobellus Biblioth. Umbr. Alberti Descript. Italiæ p.* 90.

GENTILIS, (FRANCISCUS) geboortig van Palermo, was der beide rechten Doctor, een liefhebber der poëzy, en bloeide in den jare 1640. Men heeft van hem in 't Italiaansch: *Le nove lettioni di Giob tradotte in rime Toscane. Biblioth. Sicula.*

GENTILIS, of GENTILLET, (INNOCENTIUS) geboren te Vienne in 't Dauphiné, leefde in de XVI eeuwe. Hy schreef verscheide boeken ten voordele der Protestanten, waar by hy zich zeer bemind maakte. Hy was in den beginne advokaat in 't parlement van Toulouze, maar wierdt naderhandt president in 't parlement van Grenoble. Hy schryft in de voorreden van zeker boek, dat hy om de vervolging in Vrankryk een balling van zyn vaderlandt wierdt. Eenigen verzekeren, dat hy loontrekkend raadsman (*Syndicus*) te Geneve is geweest, en dat hy zich verburg onder den naam van *Joachimus Ursinus Anti-Jesuita*. Bayle verwondert zich, dat men zo weinig byzonderheden wegens de geboorte en de bedryven van eenen man vindt, die zich door zyne schriften en bedieningen zo berucht gemaakt heeft, en dat die de boekzaal der schryveren van zynen provincie gemaakt hebben, zo weinig van hem spreken. *Placcius de Pseudonimis p.* 257. *Allard Biblioth. de Dauphiné p.* 114. *Baillet. Bayle Dict. Crit.* onder 't woordt van GENTILLET.

GENTILIS, (JOHANNES VALENTINUS) een Sociniaan, geboren te Cosenza in 't ryk van Napels, verliet zyn vaderlandt om

om den Godsdienst in 't midden der XVI eeuw, en trok naar Geneve, daar vele Italiaansche familiën zich reets hadden nedergezet en een kerk gesticht. Hy voegde zich aanstonts by die Italianen, die het geheim der Drieëenheit, en de woorden *Essentia*, *Persona*, *Coëssentialis*, (wezen, persoon, medewezen) enz. uitpluisden. Georg Blandrata, geneesheer, en Joh. Paulus Alciatus, een Milanees, waren de voornaamste van deze secte, met nog een advokaat, die zich Mattheus Gribaud noemde. De zaak wierdt in den beginne zeer stilletjes en door geheime schriften behandelt. Gentilis mengde zich hier mede in, en vestigde met kracht dit nieuwe Arianendom. Dit veroorzaakte, dat de Italiaansche kerkenraadt eene nieuwe geloofsbelydenis den 18 May 1558 uitgaf, waar in de lere der Drieëenheit gestaast wierdt en rechtzinnig verklaart, noemende alle, die de zelve in hare volkome zuiverheit niet aannamen, trouwlozen en mineedigen. Gentilis ondertekende het zelve, maar liet echter niet na zyn wangevoelen heimelyk te verbreiden. De magistraat hier achter komende zette hem in de gevangenis, en wyl hy overtuigt wierdt van tegen zyne ondertekening aangewerkt te hebben, trachtte hy zich te onschuldigen, door hen te willen wysmaken, dat zyn geweten hem hier toe gedwongen hadt. Hy poogde door verscheide schriften zich te rechtvaardigen, gevende het allerlei kleuren, om maar vry te zyn. Ten dien einde zocht hy Calvinus te winnen, met hem eerbiedt te bewyzen, en belofte van zyne dwaling te zullen afzweren. De magistraat van Geneve doemde hem hier op, dat hy zyne eigene schriften in 't vuur werpen, een geldboete geven, en beloven zou zonder verlof niet uit de stadt te zullen vertrekken. Dit vonnis wierdt den 2 September des jaars 1558 voltrokken, en hy weinig dagen daar na op vrye voeten gestelt. Hier op leverde hy een smeekschrift in, verzoekende van de geldboete ontheft te mogen worden, nademaal hy onmachtig was de zelve te betalen; waar op hy de gewenschte toestemming kreeg, mits dat hy zweren zou niet zonder verlof van de hoge overheit uit Geneve te vertrekken, 't welk hy deedt; maar in spyt van dezen eedt ging hy kort daar op heimelyk uit de stadt naar 't dorp Fargia, in 't landt van Gex, alwaar Mattheus Gribaldo zich ophieldt. Van daar trok hy naar Lions, zworf in het Dauphine en dan in Savoje, en vermits hy nergens zeker was, ging hy naar Fargia te rug, 't welk onder het gebiedt van 't Canton Bern stondt. Hier wierdt hy ook eerlang gekent en in de gevangenis geworpen, maar kort daar op wederom in vryheit gestelt. Hy gaf eene geloofsbelydenis uit, met eenige bewyzen bevestigt, en vol van lasteringen tegen den H. Athanasius. De zelve droeg hy op aan den grootbaljuw, die hem hadt laten gevangen zetten, 't welk hem wel in toorn vervoerde, maar Gentilis ontweek de zelve, trok naar Lions, daar men hem als een ketter gevangen zette, maar vermits hy zwoer, dat hy met Kalvyn niets te doen hadt, noch zyne lere omhelsde, wierdt hy ontslagen. Blandrata en Alciatus, de welke toen in Polen waren, en daar hunne wangevoelens voortzetten, schreven hem met verzoek van by hen te komen. Maar hier niet lang geweest zynde, gaf de koning Sigismund Augustus van Polen, gehoort hebbende hoe verderffelyk hunne gevoelens waren, een streng bevel, dat alle vreemdelingen, die zich daar aan schuldig kenden, en de zelve niet varen lieten, op straffe des doods uit zyn ryk moesten vertrekken. Dit bevel wierdt gegeven op den ryksdag te Lublin in 't jaar 1566. Gentilis trok hier op naar Moravië, en ging van daar naar Wenen, met voornemen van wederom naar Savoje by zynen ouden vriendt Gribaldo te keren, vermits Calvinus zyn tegenstrever gestorven was. Doch de uitvoering daar van strekte hem ten bederve, doordien de hoofdbaljuw van 't Canton Bern, die hem voormaals gevangen hadt gehad, hem wederom, terwyl hy in 't openbaar op den 11 Juny 1566 een redentwist voerde, naar de gevangenis deedt brengen. Zyne zaak wierdt onderzocht van den 5 Augusty tot den 9 September; en hy als een ketter en meineedige overtuigt wordende, doemde men hem om onthalst, en niet, zo als Hornius wil, verbrand te worden. Hy achtte dit als een eer, dat hy om Godt des vaders wille lyden moest, en beschuldigde zyne aanklagers als Sabellianisten. Zyne gevoelens waren zeer seldzaam. Hy geloofde dat Godt van eeuwigheit een zeer voortreffelyken geest geschapen hadt, die in de volheit des tyds als een mensch geboren was: daarenboven hadde hy nog meer andere wangevoelens, en was zomtyds veranderlyk in zyne stellingen. *Bayle Dict. Crit.*

GENTILIS, (LUCAS) kardinaal, en bisschop van Luceria. Hy was van Camerino in Umbrië geboortig, en maakte zich door zyne ervarenheit in de rechten zeer beroemd, waar om hem paus Urbanus de VI in den jare 1378 den kardinaalshoedt gaf. Hy wierdt stedehouder van Umbrië, en stierf te Camerino in 't jaar 1389. Eenige schryveren verzekeren, dat hy daar bisschop van geweest is. Men ziet zyn grafschrift in de hoofdkerk aldaar, 't welk zegt, dat hy zeer geleerd geweest is. *Onuphrius. Ciacconius. Aubery.*

GENTILIS, (SCIPIO) broeder van Alberik, en al zo groot een Rechtsgeleerde als de zelve, geboren te Castello di Sanginesio in Italië in den jare 1563. Hy was nog een kindt wanneer zyn vader het vaderlandt en zyn echtgenoot verliet, om elders opentlyk den hervormden Godsdienst te kunnen oeffenen. Hy ging niet aanstonts met zynen vader, maar men vondt eerlang middel om hem zyne moeder te ontrukken, onder voorwendsel, dat hy zou gaan wandelen, terwyl zyn vader op hem paste, en met zich nam naar Carniole, of Krain, zendende zynen oudsten zoon naar Engelandt. Deze jongeling maakte schone voortgangen te Tubingen, terwyl zyn vader in Carniole de geneeskunde oeffende. Hy leerde de Griekfche taal onder den beruchten Martinus Crusius, en hadt een zo grote neiging tot de Poëzy, dat Melesfus, een van de beste poëten in Duitschlandt, hem boven zich erkende. Hy vervolgde zyne studien te Wittenberg, en daar na te Leiden, om wat dichter by zyn vader, die reets van Krain was opgebroken, en naar Engelandt by zynen oudsten zoon gaan wonen, om dat hy in gemelde plaats niet al te zeker wegens den godsdienst was. Te Leiden vorderde hy onder de onderwyzing van Hugo Donellus en Justus Lipsius zeer veel, trok daar op naar Basel, alwaar hy in den jare 1589 Doctor wierdt in de rechten. Weinig tyds daar na wendde hy zich naar Heidelberg, alwaar Julius Pacius, mede een Italiaan, de rechten onderwees. Tusschen Gentilis en Pacius ontstonden niet lang na zyne komst aldaar eenige onlusten, waarom hy naar Altorf trok, daar hy door voorspraak van Donellus, die daar toen hoogleeraar in de rechten was, tot zyn medeamptgenoot wierdt aangenomen in den jare 1590, nadien Petrus Wesenbecius naar Saxen beroepen was. Zyne manier van te onderwyzen en te schryven maakte hem zo beroemd, dat hy in Vrankryk, te Heidelberg, naar Leiden, en dat te verwonderen is door paus Clemens den VIII naar Bologne beroepen wierdt, met belofte van volkome vryheit van gewisse; maar hy sloeg alles af, en bleef te Altorf. Hy wierdt ook tot Raadsheer van de stadt Neurenberg verkoren, en hy bediende alles met de grootste yver en getrouwigheit, tot dat hy den 7 Augustus 1616 binnen Altorf overleedt. Hy hadt tot aan den jare 1612 ongetrouwt geweest, maar de schoonheit en verdiensten van zekere juffrouw van Luca, dochter van Cesar Calandrinus, vermeesterden zyne vryheit; hy verzocht haar ten huwelyk, en verkreeg zyne begeerte, en teelde by haar eenen zoon en eene dochter. Zie hier de tytelen van zyne voornaamste schriften: *De jure publico populi Romani*; *de Conjurationibus libri duo*; *de donationibus inter virum & uxorem libri* IV; *de bonis maternis & secundis nuptiis l.* II; *Commentarius in epistolam Pauli ad Philemonem*; *Commentarius in Apuleji apologiam*; *de jurisdictione l.* III; *de erroribus testamentorum. Bayle Dict. Crit.*

GENTILIS *van Leonessa*, een Venetiaansch veldheer in de XV eeuwe, geboren te S. Angelo, een kleine plaats in de Napelsche provincie Abruzzo. Hy verliet zyn vaderlandt om eene belediging, die zyn geslacht ontfangen hadt, als zynde toenmaal niet in staat om zulks te wreken; verkoor den krygsdienst, en was in 't eerst soldaat onder Nicolaas Piccinnino, pausselyken generaal tegen Franciscus Sfortia; maar vermits hy zynen moedt en dapperheit in alle gevaren liet blyken, klom hy van trap tot trap, tot dat hy eindelyk een ligchaam ruiteren onder zyn bevel kreeg, waar in hy zich ongemeen wel kweet. Maar vermits Piccinnino by Monte Lauro een zware nederlag moest ondergaan, tradt Gentilis in den dienst der Venetianen, tegen Philips Maria Visconti, hertog van Milanen. Hier in droeg hy zich tegen den zelven in den slag van Casal, en dubbelde ontmoeting te Caravaggio zeer dapper. In de eerste van de laatstgemelde ontmoetingen behaalde hy onder andere voordelen ook dit, dat hy een voornaam vyandlyk officier, Manno Barile genaamt, gevangen kreeg, maar in de laatste viel hy zelf in 's vyands handen. Wanneer hy wederom op vrye voeten gestelt was, maakten de Venetianen hem tot hunnen generaal tegen Franciscus Sfortia, die zich in den jare 1450 tot hertog van Milanen gemaakt hadt. Dezen vyandt greep hy met zo veel gevolg aan, dat hy, na de inneming van vele gewigtige plaatsen, tot voor de poorten van Milanen stroopte, en Gottolengo, generaal van Sfortia, dwong uit het veldt te wyken, ontfing naderhandt van hem de aanbieding van een veldslag, maar zulks wierdt door een zwaren regen verhindert, waar op hy voor het sterk kasteel Materbio trok, 't welk hy in weerwil van den wakkeren tegenstandt, gedaan door Christophorus Torelli, die daar wegens den hertog het gebiedt voerde, veroverde. Hier wierdt hy echter door eene werpspies in de knie gekwetst, waar van hy te Brescia, in den ouderdom van 45 jaren, in den jare 1434 gestorven is. *Alipr. Caprioli ritratti di cento capitani illustri p.* 53.

GENTILLY, een vlek of dorp omtrent een myl van Parys, aan de riviere Bievre, waar van het water uitnemende goed is om scharlakenrood te verwen. Hier wierdt in den jare 767 een Concilie gehouden onder de regering van koning Pipin, die hier zyn paleis liet klaar maken, om daar in de pausselyke legaten, de bisschoppen der Griekfche kerk en kerkvoogden van zyn ryk te ontfangen, bevindende zich daar 6 legaten van den H. Stoel, als George, een bisschop, Martinus en Petrus, priesters, Jan, onderdiaken, Pamphilius, abt, en Petrus, verdediger der R. kerke, die te zamen den paus in persoon verbeeldden, en in dit Concilie de voorzitting hadden; 6 afgezanten van den Griekschen keizer Constantinus Copronymus, verselt van vele bisschoppen en geleerden van die kerk: aan de andere zyde waren 'er de meeste bisschoppen van Gallië en Duitschlandt, de welke in dien tydt eene Monarchie uitmaakten. De koning zelf, om meer luister aan deze aanzienelyke vergadering te geven, vereerde de zelve met zyne tegenwoordigheit, verselt van alle zyne ryksgroten. Hier wierden twee zaken voorgestelt, te weten de voortgang van den H. Geest, en die over de beelden. In der waarheit de schryvers, die de acten van dit Concilie ter neder gestelt hebben, zeggen niet, hoe deze twee zaken uitgesproken of bepaalt wierden; waar om eenige later schryvers zeggen, dat de zelve onbepaalt gebleven zyn. Echter zal men geen voorbeeldt vinden in de gehele oudheit, dat 'er ooit zaken op een Concilie op het tapyt zyn gebragt, zonder daar een besluit op te nemen, en 't is gemakkelyk uit de gevolgen te zien, dat 't verschil aangaande deze twee zaken ten nadeele der Grieken is uitgewezen: want wat den voortgang des H. Geestes belangt, 't is zeker, dat sedert dien tydt de Fransche kerk altydt van gevoelen is geweest, gelyk de zelve ook in 't zingen van de grote misse als een geloofsartykel betuigt, *dat de H. Geest voortkomt van den*

Vader

Vader en den Zone. Wat belangt die van de beelden, men weet, dat twee jaren daar na twaalf van de geleerdſte biſſchoppen van Vrankryk, naar Rome op het Concilie gezonden uit den naam van de Franſche kerke, zich daar zeer yverig getoont hebben ter verdediging van de beelden, 't welk zy buiten twyffel volgens het gevoelen en goedkeuring van het Concilie van Gentilly gedaan hebben. Dus heeft ook koning Pipin in dien tydt de gezanten van den Griekſchen keizer Konſtantyn ernſtig vermaant, hunnen vorſt van zynent wegen te bidden, dat hy toch zyne gevoelens zou verlaten, en overgaan tot die van de Latynſche kerke. Ook antwoordde hy op de twee zaken, hem door gemelde afgezanten voorgeſtelt, het eerſte aangaande het Exarchaatſchap over de Longobarden, en het huwelyk van den princeſſe Giſelle met den keizer Leo, zoon van Konſtantyn. De koning antwoordde, dat het eerſte aan den paus in handen geſtelt kon worden, en wat de princeſſe belangde, dat hy voorgenomen hadt zyne dochter aan geen vorſt te geven, die niet goed Franſch noch Roomſch-Katholyk was. *Maimburg Hiſt. des Iconoclaſtes.*

GENTILSHOMMES *du Drapeau*, kolonels van 't regiment Franſche lyfwachten. Dit zyn vier edellieden, die den koning in alle gelegenheden moeten verzellen, en zyn perzoon beſchermen. De koning Lodewyk de XIV verkoor hen in den jare 1680 en maakte den Hre. de S. Gilles eerſte edelman du Drapeau: de andere waren de Hr. Renaniart, de Hr. de Sales, de Hr. de Candau. Zy dragen een vergulde pertefaan, met een buffelsleere draagbandt, geboordt met twee brede zilvere boortſels. *Memoires du Temps.*

GENTILSHOMMES DE LA CHAMBRE DU ROY, dat is te zeggen: *edellieden van des konings kamer.* François de I, koning van Vrankryk, hebbende in den jare 1545 het ampt van grootkamerling van Vrankryk vernietigt, maakte een andere bediening van eerſte edelman van zyne kamer. Naderhandt hebben zyne navolgers een twede daar by gevoegt, en koning Lodewyk de XIII verhief 'er nog twee anderen by, zo dat 'er nu vier edellieden van de kamer zyn, die beurt om beurt ieder een jaar dienen, en den eedt van getrouwheit in handen van den koning zelf afleggen. Deze eerſte edelman van des konings kamer is verplicht alles waar te nemen gedurende zyn jaar, in afwezenheit van den grootkamerling van Vrankryk, en alles te verrichten als of hy 'er zelf was, in 't geven van het hemdt aan den koning, of hem aan den diſch in 't eeten te dienen. Hy ontfangt de eeden van getrouwheit van alle officiers der kamer, geeft hen beveſtingbrieven van hunnen dienſt, geeft de orders aan de Huiſſiers of deurwachters, aangaande de genen, die zy moeten laten komen in des konings kamer, en regelt alle de koſten van de kamer. Hy is altydt by het opſtaan en te bedde gaan des konings tegenwoordig. Hy ſliep eertyds in des konings vertrek, maar heden heeft hy een afzonderlyk verblyf in de Louvre, of in het hof, daar de koning zich ophoudt. De eerſte edelman van 't quartier laat voor den koning de eerſte rouwgewaden, maskerade-en baletklederen maken, hy bezorgt de komediën, toneelen en al den toeſtel daar by gebruikelyk, mitsgaders in andere vermaaklykheden: ook beſchikt hy de officiers, die, als 't hof in den rouw is, mede rouw moeten dragen, de klederen daar toe behorende. Hy is opziender en hofmeeſter van alle gewone en buitengewone koſten, zo wel van genuchten als andere zaken der kamer, mitsgaders over het zilver ſervies. Hy heeft altydt 6 pagies van de kamer by zich, en hy kan 'er nog meer hebben, als hy wil, om zyne orders te volbrengen. *Etat de la France.*

GENTILS-HOMMES ORDINAIRES DE LA MAISON DU ROI, dat is: *gewone edellieden van 't huis des konings.* Deze waren ten tyde van Hendrik den III vyf en veertig in getal, en wierden door koning Hendrik den IV op vier en twintig gebragt; doch onder de minderjarigheit van Lodewyk den XIV voegde des konings moeder daar nog twee by. Deze edellieden dienen om de zes maanden, dat is 13 beginnen met January tot aan July, en dan volgen de andere 13 tot het jaar geëindigt is. Zy moeten altydt by den koning zyn om zyne bevelen te ontfangen, 't zy de zelve in de provincien van 't koninkryk, aan 't parlement, de ſouvereine hoven, en aan de generaals van de legers bekend te maken, het zy om met vremde prinſſen te handelen, of plichtplechtigheden van gelukwenſching of rouwbeklag by de zelve af te leggen; of als de zelve in Vrankryk komen, worden zy door deze edellieden opgepaſt. Ook zendt men hen in het koninkryk zelf aan prinſſen en princeſſen van den bloede, of andere groten des ryks, om aan de zelve tekenen van waardigheden, bedieningen en ampten, waar toe de koning hen benoemt heeft, te brengen. Wanneer de koning te velde gaat, zyn zy zyne Aides de Camp, en men vertrouwt hen toe de gevangenen in den oorlog te geleiden naar de plaats, hen tot verblyf aangewezen in de eene ſtadt en ſterkte, of de ander. Zy blyven ook by de prinſſen en princeſſen, die de vorſt in ballingſchap zendt, tot dat ze zyn daar ze wezen moeten. Ook dragen zy de lyken van de kinderen van Vrankryk: vier daar van dragen de ſlippen van 't kleedt, en vier het ligchaam. De koning benoemt hen ook zomtyds tot gouverneurs van jonge prinſſen. Zy leggen geen eedt af, dan aan den gene, die het oppergezag over hen heeft. Zy hebben plaats aan de tafel van den ondergrootmeeſter, of hofmeeſter. *Etat de France.*

GENTIN, een ſteedtje in 't hertogdom van Maagdenburg, op de grenzen van 't Middelmark, drie mylen van Ratenau. Het brandde in den jare 1710 ten eenemale af, als mede het daar by leggende Oud-Platen, dat te voren een klooſter geweeſt is. *Preuſſ. Staats-Geogr. Tromſd.*

GENTIUS, koning van Illyrië, leefde in de CLIII Olympiade, of 't jaar na Romens bouwinge 586. Hy was zo onvoorzichtig, dat hy zich voor tien talenten door Perſeus, koning van Macedonië, liet omkopen, om zyne zyde te kiezen, waar op hy de Roomſche afgezanten liet gevangen zetten. Zyn hoogmoedt was zo groot, dat hy zynen broeder Plator liet om 't leven brengen, op dat hy alleen zou kunnen heerſchen; maar wierdt weinig door zyne onderzaten bemind, makende zich daarenboven onverdragelyk door zyn ſterk wyn drinken. Wanneer de Roomſche Prætor Anicius de hoofdſtadt van Illyrië, Scodra genaamt, wegnam, noodzaakte hy Gentius met zyne vrouw, haar broeder en kinderen zich op beſcheidenheit over te geven, waar op zy naar Rome onder eene goede wacht gezonden wierden, en een vertoning ſtrekten by des overwinnaars zegepraal. Deze oorlog duurde 20 of 30 dagen. *Tit. Liv. l.* XLIV.

GENTIUS (GEORG) wierdt in 't jaar 1618 te Dahme geboren, alwaar zyn vader eerſt een ſmidt, daar na een waardt of herbergier was, waar door hy zo toenam in vermogen, dat hy het landgoedt Glinik kocht. Na dat Georg Gentius verſcheide hogeſcholen van Hollandt, Engelandt en Italië bezocht, en zich zo wel in de talen als in de wis-en geneeskunde wel geoeffent hadt, vondt hy te Amſterdam gelegenheit om naar Conſtantinopel te gaan. Hier wiſt hy zich zodanig in de gunſt des Mufti te dringen, dat hem de zelve niet alleen alle vriendſchap bewees, maar hem gelegenheit verſchafte om het ganſche Ooſten te bezien, en hem vervolgens vergunde, om met de keizerlyke afgezanten in den jare 1645 wederom te rug naar Duitſchlandt te keren, gevende hem zelfs brieven van voorſchryvens mede aan keizer Ferdinand den III. Naderhandt hieldt hy zich nu te Hamburg, dan te Amſterdam, dan by den keurvorſt van Saxen Johan Georg den II, op, by welken laatſten hy de waardigheit van Raadt bekleedde, en die hem mede als tolk voor de vremde afgezanten hieldt; want hy kon de Latynſche, oude en nieuwe Griekſche, Hebreeuſche, Chaldeeuſche, Syriſche, Perſiſche, Arabiſche, Turkſche, Slavoniſche, Spaanſche, Engelſche, Hollandſche, Franſche, en Italiaanſche talen volkomen ſpreken, en daar in ſchryven. In den jare 1658 bevondt hy zich onder het gezantſchap van den keurvorſt op de verkiezing en kroning van keizer Leopold te Frankfort aan den Main, en hadt de eer, dat hy toen als tolk van de gezanten des Turkſchen keizers by den nieuw-verkoren vorſt de gelukwenſching afleide, en hen in de Turkſche tale wegens den zelven antwoordde. Hy ſtondt niet alleen in de gunſt van den keurvorſt van Saxen Johan Georg den I, maar ook by zynen navolger Georg den III. Hoewel hy door zynen aannaderenden ouderdom een kleine verwarring in de herſſenen kreeg, en daar door in eenige verachting geraakte, trok hy nochtans in het jaar 1687 met het keur-Saxiſche gezantſchap naar Wenen, om daar van den keizer het leen te ontfangen; maar hy wierdt te Freyberg ziek, en overleedt, na dat hy vier weken bedlegerig geweeſt was; alwaar hy op koſten van den Raadt en den Hre. Bayer, predikant in de S. Nikolaas kerk, begraven wierdt, zo dat het niet waarſchynlyk is, 't geen Moorhof zegt, dat hy te Berlyn ging beedelen, en in grote armoede aldaar geſtorven is. Men beſchuldigt hem, dat hy het Mahomethaanſch gelove aangenomen, maar op zyn doodbedde aan den gedachten predikant wederom afgezworen heeft. Hy heeft verſcheide ſchriften, en onder anderen het boek *Schebet Juda, tribus Judæ*, gelyk hy de Hiſtorie der Joden noemt, en het Perſiſche *Roſarium politicum Muſladini Sadi* in de Latynſche tale overgezet, en beide in den jare 1651 te Amſterdam laten drukken. Het laatſte heeft hy met aanmerkingen verrykt, en aan den keurvorſt van Saxen Johan Georg den I opgedragen.

GENUA, in 't Franſch *Genes*, eene aartsbiſſchoplyke ſtadt in Italië, en heden een ſouvereine Republyk, aan de Middelandſche zee. Zy is de hoofdſtadt van het landt, genaamt *lo ſtato della republica di Genoua*, dat is *de ſtaat van 't gemenebeſt van Genua*. De kuſt, of *La Riviera di Genoua*, de welke zich van de rivier Var tot aan den vloedt Macra uitſtrekt, is omtrent honderd en zeſtig Italiaanſche mylen lang, doch maar zes en twintig breed. Ten Zuiden paalt het aan de Middelandſche zee, ten Ooſten grenſt het aan het hertogdom van Florence, ten Noorden aan dat van Parma, Milanen en 't Montferrat, en ten Weſten heeft het 't graafſchap Nizza. Het ganſche landt wordt tegenwoordig onderſcheiden in twee delen, waar van het eene *La Riviera di Ponente*, het Weſtelyk, en het andere *La Riviera di Levante*, het Ooſtelyke gedeelte, genaamt wordt. De ſtadt Genua, de hoofdſtadt van dit gebiedt, legt vlak in 't midden. Het landt van binnen is bergachtig, maar de zeekuſt is aangenaam en vruchtbaar, en het Weſtelyk gedeelte overtreft in fraaiheit al het overige, pronkende met een menigte Oranje-Citroen-en andere vrucht en lieffelyken reuk gevende bomen. De voornaamſte ſteden van dezen ſtaat, behalven Genua, zyn *Savona*, *Sarſana*, *Lerice*, *Albenga*, *Noli*, enz. De ſtadt Genua legt met de Zuidzyde aan de zee, en ten dele op eene vlakte, ten dele op een heuvelachtige hoogte, die zich tot aan het Apennynſche gebergte uitſtrekt. Zy is de voornaamſte koopſtadt van ganſch Italië, hebbende in haren omtrek tuſſchen de vyf of zes Italiaanſche mylen, en is met ſterke muren en vyf poorten ten Weſten voorzien, en eene menigte grof geſchut. De haven van Genua was wel eer gevaarlyk, maar men heeft met grote koſten de zelve zeer gemakkelyk voor de ſchepen, zo wel voor 't in-en uitvaren, als 't leggen, gemaakt. De gebouwen van de ſtadt zyn zo groot en wel geſchikt, dat men de zelve wel trotſch kan noemen, pralende met eene menigte van ryke paleizen. Dat van Doria is het allervoortreffelykſte; het ſtrekt zich van de zee tot op de hoogte van den heuvel of berg uit: de vertrekken daar van zyn groot en prachtig, verſiert met koſtelyke ryke huisſieraden, ja alles wat men daar ziet beantwoordt elkander en baart verwondering. Buiten op de muren van dit paleis ziet men dit opſchrift: *door gunſt van Godt en den koning behoort dit alles aan den meeſter van dit huis.* Men zegt, dat deze woorden

den daar uit een soort van moejelykheit gesteld zyn, om dat een zeker gouverneur van Milanen tegen de koninginne van Spanje gezegt zou hebben, toen zy daar in haar verblyf genomen hadt, dat de meeste huisfieraden van anderen geleent waren. De nieuwe straat is de allervoortreffelykste, voorzien van heerlyke paleizen en prachtige gebouwen, inzonderheit munten uit het paleis van de Republyk, alwaar de hertog woont, en 't welk zy noemen *Palazzo reale*, of koninklyk paleis; *La Casa del imperiale*, of 't oorlogtuighuis; de Dom of de hoofdkerk, genaamt naar S. Laurens, waar in een schotel, uit een stuk smaragd of emeroud bestaande, bewaart wordt; want zy zeggen, dat de Heere Jesus daar uit het avondmaal omgedeelt heeft. Behalven deze kerk zyn 'er noch 31 andere, waar van die van de Annonciada, S. Ambrosius, behorende aan de Jesuiten, en die van S. Cyr, den Theatinen toekomende, de voornaamste zyn. De inwoners hebben van outs al den naam van goede zeelieden gehadt, en zulks in verscheide gelegenheden betoont. Zy dryven sterken handel in manufacturen, en men zegt, dat 'er meer dan 20000 huisgezinnen zyn, die in zyde en zyde stoffen werken. De Republyk onderhoudt vele galeien, ook hebben vele byzondere menschen zulke. Men verdeelt daar den adel in twederlei familien, als die van den ouden en nieuwen adel; de eerste maken een getal van 28 uit; waar van de voornaamsten zyn deze vier, als: *Grimaldi*, *Fieschi*, *Spinola*, en *Doria*. De andere zyn die van *Calvi*, *Cattanei*, *Centurioni*, *Cibi*, *Cigala*, *Fornari*, *Franchi*, *Guastiniani*, *Grilli*, *Gentili*, *Imperiali*, *Interiani*, *Lescari*, *Lomellini*, *Marini*, *Negroni*, *Palavicini*, *Pinelli*, *Promontorii*, *Sauli*, *Salvagi*, *Vivaldi* en *Veso di mare*. De andere adelyke geslachten, die zich wel ten getale van 437 uitstrekken, worden niet minder dan de voornoemde 28 geacht. Daar zyn 'er onder, die zo ryk en machtig zyn, dat men de zelve geen gouvernement durft aanbetrouwen, uit vreze dat zy zich daar van zouden meester maken. Ook hebben zich onder dezen Genueeschen adel vele wakkere zeevoogden en veldheren bevonden. De stadt is zeer oud, en men vindt ze al over 1800 jaren in de geschiedboeken vermeld; maar 't is belagchelyk, dat men haren naam van Janus, die daar nooit geweest is, afkomstig waant te zyn. Eerst was zy den Romeinen, naderhandt den Longobarden, en eenigen tydt den keizeren onderdanig. Ook is de zelve vele innerlyke oproeren onderhevig geweest, meer dan men van eene stadt in Italië leest. In de regering heeft zy veel veranderingen gehad, en tot den jare 1528 heeft zy de form daar van wel twaalf maal verandert; hebbende nu graven, dan burgermeesteren, Podestaten, kapiteinen, gouverneurs, luitenants, en Rectores des volks, of Abbates des volks, Reformatores, dan hertogen uit adelyke of burgerlyke geslachten gehad. Hedendaags heerscht daar eene Aristocratische regering, welkers hoofdt Doge, of hertog, genaamt wordt, die deze waardigheit echter niet langer dan twee achtereen volgende jaren bekleedt. Deze stadt heeft ook haar best gedaan ten tyde der kruisvaarten, want door hare krygsbenden heeft zy de Saracenen Corsica, Sardinië, en Cyprus, benevens de eilanden Mitilene en Chio, ontrukt, insgelyks roemt zy, dat behalven vele andere doorluchte mannen 3 of 4 pauzen uit haar hunnen oorsprong genomen hebben. De Italianen zeggen van Genua, dat men daar vindt; *Gente senzà fede, Mare senzà pesce, monte senzà legno, & donna senzà vergogna*. Dat is, *volk zonder trouwe, zee zonder visschen, bergen zonder hout, en vrouwen zonder schaamte*.

Betreffende de regeringsform van Genua en des zelfs veranderingen, van omtrent den jare 1099 tot aan 1257 is deze stadt door burgermeesters geregeert geworden; maar toen wierdt door het volk eenen *Willem Boccanegra* tot voorzitter, hoofdman, of hertog verkoren. Deze handhaafde zyn gezag tot aan den jare 1662; waar op de edelen zich weder de opperheerschappy aanmatigden tot aan den jare 1339, toen eene *Simon Boccanegra* wederom door de drift des volks onder den tytel van hertog verkoren wierdt. Deze wierdt verdreven in den jare 1344, en men stelde in zyn plaats *Johan de Mutta*, die op 't einde van 't jaar 1350 stierf. *Johan van Valenti* wierdt in zyn plaats verkoren; maar hy stondt daar den 9 October des jaars 1353 wederom van af, en de Genuezen onderwierpen zich aan *Johannes Visconti*, aartsbisschop van Milanen, die het gouvernement van Genua toevertrouwde aan *Willem*, marquis van Palavicini. In 't voorgemelde jaar den 28 Augusty verloor deze Republyk hare gansche zeemacht in een scheepsstrydt. Drie jaren daar na joeg men dezen gouverneur wederom weg, en *Simon Boccanegra* wierdt in zyne oude waardigheit herstelt. Deze ontwapende den adel, krenkte de machtigste, en deedt *Visconti* den oorlog aan, maar wierdt van zyn eige aanhangers door vergift, hem op een gastmaal ingegeven, afgemaakt in 't jaar 1363. *Gabriel Adorne* volgde hem in 't gebiedt op tot den jare 1370. *Dominicus Fregose*, of *Capofregosius*, kwam in zyn plaats. Deze bragt de Republyk in goeden staat, en wierdt echter in den jare 1378 weggejaagt. Hier op volgden in 't gebiedt *Nicolaus van Guarco*, *Antoniot*, *Adorne*, en *Leonard Montardo*. Deze laatste stierf aan de pest in 't jaar 1348, en hadt tien of twaalf navolgers tot aan den jare 1396. Toen begaven zich de Genuezen onder de heerschappy van Vrankryk, en koning Karel de VI stelde daar zyne gouverneurs. De laatste daar van was *Jan le Maingre*, bygenaamt *Boucicaut*. Zyn afwezen veroorzaakte het verlies van Genua in den jare 1409. De Genuezen sloegen de Franschen dood, en begaven zich onder het gezag van den markgrave van Montferrat, tot aan den jare 1413. Naderhandt verkoren zy wederom hertogen, waar onder *Thomas Fregose* in den jare 1421 zich aan den hertog van Milanen onderwierp, en 't was *Philips Maria Visconti*, die daar zyne stedehouders stelde. Dit ampt wierdt in den jare 1435 bekleed door eenen *Erasmus Trivulce*, wanneer de Genuezen den 5 Augusty den slag wonnen, waar in zy de koningen van Arragon en Navarre, den infant van Spanje, den grootmeester van de orde van S. Jakob, den onderkoning van Napels, den hertog van Sesse, den prins van Tarente, en nog wel 120 voorname heren uit Sicilië en Arragon gevangen kregen, zynde het Genueesche leger toevertrouwt aan den dapperen zeevoogdt Blasius Azereto. De hertog van Milanen ontsloeg alle deze vorsten en heren zonder losgeldt, waarom de Genuezen de wapenen opvatten tegen hunnen heer, den gemelden hertog, en stelden zich zelve wederom in vryheit, die zy tot aan den jare 1458 onder hunne eigene hertogen genoten; maar toen begaven zy zich op nieuw onder de macht van Vrankryk, ten tyde van koning Karel den VII, waar van zy zich in den jare 1461 wederom ontsloegen. Men telt hier op zeven hertogen tot aan den jare 1464, wanneer zich deze stadt wederom aan *Franciscus Sfortia*, hertog van Milanen, onderwierp. In den jare 1478 verjoeg men de Milanezen wederom, en *Baptista* en *Paulus Fregose* wierden na malkander hertogen. Lodewyk de XII, koning van Vrankryk, won Genua in den jare 1499, maar zy muitten, en de gemelde vorst moest de zelve het volgende jaar weder innemen. *Franciscus van Rochechouart*, die in den jare 1512 daar gouverneur van was, wierdt daar uitgejaagt, en den 29 Juny verkoor men *Johannes Fregose* tot hertog, die de Franschen in het volgende jaar den 25 May wederom afzetten, en *Antonius Adorne* tot gouverneur aanstelden, die echter den 10 Juny daaraanvolgende door 't volk ook weggejaagt wierdt. *Octavianus Fregose*, dien men tot hertog verkoor, onderwierp de stadt op nieuw aan de Franschen, die hem daar gouverneur van lieten, welk gezag hy met ongemene kloekheit handhaafde tot den jare 1522, wanneer de stadt van het krygsvolk van keizer Karel den V, onder het gebiedt van den markgrave van Pescara, geplundert wierdt. Hier op maakte men *Antonius Adorne* tot hertog; maar in den jare 1527 veroverde François de I, koning van Vrankryk, de zelve; doch 't volgende jaar wierp *Andreas Doria* het Fransche juk weder van hare schouderen, en herstelde de vorige vryheit. De president van den Raadt voerde toenmaals het opperste gezag tot aan den jare 1547, toen na het dempen van een schadelyk oproer, waar van de graaf *Fieschi* het hoofdt was, wederom eene *Benedictus Gentilis* tot Doge gemaakt wierdt. Sedert dien tydt is Genua van hare eigene hertogen geregeert, die alle twee jaren verandert worden, en met 8 raadsheren een collegie uitmaken, wordende *Governatori* genoemt. Daarenboven is 'er nog een ander collegie van 400 personen. De koningen van Spanje hebben deze Republyk steets in hunne belangen zoeken te trekken, hebbende aan gemelden staat verscheide landen in het gebiedt van Milanen, in de koninkryken van Napels en Sicilië verkocht of verpandt, die zy tot graafschappen, marquisaten, en hertogdommen gemaakt hebben, 't welk den Spanjaarden meer voordeel aanbragt dan de heerschappy over de stadt zelf. Hier vindt men ook eene akademie, *de Gli Adormentati* genaamt. Koning Lodewyk de XIV van Vrankryk zondt in den jare 1684 een vloot naar deze stadt en liet ze bombarderen. Hier door wierdt het hertoglyk paleis nevens vele andere voortreffelyke huizen van de stadt in de assche gelegt, en een ongeloofkyke schade veroorzaakt. Eindelyk wierden zy door den gedachten koning gedwongen, om hunnen hertog, nevens vier raadsheeren, aan zyn hof te zenden, en zich voor hem te verootmoedigen. Het landt van Genua is van nature overal vruchtbaar, en wordt door den vlyt der inwoners nog vruchtbaarder gemaakt. Men ziet overal, inzonderheit omtrent Genua, vele schone dorpen en prachtige lusthoven, zo dat alles te zamen maar eene stadt schynt te zyn. *Folieta en Bizari hist. Genuensis. Interiani ristretto delle hist. Gen. Bongadii ann. Genuenses. Bracellus de B. Genuensi. Theatr. Europ. T.* XII. *f.* 761. *Zieglers Schouplats f.* 525.

GENUTIUS, de naam eener Roomsche familie, waar van eenige den bynaam van *Augurinus*, *Aventinus*, of *Clepsina*, droegen, waar van verscheide burgermeesteren geweest zyn, 't geen men kan nazien in de *Fasti*, en by *Calvisius*.

GENZANO, een oud steedtje in Italië, onder 't pausselyk gebiedt, tusschen Rome en Veletri, zes Italiaansche mylen van de eerste, en een myl van de laatste stadt, aan het meir Nami, of Nemi, waar van het geslacht der *Cesarini* den hertoglyken tytel voert. *Memorab. Ital. Baudrand.*

GEOGRAPHIE. Zie AARD-BESCHRYVING.

S. GEORG, S. GEORGE, S. GEORGIUS, of S. JORIS, een martelaar, die in de vervolginge van den keizer Diocletianus tegen de Christenen na eene lange en harde gevangenisse ter doodt wierdt gebragt. Zyne gedachtenis wordt in de Roomsche kerke plegtig geviert op den 23 April, en men heeft schier overal kerken en outaren tot zyner eere gesticht. Men heeft zyn feest ook by de Grieken als een der grootste feestdagen geviert; hoewel het in de twaalfde eeuwe door Michaël Comnenus in een halven feestdag is verandert; en men heeft zyn leven met vele omstandigheden beschreven. Maar men kan, om de waarheit te zeggen, weinig bescheidt van zyn leven geven. Paus Gelasius, die in de V eeuwe den Roomschen stoel bekleedde, of een zyner nazaten, heeft het verhaal van zyn leven, 't welk met verscheide fabelen gemengt was, in een Roomsch synode afgekeurt en verworpen. Echter heeft hy het vieren van S. Georg niet afgekeurt, oordelende, dat de zelve daarom uit het getal der Heiligen niet behoefde gesloten te worden; om dat zyn leven, gelyk die der meeste andere martelaren, vervalscht, en in een Roman verandert waren. Men weet, dat hy doorgaans als te paardt zittende, en een draak doorstekende, wordt afgebeeld. Daar by staat doorgaans eene jonge dochter afgebeeld, de welke hy kwansuis van den draak, die haar meende te verslinden, zou verlost hebben. De geleerdste en bescheidenste der Roomsch-Katholyken zyn het tegen-

woordig daar in eens, dat dit gansche gevecht, die ridder te paardt, de draak, tegen S. Georg aanvliegende, die bedrukte en verloste maagdt, niet anders is dan een Godvruchtig zinnebeeldt. *Baronius*, zegt de vermaarde Papenbroek, *Bellarmyn*, *Canisius*, *Gretserus*, *en al wie het eeren*, *Ribadeneira*, *enz. spreken van geen draak. En op de tegenwerpingen van de andersgezinden, dat S. Georgius, S. Christophorus, en diergelyke meer, verzierde heiligen zyn, geven zy dit antwoordt, dat het waarachtige heiligen zyn, maar dat de historien, van hun lyden verdicht, vol fabelen, en daarom door S. Gelasius zyn afgekeurt.*

Het is dan wonder, dat zeker Roomschgezind schryver (*Seb. à S. P.*) dit gevecht met den draak voor eene oude en door de kerk aangenome historie durft opgeven; en het zyne wederparty tot een misdaadt rekenen, dat de zelve het gemelde gevecht als een zinnebeeldt heeft uitgelegt. Dit komt 'er van, zegt een braaf Schryver, welken wy hier volgen, als men zich aan een zeker soort van boeken en historien bindt, en het alleen met eenige schryvers houdt, die van geen oordeelkunde gehoort of geweten hebben. Men staat op zyn gevoelen, als of 'er 't geloof aan hing; men durft de pen opvatten tegen de schranderste schryvers, die zich van hunne jonkheit in de boeken, in de oordeelkunde, en in het onderscheiden van ware en valsche historien geoeffent hebben; men spreekt openbare waarheden tegen, de welke by alle geleerden van onzen tydt buiten allen twyffel gestelt worden; en zo stelt men zich zelf ten spot voor de gansche republyk der geleerden. En om dat men eenigen stut vindt by deze of gene personen van vermogen; om dat men het kredit heeft van zyne wederparty door het eene of 't ander kunsje een part te spelen; om dat men van eenige ongeleerde of minder dan halfgeleerde personen geprezen wordt, zo zegepraalt men by zich zelve en by zyne aanhangers; terwyl dat men van verstandige en beter geoeffende Lezers uitgelagchen wordt. De gemelde schryver, de welke dit gevecht voor zo een oude en door de kerk aangenome historie durft opveilen, hadt Baronius maar eens moeten nazien. Deze kardinaal, die dat gevecht voor een zinnebeeldt houdt, getuigt: „ Dat gene oude handelingen iets diergelyks „ vermelden; dat Jacobus de Voragine, zonder eenige getuigenis van „ ouder schryvers voor zich te hebben, dat gevecht als een hi„ storie te boek heeft gestelt; dat die maagdt moet aangezien „ worden als het zinnebeeldt van een provincie, of van eene „ stadt, de welke de hulp van een zo groten martelaar tegen den „ duivel (die door den draak verbeeld wordt) verzoekt: dat men „ uit *Eusebius* zien kan, hoe dat de oude Christenen gewoon „ waren diergelyke zinnebeelden te schilderen, en hoe dat *Con„ stantinus* ook geschildert is geweest als een draak doorsteken„ de, en in de zee werpende" enz. Dat alles gelykt weinig naar eene *oude en door de kerk aangenome historie*. Hy hadt ook kunnen bemerken, hoe dat de Roomsche kerk, in het Brevier of de kerkelyke getyden van S. Georg, nooit eenige lessen heeft gevoegt, de welke gewag maakten van eene diergelyke historie: een zeker teken, dat ze weinig staat op dat gevecht en op alle die omstandigheden maakte.

Henschenius, die de handelingen van S. Georg heeft in het licht gegeven, houdt staande, dat hy in de wrede vervolginge van Diocletianus is gemartelt: maar Balusius wederlegt Henschenius in zyne aanmerkingen, en zegt, dat dit S. Georg niet kan geweest zyn, en daar zyn meer andere schryvers, die hem uit het getal der martelaren uitmonsteren, en zelfs beweeren, dat hy die Arriaan, met name Georgius van Cappadocië, is geweest, de welke om zyne geweldplegingen en dolle uitsporigheden door de Heidenen wierdt dood gesmeten.

Maar wat zal men zeggen van de reliquien, de welke op den naam van S. Georg door het gansche Christendom vertoont worden? Baillet zelf zegt 'er op, dat de verscheide historien, die 'er over het vervoeren van zyne reliquien uitgekomen zyn, geen groter zekerheit of waarschynlykheit hebben, dan de historien, die 'er uitgegeven zyn over zyne doodt; dat men nooit eenig bescheidt van zyne doodt en begravenisse gehad hebbende, ook geen staat kan maken op alle die vertellingen wegens het vervoeren zyner reliquien; welke vertellingen, zegt hy, geen andere borgen hebben, dan onzekere overleveringen van het gemene volk. Men zal hier nog byvoegen, dat deze Heilig, onder den naam van *Chederles*, ook in groot aanzien is by de Turken; en dat zy vele wonderen en belagchelyke fabelen van hem weten te vertellen. Eindelyk, hoe dat S. Georg, en meer heilige ridders, de Christenen in den eersten kruistocht zeer geholpen, en de meeste veldslagen bygewoont zouden hebben; en de Turken zelf bekent zouden hebben, dat zy een groten vyandt aan S. Georg hadden, zal de Lezer by de historieschryvers, de welke die kruisvaart gevolgt hebben, beschreven vinden. Het geen die geschiedschryvers als ooggetuigen verhalen, staat wel te geloven; en zy beschryven alles, zelf de guiteryen, de snode streken, en de ongebondenheden van de kruisvaarders, met zo eene onpartydige en edelmoedige rechtzinnigheit, dat het wel een stugge en korzele hardgelovigheit zou zyn, hun schryven in zaken, die zy weten konden, in twyffel te trekken. Maar het zyn altydt byzondere personen, de eene of de andere devotaris, een *Jan* of een *Pieter* geweest, die zomtyds gansche legers met *S. S. Georgiussen* en *Mercuriussen*, *S. Demetriussen* alleen op de Turken zagen aanvallen. De Angel-Saxen hebben ook grote eerbiedt voor S. Georg betoont; en dit is de reden, waarom hem de Engelschen voor beschermheer van hun gansche koninkryk hebben aangenomen. *Nicephorus Hist. Eccles. l.* VIII. *c.* 15. *Jac. de Voragine de Sanctis. Hospinianus de festis. Baronius Martyr. ad d.* 23. *Ap. Molinaeus in clypeo fidei. Sandius Hist. Eccles. Henschenius ad acta Sanct. Hornii Hist. Eccles. Baillet Vies des Saints. Aantekeningen op het Utrechtsche Bisdom* I *Deel, pag.* 138 *enz. en op de Oudheden van Kennemerlandt pag.* 56.

S. GEORG, (RIDDERORDE VAN) wierdt door Alexander den VI in den jare 1492, wanneer hy op den pausselyken stoel klom, ingestelt. De ridders, als beschermers van 't gelove, droegen een goude keten om den hals, waar aan een penning hing, daar de ridder S. Georgius, of Joris, op afgebeeld stondt, zittende op een paardt met een draak daar onder leggende, die van hem doorstoken wordt. Paulus de III vernieuwde deze orde, om door deze ridders de Turksche rovers, op de kusten van den kerkelyken staat stropende, te verdryven. Deze ridders moesten een rood kruis, waar boven eene goude kroon was, dragen, en te Ravenna hunne zitplaats houden. Maar deze ridderorde is met de doodt van dezen paus weder te niet gegaan. *Bonann. Gryphius Ashmole. Ciacon. Justin. de ord. equ.*

S. GEORG, (RIDDERORDE VAN) in de Republyk van Genua. Deze ridders droegen mede een goude keten om den hals, waar aan een goud kruis hong, 't welk ook op de mouwen gestikt was. Maar vermits Bizarrus, noch anderen, die van Genua geschreven hebben, geen gewag van deze ridderorde maken, wordt aan de zelve getwyfelt. 't Is echter zeker, dat die Republyk S. Georgius of Joris voor hunnen beschermheer houdt. *Justiniani de ordin. equ. Gryphii ridderorde.*

S. GEORG, of S. GEORGIUS, eene ridderorde, welke in den jare 1470 door keizer Frederik den III van Oostenryk gesticht wierdt. Men zegt, dat deze ridders verplicht waren, de grenzen van Hungarië en Bohemen voor de Turken te beschermen, en dat zy een witten wapenrok met een rood kruis gedragen, en een diergelyk ook in hun schildt gevoert hebben. De keizer Frederik maakte Johannes Sevenhirter eerste grootmeester, onder den tytel van vorst; en gaf hem en de zynen de stadt Muhl in Carinthië, alwaar men ook een collegie van Reguliere kanunniken van S. Augustinus stichtte, dat onder het bestier van den bisschop zou staan, den welken zy uit het midden van hunne vergadering verkiezen konden. Deze wierden ook het kasteel van de uitgestorve heren van Cranichberg, en andere goederen meer, tot onderhoudt aangewezen. Maar deze ridderorde van S. Georgius verviel van langzamerhandt. Keizer Maximiliaan de II wilde de zelve wederom in staat brengen, maar wierdt daar in door den Religions oorlog verhindert. *Lasius l.* XXXVI. *rer. Vien. Favin Theatr. d'Honneur. Menenius delic ord. equ. p.* 157. *Megiser. annal. Car. l.* I. *c.* 5. *f.* 23. *Gryphius ridderorde.*

S. GEORG *van Alfama*, eene ridderorde in Arragon, omtrent den jare 1201 door den koning Pedro opgerecht, en namaals bevestigt. Benedictus de XIII, die door de Arragonezen voor een rechtverkoren paus gehouden wierdt, hadt de zelve met de orde van Monteza vereenigt. *Zurita. Favin.*

S. GEORG, bygenaamt *d'Alga*, is een orde van Reguliere kanunniken, opgerecht te Venetië met de toestemminge van paus Bonifacius den IX in 't jaar 1404. Bartholomeus Colonna, een Romein, die in 't jaar 1396 te Padua en in eenige andere steden van het Venetiaansche gebiedt predikte, leide den grondt tot dit genootschap. Antonio Corrario, die daar na kardinaal wierdt, een der neven van paus Gregorius den XII, en Gabriël Condelmeri, die naderhandt onder den naam van Eugenius den IV den pausselyken stoel bekleedde, waren de eerste in deze orde. Zy droegen een wyden langen rok, en daar over een blaauwen mantel, met een monnikskap op de schouder. Pius de V verplichtte hen in 't jaar 1570 processie te doen. Hun voornaamste klooster legt op een eilandt, een kwartier uurs van Venetië, en wordt *S. Georgio Maggiore* genaamt. *Bellarium T.* I. *Const. Greg.* XII. *& T.* III. *Const.* 90. *Clem.* VIII. *Miraeus Hist. ord. mon. l.* I. *c.* 5.

KONING VAN BOHEMEN.

GEORG, of GEORGIUS, uit het geslacht van *Podiebrad van Kunstadt*, wierdt in 't jaar 1420 geboren, en van zyn vader Victorinus, een edelman van Kunstadt en Podiebrad, van jongs af in den oorlog gezonden, alwaar hy door zyne dapperheit zo groot van naam wierdt, dat men hem voor een der grootste krygshelden van zynen tydt hieldt. Hy volgde in 't het eerst de zyde der Hussiten, en gaf op den ryksdag in 't jaar 1437, na de doodt van Sigismund, zyne stem mede aan den Poolschen prins Casimir, wiens party hy ook tegen keizer Albert den II, dien de Roomsch-Katholyken verkoren hadden, met de wapenen in de handt gelukkig verdedigde, behalende in verscheide schermutzelingen de overwinning. Maar toen in het jaar 1440, na de doodt van Albert, een tusschenryk was, hieldt hy het met de koninklyke weduwe van Sigismund, Barbara van Cilley genaamt, en bragt door allerhande kunstenaryen, en de hulpe der Hussiten, het zo verre, dat hy eerst tot landshoofdman, daar na tot een van de ryksbestierders, in plaats van den gestorven Ptaczeck van Leippa, en eindelyk, na de doodt van den anderen ryksbestierder, Meinard van Nieuhuize, die men meent vergeven te zyn, tot eenigen ryksbestierder verkoren wierdt; welke waardigheit hy ook nog na de verkiezing van den jongen koning Ladislaus, als mede toen hy in den jare 1456 naar Hungarië ging, behieldt. Wanneer deze koning na zyne wederkomst besloten hadt een Frankische princesse ter gemalinne te nemen, riedt hem Podiebrad het byleger te Praag te gaan houden. Doch deze vorst was naauwlyks daar aangeland, of hy stierf, 't welk men aan vergift, hem door Podiebrad gegeven, toeschreef. By de daar op volgende konings verkiezing in den jare 1458 behieldt hy door de hulp der Hussiten, in weêrwil van vele mededingers, de meerderheit van stemmen, en vermits hy aanstonts zich de gehoorzaamheit des paus

paus onderwierp, wierdt hy ook van vele Roomſch-Katholyken toegevallen en aangenomen. Hier op ten troon geſtegen maakte hy zyne banden vaſt. Hy ontſloeg Matthias Corvinus, die door Ladiſlaus gevangen was gezet, maakte met den koning van Polen een verbondt, dwong keizer Frederik den III zyn vriendt te blyven, of dreigde zyne onderdanen, die tegen hem opſtonden, te helpen. Andere naburige vorſten maakte hy door 't uittrouwen zyner dochteren tot vrienden, hoewel hy alle hunne weldaden ondankbaarlyk beloonde. Hy was ook gedwongen verſcheide ſteden, die hem niet wilden erkennen, desgelyks Moravië, Lauſitz en Sileſië, door geweldt van wapenen tot gehoorzaamheit te brengen. Wanneer hy in den jare 1562 door eenen nieuwen byſtandt den keizer Frederik den III tegen de oproerige Wener burgers te hulp kwam, vergunde deze tot dankbaarheit aan 't ryk van Bohemen verſcheide ſchone voorrechten, waar onder was, dat de koningen zouden ontſlagen zyn van de lenen vyftien mylen van de grenzen wegens het koninkryk van Bohemen te ontfangen, als mede niet verplicht zyn op de Ryksdagen zo wel te Neurenberg als te Bamberg te verſchynen. Maar naderhandt geraakte hy hevig in twiſt met dezen keizer. De paus hadt van hem verzocht, dat hy op het Concilie van Baſel het opgerechte verbondt met de Huſſiten, die het gebruik van den kelk in 't H. Avondmaal begeerden, zou vernietigen; en om dat hy daar in niet wilde bewilligen, wierdt hy niet alleen in den ban gedaan; maar men predikte ook tegen hem een kruisvaart, waar in de keizer beneven den pauſſelyken nuncius alleen ſteunde op den Ryksdag, ſchoon andere vorſten zich daar tegen kantten. Deze ondankbaarheit van den keizer verdroot Georgius Podiebrad zodanig, dat hy hem in den jare 1467 den oorlog aankondigde, en met zyne krygsbenden in Ooſtenryk een inval deedt. Zyn grootſte vyandt in dat geval was de koning van Hungarië Matthias, die met de kruisbenden en zyn eigen troupen in Bohemen viel, en zich in den jare 1469 te Olmuts van den pauſſelyken nuncius tot koning van dat ryk liet kronen. Hy rechtte nochtans weinig uit, en Georgius bleef in 't bezit van 't koninkryk tot aan zyne doodt, die in den jare 1471 volgde. Kort te voren hadt hy veel moeite gedaan de erfvolging op zynen zoon Victorinus, hertog van Munſterberg, te doen komen; maar als hy bemerkte, dat de ſtanden daar weinig luſt toe hadden, verzamelde hy een ſchat van geldt, dien hy zyne kinderen naliet. De erfvolging van het ryk viel toen op den koning van Hungarië Uladiſlaus. *Hagec. p.* 791. *Stransky c.* 8. *p.* 386. *Balbin. epit. l.* V, *c.* 4. 10. *Miſcell. dec.* 1. *l.* V. *ſect.* 4. *c.* 1.

Keurvorst en markgraven van Brandenburg.

GEORG WILHELM, keurvorſt van Brandenburg, wierdt den 3 November des jaars 1595 geboren, en in den jare 1611 van zyn vader, keurvorſt *Johan Sigiſmund*, op de univerſiteit te Frankfort aan den Oder gezonden. Maar in 't volgende jaar ging hy naar Frankfort aan den Main, om de verkiezing van den keizer Matthias by te wonen. Wanneer in den jare 1613 de markgraaf Ernſt, gewezen gouverneur van 't Gulikerlandt, geſtorven was, begaf hy zich op vaderlyk bevel derwaarts, en nam de regering van dat landt op zich. In den jare 1619 gaf hem zyn vader, weinig tyds voor zyne doodt, ook de keurvorſtelyke regering over, die om de ellendige tyden in geen voordeeligen ſtandt was: want hy moeſt gedogen, dat zyn ongelukkige zwager Frederik de V, van den troon van Bohemen geſtoten, verder naar Hollandt moeſt vluchten; ook erkende hem de hertog Maximiliaan van Beyeren niet eer voor in den jare 1627. Daarenboven wierdt hem van de Spanjaarden, die zich met den Paltsgrave van Nieuburg hadden verbonden, de oorlog aangedaan over 't erfrecht van de Gulikſche landen; en ſchoon hy de Hollanders te hulpe hadt, wierdt nochtans de veſting Gulik met het graafſchap Mark en Raveſtein, mitsgaders een groot gedeelte van 't hertogdom Kleef aan den Paltsgraaf van Nieuburg toegedeelt. In den jare 1622 nam hertog Chriſtiaan van Brunswyk Lipſtadt, en eenige plaatſen in de Mark, van de Spanjaarden, maar hieldt in Soeſt en elders zeer ſlecht huis. In het volgende jaar namen de keizerlyke Sparenberg, en het overige van de graafſchappen Mark en Ravenſtein weêr in, hoewel de Hollanders in 't jaar 1628 Sparenberg voor den keurvorſt wederom veroverden. In den jare 1626 vielen de keizerſchen onder de grave van Mansfeldt, onder voorwentſel van de Denen te vervolgen, in zyn landt, bemachtigden eenige veſtingen, en bezetten zelf Berlyn, ſchoon de keurvorſt tot dus verre zich onzydig gedragen hadt. Hy trok ondertuſſchen in 't jaar 1627 naar Pruiſſen, genoodzaakt zynde daar orders te ſtellen, en zich te hoeden voor de onheilen, die uit den Poolſchen en Zweedſchen oorlog ontſtaan konden, vermits dat landt reets door de winterlegeringen van beide de ſtrydende partyen bedorven wierdt. In den jare 1629 ſchepte hy wederom adem, inzonderheit door eene bemiddeling of zesjarig beſtandt, waar by hy nochtans de Marienburgſche Werder, benevens de voorname havens Memel en Pillau, tot den jare 1635 in Zweedſche handen laten moeſt. In dat jaar tradt de keurvorſt ook in een proviſioneel verdrag met den grave van Palts-Nieuburg, dien de keuze gegeven wierdt het hertogdom Kleef of Berg voor zich te verkiezen; maar vermits de Hollanders dezen nabuur in 't Kleefſche niet hebben wilden, en reets in dat jaar Wezel uit der Spanjaarden handen ontwrongen hadden, bragten zy het zo verre, dat 'er in 't volgende jaar een verandering in gemaakt wierdt, volgens welke de naaſtkomende 25 jaren de keurvorſt het hertogdom Kleef en 't graafſchap Mark, en Nieuburg het hertogdom Gulik en Berg, te gelyk met de graafſchappen Raveſtein en Breskeſant, bezitten zouden, en 't graafſchap Ravensberg zou zo lang onverdeelt geregeert worden. Men vorderde in dat zelve jaar 1629, uit hoofde van de herſtellings plakkaten, van den keurvorſt de biſdommen Brandenburg, Havelberg en Lebus, mitsgaders vele byzondere kloosters: maar hy bewoog zynen zwager Guſtaaf Adolph, koning van Zweden, de Duitſche onluſten met ernſt ter herte te nemen; was ook van voornemen verder onzydig te blyven, ſchoon de koning van Zweden reets in den jare 1630 in Pomeren gevallen was. De keizer kon ook door zyne afgezanten op de Leipziger byeenkomſt by Brandenburg, al zo weinig als by de andere Proteſtanten, in den jare 1631 het zo verre brengen, dat men zich opentlyk voor zyne party verklaarde, maar men was vergenoegd, vermits men onder de zegenryke wapenen van den koning van Zweden zich in goede tegenweer tegen den keizer zetten kon, dat men uitlandſche hulpe niet nodig hadt, en zich zelve wel verdedigen kon. Ondertuſſchen maakte de koning Guſtaaf niet lang werk in Pomeren; want na dat hy dat ganſche landt overmeeſtert hadt, trok hy ook in de Mark, en joeg de keizerſchen uit Lokenitz, Prentslow, Nieuw-Brandenburg, Clempenau, Treptou en Loitz. Tilly wilde de ſtadt Demmin te hulp komen, maar kwam te laat, en rechtte tegen den koning verder niet uit, dan dat hy de bezetting van Nieuw Brandenburg voor een groot gedeelte neêrhieuw. Na dat zich de zelve te rug en naar Maagdenburg gewend hadt, ging de koning verder, veroverde Frankfort aan den Oder ſtormenderhandt, en Landsberg aan de Warte by verdrag: waar op hy verder voortrukte, ſlaande zyn leger neder niet verre van Berlyn, en bragt den keurvorſt zo verre, dat hy Zweedſche bezetting in Spandau innam, die hy wederom wegnemen zou, zo haaſt de koning van Zweden Tilly voor het belegerde Maagdenburg hadt doen opbreken. Maar toen deze ſtadt voor de aankomſt van de Zweedſche hulp door ſtorm overgegaan was, wierdt Spandau weder door den keurvorſt bezet, hoewel de koning hem naderhandt genoegzaam dwong die plaats weder in zyne macht te laten. De keurvorſt ontſchuldigde zich by den keizer hier over, die echter geloofde, dat het een beſtoken werk was, en dat de keurvorſt zich ſlechts hadt laten dwingen. De Zweden ſloegen zich hier op langs de Havel neder, en maakten daar de zelve in de Elve valt een ſterke ſchans, die de volgende tien jaren dan eens in de Zweedſche, dan eens in der Saxen handen geweeſt is, tot dat keurvorſt Frederik Willem de zelve in den jare 1641 liet ſlechten. Vermits nu Tilly met al zyne macht op den koning los ging, en hem wederom tot een veldſlag uitnodigde, of dwingen wilde over de Elve te rug te trekken, moeſt de oude Mark daar door veel uitſtaan; tot dat Tilly na vergeefſche moeite, en by Wolmerſtadt drie regimenten te paardt verloren te hebben, uit gebrek van voorraadt weder naar het Maagdenburgſche moeſt wyken; waar door de Mark eenige lucht ſchiep. Het wegnemen van Leipzig noodzaakte de Saxen met den koning een verbondt aan te gaan. In dit verbondt tradt ook onze keurvorſt; woonde den krygs-Raadt te Duben in perſoon by, en liet na de gelukkige uitkomſt van den ſlag van Leipzig zyne troupen onder den Saxiſchen generaal Arnheim tegen de keizerſchen in Bohemen en Sileſië dienen; daar echter weinig uitgerecht wierdt: 't welk aan een heimelyk verſtandt, dat de gemelde generaal met de keizerſchen zou gehouden hebben, toegeſchreven wierdt. Ondertuſſchen bragt men op 't tapyt, dat men dezen vorſt tot beſchermer der Proteſtanten zou verkiezen. Ten dien einde zou zyn zoon prins Frederik Willem met de kroonprinceſſe Chriſtina trouwen; maar wyl in den jare 1631 in den ſlag by Lutzen de koning ſneuvelde, wiens lyk de keurvorſt tot aan Wolgaſt begeleidde, geraakten alle deze voornemens te niet. In de jaren 1633 en 1634 kregen de Zweden en Heſſen een groot gedeelte van de Weſtphaalſche landen in hun geweldt, daar de keurvorſt weinig voordeel by ontfing, want de keizerſchen joegen de zelve daar weder uit, en behielden 't tot aan het vredesverbondt in Lipſtadt. In den jare 1633 namen de keizerſchen Frankfort en Landsberg weder in, 't geen hen in 't volgende jaar weder ontrukt wierdt: in welk jaar de keurvorſt ook Spandau wederom bezette, vermits de Zweden na den Nortlinger ſlag daar van afſtaan moeſten. Ook bewilligde hy in de afzonderlyke vrede, in 't jaar 1635 tuſſchen den keizer en keur-Saxen te Pirna geſloten, waar door de Zweden op een gevoegelyke wyze weder uit Sileſië verhuizen moeſten, en hem in zyn erfrecht niet hinderen konden. Op den 10 Juny des jaars 1630 wierdt tuſſchen den koning van Zweden en den hertog Bogiſlaus een vergelyk gemaakt, daar keur-Brandenburg als handhaver over geſtelt wierdt, dat de Zweden Pomeren zo lang in bezit zouden houden, tot dat by de vrede bedongen was, dat Pomeren vry zou zyn van de onkoſten des oorlogs te helpen betalen, 't welk de koning van Zweden van den keizer eiſchte. In dit jaar wierdt de lopende ſtilſtandt van wapenen tuſſchen de Zweden en Polen, inzonderheit door zyne bemiddeling, tot 26 jaren verlengt, waar door de Polen alles wat de Zweden in Pruiſſen bezaten, en de keurvorſt zo lang in bewaring gehad hadde, weder bekwam, en hy wierdt weder meeſter van Memel en Pillau. Hy hadt wegens deze landen in den jare 1632 zyne gezanten op den verkiezingsdag te Warſchouw gezonden, dien echter geen ſtemming in de zelve door de Polen vergunt wierdt, ſchoon zy zulks eiſchten: maar zy woonden echter in den jare 1633 de kroning van den koning Uladiſlaus by, en gingen in de proceſſie met den oudſten koninklyken prins. In den jare 1635 zag het wederom zeer ſlecht in de Mark uit, doordien de Zweden en Saxen malkander in de zelve wakker najaagden. De laatſte namen Havelberg, de Werberſchans, Radenau en Brandenburg in, maar wierden in den jare 1636 by Witſtok van de Zweden geſlagen, de welke toen zeer ſlordig huishielden, rovende en plunderende, en evenwel hunne winterquartieren in dat verwoeſte landt betrokken. Wanneer ook in den

den jare 1637 de laatste hertog van Pomeren Bogislaus de XIV zonder erven uit deze wereldt scheidde, wierdt de keurvorst door de Zweden om de voorverhaalde redenen in het bezitnemen van die landen verhindert, weshalve hy in weêrwil van zyne verbondene onzydigheit de wapenen wederom aangreep: maar met slecht voordeel, vermits de Mark wederom tot in den grondt verwoest wierdt; zo dat 'er plaatsen waren, daar men in eenige mylen verre geen menschen aantreffen kon: hoewel de boeren nochtans de Zweden inzonderheit in den zogenaamden Tremmeling groten afbreuk deden. In 't jaar 1638 namen zy de plaatsen langs de Havel in, dwongen de keizerschen uit de Mark, en by Werben over de Elve te wyken. In 't jaar 1639 veroverden de Zweden Gardeleben, Driesen, Landsberg, en Frankfort. De keurvorst liet nochtans het vervalle Oderburg weêr herstellen; reisde daar op naar Pruissen, en liet daar eenige volkeren trekken over den Dura, en in Lyflandt vallen, stropende tot onder Riga, maar genoot 'er weinig voordeel van. De keurvorst stierf onder alle deze onlusten te Koningsbergen den 21 November des jaars 1640. *Scriptores Brandenb. Puffend. Inleiding tot de Historie van Zweden. Item de rebus gestis Fred. Wilhelm. Elect. Brand. initio.*

GEORG, markgraaf van Brandenburg, bygenaamt de Vrome, was de twede zoon van den markgrave Frederik, stamvader der Frankische linie, geboren te Onoltsbach den 4 Maart des jaars 1484, en by zyn moeders broeder Uladislaus, koning van Bohemen en Hungarie, opgevoed. Hy hadt zich zo in de gunst van dezen vorst weten te wikkelen, dat de zelve hem beloofde Waradin en andere verpande heerlykheden voor hem te zullen lossen, hem het hertogdom Jagersdorf vereerde, en zynen zoon, nog minderjarig zynde, Lodewyk genaamt, onder zyn opzicht stelde als hy overleden zou zyn. In den jare 1515 nam hy met zynen oudsten broeder, den markgrave Casimir, nog by het leven van zynen vader, de regering aan; reisde in 't jaar 1525 naar Wittenberg, om met Luther raadt te plegen wegens het aannemen van de Reformatie; verklaarde zich daar na opentlyk voor deze lere, en zocht zynen ouden vader daar ook in te onderrechten, en zynen broeder Casimir de zelve te doen omhelzen. In den jare 1524 kreeg hy van koning Lodewyk van Hungarie de bevestiging van 't opgerechte erfverbondt wegens Johan, hertog van Oppeln, ter eene, en Valentyn van Ratibor ter andere zyde; dat, ingevalle zy beide zonder erfgenamen kwamen te sterven, die vorstendommen aan den markgrave Georg en zynen broeder Casimir zouden vervallen. Ook is 'er tusschen koning Ferdinand en gemelde markgraven een vergelyk getroffen, dat hy of zyne erven, ingevalle dit voorgemelde erfgoedt aan hen kwam, aan den zelven of zyne erven 130000 Hungarische goudguldens, met voorbehouden der rechten op Beuthen en Oderberg, afstaan zouden. In den boerenkryg was hy rekkelyker als zyn broeder, vermits hy de gevangenen met hem gedeelt hebbende hen alle het leven schonk. In den jare 1626 trok hy met de Bohemers en Moldaviërs tegen de Turken naar Hungarië, maar ging na den ongeIukkigen slag voor zyne aankomst, geschied by Mohats, te rug. Na zyns broeders doodt nam hy de voogdy over des zelfs zoon Albrecht aan, en bestierde de landen onverdeelt, tot dat door een opgerecht verbondt te Regensburg in den jare 1541 aan Georg het Onoltsbachische landt wierdt toegedeelt. In den jare 1528 wierdt de Luthersche Godsdienst volkomen ingevoert, en hieldt hy hier op, met bykomst van de stadt Neurenberg, een byeenkomst te Schwabach in dat zelve jaar, alwaar het 17 artykel behelsde, dat de Augsburgsche geloofsbelydenisse als een grondslag van de lere en den Godsdienst gehouden zou worden, 't welk ook door keur-Saxen en Hessen aangenomen wierdt. Wanneer hy op den Ryksdag te Augsburg voor keizer Karel den V betuigde, dat hy, eer hy Godt en zyn Euangelium verloochende, liever zyn hoofdt wilde verliezen, antwoordde hem de keizer: *Nicht Kopff ab, nicht kopff ab.* (Niet 't hoofdt af; niet 't hoofdt af.) Hy stierf eindelyk den 27 December in 't jaar 1543 te Onoltsbach, en wierdt te Heilbron begraven. *Scriptores Brandenburgici. Casper van Lelien in een byzondere oratie.*

GEORG FREDERIK, markgraaf van Brandenburg, zoon van Georg den Vromen en van Emilia, hertoginne van Saxen, geboren den 5 April des jaars 1539. Na dat hy zynen vader nog jong zynde verloren hadt, wierdt hy onder de voogdy van zyne neven en moeder opgevoedt. Welke voogdy hem echter duur te staan kwam, vermits niet alleen zyne Frankische landen zeer verwoest, maar ook de Silesische hertogdommen Jagersdorf, Oppeln, en Ratibor door den koning Ferdinand hem ontnomen wierden. Jagersdorf wierdt hem echter in den jare 1558 weder ingeruimt, en de verlopene renten gedurende zyne minderjarigheit wierden hem aangewezen, om uit het vorstendom Sagan te ontfangen; en voor Ratibor en Oppeln wierden hem eerstelyk het gemelde vorstendom Sagan met de heerlykheden Sara, Tribel en Friedlandt ter handt gestelt; tot dat in den jare 1558 de vazalien van het gemelde hertogdom 130000 goudguldens te zamen gebragt hadden, in voldoening van een diergelyke beloofde somme door zynen vader, den markgrave Georg, aan den toenmaligen Roomsch-koning Ferdinand of zyne erven. Maar vermits deze somme niet uit het huis van Brandenburg, en alleen maar door eenige edele heren en leenmannen van het markgraafschap Burgau opgebragt was, wierdt dat landt onder gemelde heren na evenredigheit hunner opgeschote penningen verdeelt, en het huis van Brandenburg wierdt van het verdere bezit t' eenemaal uitgesloten. Met het Frankische erfrecht ging het hem zo veel beter, vermits hem niet alleen zyns vaders landen en die van zynen neef Albert ganschelyk ingeruimt wierden, maar op het Regensburgsche Rykconvent wierdt de stadt Neurenberg en hare bondgenoten opgelegt hem een somme van 175000 guldens tot wederopbouw van de vesting Plassenburg te betalen. Nadat hy nu de regering van deze goederen zelf in handen gekregen hadt, verbeterde hy niet alleen de kerken en scholen in Brandenburg en Frankenlandt, bezorgende de zelve dekenen en opzienders, en makende een jaarlyksche inkomst van de zo genaamde kapittelheren; maar ook stichte hy daar en boven twee *contubernia pauperum*, of huizen voor behoeftigen, te Anspach en Bareut, ieder van 24 leerlingen, nevens 40 gemeene bezoldelingen van 15 tot 20 guldens, om daar door de zelve tot de studien aan te moedigen. Niet minder begunstigde hy in den jare 1582 het school van Heilbron, waar in 100 scholieren met spys en drank, boeken en klederen bezorgt wierden: eindelyk nog 60 akademische bezoldelingen, die ieder van 40 tot 60 guldens trokken. Daarenboven heeft hy zyn verblyfplaats te Anspach en Bareut, mitsgaders de vesting Wiltsburg bouwen laten. Ook heeft hy in den jare 1583 te Spiers een gunstig vonnis tegen Neurenberg gekregen, dat in 't jaar 1587 bevestigt wierdt. Na dat hem door de Poolsche gezanten, wegens de onmacht van zynen neef hertog Albrecht Frederik, de administratie of 't bestier van die landen opgedragen was, wierdt hy daar mede den 27 February des jaars 1578 te Warschau beleent, en nog in dat zelve jaar hulde gedaan. Hy deedt eene gewichtige reize naar Denemarken en Stutgard, en liet tot gemak der reizenden van myl tot myl langs de rivier Pregel herbergen oprichten, de moerassen van Mariënwerder verbeteren, waar toe hy werklieden van Hollandt en Zeelandt hadt ontboden. In den jare 1583 kantte zich de Raadt van Koningsbergen tegen hem aan, maar moest dezen wrevel met 20000 Hungarische goudguldens, en nog meer straffe, boeten. Hier op liet hy in de volgende jaren het kasteel te Koningsbergen maken, 't welk 10 jaren daar na voltooit wierdt. In den jare 1588 liet de markgraaf, schoon hy toen in Franken was, in Pruissen 3 scholen oprichten, een te Salfeldt voor de Duitschers, een ander te Luk voor de Polen, een derde te Tilsen voor de Litthauwers. Wanneer zyn neef, de markgraaf Johan Georg, in den jare 1592 niet tot het vredige bezit van zyn bisdom Straasburg geraken kon, zondt hy hem 300 man te hulp. In den jare 1598 stuitte hy door zyne bemiddeling den oorlog, die tusschen Polen en Denemarken in 't opkomen was; zo heeft hy ook de onlusten tusschen hertog Hendrik Julius van Brunswyk, en den landgrave Maurits van Hessen vergeleken. Hy pleeg te zeggen, dat zyn hof uit vorsten, graven, heren en edelen bestond: (Paltsgraaf Karel was zyn kamerpresident; twee hertogen van Brunswyk en een landgraaf van Luchtenberg hielden zich zeer lang aan zyn hof op) ook zeide hy ondervonden te hebben, dat de schryvers (dus noemde hy de geleerden) de nuttigste diensten deden, en de geringste bezolding genoten. Eindelyk is hy in den jare 1603 den 22 April gestorven, na dat 'er verscheide tekenen van zyne doodt vooraf gegaan waren. Hy hadt by zyne twee gemalinnen, de eerste Elizabeth, dochter van Johan, markgrave van Kustrin, en de twede Sophia, dochter van Willem, hertog van Lunenburg, geen kinderen geteelt, en dus is met hem de oude Frankische linie geëindigt, en zyne landen weder aan het keurvorstelyk huis gekomen. *Scriptores Brandenburgici & Borussiæ.*

GEORG FREDERIK, markgraaf van Brandenburg-Anspach, was een zoon van markgrave Johan Frederik, en van Johanna Elizabeth, markgravinne van Baden en Hoogberg, den 23 April des jaars 1678 geboren. In den jare 1690 den 2 Juny nam hy met zynen oudsten broeder, prins Christiaan Albrecht, een reize naar Hollandt, Engelandt en de Spaansche Nederlanden aan, bezag het leger, dat te dier tydt onder Willem den III, koning van Engelandt, te velde lag. Van daar trok hy naar Kleef by den keurvorst van Brandenburg, en in 't jaar 1692, weinig dagen na zyns broeders doodt, kwam hy wederom te Anspach aan, waar op hem *venia ætatis* verleend, en de regering overgegeven wierdt. In 't jaar 1695 deedt hy een veldtocht als volonteer of vrywillige aan den opper-Rhyn, nam ook een reize naar Italië voor. In 't volgende jaar ging hy andermaal aan den opper-Rhyn, en trok van daar naar Berlyn. In het jaar 1697 woonde hy op nieuw dien veldtocht by, en deedt, na dat de vrede gesloten was, een tocht naar Parys, in gezelschap van den markgrave Willem Frederik. Wanneer de oorlog wegens 't erfrecht van de Spaansche kroon ontstondt, besloot hy onder de keizerlyke benden in Italië (daar hy in 't jaar 1699, als mede te Venetië, geweest was) te dienen, kreeg ook aanstonds den tytel van luitenant generaal veldmaarschalk, en kwam den 18 September 1701 in het keizerlyk leger aan, 't welk toen tusschen Pontoglio en Chiari stondt; waar op hy den 4 January des volgenden jaars Bersello berende, en 't zelve met verdrag innam. Bekleed met den zelven tytel hadt hy ook het gezag in de belegering van Landau. In 't jaar 1703 wierdt hy in den aanslag tegen keur-Beyeren gebruikt, en hadt het gebiedt over het Frankische ligchaam, waar in hy de linker vleugel geboodt, waar op men hem het ryks veldheerschap over 't heir opdroeg, het welk hem door een Ryksdecreet verzekerd wierdt; waar op hy met 800 paarden een pas in 't gezicht van 11 esquadrons Beyerschen gelukkig veroverde aan de rivier Vils, liet daar op de afgeworpen brug herstellen, om den vyandt aan te grypen, het welk echter door een ander geval niet voortging; waarom de vyandt gelegenheit kreeg zich te versterken, en de brug te naderen. De markgraaf hielp in eigen persoon de zelve verdedigen, en na dat het voetvolk een half uur in 't vuur gestaan hadt, zocht hy de wyk te nemen, waarom hy te paardt klom, maar wierdt met een musketkogel door en door geschoten, waar op men hem naar Kuttenzee, een klein dorp, behorende onder het bisdom Regensburg, voerde, alwaar hy zich met veel kloekmoedigheit tot een zalig einde bereidde, zo dat hy eindelyk den

den 29 Maart 's morgens omtrent 8 uren zyn leven besloot, in den ouderdom van 24 jaren 11 maanden en 7 dagen. Behalven andere menigvuldige deugden bezat hy een buitengewone matigheit in alles. *Grævius in epist. Tentzel Monath. Unterred. ad ann.* 1695. *Europ. Staats-Canzeley. Monath. staats-spiegel. Hamburg. remarq. ann.* 1703. *p.* 137 *seq.*

GEORG ALBERT, markgraaf van Brandenburg, wierdt te Culmbach den 27 November des jaars 1666 geboren. Zyn vader was Georg Albrecht, markgraaf, en zyne moeder Sophia Maria, dochter van Jan Georg, grave van Solms. Na dat hy in de edele oeffeningen, en in de Latynsche en Fransche taal ervaren was, ging hy met zynen hofmeester Karel Frederik van Bose naar Vrankryk en de Nederlanden, hadt ook eene reize naar Italië voorgenomen, maar wierdt door onpasselykheit daar in verhindert. Hy nam eerst zyn verblyf op het hof in Voogtlandt, maar verhuisde om den ongemenen brandt in het jaar 1698 naar over Kotzau, welk marktvlek hy met een keizerlyke vergunning van het *jus patronatus*, als mede de op-en nedergerechtigheden, nevens alle de daar toe behorende dorpschappen, in den jare 1700 door koop aan zich bragt. In den jare 1699 den 27 April trouwde hy met de oudste dochter van Johan Pieter Lutze, vorstelyk Brandenburgsche Raadt en amptman, en stierf den 14 January des jaars 1703, na dat hy drie zonen geteelt hadt, als: 1) *Frederik Christiaan Willem* van Kotzau, geboren den 5 December des jaars 1700. 2) *Frederik Karel* van Kotzau in den jare 1702 den 9 January, en 3) *Frederik Augustus* van Kotzau den 16 Maart des jaars 1703, en dus twee maanden na zyns vaders doodt geboren.

HERTOG VAN BEYEREN.

GEORG de Ryke, hertog van Beyeren, was de zoon van Lodewyk den ryken, van de Landshutsche linie. Hy volgde in 't jaar 1479 zynen vader in de regering, na dat die hem reets met zyn dertiende jaar hadt laten hulde doen, en daar na de regering overgegeven heeft. Na zyns vaders doodt loste hy het markgraafschap Burgau van het sticht Augsburg voor zich zelve, 't geen door den aartshertog Sigismund verpand was. Maar vermits deze lossing zonder voorweten van den keizer geschied was, moest hy deze aflossing wederom aan het huis van Oostenryk afstaan. Hy regeerde zeer loffelyk, en leide in den jare 1471 den grondt van de akademie te Ingolstadt; doch veroorzaakte voor zyne doodt dien bloedigen oorlog tusschen de huizen van Beyeren en de Palts. Vermits hy zonder mannelyke erven was, en albereets zyn neef Albert den IV belofte gegeven, dat hy zyn opvolger zou zyn, en hem te Munchen eenigen tydt verblyf vergunt hadt, op dat de beide Beyerlanden daar door wederom vereenigt mogten worden, zo zocht hy naderhandt echter die landen aan zyn dochters zoon, paltsgraaf Rupertus, te brengen, en zette hem daar op in zyn testament als erfgenaam. Liet ook ten dien einde op eenmaal 3300 brieven gereed maken, die men ten dien einde door 't gansche landt zoude omzenden, op dat een iegelyk zou kundig zyn, dat hy Rupertus tot erfgenaam verkoren hadt. Ondertusschen maakte Willem van Rorbach den stervenden hertog wys, dat 'er nog andere brieven opgestelt moesten worden, en daar mede verliep 'er zo veel tydt, dat hy terwyl den geest gaf. Hy hadt een groten schat van zilver en goudt te Burghuizen, welken hy aan Rupertus naliet. *Leonh. Bauholzius in Continuat. Chronici de Ducib. Bavar. Aventinus in Annal. Bojor. Fugger ehre des hauses Oesterreich l.* V. *c.* 6. *Zieglers Labyrinth p.* 1267.

HERTOG VAN SAXEN.

GEORG, met den Baardt, of de Ryke genaamt, was de derde zoon van hertog Albrecht den onvertsaagden, dien hy by zyne gemalinne Zedena, dochter van den koning van Bohemen, den 27 Augusty des jaars 1471 gewonnen hadt. Men zondt hem nog jong zynde naar de akademie van Leipzich, en wierdt zo een geleerd heer, dat hy zyns vaders daden in de Latynsche tale beschreef, waar van zich Fabricius in zyne schriften vlytig bedient heeft. Hy hadt een deftig aanzien, droeg een langen spitzen baardt, waarom hy den naam van met den Baardt kreeg. In den jare 1491 voerde hem zyn vader met zich op den Ryksdag te Neurenberg, daar hy zich krachtig in de gunst des keizers Frederik wikkelde. Keizer Karel de V trok hem in de gewigtigste Rykszaken, en maakte hem Raadsheer in den Raadt over 't bestier des Roomschen Ryks. Hy nam in 't begin den geestelyken staat aan; wierdt domheer van Mentz; maar verliet den zelven wederom, vermits zyn oudste broeder by zyn vaders leven overleedt. In den jare 1496 trouwde hy met Barbara, dochter van Casimir, koning van Polen. Na de doodt zyns vaders gaf hy volgens inhoudt zynes testaments aan zynen jongsten broeder hertog Henrik Vrieslandt over, maar deze bedankte hem daar voor, vermits de Vriezen hem te voren al een tydt lang aan een keten gesloten hadden, en gestadig aan 't muiten sloegen; en aldus bekwam hertog Georg benevens Vrieslandt alle de andere vaderlyke nagelatene erflanden, in 't tegendeel behieldt hertog Henrik niet meer dan beide de ambachten van Fryberg en Wolkenstein. Hier op wendde hy zware kosten aan om Vrieslandt volkomen onder zyn juk te brengen, toog ook in den jare 1506 met een leger derwaarts, nam Groningen weg; maar als hy zag, dat, om het gansche landt in den teugel te houden, hy meer onkosten zou moeten doen dan het voordeel toebragt, stondt hy het zelve aan het huis van Oostenryk in den jare 1515 wederom af. Hy was een zonderling vyandt van de Lutheranen, liet ook door zynen geheimschryver Hieronymus Emser tegen Luther schryven. In den jare 1519 beraamde hy te Leipzig die beroemde zamenspraak tusschen D. Eck en D. Karelstadt, waar in Luther ook ingewikkeld wierdt. In 't jaar 1521 behieldt hy benevens zyn broeder hertog Henrik het leen van keizer Karel den V te Worms. In het jaar 1526 deedt hy eene reize naar Breslau, en wenschte den aartshertog Ferdinand den I met de Hungarische en Boheemsche kroon geluk. Kort hier op tradt zyn vicekancelier Otto Pak uit zynen in den Hessischen dienst, en gaf voor, dat verscheide Roomsch-Katholyke vorsten tegen den keurvorst Johan van Saxen en den landgrave Philips van Hessen een verbondt gesloten hadden, waar uit byna een oorlog ontstaan was, hadt Paks bedrog niet openbaar geworden. In den jare 1529 liet hertog Georg in Leipzig verbieden, dat men geen Luthersche boeken verkopen mogt, en al wie bevonden wierdt zulks overtreden te hebben zou in hechtenis genomen, en naar den inhoudt van de plakkaten gestraft worden. In 't jaar 1530 woonde hy den Ryksdag te Augsburg by. In 't volgende jaar vergeleek hy zich met den keurvorst Jan wegens eenige misverstanden, die men naderhandt echter eerst door tusschenkomen van den landgrave Philips van Hessen in den jare 1536 ten eenemaal wegnam. In 't jaar 1532 wierdt hy op den Ryksdag te Regensburg met het gulde vlies vereerd. In den jare 1537 vernieuwde hy te Zeits 't erfbroederschap met de huizen Hessen en Brandenburg. In den volgenden jare viel na 't afsterven van Hugo, burggrave van Leisnik, dat burggraafschap, benevens de heerlykheit Penik, aan den hertog Georg. In den jare 1539, op Palmzondag, zondt hy eenige zyner Raden naar Mitweyde by hertog Henrik zynen broeder, en liet den zelven aanzeggen, dat hy hem begeerde zyn gansch gebiedt over te geven, indien hy van den Lutherschen Godsdienst afstaan wilde: maar de zelve wierden onverrichter zake afgewezen. Hier op maakte hy een testament, waar in zyn broeder wel tot erfgenaam benoemt wierdt, doch onder beding, dat de Roomsch-Katholyke godsdienst in eenen onveranderlyken standt gelaten zoude worden, of alle zyne landen en lieden zouden vervallen in handen van den Roomschkoning Ferdinand den I. Maar vermits de landstanden dit testament niet eer ondertekenen wilden, voor dat men het gevoelen dien aangaande van zynen broeder Henrik gehoort hadt, zonden zy aanstonts een gezantschap naar hem te Freyberg, maar konden hem niet bewegen den Lutherschen Godsdienst te verlaten; doch eer dat men hem hier van bescheidt bragt, stierf hy op den 17 April des jaars 1539 aan een puikpyn, maar veel eer van droefheit, dat hy zyne gemalin en kinderen overleeft hadt. Hy wierdt na zyne begeerte te Meissen in den Dom in een nieuwe door hem opgerichte kapel begraven. Wanneer hy zieltogende lag, wilde hem pater Eisenberg op zyne eigene verdiensten en de heiligen wyzen, maar wierdt door de kamerjonkers uit de kamer gewezen, en zyn lyfarts Doctor Rooth zeide tegen den vorst: Genadige heer, gy plagt dikwils te zeggen, Regt toe zyn de beste lopers. Doe nu ook zo, geef uwe ziel aan Christus, die voor onze zonden gestorven, en onze eenige voorbidder en Zaligmaker is, en laat de verstorvene heiligen varen. Waar op de stervende keurvorst zeide: Ach zo help my dan de trouwe Heilandt Jezus Christus! erbarm u over my, en maak my zalig door uw bitter lyden en sterven! Hier op ontsliep hy. Hy heeft tien kinderen gehad, namentlyk *Christoffel*, geboren den 8 September, gestorven den 5 December des jaars 1497; *Johannes*, geboren den 24 Augusty des jaars 1498, trouwde den 7 Juny des jaars 1519 met Elizabeth, landgravinne van Hessen, en stierf den 11 January des jaars 1537; *Wolfgang*, stierf jong; *Anna*, geboren den 21 January des jaars 1500, stierf drie dagen oud; *Agnes*, geboren den 7 January des jaars 1503, stierf kort daar na; *Frederik*, geboren den 15 Maart des jaars 1504, stierf schielyk den 26 February des jaars 1539; *Christina*, geboren den 25 December des jaars 1505, wierdt den 11 December des jaars 1523 aan den landgrave Philips van Hessen getrouwt, en stierf den 15 April des jaars 1549; *Magdalena*, geboren den 7 Maart des jaars 1507, wierdt den 6 November des jaars 1524 aan Joachim den II, keurvorst van Brandenburg, gehuwt, en stierf den 28 December des jaars 1534; eindelyk *Margareta*, geboren den 9 September des jaars 1508, stierf in het derde jaar hares ouderdoms. *Fabricii orig. Saxon. l.* VII. *Mulleri ann. Saxon. Wekkens Chron. von Dresden. Zieglers Schauplatz der zeit p.* 419. *Tentzels Saxonia numismat. lin. Albert. p.* 17.

HERTOGEN VAN BRUNSWYK EN LUNEBURG.

GEORG, hertog van Brunswyk en Luneburg, wierdt den 17 February des jaars 1582 geboren. Zyne ouders waren Wilhelm, hertog van Zel, en Dorothea, dochter van Christiaan den II, koning van Denemarken. In den jare 1591 wierdt hy naar de universiteit van Jena gezonden, en bezag hier op verscheide hoven van Duitschlandt. In het jaar 1604 kwam hy in de Vereenigde Nederlanden, en van daar in de Spaansche, woonde de belegering van Rynberg by, begaf zich hier op by den aartshertog Albert te Brussel, die hem in den jare 1607 een regiment te voet opdroeg. In 't jaar 1608 begaf hy zich naar Engelandt en Vrankryk, verder naar Sicilië en 't eilandt Maltha. Na dat hy deze reize volbragt hadt, ging hy in krygsdienst van Christiaan den IV, koning van Denemarken, en wierdt in den jare 1611 overste te voet; kort hier op generaal-wachtmeester, en droeg zich in de belegering voor Colmar zeer wel, daar hy tweemaal gewond wierdt. In den jare 1612 verliet hy dezen dienst, kwam weder in Duitschlandt, begaf zich in den jare 1616 by den

den keizer Matthias naar Praag, en bragt het zo verre, dat de Grubenhagische landen hem en zynen broeder van de Wolffenbuttelsche linie moesten afgestaan worden. In den jare 1619 wierdt hy op den kreitsdag te Brunswyk tot kreitsoverste der Neder-Saxische kreits aangestelt, maar stondt dit wederom af in den jare 1624, en ging in het volgende jaar 1625 onder den generaal Wallenstein in keizerlyken dienst. Maar vermits hy hier ook een weêrzin in kreeg, verliet hy den zelven in den jare 1628, tradt in het jaar 1631 in het Leipziger verbondt, en koos naderhandt de zyde van Gustaaf Adolph, koning van Zweden, van wien hy het generaalschap van den Neder-Saxischen kreits ontfing. Vermits hy met den Zweedschen generaal Ake Tot niet wel over weg kon, zondt de koning dien elders, en gaf hem den generaal Baudis by hem. Hier op nam hy Peine en Steinbruk in, belegerde Kalenberg, maar moest deze plaats op't aannaderen van den keizerlyken generaal Papenheim verlaten. Hy rukte daar op naar Eiceveldt, veroverde Duderstadt, en belegerde Wolffenbuttel, maar vruchteloos. Hier op vereenigde by zyne benden met die van den keurvorst van Saxen by Torgau, kort voor den slag by Lutzen, en behieldt na de doodt van den Zweedschen rykskancelier het generaalschap in den neder-Saxischen en Westphaalschen kreits; sloeg hier op den keizerlyken generaal Merode by Oldendorp den 28 Juny des jaars 1633, en veroverde Hameln, Osnabrugge en Petershagen. In den jare 1634 wierdt hy op nieuw tot generaal in den neder-Saxischen kreits benoemt, en hem de Zweedsche generaal veldmaarschalk bygevoegt. Hy belegerde hier op Hildesheim, voegde zich by den Hessischen generaal Melander, nam verscheide plaatsen in Westphalen weg, sloeg de keizerschen by Hoxter, veroverde in de jaren 1634 en 1635 Bukkeburg en Nieuwstadt, als mede door zynen luitenant generaal Usler Hildesheim. In het jaar 1635 hielp hy na de doodt van Frederik Ulrich, hertog van Brunswyk, de erstractaten te recht brengen, en bekwam voor zyn aandeel Hannover. In dat jaar nam hy het Praagsche vredeverbondt aan, en deedt aan den keurvorst van Saxen, Johan Georg, eenige regimenten tegen de Zweden over. In den jare 1636 nam hy de regering aan, en bragt den 17 September des jaars 1637 de stadt Luneburg benevens den Kalkberg, die de Zweedsche overste Stammer opgaf, in zyn geweldt. In den jare 1639 nam hy de onzydigheit met de Zweden aan, maar wanneer de keizer het sticht Hildesheim, 't geen de hertog of zyne familie meer dan honderd jaren bezeten hadt, zich aanmatigde, voegde hy zich weder by de Zweden, en belegerde Wolffenbuttel; viel hier op in eene ziekte, en stierf den 2 April des jaars 1641 te Hildesheim. Zyne gemalin was Anna Eleonora, dochter van Lodewyk, landgrave van Hessen-Darmstadt, by wie hy in 't jaar 1618 teelde *Magdalena*, die kort daar na stierf; *Christiaan Lodewyk*; *Georg Wilhelm*; *Johan Frederik*; *Sophia Amalia*, gemalinne van Frederik den III, koning van Denemarken; *Ernst Augustus* en *Dorothea Magdalena*. Hy hadt voor zyne doodt deze schikking gemaakt, dat na zyn overlyden twee van zyne zonen in het Lunenburgsche regeren zouden, namentlyk de eerstgeboorne Christiaan Lodewyk te Zel, en de andere Georg Wilhelm te Kalenberg, en dat, byaldien deze oudste broederen stierven, de derde, en vervolgens de vierde, in de regering zouden volgen. Dus maakte hy hier van twee byzondere heerschappyen, eene te Zel, en de andere te Kalenberg, waar van de oudste altydt de keuze hebben zou. *Bunting Chron. Brunswic. P. II. p. 462. Winkelman stam-en regentenboom der hertogen van Brunswyk. Puffendorf comment. de reb. Suec. A.*

GEORG WILHELM, hertog van Brunswyk en Luneburg, zoon van den bovengemelden Georg en van Anna Eleonora, landgravin van Hessen-Darmstadt, was den 16 January des jaars 1624 geboren. In zyne jeugt oeffende hy zich in de studiën, deedt een reize naar Italië en andere gewesten, en sprak in den jare 1660 den koning van Engelandt te Breda. Na de doodt van zyn vader en die zyns broeders, hertog Frederik, bekwam hy het vorstendom Hannover of Kalenberg; maar wanneer in den jare 1665 ook zyn oudste broeder hertog Christiaan Lodewyk schielyk stierf, rezen 'er over de erfvolging eenige onlusten; want zyn derde broeder, hertog Johan Frederik, die by het sterven zyns broeders geweest was, wierp zich als zyn eenigste erfgenaam op, en nam het kasteel en de stadt Zel aanstonts in bezit, liet ook, als of hy hertog gehuldigt was, zyne bevelen aan kerken, 't raadhuis en de kancelery aanslaan, waar tegen deze Georg Wilhelm zich op het vaderlyk testament van den jare 1641 beriep, naar het welke de beide hertogdommen Zel en Kalenberg elkander gelyk gemaakt worden, en wel zo, dat byaldien beide door versterven open vielen, de oudste hertog van de oudste linie vryheit zou hebben een van beide te verkiezen dat hem best geviel. Hier over ontstondt eenige moeielykheit. Deze twist wierdt niet alleen door de penne gevoert, maar men begon wederzyds volk te werven; doch de nabestaande vorsten en bloedverwanten bragten door hunne bemiddeling deze zaak in den jare 1666 te Hildesheim tot een vergelyk; waar door onzen hertog Georg het hertogdom Zel, nevens de graafschappen Diepholdt en Hoia, en aan hertog Johan Frederik het Kalenbergsche en Grubenhagische onder zekere voorwaarden wierdt toegevoegt. In den jare 1665 schikte onze hertog nevens zyn jongste broeder, hertog Ernst Augustus, ter hulpe van de Hollanders 12000 man tegen den onrustigen bisschop van Munster. In den jare 1668 zondt hy eenige krygsbenden naar de Venetianen tegen de Turken; en toen in den jare 1672 de Ryks oorlog tegen Vrankryk begon, trok hy in persoon te velde, sloeg in 't jaar 1675 de Franschen by Conserbruk, hielp Trier veroveren, en nam den maarschalk de Crequi gevangen. Als hier op de Zweed met Vrankryk in één verbondt tradt, en een afwending in de Mark maakte, viel onze hertog in het Bremische, en veroverde in 't jaar 1676 Stade, dat hy benevens de andere gewonne plaatsen weder by de vrede aan de Zweden afstondt. Hy geraakte ook met de stadt Hamburg in twist, 't welk zo verre ging, dat in 't jaar 1686 de hertoglyke troupen in des zelfs gebiedt en de zo genaamde Vier landen rukten. Die van Hamburg moesten hem vry veel inwilligen, te meer, om dat op dien zelven tydt het Deensche leger derwaarts in aantocht was, zo dat zy van alle kanten benard, liever besloten de troupen van den hertog in hunne stadt te nemen, om die tegen de Denen te beschermen; 't welk zy ook tegen de inwendige oproeren in den jare 1697 en 1698 deden. In den op nieuws begonnen Franschen oorlog deden deze hertoglyke krygsbenden veel dienst by het innemen van Bon en Mentz; want hy verkoos de party van koning Willem den III van Engelandt, en wierdt van hem in den jare 1691 met de ridderorde van de kousseband begunstigt, en in 't jaar 1698 in zyne hofstadt zelf bezocht. Wanneer in den jare 1689 de laatste hertog van Saxen-Lauwenburg zonder mannelyke erven overleden was, wierdt onze hertog een van de gelukkigste erfgenamen, en kreeg dat landt, schoon het albereets, door keur-Saxen in beslag genomen was en in werkelyke bezitting. In den jare 1693 viel hy met Denemarken, wegens het versterken van de Lauwenburgsche stadt Ratzeburg, in twist, maar toen de koning van 't gemelde ryk, Christiaan de V, de zelve dreigde te bombarderen, kwam men tot een vergelyk, waar by de vestingwerken toenmaals geslecht, maar naderhandt weder verbetert wierden. Ook moest zich de hertog in den jare 1697 met keur-Saxen vergelyken, dat hy, wilde hy in het vredige bezit van de gemelde erflanden blyven, hem 1100000 Rhynlandsche guldens moest uitkeren, mits dat de zelve, byaldien de gezamentlyke Brunswyksch-Lunenburgsche stammen zonder mannelyke erven uitstierven, wederom aan het keur-Saxische huis vervallen zouden. In den jare 1700 liet hy eenige benden tegen de Zweden in het Holsteinsche rukken, waar door de Travendaalsche vrede bevordert wierdt. Schoon onzen hertog in den jare 1692 de keurvorstelyke waardigheit door het keizerlyke hof wierdt opgedragen, stondt hy zulks, omdat hy geen mannelyke erven hadde, aan zynen broeder Ernst August van Hannover af. Hy stierf den 28 Augusty des jaars 1705, en wierdt voor een van de doordringendste verstanden, kloekste en dapperste mannen zo wel in zyne jeugt als hogen ouderdom gerekent, en zyne grootste neiging strekte tot de jagt, zelfs tot aan zyne doodt. Zyne gemalin was Eleonora, dochter van Alexander d'Esmieres, here van Lolbroire en Obreuse, uit een oud adelyk geslacht in Poitou, die zich om den Godsdienst uit Vrankryk naar Hollandt begeven hadt, alwaar haar onze hertog te zien kwam. Hy liet haar eerst madame d'Harboug noemen, maar naderhandt heeft hy haar van den keizer in den Duitschen Ryksvorstenstandt doen verheffen. By de zelve heeft hy een eenige princesse *Sophia Dorothea* geteelt, die in het jaar 1682 met den keurvorst van Hannover trouwde. *Ziegler hist. Labyrinth. n.690. p. 1309. Hamburg remarquen 1705. p. 273. seq. Giovanni Germania Princip. l. VI. c. 1. p. 54. seq.*

Landgraven van Hessen.

GEORG de II, landgraaf van Hessen, uit de Darmstadsche linie, wierdt geboren den 17 Maart des jaars 1605. Zyn vader was Lodewyk de V, landgraaf, zyne moeder Magdalena, dochter van Johan Georg, keurvorst van Brandenburg. Hy wierdt zeer wel opgebragt, en ontfing in den jare 1613, als hy maar 8 jaar oud was, op de Hessische grenzen den markgrave Georg Frederik van Baden in de Fransche, en zyne gemalinne in de Duitsche tale. Hy las de H. Schrift in verscheide talen, was ook in de staatkunde, geschiedenissen, wis-en aardrykskunde zeer ervaren; verstondt de rechten, en was handig in alle edele en ridderlyke oeffeningen. Hy deedt in den jare 1621 den 13 Juny een reize onder 't opzicht van den grave Johan Casimir van Erpach, kwam eerst te Brussel, bezag de Nederlanden, ging van daar naar Vrankryk, vervolgens naar Spanje, en landde den 16 October des jaars 1621 te Madrid aan; trok verder naar Lissebon. Wanneer hy van daar ter zee wederom wilde keren, geraakte hy door storm met veel gevaar nog te Marseille aan. Trok van daar door Zwitserlandt te rug, maar kreeg te Crailsheim bericht, dat zyn vader door den grave Ernst van Mansveldt te Darmstadt overvallen en gevankelyk weggevoert was, waarom hy naar Dresden ging, om by den keurvorst van Saxen des zelfs verlossing, ware het mogelyk, te bevorderen, en bleef daar tot den jare 1623. In dat zelve jaar woonde hy een byeenkomst te Regensburg by, sprak zyn vader, en ging met hem andermaal naar Dresden. In den jare 1624 deedt hy eene reize naar Italië, kwam te Rome, sprak daar zelf met Urbanus den VIII, en bevondt zich in July wederom te Darmstadt. Hy deedt daar op in den jare 1625 met zynen vader wederom een reis naar Dresden, en verloofde zich daar op den 9 January aan de keur-Saxische princesse Sophia Eleonora, maar vermits zyn vader den 27 July van het jaar 1626 stierf, wierdt het byleger niet eer dan na het aanvaarden zyner regering den 1 April des jaars 1627 te Torgau voltrokken. In dat zelve jaar vierde hy het jubilé van de akademie te Marpurg, richtte ook met zyn neef, den landgrave Willem den V van Cassel, wegens de Marpurgsche landen een verbondt op. In den jare 1630 woonde hy de byeenkomst te Regensburg, en in 't aar 1631 die te Leipzig

by. Wanneer het Zweedsche leger na den slag by Leipzig in 't jaar 1631 zyne landen naderde, reisde hy in persoon by den koning Gustaaf Adolph, trof den 19 November met hem een zeker vergelyk, en verlangde de onzydigheit, maar moest echter de vesting Russelsheim aan den Mainstroom den Zweden in bezetting geven. Na des konings doodt deedt hy in den jare 1632 een reis naar Dresden, alwaar hem door de keizerlyke gezanten voorslagen gedaan wierden, om den keurvorst van Saxen te bewegen met den keizer vrede te maken. In den jare 1633 zondt hy zyne gezanten aan den Zweedschen rykskancelier, den grave van Oxenstiern, en liet den zelven eenige voorslagen doen. In den jare 1634 ging hy na den slag van Nordlingen andermaal naar Dresden, om den keurvorst tot vrede met den keizer te bewegen, die eindelyk in 't jaar 1635 te Praag gesloten wierdt. Hem wierden hier op door keizerlyke gunst verscheide landen van de graven, die de Zweedsche party aankleefden, toegedeelt, die hy echter by het Westphaalsche vredensverdrag weêr overgeven moest; nochtans behieldt hy den tytel van grave van Ysenburg en Budingen voor hem en zyn huis. Na de doodt van zynen neef, den landgraaf Willem van Hessen, eischte hy het voogdyschap over des zelfs onmondigen zoon, waar in hem ook het keizerlyke hof ondersteunde, maar des landgraafs weduwe Emilia Elizabeth behieldt daar van den tytel. In den jare 1645 geraakte hy zelf in een harden oorlog, vermits men aan de Casselsche zyde voorgaf, dat het getroffen vergelyk van den jare 1627 slechts gedwongen geweest was, in welken oorlog Buzbach en Marpurg nevens andere plaatsen verloren gingen; maar vermits hem de keizer onder den generaal veldmaarschalk den grave Houtsappel hulpe toezondt, wierden de gemelde plaatsen, behalven het kasteel van Marpurg, daar hy van aftrekken moest, wederom verovert. Ondertusschen wierdt het landt, doordien het Zweedsche leger daar ook in trok, zeer uituitgeput. Na 't opbreken van beide de legers veroverde zyn luitenant generaal Eberstein Kirchhein, Rausschen berg en Blankenstein, sloeg ook den Kasselschen luitenant generaal Geyzen by Ziegenheim; maar als deze zich met de Zweden vereënigde, wierdt het heir van den landgrave den 19 November wederom geslagen. In 't jaar 1647 wierdt hem Kirchhein, Kintsberg, Blankenstein, Hohenstein, Cats en Rhynfels weder afgenomen. Deze oorlog duurde zo lang, tot dat eindelyk hertog Ernst van Saxen-Gotha een middel van verdrag voorsloeg, waar door hy in den jare 1648 de partyen te Cassel vergeleek, by het welke hy het graafschap neder-Catzenellebogen, mitsgaders de stadt Marpurg, afstaan moest: 't welk nader door het Westphaalsche vredebesluit bekrachtigt wierdt. Hy vernieuwde hier op den 5 May des jaars 1650, onder de gewone plechtigheden, de door zynen vader opgerechte en naderhandt wederom gesloten universiteit te Giessen; bevondt zich ook in dat jaar te Cassel op de huwelyksvoltrekking van Karel Lodewyk, keurvorst van de Palts. In het jaar 1653 woonde hy den Ryksdag te Regensburg in persoon by, bezocht in den jare 1654 den keurvorst van Saxen, liet verscheide landsordeningen afkondigen; verkreeg ook van den keizer het voorrecht, dat onder de somme van 1000 guldens geen appel buiten zyn landt te doen was. In 't jaar 1660 maakte hy zyn testament, en benoemde den keurvorst Johan Georg den II, hertog Augusт van Saxen-Halle, en den markgrave Albert van Anspach tot des zelfs uitvoerders, waar op hy den 11 January des jaars 1661 's morgens een overval krygende, acht uren daar na den geest gaf. Hy hadt 3 prinssen en 12 princessen geteelt, ook van de zelve 24 kindskinderen beleeft. Hem volgde in de regering zyn zoon Lodewyk de VII. *Puffendorf de reb. Suec. Zieglers Labyrinth.*

GEORG, landgraaf van Hessen, zoon van Lodewyk den VI, en van Elizabeth Dorothea, dochter van Ernst, hertog van Saxen-Gotha, den 25 April des jaars 1669 geboren. Wanneer zyn ouder broeder de regering aangevaard hadt, koos hy den oorlog, nam de Roomsch-Katholyke religie aan, wierdt daar na keizerlyke generaal wachtmeester, en droeg zich in Ierlandt, in de Spaansche Nederlanden, in Hungarië en Piemont als een wakker krygsman. Hy ging hier op naar Spanje, en wierdt koninklyke opperstalmeester, kamerheer, grande van Spanje, ridder van het gulde vlies, en onderkoning van Catalonië. In den jare 1697 kreeg hy veel achting door zyne dappere bescherming van de stadt Barcelona; maar vermits de Franschen de zelve sterk aanvielen, en hy geen ontzet van de Spaanschen te wachten hadt, gaf hy den 10 Augusty de stadt by verdrag over. Na de doodt van Karel den II kleefde hy de party van Karel den III aan, heeft niet alleen by de verovering van Gibraltar dapper voor hem gestreden, maar ook wanneer de Franschen en Spaanschen 't zelve wederom wilden veroveren. In den jare 1705 heeft hy 't zelve wakker verdedigt. Maar toen koning Karel met zyn heir voor Barcelona rukte, moest die grote generaal den 14 September in het bestormen van de sterkte Montjovi zyn leven laten: want wanneer hy reets met zyne benden door de contrescharpen heen gedrongen was, schreeuwde de vyandlyke bezetting, *Viva Don Carlos tecero.* De prins naderde hier op, van mening dat de vyandlykheden hier mede gedaan waren, maar een Fransche boer schoot hem in het been boven de knie, en trof by alle ongeluk een hoofdader, waar op hy in een huis gebragt, en verbonden wierdt, maar vermits het bloeden niet te stuiten was, badt hy den lord Peterboroug het huis van Oostenryk niet te willen verlaten, en stierf kort daar op. *Printz Georgens todes-fall.*

MARKGRAAF VAN BADEN.

GEORG FREDERIK, markgraaf van Baden-Durlach, wierdt den 10 January des jaars 1573 geboren. Zyn vader was markgraaf Karel, zyne moeder Anna, dochter van Ruprecht, paltsgrave te Lutzelstein. Hy verloor zynen vader in den jare 1577, en wierdt van zyne voogden, naderhandt van zynen oudsten broeder, markgrave Ernst Frederik, opgevoed. In 't jaar 1600 trok hy naar Hungarië, en was by het ontzet van Canischa, wierdt ook wegens zyn verstandt en vaardigheit niet alleen van keizer Rudolph den II, maar ook van den koning van Vrankryk Henrik den IV in hoge achting gehouden, zendende aan hem den maarschalk de Bassompiere over gewigtige zaken. Hy begaf zich in het jaar 1608 in de unie der Protesterenden, en woonde in den jare 1610 de byeenkomst te Zwaben by. Zyns broeders voornemen van den Hervormden Godsdienst te verlaten wederstreefde hy, en liet een zamenspraak tusschen zyne Godgeleerden en die van den grave François van Vaudemond houden. Door de doodt van bovengedachten zynen broeder bekwam hy voor zyn aandeel het gansche markgraafschap van Baden-Durlach, vermits in den jare 1591 de onmondige zoon van zynen anderen broeder Jakob ook gestorven was. Hy hieldt zyn hof te Durlach, en was een yverig belyder van de Luthersche lere. In den jare 1612 woonde hy de verkiezing en kroning van Matthias tot keizer te Frankfort aan den Main by, maakte ook in dat zelve jaar met de Cantons van Zurich en Bern een verbondt. Hy hieldt zynen neef, den markgraaf Philips van Baden, vermits die hem naar 't leven gestaan zou hebben, zeer lang op het kasteel Hoogberg gevangen. In den jare 1618 hielp hy keurvorst Frederik den V van de Palts de nieuwe vesting Udenheim van den bisschop van Spiers, die naderhandt Philipsburg genaamt wierdt, verwoesten. In den jare 1619 was hy by de zamenkomst te Neurenberg, diende in den Boheemschen oorlog die van de unie, en trok in het Brisgau tegen 't krygsvolk van den aartshertog Leopold. Wanneer in den jare 1620 de unie eindigde, liet hy de regering van zyne landen aan zynen oudsten zoon markgrave Frederik, bragt een leger op de been, en gebruikte het zelve ten dienste van den verdreven keurvorst Frederik van de Palts tegen keizer Ferdinand den III. Hy stondt graaf Ernst van Mansfeldt in het treffen van Mingelheim by, en wierdt den 7 May in 't jaar 1622 door den keizerlyken generaal Tilly by Wimpfen geslagen, en daar op in den ban gedaan. Hy hieldt zich daar na te Geneve in Zwitserlandt en in Savoje op; bragt in den jare 1626 door hulp van de Gereformeerde Cantons weder een leger byeen, waar mede hy een aanslag op de Elzas voornam; maar die slecht uitviel. Hier op trok hy in den jare 1627 naar Hollandt, en als hy daar geen hulp vondt, naar Denemarken, alwaar hem koning Christiaan de IV eenige benden overgaf, waar mede hy in het Mekelenburgsche dienen zoude, maar moest op het aanraden van den hertog van Friedlandt naar 't Holsteinsche wyken, daar hy door den keizerlyken generaal, den grave Henrik Slick, andermaal geslagen, ook hem twee en dertig stukken geschut, drie en veertig vanen en standaarden ontnomen wierden. Hier na bragt hy de overige tydt zyns levens te Geneve door, alwaar hy den 14 September des jaars 1638 gestorven is. Zyne eerste gemalin was Juliana Ursula, dochter van Frederik, Wild- en Rhyngrave, met welke hy in den jare 1592 trouwde, en welke hy in den jare 1614 door de doodt verloor, waar op hy in dat zelve jaar weêr trouwde met Agatha, dochter van Georg, grave van Erpach, die in het 1621 gestorven is. By de eerste teelde hy in 't jaar 1593 *Catharina Ursula*, met den landgrave Otto van Hessen in het jaar 1594, en *Anna Amalia*, met graaf Willem Lodewyk van Nassau-Saarbruk getrouwt; in 't jaar 1595 markgraaf *Frederik*, zyn navolger; in 't jaar 1596 *Philip*, in 't jaar 1597 gestorven; in den jare 1598 *Karel*, die in het jaar 1625 te Boulogne in Pikardië, daar hy als gezant der Protesterenden in Vrankryk gaan wilde, overleden is; in den jare 1599 *Juliana Ursula*, die in 't jaar 1600 stierf; in 't jaar 1602 *Rudolph*, overleden in 't jaar 1603; in dat laatste jaar *Christoffel*, die in 't jaar 1632 in den Zweedschen dienst voor Ingolstadt doorschoten wierdt; in den jare 1604 *Anna Augusta*, gestorven in 't jaar 1616; in 't jaar 1605 *Sibylla Magdalena*, gemalin van Johan, grave van Nassau-Idstein; in 't jaar 1606 *Francisca*; in 't jaar 1607 *Ursula Maria*; in 't jaar 1609 *Francisca Sibylla*, welke drie laatste weinig tydt geleest hebben; in den jare 1610 *Sophia Dorothea*; en in 't jaar 1612 *Ernesta Sophia*, die beide ongetrouwt gestorven zyn. By zyne twede gemalinne won hy *Agatha Anna* en *Elizabeth*, waar van de eerste jong en de andere ongehuwt gestorven is. In zyn ouderdom trouwde hy, hoewel niet naar zyne staat, met Elizabeth Stolz, de dochter van Thomas Stolz, hoofdman van Staffort, ten derde maal, maar hy heeft 'er geen kinderen by geteelt. *Wegelin. relatio de diss. Theol. inter Georgium Fredericum & Franc. ducem Lotharing. institut. Zieglers Labyrinth.*

VORST VAN ANHALT.

GEORG, vorst van Anhalt, was een zoon van Ernst en van Margareta van Munsterberg, geboren in den jare 1507. Hy wierdt in zyne jeugt nevens zyn broeder Joachim in de Godvrucht en goede studiën wel onderwezen, en met zyn 12 jaar onder 't opzicht van zynen neef Adolph, bisschop van Mersebürg, op de universiteit van Leipzig gezonden, alwaar hem M. Georgius Heldt in korten tydt zeer verre bragt. In zyn 19 jaar stierf de gemelde neef Adolph, waar op hy in de rechten ging studeren; en met zyn 22 jaar wierdt hy door Albert, keurvorst van Mentz, tot hofraadt aangenomen. Hy was in 't eerst zeer hard tegen de lere van Luther, maar naderhandt deedt hy belydenis van de Augsburgsche confessie, en zocht die geloofslere ook naar zyn vermogen uit te breiden en te beschermen: inzonderheit deedt hy zulks in de Anhaltsche landen

den en in het bisdom van Merseburg, gelyk uit de brieven van Melanchthon te zien is. Hy leide zich met veel yver op het lezen van de H. Schrift, de kerkvaderen, de conciliën en andere geestelyke boeken: leerde ten dien einde de Griekſche en Hebreeuſche talen: dies roemden zyne geloofsgenoten op hem, namentlyk, dat hy op een zeer ongemene wyze aandachtig, vroom, vredelievende, goedhertig, geduldig, matig en verstandig geweest is. Den 2 Augusty des jaars 1545 liet hy zich van Luther tot predikant in Merseburg verordenen, welk sticht hem tot medehelper (coadjutor) aangenomen hadt: en sedert dien tydt heeft hy daar zelf of gepredikt, of andere geestelyke plichten verricht. In den jare 1548 verrichtte hy de trouw tusschen den keurvorst van Saxen August en de Deenſche princes Anna in de kerk van het kasteel Torgau, en predikte daar zelf in de hoogtydt. Met zyne broederen leefde hy in grote eenigheit, en was hen in de regering hunner landen op alle wyze behulpzaam. In zyne redeneringen was hy zeer aangenaam, pleeg dikwils met Hieronymus Schurfius, en Lodewyk Fachſius over de rechtsgeleerde strydigheden te spreken. Wegens de geneeskunde en natuurkundige bespiegelingen hieldt hy veel gemeenschap met Sebastiaan Aurbachius, Augustinus Schurfius, en Jacobus Mylichius; van kerkelyke strydigheden met Luther, zonder wiens weten en willen hy ook niet de minste verandering invoerde. In de geschiedenissen en letterkennis gebruikte hy Joachim Camerarius, die hem de zwaarste spreekwyzen der H. Schrift uit de oudheden en gewoontens der volkeren verklaren moest. Hy stierf ongehuwt in den jare 1553. Van zyne nagelatene schriften zyn verscheide predikatien voorhanden, die naderhandt te zamen gedrukt zyn. *Adam vitæ Theol. Camerar. narrat. de Georgio Anhalt. Veselius hist. reform. ex script. Georg. Pr. Anhalt proœm.*

Vorst van Oost-Vrieslandt.

GEORG CHRISTIAAN de II, vorst van Oost-Vrieslandt, zoon van Ulrich, grave van Oost-Vrieslandt, en Juliana, dochter van Lodewyk, landgrave van Hessen-Darmstadt, wierdt den 6 February des jaars 1634 geboren. Wanneer na de doodt zyns vaders zyn oudste broeder Enno Lodewyk, reets tot den vorstenstandt verheven, de regering aanvaardde, wierdt hy met zyn jonger broeder, graaf Ferdinand Eisard, onder 't opzicht van hunnen hofmeester Johan Philips van Cranne in den beginne van het jaar 1651 naar Brabandt en andere provincien, vervolgens naar Vrankryk gezonden. Hy bevondt zich by de afgezondenen van den keurvorst Maximiliaan Henrik van Keulen by de verkiezing en kroning van den keizer Leopold te Frankfort aan den Main, en wanneer zyn gemelde oudste broeder in den jare 1660 den 4 April zonder mannelyke erven dezer wereldt overleedt, volgde hy den zelven doch maar als graaf, in de Oost-Vrieslandsche regering; en vermits hy aanstonts een landdag uitschreef, stelden hem daar de lands gevolmachtigden voor, dat hy eerst de bezwaarnissen afdoen moest, eer hy met hunne toestemming des lands regering aannemen mogt. Hy geraakte in den beginne van het bestier in den jare 1660 met eenige landstanden van de steden Norden en Aurich, en een gedeelte van de ridderschap en boerenstandt in een hevigen twist, en de boeren in Renderlandt gaven op den overste Ailva en zyne krygsbenden vuur, wanneer zy te Wener des grave bevelen wilden uitvoeren: zo dat deze onlusten aan de Staten der Vereenigde Nederlanden gebragt wierden, de welke den 23 November des jaars 1660 een zeker dekreet afzonden; en al schoon de Staten Generaal den 31 May des jaars 1661 eene uitspraak deden wegens het geschil, wierdt echter daar door de twist niet weggenomen, maar ontstak in den jare 1662 veel heviger: zo dat beide de partyen andermaal hunne zwarigheden voordroegen. De Staten floegen voor om een nieuwen landdag te Emden te houden, die echter naar Hinten uitgeschreven wierdt, en zyn schoonvader, de hertog van Wirtemberg, zondt D. Forstner in den Haag om de zaak voor zynen behoudzoon te bevoordeelen. Gedachte landdag wierdt ook door bemiddeling van gemelde Staten naar Embden verplaatst, daar hy in persoon verscheen, en de zaak wegens het uitsluiten van eenige personen uit de ridderschap onderzocht en bemiddelt wierdt, zo dat de stadt Embden aannam 72000, en de overige landstanden 300000 guldens in drie jaren te betalen. Hy vergeleek zich ook met de weduwe van zynen oudsten broeder (wiens testament hy in twyffel getrokken hadt) en met de twee nagelatene dochters, belovende, dat hy aan de laatsten tot den ouderdom van 10 jaren jaarlyks 1200, en tot haar 16 jaar 1600 gulden zou uitkeren. Met zyn jonger broeder, graaf Etzard Ferdinand, geraakte hy wegens het moederlyk erfgoedt mede overhoop; maar dit wierdt door bemiddeling van Christiaan Lodewyk, hertog van Brunswyk en Lunenburg, bygelegt. Wanneer vorst Herman van Lichtenstein aan het keizerlyke hof, door uitspraak van het gerichte een groten eisch gewonnen hadt, van wegens zyne moeder, die de stiefzuster van den vorst van Oost-Vrieslandt geweest was, en de uitvoering daar van aan Christoffel Bernhard, bisschop van Munster, toevertrouwt was, kwam hy te Hummerling met den bisschop in gesprek, en verzocht, dat hy den vorst bewegen wilde met den afstandt van Reyderlandt zich te vergenoegen; maar het wierdt door de afgezondenen van de Staten der Vereenigde Nederlanden, die zich hier in mengden, te Aurich vergeleken, dat in plaats van de heerlykheden Essens, Witmunde, en Stedesdorp, die de vorst van Lichtenstein hem afvorderde, hy hem op S. Michielsdag des jaars 1663 wegens de intressen 135000 Ryksdaalders, en de hoofdsomme, zynde 300000 ryksdaalders, in vier jaren betaalt zoude worden: doch vermits de vorst van Oost-Vrieslandt daar voor verbondt zyn vorstendom, protesteerden de landstanden daar tegen, en vermits de eerste termyn van de betaling zonder de zelve verlopen was, nam de bisschop van Munster des nachts tusschen den 8 en 9 December des jaars 1663 de Deilerschans in; waar op tot herneming van de zelve de Vereenigde Nederlanden vorst Willem Frederik van Nassau met eenige regimenten daar voor liet rukken, die ook zulks den 25 May des jaars 1664 volvoerde. Eindelyk wierdt den 25 Maart des jaars 1665, door tusschenkomst van den hertog Everhard van Wurtemberg, deze zaak te Wenen vergeleken, op deze wyze, dat hy 285000 ryksdaalers in 8 weken zou betalen, daarenboven 45000 in tien jaren by termynen afdoen, en 165000 ryksdaalers, dat het Berunsche kapitaal genoemt wierdt, zou blyven staan. Met grave Antony Gunther van Oldenburg vergeleek hy zich in September des jaars 1664 wegens de grensscheidingen van Stikhuizen, Friedeburg, Aperen en Nieuwburg. Wanneer het weinig tyds voor zyne doodt tot een opentlyken oorlog tusschen de Staten Generaal en den bisschop van Munster uitborst, en de eerstgemelde het Oost-Vriesche sterke slot Stikhuizen bezetten wilden, zo verzocht hy van zyne landstanden, dat zy die plaats zelf met bezetting wilden voorzien, en de benodigde gelden opbrengen; maar het wierdt hem geweigert. Hy trouwde den 14 May des jaars 1662 met Christina Charlotta, dochter van Everhard, hertog van Wirtemberg en Teck, en de keizer verhief hem ter zelver tydt in den vorstenstandt, in welke hoedanigheit hy ook gezanten zondt in 't volgende jaar naar den Ryksdag te Regensburg. Hy stierf den 6 Juny des jaars 1665 's avonds ten 9 uren. Zyne gemalin was zwanger, en baarde na zyne doodt den opvolger van zyne vorstendommen den 6 October van 't zelve jaar. De zelve wierdt onder de voogdy van zyne moeder, die den 14 May des jaars 1699 gestorven is, en den hertog van Brunswyk Georg Wilhelm, opgevoed, was genaamt Christiaan Everhard, en is den 14 October des jaars 1700 overleden.

Andere Vorsten en graven.

GEORG de III, hertog van Silesië, te Liegnitz en Brieg, was de zoon van Johan Christiaan, van Liegnitz en Brieg, en van Dorothea Sibylla, dochter van Jan Georg, keurvorst van Brandenburg, den 25 Augusty des jaars 1611 geboren. Hy, verstaande de Latynsche, Fransche en Italiaansche talen, wierdt benevens zynen jonger broeder in den jare 1620 op de akademie van Frankfort aan den Oder gezonden, en toen in den jare 1623 door den Rector magnificus verkoren om een oratie *de Legum dignitate* in 't openbaar te doen. Van daar wierdt hy door zynen vader in den jare 1624 t'huis geroepen, alwaar hy een lykreden over de doodt van zyne moeder, die in 't jaar 1625 stierf, in de Latynsche tale deedt; en ging daar op met zynen jonger broeder hertog Lodewyk eene uitlandsche reize doen. Hy hieldt zich eenigen tydt te Parys op, en wanneer hy Vrankryk genoeg bezien hadt, trok hy naar Engelandt, en wierdt daar van koning Karel den I zeer wel ontfangen. Van daar kwam hy in de Nederlanden, en trok in 't jaar 1633 wederom door Vrankryk en Italië, maar vermits 'er te dier tydt een oorlog in Silesië ontstaan was, besloot hy zyne te rug reize over Bremen en Hamburg naar Pruissen te nemen, werwaarts zyn vader geweken was. De zelve zondt hem naar Brieg, en maakte hem daar stedehouder van in den jare 1635. Maar toen zyn vader den 15 December des jaars 1639 gestorven was, voerde hy met zyne broederen Lodewyk en Christiaan gezamentlyk het gezag over het hertogdom Brieg, gelyk zy ook na de doodt van haren vaders broeder Rudolph in den jare 1653 de vorstendommen Liegnitz en Wohlau, hen toegevallen, in 't gemeen bezaten. In den jare 1654 viel hem na de voorschreven erfdeling door 't lot het vorstendom Brieg te deel, welke regering hy ook den 28 Juny werkelyk aanvaardde. Keizer Ferdinand de III oordeelde hem in den jare 1653 bekwaam tot het ampt van opperhoofdman over gansch Silesië, en bediende zich van hem op verscheide vorstendagen, in welke bediening hy door de onderdanen groten lof ontfing. Leopold bevestigde hem niet alleen daar in, maar maakte hem ook zynen kamerheer en geheimen Raadt. Hy was alom wegens zyne vroomheit bekend, en stierf den 4 July des jaars 1664. Zyne eerste gemalin was Catharina Sophia, dochter van Karel, hertog van Munsterberg en Oels, met wie hy den 12 February des jaars 1638 trouwde te Bernstadt. Hy won by haar een eenige dochter, Dorothea Elizabeth, die in 't jaar 1646 met graaf Hendrik van Nassau-Dillenburg trouwde. Na dat deze gemalin in 't jaar 1659 gestorven was, trouwde hy andermaal met Elizabeth Charlotta, dochter van Lodewyk Philip, Paltsgrave te Zimmern, die den 10 May in 't jaar 1664 zonder erven stierf. *Lucæ Schles. Chron. Zieglers Labyrinth.*

GEORG, hertog van Clarence, een Engelsch prins, broeder van koning Eduard den IV van Engelandt, wierdt beschuldigt een voornemen gehad te hebben, van den hertog van Burgundië te willen helpen, tot nadeel van zynen broeder, die hem daar op gevangen zette, en vervolgens een eisselyk vonnis tegen hem liet uitspreken, namentlyk dat men hem levendig den buik zou opensnyden, het ingewant daar uit halen, en 't zelve in 't vuur werpen, dat vervolgens het hoofdt afgeslagen, en 't ligchaam in vier stukken gehouwen zou worden. Maar zyne moeder hebbende door hare gebeden dit vonnis verzacht, wierdt hy levendig in een pyp malvasier gestoken en op deze wyze versmoort; daar na hieuw men hem het hoofdt af, en bestelde het ligchaam by de Karmeliten te Londen in 't graf van zyne gema-

malinne in den jare 1478 ter aarde. *Monstrelet hist. d'Angleter.*

GEORG, Despoot van Servië in 't jaar 1440, was uit het geslacht der Bulcovitzi of Bulcogli, een aangenomen naam van Lazarus Bulcus, die Despoot van Servië wierdt in 't jaar 1390. Hy hadt een natuurlyke welsprekendheit, en vertoonde een achtbaarheit in de zelve, volgde den Griekschen Godsdienst zo wel als zyne volkeren; maar men beschuldigde hem, dat hy het wangevoelen des Alcorans omhelsde, spruitende zulks uit den groten handel, dien hy met de Turken dreef. Servië was te dier tydt de gemene grensscheiding tusschen Hungarië en Turkyen, en strekte als een slagveldt tusschen beide; schoon de Despoot zulks poogde te verhoeden, want in die gelegenheit strekte hy altydt het doelwit van den haat des gene, wiens zyde hy niet hadt aangenomen. Van jongs af wierdt hy onder Bajazet den I gedwongen tegen Tamerlan in 't veldt te komen, maar naderhandt koos hy dan eens de zyde der Christenen, dan eens die der Turken, zo als het best met zyne zaken overeenkwam. Eindelyk wierdt hy in den jare 1426 van Mahomet den II sterk aangezogt, die met Maria, zyne dochter, trouwde, om hem Servië ten bruidschat te geven; doch toen hem zulks geweigert wierdt, liet hy de twee zonen, Steven en Georgius, van den Despoot met een gloeiend yzer de oogen uitboren, en ontmannen, met voornemen om zulks ook aan Lazarus, den derden zoon, te zullen doen, om door deze gruwelen zich van Servië te verzekeren. Maar de vader vondt middel om dezen in zekerheit te stellen, en te beschermen voor de woede van den dwingelandt. In den jare 1445 kwam Mahomet de II zelf in persoon voor Novogrod, eene stadt in Servië van veel aangelegenheit, om de goud-en zilvermynen daar omtrent gelegen, en als hy zich daar van meester gemaakt hadt, liet hy het daar by berusten, vindende de vorstinne Maria inmiddels gelegenheit om den twist tusschen haren vader en man weg te nemen, bewegende den eersten, dat hy de zyde van Hunniades verliet, met wien hy zich tot dus verre verbonden hadt. In den jare 1456 de Sultan door Servië trekkende om naar Hungarië te gaan, bezocht hy den Despoot Georg, die hem zeer prachtig ontfing, maar met een heimelyke droefheit, uit vreze voor de gevolgen van dezen oorlog, vermits hy duchte zich hier door berooft te zien van allen bystandt uit Hungarië, en ten prooi van den Sultan gestelt te worden. Hy stierf in den jare 1456 aan eene wonde, ontfangen in zyn handt, terwyl hy streedt met weinig manschap tegen de Hungaren onder Michiel Zillagi, schoonbroeder van Hunniades, en liet zyne staten aan Irena Cantacuzena, zyne gemalinne, en aan Lazarus, den jongsten zyner zonen. Van de twee andere ontmande en blinde trok Steven naar Albanië, en Georg naar Hungarië. Hun broeder Lazarus stierf het volgende jaar, na dat hy zyne moeder reets door vergift om 't leven hadt gebragt, omdat hy alleen heerschen wilde. *Guillet Hist. de Mahomet* II.

GEORG EBERHARD, graaf van Solms, was te Hogen-Solms den 30 July des jaars 1563 geboren. Zyn vader was graaf Ernst van Solms, in 't jaar 1590 gestorven, en zyne moeder Margareta, dochter van Philips, grave van Solms Braunvelt. Hy trouwde den 4 Maart des jaars 1594 met Sabina, dochter van den onthoofden grave van Egmondt, by wie hy echter geen kinderen gehad heeft. Hy begaf zich in den dienst der Hollanders, en wierdt gouverneur van Hulst, toen deze stadt in 't jaar 1591 verovert was. Ook heeft hy de zelve vesting in den jare 1596 dapper verdedigt tegen den aartshertog Albert, tot dat hy gedwongen wierdt de zelve by verdrag over te geven. In 't jaar 1597 woonde hy den slag van Turnhoudt by, wierdt daar na tot generaal over den Oper-Rhynschen kreits benoemt, maar bleef in den dienst der Nederlanden, in welken hy des jaars 1600 de Albrechts schans voor Oostende van de Spanjaarden nam, ook in dat zelve jaar den slag van Nieuwpoort bywoonde, waar in hy het middelste ligchaam aanvoerde, en zeer veel tot de overwinning toebragt. In den jare 1602 de Staten der Vereenigde Nederlanden voorgenomen hebbende een nieuwe werving te doen in Duitschlandt, wierdt hem zulks aanvertrouwt. Hy reisde ten dien einde in Westphalen, maar wierdt te Arensberg krank, en stierf den 2 February van 't zelve jaar in den ouderdom van 36 jaren. *Bilge Solmsch stamregister. van Meteren. Bizot Medall. hist. van Hollandt p.* 87.

GEORG FREDERIK, graaf van Hohenlo, uit de Langenbergsche linie, de oude genaamt, was den 6 September in 't jaar 1569 geboren. Zyn vader was Wolfgang, graaf van Hohenlo, zyne moeder Magdalena, dochter van graaf Willem van Nassau-Dillenburg. Hy begaf zich in den Nederlandschen oorlog, en wierdt in 't jaar 1599 overste van den Frankischen kreits, diende ook den keizer Rudolph den II eenige jaren in Hungarië, en wierdt van den zelven als keizerlyke gevolmachtigde tusschen den hertog van Brunswyk en die stadt gebruikt, om de hevige geschillen weg te nemen. Hy woonde in den jare 1608 de byeenkomst der protesterende Ryksstanden te Halle in Zwaben by, en bekwam na zyns vaders doodt in den jare 1610 Weikenheim tot zyne woonplaats. In den jare 1612 wierdt hy door keizer Matthias na zyne kroning tot ridder geslagen, en tot Rykshofraadt verkoren. Hy woonde in den jare 1613 den Ryksdag te Regensburg in persoon by, en wierdt in den jare 1615 wederom als keizerlyke commissaris tusschen Frederik Ulrich, hertog van Brunswyk, en de stadt Brunswyk gebruikt. By zyne eerste gemalinne Eva van Wallenstein, die hy in 't jaar 1607 trouwde, en door haar in Bohemen onder andere heerlykheden die van Cosmanos Jungen, Buntzel, en Crulich bekwam, heeft hy geen kinderen geteelt. Wanneer in den jare 1618 de onlusten in Bohemen ontstonden, voegde hy zich aan de zyde van den keurvorst Frederik van de Palts, ontzette in den jare 1619 de stadt Tabor, en woonde in den jare 1620 den slag op den Witten berg voor Praag by. Na 't verlies van den zelven wierdt hy van den gemelden Frederik aan den keurvorst Johan Georg van Saxen gezonden, om een stilstandt van wapenen, of een verdrag te bewerken, maar te vergeefs. Hierom wierden zyne heerlykheden hem ontnomen, wierdt benevens anderen in den Ryksban gedaan, en 't Rykshofraadtsampt hem ontnomen. Maar toen hy zich wederom onderwierp, wierdt de ban den 29 September desjaars 1623 weggenomen, en hy in het ampt van Rykshofraadt herstelt. Naderhandt bleef hy in zyn graafschap stil, tot dat de koning Gustaaf Adolph in Duitschlandt kwam, die hem tot stedehouder van den Zwabischen kreits benoemde. Na des zelfs doodt ging hy op de byeenkomst te Heilbron, aldaar door den Zweedschen Rykskancelier beschreven, en hing daar de Zweedsche party zo krachtig aan, dat hem de keizer in het vredeverbondt, te Praag in den jare 1635 gesloten, uitzonderde: maar naderhandt wierdt hy echter met den zelven wederom verzoent, en bragt 't overige zynes levens in rust door. Zyne eerste gemalin overleden zynde, trouwde hy in den jare 1634 met Maria Magdalena, dochter van Lodewyk Everhard, grave van Oettingen, en weduwe van Hendrik Willem, grave van Solms, die hem in den jare 1635 ter wereldt bragt Eleonora Magdalena, den 25 January des jaars 1652 aan haren neef Hendrik Frederik, grave van Hohenlo Langenberg, getrouwt. Hy stierf eindelyk den 7 July des jaars 1645, in het 76 jaar zyns ouderdoms. *Puffendorf comment. rer. Suec.*

Geestelyke Personen.

GEORG, patriarch van Alexandrië, was de opvolger van Johannes den Aalmoesenier in 't jaar 619. Men meent ook, dat hy des zelfs neef geweest is, en dat hy eens kwalyk gehandelt zynde van eenen waardt of herbergier, hem daar door gelegenheit gaf om een werk van liefdadigheit te bewyzen; gelyk men in het leven van Johannes zien kan, 't geen beschreven is door Leontius, bisschop van Neapoli in Cyprus. Georgius stondt de kerk van Alexandrië 14 jaar voor, en stierf in 't jaar 1632. Men meent ook, dat Georgius het leven van S. Chrysostomus beschreven heeft, waar van Photius gewag maakt *Cod. 96. Savilius de scriptor. rerum Chrysostomi. Cave p.* 316. *Hankius de script. Byzant. P. I. c.* 10.

GEORG, patriarch van Constantinopel, kwam in den jare 678 in de plaats van Theodorus, die volgende de dwaling der Monotheliten afgezet was. Hy woonde 't zesde algemene Concilie by, en stierf in den jare 682, na dat hy drie jaar en drie maanden bisschop geweest was. *Nicephorus in Chron. Baronius ann.* 678.

GEORG, bygenaamt Amira, een patriarch der Maroniten op den berg Libanon, was wegens zyne geleerdheit en vroomheit berucht. Hy huisvestte in het collegie der Maroniten te Rome, en gaf daar in het jaar 1596 onder paus Clemens den VIII zyne Syrische en Chaldeeusche letterkunst uit, de welke van de geleerden hoog geacht wordt. Wanneer hy wederom by zyne landslieden keerde, wierdt hy van de zelve zo hoog geacht, dat zy hem tot hunnen patriarch verkoren. Weinig tyds daar na voerde hy daar den Gregoriaanschen Almanak in. Hy was de geen, die Franciscus de Galaup van Chateuil op den berg Libanon aannam, dien de Maroniten na hem tot opvolger verkoren. Hy stondt gedurende onlusten, die de Turken met de Emirs hadden, veel uit, en stierf eindelyk in den jare 1641. Hy was een man, die door zyne nederigheit en wetenschappen by alle menschen zeer aangenaam was. Zie het leven van Franciscus de Chateuil, beschreven door Marchetti.

GEORG, een kettersch bisschop van Cappadocië, wierdt in den jare 356 tegen S. Athanasius door de Arrianen in het Alexandrynsche bisdom ingevoert. Voorheen bekleedde hy wereldlyke bedieningen, en men zegt, dat hy wegens ontrouw in zaken van de finantie genoodzaakt wierdt naar Constantinopel te wyken. Hy was van geringe afkomst, wreed van aardt, slecht van zeden, en een ketter van gevoelen. Echter stondt hy zeer wel by den keizer Constantius, ja wierdt van hem zo hoog geacht, dat de Arrianen niemandt beter wisten om bisschop te wezen tegen Athanasius. Hy en zyn aanhang hebben veel gruwelen tegen de rechtgelovigen gepleegt, hunne huizen geplundert, hunne kloosters verbrand, de nonnen mishandelt, vele priesteren gedood en gebannen. Hy verboodt ook aan gene behoeftigen eenige aalmoezen te geven, die 't niet met hem hielden. Hier door verwekte hy niet alleen een groten haat onder de Christenen tegen hem, maar zelf de Heidenen beefden voor hem, want hy roofde hunne goederen, en deedt hen alle overlast. Hy maakte zich meester van de zoutbronnen, de rivieren en zeeoevers, daar zy hunne biezen om papier van te maken uit verzamelden, hieldt de salpeter op eenen hogen prys, en hebbende een zeker soort van doodbaar uitgevonden, dwong hy de menschen dien, mits betalende, te gebruiken. Wanneer hy voorby eenen tempel der Heidensche goden ging, zeide hy overluit, hoe lang zal dit kerkhof nog blyven staan? en by een andere gelegenheit, wanneer hy eenen tempel, te voren aan de Zon toegewyd, tot een kerk voor zyn gevoelen vormde, en daar in op een verhoolen plaats veel doodshoofden vondt, liet hy de zelve wegwerpen. Dit doen veroorzaakte een hevigen opstandt der Heidenen tegen de Christenen, en wel byzonder tegen Georgius, dien zy by de voeten vastgebonden langs de straten sleepten, en na dat hy dood gezolt was verbrandden. Dit geschiedde in 't jaar 362. De genen, die op het Concilie van Seleucia in 't jaar 359 het Arrianendom niet toegedaan waren, doemden hem. Keizer Juliaan, de tyding van Georgius doodt verstaan hebbende, schreef twee brieven, eenen aan de inwoners van Alexandrië, en

en den anderen aan Eudicius, gouverneur in Egypten, en beval hen zyne fchriften naauwkeurig byeen te zoeken, en de gene, welke den Chriftelyken Godsdienft raakten, te verbranden; maar de andere, van de wysgeerte en redeneerkunft handelende, te bewaren. Hy beval ook aan Porphyrius, dat hy zyne bibliotheek naar Alexandrië zou zenden. *Athanafius ep. ad folit. Epiphanius hær.* 76 & 77. *Theodoretus l.* II. *c.* 13 & 14. *Socrates l.* II. *c.* 23. *Sozomenus l.* IV. *c.* 8.

GEORG, of GEORGIUS, een monnik van Conftantinopel, leefde op 't einde der VIII eeuwe, en wierdt, vermits hy vikaris van Tarafius was, en met hem in eene celle woonde, *Syncellus* genaamt. Hy fchreef eene Chronographie van 't begin der wereldt tot op Maximinus tyden, waar in hy meeft Eufebius gevolgt heeft. Voffius maakt geen onderfcheidt tuffchen hem en *Georgius Hamartholus. Voff. de Hift. Græc. l.* V. *c.* 25. *Cave de fcript. ecclef.*

GEORG, of GEORGIUS, een monnik en regifterbewaarder (*Chartophylax*) te Conftantinopel, naderhandt aartsbiffchop van Nikomedië, heeft omtrent den jare 880 geleeft, en met Photius grote vriendfchap gehouden. Hy heeft verfcheide Homiliën gefchreven, die Combefifius in zyn *Auctarium biblioth. Patrum* heeft uitgegeven. *Allatius de claris Georgiis. Cave de fcriptor.*

GEORG, of GEORGIUS, uit Cyprus, wierdt in den jare 1283, op 't bevel van den keizer Andronicus, een monnik, en naderhandt aartsbiffchop van Conftantinopel. Maar hy ontdeedt zich van die waardigheit weinig tyds voor zyne doodt in 't jaar 1290. Hy heeft tot lof van *S. Georgius* den martelaar gefchreven, een werk door *Bollandus* uitgegeven. *Oudin. Suppl. fcript. Ecclef.*

GEORG, of GEORGIUS, biffchop van Laodicea, te Alexandrië geboren, was ervaren in de wysgeerte, en eerft priefter te Alexandrië, maar wierdt afgezet; en doordien hy naar de zyde der Arrianen helde, verkoren de zelve hem tot biffchop van Laodicea, in plaats van Theodorus. Hy is een der grootfte ketteren geweeft, heeft ook verfcheide Conciliën tegen Athanafius bygewoont, als dat van Tyrus in 't jaar 335, en dat van Antiochië in 't jaar 341. Hy wierdt in den jare 347 op het Concilie van Sardes geroepen, en als hy daar zelf niet verfcheen, met eenparigheit van ftemmen gedoemt. Men vindt een brief van dezen biffchop tegen Aëtius by *Sozomenus*, en eenige ftukken van 't leven van *Eufebius Amifenus* by *Socrates*. Zie *Sozomenus l.* IV. *c.* 13. *Socrates l.* II. *c.* 9. *Theodoretus hæret. fab. l.* I. *c.* 28. *Photius cod.* 85. *Cave de fcript. ecclef.*

GEORG, of GEORGIUS, patriarch van Conftantinopel. Zie SCHOLARIUS.

GEORG, of GEORGIUS, aartsbiffchop van Corfu, leefde in den jare 1136. De keizer Emanuel zondt hem naar Rome, om daar een Concilie by te wonen; maar hy wierdt onderweeg ziek, en kwam 'er alzo niet. *Leo Allatius de Georgiis confenf. ecclef. Græc. l.* II. *c.* 11. *de lib. ecclef. Græc. differt.* II.

GEORG, of GEORGIUS HAMARTHOLUS, een Griek van geboorte, die omtrent den jare 842 geleeft heeft, en eene Chronyk fchreef van 't begin der wereldt tot aan den keizer Theophilus. *Allatius de Georgiis p.* 325. *Cave de fcript.*

GEORG, of GEORGIUS MARTINUSIUS. Zie MARTINUSIUS.

GEORG, of GEORGIUS METOCHITUS, diaken van de grote kerke te Conftantinopel, leefde in den jare 1275, en ftierf in de gevangenis. Hy was aan de zyde der Latynen. Allatius geeft in zyn II boek XV hoofdft. een lyft op van de fchriften, door hem gefchreven. Ook vindt men nog een groot ftuk van een zyner fchriften by *Combefifius Auctar. Tom.* II. *p.* 1017. *Cave.*

GEORG, of GEORGIUS TRAPEZUNTINUS, aldus bygenoemt naar zyne geboorteftadt Trebizonde, was geboren in 't eilandt Creta in den jare 1396. Wanneer hy in zyn vaders huis de gronden der geleerdheit gelegt hadt, ging hy ten tyde van Eugenius den IV naar Rome, en leeraarde daar verfcheide jaren de redenkunft en wysbegeerte. Nikolaus de V, navolger van Eugenius, maakte hem zyn geheimfchryver, en hy wierdt van daar door koning Alphonfus in Spanje geroepen. In den jare 1465 ftak hy van Creta over naar Conftantinopel; maar keerde twee jaren daar na te rug. Hy heeft verfcheide werken gefchreven, als mede vele boeken uit de Griekfche tale overgezet; was een yverig voorftander van de Ariftotelifche wysbegeerte, en verachtte die van Plato; waar omtrent hy door den kardinaal Beffarion, een groot voorftander van den laatften, is wederlegt. Men zegt, dat de zonen van Georgius Trapezuntinus Johannes Regiomontanus vergeven hebben, om dat hy hun vader in zyne fchriften wakker gehekelt hadt. Deze Georgius hadt in zynen ouderdom een toeval, waar door hy alles vergat, 't geen hy te voren geweten hadt. Hy ftierf in 't jaar 1468. *Andreas*, zyn zoon, fchreef een verweêrfchrift voor zynen vader tegen Theodorus van Gaza; maar men ziet wel, dat hy zo veel van zyns vaders verftandt en geleerdheit niet geërft heeft als van zyne goederen. *Paul. Jovius in Elog. c.* 25. *Voffius de Hift. Lat. l.* III. *c.* 8. *Leo Allatius.*

GEORG VAN LALAIN. Zie LALAIN. (GEORG VAN)

GEORG. Zie ook GEORGIUS.

GEORGENCEL, eertyds een klooster in het landt van Henneberg, eene myle van Kalten-Nordheim, aan het water de Ros gelegen. Het was in het eerft een dorp, en heette *Roslin*, dat de graaf Wilhelm van Henneberg en Berthold van Wildbrechtroda, met verlof van den keizer Otto, in den jare 1000 in een kloofter veranderden. Doch in den jare 1525 wierdt dit kloofter door de oproerige boeren verwoeft, en is naderhandt van de graven van Henneberg door een opziender beftiert. *Frief. Wirtsb. Chron. apud Ludewig p.* 447.

GEORGIE wordt door de hedendaagfche landbefchryveren in 't algemeen voor 't gehele landt genomen, 't welk tuffchen de Cafpifche zee ten Ooften, de Zwarte zee ten Weften, de rivier Tanaïs ten Noorden, en Armenië ten Zuiden legt. In 't byzonder noemt men eigentlyk *Georgië* dat door de later fchryveren *Gurgiftan* genaamt wordt, leggende tuffchen de Cafpifche zee en Mingrelië. Georgië in 't algemeen genomen begrypt in zich het eigentlyke *Georgië*, *Mingrelië*, *Avogafië*, *Circaffië* en *Comanië*.

Het eigentlyke Georgië, 't welk eertyds was *Iberië*, bevat niet meer dan vier merkwaardige fteden; als *Teflis*, *Gory*, *Suram*, en *Aly*. Het twede gedeelte van Georgië is *Mingrelië*; en 't derde *Zuirië*. Dit landt is nooit ten eenemaal onder het juk der Romeinen geweeft, die daar zo verre niet, als zy wel wilden, hebben kunnen indringen, ter oorzake van de menigvuldige bergen. De zelve waren bekend onder den naam van *Caucafus*, en door het verdichtfel van *Prometheus* berucht. Eenige fchryveren wanen, dat die van Georgië den naam hebben ontleent van *S. Georgius*, wiens beeldt zy in hunne vanen omvoeren; maar dit gevoelen vervalt van zelfs, als men aanmerkt, dat de naam van Georgië al by *Plinius* en *Pomponius Mela*, lange voor den tydt, waar in men wil dat S. Georgius geleeft heeft, gevonden wordt. Wat 'er van zy, men zegt, dat de Iberiërs het licht des Euangeliums ontfingen door eene flavinne, die den zoon of de vrouw van Bacurius, of Baturius, koning van dat landt, genas van een dodelyke ziekte, enkel alleen door het aanroepen van den name Jefus. De lucht is daar zeer heet in den zomer, en zeer koud in den winter. De lente begint 'er niet eer dan met de maandt van May, en de zomer duurt tot aan 't einde van November. Het aardryk is vruchtbaar genoeg, wanneer 't maar bevochtigt wordt. Het broodt en de vruchten zyn daar zeer aangenaam. De weilanden verfchaffen voedfel voor eene menigte groot en klein vee. Het wildt is daar uitnemende, en de wilde zwynen zyn zeer lekker. Het gemene volk leeft daar byna niet dan van fpek, en 't bekomt hen niet kwalyk, hoe veel zy daar ook van eeten. De Cafpifche zee, en de rivier Kur verfchaffen verfcheide foorten van viffchen. Men drinkt 'er uitftekende wyn voor weinig geldt. De wyngaarden groeien daar tegen de bomen, flingerende hare ranken om de takken. Van Teflis voert men eene menigte wyn naar Armenië en Perfië, inzonderheit naar Ifpahan, voor 's konings tafel. Zo veel een paardt kan trekken, 't welk 300 ponden is, koft daar niet meer dan acht guldens, en de gemene wyn flechts de helft. Dit landt brengt veel zyde voort, die men naar Eferum en naar de omleggende plaatfen voert, om dat het volk van dit landt de zelve niet regt weet te behandelen.

Het eigentlyke Georgië was een koninkryk, waar van de bezitters Chriftenen waren, maar federt den jare 1639 mengden zich daar vele Mahometanen onder, en de koning van Perfië, dit landt bemachtigt hebbende, verdeelde 't in tweën, over ieder een prins ftellende, die zich koningen laten noemen, maar de Sofi noemt hen flechts ftedehouders, of onderkoningen. De vermogendfte van deze twee vorften is die van *Teflis*, dien men in de landtale noemt koning van Cartelé, of Caftelé. Ieder van deze vorften heeft gemeenlyk voor zyne lyfwacht drie Mahometaanfche ridders, die hy betalen moet. De koning van Perfië noodzaakt hen den Mahometaanfchen Godsdienft te omhelzen, willen zy hun nageflacht in deze waardigheit gevolgt zien. De Chriftenen volgen doorgaans het gevoelen der Armeniers, en een gedeelte daar van de Griekfche, die de handelbaarfte Chriftenen van 't Ooften zyn. De munt voert het afbeeldfel van den Perfifchen koning; maar de juftitie wordt door Chriften overheden gehandhaaft. De Georgianen hebben een fraaie handeling van den boog, en worden voor de befte foldaten van ganfch Afië gehouden. De koning van Perfië bedient zich van de zelve in de ruitery, en vertrouwt zich op hunne trouwe en dapperheit. Daar zyn 'er ook vele in den dienft van den Groten Mogol. Alle deze volkeren hebben een blozende kleur, en de vrouwen worden voor de fchoonfte van ganfch Afië gehouden. Zo haaft eene dochter maar wat groot wordt, tracht men haar te verbergen, anders wordt ze, van geringe ouders zynde, door den een of den ander naar Turkyë of Perfië gevoert, en daar verkocht; waarom de vaders en moeders, die daar niet mede gedient zyn, de zelve al vroeg in kloofters laten opfluiten, daar zy dan doorgaans haar leven flyten in lezen en bidden. Men zegt, dat zy, ingewyd zynde, het recht hebben om te dopen, en de gewyde olie te bedienen, al zo wel als de biffchop. De meefte mansperfonen zyn zeer onwetende, fchoon hen geen natuurlyk verftandt ontbreekt, om dat zy zich meeft toeleggen op den oorlog of arbeidt. Vermits nu Georgië veel wyn voortbrengt, zo zyn ook de Georgianen grote dronkaards, drinkende de vrouwen zo wel als de mannen veel fterken drank, liever nog als wyn. De vrouwen komen met hare mannen nooit op gaftmalen; maar wanneer de man zyne vrienden heden onthaalt, doedt zulks de vrouw des anderen daags aan hare vriendinnen.

De zeden en gewoontens der Georgianen zyn vermengt met die der naburen, vermits zy met verfcheide natiën handel dryven; want men vindt in Georgië Armeniërs, Grieken, Joden, Turken, Perfianen, Tartaren en Muskoviters. De Armeniërs zyn daar in zo groten getale, dat zy zelf de Georgianen overtreffen. Zy zyn ook de ryktte, en bezitten de meefte kleine bedieningen. Deze twee natiën haten malkander zeer, en trou-

wen nooit te zamen, om het verschil in hunnen Godsdienst. De kleding der Georgianen is byna als die der Polen; hunne mutzen zyn byna eveneens, maar hunne schoenen zyn als die der Persianen. De kleding der vrouwen komt ook met der laatstgemelde vrouwengewaadt overeen. De edelen oeffenen over hunne onderdanen een tyrannische macht, en hebben het recht op hunne goederen, vryheit en leven. De Godsdienst der Georgianen is niet veel verschillende van dien der Mingrelianen, ook wierden zy tot het Christen gelove in dien zelven tydt gebragt, dat is, in de IV eeuwe. De vorst, schoon een Mahometaan, geeft hen kerkvoogden, en die zyn veeltyds van zyne bloedverwanten. De Georgianen hebben ook eene seldzame gewoonte, te weten, dat zy hunne kerken op de toppen der bergen zetten, daar men de zelve van verre kan zien, maar daar zy selden in komen. De voornaamste heeren van Georgië zyn uiterlyk van den Mahometaanschen Godsdienst; want de een omhelst dat gevoelen om de bedieningen aan 't hof, grote jaargelden, of de eer te hebben van met de dochteren des konings te trouwen. Zie den ridder *Chardin* en *Tavernier* in hunne *Reizen door Persië.*

Zie hier 't geen *R. Simon* aanmerkt ten opzichte van hunnen Godsdienst. Paus Urbanus de VIII, die den stoel in 't jaar 1624 bezat, zondt aan deze volkeren eenige Theatinen, daar P. Avitabolis het hoofdt van was. Deze monnik schreef aan den paus een brief, dat deze Georgianan, of Iberiërs, het gevoelen der Grieken hadden; te weten, dat zy geen vagevuur op die wyze als de Latynen vaststelden, om dat zy geloofden, dat de zielen alleen in een duistere plaats vertrokken, daar zy niet door 't vuur gepynigt wierden; dat zy een byzonder oordeel voor een iegelyk geloofden, want zy onderstelden, dat als iemandt stierf, zyne ziel door zyn beschermengel voor de tegenwoordigheit van Jesus Christus gedragen wierdt, en dat hy zonder zonden zynde aanstonts in een zeer lichte plaats, maar een godloze aanstonts in een duistere plaats gebragt wierdt. Indien iemandt vol berouw gestorven is, wordt zyn ziel wel voor een tydt in eene plaatse van duisternis en schrik gezonden, maar kort daar na wordt hy in een plaats des lichts en blydschaps gevoert, verwachtende daar den dag van de algemene opstandinge.

De meeste Georgianen geloven, volgens het schryven van gemelden *P. Avitabolis*, dat de ongelovigen afzonderlyk veroordeelt worden, en dat zy op het algemeen oordeel niet zullen verschynen. Zy hebben het zelve gevoelen aangaande de biecht als de Grieken. Zy werken op de allerplegtigste feestdagen, zelf op Kerstydt. Zie hier hunne manier van dopen. De priester doedt eene lange redenvoering over het kindt, zonder dat daar een volkome uitlegging in is, wat de doop is; maar na deze lezing, of redenering, dompelt men het kindt in 't water, en dus wordt het gedoopt door den vader of bloedverwant, en niet door den priester. Zy herdopen ook die genen, die van geloof veranderen, als zy eens afgevallen geweest zyn. Nooit dopen zy zonder de tegenwoordigheit van den priester, zelf niet in de grootste noodzakelykheit, en daar zyn zommige van hunne leeraars, die geloven, dat in dat geval de doop, dien de moeder ontfangen heeft, voldoen kan.

Zy biechten het eerst wanneer zy trouwen, 't geen zy ook doen wanneer zy gevaarlyk krank zyn; maar hunne biecht bestaat slechts in een woordt of vier. Zy geven het Nachtmaal aan de stervende kinderen; maar vele sterven, zelf ouden, zonder het ontfangen te hebben. De vorst dwingt zelf de kerkelyken, tot de bisschoppen toe, in den oorlog te dienen. Zy geloven, dat men niet meer dan eene misse ieder dag in elke kerk moet doen. Zy drinken in 't Nachtmaal uit houte kelken, en dragen de hostie zonder licht, of eenig gevolg by zich te hebben, naar de zieken. De kerkelyken lezen juist alle niet dagelyks hun *Breviarium*, maar een of twee doen 't, en de anderen horen 't aan. Wanneer een Georgiaan geen kinderen by zyne vrouwe krygt, kan hy die met toestemming van den priester verstoten, en met eene andere trouwen, 't welk ook in geval van overspel of oneenigheit gedaan wordt. Zy erkennen, dat 'er geen mirakelen meer geschieden, en dat de paus geen wettig oordeel kan geven dan over zaken, die aan hem verbleven worden, of van weinig belang zyn.

In den zelven brief van vader *Avitabolis* aan paus Urbanus den VIII schetst hy ook den polityken staat der Georgianen, of Iberiërs, af. Hy merkt aan onder andere zaken de grote macht, die de prinssen en edelen over de kerkelyken hebben. De vorsten laten de priesters als knechts dienen. Zy achten de bisschoppen weinig, jagen ze dikwils weg, en gehoorzamen geenzins aan den patriarch, die den tytel van Katholyk, dat is algemeen, voert. Ook heeft de patriarch de eerste rang niet in het geestelyke, maar de vorst is zo wel meester van het geestelyke als wereldlyke. Op deze wyze leven ook de edelen in hun landt, daar zy meester zyn, omtrent de bisschoppen en priesters. De vorst heeft ook zyn stem in 't verkiezen van een patriarch, en die verkoren wordt, moet vooral naar zyn zin zyn. De wil van den prins, of ieder heer in zyn landt, is den onderzaat eene wet; want daar zyn geen rechters om geschillen te onderzoeken. Ook hebben zy geen ordonnantiën, waar naar zy zich regelen kunnen; de vorst alleen is volstrekt meester over hun persoon en goederen. De patriarch der Griekse kerke zendt dikwils aan deze natie eenige Calojers, om den haat der Georgianen tegen den paus te onderhouden. Deze brief aan paus Urbanus van Avitabolis, waar in alle deze zaken en nog meer, geschreven staan, wierdt gezonden in den jare 1631 van Gory in Georgië, of Iberië. *Galanus* heeft ook een verhaal aangaande de Georgianen aan den zelven paus gedaan; zelf is daar een brief by van den vorst van dat landt, waar in hy verzekert, dat het gelove zonder eenige krenking tot heden toe nog onderhouden wordt, 't geen Konstantyn de Grote gehad heeft. Deze brief is geschreven in den jare 1629. De paus heeft den zelven beantwoord, en schreef met een ook aan den aartsbisschop, genaamt Zacharias. *Plinius l.* VI. *c.* 13. *Pomponius Mela l.* I. *c.* 2. *Theodoretus l.* I. *c.* 24. *Ruffinus l.* I. *c.* 10. *Jacob de Vitry c.* 80. *Vincent l.* XXX. *c.* 96. *Cotovic. Itin. Jerosf. l.* II. *c.* 6. *Clement Calanus Conciliation de l'Eglise Armenienne avec la Romaine.*

GEORGIUS, (DOMINICUS) abt van Val-Richer, geboren te Cutri, digt by Longwi in Lotharingen in 't jaar 1613. Zyne ouders waren ryk en zeer mildadig omtrent den armen. Na hunne doodt trok Dominicus by zyn oudsten broeder, parochiaan te Wuxen, in 't bisdom van Toul. Hy studeerde in de hogeschole te Loven in de letterkunde en wysbegeerte, en by de Jesuiten te Pont à Mousson. In den jare 1637 viel de parochie van Circourt open. Zyn broeder porde hem krachtig aan om zyn examen te doen, ten einde hy die plaats verkrygen mogt. Dit gelukte, en hy wierdt daar door den bisschop van Toul geplaatst, zonder den gewonen tydt, die verlopen moest zyn, afgewacht te hebben. Maar weinig dagen daar na vielen de Zweden, die dikwils uitlopen in Lotharingen deden, in zyne parochie, verwoestten de kerk, nevens de huizen, en noodzaakten onzen nieuwen parochiaan het landt te ruimen. Georgius ontvloeg zich van dit beroep, en leide het neder in handen van den grootvikaris van 't kapittel te Toul, vermits de bisschoplyke setel ledig stondt; begaf zich hier op naar Parys, en voegde zich by de maatschappy van S. Nikolaas van Chardonnet, alwaar hy in het Seminarium geplaatst wierdt. Onder de kerkelyken, die hem daar in geleidden, bevondt zich een *de la Place*, die al sedert zyn vyftiende jaar begunstigt was geweest met de abdy van Val-Richer. Eenigen tydt daar na gaf men aan Dominicus Georgius de parochie van Predange, in het bisdom van Bajeux. Hier hieldt hy verscheide kerkelyke byeenkomsten; de gemelde la Place, abt van Val-Richer, trok veel voordeel uit de oeffeningen van Georgius, en volgende zyn voorbeeldt, voerde hy de hervormde Cistercienzer monniken orde in zyne abdy in, en nam hun kleedt mede aan. Dominicus liet zich, reets 40 jaren oud, mede als nieuweling inschryven in 't klooster van Barberi, en na zyne tydelyke goederen bezorgt te hebben, hervormde hy de geestelyken naar den regel van de eerste instellers dier orde. In den jare 1664 wierdt hy met den abt de la Trappe naar Rome gezonden, om een algemene hervorming onder de Cistercienzer monniken te weeg te brengen. Op zyne wederkomst hem de abdy van Val-Richer gegeven zynde, voerde hy daar een strikte hervorming in; de monniken aanmoedigende door zyn voorbeeldt, verbiedende de geestelyken visch te eeten, en wyn te drinken. Maar de meesten, die deze zyne orders wilden gehoorzamen, vielen in ziektens, en stierven; zo dat hy eenige gematigdheit in de zelve moest toestaan, en deze buitensporige gestrengheit laten varen. Hy stierf den 8 November des jaars 1693. Zyn leven is beschreven door *P. Bossier*, een Jesuit, en gedrukt in den jare 1696, in 12.

GEORGIUS, (JOHANNES ANTONIUS) kardinaal, en bisschop van Alessandria della Paglia, geboren te Milaan, was een der vermaardste rechtsgeleerden van zynen tydt, en leeraarde de zelve met veel lof. Eerst was hy proost van de S. Ambrosiuskerke; naderhandt zondt hem de hertog van Milaan als zynen afgezant naar Hollandt, en bragt vervolgens door zyn gezag zo veel te wege, dat hy tot bisschop van Alessandria verkoren wierdt. Paus Alexander de VI maakte hem in den jare 1493 kardinaal, en hy stierf te Rome in den jare 1509. *Raphaël Volaterr. Anthrop. l.* XXII. *Aubery Hist. des Card. Onuphr. Ciaccon. Ughell.*

GEORGIUS ACROPOLITA. Zie LOGOTHECA.
GEORGIUS CASTRIOT. Zie SCANDERBEG.
GEORGIUS CEDRENUS. Zie CEDRENUS.
GEORGIUS CODINUS. Zie CODINUS.
GEORGIUS GEMISTUS. Zie GEMISTUS.
GEORGIUS JOACHIM. Zie JOACHIM (GEORGIUS)
GEORGIUS LOGOTHECA. Zie LOGOTHECA.
GEORGIUS PACHIMERA. Zie PACHIMERA.
GEORGIUS PHRANZA. Zie PHRANZA.
GEORGIUS PISIDES. Zie PISIDES.
GEORGIUS SCHOLARIUS. Zie SCHOLARIUS.
GEORGIUS THEOPHANES. Zie THEOPHANES.
GEORGIUS VAN EGMONDT, LX bisschop van Utrecht. Zie EGMONDT. (GEORGIUS VAN)
GEORGIUS ZAGABENUS. Zie ZAGABENUS.

S. GEORGS MAATSCHAPPY, in 't Italiaansch *La Compera di San Giorgio* genaamt, is een afzonderlyke magistraat te Genua, of een byzonder aanzienlyk collegie, 't welk in den jare 1407 begonnen is, en de republyk groten dienst gedaan heeft: want als de staat van de gewone inkomsten niet bestaan kon, vondt dit genootschap een middel uit, om dat gebrek te vergoeden, door grote geldsommen van welgegoedde personen op te nemen; en om hen des te eerder daar toe te bewegen, verbonden zy de stads inkomsten voor de renten, die zy van die hoofdsommen beloofden te geven. De gene nu, die diergelyke sommen opschoten, kregen den naam van *Compera*, van het Italiaansche woordt *Comprare*, het welk kopen betekent. Men maakte onder deze schuldeischers deze order, dat hen zo vele plaatsen in dit genoodschap wierden ingeruimt, als zy honderd ponden geleent hadden; waar door 't getal der zo genaamde com-

pe-

peren zeer is toegenomen, en tot verscheide benamingen aanleiding gegeven: want men hadt een byzondere *Compera del Capitolo*; eene andere *di San Pietro*; weder eene *di San Paulo*, enz. Maar door dien dit allerhande wanorders veroorzaakte, zo bragt men eindelyk alle deze *Comperen* tot eene eenige maatschappy, en men noemde de zelve *Compera di San Georgio*. Der zelver macht is zeer groot, door dien gansche landen en steden daar onder behoren, en inzonderheit het koninkryk Corsica daar voor 't grootste gedeelte van afhangt. Ze bezit ook zekere rechten en vryheden, die ze niet alleen van de Republyk, maar ook van verscheide pauzen, keizeren en andere mogendheden heeft verkregen. Onder deze voorrechten is een der aanzienlykste, dat zy van niemandt dan van den Doge en de Republyk onmiddelyk afhangt, en dat niemandt in de Segnorie aangenomen wordt, ten zy hy te voren heeft gezworen, deze maatschappy of collegie in hare rechten te beschermen. De magistraat, die dit collegie bestiert, bestaat uit acht presidenten, die men *Protettori* noemt, en die alle halve jaar verandert worden. Der zelver verkiezing geschiedt door de gansche maatschappy, wordende eerst een gros van 80 personen benoemt, en uit het zelve 34 by lotinge genomen. Uit deze 34 personen worden de acht presidenten verkoren, welker ieder ten minste zestien stemmen moet hebben. De menigvuldige en dagelyksche voorkomende zaken hebben veroorzaakt, dat men in den jare 1444 by deze 8 presidenten noch andere acht personen gevoegt heeft, die men van het gemelde jaargetal *il consiglio di Quaranta Quatro*, dat is, den Raadt van 't jaar vier en veertig, heeft genoemt. Voorts staat aan te merken, dat zich dit *Compera di San Giorgio* in een veel beter staat zou bevonden hebben, als zy den misslag niet hadt begaan, van zo grote geldsommen aan de kroon van Spanje te lenen: want koning Philips de II heeft de Genuezen, om hen altydt in zyne en zyner navolgeren belangen in te wikkelen, genoegzaam als afhankelyk van hem gemaakt, nemende van hen zware gelden op, aan hen daar voor eenige goederen verpandende, gelegen in het hertogdom van Milaan, of in 't ryk van Napels, waar van zy de interessen moeten halen. De schade, die het gemelde collegie daar by heeft, kan men onder anderen daar uit afmeten, dat men onder de regering van Philips den IV 70000000 goudguldens, ten dele aan inkomsten, ten dele aan kapitalen, verloren heeft. *Uberti Folietæ & Petr. Bizarri hist. Genuens. Hist. de la republ. de Genes.*

GEPHIRENEN zyn Pheniciërs, met Cadmus in Griekenlandt gekomen, die door de Beotiërs verjaagt, naar Athene weken, alwaar zy voor hunne godheden tempels stichtten, hebbende eene gansch andere eerbewyzing voor de zelve als de Atheniënzen. Onder anderen was 'er een tempel aan Ceres Achaïenna toegewyd. *Herodot. l. V. c. 57. & 61.*

GEPIDEN, een oud volk van Sarmatië, in Europa. Zy wierden van de Daciërs en Gethen *Gepiden* genaamt, om dat zy te voet streden. *Isidor. Origin.*

GERA, eene stadt in Voigtlandt, twee mylen van Zeits gelegen, aan de rivier de Elster, behorende aan de jongste linie der graven Reussen. Zy heeft een fraai Latynsch school, 't welk van Hendrik den jongen in 't jaar 1605 gesticht wierdt. In den jare 1450 wierdt deze stadt van Willem, hertog van Weimar, stormenderhandt verovert en geplundert, en in de jaren 1656 en 1689 is de zelve door brandt zeer beschadigt. Graaf Wiprecht van Groitsch heeft haar omtrent den jare 1086 tot eene stadt gemaakt, want zy was te voren slechts een dorp, en wierdt *Geraha*, en ook *Schwortz* genaamt, welken laatsten naam men van de *Sorben*, of *Sworben*, die dit landt bewoonden, afkomstig rekent. In de XII eeuwe, toen graaf Wiprecht in ongenade van den keizer gevallen was, is zy aan de heeren van Reussen gekomen; en daar stondt ook voorheên een kasteel, 't welk mede van den grave Wiprecht gesticht, maar van de Bohemers in den jare 1450 t'eenemaal verwoest is. Echter legt over den Elster nog een bergkasteel, Osterstein genaamt, waar op de graven van Reussen tegenwoordig hun verblyf houden. *Monachus Pegav. Chron. vita Wigberth. Petri Albini Meisn. Chron. Dresserus de præcip. urb. German. Zopf. Geranische Chron. Mull. annal. Sax. p. 28. Fabricii orig. Saxon.*

GERAARDSBERG. Zie GERARDSBERG.

GERALDI, (HUGO) bisschop van Cahors. Clemens de V verhief hem in den jare 1312 tot die waardigheit, en gaf hem daarenboven 10000 goude kronen; maar naderhandt wierdt hy van zo vele misslagen overtuigt, dat paus Johannes de XXII hem in den jare 1317 opentlyk afzette, en aan den wereldlyken rechter overgaf, die hem veroordeelde om eerst met gloeiende tangen genepen, vervolgens op een horde naar de houtmyt gesleept, en verbrand te worden, 't welk ook in Augusty des jaars 1317 te Limoges geschiedde. *Sammarth. Gall. Ciacconius.*

GERANIA, eene oude stadt van Mesië, tegen over Thracië en den berg Hæmus gelegen, wier vorige bewoners, zo als de poëten willen doen geloven, van het geslacht der zogenaamde *Pigmeën* geweest zouden zyn, waar van men de grootste omtrent een elle hoog achtte te zyn; desgelyks, dat zy van de reuzen aangegrepen, overwonnen, en uit hun landt gejaagt zyn. Hunne wyfjes zouden met haar vyfde jaar kinderen ter wereldt gebragt hebben, en als zy het achtste jaar hares ouderdoms bereikt hadden, zouden zy ten eenemaal voor oud en onbruikbaar geacht geworden zyn. *Plin. hist. nat. l. IV. c. 11.*

AARTSBISSCHOPPEN, BISSCHOPPEN, EN ANDERE GEESTELYKE PERSONEN.

GERARD de I, aartsbisschop en keurvorst van Ments, was een geboren vryheer van Ebstein, en nam de Barrevoeter orde aan in 't klooster te Erfurt, wanneer hy in den jare 1251 verkoren wierdt. Nademaal zyn neef Diderik, graaf van Eberstein, (anderen zeggen Koenraad, vryheer van Epstein) in den jare 1255 met Albrecht, hertog van Brunswyk, overhoop was geraakt, trok hy den zelven te hulpe, maar hadt het ongeluk, in handen van den laatstgemelden te vallen, die hem een geheel jaar te Brunswyk gevangen hieldt. Hy wierdt, om in vryheit te geraken, gedwongen niet alleen het ambacht Gisselwerder af te staan, maar daarenboven nog 10000 marken zilver te betalen; welke aanmerkelyke somme hem opgeschoten wierdt door hertog Richard van Cornubië, zoon van Johannes, koning van Engelandt, om zich daar door een weg tot de keizerlyke kroon te banen. Hy is in den jare 1260 te Erfurt gestorven, en in het Franciskaner klooster begraven. *Serar. rer. Mog. l. V. c. 36. p. 842. Winkelm. beschryv. van Hessen p. 142. Lucæ Gravens. p. 134.*

GERARD de II, aartsbisschop en keurvorst van Mentz, was uit het graaflyk geslacht van *Epstein* gesproten, en wierdt tot de bisschoplyke waardigheit verheven in den jare 1288. Na de doodt van keizer Rudolph was deze keurvorst wakker in de weêr om een nieuwen keizer naar zynen zin te doen verkiezen. Ten dien einde nodigde hy de andere geestelyke keurvorsten zyne zyde te kiezen, waar toe de zelve ook genegen schenen. Wanneer nu Adolph van Nassau in aanmerking kwam, was hy met de andere geestelyke keurvorsten daar in eens; maar de andere keurvorsten hadden Albert, zoon van den overleden keizer, in 't oog. Wanneer nu de zelve op den Ryksdag te Neurenberg daar op drongen, en de geestelyke keurvorsten daar toe trachtten te bewegen, nam Gerard zyn jagthoorn, en zeide: "Hier uit „ kan ik, als ik wil, een keizer blazen"; maar Albert kwam hem met een leger op 't lyf, en bragt hem wel haast tot andere gedachten, hem dwingende om genade te smeken. Niet lang daar na, namentlyk in den jare 1304, vondt men hem dood in zyn stoel zitten, en men meent, dat hy van een hertvang gestorven is. *Ziegler Hist. Schoupl. p. 175. Spangenb. Mansf. Chron. p. 324.*

GERARD *van Regensburg*, uit een adelyk geslacht gesproten, was eerst monnik in het klooster te Clugny, daar na prioor, en wierdt eindelyk van Alexander den II tot kardinaal, als mede tot bisschop van Ostia, verheven. Deze paus zondt hem in den jare 1072 als zyn legaat naar Vrankryk, daar hy op een Synode de bedorve zeden der geestelyken zocht te verbeteren. Gregorius de VII zondt hem, met de zelve waardigheit bekleed, naar Spanje, alwaar hy tegen de geestelyken, die zich niet wel droegen, scherp uitvoer, ja hen zelfs zo hard handelde, dat hem de paus moest vermanen, de menschelyke zwakheden wat door de vingeren te zien. Naderhandt ging hy als legaat naar Duitschlandt, van waar hy nochtans op bevel van keizer Henrik den IV onverrechter zake wederom moest keren. Na dat het vergelyk tusschen gemelden keizer en den paus getroffen was, presideerde hy als legaat op de byeenkomst te Canosa, en vervolgens verrichtte hy met goeden uitslag nog verscheide gezantschappen in Vrankryk, by de Duitschers, inzonderheit in Saxen en te Milanen. Op deze zyne reis liet hem keizer Hendrik de IV in arrest nemen, en dwong hem, dat hy zich voor den nieuwen paus Clemens den III verklaren moest. Maar als hy door gene middelen daar toe te bewegen was, en van velen voor hem gebeden wierdt, stelde hy hem op vrye voeten, waar op hy te Rome den 6 December des jaars 1077 stierf. *Lamb. Schaffnab. Ciacon. Oldoin. Aubery Chron. Cluniacense.*

GERARD, bisschop van Hildesheim, was een baron van Bergen, uit het bisdom Minden, en te voren bisschop van Verden geweest. In den jare 1369 behieldt hy het bisdom Hildesheim door het gezag van den paus, schoon het domkapittel zich tegen zyne verkiezinge kantte. In den jare 1367 geraakte hy met Magnus Torquatus, hertog van Brunswyk, in oorlog, en hadt niemandt aan zyne zyde, daar in 't tegendeel zyn vyandt in verbondt was met den aartsbisschop van Maagdenburg, dien van Halberstadt, den vorst van Anhalt, den grave van Mansveldt, den grave van Barby, enz. By Dinkler, niet verre van Hildesheim, raakten de legers handgemeen, en Gerard behaalde, niettegenstaande de overmacht zyner vyanden, de overwinning. Daar bleven niet alleen 1500 gemene soldaten, maar meer dan honderd van den voornaamsten adel, behalven eene grote menigte, die hy gevangen kreeg, waar onder de hertog Magnus Torquatus zelf was, die voor een grote somme gelds, om welke te krygen hy drie heerlykheden verkopen moest, zich weêr moest bevryden. Hy kreeg ook den Halberstadschen bisschop gevangen, en vermits de zelve een zeer goed redenkundige, en Gerard een welsprekend redenaar was, zo pleeg men toen dikwils schertzende te zeggen, *dat de* LOGICA (redenkunde) *van de* RHETHORICA (redeneerkunde) *overwonnen was.* Van de andere gevangenen kreeg bisschop Gerard zo veel gelds, dat hy het Karthuizer klooster by Hildesheim, en de twee kasteelen Steinbruk en Coldingen daar voor kon laten bouwen. Hy liet ook het torentje der domkerke van O. L. Vrouwe met Hungarisch goudt overdekken, in voldoening eener belofte, door hem voor den slag gedaan. Hy stierf in den jare 1398. *Spangenb. Sax. Chron. Mockeri Hildes. Krantzii Metrop.*

GERARD, bygenaamt *Blesensis*, bisschop van Angoulême, was geboortig van Bajeux, en zoon van Giraldus. Zyne verdiensten verhieven hem tot kerkvoogdt van Angoulême. Na deze verheffinge ging hy naar Rome, alwaar Pascalis de II een Concilie hieldt in den jare 1112. Hier gaf hy heerlyke blyken van zyn verstandt; want hebbende een zeer gemakkelyk middel voorgestelt, waar door de paus ontslagen kon worden van zyn woordt, 't geen hy wegens het verlei der beneficiën aan keizer Henrik den IV gegeven hadt, riepen alle de tegenwoordig zynde bisschoppen luitkeels uit,

uit, dat hy het niet was, die daar sprak, maar dat de H. Geest door zynen mondt zulks te kennen gaf. Ter uitvoering van dezen raadt, zo gewenscht voor den paus, wierdt hy aan dien keizer gezonden, en vervolgens maakte men hem legaat in Aquitanië, 't geen een voornaam ampt was: want behalven de drie Aquitaniën behoorde daar Touraine en Bretagne onder. Gelasius de II, Calixtus de II, en Honorius de II bevestigden hem in die bediening; maar hy hadt zulk een spyt, dat hem die door paus Innocentius den II ontnomen wierdt, dat hy zich by zynen tegenpaus Petrus van Leons, anders Anacletus genoemt, voegde, die hem in de gemelde waardigheit bevestigde. Niets kon hem bewegen deze party te verlaten, en de gebeden van S. Bernard waren zelfs vruchteloos. Men zegt, dat men hem in den jare 1135 dood op zyn bedde vondt, zeer opgezwollen, en paars uitgeslagen. Hy hadt acht Conciliën bygewoont, en vele kerken gesticht. Men zegt ook, dat Gerard aartsbisschop van Bourdeaux is geweest, en dat zyne lyk door last van den pausselyken gezant weder uit het graf is gehaalt. Dit wordt door S. Bernard, abt van Boneval, verhaalt. Ondertusschen beweren Bessy en eenige anderen het tegendeel, het welk ook door de Historie der graven en bisschoppen van Angoulême, uitgegeven door P. Labbé, wordt bevestigt. *Sammarth. Gall. Christ. T. II. p. 581. Labbé T. II. Bibl. Nov. M. S.*

GERARD, bygenaamt de Grote, geboren te Deventer in Overyssel, leefde in de XIV eeuwe. Na dat hy te Parys in de Sorbonne goede gronden in de Godgeleerdheit gelegt hadt, wierdt hy Domheer van Utrecht en van Aken, doch verliet deze ampten, en begon te leeraren als diaken, maar wilde nimmer priester worden, als zich daar toe niet waardig genoeg achtende. Hy stichtte in zyn vaderlandt eene maatschappy van geestelyke personen, die de jeugt niet alleen in de Latynsche tale, maar ook in goede zeden en de godvrucht moesten onderwyzen. Deze lydden een stil leven, en het voornaamste van hunnen arbeidt was oude handschriften af te schryven, wordende genaamt *fratres communis vitæ*, dat is: *broeders van het gemeen leven*. Deze maatschappy breidde zich eerlang door gansch Nederlandt uit, en wierdt door den pausselyken stoel bekrachtigt. De geestelyken, die daar in aangenomen wierden, deden geen beloften. Gerard stierf den 20 Augustus des jaars 1384, in het vier en veertigste jaar zyns ouderdoms, en liet na: *Protestatio de veridica prædicatione; De studio in sacris libris; Conclusa & proposita*; welke drie verhandelingen gevonden worden onder de werken van *Thomas à Kempis*; de andere schriften berusten nog in handschrift in de Nederlandsche boekzalen. *Trithemius. Thomas à Kempis de origin. cœnobii, & congreg. Winsfam. Miræus in Chron. ad ann.* 1384. *Badeus vita Thomæ à Kempis c.* 8 *&* 9.

GERARD, bygenaamt *Thom*, geboren op 't eilandt Martiguez, gelegen onder Provence, ging uit godsdienstigheit naar Jeruzalem, alwaar hy gardiaan van 't hospitaal, en naderhandt stichter en eerste grootmeester der Johanniter orde wierdt. De kooplieden van Amalphi, eene stadt in 't ryk van Napels, de vryheit verkregen hebbende van den Kalif van Egypten en Syrië, Bomensor genaamt, om hunnen Godsdienst binnen Jeruzalem onverhinderd te mogen oeffenen, bouwden in den jare 1050 aldaar eene kerk ter eere van de moeder Maagdt Maria der Latynen, om de zelve van die der Grieken te onderscheiden, vermits de Godsdienst daar ook in de Latynsche tale geoeffent wierdt. Zy stichtten ook een Benedictyner klooster, onder verbandt, dat de monniken de vremde pelgrimmen herbergen moesten, mitsgaders een nonnenklooster, om de vrouwen, die naar 't Beloofde Landt reisden, te huisvesten. Wanneer nu de toevloedt van pelgrims hier van dag tot dag groter wierdt, vondt de abt van S. Maria der Latynen een middel uit om in den jare 1080 een gasthuis op te rechten, om daar in de arme pelgrims en de zieken te plaatsen, en gaf daar van het bestier aan Gerard, die wegens zyne deugdt en yver vermaard was. De kapel van dit gasthuis wierdt Johannes den Doper toegewyd, om dat men meende te weten, dat Zacharias, de vader van Johannes, daar ter plaatse gewoont hadde. Wanneer Godefroi van Bouillon in den jare 1099 de stadt Jeruzalem innam, vondt men dezen Gerard, die nog over dat gasthuis 't opzicht hadt, in de gevangenisse, vermits hy beschuldigt wierdt, dat hy de Christen soldaten geholpen en broodt beschikt hadde. Eenigen schryven, Godt heeft om zynent wille een wonder gedaan; namentlyk, toen hy bezig was om broodt over de muren aan de Christenen toe te werpen, wierdt hy gegrepen, en voor den Saraceenschen stedehouder gebragt; maar het broodt was door een mirakel in steen verandert. De gemelde Godefroi bezocht dit gasthuis, en gaf aan Gerard, wederom in vryheit gestelt zynde, vele ryke geschenken. In het volgende jaar stichtte Gerard de Johanniter orde, schreef de zelve een regel voor, en droeg een zwart ordenskleedt, met een wit achtkantig kruis op de linker borst, het welk van alle, die zich in deze orde begaven, gevolgt moest worden. Ook deden zy voornamentlyk belofte van de ongelovigen te zullen bestryden, en elkander getrouwelyk by te staan. Wilhelm van Tyrus en Jacobus van Vitri zeggen, dat dit gasthuis, daar Gerard opziender van geweest is, den naam van het gasthuis van S. Jan den Aalmoezenier heeft gevoert, die bisschop van Alexandrië is geweest. Maar deze misslag is gemakkelyk weg te nemen, vermits in de bevestingbrieven van dit hospitaal, gegeven in 't iare 1099, gezegt wordt, dat het ter eere Gods, zyner heilige Moeder, en S. Jan den Doper gesticht is. In de eerste bulle, aan het zelve in den jare 1113 verleent door paus Paschalis den II, leest men deze woorden: *Xenodochium, quod in civitate Jeruzalem, juxta beati Johannis Baptistæ ecclesiam, instituisti.* Dat is: *Het hospitaal, 't welk gy in de stadt Jeruzalem, naar de orde van den Godzaligen Johannes den Doper, gesticht hebt*: want deze bulle wierdt aan Gerard gezonden. Wat zyn vaderlandt belangt, men twyffelt niet, of hy is een Franschman geweest, nademaal Hugo de Karthuizer, die omtrent den jare 1140 leefde, en Johannes de Indagine zulks uitdrukkelyk zeggen. Ook wordt hier van gewag gemaakt in den giftbrief van Raimond, grave van Provence, de welke kort na dien van Godefroi van Bouillon gedagtekent is. Hy stierf eindelyk in den jare 1118, na dat hy deze orde 18 jaren bestiert hadt. Zyn opvolger was *Raimond van Poggio*. Zyn ligchaam wierdt in den jare 1534 van Rhodus naar Monosque in Provence gebragt, alwaar men zich wys maakt dat het vele wonderen doedt. *Bosius hist. de l'ordre de S. Jean de Jeruzalem. Nabaret privilege de l'ordre de Malthe. Columb. in manuesca. Bouchet hist. de Provence l. IX. Megiserus van de Johanniter orde.*

GERARD, bisschop van Savone, was eerst een Augustyner monnik, en kreeg veel achting in en omtrent den jare 1340. Men zegt, dat hy te Bergamo geboren was, en dat hy over het *Hooglied*; den brief van *Paulus* aan de *Hebreën*; over den *Meester der Spreuken*, en over de VI boeken der *Kerkelyke inzettingen* geschreven heeft. Hy moet onderscheiden worden van *Gerard van Siëna*, een monnik van de zelve orde, en die ter zelver tydt geleeft heeft, die ook verscheide werken in 't licht heeft gegeven, als hier na zal gezegt worden. *Trithemius. Joseph. Pamphilius. Herrera.*

GERARD, een monnik van S. Quintyn, leefde in de XIII eeuwe, of in den jare 1270. Hy schreef eene verhandeling over de doornekroon, en over de reliquien, die de koning S. Lodewyk naar Vrankryk bragt, als mede een werkje over de mirakelen van S. Elizabeth van Thuringen, enz. *Henricus Gandav. in Cat. c. 52. Trith.*

GERARD, een Dominikaner monnik, leefde omtrent den jare 1300, leerde te Luik, en schreef verscheide werken, als: *De doctrina cordis; De Testamento Christi; Sermones de Tempore & de Sanctis*, enz. *Henr. Gandavens. de script. Eccles. c. 53. Miræus Bibl. eccles. Val. Andreas Bibl. Belg. Trithemius.*

GERARD, van Bologne, generaal der Karmeliter orde, stierf in den jare 1317 te Avignon. Hy was Doctor te Parys geworden, en werkte krachtig tot den opbouw zyner orde. Ten dien einde zette hy verscheide monniken in Engelandt aan om de zelve in de Engelsche provincien in te voeren. Godfried van Cornwall schreef tegen hem. Deze Gerard van Bologne heeft verscheide werken nagelaten, als: over den *Meester der Spreuken*; eenige *Sermoenen*; *Quæstiones ordinariæ*; *summa Theologica*, enz. *Trithemius de script. Eccles. Lucius Alegre.*

GERARD, van Breda, een Karthuizer, pryswaardig om zyne godvrucht en schriften, bloeide omtrent den jare 1470. Hy schreef het leven van *Jezus Christus* in vaarzen; over den LXVII *Psalm*, en de *septis horis Canonicis*. *Borstius c.* 33. *Dorland. l.* VII. *Chron. c.* 27. *Sutor. l.* II. *vitæ Cart. Tr.* III, *c.* 7. *p.* 577. *Petrejus Bibl. Cart. Valer. Andreas. Trithemius.*

GERARD, van Stredam, prioor der Karthuizers te Luik; was in achting in de XV eeuw, en stierf in den jare 1433. Hy schreef, *de cura Pastorali; de septem Sacramentis; de virtutibus*, enz.

GERARD, van Zutphen, een van die genen, die mede in de maatschappy der broederen van het gemeenzaam leven, daar hier boven onder Gerard den Groten van gesproken is, was, maakte zich beroemd in 't laatst der XIV eeuwe, en stierf in den jare 1398, oud 33 jaren. Hy heeft twee tractaten nagelaten; die te Parys en te Keulen in den jare 1539 gedrukt zyn onder den tytel van: *De Reformatione virium animæ*; en *de spiritualibus ascensionibus*. Tomas à Kempis gewaagt van zynen lof in 't leven van Gerard den Groten. Trithemius meldt hem onder de doorluchtige mannen van Duitschlandt; maar 't is zeker, dat de geen, dien hy meent, geleeft heeft na het jaar 1400, schreef in *Quæstiones sententiarum notabiles*, en doorgaans *Gerard van Keulen* genoemt wierdt. *Miræus. Possevin. Valer. Andreas.*

S. GERARD, bisschop van Toul in de X eeuwe, wierdt gehaalt uit het kweekschool der geestelyken te Keulen, alwaar hy een voorbeeldelyk leven lydde, om op den setel als bisschop van Toul geplaatst te worden in den jare 963. Hy deedt een reize naar Rome, en stierf den 23 April des jaars 994. Leo de IX verklaarde hem Heilig in den jare 1050. *Vita apud Bolland. Baillet vies des saints.*

S. GERARD, een monnik van Clairvaux, broeder van S. Bernardus, was eerst een krygsman, maar wordende in een veldslag gekwetst en gevangen, besloot hy een monnik te worden, 't welk hy naderhandt deedt; want na dat hy met veel moeite zyne vryheit hadt verkregen, ging hy by zynen broeder te Clairvaux, alwaar hy eenigen tydt opziender van 't klooster was. Naderhandt S. Bernard op zyne reizen verselt hebbende, en zynde wederom met hem in Italië gekomen, stierf hy den 13 Juny des jaars 1138. *Hist. Cisterciens. le Nain vies des saints de l'ordre de Citeaux. Vie de S. Bernard. Baillet vies des saints.*

GERARD, van Chonad, bisschop van Chonade, in Hungarië, leefde in de XI eeuw, en was van Venetiaansche ouderen geboren. Hebbende eene reize voorgenomen, trok hy door Hungarië, alwaar de koning Stephanus hem in arrest nam; maar Gerard in deze eenzaamheit zynde, werkte daar ter bekeringe van de ongelovigen. Men verkoos hem vervolgens tot bisschop van Chonad, in Hungarië gelegen, tusschen Lippa en Segedin, alwaar hy rust genoot gedurende het leven van den gemelden Stephanus; maar na des zelfs doodt leedt hy veel door de onlusten, die in 't ryk van Hungarië ontstonden; en hebbende zich gekant tegen de verkiezing van Andreas, zoon van Ladislaus, tot koning van Hungarië, wierdt hy vermoord in 't jaar 1047. *Anonym. apud Surium. Bonfinius de rebus Hungar. Baillet vies des saints.*

GERARD, eerste abt van Brogne in 't graafschap Namen, leefde in de X eeuwe, wierdt door den grave van Namen in het jaar 917 naar Vrankryk aan den prins Robert gezonden, en trok daar het monnikenkleedt aan in de abdy van S. Denys. Zynde wederom in zyn landt gekeert, stichtte hy daar in den jare 930 de abdy van Brogne, was daar de eerste abt van, en hervormde de zeden daar zo wel als in verscheide andere kloosters in de Nederlanden, met behulp van S. Guilain van Henegouwen. Hy stierf den 3 October des jaars 959. *Anonym. apud Mabillon Tom.* V. *Actor. S. Benedict. Baillet vies des saints.*

GERARD van Siëna, in de orde der Eremyten van S. Augustinus Scholasticus, tydgenoot van Joh. Andreas, die ook verklaringen over den *Meester der Spreuken*, en een tractaat *de Contractibus & Usuris*, mitsgaders een boek *de Praescriptionibus* geschreven heeft. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccl.* XIV *siecle.*

GERARD FRACHET. Zie FRACHET. (GERARD)

GERARD ODONIS, van Rovergue, van de orde der Minnebroeders, wierdt tot generaal dier orde in den jare 1329, in de plaats van Michiel van Cesena, verkoren; en daar na vereert met het aartsbisdom van Antiochië door paus Johannes den XXII, stierf te Catanea in 't jaar 1349. Hy heeft een uitbreiding over de tien boeken der Zedekunde van Aristoteles geschreven, het welk te Venetië in 't jaar 1500 gedrukt is. Ook worden hem nog verscheide andere werken toegeschreven. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccles.* XIV *siecle.*

GRAVEN VAN HOLSTEIN EN VAN GELDER, EN ANDERE VERMAARDE MANNEN.

GERARD de I, graaf van Holstein, twede zoon van grave Adolph den IV, heeft in de deling met zynen oudsten broeder, Johannes den I, Holstein en Stormarn, behalven Wagern en Kiel, en na de doodt van zynen neef Koenraad ook het graafschap Schaumburg behouden, en zyn verblyf te Rendsburg genomen. Wat hy vervolgens verricht heeft, staat onder 't artykel van JOHANNES te lezen. Hy liet twee zonen na, die wederom met elkander deelden, zo dat de oudste, Gerard de II, het graafschap Schaumburg, en de ander, Henrik de I, het vaderlyk aandeel, Holstein, behieldt. *Lerbeke Chron. Schaumb. p.* 514. *Spangenb. Schaumb. Chron. l.* III. *c.* 1. *p.* 108 *seq. Pontan. hist. l.* VII.

GERARD, bygenaamt de Grote, graaf van Holstein, zoon van Hendrik, uit eene dochter van den hertog van Bronkhorst. In zyne eerste jaren stondt het slecht met hem, zo dat hy by Rendsburg op een hoeve zich als een gering edelman moest behelpen. Maar Hartwig van Reventlau, een Holsteinsch edelman, beurde hem op, en naderhandt is hy zo beroemd geworden, dat men hem den bynaam van den Groten gaf. In den jare 1315, toen bovengemelde Reventlau wegens zware ontfangene beledigingen Adolph den VI, grave van Holstein-Zegeberg, hadt omgebragt, nam hy wel haast van zyne goederen bezit, maar geraakte daar door niet weinig in vermoeden, of hy de aanstoker niet was van den moordt, aan Adolph begaan, vermits hy al lang naar zyne doodt verlangt hadde. Johannes de III, broeder van den vermoordden Adolph, en graaf Adolph van Schaumburg en Ditmarsen, kantten zich hier tegen; doch Gerard kreeg den grave van Schaumburg gevangen, en behieldt in 't jaar 1320 een aanmerkelyke zege tegen die van Ditmarsen, en in den jare 1322 sloeg hy hen andermaal; maar wierdt vervolgens ook van hen geslagen. Wanneer in den jare 1325 zyn zusters man, Erik de II, hertog van Sleeswyk, stierf, en des zelfs nagelaten zoon Waldemar door den koning van Denemarken, Christoffel den II, hard gedrukt wierdt, nam hy dit ongelyk met zulken nadruk op, dat Christoffel de II in den jare 1326 afgezet, en Waldemar op den Deenschen troon geplaatst wierdt; waar voor Gerard ter beloninge het hertogdom Jutlandt en Silesië, nevens het stedehouderschap over 't gansche ryk ontfing. Maar toen in den jare 1330 graaf Johannes de III van de Kielsche linie den verdreven Christoffel wederom in 't ryk bragt, en de Denen hem weder voor koning aannamen, moest Waldemar naar Sleeswyk vluchten, en bygevolg aan Gerard het gezag wederom afstaan, wordende hem voor Funen en Jutlandt eenig geldt in voldoening gegeven. Christoffel deedt Gerard, om zich op hem te wreken, in den jare 1332 den oorlog aan, maar schoot te kort, en verloor niet alleen een veldslag, maar ook zynen kroonprins Erik, ja kort daar na ook zelf zyne vryheit, vermits twee edellieden in 't landt van Lalandt hem onverhoeds gevangen namen. Schoon Gerard hier door veel voordeel hadt kunnen genieten, stelde hy hem echter zonder losgeldt wederom in vryheit. Na dat Christoffel de II in den jare 1333 gestorven was, en door zyne doodt de troon van Denemarken ledig stondt, nam Gerard deze gelegenheit waar, veroverde Jutlandt en andere plaatsen, maar deedt ook zyn best om Waldemar, zyn zusters zoon, weder op den troon te plaatsen. In den jare 1340 wierdt hy benevens zyn kapellaan, en een edelman, genaamt Hendrik van Wittichoven, op eene verraderlyke wyze in zyn bedde vermoord. De dader was een ryk Jutlandsch edelman, Nils Jepsen genaamt, die uit wanhoop, om dat hy hem voor zynen here erkennen moest, met omtrent 60 mannen, onder schyn, dat hy de graaflyke garde zou aflossen, hem overviel, en aldus vermoordde. Hy liet by zyne gemalinne Helena, dochter van Johannes den III, hertog van Saxen-Luneburg, eenen zoon na, *Hendrik*, dien de bynaam van de Yzere gegeven wierdt. Deze liet zyn eerste werk zyn, de doodt zyns vaders te wreken; en hy kreeg ook nog in dat zelve jaar, den 1 November, den moordenaar Nils Jepsen op het kasteel Sabdingenburg gevangen, deedt hem kort daar na vierendelen, en de stukken op vier raderen leggen. Behalven dezen Hendrik den Yzeren hadt hy nog twee zonen, *Nikolaas*, van wien hier na gesproken wordt, en *Johannes*, daar men niets merkwaardigs van vindt. *Spangenb. Schauenburg Chron. l.* III. *c.* 16. *fol.* 125. *ibid. c.* 27. *fol.* 141. *Herald Huitfeld Deensche Ryks-Chron. Pontan. hist. Dan. l.* VII. *p.* 428. *Meursius hist. Dan. Crantz hist. Dan. Bering. flor. Dan.*

GERARD de VI, graaf van Holstein, en hertog van Sleeswyk, oudste zoon van grave Henrik den II, den Yzeren, heeft zyn huis in vollen bloei gebragt. Na de doodt zyns vaders in den jare 1381 stondt hy, nevens zyne broederen, onder de voogdy van zynen neef Nikolaas, en wierdt eerst in den jare 1388, na de doodt van Henrik, den laatsten uit het stamhuis van koning Abel, hertog van Sleeswyk, door de koninginne van Denemarken Margareta en haren zone, prins Olaus den VI, beleend met dit hertogdom, staande daarentegen Jutlandt, Funen, en andere landen, die zyn vader pandswyze ingehad hadde, daar voor af. Wanneer hier op in den jare 1390 de linie der graven van Holstein-Kiel met Adolph den VII ten einde liep, viel Wagern en Kiel hem, zynen broederen, en vaders broeder Nikolaas te deel, door de doodt van welken laatsten, voorgevallen in den jare 1400, mitsgaders door die van zynen broeder *Albert* in den jare 1403, hy meester wierdt van gansch Holstein, behalven van de drie heerlykheden Pinneberg, Hatzburg, en Barnstede, die aan zynen neef, den grave van Schaumburg, ten erfdeel vielen. Maar wanneer hy in den jare 1404 de doodt van zynen broeder Albert op die van Ditmarschen wilde wreken, en hen volkomen onder het juk brengen, wierdt hy zelf geslagen. By zyne gemalinne Katharina, dochter van hertog Magnus Torquatus van Brunswyk, liet hy de volgende onmondige kinderen na, als: *Hendrik* den III, *Adolph* den VIII, *Gerard* den VII, en eene dochter, *Hedwig. Pontan. hist. Rer. Dan. l.* IX. *p.* 522. *& seq. Spangenb. Schaumb. Chron. l.* IV. *c.* 1, 2. *p.* 171 *seq.*

GERARD de VII, graaf van Holstein na de doodt van zynen vader Gerard den VI, in den jare 1404 geboren, stondt zyne broederen Hendrik den III en Adolph den VIII, hertogen van Sleeswyk en graven van Holstein, tegen de Denen by, en wierdt van de Hanzeesteden tot overste aangestelt. In den jare 1433 trouwde hy met Agnes, dochter van Bernhard, markgraaf van Baden, die door een val twee maanden te vroeg van tweelingen, *Henrik* en *Catharina*, verloste, waar door Adolph de VIII, die naar het aandeel van Gerards landen dong, gelegenheit kreeg om haar te beschimpen, waar door zy moeielyk zynde weder naar haar vaders huis trok, en Gerard haar nareizende, te Emmerik aan den Rhyn in den jare 1433 stierf. De tweeling *Hendrik* viel niet verre van Gottorp in 't water en verdronk, het welk mogelyk niet wel by ongeluk, maar met voorbedachtheit geschiedde. *Spangenb. Schaumb. Chron. l.* IV. *c.* 14. *p.* 205. *seq.*

GERARD VAN NASSAU de I, bygenaamt de Lange, twede graaf van Gelder en Zutphen, was de zoon van grave Otto van Nassau, achtste voogdt en eerste graaf van Gelder. Deze Otto heeft twee gemalinnen gehad. De meeste schryvers noemen de eerste Adelheit, en de twede Sophia, doch weinigen zeggen, dat Sophia de eerste, en Adelheit de twede is geweest. Schoon nu deze de minste in getale zyn, ontbreken hen echter gene redenen van gewigt tot bewys. Het zy zo het wil, deze Gerard was zyns vaders nazaat, en opvolger in de graafschappen van Gelder en Zutphen in 't jaar 1107, of 1105. Zyne gemalin was Hedwig, dochter van Floris den IV, anders de Vette, door den zelven by Petronella van Saxen, zuster van keizer Lotharius, verwekt. Men vindt niets aanmerkelyks van hem in zyne drie en twintigjarige regering voorgevallen: behalven dat 'er in February des jaars 1117 zo een zware aardbeving gevoelt is in de Nederlanden, dat men by de abdy van Susteren, die de vorstendommen van Gelder en Gulik gemeen was, de Maas averechts heeft zien stromen en in de hoogte opspringen. Hy liet te Wassenburg, op zyn eigen goedt, eene kerk bouwen in den jare 1118. Men stelt zynen sterftydt in 't jaar 1131, na eene regering van omtrent vier en twintig jaren. Behalven de gedachte Hedwig, beroemd van schoonheit en goede zeden, by welke hy ook zynen navolger Henrik won, geven zommigen hem tot eene twede gemalinne Ermgard, dochter van den grave van Namen, die hem *Adelbert* of *Albert* den II zou gebaart hebben, die XXX bisschop van Luik wierdt, en dat zy naderhandt zou hertrouwt zyn met Koenraad, grave van Luxemburg. Doch anderen houden het voor geheel onzeker, welke van beide, Hedwig of Ermgard, de eerste gemalin van Gerard geweest zy; maar vermits in eenige Zutphensche brieven gewaagt wordt van Ermgard, na de doodt van Gerard, dat ook Gerards zoon, Henrik, uit Hedwig, hem in de regering gevolgt is; daar by komt, dat Ermgard na Henriks doodt hertrouwt zou zyn, en dus schynt hy eerst met Hedwig gehuwt te zyn geweest. Waar tegen evenwel een jonger brief ingebragt wordt, gegeven aan den bisschop Andreas van Utrecht, die Henrik eenen zoon van Ermgard schynt te willen maken, luidende, dat Gerard met zyn zoon Henrik de kerk van Ellinkhem, met alle de tienden der zelve, tot troost van zyne ziele, de kerk van Zutphen, ten behoeve van de geestelyken aldaar, onderhorig heeft gemaakt, in tegenwoordigheit van Adam van Bronkhorst, Bernhard van Bukhorst, Udo van Zutphen, Reino van Angerhem, Pelgrom van Drechtwerd, Wenzo van Zwollehorst, Wenzo van Lesco, Wichbold van Bocholte, en Rodbracht van Ascethem. Dit bewys zou krachtiger zyn, indien 'er, in plaats van de woorden: *dat Gerard met zyne echte vrouwe Ermgard en zoon Henrik*, stondt: *haar beider zoon Henrik*; maar nu kan men Henrik wel verstaan een zoon van Gerard

rard, schoon by eene andere vrouwe, geweest te zyn. Over Gerards begraafplaats valt ook verschil; eenigen zeggen te Zutphen, anderen in zyne kerk te Wassenburg, by Roermond en Gulik, voortyds onder Gelderlandt, maar nu onder Gulik behorende. *Pontanus Geldersche Geschied. II Deel.*

GERARD VAN NASSAU de II, zoons zoon van Gerard van Nassau den I, zone van Hendrik den I, en vierde graaf van Gelder en Zutphen. Hy kwam in 't jaar 1162, of wel 1164, aan de regering, is met Otto en Wilhelm, graven van Kleef en Meurs, geweest op het vermaarde tournooispel te Keulen, in den jare 1180, of 1179, van grave Floris aangestelt. Van den oorlog tusschen grave Gerard en den bisschop van Utrecht, ter oorzake dat de Brabander het Stichtsche leen der Veluwe verzuimt hadt te verheffen, zie op BALDUWYN, bisschop van Utrecht. Hy heeft twee gemalinnen gehad, Margareta van Spanheim, gravinne van Hesbanië, en Ida, dochter van Mattheus, grave van Bologne. Hy won by gene van beide kinderen, en stierf in het jaar 1181, eer nog een jaar van zyn twede huwelyk verlopen was. Strax nam de weduwe hare morgengave met zich uit Gelderlandt naar huis, en trouwde met hertog Berthold van Lotharingen. Eenigen willen, dat niet Gerard de I, maar deze Gerard de II, de kerk te Wassenburg gesticht zou hebben: doch mogelyk heeft de eerste die begonnen, en de twede Gerard dat 'er nog aan ontbrak voltrokken. *De zelve.*

GERARD VAN NASSAU de III, zesde graaf van Gelder en Zutphen, zoon van Otto van Nassau den II, die de broeder was van grave Gerard den II, kinderloos overleden. Hy vaardde in 't jaar 1202 de regering aan, volgens *Pontanus*; maar *A. Buchelius* en anderen zeggen, dat te Utrecht twee handvesten bewaart worden, waar uit zeker blykt, dat Otto, vader van Gerard, nog in den jare 1204 in leven was. *Miræus* zegt ook, dat Otto in 't jaar 1203, nevens zynen broeder Diderik, een verdragsbrief tusschen de Brabanders, Keulschen, en Geldersschen ondertekent heeft; derhalven staat eer te geloven, dat hy in den jare 1204 aan de regering gekomen is. *Merula* stelt het jaar 1205; doch kwalyk: want men heeft een brief, waar by de graaf Gerard al zyn vry eigen goedt, van Maastricht af tot Roermond toe, als een aalmoes, en tot troost van zyne en zyner voorzaten zielen, uitgeeft aan de kerk van Luik, en haren bisschop Hugo van Pietershoven, mits dat hy, en zyne nakomelingen, deze landen van de bisschoppen van Luik in leen zouden ontfangen, onder belofte van t' allen tyden gereed te zullen zyn, om het recht der kerke van Luik en haren bisschop met het zwaardt te verdedigen; waar tegen de bisschop, voor zich en zyne navolgers, beloofde, met den hertog van Limburg en grave van Namen, den grave van Gelder in zyne gerechtigheden tegen ieder te zullen handhaven. Na het overlyden van Diderik van Are, bisschop van Utrecht, in 't jaar 1212 voorgevallen, begaf hy zich met zynen bloedverwant, grave Willem van Hollandt, gestyft door de bisschoppen van Keulen en van Munster, nevens Gerard van Osnabrugge, in aller yl naar Utrecht, en bragt zo veel te weeg, dat zyn broeder Otto van Gelder, proost van Zanten, schoon nog maar 18 jaren oud, bisschop wierdt in den jare 1212. De *Oude Hollandsche Kronyk* stelt de doodt van Are in 't jaar 1210, ook *Veldenaar*; daar tegen *J. Beka* in het jaar 1202; doch mogelyk te onrecht. Boven is gezegt, dat graaf Gerard van Gelder aan de kerk, en aan Hugo, bisschop van Luik, eenige zyner landen schonk, en die weder van hem in leen ontfing, hem trouw beloofde, en zich verbondt, om het recht der kerke, en des bisschops van Luik, met den degen te zullen verdedigen. Hy heeft des niettegenstaande kort daar na den bisschop Hugo beoorloogt, met hulpe van hertog Jan van Brabandt, zynen schoonvader, 't zy om dat hy zyn schoonvaders zaak rechtvaardig oordeelde, 't zy dat hy op den bisschop verbittert was om zyne grote verkwistingen, en deswegen gemaakte schulden. Immers zyne Geldersschen stonden den Brabander getrouw by met roven en blaken, het platte landt van Luik af te lopen, en zelfs de stadt Luik op Hemelvaartsdag te verrassen, gruwelyk te vernielen, en afgryssely te werk te gaan, noch Godshuizen verschonende, noch vrouwen, noch dochters ongeschonden latende. De hertog van Brabandt stak met eige handen den brandt in het Raadhuis, daar de bisschoppelyke wapenen en stads schriften in bewaart wierden. De kruissen en andere kerkfieraden wierden met voeten getrapt. Daags voor dezen overal was de bisschop Hugo naar Huy vertrokken, die den hertog van Brabandt wel in den ban deedt; doch de Brabanders lachten daar mede: maar toen paus Innocentius vernam, dat de hertog de burgers van Luik voorgehouden hadt den paus af te zweren, en den eedt aan den keizer alleen te doen, deedt hy geheel Brabandt in den ban, met opschorting van allen Godsdienst, en ontsloeg de Luikenaars van hunnen eedt, aan keizer Otto gedaan. Terwyl Gerards broeder, Otto van Gelder, bisschop van Utrecht, naar Rome trok, om van den paus dispensatie zyner jonkheit te bekomen, vermits naar pausselyke rechten niemandt tot bisschop wordt toegelaten dan dertig jaren oud, wierdt hy te Nordhuizen, in het Oversticht, of wel in het graafschap van der Mark, van eene sterke koorts aangetast, die hem uit het leven rukte, na dat hy omtrent drie jaren den bisschoppelyken tytel gevoert hadt. Tusschen zynen opvolger in het bisdom, Otto van der Lippe, en grave Gerard van Gelder ontstondt een oorlog, maar die wierdt bygelegt. Sedert dien tydt is Gerard een goed vriendt van den bisschop geweest: ook hielp hy hem in zynen tocht tegen Rudolph van Koevorden; wierdt in den slag zwaar gekwetst, ook zelf gevangen in 't jaar 1227. Na zyne genezinge los gelaten keerde hy weder naar zyn graafschap Gelder, en stierf omtrent twee jaren daar na in 't jaar 1229. Zyne moeder Richarda van Gulik heeft hem overleeft, die te Roermond een Jakobyner nonnenklooster liet oprechten. Hy was een wys vorst, en heeft omtrent 25 of 26 jaren lang wel en verstandig geregeert. Hy hadt ook in de gemelde plaats Roermond een Minderbroeder en Karthuizer klooster gesticht. Hy wierdt begraven in het bovengenoemde Jakobynen kooster zyner moeder, dat binnen weinige jaren zodanig toenam, dat het aan Roermond zyne meeste grootheit en voornaamsten luister gegeven heeft, zynde te voren maar een gering slecht vlek geweest. Hy heeft twee gemalinnen gehad; Margaretha, dochter van den hertog van Brabandt, en Richarda, dochter van grave Robert van Nassau, gebleven in een tocht naar Jeruzalem. Ondertusschen verschillen de schryvers, welke van beide, Margaretha of Richarda, de eerste vrouw is geweest. Hy hadt twee zonen, *Otto*, zynen nazaat in de graafschappen van Gelder en Zutphen, en *Henrik*. Sommigen stellen zyn echt met Margaretha onvruchtbaar, en dat hy beide de bovengemelde zonen by Richarda van Nassau gewonnen heeft. *De zelve. Oude Holl. Kron. fol.* 301 *enz. Veldenaar Fasc. temp. fol.* 206.

GERARD, bygenaamt de oorlogzuchtige, graaf van Oldenburg, was de zoon van Theodoricus den gelukkigen, grave van Oldenburg, en bekwam na zyns vaders doodt van zynen oudsten broeder Christiaan het gemelde graafschap; maar hy hier niet mede vergenoegt wilde ook, dat zyn broeder hem eenige landen van zyn moeders erfdeel in Sleeswyk en Holstein overgaf; waarom men hem nog met 34000 guldens te vrede moest stellen. Hy deedt de naburen, inzonderheit de Hamburgsche, Bremische en Luneburgsche kooplieden, veel overlast; maar de aartsbisschop Hendrik van Bremen viel hem op 't lyf, en veroverde in den jare 1481 Oldenburg, noodzaakte hem in een klooster te gaan, en 't graafschap aan zyne kinderen over te geven. *Hamelmanni Chron. Oldenb. Winkelmannus Arboret. Geneal.*

GERARD VAN VELZEN. Zie VELZEN.

GERARD (EPHRAIM) was in den jare 1682 te Girsdorf, in het vorstendom Brieg, geboren, en den grondt zyner studiën te Brieg en te Breslau gelegt hebbende, trok hy in den jare 1701 naar Wittenberg, van daar in het jaar 1702 naar Leipzich, en vervolgens naar Jena, bedienende zich van de lessen van Schurtzfleisch, Olearius, Titius, Hamberger, Struvius en Treuner met veel vrucht. Naderhandt oeffende hy zich in de rechten, en wierdt in den jare 1709 hof-en regerings-advokaat te Weimar; en te Halle zynde Doctor geworden wierdt hy kort daar op gewoon advokaat voor het landgerecht te Jena. In den jare 1717 beriep hem de Raadt van Neurenberg tot hoogleeraar in de Instituten naar Altorf, welk beroep hy voor dat van Wittenberg, ter zelver tydt van zyn persoon gedaan, aannam; doch hy overleedt in het volgende jaar 1718 te Altorf aan eene ziekte, door zyn ongemeen letterblokken veroorzaakt, voor dat hy het huwelyk met de dochter van Jan Jakob Bayer kon voltrekken. Men heeft van hem verscheide Verhandelingen, als: *Introductio in Historiam Philosophicam*; *Delineatio Philosophiæ rationalis*; *De lege Furia Caninia*; *De servitutibus in faciendo consistentibus*; *De judicio duelli*, enz. Hy heeft ook uitgegeven in het Hoogduitsch: *Onbetwistbaar oordeel van het verstandt en den wille des mensche*, als mede: *Delineatio Juris naturalis*; *Delineatio Juris civilis Romano-Germ.*; en *Inleiding tot de Staats-leere. Geleerde Courant* 1718.

GERARD, of GERHARDUS, (JOHANNES) wierdt te Quedlinburg, alwaar zyn vader, Bartholomeus Gerard, een voornaam man was, den 17 October des jaars 1582 geboren, en in 't jaar 1599 naar de universiteit te Wittenberg gezonden, alwaar hy twee jaren in de Godgeleerdheit studeerde; maar op den Raadt van zyne vrienden ging hy in 't jaar 1601 tot de geneeskunde over. Hier op in 't jaar 1603 op de akademie te Jena komende, en met zyn vyftiende jaar belydenis van zyn gelove gedaan hebbende, keerde hy weder tot de studie der Godgeleerdheit. Na dat hy nu Magister was geworden, begaf hy zich naar Marpurg, van waar hy echter in het volgende jaar weder te rug naar Jena keerde, en wel haast adjunct in de wysbegeerte wierdt. In den jare 1606, toen hy zyne *Meditationes* eerst in 't licht hadt gegeven, wierdt hy van die van Heldburg tot superintendent, en te gelyk tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit in de Coburgsche hogeschole beroepen; waar op hy nog in dat zelve jaar, op kosten van den hertog Johan Casimir, Doctor wierdt. Naderhandt wierden hem verscheide hoge ampten opgedragen, maar de hertog wilde hem niet laten gaan, en vertrouwde hem, na dat hem Gerardus op verscheide reizen hadt verzelt, het superintendentschap over het hertogdom Coburg in den jare 1615. Maar eindelyk hem het hoogleeraarsampt in de Godgeleerdheit te Jena opgedragen wordende, liet hy hem gaan; doch liet hem nog het ampt van kerkelyke Raadt. Hy hadt deze waardigheit naauwlyks aangenomen, of hy wierdt in Pruissen tot het Pomesaansche bisdom, en daar na te Praag, Leipzich, Wittenberg, Straasburg, Rostok, Helmstadt, Sora, in Zeelandt, Upsal, in Zweden, insgelyks naar Marpurg, Hamburg en Halberstadt beroepen, en hem het Weimarsche algemene superintendentschap ten derde male opgedragen. Maar hy bleef te Jena, en verkreeg voor die hogeschole de heerlykheit Rhenda, en het riddergoedt Apolda, om van der zelver inkomsten de jaargelden der hoogleeraren te betalen. De keurvorst van Saxen zelf bediende zich van zynen Raadt, en hy wierdt altoos op de byeenkomsten der Godgeleerden gezonden. In den jare 1609 trouwde hy met Barbara van Nieuwmeyer, en, na der zelver doodt, in 't jaar 1614 met Maria, dochter van Johan Mattenberg, aarts en burgermeester te Gotha, by welke laatste hy tien kinderen heeft geteelt. Hy stierf in het jaar 1637 aan eene brandende koorts, na dat hy te voren zyne amptgenoten tot een

eendragtigheit vermaant hadde. Hy was liefdadig omtrent de armen, en hadt den roem van een zonderlinge vroomheit te bezitten. Onder zyne schriften zyn de voornaamste: *Meditationes Sacræ*, die in verscheide talen zyn overgezet; *De legitima S. Scripturæ interpretatione*, *loci communes Theologici*; *enchiridion consolatorium morti opponendum*; *exercitium Pietatis*; *Aphorismi Sacri*; *Commentar. in harmoniam historiæ Evang*; *scala consolatoria*; *explicationes Evangeliorum dominic*; *methodus studii Theol.*; *hexadecas disput*; *harmonia Evangelistarum*; *disputationes Theologicæ contra dogmata papalia*; *aphorismi Theologici*, *controversias*, *in Genesi Mosaica occurrentes*, *continentes*; *Bellarminus orthodoxiæ testis*; *disputationes Isagogicæ*; *confessio Catholica*; *sacræ homiliæ in pericopas Evangel.*; *annot. in epist. Judæ*; *annot. in epist. ad Hebr.*; *comment. super* 1 *&* 2. *epist. Petri.* enz. *Witte Memor. Theolog. Freheri Theatr. p.* 467. *Zeumerus vit. Theolog. Jen.*

GERARD, of GERARDUS, (JOHAN ERNEST) de zoon van den bovengemelden Johannes, wierdt te Jena in den jare 1621 geboren. Hy ging met zyn zestiende jaar over in de akademie, daar hy zich van 't onderwys van Dilher, toenmaals hoogleeraar in de historien en redenkunst, en van dat van Joh. Tobias Major, Stahlius, Baltn. Cellarius, Joh. Musæus en van Christ. Chemnitius bediende. In 't jaar 1640 ging hy naar Altorf, alwaar hy Hakspan in de Oostersche talen hoorde. Hier op keerde hy wederom voor een tydt naar Jena, deedt een kleine keer naar Neder-Saxen, Helmstadt, Leipzich, en Wittenberg. Waar op hy weder naar huis reisde, en in 't jaar 1643 magister wierdt. Sedert dien tydt leide hy zich eerst met ernst op de Godgeleerdheit. In den jare 1646 ging hy naar Wittenberg, wierdt in den jare 1649 aldaar adjunct in de wysbegeerte, en kwam te Marpurg zo wel als te Upsal by de verkiezing van een hoogleeraar in de Oostersche talen in aanmerking. In den jare 1650 deedt hy een reis naar Hollandt, Vrankryk, Burgundië en Zwitserlandt. Naauwelyks was hy van zyne reize te rug gekomen, of hy wierdt in 't jaar 1652 hoogleeraar in de historie te Jena, en in het volgende jaar doctor in de Godgeleerdheit. By Catharina Elizabeth, weduwe van den beroemden geneesheer Christoffel Schelhamer, teelde hy twee zonen, *Johan Frederik* en *Johan Ernest*, nevens twee dochters, *Sophia Elizabeth* en *Maria Elizabeth*. In den jare 1655 wierdt hy hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en Rector Magnificus. Hy was in de talen en kerkelyke geschiedenissen zeer ervaren, stierf aan een hevige koorts den 24 February des jaars 1688. Zyne schriften zyn: *Harmon. Linguar. Oriental.*; *disputationum Theol. fasciculus*; *locorum Theolog. epitome*; *de Sepultura Mosis*; *consensus & dissensus religionum profanarum*; *de Ecclesiæ Copticæ ortu*, *progressu & doctrina. Witte Mem. Theol. Freher. Theatr. Zeumer. vit. Theol. Jen.*

GERARD, (JOHAN ERNEST) een zoon van den evengemelden, wierdt den 19 February des jaars 1662 te Jena geboren. Na dat hy zyn vader met zyn zesde, en moeder met zyn negende jaar verloren hadt, nam Johan Andreas Gerard, hof-en regerings-Raadt te Zerbst, zyn vaders broeder, hem onder zyne vleugelen, en bezorgde hem op het Latynsche school te Gotha in den jare 1674, en in den jare 1677 in dat van Gera, tot dat hy eindelyk in den jare 1679 weder te Jena kwam, en daar zyne studien voortzette. Van daar begaf hy zich naar Altorf, en hoorde Sturmius en Ketenbeccius. In het jaar 1683 wierdt hy magister, en hadt een redentwist *de immaterialitate mentis*, of de onstoffelykheit der ziele. Hier op begaf hy zich wederom te Jena, om zyne studien in de Godgeleerdheit voort te zetten, maar wierdt daar in verhindert, om dat hy ruim een half jaar door ziekte het huis bewaren moest. Vervolgens kreeg hy gelegenheit om Schilterus over het recht der nature en volkeren, als mede over het opendyke recht, en Lynkerus over het kerkelyk recht te horen. Ook bezocht hy zeer vlytig de lessen van de Godgeleerden Bechman, Veldheim en Bejerus, roemende altydt, dat hy by den laatsten een voorraadt van geleerdheit en godvrucht opgedaan hadt, toen hy over *Arends Ware Christendom* lessen gaf in den jare 1685. Zyne geleerdheit zocht hy ook aan anderen in verscheide byeenkomsten mede te delen, waar by hy byzonder voordeelige getuigenissen wegens zyne geleerdheit en kennisse van Bejerus en Bechman ontfing. Om zich nog bekwamer in alles te maken, deedt hy een reize door Saxen, de Mark, Pomeren, Mekelenburg, Holstein, Luneburg en Brunswyk. Hy schreef tegen eenen, die een werkje uitgegeven hadt, om de Lutherschen en Gereformeerden zamen te vereenigen; en begon de brieven van zynen grootvader byeen te zoeken, om ze aan de wereldt mede te delen. Toen hy van een heer van Gotha verzocht was, om met hem eene reize naar de Nederlanden te doen, wierdt hy door een ziekte daar in belet. Ter zelver tydt wierdt hem het opzicht over de kerken en scholen van 't Gothasche landt, en het beroep van hoogleeraar in de historien te Jena, als mede ter zelver tydt te Kiel opgedragen, waar van hy het eerste aannam, en in den jare 1694 den eernaam van Doctor ontfing. In den jare 1697 kreeg hy het beroep van gewoon hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Giessen, 't welk hy eindelyk, na zich met de Godgeleerden van Halle daar over beraden te hebben, aannam; alwaar hy ook tot zyne doodt gebleven is, schoon hy door de universiteit van Jena in de plaats van Valentyn Velthemius beroepen wierdt. Hy voerde van wegens zyne zwakke lichaams gesteltheit een voorbeeldelyk leven, en bewees alle zorg en trouwe zo wel in zyn hoogleeraars-als in zyn toevertrouwde predikampt en kathegisatiën, tot dat hy eindelyk den 18 Maart des jaars 1707 overleedt. Zyna schriften zyn: *kort onderzoek van een boekje*, *ten tytel voerende*: *de vereeniging van den Lutherschen en Gereformeerden Godsdienst*, in 't Hoogduitsch; *Dissertatio de Jure tertii in causa regalia*: *Dissertationes variæ*, enz. Hy heeft ook zyns vaders, Johan Ernest Gerhard, *Sylloge Decadum Theologicarum*, waar in van de voornaamste Theologische verschillen gehandelt wordt, vermeerdert uitgegeven. Hy wilde de uitleggingen van zynen grootvader over de vyf boeken *Mozes* vervolgen; insgelyks een *Syntagma Epistolarum*, dat is een verzameling van brieven tusschen zyn grootvader en andere geleerde mannen gehouden, uitgeven. Ook hadt hy een *Opus Pastorale* onderhanden, dat byna af was, maar de voltooijing daar van is door zyne ontydige doodt verhindert. *Programma in obitum*, *Joh. Ern. Gerardi.*

GERARD, (KAREL) achterkleinzoon van Gilbert Gerard, ridder uit een oud geslacht van de *Gerardi* te Brin, in 't graafschap van Lancaster in Engelandt. Hebbende van jongs af de legers gevolgt in de Nederlanden, voegde hy zich by den koning van Engelandt Karel den I te Schrewsbury, weinig tyds na dat de koninklyke standaardt te Nottingham was opgericht. Gerard lichtte op zyne eigene kosten met 'er haast een regiment voetvolk, en een compagnie te paardt, en hy geboodt het zelve in verscheide zeer gevaarlyke ontmoetingen met veel dapperheit; als eerst in den slag van Kineton, daar hy eenige kwetzuren ontfing, en in het innemen van Lichfieldt, in de schermutzeling van Pont de Nottingham, in den eersten veldslag van Newbury en in den tweden van Neuwark. Vervolgens diende hy den prins Robert als generaal in Zuid-Wallis, alwaar hy door zyne dapperheit en voorzichtigheit een groten naam maakte in de veldslagen, gehouden by Kaerdiffe, Kidwelly, en de gelukkige inneming van de kasteel en Cardignan, Emblin, Langhorne en Roche; mitsgaders van de sterke stadt Haverfort-West, en de sterktens Picton, en Carew. Hy hadt ook twee zeer dappere broeders, *Eduard*, kolonel van de infantery, en *Gilbert Gerard*, ridder, en twee ooms, *Gilbert Gerard*, ridder, eertyds gouverneur van Worchester; en *Ratcliffe Gerard*, luitenant-kolonel. Deze laatste hadt drie zonen, als: 1. *Ratcliffe*. 2. *Jan*, die door Cromwel omgebragt wierdt, en 3. *Gilbert Gerard*, baronnet, die mede alle drie in den slag van Kineton en verscheide andere hevige ontmoetingen gedurende de inlandsche oorlogen geweest zyn. Karel Gerard wierdt tot beloning van zyne trouwe diensten luitenant-generaal van de ruitery gemaakt, en baron van 't ryk, onder den tytel van lord Gerard van Brandon, in het graafschap Suffolk. Koning Karel de II maakte hem vervolgens graaf van Macclesfieldt. *Dougdale.*

GERARDS. (BALTHAZAR) Zie BALTHASAR GERARDS.

GERARDSBERG, GEERAARDSBERG, of GEERTSBERGE, ook GRANMONT genaamt, eene kleine welbebouwde stadt in Vlaanderen, drie mylen van Oudenaarde, aan de rivier den Dender gelegen. Zy wierdt van Balduinus, grave van Vlaanderen, in den jare 1068 gebouwt, van eene abdy, daar eertyds in den jare 740 gesticht, waar in Benedictyner monniken woonden, en de overblyfselen van S. Adrianus, martelaar van Nicomedië, bewaard wierden. Dit is ook de reden, waarom deze abdy van eenigen *S. Adriaan* genaamt wordt. *Zeil. Top. circ. Burg. Bucel. Monast. Germ. Miræus Belg. p.* 521.

GERASIMUS, bisschop in Gallië onder den keizer Gratianus in 't jaar 376, van wien in het *Cod. Theodosian.* gesproken wordt, *Tit. de Episcopis, l.* XLVI.

S. GERASIMUS, een abt van Palestina in de V eeuwe, was te Licië geboren, en hadt zich door de dwalingen van Eutyches laten verleiden, maar de abt Euthymus rukte hem uit die duisternis. De schryver van de zogenoemde *Geestelyke Weide* verhaalt van hem, dat hy een leeuw genas van een doorn, dien hy in zynen poot getreden hadt, en dat die leeuw hem naderhandt altydt diende en oppaste, en van droefheit stierf om de doodt zynes meesters, die voorviel den 5 Maart des jaars 475. *Cyrill. vita Euthymii. Moschus c.* 107. *Baillet vies des Saints.*

GERASIMUS, patriarch van Constantinopel, wierdt uit het klooster getrokken om op dezen stoel te gebieden. Hy was de opvolger van Johannes den XII, en bekleedde den stoel niet meer dan ruim een jaar. Men stelt zyne doodt in den jare 1322, en men verzekert, dat hy weinig kennis van de Grieksche tale hadt. *Nicephorus Gregoras l.* VIII. *Phranz. lib.* I. *c.* 9.

GERAU, een streek lands, behorende onder het oppergraafschap Katzenellebogen, waar van Darmstadt de hoofdstadt is. Het legt tusschen Odenwalde, den Rhyn en de Wetterau, en wordt naar het stedeke *Gerau*, digt by Darmstadt en Zwartsbach gelegen, *het Gerausche landt* genaamt. Ook wordt het zomtyds wel *het Over-Rhyngousche* genoemt, en is zeer vruchtbaar. Voor dezen wierdt het naar 't steedtje Bissingen het graafschap Bissingen genoemt, 't welk in den jare 1013 aan het Ryk gevoegt, en door keizer Henrik den II aan het sticht of bisdom Wurtsburg, tot bylegging van eenige verschillen, met het nieuwe bisdom Bamberg ontstaan, gegeven is. Naderhandt hebben de bisschoppen van Wurtsburg het zelve graafschap aan de graven van Katzenellebogen als een leen gegeven, van waar het zelve in den jare 1470, na 't afsterven van den laatsten uit dat geslacht, aan de landgraven van Hessen als een Wurtsburgsch leen is gekomen. *Fries. Wurtzburg Chron. apud Ludwig p.* 457. *Topogr. Hess. p.* 42.

GERBAIS, (JOHANNES) Doctor in de Godgeleerdheit in de faculteit van Parys, van het huis en de maatschappy der Sorbonne, was geboren te Rupois, een dorp in 't bisdom van Rheims, en kwam te Parys om te studeren, daar hy door de vlugheit van zyn verstandt eerlang de muts als Doctor in de Godgeleerdheit ontfing, namentlyk in den jare 1661. Men maakte hem het volgende jaar al hoogleeraar in de welsprekendheit in 't koninklyke Fransche collegie. Ook wierdt hy door de geestelykheit benoemt, in de plaats van Nikolaas le Maitre, verkoren tot bisschop van Lombez, om aan de uitgave der reglementen van de Fransche geeste-

ſtelyken rakende de Regulieren, met aanmerkingen van Du Hallier, te arbeiden. Dit werk gaf hy in den jare 1665 als zyn eerſteling in de Latynſche tale uit; naderhandt heeft hy nog een Latynſch werkje in 't licht gegeven, onder den tytel van *de cauſis majoribus*, om te bewyzen, dat alle biſſchoplyke zaken eerſt moeſten geoordeelt worden door den aartsbiſſchop en andere biſſchoppen van die provincie: maar in de Franſche tale heeft hy verſcheide werken geſchreven, als onder anderen een over de macht der koningen over 't huwelyk, waar in hy tuſſchen beide zweeft, namentlyk tuſſchen het gevoelen van den Hre. de Launoy, die de koningen daar volſtrekt meeſters van maakt, en Galeſius, die deze macht t' eenemaal aan de kerk toeſchryft; want hy geeft aan elk even veel gezag hier omtrent. Nog heeft hy geſchreven over de overgewonne goederen der geeſtelyken, prieſters en biſſchoppen; over het blanketten der vrouwen; over de komedie, enz. Gerbais ſtierf den 14 April des jaars 1699, oud 70 jaren. Hy hadt een levendigen geeſt, gaf de reden plaats, was naauwkeurig en doordringende van oordeel, ſchreef beter in 't Latyn dan in 't Franſch, en liet by zyn teſtament na, dat men uit zyne nalatenſchap twee beurzen in het collegie van Rheims zou oprechten, om daar twee ſtudenten van te onderhouden. *Du Pin Bibl. des auteurs* XVII *Siecle*.

GERBELIUS, (NIKOLAAS) een Rechtsgeleerde, geboren te Pfortheim in Duitſchlandt. Hy was in de tale en de rechten wel ervaren, daar hy anderen in onderwees te Wenen in Ooſtenryk. Te Straasburg leeraarde hy de hiſtorien, en ſtierf daar in eenen hogen ouderdom den 20 January des jaars 1560. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, en onder anderen: *Deſcriptio Græciæ; Vita utriusque Tzetzis, Vita Johannis Cuſpiniani; & de Anabaptiſtarum ortu & progreſſu*, enz. *Pantaleon l.* III. *Proſop. Thuanus l.* XXVI. *ſub finem. Adam in vitis Juriſc. Germ.*

GERBER, een arts en ſterrekundige, en een Arabier van geboorte. Verſcheide ſchryveren zeggen, dat hy te Sevilië in Spanje uit een Arabiſch geſlacht geboren is. Hy leefde volgens Blancanus in de IX eeuw, ſchoon andere ſchryvers daar niet in overeenkomen. Hy verklaarde het *Syſtema van Ptolomæus*, dat Petrejus heeft laten drukken in den jare 1533. Eenigen ſchryven hem de uitvinding van de *Algebra* toe. Ook heeft hy verſcheide geneeskundige verhandelingen nagelaten, en Cardanus noemt hem een van de twaalf doorſlependſte verſtanden der wereldt. *Geſner. T.* I. *Bibl. & Simler. in Epit. Blancanus in Chron. Math. p.* 56. *Voſſius de Math. c.* 35. §. 9. *de Philoſ. c.* 10, *Riccioli Chron. reform.* (Deze laatſte ſchryver noemt hem *Geber*, in plaats van *Gerber*.)

GERBERGIS, koningin van Vrankryk, gemalin van koning Lodewyk den IV, bygenaamt de Overzeeſche, was geſproten uit het huis van Saxen, dochter van Hendrik den Vogelaar, en zuſter van Otto den I, beide keizers. Zy trouwde eerſt met Gilbert, hertog van Lotharingen, en daar na omtrent den jare 940 met den gemelden koning. Gedurende de gevangenis van dezen vorſt wendde zy een onvermoeiden yver voor zyne verloſſinge aan, en wanneer haar zoon Lotharius hem volgde in 't ryksgezag, hielp zy het bewindt ſchragen. Deze Lotharius was haar eenigſte zoon niet, zy hadt ook by haren gemaal den koning ter wereldt gebragt *Karloman, Lodewyk, Karel* en *Hendrik*. De eerſte ſtierf als gyſelaar te Rouaan, de twede te Laon voor hunnen vader, de derde in de gevangeniſſe te Orleans, en de vierde nog jong zynde. Hare dochteren waren *Mathildis*, gemalinne van Koenraad den I, koning van Burgundia Transjurana, en zo als eenigen willen *Albrade*, die met Reinald, grave van Rheims en Rouci, trouwde. Zy ſtierf den 2 February des jaars 968, en is te Rheims in 't koor van de abdy van S. Remi begraven, gelyk haar grafſchrift medebrengt. *Flodoardus in Chron. Miræus not. Eccl. Belg. Sammarth. hiſt. Geneal. de France.*

GERBERGIS, uit Lotharingen, dochter van Karel, hertog van Lotharingen. Zy wierdt aan Lambert den II, grave van Mons en Leuven, uit den Brabandſchen ſtamme, getrouwt. Zie KAREL van Vrankryk, hertog van Lotharingen.

GERBERON (GABRIEL) was geboortig uit de provincie Maine, en begaf zich, toen hy 21 jaar oud was, naar Rennes in de Benedictyner Congregatie van S. Maur. Naderhandt kreeg hy de waardigheit van ſuperieur in de abdy van Corbie, en bragt zich door zyn grote geleerdheit en vroomheit in achting. Maar des niettegenſtaande wierdt hy van eenige onruſtige hoofden beſchuldigt, zo dat hem de koning in arreſt wilde nemen, maar door hulp van zynen prioor kreeg hy gelegenheit zekerheit in Hollandt te zoeken. Als hy daar eenigen tydt in naarſtig oeffenen doorgebragt hadde, wierdt hy op bevel van den aartsbiſſchop van Mechelen, dien hy lang hatelyk geweeſt was, in een harde gevangenis gezet in den jare 1703, in het volgende jaar op het kaſteel van Amiens gevoert, en drie jaren daar na op dat van Vincennes by Parys gebragt. Eindelyk wierdt hy in den jare 1710 ontſlagen, waar op hy zich in 't klooſter van S. Denys by Parys begaf, alwaar hy in den jare 1711 zyn leven eindigde. De ſchriften, door hem nagelaten, zyn: *Apologia pro Ruperto Tuitienſi; Marii Mercatoris acta cum notis; S. Anſelmi Cantuarienſis epiſcopi Opera, nec non Eadmeri monachi hiſtoria novorum, & alia opuſcula; examen general de tous les etats & conditions, & des pechez que l'on y pent commettre; hiſtoire de la robe ſans conture de notre Seigneur, qui eſt gardée dans le monaſtere d'Argenteuil, avec un abregé de l'hiſtoire de ce monaſtere; le miroir de la pieté Chretienne.* In de opſtellen van den aartsbiſſchop van Mechelen, dienende in zyne proceduren, vindt men nog andere ſchriften, die door hem gemaakt zouden zyn; maar of die waarlyk van hem zyn is onzeker. *Pez Bibl. Bened.*

GERBEROY, in 't Latyn *Gerboredum*, eene ſtadt in de provincie Beauvoiſois, vier of vyf mylen van Beauvois, op de grenzen van Pikardië. 't Is eene heerlykheit, die aan den biſſchop van gemelde ſtadt behoort. Zy is berucht van wegens een veldſlag, dien de Franſchen in den jare 1435 tegen de Engelſchen gewonnen hebben by de zelve. Saintrailles en La Hire, twee Franſche hoofdmannen, wilden deze plaats verſterken, 't geen de Engelſchen trachtten te verhinderen; maar zy verloren daar over de 800 man, nevens den grave van Arundel, die aan zyne wonden ſtierf. *Du Cheſne recherche d'antiq. Mezeray hiſt. de Franc.*

GERBES, een Afrikaanſch eilandt in de Middelandſche zee, 't welk aan het koninkryk Tripoli behoort, en van het vaſte landt maar door een kleine zeeëngte, waar over een brug geſlagen is, wordt afgezondert. De Arabiers noemen het *Zerbi*; van Ptolemeus *Lætophagiris*, van Plinius en Strabo *Meninx*, en van Polybius, wordt het *Mirmix* genoemt. De Spanjaarden waren daar meeſter van tot dat zy in den jare 1560 van de ongelovigen daar uit geſlagen zyn. De Turken hebben daar een kaſteel opgebouwt. De zeerover Dragut ontſnapte hier Andreas Doria. *Thuanus l.* XXVI. *p.* 537.

GERBEVILLER, een ſtedeke in Lotharingen, aan de rivier Mortagne, omtrent zes Duitſche mylen Zuid-Ooſt van Nancy gelegen.

GERBIER, (BALTHAZAR) een ſchilder te Antwerpen, geboren in den jare 1592. Hy ſchilderde in 't klein, en zyne werken behaagden koning Karel den I van Engelandt zo zeer, dat hy hem derwaarts ontboodt. De hertog van Buckingham hem aan het hof lerende kennen, en vindende hem zeer ſchrander van oordeel, bragt op zyne voorſpraak te weeg, dat de koning hem ridder maakte, en als zyn agent naar Bruſſel zondt, daar hy de zaken van dien monarch vele jaren heeft waargenomen. *De Piles abrege des Peintres.*

GERBRAND, (JOHANNES) een Karmeliter monnik, geboren te Leiden. Zie JOHANNES DE LEIDIS.

GERDAUEN, eene kleine ſtadt, nevens een kaſteel en ambacht, in Brandenburgſch Pruiſſen, aan een meir, waar in zich een zwemmend eilandt bevindt, 't welk zich in drie delen verdeelt, en met ſchone weiden en vee voorzien is. *Preuſſ. ſtaats-Geogr. P.* I. *p.* 82.

GEREN, (TEN) een ambacht met een vlek, van gelyken name, in het Thuringer woudt, aan de Hennebergſche grenzen, niet verre van Ilmenau en van Schwartsburg. Het heeft goede yzerbergwerken.

GERENA, of JERENA, een Spaanſch vlek, niet verre van de ſtadt Sevilië in Andaluſië, aan de rivier Guadiamar. Omtrent deze plaats vindt men zeer veel grote ſtenen, die over malkander en half onder de aarde vaſt begraven leggen, het welk men zegt dat door eene hevige aardbeving is veroorzaakt, zynde te dier tydt ook vele huizen te Seviliё en Cordoua ingeſtort. *Colmenar Delic. de l'Eſp. p.* 443.

GERENRODE, een vlek met eene abdy, die vry en onmiddelyk van de abdiſſe afhangt, de welke den rang onder de prelaten van 't ryk heeft. Dit vlek of ſteedtje, dat zo wel als de abdy den Hervormden Godsdienſt in den jare 1521 aannam, is gelegen in het prinsdom Anhalt, eene provincie in opper-Saxen, omtrent drie mylen van Quedlinberg naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

GERESTO, een oude burg der Turken in Europa, gelegen op de Zuidkuſt van 't eilandt Negropont, hebbende ten Ooſten de ſtadt Caryſto. *Baudrand.*

GERGAN, biſſchop van Arta, eene ſtadt in Epyrus, leefde in de XVI eeuwe, en ſchreef, na dat hy den Godsdienſt der Proteſtanten onderzocht hadde, in de gemene Griekſche tale een Cathechiſmus, waar in de gronden van het gelove klaar ontvouwt worden. Hy wierdt deswegen door Caryophilus in ſchriften aangetaſt. *Richard Simon.*

GERGEAU, GERGELENNI, of GERGOBEUM, eene ſtadt in Vrankryk aan de Loire, vier mylen boven Orleans, alwaar men over die rivier met een brug gaat. In den jare 1420 wierdt zy door de Engelſchen verovert; maar 't volgende jaar nam de hertog van Alençon de zelve ſtormenderhandt weder in, en bekwam daar in den grave van Suffolk benevens verſcheide andere groten gevangen. *Du Cheſne villes de France. Mezeray hiſt.*

GERGENTHAL, een luſtplaats in het markgraafſchap Anſpach, in het zo genaamde Monnikswoudt, twee uuren van Guntzenhuizen gelegen, de welke in den jare 1703 door den markgrave George Frederik gebouwt wierdt. *Mſc. Geogr.*

GERGENTI, zomtyds AGRIGENTUM, of ACRAGAS genaamt, eene ſtadt in 't Val di Mazara, benevens een biſdom, te voren behorende onder het aartsbiſdom van Syracuza, en nu onder dat van Palermo in Siciliё. Virgilius zegt, dat zy haren naam van den berg Agragas, maar Bayle wil, dat zy dien ontleent van een rivier alzo genaamt, aan wier oever zy geſticht is, en laat aan hen, die 't luſt, geloven, dat zy dien zou ontfangen hebben van Agragas, zone van Jupiter en Aſteropa. Zy wordt voor een Iöniſche volkplanting gehouden, waarom haar Strabo het Iöniſche Agrigente noemt. Ælianus verzekert, en Plato zegt, dat die van de ſtadt Gela de zelve in de XLIX Olympiade gebouwt hebben. Polybius ſpreekt van Agrigente als van eene volkplanting der Rhodianen. Phalaris maakte zich met geweldt daar van meeſter in 't 2 jaar der LIII Olympiade, en 187 jaar na de ſtichting van Rome, en heerſchte daar 16 jaren. Alcamon wierdt na hem, en na dezen weder Alexander, die een vroom vorſt was, meeſter daar van, vervolgens Thero en Thraſideus. Naderhandt is deze ſtadt in de XCIII Olympiade, het jaar van Rome 347, der wereldt 3577, van de Karthaginenzen, in het begin des winters in Siciliё geland zynde, ingenomen. Maar de Romeinen

nen hebben de Karthaginenzen daar eerlang weder uitgejaagt, en zich daar in gevestigt. Zy was wel eer een van de voornaamste steden, zeer bloejende, volkryk, groot en schoon. De sterkte, die tot hare bescherming diende, en na de verwoesting van Troje door Dedalus zou gesticht zyn, kon door 3 of 4 man verdedigt worden, om welke redenen koning Karel daar in zyn verblyf hieldt, en zyn voornaamste schat derwaarts liet brengen. Diodorus de Siciliaan heeft daar een heerlyke beschryving van nagelaten. Cicero spreekt van een tempel ter eere van Hercules, mitsgaders van een beeldt van den zelven, zeer kunstig en heerlyk gemaakt, waar voor des zelfs bewoners veel eerbiedt hadden. Deze plaats is ook berucht door de geboorte van Empedocles, een wysgeer en dichter; Carcinus, een treurspeldichter; Acron, een arts, Metellus, een kunstig zanger, en andere doorluchte mannen. Agrigente heeft ook veel geleden door de invallen der Saracenen in Sicilië, die eindelyk daar uit verdreven zyn; en daar is sedert een andere regeringsvorm geweest; en schoon zy heden zo groot noch luisterryk, als wel eer, is, kan men echter nog wel zien, dat zy voortreffelyk geweest is, zynde nog geenzins eene van de minste steden in dat ryk. Plinius spreekt van het zout van Gergenti, of Agrigente, als van een seldzame zaak. Ook spreekt hy aldaar van een zee met zout water, waar op de menschen, al kunnen zy niet zwemmen, als houtblokken dryven. *Polybius l.* IX. *c.* 7. *Virgil. Æneid vs.* 704. *Strabo. l.* VI. *Plinius l.* XXXI. *c.* 7. *Thucydides l.* VI. *Diodorus Siculus l.* XIII *&* XV. *Ælianus l.* II. *c.* 33. *Stephanus Byzanthinus. Livius l.* XXIII. *Alberti descript. Italiæ. Cluverus descript. Siciliæ. Falcandus hist. Siciliæ.*

GERGETIA, de naam, dien men geeft aan de Sybille van Cuma, om dat zy in de stadt Gargete geboren was.

GERGOJE, een berg van Auvergne, in Vrankryk, digt by Clermont. Men ziet op dezen berg de overblyfselen van de vervalle muren der stadt, die men den naam van *Gergobia, Gergovia*, ook van *Arvernum*, en *Augustonemetum*, gaf, zynde de stadt *Clermont* daar van voor een groot gedeelte gebouwt. *Baudrand.*

GERING, (ULRICH) een van de drie boekdrukkers, die het huis van de Sorbonne te Parys deedt komen in den jare 1470, om de eerste boeken aldaar te drukken. De twee andere waren *Marten Crantz*, en *Michiel Friburger*. Na dat hy grote rykdommen hier door vergadert hadt, maakte hy de collegien van de Sorbonne en Montaigu verscheide voordeelige legaten, 't welk nog door een kopere tafel, die in de kapel van de Sorbonne ophangt, aangetoont wordt; want op de zelve staat gegraveert, in 't Nederduitsch overgezet, dit volgende: „ Het collegie der „ Sorbonne, ontfangen hebbende verscheide voordeelige testamen- „ taire legaten van meester *Ulrich Gering*, loffelyker gedachtenis- „ se, in zyn leven boekdrukker van deze stadt Parys, alwaar hy „ overleden is den 23 Augusty des jaars 1510, is verbonden daar „ voor te houden en te onderhouden, op kosten van het collegie, „ alle jaren vier beurzen en bursalen, in die zelve order en hoe- „ danigheit, als te voren reets door meester Robert van de Sor- „ bonne gelast en gemaakt is. Daarenboven begeert hy ook, „ dat zy op hunne kosten zullen moeten onderhouden en aan- „ stellen twee Doctoren of Licentiaten in de Godgeleerdheit, „ die daar alle dagen openbaar in de schole van 't gemelde col- „ legie zullen moeten lezen in den Bybel, voor de middag in „ het Oude, en na de middag in het Nieuwe Testament". Zie hier in 't Nederduitsch ook den zin van het Latynsche opschrift, 't geen in de kerk van 't collegie van Montaigu, alwaar Gering begraven legt, staat: „ *Ulrich Gering*, Duitscher, een van de eer- „ ste boekdrukkers, die in zyn leven vele aalmoezen aan den „ armen van dit huis gegeven heeft, en daarenboven nog lega- „ teert door zyn testament van den jare 1510 aan de gemene „ armen van dit collegie de helft van zyne goederen, en een „ derde van 't geen hy nog hadt uitstaan. En van dit geldt heeft „ men gekocht het dorp Annet, digt aan de rivier de Marne, „ en de huizen van Veseley". Dit is het deel van dit collegie, waar in de letterkunstenaren zyn. *Jac. Mentel de vera Typographiæ origine. Parisiis.* 1650

GERINGSWALDE, een steedtje of marktvlek in 't ampt Rochlitz, en den Leipziger kreits van 't markgraafschap Meissen gelegen, welk ampt aan den keurvorst van Saxen behoort. Het legt tusschen de Zwikkauische Mulda en de Zschopa tegen over Rochlitz. Voor dezen was daar een berucht nonneklooster, 't welk nu byzondere personen toekomt. Het schynt zynen naam van eenen *Gerone* of *Geryngo* te hebben, als of men zeide *Geronis* of *Geryngi Sylva*. „ Het bosch of woudt van Gero of Gering". *Knaut Prodr. Misn. p.* 177.

S. GERION, eene ridderorde, die in Palestina door keizer Frederik Barbarossa gesticht zou zyn. Het moesten alleen Duitsche edellieden zyn, die daar onder den regel van S. Augustinus in aangenomen wierden. Zy droegen een wit kleedt, met een geheel zwart kruis daar over. *Favin. Theatr. d'Honneur & de Chevall.*

GERLACH de I, de twede voogdt van Gelder, zoon en opvolger van Wichard na des zelfs doodt in 't jaar 910. Hy heeft den keizer en het Roomsche hof zeer grote diensten gedaan tegen de Bohemers, Hungaren en Slavoniërs, de welke, voornamentlyk de Hunnen of Hungaren, in de jaren 911 en 912 Duitschlandt zeer ellendig verwoestten. Gerlach overleedt in 't jaar 937. Wie zyne gemalin is geweest is niet zeker; men meent des grave van Kuik dochter. Immers hy liet een zoon na, *Godefroi* den I, derden voogdt van Gelder.

GERLACH de II, graaf van Zutphen, en naar zommiger gedachten ook van Gelder: het welk zo zynde, moest hy gestelt worden de II van dien naam onder de graven van Gelder. De meeste schryvers houden hem evenwel alleen voor grave van Zutphen, welk graafschap na zyne kinderloze doodt, door erfrecht, op grave Otto van Nassau, achtsten voogdt van Gelder, verviel, die door 's keizers gunst de eerste graaf van Gelder wierdt, of wel zyn zoon Gerard van Nassau. Vermits nu Otto reets graaf van Gelder was, en dat het graafschap Zutphen te der tydt hem te huis kwam, ging de tytel van Gelder voor den tytel van Zutphen, onaangezien Zutphen te dier tydt in roem, oudheit en uitgestrektheit van landen Gelderlandt verre overtrof, en naderhandt eerst zynen grootsten aanwasch bekomen heeft. Zommige der geschiedschryveren, die hier zeer verward en verschillende zyn, stellen dezen Gerlach voor den broeder van Wilhelm van Gelder, bisschop van Utrecht; maar anderen voor den broeder van Wichman, grave van Zutphen, die wegens zyne vriendschap met bisschop Wilhelm zich aan zyne zyde tegen de Hollanders pal gehouden hadde. Toen nu Otto van Nassau, voogdt van Gelder, na de doodt zyner gemalinne Adelheit, met Sophia, dochter van Wichman, broeder van dezen Gerlach, hertrouwde, zou uit dien echt een ander *Gerlach* geboren zyn, neef van den overleden, die, kinderloos stervende, het graafschap van Zutphen aan zynen vader en moeder overliet: want dat deze laatste by Ysselmonde gesneuvelt zou zyn, wordt gezegt met de waarheit te stryden, vermits hy te dier tydt nog niet geboren was; maar anderen, en daar onder *Josephus de la Pise*, heer van Maucois, spreken hier zeer verscheidentlyk van. Gedachte Pise, verhaalt hel bende, hoe zommigen het daar voor houden, dat Gerlach by Ysselmonde zou gebleven zyn, zegt daar benevens, dat hy, na zyns vaders doodt, het graafschap Zutphen een tydlang bezeten heeft; doch vermits hy gene kinderen by zyne gemalinne Elizabeth, dochter van den grave van Saxen, won, heeft hy in zyne ziekte, op begeerte zynes vaders, het graafschap Zutphen aan zynen halven broeder, Gerard van Nassau, die het graafschap Gelder bezat, opgedragen. Zie GERARD VAN NASSAU, den I van dien name onder de graven van Gelder. *Pontanus en Slichtenhorst Geldersche Geschied.*

GERLACH, (PIETER) van Deventer, een Reguliere kanunnik van de Augustyner orde in het klooster Windesheim, wierdt voor zeer vroom gehouden, heeft geschreven, *ignitum cum Deo colloquium*, en is in het 33 jaar zynes ouderdoms in den jare 1411 gestorven. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

GERLACH, aartsbisschop en keurvorst van Mentz, was een kleinzoon van keizer Adolph van Nassau, en wierdt in den jare 1346 tegen Hendrik den III verkoren, maar kon niet eer dan na des zelfs doodt in den jare 1353 het bezit daar van krygen. Hy overleedt in den jare 1371, na dat hy Duderstadt aan dat aartsbisdom gebragt, en de gulde bulle hadt helpen opmaken. *Serar. de reb. Mog. Brusch. Bucel.*

GERLACH (STEPHANUS) wierdt den 27 January 1546 in het dorp Knitlingen, onder het Wurtembergsche behorende, en toekomende aan het klooster Maulbrun, uit eerlyke ouderen geboren. In de beginne te huis en in het naburig school Mekmuhlen onderwezen, wierdt hy met zyn 12 jaar op het Latynsche school te Stutgard gedaan, en daar aan het onderwys van Johannes Wakker toevertrouwt. Hier nam hy in twee jaren zo krachtig toe, dat hy na dien tydt naar de schole te Maulbrun gezonden, en daar zynen bloedverwant Johannes Brentius, proost van Stutgardt, aanbevolen wierdt. Van daar kwam hy den 23 November des jaars 1563 in het Godgeleerde collegie te Tubingen, alwaar hy onder Jakob Heerbrand en Joh. Brentius zo verre kwam, dat hy in korten tydt baccalaureus, en daar na te Eslingen, werwaarts de akademie van Tubingen wegens de pest verplaatst was, meester gemaakt wierdt. In den jare 1573 ging hy met den keizerlyken afgezant, den baron van Ungnade, als predikant naar Constantinopel, alwaar hy zich vyf jaren ophieldt, en tot de Wurtembergsche handeling met de Griekische kerke veel toebragt. Hy heeft ook een dagverhaal van deze reize uitgegeven. Na zyne te rug komst wierdt hy aanstonts in den jare 1578 Doctor en hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Tubingen, en naderhandt opperregent van het collegie der Godgeleerde studenten. In zyn ouderdom wierdt hy geweldig met zware duizelingen in 't hoofdt geplaagt, en geraakte daar door zyn geheugen genoegzaam kwyd, tot dat hy den 20 January des jaars 1612 stierf. Hy heeft verscheide werken geschreven, waar onder zyn: *Disputationes contra Jesuitas & Calvinianos; de condemnatione errorum Cœna Domini; adversus Danæum; Epitome historiæ ecclesiasticæ. Adam vitæ Theolog. Spitzelii Templum hon.*

GERMANIANUS, hoofdman onder den keizer Julianus in 't jaar 363, waar van dikwils gewag gemaakt wordt in 't *Codex Theodosianus*, en by *Ammianus Marcellinus. Jacob Gothofredi Prosopographia Cod. Theodosian.*

GERMANICUS, zoon van Drusus en Antonia, nicht van Augustus, wierdt door den keizer Tiberius, zyn oom van vaders zyde, tot zoon aangenomen. Straks daar op wierdt hem, schoon hem nog wel vyf jaren ontbraken van dien ouderdom, dien hy bereiken moest volgens de wetten om rentmeester te zyn, dat ampt opgedragen, en vervolgens het burgermeesterschap. De doodt van Augustus alom bekend gemaakt zynde, terwyl Germanicus het heir in Duitschlandt geboodt, wilde hem het krygsvolk voor keizer uitroepen; maar hy begeerde zulks niet, en bragt met wysheit de driftige gemoederen tot stilte. Vervolgens zyne vyanden verslagen hebbende, kwam hy zegepralende te Rome; maar wordende in 't 12 jaar na de geboorte van Christus ten twede maal burgermeester, was hy genoodzaakt in aller haast naar 't Oosten te trekken. Hy bragt den koning van Armenië onder, en maakte Cappadocië tot een Roomsch wingewest; waar na

na hy te Antiochië in 't jaar 19, het 34 zynes ouderdoms, overleedt aan een kwynende ziekte, die men meent dat uit vergift haren oorfpronk genomen heeft, vermits zyn ligchaam met zwarte plekken uitfloeg, en het fchuim nog na zyne doodt gedurig uit den mondt borrelde. Na dat men zyn lyk verbrand hadt, vondt men, behalven zyn gebeente, ook zyn hert nog onverteert. Men twyfelt niet, of Tiberius is de oorzaak van zyne doodt geweeft, door 't aaraden van Pifo, om ftedehouder van Syrië te worden. Ook deedt de nayver van den keizer hem veel kwaadt, vermits hy waande, dat de goede hoedanigheden van Germanicus hem eerlang nadeelig zouden kunnen zyn. Hy was getrouwt met Agrippina, kleindochter van Auguftus, by wie hy zes kinderen, drie zonen en zo veel dochteren, hadt. *Nero*, die de oudfte was, trouwde met Drufilla Julia, kleindochter van Tibetius, maar wierdt op 't bevel van Tiberius gedood, als mede *Drufus*, zyn twede zoon. *Caligula*, de derde, wierdt na den zelven keizer. Onder de dochteren was *Agrippina* de eerfte, die met Domitius trouwde, by wien zy *Nero* baarde, die eerlang den troon beklom; ten twede maal aan Crifpus Paffienus, en ten laatfte aan den keizer Claudius. *Drufilla*, de twede dochter, trouwde met Lucius Caffius, en daar na aan Marcus Lepidus. *Livia*, de derde, wierdt uitgehuwelykt aan Marcus Vinicius. *Tacitus Jaarboeken. Suetonius* in 't leven van *Caligula*.

GERMANIE. Zie DUITSCHLANDT.

GERMANION, patriarch van Jeruzalem, leefde in de II eeuwe. Hy beftierde gedurende eenigen tydt deze kerk. Naar Dius gevoelen wierdt hy in de plaats van S. Narciffus, en Gordius in zyn plaats geftelt, en na deze laatfte bezat de vorige S. Narciffus den ftoel wederom. *Eufebius l.* VI. *Hift. c.* 8 *&* 9. *Baronius A.C.* 199.

S. GERMANUS was een zoon van Juftinianus Patricius, die door laft van Conftantinus Pogonatus wierdt omgebragt. Eerft was hy biffchop te Cyzicum; maar in den jare 715 wierdt hy tot patriarch te Conftantinopel beroepen: doch toen hy zich tegen den keizer Leo den Ifauriër, die de beelden wilde afgefchaft hebben, aankantte, ftiet deze hem weder van den fetel, en joeg hem in ballingfchap, waar in hy in den jare 740 ftierf. Het *Monologium Græcum*, en het *Martyrologium Romanum*, ftellen zyn feeft op eenen dag. Hy heeft ook verfcheide fchriften nagelaten, waar van nog eenige in de boekzaal der Vaderen te vinden zyn, en andere zyn door Hendrik Canifius en door Cambefifius uitgegeven, hoewel eenigen geloven, dat onder deze vele fchriften van anderen, een gelyken naam voerende, gevonden worden. Photius fpreekt van een verweêrfchrift, dat Germanus voor *Gregorius Nyffenus* gefchreven zou hebben, onder den tytel van *retribuens intelligens*. De andere werken, die men op zynen naam uitgeeft, zyn: *Theoria rerum ecclefiafticarum*; *Commentariolus ad orationem dominicam*; *Fragmentum ex oratione contra hærefes ad Anthimum*; *encomium deiparæ*; *tres epiftolæ*; *oratio in facram B Virginis veftem*; *de Exaltatione S. Crucis*; *de S. Cruce in Dominicam Orthodoxiæ*; *in S. Chrifti fepulturam*; enz. *Photius Cod.* 33. *Nicephorus in Chron. Theophanes. Zonaras. Cedrenus. Bellarminus. Baronius. Cave.*

GERMANUS, de II van dien naam, patriarch van Conftantinopel, was de opvolger van Emanuel in 't jaar 1222, en bekleedde die waardigheit omtrent 17 jaren. Hy hadt veel met paus Gregorius den IX te doen, om de Griekfche kerk met de Latynfche overeen te brengen; maar het ging zo niet als men wel gehoopt hadt. *Lambecius bibl. Vindob. l.* V. *p.* 108. *Hilarius ad Philippi Cyprii Chron. ecclef. Græcæ p.* 213.

GERMANUS de III, eerft een monnik, daarna patriarch van Conftantinopel gedurende een jaar. Hy hadt tot navolger eenen Arcenius, hoewel Nicephorus Blemmides daar toe benoemt was. Genebrardus fpreekt van nog eenen anderen Germanus, die in de XVI eeuw patriarch van Jeruzalem geweeft zou zyn. *Genebrard. Chron. Philip Cyrius. in Chron. ecclef Græca p.* 219.

GERMANUS, biffchop van Auxerre, was in de zelve ftadt geboren, hadt daar zyne ftudiën voltrokken, en was in de rechtsgeleerdheit zo verre gevordert, dat men hem voor een der befte advokaten dier ftadt hieldt. Naderhandt wierdt hem het gouvernement der ftadt door den biffchop Amatus toevertrouwt, en eindelyk vondt men niemandt bekwamer om zyn opvolger te zyn dan Germanus. In den jare 429 zonden hem de kerkvoogden uit Vrankryk met Lupus Tricaffinus naar Engelandt, om daar de Pelagianen en Celeftynen te beftryden, het welk hy gelukkig volbragt. Hier om wierdt hy ten twede maal derwaarts gezonden, en men zegt, dat hy toen zynen laft met verfcheide mirakelen bekrachtigde. Wanneer hy by zyne laatfte te rug komft door Italië reifde, ftierf hy te Ravenna in 't jaar 448. *Conftans*, priefter te Lions, heeft, op aanporring van den biffchop Patiens, zyn leven befchreven, 't welk *Ericus*, een monnik van Auxerre, ten tyde van Karel den Kalen in heldendicht heeft gebragt. *Profper in Chron. Robert & Sammart. Gall. Chrift. T.* II. *Ufferius Antiq. Brit.*

GERMANUS, biffchop van Capua, wierdt in het jaar 467, nevens Crefconius, als afgezant van den paus Anaftafius naar Conftantinopel aan den keizer Anaftafius gezonden, om hem te bewegen de party der ketteren te verlaten. Hormifdas zondt hem in die hoedanigheit aan keizer Juftinus. Gregorius zegt, dat hy een diaken van Rome uit het vagevuur verlofte, waar in hy, om dat hy 't met de ketteren eenigen tydt gehouden hadt, geraakt was. Hy ftierf in den jare 540. *Martyrolog Rom.* 30 *Octob. Gregorius l.* IV. *Dial. c.* 40.

GERMANUS, biffchop van Parys, was geboren te Autun, en een zoon van Eleutherius en Eufebia. Zyn neef Sophion, een priefter, bragt hem met grote zorgvuldigheit op, en onderwees hem in verfcheide wetenfchappen. Van Agrippinus, biffchop dier plaats, wierdt hy eerft in den jare 533 tot diaken, en naderhandt tot priefter geordent. Maar zyn navolger maakte hem tot abt van de kerke van S. Symphorianus. In den jare 555 wierdt hy, na de doodt van Libanius, biffchop van Parys, welke verkiezing niet alleen door koning Childebert wierdt beveftigt, maar hy maakte hem ook tot overfte kapellaan en grootalmoezenier. Hy deedt eene bedevaart naar 't Ooften, en toen hy door Conftantinopel reifde, wierdt hy van den keizer met vele zo genoemde reliquien befchonken. In den jare 557 heeft hy het derde Concilie te Parys bygewoont, en ftierf in het jaar 576, in het 80 jaar zyns onderdoms. Hy heeft een brief, aan de koninginne *Brunechildis* gefchreven, nagelaten, waar in hy deze vorftinne aanmaant om den koning Sigebert van den oorlog, dien hy zynen broeder Chilperik wilde aandoen, af te manen. *Gregorius Turon. Sammarth. Gall. Chrift. T.* I. *p.* 404. *Cave.*

GERMANUS, biffchop van Nevers, en naderhandt van Chalon aan de Saone, was te Clugny geboren, en nam in de wetenfchappen zodanig toe, dat hy te Parys Doctor wierdt. Door zyne verdienften maakte hy zich by Philips den Goeden, hertog van Burgundië, zeer bemind, die hem ook beide de gemelde bisdommen bezorgde, en zo wel kancelier van de orde van 't gulde vlies, als van zyne gezanten op het concilie van Conftans maakte, in alle welke ampten hy zyne bekwaamheit betoonde. Hy ftierf den 11 February des jaars 1460, en wierdt in zyne hoofdkerk begraven, alwaar men zyn beeldtenis en grafichrift vondt, maar 't geen in den Religiekryg verbroken is. Hy heeft verfcheide werken gefchreven, als: *de conceptione B. Mariæ*; *adverfus Mahometanos & infideles*; *adverfus Alcoranum*; *in lib.* IV *Sententiarum*; *Thefaurus Pauperum*; *iter Cœli*, *feu de regimine ecclefiafticorum & laicorum*; *Mappa mundi*; enz. *S. Julian. in mifc. hift. & de antiq. Cabil. du Maine Bibl. Franc. Jacobi de fcript. Cabil. Sammarthanus Gall.*

GERMANUS, (DOMINICUS) een Franciskaner monnik uit Silefië, en hoogleeraar in de Oofterfche talen in het klooster van zyne orde te Rome. Hy heeft op koften van de congregatie de propoganda fide in 't jaar 1639 een Arabifch Dictionarium, of Woordenboek, onder tytel *de fabrica linguæ Arabicæ*, laten drukken. Dit Woordenboek ftrekte inzonderheit tot nut van de zendelingen in 't Ooften, en is naar de Italiaanfche taal ingerecht. *Memoires des Scavans.*

GERMANUS. Zie AUDEBERTUS.

GERMANUS, (HIERONYMUS) een Jefuit, geboren te Palermo in den jare 1568. Nadat hy acht jaren lang in de letterlyke wetenfchappen hadt onderwezen, wierdt hy op eigen verzoek naar 't eilandt Chios gezonden, alwaar hy den tydt van 22 jaren zyn verblyf hieldt. Zynde door zyne opperften naar Sicilië ontboden, om zyne afgefloofde krachten te vernieuwen, ftierf hy kort daar na te Palermo den 27 December des jaars 1632. Men heeft van hem in 't Italiaanfch: *Vocabulario Italiano e Græco-Volgare*; en daar wordt nog van hem in handfchrift bewaart in 't Latyn *de Jofephi hiftoria dialogus Monteregali habitus*; *Ecloga paftoralis in obitum P. Francifci Staiti Meffanenfis Soc Jefu*; *Poëmata de annunciatione & affumptione Mariæ Virginis. Biblioth. Sicula.*

GERMANUS, (LEONARDUS) geboortig onder het kerkgebiedt van Syracufa, was een priefter, Doctor in beide de rechten, en hoogleeraar in de letterlyke wetenfchappen. Hy bloeide omtrent den jare 1620, en gaf uit in het Latyn: *Germana praxis Grammaticæ fuper difficillimos obfcurorum authorum locos. Biblioth. Sicula.*

GERMANUS (MICHIEL DON) een Benedictyner monnik, van de congregatie van S. Maur, geboren te Peronne, was een medgefel van P. Mabillon, en werkte aan de *Diplomatica*, zynde het IV boek van dat werk t' eenemale van hem. Ook heeft hy in de Franfche tale de gefchiedenis van de koninklyke abdy van onze Lieve Vrouwe te Soiffons gefchreven, en hy hadde begonnen een hiftorie van alle de kloofters der Congregatie van S. Maur. Hy ftierf in 't jaar 1694, in den ouderdom van 49 jaren. *Du Pin* XVII. *Siecle.*

GERMANUS, abt van Grandfel, martelaar in de VII eeuwe, was de zoon van Optard, Raadsheer te Trier. S. Modoald, biffchop van die ftadt, nam de zorg op zich van hem op te laten voeden. Germanus verliet hem om S. Arnold, biffchop van Mentz, te gaan bezoeken, die zich in eene hermitagie van Remiremond vertrokken hadt, en van daar ging hy naar de abdy van Luxeu, van waar hem S. Valbert naar 't bisdom van Bafel zondt, om daar een nieuw kloofter van Grandfel op te richten. Hy beftierde deze abdy vele jaren in ruft, tot dat Bonifacius, hertog van de Elzas, met zyne krygsbenden in dat landt trok. De abt van Grandfel ging hem met Rodoald ontmoeten; maar zy wierden beide van hem gevangen en ter doodt gebragt in het einde der VII eeuw. *Babolenus apud Bolland. Baillet vies des faints au* 21 *Fevrier.*

GERMASTE, of ERMA, eene kleine en eertyds eene aartsbiffchoplyke ftadt, gelegen in Natolië, aan de Sanger, omtrent acht mylen boven Peffin. *Maty Dict.*

GERMEN, oudtyds *Gerenia*, een oud fteedtje van Morea, leggende op een berg in Zaconië, omtrent een myl van Chilifa ten Noorden; hoewel 'er landbefchryvers zyn, die het oude *Gerenia* te Paffava, drie mylen of vier van Chielifa ten Ooften plaatfen. *Baudrand.*

GERMERHUIZEN, een dorp of buurt in de Vriefche grietenye Weft-Dongeradeel, in het quartier Ooftergoo, heeft te zamen met Raadt, Bierum, Madent en Nyënhuis maar eene ftem in de grietenye.

GERMERSHEIM, eene kleine ftadt en ambacht in den onder-Palts, alwaar de Queich in den Rhyn valt. In vroeger tyden

den was het een vlek, en is daar na door eenen *Germanicus* tot eene ſtadt gemaakt. Anderen leiden den naam af van *Germanicus*, den zoon van Druſus, en menen, dat de oude ſtadt door Carocus, eenige 100 jaren na Chriſtus geboorte verwoeſt, maar door Clodoveus, koning van Vrankryk, herbouwt is, door hem de kleine Nieuwſtadt genoemt, daar in 't tegendeel de burgt, of 't kaſteel, oudtyds *Germanisheim* genaamt wierdt. Voor dezen was Germersheim eene vrye Ryksſtadt, en in goed aanzien, tot dat keizer Lodewyk van Beyeren den grave Georgius van Veldents tegen Otto van Ochſenſtein, die door keizer Frederik van Ooſtenryk tot landvoogdt geſtelt was, in den jare 1315 daar tot ſtedehouder benoemde. Maar naderhandt wierdt het door keizer Karel den IV aan den keurvorſt van den Palts Rupertus geſchonken. Sedert is deze plaats aan zyne nakomelingen in eigendom gebleven, mitsgaders haar ambacht, en onderhorige landen, zich zeer uitſtrekkende. Zy is in de Duitſche oorlogen dikwils ingenomen, en moeſt in de jaren 1673 en 1690 van de Franſchen zeer veel uitſtaan, die des zelfs kaſteel verwoeſt hebben. Deze plaats is berucht, om dat daar keizer Rudolph de I in den jare 1291 geſtorven is. De lucht is daar wegens den afloop van den Rhyn en het moeraſſig landt niet al te gezond. *Freher. Orig. Palat. Topogr. Palat. p.* 21.

GERMERWOLDE. Zie GARMERWOLDE.

GERMIAN, of DROGUT ILI, een landſtreek van Natolië in Aſië, hebbende Chiangare ten Noorden, Sarcanië ten Weſten, Aidinelli ten Zuiden, en Carmanië ten Ooſten. Men zag daar eertyds de ſteden Laodicea, Hierapolis en Synnada, waar van niet dan de laatſte overig is. Men geeft inzonderheit den naam van Germian aan den berg, waar van de Sangari haren oorſpronk neemt, de welke de zelve is, die de ouden *Didymus*, *Dindymus*, *Dindyma*, ook wel *Cybelus* noemden, om dat de godinne Cybele daar aangebeden wierdt. *Baudrand.*

GERMIGNY, een vlek in 't biſdom van Orleans, digt by Fleury, aan de rivier de Loire, is berucht door 't Concilie, aldaar gehouden van zeer veel Franſche biſſchoppen in den jare 843. Dit Synode of Concilie is door *P. Mabillon* uitgegeven in zyn werk van de levens der Heiligen van de S. Benedictus orde *P.* II. *Secul.* IV. *Mabillon de re diplomatica.*

GERMIGNY, een ander vlek van Vrankryk, in het landt van Brie, aan de rivier de Marne, is een zeer vermakelyke plaats, alwaar men het heerlyk luſthuis van den biſſchop van Meaux, heerlyk met fonteinen, hoven en wandelingen verſiert, vindt. In de geſchiedeniſſe van Vrankryk wordt van dit dorp ook gewag gemaakt; want S. Lodewyk gaf daar in den jare 1253, en Philips de Schone in den jare 1319 zyne willekeuren, gedagtekent te Germigny. *Mabillon de re diplom.*

GERMOINUS, (ATHANASIUS) aartsbiſſchop van Tarantaiſe, was in beide de rechten wel ervaren. De hertog van Savoje zondt hem als afgezant naar Spanje, alwaar hy den 4 Auguſty des jaars 1627 overleedt, zynde te Turin geboren in den jare 1551. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, als: *Tractatus de Jurisdictione eccleſiaſtica; de rerum ſacrarum immunitatibus*, en *Paratitla in V lib Decretalium*, enz. *Cancirollus in vit. ICt.*

GERMYN, (SIMON) geboren te Dordrecht den 14 November des jaars 1656, was een leerling van Gotf. Schalken, naderhandt van Lodewyk Smits, toegenaamt Hartkamp, by wien hy de nieuwe wyze van behandelingen omtrent het fruitſchilderen leerde, daar hy in 't begin groot voordeel meê deedt. Sedert dien tydt heeft hy zich gezet tot het ſchilderen van landſchappen in prieëlen, en andere huisſieraden. Zyn ſterfdag vindt men niet aangetekent. *Houbraken Schilderboek* III *Deel. p.* 354.

GERN, een Beyerſch marktvlek in 't biſdom van Saltsburg, onder het gericht Eggenfelde, heeft een ſlot, dat in den jare 1648 verwoeſt, maar naderhandt wederom herbouwt is. *Chur-Beyern p.* 298.

GERNIA, oudtyds *Ægyrum*, een oud ſteedtje op het eilandt Myteline, een der eilanden van den Archipel, leggende op des zelfs Ooſterſche kuſt, ten Noorden van de ſtadt Mytilene. *Baudrand.*

GERNRODE. Zie GERENRODE.

GERNSHEIM, of GEROLSTEIN, eene kleine ſtadt in der Eiffel, aan den vloed Kyll, tien mylen van de ſtadt Trier ten Noorden. Een tak uit het ſtamhuis van de graven van *Manderſcheidt* voeren hier den tytel van. *Baudrand.*

GEROLTZEK, (HOGEN GEROLTZEK) een bergkaſteel in de Ortenau, in Zwaben, tuſſchen de rivieren Schutter en Kintzig, niet verre van Lohr gelegen. Het behoorde voor dezen een byzondere familie toe, en moet niet vermengt worden met *Geroltzek*, 't welk in de Elzas, in Wasgau, legt, en de Palts van Lotharingen ſcheidt. Den naam, zegt men, dat het van eenen *Gerold*, Romeinſchen legerhoofdt der Zwaben, die ten tyde van Karel den Groten in Duitſchlandt gekomen is, en dit ſlot gebouwt heeft, gekregen heeft. Maar men vindt voor de XII eeuwe weinig zekerheit van Geroltzek, zo dat men den rechten oorſpronk van deze plaats niet weet. Na dien tydt wordt 'er in de Zwabiſche geſchiedeniſſen een geſlacht, dien naam dragende, gevonden, dat by alle voorname voorvallen is tegenwoordig geweeſt, vermits het zelve vele aanzienelyke goederen bezit. Digt by Stutgard lagen ook eenige plaatſen, het zelve toebehorende, die zy aan Wurtenburg verkocht hebben. De ſtadt Sults, aan den Nekker over Horb gelegen, heeft hen toebehoort; maar zy hebben 't in den jare 1423 in den ſtedekryg de eerſtemaal verloren. De heerlykheden Mahlberg en Lohr hebben mede deze familie toebehoort; maar zyn aan de graven van Mors en Sarwerden gekomen, na wier affterven zy als een Morſiſch erfdeel met den huize van Naſſau en dat van Baden in twiſt daar over geraakt zynde, eindelyk aan den markgrave van Baden, als erfgenaam van Geroltzek, zyn toegevoegt, en tegenwoordig nog door den zelven bezeten wordt. Om deze en andere aanzienelyke goederen is deze familie en hare nakomelingen in Zwaben hooggeacht, en zyn als Zwabiſche kreitsſtanden aangezien. Het mannelyk oir van dit geſlacht ſtierf in den jare 1634 met *Jakob van Geroltzek* uit, vermits hy alleen twee dochteren naliet. De eerſte was *Maria Magdalena*, daar *Bucelinus* van zegt, dat zy erfgenaam van haren vader geweeſt is, en getrouwt aan den markgrave van Baden Frederik. Maar Schurtsfleiſch zegt nog, dat, behalven deze, eene *Anna Maria* eerſt aan Frederik, grave van Solms, maar naderhandt aan den gemelden markgrave van Baden is getrouwt geweeſt. Zo dat men haar wel als de eenige erfgenaam van Jakob kan aamerken, byaldien hare zuſter voor haar vaders doodt reets overleden was. Na dat deze Jakob van Geroltzek in den jare 1634 ſtierf, zocht de markgraaf van Baden zyne nalatenſchap aan zich te brengen, maar die van Naſſau kantte zich tegen de in bezit-neming van Lohr en Mahlberg, waar over zeer lang getwiſt is. Ondertuſſchen wierdt de graaf van Kroonberg van den keizer met het graafſchap Geroltzek, als een opengevallen Ryksleen, begunſtigt, en in de uitſpraak van den Ryksdag te Regensburg in den jare 1641 met den tytel van grave van Geroltzek vereert. Maar vermits in den jare 1649 deze Anna Maria, gemalin van Frederik, markgrave van Baden, zonder kinderen kwam te ſterven, zo heeft de markgraaf niet anders dan de allodiale goederen van het Geroltzekſche erfdeel bekomen; het andere, dat leenbaar was, bleef aan den grave van Kroonberg, die het ook tot den jare 1704 bezeten heeft, in welk jaar dat geſlacht ook uitgeſtorven zynde, dit graafſchap weder als een leen aan 't Ryk is vervallen. *Merian. Topogr. Schurtzfl. de reb. Bad. Limnaei J. P. T.* IV. *Cruſius annal. Suev. P.* III. *l.* II. *p.* 106.

GEROLTZEK, een ander ſlot en heerlykheit van dien name in de Neder-Elzas, niet verre van Elzas-Zabern, was voor dezen de verblyfplaats van een tak van het Geroltzekſche geſlacht. Na dat deze linie uitgeſtorven was, is deze heerlykheit aan de heren van Rappolſtein en de edelen van Wangen gekomen. *Hertzog Elzaſ. Chron. l.* III. *p.* 29.

GEROLTZEK, een kaſteel tegen over de ſtadt Kufſtein, op een rots gebouwt, en in Tyrol gelegen. Dit kaſteel is zeer ſterk, met ſchanſſen en borſtweringen gedekt. De keurvorſt van Beyeren veroverde het in den jare 1703, by gelegenheit, dat daar binnen onverwacht een zware brandt ontſtaan was; maar het kwam kort na den ſlag van Hoogſtedt weder aan het huis van Ooſtenryk.

GEROLDUS, uit Zwaben geboortig, was de broeder van Hildegarde, gemalinne van Karel den Groten, de welke hem in plaats van Thaſſilo in den jare 788 tot hertog van Beyeren verhief. Gerold, of Geroldus, wierdt elf jaren daar na van de Hunnen gedood. *Annal. Fuld. Calviſ.*

GERON, een graaf van Stade, wierdt in den jare 930 markgraaf van de Lauſnitz, en bekwam naderhandt in den jare 937 van den keizer Otto den I het mark Brandenburg, en was een machtig heer. *Wittichind l.* II *&* III. *annal. Calviſius.*

GERONTES, in 't Griekſch Γέροντες, dat is, Raadsheren of oudſte Magiſtraatsperſonen, naar de verordeninge van Lycurgus, volgens het voorbeeldt der Areopagiten van Athene te Lacedemon aangeſtelt. Zy waren ten getale van 32, of, als anderen zeggen, 28, en wierden niet aangenomen in dien rang voor dat zy 60 jaren oud waren. Voor de komſt der Ephoren regeerden zy benevens den koning, behertigden het belang des volks; hadden zo veel macht als de koning, en konden niet afgezet worden, ten zy van zware misdaden overtuigt. *Polybius l.* VI. *Plutarchus* in 't leven van *Licurgus. Emmius Græcia vetus.*

GERONTIUS, eerſt diaken, en daar na biſſchop te Milanen in 't einde der IV, en in 't begin der V eeuw. Men zegt, dat hy zich beroemde, dat hy op een nacht den Duivel, by hem met de ſchenkels van een ezel gekomen zynde, op een molen gebannen hadt. S. Ambroſius, hebbende deze buitenſporigheit gehoort, ontnam dezen diaken zyne bediening, en beval hem niet uit zyn huis te gaan; maar hy nam de vlucht naar Conſtantinopel, om zynen biſſchop te beſchuldigen. Hier maakte hy door zyne kunſtenaryen, en de kennis, die hy van de geneeskunde hadt, vele vrienden. Door dit middel wierdt hy eerlang tot biſſchop van Nicomedië verheven, waar aan hem Helladius van Ceſarea hielp, uit erkenteniſſe van den dienſt, dien hy hem door zyne voorſpraak, in 't bevorderen van des zelfs zoon tot een aanzienlyk krygsampt, gedaan hadt. S. Chryſoſtomus zette hem in een Synode, gehouden te Ephezen in den jare 400, weder af; en de gezamentlyke kerkvoogden, vergadert op het Synode van Cheſne, herſtelden hem weder in zyne waardigheit, maar zulks wierdt niet goedgekeurt noch beveſtigt. *Sozomenes l.* VIII. *c.* 6. *Socrates lib.* VI. *c.* 10. *Baronius A.C.* 400.

GERONTIUS, een ketter, die in den jare 476 in de plaats van Anaſtaſius te Jeruzalem gezonden wierdt, maar Baſiliſcus zette hem af. Van hem wordt in het leven van den abt Euthymius gewag gemaakt.

GERONTIUS, een hopman, heeft dikwils den keizer Theodoſius tegen de Scythen goede dienſten gedaan, en diende naderhandt Conſtantinus, die zich in Britannië als tyran opwierp. Hy geraakte met zyn heer in twiſt, en poogde hem van het purper te beroven, in 't tegendeel Maximus, een zyner gunſtelingen, in des zelfs plaats te verheffen. Ten dien einde belegerde hy hem in Vienne; maar toen hy hoorde, dat het leger van Honorius, onder 't bevel van Conſtans, in aantocht was om hem te verdelgen, vluchtte hy naar Spanje; maar de ſoldaten, met hem trekkende, verloren alle achting, die zy hem toegedragen hadden,

alzo hy vloodt: dus vielen zy hem in 't jaar 411 in zyn eigen huis op 't lyf, alwaar hy ziende, dat zyn wederstandt vruchteloos zou zyn, eerst zyne vrouw doodde, en daar na zich zelf. *Cassiodorus. Zosimus l.* IV. *c.* 40. & *l.* VI. *c.* 5. *Sozomen. l.* VIII. *c.* 6. *Socrates l.* VI. *c.* 10.

GERRI, een oud steedtje van Spanje, gelegen in Catalonië, aan de rivier Noguera, en zes of zeven mylen ten Westen van Seu d'Urgel. *Maty Dict.*

GERRICUM, of GERRIKS-KLOOSTER. Zie JERUZALEM.

GERROPHORES, een Grieksch woordt, betekenende *Wapen-* of *Schilddragers* in het heir der Perzen, waar van Plato spreekt tegen Socrates op deze wyze: *Ik heb horen zeggen, dat in den slag van Platea, wanneer de Lacedemoniërs tegen de Gerrophores doende waren, zy een borstwering van hunne beukelaren maakten; maar vele van hun volk wierden doorschoten met pylen, zo dat zy niet raadzaam oordeelden deze post langer te verdedigen; des namen zy de vlucht, waar door de slagorder der Perzen gebroken, en deze heerlyke overwinning behaalt wierdt.*

GERS, of GIERS, eene rivier van Vrankryk, in Gascogne, neemt haren oorsprong in 't Mognoacs, doorsnydt Esterak en Armagnak, en na Aux, Florence, en Lectoure bespoelt te hebben, ontlast zy zich in de Garonne, een myl beneden Agen. *Baudrand.*

GERSAU, een tamelyk goed vlek aan 't Lucerner meir, 't welk zyne byzondere vryheden van lange jaren bezeten, en een eigen Raadt gehad heeft. De Cantons Lucern en Underwalden zyn eenigzins des zelfs beschermheren. Ook zegt een brief van den jare 1359, dat zy die van Gersau tot hunne bond-en eedgenoten aannemen.

GERSDORF, (JOACHIM) van Tundbyholm, ryks-Raadt en ryks-drossaardt in Denemarken, uit een oud adelyk geslacht gesproten, zoon van Caspar Christoffel van Gersdorf, heer van de goederen Sabygard, die uit de Lausitz in Denemarken met 'er woon kwam, wierdt in Denemarken den 11 November des jaars 1611 geboren. Hy leide in zyne jeugt goede gronden tot de studiën, en begaf zich in den dienst van den kroonprins Christiaan van Denemarken, die in den jare 1647 voor zynen vader Christiaan den IV gestorven is, wiens kamerling hy een tydlang is geweest, en daar na tot hofmaarschalk van den gemelden koning aangestelt, wordende ook in de laatste jaren van zyne regeringe tot ryks-Raadt verheven. Hy wierdt vervolgens stedehouder en bevelhebber te Coppenhagen, daar na amptman van 't eilandt Bornholm, hielp in den jare 1648 koning Frederik den III verkiezen, van wien hy by des zelfs kroninge den 27 November des jaars 1648 tot ridder wierdt geslagen, en was by hem voor de andere ryks-Raden in groot aanzien; wierdt ook rykshofmeester in den jare 1651, wanneer Cornifiz Ulefeld in ongunst was geraakt, en van dat ampt berooft. Hy wierdt in den jare 1653 tot des konings gevolmachtigde benoemt tot het opstellen der tractaten, in den gemelden jare te Coppenhagen met den gezant der Vereenigde Nederlanden, Nanning Keizer, gesloten. De Vereenigde Staten vervolgens met Engelandt in een oorlog geraakt zynde, sloot hy in de zelve hoedanigheit met der zelver afgezanten, de heren van Beuningen, Vierssen en Amerongen, een verbondt, het welk getekent wierdt op den 6 Augusty des jaars 1656. De koning van Denemarken den 1 Juny des jaars 1657 tegen Karel Gustaaf, koning van Zweden, den oorlog hebbende doen verklaren, was hy wederom een der gevolmachtigden, die op den 17 Juny met de gemelde afgezanten der Vereenigde Staten het voorgemelde verbondt vernieuwden en bevestigden. Maar vermits deze oorlog zeer ongelukkig voor de Denen uitviel, en de koning Karel Gustaaf onverwacht in het jaar 1658 door den Zondt en Belt tot aan het eilandt Zeelandt gekomen was, wierdt hy nevens den ryks-Raadt Schel aan dien koning afgevaardigt, om hem de vrede aan te bieden; gelyk de gemelde gevolmachtigden dan ook met de koninklyke Zweedsche gedeputeerden Cornifiz, Ulefeldt en Steno Bielke, onder de bemiddeling van den koninklyken Franschen gezant, en dien van den protector Cromwel, de vrede te Costrup den 18 February hebben ontworpen, en vervolgens te Rothschildt den 26 van de zelve maandt getroffen. Maar wanneer kort daar na een nieuwe oorlog tusschen Denemarken en Zweden ontstondt, en de stadt Coppenhagen in den jare 1659 door de Zweden belegert wierdt, was hy gedurende dit beleg binnen deze stadt, en handelde, op order des konings, met Magnus Horik en Olaus Pasperg wegens een vergelyk; maar deze onderhandeling liep vruchteloos ten einde, en de vrede wierdt eindelyk in den jare 1660 elders gesloten, waar by de Zweden Bornholm en Drontheim wederom aan Denemarken afstonden. Hy was een van de genen, die den koning begunstigden in zyn voornemen om de regeringsvorm van dat ryk te veranderen, en het zelve van verkiesbaar erffelyk te maken, waar voor hy ook tot ryksdrossaardt en president van de staatsvergadering wierdt aangestelt. Hy kreeg ook het hoofdmanschap van Kallingburg, en alzo hy by de afkondiging van deze gemaakte verandering wegens ziekte niet kon tegenwoordig zyn, wierdt zyn ampt en plaats wel door Nikolaas Trol, onderkoning van Noorwegen, waargenomen; maar hy liet zich echter op een stoel op het daar toe vervaardigde theater brengen, en leide nevens andere ryks-Raden den eedt in handen van den koning af, woonde ook den 27 October van 't jaar 1660 de erfhuldiging by; maar hy leefde niet lang in deze zyne nieuwe waardigheit, wordende in zyne ziekte van den koning en de koninginne menigmalen bezocht, tot dat hy den 19 April des jaars 1661 te Coppenhagen in den ouderdom van 49 jaren, 5 maanden, 8 dagen den geest gaf, wordende eerst den 3 Juny in de S. Nikolaaskerk begraven. Hy hadt zich in den jare 1641 met Oelgard Huitfeldt, dochter van Hendrik Huitfeldt, in den echt verbonden, die hem 10 kinderen ter wereldt gebragt hebbende, den 11 Maart des jaars 1655, in het 33 jaar hares ouderdoms, overleedt. *Puffendorf hist. Carol. Gust. Theatr. Europ. Rosenius inscript. Hafnienses p.* 152, 153, 156.

GERSDORF, (NIKOLAAS, VRY-EN EDEL BAANDERHEER VAN) te Baruth, Breiting, Hauswalda, Hennersdorf, enz. bestierder van den koninklyken Poolschen en keur-Saxischen geheimen Raadt, en landvoogdt van 't markgraafschap opper-Lausnitz, was de zoon van Nikolaas van Gersdorf, keizerlyke Raadt, en van des zelfs gemalinne Anna Maria van Loben, geboren den 9 Juny des jaars 1629. Zyn vader verloor hy in het jaar 1631; dies zyne moeder haar uiterste best deedt, om hem, zo veel als die kommerlyke tyden toelieten, in de vreze des Heren en edele wetenschappen op te voeden. Met zyn veertiende jaar wierdt hy van zyn zwager Loth van Minkwitz, keurvorstelyke landshoofdman in neder-Lausnitz, mede naar Dresden genomen, om hem van daar naar Denemarken te zenden, alwaar hy op kosten van den kroonprins zyne studiën zou voltrekken; maar de keurprins Johan Georg maakte hem tot zyn kamerpagie, en hy moest des zelfs bevel opvolgen. Maar dit hieldt hem echter niet (gelyk anders ten hove meest gebeurt) van de studiën af, en de jonge prins kreeg daarom niet alleen te meer genegenheit voor hem, maar wierdt zelf tot leergierigheit opgewekt; zo dat hy met hem de Grieksche en Latynsche talen ging leren. Na dat hy nu met deze grondtalen de gronden zyner verdere studiën gelegt hadt, wierdt hem in den jare 1647 verlof gegeven om naar Wittenberg te gaan, daar hy zich vier jaren in alle vrye wetenschappen, maar inzonderheit in de Rechtsgeleerdheit, oeffende. Hier op deedt hy eene reize naar Hollandt, Vrankryk, Engelandt, en Italië. In den jare 1655 wierdt hy van keurvorst Johan Georg den I te rug geroepen, en tot appellations-Raadt verkoren, wordende in het volgende jaar hof-en justitie-Raadt. In 't jaar 1657 ging hy als keurvorstelyke gezant naar 't keizerlyke hof, om daar het rouwbeklag te doen over 't afsterven van keizer Ferdinand den III. In het volgende jaar wierdt hy van het keurvorstelyke Collegie, met het verkiezen van Leopold den I tot Roomsch keizer nog bezig zynde, aan den koning van Zweden, Karel Gustaaf, gezonden. Na zyne te rug komst wierdt hy geheime Raadt, en twee jaren daar na keur-Saxische voornaamste gezant op den Ryksdag te Regensburg, alwaar hy ook op het keizerlyk verzoek tot aan den jare 1662 bleef. In dat zelve jaar wierdt hem het bestier van den Ryksdag des opper-Saxischen kreitses opgedragen, en hy bekleedde wederom een gezantschap aan het keizerlyke hof aangaande zeer gewichtige zaken. In de jaren 1665 en 1666 wierdt hy tot byleging der onlusten tusschen Munster en de Vereenigde Nederlanden met roem gebruikt, en in 't jaar 1667, nevens anderen, van het gezamentlyk keurvorstelyke Collegie, en vele vorsten des Ryks, te dier tydt te Keulen vergadert, naar Vrankryk gezonden, wanneer hy in het volgende jaar te S. Germain de voorstellingen uit den name van gedachte vergadering in de Latynsche tale aan den koning deedt, namentlyk om hem der zelver bemiddeling tot 't byleggen van den oorlog tusschen Vrankryk en Spanje in de Nederlanden aan te bieden; het welk aangenomen zynde, wierdt hy wegens keur-Saxen naar Vrankryk gezonden, om dat werk te bevorderen, 't geen hy ook met lof deedt. Naderhandt is hy in verscheide rykscommissiën, tot groot voordeel van de daar by belang hebbende mogendheden, gebruikt. In den jare 1672 hadt hy andermaal op den Ryksdag wegens den Saxischen kreits het bewindt, en hielp het verbondt, tusschen den keizer en keur-Saxen gesloten, op een goeden voet brengen, waar voor hem de keizer in den vryheerlyken standt verhief. In 't volgende jaar gaf hy op nieuw blyken van zyn yver en getrouwheit op de Ryksdagen. In den jare 1679 bevondt hy zich te Lunden, in Schonen, als middelaar van keur-Saxen wegens het vredeverbondt tusschen de beide Noordsche kronen. In den jare 1680 wierdt hy twee maal naar Berlyn, en eens naar Dessau gezonden over gewichtige zaken. In dat zelve jaar maakte hem keurvorst Johan Georg de III tot zyn opper-kamerheer en in den jare 1686 tot bestierder van den geheimen Raadt, als mede tot gevolmachtigden landvoogdt van het markgraafschap opper-Lausnitz in den jare 1691. In den jare 1689 bekleedde hy by de kroning te Augsburg het ampt van eersten gezant, en liet zich naderhandt op de Ryksdagen, en in andere zaken van aangelegenheit, met roem gebruiken, tot dat hy eindelyk den 23 Augusty des jaars 1702 zyn leven eindigde, na dat hy vyf keurvorsten achtereen met een ongekreukte trouwe gedient hadt. Hy is drie malen getrouwt geweest, eerst met Hedwig Elizabeth van Eckstadt, die hem drie dochteren en eenen zoon ter wereldt bragt. Twee van de dochteren zyn jong gestorven, maar de derde, *Maria Sophia*, is getrouwt geweest met Haubold van Einsiedel, koninklyken Poolschen en keurvorstelyken Saxischen Raadt, en is in den jare 1700 gestorven. Zyn zoon *Johan Georg*, te Chemnitz en Bretting, koninklyke Poolsche kamerheer, was met eene van Mezerat getrouwt, teelde by haar twee dochteren, en is in 't jaar 1715 overleden. Zyne twede gemalin, Eva Catharina van Gunteroth, maakte hem vader van drie dochteren, waar van de jongste vroeg stierf. De oudste, *Christiana Sophia*, is aan den vorstelyken Gotthaschen generaal wachtmeester, Joost Melchior van Wangenheim, en de twede, *Hedwig Catharina*, aan Adam Adolph van Utterod, koninklyke Poolsche en keur-Saxische generaal wachtmeester, getrouwt. De derde gemalin, Henrietta Catharina, gebore vryvrouw van Friesen, heeft hem 7 zonen en 6 dochteren ter wereldt gebragt, waar van 5 zonen en 2 dochteren jong overleden zyn. De eene dochter, *Johanna Eleonora*, ge-

gemalin van Godlob Ehrenreich, vryheer van Gersdorf, is in 't jaar 1702 gestorven. De anderen zyn: 1) *Charlotta Justina*, een welgeoeffende juffer in de Grieksche, Latynsche en andere hedendaags bloeiende Europische talen, en niet minder in de Godgeleerdheit en dichtkunde, eerst getrouwt aan Georg Lodewyk, grave van Sintzendorf, koninklyke Poolsche en keur-Saxische geheime Raadt en kamerheer, en na zyn overlyden met Dubislaf Gneomar van Nazmar, koninklyke Pruissische luitenant-generaal. 2) *Rachel*, die met Georg Christoffel van Burgsdorf trouwde; en 3) *Henrietta Sophia*. De vierde wordt niet gemeld. Van de zonen bloeide in den jare 1708 1) *Godlob Frederik*, te Baruth, Buchwalde, enz. koninklyke Poolsche en keur-Saxische hof-en justitie-Raadt, alsmede byzitter op het keizerlyke kamergericht te Wetzlar, en is koninklyke Poolsche en vorstelyke Saxische Merseburgsche werkelyke geheime Raadt. 2) *Nikolaas*, vryheer van Hennersdorf, koninklyke Poolsche en keur-Saxische hof-en justitie-Raadt. *Muller. Annal. Sax. Puffendorf res Gest. Fred. Wilh. l.* VII. §. *66. l.* IX. §. 92. *l.* XIII. §. 41. en *l.* XVIII. §. *26. 59. 81. & in rebus Caroli Gustavi l.* V. §. *54. Nova Litter. Hamb. ad. an.* 1703. *p.* 368. *Jonkerus in centur. fam. erudit. p.* 44. & 45.

GERSHUZEN, of GERSHUIZEN, volgens M. Alting een dorp in Fivelingo, een gedeelte der Groninger Ommelanden, omtrent twee mylen van de stadt Groningen, naar het Noord-Oosten, en op de grensscheidinge van Hunsingo gelegen. *M. Alting Notit. Germ. Inf.* P. II. *fol. 69.*

GERSLOTE, of GERSLOOT, een middelmatig dorp in de Vriesche grietenye Engwirden, in het quartier van Zevenwolden gelegen, een uur gaans van het Heereveen, Noordwaarts op. Een naamloos schryver van *Dodoos* leven weet te vertellen, dat eens priesters dochter, die geraakt of beroert was, in dit dorp door het gebedt van een kluizenaar is genezen. *Winsemius. Alting Notit. Germ. Inf.* P. II, *fol.* 69.

GERSON, of JARSON, (JOHANNES) bygenaamt CHARLIER, van een dorp in Champagne, niet verre van Rheims, daar hy den 14 December des jaars 1363 geboren was. Hy was in zynen tydt wegens zyne vroomheit en geleerdheit zo beroemd, dat hy de allerchristelyke leeraar (*Doctor Christianissimus*) genoemt wierdt. In den jare 1377 zonden hem zyne ouders naar Parys, daar hy zonderling Petrus de Alliaco, die naderhandt kardinaal wierdt, zeven jaren hoorde. Hy was eerst een lidt van de zamening te Navarra, wierdt in het jaar 1382 in de societeit der Godgeleerden aangenomen, en in 't jaar 1392 meester van de zamening, en kort daar na kancelier van de kerke en de universiteit te Parys, welk ampt hy met zo veel roem bekleedde, dat hy in het algemeen *de kancelier* genoemt wierdt. In den jare 1407 wederstondt hy met groten ernst Johannes Parvus (de Kleine) die den moordt, aan Lodewyk, hertog van Orleans, gepleegt, goed keurde, waar door hy zich den haat des hertogs van Burgundië en van zyne party op den hals haalde. In den jare 1408 wierdt te Parys wegens de scheuring tusschen Benedictus den XIII en Gregorius den XII een Concilie gehouden, wanneer Gerson yverig arbeidde, dat Benedictus de XIII vrywilligen afstandt van de pauslelyke waardigheit zou doen; gelyk als hy ook naderhandt by Alexander den V deedt, die door de kerkvergadering van Pisa, op welke Benedictus en Gregorius waren afgezet, was verkoren, waar door echter de scheuring groter gemaakt wierdt. In den jare 1413 was 'er te Parys een grote opstandt, in welken Gerson waarschynlyk zou gesneuvelt zyn, ten ware hy zich eenige dagen aan een verborge plaats hadt opgehouden. Echter wierden zyne goederen geplundert, en zyn huis mishandelt. In den jare 1414 ging hy als afgezant naar het Concilie van Constans, daar hy krachtig werkte om eene verbetering in de kerke te doen ondernemen; en ziende, dat dit goed oogmerk door de pauzen zelf stilzwygend wierdt gedwarsboomt, schreef hy zyn tractaat *de aufferibilitate Papæ ab ecclesia.* Hy hadt wel het meeste aanzien in de kerkvergadering, en moest zelfs de besluiten eerst ontwerpen. Doch het was hem groot hertzeer, dat het oordeel der faculteit van Parys, door zyn toedoen tegen Johannes Parvus uitgesproken, van eenige daar toe van nieuw aangestelde rechters onderzocht, vernietigt, en de uitspraak van het Concilie, aan het welke Gerson hadt geappelleert, bevestigt wierdt. Daarenboven hadt de hertog van Burgundië Johannes, die den hertog van Orleans hadt laten vermoorden, in dien tusschentydt de stadt Parys vermeestert, zo dat Gerson niet weder derwaarts dorst komen. Dus begaf hy zich door Beyeren en Zwitserlandt naar Lion, daar hem zyn broeder Johannes, prioor der Celestynen, vriendelyk ontfing, brengende zyne overige dagen met het opstellen van allerhande schriften en met de jeugt te onderwyzen door. Hy stierf schielyk onder het bidden den 12 July des jaars 1429. Hy heeft zeer vele schriften nagelaten, als: *de laude scriptorum ad Cælestinos; monotessaron, seu harmonia, ex* IV *Evangeliis; de potestate ecclesiastica, seu de origine juris & legum liber; declaratio compendiosa defectuum ecclesiasticorum*, en vele andere, die eerst in 't jaar 1488 in III stukken by malkander gedrukt, maar naderhandt dikwils vermeerdert, en voornamentlyk te Parys in den jare 1606 wederom herdrukt zyn. Zommigen schryven hem ook het bekende boek *van de navolginge van Christus* toe, het welk van anderen wordt tegengesproken. *Vita Gersonis, Operibus ejus præmissa. l'hist. de l'univers. de Paris. Trithem. Possevin. Petr. Schottus, Bellarm. Miræus. Spondan. La Croix du Maine. du Pin. Warthon.*

GERSTENBERGER, (MARCUS) een beroemd Rechtsgeleerde, was in 't jaar 1553 te Butstadt in Thuringen geboren. Zyn vader was Jakob Gerstenberger, rechter in de gemelde stadt. In den jare 1575 wierdt hy te Jena Doctor in beide de rechten, en kort daar op kancelier by den grave van Hogenstein. Naderhandt wierdt hy van hertog Johannes van Weimar tot kancelier aangestelt; en vermits hy daar door grote rykdommen verkreeg, kocht hy verscheide goederen, waar onder Drekendorf, Schauerstadt en Leuthenthal was. Hy richtte een vrye tafel voor arme studenten op te Jena in den jare 1600. Te Weimar geraakte hy eenigzins in ongunst, en wierdt van de vorstelyk weduwe zelf over vele misdaden beschuldigt, die ook tegen de beleening zyner goederen protesteerde. Hier op wierdt hy kancelier te Altenburg, en ten laatsten hof-Raadt te Dresden, alwaar hy ook den 22 Augusty des jaars 1613 stierf, nalatende een zoon, van gelyken naam, die hofraadt te Dresden geweest is. *Kruger Catal. mille viror. Freher. Theatr. Muller. Annal. Sax.*

GERSTUNGEN, een vlek in Thuringen aan de Werna, met een kasteel en ambacht, onder het vorstendom Eisenach behorende. Het is van lange tyden door de landgraven van Thuringen bezeten, tot dat in de Thuringsche onlusten tusschen keizer Adolph en de zonen van den landgrave Albert in den jare 1292 Hendrik, abt van Fulda, die des keizers bloedverwant en aanklever was, meester wierdt van Gerstungen, Saltzungen en Frankenstein. Maar in 't jaar 1403 heeft Balthazar, landgraaf van Thuringen, deze plaats wederom door koop aan zich gebragt, en sedert is de zelve aan zyn huis gebleven. In den jare 1675, in Maart, lieten zich alhier zeer veel ongewone vogelen met lange halzen, grote wieken, als die der zwanen, met witte plekken, zien. Verder behoort aan dit ambacht ook het ambachtshuis Breitenbach, met het stedeke Berka aan de Werra, voor zo verre het onder Saxen-Eisenach behoort. *Broweri Annal. Fuld. p.* 317. 326. *Zeiler. Top. Sax. Sup. Gregorii Thuring.*

GERTRUID. Zie GEERTRUID.

GERTRUIDENBERG. Zie GEERTRUIDENBERG.

GERULLUS, opziender over drie provinciën onder Constantinus den Groten in 't jaar 334. Hy wordt in 't *Cod. Theodos.* vermeld, *tit. de Com. lib.* I.

GERUMENHA, eene kleine stadt in 't Portugeesche landschap Alentejo, onder Elvas behorende, op een hoogte aan de rivier Guadiana gelegen. In plaats van een kasteel met 17 torens, dat hy koning Dionysius daar hadt laten bouwen, is tegenwoordig de stadt met een bastion en vier halve manen versterkt. *Colmenar Del. de Portugal p.* 795.

GERVASIUS *van Kantelberg*, een Benedictyner monnik, leefde in 't begin der XIII eeuwe. Hy schreef eene historie van Engelandt, en werkte aan de levens der aartsbisschoppen van Kantelberg. *Baleus, Gesner, Vossius* en *Pitseus* spreken van hem, en hy moet onderscheiden worden van eenen GERVASIUS, die in den jare 1219 leefde, en een goed dichter, redenaar, wysgeer en wiskundige was. Hy hadt den bynaam van *Melkeleja*.

GERVASIUS, bygenaamt *van Chicester*, een Engelsch priester, leefde in den jare 1160, en wierdt van S. Thomas van Kantelberg met achting aangezien. Hy studeerde te Parys en elders, en schreef verscheide werken, als aanmerkingen over de Prophetie van *Malachias*, en over de *Psalmen*, ook: *De sacerdotalis ordinis institutione*, enz. *Pitseus de Script. Angl.*

GERVASIUS *van Tillisbury*, een Engelschman, kreeg dezen bynaam van een kasteel Tillisbury, aan den Theems, in de provincie van Essex gelegen. Hy was de kleinzoon van Hendrik den II, koning van Engelandt, en wist zich zodanig in de gunst van keizer Otto den IV te dringen, dat hy hem maarschalk van het koninkryk Arles maakte. Gervasius droeg hem een werk op, genaamt *Mappa mundi*, eene beschryving van de gehele wereldt, en *de Otiis Imperialibus*, 't welk nog by de Benedictynen te Cambridge en in de Helmstadsche boekzaal in handschrift berust, waar uit Maderus zyn *Commentarius de regno & regibus Romanorum, Gothorum &c.* genomen heeft. Hy heeft nog verscheide andere werken geschreven, die ook nog ongedrukt leggen, als: *Historia Terræ Sanctæ; de origine Burgundionum; tripartita historia Angliæ;* enz. *Balæus & Pitseus. Vossius de hist. Lat. l.* II. *c.* 56. *p* 451.

GERVASIUS, bisschop van Mans, was een zoon van Hamon, of Aimon, here van Chateau du Loir. Hy wierdt in den jare 1035 met dit bisdom begunstigt; maar Herbert Bacon, voogdt van den jongen Hugo, grave van Maine, kantte zich zeer lang tegen zyne inwydinge. De zelve geschiedde wel, en Gervasius wierdt ontfangen, maar moest haast weder wyken voor de lagen van Herbert. Dus zocht hy zyne schuilplaats by Godfried Martel, grave van Anjou, maar deze reets door Herbert vooringenomen zynde wees hem van de handt. Gervasius maakte, om zich te wreken, de bewoners van Mans op, die Herbert als een tyran verjoegen, en den jongen Hugo voor hunnen wettigen heer erkenden, die Gervasius aan Bartha, zuster van den grave Tibout van Blois, en weduwe van Alanus, prins van Bretagne, uittrouwde. Dit huwelyk mishaagde den grave van Anjou geweldig, die daar op den bisschop belegerde in het kasteel du Loir, daar hy zich ophieldt, en hem eindelyk, onder schyn van zich met hem te zullen verzoenen, gevangen nam, wegvoerde, en zeven jaren gevangen hieldt, tot dat hy hem voor zyne vryheit het slot van Loir afstondt, en beloofde, nooit weder in Mans, 't geen gemelde graaf ook met geweldt bezet hieldt, te zullen verschynen. Hier op trok Gervasius naar Willem den Overwinnaar, hertog van Normandië, die hem wel ontfing en een jaargeldt tot zyn bestaan gaf. Ter zelver tydt Guido van Chatillon gestorven, en daar door het aartsbisdom van Rheims opengevallen zynde, wierdt hy van koning Hendrik den I van Vrankryk in den jare 1059 tot vervulling van dien setel benoemt, alwaar hy ook Philips den I, die niet ouder was dan 7 jaren, in tegenwoordigheit van koning Hendrik den I, zyn vader, zalfde. Na de doodt van Hendrik begon Philips te regeren, onder de voogdy van den grave van Vlaanderen, en Gervasius wierdt rykskancelier gemaakt. Eindelyk, na dat hy het aartsbisdom van Rheims 17 jaren bestiert hadt,

hadt, en 12 jaren groot-zegelbewaarder van Vrankryk geweest was, stierf hy den 2 Juny desjaars 1072. *Bondennet des Eveq. de Mans.*

S. GERVASIUS en PROTASIUS, twee onbekende martelaren, welker ligchamen te Milaan gevonden wierden ten tyde van S. Ambrosius in 't jaar 386, terwyl men bezig was de grote kerk van die stadt in te wyën. Deze Ambrosius, vertelt men, wierdt door den droom onderricht, dat de ligchamen van deze twee martelaren begraven waren in de kerk van S. Nabor en S. Felix. Hy liet 'er aanstonts naar delven, en vondt het gebeente van deze twee martelaren, welker namen mogelyk op hunne doodkisten zullen gestaan hebben; want voor dezen droom van S. Ambrosius wist nog niemandt van hen te spreken. Zo haast hunne gebeentens voor den dag waren gehaalt, deden de zelve, naar men zegt, vele mirakelen, en wierden verplaatst in de tombe van Faustus, en daar na in die van Ambrosius. Terwyl deze eerste verplaatzing geschiedde, wierdt zekere Severus, zegt de legende, blind zynde, op het aanraken van den randt der kasse, daar de gebeentens in gedragen wierden, aanstonts ziende. Het feest van deze overbrenging is sedert de vyfde eeuwe te Milaan en in Afrika zo wel in de Latynsche als Grieksche kerke plegtelyk geviert. *Ambrosius Epist. ad Marcellinum* LIX. *vet. edit.* XXII. *novæ. August. de civit. Dei l.* XXII. *c.* 8. *Confess. l.* IX. *c.* 7. *& de cura pro mort. c.* 17. *Serm.* 286. *Paulin. de vit. Ambrof. Bolland. de Tillemont Memoires pour l'hist. Eccl. Tom.* II. *Baillet vies des saints jour auquel on fait leur fete.*

GERVASIUS, (AUGUSTINUS) zoon van Nicolaus Gervasius, geboren te Palermo, was een vermaard Doctor in de Philosophie en geneeskunde aldaar. Hy heeft het werk van zynen vader, *Antidotarium* genoemt, nagezien en vermeerdert uitgegeven, onder dezen tytel: *Gervasius redivivus, seu Nicolai Gervasii Antidotarium Panormitanum Galeno Chimicum omnium medicaminum, quæ Panormi parantur venalia, selectiorumque arcanorum, ex quibuscumque Pharmacopologis, Chimiatris & clarissimis inter recentiores practicis depromptorum accessione locupletatum, nec non pluribus locis illustratum ab Augustino Gervasio &c. Biblioth. Sicula.*

GERVASIUS, (CHRISTIAAN) zeer bekend onder den naam van magister of meester Gervaas. Hy wierdt in de parochie van Vendes van 't bisdom Bajeux in Normandië geboren. Wanneer hy omtrent 15 jaren oud was, zondt hem de heer van Vendes naar Parys, daar hy den dauphin Johannes, zoon van koning Philips van Valois, een zeer schonen windhondt moest brengen. Deze prins iets goeds voorspellende uit het wezen van dezen jongeling, liet hem in het Collegie van Navarre studeren, daar hy in de geneeskunde zodanig toenam, dat hy eerste lyfarts van koning Karel den V wierdt, en vervolgens kanunnik van de kerk te Parys. Ook heeft hy een Collegie te Parys laten oprechten in den jare 1370. *Davity de la France.*

GERVASIUS, (NICOLAUS) geboren te Palermo in den jare 1632, was een vermaard apotheker en kruidkenner. Hy hadt een tuin digt aan de stads muren, in welken hy allerhande seldzame gewassen aankweekte, om der zelver kracht te leren kennen; zynde daar door hy de apothekers en geneesheren in groot aanzien. Hy stierf in de genoemde plaats den 30 May des jaars 1681, nalatende in het Latyn: *Antidotarium Panormitanum Pharmaco-Chymicum*; *Succedanea*; *Norma tyronum Pharmacopolarum Galeno Spagyrico*; en in 't Italiaansch: *Bizarrie bataniche d'alcuni Semplicisti di Sicilia publicate, e dichiarate. Biblioth. Sicula.*

GERVILIUS, of GERVILLO, laatste bisschop te Mentz, was een zoon van Gerold, aartsbisschop van Worms, en bisschop van Mentz, die den degen aangorde, en onder Pipin en Karel den Groten tegen de Saxen te velde toog, maar in een slag met alle de zynen sneuvelde. Hierom wierdt het bisdom van Mentz door Karel Martel aan Gervilius gegeven, tot erkentenis van zyns vaders trouwe diensten. Zo haast hy hier gevestigt was, ging hy ook te velde onder Pipin, om zyns vaders doodt op de Saxen te wreken. Wanneer nu de Fransche en Saxische legers tegen malkander over stonden, zynde de rivier de Weser alleen tusschen beide, zondt de bisschop Gervilius een dienaar in het Saxische leger, om te vernemen, wie zyn vader gedood hadde. Deze daar komende ontmoette den man, die zich daar op beroemde. Hier op verzocht hy den zelven, of hy eens by zynen heer wilde komen, dat hy hem wenschte te spreken. Deze, geen kwaadt denkende, alzo hy niet anders dan volgens krygsgebruik vechtenderhandt zynen vyandt gevelt hadt, kwam by den bisschop, die hem na een kort gesprek met een verborgen pook in 't hert stiet, deze woorden hem toevoegende: *Accipe jam ferrum, quo patrem vindico charum*; dat is: *Ontfang nu 't staal, waar door ik myn waarden vader wreke.* Doordien nu in den volgenden slag de Saxen te kort schoten, wierdt om dezen verraderschen moordt van den bisschop weinig gedacht; maar toen S. Bonifacius daar van onderrecht was, oordeelde hy, dat niemandt den bisschoplyken setel moest bekleeden, wiens handen met bloedt bemorst waren. Dit vonnis van Bonifacius onderwierp zich Gervilius; want hy stondt van zyn bisdom af, en vergenoegde zich uit het graafschap Spanheim zyn onderhoudt voortaan te genieten. Deze afstandt geschiedde in den jare 745, en hy stierf in het jaar 759. Met hem nam het bisdom van Mentz een einde, en op order van den paus Zacharias wierdt in het jaar 745 het aartsbisdom van Worms, om de bekwaamheit der plaatse, naar Mentz verplaatst, en S. Bonifacius tot eersten aartsbisschop van Mentz verkoren. *Sigebertus in Chronograph. Bruschius de Episc. Germ.*

GERYON, koning van de drie eilanden, voorheen *Baleares* en *Ebusa*, en tegenwoordig *Majorca*, *Minorca* en *Ivica* genaamt. Hier van heeft het verdichtsel zynen oorsprong, dat Geryon drie lyven gehad heeft. Anderen zeggen, dat men hem daarom drie lyven heeft toegeschreven, om dat 'er drie broeders van eenen naam waren, die zo eensgezind waren, als of zy maar een ligchaam hadden, of liever eene ziel in drie ligchamen. Men zegt, dat deze Geryon van Hercules gedood wierdt, toen hy zyne ossen naar Griekenlandt overbragt. Daar is een plaats te Pavia, die voorheen het *Orakel van Geryon* (*Oraculum Geryonis*), maar heden *S. Pieter* genaamt wordt. Johannes le Clercq heeft deze fabel uit de Phenicische tale op deze wyze uitgelegt. Wanneer Hercules op het eilandt Gadir kwam, vielen hem drie hopen van de inwoners aan, die hy alle drie versloeg. Dit gaf stof aan de Grieken om te zeggen, dat hy een monster met drie hoofden verslagen hadt. De Pheniciërs drukten dit in hunne tale met deze woorden uit: *Hiccha Schelosch rasche gerehem*, 't welk zo veel zegt, als hy heeft drie hoofden hunner inwoners verslagen; en vermits men het laatste woordt als een eigen naamwoordt houdt, kan men den zin vertalen: hy heeft de drie hoofden van Geryon gedood. Ook zegt het verdichtsel, dat Geryon een hondt gehad heeft, die *Gargitius*, dat is, *Gero-chitta*, dat is, schrik der vreemden, genaamt wierdt. *Bibl. univers. T.* I. *p.* 275. *Zie ook de aanmerkingen over de Theogenia van Hesiodus, te Amsterdam gedrukt in 't jaar* 1701.

GESALRIK, bastaardt van Alarik, wierdt te Narbona in 't jaar 607 tot koning der Gothen verkoren, regeerde echter niet langer dan vier jaren, na dat hy Narbona van den Burgundischen koning Gundebald hadt laten uitplunderen. *Calvisius.*

GESEKE, eene kleine stadt in 't hertogdom Westphalen, aan de rivier de Weyk, tusschen de steden Lippe en Paderborn, omtrent drie mylen van de eerste, en vier van de laatste. *Maty Dict.*

GESNERUS, (CONRADUS) geboren te Zurich in Zwitserlandt, was een beroemd geneesheer, en wierdt *de Duitsche Plinius* bygenaamt, geboren in 't jaar 1516. Zyn vader was Ursus Gesnerus, een bondwerker, zyne moeder Barbara Tuiccia, deugdzame eerlyke lieden, maar niet groot van middelen. Hy leide de gronden zyner studiën in zyne geboortestadt, en hadt tot leermeesters Theod. Bibliander, Petrus Dasypodius en Joh. Jakob Ammianus. Wanneer zyn vader in den Zuricher slag in 't jaar 1531 gesneuvelt was, ging hy naar Straasburg, en leefde daar zeer gemeenzaam met Wolfgang Fabricius Capito. Wanneer hy weder in zyn vaderlandt kwam, reisde hy met Johannes Frisius naar Bern, en onderwees daar een geheel jaar. Hier op trok hy naar Parys, en doorsnuffelde de boekzalen. Uit Vrankryk kwam hy weder te Straasburg; maar wierdt echter in zyn vaderlandt te rug geroepen, alwaar hy in den jare 1536 trouwde, en de letterkunst in de schole een tydlang onderwees, maar leide zich krachtig op de geneeskunde toe. In het volgende jaar wierdt hy door die van Bern naar Lausanne beroepen, om daar in de nieuwe akademie de Grieksche taal te onderwyzen. Drie jaren daar na ging hy naar Montpelliers, om zich nog meer in de geneeskunde te oeffenen, keerde daar na wederom naar huis, en wierdt te Basel Doctor in de geneeskunde. Hy wierdt daar op naar Zurich beroepen, daar hy de geneeskunde en wysbegeerte onderwees, en den 13 December des jaars 1565 aan de pest stierf. Hy zegt zelf van zyne schriften, dat hy die niet ter dege heeft kunnen overzien, want dat hy van zynen arbeidt leven moest. Thuanus spreekt op deze wyze van hem: „ De doodt van Conradus Gesnerus besloot dit jaar „ (namentlyk 1565) tot droefheit van de volgende eeuwen, „ om dat hy naauwlyks den ouderdom van 49 jaren bereikt hadt; want „ hy was waardig een langer levenstydt om zynen onvermoeiden y„ ver en geleerdheit, vermits de nazaat naauwlyks zal kunnen geloven, „ dat hy zo vele werken in zulken korten tydt vervaardigt heeft. Hy „ begon te Parys, Bourges en elders al proeven te geven van zyn „ verstandt, van waar hy doorsult in alle soorten van weten„ schappen, en zeer ervaren in de Grieksche en Latynsche ta„ len, na Italië doorreist te hebben, zich in zyn vaderlandt „ op de geneeskunde leide; en begiftigt met een jaargeldt on„ derwees hy de wysbegeerte. Hy hadt eene zeer gemakkely„ ke manier van onderrechten, en wist zich ook alles op een „ gemakkelyke wyze te nut te maken tot aan zyne doodt. Ein„ delyk zich voelende door de pest aangegrepen, en dat hem „ zyne krachten reets begaven, richtte hy zich op in zyn bed„ de, niet om huisselyke bevelen te geven, maar om zorg te „ dragen voor zyne schriften, op dat de gene, die hy by zyn „ leven niet op de persse hadt kunnen brengen, na zyne doodt „ ten nutte van 't gemeen gedrukt mogten worden; en gelyk „ hy zich hier mede zeer vermoeide, wakker bezig zynde de „ schriften in order te schikken, zo overviel hem de doodt, „ en hy stierf al werkende: dus scheen het, dat de doodt den „ nazaat misgunde zo vele schatten van eene handt te mogen „ genieten, en brak zynen yver af eer hy die hadt voleindigt. „ Echter zyn 'er nog verscheide werken van hem na zyne „ doodt door Casparus Wolf in 't licht gegeven, die nog ver„ nieuwen de droefheit van zyn verlies. Josias Simler „ deedt eene lykreden over hem, en Beza beschreef zynen lof „ in vaarzen". Theodorus Zuinger heeft 't volgende vaars van
4 regelen op zyn grafzark geschreven:

Ingenio vivens naturam vicerat omnem:
Naturâ victus conditur hoc tumulo.
PLINIUS *hic situs est* GERMANUS; *perge Viator;*
GESNERI *toto nomen in orbe volat.*

De voornaamste zyner werken zyn: *Bibliotheca universalis*, 't geen Simler in een kort begrip gebragt heeft; *Historia Animalium*; *de Serpentum natura*; *Catalogus plantarum*; *Epistolæ Medicinales de thermis Germaniæ & Helvetiæ*; *De fossilium lapidum & Gemmarum figuris & similitudinibus*; *De lacte*, *De herbis lunariis*;

nariis; Lexicon Græco-Latinum, Mithridates, seu observationes de differentiis Linguarum, en vele andere, waar van hy zelf in een brief aan Willem Turner gewag maakt. *Simler. Orat. de vita Gesn. Pantaleon l.* III. *Prosop. Germ. Thuanus lib.* XXXVIII. *p.* 757. *Adam Vit. Med. Germ. Freheri Theatr. p.* 1255. *Lorenzo Crasso Elog. d'homm. litter. p.* I. *Van der Linden de script. Medic.*

GESNERUS, (SALOMON) te Boleslau in Silesië geboren den 7 November des jaars 1559. Zyn vader, Paulus Gesnerus, was een predikant in Bohemen en Moravië, maar zyne moeder was uit de familie der Conraden, die door Ferdinand den I geadelt wierdt. Vermits hem zyn vader, toen hy 6 jaren oud was, ontrukt wierdt, en zyne moeder weinig middelen hadt, moest hy zich zeer sober behelpen, en te Troppau, alwaar hy ter schole ging, zich dikwils genoegen met wat broodt, van ekelen gebakken, vermits het toen diere tydt was. Hier op liet hy zich van een goudsmidt te Breslau bewegen om zyne kinderen te onderwyzen, waar onder hy zyne studiën kon voortzetten. Hier leide hy zich inzonderheit op de talen, en maakte nu en dan op dezen en genen voornamen man een lofvaarsje, waar door hy dikwils wel beloont, en met boeken begiftigt wierdt; waar op hy zich naar de akademie begaf. Te Straasburg hoorde hy inzonderheit Joh. Pappus en Marbach, die hem aanprezen by zekere ryke Poolsche edellieden, van welke hy tot hofmeester aangenomen, en zo verre begunstigt wierdt, dat hy magister wierdt. Hier op begaf hy zich weder naar Breslau, daar hy door Andreas Dudithius, keizerlyke geheime Raadt, tot leermeester over zyne kinderen aangenomen wierdt, onder eene goede wedde: waar op hy eene Uitlegging over 't boek van *Cicero* van 't noodlot (*de fato*) uitgaf. Hier op wierdt hy van Breslau naar Buntzlau tot Rector beroepen. Maar als hy daar eenige stellingen *van de Sakramenten* aansloeg, geraakte hy met de predikanten Conraad Berg en Joachim Stygius, die den Gereformeerden Godsdienst toegedaan waren, in twist, het welk zo verre ging, dat zy van weêrzyden van het Avondmaal des Heren afgehouden wierden. Maar toen naderhandt Gesnerus weder met hen verzoent was, en ten Avondmaal ging, gaf hem Stygius het broodt met de linker handt over, voegende daar deze woorden by: *De Heere zy rechter tusschen u en my.* Kort hier op wierdt Gesnerus tot predikant en hoogleeraar in 't Gymnasium te Straalzondt beroepen, welk beroep hy ook aannam; maar van zyne tegenstrevers vele wederwaardigheden moest uitstaan. Hier bleef hy niet lang; want hy wierdt te Wittenberg tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit beroepen, werwaarts hy zich den 16 May des jaars 1593 begaf, daar hy Doctor wierdt gemaakt, en met zyne amptgenoten D. Egidius Hunnius en Polycarpus Lyserus in twist geraakte, inzonderheit met D. Samuel Huber over de algemene voorbeschikkinge. Hier stierf hy den 7 February des jaars 1605 aan een bloedstorting, in het 46 jaar zyns ouderdoms. Zyne voornaamste schriften zyn: *Disputationes in librum Concordiæ; Disputationes de Deo uno & trino; de Conciliis; Disput. in Genesin; Compendium doctrinæ Cœlestis; Admonitorium ad ordines Silesiæ*; enz. *Hutterus Orat. Saren. de Vita & Obitu. Becman. Vit. Theol. Gesn. Adam. Vitæ. Freher. Theatr. Nova litt. Germ. ann.* 1704. *p.* 383. & 1705. *p.* 287.

GESPANSCHAP, in 't Latyn *Comitatus*, zyn zekere landen of provinciën in 't koninkryk van Hungarië, waar van elk zyne eigene rechtbank heeft. In de zelve zyn de opper-gespan, *Supremus Comes*, de vice of onder-gespan, *Vice-Comes*, 12 byzitters, de zogenaamde stoelrechter, *Judex nobilium*, de gezworenen, en de notarissen. Zy hebben ook hunne eige *Conventus* of vergaderingen, die bygewoont kunnen worden van alle prelaten, edellieden, en afgeordenden van de koninklyke vrysteden, die daar ook stem hebben, moetende daar ook dikwils op straffe en boete verschynen. De grootheit dezer gespanschappen is niet even eens, ook zyn het de schryvers omtrent hun getal niet eens: want na dat de oorlog met de Turken voor-of nadeelig gaat, is ook hun getal groter of kleiner. Ook zyn in den jare 1715, op den landdag te Presburg, 15 gespanschappen in Slavonië en op de grenzen van Zevenbergen, die voor een gedeelte het Turksche juk waren onderworpen geweest, de Hungarische kroon wederom ingelyft. Eenige schryvers delen ook menigmaal een gespanschap in tweën; en andere begrypen de Zevenbergsche daar mede onder; dies stelt *Bonfinius* hun getal op 57, *Verbesius* op 63, *Ranzanus* op 73, *Molnar* op 74 (maar deze rekenen de Zevenbergsche daar mede onder) en *Szent-Yvani*, behalven de Zevenbergsche en Slavonische, op 48. Op de koninklyke Hungarische hofkancelery te Wenen heeft men na den landdag te Presburg in 't jaar 1715 zeven en vyftig gespanschappen getelt, wordende de zelve in de opper-Hungarische, aan gene zyde, en aan deze zyde van den Donauw, en de Croatische gespanschappen onderscheiden; als wordende in opper-Hungarië 21; aan de overzyde van den Donauw 18; aan deze zyde van de gezegde rivier 15, en in Croatië 3 getelt. *Bonfin. Dec.* I. *l.* I. *P. Ranzani epit. Indice.* 1. *Wernher de Hung. aquis. Szent-Yvan. Miscellan Dec.* II. *P.* I. *p.* 117. & *Dec.* III. *P* I. *p.* 5. *Artic. dietæ Poson. an.* 1715. *art.* 10. 92.

GESTRICIA, eene Zweedsche provincie in Nordlandt, hebbende ten Oosten den Bothnischen zeeboezem, ten Westen Dalekarlië, ten Zuiden Westermanlandt en Uplandt. Men vindt daar verscheide yzer-en kopermynen.

GESUALDUS, (ALPHONSUS) kardinaal en aartsbisschop van Gonza, of Conza, en daar na van Napels, heeft geleeft in 't begin der XVII eeuwe. Hy was geboren uit een doorluchtig en van ouds geacht stamhuis in 't ryk van Napels. Alphonsus de II, koning van Napels, liet *Gesualdus*, grave van Gonza, gevangen zetten. Zyn zoon *Fabricius* trouwde met de dochter van den prins Melfeo, en hy wierdt gevangen in den slag by Trente, in dienst zynde van Lodewyk den XII, koning van Vrankryk. Hy liet na *Gesualdus*, grave van Gonza, en prins van Venose, die teelde *Fabricius* den II, en *Alphonsus*, daar hier van gesproken wordt. De oudste zoon trouwde met de nicht van paus Pius den IV, Geronica Borromeus. Uit hoofde van bloedverwantschap wierdt zyn broeder Alphonsus met het aartsbisdom van Gonza begunstigt, en kreeg den kardinaalshoedt in 't jaar 1561. Vervolgens wierdt hy legaat in 't mark van Ancona onder Sixtus den V. Clemens de VIII benoemde hem tot het aartsbisdom van Napels, en hy stierf kardinaal-deken den 14 February des jaars 1603. Zyn lighaam wierdt in de hoofdkerk aldaar begraven, en men ziet zyne tombe, door zynen neef *Karel Gesualdus*, prins van Venosa, opgerecht. Deze Karel Gesualdus moet onderscheiden worden van dien *Karel Gesualdus*, prins van Venosa, den uitvinder van de nieuwe tonen der zangkunst, die in 't jaar 1549 stierf. *Blancanus Chron. Matth. au* XVII. *siecle. Ughel. Ital. Sacr. Mariana hist. lib.* XXVII. *c.* 16. *Zurita. Paulus Jovius. Cabrera, Aubery.* enz.

GESULA, eene provincie van 't koninkryk Marocco, in Afrika. Zy grenst ten Oosten aan de provincie Dara, ten Westen aan het gebergte van Laalem, op de grenzen van het landt Sus, ten Noorden aan de provincie van Marocco, en ten Zuiden aan Teffet. De inboorlingen wanen zich de oudste volkeren van Afrika, en afstammelingen van de Getulen te zyn. Men vindt in deze gehele provincie noch kasteel, noch sterkte, en anders niet dan grote dorpen en vlekken, bewoont door duizende van menschen. Men heeft in dat landt alle jaren een kermis, of jaarmarkt, dat twee maanden duurt, en in dien tydt geven zy den vreemdelingen, daar komende handelen, eeten en drinken zonder geldt, schoon 'er op dat jaarmarkt zich omtrent 10000 vremde kooplieden laten vinden, zo wel Negers als andere natiën; en schoon dit hen veel komt te kosten, winnen zy het wel weêr dubbeld aan hunne koopmanschappen. De Gesulers hebben altydt zeer handelbaar geweest, zo lang de Cherifs nog in Marocco heerschten, om dat zy zeer trouw en woordhoudende zyn. Zy verstaan het boogschieten zeer wel, en zyn de eerste van dat landt, die het yzer hebben leren smelten en tot kogels gieten, in den jare 1540, onder de regering van Cherif Hamet. *Marmol de l'Afrique l.* III.

GESUR, een oude landstreek van Palestina, gelegen in 't landt, 't welk *Trachonites* genaamt wierdt, zich uitstrekkende langs den berg Libanon, tusschen den oorspronk van de Jordane en den berg Hermon. Dit landt viel ten dele aan den stamme Manasse over de Jordane; maar de zelve wierdt daar door de inboorlingen weder uitgedreven; vermits zy ten tyde van David nog hunnen eigen koning hadden, wiens dochter David tot zyne vrouwe nam, die de moeder wierdt van Absalon. II *Samuel* XIII, 37, 38.

GETA was de zoon van den keizer Severus, en broeder van Caracalla. Hy behieldt ook van zynen vader den bynaam van *Antoninus*, om dat aan dezen voorzegt was, dat hy een Antoninus tot navolger zou hebben. Hy wierdt te Milaan geboren, en was van zyne jeugt goed van aardt, maar eenigzins tot dronkenschap geneigt. Zyn vader verklaarde hem benevens zynen broeder, nog by zyn leven, tot navolger van het ryk; maar vermits Caracalla gehele tegenstrydige zeden hadt, kon hy met hem niet overeen komen, zo dat hy hem zo lang vervolgde, tot dat hy hem eindelyk in zyn moeders schoot den doodsteek gaf, en vermits een gedeelte van 't leger hier over kwalyk sprâk, doordien zy aan hen beide den eedt afgelegt hadden, wist hy hen echter door geschenken tot bedaren te brengen. Na de doodt zyns broeders moesten ook des zelfs vrienden aanhouden, onder anderen de beruchte Rechtsgeleerde Papinianus, ja het zou zelf zyne moeder en andere vrouwen, die over de doodt van Geta bedroeft waren, het leven gekost hebben. Echter heeft Caracalla, zegt men, naderhandt zelf over de doodt zyns broeder Geta geweent, om dat des zelfs beeldtenis hem telkens in de gedachten kwam. *Spartianus in vita Caracallæ.*

GETH, of GATH, eene stadt in Palestina, onder den stamme Juda behorende, was een van de vyf vorstendommen der Philistynen. Men zegt, dat zy op een berg leide, naar de Syrische zee, en byna op de grenzen van den stamme Dan. Deze stadt is de geboortestadt van den Reuze *Goliath.* David plunderde en verwoestte de zelve, maar Rehabeam herbouwde haar. Vervolgens veroverde haar de koning van Syrië Asaël, en Ozias wierp hare muren ter neder. Tot den tydt van Hieronymus wierdt deze plaats *Dio Cæsarea* genaamt, vervolgens *Authebon*, en *Agrippia*, en in later tyden zou zy den name van *Zaph*, *Hibelis*, of *Ibelin*, gevoert hebben. *Josephus* XI, 13. I *Kon.* V, 6. *Guil. Tyrius de bello sacro l.* XXI. *c.* 18. *Adrichomii theat. terr. sanct. p.* 22.

GETHEN, een Scythisch volk, het welk aan weêrzyden van den Donauw woonde, tusschen Mesië en Dacië. In den jare 505 vielen zy in Macedonië en Thracië, en sloegen den burgermeester Sabinianus, die hen door Anastasius tegengezonden was. Daar op gaf hen de keizer eene somme gelds, waar mede hy hen weder afscheepte. Ovidius spreekt in zyne *Tristia* van dit volk, als hebbende by hen in ballingschap geweest. *Strabo l.* VII.

GETHER, zoon van Aram, zesde zoon van Sem, wordt genoemt *Genes.* X, 23. Josephus zegt, dat zyne nazaten Bactriana bevolkt hebben. Hieronymus meent, dat het Carië geweest is. Het woordt *Gether* wordt genomen voor het Hebreeusche woordt *Jatthir.* Men vindt by Ptolemæus eene stadt, genaamt *Gethara*, aan de Caspische zee: maar de Grieken noemen haar *Gar-*

gara. Ook vindt men eenen vloedt, *Gethri* genaamt, tusschen de Cadurces en de Armenianen, die Xenophon en Diodorus noemen *Centrites*; maar alle deze voorwerpen zyn zwakke proeven om te bewyzen, dat die van de afstammelingen Gether alzo genoemt zyn. *Critiques sur l'Ecriture. Bochart Phaleg.*

GETHES, koning der Herulen, die digt aan den Palus Meotides, heden het meir van Sabache genaamt, wonen, kwam te Constantinopel met de prinssen en groten van zyn hof om gedoopt te worden ten tyde van den keizer Justinianus. *P. Diaconus.*

GETHSEMANE, eene vallei aan den voet van den Olyfberg, alwaar eertyds een fraai vlek was, dat den zelven naam droeg. Men vindt 'er nog een redelyke lange straat. De priesters zonden daar eerst eenige dagen de beesten, die ter offerhande geschikt waren. Jesus Christus, hebbende het H. Avondmaal ingestelt, ging in den hof Gethsemane, en daar was 't dat men hem gevangen nam. 't Is het eenigste, dat de Christenen van Jeruzalem in 't Heilige Landt bezitten. De Franciskanen hebben het zelve gekocht onder den naam van dat zy het als geleent hebben. Zy bezaaien dat landt niet, maar vergenoegen zich met 'er 8 olyfbomen te laten staan, die eenige historieschryvers willen dat 'er al van Christus tyde af gestaan hebben. Maar indien men acht geeft op de schrikkelyke verwoestingen, die 'er te Jeruzalem geschied zyn, en de zware belegering van Titus, die geen boom liet staan, zelf vier mylen in het ronde, wie kan dan zyne toestemming aan dat gevoelen geven? De geestelyken zyn zeer in hun schik met de vruchten van deze bomen. Zy verzamelen de olyven, laten ze drogen, en maken 'er paternosters en rozekranssen van. *Mattheus* XXVI, 36. *Simon Diction. de la Bible.*

GETULIE, een groot koninkryk van Afrika, aan den vloedt Niger, tegenwoordig een gedeelte van Biledulgerid en Zara. Het was tot dus verre, dat de Romeinen hunne overwinningen in Afrika bepaalden. *Sallustius de B. Jugurth. Plin. l.* V. *c.* 4. *Cellarius Not. Orb. ant. P.* III. *p.* 220.

GETULIUS, de bynaam van eenen *Lentulus*, die burgermeester was ten tyde van Tiberius. Hy gaf zyne dochter aan den zoon van Sejanus, en was de eenigste, die dien ongelukkigen bybleef. *Tacit. Ann.* IV. 42, 46. VI. 30.

GEUBACH, een sterk kasteel in het sticht Wurtsburg, 't welk te voren het adelyk geslacht *Zolner* toebehoorde. Maar de Wurtsburgsche bisschop *Julius Echter* kocht het voor zynen broeder, die het liet versterken, en daar in een zeer aanzienelyke boekzaal oprechtte, die naderhandt in den dertigjarigen oorlog door de Zweden geplundert wierdt. Heden behoort het aan den grave van Schonborn. *Pastor. Franc. Rediv.*

GEUS, GEUZEN, eene verbastering van het Fransche woordt *Gueux*, dat een *deugniet*, *bedelaar*, of *landloper* betekent. Zie hier den oorspronk dezer benaminge. Wanneer in den beginne der Nederlandsche beroerten, veroorzaakt door het onderdrukken der oude vryheit en de wrede vervolgingen over den Godsdienst, onder de regeringe van koning Philips den II van Spanje, en de landvoogdesse in de Nederlanden, Margareta van Parma, in den jare 1566, de heer van Brederode, nevens een groot getal edelen, dat vermaarde smeekschrift overgaven aan de gemelde Margareta, wierdt zy zeer verbaast, ziende den adel, en aan des zelfs hoofdt den heer van Brederode, in zo groot een getal verschynen. De baron van Barlemont, hare ontroering merkende, en haar gerust willende stellen, zeide: *Qu'ils n'est oient que de gueux*, dat is te zeggen, *dat het maar guiten* of *bedelaars waren.* Deze woorden, tot smaadt der verbondene edelen uitgebraakt, wierden in een anderen zin van hen opgevat. Zy lieten goude penningen slaan, die zy aan hunne halzen droegen, op welker eene zyde stondt het borstbeeldt van koning Philips, en op de andere een bedelaars zak, van twee zamengevoegde regte handen aangevat, en deze woorden in den randt rondom het borstbeeldt des konings: *Fidelles au Roy*, dat is: *Getrouw aan den koning*, en om den knapzak: *Jusque à la besaçe*, dat is: *tot den bedelzak toe.* De edelen volgens aan tafel zittende, begonnen te spreken, wat naam zy hun bondgenootschap zouden geven, en terwyl zy daar over hunne gedachten lieten gaan, en de smaadwoorden van den baron van Barlemont herkaauwden, riepen zy gezamentlyk uit: *Vivent les Gueux.* Hier by kwam, dat op het einde van de maaltydt de heer van Brederode een bedelzak nam, den zelven om zynen hals hing, voorts een houten nap met wyn opvatte, en daar mede het gezelschap toedronk, met betuiginge van gereed te zyn om goedt en bloedt voor de verdediging van des lands vryheden op te zetten. Terstondt begonnen alle de anderen met luider stemme te roepen: *Vivent les Gueux*, drinkende hoofdt voor hoofdt uit de zelve nap, en met de zelve betuiging. Dus nam de naam van *Geuzen* zynen aanvang, die zo veel geruchts in Europa heeft gemaakt, en niet min in Nederlandt vermaard is geworden, dan die der Protestanten in Duitschlandt, en die der Hugenotten in Vrankryk. In de volgende dagen verschenen de edelen binnen Brussel, in grof graauw monnikslaken gekleed, met houte napjes aan hunne gordels, en de bovengemelde penningen om den hals, zynde de eerste gedenkpenning, wegens de Nederlandsche beroerten gemunt. Ook kwamen 'er kopere penningen voor den dag, met dit opschrift aan de eene zyde: *Escu de Vyane*, dat is: *het schildt van Vyanen*, om dat Brederode daar heer van was. Aan de andere zyde stonden de wapenen van het huis van Burgundië, met deze woorden: *Par flammes & par fer*, dat is: *door vuur en staal*; of, volgens Hooft, *Par flammes & par feu*, dat is: *door vlammen en door vuur.* Daar waren 'er, die op hunne borst een houten napke hechtten, aan zilvere banden, en *Vive le Geux* daar op gesneden hadden. Sedert dien tydt hebben de Roomsch-Katholyken het woordt *Geuzen*, door Barlemont verachtelyk aan de edelen, schoon de meeste Roomsch-Katholyken waren, gegeven, alleen uit enkele bitterheit, aan de belyderen van de Euangelische lere, 't zy Gereformeerden, of Lutherschen, toegepast; gelyk de zelve dan gewoonlyk met dezen name in de Nederlandsche geschiedboeken, van den bovengemelden jare 1566 af, tot het einde der veertigjarige Nederlandsche beroerten toe, voorkomen en genoemt worden. Van de WATERGEUZEN zal hier na op zyn letter afzonderlyk gesproken worden. *P. C. Hooft Nederl. en Slichtenhorst Gelderf. Geschied. op het jaar* 1566 *en de volgende.*

GEUZEN. Zie GEUS.

GEUZEN-BRIL, eene sterke schans, door de Spanjaarden in den oorlog met den Vereenigden Nederlandschen Staat opgeworpen, en dus geheten, anders genoemt geweest het *kasteel van Saftingen*, of van *S. Anna.* Ze is gelegen in het Noord-Oosterdeel van Vlaanderen, in het Hulster ambacht, ten Noord-Oosten van de stadt Hulst, aan de Honte, of Wester Schelde, tegen Zuid-Bevelandt, in Zeelandt, over. Dit kasteel, of schans, wierdt den Spanjaarden in den jare 1632 door grave Willem van Nassauw voor den Vereenigden Staat ontweldigt. *De Raey Dict. Geogr.*

GEVALIE, hoofdstadt van Gestritië in Zweden, alwaar de rivier Gesunda in den Bothnischen zeeboezem valt. Niet verre van daar leggen beroemde kopermynen.

GEVART, (JAN) of *Johannes Gevartius*, een beroemd Rechtsgeleerde, geboortig van Brussel, was in den beginne een advokaat, en wierdt om zyne geleerdheit niet alleen in beide de Rechten, maar ook in de historien en andere wetenschappen, van iedereen geacht. Hy wierdt in den jare 1607 door den aartshertog Albert en zyne gemalinne Clara Eugenia benoemt om de onderhandeling met de Vereenigde Nederlanden wegens het twaalfjarig bestandt by te wonen. Na dat zyne vrouw gestorven was, wierdt hy kanunnik en officiaal te Antwerpen, alwaar hy ook den 30 April des jaars 1623 stierf, in den ouderdom van 60 jaren. Hy heeft twee zonen nagelaten, *Karel*, deken en kanunnik te Turnhout, en *Caspar*, secretaris te Antwerpen. Hy heeft verscheide schriften, behorende tot eene historie van Brabandt, nagelaten; maar de zelve zyn nog niet in 't licht gekomen. *Thuanus l.* CXXXVIII. *Baudius l.* I. *de Ind. Belg. Haræus Ann. Belg. T.* III. *Miræus de script. sec.* XVII. *Dessellius Bibl. Belg.*

GEVART, (KASPAR) een zoon van Jan Gevart, hier voor gemeld, was geboren te Antwerpen in den jare 1593. Hy leide in het Jesuitisch collegie aldaar goede gronden tot de studiën, van waar hy naar Loven en Douay, eindelyk naar Vrankryk ging, en nam zo toe in geleerdheit, dat men hem met recht onder de geleerdsten van zynen tydt rekende. Naderhandt wederom te Antwerpen gekomen zynde wierdt hy daar secretaris van de stadt. Zyne schriften zyn: *Lectiones Papinianæ; Electa; triumphus Austriacus*, enz. *Andreæ Bibl. Belg.*

GEVAUDAN. Zie GIVAUDAN.

GEVIO, een steedtie in Zwitserlandt, en onder het Milanees behorende, gelegen in het gebiedt van Val-Madia, aan de rivier Madia, vyf mylen van de stadt Locarno. *Maty Dict.*

GEVRES, een kleine plaats in 't Fransche landschap Maine, 't welk den tytel van marquisaat, en eindelyk van hertogdom bekomen heeft, waar van het geslacht *Potiers de Tremes* zich dien eernaam toeëigende.

GEX, eene kleine landstreek, die onder de Fransche provincie Bugey gerekent wordt, grenzende ten Noorden aan het graafschap Burgundië, ten Oosten aan het landt van Vaux, in het Canton van Bern, ten Westen aan Bugey, en wordende ten Zuiden van Savoje ten dele door de Rhone en ten dele door het Geneefsche meir afgescheiden. In het zelve legt eene stadt van gelyken name. Zy behoorden beide, zo wel de stadt als 't landt, aan den hertog van Savoje, maar de zelve heeft het aan de Fransche kroon by het gesloten verbondt te Lions van 't jaar 1601 afgestaan. *Aubigny hist. univ. T.* III. *l.* V. *c.* 11.

GEYER, eene kleine stadt in het Meissische ertsgebergte, een myl van Annaberg, die men zegt in 't jaar 1395 gebouwt te zyn. *Albini Meisnische Berg-Chron. p.* 20 *& seq. Knaut prodr. Misn.*

GEYL, of GEYT, een rivier in Duitschlandt, nemende haren oorsprong op de grenzen van Tirol, in opper-Carinthië, het welk zy ten eenemaal van 't Westen naar 't Oosten doorsnydt, en zich een weinig boven Villach in de Drave ontlast. *Maty Diction.*

GEYN, of GEIN, (HET) een beroemde plaats in de oude Nederlandsche geschiedenissen, in het Nederquartier van het sticht van Utrecht, wel niet verre van de rivieren de Lek en Yssel, doch niet op den oever van een van beide gelegen; het welk de reden is geweest, dat de tol, welken de bisschoppen van Utrecht, door de vergunninge der keizeren, hier hadden, naar Vreeswyk of de Vaart is overgebragt, als blykt uit den giftbrief van keizer Philips van den jare 1200. Het staat in de oude Jaarboeken en gedenkschriften vermeld als een stadt, in het Latyn gezegt *Ganum*, *Geyna* en *Geynum*, en Antonius Matthæus is zelfs byna van gedachten, dat het van ouds machtiger is geweest dan Amersfoort: want wanneer de laatstgemelde stadt in zekere schattinge tien ponden Utrechtsch geldt betaalde, moest het Geyn vyf en twintig ponden opbrengen. Doch het is zeker, dat het gene muren en poorten, maar alleen stads rechten gehad heeft; het welk, zeker, niet genoeg is om 'er strax een stadt van te maken. De bisschoppen van Utrecht hadden in dit Geyn eene hofstede, met een huis, slot, of toren, met bolwerken ver-

versterkt. Dirk de VII, graaf van Hollandt, stiet 'er in den jare 1201 zyn hoofdt voor: doch graaf Floris de IV, met zyn leger de Lek komende opvaren, heeft het in den jare 1224 verovert en in de assche gelegt. Het wierdt in den jare 1292 weder opgebouwt, maar ook, volgens *Beka*, ten twede male weder vernielt en verbrand door grave Willem den II. Het zegel van Geyn, gelykende naar dat van andere steden, of ten minste stads rechten hebbende plaatsen, kan by Ant. Matthæus (*de Nobil. lib.* III, *pag.* 832) gezien worden; maar om de menigvuldige oorlogsrampen en verwoestingen, die het zelve van tydt tot tydt heeft geleden, heeft het den naam van eene stadt niet kunnen behouden, en is wederom een dorp geworden, tegenwoordig OUDGEYN genoemt. Volgens Ant. Matthæus heeft het oude en vermaarde geslacht der *Geynen* deze plaats haren naam gegeven; maar volgens het zeggen van anderen heeft het zelve zynen naam van deze plaats gekregen; een verschil, bezwaarlyk om te beslissen, om dat de geslachten van ouds zo wel hunne namen aan de plaatsen, huizen, of kasteelen gegeven, als van de zelve ontfangen hebben: doch daar is ook weinig aan gelegen. De kerk, te Geyn gestaan hebbende, was ouder dan de stadt, als zynde al gebouwt in den jare 1217, daar Geyn stads rechten eerst heeft gekregen in den jare 1294.

Na den jare 1423 hebben drie vrouwspersonen, afkomstig uit het verdronken dorp Altena, in Geyn, toen al lange verwoest, een klooster van Reguliere kanunnikessen, *Nazareth* genoemt, beginnen te timmeren. Tot dat werk hielp grotelyks eene ryke dochter, met name *Beatrix van Dordrecht*, en de inkomsten dezes kloosters wierden merkelyk vermeerdert door *Hermannus van Voskuyl*, een Utrechtenaar, een ryk man, te Parys gepromoveert, en in den jare 1453 tot eigen biechtvader der kanunnikessen aangestelt. *Margareta*, Willem Hollens dochter, is eerste priorin van dit klooster geweest, en heeft in den jare 1460 een muur om het zelve doen trekken. In vervolg van tydt is de parochiekerk, aan welke het klooster gebouwt was, den kanunnikessen mede ingeruimt, wordende in den jare 1515 door de toenmalige priorinne, *Sophia van Hove*, zeer verbetert. Maar eindelyk zyn de nonnen van dit klooster in den den jare 1572, wegens den oorlog met Spanje, al te maal weggevlucht, en het klooster zelf is vervolgens afgebroken. *Ant. Matthæus de Nobil. lib.* II. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II, *fol. 66. Slichtenhorst Geld. Geschied. op het jaar* 1223. *Hist. van het Utrechtsche bisdom II Deel.*

GEYSA de I, koning van Hungarië, een zoon van koning Bela, bygenaamt de eerste of de Hinkende, die in 't jaar 1063 overleedt. Hier op verklaarden de Hungaren den jongen prins Salomon voor hunnen koning, wiens vader, koning Andreas, de oudste broeder van Bela den I geweest was. Geysa week hier op met zyn broeder Ladislaus in Polen, en maakte onder de handt koning Salomon zo veel moeielykheden, dat hy genoodzaakt was zyne toevlucht by keizer Hendrik den IV te zoeken. Door dezen bystandt verkreeg hy wederom het bezit van den troon, vergeleek zich ook met Geysa, die hem de stadt Griekisch-Weissenburg hielp innemen. Maar vermits 'er over den verkregen buit wederom oneenigheden ontstonden, was Salomon op nieuw genoodzaakt het landt te ruimen, wierdt eindeklyk zelfs monnik, en stierf te Pola in Istrië in den jare 1077, of, zo als anderen schryven, 1075. Geysa in 't tegendeel, dien men in het jaar 1075 tot koning uitriep, behieldt de kroon van Hungarië niet lang, vermits hy in den jare 1079, of 1080, dit tydelyke verliet, en zynen broeder Ladislaus tot opvolger hadt. *Bonfin. de reb. Hung. Volaterran. l.* VIII.

GEYSA de II, koning van Hungarië, een naneef van den voorgemelden, en een zoon van koning Bela den II, met den bynaam van den Blinden. Als deze in den jare 1141 overleden was, was Geysa de II zyn opvolger, en hadt den roem van een verstandig, dapper en gelukkig vorst te zyn. Hy geraakte met Hendrik, hertog van Oostenryk, over de grensscheidinge in oorlog. Hoewel hy nu in den beginne grote voortgangen maakte, ook de stadt Presburg innam, wierdt hy nochtans op 't laatst in 't jaar 1143 ten eenemaal geslagen, zo dat de overwinnaar met den veroverden buit vele kerken verrykte. Hy leefde met keizer Conraad den III, en Lodewyk den VII, koning van Vrankryk, in goede vriendschap, en was deze beide vorsten op alle wyze behulpzaam in hunnen tocht om 't H. Landt te veroveren. Op de te rug reize uit Palestina sloegen zich vele Duitschers, inzonderheit Saxen, in Hungarië en Zevenbergen ter neder, die hy met vele voorrechten begunstigde. Hy stierf in den jare 1161, en hadt tot opvolger zynen zoon *Stephanus* den III. *Bonfin.*

GEYSING, een bergvlek digt by Altenberg, onder het hoge gebergte van dien naam, aan de Möglitz gelegen. Deze plaats wordt doorgaans in tween gedeelt, zo dat de eene helft genaamt wordt *Alten-Geysing* (Oud-Geysing) toebehorende aan het keurvorstelyke Saxische ampt Altenberg, en het andere gedeelte *Neu-Geysing* (Nieuw-Geysing) toebehorende aan die van Bunau te Lauenstein. *Knaut Prodr. Misn. p.* 178.

GEZAIRA, oudtyds *Eden*, een eilandt van Turkyë, in Asië, omtrent drie mylen in zynen omtrek, midden in den Tigris, vier mylen boven Bagdad. Men geeft ook den naam van *Gezaira*, 't welk een eilandt betekent, aan het gehele Diarbek, om dat het byna ten eenemaal van den Euphraat en den Tigris omringt is. Dit was de oorzaak, dat de ouden het *Mesopotamië* noemden, dat is zo veel te zeggen als een landt tusschen twee rivieren gelegen. *Baudrand.*

GEZAIRA, eene streek lands in Afrika, in Barbaryë, van de drie hoofddelen des koninkryks Algiers, tusschen de provincie Bugia ten Oosten en Teneza ten Westen, palende ten Noorden aan de Middelandsche zee, en ten Zuiden aan 't gebergte, gelyk *Johannes Leo* getuigt. De hoofdstadt daar van is *Algiers*, van de Arabieren *Gezaira* genaamt. *Marmol Afric.*

GEZANTEN, of AFGEZANTEN, worden de genen genoemt, die de belangen van den eenen staat by den anderen onder dezen naam waarnemen, het welk met verschillende macht, waardigheit, rang en inkomen geschiedt. Eenigen worden *plenipotentiarissen*, dat is *gevolmachtigden*, genoemt, onder welken naam de zelve volkomen macht hebben om te doen en te laten wat hen ten dienste van hunnen staat nodig schynt. Hunne verrichtingen kunnen ook van den gene, die hen afgezonden heeft, buiten de hoogste noodzakelykheit niet afgekeurt en verworpen worden, wanneer zy schoon de bepaling der lastbrieven, welke hunne meesters hen in 't geheim plagten mede te geven, te buiten hadden gegaan; en of schoon de ontworpen verbonden van de plenipotentiarissen aan hunne opperhoofden zelfs om der zelver goedkeuring en ondertekening gezonden worden, zo staat het den overbeden zelfs dan niet meer vry dat gene te weigeren, waar toe hunne plenipotentiarissen zich verbonden hebben. Doch de ervarenheit toont, dat zulks weinig te beduiden heeft; dat de tytel van plenipotentiaris merendeels een eernaam is, die zo wel de *ambassadeurs* als *envojeés* gegeven wordt, gelyk dan ook de Fransche envojées te Regensburg, zonder onderscheidt en opzicht van hunne macht, den zelven tytel voeren. In opzichte van de waardigheit of het aanzien onderscheidt men de gezanten in die van den eersten en in die van den tweden rang. De eerste zyn die ambassadeurs, welke de plaats van hunnen meester bekleden, en zyn persoon verbeelden, dat men uit hunne geloofsbrieven erkennen moet, die van de lastbrieven, die een ambassadeur zo wel als een envojée hebben kan, moeten onderscheiden worden. Men vindt zulk een onderscheidt in het Duitsche ryk, alwaar de volmachtsbrieven aan het keur-Mentzische directorium, maar de geloofsbrieven aan den keizer moeten overgegeven worden. Zulk een ambassadeur kunnen gene zenden, dan die wettige opperheerschers zyn, en als zodanige by andere volkeren erkent worden. Op het artykel van AARSEN is gezien, dat François van Aarsen de eerste geweest is, die den tytel van ambassadeur van de Vereenigde Nederlanden gedragen heeft, zynde door de Republyk van Venetië, en vervolgens door den koning van Vrankryk in die waardigheit erkent, na dat de koning van Spanje zelfs met de Vereenigde Nederlanden tot het sluiten van eenen stilstandt, als met een vryen en onafhankelyken Staat in onderhandeling was getreden, gelyk zy dan ook vervolgens alom aan alle hoven in hare ambassadeurs voor zodanig is erkend en geëerd geworden. Hoewel de Franschen aan de Duitsche vorsten gaarne eenige souvereiniteit toestaan, zo wilden zy echter der zelver gezanten op de Nimweegsche vredehandeling voor gene ambassadeurs, maar alleen voor envojées, of afgezondene staatsbedienaars, erkennen, en wilden zelfs den keurvorsten het recht, om afgezanten van den eersten rang te zenden, betwisten. Doch alzo zulks den Brandenburgschen gezant voortyds zo wel in Polen by de Olivasche vredehandeling, als by de Franschen zelfs was toegestaan, zo zagen zy wel, dat het geen plaats zoude kunnen hebben den gezant des eenen hoger dan dien des anderen te stellen, en dat zulks aan alle de keurvorsten eindelyk het grootste misnoegen zoude geven, en de vrede vertragen, dat toen hun oogmerk niet was. Zy stonden dan aan de keurvorstelyke gezanten den tytel en het tractament van ambassadeurs toe. Doch niettegenstaande dit alles is het den zelven gezanten tot nog toe in Vrankryk niet geoorloofd met gedekte hoofden gehoor te hebben, het welk nochtans anderen ambassadeurs, en zelfs dien des hertogs van Savoje, toegestaan wierdt; daar, uit krachte van een vergelyk met de keurvorsten, deze hertog in persoon aan de zelve den voorrang geven moet. Daarom plegen de keurvorsten gene ambassadeurs aan den koning van Vrankryk te zenden, gelyk die ook alleen door envojées met hen handelt. De vorstelyke gezanten konden echter zo veel op de Nimweegsche vredehandeling niet verkrygen, waar van waarschynlyk de grootste oorzaak was, dat de Franschen daar door verhinderen wilden, dat de hertog van Lotharingen in de vredehandeling deel mogt hebben. Doch deze hertog, dien het meer om de wederbekoming zyner landen dan om het *ceremonieel* te doen was, zondt dit maal eenen envojée, protesterende, dat hy zulks deedt zonder afstandt van zyn recht, gelyk ook Lunenburg en Nieuburg zich op de zelve wyze gedroegen. En hoewel na dezen Furstnerius, een Hoogduitsche schryver over de vrage, *Of ryksvorsten ambassadeurs zenden kunnen?* der vorsten recht met de pen op het krachtigste beweerd hebben, zo heeft zulks echter het recht der vorsten niet buiten betwisting kunnen stellen. Verders zyn de ambassadeurs of gewone (*ordinair*), of buitengewone (*extraordinair*), waar omtrent aan te merken is, dat de laatsten in Vrankryk op kosten des konings drie dagen vrygehouden en onthaalt worden. Wanneer zy beide van eenen meester gezonden zyn, moet de gewone ambassadeur voor den buitengewonen wyken, waar van dit voorbeeldt voorhanden is, dat de gewone Hollandsche ambassadeur Boreel in 't jaar 1660 onder de buitengewone ambassadeurs plaats moest nemen. Zo pleeg men ook twee ambassadeurs te gelyk te zenden, de welke een en zelve tractament genieten. Hoewel de Engelschen en de Franschen op de Nimweegsche vredehandeling den tweden Brandenburgschen gezant den tytel van ambassadeur weigerden, waar van echter Engelandt wel haast afstondt, waar op de anderen mede volgden; zo dat de twede gezant der keurvorsten tegenwoordig van den

eersten niet meer onderscheiden wordt. Het onthaal, dat een koninklyken en keurvorstelyken ambassadeur aangedaan wordt, is, dat hy eene openbare intrede doedt, met bedekten hoofde, en zittende gehoor heeft, het eerste bezoek van de andere aanwezende gezanten ontfangt, en het zelve in het tegendeel de nieuwaankomende doedt; in welk laatste geval hem de voorrang en de opperste plaats gegeven wordt. De tytel van *excellentie* wordt hem in zyne voornaamste betekenis, en zelfs van de koningen en kanceleryen gegeven. Zie EXCELLENTIE. In Vrankryk worden zy in des konings koets ter gehoor gehaalt, en mogen tot in den binnensten hof van de Louvre ryden. Wanneer zy gehoor genieten, zitten zy onder een verhemelte, en hunne gemalinnen worden, op setels zonder armen noch rug, of op schabellen, door de koninginne gehoord. Het overige *ceremonieel* is naar het onderscheidt der hoven verschillende; waar by dit nog aan te merken is, dat zulke ambassadeurs, welke het zelve meer in den naam dan in de daadt zyn, en dikwils van enkele steden met dezen tytel aan hunne overheren afgezonden, en van de zelve daar voor aangenomen worden, diergelyk onthaal niet bekomen. Namentlyk het is tot nu toe dikwils geschied, dat de Italiaansche steden Bologne en Ferrare, als ook de stadt Messina, aan hunne opperheren afgezanten onder den naam van ambassadeurs gezonden hebben, welke van de hoven in zo verre daar voor aangenomen zyn. Doch gelyk deze de opperheerschappy van hunne heren onderworpen zyn, en zelfs het recht van gezanten niet genieten, zo mag hun tytel ook met die der andere ambassadeurs in geen vergelyking komen. De afgezanten van den tweden rang worden Envojées genoemt, de welke wel de algemeene rechten der gezanten genieten; maar in het byzonder het onthaal van een ambassadeur niet bekomen, uit overweginge, dat zy hunne opperheren niet verbeelden. Zy houden daarom ook een minder staat, gemerkt zy slechts tot sparing van onkosten, en tot vermyding van het verschil over den rang uitgevonden zyn, toen men in de XVI eeuw nog alles nunciën noemde. Zulk een envojée moet zonder onderscheidt voor een ambassadeur wyken, gevende de keizer hem staande en met gedekten hoofde gehoor: doch by den koning van Vrankryk zit hy en bedekt zich; daar in het tegendeel een envojeé zich zo wel voor hem als voor den keizer ontbloten moet. De wereldlyke keurvorsten geven hen ongedekt en staande gehoor; doch by de geestelyke keurvorsten mogen zy zitten, en zich bedekken. Zulk een onthaal genieten ook alle die genen, en worden voor blote envojées gehouden, in welker geloofsbrieven de waardigheit van ambassadeur niet eenvoudig uitgedrukt is, of welker meesters het recht van ambassadeurs te zenden niet oeffenen. Aldus hebben de Hanzeesteden dikwils aan de Franschen en aan de Hollanders gezanten, onder den naam van *Legati Deputati*, ook wel *gedeputeerde ambassadeurs*, gezonden, die echter niet hoger dan envojées aangezien wierden. Op de zelve wyze wierdt in 't jaar 1651 by het verdrag tusschen Brandenburg en de Paltz de Hollandsche gezant, de baron van Gent, de welke in zyn geloofsbrief *gecommitteerde* of *buitengewone gedeputeerde* genoemt was, niet hoger dan voor een envojée gehouden; het welk ook in 't jaar 1677 op de Nimweegsche vredehandeling den tweden Deenschen gezant gebeurde, dien zyn koning den Deenschen ambassadeur, onder den naam van *Deputatus extraordinarius*, toegevoegt hadt. Zo worden ook de keizerlyke *commissarissen plenipotentiarissen* te Regensburg niet anders dan voor envojées aangezien, hoewel de tytel van commissaris anders eene gansch andere betekenis heeft: want zo wordt die geen eigentlyk een commissaris genoemd, welken een opperheer aan zyne onderdanen zendt, in welke betekenis de keizer ook zyne afgezanten in 't ryk commissarissen noemt, en uit welken hoofde de Republyk van Geneve in 't jaar 1574 de keizerlyke commissarissen niet aannemen wilde. Dewyl nochtans de commissarissen der Noordsche kronen, en die der Hollanders, aan de koningen van Vrankryk en Engelandt dikwils voor envojées zyn toegelaten geworden, en dat 'er ook voorbeelden zyn, dat de keizer en de Venetianen zich in de grensscheidingen daar van bediend hebben; zo wordt den keizerlyken commissarissen te Regensburg het onthaal van een envojée van de vremde kronen zonder weigering gegeven. Onder de envojées behoren ook de *Residenten*, die niet anders dan gewone envojées zyn, en zulk onthaal te Rome en aan andere hoven genieten, uitgezondert in Vrankryk en te Wenen, daar men eenig onderscheidt tusschen een resident en een envojée maakt, waarom men ook in Vrankryk weinig residenten meer vinden zal. Ja om dat byna iedereen, dien voor dezen de tytel van agent genoeg was, een resident genoemt wil worden, zo pleeg men ook daar na te zien, of zulk een resident een staatsbedienaar was, en staatszaken onder handen hadde, of dat hy zich slechts met verzoeken bemoeide; in welk eerste geval men hem wat meer eerbewys dan aan een agent betoonde. Een *agent* is eigentlyk geen afgezant; maar zulk een, die 'er zyn werk van maakt om te bevorderen, dat zynes heren zaken afgedaan mogen worden, gelyk zulks de agenten der ryksvorsten te Wenen by den rykshofraadt verrichten. Zy hebben derhalven gene geloofsbrieven, maar brieven van voorschryving, en genieten de zekerheit van het recht der volkeren niet. Zy verkrygen geen gehoor, maar moeten hunne voorstellingen by de geheimschryvers van staat, of by den gene, die diergelyke voorstellingen aanneemt, doen. Ten laatste zyn 'er noch *gedeputeerden*; met welken naam de genen genoemd worden, die door onderdanen aan hunne overheren gezonden worden. Zo wordt deze tytel op de ryksvergadering aan de gezanten der standen gegeven; het welk Furstnerus zelfs tot de Westphaalsche vredehandeling uitstrekt. Deze gedeputeerden hebben het recht der volkeren niet, maar staan onder het gerechtsbedwang; gelyk keur-Saxen als aarts-maarschalk het zelve te Regensburg oeffent. Eindelyk is van het recht der gezanten, het welke alle de genen genieten, die voor gezanten gehouden worden, dit nog te zeggen, dat zy onstrafbaar zyn, welke zekerheit het recht der natuur en dat der volkeren hen geeft. Want alzo de gezanten den bandt der menschelyke zamenleving onderhouden en herstellen moeten, zo zoude zich een verstandig man niet ligt daar toe laten gebruiken, indien zyne eere of zyn leven daar door gevaar konde lopen. Daarom kan een opperheerscher, aan wien een gezant gezonden is, als deze eene strafwaardige daadt begaat, niets meer doen, dan dat hy deswegen van des gezanten meester voldoening vordere, of de onderhandeling met den zelven afbreke. Want een gezant verbeeldt den persoon van zynen meester, die zich eenen anderen noch wil, noch kan onderwerpen, dewyl zy elkanderen gelyk zyn. Een gelyke nu kan een anderen zyns gelyken niet straffen, dewyl de straf een bedryf der overigheit over hare onderdanen is. Doch wanneer een gezant muitery in een staat sticht, en de onderdanen tegen de overheden in de wapenen brengt, zo wordt daar door de oorzaak, waarom men hem heilig zoude houden, weggenomen, om dat de gezanten hunne zekerheit verkrygen door de aanneming van den gene, aan wien zy gezonden worden, die nochtans altydt die stilzwygende voorwaarde, dat de gezant geen inwendige onrust verwekken zal, vooraf vaststelt. In zulk een geval mag men zulk een gezant vasthouden, en tot de straf vorderen, gelyk men aan de Zweedsche gezanten Gyllenberg en Gortz in 't jaar 1717 in Engelandt en Hollandt daar van de voorbeelden gezien heeft. Ter oorzake van schulden zoude het echter kwalyk geschieden kunnen, dat men een gezant zoude ophouden. De koningin Anna van Engelandt wist zich deswegen by den Czaar wel te verontschuldigen, wanneer in 't jaar 1708 een koopman van Londen den Russischen envojée op zyn vertrek aanhieldt. Doch men heeft ook voorbeelden, dat de Hollanders de Spaansche gezanten over schulden hebben aangehouden, en dat in 't jaar 1500 de pausselyke legaat wegens schulden te Augsburg is aangehouden. De overige rechten der afgezanten zyn, dat zy vry zyn van accynsen en andere belastingen, en dat zy overal een zeker geleide bekomen. Men kan verder daar over nazien *Wicquefort de Legatis. Henninges de Legatis. Kulpisius de jure Legat. Fursnerius de suprematu. Feltmann. de tit. hon. Tractat uber die frage, ob es recht sey einen gesandten zu arrestiren. Glafeys Disquisitio de Gyllenb. & Goerzii arresto. Zouchæus vom tractament der gezandten und deren domestiquen. Mercur. Hist. an.* 1710. *p.* 375. *Thomas. Jurispr. Judic. Werlich. Augsp. Chron. P.* II. *p.* 260. *Callieres l'art de negocier p.* 70.

GEZIRA, oudtyds eene stadt van Assyrië in Asië, gelegen in de provincie Erzerom in Turkyë, op een klein eilandt, gevormt door den Tigris, tusschen de stadt Diarbek en Mosul, omtrent 30 mylen van de eene en de andere. *Baudrand.*

GEZZA, (PHILIPS) te Rome geboren, eerst een Dominikaner monnik, vervolgens hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en naderhandt penitentiaris. Hier op wierdt hy bisschop te Tivoli, en eindelyk maakte hem paus Urbanus de VI in 't jaar 1378 kardinaal. Hy was een van de geleerdste kerkvoogden zynes tyds, en heeft aanmerkingen over de Natuurkunde van *Aristoteles* geschreven. Hy stierf in den jare 1584. *Onuphrius & Ciacconius in Urbano* VI. *Aubery Cardin.*

GFUG, of GEFUGE, een aanzienelyke en ten dele graaflyke familie en Silesië, bezittende in het vorstendom Brieg schone goederen. *Antony Gfug*, of *Gefuge*, was in den jare 1438 Raadt by de hertoginne van Lignitz, en kocht Lubenau, in Lignits gelegen. In den jare 1507 reisde *David Gefug* van Lubenau, onder het gevolg van hertog Frederik den III van Lignits, naar het H. Landt, en wierdt daar nevens den hertog tot ridder van het H. graf geslagen. Naderhandt was hy hofmeester by gemelden hertog, en verkocht in 't jaar 1520 Lubenau. *Hendrik Gefug* was heer van Gassendorf in Lignits, en in den jare 1578 kommandant van Gratsberg onder den hertog van Lignits Hendrik den XI. In den jare 1593 stierf *Adam van Gfug* en Follerdorf te Nieudorf, was de zoon van den bovengemelden David, Briegische Raadt, en heeft het vorstelyke huis Lignits 63 jaren gedient. Hy liet twee zonen na, *Adam* en *David*, en even zo vele dochteren. *David van Gfug* en Follerdorf te Jenkwitz, de zoon van Adam, was in den jare 1615 landvoogdt van het vorstendom Brieg. *Hans* of *Johan Georg van Gfug* en Schollendorf was in den jare 1717 byzitter in het landt en hofgericht van de vrye standsheerlykheit Wartenberg. *Christoffel Hendrik van Gfug* op Rosemitz in Brieg was een geleerd man; leefde nog in den jare 1720, en verzamelde een schonen voorraadt van Silesische adelyke geslachtbomen. In 't jaar 1720 bloeide ook *Karel Christiaan*, graaf van Gfug te Mantze, enz. die in den jare 1697 trouwde met Eleonora Carolina, dochter van grave Johan Hendrik van Hoogberg. In 't jaar 1715 was een graaf van Gfug overste over het koninklyke Poolsche lyfregiment. *Sinapii Schles. Curios.*

GHAMMA, eene rivier, volgens *Sanson*, van groot-Tartaryë. Zie AMUR, of AMOER.

GHEBRES, of GABRES, dus worden de Persiaansche Mahometanen genoemt, die den Alkoran niet aannemen, en voornamentlyk die genen, die men beschuldigt het vuur aan te bidden. Thomas Heyde spreekt van hen in zyn boek, genaamt *de Religione veterum Persarum*, 't welk gedrukt is te Oxford in 4. in den jare 1700.

GHELEN. Zie GELENIUS. (SIGISMUNDUS)

GHENARD, (ANTONY) kanunnik te Luik, en hoogleeraar in

in de Godgeleerdheit, leefde in de XVI eeuwe. Hy bevondt zich op het Concilie van Trente, en wierdt geloofsonderzoeker in 't bisdom van Luik; gaf eenige werken in 't licht, en stierf den 1 Maart des jaars 1593. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

GHENEOA, een koninkryk of provincie in Nigritië, aan den mondt van de rivier Niger. Dit landt stondt wel eer onder de heerschappy der Lumptunen, en betaalde hen schatting gedurende de regering van Soni-Heli; maar zyn navolger Yzchia overwon den koning van Gheneoa in den jare 1520, en voerde hem gevangen naar Gogo, alwaar hy stierf. Daar na wierdt dit koninkryk tot eene provincie gemaakt, en de grote markt, die men te Gheneoa pleeg te houden, wierdt van Tombut overgebragt. Men vindt in het gansche landt geen stadt noch kasteel. De gouverneur houdt zyn verblyf, nevens zyne Alfaquis, of mederegeerders, en de voornaamste lieden, in een groot dorp. De Niger, die op den zelven tydt als de Nyl overvloeit, vormt in de maandt van July, Augusty en September een eilandt van dat dorp, en wanneer het water begint te wassen, laden de kooplieden van Tombut hunne koopmanschappen in schuiten en kanoos. De provincie van Gheneoa verschaft overvloedt van rogge, ryst, vee en visch; maar men vindt 'er weinig vruchten. Men verzamelt 'er veel katoen, en de bewoners verruilen de zelve aan de kooplieden tegen lakenen, die men uit Europa in Barbaryë, en van daar derwaarts voert, als mede tegen zuivel, koper, wapenen, en andere dingen, die zy benodigt zyn. *Dappers Beschryving van Afrika.*

GHERARDO, (MAFFEUS) kardinaal, en patriarch van Venetië, was uit een adelyk geslacht aldaar gesproten. In zyne jeugt trok hy naar Camaldoli, en ontfing het geestelyk gewaadt uit handen van Paulus Venerio, abt van S. Michiel van Murano, wiens opvolger hy ook wierdt. Venetië verhief hem op zynen patriarchalen setel in den jare 1466, en paus Innocentius de VIII maakte hem kardinaal in den jare 1489. Hy hielp Alexander den VI verkiezen, keerde toen weder van Rome naar Venetië, en stierf den 14 September in den jare 1492. *Victorel. Aubery.*

GHET. Dus noemden de Joden den affcheidbrief, dien zy aan hunne vrouwen, als zy de zelve wegzonden, gaven; maar tegenwoordig gaat het onder 't gezag van vremde mogendheden en overheden, daar zy onder zwerven, als geen eigenheerschappy meer hebbende, zo gemakkelyk niet toe. Zy steunen in dit geval op de woorden *Deuternomium* XXIV, 1, alwaar staat: „ Wanneer een man eene vrouwe zal genomen, en die „ getrouwt hebben; zo zal het geschieden, indien ze geen ge- „ nade zal vinden in zyne oogen, om dat hy iets schandelyks „ aan haar gevonden heeft, dat hy haar een scheidbrief zal schry- „ ven, en in hare handt geven, en laten ze gaan uit zynen „ huize". Om nu alle bedrog hier omtrent voor te komen, hebben de Rabynen vele plegtigheden ingevoert, die noodzakelyk onderhouden moesten worden in 't geven van zodanigen scheidbrief, na dat zy alvorens hun best gedaan hadden om de zwarigheden weg te nemen, en de gehuwden wederom te verzoenen. Deze brief moest door een schryver in tegenwoordigheit van een of meer Rabbynen opgemaakt worden; zy moest op een parkement geschreven zyn, en slechts uit twaalf regelen bestaan, met vierkantte letteren, bezaait met talloze stippen en karacters, waar in de namen van den man en de vrouwe stonden. De schryver, de Rabbynen, noch de getuigen, mogten geen bloedverwanten van den man noch vrouwe zyn. Zie hier waar in de woorden van dezen scheidbrief Ghet bestonden. Boven aan stondt de dag, maandt, jaar, plaats, enz. *Ik N. verstoot vrywillig zodanige vrouwe N. vervremde my van u, en make u vry; u, N. die myn huisvrouw geweest zyt tot nu toe, en geve u verlof wederom te hertrouwen met dien gy wilt.* Deze brief geschreven zynde, vraagt de Rabbi met zachtzinnigheit den man, of hy vrywillig van deze vrouwe affcheidt. Dit moet, zo het mogelyk is, in tegenwoordigheit van tien getuigen geschieden, behalven de twee getuigen, die mede tekenen, en den dag, op welken de echtscheiding geschiedt, opschryven. Daar na gebiedt de Rabbi, dat de vrouw hare handen zal open doen, en hem de zelve toereiken om den scheidbrief te ontfangen, en na op nieuw het vorige nog eens gevraagt te hebben, zegt de man: *Zie daar uwe verstoting*; gevende haar het parkement: *Ik onttrek my van u, en geve u vryheit om te trouwen met wien gy wilt.* De vrouw neemt de zelve aan, en geeft ze aan den Rabbi over, die ze nog eens leest, haar verder bevelende niet eer te hertrouwen dan na verloop van drie maanden, om te weten of zy ook zwanger is; en na dit alles zyn zy gescheiden. *R. Leon de Modene Ceremonies des Juifs P.* IV. *c.* 6.

GHETALDI, (MARINUS) een wiskunstenaar van Ragusa, leefde in 't jaar 1607. Hy heeft verscheide werken geschreven, waar door hy veel achting verkreeg, als: *Apollonius redivivus*; *Collectiones problematum*, enz. *Vossius de scient. Mathem.*

GHEUHER, CHAN SULTAN, eene der dochteren Ibrahims, keizer der Turken, trouwde in den ouderdom van vyf jaren, volgens de gewoonte van dat landt; maar haar gemaal stierf weinig tyds hier na, en zy hadt vervolgens vyf mannen achter een, waar van de laatste was *Gurgi Mahomet*, bassa van Buda, die 90 jaren oud was, wanneer hy met deze princesse trouwde, die als nog de huwbare jaren niet bereikt hadt. *Gheuher* betekent een *parel*, en *Chan Sultan* noemt men zo wel eene vrouwe, als een man; dus wil haar naam zeggen, *de parel vrouwe Sultane. Ricaut de l'Empire Ottoman.*

GHIABER. Dezen naam geven de Persianen aan de afgodendienaars van hun landt, die nog een overblyssel hebben van hen, die het vuur aanbaden. Zy zyn nog in groten getale, en bestaan ten eenemaal een der voorsteden van Ispahan. Men noemt hen ook *Alech Porest*, dat is *aanbidders van 't vuur.* Ook hebben de Persianen dat woordt als een scheldnaam in gebruik. *Piedro della Valle Reizen.*

GHIAOUR. Dezen naam geven de Turken aan hen, die zy aanmerken als Heidenen en ongelovigen, noemende veeltyds ook de Christenen alzo. Dit woordt heeft zynen oorsprong van het Persisch, en schynt af te stammen van het voorgaande, daar zy, gelyk gezegt is, die genen door verstaan, die 't vuur aanbidden. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

GHIBERTUS, tegenpaus, door keizer Henrik den IV tegen Gregorius den VII aangestelt, was van Parma geboortig, en kancelier van gemelden keizer. Hy hieldt het altydt met den zelven, wierdt ook door des zelfs bemiddeling aartsbisschop van Ravenna, en toen in de kerkvergadering van Brixen in de maandt July des jaars 1080 paus Gregorius de VII afgezet wierdt, kwam deze onder den name van *Clemens* den III in zyne plaats. Hy kroonde Henrik in het jaar 1084 op Paaschdag, en stierf in den jare 1100; doch zyn lyk wierdt ten tyde van Pascalis den II opgegraven, en in de rivier, die naar Ravenna loopt, geworpen. *Ursperg. Chron. Platina. Sigonius de regn. Italiæ l.* IX.

GHILERI, (MICHIEL) zie PIUS de V, paus van Rome. Daar is te Rome nog een ander MICHIEL GHILERI geweest, die een Reguliere geestelyke was, en verscheide uitbreidingen over het *Hoogliedt*, en *Catena veterum patrum Græcorum & aliorum in Jeremiam & Baruch* geschreven heeft. Het laatste werk is te Lions gedrukt in 't jaar 1625 in folio. *Miræus de script. sæc.* XVII.

GHIERRA D'ADDA. Zie ADDA.

GHILINI, (CAMILLUS) geboren te Milaan, was een zoon van Joh. Jakob, geheimschryver en Raadsheer van staat by de hertogen van Milaan. Na dat hy in verscheide wetenschappen verre gevordert was, geraakte hy by 't hof en geleerde lieden in groot aanzien, wierdt Raadt van prins Lodewyk, den zoon van François den II, en diende hem negen volle jaren. Toen wierdt hy aan keizer Karel den V naar Spanje gezonden, woonde vervolgens de vredehandeling te Boulogne by, en haalde voor zynen vorst de Deensche princesse Christina. Hier op ging hy wederom naar Spanje; maar wanneer hy naar huis wilde keren, wierdt hy in Sicilië van Antonio Leva in 't jaar 1535 door vergift om 't leven gebragt. In zyne jeugt heeft hy geschreven: *Liber exemplorum omnium sæculorum. Ghilini Theatr. Ital. Freher. Theatr. p.* 812.

GHILINI, (HIERONYMUS) een geleerd Italiaan in de XVI en XVII eeuwe. Zyn vader was Johannes Jacobus Ghilini, uit een der voornaamste huizen te Alexandrië, en secretaris te Milaan, en zyne moeder Victoria Homata, eene adelyke juffer. Hy wierdt te Milaan opgevoed, leerde de redenkunst en wysbegeerte, nevens de beide Rechten, by de Jesuiten. Naderhandt zondt men hem naar Parma op die universiteit; maar moest kort daar na wegens ziekte weder naar huis keren; en toen hy herstelt zynde zich weder derwaarts wilde begeven, stierf zyn vader; weshalven hy zyn voornemen veranderende zich in den echt begaf met Hiacyntha Baliana. Maar deze zyne vrouw overleden zynde, nam hy den geestelyken staat aan; wierdt priester, en leide zich voornamentlyk op de zedekundige Godgeleerdheit. Hy bekwam daar na de abdy van S. Jakob te Cantaloup in Abruzzo, en wierdt pausselyke protonotaris; keerde hier op weder naar Milaan, daar hem door den aartsbisschop Cesarmontus een kanunnikdy in de collegiekerk van S. Ambrosius wierdt opgedragen. Door verscheide schriften heeft hy zich bekend gemaakt, waar onder zyn: *Theatro d'huomini letterati*; en *de Perla Occidentale*; *Practicabiles casuum conscientiæ resolutiones*, welk laatste, nevens andere werken, nog niet in licht is gekomen, waar onder men ook weet dat zyn *Templum fæminarum litteratarum* is. *Ghilini Theatr.*

GHINI, of GHILINI MALPIGGI, (ANDREAS) kardinaal, bisschop van Arras, en daar na van Doornik, was geboren te Florence. Hy kwam nog jong zynde in Vrankryk, studeerde in de universiteit te Parys, en wierdt vervolgens kanunnik te Doornik, thesaurier van de kerk te Rheims, en aalmoezenier van koning Karel den Schonen in 't jaar 1325. Omtrent dat zelve jaar stichtte hy de kapel van S. Andries in de Karthuizer kerk te Parys. In 't jaar 1333 wierdt hy bisschop van Arras, en twee jaren daar na van Doornik. Zyne verdiensten bragten hem in achting by koning Philips van Valois, die hem door zyne voorspraak by Clemens den VI een kardinaalshoedt bezorgde in 't jaar 1342. Deze paus, mede behagen scheppende in zyn verstandt, zondt hem als legaat naar Spanje, en Ghilini stierf op deze reize in 't jaar 1443. Door zyne hulpe is het collegie der Lombarden te Parys, en dat van O. Lieve Vrouwe van Doornik te Padua gesticht. *Villani hist. l.* XII. *Cousin hist. de Tournay. Gazet hist. eccles. du Pais-Bas. Sammarth. Gall. Aubery hist. des Cardin. Brevil antiqu. de Paris. Onuphrius. Ciacconius.*

GHINUCCIUS, (HIERONYMUS) kardinaal, geboren te Siëna. Hy kwam aan 't Roomsche hof, en wierdt door Julius den II en Leo den X in verscheide aanzienlyke bedieningen gebruikt. Deze laatste gaf hem het bisdom van Ascoli, en zondt hem op de byeenkomst te Calais, alwaar men bezig was eene vrede tusschen Vrankryk en Engelandt te bewerken. Hier op bekwam hy order om als pausselyke nuntius naar Engelandt te gaan, alwaar hem door Henrik den VIII het bisdom van Worchester gegeven wierdt, als mede dat van Cavaillon. Paus Paulus de III maakte hem in den jare 1535, om de grote diensten, die hy den H. stoel gedaan hadt, kardinaal, en zondt hem wegens de onlusten over den Godsdienst aan keizer Karel den V naar Duitschlandt in den jare 1538. Na zyne te rug komst stierf

ſtierf hy te Rome den 3 July in 't jaar 1541. *Guicciardin. l. XVI. Ughell. Ital. Sacr. Sammarth. Aubery.*

GHIOTTO. Zie GIOTTO.

GHIRLANDAI, (DOMINICUS) een Florentynſch ſchilder in de XV eeuwe, wierdt eerſt een goudſmidt, en leide zich op de tekenkunſt, die by dat handwerk zeer wel te pas komt; maar kreeg vervolgens zo veel zucht voor het ſchilderen, dat hy zich daar aan overgaf. Hy kwam daar zeer verre in, maar echter zouden zyne werken hem zo veel achting niet verſchaft hebben, hadt hy geen leerling van Michiel Angelo geweeſt. Hy ſtierf in 't jaar 1493, en hadt drie zonen, als *David*, *Benjamin* en *Rudolph*, die mede alle drie ſchilders geweeſt zyn. *De Piles Abregé des Peintres.*

GHISLERI. (MICHIEL) Zie CHILERI, en PIUS de V, paus van Rome.

GHISLERI, of CONSIGLIARI (JOH. BAPTISTA) kardinaal, te Rome geboren, wiens geſlacht van de rechte *Ghisleri* te Bologne afſtamde: want ten tyde van den burgerlyken oorlog vertrok een tak van dit huis uit die ſtadt met 'er woon naar Boſchi digt by Aleſſandria, waar uit paus Pius de V zynen oorſpronk nam; de andere tak begaf zich naar Rome, en nam den bynaam aan van *Conſigliari.* Hier uit is deze *Joh. Baptiſta* geſproten. Zyn vader was Balthazar, en zyne moeder Mariana Sati. Hy trouwde in zyne jeugt, maar toen zyne vrouw ſtierf, begaf hy zich in den geeſtelyken ſtaat. Hy hadt een broeder, *Paulus* genaamt, die een van de eerſte ſtichters der Theatynen geweeſt is. Paulus de IV maakte hem tot zynen kamerheer, en kanunnik van S. Pieter. Eenigen tydt daar na wilde hy hem kardinaal maken, maar hy badt den paus, dat hy liever zyn broeder met die waardigheit wilde bekleden. Hier door wierdt Jan Baptiſta Conſigliari tot het purper verheven in 't jaar 1557, en hadt onder de regering van Paulus den IV verſcheide bedieningen, ſtervende acht dagen na gemelden paus in 't jaar 1560. *Caraccioli in vita Conſigl. Aubery hiſt. des Cardin.*

GHISTELLES, (PETRUS, VRYHEER VAN) uit een adelyk geſlacht in Vlaanderen geſproten, en zoon van Cornelius, vryheer van Ghiſtelles, en Antonia Penelope, vrouwe van Brederode. Hy diende verſcheide jaren in de Nederlanden, wierdt onder Georgius Everhard, grave van Solms, overſte luitenant van zyn lyfregiment. Prins Maurits van Oranje maakte hem, na dat hy de belegering van Meurs in den jare 1597 mede hadt bygewoont, gouverneur van die ſtadt. Hy woonde in den jare 1600 den ſlag van Nieuwpoort in Vlaanderen by, bevondt zich in de belegering van die ſtadt, en wanneer Ooſtende door de Spaanſchen belegert was, wierdt hy na de doodt van den overſte Uchtenbrug tot gouverneur van die veſting aangeſtelt: maar verloor daar in op den 21 Maart des jaars 1604 door een ſchoot het leven, en wierdt wegens zyne dapperheit van iedereen beklaagt. Zyne gemalin was Anna Cloet, dochter van Frederik Cloet, overſte, en gouverneur van Nuits, die zyn leven door een jammerlyke doodt geëindigt heeft, by welke hy echter geene kinderen hadt. Na hare doodt hertrouwde hy met Adriana Sweters, dochter van den baljuw van Rhynlandt, in Hollandt. Men rekent zyn voorgeſlacht van *Wolfard van Ghiſtelles*, die in den jare 1100 geleeft heeft, en door S. Arnolphus tot het Chriſten gelove gebragt en gedoopt is. *Johan*, vryheer van Ghiſtelles, Ingelmunſter, Reigersvliet en Bevren, was Raadt van Jan, hertog van Burgundië, en eerſte jagermeeſter, en leefde in den jare 1407. Deze heerlykheit van Ghiſtelles wierdt door zyne familie in den jare 1545 verkocht, zo dat de zelve heden door het geſlacht van de *Affaites* bezeten wordt; echter hebben de nazaten van den bovengemelden den bynaam van *Ghiſtelles* behouden. *De Groot* en *Reidanus Jaarboeken.*

GHIVIRA, eene kleine ſtadt in 't hertogdom Milaan, in Italië, gelegen in 't graafſchap Anghiera, omtrent drie mylen van de ſtadt van dien name naar 't Noord-Weſten aan den zoom van de rivier Ghivira, die zich door de rivier Bozza in het grote meir, of Lago major, ontlaſt. *Maty Diction.*

GIABARITEN, of JABARITEN, is eene ſecte onder de Mahometanen, die geloven, dat alle daden en handelingen der menſchen door een onvermydelyk noodlot beſtiert worden. Dit woordt komt van *Giabbar*, 't geen dwingen, geweldt aandoen, betekent. Zy, die dit gevoelen, verwerpen, noemen zich *Kadares*, en geloven, dat de menſch naar zyn eigen welgevallen leven mag. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

GIACONIA, (KAREL) Reguliere kanunnik, geboren te Palermo in den jare 1622, heeft van jongs af zyne bekwaamheit in de letterlyke wetenſchappen laten blyken, waar door hy al vroeg vermaard wierdt. In zyn 19 jaar hieldt hy in de tegenwoordigheit van paus Urbanus den VIII in het Vatikaan eene redenvoering, welke dien paus zo wel behaagde, dat hy hem belaſtte, die 's anderen daags nog eens op te zeggen; wanneer hy hem daar voor rykelyk begiftigde. Van dien tydt af leeraarde hy te Catana de redeneerkunſt vyf jaren lang, en in 't vervolg te Napels de Philoſophie. In 't jaar 1650 wierdt hy voorlezer in de Godgeleerdheit te Rome, en hadt vele leerlingen. Hier door verkreeg hy verſcheide ampten, als van raadgever in 't hoge gericht van Sicilië, en dat van (*Cenſor*) keurder, en eindelyk wierdt hy geheimſchryver van 't collegie over den Godsdienſt. Karel te Rome zynde wanneer 'er eene beſmettelyke ziekte woedde, toonde zyne gedienſtigheit aan elkeen, doch bleef vry van beſmetting. In 't jaar 1660 verzocht de markgravin van Serra hem by haren zone Franciſcus Serra tot leermeeſter te hebben, gelyk als hy ook een tydlang deedt. Hy was wel beſpraakt, en dus hoorde men hem van vele predikſtoelen, zo te Rome, Napels, Palermo, Florence, Bologne, Genua, Catana, als elders met veel toejuiching. Te Palermo maakte men zelfs wegens zyne welſprekendheit zeker gedicht tot zynen lof, met dezen tytel in het Italiaanſch: *Poeſie Latine, e Toſcane in lode del M. R. P. Carlo Giaconia de Cl. Reg. Minori.* Zynde verzocht om nog eens de gewone predikbeurten in de hoofdkerk van Palermo te doen, rukte hem de doodt binnen Catana in den jare 1668 uit deze wereldt. Hy hadt in het Italiaanſch uitgegeven: *Panegirici Sacri Tomo Primo*; *Zodiaco Euchariſtico, dodeci Sermoni dell' Santiſſimo Sacramento dell' Altare*; en ter drukperſſe gereed: *Il Cettadino Celeſte.* Nog vindt men van hem in handſchrift bewaart in het Latyn: *Philoſophiæ Tom.* II; *Theologiæ Scholaſticæ pars* I & II; *Reſolutiones Morales*, en in 't Italiaanſch: *Panegirici ſacri tomi due*, en *Grammatica della lingua Toſcana. Bibliotheca Sicula.*

GIAMBULARI, (PETRUS FRANCISCUS) een kanunnik van S. Laurens te Florence, zyn geboorteplaats, leefde met achting in de XVI eeuwe. Hy verſtondt de hiſtoriën, talen, Godgeleerdheit en wiskunde. Inzonderheit was hy zeer ervaren in 't Latyn, Griekſch en Hebreeuſch, ſchreef verſcheide werken, en was een groot verbeteraar van de Italiaanſche tale. Onder zyne werken is: *il Gello delle Regoſe*; *Inferno di Dante.* Ook begon hy eene hiſtorie van Italië, maar heeft die ſlechts tot het jaar 1200 gebragt, en ſtierf in den jare 1564. *Thuanus l.* XXXV. *p.* 714. *Ghilin. Theatr. huomm. letter. P.* II. *Teiſſer Elog. T.* I. *p.* 259.

GIANCOLET *de Clinckamp*, (GERVASIUS) kardinaal, was een Franſchman, geboren in de provincie du Maine, en aartsdiaken te Parys. Hy maakte vriendſchap met Simon van Monpicé, theſaurier van S. Martin te Tours, die paus wierdt onder den naam van Martinus den II, en hem tot kardinaal verhief in 't jaar 1281. Giancolet was deze eere niet onwaardig. Hy ſtierf aan de peſt te Rome in 't jaar 1287. *Du Cheſne. Friſon. Aubery.*

GIANICH, oudtyds *Nicopolis*, eene oude ſtadt, geſticht door Pompejus den Groten, en gelegen in het geweſt van Natolië, tuſſchen de ſteden Sauſtia en Tripoli. Ze hadt wel eer een biſſchoplyken ſetel. *Baudrand.*

GIANNINI, (THOMAS) van Ferrara, een berucht geneesheer, onderwees die kunſt met zeer veel achting te Bologne, Padua en Piſa. Hy leefde in den jare 1630. Zie zyn lof by *Janus Nicius Erythræus Pinac.* I. *Imag. illuſtr. c.* 108.

GIANOTTI (DONATUS) heeft zich door zyn verſtandt en geleerdheit in hoge achting gebragt. Hy was eerſt geheimſchryver van de republyk van Florence, maar toen hy de vryheit van zyn vaderlandt verloren, en 't zelve onder het gezag van de Medicis zag bukken, vertrok hy van Florence naar Venetië, ſchoon hem te Como zeer voordelige aanbiedingen gedaan waren. Hier leide hy zich met kracht op de letteroeffeningen, en heeft een zamenſpraak, ten voordeele van die republyk, geſchreven, onder den tytel van: *Diſcorſi della Coſe d'Italia, & la republica Florentina*, de welke echter niet gedrukt is. Hy ſtierf in den jare 1572. *Thuanus l.* LXXXIV. *ſub fin. Teiſſier Elog. T.* I. *p.* 416.

GIANVILLA, (JOHANNES NICOLAUS VAN) graaf van St. Angelo, en bloedverwant van Karel den II, koning van Napels, was grootkonneſtabel van 't ryk; maar een walg krygende van zo vele eerampten en heerlykheit, gaf hy zyne goederen aan den armen, en eindigde zyne dagen by de Auguſtynen in den jare 1449. *Delices d'Italie* IV. *p.* 165.

GIANUSOVIUS, (JOHANNES) een boekdrukker uit Polen, geboren te Crakau, zoon van Lazarus, die door den koning tot den adelyken ſtandt verheven was. Na dat hy zyne vrouw verloren hadt, wierdt hy prieſter, vervolgens aartsdiaken van Sandech, en parochiaan te Sedech. Hy oeffende echter de drukkunſt, en gaf verſcheide werken, door hem zelf gemaakt, in 't licht, ſtervende in 't jaar 1613. *Ghilin. Theatr. huom. letter. Starovolſcius de ſcript. Polon.*

GIANUTI, of JANUTI, een klein eilandt in de Toskaanſche zee, drie mylen van den ſtaat Preſidi, daar hy onder behoort, maar het zelve is byna woeſt door de gedurige aanlopen der zeerovers, en heeft maar twee Italiaanſche mylen in zynen omtrek. *Maty Diction.*

GIAQUES, of GALLES, volkeren van Afrika in Monomotapa. Hun landt grenſt ten Weſten aan den Nyl, ten Ooſten aan 't ryk Mono-Emugi, en heeft Abyſſinië ten Noorden. Zy zyn berucht wegens hunne ſterkte en veroveringen, gemaakt in het Abyſſiniſche geweſt, of hoog-Ethiopië. Zie ABYSSINIE.

GIARDINA, (ANGELUS) van Meſſina, een der Regulieren, was wegens zyne geleerdheit en goede zeden berucht, zynde daar benevens onvermoeid in het lezen der H. bladeren en ſchriften der vaderen. Hy ſtierf in zyne geboorteſtadt omtrent den jare 1656, nalatende in het Latyn: *Viridarium florum ſcientiarum, ex ſanctis patribus potiſſimum ac Philoſophis deſumptum*; het welk hy naderhandt vermeerderd uitgaf onder den tytel van: *Sacrum Stagnum ſententiarum atque conceptuum, ex pluribus ſanctis patribus potiſſimum, aliiſque doctoribus hauſtorum. Biblioth. Sicula.*

GIATINUS, (JOHANNES BAPTISTA) een Jeſuit, zag het licht der wereldt te Palermo in den jare 1600. Hy bezat een heerlyk verſtandt, zo dat hy door zyne vaardigheit en onvermoeidheit in 't letterblokken naderhandt met veel lof anderen leeraarde. Men hoorde hem in zyne ſtadt als een groot redenaar, en hy was daar by een zeer goed dichter. Vervolgens deedt hy leſſen over de Griekſche tale, over de wiskunde, Philoſophie, ſchoolſche en zedelyke Godgeleerdheit, doende dus zyne

ne bekwaamheit in vele foorten van geleerdheit blyken. Hy verftondt de Latynfche, Griekfche, Hebreeufche, Chaldeeufche Syrifche, Arabifche talen in den grondt. Dies wierdt hy op 's pauzen bevel, nevens Athanafius Kircherus, Lodewyk Marracius, en andere geleerde mannen gebruikt om eenige Arabifche opfchriften, in Spanje gevonden, te vertalen. Ook arbeidde hy mede aan de vertaling en uitgave van den Arabifchen Bybel, en was prediker by deze vergadering, door de pauzen in 't byzonder daar toe aangeftelt. Hy was ook werkzaam in de bouwkunde, en maakte keurlyke uurwerken. Voorts was hy zeer minzaam tegen iedereen, predikte dikwils met veel yver, en diende inzonderheit de armen. Na dat hy reets zyn 60 jaar bereikt hadt, begaf hy zich tot het vertalen van de gefchiedenisse des Concilie van Trente, en bragt de zelve ten einde. Hy ftierf ten laatfte, in den ouderdom van 72 jaren, den 19 November des jaars 1672, hebbende uitgegeven in 't Latyn: *Perorationes Sanguinis*; *oratio in facello Vaticano coram Urbano* VIII *Pontif. Max. habita*; *Panærides Apes carmina in laudem Francifci Cardinalis Barbarini*; *Orationes XXIV habitæ ad fummos Pontifices & S. R. E. Cardinales*; *Logica*; *Phyfica*; *Hiftoria Concilii Tridentini, ex Italica Sfortiæ Pallavicini translata, Tomi* III; *Oratio habita in luftratione ftudiorum in Collegio Panormitano Soc. Jefu ad illuftriffimum Senatum*; *Nafcenti Virgini univerfitatis obfequia, in Seminario Romano habita*; *Primæ innocentiæ radius habitus in eodem feminario*; *Galliambus in laudem magni Ducis Hetruriæ*; *Leo Philofophus tragœdia*; *Cafres, tragœdia quinquies habita in feminario Romano*; *Antigonum tragœdia moralis*; *Ariadna Augufta, tragœdia*; *Inclinationum appendix, five epiftola de libello &c*; en in 't Italiaanfch: *Relatione della gran Monarchia della Cina del P. Alvaro Semedeo dall idioma Portughefe tradotta in Italiano*; nog is 'er van hem onuitgegeven: *Cyrilli Alexandrini in Evangelium fecundum Johannem liber* V & VI. *contra advectos Chio, quibus ufus eft celeberrimus Cornelius a Lapide*; *Volumen controverfiarum contra hæreticos hujus temporis*; *Tractatus de horologiis*; *Tragœdiæ & comoediæ plurimæ*: zo hadt hy ook onder handen genomen een nieuwe vertaling der werken van *Ariftoteles*; doch de zelve is niet voltooit. *Biblioth. Sicula.*

GIATINUS, (VINCENTIUS) van Palermo, was in den jare 1630 geboren, zynde zyn vader, Petrus Giatinus, eertyds hoofdfchout en rechter van het koninklyke gerecht van gewiffe aldaar geweeft. Hebbende zich op de rechtsgeleerdheit toegelegt, wierdt hy daar in Doctor gemaakt. Maar hy hadt meer genegenheit voor de vermakelyke wetenfchappen, was een liefhebber van de dichtkunde, en wierdt onder de *Intrecati* te Rome, en de *Reaccenfi* te Palermo voor een braaf dichter gehouden. Zyne gezangen en zamenfpraken, naar den trant van muzyk opgeftelt, wierden ook zo te Rome als in Sicilië zeer wel aangenomen. Hy ftierf eindelyk te Mont-Rojal den 13 September des jaars 1697, nalatende in het Italiaanfch: *La Santa Cecilia drama per Mufica*; *Il Martirio di S. Catarina companimento facro*; *Il Sanfone*; *Il Nabacco*; *Il Diluvio*; *La Guerra Iride della Pace*; *Theodofio Imperadore Oratorio*; *L'Arione Dialogo*; *La Penitenza Coronata in Manaffe pentito*; *Poëfi liriche*; *Idillii*; *Cantate facre*; *Prologi, e Intermezzi per Mufica*, enz. *Biblioth. Sicula.*

GIBEL, oudtyds GABALA, was wel eer eene ftadt in Cœlofyrië, met een bisfchoplyken ftoel, onder Antiochië behorende. Zy is heden niet zeer aanmerkelyk, en op de kuft van Phenicië gelegen. *Baudrand.*

GIBEL, of *Montgibello*, een berg van Sicilië. Zie ÆTHNA.

GIBELLINEN, eene beroemde factie, waar van in de gefchiedenisfen dikwils wordt gewag gemaakt. De zelve hadt tot hare tegenparty de *Guelphen*, en deze twee partyen hebben in Italië drie eeuwen lang vele onheilen aangerecht. De oorfpronk dezer namen is onzeker. Zie hier het waarfchynlykfte gevoelen. De fcheuring, die in de kerke voorviel in den jare 1130 door 't verkiezen van twee pauzen, verdeelde de gemoederen, zynde eenigen voor Innocentius den II, en anderen in 't tegendeel voor Anacletus. Echter wierdt Innocentius by de meefte Chriften vorften in 't Weften voor den wettigen paus gehouden. Anacletus daarentegen wierdt onderfteunt van Rogier, grave van Napels en Sicilië, een oorlogzuchtig prins, afftammende van de Normannen, die dat landt vermeeftert hadden. Onder den dekmantel van deze fcheuring voerde Rogier een oorlog van 8 jaren met veel voordeel. Keizer Koenraad de II bragt een leger in Italië, beftaande uit Duitfchers, verfelt van zyn kleinzoon, prins Hendrik. Rogier, die hem ook met Duitfchers wederftandt wilde bieden, en zyne voordeelen befchermen, trok op zyne zyde Guelphus, hertog van Beyeren. Ondertusfchen gebeurde het dikwils, dat Henrik, die, gelyk gezegt is, de kleinzoon was van Koenraad, het leger als veldheer geboodt; en om dat hy op het kafteel of in 't vlek Gibellin in Duitfchlandt opgevoed was, en die plaats zeer beminde, noemde hy zich zelf dikwils de *Gibelliner*. De Beyerfchen, om in een veldflag hunne krygsbenden meer moedt in te boezemen, riepen: *Hier zyn de Guelphen*. De keizerfchen, om hunnen veldheer te vleien, riepen in 't tegendeel: *Zie hier de Gibellinen*. De Italianen, die deze taal niet verftonden, onderfcheidden de twee partyen der twee pauzen by deze namen, noemende die van Innocentius *de Gibellinen*, en die van Anacletus *de Guelphen*, leidende deze woorden op hunne wyze af van het Italiaanfch, en wanende, dat het woordt *Guelphus* zo veel betekende als *Guardatori di fe*, befchermers van 't gelove, en 't woordt *Gibellin* aanziende als of het kwam van *Guida bellicios Guidatori di bataglia*, aanvoerders van den ftrydt. Sigonius wil, dat deze benaming onder keizer Frederik den I haren oorfpronk nam, en uit Duitfchlandt kwam. Blondus, Platina en Cufpinianus zeggen, dat dit gefchiedde onder Frederik den II, en leiden ze af van twee broederen uit Duitfchlandt, welker een *Guelf* en de ander *Gibel* heette, houdende het de oudfte met paus Gregorius den IX, en de jongfte met keizer Frederik den II. Aventinus wil, dat deze factiën van twee machtige familiën uit Duitfchlandt haren oorfpronk genomen hebben, zynde ten tyde van Hendrik den V bekend geweeft het *Wibelingfche* ftamhuis: het ander, daar voorname vorften van gefproten zyn, wierdt het *Guelfifche van Altdorf* genaamt. Wat 'er van zy, 't is maar al te zeker, dat 'er in Italië onder deze twee benamingen van Gibellinen en Guelfen veel bitterheit is gebruikt, en duizende rampen veroorzaakt. *Andreas Presbyter Chron. Bavar. p.* 25. *Sigon. l.* XIII. *Blondus l.* II. *dec.* 7. *Platina vita Gregor.* IX. *Aventinus Annal. Boj. l.* VI. *Cufpinian. fub Frederico* II. *p.* 325. *Villan. l.* IV. *c.* 78.

GIBELLINUS, patriarch van Jeruzalem, en aartsbisfchop van Arles, wierdt tot het laatftgemelde bisdom verheven, na dat Richard van Marfeille in den jare 1060 door Hugo van Die, legaat van den paus, afgezet was. De pauzen Urbanus de II en Pafchalis de II, ingenomen met zyne verdienften, gebruikten hem als hoofdt van een doorluchtig gezantfchap, 't welk zy naar 't Ooften zonden, om Ebremar, die zich in den patriarchalen fetel van Jeruzalem gedrongen hadt, te weren. Gibellinus hieldt in den jare 1107 een Synode, waar in Ebremar wierdt afgezet, en men verkoos hem in zyne plaats. Hy was toen reets hoog bejaard, en vermits Paleftina hem niet aangenaam was, wenfchte hy liever zyn leven te Arles in ruft door te brengen. Maar dit gelukte niet, alzo hy in December des jaars 1111 kwam te fterven. Arnoldus was zyn opvolger te Jeruzalem, en Ado van Beziers te Arles. *Gulielmus Tyrius hift. belli facri l.* II. *Sammarth. Gall. Chrift. T.* I. *p.* 50. *Sax. pontif. Arelat.*

GIBELLO, een kafteel op den oever van den Po, behorende aan den hertog van Parma, gelegen in het zogenaamde Stato Palavicino, en gebouwt door de bovengemelde factie der Gibellinen, na dat de Guelfen het kafteel *Guelfo* aan de rivier de Taro opgerecht hadden. Eenigen leiden dit woordt af van het Italiaanfche *Giciello*, 't welk een juweel betekent. *Schauplats des kriegs in Ital. p.* 451.

GIBEONITEN wierden de bewoners van de ftadt Gibeon in Paleftina, in den ftamme Benjamin gelegen, genaamt. Zy was wel eer den Amoriten onderworpen geweeft, en de hoofdftadt der Heviters, waar onder de fteden Caphira, Beroth en Kiriath-Jearim behoorden. Deze lieden, horende, dat Jofua hen naderde, zonden hem gezanten, die zich hielden als of zy uit verre landen kwamen, om met Gods volk een verbondt op te rechten, het welk hen ook gelukte. Toen het bedrog openbaar wierdt, wilde het volk hen doden, maar Jofua verhinderde zulks, om den eedt, dien hy en de overften des volks gedaan hadden: echter wierdt hen ter ftraffe hunnes bedrogs opgelegt om hout te hakken, en water te dragen tot den huize Gods. Maar als Adonizedek, koning van Jeruzalem, hoorde, dat Gibeon een verdrag met Jofua gemaakt hadt, toog hy, nevens Zoham, koning van Hebron, Pieream, koning van Jarmuth, Japhia, koning van Lachis, en Debir, koning van Eglon, tegen hen op, waar op zy Jofua te hulp riepen, die deze koningen in een flag, waar in de zonne, als hy de vluchtende vyanden nazette, om Jofua ftille ftondt, verfloeg. Alzo Saul vele van de Gibeoniten hadt laten afmaken, eifchten zy de doodt zyner zeven zonen, het welk David hen moeft toeftaan. *Jozua* IX en X. II *Sam.* XXI. *Torniellus an. M.* 2584. *n.* 19. 20. *Adrichomius Theatr. terr. fanct. p.* 17.

GIBERTUS, (JOHANNES MATTHÆUS) een edele van Palermo, en bisfchop te Verona, was een zeer vermaard man in zynen tydt. Hy wierdt tot zyn twaalfde jaar in zyne geboorteftadt opgevoed, leide zich op 't leren van verfcheide talen, en met zo veel yver op de vermakelyke wetenfchappen, dat hy wel haaft den verdienden roem behaalde. Hy was een groot vriendt der geleerden, die hy ook uit al zyn vermogen onderfteunde; zo dat zeer velen tot zyn lof fpreken. In de geeftelyke en wereldlyke rechten was hy zeer ervaren, en niet minder in de fchriften der vaderen belezen. Hy beminde ook de wis-en dichtkunde. Eerft wierdt hy geheimfchryver by den kardinaal Julius de Medicis; naderhandt was hy dataris van paus Clemens den VII, die hem vervolgens zyn huisbeftierder maakte, op wiens voorzorge hy alles liet gefchieden. Gibertus verwierf zich de achting der geleerden, der groten, en vooral der kaadinalen, die hem veelmalen in gewigtige zaken gebruikten. Dus zondt hem Clemens als zyn nuncius naar Engelandt, en aan François den I, koning van Vrankryk, om de vrede onder de Italiaanfche vorften te onderhouden. Zo maakte ook keizer Karel de V veel werks van hem, en gaf hem de abdy van S. Angelo de Brolo in Sicilië. Vervolgens maakte hem Clemens de VII tot bisfchop van Verona, in welke kerk hy zeer veel nopens de zeden verbeterde, gelyk hy ook in dit kerkgebiedt het ampt van Apoftolifchen legaat bekleedde. Hy was liefdadig tegen de armen, en yverig en onvermoeid in zyn ampt. Paus Clemens heeft zynentwegen de ftadt Verona grotelyks begiftigt. Hy hadt ten zynen huize eene boekdrukkery, daar hy met veel koften drukkers en zetters op onderhieldt, om de werken der Griekfche oudvaderen te drukken. Hier van daan kwam in den jare 1529 die fchone Griekfche uitgave van de *Homiliën* van *S. Johannes Chryfoftomus* over alle de brieven van den Apoftel *Paulus*. Voor het overige was hy eenige jaren achtereen befchermer van het huis der Laurentii, maakte by teftament eene grote fomme gelds aan de armen, en ftierf einde-

delyk te Verona den 30 December des jaars 1543, wordende aldaar prachtig begraven, en na zyne doodt met dit volgende grafschrift vereert:

Juncta Canossæ tuis sunt ossibus
Giberti
Quem pietate gravem, & meritis prælustribus
Hæcce servans omnis temperabitur
ætas.
Obiit anno M. D. XLIII. III Kal.
Januarii.

Gibertus heeft in 't Latyn nagelaten: *Constitutiones editæ per Reverendiss. in Christo patrem D. Jo. Matthæum Gibertum, Episcopum Veron. ac in civitate & Diœc. Veronen. Legatum Apostolicum, ex S. S. Patrum dictis, & Canonicis institutis ac variis negotiis quotidie occurrentibus, & longo rerum usu collectæ, & in unum redactæ*; en in 't Italiaansch: *Constitutioni delle monache per la citta e diocesi di Verona utilianco alle altre citta*; *Lettere*; *Epigrammata Pastoralia. Biblioth. Sicula. Richard Simon. Lettres Choisies.*

GIBICHENSTEIN, een oud bergkasteel aan de Saal, digt by Halle, behorende aan den koning van Pruissen. Voorheen behoorde 't aan de Roomsche keizeren, die hunne voornaamste gevangenen daar in bewaren lieten; gelyk dan in den jare 1045 hertog Godfried van Lotharingen, en in 't jaar 1070 Lodewyk, landgrave van Thuringen, daar gezeten hebben. In 't jaar 1104 schonk keizer Hendrik de II het zelve, met het onderhorige landt, aan den aartsbisschop Baganas van Maagdenburg, en hebben vervolgens de aartsbisschoppen daar eenigen tydt hun verblyf gehouden. Lodewyk, landgraaf van Thuringen, alhier om den moordt, door hem aan den paltsgrave Frederik van Saxen gepleegt, gevangen zittende in den jare, 1073, sprong van boven neder in de rivier, en wierdt door een visscher van Weissenfeldt daar uit geholpen. Tegenwoordig is het een ampt, waar onder vyf steden en 72 dorpen behoren. *Olearius Halygr. Vulpius Ludwig de springer.*

GIBIEUF, (Willem) van Bourges, priester van 't Oratorie, Doctor van de Sorbonne, berucht door zyne geleerdheit en Godvrucht, was vikaris van den kardinaal Berullus, en superieur der Karmeliten in Vrankryk. Hy schreef in 't Latyn eene verhandeling *van de vryheit Gods en het schepsel*, gedrukt te Parys in 't jaar 1630; en in 't Fransch: het *leven en de heerlykheit der H. Maagdt*, in twee stukken in 8 in den jare 1637. Hy stierf te S. Maglore den 6 Juny des jaars 1650. *Du Pin Bibl. des auteurs Ecclesiast.* XVII. *Siecle*

GIBRALEON, oudtyds *Onoba* en *Onova*, een oude burg of steedtie in Spanje, onder Andalusië, aan den mondt van den Odier in de golf van Kadix, acht mylen van den uitloop der Guadiana naar 't Westen. Zy legt op eene hoogte, en voert den tytel van een markgraafschap, behorende aan de hertogen van Bejar. *Baudrand. Colmenar Delic. d'Esp. p.* 447.

GIBRALTAR, eene stadt in Andalusië, gelegen aan de beroemde zeeëngte, die Europa en Afrika van een scheidt, van de Spanjaarden *Estrecho de Gibralter*, en van de zeelieden *de straat van Gibraltar* genaamt. De stadt heeft eene goede haven, en legt in 't Zuidelyk gedeelte van Spanje, 14 mylen van Cadix Zuid-West, en 11 van Tanger Zuid-Oost. Zy legt op een halfeilandt, is niet groot, maar zeer sterk; voorzien met een kasteel en twee forten, of sterktens, een ten Oosten, en 't ander ten Westen, waar van men de haven en de daar in leggende schepen beschieten kan. Des niettegenstaande liep de Hollandsche admiraal Jakob van Heemskerk in den jare 1607 deze haven in, en verbrandde de Spaansche vloot, in de zelve leggende. De Franschen deden 't zelve in de XVII eeuw op eenige Engelsche en Hollandsche schepen, leggende onder het kanon van deze stadt, aanvallende. Deze zeeëngte is de eenigste opening, waar door men uit de Middelandsche zee in de Atlantische komen kan. In de breedte zou zy, zo als eenigen willen, niet meer dan 6 Fransche, of, gelyk anderen zeggn, 12 Italiaansche, of tusschen de 2 en drie Duitsche mylen hebben: doch hare lengte wordt op 20 mylen gerekent. Zy is een van de beruchtste zeeëngtens der wereldt, wordt het meest bevaren, en is van oude tyden al bekend geweest. De Moren kwamen door deze plaats in Spanje, onder het geleide van eenen hunner vorsten, Tarif genaamt, waar van ook de stadt haren naam bekomen heeft, en zo veel betekent als de berg van Tarif. Zy wierdt in den jare 1302 door Ferdinand den II, koning van Castilië, verovert; maar na verloop van 31 jaren wederom verloren, en door den prins van Marocco gewonnen, die zich toen koning daar van en van Algezir liet noemen. Daar na, als koning Hendrik de IV de zelve in 't jaar 1462 weder vermeesterde, voegde hy deze overwinst by zynen koninklyken tytel. In den jare 1704 wierdt deze plaats door de Engelsche en Hollandsche vloot onder den admiraal Roke en den prins van Hessen-Darmstadt ingenomen, en de laatstgemelde daar van tot gouverneur aangestelt, waar op de Spaansche generaal, de marquis van Villadarias, en de Fransche maarschalk de Tesse de zelve wederom belegerden, maar moesten na een beleg van zes maanden daar van aftrekken in 't laatst van Maart des jaars 1705. In November des jaars 1710 blokkeerden de Spaansche troepen de zelve op nieuw, maar de Engelsche bezetting stak de legerplaats des vyands in brandt, en nam de meesten gevangen. By de Utrechtsche vrede in den jare 1713 is deze plaats voor altoos aan Engelandt door Spanje afgestaan; maar wierdt des niettegenstaande in February des jaars 1727 door de Spanjaarden belegert, en eenige maanden achtereen dapper beschoten: doch dit beleg na het tekenen der eerste of preliminaire punten door den Roomschen keizer en koning van Spanje van de eene, en door de bondgenoten van het Hannoversche tractaat van de andere zyde, omtrent het einde van Juny des zelven jaars weder opgebroken. *Schouplats van Spanje p.* 611. *Ludov. Nonius in Hispan. Zeilerus in Itinerar. Hisp. Colmenar Delic. de l'Espagne.*

GIBRALTAR, eene grote stadt aan de zee Merecaje in de provincie Venezuela, leggende tegen de kust van Zuid-Amerika, alwaar de Spaansche tabak, genaamt *tabago de Maracaibo*, gemaakt wordt, die dan in deze stadt gebragt, en van daar naar Europa vervoert wordt. Hier groeit ook veel kakau, en is de beste van gansch West-Indië; ook wordt hier veel zuiker gemaakt. Verder is dit landt met rivieren wel voorzien, mitsgaders grote cederbomen, waar van de grootste door de Indianen *Acajoux* genaamt worden, en waar van zy uit een stam een vaartuig, dat 30 tonnen zwaarte voeren kan, maken. De lucht is daar zeer ongezond, voornamentlyk by regenachtig saizoen, waarom zich daar slechts eenige arbeidslieden ophouden, en de ryken zich naar Meriba en Maracaibo ter woon begeven. *Oexmelin hist. des indes Occident.*

GIBRAMEL, een steedtie in 't koninkryk van Bugie, een gedeelte van dat van Algiers, in Barbaryë, gelegen tusschen Gigeri en Colle, op den uithoek, of kaap, *Gibramel*, die men meent het oude *Promontorium Audum* by Ptolemæus te zyn.

GIDEON, de zoon van Joas den Efriter, uit den stamme Manasse. Dezen Gideon verscheen, terwyl hy tarwe dorschte by de persse, om de zelve voor de Midianiten te verbergen, een engel des heere, en noemde hem een strydbaar heldt, hem bevelende Gods volk uit de handen der Midianiten te verlossen. Maar Gideon gaf zyne onmacht te kennen; doch de Heer zeide tegen hem: *om dat ik met u ben zult gy zegepralen over uwe vyanden:* doch Gideon begeerde ter bevestiging een wonderteken, 't welk de engel deedt, roerende met zyn staf het vleesch en de ongezuurde koeken aan, waar door het aanstonts van 't vuur verteert wierdt. Gideon verzamelde hier op eene menigte Israëliten, en verstaande, dat de Midianiten en Amalekiten hen met een nieuwen inval dreigden, liet op Goddelyk bevel in zyn heir uitroepen, dat die blode was maar wederom naar huis zou keren; wanneer 'er 22000 mannen weggingen, en 10000 overbleven; maar dit getal was nog te groot: derhalven wierden de zelve nog door een proeve in 't drinken tot 300 man vermindert. Deze verdeelde hy in drie hopen, gaf aan ieder soldaat een bazuin en een aarde kruik met een fakkel in de handt, en deedt daar mede in den nacht een inval in het heir der Midianiten, waar door hy hen in verwarring en op de vlucht bragt, wordende 120000 man van de zelve gedood, nevens twee vorsten der Medianiten, Oreb en Seba. Vyftien duizend ontkwamen 't met de vlucht; maar Gideon liet hen vervolgen en doden. Na deze zege nam hy wraak op die van Sukkoth en Pnuël, die hem in het najagen der vyanden beschimpt hadden; en als eenige Israëliten hem tot hunnen heer en koning wilden verkiezen, sloeg hy zulks grootmoedig af, en zeide, *Godt zal Heer over u blyven.* Maar hy begeerde echter de goude oorringen, die zy in den strydt van de vyanden verovert hadden, een gewigt van 1700 sikkelen gouds uitmakende, zonder de halsbanden en andere goude versierselen, en purpere klederen, die de koningen van Midian hadden gedragen, en zonder de goude halssieraden der kemelen. Hy maakte daar van een Ephod, en stelde dien in zyne stadt te Ophra, waar door gansch Israël hoereerde, en het wierdt Gideon en zynen huize tot een valstrik. Gideon hadt zeventig zonen by verscheide wyven, stervende in een goeden ouderdom, na dat hy 40 jaren als rechter het landt bestiert, en de Midianiten zo verdelgt hadt, dat zy by zyn leven nooit hunne hoofden meer dorsten opsteken, in het jaar na de scheppinge 2770, voor Christus geboorte 1254. *Rechteren* VI, VII *en* VIII. *Fabricius in hist. Sacr. l.* III.

GIECH, een graaflyk geslacht, dat uit Frankenlandt is gesproten, en daar, mitsgaders in Bohemen, Pruissen, Thuringen en de Palts, voor vele honderd jaren al bekend geweest. Een uit dit stamhuis, *Hendrik van Giech* genaamt, woonde in den jare 948 't tournooi te Constans by. Verscheide van deze heren zyn ook domheren en domproosten te Bamberg en Wurtsburg, insgelyks ridders van de Duitsche orde, geweest: inzonderheit is 't bekend, dat *Georg van Giech* in den jare 1494 een zeer gunstige dispensatie van eenige geestelyke ampten door gunst van paus Alexander den VI kreeg. *Heintje van Giech* maakte in 't jaar 1480 een erfverdeeling onder zyne twee zonen *Veit* en *Georg van Giech*, waar van de oudste landrechter van het sticht Bamberg geweest is. Deze erfverdeeling wierdt goedgekeurt door *Heints, Dietz, Balthazar*, en *Georg*, landrichter van Wurtsburg, mitsgaders door *Otto* en *Veit van Giech* ondertekent. Keizer Frederik de III begunstigde in den jare 1482 deze laatstgemelden met een verbeterd wapen, en gaf hen de vryheit van met rood wasch te mogen zegelen. In den jare 1626 maakte *Johan Everhard van Giech*, by gebrek van mannelyke erven, zyne goederen aan des zelfs neve *Joachim*, Brandenburg-Onoltzbachsche Raadt en amptman te Schoonberg, mitsgaders *Willem, Jan Christoffel* en *Wolf Achats van Giech*. Van Joachims erven is *Karel Godfried* bekent als vader van *Christiaan Karel*, eerste grave van Giech, door keizer Leopold in den jare 1695 met zyne nakomelingen met deze waardigheit begiftigt. Gemelde graaf Christiaan Karel van Giech was hoofdman van het riddergoedt Geburg in Frankenlandt, en kon by zyn leven in het ryksgraaflyke Frankische collegie geen zitting noch stem erlangen. Zyn zoon *Karel Godfried*, tegenwoordig graaf van Giech, en zyn neven, graaf *Karel Maximiliaan* en *Christiaan Karel*, deden insgelyks in den jare 1700 hun best om in 't Frankische Ryksgraaflyke collegie aangenomen te worden,

het

het welk hen eindelyk in den jare 1726 gelukt is. Deze graven laten zich noemen graven van Giech, heren van Thurnau, Buchau en Veſten. *Lunigs Spicil. ſecul. des Teutſch. R. A.* II *Deel. Paſtor Francon. rediviv. Vitriarii jus publ. à Pfeffing. illuſt. T.* I.

GIEKERK, een der veertien dorpen van de Vrieſche grietenye Tietjerkſteradeel, wordt met de twee dorpen Roodkerk en Oudkerk de *Teinwolde* genaamt, zynde afgezondert van de vaart Mork, en hebbende aan den anderen kant de Ryd, welke zich tot aan Zwarte Broek uitſtrekt. In het geeſtelyke wordt het met Oenkerk en Wyns door een Gereformeerd Predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Leeuwarden. *Winſemius.*

GIEN, eene kleine Franſche ſtadt in 't Gatinois, voerende den tytel van graafſchap. Eenige ſchryvers nemen het voor 't *Genabum* van Ceſar. Zy legt aan de Loire, die men daar met een ſtene brug overgaat, beneden het kanaal van Briare, en omtrent 12 mylen boven Orleans. In den jare 1650 heeft zy door de inlandſche oorlogen veel geleden, en wierdt ook hare ſtene brug afgebroken. *Puteanus des Droits du Roy.*

GIENGEN, eene kleine Ryksſtadt in Zwaben, aan de Brentz, niet verre van den Donauw gelegen. Zy wierdt in den jare 1250 tot eene ſtadt gemaakt, en in het jaar 1307 ging zy nevens andere Ryksſteden een verbondt aan met keizer Albert den I. Karel de IV gaf haar als een erflyk leen in den jare 1354 aan den grave van Helffenſtein: maar in den jare 1381 vindt men haar weder onder de Rhyn-en Zwabiſche verbondſteden gemeld, en keizer Wenceſlaus heeft hare onafhankelykheit in den jare 1387 bekrachtigt. Waar uit te beſluiten is, dat deze ſtadt zich door geldt weder van de graven heeft vrygekocht, wanneer de zelve wegens gebrek van middelen genoodzaakt waren hunne meeſte goederen aan die van Wurtemberg en Ulm te verkopen. Na dien tydt is deze ſtadt beſtendig by het Ryk gebleven, en heeft aan alle verbonden der Zwabiſche ſteden deel gehad. In oude tyden heeft het klooſter Herbrechtingen het recht van patroonſchap (*jus patronatus*) aldaar gehad, maar de burgers hebben ten tyde van den abt Hendrik Hitſler van Mergelſtet het klooſter geplundert, waarom zy van paus Nikolaas naar Rome ontboden wierden, welke tweedragt in den jare 1453 door den Paltsgrave Lodewyk is weggenomen. In den dertigjarigen oorlog is deze plaats, inzonderheit na den ſlag by Nordlingen, door de keizerſchen ten gronde toe verdelgt: maar naderhandt herbouwt. Der zelver inwoners zyn de Augsburgſche belydeniſſe toegedaan. *Europ. Herold P.* I. *p.* 762. *Cruſ. Annal. P.* III. *p.* 73. *Datt. l.* V. 29. *Beſold Theſ. pr. p.* 677. *Knipſchild de civ. imp. l.* III. *c.* 19. *n.* 3. *& l.* II. *c.* 31.

GIERA, een eilandt in den Archipel, gelegen digt by de Ooſterſche kuſt van Namphio, ten Noorden van de ſtadt Kandia. Het zelve is zeer klein en woeſt. *Maty Diction.*

GIERACI, eene ſtadt met een biſdom in neder-Kalabrië, by de ouden *Locri* genaamt, 't welk naderhandt den naam van *Giracum*, of *Hiracium*, kreeg. Zy behoort onder 't aartsbiſdom van Rheges. *Miræus Geograph. Eccl. Leand. Alberti Deſcr. Ital.*

GIESELAW, ook *Snittelaw* genaamt, een klein riviertje in Holſtein, ontſpringende op de grenzen van Ditmarſchen, ſcheidende het zelve van het eigentlyke alzo genoemde Holſtein, en valt in de Eyder. *Dankwert Sleſw. en Holſt. P.* III. *c.* 3. *p.* 183.

GIESSEN, in oude brieven *Giezen*, *Gyſen*, en by Trithemius *ten Gieſſen* genaamt, is tegenwoordig een Heſſen-Darmſtadſche ſtadt en veſting, 6 mylen van Frankfort en drie van Marpurg, in een ſchone landsdouwe gelegen. Eerſt hebben op deze plaats drie dorpen, Seltzar, Kroppach en Aſtheim, geſtaan, waar van nog de Seltzerpoort, het zo genaamde Kroppacher veldt, en de ſtraat de Aſterweg genoemt worden. Tuſſchen deze dorpen heeft een kaſteel geſtaan, tegenwoordig nog Altenburg geheten, en toenmaals zeer ſterk wegens de omleggende moeraſſige gronden, bewoont wordende door burgmannen, waar van in oude brieven menigmaal gewag wordt gemaakt, gelyk ook het adelyke woonhuis van die van Swalbach nog uitwyſt. Van deze drie dorpen is naderhandt eene ſtadt gemaakt, en in vervolg van tydt zyn daar nog eenige voorſteden bygekomen, die in den jare 1325 door den landgrave Otto met de zelve vryheden, als de ſtadt geniet, zyn begiftigt. In den jare 1320 wierdt deze ſtadt door Matthias, aartsbiſſchop van Mentz, ſtormenderhandt verovert, uitgeplundert en verwoeſt. Zy hadt toenmaals 2 kerken, de eene buiten de ſtadt, aan S. Pieter toegewyd, de andere in de ſtadt, ter eere van S. Pankras en Maria gebouwt. Wegens hare bekwame gelegenheit heeft de landgraaf Philips in den jare 1530 deze ſtadt met een ſterken wal en diepe gracht omringt: maar toen de zelve door keizer Karel den V gevangen genomen was, wierdt de zelve op keizerlyk bevel wederom door den grave Reinhard van Solms in 't jaar 1547 geſlecht; maar deze werken zyn in 't jaar 1560 wederom hermaakt, en door den landgrave Lodewyk in den jare 1571 nog meer verſterkt, tot dat de landgraaf Georg de zelve nog verbeterde met elf bolwerken, hoge wallen, diepe grachten, en andere ſterke buitenwerken. Toen is ook een arm van den vloedt Lohn, daar voorby ſtromende, door de ſtadt, en in de grachten rondom de zelve geleid, zo dat de zelve nu voor eene ſterke veſting gehouden wordt. Het ſchone tuighuis is in den jare 1585 door landgrave Lodewyk den Ouden gebouwt, en met krygsgereedſchap voorzien. De univerſiteit is daar in den jare 1605 door den landgrave Lodewyk den V aangelegt; waar toe hem gelegenheit gegeven wierdt, om dat de landgraaf van de Caſſelſche linie de Godgeleerden van de Augsburgſche confeſſie uit de akademie van Marpurg bande, die daar op binnen Gieſſen beroepen wierden. In 't jaar 1607 wierdt de zelve van keizer Rudolph den II beveſtigt, en liet graaf Lodewyk, hier boven genoemt, het treffelyke collegie, dat door een brug aan het oude ſlot gehecht is, met ſchone gehoorplaatſen en woningen voor de leeraars opbouwen, alwaar ook een zeer kunſtige globe bewaart wordt. Maar wanneer het keizerlyke hof in den jare 1625 eene uitſpraak gaf, dat Caſſel de ingevoerde Godgeleerdheit naar de Augsburgſche belydeniſſe op de univerſiteit van Marpurg niet alleen vermogt af te ſchaffen, wierdt de zelve door den langrave Lodewyk aldaar weder ingevoert; waar op de meeſte hoogleeraren van Gieſſen wederom derwaarts trokken; en hier door kreeg de akademie een groten krak, tot dat eindelyk de landgraven van beide de liniën met malkander overeenkwamen, dat elk eene byzondere univerſiteit in zyne landen zou mogen oprechten, waar op Georg, landgraaf van Darmſtadt, in den jare 1650 de akademie te Gieſſen weder heeft opgerecht; ſedert welken tydt de zelve in goeden ſtaat en in bloei geweeſt is. *Winkelm. Beſchryving van Heſſen pag.* 209 *en* 452. *Topogr. Haſſiæ p.* 63.

GIESSEN, of GIESEN, een Hollandſch dorp, in het landt van Altena gelegen, heeft zynen naam van de voorbylopende vliet gekregen. Van ouds hadt het ook den naam van *Giezenmonde*, om dat het aan den mondt van de gemelde vliet gelegen was. Het ſtaat met dien naam vermeld in een brief van Willem van Henegouwen, gegeven des maandags na Vrouwendag in den jare 1314, en is gelegen regt over Gieſſendam. Hier was in de Roomſche tyden eene parochiekerk, die onder den prooſt der Salvatorskerke van Utrecht ſtondt. Na de veranderinge van den Godsdienſt is de kerk van dit dorp door een eigen Gereformeerd Predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Gorkum. *Oudheden van Zuid-Hollandt pag.* 211 *enz. edit. in* 8.

GIESSEN, GIESEN, GYSEN, of GYSSEN, met byvoeginge van OUKERK, tot onderſcheidt van GIESSEN-NIEUWKERK, waar van in het volgende artykel zal geſproken worden. Het is een Hollandſch dorp, laſtende onder Dordrecht, in den jare 1382 bedykt. Het was een leen der graven van Hollandt, en is in den jare 1414 van die *van Hondswyk* overgegaan op die *van Gent*. Naderhandt zyn die *van der Werf* door den afſtandt van *Jakob Pot*, baljuw van Zuid-Hollandt, in het bezit van dit dorp gekomen. Het heeft te zamen met Gieſſendam kerk en Predikant, behorende onder de claſſis van Dordrecht. *Oudenhoven Zuid-Hollandt pag.* 295.

GIESSEN-NIEUWKERK, mede een Hollandſch dorp, onder Dordrecht laſtende, en nevens het voorgemelde bedykt in den jare 1382. Het was ook een leen der Hollandſche graven, en heeft een hoog rechtsgebiedt. Het heeft kerk en Predikant, ſtaande mede onder de claſſis van Dordrecht. *De zelve.*

GIESSENBURG, GYSENBURG, of GIESSENDAM, een zeer oud ſlot en heerlykheit in Zuid-Hollandt, aan de Gieſſe, tuſſchen Gorkum en Dordrecht, omtrent twee mylen van de eene en de andere ſtadt gelegen. Cluverius neemt het voor het oude *Caſpingium*, eene ſtadt der Batavieren, daar Sanſon het dorp Scharpenzeel op de Veluwe, vyf mylen ten Ooſten van Utrecht, voor houdt. Dit ſlot wierdt ook veel *de Neſſe* genoemt. De naam *Gieſſendam* heeft zynen oorſpronk van den dam, de welke daar in den jare 1382 tegen de rivier geſchoten wierdt. Het heeft van ouds de *Brederodens* en de *van Genten* toebehoort. In den jare 1490 behoorde het aan *Jan van Wena*, knaap. In den jare 1543 kocht het *Willem van Drenkenbaardt*, burgermeeſter van Dordrecht, van *Arend vvn Nederveen*. Vervolgens is het door huwelyk aan jonker *Jakob Taats van Amerongen* gekomen, van wiens gemalinne de gemelde burgermeeſter grootvader was. *Oude Holl. Kronyk fol.* 78.

GIESSENHEIM, een klein eilandt midden in den Rhyn, in in de neder-Elzas, tegen over Hagenau, waar op de Franſchen in den jare 1686 het fort Louïs gebouwt hebben. Het heeft 1200 roeden in de lengte, en 600 in de breedte, en is langs de boorden met een dyk voorzien.

GIESSENHUBEL, of BERG-GIESHUBEL, een ſteedtje in het markgraafſchap Meiſſen, aan de Godleube en Bora, in 't ampt Pirna gelegen. Het is een oude en beroemde bergplaats, alwaar veel koper, en inzonderheit het beſte yzer van ganſch Duitſchlandt, gevonden wordt; waar van ook des zelfs naam oorſpronkelyk ſchynt te zyn, om dat aldaar het yzer in gloeiende ovens geſmolten en gegoten wordt. In den jare 1639 vereenigden zich hier de keizerlyke en keur-Saxiſche troepen om den Zweedſchen generaal Bannier tegen te gaan. *Zeilerus Topogr. Sax. ſup. p.* 88. *Knauth Prodrom. Miſn. p.* 178.

GIESSING, een vlek in Neder-Hungarië, op de Stiermarkſche grenzen, niet verre van Furſtenfeldt, met een ſterk kaſteel, op een hogen rots gelegen. In den jare 1525 ſchonk koning Lodewyk deze plaats aan den generaal Battiani. *Zeiler. Topogr.*

GIETEN, een dorp in het landt van Drenthe, onder het dingſpiel van Ooſtermoor, heeft kerk en Predikant, ſtaande onder de claſſis van Rolde.

GIFANIUS. Zie GIPHANIUS.

GIFHORN, een ſteedtje in het Luneburgſche, aan den Allerſtroom en de Iſe gelegen. In den jare 1525 liet Franciſcus, hertog van Brunswyk-Luneburg, die daar zyn verblyf hieldt, hier een ſterk kaſteel, omringt met hoge wallen en diepe grachten, bouwen. Aan 't zelve behoort een grote landſtreek, de welke uit twee graafſchappen en drie voogdyen beſtaat. In den dertigjarigen oorlog moeſt dit ſteedtje door inquartering zeer veel lyden: maar het kaſteel is nog nooit aangetaſt. *Topogr. Brunſw. & Lunenb. p.* 90.

GIFISSIA, een oud ſteedtje, nu een dorp, 't welk echter den naam aan eene kleine landſtreek van Achaje, in Griekenlandt, zich langs de rivier Cephiſo uitſtrekkende, geeft. *Baudrand.*

GIFONIE, of GIFONI, een ſteedtje in 't ryk van Napels, om-

omtrent twee mylen ten Oosten van Salerno. *Maty Diction.*
GIGÆA. Zie GIGEA.
GIGAS (JOHANNES) wierdt in 't jaar 1514 in de Thuringische Ryksstadt Nordhauzen geboren, studeerde te Wittenberg, en in andere Hoogduitsche steden, wierdt naderhandt predikant te Frystadt, en stierf in den jare 1581, den 15 July, oud 67 jaren. Hy was zeer verre in de dichtkunst, en heeft verscheide werken nagelaten. *Adami vitæ Theologor.*
GIGAULT, (BERNARDINUS) marquis van Bellefond, heer van l'Isle-Marie, en opper-hofmeester des konings in den jare 1663, maarschalk van Vrankryk, eerste stalmeester van mevrouwe de Dauphine, gouverneur van Vincennes, ridder van des konings orde, enz. was de zoon van Hendrik Robert Gigault, gouverneur van Valogne, en van Maria d'Avoines, eenige dochter van Robert, here van Quesnoy en Gruchy. Hy toonde zyne kloekmoedigheit in zeer vele gelegenheden onder koning Lodewyk den Groten, die hem maarschalk van Vrankryk maakte in 't jaar 1668. Hy is afgezant van Vrankryk in Spanje geweest in den jare 1665, en daar na in Engelandt 1670. In het jaar 1673 hadt hy het bevel over het leger des konings in de Vereenigde Nederlanden. In 't jaar 1684 benoemde hem de koning tot veldheer van zyn leger in Catalonië, daar hy de Spanjaarden sloeg. Hy stierf den 5 December des jaars 1694, oud 64 jaren, en wierdt in 't koor van de kapelle van Vincennes begraven, alwaar men nog zyn grafschrift vindt.
GIGE, (MARGARETHA) een Engelsche juffer, die in 't huis van Tomas Morus met zyne dochter wierdt opgevoed. Zy was zeer verstandig, en Johannes Clemens, arts en onderwyzer der kinderen van Morus, verliefde op hare volmaaktheden, verzocht haar ten echt, en verkreeg zynen wensch. Maar wanneer Hendrik de VIII, koning van Engelandt, van Godsdienst veranderde, en zy niet wilde veranderen, was zy met haar gemaal genoodzaakt naar Mechelen te wyken, alwaar zy in 't jaar 1570 overleden is. *Sander. lib.* VII. *de visib. Monarch. Stapleton in vita Mori. Pitseus de script. Angl. p.* 567.
GIGEA, of GIGÆA, dochter van Amyntas, koning van Macedonië, wierdt ter gemalinne aan Bubares, een Persiaan, gegeven, toen hy met een machtig heir, op 't bevel van Megabisus, veldheer van Darius, koning van Persië, derwaarts gezonden was, om wraak te nemen van den moordt, aan de afgezanten van Persië gepleegt, die Alexander, broeder van Gigea, aan den disch door zeven jonge Macedoniërs, verkleed als vrouwen, hadt laten om 't leven brengen, vermits zy eenigen overlast aan de vrouwen van het hof gepleegt hadden. Amyntas vondt dit een zeer goed middel, om door dit huwelyk de rampen, den oorlog aanklevende, te ontgaan; want hier door wierdt Bubares de beschermer van zyn schoonvader, in plaats van zyn vyandt. *Justinus l.* VII. *Euseb. Chron.*
GIGERI, eene Afrikaansche stadt in Barbaryë, onder het gebiedt van Algiers, is de voornaamste stadt van de provincie Bugia, gelegen aan de Middelandsche zee, tusschen de stadt Bugia, die zy ten Westen heeft, en Bona, ten Oosten. De Franschen poogden de zelve te vergeefsch te vermeesteren in den jare 1664.
GIGES, koning van Lydië. Zie GYGES.
GIGIA, een steedtje in Asturië, aan den oever van de Biskaische zee, digt by de kaap des las Penas, met een zeer ruime haven voorzien, en 18 Spaansche mylen van Cabo de Ortegal gelegen. *Baudrand.*
GIGLIUS (VINCENTIUS) een Siciliaan, was een goed rechtsgeleerde, en schreef in 't Latyn: *Apostillæ super ritu regni Siciliæ.* enz. *Biblioth. Sicula.*
GIHON, de naam van eene der rivieren, die het Paradys bewaterden. *Gen.* I. Josephus gelooft, dat het de Nyl is. Sanson plaatst de zelve in Groot-Armenië, en zegt, dat zy zich in de Caspische zee werpt, 't welk overeenstemt met hen, die wanen, dat het de *Araxis* is. *Baudrand.* Hier over zyn nog verscheide andere gevoelens; als D. Huet, bisschop van Avranches, die in zyne verhandeling over 't Aardsche Paradys meent, dat het de *Tigris* geweest is. Van dit zelve gevoelen is Samuel Bochart ook. Een hedendaagsch schryver onderstelt, dat het de *Orontes*, eene rivier in Syrië, geweest is. Zie *J. Clerici Commentar. in Genes.*
GILBERT, bygenaamt de Grote en de Godgeleerde, een Cistercienzer abt, leefde in de XII eeuw, was een Engelschman van afkomst, en maakte zich door zyn verstandt en Godvrucht zeer beroemd, niet alleen by die van zyne orde, maar ook inzonderheit op de universiteiten van Parys en Toulouze, daar men zegt dat Gilbert hoogleeraar geweest is. Hy wierdt abt van Orcamp in het bisdom van Nojon, en daar na van Cisteau, alwaar hy stierf in den jare 1166, of 1168, en niet 1280, gelyk als Pitseus en anderen gelooft hebben. Gilbert schreef over de Psalmen, en over eenige andere boeken van de H. Schrift, als mede: *Distinctiones Theologicæ*; *Doctorum Collectan. quid sit Monachus.* enz. *Manriques in Annal. Cisterc. Philip. van Bergamo. Pitseus. Karel de Visch. Possevinus en Sammarth.*
GILBERT, een Nederlander, deken van S. Andrieskerk te S. Amand aan de Scarpe, liet een tractaat van den brandt dier stadt in vier boeken in vaarzen na, onder den tytel van *de incendio Elnomensi*; drie boeken van 't leven en de mirakelen van *S. Amand*, en verklaringen over de brieven van *Paulus.* Gilbert stierf in den jare 1095. *Molan. addit. ad Usuard. ad 6 Feb. Valer. Andr. Miræus. Vossius.*
GILBERT, of WIBERT, aartsdiaken te Toul, bloeide in de XI eeuwe, en beschreef het leven van zynen vriendt, paus Leo den IX, die te voren bisschop van de kerk te Toul geweest was. P. Sirmond liet dit leven drukken in 't jaar 1615. Barthius heeft daar verklaringen over gemaakt, *Advers. l.* XLV, *c.* 19. Hy noemt zich *Guibert*, en niet *Gilbert. Oudin. Supplem. script. ecclef.*
GILBERT, of GISLEBERT, proost van S. Germanuskerk te Bergen in Henegouwen, en kancelier van Boudewyn den IV, grave van Vlaanderen, leefde in de XI eeuw, en schreef een Chronyk van Henegouwen. *Meyer. ad an.* 1071. *Valer. Andreas. Vossius.*
GILBERT, bygenaamt *Sempringham*, stichter van de orde der Gilbertynen in Engelandt, was van Linkoln, en wierdt ten tyde van Willem den Veroveraar, in 't jaar 1084, geboren. Hy wierdt naar Vrankryk gezonden om te studeren. Op zyne wederkomst in Engelandt tradt hy in het Seminarium van Robert Blunt, die van kancelier van Engelandt bisschop van Linkoln geworden was in 't jaar 1093. Hy hieldt vervolgens openbare lessen om de jeugt te onderwyzen, en tot het priesterschap verheven door Alexander, die na Robert bisschop wierdt, maakte de zelve hem penitentiaris van zyne kerk in 't jaar 1123. Hier na rechtte hy een orde op, die men die *van Semphringham* noemde, naar zyn vaderlyk stamhuis in 't graafschap van Linkoln. Hy heeft 8 vrouwen en twee mannen kloosteren, zonder de gasthuizen te rekenen, gesticht. Ondertusschen wierdt zyn doen hatelyk gemaakt by paus Alexander den III, en de lekebroers van zyne orde kantten zich tegen hem. Deze onlusten wierden echter door het gezag van koning Hendrik den III by den paus bemiddelt: maar geraakt zynde in de ongunst van den H. Thomas van Kantelberg, ontsloeg hy zich op 't laatst van zyn leven van het Superieurschap, en verkoos Robert, een van zyne leerlingen, in zyn plaats, dien hy tot het einde zyner dagen gehoorzaamt heeft, stervende in den jare 1189, oud zynde 106 jaren. Innocentius de III vergunde in den jare 1202, dat men zyne gedachtenis vierde, en men vondt kort daar na zynen naam onder de Heiligen op den 4 February. Men schryft hem verscheide werken toe, als *Gilbertinorum statuta*; *exhortationes ad Fratres*, enz. verscheide schryvers geloven, dat hy een Cistercienzer monnik geweest is; maar bedriegen zich. Het is wel waar, dat hy van S. Bernard hoog geacht wierdt; maar hy kleefde zyne inzettingen niet aan. *Harpsveldt hist. Angl. Cent.* 12. *c.* 37. *Karel Visch Bibl. Cister. Pitseus de script. Angl. &c.*
GILBERT, of GISELBERT, een Benedictyner monnik in 't klooster te Westmunster in Engelandt, was in 't laatst der XI, en in 't begin der XII eeuwe in achting. Men zegt, dat hy een reize naar Vrankryk en Duitschlandt gedaan heeft, en naderhandt in zyn klooster abt geworden zynde, in 't jaar 1227 gestorven is. Eenigen zeggen, dat hy bisschop in Ierlandt geweest is. Hy was een leerling en groot vriendt van S. Anselmus, aan wien hy verscheide brieven geschreven heeft: ook liet hy aan de wereldt na verscheide werken, onder anderen: *de fide Ecclesiæ contra Judæos*; *de statu Ecclesiæ*; *super Jeremiam*; *Jesaiam*; enz. *Trithem. de script. ecclef. Wion in Ligno vitæ. Sixtus Senens. Possevinus. Miræus. Pitseus.*
GILBERT, schryver van een kronyk der keizers en pauzen, die *Martinus Polonus* in zyn werk navolgt, gelyk hy zelf in zyne voorreden zegt.
GILBERT, bygenaamt *van Hollandt*, een Cisterciënser monnik, leefde in 't jaar 1160, was een leerling van S. Bernard, en daar na abt van Sunfetin in 't bisdom van Linkoln. Thrithemius verzekert, dat hy verscheide werken naliet. Boston en Pitseus merken het zelve aan. Men heeft nog op zyn manier het leven van *S. Bernard*, en 48 Sermoenen over het *Hoogliedt*, die hy met het derde hoofdstuk begint, daar het de gemelde S. Bernard by gelaten hadt; ook zyn 'er nog eenige dingen elders berustende, die niet openbaar zyn. Zie de uitgave van de werken des H. Bernards door Merlon Hostius en Jan Mabillon. *Trithem. de script. ecclef. Pitseus de script. Angl. Karel Visch Bibl. Cisterc. Gesnerus. Vossius. Miræus. Possevin.*
GILBERT. Zie ook GUIBERT.
GILBERT, (NIKOLAAS) bygenaamt GABRIEL MARIA, een Franciskaner monnik, en eerste opziender van de orde *l'Annonciade*, wierdt van Johanna van Vrankryk, naderhandt hertoginne van Orleans en Milanen, tot haren biechtvader aangenomen. Hy verselde haar ook naderhandt in Berry, wanneer zy door koning Lodewyk den XII verstoten wierdt. Zynde naar Rome gegaan, ontfing hy daar de Doctorsmuts, en wierdt tot generaal van zyne orde in de provincien aan deze zyde het gebergte verkoren. Hy was het, die den regel zyner orde verbeterde, en de goedkeuring van de orde *l'Annonciade*, ingestelt door Johanna van Vrankryk, hertogin van Berry, verkreeg, en wierdt van paus Alexander den VI daar opziender van gemaakt. Hy deedt daar van gelofte in handen van gemelde princesse, schoon hy naar den regel van S. Franciscus leefde, en droeg over zyn ordenskleedt een rood scapelier. Na de doodt van de koninginne Johanna wierdt hy in de kerk der Annonciade te Bourges, die de voornaamste en eerste van die orde is, ingewyd; waar op hy verscheide kloosters van deze nieuwe congregatie of maatschappy liet aanleggen, waarom hem Alexander de VI den bynaam gaf van *Gabriel Maria*; want het woordt van *Annonciade* zegt zo veel, als de orde van de Boodschap van Maria; en alzo het de engel Gabriel was, die deze boodschap aan de maagdt Maria deedt, dus wierdt hy met des zelfs name bygenoemt, om dat hy de zusteren van deze orde door zyn voorbeeldt tot Godsdienstigheit opwekte, en hen de blyde boodschap altydt voor oogen stelde. Hy stierf te Rhodes den 27 Augusty des jaars 1532, als hy op een algemene vergadering van zyne orde wilde reizen. *La Coste hist. des Hommes & des Dames illustres.*
GILBERT FOLIOTH. Zie FOLIOTH.
GILBERT, bisschop van Limmerik in Ierlandt, en legaat van den

den H. stoel in dat ryk. Hy hieldt daar een Concilie in 't jaar 1110, en kunnende zich naar behoren niet kwyten in zyn legaatschap leide hy het zelve neder in handen van den paus in 't jaar 1139, en stierf weinig tyds daar na. Hy schreef een klein werkje van den staat der kerke, en twee brieven. *Du Pin Bibl. des auteurs ecclesiast.* XII *Siecle.*

S. GILBERT, eerste abt van Neuf-Fontaine in Auvergne, was een edelman uit een oud adelyk geslacht van dat landt, en hadt den meesten tydt zyns levens in den dienst van de koningen Lodewyk den Dikken en Lodewyk den Jongen doorgebragt. Hy deedt den kruistocht met den laatstgemelden in den jare 1146, en na dat hy uit Palestina wederom in Vrankryk kwam, omhelsde hy nevens zyne vrouwe het geestelyk leven, en stichte twee kloosters in Auvergne, een voor nonnen, en 't ander voor monniken. Petronella, zyne huisvrouw, wierdt de eerste abdisse van dat der vrouwen, toegewyd aan S. Gervasius en S. Protasius, 't welk tegenwoordig de priory van Aubeterre, van de Premonstreit orde, tusschen Auvergne en 't Bourbonnois, is. Het andere klooster voor de mannen wierdt op een plaats, Neuf-Fontaine genaamt, gesticht, en na dat hy de Premonstreit orde hadt aangenomen, wierdt hy de eerste abt van dat klooster, stervende den 12 Juny des jaars 1152. *Mariani Chronic. Baillet vies des saints au 3 Octobre, zynde de dag der overbrenging van het ligchaam van S. Protasius.*

GILBERT, geheimschryver der bevelen van de koninginne van Zweden Christina, en haar gezant in Vrankryk, heeft verscheide toneelstukken gemaakt, mitsgaders een stuk met mengeldichten. *Recuil des Poëtes François depuis Villon jusqu' a Benserade.*

GILBOA, een gebergte in Palestina, eerst aan den stamme Issaschar, naderhandt aan Galilea behorende. Het wordt verscheidentlyk verdeelt, en nog tegenwoordig het gebergte *Gilboa* genaamt. Het begrypt omtrent 10 of 12 mylen in zyne uitgestrektheit, te rekenen van de stadt Jesraël tot aan de Jordane, zynde het overige zeer ruw. Eenigen geloven, dat het van de daar omtrent gelegene stadt GILBOA den naam voert, alwaar men nog een redelyk kasteel vindt, 't welk *Gelbus* genaamt wordt. Op dit gebergte hadt Saul zich tegen de Philistynen gelegert, en wierdt nevens zynen zone Jonathan aldaar gedood. *Adrichom. Theatr. Terræ Sanctæ.*

GILDAS, bygenaamt de Wyze, abt van een klooster in Engelandt, leefde in de VI eeuwe, en schreef een werkje van de verwoesting van Britannië, 't welk hy een brief noemt, en een ander tegen het onordentlyk leven van de geestelyken in zynen tydt. De kardinaal Bellarminus, en na hem vader Goutier, stellen hem in de V eeuwe; maar hy tekent zelf aan, dat hy ter wereldt kwam toen de Saxen van de Britten op het gebergte Badonico, daar zy gevlucht waren, verslagen wierden, 44 jaren na hunne komste in dat ryk, 't welk geschiedde in 't jaar 449, en dus moet Gildas geboren zyn in 't jaar 493. Men meent, dat hy gestorven is in 't jaar 570. Zyne verdiensten hebben hem niet te onrecht den bynaam van den Wyzen doen verkrygen; anders was de zelve *Banonicus*, en daar is een ander van zynen naam, bygenaamt *Albanius*, geweest, die in 't jaar 512 stierf: ook is 'er een derde, een Benedictyner monnik, geweest, die verscheide werken geschreven heeft, mede een Engelschman, en dus genaamt; gelyk de weetgierigen niet alleen zien kunnen in de schryveren, hier aangehaalt, maar inzonderheit in de geleerde aanmerkingen van *Usserius in Ant. Brit. Vossius, Baleus & Pitseus de scriptor. Angl.*

GILDENBURG. Zie VREESWYK.

GILDON, een graaf en gouverneur in Afrika onder keizer Theodosius den Groten. Hy muitte tegen den keizer Honorius, en verhinderde, dat 'er levensmiddelen naar Rome gevoert konden worden. Maar zyn broeder Masceldenus, dien hy steets vervolgt hadt, en genoodzaakt by Stilico in Italië toevlucht te zoeken, vergaderde een tamelyk leger, kwam in Afrika, ging op zyn broeder los, sloeg hem uit het veldt, en bragt hem in zulke engte, dat hy zich in den jare 398 uit wanhoop verhing. De dichter Claudianus wil, dat hy in Sicilië gedood is. *Zosimus l.* V. *c.* 11. *Jornandes. Orosius l.* VIII. *c.* 36.

GILEAD. Zie GALAAD.

GILEMMUS, (PETRUS) een goddeloos priester, die zich, na dat hy zich op de tovery hadt toegelegt, koning Karel den VI aanboodt te genezen; en willende van te voren tonen, hoe verre zyne kunst zich uitstrekte, door het losmaken van 12 mannen, die men met ketenen gebonden hadt, viel dit niet naar zyn voorgeven uit, waar van hy de schuldt leide op het maken van het teken des kruisses, daar zy zich mede gezegent hadden. De provoost van Parys, zulks ter ooren gekomen zynde, doemde hem benevens zyn aanhang ten vure, 't welk op den 24 Maart des jaars 1401 wierdt uitgevoert. *Juvenal. des Ursins hist. de Charles* VI.

GILEMNIK, voorheen een klooster van Cisterciënzer nonnen in 't koninkryk van Bohemen, onder den naam van *S. Elizabeth* in het Annaus gelegen, 't welk in den jare 1424 door de Hussiten deerlyk verwoest is.

GILFORD, (JOHANNES) de IV zoon van den hertog van Northumberlandt. In den jare 1555 trouwde hy met Johanna Gray, op aanraden van zynen vader, die daar door poogde na de doodt van Eduard den VI de kroon van Engelandt op zyn huis te doen komen. Maar zulks mislukte, en Maria kwam hem voor, als het naaste recht aan hare zyde hebbende, en liet Johanna Gray met haar gemaal en vader het hoofdt afslaan. *Thuanus l.* XIII. *Anonym. Angl. Burnet. Sanderus.*

GILGAL, eene vermaarde stadt van 't H. Landt, in den stamme Benjamins, aan deze zyde der Jordane, Oostwaarts naar Jericho gelegen, te meer bekend, om dat Josua hier zo lang vertoefde, tot dat de Israëliten van de smerte der besnydenis genezen waren, en aldaar 12 stenen oprechtte tot een gedachtenis, dat hy met zyn heir droogvoets door de Jordaan gegaan hadt. Hier hieldt hy zelf het Paaschfeest, en de Israëliten aten daar van de eerste vruchten des lands. Tegenwoordig is 't een slecht dorp, en wordt van Arabieren bewoont. Ook schynt het, dat 'er een grote landstreek by gelegen heeft, die men den naam van koninkryk van Gilgal gaf. *Josua* IV. 5. 12. I *Kon.* VII. 10. 11. 13. 15. *Josephus Oudheden* V, 1. *Adrichomius Theatr. Terræ Sanct. p.* 17.

GILGENBURG, in 't Poolsch *Dabrownow*, eene kleine stadt, nevens een kasteel, in Brandenburgsch Pruissen, in het Gadingerlandt; tusschen Lauterburg en Hoogstein gelegen. Zy wierdt in het jaar 1470 door de Tartaren, en in 't jaar 1578 door het vuur in de assche gelegt. Niet verre daar van daan leggen de dorpen *Tannenberg* en *Grunewald*; alwaar den 15 July des jaars 1410 de Polen op de kruisheeren na een bloedigen slag de overwinning behaalden. Men heeft op de plaats, daar de grootste slagting voorviel, een kapel gebouwt, daar jaarlyksch een boetpredikatie in gedaan wordt. *Hartkn. Preuss. p.* 306. *Dlugoss hist. Pol. l.* X.

GILIMER was een zoon van Gelareclus, een kleinzoon van Genco, en dus een neef van Hunerik, of Hilderik, koning der Vandalen in Afrika, wiens opvolger hy moest wezen; maar om dat hem de tydt van Huneriks leven te lang duurde, liet hy den zelven van den troon, en klom daar zelf op in den jare 531. Terwyl nu Justinianus Afrika, 't welk reets 100 jaren van het Roomsche ryk was afgescheurt geweest, wederom wilde veroveren, schreef hy aan Gilimer ten voordeele van Hunerik. Maar deze zynen brief versmadelyk handelende, ontstak dien vorst in toorn, zo dat hy zich met den Persiaan verzoende, en een machtig heir onder Bellisarius naar Afrika zondt. Deze veroverde Carthago, en bragt binnen zes maanden in 't jaar 533 gansch Afrika onder de gehoorzaamheit van den keizer Justinianus; vervolgde Gilimer van de eene plaats tot de andere, en noodzaakte hem door honger zich over te geven. Wanneer deze veldheer weder in Constantinopel kwam, en hem daar als in triomph omvoerde, en Justinianus aanboodt, die, zittende op zynen troon in vollen luister, dezen Gilimer bespotte, antwoordde de zelve daar op niet anders dan met de woorden van Salomon: *'t Is alles ydelheit, ja enkel ydelheit.* Hier op gaf hem Justinianus een onderhoudt in Galatië, daar hy steets het Arianendom begunstigde. Afrika wierdt middelerwyl tot een Roomsche provincie gemaakt, gelyk het te voren, eer de Vandalen het vermeesterden, geweest was. *Procopius l.* I *&* II. *de B. Vandal.*

S. GILLES, abt, bloeide in de VI eeuw, en was van Athene uit een koninklyk geslacht gesproten. Nog jong zynde trok hy uit zyn landt, en kwam in Vrankryk, op een plaats, daar zich de Rhône in de Middelandsche zee ontlast, digt by Marseille. Deze plaats was genaamt *Sette*, en men ziet 'er heden eene stadt, die den naam van *S. Gilles* draagt, hoofdstadt van een graafschap, aldus genaamt. Hier bleef hy twee jaren by Cesareus, aartsbisschop van Arles, trok toen over de Rhône, en onthieldt zich in een woudt, 't welk heden het woudt of bosch van S. Gilles genaamt wordt. Hier onderhieldt hy zich van de melk van een bigge, die omtrent zyn grot hare jongen wierp. 't Gebeurde op een tydt, dat Childebert, koning van Vrankryk, in dit bosch jagende, deze bigge door de jagers tot in zyne verblyfplaats vervolgt wierdt, schietende op hem met pylen, waar door Gilles gekwetst wierdt. De koning, ziende, dat de honden niet verder dorsten gaan, verliet deze plaats tot des anderen daags. Toen kwam hy daar weder met den bisschop, en tradt in de grot door eene opening, die zyn volk gemaakt hadt. Hier vondt hy S. Gilles in gebeden, en verzet staande van hier een mensch, in plaats van een zwyn, te vinden, boodt hy Gilles verscheide heerlyke geschenken aan; maar deze H. man wilde de zelve niet aannemen. De koning bezocht hem daar na nog meer, en badt hem te willen gedogen, dat men hem een klooster bouwde, 't welk hy toestondt, en waar van hy ook de eerste abt geweest is, na dat men hem tot priester geordent hadt. Zyne heiligheit wierdt niet alleen berucht in zyne abdy, en te Orleans, daar Childebert hem liet komen, maar ook te Rome, werwaarts hy een reize deedt. Zynde wederom in zyn klooster gekomen, stierf hy daar den 1 September, in 't einde der VI eeuwe. Zyn ligchaam wierdt ten tyde der Albigenzen naar de kerk van S. Serninus van Toulouse overgebragt. *Baronius Martyrol. Fulbert van Chartres dans un Eloge de ce Saint.*

GILLES, kardinaal, bisschop van Thusculum, gemeenlyk *Frescati* genaamt, was legaat in Polen in de X eeuw, onder paus Johannes den XIII, en de eerste, die aartsbisschoppen en bisschoppen invoerde, verdelende het ryk in 9 kerken, als die van *Gnese, Crakau, Posen, Smoragou* (daar na genaamt *Wratislaw*) *Cruswyk, Plozko, Culm, Lubusse* en *Camin*, die Mieceslaus, eerste Christen koning van Polen, hadt laten bouwen. Deze legaat verdeelde de twee eerste in aartsbisdommen, en de zeven laatste in bisdommen, ordonnerende de koning verder, dat men de tienden van alle vruchten, zo wel van hem als van zyne onderdanen, aan deze geestelyke gestichten ten eeuwige dage zou hebben te betalen. *Joh. Herbert à Fulstein hist. reg. Polon.*

GILLES, aartsbisschop van Rheims na Mappinus, afgezet in 't jaar 572. Hy is 't, die Gregorius van Tours inwydde, die zich op het Synode van Parys in 't jaar 573 bevondt, en die aan 't hof verscheide gewigtige bedieningen bekleedde. Ondertusschen Childebert, zyn koning en weldoender, verstaan hebbende door de

beschuldigingen van Sonnegesilus, dat Gilles tegen hem opstondt, liet hem gevangen nemen; maar op de klachten der bisschoppen, die zeer moeielyk waren, dat men een hunner amptgenoten zo handelde, zonder hem te horen, zo lang opschortte, tot dat op een concilie, beroepen te Metz den 13 November van 't jaar 590, deze ongelukkige kerkvoogdt door getuigen overtuigt, en volgens zyne eigene bekentenis schuldig bevonden zynde, afgezet wierdt van zyne waardigheit, en gebannen naar Straasburg. *Gregor. de Tours l.* VI. *c.* 3 *& seq. Aimon l.* III. *c.* 50. *&* 51. *Hincmar. in vit. S. Remigii. Flodoard l.* II. *c.* 2. *l.* III. *carm.* 20. *Robert. Sammarth. Gall. Christ. T.* I. *p.* 478.

GILLES, of GIL, (CHRISTOFFEL) een Jesuit, was van Bragance in Portugal, en leerde te Coïmbrië, te Evora, en elders, en stierf in 't jaar 1608, in den ouderdom van 53 jaren. Hy schreef een werk over de Godgeleerdheit, onder den tytel van *Comment. Theol. de sacra doctrina & essentia atque virtute Dei lib.* II. *Alegamb. Bibl. soc. Jes. Nicol. Antonio Bibl. Hisp.*

GILLES, (JAN) kardinaal, was een Franschman, geboren in de provincie van Normandië, en geen Duitscher, gelyk *Onuphrius* wil. Hy studeerde in de Godgeleerdheit en rechten, en wierdt voorzanger in de kerk te Parys. Men vervolgde daar te dier tydt alle die niet van de party van paus Clemens den VII waren. Jan Gilles wilde zich aan hem niet onderwerpen, of om dat hy geloofde, dat de zelve geen wettig paus was, of dat hy eenig ander inzicht hadt: altoos hy verliet 'er zyn ampt om, trok naar Italië, en begaf zich onder de bescherming van Urbanus den VI. Deze ontfing hem zeer wel, gaf hem de proostdy van Luik, en het auditeurschap van de Rota. Daar na zondt hy hem als nuncius naar de aartsbisdommen van Rheims, Trier en Keulen, en men gebruikte hem in verscheide gewigtige zaken. Innocentius de VII maakte hem kardinaal in 't jaar 1405, vervullende hier door de hoop, die hy lang gehad hadde. Hy bevondt zich by de verkiezing van Gregorius den XII, en onder voorwendsel, dat deze paus niet genoeg arbeidde om de scheuring der kerke te helen, trok hy naar Vrankryk, en stierf daar in 't jaar 1408. Theodorus van Niëm was zyn vriendt, en maakt van hem dikwils gewag in zyne geschiedenisse van de scheuring der kerke. Zie zyn *Labyrinth*, en *Jan Juvenal. des Ursins. Ciacconius. Onuphrius. Aubery.*

GILLES, (PIETER) predikant van de Gereformeerde kerke te la Tour in de valei van Lucern, schreef eene historie van de Waldenzen, en liet dit werk te Geneve in 't jaar 1644 drukken in 4. zynde toen in zyn 73 jaar. Hy heeft nog meer andere werken in 't licht gegeven.

GILLES, (PIETER) gezegt GILLIUS, geboren te Albi, was in de XVI eeuw in achting, en zeer ervaren in de Grieksche en Latynsche talen, en in de wysbegeerte. François de I, koning van Vrankryk, een beminnaar van geleerde lieden, hadt ook veel genegenheit voor Gilles, en zondt hem naar Griekenlandt en Asië, om daar, was 't mogelyk, nog eenige schriften, nooit voor dezen gedrukt, machtig te worden. Dit bevel nam hy zeer gewillig aan, maar was zo ongelukkig, dat hy door de zeerovers van Barbaryë op zee genomen wierdt, en in Afrika opgebragt, daar hy alleen door de zorge en mildadigheit van den kardinaal van Armagnak weder ontslagen wierdt. Hy bleef niet in gebreke om aan zynen weldoender dankbaarheit te betuigen, dien hy te Rome ging opzoeken, en stierf in het jaar 1555, oud zynde 65 jaren. Hy was van voornemen geweest om alles, wat hy merkwaardig gezien hadt, in 't licht te geven; maar men heeft niet van hem dan de beschryving van de Bosphorus van Thracië, en die van de stadt Constantinopel. Hy hadde ook uit het Grieksch in 't Latyn gebragt de aanmerkingen over de twaalf Propheten van *Theodoretus*; de XVI boeken van de historie der dieren door *Ælianus*; enz. Men beschuldigt Pieter Bellon, die zyn dienaar en reisgesel geweest is, dat hy hem een gedeelte van zyne schriften heeft ontvreemt, en op zynen naam uitgegeven. *Thuanus hist. l.* XVI *Gesner. in Bibl. Sammarth. l.* I. *elog. Spond. A. C.* 1555. *N.* 23.

GILLES, bygenaamt *De Roia*, een Franschman, abt van 't klooster der Cistercienzen, genaamt Rojomont, in het bisdom van Beauvois, leefde in de XV eeuwe. Hy was Doctor te Parys, daar hy de Godgeleerdheit leeraarde. Na dat hy zes jaren te Rojomont gewoont hadt, week hy naar een kasteel in Vlaanderen, alwaar hy de Jaarboeken van dit graafschap schreef, als mede over den Meester der Spreuken. Hy stierf in 't jaar 1478. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Sanderus de script. Fland. Charles Visch Bibl. Cisterc. Meyer. Henriquez in Monol. Vossius de Hist. Lat. lib.* III. *p.* 606. *Gesn. & Possevin.*

GILLES, bygenaamt *van Luik*, een monnik der Cistercienzen, leefde in de XIII eeuwe, en schreef eene historie van de bisschoppen van Luik, sedert het jaar 1060 tot aan den jare 1251. Hy was een van die schryvers, daar Johannes van Chapeauville de werken van verzamelt heeft, en gebruikt om zyne historie van Luik, die in 't jaar 1615 uitkwam, gelyk elders gezegt wordt, te schryven.

GILLES, bygenaamt *van Viterbo*, generaal van de Augustyner orde, daar na kardinaal, patriarch van Constantinopel, bisschop van Viterbo, Nepi, Castro en Sutri, heeft grote achting gehad in de XVI eeuwe. Hy droeg den naam van zyn vaderlandt; die van zyn geslacht was *Antoninus*; maar vermits hy van geringe afkomst was, verliet hy dien bynaam. Gilles besteedde zeer veel vlyt tot opbouw van de Augustyner orde, en wierdt een der beste predikers in zynen tydt. Hy maakte zich onder zyne medebroeders zo gezien, dat zy hem op een kapittel, gehouden te Napels in 't jaar 1507, tot generaal van hunne orde aanstelden. In den jare 1512 gebruikte hem paus Julius de II om het concilie van Lateraan te openen, waar in hy zich zeer wel kweet. Leo de X zondt hem naar Duitschlandt, en gaf hem den kardinaalshoedt in 't jaar 1517. In 't volgende jaar ging hy als legaat naar Spanje, en stierf te Rome den 12 November 1532. Gilles wierdt van alle geleerde lieden, zo te Rome als elders, bemind, verstondt het Grieksch, Latyn, Hebreeusch, Chaldeeusch, en men gebruikte hem dikwils in de zwarigheden, die in deze talen zich opdeden. Hy maakte ook schone Latynsche vaarzen. Men heeft van hem aanmerkingen over de drie eerste hoofdstukken van *Genesis*, over eenige *Psalmen*; mitsgaders eenige zamenspraken, brieven, en gedichten ten lof van *Jovianus Pontanus*, nog: *de Ecclesia incremento.* enz. *Sadolet. l.* III. *epist. Bembus epist. l.* XI. *ep.* 13 *&* 14. *Guicciardin l.* XII. *Paul. Jovius hist. l.* VI. *& in elog. doct. c.* 58. *Curtius in elog. vir. August. Ughell. Ital. Sacr. Aubery hist. des Cardin.*

GILLES *van Ferrare*, een Dominikaner, kreeg door zyne deugdt en Godvrucht vele achting in de XII eeuwe. Bonifacius de VIII hem tot patriarch van Constantinopel benoemt hebbende, bekleedde hy die waardigheit met luister. Paus Clemens de V, onderrecht van zyne verdiensten, zondt hem met Lupus, mede een Dominikaner, en Athanasius, een Franciskaner, aan den koning Rasci, in hoedanigheit van legaat, in den jare 1308. De zelve paus benoemde hem eenigen tydt daar na tot patriarch van Alexandrië, alwaar hy stierf, na dat hy eenigen tydt die kerk met veel yver en liefde bestiert hadt. *Ughell. Ital. sacr. T.* V. *Pio de vir illustr. ord. Præd. l.* II. *p.* 2. *Fontanell. theatr. Domin. p.* 44 *&* 48.

GILLON, of ÆGIDIUS, een Romein, was meester over het krygsheir in Gallië, en hadt doorgaans zyn verblyf te Soissons. Hy wierdt in den jare 458 door de Franschen ten troon verheven, na dat zy Childerik den I om zyne buitensporigheit verdreven hadden. Gujemans, of Guinemand, de allertrouwste onderdaan van dien vorst, bleef by Gillon, en wist zich zo in zyn gunst te wikkelen, dat hy niets deedt dan op zynen raadt. Hy boezemde dezen nieuwen koning alle hevig-en onordentlykheden in, ten einde hy zich nog hatelyker by den volke mogt maken, als de voorgaanden, wiens zeden nu door zyne rampen verbetert waren. Gujemans gaf hier op een teken aan Childerik, bestaande in de helft van een stuk goudt, dat zy doorgesneden hadden, toen zy van elkander scheidden. Hier op komt hy in den jare 463, valt op het leger van Gillon en zyne verbondelingen aan, slaat en verjaagt den zelven. Idacius stelt zyne doodt in het jaar 464, waar uit blykt, dat Gregorius van Tours en anderen, die Childerik 8 jaren ballingschap toegeschreven hebben, zich bedriegen. *Idacius in Chron. Gregorius van Tours l.* II. *Fredegarius. Aimonius. Sigebert.*

GILLOT, (GERMANUS) priester en doctor in de Godgeleerdheit der maatschappy van de Sorbonne, was uit een geslacht van Parys gesproten, waar in de adel en vroomheit aan een verknocht waren. Hy sleet zyne dagen in het huis der Sorbonne, zich onderwerpende een arm leven, en weigerende zelf zyne benodigdheit, om de arme jongelingen in hunne studiën te ondersteunen, hen de talen te leren, en hen bekwaam te maken ten dienst der kerke, of van het gemeen. Hy heeft 'er van dat soort gedurende zyn leven tusschen de vyf en zeshonderd voortgeholpen, en daar is nauwlyks een bisdom in Vrankryk, of daar zyn 'er van parochianen, kanunniken, zelf grootvikarissen van de bisschoppen, en andere bedieningen in 't geestelyke geweest; desgelyks waren 'er van deze, die zich tot de rechten, geneeskunde of andere studiën schikten, en daar zyn mede verscheide wakkere mannen onder geweest. Men gaf hen den naam van Gilotinen, en de zelve strekte hen als een eernaam, als of ieder daar door van hunne deugdt bewust was. Germanus Gillot was niet alleen geleerd in de Godgeleerdheit, maar bezat ook veel standvastigheit en kloekmoedigheit in het verdedigen van die gevoelens, de welke hy voor waarheden aannam. Wanneer men in den jare 1656 den tweden brief van Anthony Arnald, Doctor van de Sorbonne, overwoog, ondersteunde hy met de andere Doctoren, dat de uitleggingen, die hy daar van gaf, ontwyfelbaar, en goed Katholyk waren, en doemde met kracht de vyf stellingen, door de pauzen Innocentius den X en Alexander den VII gedaan over de stoffe van de genade, en hy ondersteunde met yver, dat in de verschillen van de daadt niemandt het tegendeeel kon bewaarheden, dat de pauzen en de algemene Concilien onfeilbaar waren, en hy eindigde zyn besluit met deze woorden: *quod Arnaldus hæreticus sit, satis non liquet*; dat het niet genoeg bleek, dat Arnald een ketter was: hy was ook van gevoelen hem geen straffe op te leggen. Hy gaf in zyn leven meer dan 100000 ryksdaalders aan den armen, genoot nimmer eenig geldt van de kerkelyke inkomsten, en zeide altydt, dat hy nooit iets geëischt noch niets geweigert hadt, want men hadt hem nooit iets aangeboden. Na zyne doodt liet hy vele goederen aan zyne gunstelingen, en inzonderheit aan een Doctor van de Sorbonne, dien hy opgevoed hadt, na. *Memoires du temps.*

GILLUS, dertiende koning van Schotlandt, opvolger van Evenus. Dochanus en Dongallus, zonen van Durstus, eischten beide de kroon; en door dezen twist liep 'er een derde, namentlyk deze. Gillus, natuurlyke zoon van koning Evenus, mede weg; want terwyl de adel met de prinssen by elkanderen vergadert waren om een vergelyk te beramen, hadt hy in 't heimelyk eenige schelmen en ruigt van volk opgemaakt, die in de vergadering vielen, en beide de prinssen om 't leven bragten. Aanstonts veinsde Gillus, dat men hem ook hadt pogen om hals te brengen, badt om hulp aan de verdere leden, en vluchtte met eenige van den adel, waar onder mede van zyn aanhang was, op Evonium, een kasteel, 't geen de koning Evenus hadt laten versterken. Hier in

met een goede bezetting leggende, poogde hy de gunst van 't gemeen verder te winnen, leggende de schuldt van den moordt aan de prinssen begaan op hunne eige halstarrigheit, vervloekende echter de moordenaars; maar zeide ook met een, dat de koning Evenus hem als regent van 't ryk by uiterste wille gemaakt hadt ter tyde daar een nieuwe koning verkoren was. Het volk sloeg juist wel niet veel geloof aan deze redenering, maar ziende Gillus zo wel versterkt vreesde het hem meer, en besloot hem voor koning uit te roepen. Gillus zich nog niet zeker genoeg wanende om in dat gebiedt te volharden, liet ook zyne neven om 't leven brengen, hoewel dit bevel maar aan twee van hen voltrokken wierdt, het de derde ontsnappende. Hier op ging hy voort in 't verdelgen van het koninklyk stamhuis van Durstus, en heerschte volstrekt als een tyran; waar door de adel zich tegen hem vereenigde, hem van den troon afbonste, en dwong naar Ierlandt te wyken. Daar zynde verzamelde hy een heir byeen; maar men zat hem zo kort op de hielen, dat hy tweemaal achtereen geslagen zynde door Cadwaldus, veldheer van den koning Evenus, in het derde jaar van zyne regering, en omtrent 40 jaren voor Christus komste, gedood wierdt. *Buchananus hist. Scot.*

GILOLO, een der Molukkische eilanden in de Indische zee, 't welk Oostwaarts het landt Papous, en Westwaarts de eilanden Celebes heeft. Het legt genoegzaam onder den evennachtslyn, en heeft een wanschikkelyke gestalte; want het heeft vier lange uitstekken of strekken lands, die zich verscheidentlyk uitstrekken, zynde de een omtrent 20, en de andere vyftig mylen. De hoofdstadt van dat eilandt is *Gilolo*, en zo wordt ook het koninkryk genaamt. De overige steden zyn *Cuma*, *Maro*, *Tolo*, enz.

GILOPOLO, (CASPAR) een Spanjaardt, leefde omtrent den jare 1508, en vervolgde het werk, *Diana de Jorge de monte major* genaamt, onder den tytel van *Diana enamorayda*, het geen Barthius in het 't Latyn heeft overgezet. Ook heeft hy verscheide andere rechtsgeleerde werken geschreven. *Anton. Bibl. Hisp. Barthii Erothodidascalus.*

GILOT, (JAKOB) kanunnik van de H. Kapel te Parys, en oud-Raadt der klerken van 't parlement, nam zyn oorsprong uit een edele familie in Burgundië. Hy hadt geweest deken van de hoofdkerk te Langres. Het kanunnikale huis in den omtrek van het hof te Parys was de byeenkomst van alle geleerden, en men hadt daar een keurige bibliotheek. Men heeft een lofdicht op Kalvyn in 't Latyn van hem, dat men op het einde van de doorluchte mannen vindt van Papyrius Masson, en een verzameling van brieven. Hy hadt ook deel in het *Catholicon* van Spanje, opgestelt om met de ligue te spotten, en andere dingen meer. Hy stierf in 't jaar 1619, gelyk het aan zyn grafschrift op de tombe in het Noorden van 't koor der H. kapelle van het paleis te Parys te zien is. *Melanges d'Histor. de Vigneul Marville p.* 198.

GILPINUS (BERNARDUS) was te Kendal, in 't graafschap Westmorlandt, in 't jaar 1517 geboren. In het 16 jaar zynes ouderdoms wierdt hy op de universiteit te Oxfordt gezonden, alwaar hy uitnemend vorderde in de Grieksche en Latynsche talen, waar door hy tot prediker over een nieuwe opgerechte gemeente der Roomsch-Katholyken gestelt wierdt. Hier was hy geweldig yverig in het redentwisten tegen Johannes Koper, en naderhandt met Chedseus Marganus en Westfon tegen Petrus Martyr, die door Eduard den VI naar Oxfordt gezonden wierdt om de Godgeleerdheit te onderwyzen; maar als hy de Heilige schriften wat naarstig doorlas, om daar door zich meer te scherpen tegen zyn wederparty, zo kreeg hy andere gedachten, en begreep, dat Luther juist geen ongelyk gehad hadde. Derhalven besloot hy zyn ouden Godsdienst te verlaten, en den nieuwen te omhelzen. Hier op liet hy zyne parochie varen, en besloot in weêrwil van het afraden zynes bloedverwant Cudbert Tonstal, bisschop te Dumblain, eene reize te doen, om in andere landen de kerkelyke gebruiken te doorgronden: trok door de Nederlanden in Vrankryk, daar hy nog meer in zyn gevoelen bevestigt wierdt, en met vele geleerden redentwistte. Hier op keerde hy naar Engelandt te rug, terwyl de Gereformeerden daar onder de regering van Maria zeer veel moesten uitstaan. Hem wierdt wederom een parochie opgedragen te Houghton; deze nam hy aan toen de koningin Elizabeth op den troon klom, en den Hervormden Godsdienst begunstigde. Gilpinus rechtte mede een kweekschool op, gelyk 'er in dien tydt verscheide in Engelandt aangelegt wierden, waar in verscheide graven en heren kinderen in de talen en Christelyken Godsdienst onderwezen wierden. Hy was zeer mildadig tegen den armen, en onderhieldt zich naderhandt op zyne eige kosten, schoon hem door de koninginne Elizabeth het bisdom Carlile aangeboden wierdt, maar hy wilde liever zyn leven in zyn seminarium of kweekschool eindigen, 't welk hy deedt in het jaar 1584. *Bathesius theatr. vir. illustr. p.* 294.

GIMNASIO. (DOMINICUS) Zie GYMNASIO.

GIM- of GYMNOSOPHISTEN. Dus wierden de Philosophen, die byna naakt liepen, door de Grieken genaamt. Men vondt 'er in Afrika; maar de allerberuchtste waren in Indië. De Gimnosophisten van Afrika woonden op het gebergte van Ethiopië, digt aan den Nyl, zonder huizen, of cellen, hielden geen gemeenschap, noch offerden met elkander te gelyk, als de Indianen, maar elk deedt zyne offerhande en studië afzonderlyk. Die een manslag onvoorbedagtelyk gedaan hadt, moest van deze wysgeren zyne vryspreking afbidden en boete doen, eer hy in zyn vaderlandt te rug mogt komen. Deze wysgeren onderhielden een grote soberheit, eetende niets dan het geen door 't aardryk van zelf voortgebragt wierdt. Indien men *Philostratus* geloven mag, waren zy afkomstig van de Indiaansche Gimnosophisten. Men kan niet verzekeren, of 't waar is 't geen Lucianus zegt, dat zy het eerst de sterrekundige ontdekkingen gedaan hebben. Hy beweert, dat het in Ethiopië was, daar men de gronden leide der sterrekennis, dat zy daar de verscheide veranderingen, die de maan onderworpen is, het eerst gewaar wierden, dat de zelve haar licht van de zonne ontleende. Wat belangt de Gimnosophisten van 't Oosten, de zelve wierden in twee soorten verdeelt, in *Brachmannen*, waar van in een byzonder artykel gesproken is, en is *Germanen*. De voornaamste onder hen voerden den naam van *Hylobianen*, om dat zy zich in de bosschen onthielden. Zy voedden zich met bladeren en wilde vruchten, onthielden zich van den wyn en de vrouwen; zy beslisten de verschillen onder de vorsten door hunne boden, en door hen lieten de koningen hunne godheden eere bewyzen en aanbidden. Ten anderen waren 'er, die als geneesmeesters geëert wierden. Deze hielden zich zo ingetogen niet als de Hylobianen, noch leefden in zo grote strengheit. Men huisveste hen met vermaak, om dat zy gehouden wierden voor menschen, die het geluk van 't huisgezin bevorderden door hunne tegenwoordigheit. Eenigen onder hen bemoeiden zich ook met toekomende dingen te voorzeggen, en bezweringen te doen. Eenige anderen waren ervaren in de plegtigheden, omtrent de doden gebruikelyk. Dit waren een deel lanterfanters. Anderen, wat fynder van oordeel, of geslepener, voorzeiden dingen, die na het leven gebeurden, en die men niet onderzoeken kon, maar maakten veel werk van zeer godvruchtig en heilig te schynen. Naar 't gevoelen van meest alle historieschryveren, die van deze Gimnosophisten gewag maken, zyn hunne zeden en gewoontens niet barbaarsch; maar vele zaken, door hen voortgebragt, hebben nog iets fraais in, en verdienen eenige aandacht. Men behoeft ook niet te klagen, dat zy de achtbaarheit der wysbegeerte te kort zullen doen, maar zy ondersteunen de zelve met al hunne macht, zelf ten opzichte van hunne vorsten. Nearchus zegt by Strabo *l.* XV, dat de Brachmannen mede onder de Raadsheren en 't gevolg der koningen gerekent wierden, om hen raadt te geven, die dan ook wel het meest mogt gelden. Alexander de Grote was zelf begerig niet alleen om hen te zien, maar ook om hen te kennen. 't Is niet onaardig om te zien, hoe zy met hunne leerlingen omspringen; zy vragen alle dagen, eer zy aan tafel gaan, waar en waar mede zy dien morgen doorgebragt hebben; en een iegelyk van hen moet tonen, dat hy iets geleert of iets stichtelyks gedaan heeft, of hy wordt aan het werk gezet, zonder te mogen eeten, voor dat het gedaan is. In het artykel van de *Brachmannen* is gezegt, hoe streng zy leefden, en hoe lang zy zonder verdriet op eene plaats konden blyven. Dit moet ook omtrent de Gimnosophisten verstaan worden; want het is al een slag van volk, gelyk hier boven gezegt is. 't Is niet buiten waarschynlykheit, dat Pythagoras zyn gevoelen van de verhuizing der zielen uit hunne onthouding van te eeten alles wat leven gehad heeft, gehaalt heeft; maar 't zou dwaasheit zyn te denken, dat hy zulks van het Joodsche volk ontleende, gelyk Aristoteles wil. 't Was een schandelyke zaak onder hen ziek te zyn: derhalven, om dezen hoon te ontgaan, verbrandden zy zich liever; en hierom stierf op deze wyze Calanus onder het gevolg van Alexander. Deze onderstelling van de verhuizing der zielen benam hen alle vreze voor de doodt. *Bayle Dict. Critiq.* en de schryvers door hem bygebragt.

GIMONT, een steedtje met eene abdy in Gasconje, aan de rivier Gimont, vier mylen naar 't Oosten van Aux. *Maty Diction.*

GINDES, een vloedt in Asië, die zynen oorsprонk van het gebergte Martianes in Armenië neemt, lopende dwars door Dardanië, en zich in den Tigris ontlastende. Cyrus liet uit spyt, dat deze rivier hem in zyn tocht verhinderde, en dat zyn paardt daar in verdronk, toen hy naar Babylon trok, dezen vloedt in 360 kanalen verdelen. *Herodot. l.* I. *Seneca*, *Orosus*, *Ammianus Marcellinus en Tibullus l.* IV.

GINDI, of DGINDI, zyn by de Turken ridders, die zeer wel te paarde ryden, en die zeer handig en vlug zyn. Zy rapen, te paardt zittende, in den vollen loop van 't zelve, een spies van den grondt op; staan dikwils met den eenen voet op het eene, en den anderen op een ander paardt, en schieten op deze wyze naar een vogel, die ten dien einde op een der hoogste bomen geplaatst is. Zy maken ook wel de mienen van 't paardt te willen vallen, maar ryzen met 'er haast, onder den buik van 't zelve door, weder in den zadel. Men zegt, dat Amurath zich eens willende vermaken, hen beval staande op het paardt tegen elkander te lopen, en al lopende van paardt op deze wyze te verwisselen, 't geen zy zomtyds deden, maar ook dikwils van boven neêr tuimelden. Vigenerus verhaalt iets diergelyks, al zo verwonderlyk, van een Italiaan, die te Parys was in 't jaar 1585, en die 8 of 10 jaren slaaf te Constantinopel geweest was, en daar deze buitengewone vlug-en vaardigheit geleert hadt. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

GINÆCRATUMENIANEN, of GYNECRATUMENIANEN, volgens het zeggen van zommigen een oud volk van het Europische Sarmathië, wonende aan den Tanaïs. Zy mogten geen vrouwen onder zich een verblyf geven, gelyk als hun naam medebrengt; maar zy vermengden zich met de Amazonen, op voorwaarde, dat alle knechtjes, van haar geboren wordende, hen toegezonden moesten worden: zy konden de dochters behouden. *Maty Diction.*

GINEA, een dorp in Palestina, alwaar het gebiedt van Samaria begint, 't welk tusschen Judea en Galilea gelegen is. *Josephus Joodsche Oorlogen derde boek vierde hoofdstuk.*

GINERCA, eene kleine ftadt van 't eilandt Corfica, gelegen aan de Oofterfche kuft van dat eilandt, tuffchen den zeeboezem Calvi en den mondt van de Limone, in den kleinen zeeboezem van Ginerca. *Maty Diction.*

GINETTI, (MARTIO) geboren te Veletri, was hofmeefter van paus Urbanus den VIII, des zelfs gevolmachtigde by den keizer op de algemene vredehandeling, en wierdt kardinaal den 19 January des jaars 1626; vervolgens wierdt hy legaat te Ferrara, en in Duitfchlandt biffchop van Albano, Sabine du Porte, vikaris van den paus, en ftierf, onderdeken van het H. Collegie zynde, den 1 Maart des jaars 1671, oud 86 jaren, na dat hy 45 jaren kardinaal geweeft was.

GINETTI, (JOH. FRANÇOIS) kardinaal, aartsbiffchop van Fermo, neef van den voorgaanden, was tefaurier generaal van den paus, en wierdt door Innocentius den XI benoemt tot kardinaal den 1 September des jaars 1681. Hy ftierf te Rome den 18 September des jaars 1691, oud 70 jaren.

GINGA, koningin van Angola, een landt in Afrika, tuffchen de koninkryken Congo en Bengale gelegen. Zy nam wraak over de doodt hares vaders op de Portugezen, verwoeftende alles te vuur en zwaardt, zonder fecte of jaren te verfchonen. Deze wrede koningin en alle hare hovelingen voedden zich met menfchenvleefch, kleedden zich in mannengewaadt, en hadden fteets een gevolg van 600 zwarten, waar van 'er 300 mannen in vrouwe, en 300 vrouwen in manskrederen waren. Zy wierdt van hare onderdanen met de uiterfte eerbiedt gediendt. Eindelyk liet deze vorftin hare wreedheit varen, en vermits zy in hare jeugt gedoopt was, omhelfde zy op 't laatft het Chriftendom, en toonde veel berouw en boetvaardigheit over hare wanbedryven. *Menezes hift. de Portug.*

GINGI, een Indiaanfch halfeilandt en provincie aan deze zyde van den Ganges, op de kuft van Cormandel. Deze provincie, die te voren bekend was onder den name van Staat Naique de Gangi, heeft hare eige vorften, die van de inwoners Naique genoemt worden, cynsbaar aan den koning van Vifapour. Dit klein gebiedt grenft Ooftwaarts aan den zeeboezem van Bengale, Noordwaarts aan het koninkryk Bifnagar, Weftwaarts aan het gebergte van Malabar, en Zuidwaarts aan de provincie Taniaor. De ftadt *Gingi*, waar van de ganfche provincie haren naam heeft, is groot en volkryk, heeft een vefting, die te voren aan den koning van Bifnagar heeft toebehoort. De andere fteden zyn *Coloran*, *Candabaran*, enz. *Baldeus Malabar.*

GINGIRO, een koninkryk in Afrika. Men plaatft het zelve aan den kant van de kuft van Zanguebar, en het koninkryk van Melinda. *Maty Diction.*

GINKEL, een adelyk huis in de provincie van Utrecht, omtrent even verre van Amersfoort en van Rhenen gelegen. Koning Willem de III van Engelandt verhief den 20 February des jaars 1692 den bezitter van dit huis, den here van *Ginkel*, tot baron van Agrim, en grave van Athlone in Ierlandt, vermits de zelve door zyne dapperheit en kloekmoedige ondernemingen genoegzaam het Ierfche koninkryk uit de handen van koning Jacobus den II ontwrongen hadt. Zie ATHLONE.

GINOPOLI, eene ftadt, eertyds biffchoplyk, legt in het eigentlyk Natolië, ten Noorden van de ftadt Angauri. *Baudrand.*

GINOPOLI, of QUINOBI, oudtyds *Cimolis* en *Cinolis*, eene kleine ftadt, eertyds aartsbiffchoplyk, legt in het eigentlyke Natolië, aan de Zwarte zee, tuffchen de kaap Pifello en de ftadt Sinabe, ten Ooften het fteedtje Lefti. *Baudrand.*

GIO, (METTEA) een adelyke juffer in Denemarken, die niet alleen in vele talen, maar ook by uitftek in de dichtkunft ervaren was, waar van zy een heel ftuk heeft nagelaten. Haar vader was *Otto Gio*, hare moeder Brigitta Tottia, die *Seneca* en andere fchriften uit verfcheide talen in de Deenfche heeft overgezet. De laatfte van dit geflacht was *Marcus Gio*, here van Bahesberg, ridder, en geheime Staats-Raadt, als mede Prefes van de ridderakademie te Coppenhagen. Hy ftierf in 't jaar 1698. *Barthol. Defcript. Dan. cum Moll. hypomn.*

GIOACHINO GRECO, bekend onder den naam van den Kalabriër, was de keurigfte fpeler van het fchaakfpel, die ooit in de wereldt bekend was, en om die reden geeft Bayle hem een plaats in zyn Woordenboek, vermits hy onderftelt, dat de zelve toekomt aan allen, die ergens in uitgemunt hebben, en by gevolg dezen ook, wiens vlug- en netheit in dat fpel alle anderen overtrof; want hy fpeelde met de grootfte meefters van het hof van Vrankryk, als met den hertog van Nemours, Arnoud de Carabin, Chaumont en la Sale, maar niemandt kon een fpel van hem winnen, al fpeelden zy alle tegen hem alleen. *Bayle Dict. Crit.*

GIOJA, (JOHANNES) geboren te Amalfi in het koninkryk van Napels, de kracht van den zylfteen gehoort hebbende, bediende zich daar van in de fcheepvaart. Hy onderzocht des zelfs kracht nog verder, en bragt door verfcheide onderzoekingen het kompas tot volkomenheit; waar op, tot een teken, dat het zelve door een Napolitaanfch onderdaan van den koning, toenmaals graaf van Anjou, was uitgevonden, een lelie, zynde het Franfche wapen, en die vorft een Franfchman van afkomft, altydt in 't Noorden zou geplaatft worden, 't geen door andere natiën ook is nagevolgt. Men ftelt deze uitvinding in het begin der XIV eeuwe. *L. Abbe de Choify vie de Salomon. Pancirollus de novis repertis tit. 2. Witfen de re nautica.*

GIOJA, een fteedtje met een kafteel in Kalabrië, eene provincie van 't ryk van Napels, aan den mondt van de Marro, of Metauro, in de golf of zeeboezem van Gioja, de welke legt tuffchen die van Euphemia en Fare di Meffina, overeenkomende met die, de welke door de ouden *Sinus Brutius*, of *Brutiorum Sinus*, genoemt wierdt. Men neemt Gioja ook voor de kleine ftadt der Brutuffen, die men noemde *Metaurus*, of *Metaurum. Baudrand.*

GIOJA, een fteedtje in 't ryk van Napels, in het landt van Bari, tuffchen de ftadt Bari en den zeeboezem van Tarento gelegen. *Baudrand.*

GIONULLU, zekere rovers of gelukzoekers in het Turkfche ryk.

GIORAS, een Jood, zoon van Simon, die na den flag van Gabaon tegen Ceftius, Roomfch veldheer, in zyne achterhoede viel, daar een grote flagting maakte, en een menigte bagagiewagens veroverde, en binnen Jeruzalem bragt. *Jofephus Joodfche Oorlogen* II. 32.

GIORGE, of GIORGION, een beroemt fchilder, was te Caftel-Franco onder het Trevifaanfche in het jaar 1478 geboren. Hy volgde Leonard van Vinci volkomen na, en wift inzonderheit het licht en de fchaduwe zeer wel voor te ftellen, ook zou hy, naar alle waarfchynlykheit, nog volmaakter in die kunft geworden zyn, hadt hem de doodt niet met zyn 32 jaar uit deze wereldt weggerukt. Hy liet twee zeer beroemde leerlingen na, als *Sebaftiaan van Venetië*, die te Rome met den naam van *Fratel del Piombo* genoemt wierdt, en den beruchten *Titiaan. Rudolph. vit. Pictor. Ven. Vafari. Felibien.*

GIOTTO, een beroemd fchilder, was uit een vlek niet verre van Florence van geringe ouders geboren. Wanneer hem Cimabue ontmoette op het veldt, daar hy de fchapen hoedde, en terwyl zy graafden iets op een tigchelfteen zag affchetfen, kreeg de zelve zulk eene genegenheit voor hem, dat hy hem van zyn vader verzocht te mogen hebben om hem onder zyne leerlingen aan te kweken. Hy nam in 't kort zo zeer toe in de kunft, dat zyne achting zich door ganfch Italië uitbreidde, inzonderheit omtrent het portretfchilderen. Benedictus de XI zondt iemandt naar Siëna en Florence, om daar de voornaamfte ftukken van de befte fchilders op te kopen. Deze man kwam ook by Giotto, en vroeg, of hy iets ongemeens hadt, die daar op aanftonts een papier met een penceel nam, zonder eenig ander werktuig daar mede op het zelve papier een cirkel makende, en gaf dit aan hem over. Men vondt de zelve zeer volkomen, en daar van heeft men nog heden het fpreekwoordt in Italië van: *tu fes piu tondoche l'o del Giotto.* Den paus dit vertoont wordende, liet hem de zelve te Rome komen, daar hy verfcheide werken fchilderde, en onder anderen eene grote tafel van Mofaïfch werk, de welke boven de grote poort van de S. Pieters kerk gezien wordt, en men *la nave del Giotto* noemt, en waar in een Petrus, uit het water gaande, ftaat afgemaalt. Hy volgde het Roomfche hof in 't jaar 1306 naar Avignon, en bleef in Provence tot aan de doodt van Clemens den V, waar na hy wederom naar Italië ging, en daar grote vriendfchap met Dante maakte. Hy fchilderde te Napels en elders, ftervende te Florence in 't jaar 1336, alwaar men hem ter eere naderhandt een marmeren zuil op zyn graf gezet heeft. Petrarcha pryft hem, en hy heeft ook verfcheide leerlingen, wier achting niet gering geweeft is, nagelaten. Weinig tyds na hem kwam 'er een fchilder uit Florence, die *Thomas Giottino* genoemt wierdt, om dat hy de kunft van Giotto zeer wel wift na te volgen. Dezen gebruikten de Florentynen om Gualter van Brienne belagchelyk uit te fchilderen, vermits zy hem niet lyden konden. Deze Giottino ftierf in 't jaar 1356, 32 jaren oud. *Vafari vit. pictor. Felibien Entr. fur les vies des peintr. Petrarcha l.* V. *epift. famil.*

GIOVAGNONI, (HORATIUS) een rechtsgeleerde, leefde omtrent den jare 1588, en heeft, behalven eenige andere werken, verfcheide confultatien gefchreven, die te Bologne, alwaar hy geboren wierdt, gedrukt zyn. *Bumaldi bibl. Bon. Alidofius fcript. Bonon.*

GIOVAN-ANTONIO DAVERCELLI, bygenaamt *de Sodomas fchilder*, leefde in de XVI eeuwe, maakte verfcheide werken in het Vatikaan, die Julius de II daar na liet wegnemen. Hy was een liefhebber van onbetamelykheden uit te beelden; waarom men hem den bynaam gaf *van Sodoma.* Giovan Antonio wierdt bekend by paus Leo den X, die hem ridder maakte. Ondertuffchen veroorzaakte zyn miffelyke aardt en oneerlyk gedrag hem verachting, en benamen hem al zyn aanzien en rykdommen. Men zegt, dat hy in het 75 jaar zyns ouderdoms in 't gafthuis te Sienna in 't jaar 1554 zeer arm en gebaat geftorven is. *Vafari. Felibien.*

GIOVENAZZO, in 't Latyn *Juvenacium*, eene kleine ftadt in 't ryk van Napels, onder het landt van Bari, waar onder ook des zelfs bifdom behoort, is van geen aanzien, en legt 2 of 3 mylen van Molfetta. *Megiferus van 't koninkryk Napels p.* 181.

GIPHANIUS, GIFANIUS, (OBERT, of HUBERT) te Buren in Gelderlandt geboren, was een zeer wys man, inzonderheit in de rechten, zeer gevordert op de akademien van Loven en Parys. Hy was de eerfte, die de boekzaal voor de Duitfche natie te Orleans oprechtte, ontfing in die ftadt den doctorsmuts in de rechtsgeleerdheit in 't jaar 1567. Van daar ging hy in 't gevolg van den ambaffadeur van Vrankryk naar Italië, en vervolgens door Duitfchlandt komende, leeraarde hy aldaar eenigen tydt de rechtsgeleerdheit met zeer veel achting en bekwaamheit. Eerft wierdt hy te Straasburg tot hoogleeraar in de rechten en wysbegeerte aangeftelt, daar na te Altorf, en vervolgens te Ingolftadt. Hy verliet den Hervormden Godsdienft, en ging tot den Roomfchen over; wierdt daar op aan het keizerlyke hof verzocht, daar keizer Rudolph hem met de bediening van Raadt en referendaris vereerde. Hy ftierf te Praag den 26 July des jaars 1609, volgens het fchryven van eenigen; maar *Thuanus* en anderen zeggen in 't jaar 1604, oud 70 jaren. Hy hadt vele goederen verzamelt: want hy was een zuinig huishouder; en zom-

migen schatten zyne nalatenschap op 25000 dukaten. Zyne schriften zyn de volgende: *Collectanea in Lucretium*; *commentarius ad institutiones*, 't welk van Scioppius zeer geroemt wordt. *Oeconomia juris*; *antinomiæ juris civilis*; *lectura Altorfianæ*; *commentarius de regula juris*; *de renuntiationibus*; *de jure feudorum*; *antinomiæ juris feudalis*; *de ordine judiciorum*, enz. *Teisser Elog. T.* III, *Andreas Biblioth. Belg. Swertius Athen. Belg. Bayle Dict. Crit.*

GIR, of GHIR, eene grote rivier in Afrika, heeft twee uitlopen, de een in Dara, een landstreek van Biledulgerid, de andere in de woestyne van Ghir, en vereenigen zich in die van Zuenziga. Deze rivier loopt door de woestyne Targa, en werpt zich in het meir van dien zelven naam, daar zy volgens eenige kaarten wederom uit voortkomende de woestyne van Lempta doorloopt, en het koninkryk van Borno besproeit hebbende, wederom het meir van Nuba doorsnydt, en eindelyk onder den naam van Nubië zich in den Nyl ontlast.

GIRAC. (PAULUS THOMAS HEER VAN) Zie THOMAS.

GIRACE, eene stadt in Kalabrië, op een heuvel, niet verre van de golf van Girace, gelegen. Zy is der ouden *Locri*, hoofdstadt van Groot-Griekenlandt, 't welk naderhandt den naam van *Giracum*, of *Heracium*, behouden heeft. Des zelfs bisdom behoort onder het aartsbisdom van Rheggio. *Miræus Geogr. Eccl. Alberti Descript. Italiæ.*

GIRACUNDA, of CACAGIONI, een klein steedtje van Tartarye, legt op de Crimische grenzen, ten Oosten van de kaap Carosqui, of Imkermen. Eenige landbeschryvers nemen 't voor het oude *Charax*, een steedtje van het Taurische Chersonesus, 't geen anderen geloven t' eenemaal verdelgt te zyn. *Baudrand.*

GIRALDO, een Spaansch priester, schryver van de historie van S. *Jacob van Compostella*, die hy op het verzoek van den aartsbisschop Didacus ondernam. *Vasæus in Chron. Hisp.*

GIRALDUS, van anderen GERAND en GERONDE genaamt, patriarch van Jeruzalem in de XIII eeuwe. Eenigen wanen, dat hy bisschop van Valence, en abt te Moleme geweest is, waar van Albericus melding doedt. Deze laatste was opvolger van Humbert van Mirabel in 't jaar 1230. *Albericus in Chronico.*

GIRALDUS, (JOHAN BAPTISTA) zoon van Christoffel Giraldus, en bloedverwant van Lilius Gregorius, is te Ferrara in 't jaar 1504 geboren, studeerde onder Calcaguinus, en wierdt Doctor in de geneeskunde, vervolgens geheimschryver van Hercules d'Este, hertog van Ferrara, en bediende dit ampt 16 jaren tot aan de doodt van gemelden hertog; behieldt het zelve nog twee jaren onder Alphonsus den II, den zoon van Hercules; maar door de wangunst van eenigen was hy gedwongen het hof te ruimen. Hy ging van daar naar Mondovi in Piëmont, en verder naar Turin, alwaar hy zich zo lang ophieldt, tot men hem te Pavië beriep om de redeneerkunst te onderwyzen, daar hy in de akademie *de gli affidati* aangenomen wierdt, en verscheide werken in 't licht bragt. De jicht, eene erfziekte van zyn geslacht, plaagde hem geweldig; dus beeldde hy zich in, dat de lucht van zyn vaderlandt hem voordeeliger voor zyne gezondheit was, en liet zich naar Ferrara brengen, alwaar hy 2 of 3 maanden geweest zynde in 't jaar 1573 stierf. *Ghilin. Theatr. d'huom. litt.*

GIRALDUS, (LILIUS GREGORIUS) protonataris van den Apostolischen stoel, een goed dichter en oudheitkenner, wierdt te Ferrara in 't jaar 1479 den 13 Juny geboren. Na dat hy zyne studiën voltrokken hadt, ging hy by Albertus Pius, vorst van Carpi, en Johan Francisco Pico, prins van Mirandola, en vergaderde uit der zelver boekzalen een groten schat van geleerdheit. Hier op hoorde hy een jaar lang Demetrius Chalcondylas te Milanen over de Grieksche tale, en trok van daar naar Modena by den grave Rhangond; van hier naar Rome, daar hy aan den kardinaal Hercules Rhangonius een groot voorstander vondt; maar door des zelfs ontydige doodt en de schade, die hy door 't innemen van de stadt Rome door de keizerschen geleden hadt, moest hy zyn toevlucht naar Pico nemen. Doch als deze door zyn eigen broeders zone Goleotto omgebragt wierdt, kon hy naauwlyks zyn lyf bergen voor het woeden der zamengezworenen. Hy ging hier op naar zyn vaderlandt Ferrara, daar hy zyn leven in grote armoede en kwelling van de jicht doorbrengen moest. Zyne behoeftigheit wierdt wel eenigzins door de goedheit van Renata, vorstin van Ferrara, ondersteunt, maar zyne kwalen namen zo toe, dat hy doorgaans het bedde moest houden. In dezen toestandt schreef hy zyne *Historia Deorum gentium & poëtarum sui temporis Græcorum & Latinorum.* Hy stierf in den jare 1552. Men vindt zyn aardig grafschrift, door hem zelf gemaakt, by *Schrader Monum. Ital.* Behalven de voorgemelde historie zyn nog van hem bekend: *Syntagma de Musis*; *historia Herculis*; *Libellus de vario sepeliendi ritu*; *Libellus de re nautica*; *Historiæ Græc. & Latin. dial.* X; *Progymnasma adversus literas & literatos*; *Libellus in quo ænigmata pleraque antiquorum explicantur*; *Symbolorum Pythagoræ interpretatio*; *Parænesis adv. ingratos*; *Libellus quomodo quis ingrati nomen & crimen effugere possit*; *de annis, mensibus cæterisque temporum partibus, una cum Calendario Rom. & Græc. Varia critica*; *Carmina*; *Epistola de imitatione*, enz. *Jens. prolegom. ad nov. edit. oper. Giraldi. Thuanus l.* XII. *Barth. ad Claudian. p.* 389 *edit. an.* 1612. *Schrader Monum. It. f.* 46.

GIRALDUS, (SYLVESTER) een Engelschman, wierdt na zyn geboortelandt *Cambrensis* bygenaamt, om dat hy op het kasteel Mainarpa, in het Zuidelyke deel van Cambria, uit een voornaam geslacht geboren was. Hy leide de gronden van de wysbegeerte en wiskunst in zyn vaderlandt, en toen hy volwassen was, bevorderde hem zyn broeder David, bisschop van Man, tot aartsdiaken van Brechin. Na dat hy de voornaamste akademiën van Europa bezocht hadt, hieldt hy zich meest te Parys op. Maar toen hy wederom naar huis kwam, kreeg hy zeer veel ingang by koning Hendrik den II, die hem zyn prins Johannes toevertrouwde. Na dat hy dezen, met een leger naar Ierlandt overgaande, verselt hadt, gaf hem zulks gelegenheit eene beschryving van Ierlandt in druk uit te geven. Hem wierdt ook het bisdom van Wexford en Jochelin opgedragen, 't geen hy niet aannam. Na dat hy zyne Topographie voltooit hadt, ging hy naar Oxford, alwaar hy de zelve in eene vergadering van vele geleerde lieden drie dagen achtereen voorlas. Hy stondt om zyne geleerdheit en andere verdiensten den nydt geweldig ten doel, tot zo verre, dat hy door een Cistercienzer monnik over misdaadt van gekwetste majesteit beticht wierdt; maar toen Balduinus, aartsbisschop van Kantelberg, naar Palestina ging, verselde hy hem op dien tocht. In 't jaar 1198 wierdt hy bisschop van Man, en wanneer zich hier omtrent eenige strydigheden opdeden, ging hy in 't jaar 1200 naar Rome, om zich het oordeel van den paus te onderwerpen; maar vermits hy te Man de oude aartsbisschoplyke rechten wilde opzoeken, wierdt hy door den aartsbisschop Hubert van Kantelberg van dat bisdom ontzet. Hy stierf in het 70 jaar zyns ouderdoms; eenigen willen in 't jaar 1210, maar anderen in 't jaar 1214. Hy heeft verscheide werken geschreven, als: *Topographia Britanniæ*; *Expugnatio Hiberniæ*; *Itinerarium & Descriptio Cambriæ.* enz. *Lelandus. Balæus & Pitseus de script. Angl. Vossius de hist. Lat. l.* II. *c.* 54. *Cave hist. Litt.*

GIRAPETRA, GERAPETRA, en GIERAPETRA, een steedtje op 't eilandt Kandië, beschermt wordende door een sterk kasteel. De ruinen of overblyfselen van de oude stadt bestaan in eenige dikke muren en veel brokken van pylaren. Gruterus geeft 'er eenige opschriften van op. Ptolemæus noemt haar *Hierapetra.* Zy legt aan de Zuidkust van het eilandt, acht mylen ten Zuid-Oosten van de stadt Setia. *Maty Dict. Tournefort vojage du Levant.*

GIRARD, (BERNHARD VAN) here van Haillian, een Fransch edelman van Bourdeaux, schreef verscheide werken in Latynsche en Fransche vaarzen. Daar na wierdt hy geheimschryver van den hertog van Anjou, en koning Karel de IX vereerde hem met het ampt van historieschryver van Vrankryk. Hy ondernam op een veel beter trant dat werk te voldoen dan ooit te voren geschied was; maar inderdaadt slaagde hy daar zo heel breed niet in; want hy pronkte het op met gansche redenvoeringen van Paulus Emilius, en fabelachtige geschiedenissen. Ook heeft hy een boek uitgegeven, onder den tytel van: *De l'etat & succes des affaires de France*, en andere stukken. Hy stierf den 23 November des jaars 1610. *La Croix du Maine & Verdier Vauprivas. Sorel. du Chesne.*

GIRARD, (PIETER) kardinaal, bisschop van Puy, was een Franschman, geboren in de provincie Forest. Hy drong zich in de gunst van paus Clemens den VII, en diende hem in gewigtige zaken, van wien hy den 29 October des jaars 1409 den kardinaalshoedt ontfing, na dat hy alvorens bisschop van Puy geworden was. Hy verliet Benedictus den XIII, en trok naar Pisa op het concilie, 't welk daar vergadert was, alwaar hy in zyne kerkelyke bedieningen bevestigt wierdt. Girard, dien men *den kardinaal du Puy* noemde, wierdt grootpenitentiaris der Roomsche kerke, en stierf in 't jaar 1415, hoewel Contelorio wil, dat hy nog in 't jaar 1417 geleeft heeft. Men zegt, dat zyn ligchaam begraven wierdt in de hoofdkerk te Avignon. Zie *het leven van Clemens den* VIII, uitgegeven van *Bosquet. Contelorio. Frison. Aubery.*

GIRARD DE VILLE THIERRY, (JAN) priester te Parys, pryswaardig om zyne geleerdheit en godvrucht, gaf in het laatst der XVII eeuwe verscheide zedekundige en Godgeleerde schriften uit, wier Fransche tytelen hier in 't Nederduitsch gevonden worden, als: *De ware berouw-hebber*; *De weg des hemels*; *Het leven der maagden, mannen, weduwen, monniken en nonnen*; *De ryken en de armen*; *Het leven der Heiligen*; *Het leven der geestelyken*; *Eene verhandeling wegens de roeping*; *De Christen vreemdeling op de aarde*; *Eene verhandeling over de vleiery*; *over den achterklap*; *Het wezen van J. C. in de Eucharistie*; *De Christen in wederwaardigheit*; *Eene verhandeling van de kerken en tempelen*; en *Van de achting, die men den zelve moet toedragen*; *Het leven van S. Jan de Dieu*, en eene verhandeling *van de Godgeleerde deugden.* Alle deze werken maken een fraai ligchaam uit. *Du Pin Biblioth. des auteurs ecclesiastiq.* XVII. *Siecle.*

GIRARD. Zie GIRALDUS.

GIRARD BIANCHI, kardinaal. Zie BIANCHI.

GIRARDINUS D'AMIENS, een oud schryver, die een Roman, genaamt *Meladius*, in vaarzen heeft geschreven. Hy heeft omtrent den jare 1260 geleeft. *La Croix du Maine & du Verdier.*

GIRAUD, (JOHAN BAPTISTA) en (LILIUS). Zie GIRALDUS.

GIRCONA, of MARTIANI, een steedtje in 't eigentlyke Natolië. 't Is het oude *Myrina*, eene stadt in Eolië. Ze legt aan de golf van Smirna, aan den mondt van de Girmasti, en heeft een bisdom, onderhorig aan dat van Epheze. *Baudrand.*

GIRGIO, eene Afrikaansche stadt in opper-Egypten, was de voornaamste plaats van de provincie Casif di Girgio aan den Nyl, tusschen Barbanda en Said. *Thevenot Reize.*

GIRINGBOMBA, een Afrikaansch koninkryk in Biafara, een landt van Neder-Ethiopië, hebbende ten Noorden het ryk van Metra, ten Westen dat van Mujak, ten Zuiden Macoco, en ten Oosten de Giaquen, het meir Niger, en Abyssinië. Men noemt dit koninkryk ook *Giribuma*, en verhaalt, dat des zelfs vorst zo vermogende is, dat hy 50 cynsbare koningen onder zyn gebiedt heeft. Men weet weinig byzonderheden van dat landt, dan dat des zelfs bewoners zwart, heidenen en menscheneeters zyn. *Maty Dict.*

GIRMASTI, GASTRI, of GIAI, in 't Latyn *Cayeus*, een rivier van Afië in Natolië. Zy befpoelt de ftadt Girmafti en Pergamo, en ontlaft zich in de golf van Smirna, tegen over het eilandt Mytilene. *Baudrand.*

GIRMASTI, een fteedtje, eertyds biffchoplyk, gelegen in Afië, in 't eigentlyke Natolië, aan de rivier Girmafti, boven Pergamo. *Baudrand.*

GIROLA, of GEROLA, in 't Latyn *Girola*, een dorp van Laumeline, dat een landftreek is in 't hertogdom van Milaan, digt aan den Po, tuffchen de fteden Pavia en Valence. Eenige landbefchryvers nemen Girola voor een oude ftadt der Gallen, die men *Acerra*, of *Achira*, noemde; waar voor anderen nemen *Acere*, een dorp in 't Parmefaanfche, en anderen *Ghierra*, een dorp in 't Lodefaanfch gelegen, omtrent den mondt der Saria in de Adda. *Maty Diction. Geograph.*

GIROLAMO GENCA. Zie GENCA.

GIRON, een der oudfte en voornaamfte huizen van ganfch Spanje, waar uit de hertogen *van Offuna* gefproten zyn, en wier voorouderen den naam van *Gifneros* gevoert hebben. In den jare 1096 was *Rodrig Gifneros* mede in 't gefelfchap van Godefroi van Bouillon, en wierf tot den toenmaligen kruistocht een compagnie van 30 mannen, die hy op zyn eigen koften onderhieldt. De meefte van dit doorluchtig geflacht hebben zich beroemd gemaakt. Don *Rodrigo Gonzales* van Gifneros kreeg van koning Alphonfus den VI van Caftilië zyne dochter Santia ter gemalinne, en den eernaam van *Heros Hifpaniarum* (heldt van Spanje); want toen gemelde koning door de Moren gevangen was genomen, taftte Rodrigo met veertig man deze ongelovigen zo hevig aan, dat hy den vorft uit hunne handen rukte. Deze dienft was Alphonfus zo aangenaam, dat hy een flip van zyn koninklyk kleedt fneedt, en aan Rodrigo vereerde; en doordien een flip in het Spaanfch *Giron* genoemt wordt, veranderde hy den bynaam van *Gifneros* in dien van *Giron*. Deze is de ftamvader van alle de hertogen van *Offuna* geweeft. Hy ftierf in het jaar 1141, en liet twee zonen en verfcheide dochteren na, waar uit vele aanzienlyke heren in Spanje gefproten zyn. In de XV eeuwe was Don *Pedro Giron* bekend, de eerfte van dien naam, die in het jaar 1466 geftorven is, en vele heerlykheden bezeten, ook den tytel van *Ricco Hombre* gevoert heeft, die toenmaals de eerfte was, aan wiens geflacht de koning van Caftilië den tytel van marchefe, vicomte, en baron in den jare 1469 gegeven heeft. In de XVI eeuw was Don *Pedro Giron*, eerfte hertog van Offuna, en vyfde graaf van Urena, beroemd, en bekleedde aan 't hof van koning Philips den II veel aanzienelyke ampten, tot dat hy eindelyk in het jaar 1581 onderkoning en kapitein generaal van 't koninkryk van Napels wierdt, alwaar hy zich in den haat van 't volk bragt, waarom hy ook door den koning van Spanje, eer nog zyne jaren voleindigt waren, te rug geroepen wierdt. In den jare 1560 kreeg hy den hertoglyken tytel, en trouwde met Donna Eleonorade Guzman, dochter van Alphonfus de Guzman, hertog van Medina Sidonia, by welke hy, behalven andere kinderen, teelde Don *Jan Telles Giron*, twede hertog van Offuna, en eerfte markgraaf van Penafiel, dat een vredelievend en ftil heer geweeft is, waar van in de hiftorie niets byzonders wordt aangehaalt, maar die een zoon, vry beruchter, naliet, gewonnen by Donna Anna Maria van Velafco, dochter van den grootkonneftabel van Caftilië, hertog van Feria, en graaf van Haro, waar van in 't volgende artykel zal gepfroken worden. *Speneri Op. herald. Leti leven van Don Petro Giron. Hiftor. remarq. an.* 1701 *p.* 20.

GIRON, (PETRUS, of PEDRO) hertog van Offuna, was de zoon van den bovengemelden Jan Tellez Giron en van Anna Maria Velafco, geboren in 't jaar 1579. Hy wierdt van zyne moeder zelf gezogen, en van zyn grootvader naderhandt opgevoed. Deze, toen hy bemerkte, dat hy wat ftuurfch was, beftelde hem onder 't opzicht van eene adelyke vrouwe, op dat die hem wat handelbaarder maken zou. Vervolgens wierdt hem Andreas Savonius tot leermeefter toegevoegt, die hem al fpelende en boertende de Latynfche taal leerde, waar van hy vervolgens zyn boertigen aardt behouden heeft, dat hy het zelf in zyn ouderdom niet laten kon. Hy ging met dezen leermeefter naar de akademie van Salamanka, alwaar hy zich in de aardryks-wis-en bouwkunde oeffende. Wanneer hy daar mede anderhalf jaar hadt toegebragt, wierdt hy t'huis geroepen, en hem een adelyk hofmefter gegeven, onder wiens opzicht hy zich in de gefchiedeniffen oeffende. Hy deedt hier op een reize naar Vrankryk, en vervolgens naar Portugal; maar toen de vredehandeling van Vervins ftondt begonnen te worden, ging hy op nieuw met de gezanten van Spanje naar Vrankryk. Na zyne te rug komft trouwde hy met Catharina, uit den huize van Ribera, dochter van Ferdinand Henriquez de Ribera, hertog van Alcala, en volgde kort daar op in 't hertogdom van Offuna. Vermits hy zag, dat vele groten aan 't hof hem hinderlyk waren om daar zyne bevordering te zoeken, trok hy naar Vlaanderen, om onder den aartshertog Albert een krygstocht te doen. Hy reifde toen weder door Vrankryk, en was mede tegenwoordig toen de konneftabel van Spanje by koning Hendrik den II gehoor hadt. Toen nu de koning zeide, dat de konneftabel zich dekken moeft, zette ook de hertog, als grande of grote van Spanje, zyn hoedt op, fchoon alle de bywezende prinffen van den bloede ongedekt bleven; welken deze ftoutheit eenigzins tegen de borft was, en het als een befchimping opvatten; maar zy verborgen hun misnoegen tot des anderen daags, wanneer zy den koning voorhielden, of een grande van Spanje in hoger rang was dan de vorften van des konings bloede; waar op de koning het ceremonieel liet onderzoeken, en bevondt, dat in vorige tyden de prinffen van den bloede zich mede gedekt hadden, zo haaft de koning beval, dat zich een afgezant moeft dekken, maar dat François de I deze gewoonte hadt afgefchaft; doch de koning beval, dat men het oude gebruik weder zou in zwang brengen. Wanneer hy in de Nederlanden kwam, droeg hy zich in het belegeren van Ooftende en in andere gelegenheden zeer wel, wierdt ook in den krygsraadt getrokken. Na dat hy zich 6 jaren hier opgehouden hadt, kwam hy wederom in Spanje, en wierdt terftondt tot koninklyken kamerheer aangeftelt; ook gebruikte men hem in de gewigtigfte raadflagen. In den jare 1611 wierdt hy onderkoning van Sicilië, en bekwam eens zo veel wedde als zyne voorzaten, namentlyk 4000 dukaten 's maands. Hier maakte hy zich zeer gezien, doordien hy de vervalle juftitie wederom in een goeden ftandt bragt, en de Turkfche zeerovers van de kuften afhieldt. Toen by zyne drie jaren daar voleind hadde, wierdt hem het onderkoningfchap van Napels opgedragen. Eer hy dit bewindt aanvaardde, hieldt hy te Palermo een ryksdag, alwaar hy van de ryksftanden met heerlyke dekreten voorzien wierdt. Hy nam daar op de Napelfche regering zeer wel waar, deedt niet alleen de Turken veel afbreuk, maar daarenboven poogde hy de Venetianen uit de Adriatifche zee te verdryven, daar hy te meer gelegenheit toe kreeg, doordien zyne drie jaren van regering met nog andere drie verlengt wierden. Ja hy fmeedde met de Spaanfchen afgezant Alphonfus de Cueva en Don Pedro van Toledo, gouverneur van Milanen, in den jare 1618 een aanflag, die den Venetianen, indien de zelve niet tydelyk ontdekt was, dodelyk zou geweeft zyn. Dit werk bragt hem in de ongunft van het Spaanfche hof, daar zyne vyanden wakker onder fpeelden, inzonderheit de Napolitaanfche adel, hem befchuldigende, dat hy zich zelf de heerfchappy van 't ryk van Napels poogde eigen te maken. Wanneer hy nu bemerkte, dat het haperde, verzocht hy zelf fchriftelyk om zyne ontflaging, en poogde de ryksgroten, benevens de Jefuiten, die hy grotelyks beledigt hadt, weder te bevredigen, en zich in hunne gunft in te wikkelen. Maar echter nam hy daar mede het kwaad vermoeden, dat men van zyne heerfchzucht hadt, niet weg, te meer, dewyl hy op Driekoningen-feeft in 't jaar 1620 de koninklyke kroon, in 't bywezen van vele heren, fchertfender wyze op zyn hoofdt zette, hen vragende, hoe zy hem pafte; maar ten antwoordt krygende: *zy paft op het hoofdt van onzen vorft en koning*, nam hy die aanftonts wederom af, en zeide: *zo meen ik het ook.* Wanneer men dit aan 't hof hoorde, wierdt de kardinaal Borgia aanftonts bevolen van Rome naar Napels te trekken, en de regering van dat ryk over te nemen. Dit noodzaakte hem, dat hy voor het eindigen van de laatfte drie jaren zyn gezag overgaf, en wederom naar Spanje keerde, werwaarts hy een groten rykdom medebragt, en het ryk van Napels in veel fchulden liet. Hy zondt zyne gemalin en zoon vooruit, op dat zy aan 't koninklyk hof zyne ongunft wat zouden zien te verzachten, en door gefchenken de hovelingen aan zyne zyde te trekken; en hy kwam daar na over Vrankryk te Madrid aan, daar hy van den koning en alle groten zeer wel ontfangen, en hem weder hoop gegeven wierdt van eerlang herfteld te zullen worden, hoewel zulks door de doodt van Philips den III zeer verachterde; vermits daar door het gezag van den hertog van Uzeda, die het oor van den overleden koning bezat, en de fchoonvader was van den jongen hertog Johan van Offuna, een einde nam, om dat Philips de IV den graaf van Olivarez in zyn plaats tot eerften ftaatsdienaar aanftelde. Deze laatfte was een vyandt van den hertog van Offuna, hebbende tweemaal harde woorden met hem gehad. Dus wierdt hy, de nieuwe koning naauwlyks op den troon geftelt zynde, in hechtenis genomen, waar in hy drie jaren moeft zitten, en eer zyne zaken nog afgedaan waren den 25 September des jaars 1624 overleedt. Hy liet een eenigen zoon na, *Johannes Telles Giron*, die onderkoning van Sicilië is geworden, en in die waardigheit geftorven. Deze liet mede een eenigen zoon na, *Cafpar Tellez Giron* genoemt, hertog van Offuna, ftaats-Raadt, en onderkancelier van Aragon. Hy overleedt te Madrid den 2 Juny des jaars 1694, en hadt twee zonen verwekt; welker eerfte genoemt wierdt *Francifcus Maria de Paula Tellez Giron*, zynde de zesde hertog van Offuna, marquis van Pennafiel, Formefta en Caracena, grave van Urena, geboren in 't jaar 1675, die den hertog van Anjou veel dienft gedaan heeft in 't in bezit nemen van het Spaanfche ryk. De andere was *Jofeph Giron. Leti leven van den hertog van Offuna.*

GIRON, (GARÇIAS) van Loayfa, aartsbiffchop van Toledo, wierdt te Talavera geboren, en was de zoon van Pedro Giron, Raadt van Caftilië, ftudeerde op de univerfiteit te Alkala, en nam niet alleen zeer toe in de wysbegeerte, maar ook in de Godgeleerdheit en de hiftorie der Conciliën, zo dat men weinig zyn weêrga vondt. Van daar trok hy naar Toledo, alwaar hem zyn neef Lopez van Caravajal het aartsdiakenfchap te Guadalajara opdroeg. Hier bleef hy tot den jare 1585, wanneer hem koning Philips de II aan het hof ontboodt, makende hem zyn hofprediker en almoezenier; en weining tyds daar na wierdt hy leermeefter van den jongen prins Philips. De kardinaal Albert van Ooftenryk maakte hem vikaris van het aartsbisdom van Toledo, toen hy in 't jaar 1596 als gouverneur naar de Nederlanden ging, en na dat de zelve trouwde met de infante Clara Eugenia, wierdt door Philips den II het aartsbisdom van Toledo aan Garçias Giron opgedragen. Maar hy bezat 't zelve niet lang, ftervende 5 of 6 maanden daar na in het jaar 1599, den 22 February. Men zegt, dat hy vreefde, dat Philips de II, als hy eens koning wierdt, hem zo zeer niet achten zou, als hy wel waande dat hem toekwam. Hy heeft *Collectio Conciliorum Hifpaniæ*

Spanje uitgegeven. *Thuanus l.* CXVII. *Schottus & Antonius bibl. Hisp. Sirmondus. Labbee.*

GIRONDA, oudtyds *Caretha*, *Dionysia*, een klein eilandtie in de Middelandsche zee, gelegen by de kust van Natolië, naar de kaap van Chelidonië. *Baudrand.*

GIRONA, in 't Latyn *Gerunda*, een oude, grote en sterke stadt in Catalonië, alwaar de rivieren Onar en Ter in een vloeien, benevens een bisdom, onder Tarragona behorende. Zy voert den tytel van hertogdom, en heeft binnens muren een kasteel, en buiten de zelve drie andere, de welke op drie naby gelegene hoogten leggen. Voorheen voerden de erfprinssen van Arragon daar den tytel van. Hier vindt men eene schone kerk, die Karel de Grote gebouwt zou hebben, insgelyks een Jesuiten Collegie, in het welke men zegt dat de overblyfselen van S. Narcissus bewaart worden. Niet verre van de stadt zyn verscheide zoutgroeven, die veel uitleveren. In den jare 1684 rukten de Franschen voor deze stadt, maar moesten met groot verlies daar van aftrekken; maar in 't jaar 1694 veroverden zy de zelve met verdrag, doch stonden de zelve by de Rykswyksche vrede wederom af. In den Spaanschen oorlog wierdt zy in den jare 1706 onder de gehoorzaamheit van koning Karel den III gebragt, die in den jare 1710, toen hy zyn hof aldaar hieldt, een nieuwe universiteit oprechtte. In het laatstgemelde jaar wierdt zy van de Franschen wederom belegert, en in het volgende jaar, in 't laatst van January, verovert. In het begin van 't jaar 1712 moesten de keizerschen daar van afzien, na dat zy de zelve een tydlang geblokkeert en belegert hadden.

Concilie van Girona, of *Gironne*.

Dit Concilie wierdt door de bisschoppen van Spanje in den jare 517 gehouden. Jan van Tarragona was daar de voorzitter, en men stelde daar 10 Canones of besluiten op, ter beteugeling der wanorders en kerkelyke tucht. Ook voerde men daar in de dubbele Lithanyen; de eene zou dienen voor de Hemelvaart, en gemeen aan alle kerken zyn, maar de andere zou in de maandt van November van vrydag tot des zaturdags avonds geviert worden, en met een plechtige misse eindigen. Gabriël de l'Aubespine, bisschop van Orleans, heeft aanmerkingen op het zesde Canon van dit Concilie gemaakt. *T. V. Concil. Cellarius not. orb. ant. l.* II. *c.* 1. *p.* 146. *Schauplatz von Spanje p.* 270. *Concil. T.* IV. *p.* 1567.

GIROU, een kleine rivier van Languedok. Zy heeft haren oorspronk van Puy-Laurens, en ontlast zich in de Lez. *Baudrand.*

GIRY, (FRANÇOIS) geboren te Parys den 15 September des jaars 1635. Zyn vader was M. Giry, advokaat en Raadt van 't Parlement, en een der 40 leden van de Fransche akademie, die zeer veel treffelyke overzettingen aan de wereldt heeft medegedeelt. De opvoeding ten opzichte van dezen zone kon niet beter wezen omtrent de studiën en zeden: dies kreeg hy eene bevatting van de wereldt te willen verlaten, en in 't geestelyke over te gaan, verkiezende de orde der Minimen. Onder deze broederschap ontfangen zynde, wierdt hy gelast van zynen vader in het klooster Chaliot te gaan. Hier moest hy eene zware proef van drie maanden uitstaan; maar hy bleef echter standvastig by zyn besluit; dies zyn vader, ziende, dat hy onverzettelyk was, toestondt, dat hy den 19 November des jaars 1652 het geestelyk kleedt aannam. Hy gaf zich vervolgens ten eenemaal aan de studiën over, maakte in weinig tyds grote voortgangen in de wysbegeerte en Godgeleerdheit, waar door hy dikwils in 't openbaar verscheide stellingen met veel vlug-en geleerdheit verdedigde, ja de Hr. de Marines, aartsbisschop van Avignon, gaf van hem de getuigenis, dat hy niemandt ooit met meer zedig-en vlugheit hadt zien redentwisten, en eene zaak verdedigen, dan hem. Hy schreef eene zamenspraak van den Heere Jesus met eene Christelyke ziel, waar by hy zyne geestelyke gedichten voegde, de welke zeer dikwils te Parys en op andere plaatsen gedrukt zyn. Zyn klein werkje, de honderd stukken van Ootmoedt genaamt, is in de handen van iedereen, en de hertogin van Ventadour heeft het te Moulin laten drukken op hare kosten. Zyne verklaringen, uitbreidingen en aanmerkingen over de regels van S. Franciscus en S. Paulus worden van zyne geloofsgenoten veel gezocht. Zyn grootste werk is dat van het leven der Heiligen. Hy zag het weinig tyds voor zyne doodt nog na, om het van eenige fouten te verbeteren: ook heeft hy verscheide dissertatien, zo wel in 't Latyn, als in 't Fransch, nagelaten. Hy verdeelde dagelyks zynen tydt in verscheide bezigheden, schoon hy vele bedieningen onder zyne orde moest waarnemen: want hy was meester der nieuwelingen, die hy met een goed voorbeeldt voorging; vervolgens wierdt hy superieur, en provinciaal, behandelende alles met de vereischte netheit en order; zo dat vader Barré, een berucht monnik van de zelve orde, voelende zyn sterfuur naderen, aan P. Giry verzocht, hy wilde na zyne doodt zorg dragen voor de liefdadige scholen, die hy hadde opgerecht, ten nutte van de arme kinderen ten platte lande, 't geen hy zeer gulhertig aannam, en loffelyk uitvoerde. Hy bezat een grote gemakkelykheit om zich te doen verstaan en uit te drukken, predikende met veel toejuiching. De laatste predikatie deedt hy op 't onderzoek by de Religieuzen van de straat S. Anthony te Parys, zondags voor Allerheiligen in 't jaar 1688. Hy sprak daar van het geluk der Heiligen zelf toen hy den eersten aanval zyner ziekte gewaar wierdt, die hem van den 20 van de maandt November in 't zelve jaar uit deze wereldt wegrukte. Naauwlyks hadt hy den geest gegeven, of men schilderde hem uit. Zyn leven is door *P. Claudius Raffron*, een monnik van zyne orde, beschreven, en gedrukt in 12 te Parys in 't jaar 1691. *Journal des Savans. T.* XIX.

GISALDIS, GISALA, of GISELA, wil men dat de vrouw van Childerik den III, bygenaamt de Idioot, geweest is. Ook is het gemeen gevoelen, dat zy zich by haren man in een klooster liet opsluiten. *Du Chesne T.*I. *Antiq. hist. de France, p.* 793. *Aventin.*

GISBERT. Zie GYSBERT.

GISCALA (JOHAN VAN) wierdt in de stadt Giscala, in Galilea, geboren, en naar de zelve genaamt. Hy wierp zich tot hoofdt der genen op, die de gemelde stadt aan Titus niet wilden overgeven; maar toen hy zag, dat hy zulk een machtig heir niet wederstaan kon, week hy by nacht van daar naar de stadt Jeruzalem, alwaar hy de factie der Zeloten op zyne zyde trok, waar mede hy den tempel schoffeerde, en vele gruwelen met de overpriesters en andere menschen pleegde. Na dat hy de stadt Jeruzalem tot het uiterste hadt helpen verdedigen, gaf hy zich aan de Romeinen over, en wierdt van hen tot een eeuwige gevangenis gedoemt. *Josephus Joodsche Oudheden* IV. 5. 6.

GISCON, zoon van Himilcon, hopman der Carthaginenzen, die, na dat hy in Afrika zeer gelukkig geoorloogt hadt, door zyne medeburgeren, als nydig om zynen voorspoedt, aangeklaagt wierdt, dat hy zyn broeder Hamilcar op een onrechtvaardige wyze hadt van kant geholpen, onder voorwendsel, als of hy naar de tyranny gestreeft hadde. Hy wierdt derhalven weder naar zyn vaderlandt geroepen; maar hem onschuldig vindende, wierdt zyn grootste vyandt op bevel van den Raadt te Carthago hem ter bescheidenheit overgegeven. Hy vergenoegde zich alleen met den zelven voor hem te doen nederbukken, stotende hem met den voet; willende door deze wraak te kennen geven, dat het genoeg was zynen vyandt tot neêrslagtigheit te brengen, en dan hem de misdaadt te vergeven. Weinig tyds daar na wierdt hy tot veldheer van het heir in Sicilië benoemt, en wanneer hy dit ampt hadt aangevaard, maakte hy met Timoleon, veldheer van Corinthus, vrede, op voorwaarde, dat alle de steden, Griekse volkplantingen zynde, vry zouden zyn. *Diodorus l.* VI. *Plutarchus in 't leven van Timoleon.*

GISELA, de eenigste zuster van Karel den Groten. Men zegt, dat zy is getrouwt geweest met den zone van den Longobardischen koning Desiderius; maar zich van haren man heeft afgezondert, en in een klooster is gegaan, blyvende daar in tot aan het einde van hare dagen. *Eginhard in vit. Car. M. Thulemorius de sorore Car. M.*

GISELA, dochter van koning Karel den Eenvoudigen, wierdt in 't jaar 912 aan Rollo, hertog van Normandië, ter gemalin gegeven; maar stierf voor haren gemaal zonder kinderen.

GISELA, gemalin van keizer Koenraad den III, uit den stamme van Karel den Groten. Hare vader was Hermannus, hertog van Alemannië, hare moeder Gerberga, dochter van koning Koenraad van Burgundië. Eerst was zy met hertog Bruno van Brunswyk getrouwt, by wien zy Ludolph ter wereldt bragt; daar na met Ernest, hertog van Zwaben, dien zy vader maakte van Ernest en Herman. Na zyne doodt tradt zy in den echt met haar bloedverwant, keizer Koenraad den II, uit welk huwelyk *Hendrik* de III, en *Beatrix*, moeder van *Theobald*, markgrave van Italië, geboren wierden. Zy wordt doorgaans met *Gisela de Werle*, een Vandalische princesse, by *Crantzius* vermengt; maar wordt by de keurigste schryveren genoegzaam van haar onderscheiden. *Wippo in vita Conradi p.* 428. *Otto Frising. Chron. l.* VI. *c.* 28. *Herman. Contractus. ad ann.* 1012. *Crantzius Saxon. l.* IV. *c.* 36. *Meibom. Apolog. pro Ottone V.*

GISELA. Zie HUGO CAPET.

GISELARIUS, aartsbisschop van Maagdenburg, en bisschop te Merseburg, was een edelman; maar zyn geslacht wordt nergens genoemt. Hy stondt in gunst by keizer Otto den II, die hem in den jare 974 bisschop van Merseburg maakte, en toen in den jare 982 Othricus, aartsbisschop te Maagdenburg, verkoren was, en hy de bevestiging van deze verkiezing by Otto den II kwam verzoeken, droeg hy deze waardigheit aan Giselarius op, die dezen stoel zelf ging bezitten, en door geschenken zo veel te weeg bragt, dat paus Benedictus de VII zyne toestemming daar toe gaf, zonder dat hy daarom het bisdom van Merseburg afstondt, 't geen te dier tydt ongehoord was. In den beginne verrykte hy het bisdom Merseburg met de stadt Zwenke, die hem door den keizer geschonken was, maar naderhandt handelde hy met het zelve zeer trouwloos. Vermits hy nu verscheide goederen van dat bisdom vervreemt en verkocht hadt, maakte hy het zelve tot een abdy, en stelde daar een monnik van S. Jans orde, genaamt Ortradus, tot eersten abt aan. Deze vermindering van dit bisdom gaf gelegenheit aan vele duizende Wenden om het Christendom te verlaten, en in den jare 983 een inval in de landen van Zeits, Havelberg en Brandenburg te doen. Giselarius trok hier op alle naburige bisschoppen en graven by zich, en versloeg van de Wenden op een maal 30794 man, en dwong hen verder, dat zy de Saxen moesten met vrede laten. Daar na wierdt hem van den paus zo wel als van den keizer gezegt, dat het onbillyk was twee bisdommen te bezitten, te meer, vermits het bekend was, dat hy het laatste meest door omkopingen was meester geworden; maar toen hy zich daar tegen aanzette, wierdt hy krank, en verzocht de gezanten, dat zy geduldt wilden nemen, tot dat hy op het naaste Concilie daar over zou spreken. Maar keizer Hendrik de II drong daar sterk op, dat hy het aartsbisdom van Maagdenburg weder moest overgeven, en het bisdom van Merseburg wederom in zynen ouden staat te herstellen. Ondertusschen de zaak zo lang uitstellende als hy kon, maakte de doodt in 't jaar 1004 een bepaling van dat werk. *Brotuffs Merseb. Chron. Steversdorff primatus Magdeburg. Bucelinus Catal. Archiepisc. Magd. Sagittarii ant. Magd.*

GISELBERT, hertog van Lotharingen, zoon van Raginerius en Aldrada, wierdt na zyns vaders doodt in den jare 916 van Karel den Eenvoudigen, koning van Vrankryk, die toenmaals ganſch Lotharingen in zyn geweldt hadt, in het hertogdom, 't geen zyn vader bezeten hadt, herſteit. Maar hy begon aanſtonts naar hoger dingen te trachten, en zocht zich van Lotharingen ſouverein te maken, waar toe hem de binnenlandſche onluſten van Vrankryk gelegenheit verſchaften. Ten dien einde verbondt hy zich eerſt met Hendrik den Vogelaar; maar doordien hem Karel de Eenvoudige ſchielyk op 't lyf kwam, en zich daar na met Hendrik den Vogelaar verzoende, moeſt hy zich een tydlang ſtil houden. Doch zo haaſt als Robert nieuwe onluſten tegen Karel ſtookte, nam Giſelbert zyn party aan, en wierdt van Karel in Chevremont te vergeefs belegert. Maar toen Robert omgebragt, Rudolph koning wierdt, en Karel gevangen was, begon hy in den jare 925 weder op te ſtaan, en begaf zich onder Hendrik den Vogelaar, die hier op ganſch Lotharingen vermeeſterde, en aan Giſelbert zyne dochter Gerberich ter gemalinne, en geheel Lotharingen, onder den tytel van hertog, overgaf. Van dien tydt heeft Giſelbert met de zelve achtinge als de andere hertogen in Duitſchlandt geregeert, en heeft na de doodt van Hendrik den Vogelaar tegen Otto den I in den jare 939 wederom een nieuwen opſtandt verwekt, voegende zich onder de vleugelen van Lodewyk, bygenaamt van Overzee, koning van Vrankryk, het welk van groot gevolg geweeſt zou hebben, indien in dat zelve jaar Giſelbert, zich over den Rhyn willende laten zetten, niet verdronken was, waar op Hendrik, broeder van Otto den Groten, hertog van Lotharingen wierdt. De weduwe van Giſelbert, Gerberich, trouwde daar na met Lodewyk van Overzee, koning van Vrankryk. *Miræus in Donat. Belg. l.* I. *c.* 19. *Guntling de Henric. Auſp. p.* 300. *Chron. Saxon. M SS. Mabillon & Conrad. Urſperg. Flodoard Chron. an.* 921, *ann.* 922, 925, 929, 939. *Wittechind. Corbej. l.* II. *& Sigebert. d.* 2. *Hermann. Contract. Luitprand. l.* IV. *c.* 14, 15, 16. *Roſuitha de geſt. Ottonis M.*

GISELBERT. Zie GILBERT.

GISELINUS, of GISSELINUS, (VICTOR) een geneesheer, was te Zandvort, een dorp niet verre van Ooſtende, onder het gebiedt van Brugge gelegen, den 23 Maart des jaars 1543 geboren. Hy ſtudeerde eerſt te Brugge, te Loven en in Vrankryk, alwaar hy, zich in de edele wetenſchappen van minder belang geoeffent hebbende, zich aan de geneeskunde overgaf, doch na verloop van twee jaren gedwongen wierdt dat geweſt te verlaten wegens de binnenlanſche onluſten. Hier na hieldt hy zich eenigen tydt te Loven op, en wierdt geneesheer te Dole, waar na hy te Wynoxbergen eenige jaren practiſeerde. Hy is in 't jaar 1591 geſtorven, en hadt den tydt, den dag, en 't uur van zyne doodt voorzegt. Men heeft van hem: *Commentarius in Prudentium*; *notæ & Chronologia in Sulpitii Opera*; *Adagiorum epitome*; *Epiſtola de Hydrargyri uſu. Miræus Elog. Belg. Adami in vit. Med. Deſſelius bibl. Belg.*

GISKRA, (GEORG) een beroemd veldoverſte, was in de ſtadt Brandeis, onder Bohemen leggende, van geringe ouderen geboren; bragt het door zyne dapperheit zo verre, dat men hem voor anderen verkoos, om de Hungaren, die Ladislaus den laatſten voor geen koning wilden erkennen, tot reden te brengen; en hy was daar in zo gelukkig, dat hy het grootſte gedeelte van dat ryk tot gehoorzaamheit bragt, zonder veel bloedt der wederſpannigen te ſtorten; voor welken goeden dienſt de koningin weduwe, moeder van Ladislaus, hem verſcheide ſteden in Hungarië en Bohemen vereerde. Hy wierdt hier op in 't jaar 1446 nevens anderen aan keizer Frederik den III afgezonden, om by hem aan te houden uit den naam van de Boheemſche landſtanden, dat hy hen den jongen koning Ladislaus, dien zy verkoren hadden, wilde laten volgen. Schoon hier nu een weigerend antwoordt op volgde, wierdt Giskra echter toegelaten om den jongen vorſt Ladislaus te ſpreken. Terwyl hy by hem was, en onder andere zaken verhaalde, wat gevaar hy om zynent wille in Hungarië hadt uitgeſtaan, begon de jonge koning, die toen maar 6 jaren oud was, te lagchen, en gaf hem uit een zakie, naaſt hem leggende, 6 penningen tot een vereering, die hy naderhandt ook zo waardig hieldt, dat hy dezelve in goudt liet zetten, en dagelyks om zyn hals droeg. Eenigen hebben geſchreven, dat deze Giskra uit een adelyk geſlacht te Brandis geſproten was, 't welk echter geen grondt heeft. *Balbin. epit. rer. Bohem. p.* 504. *It. Miſc. regn. Bohem. l.* VII. *ſect.* 3. *p.* 200. *Bonfin. de reb. Hungar. dec.* III. *l.* IV. *Pantaleon de vir. illuſtr. P.* II. *Theob. Huſſit. Kr. P.* II.

GISLEMERUS. Zie JESLEMERUS.

GISLENIUS. Zie BUSBEC.

GISORS, de hoofdſtadt van het graafſchap Vexin in Normandië, leggende aan het riviertje Eple, 14 mylen van Parys, voert den tytel van markgraafſchap. By de Latynen wordt ze *Cæſortium*, *Cæſarotium*, en *Giſorium*, genaamt. Niet verre van hier, namentlyk tuſſchen Giſors en Trie, hielden Philips Auguſtus en Hendrik, koning van Engelandt, na dat Saladin Jeruzalem verovert hadt, eene byeenkomſt in den jare 1188, en beſloten de Chriſtenen in het Beloofde Landt met een machtig heir te hulp te komen. Ten dien einde rechtten zy een kruis op, en bezwoeren elkander alle hunne ſtrydigheden en eiſchen zo lang ter zyde te zetten, tot dat zy weder te rug kwamen. In den jare 1710 wierdt deze ſtadt, benevens andere landſchappen, aan den hertog van Berry als een erflyk inkomen geſchonken. *Roger. in Philip. Auguſt. Du Cheſne.*

GISP. Zie JISP.

GISSA, een klein eilandtje, in de golf van Venetië gelegen, tegen over de Croatiſche grenzen, nevens eene ſtadt van gelyken naam, behorende aan de republyk van Venetië.

GISSELINUS. (VICTOR) Zie GISELINUS.

GISTELLIS, eene ridderhofſtadt, of adelyk huis in Zeelandt, op het eilandt Zuid-Bevelandt, by het dorp Kapelle. Volgens het getuigenis van Meyerus, *Annal. Flandr. lib.* III, op het jaar 1083, zyn de heeren *van Giſtellis* van de Scythen geſproten; daar hy waarſchynlyk alleen mede te kennen wil geven, dat de oudheit van dit vermaarde geſlacht onnaſpeurlyk is. Van heer *Jan van Giſtellis* vindt men gewag gemaakt op het jaar 1392, zynde heer van de tollen te Brugge. Hy hieldt op den 2 Maart des gemelden jaars een prachtig tournooi op de markt te Brugge, waar toe hy was uitgedaagt door heer Jan van Gruithuizen, ridder; onder wiens nazaten men vindt heer *Lodewyk van Brugge*, heer van Gruithuizen, prins van Steenhuizen, graaf van Wincheſter in Engelandt, heer van Haamſtede en Weſter-Schouwen in Zeelandt, twaalf jaren lang met groten lof ſtadhouder van Hollandt en Zeelandt geweeſt, omtrent het jaar 1465. Het gedachte ſteekſpel wierdt gehouden van 100 ridders, te weten, vyftig van de zyde des beroepers, en vyftig van de zyde des verweerders. De koningen van Vrankryk, Spanje en Engelandt zyn verknocht aan het bloedt van heere *Jan van Giſtellis*, volgens deze ſtamlyſt. Heer *Jan van Giſtellis* trouwde met Johanna van Chaſtillon, en liet eene eenige dochter na, *Izabelle van Giſtellis*, getrouwt met Robert van Bethune, burggrave van Meaux, nalatende *Johanna van Bethune*, burggravin van Meaux, die echtgenote wierdt van Robert van Bar, grave van Soiſſons en Mark, heer van Oiſy in Kameryk, enz. uit welke is geſproten *Johanna van Bar*, die gemalin wierdt van Lodewyk van Luxemburg, grave van S. Paul, konneſtabel van Vrankryk, en uit haar de vader van *Pieter van Luxemburg*, grave van S. Paul, die by Maria van Savoje won *Maria*, ten echt gegeven aan François van Bourbon, grave van Vendôme, die hem baarde *Karel*, hertog van Vendôme, die by Francina van Alençon teelde *Anthony*, koning van Navarre, en *Lodewyk*, prins van Condé. Anthony verwekte by Johanna d'Albret *Henrik* den IV, koning van Vrankryk en Navarre, grootvader en overgrootvader der koningen *Lodewyk* den XIV van Vrankryk, *Karel* den II van Spanje, *Karel* den II en *Jakob* den II van Engelandt. *Smallegange Kronyk van Zeelandt fol.* 525, 526.

GITSCHIN, of GYTSCHIN, een ſteedtie nevens een ſchoon kaſteel, onder den Koninggrätzer kreits in Bohemen, tien mylen van Praag en Czitlina, alwaar de beroemde veldheer Wallenſtein te Eger vermoord, en in een Karthuizer klooſter begraven legt. Het behoort tegenwoordig aan den grave van Sternberg. De Jeſuiten hebben daar een collegie. *Europ. Merc. hiſt. p.* 96. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 29. *Balbin. Miſcell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 74. *Vogt Jetzlebendes Boehm. p.* 95.

GIUDECA, of ZUECA, in 't Latyn *Judeca*, een eilandt, beſtaande uit zes aaneengevoegde eilandties, leggende in de gedaante van een halve maan by de ſtadt Venetië, en wordt van de zelve door een kanaal afgeſcheiden, het welk vooraan het breedſt, en omtrent het vierendeel van een Duitſche uur lang is, zo dat men het zelve als een gedeelte van de ſtadt moet aanmerken; want het gedurig heen en weder varen van de gondels maken het zelve daar genoegzaam vaſt aan, en verſtrekken als zo vele bruggen. Op deze eilandties zyn zeer vele luſthoven en tuinen, insgelyks 6 of 7 kerken, en een nonnenklooſter voor ontuchtige vrouwsperſonen, die zich bekeeren willen. In de breedte heeft het zelve omtrent 300 ſchreden. Voor dezen wierdt het door Joden bewoont, daar het ook zynen naam van gekregen heeft. *S. Didier ville & republ. de Veniſe p.* 15. 16. *Schauplatz des kriegs in Ital. p.* 542. *Delic. de Ital.* I. *p.* 116.

GIUFFUS, (JOHANNES ANTONIUS) geboortig van Palermo, was een rechtsgeleerde en ervaren ſterrekundige. Hy gaf uit *Tractatus de Ecclypſibus, per quem videtur, quid debeant conſiderari in prognoſticatione Ecclypſium*; en in 't Italiaanſch: *Pronoſtico perpetuo, e naturale per ille quale ſi potra ſapere in ognigior no la bonta del tempo, de ſerenità calda, e ſiccità. Bibliotheca Sicula.*

GIULIA NOVA, een ſteedtie in 't ryk van Napels, legt op een heuvel in neder-Abruzzo, een myl van de golf van Venetië, en zes of zeven mylen van Civita di Penna ten Noorden. *Maty Dict.*

GIULIALA, een klein ſteedtie of vlek in Sicilië, gelegen in de valeie van Mazara, op een puntige klip, digt by Belice, tuſſchen de ſteden Palermo en Xacca, 12 mylen van de eerſte en vyf van de laatſte. *Maty Diction.*

GIULIA, of GYULA, in 't Latyn *Julia*, eene ſterke ſtadt in 't Hungariſche graafſchap Bihar, op de Zevenbergſche grenzen, alwaar de rivier Freyerkeres in het meir Sarkad valt. Zy wierdt in den jare 1566 door de Turken met verdrag ingenomen; maar toen de bezetting omtrent een uur van de ſtadt uitgetrokken was, wierdt de zelve van de Turken overvallen, en op weinigen na nedergevelt. De kommandant Ladislaus Keretſchin, om dat hy deze veſting met verraadt hadt overgegeven, wierdt naar Conſtantinopel gevoert, en door de Turken aangeklaagt by den Sultan, dat hy omtrent hen vele gruwelen gepleegt hadt; waar op men hem in een vat, rondom met doorgeſlage ſpykers, ſtak, en dus van het hoge gebergte naar beneden rolde. Naderhandt wierdt deze ſtadt aan den vorſt van Zevenbergen verpand, en is altydt met Turken bezet geweeſt, tot in den jare 1694, wanneer zy door de keizerſchen verovert wierdt. Deze ſtadt legt 20 mylen van Waradyn ten Zuiden, en even zo verre Weſtwaarts van Segedin. Eenigen houden haar voor der ouden *Ziridava. Baudrand Annal. Carinth. p.* 1554. *Bucholzeri Index Chronol.*

GIULIANO, of ZULIANO, een ryke en voortreffelyke familie onder de oude adelyke geslachten te Venetië, hebbende verscheide grote mannen voortgebragt. Onder anderen is 'er een *Paulus Giuliano* Doge van Kandië geweest. Even den zelven verkoor men in den jare 1410 tot procurator van S. Marcus; maar hy sloeg deze waardigheit af. Op het einde der XVII eeuwe is van dit geslacht geen een mannelyk oir meer over geweest. *Amelot de la Houssaje hist. du Gouvern. de Venise.*

GIURBA, (MARIUS) geboortig van Messina, was een vermaard rechtsgeleerde. Hy hadt te Pavia in de rechten gestudeert te gelyk met Maphæus Barberini, naderhandt bekend onder den naam van paus Urbanus den VIII, en met Blasius Protus, aartsbisschop van Messina. Als advokaat bediende hy vele pleitzaken, en won veel geldt. Hy leeraarde in de akademie zeer geleerdelyk de rechten, en zat dikwils als rechter; is ook koninklyke Raadsheer geweest. Eindelyk stierf hy in zyne geboortestadt omtrent het jaar 1648, oud 65 jaren, nalatende: *Decisionum S. R. C. regni Siciliæ volum.* I; *Lucubrationum Pars* I *in omne jus municipale, quod statutum appellant, Senatus, populusque Messanensis, suique districtus, & totius fere Siciliæ; Consilia, seu Decisiones criminales; Repetitiones de successione feudorum inter ascendentes & descendentes masculos, ad cap.* 118 *Regis & Imperatoris Caroli V; Tribunalium regni Siciliæ decis. Observationes; Decisionum novissimarum Consistorii sacræ regiæ conscientiæ regni Siciliæ Volum.* I; *Allegationes in ostentationem pontificiæ largitatis, ac liberalitatis erga capitulum S. Ecclesiæ Messanensis*; en in handschrift: *Politica Legalis. Bibl. Sicula.*

GIUS-CHON is in de Turksche tale zo veel als een voorlezer des Alkorans, waar van 'er in ieder koninklyke mosquée dertig zyn, die elk een kapittel moeten lezen. Vermits nu de zelve in zo vele kapittelen bestaat, zo wordt de Alkoran alle dagen uitgelezen. Dit geschiedt ten dien einde, op dat de zielen der gestorvenen naar hun gevoelen te beter rusten mogen, waarom zy ook dikwils aan de graven staan te lezen. Het woordt *Gius* betekent een deel of verdeeling, en *Chon*, of *Chan*, een lezer, als of men zeide, *lezer voor een gedeelte. Ricout de l'Empire Ottoman.*

GIUSINUS, (SEBASTIANUS) geboortig van Palermo, was een vermaard rechtsgeleerde in de voorgaande eeuwe. Hy hadt van jongs af naarstig gestudeert in de rechten. Doctor geworden zynde was hy naderhandt een beroemd advokaat. Zyne verdiensten deden hem tot verscheide eerampten verheffen: want hy was dikwils rechter in de vierschaar van zyne geboortestadt, ook in het consistorie van het geweten, en andere voorname gerechtsbanken. Hy wierdt naderhandt voorzitter in den koninklyken Raadt; en de groten van Sicilië gebruikten hem dikwils in de gewigtigste zaken, waarin hy zich met veel naauwkeurigheit en yver kweet. Hy stierf in zyne geboortestadt den 18 February des jaars 1703, hebbende geschreven in het Latyn: *Decisio tribunalis M. R. C. regni Siciliæ in causa successionis principatus Buteræ cum dignitate magnatis Hispaniarum, Pettæpertiæ, & aliorum statuum, ac feudorum vacantium ob mortem D. Donnæ Margaritæ ab Austria & Branciforte. Biblioth. Sicula.*

GIUSSANO, (JOHAN PIETER) te Milaan geboren, studeerde in de geneeskunde, maar verliet deze studie, en begaf zich tot de Godgeleerdheit. S. Karel Borromeus, die hem om zyne deugdt zeer waard hieldt, boodt hem verscheide bedieningen aan, die hy afsloeg; ja hy weigerde zelf een bisdom, dat men hem opdroeg. Hy leefde eenigen tydt onder de monniken van zyne orde, en ging daar na op het landt, alwaar hy stierf. Eenigen van zyne bloedverwanten lieten in het jaar 1628 zyn grafnaaldt vernieuwen. Hy schreef verscheide werken, en onder anderen het leven van S. *Karel. Ghilin. Theatr d'huom.*

GIUSTANDIL, eene stadt met een sterk kasteel, op een rots gebouwt, in Servië, onder het Turksch gebiedt in Europa. Men plaatst deze stadt zeer verscheidentlyk in de kaarten. Eenigen stellen die op de grenzen van Macedonië, tusschen de rivieren Tempesca en Morawa; anderen hoger op in Servië, tusschen de rivieren Lom en Agoste, 18 of 20 mylen van Nissa naar 't Oosten, en omtrent zo verre van Widdin naar 't Zuid-Oosten.

GIUSTINIANUS. Zie JUSTINIANUS.

GIVA, oudtyds *Chyda, Ghydæ, Lydæ*, een steedtie van 't oude Lycië, gelegen in het Montecelisch aan de golf van Macre. *Baudrand.*

GIVALIUS, een martelaar uit Afrika, leefde onder keizer Diocletiaan, en wordt in de daden van den martelaar Saturninus vermeld. *Ruinard acta Martyrum.*

GIVAUDAN, of GEVAUDAN, een Fransch landschap in Sevennes. Het heeft zynen naam van de oude *Gavali, Gabales*, of *Gabali*, en grenst Oostwaarts aan het Vivarets en le Velay, Zuidwaarts aan de bisdommen van Nimes en Usez, Westwaarts aan Rovergne, en Noordwaarts aan opper-Auvergne, wordende in opper-en neder-Givaudan onderscheiden, omringt van vele hoge bergen, waar op dikwils zeer veel sneeuw legt. De voornaamste plaats van dit landschap is *Mende*; de overige steden zyn: *Randon, Sialgues, Marege, Barres, Florak*, enz. Dit landt, alschoon het in 't gebergte legt, is zeer vruchtbaar, en moest in de XVI eeuwe vele rampen en onheilen door de religieoorlogen uitstaan. Koning Pipin ontweldigde dit landt den hertog van Aquitanië Gaifar; maar in de IX en X eeuwen namen het byzondere graven in eigendom. *Stephanus*, graaf van Givaudan, leefde in den jare 980, en was vader van *Philippa*, die met Willem den III, grave van Auvergne, trouwde, en van *Pontius*, grave van Givaudan en Forez. Van dezen laatsten wordt in een brief, dien Justellus onder het jaar 1010 in zyne historie van Auvergne inlascht, melding gemaakt. Het is een geschenkbrief, dien deze graaf aan de kerke van S. Juliaan van Brioude gaf, waar in niet alleen gesproken wordt van zynen vader Stephanus, maar ook van zyne broeders *Bertrand* en *Willem*. In den jare 1271 wierdt dit graafschap de kroon van Vrankryk ingelyft; echter wordt heden nog de bisschop van Monde graaf van Givaudan genoemt, en heeft eenige byzondere voorrechten. *Justellus hist. d'Auvergne Catel. hist. de Tol. & Memoires de Languedoc. Nostradamus & Bouche hist. de Prov. Ausy hist. de Comt. de Prov.*

GIVET, een plaats in de Spaansche Nederlanden, die de meesten onder 't graafschap Namen stellen. Zy legt aan de Maas, digt by de vesting Charlemont. Sedert de Franschen zich in den jare 1680 meester van deze plaats maakten, hebben zy de zelve versterkt. In den jare 1696, den 16 Maart bombardeerde ze de Hollandsche generaal Koehorn met een goeden uitslag.

GIVRY, (ANNAS VAN ANGLURE, BARON VAN) was uit het voornaam geslacht van de Escars gesproten, en zo dapper, dat hem eenigen den linker arm (zynde de maarschalk Biron de regter arm) van koning Hendrik den IV van Vrankryk noemden. Den 20 January des jaars 1593 trouwde hy met Margareta Hurault, oudste dochter van den kancelier Chiverny, en weduwe van den heere de la Val, markgrave van Nesle, de welke in den slag van Ivry 15 wonden ontfangen hebbende een maandt daar na stierf. Deze juffer was met haren tweeden bedgenoot niet gelukkiger: want hy hevig verlieft wordende op de princesse van Guise, Lodovica Margareta van Lotharingen, stondt in 't eerst zeer wel by haar, maar het schynt, dat zy om de eene of andere oorzaak hem vervolgens veel koelder ontfing dan te voren, waar door hy in wanhoop verviel, zo dat hy in den jare 1594, in de belegering van Laon, zich zo verre onder de vyanden vermengde, dat zy hem noodwendig, gelyk ook geschiedde, het leven benemen moesten, hebbende kort te voren zyn voornemen, van zich op deze wyze van kant te helpen, door een tederen en beweeglyken brief aan de gemelde princesse bekend gemaakt. *Carlos Coloma hist. de Flandr. L.* VII. *Amelot de la Houssaye not. sur les lettres d'Ossat T.* II. *p.* 140.

GLABER, (RUDOLPH) een monnik van 't klooster S. Germain d'Auxerre, en daar na van Cluny, maakte zich beroemd onder de regeringen van koning Robert den I en Hendrik den I, des zelfs zone. Hy schreef een geschiedenis, die hy begon met het jaar 900, van al wat 'er gebeurt was tot aan zyn leven in den jare 1045. Insgelyks het leven van S. *Willem*, abt van S. Benigni te Dion, enz. Sigebert is byna de eenigste van de oude schryveren, die gewag van hem maken. *Bellarmin. in Cat. Baronius Annal. Simler. Vossius.*

GLABRIO. Zie ACILIUS GLABRIO.

GLABRIO, beschuldigt van een Jood of Christen te zyn onder de regering van Domitianus, wierdt ter doodt gedoemt. *Xiphilini Epist. Dionys. in Domitiano.*

GLADBACH, eene stadt in het hertogdom Gulik, drie mylen van Neus, aan de rivier Neres gelegen. Hier vindt men een beroemde Benedictyner abdy, die van Balderik, grave van Gulik, gesticht, en van de Hunnen in 't jaar 954 verwoest wierdt; maar naderhandt door Gero, aartsbisschop van Keulen, door hulp van keizer Otto den II, ter eere van den martelaar S. Vitus, in 't jaar 974 weder opgebouwt is. *Tromsdorf. Bucelin. Monast. Germ. p.* 77 *& seq.*

GLAMORGAN, (GRAVEN VAN) in Engelandt. Met dezen tytel wierden door koning Karel den I in den jare 1645 vereert *Eduard Sommerset*, lord Herbert van Chepstow, Rachland en Gower, nog by het leven zyns vaders, den markgrave van Worchester. Hy stierf den 3 April in 't jaar 1667, en hadt tot navolger zyn zoon *Hendrik*, de welke in den jare 1682 ook tot hertog van Beaufort gemaakt wierdt. Zie BEAUFORT. *Heyln's help to English history p.* 325.

GLAMORGANSHIRE, in 't Latyn *Glamorganiensis Comitatus*, een graafschap in Soud-Wallis, aan de zee gelegen. Deze naam zou zynen oorspronk hebben van het oude Britsche woordt *Mor*, dat is de *zee*, of een *meir*, waar mede men ook iets laags of dieps wil te kennen geven; of van een hunner gewezene vorsten, die den naam van *Morgan* droeg. Het grenst Noordwaarts aan het graafschap Brecknok, Zuidwaars aan het kanaal van Bristol, of S. George, Oostwaarts aan de rivier Rhymney, die het van 't graafschap Monmouth afscheidt, en Westwaarts aan het graafschap Caermarthen. In de lengte van 't Oosten ten Westen strekt het zich 40, en van 't Noorden ten Zuiden omtrent 20 Engelsche mylen gaans uit. Dit gansche graafschap bestaat in 118 parochiën en 11 marktsteden. Van ouds wierdt dit landt van de *Siluren* bewoont, die Soud-Walles inhadden. Naderhandt heeft het onder het bisdom van Landaf gestaan. Het Noordelyke gedeelte is zeer bergachtig, en geeft weinig gezaaide; maar het Zuidelyke is zeer vruchtbaar, en wordt by velen voor het lusthof van Walles geacht. Behalven de Rhymney, die het van 't graafschap Monmouth afzondert, en den vloedt Burra of Logher, zyn 'er nog die van Tave, Ogmore, Avon, Neath, nevens andere kleine riviertjes meer. Wat aanbelangt de wonderlyke bronnen van Newton, als mede een zekere rots op het eilandt Barry, dat aan dit graafschap behoort, daar van kan onder de woorden NEWTON en BARRY gelezen worden. De voornaamste stadt is *Caerdiff*; dan heeft men *Cowbridge, Bridgend, Averavon, Caerhlly-Castle, Caufing-Castle, Latrissent, Landwyt, Neath, Penrees* en *Swansey*; waar van de eerstgemelde stadt Caerdiff alleen het voorrecht heeft om afgezondenen in 't parlement te zenden. *Cambden descr. Britannia.*

GLAN, (JAN BAPTISTA) bekend onder den naam van *Johannes Baptista à Glano*, was te Luik geboren, en kwam in zyne jeugt te Rome, alwaar hy de orde der Augustynen aannam; en als hem zyn generaal naar Parys gezonden hadt, wierdt hy bekwaam verklaart om daar te onderwyzen, en Doctor op de akademie aldaar te zyn. Naderhandt wierdt hy provinciaal van zyne orde in de Nederlanden, en stierf te Luik in 't jaar 1613. Hy heeft verscheide werken geschreven, als: *Historia Pontificum Romanorum*; *Oeconomia Christiana Europæ, seu de primarum Europæ provinciarum ritibus, ceremoniis & vestibus*; *de Officio puellarum*. *Curtius de vir. illustr. Angl. Herrera in Alph. Aug. Andreæ Bibl.*

GLANDEVES, eene Fransche stadt in Provence, digt by de Var, met een bisdom, onderhorig aan 't aartsbisdom van Ambrun. De Latynen noemden 't *Glandeva*, *Glanata*, of *Glannatica*; en in 't register van de provincien wordt het met den naam van *Glandatæ* en *Glannatæ* genoemt. Robert Cenalis, vader Moret en Robert geloven, dat Glandeves is het *Glanum* by Pomponius Mela, Plinius, Ptolemæus. De Rysbeschryving van Antoninus, en de Tafelen van Peutinger maken daar gewag van: maar de geleerdste wereldbeschryvers, als Merula en anderen, verwerpen dit gevoelen, want Ptolemæus stelt zyn *Glanum* onder de Salische steden, en daar men hier van spreekt legt t'eenemaal in de zee-Alpen. Deze stadt was wel eer een graafschap. Daar na, omtrent 800 jaren geleden, waren de inwoners gedwongen om het dikwils overlopen van de Var wat verder hun verblyf te nemen, inzonderheit te Entrevaux, 't welk daar een quartier uurs van daan lag, daar zy ook de hoofdkerk genomen hebben. *Fraternus* is daar de oudste bisschop van geweest, daar men kennis van heeft. Hy ondertekende den Synodalen brief van de bisschoppen van dat koninkryk onder paus S. Leo. Deze stadt gaf haren naam aan 't edele huis van *Glandeves*, een van de doorluchtigsten in Provence, 't geen zeer vruchtbaar in geleerde mannen geweest is. Men meent, dat het al van de X eeuwe, toen de Saracenen het bisdom verwoestten, zynen oorsprong heeft. *Sammarth. Gall. Christ. Tom.* II. *p.* 59. *& seq. Nostradamus & Bouche hist. de Prov. l.* IV. *& seq. Scaliger. Papirius Masson.*

GLANDILAUGH, in 't Latyn *Glendalacum*, eertyds een bisschoplyke stadt van Ierlandt, in het graafschap en aartsbisdom Dublin, maar tegenwoordig maar een vlek. *Baudrand. Lex. Geogr. Miræus Geogr. Eccles.*

GLANTZENBERG, eene kleine stadt, te voren aan eender heren *van Regensperg* behorende, niet verre van Zurich in Zwitserlandt gelegen, de welke Rudolf, graaf van Habsburg, in 't jaar 1268 door een krygslist veroverde, en tot een puinhoop maakte. De plaats, daar deze stadt wel eer stondt, wordt heden *Lantzen-Rein* genaamt. *Stumpf Chron. Helvet. l.* VI. *f.* 445.

GLANVIL, (JOSEPH) geboren te Pleimouth in 't graafschap Devon in Engelandt, wierdt te Oxford in het collegie van Exeter in 't jaar 1652 ontfangen, waar op hy vier jaren daar na in dat van Linkoln overging, en daar in meester der vrye kunsten wierdt. Na de herstelling van koning Karel den II ging hy tot de Godgeleerdheit over, en wierdt lidt van de koninklyke maatschappy, en hem in 't jaar 1666 aangeboden om de grote kerk van Bath te bedienen; waar na hy gemaakt wierdt kapellaan van koning Karel den II, en kanunnik van Worchester. Hy was een man van grote hoedanigheden, doordringende van oordeel, hadt een sterk geheugen, en was een groot wysgeer; schreef volmaakt, en sprak met alle vereischte nettigheit en order. Hy stierf te Bath in 't jaar 1680, hebbende verscheide werken aan de wereldt medegedeelt, als: over de ydelheit van te onderwyzen, waar in hy toont de zwakheit en onzekerheit van ons verstandt en des zelfs oorzaken, met eenige aanmerkingen over de *Peripathetischen*; *Lux Orientalis*, of een onderzoek over 't gevoelen der Oostersche wyzen wegens de zelfstandigheit der ziele, 't geen als een sleutel strekt om grote geheimen te ontsluiten; *Scepsis scientifica*, of *de beleden onwetenheit*, dienende als een weg tot scheuring; Antwoordt op de voorstellingen van den geleerden Thomas Albius, of een verdediging van hem over de ydelheit der onderwyzing; eenige wysgerige aanmerkingen over de tovenaars en tovery, in een brief aan den ridder *Robert Hunt*; de ydelheit van de hedendaagsche Sadduceën, in eenige redeneringen over tovery of duivels kunsten; een verhaal van de beruchte wanorder in het huis van *M. Mumpesson*; Aanmerkingen over de gekscheringen en het Atheïstendom; *Plus Ultra*, of voortgangen en bevordering in de wetenschappen sedert den tydt van *Aristoteles*; verscheide predikatiën, en een over de marteldoodt van koning *Karel* den I; de algemene liefdadigheit, aangedrongen in een predikatie, uitgesproken voor den hoofdschout van Londen; eene aanpryzing om zich met reden te wapenen voor den Godsdienst tegen alle ongelovigen, scheurzieken en dwaalgeesten; *Philosophia Pia*, of eene redenering, waar in hy betoogt, dat de wysbegerte tot de Godvrucht in Godsdienstige zaken kan betrokken worden; Antwoordt op Mr. *Stubb*, waar in hy wederlegt de kwaadaardige aanmerkingen van gemelden Stubb op zyn *Plus Ultra*; een proefstuk van de predikkunst, en aanmerkingen over het weêr; mitsgaders andere dingen meer, als: *Sadducismus Triumphatus*, door Doctor Hendrik More met byvoegingen uitgegeven. *Athen. Oxoniens.*

GLAPHYRA, vrouw van Archelaus, hogepriester van Bellona te Comana in Cappadocië. Zy was ten tyde van Marcus Antonius vermaard, en bezorgde aan hare twee zonen ieder een koninkryk door hare aantreklykheden en schoonheit. Eenige geschiedschryveren zeggen, dat zy geen kwaad gedrag hadt, maar Dio zegt ronduit, dat zy eene vrouw van een kwaad leven geweest is, en met Marcus Antonius slecht huis hieldt; dat juist zo onwaarschynlyk niet voorkomt, als men eens denkt wat deze drieman voor een liefhebber geweest is; en dat hy geen twee kronen aan eene schone vrouw opgeoffert heeft met alleen haar te achten, zonder iets meer van haar genoten te hebben. Immers het is zeker, dat het gerucht van dezen onderlingen liefdehandel te Rome verspreid wierdt, en dat Fulvia, de gemalin van Marcus Antonius, by Augustus om wraak over de trouwloosheit van haren gemaal aanhieldt. Maar hy zich om die reden in geen oorlog willende wikkelen, benam Archelaus alleen het hogepriesterschap, en gaf het aan eenen *Lycomedes*, die van anderen *Nicomedes* genaamt wordt. Dit geschiedde in 't jaar van Rome 707. *Bayle Dict. Crit.*

GLAPHYRA, kleindochter van den voorgaanden, was de dochter van Archelaüs, koning van Cappadocië. Eerst trouwde zy met Alexander, zoon van Herodes en Mariamne, en doordien zy trotsch en moedig op haar adelyk geslacht was, kreunde zy zich niet, om met haar mans vrienden in gemeenzamen ommegang te leven, vermits dit geslacht van Herodes zeer verdeelt was, en hy de ongelukkigste en misdadigste van alle vaders. Glaphyra beroemde zich afkomstig te zyn van Temenus, dat haar moeder van Darius, zone van Hystaspes, haren oorsprong hadt, en bygevolg was zy de edelste en doorluchtigste vrouw van dat hof. Zy schimpte doorgaans op de zuster en vrouw van Herodes, en verweet haar, dat zy alleen om hunne schoonheit, en niet om hare hoge afkomst, in den rang, dien zy bekleedden, gestelt waren. Niets was bitterder om te verzwelgen voor deze vrouwen, en 't is zeker, dat deze trotschheit van Glaphyra de grootste oorzaak van haar gemaals doodt geweest is. Zy maakte hem hatelyk, en de spyt vermeerderde, dien zy reets tegen hem hadden opgevat. Terwyl men Alexander by zynen vader Herodes verdacht gemaakt hadt, dat hy hem naar 't leven stondt, liet hy hem gevangen nemen, en maakte zyn vonnis op. Toen beschuldigde men ook Glaphyra, dat zy mede deel hadt aan de zamenzwering; dies wierdt zy in tegenwoordigheit van haar gemaal door Herodes ondervraagt; maar zy betuigde hare onschuldt, en haar man zeide, dat hy, indien hy dit opzet gehad hadde, zulks nimmer aan eene vrouwe, by wie hy kinderen, en die liever dan zyn leven hadt, zou ontdekken, om haar in geen gevaar te brengen. Dus zondt hy Glaphyra weder naar haren vader Archelaus, en behieldt de twee zoontjes, die zyn zoon by haar geteelt hadt, aan zyn hof. Josephus wil, dat zy hertrouwde met Juba, koning van Lybië, en na zyne doodt weder by haren vader is komen wonen. Maar vermits Juba, koning van Mauritanië, nog leefde, toen zy ten derde male met Archelaus getrouwt was, kan dit niet waar zyn. Immers 't is zeker, dat Archelaus, twede zoon van Herodes, zo geweldig op hare schoonheit verliefde, dat hy zyne gemalinne verstiet, om met haar te trouwen. Men zegt, dat Glaphyra niet lang leefde, na dat zy zich met deze op zulk eene onbehoorlyke wyze, en strydig tegen de Joodsche wetten, verknocht hadt; en men zegt, dat haar in een droom de doodt voorzegt wierdt. De twee zonen, die zy by haren eersten gemaal hadt, verlieten wel haast den Joodschen Godsdienst, misschien om dat hun moeders vader, Archelaus, hen by zich ontboodt, en zorg voor hunnen welstandt droeg. De een wierdt *Alexander*, en de ander *Tigranes* genaamt. *Josephus Oudheden* XVI, 16. *en* VI, 15. *Oorlog.* II, 11. *Strabo l.* VI. 198. *Nolllius de vita & gestis Herodis p.* 367. *Bayle Dict. Crit.*

GLAPION (JAN) een Franschman van Ferté-Bernard, in het hertogdom van Maine, tradt in S. Franciscus orde, en verkreeg door zyne goede hoedanigheden en gedrag de voornaamste bedieningen van die orde in de Nederlanden. Erasmus achtte hem zeer hoog, en hieldt brievewisseling met hem, hoewel men zegt, dat hy naderhandt van hem verwyderde. Jan Glapion wierdt biechtvader van keizer Maximiliaan den I. Ook zegt men, dat hy hem naar Spanje gezonden hadt, als zynen geheimen afgezant, daar hy in grote achting geraakte, en aartsbisschop van Toledo wierdt, stervende, eer hy daar van bezit nam, te Valladolid in 't jaar 1522. *Le Courvaisier hist. des Eveques du Mans. la Croix du Maine Bibl. Franç.*

GLARUS, GLARIS, GLARONA, een van de XIII Cantons van 't Zwitsersche Eedgenootschap, het welk langs de Lint drie mylen lang, en op drie plaatsen met hoge bergen bezet is. Het grenst ten Zuiden en Oosten aan Bundten, ten Westen aan Uri en Sweitz, en ten Noorden aan Gastalda. Het is zeer veeryk, en inzonderheit beroemd van wegens de leie tafels, die daar gemaakt en alom verzonden worden. Voordezen heeft dit landt aan het sticht Sekkingen, en daar na den huize Habsburg toebehoort, tot dat het zich in den jare 1351 vrywillig in het Eedgenootschap begeven heeft. By de verandering van den Godsdienst heeft 't voor 't merendeel het Hervormde gelove aangenomen, waar van het 't achtste Canton uitmaakt, bestaande de regering als nog uit Roomschgezinden en Hervormden. De regering is Democratisch, en de hoogste macht by de landgemeente, die alle jaren op den laatsten zondag van April byeen komt. Verder is 'er een landshoofdman, die door hen verkoren wordt. De Raadt bestaat uit 15 personen, die van de voornaamste plaatsen en dorpen den naam hebben, zynde de volgende: *Glarus*, *Elm*, *Matt*, *Ennetlint*, *Linthal*, *Betschwanden*, *Nitfurhe*, *Schawanden*, *Soel*, *Enneda*, *Nettstal*, *Mullis*, *Nefels*, *Opper-en Neder-Urnen*, *Bilten*, en *Seffelen*. Dit Canton bezit met de andere Cantons eenige goederen in gemeenschap, inzonderheit het graafschap *Werdenberg* en de heerlykheit *Wartau*. *Simlerus. Stumpf. Tschud. Glarner Chron.*

GLARUS, het hoofdvleek van het bovengemelde Canton, 't welk

't welk daar ook naar genoemt wordt, legt aan de rivier de Lindt, en heeft verſcheide ſchone gebouwen, leggende daar by een rots, de Burg genaamt, in welken men zegt dat zich S. *Felix* en S. *Regula*, wanneer zy in den jare 306 in dit landt kwamen, hebben opgehouden. In dit vlek worden ook de voornaamſte raadsvergaderingen gehouden. *Wagner Mercur. Helvet.*

GLASCO, of GLASGOW, in 't Latyn: *Glaquum* en *Glascovium*, eene ſtadt in Schotlandt, onder de provincie Clydesdale, nevens een aartsbiſdom en univerſiteit. Zy is de twede ſtadt van 't ryk, en legt op een heuvel, die zich van langzamerhandt verheft naar den oever van de rivier Clyd, waar door een grote koophandel, om dat zy ſcheepryk is, veroorzaakt wordt. De ſtraten zyn daar groot en ſchoon, de huizen van metſel-en houtwerk, hebbende fraaie wandelwegen, en ruime marktplaatſen, een zeer ſchone kerk, en verſcheide collegiën. De univerſiteit van Glaſco is geſticht in 't jaar 1454 door *Turnebulus*, aartsbiſſchop van die ſtadt. De ſtadt is ſterk om hare welgelegenheit, en was dikwils het toneel des oorlogs gedurende de onluſten in Schotlandt. *Boëtius hiſt. Schot. l.* XVIII. *Cambden. du Cheſne. Thuanus.*

GLASHUTTE, een bergſteedtje aan de Moglitz, onder het ambacht Altenberg, drie mylen van Dreſden gelegen. Hier wierden in 't jaar 1490 onder keurvorſt Frederik den Behagelyken verſcheide ryke zilver-tin-en yzermynen ontdekt. *Knauth prodr. Miſn. p.* 179.

GLASSENBURY, GLASTENBURY, GLASCON, *Glasconia* en *Avalonia* genaamt, naar 't eilandt *Avalon*, waar op het gelegen is. Het is eene marktſtadt in het midden van 't graafſchap Sommerſet, wel eer pronkende met een ryke abdy, die Hendrik de VIII verrietigt heeft. De monniken, daar in wonende, gaven voor, dat aldaar overleden was Joſeph van Arimathia, toen hy met zyne reisgeſellen in ballingſchap uit Judea verdreven wierdt onder de regering van Nero, en dat in 't jaar 50 Arviragus, koning der Britten, hem vryheit gaf om daar ter plaatſe eene kapel ter eere van den Godt des hemels te bouwen. Gildas Breton, een Chriſten ſchryver, bygenaamt de Wyze, om dat hy een buitengemeen verſtandt bezat, heeft dit al voor 1200 jaren geſchreven, en het wordt in alle Jaarboeken van Engelandt beveſtigt. Lucius, koning der Britten, na dat hy den doop ontfangen hadt, verſierde deze ſtadt. Inas, koning der Weſt-Angeln, maakte zyn ryk cynsbaar aan den ſtoel van Rome in 't jaar 740, liet daar een treffelyk klooſter bouwen, 't geen naderhandt door de mildadigheit van andere vorſten zeer verrykt is, wordende deze plaats het eerſte landt der Heiligen genaamt. *Sanderus hiſt. de Schiſme d'Angleterre.*

GLASSIUS (SALOMON) wierdt den 20 May des jaars 1593 te Sondershauzen, in 't graafſchap Swartsburg, geboren. Zyn vader was Balthazar Glaſſe, of Glaſſius, regiſtermeeſter van den grave van Swartsburg te Sondershauzen, en naderhandt rentmeeſter van 't Gereniſche ambacht, die zich vervolgens naar Arnſtadt begeven, en daar zonder eenig bewindt geleeft heeft. Zyne ouderen lieten hem eerſt door een leermeeſter in huis onderwyzen, en zonden hem vervolgens naar Arnſtadt, en van daar naar de Latynſche ſchole te Gotha, van waar hy met een heerlyken getuigbrief van den Rector Wilkius, mitsgaders een brief van aanbeveling aan Wolfgang Heiderus, naar Jena vertrok. Hier oeffende hy zich ganſche drie jaren in de wysbegeerte; en vermits hy zich op de rechtsgeleerdheit wilde toeleggen, hoorde hy ook D. Gryphiander in de zelve. Hier op begaf hy zich naar Wittenberg, ſtudeerde daar in de Godgeleerdheit, en hoorde Hutterus, Balduinus, Franzius, en Meiſnerus. Hy kon met krachtige aanporringen tot geen openbaar ſpreken noch prediken gebragt worden, tot dat hy eindelyk eens onder 't gehoor alleen van zyne goede vrinden, op een dorp, op den dag der H. Drievuldigheit, met een zwakke en bevende ſtemme zyne eerſte predikatie deedt. Hier op wederom naar Jena gekeert zynde, genoot hy vyf jaren achtereen de bibliotheek en de tafel van D. Johan Gerard. In 't jaar 1617 wierdt hy op het jubilée meeſter in de vrye kunſten, en hadt onder dertig kandidaten den voorrang. Twee jaren daar na wierdt hy adjunct in de wysbegeerte, en eindelyk Doctor. Naderhandt wierdt hy hoogleeraar in de Griekſche en Hebreeuwſche talen te Jena, en in 't jaar 1625 ſuperintendent te Sondershauzen. Na de doodt van D. Gerard wierdt hy in des zelfs plaats te Jena beroepen, alwaar hy echter maar 2 jaren bleef, doordien hem hertog Ernſt het ampt van ſuperintendent te Gotha opdroeg. Hy heeft verſcheide ſtrydſchriften tegen de zogenoemde Weigelianen en Stifelianen geſchreven, ſchoon hy zelf van niet weinigen voor een Weigeliaan gehouden wordt. Hy is drie maal getrouwt geweeſt, en ſtierf te Gotha den 27 July des jaars 1656, nalatende de volgende werken, als: *Philologia Sacra; Onomatologia Meſſiæ Prophetica; Chriſtologia Davidica & Moſaica; Poſtilla Prophetica*, enz. *Freher. Theatr. p.* 590. *Witte Mem. Theolog. Zeumer vit. Theol. Jen.*

GLASTENBURY. Zie GLASSENBURY.

GLATZ, in 't Boheemſch *Kladsko*, in 't Latyn *Glacium*, de hoofdſtadt van een graafſchap van gelyken name in Bohemen, legt aan de Neiſſe, 21 mylen van Praag, op de Sileſiſche grenzen, en heeft den naam van het Slaviſche woordt *Klada*, een hoop hout. Het ſterk kaſteel, daar by op een rots gelegen heeft in den dertigjarigen kryg zeer veel geleden; maar wordt echter nog voor het ſterkſte in Bohemen gehouden. De grenzen van dit graafſchap, dat 8 mylen lang en 5 mylen breed is, hebben aan de regter zyde Sileſië en Moravië, en aan de linker den Koninggrätzer kreits in Bohemen. Het bevat 9 ſteden, waar onder *Glatz* en *Landek* de voornaamſte zyn, verſcheide kaſteelen, en over de 100 dorpen, doorgaans ryk van hout, waar van jaarlyks vele duizende vlotten afgevoert worden. Tegenwoordig gaat 'er de Hoogduitſche taal in zwang. Tuſſchen de Polen en Bohemers is wel eer een zware twiſt om des zelfs eigendom geweeſt; maar eigentlyk behoort het tot Sileſië, en bygevolg onder Polen. Als de zonen van Uladislaus den II in 't jaar 1164 Sileſië verdeelden, behoorde Glatz aan den hertog van Breslau, ſedert welken tydt het verſcheide malen aan de koningen van Bohemen, en eindelyk aan het geſlacht van *Berka*, aan die van *Wartemberg*, en dan weder aan den koning *Ottocarus* van Bohemen is gekomen. Zyn nazaat *Johannes* gaf de zelve in den jare 1331 aan hertog *Hendrik* den VI van Breslau te leen, met beding, dat na zyne doodt deze ſtadt, nevens zyne andere landen, te rug aan Bohemen moeſten komen, 't welk in den jare 1335 voorviel. Karel de IV gaf hier op het graafſchap Glatz in den jare 1341 aan den hertog *Boleslaus* den I van Munſterberg op de zelve voorwaarden; waar door de nakomelingen uit het geſlacht van *Georgius Podiebrad* het erflyk bezeten hebben tot in den jare 1500, wanneer zy het aan den grave van Hardek verkochten. In den jare 1537 wierdt 'er Ferdinand de I bezitter van, die het aan Jan van Pernſtein verpandde, van wien het, met goedvinden der landſtanden, door *Ernſt* van Beyeren, biſſchop van Paſſau, en aartsbiſſchop van Saltsburg, wederom geloſt is. Maar wanneer hy na zyne doodt alle zyne goederen aan hertog *Albrecht* van Beyeren gemaakt hadt, drongen de landſtanden daar op, dat dit graafſchap onder Maximiliaan den II in den jare 1567 geloſt, en onder Rudolph den II in 't jaar 1579 het koninkryk van Bohemen voor eeuwig ingelyft wierdt. In dezen ſtaat bleef het tot in den jare 1623, wanneer het Ferdinand de II eerſt aan zynen broeder *Karel*, biſſchop van Breslau, ſchonk, en het na des zelfs afſterven tot een byzonder landſchap maakte; ſedert welken tydt het zelve zyne eigene landshoofdlieden, rechten en gerechtigheden gehad heeft. De tytel van graafſchap is aan het zelve gegeven wanneer het aan den hertog van Breslau kwam. Ten aanzien van het geeſtelyk gezag behoort het onder Praag. *Ælurii Glaciographia. Goldaſt de regn. Bohem. l.* I. *c.* 15. *p.* 95. *Zeiler Topogr. Bohem. p.* 31. *Balbin. Miſcell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 5. *p.* 38 *ſeq.*

GLAUBER, (JAN GOTLIEF) geboren in 't jaar 1656, was nog maar 15 jaren oud als hy met zyn broeder naar Parys vertrok. Hy wierdt van den zelven, die voorts naar Lion ging, beſtelt by een kunſtſchilder, Jakob Knyf genaamt, een Haarlemmer van geboorte, die meeſt gezichten van gebouwen en zeehavens, met kleine beeldties, zeer aangenaam voor 't gezicht, ſchilderde. Doch alzo deze Jakob Knyf gelegenheit kreeg om voor een graaf buiten Parys eenige maanden te ſchilderen, en de waardt door dit lang wegblyven bekommert was voor zyne betaling, wilde hy den jongeling niet langer de koſt geven. Hier door vondt hy zich genoodzaakt zich naar zyn broeder te Lion te begeven, en bleef vorder daar, te Rome, en op alle zyne reizen in Italië by hem, ook naderhandt te Hamburg, tot het jaar 1684, toen zyn broeder naar Amſterdam, en hy naar Duitſchlandt vertrok, daar hy eenigen tydt voor een Duitſch prins ſchilderde. Van daar vertrok hy naar Wenen, daar hy eenige jaren zyne kunſt oeffende; van Wenen naar Praag, en eindelyk naar Breslau, daar hy geſtorven is in 't jaar 1703. Zyn penceeloeffening beſtondt in 't ſchilderen van fraaie landgezichten en zeehavens. *Houbraken Schilderhoek III Deel. p.* 219.

GLAUCA, dochter van Creon, koning van Corinthe. Jaſon verliefde op haar, verſtotende Medea, om met haar te trouwen. Maar Medea gaf aan Glauca op den bruiloftsdag een kleedt, 't welk van een verborgen vuur bezwangert haar in brandt ſtak, toen zy het aanhadt, waar door zy gedwongen was in 't water te ſpringen, maar echter door een felle koorts het leven verloor, en het water, daar zy in geſprongen was, wierdt door het zelve vergiftigt. *Pauſanias in Corinth.*

GLAUCHA, een klein ſteedtie in Voigtlandt, omtrent twee mylen van Zwikkau Noordwaarts, digt aan de Meiſniſche grenzen aan de Wulda gelegen. Zy behoort als een Ryksleen aan den grave van Schonburg, die daar een kaſteel heeft, de ſchone Burg genaamt. In het jaar 1712 den 24 October wierdt dit ſteedtie t'eenemaal afgebrand.

Een ander GLAUCHA legt zeer digt by de ſtadt Halle, in het Maagdenburgſche; zo dat het daar eene voorſtadt van ſchynt te wezen, hoewel het een afzonderlyk dorp is, het welk zeer beroemd is van wegens het treffelyk weeshuis, aldaar door M. Auguſtus Herman Franke geſticht.

GLAUCUS, koning van Epirus, vader van den by de dichters beroemden Bellerophon, welke laatſte Hippolochus, vader van eenen anderen Glaucus, teelde.

GLAUCUS, kleinzoon van Bellerophon, die in den oorlog van Troje zyne goude wapenen tegen de kopere van Diomedes verruilde, waar van het ſpreekwoordt *Glauci & Diomedis permutatio* komt. *Homerus Iliad.*

GLAUCUS, zoon van Siſiphus, die zyne paarden met menſchenvleeſch ſpyſde, en eindelyk zelf van hen gevreten wierdt; waar het ſpreekwoordt *Glaucus alter* afkomſtig is, gezegt wordende in opzicht van hen, die door het houden van vele paarden zich zelve in den grondt helpen. *Eraſmi Adag.*

GLAUCUS, een viſſcher, die in zynen mondt een zeker kruidt, waar mede men de viſſchen aanrakende deedt herleven, genomen en gegeten hebbende, daar dol van wierdt, en zich zelf in zee verdronk, en echter door de goden in een zeegodt is hervormt. Van welk voorval de Latynen het ſpreek-

woordt hebben *Glaucus comesâ herbâ habitabat in mari. Erasm. Adag. Homer. Iliad.* II.

GLAUCUS, geboren op het eilandt Scio, die de kunst van 't yzer te smelten heeft uitgevonden, gelyk Eusebius op verscheide plaatsen in zyne Chronyk aanmerkt. Men weet echter den tydt niet wanneer hy leefde, en van hem is het spreekwoordt *Glauci ars. Euseb. in Chron. n.* 1340.

GLAUCUS, van Carystus, eene stadt in 't eilandt Eubea, zoon van Demylus, afkomstig van den zeegodt Glaucus, die zich in zyne jeugt tot den landbouw begaf. Zyn vader hebbende op een tydt de krachten van zynen zoon ondervonden, als ziende hem een ploegyzer met den vuist in den ploeg klinken, als of hy 't met een hamer deedt, bragt hem naar de Olympische spelen om daar te stryden. Maar vermits hy op dit soort van oeffeningen niet gescherpt of onderwezen was, zou dit haast tot zyn nadeel uitgevallen hebben; maar Demylus hem byna overwonnen ziende door den laatsten, die tegen hem vocht, riep luidkeels, dat hy nu zyne krachten gebruiken zou, die hy hem hadt zien oeffenen in 't herstellen van den ploeg. Deze stem klonk zo hard, dat hy de zelve horende, zyne krachten verdubbelde, en zyn tegenstryder onderbragt. Vervolgens zegepraalde hy twee maal in de Pythische spelen, en acht maal in de Nemeïsche en Isthmische. Ter gedachtenis van zo vele overwinningen liet men op het eilandt Egina het beeldt van Glaucus met een ander vechtende levensgrootte oprechten. Na zyne doodt begroeven hem de Carystiensers op hun eilandt, 't geen naderhandt naar hem het eilandt van Glaucus genoemt wierdt. *Pausanias l.* VI.

GLAUCUS, zoon van Hyppolitus, afkomstig van de Iönische koningen, waar van verscheide dezen naam gevoert hebben, en onder anderen de zoon van Minos, die in een vat honing verstikt, en door Esculaap weder levend gemaakt wierdt. Palephates zegt, dat het verdichtsel medebrengt, dat het door middel van een draak geschiedde, dat hy hem weder in 't leven riep; maar dat de waarheit is, dat Glaucus, zynde in een flaauwte gevallen door 't al te veel honing eeten, door een arts, die den naam van *Draak* voerde, hem iets wierdt gegeven, waar door hy herstelt wierdt. *Palephates.*

GLAUCUS, van Rheggio, is geweest, volgens Laërtius, een tydgenoot van Democrites. Men vondt wel eer onder de oude dichteren een boek op zynen naam; maar de meesten geloven het eerder van *Antiphon* te zyn, gelyk men aangemerkt ziet door Plutarchus in zyn boek van de *XII Redenaren*; en in dat over de *zangkunst* maakt hy gewag van hem onder de tytels van *Poëet* en *Muzikant*. 't Is dat boek, 't welk door Laërtius in 't leven van *Empedocles* aangehaalt wordt. Harpocration, onder den naam van *Museus*, zegt, dat Glaucus van Museus spreekt. *Du Pin Biblioth. Univers. des histoir. T.* I.

GLAUCUS, koning van Messene, de derde van den stamme der Heracliden, was de opvolger van dat ryk na Egyptus, terwyl Echestrates en Euriphon koningen van Macedonië waren, dat is 1000 jaren voor Christus geboorte. Hy hadt tot opvolger Isthmius. *Pausanias in Messen.*

GLECINERO. Zie AQUADOLCE.

GLEIBITS, GLEYWITZ, eene kleine stadt in het vorstendom Oppeln, aan de rivier Gladni, daar de meeste hop geplant wordt. Zy was te voren een vorstelyke verblyfplaats. *Luca Sles. Chron.*

GLEICHEN zyn drie hoge bergkasteeken, die als tegen malkander over leggen, en alle drie ook eenen naam voeren. Het eene bergkasteel, naar 't Oosten, legt onder het gebiedt van Brunswyk; het andere, ten Westen, onder het Hessische, en het derde in Thuringen, 't geen in zyne breedte een driehoek met Gotha en Erfurt uitmaakt, zynde onder drie stamhuizen van gelyken naam verdeelt. Aan de twee eerstgemelde kasteelen behoort een aanzienelyk stuk lands, het welk *het 'ambacht* of *gericht van Gleichen* genaamt wordt, welker een tegenwoordig door eenen uit de geslacht van *Uslar* te leen bezeten wordt van den hertog van Brunswyk; maar het Thuringsche graafschap heeft vry meer landt onder zich. Wat belangt den oorspronk van des zelfs graven, de zelve wordt verscheidenlyk verhaalt. In 't gemeen wordt gezegt, dat omtrent den jare 453 *Ernest*, een Roomsch ridder, nevens zynen broeder wegens binnenlandsche beroertens uit Italië in Duitschlandt en in Saxen gekomen zynde, zich in den beginne by Gottingen hebben nedergeslagen, en aldaar, met goedkeuringe van de overheit, twee kasteelen, van gelyke hoogte, standt en aanzien, gebouwt, en zich in alle voorvallende oorlogen en krygstochten hebben laten gebruiken; maar der zelver nakomelingen hebben het ongeluk gehad, dat zy uit Saxen in Thuringen verhuizen moesten. In deze provincie leiden zy den grondt van een kasteel, niet verre van Muhlberg en Wachsenburg, en noemden het zelve mede *Gleichen:* hoewel van anderen gezegt wordt, dat dit slot in den jare 720 gebouwt, en van de oude heren van Rosdorf, die zich ook heren van Gleichen lieten noemen, bewoont wierdt. Anderen leiden wederom des zelfs oorspronk af van Wittekind, bygenaamt de Zwarte, een Saxisch krygsoverste, die door Karel den Groten gevangen, en met den naam van Lodewyk door den doop het Christendom ingelyft wierdt. Deze hadt by zyne gemalinne Agneta van Winsenburg twee zonen, *Wittekind* en *Walperd*, die Karel de Grote in het Thuringsche een groot stuk lands ter erffelyke bezittinge schonk, 't welk 10 mylen breed en 20 lang was, 't welk zy onder elkander verdeelden. Wittekind, die in den doop *Karel* genaamt wierdt, bragt het Zwartzburgsche, en Walperd, die den naam van *Lodewyk* bekwam, het Gleichsche stamhuis voort; hoewel dit alles, en inzonderheit de gift van keizer Karel, zeer in twyffel getrokken wordt. Ondertusschen zyn de zelve van een oud adelyk geslacht geweest, tot dat 't zelve door keizer Otto den II in den gravenstandt is verheven. *Lodewyk* hadt by zyne gemalinne vyf zonen geteelt, als: *Lodewyk*, *Booth*, *Hildebrand*, (die nog jong gestorven is) *Karel* en *Willem*. *Karel* volgde zyn vader op, en deedt aan keizer Lodewyk den Vromen veel dienst tegen de Sorben, Wenden en Obotriten, en stierf zonder erven in 't jaar 842. Hem volgde zyn broeder *Willem*, die het geslacht heeft voortgeplant. Zyn zoon *Sigismund* heeft zich in zyne familie zeer beroemd gemaakt, woonde de monstering van keizer Hendriks des I krygsheir te Maagdenburg, den slag van Merseburg, en naderhandt het steekspel te Maagdenburg by. Vervolgens was hy in 't jaar 942 by het steekspel te Rotenburg, door keizer Koenraad aangerecht, en in 't jaar 968, benevens zynen zone *Sigismund*, en kleinzoon *Erwinus*, op een ander steekspel te Merseburg. Deze *Erwinus* heeft keizer Otto den Groten geen kleinen dienst gedaan tegen des zelfs bastaardbroeder Tankwerdus. Ook heeft zyn zoon *Sigismund* (die van anderen *Busso* genaamt wordt) keizer Otto den III trouwelyk bygestaan. Deze liet twee zonen na, *Lodewyk*, die zynen vader opvolgde, en de Goede huishouder bygenaamt wierdt; en *Erwinus*, die in het klooster Reinhardsbrun ging. De eerstgemelde heeft twee zonen nagelaten, *Sigismund* en *Lodewyk*, waar van de eerste op het renspel te Neurenberg, door keizer Hendrik den V gehouden, geweest is; ook met keizer Koenraad den III in den jare 1147 naar het Heilige Landt is gereist, en van hem te Jeruzalem ridder geslagen. Maar de jongste, *Lodewyk* de VI genaamt, dien anderen ook *Ernestus* en *Eberwinus* noemen, was by keizer Frederik den II in groot aanzien, en trok met den zelven, als mede met zynen landsheer, graaf Lodewyk van Thuringen, naar 't Heilige Landt. Van hem wordt deze volgende merkwaardige gebeurtenis verhaalt. Hy wierdt te Ptolemaïs van de Turken gevangen, en naar Alcaïr aan den Sultan van Egypten gezonden, die hem zwaar liet werken, en als een slechten slaaf handelde. Des Sultans dochters, hem by geval ziende, verliefde op zyne aantreklykheden en goede manieren, en vondt eindelyk gelegenheit met hem te spreken, waar op zy hem hare liefde voorstelde, hem aanbiedende niet alleen zyne vryheit, maar ook hulpe om weg te raken, mits dat hy haar voor zyne gemalinne aannam. De graaf, die getrouwt was met de geborene gravinne van Kaferberg, en daar reets kinderen by hadt, gaf haar deze zwarigheit te kennen; maar zy, onkundig van der Christenen wet omtrent het huwelyk, zeide, dat daar geen zwarigheit voor was; dat het immers in Turkyë aan de mannen geoorlooft was meer dan eene vrouw te hebben. De graaf, hopende, dat de paus hem deze misdaadt ligt zou vergeven, om dat hy daar door een zaak, hem waardiger dan 't leven, namentlyk zyne vryheit, kon verkrygen, bewilligde in haar besluit; waar op zy zich voorzien hebbende van alle kostelykheden en 't dierbaarste, 't geen zy bezat, met hem eerlang te scheep ging, en gelukkig te Venetië aanlandde. Hier vernam hy van zyne vrienden, dat zyne gemalin en kinderen nog gezond waren. Daar op trok hy naar Rome, gaf den paus de zaak met alle omstandigheden te kennen, waar op hy de dispensatie van hem verkreeg, met vergunning, dat hy beide deze vrouwen als zyne wettige echtgenoten mogt bezitten. Dit zo wel geslaagt zynde trok hy in 't jaar 1240 met zyne Saraceensche en twede echtgenoot naar zyne heerlykheit, daar zy beide door zyne eerste gemalinne met alle liefde en genoegen ontfangen wierden, levende deze drie echtgenoten in volkome eenigheit. Men toont op het kasteel Gleichen, daar hy zyn hof gehouden heeft, nog het bedt, waar op hy met beide zyne gemalinnen sliep. Ook vindt men te Erfurt op den Petersberg hem nevens zyne beide vrouwen in steen uitgehouwen. De twede gemalin, of de Turksche princesse, stierf in den jare 1259, en is met hem en zyne eerste vrouwe op den evengemelden Petersberg begraven. Eenigen twyffelen nochtans aan dit gansche geval, om dat men in geen oude geschiedschriften daar eenig bewys van vindt. Anderen willen, dat het in 't jaar 1196, onder keizer Hendrik den VI, gebeurt is; dus kan men wegens de zaak en der zelver omstandigheden niets zekers besluiten. By de Turkinne zou hy geen kinderen gehad hebben: maar van zyne eerste gemalinne wierdt hem ter wereldt gebragt *Sigismund*, bygenaamt de Wonderlyke, of, gelyk als zommigen hem noemen, de Erforder, of Thuringer Duivel, die met de Erforders en Thuringers vele onlusten gehad heeft, de welke echter naderhandt door Warner, aartsbisschop van Mentz, zyn bygelegt. Zyn zoon was *Lodewyk* de VII, die wegens zynen groten zwier de Hovaardige bygenaamt wierdt. Deze hielp den landgrave Albert tegen zyn zoon; maar wierdt in 't jaar 1297 door die van Northuizen en den grave van Weimar op de vlucht geslagen, zo dat hy met veel gevaar zich in het Thuringer woudt verstak; echter wierdt hy in den jare 1312, door bemiddeling van den grave van Swartsburg, met den jongen markgrave van Meissen wederom verzoent, en stierf in 't jaar 1319. Om dezen tydt, en onder de regering van keizer Rudolph, was 'er een, *Adolph* genaamt, die, toen de keizer in 't jaar 1290 een Ryksdag te Erfort hieldt, waar op besloten wierdt alle roofnesten en landkasteelen te verwoesten, mede alle zyne krachten inspande om dat loffelyk besluit te helpen uitvoeren. Dubravius maakt ook van eenen grave *Sigismund* gewag, die in 't jaar 1396 in den veldslag by Nicopolis de bloedvaan droeg, en na dat hy zich ridderlyk gekweten hadt verslagen wierdt. Verder wordt ook aan eenen grave *Hendrik* gedacht, die met den landgrave Hendrik van Thuringen veel strydigheden hadt, die ook het Gleichsche kasteel Wieselbach, vermits zich daar vele rovers en straatschenders ophielden, veroverde,

waar over de graaf in den ban wierdt gedaan. *Lodewyk* de Hovaardige hadt twee zonen, *Herman*, die in 't jaar 1325 zonder erfgenamen ftierf, en *Hendrik*, de Mildadige bygenaamt, die met de Erforders goede nabuurfchap hieldt, en voor een iegelyk goedgunftig was, zo dat altydt voor hem by nacht en dag een poort te Erfort open ftondt. Deze Hendrik heeft vele kinderen nagelaten, die zich daar na in vier liniën, als *Gleichen*, *Cranichfeldt*, *Rembda*, en *Blankenheim*, verdeelt hebben, en waar van *Harmen* biffchop te Camin wierdt. *Sigifmund* de III volgde hem op in 't graaffchap. Deze bragt door huwelyk de heerlykheit Tonna aan Gleichen. Na zyne doodt maakten zyne twee zonen twee liniën, de oudfte, *Hendrik*, de *Gleichifche*, en de jongfte, *Erneft*, de *Tonnifche*. Hendrik verkreeg voor zyn aandeel Blankenheim, en hadt twee zonen, graaf *Erneft*, waar van de *Erneftynfche* linie afkomt, uit welke *Erwin* het ongeluskig treffen te Auffing in den jare 1426 bywoonde, alwaar de Huffiten de zege bevochten. Voorts zou hy een bedevaart naar Compoftel gedaan hebben, en door Spanje en Portugal te rug gekeert zyn. *Erneft* heeft het geflacht uitgebreid, en ftierf in den jare 1447, nalatende graaf *Adolph*, die ook heer van Kranxendorf genaamt wierdt. Deze hieldt het met hertog Willem van Weimar tegen keurvorft Frederik van Saxen; waarom ook zyn kafteel Blankenhein belegert, het huis Rembda geflecht, en het vlek Blankenhein verbrand wierdt. Hem volgde zyn broeder *Hector*, graaf van Gleichen, heer van Schonenvorft, die vier kinderen hadt, *Erneft*, *Gebhard*, *Hector* en *Joachim*, die echter alle jong ftierven. De derde broeder, *Erneft*, zette zyn geflacht voort, en teelde by Margareta van Tautenberg *Johannes* den I. Deze trouwde met Hedwig van Reuffen, en ten twede maal met Anna van Tonne, en teelde by haar *Elizabeth*, abdiffe van Gernrode; *Margareta*, gemalin van Chriftoffel van Pleffe; *Anna Magdalena*, getrouwt met George Schenk van Tautenberg, en *Johannes* den II, die by Catharina, dochter van Diderik van Pleffe, teelde *Elizabeth*; *Georg Rudolph*, die in 't jaar 1596 jong overleedt; *Urfula*, eerft de gemalin van Wolfgang, grave van Ifenburg, en daar na van grave Otto van Solms, en *Anna*, gehuwt met Wolfgang Erneft, grave van Ifenburg, met welken de Erneftynfche-Blankenheinfche linie eindigde. De ander broeder van graaf Erneft was *Lodewyk*, waar van het *Lodewykfche* ftamhuis oorfpronkelyk is. Deze hieldt het met Frederik, keurvorft van Saxen, tegen zynen broeder, hertog Willem; maar wierdt in den jare 1450 van Willems benden gevangen. In den jare 1461 reifde hy met eenige andere graven en heeren naar 't heilig graf te Jeruzalem. Zyne eerfte gemalin was Urfula, gravin van Swartsburg, en na haar affterven Catharina van Meldenburg, met welke hy teelde graaf *George van Gleichen*, die zonder kinderen ftierf, en *Karel*, grave van Blankenhein en Cranichfeldt. Deze teelde by zyne gemalinne Felicitas, gebore gravinne van Beichlingen, *Chriftoffel*; *Adolf*; *Sigifmund*; *Catharina*, abdiffe te Vreden; *Wolfgang*, graaf van Gleichen, Blankenhein en Eberftein, die met Magdalena, burggravinne van Donna, teelde *Anna Magdalena*, gemalin van Jooft, grave van Hoja, en *Margareta*, Gebhards, graven van Mansfeldt, gemalin; en *Lodewyk*, grave van Gleichen-Blankenhein, de welke by Magdalena van Reuffen teelde *Chriftoffel*, die in zyne jeugt ftierf; *Lodewyk*, die by Anna, burggravinne van Kirchberg, gene kinderen won; *Wolfgang Sigifmund*, die by zyne gemalinne Dorothea, gravinne van Mansveldt, maar eenen zoon teelde, graaf *Gebhard*, de welke te Jena ftudeerde, en in 't jaar 1564 Rector Magnificentiffimus wierdt, maar jong en zonder kinderen ftierf; en *Karel*, graaf van Gleichen, here van Blankenhein, Kranigveldt en Rembda, die ter eerfte gemalinne hadt Walburga, vorftin van Henneberg, ftervende in 't jaar 1570; ter twede Felicitas, dochter van George, grave van Hohenlo, die in 't jaar 1601 ftierf. By deze twee gemalinnen hadt hy *Catharina*, gemalin van Jan Albert, grave van Mansveldt; *Magdalena*, getrouwt aan den grave van Hardek; *Anaftafia*, kanunnikeffe van Gandersheim; *Willem*, jong geftorven, en *Volraad*, die in den jare 1574 Rector Magnificentiffimus te Jena geweeft is. De zelve hadt ter gemalinne Dorothea, graaf Philips van Hanau dochter, die hem ter wereldt bragt *Dorothea Sufanna*, gemalin van den grave George van Merfeburg, en *Frederik Willem*, met welke deze Blankenheinfche linie uitftierf. De twede ftamlinie was die van Gleichen-Tonna, die van *Sigifmund* den III, graaf Erneft twede zoon, haren oorfpronk nam. Hy wierdt de Strydbare bygenaamt, woonde ook dien rampzaligen flag van 't jaar 1426 te Auffig by, en hadt twee gemalinnen; de eerfte was Anna, een gravin van Zwartsburg; de twede Margareta, gravin van Henneberg, by welke hy teelde *Agnes*, die met een here te Querfort trouwde; *Anna*, gemalin van Bruno, te Querfort, en *Sigifmund*, die het geflacht heeft voortgeplant, trouwende eerft met Agnes van Querfort, en daar na met graaf Hendrik van Swartsburgs dochter, Catharina, en teelde by de zelve *Margareta*; *Willem*; *Erneft* en *Sigifmund*. Graaf Erneft hieldt het in den jare 1447, in den toenmaligen oorlog tuffchen keurvorft Willem en hertog Frederik, met den keurvorft, en graaf Sigifmund met den hertog. Sigifmund lag in zyne jeugt ter ftudie, bezocht de hogefcholen van Leipzich en Straasburg, en wierdt keurvorftelyke ftedehouder te Coburg, welk ampt hy met groten lof waarnam. Hy teelde by zyne gemalinne *Anna*, dochter van graaf Lodewyk te Ifenburg, *Anna*, die met den here Schenk van Tautenburg trouwde; *Margareta*; *Dorothea*; *Erneft*, een wakker krygsheldt, die in den jare 1577 zonder kinderen ftierf; *Sigifmund*, die in den jare 1556 ftierf, en *Johannes*, ftervende van de fteen in 't jaar 1541. De oudfte zoon was *Philips*, die het geflacht voortplantte. Hy wierdt in het jaar 1480 geboren, trouwde met Margareta, dochter van Erneft van Schonburg, en ftierf in 't jaar 1535, nalatende *Georg*, waar van hier na; *Chriftoffel*, kanunnik te Straasburg; *Margareta*, gemalin van Chriftoffel van Pleffe; *Catharina*, getrouwt met Jan, grave van Mansveldt; *Martha* en *Dorothea*, beide jong geftorven; mitsgaders *Agnes*, gemalin van Gunther, grave van Mansfeldt. *Georg* wierdt in 't jaar 1507 geboren, was eerft een kapittelheer te Keulen aan den Rhyn, verliet het Roomfche geloof, en wierdt Lutherfch; behieldt echter zyne landen, en voerde daar het eerft den Lutherfchen Godsdienft in. In 't jaar 1552 trouwde hy met Elizabeth, Diderik van Pleffis dochter, die in 't jaar 1556 ftierf, hier op hertrouwde hy met Walburga, dochter van Frederik, grave van Spiegelberg en Pyrmondt, door welk huwelyk hy ook meefter van beide deze graaffchappen wierdt, hoewel hem zulks door den biffchop van Paderborn betwift wierdt. Hy ftierf te Tonna den 24 September des jaars 1570. By zyne eerfte vrouwe hadt hy *Wolfgang*, die in zyne jeugt, en *Sigifmund*, die in 't jaar 1578 te Arolfen, in het graaffchap Waldek, overleedt; *Elizabeth*, graaf Hendrik van Ifenburg gemalin; en *Margareta*, die in den jare 1578 met Gunther, grave van Waldek, en na zyne doodt met Georg, burggrave van Kirchberg, trouwde. Uit dezen twe-den echt wierdt hy vader van graaf *Philip Erneft*, die met Anna Agnes, dochter van Wolfgang, grave van Hohenlo, trouwde; graaf *Georg*, die ongetrouwt geftorven is in 't jaar 1599, na dat hy zich in Hungarië mannelyk gedragen hadt; en *Johan Lodewyk*, die alle zyne broederen, zonder mannelyke erven geftorven zynde, overleefde, en meefter van alle hunne heerlykheden wierdt. Deze wilde zich naar Paleftina begeven, 't welk hem echter afgeraden wierdt: dus trok hy naar Griekenlandt, Illyrië, Epirus, door Italië, en Hungarië, en trouwde by zyne te rug komft met Edmund Julia, gebore gravinne van Hohenftein, eindigende, als de laatfte, het ganfche Gleichifche ftamhuis, en ftierf den 11 January des jaars 1631. Maar de Gleichifche landen zyn zeer verdeelt geworden, vermits de vorige graven vele erfverbonden gemaakt hadden, en de overige landen aan hunne leenheren kwamen. Het kafteel Gleichen, nevens het graaffchap Blankenhein, het dorp Wandersleben, nevens het grote meir by Gleichen, de grote Renberg, 14 bunderen lands te Rinkhoffen, het gericht te Hochheim, enz. wierdt in den jare 1639 van Anfelmus Cafemir, keurvorft van Mentz, als een Mentzifch leen aan den graaf *Melchior* en zynen broeder *Herman van Hatzfeldt* gegeven. Deze eifchten, onder voorwendfel, dat zy rykslenen, en bezitters van ryksheerlykheden waren, in de jaren 1641 en 1654 op de Ryksdagen te Regensburg, en in het graaflyk Wetteraufche collegie ftem en zitting, 't welk echter door het gezamentlyk huis van Saxen wierdt tegenfproken, om dat zy aantoonden, dat de vorige graven van Gleichen altydt de Saxifche oppermacht erkent hadden, en als des zelfs landzaten aangezien wierden, en dat de Mentzifche leenmannen niet beter dan de graven waren. Echter heeft men op het keur-Mentzifche aanhouden de graven van Hatsveldt op den Watteraufchen gravenbank geplaatft, behoudens evenwel het Saxifche territoriaal en exemptions recht. Ordruff nevens de daar onder behorende vyf dorpen zyn vervolgens door het huis van Saxen beleent aan de graven van Honenlo van de Neuftadfche en Langenbergfche linie: maar vermits Heffen-Caffel wegens het ficht Hirfchveldt daar op eenig recht onderftelde te hebben, behieldt de zelve eenige erfcynzen in het Ordruffifche, inzonderheit te Pfertingsleben. Blankenhein viel te deel aan den grave van Merfeburg, uit het huis van Gleichen gefproten. De beneden heerlykheit Cranichfeldt kwam aan den grave van Morfeberg en grave van Hohenlo. De graaf van Swartsburg kreeg vier Gleichifche dorpen. Het fteedtje Rombda viel hertog Frederik Willem te Altenburg te beurt, 't welk in den jare 1639 aan de univerfiteit van Jena vereert wierdt. De heerlykheit Tonna behieldt de graaflyke weduwe Edmuth Juliana gedurende haar leven, en behoort thans aan het Gothafche huis. Spiegelberg en Pyrmondt behieldt de graaf van Waldek. *Peckenftein Theatr. Sax. P. I. c. 16. Bucelinus Stemm Germ. P. I. Spener Op. herald. l. II. c. 32. Merkwaardige gefchiedeniffen van het landgraaffchap van Thuringen c. 22. p. 238. Lucæ Grafenfaal p. 244. Europ. Herold p. 433. 614. Bayle Dict. Crit.*

GLEISBERG, GLITZBERG, een verwoeft kafteel op een hogen berg digt by Jena gelegen, alwaar het water *Gliffa*, of *Gleiffa*, zich in de Saal uitftort. Hier voerde wel eer eene aanzienelyke familie den naam van onder, den tytel van heeren van Gleisberg. In de XV eeuwe kwam dit graaffchap aan de landgraven van Thuringen, en van de zelve door belening voor 4000 Rhynfche guldens aan den keurvorft van Saxen, Frederik den II, waar op het in den jare 1450 aan die van *Vitzthum* te Apolda en *Chriftiaan Witfleben* door Willem den III, hertog van Saxen, te leen gegeven wierdt, met beding, dat zy het flot, 't geen in den jare 1290 verwoeft was, wederom opbouwen, en hem tegen zynen broeder den voornoemden keurvorft byftaan zouden. Na dat deze broeders zich hier nedergezet, en die van *Vitzthum* van de Apoldafche linie in den jare 1453 zo wel Thuringen als Meiffen verlieten, kwam het zo verre, dat men van 't gemelde kafteel flechts een ambacht maakte, en het zelve nog meer verwoefte, het welk in den jare 1485 het ampt of ambacht van Jena ingelyft is. *Albini Stamb. des haufes Sachfen p. 276. Spangenb. Mansf. Chron. c. 192, 193. Lucæ Gafenfaal p. 970. Beyer. Geogr. Jen. p. 232.*

GLEN, (BAUDEWYN VAN) een Reguliere kanunnik van Auguftinus orde, was in achting op het einde der XVI eeuwe, wierdt abt van Hennin-Litart in het bifdom van Arras in 't jaar 1562, na de doodt van zynen oom François van Glen, en ftierf in

in de maandt van December des jaars 1594. Verscheide schryveren spreken zeer voordeelig van zyne deugden en verstandt. In den jare 1584 gaf hy de historie van de abdy van Hennin uit, onder den tytel van *Chronicon, seu Historia Abbatum Cœnobil Henniacensis*; ook schreef hy: *Monarchia & series Regum Hispaniæ*; *Delineatio provinciarum Belgicarum*, enz. *Valer. Andreas Bibl. Belg. Sammarth Gall. Christ. Gazey. Miræus.*

GLENDOVER, of GLENDOWR, eigentlyk GLYN-DWR, (OWEN) hoofdt van de oproermakers in 't prinsdom van Walles, ontstaan in den jare 1400, of daar omtrent. Omtrent zyne macht en bloedverwanten was het zo gesChapen, dat hy den voorrang boven anderen in zyn vaderlandt genoot; want toen zyne landslieden voornamen hunne oude vryheit wederom te doen herleven, en het Engelsche juk af te werpen, verkoren zy hem tot hunnen vorst en generaal, doordien hy een dapper en stout edelman was, ook toen ter tydt tegen Hendrik den IV, koning van Engelandt, een grote vyandschap droeg, vermits hy zynen heer Richard den II, dien hy beminde, van den troon gestoten hadt. In den jare 1400 begon hy eerst tegen Reginald, lord Gray van Ruthen; vermits dezen een stuk lands, door Glendover een tydlang bezeten, door gerechtelyke uitsprake wierdt toegewezen, waar op hy het zelve en de bewoners daar van te vuur en te zwaardt aanviel, en het zich door geweldt weder eigen maakte. Deze eerste overwinning maakte die van Walles zo stout, dat zy daar op een inval in Herefortshire deden, en in die provincie zeer slecht huis hielden. Dit bewoog Edmund Mortimer, grave van March, de naburige edellieden en onderdanen, zo veel hy kon, byeen te rukken, en met die van Walles een treffen te wagen; maar na dat de zege lang zeer twyffelachtig geweest was, behieldt echter Glendovers moedt en dapperheit de overhandt, en de graaf van March viel zelf in zyne handen, dien hy in eene naare gevangenis liet werpen en in yzere ketenen sluiten, misbruikende zyne glorie verder met het verwoesten en vernielen van alle zyns tegenstrevers landen, tot aan de rivier Severn toe. Koning Hendrik de IV trok in den jare 1401 met een leger zelf tegen deze rebellen op; waar op zy in Suowdon Hills en Caernarvanshire te rug trokken, en zich zo legerden, dat zy onmogelyk by te komen waren, en al wat de koning doen kon, was, dat hy een groot gedeelte van hun vee en buit, uit hunne woningen gehaalt, veroverde en wegvoerde. In den jare 1404 viel Glendover op nieuw in verscheide Engelsche provinciën, verwoestte en plunderde alles, daar hy by kwam, bemachtigde verscheide kasteelen, en maakte door de nalatigheit of andere oorzaken, die Hendrik den IV beletten in 't veldt te komen, zich van dag tot dag sterker, vermits verscheide Engelsche groten en heren hem toevielen. Onder deze laatste was inzonderheit aan te merken Jan Trevor, bisschop van Asaph, de lord Peircy, en de bovengemelde graaf van March, om wiens ontslaging hy lang by den koning te vergeefs aanhieldt. In den jare 1405 ging de Engelsche kroonprins, naderhandt Hendrik de V, tegen deze oproerigen te velde, en was zo gelukkig, dat hy na twee zeer bloedige veldslagen, de een den 15 Maart by Huske, en de ander den 14 May, den zoon van Glendover in den eersten, en zyn kancelier in den tweden gevangen nam, die beide in den Tour van Londen bewaart wierden. Dit verlies verzwakte de rebellen, en deedt hen op nieuwe hulpe bedacht zyn; en toen zy nog in dat zelve jaar uit Vrankryk 12000 man onder den maarschalk van Montmorency kregen, vonden zy zich in staat om Caermarden, Worchester, en eenige andere kleine plaatsen, te belegeren, waar uit zy een aanzienelyken roof haalden. Koning Hendrik de IV deedt een nieuwen veldtocht tegen hen, maar hy verloor het grootste gedeelte van zyn oorlogstuig en bagagie, vallende in eene hinderlage, terwyl Glendover met het zelve wederom in 't gebergte week, zo dat hy onverrechter zake te rug moest keren. Maar vermits die van Walles zagen, dat hun volstrekt bederf geboren stondt te worden, indien de oorlog langer duurde, waren zy den zelven moede; en doordien hunne hoop, van zich vry te maken, ydel was, zo verlieten zy hun hoofdt, die daar op uit vreze, dat zy hem niet in handen van den koning mogten overleveren, in het gebergte op een zeer woeste plaats vloodt, alwaar hy ten dele uit ongenuchte, ten dele uit gebrek van noodzakelykheden, in 't jaar 1410 zyn leven eindigde. In Worcestershire, 7 mylen van Tennebury, ziet men op eene hoogte, Woodberry Hill genaamt, een oud retrenchement, 't welk naar dezen muiteling *Owen Glendowrs camp* genaamt wordt. *Camden Brittania. The complead Hist. of Engl. Vol. I. Froissard l. IV. Polyd. Verg. Hist. Angl. lib. XX.*

GLESIA, (VILLA DE) van eenigen IGLESIAS en YGLESIAS genaamt, is eene stadt aan de Zuidkust van Sardinië, omtrent tien mylen van Cagliani gelegen. Men heeft de zelve met een kasteel versterkt.

GLETSCHERBERG. Dus worden in Zwitserlandt de hoge ysbergen genoemt, die sedert 1000 jaren en langer aangegroeit zyn, en door den tydt de hardigheit en verwe van christal ontfangen hebben, dat zelf in den heetsten somer niet smelt; immers zeer weinig, van tydt tot tydt ook met een vreesselyk gekrak steen, aarde of andere dingen uitwerpen, en zich gelyk als zuiveren, welke hier door veroorzaakte openingen ten dele ondoorgrondelyk, ten dele eenige honderd vademen diep zyn. Men heeft verscheide diergelyke bergen in 't Graubunderlandt, in Rhyndal, en in het Walliserlandt; inzonderheit is berucht de zo genaamde *Grote Gletscher* in 't Grindelwaldt, onder het Canton van Bern, op de grenzen tegen over Wallis gelegen, die sedert vele eeuwen van tydt tot tydt zodanig is aangegroeit, dat de daar omtrent wonende landlieden zyn gedwongen geweest hunne woningen elders te verplaatsen. *Stumpf.*

GLIELMUS, (ANTONIUS) priester van 't Oratórium te Napels, die in den jare 1644, in den ouderdom van 48 jaren, stierf. Hy was een goed prediker, en schreef eenige werken in rym en onrym. Zie zyn lof by verscheide schryveren, onder anderen by Lorenzo Crasso.

GLIMME, van ouds *Glemmene* en *Glumme* genaamt, een dorp van Drenterwaldt, of Drenterwolde, aan den vliet de Aa, vier duizend schreden, of eene gemene Duitsche myle, van Groningen gelegen. Dit dorp vindt men vermeld in den brief van Werde, en daarenboven in een perkamenten brief der Utrechtsche kerke: want daar wordt verhaalt, dat het kasteel, het welk Egbert, stadvoogdt van Groningen, in den jare 1227 te Glimme hadt opgebouwt, kort daar na door de Drentenaars, die het met de Gelkingen hielden, omverre is geworpen. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol.* 70.

GLISCENTI, (FABIUS) een wysgeer en geneesheer, geboren te Vestone, een klein dorp by Bressia. Hy heeft verscheide werken in 't Latyn en Italiaansch geschreven, en stierf te Venetië in 't jaar 1620. *Ghilin. Theat. d'Huomm. Letter.*

GLISKOVATZ, eene Turksche stadt in Europa, gelegen in Servië, omtrent 12 mylen van Novibazar, naar 't Westen, aan de rivier Veternitza, die zich wat verder in de Lepanar stort. *Maty Dict.*

GLISSON, (FRANCISCUS) een geneesheer te Cambridge, gaf te Londen in 't jaar 1654 eene verhandeling van de lever uit: en in 't jaar 1672 eene andere over de natuur en hare zelfstandigheit, ook heeft hy een klein werkje geschreven: *de Rachitudine sive morbo Puerili*, gedrukt in den jare 1671. *Konig Bibl.*

GLITZBERG. Zie GLEISBERG.

GLOCESTER, in 't Latyn, *Glocestria*, *Glevum*, is de voornaamste stadt in 't graafschap Glocester, en een bisschoplyke zitplaats, onder Kantelberg behorende. Zy legt omtrent 80 mylen Noord-Westwaarts van Londen, is eene zeer fraaie en nette stadt, gelegen in een vruchtbaar dal, aan den Oostelyken oever van de Saverne, hebbende eene ruime haven, zeer bekwaam tot den koophandel. De straten zyn doorgaans schoon, en de stadt is op een hoog opwaartsgaanden grondt wel gebouwt. Ten tyde der Romeinen was zy onder den naam *Glevum* zeer vermaard; en rondom, uitgenomen aan de rivier, met sterke muren omringt, waar van heden nog op vele plaatsen de overblyffelen gezien worden, en daar men genoeg uit kan afnemen, hoe sterk deze vesting geweest is. Wanneer Richard de III, die hertog van deze provincie was, den troon beklom, maakte hy daar een graafschap van, daar by voegende 200 Hundreds landt. De daar in staande Dom, die eerst eene abdykerk is geweest, wierdt van Aldredus, aartsbisschop van Jork, en bisschop van Worchester, gebouwt, naderhandt vernieuwt, en van verscheide abten rykelyk beschonken, zo dat zy tot heden een van de schoonste gebouwen in dit koninkryk is. In deze kerk legt onder een marmere tombe de ongelukkige koning Eduard de II begraven, die door zyne gemalinne Isabella te Barkley-Castle vermoord wierdt. Dat Glocester ten tyde der Britten een bisschoplyken setel gehad heeft, blykt daar uit, dewyl in de synodale acten van oude tyden gewag gemaakt wordt van een *Episcopus Clevienfis*, welke bynaam met het woordt *Clevid* overeenkomt, gelyk als deze stadt wel eer door de oude Britten genaamt wierdt. Deze bisschoplyke setel is door de Heidensche Saxen verdelgt, en de bewoners dezer steden hebben het Christelyk gelove onder de regering van den bisschop van Lichfieldt, en daar na onder die van Worchester, aangenomen. Onder de regering van koning Hendrik den VIII wierdt dit bisdom vernietigt, en van den zelven vorst tot een eigen bisschoplyken setel gemaakt, en daar in een kapittel van een deken en 6 prebenden geplaatst, gevende tot hun onderhoudt de goederen en landeryen, eertyds aan vernietigde kloosters toebehoort hebbende. Dit bisdom begreep in het graafschap van Glocester 267 karspelen 125 leenbare prebenden; hadt maar een aartsdiaken, die zich die van Glocester liet noemen. Behalven dat Glocester de eere hadt van een bisschoplyken setel te hebben, voerde ook iemandt uit het koninklyk geslacht den hertoglyken tytel daar van. *Cambden Descript. Brittanniæ.*

GLOCESTERSHIRE, in 't Latyn *Glocestriensis Comitatus*, een graafschap van Glocester, is een wyduitgestrekt landt in Engelandt, hebbende ten Noorden het graafschap van Worchester en Warwik, ten Zuiden Somerfetshire, ten Oosten Oxford en Wiltshire, ten Westen de rivier Wye en Herefordshire; zo dat het zelve zich van 't Noorden ten Zuiden in de lengte 48, en in de breedte van 't Oosten ten Westen 28 mylen uitstrekt. Het gansche graafschap wordt verdeelt in 280 karspelen en 30 marktvlekken, en des zelfs inwoners wierden ten tyde der Romeinen met die van het graafschap Oxford *Dobuni* genaamt. Ten tyde der Heptarchie, of zeventallige regering, was dit graafschap een gedeelte van Mercië, gelyk zy heden het gansche bisdom van Glocester uitmaakt. Het is overal zeer wel van water voorzien; want behalven de Saverne, die daar van 't Noorden tot het Zuiden doorvloeit, vindt men daar de Avon, Wye, Windrusch, Colne, Churne, Stroud, Frome, en andere kleine rivieren meer, die alle zeer vischryk zyn; inzonderheit levert de Saverne veel zalm uit. Hier vindt men het zo genaamde *Dean-Forest*, tusschen de Saverne en Wye, welk woudt op 30 mylen lang en 10 breed gerekent wordt, hoewel 'er jaarlyks veel houdt uit gekapt wordt; desgelyks zyn hier ook de *Cotwold-hils*, of heuvelen, beroemd door de wolle, die den schapen, daar op in menigte grazende, afgeschoren wordt. Nademaal de lucht in deze landen zeer aangenaam en lieflyk is, zo is ook de grondt onvergelykelyk vruchtbaar, voortbrengende niet alleen voedsel voor menschen en beesten, namentlyk koorn en gras, maar ook de beste en menigvuldigste boomvruchten van gansch Enge-

Engelandt. Inzonderheit groeien hier van zelve zeer vele peere-en appelbomen, waar van men peer-en appeldranken maakt, die als wyn gebruikt worden; echter worden eene menigte van deze vruchten door een ſoort van wilde vogelen verſlonden, die hier op azen. De zelve zyn iets groter dan een ſperwer, en hebben een ſnavel, die kruiswyze over malkander legt, waar mede zy den appel midden door klieven, en daar ſlechts de klokhuizen uit eeten, zo dat zy 'er meer vermorſſen dan ten voedſel gebruiken, en komen juiſt op den tydt wanneer de appelen ryp beginnen te worden. Dat in dit landſchap eertyds ook vele wynbergen moeten geweeſt zyn, kan nog door verſcheide plaatſen bevestigt worden, dewyl zy heden nog wynbergen genaamt worden; inzonderheit is 'er nog eene verheven plaats digt by Glocester, die volgens de oude archiven eenigen ſteden van het graafſchap Glocester jaarlyksch en goed gedeckte wyn leverde; maar in de volgende tyden zyn de zelve t'eenemaal uitgeroeit. De tabak ſlaagt hier ook zeer wel, die omtrent Winchcomb in menigte voortkomt, waar door velen ryk worden. Maar naderhandt zyn deze plantagien door een acte van 't Parlement verboden. Gelyk in Engelandt de beſte eikebomen van de wereldt groeien, zo worden ook de beſte en vaſte eikebomen van Engelandt in het Dean-Foreſt gevonden, wier hardigheit gelyk die van 't yzer is. Wat de metalen belangt, men vindt hier ook yzer en ſtaal. Onder andere merkwaardige dingen, die dit graafſchap voortbrengt, vindt men hier ook een zeer lekker ſoort van oeſters, alom onder den naam van Glocester oeſtertjes bekend. Wat aangaat de manufacturen, men maakt ze hier zo voortreffelyk als in ganſch Engelandt, zo wel ten opzichte van hunne fynheit, als kleuren; en vermits hier de beſte wol op Cotwold-Hills valt, heeft men daar zeer helder en ſchoon water, namentlyk in de rivier Arawd, om ze te verwen. De ſteden zyn de volgende: de ſtadt *Glocester*, daar het graafſchap zynen naam van draagt; *Barkley*, *Blakney*, *Briſtol*, *Cheltenham*, *Chipping-Campden*, *Chipping-Sodbury*, *Cirenceſter*, *Colford*, *Great-Dean*, *Durſley*, *Fairford*, *Harton*, *Horwood*, *Letchlade*, *Marchfield*, *Minching-Hampton*, *Newent*, *Newnham*, *Nortleach*, *Stanley*, *Stow*, *Stroud*, *Tetbury*, *Tewksbury*, *Thonbury*, *Wikwar*, *Winchcomb* en *Wotton*; waar aan de ſteden Glocester, Cirenceſter, en Tewksbury, behalven de ridderſchap van het graafſchap, het voorrecht hebben van ieder twee leden in het parlement te zenden; in welk geval Briſtol onder Sommerſetshire gerekent wordt. De alhier geweezene kloosters, den monniken onder de regering van koning Hendrik den VIII ontnomen, zyn *Glocester*, *Cirenceſter*, *Tewksbury*, *Deorhirſt*, *Minching Barkley*, *Kingswood*, *Winchcomb* en *Hales*. *Camden Britannia.*

GLOGAU (Klein-) is een ſteedtje in het Sileſiſche vorſtendom Oppeln gelegen, toebehorende aan de graven van Oppersdorf.

GLOGAU, (Groot-) in 't Latyn *Glogovia Major*, een groot vorſtendom in Neder-Sileſië, legt aan den Oder, grenſt aan Polen, het vorſtendom Croſſen, Sagan, Jauer, Lignitz en Wohlau, heeft een aanzienelyken en talryken adel, en wordt in 6 kreitzen afgedeelt, namentlyk den Glogauwſchen, Fryſtadſchen, Guhringſchen, Sprottauſchen, Grunberger en Schwibuſcher. De hoofdſtadt is Groot-Glogau, eene der beſte en grootſte ſteden van ganſch Sileſië, en wordt, om haar van het ſteedtje *Glogau*, in het vorſtendom Oppeln, te onderſcheiden, Groot-Glogau genoemt. Curæus houdt ze voor 't *Lugidunum* van Ptolemæus, en meent, dat van de oude vervallene muren en gebouwen der ſtadt Lugidunum deze ſtadt Glogau gebouwt is. De tegenwoordige naam is *Wendiſch*, en betekent zo veel als een *doornebosch*. Deze ſtadt was in vroeger tydt aan gene zyde van den Oder, naar 't Noorden, gelegen, maar hertog Boleſlaus Criſpus heeft haar naar dezen oordt verplaatſt. De Dom zegt men in den jare 1120 gebouwt te zyn, en ſtondt wel eer op de plaats, daar men naderhandt het Dominikaner klooſter gebouwt heeft. Hertog Koenraad heeft deze plaats echter eerſt in den jare 1260 tot een rechte ſtadt gemaakt, de Duitſchers daar in geroepen, en de zelve het Duitſche recht gegeven; ook het kaſteel alhier gebouwt, en den gemelden Dom uit de ſtadt aan den Oder, alwaar hy nog ſtaat, verplaatſt. Het landt daar om heen is zeer vruchtbaar, en men gebruikt het zelve veel tot weilandt voor 't vee. Men vindt hier ook eene hoofdkerk, pronkende met een zeer hogen en dikken toren, een nonnen, een Franciskaner, en een Dominikaner klooſter, als mede voor de ſtadt met eene Lutherſche kerk, die in de Weſtphaalſche vrede des jaars 1648 bedongen en bevoorrecht wierdt. Ook is 'er een kaſteel, waar op de oude hertogen van Glogau te voren hun verblyf hielden, met een groten toren, waar in hertog Jan eenige zyner Raadsheeren van honger heeft laten ſterven. Tegenwoordig is het veel verbetert; en vermits het op eene hoogte legt, heeft het een deftig aanzien. De koninklyke gevolmachtigde landshoofdman, die dit vorſtendom regeert, heeft daar in zyn verblyf. Het heeft ook voorheen zyne eige hertogen gehad, die van het oude koninklyke Piaſtiſche geſlacht afſtamden, en 't nageſlacht van hertog Hendrik met den Baardt, die in den jare 1201 heer over ganſch Sileſië was, en ſteets te Glogau zyn hof hieldt, ſtierf uit in den jare 1476, waar door het vorſtendom aan de kroon van Bohemen verviel, daar het zelve nog onder behoort. Verder is deze ſtadt veelmalen met brandt bezocht, en heeft in den dertigjarigen oorlog zeer veel geleden. Zy wierdt van oude tyden af al ſterk gemaakt, en was al voor den gemelden dertigjarigen oorlog met dubbelde muren en graften voorzien; maar is ſedert nog meer met borſtweringen en nieuwe werken verſterkt, leggende daar doorgaans een ſterke bezetting in, onder 't opzicht van een keizerlyken kommandant, die generaal in Sileſië is. *Dlugoſſ. hiſt. Polon. Curæus Ann. Sileſiæ. Topogr. Sileſiæ. Lucæ Schleſ Chron. Helenius renovatus c. 7. §. 46.*

GLORIERI, (Cæsar) geheimſchryver van verſcheide pauzen, leefde in de XVI eeuwe, wierdt vader van *Jan* en *Alexander Glorieri*, waar van de eerſte veel achting door zyne geleerdheit verwierf, en de laatſte ook een verſtandig man was, en klerk der kamer onder paus Sixtus den V. Janus Nicius Erythræus ſpreekt van hen en hun geſlacht. *Pinac.* III. *Imag. illuſtr. c.* 14.

GLORIOSO, (Johannes Capuillus) een wysgeer en wiskunſtenaar, te Napels in 't jaar 1572 geboren, verkreeg door zyne geleerdheit veel achting, voornamentlyk in de univerſiteiten, daar hy leeraarde, als te Padua, enz. Hy ſtierf den 8 January des jaars 1643, nalatende verſcheide werken van zyn maakſel, als: *Exercitationes Mathematicæ*; *Diſſertatio Aſtronomico-Phyſica de Cometis*; enz. *Thomaſini Elog. P.* II. *Craſſo Elog. d'Huomin. Lett. P.* II.

GLUEL, (Johannes) geboren te Aken, was prioor in 't Karmeliter klooſter te Keulen, alwaar hy in het jaar 1349 ſtierf. Men heeft van hem eene hiſtorie van zyne orde, en verſcheide ſermoenen. *Thrithemius. Valer. Andreas. Lucius.*

GLUKSBURG, eene ſtadt met een kaſteel in 't hertogdom Sleeswyk in Angeln, digt by Flensburg gelegen. Het was voor dezen een klooſter; maar tegenwoordig houdt een van het ſtamhuis des hertogs van Sleeswyk-Holſtein, uit de koninklyke linie, daar zyn verblyf: waar om het Gluksburg genaamt wordt. *Zeiler. Topograph. Saxoniæ inf. p.* 99. *Europ. Herold P.* I. *p.* 529. *Dankwerth Sleeſw. en Holſt. P.* II. *c.* 7. *p.* 102.

GLUKSBURG, een luſt-en jagtſlot in den Saxiſchen keurkreits, op de Seidiſche heide, is door den keurvorſt Auguſtus in den jare 1576 aangelegt.

GLUKSTADT, een Deenſche ſtadt en veſting in Stormarn, legt aan de vliet de Ryn, daar de zelve in de Elve valt, 7 mylen van Hamburg. Chriſtiaan de IV, koning van Denemarken, heeft de zelve van nieuw van een verwoeſte plaats met grote koſten laten opbouwen, haar den naam van Glukſtadt gegeven, en wel verſterkt. Zy is met ſterke wallen en brede watergrachten voorzien, heeft eene heerlyke haven, met blokhuizen, waar uit zy zo wel den Elveſtroom als de ſtadt beſchermen kan. In het 1625 belegerde keizer Ferdinand de II deze ſtadt te vergeefſch; waar op koning Chriſtiaan de IV de zelve meerder liet uitzetten, en krachtiger verſterken, belovende een iegelyk, die zich daar neder wilde zetten, vele heerlyke voorrechten. In den jare 1630 leide de koning, met toeſtemming van den keizer, hier een tol op alle voorby varende ſchepen, waar tegen zich de ſtadt Hamburg zeer kantte, ontſtaande daar uit verſcheide onluſten, die in den jare 1645 eindelyk zyn bygelegt, wordende de tol afgeſchaft. In den volgenden oorlog tuſſchen Zweden en Denemarken geſchiedde den eerſtgemelden uit deze plaats grote afbreuk. In den jare 1645 heeft de koning de voorrechten van die van Glukſtadt niet alleen vernieuwt, maar ook vermeerdert, en hen van alle belaſtingen, licenten en tollen in Noorwegen en Denemarken voor 10 jaren lang bevryd. *Werdenhagen P.* VI. *de Rebuspubl. Hanſeat. f.* 18. *Topogr. Sax. infer.*

GLUSIAN, of GRAAF GLUSIAN CASATE, kardinaal, geboren te Milaan, bevorderde zyn geluk door geleerdheit aan het Roomſche hof. Nicolaus de III bediende zich van hem in gewigtige zaken, en Martinus de II maakte hem in den jare 1281 kardinaal. Hy ſtierf den 8 April des jaars 1287. De kardinaal Jakob Colonna, zyn vriendt, liet hem ter eere in de Lateraanſche kerk een praalgraf oprechten, het welk men nevens zyn grafſchrift daar nog ziet. *Onuphrius. Ciacconius. Aubery.*

GLYCAS, (Michiel) een Griekſch geſchiedſchryver, was van Sicilië, en leefde in de XIII eeuwe, omtrent den jare 1250. Hy ſchreef Jaarboeken in vier delen, 't welk een werk is, doorwrogt van de gebeurteniſſen der Natuurkunde en Godgeleerdheit. Het eerſte deel handelt van de 6 dagen der ſcheppinge. Het tweede van al wat geſchiedde ſedert dien tydt tot aan de komſte van Jeſus Chriſtus. Het derde eindigt met Conſtantinus den Groten. Het vierde vervat alles wat ſedert dien vorſt tot aan Alexius Comnenus, die in den jare 1118 ſtierf, geſchiedde. Leunclavius heeft daar een vyfde deel bygedaan, beſlaande den tydt tot de inneminge van Conſtantinopel. Behalven dit heeft hy geſchreven: *Diſputationes duæ, quarum prima, utrum in peccatum lapſis condeſcendendum, an, prout ratio poſtulat, increpandi ſint, ad Joannem Sinaiten, Monachum & Stylitam; ſecunda, utrum audiendi ſint docentes hominem a principio caducum corpus habuiſſe, & paſſionibus ſive incommodis naturalibus etiam ante transgreſſionem obnoxium fuiſſe, cibumque ſenſibilem in paradiſo adhibuiſſe, & lignum ſcientiæ ficum extitiſſe, ad Joannem Smeniotam, monachum; Capita plurima Theologica & Philoſophica; Quæſtiones & dubitationes in univerſam S. Scripturam; Liber de proceſſione Spiritus Sancti; An Chriſtus azymo in ſuprema cœna uſus ſit? de animabus a corpore ſeparatis*; en in handſchrift nagelaten *De cœlo & terra opus hiſtoricum; Epiſtolæ viginti duo de Adamo; Explicatio obſcuriorum locorum S. Scripturæ; Chronica; de compoſitione nominum. Voſſius l.* I. *de Hiſt. Græc.*

GLYCERA, of GLYCERIA, een Sicyoniſche vrouw, die het eerſt uitgevonden zou hebben kranſſen van vele bloemen te maken, waar door haar minnaar Pauſias, een beroemd ſchilder, voornam, om haar te behagen, mede een menigte van bloemen, in een nette order geſchikt, te ſchilderen. *Plin. l.* XXXV. *c.* 11.

GNADENBERG, een Beyerſch klooſter, aan S. Salvador en Brigitta toegewyd, in het biſdom Eichſtadt, omtrent een uur van Altorf, wierdt van Jan, Paltsgraaf aan den Rhyn en hertog van Beyeren, in 't jaar 1436 geſticht, en was tot aan den dertigjarigen oorlog in goeden ſtandt, toen het, nevens de voortreffelyke kerk, afgebrand en t'eenemaal verwoeſt wierdt.

GNADENCEL, in 't Latyn *Cella Gratiæ*, een Dominikaner vrouwen-

wenklooster in Zwaben, twee mylen van Tubingen en een van de ryksstadt Reutling gelegen. Het kreeg dezen naam, om dat eenige graven verplicht wierden, wilden zy des keizers genade en pardon genieten, dit klooster te bouwen. In den beginne stondt daar een dorp, *Offenhauzen* genaamt. Wanneer nu keizer Frederik de II van den paus zwaar gedrukt wierdt, en in gevaar stondt om Sicilië te verliezen, rukte hy een leger byeen, en wilde daar den paus mede op 't lyf komen. Maar de graven van Hohenzollern, Lupfe, Gundelfingen en Nisse weigerden tegen den paus, als 't hoofdt der kerke, hunne wapenen te gebruiken; daar hy hen echter met geweldt toe wilde dwingen; maar zy baden, dat de keizer zulks op de standen des Ryks wilde laten aankomen, en dat zy zich hen onderwerpen zouden. Hier op riep hy de keur-en Ryksvorsten te Rothweil byeen, die op des keizers aanklagte deze graven de straffe opleiden, om in hun gebiedt een klooster ter eere van de moeder Gods voor 72 jonge dochteren te bouwen. Hier toe verkoren nu deze graven het dorp Offenhauzen, het welk in een zeer slecht gerucht was, om dat daar veel slecht volk woonde. Maar doordien dit dorp in het graafschap Lupf gelegen was, wierdt dien graaf daar om ernstig verzocht, hoewel van eenige geschiedschryvers de bouwing van het zelve aan den grave van Lupf alleen toegeschreven wordt. Crusius zegt, dat dit geschiedde in den jare 1250. Daarenboven dient men te letten, dat dit klooster Gnadencel niet vermengt worde met het Ryksvrye klooster *Goetencel*, 't geen digt by Munchrot, Ochsenhauzen, en Memmingen legt, gelyk gedaan hebben *Limnæus Tom.* IV. *addit. l.* IV. *P.* I. *c.* 7. §. 13. *Pfeffinger ad Vitriarium l.* I. *Tom.* XV. *p.* 1322, en in het vervolg van 't *Itinerarium Germanicum*: want het klooster Goetencel is eene Ryksstadt, en Gnadencel niet. *Merian. Topogr. Sueviæ voce Gutencel. Crutius annal. Suev. t.* II. *l.* III.

GNAPHÆUS, (WILHELM) anders genoemt *Fullonius*, geboren in 's Gravenhage, was regent der schole van zyne geboorteplaats, en Raadsheer van Albert, markgrave van Brandenburg. Hy wierdt in den jare 1525 met Jan de Bakker, of Johannes Pistorius, pastoor van Jakobswoude, van welken boven op zyn plaats is gesproken, wegens het omhelzen der hervorminge van Luther gevangen gezet, en heeft den naam van een goed blyspelschryver geweest te zyn. Hy heeft, behalven eenige blyspelen, in het licht gegeven het *leven van* den bovengemelden *Jan de Bakker*, en *Verdedigschrift voor den gevangen Woerdenaar*; als mede: *Eloquentiæ triumphus*, in vaarzen. *Val. Andreas Bibl. Belg. p.* 317.

GNAZZI. Zie ANAZZO.

GNEPHACHTHUS, koning van Egypten, en vader van den dapperen Bocharis. Hy trok eens met zyn leger in Arabië, alwaar hy in de woestyne groot gebrek van eetbare waaren leedt, en slechts leven moest van 't geen hy by den landman krygen kon. Dit soort van spyze geviel hem zo wel, dat hy besloot voortaan niet anders dan gemeen voedsel te gebruiken, en deedt duizend verwytingen aan Menes, den eersten koning van Egypten, dat hy onder de Egyptenaren het zwelgen en brassen van kostelyke spyzen ingevoert hadt: en om zyne gedachtenis hatelyk te maken, liet hy zyne vervloekingen tegen Menes op een zuil graveren, en dien in den tempel van Jupiter Ammon te Thebe oprechten; waar door hy aan den nazaat een doorluchtig voorbeeldt van vergenoegzaamheit en matigheit naliet. *Plutarchus de Iside. Diodorus hist. l.* I. *Marsham Can. Chron. Sec.* XVI. *p.* 481 *& seq.*

GNESEN, in 't Latyn *Gnesna*, is een aartsbisschoplyke stadt in Polen, waar onder alle andere bisdommen eenigermaten behoren. Zy legt in het woiwoodschap Kalisch, in neder-Polen, tusschen Posen en Thoren. Tegenwoordig is 'er niets, dat deze stadt aanmerkenswaardig maakt, dan dat zy de verblyfplaats van den primaat van Polen is. In vroeger tyden was Gnesen de hoofdstadt van Polen, en men geeft voor, dat Lechus, de eerste heer des lands, de zelve liet bouwen. Ook is het gemeen gevoelen, dat zy van hem haren naam behouden heeft, om dat Lechus in de Slavonische tale *Gnesdo* genaamt wierdt. De hoofdkerk van S. Adelbert is met vele zo genoemde heilige overblysselen voorzien, gelyk dan ook Sigismund voor Adelbert een gansch zilvere wel uitgewerkte grafzerk daar in heeft laten maken: maar deze schone kerk wierdt in den jare 1613 door 't vuur verteert. De aartsbisschop van Gnesen en primaat van Polen is geboren legaat des Roomschen stoels, en bestiert na 's konings doodt 's lands regering, geeft de afgezanten gehoor, behalven terwyl de verkiezing eenes nieuwen konings geschiedt, roept den ryks-Raadt byeen, bestemt den dag der verkiezing, draagt daar alle zaken voor, die gedaan en beschreven moeten worden, kroont den koning en de koninginne, en verricht ook alle plegtigheden by hun overlyden. Ten tyde der tusschenregeringe, toen in 't jaar 1594 koning Sigismund de III naar Zweden ging, wilden de standen zyne macht een weinig besnoeien; maar Sigismundus Karnkowiski, toen aartsbisschop van Gnesen, kantte zich daar tegen, en verydelde alle hunne pogingen. Deze prelaat wordt als een voornaam prins aangemerkt, en wil voor geen kardinaal wyken, waar van verscheide voorbeelden in de Poolsche historien voorkomen. Als in den jare 1451 Nicolaas Oporaw aartsbisschop van Gnesen was, betwistte hy den rang aan den kardinaal Sbignee de Olesniki, de eerste minister op den landdag te Petrocovië, zo dat zy beurt om beurt de eerste plaats bekleedden. Hy heeft ook boven alle andere bisschoppen een kancelier, maarschalk, en andere bedienden, en hem wordt door den maarschalk de staf opentlyk voorgedragen.

Concilie van Gnesen.

De oude aartsbisschoppen van Gnesen hebben daar verscheide Concilien gehouden, welker besluiten paus Martinus de V in 't jaar 1417 heeft goedgekeurt. Daar na hebben de bisschoppen in de volgende eeuwen nog verscheide concilien gehouden, zo wel in de stadt Gnesen zelf, als in hun bisdom. *Cromerus hist. Pol. Thuanus l.* LVI. *p.* 1132. *Staravolscius Polon. p.* 5. *Cellarius Polon. Dlugoss. hist. Pol.*

GNIDI. Zie CNIDUS.

GNIEW, dat men ook *Meawe* en *Mewe* noemt, een steedtje in het koninkryk Pruissen, gelegen aan den mondt Fers, 5 of 6 mylen boven de stadt Marienburg. *Maty Dict.*

GNOIEN, een ampts steedtje in de heerlykheit Rostok, tusschen Sulten en Dargun, niet verre van de Pomersche grenzen, aan een klein water gelegen. *Topograph. Sax. infer. p.* 101.

GNOSSUS was in vorige tyden eene beroemde stadt in Creta, en zeer bekend wegens de fabel van Minos en den Minotaurus. Tegenwoordig is het een ellendig dorp, *Ginosa* genaamt. *Herodotus l.* I. *Virgilius.*

GNOSTIKEN, een bekende naam van oude ketters, die inzonderheit in de twede eeuwe veel geruchts maakten. Zy voerden dezen naam, om dat zy roemden op hunne grote kennisse en wetenschappen, daar zy niet alleen anderen in waanden te boven te gaan, maar ook voornamentlyk op hunne vryheit, waar door zy zich aanmatigden dingen te doen, die aan anderen niet geoorlooft waren, schuilende onder dezen dekmantel vele schelmeryen en lasteren. Onder de geleerden wordt zeer getwist wegens den waren oorspronk der Gnostiken. Daar zyn eenigen, die met Theodoretus dezen naam aan alle ketteren geven, als hun begin nemende van Simon den Toveraar, gelyk dan ook Epiphanius en Augustinus (zo als eenigen willen) geloven, dat dit woordt deze betekenis heeft. Zomtyds wordt een byzondere secte der Simonianen, gelyk als de Nikolaïten, Basilidianen en anderen met dezen naam uitgedrukt: en men kan alle deze secten zonder ongerymdheit met dezen naam wel benoemen; echter schynt 'er een byzondere geweest te zyn: maar anderen zyn van gevoelen, dat in 't tegendeel onder den naam van Gnostiken behoren de secten van Simon Menander, Saturninus, Carpocrates, Valentinus, en nog meer, die alle roemden op hun byzonder verstandt, waar door zy van anderen onderscheiden wierden. Ja dit woordt van Gnostiken, afkomstig van *Gnosus*, betekenende iemandt, die eene uitnemende kennis heeft, en zeer verlicht is, wierdt ook wel in een goeden zin genomen, en de ware Christenen toegevoegt: als die genen, welke door de heilzame kennisse der Goddelyke waarheden hunne kerk van alle boosheden zuiverden, en aldus meer en meer naar de volmaaktheit streefden. Een Gnostiek moest in deze drie stukken wel onderlegt zyn, als eerst, dat hy de zaak wel doorgrondde, ten twede, die bewust zynde wel kon volbrengen, en ten derde in na te vorschen, waar in de waarheit en Goddelyke wysheit begrepen is. Doch deze Gnostiken zyn van de ketters, die dezen naam voeren, wel te onderscheiden. Voor 't overige steunt de waarschynelykheit op vele gronden, dat de naam van Gnostiken inzonderheit zynen oorspronk neemt van *Irenæus*, den leerling van Carpocrates en Prodicus: alschoon eenigen beweren, dat zommigen dezen naam al voor hem gevoert hebben, doch dat is geen bewys, dat zy daarom die geloofsstukken dreven: en 't is niet te verwonderen, dat in de schriften van den Apostel Paulus, en die nog ouder zyn, als Irenæus, de naam der Gnostiken te vinden is. Want zy willen betogen, dat Paulus in den 1 brief aan Timotheus het zesde hoofdstuk ℣. 20. sprekende van de valschelyk genaamde wetenschap, de Gnostiken daar door verstaat; hoewel het anders uitgelegt kan worden, dat hy hem waarschouwt zich voor den valschen leeraar en zyne leringen te wachten, maar dat de naam der Gnostiken te dier tydt in gebruik zou geweest zyn, is daar uit niet te bewyzen. Wat nu het gevoelen van deze Gnostiken betreft, deze vyf stellingen en bevatten het voornaamste in zich. 1. Zy onderstelden twee godheden, eene die het goede, en eene die het kwade bewerkte, en noemden de zelve *Eons*; maar vermits zy alle omtrent de afkomst en order omtrent deze *Eons* niet overeenkwamen, waren 'er onder deze secte verscheide van een byzonder gevoelen. 2. Zy schreven de schepping en onderhouding van dit heelal aan deze *Eons* toe, of aan eenige engelen, en niet aan een almachtig Godt alleen. 3. Zy geloofden, dat Mozes wet, de prophetiën, en vervolgens alle de wetten, ingestelt waren door den Schepper dezer wereldt, dien zy van den Almachtigen onderscheidden, of door de *Eons* te zamen, die eene godheit uitmaakten. 4. Zy leerden, dat de Christus niet onmiddelyk van Maria geboren, maar van boven gezonden, en geen wezentlyk vleesch was, noch waarlyk geleden hadt, maar slechts in schyn: en hier om gaf men hen den naam van *Diceten*. 5. Hunne grondstellingen waren alle gevest op eene vrye wyze van leven en ongebondenheit, vermengt met vele Heidensche grollen en fabelen, als, dat de zielen zich in de lucht onthielden, en dan op hun beurt in de menschen geboren wordende nederdaalden; waar by anderen voegen, dat zy de opstanding der doden loogchenden. Zy hadden een afkeer voor de marteldoodt. Zommige speelden alle wyven gemeen; in 't kort, men schryft hen een reeks van gruwelen en buitensporigheden toe: hoewel Desiderius Heraldus wil, dat men hen van vele dingen de schuldt geeft, daar zy niet schuldig aan zyn. Men heeft hen ook verscheide andere namen, of maar enkel om hen te bespotten, toegevoegt, als *Borboriten*, of *Borborianen*, *Barbeliaten*, *Cadatianen*, *Phibioniten*, *Stratiotici*, *Zachæi*, enz. *Irenæus l.* I. *c.* 33. 34. *Epiphanius Hær.* 25. *Theodoretus l.* I. *Hær. fab. c.* 13. *& Homil.* 18. *in I epist. ad Thimoth. Tertullianus de Præscript adv. Hæres. c.* 13. *Augustinus de Hæres. c.* 6. *Baronius Annal. ad ann.* 160.

200,

200. &c. *Thomasius in Schediasm. hist. de defin. Philosoph.* §. 30. *Hammondus ad Epist. Paul. Jovius in specim. conject. ad loca quæd. Origenis. Colbergius de origine hæres. c.* 2. 3. *Ittigius de Hæresiarchis c.* 9. *Arnold Kerk-en Ketter-hist. p.* II. *l.* II. *c.* 4.

GNURE, koning van Scythië, regeerde, voor zo verre men naar kan gaan, weinig tyds voor de regering van Tomyris, hoewel men hem onder zyne opvolgeren niet vindt, 't geen mis-schien door de verscheide verdeelingen des ryks wordt veroorzaakt, alzo eenigen over dit, anderen weder over een ander gedeelte van Scythië het gebiedt voerden. Wat 'er van zy, men vindt, dat Gnure was de zoon van Lycus, dien hy in de heerschappy over de Scythen opvolgde. Hy hadt drie zonen, *Salius*, *Caduidas*, dien eenige schryveren met zynen oudsten broeder vermengen, en *Anacharsides*, dien groten wysgeer, die ten tyde van Solon en Cræsus in Griekenlandt kwam, waar uit men zien kan, dat zyn vader Gnure voor Tomyris geleeft heeft. *Suidas.*

GOA, eene stadt met een aartsbisdom in het koninkryk Dekan, in Oost-Indië, aan de kroon van Portugal toebehorende, gelegen op een klein eilandt, 't welk gemaakt wordt van de twee monden der rivieren Mandoua en Guari, aan deze zyde van den Ganges, en wel eer de schoonste en kooprykste stadt van Oost-Indië. Zy is groot, met muren, zes kasteelen, en een ruime haven voorzien. Ze heeft een aartsbisschop, die primaat van Indië is, eene universiteit, en eene strenge vierschaar van 't geloofsonderzoek. Ze wordt door een onderkoning bestiert, en heeft een collegie, de Raadt van Indië genaamt. Men vindt hier een der schoonste gasthuizen van de gehele wereldt, 't welk het zo genaamde gasthuis der Heiligen te Rome, en 't *Infirmarium*, of ziekenhuis, te Maltha verre overtreft. De kerken te Goa zyn zeer kostelyk versiert, waar onder een door paus Paulus den IV tot een domkerk gemaakt wierdt, wanneer hy daar den aartsbisschoplyken setel plaatste. Behalven deze heeft men 'er nog 7 hoofdkerken en verscheide kloosters. Het paleis van den onderkoning is ook zeer prachtig, en met heerlyke schilderyen opgepronkt. Alphonsus van Albuquerque veroverde deze stadt voor den Portugeeschen koning in den jare 1510, waar na de zelve zeer versterkt is. Indien zy door de bergen zo naauw niet ingesloten was, zou zy nog verder uitgezet en meer bewoont wezen: de lucht zou 'er ook gezonder zyn: want de bergen overschaduwen de stadt, waar door een grote hette veroorzaakt wordt. Schoon deze stadt op den oever der zee legt, zyn echter de visschen daar zeer schaars, maar men maakt 'er allerlei soorten van konfituren. De Jesuiten zyn daar onder den naam van *Paulisten* bekend; zy dragen geen hoeden, noch mutzen met punten, als in Europa, maar andere mutzen, die men voor hoeden zonder randen zou aanzien. Zy hebben daar vyf huizen, het collegie van S. Paulus, het Seminarium, het Professiehuis, het Noviciaat, en dat van den goeden Jesus. De schilderyen in deze laatste kerk zyn zeer voortreffelyk. Het ampt van onderkoning van Goa is een van de beste des werelds; de zelve hadt voor dezen vyf gouvernementen of provinciën onder zich, waar uit hy zeer aanzienelyke inkomsten trok. De zelve waren de gouvernementen van Mosambique in Afrika, dat van Mascate op de Arabische kusten, dat van Ormus op den Persiaanschen bodem, dat van Ceylan tegen over de Kaap Comorin, by den uithoek van 't halfeilandt van den Indus, aan deze zyde van den zeeboezem van Bengale, en laatstelyk het gouvernement van Malaga, tot aan het Zuidelyke landt van 't halfeilandt van Indië, op de andere zyde van den zeeboezem. Behalven dat hadt hy verscheide ampten, niet alleen in Goa, maar ook in andere Indiaansche steden te vergeven. Maar sedert dat de Hollanders en Engelschen den Portugezen het grootste gedeelte van hunnen koophandel onttrokken, en de voornaamste plaatsen ontweldigt hebben, zyn de zelve zo machtig niet meer als zy plagten. Men zegt, dat het ligchaam van den H. Thomas in deze stadt bewaart wordt. Men heeft hier inwoners van allerlei Godsdiensten; de inboorlingen van 't landt zyn meest afgodendienaars, en eenige van hen hebben veel eerbiedt voor de apen, bouwende hen ter eere pagoden, of tempelen, waar in zy de zelve aanbidden. Alexius Menezez, aartsbisschop van die plaats, en primaat van Indië, hieldt daar in den jare 1584 een concilie, vervolgens ook in de jaren 1589 en 1590, waar in de zogenoemde St. Thomas-Christenen belydenis van den Roomschen Godsdienst deden, hunne boeken ter verbetering aan den bisschop van die stadt overgevende, uit welke hy zuiverde al wat 'er van het Nestorianendom in gevonden wierdt. *Herbert Itiner. p.* 148. *Le Blanc p.* I. *c.* 7. *Inquisition de Goa. Schultens Oost-Indische Reisbeschryving. Baldæus Beschryving van Malabar.*

S. GOAR, geboortig uit Aquitanië, spysde dagelyks veel arme menschen, en wierdt daarom van brassery beschuldigt. Als hy hierom naar Trier ontboden wierdt, en zyn aanklager met hem ging, wierden zy onderweeg flaauw van honger en dorst; maar St. Goar riep eene hinde uit het bosch, die zo veel melk gaf, dat zy daar alle door verzadigt wierden. Te Trier ontdekte hy op eene wonderlyke wyze, dat des zelfs aartsbisschop een hoerekindt hadt verwekt, en maakte, dat de zelve desweges wierdt afgezet. S. Goar zou in zyn plaats verkoren geworden zyn; maar hy badt Godt om eene ziekte, waar door hy zich hier van ontschuldigen kon; waar op hy, zegt men, aanstonts een koorts kreeg, die zeven dagen duurde, in welken tydt een ander aartsbisschop verkoren wierdt. Na dien tydt heeft hy zich te Trichere, onder Trachgau, in Hessen, opgehouden, en daar in het jaar 600 eene kerk gebouwt, alwaar zyn beeldtenis in steen gehouwen, benevens dit byschrift: *S. Goar, Monachus Gallus, obiit* DCXI, nog heden gevonden wordt, zynde die plaats sedert *S. Goar* genaamt. Zyne mirakelen zyn van *Wandelbert*, *M. Gyson van Nieustadt* in 't jaar 1489, en van *Surius in Spec. hist. l.* XXIII. *c.* 13. beschreven. *Dresser. P.* IV. *Isag. Jac. Scopper. P.* III. *Chorogr. Germ. c.* 6. *Winkelman Beschryving van Hessen.*

GOAR, (JAKOB) een Dominikaner monnik te Parys. Hy trok als missionaris naar de Levant, en doorgrondde daar tot in het binnenste alle gewoontens der Grieken. Hy stelde daar zyn *Euchologium Græcum* op, het welk hy zo wel naar de gedrukte voorschriften, als met de handt geschrevene stukken, yverig byeen verzamelde, en te Parys zo wel in de Latynsche als Griekische tale in den jare 1647 liet drukken. Hy heeft daar zeer geleerde aanmerkingen bygevoegt, waar in hy de zeden en gewoontens der Grieken zeer naauwkeurig ophaalt; maar 't werk is tegenwoordig seldzaam te vinden. Hy heeft ook eenige schryveren van de Byzantynsche historie met aanmerkingen uitgegeven; maar de oordeelkundigen hebben aangemerkt, dat hy verscheide plaatsen niet wel verstondt. *Richard Simon.*

GOB, een grote vlakte in 't landt der Philistynen, alwaar tusschen deze volkeren en de Israëliten twee maal hevig gestreden is. Dit waren de twede en derde veldslagen van de vier, die David tegen de onbesnedenen gedaan heeft. II *Sam.* XXI, 18. 19.

GOBAT (GEORGIUS) wierdt in het sticht Basel in 't jaar 1600 geboren; begaf zich in den jare 1618 in de maatschappy van Jesus, en leeraarde 20 jaren lang de zedekundige Godgeleerdheit. Hy stierf te Constants omtrent 't einde van de XVII eeuwe, nadat hy op verscheide plaatsen Rector geweest was. Zyne schriften zyn: *Experimentalis Theologia*; *Quinarius tractatus Theologico-Juridicus*; *Alphab. Quadruplex*; *Alphabet. Militare.* enz. *Sotwel Bibl.*

GOBBO, (PETRUS PAULUS) van Cortona, eene Florentynsche stadt, geboortig, een beroemd schilder van landschappen, en zeer natuurlyk nabootzer der vruchten, zo dat hy zelf Zeuxis zou overtroffen hebben, vermits deze door zyne kunst alleen de vogelen wist te bedriegen, maar Gobbos geschilderde vruchten bedrogen de menschen. *Felibien vies des peintres.*

GOBELINS, een bekend huis, staande in de voorstadt S. Marcel te Parys. Het was eertyds tot gebruik voor vermaarde wolleverwers, waar van de voornaamste genaamt wierdt *Gilles Gobelin*, die ten tyde van koning François den I leefde. Hy vondt, zegt men, het geheim van schoon scharlaken te verwen; waarom men het beste rode laken de Gobelins kleur, en niet alleen het huis, maar ook het water, dat daar voorby loopt, en een byzondere hoedanigheit voor 't verwen heeft, en die men anders de rivier Biévre noemde, sedert naar hem den naam van Gobelinshuis en water gegeven is. Dit huis wordt tegenwoordig gebruikt door tapytmakers, goudsmeden, juweliers en andere kunstenaars, onder het beltier van den intendant der gebouwen, kunsten en handwerken van Vrankryk. *Brice Description de la ville de Paris.*

GOBELINUS, (JOHANNES) geheimschryver van paus Pius den II, leefde in de XV eeuwe, of in den jare 1460, en schreef aanmerkingen of gedenkschriften van al wat 'er gebeurt was onder het pausschap van gemelden paus, of sedert het jaar 1458 tot het jaar 1464. Dit werk is zeer voordeelig voor het huis van *Picolomini*, en vele schryveren verzekeren op goede gronden, dat de paus zelf deze boeken geschreven, en op den naam van *Gobelinus* uitgegeven heeft. François Picolomini, aartsbisschop van Siëna, gaf in 't jaar 1584 deze gedenkschriften te Rome in 't licht, en men drukte ze ook te Frankfort in 't jaar 1614. Verscheide schryveren maken geen onderscheidt tusschen dezen Gobelinus en eenen *Gobelinus Persona*, deken van Byleveldt, en officiaal te Paderborn. Hy is de schryver van eene geschiedenis, die hy noemt *Cosmodromium*, en van verscheide andere tractaten: gelyk als van het leven van *S. Menulphus*, aartsdiaken te Paderborn, 't welk door P. Brouwer in 't jaar 1616 is uitgegeven. Deze Gobelinus leefde in de XV eeuwe; zyne geschiedenis eindigt met het jaar 1418. Hendrik Meiboom gaf de zelve uit in 't jaar 1599 te Frankfort, met aanmerkingen naar zynen trant. Behalven dezen Gobelinus is 'er nog een derde van dien name geweest, geleeft hebbende ten tyde van Albert, aartshertog van Oostenryk, die hem als gezant naar Engelandt zondt. Hy schreef eenige dingen over het *berouw*, en andere stukken. *Possevin. in Appar. Sacr. Vossius l.* III. *de Hist. Lat. c.* 10. *& seq. Simler. Biblioth. Gesner. Miræus.* Het voornoemde *Cosmodromium* is ook te Helmstadt onder de *Scriptores Rerum Germanicarum* in 't jaar 1688 gedrukt. *Bibl. Univ. Tom.* XI.

GOBINAN, een kleine stadt in Persië, onder de provincie Sigistan, ten Zuiden der stadt Sitzistan, of Sistan. *Maty Diction.*

GOBLERUS, een Saxisch of Hoogduitsch Rechtsgeleerde. Verscheiden zeggen, dat hy te Goslar de gronden zyner studiën gelegt heeft, en aldaar ook geboren is; maar Gesnerus en Simlerus beweren, dat hy te S. Goar, eene Hessische stadt, geboren is, gelyk zy zeggen dat uit zyne schriften gezien kan worden. Na dat hy Doctor in de Rechtsgeleerdheit was gemaakt, kwam hy te Frankfort aan den Main, alwaar hy die stadt grote diensten deedt, tot dat hy in April des jaars 1567 overleedt. Hy heeft verscheide werken geschreven, waar onder *de ordine Judiciario*; *Speculum juris*; *Prosopographiarum libri* IV; *vita Petri Mosellani*; *Continuatio Sleidani*; de *Novellen*, overgezet in 't Hoogduitsch; enz. *Pantal. Prosopogr. Gesner. Bibl. Adami vitæ ICt. Simler. Freher. Sagittar.*

GOBRIAS, een van de zeven Persianen, die met Darius zamenspanden om de Magi te verdryven, en zich na Cambyses doodt de hoogste macht van de regering aan te matigen. Hy heeft door zynen goeden raadt de zaken nog het best gehandhaaft, en zich

bereid getoont voor 't vaderlandt zyn leven op te offeren. *Herodotus l.* III. *Valer. Max. l.* III. *c.* 2. *n.* 2.

Hy verfelde Darius in zyne onderneminge tegen de Scythen, en leide uit, wat de gefchenken, die deze volkeren hem deden, betekenden. Dit waren een vogel, een rot, een kikvorfch, en vyf pylen: namentlyk, hy zeide: *ó Perfianen! zo gy niet vlug zyt als de vogelen, of zo gy u niet werpt in de poelen gelyk de kikvorfchen, of u niet verbergt onder de aarde als de rotten, gy zult door des vyands pylen doorfchoten worden. Herodot l.* IV. *c.* 132.

GOCCELINUS, of GOTZELINUS, een Franfchman, monnik van S. Bertin, leefde in de XII eeuwe. S. Anfelmus, biffchop van Kantelberg, riep hem in Engelandt, alwaar hy verfcheide levens van Heiligen befchreef, die nog in wezen zyn. Men moet hem van *Goccelinus* of *Gauzlin*, biffchop van Parys, die in 't jaar 887 ftierf, onderfcheiden, zynde zeer berucht door de belegering dier ftadt van de Normannen. Ook is 'er nog een monnik van dien naam geweeft, die verfcheide Chronyken gefchreven heeft. Maar de liefhebbers kunnen hier van breder lezen *Simler. Bibl. Gefner. & Voffius l.* II. *hift. Lat. c.* 48.

GOCH, of GOGH, een fteedtje, nevens een ambacht, in 't Wefterdeel des hertogdoms Kleef, aan de rivier de Niers, den koning van Pruiffen toebehorende. Het heeft wel eer aan het graaffchap Zutphen behoort, maar wierdt in 't jaar 1473 door hertog Adolph van Gelder aan den hertog van Kleef afgeftaan, of liever gefchonken, vermits de zelve in den toenmaligen oorlog, door Adolph met zynen vader Arnolphus gevoert, vele onkoften gedaan hadt. Daar wierdt toen een kafteel gebouwt, om de burgers, die tot deze verandering niet verftaan wilden, te temmen; doch 't zelve is tegenwoordig geheel vervallen en verwoeft. In den beginne des jaars 1625 wierdt dit fteentje door Charles, ftadvoogdt van Nimwegen, voor de Vereenigde Heren Staten verovert. Hier digt by ftaat het klooster *Mariënwater*, mitsgaders het nonnenklooſter van de Cifterciënzer orde *Graventhal*, of *Gravendal* genaamt, wel eer gebouwt door Otto den III, grave van Gelder, 't welk tegenwoordig het *Nieuweklooſter* genoemt wordt. *Hopp. Befchryving van 't hertogdom Kleef. Preuff. Staats Geogr. Tromfd. Tefchenmacher Annales.*

GOCHSHEIM, een Wurtembergfche ftadt en ambacht, op de grenzen van de Palts gelegen, de welke in den beginne den keurvorft van de Palts toebehoorde, maar door den Roomfchen keizer in den jare 1504 keur-Palts ontnomen, en aan Bernard, grave van Eberftein, als een mannelyk leen gegeven is. Na dat de graven van Eberftein met Cafimir, den laatften van dat geflacht, uitgeftorven waren, verviel Gochsheim aan Wurtemberg, en wierdt aan hertog Frederik Auguftus van Neuftadt overgelaten, die, behalven deze, ook de allodiale goederen erfde, vermits hy de dochter van den laatften grave van Eberftein, Albertina Sophia, ter gemalinne hadt. Deze Frederik Auguftus heeft te Gochsheim eene nieuwe kerk laten bouwen. *Ephemer. Hiftor. Wurtemberg. ad an.* 1504. *Europ. Herold.*

GOCIANO, eene oude ftadt op 't eilandt Sardinië, in de provincie Lughodori, aan de rivier Thyrfo, tien mylen van Algher ten Ooften, hebbende een kafteel. Zy is de hoofdftadt van een graaffchap van dien naam. *Maty Dict.*

GOCLENIUS (KOENRAAD) wierdt in den jare 1455 in Weftphalen geboren, en in het collegie te Loven door Jeronymus Buslidius aldaar opgerecht, de eerfte hoogleeraar van de Latynfche tale, alwaar hy 20 jaren geleeraart heeft. Hy was ook kanunnik te Antwerpen, en ftierf den 25 January des jaars 1539. Onder zyne fchriften vindt men *Scholia in Tullii Officia; Luciani Hermotinus, five de Sectis Philofophorum*; enz. *Erafmus de Ciceroniano p.* 18. *it. epift. l.* XVII. *n.* 7. *Miræus Elog. Belg. Andreas Bibl. Belg. Adami vit. Philof. Swertius Athen. Belg. p.* 179.

Men ziet zyne tombe nog in de S. Pieterskerk te Loven, met dit opfchrift:

CONRADUS *jacet hic* GOCLENIUS, *alter* ERASMUS
Ingenio, lingua, moribus atque ftilo. &c.

Hy is ook een vriendt van Erafmus geweeft, en Petrus Nannius deedt eene lykreden over hem.

GOCTIUS *van Ariminis*. Zie BATTAGLIA.

GODAN. Zie GODDAN.

S. GODARD, aartsbiffchop van Rouaan, geboren te Salence, een dorp in Pikardië, eene myl van Nojon, ten tyde van koning Meroveus. Zyn vader wierdt genaamt Nectar, was een Franfch edelman. een van de doorluchtigften van 't hof, en zyne moeder, die Pratagia heette, ftamde af van het oude geflacht der Romeinen, die zich in Gallië ter neder gezet hebben. Godard zyne ftudiën voleindigt hebbende, ontfing de priefterorde uit handen van den biffchop van Vermand, die eertyds de hoofdftadt van 't Vermandois was. Eenige jaren daar aan wierdt hy aartsbiffchop van Rouaan, op 't laatft der V eeuwe. Hier komende vondt hy 'er vele afgodendienaars, waar op hy met yver zich toeleide om hen te bekeeren, makende hen byna alle tot rechte Chriftenen. Hy hadt drie merkwaardige voorvallen, die hem in de kerkelyke hiftorie beroemd gemaakt hebben. Het eerfte was, dat hy nevens S. Remigius, S. Vaaft, en S. Menard, zyn broeder, zyn vlyt befteedde om den koning Clovis t'eenemaal te bekeeren. Het twede beftondt daar in, dat hy in den jare 511 op het eerfte Concilie van Orleans, 't welk een van de allerberuchtfte is, dat ooit in Vrankryk gehouden wierdt, mede verfcheen. Hy tekende daar zyn naam met dezen tytel: *Godard, biffchop van de Metropolitaanfche kerke te Rouaan.* Het derde was, dat hy den H. Lo inwydde tot biffchop van Coutances, fchoon de zelve nog maar een kindt van 12 jaren was. Weinig jaren daar na ftierf hy in het jaar 530 den 8 Juny, en zyn ligchaam wierdt in de hoofdkerk aldaar begraven, die heden eene parochie is, voerende den naam van *S. Godard.* Zyn gebeente wierdt daar na overgebragt in de abdy van S. Medard van Soiffons, wierdt in de nieuwe kerk geplaatft in het begin der regering van Karel den Kalen. Men heeft aangemerkt, dat de tweelingen gebroeders, S. Medard en S. Godard, op een en zelven dag geboren, gedoopt, priefters geordent, en tot biffchoppen ingewyd wierden: ja dat zy ook op den zelven dag ftierven, maar dit kan men wel verftaan op den zelven dag van den datum, of van de week, maar niet in een zelve jaar, ten minfte niet van hunne inwyding en doodt; want S. Godard was al eenigen tydt biffchop, eer S. Medard het bifdom van Nojon kreeg, en hy ftierf in het jaar 530, daar zyn broeder eerft in 't jaar 560 overleedt. *Nithard abt van S. Riquier hift. l* III. *Baronius.*

S. GODARD, eertyds *Adula.* Dus wordt een gedeelte van de Alpen in Zwitferlandt genaamt. De vremdelingen, die de wegen niet wel kennen, zyn daar dikwils in levensgevaar wegens de menigvuldige fneeuw, die het rechte fpoor onkenbaar maakt; derhalven dienen zy zich van een lydsman te voorzien. Zie ook ADULA.

S. GODARD, of GOTHARD, biffchop van Hildesheim in de X eeuw, kwam ter wereldt in 't jaar 960 in een dorp van Beyeren, omhelfde het monniksleven in de abdy van Altaich in den ouderdom van 31 jaren, en wierdt tegen zyn zin in den jare 997 genoodzaakt het bewindt van abt van dat klooſter op zich te nemen, 't welk hy 8 jaren bediende, vervolgens gebruikt wordende tot verbetering van verfcheide andere abdyen, tot dat men hem in 't jaar 1021, na een goede tucht in gemelde kloofters geftaaft te hebben, tot biffchop van Hildesheim verkoos. Hy ftierf den 4 May des jaars 1039, en wierdt gekanonizeert op het Concilie van Rheims in 't jaar 1131. Zyn leven is befchreven door *Wolfer*, een leerling van hem. Men vindt het by *Bollandus. Baillet vies des faints.*

GODDAM, GODAM, of WODAM, een Engelfchman, leefde omtrent den jare 1130, en fchreef aanmerkingen over de vier boeken van den Meefter der Spreuken. *Konig Bibl.*

GODEAU, (ANTONY) biffchop van Graffe, en naderhandt van Vence, gefproten uit een der befte geflachten van de ftadt Dreux; was van jongs af zeer geneigt tot de poëzy, en flaagde daar uitnemende in; wierdt een van hen, die gelegenheit verfchaften tot oprechting van de Franfche akademie, vergaderende by den here Conrard, om daar hunne ftudiën te polyften door 't lezen van 't geen zy gemaakt hadden. De neiging van den here Godeau ftrekte meeft tot Chriftelyke gedichten, en hy maakte daar van een begin met eene uitbreiding in vaarzen over het *Hoogliedt.* Dit dichtwerk was zeer heerlyk, en verheven in ftyl, verwekkende hem eene algemene achting. De kardinaal Richelieu, ziende wat eene diergelyke byeenkomft aan de wereldt eerlang zou kunnen geven, ftichtte de Franfche akademie; en ingenomen door de geleerdheit en heerlyke predikatien van Godeau, ftelde hy hem by den koning voor tot het bifdom van Graffe, waar toe hy verkoren wierdt in 't jaar 1636, en ingewyd in de maandt van December des zelven jaars door Eleonorus d'Eftampes, biffchop van Chartres, en daar na aartsbiffchop van Rheims, onderfteunt door Stephanus Fouget, biffchop van Dardanie, en daar na van Marfeille, en Bernard Defpreutz, biffchop van S. Papoul. Zo haaft als hy in zyn bifdom gevefigt was, verbeterde hy verfcheide misbruiken, en hieldt daar eenige fynodale vergaderingen, maakte vele herderlyke onderrechtingen voor zyne geeftelyken, en voerde een kerkelyke tucht in, daar men geen voorbeeldt van gezien hadt. Hy kreeg van Innocentius den X de bulle van vereeniging wegens het bifdom Vence met dat van Graffe, gelyk zyn voorganger Willem le Blank het zelve van Clemens den VIII verkregen hadt. Deze vereeniging was billyk, om dat deze twee bifdommen maar 10000 livres aan inkomften opbragten, en niet meer dan dertien parochiën onder zich hadden, en de fteden van Graffe en Vence niet meer dan drie mylen van elkander leggen: maar gemerkt hebbende, dat de inwoners en de geeftelyken van Graffe zich tegen deze vereeniging kantten, wilde hy liever van zyn recht afftaan, dan daar proces over voeren, vergenoegende zich met de kerk van Vence. Hy was tegenwoordig in de vergadering der geeftelyken, te Parys gehouden in de jaren 1645 en 1655, waar in hy met kracht de biffchoppelyke waardigheit en de zuiverheit der zedelere tegen des zelfs beftryders verdedigde. Hy fleet verder de reft van zyne dagen in zyn bifdom, gedurig bezig, 't zy in 't doen van huisbezoeking, 't zy in 't prediken, lezen of fchryven, 't zy in 't verbeteren van kerkelyke en wereldlyke zaken, zyn bifdom rakende. Hy wierdt overvallen van een beroerte den 17 April op Paafchdag in 't jaar 1672, en ftierf te Vence den 21 van de zelve maandt, oud 67 jaren.

De bezigheden van zyn bifdom hebben hem niet belet een groot getal treffelyke Franfche werken, zo wel in rym als in onrym, te bewerken. Het voornaamfte is zyne *Kerkelyke Gefchiedenis* in drie ftukken in folio, het welk de eerfte maal uitkwam in den jare 1653, bevattende eene gefchiedenis van de VIII eerfte eeuwen. Hy werkte aan 't vervolg van deze Hiftorie, en zyne fchriften zyn in de handen van een biffchop in Vrankryk; maar vermits de zelve niet voltooit waren, heeft men ze niet in 't licht gegeven. Men is aan den here Godeau verplicht, dat hy de eerfte geweeft is, die in 't Franfch een kerkelyke gefchiedenis, zeer net en aangenaam om te lezen, heeft in de wereldt gebragt, fchoon verfcheide wakkere verftanden over die ftoffe geblokt hebben. Nog heeft hy gefchreven: *Uitbreidingen over de brieven van den Apoftel Paulus* en andere; *uitleggende overzetting van het Nieuwe Teftament.* By deze werken moet men voegen *Bedenkingen over den brief van den H. Paulus aan de Hebreën.*

breën. Ook heeft hy geschreven het *leven van den H. Paulus*; van *S. Augustinus*; van *S. Karel*; *Den lof van alle bisschoppen, die in alle de eeuwen van de kerk gebloeit hebben, en uitgemunt in heiligheit en geleerdheit*; *Zedekundige en Christelyke werken*; *Leerredenen op de feesten zondagen door 't gansche jaar*. Zonder van zeer vele andere kleine werkjes te spreken. Ook heeft hy de Psalmen Davids in Fransche vaarzen overgezet. Maar behalven dat hy byna van een iegelyk geprezen wordt wegens zyne dichtkunde, heeft de Jesuit Vavassor een schimpig werkje laten uitgaan, onder den tytel van *Godellus an Poëta?* Dit stukje vindt men by zyne werken te Amsterdam nagedrukt. Daar is nog een werk in de wereldt van Godeau, 't geen in 't jaar 1709 gedrukt wierdt, dat is: *Christelyke zedeleer, of onderwys voor alle geestelyken en priesters in 't bisdom van Vence, en ook zeer nut voor andere bisdommen*. In 't jaar 1713 gaf men te Parys by Etienne zyne brieven in 't licht. *Sammarth. Gall. Christ. Pellisson Hist. de l'academie Françoise. du Pin Biblioth. de Aut. Ecclesiastic. XVII Siecle.*

GODEBALD, of GODEBALDUS, ook wel GODEVALDUS genoemt, XXIV bisschop van Utrecht, was een geboren Vries, en de opvolger van Burchardus in den jare 1112. Hy heeft den naam van een Godvruchtig, deugdzaam, zachtmoedigen voorzichtig man geweest te zyn. Hy was ten tyde van Bernardus, abt van Klaarval, zo vermaard door de strenge onderhouding der klooster-regels, en verdreef door zyne vrybortige strafheit in het berispen der ongebondenheden de Reguliere kanunniken te Middelburg in Zeelandt, om dat ze alles versmulden en verslempten, in welker plaats hy Norbertyner monniken van Antwerpen ontboodt. En deze abdy, door Godebaldus aldus hervormt, is naderhandt door Wilhelm, Roomsch koning, en graaf van Hollandt, als van nieuw opgebouwt, wordende door de wandelinge de abdy van S. Niklaas genoemt. Aan de kanunniken der kerke van S. Marten te Utrecht heeft hy de kerk en het dorp, nu de stadt, Medenblik, met de offerhanden en proostdy van West-Vrieslandt, en al het geen daar toe behoorde, in den jare 1118 geschonken, en daarenboven verscheide giften aan de Utrechtsche kerke gedaan. De opene brieven dien aangaande zyn by *Beka* en *Heda* te vinden. Daarenboven heeft hy op eene moerachtige plaats onder het gebiedt van Utrecht, duizend schreden van de stadt af, eene abdy gesticht voor geestelyke mans-en vrouwspersonen ter eere van de maagdt Maria, en van den martelaar Laurentius, naar den regel van S. Benedictus, welke abdy voor dezen, wegens de strenge tucht, de kerk van de orde genoemt zou zyn geweest. Uit de zelve is *Rupertus*, naar het schryven van *Trithemius*, om zyne uitnemende geleerdheit in de H. Schrift, tot de regering der abdy van Duits beroepen. Deze abdyen van Oostbroek en het vrouwenklooster (zo als de papieren, rakende de stichtingen der collegien en der kloosteren van het Utrechtsche sticht getuigen) zyn door de ridders *Herman* en *Diderik* eerst begonnen; naderhandt in het jaar 1122 door de keizerinne Machtildis met inkomsten voorzien, en door den bisschop Godebaldus bevestigt. Hy heeft de Reguliere priesters uit het klooster van Staveren gejaagt, om dat zy te wulpsch en ongebonden leefden, en twaalf monniken uit Oostbroek in hunne plaats gezonden. Ook heeft hy Anselmus, abt van Egmondt, die de goederen der abdye deerlyk verkwistte, en zyne onderhorige monniken door zyne al te ruime regering ontstichtte, van zyn ampt afgezet.

In zynen tydt, te weten in het jaar 1122, of 1123, is overleden Floris de Vette, graaf van Hollandt, die in het broederschap der Utrechtsche kerke was geschreven; of, gelyk *Heda* spreekt, die door eene broederlyke liefde met de Utrechtsche kerke vereenigt was: want het wierdt eertyds voor een gunst en voor een Godvruchtigheit gerekent, in de broederschappen of Godvruchtige maatschappyen aangeschreven te worden, gelyk de oude gedenkschriften duidelyk getuigen. Zelfs de grootste vorsten hielden zich daar door niet verkleint: ja de keizers zelfs lieten zich onder de Utrechtsche kanunniken opschryven: zo als blykt uit een keizerlyke proeve in de Domkerke van Utrecht, waar van de openbrief by *Heda* staat aangehaalt.

Als Petronella, weduwe van graaf Floris, de regering voor haren zone Diderik den VI waarnam, heeft zy, volgens de getuigenis van *Stokius* en *Ubbo Emmius*, by haar kasteel in Rhynsburg ter eere van de H. Maagdt en van den martelaar Laurentius eene abdy voor de geestelyke maagden van S. Benedictus orde gesticht, waar op deze vaarzen van den gemelden Stokius zien:

Ende was te Rynsburg begraven,
Dat zy stichtte met hare haven,
In de eere der moeder ons Heeren,
Aldaar legtze nog met eeren.

Een oud bordt, het welk over 150 jaren pleeg te hangen in de S. Pieterskerk te Leiden, getuigt, dat de zeve kerk onder dezen Godebald gewyd is geweest. Onder hem is 'er ook eene kerkvergadering te Frislaar in Duitschlandt gehouden, daar hy, volgens het schryven van *Gobelinus*, tegenwoordig is geweest. By zyn leven, te weten in den jare 1119, is 'er nog eene vergadering gehouden te Rheims, die door Gelasius eerst begonnen, en naderhandt door Calixtus den II voltrokken is, tegen het inhuldigen der bisschoppen door een leken handt, en tegen Henrik den V, die dit inhuldigen trachtte in standt te houden. Het banvonnis is aldaar met eene plegtige statie gevelt tegen den keizer Henrik, die van de Italianen de vierde en de jongste, en van de Duitschers de vyfde genoemt wordt. Op dezen tydt heeft de gemelde paus Calixtus de II, op het verzoek van Godebald, aan hem en zyne nazaten het dragen van den bisschoppelyken myter, *tot meerder gezag van de hem toebetrouwde kerke*, zo als de woorden van de pauslyke bulle luiden, toegestaan. Gedurende zyne regeringe was 'er rust tusschen Hollandt en het Sticht; maar binnen de stadt Utrecht zelf ontstondt eene grote opschudding. Namentlyk, in den jare 1121, of, volgens *Ursper-gensis*, in den jare 1123, vierde de bovengemelde keizer Henrik het feest van Kersmis binnen Utrecht, wanneer tusschen des zelfs bedienden en die van den bisschop een zwaar krakeel ontstondt, het welk zo hoog liep, dat de zelve niet alleen zamen handgemeen wierden, maar byna de gehele stadt op de been raakte, in welk gevecht verscheiden sneuvelden: doch de keizerschen hadden de overhandt, en de bisschop Godebald, met de zynen in de S. Martenskerke gevlucht zynde, wierdt gevangen genomen, als of hy handdadig aan dit krakeel was geweest, en bygevolg schuldig aan gekwetste hoogheit. Hy bleef byna tot de doodt des keizers gevangen, en wierdt eindelyk, op de voorspraak van vele grote heeren, na veel moeite, mits betalende eene merkelyke somme gelds, ontslagen. De gemelde keizer niet lange daar na overleden zynde wierdt door Lotharius den II opgevolgt. Deze ontnam den bisschop van Utrecht Ooster-en Westergoo, en schonk het zelve aan zynen neef, den grave van Hollandt. Godebald, te vredelievende om 'er het harnas om aan te trekken, zag deze onrechtvaardigheit met goede oogen aan. Ook is het gezegde landt in vervolg van tydt door keizer Koenraad den III, opvolger van Lotharius, den Hollandschen graven weder ontnomen, en aan de Utrechtsche kerke gehecht. Godebald, met eene ziekte bezocht zynde, en de zelve de overhandt nemende, liet zich naar het klooster Oostbroek brengen, en trok daar het monnikenkleedt aan. Hy kwam ook aldaar te overlyden op den 4 November des jaars 1128, na dat hy de bisschoppelyke waardigheit vyftien jaren lang bekleed hadt. *Beka & Heda in Hist. Episc. Ultraj. Abbas Urspergensis in Chron. Batavia Sacra II Deel.*

GODEFRIED, GODFRIED, GODEFROI, GEOFROI, ook GOTTFRIED, en GEOFREDUS. Alle artykels van deze namen volgen hier onder den eerstgemelden name.

Koning van Jeruzalem.

GODEFRIED *van Bouillon*, bygenaamt *de Christelyke Hercules*, was de zoon van Eustachius den II, grave van Bologne, en Ida, zuster van Gozelo, of Godefroi van Bossu, hertog van neder-Lotharingen, of Brabandt. Hy gaf in zeer vele gelegenheden blyken van zyne onverwinnelyke dapperheit onder de heirlegers van keizer Hendrik den IV, den welken hy in Duitschlandt en Italië met moedt en trouwe diende. Na dat de kruistocht tegen de ongelovigen was vast gestelt in het concilie van Clermont in Auvergne, alwaar paus Urbanus de II zich tegenwoordig bevondt in den jare 1095, bragten de Christen prinssen meer dan 300000 man op de been, en Godefried wierdt als veldheer daar over aangestelt, om het Heilige Landt uit de macht der ongelovigen te rukken. Hier op verkocht hy zyn kasteel van Bouillon aan Orbert, bisschop van Luik, en gebruikte dit geldt tot zyne reize. Wanneer de Grieken zich tegen den optocht van dit heir aankantten, dwong hy den keizer Alexius Comnenus met geweldt hem een vryen doortocht toe te staan, en aan zyn heir mondkost te bezorgen, onder belofte, dat deze vorst de grootste veroverde plaatsen met zyne eigene benden zou bezetten. In 't jaar 1097 sloeg hy den Turkschen keizer Solyman, veroverde Niceen na een beleg van een maandt, daar na Antiochië, en bragt in een vierendeel jaars Lycaonië, Cilicië, Syrië, en 't Comageensche Mesopotamië onder zyne gehoorzaamheit, waar door de Saracenen zodanig met schrik wierden bevangen, dat de Kalif van Egypten door zyne afgezanten om de vrede liet smeken. In den jare 1099 den 15 July veroverde hy Jeruzalem, en wierdt 8 dagen daar na met algemene toestemminge der legerhoofden tot koning over die stadt en 't gansche H. Landt verkoren; doch wilde geen goude kroon opzetten, noch zich koning van eene stadt laten noemen, daar de Heilandt met een doornekroon gekroont, en zo wreed mishandelt was. Wanneer nu door verscheide afbreuken, die de vyanden hem deden, zyn leger krachtig verminderde, en byna tot op 20000 man gesmolten was, zocht de Sultan van Egypten zyn voordeel daar mede te doen, zendende hem een heir van 100000 ruiteren, en ruim zo veel voetvolk op den hals, die echter geslagen wierden, met verlies van over de 100000 man aan des vyands zyde; zo dat Godefried van Bouillon het gansche Beloofde Landt tot op twee of drie steden na onder zyne macht deedt bukken. Maar hy genoot slechts weinig tydt de vrucht van zo vele overwinningen; want hy overleedt in 't jaar 1100, waar op zyn broeder *Boudewyn* hem in 't gebiedt opvolgde. Zyn twede broeder, de graaf van Bologne, plantte inmiddels zyn stamhuis voort. *Guill. Tyr. l. I. & II. de Bello Sacro. Guibert Gesta Dei per Francos. Baronius Tom. XI. XII. Annal.*

Graven van Anjou, Bretagne, en andere wakkere mannen.

GODEFRIED de I, graaf van Anjou en seneschal van Vrankryk, was de zoon van Fulco den II, bygenaamt de Goede. Hy wierdt *Grisegonelle* bygenaamt, om dat hy zich in een kampgevecht inlatende, een greizen rok over zyne wapenen aantrok, dien men te dier tydt *Gonelle* noemde. Hy deedt ten tyde van Lotharius Vrankryk grote diensten, waar voor hy en zyne erfgenamen vereert wierden met den naam van seneschal van Vrankryk. Hy stierf den 21 July des jaars 987 voor het kasteel te Marson,

en wierdt in de kerk van S. Aubin te Angers begraven. Hy heeft de collegiekerk te Loches doen stichten. By Adelheit van Vermandois teelde hy *Fulco* den III, grave van Anjou; *Maurits*, die in 't jaar 1012 zonder kinderen stierf; *Ermengarda*, de welke in 't jaar 970 met Conan den I, grave van Bretagne, trouwde; *Adela*, of *Blanka*, gemalin van Willem den III, grave van Provence, en *Gerbrich*, gemalin van Willem den II, grave van Angoulême. *Alberic. in Chron. Bourdigne hist. d'Anjou.*

GODEFRIED de II, bygenaamt Martel, graaf van Anjou, en eerste staatsminister van Vrankryk onder koning Hendrik den I, was de zoon van Fulco, bygenaamt Nerra, en van Hildegarda, en kleinzoon van den bovengemelden Godefried Grisegonelle. Hy wierdt geboren in 't jaar 1006. Zyne moeder overreedde hem om met Agneta van Burgundië, weduwe van Willem den V, hertog van Guienne, te trouwen. Maar terwyl hy nog jong was, diende hem het geluk al in den krygshandel tegen Willem den VI, grave van Guienne en Poitou, dien hy floeg in 't jaar 1035. Hy doodde Eudes, hertog van Gascogne, voor het kasteel Manze, in 't landt van Aunis, in 't jaar 1039, en bevocht op Tibald den III, grave van Champagne, in 't jaar 1044 eene heerlyke overwinning. Koning Hendrik de I nam hem in zynen dienst, vertrouwde hem alle zyne zaken, en bediende zich van zynen raadt. Schoon hem vele nydigen ten hove by den koning zochten zwart te maken, verydelde hy nochtans door zyne trouwheit en deugdt alle hunne aanslagen. Eindelyk een walg van de wereldt krygende, vertrok hy in de abdy van S. Nikolaas te Antwerpen, en stierf aldaar in 't jaar 1060. Hy heeft verscheide geestelyke huizen gesticht, als de abdy van de H. Drieëenheit te Vendôme, Nauzieres, en S. Pieter te Angers. *Alberic. in Chron. Du Haillan & Bourdigné hist. d'Anjou. Autecil hist. des min. d'Etat.*

GODEFRIED de V, bygenaamt *Plantagenet*, graaf van Anjou, was de zoon van Fulco den V, grave van Anjou, en naderhandt koning van Jeruzalem, en van zyne eerste gemalinne Erenburga, die anderen Sibylla noemen, erfgename van Elias, hertog van Maine. Wanneer zyn vader in den jare 1127 naar het Beloofde Landt ging, stondt hy hem de graafschappen van Anjou en Maine af: maar daarenboven wierdt hy ook hertog van Normandië door zyne gemalin Machteld, dochter van Hendrik den I, koning van Engelandt, en weduwe van keizer Hendrik den V. Wegens dit huwelyk wilde hy na de doodt zynes schoonvaders den troon van Engelandt beklimmen, maar wierdt door Stephanus, grave van Boulogne, daar van berooft, (zie STEPHANUS, koning van Engelandt) en stierf den 7 September des jaars 1151, oud zynde 41 jaaren, en nalatende *Hendrik* den II, naderhandt koning van Engelandt. *Godefried* de VI, zyn twede zoon, stierf zonder erven, gelyk ook *Willem*, dien zommigen met Hamelin verwarren, welke laatste zyn bastaardt was. Het leven van Godefried is beschreven, en van Laurentius Bonchellus uitgegeven. *Matthaus Paris. ad an.* 1127. & 1143. *Hoveden. ad an.* 1128. *Rudolf de Diceto abbrev. Chron. p.* 508. *Chron. Andegav. ad ann.* 1151. *Rud. de Diceto p.* 510. *Robert de Monte ad. d. a.*

GODEFRIED de I, graaf van Bretagne, was de zoon van Conan den I, hem opvolgende in het jaar 992. Hy noodzaakte Berengarius, grave van Nantes, hem in dat zelve graafschap te huldigen; stichtte de priory te Livre, en stierf, toen hy naar Rome wilde gaan, den 20 November des jaars 1008. Hy hadt getrouwt Hedwig, oudste dochter van Richard den I, hertog van Normandië, waar uit gesproten is *Alanus* de II, bygenaamt *de Rebru*, graaf van Bretagne; *Eudes* vicomte van Porhoeët, die na zynen broeder Bretagne bestierde, en zeven zonen, die zich in de geschiedenissen berucht gemaakt hebben, naliet; mitsgaders *Adelheit*, abdisse van S. George te Rennes, gestorven in 't jaar 1067. *Odericus Vitalis. Guil. du Jumieges. Du Chesne hist. de Normand.*

GODEFRIED de II, uit Engelandt, of de VII onder de graven van Anjou, bygenaamt de Schone, zoon van koning Hendrik den II van Engelandt, en van Eleonora van Guienne, geboren in 't jaar 1158. Hy wierdt door 't trouwen met Constantia, dochter en erfgenaam van Conan den IV, graaf van Bretagne; stierf te Parys den 19 Augusty des jaars 1186, en legt in de L. Vrouwenkerk begraven. Hy hadt een zoon, *Artus* genaamt, die door zyn oom Johan Zonderlandt ellendig om 't leven gebragt wierdt; en eene dochter, genaamt *Eleonora*, geboren in den jare 1184, en verlooft aan Leopold, des hertogs van Oostenryk zoon. Haar oom, de gemelde Jan Zonderlandt, hieldt haar een tydlang gevangen, en stiet haar toen in een klooster te Bristol, waar in zy in 't jaar 1241 overleedt. *Matthaus Parisiensis. Rogerus Hovedenus. Mattheus Westmonast. du Chesne.*

GODEFRIED, of GODEFROI, de I, derde voogdt van Gelder, was de zoon van Gerlach den I. Hy kwam in 't jaar 937 aan het bewindt. In den aanvang leedt hy veel van de Hunnen, of Hungaren; was zeer zedig en vernuftig, en stierf omtrent het jaar 958, tot grote droefheit der Geldersche onderzaten. Hy hadt ter gemalinne Alyd, dochter van Arnoud, grave van Kleef, by welke hy won zynen nazaat *Wichard* den II, den vierden voogdt van Gelder. Dat de barbarische Hunnen, toen zy Duitschlandt zo verwoestten, ook in Gelderlandt geweest zyn, blykt daar uit, dat midden op de Veluwe in eene broekachtige plaatse, de Ulkermeer geheten, nog heden de overblyfselen of puinhopen gezien worden van een groot kasteel, voor dezen en nu nog der Hunnen schans geheten; desgelyks is 'er een Hunnenschans by den Doorewaardt, om van andere niet te spreken. Keizer Otto, om de gedurige stroperyen van dit woeste volk eens voor al te beteugelen, bragt een machtig heir op de been, waar mede hy hen by Augsburg aantastte, en zodanig sloeg, dat hen sedert de lust tot het stropen verging; in welken slag de gemelde Wichard, zoon van Godefroi, zich ongemeen heldhaftig gekweten heeft. *Pontanus Hist. Gelrica P.* II.

GODEFRIED, de Deen, of Noorman, was de broeder van Siegfried, en heeft met den zelven grote schade in Vrankryk gedaan; maar Karel de Dikke dwong hem te wyken. Siegfried ging met 40000 man te rug, maar Godefried kreeg eene neiging, het zy uit staatsbelang, of Godvrucht, om gedoopt te worden; waar in hem keizer Lotharius op alle wyze behulpzaam was, hem gevende zyne natuurlyke dochter met 80000 ponden gouds, en 't hertogdom Vrieslandt ten huwelyk. Maar naderhandt wierdt de keizer zeer vertoornt op hem, om dat hy zyn schoonbroeder Hugo in den eisch op Lotharingen bystondt. Hier op lokte hem hertog Hendrik de I van Saxen, en Gilbert, aartsbisschop van Keulen, onder schyn van met hem in gesprek te treden, op een eilandtje, in den Rhyn gelegen, en vermoordden hem daar met al het volk, dat hy by zich hadt. Maar Hugo, die op belofte van zekerheit te Joinville gekomen was, wierdt in hechtenis genomen, van zyn gezicht berooft, in de abdy van S. Gal gestoken, en naderhandt naar Prum gevoert. *Regino. Mezeray.*

GODEFRIED, graaf van Holstein. Het eenigste, dat van hem bekend is, (want van zyn geslacht wordt nergens iets gevonden) bestaat daar in, dat hy de Wenden, in 't jaar 1106 in Holstein gevallen zynde, daar wederom uit willende verdryven, en zyn hoop vestende op meerder manschap en bystandt, een boer ontmoette, wiens wyf van de Wenden genomen was, die hem voor een lafhertig veldheer uitscholdt, waar door hy getergt zynde met zyne zwakke benden op den vyandt los ging, maar al vechtende sneuvelde. Na zyne doodt wierdt het graafschap van Holstein aan Adolph den I, uit het Schaumburgsche geslacht, gegeven. *Helmold Chron. Slavon. l.* I. *c.* 35.

GODEFRIED, bygenaamt *Ferole*, graaf van Gastinois, trouwde met Ermgarda van Anjou, dochter van Fulko den IV, by wie hy hadt *Godefried*, bygenaamt met den Baardt, en *Fulko* die door Godefried Martel erfgenaam van het graafschap Anjou wierdt gemaakt. Fulko teelde *Godefried* den V, koning van Jeruzalem, en *Godefried*, bygenaamt *Martel*, den IV van dien naam, grave van Anjou. *Haillan en Bourdigne Hist. d'Anjou.*

KARDINALEN, BISSCHOPPEN, ABTEN, EN ANDERE VERMAARDE MANNEN.

GODEFRIED *van Vendôme*, geboren uit een adelyk geslacht in Anjou, wierdt eerst monnik te Vendôme in het Benedictyner klooster van de H. Drieëenheit, waarom hy de Vendômer genaamt wierdt, naderhandt diaken, en eindelyk abt. In den jare 1093 deedt hy eene reize naar Italië, en bragt paus Urbanus den II, die zich voor den aanhang van den tegenpaus Guibert verbergen moest, een goede somme gelds, waar voor hem deze paus tot priester, en vervolgens tot kardinaal maakte, onder den tytel van S. *Prisca*. In den jare 1095 woonde hy het Concilie van Clermont by, was ook by Urbanus den II zo wel als by des zelfs navolger Pascalis in grote achting. Hy heeft tot ondersteuning van de pausselyke achting twaalf maal over de Alpen gereist, en drie maal is hy gevangen geweest van des paus tegenparty. Jakob Sirmond heeft van hem byeen verzamelt en in 't licht gegeven eenige Brieven, Predikatiën, en 18 kleine werkjes. *Bellarmin. de script. eccles. Sirmond in vita ejus. Sammarth Gall. Christ. T.* III. *p.* 953. *Frisson Gall. purp. Aubery. Cave hist. Litter.*

GODEFRIED, of GIOFRIDI, (JOHANNES) kardinaal en bisschop van Albi, was de zoon van een koopman te Luxueil in 't Franche Comté. Hy wierdt monnik in de abdy van S. Denys, daar na prioor van O. Lieve Vrouwe op 't kasteel Sur Salins, abt van S. Pieterskerk te Luxueil, en vervolgens abt van S. Denys. Philips de Goede, hertog van Burgundië, hadt wegens de goede hoedanigheit van Godefried zo veel achting voor hem, dat hy hem als zyn afgezant naar Rome zondt onder het pausschap van Nicolaus den V, en na zyne te rug komst bisschop van Arras maakte. Deze verheffing kon den hoogmoedt van Joh. Godefried nog niet voldoen, maar hy wist het zo lang te bekuipen, tot dat hy een kardinaalshoedt verkreeg. Koning Lodewyk de XI van Vrankryk ten troon stygende in den jare 1461, hadt zo veel behagen in 't gedrag van dezen man, dat hy hem in de gewigtigste zaken van zyn ryk gebruikte. Pius de II was toenmaals paus, en verlangde zeer, dat de *Sanctio Pragmatica* in Vrankryk wierdt afgeschaft. Vermits nu Godefried het zo verre by den koning van Vrankryk bragt, dat de zelve een bevel uitgaf, waar door de zelve afgeschaft wierdt, maakte de paus hem uit erkentenis in den jare 1461 kardinaal. Aanstonts trok hy naar Rome, om daar den hoedt te ontfangen, en horende, dat het aartsbisdom van Besançon en 't bisdom van Albi opengevallen waren, verzocht hy den paus om die beide; maar deze beweerde, dat zulks tegen de kerkelyke regels streedt; dat hy hem een van beide wel wilde doen erlangen, maar dat hy ze te gelyk niet kon aan een persoon geven: waar op hy het bisdom van Albi koos, om dat het 't meest opbragt. Hy was hier echter gemelyk om, en zocht zulks den paus by alle gelegenheden betaalt te zetten. Ondertusschen bleef de afschaffing van de *Sanctio Pragmatica*, op het verzoek en de vertogen van de universiteit te Parys, nog opgeschort; des zondt de paus den kardinaal Godefried naar Vrankryk, om het eerste bevel des konings te doen standt grypen. Paulus de II vernieuwde dezen last in den jare 1465; maar hy kreunde zich des weinig, en deedt 'er geen moeite om. Men nam de brieven by het parlement te Parys wel aan, maar de procureur generaal Joh. van S. Romain, kantte zich met alle macht daar tegen, en de universiteit deedt den kardinaal verstaan, dat zy op 't naaste concilie zou appelleren,

ren, 't welk ook geregiſtreert wierdt. Koning Lodewyk zondt hem by zynen broeder, en naderhandt in Caſtilië. In den jare 1473 gaf hy hem het gezag over zyn leger tegen Johannes den V, grave van Armagnak, die de ſtadt Lectoure ingenomen hadt, maar na dat de zelve verovert was in zyn eigen huis vermoord wierdt. Weinig tyds daar na geleidde hy het heir naar 't Rouſillon, om Perpignan te belegeren. Maar de kardinaal van Albi, zich kwalyk gevoelende, trok naar Parys, en ſtierf in de priory van Ruili, in 't biſdom van Bourges, den 11 December des jaars 1473. *Gobelin. in comment. Pii l.* XXII. *Gaguinus l.* X. *Monſtrelet tom.* III. *Frizon Gall. purp. Aubery hiſt.*

GODEFRIED *van Alatri*, kardinaal. Zie ALATRI.

GODEFRIED, biſſchop van Amiens, was eerſt een Benedictyner monnik in 't klooſter van S. Quintyn te Perone, naderhandt abt van 't klooſter S. Maria te Nogent, en eindelyk biſſchop van Amiens, met groot genoegen van koning Philips den I en de andere biſſchoppen, in het concilie van Trojes, gehouden in den jare 1104. Zo haaſt hy daar geplaatſt was, toonde hy zyne zorg en yver, dien hy voor zyne kerk hadt, in den brief, den welken hy aan Balderik, biſſchop van Nojon, ſchreef, biddende hem te willen werken aan de hiſtorie van zyne kerk, gelyk hy die van Kameryk en Terouane gedaan hadde. Ondertuſſchen, terwyl hy eene uitnemende zucht voor de eenzaamheit in zyne ziele voedde, vertrok hy naar Clugny, en van daar by de Karthuizers. Maar de aartsbiſſchop van Rheims overreedde hem om het beſtier van zyn verlaten biſdom weder aan te vaarden. Hy ſtierf eindelyk in het klooſter van S. Criſpyn te Soiſſons in 't jaar 1118. Men vindt zyne levensbeſchryving by *Surius*; ook is het zelve opgeſtelt door Nicolaus, een monnik van 't zelve klooſter. *Surius ad. d.* 8. *Novemb. Molanus in Natal. SS. Belg. Robert & Sammarth. Gall. Chriſt. T.* II. *p.* 958.

GODEFRIED, of GODEFREDUS *van Rhenen*, XXVIII biſſchop van Utrecht, wierdt tot deze waardigheit na het overlyden van biſſchop Herman van Hoorn, door toedoen van keizer Frederik den I, bygenaamt Barbaroſſa, dat is Roodbaardt, in den jare 1156 verkoren. De gemelde keizer was onverwacht te Utrecht gekomen om de tweedragt der kanunniken over de verkiezinge te ſtillen, en maakte door zyn gezag, dat Godefried, die domprooſt was, als gezegt is, tot biſſchop verkoren wierdt. Hy wierdt *van Rhenen* genoemt naar het kaſteel Rhenen, het welk naderhandt bemuurt is geworden. Hy raakte niet lang na zyne verkiezinge overhoop met den grave van Hollandt over het bezitten van Ooſter-en Weſtergoo, of Vrieſlandt. De graaf, toen Floris de III van dien name, eigende zich dat ganſche landt toe, en de biſſchop, die 'er ook recht op meende te hebben, ziende, dat hy tegen den grave te kort zou ſchieten, nam zyne toevlucht tot keizer Frederik den I, die het verſchil op billyke voorwaarden heeft bygelegt. Wanneer de regenten van Utrecht in den jare 1159 in een plegtig verbondt, tot handhavinge hunner rechten, die zy meenden door de biſſchoppen verkort te zyn, tegen Godefried getreden waren, heeft de zelve den grave van Hollandt te hulp geroepen, die hem daar op meer hulp aanbragt dan hem lief was, en het kaſteel van Woerden, door Godefried aangelegt, met zyne krygsknechten verſterkte, om Utrecht en al het omleggende landt te vuur en te zwaarde te kwellen. Het gezegde krakeel is naderhandt vergeleken door Reinold, biſſchop van Keulen, uit laſt van keizer Frederik den I. Beter dienſt deedt graaf Floris den biſſchop in zynen oorlog met de Drenthenaars, geholpen door den grave van Gelder, van welken oorlog *Heda* en anderen omſtandig ſpreken; en wanneer hy door zyne vyanden op het ſlot te Groningen belegert, en byna gevangen was, wierdt hy door den grave ontzet, wordende de vyanden geſlagen, en Groningen daar op belegert. Deze twiſt, of oorlog, wierdt mede door den biſſchop van Keulen, uit laſte van den keizer Frederik, bygelegt. Het jaar 1170 en de volgende jaren zyn onder zyne regeringe ongelukkig geweeſt door een groot getal van ſchadelyke en droevige ongevallen; en niet alleen is Hollandt, maar ook Utrecht, door een geweldigen watervloedt en door brandt ellendig gehavent. Naar de *oude Kronyk van Egmondt*, *Beka*, de *Rymkronyk* en de *grote Kronyk* getuigen, was 'er nooit diergelyk een vloedt gezien noch gehoort geweeſt. *Junius* meent, dat de landen van Teſſel, Wieringen, en het landt daar omtrent, in dezen vloedt geheel verdronken en in kleine eilandties verdeelt zyn, daar zy te voren vaſt aan Hollandt waren: hoewel 'er zyn, die dit ruim twee honderd jaren later ſtellen. Uit een openbrief van dezen biſſchop Godefried, die in de aantekeningen van *Buchelius* te lezen ſtaat, kan gezien worden, dat het biſdom van Utrecht onder dezen biſſchop groten overlaſt heeft geleden, en op velerhande wyzen verkort is door de heeren van Amſtel. De biſſchop zegt daar, dat zo wel de Utrechtſche kerk, als hy in eigen perſoon, op eene onverdragelyke wyze verongelykt wierdt door Egbert van Amſtel, of, gelyk zy toen geſpelt hebben, van Ameſtelle. Godefried heeft het kaſteel van Rhenen, met zyn overig erfgoedt, aan de Utrechtſche kerke geſchonken, en tot beſcherminge van het biſdom vier ſterke ſloten, of kaſteelen, gebouwt, als tegen de Hollanders dat van Montfoort, tegen de Vriezen dat van Vollenhoe, en, om zyne eigene onderdanen in bedwang te kunnen houden, dat van Woerden, zynde het vierde het huis ter Horſt. Hy is geſtorven den 27 May des jaars 1177, of, als anderen willen, des jaars 1178, in het 21 of het 22 jaar zyner regeringe. Nog anderen ſchryven hem 23 jaren regerens toe. *Buchelius*, over *Heda* ſchryvende, verhaalt, dat hy zo groot van ligchaams geſtalte is geweeſt als een reus, en dat men zulks bevonden heeft uit zyn bekkeneel, en uit zyne andere gebeentens, die in den jare 1580 uit het graf wierden gehaalt. *Heda & Beka in Hiſt. Epiſc. Ultraj. Oude Holl. Kronyk. Batavia Sacra* II *Deel.*

GODEFRIED *van Langres* wierdt monnik te Clairvaux, en in 't jaar 1119 tot eerſte abt verkoren van Fontenay, in het biſdom van Autun. Naderhandt wierdt hy tot biſſchop van Langres verkoren in 't jaar 1138. Uit zucht tot de eenzaamheit keerde hy in 't jaar 1161 te rug naar Clairvaux, alwaar hy in 't jaar 1165 ſtierf. *Manriquez. Henriquez. Karel de Viſch.*

GODEFRIED, abt van Clairvaux, leefde in de XII eeuwe, was een leerling van Abelard; vervolgens wierdt hy monnik te Clairvaux, geheimſchryver van S. Bernard, en daar na abt van Igni, in het biſdom van Rheims, volgende na Faſtreda in de abdy van Clairvaux in 't jaar 1162. Hy vertrok in 't jaar 1175 naar Foſſa Nova in Italië, daar hy abt van wierdt, en vervolgens van Hautecombe, alwaar hy ſtierf in 't einde der zelve eeuwe. Hy ſchreef de drie laatſte boeken van 't leven van S. *Bernard*: ook heeft hy verſcheide redenvoeringen opgeſtelt over de woorden, die de Heere Chriſtus met Petrus hadde, die onder de werken van S. Bernard, ten minſte verſcheide plaatſen uit de werken van dezen abt, te vinden zyn: en verſcheide verhandelingen en Predikatiën, die nog niet gedrukt zyn: maar zyn werk over het *Liedt der Liederen*, en het leven van S. *Pieter van Tarentaiſe*, zyn op de perſſe bragt. De kardinaal Baronius heeft van dezen Godefried een brief uitgegeven, dien hy aan Hendrik, kardinaal biſſchop van Albane, ſchreef tegen Gilbert de la Porree, dien P. Mabillon ook in zyn werk heeft ingelaſcht, mitsgaders een brief aan Josbert over een ſermoen van den zelven ſchryver. 't Is de zelve Godefried, dien Trithemius noemt *Godefroi van Auxerre*, en dien hy eene verhandeling tegen Pieter Abelard, eene uitbreiding over de *Transſubſtantiatie*, en verſcheide andere brieven toeſchryft. *S. Bernard. Trithemius de ſcript. Eccl. Mabillon Oeuvres de S. Bernard. du Pin Bibl. des Aut. eccl.* XII *Siecle.*

GODEFRIED, *van S. Omer*, metgezel van Hugo Paganus en nog zeven anderen, die in het jaar 1118 de orde der Tempelheeren oprechtten. Deze negen perſonen wierden op de wyze der Reguliere kanunniken ingewyd, en deden belydenis de drie monniksgeloften te zullen houden, gelyk als onder het beſtier der patriarchen van Jeruzalem geſchiedde. Balduinus de II gaf hen een huis, alwaar wel eer de tempel Salomons geſtaan hadt, waar van daan zy den naam van Tempelheeren bekwamen. Wanneer deze Godefried ſtierf is onbekend. *Guill. Tyr. hiſt. B. Sacr. l.* XXII. *c.* 7. *Jacob. de Vitriaco l.* I. *c.* 65.

GODEFRIED, een Benedictyner monnik uit Spanje, leefde omtrent den jare 1096, en ſchreef de geſchiedenis zyns tyds, die door Hieronymus Surita in 't licht is gegeven, en opgedragen aan Antonius Auguſtinus, aartsbiſſchop van Terracena.

GODEFRIED, een ander Spaanſch monnik van S. Benedictus orde, ſchreef 4 boeken van de overwinningen in Sicilië, Kalabrië en Apulië door Robert Guichard. Dominicus Portaneri gaf dit werk in 't licht, en men heeft IV ſtukken van dezen ſchryver wegens de geſchiedeniſſen van Spanje.

GODEFRIED *van Beaulieu*. Zie BEAULIEU.

GODEFRIED, bygenaamt van Cornwall, een Engelſchman, en Carmeliter monnik, was in den jare 1320 in achting, ſchreef over den Meeſter der Spreuken; over de Ariſtoteliſche wysbegeerte; een tractaat tegen *Gilbert de la Porree*, en een ander tegen *Gerard van Bologne*, die zyn generaal was. Deze laatſte wilde eenige verandering onder zyne orde in Engelandt maken; maar Godefried kantte zich daar tegen. Men zegt, dat men hem ook den bynaam van SOLENNIS, of DOCTOR SOLENNIS, gaf; dat hy Doctor te Oxfordt en daar na te Parys is geweeſt, en ook onder den naam van *Godefridus Cornubienſis* bekend was. *Pitſeus de ſcript. Angl. Lucius Bibl. Carm.*

GODEFRIED *van Monmouth*, bygenaamt *Arthurus*, verliet zyn biſdom wegens de onluſten, die in Walles ontſtonden, en week by Hendrik den II, koning van Engelandt, die hem het beſtier van de abdy Abendon opdroeg. In het concilie van Londen in 't jaar 1175 liet de geeſtelykheit van S. Aſaph door den aartsbiſſchop van Kantelberg voorſtellen, of men Godefried niet weder naar zyn biſdom kon doen keren, of anders een ander in zyn plaats ſtellen; maar de abt hadt geen luſt om daar weder heen te gaan; dus wierdt hem het een en 't ander benomen, en hy bleef zonder tytel. De Centuriatores van Maagdenburg zeggen, dat hy ten tyde van den Eerwaarden Beda leefde, en dat zyne verdienſten hem onder de kardinalen een plaats verſchaften; maar de Engelſche ſchryvers zyn van dat gevoelen niet. Hy gaf eene hiſtorie van Groot-Britannië in 't licht, en het leven van den koning *Arthur*: 't welk de reden is, dat Guilliam Neubridge, Mojanus, Copus, Poſſevinus, Baronius, enz. hem ſtellen onder het getal der fabelſchryveren, doch alle zyn ze van geen een gevoelen. Ponticus Virunius, die een kort begrip van zyne geſchiedeniſſe heeft gemaakt, en anderen, pryzen hem. Behalven de geſchiedenis der Britten ſchreef hy: *de Exilio Eccleſiaſticorum*; *de corpore & ſanguine Domini*; *Carmina diverſi generis*; *Commentaria in prophetias Merlini*; *in fragmentum Gildæ lib.* I. enz. *Baleus & Pitſeus de ſcript. Angl. Geſnerus & Simler Bibl. Voſſius de hiſt. Lat. l.* II. *c.* 52

GODEFRIED, biſſchop van Chartres in de XI eeuwe, was tegenwoordig op het concilie van Sens in 't jaar 1080. Hy wierdt afgezet door Hugo, biſſchop van Die, legaat van den H. ſtoel; maar zynde te Rome gaan klagen over dezen hoon, en zich voor Gregorius den VII van de Simonie, of dat hy anderen hadt laten omkopen, om tot die waardigheit te geraken, daar hy mede beſchuldigt wierdt, door een eedt gezuivert hebbende, wierdt hy op zynen ſetel herſtelt; maar paus Urbanus zette hem weder af, en een anderen in zyne plaats, en hy behieldt niet meer dan een klein gedeelte van zyn biſdom, 't welk van den hertog van Normandië afhing. *Alberic. Chron. ad. an.* 1092. *Greg.* VII.

VII. *regiſtr. l.* V. *Epiſt.* 17. *Greg.* VII. *Reſcriptum inter Analect. Urbanus Papa. epiſt.* 1. *Ivo Carnot Ep.* 6 *&* 8.

GODEFRIED *van Lieves*, biſſchop van Chartres in de XII eeuw, wierdt in 't jaar 1116 tot die waardigheit verheven, en benoemt tot legaat in Aquitanië door Innocentius den II. Hy hadt veel achting in zynen tydt, en was gemeenzaam met S. Bernard, Pieter van Clugny, Godefried van Vendôme, enz. Hy beriep een concilie te Joare, op het verzoek van Stephanus, biſſchop te Parys, tegen die genen, de welke Thomas, prioor van S. Victor, vermoord hadden. Hy ſtierf den 24 January des jaars 1139. Men vindt twee brieven van hem onder die van *S. Bernard*, namentlyk den 46 en 127, rakende het verbodt, dat Stephanus, biſſchop van Parys, hadt uitgeſproken tegen den aartsdiaken van de kerke dier ſtede, en nog een ander tegen Lodewyk den Dikken. *Robert de Monte in Appendice ad Sigebertum. Theobaldus in vita Sancti Guillelmi Chron. Moronac. Lettres & vie de S. Bernard. Pierre de Cluni Epiſt. ad Godefridum. Godefridus Vindocinenſis l.* VI. *ep.* 2. *Martyrolog. Carnotenſe. Du Pin Bibl. des aut. Eccleſ.* XII *Siecle.*

GODEFRIED, prioor van Vigeois, in 't bisdom van Limoges, monnik van 't klooſter van S. Martial te Limoges, en vervolgens prioor van Vigeois, in 't zelve bisdom, wierdt prieſter geordent in 't jaar 1167 door Gerard, biſſchop van Cahors. Hy ſchreef eene Chronyk van de Franſche geſchiedeniſſen, beginnende met het jaar 996 tot aan dat van den jare 1184, die P. Labbé in zyne Nieuwe Bibliotheek aan de wereldt heeft medegedeelt. *Du Pin Bibl. des aut. Eccleſiaſt.* XII *Siecle.*

GODEFRIED *de Dikke*, monnik van Tiron, heeft in 't jaar 1135, geſchreven van het leven van S. *Bernard*, abt van Tiron, aangehaalt door de Bollandiſten op den 14 April. *Du Pin Bibl. des aut. Eccleſ.* XII *Siecle.*

GODEFRIED, of GAUTIER *van Vineſauf*, oorſpronkelyk uit Normandië, geboren in Engelandt, alwaar hy zyne ſtudiën voltrok, en daar op eene reize naar vremde landen deedt, verkrygende door zyn verſtandt veel achting. Hy maakte een werk in zesvoetige vaarzen, 't welk hy aan paus Innocentius den III opdroeg, onder den tytel van: *Nieuwe Poëzy, of kunſt van ſpreken*, en een wegens de *aankweking der bomen*. Deze werkjes zyn gedrukt in het II ſtuk van de hiſtorie van Engelandt te Oxford in 't jaar 1687; een reisbeſchryving van *Richard*, koning van Engelandt, naar 't Heilige Landt, die men daar ook in vindt onder 't leven van koning Richard. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* VII *Siecle.*

GODEFRIED, een monnik van S. Pantaleon te Keulen, leefde in XII eeuw, ſchreef Jaarboeken van 't jaar 1161 tot 1237, die men vindt in de verzameling der Duitſche geſchiedſchryvers, uitgegeven door *Freherus.*

GODEFRIED *van Viterbo*, naar zyn vaderlandt genaamt, leefde onder de keizeren Koenraad den III, Frederik den I en Hendrik den VI, was by den eerſten geheimſchryver, en by den laatſten aalmoezenier. Hy was behalven andere wetenſchappen in de Latynſche, Griekſche Hebreeuſche en Chaldeeuſche talen zeer ervaren, liet ook in zyne veertigjarige reize niet na alle boekzalen en kunſten, daar hy nut uit kon trekken, te doorzoeken, waar uit hy naderhandt zyne algemene Chronyk, of *Pantheon*, zo als hy die noemde, van 't begin der wereldt tot aan het jaar 1186, zamenſtelde, en opdroeg aan Urbanus den III. Martinus Polonus bedient zich voor een gedeelte van dit werk in 't zyne, gelyk hy zelf zegt. Zyn *Speculum Regum, ſeu de Genealogia omnium Regum & Imperatorum à diluvii tempore ad Henricum* VI wordt in de keizerlyke boekzaal te Wenen in handſchrift bewaart. *Trithemius. Bellarminus in Catal. Voſſius de hiſt. Lat. l.* II. *c.* 54. *Lambecius de Bibl. Vindob. l.* II. *c.* 8.

GODEFRIED. Zie GOTHOFREDUS.

GODEFRIEDI, (JOHANNES) geboren te Wemelingen, een dorp op het Zeeuwſche eilandt Zuid-Bevelandt, was een bekwaam rechtsgeleerde in het laatſte der XV en in het begin der XVI eeuwe, en wierdt tot het leeraarſchap in de rechten gevordert in den jare 1484. Hy wierdt vervolgens, te weten den 1 December des jaars 1487, tot hoogleeraar in de rechten op de hogeſchole te Loven beroepen, welk ampt hy met groten lof heeft waargenomen. Zie daar zyn grafſchrift, in het welke de andere waardigheden, door hem bekleed, als mede de tydt van zyn overlyden, worden aangewezen:

Hier legt begraven de Heer
JOHAN GODEFRIEDI,
Te Wemelingen geboren,
Deken van S. Gudulaas-
Kerke te Bruſſel,
Bewaarder van de Rechten
Der hogeſchole van Loven,
Leeraar in beide de Rechten,
Welke wetenſchappen hy
In 't openbaar
Met groten lof
En met geen kleine vrucht
Der toehoorderen
XXXVII *jaren lang*
Heeft voorgelezen.
Een groot liefhebber van de
Gerechtigheit,
En zo mildadig,
Dat hy gene zaak zo zeer
Voor zyn eigen aanzag,
Als het gene hy aan zyne
Vrienden en aan rechte
Armen hadt gegeven.
Volgens dit oude zegwoordt:
Al wat ik gaf dat is het
Myne.
Hy is geſtorven den 12 *October*
in 't jaar MDXXV.

Oudheden van Zeelandt II Deel.

GODEGRAND, biſſchop van Metz. Zie CHRODEGAND.

GODELBERTUS, een Roomſch prieſter, leefde in de VI eeuwe, onder de regering van Anaſtaſius. Hy ſchreef *Allegoriën* in dichtmaat over de ganſche H. Schrift, en meer andere werken. *Sigebert. de ſcript. c.* 23. *Giraldus hiſt. Poët. Dial.* V. *Miræus.*

GODELENE, of GODELIVE, was geboren uit edele ouders in het biſdom van Terouane. Zy trouwde met Berthoud, een Nederlandſch edelman, by wien zy veel moeſt lyden, zo dat zy gedwongen was weder naar haren vader te vluchten, die hem by Boudewyn den VI, grave van Vlaanderen, zyn ſchoonzoon, aanklaagde wegens het ſlecht onthaal, dat hy zyne dochter deedt. Deze zaak geſtelt wordende in handen van Batbod, biſſchop van Nojon en Doornik, doemde Berthoud, dat hy zyne gemalin weder tot zich nemen, en voldoening geven moeſt van 't ongelyk, haar aangedaan. Maar Berthoud liet haar, wederom in zyne macht gekregen hebbende, door twee bedienden verworgen in 't jaar 1070. Zy wordt onder de heiligen geplaatſt op den 6 July. *Baillet. Surius.*

GODELLUS. Zie GODEAU.

GODELMAN, (JOHAN GEORG) een rechtsgeleerde, wierdt den 12 May des jaars 1559 te Deutlingen, een ſteedtje aan den Donauw, drie mylen van Conſtans gelegen, geboren. Zyn vader was aldaar Wurtembergſche amptman. Hy leide de gronden der geleerdheit te Stutgard, en naderhandt te Tubingen, alwaar hy in 't jaar 1574 baccalaureus, en 1576 magiſter wierdt. Naderhandt leide hy zich op de rechtsgeleerdheit, en deedt met Jacobus Andreas eene reis naar Saxen, alwaar hy te Wittenberg Mattheus Weſenbecius en Joachim van Beuſthoorde, las ook voor eenigen van adel over de *Inſtituten.* Van daar trok hy naar Roſtok en Coppenhagen, maar keerde weder naar Roſtok, daar hy de Inſtituten onderwees, en wekelyks een redenſtrydt hieldt; reiſde hier van daan naar de Elzas en Zwitſerlandt, en wierdt in 't 21 jaar zyns ouderdoms te Baſel Doctor in de Rechten. Van daar ging hy naar de graafſchappen Mompelgard en Burgundië, en keerde eindelyk over Baſel en Tubingen te rug naar Roſtok, alwaar hy in 't jaar 1581 hoogleeraar in de Rechten wierdt, en met de dochter van David Chytræus trouwde. Hier op wierdt hy als hofraadt naar Dreſden beroepen, en in verſcheide verrechtingen aan het keizerlyke hof gebruikt, alwaar hy ook een wapenbrief nevens een diploma, of openbrief, als Paltsgraaf kreeg. Hy ſtierf eindelyk den 20 Maart des jaars 1611 te Dreſden. Onder zyne ſchriften zyn voornamentlyk bekend zyn tractaat *de magis, veneficis & Lamiis, deque his rectè cognoſcendis & puniendis. Cruſius Annal. Suev. Taubmanni Schediasmata poſthuma. Adam. Vitæ. J. C.*

GODEN, (HENNIG) geboren te Havelberg in de Prignitz, was hoogleeraar in de rechten te Erfurt, en kanunnik van de kerke van S. Maria. Van daar wierdt hy door keurvorſt Frederik den III van Saxen naar Wittenberg beroepen, alwaar hy niet alleen de rechtsgeleerdheit onderwees, maar ook tot prooſt en opziender van de hervormde akademie aangeſtelt wierdt. Hy ſtierf den 21 January des jaars 1521. Men heeft van hem *proceſſus Judiciorum; conſilia;* enz. *Adami Vit. J. C.*

GODESCHALK, of GODESCHALCUS, zoon van Udo, koning der Obotriten, was in 't klooſter S. Michiël te Luneburg in den Chriſtelyken Godsdienſt opgetrokken, verliet den zelven echter na zyns vaders doodt, en rechtte in Holſtein grote ſchade aan. Hy toonde naderhandt evenwel weder nieuwen luſt tot het Chriſtendom; maar eer hy daar opentlyk belydenis van deedt viel hy in handen der Saxen, die hem eenigen tydt gevangen hielden. Na dat hy zyne vryheit weder bekomen hadt, trok hy naar Denemarken by zyns vaders broeder Ratibor, die zich terwyl de regering aangematigt hadt, en in een veldſlag tegen de Denen ter neder gevelt wierdt in 't jaar 1042. Hier na liet hy zich yverig gelegen leggen om de Wenden tot het Chriſten gelove te brengen; waar door hy veroorzaakte, dat zy hem in 't jaar 1066 het leven benamen, en zyne gemalin nakend uitgekleed hebbende ten lande uit joegen. Hy liet twee zonen na, als *Butuen*, of *Bucco*, en *Hendrik*, waar van de laatſte de kroon behieldt, maar de eerſte verſlagen wierdt. *Crantzii Vandal. l.* III.

GODESCHALCUS, diaken een kanunnik te Luik, leefde in 't jaar 770, en ſchreef, op 't verzoek van Agilfried, zyn kerkvoogdt, het leven van *S. Lambert*, die ook biſſchop van Luik geweeſt was. *Molanus de ſcript. Belg. Deſſelius Bibl. Belg.*

GODESCHALCUS, een Benedictyner monnik in de abdy van Orbay, gelegen in het biſdom van Soiſſons, heeft in het klooſter Reichenau onder den abt Taton de gronden zyner ſtudiën gelegt, en daar in zo toegenomen, dat hem de naam van *Fulgentius* wierdt gegeven. Inzonderheit heeft hy S. Auguſtinus werken zo vlytig gelezen, dat hy daar uit ganſche bladen van buiten kon opzeggen. Wanneer na 't afzetten van Ebbo de biſſchoplyke ſetel te Rheims ledig ſtondt, wierdt hy van den koorbiſſchop Rigbold tot prieſter geordent, hoewel dit van Rothad, biſſchop van Soiſſons, zeer kwalyk genomen wierdt. Godeſchalk deedt in het jaar 847 eene reize naar Rome, en na dat hy Italië, Dalmatië en Pannonië doorgereiſt hadt, keerde hy in het volgende jaar te rug. In dezen tocht hieldt hy zich eenigen tydt op by zekeren graaf Eberhard in Italië, waar door hy gelegenheit kreeg om met den biſſchop van Verona, Notingus, in geſprek te komen over ver-

verfcheide ftellingen en geloofsftukken, als over de predeftinatie, of voorbefchikking Gods, de vrye wil, en de volftrekte verwerping en genade Gods, beveftigende, dat Godt al voor de grondlegginge der wereldt de uitverkorenen tot de eeuwige zaligheit gefchikt, en de verdoemden van de zelve uitgefloten hadt; dat Chriftus voor deze laatften niet geftorven was, enz. Dit veroorzaakte vele ftrydigheden; want Remigius, Ratramnus, Prudentius, en anderen, hielden 't met hen, daarentegen waren Rabanus, Hincmarus, Johannes Scotus, en anderen van een ander gevoelen. In het jaar 848 in October wierdt door den aartsbiffchop Rabanus te Ments een fynode aangelegt, op het welk Godefchalcus de lere, in zeker hoofdftuk van Auguftinus vervat, overgaf, 't welk, naar 't gevoelen van Rabanus, ftreedt tegen de mening der kerkvaderen, maar wierdt echter op dit fynode als een ketter gedoemt, en aan den aartsbiffchop Hincmarus van Rheims overgegeven, als aan zyn rechter en kerkvoogdt, en moeft een eedt doen van nimmer weder in Duitfchlandt te zullen komen. Hincmarus hieldt hier op een fynode te Chierfi, of in de oude ftadt Carifiacum, in den jare 849, waar in Godefchalcus wederom gedoemt, van zyne priefterlyke waardigheit ontbloot, gegeeffelt, en zyn gefchrift, 't welk hy tegen Rabanus opgeftelt hadt, in 't vuur geworpen wierdt; en op dat hy zyne leerftukken niet verder onder de menfchen zou brengen, wierdt hy in een klooster als in eene gevangenifle vaftgezet. Hy vondt echter middel om aan verfcheide voorname mannen, zyne zaak aanklevende, te fchryven. In 't jaar 855 hieldt Remigius, aartsbiffchop van Lion, een fynode te Valence, waar in eenige kanons ten voordele van Godefchalcus verhandelt wierden, die wel in den grondt met het fynode van Chierfi overeenkwamen, maar waar van de uitdrukkingen met wat meer glimp tegen Godefchalcus voorgeftelt wierden. Hincmarus deedt hier op zyn beft om Godefchalcus tot andere gedachten te brengen, maar alles was te vergeeffch; want hy bleef ftandvaftig by zyn gevoelen, zeggende, dat hy zich het oordeel Gods wilde onderwerpen, en zich in een vat kokend water of brandende pik laten fteken, hopende daar door een blyk van de zekerheit zyner lere te geven, en anderen het zelve te doen geloven. Na dat hy 21 jaren in de gevangenis opgefloten was geweeft ftierf hy omtrent den jare 870, en wierdt hem op zyn uiterfte het Sakrament en na zyne doodt een Chriftelyke begravenis geweigert. *Bertin Annal. Hildesheimenf. Annales Fuldenfes. Chron. Hirfaug. ad an.* 848. *Hincmarus de prædeftinatione. Servatus Lupus epift. tom.* VIII *Concilior. Mauguinus in vind. prædeftin. & gratiæ Tom.* III. *Parif. an.* 1650 *edit. Ufferius in hift. Godefchalci ann.* 1631. *Dublin. edit. in* 4. *waar in de auteur Godefchalcus verdedigt. Cellotius hift. Godefchalci. Voffius & Norifius hiftoria Pelagiana. Baron. tom.* X. *ad an.* 848 *&* 855. *Pagi Critica in Baron. tom.* III. *ad an.* 848. 849. *n.* 6 *feq.* 850. *n.* 7 *feq* 855. *n.* 1 *feq. Mabill in præfat. ad p.* II. *fec.* 4. *Bened. c.* 2. *Natalis Alexandr. hift. eccl. P.* II. *fec.* IX. *&* X. *Differt.* 5. *Cave hift. Litter. p.* 371. *Sagittarius Introd. ad. hift. Ecclef. p.* 970.

GODEVAART, met den Bult. Zie GOVERT.

GODEWYK (MARGARETA) wierdt den 31 Augufty des jaars 1627 te Dordrecht, alwaar haar vader in dienft van de Latynfche fchool was, geboren. Zy, van de milde natuur met veel vernuft befchonken zynde, was zonderling ervaren in de Griekfche, Latynfche, Franfche en Engelfche tale; begrypende mede de Hebreeufche boekftaven, en rymde geeftig op dichtmaat. Zy wift kunftig met de naaldt te ftikken landfchappen, hoven, huizen, bloemen, en allerlei flag van fcheepsgevaarten, gelyk ook alles door olie en waterverwe kunftig af te malen; tot welke penceeloeffening zy Nikol. Maas tot onderwyzer gehad heeft. Zy wift ook geeftig met de pen en potloot alle werken pryffelyk te verbeelden; kon ook geeftig op glas fchryven, en verftondt zich de maatzang en klavecimbelfpel. Daarenboven begreep zy ook de hemelloopkunde, enz. Zy ftierf te Dordrecht den 2 November in het jaar 1677. *M. Balen Befchryv. van Dordrecht p* 203.

GODEWYK, (PIETER VAN) een zoetvloeiend dichter, was geboren te Dordrecht, en overleedt den 11 Augufty des jaars 1669, oud 76 jaren, zes maanden en 6 dagen. Hy heeft de volgende rymftukken nagelaten: *Zegekrans op de overwinninge van Breda, en dankzegging over de zelve, in den jare* 1637; *Zegevlag op de overwinninge van den Ed. zeeheldt Marten Herpertsz. Tromp, in den jare* 1639; *Lykklagt over de doodt van Henrik Cafimir, graaf van Naffau, ftadhouder van Vrieflandt, in den jare* 1640; *Lof op de geboorte onzes Heeren Jefu Chrifti; Witte-broods-kinderen, of bedorve jongelingen, blyfpel; Hollandfche Mars, aan zyn Doorl. Hoogheit Frederik Henrik, prinfe van Oranje, enz. op het veroveren van 't Sas van Gent in den jare* 1644; *Oorlogsreden op de doodt van den zelven prinfe in den jare* 1647; *Olyftak op de eeuwige vrede, enz. in den jare* 1648; enz. Ook heeft Pieter van Godewyk eenige aantekeningen en gedenkftukken byeen verzamelt, dienende tot eene befchryvinge van zyne geboorteftadt; maar is door de doodt verraft, eer hy dat werk heeft kunnen voltooien. *M. Balen Befchryving van Dordrecht p.* 223. *enz.*

GODFREY, (EDMUND-BURY) een Engelfch ridder, en vrederechter van Midlefex. Wanneer in 't jaar 1678 Doctor Titus Oates eene zamenzwering ontdekte, die tegen het leven van koning Karel den II, den Hervormden Godsdienft, en de Engelfche regeringsform door de Roomfch-Katholyken gefmeed was, wendde de ridder Godfrey allen yver aan om de perfonen, daar aan deel hebbende, te ontdekken. Den 14 October van 't gemelde jaar vermifte men hem in zyn huis, en men vondt eenige dagen daar na zyn dood ligchaam buiten de ftadt in een put leggen. Dit ruchtbaar geworden zynde, floeg eene William Bedlou uit, dat deze ridder niet (gelyk als eenigen voorgaven) zich zelf ontlyft hadt, maar dat zulks door hen, die deel aan deze zamenzweringe hadden, was uitgevoert. Dit zelve wierdt door een ander, Miles Prance genaamt, bekrachtigt, befchuldigende daar mede eenen Green, Hill, en Berry, de welke alle drie in February des jaars 1679 door de koordt het leven moeften eindigen, fchoon zy alle tot op het laatfte oogenblik hunnes levens betuigden geen deel aan dezen moordt gehad te hebben. Maar in den jare 1686 wederriep voorgemelde Miles Prance opentlyk de valfche getuigenis, die hy aangaande de befchuldiging van de drie gedachte perfonen voorheen gegeven hadt. *The complent hift. of England tom.* III. *p.* 364. 369. *&c.*

GODIA, een naam, dien de Indianen geven aan de eunuchen, of gelubden, oppaffers van het vrouwenhof des groten Mogols. *Mandelflo. Olearius.*

GODIN, (WILLEM PIETER) kardinaal, biffchop van Sabine, geboren te Bajonne, alwaar hy zich in de orde van S. Dominicus begaf. Hy maakte zich door zyne geleerdheit bekend, waar om hy tot verfcheide bedieningen gevordert wierdt, en na dat hy provinciaal van Languedok en lezer van het H. Paleis geweeft was, gaf hem Clemens de VI in 't jaar 1312 den kardinaalshoedt, wordende vervolgens biffchop van Sabine, en in 't jaar 1321 legaat in Spanje, alwaar hy een Concilie te Valladolid beriep. Godin ftierf te Toulouze den 4 Juny in 't jaar 1336, en wierdt begraven in de kerk van zyne orde, de welke hy hadt doen herbouwen zo wel als die te Bajonne en Avignon. *Mariana hift. Hifp. l.* XV. *c.* 17. *Frizon, Aubery, Ferdinand van Caftilie.*

GODIS, of GOTIS. Zie ANTONIUS *de* GOTIS.

GODLINSE, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het quartier Fivelingo, daar het adelyk huis van *Clant* ftaat. In den jammerlyken watervloedt, deze landftreek in den jare 1686, tuffchen den 12 en 13 November, overgekomen, en gemeenlyk de derde St. Martensvloedt genoemt, zyn in dit dorp 53 menfchen, 23 paarden, en 166 koeien verdronken; 13 huizen geheel weggefpoelt, en 9 befchadigt. Dit dorp heeft kerk en predikant, ftaande onder de claffis van Lopperfum. *Houve Handv. Kron.* I *Deel, fol.* 171. *Outhof van de Watervloeden pag.* 385.

GODOLPHIN, een voorname Engelfche familie, aldus genaamt naar een heuvel in de provincie Cornwall, niet verre van Mounsbay, tuffchen Helfton en S. Ives gelegen, alwaar men een goed tinbergwerk vindt, welke heuvel of berg te voren *Godolkan*, maar tegenwoordig *Godolphin* genaamt wordt. In de Cornwalfche tale is *Godolphin* zo veel te zeggen als een *witte arendt*, den welken dit geflacht ook in zyn wapen voert. Het zelve is zeer oud, en heeft verfcheide treffelyke mannen voortgebragt. Onder anderen heeft uitgemunt SIDNEY GODOLPHIN, twede zoon van den ridder FRANCISCUS GODOLPHIN, dien koning Karel de II in den jare 1678 een van de lords der fchatkamer, en in 't jaar 1684 geheimfchryver van ftaat maakte, in plaats van den ridder Leolin Jenkings, welke laatfte bediening hy echter kort daar na aan de grave van Midleton overliet, wordende in het gemelde jaar, den 8 September, tot pair van Engelandt, met den tytel van baron Godolphin van Rialton in Cornwal, verklaard. In den jare 1685 maakte hem koning Jacobus de II tot lord kamerling van zyne gemalinne, de koninginne: ook bleef hy in 't getal der commiffariffen van de thefaurie of fchatkamer, na dat de prins William van Oranje, hoogloffelyker gedachtenifle, het verdrukte Engelfche ryk gered hadt, en onder den naam van Willem den III tot den rykstroon verheven was: ook ftelde hem de zelve aan tot een lidt van zynen geheimen Raadt, wordende viermaal tot een van de lords rechteren van Engelandt door hem benoemt. De koningin Anna maakte hem in den jare 1702 grootfchatmeefter van Engelandt; in 't jaar 1704 ridder van de kouffebandt; in den jare 1706 een van de commiffariffen, die aan de vereeniging der ryken Engelandt en Schotlandt werken moeften, en eindelyk in December van 't gezegde jaar tot markgrave van Rialton, en grave van Godolphin. Hy trouwde met Margareta, toen eene der ftaatjufferen van de koninginne, gemalinne van Karel den II, en vierde dochter van Thomas Blague van Horringer, overfte van een regiment gardes te voet, en gouverneur van Jarmouth. By deze teelde hy een eenigen zoon, FRANCISCUS, die in zyn leven lord ondergraaf van Rialton genaamt, en by de koninginne Anna tot *Cofferer*, dat is, geheimfchatmeefter, mitsgaders door het graafſchap van Oxford tot parlements gedeputeerde aangeftelt wierdt. Deze trouwde met Henrietta Churchil, de oudfte dochter van Jakob, hertog van Marlebourg, die hem WILLEM en *Henrietta* baarde. *Heylin's help to Engl. hiftory p.* 302. *Peerage of England* I. *p.* 372. *The compleat hift. of Engl vol.* III.

GODRICUS, een kluizenaar in Engelandt, heeft omtrent den jare 1570 geleeft, en een boek *de vitis & vifionibus Ornæ Mathei a Paris & Matthei Weftmunfterienfis* gefchreven. *Hift. Angl. Pitfeus de fcript. Angl.*

GODSCHALKSOORDT, eene heerlykheit in Zuid-Hollandt, beweften Heinoordt gelegen. Aldaar zyn in den jare 1624 honderd en vier mergen en zes en zeventig roeden bedykt. Het is iets feldzaams, dat deze heerlykheit vry is van de dienften der platte landen. In den jare 1654 was de heer *Matthys van Berk*, penfionaris en Raadsheeer te Dordrecht, bezitter van deze heerlykheit.

GODT. Aldus noemen wy het eeuwig, oneindig, onbegrypelyk opperwezen, dat alles gefchapen heeft, onderhoudt, en beftiert door zyne alwyze almacht, het eenig voorwerp zynde en moetende wezen van onzen Godsdienft. Godt heeft eigentlyk geen naam, naardien hy *een* is, en van niemandt anders kan onderfcheiden worden, gelyk de menfchen, die hierom een naam ontfangen, om van andere afzonderlyke menfchen te kunnen onderfcheiden wor-

worden. Godt heeft geen naam van noden, om hem van andere goden af te zonderen; want hy heeft zyns gelyk niet. De namen, die men Gode geeft, zyn veel eer omschryvingen, of bywoorden, die zyne Goddelyke eigenschappen uitdrukken, door bewoordigen, die noodwendig dubbelzinnig zyn, naardien zy ontleent zyn van het gemeen gebruik, en de schepselen zo wel als den Schepper toegeëigent worden; maar ware namen, die Gods wezen uitdrukken, zo als het is, hebben wy niet. De Hebreën noemen Godt doorgaans *Jehova*, of *Jao*, en *Jaho*; doch dien naam spreken zy nooit uit, en zeggen daar voor *Adonai*, of *Elohim*, dat heeren, meesters betekent. Zy noemen Godt ook *El*, dat sterk, grootmachtig betekent; of *Schaddai*, dat algenoegzaam voor zich zelve beduidt; of, volgens een anderen tongval, verwoester en almachtige. Zy geven Gode ook den naam van *Elion*, of *Gnelion*, den allerhoogsten; of van *Elsebaoth*, Godt der heirscharen: en *Jah*, Godt den betaamlyken. In *Exodus* zeide de engel, die uit Gods name met Mozes sprak: *Indien men u vraagt, hoe is de naam van die u gezonden heeft. Zo zeg*, Die is *heeft my gezonden. Ik ben, die is*, of *zal zyn, die ik zyn zal. Exod.* III, 13.

GODWIN, graaf van Kent, maakte zich onder de regering van Canut den Groten, koning van Engelandt en Denemarken, door zyne dapperheit en geluk zeer berucht: want als de Wenden Denemarken aanvielen, en Canut besloten hadt hen een slag te leveren, ging Godwin, die als veldheer de Engelsche krygsbenden geboodt, des avonds voor den bestemden dag op de vyanden los, en behaalde, door behulp des nachts, eene volkome overwinning, zo dat de koning en de Denen geen moeite verder hoefden aan te wenden. De vorst beminde hem om deze daadt, zo wel geslaagt, by uitstek, ja hy gaf hem zyne zuster ter gemalinne. Dit verhief den hoogmoedt van Godwin zodanig, dat, (zo als eenige schryveren willen, want zy komen hier omtrent niet overeen) hy in het jaar 1035, na de doodt van Canut, den troon wilde beklimmen, en zich tegen Harald, navolger van Canut, hevig aankantte, aanspannende met de in ballingschap verjaagde zonen van koning Ethelred, Alfred en Eduard, die zich sedert den jare 1016 in Normandië opgehouden hadden; maar alle zyne pogingen wierden verydelt. In 't jaar 1042, na de doodt van Canut den II, zoon van Canut, hier boven gemeld, en zyn schoonbroeder, met wien de Deensche koningen in Engelandt uitgestorven waren, bestierde Godwin het ryk van Denemarken met zo veel gezag, als of hy werkelyk koning was. Eenigen zeggen, dat hy den voornoemden Alfred heeft laten ombrengen. Immers 't is zeker, dat hy des zelfs broeder, S. Eduard, de Belyder bygenaamt, op den troon hielp, die daarentegen met zyne dochter Edith trouwde, en hem in den beginne al 't gezag in handen liet. Maar naderhandt, in 't jaar 1051, verviel hy in des konings ongunst, om dat hy hem afriedt de inwoners van Kantelberg, die zich aan het volk van den grave Eustachius van Bologne vergrepen hadden, als rebellen te handelen. Hy poogde in 't eerst den koning het hoofdt te bieden; maar begaf zich eerlang zelf in ballingschap naar Vlaanderen by den grave Boudewyn den Godvruchtigen, wiens dochter met Tosto, zoon van Godwin, getrouwt was. Maar vermits gansch Engelandt meer liefde voor Godwin hadt dan voor den koning zelve, en gereed stondt om de wapenen tegen hunnen vorst op te vatten, indien hy hem en zyne zonen de goederen, hen toebehorende, niet wedergaf, wierdt alles tusschen Godwin en den koning in der minne afgedaan, en zy zamen verzoent. Nademaal nu de Norman zich eerst aangekant hadt tegen het op den troon treden van den koning, en de meeste schuldt van Godwins ballingschap hadde, en Willem, hertog van Normandië, verdacht was, dat hy heimelyk alles aanwendde om de kroon van Eduards hoofdt te rukken, die Godwin na de doodt des konings op zyn eigen geslacht hoopte te brengen, bragt hy 't zo verre, dat de meeste Normandische bedienden uit Engelandt weggezonden wierden. Hy stierf echter niet lang daar na aan een hertvang, namentlyk in 't jaar 1053, terwyl hy, zo als eenigen willen, aan des konings tafel zittende, zich deze woorden, om zyne onschuldt over de doodt van Alfred te betuigen, liet ontvallen: *Als dat waar is, zo wil ik aan deze brok stikken.* Hy liet na zes zonen, als *Sueno*, die in het H. Landt gesneuvelt is; *Tosto*, waar van hier na in een byzonder artykel gesproken wordt; *Harald*, die na Eduard koning wierdt; *Gyth*, en nog twee andere zonen. *De Larrey hist. d'Angleterre P. I. p.* 202. *&c. The compleat hist. of Engl. T. I. p.* 74. *&c.*

GODWIN, (Thomas) een geleerd Engelschman, was van Sommerset, wierdt eerst regent in het collegie van Abendon, vervolgens Doctor en hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Oxford, en eindelyk bestierder van de kerk Brigtwell. Hy stierf in den jare 1642, oud 55 jaren, schreef 4 boeken over de Roomsche oudheden, en een werk, 't geen hy *Mozes en Aaron* noemde, waar in hy zo wel de kerklyke als staatkundige gewoontens der oude Hebreën, in zes boeken verdeelt, behandelt. Dit werk is dikwils gedrukt, en daar is een uitgave van te Utrecht in 't jaar 1690 door Mr. Jan Hendrik Reifius met aantekeningen, getrokken uit verscheide geletterden, die over dit onderwerp na Godwin geschreven hebben, verrykt. *Acta Lipsiens.* 1691. *p.* 109.

GOEDE HOPE. Zie KAAP of HOOFDT VAN GOEDE HOPE.

GOEDEN. (Henning) Zie GODEN.

GOEGHY is de naam van eene secte der Benjanen in Indië. Zy geloven aan eenen Godt, dien zy *Bruin* noemen, en voor den schepper aller dingen houden; maar de lere van de *Metempsychosis*, of zielsverhuizinge uit het eene ligchaam in het andere, gelyk als de andere Benjanen geloven, verwerpen zy; in 't tegendeel vertrouwen zy, dat hunne zielen na hunne doodt eeuwig by Godt zullen zyn. Zy leven eenzaam op het landt, in wildernissen en woestynen, en doen hun gebedt in de dorpen of woeste gebouwen, komen in geen kerken van andere secten, behalven dat zy, als ze anders niet kunnen, zich zomtyds wel in de kerken der Samarithanen laten vinden. Zy bezitten geen goederen, gaan naakt, behalven aan hunne schaamdelen, vrywen hun aanzicht en ligchaam met assche, 't geen hen zeer onzienelyk maakt. Zy houden zeer veel van eenen *Mecis*, dien zy Gods knecht noemen; trouwen niet, en zyn zo streng omtrent hunne kuischheit, dat zy zich van gene vrouwspersonen laten aanraken. Alle andere Benjanen hebben veel achting voor deze Goeghy, behalven de secte *Ceurewarth*, die hun gelschap mydt. Daar zyn ook vrouwen onder deze secte, maar zeer weinige, om dat zy zich tot zulk een streng leven niet gewennen kunnen. *Mandelslo. Olearius.*

GOEREE, een klein eilandt, afhangende van het koninkryk Alé, in Afrika, of Nigritië, drie mylen van Capo Verde. Daar was een fort op, door de Hollanders gebouwt, en met den naam van Nassau genoemt: maar de Fransche vloot, onder 't bevel van den viceadmiraal, den grave van Estreé, heeft het zelve in den jare 1677 verdelgt, en 'er een ander gebouwt. *Baudrand.*

GOEREE, een eilandt, met een open stedeke, gelegen in de Nederlanden, in het Zuid-Westerdeel van Hollandt, voor aan de Noordzee en de grenzen van Zeelandt, ten Zuid-Westen van het eilandt Voorn. Het wordt anders ook *West-Voorn* genoemt, en heeft den naam van *Goeree* van het stedeke van dien name gekregen, de welke eene goede rede voor de schepen te kennen geeft. Het zelve legt tegen over Hellevoetsluis en het oude Hollandsche kasteel Helium, al lang in de Maze verdronken en weggespoelt: zo dat 'er van ouds zodanig eene wydte tusschen het landt van Voorn en dat van Goeree niet is geweest, als tegenwoordig, maar waarschynlyk eene enge vaart slechts tusschen beide heeft gelopen; waar uit, volgens *S. van Leeuwen*, niet zonder reden gedreven wordt, dat het landt van Goeree en dat van Bommenee, op het eilandt Schouwen, met het aangedykte gedeelte van Dirkslandt, aan het eilandt Flackee, met een rond-afgespoelden cirkel onder de landen van Voorn behoort hebben, en daarom nog onder Hollandt en het Hollandsche recht worden gehouden: ja uit een oud gedicht op de Oude-Wereldt, waar van men in het vervolg van dit artykel ook nog iets zal zeggen, wordt van een ouden ryweg tusschen Goeree en den Briel gesproken, in dezer voegen:

Was dit dien weg ook niet van Goeree *op den* Brible,
Daar langs den Meghelaar, gelyk men zomtyds seid,
Dat hy den wagen lang op vragt gereden heit,
Wel dan, 't scheen 't nog wat waar, dat de oude lui ons seiden,
Een schapewagter eerst met schop een greepie leiden,
Hier tusschen Goerees *landt en 't* Brielse *land te gaar,*
Daar doe de See in viel, en scheidse van malkaar.

Hier uit blykt dan, dat het gevoelen, dat de twee gemelde eilanden van ouds maar een eilandt uitgemaakt hebben, ten minste voor zeer waarschynlyk mag gehouden worden, te meer, dewyl Goeree, als boven gezegt is, ook bekend is geweest onder den name van West-Voorn.

Het stedeke Goeree, eertyds eene redelyk goede koopstadt, is thans zeer vervallen, zynde des zelfs haven of rede aan de eene zyde geheel gestopt, en wordende aan de andere zyde gedurig door de zeegolven gedreigt. *Boxhorn* en *Guicciardyn* zeggen, dat Goeree, tegenwoordig onder Hollandt, voortyds onder Zeelandt heeft behoort, en, volgens het getuigenis van den laatstgemelden schryver, voor nu omtrent twee honderd jaren door accoord aan de Staten van Hollandt is gekomen. En *Vossius* getuigt, dat Goeree omtrent het midden der dertiende eeuwe een graafschap is geweest. Ook zegt de reets gemelde *Boxhorn*, dat hy in de schriften van het klooster Rhynsburg van den heere van Goeree gewag vindt gemaakt; maar of dat Goeree het tegenwoordige zy durft hy niet verzekeren. Dit eilandt loopt, volgens de beschryvinge van *Smallegange*, Oost en West de stranden langs tot omtrent de Kaai toe, en van de gezegde Kaai tot het Vygevat West-Zuid-West. Dan volgt de plaat, de Springer genaamt, leggende in het Westen van Goeree, en zynde in den zomer gemeenlyk droog. Dit loopt zo rond heen tot in den Hals, het zeewater tot in Haringvliet uitwerpende; zo dat de zee dit eilandt rondom bespoelt. Het heeft aan de eene zyde duinen, daar de zeegolven, door de winden opgezet, met eene felle kracht op aanlopen, ruisschen en donderen; zo dat het filtig nat dikwils de hoogste duinheuvels besproeit. Hier strandt ook menig kostelyk schip. Aan de andere zyde heeft het schone landen en gorssingen. Behalven het stedeke Goeree legt hier een dorpie, het *Oude Dorp*, anders ook *Diepenhorst*, genoemt.

Digt by Goeree, niet verre van den Briel, wierdt, volgens het verhaal van *Baudartius*, in den somer des jaars 1618, Noordwaarts aan, naar de zee toe, eene oude vervalle stadt ontdekt, welke eenige honderden van jaren met zandt was overstelpt geweest, en in den gezegden jare door de afspoelinge van het zeewater wederom ontbloot en ontdekt wierdt. De zelve wierdt door de inwoners van Goeree de *Oude Wereldt* genoemt; men vondt 'er de grondvesten van grote huizen en lange straten, waar uit men besloot, dat het voortyds eene aanzienlyke stadt moest geweest zyn, ja eene stadt, daar de Romeinen al huis gehouden hadden, maar van welkers ondergang de oude geschiedschryvers nochtans geen gewag maken. Baudartius voegt daar by, dat 'er velerhande oudheden en kopere penningen, met het omschrift van Adrianus en Antoninus, gevonden wierden; waar uit hy oordeelt,

deelt, dat deze verwoeste stadt eertyds onder de Romeinen gestaan heeft. De zelve was eene menigte jaren te voren ook al eens ontdekt. In de aantekeningen van *Leonard de Zutter*, die lange jaren geheimschryver te Goeree is geweest, wordt, volgens *Smallegange*, mede gevonden, dat by de ontdekkinge dezer plaatse vele goude, zilvere en kopere penningen gevonden wierden, hebbende alle op de eene zyde de beeldtenissen van de oude Roomsche keizeren, en op de andere zyde verscheide andere figuren. De namen der keizeren stonden rondom der zelver hoofdt te lezen. Ook wierden 'er goude en kopere ringen gevonden, waar op, volgens zommiger uitlegginge, Alexander de Grote en Julius Cesar afgebeeld stonden. Nog wierdt 'er een ring gevonden, met het hoofdt van Minerva, en meer andere dingen. Voorts zag men 'er niet eene enkelde straat of twee, maar eene menigte van straten; zommige regt, andere kromom lopende. In het kort, zegt de gemelde Leonard de Zutter, hier moet eene volkryke plaats geweest zyn. Eenige brave mannen hebben geoordeelt, dat Oud-Vlaardingen deze verdronke stadt is geweest; het welk zo zynde, zou men, volgens zekeren Schryver, moeten geloven, dat het zelve van een Roomsch kasteel tot eene zo grote en volkryke stadt is aangegroeit: want men weet, dat de Romeinen hier verscheide sterktens en kasteelen gebouwt hebben.

Adriaan Florisz, naderhandt paus van Rome, onder den name van Adrianus den VI, is pastoor te Goeree geweest; zynde de parochiekerk van dit stedeke ingewyd op den naam van de martelaresse Catharina, en wordende de pastoor door de graven van Hollandt aangestelt. De kerk van dit stedeke wordt tegenwoordig door een Hervormd kerkenleeraar bedient, staande onder de classis van Voorn en Putten. *De Raey Dict. Geogr. Guicciardin Descriptio Belgii P.* III, *pag.* 143. *edit. in* 12. *Boxhorn Theatr. pag.* 359. *S. van Leeuwen Batavia illustr. fol.* 147. *Smallegange Kronyk van Zeelandt fol.* 699 *enz. Pars Katwyksche Oudheden pag.* 126 *enz. Oudheden van Zuid-Hollandt pag.* 349 *enz. edit. in* 8.

GOEREE (WILHELM) was de zoon van *Hugo Wilhelm Goeree*, Doctor in de Godgeleerdheit, en daarenboven een beroemd geneesheer te Middelburg, in Zeelandt, alwaar de jonge Wilhelm den 11 December des jaars 1635 geboren wierdt. Hy hadt van kinds been af eene grote genegenheit voor allerhande kunsten en wetenschappen, en vondt zyn grootste vermaak in den ommegang met geleerde mannen en schrandere kunstenaren: maar zyn vader, een zeer geleerd en geacht man, was hem al te vroeg door de doodt ontrukt, en hy vervolgens onder een strengen en ongeleerden stiefvader geraakt, de welke hem, tot zyn uiterste leedwezen, niet wilde vergunnen zynen lust in de letteroeffeningen te boeten, maar hem noodzaakte eene andere bezigheit ter handt te nemen; waar op hy zo eene verkoos, die hem van de letter-en boekoeffeninge, noch van den ommegang met geleerden en andere kunstminnaren, niet beroofde, namentlyk den boekhandel. Hoedanig hy dat beroep ten nutte van de geleerde wereldt heeft waargenomen behoeft men, als genoegzaam bekend, hier niet op te halen; alleen zal men hier zeggen, dat hy niettegenstaande de dagelyksche bezigheden, welke hem het zelve verschafte, met groten yver en lust de goede letteren en fraaiste kunstoeffeningen behertigde, en daar in zodanig vorderde, dat hy een heerlyken schat van geleerdheit heeft vergadert, en van de bouwkunde, beeldhouwery, bootzeer-giet-teken-en schilderkunst, kruid-en artzeny-kunde, plaatsnyden, ets-en dryfkunst, en vele andere fraaie kunsten en wetenschappen, eene uitstekende kennisse erlangt. Getuigen daar van zyn niet alleen verscheide geleerde en brave mannen, tegenwoordig nog in het leven, en die met het grootste genoegen des werelds verkeering met hem gehad hebben; maar ook zyne uitgegevene werken, de welke, zo lange als kunst-en wetenschappen zullen bloeien en geëert worden, in achtinge zullen blyven. De zelve zyn gedrukt onder de volgende tytels: *Joodsche Oudheden, of Voorbereidselen tot de Bybelsche Wysheit*, twee stukken in folio; *Mosaïsche Historie der Hebreeusche Kerke*, vier delen in folio; *Kerkelyke en Wereldlyke Historiën*, in quarto; *Inleiding tot de Practyk der algemene Schilderkunst*, in octavo; *Natuurlyk en Schilderkunstig Ontwerp der Menschkunde*, in octavo; en *Algemene Bouwkunde, volgens de antyke en hedendaagsche manier*. Hy is overleden binnen Amsterdam, daar hy zich met 'er woon hadt nedergezet, den 3 May des jaars 1711.

GOES, een matige grote stadt van de Portugezen in Beira; vyf of zes Duitsche mylen van Coïmbra Oostwaarts gelegen in een dal, tusschen twee hoge bergen, aan de rivier Seira. *Colmenar Delic. de Portugal.*

GOES, eene nonnenabdy van de Benedictyner orde in Stiermarken, niet verre van Leuben aan de Mura, de welke door Adela, eene gravin van Leuben, gesticht, en van keizer Hendrik den II met vele inkomsten begiftigt is. *Mergeri hist. Salisb. l.* VI.

GOES, (TER) eene sterke stadt in Zeelandt, aan de Noordkust van het eilandt Zuid-Bevelandt, dikwils het landt van *ter Goes* genaamt, leggende aan het tusschenwater, het welk de Bevelanden van malkander scheidt. Het is de eenige stadt, van Zuid-Bevelandt overig, en de derde in de Staaswyze byeen vergaderende steden van Zeelandt. De naams oorsprонk van *Goes* is twyffelachtig: doch het gemeenste gevoelen is, dat ter plaatse, daar deze stadt nu gelegen is, eertyds eene schorre was, daar een groot getal van wilde ganzen pleeg te vergaderen, en dat deze stadt, *Goes* in de Zeeuwsche tale een gans, of eigentlyk het wyfje van een gans, betekenende, daar van haren naam heeft ontfangen; waarom de zelve ook een gans in haar wapen voert. Anderen houden het voor waarschynlyker, dat het uithangbordt van de eene of de andere herberge, daar een gans of goes op geschildert stondt, den naam aan de stadt heeft gegeven; en men kan trouwens niet ontkennen, dat men daar meer voorbeelden in de geschiedenissen en reizebeschryvingen van vindt. *Boxhorn* verwerpt dit gevoelen, en lacht met de goezen en ganzen, zeggende, dat *Goes* in het oude Deensch en Nederduitsch eene weelige en vruchtbare landsdouw betekent, en dat deze stadt, midden in zo eene landsdouwe gelegen, daar van haren naam ontfangen heeft. Ook geldt het wapen der stadt by hem niet, om dat de wapens der steden, als hy zegt, en ook niet geheel onwaar is, dikwils genomen zyn uit de oude en beuzelachtige vertellingen van de namen der steden. Maar de vrage is nu, of de gissing van Boxhorn beter en zekerder is dan de eerstgemelde? Een zeker niet onbekend Schryver brengt 'er het volgende tegen in. Volgens *Reigersberge*, zegt hy, vindt men by zommigen geschreven, dat alhier een beek of schorre pleeg te wezen, daar vele beesten en ganzen gehouden wierden, enz. Daar is voor eerst de getuigenis van die schryvers. Ten tweede, vervolgt hy, denk ik niet, dat men het gevoelen van den Magistraat, die het wapen van een goes of gans aan de stadt gegeven heeft, voor niet met al wil gerekent hebben. Ten derde is het zeker, dat goes het wyfje van een gans op vele plaatsen betekent; maar dat Goes op zyn Nederduitsch eene weelige aarde of landsdouw betekent, moet nog bewezen worden. Hier uit besluit die Schryver dan, dat Boxhorn ten minste zo krachtige bewyzen voor zyn gevoelen moet inbrengen, als 'er voor het gemene gevoelen ingebragt worden, indien hy het zelve boven het gemene wil doen gelden.

Volgens *Melis Stoke* heeft men hier in den jare 1300 een kasteel, of slot, begonnen te bouwen, aldus zingende:

Ter Goes was een begin
Van eenen huze;

het welk, als de Hr. *Alting* zegt, een kasteel is te zeggen: ook is het zeker, dat *huis* zomwylen voor een *kasteel* wordt genomen, gelyk te zien is in het huis te Britten; in het huis te Pitte, enz. naar het van den zelven Melis Stoke in graaf *Jan* den I wordt genoemt: want dat huis, thans Putten genoemt, is zekerlyk een kasteel geweest. Daarenboven dient tot een onwedersprekelyk getuigenis, dat op de plaats, daar Ter Goes tegenwoordig staat, een kasteel heeft gestaan, volgens de oude landkaart van Zeelandt, in hout gesneden, en met den eersten druk der Kronyk van *Reygersberge* te Antwerpen in den jare 1551 in het licht gegeven. In de zelve wordt duidelyk een kasteel verbeeld ter plaatse, daar naderhandt de stadt is gebouwt; welk kasteel, van zyne gelegenheit, den naam van *Oostende* hadt, en van het welke nog eenige overblyfselen binnen Ter Goes gevonden worden. Rondom dit kasteel nu sloegen zich met der tydt verscheide landlieden neder, die zich eerst alleen met den akkerbouw, en naderhandt ook met de visscherye geneerden, welk laatste onder anderen blykt uit de brieven van Albert van Beyeren, gegeven in den jare 1307, in welke hy de bewoners van Ter Goes kwyd scheldt het pondgeldt, van wegens den visch voortaan aan hem te betalen. Uit die verzamelinge van volk is allengskens een aanzienlyk dorp voortgekomen, het welk het gemelde slot in het midden omvatte, en van dit dorp vervolgens eene stadt geworden. Dat het in den jare 1300 een sterk slot was, blykt, behalven het gene boven tot bewys daar van is aangehaalt, daar uit, dat het zelve in dien tydt door Jan van Renesse met de Vlamingen belegert, maar door die van Reymers-of Roemerswaal ontzet wierdt, wordende wel achttien honderd Vlamingen in de pan gehakt.

Tot omtrent den bovengemelden jare 1307 behoorde de heerlykheit van Ter Goes aan de heeren van Borselen, in Zuid-Bevelandt wonende: maar van de zelve is ze vervallen op de graven van Hollandt, aan welker jonger zonen deze heerlykheit, in het verdeelen der vaderlyke goederen, voortaan wierdt gegeven. Jan van Henegouwen, heer van Byamont en Ter Goes, neef des grave van Hollandt, enz. begiftigde deze plaats in den jare 1342 met wetten en keuren; en alzo de papen en geestelykheit in deze zyne heerlykheit gedurig niet deden dan vechten en smyten, om dat zy vry meenden te wezen van de boeten, daar op gestelt, zette hy 'er eene boete van tien pondt zwarten op, indien een paap of geestelyke een anderen met de vuist of anderszins mogt aanvallen. Vervolgens kregen die van Ter Goes in den jare 1350 vele heerlyke privilegiën van Willem van Beyeren, genoemt de dolle graaf, en wierdt meer en meer betimmert. *Reygersberge* en *Montanus* voegen daar by, dat het zelve toen met wallen, poorten en vesten wierdt voorzien en versterkt; maar dit is een misslag, doordien Ter Goes nog in den jare 1406 in de oude brieven als een dorp vermeld staat; doch kort daar na, hoewel nog gene wallen hebbende, stads rechten heeft verkregen. Vrouw Jakoba van Beyeren stondt deze plaats in den jare 1417 eene vrye jaarmarkt toe, beginnende met het octaaf of den achtsten dag van O. Vrouws Hemelvaart, en acht dagen durende; welke vergunning naderhandt door Philips den Goeden is bevestigt. Deze jaarmarkt was voorheen zo berucht, zelfs tot Artois en Henegouwen toe, dat de genen, die omtrent S. Jans of S. Paulusdag iets kochten, uitstel van betalinge kregen tot op de jaarmarkt van Ter Goes. Meer andere voorrechten, aan die van Ter Goes verleent, staan by *Boxhorn* en *Smallegange* opgetelt. In den zelven jare 1417 vergunde vrouw Jakoba den inwoneren van Ter Goes, tot nog toe open leggende, hunne stadt te mogen bemuren en bewallen, waar van de brieven by gemelden *Smallegange* gevonden worden. Gemelde gravin schoot in den jare 1428 te Ter Goes met een kruisboge de papegaai af, en wierdt aldus koningin. Dit

veroorzaakte eene grote blydfchap in de ftadt en op het platte landt: zo dat de boerinnen uit verfcheide dorpen kwamen aanlopen, om de koninginne met gefchenken te vereeren; en dit geviel de gravinne zo wel, dat zy vele dorpen op Zuid-Bevelandt van het betalen der vlastienden onthefte. Na de doodt van Jakoba van Beyeren kwam deze ftadt aan grave Philips van Burgondië, de welke alle hare tot nog toe verkregene keuren en voorrechten beveftigde en zelfs vermeerderde.

Omtrent den jare 1539 was deze ftadt door de peft en het vertrekken der inwoneren van daar zodanig ontvolkt, zynde daarenboven de genen, die 'er gebleven waren, door geledene watervloeden zodanig verarmt, dat 'er naauwlyks twee eerbare goede mannen, van den ouderdom van 36 jaren, gevonden wierden, die, gegoed tot 200 Engelfche nobelen, volgens de ordonnantie van hertog Philips van Burgundië, het rentmeefterfchap der ftadt konden bedienen: waarom dan ook keizer Karel de V die van Ter Goes vergunde, tot het gezegde ampt te mogen nemen bekwame mannen van zodanige jaren, als zy konden vinden, gegoed tot 100 Engelfche nobelen. Ja de gemelde inbreuken van het water hadden de ingezetenen zo verarmt, dat zy zich niet in ftaat bevonden om de ftads ampten met behoorlyken luifter te bedienen, en, om de zelve niet te aanvaarden, de ftadt verlieten; om welke reden de koningin weduwe van Hungarië in den gezegden jare 1539 zekere brieven deedt opmaken, waar by gelaft wierdt, dat geen poorter, tot eenig ftads ampt verkoren wordende, het zelve zou mogen weigeren aan te nemen, op de boete van 25 guldens. De eene flag volgde op den anderen: want in den jare 1554 wierdt Ter Goes met zo een zwaren brandt bezocht, door de zoutketen ontftaan, dat 'er naauwlyks een vierde deel van de ftadt bleef ftaan; om welke fchade eenigzins te vergoeden, en de ftadt, wegens deze rampen byna verlaten, wederom te bevolken, vergunde keizer Karel hen vele vryheden, alle by *Smallegange* opgetelt, onder anderen, volgens de woorden van den openbrief, *exemptie van alle impoften, beden, fubventien, die tot lafte van de ftede nu ftaande waren, en in toekomende tyden voor haar quote zouden mogen toegevoegt worden, en dat voor den tydt van veertig jaren.* enz. In den jare 1572, wanneer zich, na het overgaan van den Briel, eenige Zeeuwfche fteden voor prins Willem van Oranje verklaart hadden, maar Ter Goes van de Spaanfchen bezet bleef, hebben Hieronymus t' Zeeraarts en Bartel Entes deze ftadt belegert: doch dit beleg wierdt door een ontzet, uit Antwerpen overgezonden, opgeflagen. Maar niet lange daar na, te weten den 22 Maart in den jare 1577, kwam deze ftadt aan de zyde van den Vereenigden Staat, en wierdt door grave Maurits, zone van den prinffe van Oranje, in den jare 1585 zeer verfterkt, wordende onder anderen gemaakt twee fterkten aan weerzyden van de haven.

Ter Goes is eene redelyk fraaie, maar niet heel grote ftadt, hebbende zes poorten, waar van de waterpoort, op het einde van de haven, met twee fterkten, als gezegt is, voorzien is. Het zelve heeft verfcheide fraaie openbare gebouwen, waar onder zyn het *Stadhuis*, drie *Schutters Doelen*, eene *Latynfche School*, voor dezen een klooster, als hier na zal gezegt worden, en *Wees-Oudemannen-* en *Vrouwen-huizen*, een *Gafthuis*, nevens drie redelyk grote *marktpleinen*, welker voornaamfte is de *Korenmarkt*. De kerk, mede redelyk groot, en in de Roomfche tyden ingewyd op den name van *S. Maria Magdalena*, brandde in den jare 1618 af, maar wierdt in den jare 1621 door de burgery zo deftig herbouwt, dat ze in pracht en grootte naauwlyks voor eenige kerke in Zeelandt behoeft te wyken. In deze parochiekerk waren van ouds vele broederfchappen, en onder anderen een van de fchutters, die daar nu een grote doele hebben. Daarenboven waren te Ter Goes nog drie kloofters, een van *Kruisbroederen*, welker huizing tegenwoordig tot de Latynfche fchole is bekwaam gemaakt; en twee nonnenkloofteren, welker een genaamt wierdt het *Huis der Zwarte Zufteren*, en waar van de Zuftersftraat haren naam heeft behouden. Dit huis is thans het bovengemelde Weeshuis, en de kerk den Franfchen Gereformeerden tot het plegen van hunnen Godsdienft ingeruimt. Het twede kloofter, of konvent, was op den name van St. *Agnes* ingewyd, welkers goederen in den jare 1578, den 10 October, tot beter gebruik zyn gemaakt, te weten den armen ingezetenen tot hun onderhoudt toegewezen. De lucht is hier veel gezonder dan in de andere fteden van Zeelandt, en de ftadt heeft een vermakelyk gezicht van buiten.

Aangaande de *wereldlyke Regering* dezer ftadt, de zelve beftaat voor altoos uit een en twintig Raden, en een jaarlykfchen Magiftraat van een baljuw, twee burgermeefteren en negen fchepenen, tot behulp van welken men hier nog heeft een penfionaris honorair en twee fecretariffen. De verkiezing van dezen Magiftraat gefchiedt jaarlykfch op den dag van S. Jan den Doper, zynde de 24 Juny, zonder dat men daar omtrent noch hoge, noch fubalterne collegiën te kennen heeft; waar in zy alle andere Zeeuwfche fteden te boven gaat, en welk voorrecht deze ftadt op den 8 February des jaars 1467 door hertog Karel van Burgundië verleent is. De verkiezing gefchiedt in dezer voegen. By eenen der afgaande burgermeefters, twee ftads rentmeefters en twee kiezers worden twintig aanzienlyke burgers voorgeftelt; uit welke een burgermeefter, en het eene jaar vier, het andere vyf fchepenen van den baljuw met de aanblyvende heeren verkoren worden, om de plaatfen der afgaande heeren te vervullen.

De jaarlykfche Magiftraat verandert zynde gaat men terftondt over tot het veranderen van twee fubalterne collegiën; het eerfte van die genen, welke de zorge wordt toebetrouwt over de weezen en der zelver goederen, en die men weesmeefters noemt, beftaande in vier perfonen. Het twede collegie is dat der commiffariffen van het landrecht, en beftaat uit drie perfonen, tot uitvoeringe van welker heeren vonniffen, en alles wat tot de rechtsvordering over het gehele eilandt Zuid-Bevelandt behoort, een fiskaal is aangeftelt.

Over de voorbefchrevene magiftraats-beftelling ontftondt in den jare 1691 eene zware opfchudding binnen Ter Goes. De baljuw nam zyne toevlucht tot koning Wilhelm, als ftadhouder, en bragt het zo verre, dat de zelve in Augufty des volgenden jaars krygsvolk voor de ftadt zondt, om dat de gemeente haar voorrecht ftiptelyk, wegens eenen dag of twee vroeger of later aanftellinge der magiftraten, in kracht wilde houden. Het krygsvolk binnen de ftadt geraakt zynde wierden eenige heeren van de oude Regeringe afgezet, en andere in hunne plaatfen geftelt, welke nieuwe regeerders gemachtigt wierden om als rechters over de oude te zitten. Hun vonnis behelfde, dat een zou onthalft, drie anderen het zwaardt over het hoofdt geflagen, en een vyfde ftreng gegeeffelt worden, met verbeurdverklaringe van hunne goederen en verbanninge. Maar dit vonnis wierdt door koning Wilhelm afgekeurt, en aldus verzacht, dat de eerfte, en een der volgende drie alleen in 's Hertogenbofch gevangen wierden gezet, en verwezen om de koften van de rechtsplegingе te betalen. De drie overige wierden voor eeuwig gebannen, en tot het bekleden van eenig ampt onbekwaam verklaart. Doch na het overlyden van koning Wilhelm den III in den jare 1702 kreeg de zaak eene ganfch andere gedaante, en de afgezette gevangene en gebanne heeren wierden, zo vele als 'er toen nog van leefden, in hunne ampten en waardigheden herftelt.

In het geeftelyke wordt Ter Goes tegenwoordig door vier Gereformeerde Predikanten bedient, ftaande onder de claffis van Zuid-Bevelandt. *Boxhorn en Kronyk van Zeelandt* I *Deel. Reygersberge Kron. van Zeelandt. S. van Leeuwen Batavia illuftr. fol.* 145. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II, *fol.* 71. *Smallegange Kron. van Zeel. fol.* 529 *enz. Oudheden van Zeel.* II *Deel. Berecht van de vonniffen te Ter Goes* 1692. *enz.*

GOES, (VAN DER) een oud geflacht, oorfpronkelyk uit Zeelandt, uit het welke eertyds de voornaamfte heeren van Zuid-Bevelandt zyn gefproten geweeft. Omtrent den jare 1200 leefde heer AART, heeren *Aarts* zoon, ridder, bezitter van het flot van Ter Goes, uit welken gefproten zyn de heeren van *Schengen*, en deze navolgende, die den toenaam van *van der Goes* behouden hebben.

GYSBERT VAN DER GOES, ridder, leefde ten tyde van Jan, grave van Hollandt, in 't jaar 1293. Hy was getrouwt met Gerberga van Brigdam, en wan

Gysbert van der Goes, die trouwde met Margareta van Staveneffe, Ottos dochter. Hy ftierf in 't jaar 1333, en gewan *Gofewyn van der Goes*, ridder, droffaardt van Workum, getrouwt met Jenne van Bruëlis. Deze ftierf in 't jaar 1370, nalatende

Jan van der Goes, die volgt.

Nele van der Goes, getrouwt met Nikolaas van Abele, ridder.

JAN VAN DER GOES, zoon van Gysbert van der Goes, en van Gerberga van Brigdam, trouwde met de dochter van den heere van Weldam, en ftierf in den jare 1341, hebbende verwekt

Willem van der Goes, die volgt.

Catalina van der Goes, getrouwt met den here van Zandyk, in Zeelandt, ridder, met kinderen.

WILLEM VAN DER GOES, zoon van Jan van der Goes en van des here dochter van Weldam, trouwde met Elizabeth van der Haar, Hendriks dochter. Hy ftierf in het jaar 1399, en legt begraven in 't kloofter van Ondyk te Utrecht, nalatende

Simon van der Goes, die volgt.

Hendrik van der Goes, die trouwde in den Bommelwaardt met Margareta van Roffum, Willems dochter. Hy ftierf in den jare 1470, en gewan *Otto van der Goes*, droffaardt van Hagen, die trouwde met Avefoete van Keffel te 's Hertogenbofch. Hier van komen die van der Goes in de Meierye van 'sHertogenbofch.

SIMON VAN DER GOES, zoon van Willem van der Goes en van Elizabeth van der Haar, ridder, heer van Meer, trouwde in 't jaar 1414 met Margareta van Koeverden. Hy ftierf in 't jaar 1440, zy in 't jaar 1460, en zyn begraven te Utrecht, hebbende geteelt

Sander van der Goes, heer van Meer, getrouwt met Agniet van Hardenbroek, die ftierf zonder oir den 13 Augufty des jaars 1499; en

MARTEN VAN DER GOES, die den ftam voortplantte. Hy trouwde te Delft met Margareta Hak van Outheufden, en wan

Mr. AART VAN DER GOES, penfionaris te Delft, wierdt in 't jaar 1525 advokaat van Hollandt en Weft-Vrieslandt, (welke waardigheit thans die van Raad-Penfionaris is) trouwde met Margareta van Binchem, wiens vader was burgermeefter van Loven; en hebbende met zyne huisvrouwe omtrent 54 jaren geleeft, ftierf hy den 1 November des jaars 1545, zy den 25 December in het zelve jaar, nalatende

Mr. Aart van der Goes, de jonge, advokaat van den groten Raadt te Mechelen, die trouwde met Margareta Beukelaar. Hy ftierf den 26 May des jaars 1550, en legt begraven te Mechelen in de S. Romboutskerke, onder een blaauwe fark, met zyn wapen en acht kwartieren, waar van de vier, van 's vaders zyde, de navolgende zyn:

VAN

VAN DER GOES.	HACK VAN OUDHEUSDEN.
KOEVERDEN.	VAN DER COLVE.

Hy hadt by zyne vrouwe verwekt drie dochteren, namentlyk *Johanna van der Goes*, vermeld in den jare 1552; *Barbara van der Goes*, die met Nikolaas de Silla trouwde, en kinderen wan; en *Anna van der Goes*, getrouwt eerst met Nicasius Claisson, commis van de financien te Brussel, en voor de twede maal met Jan van Houthem, ridder, here van Vertryk, met kinderen.

Adriaan van der Goes, die volgt.

Geneveva van der Goes, getrouwt met Everhard Nicolai, ridder, eerst president van den hove van Vrieslandt, en naderhandt van den groten Rade te Mechelen, en wan kinderen. Zy stierf den 27 Maart des jaars 1545, legt begraven in 's Gravenhage in 't midden van de Grote kerk, tegen over het orgel, daar men haar grafschrift nog leest.

Mr. ADRIAAN VAN DER GOES, zoon van Aart van der Goes, en van Margareta van Binchem, was advokaat van Hollandt en West-Vrieslandt in zyns vaders plaatse, trouwde met Anna van Spangen, dochter van Laurens van Spangen, en van Maria Gout, zuster van Willem Gout, ontfanger generaal des keizers in 's Gravenhage. Zy stierf den 14 April des jaars 1548, hy den 5 November des jaars 1560, nalatende

Mr. *Christiaan van der Goes*, die volgt.

Mr. *Aart van der Goes*, pensionaris van Schiedam, die trouwde met Maria Hollaart. Hy stierf den 20 Augusty des jaars 1572, en hadt gewonnen *Adriaan van der Goes*, die by Regina de Marees kinderen heeft nagelaten.

Pieter van der Goes, baljuw en dykgraaf van Delflandt, daar na rekenmeester van der graaflykheit rekenkamer van Hollandt, getrouwt met Maria van der Dussen, dochter van Kornelis van der Dussen, en van Maria van Duvelandt. Hy stierf den 11 May des jaars 1590, nalatende zes kinderen, als: 1) *Kornelis van der Goes*, ambachtsheer van Uitwyk, auditeur van de rekenkamer van Hollandt, eerst getrouwt met Catharina van den Einde, dochter van Jakob van den Einde, advokaat van Hollandt, en van Izabelle van Nieuwlandt, en naderhandt met Sibylla van der Meersche. Hy stierf zonder oir. 2) *Laurens van der Goes*, griffier van de lenen van Hollandt, stierf ongetrouwt. 3) *Anna van der Goes*, die trouwde met Christiaan van Alkemade, heer van Leeuwestein by Voorburg, zone van Dirk van Alkemade, en van Kornelia van den Einde, hebbende kinderen geteelt. 4) *Maria van der Goes*, getrouwt met Philips Doublet, ontfanger generaal der Vereenigde Nederlanden, en eerste rekenmeester in 's Gravenhage, kinderen nalatende. 5) *Catharina van der Goes*, die trouwde met Mr. Dirk van Leyden, of Leeuwen, Raadt in den hogen Rade van Hollandt, hebbende kinderen verwekt. 6) *Geertrui van der Goes*, getrouwt met Kornelis Buys, meesterknaap van de houtvesterye van Hollandt, kastelein van Purmerende, met kinderen.

Andries van der Goes, die daar na volgt.

Philips van der Goes, getrouwt met Maria van Adrichem te Delft. Hy stierf den 6 Maart des jaars 1572, en liet na (1) *Anna van der Goes*, getrouwt met Arend van Lodestein, Raadt van Vlaanderen; (2) *Catharina van der Goes*, getrouwt met Anthony van der Gyssen, Raadt en schepen te Delft, met kinderen.

Maria van der Goes, die trouwde met Pieter van der Meer, Raadt in den hove van Hollandt, daar na pensionaris te Delft, hebbende kinderen verwekt.

Mr. CHRISTIAAN VAN DER GOES, zoon van Adriaan van der Goes en van Anna van Spangen, was heer van Spyk en schout van Delft; trouwde in 't jaar 1558 met Anna van Renoy, dochter van Gerard, here van Spyk, eerste rekenmeester van Hollandt, en van Anna van Potis, dochter van Collaart, Raadt en rentmeester generaal 's lands van Mechelen. Hy stierf den 22 September des jaars 1600, zy den 12 Augusty des jaars 1608, nalatende

Mr. *Adriaan van der Goes*, die volgt.

Maria van der Goes.

Anna van der Goes, beide gestorven en begraven in de Oude kerk te Delft.

Gerard Renoy van der Goes, de welke, hebbende lange jaren den koning van Spanje in den oorlog gedient, te Gent is gestorven den 8 Augusty des jaars 1623, en begraven in de kerk te Akkergem, onder een blaauwe sark, daar zyn wapen en vier kwartieren op uitgehouwen staan, met het volgende grafschrift:

VAN DER GOES	RENOY.
SPANGEN.	DE POTIS.

D. O. M.

NOBILI STRENUOQUE VIRO AC DOMINO D. GERARDO RENOY VAN DER GOES, QUI DELPHIS APUD BATAVOS CLARIS ORTUS NATALIBUS, PATRIA RELICTA, A PRIMIS PRÆTEXTÆ ÆTATIS ANNIS PEDESTRI MILITIÆ PRO HISPAN. REG. CATHOL. NOMEN DEDIT, IN EAQUE DIU ET GNAVITER SESE GESSIT, AC DEMUM RUDE DONATUS, EMERITOS INTER ET VETERANOS URBIS HUJUS ARCIS PRÆSIDIARIUS OBIIT ANNO DOMINI MDCXXIII, DIE VIII AUGUSTI.

Laurens van der Goes, vaandrik, overleden te Vlissingen in den jare 1604, geschoten zynde in het beleg van Oostende. Hy hadt verwekt eene dochter, *Anna van der Goes*, die eerst getrouwt was met Bartholomæus van Nes, en naderhandt met Willem Lodewyk van Montfoort, here van Reigersfoort.

Aarnout van der Goes, kanunnik en geestelyk in de abdye van S. Michiël te Antwerpen.

Kornelis van der Goes, die trouwde te Middelburg met Kornelia van Eversdyk, en wan

I. *Christiaan van der Goes*.

II. *Adriaan van der Goes*, heer van het slot van der Goes, trouwde met Geertrui Oostdyk, en wan vier dochters, als: 1) *Kornelia van der Goes*, eene geestelyke. 2) *Dina van der Goes*. 3) *Anna van der Goes*, getrouwt met Pieter de Bye, Pieters zoon, advokaat in 's Gravenhage, met kinderen. 4) *Petronella Jakoba van der Goes*.

III. *Marcelis van der Goes*, heer van Nieuwvliet, die trouwde met Agatha Magnus, en wan (1) *Constantia Theresia vander Goes*, vrouwe van Nieuwvliet; welke trouwde met Pieter van Borsselen van der Hoog, heer van der Hoog, by Middelburg, kinderen verwekkende. (2) *Maria Gabriela van der Goes*, getrouwt met N. van Spangen, zonder oir.

IV. *Nikolaas van der Goes*, trouwde met Maria de Vager, en wan 1. *Johannes van der Goes*. 2. *Kornelis van der Goes*. 3. *Kornelia van der Goes*. Christiaan van der Goes, boven gemeld, de oudste dezer vier broederen, trouwde met Jakoba de Jonge, stierf den 19 Augusty des jaars 1652, en is begraven te Middelburg in de S. Pieterskerk, nalatende 1. *Andries van der Goes*, ongetrouwt gestorven. 2. *Kornelis van der Goes*, getrouwt met Maria Graswinkel, Simons dochter, en van Agatha van der Goes, nalatende twee dochteren. 3. *Christina van der Goes*, ongetrouwt gestorven, en begraven in de S. Michielskerk te Gent.

Mr. ADRIAAN VAN DER GOES, zoon van Christiaan van der Goes en van Anna van Renoy, was Raadt en rekenmeester van den prins van Oranje; trouwde eerst met Petronella de Stoppelaar, dochter van Lieve de Stoppelaar, en van Anna van Almonde, die stierf den 28 October des jaars 1604; en voor de twede maal met Maria van Cromstryen, Martens dochter. Hy stierf den 7 January des jaars 1632, en is begraven met zyne vier kwartieren: van der Goes, Renoy van Spyk, Spangen, de Potis, in 's Gravenhage in de kloosterkerk, hebbende verwekt by de eerste vrouwe:

Christiaan van der Goes, die volgt.

Lieve van der Goes, ongetrouwt gestorven, en begraven in de kloosterkerk in 's Gravenhage met zyne vier kwartieren: van der Goes, Stoppelaar, Renoy van Spyk, en Almonde.

Anna van der Goes, getrouwt met Mr. Pieter de Bye, advokaat in 's Gravenhage, met kinderen.

Kinderen van Mr. Adriaan van der Goes by zyne twede vrouwe:

Petronella van der Goes, stierf ongetrouwt in den jare 1624, begraven te Middelburg in de S. Pieterskerk.

Mr. *Marten van der Goes*, Rechtsgeleerde.

Willem van der Goes.

Agatha van der Goes, trouwde in 't jaar 1641 te Delft met Mr. Simon Graswinkel, en hadt kinderen.

Mr. *Adriaan van der Goes*, getrouwt met Margareta van Hogendorp, dochter van Gysbrecht van Hogendorp, kolonel.

CHRISTIAAN VAN DER GOES, zoon van Adriaan van der Goes en van Potronella de Stoppelaar, trouwde met Margareta de Gruiter, stierf te Delft den 13 February des jaars 1654, en is begraven in 's Gravenhage in de kloosterkerk in zyns vaders graf. Zy overleedt den 26 September des jaars 1677, nalatende

Christiaan van der Goes, kapitein in de belegering van Maastricht in den jare 1673.

Maria Petronella van der Goes, getrouwt met Henrik Braber.

Mr. *Adriaan van der Goes*, priester.

Anna en *Magdalena van der Goes*, geestelyke dochters.

Jan van der Goes, vaandrik, wierdt gekwetst in het gevecht tegen de Engelschen en Franschen op de Hollandsche kust in het jaar 1673.

François van der Goes, luitenant, wierdt gekwetst in de belegering van S. Gelyn in 't jaar 1677.

ANDRIES VAN DER GOES, derde zoon van Adriaan van der Goes en van Anna van Spangen, was Raadt en rentmeester generaal van Zuid-Hollandt, trouwde in 't jaar 1563 te Antwerpen met Maria Keynooge, dochter van Mr. Mattheus Keynooge, Raadt en pensionaris van Mechelen, en van Johanna Carpentier, Jans dochter, in zyn leven Raadt van zyne keizerlyke majesteit, en thesaurier van de oorlogen. Hy stierf den 27 January des jaars 1541, en hadt elf kinderen verwekt, als:

Jan van der Goes, ontfanger generaal van het landt van Artois, trouwde met Margareta van Werve, en wan Adriaan van der Goes, luitenant kolonel.

Andries van der Goes, stierf ongetrouwt.

Anna van der Goes, trouwde met Jan van Wielandt, baljuw en dykgraaf van Westvoorn.

Mattheus van der Goes, commis generaal van de artillery te Dordrecht, trouwde eerst met Adriana Halling; voor de twede maal met Alyd de Bevere, dochter van Jakob de Bevere, en van Rynsburg van Driel; ten derde maal met Adriana van Blyënburg. Hy wan by de eerste vrouwe: *Maria van der Goes*, getrouwt met Mr. Lasarus van Sonst, pensionaris van 's Hertogenbosch, die kinderen hadden; by de twede: *Rensburg van der Goes*, die trouwde met Mr. Jakob Gool, of Golius, hoogleeraar in de wiskunde en Arabische tale te Leiden, en hadden kinderen; by de derde: *Catharina* en *Andries van der Goes*, zonder oir.

Philips van der Goes, commis van de heeren Staten, trouwde eerſt met Margareta Faget, zonder oir. Hy wan *Philippina van der Goes*, getrouwt met Mr. Henrik van Bleyswyk, Raadt en ſchepen te Delft, gecommitteerde Raadt van Hollandt, en ter admiraliteit te Rotterdam, en hadden kinderen.

Jakob van der Goes, heer van Naters, burgermeeſter en ontfanger van den Briel, trouwde met Emerentia Berk. Hy ſtierf zonder oir den 29 May des jaars 1663, en is begraven te Delft in de Oude kerk met zyne acht kwartieren.

Adriaan van der Goes, die volgt.

Aarnoud van der Goes, gecommitteert in de rekenkamer, trouwde met Ida van Brandwyk. Hy ſtierf te Dordrecht, zonder oir, en legt aldaar begraven in de Grote kerk met zyne acht kwartieren.

ADRIAAN VAN DER GOES, zoon van Andries van der Goes en van Maria Keynooge, na zyne broeder heer van Naters, Raadt en burgermeeſter van Delft, daar na Raadt en rentmeeſter generaal van het landt van Voorn, trouwde met Catharina van der Burg. Hy ſtierf te Delft den 25 Auguſty des jaars 1663, en is begraven in de Oude kerk aldaar met zyn acht kwartieren: Van der Goes, Keynoogen, Spangen, Carpentier, Binchem, Eſpelgem, Gout, en de Lange. Zy overleedt den 22 January des jaars 1671, nalatende

Mr. *Andries van der Goes*, die volgt.

Mr. Franco van der Goes, Raadt en ſchepen te Delft, gecommitteerde Raadt van Hollandt, getrouwt met Anthonia van Foreeſt. Hy wan 1.) *Adriaan van der Goes*, die ongetrouwt ſtierf te Delft; 2.) *Catharina van der Goes*, getrouwt met Mr. Jakob van Vredenburg van Adrichem, Raadt en ſchepen te Delft en Raadt ter Admiraliteit te Rotterdam, hebbende kinderen verwekt; 3.) *Joſina van der Goes*, die trouwde met Mr. Engelbrecht Paauw, ſecretaris van de rekenkamer van Hollandt, en hadden kinderen.

Mr. ADRIAAN VAN DER GOES, zoon van Adriaan van der Goes en van Catharina van der Burg, heer van Naters, Raadt en burgermeeſter te Delft, gecommitteerde Raadt van Hollandt, trouwde eerſt met Machtelt Doublet, dochter van Philips, heer van Groeneveldt en Moerkerken, ontfanger generaal der Vereenigde Nederlanden; en voor de twede maal met Geertruid van der Moer, dochter van Julius, heer van Haringkarſpel, enz. Zy ſtierf den 28 November des jaars 1668, hy den 4 December des jaars 1669, en zyn begraven in de Oude kerk te Delft met zyne acht kwartieren: Van der Goes, Keynoogen, van der Hoeft, Spangen, van der Meer van Berendrecht, Carpentier, Eſpelgem, en van der Burg. Hy hadt verwekt by de eerſte vrouwe:

Mr. *Adriaan van der Goes*, die volgt.

Philips van der Goes.

By de twede vrouwe:

Catharina van der Goes.

Julius van der Goes, kapitein, wierdt gekweſt in den ſlag by S. Omer, daar hy van ſtierf den 14 May des jaars 1677, en legt begraven te Delft in de Oude kerk.

Agatha van der Goes.

Elſelina van der Goes, getrouwt met Willem van Outshoorn, kapitein.

Franco van der Goes, ſtierf ongetrouwt den 4 July des jaars 1682, begraven in de Oude kerk te Delft.

Conſtantia van der Goes.

Anthony van der Goes.

Mattheus van der Goes.

Geertruid van der Goes.

Mr. ADRIAAN VAN DER GOES, zoon van Andries van der Goes en van Magdalena Doublet, Philips dochter, heer van Natres, Raadt der ſtadt Delft, trouwde met Maria Dulcia Spiering, Willems dochter, en wan *Andries*, *Willem*, en *Philips van der Goes*.

Het wapen van Van der Goes zyn drie zilvere bokshoofden, de horens van goudt, op een veldt van ſabel. *Van Leeuwen Batav. illuſtr. fol. 968 enz.*

GOES. (DAMIANUS DE) Zie DAMIANUS DE GOES.

GOES, (JOHANNES DE) kardinaal en biſſchop van Gurk, was uit een voornaam Nederlandſch geſlacht, 't welk van Damianus de Goes afſtamde, in 't jaar 1611 geboren. Door zyn buitengemeen verſtandt, kenniſſe in verſcheide talen, en grote bekwaamheit in gewigtige verhandelingen geraakte hy in hoge achting by het keizerlyke hof. Keizer Ferdinand de III maakte hem Rykshofraadt, en Leopold de I zondt hem in 't jaar 1662, tot bevordering der vrede, als gezant aan den Aly Baſſa naar Temiswar. Als deze mede te veldt ging, volgde hy hem in het Turkſche leger, en hadt in 't jaar 1663 by den grootvizir gehoor. In 't volgende jaar, na de overwinning, door den keizer by S. Gothard behaalt, handelde hy met de Ottomanniſche Porte over een ſtilſtandt van wapenen voor 24 jaren; en toen zulks te weeg gebragt was, tradt hy in den geeſtelyken ſtaat, waar op hy van den keizer in 't jaar 1676 tot biſſchop van Gurk, een ſtadt in Carinthië gelegen, verkoren wierdt. Naderhandt wierdt hy keizerlyke opper-gevolmachtigde by het ſluiten der vrede te Nimwegen met de kroon van Vrankryk. In den jare 1686, den 2 September, verhief hem paus Innocentius de XI tot de waardigheit van kardinaal. Na des zelfs doodt ontfing hy laſt het belang van het huis van Ooſtenryk in het conclave waar te nemen; hoewel hy eerſt te Rome aankwam op den dag, dat de verheffing van Alexander den VIII openbaar gemaakt wierdt; van wiens handen hy ook den kardinaalshoedt ontfing. Naderhandt is hem altydt het belang van 't keizerlyke hof by den H. ſtoel toevertrouwt geweeſt, waar door hy een algemenen roem verworven heeft. Eindelyk ſtierf hy te Rome in 't jaar 1696, den 19 October, en maakte aan het keizerlyke veldgaſthuis by uiterſte wille eene ſomme van 70000 Scudi. *Weingarden Vorſtenſp. p. 320. 393. Ortel. Cont. P. II. p. 245. Valkenier Verward Europa. Schenkelius Diarium Leopoldi.*

GOES, (JOHANNES PETRUS, GRAAF VAN) heer van Karelsberg, keizerlyke en koninklyke Spaanſche werkelyke geheime Raadt, kamerheer en landshoofdman in Karinthië, was de broeders zoon van Johannes van Goes, kardinaal en biſſchop van Gurk, uit een voornaam Nederlandſch geſlacht geſproten. Hy wierdt in den jare 1686, na zyne ſtudiën en reizen voltrokken te hebben, van keizer Leopold tot Rykshofraadt gemaakt, en naderhandt in gewigtige aangelegenheden naar Rome gezonden, daar hy eenige jaren bleef. In het jaar 1698 wierdt hy als afgezant aan de algemene Heren Staten gezonden, by welke hy daar na den tytel van buitengewoon gezant, als mede dien van Spaanſche ambaſſadeur, ontfing, na dat hy reets te voren in 't jaar 1701 keizerlyke geheime Raadt was geworden. Hy wachtte koning Karel by zyne aanwezenheit in Hollandt op, hadt mede het beſtier over de veroverde plaatſen in de Nederlanden, en woonde verſcheide vredehandelingen by. Inzonderheit verhandelde hy in den jare 1713 op het vredescongres van Baden als eerſte keizerlyke gevolmachtigde alles, en ondertekende na de aankomſte van Eugenius, prinſſe van Savoje, als twede plenipotentiaris, de vrede. Voorts maakte hem de keizer tot landshoofdman in Karinthië, daar hy den 13 Maart des jaars 1716 ſtierf. Hy was te Rome den 14 October des jaars 1693 met Anna Appollonia, dochter van Rudolph, grave van Sintzendorf, getrouwt.

GOFFREDUS, (HILDEBRANDUS) een Vries van geboorte, en paſtoor van het dorp Huizum, was niet alleen een Godgeleerde, maar ook een wiskunſtenaar, en overleedt in den jare 1500. Hy heeft byeen vergadert de ordonnantiën der biſſchoppen van Utrecht, de welke te Gouda in het jaar 1484 gedrukt zyn in quarto. Nog heeft hy in de Latynſche tale geſchreven: *Uitleggingen over de Brieven van Paulus*; *Verklaring van de Zondags Euangeliën*; *Levens van eenige Vrieſche heiligen*; en *Beginſelen der landmeetkunde*; welk alles *Suffridus Petri*, zo als hy getuigt, geſchreven gezien heeft. *Suffr. Petri de Scriptor. Friſ. Dec. X. Val. Andreas Bibl. Belg. pag. 390.*

GOG *en* MAGOG zyn namen, die men dikwils in de H. Schrift vindt, en waar door de Scythiſche volkeren verſtaan worden. *Joſephus Joodſche Oudheden V boek, 16 kap.* Hieronymus over *Ezechiel* wil, dat men de zelve in een allegoriſchen zin, en voor geen byzondere natie nemen moet. Eenige andere Godgeleerden willen, dat de Prophetiën van Ezechiel, Daniel, en de Openbaring van Johannes voornamentlyk op de Turken zien, die door den Satan verwekt zouden worden in de laatſte tyden tegen Gods kerke, vermits oudtyds de koningen van Syrië en Aſië onder dezen zelven naam verſtaan wierden, doordien zy de Joden vervolgden. *Bochart in Phaleg.*

GOG, zoon van Semaja, van den ſtamme Ruben. *I Chron. V, 41.*

GOGA, eene kleine Ooſt-Indiſche ſtadt, nevens eene ſchone haven, in 't gebiedt des Groten Mogols, onder het koninkryk Guzuratte, en aan de golf of zeeboezem van Cambaja.

GOGNA, eene rivier van Italië, onder 't hertogdom van Milaan, nemende haren loop in het Novarrois, alwaar zy de valei van Gogna, vervolgens Vigevano en Laumelino doorſneden hebbende, zich ontlaſt in den Pô, digt by het dorp Girola. *Maty Dict.*

GOGMAGOGS-HILLS, een Engelſch gebergte, twee mylen Zuid-Ooſt van Cambridge gelegen. Op des zelfs top vindt men een woudt, 't welk in vroeger tyden zo ſterk met muren is omtrokken geweeſt, dat men het voor onwinbaar hieldt; en men gelooft, dat het een der Deenſche veſtingen geweeſt is.

GOHORRI, (JAKOB) van Parys, bygenaamt de Eenzame, een wysgeer en hoogleeraar in de wiskunſt, was in de XVI eeuwe in hoogachting; ſchreef verſcheide werken, als: *de Uſu & Myſteriis Notarum*; eene geſchiedenis van *Peru*, enz. Hy ſtierf te Parys den 15 Maart des jaars 1576. Hem wordt in eenige werken de naam van *Leo Suavius Solitarius* gegeven. Zie de Boekzaal van *La Croix du Maine Thuanus. Voſſius.*

GOIS (LES) waren vleeſchhouwers te Parys, drie gebroeders, die door den grave van S. Paul in den dienſt des hertogs van Burgundië getrokken wierden. Zy waren zonen van Thomas le Gois, mede een vleeſchhouwer, en hadden onder de regering van koning Karel den VI te zamen een vleeſchbank in de hal van St. Geneveva te Parys. Vrankryk was toen in twee factiën verdeelt, die van Orleans, genaamt van Armagnak, en die van Burgundië. Deze vleeſchhouwers, by wie nog eenige andere vilders knechts en andere handwerkslieden zich voegden, liepen door de ſtadt, moordende en plunderende alle die niet van den aanhang des hertogs van Burgundië waren, en rechtten zeer veel moedwil en wanorder aan. *Juvenal des Urſins hiſt. de Charles VI.*

GOITO, eene kleine, maar zeer vermakelyke ſtadt in 't hertogdom van Mantua, aan de rivier Mincio, waar over zy een brug heeft, derdehalve mylen van Mantua. Hier vindt men ook een ſchoon ſlot, nevens een luſthof en diergaarden. Deze ſtadt is in den oorlog van 't jaar 1703 zeer verſterkt. *Schauplats des kriegs in Italië p. 505.*

GOJA, (JAN) van anderen FLAVIUS GIRA genaamt, van Melfi, leefde in de XIV eeuwe, en is, naar 't gevoelen van zommigen, de uitvinder van het zeekompas geweeſt in 't jaar 1302. Maar vermits 'er van anderen voor hem gelezen wordt, die deze heerlyke kunſt al geoeffent en geweten hebben, kan men van hem niet anders zeggen, dan dat hy de zelve in volmaakter ſtandt gebragt heeft. Kircherus in zyn *Ars magnetica*, of

zyl-

tuylsteen-kunst, haalt een Fransch dichter, *Gujet* van Provence, aan, die in de XII eeuwe leefde, en die gesproken hebbende van den Noord-Pool dit volgende vaarsje by het kompas gemaakt heeft:

Icelle Etoile ne se muet
Un art fort, qui mentir ne peut
Par vertu de la Marinette
Une pierre laide & noirette,
Ou le fer volontiers se joint.

Athanas. Kircher. l. VI. p. 6. c. 1.

GOJAM, een koninkryk in Abyssinië, of hoog-Ethiopië, benoemt, om dat de Nyl daar gelyk als zyn oorspronk neemt uit het meir van Dombea, en het als een halfeilandt omringt, gelyk als Hieronymus Lobo, een Portugees, en Vossius willen. Naar het zeggen van Godigni zouden daar 28 provincien onder behoren: immers men zegt, dat 'er eenige steedtjes van weinig aanzien, als *Quara*, *Agag*, *Marauma*, en andere, in leggen. *Ludolph Hist. Æthiop.*

GOLAIN, of GOLEIN, (JOHANNES) een Karmeliet, geboren in Normandië, leefde in de XIV eeuwe, wierdt Doctor en provinciaal van zyne orde te Parys, en prioor te Rouaan. Koning Karel de Wyze hieldt veel van hem, en bewoog hem om in de Fransche tale over te zetten *Durandi Rationale divinorum officiorum.* Ook heeft hy andere dingen geschreven, als over *den Meester der Spreuken*; *over den dienst der Misse*, en *verscheide Vragen. Trithem. de script. Eccles.*

GOLAN, GAULAN, of GAULON, eene stadt en provincie van den stamme Manasse, over de Jordane, in Basan, wierdt met hare voorsteden eene vrystadt voor de kinderen Gersons van de huisgezinnen der Leviten. Zy was de geboortestadt van den oproerigen Judas, die zich aankantte tegen het bevel van Augustus omtrent de opschryving des volks, en hier door gansch Judea in een groot onheil zou hebben doen komen. *Josua* XXI, 27. I. *Chron.* VI, 71.

GOLCONDA, een Oost-Indisch koninkryk, op het halfeilandt aan deze zyde van den Ganges gelegen, strekt zich langs de zee, die Oostwaarts legt, uit. De rivier *Guenga*, die Noordwaarts legt, scheidt het ten dele van het gebiedt des Groten Mogols. Ten Westen heeft het een groot gebergte, waar door het van 't koninkryk Dekan afgezondert wordt; ten Zuiden grenst het aan 't ryk Bisnagar. Het koninkryk Golconda beheerscht ook een gedeelte van het gezegde ryk Bisnagar, met de kust van Cormandel, tot aan Coloran. Voormaals behoorde 't onder het koninkryk Orixa, 't welk Noordwaarts daar van, en Zuidwaarts aan de zyde der rivier Guenga legt; maar de hedendaagsche reisbeschryvers verhalen, dat het tegenwoordig onder 't gezag van den Groten Mogol is, die het in 't jaar 1680 onder zyne gehoorzaamheit heeft gebragt. De stadt Golconda is eene der schoonste en grootste steden van gansch Indië, en wordt in 't gemeen *Heider-Abad*, of, by verkorting, *Hidrabaud*, genoemt. Heider-Schah zou haar gesticht hebben, waar van zy dezen naam heeft. Zy legt aan den voet eenes bergs, waar op eene vesting gebouwt is, die mede *Golconda* heet. Daarenboven maakt nog het koninklyk paleis genoegzaam eene derde stadt uit. De andere steden zyn: *Masulipatan*, *Narsingapatan*, *Petrapolis*, *Pahor*, *Vixnopatan*, enz. die alle aan de zee leggen, en *Cordipoli*, 't welk uitnemend sterk is; ook vindt men in dit koninkryk nog meer andere wel versterkte plaatsen. Het koninkryk Golconda is zeer berucht om de diamantmynen, de welke daar gevonden worden. Behalven deze is het ook ryk van zout, yzer en staal. De inwoners daar van zyn zeer vermogende; en schoon dit landt zeer bergachtig is, brengt het echter veel ryst voort. De koning is een Mahometaan, van de Persiaansche secte.

Men vindt in Golconda de prachtigste Pagode van gansch Indië, die echter nog niet voltooit is: inzonderheit moet men zich over de steden verwonderen ten aanzien harer grootheit. De plaats, de welke men Niche, dat is te zeggen die des gebeds, noemt, bestaat uit een rots van zodanige grootte, dat 5 of 600 mannen daar gehele vyf jaren aan hebben moeten arbeiden, om den zelven van de eene plaats tot de andere en in een rechte form te brengen. Het werktuig, daar men het mede vervoerde, wierdt van 1400 ossen voortgetrokken. Zo dit werk voltooit was, zou het met recht voor het allerverwonderlykste van gansch Asië te houden zyn. Drie mylen van deze stadt staat ook eene zeer schone mosquee, alwaar de koningen van Golconda begraven worden, en daar men dagelyks des namiddags ten vier uuren aan den armen zeer vele noodwendigheden uitdeelt. Wanneer de koning een gerechtsdag houdt, verschynt hy op een uitstek, of balkon, die op de plaats zyn uitzicht heeft, en alle, die daar iets te doen hebben, leggen nedergebogen tegen over den koning. Tusschen dit balkon en 't volk zyn drie ryën stokken, ter lengte van een halve piek, kruiswyze over malkander in de aarde gestoken, zo breed als het plein is. Wanneer de koning nu iemandt gehoor wil verlenen, zo wordt 'er een touw nedergelaten van het balkon, daar de koning op zit, tot om laag onder het zelve, daar de geheimschryver van den vorst geplaatst is, om de verzoekschriften aan te nemen; en als hy 'er 5 of 6 byeen heeft, doedt hy ze in een zak, die dan om hoog getrokken wordt door een gelubde, die naast den koning staat, en de zelve hem dan aanbiedt. De grootste heeren van 't ryk hebben alle maandagen de wacht, ieder op hun beurt. Daar zyn 'er onder, die 5 of 6000 ruiteren onder hun gezag hebben, de welke onder tenten rondom de stadt gelegert zyn. Wanneer het hunne wacht is, trekken zy met veel pracht op; want hun optocht bestaat eerstelyk in tien of twaalf olifanten, die de voorrang hebben, dan 30 of 40 kameelen, vervolgens verscheide rytuigen, om de welke de lakeien te voet gaan: daar na komen de handpaarden, en laatstelyk de heer, dien alle deze toerusting behoort, met tien of twaalf hoeren of kortisanen, die voor hem dansen en springen, en dan volgt de ruitery en 't voetvolk.

Men vindt in Golconda eene menigte openbare hoeren, die alle verplicht zyn om haren naam op te laten schryven by den Daroga, of stads rechter. Zy betalen geen schatting aan den koning; maar alle vrydagen komt 'er een zeker getal voor hem dansen en zingen, onder eene zekere opzienderesse, die ze hem, zittende op zyn balkon, aanbiedt; maar zo de vorst daar niet toe genegen is, doedt de gelubde een teken, dat zy moeten vertrekken. Dit vrouwvolk is zo afgerecht, dat, wanneer de koning van Golconda de stadt Masulipatam eens zien wilde, negen van de zelve zich zo digt zamen voegden, dat zy een olifant verbeeldden. Men zag vier van hen, die de poten vormden; vier andere maakten het ligchaam, en de negende verbeeldde den snuit. Op dit verbeeldde gedierte zat de koning als op een troon, en deedt op deze wyze zyn intocht in de gemelde stadt. Onder de regering van den Indiaanschen koning Abkar, die de vader van Gehan-Guir was, strekte het ryksgebiedt des Groten Mogols zich niet verder uit dan tot aan Narbeder, alwaar de rivier, daar door lopende, zyn ryk van het gebiedt des Rajas van Narsinga, het welk zich tot aan het voorgebergte of de kaap Comorin, uitstrekt, afzondert; zo dat andere Rajaas eenigermaten zyne onderdanen of vazallen waren. De Raja was zo machtig, dat hy vier legers te voet onder zo vele veldheren op de been kon houden, onder welke het voornaamste zyn quartier in die landschappen hadt, daar tegenwoordig het koninkryk Golconda van bestaat. Het twede heir hadt de provincie Visapour in; het derde Dultabat, en 't vierde Brampour. Waneeer echter deze Raja van Narsinga zonder zonen stierf, maakten zich deze generaals of veldheren, na eene voortreffelyke overwinning tegen Abkar, den Groten Mogol, behaalt te hebben, meester van het ryk, en ieder liet zich als souverein vorst van het landt, daar hy het bevel gehad hadde, erkennen. Maar Gehan-Guir, zoon van Abkar, bragt eerlang de landen des konings van Brampour onder zyn gezag; Chagahan, Gehan-Guirs zoon, veroverde Dultabat, en Aurengzeb, zoon van Cha-Gehan, het grootste gedeelte van Visapour. Wat den koning van Golconda aanbelangt, de Mogol liet zich met hem in geen oorlog in, mits dat hy hem een jaarlyksche schatting van 200000 pagoden, of 400000 Fransche kronen opbragt. Heden is de allermachtigste Raja die van Velou, die zyn gebiedt tot aan de kaap van Comorin uitstrekt, en het bezit heeft van een gedeelte van Narsinga. *Tavernier Indiaansche Reize. Emanuel da Costa de reb. Ind. Gaspar Correa hist. des Ind. Sanson en du Val. Robbe Mem. Geogr. Bernier Memoires du Grand Mogol.*

GOLDAST, (MELCHIOR) van Haiminsveldt, geboren te Bisschopcel in Zwitserlandt, op een landgoedt, Espen genaamt, in 't jaar 1576, was van den Gereformeerden Godsdienst, en een zeer geleerd man in de XVII eeuwe. Hy gaf wel voor van adel te zyn, maar 't was onwaar, en hy hadt geen middelen om te kunnen bestaan, als blykt uit verscheide brieven van Conr. Rittershusius, by wien Goldast te Altorf in de kost geweest was, waar in hy hem sterk maant om het kostgeldt; want hy was vertrokken zonder hem te betalen. Uit zyne schriften, die Thulemarius in 't jaar 1688 uitgaf, ziet men, dat hy zich in den jare 1598 te Bisschopcel opgehouden, en het volgende jaar te S. Gall by eenen Schobinger, dien hy zynen Mecenas noemt, gewoont heeft. Kort hier op ging hy als leermeester met den zone van Vassan naar Geneve, en huisvestte by eenen Lectius, hoogleeraar van de akademie aldaar. In 't jaar 1602 was hy nog te Geneve; maar 't ging hem zeer slecht, en hy beklaagt zich van zynen ellendigen staat: en ging daarom, om wat beter te bestaan, naar Lausanne. Maar kort daar op weder te Geneve komende, wierdt hy door aanpryzing van Lectius geheimschryver van den hertog van Bouillon, welk ampt hy echter niet lang moet bedient hebben; want hy was in 't jaar 1603 in February al te Frankfort. In 't jaar 1605 hieldt hy zich te Bisschopcel op, alwaar hy ook zyn broodt pas krygen kon, ter oorzake van zynen Godsdienst, die hem by zyne naaste vrienden gehaat maakte. In het volgende jaar trok hy weder naar Frankfort; trouwde en woonde daar tot in het jaar 1610, levende merendeels van 't boeken schryven. Eindelyk wierdt hem na veel sukkelingen de tytel van Saxen-Weimarsche Raadt gegeven, en hy maakte voor dat huis een verweerschrift; schreef ook op des zelfs bevel het tractaat *de Majoratu*. In de voorreden van het gemelde werk ziet men, dat hy in 't jaar 1615 aan 't hof van den grave Ernest van Schauenberg gekomen is. Hy stierf te Giessen, alwaar hy kort te voren kancelier geworden was, en was in het jaar 1635 nog te Bremen. Scioppius heeft vele valsche dingen van hem uitgestrooit, en onder anderen, dat hy gerabraakt zou geweest zyn, welk onheil hem niet; maar zynen broeder Sebastiaan, trof. Hy heeft verscheide werken geschreven, als: *Alemannicarum rerum scriptores vetusti, III volum.*; *Monarchia imperii Romani, seu de jurisdictione & potestate Imperat. & Papæ*; *Constitutiones Imperiales*; *statuta & rescripta Imperialia*; *Ryks-handelingen*; *Catholicon rei monetariæ*; *Digesta regia, seu constitutiones de Eucharistia*; *Notæ in paraneticos scriptores veteres*; *Apologia pro Henrico IV*; *Centuria Epistolarum Philologicarum*, enz. waar by nog te voegen zyn: *Virorum clarissimorum & doctorum ad Melchior. Goldastum Epistolæ, ex bibliotheca Henrici Guntheri Thulemarii*, 1688. in 4. *Bayle*, en de schryvers, door hem bygebragt.

GOLDBERG, een steedtje in het Meklenburgsche vorstendom Wenden, aan een meir, niet verre van Crakau gelegen, was voor dezen de zitplaats der oude vorsten van Wenden.

GOLDEN-TRAUM, een ſteedtje in het markgraafſchap opper-Lauſits, aan de Sileſiſche grenzen, niet verre van de rivier Queis, boven Markliſſa gelegen, behorende aan die van Uchtenitz. Dit ſteedtje is ſterk toegenomen door vele Proteſtantſche huisgezinnen, uit Sileſië derwaarts gevlucht. *Groſſer Lauſitziſche Merkwurdigheiten.*

GOLDINGEN, eene ſtadt met een fraai kaſteel in Courlandt, aan den vloedt Window, 15 mylen van Mitow gelegen. Ze behoorde wel eer aan de Duitſche ridderorde, en wierdt in het jaar 1560 wegens de in den Muskoviſchen oorlog aangewende onkoſten aan Polen afgeſtaan, maar naderhandt aan den hertog van Courlandt weder ingeruimt. *Zeiler. Pufend. Inleiding tot de Hiſtor.*

GOLDMAN (NIKOLAAS) wierdt te Breslau in 't jaar 1623 geboren, en heeft de bouwkunſt uit de beſte ſchryveren op eene byzonder duidelyke wyze in een werk zamengebragt, 't welk Leonard Chriſtoffel Sturm te Wolffenbuttel in 't jaar 1696 heeft uitgegeven, verrykt met vele ſchone platen, waar van de onkoſten merendeels opgeſchoten zyn door den Raadsheer George Boſe te Leipzich. Hy heeft ook de beſchryving van Salomons tempel door *Villalpandi* vermeerdert, 't welk hy nochtans niet heeft kunnen uitgeven. In den jare 1662 kwam zyn Latyniſch en Duitſch tractaat *de Stylometris* te Amſterdam uit; gelyk reets zyne *Architectura Militaris*, en zyn boek *de uſu proportionatorii circuli* in 't jaar 1656 gedrukt waren. Hy ſtierf te Leiden in 't jaar 1665, alwaar hy zich tot onderwyzinge van de jeugt liet gebruiken, en ſloeg een beroep te Venetië af. *Sturm* in des zelfs leven; *& in tract. de natura & conſtitutione Matheſ p.* 203.

GOLDSTEIN, of GOLSTEIN, een graaflyk geſlacht in Ooſtenryk, geſproten uit het aanzienelyk ſtamhuis *Goldſtein* in Gulikerlandt, waar van 'er een in 't jaar 1311 het tournooi te Ravensburg bywoonde, en na het begin der XVII eeuwe den vryheerlyken tytel verkregen heeft. In 't jaar 1657 bloeide een vryheer van Goldſtein als keur-Paltsſche overſte, en ſtedehouder van Palts-Neuburg, te Duſſeldorp. *Hendrik Theobald*, vryheer van Goldſtein, was in den jare 1673 Palts-Neuburgſche regerings-Raadt, kamerheer en afgezant in Zweden. Zyn zoon *Hendrik Theobald* de II, graaf van Goldſtein, leefde in 't jaar 1715 als keizerlyke geheime Raadt; in welk jaar ook een graaf *van Goldſtein* als keur-Paltsſche opperpreſident in het hertogdom Gulik en Berg bloeide. In 't jaar 1718 was een graaf *van Goldſtein* gezant van den keurvorſt van de Palts by de Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden.

In de provincie van Utrecht heeft ook lange jaren eene adelyke familie van *Gol-* of *Goldſtein* gebloeit, zynde een tak van de voorgemelde Gulikſche familie. *Reinier van Goldſtein*, kanunnik ten Dom, en beſchreven in het eerſte lidt der Heeren Staten van Utrecht bezat in het begin der XVII eeuwe de heerlykheit Doorn, die van *Philips van Goldſtein*, zoon van den gemelden Reinier, in 't jaar 1649 verkocht wierdt aan Bertram van Brokdorf. Zie het artykel DOORN. *Paſtorius Franc. rediv. tract. de la nobleſſe d'Utrecht p.* 8.

GOLF, of GOLFO, betekent een zeeboezem of arm der zee, de welke diep in het landt gaat, en zynen naam van 't omleggende landt ontfangt. Zy wordt onderſcheiden van een baai, om dat zy zich verder uitſtrekt, en veel groter is; ook geen mondt of engte heeft, als doorgaans de baaien hebben; hoewel van de zeevarenden dikwils weinig onderſcheidt in deze twee benamingen gemaakt wordt. Maar tot nog toe is men niet recht bewuſt, welk een naam de Golven dragen, die de Noorder Oceaan langs de kuſten van het Noorder gedeelte van Tartarië vormt, om dat het landt daar omtrent nog onbekend is. De voornaamſte Golf van den Ooſter Oceaan is die van *Nanking*, gelegen ten Ooſten van China. Men ſtelt ook ten Zuiden van dat ryk de Golf van *Cochinchina*. De voornaamſte Golven van den Zuider Oceaan, of de Indiſche zee, zyn die van *Bengale*, *Perſië* en *Arabië*. De Golf van Bengale legt ten Zuiden van Indië; die van Perſië ſcheidt dat ryk van Arabië, en die van Arabië, of Mekka, eertyds de Rode zee genaamt, ſcheidt Arabië, van Afië. De merkwaardigſte Golven van de Middelandſche zee zyn de Adriatiſche zee, of de Golf van Venetië, de Tarantyniſche, of de Golf van Tarante, de zeeboezem van Theſſalonica, of de Golf van Salonichi, Propontis, of de zee van Marmora, de Pontus Euxinus, of de Zwarte zee, en Meotiſche poel. In den Weſter Oceaan zyn de Baltiſche of Ooſtzee, zynde een Golf, of liever een zee, tuſſchen Zweden, Polen, Duitſchlandt en Denemarken. De witte zee, of de Golf van S. Nikolaas, is de voornaamſte Golf in Muskovië; en de voornaamſte Golf van Amerika is die van Mexico in Noord-Amerika. *Linſchoten. Tavernier. Becmanni hiſt. orb. terr. c.* 3. §. 6. *ſeq. p.* 26.

GOLF *van Mexico*, een gedeelte van de Noordzee in Noord-Amerika, tuſſchen de eilanden Antilles, Florida en Mexico, of Nieuw-Spanje. Men vindt in de zelve vyf parelviſſcheryen. De eerſte is langs het eilandt Cubagua, het welk drie mylen in zynen omtrek heeft, en is omtrent vyf mylen van het vaſte landt gelegen. De twede is die van 't eilandt Margareta, een myl van Cubagua, en de paarlen, daar gevonden wordende, overtreffen alle andere in volmaaktheit, zo wel in grootte als zuiverheit. De derde viſſchery is te Comogote, niet verre van 't vaſte landt. De vierde is te Rio de la Hacha, en de laatſte die van S. Martha, 60 mylen van Rio de la Hache. *Tavernier Reize.*

GOLF *van Venetië*. Zie ADRIATISCHE ZEE.

GOLF *van Arabië*. Zie RODE ZEE.

GOLGATHA, een Hebreeuſch woordt, 't welk *Calvarië* betekent, de naam van de plaats, alwaar onze Heer Jeſus Chriſtus gekruiſt wierdt, digt by Jeruzalem. Eenige ouden geloofden, dat dit de plaats was, daar Adam wierdt begraven, en dat het daarom *Calvarië* genaamt wierdt, om dat het bekkeneel van Adam daar leruſte; makende hier uit een beſluit, als of het bloedt van den waren Adam het zondige gebeente van den eerſten Adam moeſt reinigen, en den vloek van zyn nageſlacht wegnemen. Maar S. Hieronymus verwerpt dit gevoelen, en gelooft veel waarſchynlyker te zyn, dat deze plaats Calvarië genaamt wierdt, om dat het een plaats was, daar de misdadigers doorgaans gerecht, en dat 'er bygevolg vele bekkenelen der geſtorvenen gevonden wierden. *Johan. kap.* XIX. 17. Zie verder op CALVARIE.

GOLIATH, een reus onder de Philiſtynen. Hy hoonde 40 dagen lang het heir der Iſraëliten onder Saul, tot dat David met een ſtaf en ſlinger hem te keer ging, en met een ſteen zyn voorhoofdt zodanig trof, dat hy ter aarde viel. Hier op vloog David, zynen vyandt gevelt ziende, toe, en hakte hem met zyn eigen zwaardt het hoofdt af, brengende het zelve by den koning. Men wil, dat David, ter oorzake van deze overwinninge, den 143 Pſalm maakte, die ook dit opſchrift voert: *Een Pſalm Davids tegen Goliath.* I *Sam.* XVII. *Joſephus Joodſche Oudheden* VI. 10. *Sulpicius Severus l.* I. *c.* 60.

GOLIATH, een ander reus van eene buitengemene ſterkte, wierdt gedood door Elhanan, den zone van Jaare Oregim, in den tweden veldſlag, dien David aan de Philiſtynen leverde te Gob. Deze Goliath moet van den bovengemelden onderſcheiden worden, en wierdt bygenaamt *de Gethiter*. II *Sam.* XXI, 19.

GOLISANO, of GOLLISANO, een klein ſteedtje of vlek met een oud kaſteel in de Siciliaanſche valei van Demona, drie mylen van die van Mazara, van de Toskaanſche zee en van de ſtadt Termini. *Maty Diction.*

GOLIUS, (JACOBUS) hoogleeraar in de wiskunde en Arabiſche tale op de akademie te Leiden. Hy wierdt in den jare 1596 binnen 's Gravenhage uit een oud en aanzienelyk geſlacht, wel eer in Leiden gewoont hebbende, geboren. *Franciſcus Gool* was de overgrootvader van dezen Jacobus, en bekleedde de waardigheit van ſchepen omtrent den jare 1458 binnen Leiden. *Kornelis* en *Gilbert Gool*, zyne kleinzonen, waren mede ſchepens en Raden in de gemelde ſtadt. Zy waren zonen van *Theodorik Gool*, de welke door twee of drie maal te huwelyken zyn geſlacht met vele brave telgen heeft uitgebreid. Een ander, *Theodorik Golius*, of *Gool*, afſtammende van een der zelven, was de vader van dezen Jacobus, bekleedde een zeer aanzienelyke bediening, en was een van de yverigſte burgers, die alles tot welzyn van de ſtadt, gedurende der zelver beleg, aanwendde. Hy was getrouwt met Anna Hemelaar, waar uit deze hoogleeraar ter wereldt kwam, benevens nog eenen broeder, *Petrus Golius* genoemt. Jacobus hadt van jongs af een grote neiging tot de ſtudiën, en zyn ſchrandere geeſt vernoegde zich niet in het doorgronden van de talen, wysgeerte, Griekſche oudheden, Roomſche gebeurteniſſen, Godgeleerdheit, geneeskunde, maar viel ook op de wiskunde. In den ouderdom van 20 jaren verliet hy de Leidſche akademie, daar hy reets grote voortgangen gemaakt hadt, en ging op een buitenplaats te Naaldwyk, zynen vader toebehorende, zyn verblyf houden, met een voornemen van aldaar twee jaren zonder beſlommeringe zyne ſtudiën voort te zetten; maar zyn menigvuldig letterblokken haalde hem eene ziekte over den hals, waar door hy genoodzaakt wierdt dat beſluit te laten varen. Hy wierdt zo verrukt door de leſſen van den ſchranderen Erpenius, hoogleeraar in de Arabiſche tale te Leiden, dat hy zich ten eenemale aan hem overgaf. Hier op deedt hy eene reize naar Vrankryk met de hertoginne van Tremouïlle, het welk gelegenheit gaf, dat die van Rochelle hem beriepen om aldaar de Griekſche taal te onderwyzen. Dit ampt bekleedde hy niet lang, om dat in den burgeroorlog deze ſtadt belegert en ingenomen wierdt. Dus keerde Golius weder naar Hollandt. Eenigen tydt daar na ging hy onder het gevolg van den afgezant, door de Heren Staten gezonden aan den koning van Marocco, en bediende zich zeer wel en nuttig van den raadt, dien Erpenius hem gegeven hadt, namentlyk in 't navorſchen van de gewoontens en ſpreekwyzen, in dit landt gebruikelyk, inzonderheit om de Arabiſche taal nog beter te leren, makende zich aldaar ook zeer aangenaam by de geleerden en hovelingen; ja kreeg zelfs zeer vele betuigingen van goedgunſtigheit van den koning van Marocco, Mulei Zidan, by wien hy zelf meer dan eens gehoor hadt, vermits hy reets verre in die landtale gevordert was, ſchenkende met een aan dien vorſt een groten *Atlas*, en het *Nieuwe Teſtament*, in de Arabiſche tale, die hem van Erpenius nevens andere dingen beſchikt waren: ook boodt hy dien vorſt een vertoog van den gezant aan in de Arabiſche tale, op den trant, by de Chriſten mogendheden gebruikelyk, geſchreven, dat daar iets ſeldzaams was, waar door de koning betuigde zeer voldaan te zyn. Hier zynde verzamelde hy eenige voor de Europianen onbekende boeken, en onder anderen de Jaarboeken van het oude koninkryk Fez en Marokko, de welke hy voornam over te zetten: ook verzamelde by verſcheide ſtukken rakende de geſchiedeniſſe der Scherifs. Deze ſchatten zouden voor zynen zeer waarden meeſter Erpenius veel waardig geweeſt zyn, indien de zelve niet in een gevaarlyke ziekte geſtort was, toen hy met den afgezant, de zaken verrecht zynde, wederom in Leiden was gekomen. Golius, hem in levensgevaar ziende, deedt alles wat hem mogelyk was tot herſtellinge van dien geleerden man, en bleef hem by tot dat hy den geeſt gaf. Hy wierdt in zyn plaats tot hoogleeraar verkoren in de Arabiſche tale, gelyk Erpenius de opzienders van die akademie geraden hadt. Hier in voldeedt hy aller verwachting, be-

behalven zich zelf; want hy beeldde zich in, dat hem nog vele dingen ontbraken, die hy niet kon verkrygen, ten zy hy die uit de vremde landen zelf ging halen. Hierom verzocht hy verlof eene reize te mogen doen naar de Levant, het welk hem vergunt wierdt, krygende zyne brieven van verlof, getekent door den prinse van Oranje, Frederik Hendrik, den 20 November des jaars 1625. Hy hieldt zich te Aleppo op omtrent anderhalve jaar; trekkende verder door Arabië en Mesopotamië naar Constantinopel. Zyn verstandt en voorzichtigheit verschaften hem overal vrienden, als zynde het beste gezelschap om in deze barbaarsche landen te reizen. Hier zynde lieten hem de Turken alle hunne boekzalen zien; in 't kort, hy maakte zich daar zo bemind en gezien, dat zulks zyn broeder, de welke na hem derwaarts een reize deedt, om den naam nog voordeelbybragt. Na verloop van vier jaren keerde Golius wederom naar Leiden, beladen met vele schriften en de denkbeelden van oneindige seldzaamheden, door hem aldaar gezien. Dus nam hy wederom den dienst en de lessen in de Arabische tale met lof waar; doch men riep hem eerlang tot meerder werk; want men verkoos hem in de plaats van Willebrord Snellius tot hoogleeraar in de wiskunst. Deze beide bedieningen heeft hy omtrent veertig jaren met lof bekleed, geen arbeidt ontziende om zyne leerlingen bekwaam te maken, en niet alleen dezen, maar zoekende ook den nazaat door zyne schriften deelgenoot te maken van zyne ontdekkingen, voltooiende het werk, 't geen Erpenius door de doodt niet hadt kunnen afdoen, namentlyk eene historie der Saracenen, uit *Elmacin* vertaalt. Hy gaf ook in 't licht eene historie van *Tamerlan*, uit het Arabisch overgezet. De Astronomische Beginselen van *Alferganus*, daar by voegende zeer geleerde aanmerkingen en eene nieuwe vertaling. Zyn Arabisch Woordenboek is een zeer volmaakt werk. Hy verrykte de Arabische spraakkunst van Erpenius met verscheide aantekeningen en byvoegselen van poëtische werken, uit de Arabische schriften getrokken, voornamentlyk uit die van *Tograi* en *Ababolla*. Schoon hy reets 54 jaren was toen hy de Persiaansche taal begon te leren, maakte hy nochtans een zeer omstandig Woordenboek, 't welk te Londen gedrukt is: ook zou hy 'er een in de Turksche tale hebben kunnen maken: ja hy was zo yverig in vremde talen te doorzoeken, dat hy zelfs die van de Chinezen poogde te doorgronden, en was reets zo verre, dat hy hunne figuren kon lezen en verstaan, die men zegt dat in omtrent 8000 verscheidenderhande karacters begrepen zyn; waar van de *Atlas van China* kan getuigen, dien hy met eenige zaken in die tale vermeerdert heeft. Het voornaamste oogmerk, 't welk hy hadt om alle deze talen zich eigen te maken, bestondt in een yver om deze ongelovigen, ieder in hunne eige tale, de zuivere kennisse te doen hebben van het Christelyk gelove, ten minste tot verzachting van het bitter lot der Christen slaven, onder hunne macht staande. Hy hieldt brievewisseling met de geleerdste mannen van Europa, en wierdt door de Heren Staten zeer hoog geacht. Hy was van een aangenamen ommegang, en hadt grote krachten, genietende doorgaans eene volkome gezondheit. Hy overleedt den 28 September des jaars 1667, na dat hy alle akademische eerampten bekleed, en groten lof om zyne deugden en grote geleerdheit verworven hadt; nalatende twee zonen, die beide in de rechten studeerden, en advokaten wierden. De oudste, *Theodorus Golius*, kwam te Leiden in het jaar 1669 in de regering, en is vervolgens drie maal burgermeester geweest, en meer dan eens hoofdofficier der stadt, gecommitteerde in de admiraliteit, stervende in 't jaar 1679, terwyl hy regerend burgermeester was. Des zelfs broeder *Mattheus Golius*, een zeer deftig man, bekleedde een eerampt in 't hof van Hollandt, en stierf in de maandt September des jaars 1702. De moeder van deze zonen was uit eene goede familie, hadt aanzienelyke bloedverwanten, en heeft met haar bedgenoot den tydt van 24 jaren in liefde en eendragt geleeft. *Bayle Dict. Crit.*

GOLIUS, (THEOPHILUS) hoogleeraar in de zedekunde te Straasburg, daar hy geboren was in 't jaar 1528, en stierf in 't jaar 1600. Hy schreef in 't Latyn een kort begrip der zedekunde, getrokken uit de tien boeken van *Aristoteles* aan Nicomachus, en een kort begrip der staatkunde, uit den zelven Aristoteles gehaalt. Het eerste werk droeg hy op aan den baron van Tanberg den 1 September des jaars 1592, en beide de werkjes zyn gedrukt te Straasburg by de erven van Isias Rihelius in 't jaar 1621 in 8. Ook maakt Konig gewag, dat hy een Griekische *Gramatica* gemaakt heeft. *Konig Bibl. p. 352. Bayle Dict. Crit.*

GOLNOW, eene stadt in het Stettinsche gebiedt, onder neder-Pomeren, was wel eer zeer aangenaam en vermakelyk, maar is door verwoestingen des oorlogs en afbrandingen nu byna ten eenemaal verdelgt. *Micrelii Pomer. Chron.*

GOLO, een der voornaamste rivieren van 't eilandt Corsica, nemende haren oorsprong uit het meir van Crena, 't welk midden in het eilandt legt, loopt door het verwoeste Mariana, en ontlast zich in de zee van Corsica, aan de Oostzyde van 't eilandt. *Baudrand.*

GOLOWIN. Zie GALLOWIN.

GOLTSEN, een open vlek, of oude stadt, op de keur-Saxische en Markische grenzen van de neder-Lausits, aan den vloedt *Goltze*, die niet verre van het dorp Ledelbeben in de Spree valt, gelegen. In de XVII eeuwe heeft deze plaats drie heren gehad, staande voor een gedeelte onder Bredau, onder Schlieben, en ten derde onder Stuttenheim. Van ouds waren hier burggraven; doch de zelve zyn uitgestorven. *Herman*, burggraaf van Gohsen, wierdt in het jaar 1318 omgebragt, nalatende eenige zonen. In 't jaar 1395 heeft markgraaf *Willem* de Eenvoudige het zelve bezeten; en na hem hebben die van *Minckwitz* daar het gebiedt gehad. In den Hussitischen en dertigjarigen oorlog heeft deze plaats zeer veel moeten uitstaan. *Hofmann. script. Lusat. Tom. IV. Append. Diplomat. p. 185. Grossers Lausitzische Merkw. P. III. Anonym. Lauf. beschryv. p. 77.*

GOLTZ, of GOLTSIUS, (HENDRIK) een beroemd schilder, wierdt in den jare 1558 te Mulbracht, een klein steedtje, in het landt van Gulik gelegen, geboren. Zyn vader, Jan Goltz, was mede een geestig glasschilder; maar Hendrik schilderde portretten naar 't leven, mitsgaders vele andere dingen, die keurig zyn; ook tekende hy zeer wel met de pen, en was een kunstig plaatsnyder. In 't jaar 1591 ging hy naar Italië, onthoudende zich eenigen tydt te Venetië en te Napels, daar hy verscheide fraaie dingen uittekende, en te huis gekomen zynde in 't koper bragt. Hy stierf in 't jaar 1617, oud 59 jaren. *Filebien Entretien sur les vies des peintres.*

GOLTZ, of GOLTZIUS, (HUBERT) een berucht oudheitkenner, geboren te Venlo, in 't hertogdom van Gelder, den 30 October des jaars 1526, was de zoon van Rogier Goltz, of Goltzius, een schilder van Wirtsburg, die te Venlo ging wonen, en hem met veel zorge opvoedde. Hubert, die grote neiging tot de letteren, om de opschriften, taferelen, medailles, en ander soort van oudheden, hadt, kwam daar in door vlyt en tydt zeer verre. Hy hieldt zich omtrent 10 of 12 jaren te Antwerpen op, en ging in 't jaar 1558 naar Brugge, alwaar hy van zyne goede vrienden, de gebroeders Marcus en Guido Laurinus, veel vriendschap genoot. Goltzius reisde hier van daan door Vrankryk, Duitschlandt, en Italië, om de schoonste kabinetten aldaar te bezichtigen, en Rome vereerde hem met haar burgerrecht. Op zyne wederkomst in de Nederlanden werkte hy met yver om uit de medailles de geschiedenissen dier tyden na te vorschen, en stierf te Brugge den 14 Maart des jaars 1583, oud 57 jaren. Hy heeft verscheide werken nagelaten, als: *Vivæ omnium Imperatorum imagines a Julio Cæsare ad Carolum V*; *Fasti Magistratuum & triumphorum Romanorum*; *Catalogus Consulum*; *de origine & statu populi Romani*; *Thesaurus rei antiquariæ*; *vita Julii Cæsaris Augusti, & Tiberii*; *Siciliæ & magna Græcia ex nummis*; *Itinerarium per Italiam, Germaniam & Galliam*; enz. *Desselius Bibl. Belg. p. 392. Zweertius Athen. Belg. p. 348. Adami Philos. p. 142. Ghilin. vol. II. p. 202. Hankius P. I. de S. R. R. p. 238.*

GOLUP, een klein steedtje in Pruissen, gelegen aan de rivier Dribents, in 't palatinaatschap van Culm, op de Poolsche grenzen, omtrent zes mylen van de stadt Thoren ten Oosten. *Maty Dict.*

GOMARUS, (FRANCISCUS) Doctor en hoogleeraar in de Godgeleerdheit in de hogeschole te Leiden, wierdt den 30 January des jaars 1563 te Brugge geboren. Zyn vader en moeder hadden den Hervormden Godsdienst omhelst, en weken wegens de vervolginge in 't jaar 1578 naar de Palts, om daar gerust te leven, en lieten hunnen zoon te Straasburg onder den geleerden Sturmius zyne studiën voortzetten. Hy was onder den tucht van dezen gryzaardt drie jaren, waar op hy naar Neustadt ging, daar zich de hoogleeraren van Heidelberg ophielden. Hy deedt in 't laatst van 't jaar 1582 eene reize naar Engelandt, en hoorde te Oxford de Godgeleerde lessen van Reinaldus, en te Cambridge die van Willem Whitaker. Hy ontfing den eernaam van baccalaureus in de maandt van Juny des jaars 1584; bragt de twee volgende jaren te Heidelberg door, alwaar de akademie toen weder herstelt was. De Nederduitsche gemeente te Frankfort aan den Mayn beriep hem als haren leeraar in den jare 1587. Hier bleef hy dezen dienst waarnemen tot den jare 1593, moest toen wegens de vervolging van daar wyken, maar wierdt in 't volgende jaar tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Leiden beroepen. Hy nam dit beroep aan, maar liet zich eerst Doctor in die faculteit maken te Heidelberg. Dit ampt nam hy met lof waar, tot dat hy met zyn amptgenoot Jacobus Arminius wegens de lere der voorbeschikking in verschil geraakte. Gomarus kantte zich tegen hem aan met een uitnemenden yver niet alleen in de openbare lessen te Leiden, maar ook in de tegenwoordigheit van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt. In het jaar 1608 redentwistten zy beide voor die aanzienelyke vergadering, en in het volgende jaar was 'er een diergelyke van vyf tegen vyf. De uitslag van deze redentwisting was zo niet, als de Nederlandsche kerken wel wenschten. De daar op volgende ziekte van Arminius en zyne doodt, kort daar na voorgevallen, nam dit verschil geenzins weg; maar Conradus Vorstius, een navolger niet alleen van Arminius gevoelen, maar zelf verdacht van Socinianery, wierdt in des zelfs plaats tot hoogleeraar aangestelt, onaangezien alle vertogen, door Gomarus en anderen daar tegen gedaan; waarom Gomarus, zodanig een amptgenoot niet kunnende dulden, zich van zynen dienst ontsloeg, en in 't jaar 1611 naar Middelburg week. Hier wierdt hy predikant, en deedt ook openbare lessen. Dit duurde tot den jare 1614, wanneer hy door de akademie van Saumur tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit en tot den predikdienst beroepen wierdt. Deze bediening nam hy 4 jaren waar; trok daar op naar Groningen, en wierdt daar eerste hoogleeraar in de Godgeleerdheit en in de Hebreeusche tale. Hier stondt hy tot aan zyne doodt, die den 11 January des jaars 1641 voorviel, zynde in den tydt van 22 jaren maar twee malen uit de stadt geweest, eens in het jaar 1618, om het Synode van Dordrecht by te wonen, en nog eens in 't jaar 1633 te Leiden, toen hy gebruikt wierdt om de overzetting van 't Oude Testament te helpen nazien. Hy was drie malen getrouwt, en hadt gene kinderen dan van zyn twede bedde, by Maria Leremit, eene ryke juffrouw, met welke hy te

Frankfort aan den Mayn trouwde, en by welke hy een zoon en twee dochteren hadt. De zoon ftierf voor den vader, en liet ook kinderen na. Hy was een zeer bekwaam man, yverig tegen de Remonftranten, ja zodanig, dat hy, met Martinius in twift gerakende, en hem niet pal kunnende zetten, den handfchoen op de tafel wierp, en hem tot een tweegevecht uitdaagde. Zyne fchriften zyn te Amfterdam in 't jaar 1645 byeen gedrukt. *Bayle Dict. Crit.*

GOMATRUDIS, koningin van Vrankryk, was de zufter van Bertrudis en Brunulfis, en trouwde met koning Dagobert den I te Clichi, niet verre van Parys; maar wierdt van hem verftoten om hare onvruchtbaarheit in den jare 629; anderen willen in 635. *Fredegarius. Aimonius.*

GOMBAULD, of GOMBALDUS, (JOH. OGIER) was in de XVII eeuwe een der voornaamfte Franfche dichters, geboren te S. Juft de Luffak, niet verre van Brouage, in Xaintonge, uit een adelyk geflacht; maar de jongfte zoon, en den Hervormden Godsdienft toegedaan. Te Bourdeaux leide hy den grondt zyner ftudiën; maar kwam onder de regering van koning Hendrik den IV te Parys, en by Maria de Medicis in zonderlinge achting, by welke hy niet alleen een vryen toegang hadt, maar ook een jaargeldt van haar trok van 1200 ryksdaalders, dat men daar na tot op 800, en vervolgens tot op 400, verminderde, en ten laatfte geheel niet voldeedt. Hy was een van de eerfte leden der Franfche akademie, als zynde een van die ten huize van de Hr. Conrard in 't jaar 1629 byeen kwamen, waar uit de gemelde akademie haar begin nam; was ook een van de drie, die in 't jaar 1634 de inzettingen daar van maakte. Hy was groot van ligchaam, welgemaakt, dragende zich als een man van middelen, hoewel hy zomtyds al lagchende zeide, dat hy de jongfte zoon, en by gevolg kaal was. Zyne Godvrucht was oprecht; zyne vroomheit kon den toets uitftaan; zyne zeden waren welgeregeld; hy was edelmoedig; hadt een fchoon oordeel; was vaardig van begrip; maar opvliegende van aardt, en zeer ligt tot toorn geneigt. Hy wift echter zeer vele vrienden te maken, waar onder niet van de minften waren de hertog en de hertoginne van Montaufier. Ook wierdt hy eenige jaren begunftigt met eenig inkomen van het zegel door den heere Seguier, kancelier van Vrankryk. Hy leefde zeer gezond, waar toe zyne matigheit in fpyze en drank zeer veel hielp; maar eindelyk wandelende langs zyne kamer kreeg hy eene duifeling, viel neder, en befeerde zich aan zyne heup, waar door hy eenige dagen het bedde moeft houden. Echter bevorderde dit zyne doodt, die voorviel in 't jaar 1666, zynde byna 100 jaren oud, en nalatende verfcheide fchriften, onder anderen zyn *Endimion*, daar hy een algemenen lof door kreeg. Zyn herderszang, *Amaranthe*; een ftuk met allerhande gedichten; een diergelyk met brieven; zyn treurfpel, *de Danaiden* genaamt, en blyeindend treurfpel van *Cydippus*, 't welk van de meeften hoog geacht wordt, en andere ftukken meer. *Bayle Dict. Crit.*

GOMBERVILLE, lidt van de Franfche akademie. Zie ROY. (MICHIEL LE)

GOMBETTE was eene wet, ingeftelt, of vernieuwt, door Gondebaud, koning van Burgundië, die in 't jaar 516 ftierf. Zy was by de Burgundiërs zo in gebruik als de Salifche wet by de Franfchen. Zie hier eenige artykelen daar van. De vrye perfonen konden hunne misdaden door geldt afkopen, betalende maar alleen 't geen door de wet daar toe geftelt was, en eene boete voor den vorft. Doodflagers, ftraatrovers, veedieven, wierden hier van uitgefloten, en moeften fterven. De Burgundiers waren, zo haaft als zy 15 jaren oud waren, deze wet onderworpen. De man kocht zyne vrouw voor 160 goude kronen, indien 't menfchen van aanzien waren. De vrouw voor 150 haren man. Indien de man zyne vrouw op overfpel betrapte, mogt hy hen beide op de daadt betrappende doden, en zo hy 'er maar een doodde, moeft hy den prys, daar toe geftelt, betalen. De rechters mogten geen wedde noch gefchenken ontfangen. enz. *Mezeray hift. de France fous Childebert* I. *l.* VI.

GOMBS, een van de 7 delen, of zogenaamde tienden of landgerechten van het Walliferlandt, of Valais, de bovenfte van de Roddans, begrypende in zich 6 parochiekerken, waar van Amen het hoofdvlek is.

GOMER, eene ftadt in 't koninkryk Fez, is, volgens eenige fchryveren, de hoofdftadt van de provincie Errifis, op de grenzen van Haba gelegen, aan de kaap Gomer, die van de ouden genaamt wierdt *Phæbi promontorium. Baudrand.*

GOMER, zoon van Japheth, hoofdt der Gomeriten, of Cimmeren, volkeren, die Afië bewoonden, digt aan Syrië; wordende ook voor den grondlegger der *Galileërs*, of *Galatiërs*, die ook by eenigen *Gomeriten* genaamt worden, gehouden; maar het eerfte gevoelen is naar inhoudt van het XXXVIII hoofdftuk van den propheet *Ezechiël* het waarfchynlykfte. Daar zyn ook fchryvers, die hem den vader noemen der Italianen, der Gallen, of Gaulen, onder verfcheide namen van *Gallus* en *Ogyges*. De Babyloniërs maken hem den grootvader van *Ninus*, hoewel hy niet dan zyn oudoom kan geweeft zyn. Eenigen geloven, dat hy *Saturnus* geweeft is. Hy kwam in Italië, naar hun gevoelen, in 't jaar der fcheppinge 1879, en naar de Juliaanfche tydrekening in 't jaar 2539, 2175 jaren voor de geboorte van den Heilandt. Hy bevolkte de eilanden van de Middelandfche zee, Griekenlandt, Italië, lerende het volk den Godsdienft, dien hy van Japheth en Noach hadt ontfangen. *Jofephus Oudheden* XVII, 7. *Zonaras. Dupleix Memoires des Gaules l.* I. *c.* I. *Bochart Phaleg. l.* III. *c.* 8.

GOMER, of GOMERA, een eilandt in de Afrikaanfche zee, een van de Canarifche, legt tuffchen het eilandt Teneriffe Ooften het eilandt Fero Weftwaarts, en heeft eene ftadt en haven van gelyken name.

S. GOMER was geboren in Brabandt in de VIII eeuwe, kwam aan 't hof van den koning Pipin, trouwde met Gwinmarie, eene dochter van een deftig geflacht en ryk van goederen, maar flecht van imborft, die, gedurende dat haar man met den koning Pipin op reize was, hare dienftboden zeer mishandelde. Gomer ontvluchtte het boos gedrag van zyne bedgenoot, bouwde op een eilandt, daar tegenwoordig de ftadt Lier ftaat, eene heremitagie, tuffchen Mechelen en Antwerpen, en bragt het overfchot zyner dagen hier in ruft en eenzaamheit door, ftervende den 11 October des jaars 774, de dag, waar op men zyne gedachtenis viert. *Molanus. Baillet vies des faints.*

GOMERES, barbarifche volkeren in Afrika. Zie BEREBERES.

GOMERON, (JACOBUS DE MOI-) zoon van Lodewyk, die het bevel hadt voor den hertog van Aumale, voorftander van de ligue, in de ftadt Ham, in Pikardië, en zich door de Spaanfchen liet overreden om aan hunne zyde te komen, en 1500 man van hunne of der Waldenzen troepen in de ftadt te laten. Dit berouwde hem echter naderhandt zo zeer, dat hy daar van ftierf. Jacobus, die zyn oudfte zoon was, en hem in het gouvernement volgde, maakte, dat de Franfchen het kafteel van die ftadt in bezit hielden, en liet de Spaanfchen in de ftadt. Het bevel van 't kafteel vertrouwde hy aan zyne moeder en Antonio de Vieuville d'Orvilliers, zyn halve broeder, en trok met zyne twee eigene broederen naar Bruffel, om met ernft te manen, en het penfioen, door de Spaanfchen aan zynen vader belooft, in te vorderen. Zo haaft hy te Bruffel gekomen was, gaf men hem veel hoop, maar weinig geldt, en men perfte hem zo lang, tot dat hy aan zyne moeder en Orvilliers fchriftelyke order zondt om het kafteel aan de Spaanfchen over te leveren; maar deze laatfte fchreef te rug, dat hy aan niemandt dan aan hem zelf of zyne order, wanneer hy hem in volle vryheit zag en fprak, zyn toevertrouwt kafteel zou overgeven. De graaf Fuentes liet hier op de moeder weten, dat hy haar de hoofden van hare drie zonen zou toezenden, byaldien zy haren vierden zoon tot geen andere gedachten bragt. D'Orvilliers, die op alle wyze meefter van dit flot wilde blyven, handelde in 't heimelyk met den here van Humieres, luitenant van koning Hendrik den IV in Pikardië, dat hy voor zyne troepen een vryen doortocht door de ftadt verzoeken zou, om daar door middel te vinden om de Spaanfchen daar uit te dryven. Dit gelukte, en hy nam 4 Spaanfche hoplieden gevangen, houdende hen in gyfeling om voor zyne drie gebroeders in te ftaan. Een van de broeders van Jacobus Gomeron, menende zyns broeders vryheit zekerder te weeg te brengen, als hy het kafteel van Ham den Spaanfchen kon in handen leveren, maakte met de vier gemelde hoplieden, in arreft zynde, en nog zes anderen, een aanflag om zo wel het flot als den perfoon van Orvilliers te bemachtigen, en dit gelukte hen; maar vermits de Spaanfche hulpbenden daar toe onder 't bevel van la Fere te lang vertoefden om den gelukten aanflag te onderfteunen, nam de heer Plainville, die met een Franfch regiment in de ftadt lag, het kafteel weder in, en ftelde d'Orvilliers in zyn vorigen ftandt. Maar vermits Plainville de vier gemelde hoplieden belooft hadt in vryheit te ftellen, zo zy hem niet tegen waren in zyn voornemen, was hy genoodzaakt deze belofte te voldoen, waar door de moeder op nieuw in eene dodelyke ongeruftheit verviel wegens hare drie zonen. Zy fchreef, om de zelve te redden, en op vrye voeten te zien, aan den grave van Fuentes, dat hy met zyn leger heimelyk derwaarts wilde komen, en het kafteel innemen. Dit gefchiedde; maar d'Orvilliers was door geen fmeken van zyne moeder te bewegen om deze troepen in te nemen; in 't tegendeel droeg hy het bevel over 't zelve aan Plainville op, die de Spanjaarden zo wel ontfing, dat zy genoodzaakt waren te rug te wyken. De moeder, wanhopig wegens het leven van hare drie zonen, trok zelf by den grave van Fuentes, en fmeekte voor hunne behoudenis. Hy wilde echter geen ontfchuldiging aannemen, maar liet aanftonts haren oudften zoon Jacobus, den welken hy overal met zich voerde, zyn proces opmaken, en veroordeelde hem als een verrader en fchuldig aan gekwetfte majefteit, om dat hy de hem toevertrouwde plaats, waar voor zyn vader en hy zelf den eedt gedaan hadt, niet wilde overleveren aan den koning van Spanje, om in het gezicht van Ham en het leger onthooft te worden, welk vonnis ook aanftonts wierdt uitgevoert. De Franfchen waren hier over zo verbittert, dat zy de zes Spaanfche hoplieden, die zy in het kafteel gevangen genomen, en in verzekering naar S. Quintyn gezonden hadden, wilden laten ophangen; maar de maarfchalk van Bouillon verhinderde zulks nog, te meer, om dat de onthoofde Jacobus van Gomeron het nooit recht met zynen koning gemeent hadde. Hertog Albert van Ooftenryk liet de twee andere broeders naderhandt op vrye voeten ftellen, en d'Orvilliers, vermits men op zyne getrouwheit geen ftaat kon maken, wierdt door den grave van S. Paul overreed om het beftier van het kafteel van Ham aan een anderen af te ftaan. *Mezeray hift. de France T.* III. *p.* 1147.

GOMEZ, (ANTONIO) hoogleeraar in de rechten op de akademie te Salamanka, een Spanjaardt, geboren te Talavera, in 't bisdom van Toledo, was in de XVI eeuwe in achting, of in de jaren 1550 en 1560; fchreef verfcheide werken, onder anderen: *Variarum Refolutionum Juris Civilis communis & Regii l.* III; *in Leges Tauri Comment. Nicolas Antonio Bibl. Hifpan.*

GO-

GOMEZ CIUDAD-REAL, (ALVAREZ) mede een Spanjaardt, geboren te Guadalaxara, onder Toledo behorende, uit een adelyk geſlacht, was pagie by den koning Karel, die daar na keizer de V van dien naam wierdt. Hy ſchreef verſcheide gedichten, waar van hy zyn eerſte werk in vyf boeken, handelende over de orde van het gulde vlies, aan den gemelden vorſt opdroeg. Naderhandt ſchreef hy een ander werk, in 25 boeken beſtaande, onder den tytel *Thalia Chriſtiana*, behelzende de levensbeſchryving van den Here Jeſus, 't geen hy aan paus Adrianus den VI opdroeg. Ook heeft hy de brieven van *Paulus*, de ſpreuken van *Salomon*, en de zeven boet-Pſalmen in vaarzen gebragt. Hy trouwde met eene natuurlyke dochter van den hertog van Infartado, en ſtierf den 14 July des jaars 1538, vyftig jaren oud. *Schottus & Antonio Bibl. Hiſpan.*

GOMEZ DE BARROSO. Zie BARROSO.

GOMEZ DE CASTRO, (ALVAREZ) bekend door zyne werken, geboren te S. Eulalia, een dorp digt by Toledo, ſtudeerde te Alkâla, daar hy het geluk hadt van beroemde meeſters aan te treffen. Alvarez Gomez maakte groten voortgang in verſcheide wetenſchappen, inzonderheit in de Griekſche en Latynſche talen. Pieter Ponce van Leon, biſſchop van Placentia, ſprak by koning Philips den II ten voordele van Alvarez, die hem liet werken aan eene uitgave van de werken van S. *Iſidorus van Sicilië*. Ook begon hy te werken aan die van *Origenes*; maar de doodt belette hem zulks af te doen. Gomes heeft nog andere dingen in proſe en vaarzen geſchreven; maar het beſt van alle is de hiſtorie van het leven des kardinaals *Ximenes*. Hy ſtierf in 't jaar 1580, oud 65 jaren. Zyn ligchaam wierdt begraven in de hoofdkerk van Toledo, en men ziet daar zyn grafſchrift naar de zyde der koninklyke kapel. *Andreas Schottus Bibl. Hiſp. Nicol. Anton. Bibl. ſcript. Hiſp. T.* I.

GOMEZ DE LUNA EN ARELLANO, (MICHIEL) een Spanjaardt, ridder van S. Jakob. Hy leerde eerſt de beide rechten; wierdt naderhandt Raadt te Granada, en intendant van 't leger in de Nederlanden, alwaar hy in den ſlag by Lens, dien de Franſchen den 20 Auguſty des jaars 1648 wonnen, gevangen wierdt. Vervolgens bekleedde hy nog verſcheide bedieningen, en ſtierf als Raadt van Indië in 't jaar 1672. Men heeft van hem: *Opera juridica tripartita; De juris ratione & rationis imperio; Singularium Lectionum Liber*; *Juris Canonici antilegomena*, enz. *Antonio Bibl. Hiſp.*

GOMEZ, (LODEWYK) biſſchop van Sarno, in 't ryk van Napels, was een Spanjaardt, geboren te Origuella, in 't ryk van Valencië. Hy ſtudeerde te Padua, en wierdt zeer kundig in de beide rechten: zo dat hy wel haaſt bekwaam wierdt om anderen te onderwyzen. Hy ging naar Rome, alwaar men hem gewigtige bedieningen toevertrouwde in de kancelary. Zyne geleertheit bevorderde hem in 't jaar 1534 tot het bisdom van Sarno, alwaar hy ſtierf in het jaar 1543. Lodewyk Gomez, die door zyne landlieden bygenaamt wierdt *de Schrandere*, ſchreef verſcheide werken, als: *In Regulas Cancellariæ Apoſtolicæ Comment.*; *Deciſionum Rotæ l.* II; *De poteſtate & ſtylo officii ſacræ pænitentiariæ*; *De Litteris Gratiæ*; *Comment. in nonnullos lib.* VI; *Decret. Titulos*; *Compendium Utriusque ſignaturæ Clementinianæ cum Gloſſa*; *De Nobilitate*; *Elenchi omnium ſcriptorum in Jure*; *De Tiberis inundationibus ab orbe condito ad ann.* 1531. enz. *Panzirollus l.* III. *de Clar. Leg. interpr. c.* 54. *Andreas Scotus & Nicol. Ant. Bibl. Hiſp.*

GOMEZ MEDIEZ, (BERNARDINUS) biſſchop van Albarazin, in 't ryk van Aragon, waar in hy geboren was. Hy bragt tien jaren te Rome door, trok van daar naar Vrankryk, Duitſchlandt en de Nederlanden, en wierdt op zyne komſt in Spanje aartsdiaken van Morviedro in de kerk te Valence, vervolgens in 't jaar 1585 biſſchop van Albarazin, maar ſtierf den 30 November des jaars 1586. In 't jaar 1572 hadt hy uitgegeven: *Diaſception de Sole Phyſico, Medico, Geniali & Myſtico*; ſchreef ook het leven van *Jacobus* den I, koning van Aragon; een tractaat *de Conſtantia*; een ander *de Apibus*, of *de Republica*, in vyf boeken. *Andreas Schottus Bibl. Hiſpan. Nicol. Antonio Bibl. ſcript. Hiſpan.*

GOMORA. Zie LOPEZ *van* GOMORA.

GOMMEREN, een ſteedtie, kaſteel, ſuperintendantſchap en ampt tuſſchen het hertogdom Maagdenburg en 't graafſchap Barby in Anhalt-Zerbſt gelegen, waar onder behoren de ampten of ambachten van Gommeren, Elbenau, Ranis, Plozkau en Gottau, waar uit het burggraafſchap Maagdenburg gevormt wierdt. Lud. Perſona meent in zyne oratie van Wittenberg, dat Gommeren den naam van *Gomer*, Japhets zone, gekregen heeft; maar anderen gevoelen niet onwaarſchynlyk, dat het ſteedtie genaamt is naar de *Cimbren*, 't welk door den tydt in *Gommeren* of *Cimmeren* verandert is; maar wederom anderen menen zeker te weten, dat Gommeren een Wendiſche naam is, en dat verſcheide plaatſen daar omtrent *Gomerin* geheten hebben. Door het vergelyk, in den jare 1579 tuſſchen Auguſtus, keurvorſt van Saxen, en Joachim Frederik, markgrave van Brandenburg, behieldt het de laatſte, als beſtierder van het aartsſticht Maagdenburg, mitsgaders de ampten, onder het gemelde aartsſticht gelegen, van Elberau, Ranis, Plozkau, enz. als een Ryksſtandt en leen, alhoewel Auguſtus het kaſteel daar van verbetert, en Gommeren in 't jaar 1578 met ſchone gebouwen hadt laten verſieren. *Feckenſtein Theatr. Sax. P.* II. *p.* 35. *Zeileri Topogr. Sax. ſup. P.* VII. *Lunigs Reichs-Archiv Tom.* I. *ſpec. P.* III. *p.* 109. *Hamb. Hiſt. Remarq.* 1702. *p.* 34. *& ſeq.*

GOMORRHA, eene der voornaamſte ſteden van de landſtreek Pentapolis. In 't Hebreeuwſch wordt zy *Amora*, of *Gnomora* geheten, maar de LXX overzetters drukken meermalen de G. *am* of *gnam* uit door een *G*. Zo zeggen ze *Gaza* voor *Gza*, of *Gnaza*. Het is, volgens de beſte ſchryvers, waarſchynlykſt, dat Gomorrha de Noordelykſte der vyf ſteden van Pentapolis was, en de overblyfſelen, die men nog ziet in de Dode zee, omtrent Engedi, van Stellen en gebouwen, zyn van deze vernielde ſtadt. Wat hare bouwing en verwoeſtinge door het vuur des hemels betreft, men zegt, wat het eerſte aangaat, dat ze van de Cananiters omtrent den jare 1870 na de ſcheppinge der wereldt gebouwt is; maar wierdt, aangaande het tweede, met des zelfs inwoners en nog drie andere ſteden door 's hemels vuur verteert wegens hunne gruweldaden. De plaats, daar deze ſteden geſtaan hebben, wordt heden de Dode zee, in 't Latyn *Lacus Aſphaltites*, genaamt, ter oorzake van hare onbeweeglykheit en zwavelachtige ſtoffen, waar door geen viſſchen in hare wateren kunnen leven. Op den oever van deze zee of meir groeien bomen, die appelen voortbrengen, zeer ſchoon voor 't oog, maar aangeraakt wordende verſtuiven zy tot aſſche. Tot aan Abrahams tydt wierdt deze ſtadt door eigene koningen beheerſcht. *Gen.* XIX. *Joſephus Oudheden* I. *Gregor. Abulphar. hiſt. Dynaſt.* I. *p.* 13. *Torniel & Salian. in annal.* I *et. Teſtam. Sedulius.*

GONBIN, eene Poolſche ſtadt. Zie GABIN.

GONDEBALD, of GONDEBAUT, koning van Burgundië, de oudſte der vier zonen van Gonderik, deelde met zyne broederen in den jare 473 zyns vaders heerſchappy; maar maakte met zynen broeder Gondegeſilus een aanſlag om de twee andere, Chilperik en Gondemar, het hunne te ontnemen. Doch hy wierdt in het jaar 476 te Autin van hen geſlagen, en moeſt zich eenigen tydt verbergen, 't welk hy zo heimelyk deedt, dat men niet beter wiſt, of hy was dood. Hier op trok hy ylings weder te velde, en overrompelde zynen broeder in de ſtadt Vienne, velde Chilperik ter neder, en verbrandde Gondemar in een toren; rechtte voorts alle gruwelen aan omtrent het koninklyk geſlacht, en liet Vienne door zyne krygsknechten uitplunderen. Daar na bragt hy zyne onderdanen wederom in een vreedzamen ſtaat, en maakte voortreffelyke inzettingen. Maar zyn broeder Gondegeſilus, door hulpe van Clodoveus, rukte een heir te zamen, tradt zyn broeder daar mede onder de oogen, en ſloeg hem in het jaar 500 op den oever van de rivier Ouche, niet verre van Dion, waar op hy zich op nieuw in Avignon verbergde. Wanneer hy daar in door Clodoveus belegert wierdt, maakte hy door bemiddeling van zyn Raadt met Aridius vrede. Naderhandt plunderde hy andermaal Vienne, geraakte weder op nieuw met Clodoveus in gevecht, en ging in Italië om Theodorik te hulpe te roepen; maar deze hieldt zyn woordt niet. Dus kon hy tot zyn oogmerk niet geraken, en ſtierf in het gevoelen der Arianen in 't jaar 508; anderen zeggen in 't jaar 516, in Italië. Hy was zelf de inzetter van de Burgundiſche wetten, die Lindenbrog in zyn *Codex Legum Antiquarum* heeft ingelaſcht. *Gregor. Tyr. l.* II. *c.* 28. *Aimon. l.* I. *Paradinus hiſt. Burg. l.* III.

GONDEBALD, koning der Wandalen in Afrika, was een zoon van Genzo, een opvolger in 't gebiedt van zynen oom Hunnerik omtrent den jare 488. In den beginne zyner regering hieldt hy zich tegen de rechtgelovigen zeer goedgunſtig; maar naderhandt vervolgde hy de zelve met meer wreedheit, dan zyne voorzaten ooit gedaan hadden. Hy ſtierf in den jare 495, en zyn broeder Traſimundus was zyn opvolger. *Procopius de bello Vandal. l.* IX *&* X.

GONDEBALD, ten ſchimp BELLOMER bygenaamt, gaf zich voor den zoon van Clotarius den I uit, maar deze wilde hem niet alleen niet daar voor, maar zelf niet voor zyn baſtaardt noch bloedverwant erkennen, en zeide, dat hy een molenaars zoon, ſchoon Gregorius van Tyrus zegt, dat hy de zoon van een bakker was. Het is altydt zeker, dat zyne moeder, in ongenade van Clotarius den I gekomen zynde, met hem by den koning Childebert vloodt, alwaar zy te Parys van den zelven zeer wel ontfangen wierden; maar naderhandt aan Clotarius weder overgelevert, die Gondebald het haair liet afſcheren. Na de doodt van Clotarius nam hem Charibert, koning van Parys, weder by zich; echter kreeg hem de koning van Auſtraſië Sigebert in handen, die hem naar Keulen zondt, van waar hy evenwel middel vondt om door Italië naar Conſtantinopel te geraken, daar hy in den jare 543 van keizer Tiberius op het allerhoflykſt ontfangen wierdt. Kort daar op kwam Gontran-Boſo aan 't hof uit Auſtraſië, die een der grootſte heeren van dat ryk zynde hem overreedde om derwaarts te gaan, en de regering te aanvaarden, vermits de Franſche vorſten en de onderdanen zeer naar hem verlangden. Na dat Gondebald hier toe zyne genegenheit getoont hadt, en de keizer Tiberius hem ondersteunde met eenig volk, kwam hy te Marſeille, alwaar hy van den biſſchop Theodorus en overſte Mummulus wel ontfangen wierdt; maar zy rukten Gontran-Boſo van hem af, beroofden hem van zyne ſchatten, en mishandelden zyne gunſtelingen zodanig, dat hy genoodzaakt wierdt op een eilandt by Toulon zich heimelyk te gaan onthouden. Na de doodt van Chilperik bewogen hem eenige heeren des ryks, waar onder ook Brunechild was, den tytel van koning aan te nemen, waar op hy eenige voortgangen maakte; maar vermits de koning van Auſtraſië, buiten zyne verwachting, hem niet byſtondt, geraakte hy wel haaſt in 't nauw, en wierdt in het kaſteel van Comines belegert, daar hy door zyne aanhangers eindelyk verraden, zeer mishandelt, en zelf van Boſo, die hem van Conſtantinopel mede getroont hadt, met een ſteen dood geſmeten wierdt in 't jaar 585. *Gregor. Tyr. l.* VII. *Aimonius. Paulus Æmilius. P. Daniel hiſt. de France l.* I. *p.* 208-228.

GONDEBALD, XXIV bisschop van Utrecht. Zie GODEBALD.

GONDEBALD, of GONDOBALDUS, de VIII koning van Vrieslandt, was de zoon van Aldgillus den II, en kwam na des zelfs overlyden, omtrent den jare 739, tot de regering. Men verhaalt van hem, dat hy Karel den Groten met een leger van vier duizend Vriezen, altemaal uitgeleze manschap, tegen de Saracenen is te hulp getrokken. Hy zou daar ook met dien wydberoemden Roeland en andere krygsoversten zyn leven al vechtende gelaten hebben: en onder anderen wordt dit uit den bekenden geschiedenisschryver *Sabellicus* bevestigt. Op *Turpinus*, die 't zelve ook van een Vriesschen koning vertelt, en hem *Galdibodus* noemt, mag men even zo veel aangaan, als op de boeken van *Alvinus* en *Occo Scarlensis*. Ook stellen alle de Vriesche schryvers, die Gondobald voor koning van Vrieslandt opgeven, het begin zyner regering in het jaar 737; een jaar of anderhalf onbegrepen, en zy zeggen altemaal, dat hy niet langer, of weinig langer, geregeert heeft dan twaalf jaren; en vervolgens gestorven is, en den troon voor zynen broeder open gelaten heeft, in het jaar 749. Het is niet nodig hier over een jaar of twee, of ten hoogste drie, te redentwisten. Karel de Grote heeft den tocht op Spanje begonnen in den jare 778, en vervolgens by de dertig jaren na de doodt van Gondobald: derhalven kunnen de schryvers hunne tydrekening beter goed maken, de welke beweren, dat koning Gondobald een zoon of broeders zoon zou gehad hebben, die ook den naam van *Gondobald* voerde, en Karel den Groten op zyn Spaanschen tocht kan verselt hebben. Echter duidt *Ubbo Emmius* alles op onzen vorst Gondobald; en dus zou men zyn leven en regeringstydt zo veel langer moeten maken. Maar, behalven dat men de meeste schryvers wederom tegen heeft, is het niet wel te begrypen, hoe S. Bonifacius met zyn gezelschap omtrent het jaar 755 by Dokkum op eene zo moordadige wyze is omgebragt; zonder dat Gondobald, die toen, volgens *Emmius*, nog geregeert zou hebben, zich aan het straffen van de moordenaars gelegen liet leggen. Het is waar, dat ze ten dele door de Christen Vriezen zelf doodgeslagen wierden; doch een goed getal was nog in het leven gebleven, die zich in Vrieslandt onthielden, en voor de moorders bekend waren. Dit schynt althans daar uit te blyken, dat Pippins stadhouder met een sterken hoop krygsvolk in Vrieslandt gekomen is, en schier de ganssche bende van die moorders door het staal omgebragt heeft. Op Radbodus den II, die zelf een vyandt der Christenen was, kan alles gemakkelyker toegepast worden. Zelfs zegt *Ubbo Emmius* op een ander plaats, dat Radbodus de II op dien tydt, als S. Bonifacius met zyn gezelschap gemartelt wierdt, dat gedeelte van Vrieslandt, het welk bewesten de Lauwers gelegen is, beheerschte. Onder dezen Gondobald, zo als de schryvers getuigen, en zo als wel te denken is, begon de Christen Godsdienst lustig op te luiken, en weelig lot te schieten. Te Sexbierum, in 't huis van de Adelen, zo als Winsemius verhaalt, heeft men een gouden penning van Gondobald, zone van Aldgillus den II, gevonden. Op de eene zyde stondt *Gondobaldus I, Aldgilli filius*: op de andere zyde: *Moneta aurea civitatis Doccumensis, anno Dom.* 739. Maar wat zal men van dien penning zeggen? Voor eerst het jaar 739, in cyfferletters uitgedrukt, schynt alles te verbrodden. Ook weet men, hoe dat de cyfferletters in Europa niet bekend zyn geweest voor het jaar 1240. En gelyk de schriften, volgens de verzekering der geleerden, zekerlyk valsch en verdicht zyn, in welke het jaar met zulke cyfferletteren uitgedrukt wordt; zo mag men het zelve, om dat de zelve reden daar plaats heeft, ook van het geslagen geldt verzekeren. Zie daar omtrent breder de *Aantekeningen op de Oudheden en Gestichten van Vrieslandt II Deel, pag.* 158 *enz. edit. in* 8. en boven op DOKKUM. Andere schryvers, die van den bovengemelden ongelukkigen tocht van Gondobald tegen de Vriezen niet spreken, zeggen, dat hy omtrent den jare 750 vreedzaam overleden is.

GONDEBALD, veldheer van het leger van Gisebert, wierdt in den jare 570 in Touraine geslagen. Hy bragt Childebert na de doodt zyns vaders Sigebert zo gelukkig naar Metz, dat hem alle de Staten in 't jaar 576 voor koning van Austrasië erkenden. *Aimonius*.

GONDEGESILUS, twede zoon van Gondiochus, koning van Burgundië, nam het door Gondebald hem toegedeelde landt in bezit, maakte met den zelven een verbondt tegen hunne andere broederen, en hieldt zyn verblyf te Geneve, hoewel hy zo volstrekt niet heerschte, of zyne onderdanen waren genoodzaakt de bevelen, hen door Gondebald gegeven, op te volgen. Deze krenking van zyn gezag verdroot hem; des hitste hy Clodoveus, of Clovis, op, om in de landen van Gondebald te vallen, het welk hy deedt in 't jaar 500. Hier op rukte die vorst zyn volk byeen, en steunende op de hulp van Gondegesilus, leverde hy hen slag, maar deze laatste hem verlatende, en de zyde der Franschen kiezende, wierdt Gondebald aan de rivier Ouche, naby Dion, overwonnen, en gedwongen naar Avignon te wyken. Hy, barstende van spyt om deze verradery, maakte met Clodoveus vrede, en badt hem wraak te nemen. Dit geschiedde; want zy belegerden Gondegesilus in de stadt Vienne, alwaar zy gelegenheit kregen om door middel van een fonteinmeester, die wist, dat 'er eene oude waterleiding, daar in vele jaren geen gebruik van gemaakt was, en daar niemandt om dacht, door de zelve in de stadt te komen, daar Gondebald zynen trouwlozen broeder, de welke zich in de kerk der Arianen verborgen hadt, overviel en doodde in 't zelve jaar 500. *Gregor. Tur. l.* II. *Paradinus. Delbene. Du Chesne Hist. de Bourg.*

GONDEMAR, koning der West-Gothen in Spanje, volgde in 't jaar 610 Vitericus in het ryk, het welk hy twee jaren en tien maanden regeerde. Hy was op het Concilie, in 't jaar 610 te Toledo gehouden, tegenwoordig, en bevestigde het besluit, wegens den voorrang dezer kerke genomen. *Isidorus & Ildefonsus.*

GONDEMAR, vierde zoon van Gondioch, koning van Burgundië. Hy verbondt zich met zynen broeder Chilperik tegen Gondebald, hunnen oudsten broeder, maar scheurde zich wederom van hem af, en leefde zeer gerust in de hem toegedeelde landen. Gondebald zocht zich echter aan hem en zynen broeder Chilperik te wreken, en belegerde hem in de stadt Vienne (gelyk elders gezegt wordt) en Gondemar wierdt in een toren, waar in hy zich verdedigde, gedood in 't jaar 477. Zie GONDEBALD.

GONDEMAR, jongste zoon van Gondebald, koning van Burgundië, en broeder van Sigismund, voerde met de Franschen oorlog, maar schoot altydt te kort; want na de doodt zyns broeders Sigismund trok hy alles, wat hy kon, by een, waagde een veldslag in den jare 524, doch wierdt niet alleen by Voiron geslagen, maar naderhandt op nieuw door Clotarius en Childebert by Autun overwonnen, gevangen genomen, en in een kasteel gezet, alwaar hy in den jare 532 ellendig zyn leven eindigde. *Procopius & Gregorius Tur.*

GONDI, een geslacht, vruchtbaar in doorluchte afstammelingen, zynen oorsprong nemende uit Florence, alwaar het sedert de XII eeuwe zeer beroemd is geweest, en een langen tydt den naam van *Philippi* heeft gevoert, waar van Ugolinus Verrini op deze wyze gewag maakt:

Certum est, hos clara genitos de stirpe Philippi
Quos inter primos referunt venisse colonos.

Ook spreekt deze dichter zeer voordeelig van de eersten, die den naam van Gondi gevoert hebben.

Het stamhuis Gondi is ook verknocht geweest aan de voornaamste huizen in Florence, en bekleedde de eerste bedieningen in die republyk. *Fortis van Gondi* was de zoon van *Bellicosus*, leefde in den jare 1204, en was deelgenoot van de regering. In 't jaar 1256 tekende *Renerus van Gondi* de vrede met de Pisanen. *Baldus* waren in den jare 1290 de eerste bedieningen in 't leger toevertrouwt. *Julianus Gondi* weigerde een jaargeldt, 't geen hem Alphonsus, koning van Arragon, wilde geven; waar omtrent Paulus Minus hem in zyne Historie een edelmoedig antwoordt doedt geven: want hy zou tegen dien vorst gezegt hebben, „ Dat het onbetamelyk was voor een „ burger van een vrye Republyk een jaargeldt te trekken van een „ uitheemsch vorst". *Bernard*, zoon van *Karel Gondi*, was opperste Gonfalonier der Republyk. *Gendo van Gondi* bekleedde de eerste eerampten. Deze hadt *Gerzo*, vader van *Cheri*, die naliet *Simon*, de welke veel diensten aan de Republyk in den jare 1391 bewees in den oorlog tegen den hertog van Milaan. Hy liet na *Bernard*, vader van *Bernard* den II, de welke weder vader wierdt van *Antonius* den I, vader van *Antonius* den II, die tot zone hadt *Antonius van Gondi*, here van Perron, die met Catharina de Medicis, koninginne van Vrankryk, derwaarts trok, en hofmeester van koning Hendrik den IV wierdt. *Jan Baptista Gondi* volgde ook gemelde koninginne in hoedanigheit van eerste hofmeester, en zyne gemalin Magdalena Bona Jutto wierdt hofjuffer van die vorstinne. Deze Jan liet te Parys het hof van Gondi, 't welk heden het hof van Condé genaamt wordt, bouwen. Een van zyne nazaten, genaamt *Hieronymus Gondi*, wierdt onder de regering van de koningen Hendrik den III en Hendrik den IV in verscheide gezantschappen en gewigtige onderhandelingen gebruikt. De laatstgemelde koning verhief hem tot inleider der gezanten, en daar na tot ridder van eere van de koninginne Maria de Medicis. Hy hadt het huwelyk met die princesse voorgestelt, en ontfing haar in het hof van Gondi toen zy te Parys kwam. *Antonius Gondi*, here van Perron, trouwde met Maria van Pierrevive, die gouvernante der kinderen van Vrankryk was, by wie hy teelde 1) *Albert van Gondi*, die volgt. 2) *Karel*, heer de la Tour, generaal van zyne majesteits galeien en kleerkamer, stierf te Parys zonder nazaat den 15 Juny des jaars 1574. 3) *Pieter*, kardinaal van Gondi, waar van een byzonder artykel zal volgen. 4) *Maria van Gondi*, eerste hofdame van Margareta van Vrankryk, hertoginne van Savoje. Zy trouwde eerst met Nicolaas Grillet, here van S. Trevier, en voor de twede maal met Claudius, grave van Pancalier en ridder van de annonciade. *Albert van Gondi*, de eerste zoon, waar van afzonderlyk in het volgende artykel zal gesproken worden, trouwde met de beruchte Claude Catharina van Clermont, baronesse van Rets en Dampiere, en teelde by haar 1) *Karel*, die volgt; 2) *Hendrik van Gondi*, kardinaal, (de welke mede in een byzonder artykel zal verhandelt worden; 3) *Philips Emanuel*, die ook afzonderlyk zal aangeroert worden; 4) *Jan François van Gondi*, na zyns broeders doodt aartsbisschop te Parys, vervolgens door koning Lodewyk den XIII gemaakt kommandeur van zyne ordens in den jare 1633, verkrygende veel achting door zyne verdiensten, en stierf te Parys den 21 Maart des jaars 1654, oud 70 jaren; 5) *Margareta Claudia van Gondi*, gehuwt aan Florimond d'Halluin, marquis van Maignelez, gestorven te Parys den 26 Augusty des jaars 1650, oud 80 jaren; 6) *Françoise*, getrouwt aan Lancelot Grognet van Vassé, baron van Rochemabile, ridder van des konings ordens; 7) *Gabrielle*, gemalin van den heere van Escri Longueval, uit het huis van Bossut; 8) *Hippolita*, vrouw van Leonora de la Magdelene, marquis van Ragni; 9) *Johanna*, priorin van Poissi; 10) *Louize*, nonne in 't zelve klooster te Poissi; *Karel van Gondi*, marquis van Belle-Isle, willende Mont Saint Michel innemen in den jare 1596, wierdt door een kapitein van zyne party, Ker-Martin genaamt, gedood. Hy was getrouwt met Antonette

te van Orleans (waar van elders geſproken wordt) twede dochter van Leonoor van Orleans, hertog van Longueville, en Maria van Bourbon, by wie hy hadt *Hendrik van Gondi*, hertog van Rets, ridder van des konings ordens in 't jaar 1619. Deze trouwde met Johanna Scepeaux, hertoginne van Beaupreau, eenige dochter van Guido den IV, hertog van Beaupreau, en grave van Chamille, en van Maria de Rieux. Hy liet twee dochters na, als *Françoiſe*, hertoginne van Rets, getrouwt met haren neef, gelyk in 't vervolg gezegt zal worden; en *Catharina*, gemalin van Lodewyk van Coſſé, hertog van Briſſak, geſtorven den 31 May des jaars 1670. *Philips Emanuel van Gondi*, graaf van Joignie, en baron van Villepreux, was de zoon van den maarſchalk van Rets, als gezegt is. Koning Lodewyk de XIII maakte hem ridder van zyne orde in 't jaar 1619, en daar na generaal van de galeien. Hy bevondt zich met den hertog van Guize in den ſcheepsſtrydt tegen die van Rochelle; en daar na zich van zyne bediening ontſlaan hebbende, ter gunſte van zynen zone, nam hy zyn verblyf by de vaders van 't oratorie, daar hy zich prieſter liet maken, en ſtierf den 19 Juny des jaars 1662, oud 81 jaren. Zyn ligchaam wierdt begraven in 't koor van de kerke van S. Maglorius. Hy hadt getrouwt Margareta van Silli, oudſte dochter van Antony, grave van Rochepot, ridder van des konings ordens, ſtedehouder van Anjou, enz. en van Maria van Lannoy, zyne eerſte bedgenoot, en kreeg by haar *Pieter van Gondi*, die volgt; en *Jan François Paulus van Gondi*, kardinaal van Rets, deken van de Sorbonne, ten laatſten aartsbiſſchop van Parys, na dat hy te voren den tytel van dien van Corinthe gedragen hadt, toen hy tot medehelper van zynen oom was aangenomen. Paus Innocentius de X maakte hem kardinaal den 19 February des jaars 1652; vervolgens is hy geweeſt abt van S. Denys, van Buzai, van Kemperlé, prins van Vaille, enz. maar roemruchtiger door zyne Godvrucht en verdienſten, dan door zyne geboorte en waardigheit. *Pieter van Gondi*, hertog van Rets, enz. dien de koning ridder van zyne ordens maakte in 't jaar 1661, ontdeedt zich in den jare 1635 van 't ampt van generaal der galeien ten voordeele van François van Vignerot, marquis van Pont-du-Courlai, neef van den kardinaal Richelieu. Hy trouwde in 't jaar 1633 met *Catharina van Gondi*, hertoginne van Rets, zyne nicht, by welke hy gewan *Maria Catharina*, nonne van Calvarie binnen Parys; en *Paula Margareta Françoiſe*, erfgenaam van 't huis Gondi, gehuwt in 't jaar 1675 met Emanuel François de Bonne van Cregni, hertog van Lesdiguieres, en gouverneur van 't Dauphiné, als elders gezegt is. *Ugolino Vertini l.* III. *Flor. illuſtr. Paolo Mini hiſt. Flor. d'Avila hiſt. Thuanus hiſt. Sammarth. Gall. Chriſt. Abelli vie de Vinc. de Paul. P. Anſelmus. Godefroi. Dupleix. Triſtan d'Hermite Toſcane Franc.*

GONDI, (ALBERT) hertog van Rets, pair en maarſchalk van Vrankryk, ridder van des konings ordens, eerſte edelman van de kamer, en generaal van de galeien, was de zoon van Antony Gondi, here van Perron, en van Maria van Pierrevive. De koningin Catharina de Medicis maakte hem haren vertrouweling, en koning Karel de IX hoopte hem met vele weldaden op. Hy bevondt zich in den ſlag van S. Denys in den jare 1567, en in dien van Montcontour in 't jaar 1569. Koning Karel de IX verkoor hem om zyn huwelyk met Elizabeth van Ooſtenryk, dochter van keizer Maximiliaan den II, te ſluiten, en met deze princeſſe in zynen naam te trouwen. Daar na zondt hy hem in 't jaar 1566 als ambaſſadeur naar Engelandt. In het volgende jaar maakte hy hem maarſchalk van Vrankryk, en gaf hem nog andere blyken van zyne genegenheit. Koning Hendrik de III volhardde in het gunſtig gevoelen tot hem; verkoor hem om by zyne kroning de waardigheit van konneſtabel des ryks te bekleeden, en maakte hem generaal der galeien en ridder van zyne ordens in 't jaar 1579, hertog en pair van 't ryk, gouverneur van Provence, van de ſtadt en 't kaſteel van Nantes, enz. Albert van Gondi beantwoordde door zynen dienſt zo overvloedige gunſten en weldaden, waar mede hy vereert wierdt. Hy riedt hem zich met den koning van Navarre te vereenigen, om de ondernemingen van de ligue te verydelen, en na de doodt van dien monarch verbondt hy zich aan koning Hendrik den IV, bygenaamt de Grote, die hem op zyne kroning de plaats liet bekleden van den grave van Toulouſe in 't jaar 1594. Hy hadt het bevel over de troepen, die geplaatſt waren in de ſtraat en aan de poort van S. Martin te Parys, wanneer de koning daar zyne intrede deedt. Hy bevondt zich ook in 't gevolg van dien vorſt by de ſtaten van Rouaan, dienende hem verder met veel getrouwheit tot aan zyne doodt, die voorviel in 't jaar 1602.

GONDI, (HENDRIK) kardinaal en biſſchop van Parys, wierdt in het jaar 1583 van Albert van Gondi, hertog van Rets, en Claude Catharina van Dampierre geboren. Zyn oom, de voornoemde kardinaal Petrus Gondi, maakte hem eerſt kanunnik te Parys, naderhandt abt van S. Jan te Soiſſons en Buzay, en deedt hem met bewilliging van koning Hendrik den IV in den jare 1598 het bisdom van Parys over. Hy bragt de paters van de congregatie van 't Oratorium in 't jaar 1610, mitsgaders verſcheide andere ordens binnen Parys, deedt een lykpredikatie over koning Hendrik den IV in 't jaar 1610, en woonde in 't jaar 1614 de ryksbyeenkomſt te Parys by. Wanneer paus Paulus de V iemandt van de Franſche geeſtelyken den kardinaalshoedt geven wilde, hadt hy daar in den voorrang in 't jaar 1618. Hy kreeg in den jare 1619 de orde des H. Geeſts, raadde den koning tot den oorlog tegen de Hugenoten, trok in 't jaar 1620 zelf te velde, en bragt zo veel te weeg, dat de geeſtelyken in Bearn weder ingenomen wierden. Na de doodt van Luynes wierdt hy eerſte miniſter by den koning, en nam hier op zyn broeder Johan Franciſcus Gondi tot medehelper aan. Hy wierdt in de belegering van Montpellier van eene ziekte overvallen, ſtierf te Beziers den 24 July des jaars 1622, en wierdt in de kapel van Gondi te Parys begraven. *Grammond l.* XII.

GONDI, (JOHANNES FRANCISCUS PAULUS) kardinaal van Rets, en deken van de Sorbonne, wierdt Doctor van de zelve, en bezat een groot verſtandt. Hy kreeg vele geeſtelyke bedieningen, wierdt van zynen broeder tot medehelper van het aartsbiſdom van Parys, en door paus Urbanus den VIII tot aartsbiſſchop van Corinthe benoemt. Wanneer hy by het hof in eenig aanzien kwam, geraakte hy met den kardinaal Mazarin in onluſt, hieldt het meer met het volk dan met den koning, en liet zich in allerlei factien gebruiken. Innocentius de X maakte hem kardinaal, en wanneer hy by den koning komen wilde om zich met hem te verzoenen, wierdt hy kort daar na in de Louvre, toen hy het minſt daar op dacht, in verzekering genomen, eerſt naar Vincennes, en voorts naar Nantes gevoert. Hier ontkwam hy uit zyne hechtenis, trok naar Rome, en woonde daar de verkiezing van Alexander den VII by. Wanneer hy in 't jaar 1661 in Vrankryk te rug kwam, ſtondt hy het aartsbiſdom van Parys vrywillig af, en behieldt ſlechts de abdy van S. Denys. Sedert dien tydt leefde hy zeer ſtil en geruſt, zondt ook in 't jaar 1673 den kardinaalshoedt aan Clemens den X weder te rug; maar de zelve perſte hem dien wederom aan te nemen, tot dat hy eindelyk den 24 Auguſty des jaars 1679 ſtierf. *Priolus l.* VII. *rer. Gall. Imhof gen. Gall.*

GONDI, (PHILIPS EMANUEL) graaf van Joigny, marquis van Iſle d'Or, generaal der galeien van Vrankryk, was de zoon van Albert van Gondi, hertog van Rets, en wierdt in 't jaar 1580 geboren. Hy verkreeg van zyn vaders zyde de heerlykheit van Dampierre, en van zyn moeders broeder Petrus van Gondi, den kardinaal, het graafſchap Joigny, bezat ook het marquiſaatſchap van Iſle d'Or, en de heerlykheit van Villepreux. Hy wierdt in zyns vaders plaats generaal der galeien, als mede luitenant admiraal van de Levantſche zee, en gouverneur van Auvergne, woonde in den jare 1602 het beruchte ridderſpel te Parys by, kreeg in 't jaar 1619 de ridderordens van den H. Geeſt en S. Michiel, ſloeg in 't jaar 1621 den beroemden zeerover Solyman Rais, mitsgaders andere zeerovers van Algiers en Barbaryë, bevondt zich in den zeeſlag by Rochelle, ook in 't jaar 1627 by het ontzet van 't eilandt Ré, en by de nederlaag der Engelſchen, daar hy zelf met een musketkogel in zyne ſchouder gekwetſt wierdt. Na dat hy het ampt van generaal der galeien met goedvinden van den koning aan zynen zoon hadt overgedaan, en zyne gemalin overleden was, nam hy den geeſtelyken ſtandt aan, en ging in de broederſchap van de orde van 't Oratorium. Hy geraakte in 't jaar 1640 door 't ſcherp ſchryven met graaf Lodewyk van Soiſſons in ongenade van koning Lodewyk den XIII, en wierdt daar op in hechtenis gezet, waar uit hy echter naar het gebergte van Auvergne vluchtte, maar kwam na eenigen tydt wederom te Parys, alwaar hy den 19 July des jaars 1661 in het 81 jaar zyns ouderdoms ſtierf. *Anſelmus. Imhof gen. Gall.*

GONDI, (PIETER) kardinaal en biſſchop van Parys, was de zoon van Antony van Gondi, broeder van den bovengemelden Albert, en wierdt in 't jaar 1533 te Lyons geboren. Hy ſtudeerde te Parys, wierdt Doctor in de Rechten te Toulouſe, hier op aalmoezenier, als mede kancelier van Elizabeth, gemalinne van Karel den IX, koning van Vrankryk. Vervolgens abt van S. Jan van Vignes van Soiſſons, te S. Aubin, te Angieres, te S. Martin, te Pontoiſe, te S. Maria van Campania, en te S. Eſpalo in 't bisdom van Mans; ook in 't jaar 1562 biſſchop van Langres, en daar door hertog en pair van Vrankryk, eindelyk in 't jaar 1571 biſſchop van Parys. Karel de IX maakte hem ook graaf van Coigny en heer van Petroſa. Hendrik de III gaf hem in 't jaar 1576 de orde des H. Geeſts. Hy woonde verſcheide ryksbyeenkomſten, inzonderheit van den jare 1577 te Parys, in den jare 1588 te Blois, en in 't jaar 1596 te Rouaan, mitsgaders verſcheide geeſtelyke zamenkomſten, by. Hy was afgezant by den hertog van Savoje Emanuel Philibert, als mede by drie pauzen, namentlyk Pius den V, Gregorius den XIII, en Sixtus den V, van welken laatſten hy in December des jaars 1587 kardinaal prieſter van S. Silveſter gemaakt wierdt, welken tytel hy daar na in dien van S. Trinitatis in monte Pincio veranderde. Na de doodt van koning Hendrik de III bleef hy te Parys, en bemoeide zich om tuſſchen koning Hendrik de IV en de ligue vrede te maken, woonde ook ten dien einde verſcheide geheime en opentlyke byeenkomſten by, maar kon echter Karel, hertog van Maine, als hooft der ligue, tot geen vrede brengen. Vermits hy zich aan de zyde der ligue, niet begeven wilde, onthielden zy hem zyne kerkelyke inkomſten, waarom hy zich als gezant van Hendrik den IV aan paus Clemens den VII liet gebruiken, by wien hy nochtans, om dat de gedachte koning nog Gereformeert was, geen gehoor kreeg, en niets voordeeligs uit kon rechten. Maar toen de koning in 't jaar 1594 Parys hadt ingenomen, begaf hy zich weder in zyn biſſchoplyken ſetel, en bleef den koning ſteets getrouw. Hy was een zeer vredelievend man, die aan den armen ook zeer veel goed deedt. Hy ſtierf in den jare 1616 in 't 84 jaar zyns ouderdoms, en ſtelde zyn broeders tweden zoon Philippus Emanuel tot zynen erfgenaam. *Thuanus. Grammond l.* II. *p.* 143. *Vaſſor hiſt. de Louis XIII. l.* XVIII. *Imhof gen. Gall.*

GONDIOCH, GONDIOCHUS, GUNDICARIUS, ook GUNDECUS genaamt, was de eerſte koning der Burgundiërs, en maakte het gedeelte van Galliё zich onderdanig, dat van de Rhone tot aan de Saône zich uitſtrekt. In 't jaar 434 verloor hy 20000 van zyne onderdanen, die in Belgica ingevallen waren, waarom hy

Ætius, den Roomſchen ſtedehouder, om vrede ſmeken moeſt. Naderhandt wierdt hy in den jare 437 van Octavius, koning der Hunnen, anderen zeggen van Attila, verſlagen. *Idacius in Chron. Caſſiodorus. Jornandes. Schurtsfleiſch hiſt. Burg. c.* 3. §. 2.

GONDIOCH, of GONDIOCHUS, zoon van den voorgaanden, en in 't jaar 437 benevens zynen broeder Chilperik des zelfs opvolger in 't ryk van Burgundië. In 't jaar 443 ontnamen zy den Romeinen Savoje, in 't jaar 452 ſtonden zy Theodoricus, koning der Weſt-Gotthen, tegen Rechiarus, koning der Zwaben in Spanje, by. In 't jaar 455 bediende zich Gondioch van de Roomſche verdeeldheden, nam Vienne en Lion weg, en bragt een gedeelte van Gallië onder zyn gezag. Hy ſtierf eindelyk in 't jaar 473, en liet vier zonen na, als Gondebald, Gondegeſilus, Gondemar en Chilperik. *Gregor. Tur. Jornand. Idacius. Chorier hiſt. de Dauphiné. d'Elbene hiſt. Burgund.*

GONDIODA was de gemalin van Clodomir, zone van Clodoveus, koning van Orleans, en moeder van Thibald, Gunther, en S. Clodoveus, of Clovis. Clotarius doodde de twee eerſten, en liet den derden overig, de welke een prieſter wierdt, en als een heilig ſtierf. Eenige geſlachtſchryvers verzekeren, dat na de doodt van Clodomir Gondioda met Clotarius den I hertrouwde in 't jaar 524, maar geen kinderen by hem ter wereldt bragt. *Gregor. Tur. Aimon. Sammarth. hiſt. Gen. de la Maiſon de France.*

GONDOMADUS en VADOMAR, broeders en koningen der Duitſchers, deden dikwils uitlopen in Gallië, waar van zy naburen waren, in den jare 354. Keizer Conſtantinus, die toen regeerde, trok in dat zelve jaar tegen hen op, en hebbende vruchteloos gepoogt over den Rhyn te trekken, maakte hy met deze woeſte vorſten een verdrag. Dit duurde zo lang als Gondemadus leefde; maar na dat hy gedood was, voegden zich zyne onderdanen by de andere Duitſchers om den oorlog tegen de Romeinen te hervatten. *Ammian. Marcell. l.* XIV. & XVI.

GONDRECOURT, een ſteedtie van Lotharingen, gelegen in het hertogdom Bar, digt by den oorſpronk van de rivier Orne, acht mylen van S. Michiel naar 't Zuiden. *Maty Dict.*

GONDRIN, eene Franſche ſtadt, vier mylen van Condom, bekend door den naam, dien zy aan een der oudſte huizen van Vrankryk geeft, te voren dien van *Pardaillan* voerende, en zyn oorſpronk nemende van eene ſtadt met gelyken naam, in 't Armagnak gelegen, alwaar dit geſlacht den tytel van baron gevoert heeft. Dus leefde in den jare 1070 *Pons* van Pardaillan-Gondrin, en trouwde Navarre van Lupé, waar van dit nageſlacht afkomſtig is:

I. *Bernard*, heere van Pardaillan en Gondrin, die in het jaar 1230 leefde, en den koning S. Lodewyk in de belegering van Tunis in Afrika verzelde. De overleveringen melden, dat hy eenen Moor voor 't hoofdt van 't heir doodde, waar van daan herkomſtig is, dat dit geſlacht een moorekop in zyn wapen voert. Hy teelde by zyne gemalinne, wiens naam onbekend is,

II *Odet*, heer van Pardaillan en Gondrin, die zich in de ſtaten van Armagnak en Fezenzak bevondt, toen de graaf Bernard de inzettingen voor zyne ſtaten opſtelde. De zelve behelſden: *de Conſenſu & aſſenſu expreſſe nobilium dominorum Odonis de Pardaillano & Bartholomæi de Callaveto* enz. Hy trouwde Clara van l'Iſle, by wie hy hadde *Odet* den II, die volgt; *Bernard*, heer van Monsguel; *Bertrand*, heer van Beauregard, die kinderen hadt, en *Mabilla*, getrouwt aan Pieter, heere van Pujos.

III. *Odet* van Pardaillan, de II van dien naam, heere van Gondrin en la Mothe, deedt huldiging aan den grave van Armagnak in den jare 1328, en gaf de inzettingen aan de ſtadt Condrin; trouwde met Margareta van Biran, en teelde by haar

IV. *Hugo* van Pardaillan, heer van Gondrin, la Mothe, enz. ontfing huldiging van verſcheide heren, zyne leenmannen, mitsgaders van de burgermeeſteren van Gondrin, Pardaillan, Cazénare en la Mothe. Hy trouwde met Brune van Montaut, by wie hy hadde *Odet* den III, die volgt; en *Hugo*, die ook na zynen broeder zal plaats hebben.

V. *Odet* van Pardaillan de III, heer van Gondrin enz. pleitte gedurende zyn leven tegen het huis van Caſtillon; trouwde met Eſclairmonde van Bengue, by wie hy vader wierdt van

VI. *Odet* den IV van dien naam, heer van Gondrin enz. Hy diende Jan, grave van Armagnak, in den oorlog tegen Gaſton Phebus, grave van Foix, maar wierdt, na dat de graaf van Armagnak geſlagen was, te gelyk met hem en nog verſcheide andere grote heren gevangen genomen in den jare 1361, volgens het ſchryven van Froiſſard, en gaf een milioen ponden tot loskoping van zich zelf en zyne baronnen. Hy trouwde in 't jaar 1360 met Johanna d'Aucion, dochter van Pieter, heere van Laurimieu, by wie hy geen kinderen hadt, des ſtelde hy tot zyn erfgenaam Odet van Pardaillan, zynen eigen neef.

VII. *Hugo* de II van Pardaillan, heer van Gondrin, jongſte zoon van Hugo den I, boven gemeld, en Brune van Montaut, trouwde aan Paula van Montperat, by wie hy teelde

VIII. *Odet* van Pardaillan, de V van dien naam, wierdt heer van Gondrin na de doodt van zynen neef, volgens zyn laatſte wille van den 26 November des jaars 1401, en ſtichtte de kapel van S. Catharine d'Euſe. Hy huwelykte met Agnes Chatillon, dochter van Foulques, markgrave van Chatillon, de welke geſtorven zynde zonder kinderen, hy ten twede maal trouwde met Anna van Goalard, dochter van N. here van Goalard, eerſte baron van van Condomois, by wie hy teelde *Bertrand*, hier na volgende; *Johanna*, getrouwt aan Jan, here van Verduſan, en nog een andere *Johanna* van Pardaillan.

IX. *Bertrand* van Pardaillan, heer van Gondrin, la Mothe enz. trouwde Bourguine van Caſtillon, eenige dochter en erfgenaam van Pons den III van dien naam, markgrave van Caſtillon, en Johanna van Montesquiou. Door dit huwelyk kwamen de goederen van dat huis aan dat van Pardaillon-Gondrin, en het proces, 't welk 80 jaren geduurt hadt, wierdt bepaalt. Uit dit huwelyk kwamen voort 1) *Pons*, gezegt *Poncet* van Pardaillan, van Caſtaillon, heer van Gondrin, die volgt. 2) *Pons*, heer van la Mothe-Gondrin, die in 't jaar 1471 trouwde met Margareta d'Ornezan, grondlegger van het ſtamhuis la Mothe-Gondrin, 't welk nog in wezen is. De heer luitenant generaal des konings in het Dauphiné, van wiens lof Varillas gewaagt, en door de Hugenotten ſneuvelde, was een van dit ſtamhuis. 3) *Amanjeu* van Pardaillan, heer van Caumort; die trouwde met Agnes de Las, heeft den tak van de heren van Caumort du Fort, Bonas, de Las, en la Barthe opgerecht. 4) *Bourguine*, getrouwt aan Jan van Villeré, here van la Graulas en Maulchan; en 5) *Clermontine* van Pardaillan, gehuwt aan Jan van Bernede, here van Arblade-Comtal.

X. *Pons*, gezegt *Poncet* van Pardaillan-de-Caſtillon, heer van Gondrin, markgraaf van Caſtillon, enz. wierdt gedood in eenen veldſlag tegen de Engelſchen digt by Bourdeaux. *Certando pro Republica obdormivit in prælio* zegt een tytel van dit huis. Hy trouwde in 't jaar 1441 Iſabelle van Lomanje, dochter van Giraud en Cecilia van Pevils, dochter van den markgrave van Rhodes in Catalonië. Dit huis van Lomanje ſtamt af, volgens het ſchryven van eenigen, uit dat van Armagnak; en dat van Armagnak van Ferdinand den I, koning van Caſtilië, en hier uit ſproot Jan de I van dien naam.

XI *Jan* van Pardaillan van Caſtillon de I, heer van Gondrin, markgraaf van Caſtillon, enz. Hy heeft verſcheide pleitgeſchillen gehadt tegen Jan de Foix, here van Candale, en tegen zyne oomen; gaf de heerlykheit van Buſca aan Jan van Caſſagnet, uit erkenteniſſe van den dienſt, dien hy hem in den oorlog gedaan hadde. De burgermeeſteren van Gondrin leiden aan hem den eedt van getrouwheit af, en vele heren deden hem hulde. Hy voerde zeer lang den oorlog; maakte zyn eerſte teſtament in het jaar 1483, en het twede in 't jaar 1487; was getrouwt met Maria van Riviere, dochter van Bernard, markgrave van Labatut, na wier doodt hy hertrouwde met Maria van Apremont. Zyne kinderen van het eerſte bedde waren: *Jan* van Pardaillan-Caſtillon, heer van Gondrin, enz. geſtorven zonder nazaat by Jaquette van Bazillac; *Arnaud*, die volgen zal; *Margareta*, *Agnes* en *Iſabelle* van Pardaillan; en van het twede bedde kwam *Jan* van Pardaillan, jong overleden.

XII. *Arnaud* van Pardaillan van Chaſtillon, heer van Gondrin, markgraaf van Chaſtillon, enz. ridder van des konings orde, wierdt een van de grootſte oorlogshelden zynes tyds. Hy hadt het gezag over 4000 Gaſconjers en 1000 paarden, die door koning Lodewyk den XII gezonden wierden aan Jan d'Albret, koning van Navarre, in 't jaar 1514, om tegen de Spanjaarden aan te gaan. Drie jaren daar na wierdt hy door François den I gezonden aan den koning van Denemarken met 2000 man hulpbenden, om tegen den koning van Zweden, met wien hy in oorlog was, te kampen. Het treffen geſchiedde op het ys; de Franſchen, verlaten van de Denen, vochten als leeuwen, tot dat zy door de overmacht der vyanden genoodzaakt waren te bukken. Hy trouwde Jaquette d'Antin, dochter van Arnaud, baron van Antin, Bonnefons, enz. en Catharina de la Foix, by wie hy hadde *Antony*, die volgt; *Guido*, trouwende de erfgenaam van Viela; *Bertrand*, abt; en *Margareta*, gehuwt aan Carbon van Lupé.

XIII. *Antony* van Pardaillan, heer en baron van Gondrin, Pardaillan en Monteſpan, ridder van des konings orde, hopman over vyftig mannen van wapenen, luitenant van de compagnie des konings van Navarre, ſtedehouder en landvoogdt van Albret, volgde zo lang hy leefde den oorlog eerſt in Italië, daar hy te Pavië gevangen wierdt, en naderhandt tegen de Hugenotten. Hy was in de belegering van Rochelle, kwam met zyn compagnie Gendarmes en een menigte van edellieden, voorts eenige andere wakkere mannen en onderdanen, die hy byeen verzamelt hadde, de ſtadt Toulouſe, overvallen door de Hugenoten, te hulp. De gedenkſchriften van Montluc ſpreeken zeer voordeelig van hem ten opzichte van zyn moedt en edele bedryven. Hy trouwde in 't jaar 1521 met Paula van Spanje, dochter en erfgename van Arnaud van Spanje Monteſpan, en Magdalena van Aure. De ſchryver van 't leven der Bourbonnen haalt de afkomſt van dit huis van Spanje Monteſpan van dat van Aragon. Dupleix vermengt het met dat van Caſtilië, waar uit ſproot Alphonſus van Spanje, gouverneur van Languedok en Guienne, en Lodewyk van Spanje, zyn zoon, gekroont door Clemens den VI te Avignon tot koning van Majorka. Zie hier wat 'er Joinville in het leven van S. Lodewyk van zegt (c. 32.) *In dit gevecht blonk uit in dapperheit en moedt de heer Arnaud van Cominge, markgraaf van Couſerans, waar van ik te voren geſproken hebbe, om den grave te helpen, en die van Cominge droeg een banier, zynde zyne wapens van goudt op een rood veldt, die, gelyk hy my naderhandt verhaalde, aan zyne voorzaten gegeven waren door Karel den Groten, met den bynaam van Spanje, uit erkenteniſſe van de grote dienſten, die de markgraven van Couſerans aan den gemelden koning gedaan hadden toen hy tegen de ongelovigen in Spanje oorloogde.* 't Is echter niet onwaarſchynlyk, dat Leo van Spanje, markgraaf van Couſerans, graaf van Paillas, in Catalonië, van de Hr. Marca ſpreekt in zyne hiſtorie van Bearn, en die het hoofdt is van het huis Monteſpan, waar van hy de erfgenaam trouwde, geſproten is uit dat van Caſtilië, om dat hy de zelve wapenen voert, die de graven van Armagnak, uit de koningen van Caſtilië geſproten, dragen. De hertogen van Cardonne, prinſſen van Spanje, heb-

hebben deze zelve altydt als bloedvrienden gerekent. Wat verbonden dit huis in dien tydt met andere grote huizen heeft aangegaan wordt elders verhaalt, men zal hier ſlechts zeggen, dat Arnaud van Spanje trouwde Philippa de Foix, en door dit huwelyk wierdt hy ſchoonbroeder van Jakob, koning van Majorka, twede zoon van den koning van Arragon, doordien die weder met zyne vrouws zuſter Scharmonde getrouwt was. Zyne andere ſchoonzuſters waren getrouwt de eene aan Aimerus den V, grave van Narbonne, de andere aan Esquivat, grave van Bigorre. Mattheus van Spanje trouwde in 't jaar 1461 Catharina de Foix, by wie hy eenen zoon hadde, die met Maria d'Aure trouwde. Zy was markgravin van Aſter, de dochter van Jan, markgrave van Aſter, en Johanna de Foix, die de dochter van Gaſton, grave van Foix, en van Leonora van Arragon, koninginne van Navarre, was. Behalven deze doorluchte echtverbonden geven ook de oorlogen, die dit huis gevoert heeft om het graafſchap van Pailles in Catalonië op zynen eigen naam tegen den koning van Arragon, beſchreven door den gemelden heer Marca, grote blyken van des zelfs voortreffelykheit. De graaf van Foix onderſteunde de party van Arnaud van Spanje, en de koning van Vrankryk belette het gevolg van dien oorlog, op verzoek van den Arragoneeſchen koning, en deedt een ſtilſtandt van wapenen ſluiten voor 50 jaren. Uit het huwelyk van den here Gondrin en Paula van Spanje ſproot *Hector*, die volgt; *Margareta*, getrouwt aan Michiel van Narbonne, zoon van Aimeri van Narbonne en Anna van Lomagne; *Catharina*, getrouwt aan Michiel van Faudoas; *Françoiſe*, gemalin van Carbon, baron van Lau; *Antonette* en *Jaquette*, beide nonnen, en *Magdalena* van Pardaillan, ongetrouwt geſtorven.

XIV. *Hector* van Pardaillan, heer van Gondrin, Antin en Monteſpan, ridder van des konings orde, kapitein van 100 Gendarmes, diende onder vyf koningen, als Hendrik den II, François den II, Karel den IX, Hendrik den III en Hendrik den IV, eerſt in Duitſchlandt, alwaar hy het bevel hadt over de lichte paarden op den tocht naar Marienburg, daar hy luitenant van zyns vaders compagnie wierdt; vervolgens in Piemont, 't Dauphiné en Guienne tegen de Hugenoten, ſlaande den grave van Curſon, die hen gebodt, de welke met zyne twee broeders en alle de ruiteren der Hugenoten in de pan gehakt wierden. De heer van Monteſpan wierdt daar in 't aangezicht gekwetſt. Hendrik de III maakte hem ridder van den H. Geeſt in 't jaar 1585. Hy trouwde in 't jaar 1561 met Johanna d'Autin, eenige dochter en erfgename van Arnaud, baron van Autin, ridder van 's konings orde, landoverſte en ſtedehouder van Bigorre, en Anna d'Andouins, dochter van Guſtan d'Andoüins en Johanna van Levis. Hy ſtierf in 't jaar 1611, en zyne gemalin in den jare 1610, hebbende 49 jaren getrouwt geweeſt, en hadden te zamen *Antony-Arnaud*, die volgt; en *Paula*, getrouwt aan Lodewyk van Voiſins, marquis van Ambres, markgrave van Lautrek.

XV. *Antony-Arnaud* van Pardaillan en Gondrin, marquis van Monteſpan en Antin, ridder van des konings orde, hopman van zyne lyfwacht, eerſte veldmaarſchalk, luitenant generaal in 't gouvernement van Guienne, en ſtedehouder van 't Agenois en Condomois, wierf troupen op zyn eige koſten, en beoorloogde daar de Hugenoten mede, tot dat koning Hendrik de IV het Hervormde geloof verliet, dien hy toen diende in 't Franſche Comté, en in de belegering van Fere; waarom hem het gebiedt over 't leger op de grenzen van Pikardië wierdt opgedragen. Hier bevocht hy met den maarſchalk van Biron, na dat zyn volk in Montreuil geworpen hadden, het Spaanſche leger onder den marquis van Varanbon, gouverneur van Artois. Hy vervoegde zich by den koning voor de ſtadt Amiens, die zyne majeſteit belegert hadt, en wierdt daar aan 't hoofdt gekwetſt, terwyl hy zyn eerſte dienſt deedt als veldmaarſchalk. Van daar trok hy met den koning naar Savoje, die hem, naar 't hof kerende, het opperſte gezag gaf over het leger tot aan de vrede. Zynde wederom in zyne landen gekomen, ſloeg hy de achterhoede van den marquis de la Force. Koning Lodewyk de XIII verhief de landen Monteſpan en Antin tot marquiſaatſchappen in de jaren 1612 en 1615. Hy wierdt ridder van des konings orde in den jare 1619, ſtierf te S. Leger, digt by Montfort-l'Amauri, in den jare 1624, na dat hy het klooſter der Kapucynen te Gondrin opgerecht hadt. Hy trouwde Maria du Maine, eenige dochter en erfgename van Jan, here van Escandillac, en N. Fumel; na hare doodt deedt hy een twede huwelyk met Paula van S. Lari, zuſter van Roger, hertog van Bellegarde, Pair en grootſtalmeeſter van Vrankryk. Zyne kinderen van 't eerſte bedde waren, *Anna*, getrouwt aan Hendrik d'Albret, baron van Mioſſens enz. en *Johanna*, gehuwt aan Hendrik Gaſton de Froix, grave van Rabat. Die van het twede bedde waren, 1) *Hector*, jong geſtorven; 2) *Jan Antony*, hertog van Bellegarde, grootmeeſter van des konings kleerkamer, luitenant generaal in Guienne, geſtorven den 21 Maart des jaars 1687, oud 85 jaren, zonder kinderen na te laten by Maria Anna van S. Lary, zyn eige nicht, levende nog in den jare 1712, in den ouderdom van 94 jaren. 3) *Roger-Hector*, die volgt; 4) *Ceſar Auguſtus*, marquis van Termes, die by zyne gemalinne Françoiſe van Faur de-Tarabel eenige kinderen gehad heeft, waar van nog eene dochter leeft, die getrouwt is aan den marquis van Cardaillak; 5) *Hendrik*, jong geſtorven; 6) *Jan Lodewyk*, marquis van Savignak, die by Louiſe Poitevin, geſtorven in April des jaars 1685, een eenigen zoon hadde, *Lodewyk*, grave van Gondrin, getrouwt aan Felice van Cruſſole-Montſalez; 7) *Amas*, ridder van Malta; 8) *Lodewyk Hendrik*, aartsbiſſchop van Sens, geſtorven den 19 September des jaars 1674; 9) *Anna-Paula*, jong geſtorven; 10) *Maria Clara*, gehuwt aan Pieter Bouchard d'Eſparbes de Luſſan, markgrave van Aubeterre; 11) *Louiſe Octavia*, ongehuwt geſtorven in 't jaar 1690; 12) *Anna Chryſante*, en 13) *Angelica*, beide geeſtelyke dochters.

XVI. *Roger-Hector* van Pardaillan, Gondrin, marquis van Antin, enz. ridder van eer der hertoginne van Orleans, trouwde met Chriſtina Zamet, eenige dochter en erfgename van Jan Zamet, baron van Murat, gouverneur van Fontainebleau, en Johanna van Goth, vrouwe van Ravillac, dochter van Jakob van Goth, marquis van Ravillac, enz. en van Helena Nogaret, zuſter van Jan Lodewyk, hertog van Eſpernon, by wie hy teelde *Roger*, ongehuwt in den oorlog geſneuvelt. *N.* mede in zynen tweden veldtocht geſneuvelt: *Hendrik*, gedood in een tweegevecht; en *Lodewyk Hendrik*, die hier volgt.

XVII. *Lodewyk Hendrik* van Pardaillan en Gondrin, marquis van Monteſpan, d'Antin, enz. ſtierf in November des jaars 1702, en was getrouwt met Françoiſe Athenaiſe van Rochechouart, eerſte van den Raadt en ſurintendante van 't huis der koninginne Maria Thereſia, geſtorven den 18 May des jaars 1707, dochter van Gabriël van Rochechouart, hertog van Mortemar, pair van Vrankryk, ridder van des konings orde, eerſte edelman van de kamer, en ſtedehouder van Parys, en van Diana van Grandſeigne, by wie hy teelde *Lodewyk Antony*, die volgt, en *N.* jong geſtorven.

XVIII. *Lodewyk Antony* van Pardaillan en Gondrin, hertog van Antin, pair van Vrankryk, marquis van Monteſpan, enz. gouverneur van Orleans en des zelfs onderhorigen, luitenant generaal van de legers des konings in de opper-en neder-Elzas, ſtedehouder van de ſtadt en 't kaſteel Amboiſe, algemeen beſtierder des konings gebouwen, mitsgaders van de kunſten en handwerken in Vrankryk, getrouwt in 't jaar 1686 met Julia-Françoiſe van Cruſſol, dochter van Emanuel van Cruſſol, hertog van Uzez, eerſte pair van Vrankryk, ridder van S. konings orde, enz. en Maria Julia van S. Maur-de-Montauſier, by wie hy teelde *Lodewyk*, die volgt; *Lodewyk Maria*, geſtorven onder des konings musketiers den 10 July des jaars 1707; *François Balthazar*, ridder van Malta, kapitein van een ſchip; en *Pieter* van Pardaillan Gondrin, kanunnik van de kerk te Parys, en abt van Monſtieramey.

XIX. *Lodewyk*, marquis van Gondrin, ſpeeljonker van den Dauphin, kolonel van een regiment voetknechten, brigadier van 's konings legers, ſtierf te Verſailles den 5 February des jaars 1712, oud 23 jaren en 7 maanden. Hy was getrouwt in 't jaar 1707 aan Sophia Victoria van Noailles, dochter van Anna Julius, hertog van Noailles, pair en maarſchalk van Vrankryk, ridder van 's konings orde, en van Maria Françoiſe van Bourneville, by wie hy hadde *Lodewyk*, bygenaamt monſieur de Bellegarde; *N.* bygenaamt d'Eſpernon; N. bygenaamt M. de Montcontour. Zie *de hiſt. van S. Louis. door Joinville Favin. Dupleix. M. de Marca hiſt. de Bearn. Memoires de M. de Caſtelmi Olhagarai Hiſt. de Foix. Notitia utriusque Vaſconiæ. Memoires des revolutions de Suede. Le P. Anſelmus.*

GONDRIN (LODEWYK HENDRIK) was de zoon van Antony Arnaud, marquis van Monteſpan en Antin, here van Gondrin, onderkoning van Navarre, kapitein van 's konings lyfwacht, ridder van den H. Geeſt, en Paula van Bellegarde, zuſter van Roger, hertog van Bellegarde, grootſtalmeeſter van Vrankryk, wierdt geboren in 't jaar 1620 op het kaſteel van Gondrin in 't biſdom Auch, ſtudeerde in het collegie van la Fleche, ging daar op naar Parys, alwaar hy in de wysgeerte en by de Sorbonne in de Godgeleerdheit drie jaren geblokt heeft. Octavius van Bellegarde, aartsbiſſchop van Sens, zyn neef, verzocht en kreeg hem van de koninginne regente tot zynen medehelper in 't jaar 1644: wierdt in 't jaar 1646 den 16 Auguſty aartsbiſſchop in zyn neefs plaats, beſtierde het zelve met veel zorg en yver tot den 19 September des jaars 1674, wanneer hy in den ouderdom van 54 jaren overleedt. Hy bande de Jeſuiten uit zyn ganſche biſdom zo lang zy weigerden zich zyne inzettingen te onderwerpen; verdedigde met groten yver de belangen der Roomſche kerke en die van zyn biſdom by alle gelegenheden, zo wel in de vergaderingen der geeſtelyken, als in die der vorſten, ten nadeele van zyn eigen belang. Hy wierdt ook een van de alleryverigſte kerkvoogden, die de gevoelens der zogenaamde Janzeniſten, rakende de Genade, onderſteunden. Hy ſchreef in 't jaar 1651 aan paus Innocentius den X om hem te tonen, dat de vyf ſtellingen, die men gedaan hadde, dubbelzinnig waren; dat hy diende te weten, uit wat ſchryver de zelve gehaalt waren, en dat men hem moeſt tonen, in welken zin zy moeſten gedoemt of goedgekeurt worden; dat de partyen volſtrekt daar tegen aan moeſten lopen voor dat men hen kon veroordeelen, en eindelyk, dat het billyk was, dat men hen eerſt door de biſſchoppen van Vrankryk moeſt laten onderzoeken, voor dat men ze naar Rome zondt. Hy was ook een van hen, die de conſtitutie van paus Innocentius den X niet als onder een zekere bepaling in hunne biſdommen wilden ontfangen. Ook was hy een van die gene, die aan paus Clemens den XI voor oogen ſtelde, dat het nodig was, de verſchillen, het *Doen* en het *Recht* genaamt, van een te ſcheiden, die men anders onder malkander verwart vindt in 't formulier, uitgekomen en opgeſtelt om de vyf ſtellingen, die Janſenius toegeſchreven worden, te doemen. Om kort te gaan, 't was door dit middel, dat de vier biſſchoppen van Alet, Pamiers, Angers en Beauvais zich redden uit de zaken, die men hen ten opzichte van 't gezegde formulier hadt voorgeworpen, en dat zy in hunne ſetels bleven. Na zich van deze beſlommeringen ontdaan te hebben bleef hy in zyn biſdom, en arbeidde daar yverig aan den welſtandt van het zelve. Hy gaf een tractaat uit op de wyze van een overzetting, rakende de open-

openbaare boetedoening, en zeer vele priesterlyke bevelen over de voornaamste stukken wegens den kerkelyken tucht, en de voornaamste stoffen van de Christelyke zedeleer. Hy was een van de eerste bisschoppen, die de verdediging der Casuisten doemde; stierf in zyn abdy te Chaulmes, onder het bisdom van Sens behorende. Zyn hert wierdt daar begraven, en zyn ligchaam in het graf van Octavius, zyn voorzaat, in de hoofdkerk ter zyde het groot altaar gezet. *Memoires Manuscrit.*

GONET, (JOH. BAPTISTA) een Dominikaner monnik, geboren te Beziers, was Doctor in de universiteit te Bourdeaux, en regent van die in de Godgeleerdheit studeerden. Hy deedt de beruchte provinciale brieven van Montalto goedkeuren, 't geen hem geweldig in den haat der Jesuiten bragt. Hy schreef verscheide werken; zyne Godgeleerdheit wierdt eerst onder den tytel van *Clypeus doctrinæ Thomisticæ* gedrukt in 16 stukjes in 12. in den jare 1666, en daar na te Parys in 5 stukken in folio in den jare 1669. Deze laatste druk is vermeerdert en verbetert. Ook liet hy in 't jaar 1664 te Bourdeaux drukken een klein boekje onder den tytel van *Dissertatio Theologica de Probabilitate.* Zyn laatste werk was *Manuale Thomistarum*, gedrukt te Beziers in den jare 1680 in 6 stukjes in 12. Hy liet ook zyne *Philosophie* drukken; maar de wereldt heeft 'er weinig smaak in gehadt. Op 't laatst van zyn leven hieldt hy zyn verblyf te Beziers, alwaar hy den 24 January des jaars 1681 overleedt, in den ouderdom van 65 jaren. *Bayle Dict. Crit.*

GONFALONIER, *grootvaandeldrager*, of *oppergezaghebber*, te Florence, toen zy nog eene republyk was. Men hadt ook nog drie Gonfaloniers te Sienne, die ieder over een derde deel van de stadt het gebiedt hadden.

GONFANON, een vaandel, 't welk in verscheide repen gesneden is, die zy *Franons* noemen, afkomstig van het Hoogduitsch woordt *fahnen, kirche-fahnen.* Dit vaandel bestaat uit een kostelyk stof, wordt gedragen van de Gonfaloniers, wanneer men volk moet werven voor de kerk, of ter bescherming der kerkelyke goederen. Toen Jeruzalem nog in der Christenen macht was, droegen twee Gonfaloniërs, de een als konnestabel en de ander als maarschalk, twee zulke of diergelyke vanen voor den koning als hy te paardt op een plechtigen dag uitreedt. Ook wordt de hertog van Parma Gonfalonier der Roomsche kerk genaamt. *P. Menetrier de l'Origine des Armoirés.*

GONGA, oudtyds eene Turksche stadt in Europa, gelegen in Romania aan de zee van Marmora, vier mylen van Rudisto ten Zuiden. *Maty Dict.*

GONGORA, (LODEWYK) een geestelyke te Cordua, was de zoon van Francisco de Argote en Leonora van Gongora. Hy is zeer berucht door zyne gedichten van allerlei slag in de Spaansche tale, by een verzamelt in een stuk in 4. dat na zyne doodt eerst te Madrid in 't jaar 1659, en naderhandt te Brussel en elders gedrukt is, bevattende een bondel van mengeldichten, lierzangen, heldentonen, schimpdichten, en andere soorten, mengende onder de Spaansche tale vele Latynsche woorden. Zyne werken voeren den tytel van *Las Obras de D. Luis de Gongora y Argote.* Hy stierf den 23 May des jaars 1638, oud 55 jaren. *Antonio Bibl. Script. Hispan. Tom.* II.

GONNESSE, of GONECHE, een dorp digt by Parys, inzonderheit berucht door 't lekker broodt, 't geen daar gebakken en door de inwoners van die grote stadt zeer veel getrokken wordt. Men zegt, dat François de I, koning van Vrankryk, toen keizer Karel de V aan hem schreef, onder een wydlopigen tytel hem onder anderen ook noemde heer van Genesse en Vanues. Dit laatste is ook een bloot dorp, daar zeer welsmakende boter gemaakt wordt: het eerste dorp legt drie, het andere twee mylen van Parys. *Baudrand. Zeiler. Itiner. Gall.*

GONNEVILLE, een edelman uit Normandië, die in den jare 1503 uit de stadt Honfleur naar Oost-Indië stevenende, door storm op het zo genaamde onbekende Zuidlandt gedreven wierdt, alwaar hy de zeden en gewoontens der bewoners naauwkeurig onderzocht hebbende, besloot wederom naar zyn vaderlandt te vertrekken, om daar zyne ontdekking bekend te maken, en ten bewyze van zyn zeggen nam hy eenen priester van die landaardt met zich aan boordt: doch hadt het ongeluk van op de kust van Normandië, in het gezicht van Jersey, door een Engelschen zeerover genomen te worden. Waar op hy aan de admiraliteit een geschrift, met eede gesterkt, gedagtekent den 19 July 1508, heeft overgelevert, behelzende vele byzonderheden van dat landt, des zelfs vruchtbaarheit en handzaamheit der menschen, hebbende ieder provincie een koning over zich, enz. *Description de la terre Australe, gedrukt te Parys in 't jaar* 1663.

GONSALVUS, of GONDISALVO, (MARTINUS) een Spanjaardt, leefde omtrent den jare 1359, en was zo buitensporig geworden, dat hy uitstrooide de broeder van den aartsengel Michaël te zyn, en dat Godt voor hem de plaats bewaarde, die Lucifer door zyn val verloren hadt. Hy gaf zich uit voor den eenigsten weg der waarheit, en leidsman ten hemel, en dat hy 't alleen was, die den Antichrist bevechten zou. De aartsbisschop van Toledo, na vele pogingen aangewend te hebben om hem weder te regt te brengen, en deze dwaasheit te doen verlaten, doemde hem levendig verbrand te worden, om daar door te beletten, dat niemandt wederom zulke buitensporigheden verdichten zou. *Spondanus A. C.* 1359. *n.* 4.

GONSALVUS. Zie GONZALES; en CORDUA. (FERD. GONS. VAN)

GONTAUT, (ARMAND VAN) baron van Biron, wierdt maarschalk van Vrankryk in 't jaar 1577, was grootmeester van de artillery geweest sedert den jare 1569 den 5 November, na dat hy alvorens verscheide andere krygsbedieningen gehadt hadde. Zyn grootvader was Gaston de II van Gontaut, die trouwde met Catharina van Salignak, by wie hy verscheide kinderen teelde, waar onder Armand, of Armandus, bisschop van Sarlat, die in 't jaar 1431 stierf; en Johan, voorsnyder van koning Karel den VII, die te Biron een schone kerk liet bouwen. Deze trouwde eerst met Margareta van Montferrat, by wie hy voortbragt Jan van Gontaut, die in 't jaar 1557 aan zyne wonden, in den slag van S. Quintin ontfangen, overleden is. Hy liet by Anna van Bonneval, vrouwe van Chebautonnes, twee zonen en vier dochteren na; de oudste was Armand, waar van wy nu spreken, en die zich zeer berucht gemaakt heeft. Hy diende nog jong zynde als pagie by de koninginne Margareta van Navarre, wierdt naderhandt kornet in de compagnie van den maarschalk Brissak, en droeg zich in den oorlog van Piemont zeer wel; bekwam daar ook een wonde in de heup, waarom hy naderhandt hinken moest. In het begin der eerste burgeroorlog wierdt hy misnoegt over het hof, waarom hy ook naar huis wilde gaan, maar liet zich eindelyk door zyne vrienden en 't aanhouden van Catharina de Medicis bepraten om het heir te volgen. Hier droeg hy zich wederom zeer wel, waarom hem op den bovengemelden tydt het ampt van grootmeester der artillery wierdt opgedragen: geraakte echter in den haat van den toenmaligen hertog van Anjou, naderhandt koning Hendrik de III; want deze Rochelle reets eenige maanden belegert hebbende, zag geen kans daar meester van te worden. Dus was 'er geen beter middel om met eere zich daar uit te wikkelen dan vrede met de zelve te maken. Dit was tegen het gevoelen van Biron, die van zich gegeven hadde, hy wilde die stadt in een maandt of zes weken bemachtigen: hier om was de vorst, die toen tot koning van Polen verkoren was, zeer moeielyk op hem; echter maakte hy, op den troon van Vrankryk geklommen zynde als koning, hem om zyne grote verdiensten maarschalk van Vrankryk: zondt hem naar Guienne tegen de Hugenoten, en sloeg hem ridder van den H. Geest in 't jaar 1581; trok vervolgens met den hertog van Alençon naar de Nederlanden, maar keerde na den mislukten aanslag op Antwerpen te rug. Hier waren hem die van de Ligue krachtig aan om zich by hen te voegen, hem biedende 30000 ryksdaalders; maar hy bleef volstandig voor den koning. Na de doodt van dien monarch was hy een van de eerste, die zich voor koning Hendrik den IV verklaarden: verhinderde ook door zynen raadt, dat die vorst zich niet elders over zee begaf, gelyk hem eenigen geraden hadden, wanneer die vorst in den jare 1589 byna scheen ingesloten te zyn door den hertog van Majenne. Als hy op den 26 July des jaars 1592 Espernay in Champagne belegerde, en den vyandt wat nader wilde gaan bespieden, wierdt hy door een kanonkogel doorschoten, oud 58 jaren, het welk hem van te voren door eenen sterrekundigen voorzegt zou zyn, maar van hem niet geacht wierdt. Hy was een wakker krygsman en voortreffelyk generaal, zeer kundig in alles wat 'er vereischt wierdt om een leger te bestieren, en waar zich wel neder te slaan. Hy was wat driftig, eenigzins geneigt tot dronkenschap, een beminnaar der studiën, zo verstandig in de verhandelingen zo van staat als in die des oorlogs; zyn ommegang was vriendelyk, hoflyk en schertzende, maar in zyne verrichtingen grootsch, en een vyandt van alle vleiery. Alles wat hem dagelyks merkwaardigs ontmoette tekende hy in zyn memorieboekje aan, en bediende zich daar van in der tydt. Ook heeft hy de geschiedenissen van zynen tydt geschreven, mitsgaders een boek wegens de plichten van een goed veldheer, maar zy zyn beide weggeraakt. Hy was de yverigste op verre na niet in het stuk des Godsdiensts, en helde meer naar het gevoelen der Protestanten dan dat der Roomschgezinden, waarom men al wat zwarigheit maakte toen men hem ridder van den H. Geest zou slaan. Ook hadden de moordenaars op S. Bartholomeusnacht op hem het oog om hem mede te doen sneuvelen, maar hy zynde grootartillerymeester, hadt zyn verblyf in de bastille, daar men hem niet by kon komen. Hy wierdt by Johanna, vrouwe van Ornesan en S. Blancart, vader van drie zonen en vyf dochteren. De zonen waren Armand, heer van S. Blancart, de welke in den jare 1583 in den aanslag op Antwerpen sneuvelde, en by Hippolyta van Lauzieres twee zonen, Jan, die zyn geslacht heeft uitgebreid, en Karel, waar van hier onder gesproken zal worden, naliet. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door hem aangehaalt.

GONTAUT, (KAREL VAN) hertog van Biron, zoon van den voorgaanden, een der grootste legerhoofden zynes tyds; maar die het gebrek hadt, van op een onordentlyke wyze te stoffen op zyne daden. Hy was van jongs af opgevoed onder de wapenen; want men verzekert, dat hy op zyn veertiende jaar kolonel, niet lang daar na veldmaarschalk, en eerlang generaal veldmaarschalk wierdt, wordende de krygshandel hem door zyn vader als ingeplant. Hy wierdt admiraal van Vrankryk in den jare 1592, en dit nedergelegt hebbende maarschalk van Vrankryk in den jare 1594, en gouverneur van Burgundië. De koning verhief zyne barony van Biron tot een hertogdom en pairschap in 't jaar 1598; en zondt dezen nieuwen hertog en pair aan 't hoofdt van een prachtig gezantschap naar Brussel, om daar met den aartshertog de vrede van Vervins te tekenen en te bekrachtigen. Ook wierdt hy in 't jaar 1602 aan de Zwitsersche Cantons gezonden om met hen het verbondt van vrede te vernieuwen, was ook in het voorgaande jaar naar Engelandt geweest om by de koninginne Elizabeth de plichtplegingen wegens zynen koning af te leggen. Hier genoot hy zeer veel eer van die vorstinne. Zyne trotschheit en snorkeryen verwekten hem echter vele haters; dit maakte hem balorig, en wikkelde hem in gevaarlyke aanslagen, aanspannende met den koning van Spanje en hertog van Savoje om Vrankryk te ontleden in provincien, of vorstendommen, daar

Spanje de bescherming van aanbetrouwt zou worden. Den hertog van Savoje zou voor zyn aandeel toegevoegt worden het Lyonnois, het Dauphiné en Provence; Biron zou voor zich hebben het hertogdom Burgundië, waar by de Spanjaards zouden voegen het Fransche Compte, als eenen huwelyksgift van de dochter hunnes konings, of van een dochter van Savoje, die men Biron ten huwelyk zou geven. Dit heimelyk verraadt hadt reets lang onder de handt gesmeult, en toen de koning daar eenige kennis van kreeg, zou hy het aan dien vorst vryelyk bekent, en vergiffenis gekregen hebben; maar in plaats van hier door zich in 't vervolg te wachten, en zulks te laten varen, zette hy in 't tegendeel zyn aanslag met meer yver voort, tot dat eindelyk Lafin, zyn vertrouweling, hem trouwloos wierdt, gevende zulks aan den koning te kennen, ten bewys daar van hem overreikende eenige brieven, door Biron zelf geschreven, waar door de gansche handel ontdekt wierdt. Biron, stout in alle zyne ondernemingen, wist wel, dat de koning iets ontdekt hadt, maar dacht niet dat Lafin eenig bewys hadt kunnen bybrengen, derhalven begaf hy zich in weerwil van de vermaningen zyner goede vrienden naar 't hof en zelfs by den koning, die hem uitnemende beminde, en tot driemalen toe vriendelyk badt, hy wilde zyne misdaadt vry bekennen, en op zyne genade hopen, maar 't was te vergeefs, Biron loogchende het telkens, vloekende en zwerende zyne onschuldt. Dus wierdt hy eindelyk te Fontaineblau, zo als hy naar des konings kabinet wilde gaan, in verzekering genomen, en naar de Bastille gevoert. Toen was het te laat om den vorst aan te vallen met gebeden en smekingen; toen wilde hy wel genade ontfangen, maar koning Hendrik de IV floot zyne oren, en hy wierdt den 31 July des jaars 1602 onthooft in de Bastille, na dat hy duizend vervloekingen en dreigementen hadt uitgebraakt. Hy was een wakker oorlogsman, hebbende in des konings dienst 35 wonden ontfangen, waarom die vorst ook veel van hem hieldt. Zyn Godsdienst was niet hartelyk. Schoon hy in den Hervormden door zyns vaders zuster mevrouwe van Byfambourg, wiens goederen hy ook geërft heeft, was opgekweekt, wierdt hy echter overgelovig yverig in den Roomsch-Katholyken om daar door de genegenheit des volks en die des konings van Spanje te winnen. Hy was een grootspeelder, maar andere ligchamelyke wellusten wierden gematigt van hem behandelt. *Thuanus. Mezeray. Castelnau. Memoires. Aubigny hist. Univ. Pierre Mathieu hist. de la Paix. Du Pleix hist. d'Henry* IV. *Cajet Chronolog. Septen. Bassompieres Memoires t.* I. *Bayle Dict. Crit.*

GONTRAN. Zie BOSO GONTRAN.

GONTRAN, of GONTRANUS, zoon van Clotarius den I, dien voor zyn vaderlyk erfdeel in 't jaar 561 toegevoegt wierden de landen van Orleans, Bourges en Burgundië. Hy hieldt zyn hof te Chalon aan de Saone. De eerstelingen van zyne regering bestonden in wanorders, vermits zyne slechte opvoeding en ruwe aardt het zedekundige weinig verstondt. Zyne liefdehandel was ongeschikt, want na dat hy eenigen tydt geboeleert hadt met een dienstmaagdt, Veneranda genaamt, trouwde hy met Marcatrudis, dochter van den hertog Magnacarius, maar om dat zy een van de zonen van Veneranda liet vergeven, jaagde hy haar van zich weg, en nam eene van hare kamenieren Austregilda, bygenaamt Bobile. De Longobarden vielen in zyne staten; een van zyne oversten, Amat, trok hen tegen, maar wierdt geslagen in 't jaar 571. Mummol was gelukkiger, sloeg den vyandt, en vervolgde hem in Italië. Gontranus voegde zich ook by Chilperik om de wapenen van Sigebert te wederstaan. Naderhandt deedt hy Recaredus, koning der Gotthen, den oorlog aan, maar met weinig geluk, want hy wierdt op 't laatst van 't jaar 587 door de Carcassoren geslagen. Na de doodt van Chilperik nam hy zyne zonen onder zyne bescherming, en nam voor zyns broeders moordt te wreken. Hy deedt Gondebout den oorlog aan, en doode hem. Op het einde van zyn leven gaf hy zyne staten aan zynen neef Childebert den II, was door den tydt zeer verandert geworden in zeden en leven, beriep verscheide concilien, handhaafde de gerechtigheit, maar was en bleef vreesachtig, achterdochtig van aardt, liet zich vlyen, en was onstandvastig. Hy stierf te Chalons aan de Saone in 't jaar 592 den 28 Maart, of, volgens het schryven van anderen, in den jare 594, en wierdt begraven in de kerk van S. Marcellus, die hy benevens verscheide andere kerken hadt laten bouwen. Om zyn stil en Godsdienstig leven in zynen ouderdom wordt hy van eenigen als een heilig geacht. Gontranus hadde by Veneranda, eene jonge dochter uit Chalon, een zoon, Gombaud, de welke door Marcatrudis op een verraderlsche wyze door vergift om 't leven gebragt wierdt; daar na trouwde hy met Austregilda, bygenaamt Bobile, als zyne derde gemalin, (want men wil, dat hy met Veneranda ook gehuwt geweest is) by wie hy teelde Clotarius en Clodomir, gestorven in 't jaar 577, mitsgaders Clodeberga en Clotilda, beide jong gestorven. Het laatste concilie, dat hy beriep, was te Valence in 't jaar 584. *Gregorius van Tours. Fredegarius. Aimon.*

GONZAGUA, eene kleine stadt in 't hertogdom Mantua, niet verre van Guastalla, die hier slechts aangeroert wordt, om dat, volgens eenige schryveren, het volgende Mantuaansch geslacht zynen naam van haar ontleent zou hebben. *Schauplaats des kriegs in Ital. p.* 506.

GONZAGUA, of GONZAGA, een oud en adelyk stamhuis in Italië, vruchtbaar in doorluchte telgen en grote mannen. Men zal hier geen verhaal doen van alle de fabelachtige verdichtselen omtrent den oorsprong van dit geslacht, maar alleenig zeggen het geen voor waar en waarachtig by de schryveren wordt aangetekent.

Deze familie neemt dan haar begin van een voornaam Italiaansch heer, *Hugo* genaamt, die, gelyk eenigen willen, de kleinzoon van koning Lotharius geweest is. Zyne gemalin was eene geborene *Gonzingi* uit Lombardië, wiens bynaam *Gonzaga* sedert aan het huis erffelyk gebleven is. De zoon van Hugo, *Gerard Gonzingi*, of *Gonzagua*, was in het jaar 1009 een onmiddelbaar onderdaan en leenman des ryks. Van dezen Gerard stamde in de elfde nedergaande linie af *Lodewyk Gonzagua* de I, eerste heer van Mantua. Hy was de zoon van *Guido*, en zy doodden in 't jaar 1327 of 28 Passerino Bonacolsa, tyran van Mantua. Lodewyk verkreeg hier door het opperste gezag onder den tytel van vikaris des ryks in 't jaar 1349. Sedert dien tydt is het Gonzaguasche geslacht volstandig in het gebiedt van Mantua en des zelfs onderhorigheden gebleven. Men zegt, dat hy by drie vrouwen verscheide kinderen gehad heeft, en gestorven is in 't jaar 1360 den 15 January, oud 93 jaren. *Philips*, de oudste van zyne zonen, stierf jong. *Guido* de II stierf in 't jaar 1338. Deze was getrouwt met Alix of Alda d'Est, by wie hy teelde *Franciscus*, die volgt; *Fabius*, en *Elizabeth*, die trouwde met Karel Malatesta. *Franciscus van Gonzagua* de I trouwde met Margareta Malatesta, en stierf in den jare 1407; nalatende *Johannes Franciscus*, eerste marquis van Mantua. Deze verkreeg veel achting van wegen zyne dapperheit en goed gedrag. Hy wierdt veldheer over de krygsmacht van den kerkelyken staat onder paus Johannes den XXIII, in 't verdedigen van Bologne; en naderhandt van de Venetianen tegen den hertog van Milaan, behalende grote voordelen. Hy ontfing den keizer Sigismund in zyne landen, de welke hem den 22 September des jaars 1433 tot marquis van Mantua verhief, en hy stierf in 't jaar 1444. Hy was getrouwt aan Paula Malatesta, by wie hy teelde *Lodewyk* den III, die volgt; *Karel*, heer van Bozzolo, die naliet by Lucia d'Est *Alexander*, here van Castilloni, Canette en Castel-Giffré, en *Jan*, *Lodewyk*, here van Rodigo en Capriana. *Lodewyk van Gonzagua*, de III van dien naam, wierdt een der beroemdste kapiteinen van zynen tydt. De Florentynen, Venetianen, en Franciscus Sforze, hertog van Milaan, vertrouwden hem hunne legermachten; en men merkte hem aan als den bedwinger van Italië. Hy ontfing den 17 May des jaars 1459 paus Pius den II binnen Mantua, alwaar men in Juny verscheide byeenkomsten hadt, om den oorlog tegen de Turken te beramen. Ook waren daar tegenwoordig de keizer Frederik de III en de koning van Denemarken. Hy stierf den 12 Juny des jaars 1478, oud 66 jaren; was by Barba van Brandenburg, dochter van Jan den I en Barbe van Saxen, zyne gemalinne, vader geworden van *Frederik* den I, die volgen zal: *Franciscus*, kardinaal, waar van in een byzonder artykel zal gesproken worden; *Jan Franciscus*, die het stamhuis oprechtte van de heren Sabionette, Bozzolo en S. Martin: *Rudolph*, die ook nazaten won; *Lodewyk*, bisschop van Mantua; *Barba*, getrouwt aan Eberhard, hertog van Wurtemberg, en *Susanna*, gemalin van Galeaz-Maria Sforze, hertog van Milaan. *Frederik van Gonzagua*, de I van dien naam, marquis van Mantua, wierdt veldheer van de Milaneesche krysbenden. De geschiedschryvers geven hem den lof van een goedaardig, edelmoedig, Godvrezend prins, en een beminnaar van de letteren en gerechtigheit geweest te zyn. Hy stierf den 14 July des jaars 1484, hebbende by Margareta van Beyeren, dochter van Albert den III, zyne gemalinne, *Franciscus* den II, die hem in 't gebiedt volgde: *Sigismund*, kardinaal, bisschop van Mantua, waar van hier na een byzonder artykel: *Johannes*, getrouwt met Laura Bentivoglio: *Clara*, gehuwt in 't jaar 1481 aan Gilbert van Bourbon, grave van Montpensier enz. gestorven den 2 Juny des jaars 1503: *Elizabeth*, gemalin van Gui-Baldo, hertog van Urbino; waar van in de werken des kardinaals Bembo gewag gemaakt wordt; en *Magdalena*, vrouw van Pesaro, volgens Sansovino. *Franciscus van Gonzagua*, de II van dien naam, hadt in 't begin der XVI eeuwe veel deel in den oorlog van Italië. Eerst wierdt hy veldheer van de Venetianen, en toonde zyne kloekmoedigheit in den veldslag op den oever van den Taro, by 't innemen van Novara, en in 't verdedigen van Ferdinand den II, koning van Napels. Vervolgens gaf hem koning Lodewyk den XII in 't jaar 1503 het gezag over de Fransche troupen in Italië, om dat de heer de la Tremouille, die daar veldheer van was, door eene ziekte buiten staat geraakte van dat ampt waar te nemen. Het vertrouwen, dat men op den marquis stelde, was echter niet groot, hy was een verzoend vyandt, en de koning hadt zelf het jaar te voren de Florentynen afgeraden hem als hunnen generaal te verkiezen. Nochtans waren zyne beginselen gelukkig: hy herstelde de brug over de Garigliana, en onder de bescherming van zyn geschut deedt hy zyn leger in 't gezicht van den beroemden Gonzales, derwaarts gekomen om zulks te verhinderen, daar overtrekken. Maar op dien zelven dag vatten de Franschen een misvertrouwen tegen hem op, om dat hen voorkwam, dat de marquis zynen vyandt wel hadt kunnen slaan en te onder brengen, toen hy reets over was, 't geen hy echter niet deedt. Daar waren 'er zelf, die hem beschuldigden van verstandhouding met Gonzales. Hy merkende dit wantrouwen veinsde zich ziek om hier door met eere uit het leger te geraken. Het grootste gedeelte van de Italiaansche ruitery trok met hem weg. Naderhandt bevondt hy zich in den slag van Ghierra d'Adda in 't jaar 1509, en wierdt veldheer van keizer Maximiliaan den I, van Lodewyk de More, hertog van Milaan, en daar na van den kerkelyken staat onder Julius den II. De Venetianen, eerende zyne verdiensten, stelden hem ook als hoofdt van hun leger aan: de paus maakte hem ook Gonfalonier of groot-standaarddrager der kerke. Hy stierf in de maandt van Maart des jaars 1519. Hy was getrouwt met Elizabeth d'Este, dochter van Hercules den I, hertog van Ferrara, en kreeg by haar *Frederik* den II, die volgt; *Hercules*, kardinaal, waar van een byzonder artykel zal handelen.

Fer-

Ferrand, hertog van Malfette, of Melſo, prins van Adriano en Guaſtala, onderkoning van Sicilië, en ſtedehouder van Milaan, die met Iſabella van Capua trouwde, en uit haar den tak van de prinſſen van Melſo en Guaſtalla deedt voortkomen: *Leonora*, gemalin van Franciſcus de la Rouere, hertog van Urbino; *Hippolita* en *Paula*, beide nonnen: *Margareta* en *Theodora*, ongehuwt geſtorven. *Frederik van Gonzagua*, de II van dien naam, hertog van Mantua en Montferrat, verbondt zich benevens andere Italiaanſche vorſten met François den I, koning van Vrankryk, tegen keizer Karel den V tot vrymaking van paus Clemens den VII in 't jaar 1526; maar daar na nam hy andere maatregels, en keerde aan des keizers zyde. Deze vorſt trok in het jaar 1530 door Mantua, alwaar hy van Frederik zeer prachtig ontfangen wierdt, gevende hem tot dankbaarheit den tytel van hertog van Mantua; vervolgens deedt keizer Karel hem nog meer weldaden, gevende hem het gezag over het marquiſaat van Montferrat. Frederik trouwde in 't jaar 1532 Margareta Paleolog. dochter van Willem Paleologus, marquis van Montferrat, en Anna van Alençon. Deze Willem, marquis van Montferrat, ſtierf in 't jaar 1518, nalatende Bonifacius, die in 't jaar 1530 afging, en tot zynen erfgenaam aanſtelde Jan Georg, zyn oom, die geweeſt was biſſchop van Cazal, en ſtierf zonder nazaat in den jare 1533. De keizer zondt hier op aanſtonts zyne troupen in 't Montferrat, om het in beſlag te nemen, en ſchonk het daar na aan den hertog van Mantua, zonder acht te ſlaan op de eiſſchen van den hertog van Savoje, en den marquis van Saluzzo, die daar vermeenden recht op te hebben. Frederik ſtierf den 28 Juny des jaars 1540, en liet na *Franciſcus van Gonzagua* den III, hertog van Mantua en Montferrat, de welke den 21 February des jaars 1550 zonder kinderen by zyne gemalinne Catharina van Ooſtenryk, dochter van Ferdinand den I, keizer, na te laten, ſtierf: *Willem*, die volgt: *Lodewyk van Gonzagua*, hertog van Nevers en Rhetelois, waar van melding gedaan zal worden na zynen ouder broeder: *Frederik*, kardinaal, in een afzonderlyk artykel volgende; *Alexander*, en *Iſabelle*, gemalin van Ferdinand François van Avalos, marquis van Peſquaire. *Willem van Gonzagua*, hertog van Mantua, enz. geboren den 14 April des jaars 1538, was opvolger van zynen broeder, onder de voogdy van zyne moeder en oom Hercules, den kardinaal. Hy vatte een nayver op in 't jaar 1567 tegen den hertog van Nevers, zynen broeder, die voor den koning van Vrankryk Karel den IX in Italië volk wierf; en beeldde zich in, dat deze hertog iets wilde ondernemen tegen 't Montferrat, waar van hy zyn deel eiſchte, of dat hy het voornemen van die van Caſal onderſteunen wilde, die van gedachten waren, dat hunne ſtadt niet onder het Montferrat behoorde. Maar het gedrag van zynen broeder, den hertog van Nevers, toonde in 't vervolg, dat hy zich bedroog. In 't jaar 1574 ontfing Willem in zyne ſtaten koning Hendrik den III, die uit Polen wederkwam om de Franſche kroon te aanvaarden, en ſtierf in den jare 1587 den 14 Auguſty. Hy hadt getrouwt Leonora van Ooſtenryk, jongſte dochter van keizer Ferdinand den I, en hadt by haar *Vincent* den I, die volgen zal; *Margareta*, gemalin van Alphonſus den II, hertog van Ferrara; en *Anna Catharina*, twede gemalin van Ferdinand van Ooſtenryk, grave van Tyrol, haar oom. *Vincent* de I *van Gonzagua*, hertog van Mantua en Montferrat, verkreeg veel achting door zyne godvrucht, rechtvaardigheit, en liefde tot de geleerdheit. Hy was de inſteller van de ridderorde, genaamt die van Chriſtus bloedt, of gemeenlyk van 't koſtelyk bloedt, in den jare 1608. Hy ſtierf in Maart des jaars 1612: was eerſt getrouwt geweeſt met Margareta Farneſe, dochter van Alexander, hertog van Parma, de welke hy verſtiet, en nam in haar plaats ter gemalin Eleonora de Medicis, twede dochter van Franciſcus de Medicis, groothertog van Toſcane, en van Anna van Ooſtenryk, zuſter van de koninginne Maria de Medicis. Uit dit twede huwelyk kwamen voort *François* de II, *Ferdinand* en *Vincent* de II, die volgen: *Willem*, jong geſtorven; *Margareta*, twede gemalin van Hendrik, hertog van Lotharingen, geſtorven den 7 February des jaars 1632: en *Eleonora*, twede echtgenoot van keizer Ferdinand den II, getrouwt in den jare 1622, en geſtorven den 27 July des jaars 1655 zonder kinderen. *Franciſcus van Gonzagua* de II, hertog van Mantua en Montferrat, trouwde door een huwelyksverbondt van den 20 February des jaars 1608 met Margareta van Savoje, oudſte dochter van Karel Emanuel, hertog van Savoje, en Catharina Michaëlla van Ooſtenryk, en hy ſtierf weinig tyds na zynen vader den 22 December des jaars 1612, hebbende uit dezen echt *Lodewyk*, zeer jong geſtorven, en *Maria*, princeſſe van Mantua, naderhandt getrouwt met Karel van Gonzagua, hertog van Rhetel, gelyk in 't vervolg gezegt zal worden. Deze doodt gaf oorzaak tot vele onluſten in het Mantuaanſch, maar inzonderheit in 't Montferrat. *Ferdinand van Gonzagua*, twede zoon van Vincent, nam aanſtonts de voogdy aan over zyne nicht Maria en den hertog van Savoje, wanende, dat hier door zyne dochter Margareta, de hertoginne weduwe, ongelyk gedaan wierdt, bediende zich van dit voorwendſel om het recht, 't welk hy op het Montferrat van van ouds te eiſchen hadt, te doen ſtandt grypen. Hy wapende zich aanſtonts, nam Trin en eenige andere plaatſen weg; maar vermits de vorſten, bondgenoten van den hertog van Mantua, aanſtonts zich gereed maakten om hulpbenden aan Ferdinand, die de waardigheit van kardinaal liet varen, om na zyns broeders doodt hertog te zyn, te zenden, maakte hy in 't jaar 1613 vrede. De Spanjaarden deden daar op eenige aandrangen op het Montferrat, 't geen den hertog van Savoje op nieuw in de wapenen deedt komen; doch het tractaat van 't jaar 1615, te Aſt geſloten, eindigde alle deze verſchillen voor een tydt: want kort daar op ontſtonden hevige onluſten, die te Madrid en te Pavia in 't jaar 1617 bygelegt wierden. Ondertuſſchen wierdt de kardinaal Ferdinand hertog, trouwde Catharina de Medicis, dochter van Ferdinand, groothertog van Toſkanen, en van Chriſtina van Lotharingen, en ſtierf zonder kinderen in 't jaar 1626. *Vincent van Gonzagua*, de II van dien naam, volgde zynen broeder, en hadt getrouwt Iſabella van Gonzagua-Nuvalore, gezegt de princeſſe van Bozzolo; maar om dat zy boven de jaren was van kinderen te kunnen voortbrengen, zocht hy te Rome een ſcheiding met haar, en een huwelyk met Maria, zyne nicht, te weeg te brengen. Deze prins was zwak en ziekelyk van ligchaam, des wierdt de erfvolging verwacht van Karel van Gonzagua, hertog van Nevers. Daar is reets gezegt, dat Frederik van Gonzagua, de II van dien naam, een derden zoon naliet, Lodewyk van Gonzagua, prins van Mantua. Deze wierdt hertog van Nevers, enz. door zyn huwelyk met Henriëtta van Kleef, en hy trouwde met haar den 4 Maart des jaars 1565. Zy was erfgenaam geworden van Franciſcus van Kleef den II, hertog van Nevers en Rhetelois, haren broeder, geſneuvelt in den ſlag by Dreux in den jare 1562, en was de dochter van Franciſcus van Kleef den I en Margareta van Bourbon-Vendôme, moeje van koning Hendrik den IV. Deze Lodewyk wierdt gouverneur van Champagne, en kreeg veel achting in Vrankryk, doende grote dienſten aan de koningen Karel den IX, Hendrik den III en Hendrik den IV, wierdt in 't jaar 1567 door een piſtoolſchoot in zyn dye gekwetſt, vechtende tegen de Hugenoten, en ontfing nog andere wonden by andere gelegenheden, die opbraken in 't jaar 1595 te Neſle, en waar aan hy den 23 October overleedt. Ook zegt men, dat hy van hertzeer ſtierf, om dat de koning Hendrik de Grote hem in zyn Raadt zynde iets onaangenaams gezegt hadt. Zyne kinderen waren *Karel* de I, hertog van Mantua, die volgt: *Catharina*, gemalin van Hendrik van Orleans, hertog van Longueville, geſtorven in den jare 1629; en *Maria*, getrouwt aan Hendrik van Lotharingen, hertog van Majenne, enz. geſtorven in den jare 1601.

Karel van Gonzagua-Cleves, de I van dien naam, hertog van Mantua, van Nevers en Rhetel, is geweeſt een der grootſte mannen van zynen tydt. Hy ging in 't jaar 1608 als ambaſſadeur naar Rome, alwaar hy zodanige prachtige intrede deedt, als immermeer gezien was. Ook gebruikte men hem in vele andere gewigtige handelingen, gelyk men zien kan in de gedenkſchriften, die van hem gewag maken, en 't licht zien. Hy trouwde in 't jaar 1599 met Catharina van Lotharingen, oudſte dochter van Karel, hertog van Majenne, en wierdt hertog van Mantua en Montferrat na de doodt van Vincent den II, zynen neef. Deze zich te zwak gevoelende om met zyne nicht Maria te trouwen, liet die gedachten varen, waarom de ambaſſadeur van Vrankryk, de marquis van S. Chaumont, haar by het hof van Rome ten huwelyk verzocht voor Karel, hertog van Rhetelois, zoon van den hertog van Nevers, het welk door den paus vergunt zynde, dit huwelyk voltrokken wierdt den tweden Kersdag in 't jaar 1627; en de hertog Vincent ſtierf des anderen daags. De hertog van Nevers, hier van tyding krygende, trok aanſtonts derwaarts, en nam bezit van Mantua den 27 January des jaars 1628, als mede van 't Montferrat. Keizer Ferdinand de II, de koning van Spanje, en de hertog van Savoje, betuigden hier over niet wel te vrede te zyn. De eerſte weigerde de inveſtiture van die hertogdommen te geven, en wilde zich daar van meeſter maken, onder voorwendſel van die te zullen overhandigen die daar het meeſte recht toe hadt. Koning Lodewyk de XIII van Vrankryk verklaarde zich voor den hertog van Mantua. Hy overweldigde de pas van Suza in 't jaar 1629, en ſloeg de belegering van Caſal onder Gonzalvo van Cordoua, gouverneur van Milaan, op. In 't volgende jaar wierdt de ſtadt Mantua door den keizerſchen generaal Colalto op den 18 July vermeeſtert, en de marquis van Spinola belegerde op nieuw Caſal. De koning van Vrankryk ontzette ten twede maal die ſtadt, en noodzaakte de vyanden van den hertog van Mantua de vrede van Querasque den 19 Juny des jaars 1631 aan te nemen. Hier op gaf de keizer aan den hertog de inveſtiture van Mantua en van 't Montferrat. Hy ſtierf in October in 't jaar 1637, en wierdt buiten Mantua in de hermitagie van de hervormde paters van S. Franciſcus begraven. Hy hadt by Catharina van Lotharingen *François de Paulus*, hertog van Rhetelois, geſtorven den 13 October des jaars 1622, oud 16 jaren: *Karel*, die volgt; *Ferdinand*, hertog van Majenne, in 't jaar 1631 in Italië jong zynde geſtorven: *Louiſe Maria van Gonzagua-Cleves*, door procuratie te Parys getrouwt in den jare 1645 met Ladiſlaus Sigiſmund den IV, koning van Polen, gekroont te Krakow den 16 July des jaars 1646, en met diſpenſatie van den paus hertrouwt den 30 May des jaars 1649 te Warſchouw met Jan Caſimir, mede koning van Polen, haar eerſte gemaals broeder, en geſtorven in de zelve ſtadt den 10 May des jaars 1665 zonder nageſlacht. *Anna van Gonzagua-Cleves*, gehuwt den 24 April des jaars 1645 met Eduard van Beyeren, Paltsgraaf aan den Rhyn; en *Benedicta van Gonzagua-Cleves*, abdiſſe van Avenai, geſtorven te Parys den 21 September des jaars 1637. *Karel van Gonzagua-Cleves*, hertog van Rhetelois, was een prins van grote hoop, maar zwak van ligchaam. Hy trouwde, als gezegt is, den tweden Kersdag des jaars 1627 met Maria Gonzagua, princeſſe van Mantua, en ſtierf in de maandt van July des jaars 1631, oud 22 jaren. Hy hadt in dit huwelyk geteelt *Karel* den III, die volgt; *Eleonora van Gonzagua*, derde gemalin van keizer Ferdinand den III, die met haar trouwde den 30 April des jaars 1651, gelyk elders gezegt is: en *Margareta*, die na zyne doodt den 16 February des jaars 1623 te Mantua geboren wierdt. Karel van Gonzagua, de III van dien naam, hertog van Mantua en Montferrat,

ferrat, geboren in den jare 1629, getrouwt 1649 met Iſabella Clara van Ooſtenryk, dochter van Leopold, aartshertog van Inſpruch, en hy ſtierf den 14 Auguſty des jaars 1665. Hy won uit dit huwelyk *Ferdinand Karel van Gonzagua*, hertog van Mantua en Montferrat, geboren den 31 Auguſty des jaars 1652, in September des jaars 1670 getrouwt aan Iſabella van Gonzagua, dochter van Ferdinand van Gonzagua, den III van dien naam, prins van Guaſtalla, en Margareta d'Eſte Modena, en geſtorven in den jare 1709 zonder mannelyke erven. Waar van in een byzonder artykel geſproken is.

Dit ſtamhuis van Gonzagua heeft zich ook in verſcheide zydelinien uitgebreid, gelyk als de prinſſen van Guaſtalla, waar van geſproken zal worden op hun plaats. De heeren van Veſcovado, vorſten van 't ryk. De prinſſen van Caſtiglione della Stivera, marquizen van Caſtelgiofrede. De graven van Novalore. De marquizen van Palazoli; en eindelyk de marquizen van Gazolo en Dozolo. De marquizen van Gonzagua, de baronnen van S. Steven, en anderen meer, zonder tytelen, waar van eenige al uitgeſtorven zyn. *Sacci hiſt. Mant. & fam. Gonzag. Cæſar Campana Gen. Ducum Mantuæ. Poſſevinus Gonzag. hiſtoria. Sanſovini Orig. della famigl. d'Ital. Sammarth. hiſt. Geneal de France. Guichenon hiſt. geneal. de Savoje. Memoires du Duc de Nevers. Spener Op. herald. p. ſpec. l.* I. *c.* 29. *Europ. herold* P. II. *p.* 756.

GONZAGUA, of GONZAGA, (Anna van) bygenaamt de Paltsgravin, was de dochter van Karel van Gonzagua, hertog van Nevers en Rhetelois, daar na hertog van Mantua in 't jaar 1627, en van Catharina van Lotharingen, was ook de zuſter van Louiſe Maria, koninginne van Polen, die hier onder volgen zal. Deze Anna trouwde in 't jaar 1645 met prins Eduard, Paltsgrave aan den Rhyn, vyfde zoon van Frederik den V, keurvorſt van de Palts, en Elizabeth Stuart, dochter van Jacobus den I, koning van Engelandt. Zy bragt hem drie princeſſen ter wereldt, de eerſte Anna, hertogin van Anguien; Louiſe Maria, gehuwt aan den grave van Solms; en Benjamina Henrietta Philippa, weduwe van hertog Jan Frederik van Brunswyk, hertog van Hanover. Boven hare doorluchte geboorte bezat zy ook uitnemende gemoeds gaven; haar verſtandt, Godvrucht en liefde tot den armen maakten haar by iedereen bemind en geëert. Zy ſtierf te Parys den 6 July des jaars 1684, oud 68 jaren.

GONZAGUA (Cecilia van) moet onder de geleerdſte en deugdzaamſte dochteren van de XV eeuw geplaatſt worden. Zy wierdt in de fraaie letteren door Victorinus Feltrius met een verwonderlyken voortgang onderwezen te Mantua aan 't huis van haren vader, Jan Franc. van Gonzagua, marquis van die ſtadt. Hare moeder Paula Malateſta, een zeer deugdzame vrouw, en beroemd om haar verſtandt en ſchoonheit, boezemde haar in een afkeer van de wereldt, en porde haar aan om het geeſtelyk gewaadt te aanvaarden. Dit wierdt van haar met gretigheit en genoegen hares vaders aangenomen, ſchoon hy zich in den beginne daar tegen kantte, en begeerde, dat zy zich in den huwelyken ſtaat begeven zou, maar zy overreedde hem zo krachtig door hare grote welſprekendheit, dat hy zulks eindelyk toeliet. *Ambroſius Camaldul. hodæpor. p.* 34. *Boſſius in Immod. Mal. Cultu p.* 227. *Bayle Diction. Crit.*

GONZAGUA, (Eleonora van) dochter van Franciſcus den II, marquis van Mantua, gemalin van François Maria de la Rovera, hertog van Urbino, neef van Julius den II, en zoon van Jan de la Rovera, aan wien Sixtus de IV het prinsdom van Soria en Senegailla gaf, en getrouwt was met Johanna van Montefeltro, dochter van Frederik van Montefeltro, hertog van Urbino. Dus wierdt deze François Maria hertog van Urbino na de doodt van zynen oom van moeders zyde, Guido Ubaldo van Montefeltro, die geen kinderen naliet. Deze zyne gemalin was een voorbeeldt van kuiſchheit, vermits zy zelve niets ontzag om ontuchtige vroulieden op het padt der deugdt te brengen, en haar een afkeer van die vuiligheden te doen hebben. Zy toonde ook een wonderbare ſtandvaſtigheit in de rampen, onderſteunende haren gemaal in zyne ongelegenheden met de grootſte kloekheit. Zo gematigt was zy ook in tyde van voorſpoedt. Om kort te gaan, hare uitmuntende gaven verdienen by het nageſlacht met liefde herdacht te worden. Zy hadt vyf kinderen, twee zonen en drie dochteren. Guido Ubaldo de la Rovera, haar oudſte zoon, wierdt hertog van Urbino, de jongſte hertog van Soria en kardinaal. Hippolita, de oudſte harer dochteren, wierdt de gemalin van Antony van Arragon, hertog van Montalto. Julia, de twede, trouwde met Alphonſus de Eſte, marquis van Montechio; Iſabella, de jongſte, trouwde met Alberik Cibo, prins van Maleſpina en marquis van Maſſa. *Hilarion dela Coſta elog. des Dames illuſtr. T.* I. *p.* 144 *& ſeq. Bayle Dict. Crit.*

GONZAGUA. (Ferdinand) Zie GUASTALLA.

GONZAGUA, of GONZAGA, (Franciscus) kardinaal van Mantua, was de jongſte zoon van Lodewyk den II, marquis van Mantua, en Barbara, uit den huize van Brandenburg. Paus Pius de II maakte hem in den jare 1461 kardinaal, en weinig tydt daar na wierdt hy biſſchop van Mantua, en doorgaans in zeer gewigtige zaken gebruikt. Hy ſtierf in 't jaar 1483. *Poſſevin. hiſt. Gonzag. Jovius. Onuphrius en Aubery.*

GONZAGUA, (Franciscus van) kardinaal, aartsbiſſchop van Gonza, en biſſchop van Mantua, was de zoon van Ferdinand, prins van Ariano en Guaſtalia, gewonnen by Iſabella van Capua en Baux, zynde een broeder van Johannes Vincent, die onder Gregorius den XIII den kardinaalshoedt ontfing. Hy wierdt van jongs af in de ſtudiën, inzonderheit in de rechsgeleerdheit, zeer geoeffent. Pius de IV, die aan het huis van Gonzagua bloedverwant was, gaf hem de abdy van Aquanegra, en maakte hem in February des jaars 1561 tot kardinaal. Eenigen tydt daar na benoemde hy hem tot legaat in Campania di Roma; gaf hem daar na het aartsbiſdom van Gonza in Apulië, en vervolgens het biſdom van Mantua. Men hadt nog groter verwachting van hem, maar hy ſtierf den 6 January 1566, in het 28 jaar van zynen ouderdom, weinig dagen na Pius den IV. *Cabrera l.* IV. *c.* 12. *Poſſev. hiſt. Gonzag. Ughel. de Epiſcop. Mant. Aubery hiſt. des Cardin.*

GONZAGUA, (Frederik) kardinaal van Mantua, was de zoon van Frederik, hertog van Mantua, en Margareta Paleologus. Hy ſtudeerde in de univerſiteit van Bologne, en naauwlyks hadt hy zyne ſtudiën voltrokken, of hy wierdt door Pius den IV tot kardinaal verheven in 't jaar 1563. Hy was ook biſſchop van Mantua, alwaar hy in den ouderdom van 24 of 25 jaren den 21 February der jaars 1565 overleedt.

GONZAGUA, (Hercules van) kardinaal van Mantua, was de zoon van Franciſcus den II, en broeder van Frederik den II, hertogen van Mantua. Door zyne verdienſten en hoge geboorte ſteigerde hy tot het kardinaalſchap, en Pius de IV maakte hem zynen legaat om op het Concilie van Trente voor te zitten, alwaar hy ook den 2 Maart des jaars 1563 ſtierf. Hy ſchraagde door zyne wysheit het oppergezag van zynen neef Franciſcus den III, hertog van Mantua, gedurende des zelfs minderjarigheit; was mildadig voor den armen, en een beminnaar van geleerde lieden. *Poſſev. hiſt. Gonzag. Garimbert. Petramellario.*

GONZAGUA, (Isabella van) gemalin van Guido Ubaldo van Montefeltro, hertog van Urbino, verdient mede onder de uitmuntende vrouwen geteld te worden. Een van hare opvyzelaren noemt haar wegens hare goedheit, onkreukbaarheit, heldenmoedt, en adel meer een Goddelyke dan menſchelyke vrouwe. Hare kuiſchheit was mede verwonderlyk, maar men verhaalt daar omtrent eenige fabelachtige vertellingen; want men zegt, dat zy twee jaren by een man geſlapen hadde, zonder dat zy wiſt wat in den huwelyken ſtaat al vereiſcht wordt, zynde wel geruſt, en geloofde, dat haar man niets ontbrak, en hy zo was als andere mannen; maar eindelyk wierdt zy uit deze dwaling getrokken, en haar gemaal bekende zelf zyne onmacht, biddende haar zulks te willen geheim houden, opdat zyne onderdanen geen verachting voor hem zouden opvatten. Zy voldeedt niet alleen aan yn verzoek, maar handelde hem met alle tederheden en liefde, die men kan eiſſchen, klagende nimmer hoe 't met haar man gelegen was. Echter geraakte dit geheim in 't openbaar, door wat toeval weet men niet, en zy wierdt aanſtonts geraden zich van dezen man te ontbinden, dewyl deze reden wettig was, en zy van verſcheide andere vorſten om hare deugden wierdt aangezocht. In tegendeel bleef zy by haren bedgenoot, tot dat de doodt, medelyden met haar hebbende, hem wegrukte. De doodt van haren gemaal ſtortte haar echter in de allerbitterſte droefheit, en in plaats van weêr te hertrouwen, bleef zy volharden in den weduwlyken ſtaat. Zy was de moeje van de bovengemelde Eleonora van Gonzagua, die als hertogin van Urbino na haar mans doodt gehuldigt wierdt, om dat zy haar mans neef ten huwelyk hadt. *Brantome vies des Dames illuſtr. Hilar. dela Coſt. Varill. Jovius. Bayle Dict. Crit.*

GONZAGUA, (Julia van) hertogin van Trajette, en gravin van Fondi, was de gemalin van Veſpaſiaan Colonna. Na de doodt van haren gemaal nam zy tot een zinnebeeldt een amarant, die van de kruidkenners genaamt wordt de Liefdebloem, met dit byſchrift: *Non Moritura*, 't zal niet ſterven: willende daar door betuigen, dat hare eerſte liefde nimmer zou veranderen. Alhoewel haar man reets oud en zy in den bloei hares levens was; daarenboven begaaft met een grote ſchoonheit, tot zo verre, dat Soliman, de Turkſche keizer, zeer begerig was om haar te zien, zendende om zyne begeerte te erlangen Barbaroſſa, koning van Algiers, zynen veldheer, met een machtig heir voor Fondi in de nacht, en veroverende die ſtadt ſtormenderhandt. De ſchone en kuiſche Julia viel echter niet in de handen van dien barbaar, 't zy dat ze vooraf verwittigt was van dit gevaar, of door een Goddelyke ingeving gewaarſchouwt; zy nam in 't hemdt de vlucht, om daar door hare eere te beſchermen, doordien de zelve haar meer dan duizend levens waardig was. Hier door geraakte zy in veiligheit, en nimmer leende zy voortaan hare ooren naar eenige huwelyks voorſtellingen, hoe gunſtig die ook voor haar zouden hebben kunnen zyn. Verſcheide ſchryvers menen, dat zy den Lutherſchen Godsdienſt was toegedaan. Dit vooral met Barbaroſſa wordt by Brantome omſtandig gelezen. *Thuanus l.* XXXIX. *de Coſta* T. I. *p.* 96. 97. *Bayle Dict. Crit.*

GONZAGUA, (Lodewyk van) zoon van Ferdinand van Gonzagua, den 19 Maart des jaars 1568 te Caſtiglione geboren, wierdt, toen hy 8 jaren oud was, met zynen broeder Rudolph door zynen vader te Florence gebragt om aan het hof aldaar opgevoed te worden, houdende zich zeer ingetogen. Omtrent vier jaren daar na ging hy met zynen broeder Rudolph van daar naar Mantua; maar hy nam kort daar op een beſluit van den geeſtelyken ſtaat te aanvaarden. Doch vermits hy aldaar zyn oogwit niet bereiken kon, ging hy te rug naar Caſtiglione, alwaar Karel Borromeus in zyne doorreize een byzondere genegenheit voor hem kreeg. In 't jaar 1581 voerde hem zyn vader met zich naar Spanje; daar aangekomen zynde maakte hem Philips de II tot pagie van den kroonprins. Midden onder het hofgewoel leerde hy de Philoſophie, en toen hy 16 jaren bereikt hadt, verzocht hy zyn vader in de orde der Jeſuiten te mogen gaan. Zelf verlangde hy zeer om weder naar Italië te mogen keren; tot het eerſte wilde zyn vader in den beginne niet verſtaan, maar 't laatſte wierdt hem vergunt. Toen hy nu te huis was, badt hy zo lang, tot dat zyn vader hem eerlang bewilligde

naar Rome en in de gezegde orde te mogen gaan; de welke hy met veel yver aanvaardde, doende zelf zeer gaarne afstandt van zyn recht als oudste, en gaf zulks over aan zynen jonger broeder Rudolph. Zo haast hy te Rome aangeland was, tradt hy in 't jaar 1585 in de orde der Jesuiten, hebbende ruim 18 jaren bereikt. Maar hy moest eerlang wederom een reize naar Castiglione doen, wegens een zwaar proces, dat zyn broeder, de marquis van Castiglione, met den hertog van Mantua hadt, om de oneenigheden wegens het gebiedt van Solferino by te leggen, 't geen naar wensch uitviel. Van daar keerde hy in 't jaar 1591 weder naar Rome, daar hy zeer yverig was om de menschen, met de toenmaals woedende pest besmet, by te staan, waar door hy eerlang ook daar van aangedaan, maar weder genezen wierdt, doch houdende uit de zelve een zeer kwaadaardige koorts, stierf hy drie maanden daar na in den jare 1592. Gregorius de XV plaatste hem in den jare 1621 onder de heiligen, en gaf last aan zyne ordebroeders, dat zy zyne gedachtenis op den 21 Juny vieren zouden, 't geen nog op eenige plaatsen geschiedt. *Caspar vie de B. Louis de Gonzague.*

GONZAGUA, (LUCRETIA VAN) eene der beroemdste vrouwen der XVI eeuwe, verheerlykende hare edele geboorte door haar verstandt en geestige penne, zich grondig latende onderwyzen in de sterre-, redeneer-en letterkunde. Verscheide doorluchte verstanden spreken tot haar lof, waar mede zy briefwisseling hieldt. Zy was de dochter van Pyrrhus van Gonzagua, en trouwde met haar veertiende jaar aan Jan Paul Manfrone, die gene goede hoedanigheden, maar groten rykdom bezat, en zy wierdt, schoon tegen haar zin, tot dit huwelyk gedwongen. Deze Manfrone beging eenige misdaden, waar door hy van den hertog van Ferrara wierdt gevangen genomen, en de zelve zou hem ter doodt gedoemt hebben, ten ware zyne aangeboorne zachtmoedigheit hem daar niet van afgehouden, en hem slechts in een eeuwige gevangenisse gedoemt hadt. Lucretia wendde alles aan wat mogelyk was om zyne vryheit te erlangen, schreef ten dien einde zelf een beweeglyken brief aan den hertog, en toen de zelve dien niet ontfangen wilde, smeekte zy niet alleen paus Paulus den III, en na hem Julius den III, maar ook het collegie der kardinalen, den keizer, koning van Vrankryk, en andere Christen mogendheden, om voor hem genade te verzoeken. Doch toen alles niets helpen mogt, schreef zy aan den Turkschen keizer een zeer ootmoedigen brief, hem biddende, hy wilde het slot, waar op haar man gevangen zat, door zyne krygsbenden laten aangrypen, hem zyne vryheit verlenen, en verder de Christenen geen schade meer toevoegen. Maar alles was te vergeefs, zelf wierdt haar nimmermeer vergunt hem eens te zien, waar door hy eindelyk van wanhoop in razerny verviel, en ellendig zyn leven in de gevangenisse eindigde. Na zyne doodt wierden haar zeer veel voordelige huwelyken aangeboden, maar zy weigerde de zelve steets standvastig. Van vier kinderen, die zy by haren man hadt, bleven haar na zyne doodt niet meer dan twee dochteren over, de welke zy in een klooster stak. Hare brieven zyn met veel vlyt byeen verzamelt, en te Venetië in 't jaar 1552 gedrukt. *Bayle Dict. Crit.*

GONZAGUA, (LOUIZE MARIA VAN) koningin van Polen, was de dochter van Karel, hertog van Nevers, en daar na van Mantua, enz. en zuster van de bovengenoemde Anna. Zy wierdt door procuratie te Parys in de kapel van 't koninklyk paleis op zondag den 6 November des jaars 1645 getrouwt aan Ladislaus Sigismund, den IV van dien naam, koning van Polen, en de koning van Vrankryk gaf haar de maarschalkinne van Guebriant om haar naar Polen te geleiden, die alles, wat haar op dezen tocht ontmoet is, door den here Laboureur heeft laten beschryven. Deze koningin wierdt te Krakow den 16 July des jaars 1646 gekroont; hertrouwde daar na met goedkeuring van den paus Innocentius den X aan Jan Casimir, koning van Polen, en broeder van Ladislaus, haren eersten gemaal; dit geschiedde den 30 May des jaars 1649. Zy was een zuiver voorbeeldt van Godvrucht en verstandt, verduurde met een ongemene standvastigheit alle rampen en moeielykheden, waar in de koning en het ryk gewikkelt waren, die zy door hare bezaftheden in rust hielp brengen, vermits de Zweden vele van hare onderdanen oproerig hadden gemaakt. Zy stierf aan een beroerte te Warschau den 10 May des jaars 1667, en haar ligchaam wierdt in de kerk van S. Stanislaus te Krakow begraven. Zie de schryvers, by 't slot van de geslachtlyst aangehaalt.

GONZAGUA, (PYRRHUS) kardinaal, bisschop van Mantua, was kleinzoon van Jan Franciscus, marquis van Mantua, en broeder van Lodewyk Gonzagua, bygenaamt Rodomont. Hy was naarstig in zyne studiën, en drong zich in de gunst van paus Clemens den VII; die ook veel verplichting hadt aan zyn broeder Lodewyk, en hem in den jare 1527 kardinaal maakte; maar hy smaakte niet lang de vruchten van die waardigheit, want hy stierf in het volgende jaar in May. Men zegt, dat hy een devys hadt, verbeeldende een Hercules, de welke met zyn knots de hoofden van een Hydra verplette, met deze woorden: *Tu ne cede malis. Possevin. Petra Sancta Symbol. heroic. l. VI. Onuphrius. Aubery.*

GONZAGUA, (SCIPIO) kardinaal in de XVI eeuw, was de zoon van Cesar, marquis van Gazuolo, een heer van groot verstandt, die zeer ervaren was in de Griekshe en Latynsche talen. Muretus stondt by hem zeer wel, die hem ook een van zyne oratien opdroeg. Hy zelf heeft eenige vaarzen geschreven in de Italiaansche tale, de welke gedrukt zyn. Hy heeft te Padua de akademie gesticht, en zelf daar lang geleeraart. Hy nam echter hier na den geestelyken standt aan, en wierdt patriarch van Jeruzalem. Scipio, te Rome zynde, geraakte daar met den hertog van Mantua Willem op straat in woorden over eenige kastelen, het welk zo hoog liep, dat paus Gregorius de XIII hem in hechtenis liet nemen, maar Sixtus de V ontsloeg hem niet alleen, maar gaf hem ook den kardinaalshoedt. Hy stierf kort daar aan van het podagra. *Erythræus Pin. 11.*

GONZAGUA (SIGISMUND VAN) was de twede zoon van Frederik den III, marquis van Mantua. Paus Julius de II maakte hem kardinaal in 't jaar 1505. Hy was een dapper en edelmoedig prins, voerde zelf nog de wapenen, na dat hy al kardinaal was, met veel achting. Hy stierf te Mantua in den jare 1525. Zie de vorige schryvers.

GONZALES, of GONÇALES, (JOHANNES VAN CASTRIGLIO) geboren den 24 Juny des jaars 1430 te Sahagon, of S. Facond, in 't ryk van Leon, onder de provincie van Asturië, wierdt van jongs af in de orde van S. Benedictus en 't klooster te Leon, door Alphonsus, die in 't jaar 843 koning van dat ryk was, gebouwt, opgevoed en aangekweekt. Hier hadt hy naauwlyks de wysbegeerte, Godgeleerdheit en andere studiën geleerd, of zyn vader gaf hem de parochiekerk van 't dorp Dornille, daar hy heer van was. Maar de gemeente niet kunnende bewegen hem aan te nemen, zocht hy een domheerschap voor hem te verkrygen, of 't een of 't ander ampt in de kerk te Burgos. Eindelyk bereikte hy zyn oogmerk by Alphonsus van Cartagena, zoon van den beruchten Joodschen Rabbi Paulus, de welke door S. Vincent Ferrier tot het Christelyk gelove bekeert was; deze bisschop droeg hem het bewindt zyner zaken op, en gebruikte hem inzonderheit om aalmoessen uit te delen, daar het nodig was. Dit deedt hy met zo veel hartelykheit, dat hy daar door vele benyders verwekte, die hem by den bisschop aanbragten, als of hy te rykelyk met zyne middelen omsprong, en hem eerlang behoeftig zoude doen worden. Maar Alphonsus, verre van het oor te lenen aan dezen laster, betuigde hoe lang hoe meer zyne achting voor Gonzales, makende hem priester, en voorzag hem met de kanunnikdy van de kerk te Burgos. Zyn vader en moeder waren weinig tyds te voren gestorven, en hadden hunne goederen aan zyne twee zusters gemaakt, zelf dat gedeelte, 't geen hem toebehoorde. Hier op verzocht hy van zyn bisschop verlof om zich van zyne bedieningen te ontdoen, 't geen hem vergunt wierdt. Waar op hy in een kapel van S. Agatas kerk te Burgos ging dienen. Deze kerk was eertyds in grote achting door gansch Spanje, om dat, als iemandt beschuldigt of verdacht gehouden wierdt van eenige misdaadt begaan te hebben, hy zich daar zuiverde met zyne onnozelheit in tegenwoordigheit van alle menschen met eede te betuigen. Jan Gonzales bezocht ook dikwils de kerk der Augustynen in de voorstadt van Burgos, deedt daar zyne gebeden aan een crucifix, dat door vele mirakelen berucht was. Zie hier op wat wyze het daar gekomen was. Een burger van Burgos, vertrekken willende over zee naar de Nederlanden, deedt in het klooster der Augustynen een belofte van iets te zullen schenken, wanneer hy behouden wederom daar aan mogt komen. Zyne uitreize was voorspoedig; maar op zyne wederkomst overviel hem een hevige storm, waar op hy in den gebede zyne voorgaande belofte vernieuwde, byaldien hy dit dreigende gevaar ontkomen mocht. Het onweêr was zo haast niet gestilt, en hy gelukkig ter plaatze voornoemt gekomen, of hy nam een koffertje, waar in een zeer uitnemend schoon crucifix lag, en gaf dit aan de kerk der Augustynen. Gonzales op een tydt zyne gebeden uitstortende aan den voet van dit kruis, kwam daar een kreupele, de welke op krukken sprong, te gelyk nevens hem bidden om des hemels hulp; de zelve wierdt op dat ogenblik verhoort, en, zo men deze historie geloven mag, aanstonts verlost van alle gebreken, waarom hy ook aanstonts besloot zich zelven Gode op te offeren, begevende zich onder deze Augustynen in 't klooster. Eenige tydt daar na vertrok Jan Gonzales van Burgos naar Salamanca, en predikte daar in de kerk van S. Sebastiaan. De Rector en de regenten van het collegie van S. Bartholomæus, binnen deze parochie gelegen, wierden door zyne predikatien zodanig gesticht, dat zy hem in hun collegie wenschten te hebben, hem aanbiedende de waarneming van de kapel. Dit nam hy wel aan, maar verliet de zelve wederom, vermits men hem tot prediker in de hoofdkerk verkoor. Hier was hy van noden, om dat gansch Salamanca genoegzaam in oproer was door een zeer bloedig voorval, 't welk hier niet te onpas verhaalt zal worden. Twee grote stamhuizen, te weten dat van Manroi en Manzani, bekleedden den voornaamsten rang in deze stadt. Twee gebroeders van het eerste speelden met twee broeders van het andere huis in de kaatsbaan, kregen twist over 't spel, en raakten handgemeen, wordende de twee Manroien van de twee Manzani doorstoken, welke laatste daar op schielyk naar Portugal weken. Maria van Manroi, moeder der twee verslagenen, kon zich niet troosten over dit verlies, maar schreeuwde om wraak; en hebbende de plaats, daar zy zich onthielden, ontdekt, maakte zy hare nabestaande bloedverwanten en vrienden op, om deze gevluchten te ontzielen. Deze vrienden gingen ten dien einde heimelyk naar een dorp, op de grenzen onder Portugal gelegen, daar zy de knechts van deze twee heren omkochten om by nacht de deur van hunne verblyfplaats open te laten staan. Hier traden zy wel gewapent in, liepen de deur van hunne slaapplaats onder de voet, en vielen de Manzani, reets te bedde leggende, op 't lyf, vermoordden hen op een zeer wrede wyze, en sneden hen hunne hoofden af, waar mede zy in triomf weder binnen Salamanca kwamen. Dit bloedig wanbedryf bragt de gansche stadt in oproer, de adel en 't gemeen verdeelden zich aan die zyde, daar zy door bloedt of andere neiging naar helden. Deze partyen geraakten dikwils aan malkanderen, en dreigden de stadt in een bloedbadt

badt te hervormen; indien Jan Gonzales niet zonder ophouden alles ter bevrediging, zo wel van de een als de andere kant, aangewent hadt. De arbeidt, hier omtrent door hem verricht, kreeg een gewenschten uitslag, maar stortte hem door gedurige bezigheden en zober onderhoudt in een zware ziekte. Hy hier van herstelt zynde, koos het klooster der Augustynen, om daar zyne beloften, gedaan aan Godt, zo hy dit oproer kon in stilte brengen, te voldoen. Hier verzocht hy als een medelidt dier orde aangenomen te mogen worden, bragt den tydt van zyn nieuwlingschap door met alle ootmoet en gedienstigheit, en verkreeg eerlang de kap, wordende hem toevertrouwt om de nieuwelingen te onderwyzen. Weinig maanden daar na kreeg hy een hoger bediening, en ondersteunde den superieur naar zyn vermogen in alle diensten en huisbezoekingen. De onlusten van Salamanca wederom op nieuw en heviger ontstekende, verdubbelde Jan Gonzales zynen yver om dat vuur van twedragt te dempen; hy liet den predikstoel uit het klooster op de straat brengen, en klom daar op, sprekende tot de oproerige menigte, daar omtrent vergadert, op het allerteerste en zielroerenste; waar door hy vele een afkeer deedt hebben van die woede, en eindelyk een gewenschte rust te wegebragt. Ja men zegt, dat de stoutste zo aangedaan wierden van zyne vermaningen, dat zy als machteloos de wapenen uit hunne handen lieten vallen, en hunnen toorn verlieten. Dit was het eenigste bewys niet van zyne vaardigheit en drift tot heil der menschen; want hy kort daar na verzocht zynde om te Alba, een klein steedtje, vier mylen van Salamanca gelegen, te gaan prediken, en verstaan hebbende, hoe ruw Don Garzias Alvares van Toledo, grave van die plaats, met zyne onderzaten leefde, zeide hy op den predikstoel, dat het onbetamelyk was voor een oppervorst zyne onderdanen als slaven te mishandelen, en dat hy hen veel eer als een vader zyne kinderen moest strelen en koesteren. Don Garzias Alvares hier over geraakt dreigde zich te wreken; derhalven liet hy twee ruiters, toen hy uit de stadt vertrokken was, hem en zynen makker narennen, om Gonzales te misbandelen; maar deze ruiters hen digt by genadert zynde, gaven hunne paarden de sporen om zo op hen aan te lopen doch hoe nader zy kwamen, hoe meer, zegt men, de paarden begonnen te steygeren en zich om te keren, zo dat de ruiters, ziende, dat alle hunne pogingen onnut waren, begrepen, dat daar iets Goddelyks onder verborgen lag: des traden zy van hunne paarden, en verzochten vergiffenis van 't geen hen bevolen was, en zy van mening waren uit te voeren. Naderhandt wierdt deze Don Garzias Alvares door grote smerten gepynigt, waar op hy den vader Jan Gonzales by zich ontboodt, hem biddende, dat hy zyne smekingen by Godt wilde aanwenden, om zyne genezing van hem te verkrygen. Dit deedt en verkreeg hy, waarom de graaf ter erkentenisse verscheide heerlyke geschenken aan het klooster deedt. Deze en andere diergelyke wonderen en brave daden, door Jan Gonzales te weeg gebragt, maakten hem zeer geëert en geacht by geestelyken en wereldlingen; ja de hemel begenadigde hem met duizende gunsten en weldaden. Hy wierdt wel prioor van het klooster, doch dit verhovaardigde hem geenzins, maar verschafte hem een beter middel om zynen evenmensch en de armen goed te mogen doen. De historie van zyn leven vermeldt nog ontelbare wonderen, door hem verricht, ja dat hy, doende de misse, Christus zelf in het vleesch zou gezien hebben, het geen men hier niet zonder reden overslaat, wyzende de nieuwsgierigen tot de schryvers van zyne levensloop, en onder anderen P. Nikolaas Robine, een Augustyner monnik. Hy stierf den 11 Juny des jaars 1479, in het 49 jaar zynes ouderdoms: zynde vergiftigt door zekere weduwe, die hem de doodt gezworen hadt, uit wrake, dat hy haren minnaar door zyne ernstige vermaningen haar hadde onttrokken. Zo haast zy echter hoorde, dat hy op het uiterste was, kreeg ze berouw van haar misdaadt, liep naar hem toe, en badt hem om vergiffenis, die hy haar gulhartig verleende. Het volk vloeide van alle kanten toe om zyn lyk en uitvaart te zien, en daar geschiedden, zegt men, vele mirakeleuse genezingen op dien tydt. De Katholyke koning Ferdinand verzocht by Alexander den VI om zyne canonisatie, daar na deedt zulks keizer Karel de V by Paulus den III, en Philips de III by Clemens den VIII; maar deze verzoeken hebben geen van alle een gewenschte uitkomst gehadt. Zyn leven is, gelyk gezegt is, beschreven door P. Robine, en te Parys in 12 gedrukt in 't jaar 1692. *Journal des Scavans Tom.* XX. *p.* 626.

GONZALES, (PIETER) een Dominikaner, patroon van de Spaansche Mariners, die hem noemen *S. Elmus*, kwam ter wereldt in den jare 1190 in de stadt Astorga. Hy wierdt benoemt tot kanunnik, en was deken van 't kapittel in die stadt; maar een val doende van zyn paardt, zo als hy van deze laatste waardigheit bezit wilde gaan nemen, maakte, dat hy van gedachten veranderde, en de wereldt verliet. Hy tradt in de Dominikaner orde te Palenza, en wierdt zulk een goed prediker, dat Ferdinand de III hem aan zyn hof liet komen. Hy stierf den 15 April des jaars 1240 te Tuy, eene stadt in Gallicië, en wierdt in den jare 1254 door paus Innocentius den IV zalig verklaart. Men viert zyne gedachtenis op den 15 April. *Bollandus en Sapaio. Baillet vies des Saints.*

GONZALES, (SERAPHINUS) geboortig van Palermo, was van de orde der Benedictynen, zynde een deugdzaam man, en liefhebber van de Godgewyde studiën. Hy wierdt in zyn klooster aangestelt om de nieuwelingen te onderwyzen; naderhandt trekkende naar Cinisum heeft hy het ampt van aartspriester vele jaren bekleed, en is ook aldaar overleden den 13 February des jaars 1691. Men heeft van hem in 't Italiaansch: *Breve Dichiaratione dell' arbore monastico Benedettino, intitulato legno della vita, cavata dai cinque libri dichiarativi di tetto arbore, composti dal R. P. D. Arnaldo Uvion Fiamengo. Biblioth. Sicula.*

GONZALES, (THYRSUS) een Spanjaardt, generaal der Jesuiten, gestorven te Rome in den jare 1705 den 24 October. Hy liet een tractaat te Rome in den jare 1687 drukken, waar in hy de probabiliteit van zyne maatschappy ondersteunde. Ook heeft hy een tractaat tegen de voorstellingen van de clergé, in Vrankryk vergadert geweest in den jare 1682, gemaakt. *Du Pin Biblioth. des aut. Ecclesiast.* XVII *Siecle.*

GONZALES D'AVILA. Zie AVILA.

GONZALES *van Azebedo*, (PETRUS) bisschop van Orensa, en daar na van Placenza, was een Spanjaardt, geboren in de landen van Morne, onder het bisdom van Palença. Hy in de letteren naarstig geblokt hebbende, wierdt priester in zyn vaderlandt, en onderwees daar na de wysgeerte in de universiteit van Salamanca. Zyne verdiensten verhieven hem eerlang op den bisschoplyken setel van Orensa in 't jaar 1587, en vervolgens op dien van Placenza in 't jaar 1594. Hy stierf in 't jaar 1606, oud 77 jaren, en schreef tot lof van de H. Maagdt benevens eenige andere werken. *Nicol. Anton. Bibl. Script. Hispan.*

GONZALES of GONSALVUS VAN CORDUA. (FERDINAND) Zie CORDUA. (FERD. GONS. VAN)

GONZALES DE MENDOSA. Zie MENDOSA.

GONZALES *de Salas*, (JOSEPH ANTONY) een Spanjaardt, geboren te Madrid, verstandig en geleerd in de talen en fraaie letteren, stierf in den jare 1651, oud 63 jaren, en liet aanmerkingen over Petronius; een kort begrip van de geographie; eenige treurspelen, *de duplici viventium terra &c.* na. *Nicolas Anton. Bibl. Script. Hisp.*

GOODMAN, (CHRISTOFFEL) een Engelschman, den hervormden Godsdienst toegedaan, trok om die reden onder de regering van de koninginne Maria, de oudste dochter van Hendrik den VIII, in den jare 1522 naar Geneve, en liet daar een boek drukken, willende daar in bewyzen, dat de vrouwen niet gerechtigt waren om te regeren. Maar toen Elizabeth, die van den zelven Godsdienst was, ten troon klom, maakte hy 'er aanstonts een, dat het tegendeel bewees. *Sanderus hær.* 222. *Burnet hist. der reformatie.*

GOODWIN, of GODWINS-ZANDT, zyn zekere gevaarlyke zandbanken aan de Oostelyke kust van Kent, voerende dezen naam naar den beruchten grave van Goodwin, die de zelve in bezit hadde, eer zy van de zee overstroomt wierden. *Cambdeni Britann.*

GOOR, ook wel GHOER genoemt, een vlek, of open steedtie in het Zuiderdeel van Overyssel, in het landschap Twent, aan den vliet de Rek. Het zelve was eertyds de hoofdstadt van het gemelde landt, en voert den tytel van graafschap: ook was de heer van Goor in de Roomsche tyden, volgens een oud voorrecht, de vaandrig van den Utrechtschen bisschop. In den jare 1157 waren *Willem*, en in den jare 1172 *Rudolph*, heeren van Goor, advokaten van S. Martens kerke te Utrecht. Doch omtrent den jare 1248 wierdt de heer van Goor om zyne baldadigheit en hardnekkigheit door den Roomsch koning Willem uit het bezit van die waardigheit en van zyne goederen gezet, en de zelve goederen ten behoeve van den bisschop van Utrecht verbeurd verklaart. Gedurende den oorlog tusschen den Vereenigden Staat en Spanje was dit steedtie met eene sterke schans voorzien, welke menigmalen, nu van de eene, en dan van de andere party, wierdt ingenomen. *De Raey Dict. Geogr. pag.* 325. *Hist. van het Utrechtsche Bisdom* III *Deel.*

GOPHNA, twede vervorstendom van Judea, eene stadt, gelegen in het Westergedeelte van het stamhuis Ephraïm. *Simon Diction. de la Bible.*

GOPPINGEN, of GOEPPINGEN, eene kleine stadt, nevens een kasteel, in het hertogdom Wurtemberg, aan de rivier Vils, vyf of zes mylen Oostwaarts van Stutgard, gelegen. Hier digt by vindt men beroemde suurbronnen.

GOR, een koninkryk, een gedeelte van Mogolistan, gelegen aan gene zyde den Ganges, tusschen de landen Kanduana, Pitan en groot Tartarië. Men vindt daar eene stadt van dien naam, als de hoofdstadt van dat ryk. *Maty Dict.*

GORANUS, broeder van Gongallus, de XLVIII koning van Schotlandt. Hy beheerschte dat ryk zonder voorbeeldt, reizende gestadig alom in het zelve om alle euveldaden te straffen. Hy perste Lothus, koning der Picten, om zyn verbondt met de Saxen te breken, voerende hem hunne onmenschelyke gruwelen te gemoedt, de welke zy aan de Britten bedreven, met hunne grote verradery omtrent het grootste gedeelte des adels, die zy, onder schyn van met hen in gesprek te komen, op een verraderschewyze omgebragt hadden. Ook bragt hy hem zo verre, dat hy met Uter, koning der Britten, als mede met hem zelve een verbondt oprechtte. Dit wierdt naderhandt met Arthur, koning Uriks zoon, een zeer dapper prins, andermaal vernieuwt, die Londen en Jork uit de handen der Saxen rukte, en met hulp van Goranus en Lothus hen ten eenemaal onder zyn juk bragt. Na dat Goranus 34 jaren lang geregeert hadt, zegt men, dat hy van zyne eige onderdanen zou om 't leven gebragt zyn, in 't jaar 558. Zyn opvolger was Congallus de II. Sammarthanus zegt, dat hy maar 23 jaren geregeert heeft, in zyne *hist. Chronol.* Zie anders *Buchanan. hist. Scot.*

GORANTO, oudtyds *Adriaca*, een oud steedtie in Natolië, gelegen in het Mentefelisch aan de zee, omtrent tien mylen van Patera naar 't Noordwesten. *Baudrand.*

GORANTO, een berg in Natolië, gelegen in het Mentefelisch, aan den vloedt Xanthus, omtrent vyftien mylen van de stadt Patera. Deze berg is het begin van den berg Taurus. Op des zelfs

zelfs top ziet men des nachts gedurig een vuur en rook opgaan, en is onder de oude dichteren met den naam van Chimera genoemt, die zy beschreven als een monster, hebbende het hoofdt en de borst van een leeuw, den buik van een geit, den staart van een draak; om dat misschien des zelfs top verheven zynde daar eenige gelykenis naar hadt, en het overige van den berg, waar op dikwils geiten graasden, en onder aan des zelfs voet de slangen huisvesting hadden. *Baudrand.*

GORCOPA, GORZOPA, eene stadt van het Indische half-eilandt van deze zyde den Ganges, in het landt Canara, omtrent dertien mylen van de stadt Onor, naar 't Oosten. Gorcopa is de hoofdstadt van een klein koninkryk, den zelven naam voerende. *Baudrand.*

GORCUM. Zie GORNICHEM.

GORDAS, koning der Hunnen, die aan den Bosphorus woonde. Hy kwam by keizer Justinianus, om den Christelyken Godsdienst te omhelzen; en na dat hy zulks gedaan hadde, en gedoopt was, keerde hy met vele geschenken wederom naar zyn ryk. *P. Diaconus.*

GORDDÆUS, (JOHANNES) geboren te Suerda, alwaar hy burgermeester geweest is, was een groot rechtsgeleerde, hoogleeraar te Herborn, en daar na te Marpurg. Hy schreef, *Commentarius ad tit. de verb. signif. de stipulationibus; de mutuo; medulla juris feudalis*, en is in 't jaar 1633 gestorven. *Simon Bibl. des auteurs de droit T.* I.

GORDIANA, THARSILLA, en EMILIANA waren drie zusters van den raadsheer Gordianus, vader van den paus S. Gregorius den Groten, en deden alle drie gelofte van kuischheit, hoewel zy in geen klooster gaan wilden, zich in hun huis met de uiterste godvrucht en order oeffenende. Maar Gordiana een walg krygende van dit zo droevig leven, sprong daar uit, en vermaakte zich in wereldsche gezelschappen, en eindelyk door de doodt van hare zusters alleen erfgenaam van hare goederen geworden zynde, trouwde zy aan een jongman, en leefde zeer wel, schoon dat hare vrienden het liever anders gehad hadden. *S. Gregor.* IV *Livr. de ses Dialog. c.* 16.

GORDIANUS, een Romein, zeer geoeffend in de Griekschetale, en Benedictyner monnik, schreef op order van keizer Justinianus het leven van S. Placidus en zyne gezellen, gemarteld door de zeerovers in Sicilië in den jare 539. Lipomannus verhaalt dit leven in het IV deel, en Surius in 't V onder den 5 October. Baronius maakt daar van gewag in de Roomsche Martelrolle. *Possevin. Simler.*

GORDIANUS, een martelaar, waar van gesproken wordt in eene beschryving, onder den tytel *Roma Subterranea l.* III. *c.* 22. Hy wordt genaamt *Nuncius Gallia.*

GORDIANUS, (M. ANTONIUS) was de zoon van Metius Marullus, gesproten uit de oude Gracchen: zyne moeder Ulpia Gordiana was afkomstig van den keizer Trajanus. Zyn vader, groot-en overgrootvader waren burgermeesters te Rome geweest, en hy zelf bekleedde die waardigheit, en wierdt op bevel van den Raadt als stedehouder naar Afrika gezonden: was een grootmoedig, beleeft, rechtvaardig en bescheiden heer, zo dat men in alle zyne hoge bedieningen nimmer van hem eenige wanbedryven zag. In Afrika zynde, maakte hy aldaar door zyne hoedanigheden zeer vele vrienden, en nademaal Maximinus by een iegelyk gehaat was, wierdt hy door de ingezetenen van eene stadt in Lybië, doch tegen zyn zin, in het jaar 236, het 80 jaar zyns ouderdoms, tot keizer, en zyn zoon tot bevelhebber van het leger verkoren, maar kort daar na ook van zynen vader tot medekeizer verklaart, en door den Raadt daar in bevestigt. Dit alles wierdt door den veldheer Mauritius, die by de Afrikanen in groot aanzien was, bewerkt en uitgevoert. Ter zelver tydt gebeurde 't, dat Kapellianus, stedehouder in Mauritanië, die te voren door den keizer wegens eenige wanorder van 't stedehouderschap in Afrika was afgezet, en om die redenen een heimelyke haat tegen Gordianus droeg, een tamelyk leger byeen bragt, en naar Carthago toog, om dezen nieuwen keizer op te zoeken, de welke hem zynen zoon, een eerlyk en deugdzaam man, maar juist den grootsten krygsknecht niet, tegen zondt: deze wierdt door Kapellianus verslagen en gedoodt. Zo haast Gordianus de maare van zyns zoons doodt ontfing, verhing hy zich uit wanhoop, om niet in de handen van Maximinus te vallen. In zyne jeugt was hy een goed dichter, beschreef de levens van Antoninus Pius en Marcus Antoninus in dertig boeken, voerende den tytel van *Antonias.* Hy wierdt voor een van de rykste en prachtigste in Rome gehouden; terwyl hy rentmeester was, vermaakte hy het volk alle maanden met spelen, die hem een onnoemelyken schat kostten; ook hadt hy een park met alle soort van wilde beesten, die hy uit alle gewesten liet derwaarts komen. Hy was vet van ligchaam; de gryze hairen, door den ouderdom veroorzaakt, zyn vriendelyk gezicht, ontzagchelyk wezen, en deftig gelaat verwekten een ieders hert tot eerbiedt en ontzag. Hy regeerde maar een jaar en zes maanden. *Julius Capitolinus in vita Gordiani. Herodianus l.* VII. *Zosimus l.* I. *Aurelius Victor Cæsar.*

GORDIANUS de II, (M. ANTONIUS) zoon van den bovengemelden keizer, was met hem te gelyk keizer, begaaft met zeer veel goede gemoedshoedanigheden, en een volmaakte ligchaamsgestalte, teerhertig omtrent zynen evenmensch. Zo haast de Raadt verstondt, dat men hem nevens zynen vader tot keizer hadt verheven, keurde zy die verkiezing goed en erkende hem daar voor. Zyne nederlaag en doodt wordt hier boven verhaalt. Zyne moeder Orestilla was de dochter van Annius Severus, een deugdzame vrouwe, die zeer jammerde om de doodt van haren gemaal en zoon. Hy was 46 jaren oud wanneer hy sneuvelde, hieldt zich steets zeer kostelyk en net in de klederen, en wierdt van alle, die hem kenden, uitnemende bemind. Zie de boven aangehaalde schryveren.

GORDIANUS de III wierdt in het jaar na Romens bouwing 990, en na Christus geboorte 238, in den ouderdom van 13 jaren, anderen zeggen 16, door 't krygsvolk te Rome in weerwil van den Raadt tot keizer verklaart. Zyn vader was Junius Balbus, burgermeester te Rome, zyne moeder Metia Faustina, dochter van keizer Gordianus den I. Hy dempte het oproer van Sabinianus in Afrika, en deedt de muitelingen om genade smeken. Na dat zyn veldheer Misitheus dit verricht hadt trok hy tegen Sapor, den Persiaanschen koning; deze was met zyn krygsmachten in Syrië gevallen, maar wierdt op zyne komst wel haast gedwongen uit zyne veroveringen te vluchten, en naar zyn landt te keren. Deze Misitheus, wiens dochter met Gordianus getrouwt was, wierdt wegens zyne overwinningen door den Raadt beschonken met 40 paarden en een zegewagen met dit opschrift: *Misitheo, eminenti viro, parenti principum, prætorii præfecto, & totius urbis tutori reipl. S. P. Q. R. vicem reddidit.* Dat is, Aan Misitheus, een uitstekend man, vader der vorsten, opzichter van 't hof, beschermer der gemeente, heeft de Raadt en 't volk van Rome dit gedenkteken zyner deugdt toegeëigent. Na de doodt van dezen Misitheus, des keizers veldheer en schoonvader, koos hy tot legerhoofdt eenen Philippus, bygenaamt den Arabiër. Deze verhovaardigt door dit ampt, poogde zich door de doodt zynes weldoenders ten rykstroon te verheffen. Wanneer hy nu van Gordianus zelf tot medeheerscher aangenomen was, liet hy dien vorst door 't krygsvolk ombrengen, na dat hy het zelve door vele valsche beschuldigingen tegen dien vorst op zyne zyde hadt weten te trekken. Deze moordt geschiedde op den 31 January des jaars 244, na dat hy 29 jaren geleeft en 6 jaren geregeert hadt. *Julius Capitolinus. Herodianus. Zosimus. Eutropius.*

GORDITANUM PROMONTORIUM, of *Cabo di monte Falcone*, is een voorgebergte aan de Westkust van Sardinië naar 't Noorden, eenigzins naar het eilandt Asinara uitstrekkende, leggende omtrent 20 mylen Noordwaarts van Argentera, en zo verre ook van Sassari Westwaarts. *Baudrand.*

GORDIUM, eene stadt in groot-Phrygië, aan de rivier Sangario, is wegens den zo genaamden Gordiaanschen knoop beroucht, die daar als een heiligdom bewaart wierdt. Men geeft voor, dat Gordius, een arm Phrygisch akkerman, twee paar ossen hadt, waar mede hy zyn landt ploegde, en zyn wagen liet trekken. Op een dag zyn landt ploegende, zette zich een arendt, uit de lucht nedervliegende, op een van zyne ossen, en bleef daar den ganschen dag op zitten. Waar op de waarzeggers gevraagt zynde, wat dit al te beduiden hadt, maar zy zulks niet wetende, of niet durvende zeggen, namen zy hunne toevlucht tot de godspraak, en kregen tot antwoordt, dat zy de eerste persoon, die hen op een wagen te gemoet kwam, tot haren koning verkiezen zouden. En nademaal hen Gordius met zyne vrouw en zoon op deze wyze ontmoette, verhieven zy hem aanstonts op den koninklyken troon. Verder wordt verhaalt, dat de knoop, waar mede het jok aan den dissel vastgehegt was, zo vast en kunstig in elkander gesloten was, dat men het einde daar van niet gewaar kon worden, nog niemandt den zelven losdoen; waar op zy een voorzegging vormden, dat de gene, die dezen knoop konde los maken, heer van Asië zou worden. Wanneer nu Alexander te Gordium kwam, en den knoop niet wist te ontdoen, nam hy zyn zwaardt, en hieuw den zelven midden door, en roemde toen, dat hy die voorzegging vervult hadt. *Curtius l.* III. *c.* 1. *Arrianus l.* I *&* II.

GORDIUS, koning van Phrygië, was op de bovengemelde wyze tot die waardigheit verheven, vader van Midas, en ongetwyfelt de stichter van de bovengemelde stadt. Zie de vorige schryveren.

GORDIUS, bisschop van Jeruzalem in de II eeuwe, wierdt na Germanio verkoren. S. Narcissus was zyn opvolger. *Baronius A. C.* 186.

GORDIUS, een martelaar in 't begin van de IV eeuw, van wien men in S. Basilius leest. *Tom.* I. *Homil.* XIX.

GORDON, een oude en voorname familie in Schotlandt, dragende de naam van een vrye heerlykheit GORDON, in 't graafschap Berwik, of Mers, gelegen in 't Zuidelykste deel van dat koninkryk, dat een erfgoedt aan dit geslacht geweest is. De hertog van *Gordon* is de eerste van dien naam en geslacht geweest, die zyn verblyf voor vele 100 jaren in 't Noordelyk gedeelte van Schotlandt, in de moerassige plaats Gigt hieldt. Sir *John Gordon*, een uit dit geslacht, liet tot erfgenaam van zyne grote schatten een eenige dochter na, die met Alexander Seton trouwde, waar op hy met bewilliging van 't parlement den naam van Gordon aannam, om dat deftig stamhuis in wezen te behouden. Hy wierdt in den jare 1449 van koning Jacobus den II tot grave van Huntly gemaakt. *Georgius Gordon*, graaf van Huntly, wierdt van koning Jacobus den V met zyn eigen familie tegen de Engelschen gezonden, om te beletten, dat zy op de grenzen van Schotlandt een inval deden, alwaar hy de zelve met hulpe van den lord Hume weder te rug dreef. Naderhandt hadde hy het opperste gezag tegen deze naburen over 10000 Schotten, en bragt de zelve in verwarring, van welk voordeel hy echter geen nut trok, waar door hy in des konings ongenade viel, die meer door den adel, vyanden van dezen Huntly, aangezet wierdt. Ten tyde van de koninginne Maria bediende men zich van hem, om de voornaamste van de zo genaamde Mac-Reynalds, die grote roveryen aanrechtten, tot gehoorzaamheit te brengen, hoewel ongelukkig, en op zyn wederkomst niet vriendelyk ontfangen, dewyl hy William, het hoofdt

hoofdt van den zo genaamden Chattanclan, hadt afgemaakt, om dat hy zich aan hem niet wilde onderwerpen. Hy wierdt hierom gevangen gezet, en moest eenige voordelige inkomsten varen laten, waar na hy wederom in vryheit gestelt wierdt. Vermits de adel niet gaarne zag, dat de Franschen, die toenmaals onder de koninginne als regentinne van 't ryk het alles naar hun welgevallen regeerden, over hen den meester speelden, riedt Gordon de koninginne, dat zy de voornaamste bedieningen, die aan haar hof het meest opbragten, aan de vreemdelingen zou geven, om daar door den adel buiten gezag te sluiten, en te muilbanden. Hy kantte zich ook krachtig tegen de verandering van den Godsdienst in dat ryk, en bemoeide zich om het Noorder gedeelte wederom onder de gehoorzaamheit der Roomsche kerk te brengen. Vermits nu de paus en de Guisen wel wisten, dat hy een zeer vermogend man was, zochten zy hem door grote beloften aan hun belang te ketenen, hem hoop gevende, dat zy zyn zoon *Johannes* met de koningin zouden doen trouwen. Dit maakte hem zo moedig, dat hy voornam den grave van Murray, haar bastaard broeder, die een van de voornaamste Protestanten was, uit den weg te ruimen, desgelyks ook de koningin zelf te overvallen, wanneer zy zich in 't Noordelyk gedeelte vervoegde, alwaar zyne macht zeer groot was. Ondertusschen hadt zyn zoon 1000 ruiters byeen gebragt, daar hy het gezag over hadt. Als nu de koningin op weg was om naar haar kasteel Strathbogy te gaan, paste hy op haar, maar zy daar van verstendigt trok te rug, en verydelde aldus zyn aanslag. Hier op kwamen haar de zo genaamde Highlandclans, maar ook inzonderheit Mac-Intoshes nevens de Frazers en Monroes te hulp. Niet te min wierdt Huntly door zyne vrienden, die by de koningin waren, verder aangeport, om zyn aanslag tegen den grave van Murray uit te voeren; waar op zy dan niet twyfelden, of hy zou zyn oogwit omtrent het huwelyk van de koningin bereiken. Maar wanneer dit door onderschepte brieven bekend wierdt, zag hy zich gedwongen een slag te wagen, waar in hem de graaf van Murray, onaangezien hy veel zwakker in manschap was, sloeg, en nevens zyne twee zonen gevangen bekwam. De oude Gordon stierf onder hunne handen: want hy was zeer zwaar van ligchaam, en door den strydt afgemat; zyn zoon *Johannes* wierdt onthooft, maar *Adam* vrygelaten, en de oudste zoon begaf zich onder de bescherming van zynen schoonvader Hamilton. *Georg*, graaf van Huntly, heer van Gordon en Badenoch, was in groot aanzien by koning Jacobus den VI, en wierdt van den zelven tot markgraaf gemaakt. Door koning Karel den II wierdt dit geslacht met den hertoglyken tytel begiftigt. Een hertog van dien naam poogde in 't jaar 1689 met alle macht de stadt Edenburg voor den koning Jacobus den II te behouden, maar daar in belegert wordende, was hy gedwongen die over te geven, en om dat hy de zelve niet onbehoorlyk mishandelt hadt, daar hy ze hadt kunnen verwoesten, wierdt hem een eerlyke voorwaarde toegestaan. Maar toen hy naderhandt in Vrankryk, en van daar naar Duitschlandt wilde overgaan, wierdt hy onderweeg betrapt, en gevangen naar Edenburg gebragt. Behalven dezen hertog zyn er nog verscheide andere personen, die dezen bynaam voeren, als daar zyn de graven van Sutherland, de markgraven van Kenmuel, en veel andere aanzienlyke heren meer. Men wil ook by overlevering verzekeren, dat de Ridpaths met de Gordons van een afkomst zyn, 't geen door de wapenboeken bekrachtigt wordt, verschillende slechts maar in eenige byvoegselen, maar de hoofdstukken komen met elkander overeen. Op dezen grondt wil men, dat de Nesbits ook van den zelven stamme gesproten zyn.

GORDON, (BERNARD) hoogleeraar in de geneeskunde te Montpellier, de welke na 20 jaren in die universiteit onderwezen te hebben stierf in 't jaar 1305. Hy schreef een werk onder den tytel van *Lilium Medicinæ*, en meer andere, die by *Petrus Castellanus* in zyne *Vitæ illustrium Medicorum* nagezien kunnen worden.

GORDON, (CATHARINA) dochter van den grave van Huntley, een bloedverwante van den koning Jacobus den IV van Schotlandt. Zy was niet minder om hare deugdt als ongemene schoonheit beroemt, maar hadt het ongeluk, dat gemelde koning haar in den jare 1495 aan den bekenden bedrieger Perkin, of Pieter Warbek, uithuwelykte, de welke zich voor prins Richard van Jork, en gevolgelyk den rechtmatigen pretendent van de Engelsche kroon uitgaf. Zy volgde dezen haren echtgenoot mede naar Ierlandt, alwaar hy een groten aanhang vondt, als in Cornwal, in welke provincie hem geen kleine menigte toeviel. Maar toen de koning van Engelandt Hendrik de VII in 't jaar 1498 deze rebellen verstrooide, en Perkin zelf by Excester gevangen nam, liet hy ook zyne gemalin uit het gebergte S. Michiël in Cornwal, alwaar hy haar gelaten hadt, afhalen, en naar haren staat, maar geenzins naar de gesteltheit van haren onwaardigen man handelen. Hy zelf ontfing haar met de grootste hoflykheit, en verwonderde zich over hare schoonheit (die hem niet weinig zou ontroert hebben) als mede over hare deugdt, wyl zy betuigde, dat zy haren gemaal met de zelve standvastigheit in zyne ellenden wilde verzellen, als dat zy zich onder het gevolg van de koninginne wilde vervoegen, alwaar zy als een zon boven al het gesternte van 't juffersschap uitblonk, en in waarde gehouden wierdt, onder den tytel van de Witte Roos, dien zich de bedriegelyke hertog van Jork aangematigt hadt. Zy heeft nog een tydlang onder de regering van Hendrik den VIII geleeft. *De Larrey hist. d'Angleterre T. I. p.* 47, 58.

GORDON, (GEORGE) markgraaf van Huntly in Schotlandt. Zyn vader was graaf Georg, die onder de minderjarigheit van de koningin Maria van Schotlandt in dat ryk genoegzaam bekend geweest is, en in den jare 1562 na het verlies van een slag onder zynes vyands handen stierf. Deze Georg was van zeer groot vermogen, en een der genen, die in den jare 1583 Jakob den VI in Schotlandt uit het geweldt des grave van Angus verloste; maar vermits hy met Jakob Stuart, grave van Aran, gemeenschap hieldt, verviel hy in des konings ongenade. Naderhandt geraakte hy in 't jaar 1587 met den rykskancelier Joh. Maxwall van Matellan in vyandschap, en vertrok van 't hof. Hy liet zich, wel is waar, door des konings achtbaarheit verzoenen, maar kwam in den jare 1589 met een groten aanhang, en wilde zyn recht met den zwaarde uitvoeren, en nam Perth in, waar op hem de koning voor vyandt des ryks verklaarde, Dit bragt te weeg, dat vele hem verlieten; dies wierdt hy gedwongen den koning te voet te vallen, en om genade te smeken; maar hy wierdt gevangen naar Edenburg gevoert, wordende beschuldigt, dat hy van den koning van Spanje geldt zou genoten hebben om 't ryk in onrust te brengen; maar hy betuigende zyne onschuldt, wierdt eindelyk in genade aangenomen. In 't jaar 1590 hadde hy met den here Grant, die den grave van Athol en Murray bygestaan hadde, verschil, en handgemeen rakende, wierdt zyn neef Jan Gordon verslagen. In den jare 1591 geraakte hy met Jakob Stuart, grave van Murray, in strydt, overviel hem in zyn kasteel, liet hem ombrengen, en zyn huis verwoesten; waar door hy den haat van velen op zynen hals haalde, en zyn dienaar moest dezen moordt met zyn leven boeten; houdende hy zich elders verborgen, tot dat de koning deze zaak door Willem Douglas, grave van Angus, hadt laten byleggen. In den jare 1592 geraakte hy in een nieuwe ongelegenheit, want vermits hy den R. Katholyken Godsdienst zeer toegedaan was, maakte hy met eenigen een heimelyk verbondt, en zondt eenen Johan George Carr naar Spanje, om daar iets tegen het belang van den koning van Schotlandt ten voordele van dien Godsdienst te smeden, maar deze aanslag wierdt door het gevangen nemen van Carr ontdekt, en een van zyne aanhangelingen David Gramm onthooft. Hier op rukte de koning tegen hem te velde, en alschoon Gordens gemalin Henrietta Stuart, dochter van Amatus Stuart, hertog van Lenox, voor hem met hare kinderen een voetval by den koning deden, en hy zelf in den jare 1593 onverwacht by Fala den koning zelf te voet viel, was echter de geestelykheit in Schotlandt zodanig verbittert, schoon hem de koning wederom in vryheit wegzondt dat zy hem in een daartoe aangestelde rechtbank te Perth in 't jaar 1594 uit den lande banden, zyne goederen in beslag namen, en zyn wapen opentlyk verbraken. Hy rukte hier op voor de stadt Aberdeen, en maakte daar Jakob Gordon, zynen neef, benevens des zelfs aanhang, daar gevangen zittende, los; waagde ook met het koninklyk leger onder den grave van Argile een treffen, maar moest in het gebergte wyken, en onaangezien het nieuwe verbondt met den grave van Angus en Bothwel Schotlandt ruimen. In den jare 1596 kwam hy daar weder in, en wierdt schoon de geestelykheit daar geweldig tegen was met den koning verzoent, en in den jare 1597 in zynen vorigen staat herstelt, waar op hy nog dat zelve jaar op de ryksvergadering den scepter voor den koning droeg, en na dat hy den Hervormden Godsdienst omhelst hadt in het jaar 1599 tot de markgravelyke waardigheit verheven. In den jare 1601 vergeleek hy zich door bemiddeling van den koning met den zoon van den vermoorden graaf van Murray, en gaf hem zyne dochter ten huwelyk. *Buchan. hist. Scot. l.* XV.

GORDON, (GEORGE) markgraaf van Huntly in Schotlandt, zoon van Georg den I en Henrietta, dochter van Amatus Stuart, hertog van Lenox. Hy trouwde met Caleni Cambel, dochter van den grave van Argile, wierdt koninklyke stedehouder in de Noordsche landen, en bleef by de inlandsche beroerte altydt getrouw aan koning Karel den I; derhalven wierdt hy door een byzonder dekreet van 't parlement in den jare 1644 onder de genen gerekent, die geen pardon genieten mogten. Hy greep ten dienste zyns konings de wapenen aan tegen des zelfs vyanden in Schotlandt, alwaar hy, als zynde een machtig heer en hoofdt van een talryke en vermogende familie, zich al eenigzins ontzagchelyk maakte; des wierdt hy door een Synode, in den jare 1644 te Edenburg vergadert, in den ban gedaan. Maar de markgraaf van Argile, zyne gemalins broeder, rukte met zyn toevertrouwt leger tegen hem te velde, waar door zyn meeste volk overliep, en hy genoodzaakt was naar Strathnavern te wyken. In het volgende jaar 1645 hadt hy het bevel in persoon over een weder byeen geschaart leger, viel in het graafschap Murray, veroverde eenige plaatsen, belegerde het kasteel Leth, en vermeesterde in 't jaar 1646 de stadt Aberdeen, wilde echter onder het oppergezag van den grave van Montros, die door den koning tot opperveldheer in Schotlandt benoemt was, niet dienen. Na des konings gevangenis zocht hy, wel is waar, op alle wyze een afwending te maken, en met Alexander Makdonald zich zamen te voegen, maar de generaals Lesle en Midleton rukten tegen hem, en namen zyn kasteel in 't jaar 1647 weg, hem dwingende in 't gebergte van Luman te vlieden, werwaarts hem Midleton vervolgde. Eindelyk wierdt hy van zyn eigen volk verraden, en eene Donald Bucharrig, overste luitenant van den grave van Argile, overgelevert, naar Edenburg gevoert en aldaar op 't bevel van 't parlement in den jare 1649 onthooft. *Batei elench. motuum. Ludlow Memoires. Leti Theatr. Britt.*

GORDON HUNTLEY, (JAKOB) was uit een Schotsche familie, hier boven gemeldt, gesproten. Hy begaf zich in den jare 1563 onder de Jesuiten te Rome, alwaar hy in den jare 1569 Doctor wierdt, en heeft 50 jaren de wysbegeerte en Godgeleerd-

geleerdheit, mitsgaders de Hebreeuſche taal te Pont a Mouſſon, Parys, en Bourdeaux geleeraart, was Nuntius Apoſtolicus In Ierlandt, en onderprovinciaal in Guienne. In Engelandt en Schotlandt zette men hem vaſt, en men zou hem afgemaakt hebben, maar hy wierdt tegen zyn zin weder op vrye voeten geſtelt. Hy doorreiſde Duitſchlandt, Denemarken, en andere landen van Europa te voet, yverende geweldig om het Roomſch geloof in ſtaat, en wederom in Schotlandt te herſtellen. Hy ſtierf in den jare 1620 te Parys, oud zynde 77 jaren, en beklaagde zich van geen zaak meer, dan dat hy in Schotlandt om zyn gelove niet was opgehangen. Men heeft van hem *Epitom. controv. fidei Chriſt. Alegambe Bibl. S. J.*

GORDON LESMORÆUS (JAKOB) uit Schotlandt, en van het geſlacht der graven van Lamore geſproten, te Aberdeen geboren, tradt in het jaar 1573 te Parys in de maatſchappy der Jeſuiten, wierdt Doctor in de Godgeleerdheit, Rector van de collegiën te Bourdeaux en Toulouſe, eindelyk biechtvader van koning Lodewyk den XIII van Vrankryk, en ſtierf in den jare 1641, oud 88 jaren. Zyne ſchriften zyn: *Opus Chronol. Opuſcula* 3. *Chronol. Geogr. & hiſt. Bibl. S. cum comment. T.* III; *de rebus Brittanniæ Vol. Diatribe de Cathol. veritate. Alegambe Bibl. S. J.*

GORDON, (MARGARETA) gravin van Forbes, in Schotlandt, zeer doorluchtig om hare godvrucht, was de zuſter van P. Jacobus Gordon, Jeſuit, hier boven onder den naam van Jacobus Gordon Huntly aangehaalt. Zy heeft zich in Schotlandt door hare deugdt en godvrucht zeer beroemd gemaakt.

GORGIAS, bygenaamt *Leontinus*, vermits hy te Leontium, tegenwoordig Lentini, eene ſtadt in Sicilië, geboren was. Hy wierdt een berucht advokaat, zo wel van goede als kwade zaken. Wanneer de Leontinen met die van Syracuſa eenige verſchillen hadden, zondt men hem met Tiſias naar Athene om hulpe te verzoeken, het welk in de LXXXVIII Olympiade, of 't jaar na Romens bouwing 327, zou geweeſt zyn. Gorgias verkreeg het verzochte, en ſtierf 108 jaren oud zynde. *Cicer. de Fin. l.* II. *c.* 1. *Diodorus Siculus l.* XII. *Thucydides. Athenæus. Plutarchus.*

GORGIAS, een wysgeer, leefde in de II eeuw, ten tyde van Antoninus, ſchreef vier boeken over de figuren van de redenkunſt, die Rutilius Lupus in een kort begrip gebragt heeft. Een ander van den naam, te Athene geboren, maakte een tractaat van de vrouwen, die in zyn landt een aanſtotelyk leven leidden. *Athenæus l.* XIII.

GORGIAS, de broeder van Periander, koning van Corinthe, zoon van Cypſelus den tweden van de Cypſeliden. De zoon van Gorgias was de navolger in het ryk van Periander, volgens Ariſtoteles, Elianus en Strabo, in het vierde jaar van de XLVIII Olympiade. *Ariſtotel. l.* V. *polit. c. ult. Strabo l.* VIII. *Ælian. variar. hiſt. Marsham canon Chron. Du Pin Bibl. univ. des hiſt. profanes.*

GORGIAS, een roemruchtig veldheer van Antiochus Epiphanes, wierdt door Lyzias met Nikanor in Judea gezonden, aan 't hoofdt van 40000 mannen te voet, en 7000 te paarde, met bevel, om alles te verwoeſten, gelyk de koning Antiochus voor zyn vertrek bevolen hadt, want hy was toen aan gene zyde van den Euphraat. Die twee veldheeren trokken voort tot Emmaus toe, en Judas de Machabeër toog ook langs den zelven kant voort, met zyn klein heir. Gorgias, menende hem te verraſſchen, kipte eene krygsbende van 5000 voetknechten en 1000 ruiters uit, en trok naar dien kant, daar hy Judas meende te vinden. Maar Judas, van dit voornemen verwittigt, brak zyn leger op, en viel met zyn volk op Nikanor aan, die met het grootſte gedeelte van het heir in de legerſteden gebleven was. Nikanor wierdt geſlagen, en zyn leger op de vlucht gedreven. Gorgias zocht vergeeſſch naar Judas, kwam weder naar zyne legerplaats; maar ziende, dat die door de Iſraëliten was ingenomen, trok hy weg, en dorſt geen veldſlag wagen. Twee jaren daar na, als Gorgias en Judas de Machabeër in Idumea waren handgemeen geworden, bleven 'er eenige Joden op de plaats dood; maar een ruiter, Doſitheus, een kloek man, greep Gorgias, en zou hem levendig gevangen hebben genomen, indien een Thraciſch ruiter hem niet ontzet, en Doſitheus de ſchouder niet afgehouwen hadt, waar door 't Gorgias ontkwam, en naar Mariza vloodt. Gorgias, die opperbevelhebber van Jamnia, en ſtadhouder van Idumea was, en zeer ervaren in den kryg, hadt dikwils met Judas en zyne broeders ſcherpe ontmoetingen; maar doorgaans tot zyn nadeel. Van zyne doodt kan men niets met zekerheit melden. I *Machab.* III, 18. IV, 1. V, 59. II *Machab.* X, 14. XII, 33.

GORGIN, een ſterk kaſteel in Zevenbergen, aan de rivier Gorgin op een rots gelegen. In den jare 1708 moeſt het zich op beſcheidenheit aan de keizerſchen overgeven.

GORGONA, een eilandt in het meir van Gena, digt by Piſantin, waar onder het behoort, is van weinig belang, hebbende niet meer dan drie of vier mylen in zyn omtrek, zynde bergachtig, en men vindt 'er niet dan een klein dorp en een fort op, in welk dorp echter voorheen een zeer berucht klooſter van Onze Lieve Vrouw geſtaan heeft. *Baudrand.*

GORGONES, of GORGADES, zyn tien kleine eilandtjes, den koning van Portugal toebehorende, gelegen aan Cabo Verde, of 't Groene Voorgebergte, in Afrika. *Baudrand.*

GORGONES, drie zuſteren, dochters van Phorcus en Ceta, met namen Meduſa, Euriale, en Stheno. Zy hielden hun verblyf in de Heſperiſche hoven, en hervormden alle menſchen, die hen zagen, in ſteen. Perſeus verwon hen echter door hulp van Minerva, en doodde Meduſa. Met deze fabel wil men te kennen geven, dat men door dapperheit de grootſte gevaren en monſters kan overwinnen. *Virgilius* VI. *Æneid. Ovidius Metam. l.* IV. *Diodorus Siculus l.* III. *Apollodorus de Orig. Deor. l.* II. *p.* 74. *Natalis Comes l.* VII. *Heſiodus in zyn Theogonia en Hyginus* zeggen, dat zy de dochters waren van Phorcus, een zeegodt, dat zy niet meer dan een oog met haar drièn hadden, 't geen zy beurt om beurt gebruikten. Zy hadden grote vleugelen, en wakkere tanden, die buiten den mondt uitſtaken, gelyk die van een wild zwyn; hunne nagelen waren ſcherp en krom als die van eenen havik. Stheno betekent *kracht, ſterkte*; Meduza *zorg van den ſtaat*; Euriale is zo veel als iemandt, *die het gezag op zee heeft.* Het woordt Gorgones willen zy dat afkomſtig is van γοργοτης, 't welk *wreedheit* betekent, of van γοργὼν, den naam van een gevaarlyk dier in Afrika.

Fulgentius verhaalt by Theocritus, een oud hiſtoriekundige, dat Phorcus was een koning, de welke drie zeer ryke dochters naliet; dat Meduſa, zynde de oudſte en machtigſte, genaamt wierdt Gorgon, om dat zy zich inzonderheit toeleide om de aarde te bezaien, en dat men haar toeſchryft het hoofdt van een ſlang ter oorzaak van hare voorzichtigheit; dat Perſeus, derwaarts ſtevende met eene vloot, waarom men hem vleugelen toeſchryft, haar het leven met hare goederen benam; dat hy zich bediende van haar hooft, menende, daar hare rykdommen en vermogen mede, om het ryk van Atlas, 't geen hy in 't vervolg vermeeſterde, onder zyn juk te brengen, en dwong hem in het gebergte te wyken, waar uit men verdicht, dat hy hem in een berg hervormde.

Diodorus van Sicilië zegt, dat het zeer oorlogszuchtige vrouwen waren, die in Afrika woonden, tegen welke Perſeus ſtreedt, haar verwon, en Meduſa doodde door behulp van Minerva, dat is door verſtandt en dapperheit, de welke deze godinne toegeſchreven worden.

S. GORGONIA, zuſter van S. Gregorius van Naziance in de IV eeuwe, trouwde aan een voornaam man uit de provincie Piſidië, die van eenigen Melecus, maar van anderen Vitalianus genoemt wordt. Zy bragt uit dit huwelyk drie dochteren voort; de oudſte, Alipiana, trouwde met Nicobulus, de twee andere, Eugenia en Nona, offerden zich Gode op. Zy leefde zeer heilig, en wierdt volgens aantekening van Gregorius van Naziance genezen van een ziekte, door een zalf, die zy maakten van 't *antitypum* van het ligchaam en bloedt Jeſus Chriſtus, vermengt met hare tranen. Zy ſtierf zo heilig als zy geleeft hadt, en haar broeder Gregorius deedt een lykreden over haar, waar in hare levensmanieren verhaalt worden. De Grieken vieren haar feeſt op den 23 February, en den 9 December doen 't de Latynen. *Gregor. Nazianz. Orat.* II. *Baillet Vies des Saints.*

GORGONIUS. Men vindt drie martelaren van dien naam, een in de Roomſche Almanak, den tweden in *Euſebius l.* VIII. *c.* 6, en den derden in S. Baſilius *homil.* XX. *Tom.* I.

GORGONIUS, een hoofdman onder keizer Valentinianus den Jongen in 't jaar 386. *Ammianus Marcellinus l.* XV. en *Symmachus l.* I. *Ep.* 33. ſpreken van eenen Gorgonius, 't geen misſchien de zelve geweeſt is. *Jac. Gothofred. in proſopogr. Cod. Theod.*

GORGONSOLA, of GORGONZOJA, eene kleine ſtadt in 't hertogdom Milaan, toebehorende aan den prins Trivulce, gelegen aan het kanaal van Marteſana, vier mylen ten Noord-Weſten van de ſtadt Milaan. *Baudrand.*

GORGOPAS overwon Eunomus digt by Zoſterus, en ontnam hem vier ſchepen, maar wierdt naderhandt zelf door Chabrias overwonnen.

GORGOPHONE, dochter van Perſeus en Andromeda, wierdt eerſt de gemalin van Pirieres, zoon van Eolus, en koning van Micene in Peloponeſus. Deze man overleden zynde, hertrouwde zy aan Cebalus, of, zo als Pauſanias zegt, Oebalus, en dus was zy de eerſte vrouw, die twee mannen hadt, 't geen voor dien tydt nog niet geſchiedt was. Uit het eerſte huwelyk hadt zy twee zonen, Aphareus en Leucippus, en van het andere bedde eenen, genaamt Tyndarus, die vader wierdt van Helena en Arena, waar van de laatſte trouwde met Aphareus. Deze Aphareus liet zynen zoon benevens hem in Meſſene regeren, en bouwde een ſtadt, die hy naar zyne gemalinne Arena liet noemen. Gorgophone wierdt te Argos in haar vaderlandt begraven. *Pauſanias l.* II. *Bayle Dict. Crit.*

GORGOPHORA is een bynaam, dien men Pallas geeft, om dat zy in haar ſchildt het hoofdt van Meduſa, een van de Gorgones, voert. *Cicer.* in de oratie, die hy deedt voor zyne ballingſchap.

GORGUS, zoon van Ariſtomenes, een Meſſeniër, wiens vader door zeven boogſchutters, ballingen van Creta, overvallen zynde, vaſt gekneveld en gebonden, in een klein huisje, waar in een weduwe met haar dochtertje woonde, gebragt wierdt. Deze vrouw hadt dien nacht gedroomt, dat de wolven eenen gebonden leeuw by haar bragten, en dat zy dien leeuw los gemaakt hebbende, hy de wolven verſlondt. Zy dit in gedachten hebbende gaf de Cretenzen wakker wyn te drinken, en maakte hen dronken, nam daar op een van hare ponjaarts, en ſneedt de banden van Ariſtomenes los, waar op hy de ſlapenden en dronke banditen om 't leven bragt. Ariſtomenes tot dankbaarheit van dezen dienſt gaf aan het dochtertje van deze vrouw, maar 9 jaren oud zynde, zynen zoon Gorgus ten huwelyk. Deze Gorgus wierdt vervolgens hoofdt van de volkplanting der Meſſeniërs, die in Sicilië kwamen, en zich in de ſtadt Zanclé ter nederzetten, waar na hy de zelve ſtadt Meſſene noemde. *Pauſan. in Meſſeniacis. Athenæus l.* III. *Deipnoſophiſt.*

Daar

Daar is nog een ander GORGUS, zoon van Theron, geweest; deze was de dwingelandt van Agrigente, die zynen vader hielp om meester van het landt van Agrigente te worden. *Polyænus l.* IV. *Pausan. Messen. Athen. l.* III. *p.* 92. *& l.* VII. *p.* 322.

GORGUS, een zeer bekwaam man om de metalen te scheiden, daar Alexander zich van bediende. *Strabo l.* XV.

GORHAM, of GORRAN, (NIKOLAAS) een Dominikaner, beroemd door zyne schriften. Pitseus wil, dat hy een Engelschman van geboorte geweest is. Possevinus en andere maken een Franschman van hem, en biechtvader van koning Philips; maar zy zeggen niet, of het Philips den Schonen, of Philips den Langen, of Philips van Valois geweest is. De eerste van deze monarchen hadt een biechtvader van dien voornaam en orde, maar het was Nikolaas Farinula uit Rouaan, een van de 10 Fransche kardinalen, die Clemens de V in 't jaar 1305 maakte. Hier uit volgt nu, dat men den eigentlyken tydt niet weten kan, wanneer hy geleeft heeft, en of zulks in den jare 1304, gelyk eenigen zeggen, dan of het in den jare 1350, 1390 en 1400, gelyk anderen beweren, geweest is. Het is zeker, dat hy verscheide aanmerkingen en verklaringen over eenige boeken van de H. Schrift, als over de Euangelien, de brieven van Paulus, en andere geschreven heeft. *Trithem. de script. eccl. Alberti de vir. illustr. Pitseus de script. Angl.*

GORICHEM. Zie GORNICHEM.

GORION, zoon van Nicodemus, een van de hevigste oproermakers binnen Jeruzalem, ten tyde des oorlogs tusschen de Joden en de Romeinen. *Josephus Joodsche Oorlogen* II. 32.

GORION, zoon van Joseph, een Jood, was een groot vyandt van die, welke men de Yveraars noemde. Hy ligte volk tegen hen. *Josephus Joodsche Oorl.* IV. 12.

GORITS, bygenaamt SCHILDSEE, een vryheerlyke familie, die in het sticht Fulda het erfmaarschalksampt bezit, en onder de onmiddelbare Rhynsche en Frankische ryksadel getelt wordt. Zy neemt haren oorsprong uit de oude graven van Gorts in Karinthië en heeft zich in vroeger tyden in het landschap Buchau nedergezet, alwaar zy het slot Schildsee gebouwt, en den naam daar van aangenomen hebben, welk slot sedert den jare 812 tot heden bekend is. *Bertochus*, zoon van *Otto* van Schildsee, *Gorits* genaamt, was in den jare 1133 abt van Fulda, en by den keizer Lotharius in groot aanzien. Zyn broeder *Hendrik* heeft het geslacht uitgebreid. *Constantinus* komt als een krygsoverste voor, en was de eerste op de muren, toen in den jare 1463 de aartsbisschop Adolph de stadt Ments onder zyne gehoorzaamheit bragt. *Hans* behaalde ook veel glorie in den oorlog, stierf in den jare 1589. Zyn broeder *Eustachius* was stedehouder van het sticht Fulda, als mede Wurtsburgsche Raadt en opperhofmeester. Van des zelfs zonen heeft *Willem Balthazar*, keur-Mentsische opperamptman in Alsveldt, eerst den vryheerlyken tytel gevoert, en is in 't jaar 1631 overleden. Zyne zonen waren 1) *Georg Sittich*, keizerlyke overste luitenant. 2) *Jan Volprecht*, directeur van de Frankische ryks ridderschap, en ridderhoofdman, nalatende in den jare 1677, toen hy stierf, twee zonen, waar van de oudste *Johannes* eerst geweest is geheime Raadt te Wurtsburg, vervolgens geheime en krygs Raadt van Hessen-Cassel, kamerpresident, burggraaf te Friedberg, en ridderhoofdman van de ridderschap aan den Middelrhyn in de Wetterau. Hy stierf in 't jaar 1699, en liet verscheide zonen na, waar van *Willem Balthazar* Hessen-Casselsche krygsraadt wierdt. De jongste, *Frederik Willem*, was keur-Hanoversche geheime-Raadt, kamer-en krygspresident, als mede opper-hofmaarschalk, en heeft mede verscheide kinderen, waar van de oudste, *Johannes*, het ampt van opperschenker bekleedde in Hanover van zyne Britannische majesteit Georg den I; en de twede Ernst Augustus bekleed de waardigheit aan 't zelve hof van krygsraadt. 3) *Otto Hartman*, Hessen-Darmstadsche geheime-Raadt en stedehouder, hadt twee zonen: de jongste, *Georg Lodewyk Sittich*, was Hessen-Casselsche generaal-majoor, en in den jare 1692 gouverneur van Rhynfeld, toen de Franschen het zelve belegerden. De oudste, *Philips Frederik*, was domheer te Halberstadt, als mede onderdirecteur van dat vorstendom, en ridderhoofdman van de Frankische ridderschap. Hy hadde drie zonen, 1) *George Hendrik*, eerst Holstein-Gottorpsche, en daar na koninklyke Zweedsche staatsminister, bekledende verscheide gezantschappen in Vrankryk, Hollandt, en andere landen. In 't jaar 1717 wierdt hy op aanzoek van den koning van Engelandt te Aarnhem door de Staten der vereenigde Nederlanden gevangen genomen, maar na eenige maanden wederom vry gelaten. Na dat de koning van Zweden in den jare 1718 in Noorwegen gesneuvelt was, wierdt hy beschuldigt, dat hy verscheide aanslagen tot bederf van 't Zweedsche ryk gesmeedt hadt, en op alle wyze de koninklyke orders misbruikt, en hierom den 8 Maart des jaars 1719 te Stokholm onthooft. Hy hadt met eene gravinne van Reventlau, die hy in 't jaar 1704 trouwde, twee dochteren geteelt, en aan ieder 100000 daalders, als mede aan zynen broeder een jaarlyksche rente van 3000 daalders by zyn uiterste wille gemaakt. 2) *Otto Frederik*, des bovengemelden broeder, was in den jare 1706 Holstein-Gottorpsche kamerjonker, en overste luitenant van de lyfwacht. 3) *Eustachius* bleef in 't jaar 1706 als keizerlyke adjutant generaal in de belegering van Turin. *Humbrecht Rhein. Adel. Winkelm. Hessen. P.* II. *Spangenb. Adelsp. P.* I. *c.* 2. *Seiffers ahnen-tafel dieser familie.*

GORLÆUS, (ABRAHAM) geboren te Antwerpen in 't jaar 1549, maakte zich berucht door een keurige verzameling van gedenkpenningen en andere seldzaamheden. De ringen en zegelen der ouden waren niet van zyne minste liefhebbery. Hier van hadt hy een grote menigte vergadert, en gaf daar een werk van uit in den jare 1601, onder den tytel van *Dactyliotheca, seu annulorum sigillorumque, quorum apud priscos tam Græcos quam Romanos usus, ex ferro, ære, argento, & auro Promptuarium.* Dit was 't eerste deel van 't werk; het twede hadt ten tytel: *variarum Gemmarum, quibus Antiquitas in signando uti solita, Scalpturæ.* Sweertius en Andreas verzekeren, dat het in den jare 1600 te Neurenburg gedrukt wierdt, maar de schryver tekent zelf den dag van den 1 October des jaars 1601 in zyne opdragt aan den keurvorst van Keulen; hier staat de schryver naar 't leven in afgebeeld. De heer professor Gronovius gaf daar van eene nieuwe uitgave te Leiden in het jaar 1695 by Pieter vander Aa uit. Dit is de beste, verrykt met een groot getal kunstplaten, en aanmerkingen van den here Gronovius. Zeven jaren daar na gaf hy een werk uit van zyne verzamelde gedenkpenningen. Hy verkoos de stadt Delft, in Hollandt, tot zyn verblyf, en stierf daar den 15 April des jaars 1609. Maar 't is niet waar, dat hy aldaar muntmeester geweest is, gelyk Valerius Andreas verbreidt. Men zegt, dat hy de Latynsche taal niet machtig was, maar dat hy zich echter van de schryvers in die tale zeer wel kon bedienen, en dat de tytels van zyne werken door anderen gemaakt zyn. Cuneus verzekert, dat Elias Everhard Vorstius daar de autheur van was, in zyn lykreden over Vorstius. Zyne erfgenamen verkochten zyn kabinet aan den prins van Walles. *Bayle Dict. Crit.*

GORLÆUS, (DAVID) geboren te Utrecht, leefde in de XVII eeuw: schreef eenige boeken over de wysbegeerte, gezuivert van het gewone gevoelen der Schoolschen. Regius, leerling van Des Cartes, zich aangevallen ziende over een Thesis, rakende de vereeniging van de ziel met het ligchaam, zeide, dat hy zich bedient hadt van de eige stellingen van Gorlæus; maar dit mogt hem niet baten, en was oorzaak, dat Voetius, hoogleeraar in de Godgeleerdheit, dezelve als ketterschdoemde, dewyl hy, alwaar 't hem mogelyk was, de gevoelens van Gorlæus poogde te verdrukken. *Bayle Dict. Crit.*

GORLITS, een van de zes steden in de opper-Lausnitz, aan de Neisse, is al van oude tyden voor de volkrykste stadt van de gansche Lausnitz gehouden. Dewyl zy nu de voornaamste stadt in den Gorlitschen kreits, en van keizer Karel den IV in den jare 1376 tot een vorstendom verheven is, zo heeft zy ook op de landdagen den rang naast Bautzen. In deze stadt hebben de landstanden van den kreits jaarlyks na Driekoningen een landdag, en wordt daar in verscheide tyden des jaars op het zo genaamde Voogts-hof het landgericht gehouden, waar in de landshoofdman van den zelven kreits het oppergezag, en tot zyne byzitters twee gevolmachtigden uit de stadt Gorlits, uit Zittau en Lauban heeft: echter hangt het Gorlitsche ampt van het Bautznitsche opperampt af. Voor de S. Nicolaaskerk wordt een model van het H. Graf vertoont, zo als het in den jare 1481 te Jeruzalem te zien was, en door Georg Emrich, ridder van het H. Graf en burgermeester der stede Gorlits, aldaar in den jare 1460 geweest zynde, en het zelve afgetekent hebbende, met grote kosten gebouwt is. Daar is ook een Gymnasium, 't geen door vergunning van keizer Maximiliaan den I in het jaar 1465 in het Franciskaner klooster aldaar is aangelegt. De S. Pieter en Paulus kerk is voor dezen zeer kostelyk geweest, waar aan van den 8 May des jaars 1423 tot den 15 Augusty des jaars 1497 en dus 74 jaren twee maanden en 7 dagen gewerkt is, maar is door het vuur in den jare 1691 benevens een groot gedeelte van de stadt verteert geworden: ook heeft deze stadt in het jaar 1716 zeer veel door eenen brandt geleden. Een half myl van de stadt is een hoge berg, waar op men gansch opper-Lausnitz overzien kan. Deze berg wordt gemeenlyk de Landskroon genaamt. Van ouds zyn hier twee sterke kastelen, tegen elkander overstaande, geweest, die in het jaar 1125 voor de hoofdvestingen van dat landt zyn gehouden, en wierden door de Saxische vorsten als leenmannen bezeten: maar vermits na eenigen tydt de rovers daar in nestelden, zo hebben die van Gorlits de zelve voor 600 mark gekocht, en in den jare 1422 met toestemming van keizer Sigismund geslecht. Naar het bericht van Hagecius heeft dit landt wel eer *Miletsko* geheten, en is zulks buiten twyfel van de Milzinen, een Slavisch volk, herkomstig, gelyk 't ook *Marchia Milzavia* genoemt wierdt, eer het aan 't Duitsche Ryk was gevoegt. Naderhandt is het omleggende landt van Gorlits *Marchia Gorlicensis* genaamt, en onder de kroon van Bohemen gekomen. De naam van de stadt Gorlits is een Wendische naam, en betekent zo veel als Brandstadt. Voorheen was deze plaats een dorp, Drebenau geheten, vervolgens door den Boheemschen hertog Sobieslaus den I in een marktvlek verandert, waar van nog op een hoogte het tegenwoordige zo genaamde voogdslot legt, toen een kasteel, door hem gebouwt. Dit vlek brandde in den jare 1131 af, waar na de gemelde hertog daar eene stadt aanleide, gevende de zelve den naam van Tzorelitz, of brandstadt. *Ditmar. Chron. Merseb. l.* IV. *Chron. God. Hofman. Script. Lusatic. Juncker Geographia medii ævi p.* 496. *Frencelii nomenclat. utriusque Lusatiæ. Manlii Comm. rer. Lusat. Joach. Meisteri annales Gorlicens. Grossers Laus. Merkw. Carpzovii Laus. Ehrentempel. Schurtsfleisch de Lusatia* §. 8. *Besch. van Lausits.*

GORMAZ, of S. STEPHANUS *van* GORMAZ, een fraai vlek van Spanje in oud-Castilië, aan de Douro, twee mylen boven Borgo d'Osma. *Maty Dict.*

GORMO. Dezen naam hebben drie Deensche koningen gevoert. *Gormo* de I, zoon van Harald den V, kwam in den jare 715 aan de regering, en deedt eene reize naar een afgelegen eilandt by eenen koning, Giruth genaamt, daar men wonderlyke dingen van aangetekent vindt. Hy stierf in 't jaar 765 in den Heidenschen Godsdienst, en liet na *Gotrik*, zynen navolger.

GORMO, de II van dien naam, wierdt *Anglicus*, of de Engelschman, om dat hy in Engelandt geboren was, toen zyn vader Frothus de VI daar oorloogde, bygenaamt. Hy klom in den jare 891 op den koninklyken troon, na dat hy te voren Engelandt

landt beheerscht hadt, 't geen hem eerlang weder afgevallen was. Zyne gemalin, een Engelsche princes, baarde hem zynen navolger *Harald* den VII; en hy stierf in het Heidensche gelove in den jare 898. GORMO de III, bygenaamt *Durus*, volgde zynen vader Harald den VII in de regering op, en vervolgde de Christenen op het allerwreedste. Zyne gemalin Thyra, eene princes uit Engelandt, baarde hem twee prinssen 't eener draagt, *Canut* en *Harald*, waar van de laatste in den jare 931 de kroon droeg, na dat de eerste gesneuvelt was in de belegering van Dublin in Ierlandt. Men verzekert, dat de gemelde princes Thyra met Gormo niet eer te bedde heeft willen gaan voor dat hy iets gedroomt hadde, waar uit zy van den aanstaanden toestandt harer familie eenige voorbeduiding zien kon. Hier op zou Gormo in den slaap twee vogelen, die uit den schoot van Thyra vlogen, gezien hebben, waar van de een met bloedige vleugelen, maar de ander niet weder gekomen zou zyn. *Sax. Gramm. Pontan. Meurs. Hist. Dan.*

GOROPIUS BECANUS. Zie BECANUS.

GORNICHEM, GORINCHEM, en by verkortinge GORKUM genoemt, in het Latyn *Gornichemium* en *Gorcomium*, eene sterke stadt in Nederlandt, gelegen in het Zuid-Westerdeel van Hollandt, ter plaatse daar de Waal, reets met de Maze vereenigt, en de Linge hare wateren vereenigen. Ze is de hoofdstadt van het landt van Arkel, thans meest *het landt van Gorkum* genoemt (zie ARKEL), en bekleedt de achtste plaats in de vergaderinge der Heeren Staten van Hollandt. Haar naam is volgens het gemeen gevoelen gekomen van de eerste inwoners, bestaande uit eenige arme visschers en van kommer en ongemak half uitgemergelde menschen: want dit zegt men dat het oude woordt *Gorren*, *Gorrekens*, of *Gorreties*, op zyn Nederduitsch betekent.

Volgens *Boxhorn*, die het uit *Jan van Leiden* heeft, en verscheide anderen, is de stadt Gornichem door Jan, den VIII van dien name, heere van Arkel, gebouwt in den jare 1230, doende de visschers huisies, omtrent zyn slot of kasteel staande, afbreken, en andere stadswyze oprechten, en de zelve met een muur omringen. Aan de Oostzyde bouwde hy een sterk slot, of burg, tot eene hofhoudinge voor zich en zyne nakomelingen. In den jare 1388, in den nacht van de H. Kruisverheffinge, ontstondt 'er binnen deze nieuwe stadt een zo felle brandt, dat de zelve daar door byna ten eenemale wierdt in kolen gelegt. In den jare 1403 wierdt deze stadt door Albert van Beyeren, grave van Hollandt, door den hoogmoedt van Jan den XIII, here van Arkel, getergt, belegert; maar de belegerden verweerden zich twaalf weken lang zeer kloekmoedig, na verloop van welken tydt door de bemiddeling van here Jan, zone van Albert, en verkoren bisschop van Luik, een verdrag getroffen wierdt, behelzende, dat Albert met zynen zone, grave Willem van Oostervandt, binnen Gorkum zouden gelaten worden, daar de heer van Arkel een voetval voor hem zou doen, en hem om vergiffenisse bidden; het welk geschiedde, en waar na de graaf met zyne krygsmacht aftrok. Maar gemelde graaf Willem van Oostervandt vervolgens na zyns vaders doodt de regering in handen gekregen hebbende, verbrak deze vrede, en maakte zich door list en het verraadt van eenige voorname inwoners van Gornichem meester van deze stadt, de welke hy met eene sterke bezettinge voorzag. Willem van Arkel, zoon van den bovengemelden heere Jan van Arkel, dit vernomen hebbende, naderde, onder begunstiging van een duisteren nacht, de stadt met eenige Gelderschen, sloeg terstondt de stormladders aan, en vermeesterde de zelve met weinig moeite. Het krygsvolk van den grave vluchtte op het slot, en deze schoot vervolgens met eene grote krygsmacht toe om den heere van Arkel de stadt wederom te ontweldigen. Deze nam zyne toevlucht tot zynen zwager, hertog Reinoud van Gelder, en trok met des zelfs bystandt tegen grave Willem op: doch deze tocht liep vruchteloos af; behalven dat Reinoud eenig krygsvolk in de stadt wierp. Heer Jan van Arkel dus geen goede uitkomst van deze zake verwachtende, verkocht aan hertog Reinoud de stadt Gornichem, met zyne andere landen, onder voorwaarde, dat de zelve nooit van Gelderlandt zouden mogen afgescheiden worden, om dat hy verzekert was, dat alle des zelfs landen na Reinouds doodt op hem, of zynen zone Willem zouden komen. Hier op liet de laatstgemelde hertog Reinoud van Gelder terstondt voor heer van Gorkum uitroepen, en dwong de burgers den eedt van getrouwheit aan den zelven af te leggen. Reinoud begon hier op den oorlog tegen den grave van Hollandt met meer yver te voeren, de welke tot den jare 1412 duurde, wanneer partyen, den oorlog moede, vrede sloten, in welke onder anderen bedongen wierdt, dat Gorkum, met het gehele landt van Arkel, aan grave Willem van Hollandt zou afgestaan worden; waar tegen de graaf aan Reinoud eene grote somme gelds, volgens eenigen van 100000 Fransche schilden, en, volgens anderen, van zo vele kronen, zou opbrengen. De graaf dus meester van het gehele landt van Arkel geworden zynde, het welk sedert een lidt der graaflykheit van Hollandt is geweest, liet den heerlyken burg te Gorkum nog in den zelven jare 1412 tot den grondt toe slopen, en, als zommigen willen, een ander treflyk slot op den kant van de Merwe oprechten, van welk alles boven in het artykel van ARKEL (DE BURG VAN) omstandig gesproken is. Niettegenstaande dit verdrag maakte zich jonkheer Willem van Arkel vyf jaren daar na, te weten in den jare 1417, door list en hulp van eenige Kabeljaauschen en heer Jan van Egmondt, meester van Gornichem, behalven het slot, daar de Hoekschen de wyk op namen; maar Margareta, weduwe van grave Willem van Hollandt, kort te voren overleden, en Jakoba, hare dochter, belegerden het zelve terstondt met de Hoekschen, bestormden het, en veroverden het wederom door de verradery van jonkheer Willem van Dreuthen, die gedurende het gevecht met een groot getal Kabeljaauschen verraderlyk doorging. Jonkheer Willem van Arkel sneuvelde in dit gevecht, het welk op den 1 December des gemelden jaars voorviel, in de zogenaamde Krytstraat, die daar door, gelyk het Gravenstraatie te Dordrecht, aanmerkelyk is geworden. In de maandt van Juny des jaars 1572 kwamen de zo genoemde Geuzen met zestien schepen voor deze stadt, en eischten de zelve op uit name van den prinsse van Oranje. De regeerders gingen daar over te rade met Caspar Turk, drossaardt, en bevelhebber van het kasteel, die hen ten antwoordt gaf, liever het leven te willen verliezen, dan de hem vertrouwde sterkte overgeven: doch de burgers vonden goed met de Geuzen een verdrag aan te gaan, gelyk geschiedde, moetende zich de bevelhebber Turk ook kort daar na overgeven. Lumey, graaf van der Mark, en zyn onbendig krygsvolk, handelden de Roomsche geestelykheit zeer kwalyk, het welk Willem Estius, proost van S. Pieter te Douay, en kancelier der hogeschole, gelegenheit heeft gegeven om zyn boek *van de Gorkummer Martelaren* op te stellen, waar in hy kwaadaardiglyk op rekening der Gereformeerden in het algemeen stelt het geen door het gezegde ongetuchtigde krygsvolk van Lumey, in zyn meeste doen een woest man, is bedreven. In den jare 1672 stuitte deze stadt den voortgang der Fransche wapenen, en belette de zelve verder in het landt in te dringen. Mr. de la de Motte liet de zelve, met Workum en Loevestein, in den name van koning Lodewyk den XIV, opeischen; maar de veldmaarschalk Wurts, die het hoofdgebiedt over deze plaatsen en over Schoonhoven hadt, gaf hem ten antwoordt, dat hy hem met kruidt en loot wilde verwachten; het welk zo veel uitwerkte, dat de Franschen de belegering niet eens dorsten ondernemen, maar hunne macht naar 's Hertogenbosch wendden. Dit gebeurde op den 30 Juny des gemelden jaars 1672. Eenige weken daar na, te weten op den 18 Augusty des zelven jaars, trok een goede hoop Franschen uit Utrecht en Vianen, hebbende een aanslag gesmeed om die stadt te verrasschen; maar de veldmaarschalk Wurts, kondschap daar van gekregen hebbende, zondt hen terstondt 300 man te voet en 400 te paarde, met drie veldstukken, te gemoet, de welke den vyandt op eene voordeelige plaats verwachtten, en, aankomende, zo dapper verwelkomden, dat hy genoodzaakt was weder te rug te trekken, moetende het veldt, met verlies van meer dan 60 ruiteren, aan die van Gorkum ruimen, de welke met vele paarden en een schonen buit weder naar hunne stadt keerden, hebbende niet meer dan 4 man verloren. De Franschen dus met geweldt niets kunnende uitrechten, zochten het met list te doen; want zy kwamen met een verraderlyken Roomschgezinden boer overeen, dat hy hen als gidse zou geleiden, om die van Gorkum op eene zekere versterkte post te verrasschen en te overvallen: doch dit hadt mede een verkeerden uitslag, en de boer kreeg zynen verdienden loon, wordende als een verrader gevierendeelt, en de stukken om Gorkum aan hoge staken ten toon opgehangen. Hadt de bovengemelde Estius toen nog geleeft, hy hadt zyne lyst van de *Gorkummer Martelaren* met dezen guit kunnen vergroten. De Franschen wilden het vervolgens nog eens bezoeken, en zochten de bezetting dezer stadt door valsche patenten uit de zelve te trekken; maar Wurts, die op alles naauwkeurig acht sloeg, ontdekte ook dit bedrog, en verydelde het zelve door zyne voorzichtigheit en waakzaamheit.

De rivier de Linge, die zich, als in het begin van dit artykel gezegt is, hier met de Waal vereenigt, verheft zich zeer, wanneer zy door de ysdammen voorwaarts uit verhindert wordt haren loop te voltrekken; zodanig, dat zy niet alleen deze stadt voor een groot gedeelte overstroomt, maar ook het omleggende landt ten eenemale onder water zet, gelyk in het begin van den jare 1726 is gebleken: want in dien tydt haar loop gestuit wordende door verscheide zeer vervaarlyke ysdammen in de Lek by Schoonhoven, zwol zy zodanig op, dat zy twee zware breuken maakte in ontzagchelyke dyken, gebouwt om hare woede te beteugelen, en over de 31000 morgen lands als een barre zee overstroomde, staande het water 14 of 16 voeten hoog op de landen, en veroorzaakte daar door eene eisselyke verwoesting aan huizen, kerken, menschen en vee, die zy door haar geweldt verbreiselde, en ongelooflyke schade toebragt. Men zegt, dat men van een toren te Gornichem by helder weêr twee en twintig bemuurde steden, behalven eene grote menigte van vlekken en dorpen, zien en tellen kan. Sedert deze stadt aan de graaflykheit is gehecht, het welk boven is aangewezen, is 'er altydt over de zelve, als mede over de dorpen, daar onder behorende, een drossaardt aangestelt, de drossaardt van Gorkum genoemt. Voorts bestaat de wereldlyke regering dezer stadt uit zeventien Raden, Vroedschappen genoemt; en de jaarlyksche Magistraat, behalven den voorgemelden drossaardt, uit drie burgermeesters en zeven schepenen, de welke jaarlyksch op den 31 December verandert wordt. Ook zendt de stadt Gorkum een gecommitteerde in de vergadering der Heeren Staten van Hollandt, en eenen in het collegie der Admiraliteit op de Maze. Nog heeft de zelve een ontfanger der gemene lands middelen en twee secretarissen. Zie ook boven het artykel van ARKEL (HET LANDT VAN). In het geestelyke wordt de zelve thans door vier Gereformeerde predikanten bedient, behorende onder de zesde classis van Zuid-Hollandt, genoemt de classis Gorin-of Gornichem, wordende het Synode hier mede om het elfde jaar gehouden, namentlyk op Dingsdag na den eersten Zondag in July. *Goudhoeven Oude Holl. Kron. fol.* 85. *Boxhorn Theatr. Holl. pag.* 289 *&c. Pontan. Hist. Gelr. fol.* 368. *&c. Abr. Kemp Beschryv. van Gorinchem en den lande van Arkel. M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II, *fol.* 73. *Valkenier Verward Europa pag.* 540 *en* 821.

GORNICHEM, (HENDRIK VAN) in het Latyn: *Henricus Gorcomius*, of *de Gornichem*, geboortig in de stadt, waar van hy zynen naam voert, wierdt in den jare 1420 leeraar in de Godgeleerdheit te Keulen, en naderhandt onderkancelier van die hogeschole. Hy was een goed Philosooph, en heeft geleeft onder paus Pius den II, de welke stierf in den jare 1464. Hy heeft geschreven: *Tractat. de casibus seu ceremoniis ecclesi.*; *de celebritate festorum*; *Conclusiones & Concordantiæ Bibliorum ac Canonum in libros Magistri Sententiarum*; *Comment. in libr. Aristotelis de cœlo & mundo*; *Quæstiones Metaph. de Ente & Essentia*; nevens vele andere werken, in sommige Vlaamsche kloosters in handschrift bewaart wordende. *Val. Andr. Bibl. Belg. pag.* 352, 353.

GORNICHEM, (JAN VAN) in het Latyn *Johannes Gorcomius*, Willemszoon, een Hollander, viel van het Gereformeerde gelove af, en ging tot de Roomsche kerke over; wierdt priester, en hieldt zyn verblyf te 's Hertogenbosch, alwaar hy overleedt in den jare 1628, wordende in het Klarissen-klooster begraven. Hy heeft nagelaten: *Explicatio mystica in Cantica Canticorum*; *Hortulus Florum spiritalium*; *Scutum spirituale*; *Excitatio spiritualis ad unionem cum Deo*; *Nuptiæ spirituales inter Deum & naturam humanam*; *Consolatio ægrotorum*; ook heeft hy de uitleggingen van *Willem Estius* en die van *Cornelius a Lapide* over de Brieven van *Paulus* tot een kort begrip gebragt. *Val. Andr. Bibl. Belg. pag.* 508.

GORRÆUS, (JOHANNES) veeltyds GORRIS genaamt, geboren te Parys, was de zoon van Pieter Gorris, een geneesheer te Berry, en niet alleen in de geneeskunde, maar ook in de Griekfche en Latynsche tale zeer geoeffent, en een grondig natuurkenner. Hy maakte in de Latynsche tale ook goede vaarzen; bragt de werken van Nicander uit het Grieksch in 't Latyn, en gaf verscheide geneeskundige stellingen aan den dag. Hy zou nog meer andere dingen de wereldt medegedeelt hebben, indien hy daar niet in verhindert was geworden door een lelyk voorval: want men zegt, dat eenige gewapende soldaten de koets, waar in hy was, tegen hielden, en hem daar door een dodelyke vreze op 't lyf joegen, waar van hy sedert dien tydt als buiten verstandt geweest is. In dezen zeer ellendigen staat stierf hy in den jare 1577, oud 62, anderen zeggen 72 jaren, nalatende Lodewyk van Gorris, advokaat van 't Parlement. *Sammarth. in Elog. Doct. Gall. l.* III. *La Croix du Maine.*

GORREVOD, (LODEWYK VAN) kardinaal, bisschop van S. Jan Morienne, ryksvorst en abt van Ambronay, was van een oud geslacht uit de Fransche provincie Bresse gesproten, zoon van Jan van Gorrevod en Johanna van Lorriol. Aubery zegt, dat zyn vader Laurentius heette, maar dat is zyn broeder geweest. Paus Alexander de VI maakte hem in 't jaar 1499 tot bisschop van S. Jan Morienne. Leo de X, na dat hy een bisdom te Bourg opgerecht hadt, gaf hem daar de verkiezing van, en hy wierdt als afgezant van den hertog van Savoje naar het Lateraansche concilie gezonden. Clemens de VII benoemde hem in 't jaar 1530 tot kardinaal en legaat a Latere in gansch Savoje. Hy stierf in 't jaar 1537. *Onuphrius, Ciacconius, Aubery hist. des Cardin. Sammarth. Gall. Christ. Guichenon hist. de Bresse.*

GORREVOD, (PHILIPS EUGENIUS) hertog van Pontdevaux, gesproten uit het voorgemelde geslacht in de Fransche provincie Bresse. Zyn vader, Karel Emanuel, graaf van Pontdevaux, was eerst opperkamerheer van Albert, aartshertog van Oostenryk, stedehouder van het hertogdom Limburg, en ridder van het gulde vlies; maar verkreeg, toen hy wederom in Vrankryk kwam, van zynen koning, de hertoglyke, en van den keizer de ryksvorstelyke waardigheit. Hy was een van de beroemdste veldoversten zynes tyds, en leide in den jare 1648 door de verovering van het kasteel Mardie, alsmede in den slag by Lens in den zelven jare 1648, grote eer in. Hy stierf in een hogen ouderdom, zonder getrouwt geweest te zyn, in den jare 1681, en stelde, als de laatste van zyn stamhuis, tot zynen eenigsten erfgenaam aan den marquis van Thianges, uit den huize van Damas, schoon hy hem in bloedverwantschap niet bestondt. Zyn broeder, *Karel Emanuel*, marquis van Marnay, is aartsbisschop van Besançon geweest. *Imhof Genealog. Gall.* P. III. *c.* 86.

GORSKIUS, (JAKOB) aartsdiaken te Gnezen, kanunnik en eerste priester te Crakow, en onderkancelier en hoogleeraar van de akademie aldaar. Hy was in een vlek van de provincie Masovië in Polen geboren, en maakte in de talen, Godgeleerdheit en in de Rechten grote voortgangen. Zyne verdiensten verhieven hem tot verscheide gewigtige ampten en bedieningen. Ook was hy de beroemdste van alle, die de rechtsgeleerdheit te Crakow onderwezen, alwaar hy den 17 Juny des jaars 1585 stierf, nalatende deze schriften: *De usu legitimo Eucharistiæ*; *de Pastore*; *de Baptismo prædestinationum*; *Crusius, seu animadversio in Theologos Wurtemberg.*; *præmunitio adversus insanum dogma Franken Arianum*; *Victoria regis Stephani*; *præstantissimorum Polonorum epistolæ. Starovolscius in elog. Polon. p.* 36. *Ghilin. Theatr. Freherus.*

GORTSCHACH, eene heerlykheit, nevens een kasteel, in opper-Krain, tusschen Leybach en Krainburg, 't geen door den keizer aan den bisschop van Leybach in 't jaar 1461 geschonken wierdt, en naderhandt ook het oppergerecht en 't Jus Gladii daar over ingeruimt. Het nieuwe kasteel, door den bisschop aangelegt, is een prachtig gebouw; en van het oude, 't geen voortyds aan een nu uitgestorven geslacht den naam van baronnen van Gortschach gegeven heeft, zyn heden nog op een nabygelegen berg de ruïnen of overblyffelen te zien. *Valvas. Ehr. des. H. Krain l.* II.

GORTZ, een georst graafschap op de grenzen van Frioul en het hertogdom Krain gelegen, behoorde wel eer tot het oude landschap Illyricum, en is naderhandt aan byzondere graven uit het Andechsche stamhuis vervallen, die men te voren paltsgraven in Karinthië insgelyks ook paltsgraven in Pusterthal en Karinthië genoemt heeft. De eerste graaf was *Albert*, zoon van Berthold, grave van Andech, de welke omtrent den jare 1150 geleeft heeft. Deze wierdt in het jaar 1190 van zynen zoon *Hendrik* gevolgt; deze van *Albert* den II, die by zyne gemalin Machtilda, hertoginne van Meran, teelde *Meinhard*, grave van Gortz en Tyrol, welk laatste graafschap hy van eene Tyrolsche princesse behieldt. Hy liet na Adelheide, gemalinne van Frederik, grave van Ortenburg; *Mainraad*, die by zyne gemalinne Elizabeth, uit het huis van Beyeren, teelde *Elizabeth*, gemalinne van keizer Albert den I; *Hendrik*, grave van Tyrol, die in 't jaar 1305 zonder kinderen stierf; *Otto*, die naliet *Anna*, getrouwt met Rudolph, keurvorst van de Palts, mitsgaders *Elizabeth*, gemalinne van Petrus den II, koning van Sicilië; en *Albert*, vader van *Margareta*, getrouwt aan Frederik, burggrave van Neurenberg. Mainrads tweede zoon was *Albert*, die by Officina, gravinne van Ottenburg, teelde *Albert*, *Hendrik*, en *Meinhard* den III. Deze laatste plantte het geslacht voort, en hadt by zyne gemalinne, eene gravinne van Pfannenberg, *Johan Meinhard*, *Johan Hendrik*, *Meinhard* en *Koenraad*, de andere stierven zonder kinderen, maar *Johan Hendrik* liet na *Leonard*, *Johan* en *Hendrik*. Deze hadde by zyne gemalinne, Catharina van Zilley, *Frederik* en *Udalrich*, die zonder kinderen stierven, en *Ursula*, gemalin van Hendrik, grave van Schaumburg. Johan liet na *Hendrik*, die weder by Elizabeth, dochter van Leopold, aartshertog van Oostenryk, naliet *Leonard*; deze hadt mede een zoon, *Leonard*, die zonder kinderen stierf in den jare 1501; dus wierdt keizer Maximiliaan de I wegens een oud verdrag met den grave van Tyrol erfgenaam daar van, 't geen ook by den gemelden keizer en Ferdinand den II met de Republyk van Venetië door een verdrag aan den huize van Oostenryk bevestigt wierdt. De voornaamste plaatsen in dat graafschap zyn Gortz, aan den vloedt Lizonzo gelegen, drie of vier mylen van Aquilia Gradisca, of Gradisch, het welk een sterke vesting, en die van de Venetianen dikwils te vergeefsch aangetast is, waar tegen zy eene andere vesting Palma gebouwt hebben; verder Caulac, Gemund, enz. *Fugger Spiegel der ehren l.* III. *c.* 8. *Bucelin. Germ. stemm. P.* III. *p.* 30. *Europ. Herold P.* I. *p.* 401.

GORTINA, eene provincie van Asië, waar van gesproken wordt 1 *Machab.* XV, 23.

GORTINA was wel eer eene aanzienlyke bisschoplyke stadt in 't eilandt Kandië, gelegen onder het gebiedt van de stadt Kandia, vier mylen van de Zuidkust des eilands. Heden is zy t'eenemaal verwoest. *Baudrand.*

GORY, eene kleine stadt van Gurgistan, of eigentlyk Georgië, gelegen in eene vlakte, tusschen twee bergen, aan den vloedt Kur, waar by op een hoogte zeker kasteel staat, van geboorne Persianen bewaart wordende, gebouwt omtrent den jare 1670, in den toenmaligen oorlog in Gurgistan, door den Persiaanschen veldheer Rustam Kam, wordende door een missionaris, een Augustyner monnik, daar van een plan gemaakt, terwyl hy zich daar te dier tydt ophieldt, en nadien het zelve door de natuur en kunst beide even sterk is, legt daar niet meer dan 100 man bezetting in. De inwoners van dit steedtie zyn al te zamen kooplieden en zeer ryk, en men kan daar van alles, wat men voor het menschelyk leven benodigt heeft, in overvloedt bekomen. *Chardin vojage de Perse.*

GORZE, een steedtie, met een abdy, aan een kleine rivier, den zelven naam dragende, in het Lotharingsch, een myl van Mosselle, en drie ten Zuid-Oosten van Metz. *Maty Dict.*

GOSACHO, eertyds een kleine stadt of vlek van Thracië, gelegen in Romanië, aan de Zwarte zee, niet verre van de stadt Mesembria en het gebergte van Argentaro. *Maty Dict.*

GOSEN was de naam van een vruchtbaar landt, gelegen in Egypten, en de naaste provincie aan het landt Canaan, niet verre van het gebiedt Tsoban. Dit landt schonk Pharao als een verblyfplaats aan de broederen van den ryksvoogdt Joseph, waar in de zelve 430 jaren, namentlyk tot het jaar der Schepping 2453, gebleven zyn. Eenigen geloven, dat Gosen is *Thebaida*, maar 't is waarschynelyk, dat zy zich bedriegen. *J. le Clerk over Gen. Simon Dict. de la Bible. Genes. c.* XLX, XLVI en XLVII. *Exod. c.* VIII, 9. 12.

GOSEN. Dus wordt ook eene stadt in 't beloofde landt genaamt, de welke Josua innam, en by de erfdeeling aan het stamhuis Juda toegewezen wierdt. *Josua c.* X, 41. *c.* XI. 16. *c.* XV, 51.

GOSEN, of Russische kooplieden, worden somtyds van den keizer van Ruslandt in gewichtige verrechtingen gebruikt, vermits zy door den ommegang met vremde natiën een byzondere wellevendheit aangenomen hebben. Voor dezen dorsten zy zonder verlof van den Czaar niet buitens lands handelen. *Olearius Vojage de Moscovie.*

GOSIO, (MARTINUS) een Rechtsgeleerde van Bologne in Italië, leerling van den beruchten Irnerius, is de eerste geweest, die over het burgerrecht aanmerkingen en verklaringen gemaakt heeft. Hy wierdt Raadsheer van keizer Frederik, en verkreeg omtrent den jare 1150 een groten roem. Ter zelver tydt bloeide ook een groot rechtsgeleerde, Bulgarus, die met hem strydig van gevoelen zynde, een grote verdeeldheit onder dit soort van geleerden veroorzaakte; dus wierden zy, die 't met hem hielden, Gosianen genaamt, gelyk Cynus aangetekent heeft, als mede dat Gosio of Gosius nevens zyne familie, door dien hy het met de Gibellinen hieldt, uit zyn vaderlandt verdreven wierdt. *Nic. Alidosius Dott. Bologn. di leg. can. e civ.*

GOSLAR, eene vrye ryksstadt in het Brunswyksche gebiedt, aan de rivier Gosa, betekenende zo veel als een leger aan de Gosa. Zy legt aan den berg Rahin, die de Rammelsberg genoemt

wordt, en ryk van koorn en zilver is. In vroeger tyden zou op deze plaats een oud jagershuis en een molen geſtaan hebben. Keizer Hendrik de I heeſt daar een vlek beginnen te bouwen, maar keizer Hendrik de II en de III hebben daar eene ſtadt van gemaakt. Naderhandt hebben zich daar de oude keizeren dikwils opgehouden, en zy wierdt onder de Duitſche Paltsſteden mede gerekent, waar van nog een koninklyke burg en eenige geeſtelyke collegien te vinden zyn. Zy is ook in de hiſtorien wegens het alzo genaamde Goſlarſche bloedbadt bekent; want als keizer Hendrik de IV het Pinxterfeeſt te Goſlar hieldt in 't jaar 1063, twiſte de biſſchop van Hildesheim met den abt van Fulda, wie het naaſte by den keurvorſt van Ments zitten zou. Daar over raakten de bedienden handgemeen, en 'er wierdt zo veel bloedt vergoten, dat het ter kerke uit liep. De keizer beval wel, dat men op zou houden, maar was zelf gedwongen de vlucht te nemen. De biſſchop Hezilus van Hildesheim zou zich op een verhevene plaats in de kerk begeven, en zyn volk toegeroepen hebben, dat zy zich wakker dragen zouden, en niet eens ontzien, of de kerk daar door ontheiligt wierdt, hy als biſſchop zou de zelve wel weder conſacreren of heiligen. De Hildesheimſchen behielden ook de overhandt, en die van Fulda wierden ten dele verſlagen en ten dele gevangen genomen. Hier wordt bygevoegt, dat, toen des anderen daags deze kerk wederom ingewyd wierdt, en de prieſter deze woorden zong: *hunc diem glorioſum feciſti Domine*, de duivel met een afgryſſelyke ſtem geroepen zou hebben: *hunc diem bellicoſum* of *cruentum ego feci*; het eerſte wil zeggen, dezen glorieryken dag, here, hebt gy gemaakt, en de woorden van den duivel, dezen oorlogs of wreden dag heb ik gemaakt: maar dit laatſte voorval laten wy geloven die 't luſt. In den jare 1541 wierdt deze ſtadt op aanhouden van den hertog Hendrik den jongen van het kamergerecht Spiers in den ban gedaan, maar zy wierdt van den keurvorſt Johan Frederik van Saxen en den landgrave Philips van Heſſen, vermits zy met hen in het Smalkaldiſche verbondt was, en den oorlog tegen den gemelden hertog gelukkig gevoert wierdt, beſchermt. Hoewel in den jare 1552 door een zeker verdrag aan den hertog van Brunswyk het zevende van het bergwerk, eenige boſſchen en andere gerechtigheden wierden afgeſtaan. In 't jaar 1631 wierdt zy door den hertog van Weimar voor den koning van Zweden verovert, maar kwam daar na weder aan het Ryk. *Topographia des Nieder-Saxiſchen kreits p. 101. Zeilerus Itin. Germ. Sagittarius hiſt. Goſlar.*

GOSLICKY, (LAURENTIUS) biſſchop van Poſen in Polen, en koninklyke gezant. Hy bragt zyne jeugt door op de univerſiteit te Crakow, daar hy meeſter in de wysbegeerte wierdt, zich verder op de Godgeleerdheit leide, en tuſſchen beide zich in de ſterrekunde en geachtſte talen oeffende. Hy begaf zich hier op naar Italië, ſchryvende te Padua een werk, genaamt *de optimo Senatore*. Hy wierdt vervolgens geheimſchryver van koning Sigiſmundus Auguſtus, prooſt te Crakow en deken te Plotzko, ook abt van Clara Tumba, en in den jare 1583 gezant van koning Stephanus Bathori van Polen aan koning Johannes van Zweden; vervolgens aan Julius, hertog van Brunswyk; en in het jaar 1584 andermaal wegens de Brunswykſche erffenis, aangaande de ſtiefmoeder van den gemelden hertog, dochter van Sigiſmund den I, genaamt Sophia, die het ryk van Polen eiſchte, naar Maagdenburg. Verder wierdt hy biſſchop van Caminiek in Podolië, in welken tydt, namentlyk in den jare 1587, hy, ſchoon een yverig voorſtander der Roomſche godsdienſt, het verbondt met de Lutherſchen en Gereformeerden, waar in hen vryheit van Godsdienſt vergunt wierdt, getekent heeft. Na dat Adam Pilchovius, biſſchop van Chelm, in den jare 1589 geſtorven was, wierdt hy biſſchop in zyn plaats, en vervolgens in den jare 1600 door koning Sigiſmund den III tot het biſdom van Poſen verheven. Hy was in den jare 1589 een van de voornaamſte onderhandelaars tuſſchen koning Sigiſmund den III van Polen, en Maximiliaan, aartshertog van Ooſtenryk, toen de laatſte gevangen was, om hem van zyne eiſchen op de Poolſche kroon te doen afzien, welken aartshertog hy ook met Nicolaas Zebrzidowsky tot op de Sileſiſche grenzen te rug bragt, en deedt voor den gedachten koning Sigiſmund by zyne inkomſt te Crakow uit den name van de Poolſche ryksſtanden in 't jaar 1587 een oratie. Zo heeft hy ook met veel welſprekendheit den pauſſelyken legaat, den kardinaal Caëtanus, en de gezanten van den keizer Rudolph den II in den jare 1596, toen zy een verbondt tegen de Turken wilden oprechten, uit den naam van den koning en het ryk beantwoordt. Eindelyk is hy, na dat hy over de 70 jaren oud geworden was, en Andreas van Buin Opolinsky tot zynen medehelper aangenomen hadt, den laatſten October des jaars 1607 te Ciazin van een invretend gezwel aan de rechter voet geſtorven. *Staravolſcii ſcript. Polonic. Centuria n. 8. Ejuſdem Monumenta Sarmatarum p. 442. Bezemezki ſeries epiſc. Poſnan. Piaſecii Chron.*

GOSLINGA, een ſlot, of adelyk huis, in Vrieslandt, in de grietenye van Ferwerderadeel, onder het quartier van Ooſtergoo. *Winſemius.*

GOSSELIN, eene kleine ſtadt met een oud kaſteel in opper-Bretanje, onder de landpalen van Vannes, aan de rivier Ouſte.

GOSSELINUS. Daar zyn drie ſchryvers uit Normandië bekend, de welke dezen naam voerden. WILLEM GOSSELIN, geboren te Caen, leefde in de XVI eeuw, en bemoeide zich met de wiskunde; gaf te Parys in 't jaar 1577 een werk uit, onder den tytel van: *Ars magna, ſeu de occulta parte numerorum, qua & Algebra & Almucabula vulgo dicitur, libri quatuor, in quibus explicantur æquationes Diopantis & regula quantitatis ſimplicis & quantitatis ſurdæ.* Het volgende jaar wierdt dit werk by Plantyn te Antwerpen herdrukt.

JAN GOSSELIN leefde ook in die zelve eeuwe, was van Vire, en wierdt bewaarder van de koninklyke boekzaal. Deze maakte veel werk van de ſterrekunde, 't welk blykt uit een boek, door hem te Parys in den jare 1577 ter perſſe gegeven, getytelt: *Hiſtoria imaginum cæleſtium, noſtro ſeculo accommodata, in qua earum vicinitates ſeu habitudines inter ſe atque ſtellarum fixarum ſitus & magnitudines explicantur.* Zes jaren te voren hadde hy in 't licht gegeven, *La main harmonique, ou les principes de Muſique antique & moderne, & les proprietez, que la moderne reçuit des ſept Planetes.* Als mede een Almanak voor 100 jaren, beginnende met den jare 1571, en nog meer andere werkjes. Hy ſtierf op een ſeldzame wyze, gelyk Scaliger verhaalt, in een hogen ouderdom: want op zyn boekvertrek zynde, viel hy in 't vuur, en was niet in ſtaat zich zelve daa ruit te redden, gelyk oude lieden zwak zyn, en moeſt verbranden, want 'er was niemandt, die hem helpen kon.

ANTHONY GOSSELIN was van Caen, en wierdt koninklyke hoogleeraar in de hiſtorien en welſprekendheit, en opziender over het collegie van Bois. Hy gaf in 't Latyn uit een hiſtorie van de Oude Gaulen in 't jaar 1636. Hy dwaalt in verſcheide zaken, gelyk de Hr. Bochart bewyſt in zyne aanmerkingen over dat werk, en dat hy de zelve niet uit wil geven, laat hy, om dat hy vreeſt daar door de vrienden en nabeſtaanden van den ſchryver te mishagen. Echter zyn ze achter de laatſte uitgave van zyne werken gekomen. *Bayle Dict. Crit.*

GOSSELINUS, of GOSELINO, (JULIANUS) geboren te Rome in 't jaar 1525. Zyn geſlacht was afkomſtig uit het Montferrat van Niſſa della Paglia. Hy wierdt met het 17 jaar zyns ouderdoms geheimſchryver van Ferdinand van Gonzaga, onderkoning van Sicilië, en trok in die hoedanigheit met hem, toen hy gouverneur van Malaan wierdt. Naderhandt bekleedde hy het zelve ampt by den hertog van Alba, en vervolgens dien van Seſſia, die na de doodt van Gonzaga gouverneurs van dat ryk wierden. De laatſtgemelde voerde hem met zich naar 't Spaanſche hof, alwaar Goſſelinus zich door zyne oppaſſendheit en kloek verſtandt zeer aangenaam maakte, zo dat de hertog van Seſſia hem in alle zyne zaken gebruikte, die hy aan 't hof te verrichten hadt, hem daar voor beſchenkende met een jaargeldt van 200 Ryksdaalders. De marquis van Peſcara, navolger van den hertog van Seſſia, hieldt van Goſſelinus al zo veel als zyn voorzaat; maar wanneer de hertog van Albuquerque gouverneur van Milaan wierdt, ſcheelde 't niet veel, of Goſſelinus hadt te gelyk zyne eer en leven verloren; doch hy wiſt 'er zich nog met volkome eer uit te wikkelen, al ſchoon hy niet weder in zyn ampt herſtelt wierdt, als onder den marquis van Ajamonte en den hertog van Terranuova, die gouverneurs van Milaan wierden, en zeer over zyn geheimſchryversampt en naarſtigheit voldaan waren. Onder andere goede hoedanigheden, die hy bezat, zegt men, dat hy altydt zeer gelukkig was in het byleggen van verſchillen. Hy ſtierf te Milaan den 12 February des jaars 1587, in den ouderdom van 62 jaren, hebbende verſcheide werken aan de wereldt medegedeelt, als daar zyn: *rime*; *diſcorſi*; *lettere*; *ragionamenti ſopra li componimenti del Borgheſe*; *dichia razione di alcuni componimenti*; *vita de Ferdinando Gonzagua*; *tre congiure cioè de Pazzi è Salviati contra i medici, de Conte Giovan Luigi de Frieſchi contra de republica di Genova & d'alcuni Piacentini contra il loro duca Pietro Luigi Farneſe. Bayle Dict. Crit.*

GOSSELINUS, of GOTZELINUS, biſſchop van Mans, zoon Rogerius, was zo machtig en adelyk, dat hy het hertogdom van Maine bezat. Zyn vader bragt hem in den jare 724 tot dat bisdom, en na dat hy in weêrwil van de geeſtelyken en het volk door den aartsbiſſchop van Rouaan ingewyd was, wierdt hy gewapenderhandt op zynen ſetel gezet. Hy hadt naauwelyks deze waardigheit aanvaart, of hy ſpatte uit in alle ongeregeldheden. Op deze wyze leefde hy eenige jaren, tot dat hem koning Pipin van den ſtoel joeg. Hy hieldt zich of hem zulks niet ſmertte, nodigde den nieuwen biſſchop, die in zyn plaats geſtelt was, te gaſt, maar toen hy hem in zyn huis hadt, ſtak hy hem de beide oogen uit, ſneedt hem den neus af, en liet hem in dien ſtaat door gewapende mannen langs het landt omvoeren. Als hy nu wederom in zyn biſdom het gezag voerde, liet hem koning Pipin by den kop vatten, en de oogen uitſteken, maar zondt hem echter op aanhouden van zyne bloedverwanten wederom naar zyn biſdom. Hy bekwam hier op een medehelper, die, vermits hy blind was, voor hem het ampt moeſt waarnemen. In dezen ſtaat eindigde hy zyn leven, en ſtierf in den jare 770 aan een beroerte. *Bondonnet des eveques du Mans.*

GOSSENPROT, of HOSSENPROT, (SIGISMUND) een Benedictyner, leefde omtrent den jare 1483 in Duitſchlandt, en ſchreef een Chronyk van Augsburg, die Joh. Piſtorius mede onder de ſchryvers van Hoogduitſchlandt geplaatſt heeft. *Voſſius de hiſt. Lat. l. III. c. 6.*

GOSSO LUDIGMAN wordt voor den zesden Poteſtaat van Vrieslandt gehouden omtrent den jare 1000. Men weet van hem en zyne bedryven niets met zekerheit te zeggen; hoewel eenigen ſtaande houden, dat hy zyne dochter Tetburga, of Tetta, aan Siegfried, Sivard, of Sicco, den tweden zone van grave Aarnoud van Hollandt, ten huwelyk zou hebben gegeven.

GOSTININ, eene ſtadt en kaſtelny in neder-Polen, onder 't Woiwoodſchap van Rava, nevens een goed kaſteel, twee of drie mylen van de Wyſſel, en even verre van Plosko gelegen. De groothertog van Moſcovië, Baſilius Suski, die door zyne onderdanen in handen van Staniſlaus Zolkiewsky, veldheer over de krygsbenden van Sigiſmund, koning van Polen, was overgelevert, wierdt in 't jaar 1611 naar Goſtinin gevoert, en ſtierf daar in korten tydt. *Cellarii Pol. Starovolſc. in Polon. Zeiler. deſcr. Polon. p. 69.*

GOS

GOSUINUS, GOESWINUS, GOSWINUS, GOSUVINUS, of GOSEWINUS *van* AMSTEL, uit het adelyke geſlacht der heeren van Amſtel geſproten, was eerſt prooſt van S. Janskerke, en wierdt in den jare 1249, na de doodt van Otto den III, met eenpaarige ſtemmen der kapitulairen tot XXXVII biſſchop van Utrecht verkoren. Men meent, dat hy de zoon was van Egidius, broeder van Giſebert of Gysbrecht den II, heere van Amſtel. Hy was een zachtmoedig en eenvoudig man, die zich aan de kerkelyke zaken weinig gelegen liet leggen. De meeſte ſchryvers, zegt *Buchelius*, over *Heda* ſchryvende, geven hem na, dat hy onachtzaam is geweeſt, en voor het gemene beſt niet wel heeft gezorgt. Volgens *Barlandus* heeft hy zyne waardigheit van zelf nedergelegt. *G. Noviomagus* ſchryft, dat hy binnen 't eerſte jaar afſtandt van het biſdom heeft gedaan. Maar *Bokkenberg* meent, dat hem de voet na twee jaren regerens is geligt. *Beka* voegt 'er nog by, dat 'er eene vergadering van de geeſtelykheit is beroepen, om het gedrag van den biſſchop te onderzoeken; waar by de Roomſche koning Willem, Petrus Capucius, kardinaal, en Koenraad, aartsbiſſchop van Keulen, tegenwoordig zyn geweeſt, en dat Goswinus in hunne tegenwoordigheit van zyne waardigheit en biſſchoppelyken laſt is afgeſtapt. Het heeft 'er ook, volgens *Heda*, geen goed in gedaan, dat hy niet al te wel te boek ſtondt by koning Willem, ter oorzake van zyn bloedverwantſchap, de heeren van Amſtel. Eenige ſchryvers zeggen, dat hy daar op deken is geworden te Keulen, en dat Hendrik van Vianden, aartsdiaken der Keulſche kerke, hem die waardigheit heeft afgeſtaan. Zy voegen daar nog by, dat hy te Keulen begraven legt, en dat de Regiſters der kerke nog gewag van hem maken. *Batav. Sacra* II *Deel.*

GOSUINUS, of GOSWINUS, HEXIUS, of, zo als Buchelius ſchryft, GOSWINUS HAEKS, was te Loenhout, in Brabandt, geboren, leefde in de XV eeuwe, en wierdt Karmeliet te Vliſſingen, in Zeelandt, leeraar der Godgeleerdheit in de hogeſchole van Parys, biſſchop van Hiërapolis, en eindelyk wybiſſchop van den Utrechtſchen biſſchop David van Burgundië. Volgens *Valerius Andreas* heeft hy de volgende werken in de Latynſche tale geſchreven, als: *Eene uitlegging over het* I *en* II *boek van P. Lombardus of den Meeſter der Spreuken*; *de beſtiering van een ontſteld gewiſſe.* Dit wierdt eertyds, met de handt geſchreven, bewaart by de Karthuizers te Gent; *Eenige vragen over de Godkundige en hoofd-deugden.* Het zelve wierdt voor dezen in handſchrift bewaart by de Karmeliten te Vliſſingen. *Trithemius* en *P. Lucius* zeggen op het gezag van *Bunderius*, dat hy de volgende werken, ook in 't Latyn, heeft nagelaten: *Een boek over de Tien Geboden*; *Een boek over de wyze van prediken*; *Van de menigte der voorbeelden*, *Sermoenen op de Vaſten*; *Sermoenen over de Zondagen en Heilige dagen.* Hy is den laatſten Maart des jaars 1475 te Utrecht overleden, en begraven in het choor van de Karmelitenkerk aldaar, welke kerk naderhandt is gegeven aan de ridders van Maltha. Op de zark, daar hy onder ruſtte, ſtondt een ſtaf en een myter uitgehouwen, met een Latynſch grafſchrift, het welk niets anders behelſt dan den naam van zyne geboorteplaats, en eene optelling van zyne kerkelyke ampten. *Val. Andr. Bibl. Belg. pag.* 297. 298. *Batav. Sacra* II *Deel.*

GOTARZES, broeder van Artabanus den II, dien hy met zyne kinderen om 't leven liet brengen; maar zynde door een van zyne broeders, Vardanes, verdreven, geraakte hy niet weder op den troon dan na de doodt van den gemelden Vardanes. Metherdates, zoon van Vonon, wierdt onder de regering van keizer Claudius met een leger tegen hem gezonden, maar hy zegepraalde over het zelve. Vologeſes de I was zyn opvolger. Zie Tacitus Jaarboeken *l.* II. *c.* 8 *& ſeq.*

GOTHA, eene bekende ſtadt in Thuringen aan de Leina, is de hofſtadt van een Saxiſch prins uit het Erneſtynſche huis, waar van ook een byzonder vorſtendom den naam heeft. De ſtadt heeft, naar 't gevoelen van Tenzel, hare benaming van den Guthaa, of 't goed water, 't geen daar omtrent te vinden is. Anderen willen haren naam afleiden van de Gotthen, die ook deze ſtadt gebouwt zouden hebben; maar men kan met veel meer zekerheit zeggen, dat zy ten tyde van Hendrik den I van eenige omleggende dorpen tot eene ſtadt aangegroeit, en van Meingothus, abt van Hirſchfeld in vollen ſtandt gebragt is. In den beginne zou zy de graven van Swartsburg, en naderhandt die van Arentsburg toebehoort hebben, maar zulks is bezwaarlyk te bewyzen. Zekerder is 't, dat zy al van den oorſprong af aan de landgraven van Thuringen eigen geweeſt is. Zy heeft ten tyde van Albert den Ontaarden veel moeten uitſtaan. In den jare 1412 den 30 July wierdt zy van den landgraaf Frederik den Strydbaren verovert; vermits zyn neef, de landgraaf Frederik de Eenvoudige, haar aan vreemden hadt overgegeven. In den jare 1445 kwam zy in de landdeeling aan hertog Willem den Dapperen. In 't jaar 1485 wierdt zy eigen aan keurvorſt Ernſt, en na de doodt van keurvorſt Johan Frederik aan den hertog Johan Frederik den middelſten. Daar was wel eer een ſterk ſlot, Grimmeſtein genaamt, 't geen al in de zesde eeuwe, ten tyde als de Saxen en Franken het koninkryk Thuringen deelden, geſtaan zou hebben, maar 't is niet geloofelyk. Waarſchynelyker is 't, dat het ten tyde van Hendrik Raſpo, den laatſten landgrave van Thuringen, gebouwd wierdt. In den jare 1380 heeft de landgraaf Balthazar het zelve met eenige werken voorzien. In den jare 1478 liet hertog Willem Grimmeſtein met graften en batteryen voorzien. In het jaar 1520 wierdt dit zelve kaſteel op bevel van keurvorſt Johannes met treffelyke werken verſterkt, en elf jaren daar aan gearbeid, zo dat het ſedert dien tydt voor een van de beſte veſtingen verſtrekte, ja was zo ontzagchelyk, dat in den jare 1546 het ganſche landt daar om heen door hertog Maurits van Saxen verovert zynde, Gotha en Grimmeſtein onaangevochten bleven. Wanneer keurvorſt Johan Frederik in 't jaar 1547 by Mulberg gevangen wierdt, moeſt hy niet alleen de ſtadt Gotha aan den keizer overgeven, maar de veſtingwerken van dit kaſteel wierden door den generaal Lazarus Schwendi ter nedergeworpen. In den jare 1552 vergunde keizer Karel de V aan keurvorſt Johan Frederik, als hy uit de gevangenis in vryheit herſtelt was, de zelve wederom op te bouwen. In den jare 1566 wierdt deze veſting van hertog Johan Frederik, als hy die Willem van Grombach, nevens zyn aanhang afgenomen hadde, nog beter verſterkt, en met nodige mondkoſt, oorlogstuig, en ſterker bezetting verzien. Na dat nu de gemelde hertog op geene wyze van de Grumbachſche party wilde afſtaan, wierdt hy in den ban gedaan, en de uitvoering daar van aan keurvorſt Auguſtus van Saxen opgedragen. Deze rukte met zyn volk en geſchut voor Gotha en het kaſteel Grimmeſtein den 24 December des jaars 1566, en veroverde de zelve den 13 April des jaars 1567. Hier op wierdt de hertog Johan Frederik gevangen naar Wenen gevoert, Grumbach en zyn aanhang wierdt geſtraft, en de ſtadt nevens het landt moeſten hertog Johan Willem, broeder van Johan Frederik, huldigen. Echter kregen de zonen van den ongelukkigen hertog den 6 November des jaars 1572, in de deling te Erfort, deze ſtadt weder. Wanneer deze zonder erfgenamen ſtierven, vielen hunne landen aan de Altenburgſche en Weimarſche huizen in den jare 1638, en kwam Gotha in den jare 1640 eerſt aan het Weimarſche huis; daar na kwam dit huis door een byzonder deling aan hertog Erneſt den Vromen. Deze liet met keizerlyke toeſtemming, in plaats van het kaſteel Grimmeſtein, een ander treffelyke vorſten verblyfplaats, met name Friedenſtein, bouwen, en wierdt daar de eerſte ſteen van de vorſtelyke ſlotkerk in zyne tegenwoordigheit den 24 October des jaars 1646 gelegt. Zo heeft ook de ſtadt onder zynen zoon hertog Frederik, en den tegenwoordig regerenden nazaat, van gelyken name, in menſchen, neringe, ſierlyke gebouwen toegenoemen, zo dat zy tegenwoordig voor de ſchoonſte ſtadt in Thuringen verſtrekt. Het vorſtendom Gotha beſtaat in de ſtadt en 't ampt Gotha, het ampt Tenneberg en 't ſtedeke Waltershuizen, het kloosterampt Reinhardsbrun, 't kloosterampt Georgenthal, het ampt Zwartswald, of Celle van S. Blaſius, het kloosterampt Ichterhuizen, het ampt Wachſenburg, 't kloosterampt Volkenrode, het ampt en 't kaſteel Frederikswerth, en eenige andere, hebbende mede zitting op de Ryks-en Kreitsdagen. *Langueti hiſt. captæ Gothæ. Fabric. Ann. Sax. Sleidanus. Thuanus. Peckenſtein. Spangenberg Chron. Sax. Dreſſerus. Bertius rer. Germ. Zeileri Itin. Mulleri Ann. Sax. Merkwurdig. von Thuringen p.* 391. *Sagittarius hiſt. Goth. Tenzeli ſupl.*

't GOTHAASCHE HUIS. De ſtichter van dit hertoglyke huis is geweeſt hertog *Erneſt* de Vrome, waar van op zyn plaats geſproken wordt. Hy was den 14 October des jaars 1636 met Elizabeth Sophia, dochter van hertog Johan Philips van Saxen Altenburg, die den 30 December des jaars 1680 overleedt, getrouwt, en heeft by haar 18 kinderen geteelt, waar van hem acht overleeft hebben. Zyne dochter *Elizabeth Dorothea*, geboren in den jare 1640, wierdt den 11 November des jaars 1666 aan den landgrave Lodewyk van Heſſen-Darmſtadt getrouwt, en ſtierf in 't jaar 1710. De zonen waren, *Frederik*, *Albert*, *Bernhard*, *Hendrik*, *Chriſtiaan*, *Erneſt* en *Joh. Erneſt.* Na verſcheide willekeuren, die hertog Erneſt gemaakt hadt, vervaardigde hy in den jare 1654 een teſtament, in den jare 1672 een regeringsvorm, en in 't jaar 1674 een nader verklaring en opheldering daar van, willende, dat alle zyne landen, zo als de zelve toen waren, vermeerdert of vermindert mogten worden, naar het getal van zyne zonen verminderde, dat ieder een vorſtelyke evenredige erfportie hebben zou in 't gemeen onder de regering en het beſtier van den oudſten in der tydt ten opzichte van geringe zaken, maar ten opzichte van aangelegene en gewigtige zaken met zamenſtemming van de andere zonen, of des zelfs afſtammelingen; dat alle de jonger zonen hun hof by den oudſten zouden moeten houden, genietende ieder der zelve tot hun onderhoudt een jaarlykſche rente van 8000 ryksdaalders, en de oudſte 12000 ryksdaalders, uit de inkomſten zyner landen en heerlykheden by de gemeenſchaps kamer te betalen, of op een andere wyze, zo als dat gevonden zal worden, zullende het overſchot van de inkomſten vervolgens gelykelyk gedeelt worden; zullende wel eenige van hen opgedragen worden eenige beſtieringen zo wel byzondere als openbare, maar daar niets meerder voor mogen genieten, dan het gemelde jaargeldt, doch alle rechten en nuttigheden tot verbetering van 't volk en vorſtendom met eendragtige ſchouderen torſſen en handhaven. Wegens dit vaderlyk bevel vergeleek zich den 2 Juny des jaars 1675 hertog Frederik, de oudſte zoon, met zyne broederen, nam ook de lanshuldiging voor zich en zyne broederen van de gezamentlyke landſtanden en onderdanen van 't vorſtendom Gotha den 22 Juny des zelfden jaars, den 9 July dat van dat van Altenburg, den 10 September van dat van Coburg, en in den jare 1676 wegens het Hennebergſche aandeel den 21 Juny te Meynungen, ontfing de belening, en maakte van zyne regering een welvernoegden aanvang, houdende een gezamentlyk hof en verblyf op het kaſteel Friedenſtein. Maar doordien de zelve, wegens de huwelyken zyner broederen, en de uitbreiding van zyn ſtamme, oordeelde, dat zulks niet langer gevoegelyk geſchieden kon, zo wierdt in den jare 1676 de voorgemelde jaarlykſch inkomſte op zekere ampten of ambachten aangewezen, waar in zy hun verblyf namen. Dus ging men van tydt tot tydt af van het vaderlyk bevel en zyne inzetting, tot dat eindelyk daar uit een ganſch andere geſteldheit en regeringsvorm ontſtondt, wordende daar omtrent in de jaren 1679 en 1680 een vergelyk getroffen op de volgende wyze. Ten dien einde verge-

geleek zich hertog Frederik eerst met zyne vier jongste broederen, Hendrik, Christiaan, Ernest en Johan Ernest, in den jare 1679, en vervolgens in den jare 1680 met zyne twee andere broeders Albert en Bernhard, wordende onder malkander een eeuwigdurende vriendschap gezworen, de erfportien van den een of den ander, komende te sterven, geregelt, en alle vaderlyke goederen, pandschappen, kapitalen, magazynen naar evenredigheit in zeven erfportien gedeelt, behoudende hy nochtans het recht van eerstgeboorne, ten opzicht van het bestier en waarneming der openbare zaken. Hertog Albrecht zou voor zyn deel bekomen het vorstendom Coburg, met alle des zelfs gerechtigheden; hertog Bernard het vorstelyke Hennebergsche Sleusingische landt (voor zo verre het Gothaasch was) met des zelfs gerechtigheden; de Coburgsche Ryksstemme hebben hertog Albrecht en Bernhard te gelyk gevoert; de Hennebergsche Ryksstemme behieldt echter hertog Frederik voor hem en zyne vier jongste broederen. Aldus verdeelde zich de Saxen-Gothaasche stam in zeven takken, namentlyk de *Gothaasche* voor zich zelve voor den eerstgeboornen; 2) de *Coburgsche*; 3) *Meynungsche*; 4) *Romhildische*; 5) *Essenbergische*; 6) de *Eisfeldische*, of *Hildburghausche*, en 7) de *Salfeldische*; waar van echter de Coburgsche, Romhildische en Eissenbergische takken zonder wettige vorstelyke spruiten zyn uitgestorven, en daar door een hevige en bekende erfrechtsoorlog in het Saxen-Gothaasche huis veroorzaakt is, en vervolgens nog vele verschillen en onlusten spruiten. Het afzonderlyk Gothaasche huis wordt onder des zelfs stichter, hertog Frederik, in een byzonder artykel verhandelt. Aan dezen wierdt al in den jare 1674 den 18 October de regering van de landen by het leven van zynen vader Ernest den Vromen, die wegens hogen ouderdom zwak en buiten staat was, opgedragen, het welk hy ook eenige maanden onder 't gezag van den zelven heeft waargenomen. Naderhandt heeft hy voor zyn aandeel het bovengemelde gezag en eigendom over het gebiedt van Gotha op de voorverhaalde wyze bekomen. Vervolgens voerde hy ook nog, als de oudste zynde, het oppergezag van het op dat huis aangestorven erfdeel van den hertog Johan Georg van Eisenach, overleden den 19 September des jaars 1686. By zyne eerste gemalinne, Magdalena Sybilla, dochter van den hertog Augustus, administrator te Maagdenburg, die in den jare 1681 stierf, teelde hy eenige princessen en twee prinssen; by de laatste, Christina, eene markgravin van Baden-Durlach, en weduwe van den markgraaf Albert van Anspach, die in den jare 1705 stierf, heeft hy geen kinderen gehadt. Zyn oudste zoon, hertog *Frederik* de jonge, wierdt den 28 July des jaars 1676 geboren, stondt na zyns vaders doodt onder voogdy van zyne omen hertog Bernhard en hertog Hendrik; maar verkreeg in den jare 1693 van den keizer veniam ætatis, waar op hy de regering zelf aanvaardde. Zyn broeder *Johan Willem* zocht zyn geluk in Zweedschen, naderhandt in den keizerlyken dienst, waar in hy zeer veel roem, en de bediening van keizerlyke luitenant generaal veldmaarschalk verkreeg. Ook wierdt hy verder door den koning van Engelandt, mitsgaders de Heren Staten generaal der Vereenigde Nederlanden, tot luitenant generaal verheven, maar sneuvelde door een dodelyken schoot op den berg van S. Catharina, in de belegering van Toulon, in den jare 1707 den 15 Augusty. In den jare 1696 den 7 Juny trouwde hertog *Frederik* met Magdalena Augusta, dochter van Karel Willem, vorst van Anhalt-Zerbst, en Sybilla van Saxen-Halle, der zelver eenig kindt, by welke hy verscheide prinssen en princessen geteelt heeft, waar onder de erfprins ook *Frederik* genaamt wordt, en den 14 April des jaars 1699 geboren is. De tegenwoordige hertog van Gotha bezit de beide schone vorstendommen Gotha, en voor 't meerdergedeelte Altenburg, namentlyk: 1) de stadt en 't ampt Gotha; 2) het ampt Tenneberg en 't stedeke Waltershauzen; 3) 't kloosterampt Reinhartsbrun; 4) het kloosterampt Georgenthal; 5) het ampt Zwartswaldt of Celle van S. Blasius; 6) het kloosterampt Jehlershauzen en 't Wachsenburg; 7) 't kloosterampt Volkenrode; 8) 't ampt en slot Frederikswerth; 9) 't ampt, stedeke en heerlykheit Tonna; 10) de stadt en heerlykheit Altenburg; 11) het ampt Luchtenberg en de stadt Kala; 12) de stadt en 't ampt Orlamunde; waar by nog eenige ampten, die van Coburg, Romhild en Eisenburg, by erffenis aan hertog Frederik gekomen, en door hertog Christiaan van Saxen-Eisenburg, zonder kinderen gestorven zynde, nagelaten zyn, en onder het vorstendom Altenburg behoren; als, 13) de stadt en ampt van Eisenburg; 14) de stadt en 't ampt Camburg; 15) de stadt en 't ampt Ronneburg; 16) de stadt en 't ampt Roda; en eindelyk 17) het ampt Borna, 't geen van keur-Saxen gekocht is. *Spener Syllog. Histor. Genealog. Imhof Notit. Procer. l.* IV. *c.* 2. *C.* 26 *seq. Souverainen van Europa p.* 1042 *& seq.*

GOTHALIA. Zie ATHALIA.

GOTHAM, een dorp in Ruschif-Wapentake, in het Zuidelyke landt van 't graafschap Nottingham. Het is door een zeker soort van steen, aldaar gevonden wordende, zeer beroemd. Deze steen ziet 'er van buiten veeltyds slecht uit, maar zy heeft van binnen dikwils zodanige schone aderen, dat zy de marmersteen verre in schoonheit overtreft. *As wise as a man of Gotham*; zo verstandig als een man van Gotham, is het spreekwoordt, als men een gekskap wilde uitdrukken.

GOTHENBURG, in 't Latyn *Gothoburgum*, eene beroemde koopstadt en vesting aan de Baltische zee, voorzien van een schone haven. Zy legt in West-Gothlandt, twee of drie mylen van Bahus, behorende aan het Zweedsche koninkryk. Hier stierf in den jare 1660 Karel Gustaaf, koning van Zweden. *Gothofred. Invent. Suecia.*

GOTHENBURG, eene stadt in Noord-Amerika, in nieuw-Zweden, die daar van de Zweden gebouwt wierdt. Eerst wierdt deze stadt door de Hollanders, maar naderhandt door de Engelschen bemachtigt. *Baudrand. Maty.*

GOTHINI, een oud volk in Duitschlandt, 't geen zich aan de zyde van den Oder, ten Oosten tegen de Marcomannen, ophieldt. Eenigen willen, dat het een Gothische natie geweest is; maar 't is waarschynelyker, dat het een overblyfsel was van de Bojen, toen zy uit Bohemen verdreven wierden. Heden ten dage wonen zy ten dele in Silesië, en ten dele in Moravië. *Tacitus de Mor. Germ. Kirchmaier Comment. Henelii Siles. c.* I. §. 18. *Luca Schles. Cron. p.* 34.

GOTHLANDT, in 't Latyn *Gothia*, of het landt der Gothen, is een provincie van Zweden, 't welk tusschen het eigentlyke zo genaamde Zweden, Noorwegen en den Belt legt, en in West-Oost-en Zuid-Gothlandt onderscheiden wordt. De provincien, in West-Gothlandt gelegen, zyn: Westro-Gothlandt, Dalia en Wermelandt; in Oost-Gothlandt, Ostro-Gothlandt, Smalandt, Oelandt, en het eilandt Gothlandt; in Zuid-Gothlandt, Schonen, Hallandt, en Blekkingen. Deze drie laatste verpandde koning Christoffel de II van Denemarken aan den hertog van Holstein, de welke ze in den jare 1330 aan den koning van Zweden voor 60000 mark zilver verkocht. In den jare 1341 veroverde de koning van Denemarken deze provincien; maar in den jare 1658 moesten de Denen by het Rotschildsche vredeverbondt de zelve wederom aan de Zweden overlaten. *Hermannida Suecia. Gothofred. Invent. Suec. Zeiler. Descr. Suec.*

GOTHLANDT, in 't Latyn *Gothlandia*, een Zweedsch eilandt in de Oost-zee, 't welk van 't Noorden naar 't Zuiden 12 mylen in de lengte, en van 't Oosten naar 't Westen vyf mylen in de breedte zich uitstrekt, behorende onder Oost-Gothlandt. In 't jaar 1361 wierdt dit eilandt van de Denen ingenomen; naderhandt matigde zich Albert, koning van Zweden, het zelve wederom aan, en verpandde het aan de Kruisheren in Pruissen voor 20000 Engelsche noblen; maar na dat de koning gevangen was, kwamen 'er deze ridders slecht af. Want eerst wierdt dit eilandt van een zeerover, die zich Vitalianus noemde, ingenomen. Daar na eigende het Erik de X, koning van Zweden en Denemarken, en leide daar een schatting op, en schoon de Kruisheren hun uitgeschoten geldt wederom eischten, moesten zy zich in den jare 1408 met 10000 noblen vergenoegen. Van dien tydt af is Gothlandt niet onder Zweden, maar, na dat koning Erik de X zich daar tien jaren hadt opgehouden, aan Pomeren, en in 't jaar 1449 aan Denemarken gekomen, en eerst in den jare 1645. in de vrede van Bremsebroe weêr aan de Zweden overgelevert. Op het zelve eilandt legt eene stadt Wisby. *Gothofred. Invent. Suecia*

GOTHOFREDUS, (DIONYSIUS) een beroemt rechtsgeleerde, wierdt te Parys den 17 October in 't jaar 1549 uit een voornaam geslacht geboren, en studeerde te Loven, Keulen en Heidelberg. Hy verkreeg veel achting by het Parlement te Parys, en wierdt in aanzienlyke bezigheden gebruikt. Maar toen de moordrol op de bruiloft van Hendrik den IV gespeelt was, dorst hy niet langer in Vrankryk blyven, trok naar Geneve, en wierdt daar hoogleeraar in de Rechten, na dat hy in het jaar 1579 te Orleans den eernaam van Doctor verworven hadt. Vermits hy het te Geneve door den haat, die hem de Savojaarts droegen, niet houden kon, trok hy van daar naar Basel, wordende te Straasburg tot hoogleeraar, om de Pandecten te verklaren, beroepen, 't geen hy op aanraden van Philippus Glaserus aannam in 't jaar 1591. In 't jaar 1600 beriep hem Frederik de IV, keurvorst van den Palts, naar Heidelberg. In 't jaar 1603 wierdt hy te Bourges in plaats van Jak. Cujacius, in den 1609, naar Anjou en in den jare 1610 naar Valence beroepen. Ook lieten hem de Heren Staten Generaal verzoeken in 't jaar 1608 door hunnen gezant derwaarts te willen komen, maar hy sloeg alle deze aanbiedingen af, vermits men zyn wedde van 1000 tot 1200 kronen vermeerderde. Maar toen eindelyk Duitschlandt in vollen oorloogsbrandt ontstak, en de Palts overheert wierdt, begaf hy zich in 't jaar 1621 wederom naar Straasburg, alwaar hy zich by Matthias Bernegerus ophieldt, en in 't jaar 1622 stierf. Hy was in zyn ouderdom nog zo kloek van verstandt, dat hy de voornaamste stellingen van de schryvers te zeggen wist: hadde twee zonen, Theodorus, die koninklyke geschiedschryver wierdt, en Jakobus, een beroemd rechtsgeleerde. Hy heeft zich door zyne rechtsgeleerde en wysgerige schriften zeer beroemd gemaakt, onder welke zich bevinden: *Corpus Juris Civilis cum notis*; *Consuetudines civitatum & provinciarum Gallia*; *praxis civilis ex antiquis & recentioribus auctoribus*; *de tutelis electoralibus testamentariis*; *nota in M. T. Ciceronem*; *statuta regni Gallia juxta Francorum, Burgundionum, Gothorum & Anglorum gentium Germanicarum, in ea dominantium, consuetudines, cum jure communi collata, & commentariis illustrata &c. Witte Vit. ICt. dec.* 1. *Freherus in Theatro.*

GOTHOFREDUS, (JACOBUS) een beroemd rechtsgeleerde, was de zoon van den bovenstaanden Dionysius. Hy wierdt in den jare 1587 te Parys geboren, en toonde van jongs af een zonderlinge neiging tot de geleerdheit. Hier op wierdt hy hoogleeraar te Geneve, en naderhandt Raadsheer aldaar. Na dat Petrus Cunæus in 't jaar 1637 te Leiden gestorven was, wierdt hy in des zelfs plaats beroepen, maar ging daar niet. Hy stierf in den jare 1652, nalatende vele schriften, als: *nota in Philostorgium*; *de imperio maris ad legem Rhodiam*; *historia Juris*; *fontes quatuor juris civilis de statu paganorum*; *de pontificatu maximo*; *de præcedentia*; *de velandis mulieribus*, en een heerlyke *Commentarius* over *het Codex Theodosii*, die door Antonius Marvilius, een rechtsgeleerde te Valence, eerst na de doodt van Gothofredus uitgegeven wierdt. *Witte Diarium biographic. ad an.* 1652. *Beyerus in notit. auct. Juridic. Specim.* 2. *n.* 8. *a* 13. *Freher. Sarravii ep.* 9. 45. 46.

GOTHOFREDUS, (THEODORUS) oudste zoon van Dionysius, en broeder van een voorgaanden, ondersteunde de achting, die zyn vader hadt verkregen. Hy deedt grote voortgangen in de rechtsgeleerdheit, maar ook inzonderheit in de historien. Men maakte hem te Parys in 't jaar 1643 Raadsheer van staat, en men gebruikte hem in gewigtige zaken, want hy was de zes laatste jaren van zyn leven geheimschryver van het gezantschap op de vredehandeling te Munster, en stierf in die stadt in het laatste van October des jaars 1649. Schoon de vader van dezen Theodorus een goed Gereformeerd man was geweest, wierdt deze zoon echter Roomsch-Katholyk, schreef vele geschiedenissen van de koningen van Vrankryk. Ook is men aan hem verplicht de zuivere geslachtrekening der koningen van Portugal, van 't huis van Oostenryk, Lotharingen, Bar en Navarre. Schreef vier tractaten over den voorrang der koningen van Vrankryk boven die van Spanje; en over de rechten van den gemelden koning op verscheide staten van Europa; de dubbele huwelyken van Vrankryk en Spanje; de byeenkomst van keizer Karel den IV met koning Karel den V in 't jaar 1378. Deze grote man wierdt vader van een ander groot man, namentlyk Dionys. Gothofredus den II, Raadsheer en geschiedschryver van Vrankryk, dien de koning in het jaar 1668 naar Ryssel in Vlaanderen zondt tot bestiering en waarneming van de kamer der rekeningen. Hy was doorzolt in de geschiedenissen en rechtsgeleerdheit, en heeft kinderen, die mede tonen, dat zy spruiten van zulk een geleerd man zyn. Hy heeft verscheide werken geschreven, als: twee stukken over het Ceremonieel van Vrankryk, waar by hy nog twee andere stukken laat volgen. De geschiedenissen van de koningen Karel den VI, Karel den VIII en Lodewyk den XI; Juvenales des Ursins, Jan Charrier, en Philippus van Comines met heerlyke aantekeningen op zyne wyze. Ook heeft men van hem een vermeerderde en verbeterde lyst van de officiers der kroon van Vrankryk, sedert dien tydt, daar Jan le Feron het heeft laten steken.

GOTHRICUS, (GODFFRIED) koning van Denemarken, was een zoon van Gormo den I, en kwam in den jare 765 tot de regering. Hy voerde met Karel den Groten eenen bloedigen oorlog; en wanneer de zelve de Saxen tot den Christelyken Godsdienst dwingen wilde, zou hy in een tweegevecht uitgedaagt zyn geweest, maar het hadde geen voortgang. Hy wierdt in den jare 810 door zyn eigen lyfwacht om 't leven gebragt. De heer Hubner noemt hem ook *Siegfried*, die anderen stellen dat de broeder van Gothricus geweest is, en maar een jaar voor hem geregeert heeft. *Eva*, of *Geva*, de gemalin van Witekind den Groten, zou zyne zuster of dochter geweest zyn. *Saxo Gramm. Meursius. Pontanus. Crantzius hist. Dan. Hubner P.* III.

GOTHUS, (CÆSAR) een edele van Messina, een Godgeleerde, was een man, ervaren in alle wetenschappen, en wegens zyne geleerdheit en goede zeden befaamd. Zynde doctor geworden in de H. Godgeleerdheit wierdt hy vikaris generaal des aartsbisschops van Ragusa, raadt in den Raadt der inquisitie van Sicilië, voorts prioor van de akademie te Messina, en abt van 't klooster van S. Placidus aldaar. Men heeft van hem in 't Italiaansch: *Del Genio Tiranno de Galli Sincero aviso à i Prencipi bramosi della felicità de loro Dominii. Biblioth. Sicula.*

GOTHUS, (JOHANNES) een edele van Messina, was een goed dichter in de akademie van die plaats, wordende van vele geleerden geprezen. Uit eenige zyner gedichten kan men afnemen, dat hy omtrent den jare 1656 gestorven is. Hy schreef in 't Italiaansch: *Poesie, Stravaganze liriche de gli Accademici della Fucina parte prima; le Poesie volgari de gli Accademici della Fucina parte seconda. Biblioth. Sicula.*

GOTHUS, (PHILIPPUS) een ridder van Messina, was beroemd door zyne geleerdheit en vaardigheit in zyne verrechtingen. Hy is dikwils Raadsheer geweest, en maakte zich in zyn vaderlandt verdiend. Hy stierf in zyne geboortestadt in den jare 1599, nalatende in 't Italiaansch: *Breve raguaglio dell' inventione, è Feste de gloriosi martiri Placido, è Compagni. Biblioth. Sicula.*

GOTIS, (HENDRIK ANTONY VAN) geboortig van Vicenza, was omtrent den jare 1313 een beroemd rechtsgeleerde te Venetië. De Joden zouden hem in die stadt 10000 dukaten gegeven hebben, voor dat hy hunne zaak maar eens verdedigt hadt voor het gerecht. Hy heeft verscheide rechtsgeleerde werken, en een historie van Vicenza geschreven. *Pajarini l. VI. hist. Vincent. Imperialis in musæo hist.*

GOTLEUBE, een bergsteedtie in 't markgraafschap Meissen, anderhalve myl boven Pirna, onder des zelfs ambacht, aan den vloedt Gotleube, op de Boheemsche grenzen gelegen. Hier wordt sterk in het yzer, dat daar valt, gewerkt. *Knauth Prodrom. Misniæ illustr. p.* 128.

GOTO, een klein eilandt met eene stadt van den zelven naam in Japan, of in de zee van China, tusschen de Westkust van Ximo, en de punt van het halfeilandt Corea. *Maty Dict.*

GOTTHEN, *Gothi*, wel eer een machtig volk, 't geen van alle tyden zeer beroemd is geweest. Van hunnen oorsprong en eerste verblyfplaats zyn verscheide gedachten. Eenigen willen, dat zy in Duitschlandt, langs de Weissel tot aan des zelfs uitloop in de Baltische zee, gewoont hebben. Anderen zeggen, dat het de *Geten* uit Asië geweest zyn, die, om een bezonder landt te zoeken, hun vaderlandt verlieten, zich in Bosnië, Thracië en Bulgarië nedersloegen, en van daar zich tot in Scandivanië uitgebreid hebben. Jornandes is echter het zekerst te geloven, die de zelve uit Zweden afvoert, dewyl nog in dat ryk een provincie, Gothlandt genaamt, gelegen is. Petrejus wil, dat hun naam afkomstig is van een hunner regenten, Guthi genaamt. Vermits hunne menigte in der tydt zo sterk aanwiesch, dat het landt buiten staat geraakte hen alle te voeden, vertrokken eenige partyen, gelyk toenmaals veel de gewoonte was, en sloegen zich elders neder. Dus hebben zy eerst in West-Gothlandt op het eilandt Bornholm, en in het eilandt Gothlandt, verder in Estlandt, ook in het Europisch Scythië, groot-Walachië, in Mesië, Zevenbergen, en eindelyk in Duitschlandt, zich uitgebreid. Eenige jaren voor Christus geboorte verkoren zy een nieuwe woning, sloegen zich in Pomeren, Pruissen en Saxen ter neder, wordende dus in Oost-en Wester-Gothen verdeelt. Ook heeft de plaats, daar zy zich eerst in Zweden ter neder sloegen, tot op heden nog naar hen den naam behouden. Onder de regering van keizer Decius, dat is omtrent den jare 250, begonnen zy in het Roomsch gebiedt in te vallen, en schoon Decius hen tegen trok, verloor hy echter dien strydt. Onder keizer Galienus vielen de Gothen in Thracië, Griekenlandt en Zevenbergen; maar onder keizer Claudius leden zy een grote nederlaag in Mesië by Martianopolis, waar in wel 320000 van deze volkeren gesneuvelt zouden zyn, en de keizer den bynaam van Gothicus zou behouden hebben. De weinigen, die nog in Illyrië overgebleven waren, deden de Christenen onder Konstantyn den Groten veel ongelyk aan. Onder de regering van keizer Valens wierden 'er eenige Christenen, maar meest Arrianen. Deze keizer liet hen in Thracië wonen; maar die gunst behandelden zy ondankbaar, want zy deden hem den oorlog aan, en schoon hy in drie veldslagen tegen hen gelukkig was, moest hy in den vierden vluchten, en wanneer hy zich in een huis verborgen hadt, staken zy daar den brandt in, en verteerden hem door 't vuur. Keizer Theodosius de Grote dreef de Gothen uit Thracië, maar naderhandt begaf zich Athanaricus onder zyne bescherming; en toen deze hun vorst dood was, onderwierpen zy zich gezamentlyk aan zyn gezag. Maar wanneer na de doodt van Theodosius het Roomsche ryk zeer verdeelt wierdt, hielden zy in de Roomsche provincien zeer slecht huis, tot dat Ruffinus onder keizer Arcadius Alarik, koning der West-Gothen, in Griekenlandt riep, welk landt zy niet alleen, maar ook Hungarië, en eindelyk in den jare 413 de stadt Rome zelf veroverden. Na dat de West-Gothen door de Wandalen uit Italië verdreven waren, bragt Theodoricus, koning der Oost-Gothen, na dat hy Odoacer, hertog of veldheer der Herulen, in 't jaar 493 overwonnen hadt, Italië onder zyn gezag: sedert welken tydt de Gothen van Italië meester zyn gebleven, en schoon Rome hen ontweldigt was, wierdt deze stadt echter wederom van Totila in de jaren 546 en 549 weder verovert. Maar keizer Justinianus maakte door zyne dappere veldheren Bellizarius en Narses, wanneer hy Totila en Tejas overwonnen hadt, een einde van 't Gothsche ryk in Italië. Doch de West-Gothen onthielden zich nog in Spanje, hebbende daar onder hunnen koning Aistulphus een ryksgezag opgerecht, 't welk tot aan den jare 713 geduurt heeft, wanneer de Saracenen het koninkryk van Spanje overmeesterden. Ook richtte deze koning Aistulphus het koninkryk der West-Gothen in Aquitanië op, 't welk nog heden het Gothische markgraafschap genaamt wordt. Zy hadden hunne byzondere inzettingen, munten en gewoontens. Dat zy zelf voor de belegering van Troje, en ten tyde van Hercules geleeft, en in Zweden al gewoont zouden hebben, wordt voor beuzeltaal gehouden. *Jornandes Goth. Procopius Gothica. Zosimus. Ammianus Marcellinus. Joh. Magnus hist. Suec. Delbene de March. Goth. Messenius Scandiæ illustr. Schurtsfleisch res Sueo-Goth. Petrejus Orig. Cimbr. & Gothorum. Stirnhielm anti-Cluverus. Rudbeks Atlantica. Peringskiold notæ ad Cochlæum de vita Theodorici.*

GOTTHESDAL, ook dikwils *Seissenstein* genaamt, een Cistercienser klooster in neder-Oostenryk, niet verre van de stadt Ips, door Everhard van Waldzee in den jare 1340 gesticht.

GOTTHESGABE, eene kleine bergstadt in het Meissische ertsgebergte, digt aan de Boheemsche grenzen, een myl van Joachimsdal gelegen.

GOTTINGEN, eene keur-Brunswyksche stadt en vesting in het vorstendom Kalenberg, die van 't jaar 1279 tot aan 't jaar 1463 aan een byzondere linie van het hertoglyke Brunswyksche huis den naam gegeven heeft, wiens landt ook het vorstendom Oberwald genaamt wierdt. Deze stadt legt aan de Leine, die daar door vloeit, vier mylen boven Eimbek. Zy heeft haren naam van de vruchtbaarheit des lands, wordende in de oude brieven ook wel Goeding, zo veel als een goede zaak betekenende, genaamt; of van de Gotthen, die te gelyk met de Hunnen door keizer Hendrik den I in den jare 932 hier omtrent overwonnen zyn, waarom in den jare 933 in deze stadt het eerste steekspel gehouden wierdt. In den jare 1119 heeft Lotharius, hertog van Saxen, toen hy keizer geworden was, hier ook een steekspel gehouden, waar uit af te leiden is, dat deze stadt toenmaals al zeer aanzienlyk moet geweest zyn. Ja zelf hebben de keizers Hendrik de I en de II, insgelyks Otto de III en de IV, en Lotharius, dikwils op het daar by gelegene kasteel of burg Grona hunne hofhouding gehad. In den jare 968 is de nieuwstadt in 't Westen begonnen gebouwt te worden, en in den jare 1319 is deze stadt wederom merkelyk vergroot en versterkt. Vermits zy op de grenzen van Hessen en Thuringen legt, heeft de Saxische keizer zich daar van tegen zyne vyanden, en de Saxische hertog tegen den Zwabischen keizer dikwils bedient; ook is zy in den dertigjarigen oorlog niet verschoont geworden. Zy heeft zich in den jare 1632 tegen den grave van Pappenheim, en in den jare 1641 tegen Piccolomini dapper verdedigt, gelyk als nog aldaar het ontzet van de laatste belegering jaarlyks gevierd wordt. Deze stadt is al zo groot als Lunenburg, en men heeft een uur van noden wil men der zelver wallen omgaan. Hier zyn vyf fraaie kerken, en een gymnasium, in den jare 1586 door hertog Julius gesticht, dat de vol-

volgende hertogen altydt in een goeden ſtandt hebben gehouden. Ook heeft in den jare 1718 de koning van Engelandt en keurvorſt van Hannover daar een begin gemaakt van een boekzaal op te rechten. Deze ſtadt heeft van ouds groten handel in lakenen gedreven, zo dat in den jare 1475 daar over de 800 bereiders van woonden; maar ſedert is de zelve zeer afgenomen, hoewel zy daarom, wegens de vruchtbaarheit van des zelfs grondt, en goede gelegenheit om koophandel te dryven, zich in geen ſlechter ſtandt bevindt. *Zeiler Topograph. Brunſw. p. 92 ſeq. Modii pandect. triumph. Tom.* II. *l.* I. *fol.* 1. *Muller afbeelding der ſtadt Gottingen Drauſſeld prodrom. monument. Gottingenſ.*

GOTTOLANUS, (RAIMUNDUS ALBERT) kardinaal, geboren te Barcelona, alwaar hem zyne graaflyke ouderen Albertus Romæus en Artalda de Puejo van zyn geboorte af aan den geeſtelyken ſtaat toewydden. Zyn vlyt in de ſtudiën bezorgde hem met zyn een en twintigſte jaar den eernaam van Doctor in de rechten; met zyn 30 jaar tradt hy in de orde der Triniteit, en wanneer hy vier malen door zyne overheren naar Barbaryë gezonden was, om de Chriſtenen, daar als ſlaven gehandelt wordende, te bevryden, heeft hy 'er over de 600 gerantzoeneert. Na de doodt van Dominicus à S. Pietro moeſt hy het prioraat over zyne ganſche orde aannemen, en in 't jaar 1317 wierdt hy te Valencia na 't affterven van Arnoldus van Roſſiniol tot opperſte generaal van de zelve aangeſtelt, halende het met 114 tegen 76 ſtemmen te boven. In den jare 1331 zou hem (volgens 't ſchryven van eenigen zyner orde) van Johannes den XII het kardinaalſchap opgedragen zyn; maar hy ſtierf nog in dat zelve jaar den 18 November, en wierdt in de kerk van Podio, 6 mylen van Valencia, begraven. Hy heeft *Acclamationes Catholicæ circa eccleſiaſticos honores*, mitsgaders eenige andere geeſtelyke dingen geſchreven. Hy wierdt ook van Jacobus den II, koning van Arragon, aan den paus en 't Siciliaanſche hof gezonden, en tot bylegging van eenige verſchillen tuſſchen gemelden koning en andere mogendheden gebruikt. Zyn vrome wandel en verſcheide wonderwerken, die men van hem zegt verricht te zyn, hebben te weeg gebragt, dat zyne gedachtenis van velen als een heilig geëert wierdt. *Zumel de vita Patr. & Magiſtror. Gener. Marullus in ocean. omn. relig. Jac Joh. de Vives in viridar. Salmer. Mem. ſec.* II. *Guimeran. hiſt. Corbera in vit. B. Mariæ.*

GOTTORP, eene hertoglyke hofſtadt in Sleeswyk, legt in een uitnemend aangenaam landt, midden in een meir, de Borgzee genaamt, en is met een wal en ſterke bolwerken omringt, waar van het fondament, wyl alles in een moeras legt, op palen ſtaat; en men genoodzaakt was de aarde, die men tot de bolwerken benodigt hadt, van den naby gelegen berg Heſterberg genaamt, te halen, om het moeraſſige te dempen; waar toe een lange tydt wierdt vereiſcht, eer 't een na het ander voltooit was. Het ſlot is zeer prachtig gebouwt, met luſtgaarden, tuighuizen, een kunſtkamer, muntkabinet, en bibliotheek, alle door hertog Frederik aangelegt, voorzien. Uit het gordyn van de veſting legt een brug over de Borgzee, waar op men door een laan van olmbomen naar het zogenaamde nieuwe werk, in een aangenaam dal gelegen, gaat. Dit pronkt met vele vermakelykheden, en hier vindt men een grot, verſiert met oranjebomen, en wat dies meer is. De ſtadt praalt ook met ſchone gebouwen en fraaie tuinen, wordt ook van hout uit het omleggende landt, mitsgaders van viſch uit den viſchryken Schlieſtroom in overvloedt voorzien. Dit Gottorp wierdt in vorige tyden klein-Gottorp genaamt; en nadien het kaſteel groot-Gottorp, 't geen nog heden ten dage oud-Gottorp genaamt wordt, door den ſtedehouder van Sleeswyk, Claus Raſi zoon, in de toenmalige onluſten verwoeſt wierdt, hebben daar zelf de biſſchoppen van Sleeswyk ten tyde van koning Woldemar den I, en veel ligt lang te voren, een ſchoon hof gehadt. Maar de biſſchop Nikolaas de II verkocht dezen zynen hof en verblyfplaats klein-Gottorp aan Erik, hertog van Brunswyk. Hertog Frederik de I, die daar na koning van Denemarken wierdt, heeft dit laatſte ſlot beginnen te bouwen, 't geen hertog Adolph nog verder voltooit, de veſting in beter ſtaat gebragt, en over de anderhalf milioen gekoſt heeft. In den Noordſchen oorlog hebben in den jare 1713 de Denen deze ſtadt en 't ganſche hertogdom bemachtigt. Het ampt Gottorp begrypt in zich zeven harden, of ondergerichten, als, Arens, Struksdorf, Slies, Crop, Berg of Hutten, Höner, en het landtje Stapelholm. *Dankwerth beſchreib. Schleſw. und Holſtein P.* II. *c.* 9. *p.* 108 *ſeqq. Topogr. Saxon. Infer. Muller. Iſagog.*

GOTTORP, een byzondere tak van 't Holſteinſche ſtamhuis. De ſtichter daar van is hertog *Adolph*, jongſte zoon van *Frederik* den I, koning van Denemarken, en van Sophia, geborene hertogin van Pomeren, geboren den 25 January des jaars 1526. Hy deelde met zynen broeder, koning *Chriſtiaan* den III, in het jaar 1544 de Holſteinſche landen; volgde den oorlog en diende keizer Karel den V in de vruchteloze belegering van Mets. In den jare 1559 hielp hy die van Ditmarſchen bedwingen, deedt in 't jaar 1568 de Spanjaarden tegen de Nederlanden dienſt, wierdt in den jare 1556 biſſchop van Sleeswyk, en ſtierf in den jare 1586. Hy hadt by zyne gemalinne Chriſtina, dochter van Philips, landgrave van Heſſen, vier prinſſen, waar van de oudſte, *Frederik*, een godvruchtig en geleerd heer, den 21 April des jaars 1568 geboren, biſſchop van Sleeswyk wierdt, in den jare 1570 in de regering volgde, en ſtierf den 15 Juny des jaars 1587. Zyn twede zoon, *Philips*, den 10 Auguſty des jaars 1570 geboren, volgde hem in de regering, maar ſtierf drie jaren na dat hy die aanvaard hadde den 18 October des jaars 1590 ongehuwt. De vierde prins, *Johan Frederik*, geboren in den jare 1577, wierdt aartsbiſſchop te Bremen en biſſchop te Lubek. Hy moeſt in den Deenſchen oorlog van de keizerſchen veel verdragen, tradt derhalven in den jare 1631 in het Leipzicher verbondt, greep de wapenen op tegen keizer Ferdinand den I, en ſtierf den 3 September des jaars 1634. Maar de derde zoon, *Johannes Adolph*, behieldt de regering het langſte, en wierdt in den jare 1585 aartsbiſſchop te Bremen, en in den jare 1586 biſſchop te Lubek, maar ſtondt die beide in den jare 1597 aan zynen broeder, hertog Jan Frederik, af. Hy ontfing den 30 October des jaars 1603, benevens den koning Chriſtiaan den IV, de huldiging van de ſtadt Hamburg, rechtte in den jare 1606 te Gottorp een treffelyke boekzaal op, en ſtierf den 31 Maart des jaars 1616. Hy was een godvruchtig, geleerd, zachtmoedig en in vele talen ervaren prins. By zyne gemalinne Auguſta, dochter van Frederik den II, koning van Denemarken, hadde hy 7 kinderen, waar onder vier dochteren; de oudſte, *Anna*, ſtierf in den jare 1623 ongetrouwt; *Hedwig* wierdt gemalin van Auguſtus, paltsgrave van Sultsbach, en is den 12 Maart des jaars 1657 geſtorven; *Dorothea Auguſta* trouwde met haren neef Joachim Ernſt, hertog van Pleun, en ſtierf den 31 Maart des jaars 1682; *Elizabeth Sophia* wierdt aan Auguſtus, hertog van Saxen-Lauenburg, getrouwt, maar ſtierf in den jare 1627. Daarenboven drie zonen, de middelſte, *Adolph*, geboren den 5 September des jaars 1600, wierdt den 2 September des jaars 1631 in den ſlag by Leipzich dodelyk gewond, en ſtierf twee dagen daar na. De jongſte, *Johannes*, geboren den 19 Maart des jaars 1606, was de eerſte onder de hertogen van Holſtein, die zyne erfportie voor een jaarlykſch inkomen liet varen. Hy wierdt in den jare 1634 biſſchop te Lubek, en nam zyn verblyf te Eutin, was een geleerd heer, hadt veel gereiſt, maar moeſt met het voeteuvel zeer worſtelen Hy wendde nevens zynen oudſten broeder Frederik den IV veel vlyt aan, dat het biſdom van Lubek niet buiten de Weſtphaalſche vrede geſloten wierdt, waar voor het kapittel van Lubek in den jare 1647 tot dankbaarheit aan het huis Gottorp verleende, dat na hem nog 6 biſſchoppen uit dat vorſtelyk ſtamhuis verkoren zouden worden. Dit beſluit is in den jare 1700 in de Travendaalſche vrede beveſtigt. Hy ſtierf in den jare 1655, en liet by zyne gemalinne Julia Felicitas, dochter van Julius Frederik, hertog van Wurtenberg, eenen eenigen zoon *Johannes Auguſtus* na, geboren den 3 Auguſty des jaars 1647. Deze was niet alte wys, en leefde onder de voogdy van zynen neef, hertog Frederik Auguſt, te Eutin, en ſtierf te Hamburg den 29 January des jaars 1686 zonder kinderen; maar de oudſte zoon van Johan Adolph, *Frederik* de IV, volgde zynen vader in de regering, en ſtierf den 10 Auguſty des jaars 1659. Hy hadt by zyne gemalinne, Maria Elizabeth, dochter van Johan Georg den I, hertog van Saxen, vier zonen, waar van de twee oudſte jong ſtierven. *Frederik*, geboren den 17 July des jaars 1635, ſtierf den 2 Auguſty des jaars 1654 te Parys; *Johan Georg*, geboren den 8 October des jaars 1638, wierdt coadjutor te Lubek, en ſtierf den 25 February des jaars 1655 in Italië; de jongſte prins, *Auguſtus Frederik*, wierdt den 7 May des jaars 1646 geboren, en in 't jaar 1666 tot beſtierder (adminiſtrator) van het ſticht Lubek verheven, woonde mede te Eutin, en ſtierf den 3 October des jaars 1705, nalatende by zyne gemalinne Chriſtina, dochter van hertog Auguſtus van Saxen, geen kinderen. De dochters van hertog Frederik den IV waren de volgende, *Sophia Auguſta*, geboren den 15 September des jaars 1630, wierdt aan Johan, vorſt van Anhalt-Zerbſt, getrouwt, en ſtierf den 12 December des jaars 1680. *Magdalena Sibylla*, geboren den 14 November des jaars 1632, wierdt aan Guſtaaf Adolph, hertog van Meklenburg, in 't jaar 1654 getrouwt. *Maria Elizabeth*, geboren den 7 July des jaars 1634, getrouwt in den jare 1650 aan Lodewyk, landgrave van Heſſen Darmſtadt, en geſtorven den 17 January des jaars 1665. *Hedwich Eleonora*, geboren den 23 October des jaars 1636, wierdt de gemalin van Karel Guſtaaf, koning van Zweden. *Anna Dorothea*, geboren den 13 February des jaars 1641, wierdt medehelpſter van het ſtift Quedlinburg. *Auguſta Maria*, geboren den 6 February des jaars 1649, wierdt in den jare 1670 gemalin van Frederik Magnus, markgrave van Baden-Durlach; maar de oudſte zoon, prins *Chriſtiaan Albrecht*, plantte zyn geſlacht voort. Hy ſtierf den 24 December des jaars 1694, en liet by zyne gemalinne Frederika Amalia, dochter van Frederik den III, koning van Denemarken, na *Sophia Amalia*, geboren den 19 January des jaars 1670. Zy wierdt den 7 July des jaars 1696 de twede echtgenoot van Auguſtus Willem, erfprins van Wolfenbuttel: *Maria Elizabeth*, den 21 Maart des jaars 1678 geboren, abdiſſe te Quedlinburg, en twee prinſſen, *Frederik* en *Chriſtiaan Auguſtus*. De eerſte vaardde de regering aan, en wierdt den 10 July des jaars 1702 in den ſlag by Cliſſou doorſchoten, nalatende by zyne gemalinne Hedwig Sophia, dochter van Karel den IX, koning van Zweden, eenen eenigen prins, *Karel Frederik*, geboren den 30 April des jaars 1700, gedurende wiens minderjarigheit *Chriſtiaan Auguſtus*, zyns vaders broeder, die den 11 January des jaars 1673 geboren wierdt, en den 25 April des jaars 1726 ſtierf, de regering waarnam. De zelve is getrouwt den 1 Juny des jaars 1725 met Anna Petrowna, dochter van Petrus den I, keizer van groot-Ruslandt, by des zelfs twede gemalinne, en is het hoofdt van den Staats-Raadt, door den uiterſte wille van de keizerinne Catharina, zyne ſchoonmoeder, gedurende de minderjarigheit van den jongen keizer, Petrus den II, aangeſtelt. *Dankwerth Holſtein Topogr. circ. Saxon infer. Muller Iſagoge p.* 351. *Spener Sylloge. Imhof not. proc. l.* IV. *c.* 9. *Europ. Herold.*

GOTTS-AVER legt niet verre van Durlach, en was voor dezen een rykskloofter, maar is naderhandt aan de markgraven van Baden gekomen. In den Franſchen oorlog is het de laatſte

maal

maal zo gehavent, dat het tegenwoordig ten eenemaal woest legt; maar de overgeblevene muren bewyzen nog wel, dat het een zeer voortreffelyk gebouw moet geweest zyn.

GOTTSCHEE, eene stadt, nevens een kasteel, in het hertogdom Krain, acht mylen van Laybach. Zy wierdt in den jare 1623 in den persoon van Jan Jakob van Kysel tot een graafschap verheven, maar naderhandt door verkoop aan den vorst van Aversberg overgedaan. Het landt daar om heen wordt Windischmark genaamt, en zyn de inwoners zo in spraak, zeden, als kleding van de andere Krainers zeer gemakkelyk te onderscheiden. *Valvasor Ehre des H. Krain.*

GOTZE, (GEORG) wierdt te Wichmar, niet verre van Jena, in den jare 1633 den 11 Juny geboren. Zyn vader, even eens genaamt, was kok by de heeren Schenk van Tautenberg. In zyne jeugt wierdt hy onder 't opzicht van den Rector Middernacht te Naumburg, en naderhandt onder Berger te Halle onderwezen. Hy studeerde daar op te Jena, en wierdt van den Weimarschen kancelier tot hofmeester van zyne zonen aangenomen. In 't jaar 1663 maakte men hem tot hoogleeraar in de Ethica te Jena, en hy trouwde met de dochter van Johannes Musæus, by wie hy 6 dochteren teelde. In 't jaar 1672 wierdt hy te Erfurt beroepen, maar kwam kort daar na wederom te Jena, en wierdt in den jare 1681 naar Hildesheim tot pastor primarius beroepen. In den jare 1684 kwam hy naar Jena te rug, wierdt aldaar pastor primarius en superintendent, naderhandt vorstelyke Eisenachsche kerkeraadt, opperhofprediker, en superintendent generaal. Hy stierf den 3 April 1699, schreef *Commentarien over Lipsii monita & exempla politica*; *Scholæ Tolanæ*; *Lyk-afdankingen*; *Rhetorica ecclesiastica*; *&c. Hamb. hist. remarques de ann.* 1699. *p.* 268. *Pippings Memor. dec.* 6.

GOTZE, (JOHAN, GRAAF VAN) keizerlyke generaal veldmaarschalk, was een zoon van Pieter van Gotze te Sechlendorf en Zulsdorf, en van Eva van Samleben, geboren in den jare 1599. In den jare 1615 greep hy van de penne naar den degen, en diende eerst de Boheemsche standen, maar daar na onder den grave Ernst van Mansfeld als overste luitenant. In den jare 1625 tradt hy in keizerlyken dienst, wierdt overste van een regiment te voet, en stondt onder het leger van den hertog van Friedlandt in Pomeren, alwaar hy ook gouverneur van 't eilandt Rugen wierdt. De stadt Passewalk wierdt hem als zyn quartier aangewezen; maar doordien de burgers Zweedsche bezetting ingenomen hadden, belegerde hy de zelve, en veroverde ze met storm. In den jare 1631 overviel hy den Zweedschen overste Bodek in de neder-Lausnits te Cotbus, en sloeg zyne onderhebbende benden ten eenemaal. In den jare 1633 verhief hem keizer Ferdinand de III tot den vryheerlyken standt, en maakte hem generaal majoor, waar op hy een eigen regiment kurassiers worf. In den jare 1634 wierdt hem het bevel over het keizerlyk leger in Silesië toevertrouwt, waar mede hy in korten tydt het gansche opper-Silesië weêr innam. Hier op voegde hy zyn leger by dat van koning Ferdinand den IV, en geboodt den rechter vleugel in den slag te Nortlingen, alwaar hy den vyandlyken linker vleugel in wanorder bragt, en dus eenen weg tot de overwinning baande. In den jare 1635 wierdt hy in den ryksgravenstandt gestelt, nam de stadt Wurtsburg in, en blokkeerde den Zweedschen generaal majoor Romsay in de stadt Hanau. In den jare 1636 wierdt hy gelast zich by den landgrave Willem van Hessen te voegen, en zy veroverden gezamentlyk Lemgau, Bielefeldt, Hirschfeldt, Homburg, Paderborn, Dortmond, Lingen, Werle en Ham. By Dorsten sloeg hy den Hessischen generaal Melander, en noodzaakte den landgrave Willem gansch Westphalen te verlaten. Van daar begaf hy zich naar Thuringen, en vereenigde zyn leger met dat van den keizerlyken generaal Hatzfeld by Treffurt, sloot den generaal Bannier by Tergau in, en vervolgde hem, toen hy doorgebroken was, tot in Pomeren. Van daar begaf hy zich te rug naar Hessen, wilde na de doodt van den landgrave Willem den landgrave George van Darmstadt als voogdt van het Casselsche aandeel invoeren, 't geen echter bygelegt wierdt. In den jare 1638 wierdt hy veldmaarschalk, en geboodt met den hertog di Saveli het Ryksleger, zynde geschikt om de stadt Brisak, door hertog Bernhard belegert, te ontzetten. Hy bragt ook eenigen voorraadt in de stadt; maar wanneer de hertog di Savelli met de voorhoede verre vooruit toog om kondschap in te halen, wierdt hy op den 30 July overvallen en in de vlucht geslagen. Gotze droeg zich met het overschot van 't heir zeer dapper, vereenigde zich met den grave Lamboy, viel de Saxische schans aan, veroverde een schipbrug, en behaalde in den beginne eenig voordeel, maar moest eindelyk, door dien hy te zwak was, wyken. Hier op wierdt hy verdacht gehouden, en naar Ingolstadt in hechtenis gebragt. In den jare 1641 genoot hy wederom zyne vryheit, behieldt ook het gezag over het keizerlyke leger in Silesië in 't jaar 1643, het welk hy in 't jaar 1644 met veel roem bestierde. In het laatstgemelde jaar geboodt hy 't leger in Zevenbergen tegen den vorst Ragotzi, en noodzaakte hem met verlies van de belegering van S. Andries af te zien. Hy wierdt in het jaar 1645, wanneer de Zweedsche generaal Torstenzon in Bohemen inbrak, uit Hungarië geroepen, kwam by den keizerlyken generaal, den grave van Hatsfeld, en verloor den 24 February by Jankow door een falkonetkogel zyn leven. *Puffendorf comment. rer. Suec.*

GOTZE, (SIGISMUND FREDERIK, GRAAF VAN) een zoon van den voorgaanden, wierdt eerst ritmeester onder het regiment van den vryheer Spork, daar op overste luitenant, vervolgens overste te paardt. In den jare 1648 hielp hy de stadt Praag, van de Zweden belegert, verdedigen, wierdt ook uit de zelve aan den Paltsgrave Karel Gustaaf in het leger gezonden, en keizer Ferdinand de III maakte hem zynen kamerheer. In den jare 1657 woonde hy onder den grave van Hatsfeldt de verovering van Crakow by, en stondt na des zelfs doodt als generaal wachtmeester onder den generaal Montecuculi. Hier op diende hy den keurvorst Frederik Willem van Brandenburg tegen de Zweden; tot dat hy na de daar op volgende vrede weder in de keizerlyke erflanden ging, en heeft daar op als luitenant generaal veldmaarschalk den keizer in Zevenbergen gedient; maar hy stierf den 13 January 1662. Van zyne zonen bloeide nog in den jare 1700 Sigismund Frederik, graaf van Gotze, als keizerlyke geheime Raadt, kamerheer, en stedehouder in Bohemen. *Puffendorf de reb. Suec. & Freder. Willem. A.*

GOTTZEL, een Beyersch klooster en abdy der Reguliere Koorheren van S. Augustinus, toebehorende aan het bisdom van Regensburg en het Straubingsche rechtsgebiedt Vichtbach. De stichting van dit klooster wordt zo wel aan eenen ridder, Hendrik van Pfalling, en zyne gemalin, als mede aan Hendrik, bisschop van Regensburg, die in den jare 1286 geleeft heeft, toegeschreven. *Keur-Beyeren p.* 324.

GOUALLAR, of GOVALEOR, eene stadt en provincie van gelyken naam in 't ryk van den Groten Mogol, aan deze zyde den Ganges, gelegen naar de Oostkant van Agra. Deze plaats wordt voor de beste van Indië gehouden, dewyl de keizer zelf daar zyne schatten in bewaring laat. Daar is ook een vesting, waar in de Grote Mogol zodanige vorsten in verzekering laat brengen, die hy heimelyk wil doen sterven. *Tavernier.*

GOUAVE, *het groot-Gouave*, een Fransch steedtje en volkplanting, gelegen aan de Zuidkust van een grote golf, die zich naar de Westkust van het eilandt S. Domingo uitstrekt. De Franschen hebben daar een bevolking met een goede haven van den zelven naam op de Noordkust van de zelve golf, om de zelve te onderscheiden van die, welke men noemt *klein-Gouave. Baudrand.*

GOUDA, *Der* GOUDE, en *Ter* GOUDE, by verkorting *Ter* GOUW, in het Latyn ook *Gouda* genaamt, is een vermaarde stadt, en gelyk als het hert van Hollands steden. Trouwens dus wordt 'er in het bekende puntdicht by *Gulielmus Hernius* van gesproken:

Forte quod in mediis jacet incluta GOUDA Batavis;
Cor valet illius, non Caput esse plagæ.

Dat men hier dus zal navolgen:

Ter Gouw, in 't middelpunt van Hollands grondt gelegen;
Verdient wel niet het Hoofdt, maar 't Hert te zyn genaamt.

Wat de benaming dezer stadt aangaat, daar omtrent zyn het de verzamelaars der oude gedenkschriften niet eens. Daar zyn 'er, die menen, dat ze dus van *Goud* genaamt zy, om dat eertyds het spits van een overprachtigen toren met goude platen zou zyn bedekt geweest. Het is om deze zelve reden, dat zommigen deze stadt met een toespeling op dien vergulden toren met een Latynschen name *Aurelia*, of met een Griekschen *Chrysopolis*, dat is, *Goudstadt*, genoemt hebben. Doch dit verhaal heeft weinig grondt: want het is niet te denken, dat men in de aloude en behoeftige tyden daar ter plaatse het goudt zo ruim gehad heeft; veel min, dat men een gehele stadt van zo een klein gedeelte zou benoemt hebben. Wederom anderen zyn van gedachten, dat eene zekere aanzienlyke vrouw, *Gouke* genaamt, haren naam aan deze stadt gegeven heeft. Welke oorspronkelykheit even onzeker is. Die derhalven met meer waarschynlykheit te werk gaan, beweren, dat *Ter Gouw* deze benaming verschuldigt is aan den bekenden *Gouwstroom*, die nog thans de stadt doorsnydende in den Yssel valt. *Gou* wierdt oudtyds by de Celten een stroom genaamt. En het is bekend, dat een groot getal der vermaardste steden hare namen van naburige rivieren en stromen ontleent hebben. Tot dus verre van den oorspronk der benaming. Men kan 'er *Hadrianus Junius*, *Simon van Leeuwen*, en de hoogleeraren *Boxhorn* en *Almeloveen* breder over nazien.

Wat de gelegenheit betreft, men verzekert, dat Ter Goude oudtyds een onbewald vlek, niet verre van de Yssel- en Gouwstromen gelegen, geweest is, in dat gedeelte van den Bloemendaalschen polder namentlyk, dat nog heden ten dage den naam van *de oude Gouw* draagt. Het was op den 21 April des jaars 1569 wanneer verscheide stokoude lieden voor schout en schepenen deze verklaring deden, dat omtrent een vierendeel myls van de stadt eertyds niet alleen de karspelkerk zou hebben gestaan, maar dat 'er ook nog huizen by wierden gevonden; iets, het welk deze gryzaards by overlevering uit het verhaal hunner vaderen hadden. Deze plaats wierdt oudtyds by wyze van een bedevaart op den 1 May zeer plegtig en in menigte bezocht; welke gewoonte echter met de Hervorminge allengskens opgehouden heeft.

De oudheit is bovenal merkwaardig. Simon van Leeuwen is van gedachten, dat de oude Cimbren en Celten de eerste stichters en bewoners van Ter Goude zouden geweest zyn. Deze stropende natiën herwaarts afzakkende, verdeelden zich in twee hopen, en kwamen voor een gedeelte door den Yssel in 't midden van 't oud-Batavië, stichtende onder andere plaatsen ook *Ter Goude*, dus genaamt, zo als van Leeuwen meent, gelyk *Ter Veer*, *Ter Tholen*, *Ter Goes*, enz. in Zeelandt, door die zelve volkeren gesticht, van welke gedachten de Heer Almeloveen ook niet vremd is, zonder dat het echter onwedersprekelyk blykt, dat het voorzetsel *Ter* of *Der* voor *Thur*, en dit wederom by verkortinge voor *Thuringer* gezegt is; het welk onderstelt, dat die volkeren eerst het landt van *Tungeren* hebbende ingenomen, den

den name van *Tungri* of *Turingeri* hebben aangenomen. Hoe het zy, als men het gezegde vast stelt, moet Ter Goude al van de oude tyden der Romeinen heugen, om dat Tacitus in zyn werkje van de Zeden der oude Duitschen getuigt, dat de Gallen door de Tungeren, naderhandt Germanen of Duitschen genaamt, verdreven zyn. Doch wanneer eigentlyk de inwoners van het aloude Gouda, hunne eerste woonplaats verlatende, nader aan den Yssel, alwaar thans de stadt gelegen is, getrokken zyn, en aldaar een groter stadt gebouwt hebben, kan men zo juist niet bepalen, wegens gebrek van oude gedenkstukken. Ten minste het blykt, dat de zamenloop van den Yssel en de Gouwe hen tot deze verhuizing gelegenheit gegeven heeft; en het is onbetwistbaar by de beste Nederlandsche schryvers, dat Ter Gouda reets voor 't jaar 1272 onder den name van een heerlykheit is bekend geweest: want of wel zeker handvest by grave Floris, in 't jaar 1223 aan de abdy van Rhynsburg verleent, wordt aangehaalt, waar by de zelve van den Moordrechtschen tol ontheft wordt, zonder gewag van Ter Goude te maken; en hoewel Reynier Snoy, burgermeester van Gouda, van dien zelven grave Floris schryft: *Sub hoc Florentio anno proxime dicto GOUDA, Hollandiæ urbs, condita*; dat is: „ Onder dezen Floris is in het voornoemde jaar (hy meent het jaar 1272) de Hollandsche stadt „ GOUDA gebouwt;" zo bewyst nochtans het eerste geenzins, dat Ter Goude in 't jaar 1200 nog niet bekend was, gelyk de vermaarde Boxhorn verkeerdelyk oordeelt; noch het volgt uit het andere niet, dat Reinier Snoy van de allereerste stichting of volkplanting spreekt; maar wel, dat daar mede de ommuring der stadt bedoelt wordt. Voorts wordt van Simon van Leeuwen in zyn *Batavia illustrata*, onder de oudste en edelste van Hollandt, omtrent den tydt van grave Floris den IV, by koning Willems tyde, als mede ten tyde van grave Floris den V geteld een *Dirik van der Goude*. De laatste erfdochter was vrouwe *Sophia van der Goude*, in 't jaar 1294 getrouwt met heer Jan van Renesse, baljuw van Zuid-Hollandt, die in 't jaar 1304 in de Lek verongelukt, en Sophia ook gestorven zynde, is Ter Goude aan den grave vervallen. Merkwaardig is het handvest, dat de ridder Nicolaus Cats, voogdt van den minderjarigen grave Floris den V, naar allen schyn tot vergelding zyner dapperheit, tegen die van Utrecht getoont, by den voornoemden grave ondertekent, verkregen heeft, luidende van woordt tot woordt aldus:
„ Wy Floris, grave van Hollandt ende van Zeeland, maecken
„ condt alle den genen, die dese Hantveste sullen zien of hoo-
„ ren lesen, dat wy met onsen vryen wille ende by Rade onser
„ mannen gegeven hebben een edelen man Heere Nicolaes
„ van Catse, ridder van sonderling getrouwen dienst, dien hy
„ ons gedaen heeft, ende noch doen mach, dese vryheit tot Ter
„ Goude van vierdehalf hondert gaerden langh van der halver
„ Yssel opwaerts te Broukwaert, en vierdehalf hondert gaerden
„ breet. Alsoo dat alle die genen, die binnen deser vryheit
„ woonastich zyn, en poorters zyn, tollen vry varen sullen voor
„ alle onse tollen, door alle ons lant, niet alleen hoeren eygen
„ schepen, en mit hoere eygene goeden. Voort soo hebben
„ wy gegeven alle die eigene binnen deser vryheit Ter Goude
„ woonastich zyn, en poorters zyn, waert dat sy eenen man
„ sloegen binnen hoire vryheyt, ende sy borg setten mochten
„ voer tien pont Hollandts, of dat haer goedt tien pont Hol-
„ lantse waerdich waere, dat men se tot genen rechte houden en
„ mach, alsoo lange als den man den adem binnen heeft. Voort
„ soo hebben wy hen gegeven, dat men se buiten hoire vry-
„ heit niet winnen en mach, om eenigerhande borch-
„ tochte te doene van doodslage, ofte van leemte, die geschiet
„ buyten hoire vryheyt. Voort soo hebben wy onse voorsz.
„ poorters van Der Goude gegeven alle dat selve recht, dat
„ die poorters van Leyden hebben. Ende daer by soo wan-
„ neer dat die schepenen van der Goude beladen zyn mit oir-
„ delen en mit vonnisse, dat zy hoir recht sullen halen en ver-
„ soecken aen de schepenen van Leyden; ende al sulck recht
„ als hen die schepenen van Leyden wysen, daer mede sullen
„ zy volstaen. Voort soo sellen ons die poorters van Der
„ Goude dienen in onser rechter heervaert mit vyf mannen, op
„ hoiren costen, om dat wy willen, dat dese vryheit den poor-
„ ters van Der Goude eeuwelyk vast en gestade blyve, en on-
„ verwroken van ons en onsen nacomelingen, so hebben wy
„ hen dese opene Hantveste hier op gegeven, bezegelt by on-
„ sen zegele. Dit geschiede in 't jaar ons Heeren duysent twee
„ hondert en twee ende seventigh, des dingsdaegs na S. Mar-
„ grieten dage.

Maar wanneer de echte handvest door den fellen brandt der stadt verteert was, gelyk blykt uit de certificatie, by Aelbrecht van Beyeren, als ruardt van Hollandt, enz. in den jare 1375 den 24 May gegeven, waren de heren van de wet der stadt Gouda genoodzaakt een wettige zichtbrief elders te zoeken, dien ze ook van Johannes, bisschop van Utrecht, erlangden: invoegen voor de bovengemelde handveste gelezen worden deze woorden: „ Wy
„ Jhan, by der genaden Godts bisschop t'Utrecht, maecken condt
„ allen luyden, die jegenwoordig syn of toecomen sullen, dat wy
„ hebben gesien eene Hantveste, bezegelt met des Heere grave Flo-
„ ris zegele, daar Godt die ziele of hebben moet, gants en gave,
„ wel spreeckende, niet afgedaen of toegedaen, ongequetst, niet
„ geconcelleert, spreeckende van woorde te woorde, alsoo hier
„ naer volcht beschreven." En het onderschrift was van den navolgenden inhoudt: „ Ende op dat wy Jhan, by der genaden Godts
„ bisschop t'Utrecht voornoemt, dese Handtvesten gesien hebben,
„ en wel hebben geëxamineert, Alsoo voorsz. is, soo hebben wy
„ onsen zegel gehangen aen dit uytschrift, om beder wille der
„ goeder luyde van Der Goude, ende dat dit geschiede, dat was
„ des donderdaeghs op S. Pieter en S. Pouwels dach, in 't jaar
„ ons Heeren duysent drie hondert en vyf en dartich."

Dat wy boven zeiden, dat de ridder Cats de stadt wel bemuurt, maar niet allereerst gesticht hadt, zulks blykt ook onder anderen uit dit knuppelvaars:

Fundabat, Cattos Florente regente, notato
Posteritas, Goudæ mœnia, Cattus æques.

Dat is:

Doen Floris, hoog vermaard, de Catten bats regeerde,
De vesten van Der Gou de ridder Cats fondeerde.

Men heeft boven reets gezegt, hoe de heerlykheit van Der Goude aan de domeinen der graven van Hollandt vervallen is. Jan de I, zoon van grave Floris den V, in 't jaar 1299 zonder kinderen stervende, was Jan de II de eerste uit den huize van Henegouwen, die over Hollandt en Zeelandt als graaf regeerde. Deze teelde by Philippine, dochter van den grave van Lutzenburg, tien kinderen, namentlyk vyf zonen en vyf dochteren. Onder de zonen was Johan van Henegouwen, heer van Beaumont, by Froisard *Messire Jean d'Haynout* genaamt. Deze wierdt van graaf Willem den Goeden, zyn broeder, als grave van Hollandt, met de heerlykheden Schoonhoven en Der Goude, in Hollandt, Ter Tholen, in Zeelandt, enz. in 't jaar 1306 begiftigt. Jan van Henegouwen, heer van Der Goude, trok in 't jaar 1345 met zyn broeders zone, Willem den III, naar Vrieslandt, alwaar hy na een ongelukkig treffen ter naauwernoodt met de vlucht ontkwam. Johanna van Henegouwen, gravin van Soissons, vrouw van Beaumont, Chimay, Schoonhoven, Der Goude, Ter Tholen, en Guise, in Pikardië, was de erfdochter van Jan van Henegouwen, stedehouder over Hollandt en Zeelandt, en van Maria, erfdochter van Hugo, grave van Soissons, en heere van Chimay. Deze Johanna trouwde met Lodewyk van Chastillon, grave van Blois; wiens derde of jongste zoon, Guido van Chastillon, de graafschappen van Blois en Soissons in 't jaar 1391 verkocht aan Lodewyk, hertog van Orleans, alle andere heerlykheden, onder anderen die van Schoonhoven en Der Goude voor zich behoudende. Maar met zyne doodt verviel Der Goude nevens andere heerlykheden wederom aan de graaflykheit van Hollandt, waar aan ze sedert gebleven zyn. De naaukeurige geslachtrekening der graven van Henegouwen en Hollandt, en dus der heeren van Der Goude, uit het huis van Avesnes gesproten, kan by *Aubertus Miræus*, bisschop van Antwerpen, nagezien worden.

De gelegenheit der stadt Gouda is zo voordeelig, dat de gestadige doortocht van schepen uit Brabandt en Zeelandt de zelve volk-en neringryk maakt; welk voorrecht de regering en burgery altydt staande gehouden en verdedigt heeft. Hier by komt de gezonde lucht, vry van alle opkomende zeedampen. De ververssching door den op-en afloop van 't Ysselwater maakt de inwoonders niet minder gelukkig; zynde de stadt dus met verscheide watergangen verdeelt, dat al het gene, dat door eenigerlei verrotting of vuiligheit der lucht zou kunnen aansteken, door een bekwamen uittocht in den Yssel geloost wordt. Het is aanmerkelyk, en misschien zonder weêrga, dat 'er naauwlyks een straat gevonden wordt, die geen watergang of voor, of achter, of onder de huizen heeft; welke wonderlyke ververssching veroorzaakt, dat Gouda selden, of nooit, gelyk andere naburige steden, door besmettelyke ziekten aangetast wordt. Geen grondt in gansch Hollandt is bekwamer om jonge bomen en plantingen tierig voort te telen, dan in en omtrent Gouda. Ook spant Gouda de kroon boven andere Hollandsche steden in menigte van tuinen, met wynstokken, ooftbomen en bloemen rykelyk beplant, om niet te spreken van de overvloedige moestuinen. Deze, door verscheide wegen en kaden afgedeelt, verschaffen aangename wandelingen, en in den bloeitydt een vermakelyk gezicht en lieffelyken reuk. In 't byzonder zyn de zogenaamde korte akkeren, tusschen Potters-poort en de Rotterdamsche poort gelegen, vermaard, by verkorting de *kortakken* genaamt. Dies de inwoners, zich met een wandeling willende verlustigen, gezegt worden *een kortakje rond te wandelen.*

De stadt heeft in haren omtrek zes poorten, behalven nog twee kleinder uitgangen; diepe en brede stads grachten, met een enkelen muur omringt, zynde op eenige weinige plaatsen met aarde gestyft: invoegen men zeggen zou, dat Gouda volgens de hedendaagsche vestingbouw onsterk was, immers op 't uiterlyk oog; doch als men aanmerkt, dat de stadt ten allen tyden binnen vier en twintig uuren kan onder water gezet, en dus voor den vyandt ongenaakbaar gemaakt worden, ziet men, dat ze in sterkte vele andere steden overtreft; waar toe de moerassige grondt niet weinig toebrengt, en tot een blyk van de dapperheit der inwoners dient aangemerkt te worden, dat Ter Goude in 't jaar 1569, als wanneer de Hollandsche steden onderlinge briefwisseling onder vermomde namen hielden, den name van *Mars* voerde. Ook was zy de eerste der grote steden, die het Spaansche juk van slaverny afwierp, en voor vryheit en Godsdienst streedt. Gene stadt van gansch Hollandt kan in 't byzonder by den roem der Goudsche zeehelden halen; waar door het gebeurt is, dat men wel eens meer dan vyf duizend koppen van Goudsche inwoneren te gelyk op 's lands vloot geteld heeft. Voorts heeft

de

de ſtadt in haren omtrek byna eene ronde gedaante, ſtrekkende zich met haar ſmalſte deel langs den Yſſelſtroom henen. De ſtraten zyn zeer zuiver en net; de haven, Gouwe, en markt pronken met voortreffelyke gebouwen, voornamentlyk ſedert dat de houte gevels afgekeurt zyn, en de burgery vermaak in fraaie woningen heeft beginnen te ſcheppen.

Doch men moet tot ouder tyden wederkeren. Het eigentlyke jaar, wanneer Gouda door een fellen brandt byna ganſch verteert wierdt, is by de ſchryvers of niet aangetekent, of de gedenkſchriften, daar van gewagende, zyn verloren. Guicciardin en Petrus Bokkenberg ſtellen het jaar 1438; Boxhorn het jaar 1375; doch het blykt uit zeker handveſt van hertog Albrecht van Beyeren, den 24 van Maart of May des jaars 1375 gegeven, dat de voornoemde brandt al vroeger is voorgevallen. Maar omtrent twee jaren na de doodt van vrouw Jakoba, den 25 Augufty des jaars 1438, wierdt de ſtadt andermaal door een ſchrikkelyken brandt, op vyf huizen na, verteert. Maar hoewel de ſtadt na dezen brandt wederom gelyk als uit hare aſſche opreés, zo hadt ze nochtans nog in vele delen eene ſlechte gedaante. De markt zag men met gras bewaſſchen; waar van daar na de naam van Marktveldt; de Groenendaal, van het Marktveldt tot de Gouwe, was een wyde weg zonder huizen; de zo genaamde Vogelzang was onbewoond, en verſchafte door de menigte van bomen aan het gevogelte vryheit van neſtelen en zingen; de Groeneweg hadt ook den naam metterdaadt, zynde een groen bewaſſchen padt, en aan 't Zuideinde nog onbetimmerd; de burgershuizen, eenige op de Haven en de Gouwe uitgezondert, hadden meeſt al houte gevels en riete daken. Zelfs in de Wydſtraat zag men een hooiberg opgeſtapelt. Doch het getal der huizen wierdt onder de handt dus vermeerdert, dat het zelve in 't jaar 1633 op 2452 beliep.

De voornaamſte handel beſtondt wel eer voornamentlyk in 't bierbrouwen, welk bier als toen naar Zeelandt, Brabandt, Vlaanderen en andere plaatſen onder den name van *Goudſche Kuyt* verzonden wierdt. Men verhaalt van meer dan 350 brouweryen, die te gelyk binnen Gouda die neêring dreven. Hoewel aldaar in de zeſtiende eeuwe, volgens de aantekening van *Jan Reiniersz. de Swaen*, burgermeeſter van Der Goude, niet meer dan 126 brouweryen waren. Hertog Philips van Burgundië vergunde in 't jaar 1455 ten voordele der Goudſche brouwers, dat de hop-accyns op een broudſel van 19 zakken mouts niet hoger dan acht groten Vlaamſch zou zyn. Keizer Maximiliaan, en Karel, hertog van Ooſtenryk, verleenden den Goudſche brouwers in 't jaar 1508, dat ze hunne bieren in Brabandt, Vlaanderen, Hollandt, Zeelandt, en Vrieslandt tot hun believen en goedvinden zouden mogen voeren en verkopen, zonder dat de wethouders of ingezetene der zelve landen, onder voorwendſel van eenige octrooien, of anderszins, de Goudſche bieren zouden mogen bezwaren met overlaſt van accynſen boven hunne dubbele ingebrouwe bieren; waar by Karel, koning van Caſtilië geworden zynde, by form van uitbreiding in 't jaar 1518 nog voegde, dat men de Goudſche bieren niet hoger zou mogen belaſten, dan de middel ingebrouwe bieren ter plaatſe, daar de zelve geſleten wierden. Die van Amſterdam zich in 't jaar 1520 hier tegen aankantende, wiedt van den Hogen Raadt hun eiſch ontzegt. Het was in den jare 1517, wanneer de voorgezegde koning Karel geboodt, dat gene, wederzyds op een halve myle van den Yſſel wonende, en beginnende van Oudewater, daar men oudtyds was gewoon te brouwen, zouden mogen brouwen, ook om te tappen en te verkopen, op de verbeurte ieder reize van honderd goude Philippus guldens, toe te voegen twee delen voor den koning, het derde ten voordeel van Der Goude. Volgens een dagbrief met een mandement penaal in 't jaar 1518, op den 18 Augufty, door koning Karel gegeven, moeſten alle jaren, na de vernieuwing van de wet, by den baljuw en de wethouderen zes notabele mannen, eertyds, maar dan gene brouwers, gekoren worden tot dekens, hoofdmannen en keurmeeſters, die benevens den baljuw en de wethouders keuren en ordonnantien op 't ſtuk der brouwery zouden mogen maken, mits de boete niet verminderende. Dit wierdt in 't jaar 1536 verklaart, dat de officier met drie van de wet, en zes of acht, wel eer gebrouwen hebbende, vermogten zonder dekens, hoofdmannen en keurmeeſters ordonnantiën op de brouwery te maken. In 't jaar 1512 verboodt de keizer Maximiliaan, en de aartshertog Karel, dat niemandt in Zeelandt, op de verbeurte van drie ponden, de Goudſche bieren met ander bier zou mogen mengen. Voorts dat de lege Goudſche biertonnen niet mogten verkocht of anderszins vervremt worden, en volgens eene acte van de koninginne regente in den jare 1540 vermogt de officier gene dienſtboden, uit hunne huur zynde geſcheiden, of daar uit willende ſcheiden, tot belaſting der brouwers horen; noch de ſchepenen geen acht nemen op de betuigingen van zulke perſonen tegen de brouwers. Hier uit ziet men, wat voorrechten en vermogen oudtyds de Goudſche brouwers gehad hebben. Doch het getal is ſedert dus verminderd, dat 'er thans niet meer dan vier vermaarde brouweryen gevonden worden, namentlyk die van de Zwaan, zynde nog van den bovengemelden brandt verſchoont en overgebleven; het Dubbeld Kruis, het Oſſehoofdt, en Anker. Dus telde men ook eertyds dertig bazen van de *Mesmakery* binnen Der Goude; want dat handwerk wierdt alhier voor dezen ſterker dan elders in Hollandt gedreven. Hier toe dienden elf ſlypmolens. Doch thans bloeit 'er de *Pypmakery* zodanig, dat de bazen van dezen handel het getal van drie honderd te boven gaan. Hier by komt de *Vlassering*, het ſpinnen van touw en garenwerk: invoegen men aldaar een ongelooflyk getal van vrouwlieden, die vlashekelen en opmaken, en van karels en jongens in de lynbanen vindt. Doch boven al houdt de *Kaas kopery* te Ter Goude hare grote handelplaats; gelyk dan de Goudſche of Stolwykſche kaas het ganſche landt door vermaard is.

De oude Hollandſche eenvoudigheit der inwoneren van Gouda was voor dezen zo uitmuntend, dat men niet alleen in den gemenen ommegang en huishouding, maar ook in de kleding, een onnoſele oprechtigheit boven andere ſtedelingen ontdekte. *Tomberg* verhaalt, dat de name van *Juffrouw*, thans te Ter Goude niet min gemeen dan elders in Hollandt, voor dezen aldaar byna geheel onbekend was, en dat niemandt dan de huisvrouwen van de heeren Stempels en Cools dus genoemt wierdt.

Maar het wordt tydt; dat men ook iets van het rechtsgebiedt van Der Goude zegge. Dit ſtrekte zich in den beginne niet verre buiten hare poorten, veſten en muren, namentlyk in 't geheel 350 gaarden lang van den halven Yſſel af opwaarts, en broekwaarts in even zo breed. Doch Maximiliaan en Philips, hertogen van Ooſtenryk, hebben het ſtads gebiedt in den jare 1484 een vierde deel myls rondom de ſtadt, aan gene en deze zyde van den Yſſel, vergroot, waar voor de ſtadt betaalde zes honderd ponden, het ſtuk 40 grt. Stads heerlyke goederen buiten zyn althans deze navolgende:

Vryehoef en *Kalverenbrouk*, groot 102 morgentalen, en 500 roeden.
Bloemendaal, 1361 morgentalen, 500 roeden.
Gouderak, 840 morgentalen, 537 roeden.
't Landt van Stein, 574 morgentalen, 150 roeden.
Kort-Haarlem en *Willens*, 422 morgentalen, 150 roeden.
Brouk-Thuil, en *'t Weegjen*, 265 morgentalen, 91 roeden.
Broukhuizen, 72 morgentalen.
Nieuwerkerk, 1110 morgentalen, 45 roeden.
Kapelle, 1213 morgentalen, 528 roeden.

De heerlyke en andere goederen binnen de ſtadt zyn:

Het baljuwſchap en *ſchoutampt*.
Tol van de graaflykheit.
Tol van Waſſenaar, nu de graaflykheit.
Waag, de graaflykheit toebehorende.
Makelaardy, de graaflykheit toebehorende.
Tiende onder het baljuwſchap, de graaflykheit toebehorende.
De Biertol, de zelve toebehorende.
De grote Sluis, of *Doorvaart*, de zelve toebehorende.
Het naauw Verlaat, voor een derde deel de zelve toebehorende.
De Buitenſchuttinge landt, de zelve toebehorende.

De plegtige handveſten en privilegien dezer ſtadt zyn van tydt tot tydt door 's lands overheden gezien en bekrachtigt. Zo deedt hertog Albrecht in 't jaar 1389; hertog Jan van Brabandt, enz. en vrouw Jakoba in 't jaar 1418; hertog Philips van Burgundië in 't jaar 1428; Karel van Burgundië in 't jaar 1462, en andermaal in 't jaar 1468; Maximiliaan, aartshertog van Ooſtenryk, in 't jaar 1478; Karel, koning van Caſtilië, in 't jaar 1518.

De Regering van Der Goude ſtondt eertyds by veertig Raden; zynde de aanzienlykſte, rykſte, en vredendlievenſte, zonder onderſcheidt van ſtaat of beroeping. Deze wierden van den baljuw, gerechte en vroedſchap na gedanen plegtigen eedt verkoren; en de veertig waren gehouden, vier dagen voor de gewoonlyke rechtvernieuwing by gelyken eede achttien perſonen van de rykſte, aanzienlykſte en waardigſte uit de burgery te kiezen, en aan den grave, of die door den grave daar toe gemachtigt was, over te geven, om uit dat getal te nemen en aan te ſtellen twee burgermeeſteren en zeven ſchepenen. Een der twee afgaande burgermeeſteren wierdt gemachtigt den eedt van de nieuwe burgermeeſteren en ſchepenen af te nemen. Stierf iemandt der veertig Raden, of beſtondt hy by vertrek als anderszins de regering neêr te leggen, zo ſtondt het by de overige, de plaats door een ander te vervullen. Maar wanneer dit voorrecht door hertog Karel van Burgundië ingetrokken wierdt, veroorzaakte zulks een opſtandt binnen Ter Goude; invoegen de hertogin Maria van Burgundië met den aartshertog Maximiliaan in 't jaar 1476 het voornoemde voorrecht wederom herſtelde en vernieuwde; willende daarenboven, dat voortaan, in plaats van achttien, twee en twintig perſonen, alle inboorlingen dezer landen, door de veertig Raden jaarlykſch benoemt wierden, en hen, of hunnen ſtadhouder, en Rade van Hollandt acht overgelevert, elk oud wezende veertig jaren, om daar uit in plaats van twee vier burgermeeſteren te verkiezen. Uit de achttien overige van de voornoemde twee en twintig wierden door een ſouverein, of des zelfs ſtadhouder, en Rade jaarlykſch benoemt wierden, en hen, of hunnen ſtadhouder, en Rade van Hollandt, gekoren zeven ſchepenen, elk oud wezende acht en twintig jaren, of daar boven. Tot alle ſtads zaken, waar over de vroedſchap gewoonlyk vergadert, moeſten na dezen de voornoemde veertig gekent en geroepen worden. Doch dit veertig-getal is naderhandt op het verzoek des magiſtraats door de Staten van Hollandt op acht en twintig Raden geſtelt, by gelegenheit dat 'er verſcheide aflyvig geworden waren.

Wanneer eenige jaren lang de benoeming der nieuwe wethouders op den 16 May was geſchied, is de zelve in 't jaar 1566, den 16 November, wederom op den ouden voet gebragt, te weten, om op Nieuwjaarsdag voortaan te geſchieden. Voorts is de ſtads-regering tegenwoordig byna gelykformig aan die der andere ſteden van Hollandt. Een hoofdſchout doedt nevens de ſchepenen recht, hy als eiſcher, zy als rechters. Maar het burgerlyk beſtier ſtaat by de vier burgermeeſteren en verder Raden.

De ſtadt Gouda heeft onder de grote ſteden de zesde zitplaats ter vergadering der *Staten van Hollandt*, onmiddelyk na Amſterdam, en

en voor Rotterdam. Om de negen jaren heeft ze hare zitbeurt in de *Algemene Staten*; om de een entwintig jaren in den *Raadt van State*; om de dertig jaren in de *Generaliteits-Rekenkamer*; om de vyftien jaren in de *Rekenkamer van Hollandt*; maar een geſtadige beurt in de *Gecommitteerde Raden* der Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, als mede in de *Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit te Amſterdam*.

Omtrent het wapen der ſtadt, zynde een baar of balk, hebbende aan weêrzyden drie goude ſterren op een rood veldt, omringt met een doornekrans, is men het niet eens, wanneer en van waar het zelve zynen oorſpronk genomen heeft. Men meent doorgaans, dat vrouw Jakoba, in hare grootſte zwarigheit te Ter Goude zynde, den doornekrans by het wapen gevoegt heeft. Maar miſſchien heeft zy het gehele wapen uitgevonden, en aan hare getrouwe ſtadt gegeven: dus is het ook nog onzeker, of de balk de zogenaamde *via lactea*, of melkweg, gelyk de ſterrekundigen ſpreken, dan of hy den Yſſelſtroom, voorby Ter Goude lopende, verbeelden wil. Het laatſte ſchynt dies te geloofwaardiger, nademaal de liefhebbers der wapenkunde aangemerkt hebben, dat meer Nederlandſche ſteden, aan waterſtromen gelegen, een balk in hunne wapenſchilden voeren. Doch gelyk althans het Goudſche wapen meeſt al zonder de doornekrans verbeeld wordt, waar mede teffens de zinſpreuke: *Per ardua ad astra*, dat is, *door ongemak tot 's hemels-dale*, verdwynt, die eertyds op het wapen plagt te ſpelen, dus heeft de Regering van Gouda in 't jaar 1615, den 7 July, het wapen, dat een geruimen tydt maar twee ſterren vertoonde, wederom vernieuwt, en dus de zes ſterren herſtelt.

Tot de oudheden der ſtadt Gouda behoort ook de kennis der verſcheide onderhandelingen met andere Hollandſche ſteden. Het was in 't jaar 1477, den 8 May, wanneer Gouda en Dordrecht met elkander verdragen zyn op 't ſtuk van ſtapelrecht, dat namentlyk het verdrag in 't jaar 1453, den 22 April, tuſſchen de ſtadt Dordrecht en de gemene ſteden van Hollandt gemaakt, tien jaren lang beſtaan zou. Des vermogten die van Der Goude hunne goederen, met uitſluiting van andere, den Yſſel op of neder voeren in hunne ſchepen, zonder ſtapelen. Ingeval ze zelve gene ſchepen hadden, zouden die van Dordrecht het voorbot hebben. Mits moeſten die van Der Goude hunne Rhynſche wynen te Dordrecht halen, en nergens anders. De overtreder verbeurde zeſtig goude Ryders, een derde deel voor den grave, een voor de ſtede van Dordrecht, en een voor den aanbrenger, te betalen binnen acht dagen. Maar ingeval de overtreder zo veel gelds niet bezat, zo wierdt hy ontpoortert, tot der tydt hy betaalde, en by gebrek van betaling vermogten die van Dordrecht de Goudſche poorters ſchepen en goederen houden. Maar wanneer die van Dordrecht na dezen den vrydom van den Yſſel poogden te benemen, wierdt daar over in 't jaar 1565, den 5 November, een uitleg gedaan. Het was in 't jaar 1568, wanneer die van Utrecht daar over aan de Staten van Hollandt klaagden, met verzoek hen by te ſtaan, om den vrydom van den Yſſel aan de onderdanen van zyne K. Majeſteit te laten. Zy ſchreven ten zelven einde aan de Regering van Der Goude.

In het jaar 1471, den 20 February, maakten die van Der Goude een verdrag met die van Haarlem, dat de poorters van Gouda zouden mogen binnen Haarlem beuren en ontfangen alle erffeniſſen, zonder eenig pondgeldt daar van te geven, en dat zy met der woon te Haarlem komende vry van daar zouden mogen ſcheiden, behoudens, dat de poorters van Haarlem een gelyke vryheit te Ter Goude genoten. Den 20 October des jaars 1473 kwamen die van Gouda en Delft overeen, dat de eene ſtadt niet meer keuren noch zetting op hare poorteren maken zou, ook niet op haar bier, koorn of eenige andere goederen, dan elke ſtadt op hare eige poorters en goederen maakte. Voorts dat de eene des anderen poorters of goederen niet zou mogen arreſteren, maar afſchryven; dat elk in des anderen ſtede zo vry koopmanſchap zou mogen doen, als of ze zelve inwoners of poorters waren; dat elk in des anderen ſtede zou mogen in-en uittrekken, zonder eenig pondgeldt te betalen; ook niet van erfeniſſen of beſterffeniſſen. Alle kenniſſen en vonniſſen, die iemandt op hem zou mogen hebben, in de eene ſtede zo veel macht als in de andere zouden hebben. Die van Der Goude verklaarden by certificatie den 31 Maart des jaars 1485, dat de ſtede van Leiden van oude tyden altoos hare poorters Ter Goude om eenige penninklyke ſchulden gearreſteert, afgeſchreven hadt, en wederom als dan by die van Der Goude altoos hare poorteren, te Leiden om eenige penninklyke ſchulden gearreſteert, afgeſchreven hebben, en worden by die van Leiden alsdan geremitteert by die van Der Goude. Wederom den 31 Maart des jaars 1566 maakte Ter Goude een verdrag met Leiden voor tien jaren, en tot verdere ontzegging toe, dat de burgeren van Leiden te Ter Goude komende metter woon, en ook die van Der Goude te Leiden komende generlei omgelden van hunne goederen geven zouden. Insgelyks, dat de burgeren van beide ſteden vry zouden zyn van alle die goederen, hen aangekomen by beſterffeniſſe, huwelyken of anders, en 't zelve goedt vry naar hen mogen nemen, en vervoeren, daar het hen beliefde, behoudens dat de perſoon, die de voorsz. vryheit zou willen gebruiken, gehouden zou wezen borg te ſtellen van zes jaren achtereen in eene van beide ſteden metter woon te blyven, op verbeurte van anderszins van deze vrydom te zullen verſteken zyn, ten ware ze binnen den voornoemden tydt dezer wereldt kwamen te overlyden, of in andere plaatſen metter woon trokken, daar de ſtadt, uit welke zy getrokken waren, van de voorsz. gelden vry en exempt waren.

Den 18 December des jaars 1507 maakte Ter Goude met die van Rotterdam een verdrag van wederzydſche vryheit van pondgeldt, op de wyze als voren. Dus dede Ter Goude met die van Middelburg en Armuiden in 't jaar 1566, den 31 Maart; met die van Hoorn den 7 Auguſty des jaars 1525; met die van den Hage den 12 July des jaars 1537; en in den jare 1601 deden die van Der Goude certificatie, dat de ſchippers, poorters hunner ſtede, van Der Goude te Zirikzee mogten innemen en laden allerhande goederen, zonder onderſcheidt waar de zelve te huis behoorden. Een gelyk verdrag aangaande het laden van goederen was 'er ook te Middelburg en Armuiden. Te Ter Goes en door geheel Zeelandt mogten de poorters van Ter Goude koorn voor hunne proviſie kopen, zonder ter vrye markt te komen. Dit wierdt toegeſtaan den 5 February des jaars 1538. Die van Der Goude, door de heemraden van Schielandt in 't jaar 1593 uit hun collegie geſloten, gaven bevel, om hunne ſtads poorte voor den dykgrave en hoog-heemraden, komende om te ſchouwen, voor de zelve toe te houden. Deze zaak in de vergaderinge der Staten gebragt zynde, wierdt goedgevonden, dat zodanige inbreuk in te voorrechten in 't toekomende behoorde geweert te worden, of dat anderszins ter begeerte der regering van Gouda, ten haren genoegen, voor deze maal, doch zonder eenige rechtsbeneming of gevolge, order zou geſtelt worden, dat een bekwaam en gequalificeert perſoon uit de voornoemde ſtadt als boventallig hoog-heemraadt zou aangeſtelt en gemachtigt worden. Voorts moeſten de rekeningen van Schielandt en van de ommeſlagen gedaan worden ten overſtaan van twee uit Der Goude, en vier uit Rotterdam en Schiedam. In 't jaar 1600 ſtelde prins Maurits op de rol der benoemde tot dat heemraadſchap den heere Æmilius van Rozendaal; waar mede het geſchil beſliſt wierdt. De burgermeeſters van Ter Goude, Moel en de Lange na dezen de heemraden binnen Rotterdam ſprekende, wierdt het voorgaande in 't vergeetboek geſtelt, en de aloude gewoonte van het verwelkomen en onthalen der heemraden van Ter Goude hieldt ſtandt, blyvende altoos een heemraads-plaats voor die van Ter Goude, wordende althans (in den jare 1727) bekleed door den Heere Mr. *Bruno vander Duſſen*, Raad-Penſionaris, Vroedſchap en Oudburgermeeſter van Gouda, ook dykgrave van den Crimpenrewaardt, enz.

Men zal nu de voornaamſte gebouwen en merkwaardige gedenkſtukken bezien. Onder deze komt boven al het *ſlot* in aanmerking. Dit wierdt van Jan van Henegouwen, jonger broeder van Willem den Goeden, grave van Hollandt, by gifte heer van Ter Goude geworden zynde, en willende aldaar een tol oprechten, gebouwt omtrent het jaar 1330; hoewel anderen zeggen, dat hy het zelve reets aldaar zynde verbetert heeft. Het ſtaat aan den Yſſelſtroom, op de Ooſtzyde van de haven; en beſloeg eertyds met zyne voorhoven en pleinen al het gene thans van de nieuwe Veerſtalspoort, de uiterſte brugge tot aan de zyl achter de Minnebroeders-ſteeg en Vyverſtrate betimmert is. De ingang van 't ſlot was op de Spieringſtraat. Doch in 't jaar 1438 vernielde de bovengemelde brandt der ſtadt ook het ſlot; doch het wierdt nog prachtiger en met vier torens herbouwt; de ten Noorden ſtaande wierdt de toren van Arkel genaamt. De reden dezer benaming was, om dat heer Jan, laatſte heer van Arkel, heer van Mechelen, in 't jaar 1415 van de begraveniſſe van hertog Antonis wederkerende, gevangen, en eerſt in den Hage, daar na op 't ſlot te Ter Goude in gevangeniſſe gezet wierdt; hoewel hy naderhandt nog acht jaren lang op 't ſlot te Zevenbergen gezeten heeft. Mag men Simon van Leeuwen geloven, zo is de thans nog overige toren die van Arkel, hebbende eertyds gedient om 's lands gemeene handveſten, brieven en papieren te bewaren; die in 't jaar 1586, op 't bevel der Staten, en met toeſtemming der Regering van Gouda, vervoert, en in handen van Jan van der Does, heere van Noordwyk, geſtelt, naar den Hage vervoert zyn. Hoewel volgens een oud gedenkſchrift het grootſte gedeelte dezer handveſten reets naar Walſch-Vlaanderen vervoert was. Guy van Blois, laatſte heer van Ter Goude, overleden zynde, wierdt het ſlot aan ſlotvoogden en kaſteleinen toevertrouwt. Onder deze was de eerſte Jan van Blois, heer van Treſlong in Henegouwen, van den lande van Stein, enz. baſtaardt van den voornoemden Guy van Blois, en uit dien hoofde doorgaans heer Jan de Baſtaardt genaamt, die ſtierf in 't jaar 1435. De ridder Cats, bevelhebber der Kabbeljauſche party, was in 't jaar 1485 ſlotvoogdt van Ter Goude; doch moeſt voor de Hoekſchen wyken. In volgende jaren heeft Gouda verſcheide ſlotvoogden gehad, die in de *Beſchryving* dezer ſtadt breder kunnen nagezien worden.

Men gaat van 't ſlot naar 't *Raadhuis* over. Het was in den jare 1365 wanneer de Regering van Ter Goude het marktveldt, en de vryheit om het zelve te betimmeren, van Guy van Chaſtillon, heere van Der Goude, kocht. Maar in 't jaar 1398 beſloot de Regering het marktveldt onbetimmert te laten. De opbouw van 't Raadhuis wierdt wegen ſtads onvermogen eerſt in 't jaar 1449 begonnen: doch dit zou al eerder moeten geſchied zyn, indien men met zommigen onderſtelde, dat vrouw Jakoba het Goudſche Raadhuis op hare koſten hadt doen bouwen, aangezien deze gravin in 't jaar 1436 overleden is. Voor den opbouw wordt het huis op de Gouwe, zynde tegenwoordig de brouwery van de Zwaan, gezegt het ſtadhuis geweeſt te zyn. Het is aanmerkelyk, dat het Raadhuis op geen vaſte grondſlag ſtaat, noch op palen geheid, maar op enkele vlotten, wiens zware eike balken byna raken aan die, waar op de Sint Jans-of Hoofdkerk ruſt. Dit ſtadhuis lag tot het jaar 1603 rondom in 't water, en was van voren met een valbrug voorzien, om in tydt van noodt, gedurende de Hoekſche en Kabeljauſche verdeeldheden, ten burg te ſtrekken. De ſtene balie en trappen wierden in 't jaar 1603 aan den ingang gebragt. Maar in de jaren 1690 en 1691 wierdt van binnen

nen alles verandert, nevens de voorzyde en achtergevel; invoegen het thans een nieuw gebouw schynt te zyn. Het onderste gedeelte, kunstig verwulft, en rustende op steene pylaren, dient tot een *Vleeschhal*. Achter het zelve is de gerechtsplaats, mede op steene pylaren gebouwt; en onder de zelve de *Korenbeurs*.

Het is billyk, dat wy van het stadhuis naar de *Hoofdkerk* gaan, die, hoewel van een klein beginsel, gelyk alle wereldsche dingen, tot dusdanigen luister is opgeveizelt, dat ze, volgens het getuigenis van den bereisden Petrus Bokkenberg, onder de grootste kerken van Europa mag geteld worden, immers den Keulschen Dom eenige voeten in lengte overtreft. Het gansche gevaarte rust, gelyk het stadhuis, op houte vlotten, die zich vleugelsgewyze onder de naby gelege huizen tot een stuk weegs op het marktveldt uitspreiden, en die van het stadhuis byna bereiken. En men moet bekennen, dat Hollandt naauwlyks een weêrga van dit werk heeft. De heer Almeloveen vergelykt deze kerk by den tempel van Diana te Ephezen. Doch het is de pyne waard, de eerste beginselen van dit voortreffelyk gevaarte te weten. Eenige naburige landbewoners, zich omtrent het jaar 1272 aan den zamenvloedt van de Gouwe en Yssel nederslaande, hielden een tydlang hunnen Godsdienst in een kerk omtrent een half kwartier uurs buiten de tegenwoordige stadt, gelegen in Bloemendaal, ter plaatse, die nog ten huidigen dage het oude kerkhof genaamt wordt. Immers men heeft voor dezen de gronden der oude kerk nog in de aarde gezien. Om nu deze gedachtenis te bewaren pleegden de inwoners der stadt Gouda jaarlyksch derwaarts een bedegang te houden, het welk met de Hervorming opgehouden heeft. Maar de nieuwe stedelingen, nu in getal en vermogen aangroejende, lieten hunne eerste gedachten gaan, hoe ze hunne parochiekerk wilden verplaatsen. En het is waarschynlyk, dat Jan van Henegouwen, heer van Beaumont, van Schoonhoven, Der Goude, enz. dit kerkgevaarte gesticht heeft; of mogelyk graaf Jan de I, gestorven in 't jaar 1299; en mag men niet zonder grondt besluiten, dat de graaf, of een opperheer van Der Goude, deze parochiekerk op zyne kosten gesticht heeft, uit het zo genaamde *Jus Patronatus*, of recht van verkiezing der pastoren, dat altydt naderhandt by de graven gebleven is.

Het schynt ook, dat de voornoemde Jan, ter gedachtenis van zynen doopname, S. Jan den Doper tot patroon der kerke heeft aangenomen. Maar wanneer in de XIV eeuwe de stadt met hare handvesten door den brandt verteert wierdt, vindt men echter niets van den kerkbrandt aangetekent: zo dat men met geen zekerheit zeggen kan, hoedanig de kerk voor dien brandt geweest is; en het in bedenking valt, of niet wel iemandt der gemelde Goudsche heeren na den eersten brandt dezer stede dit grote werk begonnen heeft. Het was in 't einde der XVI eeuwe, wanneer Guy, grave van Blois, Mr. Willem Sonderdank veroorloofde in zyne parochiekerk Ter Goude een altaar te stichten. Van de gedaante en grootheit der aloude kerk valt ook niets zekers te melden; behalven dat de kapelstichting van heere Jan, den bastaardt van Blois, in 't jaar 1417 uitdrukkelyk van een koor gewaagt; en het blykt uit de eerste stichting van 't H. Sakramentsaltaar, in 't Zuider kruispandt, dat het koor met kruispanden van den buik der kerke afgedeelt was. Nevens dezen buik of middelpandt waren twee zypanden; en hier van daan is 't, dat de twee buitenste panden nog de nieuwe Zuid-en Noordpanden genoemt worden. Doch deze kerk wierdt nevens de gehele stadt in 't jaar 1438 in de assche gelegt. Hoe veel tydt tot het wederopbouwen, en hoe vele kosten daar toe besteed zyn, en door wien, valt bezwaarlyk te zeggen. Men leest buiten 't koor op 't kerkhof het jaargetal van 1493; waar uit men gissen mag, dat het koor vyf en vyftig jaren na den voornoemden brandt gesticht is. Gelyk men in de later kerktyden den luister van den uiterlyken Godsdienst in de menigte van altaren stelde, zo verhaalt men, dat St. Janskerk van Gouda wel eer twee en zeventig altaren gehad heeft, hoewel de aartsbisschop de la Torre aan paus Alexander den VII maar twee en vyftig altaren optelt.

Van de kapellen dezer prachtige kerk heeft men weinig bescheidt. Behalven dat de brief der stichtinge eener kapel van Jan, bastaardt van Blois, heere van Treslonge, en van de landen van Stein, getrouwt aan Maria van Heemstede, vrouwe van Treslonge, in 't jaar 1417 nog in wezen is. Hier uit blykt, dat hy een kapel en altaar in St. Janskerk Ter Goude, ten Zuiden van 't koor, ter eere Gods, zyner moeder Maria, en der H. H. martelaren Christophorus en Georgius, heeft laten inwyen. De Sakramentskapel, door Jakob Pauwe, poorter van Ter Goude, ter eere Gods, en van 't H. waardig Sakrament, voor den kerkbrandt, voorgevallen in 't jaar 1438, gesticht, en door den brandt vernielt, wierdt in 't jaar 1457 beter dan voorhenen herstelt. Deze H. Sakramentskapel stondt in 't Zuider kruispandt. Maar in 't Noorder kruispandt was een koor of kapel ter eere der allerheiligste moeder maagdt Maria, reets voor den jare 1426 gesticht, onder den name van Onze Lieve Vrouwe kapel. En eindelyk aan de Zuidzyde van St. Janskerk stondt voor den laatsten brandt een kapel, ter gedachtenisse van het graf des Zaligmakers gesticht.

Nopens de altaren vindt men van de volgende gewag gemaakt. Het hoogaltaar was ter gedachtenisse van den H. Johannes den Doper ingewyd, en stondt in 't groot koor. Mr. Willem Sonderdank stichtte den 24 April des jaars 1393, met verlof van grave Guy, grave van Blois, heere van Der Goude, enz. wiens heelmeester hy was, in St. Jansparochiekerk te Ter Goude een altaar ter eere van den H. Geest, en ter gedachtenisse der H. H. martelaren, Cosmas en Damianus. Ook was reets voor het jaar 1447 in de zelve St. Janskerk het St. Pieter-en Paulus-altaar. In 't jaar 1353 wierdt het St. Andries-altaar gesticht door Henrik Allartsz, ter eere van den H. Apostel Andreas. Om van St. Jakobs, St. Matthys, St. Lucas, St. Theodorus, en nog tien andere altaren, niet te gewagen, welke alle in de oude gedenkschriften met namen bekend staan.

Onder de beelden zyn het de navolgende, van de welke de gedachtenis overgebleven is. Men zag in 't kruiswerk van St. Janskerk een beeldt van de H. Maagdt, hebbende een van 't kruis afgenomen Jesus op haren schoot. Dit noemde men het Noodgodsbeeldt. Voor 't koor stondt oudtyds een metalen kruisbeeldt, en aan des zelfs voet een pellikaan, ook van metaal: doch het een en het ander wierdt ten tyde der Reformatie van Ter Goude weggenomen. Onder voor 't koor stondt mede een zilver St. Jansbeeldt; doch dit wierdt, om de onkosten van den laatsten kerkbouw na den brandt goed te maken, in 't jaar 1552, den 7 Augusty, gebroken, en naar Dordrecht in de munt gebragt. In den tydt der beeldstormery wierden de beelden door de voorzorge der wethouderen in zekerheit gebragt; zo dat geen van allen geschonden is; waar over koning Philips de II zyn genoegen in een brief aan de zelve blyken liet. Men ziet nog heden op den huif van het koor een gelykenis van een beeldt, vertonende Johannes, en voor hem Christus, zich buigende om den doop te ontfangen, en achter een lam, in een kopere plate uitgesneden, die in 't jaar 1552, den 3 September, door zekeren de Witte, koperslager te Delft, gelevert, naderhandt door Herman Michielsz, oudkerkmeester, op zyne kosten verguld is. Of het borstbeeldt van St. Paulus, dat niet lang geleden op 't stadhuis als een overblyfsel der Goudsche oudheden bewaart wierdt, mede uit St. Janskerke genomen is, kan met geen genoegzame zekerheit gezegt worden. St. Hubrechts leven en bedryf wierdt van eenen Pieter Pourbus, geboortig van Ter Goude, keurlyk in drie tafelen verbeeld. In de middeltafel zag men twee personen, wordende van een bisschop gedoopt, met andere twee toortsdragers, alles in een kerk, in 't verschiet. In de regter tafel zag men den H. Hubertus door boze geesten met aangebode schatten in de slinker tafel van vrouwen geliefkoost. Het buitenwerk, wit en zwart, vertoonde ter eene zyde Maria, de tempeltrappen opklimmende, en ter andere de zelve Maria, hare nicht Elizabeth bezoekende. Doch dit fraai stuk is na de Reformatie naar Delft vervoert. Op St. Jakobs altaar zag men een uitnemende schildery van St. Jakobs onthoofding. Doch dit stuk hangt althans op het stadhuis in schepens kamer.

Onder de begraafkapellen en grafschriften munt voornamentlyk uit dat van den groten *Hieronymus van Beverningk*, te groot om hier plaats te vinden. Merkwaardig zyn ook de grafschriften van de heeren *Paulus*, *Theodorus*, en *Wilhelmus Traudenius*, vader en twee zonen, alle rectoren van 't Goudsche Gymnasium, op de Noorder hoekpylaar van 't koor. Dat van den zeer vermaarden *Petrus Nannius*, wel eer rector van het zelve Gymnasium, ter eere van den burgermeester Jan Janse, overleden in 't jaar 1524, is fierlyk en doorgeleerd. Om nu van andere niet te melden.

Doch het merkwaardigste van Gouda zyn buiten tegensprake de overkunstige kerkglazen; van welke men maar hier ter plaatse zal melden het gene Daniel Tombergius van zeker Neurenberger beeldhouwer verhaalt. Deze hadt een geruimen tydt in Rome en andere steden van Italië zyne kunst geoeffent, en horende van de Goudsche glazen, nam zyne te rug reize over Hollandt naar Neurenberg in 't jaar 1669; en na dat hy in St. Janskerk te Ter Goude alles naauwkeurig bezien hadt, zeide hy tegen iemandt zyner vrienden, die van de kunst was: „ Ik heb „ in Hollandt, inzonderheit te Amsterdam, vele treffelyke ge„ bouwen, voornamentlyk het nieuwe stadhuis, gezien, wel „ kostelyk, maar niet zonder misgrepen, en tegen het gene ee„ nige Roomsche lusthoven rykelyk op kunnen; doch *de venster„ glazen van de Goudsche kerk overtreffen alle rarigheden en kun„ stige werken, die ik ooit in Hollandt of andere landen zag.*" Het eerste kerkglas, vertonende den Doop van Christus, regt achter 't koor en 't hoogaltaar gezet, wierdt in 't jaar 1555 gegeven door Georg van Egmondt, bisschop van Utrecht, de zestigste in order. Het glas vertoont Christus, door Johannes in de Jordane gedoopt, den nederdalenden Geest, in de gedaante eener duive, en de woorden uit de Hoogwaardige Heerlykheit: „ *Deze is myn zone*, enz. Men ziet 'er ook het afbeeldsel van den bisschop zelve, naar het leven, knielende, en in bisschoppelyk gewaadt op den voorgrondt. S. Martinus, patroon van 't bisdom, staat achter hem, een aalmoes uitdeelende aan een Lazarus-bedelaar, die zyn napje toereikt. De bedelaar, en een hondtje, nevens hem leggende, munten in tekening en schilderkunst boven alles uit. Men verhaalt, dat zeker Venetiaansch edelman voor het hoofdt van den bedelaar zo veel gouds heeft aangeboden, als nodig was om het zelve daar mede te bedekken. Dirk Pietersz Crabeth is de tekenaar en schilder van dit glas. De bisschoppelyke wapenen zyn hier ook te zien, namentlyk van vaders zyde, *Egmondt*, *Meurs*, *Arkel*, *Kleef*, *Liningen*, *Zaswarden*, *Gulik* en *Berg*; van moeders zyde: *Werdenberg*, *Baden*, *Wirtenberg*, *Oostenryk*, *Zimmeren*, *Nassau*, *Brandenburg* en *Lorraine*.

Drie nieuwe glazen wierden in 't volgende jaar 1556 in St. Janskerk gebragt. Het twede verbeeldt Christus onder zyne discipelen by de Jordane. Dit staat Zuidwaarts naast het voorgaande. Men ziet 'er ook in 't verschiet Johannes, dopende aan de Jordane. Voor Christus staat iemandt, zich omkerende, met een kort manteltje, rode platte muts, en Spaansche broek. Dezen houdt men te zyn Jan Dirksz Lonk, leerling van Dirk Crabeth, (tekenaar en schilder van het glas) geheimschryver van den

kastelein van Swieten. Beneden ziet men het afbeeldsel van den gever van 't glas, zynde Kornelis van Mierop, prooft, aartsdeken van Utrecht, en kanunnik van St. Salvator, of oude Munster, met het wapen van Kuyk, zyn geslacht. Voor hem zit de H. Maagdt Maria met haar kindt, omringt met de zonne, en de mane onder hare voeten, nevens een wandrogtig serpent. Haar purpere rok en rode mantel zyn bovenmatig heerlyk van koleur. Achter staat S. Benedictus met een staf, op welke een zwarte rave zit, nevens vuur, kolen, en vlam. Het derde glas, mede in 't jaar 1556 aan de St. Janskerk geschonken, vertoont Johannes den Doper, bestraffende koning Herodes. Het volgt Zuidwaarts aan 't voorgaande, en wierdt gegeven van Wouter Bylaar, Balyer der Malthezer ridders te Utrecht. Voor des zelfs afbeeldsel zit Maria met haar kindt, en achter hem St. Jan met een lammetje op den arm, en de H. Catharina met haar zwaardt en radt. Tusschen het boven-en onderwerk wordt zyn spreuk: *Moderata durant*, dat is, *maat houdt staat*, gelezen. Voorts nog zes wapens, doch zonder geslachtnamen. Een Antwerpenaar, meester van dit werk, dit glas te Ter Goude brengende, en ziende de reets gedane glazen door den voornoemden Dirk Crabeth, zeide, gelyk men verhaalt: „ Zyn hier zulke meesters, dan be- „ hoeft men ons te Antwerpen niet te zoeken". Hy vertrok ook in stilte, zonder op de maaltydt, by de wethouderen voor hem toebereid, te verschynen. Het vierde glas wierdt in 't zelve jaar in de kerk gebragt ten koste van Gerrit Hey Gerritszoon, Margareta Henriks, zyne huisvrouw; Frederik Arienfz, en Geerberg, zyne dochter, inboorlingen van Gouda, die alle ten halven lyve onder 't werk vertoont worden. Voorts ziet men in dit glas Johannes gevangen, en zyne leerlingen naar Christus afzende. Men verhaalt, dat de vermaarde Rubens, de Goudsche kerkglazen bezichtigende, op een ladder klom, om dit stuk naauwkeurig en van naby te bezien.

In 't jaar 1557 wierden wederom drie kerkglazen vereêrt. Het vyfde door den bisschop van Luik, die knielende voor een Salvatorsbeeldt gezien wordt, omringt met wolken, in de welke de vier Euangelisten onder de bekende zinnebeelden geschildert zyn; alle zeer keurlyk gedaan. Eigentlyk vertoont het glas Johannes, predikende aan de Jordane. Het een en het ander is wonder fraai. Men ziet 'er ook des bisschops wapens, zo van vaders als moeders zyde, verbeeld; nevens deze spreuke: *velis quod possis*, dat is: *wilt dat gy kunt*. Het is een stuk van den meergemelden Dirk Crabeth. Het zesde kerkglas, in 't voornoemde jaar door koning Philips gegeven, staat in 't Noorder kruispandt, en vertoont in 't bovenste deel de tempel-inwyïng van Salomon; in 't onderste het laatste avondmaal van Christus. Koning Salomon wordt gezien voor het brandoffersaltaar met uitgestrekte armen nederknielend. Op zyde staat het grote watervat en eene grote menigte volks. Men leest 'er verscheide spreuken. Op den voorgrondt knielen Philips, koning van Spanje, en Maria, koningin van Engelandt, beide koninklyk uitgedoscht. Des konings tytels en lofspreuk ziet men 'er onder geschreven. Wederzyds staat een engel. De regter houdt een zwaardt, met deze woorden: *Justa impero*; de linker een drinkschaal, met deze woorden: *Tempora tempore*. Op den grondt leggen maat, winkelhaak, passer, enz. Het zevende kerkglas tekende en schilderde Dirk Crabeth, binnen dit zelve jaar. Het vertoont den diaken Philippus, binnen Samarië predikende en wonderen doende. De gever was prins Philips, graaf van Zour, heer van Linges, Wassenaar, enz. wiens afbeeldsel tusschen de gemeene kreupelen geplaatst is. Maar hy nam den schilder zulks kwalyk, en was liever onder gezet, naar de wyze der andere glazen. Zyne geslachtwapens zyn keurlyk verbeeld. De meester van 't achtste glas, in 't jaar 1559 door den abt van Bern Theodorus Spiering de Wel gegeven, is onbekend. Het vertoont de boodschap van den engel Gabriël aan de maagdt Maria. Doch dit glas is na verloop van eene eeuwe op besteding der kerkmeesteren door den glasschilder Tombergius geheel vernieuwt, zonder echter het eerste verbeelde te veranderen. De zelve Tombergius voegde 'er de wapens der kerkmeesteren by, namentlyk van den heere Mr. Nikolaas van der Graaf, heere van Hogeveen, Raadt en oudburgermeester, Mr. Anthony Vossenburg, Raadt en oudburgermeester, heemraadt van Schielandt, Albert Houtman, Raadt en oudburgermeester, Herman Cincq, Raadt en fabryk, Gerard Sterre, Raadt en oudschepen, Lucas de Veth, Raadt en oudschepen, Hans Felbier, Raadt en oudschepen, Donatus van Groenendyk, Raadt en schepen, Conradus de Wilde, rentmeester.

In 't jaar 1560 gaf een ander abt van Mariëwaardt, wiens afbeeldsel zonder name vertoont wordt, het negende glas, zynde het vyfde benoorden het koor. Het verbeeldt den twaalfjarigen Jesus onder de leeraren in den tempel. Het is getekent door den vermaarden Lambert van Noort, en geschildert van Dirk van Zyl, te Utrecht. In dit stuk ontdekken de kunstkenners veel zwier. In 't jaar 1561 maakten die zelve kunstenaars op kosten van Dirk Cornelis van Oudewater, toegenaamt Hensbeek, die in 't jaar 1552 burgermeester van Ter Gouw geweest was, het eerste glas aan de Noorzyde van 't koor. Het verbeeldt de offerhande. Het is het tiende glas in order. Men ziet onder het werk de afbeeldsels van den gever, zyne huisvrouw, kinderen, en mogelyk ook kindskinderen, om dat 'er vyftien in getal zyn, twee in een geestelyk gewaadt. In 't zelve jaar begon Wouter Crabeth, jonger dan zyn broeder Pieter, de handt aan 't schilderen en tekenen der Goudsche glazen te slaan, op 't verzoek der Hoogedele vrouwe Gabriele van Boetzelaar, abdisse van 't adelyk sticht te Rhynsburg. Zyn glas, zynde het elfde, vertoont de koningin van Saba voor den troon van koning Salomon. Een liefhebber van de kunst ontfutselde het gevlakt hondtje, leggende op den zwarten hangmantel van de abdisse; doch het kwam weder te recht. In 't jaar 1562 wierdt volgens uiterste wille van den Goudschen Hermas Lethmaet benoorden het koor het twaalfde glas gestelt, verbeeldende de wondergeboorte van Johannes den Doper. De tekenaar van dit stuk was de voornoemde Lambert van Noord, en de schilder Dirk van Zyl.

In 't jaar 1562 gaf Margareta, hertogin van Parma, dochter van keizer Karel den V, het dertiende kerkglas, waar van het bovenste deel Elias offer, het benedenste de voetwasschingder Apostelen, door Christus voor het Avondmaal, vertoont. Dit uitnemend stuk staat in 't Zuiden van 't kruispandt, regt over dat van Philips den II, haren broeder. Tekenaar en schilder was Wouter Crabeth. Beneden staat het afbeeldsel van Margareta, in een prachtig hertoglyk gewaadt, nevens de H. Margareta, hare patronesse, hebbende een kruis en Euangelieboek in de handen, en een draak onder de voeten. In 't jaar 1563 gaven de kanunniken van Utrecht, dertien in getal, het veertiende glas, getekent en geschildert door Wouter Crabeth, en verbeeldende de geboorte van Christus. Hier vindt een liefhebber stoffe van verwondering. In 't jaar 1566 schonk hertog Erik van Brunswyk het vyftiende kerkglas, vertonende de kerkschennis en straffe van Heliodorus. Rubens oordeelde, dat dit het beste stuk van Wouter Crabeth was. Men ziet voorts den hertog knielende; achter hem staat de H. Laurentius, gemartelt, om dat hy de kerkschatten niet wilde verraden. Daar by zyn gevoegt de wapens des hertogs, zo van vaders als moeders zyde. Maar gelyk de hertog den beeldstormers in Nederlandt hier mede een steek wilde geven, zo dede in 't tegendeel Willem de I, prins van Oranje, in 't jaar 1567 door Dirk Crabeth een glas tekenen en schilderen, vertonende Jesus, de kopers en verkopers uit den tempel dryvende. Dit is het zestiende glas, staande in 't kruispandt regt over. Het was in 't jaar 1657, wanneer de kerkmeesteren goedvonden, het ondervak van dit glas, dat tot hier toe was toegemetselt, met de wapens van de Raden en vroedschap van Ter Goude te vervullen, en door Daniel Tombergius te doen tekenen en schilderen. In 't midden dezer wapens en namen leest men deze Latynsche vaarzen:

Mente coli, puraque Deus cupit æde: profani
Este procul! facto verbere, Christus ait.
Sola patent precibus sacrati limina Templi.
Hinc odor, hinc pecudes, æra, columba, popæ.
Pontifices sic, Roma, tuos, ritusque Senatus
Abdicat. Hoc posito stemmate signa probant.

Dat is:

„ Godt wil alleen in geest zyn aangebeên. Zyn tempel
„ Moet zuiver zyn. Vertrekt van dezen heil'gen drempel,
Ter bede toegewyd, onheilig rot, vertrekt!
Uw duive-kraam en vee hier niet dan stank verwekt.
„ Weg, wisselaar! weg, paap! zei onder geesselslagen
„ Ons Heer. Dus 't Roomsch gespuis zich ziet van hier verjagen.

Het getal van zeventien vervullen dertien boven koorglazen, door een leerling van Dirk Crabeth, onzeker in welk jaar, getekent en geschildert. Een onder de zelve is een geschenk van Jodocus Burgeois, tusschen de jaren 1565 en 1571 pastoor van de St. Janskerk. Het blykt uit de bygestelde wapens, dat de twaalf andere glazen van de meest vermogende burgers gegeven zyn. Het vleeschhouwers gildt gaf omtrent dien zelven tydt het achttiende glas, vertonende Bileam, die zyn esel slaat, en van den zelven tegengesproken wordt. Het schynt gemaakt te zyn van een leerling van Dirk Crabeth. Het staat in 't Zuidkruispandt. De visschkopers gaven het negentiende, staande in 't Noordkruispandt, en vertonende Jonas, komende uit den walvisch. Het is een stuk van Dirk Crabeth, onzeker in welk jaar gemaakt. In 't jaar 1570 gaf heer Henrik van Zwol, kommandeur der Maltheser ridders te Haarlem, het twintigste glas, vertonende, nevens zyn afbeeldsel, de onthoofding van Johannes den Doper, ter Zuidzyde van 't koor. Willem Thibaut, tekenaar en Haarlemsche schilder, heeft het zeer levendig getroffen. In 't volgende jaar 1571 wierdt naast dat van de abdisse van Rhynsburg in 't nieuwe Noorderpandt het laatste glas, gedurende den Roomschen Godsdienst in St. Jans kerk gegeven, verbeeldende Bethulie, door Judith ontzet, en Holophernes onthooft. De gevers waren prins Johan, hertog van Aarschot, heere van Arenberg, en ridder van 't gulde vlies; nevens princesse Catharina, gravinne van der Mark, zyne gemalinne; welke beide knielende gezien worden. De patroon Johannes, en de patronesse Catharina, staan achter hen beide. Ook ziet men de wapens van den prins en de princesse op dit een en twintigste glas keurlyk vertoont. Dit was de laatste arbeidt van Dirk Crabeth in St. Janskerk. De Hervorming in 't jaar 1573 te Ter Goude de overhandt krygende liet de bovengenoemde glazen in hun geheel, maar voegde voor 't jaar 1581 gene nieuwe daar by; als wanneer twee glazen uit de Regulierskerke genomen, en in St. Janskerk geplaatst wierden, komende hier onder 't getal van twee en twintig. Het eerste was eertyds gegeven door den heere Dirk Corneliszoon van Reinigom, rentmeester des konings van Spanje, over het Goudsche kwartier, en kolonel der schuttery, nevens den Goudschen burgermeester Johan Hey, die beide knielende in het glas gezien worden. Het vertoont voorts Petrus bedryf met Malchus, de verradery van Judas, en Jesus doornekroning. Dit en het volgende glas staan ter Zuiden het koor. Het onderste deel vertoont Christus verryzenis en hemelvaart, en onder aan een eenige halve beeldtjens.

Het

Het twede glas is in verscheide historiën afgedeelt, van welke de eene den kruisdragenden Jesus, met de afbeeldsels van den eersten bisschop van Haarlem, heere Nicolaus van Nieulandt, en den heere Nicolaus Ruisch, kanunnik, als gifters, vertoont. Deze twee glazen zyn uit verscheide kleinder zamengevoegt.

In de drie en twintigste plaats komen stads wapens, door Adriaan de Vry gedaan, en staande boven in het middel of kruispandt, met het jaargetal van 1594. In 't zelve jaar wierdt in 't nieuw Noorderpandt, naast het glas van de abdisse, door de Heemraden van Rhynlandt het eerste groot kerkglas vereërt, zynde in order het vier en twintigste, en vertonende hunne wapens in een groot gesneden houtwerk, onderschraagt van twee beelden, als engelen, maar van verscheide kleding. Boven 't houtwerk zitten twee vrouwenbeelden, Gerechtigheit en Dapperheit verbeeldende. In de twee ronden boven de wapens staat, in 't eerste, *Willem, Roomsch koning*, in het twede, XVIII *grave van Hollandt*. Tusschen beide staan, ieder in een Hollandschen tuin, het wapen van Hollandt, en een enkele arendt op een goud veldt. Het wapen van 't Rhynlandsche Heemraadschap onder:

„ Koning Willem van Rome heeft de hoge Heymraden van „ Rynland geprivilegieert in den jare 1255 binnen Leyden op „ den 5 idus van October, de 14 Indictie." Het vyf en twintigste kerkglas, verbeeldende de vryheit der conscientie, wierdt in 't jaar 1596 by de heeren Staten van Zuid-Hollandt gegeven. Dit glas staat Noordwaarts naast den toren, in 't Westen van de kerk, en verbeeldt een zegewagen, waar op de vryheit van conscientie, in de gedaante van een maagdt, een menschen hert houdende, zit ter regter van eene met een bloot zwaardt gewapende maagdt, verbeeldende de *bescherming tegen geweldenary*. De wagen wordt getrokken door vyf andere vrouwlieden, verbeeldende de Liefde, Eendragt, Gerechtigheit, Getrouwigheit, en Standvastigheit. De dwingelandy, met een bloedrok bekleed, legt onder den wagen, met een verbroken zwaardt, tot een teken van hare onmacht. De uitvinder van dit pronkstuk was Joachim Uitewaal, van Utrecht, en de schilder, Adriaan G. de Vrye. Langs de Noordzyde voortgaande ziet men drie toegemetselde vakken, en als men den nieuwen Noorder-pandshoek een weinig is omgetreden, ziet men het zes en twintigste glas, dat Haarlem in 't jaar 1597 door hunnen inboorling, Willem Thybaut, geschildert, alhier plaatste. Het vertoont Haarlems heldendaadt in 't bemachtigen van 't Egyptische Damiate omtrent het jaar 1188. Men ziet in vele kleine figuren het doorzylen en breken der ketenen, met welke de haven van Damiate gesloten was; 't gevolg van een talryke scheepsvloot; de tegenweer der Saracenen, enz. Boven vliegen twee engelen, verbeeldende de victorie en glorie. De eerste kroont de Dapperheit, de twede de Volstandigheit, beide toegerust als helden, en houdende op de eene zyde het oude wapen van Haarlem, namentlyk een doorneboom, en op de andere zyde het nieuwe en tegenwoordige wapen. De verbeeldingen van Mars en Neptunus overtreffen de overige kunst van dit glas. Men ziet 'er deze spreuk by: *Vicit vim virtus*. Dat is: „ Dapperheit ze„ gepraalt over de macht." Voorts is 't omwerk, als zagen, ketens, enz. in 't graauw vertoont, dat den voornoemden schilder eigen was, aangenamer dan het gekoleurde.

In 't zelve jaar 1597 volgde Dordrecht dit loffelyk voorbeeldt van Haarlem. Dit zeven en twintigste glas vertoont de Dortsche Maagdt, gezeten in den Hollandschen tuin, onder een regenboog, houdende in de eene handt een palmtak, in de andere het stads-wapen. Vier maagden, verbeeldende zo vele deugden, Voorzichtigheit, Matigheit, Gerechtigheit en Standvastigheit, verzellen haar. De twee eerste zitten boven op 't gebouw; beneden ter weêrzyde van het opschrift staan de twee andere. Het opschrift is:

Divæ Amicitiæ
Cum S. P. Q. Goudano hactenus cultæ, sanctéque deinceps colendæ, hoc vitrum sacrum esse voluit Senatus Populusque Dordracenus.

De veertien daar by staande wapens zyn van Naarden, Leerdam, Hoorn, Schoonhoven, Muiden, Medenblik, Grotenbrouk, Geertruidenberg, Enkhuizen, Asperen, Schiedam, en Vlaardingen. De marmere pilaar, daar de zegeboog op steunt, is zo kunstig gekoleurt, dat hy niet wel na te schilderen is; doch heeft geen pedestal. Of het de schilder Adriaan de Vry is, of iemandt anders, weet men niet. Hoe het zy, het Noorden der kerk ontfing hier mede zyn volle glazen licht. Nu hadt de Zuiderzyde nog vyf duistere vakken. Het was nog in het bovengemelde jaar 1597, wanneer Amsterdam een dezer vakken opende, en het met een glas, vertonende den Pharizeeuw en tollenaar, biddende in den tempel, versierde. Dit stuk wierdt getekent van Henrik Keyzer, vermaard bouwmeester en beeldhouwer van Amsterdam, die in 't jaar 1609 de heerlyke begraafplaats van prins Willem den I in de Nieuwe kerk te Delft maakte, en in 't jaar 1620 bouwmeester van 't herbouwde stadhuis te Amsterdam was: zo dat het wel te begrypen is, dat in den tempelbouw het inzien en verkorten van de vloer beter dan ergens is waargenomen. Kornelis Ysbrandsz Cussens schilderde het glas, zynde in getal het acht en twintigste; waar mede deze eeuw eindigt.

In de volgende eeuw waren 'er nog vier glazen in de S. Janskerk in te brengen. Rotterdam gaf in 't jaar 1601 het XXIX glas, vertonende de vrouw, in overspel bevonden, van de Pharizeën wel beschuldigt, maar van Christus vry gesproken. Men ziet den Heere bukkende en op de aarde schryvende, terwyl de beschuldigers vast een voor een van schaamte wegdruipen, behalven zommigen, die staan blyven. Doch dit moet men aan de algemene onkunde der schilders in stukken van oudheit toeschryven. Klaas Jansz schilderde dit glas, onzeker of by zulks te Rotterdam, of te Ter Goude, deedt. Het XXX glas verbeeldt het ontzet van Samarië, en wierdt van wegens de stadt Leiden in 't zelve jaar gegeven door haren burgermeester Zwanenburg. Wederzyds staat een zinnebeeldt; het eene voert een ryksstaf, en een gekroont omstraalt hoofdt, opwaarts ziende, en verbeeldende de macht des hemels; waarom het ook kronen en zwaarden onder de voet treedt. Het twede zinnebeeldt draagt een lauwerkroon om het hoofdt, en palmtak in de handt, verbeeldende de overwinning, ziende ook naar den hemel, om dus alle eere Gode alleen toe te eigenen. Willem Tombergen getuigt 'er van, dat dit glas zo schilderachtig en naturel is, als 'er een in 't rondt dezer kerk gevonden wordt. Kornelis Clok, inwoonder van Leiden, was 'er de schilder van. In 't jaar 1603 gaven die van Delft Oostwaarts naast het voorgaande een glas, verbeeldende het vermaard ontzet van Leiden. Voor aan 't werk staat de prins van Oranje, die een brief ontfangt. Nevens hem staat de admiraal Boisot. Maar in 't verschiet ziet men Leiden en Leierdorp, nevens een menigte schanssen, redouten, vaartuigen, en Baldeus met zyne Spaansche manschap optrekkende. De twee wapens, door leeuwen gehouden, zyn dat van den prins en van de stadt Delft. De Leidsche burgermeester Zwanenburg tekende, en Kornelis Clok schilderde het glas; of wel Dirk Reine van der Dou, geboortig van Delft, gelyk des zelfs dochters dochter aan Willem van Tombergen verklaarde. Dus geraakt men vast aan 't einde der kerk, en aan der zelver laatste glas, gegeven by de Staten van Noord-Hollandt. Het staat ter Zuidzyde aan den toren, in 't Westerdeel der kerke, en vertoont den propheet David, en nevens hem den Christelyken ridder. Men vindt de tekeningen dezer glazen sedert het jaar 1650 in de kerkmeesters kamer meest alle bewaart, wanneer voorhenen minder acht daar op geslagen wierdt. Wy zullen hier spreken van verscheide loffelyke getuigenissen van vermaarde mannen omtrent de voornoemde glazen. Het is genoeg ten bewys van der zelver keurlykheit, dat byna nog dagelyksch vremdelingen van alle kanten hun vermaak in 't gezicht daar van komen nemen; die alle tot hun verder gerief de beschryving van de zelve in een afzonderlyk boekje gedrukt, en met keurdichten verrykt, van Ter Goude kunnen medenemen.

Voor al eer wy uit de kerk treden, moeten wy de opentlyke *Boekzaal* ook beschouwen, waar omtrent Gouda voor gene stadt van Hollandt behoeft te wyken, 's lands beroemde bibliotheek te Leiden alleen uitgezondert. Men vindt deze boekekamer ter Zuidzyde van S. Janskerk, zynde 37 en een halve voet lang, en 15 voeten breed, boven overwelft, onder met witte marmere en blaauwe stenen gevloert. De boeken zyn alle folianten, en niet veel minder dan duizend in getal. Voor dezen lagen ze aan kettingen op lessenaren, gelyk nog op dezen huidigen dag in verscheide andere steden; maar staan nu naar de faculteiten in kassen, die rondom langs de muren zyn opgeslagen: waarom de voor weinige jaren gedrukte Catalogus dezer boeken tot hier toe nog niet gemeen gemaakt is, maar genoegzaam de gehele druk door last der burgermeesteren op 't stadhuis bewaart wordt, valt niet ligt te zeggen. Het kan zyn, dat zulks geschiedt, of om de misstandt omtrent de order der boeken, of om wezentlyke misslagen, van den opsteller begaan, of eindelyk om dat het getal der boeken nog niet waardig geacht wordt om wereldkundig gemaakt te worden. Tot opzienders over de zelve worden by den magistraat van Ter Goude drie librymeesteren aangestelt, een Godgeleerde, een Rechtsgeleerde, en een geneeskundige. Behalven dat ook wel de rector van 't Illustre Gymnasium in der tydt een der drie plaatsen vervult. Deze drie librymeesteren bekleden die bediening gewoonlyk drie jaren, doch zo, dat jaarlyksch een nieuwe aangestelt wordt, en dus een ieder van hen op zyn beurt een jaar lang het presidentschap voert. De boeken worden jaarlyksch van deze drie heeren nagezien, en naauwe acht genomen, dat 'er niets vermist, beschadigt, of buiten zyn behoorlyke order geplaatst worde; te meer, om dat niet alleen de XXVIII Raden der stadt, met der zelver drie geheimschryveren, en de heeren predikanten en preceptoren der Latynsche schole, maar nog verscheide particulieren het sleutelrecht der opentlyke bibliotheek hebben. Doch behalven de drie voornoemde librymeesteren is 'er nog een gecommitteerde ter Librye, uit de Goudsche Scholarchie. Loffelyk is de mildadigheit der Weledele Grootachtbare heeren burgermeesteren, en heeren kerkmeesteren, die jaarlyksch op het verzoek der librymeesteren een subsidie tot aankoop van nieuwe en nuttige boeken geven; waar door de Catalogus jaarlyksch vermeerdert, en de boekzaal luisterryker gemaakt wordt. De handschriften en andere zeldzame stukken worden in een toegeslotene lessenaar, staande in 't midden van de kamer, bewaart. Onder de sieraden dezer boekekamer zyn ook de borstbeelden van Laurentius Costerus, uitvinder der boekdrukkery, en van Desiderius Erasmus, beide plat verheven, te tellen. De namen en wapens der heeren librymeesteren ziet men op een afzonderlyk bordt kunstig vertoont. Een ander bordt geeft de namen der genen, die het sleutelrecht hebben, op; nog een ander die de genen, die ooit eenig boek of boeken aan de bibliotheek hebben vereert, hoedanigen, indien de gift ter waarde van 18 guldens geschat wordt, het sleutelrecht wordt gegeven, dat anderszins tot die prys moet gekocht worden. Op een ander bordt boven de boekekasse der Godgeleerden staan de namen der herstellers dezer boekzale, met twee globen. Men vindt wel, dat

sedert het begin tot het einde der XVI eeuwe verscheide donatiën van boeken aan S. Janskerke gedaan zyn; doch of hier van daan het begin der bibliotheek moet afgeleid worden, durven wy niet verzekeren. Het schynt in tegendeel geloofwaardiger, dat het Latynsche school, gelyk het nog wel twee eeuwen ouder is, sedert zyn oorspronk een bibliotheek gehad heeft, en dat die sedert of verandert, of vermeerdert is. Dus zyn in 't jaar 1690 nog vele oude boeken opentlyk opgeveilt en verkocht, om 'er andere in plaats voor te zetten.

Doch wy moesten niet vergeten van den laatsten verschrikkelyken kerkbrandt te spreken. Naauwlyks was de zelve in den jare 1485 gelyk als uit den asch en puinhopen weder opgerezen, of men zag ze na verloop van 67 jaren, namentlyk in 't jaar 1552, al wederom door een dondervuur te grondt geworpen, waar van de naauwkeurige beschryving by de kerkmeesteren in der tydt bewaart is. Men heeft het jaargetal in het navolgende en andere gedichten bewaart, zo als nu nog voor't koor gelezen wordt:

LVX orbI Vt LVXIt IanI bIs sena bIfrontIs;
HorrIbILI haC tanto fVLMIna teCta IaCent.

Doch het is ongelooflyk, met welken yver en spoedt de regering en burgery van Der Goude dit pronkstuk, zo als het althans met een ieders verwondering gezien wordt, wederom opgebouwt hebben, te wydlopig om hier in te lasschen.

De goede order vereischt, dat wy van de kerk tot de scholen overgaan. Het was in 't jaar 1365, gelyk boven gezegt is, wanneer Guy, graaf van Blois, en heer van Der Goude, het marktveldt, nevens de vryheit om het zelve te betimmeren, aan de stadt verkocht. Hier wierdt aan de Oostzyde in de zo genaamde Regenboog, ter plaatse, daar tegenwoordig het Boterhuis staat, een gemene *School* opgerecht. De zo genaamde Fraterheeren, te Ter Goude Collatiebroeders genaamt, namen in 't jaar 1447 het bewindt der Latynsche scholen op zich. Doch sedert een geruimen tydt is het Cellebroeders konvent tot een Latynsch school en woning van den rector geschikt. Deze hadt voorhenen een conrector nevens een preceptor onder zich. Naderhandt zyn in plaats van zes schoolrangen, of classen, acht gemaakt, en nog een twede preceptor beroepen. Onder de oude gedenkstukken vindt men alhier nog een klok, in 't jaar 1479 met den name van Jesus Maria gedoopt. Men zal onder de kloostergebouwen ook dit beneden nog ontmoeten. De vermaarde *Petrus Nannius*, bekend door zyne *Σύμμικτα* of *Miscellanea*, enz. was hier opperschoolvoogdt in 't jaar 1521 Na hem volgden Mr. *Alexander* in 't jaar 1536; Mr. *Paulus Traudenius* in 't jaar 1573; Mr. *Dirk Traudenius* in 't jaar 1602; Mr. *Willem Traudenius* in 't jaar 1607; Mr. *Gerard Traudenius* in 't jaar 1614; *Jacobus Hovius* in 't jaar 1623; Mr. *Cornelius Traudenius* in 't jaar 1634; *Johannes Woerdanus* in 't jaar 1648; *Jacobus Tollius* in 't jaar 1666; *Johannes Hellenius* in 't jaar 1672; *Johannes Verwey* in 't jaar 1678; *Antonins Fabre* in 't jaar 1687; *Arnoldus Henricus Westerhovius* in 't jaar 1711, van welke rectoren zich sommige door hunne schriften beroemd gemaakt hebben. Deze wierden van ouds rectoren van het grote school genaamt. Scholarchen zyn vier burgermeesteren of oudburgermeesteren.

De oude *Stads waag* was oudtyds Noordwaarts het huis onder den name van *de Salm* bekend, staande op de markt. Doch zynde al te laag van verdieping en onaanzienlyk, bouwde men in 't jaar 1688 omtrent ter zelver plaatse een nieuwe Waag. En ten einde dit gebouw een bekwame ruimte hebben zou, wierden verscheide huizen, zo op de markt, als achter op het water, ingekocht en afgebroken. De wapenkamer der stadt is een ruim vertrek boven deze Waag. Men mag uit een eenig voorbeeldt gissen, hoe veel voordeel de Waag aan de stadt toebrengt; want men heeft aangetekent, dat in 't jaar 1697 in de zelve alleen 3460964 ponden kaas gewogen zyn.

De *Oude* of *S. Joris Doelen* waren reets voor het jaar 1428 in standt, en het getal der schutters, dat in het voornoemde jaar in tachtig burgers bestondt, was in 't jaar 1455 tot honderd aangegroeit. Deze doelen, aan de Tiendewegs-poort gelegen, zyn sedert weinige jaren met eenige grote en fraaie vertrekken versiert.

Doch de *Nieuwe* of S. *Sebastiaans Doelen*, ook de *Colveniers Doelen* genaamt, waar van het erve in 't jaar 1504 door de dekens van 't gilde overgenomen, en waar van de broeders uit de rykste, aanzienlykste en bekwaamste, ten getale van 300 burgers, moesten verkoren worden, bleven weinig jaren in standt; want in 't jaar 1594 wierdt het erve wederom verkocht. De standt was onder de wal, van de Vlamingstraat, tot by of omtrent over het konvent der Reguliere nonnen van de H. Maria.

Behalven de bovengemelde prachtige S. Janskerk betoonden van ouds die van Ter Goude hun yver ook in het stichten van een ruim getal Godshuizen, Gasthuizen, Ziekenhuizen, Leprozenhuizen, en H. Geest armhuizen, en woningen voor oude behoeftige en gebrekkelyke menschen.

Het voornaamste, en misschien het eerste, dezer Godshuizen is het *Katherynen-Gasthuis*, staande aan de Oostzyde van de haven, gesticht in 't jaar 1391 onder grave van Guy Blois, here van Der Goude. Hier was al van ouds een kerk of kapel aan gehecht; in welke thans Zondaags voor den middag voor de Walsche namiddag voor de Gereformeerde Nederduitsche gemeente gepredikt wordt. In 't jaar 1665 wierdt de toren dezer kerke afgebroken, en de voorgevel vernieuwt.

Het *Lazarus-huis* wierdt door de Goudsche burgeren al voor 't jaar 1400 aan de stads vesten by de zo genaamde Verlore Kost gesticht. Hier van daan is de naam van Lazarus-steeg, daar naast aan gelegen, gesproten. Maar wanneer de Reguliere nonnen van S. Marie haar klooster op de Gouwe oprechtten, schynen ze het erf der Lazarissen met vergunning der stadt naar zich genomen te hebben, mits dat ze hen buiten de stadt een gelegener en ruimer plaats beschikten. Immers buiten Potterspoort, ter plaatse, daar nu de stads herberg, *het Huis der Liefde*, staat, en de Lazarus kade is, heeft een S. *Jobs-kapel* en *Lazarus-huis* gestaan.

Reets in 't jaar 1426 stondt achter de Noodgods-kapel, Zuidwaarts van de korte Noodgods-steeg, het zo genaamde *Noodgods-Gasthuis*, zynde een gasthuis van zieken; naar alle waarschynlykheit gesticht voor zieke schippers en andere varende luiden. Dit noemde men het *kleine Zieken-gasthuis*, maar dat van S. Catharina op de haven het *grote Gasthuis*.

Aan 't einde van de Wintersteeg wierdt in 't jaar 1613 het *Pesthuis* gebouwt, daar voorhenen het Magdalene konvent gestaan hadt. Doch dit gebouw wordt thans tot een koussenwevery enz. gebruikt.

In den jare 1555 wierdt het *Oude Mannenhuis* door den heere Willem Willemsz Vroesen de Oude opgerecht voor 12 oude mannen, die wel arm waren, maar niet bedelden. Doch men bevondt, dat het onderhoudt al te schaars was; zo dat het getal in 't jaar 1573 ingekort wierdt op vier, de moeder daar onder gerekent. Maar in 't jaar 1600 wierdt den regenten van 't oude Mannenhuis door de Vroedschap toegestaan, het getal der oude mannen te verhogen tot vyf en twintig toe; terwyl de stadt tot het bezorgen van nodig onderhoudt de handt boodt. Ingevolge van het vermeerdert getal inwoonders wierdt in de jaren 1609 en 1612 het huis merkelyk vergroot. De eerste steen wierdt gelegt van den burgermeester Henrik Jansen van Woerden. En in 't jaar 1670 was het getal der plaatsen voor oude mannen reets tot vyftig aangegroeit. Het huis is gelegen aan de Zuidzyde van de Molenwerf, tegen over het S. Jans kerkhof.

Het S. *Elizabeths Gasthuis* was voor 't jaar 1485 al in wezen, en hadt reets zyne moeders, of regenten. Het is gelegen op 't Zuid-Oosten van den kleiweg, ter zyde en voor het klooster van S. Maria Magdalena. De keuken van dit gasthuis heeft een glas, waar in men een Apostel met een monnikskap en een paternoster aan zyn gordel verbeeld ziet. Voor iets seldzaams ziet men ook in dit gasthuis een opgesneden roggebroodt in een keisteen verandert. De reden dezer wonderlyke verandering verhaalt men te zyn, dat zekere arme vrouw, overladen met kinderen, hare vermogende en welgestelde zuster, wonende op de Hoogstrate te Ter Goude, om broodt badt; maar wanneer deze daar op tot antwoordt gaf, dat zy wenschte, dat haar broodt, indien ze 't hadde, steen wierdt, geschiedde zulks. Wat hier van zy, de voornoemde steen, omtrent drie en een halve duim hoog, heeft in 't geheel de natuurlyke gedaante van roggenbroodt.

Het *H. Geest-Weeshuis*, staande achter de Waag, was reets voor 't jaar 1391 in wezen; wanneer Guy, grave van Blois, here van Ter Goude, de weesmeesteren machtigde, om alleen op Zon-en heilige dagen in de parochiekerk aalmoezen in te zamelen. Dit huis wierdt in 't jaar 1555 verbetert en vergroot. In vervolg van tyden hebben verscheide mildadige lieden ryke geschenken aan het zelve gedaan, welke liefde tot de arme wezen met den veranderden Godsdienst geenzins verandert is. Hoewel toen het *Collatie-huis* tot een weeshuis is gemaakt, staande aan de Oostzyde van het Jeruzalems straatie, tegen over het S. Janskerkhof. Het oude wierdt eerst tot gemene woningen gemaakt, maar naderhandt, by gelegenheit van het maken der nieuwe Waag, afgebroken.

Het *Aalmoezeniers-huis* wierdt in 't jaar 1587 gesticht, en daar toe het afgebrande S. Margarieteklooster in de Hofstraat verkoren. In 't jaar 1642 wierdt dit gebouw met een ruimen ingang en portaal van voren, en aan de Noordzyde met een aanzienlyk stuk vergroot.

Het getal der erven, ter bewoninge van behoeftigen gesticht, is te Ter Goude niet min talryk dan elders. Men vindt 'er op de Noordzyde van de nieuwe haven vyf; op de Zuidzyde van de zelve haven twee; op de Noordzyde van de Turfmarkt twee; en in de Lange Groenendaal een; op de Westzyde van de Raam vier; op de Zeugenstraat een; op de Hofstraat een; en een buiten de Kleiwegspoort, op den weg naar Bloemendaal. Behalven de verscheide *Beurzen*, eertyds tot onderhoudt van arme studenten by verscheide mildadige inwoonderen gesticht; ook tafelkosten voor Goudsche inboorlingen, te Loven studerende, besproken.

Boven dien was Ter Goude oudtyds ongemeen kloosteren kerkryk. Het oudste der kloosteren was dat der *Minderbroederen*, gebouwt in 't jaar 1439. Deze onderhielden den regel van Franciscus, en hadden hun klooster en kerk ten einde der Spieringstrate en Groeneweg, tot onder stads slot en vesten, daar nu de zo genaamde Nieuwe Zak is, dus genaamt in tegenstelling van de Oude Zak, die als een zak tegen 't klooster sluitte. Doch dit genootschap, in 't midden der zestiende eeuwe vervolgt, nam de vlucht uit Ter Goude naar Antwerpen, mede nemende hunne kloosterbrieven en geschriften, en het klooster wierdt geslecht.

Het *Regulieren klooster*, onder den name van *Emmaus*, wierdt in 't landt van Stein gesticht in 't jaar 1419, namentlyk aan de regter oever van den Yssel, een half uur buiten Gouda, schuins over Haastrecht naar beneden gelegen, en wordt nog op heden

Het klooster genaamt. Erasmus, wel eer Regulier in 't zelve, noemt het elders in een zyner brieven een plaats, zo stinkend en ongezond, dat 'er naauwlyks beesten, veel min menschen, voor al zo teêr en zwak van ligchaam, als hy was, konden aarden. Het is dit klooster, uit het welk Erasmus zo vele brieven geschreven heeft. De goederen der kloosterlingen groeiden met de vyftiende eeuwe door erfenissen en aankoop zo sterk aan, dat de gemeente daar over begon te morren; waar tegen de heeren van Ter Goude, nu heeren van Stein geworden, een ordonnantie maakten, en die den Regulieren lieten toekomen. Merkwaardig zyn de woorden van Erasmus, schryvende aan den prioor van het klooster Emmaus, die hem genodigt hadt om weder in hunne gemeenschap te komen. Dus luiden zyne woorden: *Literarum istic nullus usus. Quoties cogitabam de repetendo contubernio vestro, succurrebat invidia multorum, contemtus omnium; colloquia quam frigida, quam inepta, quam non sapientia Christum? Convivia quam laica?* dat is: „ Men weet „ tot uwent van geene letteroeffening. Ik dacht nooit om we- „ der by u heden te komen, of my kwam de nydigheit van „ velen, de verachting van allen, te binnen; wat flaauwe rede- „ nen, wat beuselachtige zamenspraken worden 'er niet al ge- „ houden? Hoe weinig smaakt die taal naar Christus? Men „ brast 'er niet anders dan by wereldsche menschen geschiedt". Elders schryft hy van het verachten der geleerdheit onder de Regulieren van 't klooster Emmaus: *Hoc ipsum furtim erat agendum, cum palam inebriari liceat.* Dat is: „ Dronken drinken „ mogt men 'er wel opentlyk; maar studeeren niet dan in 't „ heimelyk doen." Maar in 't jaar 1549 raakte dit klooster of door de moedwil, of ten minste door de onachtzaamheit van een monnik in brandt, wanneer het de Regulieren verlieten. Het was in 't jaar 1551 toen hen het klooster der Brigittynen toegelegt wierdt, staande op de Westzyde van den Raam, over de lange Willemsteeg, nog heden het klooster genaamt, schoon 'er geen steen van kerk of klooster meer te zien is. Doch in 't jaar 1576 wierdt eerst het huis der Regulieren, staande achter hun konvent by het bolwerk, opgeveilt, om by den koper geslecht te worden. Doch de glazen hieldt de magistraat aan zich zelve, en liet ze in S. Janskerk ten Zuiden van 't koor plaatsen, vertonende Christus lyden, opstanding en hemelvaart.

In 't jaar 1425 wierdt het *Collatiehuis* gesticht voor eenige Regulieren uit het klooster van Stein, om in S. Janskerk te Ter Goude op de feestdagen der Heiligen na vespertydt te prediken. Zulke vermaningen wierden toen *Collatiën* genaamt, waar van daan die benaming gesproten is. Doch deze Regulieren stelden dit Collatiehuis met al zyn toebehoren in 't jaar 1443 in handen der H. Geest-meesteren. Deze droegen in het jaar 1447 de stichting den Fraterheeren op. De instelling dezer broederen nam in 't jaar 1376, en dus 71 jaren voor hunne plaatsing te Ter Goude, onder den vermaarden Gerardus Magnus, haren aanvang. De drukkunst uitgevonden zynde nam vele kloosterlingen de moeite en het voordeel van 't uitschryven der boeken af; doch verscheide konventen van Fraterheeren namen tot hun onderhoudt het drukken en binden van boeken ter handt. Onder deze waren de Goudsche Collatie-broeders. Dit huis was gelegen in de Spieringstraat.

Het *Cellebroeders konvent*, dus van 't Latynsche woordt *Cella* genaamt, stondt op den groenen weg te Ter Goude, alwaar thans het Latynsche school is, en wierdt omtrent het jaar 1440 gesticht. Het huis is nog hegt en sterk, en heeft achter een ruim en aangenaam erf, dienende ter woning der rectoren van het Gymnasium. Deze broederen, eertyds ook Alexianen genaamt, van hunnen patroon Alexius, die leefde in 't jaar 390, woonden alzo tusschen het S. Catheryne nonnenklooster en het H. Geest erf, over de zogenaamde Paters-steeg.

Onder de Goudsche nonnenkloosters was dat der *Clarissen* eertyds het aanzienlykste, en gelegen op de Zuidzyde van de nieuwe haven, hebbende den uitgang op de Noordzyde van de turfmarkt, wel eer de Honskoop genaamt. Het wierdt gesticht in 't jaar 1470. De Religieuzen waren dochters van den eersten rang en afkomst. Zy waren 't ook alleen, die een abdisse in Ter Goude hadden. Doch in het jaar 1592 wierdt dit klooster van stadswegen in acht gedeeltens verkocht. De kerk en 't overige erf behieldt de stadt voor haar gewone timmerwerf.

Het S. *Catherynekloofter*, in 't begin der XV eeuw gesticht, was gelegen aan de Zuidzyde van den Tienden en Oostzyde van den Groenenweg, en strekte zich uit tot de vesten en 't Cellebroeders erve. De brede stenen ingang, regt over de Paters-steeg, is de nog zo genaamde Koeipoort, in en uit de welke de koeien van 't klooster geleid wierden. Het grootste gedeelte des kloosters is nog in standt. Eertyds de kerk is thans stads en armen turfhok, anders ook de *Turfkerk* genaamt. Men pleeg dit gebouw voordezen ook tot een stads schermschool, en op kermissen tot een schouwburg te gebruiken. Der nonnen woning, of eigentlyk *Cellenhuis*, is thans het Goudsche tuchthuis. In 't jaar 1579 wierdt by burgermeesteren en thresorier van stadswegen het gehele konvent by parseelen opgeveilt en verkocht.

Het S. *Mariënklooster* was reets in 't jaar 1428 rykelyk begoed onder den name van *Sinte Marie ter Nonne*. Het was gebouwt op de Westzyde van de Gouwe, benoorden de brugge, nog heden de Nonnenbrugge genaamt, langs de Gouwe, tot naby aan Potters poorte. Voorts strekte het zich van de Gouwe tot aan den Verlorenkost aan 't konings erve. De stichter en het eigentlyke jaar der stichting is onzeker. De kerk stondt op den hoek by de Nonnenbrug, hadt een toren, en haren ingang aan de Westzyde, daar heden nog de ingang van te zien is. Deze bleef tot het jaar 1581 in wezen, waar van thans nog een stuk overig is, maar in een potbakkery verandert. Het binnenste van 't klooster wierdt voor een gedeelte ter genezing van zieken, in 't gemene gasthuis niet ingelaten, en voor een gedeelte tot een proveniershuis opgebouwt. In den jare 1691 heeft men dit met een deftig huis en ingang aan de Gouwe, met een eetzale, en verscheide nieuwe woningen versiert. Het opzicht van dit huis is thans by de heeren burgermeesteren van Gouda zelve.

In 't jaar 1386 wierden de eerste gronden van 't *Sinte Margarieteklooster* gelegt op de Oostzyde van de Hof-of Spieringstrate. Het strekte zich uit tot aan den hoek van de Paters-steeg, en achter op 't water van den Groenenweg; alwaar nu de oude Lombaardt is. De klooster-voorrechten wierden van stadswegen onder bewilliginge des grave van Blois in 't jaar 1396 gegeven: hoewel het tot hier toe eigentlyk geen klooster maar een zusterhuis was, met verlof, om daar weder uit te gaan, of wel te trouwen. Naderhandt een klooster geworden zynde, wierdt het in 't jaar 1572 by het overgaan der stadt Gouda door de woedende soldaten van den grave Lumey verbrand. In 't jaar 1584 verkocht de stadt zekere huizing, van 't verbrande konvent overgebleven, staande achter op 't water van de Groeneweg, om by den koper afgebroken te worden, mits de grondt aan de stadt bleef.

Boven dien waren 'er oudtyds twee huizen der zogenaamde *Converſen* te Ter Goude; dat is, van bekeerde zondaressen, gekleed als weduwen. Hare instelling wierdt in 't jaar 1443 door paus Eugenius bevestigt. Het eerste was het konvent van *Maria Magdalena*, een boetvaardige zondaresse. Men noemde ze ook *Huis-begyntjes*. Haar eerste woonplaats was op de kleiweg, maar ze verlieten die, en verkozen een ruimer achter S. Elizabeths gasthuis. Deze besloeg van de zyl af achter het voornoemd gasthuis het plein, daar nu de varkenmarkt is, zynde de grondt van 't tegenwoordig pesthuis, en wat voorts tot aan de vesten toe zich uitstrekte. Het laatste overblyfsel tot op onze tyden was een hoog stenen gebouw, mogelyk de gewezen kerk, zich strekkende van de Nieuwesteeg af tot aan de Wintersteeg toe. Doch het is afgebroken, en in woningen van proveniers, behorende aan S. Elizabeths gasthuis, vermaakt.

Het twede Conversen konvent was dat van S. *Agnes*, aan de Oostzyde van de kleiweg, en begreep alles, wat tusschen de S. Antonistraat, Nieuwesteeg, Varkenmarkt, en 't Agnieten watertje gelegen is. De kerk was het gene nu de bank van *Lening* is, en de oude gebouwen in S. Antonis strate wyzen nog heden de verdeelde cellen aan. Het huis op de Noorderhoek van gemelde strate aan den kleiweg was de brouwery; de huizen aan de Zuidzyde van de Nieuwe-steeg, begrepen onder een dak, waren stallingen voor de koeien. Het konvent was gesticht na dat van S. Magdalena voor den jare 1454.

Het Brigittynen-klooster lag wel eer op de Westzyde van den Raam, over Lange Willemsteeg, nog heden het klooster geheten, hoewel men 'er de minste overblyffelen niet meer van vindt. Het klooster of konvent is gesticht tusschen de jaren 1434 en 1469 op de Westzyde van den Raam. Maar de Brigittynen verkochten in 't jaar 1549 haar klooster aan de Regulieren van Stein, na dat het konvent van deze afgebrand was; en vertrokken in 't jaar 1551 uit de stadt.

Ook blykt het uit oude geslachtregisters van Ter Goude, dat 'er wel eer een S. *Barbers konvent* geweest is, gesticht in 't jaar 1530.

Van de konventen zal men tot de stads gemene kapellen overgaan, die aldaar ook in menigte gevonden wierden. De *Noodgods-kapel*, zynde een der aanzienlykste van Gouda, stondt op de Westzyde van de haven, by de Noodgods-steeg, voorzien met toren, uurwerk en klokken. Zy was den Zaligmaker, aan 't kruis gestorven, en in den schoot der moeder Maagdt leggende, toegewyd, voornamentlyk om de doorvarende en in de haven leggende schippers gelegenheit tot den Godsdienst te geven. Deze kapel wierdt in 't jaar 1578, den 17 September, afgebroken, na dat ze opgeveilt en verkocht was.

Twee broeders, en Jeruzalems-gangers, inboorlingen van Gouda, bouwden op den Noorderhoek van de Paters-steeg, achter het kerkhof, een kapel, naar het voorbeeldt van 't Heilig graf te Jeruzalem. Men gist, dat dit reets geschied is voor 't jaar 1447. De nevens gelegene strate en brug wordt de Jeruzalems-straat en brug van deze kapel genaamt. Het is nog onder den name van het *Kapelletje* bekend, maar dient althans den aalmoezeniers of arm-meesteren tot een vertrek om te vergaderen, en aalmoezen om te delen.

Aan de Zuidzyde van de Nieuwe Haven, op den hoek van de Vrouwen-steeg, stondt eertyds *O. Lieve Vrouwen kapel.* Het was in 't jaar 1684, wanneer men de grondvesten daar van in de zyl van Snapperdels einde ontdekte. De toren daar van is alleen in standt gebleven, zynde tot aan zyn bovenste plat onder zyn uurwerk 124 trappen hoog, en sedert weinig jaren met een uur-en slagwerk voorzien.

Op de Westzyde van den Raam stondt weleer de S. *Jakobs kapel*, waar van thans niets dan het zo genaamde S. Jakobs-erf overig is.

In de S. Theunisstraat was eertyds de S. *Anthonis kapel*, aan de Westzyde langs het water heen. Maar deze kapel, en de daar toe behorende huizen, wierden in 't jaar 1577, maar de erven en gronden, gekomen van S. Anthonis-kapel, in 't jaar 1592 verkocht. Van de kapel is thans niets meer te zien, en op de erven langs het water staan verscheide huizen.

De S. *Remigius-kapel* stondt aan de Oostzyde van de Korte Gouwe, op den hoek van de Noordzyde der Nieuwe Haven.

Hier

Hier was wel eer de plaatſe van het gerecht; waarom het nog heden het Galgenveldt genaamt wordt. In 't jaar 1566 wierdt deze kapel van ſtadswegen verkocht, maar onder beding, dat de brug in zyn geheel zou blyven. Het eenig gedenkteken dezer kapelle is, dat de naaſte valbrug S. Remigius-brug genaamt wordt.

De S. *Jooſt-kapel* ſtaat aan de Ooſtzyde van de Gouwe, aan den Zuiderhoek van de Groenendaal, met toren en uurwerk, omtrent 33 treden lang, en 12 breed. De twee daar aan horende en achter ſtaande huizen wierden in 't jaar 1585 verkocht. De kapel, lange jaren onttakelt, diende voor een ſtads-turfſchuur tot het jaar 1681, wanneer ze door heeren burgermeeſteren aan die van de Augsburgſche geloofsbelydeniſſe voor 400 zilvere dukatons overgedaan wierdt. Deze de kapel vernieuwt, en met geſchilderde glazen en tafereelen hebbende verſiert, wierdt in 't jaar 1682, den 18 October, door Clemens van Byleveldt de eerſte kerkdienſt daar in gedaan. Het grootſte der twee huizen achter de kapel was het ſchoolhuis voor jongens.

In 't einde van Sint Simon en Judasſtrate, tuſſchen de Keizersſtrate en den Raam, ſtondt wel eer de S. Barbers-kapel; doch wierdt nevens den grondt van ſtadswegen in 't jaar 1581 verkocht. De toren is 'er nog van overig. In 't jaar 1690 wierdt de buik van de kerk met drie woningen bebouwt.

Buiten de ſtadt waren ook twee kapellen. Eene ſtondt buiten de Dykspoort, op den kant van den Yſſel. Het tegenwoordig huisje, waar in de gemene lands ſluis wordt opgewonden, is 'er nog een overblyfſel van. Het kapelletje wierdt gemeenlyk van *Sint Olof*, dat is, *Odulphus*, genaamt.

Buiten Potters-poort, onzeker op welke plaats eigentlyk, ſtondt oudtyds nog een kapel, genaamt die van *Sint Job*. Mogelyk is ze de zelve met die der *Lazariſſen* geweeſt, om dat ze, volgens een oud gedenkſchrift, omtrent het Huis der Liefde geſtaan heeft; en waar toe de name van S. Job ook aanleiding geeft.

Tuſſchen de Vuil-en Vrouwe-ſteeg, aan de Noordzyde van de Turfmarkt, welk gedeelte toen Honskoop genaamt wierdt, gelyk de Zuidzyde tuſſchen de Gouwe en Vuilſteegsbrugge, Tevekoop, ſtondt weleer een huisje, genaamt *Onzer Lieve Vrouwe Huisje in Honscoop*, met een Chriſtus beeldt aan 't kruis, waar voor men zyne devotie pleegde.

Tot dus verre heeft men de eerſte oudheit der ſtadt Gouda en de opentlyke gebouwen beſchreven. Doch behalven de *Gereformeerden* en *Lutherſchen*, gelyk gezegt is, hebben hier ook de *Remonſtranten* en *Mennoniten* hunnen Godsdienſt en kerken; de eerſte in de Keizersſtrate, omtrent de brouwery de Zwaan, de andere op de Turfmarkt. Den *Roomſchgezinden* wordt de vrye oeffening van hunnen Godsdienſt mede, doch niet zo in 't openbaar, toegeſtaan, mits zich ſtil en geruſt houdende, en zich in alles als gehoorzame onderdanen de wereldlyke overheit onderwerpende.

In de Staats-en Religie-verandering heeft Gouda geen minder deel, dan eenige ſtadt van Hollandt. Gene der ſteden wederſtondt de woede van den hertog van Alba met meer onvertzaagdheit, tredende tot dien einde met den prins van Oranje en Naſſau in verbondt. Wanneer de ſtads regeerders in 't jaar 1572 een vierde deel der ſchuttery op 't Raadhuis ontboden over de belaſting van den tienden penning, door den hertog van Alba gevordert, gaven deze te kennen, dat ze gereed waren met de wapenen wederſtandt te bieden. En na dat de Briel overrompelt en Oudewater verraſcht was, ondernamen zeventig mannen, en onder deze veertien vremdelingen, de overige of Goudſche, of Oudewaterſche burgers, onder drie vaandelen, een aanſlag op Ter Goude. Deze drongen door de Kleiwegs-poorte in de ſtadt, en hielden voor 't ſtadhuis ſtandt. De heer van Zwieten, eene hertige aanſpraak aan de Goudſche Vroedſchap hebbende gedaan, nam den eedt van de zelve voor den koning en prinſſe af. Daar op wierden de toegangen der ſtadt verzorgt, om van gene Spaanſche krygsmacht uit de nabuurſchap aangetaſt te worden. Nieuwerkerk diende boven al bezet, zynde een dorp, langs welk de Spaanſchen uit Utrecht krygvolk en behoeftens in Rotterdam wierpen. Doch de bezetting wierdt genoodzaakt voor de overmacht der Spaanſchen te wyken; waar op de Goudſche waaghalzen uittrekkende, te Kortmoort, zynde het einde van den hogen dyk, in een gevecht raakten, maar ook geſlagen wierden. Onder den Goudſchen hoop was een Waddinkveens boer, die van een Spaanſch ſoldaat nagezet zynde eindelyk over de velden een brede wetering over raakte, en den vyandt, hem nazwemmende, en nu omtrent den wal gekomen zynde, by den kop vat, onderdompelt, en de ſtrot afſnydt. Het hoofdt wierdt te Ter Goude op de galg gezet, en de boer met zes guldens begiftigt, zynde de prys, die by de ſtadt op 't hoofdt van ieder Spanjaardt gezet was.

Doch het ſcheelde weinig, of Ter Goude was wederom onder de Spaanſche heerſchappy vervallen, door 't innemen van vier honderd man geregeld krygsvolk van Willem, grave van den Berg, 's konings landvoogdt van Zutphen, enz. Maarten Schets was hopman dezer manſchap, en binnen getrokken zynde toonde hy zynen laſtbrief. Doch eenige argwaan tegen hem opgevat zynde wierdt hy gelaſt met zyne manſchap uit te trekken, onder belofte van hem weder in te laten, en na gedane monſtering door de burgery te beſolden. De heer van Zwieten, ſtadsbevelhebber onder den prins van Oranje, vernemende, dat Schets te Waddinxveen aan 't moorden en plunderen ging, ſchreef aan des zelfs manſchap een nadrukkelyken brief van waarſchouwing. Onderwylen wierdt Oudewater door graaf Maximiliaan van Boſſu, Spaanſch opperbevelhebber te Utrecht, aangetaſt, en geweldig beſchoten. Doch de Goudſche keurlingen binnen de ſtadt, en het gerucht, dat 'er nog meer manſchap tot hulp der ſtadt kwam, deden de Spaanſchen onverrechter zake aftrekken. Doch de Goudenaars, hier door al te moedig geworden, vallen op Schoonhoven aan; doch wierden door de Spaanſche bezetting ten getale van twee en veertig betrapt, paar aan paar gebonden, en in de Lek geplonſt. Beter gelukte het den grave van der Mark, die door Goudſche burgers geſterkt, zich van Schoonhoven meeſter maakt; hoewel de wrede handeling omtrent kloosters en kloosterlingen, enz. wel ligt van een kwaad gevolg zou geweeſt zyn.

Haarlem in de maandt van December des jaars 1572 door Don Frederik, zoon van den hertog van Alba, belegert zynde, terwyl Amſterdam in des zelfs gehoorzaamheit bleef, en Delft zich nog ontzag uit den mondt te ſpreken, hadt nu byna zes maanden lang met een fellen vyandt geſtreden, meer dan tien duizend kartouwſchoten, allerlei gevaar, en een razenden honger uitgeſtaan, wanneer de prins, om hun ontzet te wege te brengen, de ſteden van Hollandt nevens de ridderſchap verzochte hunne manſchap naar vermogen op de been te brengen; waar van de Goudſche wethouderen hunne burgeren kennis gaven. De goedwillige waren binnen vyf dagen honderd en twaalf koppen ſterk. In hun vaandel ſtondt *Gouda*, en onder:

Gods onderſtandt verwint de Albaniſten.

Graag hadt de prins dezen hoop verſelt, maar de ridderſchap en ſteden, overwegende het gevaar van zyn dierbaar perſoon, wederhielden hem. Dies wierdt het opperbewindt der gezamentlyke manſchap den baron van Batenburg toevertrouwt. Doch de onderneming ſlaagde niet, vermits onder de zeven honderd, die of op de plaats, of in de vlucht bleven, vyftig van Ter Goude waren, die ook hun vaandel verloren. Hollandt door deze nederlage verſchrikt, wierdt op de Regering der ſteden gelet, en onder anderen die van Ter Goude verandert; waar op verſcheide aanzienlyke Roomſchgezinden de ſtadt verlieten, en een vloekverwantſchap tegen den prins ſmeedden. Terwyl ondertuſſchen een vergiffenisbrief, door Don Louis de Requeſens ondertekent en bezegelt, aan die van Ter Goude geſchreven wierdt. Dit geſchiedde in 't jaar 1574: doch de aanſlag wierdt tydelyk ontdekt, en zommige der vloekverwanten ontfingen hun doodvonnis. Eenige voorname vrouwsperſonen, verdacht van ongeoorloofde verſtandhouding, wierdt de ſtadt ontzegt; den Roomſchgezinden geeſtelyken door de wethouders een eedt afgevordert. Thans wierdt Leiden door de Spaanſchen ingeſloten, en de Goudſche ſluis door hen vermeeſtert. Eenige uitgereiſde Leidſche burgeren, die door 't beleg hunner vaderlyke ſtadt buiten geſloten waren, poogden met dertig ſchuiten met rog en tarwe by nacht van Der Goude naar Leiden te varen. Zeker huisman, hun wegwyzer, die voor uit getrokken was, om zekere kade door te ſteken, deedt zulks, maar ging 'er toen by leggen ſlapen. De ſchuitevoerders en ſoldaten, daar by geſtelt, dwaalden tot den dag toe, en hem niet vindende, begonnen achterdocht op den huisman op te vatten, en keerden weder naar Ter Goude. Het was in 't begin van Auguſty, wanneer de Yſſeldyk omtrent Kapelle op wel zestien plaatſen doorgeſtoken wierdt. Toen zag men Ter Goude in rep en roer, met toeruſten van platbodemde ſchuiten, ſoldaten en wapenen; doch het gene de Goudſche vrybuiters heden aan de binnendyken doorſtaken, wierdt morgen door de Spaanſchen wederom met hooi en hout toegeſtopt. Maar Leiden den 3 October van de Spaanſche belegering verloſt zynde, wierdt de Goudſche ſluis ook wel haaſt van hen verlaten. De prins van Oranje den derden dag na 't ontzet in Leiden komende, keerde van daar naar Ter Goude.

Het jaar 1575 gaf aan die van Ter Goude by gelegenheit van meer andere naburige belegeringen aanleiding om hunnen yver voor 't gemeen, en weêrgaloze dapperheit opentlyk te tonen. Zy wierden door verſcheide wegen verwittigt, dat Hierges, door drie duizend voetknechten, vier honderd paarden, en vyftien vaandelen Luikſche delvers verſterkt, het oog op hen hadt. Die van Ter Goude verwittigden den prins hier van. Deze riedt hen op hunne hoede te zyn, en 't landt, hoewel nu in July, blank te zetten; met belofte, hy wilde hen nog twee vaandelen krygsvolk toezenden. Men volbragt, hoewel wat laat, het doorſteken van den dyk; want men wilde garen het hooi eerſt binnen hebben. Maar die van Oudewater verzuimden zulks: doch het water niet hoog genoeg vloeiende, dede de gewenſchte uitwerking niet. Daarenboven ruimde een zekere Willemken van Angeren het blokhuis van Goverwel ſchandelyk. Oudewater wierdt ingenomen; en Hierges, veinzende het op Ter Goude gemunt te hebben, trok naar Schoonhoven, dat hy ook na een beleg van dertien dagen meeſter wierdt. De prins, hier van verwittigt, zondt van twee vaandelen ſoldaten, derwaarts verordent, het eene naar Woerden, het andere naar Ter Gouw, welke beide plaatſen den eerſten aanſtoot ſchenen te zullen lyden, en deedt omtrent Ter Goude op nieuw verſcheide kaden en dyken doorſteken. Doch Hierges, zich van de ſtromen willende verzekeren, greep onder andere ſchanſſen die van Krimpen aan, en overweldigde ze. Dus was hy genoegzaam meeſter van de Maze, Lek, en Yſſel. Toen begon de Spanjaardt Woerden te beleggen; maar Brabandt onderwylen aan 't ſchudden rakende, wierden de belegeraars nevens andere manſchap in Hollandt derwaarts getrokken, en dus de ſtadt bevryd; hebbende de voornoemde belegeraars van wegens het overvloejend Yſſelwater door den Goudſchen doorgegraafden dyk aangebragt in omtrent 50 weken van 't beleg niets gevordert. Om nu Der Goude nog meer lucht te geven, zondt de ſlots-

en

en ſtads bevelhebber, de heer van Zwieten, twee vaandelen voetknechten naar Oudewater, daar de bezetting zeer ſlecht was, om zich van die ſtadt te verzekeren. Het opperbevel over deze manſchap hadt een Dirk Arienſz van Dam. De ſtadt wierdt beklommen, de bezetting verraſcht; doch kreeg nevens haren bevelhebber lyfsgenade, en trok naar 't platte landt van Utrecht.

De Regering van Gouda beſtaat uit een eeuwigen Raadt, de Vroedſchap genaamt, uitmakende eertyds veertig, thans acht en twintig leden; namentlyk de *Hoofdſchout*, vier *Burgermeeſteren*, een *Penſionaris*, zeven *Schepenen*, en verdere Raden. De nieuwe Raden worden door de gehele Vroedſchap verkoren, de Hoofdſchout alleen uitgezonderd. De verkiezing van Burgermeeſteren, enz. geſchiedt gemeenlyk op Nieuwejaarsdag. De Burgermeeſterskamer heeft *een*, de Schepenskamer *twee Geheimſchryvers*, behalven een *Secretaris* van de *Weeskamer*. Onder de Raden is een *Bewindhebber van de Ooſt-Indiſche*, een van de *Weſt-Indiſche Compagnie*, een *Theſaurier Ontfanger*, twee *Theſauriers Fabrykmeeſteren*, een *Ontfanger van de tweehonderdſte penning*, nevens een *Ontfanger van de verponding*. Vier *Weesmeeſteren*, zes *Kerkmeeſteren*, met hun *Rentmeeſter*, drie *Commiſſariſſen van de Huwelykſche zaken*, een *Kolonel* van de burgery en Krygsraadt, twee *Commiſſariſſen Polityk* van den Kerkenraadt; verſcheide *Regenten* en *Moeders* over de Gods-en armenhuizen, enz.

In het geeſtelyke wordt de ſtadt Gouda door vyf Gereformeerde Predikanten, en een, buiten vaſten dienſt zynde, bedient, ſtaande onder de vierde claſſis van het Zuid-Hollandſche Synode, de claſſis van Gouda en Schoonhoven genoemt; welk Synode ook om het elfde jaar binnen deze ſtadt gehouden wordt.

Onder de geleerde, en door hunne nagelatene ſchriften als anderszins vermaarde mannen van Gouda zyn verſcheiden, van deze hunne geboorteſtadt bygenaamt, van welke in eenige volgende artykels geſproken wordt; als mede *Magdalus Jacobus*; *Gerardus Stempelius*; *Gerardus Leo*; *Jacobus Mauritii*; *Cornelius Aurelius Lopſen*; *Gulielmus Hermanni Lopſen*; *Franciſcus Trici*; *Reynerus Snoy*; *Theodoricus Gerardus*; *Joachimus Martinus Gregorius*; *Hermas Lethmatius*; *Antonius Schoonhovius*; *Henricus Junius*; *Albertus Hermannus*; *Petrus Sulpicius*; *Cornelius Reineri*; *Rutgerus Sebaſtiani*; *Petrus Sloos*; *Johannes Raſo*; *Adriaan Bonzer*; *Petrus Bockenberg*; *Cornelius Schonæus*; *Æmilius* en *Jacobus Roſendaal*; *Jacobus Reigersberg*; *Adrianus Mangotius*; *Florentius Schoonhovius*; *Hieronymus van Beverningk*; *Jacobus Triglandius*; en vele anderen; waar onder eenigen ook *Deſiderius Eraſmus* tellen, waar van de reden boven in zyn artykel kan nagezien worden.

Vermaarde Goudſche glasſchryvers zyn geweeſt: *Dirk* en *Wouter Crabeth*; *Yſenhout*; *Adriaan de Vrye*; *Alexander Weſterhout*; *Daniel* en *Willem Tomberg*. Goudſche kunſtſchilders waren: *Zwarte Jan*; *Kornelis van der Goude*; *Simon Jacobsz*; *Kornelis de Viſſcher*; *Pieter Pourbus*; *Kornelis Ketel*; *Wouter Crabeth*; *Jan Duive*; *Jan Govertſz. Verbyl*; *Aert van Waas*; *Jan Franſz. Verzyl*; *Jakob Rengers Blok*; *Dirk Meerkerk*; *Aart Verharſt*; *Gysbert van der Kuil*; *Dirk de Vrye*; *Adriaan van der Spelt*, en *Willem Keur*.

Simon van Leeuwen Batav. Illuſtr. Boxhorn Toneel van Hollandt. Reinier Snoy. Almeloveen Amœn. Theol. Ph. Hadr. Junius Hiſt. Bat. Goudhoevens Chronyk. Heda en Beka. Bor Nederl. Hiſt. Hooft Nederl. Hiſt. J. W. Beſchr. van Gouda. enz.

GOUDA, (FRANCISCUS VAN) geboren in de voorgemelde ſtadt, was een Reguliere kanunnik van S. Auguſtinus orde, en heeft in het klooſter van Sion (niet in het klooſter van Stein, als by *Valerius Andreas* verkeerdelyk gevonden wordt) digt by Delft, gewoont: ook is hy eenigen tydt prioor in het klooſter van S. Marten ten Donk geweeſt. Hy heeft geleeft omtrent den jare 1520, en nagelaten: *een boek van Latynſche Gedichten*, door hem aan zynen vollen neef, *Reynier Snoy*, opgedragen; *een boek van verſcheide brieven*, aan deze en gene vrienden geſchreven. Beide deze werkjes, met de handt geſchreven, heeft *Marcus Zwer. Boxhorn*, Profeſſor te Leiden, voor dezen onder zyne andere boeken bezeten. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

GOUDA, (HENRIK VAN) geboortig van Gouda, was van de orde der Eremyten, naar S. Auguſtinus regel levende, en omtrent het jaar 1435 in groot aanzien in de hogeſchole te Heidelberg. Hy heeft, volgens het getuigenis van *Trithemius*, zo door zyn menigvuldig lezen, als door zyne manier van de jonkheit in de Godkunde te onderwyzen, en ook door het ſchryven van geleerde boeken, verre de kroon geſpannen boven alle geleerden van zynen tydt. Hy heeft, naar de optelling van den zelven ſchryver, de volgende boeken in de Latynſche tale geſchreven, als: over de bekende boeken *van den Meeſter der Spreuken*; *Van het plegtig lezen der Miſſe*; *Redeneringen over eenige verſchilpunten*, enz. *Val. Andr. Bibl, Belg.*

GOUDA, (JAKOB VAN) een Gouwenaar, hoewel in de Boekzaal van Zurich een Gentenaar genaamt, was een Dominikaner monnik te Keulen, en bloeide omtrent het jaar 1505. Hy heeft geſchreven eene meeſterlyke *uitlegging over het Lyden van Jeſus Chriſtus*, met de verklaringen van *Albertus Magnus* onder ieder regel gevoegt, en met de ſpreuken der kerkleeraren. Dit werk is te Keulen gedrukt in 't jaar 1504. Nog heeft men van hem *Zedelyke Gedichten*, welke in die eeuwe zeer geacht wierden. Eenige van de zelve, met de handt geſchreven, zyn bezeten door den hoogleeraar *Zwer. Boxhorn. Val. Andr. Bibl. Belg.*

GOUDA. (JOHANNES VAN) te Utrecht uit een geſlacht, het welk dikwils in de regering geweeſt was, geboren, is te Doornik in 't jaar 1588 een Jeſuit geworden. Jeſuit zynde heeft hy, na dat hy meeſter in de Latynſche ſcholen geweeſt was, de Philoſophie te Douay, en de zedekundige Godgeleerdheit te Antwerpen voorgelezen. Daarenboven heeft hy 25 jaren lang, ten dele te Antwerpen, ten dele te Bruſſel, voor het volk gepredikt, met zulk eene ligtigheit en bevalligheit van redenen, dat hy door zyne geloofsgenoten voor een der vermaardſte predikers wierdt gehouden. Hy heeft in de moederlyke tale verſcheide werkjes tegen de on-Roomſchen uitgegeven, en is te Bruſſel in den jare 1630, den 28 December, eene ſchielyke doodt geſtorven, zynde in minder dan een vierendeel uurs gezond en dood. *Alegambe Bibl. Soc. Jeſ. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

GOUDA, (KORNELIS VAN) of *van ter Goude*, een Gouwenaar en treflyk portretſchilder, leefde ten tyde van de kunſtryke glasſchilders Dirk en Wouter Crabeth, namentlyk omtrent het midden der XVI eeuwe. Hy was een leerling van Marten Heemskerk; maar de drank, dien hy in zyne jeugt haatte, bragt hem, hoger jaren bereikt hebbende, en by vele groten in de hoven verkerende, geheel tot verval. *Beſchryv. van Gouda* I *Deel*, *pag.* 332.

GOUDA, (WILLEM VAN) geboren te Gouda, was Minnebroeder van de orde der Obſervanten, en heeft te Deventer in den jare 1504 by Jakob van Breda, en naderhandt nog eens zonder drukkers naam, uitgegeven *Eene uitlegging van de geheimen der Miſſe*. Dit werk is eerſt te Antwerpen, en naderhandt nog eens, in blads grootte, te Dillingen uitgekomen. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

GOUDERAK, of GOUWERAK, een dorp van Zuid-Hollandt, onderhorig aan de ſtadt Gouda, heeft kerk en Predikant, ſtaande onder de claſſis van Gouda en Schoonhoven.

GOUDHOEVEN, (WOUTER VAN) zoon van Adriaan of Arend Woutersz. van Goudhoeven, te Dordrecht geboren in den jare 1577, ſtudeerde eerſt te Utrecht, en vervolgens te Keulen, Loven en Dole. Hy wierdt dykgraaf van Dubbeldam, en was een naarſtig onderzoeker der oudheden zyns vaderlands. Hy is de uitgever van de *Oude Kronyk van Hollandt*, door hem van nieuw overgezien, vermeerdert, verbetert, en met verſcheide geſlachtlyſten der voornaamſte Hollandſche edelen verrykt, beginnende met den jare 449, en eindigende met den jare 1620. Ook heeft hy eene beſchryving, of eene Kronyk van zyne geboorteſtadt Dordrecht opgemaakt; maar de zelve is tot nog toe ongedrukt. Hy is overleden in den jare 1628. *Val. Andreas Bibl. Belg. M. Balen Beſchryv. van Dordrecht pag.* 212. *Pars Naamrol der Holl. ſchryvers pag.* 86, 87.

GOUDIMEL, (CLAUDIUS) een der beroemdſte zangmeeſters in de XVI eeuwe, wierdt te Lions in den jare 1572, toen de gruwelmoordt in Vrankryk aan de Gereformeerden gepleegt wierdt, onder anderen mede om hals gebragt. D'Aubigny bedriegt zich, als hy zegt, dat Goudimel te dier tydt in Parys vermoord wierdt. Varillas maakt van den jongen Claudinus en Goudimel een en den zelven perſoon. Hy heeft inzonderheit de Pſalmen Davids, van *Clement Marot* en *Theodorus Beza* berymt, op zangtonen gebragt, gedrukt te Parys door Adriaan le Roy en Robert Balaard in 't jaar 1565. Ook hadt hy alvorens 19 geeſtelyke liederen in 8. in 't jaar 1555 uitgegeven. Meliſſus heeft niet nagelaten door zyne dichten het droevig noodlot van zynen vriendt te vereeuwigen. Men meent, dat hy in 't Franſche Compté geboren is. Zie hier zyn grafſchrift door Meliſſus:

Preſſus ab externo ſi Goudimel hoſte fuiſſes,
Victor in Ionio, Muſice clare, mari;
Ille tibi vitam vel non voluiſſet ademtam,
Lenitus citharâ, carminibusque tuis;
In tutos aliquos vel, ſicut Ariona, Delphin
Tergore portaſſet te quaſi nave locos.
Audivere tuos Galli, modulosque probarunt
Indigenæ, decori queis tua Muſa fuit:
At datus es letho, licet inſons, inque cruenti
Stagnanteis Araris præcipitatus aquas.
Proh ſcelus indignum! nam barbarus hoſtis in hoſtem
Barbaricum LANIIS *mitior eſſe ſolet.*

Thuan. l. LII. *Aubigny hiſt. univ. T.* II. *l.* I. *c.* 4. *p.* 547. *Martyr proteſt. l.* X. *fol.* 727. *Meliſſus Schediaſmat. Reliquiæ. Varillas hiſt. de Charl.* IX. *p.* 471. *Bayle Dict. Crit.*

GOUDKUST VAN GUINEA, of COSTE-D'OR, aldus genaamt van den overvloedt van goudt, het welk aldaar gevonden wordt. Zy begint met de Kaap der drie punten, of *Cabo de tres puntas*, alwaar de Quaquakuſt eindigt, en eindigt met de rivier Volta, in de lengte van 130 mylen. Deze kuſt ſtrekt zich diep in 't landt uit, en bevat vele koninkryken en prinsdommen, als *Asbin*, *Axime*, *Commendo*, *Fetu*, *Accarra*, enz. De Portugezen hadden hier eertyds aanzienlyke ſterktens, als *S. Georgio della Mina*, en andere; doch de zelve zyn hen door de Hollanders ontweldigt, die ook het fort *Naſſau*, *Aſſine*, *Cormentin*, en meer andere, bezitten. De Engelſchen hebben *Cabo Corſo* en *Eniacham*, en de Denen *Frederiksburg* en *Chriſtiaansburg*. *Bosman Beſchryv. van de Goudkuſt. Muller. Beſchr. van Fetu. Godefroy Loyer Relat. du Royaume d'Iſſynuy, côté d'Or, pais de Guinée.*

GOUDRIAAN, of GOURIAAN, een dorp en heerlykheit in Zuid-Hollandt, onder de ſtadt Dordrecht. Het zyn eigentlyk twee heerlykheden, wordende genaamt *Oud-* en *Nieuw-Goudriaan*, en de eerſte onder de Arkelſche, maar de twede onder de Hollandſche lenen gerekent. Beide zyn zy in den jare 1619 op-

opgedragen aan den weledelen heere *Diderik van Schagen*, en van den zelven op zyne erfgenamen overgegaan. Goudriaan heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Dordrecht. *Hist. van het Utrechtsche Bisdom* II *Deel.*

GOUEL, eene rivier in 't koninkryk Bengale, daar men diamanten vindt. *Soumel.*

GOUELLE, een klein landstreekje in 't Fransche eilandt, of Isle de France. Damp-Martin is de voornaamste plaats van dat kleine landt, van welkers landpalen men nog onkundig is. *Baudrand.*

GOUFFIER, een adelyk geslacht in Poitou in Vrankryk, vruchtbaar in doorluchte afstammelingen. *Emeri Gouffier* leefde in de XV eeuw, wierdt vader van *Willem Gouffier*, here van Boisi, Bonnivet, d'Oiron, en Maulevrier, senefchal van Saintonge, eerste kamerling van koning Karel den VII, enz. Deze laatste verkreeg veel achting door zyne verdiensten, en wierdt tot gouverneur van koning Karel den VIII gedurende zyne jonkheit aangestelt. Hy trouwde in 't jaar 1450 met Louisa d'Amboise, dochter van Pieter, here van Chaumont, enz. en Anna van Bueil, zuster van George, kardinaal van Amboise; by wie hy *Pieter* teelde, die zich in den slag by Ravenna bevondt in den jare 1512, en hy wierdt in dien van Marignan in 't jaar 1515 gedood, zonder gehuwt geweest te zyn: *Louise*, eene nonne te Poissy; en *Magdalena*, getrouwt aan René le Roy, here van Chavigny. De heer van Boisi trouwde ten twede maal met Philippe de Montmorenci, weduwe van Karel van Melun, here van Mantouillet, by wie hy gewan *Artus*, die volgt: *Willem*, here van Bonnivet, die na den oudsten volgen zal: *Adriaan*, kardinaal van Boisi, van wien ook zal gesproken worden: *Aimer*, abt van Clugni, na zynen broeder van S. Denys, bisschop van Albi, enz. gestorven den 9 October des jaars 1528: *Lodewyk*, abt van S. Maixant: *Pieter*, abt van S. Denys en S. Maixant, overleden in den jare 1516; *Charlotte*, gemalin van René de Cosse, here van Brissak, grootkeukenmeester en grootvalkenier van Vrankryk; *Anna Maria*, gehuwt aan Roeland van Vernon, here van Montrouil Bonin; en *Catharina*, nonne van S. Clara te Pierre Moulin: Artus Gouffier, van wien men hier spreekt, trouwde met Helena Dangest, vrouwe van Maigny, dochter van Jakob en Maria Mouy. Deze vrouw hadt zeer veel geest en verdiensten. Zie van haar onder het artykel van SURELEE. (AGNES) Hare kinderen waren, *Claudius Gouffier*, die volgt; en *Helena*, eerst getrouwt aan Lodewyk van Vendome, here van Chartres, en ten twede maal met François van Clermond, here van Treves; *Claudius Gouffier*, marquis van Boisi, graaf van Caravas, enz. Deze wierdt hertog van Rouanez, en grootstalmeester van Vrankryk. Hy toonde zyne dapperheit in den slag van Pavia, alwaar hy gevangen wierdt, en naderhandt by verscheide andere gelegenheden. Hy stierf hoog bejaart in den jare 1566, of liever in 't jaar 1570. Deze heer is vyfmaal getrouwt geweest; eerst in den jare 1526 met Jakoba de la Tremouille, vrouwe van Chateau-Renard, eenigste dochter van George, here van Jonvelle, en van Magdalena, vrouwe van Azay, ten twede maal aan Françoise van Bresse, gezegt van Bretagne, dochter van René, grave van Ponthievre, en Johanna van Gruffy, zyn twede gemalinne: de derde maal trouwde hy aan Maria van Gaignon, dochter van Jan, here van S. Bohaire: ten vierde aan Claudia van Beaume, dochter van Jakob, baron van Semblançay, generaal der finantiën onder koning François den I, en ten vyfde maal met Antonetta van la Sour-Landry, staatjuffer van de koningin Catharina de Medicis, dochter van Jan, grave van Chateauroux, en Anna Chabot. Hy teelde op 't eerste bedde *Claudia*, gemalin van Leonor van Chabot, grave van Charny, grootstalmeester van Vrankryk; van het twede *Gilbert*, die volgt; *Artus*, grave van Caravas, gestorven zonder nazaat by Catharina van Mars; en *Claudia*, een telg van de graven van Caravas: van 't derde bedde hadt hy *Karel*, ridder van Malta; *Lodewyk*, die baron van S. Loup wierdt: *Paulus*, here van Pausages, en *Claudia*, ongehuwt overleden. *Gilbert Gouffier*, hertog van Rouanez, marquis van Boisi, enz. hadt deel in de zaken van zynen tydt. Hy trouwde in den jare 1572 met Johanna van Cossé, twede dochter van Artus van Cossé, maarschalk van Vrankryk, en stierf in 't jaar 1583, oud 28 jaren, nalatende *Lodewyk Gouffier*, hertog van Rouanez, geboren den 25 November des jaars 1578. Deze trouwde in 't jaar 1600 met Claudia Eleonora van Lotharingen, vrouwe van Beaumesnil, dochter van Karel van Lotharingen den I, hertog van Elbeuf, en hy stierf den 16 December des jaars 1642. Hy teelde in dit huwelyk *Hendrik*, die volgt; *Lodewyk*, een geestelyk persoon; *Artus*; *Maria Margareta*, gemalin van Andries van Chatillon, marquis van Argenton: en *Karel*, graaf van Gonnor, gestorven in den jare 1671, nalatende by Magdalena van Abesfak, dochter van Gabriël, marquis van la Douze, *Lodewyk Karel Leonor*, marquis van Curse; en *Lodewyk*, ridder van Gonnor. *Hendrik Gouffier*, marquis van Boisi, geboren in 't jaar 1605, gesneuvelt in den slag van Iberkerke den 24 Augusty des jaars 1639. Hy hadt getrouwt Anna Maria Hennequin, vrouwe van Parai, en won daar by *Artus Gouffier*, den II van dien naam, hertog van Rouanez, die stedehouder van Poitou wierdt; maar hy verkocht dat ampt aan den hertog van Vieuville, om in stilte te gaan leven: *Margareta Henrietta*, abdisse van de Drievuldigheit te Caen, en daar na te Beaulieu, vervolgens van Compiegne; *Charlotte*, hertogin van Rouanez, enz. getrouwt den 9 April des jaars 1667 aan François d'Aubusson, hertog van la Feuillade, pair en maarschalk van Vrankryk; en *Maria Margareta*, geestelyke dochter te Malnoué.

De admiraal van Bonnivet, *Willem Gouffier*, trouwde voor de eerste maal met Bonaventura van Pui-du-Tou, dochter en erfgenaam van Godefried, here van Amaillon in Poitou, en ten twede maal aan Louisa van Crevecoeur, dochter en erfgenaam van François, here van Crevecoeur, Thois, enz. en Johanna van Rubempré. Uit het eerste huwelyk gewan hy *Lodewyk Gouffier*, here van Bonnivet, die zyne dapperheit toonde in den oorlog van Italië. Bellay zegt, dat hy in de belegering van Napels gekwetst wierdt, en weinig dagen daar na door een bykomende ziekte stierf in den jare 1529. Zyne kinderen van 't twede bedde waren *François Gouffier*, genoemt de jonge, die aan zyne wonden, ontfangen in de belegering van Vulpian in Piemont, in den jare 1555 stierf. *François*, die volgt, en een ander, ridder van Malta, in den jare 1547 benoemt tot het bisdom van Beziers, en overleden in het volgende jaar; na dat hy buitengewone afgezant in Engelandt geweest was. *François Gouffier*, bygenaamt de jonge, heer van Crevecœur, Bonnivet, enz. wierdt ridder van des konings orde, luitenant generaal en gouverneur van Pikardië, tonende zyne kloekmoedigheit in de veldslagen van Cerizoles, Dreux, S. Denys, in de belegeringen van Landrecy, Mets, Thionville, Calais, enz. Hy stierf den 24 April des jaars 1594; hadt getrouwt Anna van Carnazet, dochter van Antony, here van Brasseaux, en Margareta van Brillak, by wie hy teelde *Hendrik*, die volgt; *Timoleon Gouffier*, een tak van de heren van Thois; *Karel Maximiliaan*, die het stamhuis der heeren van Espagni opgerecht heeft; *Karel*, abt van Valoire; *Françoise*, gemalin van Adriaan, here van Boufflers; *Claudia*, gemalin van Antony van Halluin, here van Eclebecq, enz. en *Anna*, gehuwt aan Karel Amerval, here van Liancourt. *Hendrik Gouffier*, heer van Bonnivet, verzelde den hertog van Alençon in de Nederlanden, en wierdt ten dienst des konings in een kerk gedood in 't jaar 1589, nalatende by Johanna Boucault, dochter van Godefroy, here van Clemenbourg, *François Alexander*, doorstoken in een tweegevecht in den jare 1596. *Marcus Hendrik Alphonsus*, die volgt; *Jakomina Emanuella*, gemalin van Karel van Crequi, here van Bernieulles; en *Anna Antonetta*, gehuwt aan Ernst van Lenden, grave van Rechen. *Marcus Hendrik Alphonsus Gouffier*, marquis van Bonnivet, enz. verkocht het marquisaatschap van Bonnivet aan Amadeus van Rochechouart, here van Tounai Charent, en hy verbrandde by toeval op het kasteel van Bernieulles met Anna van Mouchi, zyne gemalinne, 's nachts tusschen den 22 en 23 Maart des jaars 1645. Hy liet kinderen na. *Bellay Memoires. Guiccard. Paulus Jovius. Thuanus. Aubery. Sammarth. Brantôme. le Laboureur. Du Chesne. le Feron. Godefroi. le P. Anselme. Mezeray.*

GOUFFIER, (ADRIAAN) gezegt de kardinaal van Boisi, kardinaal, bisschop van Coutances, daar na van Albi, grootaalmoezenier van Vrankryk, abt van Bour-Dieu, enz. was de derde zoon van Willem, here van Boisi, broeder van den grootmeester en den admiraal. De gunst van zyne broeders bevorderde zyne verheffing. Eerst voerde hy den tytel in protonotaris van Boisi, en wierdt daar na in 't jaar 1509 bisschop van Coutances. Koning François de I verzocht aan paus Leo den X in een byeenkomst te Boulogne voor hem een kardinaalshoedt, dien hem deze paus in een geheime consistorie den 14 December des jaars 1515 gaf. Vervolgens wierdt hy legaat in Vrankryk in 't jaar 1519, nadat hy alvorens grootaalmoezenier gemaakt was. Daarenboven gaf men hem het bisdom van Albi, mitsgaders andere treffelyke bedieningen. Hy stierf op het kasteel van Villendren, aan de Indre, onder het gebiedt van Issoudun, den 24 Juny of July des jaars 1523. *Ciacon. hist. des Cardin.* T. II. *Imhof Gen. Gall. p.* 242.

GOUFFIER, (ARTUS) graaf van Estampes en Caravas, heer van Boisi, Oiron, en Maulevrier, grootmeester van Vrankryk, ridder van des konings orde, was in Vrankryk hoog geacht ten tyde van koning François den I, en de zoon van Willem Gouffier, here van Boisi, enz. senefchal of landrichter van Saintonge, enz. en Philippa van Montmorenci, zyne twede gemalinne. Deze Willem Gouffier was geweest gouverneur van den prins, naderhandt van koning Karel den VIII, toen hy jong was, en Artus Gouffier was met hem opgevoed, en volgde hem voorts in de overwinning van 't ryk van Napels in 't jaar 1499. Hy verzelde ook koning Lodewyk den XII naar Italië, en wierdt gouverneur van François den I in zyne jeugt. Deze monarch maakte hem van tydt tot tydt groter en aanzienlyker, gaf hem in den jare 1515 de bediening van grootmeester, waar van hy Jakob van Chabannes ontsloeg, vertrouwende hem verders zyne gewigtigste belangen: bevorderde hem tot het gouvernement van het Dauphiné, en zondt hem als afgezant aan de Duitsche hoven. Artus Gouffier, bekend onder den naam van here van Boisi, bezat veel voorzichtigheit en wysheit, sloot in den jare 1516 een verbondt tusschen zynen koning en Karel van Oostenryk, koning van Spanje, naderhandt keizer, te Nojon met des zelfs gevolmachtigden en gouverneur Willem van Croui-Chievres. Dit verbondt vernietigde geenzins alle verschillen tusschen beide vorsten; maar daar rezen van dag tot dag vele nieuwe strydigheden. Deze twee getrouwe staatsbedienaars kwamen derhalven op nieuw te Montpellier byeen om alles by te leggen; maar de doodt van den here van Boisi verhinderde de bepaling van zulk een heilzaam werk, dienstig voor de rust van beide de koninkryken. Artus Gouffier stierf aan een doorgaande koorts in de maandt van May des jaars 1519. Van zyn nageslacht is te voren gesproken.

GOUFFIER, (WILLEM) bekend onder den naam van admiraal van Bonnivet, heer van Bonnivet, Crevecoeur, Thois, Querdres, ridder van S. Michiel van Vrankryk, gouverneur van 't Dauphiné en Guienne, was de jonger zoon van Willem Gouffier, en broeder van den grootmeester. Hy toonde zyne wak-

wakkerheit in vele gelegenheden gedurende zyn jongelingſchap, gelyk als in de belegering van Genua in den jare 1507, en andere voorvallen. Koning François de I zondt hem als afgezant aan 't hof van Engelandt in den jare 1519, en hy geraakte ten eenemaal in de gunſt van dien monarch na zyns broeders doodt, den grootmeeſter Boiſi; maar hy bezat echter zo veel beleidt noch verſtandt niet als de zelve. De koning hadt hem reets geëert met de bediening van admiraal van Vrankryk, en gaf hem daarenboven in de maandt van October des bovengemelden jaars het gouvernement van 't Dauphiné, 't geen zyn broeder gehad hadde. In den jare 1521 hadt hy het bevel over 't heir, gezonden om Navarre aan te taſten; ten dien einde veinſde hy naar Pampelona te trekken, maar hy keerde naar S. Jan de Luz, en hebbende de rivier van Bidaſſoa overgetrokken, overviel hy het kaſteel Behoble, tegenwoordig verwoeſt, en belegerde Fontarabië, 't geen hy den 18 October met den eerſten ſtorm veroverde. Daar is elders gezegt, dat de afgezondenen van den koning en den keizer te Calais met den koning van Engelandt byeen waren om de verſchillen te vereffenen, maar dat de tyding van deze nieuwe verraſſing den keizer verhinderde het voltrokken verbondt te bekrachtigen; en 'er zou nog geen zwarigheit geweeſt hebben, indien men naar 't gevoelen van zommigen de werken van Fontarabië geſlecht hadt; maar de admiraal, yverig om een gedenkteken van zyne zegepraal te behouden, drong by den koning ſterk aan, dat het mogt bezet blyven, en deze toeſtemming, aan een hoogmoedig gunſteling gegeven, gaf aanleiding tot zulk een wreden oorlog, zo nadeelig voor Vrankryk en zelf voor de ganſche Chriſtenheit. Zyne vaardigheit in 't opvolgen der gevoelens van Louiſe van Savoje, die men te dier tydt regente noemde, bragt hem in onluſten met den konneſtabel van Bourbon. Men zeide ook, dat de admiraal van Bonnivet zulks ſlechts deedt om zyn eigen voordeel, vleiende zich eerlang den degen als konneſtabel te zullen dragen. Hy geboodt in den jare 1523 het leger in Italië. Zyne traagheit in 't belegeren van Milaan deedt hem die ſtadt verliezen; want hy was gedwongen de belegering op te breken door den ſtrengen winter en de peſt, die in zyn heir begon te woeden. Hy week naar Biagras, alwaar hy zich byna twee maanden ophieldt; maar 't wegnemen van Vercelli en eindelyk van Biagras dwong hem naar Turin te wyken. Al dynzende wierdt hy gekwetſt in den arm. Dit deedt hem naar Vrankryk keren, daar hy den koning krachtig aanporde om zelf in perſoon den oorlog in Italië, verſterkt door nieuwe krygsbenden, voort te zetten. Deze raadt was dodelyk voor het Franſche ryk, te meer om dat hy den koning aanzette om den dynzenden vyandt te vervolgen, en hem te Pavia aan te grypen, tegen het oordeel en den raadt van de voornaamſte en oudſte legerhoofden. De admiraal ſneuvelde in dien ſlag in den jare 1525, en Brantôme verhaalt het volgende aangaande den here van Bourbon en hem: „ Men zegt, dat de here van Bourbon dien dag ſterk zocht naar „ den here van Bonnivet, en hebbende aan de zynen bevolen, „ hem, als zy hem zien zouden, een gevoelige hoon aan te doen, „ zonder hem te doden; maar hem ziende uitgeſtrekt leggen, „ zeide hy niet anders als: ach ongelukkige! gy zyt oorzaak van „ het bederf van Vrankryk, en het myne. Zyn einde was „ vol glorie, gelyk hy altydt, daar hy zich bevonden hadt, vol „ dapperheit geweeſt was. Hy hadt den koning door zyne wel„ ſprekendheit, verſtandt en fynheit zeer weten in te nemen, „ en ik heb zyn beeltenis gezien enz." Van zyn nageſlacht is in het eerſte artykel van Gouffier geſproken.

GOULAMS, in Perſië, zyn ſlaven, of zonen der ſlaven, van allerlei natiën, en inzonderheit van de Georgiaanſche renegaden, die een twede ligchaam in 't heir des konings van Perſië uitmaken, hebbende van hen doorgaans omtrent 14000 in zynen dienſt. Men noemt hunnen generaal Koullar Agaſi, en daar zyn vele grote heren onder. *Thevenot Reize naar de Levant* II *Deel.*

GOULART, (SIMON) geboren te Senlis, predikant te Geneve, is een van de onvermoeidſte ſchryvers in zynen tydt geweeſt, ſtellende in plaats van zynen naam alleenlyk de letteren *S. G. S.* voor zyne werken; daar mede willende te kennen geven *Simon Goulart Senliſius*, en zyne meeſte opdragten zyn te S. Gervais, 't welk een gedeelte van Geneve is, gedagtekent. In een brief, dien hy aan Scaliger ſchryft van den 17 October des jaars 1606, ziet men, dat hy 63 jaren oud was. Dus moet hy in het jaar 1628, wanneer hy ſtierf, 85 jaren bereikt hebben. Hy hadde een grondige kennis van alles wat de drukperſſe aflevert. Om die reden zondt koning Hendrik de III, willende weten, wie de ſchryver onder den naam van Stephanus Junius Brutus van het werk, genaamt *Vindiciæ contra tyrannos*, was, iemandt afzonderlyk aan hem; maar hy was te verſtandig om iemandt, ſchoon hy 't wiſt, te verraden. Hy was de opvolger van Calvinus in den jare 1564. en ſchreef vele werken, onder anderen; aanmerkingen over *de Septimanas Bartaſii*; *Summaria in Nicetæ Coniatæ annales*; *Notæ*, *ſummaria & parellela in Plutarchi vitas*; en verſcheide geeſtelyke en zedekundige boeken in 't Franſch overgezet: *Senecæ Opera*; *Camerarii meditationes hiſtoricæ cum additionibus*; *Oſorii hiſtoria Emanuelis R. Portugalliæ*; *Chronicon Carionis*; *Wierius de præſtigiis dæmonum*, enz. *Du Maine & Vauprivas Bibl. Francoiſe. Tronchini Oratio funebris. Bayle Dict. Crit.*

GOULART, (SIMON) zoon van den bovengemelden, predikant in de Walſche gemeente te Amſterdam; maar doordien hy zeer yverig voor het gevoelen van Arminius ſtreedt, en de beſluiten van 't Synode van Dordrecht niet wilde ondertekenen, wierdt hy afgezet. Hy ging hier op naar Antwerpen, en na dat de ſtilſtandt van wapenen tuſſchen Spanje en Hollandt geëindigt was naar Vrankryk, alwaar hy zich eenigen tydt te Calais ophieldt, en eindelyk naar Holſtein trok, daar hy te Frederikſtadt overleden is. Hy heeft onder andere dingen geſchreven: *Examen des opinions de M. Fabrice Baſſecourt, contenues en ſon livre de diſputes, intitulé election eternelle & ſes dependances. Epiſt. eccleſ. & Theol. p.* 414. *Molleri Iſag. ad hiſt. Cherſ. Cimbr. p.* 223. *Bayle Dict. Crit.*

GOULETTE, een veſting op een eilandt in de Middelandſche zee, onder het gebiedt van Tunis. Te voren was het ſlechts een vierkante toren, ſtaande aan den uitvloedt van een kanaal, waar door het water uit het meir van Tunis zich in de Middelandſche zee werpt. Dit kanaal is een boogſchoot lang, maar zo naauw, dat 'er geen galei al roeiende door kan. Het meir is omtrent drie mylen lang en twee breed; maar zodanig met zandbanken bezet, dat het niet te bevaren is dan met ſchuiten daar toe gemaakt, en men op verſcheide plaatſen droogvoets kan gaan. De beruchte zeerover Barbaroſſa, als hy zag, dat Tunis niet wel te verſterken was, en dat het op verſcheide plaatſen gemakkelyk beſchoten kon worden, liet Goulette verſterken. Keizer Karel de V nam het in 't jaar 1539 ſtormenderhandt in, en gaf het aan den koning van Tunis weder over, toen Barbaroſſa onttroont was; hoewel de Turken deze veſting in den jare 1574 wederom veroverden, hebbende voorts daar een fraaie haven by laten maken, waar in veel ſchepen veilig leggen kunnen, mitsgaders een tolhuis, twee kerken, en eenige gevangenhuizen voor Chriſten ſlaven. *Marmol de l'Afrique l.* VI. *Curio ſecund. ſupl. Sabell. l.* XIX. *p.* 428.

GOULU, (HIERONYMUS) zoon van Nicolaus Goulu, en jonger broeder van den volgenden Johannes, is geweeſt koninklyke hoogleeraar der Griekſche tale in zyns vaders plaats, aanvaardende die waardigheit met zyn 18 jaar in 't jaar 1595. Vervolgens leide hy zich op de geneeskunde, die hy binnen Parys oeffende. Men ziet in den lof op den generaal der Feuillanten, dat hy zyn hoogleeraarsampt van de Griekſche tale aan dezen zyn jongſten broeder overdeedt. Hieronymus Goulu trouwde met Charlotte van Monantheuil, dochter van Hendrik van Monantheuil, deken van de faculteit der geneeskunde, en koninklyke hoogleeraar in de wiskunſt te Parys. Uit dit huwelyk ſproten onder andere kinderen Nikolaas Goulu, die een boek tot lof van de Goulu's ſchreef; Jakob, hofmeeſter van den koning, bekend onder den naam van den here van Monantheuil, en Martha, vrouwe van René Labitte, advokaat van 't parlement. *Bayle Dict. Crit.*

GOULU, (JOHANNES) zoon van Nicolaus Goulu, wierdt den 25 Auguſty des jaars 1576 te Parys geboren, en zynde als advokaat ingewyd, diende hy in die hoedanigheit voor het parlement van de gezegde ſtadt; maar vermits hy voor de bank zyn eerſte proces verloor, zegt men, dat hy om deze reden beſloot de wereldt te verlaten, en het geeſtelyk leven te aanvaarden. Altydt hy nam de orde der Feuillanten in den jare 1604 aan, en bragt zich in zulk een aanzien, dat men hem in 't kort, verſcheide bedieningen bekleed hebbende, generaal dier orde maakte, nemende den naam van Jean de S. François aan. Hy was in de Griekſche tale wel geoeffent, waarom hy ook *Epicteti Manuale* in de Franſche tale overzette, mitsgaders de diſſertatiën van Arrianus, eenige verhandelingen van S. Baſilius, en de werken van S. Dionyſius den Areopagiter, by welke laatſte overzetting hy een verdediging voor de werken van Dionyſius voegde, zynde de zelve gedrukt eerſt in 't jaar 1608, naderhandt in de jaren 1629 en 1642. Hy overzag ook zyns vaders Latynſche vertaling van de verhandelingen van S. Gregorius van Niſſa tegen Eunomius, en gaf ze in 't licht. Vader Goulu zich niet alleen vernoegende met boeken over te zetten, wikkelde zich mede in geloofsverſchillen, en maakte een boek tegen Molinæus *de vocatione Miniſtrorum*. Ook heeft men op zyn trant het leven van S. Franciſcus van Sales, biſſchop van Geneve, en een lykreden over Nicolaas le Fevre, leermeeſter van koning Lodewyk den XIII; doch men zegt, dat hy die nooit in 't openbaar heeft uitgeſproken; en om de waarheit te zeggen, zyne ſchriften verſchaften hem de grootſte achting niet; maar hy vatte een zaak in den jare 1627 by de handt, die veel ſtof gaf om van hem te ſpreken. Een Feuillant, dien men broeder André noemde, hadt een kleine verzameling van gedachten gemaakt, die men geloofde, dat Balzac hadt uitgeſchreven. De benyders des roems van Balzac ſchreeuwden daar van 't geen nog maar in geſchrift door de handen liep. Dit maakte, dat Ogier, een goed vriendt van Balzac, een verweerſchrift in 't licht gaf, waar in broeder André zeer hard gehavend wierdt. Vader Goulu, generaal van die orde, zag dit geſchrift aan als een uitdaagbrief, en ontſtak in eenen hevigen toorn: gaf daar op twee ſtukken met brieven tegen Balzac uit, die vervult waren met harde uitdrukkingen, en ſchrikkelyke taal; zich zelve daar in verbergende onder den naam van *Phillarque*, dat is *prins der Feuilles*, gelyk het zyne tegenſtrevers vertaalden; en zekerlyk heeft hy daar het generaalſchap van de Feuillanten mede gemeent. Om een denkbeeldt te geven van zyn verbittert gemoedt, is het genoeg, dat men zegt, dat hy de ganſche wereldt wel zou bewogen hebben, konde hy, om Balzac te bederven, en hy gaf hem over aan alle de ſtraf, daar hy macht toe hadde, ja zocht zelf de vrouwen tot zyn bederf op te hitzen; want hy liet zich dus horen in zyn Lof der ſchone vrouwen, *dat zo zy maar de minſte moedt in 't lyf hadden, moeſten zy Balzac met de punten van hunne naalden de oogen uitſteken, of zo zy nog eenige barmhertigheit voor hem hadden, moeſten zy hem ten minſte die ſtraf doen ondergaan, de welke de juſ-*

juffers van 't Lof Jan van Meun hadden doen lyden! dat was, helder laten geeiden. De yver van vader Goulu, die zo veel geraas maakte met zyn boek tegen een ſchryver, wiens misſlag alleen daar in beſtondt, dat hy zyne gedachten wat te koel, al te vry en al te onzedig hadt uitgedrukt, gaf weinig genoegen aan de wereldt, en toonde hoe zyn aardt was. Zelf zyne zendelingen, die onder zyn gezag ergens naar toe gingen, verbreidden duizenderlei nadelige zaken tegen den Hre. de Balzac, hem uitmakende als een monſter, daar iedereen voor ſchrikken moeſt, voldoende aan het ſpreekwoordt, dat de haat der geeſtelyken de allergevaarlykſte is. Hy hadt al de monniken byna op zyne zyde, om dat de Hr. de Balzac met verachting van hunne taalgeleerdheit geſproken hadt; hier by voegden zich vele benyders van de grote achting, die deze jonge ſchryver verdiende. Daar kwamen te diertydt verſcheide dingen voor en tegen uit, en men handelde malkander ongenadig in zommige ſchriften. Vader Goulu hadt echter niet lang het genucht van de ganſche republyk der geleerden in zulk een grote wanorder te zien, want hy ſtierf den 5 January des jaars 1629, in den ouderdom van 54 jaren, en wierdt in 't koor der Feuillanten te Parys begraven. Daar ziet men in zyn grafſchrift, hem ter eeren door den hertog en hertoginne van Vendome geſtelt, dat hy een groot hervormer en zuiveraar der Franſche tale geweeſt is. *Sammarthan. & Maſſon elog. Joh. Aur. Romualdus tres Chron. ad an.* 1629. *Viſch bibl. Ciſterc. p.* 220. *Bayle Dict. Crit.*

GOULU, (Nikolaas) in 't Latyn *Gulonius*, een wyngaardeniers zoon, niet verre van Chartres geboren, wierdt koninklyke hoogleeraar in de Griekſche tale van de univerſiteit te Parys in den jare 1567, in de plaats van Joan Daurat, met wiens dochter hy getrouwt was. Hy heeft uit het Griekſch in de Latynſche tale overgezet den redenſtrydt van Gregentius tegen den Jood Herbanus, die Gilles van Noailles, afgezant van Vrankryk in Turkyën, van Conſtantinopel hadt medegebragt. Deze overzetting, verzelt met eenige aantekeningen van Nikolaas Goulu, wierden nevens den Griekſchen text te Parys in den jare 1586 gedrukt. Ook hadt men in de zelve ſtadt reets een verzameling van verſcheide ſtukken, door dezen hoogleeraar geſchreven, in 't jaar 1580 het licht doen zien: te weten, een vertaling der Griekſche Uitbreiding van Apollinaris over de Pſalmen; een Uitbreiding in Griekſche vaarzen van 't *Magnificat*, van *Nunc dimittis*; van den lofzang van Zacharias; een lofzang van den Heere Jeſus; en een voorreden in Griekſche vaarzen van *Apollinaris*, enz. Hy hadt twee zonen, *Johannes* en *Hieronymus*, waar van hier voor reets is geſproken, gewonnen by Magdalena Daurat, een zeer geleerde vrouw. Haar grafſchrift bewyſt, dat zy zeer kundig was in de Griekſche, Latynſche, Italiaanſche en Spaanſche talen. *Menage remarques ſur la vie d'Ayrant pag.* 251, 252. *Bayle Dict. Crit.*

GOUPIL, (Jakob) geboren in de provincie van Poitou, een geleerd man in de talen en fraaie letteren; oeffende de geneeskunde met veel achting te Parys omtrent den jare 1560. De geleerde opmerkingen, die hy over Dioſcorides, Trallianus en andere Griekſche ſchryveren maakte, bewyzen zyne geleerdheit. Hy hadt de boeken van *Hippocraths* beginnen te verklaren en uit te leggen, maar hy ſtierf van ongenucht, om dat hy zien moeſt, dat de ſoldaten op zyne kamer alle zyne papieren kwamen wegnemen. *Sammarth. elog. Doct. Gallor.*

GOURA, een kaſteel in Nigritië aan den oever van de Atlantiſche zee, ſedert weinige jaren door de Hollanders gebouwt en verſterkt, gelegen drie mylen van Cabo Verde, of 't Groene voorgebergte.

GOURA, eene ſtadt in Polen, vyf mylen van Warſchou, ontlenende haren naam van een hoogte, daar zy op gelegen is, die de Polen noemen *Goury*, of *Gury*, ganſch bergachtig, of een plaats, die wat verheven legt. Deze hoogte is een zandberg, hebbende de gedaante van een half eirond, zynde boven op vlak, waar op de ſtadt legt, en heeft een fraai gezicht van verre. Men gaat deze hoogte op als met trappen, als of men naar een ſchouwplaats gaat, zynde met gras begroeit en zeer gemaklyk. Het kaſteel aan de ſtadt leggende is ſlechts van hout getimmert. De biſſchop Wirsbikl van Poſen heeft de ſtadt gekocht, en gebruikt des zelfs inkomſten, om daar kloosters en geeſtelyke gebouwen van te ſtichten tot ſieraadt van 't landt. Deze prelaat hadt zo veel liefde voor deze plaats, dat hy haar den naam gaf van Calvaria, of op zyn Poolſch *Kalvarya*, en in der daadt zy ſchynt in deze woeſtyne als een andere berg Libanon, vervult van heremitagiën en kluizen voor monniken. Deze naam is nu zo bekend in Polen, dat men naauwlyks dien van Goura kent of noemen hoort, derhalven zou het niet kwaad zyn, dat men den zelven naam ook in de kaarten van dat landt plaatſte. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

GOURDON *van Genouillak*, een doorluchtig huis in Quercy, nemende zynen oorſpronk met

I *Pons Rikard*, ridder, hopman van Gourdon, die in den oorlog van Languedok onder den here van Craon diende in den jare 1352. Men meent, dat hy vader geweeſt is van

II *Jan Rikard* den I, heer van Gourdon, heer van Genouillak. Hy verdroeg zich met Jan, grave van Armagnak, wegens eenige rechten over ſchuldt te Gourdon, en trouwde Cicilia van Caſeton, by welke hy gewan *Pieter*, die volgt; *Pons*, *Jan* en *Raimond Rikard*, domheren van Cahors.

III *Pieter Rikard*, heer van Gourdon, heer van Genouillak, diende in den jare 1421, en bevondt zich by 't ontzetten van de ſtadt Orleans, en 't herwinnen van Yenville in 't jaar 1429. Men gaf hem ter gemalinne Anna de la Tor; by wie hy teelde *Jan* den II, die volgt; een anderen *Jan Rikard*, heer van een gedeelte van Genouillak, die den tak van d'Acier, hier na gemeld, heeft gemaakt; *Jakob Rikard* van Genouillak, gezegt *Galiot*; heer van Bruſak, Anſak en S. Projet, Raadt en kamerling des konings, de twede zoon, die een man van wapenen wierdt in de compagnie van den grave van Dunois in 't jaar 1465. De koning begiftigde hem met het ampt van meeſter, opziender en algemeen hervormer van 't oorlogstuig in Vrankryk, waar van hy den eedt afleide de 14 December des jaars 1479. Hy wierdt ook ſeneſchal (landdroſt) van Beaucaire in 't jaar 1480, en zo haaſt koning Karel den VIII op den troon klom, wierdt hy beveſtigt in het eerſtgemelde ampt van meeſter des oorlogstuigs den 13 September des jaars 1483, 't welk hy tot aan zyne doodt den 10 Maart des jaars 1493 waarnam. Hy hadt getrouwt Catharina Flamenc, vrouwe van Bruſak, by wie hy een eenige dochter *Margareta Rikard* van Genouillak, bygenaamt *Gourdon*, teelde, getrouwt eerſt met Pieter van Durfort, here van Boiſſieres, daar zy van geſcheiden wierdt om zyn al te na bloedverwantſchap; ten twede maal in 't jaar 1494 aan Antonie van Salagnak, zoon van Jan, here van Salagnak, Magnak, enz.

IV. *Jan Rikard* de II, heer van Gourdon, heer van Genouillak, Baumat, Reillak, S. Projet, enz. maakte zyn teſtament den 6 April des jaars 1456. Hy hadt den 29 Juny des jaars 1445 getrouwt Johanna van Raſſials, vrouwe van Vaillak, weduwe van Auger du Bos, here van d'Acier, en dochter van Bernard, here van Vaillak, en Jaquette van Caylar, by wie hy hadt *Jan* den III, die volgt; *Mathelina*, gemalin van Aimeri Pellegrin, here van Vican; *Johanna*, gehuwt aan Martiaal van Vernol, here van Peyrat; *Margareta*, getrouwt met Bertrand van Deſne, here van la Brugiere; *Jaquette*, eene nonne, en *Mathelina*, gehuwt aan Jan de la Valette, here van Pariſot.

V *Jan Rikard* de III, heer van Gourdon, heer van Genouillak, enz. trouwde den 10 Juny des jaars 1482 met Margareta Ebrard, dochter van Raimond, here van S. Ilpice, en Agnes d'Eſtaing. Na hare doodt hertrouwde hy in den jare 1495 den 29 Auguſty met Margareta van Aubuſſon, dochter van Gilles, here van Villac, en Françoiſe de la Force, vrouwe van Caſtelnouvel. Uit het eerſte bedde wierdt hy vader van *Iſabella Rikard*, gehuwt aan Pons van Caſtelnau, here van Reyrevignes; en *Agnes Rikard* van Gourdon, gemalinne van Antony van Lolive, here van Reniez; en van 't twede bedde ſproten *Jan* de IV, die volgt; *Lodewyk Rikard* van Gourdon Genouillak, abt van S. Martial en S. Romain de Blaye, daar na van S. Lo, deken van Carennak, biſſchop van Tulles in 't jaar 1560. Deze heeft in die hoedanigheit op het Concilie van Trente geweeſt, en ſtierf in 't jaar 1583. *Flotard Rikard van Gourdon Genouillak*, prioor van la Faye, abt van S. Romain de Blaye, en na zyn broeder biſſchop van Tulles, ſtierf in het jaar 1586. *Jaquette*, priorin van 't hoſpitaal te Beaulieu, orde van S. Jan van Jeruzalem; *Jaquette* van Gourdon de jonge, getrouwt aan Jan van Beaumont, here van Pierretaillade; *Sobirane* van Gourdon, getrouwt aan Jan de Guiſcar, here van la Coſte; *Maria*, gemalin van Jan, here van Vallon; *Françoiſe*, verbonden door 't huwelyk aan Jan Jaubert, here van Nantiak; en *Iſabella van Gourdon*, getrouwt aan N, here van Gordigues en Mazieres.

VI *Jan Rikard van Gourdon*, de IV van dien naam, heer van Gourdon, heer van Genouillak, Vaillak, enz, ridder van des konings orde, een van de 100 edellieden zynes huizes, ſtedehouder van het kaſteel Trompette en de ſtadt Bourdeaux. Hy was mede in den ſlag van S. Laurens in 't jaar 1557, en ſtierf in 't jaar 1573; was drie maal getrouwt geweeſt, als eerſt den 12 December des jaars 1538 aan Johanna Brun, dochter en erfgenaam van Romain, here van Boiſſet, en Louiſe van Fronſak, ten twede maal met Margareta van Segur, dochter van N. here van Pardaillan; en ten derde maal aan Antonietta van Carbonieres. Zyne kinderen van 't eerſte bedde waren *Lodewyk*, die volgt; en *Galiotte van Gourdon*, getrouwt aan François van Loſtange, here van S. Alvaire en Perigord. Van 't twede bedde hadt hy *Charlotte van Gourdon*, getrouwt aan Claude, here van Roquemorel; en van 't derde bedde kwamen *Jan Jakob van Gourdon*, heer van Reillak, die by Catharina van Corn, vrouwe van Sonak en van Corn, eenen zoon, en eene dochter naliet, getrouwt aan Hugo van Loſtange, here van Beduer; *Jan Karel van Gourdon*, heer van S. Cler, geſtorven zonder kinderen by Margareta Boſquet; *Guillotte*, getrouwt aan Antony van Montegu, heer van la Lande in Quercy; *N.* abdiſſe van la Daurade te Cahors; *Louiſe*, gehuwt aan René van Gallard, here van Braſſak; *Anna*, vrouw van Jan Laſcares, baron van Roquefort; en *N. van Gourdon*, gehuwt aan N. here van Boſquet in Gaſconje.

VII *Lodewyk van Gourdon Genouillak* de I, graaf van Vaillak, enz. ridder van des konings orde, gouverneur van Bourdeaux en 't kaſteel Trompette, diende in de belegering van Rochelle, en wierdt meeſter le camp van de ruitery in Poitou, onder den Hre. van Montpenſier, wierdt benoemt in de orde van den H. Geeſt in den jare 1611, en ſtierf voor dat hy die ontfing in den jare 1615. Hy trouwde eerſt aan Anna van Montberon, dochter van Lodewyk, here van Fontaines Chalandray, den 2 January des jaars 1573, by wie hy gehad heeft 23 kinderen. Ten twede maal aan Françoiſe van Carbonieres, dochter van Karel, here van Chapelle Biron, ridder van des konings orde, afgezonden van den adel uit Guienne aan de ſtaten van Vrankryk onder Karel den IX, en Françoiſe van Breuel, vrouwe van Fraiſſe en du Pin, by wie hy vyf dochters, alle jong geſtorven, hadt; en ten derde maal in den jare 1606 aan Johanna Maria de Foix, geſtorven in 't jaar 1617, dochter van Gaſton, marquis van Trans, grave van Gurſon, en Mar-

Margareta Bertrand. De kinderen, die van zyn eerste bedde bejaart wierden, waren *Lodewyk* van Gourdon Genouillak, Carme Dechausse; *Jan*, abt van Roquemadour, bisschop van Tulles in 't jaar 1597, afgezonden van de geestelykheit aan de staten, vergadert te Parys in den jare 1614, stierf den 13 January des jaars 1652; *Lodewyk*, die volgt; *Jan Paul*, abt van S. Romain de Blaye; *Bertrand*, baron van Miremagne; *Lodewyk*, here van S. Cler; *Jacquette*, eerst getrouwt met Jan, baron van Lusetz, ten twede maal aan Jan Chat, marquis van Rastignak; en *Galiote van Gourdon*, prioresse van 't hospitaal te Beaulieu, gestorven den 24 Juny des jaars 1618, van wie gesproken wordt onder het woordt van GALIOTE; en van het derde bedde kwamen *Charlotte* van Gourdon, prioresse d'Espagnak in Quercy, en nog een andere dochter.

VIII *Lodewyk van Gourdon* de II, heer van Genouillak, graaf van Vaillak, enz. wierdt afgezonden van den adel uit Guienne naar de vergadering, gehouden te Rouaan in den jare 1617, en maakte zyn testament in den jare 1642: hy was ook drie maal, gelyk zyn vader, getrouwt geweest, 1) den 22 July des jaars 1606 aan Françoise van Cheitodour, vrouwe van Aubepeire, dochter van Jakob, here van Aubepeire, en van Françoise van Carbonnieres, die aan zyn vader hertrouwde: 2) aan Antonetta van Grignols, dochter van Jan, marquis van Grignols, en Antonetta van Esparbes de Lussan; 3) aan Maria Magdalena Jaubert, dochter van Ameri, here van Barrault, en Guionne de la Motte. Zyne kinderen van 't eerste bedde waren: *Jan Paulus*, die volgen zal; *Lodewyk*, marquis van Vaillak, gedood in een tweegevecht door den marquis van Canillak; *François*, baron van Gourdon, meester de camp van 't regiment der koninginne; *Jan Lodewyk*, kapitein in 't regiment van zyn broeder; *Galiotte*, grootprioresse van 't hospitaal te Beaulieu, gestorven den 7 January des jaars 1702, oud 94 jaren; en *Claudius van Gourdon*, gehuwt aan Flokard van Turenne, baron van Aynak; en van 't derde bedde kwamen *Gujonne van Gourdon*, getrouwt aan Jan van Bouzet, grave van Pouderas, en *Galiotte van Gourdon*.

IX *Jan Paulus van Gourdon Genouillak*, graaf van Vaillak, baron van Montferrand, eerste baron van Guienne, geboren den 12 May des jaars 1621, eerst stalmeester en kapitein der Fransche lyfwacht van Philips van Vrankryk, hertog van Orleans, daar na ridder by mevrouwe de hertoginne van Orleans, luitenant generaal van de legers des konings, ridder van zyne ordens in 't jaar 1661. Hy is overleden den 18 January des jaars 1681, hebbende twee malen getrouwt geweest, eerst aan Maria Felice van Voisins, dochter van François, baron van Montaut, en van Jaqueline van Beauxoncles. Ten twede maal met Elizabeth de la Vergne-Montemar van Fressan, zuster Lodewyk, bisschop van Mans, die na zyne doodt hertrouwde met Karel, grave van Motthe-Haudancourt, luitenant generaal van des konings legers. Zyne kinderen van 't eerste bedde waren: *Jan François*, die volgt; *Alexander*, markgraaf van Gourdon, ongehuwt overleden; *François*, graaf van Vaillak, heer van Montferrand, kolonel van een regiment van zynen naam, ridder van de orde van S. Louis in 't jaar 1694, luitenant generaal van des konings legers in 't jaar 1704, ongehuwt gestorven den 22 Juny des jaars 1707 in zyn 55 jaar; *Michiel Engel*, Kapucyn; *Karel Gaston*, ridder van Maltha, overleden in 't jaar 1664; *Jan Baptist*, abt van S. Romain de Blaje; *Maria Galiotte*, coadjutrice van 't hospitaal te Beaulieu, gestorven den 22 October des jaars 1701; *Clauda*, prioresse van la Motte Sainte Heraye in Poitou, daar na grootprioresse van 't hospitaal te Beaulieu; *Magdalena*, gemalin van N. here van Pommerol en Belpech; *Maria Felice*, vrouw van Montaut, getrouwt aan Gasparus le Secq, marquis van la Motte-Sainte-Heraje, grave van Montaut, Raadt van 't parlement, gestorven in 't jaar 1705, en *Gujonne van Gourdon*, prioresse van Espagne, daar na van de nonnen te Rouaan.

X *Jan François van Gourdon*, Genouillak-Montferrand, graaf van Vaillak, eerste baron van Guienne, heer van Cauçon, Casseneuil, Moullinet, enz. meester de camp van het regiment ruiters van Vaillak, overleden den 16 December des jaars 1696, oud 51 jaren. Hy trouwde den 19 December des jaars 1683 met Maria Louise van Cambout, staatjuffer van de hertoginne van Montpensier, en dochter van Pieter, marquis van Cambout, grave van Carheil, en Johanna Raoul, gestorven in 't jaar 1693, nalatende

XI *Armand van Gourdon*, Genouillak-Montferrand, grave van Vaillak, eerste baron van Guienne, enz. die in September des jaars 1710 trouwde aan Henrietta van S. Gelais, dochter en erfgenaam van Jan, marquis van S. Gelais, here van Montechaude, en Henrietta van la Rochefoucault-Roissak.

Tak der heeren van d'Acier.

IV *Jan Rikard*, zoon van Pieter Rikard, heer van Gourdon, heer van Genouillak, wierdt ook voor een gedeelte heer van Genouillak, en trouwde met Catharina du Bos, vrouwe d'Acier, dochter van Auger du Bos, here van d'Acier en Quercy, en Johanna Raffials, vrouwe van Vaillak, naderhandt hertrouwt aan Jan Rikard den II, mede heer van Gourdon, enz. By wie hy teelde *Jakob*, die volgt; *Johanna*, gehuwt aan Jan de la Roque, heer van Bouillak; *Catharina*, gemalin van Raimond van Torlon, here van Orhonach; *Jaquette*, getrouwt aan Annet van Turenne, baron van Aynak, ridder, luitenant van de artillery, enz. en *Anna van Genouillak*, grootprioresse van 't hospitaal te Beaulieu

V *Jakob van Genouillak*, bygenaamt *Galiot*, heer van d'Acier, Reillanet, baron van Capdenak, enz. ridder van des konings orde, zyn Raadsheer en kamerling, landrichter van Armagnak en Quercy, en door bewerking van zyn oom Jakob Rikard, gezegt Galiot, meester van de artillery. Hy bevondt zich in den slag van Fornoue in 't jaar 1495, en was een van de dapperste onder koning Karel den VIII, diende in de belegering van Capua, en vloeg den slag van Aignadel in 't jaar 1509. Hy kreeg den lastbrief als meester der artillery den 16 May des jaars 1512, en bediende dat ampt tot aan zyne doodt; bevondt zich ook in den jare 1515 in den slag van Marignan, en het bezorgen van leeftocht in Mezieres; muntte uit in den slag van Pavia in February des jaars 1524, na den welken hy door koning François den I tot grootstalmeester van Vrankryk wierdt aangestelt. Hy diende ook nog in de belegering van Luxemburg, en kreeg voor zyne getrouwe diensten het gouvernement van Languedok in 't jaar 1545, 't geen hy echter niet lang bediende, vermits hy het volgende jaar overleedt. Hy trouwde eerst met Catharina d'Archiak, vrouwe van Lonzac, dochter van Jakob, baron van Lonzak en Margareta van Levis; na hare doodt hertrouwde hy aan Françoise de la Queille, dochter van François, here van la Queille, en Margareta van Castelnau, zyne twede gemalinne. In 't eerste bedt teelde hy *Johanna van Genouillak*, die na haar broeders doodt erfgenaam van haars vaders heerlykheden wierdt, getrouwt eerst aan Karel van Crussol, markgrave van Usez, waar uit de hertogen van Usez hunnen oorsprong nemen; ten twede maal aan Jan Philip, Rhyngraaf, by wien zy ter wereldt bragt *François van Genouillak*, here van d'Acier, enz. die mede grootmeester van de artillery geweest is, gestorven in 't jaar 1544 aan zyne wonden, ontfangen in den slag van Cerisolles, zonder kinderen nagelaten te hebben by Louise d'Estampes, vrouwe van la Ferté Nabert, die hy getrouwt hadt in 't jaar 1534, dochter van Claude, here van La Ferté Nabert, en Anna Robertet. Na zyne doodt hertrouwde zy aan Jakob, here van Menou, Boussai, enz. en stierf den 22 July des jaars 1575. *Brantome dans ses Hommes illustr. P. Anselme hist. des grands officiers.*

GOURGUES, (DOMINICUS VAN) geboren te Mont de Marsan in Gascogne, een dapper man, en stout in zyne ondernemingen. Wanneer de Spanjaarden hem in den Italiaanschen oorlog gevangen kregen, en op de galei gebannen hadden, zocht hy alle gelegenheden om zyne vryheit te bekomen, en zich van dezen hoon te wreken. Het eerste gekregen hebbende, zocht hy ook het twede te voldoen, en densnam den volgenden aanslag. 't Gebeurde onder de regering van koning Karel den IX, dat de Spanjaarden op de kust van Florida, alwaar de Franschen een volkplanting onder Jan Ribaud en een vesting na hunnen koning, Karelsfort genaamt, hadden opgerecht, overmeesterden en in bezit namen. Gourgues dit horende verkocht een gedeelte van zyne goederen, en nam van zyn broeder, den president van de generaliteit te Guienne, een somme gelds op, rustte daar mede een schip uit, bemant met 200 soldaten, trok daar mede naar Florida, en daar geland zynde, nam hy met hulpe der inboorlingen, die zeer hatig tegen de Spanjaarden waren, niet alleen het gemelde Karelsfort, maar noch twee andere forten, door de Spanjaarden daar opgeworpen, in weerwil van 800 Spaansche bezettelingen, in, die zich alle in de bosschen wilden bergen, maar de meeste wierden van de Indianen doodgeslagen; hoewel die geene, die zich op bescheidenheid van den overwinnaar overgaven, niet veel beter gehandeld wierden, doordien Gourgues waande, dat hy de eer van Vrankryk te kort deedt, zo hy een volk genade bewees, dat te voren de Franschen hadde laten ophangen, onder voorwendsel, dat het Lutheranen waren. By zyne te rug komst wierdt hy in plaats van vergelding voor zulk een stoute en welgelukte daadt aangeklaagt, en moest zich om het hard aanhouden van den Spaanschen afgezant, die zyn hoofdt eischte, eenigen tydt verborgen houden, tot dat de admiraal van Chatillon hem uit zyne benauwtheit redde. Zie *Mezeray hist. de Charles IX.* Ook is 'er in de Fransche tale een byzonder werkje van deze onderneminge gedrukt.

GOURNAY, een Fransch steedtje in Normandië. De Latynsche schryvers noemen het *Gornacum*. Het legt aan de Epte, in 't landt van Bray, vyf mylen boven Gisors. Men moet dit niet vermengen met GOURNAY *sur Aronde*, een steedtje van Vrankryk, in Isle de France, op de grenzen van Pikardië, tusschen Compiegne, Nojon, en Clermont, in 't Beauvoisis.

GOURO, eene stadt van Mogolistan, in Asië. Zy legt onder het koninkryk van Bengale, aan den Ganges, omtrent 35 mylen boven het gewest, daar deze vloedt zich in vele armen verdeelt. Zy is bekwaam van grootte. *Maty Dict.*

GOUSSAINVIL, (PIETER) een Franschman, gestorven in 't jaar 1683. Hy was geboren in de provincie van Normandië, heeft in de kerkelyke oudheden gestudeert, en de werken van Pieter de Blois te Parys in fol. uitgegeven, als mede die van Gregorius den Groten in 't jaar 1675, op een veranderde styl, en met aanmerkingen verrykt. Hy heeft zyn toorts van geleerdheit ontstoken aan het vuur van verscheide wyze mannen, wier namen te vinden zyn in de *Jugemens de M. Baillet.*

GOUSSET (JAKOB) was wel eer predikant van de Gereformeerde kerk te Poitiers in Vrankryk; maar hy wierdt genoodzaakt om de zware vervolging uit dat gewest naar Nederlandt te vluchten. Eerst hieldt hy zich eenigen tydt te Dordrecht op, van waar hy te Groningen wierdt beroepen als hoogleeraar in de Godgeleerdheit, wysbegeerte, en de Grieksche tale. Hy was zeer geleerd in alle deze wetenschappen, inzonderheit ook in de Hebreeusche tale, waar van hy bewys gaf door 't maken van een Hebreeusch Woordenboek, 't welk zyn voornaamste werk geweest is. Hy heeft ook eenige verhandelingen tegen de Joden; aanmerkingen tegen het voorstel van M. le Cene, om eene nieuwe overzetting des Bybels te maken; Verhandelingen over het dode en levendig geloof; een diergelyk om te bewyzen, dat de stel-

ſtellingen van Carteſius niet gevaarlyk zyn, en een redenvoering *de Exiſtentia Dei*. Behalven zyne geleerdheit bezat hy nog een pryswaardige Godvrucht, een onbeſproke deugdt, een voorbeeldelyke zedigheit, en alles wat een man beroemd maakt. *Memoires des Temps.*

GOUSTE, (Claudius) hoofdſchout van de ſtadt Sens, en niet van Sienna, gelyk anderen gemeent hebben, droeg aan de ſtaten van Orleans, onder de regering van Karel den IX, een werk of verhandeling op van de koninklyke macht over de kerke, by gelegenheit dat men een voorſtel deedt om eene byeenkomſt over den Godsdienſt te houden. Het verſchil was, wie in deze vergadering de eerſte plaats moeſt bekleeden. De kerkelyken oordeelden, dat het hen zekerlyk toekwam, en dat de leken geenzins zich moeſten bemoeien met zaken, die den Godsdienſt betroffen. Gouſté onderſteunde het tegendeel in zyn geſchrift, hieldt ſtaande dat het den koning toekwam daar te preſideren, te beſluiten, te beſliſſen en uit te voeren die zaken, die daar op het tapyt gebragt wierden. *Du Pin Bibl. des Auth. Eccleſ.*

GOUTUM, anders GOLTUM, *Scharnegoutum*, en van ouds *Scharnum* genoemt, een der veertien dorpen van de Vrieſche grietenye Leeuwerderadeel, onder het quartier Ooſtergoo, en gelegen aan het meir de Middelzee. De kerk van dit dorp plagt in de Roomſche tyden eerſt door de biſſchoppen van Utrecht vergeven te worden; maar naderhandt heeft de biſſchop Theodoricus dat recht aan Wichardus, abt van Bloemkamp, en aan des zelfs nazaten geſchonken. Ook heeft hier, volgens het getuigenis van *Winſemius*, van ouds een nonnenkloofter geſtaan. Tegenwoordig wordt Goutum in gemeenſchap met Zwichem door een Gereformeerd kerkenleeraar bedient, ſtaande onder de claſſis van Leeuwarden. *Oudheden van Vrieſl.* II *Deel.*

GOUX, een oud adelyk geſlacht, 't welk, volgens het zeggen van Baulaje, uit Engelandt afkomſtig, zich verſpreid heeft in Bretagne, en na den inval der Saxen uit Bretagne in Anjou, Vlaanderen, Burgundië en Languedok. De tak van de Goux la Berchere is oorſpronkelyk uit Vlaanderen. *Jan le Goux*, heer van Taumiray, volgde daar Philips den Stouten, hertog van Burgundië, in den jare 1369, wanneer hy trouwde met Johanna, gravinne van Vlaanderen. Hy verknochte zich daar ook in den echten ſtaat met Jannetje Wion, by wie hy teelde *Jan le Goux* den II, here van Taumiray, enz. Deze geraakte in achting aan 't hof des hertogs van Burgundië. Hy trouwde met Beatrix van Rupt, die hem vader maakte van *Jan* den III van dien naam, en van *Pieter le Goux*, die den naam van Rupt aannam. Deze laatſte wierdt een groot man, zo dat Philips de Goede, hertog van Burgundië, hem in den jare 1461 zyn kancelier maakte. Karel de Stoute beveſtigde hem in die bediening. Koning Lodewyk de XI kwam onvoorzichtiglyk in 't jaar 1468 in 't gebiedt van dezen vorſt, om met hem te handelen; men riedt den hertog hem in arreſt te nemen; maar de kancelier le Goux kantte zich tegen dat voornemen, en erinnerde dien prins, hoe veel beter het was in een onbevlekten roem en deugdelyken naam te leven, dan door zulk een laſhertige daadt zyne eere te bezoetelen ſlechts om een weinig voordeel. Hy liet wel een nazaat na, maar die eindigde in *Philippina le Goux*, dochter van *Willem le Goux*, baron van Nigen, enz. Zy trouwde met Maximiliaan van Honchin, here van Gulfin, kolonel van een regiment Walen. *Jan le Goux*, de III van dien naam, heer van la Berchere, die in 't jaar 1463 overleedt, trouwde Clara Peiſſeau, dochter van Jan, here van Maupas en Cruſſilles, en Aglautine van Clugni. Hy hadt onder andere kinderen *Philip le Goux*, here van Berchere, enz, die zich beroemd maakte door de wapenen; wierdt gouverneur van de ſtadt Nuis, en trouwde met Anna van Morceaux, dochter van Guido de twede, preſident van 't parlement in Burgundië. Hy hadt *Jan le Goux* den IV, heer van Berchere, Corboin, Curley, Concœur en Charconduit. Deze trouwde met Anna van Theſut, dochter van Jakob, here van Ragy, enz. Hy wierdt vader van *Humbert le Goux*, here van Berchere, enz. geſtorven in den ouderdom van 27 jaren, nalatende een eenigen zoon by Benigne Ocquident, dochter van Jan, here van Marcelais, Nantevil en S. Prix, die hy in 't jaar 1567 getrouwt hadt. Deze zoon was *Jan Baptiſt le Goux*, heer van la Berchere, enz. eerſte preſident in 't parlement van Burgundië. Hy trouwde den 10 October des jaars 1592 met Margareta Bruſſard, dochter van Denys, marquis van la Borde, enz. ook eerſte preſident van 't gezegde parlement: by wie hy teelde *Pieter le Goux*, die volgen zal; en *Denys le Goux* van la Berchere, marquis van Chanteny, Raadsheer van ſtaat, meeſter van de requeſten, en eerſte preſident in 't parlement van 't Dauphiné, gelyk zal gezegt worden, getrouwt den 15 Auguſty des jaars 1627 aan Louiſe Joly, dochter van Antony, baron van Blaiſy en Eſcutigny, griffier van 't parlement en de ſtaten van Burgundië. Hier teelde hy by *Jan Baptiſt le Goux* van la Berchere, marquis van Inteville, grave van Rochepot, baron van Toiſi, enz. Raadsheer van den koning, meeſter van de requeſten, enz; die den 21 July des jaars 1675 trouwde met Antonetta le Fevre van Eaubonne, by wie hy onder andere kinderen hadt, *Karel le Goux* van la Berchere, baron van Pouilly, Doctor van de Sorbonne, almoezenier des konings, biſſchop van Lavaur, waar toe hy ingewyd wierdt den 12 April des jaars 1678, doorluchtig om zyne geleerdheit en verdienſten, zo wel als wegens zyne geboorte en waardigheit: mitsgaders *Clauda Catharina le Goux*, getrouwt den 11 Auguſty des jaars 1650 aan Joachim, grave van Eſteing, enz. overleden den 13 April des jaars 1670, gelyk elders onder het woordt Esteing gezegt is: *Louiſe Charlotte le Goux* van la Berchere, gehuwt den 15 May des jaars 1657 met Jan François le Cocq, marquis van Goupillieres, Raadt van 't Parlement te Parys: *Anna le Goux*, wierdt den 25 October des jaars 1663 gemalin van Emanuel van Pellevé, marquis van Bouri, enz. gedood den 12 Juny des jaars 1671, in 't overtrekken van den Rhyn by 't tolhuis; *Margareta* en *Maria*, beide geeſtelyke dochteren van de Karmeliten te Dijon. *Chorier Etats Polit. de Dauph. Palliot hiſt. du Parlem. de Bourg. Memoires M S. de la Maiſon de Goux.*

GOUX, (Jan Baptista le) ridder, heer van la Berchere, Boſne, Voſne, Flagey, Santenay, enz. eerſte preſident in 't Parlement van Burgundië, heeft grote goederen en hoge waardigheden bezeten. Hy was de eenigſte zoon van Jan le Goux, here van Berchere en Benigne Ocquident. Men kweekte hem met vele zorgen op, die hy beantwoordde met grote voortgangen in edele wetenſchappen en talen. Hy reiſde naar Duitſchlandt, Italië, Spanje en andere landen, en op zyne wederkomſt in den jare 1595 kreeg hy het ampt van preſident in de kamer der requeſten. In 't jaar 1604 wierdt hy twede preſident in 't parlement van Burgundië, en weinig tyds na die verheffing zondt hem het zelve parlement aan koning Hendrik den Groten, om hem verzekering te geven van hunne getrouwheit, waar van men zeer nadelig geſproken hadt. Deze monarch was zo voldaan over het gedrag van la Berchere, dat hy niet alleen met hem afdeedt de zaken, die 't parlement aangingen, maar ook hem gebruikte om met de afgezondenen van den koning van Spanje de grensſcheidingen van de landen en leenen van 't hertogdom Burgundië, 't graafſchap Auxonne en 't Franſche Comté te regelen. Dit tractaat wierdt bekrachtigt door koning Lodewyk den XIII in de maandt van April des jaars 1612. Ondertuſſchen kreeg deze wyze man van dag tot dag meer aanzien en achting, en wierdt den 21 January des jaars 1627 eerſte preſident van 't gezegde parlement na de doodt van Nikolaas Bruſlard, baron van la Borde, enz. zynen ſchoonbroeder. Men wachtte grote dingen van hem, en hy voldeedt door zyne vaardigheit die verwachting. Hy ſtierf in de maandt van Juny des jaars 1631. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerk der Cordeliers te Dijon: men vindt daar in de kapel van zyne familie een tombe van zwart marmer, op welke hy in wit marmer legt afgebeeld. Van zyn nageſlacht is te voren geſproken.

GOUX, (Pieter le) ridder, heer van Berchere, Boncour, Voſne, enz. marquis van Inteville, graaf van Rochepot, baron van Toiſi en Cipiere, eerſte preſident in 't parlement van Burgundië, en daar na in dat van 't Dauphiné, was de zoon van Jan Baptiſt le Goux, hier boven gemeld. Hy was een deftig navolger van zyns vaders deugden; zyne verdienſten hadden reets gerucht gemaakt in den groten Raadt, waar in hy Raadsheer was. Zyns vader ontdeedt zich ter gunſte van hem van zyne bediening, en hy wierdt in den jare 1631 daar in geplaatſt. Hy voldeedt daar in de plichten, die vereiſcht wierden van een eerlyk man, wordende een vader van de armen en een voorſtander van verdrukten. Men onttrok hem voor eenigen tydt dat van Burgundië, daar 't zelve droevig om was, en door die droefheit vermeerderde men zyn roem. De koning Lodewyk de XIII geboodt hem in den jare 1637 naar Saumur te wyken, maar herſtelde hem wederom in zyne bediening in den jare 1644, verkrygende ten dien einde zyne herſtellingsbrieven, getekent den 1 July, wier inhoudt vol van loftuitingen zyner verdienſten is; zo waren ook die koning Lodewyk de XIV aan den prins, gouverneur van Burgundië, zondt, waar in hy hem aanpryſt als een getrouw en wakker onderdaan. De koning bevorderde hem weinig tyds daar na tot eerſten preſident in 't parlement van 't Dauphiné: het brevet of de getuigbrief ten dien einde was gedagtekent den 1 Auguſty van 't gemelde jaar 1644, ſprekende mede van de deugden, verdienſten, ondervinding en getrouwheit van Pieter le Goux. Hy behertigde de ruſt in 't Dauphiné, terwyl alle andere landen vol hatelyke ſtrydigheden waren, en ſtierf den 29 November in 't jaar 1653 te Grenoble, alwaar hy is begraven. Zyn broeder, Denys le Goux van Berchere, wierdt in dat zelve jaar den 16 October met zyne bediening begiftigt.

GOVEA, in 't Latyn *Goveanus*, (Andreas) geboren te Beja in Portugal uit een voornaam geſlacht. Hy wierdt in de XVI eeuw opziender van 't collegie van S. Barbara, en kweekte daar drie van zyne neven aan, die in dien tydt geleerde mannen geweeſt zyn. De koning van Portugal bezorgde hen onderhoudt, en 't geen ze benodigt hadden te Parys. Martialis Govea, de oudſte van de drie broeders, wierdt een goed Latynſch dichter, en gaf te Parys een Latynſche letterkunſt uit. Andreas Govea, de volgende, leerde eerſtelyk de letterkunſt, en daar na de wysbegeerte in het collegie voornoemt, en eindelyk wierdt hy beſtierder van 't zelve in de plaats van zynen oom: hier in kweet hy zich roemruchtig, waar door hy te Bourdeaux tot waarneming van een diergelyke bediening in het collegie van Guienne beroepen wierdt. Hier ging hy in den jare 1534, en vervulde daar elks verwachting tot nut en welzyn van de jeugt. Hy trok naar Coimbra, alwaar hy het zelve, 't geen hy te Bourdeaux gedaan hadt, verrichtte, ſtrekkende tot nut van vele leerlingen, waar onder geweeſt zyn George Buchananus, en Patricius Buchananus, twee broeders, als mede Nic. Grouchi, Willem Guerente, Elias Vinet, Arnold Fabritius, Jan la Coſta, Jacob Tevius, Antoni Mendez, en anderen. Hy was wel van voornemen om weder naar Bourdeaux te keren, maar hy ſtierf eer dat hy zulks deedt, na dat hy twee jaren te Coimbra geleeraart hadt, in de maandt van Juny des jaars 1548, in den ouderdom van 50 jaren, of iets meer. Hy was prieſter en prediker, maar heeft niets in 't licht gegeven.

Antony Govea, de jongſte van de drie bovengemelde broeders, was mede te Beja in Portugal geboren, in de Latynſche taal en Ariſtoteliſche wysbegeerte zeer ervaren, gelyk hy de zelve tegen

gen Ramus krachtig verdedigt heeft. Zie hier wat Thuanus van hem zegt. „ Antony Govea ftierf (zegt hy) in de maandt September des jaars 1565, was een Portugees van geboorte, maar „ hy pleeg te zeggen, dat hy een ingelyfde Franfchman was, „ om dat hy zeer vry van leven was, en een goed geloof hadt. „ Hy wierdt ook, nog maar een kindt zynde, door zynen oom „ Andreas Govea in Vrankryk gebragt, en ftudeerde daar zeer „ yverig in de befchaafde wetenfchappen, muntte uit in keurig „ Latyn te fchryven en te fpreken, en maakte goede vaarzen, „ mitsgaders uitnemende voortgangen in de wysbegeerte van „ Ariftoteles, en dorft, hoe jong hy ook was, Ramus te „ keer gaan, en behaalde de glorie in den ftrydt. En nademaal „ zyn verftandt tot alle wetenfchappen bekwaam was, ging hy „ onder Emilius Ferretus in de rechtsgeleerdheit te Avignon „ ftuderen" enz. In den jare 1542 leeraarde hy te Parys, maar keerde na eenigen tydt weder te rug naar Bourdeaux by zynen broeder, en bleef daar toen de zelve naar Coïmbra gegaan was. Hy wierdt van Emilius Ferretus te Avignon geroepen, die hem zeer vorderde in de rechtsgeleerdheit, de welke hy naderhandt te Toulouse, Quercy, Valence, en te Grenoble geoeffent heeft; en hy was oorzaak, dat Cujacius de rechtsgeleerdheit liet varen, om dat hy bang was, dat Govea hem zou overtreffen. In den jare 1559 trouwde hy te Grenoble, maar wierdt van wegen de innerlyke beroerten in Vrankryk genoodzaakt naar Piemont te wyken, alwaar hy by den hertog Philibert van Savoje geheime Raadt en requeftmeefter wierdt. Hy ftierf, gelyk Thuanus wil, in den jare 1565, hebbende te veel meloenen gegeten, waar door men zegt, dat zyne doodt veroorzaakt wierdt. Eenigen hebben hem voor een Atheift of Godloogchenaar willen houden, inzonderheit Calvinus; en de Schryver van de Boekzaal van 't Dauphiné, meldt, dat men hem te Valence eens befchuldigde, als of hy van Godt kwalyk gefproken hadt, hoewel hy zich daar van door een heerlyke redenvoering zuiverde. Hy heeft vele werken gefchreven, onder anderen: *Variæ Lectiones; commentarius de fubftitutionibus; de jurisdictione libri* II; *ad L. Gallus Aquilius; de jure accrefcendi; ad legem Falcidiam; animadverfionum liber* I; *caftigationes in Virgilium & Terentium; enarrationes in Ciceronis orationes contra Vatinium.* enz. *Thuanus l.* XXXVI. *fin. Schottus Bibl. Hifp. Tom.* I. *p.* 97. *Ghilin. Theatr. Freheri Theatr.* 848. *Leicher vit. J. C. p.* 197. *Teiffier eloges Tom.* I. *p.* 289. *Bayle Dict. Crit.*

GOVEA, (Manfredus) zoon van den bovengemelden, geboren te Turin, was zeer doorleerd, fchreef veel over de beide rechten, mitsgaders andere dingen zo wel in dicht als ondicht. Onder anderen munten van hem uit zyn *Confilia, notæ, & animadverfiones in opera Julii Clari*; en *Oratio funebris in mortem Philippi* II. Hertog Karel Emanuel van Savoje maakte hem zyn geheimen Raadt. Hy ftierf in den jare 1613. *Ghilin. Theatr.* P. II. *p.* 189. *Teiffier elog. tom.* II. *p.* 205. *Bayle Dict. Crit.*

GOVER, (Johannes) een Engelfch ridder, dichter en gefchiedfchryver zo wel in de Engelfche als Franfche en Latynfche talen; hebbende in de laatfte taal een Chronyk vervaardigt in zeven boeken, onder den tytel van *Vox clamantis in deferto*: ook werkte hy aan de Chronyken van Richard den II, en Hendrik den IV, en meer andere werken, die echter nog in fchrift leggen. Hy ftierf te Londen in den jare 1402. Men heeft zyn beeldtenis levensgroote na zyne doodt opgerecht, omhangen met eene goude keten, en een krans om 't hoofdt gevlochten, ten bewyze van de achting, die men voor zyne verdienften gehad heeft. *Balæus & Pitfeus de fcript. Angl. Voffius l.* III. *de hift. Latin. c.* 3. *p.* 542.

GOVERNO, of GOVERNOLO. Zie ACROVENTUM.

GOVERT, GODEVAART, of GODEFROI, bygenaamt met den Bult, of de Bultenaar, hertog van Lotharingen, gelyk Brabandt in dezen tydt genoemt wierdt, en door geweldt graaf van Hollandt. Zyn vader hadt den zelven naam, en kwam te overlyden in den jare 1070. Hy is de negende in getal onder de graven van Hollandt: hoewel hy van velen wordt voorby gegaan. Hy maakte zich op de volgende wyze meefter van het graaffchap. Graaf Floris de I liet by zyn overlyden gene andere dan onmondige kinderen na, onder welke zyn oudfte zoon en opvolger was, *Dirk* de V genoemt, over welken, met goedvinden der edelen en fteden, zyne moeder Geertruid de voogdy waarnam, tot dat zy, mede met toeftemminge der Staten, trouwde met Robert, bygenoemt de Vries, de welke vervolgens zo wel het landt voorzichtig beftierde, als de voogdy over den minderjarigen grave Dirk getrouwelyk waarnam. Doch in den jare 1071 kwam Govert, door toedoen en op de nodiging van den Utrechtfchen biffchop Willem van Gelder, in Hollandt over, en verdreef zo wel Robert met zyne gemalinne Geertruid, als den onmondigen Dirk, uit het landt, na dat hy Robert in een veldflag, voorgevallen by Leiden, eene zware nederlaag hadt toegebragt. De ongelukkige Robert vluchtte met zyne gemalinne en ftiefzoontie naar Gent in Vlaanderen; en alzo biffchop Willem van Gelder keizer Henrik den IV hadt wysgemaakt, dat zyne voorzaten eertyds bezitters van Hollandt en Zeelandt geweeft, en dat de zelve de kerk geweldigerhandt ontnomen waren, gaf de gemelde keizer de zelve weder aan hem over; waar op hy, na het verdryven van den onmondigen grave Dirk en des zelfs voogdt, Govert met den Bult daar mede beleende, het welk de fteden en edelen, wegens de geledene nederlage buiten ftaat geraakt om zich tegen hem aan te kanten, voor een tydt met goede oogen moeften aanzien, wordende Govert, door toedoen en begunftiging van den biffchop, in alle de fteden van Hollandt ingehuld. Het landt zuchtte omtrent vyf jaren onder deze dwingelandy, en wierdt in den jare 1075 door het vermoorden van den Bultenaar daar van verloft: want hy in den gemelden jare te Antwerpen zynde, en zyn gevoeg willende doen, wierdt zodanig van onder in het lyf geftoken, dat hy eenige dagen daar na aan deze wonde overleedt. Eenigen zeggen, dat dit door een kok, en anderen, dat het door eenen van Goverts trawanten, door Robert daar toe omgekocht, gefchiedde; en nog anderen noemen den dader Gysbert, of Gifelbrecht. Anderen voegen 'er ook by, dat zich Govert naar Maaftricht liet brengen, en daar overleedt, waar omtrent evenwel grote twyffel is. Twee maanden daar na kwam biffchop Willem mede te fterven; en Dirk geraakte vervolgens tot het bezit van het graaffchap, het welk hem rechtvaardig toekwam, gelyk boven in zyn artykel verder kan nagezien worden. Govert wordt gezegt de ftadt Delft, ter verzekering van zyne dwingelandy, gefticht te hebben. *Melis Stoke in Godevaart met den Bult. Oude Holl. Kronyk fol.* 261, 263. *Scriverius Holl. Kronyk pag.* 97. *enz.*

GOWER, (Lords) in Engelandt. De familie der *Gowers* is federt vele honderd jaren een van de aanzienlykfte in Jorkshire geweeft, alwaar zy haren hoofdfetel te Sittenham gehad heeft. Wanneer in de XI eeuw Willem de I den troon van Engelandt beklom, wierdt de ridder *Allen Gower van Sittenham* fherif van Jorkshire. Zyne nazaten zyn meeft alle tot den ridderftandt verheven geweeft. Onder anderen is in een zylinie van hem afgeftamt de ridder *Thomas Gower*, die den 2 Juny des jaars 1620 door koning Jacobus den I tot baronet van Engelandt gemaakt wierdt. Zyn zoon *Thomas Gower* wierdt in den jare 1642 en 1643 opperfherif van het graaffchap Jork, en was in de binnenlandfche oorlogen nevens zes zyner broederen in de wapenen voor koning Karel den I. Hy trouwde eerft met de oudfte zufter van den ridder Richard Levefon van Trentham, en na hare doodt met Elizabeth, dochter van den ridder Willem Howard, wiens grootvader Thomas Howard hertog van Nortfolk geweeft was. Van deze laatfte hadt hy geen kinderen, maar van de eerfte drie zonen, waar van de oudfte fneuvelde in den flag by Dundalk in Ierlandt, en de andere zoon ftierf kort na hem. Dus wierdt de jongfte zoon *Willem* de bezitter van alle zynes vaders goederen, en erfgenaam van zyn moeders broeder, die zonder kinderen overleden was; waar om hy zich ook *Willem Levefon Gower* liet noemen. Hy trouwde met Johanna, oudfte dochter van Jan Granville, grave van Bath, en won by haar *Jan*, die volgt; *Catharina*, getrouwt aan den baronnet Eduard Windham; *Johanna*, verknocht aan den grave van Rochefter. Zyn zoon *Jan* wierdt den 16 Maart des jaars 1703 pair van Engelandt, onder den tytel van Lord Gower, baron van Sittenham, daarenboven nam hem de koninginne Anna in het getal van hare geheime Raden aan, en verklaarde hem tot kancelier van 't hertogdom Lancafter. Hy ftierf op 't laatft van Augufty des jaars 1709, en liet by Catharina, oudfte dochter van Johan Mannors, naderhandt hertog van Rutlandt, de volgende kinderen na, als: *Jan*, erfgenaam van zyns vaders waardigheden, als lord Gower; *Willem*; *Thomas*; *Baptifta*; *Catharina*, en *Johanna*. *Peerage of England* II. *p.* 144.

GOWERAK. Zie GOUDERAK.

GOWRAN, een fteedtie in Ierlandt, gelegen in Lagenië, vier mylen van de ftadt Kilkenni naar 't Ooften. Deze ftadt heeft ftem en zitting in 't parlement van Ierlandt. *Maty Dict.*

GOY, (Het) een dorp in het opperfticht van Utrecht, het welk voor dezen den naam van een graaffchap voerde. Het pronkte met een groot en fterk flot, het welk, volgens vander Houve in zyne *Charter-Chronyk* en Cortgeen in zyn *Stichtfch Kronykie*, door Guido van Avennes, XLII biffchop van Utrecht, in den jare 1318 tot den grondt toe wierdt afgebroken: maar doordien biffchop Guido, volgens de befte zo gedrukte als gefchrevene Kronyken en oude papieren, als op zyn artykel zal aangewezen worden, in den jare 1317 is overleden, kan dit door hem in den gezegden jare niet gefchied zyn. Wel is waar, dat het kafteel of flot van Goy door gemelden biffchop om zekere redenen is ingenomen: doch dat het zelve door hem niet kan gefllecht zyn, blykt uit het volgende verhaal, waar omtrent de *Oude Hollandfche Kronyk* met *Beka*, *Heda*, *M. Voffius*, en andere brave fchryvers overeenftemt. Namentlyk: Jan van Kuilenburg en Nikolaas Cats hadden de voogdy over den minderjarigen *Gifelbert*, heer van Goy, op zich genomen; maar dewyl hen, niet zonder groten fchyn van reden, wierdt nagegeven, dat zy hun eigen voordeel meer zochten dan het welvaren van den onmondigen jongeling, en met de goederen, die zy te beftieren hadden, leefden zo als het hen lufte en geliefde, zo liet biffchop Guido, een voorftander der gerechtigheit, hen aanzeggen, dat zy rekenfchap van hunne beftieringe zouden hebben te geven, of afftandt van de voogdye te doen. Doch zy luifterden daar niet eens naar, en gingen hunnen ouden gang; waarom hen biffchop Guido in hun kafteel van Goy belegerde, het zelve dapper befchoot, en hen eindelyk tot de overgave dwong, behoudens lyf en goedt, en onder voorwaarde van rekening aan hem te zullen doen. De biffchop wierp eene bezetting in het kafteel, en vertrouwde de bewaring van het zelve aan heere Arend van Yffelftein, en Willem, baftaardt van Hollandt: maar in den daar op volgenden nacht wierdt biffchop Guido fchielyk ziek, en ftierf van een hertvang. Men hieldt, niet zonder reden, daar voor, dat hy van vergift, hem door de overwonnene heeren bygebragt, overleden was. De zelve hadden ook het overlyden van den biffchop zo haaft niet gehoort, of zy trokken vliegens weder naar het veroverde flot, beklommen en overrompelden het zelve midden in den nacht, terwyl het biffchoppelyke volk, nergens voor duchtende, in flaap lag; waar op zy de voogdyfchap naar hun welgevallen bleven waarnemen. Hier uit

blykt dan, dat dit slot door last van Guido van Avennes niet is afgebroken. Voorts is uit des zelfs overblyfselen en cingels nog te zien, dat het vry groot is geweest. Eerst hadt dit dorp slechts eene kapel; maar de zelve wierdt naderhandt in eene parochiekerk verandert, wiens pastoor door den proost van de S. Salvatorskerke te Utrecht plagt ingehuldigt te worden. Sedert de Hervorminge en veranderinge van Godsdienst in dit gewest is de kerk van dit dorp in gemeenschap met Houten door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Rhenen en Wyk. *Oude Holl. Kronyk fol.* 369, 370. *Houve Chart. Kron. fol.* 154, alwaar ook gezegt wordt, dat de bisschop Guido den grave van Goy, doch die niet genoemt wordt, om een verwekten opstandt heeft doen onthoofden, de welke vervolgens in de kerk van S. Maria (by anderen van S. Marten) binnen Utrecht zou zyn begraven, en zyn afbeeldsel in de Domskerke onder het oxaal, met een roden geschilderden halsbandt om, geplaatst. Hoe zal men dit verhaal met het bovenstaande, door zo brave schryvers gestaaft, overeenbrengen?

GOYEN, (JAN JOSEPHSZ. VAN) een goed landschapschilder, wierdt geboren te Leiden in den jare 1596. Zyn vader, Joseph Jansz. van Goyen, was een beminnaar van de teken-en schilderkunst, en ziende in zynen zoon geneigtheit en drift tot de kunst, bewilligde hy gereed hem daar toe op te brengen; gelyk hy hem ook by voorname meesters bestelde, by welke hy ook de kunst met yver en naarstigheit behertigde, en daar na de zelve voort by zich oeffende. Omtrent negentien jaren oud zynde trok hy naar Vrankryk, maar kwam, na dat hy de voornaamste steden bezien hadt, weder te rug. Naderhandt wierdt hy besteed by den vermaarden landschapschilder te Haarlem Ezaias van den Velde, by wien hy in de kunst zodanig toenam, dat elk zich daar over verwonderde. Hy schilderde meest stille watergezichten, met binnenlandsche marktschepen, en visschersschuitjes, en een kerkje, of eenig bekend dorpje in 't verschiet. Gelyk hy ook de meeste van die naar 't leven getekent heeft; welke tekeningen, met zwart kryt geestig aangetoetst, nu nog onder de liefhebbers bewaart worden. Doorgaans ziet men, dat zyne stukjes wat eenkleurig of graauw zyn: maar dus zynze van eersten af niet geschildert; maar in dien tydt was 'er een verf, die men Haarlemsch blaauw noemde, nu buiten gebruik, om dat zy geen standt houdt, dat daar de oorzaak van geweest is. Hy kwam te trouwen, en bleef van toen af de kunst oeffenen tot den jare 1631, wanneer hy om eenige redenen met 'er woon naar 'sGravenhage vertrok, daar hy ook gestorven is in het laatst van April des jaars 1656. *Houbraken Schilderboek* I.

GOYLANDT, of HET GOY, een klein landschap in het Oosterdeel van de provincie van Hollandt, gelegen op de grenzen van het sticht van Utrecht, aan de Zuiderzee. Het zelve heeft, volgens *Boxhorn*, waarschynlykst dien naam gekregen van *Gudela*, of *Goedela*, abdisse van Elten, de voornaamste en rykste abdy van Gelderlandt, aan welke keizer Otto de I dit landschapje hadt vereert. *Alting* is van een gansch ander gevoelen, en doedt dien naam afdalen van de Cauchen, als of het *Cauchenlandt* ware: *want*, zegt hy, *gelyk de Hoogduitschers*, ow *in* gaw, *en in het meervoudige in* gow *veranderen*; *zo maken de Nederlanders van* ow, gow, *en* go, *en in de gebogene gevallen* oy *en* goy. Eertyds, wanneer de bisschoppen van Utrecht in het bezit der heerschappye waren, hadt de naam van Goylandt eene veel groter betekening en uitgestrektheit: want in plaats dat tegenwoordig daar door alleenlyk drie steden, als *Naarden*, *Wesop* en *Muiden*, en eenige dorpen, als *Muiderberg*, *Ankeveen*, *Blarikum*, *Huisen*, *Laren*, *Laarkom*, *Hilversum*, *Loosdrecht* en *Bussom*, verstaan worden, is van ouds, volgens het kerkelyk Rekenboek, *Eemlandt*, en een groot gedeelte van het sticht van Utrecht, ja Utrecht zelf, met des zelfs kerken, onder Goylandt begrepen geweest: maar in een naauwer betekeninge genomen, en gelyk het tegenwoordig doorgaans genomen wordt, is Goylandt, of het Goy, ook *Nardinkslandt*, naar des zelfs hoofdstadt *Naarden*, genoemt geweest. Zie *Oude Holl. Kron. fol.* 95. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II. *fol.* 71. *Boxhorn Theatr. Hollandiæ pag.* 333. *Matthæus Analect. Tom.* VI. *pag.* 50 *&c.*

GOYNGA, of GOINGUM, een der acht en twintig dorpen van de Vriesche grietenye Wimbritzerdeel, in het kwartier van Westergoo. Onder dit dorp wordt nog het vervallen puinwerk gezien van de adelyke stinsen, of sloten, *Jongema*, *Sikkinga* en *Albada*. Hier was in de Roomsche tyden eene Parochiekerk, onder welke een sticht van adelyke nonnen stondt, volgens *Miræus* omtrent den jare 1233 gesticht door eenen Ubaldus, een man van grote middelen. De Latynsche naam van dit sticht, of klooster, was *Aula Dei*: doch in het Duitsch wierdt het niet *Gods-hof*, maar Nyeklooster genoemt, zynde eerst voortgekomen uit de abdye van Bloemkamp, daar het ook onder behoorde. Dit dorp wordt thans in gemeenschap met Gauw en Offingawier door een Gereformeerd Predikant bedient, behorende onder de classis van Sneek. *Suffrid. Petri Decad.* XII, *pag.* 243. *Winsemius Kron. van Vriesl. Oudheden van Vriesl.* II. *Deel.*

GOYNGARYP, of GOINRYP, ook wel *Koinryk*, een der veertien dorpen van de Vriesche grietenye Donyawerstal, onder het kwartier der Zevenwolden. Gedurende de Vriesche beroerten wierdt in de kerk van dit dorp een hoofdman, door de wandeling genaamt *der boeren vyandt*, met ruim dertig soldaten gevangen genomen, en alle op eenen dag te Leeuwarden onthoofd. Dit dorp wordt met de Broek door een Hervormd kerkenleeraar bedient, staande onder de classis van de Zevenwolden. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt.*

GOYON. Zie MATIGNON.

GOZA, een steedtje in 't ryk van Marokko in Barbaryë, gelegen onder de provincie van Hea, op de grenzen van die van Ducala, naar de zeekust. Eenige landbeschryvers noemen het Abet, en nemen 't voor 't oude *Surgia*, eene stadt in Mauritania Tingitana. *Baudrand.*

GOZO, een eilandt in de Middelandsche zee, niet verre van 't eilandt Malta, waar van het Noordelyke gedeelte door 't kleine eilandtie Cumina afgescheiden wordt. Het heeft in zynen omtrek 30000, in de lengte 12000, en in de breedte 6000 schreden. Het is doorgaans omringt van rotzen, en inwendig met bergen bezet; echter is 'er veel landt, dat vruchtbaar en wel bebouwt wordt, want men vindt 'er verscheide hoven, verrykt met allerlei soorten van vruchtdragende bomen. Ook vindt men 'er verscheide schone bronnen en waterwellen, wordende de lucht boven dat eilandt zeer gezond gehouden. Aan de Noord-Westelyke kust legt een kasteel, mede Gozo genaamt, en aan de Noord-Oostelyke een ander, Scilendo geheten. In 't eilandt leggen ook twee kleine plaatsen, namentlyk Douere en Mugiaro. Keizer Karel de V heeft dit eilandt te gelyk met Malta aan de Rodische ridders als een leen van 't koninkryk van Spanje geschonken. Sedert welken tydt zy het zelve volstandig bezeten hebben. *Baussingault Theatre du Monde P.* IV. *p.* 279.

GOZAN, een plaats in Medië, daar Nebuchodonozor de Joden naar toe voerde. II *Koningen* XVIII, 6.

GOZON, (DEODATUS) de zeven en twintigste grootmeester der Johanniter orde te Rhodes, wierdt in den jare 1346 tot die waardigheit verheven, na dat hy alvorens grootkommandeur van de tale van Provence geweest was. Na de doodt van Helion de Villeneuve was hy nevens anderen vergadert om een grootmeester in des zelfs plaats te verkiezen; waar op hy aan zich zelf de stem gaf, en anderen mede aanporde om desgelyks te doen. Hier door verkreeg hy zynen wensch, en droeg zich zeer wel in dat ampt; maar men maakte vervolgens eene wet, dat niemandt van de verkiezers grootmeester mogt worden. Zyne dapperheit was groot, en hy bragt als ridder van Rhodes een draak om 't leven zo groot als een paardt. Zie hier die fabelachtige geschiedenis. Daar was op 't eilandt Rhodes een grote draak, die zich in een spelonk onthieldt, besmettende de lucht daar om heên met zynen vergiftigen adem, en dodende menschen en beesten, die hy maar kon betrappen. Deze draak hadt de grootte van een matig paardt, het hoofdt als dat van een serpent of slang, wiens lange ooren met een schobbige huidt bekleed waren. Zyne vier poten schenen die van een krokodil te zyn; twee zwarte vleugelen bekleedden den rug, zyne huidt was geel, gemengt met groen aan den buik, zyn staart was zo lang, dat hy den zelven verscheide malen om zyn ligchaam kon slingeren. Hy liep zeer snel, geholpen van zyne vleugelen, en wierp tintelingen uit zyne oogen als vuur. De ridder Gozon, voorgenomen hebbende dit monster te bestryden, ging eerst naar Gozon, in Provence gelegen, en liet daar een draak op gelyke wyze als gezegt is van hout toestellen, en gewende zyn paardt, mitsgaders twee grote honden, dit afbeeldsel te naderen, en zonder vrees daar voor te hebben rondom het zelve te gaan en daar op aan te vallen; daar na keerde hy weder naar Rhodes, koos een dag, klom te paardt, gevolgt van zyne bedienden, die de twee gemelde honden met zich voerden. Hy zynde by de plaats, daar 't monster zich onthieldt, en digt aan Maupaslei genadert, zondt hy zyn volk van hem af, met last hem te hulp te komen als hy hen riep, of te vlieden, by aldien zy hem verwonnen en gedood zagen. Zo haast hy, wel gewapend, en met de speer in de handt, met zyne honden aan het hol naderde, kwam de draak daar met zyne gewone woede uit springen. Hy stiet hem aanstonts op de huidt, die zo hard was door de schobben, dat zyn speer aan stukken vloog, zonder het monster te beschadigen: maar de twee honden, die zo min voor dezen waren draak als voor het gemelde afbeeldsel, tegen 't welke zy geoeffent waren, vreesden, schoten schichtig toe om hem by de buik te komen, gelyk hen geleerd was, en gaven den ridder gelegenheit van zyn paardt te klimmen. Hier op naderde hy het dier, en stiet het met zyn zwaardt in den strot, alwaar de huidt zo hard niet was. Hy wriggelde en sneedt zo lang, tot hy den zelven hadt doorboort. De draak verdubbelde door de pyn zyne krachten, en maakte zo veel geweldt, dat hy den ridder met zich zelf ter aarde wierp, maar blies het leven uit. Zo haast de knechten van verre zagen, dat de draak dood was, schoten zy toe, holpen hunnen heer weder op de been, en verfrischten hem met eenig water, 't geen hem door den val en 't worstelen met het monster ommachtig gemaakt hadt. Gozon klom hier op te paardt, en kwam al zegepralende weder binnen Rhodes, daar hy aan den grootmeester en andere ridders een verhaal van 't gebeurde deedt. De grootmeester, verheugt wegens dezen gelukkigen uitslag, betuigde hem zyne blydschap, en prees wel zyne dapperheit, maar berispte met een zyne vermetelheit van zulks zonder order gedaan te hebben, en om de strengheit van de wetten niet te overtreden, liet hy hem gevangen zetten, en beroofde hem van zyn ordenskleedt. Doch dit was niet anders dan een voldoenig aan den letter van de wet; want na weinig dagen kreeg hy zyn kleedt en vryheit wederom, hem vestigende in zyne kommandery en rang als te voren. Na dat hy zeven jaren gelukkiglyk als grootmeester geheerscht hadt, stierf hy in de maandt van September des jaars 1353, en men stelde op zyn graf deze woorden: *Draconis Extinctor*; dat is, verdelger van den draak. Deze historie, of liever deze fabel, vindt men nog afgebeeld in oude tapyten; en de ridder Foxan schryft, dat in de familie van Gozon by de oudste een steen bewaart wordt, die in den kop des draaks gevonden

den wierdt, ter grootte van een olyf, blinkende met verscheide kleuren, hebbende een zonderlinge kracht tegen alle vergift. Hy verhaalt ook, dat deze steen, in eenig vocht geworpen, het zelve aanstonts doet koken, en men noemt den zelven den steen van den grootmeester. *Bosius hist. de l'Ordre de S. Jean de Jeruzalem.*

GRAAF, DE GRAAF, of GRAVE, eene sterke stadt in Hollandsch Brabandt, in het landt van Kuik, aan den linker oever van de rivier de Maas, wiens water ook des zelfs grachten vult, bespoelende zeven grote bolwerken en tien halve manen. Zy legt vier mylen van 's Hertogenbosch en twee van Ravestein, op de grenzen van de provincie van Gelderlandt. Jan de III, hertog van Brabandt, haf haar in den jare 1323 aan Otto, here van Kuik en Herverl, die haar in 't jaar 1328 weder over gaf. Naderhandt is zy aan Maximiliaan van Egmondt, grave van Buren, in pandschap overgegeven, en vervolgens aan prins Willem van Oranje, die des graven eenigste dochter ter gemalinne hadt, verkocht. Wegens deze stadt is veel twist geweest tusschen de hertogen van Brabandt en de graven van Hollandt, die beide daar op hunne eischen maakten. In den jare 1672 wierdt zy van de Franschen ingenomen; maar in 't jaar 1674 gaf Chamilly, gouverneur dezer stadt wegens Vrankryk, de zelve wederom aan prins Willem van Oranje over, na dat zy eenigen tydt van den Nederlandschen generaal Rabenhoofdt was belegert geweest. Te Amsterdam wierdt ter gedachtenisse van deze veroveringe een gedenkpenning geslagen, op welkers eene zyde het borstbeeldt van prins Willem van Oranje vertoont wierdt, met deze woorden rondom het zelve: *Wilhelmus III. D. G. Princ. Aur. C. Nass.* Dat is: „ Willem de III, door „ Gods genade prins van Oranje, graaf van Nassauw". Op de andere zyde zag men den platten grondt van de stadt Grave, met aanwyzinge van de quartieren van het leger, en op den voorgrondt dezer medaille den prins van Oranje in het harnas, te voet, met zyne eene handt op den staf van kommando leunende. Boven aan stondt: *De Graaf*, en onder aan het jaargetal van 1674. Grave is de hoofdstadt van het landt van Kuik, het welk zeer vruchtbaar is, niet groot, maar thans zeer sterk, hebbende boven zich 't landt van Kessel, en beneden 't landt van Ravestein. *Guicciardin Belg. Zeiler. Topogr. circ. Burg. Miræus donat Belg. Bizot Medail. Hist. p.* 280.

GRAAF, (HENDRIK DE) bygenaamt *Vermolanus*, heeft zich beroemd gemaakt door de goede aanmerkingen, die hy over S. *Cyprianus* en S. *Hieronymus* gemaakt heeft omtrent den jare 1544.

GRAAF, (REINIER DE) een beroemd geneesheer te Delft in Hollandt, gaf in den jare 1664 eene verhandeling over de stoffe en 't gebruik van 't Succus Pancreaticus uit. Ook heeft hy van de werktuigen der voortteling zo van mannen als vrouwen geschreven, en heeft getracht aan te tonen, dat alle dieren, zonder de menschen uit te zonderen, voortkomen uit eieren. *Konig Bibl.*

GRAASBEEK (JOOST VAN) was van zyn ambacht een broodbakker te Brussel; maar door de dagelyksche verkeering, die hy met Adr. Brouwer en Brouwer met hem hadt, wierden zy als broeders met malkander. Joost, die een oplettenden geest moet gehad hebben, ziende hem dagelyksch zyn werk beginnen, aanleggen, en voltooien, kreeg bevatting van 't zelve, en sloeg de handt mede aan 't penceel. Brouwer, dit ziende, ondersteunde dit beginsel door vaste leerlessen, tot zo verre, dat Brouwer in hem zyn rechte beeldtenis, in stee van een spiegel, kon zien. In Brabandt ziet men nog op verscheide plaatsen van zyne stukjes, die om hunne koddige vindinge en wyze van schilderen geacht zyn by zulken, die niet vies vallen om ze aan te raken, uit vreze van zich te bevuilen: want al wat uit zyn penceel kwam waren schyters, spouwers, dobbelaars, tuisschers, bordeelders, luizeknippers, en diergelyke walgelyke drolligheden, daar de Rederykkamer dit vaars op gemaakt heeft:

„ Al 't geen wierdt afgemaalt door 't kunstpenceel van Brouwer,
„ Was eenen fatterik, een schyter, of te spouwer;
„ En zo de meester was, zo was ook zynen knecht:
„ Want Graasbeek schilderde mee tuisschers of gevecht.

Men verhaalt onder de potzen, die hy uitgevoert heeft, dat hy, vermoedende, dat zyne vrouw wel liever een ander dan hem zag, daar op deze wyze proef van nam. Hy trok zyn wambuis open, en beschilderde zyn blote borst even als of hy zwaar gewond was, en zyne lippen en wangen met wit bestreken, maakte een luid moordgeschreeuw, en ging voorts op den grondt, als of hy dood was, uitgestrekt neêr leggen. Zyne vrouw, daar op boven toegeschoten, maakte groot misbaar, viel huilende op het lyk, zo zy waande, neêr, waar na hy straks oprees, zeggende: *Nu gy zottinne, houdt uw bakhuis, ik zie wel, dat gy my lief hebt. ik ben niet dood.* Zulke en diergelyke potzen heeft Graasbeek meer gespeelt. Nog heeft hy zyn eigen pourtret met verf gemaakt: want zomtyds heeft hy zich geschildert gapende, spouwende, 't aangezicht getrokken als of de brandewyn op zyn tong beet, of ook wel met een pleister op 't oog, waar door zyne gedachtenis levendig blyft. Men weet niet te zeggen wanneer hy is overleden. *Houbraken Schilderboek* I *Deel.*

GRABAU, eene middelmatige stadt, en wel eer een verblyfplaats der vorsten in het vorstendom Wenden, onder 't Meklenburgsche gelegen. [illegible] hieldt daar hertog Frederik, die in den jare 1688 gestorven [illegible] hof. *Meklenburg. Hertogen. Imhof Not. Proc. Germ. So[illegible]inen van Eur.*

GRABE (JOHAN ERNST) was te Koningsbergen in Pruissen den 10 July in den jare 1666 geboren, alwaar hy ook naderhadt studeerde en meester wierdt. Hy hadt van zyne jeugdt af aan lust om de gronden van den Godsdienst te onderzoeken, doch wierdt door het voorbeeldt van verscheide Koningsberger geleerden tot 't omhelzen der Roomsche religie aangezet; hier op de schriften der vaderen lezende, zocht hy alles daar in op, wat niet met den Protestantschen Godsdienst overeen stemde. Vervolgens stelde hy een geschrift op, het welk hy aan het Samlandsche consistorie overgaf, waar in hy de Evangelischen beschuldigde, dat zy de oorzaak van de scheuring waren, en de zelve by de Simonianen, Novatianen en andere oude ketters vergeleek, ook daar op naar Wenen ging, en den Roomschen Godsdienst opentlyk beleedt; doch als zyne schriften in den jare 1695 van Spener, Bernard van Sanden en Joh. Wilh. Beyer op 't bevel van den keurvorst van Brandenburg wederlegt wierden, kwam hy tot andere gedachten, en trok door Silesië naar Saxen, en zo naar Engelandt, alwaar hy zich tot de Engelsche kerk begaf. Hier leefde hy vele jaren buiten dienst, maakte zich door allerhande schriften vermaard, en kreeg daar benevens een jaargeldt van 100 ponden sterlings van de koninginne Anna. Hy was klein van gestalte, van een droefgeestig humeur, maar zeer arbeidzaam, bezat ook grote geleerdheit en belezenheit in de schriften der vaderen. Hy stierf te Londen den 13 November in den jare 1711. Zyne schriften zyn de volgende: *Spicilegium Patrum & hæreticorum primi, secundi & tertii a Christo nato seculi; Justini Martyris Apologia prima cum notis variorum; Irenæi libri adversus hæreses cum notis; Georgi Bulli Opera cum notis; Caroli Danbuz defensio testimonii Josephi de Christo, cum præfatione; epistola ad Johannem Millium de codice Alexandrino 70 interpretum; dissertatio de variis vitiis 70 interpretum versioni ante Origenis ævum illatis, & remediis ab ipso in Hexaplari editione adhibitis, deque hujus editionis reliquiis tam MSC. quam prælo excusis; Septuaginta interpretes, è vetustissimo codice Alexandrino*, waar van het eerste en het twede deel na zyne doodt zyn uitgekomen. In het Engelsch heeft hy geschreven: *Aneffay upon two Arabich MSC.* tegen *Wilh. Whiston*; en in het Hoogduitsch: *Omstandig verhaal van nieuwe boeken.*

GRABENAU, een Hessisch ampt en steedtie onder het oude sterke slot Hertsberg, op de grenzen van 't vorstendom Neder-Hessen, is in den jare 1605 van den landgrave Lodewyk den jongen van een dorp tot eene stadt gemaakt. Digt daar by legt een oud, tegenwoordig vervallen klooster, 't geen de ridders van de Johanniter orde toebehoort heeft; maar in den jare 1526 van den landgraaf in beslag is genomen, die het zelve aan van *Ples* met des zelfs toebehoren te leen heeft gegeven, na wiens afsterven in 't jaar 1571 het weder aan den leenheer vervallen is. *Winkelman Hess. beschryv. p.* 204.

GRABFELDT, een landstreek in Frankenlandt, waar in men de steden en dorpen Koningshof, Meinungen, Aichsfeld, Nordheim, Stokheim, Saltzach en Waldorf telt. Dezen naam heeft dit landt gekregen, om dat de graven van Henneberg in vroeger tyden daar in gewoont, en de eerste Oost-Frankische grenzen aan het Thuringer woudt in den jare 434 tegen het Thuringsche geweldt beschut hebben. *Frise Chr. Wurtzb. apud Ludewig. p.* 424.

GRABO, (MATTHÆUS) een Dominikaner monnik uit Saxen, leefde in de XV eeuwe, en beweerde in den jare 1418, dat noch geestelyken, noch wereldlyken de gelofte van kuischheit, of onthoudinge, van armoede, en van gehoorzaamheit, zo als zommige monniken, inzonderheit de zogenoemde broeders of klerken van het gemene leven, voorgaven, konden onderhouden, veel min iets daar door verdienen. Zie hier zyne vyf en twintig stellingen, welke hy ten dien einde opmaakte, en den paus overgaf: 1. „ De eigendom der tydelyke goederen is wezentlyk „ aan den wereldlyken staat gehecht. 2. Niemandt kan zon- „ der zonde afstandt doen van 't gene hem nodig is om behoor- „ lyk naar zynen staat te leven. 3. Zy zondigen altemaal, die „ alle hunne goederen ter liefde van Christus tot eene aalmis „ weg geven. 4. Die in gene waarachtige kloosterorde is, dat „ is in een kloosterorde, die door den Apostolischen stoel is „ goedgekeurt, kan van alle zyne goederen ter liefde van Je- „ sus Christus geen afstandt doen, zonder dodelyk te zondigen. „ 5. De paus kan aan gene wereldsche menschen by wyze van „ dispensatie verlof geven om zich zelve van alle hunne goe- „ deren te ontbloten. 6. Indien de paus zo een verlof kon ge- „ ven, zou hy ook kunnen toelaten de onttrekking der nood- „ zakelyke levensmiddelen; 't welk zou stryden tegen het ge- „ bodt: Gy zult niet doodslaan. 7. Een Religieus kan zonder „ doodzonde den wille niet verzaken van goederen in 't ge- „ meen te hebben, als hy 'er waarlyk gene heeft. 8. Het strydt „ tegen malkander, dat iemandt gewilliglyk arm zou zyn ter „ liefde van Jesus Christus, als hy in den wereldlyken staat „ blyft, zonder iets in 't byzonder te bezitten, of zelfs den „ wille te hebben van eenige goederen in eigendom te bezit- „ ten. 9. Niemandt kan den raadt van armoede met verdienste „ onderhouden, ten zy dat hy zy in den staat van eene geeste- „ lyke volmaaktheit, of in eene waarachtige kloosterorde, dat „ is, die door den pausselyken stoel goedgekeurt is. 10. Zy zon- „ digen dodelyk, de welke in den wereldlyken staat blyvende, noch- „ tans menen, dat ze wel doen met de armoede te omhelzen, „ die een raadt is van Jesus Christus. 11. Van alle zyne goede- „ ren, zelfs ter liefde van Jesus Christus, afstandt te doen, zon- „ der in eene goedgekeurde orde te treden, dat is zich zelven „ en den zynen het leven benemen, en verscheide doodslagen

„ op eenen tydt begaan. 12. Die door een zodanigen afstandt „ (van hunne goederen) het eeuwig leven menen te verdienen, „ menen het eeuwig leven te verdienen met dodelyk te zondi- „ gen." De 13 en 14 stelling verschillen weinig van de elfde en twaalfde: met dit onderscheidt, dat hy in de 13 en 14 voor ketterye uitmaakt, 't welk hy te voren als een dodelyke zonde „ beschuldigt hadt. „ 15. Niemandt kan met verdienste en vol- „ gens Godt de raden van gehoorzaamheit, armoede en kuisch- „ heit buiten de goedgekeurde kloosterordens onderhouden. „ 16. De drie raden des Zaligmakers zyn zodanig aan malkander „ geschakelt, dat al was eene verdienstige armoede gevonden „ wordt, voor zo veel als het een raadt van Jesus Christus is, al- „ daar ook de twee andere raden moeten gevonden worden, „ te weten de gehoorzaamheit en de kuischheit, de welke van „ den raadt van armoede onafscheidelyk zyn. 17. De juffrouwen „ of vrouwlieden, als de Begaten of Begynen, die in 't ge- „ meen leven, al was 't dat ze geene dwaling hielden en van „ gene ketterye verdacht waren, zyn dochters der eeuwige ver- „ doemenisse, en haar staat is verboden en verdoemt." De 18. stelling luidt omtrent even eens. „ 19. Het is den priesteren „ en geestelyken op doodzonde verboden in 't gemeen te leven; „ ten zy dat ze in eene goedgekeurde kloosterorde zyn." Volgens de drie volgende stellingen zynze allemaal *in den ban vervallen, en verdoemt* „ die eenige vergaderingen buiten de goed- „ gekeurde kloosterordens bystandt doen of begunstigen. 23. „ Alle die buiten de goedgekeurde kloosterordens in het gemeen „ leven, zyn valsche propheten, de welke, volgens de ver- „ maning van Christus, gemyd moeten worden. 24. Al wie iets „ tegen de regels van 't kerkelyke wetboek doedt, zondigt do- „ delyk. 25. Geen mensch, die wel te pas, en in gene goedge- „ keurde kloosterorde is, kan zonder zonde eenige aalmissen „ van de gelovigen genieten; ten ware dat zulks geschiedde „ voor 't gemene best, en in gevalle van noodzakelyheit." Het onderzoek van deze stellingen wierdt door den paus aan Petrus d'Alliaco, kardinaal en bisschop van Kameryk, en aan Johannes Gerson opgedragen. Het oordeel van den kardinaal kwam daar op uit, dat de lere van Grabo strydig was tegen de reden, de zedelyke Godkunde, en het gebruik der eerste kerke: dat het geschrift van Grabo verscheide aanstotelyke, ligtvaardige en uitsporige stellingen behelsde: dat hy 'er ook een openbare valschheit en kettery staande hieldt, enz. Gerson verklaarde, dat hy van 't zelve gevoelen was, als de kardinaal d'Alliaco, en voegt 'er nog verscheide dingen by, besluitende eindelyk, dat de paus, de kardinalen, en de prelaten gehouden waren het voortlopen daar van ten spoedigste en krachtigste te stuiten, en dat Grabo, indien hy zich halsterrig toonde, en zynen prelaten en anderen oversten niet wilde gehoorzamen, in verzekering moest genomen worden. Maar Grabo liet het zo verre niet komen; maar deedt op het Concilie van Constans eene plegtige herroeping. *Gerson Tom.* I.

GRABOW, eene stadt in 't Poolsche woiwoodschap Belcz, op de grenzen van 't woiwoodschap Chelm. Zy legt in een grote vlakte, en hare huizen zyn meest van hout getimmert. Het kasteel is door de natuur zeer ongenaakbaar, en de kunst heeft daar mede iets toe gedaan om het te versterken.

GRACCHUS leefde ten tyde van Augustus, was gesproten uit het geslacht der *Semproniën*, en wierdt daarom ook SEMPRONIUS bygenaamt. Hy was een zeer welsprekend en geleerd man; maar misbruikte zyne gaven door ongebondenheit; leefde in ontucht met Julia, de dochter van Augustus, die getrouwt was met Agrippa, des keizers gunsteling, zelf na de doodt van haren gemaal, en in haar twede huwelyk met Tiberius volhardden zy beide in overspel te leven. Hierom wierdt hy naar 't eilandt Cercina in Afrika gebannen, alwaar hy zich 14 jaren in ellende ophieldt; en na dat Julia in 't eilandt Pandataria, op het bevel van Tiberius, gedood wierdt, liet hy hem insgelyks door een soldaat het hoofdt afslaan. *Tacit. Jaarboeken* I. *c.* 53. *Vellejus Paterc. l.* II. Zyn zoon C. GRACCHUS wierdt ook aan gelyke straf overgegeven, om dat hy de party van Tacfarinas tegen Tiberius hadt aangekleeft. *Tacit. Jaarboeken* IV. *c.* 13. *Florus.*

GRACCHUS, (RUTILIUS) uit een adelyk geslacht van Rome, maar arm, in het einde der X eeuwe. Hy oeffende zich in zyne jeugt in de wetenschappen, maakte fraaie gedichten, en overtrof daar in vele anderen van zynen tydt. Maar hy hadt het ongeluk van in een soort van zotheit te vervallen, daar men vele gekke kuren van verhaalt, onder anderen deze uitvinding. Hy wilde hebben, dat men verscheide personen op verscheide manieren groeten moest. Ten dien einde liet hy drie hoeden maken, die in malkander sloten, en nam 'er een af als hy iemandt van gering vermogen groette; maar kwam hem iemandt tegen, die wat meer van aanzien was, dan nam hy 'er twee af, en alle drie te gelyk als 't menschen van de hoogste waardigheit in de stadt waren. Hier door waande hy den staat veel dienst gedaan te hebben, en eischte tot beloning van deze heerlyke uitvinding, dat men hem op kosten van 't gemeen onderhieldt. Hy leefde lang in deze dweperyen, en stierf zeer ellendig. *Janus Nicius Erythraeus Pinacoth vir. illustr.*

GRACCHUS, (TITUS SEMPRONIUS) een beroemd Romein, uit den geslachte der *Semproniën*, was twee maal burgermeester, de eerste maal met G. Claudius Pulcher in 't jaaar van Rome 577, der wereldt 3807, voor Christus geboorte 177, en ten twede maal met M. Juventius in 't jaar na Romens bouwing 590, der wereldt 3821, en voor de komste van onzen Heilandt 163; eens tuchtmeester met C. Claudius in 't jaar van Romens tydrekening 585, enz. en genoot tweemaal de eer van de zegepraal. Wanneer hy schout was, bragt hy de Gallen onder de Roomsche gehoorzaamheit. In zyn eerste burgermeesterschap trok hy naar Spanje, en bragt daar de Celtiberiërs weder tot hunnen plicht, veroverde hunne stadt Murcis, maar liet de zelve prachtig herstellen; en op dat zy als een gedachtenis van zyne dappere daden strekken mogt, gaf hy haar den naam van *Grachuris.* Ten twede maal burgermeester zynde veroverde hy gansch Sardinië, en bragt zulk een menigte slaven van daar met zich naar Rome, dat daar uit het spreekwoordt *Sardi venales* ontstondt, om dat zy lang te koop stonden eer ze aan den man wilden. Zyne vrouw Cornelia was uit het geslacht van Scipio, en van wegens hare zonderlinge kuisch-en geleerdheit zeer beroemd. By deze teelde hy twee zonen, *Tiberius* en *Cajus*, beide verreikt met uitnemende gaven, en treffelyke hoedanigheden, hoewel zy zich in de gunst van 't gemeen willende indringen de zyde des adels verlieten, herstellende de wetten rakende de bouwlieden, waar door de adel verbittert om hen te verdelgen de wapenen aangreep. Tiberius wierdt in 't jaar na Rome 621, der schepping 3851, voor Christus 133, door Pub. Nasica gedood, terwyl hy een reden voerde tegen het volk; maar Cajus wierdt twaalf jaren daar na op 't bevel van den burgermeester Opimius verslagen, als hy het Kapitool bemachtigt hadt, en 't volk vermaande om het zelve voor alle dingen in zyne macht te houden, waar uit eenigen voorgeven, dat hy naar de kroon gestaan heeft. *Livius l.* XLI. *c.* 12. *Florus l.* III. *c.* 14 & 17. *Plutarchus in Gracchis. Aurelius Victor de vir. illustr. c.* 57, 64. & 65.

GRACE, of GRASSE, een dorp met eene abdy, gelegen in Languedok, vier mylen van Carcassonne naar 't Zuid-Westen. Karel de Grote is de stichter van de abdy. *Baudrand.*

GRACIA A DIOS, eene stadt en kaap, of voorgebergte, der Honduras, een provincie van Nieuw-Spanje, in Noord-Amerika. Hier omtrent vindt men een groot getal Indianen, die van de Spanjaarden *Indios bravos*, om dat zy zeer dapper zyn, genaamt worden. Zy zullen nooit wyken uit den strydt, maar laten zich liever doodslaan; echter zyn zy zeer gemakkelyk om met de Engelschen en Franschen om te gaan. Zy begeven zich ook dikwils in hunnen dienst, en als zy daar een jaar of vier in doorgebragt en de taal geleerd hebben, keren zy wederom naar huis, en begeren voor hunnen dienst geen loon van geldt of klederen, maar slechts eenige werktuigen van yzer. Hunne regeringsform is die van een republyk gelyk; want zy erkennen geen vorst, noch prins; en als zy ten stryde gaan, kiezen zy den ervarensten onder hen tot hunnen veldheer, maar als de veldtocht gedaan is, is hy niet meer dan een ander. Het landt, daar zy zich in ophouden, strekt zich omtrent 50 mylen uit, en zy worden op 15 of 1600 sterk begroot, verdeelt in twee hopen, waar van de eene zich omtrent Gracia à Dios onthoudt, en de andere op Moustique. Zy hebben geen Godsdienst, dan 't geen hunne voorouders hen van eenige valsche goden hebben nagelaten; echter zyn 'er nog eenige priesteren, die zy jaarlyksch een slaaf vereeren om hunnen afgodt te verbeelden, en hem aan te bidden. De priesters of offeraars wasschen dezen slaaf schoon, en bekleeden hem met alle de sieraden, die voor een afgodt vereischt worden, geven hem een naam, en dan wordt hy het gansche jaar als hun godt aangebeden. Hy heeft een wacht van twaalf man by zich, die hem bewaart, dient, en belet, dat hy niet wegloopt. Hy huisvest in den tempel, daar zy dan komen om hem te aanbidden. Als hy uitgaat, is hy omringt van de voornaamste heren en de priesteren, dragende in de eene handt een fluit, waar op hy zomtyds speelt, om de menschen te verwittigen, dat hy komt, waar op dan aanstonts de vrouwen met hare jonggeboorne kinderen uitlopen, hem de zelve aanbieden, en den zegen van hem smeken. Des nachts bewaren zy hem in een naauwe gevangenis met grote zorgvuldigheit; eindelyk na verloop van een jaar wordt hy met vele plegtigheden geoffert, en in des zelfs plaats wordt aan de priesteren wederom een ander slaaf gegeven, waar mede zy wederom op de zelve wyze leven. *Oexmelin hist. des Indes Occidentales.*

GRACIAN, (BALTHAZAR, of LAURENTIUS) een Spanjaardt en Jesuit, gestorven in den jare 1658. Hy heeft onder den naam van een zyner broederen, genaamt *Laurens*, *El Criticon*, *El Heroës* geschreven, 't welk zamen in twee deelen in 4. gedrukt is. *Nicol. Anton. Bibl. script. Hisp.*

GRACIAN, (DIEGO) een Spanjaardt, leefde in de XVI eeuwe, was geheimschryver en vertaler der talen onder Karel den V en Philips den II; verwierf veel achting in zyn vaderlandt door verscheide overzettingen, waar onder bekend is de historie van *Xenophon*, en eenige tractaten van *Plutarchus*, enz. Men zegt, dat hy stierf in den ouderdom van 90 jaren. Hy hadt getrouwt Johanna Dantisco, dochter van Jan, Poolsch edelman, en afgezant by keizer Karel den V, uit wie hy vader van vier kinderen wierdt, als: *Antony*, *Thomas*, geheimschryver van Philips den II, koning van Spanje; *Lucas Gracian*, die *El Galatheo Espagnol*, in navolging van de *Galathea* van Balthazar, grave van Castiglione, geschreven heeft; en *Hieronymus Gracian.* De gevallen van dezen laatsten zyn seldzaam. Hy studeerde op de universiteit van Alcala, en nam het kleedt aan van de Karmeliter orde. Hier onder kreeg hy grote achting, en de bediening van visitateur. Daarna eenig misnoegen opgevat hebbende, wilde hy zich in eene andere orde begeven. Om deze reden ging hy naar Rome, alwaar hy zich by de Karthuizers, de Dominikanen, de Observanten, en de Kapucynen aanboodt; maar zy hadden alle geen zin in hem, en weigerden zyne begeerte. De Augustynen waren wat rekkelyker, en namen hem aan. Onder de zelve leefde hy in een diepe rust; maar zyne oversten bevolen hem naar Sicilië te gaan; en zynde scheep gegaan om over te stevenen, wierdt hy onderweeg van de zeerovers overvallen, genomen, en als slaaf te

te Tunis opgebragt. Hier zat hy in een harde slaverny den tydt van twee jaren. Na verloop van de zelve kreeg hy eenig geldt van zyne ouders, en kocht zich vry; trok naar Rome, en wierp zich voor de voeten van paus Clemens den VIII. die hem vergunde wederom onder de Karmeliten te mogen gaan, maar deze wilden hem zo schielyk niet weder aannemen: altydt hoe 't ook zy, Hieronymus Gracian wierdt Godgeleerde van den kardinaal Deça. Hy kwam in Spanje in den jare 1600, en vier jaren daar na zondt men hem naar de Nederlanden om de zaken wegens zyne orde daar waar te nemen. Hy stierf te Brussel in den jare 1614, over de 70 jaren oud. Hy heeft verscheide Godvruchtige werken nagelaten, die in een geheel stuk in folio by malkander gedrukt zyn. *J. de Palafox in Cœnob. Brabant. Nicolaas Antonio de script. Hispan. Alegre in Parad. Carmel.*

GRACIANUS. Zie GRATIANUS.

GRACIOSA. Zie GRATIOSA.

GRACHUS. Zie GRACCHUS.

GRADISCA, of GRADISK, een vesting, toekomende aan 't huis van Oostenryk, gelegen in Friaul, aan de rivier Lizonzo. Zy is de hoofdstadt van een graafschap, 't welk keizer Ferdinand de III in den jare 1641 tot een onmiddelyk Ryksgraafschap maakte, en aan den vorst van Eggenburg vergunde om daar door een stemme op den Ryksdag te mogen hebben. Het is zelf een gedeelte van het graafschap Goritz, in het hertogdom Krain gelegen, en wierdt in den jare 1717, na het uitsterven van de Eggenburgsche familie, door den keizer aan den grave van Althan gegeven. *Valvassor Beschreibung von Crain. Zeiler Topogr. Krekwitz in descript. Hung. p. 217.*

GRADISCA, eene stadt in Hungarië, die door den daar door vlietenden Sau in *oud-* en *nieuw-Gradisca* verdeelt wordt, het een leggende in Bosnië, en 't ander in Slavonië. Zy wierdt in den jare 1661 door den hertog van Croy ingenomen. Eenigen willen, dat zy eertyds by de ouden *Servitie* genaamt wierdt.

GRADLITZ, een heerlykheit van Bohemen, in den Koninggrätzer kreits, 14 mylen van Praag, naar Silesië aan de Elve gelegen, tusschen Jaromirsch en Koningshof, heeft een marktvlek, met een kasteel, op eene rots gelegen, toebehorende aan den grave van Spork. In deze heerlykheit, een half uur van het kasteel Gradlitz, is het beroemde kokende of heete badt op het hangen van een met bomen bewassen berg. Wanneer men de kracht van dit water ontdekte, liet de graaf François Anthony Spork den weg daar om heen opruimen, in den jare 1692 de bron omgraven, en de wellen omringen, bouwende in de volgende jaren daar huizen, kapellen, en andere bekwame woningen voor hen, die deze baden gebruiken wilden. Inzonderheit liet hy in den jare 1704 een prachtig badhuis, en vele andere lustige tuinen en wandelwegen voor de baden-gebruikers oprechten. Ook heeft hy daar een gasthuis voor 100 verminkte soldaten, mitsgaders een vrouwenklooster van de orde della Annunciada gebouwt. *Vogt Itzlebendes Bohmen p. 45 seq.*

GRADO, of GRADE, eene stadt in Friaul, aan de golf van Venetië, op een moerassig landt gebouwt. Een patriarch hadt wel eer aldaar zynen setel, die sedert omtrent 250 jaren naar Venetië verplaatst is. Hier wierdt ook de predikstoel van S. Marcus bewaart, derwaarts gezonden door den keizer Heraclius. Paus Alexander de IV vernieuwde in den jare 1256 de voorrechten, die de patriarch aldaar reets van paus Leo den IX in 't jaar 1050 ontfangen hadt, en vermeerderde de zelve. De patriarchale stoel wierdt, na dat alvorens verscheide verschillen dien aangaande met de stadt geweest waren, naar Venetië verplaatst door paus Nicolaus den V, en Laurentius Justinianus was de eerste, die daar de waardigheit van patriarch bekleedde. In den jare 602 wierdt daar door eenen bisschop Elias een synode gehouden. Tegenwoordig is de stadt Grado van weinig aanzien, en legt omtrent 12 mylen van Aquileja. *Dandoli in Chron. Amelot de la Houssaye hist. du Gouvern. de Venise. Baronius ad an. 602.*

GRADONIGO, of GRADENIGO, een van de twaalf oudste en adelykste familien te Venetië, hebbende vier dogen uitgelevert. De eerste was PETRUS GRADONIGO, die valschelyk van verscheide schryvers *Tradonico* genoemt wordt. Hy wierdt in den jare 836 verkoren, en regeerde met veel wakkerheit. De Griekse keizer Theophilus vereerde hem met den tytel van Protospataris, hielp hem met nadruk tegen de Saracenen, hoewel hy op een tydt 60 galeien verloor. Van den Westerschen keizer Lodewyk den II verkreeg hy verscheide diergelyke voorrechten voor zyne republyk. Eindelyk wierdt hy in den jare 864 in een oproer in de kerk van S. Zacharias vermoord, waar op hem niet zyn zoon, dien hy al by zyn leven tot medebeerscher aangenomen hadt, maar Ursus Baduero de I in de hertoglyke waardigheit is opgevolgt. Van den tweeden en derden doge uit dat geslacht, namentlyk PETRUS den II, die in den jare 1289, en BARTHOLOMÆUS, die in 't 1339 verkoren wierden, zullen twee byzondere artykelen volgen. De vierde van deze familie, JOHANNES genaamt, wierdt in den jare 1354 in de plaats van den onthoofden Marini Falier tot doge verheven. Hy hadt een misselyk aangezicht, met een grote neus, waarom men hem den bynaam van *il Nazone* gaf; maar zyn verstandt wordt zeer geroemd. Hy sloot aanstonts by de aanvaarding van zyne regering een verbondt van vrede, of liever een stilstandt van wapenen, met de Genuezen. Daar na geraakte hy met Lodewyk, koning van Hungarië, over 't ryk van Dalmatië in onlusten. In den jare 1356 overleedt hy, en wierdt in die waardigheit gevolgt door Johannes Delphino. Heden is het stamhuis van Gradonigo te Venetië nog in groot aanzien, en heeft in der tydt verscheide wakkere mannen uitgelevert, die in gezantschappen en andere voortreffelyke bedieningen gebruikt zyn. In den jare 1600 bevondt VINCENTIO GRADONIGO zich als Venetiaansche afgezant te Gratz, toen 't byleger van den aartshertog van Oostenryk, naderhandt keizer Ferdinand de II, met de Beyersche princesse Maria Anna gehouden wierdt; by welke plegtigheit men zegt, dat hy aan den gezant van den keurvorst van de Paltz de hogerhandt zou gegeven hebben, 't geen nochtans by de Venetianen sterk ontkent wordt. Van FRANCISCO GRADONIGO wordt verhaalt, dat hy in den jare 1582 een van de *Capi della Quarantia criminale* geweest is, en krachtig aandrong op de vermindering en afschaffing van het al te machtige *Conciglio di Dieci.* Die van het edele geslacht *Delphini* geven zich voor bloedverwanten van dit stamhuis uit, alschoon zy geen eenerlei wapen voeren: want de Delphini voeren drie dolphynen in hun wapen, en de Gradonigo's eene ladder, zinspelende op het Latynsche woordt *Gradus*, het welk eene ladder betekent. *Palatii fasti. Ducal. Sabellicus hist. Venet. Nani hist. reip. Ven. Amelot de la Houss. hist. du gouvern. de Venise p.* 91, 188, 410, 502.

GRADONIGO, (BARTHOLOMEUS) Doge of hertog van Venetië, daar toe verkoren in den jare 1339. Onder zyne regering geraakte de stadt Venetië in 't uiterste gevaar door een (afgryselyken storm. Het eilandt Kandië sloeg aan 't muiten, en een grote duurte bragt het volk in een genoegzame vertwyffeling, naardien men zulks aan zyn slecht bestier toeschreef; hier om stierf hy van droefheit in den jare 1342. Door hem of zyn bevel wierdt de grote zaal, daar de edelen en magistraatspersonen op vergaderen, gebouwt. *Sabellicus hist. Ven. Dec.* II. *l.* III.

GRADONIGO (PETRUS de II) wierdt in den jare 1290 tot hertog van Venetië verkoren. Hy ontdekte door zyne schranderheit de gesmede zamenzwering van Bajamonte Tiepolo, en verhinderde daar door het onheil, waar in de republyk gestort zou hebben. Derhalven wierdt ter gedachtenis van dezen dienst de dag van S. Catharina, zynde de zelve, waar op hy verkoren was, plechtiger geviert, en van zynen lof gewag gemaakt. *Elnat. l.* III. *c.* 2.

GRÆCUS, (DOMINICUS) geboortig van Palermo, was zonderling ervaren in de sterrekunde, bloeide in 't jaar 1650, en schreef in het zelve in de Latynsche tale: *Quadrans Horoscopus horarum Italicarum per lineas rectas ad latitudinem graduum* 38, *utriusque fere Siciliæ usum explicans. Biblioth. Sicula.*

GRÆVIUS, (GODFRIED) broeder van Jan Georg, wierdt in den jare 1641 te Naumburg geboren, en leide den grondt zyner studiën in de landschole te Pforta. In den jare 1661 ging hy op de universiteit te Leipzich, alwaar hem zyn neef Johannes Schilterus veel goeds deedt; tot dat hy in den jare 1663 zich naar zynen broeder in Hollandt begaf, alwaar hy zich in de studien en edele wetenschappen zodanig oeffende, dat hy al zo veel achting als zyn broeder verdiende; maar hy wierdt tot andere verrechtingen gebruikt: want hy wierdt in den jare 1673 tot opperstadschryver te Leipzich verkoren, in 't jaar 1681 mede in den Raadt aangenomen, en in 't jaar 1698 tot pensionaris verheven, in welk ampt hy door zyne naarstigheit, ervarenheit en vlugge pen groten lof verworven, en aan de opentlyke Raads bibliotheek veel dienst gedaan heeft. In den jare 1709 vaardde hy het hem opgedragen burgermeestersampt, schoon hy het te voren meer dan eens geweigert hadt, aan. In 't jaar 1719, den 29 October, overviel hem, op het Raadhuis zynde, een beroerte, waar van hy des anderen daags in den ouderdom van 78 jaren overleedt. *Progr. Funebr.*

GRÆVIUS, (JOHANNES GEORGIUS) een beroemd historiekenner en staatkundige, hoogleraar der geschiedenissen en welsprekendheit te Utrecht, wierdt den 29 January des jaars 1632 te Naumburg in Saxen geboren. Zyn vader was genoemt Georg Grævius, stichtsbouwmeester te Naumburg, en zyne moeder Catharina Pfretschner. Van jongs af bespeurde met zyne naarstigheit in de boekoeffening, en gewende zich het nacht zitten aan, het welk hem tot aan zyne doodt is bygebleven. Hy blokte in de talen, en wierdt door 't dikwils lezen van *Hesiodus* en *Homerus* zeer vast in de Griekse tale. Na dat hy de zelve machtig was, trok hy naar Leipzich, hoorde eerst Andreas Rivinus, vervolgens Johannes Strauchius, die toen aldaar hoogleeraar in de geschiedkunde en welsprekendheit was, die hem ook tot de Rechtsgeleerdheit aanporde, daar hy echter geen groot behagen in hadt. Hy maakte ook met Thomas Reinesius, die toenmaals te Altenburg was, kennis. Met dezen zondt hem zyn vader naar Oost-Vrieslandt, om van den grave een grote en oude schuldt in te vorderen. Wanneer hy dit verrecht hadt, kreeg hy lust om Salmasius, Heinsius en Gronovius te leren kennen, en kwam eerst by Gronovius te Deventer, die hem vroeg, of hy de Latynsche taal wel verstondt. Grævius kwam deze vraag zeer vreemt voor, en gaf tot antwoordt, dat hy die taal wel machtig was; waar op hem Gronovius verder vroeg, of hy de brieven van Cicero wel verstondt? Grævius boodt hier op eene proeve aan; dies liet hy hem een stuk of twee des zelfs gemeenzame brieven in de Hoogduitsche taal overzetten. Hier uit bespeurde Gronovius, dat hy de Latynsche taal wel verstondt, maar geen verheven Latynschen styl hadt; gaf hem derhalven een rechte kennis van de kracht der tale, en onderrechtte hem verder grondig in de Roomsche geschiedenissen, waarom Grævius altydt plagt te zeggen, dat hy 't geen hy wist voor 't grootste gedeelte aan den here Gronovius verschuldigt was. Twee jaren bragt hy hier door; en vermits Salmasius en Heinsius middelerwyl te Leiden gestorven waren, trok hy naar Amsterdam by Alexander Morus en David Blondel. Op hun aanraden oeffende hy zich in de historiën en Godgeleerdheit, nam ook den Hervormden Godsdienst aan. Na dat hy zich daar twee jaren opgehouden hadt, wierdt hy in de plaats van Johannes Schulting naar Duisburg; en wanneer Gronovius naar Leiden wierdt beroepen, in den jare 1658

1658 te Deventer in zyn plaats tot hoogleeraar aangeſtelt. Van daar wierdt hy in den jare 1661 naar Utrecht beroepen, werwaarts hy door het gerucht zyner geleerdheit en bekwaamheit in 't onderwyzen een menigte leerlingen trok, waar onder verſcheide prinſſen geteldt worden. Hy was ook te Utrecht zo gezien, dat men hem met gunſt op gunſt overlaadde; waarom hy ook tot dankbaarheit alle beroepen, hem van Amſterdam, Leiden, Venetië, van den koning van Pruiſſen, keurvorſt van de Palts, en elders aangeboden, afſloeg, en daar bleef. Koning Willem de III van Engelandt maakte hem zyn hiſtorieſchryver. In den jare 1702 wierdt hy met duizelingen, ſchemeringen der oogen en andere toevallen geplaagt; waar by de ſmerte over de doodt van zyne huisvrouwe, met wie hy vele jaren in eendragt hadt geleeft, kwam, zo dat hy, 's morgens den 11 January des jaars 1703 den prins van Ooſt-Vrieſlandt en den grave van Iſenburg nog onderwezen hebbende, en des namiddags uitgaande, door een beroerte overvallen wierdt, en in 't huis van Pontanus gebragt zynde nog dien zelven dag den geeſt gaf. Hy hadt by zyne vrouwe Johanna Odilia uit Duſſeldorp 18 kinderen geteelt, waar van hem vier dochteren overleeft hebben. De werken, door hem in 't licht gegeven, zyn: 1.) *Iſaaci Caſauboni Epiſtolæ. Editio ſecunda, 82 Epiſtolis auctior, & juxa ſeriem temporum digeſta, curante J. G. Grævio. Magdeburg.* 1656. in 4. 2.) *Joannis Meurſii Ceramicus geminus, ſive de Ceramici Athenienſium utriusque Antiquitatibus liber ſingularis. Trajecti ad Rhenum* 1662. in 4. 3.) *Alberti Rubenii de re Veſtiaria, præcipuè de lato, clavo, libri* II, *cum aliis ejusdem Opuſculis poſthumis. Antwerpiæ* 1665. in 4. 4.) *Heſiodi Aſcræi quæ extant opera, ex recenſione J. G. Grævii, cum ejusdem animadverſionibus & notis. Accedunt Notæ ineditæ Joſ. Scaligeri, & Franc. Guieti. Amſtelod.* 1667. in 8. 5.) *Luciani Solæciſta cum notis J. G. Grævii. Amſtelod.* 1668. in 8. 6.) *Suetonius Tranquillus, ex recenſione J. G. Grævii, cum ejusdem animadverſionibus & Commentariis integris Læv. Torrentii, Iſ. Caſauboni, Theodori, Marcilii, nec non ſelectis aliorum notis. Ultraj.* 1672. in 4. *Secunda Editio auctior & emendatior. Hagæ* 1690. in 4. 7.) *Joannis Meurſii Libri poſthumi de Cypro, Rhodo, & Creta, &c. Amſtelod.* 1675. in 4. 8.) *M. Tullii Ciceronis Epiſtolarum Libri* XVI *ad Familiares, ut vulgo vocantur, ex recenſione J. G. Grævii, cum ejusdem animadverſionibus & notis integris P. Victorii, P. Manutii, Henr. Ragazonii, D. Lambini, Fulvii Urſini, nec non ſelectis Jo. Fr. Gronovii & aliorum. Amſtelod. & Lugd. Batav.* 1676. II. *Tom.* in 8. 2. *Edit.* 1693. 9.) *L. Annæi Flori Epitome rerum Romanarum, ex recenſione & cum annotationibus J. G. Grævii. In fine additus eſt L. Ampelius ex Bibliotheca Cl. Salmaſii. Ultraj.* 1680, en *Amſtelod.* 1692 in 8. 10.) *C. Catullus, Tibullus, Propertius, ex recenſione J. G. Grævii, cum integris Joſ. Scaligeri, Mureti, Achillis Statii, Roberti Titii, Hieron. Avantii, Douſarum, Theod. Marcilii & ſelectis Paſſeratii & aliorum notis. Ultraj.* 1680. in 8. 11.) *Juſtini Hiſtoriæ Philippicæ, ex recenſione J. G. Grævii, cum ejusdem caſtigationibus. His accedunt integræ notæ M. Berneggeri, Iſ. Voſſii, Tan. Fabri, Jo. Vorſtii, Jo. Schefferi, Jac. Bongarſii, Franc. Modii & aliorum. Lugd. Bat.* 1683. in 8. 12.) *M. T. Ciceronis Epiſtolarum ad Atticum Libri* XVI, *ex recenſione J. G. Grævii, cum ejusdem animadverſionibus, & notis integris J. Victorii, P. Manutii, F. Urſini, D. Lambini, &c. ineditis* Item: *Iſ. Caſauboni, Mureti, & J. Frid. Gronovii, nec non ſelectis variorum. Amſtelod.* 1684. in 8. II. *tom.* 13.) *J. Meurſii Theſeus. Sive de ejus vita Liber ſingularis. Ultraj.* 1684. in 4. 14.) *Joannis Meurſii Themis Attica, ſive de Legibus Atticis Libri duo. Ultraj.* 1685. in 4. 15.) *Joannis Meurſii de Regno Laconico Libri* II. *de Piræo Liber ſingularis, & in Helladii Chreſtomathiam animadverſiones. Ultraj.* 1687. in 4. 16.) *Luciani Samoſatenſis Opera omnia, ex Verſione Joannis Benedicti, cum notis integris J. Bourdelotii, J. Palmerii à Grentemesnil, T. Fabri, Æg. Menagii, F. Guieti, J. G. Grævii, J. Gronovii, L. Barlæi, J. Tollii, & ſelectis aliorum. Accedunt inedita ſcholia in Lucianum ex Bibliotheca Iſ. Voſſii. Amſtelod.* 1687. in 8. 17.) *Claudii Rutilii Numatiani Galli Itinerarium, integris Simleri, Caſtalionis, &c. Grævii aliorumque animadverſionibus illuſtratum. Ex Muſæo Th. Janſ. ab Almeloveen. Amſtelod.* 1687. in 12. 18.) *M. T. Ciceronis de Officiis Libri* III. *Cato Major, ſive de Senectute; Lælius, ſive de Amicitia, Paradoxa, Somnium Scipionis, ex recenſione J. G. Grævii cum ejusdem notis, & integris animadverſionibus Lambini, Urſini, Langii, Fabricii, Manutii, nec non ſelectis aliorum. Amſtelod.* 1688. in 8. 19.) *De Humanæ Rationis inbecillitate, unde proveniat, & illi quomodo poſſimus mederi, Liber ſingularis. Auctore Georg. Mackenzeo, à Valle Roſarum, apud Scotos Cauſarum Patrono. Ultraj.* 1690. in 8. *it. Jenæ* 1691. in 8. *it. Francof.* 1700. 20.) *Bernardini Ferrarii, Mediolanenſis Theologi, de Ritu Sacrarum Eccleſiæ Veteris Concionum, cum Præfatione J. G. Grævii. Ultraj.* 1692. in 8. 21.) *Notæ in Lactantium de Mortibus Perſecutorum. Ultraj.* 1692. in 8. 22.) *Alb. Rubenii de Vita Fl. Mallii Theodori V. C. Ultraj.* 1694. in. 12. 23.) *P. Daniëlis Huetii Poëmata quotquot colligi potuerunt. Ulraj.* 1694. in 8. 24.) *Theſaurus Antiquitatum Romanarum. Ultraj.* fol. XII Tom. 1694- 1699. 25.) *Franciſci Junii de Pictura Veterum Libri* III. *Accedit Catalogus Artificum, adhuc ineditus. Roterod.* 1694. fol. 26.) *Callimachi Hymni, Epigrammata & Fragmenta, ex recenſione Theodori J. G. F. Grævii, cum ejusdem & aliorum animadverſionibus Ultraj.* 1697. in 8. 27.) *C. Julius Cæſar, cum notis Dionyſii Voſſii. Acceſſit Julius Celſus de Vita & rebus geſtis C. Julii Cæſaris, ex Muſæo J. G. Grævii. Amſtelod.* 1697. in 8. 28.) *Gloſſarium Iſidori emendatum curâ J. G. Grævii. Ultraj.* 1698. in fol. 29.) *M. T. Ciceronis Orationes, ex recenſione J. G. Grævii, cum ejusdem animadverſionibus, & notis integris variorum. Amſtelod.* 1699. in 8. III Tom. 30.) *Lectiones Heſiodeæ, auctiores. Amſtelod.* 1701. in 8. 31.) *Danielis Eremitæ Aulicæ vitæ & civilis Libri* IV. *Ejusdem Opuſcula varia. Ultraj.* 1701. in 8. 32.) *Theſaurus Antiquitatum & Hiſtoriarum Italiæ, Mari Liguſtico & Alpibus vicinæ, quo continentur optimi quique ſcriptores, qui Ligurum & Inſubrum, ſeu Genuenſium & Mediolanenſium, confiniumque populorum ac civitatum res antiquas, aliasque, vario tempore geſtas, memoriæ prodiderunt, collectus curâ J. G. Grævii. Lugd. Bat.* 1704. fol. III Tom. 33.) *Syntagma variarum Diſſertationum rariorum, quas viri doctiſſimi ſuperiore ſæculo elucubrarunt. Ex Muſæo J. G. Grævii. Ultraj.* 1701. in 4. 34.) *J. G. Grævii Præfationes & Epiſtolæ* CXX, *in uſum Latinæ Eloquentiæ Studioſorum collectæ & editæ a Joanne Alberto Fabricio. Adjuncta eſt P. Burmanni Oratio, dicta in Grævii funere. Hamburgi* 1707. in 8. 35.) *Inſcriptiones antiquæ totius Orbis Romani, in abſolutiſſimum corpus redacti, olim auſpiciis Joſ. Scaligeri, & M. Veſeri, induſtriâ autem J. Gruteri, nunc curis ſecundis ejusdem Gruteri & notis M. Gudii emendatæ, tabulis Æneis Boiſſardi illuſtratæ, curâ J. G. Grævii. Amſtelod.* 1707. fol. II Vol. 36.) *Baſilii Fabri Theſaurus eruditionis Scholaſticæ, cum notis Buchneri & Cellarii, & obſervationibus poſthumis J. G. Grævii. Lipſiæ* 1710. fol. 37.) *J. G. Grævii Orationes, quas Ultrajecti habuit. Lugd. Bat.* 1717. in 8. Zyn leven is door den Here *Franciſcus Burmannus* in eene lykreden beſchreven. Zie ook *Acta Erudit. Lipſ.* 1703, *pag.* 187. *Tentzel Biblioth. pag.* 421. *Memoires pour ſervir a l'Hiſt. des hommes illuſtr. dans la Rep. de lettr. Tom.* II. *pag.* 233 *&c.*

GRAF, GRAFPLAATS, *begraven*, enz. Van meeſt alle volkeren leeſt men, dat zy zeer voor hunne grafplaatſen en begravinge gezorgt hebben, en ook gaarne by malkander wilden begraven zyn. Uit de H. Schrift is dit bekend van de gelovige oudvaderen: want zo kocht Abraham de ſpelonke van Machpela tot een erfgraf voor zich en de zynen, waar in hy zyne huisvrouw Sara begroef, en waar in hy ook zelf by haar is begraven. *Gen.* XXIII, 9, 18, 19, 20, en XXV, 8, 9, 10. In dat zelve graf zyn ook Izaak en Rebekka begraven, *Gen.* XXXV, 29, en XLIX, 31. In dat graf begeerde ook Jakob te leggen, *Gen.* XLVII, 28, 29, 30, en L, 13. Daar in is Lea gelegt, *Gen.* XLIX, 31. Terwyl ook Joſeph mede wilde, dat de Iſraëliten zyne broederen met zich naar Kanaan zouden voeren, om die in 't graf zyner vaderen te begraven. *Gen.* L. 25, 26. *Exod.* XIII, 14. *Joſ.* XXIV, 32. Zo badt de oude Barzillai om by zyne onderen begraven te worden, II *Sam.* XIX, 37. Zo wierdt Gideon in 't graf zynes vaders Joas begraven, *Recht.* VIII, 32; zo Simſon, *Recht.* XVI, 31. Zie zulks van David gedaan aan Saul en Jonathan, II *Sam.* XXI, 14. Zo zeide daarom de oude Tobias tot zynen zone, *begraf my eerlyk, en uwe moeder met my. Tob.* XIV, 13, 14. Dus lezen wy van Salomon, Rhehabeam, Abia, Jozaphat, enz. hoe zy met hunne vaderen zyn ontſlapen, en by de zelve begraven: ja 't was als een vloek, de eere, van by zyne vaderen begraven te worden, niet te mogen genieten. De reden, waarom de oude gelovigen zo by malkander wilden begraven worden, was wel eer de belofte van 't landt Kanaan, de verwachting van den Meſſias, en de hoop der opſtandinge; maar byzonder ook de liefde tot malkander, en de betuiging van 't eenerley geloof en den zelven Godsdienſt, dien zy beleden, hopende zo te zamen eens weder uit den doden op te ſtaan, en met eenparige herten Godt eeuwig te verheerlyken. Uit inzicht van deze onderlinge liefde was 't ook, dat de eerſte Chriſtenen, als 't kon geſchieden, by malkander wilden begraven worden. Zo badt Monika, de moeder van Auguſtinus, dat zy ook in 't zelve graf by haren waarden man mogt gelegt worden. Het zelve verzocht ook de moeder van Chryſoſthomus; en Hieronymus zeide daarom: *Conjugati in uno ſepulcro videntur eſſe ponendi.* Dat is: *Getrouwden ſchynen in een graf te moeten gelegt worden.* Zo volge ook elke vrouw, ſtaat 'er in 't regelmatig rechtboek der pauzen, haren man in leven en in de doodt. Zo belaſtte Beatus Severus, biſſchop van Ravenna, een graf te maken, waar in hy zelve en zyne huisvrouw en dochter zouden gelegt worden. Meer voorbeelden zie daar van by den Hre. G. Outhof in zyne *Uitleg. over 't boek Ruth pag.* 200, alwaar hy vervolgens aantekent, hoe dit niet alleen de wille en wenſch der vrome vaderen en gelovige Chriſtenen was; maar by andere volkeren zag men dit ook als iets Godsdienſtigs bezorgt en begeert, dat echtgenoten, vrienden, en die hier in dit leven elkander bemint hadden, ook na hunne doodt by elkander wilden begraven worden, en ook begraven zyn. Zo badt Hector aan Achilles, dat hy na zyne doodt in zyn vaderlyk graf mogt bygezet worden: even gelyk ook de tyran Meſentius, na 't ſneuvelen van zynen zone, met Eneas ſtrydende, en van 't paardt ſtortende, aldus badt, als Virgilius *Æn.* X bericht:

Unum hoc per, ſi qua eſt victis venia hoſtibus, oro
Corpus humo patiare tegi. Scio acerba meorum
Circumſtare odia: hunc, oro, defende furorem,
Et me conſortem nati concede ſepulcro.

Dat is, als de hoofddichter Vondel heeft:

Ik bidde u eene bede, indien men eene bede
Den overwonnen gunt en vyandt, hier ter ſtede:
Vergun myn ligchaam d'aarde: ik ken den bittren haat
Des onderdaans en 't volk, dat hier rondom my ſtaat,
En bid, beſchut my toch voor hunne razernye,
En gun me als lykgenoot van Lauſus aan zyn zye
Een eerlyk graf.

Zo leeſt men ook verſcheide voorbeelden van echtgenoten, die

te zamen in een graf begraven zyn; als van Plautius en Orestilla; want als Orestilla overleden en op den lykstapel gelegt was, heeft haar man zich met zyn zwaardt doorwond en gedood, wien de vrienden toen, zo gelaarst en gespoort, by 't ligchaam zyner vrouwe voegden, en ze te zamen op den lykstapel verbrandden; en van welker overblyfselen te Tarente nog dit graf gezien en genoemt wordt:

ΤΩΝ. ΦΙΛΟΥΝΤΩΝ.

Dat is:

DER BEMINDEN.

Apuleius zeide ook elders: *De lieve vrienden, het ligchaam gewasschen hebbende, hebben door een vereenigt graf den man aldaar eene eeuwige huisvrouw gegeven.* Zo hadden Paris en Enone een vereenigt graf; gelyk ook Piramus en Thisbe, van welke Ovidius zeide:

Quod rogis superest, una requiescit in urna.

Dat is:

En d'asch van beide rust in een en 't zelve graf.

Een fraai voorbeeldt vindt men hier omtrent in de opschriften van *Emanuel Thesaurus*, door Panealbus uit de Brandenburgsche boekery uitgegeven, van Karel Emanuël den II, hertog van Savoje, en zyne huisvrouwe, maar te lang om hier by te voegen. Zo vindt men ook voorbeelden van vrienden en lotgemenen, die een en 't zelve graf kregen, als Crates en Polemon, gelyk by Laërtius *in vita Cratetis* te zien is. En zo wierden ook die twee gemeenzame vrienden Andreas Hyperius, hoogleeraar te Marpurg, en Gerardus van Nimwegen in 't jaar 1564 by elkander in een en 't zelve graf bygezet, gelyk het opschrift van hun graf te Marpurg dus aanwyst:

Hic Noviomagi requiescunt membra Gerardi,
Juxta hunc Andreas conditur Hyperius.

Dat is:

Hier rusten de leden van Gerardus van Nimwegen;
En nevens hem wordt Andreas Hyperius begraven.

Volgeven Petrus Apianus en Barth. Amantius in hunne byeenverzamelde opschriften, *edit. Ingolstadii* 1534, *pag.* 286, ook zeker grafschrift op den berg Aventius aldus op:

MORS VITÆ
CONTRARIA ET
VELOCISSIMA
CUNCTA CAL-
CAT. SUPPEDI-
TAT. RAPIT. CON-
SUMIT. DISSOL-
VIT. MELLIFLUE
DUOS MUTUO
SE STRICTIM ET
ARDENTER
AMANTES HIC
EXTINCTOS
CONJUNXIT.

Dat is: *De doodt, die eene vyandin van 't leven is, en zeer snel alle dingen verteert, vernielt, vertrapt, vertreedt, ontbindt, heeft hier twee honingzoete en elkander vurig beminnende minnaren, gestorven zynde, zamengevoegt.* Zo vertoont Boxhornius de afbeelding eener lykbusse, met dit opschrift:

D. D. S.

Urna brevis geminum quamvis tenet ista cadaver;
Attamen in coelo spiritus unus adest.
Viximus unanimes Luciusque & Flavius idem.
Sensus, amor, studium, vita duobus erat.

Waar van de zin deze is: *Schoon deze kleine lykbusse een dubbeld of tweederlei lyk bevat; nochtans is in den hemel maar een geest. Wy Lucius en Flavius hebben vereenigt geleeft, en hebben beide eenen en den zelven zin, liefde, oeffening en leven gehad.* Op een ander graf stondt dus te lezen: *Dit graf bevat twee broederen, welke op eenen dag geboren, en op eenen dag gestorven zyn.*

En hier van daan was 't, dat de ouden, zo by de Romeinen, als anderen, terwyl zy nog leefden, begraafplaatsen bestelden, waar in zy na hunne doodt wilden gelegt werden. Dus zag men *sepulcra singularia, vel privata*, byzondere grafplaatsen, voor echtgenoten alleen gemaakt, welke ook by uitnemendheit *requietoria*, dat is, *rustplaatsen*, genoemt wierden, gelyk Meursius aanwyst, en waar omtrent Amantius 't volgende opgeeft:

EUTYCHUS ET FORTU-
NATA HANC SEDEM
VIVI SIBI POSUE-
RUNT.

Dat is: *Eutychus en Fortunata hebben, nog levendig zynde, zich deze rustplaats besteit.*

Dus waren 'er ook *sepulcra communia*, gemene grafsteden voor geheele familiën, gelyk onder anderen uit dit grafschrift by Ausonius blykt:

Me sibi, & uxori, & gnatis commune sepulcrum
Constituit seras Carus & exsequias.

Dat is: *Karus heeft my voor zich zelve en voor zyne huisvrouwe en kinderen, als zy sterven, tot een gemeen graf gestelt.* Doch gemeenlyk wierden zulke graven *familiaria*, dat is, *familie-* of *geslachtgraven*, genoemt, en welke met deze of diergelyke opschriften pronkten, *Sibi, suis, & posteris eorum*, dat is: *voor zich zelve, voor de zynen, en hunne nakomelingen.* En om dat de vrygemaakten en vrygemaaktinnen ook tot de familiën gerekent, en dikwils met hen in deze grafsteden bestelt wierden begraven te worden, luidden de opschriften ook wel dus: *Sibi, & conjugi, & liberis, & libertis libertabusque eorum*, dat is: *Voor zich zelve, en voor zyne huisvrouwe, en kinderen, en der zelver vrygemaakten en vrygemaaktinnen.* Van zodanigen inhoudt was zeker Smirneesch opschrift, het welk Gruterus opgeeft, en aldus in 't Nederduitsch luidt: *M. Ulpius heeft dit graf voor zich en zyne huisvrouwe gemaakt, en voor zyne vrygemaakten en vrygemaaktinnen, van beide geslachten, die uit myn huisgezin zullen zyn, om hunne overblyfselen daar in te bergen, en voor hunne nakomelingen, die in mynen name zullen gebleven zyn.* Zomtyds wierden de erfgenamen daar mede onder begrepen, hoedanige graven dan *hæreditaria sepulchra*, *erfbegrafplaatsen*, wierden genoemt; en welke dan, volgens de beschryvinge van de Rechtsgeleerden Cajus en Ulpianus, zodanige grafsteden waren, welke men of van zyne voorouderen erfde, of die men zelve voor zich en zyne erfgenamen liet maken; van hoedanige grafsteden den nieuwsgierigen dit proefje by Apianus en Amantius vertoont wordt:

Claudius Antipartus
Sibi, & suis, & heredibus;
Pro filiisque eorum fecit.

Dat is: *Claudius Antipartus heeft dit graf voor zich, en de zynen, en zyne erfgenamen, en der zelver kinderen gemaakt.* En op dat zulke grafplaatsen niet zouden vervremden, bedongen de ouden dit wel met uitdrukkelyke woorden, en uitsluitinge der genen, die zy 'er niet in wilden hebben, gelyk dit grafschrift van Aurelius aanwyst, 't welk men met eene heerlyke graftombe ziet by Boxhornius *in Monument. viror. pag.* 94: *Marcus Aurelius, de Romein, en Antistia Chresime, zyne huisvrouw, hebben voor zich en hunne vrygemaakten, en der zelver nakomelingen, van gelyken voor dezer vrygemaakten en vrygemaaktinnen, en der zelver nakomelingen, dit graf met een gebouw daar over heen gemaakt. Doch dit graf, met dit gebouw, zal niet kunnen of geschonken worden, noch aan iemandt te pande gezet worden, noch ook op eenige wyze vervremd worden, op dat het van den namé van hun huisgezin of geslacht niet afrake.* Waarom de ouden 'er ook wel zware straffe of boete op stelden, als Gutberleth aanwyst *in Animad. Phil. in inscript. Smyrn. pag.* 129. En tot zulk een familiegraf behoorde ook dat van Joh. Jovianus Pontanus te Napels, die in plaats van Ant. Panormitanus kabinetraadt by koning Ferdinand was, en die ook voor hem zelven, en voor zyne vrouwe en zonen en dochteren een erfgraf toestelde, met heerlyke opschriften voorzien; want boven op stondt dit:

AB HOC PONTANORUM CONDITO-
RIO NE MAS, NE FEMINA EX
AGNATIONE ARCEATUR.

Dat is: *Dat dit graf der Pontanen geen man noch vrouw uit de bloedverwantschap geweert worde.* Het opschrift van zyne eige begravinge luidde dus: *Levendig hebbe ik my dit huis* (te weten dit graf) *bereid, waar in ik dood zou rusten. Ik bidde, wil den doden geen ongelyk doen, gelyk ik levendig niemandt gedaan hebbe: want ik ben Joh. Jovianus Pontanus, dien de goede zanggodinnen hebben bemind; dien de vrome mannen hebben verdacht gehouden; dien de koningen geëert hebben. Weet gy nu, wie ik ben, of liever, wie ik geweest ben? want ik kan u, aankomeling, in 't donker niet kennen; maar ik bidde, dat gy u zelve kent. Vaar wel.* En tot uitinge, hoe gaarne hy ook by zyne huisvrouwe wilde begraven zyn, stelde hy 't opschrift op hare begravinge dus: *In 't vyfde jaer, na dat gy, ô huisvrouw, weggegaan zyt, en ik eerst een klein huisje gemaakt hadde, hebbe ik u deze begraaftombe toegestelt; op dat ik daaglyksch met u mogte spreken; en zo gy my niet antwoordt, zal uw hert, of* (*desirium tuum*) *uw verlangen, u ook niet antwoorden, waar door gy altydt met of by my zyt. Of zal 't geheugen zwygen, waar door ik nu met u spreke. Vaar wel, myne Hadriana, als ik myne beenderen met de uwe zal vermengen, zullen wy zamen wel varen. Levendig zynde hebbe ik 29 jaren en 29 dagen met u geleeft, zullende hier na de eeuwige eeuwigheit leven. Dit heeft Johannes Jovianus voor zyne allerbeste en zeer wel verdiende huisvrouwe Hadriana van Saxen gestelt, die 46 jaren en 6 maanden geleeft heeft. Zy is gestorven den* 1 *Maart* 1460. Aanmerkelyk was ook 't stot van zyn dochters grafschrift: *Vaar wel, myne dochter, maak aan uwe kleumende moeder de beenderen ondertusschen warm, op dat gy daar na ook de myne moogt koesteren.* En niet alleen maakten ouders zulke begraafplaatsen voor hunne geslachten; maar ook vindt men 'er van kinderen voor hunne ouderen toegestelt, gelyk uit dit volgende grafschrift blykt, by Apianus en Amantius gevonden wordende:

 L. Asco-

L. ASCONIO. ELPICANO. SODALI. TITI.
ANN. XIIII. MEN. VI. D. XII. ET LIVIÆ RUF-
FINÆ. UXORI. EJUS. CASTISS. VIX. ANN.
LXXII. MEN. VIII. D. VI. QUÆ. ADFECTA.
CINERIBUS. CONJUGIS. ADEO. FUIT. UT. AD.
SECUNDUM. CONJUGIUM NULLO. UNQUAM. TEMPORE.
TRANSIR. VOLUERIT. QUAMVIS. DIU. SUPERVIVERET. ET.
ÆTAS. POSCERET. ET. VALIDA. NATURA. VIRILEM.
QUEM. SEMPER. SERVAVIT. ANIMUM. FIDEMQ.
PUDICITIÆ. QUASI. MUTARE. COMPELLERET.
ET. NE. BREVEM. DOMESTICAM. PUGNAM. CRE-
DAS. POST. MARITUM. VIXIT. ANN. L. M. VIII.
Q. PISO ELPICANUS. P. PARENTIBUS.
OPT. ET. SIBI. FECIT.

Dat is: *Aan L. Asconius Elpikanus, medegenoot van Titus, die geleeft heeft* XIIII *jaren*, VI *maanden*, XII *dagen, en voor Livia Ruffina, zyne allerkuischte huisvrouwe, die geleeft heeft* LXXII *jaren*, VIII *maanden en* VI *dagen, welke zo aan de assche van haren echtgenoot vast kleefde, dat zy nooit tot een twede huwelyk heeft willen overgaan; hoewel zy lange daar na leefde, en hare jeugt het eischte, en de vaste natuur, die zy altydt met haar trouw gemoedt mannelyk bewaart heeft, haar als aandrong om te veranderen. En op dat gy geloven zoudt, dat zy geen korten huisstrydt gehad heeft, zo weet, dat zy na haars mans doodt geleeft heeft* L *jaren en* VIII *maanden. Q. Piso Elpikanus heeft dit graf gemaakt voor zich en voor zyne Godzalige en beste ouderen.* Voorts zag men ook byzondere graven van vrienden voor malkander opgerecht, om na hunne doodt malkander in 't graf te vergezellen, gelyk onder anderen uit dit grafschrift te Florence gezien wordt: *Hier legt Johannes Mirandola, de andere dingen weten en de Taag en de Ganges, en misschien ook de tegenvoeters. Hy is gestorven in 't jaar der zaligheit* M. CCCCLXXXXIIII. *Hy heeft geleeft* XXXII *jaren. Hieronymus Benevenius heeft, op dat de afgescheide plaats de beenderen der genen niet zou scheiden, wier gemoederen de liefde in het leven heeft zamengevoegt, bestelt, dat de zelve in dit graf zouden gelegt worden. Hy is overleden in 't jaar* M. D. XXXXII, *heeft geleeft* LXXXIX *jaren en* VI *maanden.* Uit dit alles blykt dan, hoe de ouden, zo echtgenoten als geliefden, vrienden en bekenden, na hunne doodt in 't zelve graf by elkander wilden begraven worden. De oude Joodsche grafspelonken, of grafsteden, waren zo groot, dat 'er zomtyds acht, ook wel dertien graven in eene grafspelonke waren; want zy plagten, zegt Lichtfoot, volgens de verklaringe der Rabbynen over *Bava Batra cap.* VI, *hal. ult.* de menschen van een en de zelve familie niet hier en daar, maar alle te zamen in eene spelonke by te zetten, of by elkander te begraven; waar toe de geleerde Joh. Nikolaus in zyn werk van de graven der Hebreën verscheide afbeeldingen in prent vertoont. Zie ook het *Algemeen Groot Naam- en Woordboek van den ganschen Bybel door A. Calmet, in het Nederduitsch uitgegeven en vermeerdert door M. Gargon*, op het woordt GRAF, alwaar mede verscheide soorten van grafkelders in prent vertoont worden.

GRAF, (RIDDERS VAN 'T HEILIG) eene ridderorde in 't Heilige Landt, welker oorspronk en stichting van de tyden der Apostelen wordt afgeleid; maar wanneer men den zelven wel onderzoekt, is ze eerst in den jare 1110 ingestelt. Toen de Saracenen Jeruzalem inhadden, waren de zo genaamde Reguliere kanunniken van den H. Augustinus bewaarders van het heilige graf. Wanneer nu de stadt van de Christenen wierdt ingenomen, gaf Godefroi van Bouillon deze kanunniken grote geschenken en voorrechten, en verkoos hunne kerk voor een begraafplaats voor hem en zyne nakomelingen. Boudewyn, de broeder van den gemelden Godfried, en opvolger in de regering, sloeg deze bewaarders van 't heilig graf tot ridders, en maakte den patriarch van Jeruzalem tot hun hoofdt. Maar toen de Saracenen naderhandt Jeruzalem wederom bemachtigt hadden, begaven zich deze ridders eerst naar Ptolomaïs, en van daar naar Perugia, in Italië. In den jare 1484 vereënigde Innocentius de VIII deze orde met de Johanniter orde, hoewel deze vereëniging niet lang duurde. Paus Alexander de VI verklaarde zich zelf voor grootmeester van die orde in den jare 1496, den gardiaan der Franciskaner conventualen maakte hy tot zynen vikaris generaal, en deze hadt de macht zo wel als hy zelf, of iemandt, dien hy daar toe verkoor, om ridders te maken. Zy droegen een wit kleedt, op de borst een rood kruis, het welk van nog vier kleine rode kruisjes omringt was, waar mede zy, naar 't gevoelen van eenigen, de vyf wonden van den Heilandt verbeeldden. Zy doen belofte van kuischheit, gehoorzaamheit, bescherming van 't H. graf, en het Christelyk gelove; zyn ook verplicht aalmoezen voor de gevangene Christenen by de ongelovigen in te zamelen. In Engelandt hadt koning Hendrik de II in den jare 1174 eene diergelyke ridderorde opgerecht, en aan de zelve vele voortreffelyke goederen gegeven. Deze ridders waren inzonderheit die gene, die zich verbonden twee jaren lang zich te Jeruzalem op te houden, en het H graf te beschermen; maar deze orde is met den Roomschen Godsdienst in Engelandt ten eenemaal verdwenen. *Miræus Orig. Milit. l. I. c.* 16 *&* 21. *Favin. Theatr. d'Homm. & de Cheval. Gryph. ridderorden.*

GRAFENHAINICH, ook wel zomtyds *Haynichen* genaamt, is een steedtie van den keur-Saxischen kreits, tusschen Wittenberg en Bitterfeldt, twee mylen van beide afgelegen. Dit steedtie is in den dertigjarigen oorlog gansch afgebrand. *Zeiler. Topogr. Sax. sup. p.* 101.

GRAFFIO, bekent onder den naam van *Jacobus de Graffiis*, abt van Mont-Cassin van de Benedictyner orde, grootpenitentiaris van het bisdom van Napels, heeft geleeft in den jare 1595, was te Capua geboren, en leide zich zeer op de zedekundige Godgeleerdheit, waar van hy verscheide stukken heeft uitgegeven, als *Decisiones aureæ casuum Conscientiæ l.* IV. Het eerste stuk wierdt gedrukt te Venetië in 't jaar 1593, en het twede te Turin in den jare 1597; *Consilia seu Responsa casuum Conscientiæ*; *De Arbitrariis confessariorum, quæ attinent ad casus Conscientiæ*, enz.

GRAFING, een klein Beyersch marktvlek in 't bisdom Freysingen en het Munchische landgerecht Zwaben, eene myle van Ebersberg gelegen. Deze plaats is zeer oud, en de Romeinen moesten daar van den Beyerschen hertog Theodorus den II een zware nederlaag ondergaan. *Chur-Beyern p.* 167.

GRAFT, een dorp op het Eylandt, in Noord-Hollandt, onder Alkmaar, heeft, zo als zeker schryver, genoemt *Jan Adriaansz. Leegwater*, in zyne jonkheit heeft horen verhalen, dien naam gekregen van de vuile graft, te weten dat water, het welk van de Schermer Zuidwaarts op naar het Starnmeer loopt. Het zelve legt ten Westen van de Ryp, en is kort voor het begin der XVII eeuwe merkelyk opgekomen: want de gemelde Jan Leegwater heeft een oud man gekent, met name Jan Lubbertsz. de welke gedenken mogt, dat het zeer klein was, weinig huizen hadt, en dat 'er maar vier wegen gangbaar waren. De zelve schryver verhaalt verder dat, toen 'er nog geen watermolens waren, het Eylandt van Graft en de Ryp by winterdag weinig bewoont wierdt; maar dat die van Limmen en Heylo des somers op het Eylandt kwamen wonen, om de landvruchten te genieten; en ten dien einde waren 'er hoge plaatsen op het Eylandt gemaakt, hofsteden genaamt, de welke zeer bekwaam waren om 'er koebeesten te bergen. Des winters, als het water hoog was, konden de landen niet gebruikt worden, en de lieden gingen weder aan den Geestkant wonen. Dit blykt, volgens Leegwater, daar uit, dat te Limmen nog een plaats is, dat het Grafter- en Ryper-padt genaamt wordt. Doch daar uit zou men eer kunnen besluiten, dat die van Limmen en Heylo des somers op het Eylandt niet gingen wonen; maar dat het Eylandt zyne eigene ingezetenen hadt, de welke by winterdag, als het hoog water was, hun verblyf te Limmen, en mogelyk ook te Heylo, gingen zoeken. Voorts getuigt Leegwater, dat in de voornaamste buurt van Graft, die zeer hoog uit het water ryst, de meeste huizen met koemist zyn opgehoogt. Graft en de Ryp plagten eertyds een Raadhuis in gemeenschap te hebben, daar beide de dorpen te recht kwamen; maar zyn in den jare 1605 van malkander gescheiden, hebbende die van Graft eenige jaren daar na, te weten in den jare 1613, een nieuw Raadhuis gebouwt, bestaande des zelfs regering thans uit vyf schepenen en veertien vroedschappen. In de Roomsche tyden behoorde de parochiekerk van dit dorp, aan S. Bonifacius toegewyd, onder het dekenschap van Kennemerlandt, wordende de pastory van Ryp door den zelven pastoor bedient. De pastory zo wel als het kosterschap wierdt door de graven van Hollandt begeven, staande het bevestigen van den pastoor aan den aartsdiaken der Utrechtsche Domkerke. Sedert de hervorminge en veranderinge van Godsdienst is Graft door een eigen Hervormd Predikant bedient, staande onder de classis van Alkmaar. *Oudheden en Gestichten van Kennemerlandt pag.* 410 *enz. edit. in* 8. *en de Aantekeningen, uit het klein Kronykje van de dorpen Graft en de Ryp door Jan Adriaansz. Leegwater.*

GRAFTDYK, (OOST-) een dorp in Noord-Hollandt, mede onder Alkmaar, heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van die stadt.

GRAFTDYK, (WEST-) door dezen bynaam, gelyk het voorgaande door dien van *Oost-Graftdyk*, van malkander onderscheiden mede een Noord-Hollandsch dorp, met kerk en Predikant, onder de zelve classis, als het voorgaande, behorende.

GRAFTON, een steedtie van Engelandt, in 't graafschap Northampton, in een gewest, Cleley genaamt, drie mylen van Touster naar 't Oosten. Digt by het zelve legt een schoon lusthof, met een oud heerenhuis, waar van het beste gedeelte verbrand wierdt in den burgertwist van den jare 1643. Dit kasteel was aanmerkelyk en berucht om dat koning Eduard de IV aldaar met Lady Grey trouwde, de eerste van de koningen in Engelandt, die aan zyne eige onderdanen zich verknocht. Ook is het van ouds de verblyfplaats geweest van de familie van Wideville, grave van Rivers. De laatste van deze linie was *Richard*, stervende in 't jaar 1490, makende het zelve, benevens andere landen, aan Thomas Grey, marquis van Dorset, en heeft dien naam gedragen tot aan de regering van Hendrik den VIII, die het zelve voor andere landen, in het graafschap Leicester gelegen, verruilde, en naderhandt is het aan de kroon gebleven onder een hertoglyken tytel.

GRAFTON, (HENDRIK FIZ-ROY) hertog van Grafton, graaf van Ewston, markgraaf van Ipswich, baron van Sudbury, ridder van de kousseband, was de natuurlyke zoon van Karel den II, koning van Engelandt, by Barbara Villers, dochter van William, markgrave van Grandison in Ierlandt, en de gemalin van Roger Palmer, grave van Castelmaine, door gemelden koning Karel tot hertoginne van Klevelandt gemaakt Hy wierdt in den jare 1672 graaf van Ewston, in 't jaar 1675 hertog van Grafton, en in 't jaar 1680 ridder van de kousseband. Hy riedt koning Jacobus den II krachtig af zich met Vrankryk in te wikkelen, en deedt naderhandt koning Willem den III groten dienst: inzonderheit kweet hy zich mannelyk in het zeegevecht tusschen de Engelschen, Hollanders en Franschen in den jare 1690, ontzettende den grave van Torrington, die zeer in 't naauw geraakte. Wanneer hy zich in dat zelve jaar onder den grave van Marlbouroug in de belegering van Cork in Ierlandt bevondt, ontfing hy een wonde, waar aan hy den 7 October des jaars 1690 overleedt. Hy trouwde den 16 Novem-

vember des jaars 1679 met Isabella Bennet, dochter van Hendrik, grave van Arlington, by wie hy naliet den nog in 't leven zynden Karel, grave van Euston en hertog van Grafton. *Imhof hist. Gen. Magn. Britt. Hist. de Guill.* III. *p.* 108. *Hanov. Nov.* 1701. *p.* 24. *Souv. van Europa.*

GRAGORIUS, (PIETER) geboren te Toulouse, onderwees de rechtsgeleerdheit te Cahors, en naderhandt te Toulouse, tot dat hy zich eindelyk naar Mont a Mousson begaf, daar hy zyne professie lang met roem heeft waargenomen, tot dat hy in den jare 1597 gestorven is. Zyne schriften zyn: *Syntagma juris; Partitiones juris Canonici; de beneficiis ecclesiasticis; de republica,* enz. *Simon Biblioth. des aut. des Droits T.* I.

GRAHAM, (JAKOB) markgraaf van Montrose, was uit een voorname Schotsche familie gesproten, die haren oorsprong nam ten tyde toen de Oosterische en Westerische keizers Arcadius en Honorius heerschten, en in den volgenden tydt den markgraaflyken tytel van de stadt Montrose gevoert heeft. Ten tyde van Karel den I, koning van Engelandt, was hy generaal van Schotlandt te water en te lande, maar moest te dier tydt wegens de oproeren der wederspannelingen drie malen eene harde gevangenis ondergaan, en te gelyk zo veel reizen gebannen zyn uit zyn vaderlandt. Hy bleef echter zynen koning getrouw, veroverde in den jare 1644 Perth en Aberdeen, sloeg den grave van Argile, en dwong verscheide provincien tot gehoorzaamheit; waar na hy ook de stadt Edenburg bemachtigde. In den jare 1646 sloeg hy wederom de vyandlyke benden; maar toen koning Karel de I kort daar na gevangen en vervolgens onthooft wierdt, vloodt Graham uit Schotlandt naar Vrankryk, van waar hy zich naar Duitschlandt wendde, en veldmaarschalk van de Ryksvolkeren wierdt. In den jare 1650 riep Karel de II hem tot zich om de doodt zyns vaders te helpen wreken; gaf hem het bevel over 't leger, en maakte hem ridder van de kousseband. Hy hieldt zich ook een tydlang met den zelven op het eilandt Jersey op; maar toen hy in Schotlandt den 7 May des gemelden jaars met den vyandlyken generaal David Leslei handgemeen wierdt, was hy zo ongelukkig, dat zyn gansche leger ten eenemale geslagen, en hy gedwongen wierdt met zwemmen zyn leven te behouden, verbergende zich 4 dagen in een diep moeras, wordende door den honger zo sterk geperst, dat hy in het vleesch van zyn arm, na dat hy zyne ledere handschoenen reets gegeten hadde, heeft gebeten. Echter wierdt hy van een daar voorbygaanden boer ontdekt, en daar op voor het parlement van Edenburg gebragt, alwaar hy op de volgende wyze kort daar na wierdt afgemaakt. Eerst wierdt hy aan een galg gehangen, daar wederom afgesneden, het hoofdt afgeslagen, en het zelve voor het koninklyke paleis op een paal gezet; daar op wierdt hem het hert uit het ligchaam gesneden, en 't lyf in vier delen gehouwen. Maar na dat koning Karel de II wederom op den troon herstelt was, liet hy in den jare 1661 zyn gebeente wederom byeen zoeken, en prachtig begraven. *Rob. Manlius de rebell. Angl. Du Verdier histor. universelle. Theatr. Europ. T.* 6 *&* 9.

GRAICHAU, eene landstreek in Zwaben, tusschen Wimpfen, Heilbron, Pfortsheim, en het Rhynlandt van den Palts gelegen, hebbende omtrent zes mylen in de lengte. De landbeschryvers weten niet, of zy het onder Franken of Zwaben rekenen moeten. Doch is evenwel nader aan Zwaben toe te schryven, om dat de vrye ridderschap van Graichau onder de Zwabische ridderschap behoort. Deze landstreek ontfangt haren naam van den vloedt *Graich*, hoewel Chytræus om byzondere redenen den zelven van de Grieken wil afleiden, die zich daar wel eer nedergezet zouden hebben. De hoofdstadt daar van is *Heidelberg.* In oude tyden was Graichau een gedeelte van het dorp Lubodun, tegenwoordig Ladenberg genaamt, waar van Freherus een byzonder tractaat geschreven heeft. Koning Dagobert hadt daar van een goed gedeelte aan S. Amand, bisschop van Worms, geschonken. Naderhandt zouden de hertogen van Franken het zelve Graichau te leen bezeten hebben, 't geen Irenicus ten tyde van Otto den I stelt. Maar na dat hertog Coenraad van Frankenlandt den keizerlyken troon beklom, gaf hy aan zynen zoon het hertogdom Frankenlandt, en het landt Graichau aan Coenraad, zynen broeders zoon, die naderhandt paltsgraaf aan den Rhyn wierdt, en deze landstreek, waar in het graafschap Stachlbul gelegen is, aan de Palts verknocht, waarom nog heden het grootste gedeelte daar van aan den keurvorst van de Palts behoort, welke van het sticht Worms omtrent eenige stukken nog 't leen erkent. *Tolner H. P. p.* 30. *& Cod. Diplom. Brusch de Episc. Germ. c.* 7. *p.* 105. *Crusius Ann. l.* IX. *P.* III. *p.* 484.

GRAILLY, (JAN VAN) de derde van dien naam, heer van Buch, op de heide van Bourdeaux, uit den huize Foix, was een der beroemdste generalen van zynen tydt. Hy hadt in den jare 1364 het bevel over de troepen van Karel, koning van Navarre, tegen Karel den V, koning van Vrankryk, in den veldslag, voorgevallen niet verre van Cocherel in Normandië, alwaar hy van Bertrand du Guesclin gevangen, en niet eer dan in 't jaar 1365 na 't sluiten van het vredeverbondt, 't welk hy zelf mede bearbeid hadt, los gelaten wierdt. De koning van Vrankryk gaf hem hier op, ten teken zyner hoogachting wegens zyne dapperheit, het kasteel Nemours te leen; maar zyne genegenheit voor Engelandt was zo groot, dat hy daar na het leen wederom te rug gaf, en de Engelschen tegen Vrankryk diende. Na dat hy zich by vele gelegenheden zeer dapper gekweten hadt, wierdt hy in den jare 1372 voor Soubise andermaal gevangen, en in den kerktoren te Parys gezet, waar uit de koning van Engelandt hem op alle wyze weder poogde te verlossen, ook de zaken zo verre vorderde, dat hy, wilde hy een eedt doen van nimmer tegen Vrankryk wederom de wapenen te zullen opvatten, zyne vryheit bekomen kon; maar hy begeerde liever in zyne kluisters te sterven, dan zulks te doen, gelyk ook, na dat hy daar vyf jaren gezeten hadt, geschiedde. Hy wierdt begraven in de kerk van zyne gevangenis, de Tempel genaamt, was getrouwt geweest met Johanna van Suffolk, die hem vader deedt worden van Jan, den IV van dien naam, here van Gruilly, van Buch, die zich zonder kinderen ziende by Rose d'Albret, dochter van Bernard Roy, here van Albret, tot erfgenaam van alle zyne goederen stelde Archambaut van Grailly, zynen oom, die ook door 't huwelyk van zyne gemalinne Izabelle, zuster en erfgename van Mattheus, grave van Foix, vervolgens graaf van Foix wierdt. *Froissard. Guichenon hist Geneal. de Savoje. Imhof Gen. fam. Gall. p.* 121. *Mezeray hist. T.* III. *Daniel T.* II.

GRAIN, (BAPTISTA LE) een Franschman, geboren in 't jaar 1563, was Raadt en requestmeester van de koninginne Maria de Medicis, en geen vyandt van den Hervormden Godsdienst. Hy schreef verscheide werken, onder anderen de historie van *Hendrik* den Groten; die van *Lodewyk* den XIII, waar in hy vele merkwaardige dingen verhaalt, hoewel de geschiedenis van den laatsten niet tot aan de doodt van den gemelden koning voltooit is. *Sorel Bibl. Franc. p.* 352. *Bayle. Hist. du Temps.*

GRAINDORGE, (ANDRIES) geboren in de stadt Caen, was de eerste, die linnen doek, servetgoedt genaamt, uitvondt, en met allerhande figuren sierlyk wist op te schikken, gelyk heden nog in gebruik is, hoewel hy in 't eerst daar niet dan eenige ruiten en bloemen in werkte; maar zyn zoon Richard, die 82 jaren oud wierdt, voltooide die kunst nog veel heerlyker met alle soorten van dieren en andere schone verbeeldingen, die men heden damasten noemt. Dit soort van tafelgoedt liet hy op verscheide plaatsen in Vrankryk werken, waar na het zeer gemeen is geworden. *Elog. Cit. Cadomens.*

GRAIS, zoon van Echelates, kleinzoon van Orestes, was een van de voornaamste, die in Eölië trokken, en doordrongen tot aan den vloedt Granicus. Hy bemachtigde het landt, dat tusschen Iönië en Mysië legt, en Eölië genaamt wordt. De Lacedemoniërs, onder hunnen koning Agis, leenden hen een vloot om derwaarts heen te stevenen, en daar een volkplanting op te rechten. Zyn grootvader Orestes hadt dezen tocht ook, maar vruchteloos, ondernomen, doch dezen zynen kleinzone gelukte zulks beter. *Strabo l.* XIII. *p.* 581 *&* 582. *Pausanias l.* III.

GRAITZ, GRATZ, een steedtie in opper-Saxen, of het Voigtlandt, tusschen Plauen en Gera aan den Elster gelegen, drie of vier mylen van de eerste plaats. Zy behoort aan den grave Reus, die daar twee kastelen heeft, namentlyk het opperslot, gelegen op eenen hogen rots, en het beneden slot of kasteel, in de stadt zelf, het welk van een afzonderlyken graaf bewoont wordt. *Maty Dict.*

GRAMAYE, (JOH. BAPTISTA) pausselyke protonotaris, proost van Arnhem, en aartsdiaken van Utrecht, wierdt te Antwerpen uit een geslacht, van Gelderlandt herkomstig, geboren, studeerde te Leven, alwaar hy ook de Rhetorica onderwezen heeft. Naderhandt wierdt hy geschiedschryver van de provincien van Nederlandt, en deedt eene reize in Duitschlandt en Italië; maar willende vervolgens naar Spanje gaan, wierdt hy door de zeerovers van Algiers gevangen, en in Afrika opgebragt, waar door hy gelegenheit kreeg vele landen te bezien, die hy naderhandt beschreven heeft. Na dat hy in de Nederlanden te rug gekomen was, deedt hy eene reize naar Moravië en Silesië, alwaar hem de kardinaal Didrichstein het opzicht over een collegie opdroeg. Na eenigen tydt kwam hy te Antwerpen terug, en als hy wederom naar Silesië wilde gaan, wierdt hy in den jare 1635 te Lubek krank, en stierf aldaar. Men heeft van hem: *Historia Brabantiæ; Antiquitates Ducatus Brabantiæ; Antiquitates Flandriæ; Namurcum; Africæ Illustratæ l.* X; *Diarium Argelense. Val. Andreas & Zweertius Bibl. Belg. Miræus de script. sæc.* XIII.

GRAMBUSIA, een klein eilandtie in de Middelandsche zee, op de kust van Natolië, digt by de kaap Celidonia en den zeeboezem van Satalië. *Baudrand.*

GRAMI. Zie GRAHAM.

GRAMMANUS, (NICOLAUS) geboren te Helmerits, een steedtie in 't mark Brandenburg gelegen, in 't jaar 1541, hadt ten vader Johannes, een schoenmaker en schepen van de zelve plaats; maar vermits de zelve hem vroeg door de doodt ontrukt wierdt, en weinig middelen naliet, geraakte hy eerst in dienst van een koehoeder, maar toen de priester van de plaats een goed verstandt in hem bespeurde, wierdt hy naar de schole gezonden, en daar in de vrye letteren onderwezen. In het 15 jaar zyns ouderdoms ging hy uit de schole naar 't hof, alwaar hy zich by een burger zeer armelyk behielp. Wanneer in den jare 1564 de markgraaf van Culmbach de superintendenten aldaar bevel gaf, om een jong persoon, bekwaam zynde tot een stipendium, naar Anspach te zenden, om onderzocht te worden, of hy in staat was, wierdt deze Grammanus derwaarts geschikt; waar op hy naar Wittenberg gezonden, en de eerste markgraaflyke stipendiaat of voedsterling wierdt. Wanneer hy zich aldaar vyf jaren op de studiën gelegt hadt, wierdt hy in den jare 1567, door hulpe van zyn patroon, Paulus Eber, meester, en in den jare 1569 tot predikant naar 't hof beroepen. In 't jaar 1575 wierdt hy farheer te Culmbach, en in den jare 1577 tot superintendent verheven, welke waardigheit hy ook 24 jaren aldaar heeft bekleed. Hy stierf te Culmbach den 2 April des jaars 1601. *Freher. Theatrum p.* 317.

GRAM-

GRAMMATICA, of *Spraakkunst*. In de oude tyden was 'er geen andere kunst dan van te lezen en te schryven (*Ars legendi & scribendi*); gelyk 'er Diodorus van Sicilië van getuigt *l.* II, sprekende van de wetten van Charondas. Deze kunst was niet anders ten tyde van Aristoteles, maar sedert dien tydt heeft men de regels dezer kunst beginnen gade te slaan, en des zelfs oorsprong en de wezentlyke hoedanigheden der letteren beginnen uit te vorschen. Men onderzocht de klanken, de kracht en eigentlyke betekenisse der letteren in ieder taal, en eenigen gaven zich over aan het overzetten uit de eene tale in de andere. De kunst van lezen of schryven verloor haar eersten naam, en men noemde haar *Grammatistica*, 't geen meer als een begin, dan een gedeelte van deze kunst aangemerkt wierdt. Men wil, dat de Grammatistica, of de kunst van lezen en schryven, haren oorsprong neemt van Prometheus. Maar wat aanbelangt de Grammatica, in den zin zo als die heden genomen wordt, is een kunst, die ons wel leert spreken, dat is, die des menschen gedachten wel uitdrukt, door tekenen, die zy geleert hebben. Wat belangt haren oorsprong, Plato was de eerste, die van de Grammatica sprak in zynen *Philebus* en *Cratylas*; maar in den beginne was deze kunst zeer onvolmaakt, en handelde niet dan van de oorsprongen der letteren, of de Etymologie, en geenzins van de werkwyze of grondregelen der kunst. Aristoteles wordt met recht voor den eersten grondlegger dezer kunst gehouden, doordien hy de woorden in byzondere classen of afdelingen verdeelde, onderzoekende de verscheidenheden der soorten van de woorden, en verklaarde eenige andere zaken van die natuur, gelyk men in zyne verhandeling over de dichtkunst ziet. Theodectus heeft ook op die manier geschreven, en misschien dat de een en de ander daar omtrent het geen zy wisten verschuldigt zyn aan Lampius en Ileus. Diogenes Laërtius, steunende op de getuigenis van Hermippus, zegt, dat Epicurus na Aristoteles de Grammatica leerde eer hy tot de wysbegeerte overging. De Stoïschen inzonderheit voegden daar nog vele dingen by, die Aristoteles en Theodectus vergeten hadden; en eindelyk moet deze kunst veel van hare volmaaktheit toeschryven aan die van Alexandrië, die hun werk maakten van de Grammatica wel te verstaan; gelyk de Thebanen uitmuntten in 't spelen op de fluit, en die van Mytelene in 't handelen van de harp. De eerste, die deze kunst te Rome in gebruik bragt, was Crates Mallotus, afgezant van den koning Attalus. 't Is te verwonderen, dat de Hebreën, wier tale zo oud is, geen meer werk van deze kunst gemaakt hebben, en dat zy de Arabieren daar in hebben laten voorgaan, schoon de zelve een veel later natie uitmaken. De eerste onder de Joden, die daar over schreef, was Rabbi Juda, zoon van David, bygenaamt Chiug, geboortig van de stadt Fez in Afrika, levende in den jare 140. De twede, die over deze kunst na hem schreef, is Rabbi Jonas van Cordoua geweest; de derde Aben-Esra, een Spanjaardt; de vierde Rabbi David Kimchi, die alle in de tiende en twaalfde eeuwen leefden. Die zich van de later Joden op deze kunst gelegt hebben, zyn geweest Rabbi Abraham de Balmis en Elias Levita. Zie *Ger. Joh. Vossius de arte Gramm. l.* I. *c.* 1, 2, 3, 4. *Gramm. Hebraic. Graca, Latina.* Deze kunst is in de laatste eeuwen veel volmaakter geworden.

GRAMMATICI, *Taalgeleerden*, of *Spraakkundigen*. Zy, die dezen eernaam dragen, zyn niet alleen die genen, de welke zich op de Grammatica leggen, en de kennisse der talen hebben, maar ook alle, die hun werk maken van de vrye letteren, en daar in door hunnen yver uitmunten. Onder die genen rekent men Cornelius Alexander; Appion van Alexandrië, tegen wien de Historieschryver Josephus geschreven heeft; Hyginus, vrygemaakte van Augustus, en Solinus, die aan zyn boek den tytel van *Polyhistor* gaf. Vossius getuigt ook, dat men aan dit soort van geleerden den naam van *Polyhistores* gaf, betekenende zo veel als iemandt, die in verscheide zaken geleerd is, en kennis heeft van de Philologie, Critica, Rhetorica en Historiën. Dit is het voornaamste werk der taalgeleerden, waar van de naam in vervolg van tydt zo doorluchtig is geworden, dat vele geleerden met deze eere wel pronken wilden. Behalven de voorgemelden zyn nog inzonderheit aan te merken Joh. Philoponus, een berucht wysgeer ten tyde van Justiniaan, die men wil dat uitnemende in alle soorten van wetenschappen uitblonk. Christiaan Druthmar, een monnik van Corbie en Pikardië in de IX eeuwe, heeft ook den bynaam van *Grammaticus* gevoert, al schoon hy niet anders dan over de H. Schrift geschreven heeft. Joh. Tzetzes, broeder van Isaak, in de XII eeuwe, schynt ook dezen tytel verkregen te hebben, niet zo zeer over de korte aanmerkingen van *Hesiodus*, die weinig om 't lyf hebben, maar om zyne historie in vaarzen van de Grieksche staatsmannen. Roelandinus van Padua leefde in de XIII eeuwe, als mede eene Saxo, historieschryver van Denemarken, die zich aan den nazaat door den bynaam van *Grammaticus* heeft doen kennen, en noch meer anderen; maar in de later eeuwen is deze eernaam gemeener geweest, en doorgeleerde mannen achten den zelven ten roem. Zie *Joh. Ger Vossius*, mede met recht een van de grootste taalkundigen te achten, in zyn *Ars Gramm. c.* 10. *p.* 5, 6, 28. *Diomed. l.* II. *de Arte Gramm. Du Fresne Gloss. Latinit. Baillet Jugemens des Scavans.*

GRAMMONT, een oud adelyk en zeer doorluchtig geslacht in Navarre. Men zegt elders, dat *Blanca*, of *Blanche*, koningin van Navarre, oudste dochter en erfgenaam van Karel den III, bygenaamt de Edele, koning van dat ryk, zich in een twede huwelyk begaf met Jan den II, koning van Arragon, by wien zy eenen zoon, *Karel* genaamt, ter wereldt bragt. Deze koningin stierf in den jare 1441, en haar zoon eischte het koninkryk, 't geen de vader hem weigerde. Hier door ontstak een oorlogsvuur, het huis van Grammont nam de party des vaders, en Beaumont die van den zone aan. Deze twee factiën waren zeer vermogende. De Grammonten waren zo vast aan hunnen koning verknocht, dat zy hun vaderlandt verlieten, toen Ferdinand, koning van Arragon en Castilië, den koning van Navarre, Jan van Albret, dwong naar Vrankryk te vluchten. Zy waren in dat laatstgemelde ryk wegens hunne zonderlinge verdiensten en grote hoedanigheden zeer geacht. Grammont, 't welk den tytel van hertogdom voert sedert den jare 1663, is een burg of steedtje in Neder-Navarre, of 't landt van Labour, gelegen aan de rivier Bidouse, tusschen S. Paleis en Bidache, geeft den naam aan dit doorluchtig huis. *Roger van Grammont* was in achting onder de regering van Lodewyk den XII, die hem als gezant naar Rome zondt, en drost of hoofdrechter van Guienne maakte. Hy trouwde met Eleonora van Bearn, eenigste dochter van Bernard van Bearn, here van Jardest, en Izabelle van Grammont; won by haar *François*, die in den oorlog van Napels stierf; *Lodewyk*, markgrave van Castillon, le Marque Sansak, enz. *Karel*, bisschop van Conserans, daar na van Aire, vervolgens aartsbisschop van Bourdeaux, gestorven in den jare 1544; *Gabriël*, kardinaal, waar van in een byzonder artykel zal gesproken worden; *Jan*, here van Roquefort; *Helena*, gemalin van Jan, here van Andoins; *Quitere van Grammont*, die huwelykte aan Pieter van Aspremont, markgrave van Orte; en *Isabella*, getrouwt aan Jan Setchecoin, here van Pée. Lodewyk van Grammont liet na *Jan*, zonder nazaat gestorven, en *Clara*, getrouwt aan Menaud van Aure, markgrave van Aster, een deftig edelman, en van een oud geslacht, was de twede zoon van Jan den IV van dien naam en Johanna van Foix, volgens Oihenard, en broeder van Jan den V. Hy hadt *Antony*, die volgt; en *Catharina*, gemalin van François, baron van Mauleon. *Antony van Aure*, gezegt *van Grammont*, de I van dien naam, wierdt erfgenaam van de wapenen en naam van Grammont en Thoulongeon. Hy diende den koning by 't innemen van Calais, in de overwinningen van 't Boulonnees, en andere gelegenheden, en daar na verklaarde hy zich voor de Hugenoten, en wierdt een hunner voornaamste legerhoofden. Hy bevondt zich in den jare 1562 by het plunderen van Poitiers en Angoulême: daar na hadt hy het gouvernement van Bearn, en was een van de drie, die door koning Karel den IX in den moordt op S. Bartholomeusnacht in 't jaar 1572 gespaart wierden. Deze heer van Grammont stierf in 't jaar 1576, en was getrouwt met Helena van Clermont, vrouwe van Traves en Thoulongeon, eenigste dochter van François van Clermont en Helena Gouffiers; teelde by haar *Philibert*, die volgen zal; *Jan Antony*, jong gestorven; *Theophilus*, heer van Mucidan, zonder nazaat overleden; *Margareta*, gemalin van Jan Durfort, here van Duras; en *Susanna*, getrouwt aan Hendrik Desprez, here van Montpesat. *Philibert van Grammont* en Thoulongeon, graaf van Grammont, markgraaf van Aster, enz. trouwde met Diana, bygenaamt Corisande van Andoins, markgravinne van Louvigni. Hy maakte zich in vele gelegenheden berucht, en stierf in de belegering van La Fere in den jare 1580, oud omtrent 27 of 28 jaren, nalatende *Antony* den II, die volgt, en *Catharina van Grammont*, gemalin van François van Caumont, grave van Lauzun. *Antony van Grammont* de II, graaf van Grammont, Guiche en Louvigni, vryheer van Bidache, enz. ridder van des konings orde, onderkoning van Navarre, gouverneur van Bajonne, enz. was een heer zeer geacht om zyne dapper-en voorzichtigheit; deedt aan koning Hendrik den Groten vele diensten, bevondt zich by het beleg van Laon in den jare 1594, op de reize naar Fontaine Françoise in den jare 1595; en naderhandt volbardde hy in de zelve getrouwheit en yver voor koning Lodewyk den XIII, en stierf in de maandt van Augusty des jaars 1644; de koning hadt hem voor zyne doodt begunstigt met den tytel van hertog. Hy trouwde eerst met Louïse van Roquelaure, oudste dochter van den maarschalk van Roquelaure, by welke hy teelde *Antony* den III, die volgen zal; en *Rogier*, grave van Louvigni, ongetrouwt overleden; en ten twede maal met Claude van Montmorenci, oudste dochter van Lodewyk, here van Bouteville, en Charlotte Catharina, gravinne van Lusse. Hy kreeg van dit twede bedde *Hendrik*, grave van Thoulongeon, luitenant des konings in Navarre. *Philibert*, grave van Grammont, die zich roemruchtig droeg in de belegering van Trin in den jare 1643, in den slag van Fryburg in den jare 1644, in dien by Lens in den jare 1648, enz. en hadt drie dochters by Isabella Hamilton, een Schotsche juffer, hofdame; *Susanna Charlotta*, gemalinne van Hendrik Mitte, marquis van S. Chaumont; *Anna Louize*, getrouwt aan Isaak de Pas, marquis van Fenquieres, luitenant generaal des konings legers, Raadsheer van staat, gouverneur van de stadt en 't kasteel van Verdun, afgezant in Zweden, enz. gestorven in de maandt December des jaars 1666: en *Françoise Margareta*, gemalin van Philips, marquis van Leons, in Bearn. *Antony van Grammont* de III, hertog van Grammont, pair en maarschalk van Vrankryk, enz. waar van in een byzonder artykel gesproken zal worden, trouwde den 28 November des jaars 1634 met Françoise Margareta van Chivré, dochter van Hector, here van Plessis, Fraze en Rabestan, en Maria van Conan, by wie hy teelde *Armand*, die volgt; *Antony Karel*, daar na den eerstgemelden van gesproken zal worden; *Catharina Charlotte*, gehuwelykt den 30 Maart 1660 aan Lodewyk Grimaldi, prins van Monaco, en in 't koninklyk paleis te Parys overleden den 4 Juny des jaars 1678, oud 39 jaren; en *Henriette Catharina*, gemalin van Alexander van Canonville marquis van Raffeton. *Armand van Grammont*, graaf van Guiche, luitenant generaal van des

des konings legers, geboren in 't jaar 1638, was een van de dapperste, verstandigste en pryswaardigste heren van 't hof. Hy bevondt zich in de belegering van Landrecy in den jare 1655, en in die van Duinkerken in den jare 1658, mitsgaders in verscheide andere gelegenheden, als in het overtrekken van den Rhyn by 't Tolhuis den 12 Juny des jaars 1672, en stierf in het volgende jaar in December. De graaf van Guiche hadt het uitzicht gekregen op het gouvernement van Navarre en Bearn, en de bediening van kolonel generaal van de gardes. Hy trouwde den 23 January des jaars 1658 met Margareta Louise van Bethune, dochter van den hertog van Sully, en Charlotta van Seguier, by wie hy geen kinderen gehad heeft. *Antoni Karel van Grammont*, graaf van Louvigny, verkreeg het uitzicht van 't gouvernement van Navarre, Bearn en Bajonne, trouwde den 25 May des jaars 1668 met Maria Charlotta van Castelnau, dochter van Jakob, marquis van Castelnau, maarschalk van Vrankryk, by wie hy teelde *Antoni*, hertog van Grammont, pair van Vrankryk, hertog van Guiche, maarschalk de camp der koninklyke troepen, maitre de camp, generaal der dragonders, gouverneur van Navarre en Bearn. Zyne gemalin was Maria Louize, hertogin van Noailles, by wie hy teelde *Lodewyk Antoni Armand*, grave van Louvigni, den 20 Maart des jaars 1688, en *Lodewyk van Grammont*, grave van Lescun, den 29 May des jaars 1689 geboren. *Garibay hist. l.* XXIX. *Favin. hist. de Navarre. Turquet en Gabriël Chapuis hist. de Nav. Thuanus hist. Bellay l.* III. *Laboureur. P. Anselme. du Chesne.*

GRAMMONT, (Antoni de II) graaf van Grammont, Guiche en Louvigni, vryheer van Bidache, enz. ridder der koninklyke orde, onderkoning van Navarre, stedehouder van Bajonne, enz. was de zoon van Philibert, grave van Grammont, en van Diana, genaamt Corisanda van Andoins. Hy diende in zyne jeugt de Ligue en den hertog van Maine, beschermde in 't jaar 1591 de stadt Chartres dapper, tot dat hy eindelyk gedwongen wierdt de zelve by verdrag over te geven. Hy wierdt ook eens van gemelden hertog aan koning Hendrik den IV, tot verzekering der vrede, gezonden. Hy diende daar na den koning tegen die van de Ligue, bevondt zich in den jare 1594 by de belegering van Laon, en in 't jaar 1595 op den tocht van Burgundië, als mede in het treffen van Fontaine Françoise, daar hy groten roem verwierf. Hy verkreeg hier door het stedehouderschap van Bajonne, en wierdt grootsenefschal der landen van Bearn. Hy volhardde in den dienst van Lodewyk den XIII met gelyken yver, maar wierdt in den jare 1615 by hem verdacht gemaakt, als of hy het met de zamenverbondene prinssen en de van hem in den binnenlandschen oorlog geslagene Hugenoten hieldt. Hy voegde zich by den hertog van Guise met 1000 man te voet en 300 te paardt, en hielp de koninklyke Fransche princesse Elizabeth naar Spanje geleiden. Wanneer in den jare 1620 de gedachte koning eene reize naar Bearn deedt, om dat landt, mitsgaders Neder-Navarre, de kroon van Vrankryk in te lyven, wierdt hy in deze verandering tot onderkoning aangestelt van Navarre en tot gouverneur van Bearn, en stelde in plaats van de 6 oversten over de 6 delen, waar in Bearn verdeelt was, met toestemming van den koning 40 Roomsch-Katholyke kapiteins aan. In den jare 1619 gaf hem de koning de ridderorde van den H. Geest, schoon hy reets ridder van S. Michiël was. Hy bevondt zich in den oorlog der Hugenoten in den jare 1620, en wel inzonderheit in de lange belegering van Montauban. Wanneer men in den jare 1632 den koning andermaal een kwaden indruk van hem gaf, als of hy met des zelfs broeder, den hertog van Orleans, een geheim verstandt hieldt, en hem in zyn gouvernement wilde aannemen, bewees hy door zyn gedrag het tegendeel. Toen in 't jaar 1636 de admiraal van Castilië met een Spaansch leger de stadt Bajonne belegert hadt, geboodt hy het Fransche, en noodzaakte hem dit werk te staken. Hy bevondt zich in den jare 1638 onder den prins Hendrik van Condé in de belegering van Fontarabië, wierdt ook in 't volgende jaar door den koning, benevens de marquis van Sourdis, in het zelve leger tot luitenant generaal verheven. Hier op wierdt hy met eenige benden gezonden om de grenzen van Bajonne te bewaren, daar hy den markgrave van Mortara, die in Vrankryk wilde inbreken, gelukkiglyk te rug dreef. Hy trouwde eerst met Louize van Roquelaure, dochter van Antoni, marquis van Roquelaure, en maarschalk van Vrankryk; by wie hy teelde *Antoni* den III, en *Rogier*, grave van Louvigni, die by het leven zynes vaders in een tweegevecht in den jare 1629 door den here van S. Loup doorstoken wierdt. Na de doodt van zyne eerste gemalinne hertrouwde hy met Claudia van Montmorenci, de dochter van Lodewyk van Montmorenci, hertog van Lusse, here van Bouteville, by wie hy *Hendrik*, graaf van Thoulongeon, koninklyke luitenant in Navarre; *Philibert*, graaf van Grammont, die zich in 't jaar 1644 in de belegering van Trino, en in den jare 1644 in den slag by Fryburg, en in dien van Lens treffelyk kweet, en by Izabelle Hamilton, eene Schotsche juffer, twee dochters naliet, waar van *Susanna Charlotta* de gemalin van Hendrik van Mitte, marquis van Chaumont: en *Anna Louize*, die van Isaak van Pas, marquis van Fauquieres, luitenant generaal des konings leger, staats-Raadt, stedehouder van de stadt en 't kasteel Verdun, gezant in Zweden, wierden. Deze laatste, in den jare 1666 weduwe geworden zynde, hertrouwde met Philips, marquis van Leons, in Bearn. Hy verkreeg op 't laatst van koning Lodewyk den XIII een brevet van de hertoglyke waardigheit; maar eer zulks by het Parlement was bekrachtigt, overleedt hy in Augusty des jaars 1644. *Gramondus hist. Gall. l.* X. *le Vassor hist. de Louis* XIII.

GRAMMONT, (Antoni de III) hertog van Grammont, pair en maarschalk van Vrankryk, vryheer van Bidache, graaf van Guiche en Louvigni, onderkoning van Navarre en Bearn, ridder van des konings orde, gouverneur van Bajonne, enz. wierdt in den jare 1614 te Hagetmeau geboren, ging van jongs af in den oorlog, en toonde zyne kloekmoedigheit in den jare 1630 in 't verdedigen van Mantua, daar hy gekwetst wierdt. Weinig tyds daar na begaf hy zich naar Duitschlandt, bevondt zich in den jare 1635 by verscheide veldslagen, en in 't volgende jaar by het te hulp komen van Colmar, Schletstadt en Hagenau; woonde daar na de belegering van Landrecy by, en in 't jaar 1637 den slag van Pont de Veaux. In 't volgende jaar ging hy naar Piëmont, hielp Vercelli ontzetten, en diende in den jare 1639 in de belegering van Chivas. Hier op wierdt hy overste van een regiment gardes, diende in die hoedanigheit in den jare 1640 in de belegering van Arras; nam als luitenant generaal des legers in den jare 1641 van de Spanjaarden Aire, Bassée en Beaupaume weg. Eindelyk maakte hem de koning den 22 September van 't zelve jaar maarschalk van Vrankryk; maar hy wierdt in May des jaars 1642 in den slag by Honnecourt geslagen; droeg zich in dien van Freyburg, en in den jare 1644 in de verovering van Philipsburg, wel, en raakte als gevangen in des vyands handen in 't jaar 1645 in den slag by Allarsheim, niet verre van Nortlingen; deedt na zyne verlossing in den jare 1647 goede diensten in de belegering van Lerida, en in den jare 1648 in den slag by Lens; toonde zyne getrouwheit voor den koning in de binnenlandsche onlusten, die hem in den jare 1658 als buitengewoon afgezant naar Frankfort, op den verkiezingsdag, zondt, hoewel hy daar niet veel uitrechtte. Twee jaren daar na wierdt hy in Spanje gezonden om de Spaansche Infante Maria Theresia ten huwelyk voor zynen vorst te verzoeken, daar hy gelukkig in was. De koning gaf hem hier op in den jare 1661 zyne ridderorde, en in 't volgende jaar wierdt hy tot hertog en pair van 't ryk verklaart. Hy volgde den koning in den veldtocht naar Vlaanderen in den jare 1667, en stierf eindelyk aan de steen in den jare 1678 te Bajonne den 12 July. *Theatrum Europæum. Imhof Gen. Gall. p.* 240. *Perrault homm. illustr. T.* II. *p.* 67.

GRAMMONT, (Gabriel van) kardinaal, bisschop van Tarbes, en daar na aartsbisschop van Bourdeaux en Toulouse, was de zoon van Rogier van Grammont, en Eleonora van Bearn. Hy was opvolger in het bisdom van Conserans na eenen zyner broederen, Karel genaamt, en naardien hy veel verstandt, voorzichtigheit en bescheidenheit hadt, wierdt hy in zeer gewigtige zaken met een goeden uitslag gebruikt. Van het bisdom van Conserans ging hy over tot dat van Tarbes, en onder dien naam is hy lang bekend geweest. Hy was gezien aan 't hof van koning François den I, en een van de gezanten, die men in den jare 1526 naar Spanje, tot lossing van den koning, zondt. Hy was daar nog in het volgende jaar, en wierdt door keizer Karel den V in verzekering genomen, om dat hy mede werkte aan 't verbondt met Hendrik den VIII, koning van Engelandt, en zynen koning François den I. Maar doordien de afgezanten, die aan de hoven van deze twee verbondene vorsten waren, ter zelver tydt mede in verzekering genomen wierden, was de keizer wel haast geperst om den bisschop van Tarbes in vryheit te stellen. Hy kwam dan in Vrankryk, en de koning zondt hem aanstonts daar op naar Engelandt, om heimelyk met dien vorst over de scheiding zynes huwelyks met Catharina van Arragon te handelen, en voorslagen van een nieuwe echtverbindtenis met Margareta van Orleans, weduwe van Karel, hertog van Alençon, te doen. Maar deze princes, die de zuster des konings was, trouwde in het laatst van dat zelve jaar met Hendrik van Albret, koning van Navarre. Sanderus en eenige anderen hebben gelooft, dat de kardinaal Wolsey den bisschop van Tarbes bewogen hadt dezen voorslag te doen; 't zy dan hoe 't is, deze prelaat ging weinig tyds daar na als afgezant naar Rome, daar hem van paus Clemens den VII de kardinaalshoedt gegeven wierdt den 8 Juny des jaars 1530. Vervolgens was hy 't, die de voorslagen deedt van het huwelyk des hertogs van Orleans, twede zoon des konings, met Catharina de Medicis, nicht van den paus, en overreedde Clemens zelf om in de maandt October des jaars 1532 tot Marseille te komen. Door dit gedrag geraakte de kardinaal Grammont diep in de gunst des konings; en na dat hy hem eerst het bisdom van Poitiers gegeven hadt, begiftigde hy hem naderhandt met de aartsbisdommen van Bourdeaux en Toulouse. Hy wierdt gekwelt met een langdurige koorts, en stierf in het kasteel van Balma, digt by Toulouse, den 26 Maart des jaars 1534. Zyn ligchaam wierdt naar Bidach vervoert, alwaar hy in het graf van zyn adelyk stamhuis wierdt begraven. Jan du Bouchet en andere schryveren zeggen, dat de koning een uitnemende droefheit over zyne doodt betoonde, vermits hy hem om zyne voorzichtigheit, naarstigheit, verstandt, en andere deugden zeer beminde. *Guicciardin l.* XIV *&* XX. *Sadolet l.* VI. *ep.* 17. *Le Feron. Bouchet. Aubery. Sammarth.*

GRAMMONT, (Gabriel Bartholomæus) een beroemd Fransch schryver, was een zoon van Bartholomæus Grammont, president in 't parlement van Toulouse, en bragt het door zyn verstandt en goede hoedanigheden zo verre, dat hy ook president in 't zelve parlement wierdt. Inzonderheit heeft hy zich door zyne historie berucht gemaakt, die met de doodt van koning Hendrik den IV begint, en tot het jaar 1629 vervolgt wordt. Dit werk wordt by velen voor zeer goed gehouden; hoewel Patin daar weinig tot lof van spreekt, inzonderheit doordien hy al te vleiende geschreven heeft. Hy stierf in den jare 1654. *Patin Lettr. T.* I. *p.* 216. *Bayle Dict. Crit.*

GRAMMONT, (Scipio van) heer van S. Germain, geheimschryver van des koning kamer. Hy zag te Rome de begra-

venis van den heer van Pereiſc, en ſtierf eenigen tydt daar na te Venetië. Hy ſchreef verſcheide boeken, als *l'Art de Conſequences in* 8. 1614; *de la nature, qualité & prerogatives admirables du Poinct* in 8. 1619; *Abrege des Artefices*, handelende van vele nieuwe uitvindingen, en inzonderheit om binnen den tydt van een jaar een taal, zelf de Latynſche of Griekſche, te leren. Dit wierdt gedrukt te Aix in Provence 1640 in 8. en wat nog voor het beſte gehouden wordt een werk met den tytel van *Le Denier Rojal, Traitté curieux de l'or & de argent*, te Parys in octavo in den jare 1620 gedrukt; Naudæus ſpreekt 'er met lof van in zyn *Bibl. Polit. c.* 13. *p.* 543. *Bayle Dict. Crit.*

GRAMPOUND, of GRAMPOND, een klein ſteedtie in de Engelſche provincie Cornwal, aan den vloedt Valle, die het recht heeft van twee leden in de parlements vergadering te zenden. De koopmanſchap van deze ſtadt beſtaat in een menigte handſchoenen. Zy legt twee honderd Engelſche mylen van Londen. *Cambden.*

GRAMSBERGE, voor dezen voor een ſtedeke van Overyſſel gerekent, en onder het droſtampt van Zallandt gelegen, is tegenwoordig naauwlyks waardig om den naam van een dorp te dragen. Echter heeft het kerk en Predikant, ſtaande onder de claſſis van Zwolle.

GRAN, in 't Latyn *Granus*, een rivier in Opper-Hungarië. Zy neemt haren oorſpronk van de bergen Krapaks, en lopende naar 't Zuiden, beſpoelt ze Liptau, of Lipeze, Neu-Sol, of Biſtricz, Teplicz, Bars, Lewencs, en ontlaſt zich in den Donau te Parkam, tegen over de ſtadt Gran. *Maty Dict. Szentyvany miſcell. Dec.* II. *P.* I. *p.* 120.

GRAN, in 't Latyn *Strigonium*, eene aartsbiſſchoplyke ſtadt in Neder-Hungarië, aan den Donau, legt 6 Duitſche mylen van Comorra, en even zo verre van Offen, op een effen en zeer vruchtbaar landt, uitmakende een graafſchap, 't welk haren naam voert. Het kaſteel, daar by gelegen, is een fraai gebouw, plagt de verblyfplaats van den aartsbiſſchop te wezen, en is aan den oever van den Donau op een rots gebouwt. De ſtadt is driehoekig, en heeft twee grote poorten, waar van de eene legt tegen den Thomas-berg, en de andere aan den Donau, omtrent tegen over Barckan. Ook wordt zy in twee delen onderſcheiden, als in de opper-en beneden-ſtadt, was wel eer redelyk verſterkt, maar hare werken zyn nu meeſt verwoeſt. De Thomas-berg, die naby de ſtadt legt, is mede verſterkt, en kan men van den zelven de ſtadt beſchieten. Men vindt 'er verſcheide warme baden. In vroeger tyden plagt deze ſtadt de voornaamſte plaats van Hungarië te zyn. Zy hadt vele prachtige gebouwen, als de S. Stevenskerk, 't aartsbiſſchoplyk paleis, en meer andere. Toen de Turken de ſtadt vermeeſterden, moeſt de aartsbiſſchop zynen ſetel verplaatſen binnen Presburg. Koning Stephanus wierdt alhier geboren en gedoopt. Het daar omtrent leggende landt brengt treffelyken wyn voort, vermits het zelve zeer vruchtbaar en vermakelyk is, waarom de koningen van Hungarië in vroeger tyden daar hun verblyf plagten te houden. In den jare 1529 belegerde Johannes, koning van Hungarië, deze plaats te vergeefs. In 't jaar 1544 veroverde haar Solyman. In 't jaar 1595 bragt haar de graaf van Mansfeldt wederom onder de gehoorzaamheit van den aartshertog Matthias. Naderhandt is zy viermalen van den een en den anderen verovert, en eindelyk in den jare 1683 de Turken wederom afgenomen. De aartsbiſſchop alhier is te gelyk primaat van 't ryk, geboren legaat, en eerſte geheimſchryver en kanceliер van Hungarië, en in den jare 1714, den 9 December, heeft keizer Karel de VI daar laten afkondigen, dat voortaan alhier de aartsbiſſchop de waardigheit van ryksvorſt genieten zou. *Nic. Olahus. Bonfin. & Iſthuanf in hiſt. Hung. Krekwits Beſchr. Ungarn.*

GRANACCI, een ſchilder van Florence. Men gebruikte hem om de ſieraden te vervaardigen, die ter eere van den paus Leo den X by zyne inhaling wierden toegeruſt. Ook maakte hy verſcheide aardige figuren, dienende in maskeraden. Op order van Laurens de Medicis, die de eerſte uitvinder geweeſt is van de zogenaamde Canti, zynde een ſoort van taferelen, waar op loffelyke heldedaden en ſtichtelyke geſchiedeniſſen afgemaalt wierden, heeft hy in dat ſoort van werk zeer gelukkig geweeſt, en maakte een zegepralende inhaling van Paulus Emilius, waar door hy veel achting verworf. Hy werkte onder Michiël Angelo, en ſtierf in het jaar 1543.

GRANADA, in 't Latyn *Granata, Granatum, regnum Granatenſe*, is een koninkryk in het Zuidelyke gedeelte van Spanje. Ooſtwaarts grenſt het aan Murcia, zuidwaarts aan de zee, Weſtwaarts aan Andaluſië, en Noordwaarts aan nieuw-Caſtilië, heeft omtrent 80 mylen in de lengte, en in de breedte 30: is zeer vruchtbaar, en daar wordt grote handel in zyde gedaan, trekkende de koning van de moerbeſien bladeren een inkomſte van 40000 kronen. Ook worden hier vele gezonde en warme baden gevonden; waar van de beroemdſte in het gebregte, acht mylen van de hoofdſtadt Granada, te vinden zyn; zynde in rotſen uitgehouwen, wordende uit de onder aarde by na kokende wateren opgeworpen. De grenzen van dit ryk zyn wel verſterkt, en niet ligt door de vyanden te overweldigen, inzonderheit aan de zyde van la Mancha, alwaar men door een ſmallen in rotſen gehouwen weg moet inkomen, leggende omringt van hoge bergen, waar van 'er verſcheide, zo overhangende zyn, dat men telkens ſchrikt en ſchroomt onder de zelve begraven te zullen worden. Deze weg is ongevaar vyf Spaanſche mylen lang, en men bewaart nog twee grote yzere ketenen, die zy de vremdelingen laten zien, en zeggen, dat de Moren de zelve wel eer gebruikten om dezen weg te ſluiten. Dit koninkryk is lang in handen der Moren geweeſt, die de ſtadt Granada gebouwt hebben, zynde haar byzondere ſtichter geweeſt Bedis, de zoon van Aben-Habus, die in de X eeuw geleeft zou hebben. Uit de Arabiſche jaarboeken wordt bericht, dat van gemelden tydt af de Moorſche koningen in die ſtadt hun hof gehouden hebben tot aan Abenhul, die van Almohades uit Spanje verdreven wierdt. Deze ſloeg zyne hofhouding in Almerië op, maar wierdt aldaar gedood. Mahomet Alamar, die hem volgde in de regering, kwam met zyn hofſtoet wederom naar Granada, waar door de ſtadt zodanig toenam, dat eenige verzekeren aldaar 60000 huizen getelt te hebben. Insgelyks wordt bericht, dat Bulhar, koning van Granada, daar zo vele prachtige gebouwen oprichtte, dat zyne onderzaten geloofden, dat hy de kunſt van goudt te maken gevonden hadt. Tuſſchen hem en Muley Aſſen waren tien koningen. Eindelyk verdreef Ferdinand en Iſabelle Mahomet Boabdili, Chiquito of de Kleine genaamt, zoon van gemelden Muley Aſſen, en met hem nam de heerſchappy der Moren in Spanje in 't jaar 1492 een einde. Toen ter tydt was dit koninkryk veel volk-en geldryker, dan heden. De gelegenheit der meeſte daar onder behorende ſteden en des zelfs torens komt met de aantekeningen van Julius Ceſar overeen. De voornaamſte ſteden, behalven *Granada*, zyn: *Alhama, Almeria, Antequera, Baca, Guadix, Malaga, Monda*, enz. *Dicanus de Muros hiſt. rerum geſt. contra Mauros Gran. Fonſeca Glor. Scaco. delli Mer. Cueva de las coſas notabl. de Gran. Pedonſa hiſt. de la Ciud. de Granada. Baltanas de la Conq. del reyno de Gran. Velasques deſcr. ſopra la antiq. de Gran. Mariana hiſt. l.* XIII. *Garibay l.* XL. *Nonius deſcr. Hiſpan. Thuanus hiſt. l.* XLVIII. *Colmenar Delic. de l'Eſpagne.*

GRANADA, in 't Latyn *Illiberis*, de hoofdſtadt van het bovengemelde koninkryk. Zy zou haren naam van het Puniſche woordt *Gar*, 't welk een hol betekent, en van de Nimph Naja, of van den granaatappel, dien zy in haar wapen voert, hebben. Zy is wegens de gezonde lucht en ſchone waterwellen of fonteinen zeer aangenaam, zo dat de Moren plagten te zeggen, dat men nergens anders het Paradys dan in en om Granada zoeken moeſt. Zy wierdt van de Moren gebouwt, en zulks zou zyn (gelyk boven gezegt is) van den koning Bedis, zone van Aben-Habus, die omtrent de X eeuwe geleeft zou hebben. Zy legt tuſſchen drie bergen, ten dele op een heuvelachtigen, ten dele op een effen grondt, gebouwt, en wordt van den vloedt Darro bevochtigt, die niet verre van daar het riviertie Xenil en andere wateren met zich ſleept. De ſtadt is met goede muren omringt, waar op men 1030 torens telt, zonder de 18 grote ſtadstorens te rekenen: heeft omtrent vier uren in den omtrek, en wordt doorgaans in vier delen verdeelt, waar van het eerſte gedeelte, leggende als in een dal, GRANADA genoemt, en van den adel, geeſtelykheit en rykſte kooplieden bewoont wordt. Hier in ſtaat de grote kerk, die door de Moren begonnen, en eerſt door de Spanjaarden in den jare 1672 verbetert en heerlyker voltooit is. Deze kerk is van grote ſtenen, en heeft onder anderen een zeer treffelyke kapel, waar in Ferdinand en zyne gemalin Iſabelle begraven leggen. Behalven deze vindt men 'er nog meer andere kerken. In het twede gedeelte der ſtadt, *Alhambre* genaamt, ziet men het zo genaamde kaſteel Sierra del Sol, leggende in 't Ooſten op een middelmatige hoogte. Hier in plagten de oude koningen hun hof te houden; 't geen zo groot van omtrek was, dat men daar 40000 man in huisveſten kon; waar van nog zeer veel heerlyke en ſchone zalen, doch alle op de oude wyze gebouwt, te zien zyn. Digt by het oude ſtaat nog een nieuw paleis, 't geen door keizer Karel den V begonnen, maar niet voltooit is. Behalven de reetsgemelde vindt men daar ook veel andere prachtige gebouwen, verſcheide kloosters en ſchone markten. Het derde gedeelte der ſtadt, *el Aveſim* genaamt, pronkt met een bemuurden toren, waar van men zegt, dat de laatſte Moorſche koning Chico, toen hy de ſtadt aan Ferdinand afſtondt, hem badt, dat hy dezen toren met muren wilde laten omringen, op dat 'er geen menſch in zou komen; het welk door dien monarch hem vergunt en aanſtonts in 't werk geſtelt wierdt, zynde na verloop van 200 jaren daar weder nieuwe bolwerken omgelegt. Het vierde gedeelte voert den naam van *Antiquerula*, legt op een vlakte, en hier worden vele armoſynen, damaſten, en andere waren gemaakt. Hier ſtaan doorgaans ſlechte huizen voor ambachtslieden. Deze ſtadt is heden op vele plaatſen zeer vervallen; dit wordt, meent men, meeſt veroorzaakt, om dat zy ganſch niet volkryk is. Hier is echter een aartsbiſſchoplyke ſetel, wiens aartsbiſſchop jaarlyks 40000 dukaten aan inkomſten heeft; ook is 'er nog een akademie. Het tuighuis, of arſenaal, is wel beziens waardig, en een van de beſte in ganſch Spanje, waar in men nog verſcheide Moorſche bogen, koſtelyke vuurroeren, en veel andere feldzaamheden ziet. *Pedraſa hiſt. de la Ciud. Gran. Nonius deſcript. Hiſpan. Schauplats des kriegs van Spanjen. Colmenar Delices de l'Eſpagne.*

GRANADA, of *het Nieuwe koninkryk van Granada*, legt in het Zuidelyke gedeelte van Amerika, dat door de aardryksbeſchryveren Nieuw of het Goude Caſtilië genaamt wordt. Dit landt ſtrekt zich in de lengte 130 mylen, en op het allerbreedſte 30, en op 't ſmalſte 20 mylen uit: is door en door met digte wildерniſſen vervult; echter vindt men 'er vele vlakke weilanden, waarom dit landt met vele paarden en ander vee bezet is. Het geeft ook goudt, de bergwerken daarenboven voortbrengende ſmaragden en andere edele geſteentens. De lucht is daar zeer gematigt, en men vindt zelfs weinig onderſcheidt tuſſchen winter en zomer. De dagen en nachten zyn hier ook byna alle even lang, vermits dit landt digt aan den evennachtslyn legt; echter zyn 'er eenige provincien in, daar het zeer heet is. De hoofdprovincien van Nieuw-Granada zyn Bogota en Tunia; in 't Zuidergedeelte ont-

hou-

houden zich de wilden, Panches genaamt, gelyk die van Bogota en Tunia Moxes geheten worden. De eerstgemelde hebben nog vele woestheden van hunnen ouden aart, maar de Moxes zyn veel beschaafder en bescheidener geworden. De Bagots en Tunians zyn groot en sterk van ligchaam, hunne vrouwen zyn schoon en witachtig. Zy bedekken zich met mantels van verscheide kleuren, die zy om het midden plegen te omgorden, dragen op hunne hoofden een soort van gebloemde hoeden, die van boomwol gemaakt en met vele verwen bestreken zyn, 't welk hun aangezicht niet onaangenaam maakt. Hunne grootste neiging strekt om te danssen en te zingen. Het volk, dat aan de rivier, Rio Grande de la Magdalena genaamt, woont, wordt in Mussos en Colymas onderscheiden, maar beide soorten van wilden Canapeyes genaamt; deze hebben twee maal zomer en twee maal winter. De eerste zomer begint in December, en duurt tot aan het einde van February. De eerste winter begint in Maart, en duurt tot aan het laatst van May, de twede zomer duurt de maanden Juny, July en Augusty uit, en de andere winter voleindt de maanden September, October en November. Niet, dat men verstaan moet, dat deze jaargetyden in de gemelde maanden door hette en koude onderscheiden worden, neen, maar het verschil bestaat daar in, dat het in de zogenaamde winters regent, en in de zomers droge en heter dagen maakt. Het plagt echter meer by nacht dan by dag te regenen. De grootste ongelegenheit hebben zy van de hevige stormwinden, die in 't gemeen met donder en blixem verselt zyn. In de landen der Canapeyes heeft men maar twee Spaansche bevolkte plaatsen, als een in de stadt La Trinidad, en de ander het vlek, la Palma genaamt. In dit nieuw Granada bezitten de Spanjaarden de hoofdstadt *S. Fé*, met den burg *S. Michiel*, en de steden *Tocayma*, *Trinidad*, *Tunia*, *Pampelona*, *Merida*, *Belez*, *Marequita*, *Ypague*, *Victoria*. De stadt S. Fé van Bagots is de setel van het parlement, en de verblyfplaats van den gouverneur. Hier staat een domkerk, en de aartsbisschop van die stadt heeft de bisdommen van Carthagena, S. Martha en Papajan onder zich, als mede twee schone kloosters, een van de Franciskanen en een van de Dominikanen. Digt by de stadt heeft men het meir *Guatavita*, op wiens oevers de wilden gewoon waren hunne afgoden te offeren, wier geschenken bestonden in goudt en andere kostelykheden. ***De Laat hist. Novi orbis. Baudrand. Maty. Dampier.***

GRANADA, eene stadt in Mexico, of Nieuw-Spanje, in Noord-Amerika. Zy legt onder 't gebiedt van Nicaragua, in 't ampt van Guatimala, aan de zee, ten Noorden van den zeeboezem Nicaragua. *De Laat.*

GRANADA, een eilandt in Noord-Amerika, een van de Caraibes. Deze naam is het van de Spanjaarden toegevoegt. Tegenwoordig zyn de Franschen daar meester van. 't Is gelegen tusschen de eilanden Trinité, Tabago en Barbados, is door de heren Parquet van de wilden gekocht, en in 't jaar 1652 bevolkt geworden. *Du Tertre histoire des Caraibes.*

GRANADE, of GRENADE, eene Fransche stadt onder Guienne, aan de Garonne, drie mylen van Toulouse, is de eerste van het graafschap Gaure, en berucht in de XIII eeuwe wegens den oorlog der Albigenzen. *Du Chesne Antiq. de Villes de France. Catel hist. des Compt. de Tol.*

GRANADUS (PAULUS) wierdt te Cadix in Spanje geboren, en begaf zich in den jare 1586 in de societeit van Jesus, waar in hy naderhandt de wysbegeerte en Godgeleerdheit onderwees. Hy stierf in den jare 1632 te Granada in Spanje, oud zynde 60 jaren, en liet, behalven den roem van een heilig leven gelyd te hebben, na: *Tr. de immaculata concept. B. Virginis*, als mede *Comment. in Theologiæ Summam S. Thomæ Alegambe Bibl. S. J.*

GRANCEY, een burg of steedtie van Vrankryk, in Champagne, naar de grenzen van 't Fransche Comté, acht mylen van Chatillon, aan de Seine, en zo verre van Langres. *Baudrand.*

GRANCOLAS, (JAN) Doctor in de Godgeleerdheit te Parys, daar hy ook geboren was. Zyn yver en grote voortgangen in de studiën deden hem den muts als Doctor verkrygen den 17 Maart des jaars 1685. Hy blokte geweldig in de oudheit der Ceremonien, waarom hy ook over die stoffe zyn eerste werk schreef, welk gedrukt is in den jare 1692, onder den tytel van: *Traité de l'Antiquité des Ceremonies des Sacraments.* In 't volgende jaar gaf hy een ander uit, betytelt: *Traité de l'Institution ou de la coutume de tremper le Pain consacré dans la Vin.* De zaken der Quiëtisten maakten veel gerucht in de wereldt, de heer Grancolas hadt hunne geheimenissen doorkropen, hunne schriften gelezen en zich van hunne byzonderheden laten onderrechten. Hier op maakte hy een historie van het leven van Molinos, zyne lere en veroordeling, met een verhaal van hunne dweperyen, en wederleide de zelve in een klein werkje, genaamt: *Le Quietisme contraire a la doctrine des Sacraments*, om het te doen doorgaan onder het privilegie, 't welk hy op de werkjes over de voornoemde gebruiken des Sacraments verkregen hadde. Hy gaf ook nog eenige andere werken over de kerkelyke tucht en zedekunde in 't licht, als in 't jaar 1693: *Des Instructions sur la Religion tirées de l'Ecriture Sainte*; 1696 *la science des confesseurs, ou la maniere d'administrer le Sacrement de Penitence.* 1697 *L'ancienne discipline de l'Eglise sur la confession & sur la pratiques les plus importantes de la Penitence.* In 't jaar 1698 *l'Ancien Penitentiel de l'Eglise*, of, *les penitences, que l'on imposoit autrefois pour chaque peché, & les devoirs de tous les etats & professions proscrits par le saints peres & par les Conciles.* In 't jaar 1697 *Les Heures sacrées*, of *l'Exercice du Cretien pour entandre la Messe, & pour approcher des Sacraments tire de Ecriture sainte.* Maar de voornaamste werken van dien schryver zyn: *Le traité des Liturgies*, of, *la maniere dont on a dit la Messe dans chaque siecle dans les Eglises d'Orient & d'Occident*, uitgegeven in den jare 1697. en: *l'ancien Sacramentaire de l'Eglise*, waar in alle oude gebruiken in de bedeeling der Sacramenten by de Grieken en Latynen worden ontvouwen, gedrukt in de jaren 1698 en 1699. Deze werkies zyn wel doorwrogt, en versiert met verscheide voorbeelden der oudvaders, kerkelyke schryveren regels, en uittrekzels uit de Liturgien en gedenkschriften van alle eeuwen. Ook heeft hy in den jare 1713 een verhandeling over de Misse, enz. uitgegeven. *Du Pin Bibl. des auteurs ecclesiastiques XVII Siecle.*

GRAND, (ANTONIE LE) door eenigen genoemd de verkorteraar van Descartes. Hy gaf in 't licht een historie over de natuur der dingen, verklaard door de ondervindinge volgens de beginselen der nieuwe wysbegeerte, te Londen in 't jaar 1673 gedrukt. Nog maakte hy een boek, om het gevoelen van Descartes te staven, dat de beesten geen ziel hadden; ook heeft hy aanmerkingen over de Natuurkunde van Rohault gemaakt, die dikwils gedrukt zyn. *Memoires du temps.*

GRAND, (NICOLAAS LE) geneesheer van koning Hendrik den II, stierf den 24 September des jaars 1583, in het 63 jaar zynes ouderdoms, en heeft verscheide werken en grote goederen nagelaten. *Du Maine Bibl. Franc.*

GRAND, (NICOLAAS LE) een Franciskanet, en Doctor te Parys, die in 't jaar 1537 aan koning François den I opdroeg zyne aanmerkingen over de brieven van den Apostel Paulus aan de Romeinen en Hebreën. *La Croix du Maine.*

GRAND, (PIETER LE) geboren te Dieppe, een beroemd gelukzoeker in Amerika. Hy, op de kust van S. Domingo met een scheepie van vier stukken en 28 man zwervende, ontdekte een Spaansch oorlogschip, de viceadmiraal, die van de Spaansche galjoenen wat afgedwaalt was. Hy zette hier op alle zeilen by om het in te halen, 't welk hem gelukte. Hy dit grote schip aangeklampt hebbende springt met zyn volk, voorzien van twee pistolen en een sabel, over, ylt naar de kapiteinskamer, zet hem het pistool op de borst, en dwingt hem het schip over te geven. Hier in bemachtigde hy met zyn kleine hoop volk een wakkere menigte van levensmiddelen en oorlogstuig, benevens 54 stukken kanon; maar boven al, daar 't hem meest om te doen was, een onnoemelyken schat van goudt en zilver, benevens andere kostelykheden. Na deze zo stoute onderneming en gelukten aanslag keerde hy in den jare 1640 met dit schip naar Europa, en bediende zich van het veroverde zo wel, dat hy geen lust noch belang meer hadt om weder naar Amerika te keren. *Oexmelin hist. des Indes Occident.*

GRAND, (PIETER) heer van Pouset, gesproten uit het huis der Grands in Touraine. Hy diende lang in den oorlog, en toonde een braaf soldaat te zyn. In 't jaar 1622 hadt hy het gebiedt over 't regiment van Bourdeille in de belegering van La Force, en men zegt, dat hy zeven uren lang op een bresse, die hy inhadt, zich verdedigde tegen den maarschalk de la Force, schoon hy in beide zyne armen gekwetst was. Hier door bragt hy de verovering van deze plaats te weeg. In 't jaar 1625 gaf hem de koning last een compagnie musketiers op te rechten, en een compagnie karabyners, onder het gezag van den maarschalk de camp van Bourdeille, gouverneur van Perigord, om zich te kanten tegen de zamenrottigen, die men tegen zyne majesteit maakte. *Hermite Souliers hist. de la noblesse de Touraine.*

GRANDE, L'ISOLA GRANDE, of ISOLA SACRA, is een klein eilandtie in Campania di Roma. Het wordt gevormt door twede monden van den Tyber tusschen de stadt Porto en Ostia, en legt vier mylen van Rome. *Baudrand.*

GRANDES in Spanje zyn de voornaamste groten van dat ryk. Hendrik, bygenaamt de bastaardt, koning van Spanje, zou de zelve hebben ingevoert. Zy worden in twederlei classen verdeelt, als in die genen, die den tytel hun leven lang genieten, en in die genen, de welke den zelven tytel niet alleen voor hen, maar ook voor hunne nazaten verkregen hebben. Het getal der erflyke grandes bestaat in 93 personen; hoewel het getal nooit zo groot is, alschoon verscheide in een en zelve geslacht daar onder begrepen worden. Ja men heeft zomtyds gevallen gehad, dat de genen, die trouwden, 6 of 7 grandaten medebragten, waar om het niet nieuws is, dat de mannen wegens de heerlykheden van hunne gemalinnen grandes worden. Wanneer de koning een diergelyken erfgrande maakt, zo benoemt hy te gelyk den tytel van des zelfs heerlykheit, waar van zyn grandeschap afhangt, dat is: *hertog van N. dekt zich voor hem en voor zyne nakomelingen.* Indien zodanige sterft, wordt deze tytel van grande en des zelfs heerlykheit door den eerstgeboorne geërft, en zo 'er geen zonen zyn, volgt de dochter, en by gebrek van kinderen de naaste erfgenaam. Doch wanneer de koning maar zegt: *Dekt u*, zonder iets meer daar by te voegen, zo duurt deze eernaam niet langer dan dat hy leeft. Alle deze grandes hebben onder anderen het voorrecht, dat zy hunne hoeden in tegenwoordigheit des konings mogen opzetten, hoewel daar een driederlei onderscheidt in is. Namentlyk eenigen beveelt de koning zich te dekken, eer men de redenering begint, en het antwoordt des konings hören zy altydt gedekt aan. Eenigen dekken zich niet zo lang zy tegen den koning spreken, voor dat hy hen geantwoordt heeft. De derde soort dekt zich niet voor dat zy van den koning afgaan, en zich aan de vensters of muren van 't vertrek plaatsen, maar als zy eenige opentlyke bedieningen verrechten, of met den koning in de kapel zyn, ziet men onder hen geen onderscheidt, want zy zetten zich ter neder, en dekken hunne hoofden. Zy hebben ook onder elkanderen geen vasten rang, en alschoon de jongste met den koning in

in de kapel gaat, zet hy zich voor hem op de bank, aan de zyde daar het Euangelium gelezen wordt; en alschoon een ouder en machtiger komt, dien hy uit hoffelykheit zyn plaats aanbiedt, neemt hy echter die selden aan, maar plaatst, zich beneden den jongsten. Wanneer de koning aan hen schryft, worden zy als prinssen gehandelt, en hen de tytel van Excellentie gegeven. Wanneer de gemalinnen der grandes de koningin opwachten, plachten zy de zelve staande te ontfangen, en daar andere hofjuffers op tapyten of op de grondt neêrzitten, worden voor haar kussens gelegt. Aan tafel laten zy zich knielende bedienen, en eisschen den rang voor des konings bastaarden. Met de grandes komen de zo genaamde Titulados, die hunnen oorsprong zeer verre halen, veel overeen. Zy hebben in oude tyden onder de eerste koningen van Oviedo, Leon, Gallicië en Asturië hun begin genomen, ja zy wierden voor de bestierders des ryks gehouden, en genoten grote vryheden; maar na dat Ramerus, navolger van Alphonsus den Kuisschen, gansch andere ryksregelen maakte, zyn zy zeer vermindert, hoewel zy nog verscheide grote voorrechten behielden. Dus is deze naam alleen vernietigt, en die van grandes in de plaats gekomen. *Becman Syntagm. dignitat. Diss.* VIII. *c.* 1. *Beschryving van Spanje c.* 16. *Hist. remarq.* 1710. *p.* 154. *Imhof recherch. des Grands d'Espagne.*

GRANDIER, (URBANUS) priester en kanunnik te Loudun, levendig als een tovenaar verbrand, was de zoon van een notaris of beamptschryver te Sable, geboren te Bovére, niet verre van Sable gelegen. Hy predikte zeer wel, en wist daar door de menschen aan te lokken om op het Paaschfeest by hem ter biecht te komen; maar hier door verwekte hy in de andere monnikken zulken groten haat en nydt omtrent zyn persoon, dat zy besloten hem te verdelgen. Hy was een goed man, aangenaam in ommegang, net omtrent zyn ligchaam en kleding; waarom men hem den naam gaf, dat hy wat te grote gemeenschap met de vrouwen hieldt; zelf beschuldigde men hem, dat hy in zyne kerk en in zyn vertrek vrouwlieden opgehouden hadt; waar over hy in den jare 1629 door den provinciaal gedoemt wierdt om boete te doen, en van zyne bedieningen op te houden. Hy appelleerde daar van, en wierdt door een besluit van 't parlement te Parys gezonden naar den provinciaal van Poitiers, die hem onschuldig verklaarde. Drie jaren daar na verbreidden eenige nonnen van S. Ursula te Loudun, dat Grandier van den duivel bezeten was. Zyne vyanden bedienden zich hier van, en maakten 't nog groter, zeggende, dat hy twee duivels Beëlzebub en Astaroth inhadt, en dat hy toveren kon: niet eens bang zynde, dat hy, byaldien hy deze twee duivelen inhadt, hen een legioen duivelen op het lyf zondt, zo zy hem boos maakten: altydt hy was en bleef by hen een grote toveraar. De Kapucynen van Loudun, zyne ergste vyanden, vonden geen krachtiger middel om deze beschuldiging standt te doen grypen, dan daar toe de achtbaarheit van den kardinaal de Richelieu te gebruiken. Om hier toe te komen schreven zy aan een medebroeder van hen, genaamt vader Joseph, die veel ingang by den kardinaal hadt, en maakten hem wys, dat Grandier de schryver was van een schendschrift onder den tytel: *la Cordonniere de Loudun*, waar in de geboorte en de persoon van den kardinaal zeer gehavent en geschandvlekt wordt. Deze grote staatbezorger hadt boven zyne volmaaktheden ook het gebrek van zeer verbittert te worden op iemandt, die hy wist dat hem weinig achtte, en op hen, die pasquillen tegen hem of zyne bedieningen maakten, vervolgende de zelve met de uiterste gestrengheit; derhalven gelovende 't geen vader Joseph gezegt hadt, dat Grandier de maker van het gemelde schendschrift was, schreef aanstonts aan den heere Laubardemond, Raadsheer van staat, zyn gunsteling, die toen te Loudun was om de fortificatien van het kasteel aldaar op order des konings te slechten, dat hy eens naauwkeurig zou onderzoeken wat van de beschuldigingen ten opzicht van Grandier, door de nonnen en andere geestelyken hem aangevrewen, was, gevende niet duister te verstaan, dat hy zyn bederf wenschte. De heer Laubardemont liet hem daar op in de maandt December des jaars 1633 gevangen zetten, en na de zaken wel onderzocht te hebben, ging hy daar den kardinaal zelf verslag van doen. Hier op gaf men den 8 July des jaars 1634 door lastbrieven bevel om het proces van Grandier op te maken. De lastbrieven waren aan den here Laubardemond gezonden, als mede aan twaalf rechters van de naburige rechtbanken, alle menschen van veel vermogen, maar in den aardt wreed, en door de vyanden van Grandier daar toe uitdrukkelyk aangezet. Hier mede maakte men op den 10 Augusty des jaars 1634 een begin met de duivelen, in hem zynde, te bezweeren. De eerste, dien zy aanspraken, was Astaroth, een duivel van de orde der Seraphinen, en de voornaamste van die, de welken men zeide dat in de menschen varen. Deze duivel wierdt in 't Latyn aangesproken, en gevraagt, wie hy was? Na dat dit een reis of drie gedaan was, kwam 't hem eerst gelegen in het Fransch te antwoorden, dat hy Astaroth, prins der duisternisse, vyandt van Godt, en hoofdt van de duivelen, was, die hun werk maken van in de menschen te varen, als Easas, Celsus, Acaos, Cedon, Asmodeus van de orde der Tronen (want de duivels hebben mede hunne ordens) en van Alex, Zabulon, Nephtalim, Cham, Uriël, Achas, deze van de orde des prinsdoms; waar mede nu de nonnen van S. Ursula en anderen bezeten waren. Op deze duivelsche belydenisse (is het niet schrikkelyk?) wierdt Grandier verklaart overtuigt te zyn van tovery, en ommegang met den duivel te hebben, ook oorzaak, dat de Urseliner nonnen en anderen bezeten waren, en derhalven gedoemt ten vuure, en met alle zyne toverschriften en karacters, mitsgaders een werk, dat hy onder handen hadt, en nog in schrift lag, over den ongehuwden staat der priesters, verbrand, en zyn assche in de lucht geworpen te worden. Grandier, hebbende dit wrede vonnis aangehoord, verzocht een biechtvader naar zyn zin, den guardiaan der Franciskanen te Loudun, en Doctor der Godgeleerdheit in de faculteit te Parys, maar deze wierdt hem geweigert, en men gaf hem een der Recollecten om te biechten, maar hy wilde zich van dezen niet bedienen, zeggende het was zyn vyandt, die mede aan zynen val gearbeid hadt. Men bleef echter volharden van hem niemandt anders te willen geven; derhalven deedt hy een innerlyke belydenis tot Godt, na de welke hy ter slachtbank ging, en leedt met veel gedult en een Christelyk gedrag zyn vreeslyk vonnis. Wanneer hy ter plaatze van 't gerecht gekomen was, gebeurde 't, dat 'er een grote vlieg of wespe hem om 't hoofdt vloog, 't welk door een monnik gezien zynde, riep hy uit, dat de duivel Beëlzebub in de gedaante van een vlieg rondom hem vloog om zyne ziele in de helle te slepen: want hy hadt gelezen in 't Concilie van Quieres, dat de duivels om de godloze menschen doorgaans zworven om op hunne zielen te passen, en hadt horen zeggen, dat Beëlzebub in 't Hebreeuwsch zo veel betekende als de godt der vliegen: waar op men naderhandt een aardig lietje maakte. Deze duivelary duurde noch een jaar na de doodt van Grandier binnen Loudun. Theophrastus Renaudot, een beroemd arts, en schryver van de Fransche kouranten te Parys, heeft een Elogium op dezen Grandier gemaakt, 't welk hy als een los papier liet drukken. Menagius zegt ook, dat Grandier onschuldig vermoord is, en dat het een heilloos bedrog, uitgevonden door de monnikken en de nonnen van S. Ursula, geweest is: zo doen ook alle, die de zaken met een gezont oordeel bespiegelt hebben. Van dit gantsche geval met alle de omstandigheden is te Amsterdam in den jare 1693 in 12 een werkje, uit het Fransch vertaalt, gedrukt, hebbende ten opschrift: Historie van de Duivels te Loudun, waar in aangetoont wordt, dat deze beschuldigingen en gewaande bezetenheden der nonnen vervloekte vonden waren om den onnoselen Grandier van 't leven te beroven. *Monconys voi. P.* I. *p.* 9. *Merc. Franc. T.* XX. *p.* 748. *Menage remarques sur la vie de Guill. Menage p.* 340. *Le Vassor histoire de Louis* XIII. *Bayle Dict. Crit.*

GRANDIS, (ALEXANDER) een Siciliaan, was een goed muzykant, die in Sicilië en in andere Italiaansche steden deswegen vermaard was. Hy was te Ferrara, te Venetië en elders bestierder van 't muzyk, bloeide omtrent den jare 1620, en gaf uit in 't Italiaansch: *Delli Mottetti a* 2, 3, 4, 5 *e* 8 *voci libr.* V; *Madrigali Concertati.* enz. *Biblioth. Sicula.*

GRANDIS, (BARTHOLOMÆUS) een der patritiën van Syracusa, een rechtsgeleerde, geschiedschryver, en een bekwaam dichter. Hy bloeide in den jare 1500, en heeft een werk gemaakt, onder den tytel van: *De Siciliæ insulæ situ, montibus, fontibus, fluminibus & locis, ejusque partium incolis, ac civitatibus in ea & oppidis, earumque regibus, nec non de viris omnibus ex ea clarissimis, eorumque gestis, & de omnibus in ea bellis peractis. Biblioth. Sicula.*

GRANDIS, (HIERONYMUS) een der patritiën, rechtsgeleerde te Syracusa en geschied-schryver, als mede generaal vikaris van die plaats. Hy bloeide in den jare 1500, en liet onuitgegeven na in het Latyn: *Chronicon Siciliæ. Biblioth. Sicula.*

GRANDMONT, de hoofdplaats van een geestelyke orde, opgerecht door S. Stephanus, en gelegen in het bisdom van Limoges. Deze S. Steven hieldt zich eerst te Muret op; maar na zyne doodt kwamen zyne geestelyken te Grandmont, en vele vorsten vereerden hen met grote inkomsten. Deze orde wierdt ingesteld omtrent den jaren 1076, en hadde eerst prioren; naderhandt in den jare 1318 wierdt Willem Belleceri tot abt daar van verheven, en ontfing de tekenen van die waardigheit uit handen van Nicolaus, kardinaal van Ostia. *Sammarth. Gall. Christ.*

GRAND-PONT of PONTE GRANDE, oudtyds *Athyra*, in 't meervoudig, is een klein steedtie, eertyds bisschoplyk, en tegenwoordig aartsbisschoplyk, gelegen in Romania, aan de zee van Marmora, tusschen de stadt Selivrée en de rivier Aqua-Dolce. *Baudrand.*

GRANDPRE', eene stadt met een kasteel in Vrankryk, onder Champagne, aan de rivier Ayr, tusschen de steden Rheims en Stenay, twaalf mylen van de eerste en vyf van de laatste plaats. *Maty Diction.*

GRANDVAL, (BARTHOLOMÆUS DE LINIER, RIDDER, HEER VAN) geboren te Liniere, in Pikardië, in den jare 1549. Hy wierdt, na dat men hem te Eindhoven by 'sHertogenbosch gevangen genomen hadt, in het leger by Halle, niet verre van Brussel, den 13 Augusty des jaars 1692 op een slee naar de gerechtplaats gevoert, en daar opgehangen, half levende wederom afgesneden, het ingewant uit het ligchaam gerukt en in 't vuur geworpen, verder hem het hoofdt afgeslagen, op een paal gezet, het ligchaam in vier delen gehouwen, en op zo veel plaatsen ten toon gehangen. Zyne misdaadt, die hy voor den groten krygsraadt zonder pyn of banden beleden hadt, bestondt hier in, dat hy, op aanhitzen van eenige groten aan 't Fransche hof, op zich genomen hadt koning Willem den III van Groot-Brittanje verradelyk te vermoorden, welke aanslag door Antony du Mont, en Frederik Albrecht van Leefdaal, die zulks beide bewust waren, noch ter rechter tydt ontdekt wierdt. *Mercure Historique del an.* 1692. *p.* 228.

GRANELLO, of SPIGHETTO, (AMBROSIUS) was in de republyk van Genua geboren, en leefde in de XIV eeuwe. Hy heeft den oorlog, dien de Venetianen met Albertus en Mastinus Scaliger wegens de stadt Treviso voerden, in vaarzen beschreven. Dit werk wierdt eerst in de bibliotheek van Petrarcha ge-

gevonden, maar heden beruſt het in die van S. Marcus te Venetië. *Thomasini Bibl. Veneta Soprani Script. della Ligur.*

GRANFELD, (GODFRIED) een Auguſtyner monnik uit Engelandt, was een treffelyk predikèr, en men zegt, dat hy te Avignon in den dienſt van een kardinaal geweeſt is, dat hem paus Benedictus de XI tot biſſchop maakte, en dat hy in den jare 1340 geſtorven is; wordende hem toegeſchreven deze werken, als: *Sermones Dominicales; Determinationes; Lecturæ Theologiæ*; enz. *Joseph. Pamphilus. Herrera. Pitseus.*

GRANGE, een oude adelyke familie in Berry, waar uit verſcheide brave mannen geſproten zyn. *La* GRANGE is een ſtuk lands in die provincie. *Jan*, heer van La Grange, ſtierf in 't jaar 1440; hadt by Helena de la Riviere *Godefroi de la Grange*, heer van Montigni en Arquien. Deze trouwde in 't jaar 1474 met Johanna van Quitois, dochter van Robert, here van la Prebenderie, by wie hy *François de la Grange*, geſtorven in den jare 1550, teelde. *François* trouwde met Anna de la Marche, en liet na *Karel*, en *François*, here van Paymaron enz. *Karel de la Grange* was heer van Montigni, Arquien, enz. ridder van S. Michiel, en gouverneur van la Charite. Hy trouwde in 't jaar 1541 met Louiſe van Rochechouart, dochter van Willem, here van Jars, en ten twede maal met Anna van Brichanteau. By de eerſte teelde hy *François* den II, die volgt; *Antony de la Grange*, here van Arquien, gouverneur van Mets en Calais, een tak der marquizen van Arquien, Breviande en Eſpoiſſes, en grootvader van *Antony*, vader van de koninginne weduwe van Polen; *François*, die te Brouage geſtorven is; *Jan*, in de belegering van Iſſoire geſneuveld; *Karel*, heer van Verſure, gouverneur van Vierzon en Iſſoudun; *Amée* en *Françoiſe*. Van 't twede bedt wierdt hy vader van *François*, abt van Fontmorigni, en primicerius te Mets; *Karel Stephanus*, van wien de heren van *Villesdonne* en *Dompremi* afſtammen; *Pregota*, abdiſſe van Charenton, en *Gujonne*, gemalin van Claude van Cleve, here van Aligni. *François de la Grange* de II van dien naam, maarſchalk van Vrankryk, trouwde in den jare 1582 met Gabriëlle van Crevant, die ſtierf in hoge jaren te Poitiers in den jare 1652. Zy was de dochter van Claude, here van Beauvois en Touraine, en Margareta van Halluin. Hunne kinderen waren *Hendrik Antony*, die volgt; en *Jakoba*, erfgenaem van het huis van la Grange, getrouwt aan Honoratus van Bovillier, grave van S. Aignan. *Hendrik Antony de la Grange*, heer van Montigny, enz. gouverneur van Verdun, gehuwt aan Maria van Cirier, vrouwe van Neuchelles, by wie hy hadt *Gabriële*, eerſte gemalinne van Lodewyk Chalon du Blé, marquis van Uxelles. Zy ſtierf zonder kinderen. *Thuanus hiſt. Godefroi. P. Anſelm. du Cheſne. Mem. MM. de la Maiſon de la Grange.*

GRANGE, (FRANÇOIS DE LA) heer van Montigny en Seri, maarſchalk van Vrankryk. Hy wierdt in den jare 1554 van Karel de la Grange en Louiſe van Rochechouart geboren, was eerſt edelknaap van Hendrik van Valois, daar na koning van Vrankryk, die hem vervolgens tot zynen hofjonker, hopman over de 100 edellieden van zyne gardes en opperhofmeeſter maakte. In den jare 1574 reiſde hy met dien vorſt naar Polen, en diende hem op zyne te rug komſt in Vrankryk tegen de zo genaamde Hugenoten: bevondt zich in 't jaar 1587 onder den hertog van Jojeuſe in den ſlag by Coutras tegen koning Hendrik van Navarre, waar in hy een compagnie van de gendarmerie aanvoerde, en gevangen wierdt, hoewel kort daar na weder door den koning van Vrankryk geloſt, en de toenmaals verloren ſtandaardt wedergegeven. Hy bevondt zich by koning Hendrik den III in 't jaar 1589 in het leger by Tours, wanneer het door den hertog van Maine met de Ligiſten aangevallen wierdt, by welke gelegenheit hy zich zeer wel kweet, maar gewond wierdt. Na dat gemelde koning door de doodt in 't volgende jaar was weggerukt, begaf hy zich in dienſt van koning Hendrik den IV tegen de Ligiſten, ontzette benevens den here van Entragues in 't jaar 1591 de door den hertog van Chartres belegerde ſtadt Aubigni in Berry, ſloeg in dat zelve jaar het regiment van den here Coudrag, en de hem te hulp gekomene burgers, by Bourg de la Chapelle, bevondt zich daar na by den koning, toen hy in 't jaar 1592 de ſtadt Rouaan in Normandië belegerde, en den hertog van Parma, die de Spaanſche troeppen geboodt, tegen rukte, als mede in het ſcherp gevecht by Aumale. In 't jaar 1593 wierdt hy van wegen den zelven koning in een onderhandeling met de Ligiſten gebruikt; deedt in den jare 1595 een tocht naar Burgundië; bevondt zich in den ſtrydt by Fontaine Françoiſe; woonde in den jare 1596 de belegering van Fere, en in den jare 1597 die van Amiens by. Wanneer hy in 't jaar 1594 in Parys kort na de verovering van die ſtadt kwam, en de koning hem eenige treden te gemoet ging, kreeg die vorſt van eenen Jan Caſtel een ſteek in den mondt. Om zyne goede dienſten maakte hem koning Hendrik de IV tot gouverneur van Berry, Blois, Dunois, Vendome, en Gien, ridder van den H. Geeſt, maarſchalk van Vrankryk, en generaal over de lichte ruitery. Wanneer de koning in den jare 1603 eene reize naar Mets deedt, maakte hy hem tot luitenant generaal van Mets, Toul en Verdun, en zynen broeder, den here van Arquien, gaf hy het opzicht over de citadelle van Mets. Hy kreeg ook van dien vorſt de toezegging van den maarſchalksſtaf, hoewel zulks by het leven van dien koning niet, maar eerſt door zynen zoon Lodewyk den XIII geſchiedde in Auguſty des jaars 1616. Deze vorſt gaf hem ook het gezag over zyn leger tegen de misnoegde prinſſen, waar mede hy Cluny, Douzy, Antrain, en Clameſſy innam, en de ſtadt Nevers belegerde, die hy ook innam. Hy leefde echter niet lang daar na, maar ſtierf den 9 September, anderen zeggen den 30 Auguſty, des jaars 1617. Van zyne gemalinne en nageſlacht is onder het artykel van la Grange geſproken. *Hiſt. de la Guerre ſous le regne de Henry* IV. *Mercure François.*

GRANGE, (HENDRIK DE LA) hertog van Arquien, heer van Beaumont en Montigny, enz. wierdt in den jare 1608 uit het voornoemde geſlacht in Vrankryk geboren. Wanneer hy nog in den wereldlyken ſtandt leefde, nam hy ter gemalinne mejuffer de la Châtre, by wie hy onder andere kinderen teelde Maria Caſimira Louiſa de la Grange, eerſt aan den prins Zamoisky, daar na aan Johannes Sobiesky, koning van Polen, in den jare 1665 getrouwt. Zy ſtierf te Blois in Vrankryk, weduwe van dien vorſt zynde, den 30 Juny des jaars 1716. Hy hieldt zich een geruimen tydt in Polen op, tot dat hy den geeſtelyken ſtaat omhelſde, en in den jare 1695 door Innocentius den XII tot kardinaal gemaakt wierdt. Hier op reiſde hy naar Rome, daar hy den 23 May in 't jaar 1707, in het 99 jaar zynes ouderdoms, geſtorven is.

GRANGE, (JOHANNES DE LA) gemeenlyk *de kardinaal van Amiens* genaamt, was uit een adelyk geſlacht van 't landt Beaujelois geſproten, en nam eerſt de Benedictyner orde aan; naderhandt wierdt hy abt van Feſcamp; ook zondt hem Innocentius de VI in Spanje, en bediende zich van hem in verſcheide verrechtingen. Hier door leerde hem Karel de V, koning van Vrankryk, kennen, en maakte hem zynen eerſten ſtaatsbedienaar, en bezorger der finantien. Hier op gaf hy hem het biſdom van Amiens, bragt by paus Gregorius den XI zo veel te weeg, dat hy hem met den kardinaalshoedt beſchonk den 20 December des jaars 1375. Men merkt in dezen kardinaal als iets zeldzaams aan, dat hy preſident van 't hof der Aides, en daar na Raadsheer van 't parlement zynde, met yver een iegelyk in de proceſſen bediende, zelf toen hy nog met het purper bekleed was. De ſchryvers beſchuldigen hem van koppigheit en hoogmoedt. Na de doodt van koning Karel den V veranderde zyn geluk, vermits koning Karel de VI zich errinnerde, dat de kardinaal hem by 't leven zynes vaders zomtyds zeer hard gevallen hadt; waarom hy eens tegen Petrus van Savoiſy, zyn kamerling, zeide: *Nu zullen wy eens uit de Papen raken.* Wanneer de kardinaal zulks gewaar wierdt, maakte hy zich in den jare 1380 met een groten ſchat, dien hy byeen verzameld hadde, uit den weg, en trok naar Avignon by paus Clemens den VII, die hem echter daar na wederom zo verre met den koning verzoende, dat hy weder aan 't hof dorſt komen; maar vermits hy zag, dat hy daar niet veel geacht wierdt, begaf hy zich weder naar Avignon, en ſtierf aldaar den 24 April des jaars 1402. *Boſquet Greg.* XI. *Juvenal des Urſins hiſt. de Charl.* VI *Frizon Gall. purpur. Sammarth. Gall. Chriſt. Aubery hiſt. des Cardin. Mezeray. Onuphrius. Daniel. &c.*

GRANGE (STEPHANUS DE LA) preſident van 't parlement te Parys, en broeder van den bovengemelden kardinaal Jan de la Grange, wierdt in 't jaar 1373 tot de bediening van vierde preſident in dat doorluchtig hof gevordert. Koning Karel de V, die een zonderlinge achting voor dezen groten man hadt, maakte hem Raadt van de koninginne, zyne gemalinne, wanneer hy haar de opvoeding van de prinſſen, zyne kinderen, opdroeg, en verkoor hem tot een van de uitvoerders zynes laatſten wille. Geen minder gunſt genoot hy van Karel den VI, welken hy ook met de zelve liefde en getrouwheit oppaſte als hy zynen vader gedaan hadt. Deze preſident ſtierf in 't jaar 1388, nalatende een eenige dochter, getrouwt aan den beruchten Jan van Montaigu, here van Marcouſſis. *Franc. Blanchard hiſt. des Preſidents du Parlement de Paris.*

GRANICUS, een Aſiatiſche rivier in klein-Phrygië, heeft haren oorſpronk van den berg Ida, en werpt zich in den Propontis of de zee van Marmora, niet verre van Lampſacus. Deze rivier is inzonderheit berucht door de overwinning, die Alexander de Grote aan der zelver boorden behaalde op den koning Darius in de CXI Olympiade, het jaar 420 van Rome, en 334 voor de geboorte van den Heilandt der wereldt. *Curtius Supl. l.* II. *c.* 1. *Cellarius not. Orb. Ant.*

GRANIUS, (PETRONIUS) een krygsknecht van Ceſar. Hy wierdt van Scipio, die de zyde van Pompejus hieldt, in Afrika gevangen, en als hem deze het leven wilde ſchenken, weigerde hy die genade te aanvaarden, zeggende, dat Ceſars ſoldaten niet gewoon waren zich het leven te laten ſchenken, maar wel dat aan anderen te geven, waar op hy zich aanſtonts met zyn eigen zwaardt doorſtak. *Plutarchus Vita Caſaris.*

GRANNUS, een verziert koning van Denemarken, ſchaakte de dochter van Sigthun, koning der Gotthen, en doodde dien vorſt in den ſtrydt. Sigdager, koning van Noorwegen, tradt op zyn beurt met een heir in Denemarken, nam de zuſter en dochter van Grannus gevangen, ſchondt de eerſte, en nam de twede voor zyn echtgenote, haar voerende naar Noorwegen. Grannus ſpande alles aan om zich te wreken, bragt een machtig heir ter been, waar mede hy Sigdager ſlag leverde, maar ſneuvelde in den ſtrydt, en zyne onderdanen wierden cynsbaar aan de Gotthen. *Johann. Maynus l.* II. De oude ſchryvers plaatſen deze gebeurtenis in den tydt des Trojaanſchen oorlogs; maar zulks zou hen zwaar te bewyzen vallen; doch de meeſte hiſtorieſchryvers van 't Noorden geloven, dat zulks geen bewys van noden heeft, vermits zy meer ſtukken van de oudheit hunner natie hebben.

GRANSEN, een klein ſteedtje in de Middelmark, 16 mylen van Berlyn. Het is in den jare 1712 tot aan den grondt toe afgebrand.

GRANSON, of GRANSEY, in 't Latyn *Granſonium*, is eene ſtadt en voogdy in Zwitſerlandt, behorende aan de cantons Bern en Fryburg, digt aan het meir van Neuf-Chatel gelegen,

en heeft voor dezen hare eige graven gehad, waar van Otto in 't jaar 1305 bisschop van Basel wierdt, en keizer Albert den I met list vermoorden wilde. Deze stadt is te voren Savoisch geweest, en inzonderheit wegens een veldslag, dien de Zwitsers in den jare 1476 tegen Karel, den laatsten hertog van Burgundië, floegen, beroemd. *Simleri descript. Helvetiæ. Roo Ann. Austr. Pontani hist. rer. Burgund. l.* VIII. *Fugger Spiegel der Ehren des hauses Oosterich l.* V. *c.* 36. *Lambecius Comm. bibl. Vindob. l.* II. *c.* 6.

GRANTHAM, eene stadt in het Zuidwestelyke gedeelte van 't graafschap Linkoln, aan de rivier Witham, die van daar Noordwaarts naar Lincoln vloeit. Zy geeft aan het omleggende landt den naam van Grantham-Wapentake. Het is een aangename landstreek, wordende van vele menschen bezocht, doordien het aan de Noordelyke landstraat legt. De kerktoren aldaar is merkwaardig, om dat de zelve zeer krom en als gebogen zich vertoont. Deze stadt heeft ook een vry school, en zendt twee leden in het parlement. Zy legt zeven mylen ten Zuiden van de stadt Lincoln, en 10 mylen van Londen. *Einleit. zur hist.T.* II. *Camden descript. Britann. Baudrand.*

GRANTHAM, (GRAVEN VAN) in Engelandt. Deze tytel wierdt door koning Willem den III in den jare 1698 den 24 December aan *Hendrik van Ouwerkerk*, oudsten zoon van Hendrik van Nassau Ouwerkerk, gegeven. Hy wierdt naderhandt generaal veldmaarschalk van de Vereenigde Nederlanden. *Heylin's help to English hist. p.* 336.

GRANVELLE. Zie PERENOT, kardinaal van Granvelle.

GRANVILLE, in 't Latyn *Grandisvilla*, eene stadt in Normandië, tusschen Coutances Noordwaarts, Avranches en Mont S. Michiel Zuidwaarts aan de zee gelegen, zeven mylen van het eilandt Jersey, ten dele op klippen, waar op men bezwaarlyk komen kan, ten dele ook op een effen vlakte, waar aan zich een haven verknocht heeft.

GRANVILLE, (RICHARD) de achtste graaf van Corboile, of Corbeil, baron van Torigny en Granville, in Normandië. Zie hier zyne afkomst. Rollo, eerste hertog van Normandië, hadt twee zonen, de oudste, *Willem*, bygenaamt met den langen degen, die dit hertogdom erfde, en *Robert*, zyn twede zoon, wierdt de eerste graaf van Corbeil. *Rollo*, zoon van Robert, twede graaf van Corbeil; *Hamon*, derde graaf van Corbeil; *Robert*, vierde graaf van Corbeil; *Richard*, vyfde graaf van Corbeil; *Hamon*, bygenaamt Dentatus of de Getande, zesde graaf van Corbeil, baron van Torigny en Granville, hadt twee zonen, de oudste *Robert-Fitz-Hamon*; en de twede, die, volgens de gewoonte van dat landt, naar den naam van eene der heerlykheden wierdt genaamt. *Richard van Granville*, en by verkorting, volgens de Engelsche uitspraak, Grenville, anders Greyneville, Graynfield, en Grenaville. Deze toenaam is gebleven by zyne nazaten tot dezen dag. Deze twee broeders, Robert-Fitz-Hamon en Richard van Granville, verselden Willem den Overwinnaar in zyne onderneming op Engelandt in den jare 1066. Zy bevonden zich met dien vorst in den slag by Hastings, waar in de koning Harold gedood wierdt; en om de grote diensten gaf de overwinnaar aan Fitz-Hamon, den oudsten, de graafschappen, eere en heerlykheden van Glocester en Bristol, mitsgaders alle de landen, voorrechten, en afhankelykheden, met verscheide andere landen en grote heerlykheden, die van Brithrik, een groot Saxisch heer, voor dat de overwinnaar het vermeesterde, toebehoort hadden. Hy schonk aan Richard Granville, den jongsten, het kasteel en de heerlykheit van Bidefort, met andere heerlykheden, landeryen en bezittingen in de graafschappen Devon, Cornwall, Somerset en Bukkingham, waar van nog vele by de nazaten bezeten worden. Na de doodt van Willem den Overwinnaar, en onder de regering van koning Willem den Rossen, koos Robert Fitz-Hamon twaalf wakkere en beroemde ridders tot zyne medemakkers, waar van zyn broeder Richard een was, bragt een leger op de been, viel daar mede in het landt van Walles, sloeg de troepen van de inwoners van dat landt, doodde Rhesus, hunnen prins, bragt het graafschap Glamorgan onder zyn bedwang, en dwong de overige Walloisen schatting aan den koning van Engelandt te betalen. De koning, om dezen dienst te vergelden, en te meer, om dat hy zyn bloedverwant was, maakte hem tot volstrekt en vry vorst van alle de staten, door zyne dapperheit verkregen in het landt van Wallis, voor hem en zyne nazaten. Waar op Fitz-Hamon deze overheerde landen verdeelde tusschen hem en de twaalf heeren, die hem in den oorlog verzelt hadden. Na de doodt van Willem den Rossen wierdt Fitz-Hamon, die door zyne dapperheit den bynaam van den Groten verkregen hadt, door koning Hendrik den I als veldheer over zyn leger tegen Vrankryk gezonden. In dezen oorlog wierdt hy, in de kerk zynde, door een steek met een piek gewond, waar van hy stierf. Hy liet een eenige dochter, Mabelle genaamt, by zyne gemalinne Sibylle, dochter van Rogier Montgommery, grave van Arundel en Schrewsbury, na. Hendrik de I trouwde haar uit aan zynen natuurlyken zoon, en verhief hem uit kracht van zyns vrouws goederen tot grave van Glocester en Bristol. Dit was die beruchte graaf van Glocester, die in 't vervolg zo krachtig met goedt en bloedt de belangen van de keizerin Mahaud of Mathilde ondersteunde. Hy erfde van zyne gemalinne, behalven de graafschappen van Glocester en Bristol, alle de landen en bezittingen, die Fitz-Hamon in Engelandt hadt. Alle de volgende lords stamden van hem af, als de graven van Glocester, Clare, Spencer, Beaucamp, Neville. Zie hier de tytels van Fitz-Hamon: *Robert Fitz-Hamon, door Gods genade prins van Glamorgan, graaf van Corboile, baron van Torigny en Granville, heer van Glocester, Bristol, Tewksbury en Cardiffe, overwinnaar van 't landt van Walles, neef van den koning, en veldheer van des zelfs legers in Vrankryk.* Na de doodt van Fitz-Hamon, broeder van Richard van Granville, wierdt deze, als de eenigste mannelyk oir, door de wetten van Normandië, erfgenaam van alle de goederen en waardigheden van zyn geslacht in die provincie, bygevolg graaf van Corboile of Corbeil, baron van Torigny en Granville. Hy trouwde Isabelle, eenigste dochter van Gualterus Giffort, grave van Longueville in Normandië, Bukkingham in Engelandt, mede-erfgenaam van zyne moeje Robesia, die hem alle de goederen in Engelandt en 't prinsdom Walles, die zyne nicht Mabelle bezeten en ontruimt hadt, aan zyn geslacht bragt. Hy stichtte in de stadt Neith, in 't graafschap Glamorgan, een abdy voor monniken, en schonk aan de zelve alle de landen in het prinsdom van Walles, die hem ten deel gevallen waren na des zelfs verovering. In zyne oude dagen deedt hy, volgens de gewoonte van dien tydt, een bedevaart naar 't H. Landt, en stierf op dezen tocht. Hy liet by zyne gemalinne Isabelle na Richard van Granville, grave van Corboile of Corbeil, baron van Torigny en Granville, die trouwde met Adelina, weduwe van Hugo van Montfort, en oudste dochter van Robert van Bellemont, of Beaumont, grave van Mollent, in Vrankryk, en eerste grave van Leicester in Engelandt, na de overwinningen van Willem den I; en Elizabeth, dochter van Hugo de Groot, grave van Vermandois, zoon van Hendrik, koning van Vrankryk, vermengende door dat huwelyk het bloedt van het huis van Normandië met het koninklyke bloedt van Vrankryk; en 't is hier van, dat afstamt het oud en adelyk geslacht der Granvilles in de graafschappen Devon en Cornwall. Geen onderdanen waren immer getrouwer en gedienstiger voor de kroon, dan zy, van alle eeuwen, sedert de overwinning van Normandië, geweest zyn. Men moet voor alle onder hen gedachtig zyn aan Richard van Granville, die als admiraal van Engelandt onder de regering van Elizabeth met een eenig schip de geheele Spaansche vloot ontmoetende, met 100 man tegen 10000 streedt. Gautier Rawleig heeft daar een byzonder verhaal van uitgegeven. Behalven Richard heeft ook Bevil zyn bloedt en goederen opgeoffert voor zynen koning en vaderlandt, gedurende den oorlog tusschen koning Karel den I en zyn parlement. Hy sneuvelde, gelyk zyn doorluchte voorzaat Fitz-Hamon, al strydende door een steek van een spies in den slag van Lansdowen. Hy hadt tot opvolger zynen oudsten zoon Jan, die nog leefde in 't jaar 1701, hoofdt van een doorluchtig geslacht, het welk door een onmiddelyke achtervolging van vader op zoon sedert den jare 876 van Robert, zoon van Rollo, gedurende den tydt van 800 jaren, dertig graven van Corboille, baronnen van Torigny en Granville, heeft uitgelevert. Deze laatste Jan wierdt door koning Karel den II tot grave van Bath, markgrave van Lansdown, baron van Bidefort en Granville, meester van de kleêrkamer, edelman van de kamer, achtgever op de tinmynen, lord luitenant van 't graafschap Cornwall, gouverneur van Plymouth, en een de leden der geheimen Raads van den koning den 20 April des jaars 1661 verheven, voor zyne trouwe diensten, aan dien vorst in de binnenlandsche oorlogen bewezen. Na zyns vaders doodt, wanneer hy maar 16 jaren oud was, wierdt hem het gezag over zyns vaders regiment aanbetrouwt. Hy was in verscheide veldslagen en belegeringen tegenwoordig, hebbende daar in vele wonden ontfangen, voornamentlyk in den slag van Newbury, daar hy voor dood op het slagveldt bleef leggen. Maar 't geen hem het meest berucht gemaakt heeft, is, dat hy het eerste werktuig was van die vermaarde onderhandeling met den generaal Monk, tot herstelling van den koning Karel den II met de gansche koninklyke familie. Dit verplichtte dien vorst om hem, zo als het de Engelschen noemen, een Warrant te verlenen, dat is, dat by gebrek van mannelyke erven, wanneer de generaal Monk overleden was, hy en zyn nageslacht den tytel zouden voeren van hertog van Albemarle. De vorst verleende ook een ander Warrant voor het graafschap Glamorgan, daar zyne doorluchtige voorvaders Fitz-Hamon de eerste den tytel van gevoerd hadt in Engelandt. Deze graaf hadt een broeder Denys Granville, Doctor in de Godgeleerdheit, dien koning Karel de II tot deken van Durham verhief. 't Was een man van verdiensten, die zich in zyn beroep zeer achtbaar maakte. De graaf hadt ook een zoon, Karel, markgrave van Lausdow, en baron van Granville, levende in den jare 1701, de welke zich ook gelyk zyne loffelyke voorvaderen door de wapenen berucht maakte. Hy was mede by het ontzet van Wenen, en verscheide andere veldtochten en slagen, naderhandt voorgevallen; voor welke diensten hem de keizer verhief tot graaf van 't Ryk, met verlof van in zyn wapen te mogen voeren eenen Roomschen arendt. Jan, de twede zoon van den gemelden grave, heeft zich ook zo wel ter zee als te lande in vele krygstochten beroemd gemaakt, *Dugdale.*

GRANZEBAIN, een grote aaneenschakeling van bergen, die Schotlandt van 't Westen naar 't Oosten doorsnyden, beginnende van het meir Lomond, in 't graafschap Lenox, en eindigende aan den mondt van de Dée, in dat van Mernis. *Baudrand.*

GRAPALDUS, (FRANCISCUS MARIA) een geleerd man, leefde in de XVI eeuwe, zynde geboren te Parma. Na dat zyn vaderlandt van het Fransche juk bevryd, en wederom onder de gehoorzaamheit van paus Julius den II gebragt was, ging hy nevens anderen als hoofdt van een gezantschap by gemelden paus, waar by hy wegens zyne goede hoedanigheden en geleerdheit zeer wel gezien was. Hy deedt een heerlyke redenvoering voor dien paus, die hy daar na in vaarzen bragt; weshalven hem de paus met eigene handen in 't Vatikaan tot gelauwerd poëet kroonde met vele plechtigheit, 't geen Grapaldus noch veel

yveriger maakte in de dichtkunst. Onder andere schriften, die hem het meest beroemd maakten, muntte zyn boek *de Partibus ædium* uit. Hy stierf, over de vyftig jaren oud, aan een opstopping van 't water. *Paul. Jov. Elog. c.* 12.

GRAPHÆUS, (CORNELIUS SCRIBONIUS) een dichter en zangmeester, geboren te Aalst, stierf als geheimschryver van de stadt Antwerpen den 19 December des jaars 1558. Hy heeft verscheide werken geschreven, als: *Pompa speculatorum in susceptione Philippi II; descriptio pacis inter Franciscum I, regem Galliæ, & Carolum V; descript. Senatus Antwerpiani; Sacrorum Bucolicorum Ecloga* III; enz. *Andr. Bibl. Belg. Zweertius Ath. Belg. Ghilin. Vol.* II. *Freher. Theatr.*

GRAPHÆUS, (JOHANNES BAPTISTA) een priester te Messina, was Doctor in de H. Godgeleerdheit, en een man zeer wel onderlegt in de beschaafde wetenschappen, die hy in de kweekschole aldaar met veel vrucht leeraarde. Hy maakte ook werk van de dichtkunde, en bragt verscheide sierlyke stukken voort. Eindelyk stierf hy in den jare 1698 binnen de gemelde stadt, oud 45 jaren, hebbende uitgegeven in 't Latyn: *Humanitatis cursus, cujus breviora ad bonarum artium semitam consequendam præcepta sexdecim annos Mamertinæ Palladis candidatis in eodem seminario dictaverat*; en in 't Italiaansch: *Il necessario esercitio de Giovanni per crescere nelle scienze: I trionfi di S. Fede, o puro la mirabile conversione di Messina alla S. Fede, Dramma da Musica. Biblioth. Sicula.*

GRAPTA, eene doorluchtige en Godsdienstige princesse, was de nicht van Izatus, koning der Adiabeniërs. Zynde tot het Joodsche geloove, of, gelyk anderen willen, tot het Christen geloove bekeerd, liet zy een schoon hof binnen Jeruzalem bouwen, 't geen Jan van Giscala voor zyn verblyf uitkoos, en bragt daar al zyn goudt en den roof, dien hy van de straatrovers, in de stadt zich ophoudende, kreeg. *Josephus Joodsche Oorlogen* IV, 34.

GRAS. Dezen naam geeft men gemeenlyk aan de monden van de Rhone in de Middelandsche zee. Ook geeft of plagt men dezen naam wel aan de uitvloejingen of monden van andere rivieren te geven, om dat de Latynen aan zommige havens in de Middelandsche zee den naam van *Gradus* gaven, doordien men doorgaans langs trappen van de oevers der zeehavens in de schepen daalde. De uitvloejingen van de Rhone worden *Gras Neuf, Gras d'Orgon, Gras de Midy, Gras de Paulet, Gras de Enfer, Gras de Passon*, enz. genaamt. *Baudrand.*

GRASBURG, een landvoogdy onder de Kantonnen Bern en Fryburg, door haar van het huis van Savoje in den jare 1424 gekocht.

GRASSE, of GRACE, eene stadt van Vrankryk, in hoog-Provence, met een bisdom en gerechtsbank, onder het aartsbisdom van Ambrun en het parlement van Aix behorende. De bisschoplyke setel wierdt daar door paus Innocentius den IV in den jare 1250 van Antibes, om des zelfs kwade lucht, en aanvallen der zeerovers, die dat bisdom zeer plaagden, overgebragt. Eenige schryvers wanen, dat zy haren naam van L. Crassus, een Roomsch burgermeester, gekregen heeft, maar dit gevoelen is niet zonder twyffeling. Grasse is eene fraaie stadt, wel bevolkt en ryk, zynde des zelfs gelegenheit schoon, en 't omleggende landt aangenaam. Zy heeft verscheide brave soldaten en geleerde mannen uitgelevert. Behalven de hoofdkerk zyn daar nog verscheide andere kerken en kloosters. *Nostrodamus en Bouche hist. de Provence. Papirius Masson Not. Diœc. Gall. Sammarth. Gall. Christ. T.* II. *p.* 600 *& seq. Miræus Geogr. Eccl. Godean hist. Eccl. T.* I. *l.* II.

GRASSER, (JAN JAKOB) van Basel, een dichter, historieschryver en Godgeleerde, stierf in zyn vaderlandt den 21 Maart des jaars 1627, nalatende verscheide dicht-staat-en historiekundige werken, als: *Speculum Theologiæ Mysticæ; Dissertatio de Antiquitatibus Nemausensibus; Rerum Polonicarum compendiosa descriptio; Itinerarium historico-politicum*; enz. Zyn vader, *Lucas Grasser*, was te Basel predikant in de S. Theodoruskerk, en deze zyn zoon wierdt hoogleeraar in de dicht-en historiekunde. Hy deedt een reize naar Italië, en wierdt van Ferrando de Amadi met grote gunst geëert. Na dat hy weder t'huis kwam, wierdt hy eerst predikant in het vlek Beruwyl, en daar na in de kerk van S. Theodorus te Basel. *Freher. Theatr.*

GRASSI, (ACHILLES DE) een kardinaal, bisschop van Bologne en Civita di Castello, was een zoon van Balthazar de Grassi, een Bologneesch edelman, en maakte in de studiën, inzonderheit in de rechten, grote voortgangen, waar door hy te Rome auditeur van de Rota wierdt, en naderhandt bisschop van Civita di Castello. Paus Julius de II zondt hem eindelyk aan 't hof van keizer Maximiliaan den I. Hier door verwierf hy grote achting, waarom hem ook die paus in 't jaar 1511 tot kardinaal, en daar na tot bisschop van Bologne verhief. Leo de X maakte hem schatmeester over het conclave. Hy was oorzaak, dat men voortaan een plechtigen lykdienst voor de gestorvene kardinalen houdt. Hy stierf te Rome den 22 November des jaars 1523, oud 60 jaren. *Sigonius l.* IV. *Onuphrius. Guicciard. Ughellus. Aubery.*

GRASSIS, (CAROLUS DE) van Palermo, was Doctor in de beide rechten, en een vermaard advokaat, die by geleerden roem behaalde, maar in zyne amptgenoten nydt verwekte. Hy stierf omtrent den jare 1617, nalatende in 't Latyn: *Tractatus de exceptionibus ad materiam statuti excludentis omnes exceptiones; Tractatus de effectibus clericatus, in quo præter ecclesiasticam jurisdictionem, & clericorum privilegia, omnes fere casus ad materiam pertinentes eruditissimè declarantur & resolvuntur; Tractatus de effectibus militiæ. Biblioth. Sicula.*

GRASSIS, (PARIS VAN) ceremoniemeester te Rome onder paus Leo den X en zyne navolgers in 't begin der XVI eeuwe, en bisschop van Pezaro. Hy kantte zich geweldig tegen de uitgave des boeks van Augustinus Patricius, die ceremoniemeester onder paus Innocentius den VIII geweest was, 't welk door eenen Christoffel Marcellus, benoemt tot het aartsbisdom van Corfu, gedrukt wierdt te Venetië in den jare 1516, en opgedragen aan paus Leo den X. Paris van Grassis deedt daar over zyne klachten aan den gemelden paus den 11 Maart des jaars 1517, voorwendende, dat de ceremoniën behoorden geheim gehouden, en dat dit boek moest verbrand worden. De paus, zyn verzoekschrift dien aangaande gezien hebbende, gaf het aan 't volle consistorie, dat drie kardinalen uitkoos om het te onderzoeken. 't Geval was niet gunstig voor Grassis, en zyn verzoekschrift wierdt verworpen, het boek niet verbrand, noch de persoon, die 't uitgegeven hadt, gestraft. Deze zelve Paris speelde nog eenen anderen rol, om de oudheitkenners wat te foppen; hy maakte een grafschrift op een muilezel, als of het Publius Crassus gedaan hadt, beginnende met deze woorden *Diis pedibus saxum* enz. Dit liet hy op een oud stuk marmer graveren, en in zyn wyngaardt begraven. Eenige tydt daar na liet hy daar spitten en in de aarde wroeten, en men vondt daar kwanswyze by geval het stuk marmer. Hier op liet hy de liefhebbers van de oudheden halen; maar deze lachten daar mede, en konden wel zien, dat, schoon het marmer zo oud was, de letters nog niet lang gemaakt waren; echter is dit stuk na eenige tydt voor een van de oudste opschriften gehouden, en Thomas Porcacchi heeft het mede geplaatst in zyn boek van de grafschriften en uitvaarten, als iets wettigs, door de oudheit nagelaten: en Alexander de VII gelooft, dat men hem hadt gevonden digt by de S. Pieterskerk. *Mabillon Musæum Ital. T.* I *&* II. *Bayle Dict. Crit.*

GRASSIS, (PETRUS DE) een braaf rechtsgeleerde te Palermo, broeder van Carolus de Grassis, voornoemt, en mede een vermaard advokaat. Hy bloeide in den jare 1610, en gaf uit in 't Latyn: *Additiones ad tractatum de exceptionibus ad materiam statuti, excludentes omnes exceptiones Caroli de Grassis, fratris. Biblioth. Sicula.*

GRASWINKEL, (DIRK) geboren te Delft, was een van de beroemdste rechtsgeleerden van de XVII eeuwe, gevende daar door verscheide werken blyken van; want men zag van hem in het licht komen in den Hage in den jare 1642 een boek *de jure Majestatis*, 't welk hy opdroeg aan de koninginne van Zweden. Hier in gaf hy de monarchale regering veel voorrecht, en kantte zich tegen grondregelen der volksregering van Buchananus. Hy nam de party op voor de republyk van Venetië, in des zelfs recht van voorzitting tegen den hertog van Savoje te verdedigen, want hy gaf daar een boek over uit in den jare 1644, getytelt: *De jure præcedentiæ inter serenissimam Venetam Rempubl. & sereniss. Sabaudiæ ducem*, waar in hy wederleide, 't geen ten voordeele van dien hertog geschreven was: ja hy hadde lang te voren al zynen yver voor die Republyk doen blyken; want hy hadt in den jare 1634 een antwoordt op *Squittinio* gemaakt, onder den tytel van: *Libertas Veneta, seu Venetorum in se ac suos imperandi jus.* In den jare 1652 schreef hy tegen een Genuees, *Burgus*, die het zelve gevoelen hadt als Seldenus; namentlyk dat zommige staten zo wel over des zelfs omleggende zeën het gebiedt hadden als over hunne landen: en *Maris Liberi Vindiciæ adversus Petrum Baptistam Burgum, Ligustici Maritimi dominii assertorem* was de tytel van een werk, 't geen Graswinkel het volgende jaar tegen het tractaat van *Velvodus* uitgaf. Ook zag men van hem een verhandeling *de Præludiis Justitiæ & juris*, gedrukt in den jare 1660, waar in hy een Portugeesch Jesuit wederleide. Hy voegde daar by *Dissertatio de fide hæreticis & rebellibus servandâ.* Ook dient niet vergeten zyn *Strictura adversus Seldenum*; nog zyne verklaringen over *Sallustius*, en over een Spaansch schryver *de Vita & Nece Cassii & Bruti.* Nog heeft hy gemaakt eene overzetting van de Psalmen *Davids* in Latynsch heldendicht, en van 't bekende boekie van *Thomas à Kempis* van de Navolginge van Christus; het leven van *Andreas Canterus*, geboren te Groningen. Hy was van zyne tedere jeugt af een wonder in verstandt, schreef ook in de Nederduitsche tale eenige werkjes, als: *de kunst van wel te leven*; Commentariën over de Plakkaten van de lyftochten, *Sive tractatus de Annonis*, en twee stukken in 4. over de oppermacht der Staten van Hollandt. Zyne verdiensten wierden door den Staat erkent; want men maakte hem advokaat fiskaal van Hollandt, en griffier en secretaris van de gerechtskamer wegens de Staten Generaal. De Republyk van Venetië maakte hem ridder van S. Marcus. Hy stierf te Mechelen aan eene beroerte den 12 October des jaars 1666, oud 66 jaren, en wierdt begraven in 't choor van de grote kerk binnen 's Gravenhage, alwaar men in een fraai- uitgehouwen steen het volgende opschrift leest:

PIETATI & HONORI.
S.
V. N. THEODORO GRASWINKELIO. J. F.
EQ. S. MARCI HOLIACI D. N.
Delphis Batavorum stirpe Cos. prognato;
Quia prima ætate ingenio (quod nactus erat
Omnium scientiarum capacissimum) gnavissimè usus,
Non solum delibavit, sed & absolvit encyclopædiam,
Memoria tam vasta & fideli, ut omnia, quæ unquam
Didicerat, oportunissimè semper promeret,
Et ad prudentiam legitimam ac civilem
(Quam sibi præ cæteris despondetat)
Excolendam referret.

Sine

Hinc a privatis fori curis ad fisci- patrocinium
Translatus, dicasterioque lege pacis Monasteriensis
Cauto grammateus datus, chartisque tradundis
Exactor missus.
Scriptis interea plurimis patriam, juxta VENETOS
aliosque, sibi obstrinxit.
Officiis ac comitate quosvis domi peregréque demeritus
Eruditione incomparabili raptos in stuporem,
Afflictis suppetias, egenis subsidia
opifera manu ferens.
Pietatis solidæ cultor, citra fucum & simulationem,
Solertiâ & rerum agundarum facilitate
nemini secundus.
Erecto spiritu & sublimitate animi cunctis antistans.
Sed dum non minus impositum munus, quam de jure
Summi imperii, bono publico, & nomini Batavico
Acceptas lucubrationes exequi satagit,
Et sic vel supremum anhelitum Reip. impendit,
Absens violenta paralysi de medio tollitur
Mechlinæ ad D. XII. Octobris ANNI CIↃ. IↃ. C. LXVI.
N. DN. GEERTRUDA VAN LOON
CONJUGI DE SE OPT. MER. HEIC INHUMATO
P. C.
VIXIT ANNOS LXVI. D. XII.

Zyne afbeelding gaat in prent uit, met dit fraaie eer-vaars van den vermaarden Barlæus:

Adspice, non quem Cirrha dedit, sed Belgica vatem,
Cui sacrum ex alia Phocide fluxit epos.
Principis Hebræi numeros & verba disertus
Fatur & ad Latii plectra Sionis opus.
Palladis augustas implet sapientia chartas,
Gorgoneasque timent Livor & Ira minas.
Regia seu pulchris Majestas scribitur ausis,
Seu Veneti sedes imperiosa soli.
Publica cum dubias aperit Facundia causas,
Isto Mercurios credimus ore loqui.
Ipsa dedit Nemesis gladios, Astræa bilancem,
Et Batavum tanto vindice jura valent.
Cingitur his Patriæ famulans insignibus ætas,
Et superos gaudet conciliare sibi.
Desine pro populis mirari, Belga, loquentem,
Cum tot Numinibus rem THEODORUS *habet.*

Zyn zinspreuk was: *Nemo ignaviâ factus immortalis*; dat is: ,, Niemandt is door luiheit onsterflyk geworden". *Bayle Dict Crit.*

GRASWINKEL, (JAKOB JANSZ.) bygenaamt BOOT, mogelyk om dat zyn vader, Jan Jansz. Graswinkel, tresorier der stadt Delft, eertyds te Delft in de brouwery van de Boot woonde, geboren den 25 July des jaars 1536, is juist geen man van grote geleerdheit, maar een seldzaam voorbeeldt van nederigheit, soberheit, weldadigheit, Godvruchtigheit, en meer andere deugden, geweest; zo dat men hier de geschiedenis van zyn leven, door Dirk van Bleyswyk in zyne *Beschryvinge der stadt Delft* byeen getrokken uit zeker tot nog toe ongedrukt boek, door den Godgeleerden *Dionysius Sprankhuysen* aangaande zyn leven, onder den tytel van den *Delfschen Israëliet*, enz. geschreven, den Lezer kortelyk zal mededelen. Deze Jakob Jansz. Graswinkel nog maar zestien jaren oud zynde, gebeurde het, dat hy, met andere jonge lieden uit vermaak naar Delfsgauw varende, het schuitie in het wederkeren by ongeluk met al het jong geselschap omsloeg, en dat, alle de anderen het reets uit het water ontkomen zynde, Jakob Jansz. ten laatsten alleen vermist wierdt, zo dat elkeen dacht, dat hy onder het schuitie versmoort was: doch wanneer men het zelve keerde, vondt men hem boven alle verwachtinge nog in het leven. Hy kwam daar door tot zodanig een inkeer, dat hy, de ydelheit van de vermaken der wereldt, de onzekerheit van het menschelyke leven, en inzonderheit de liefde en voorzorge Gods voor den mensche overwegende, een besluit nam van zich ten eenemale van de eerste af te zonderen, en zich geheel aan Godt en Godsdienstige oeffeningen over te geven; waar op hy dan van dien tydt af zynen wandel zodanig heeft ingericht, dat hy met reden voor een wonder van zynen tydt mag gehouden worden. Voor eerst is hy dan van dien tydt af der wereldt al levende afgestorven, zo dat hem naderhandt nooit iemandt overluid heeft zien lagchen; nooit onvertogen woordt heeft horen spreken; nooit vergramt of ontstelt gevonden door eenig ongelyk, hem aangedaan. Hy ging in een zeker achterhuis alleen wonen, ongetrouwt, en zonder iemandt by zich te hebben, en bleef 'er in dien staat tot het einde zyns levens toe. In die eenzaamheit voerde hy een ongemeen streng leven: ja zo eenige menschen op aarde hun vleesch hebben getuchtigt, gekruist, en alle weelde onttrokken, zo is hy onder de zelve niet de minste geweest. Zyne klederen waren zeer eenvoudig en armelyk binnens huis; maar op straat komende ging hy als een gemeen burger gekleed. Hy was in spyze en drank te nuttigen de soberheit zelve, eetende niets anders dan droog broodt gekruimelt in een schoteltje, met een weinig geschrapte kaas. Hy dronk niet anders dan wei, en men weet, dat hy sedert zyn achttiende jaar geen kanne biers of pint wyn heeft gedronken; gelyk men mede niet weet, dat hy een pondt vleesch, of een ei, voor zich zelve heeft laten koken. Daar was in zyn gansche huis noch bedt, noch kussen, noch tafel, noch banken, of iets dergelyks, hebbende hy alleenlyk een stoel, daar hy over dag op zat, en waar in hy by nacht sliep, dwars tegen zyn deur aan leggende, met zyne benen op een bank. Dus sliep hy des winters zo wel als des zomers, behalven dat hy des winters een kooltie vuur onder zyne benen zette, om niet geheel te verstyven. Voorts heeft deze Jakob Jansz. alle de dagen zyns levens besteed ten dienste Gods, en om Gods wille ten dienste van zynen evennaaste. Men kon in al zyn doen handtastelyk de vreze en liefde Gods bespeuren, voerende de woorden van den koning en Propheet David gedurig in den mondt: *Ik hebbe den Heere altydt voor oogen, hertelyk lief heb ik U, Heere, myne sterkte; de Heer is myn steenrots, myn burg, myn uithelper, myn Godt, myn rots, op welken ik betrouwe, myn schildt en horen myns heils; myn hoog vertrek. Hoe zal ik den Heere vergelden alle zyne weldaden*, enz. Psalm XVI. 8, 10. XVIII. 2, 3. CXV. 12. In zyn huis wezende, lag hy meest met geboge kniën en gevouwe handen uitgestrekt, voor Godt zyne gebeden en dankzeggingen nu en dan met tranen uitstortende, gelyk als men meermalen door de spleten en reten van zyne deur kon zien. Ja zo gedurig was hy in den gebede, dat hy deedt het geen Eusebius schryft van Jacobus den Apostel, dat zyne kniën en ellebogen mede vereelt waren als horen, of als de bult van een kemeldier, door het menigvuldig vallen en langwylig leggen op de zelve. Van het bidden opstaande, begaf hy zich tot het lezen van Gods woordt, en van andere stichtelyke boeken: zo dat hy nooit minder alleen was, dan wanneer hy alleen was. Hy hadt eene tamelyke bibliotheek, die men na zyne doodt met papiertjes, draadtjes, touwetjes, speldekens, en anderszins, zeer doortekent heeft bevonden; ja vele der zelven waren van 't dikmaals doorlezen byna doorsleten. Wanneer hy iets las, dat hem behaagde, tekende hy het aanstonts aan, om het te beter in zyn geheugen te hebben: duizenden papiertjes vondt men by hem, alle beschreven of met uitstekende plaatsen der H. Schrifture, of met beweeglyke gebeden. Den openbaren Godsdienst heeft hy ook niet verzuimt, maar ging veel ter kerke, doch meest 's avonds, om de predikatie te horen, by de gemene gebeden de zyne te voegen, en andere oeffeningen der Godzaligheit waar te nemen. Ten aanzien van zynen evennaaste gedroeg hy zich niet min Godvruchtig, zich zelve zo niet opofferende ten dienste Gods, dat hy, afscheidende van alle menschen, de liefde tot zynen evennaaste ter zyde zou gestelt hebben: maar gelyk de zonne haar licht geeft, zo liet hy ook ieder zyne deugdt genieten. Geen mensch heeft hy ooit willen bedroeven, veel min beschadigen. Zyn vermaak was alle menschen te helpen en te dienen, en zelf wilde hy niemands dienst gebruiken, of ingeval iemandt iets voor hem deedt, dat loonde hy rykelyk. Voornamentlyk was hy zeer weldadig aan arme en kranke menschen, aan welke hy alles ten beste gaf, zonder naauwlyks iets voor zich zelve te behouden. Hy wachtte niet zo lang, dat iemandt een aalmoes van hem kwam begeeren, maar hy zocht de schamele menschen op, gestadig vragende naar behoeftige huisgezinnen, en dan ging hy derwaarts, om de zelve te bezoeken en te verzorgen; en wel meest 's avonds in donkeren, om dat hy hunne armoede en zyne weldadigheit niet wilde ten toon gestelt hebben voor de wereldt. Men wil, dat Jakob Jansz. dus op zekeren tydt uitgegaan zynde, om iets te brengen, daar hy wist dat gebrek was, van een dief aangerand wierdt, die hem zyn mantel ontnam, en daar mede doorging. De goede man liet niet alleen zynen mantel volgen, maar riep den dief toe: *Vriendt, doedt gy dit uit armoede, zo staat stille, ik zal u nog wat geldt geven daar toe*; waar door de ander zo wierdt overtuigt, dat hy dadelyk Jakob Jansz. zynen mantel wederom bragt, en beschaamd heen liep. Zeker een blyk, hoe groot de kracht van de deugdt zomwylen is; ook zelf by ondeugende menschen. Van al zyn inkomen heeft hy zelf, naar gissinge zyner vrienden, niet meer dan schaars vyf ponden Vlaamsch 's jaars verteert; al het overige was voor den armen, die hy zyne schaapjes of kinderen plagt te noemen: ja al wat hy bejagen kon was voor de zelve. Hy kwam nooit op bruiloften, maaltyden, of elders; maar ergens by zyne vrienden genodigt zynde, ging hy voorhenen ten hunne huize, zeggende: ,, Breng voor myn deel ,, een goede schotel in dit of dat huis," daar arme lieden woonden. Hy, die zo sober was by zich zelf, was zo mild omtrent de armen: om naakten te mogen kleden heeft hy zelf menigmaal naakt in zyn huis gezeten, en honger geleden, om hongerigen te mogen spyzen, invoegen hy met uitgemagerde handen andere vermagerde menschen hun onderhoudt rykelyk toediende, en in werken van barmhertigheit misschien voor niemandt ter wereldt heeft behoeven te wyken. Voornamentlyk toonde hy deze grote mildadigheit en behulpzaamheit aan arme menschen, wanneer zy ziek waren, en om hen nog meer te kunnen dienen begon hy 'te studeren in de geneeskunde, in welke hy zodanig vorderde, dat hy zich zonderling wel verstondt op den aardt en de kracht van meest alle medicinale kruiden, houdende ook ten dien einde een briefwisseling met den vermaarden Paludanus, van Enkhuizen, en met meer anderen, inzonderheit met eenen Johannes Nasserus, van Lins, in Oostenryk, die vele brieven aan hem heeft geschreven. Zyn tuin achter zyn huis was vol van medicinale kruiden; geen hoekie bleef 'er onbeplant over. Daarenboven ging hy menigmalen buiten de stadt allerwegen heen, om medicinale kruiden te zoeken; en wat hem noch het veldt, noch de tuin kon geven, kocht hy in de apothekers winkels. Hy was niet gewoon te dingen, maar vroeg slechts wat het gelden moest, of gaf aan den apotheker een stuk gelds, zeggende: *Houdt daar af zo veel als gy moet hebben.* Ook heeft hy de kunst van distilleren geleert, om de

de krachten van de kruiden uit te trekken, en die altydt gereed te hebben ten nutte der ellendigen. Zyne meeste zinnelykheit en vermaak was in het distilleren, en daar door hadt hy gelegenheit in kennisse te geraken met de gravinne van Solms, die naast zyn deur woonde, en die hem menigmaal liet by haar komen, om dat zy hem gaarne hoorde spreken van allerlei kruiden, en van de manier van die te distilleren. Zyn huis was doorgaans gestoffeert met potten, kannen, glazen, vol van medikamenten, naar gelegenheit van ieders ziekte. Hy droeg een lederen riem om zyn lyf, en als hy 's avonds de kranken ging bezoeken, hingen aan dien riem verscheide glaasjes, kannetjes en potjes. Van alle zieken, die hy pleegde, hieldt hy een naauwkeurig register, gehele vellen groot, waar op voor zyne memorie geschreven stondt wat hy elk van medicynen zou beschikken, en welke aalmoes daarenboven, als na zyne doodt uit de papieren is gebleken. Die registers volgende deedt hy zyne ronde. Alle avondt bragt hy ieder zyn bescheiden deel, en hebbende hen in den Heere getrooft, beloofde hy hen doorgaans, by zyn afscheidt, Godt voor hen te zullen bidden. Wanneer zyne patienten wat beter wierden, kocht hy hoenderen of vleesch, dat hy by zyne vrienden liet koken, en bragt het dan by de kranken, op dat zy daar door wederom mogten op de been geraken. In 't kort, deze Jakob Jansz. was niet alleen der armen aalmoezenier, maar ook in tydt van ziekte hun doctor en apotheker. Dus leefde deze man, en volhardde daar in tot aan zyn einde. Als zich iemandt verwonderde over zyn streng leven en mildadig geven, hem voorhoudende, of hy dacht den hemel daar mede te verdienen, schudde hy zyn hoofdt, en antwoordde als met verfoejinge: *Och wat zouden wy den hemel verdienen, die onze schuldt niet kunnen betalen? Ik heb geleert met den Propheet David naar den hemel te zuchten: Wie kan merken hoe dikwils hy feilt? O Heere, vergeeft my myne verborgene gebreken. Maar ik gelove, dat Christus verdiensten myne verdiensten zyn, en ik hope in den hemel te komen door hem, die de weg, de waarheit en het leven is; wat moogt gy my vragen?* Eindelyk is hy gestorven den 10 Maart des jaars 1624, zonder dat hy van vrienden of magen wilde geholpen zyn, zo lang hy zich zelf eenigzins kon helpen; latende echter ten laatsten toe, om dat hy gevoelde, dat zyne krachten van tydt tot tydt verminderden, dat zyne vrienden by hem kwamen, om hem in zyne onmacht te dienen. Hy gebruikte weinig medikamenten; eenige dagen voor zyne doodt hadt hy niet anders begeert, dan een pot met olie van olyven, toegemaakt met wat zuiker en foelie, en voor zyne spyze een weinig geerstenbrei. Gedurende zyne ziekte badt hy altydt om de genade Gods in Christus Jesus, doende dikwils eenige zuchtingen, waar in hy zich zelf met de woorden van den H. Job by een armen worm vergeleek. *Job* XXV, 6. Zo haast als hy overleden was, lieten hem zyne vrienden ter gedachtenisse afconterfeiten, dat hy by zyn leven niet hadt willen gedogen. Zyn dor en mager ligchaam wierdt eerlyk ter aarde gebragt in het Noordkruis van de Oude kerk te Delft, in het graf van zyne naaste vrienden en bloedverwanten, daar men in een kopere plaat op een oude fark het volgende grafschrift vindt:

In dit Graf rust
JACOB JANSZ. GRASWINKEL, *geseit* BOOT,
Geboren den 25 *July* 1536.
Was
Tot een Wonder
DEN ARMEN RYC
HEM ZELVEN ARM.
STERFT X. MARTII ANNO M.DC.XXIV.
Syns Ouderdoms LXXXVIII.

Dirk van Bleyswyk Beschryving der stadt Delft pag. 796 *enz.*

GRATAROLUS, (WILLEM) een verstandig arts, leefde in de XVI eeuwe, en was geboren te Bergamo in Italië. Hy verliet zyn vaderlandt, trok naar Duitschlandt om den Hervormden Godsdienst te omhelzen. Na zich eenigen tydt te Basel opgehouden te hebben wierdt hy te Marpurg als hoogleeraar in de geneeskunde beroepen, maar bleef daar niet langer dan een jaar, 't zy dat hem de lucht van 't landt Hessen ongezond was, of dat 'er iets anders aan haperde; immers hy trok weder naar Basel, daar hy eerlang stierf in den ouderdom van 52 jaren, volgens de getuigenis van Freherus den 6 May des jaars 1562. Hy heeft geschreven verscheide werken, als: *Prognostica naturalia de temporum mutatione perpetua; de Thermis Rhaeticis; Notae in Pomponatium de incantationibus; De viribus, usu & mixtione aquae ardentis; De notis Antichristi*, enz. *Thuanus l.* XLIII *fin. Van der Linden de script. Med. Freheri Theatr. Teissier Tom.* I. *p.* 344. *Bayle Dict. Crit.*

GRATIANUS, vader van den keizer Valentinianus, was te Cibala, eene stadt in Hungarië, van geringe ouders geboren. Hy wierdt in zyne jeugt met den bynaam van *Funarius* genoemt, om dat hy een strik of snoer veilde om te verkopen, terwyl vyf soldaten hem dien willende ontnemen, den zelven niet meester konden worden. Hier door maakte hy eerst eenen naam, begaf zich daar op in den oorlog, wierdt met 'er tydt overste, en hem eindelyk het opzicht over 't krygsvolk in Afrika toevertrouwt. Maar vermits hy verdacht gehouden wierdt van geen goede rekening gehouden te hebben, vertrok hy van daar naar 't leger in Brittannië, waar over hy 't gezag bekwam. Na dat hy daar zyn afscheidt gekregen hadt ging hy naar huis om in stilte te leven, en moest gedogen, dat zyne goederen te Constans in beslag genomen wierden, vermits men hem beschuldigde, dat hy die Magnentius ontweldigt hadt, toen hy door zyne staten trok. *Ammianus Marcellin. l.* XXX. *p.* 428.

GRATIANUS, zoon van Valentinianus den I, geteeld by zyne eerste gemalinne Severa. Hy wierdt van zynen vader den 4 Augusty des jaars 365 by de stadt Amiens voor keizer verklaard, en volgde hem in de regering in 't jaar 375. Zyn jonger broeder Valentinianus wierdt ook als Cæsar erkent, wanneer zyn vader Valens in 't Oosten regeerde. Hy wordt wegens zyne grote dapperheit, kloekmoedigheit, geleerdheit, bescheidenen kuischheit, mitsgaders wegens zynen yver tegen de Priscillianisten, Arrianen en andere ketteren, zeer geprezen. Na de doodt van Valens herstelde hy de bisschoppen, de welke door dien vorst, aan het Arrianendom vast zynde, verjaagt waren. Hy nam Theodosius tot zynen medeheerscher aan, en den dichter Ausonius, voor wien hy veel achting hadt, bevorderde hy tot het burgermeestersampt. Hem wierdt de bynaam van Allemannicus gegeven, om dat hy de Duitschers ten getale van 30000 man by Arbiorg verslagen hadt. Ook verdreef hy de Gotthen uit het veldt. Hy was de eerste, die den tytel en 't kleedt van een hogepriester, 't geen zyne voorvaderen uit belang van staat gedragen hadden, afleide. Maar doordien hy de jagt en andere vermakelykheden zeer toegedaan was, en uitlandsche soldaten voor zyne eigene onderdanen stelde, wierdt hy den 25 Augusty in 't jaar 383 te Lions door Maximus, stedehouder van Vrankryk, op een moordadige wyze van 't leven berooft. *Zosimus l.* IV. *c.* 35 *&* 36. *Ammianus Marcellinus l.* XXX. *c.* 26. 27. *Orosius l.* LXXI. *c.* 32 *&* 34. *Socrates l.* V. *c.* 2. *Sozomenus l.* VII. *c.* 12.

GRATIANUS, een tyran, wierdt van slecht soldaat door de krygsknechten in Engelandt tegen Honorius in 't jaar 407 tot keizer opgeworpen; maar na dat vier maanden verlopen waren, zetten zy hem wederom af, benamen hem het leven, en verkoren eenen, Constantinus genaamt, in zyn plaats. *Zosimus l.* VI. *c.* 2.

GRATIANUS, geboren te Clusi, gelegen in 't groothertogdom van Florence, leefde in de XII eeuwe, en wierdt monnik van S. Benedictus orde in het klooster van S. Felix en S. Nabor te Bologne. Hier schreef hy in den jare 1151 zyn boek, 't geen men *Decretum* noemde, of *Concordia discordantium Canonum*, waar in hy trachtte de kerkregelen, die tegen elkander schynen te stryden, overeen te brengen, zich daar in bedienende van de schriften der oudvaders, de besluiten der Conciliën, brieven der pauzen, en inzettingen van vorsten. Men verzekert, dat dit werk van paus Eugenius den III wierdt goedgekeurt, en dat de hoogleeraren van de kanonyke rechten in de universiteit van die stadt het navolgen. Daar zyn 'er, die menen, dat hy met Petrus Lombardus en Petrus Comestor van eene moeder, maar verscheide vaders geboren, en dus een halve broeder van hen geweest is; maar dit heeft geen grondt, doch zyn zy zeer goede vrienden geweest, en hebben als broeders met malkander geleeft, waar uit deze gedachten mogelyk gesproten zyn. Het voorgemelde werk zegt men dat hy 24 jaren onder handen gehad heeft. Het bestondt in drie delen, het eerste handelde over de *Distinctiones*, het twede over de *Causæ* of *Quæstiones*, en het derde over de *Consecrationes*. De pauzen Pius de IV en de V gebruikten verscheide geleerde lieden, waar onder zich ook Gregorius de XIII bevondt, toen hy nog hoogleeraar in de rechten was, om dit werk na te zien, en toen hy paus was liet hy het verbeteren en drukken. *Trithem. de script. Eccles. p.* 274. *Augustin. de emend. Gratiani cum notis Baluzii. Bellarmin. de script. eccl. Doviatius hist. juris Canon. van Mastricht hist. jur. eccles. n.* 318, 319. *Cave hist. Litter.*

GRATIANUS (ANTONIUS MARIA) was uit een voornaam Florentynsch geslacht in den jare 1545 te Borgo S. Sepulcro in het Toskaansche geboren. De kardinaal Commendon, die zyn stamhuis zeer toegedaan was, riedt zynen broeder Aloisius om hem op de studiën te doen. Wanneer hy nu reets 21 jaren oud was wierdt hy in een steedtie onder Friaul gezonden, alwaar hy de Latynsche taal in weinig tyds leerde. De kardinaal Commendon nam hem hier op in zyn huis, beminde hem als zynen zoon, en doordien hy bemerkte, dat hy tot groter dingen bekwaam was, nam hy zelf de moeite, en leeraarde hem Aristoteles over de Rhetorica, Republica en de zeden; maakte hem hier op geheimschryver, en wierdt in verscheide gezantschappen zeer wel van hem gedient. Wanneer de kardinaal hem in Polen na zyn vertrek daar liet, maakte hy zich door zyn braaf gedrag by Hendrik van Valois zodanig bemind, dat hy hem zeer gaarne in zynen dienst behouden wilde, maar hy bedankte dien vorst, en wilde den kardinaal niet verlaten. Deze Commendon hem ook tot erkentenis 4000 daalders willende schenken, sloeg hy zulks mede grootmoedig af, zeggende, dat hy hem nog veel meer dienst verplicht was: waar door de kardinaal bewogen wierdt, en hem de ryke abdy van Saxoferato afstondt, die hy, hoewel ongaarne, aannam. Na de doodt van den kardinaal wierdt hy geheimschryver van paus Sixtus den V, en hadt het opzicht over de Latynsche brieven. Naderhandt nam hy dit ampt by den kardinaal Montalto waar, dien hy in drie conclaven bediende, waarom ook paus Clemens de VIII bekende, dat hy de pausselyke waardigheit aan hem het meest te danken hadt, weshalven hy hem bisschop van Almeria maakte, en naderhandt als nuncius aan de Christen vorsten zondt, om de zelve tot den oorlog tegen de Turken te bewegen. Hier op zondt hy hem naar Venetië, alwaar hy in een byzonder geschrift het recht van den paus op de Adriatische zee verdedigde, en in 't jaar 1597 verhinderde, dat die Republyk zich na de doodt van Alphonsus den II, hertog van Ferrare, niet voor

Cesar d'Esté verklaarde, maar in 't tegendeel de zyde van den paus omhelsde. Clemens wilde hem kardinaal maken, maar hy wierdt daar in doorgaans van den kardinaal Aldobrandino verhindert, die niet dulden kon, dat een Florentynsch onderdaan den kardinaalshoedt dragen zou. Wanneer hy oud, door 't podegra zeer gekweld was, en de lucht van Venetië niet wel verdragen kon, verzocht hy ontslaging van zynen last, en naar zyn bisdom Almeria te mogen keren, alwaar hy ook, hem zulks vergunt zynde, in den jare 1611 stierf. Hy heeft het leven van den kardinaal Commendon geschreven; als mede *De bello Cyprio*; *De casibus virorum illustrium*, enz. *Ughelli Ital. Sacr. Erythraus* P. II. c. 62.

GRATIANUS, (BALTHASAR) een berucht Spanjaardt, wierdt te Calatajud in Aragon geboren, begaf zich onder de Jesuiten, en wierdt Rector van hun collegie te Tarracona, alwaar hy ook in den jare 1658, in het 54 jaar zyns ouderdoms, gestorven is. Zyne schriften, die hy in een hoogdravenden styl geschreven heeft, en waar in hy een uitnemend verstandt laat blyken, zyn met veel toejuiching aangenomen, maar hy heeft de meeste onder den naam van zynen broeder Laurens uitgegeven, waar onder de volgende inzonderheit bekend zyn, als: *el Heroe*, dat is *Heros*, 't welk Gervasius in de Fransche taal heeft overgezet; *el Politico Fernando*, dat is *Fernandus Politicus*, 't geen door den here van Lohenstein in 't Hoogduitsch vertolkt is; *Agudeza*, of *Acumen*, 't welk van een Genuees in 't Italiaansch gebragt is; *el Discreto*, insgelyks *Criticon*, welk laatste zo wel in de Fransche als Hoogduitsche tale is overgebragt. Inzonderheit is zyn werk berucht, ten tytel voerende: *Oraculo manual, y arte de prudencio*, 't welk in 't Fransch genaamt wierdt *l'Homme de Cour*, en in 't Nederduitsch *de kunst der Wysheit*, en waarlyk dit is een doorgeleerd en fraai werkje, dragende dien naam niet te vergeefsch. *Antonius Bibl. T.* II. *p.* 3. *Amelot preface sur l'Homme de Cour. Acta erud. Lips. ann.* 1685. *mens. Febr. p.* 89.

GRATIANUS, (CASPAR) woiwoode van Moldavië, wierdt te Grats in Stiermarken geboren, en, van zynen broeder, die een groten handel in edelgesteenten dreef, en zich te Constantinopel ter nedergezet hadt, mede in die koopmanschap gebruikt. Hy kwam eens in Italië, en verkocht aan den groothertog van Florence vele edelegesteentens, kocht ook, wanneer hy weder naar Constantinopel reizen wilde, te Livorno 80 Turksche slaven, onder anderen een, die te Napels op de galei zat, en een neef van een der voornaamste bassas was. Deze daadt bragt hem by het Turksche hof in grote achting, en wierdt ook van dien bassa, wiens neef hy los gekocht hadt, aan den Turkschen keizer zo krachtig aangeprezen, dat hy hem tot hertog van Naxia en here van 't eilandt Paros maakte. Ook zondt hy hem in den jare 1615 naar den keizer Matthias tot 't bevestigen der vrede. Wanneer in den jare 1616 op verzoek van de kroon van Polen Stephanus Tomha, woiwoode van Moldavië, afgezet wierdt, zette hem de Turksche keizer Achmet in zyn plaats. Maar hy was daar niet mede vergenoegd, en poogde Moldavië erffelyk aan zich te brengen, als mede Servië en Bulgarië aan te grypen, en zondt ten dien einde zynen vriendt Montalban aan verscheide Christen hoven, om zich van hunnen bystandt te verzekeren. Wanneer hy ook eenen brief van Bethlen Gabor, vorst van Zevenbergen, aan den Sultan Osman onderschepte, waar in hy dien vorst tegen de Polen aanhitste, zondt hy den zelven aan den koning van Polen, die zulks door zynen onderkancelier aan Bethlen Gabor liet verwyten; waar over hy zo verwoed wierdt op Gratiaan, dat, toen hy vergeefsch getracht hadt hem heimelyk van kant te helpen, hy het zo verre bragt, dat de Stinder bassa met een groot heir naar Moldavië gezonden wierdt, met last eenen anderen woiwoode, namentlyk Alexander Radul, in zyn plaats te zetten. Hier op zondt de koning van Polen hem in den jare 1620 den veldheer Stanislaus te hulpe, die in den beginne de Turken sloeg, maar naderhandt een grote nederlaag kreeg, waar in de veldheer al vluchtende gedood wierdt, en Gratiaan zich met veel gevaar ter naauwernoodt redde. Verder zou hy van zynen kamerdienaar, die zyn schat zocht meester te worden, anderen zeggen van een Moldavischen waardt, daar hy zich, om zich te verschuilen, in huis begeven hadt, van 't leven berooft zyn.

GRATIANUS, (HIERONYMUS) graaf van Sarsana, was van Pergola, uit het hertogdom Urbino geboortig, maar zyn geslacht was uit Perugia afkomstig. Zyn vader, Antonius Gratianus, wierdt van Cesar d'Esté, hertog van Modena, tot staatsraadt gemaakt. Hy studeerde te Parma en Bologne, alwaar hy Doctor wierdt, bezat een zonderlinge gave van dichten; derhalven gaf hy zyn dichtwerk, genaamt Cleopatra, en nog een ander, de verovering van 't ryk van Granada, in 't licht. Franciscus, hertog van Modena, maakte hem in den jare 1647 tot zyn geheimschryver van staat, en gaf hem het graafschap Sarzana. Hy woonde nevens een kardinaal van gelyken naam het Conclave by, waar in Alexander de VII in den jare 1655 tot paus verkoren wierdt. *Crasso Elog. d'huomm. Letter. p.* 1.

GRATIANUS, (THOMAS) een Augustyner, was van Luik geboortig. Zyne verdiensten verhieven hem tot de voornaamste bedieningen van zyne orde in de Nederlanden. Hy stierf te Antwerpen in 't jaar 1627. Men heeft van hem: *Anastasis Augustiniana, seu de scriptoribus ordin. S. Augustini*, waar in hy dikwils veel beuzelingen aanhaalt. *Val. Andr. Bibl. Belg. Miraus de script. sac.* XVII.

GRATIEN, in 't Latyn *Gratia*, in de Griekfche tale *Charites*, waren, volgens de verziering der dichteren, dochters van Jupiter en Eurynome, of, zo als anderen willen, van Jupiter en Venus. Hun getal was drie, namentlyk *Aglaja*, *Euphrosyne* en *Thalia*, waar van de eerste naam betekent *aanzien*, de twede *vrolykheit*, en de derde *schoonheit* en *aardigheit*, anders de drie Bevalligheden genoemt. Zy hadden alle hare betrekking op de vruchtbaarheit der aarde, voortbrenging van bloemen en vruchten, en menschelyke genuchten. De eerste vertoonde de genuchte, die men deedt, de twede die men ontfangt, en de derde die men geeft. Eenigen zeggen, dat dit getal ons leert, dat men voor een ontfangen vermaak twee wederom geven moet, en dat om deze reden doorgaans eene van de Gratien met den rug naar ons toe gekeert, en de andere twee met het aangezicht voorwaarts afgebeeld worden. Zy houden elkanderen aan de handt vast, om dat de weldaden altydt als aaneen geschakelt moeten zyn. Hare jeugt en vrolyk aangezicht beduidt, dat men geen gunsten met een straf wezen moet bewyzen, en dat de jeugt daar het beste genot van heeft. Dat zy naakt geschildert beduidt, dat men steets de vriendschap en gunsten zonder dekmantel van voordeel of veinzerye moet bewyzen. Zy worden als godessen geacht, om dat die deugden onsterflyk moeten zyn; en dat zy als staatdochters van Venus, of de schoonheit, gehouden worden, is, om dat de bevalligheden en de schoonheit altydt verseld gaan. Ook maakt men haar gezelinnen van de Musen, en van Mercuur den godt der welsprekendheit. *Hesiodus in Theogon. Seneca l.* I. *de Benef. Fulgent. l.* II. *Mythol. Aristanet l.* I. *ep.* 10.

GRATIOSA, of GRACIOSA, is voor eerst een van de Azorische of Vlaamsche eilanden in de Atlantische zee, behorende aan den koning van Portugal, 16 mylen van Tercera naar het Noorden. Het is niet groot, maar zeer vruchtbaar en vermakelyk, waar van het zynen naam gekregen heeft. Hier na is een van de Canarische eilanden aldus genaamt, 't geen digt aan de kust van Marokko legt, toebehorende aan de Spanjaarden, en veel wyn en zuiker voortbrengende. *Maty Dict.*

GRATIUS, een Latynsch dichter, tydgenoot van Ovidius, en die een dichtwerk gemaakt heeft, onder den tytel van *Cynegeticon*, of de wyze van met honden te jagen. Dit werk is dikmaals gedrukt, maar daar is geen beter uitgave dan die van Hollandt in 12. met de geleerde aantekeningen van Janus Ulitius. Actius Sannasarius heeft het eerst uit Vrankryk in 't licht gebragt. *Fabricius Bibl. Lat. p.* 49.

GRATIUS (ORTUINUS) was te Munster in Westphalen geboren. Hy wierdt bygenaamt van Deventer, om dat hy onder Alexander Hegius aldaar de gronden zyner studiën gelegt hadt. Hy onderwees te Keulen, en was een van de voornaamste, daar Reuchlinus veel mede te doen hadt. Hy stierf aldaar den 18 May des jaars 1542, en heeft geschreven: *Fasciculus rerum expetendarum & fugiendarum*; *triumphus B. Job. propheta*; *Apologia adv. Joh. Reuchlinum*; *Criticomastix peregrinationis Petri Ravennatis. Miraus.*

GRATOS, of GRATUS, bisschop van Carthago, bevondt zich benevens andere bisschoppen van zyne provincie op het Concilie van Sardis. Waneeer hy daar na in Afrika te rug gekomen was, beriep hy in het volgende jaar 348 een Concilie in zyne stadt, alwaar de Donatisten gedoemt en 14 Canones of regelen tegen hen gemaakt wierden, mitsgaders over de tucht der kerkelyken in die provincie. *Athanasius apol.* 2. *Schelstrat eccles. Afric. Dissert.* 3. *c.* 3.

GRATUS, (JULIUS) veldheer van 't heir des keizers Vitellius, wierdt door die van zyn leger in de gevangenis geworpen, om dat men hem verdacht hieldt van alles ontdekt te hebben, 't geen van zynen broeder, die in 't leger van Otto was, geschiedde. *Tacitus hist. l.* II. *c.* 26.

GRATUS, (SEVERIANUS) burgermeester, amptgenoot van Claudius Seleucus, in het derde jaar der regering van Antoninus Heliogabalus. Julius Africanus heeft zyne Chronyk tot aan dezen burgermeester voltooit, dat is tot aan de CCL Olympiade. *Syncell. pag.* 212.

GRATUS, bygenaamt *Valerius*, vyfde stedehouder ven Judea onder de Romeinen, was de opvolger van Rufus, nam zyn ampt met veel bescheidenheit den tydt van elf jaren waar, en stondt het af aan Pontius Pilatus. Daar zyn geen koningen noch stedehouders over Judea geweest, die zo veel verandering in de hogepriesters maakten, dan hy, want naauwlyks was hy te Jeruzalem gekomen, of hy nam dat ampt Annas af, en gaf het aan Ismaël, zoon van Fabeus. Dezen liet hy het geen jaar houden; maar gaf het wederom aan Eleazar, zoon van Annas; maar deze hadt het pas eenigen tydt bedient, of moest het weder afstaan aan Simon, zoon van Camit. Deze Simon stondt het na verloop van een jaar wederom af aan Caiphas, die het lang bekleedde, zelf toen Jesus Christus ter doodt gebragt wierdt. Gratus was een wakker man, want terwyl Archelaus naar Rome was, om by Augustus de koninklyke waardigheit te gaan verzoeken, ligtten de Joden dikwils volk, en verhieven zich tegen de Romeinen, maar Gratus sloeg hen telkens, en hieldt hen in den toom. De merkwaardigste verrechting van hem was, dat hy Atrongus en vier van zyne broeders liet ombrengen, doordien zy verscheide wreedheden gepleegt hadden. Atrongus hadt zelf de stoutheit gehad van de kroon op 't hoofdt te zetten. *Josephus Joodsche Oudheden* XVII, 12. en XVIII, 3.

GRATZ, of GRETZ, in 't Latyn *Grajacum*, *Gracium*, en *Savaria*, eene prachtige stadt in Duitschlandt, onder Stiermarken. Zy is de hoofdstadt van dat landt, en heeft een schoon kasteel, alwaar keizer Ferdinand de II, toen hy nog aartshertog van Oostenryk was, zyn verblyf plagt te houden. Zy legt aan de rivier Meure, of Mure, omtrent 12 of 13 mylen van Wenen, en vyf mylen van de plaats, daar de Meure en Drave in elkander

der vloeien. De zelve is sterk, met een wal en wakkere bolwerken omringt, inzonderheit wordt het kasteel voor onwinbaar gehouden, vermits het zelve op een berg legt, van waar het omleggende landt door des zelfs geschut bestreken kan worden. In deze stadt is het gemeen landshuis, en wordt aldaar de landdag gehouden, moetende die van Steyr, Karinthië, Krain, Windismark en Gortz daar apelleren. Hier woont een menigte van adel; ook zyn 'er twee grote markten of missen, de eene half vasten, en de andere op S. Egidiusdag, durende ieder wel 14 dagen lang. Hier zyn ook vele aanzienlyke kerken, en een treffelyk collegie voor de Jesuiten, benevens een hogeschool en vele uitnemende paleizen. *Krekwitz Beschryving van Hungarië.*

GRATZ, GRETZ, of in 't Boheemisch *Gradecz*, is de naam van een steedtje in Bohemen, het welk nevens een kasteel onder den Bechiner kreits, niet verre van Budweisz, legt. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 34.

GRAUBUNDEN, *Rhætia*, *Grisoni*. Deze Republyk van het Eedgenootschap, of dit landschap van het hoge Rhetië, grenst ten Oosten aan Tyrol; ten Zuiden aan het Venetiaansche en Milanees; ten Westen aan de Cantons Uri en Glarus, en ten Noorden aan de heerschappyen Sargants, Vadutz, enz. De gelegenheit des lands is bergachtig, en door vele enge toegangen bewaart, waar in men het hoogste gebergte van Europa vindt, en allerhande minerale wateren, de oorsprongen der voornaamste rivieren van Europa, als den Rhyn, enz. Het platte landt geeft allerhande boom-en veldvruchten; hier en daar vindt men wyngaarden, en in het gebergte schoon weilandt. De inwoners zyn van ouds beroemd wegens hunne manhaftigheit en trouwe, gelyk zy nog heden ten dage van vele mogendheden om hunne dapperheit in dienst genomen worden. Zy wierden eenige honderd jaren voor Christus geboorte uit Thuscië verdreven, en hebben, benevens het landt, daar zy zich nedersloegen, van hunnen oversten of aanvoerder Rhætus den naam behouden. Tegenwoordig is hunne regeringsvorm als die van eene Republyk. Zy hebben zich in den jare 1497 by de zeven andere Cantons gevoegt, en in 't eedgenootschap begeven, en zich in den jare 1590 met Zurich en Glarus in een eeuwige verbindtenisse ingelaten. Deze Republyk wordt in drie verbonden verdeelt, namentlyk 't *opper-of Grau*-verbondt; 't verbondt van het *Godshuis*, en dat der *tien gerechten*, die alle 50 gemeentens uitmaken, en echter als in eene regering besloten zyn; en schoon ieder gemeente haren eigen amptman, gerecht en recht heeft, moeten nochtans de voornaamste zaken op een zogenaamden verbondsdag, waar op ieder gemeente hare gevolmachtigden zendt, rypelyk overwogen en besloten worden, welke landdagen beurteling op drie plaatsen gehouden worden, namentlyk te Ylantz, in het opper-of Grauverbondt, te Chur, in dat van 't Godshuis, en te Davaas, in het verbondt der tien gerechten gelegen, en dat altydt onder het voorzitterschap van ieder verbonds president, wordende de president van het Grauverbondt genaamt de *landrechter*, die van het verbondt van 't Godshuis de *verbonds president*, en die van de tien gerechten de *lands amptman*. De gemeenten van ieder verbondt zyn de volgende, waar uit met eenen de voornaamste steden en dorpen van dit landt te zien zyn. In het Opperverbondt: 1. *Dissentis*, een vorstelyk klooster. 2. *Waltensburg*. 3. *Obersachs*. 4. *Lugnits*. 5. *Vals*. 6. *Ylantz*. 7. *Schlowis*. 8. Het vrye van het bosch *Laax*. 9. *Thannen*. 10. *Flims*. 11. *Truns*. 12. *Safia*. 13. *Retzuntz*. 14. *Dumlasch*. 15. *Schopina*. 16. *Schamps*. 17. *Splugen*. 18. *Masox*. 19. *Rusten*. In deze plaatsen zyn de Roomsch-Katholyken talryker dan de Gereformeerden; en in de twee volgende verbonden zyn meer Gereformeerden dan Roomschgezinden. In het Godshuis-verbondt zyn: 1. de stadt *Chur*. 2. De *vier dorpen*. 3. *Bergun*. 4. *Teuffencastel*. 5. *Bevi*, of *Stallen*. 6. *Tintzen* en *Reams*. 7. *Over-Vatz*. 8. *Furstenau*. 9. *Ortenstein*. 10. *Summaden*. 11. *Sutz*. 12. *Aruntz*. 13. *Schuls*. 14. *Remus*. 15. *Bergel Opper*-en *Neder-Port*. 16. *Puschlaf*. 17. *Brusch*. 18. *Munsterthal* en *Mals*. In het verbondt der tien Gerechten zyn: 1. *Davaas*. 2. *Alvenen*. 3. *Churwalden*. 4. *Langwis*. *S. Pieter in Schanfick*. 6. *Ten Closterli in Brattigow*. 7. *Castels*. 8. *Schines*. 9. *Malantz*; en 10. *Meyenfeld*. De spraak in deze landen is verscheiden: want alle de genen, die tegen Duitschlandt en het Eedgenodschap wonen, spreken Hoogduitsch, en die tegen Tyrol of Italië wonen, een vermengde van de zogenaamde Romanische of Churwelsche spraak. Deze drie verbonden hebben 't gebiedt over de stadt Meyenfeldt, het Valtelin, het graafschap Cleve, en de heerlykheit Worms, of Bormio. *Plinius l.* III. *Hist. Nat. c.* 20. *Canipellus Rhætia antiqua & Alpium. Sprecher & Guler Rhætische Chron. Simler Helvet.*, *Stumpf. Bucelinus Rhætia.*

GRAUDENTS, of GRUDZANCK, in 't Latyn *Graudentium*, eene kleine stadt in Poolsch-Pruissen, gelegen onder het woiwoodschap van Culm, alwaar de kleine rivier Offa in de Weixel valt. Zy legt 8 mylen van Thoren, is wel versterkt, en heeft een goed kasteel. *Cellar. Pol. Zeiler. Descr. Pol.*

GRAVE. Zie GRAAF.

GRAVEDONA, een burg of steedtje van Italië in 't hertogdom Milanen, gelegen onder het gebiedt van Como, aan den Wester oever van des zelfs meir, twee mylen van het fort Fuentes en 't graafschap Chiavennes. *Baudrand.*

GRAVEERKUNST. Zie GRAVEREN.

'sGRAVELANDT, een schoon groot Hollandsch dorp van vier hoofd-ingelanden aan den heikant, omtrent anderhalve uure van Naarden gelegen, zeer aanzienlyk en vermakelyk wegens vele heerlyke hofsteden, den Regeerderen en anderen voornamen ingezetenen der stadt Amsterdam toebehorende. Het wordt van eene vaart doorsneden, die half Hollandsch en half Stichtsch is; zo dat de Hollandsche bodem aan den eenen, en de Stichtsche aan den anderen kant gelegen is, en het rechtsgebiedt van weêrzyden door de gedachte vaart van malkander gescheiden wordt. De kerk van dit dorp wierdt voor het grootste gedeelte in den jare 1573 door de Franschen in de assche gelegt; maar is sedert heel sierlyk weder opgebouwt, staande der zelver Predikant onder de classis van Amsterdam.

GRAVELINE (MARQUIS VAN) was de jongste zoon uit het oude huis van La Roque Budos in Guienne. In zyne jeugt was hy Maitre de Camp, en hadt het bevel over een regiment voetknechten. In den jare 1642 zondt hem Lodewyk de XIII, koning van Vrankryk, naar Portugal, om daar de troupen te gebieden, die aan den hertog van Bragance te hulpe gezonden wierden om hem op den troon te helpen. Hier droeg hy zich zo wel, dat hem de koning den tytel van marquis gaf. Niet min dapper droeg hy zich ook in Catalonië, als mede in den slag by Lens onder aanvoering van den prins van Condé. Hy stierf hoog bejaard in den jare 1685. *Memoires du temps.*

GRAVELINGEN, of GREVELINGEN, in 't Latyn *Gravelinga* en *Gravelina*, eene kleine, maar zeer sterke stadt in Fransch-Vlaanderen, aan de zee en aan de rivier de Aa, tusschen Calais en Duinkerken, drie mylen van deze beide plaatsen, en twee van Bourbourg gelegen. Zy is wel eer door de Normannen verwoest, maar naderhandt, gelyk men zegt, door den grave van Vlaanderen, Diderik van de Elzas, die daar zelf in den jare 1168 overleedt, weder opgebouwt. In den jare 1528 wierdt op bevel van Karel den V daar een kasteel aangelegt. In den jare 1558 viel daar omtrent de beruchte slag voor tusschen de Burgundiërs, onder 't bevel van den grave van Egmondt, en de Franschen. In den jare 1658 wierdt zy door de Franschen ingenomen, en is naderhandt by het Pyreneesche vredeverbondt aan de zelve gebleven. *Guicciardyn Beschr. der Nederlanden. Marchantius in Flandria. Mayer Ann. Flandr. Zeiler. Topogr. circ. Burg.*

GRAVEN waren van ouds zo veel als landvoogden van den oppervorst, en bekleedden het ampt van rechter en amptman over een stadt of dorp, of over het omleggende stads gebiedt. Hun ampt bestondt eigentlyk daar in, dat zy in de plaats, of landstreek, over welke zy tot landvoogden of graven waren aangestelt, in tydt van vrede recht en gerechtigheit oeffenden, zo in het geestelyke, als in het wereldlyke, en de kwaaddoenders volgens de lands of ryks wetten naar behoren straften. Uit dien hoofde wierden alle nieuwe wetten en ordonnantiën, van den vorst gemaakt en ingestelt, door den kancelier van het ryk aan de graven gezonden, om in hun graafschap opentlyk afgekondigt te worden. Ook moesten zy in tydt van oorlog in hunne onderhorige stadt of landt eenige manschap op de been brengen, en met de zelve den vorst te hulpe komen, over welke zy dan als krygsoversten het bevel hadden. Maar op dat de graven een zeker hoofdt zouden hebben, naar het welke zy, in de afwezendheit van den vorst, moesten luisteren, wierdt gemeenlyk over eenige graven, over eene stadt, stadsgebiedt, of dorp (*pagus*) te zeggen hebbende, een hertog gestelt, en dus van verscheide graafschappen een hertogdom gemaakt. Nochtans waren 'er eenige graven, die geen hertog over zich hadden. Zomtyds gebeurde het ook, dat een graaf door den vorst met twee, drie, en meer, graafschappen wierdt begunstigt: hoewel zulks in Duitschlandt niet onder de oude Frankonische koningen, maar onder de jonger, en wel meest onder die, uit den Saxischen stam gesproten, gebeurt is. In het tegendeel, indien een *pagus* al te groot was, zo dat het door eenen grave, wegens de menigte der inwoners, niet naar behoren kon bestiert worden, wierdt het zelve in verscheide graafschappen verdeelt. Zommige schryvers spreken zo, als of een hertog eigentlyk genomen twaalf graven onder zich moest hebben, by voorbeeldt *Otto Frisingensis* zegt, „ dat Pipin, de vader van Karel den Gro„ ten, den vorst Thassilo in zyn hertogdom heeft herstelt, en aan „ des zelfs broeder Grifo de twaalf graafschappen wedergege„ ven". *Aimonius* geeft dit nog duidelyker te kennen in deze woorden: „ Hy heeft Thassilo in zyn hertogdom herstelt, en „ aan Grifo, op de wyze der hertogen, twaalf graafschappen „ vereert". Ook zegt Robertus Monachus (by Ant. Matthæus *de Nobil. l.* I, *c.* 6) wel duidelyk, dat het eene provincie is, de welke een metropolitaan, twaalf *consules*, en eenen koning heeft; alwaar *consules* voor *comites*, of graven, en koning voor hertog genomen wordt. Doch dit was geen vaste wet: want gelyk 'er, als boven gezegt is, en in het vervolg nog nader zal aangewezen worden, graven waren, die geen hertog over zich hadden, dus vindt men verscheide voorbeelden, dat zommige hertogen niet boven de vyf, zes, of zeven graven onder hun gebiedt hadden staan. Zo leest men by *Gregorius van Tours*, „ dat Eori„ cus, koning der Gotthen, eenen Victorius tot hertog over ze„ ven steden hadt aangestelt." Ook getuigt de zelve schryver op eene andere plaats, „ dat Nicetius door kracht van geldt tot her„ tog over de steden Auvergne, Rhodes en Uzes was aangeno„ men." Doch deze graven bezaten in den beginne hunne graafschappen niet in eigendom, maar in den name van hunne koningen, of van hunnen keizer, hebbende ieder graaf zekere landgoederen van den vorst te leen, waar van hy met de zynen kon leven, en zynen staat voeren. Daarenboven trokken zy en hunne byzitters in het gerecht gemeenlyk het derde deel van alle geldboetens en verbeurd verklaarde goederen. Zomtyds hadden zy ook hunne byzondere erfgoederen, of wierden, hun ampt wel bekledende, door den vorst met eenige goederen in eigendom begiftigt, het zy de zelve binnen of buiten hun graafschap gelegen waren. Deze graafschappen waren in den beginne ook niet erfelyk, maar voor een zekeren tydt, of ten

hoogste voor het leven der graven, en hunne waardigheit verstierf niet op hunne kinderen. De vorst gaf hen, zonder aan eenigen tydt gebonden te zyn, een nazaat naar zyn welgevallen. Hunne zonen wierden ook niet anders dan jonkheeren, of jonkers, genoemt: doch wanneer de zelve na hun vaders doodt bekwaam geoordeelt wierden deze waardigheit te bekleden, wierden zy anderen voorgetrokken. Ook waren 'er verscheide soorten van graven, als de *vrygraven*, over geheime gerechtsplegingen gestelt; de *hout-* of *woudgraven*, hebbende het opzicht over de bosschen, de waranden, en het wildt; de *markgraven*, zynde bewaarders der grenzen; de *landgraven*, bekledende de waardigheit van opperrechters over eene gehele provincie; de *Paltsgraven*, zynde keizerlyke rechters in de landstreken, in welke de keizers hunne paleizen hadden; de *burggraven*, aan welke een zeker burg of vesting was toevertrouwt; de *heirgraven*, die het bevel over een heir of leger hadden, enz. Na verloop van tydt, wanneer de vorsten hunne vorstendommen of staten erffelyk maakten, hebben de Ryksgraven omtrent hunne graafschappen het zelve gedaan, en de zelve ten dele door gunst, ten dele wegens hunne verdiensten, erffelyk te leen ontfangen: ook hebben zich eenigen door hun gezag en met geweldt daar erffelyk meester van gemaakt, en de regering ten eenemale aan zich getrokken. Dus vindt men, dat de graafschappen in het Roomsche ryk al erffelyk waren onder de regeringe van keizer Konstantyn den Groten, de welke eene wet (*lex Flavia de hæred. emeritor.*) uitgaf, dat de steden, landeryen en dorpen, die den graven, als mede den hertogen, krygsoversten en uitgediende soldaten tot hun onderhoudt toegewezen waren, op hunne kinderen en erfgenamen zouden overgaan. Wat Vrankryk belangt, zommige schryvers zyn van gevoelen, dat alle die waardigheden van hertog, graaf, enz. in dat ryk van de ouders op de kinderen hebben beginnen over te gaan onder Karel den Eenvoudigen, en dat de grote heeren, die in het bezit van de gemelde bedieningen waren, en weinig ontzag voor Karel hadden, of hem overal de handen vol werk zagen hebben, in het bezit zyn gebleven, en de zelve aan hunne kinderen hebben nagelaten, zonder dat de koning hen andere opvolgers dorst geven; waar over *Dousa* in het V boek zyner *Jaarboeken* kan nagezien worden. Doch anderen geloven, dat de waardigheit van graaf, nevens de andere ampten, hier boven gemeld, erffelyk zyn geworden onder Hugo Kapet, de welke ook zyne reden hadt om de grootste heeren van het ryk, die hem in zyne nieuwe bezittinge veel spels konden gemaakt hebben, door zodanige gunsten aan zyn streng te houden. Zie *Mezeray* in het leven van *Hugo Kapet*. Om weder op de tegenwoordige Ryksgraven in Duitschlandt te komen, de genen, welke onmiddelbare Ryksgraven genoemt worden, oeffenen in hunne onmiddelbare landgoederen en domeinen al het gezag eener hoge lands-overheit: zy hebben ook stem en zitting op de Ryksdagen; doch in dezer voegen, dat zy te zamen in het keurvorstelyke collegie niet meer dan vier stemmen, volgens hunne vier banken, hebben. Voor den Ryksdag, in den jare 1641 te Augsburg gehouden, hadden alle de Ryksgraven niet meer dan twee banken: maar in den gezegden jare is niet alleen aan de Frankische of Frankonische graven, maar ook op den Ryksdag in den jare 1654 aan de Westphaalsche graven ieder eene stem vergunt: zo dat 'er thans op de Ryksdagen vier Ryksgraaffelyke collegiën, als het Wetterausche, het Westphaalsche, het Zwabische, en het Frankische, of Frankonische, gevonden worden.

Men zal hier, tot bevestiging van het gene boven van het gezag van zommige graven gezegt is, nu nog byvoegen, dat 'er van ouds ook waren, die al vry wat te zeggen hadden. Dus leest men in de oude geschiedenissen van een graaf of *comes* van Afrika, van het Oosten, van Egypten, van Isaurië, van Italië, enz. De graven waren ten tyde van Konstantyn den Groten, en lange jaren daar na, de grootste heeren en bedienaars van het hof. Daar waren ook, als boven is aangeroert, graven, die onder gene hertogen stonden, maar de provinciën als hertogen regeerden. Zodanige waren de graven van Champagne, van Anjou, van Toulouze, van Bretagne, enz. Zie *Gregor. Turon. Hist. l.* IV, *c.* 4. *Fredegar. c.* 78. *Ant. Matth. de Nobilit. l.* I, *c.* 6. Zo wordt 'er in het vervolg van *Aimoinus* (*l.* V) gesproken van eenen Wilhelm, grave van Normandië, en van Raimundus, grave van Provence. Zo spreken de Jaarboeken, die de daden van Lodewyk den Goeden verhalen, van een grave Bonifacius, die landvoogdt was van Corsica. *Otto Frisingens. lib.* V, *c.* 20. *Aimoin. lib.* IV, *c.* 61. *Greg. Tur. lib.* II, *c.* 20; *lib.* VIII, *c.* 18. *Spangenberg Adelspiegel lib.* X. *Beindorf de Rom. Imp. comitibus. Lehman Chron. Spir. lib.* II, *c.* 17. *Becman. Synt. dignit. illustr. Conringius de Com. & Duc. Imp. Coccejus Jurispr. publ. c.* 15. *sect.* 3. §. 35. *Sagittar. Antiq. duc. Thur. Ant. Matthæus de Nobilit. lib.* I, *c.* 6, 7, 8, 9. *Pfeffingeri Vitriar. illustr. l.* I.

Belangende de graven van Hollandt, hunne opkomst, macht, enz. *J. Beka* en *W. Heda*, van den bisschop *Hungerus* en van eenige der navolgende bisschoppen schryvende, en de later schryvers, die de gemelde Beka en Heda op het spoor volgen, weten veel nieuws van de eerste Hollandsche graven te vertellen: doch het gene zy van hunne jaren, staatsgebiedt, enz. in het brede beschryven, is alles zeer twyffelachtig en onzeker. Men kan daar over het artykel van DIRK, die de eerste graaf van Hollandt wordt gerekent, nazien. Hunne macht betreffende, het is mede onzeker, hoedanig de zelve eigentlyk geweest zy, alzo de voorwaarden, op welke Dirk het graafschap is opgedragen, onbekend en verloren zyn. Ondertusschen, alzo voor de tyden der Hollandsche graven den koningen der Batavieren niet zo zeer eene macht is gegeven, als een gezag, en zelfs uitheemsche schryvers hebben aangetekent, dat de heerschappy der vorsten in deze landen en door wetten bepaalt, en door de besluiten der Staten gematigt wierdt, kan men daar uit zekere gissing maken, dat de regering der Republyk van Hollandt in die tyden tusschen beide is geweest, en even de zelve, die zy van hunne voorouderen ontfangen, en wederom den nakomelingen nagelaten hadden; inzonderheit, dewyl het bezwaarlyk te geloven is, dat zo wel de machtige steden, als de ingezetene edelen, aanzienlyk in middelen, uit hunne gewone gelykheit tot eene schielyke ongelykheit zouden hebben willen vervallen; daarenboven is aan de andere zyde kennelyk, dat de grootheit der volgende graven, door de zamenhechting van vorstendommen, voornamentlyk onder den huize van Burgundië en Oostenryk, dapper aangewasschen zynde, de vryheit meer af dan toegenomen heeft. Derhalven zyn de voorwaarden van de heerschappye der Hollandsche graven voornamentlyk deze geweest: „ I. Gene gravin neme „ een man ten huwelyk, anders dan op goedvinden der Staten. „ II. Gene ampten van Raden, rentmeesters, schouten en balju„ wen zullen aan andere dan aan inboorlingen gegeven wor„ den. III. Den Staten sta vry staatsgewyze te vergaderen, zo „ vaak en daar het hen zal gelieven, zonder daar toe alvorens „ 's graven verlof van noden te hebben. IV. Gene nieuwe tol„ len en belastingen zullen mogen opgestelt worden, noch aan „ iemandt vrydom van tollen en belastingen gegeven, ten zy „ de Staten zulks hebben goedgevonden. V. Oorlog aan te van„ gen tot bescherming van eige goederen, of om ongelyken te „ verhalen, zy den vorst ongeoorlooft, dan by goeddunken der „ Staten. VI. De vorsten zullen in hunne brieven de Duitsche „ taal gebruiken. VII. De munt worde by den vorst geslagen „ en verandert, na dat de Staten zulks zullen dienstig oordelen. „ VIII. De vorst zal niet vermogen eenig gedeelte des vorsten„ doms van zich te vervremden. IX. De Staten zullen niet ter „ dagvaardt mogen beschreven worden buiten de provincie. X. „ De vorst, zo hy eenige schattingen of hefgelden van noden „ hebbe, verbidde zulks in persoon van de Staten. Hy doe „ zulks niet door zynen stadhouder. Hy vordere gene schattin„ gen, dan die vrywillig zyn toegestaan. XI. Recht en justitie „ worde niet anders bedient, dan door de gewone rechters. XII. „ De oude gewoonten en wetten zullen onverbrekelyk blyven; „ en indien de vorst daar tegen eenig besluit neme, niemandt „ zy aan dat besluit gehouden". Deze rechten zyn een tydlang alleen door het gebruik onderhouden, naderhandt, op dat de aardt der vorsten niet door kwade kunstenaryen der hoofsche vleiers tot de hope eener onwettige heerschappye zou verleid worden, eerst stuksgewyze beschreven, en door de vorsten ondertekent; en ten laatsten, op de klagten der Staten, dat vele grondvesten van de oude Republyk door onbruik wierden omverre gestoten, zo van andere, als voornamentlyk van vrouwe *Maria* van Burgundië, byeen vergadert, en ter eeuwiger geheugenisse bezegelt. En hoewel die van Hollandt, in navolginge eens vorstendoms, de order van het geslacht volgden, hebben zy niettemin, om te tonen, dat de heerschappy niet voortkwam uit des vaders erffenisse, maar uit eene algemene toestemminge des volks, dat is der Staten, niemandt voor hunnen vorst erkent, ten ware hy zich alvorens onder eede aan de Staten hadt verplicht, dat hy des lands wetten en gewoonten zou onderhouden; het welk gedaan zynde, wierdt hem van hunner zyde wederom in al het gene hy volgens de wetten zou gebieden gehoorzaamheit en trouwe belooft. Zie *Hugo de Groot van de Oudheit der Bataviscbe, nu Hollandsche Republyk, het* V *hoofdstuk.*

Naamlyst der graven van Hollandt, zo als zy malkander zyn opgevolgt.

Uit den huize van Hollandt:

1. *Dirk* of *Diderik* de I		sterft 901, of 903.
2. *Dirk* of *Diderik* de II		987, of 988.
3. *Aarnoud* of *Arnulphus*		993.
4. *Dirk* de III		1039.
5. *Dirk* de IV		1048.
6. *Floris* de I		1061, of 1062.
7. *Geertruid* van Saxen	Deze worden van velen in de namlyst der Holl. graven overgeslagen.	afgestaan 1064.
8. *Robert* de Vries		verdreven 1071.
9. *Govert* met den Bult		sterft 1075.
10. *Dirk* de V		1091, of 1092.
11. *Floris* de II		1123, of 1124.
12. *Dirk* de VI		1157, of 1163.
13. *Floris* de III		1190.
14. *Dirk* de VII		1203, of 1204.
15. *Ada*, van velen niet mede getelt,		1204.
16. *Willem* de I		1223.
17. *Floris* de IV		1234, of 1235.
18. *Willem* de II, Roomsch koning,		1255, of 1256.
19. *Floris* de V		1296.
20. *Jan* de I		1300.

Uit den huize van Henegouwen:

21. *Jan* de II	1305.
22. *Willem* de III.	1337.
23. *Willem* de IV	1346.
24. *Margareta*, keizerin,	1351.

Uit

Uit den huize van Beyeren:

25. *Willem* de V sterft 1377.
26. *Albert* 1404.
27. *Willem* de VI 1417.
28. *Jan* de III 1424.
29. *Jakoba* afgestaan 1433.

Uit den huize van Burgundië:

30. *Philips* de I, de Goede, sterft 1467.
31. *Karel* de I, de Stoute, 1477.
32. *Maria* 1482.

Uit den huize van Oostenryk:

33. *Maximiliaan* afgestaan 1494.
34. *Philips* de II, van Oostenryk, gestorven 1506.
35. *Karel* de II, Roomsch keizer (de V van dien name) en koning van Spanje, afgestaan 1555.
36. *Philips* de III, koning van Spanje (de II van dien name) afgezet 1581.

Het geen ieder dezer graven voorts in het byzonder raakt, hun leven, bedryven, enz. kan op hunnen naam nagezien worden, daar ook telkens van het verschil aangaande de tydrekeninge gesproken wordt.

GRAVENDAL, eene middelmatige stadt, ampt, en heerlykheit aan de Zople, aan 't einde van het Thuringer woudt gelegen, alwaar de meeste doortocht uit Thuringen en Frankenlandt is. Zy heeft haren naam volgens de overlevering van de graven die na de overwinning der Sorben Wenden, het gerecht van het wel eer zo genaamde dorpie Hogeneich, 't geen nu slechts in een kerk, paarde-en jagersstal bestaat, en in welke eerste de omleggende landlieden te kerk gaan, en alwaar men ook nog een plaats, die gemeenlyk de Kessel, of het Wendische gerecht, genaamt wordt, gelegen tusschen deze stadt en Salfeld, herwaarts is verlegt geworden, 't geen nog te waarschynelyker is, wyl die van Pappenheim, als zy Gravendal hadden, deswegen afzonderlyk van het Ryk met een halsgerecht beleent wierden, en heeft hier om deze plaats van dit graven-gerecht haren naam behouden. Het kasteel, digt aan de stadt op eenen hogen berg gelegen, wordt Wespenstein genaamt, wel ligt, om dat zich hier tydt om heen vele wespen of vliegen onthouden. Na dien tydt zou deze stadt beheerscht zyn geworden van de hertogen van Meran, en na het uitsterven van het mannelyk oir van Otto, in den jare 1248 hertog van Meran, aan graaf Otto van Orlamunde, die de oudste Meranische princesse Beatrix ten gemalinne hadt, benevens andere landen gekomen zyn. Maar in 't leven van Sigismund, grave van Orlamunde, die in 't jaar 1447 gestorven is, is Gravendal aan de hertogen van Saxen gekomen, en *Coenraad van Papenheim* wierdt daar in den jare 1438 door de hertogen Frederik en Willem van Saxen mede beleent, alwaar ook eene byzondere linie van die van Papenheim haar verblyf heeft gehouden. Maar in den jare 1621 kocht Johan Philips, hertog van Saxen-Altenburg, voor hem en zynen broeder deze heerlykheit Gravendal uit handen van den Rykserfmaarschalk grave Maximiliaan van Papenheim voor 102089 guldens. Na dat de Altenburgsche linie uitstierf, kwam het aan 't huis Gotha, en in het gedachte huis door het hoofdvergelyk van den 8 Juny des jaars 1681 met andere landen aan den jongsten zoon van Ernst den Godvruchtigen, hertog Johan Ernst genaamt. *Struvii Prodrom.*

GRAVENDALEN. Zie DALEM.

GRAVENEK, een groot vlek in Duitschlandt, onder den Zwabischen kreits, drie mylen van de stadt Redling, naar 't Zuid-Oosten. Het is de hoofdplaats van een graafschap, den zelven naam voerende, gelegen tusschen het graafschap Hohenzollern en 't hertogdom Wurtenberg. Den graaf hier van wierdt in den jare 1555 zitting op de gravenbank, onder de graven van Zwaben te Augsburg vergunt. *Maty Dict.*

'sGRAVENHAGE, of *den* HAAG, of HAGE, een groot wydvermaard vlek, of open stadt, in het Zuid-Oosterdeel van Hollandt, onder het gebiedt van Delfland, een groot uur van de stadt Delft, drie uuren van Leiden, even zo verre van Rotterdam, en een half uur van de Noordzee gelegen, welker frissche lucht de zomerhette matigt. Het is een van ouds vermaard vlek wegens des zelfs aangename gelegenheit: want men ziet daar konynryke duinen, fierlyk beplantte cingels, lommerige wandel-en rywegen, schone weilanden, waar in men eene zeer grote menigte vee ziet grazen, om van het weêrgaloze Haagsche Bosch niet te spreken. Van binnen heeft het zelve weinig minder dan twee twee uuren in zynen omtrek.

Het draagt zynen naam van *Hage* van de menigte der hagen en hagebosschen, die aldaar plagten te staan; de welke mogelyk in dien van in *'s Gravenhage* is verandert sedert de graven van Hollandt aldaar hunnen setel hebben gehad, en hun hof gehouden.

Aangaande des zelfs oudheit en stichtinge zyn het de onderzoekers der oudheden niet eens. Zommigen willen, dat het reets voor den tydt der graven van Hollandt is bekend geweest, om dat men in de Rymkronyk leest van *die Hage*, welke benaming zy op dit vlek te huis brengen; maar de meeste schryvers zyn van gevoelen, dat het zyne opkomst aan grave Willem den II, of koning Willem, verschuldigt is; hoewel men niet kan ontkennen, dat de graven deze plaats al voor hem bezocht, en zich daar opgehouden hebben. Althans dit blykt klaarlyk van graaf Floris den II uit een openbrief, door hem aldaar in den jare 1097 getekent; en volgens *Melis Stoke* is 'er de weduwe van graaf Floris den V in 't jaar 1397 overleden. Doch om weder tot Willem den II, aan welken het, als gezegt is, zyne voornaamste opkomst te danken heeft, te komen, deze brave vorst, bekoort door de aangenaamheit en schone gelegenheit dezer plaatse, bouwde aldaar een heerlyk en uitnemend groot paleis in 't jaar 1249, of 1250, nemende aldaar zyn verblyf; en oordelende het billyk te zyn, dat ter plaatse, daar hy zyne vorstelyke woning hadt, ook zyn Raadt behoorde te zyn, bragt by den zelven met zyn hof van justitie van 's Gravezande derwaarts over; het welk zo haast niet was geschied, of de adel en andere amptenaren begaven zich mede derwaarts, en lieten 'er fraaie huizen bouwen, welke meest naar paleizen geleken. Ondertusschen wordt voor het eerste en oudste huis, het welk in den Hage gestaan heeft, gehouden dat gene, daar de Zwaan niet lang geleden heeft uitgehangen, het welk men wil dat van ouds de pleisterplaats tusschen Leiden en 's Gravezande voor de reizigers was, wanneer de graven van Hollandt nog hun hof te 's Gravezande hadden, of, gelyk anderen willen, een jagthuis der gemelde graven. Het is zeker, dat de grondt van het zelve een leen is, door de graven van Hollandt te leen uitgegeven: doch deze oude huizing is voor eenige jaren tot den grondt toe afgeworpen, zynde thans twee aanzienlyke huizen op de plaats gebouwt. Het gantsche hof dan, als gezegt is, herwaarts overgebragt zynde, zag men haast eene menigte volks van neêringe en ambachtslieden daar naar toe vloeien, welke zich in den Hage nederzetten, huizen en woningen voor zich bouwden; zo dat de neêring en hanteêring van tydt tot tydt aangroeiende, de plaats ook ongemeen in grootte en deftigheit toenam, en na verloop van ruim vier eeuwen en eene halve tot zo een lustpriëel en zo eene aanzienlykheit als uit het zandt en stof is opgerezen, en hare kruin zodanig heeft verheven, dat zy thans, zo niet in grootte en uitgebreidheit, ten minste in fierlykheit van gebouwen, als mede in pracht en praal, andere steden van Europa wel evenaart, en daar omtrent voor de zelve geenzins behoeft te wyken.

Eene der aanmerkelykste uitleggingen dezer plaatse geschiedde kort na het midden der voorgaande eeuwe aan de Zuid-Westzyde, in welke uitlegginge toen de Prinssegracht met eenige ruime en lange straten, op de zelve uit komende, of haar begin nemende, is gemaakt, en sedert aan weêrzyden met deftige huizen bebouwt. Eene twede uitlegging is door de heeren Raden en Meesters van de Rekenkamer van hun Ed. Groot-Mogende domeinen gedaan in den jare 1706 in het Bosch, ter zyde van het nieuwe Voorhout, naar den Noorder kant, en deze nieuwe uitlegging met eene nieuwe buitengracht omvangen, en een valbrug voorzien. Men hadt hier te voren eene maliebaan, zo lang, dat ze weinig in lengte van die van Londen verscheelde, doch de welke door deze uitlegginge eerst voor een vierde deel, en naderhandt geheel wierdt weggenomen.

Maar schoon 'sGravenhage geen bemuurde stadt is, is het zelve echter van tydt tot tydt met stads vryheden en voorrechten voorzien, en al van ouds met de beslotene steden in alles gelyk gestelt. Men vindt by *Bor* op het jaar 1576 aangetekent, dat 's Gravenhage door keizer Karel den V onder de steden is gerekent, en nevens Alkmaar gestelt. Maar naauwlyks hadt deze voortreffelyke plaats hare kruin uit het stof ter dege beginnen op te beuren, of ze moest de verandering en wisselvalligheden der ondermaansche zaken beproeven. In den jare 1528 overviel Marten van Rossem, krygsoverste van den hertog van Gelder, door de rykdommen der inwoners en de hope van goeden buit aangezet, by nacht deze plaats, en plunderde de zelve deerlyk uit. Sedert wierdt de zelve met een brede gracht omschot: doch waar van de nette tydt door de schryvers niet is aangetekent; hoewel men voor zeker gelooft, dat het door den heere van St. Aldegonde geschied is. Gedurende de rampzalige partyschappen tusschen de Hoekschen en Kabeljaauschen dreven de eerstgenoemden de laatsten uit den Hage, plunderden hunne huizen, en bragten dezen buit naar Utrecht. Ten tyde der Nederlandsche beroerten, en gedurende het beleg van Leiden, wierdt deze plaats mede door de Spanjaarden overvallen, wanneer de meeste en machtigste inwoners de zelve verlieten, waar door zy in die ramspoedige tyden zeer verwoest en van volk ontbloot wierdt: zelfs kwam het toen zo verre, dat de prins van Oranje, Willem de I, en de Staten van Hollandt in den volgenden jare, te weten in den jare 1575, besloten, niet alleen het houtgewasch van het vermakelyke Haagsche Bosch, maar ook des zelfs grondt te verkopen; waar tegen de bedienden van den hove van Hollandt, hoewel toen meest naar Delft geweken, wegens de woede der Spanjaarden, en de Magistraat, zo in hunnen name, als in dien der gezamentlyke inwoneren, krachtige vertogen deden, en ten laatste verzochten, het zelve te mogen vry kopen; waar omtrent men ook den 16 April des jaars 1576 is overeengekomen, belovende de prins en de Staten, dat men dit bosch nooit, door welk een nooddwang het ook zou mogen wezen, zou verkopen en afgehouwen en uitgeroeit te worden. *Lodewyk Guicciardyn* zegt, dat die van 's Gravenhage dit heerlyk dorp niet hebben willen bemuren, noch met wallen omringen, daar in navolgende de grotschheit van Julius Cesar, die liever de eerste in een dorp dan de twede in de stadt Rome wilde zyn: zo dat het de Hagenaars roemryker voor zich achten inwoners van het heerlykste, schoonste en machtigste dorp van geheel Europa te zyn, dan onder gemene of kleine steden gerekent te worden; en eenige andere brave schryvers zeggen, dat gelyk Engelandt het grootste eilandt, en de Nyl de grootste rivier; alzo ook 's Gravenhage het grootste vlek

vlek met recht kan genaamt worden. Voor dezen was hier maar alleen het hof van Hollandt en Zeelandt; maar federt den jare 1580 is 'er het hof van de Generaliteit, of van de zeven Vereenigde Provinciën, daar de algemene Staten vergaderen, by gekomen: ook is hier de refidentie van den Hogen Raadt, welke voor den oorlog met Spanje te Mechelen plagt te zyn, als mede van den Raadt en het Leenhof van Brabandt, en van het landt van Over-Maze, en van vele andere hoge Collegiën.

Onder de openbare gebouwen van 's Gravenhage komt het eerft voor het Hof, het welk, als eene beflote ftadt, met muren en grachten is omringt, en met poorten voorzien. Het zelve heeft een groot plein, ten Weften van des zelfs grote, of zogenoemde voorpoort gelegen, en het *Buitenhof* genaamt. Aan des zelfs regter zyde, omtrent het midden, is een ingang tot een kaatsbaan, en nevens de zelve een wachthuis voor de ruitery, die aldaar doorgaans de wacht houdt, en voor welkers paarden naaft dat wachthuis eene bekwame ftalling is. Aan de Noordzyde is de Gevangen-poort, daar de misdadigers van het hof van Juftitie, en van andere hoge Collegiën, gevangen worden gehouden. Ook is aan de Noordzyde een brede en fchone vyver, die langs het hof en het voortreffelyk paleis van prins Maurits van Naffau, gewezen ftadhouder van Kleef, en veldmaarfchalk ten dienfte van de Vereenigde Nederlanden, heen loopt. In het midden van dezen vyver legt een eilandtie in het vierkant, met groene bomen beplant, op het midden van het welke een houten huisie ftaat voor de zwanen en eenden, welke in dezen vyver onderhouden worden. Door de gemelde grote poort, boven welke, zo verre zich de galderyen van het Noorden tot het Zuiden uitftrekken, de prinffen van Oranje, als ftadhouders van Hollandt, hun verblyf plagten te houden, komt men op het *Binnenhof*, alwaar men aan de Weft-en Noordzyde eene brede galdery met ftene pilaren ziet, in het midden van welke galdery, aan de Noordzyde, men langs een trap opgaat naar de deftige en fchone vergaderkamer der Heeren Staten van Hollandt en Weft-Vrieslandt, tot het optooifel en fieraadt van de welke geldt noch koften gefpaart zyn, en die tot eene verwondering van alle vremdelingen ftrekt. De grote zaal van het Hof is tien en een halve roede lang, en vyf roeden breed, heel hoog opgebouwt, en de kap daar van vyf en eene halve roede diep, verftrekkende tot eene openbare wandelplaats voor iedereen, en zynde boven rondom behangen met wimpels, vlaggen, vanen, ftandaarden, keteltrommen, enz. in veld-en zeeflagen verovert. Met het befchryven der andere prachtige kamers en vertrekken van dit Hof zal men zich hier, als te wydlopig zynde, niet ophouden.

Na het Hof komt in aanmerkinge het Stadhuis van den Hage, wiens pui aan het Wefteinde van de markt, regt tegen over de Nieuwftraat, ftaat. Het zelve wordt gezegt van ouds door een heer uit het geflacht van Brederode gebouwt te zyn; hoewel dit onzeker is. Het is met verfcheide fraaie vertrekken voorzien, en heeft in den voorgevel deze woorden, of fpreuk: *Ne Jupiter quidem omnibus placet*, dat is: „ Zelfs Jupyn maakt „ het elk niet van pas; " en aan de zyde, alwaar tot het doen van juftitie het fchavot wordt opgerecht, boven het portaal, waar in fchout en fchepenen de executien aanfchouwen: *Felix quem faciunt aliena pericula cautum*, dat is: „ Hy fpiegelt zich zacht, „ die zich aan een ander fpiegelt".

Men zal nu tot de kerken en andere geeftelyke en openbare gebouwen overgaan, en een begin maken met de van ouds zogenoemde *'s Graven-* of *'s Hertogen-Kapel*, om dat het zelve het oudfte geeftelyk gebouw van 's Gravenhage is, en ftraks na het opbouwen van het hof daar aan getimmert wierdt. Zy ftaat Ooftwaarts aan het Binnenhof, en wierdt door graaf Willem den II begonnen, en door des zelfs zone, Floris den V, voltooit, en op den name van de maagdt Maria, als mede op dien van den Apoftel Andreas, ingewyd, en daarom de *Mariën-kapel* genaamt. Naderhandt, het zy in den jare 1368, gelyk de Grote Kronyk van Nederlandt getuigt, het zy in den jare 1371, als *Cretser* in zyne Befchryvinge van 's Gravenhage zegt, heeft Albert van Beyeren, graaf van Hollandt, in deze kapelle een kapittel van twaalf kanunniken en eenen deken gefticht, en aan dat kapittel in den jare 1372 vele goederen, voorrechten en vryheden gefchonken; welke ftichting naderhandt door paus Gregorius den XI is goedgekeurt en bekrachtigt. Deze kapel brandde in den jare 1402, op S. Laurensdag, af; maar wierdt naderhandt weder opgebouwt, en is federt de veranderinge van Godsdienft den Franfchen Hervormden tot het plegen van hunnen Godsdienft ingeruimt, ook in den jare 1684, deze gemeente door de vervolgingen in Vrankryk zeer toenemende, meer dan de helft uitgezet en vergroot. In deze kerk ftaat nog eene tombe, in welke van ouds verfcheide graven van Hollandt begraven zyn.

De *Grote*, anders genoemt de *S. Jakobs-Kerk*, eene der fchoonfte kerken van Nederlandt, hebbende een fraaien hogen achtkanten toren, is in den jare 1399 door hertog Albert van Beyeren, als graaf van Hollandt, opgebouwt. In het koor van deze kerke hangen nog ten toon twee en dertg wapenfchilden van zo vele ridderen van het gulde vlies, de welke daar opgehangan wierden in den jare 1456, wanneer de ridders van het gulde vlies ter algemene vergaderinge daar byeen gekomen waren. Aan beide de zyden hangen 'er zeftien, en op alle twee en dertig ftaat deze fpreuk: *Præmium non vile laborum*, dat is: „ Eene heerlyke beloning van den menigvuldigen arbeidt". In deze kerk ftaat eene koftelyke tombe, gemaakt ter eere van den admiraal Obdam, in het bloedig zeegevecht tegen de Engelfchen op den 13 Juny des jaars 1665 ongelukkig opgefprongen; zynde van wit marmer, waar op de gemelde admiraal levensgrootte, en overeind ftaande, met den ftaf van kommando in de handt, uitgehouwen ftaat, zynde de zelve hem ter eere door de Heeren Staten van Hollandt en Weft-Vrieflandt opgerecht.

De *Kloofter-kerk*, de welke dezen naam heeft gehouden van een klooiter der Dominikanen, of Preekheren, aan het welke de zelve gebouwt was, en het zelve tot een kerk verftrekte. Beide zyn door Margareta, twede gemalinne van hertog Albert van Beyeren, de dochter van Adolph van Kleef, gefticht in den jare 1377. In eene oude kaart van 's Gravenhage ftaat dit klooſter uitgedrukt op den naam van S. *Vincente-kloofter*; het zy dat het naar S. *Vincentius Ferrerius*, een Dominikaner monnik, of naar een anderen fint van dien name aldus genoemt wierdt. De kerk is redelyk groot, en federt de veranderinge van den Godsdienft langen tydt tot een arfenaal of gefchuthuis gebruikt geweeft, tot dat prins Maurits van Oranje in de verfchillen over den Godsdienft tuffchen de Remonftranten en Contra Remonftranten de zelve heeft doen opruimen, en de laatftgenoemden daar in doen prediken, latende het koor tot het gieten van gefchut van de kerke afzonderen, gelyk het nog tegenwoordig daar toe gebruikt wordt. In deze kerk zyn vele vorftelyke en adelyke perfonen begraven, als Margareta, de ftichtfter, als boven gezegt is, van de zelve; Lodewyk, de baftaard zoon van haren gemaal, Albert van Beyeren; Jan van Beyeren, hertog Alberts zoon uit het eerfte huwelyk, enz. Ook zyn 'er vele mans- en vrouwsperfonen uit het geflacht van Waffenaar begraven in de kapelle der Waffenaren, de welke aan de Zuidzyde der kerke ftondt.

De *Nieuwe Kerk*, ftaande op het Spui, is begonnen in den jare 1650, en zes jaren daar na, te weten in den jare 1656, de eerfte Predikatie in de zelve gedaan. Het merkwaardigfte van deze kerk is, dat de zelve van binnen zonder eenigen pilaar is opgebouwt, en echter, naar het oordeel der bouwkunftenaren, haren tydt zo wel als andere kerken zal kunnen uithouden.

De *Engelfche* en *Hoogduitfche gemeenten* hebben ook eene kerk om in hunne tale daar in te prediken, welke kerk, of liever kerkie, om dat het niet heel groot is, voor dezen de kapelle is geweeft van een gafthuis, door de wandeling het Sakramentsgafthuis genaamt, achter de kapelle ftaande, het welk thans voor een Proveniershuis wordt gehouden, waar in oude lieden, het zy elk alleen, of ook wel man en vrouw te zamen, hunne koft kopen. De Hoogduitfche gemeente begint in deze kapelle des Zondags morgens te acht uuren haren Godsdienft; de welke geëindigt zynde, komen de Engelfchen ten half elf uuren daar in te zamen om hunnen Godsdienft te plegen, het welk zy namiddags ten half drie uuren wederom doen, maar door de Hoogduitfche gemeente niet gefchiedt; doch de zelve heeft 'er Donderdags voormiddags weder eene Predikatie in. Deze kapelle wordt gemeenlyk het *Engelfch kerkie* genaamt, om dat ze onder de regering van de koninginne Elizabeth, en op der zelver verzoek, allereerft den Engelfchen tot den predikdienft is ingeruimt.

De *Lutherfche Kerk*, of die der Augsburgfche geloofsverwanten, is een vry groot en ruim gebouw, en heeft haren ingang aan de eene zyde op een burgwal, de welke daarom gemeenlyk de burgwal van de Lutherfche kerk genaamt wordt, en aan de andere zyde op twee byzondere plaatfen.

De *Remonftranten Kerk* heeft twee ingangen, die poortswyze gemaakt zyn, en is, gelyk de Lutherfche, tuffchen huizen befloten.

De Roomfchgezinden hebben in den Hage, behalven de kerken ten huize der Ambaffadeurs, drie byzondere kerken, als eene Jefuiten kerk; eene Janfeniften kerk, en eene van den Paftoor van den Hage.

De Joden hebben hier mede by oogluiking twee Synagogen; eene voor de Portugeefche Joden, in den jare 1707 op de wyze van een huis van voren, digt by het Bofch, aan de Ooftzyde van den Haag, gebouwt; en eene voor de Hoogduitfche Joden, maar in een byzonder huis.

Van ouds zyn hier ook nog eenige openbare kapellen geweeft, waar van nog drie zyn overgebleven, doch welker gene meer tot opentlyke oeffeninge gebruikt wordt. De eene is geweeft de kapel van *S. Nikolaas*, of het zogenoemde *Suppooften Gafthuis*, waar van hier na breder zal gefproken worden, welke kapelle, zynde toenmaals de Wage, in den jare 1616 door de regenten aan burgermeefteren van den Hage is verkocht; de welke deze kapel daar op tot een Vleefchhal gemaakt hebben, waar toe die als nog gebruikt wordt.

De twede is de kapel van het *Leprozenhuis*, thans mede een Proveniershuis, de welke, niet heel groot zynde, door de regenten in den beginne van deze eeuwe tot hunne vergaderkamer is gemaakt; hebbende deze kapel, zo wel als die, welke nu de Vleefchhal is, elk nog haar fpitsie, of torentie.

De derde der gezegde kapellen is die van *S. Anthony*, en wordt thans voor een Dolhuis gebruikt; waar aan ook het Pefthuis van den Hage is gebouwt; zo dat de zelve kapel tegenwoordig de benaming van het Dol-en Pefthuis, en eigentlyk geen gedaante van eene kapel meer heeft.

Het bovengemelde *S. Nikolaas* of zogenoemd *Suppooften Gafthuis* dient tegenwoordig om een zeker getal oude lieden, zo mannen, als vrouwen, geen middelen hebbende om van te leven, in hunne oude dagen eerlyk van alle nooddruft te bezorgen. Het zelve is door hertog Albert van Beyeren, ruwaardt van Hollandt, in den jare 1357 gefticht, en heeft thans, nevens den rentmeefter generaal van de domeinen van Hollandt en Weft-

West-Vrieslandt, die daar van de eerste is, noch vier andere regenten, zynde alle suppoosten van den hove, en voorts eenen rentmeester tot de byzondere bestieringe van des zelfs goederen.

Het *Weeshuis* van den Hage, tegenwoordig zeer rykelyk voorzien, is allereerst gesticht uit de goederen, de welke Crispyn Jansz. Boshuizen, Raadsheer en rentmeester van Hollandt, en zyne huisvrouw, Agneta Pieters, in het gemeen hadden bezeten. Volgens eene ordonnantie van den president in den Raadt van Hollandt, bevestigt door den aartsbisschop van Utrecht, moesten hier twaalf jongens en twaalf meisjes onderhouden worden; en hoewel de inkomsten van dit huis naderhandt zodanig vermeerdert zyn, dat het thans wel honderd arme kinderen zou kunnen voeden, zo blyft het huis, gelyk de voogden des testaments bedongen hebben, den naam nog dragen van de eerste stichters Crispyn Jansz. van Boshuizen en Agneta of Agnietje Pieters: ook gaan alle de kinderen, die daar aangenomen worden op den slinker arm getekent met de twee letters C. en A. waar door de voornamen van de twee eerste stichters betekent worden.

Het *oude Vrouwen- en Kinderen-huis van de Diakony*, staande by het Delftsche veer, is tot twee malen toe, naar den aanwasch der armen en behoeftigen, vergroot geworden, wordende in het zelve wel een getal van by de vier honderd zielen, zo oude vrouwen, als kinderen, onderhouden, met de bedienden. Dit huis wordt door vier regenten uit de dienende Diakonen, onder het oppergezag van de gansche Diakony, in der tydt bedient.

Dan staan 'er in den Hage nog eenige zogenoemde *hofjes*. Het voornaamste onder de zelve is het *H. Geest-hofje*, het welk gesticht is door Marten Verbrugge, en uit zes en dertig huisjes, ten behoeve van oude besies, bestaat. Nog is 'er een hofje, het welk naar den heere *van Nieuwkoop*, die het gesticht heeft, het *Nieuwkoops-hofje* genaamt wordt, en uit zestig huisies bestaat. Dit is een zo schoon gebouw, dat 'er bezwaarlyk in geheel Nederlandt beter hofie gevonden wordt.

Tot de openbare gebouwen van den Hage behoren ook de twee Doelen, welker oudste door de wandeling de *S. Joris Doele* genaamt wordt, doordien de zelve aan de ridders van de orde van S. Joris toebehoort; boven de deur of den ingang van welke Doele de gemelde ridder S. Joris, tegen den draak vechtende, in steen uitgehouwen is, en in welke alle de leden, die tot de gemelde orde behoren, of die daar in voor mede-ridders aangetekent zyn, eenmaal in het jaar eene maaltydt zamen houden, die gemeenlyk twee dagen duurt, wanneer ook het vaandel van de gemelde orde uitgestoken wordt, en alle tegenwoordig zynde ridders het teken van de zelve orde aan een lint voor op de borst dragen.

De twede Doele is de *Nieuwe Colveniers Doele*, en door prins Frederik Henrik van Oranje gesticht, hebbende des zelfs zoon, prins Willem de II van Oranje, in den jare 1636 den eersten steen daar van gelegt, als in des zelfs voorgevel te lezen staat. De schutters of burgers van den Hage zyn gewoon in deze Doele alle jaren by rotten naar de schyf te schieten, wanneer zy boven op hunne schutters kamer, zynde eene zeer grote en ruime zaal, ook eene maaltydt houden; ter welker tydt de Magistraat van den Hage gewoon is voor ieder rot drie zilvere lepels te geven, de welke gewonnen worden door drie uit de schuttery, die het naast in de schyf by de pen geschoten hebben.

Nog moeten onder de openbare gebouwen dezer plaatse geteld worden het *Spinhuis*, in den jare 1661 door last van den Magistraat gebouwt, het welk met eenen tot een kerker of gevangenhuis voor de misdadigers verstrekt;

En het *Geschuthuis van den Staat*, in den jare 1665 opgebouwt, waar in het geschut van de provincie van Hollandt gegoten wordt, zynde een aanzienlyk gebouw, in wiens gevel op een zwarten marmersteen, met vergulde letteren, het volgende te lezen staat:

PACIS
Obtinendæ & conservandæ
causâ
Illustrissimi &
Præpotentes D. D.
Hollandiæ Westfrisiæque
Ordines
Hoc Armamentarium tormentis
Bellicis fundendis ædificari curaverunt,
Jacto primo lapide
JOANNE ELEMANO FILIO
XXIV Aug. MDCLXV.

Dat is: „ Tot behoudinge en erlanginge van vrede hebben de „ Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vries- „ landt dit Geschuthuis, om in het zelve oorlogsgeschut te doen „ gieten, laten bouwen, waar van de eerste steen is gelegt „ door Johannes Eleman, de zoon, den 24 Augusty des jaars 1665.

Van het vermakelyke en befaamde *Voorhout*, den *Vyverberg*, het *Haagsche Bosch*, en andere aangename wandelplaatsen, waar mede den Haag zo rykelyk voorzien is, en waar aan natuur en kunst zo milde blyken van vermogen getoont hebben, zal men hier niet spreken, als genoegzaam by in-en buitenlanderen bekend, en door de laatstgemelden met verbaastheit en verwonderinge beschouwt wordende.

De *Regering* van 's Gravenhage bestaat uit een *Baljuw*, drie *Burgermeesteren*, en zes *Schepenen*, daar nog een Schepen wegens het dorp van *Scheveninge* by komt. De jaarlyksche verandering van den Magistraat geschiedt op S. Katrynen-dag, op welken de Burgermeesters en Vroedschappen alle los zyn, en een lyst aan de Heeren Staten van Hollandt overgeven, de welke daar uit nieuwe leden verkiezen.

De Hervormde Nederduitsche *Kerkenraadt* bestaat uit *negen Predikanten*, *twaalf* regerende en *zes* volgende *Ouderlingen*, en *achttien Diakonen*, welke twee laatstgemelde, te weten Ouderlingen en Diakonen, bevestigt worden op den eersten Zondag na Nieuwejaar, na drie vooraf gaande kerkelyke proclamatiën.

De Hervormde *Fransche* kerk wordt bedient door *vier vaste Predikanten*, *zes Onderlingen*, en *zes Diakonen*, dienende beide twee achtereen volgende jaren; en welke even zo veel Ouderlingen en Diakonen volgen. De genen, die twee jaren stil staan, assisteren by de collecten, en nemen, ingeval van ziekte, of anderszins, den dienst waar voor hunne amptgenoten. Hunne bevestiging geschiedt op den tweden dag van Kersmis, na voorgaande drie proclamatiën.

De gemeente, de *Augsburgsche geloofsbelydenisse* toegedaan, onderhoudt *twee Predikanten*, welker een in het Hoog-en de ander in het Nederduitsch predikt, en beide, met *vier Ouderlingen* en een gelyk getal van *Diakonen*, den Kerkenraadt uitmaken. De verkiezing van Ouderlingen en Diakonen geschiedt op den eersten Dingsdag na Paaschen.

De *Remonstranten* hebben twee *Predikanten*; gewoonlyk (want het is onzeker wegens hun klein getal) *zes Ouderlingen*, en even zo veel *Diakonen*. De verkiezing der laatstgemelden geschiedt op Nieuwejaarsdag.

's Gravenhage kan 'er eeuwig op roemen, dat het dien doorluchtigen heldt, koning WILLEM den III, hooglosfelyker gedachtenisse, heeft voortgebragt, als zynde daar niet alleen geboren en opgevoed, maar zelfs burger van dit beroemde vlek geweest.

Onder andere vermaarde en geleerde mannen, welke in den Hage geboren zyn, munten uit *Johannes Secundus*, geheimschryver van paus Paulus den IV en van den aartsbisschop van Toledo; *Justus* of *Jodocus Velsius*, een vermaard geneesheer; *Wilhelmus Gnaphæus*, anders *Fullonius*, een goed blyspelschryver; *Pieter Kornelisz. van Brederode*, een beroemd rechtsgeleerde, en vele anderen, van welke hier en daar in dit werk gesproken wordt. *Boxhorn Theatr. Hollandiæ pag.* 351 *&c. M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II, *fol.* 78. *Guicciardin Descript. Belg. P.* III, *pag.* 134 *&c. Junius Batav. p.* 498. *G. de Cretser Beschryving van 's Gravenhage. Oudheden van Delflandt.*

'sGRAVENMOER, een dorp en ambachtsheerlykheit in Zuid-Hollandt, met kerk en Predikant, staande onder de classis van Dordrecht.

'sGRAVENPOLDER, een redelyk goed dorp en heerlykheit in Zeelandt, op het eilandt Zuid-Bevelandt, voorzien met een goede kerk en toren, en niet verre gelegen van de Middelzwaak, een groot binnen-water, in het welke veel karper, baars en paling gevangen wordt. Dit ambacht strekt zich over de 848 gemeten, en wordt in het geestelyke door een eigen Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Zuid-Bevelandt. *Smallegange Kron. van Zeelandt.*

GRAVENWERT, een steedtie in 't Beyersch rentampt Amberg en 't bisdom Regensburg, heeft zyn eigen gerecht, benevens een kasteel, en legt aan het water Creusen, tusschen Rab en Vils, in een schone landsdouwe. *Chur Beyern p.* 344.

GRAVER, (ALBERT) wierdt te Mesicou, een steedtie in 't Mark Brandenburg, alwaar zyn vader, Joachim Graver, predikant was, den 13 April des jaars 1575 geboren. Na dat hy zyne jonge jaren in de scholen te Perleberg en Zeehausen hadt doorgebragt, wierdt hy in den jare 1587 naar Rostok gezonden by zynen bloedverwant M. Nicolaas Willebrandt, die naderhandt aldaar hoogleeraar wierdt. In 't jaar 1591 ging hy naar Frankfort aan den Oder, 1593 naar Jena en Wittenberg, alwaar hy in den jare 1594 den 12 September meester wierdt, en de wysbegeerte begon te onderwyzen. Op de voorspraak van Egidius Hunnius wierdt hy in den jare 1595 Rector in de schole te Scepus in Hungarië, en in den jare 1597 bekwam hy de zelve waardigheit te Caschau, woonde ook het Synode te Leutschau by, waar op men de Formula concordiæ aannam. Wanneer de Turken in 't jaar 1599 Erla veroverden, keerde hy naar Wittenberg te rug, waar van daan hem de graaf van Mansfeld tot het Rectoraat te Eisleben beriep. In den jare 1607 wierdt hy deken te Mansfeld en byzitter van de consistorie te Eisleben. In den jare 1609 kreeg hy op kosten van den grave van Mansfeld de doctorsmuts te Jena, wierdt in den jare 1611 hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en 1616 superintendent generaal te Weimar, alwaar hy den 30 November des jaars 1617 zonder erfgenamen overleedt. Hy was een yverig man, schreef veel over verschilpunten, waarom hy ook de *Clypeus* en *Gladius* of het schildt en zwaardt van het Lutheranendom genoemt wierdt. Onder zyne schriften zyn bekend: *Centuria illustr. Quæstionum Theologicarum*; *Tractatus de unica & simplici veritate*; *absurda absurdorum absurdissima Calvinistica: Prælectiones in August. Confess. Anti-Lubinus*, *&c. Spizelius templ. honoris p.* 39. *Freher. Theatr. Witte Mem. Theolog. Cent. renov. p.* 849. *Bayle Dict. Crit.*

GRAVEREN, of kunst van graveeren, of drillen, in steen, koper en hout. Gelyk de Grieken de beeldhouwkunde op eene onnavolgelyke wyze, mag men zeggen, geoeffent hebben, door dien tot heden niets by hunne werken halen kan, is 't ook waar, dat ten opzichte van graveeren in steen, agaten en kristal, niets zo fraai is dan 't geen nog van de oude meesters in wezen is. Ondertusschen, gelyk de beeldhouw-en schilderkunst zich in Italië verheven hebben, zo is ook de kunst van 't graveeren in steen daar beginnen te herleven; en byaldien deze laatste kunstwerken zo wel niet uitgevallen, of zo voor-

voortreffelyk als de oude zyn, is 't echter voordeel genoeg, dat deze kunst, byna verloren, uit de naare duisterheit van onkunde wederom in 't licht is gebragt. Zo haast als men de tekenkunst en 't marmer beeldhouwen zag herleven, hebben zich ook verscheiden toegelegt om in kornalynen, agaten en andere dierbare gesteenten te graveeren; maar deze kunst steigerde eerst in een volmaakter staat ten tyde van paus Martinus den V, in 't begin der XV eeuwe. Een van de eersten, die zich aan het graveeren overgaf, was *Jan delle Corgnivole*, uit Florence, waar van hy den bynaam kreeg, om dat hy zeer uitnemende in kornalynen graveerde. Hy kreeg vervolgens tot kunstgenoot *Dominicus de Camei*, van Milaan, die op een robyn de beeldtenis van den hertog Lodewyk, bygenaamt de Moor, graveerde; en onder paus Leo den X verscheen *Pieter Maria da Pescia*, en *Michelino*, die zich door dit soort van werk beroemd en pryswaardig maakten. Daar na *Jean da Castel Bolognese*, *Valerio Vincentino*, *Mattheo dal Nasaro*, en vele anderen, maakten uitvoerige stukken.

Wat belangt het graveeren in koper en hout, is het te verwonderen, dat de ouden, die zulke heerlyke werken op kostelyke gesteenten, kristallen, en andere stoffen, gewrogt hebben, dit schoon geheim niet aan anderen ontdekten, en dat de zelve niet eer dan na de drukkunst wederom is beginnen te herleven; want de indrukselen van afbeeldingen en 't etzen of snyden zyn niet in gebruik gekomen dan in de XV eeuwe. De uitvinding wordt aan een goudsmidt van Florence, die het emailleren of brandschilderen op zilver eerst uitvondt, toegeschreven. *Albert Durer* en *Lucas* waren de eersten, die de kunst van 't graveeren in hout en koper voltooiden, en byna in dien zelven tydt vondt men ook uit het geheim van met sterk water te graveeren. Deze kunst is vervolgens zo gemeen geworden, dat 'er byna een onnoemelyk getal van werken op die wyze gemaakt zyn. Echter heeft heden het houtsnyden of graveeren zynen luister verloren, en men vindt 'er geen, die dat werk zo volmaakt behandelen, dan voor honderd jaren; 't geen meest veroorzaakt wordt, om dat men het in 't koper sierlyker en fynder doen kan: hoewel de houte platen in 't boekdrukken gemakkelyker hier en daar tusschen de letters gebruikt kunnen worden.

Namen van beroemde steen-graveerder:

Jan delle Corgnivole, van Florence, leefde in de XV eeuwe.
Dominicus de Camei, een Milanees, in 't laatst van de gemelde eeuwe.
Pierre-Maria da Pescia, in 't begin der XVI eeuwe.
Michelino, in dien zelven tydt.
Jean da Castel Bolognese, graveerde voor paus Clemens den VII en voor keizer Karel den V. Hy stierf in 't jaar 1555.
Matthieu dal Nasaro, van Verona, kwam in Vrankryk, en werkte voor koning François den I.
Valerio Vincentino was een zeer net kunstenaar in 't graveeren, en wist de manieren der ouden geestig na te bootzen.
Marmita, geboren te Parma, verkreeg in dit soort van werken veel achting.
Luigi Amichini, van Ferrara, maakte keurige dingen.
Jean Antoni de Rossi, een Milanees, voortreffelyk ervaren in die kunst.
Benevento Cellini, een goudsmidt, werkte te Rome ten tyde van paus Clemens den VII.
Pietro Paolo Galeotto, een Romein; *Pastino*, van Siëna, en vele anderen, maakten zich door hunne schone graveerselen in steen beroemd.

Namen der beruchte graveerders of plaatsnyders in koper, of hout.

Maso Finiguerra, een Florentyn, een goudsmidt, begon te graveeren in 't koper omtrent den jare 1460.
Baccio Baldini, van Florence, bragt nog beter dingen dan de vorige aan den dag.
Martinus, een schilder van Antwerpen, sneedt ook platen.
Gherardo van Florence werkte ook zeer wel.
Albert Durer, een beroemd kunstenaar, gaf zich over aan 't graveeren, en zyne indrukselen wierden zeer geprezen, om dat hy een goed tekenmeester was, en met veel oordeel en nettigheit werkte.
Marcus Antonius, bygenaamt *Franci*, graveerde in 't koper 't geen Albert Durer in 't hout gesneden hadt, en slaagde daar zo wel in, dat men zyne platen vóor die van Albert Durer aanzag.
Lucas van Hollandt, leide zich op het snyden, en handelde het graveeryzer met veel aangenaamheit. Zyne eerste werken kwamen in 't licht in 't jaar 1509.
Marcus van Ravennes, of *Ravignano*, leerling van Marcus Antonius, maakte zyne werken naar de tekeningen van Raphaël en Julius Romein.
Augustyn van Venetië, een ander leerling van Marcus Antonius, werkte op de zelve wyze.

Daar zyn nog eene menigte andere graveerders geweest, die zich door hunne fraaie kunststukken en werken onsterffelyk gemaakt hebben; als *Ugho da Carpi* en *Balthazar Penozzi*, verkregen veel achting door 't plaatsnyden. *Franciscus Parmesan* maakte ook vele stukken, en men kan zien, dat hy zich van 't graveeryzer en 't sterk water bedient heeft, 't geen naderhandt meer in gebruik kwam. Na dezen verschenen *Baptista*, een schilder te Venetië; *Baptista del Moro*, van Verona; *Hieronymus Roch*, een Nederlander; *Baptista van Venetië*; *Baptista Frank*; *Jan Jakob Caraglio*, van Bologne, die de manier van Marcus Antonius navolgde; *Jan Baptista van Mantua*, leerling van *Julius Romein*; *Eneas Vicus*, van Parma; *Romein de Hooge*; *G. Valk*; *P. van Gunst*; *Vermeulen*; *Pisaut*; *Jakob Callot*; *Jan le Clerc*, van Nanci, en een groot getal anderen, waar onder zeer vele Nederlanders, van welke alle hier en daar in dit werk op hunne namen in het brede gesproken wordt. *Felibien Entretiens sur la Vies de Peintres, & principes des Arts.*

GRAVESEND, eene kleine stadt van Engelandt, in 't graafschap Kent, aan den Teems, zes uuren aan deze zyde van Londen, zynde voorzien met een goede haven, die Hendrik de VIII in zynen tydt liet versterken, benevens een kasteel, tegen over het welke een grote toren staat, beide wel bezet met zwaar kanon, en alwaar, des noodt zynde, een keten over de rivier tot bescherminge der zelve kan gespannen worden. Den 4 September des jaars 1727 ontstondt in dit stedeke een zeer felle brandt, waar door twee derde delen van het zelve, met de kerke, in de assche wierden gelegt. *Baudrand. Cambdeni Britt. Hermanida Angl, p.* 298.

's GRAVEZANDE, wel eer eene schone en bemuurde stadt in Nederlandt, in het Zuid-Westerdeel van Hollandt, onder Delflandt, omtrent een uur van den mondt der Maze en de Noordzee, tusschen Delft en 's Gravenhage in gelegen, met eene goede haven, die in de Maze uitliep; doch die door het aanwassend en aanspoelend slyk en modder allengskens is bedorven, en ten laatsten ten eenemale onbruikbaar geworden; door welke en andere toevallen en rampen 's Gravezande van eene stadt in een dorp, gelyk het thans is, is verandert. Hier hebben de graven van Hollandt hun hof gehouden voor dat het zelve door grave Willem den II in den jare 1250 naar den Hage wierdt overgebragt: doch dit wordt door *Oudenhoven* tegengesproken, en in het tegendeel staande gehouden, dat niet de graven van Hollandt, maar die van Maaslandt, in de oude Hollandsche Kronyken genoegzaam bekend, aldaar hun hof hebben gehouden. Dit gevoelen is wel niet geheel verwerpelyk; maar het is met eenen ook zeker, dat 'er de Hollandsche graven voor den bovengemelden jare 1250 hun verblyf hebben gehouden, doordien het zelve door de Hollandsche Kronyk en de meeste schryvers even krachtig betuigt en bevestigt wordt, *Henricus Thaborita*, een oud en zeer geloofwaardig schryver, zegt, onder anderen, uitdrukkelyk, dat koning Willem, of graaf Willem de II, het gerechtshof van 's Gravezande naar den Hage heeft overgebragt. Zie *Ant. Matthæus Anal. T.* VI, *p.* 109 enz. Dat meer is, men heeft nog een brief van Machtelt, gravinne van Hollandt, en koning Willems moeder, in welken uitdrukkelyk en duidelyk van het hof van 's Gravezande gewag wordt gemaakt met deze woorden: *Dat wy... aan de kapellany op het hof te 's Gravezande tot een aelmisse gegeven hebben* enz. en wat verder: *En dat wy tot een jaarlyksche inkomste voor de gemelde kapellany op het hof te 's Gravezande* enz. *Ant. Matthæus ibid.* Daar van daan heeft het zelve ook zekerlyk den naam van *'s Gravezande*, in het Latyn *Arena Comitis*, gekregen; ook blykt dit daarenboven nog uit de overgeblevene namen van *Hof-laan*, *Hof-landt*, het eene een weg, en het andere een stuk lands, nog tegenwoordig in wezen, en met dien name bekend. De grondvesten van het graaflyke slot wierden in den jare 1546 gevonden, nevens eenige zeer oude en nette aarde vaten. In den jare 1418 wierdt 's Gravezande door die van den Briel verbrand en uitgeplundert. De kerk, in de Roomsche tyden eene parochiekerk, en den H. bisschop en martelaar Lambertus, nevens de H. Maagdt, toegewyd, was in de oude tyden zeer vermaard door een Lieve Vrouwen-beeldt, het welk de gravinne Machtelt, bovengemeld, aan de zelve hadt vereert, en waar van de goede boeren in hunne eenvoudigheit niet schroomden te zeggen:

Onse Lieve Vrouwe te 's Gravesande is ons te wille;
Sy heeft twee houten ermen, twee peerebomen bille.

Deze kerk heeft een dikken en zeer hogen toren, de welke den zeevarenden voor een bake dient. Ook heeft van ouds te 's Gravezande een begynhof en een klooster van Reguliere kanunniken gestaan, welk laatste Maria Magdalenaas klooster genoemt wierdt, uit het klooster der Reguliere kanunniken van Delft voortgesproten was, en gebouwt uit een gasthuis, het welk de graven van Hollandt hadden opgerecht en van inkomsten verzorgt: maar doordien de inkomsten, voor de armen geschikt, niet te recht kwamen, vergunden de wetgevers van 's Gravezande aan gemelde kanunniken van Delft, een klooster op het erve en de landen van het gemelde gasthuis op te rechten. De kerk van dit dorp en der zelver Predikant behoren onder de classis van 's Gravenhage. *Ant. Matthæus loc. cit. & de Fundat. Eccles. p.* 297. *Oudenhoven Haarlems Wieg XII Bedenk. Cretser Beschryv. van 's Gravenhage. Oudheden van Delflandt. Pars Katwyksche Oudheden pag.* 131, *enz.*

GRAVINA, eene stadt in Napels, in 't landschap Bari, voerende den tytel van een hertogdom. Des zelfs bisdom behoort onder het aartsbisdom van Matera. Van deze stadt voert een linie uit den huize van de Ursini den hertoglyken tytel. *Miræus Geogr. eccles.*

GRAVINA, (CÆSAR) een edele van Catana, ridder van Maltha, was een dichter van goede vindingen, die veel in de Italiaansche en Siciliaansche tale met roem opstelde. Hy stierf omtrent den jare 1630, nalatende: *Canzoni Siciliane*; *Canzoni Si-*

ciliane Sacre; *Lu Cattivu cuntenti capitulu ridiculusu in terza rima Siciliana.* enz. *Biblioth. Sicula.*

GRAVINA, (DOMINICUS) een monnik van de orde der Predikheren, meester van het H. Paleis, was om zyne geleerdheit in hoge achting. Hy stierf te Rome den 26 Augusty des jaars 1643, oud 70 jaren, zynde monnik geworden den 21 Juny des jaars 1596. Hy schreef verscheide verhandelingen over de Godgeleerdheit, onder den tytel van: *De Catholicis præscriptionibus*, in IV stukken; enz.

GRAVINA, (FRANCISCUS) geboren te Palermo, was wegens zyne ridderlyke oeffeningen vermaard. Daar benevens was hy kundig in de geschiedenissen en oudheden, en een groot vriendt der geleerden. Hy stierf den 30 Augusty des jaars 1645, oud 35 jaren, hebbende geschreven in 't Italiaansch: *Vita di S. Venera da Latini detta veneranda, da Greci Parasceve, Vergine, e martire e predicatrice di Christo*, enz. *Biblioth. Sicula.*

GRAVINA, (HIERONYMUS) een Siciliaan en Jesuit, geboren in den jare 1603. Hebbende zyne studiën volbragt kreeg hy lust om als zendeling de Indien te bezoeken, werwaarts hy in 't jaar 1635, in gezelschap van den vader Marcellus Mastrillus, en nog een en twintig andere Jesuiten zich begaf. Hy bleef een tydlang in Meccha en 't keizerryk China, om die volkeren te bekeeren, lerende ten dien einde die landtale, in welke hy ook met veel vrucht schreef. Hy was aldaar 27 jaren achter een, en onthieldt zich byzonder te Chamxo, zynde 't hoofdt, van de zendelingen aldaar. Eindelyk stierf hy in de laatstgenoemde plaats Chamxo den 4 September des jaars 1661, nalatende in de Chineesche tale een werk, onder den tytel van: *De institutione Christianorum & omnibus mysteriis Sanctæ legis tractatus, in tres Tomos distributus. Biblioth. Sicula.*

GRAVINA, (JANUS VINCENTIUS) een beroemd Italiaansch rechtsgeleerde, te Napels geboren, vondt zyn geluk te Rome, alwaar hy de waardigheit van lector over de dekreten van *Gratianus* met roem bekleedde. Hy heeft zeer lang een medelidt van de akademie *Degli Arcadi* geweest, maar onttrok zich nevens anderen de zelve. Hy stierf den 15 January des jaars 1718, over de vyftig jaren oud. Zyne schriften zyn: *Opuscula & Orationes*; *de Imperio Romano*; *delle Antiche favole*; *della ragion poëtica*; *tragedie*. Ook heeft hy zich door zyne drie boeken over den oorsprong van 't burgerlyk recht zeer beroemd gemaakt.

GRAVINA, (PETRUS) een Italiaansch dichter, uit een geslacht van Capua, maar geboren te Palermo in Sicilië, hoewel anderen zeggen, dat hy te Catanea, in het zelve eilandt, en nog anderen, dat hy te Napels geboren is. Hy wierdt wegens zyne dichtkunde en geschriften van den prins van Arragon en den beroemden generaal Gonsalvo en Prosper Colonna in hoge waarde gehouden. De zachtheit van zyne vaarzen en klaarheit zyner uitdrukkingen waren zo natuurlyk en zielroerende, dat Sanazarius zeide, dat niemandt gladder vaarzen noch beter byschriften maakte dan Gravina. Men meent, dat de meeste van zyne schriften verloren geraakt zyn, toen de Franschen in den jare 1501 in Napels kwamen. Gravina stierf in 't jaar 1527 te Concha, niet verre van Thiana, in Terra di Lavoro gelegen, oud 74 jaren. De oorzaak van zyne doodt was seldzaam: want hy eens buiten op het landt zynde, leide zich te slapen onder eenen kastanjeboom, waar van een losgespronge kastanjeboister hem op zyn been viel, en daar in met zyne scherpe puntjes stak; wanneer hy nu ontwaakte, voelde hy dat de huidt hier van wat jeukte, waar op hy heftig aan 't krouwen ging, en door dit krouwen ontstondt een ontsteking, en vervolgens een verzwering, die hem de doodt veroorzaakte. Hoewel Pierius Valerianus wil, dat hy te Rome aan de pest gestorven is. Scipio Capicius heeft zyne nog overgeblevene schriften in 't licht gegeven. *Jovius in elog. c. 74. Valerianus de infel. Litterat. l.* I. *p.* 35. *Bibliotheca Sicula.*

GRAVIUS, of RUYS, bekend onder den naam van *Gualterus Gravius*, welken bynaam hy hadde, om dat hy van de stadt Grave was. Hy wierdt een Dominikaner monnik, en prioor van 't klooster te Nimwegen, alwaar hy stierf in 't jaar 1534. Hy schreef tegen Erasmus, en onder den naam van Godfried Ruisius Taxander gaf hy uit: *Apologia de confessione & de usu Carnium.* Ook heeft men van hem: *De ritibus olim circa baptizatos & confitentes observatis.*

GRAVIUS, (HENDRIK) te Loven geboren, een geleerd boekdrukker, zoon van Bartholomæus Gravius, die mede een voornaam drukker geweest is. De zoon studeerde te Loven, en paus Sixtus de V vertrouwde hem de bezorging der boekzale en de drukkery van 't Vatikaan. Hy stierf nog jong te Rome in 't jaar 1591, en genoot de eere, dat de kardinaal Baronius een grafschrift op hem maakte. Gravius heeft aanmerkingen over de zeven stukken der werken van S. Augustinus gemaakt. *Valer. Andreas Bibl. Belg. Zweertii Athenæ Belg. Freher. Theatr. Teissier Elog. T.* II. *p.* 268.

GRAVIUS, (JOHANNES) geboren te Marisveldt, in 't graafschap Henneberg, in 't jaar 1595, en gestorven als regent van 't collegie te Neurenburg in 't jaar 1644.

GRAVIUS, (JOHANNES) een geleerd wiskunstenaar, wierdt in den jare 1602 te Colmor, een steedtie in Hampshire, geboren. Zyn vader, even zo genaamt, was aldaar predikant, die hem in het 16 jaar zyns ouderdoms naar Oxfordt zondt, alwaar hy in het Mertonensische collegie aangenomen wierdt. Hy leide zich inzonderheit op de wiskunst en natuurkunde, en geraakte daar door in een naauwee kennis met de geleerdste wiskunstenaren, die hem aanmaanden om de oude Grieksche, Persische en Arabische schryveren te lezen. Hier op wierdt hy hoogleeraar in het collegie van Greshamer. De aartsbisschop van Canterbury porde hem aan om te reizen, waarom hy naar Vrankryk, Italië, en vervolgens naar Constantinopel trok, daar hy door hulp van den Engelschen gezant Petrus Wichius met den patriarch Cyrillus Lucaris in vriendschap geraakte, die hem naderhandt verscheide Grieksche handschriften verschafte. Na dat hy zich hier eenige maanden opgehouden hadt, trok hy verder naar 't Oosten, daar hy gelegenheit kreeg om de oude pyramiden en beelden te zien; kocht daar ook vele oude handschriften van de inwoners, en maakte zich meester van alle de oudheden, die hy bekomen kon, kerende daar mede naar Florence. In den jare 1640 landde hy wederom in zyn vaderlandt, daar hy een zeer verwarden toestandt ontmoette, want zyn voornaamste stut, de aartsbisschop van Canterbury, William Laud, was jammerlyk afgemaakt; dies wierdt hy als een lieveling van den zelven met averegtsche oogen aangezien: doch wierdt eindelyk na de doodt van D. Bainbrig in 't jaar 1643 in des zelfs plaats tot hoogleeraar in de Astronomia Savelliana te Oxfordt aangenomen, waar by hy ook die waardigheit in het Mertonensische collegie bekleedde. In dit ampt was zyne meeste bezigheit om op koninklyk bevel den Juliaanschen almanak in een betere vorm te brengen, maar wierdt in dit voornemen wederom verhindert, vermits men hem nevens zyne andere amptgenoten na de smadelyke doodt van koning Karel den I van de universiteit jaagde, om dat zy den koning, toen hy in den uitersten noodt was, eenige gelden van het collegie verstrekt hadden. Hy hieldt zich een tydlang te Londen op, en schreef verscheide geleerde werken, waar van de eigen handschriften berusten in de bibliotheek van Thomas Smith. Hy hieldt briefwisseling met verscheiden van de geleerdste mannen, inzonderheit met Usserius en Seldenus. In dezen toestandt stierf hy in den jare 1656, of, zo als anderen zeggen, in den jare 1652, oud 50 jaren. Zyne schriften zyn: *Pyramidographia*; *Syntagma de pede Romano & Denario*; *Johannis Bainbrigii canicularia*; *elementa linguæ Persicæ*; *Epochæ celebriores*; *Astronomica quædam*; *Lemmata Archimedis*, en vele andere, die nog in geschrift leggen. *Smith vita Joh. Gravii ann.* 1699. *in* 4. *Acta Erudit. Lips. ann.* 1700. *p.* 514.

GRAVIUS, (LODEWYK) een Hoogduitsch geneesheer, was van Heidelberg, alwaar hy hoogleeraar wierdt, en daar na lyfarts van den paltsgrave Frederik den IV. Hy stierf den 28 December des jaars 1615, en schreef eenige werken. *Melchior Adam in Vit. Med. German.*

GRAVIUS, of GRAFIUS, (WOLFGANG) geboren te Sarbruk, in 't graafschap Nassau, in den jare 1555, leide zich op de rechtsgeleerdheit, en wierdt Doctor te Heidelberg in 't jaar 1584. Daar na is hy advokaat te Spiers en te Nordlingen geweest, alwaar hy stierf in 't jaar 1608. *Freher. Theatr.*

GRAUNSON, (JAN) een Engelschman, almoezenier van Eduard den III, koning van Engelandt, en daar na bisschop van Excester, leefde in de XIV eeuwe. Hy schreef verscheide Sermoenen, het leven van S. Thomas van Kantelberg, de martelrolle van zyne kerk, en andere werken meer, en stierf in den jare 1369. *Pitseus de script. Angl. Vossius de Hist. Latin.*

GRAUS, eene kleine stadt in Arragon, aan de rivier Essera, tusschen Balbastro en Ainsa. Men zegt, dat van den douw, dien men op het omleggende landt verzamelt, een voortreffelyke balsem gemaakt wordt. *Colmenar Delices d'Espagne p.* 658.

GRAY, in 't Latyn *Græum*, eene stadt van Burgundië, in 't Fransche Comté, gelegen aan de Saone, vyf of zes mylen van Dole. Gray is een aangename stadt, hoewel niet groot, zeer sterk, en beschermt door een goed kasteel; maar koning Lodewyk de XIV, na dat hy de zelve in den jare 1668 ingenomen hadt, liet hare werken en 't kasteel verwoesten.

GRAY, een van de oudste en voornaamste familiën in Engelandt, haren oorsprong en naam ontlenende van *Rollo*, of, zo als anderen hem noemen, *Fulbertus de Croy*, een kamerheer van hertog Robert van Normandië, en een grootvader van Willem den I, koning van Engelandt, van moeders zyde. Van het stamhuis van dezen Robert hebben in de mannelyke linie verscheide telgen gebloeit, waar onder de lords Gray van Rotherfield, die van Gray van Codnovre, en die van Gray van Wilton, die na vele nageslachten gehadt te hebben eindelyk zyn uitgestorven. Maar van die genen, de welke zich in staat gehouden hebben, zyn inzonderheit aan te merken die van Gray van Ruthyn, en die van Gray van Groby, waar van de eerste den graaflyken, markgraaflyken, en op 't laatst den hertoglyken tytel van Kent, en de laatste den graaflyken tytel van Stamford gevoert hebben. Alle beide hebben zy haren oorsprong van *Rogerius van Gray*, jongsten zoon van *Johannes*, lord Gray van Wilton. Deze maakte zich in de XIV eeuwe onder koning Eduard den II in den Schotschen oorlog beroemd, en teelde by Elizabeth, dochter van Johannes, lord Hastings van Bergavenny, en een der erfgenamen van Willem van Valence, grave van Pembroke, 1) *Johannes*, die na vele dappere daden verricht te hebben aan zyn vaders zyde, ongehuwt zynde, sneuvelde. 2) *Reginald.* Deze was opvolger van zyns vaders eernaam, en erfgenaam van vele landeryen, mitsgaders van het kasteel Ruthyn in Denbigshire, ('t geen ten tyde van Eduard den I door Roger van Gray gebouwt wierdt) en wierdt tot aan zyne doodt, in 't jaar 1389 voorvallende, in alle parlementen beroepen. Zyn zoon en navolger Reginald hadt vele verschillen met den beruchten Ierlander Owen Glendower, en moest zich zelve, na dat hy in zyne handen gevallen was, met een grote somme gelds weder los kopen. Vervolgens diende hy de koningen Hendrik den IV en den V in den oorlog, zo wel te water, als te lande, en stierf eerst in 't jaar 1440. Van zynen eersten zone *Johannes*, die ridder van de kousseband was, nemen die van *Gray*

van Kent haren oorsprong; in 't tegendeel van zynen anderen zoon van 't twede bedde, genaamt *Eduard*, zyn die van *Gray van Stamford* afkomstig.

De zoon van gemelden Johannes, *Edmund*, was navolger van zyns grootvaders eertytel, en stondt zeer in de gunst van koning Hendrik den VI, als mede van Eduard den IV, die hy beide in den oorlog diende; waar door hy zyn vermogen en eertytelen merkelyk vergrootte. In den jare 1463 wierdt hy lord schatmeester van Engelandt, en in den jare 1465 van baron van Hastings van Weysford en Ruthyn tot grave van Kent gemaakt, welke laatste eernaam door Richard den III en Hendrik den VII bevestigt wierdt. Hy stierf in 't jaar 1489, en liet na by Catharina, een dochter van Hendrik Percy, grave van Northumberlandt, *Georg*. Deze was een van de voornaamsten, die met Caspar, hertog van Bedford, een tocht in Vrankryk deedt; ook droeg hy zich zeer wel in 't jaar 1497 in den opstandt van Cornwall. Hy teelde by Anna, dochter van Richard Widvile, grave van Rivers, *Richard*; en naderhandt by Catharina, dochter van Willem Herberts, grave van Pembroke, *Hendrik*, die den bynaam van *Gray van Wrest* droeg, en *Antony*, met den bynaam van *Gray van Brantspeth*. Na zyne doodt volgde hem zyn oudste zoon *Richard* in 't jaar 1505. Deze verselde koning Hendrik den VIII in de belegering van Terouane, en wierdt ridder van de kousseband. By zyne gemalinne Elizabeth, dochter van den ridder Willem Husse, liet hy stervende in 't jaar 1541 (anderen zeggen 1522) geen kinderen na. Ook hadt hy byna alle zyne goederen met spelen doorgebragt; om deze reden gebruikte zyn opvolger en jongste broeder *Hendrik Gray* van Wrest geenzins den tytel van grave van Kent, en zo deedt ook zyn zoon *Hendrik* niet. Maar deze, getrouwt met Margareta, zuster van Olivier S. Johan van Bletzo, teelde by haar *Reginald*. Deze bragt door zyn goede huishouding de vervallene goederen zyner familie wederom voor 't grootste gedeelte aan zich, en nam in den jare 1571, met bewilliging van de koningin Elizabeth, den graaflyken tytel weder aan, was ook daar na een van de pairs, die in het gerecht tegen den hertog van Nordfolk zaten. In 't jaar 1572 was zyn broeder *Hendrik* des zelfs opvolger. Deze hielp benevens andere pairs de Schotsche koningin Maria veroordeelen, en liet by Maria, dochter van den ridder Georg Cotton, en weduwe van Eduard, grave van Derby, gene kinderen na. Aldus wierdt hy in den jare 1615 door zynen jongsten broeder *Karel* gevolgt, die getrouwt was met Susanna, eene dochter van den ridder Richard Cotton, by wie hy eenen zoon en dochter teelde. De laatste trouwde met den ridder Michiël Longueville te Bukshire. De zoon, *Hendrik*, wierdt in 't jaar 1618 zyn opvolger, en trouwde met Elizabeth, eene dochter van Gilbert Talbot, grave van Schrewsbury; maar stierf in den jare 1639 zonder lyfserven. Hier op viel de waardigheit van 't graafschap Kent op *Antony Gray*, toenmaals predikant te Burbach in Leichestershire, doordien zyn vader Georg zoon van den gemelden Antony Gray van Brantspeth, derde zoon van den in 't jaar 1505 gestorven Georg, grave van Kent, geweest was. Den tytel van lord Gray van Ruthyn moest hy in den jare 1640, volgens uitspraak van het parlement, aan *Karel Longueville*, zoon van de bovengenoemde Susanna, en den ridder *Michiel Longueville*, overlaten. Hy teelde by Magdalena, dochter van Willem Purefoy van Caldecote: 1) *Hendrik*; 2) *Johannes*; 3) *Job*; 4) *Theophilus*; 5) *Nathanaël*; 6) *Gratia*; 7) *Magdalena*; 8) *Christina*; 9) *Patientia*; 10) *Priscilla*. De oudste zoon, *Hendrik*, volgde hem in 't jaar 1643, en liet na in 't jaar 1649 by Amabella, een dochter van den ridder Antony Ben, eene dochter, *Elizabeth*, getrouwt aan Banaster, naderhandt lord Maynard; en *Antony*, die trouwde aan Maria, eenige dochter van Jan, lord Lucas, baron van Shenfield, die van koning Karel den II in 't jaar 1662 voor haar en hare nakomelingen tot baronesse Lucas van Crudwell in Wiltshire gemaakt wierdt. Van hem was in den jare 1702, toen hy stierf, een eenige zoon, *Hendrik* genaamt, in 't leven. Dezen maakte de koningin Anna in 't jaar 1704 tot haren eersten kamerheer, tot lord luitenant van Herefortshire, en haren geheimen Raadt. Den 14 December des jaars 1706 verhief zy hem tot markgrave van Kent, tot grave van Harold en ondergrave van Goodrich, en eindelyk in 't jaar 1710, toen hy van de opperkamerheers plaats afstondt, tot hertog van Kent. By zyne gemalinne Jemina, de oudste dochter van Thomas, lord Crew van Stene, zyn hem ter wereldt gebragt 1) in February des jaars 1696 *Antony*, in zyn leven graaf van Harold genaamt; 2) in April des jaars 1697 *Hendrik*; 3) *Amabella*; 4) *Jemina*; 5) *Henrietta*; 6) *Anna*; 7) *Johanna*.

Wat aanbelangt die van *Gray van Groby*, of *Stamford*, daar van was de stamvader *Eduard*, de twede zoon van Reginald, lord Gray van Ruthyn, in den jare 1440 gestorven. Hy trouwde met Elizabeth, eenigste dochter van Hendrik, een zoon van Willem, lord Ferrers van Groby, en wierdt in die hoedanigheit in 't jaar 1449 in het parlement beroepen. Wanneer hy in den jare 1457 stierf, liet hy na: 1) *Johannes*, die volgen zal; 2) *Eduard Gray*, lord Lisle; 3) *Reginald*, die in den jare 1460 in den slag by Wakefield bleef; 4) *Anna*, gehuwt aan den ridder Eduard Hungerford. De oudste zoon, Johannes, wierdt in den jare 1461 in den slag van S. Albans verslagen, en liet na by Elizabeth, oudste dochter van Richard Withvilles, grave Rivers, (die na zyne doodt koning Eduard den IV tot gemaal bekwam) twee zonen, waar van de jongste, Richard, tot lord Gray verheven, maar ook in 't jaar 1483 te Pomfret op bevel van Richard den III onthooft wierdt. De oudste, *Thomas*, wierdt in den jare 1472 door Eduard den IV tot grave van Huntington, en in 't jaar 1475 tot markgraaf van Dorset gemaakt. In den jare 1483, na dat zyn halve broeder, de jonge koning Eduard de V, door Richard den III heimelyk was uit den weg geruimt, stondt deze laatste hem naar 't leven. Maar hy vluchtte naar Vrankryk by den toenmaligen koning Hendrik den VII van Engelandt, die hem, benevens eenen Jan Bourchier, wegens eenige geldschulden te Parys in gyzeling liet, maar kort daar na weder te rug riep, en in alle vorige eerampten en waardigheden herstelde, mitsgaders hem tot zynen geheimen Raadt maakte. Hoewel nu de laatstgemelde koning eenigen argwaan tegen hem opvatte, liet hy den zelven echter weder varen, en benoemde hem tot een van zyne veldheren, die daar na den lord Audley te Blakheath overwon. By zyne gemalinne Cecilia, eene dochter en ryke erfgename van Willem, lord Bonvile, teelde hy 7 zonen en 8 dochteren. De oudste zoon, *Thomas*, was zyn opvolger in de waardigheit van markgrave van Dorset, en wierdt in den jare 1512 met 10000 man, waar over hy het gezag hadt, naar Spanje gezonden, om daar van daan met de troepen van Ferdinand, den Katholyken koning, een inval in Guienne te doen. Koning Hendrik de VIII hieldt zeer veel van hem, tot dat hy in den jare 1530 overleedt. Van zyne gemalinne Margareta, eene dochter van den ridder Robert Wolton, en weduwe van Willem Medleys, wierdt hy vader 1) van *Hendrik*, die volgt; 2) van *Johan Gray* van Pirgo, waar van ook hier onder zal gemeld worden; 3) van *Thomas*, die den 7 April des jaars 1554, doordien hy aan de zamenzwering van Wyat deel hadde, onthalst wierdt; 4) van *Leonard*, die onder Hendrik Fiz-Roy, hertog van Richemond, stadhouder van Ierlandt was, en tegen de rebellen O-Donel en O-Neal groten dienst deedt, niettegenstaande hem Hendrik de VIII, door vele beschuldigingen zyner vyanden opgehitst, den 25 Juny des jaars 1540 op den Towrheuvel het hoofdt liet afslaan. De oudste zoon, *Hendrik*, verkreeg de waardigheit van hertog van Suffolk, benevens vele andere grote voordeelen, eindigde nochtans zyn leven mede op een schavot den 23 February des jaars 1554, gelyk in het artykel van SUFFOLK breder te zien is. Alle waardigheden, die te voren zyne familie bezeten hadden, gingen te gelyk verloren, en in dien toestandt bleef het tot den jare 1603, toen koning Jacobus de I den ridder *Hendrik Gray* van Pirgo, een zoon van den bovengenoemden Johan Gray van Pirgo (by Maria, eene dochter van Antony Brown, ondergraaf van Mountacute geteelt) tot baron Gray van Groby maakte. Deze Hendrik teelde by Anna, dochter van Willem, lord Windsfor, *Johannes* en *Ambrosius*. De eerste was zyn opvolger in 't jaar 1614, en liet by Elizabeth, dochter van Eduard Nevil, lord Avergavenny, na *Hendrik* en *Philips*. De eerste wierdt door koning Karel den I den 26 Maart des jaars 1628 tot grave van Stamford verheven. Hy trouwde met Anna, dochter van Willem, grave van Exeter, die hem 4 zonen en 5 dochteren baarde. De zonen waren *Thomas*, waar van hier na; *Anchitel*, *Jan*, en *Leonard*; de dochteren *Elizabeth*, aan Georgius, lord Delamer, en *Diana*, aan Robert, grave van Ailesbury, getrouwt. Van de andere drie wordt niets gevonden. De oudste zoon, Thomas, stierf by zyns vaders leven, maar liet na by Dorothea, dochter van Eduard, grave van Bath, *Thomas*. Deze was opvolger van zynen grootvader in de waardigheit als graaf van Stamford, en wierdt van koning Willem den III in den jare 1697 tot kancelier van 't hertogdom Lancaster, maar van de koninginne Anna tot geheime Raadt gemaakt. Hy trouwde met Maria, dochter van Joseph Meynards van Gunalsbury, wiens vader, *Johannes*, onder koning Willem den III een van de commissarissen van 't groot zegel geweest is, by wie hy echter geen kinderen in 't leven hieldt. Van zyne twee zusters wierdt de oudste, *Elizabeth*, aan Hendrik Benson van Charston, en de jongste, *Anna*, aan Jakob Grove, een Rechtsgeleerde, uitgetrouwt. *Cambden Brittannia. The compleat hist. of England. De Larrey hist. d'Angleterre. Heylin's help to English history. Peerage of England I. p. 147, 239.*

GRAY, (HENDRIK) een Schotsch edelman, die zyn geslachtnaam van Douglas in dien van Gray veranderde, toen hy in de Nederlanden trok, en de Keulenaars wys maakte, dat hy een afgezant van den koning van Engelandt was. Hier wierdt hy wel ontfangen, maar men ontdekte wel haast zyn bedrog, en door order van den keurvorst wierdt hy naar Engelandt gevoert, alwaar men hem ophing, en daar na in vier stukken kapte, in den jare 1605. *Emanuël van Meteren* in zyne Nederlandsche geschiedenissen.

GRAY, (JAN) bisschop van Norwich in Engelandt, leefde in de XIII eeuwe, en stierf in den jare 1216, of 1217. Zyn naam is by den nazaat bekend door een Kronyk, die hy schreef, door verscheide brieven, en andere zaken. Hy wierdt verkoren tot aartsbisschop van Canterbury, maar men kantte zich daar tegen, dies wierdt hy daar na onderkoning in Ierlandt. *Godwin de script. Angl. Pitseus de script. Angl. Vossius.*

GRAY, (JOHANNA) anders *Johanna van Suffolk*, tot koninginne van Engelandt uitgeroepen in 't jaar 1553, was de dochter van Hendrik van Suffolk, en kleindochter van Maria, zuster van koning Hendrik den VIII. Zy was reets getrouwt aan Gilford Dudley, oudsten zoon van den hertog van Northumberlandt, schoon zy nog maar 17 jaren bereikte, toen haar Eduard de VI, koning van Engelandt, voor zyne doodt tot erfgenaam van zyne kroon by testament verklaarde. Deze vorst overleden zynde, wierdt zy in den jare 1553 te Londen door eenige Engelschen ingehaalt, en voor koninginne uitgeroepen; maar eenige edelen, 't zy uit haat, dien zy haren schoonvader, den hertog van Northumberlandt, droegen; 't zy dat men haar verdacht hieldt aan de doodt van den jongen koning; 't zy om dat zy Ge-

reformeerd was, en dat zy liever eene Roomsch-Katholyke vorstin wilden gehoorzamen, altydt zy namen de party aan van Maria, dochter van koning Hendrik den VIII, en riepen die, aan haar zyde, voor koninginne uit; en zynde veel sterker dan de party van den hertog van Northumberlandt, namen zy Johanna Gray gevangen, en sloegen haar het hoofdt af binnen Londen op den zelven dag in 't jaar 1553. *De Larrey Hist. d'Anglet. Tom.* II.

GREAVES. (JOH.) Zie GRAVIUS.

GREBAN, (SIMON) geboren te Compiegne, kanunnik van Mans, leefde in den jare 1450. Hy bragt de Handelingen der Apostelen in Fransche vaarzen. Simon Greban, zyn broeder, dien men ook Simon van Compiegne noemde, blokte ook aan dit werk. Deze laatste was geheimschryver van Karel van Anjou, grave van Maine, en schreef meer andere werken, en onder anderen maakte hy eene overzetting van een boek onder den tytel van: *Le cœur de la Philosophie*. Dit was eertyds op order van koning Philips den Schonen gemaakt, en men drukte het te Parys in 't jaar 1520. *La Croix du Maine Bibl. Franc.*

GREBBE, (DE) een riviertie, het welk zich tusschen Wageningen en Rhenen in den Rhyn stort.

GREBBE, eene verdronke stadt, van welke Dirk Burger van Schoorl in zyne *Kronyk* aantekent, dat de zelve aan het Eimer Swin gelegen was, omtrent een uur gaans van het Nieuwediep, op de Helder, Oost-Zuid-Oost aan. Nog zegt de zelve schryver, dat hy in den jare 1678, den 6 en 7 November, by zeer laag water, met nog iemandt, op die plaatse is geweest, en daar vele geraamten van menschen, met doodshoofden en schinkels by duizenden, heeft gevonden, bevindende, dat de muur der kerke van duifsteen was.

GREBEN, een dorp in Polen, in het Palatinaatschap van Reussen, en in een bosch gelegen. De Polen schryven *Grzben*. *Memoires de Beaujeu*.

GRECA, (ANTONIUS LA) van Palermo, bygenaamt *Fardiola*, als zynde leerling geweest van Philippus Fardiola, was geboren in den jare 1631, en zeer ervaren in de muzyk, waar in hy een groten naam kreeg. Hy stierf in zyne geboortestadt den 8 May des jaars 1668, nalatende in 't Italiaansch: *Armonia sacra di varii motetti a* 2, 3, 4 *e* 5. *voci*. enz. *Biblioth. Sicula*.

GRECINUS, (JULIUS) een van de Raden, die zich te Rome door hunne liefde tot de deugdt, en hunne buitengemene welsprekendheit, in achting bragten. Keizer Cajus Caligula doemde hem ter doodt, om dat hy edelmoedig weigerde M. Silanus, die aan geen misdaadt schuldig was, te beschuldigen. *Seneca l.* II. *de Benefic.* Hy schreef eenige dingen over den wyngaardbouw, gelyk men kan oordeelen uit het geen Columella daar van zegt *l.* I. *c.* 2.

GRECO, PORTO GRÆCO, oudtyds *Agasus*, een vlek met een haven in 't ryk van Napels, gelegen aan den voet van den berg Gargan, op den hoek van het halfeilandt Capitanate, drie mylen van Vieste naar 't Zuiden. *Baudrand.*

GRECOSTASE, *Græcostasis*, een paleis te Rome op den Palatynschen berg, waar in men de gezanten van uitheemsche prinssen huisvest. Het heeft zynen naam van de Grieken, om dat deze volkeren de voornaamste van alle vremdelingen waren. *Hotel des Ambassadeurs.*

GREENWICH, eene stadt van Engelandt, in Black-Heath, of het Noord-Westelyke gedeelte van 't graafschap Kent, vyf Engelsche mylen van Londen. 't Is een zeer gezonde plaats, aangenaam, op een zandigen grondt, aan den Teems gelegen, wordende overvloedig door vele aanzienelyke personen bezocht. Humphredus, hertog van Glocester, heeft alhier een lusthuis aangelegt, 't welk naderhandt van koning Hendrik den VIII is volbouwt. Koning Hendrik de VIII en de koningin Elizabeth zyn daar geboren, en Eduard de II is daar gestorven. Het oude huis, mitsgaders de kapel, waar van men nog eenige overblyffelen ziet, is ter neder geworpen; en in des zelfs plaats heeft koning Karel de II een ander koninklyk huis op de Italiaansche trant laten oprechten, hoewel het niet recht voltooit is. Ook heeft hy 'er een afzonderlyk huis voor de koninginne gebouwt. De koningin Anna liet alhier ook een invalidehuis of verblyfsplaats voor verminkte soldaten aanleggen, 't welk een schoon gebouw is. *Cambdeni Brittannia.*

GREENWICH. (GRAAF VAN) Met dezen tytel wierdt *Johan Campbel*, hertog van Argîle, in Schotlandt, op den 26 November des jaars 1705 door de koninginne Anna tot pair van Engelandt verheven.

GREFSMOLEN, GREIFSMOLEN, een steedtie met een ampt of ambacht in het hertogdom van Meklenburg, tusschen Lubek en Wismar, niet verre van Buckow, aan een meir gelegen. *Topographia Sax. inf. p.* 106.

GREGORAS. Zie NICEPHORUS GREGORAS.

GREGORIO, (CAROLUS DE) een edele van Messina, was een zeer geoeffend ridder, die boven anderen uitmuntte, en zeer geacht wierdt. Vyf malen heeft hy de waardigheit van raadsheer bekleed, en twee malen ging hy als afgezant naar koning Philips den IV van Spanje, en naar Don Jan van Oostenryk, onderkoning van Sicilië. De eerstgenoemde maakte hem markgraaf van Poggio door een openbrief van den 27 July des jaars 1663; doch zyne studiën bragten hem nog groter waardigheden aan: want hy was niet alleen een goed dichter en redenaar, maar ook een patroon van alle geleerden, die hen tot voortzetting der studiën zelf yverig aanporde. Zo stichtte hy in den jare 1639 een school te Messina in zyn huis, en hieldt de zelve altoos in standt, tot dat zy in den jare 1678 door den oorlog verwoest is. Maar schoon hy zyn vaderlandt moest verlaten, leefde hy daarom niet minder te Venetië en te Rome onder de geleerden van zynen tydt in achting, tot dat hy in de laatstgenoemde plaats in 't jaar 1695 overleedt, nalatende in 't Italiaansch: *Poesie volgari degli Accademici della Fucina*; *Poesie stravaganze liriche della Fucina*; *Poesie, duello delle Muse de gli Accademici della Fucina Trattenimento Terzo, Quarto, e Quinto*; *Discorso quarto sia lagrimevole, e miserabile ogni età dell'huomo infelice*; *Discorso nella commemoratione de defonti accademici della Fucina*; *Si descrive il Secolo presente, discorso*; *Si Spiegano i pregi del color pallido in un bel volto nella gara della Rosa, e della Viola, discorso*. *Biblioth. Sicula.*

GREGORIO, (CAROLUS DE) een ander edele van Messina, was de zoon van Thomas de Gregorio, en moet van den eersten onderscheiden worden. Hy oeffende zich in de vermakelyke wetenschappen, was een poëet en akademist in zyne geboortestadt, bloeide in 't jaar 1670, en heeft in 't Italiaansch uitgegeven: *Rime, duello delle Muse, overo trattenimenti carnevaleschi de gli Accademici della Fucina. Trattenimento III, IV, e V. Biblioth. Sicula.*

GREGORIO, (MARIUS DE) een edele van Messina, was een groot rechtsgeleerde, en daar door zo wel, als door zyne hoge bedieningen vermaard: want hy was rechter in 't koninklyke hofgerecht, fiskaal en koninklyke Raadsheer. Twee maal was hy gedeputeerde van het ryk, en zat eindelyk als president in het consistorie van het gewisse. Hy stierf te Palermo den 20 May des jaars 1606, nalatende in 't Latyn: *Consilium super constitutione præsidentis regni, facta per Excell. Ducis Macheda, & Naxeræ proregis, cum deliberatione sacri regii consilii in personam excell. marchionis Elicis, ejus primogeniti*; *Allegationes pro D. Petro la Muta. Biblioth. Sicula.*

GREGORIO, (MAURITIUS DE) geboortig uit de stadt Camerata in Sicilië, en niet uit de stadt van gelyken name in 't koninkryk van Napels, hadt de orde der Predikheren aangenomen, en maakte zich vermaard. Hy was een welsprekend prediker, en in alle soorten van letteroeffeningen bedreven. Te Napels, daar hy lang woonde, was hy hofprediker van Horatius Aquaviva van Aragon, bisschop van Calatinum, en van den kardinaal Julius Sabelli. Boven dien wierdt hy met andere bedieningen van zyne orde begiftigt, als met die van prioor en onderzoeker (*inquisitor*); voorts was hy uitwyzer (*definitor*) van 't koninkryk van Sicilië, en zommigen menen, dat hy zelfs nog bisschop is geworden. Hy stierf te Napels in het klooster van S. Catharina den 3 November des jaars 1651, hebbende uitgegeven: *Commentaria laconica ad sensum proemii in quatuor libros contra gentiles*; *Expositio laconica paraphrastica omnium bullarum, conciliorum, decretorum*; *Praxis S. inquisitionis*; *Encyclopedia, id est, omnium scientiarum circulus ad sensum proemii in quatuor libros contra Gentiles*; *ad concilii Tridentini Margaritha & Hyacinthus*; *Egregia commentaria in quatuor libros sententiarum*; *Aphorismi, sive summa omnium Conciliorum*; *Summa omnium Apostolicarum constitutionum*; *Praxis in libros prohibitos, atque hæreticorum*; *Viridarium omnium scientiarum, in quo summa D. Thomæ*; *De Sacramentis, censuris, & casibus reservatis ad examen confessariorum liber*; *De auxiliis tractatus*; *Summa casuum conscientiæ*; *Defensio Thomæ*; *Physica*; *Metaphysica*; *Mathematica*; *Moralis*; *Anathomia tam V. quàm N. Testamenti, & præcipuè Apocalypseos, & de omnibus expositionibus suis, seu de scriptoribus ecclesiasticis, cum similitudinibus Homeri, Virgilii, Ciceronis, & declaratione emblematum Alciati*; en in 't Italiaansch: *Abbecedario di casi di conscienza*. enz. *Biblioth. Sicula.*

GREGORIO, (PETRUS DE) geboren te Messina, uit het edel geslacht der Gregorii, hadt gestudeert in de rechten, wierdt geacht wegens zyne geleerdheit, en verkreeg hoge eerampten: want hy is dikwils rechter van de stads vierschaar geweest, vervolgens vikaris generaal van Sicilië gemaakt, en eindelyk voor zyn leven tot rechter aangestelt. Hy wierdt gezonden aan koning Karel, en van daar aan den keizer te Brussel, en was koninklyke Raadsheer onder de regering van Ferdinand en Karel den V. Men ziet uit den koop van zekere baronye, dat hy in 't jaar 1526 leefde, en moet omtrent den jare 1534 zyn gestorven. Hy schreef in 't Latyn over de *bulla Apostolica Nicolai V, & Regia Pragmatica Alphonsi Regis de Censibus commentaria, cum antiquis & novissimis additionibus D. Garsiæ Mastrilli, Regii Consiliarii, auctoris pronepotis, quibus accesserunt scholia diversorum doctorum, nunquam antea edita*; *De concessione feudi tractatus, cum additionibus Garsiæ Mastrilli*; *Tractatus de vita milit.*; *de Usuris & censibus*; *Allegationes*; *de Appellationibus*; *Genealogia familiæ Carbonæ*. enz. *Biblioth. Sicula.*

GREGORIO, (THOMAS DE) een edele van Messina, was ridder van Jeruzalem; doch maakte zich zo wel door de wapenen als door de letteren vermaard. Hy bloeide in den jare 1665 onder de akademisten van zyne geboortestadt, en schreef in 't Italiaansch: *Orazione funerale nella morte del serenissimo cardinale infante d'Austria*; *Panegirico in lode del glorioso S. Antonio di Padova*; *Poesie. Biblioth. Sicula.*

PAUZEN VAN ROME.

GREORIUS de I, bygenaamt de Grote, gesproten uit een voornaam Romeinsch geslacht, zoon van den Raadsheer Gordianus, en Sylvia. In zyne jeugt wierdt hy in de edele wetenschappen en talen wel onderwezen, derhalven kreeg hy naauwlyks jaren van onderscheiding, of men plaatste hem mede in den Raadt. Hier in toonde hy zulk een deftig gedrag, dat keizer Justinus de jonge hem eerlang tot stedevoogdt van Rome verhief

hief in den jare 581. Maar na de doodt zynes vaders een weêrzin in de wereldfche zaken krygende, bouwde hy van zyne goederen zes kloofters in Sicilië, en een zevende te Rome van zyn vaderlyk huis, waar hy zich in begaf onder den tucht van den abt Valentius, of, zo als hem anderen noemen, Valentio, dien hy daar over ftelde, verkopende verder alles wat hy nog overig hadt, en deelde het aan den armen uit. Hier uit wierdt hy echter door den paus Pelagius den II wel haaft getrokken, die hem tot zyn zevenden diaken maakte, en eerlang zondt als apocrifiaris, 't geen men nu nuntius noemt, naar Conftantinopel aan den keizer Tiberius, om hulp tegen de Longobarden te verzoeken. Dezen laft verrichtte hy naar wenfch, en hieldt daar ook met den patriarch Eutychius een redentwift over de opftanding der doden. Als hy hier drie jaren doorgebragt hadt, en verfchilde werken onder handen nam, die hy ten dele onvoltooit liet, trok hy na de doodt van Tiberius, die den 14 Augufty des jaars 582 voorviel, wederom naar Rome, vermits een ander in zyn plaats aan keizer Mauritius gezonden was. Hy wierdt eerft van paus Pelagius als geheimfchryver gebruikt, maar bekwam niet lang daar na verlof om in zyn kloofter te mogen gaan, waar in hy de fchriften, die hy te Conftantinopel begonnen hadt, voltooide, en fchreef op bevel van den paus nog eenige andere tegen de Wefterfche biffchoppen, die zich van de Roomfche kerk afzonderden. Na de doodt van Pelagius wierdt hy van de geeftelykheit, den Raadt, en 't volk van Rome tot paus verkoren; maar hy zocht op allerlei wyze zich daar van te ontflaan, fchreef ten dien einde aan den keizer, en badt den zelven, dat hy dit niet wilde goedkeuren, doch deze brief wierdt onderfchept van den Roomfchen ftedehouder Germanus, die het tegendeel van den keizer verzocht; ook zocht hy zich in een woudt of woeftenye te verbergen, maar men verhaalt, dat het volk, gezonden om hem te zoeken, door een vurige kolom als aangewezen wierdt de plaatfe, daar hy zich verborg. Dus fpanden hemel en aarde zamen om hem tot die waardigheit te verheffen, en moeft hy, zo fterk geperft, zulks aannemen op den 3 September des jaars 590. Wanneer in dat zelve jaar een fchrikkelyke peft te Rome woedde, wendde hy alles aan wat in zyn vermogen was om den hemel te verzoenen, deedt openbare proceffien of ommegangen naar S. Pieters kerk, en droeg zelf het Marienbeelt, 't geen men zegt dat door S. Lukas is gefchildert. Eenigen geven voor, dat hy, niet verre van het plein van Adrianus genadert zynde, daar eenen engel zag, die een zwaardt in de fchede ftak, waar na de peft allengskens verminderde, en vermits daar op dien zelven tydt een kafteel gebouwt wierdt, gaf men het den nam van Engelenburg. Hy yverde krachtig om door verfcheide Synoden en afgezondene brieven de kerkelyke zaken in luifter te doen toenemen, en de monniken in meerder tucht te doen leven. Niet minder poogde hy de fcheuring, tuffchen de biffchoppen van Milaan, Iftrië en Venetië wegens de zogenaamde drie kapittelen, die de Roomfche kerk verdedigde, ontftaan, by te leggen: ten dien einde zette hy verfcheide oproerige biffchoppen, en onder anderen Demetrius, biffchop van Napels, af. Ook wendde hy alles aan om de ketters te bekeren, inzonderheit trachtte hy den hoogmoedt van Johannes, patriarch van Conftantinopel, die zich den tytel van algemeen biffchop aanmatigde, te vernederen. Hy fchreef ten dien einde aan den keizer Mauritius en aan de Oofterfche patriarchen, badt de zelve Johannes tot beter gedachten te brengen, en hieldt in den jare 593 te Rome een Synode, waar in Johannes, priefter van Chalcedonië, die wegens de Marianitifche kettery van den patriarch Johannes was gedoemt, vry gefproken wierdt; maar 't allergewigtigfte, door hem uitgevoerd, was de bekering der Engelfchen. Hier in flaagde hy zeer gelukkig door hulp van eene vrouwe: want hy zondt in den jare 596 een monnik uit zyn kloofter derwaarts. Deze vondt by Bertha, de gemalin van Ethelred, toenmaals koning van Engelandt, en dochter van Charibert, koning van Vrankryk, goed gehoor, die haren gemaal niet alleen overreedde om dezen door den paus gezonden monnik aan te horen, maar het zo verre bragt, dat hy hem toeftondt het Euangelium in Engelandt alom te mogen prediken; ja ging in 't vervolg, door 't fterk aanporren van deze vrouwe, zelf tot het Chriftelyk gelove over, waar door de meefte Engelfchen zyn voorbeeldt volgden. Wanneer nu het begin gelukkig was, liet hy niet na om dat heilzaam werk krachtig voort te zetten; zendende dezen monnik in den jare 601 tot onderfteuning Juftus, Paulinus, Laurentius en meer andere monniken te hulp, zo dat het Chriftelyk geloof krachtig uitgebreid wierdt in Engelandt. Niet minder zocht hy ook de koninginne Theadelinda, koningin der Longobarden, die van de Roomfche kerk afgeweken was, weder onder der zelver gehoorzaamheit te brengen. Ook arbeidde hy krachtig tot bekering der Joden en eenige barbarifche volkeren in Sardinië. In den jare 603 wenfchte hy keizer Phocas geluk op den troon, fchoon hy dien op de allergruwelykfte wyze gekregen hadt, gelyk men onder zyn artykel en dat van Mauritius breder zien kan. Deze vernedering van den paus gefchiedde uit blydfchap, om dat Phocas zich tegen den patriarch van Conftantinopel, den vyandt van Gregorius, verklaard hadt. Zo beheerfchte ook een flingfche zwakheit dezen groten en heilig verklaarden man in 't vleien van een bloeddorftig dwingelandt. Ook befchuldigt men hem van de voornoemde koningin Theadelinda, die zeer flecht van leven was, al te lafhertig gevleit te hebben. Maar wie is vry van menfchelyke zwakheden? Altydt zyn yver voor het Chriftelyk gelove was groot, want men zegt, dat hy de heerlykfte oude gedenkftukken verbrak, verfcheide Heidenfche boeken, waar onder Titus Livius fchriften, zou hebben laten verbranden, op dat de menfchen geen Heidenfche aandoeningen door 't gezicht, en in 't lezen geen andere voorwerpen dan den Chriftelyken Godsdienft behelzende boeken zouden hebben, hoewel hier vele aan twyffelen. Hy heeft inzonderheit het Pfalm-zingen, de collecten en andere liederen in zeer goede order gebragt, ten dien einde een byzonder collegie ter aankweking van de zangkunft aangeftelt, en heden wordt te Rome nog zyn bedt, waar op hy krank leggende Goddelyke liederen zong, en de roede, daar hy de jonge leerlingen mede kaftydde, getoont. Ook wordt van eenigen voorgegeven, dat hy de ziele van den keizer Trajanus door zyn gebedt uit het vagevuur verloft heeft, 't geen echter heden zelf van geleerde Katholyken verworpen wordt. Hy heeft verfcheide werken gefchreven, als: *Expofitiones in lib. I. Regum; in Jobum; in Pfalmos pœnitentiales; in Cantica canticorum; homiliæ in Ezechielem; liber paftoralis; Dialogi de vita & miraculis patrum Italicorum; Antiphonarium; Benedictionale*, enz. de welke in den jare 1705 te Parys van de vaders Benedictynen in folio uitgegeven zyn. *Bayle Dict. Crit.* en de fchryvers, door hem aangehaalt.

GREGORIUS de II was van geboorte een Romein, zoon van Marcellus, den 21 of 22 May des jaars 714, anderen zeggen den 28 April des jaars 715, opvolger in de paufelyke waardigheit van Conftantinus. Voor deze verheffing was hy eerft geweeft onderdiaken van paus Sergius; vervolgens diaken; wierdt naar Conftantinopel gezonden, alwaar hy zich tegen de befluiten van het Synode, *Quini Sexta* genaamt, aankantte. Na dat hy geordent was, poogde hy aanftonts met alle kracht de Longobarden uit de landen, die zy van de kerk in bezit hadden, te verdryven, en het kloofter van Monte-Caffino te voltooien. In den jare 715 gaf hy een bevel uit, 't geen gedagtekent was den 15 Maart, in 't twede jaar van de regering van Anaftafius, en hernam de ftadt Cumes, die de hertog van Benevento van den H. ftoel gerukt hadt. Hy hieldt verfcheide Concilien, inzonderheit een in den jare 721, tegen de ongeoorloofde huwelyken, en een in 't jaar 726 tegen de beeldbrekers, waar van keizer Leo het hoofdt was. Deze prins fchreef hem vele bedreigende brieven; maar hy ftoorde zich daar niet aan, maakte een verbondt met de Franfchen, en drong Karel Martel hard aan om de kerkelyke zaken te onderfchragen: Die oorlogsheldt behertigde de zelve zo wel, dat hy Luitprand, koning der Longobarden, die in aantocht was om Rome te overmeefteren, noodzaakte zich de kerk te onderwerpen. 't Was ook door zyne zorgen, dat S. Bonifacius predikte in Duitfchlandt en Nederlandt. De oneenigheden tuffchen dezen paus en den keizer veroorzaakten ook vele bewegingen te Rome en te Ravenna, alwaar de zogenaamde exarche, die des keizers rechten zocht te handhaven, omgebragt wierdt. Gregorius de II ftierf den 11 February, anderen zeggen den 7 January des jaars 731, hebbende den H. ftoel bezeten zestien jaren, acht maanden, en 20 dagen. Zyne deugden hebben hem in den rang der heiligen, en zyne werken onder de kerkelyke fchryveren doen plaatfen. Echter zyn van hem nu niet meer bekend dan vier brieven, een inzetting van een kapittel, en een geloofsbelydenis; waar van Baronius, Bini en Sirmond gewag maken. *Anaftafius de vit. Pont. Sigebert. de vir. illuftr. c. 24. Paulus Diaconus. Platina. Onuphrius. Ciacconius. Baronius. Cave. Heideggerus.*

GREGORIUS de III, uit Syrie geboortig, de zoon van Johannes, was eerft priefter der Roomfche kerke, en wierdt vervolgens vyf dagen na de doodt van Gregorius den II, dat is den 16 February, anderen zeggen den 22 van die maandt, des jaars 731 tot paus verkoren. Aanftonts na zyne verheffing zondt hy gezanten aan den keizer Leo, om hem af te leiden van den haat, dien hy tegen den beeldendienft hadt; maar die vorft lachte met zyne vermaningen, en mishandelde zyne afgezondenen. Hier op deedt de paus hem in den ban, en doordien zyn gezant Gregorius presbyter een brief, dien hy aan den keizer overgeven moeft, by zich hieldt, uit vreze van hem te vergrammen, vergaderde de paus een Synode in den jare 731, waar op het weinig fcheelde of de nuncius zou afgezet geworden zyn: maar men zondt hem met een nieuwen brief naar Conftantinopel; doch hy wierdt op bevel van den keizer in Sicilië aangehouden, zyn brief hem ontnomen, en hy weggejaagt. Wanneer men zulks te Rome hoorde, beriep de paus aanftonts in den jare 732 een nieuw Synode, waar op 93 biffchoppen verzameld waren, en men de beeldftormers, of de vyanden van eere aan de beelden te geven, in den ban deedt. Naderhandt wierden achter een nog twee legaten naar Conftantinopel, als eerft Conftantinus, als verdediger van dat befluit, en naderhandt eene Petrus, in de zelve hoedanigheit, gezonden; maar zy wierden niet beter dan Gregorius presbyter gehandelt. Wanneer in den jare 739 Rome van de Longobarden onder hunnen koning Luitprand belegerd wierdt, riep hy ook Karel Martel uit Vrankryk te hulp, en op dat hy hem des te meer aanmoedigen zou, zondt hy hem nevens eenen brief den fleutel van S. Pieter. Hy was een man zeer liefdadig aan den armen, liet vele kerken bouwen, en ftierf den 28 November des jaars 741. Men fchryft hem toe zeven brieven; *Excerpta ex patrum dictis & Canonum fententiis.* enz. *Anaftafius de vit. Pont. Sigebert. de vir. illuftr. c. 76. Petrus de Natalibus l. XII. c. 110. Trithemius. Platina. Ciacconius. Jacobi bibl. Pont. Cave Hift. Litter. p. 342. Heidegg.*

GREGORIUS de IV, een Romein, zoon van Johannes, pryswaardig niet alleen om zyn verftandt, maar ook door zyne godvruchtigheit, wierdt den 24 September des jaars 827, na Valentinus doodt tot paus verkoren. Zyne nederigheit was oorzaak,

zaak, dat hy zich te zoek maakte om niet op den stoel te zitten; maar zyne schuilplaats ontdekt zynde, overreedde men hem zich tegen de Goddelyke voorzienigheit niet aan te kanten. Om deze reden wierdt hy niet eer dan den 26 January des jaars 828 ingewyd. Hy trok naar Vrankryk om de verschillen daar by te leggen tusschen keizer Lodewyk den Goedertierenen en zyne kinderen, of liever om de ondernemingen der kinderen tegen den vader te begunstigen, dreigende ten dien einde de bisschoppen met den ban, zo zy de zyde van hen niet kozen; maar zy antwoordden hem met standvastigheit: *Si excommunicaturus veniret, ipse excommunicatus abiret*, dat, zo hy kwam om hen in den ban te doen, hy zelf als banneling wel weêr heên mogt gaan. Deze paus schreef over dit geval een brief, dien men in de werken van Agabard vindt. Door zyne zorgen wierdt het feest van Allerheiligen, 't geen niet als te Rome gevierd wierdt, door de gehele Christen wereldt nagevolgt. Hy stierf den 25 January des jaars 843, anderen zeggen 844, ten tyde van de keizers Lotharius, en Michiël, zoon van Theophilus. Zyn lighaam wierdt in de S. Pieterskerk begraven, alwaar men zyn grafschrift vindt, 't geen Bonifacius de VIII daar liet stellen, en wierdt door Sergius den II in de pausselyke waardigheit gevolgt. Men heeft van hem drie brieven, enz. *Platina. Anastasius. Ciacconius. Sigonius de regno Ital. Baronius. Baluzius Misc. Tom.* II. *pag.* 145. *Cave hist. Litter. p.* 367.

GREGORIUS de V, een Duitscher van geboorte, eertyds BRUNO genaamt, was de zoon van Otto, markgrave van Verona, en kleinzoon van keizer Otto. Hy was opvolger van Johannes den XV, en tot paus verkoren den 11 Juny des jaars 996, maar eerst in het jaar daar aan gekroont. Doch toen de keizer, door wiens toedoen hy op den setel gezet was, naar Duitschlandt ging, rechtten de Romeinen onder aanvoering van Crescentius een oproer aan, joegen den paus van den stoel, en zetten daar Johannes, bisschop van Placentia, op. Dit dwong Gregorius de vlucht naar Duitschlandt te nemen, na dat hy alvorens op een te Pavia beroepen Concilie Crescentius in den ban gedaan hadt; doch toen keizer Otto met een heir naar Rome kwam, waren de Romeinen gedwongen hem over te geven, en Gregorius te bevestigen. Hy hieldt daar op een Synode te Rome, en zocht de vervallen kerkelyke tucht weder in beter standt te brengen; beval den aartsbisschop Albertus van Praag zich naar zyn aartsbisdom te begeven; dreigde in den jare 998 op aanzoek van Abbo het gansche koninkryk van Vrankryk met den ban, byaldien zy Arnulphus, aartsbisschop van Rheims, dien zy op een onrechtvaardige wyze afgezet hadden, niet weder aannamen. Hy stierf den 18 February des jaars 998, of, gelyk anderen schryven, des jaars 999. Men heeft van hem, behalven vier brieven, eenen brief wegens de voorrechten van de abten des bergs Major. *Anastasius. Gregorius. Polydorus de quatuor Greg. Platina. Sigonius de regno Ital. l.* VII. *Baronius. Baluzius.*

GREGORIUS de VI, te voren JOHAN GRATIAAN genaamt, was eerst aartspriester van S. Janskerk. Daar was toenmaals een grote scheuring binnen Rome, vermits men aldaar op een tydt drie pauzen te gelyk zag, een in de kerk van S. Pieter, een ander in die van S. Maria Maggiore, en een derden, Benedictus de IX, die in de Lateraansche kerk zat. Gratianus trok deze zaak ter herte, ging over en weder by deze pauzen, en overreedde hen zo krachtig, dat zy de een na den ander van dezen tweespalt afzagen, en de pausselyke waardigheit verlieten. Dit behaagde de Romeinen zo wel, dat zy hem in den jare 1044 tot paus verhieven. Hy liet aanstonts alles aanwenden, wat in zyne macht was, om de goederen, door anderen gerooft, weder aan den H. Stoel te brengen. Echter wierdt hy verdacht gehouden, als of hy door geschenken en gaven de voorgemelde pauzen, hadt omgekocht om zich zelf daar door te bevorderen. Dit bewoog keizer Hendrik den III een tocht naar Italië te doen, waar op hem paus Gregorius in Sutri te gemoet ging, en hem een zeer kostelyke kroon opofferde, die de keizer aannam. Echter de vorst beriep een Synode van bisschoppen, waar in Gregorius genoodzaakt wierdt den setel van S. Pieter te verlaten, en men zette in den jare 1046 in zyn plaats Suitgerus, bisschop van Bamberg, die den naam van Clemens den II aannam. Gregorius wierdt hier op naar Duitschlandt gevoert, daar hy in het zelve jaar zoude overleden zyn. Glaber noemt hem zeer Godvruchtig, en een man van een voorbeeldelyke heiligheit, en zegt, dat hy met alle toejuiching van het volk en goedvinden van koning Hendrik, die naderhandt keizer wierdt, verkoren is. *Otto Frisingens. in Chron. Glaber l.* V. *cap. ult. Guillaume van Malmesbury l.* II. *c.* 13. *Ciacconius in Greg.* VI. *Baronius A. C.* 1044, 1046.

GREGORIUS de VII, te voren HILDEBRAND genaamt, geboren te Siëna, of, gelyk anderen zeggen, te Soane, een klein steedtje in 't gebiedt van Florence. Zyn vader was Bonixus, een metselaar, of, gelyk anderen willen, een timmerman van zyn ambacht. Hy hielp eerst zynen vader in zyn werk; maar alzo 'er in hem een grote geest uitblonk, bekwam hy tot leermeesteren Theophilactus, Laurens, en Johannes de Porta Latina, waar van Theophilactus en Johannes pauzen wierden, de eerste onder den naam van Benedictus den IX, en de ander onder dien van Gregorius den VI, welke laatste hem ook tot onderdiaken verhief. Wanneer keizer Hendrik de III aan het ryk was gekomen, verdreef hy paus Gregorius den VI uit Rome in ballingschap naar Duitschlandt, daar hem Hildebrand verselde, en daar hy stervende dezen zynen leerling tot erfgenaam van zyne goederen naliet. Hier na begaf hy zich naar Vrankryk, ging in 't klooster van Clugni, en wierdt daar tot prioor verkoren. Naardien nu wederom nieuwe wanorders wegens den pausselyken stoel ontstonden, wierdt Bruno, kardinaal, van den keizer als paus naar Rome gezonden, onder wiens gevolg ook Hildebrand toegestaan wierdt derwaarts te keren, daar hy van Bruno tot opziender van S. Pieters-altaar wierdt aangestelt. In dit ampt droeg hy zich zeer wel. Deze paus, die den naam voerde van Leo den IX, gaf hem ook de waardigheit van kardinaal. Zo haast als hy hier toe bevordert was, maakte hy een gedoopten Jode en eenen Gerard Bratzuto op, en liet door hen met geldt vele menschen omkopen, op dat zy van hem veel goeds zouden zeggen. Na de doodt van dezen paus kon echter Hildebrand noch niet op den troon raken, maar poogde op alle wyze het aartsdiakenschap te erlangen; ook zondt men hem, terwyl de stoel ledig stondt, in 't jaar 1054 aan den keizer, om zyn gevoelen wegens het verkiezen van een nieuwen paus in te nemen. Victor de II, op den setel geplaatst, zondt Hildebrand naar Vrankryk in het jaar 1055, alwaar hy als pausselyke gezant het Concilie van Lions tegen de Simonie, en dat van Tours tegen Berengarius, bywoonde. In 't jaar 1058 zondt hem paus Stephanus de X aan de keizerinne Agnes. Na dat Nicolaus de II gestorven was, riepen de kardinalen, bewust zynde den ondragelyken hoogmoedt van Hildebrand, den keizer tot hulp om hen in 't bevestigen van hunnen verkoren paus Benedictus den X te ondersteunen. Hier op hieldt het Hildebrand opentlyk met des keizers vyanden, en maakte met de zelve benevens de Normannen Anshelmus, onder den naam van Alexander den II, tot paus, die hem tot kancelier aanstelde. Maar deze kon ook niet van hem onaangevochten blyven: want het gebeurde eens, dat hy een opentlyke misse doende voor 't volk betuigde, niet langer paus tegen den zin des keizers te willen wezen; waar op Hildebrand hem van den altaar in zyn kamer trok, en wakker scheldende met vuisten sloeg, zelf terwyl hy het pausselyk gewaadt nog aan hadde; bevelende ook, dat men hem niet meer dan een weinigie van de kerkelyke inkomsten zou toevoegen, het overige nam hy voor zich zelven. Wanneer Alexander de II in 't jaar 1073 des avonds den 23 May gestorven was, liet hy zich zelf aanstonts zonder toestemming van de geestelyken door het volk tot paus uitroepen, ja men wilde wel zeggen, dat hy den vorigen paus Alexander door vergift hadt uit den weg geruimt. Doordien hy nu de macht in handen hadt, moesten eenige kardinalen hem wel voor paus aannemen. Duchtende echter, dat hy voor 't geweldt des keizers zou moeten bukken, was hy zo laf-hertig, dat hy een zeer onderdanigen brief aan hem schreef, waar in hy zyne verheffing hem bekend maakte, met byvoeging, dat, byaldien hy hem daar toe onwaardig kende, hy liever daar wederom van afstaan wilde, dan in zyn haat leven. Hoewel de Duitsche bisschoppen den keizer aanhitsten om hem te verwerpen, bragt dit echter zo veel te weeg, dat die vorst zich zulks wel liet gevallen, te meer, om dat hy de keizerlyke gezanten alles goeds beloofde. Doordien hy nu den keizer scheen aan zyne zyde te hebben, dreigde hy in den jare 1073 den koning van Vrankryk, die hem beschuldigde van zich in zyne verheffing van Simonie bedient te hebben, met den ban. In den jare 1074 hieldt hy een Concilie te Rome, waar in hy de oude inzettingen tegen de Simonie vernieuwde, strenge regelen maakte tegen het hoereren van de geestelyken, en alle de bisschoppen, die door wereldlyke vorsten in hunne waardigheit gestelt waren, zonder goedkeuring van den H. Stoel, in den ban doende; zelf waren daar onder begrepen de vorsten, die zulks gedaan hadden, of hulp aan zodanige bisschoppen verleenden. Hy zonderde niemandt uit, en 't kwam zo verre, dat zyne legaten aan den keizer, die zich toen te Neurenberg bevondt, verklaarden uitdrukkelyken last te hebben van hem zelfs als een in den ban zynde te moeten handelen, en niet bevoegt waren met hem ergens over te spreken, voor dat hy absolutie van den paus verkregen hadt, doordien hy als een misdadige aan de misdaadt van Simonie by den voorgaanden paus te boek gestelt was. De keizer mocht doen wat hy wilde, hy was nochtans genoodzaakt deze absolutie of vryspreking van den paus te verzoeken, de welke hy ook verkreeg, na dat hy belooft hadt voortaan hem of den H. Stoel onderdanig te zullen zyn. Niet te min wilde hy aan deze legaten niet toestaan, dat zy een Concilie beriepen, en hieldt nog eenige gebannene bisschoppen onder zyne bescherming. De paus liet den keizer om deze en andere redenen dagvaarden om in persoon op een Synode, 't geen hy in den jare 1076 voornemens was binnen Rome te houden, te verschynen, op straffe van wederom op nieuw in den ban gedaan te zullen worden, zo hy niet verscheen. De keizer lachte met deze bedreiging, en hoonde op alle wyze de gezanten, die hem zulks hadden durven voorstellen: beriep een Concilie te Worms, alwaar de kardinaal le Blanc als de aanklager van den paus Gregorius den VII hem van ontallyke misdaden beschuldigde, waar op de vergadering verklaarde, dat zyne verkiezing onwettig, en hy vervallen van die waardigheit was. De genen, de welke hem dit vonnis op een verachtelyke wyze overgaven, wierden echter van hem niet misdaan, want hy hadt by zynen ruwen aardt het vermogen van zich zelven te bezitten, en zomwylen zyne driften te beteugelen: maar des anderen daags deze boodschap aan zyn Synode bekend gemaakt hebbende, wierdt daar in op een plechtige wyze de blixem tegen den keizer uitgeworpen, en een menigte Duitsche en Lombardische prelaten in den kerkelyken ban gedaan. Ja het vonnis tegen den keizer was zo scherp, dat 'er voor dien tydt geen zodanig voorbeeldt geweest was; want men verklaarde hem vervallen van zyne keizerlyke waardigheit, berooft van zyne vorstendommen, zo wel die hy in het Duitsche ryk, als die hy in Italië bezat, ontslaande zyne onderzaten van den eedt van gehoorzaamheit, aan hem gedaan, en vergunnende aan de keurvorsten de vryheit van een

ander keizer in zyn plaats te verkiezen, byaldien Hendrik volhardde in zyne ongehoorzaamheit en afval van de kerk. Maar deze vorst, noch de gebannene bisschoppen kreunden zich weinig daar aan, vergaderden zich aanstonts te Pavia, en deden den paus met al zynen aanhang in den ban. De paus, wel voorziende, dat hy zich echter hier door vele vyanden op den hals zou halen, verwaarloosde niets om aanhang te maken; inzonderheit wikkelde hy zich in de gunst van drie vorstinnen, namentlyk de keizerinne Agnes, moeder van den keizer, die hy zo verre bragt, dat zy zelf met de legaten van den paus naar Duitschlandt trok, om haren zoon te bewegen zich wederom aan Gregorius te onderwerpen: daarenboven waren de gravinnen Beatrix en hare dochter Mathildis zeer op hem gezet, hem achtende voor een heilig, en vermits de zelve grote goederen en vorstendommen in Italië bezaten, steunde hy daar geweldig op. De keizer door aanporren van zyne moeder, en beducht voor schadelyke gevolgen, besloot echter den hoogmoedt van dezen verwaanden paus te strelen, en onderwierp zich met de uiterste verootmoediging, om de absolutie of vryspreking van hem te erlangen, gaande ten dien einde in 't begin van de winter met zyne gemalinne en kinderen, verselt van een klein gevolg, over de Alpen, in het allerbarste weder, naar Italië. Hier aangeland zynde, was de paus echter niet zonder vrees, denkende, dat de keizer hem zocht te misleiden; derhalven stelde de bovengemelde Mathildis, die by uitnementheit veel van hem hieldt, en daar de wereldt niet veel goets van sprak, hem in zekerheit op het kasteel Canossa, haar toebehorende, in Italië. Verscheide prinssen baden, dat hy den keizer eer 't verder kwam wilde van den ban ontheffen; maar hy bleef onverbiddelyk, zeggende, dat eer hy hem spreken wilde de keizer in zyne handen moest stellen alle de versierselen, waar mede zyne waardigheit bekleed was, namentlyk de kroon, schepter en den purperen mantel, op dat hy de zelve dan naar zyn welgevallen zou uitdelen. De vorsten baden hem zeer ootmoedig, hy wilde zo buitensporig niet te werk gaan, en verkregen eindelyk, dat als de keizer hem allenig te voet kwam om vergiffenis smeken, hy dan zien zou wat hy deedt, het welk die monarch moest ondergaan, wordende op een ongehoorde slechte wyze ontfangen, en moest zich met de allerootmoedigste nedrigheit onderwerpen, eer hy de ontheffing van den ban verwierf. Deze hoogmoedt van den paus bragt hem in den haat en verachting van vele zyner aanhangeren, en verkoelde den yver der Longoborden, die een brandende begeerte betuigden om den keizer by te staan, en hem over dezen hoon te helpen wreken. De Saxen, opgehitst door den paus, waren weerspannelingen van den keizer geworden. De keizer hier op denkende eenige rust te zullen vinden, en dat zy zich nu wederom tot zyn belang zouden voegen, was daar in bedrogen; want eenige vorsten van Duitschlandt hadden op den ryksdag te Forchheim, op aanraden van den paus, Rudolph, hertog van Zwaben, tot Roomsch koning verheven, na dat zy zich de gehoorzaamheit aan Hendrik den IV t'eenemale onttrokken, en hem afgezet hadden. De keizer, zich hier door ten uiterste getergt vindende, rukte alles, wat hem mogelyk was, te zamen, om wraak te nemen. Dus liet de paus Gregorius op den 8 Maart des jaars 1080 den keizer andermaal op een Concilie in den ban doen, zendende alom brieven vol harde bedreigingen af tegen de genen, die den keizer eenigen bystandt boodt, verklarende hem op nieuw vervallen van zyne staten, en onwaardig om te leven, bevestigende Rudolph opentlyk als wettig keizer: ja zyne woede ging zo verre, dat hy op den volgenden Paaschdag opentlyk dorst zeggen, dat de keizer voor den dag van S. Pieter en Paulus zou van kant zyn, of zo arm en in een zo erbarmelyken staat gebragt, dat hy de macht niet zou hebben van de zes dienaars te kunnen houden; en zo dit niet geschiedde, mogt een ieder hem wel voor een onrechtmatig paus houden. Ook zegt men dat hy dien vorst verscheide valstrikken gelegt heeft, om, ware 't mogelyk, zyn woordt te houden. Maar wanneer Hendrik zyn tegenparty Rudolph geslagen hadt, zeide hy, men moest alles wat hy dien aangaande gezegt hadt niet van des keizers ligchaam maar van zyne ziel verstaan. Den ban liet hy den keizer door den bisschop van Ostia aankondigen; maar de keizer, nu naar niemandt meer willende horen, vergaderde te Ments 19 bisschoppen, die van gevoelen waren, dat men de Italiaansche kerkvoogden moest ondertasten. Derhalven kwamen zy in Juny des jaars 1080 te Brixen byeen, alwaar eendragtig besloten wierdt, dat de paus den keizer niet in den ban kon doen, dat dien volgens die vorst vry was, maar in 't tegendeel dat Hildebrand, wegens verscheide misdaden, als kerkroof, onrechtvaardige behandelingen, ketterye, tovery en andere fouten schuldig zynde, onwaardig was langer die waardigheit te bekleden. Des zetten zy hem af, en verkoren in zyne plaats Guibertus, aartsbisschop van Ravenna, die onder den naam van Clemens den III paus wierdt. Wanneer nu keizer Hendrik zyn tegendinger Rudolph t'eenemaal hadt ondergebragt, en zelf doen sneuvelen, trok hy op den paus los, en zocht zyn recht met de wapenen te handhaven. Na dat hy eenige uitgezondene troupen van de gravinne Mathildis hadt overhoop geworpen, kwam hy op Pinxter avondt voor Rome. Gregorius zocht zich tot het uiterste te verdedigen; maar de keizer, willende niet lang zich met een belegering ophouden, die eerlang schadelyk zou kunnen zyn, nam de voorstadt Leonina stormenderhandt in. De paus zocht daar en tegen van de Normannen hulpe, die ook met een sterk leger in aantocht waren om Rome te ontzetten; weshalven de keizer, deze vyanden niet willende afwachten, den abt van Clugni naar den paus zondt, met begeerte, dat, zo hy hem als keizer opentlyk binnen Rome kronen wilde, hy aanstonts Italië zou verlaten. Vermits nu in het heir der aannaderende Normannen een gerucht ontstondt, als hadde de keizer zich met den paus vergeleken, trokken zy weder te rug. De paus, die van deze wederomkering niet wist, en zich by gevolg op hunne hulpe verliet, liet den keizer deze volgende voorslagen aanbieden. Hy zou zyn ontrouw tegen den paus opentlyk bekennen, boete daar voor doen, zich benevens het Ryk zonder eenig beding den paus overgeven; en byaldien hy hier toe kon besluiten, dat hy hem dan zou kronen. Doch deze voorslagen stonden den keizer gansch niet aan, zette derhalven de belegering sterk voort, alwaar het vry scherp toeging, waarom men tot een stilstandt van 7 dagen besloot. In dezen tydt gebeurde 't, dat een dienaar van den grave Wyprecht van Grotsch, die den keizer te hulpe gekomen was, uit het geslacht van Raschko, op den middag, terwyl een ieder zich wegens de grote hette binnen hieldt, volgens gewoonte digt aan de stads muren ging om de verschote pylen weder op te zoeken; als hy nu aan de vyandlyke zyde geen wacht bemerkte, klom hy den muur op, bezag de gelegenheit, en weder by den grave Wybrecht gekomen zynde ontdekte hy hem alles. Deze vervoegde zich den volgenden nacht met 24 man derwaarts, klom den muur op met twee ladderen, stiet de eerste wacht overhoop, en vermits hy tydelyk van des keizers benden ondersteunt wierdt, veroverde hy den 2 Juny des jaars 1083 de stadt Rome stormenderhandt. De paus week benevens zynen neef Pieter Leo op het kasteel Engelenburg; maar de burgery onderwierp zich aanstonts aan den keizer. Terwyl de keizer het kasteel belegerde, wierdt de hette in Rome zo groot, dat 'er veel Duitschers haastig sterven, weshalven de keizer daar van af trok, mede nemende 20 van de voornaamste als gyzelaars van de stadt, eisschende verder, dat de paus met zynen ganschen Raadt voor hem verschynen moeste, of dreigde eerlang de stadten alles te zullen verwoesten. Zo haast de paus daar van de lucht kreeg, vloodt hy den 1 November heimelyk naar Salerno, alwaar hy den 24 May des jaars 1085 stierf. Zyn lyk zou na zyne doodt volgens het schryven van eenigen vele wonderwerken gedaan hebben, en zo 't waar is, dat gezegt wordt, zou men in den jare 1573 in de kerk te Salerno nog zyn ligchaam met alle de pausselyke versierselen gevonden hebben. Hy wierdt in den jare 1596 gekanoniseert. Vele schryveren hebben de eene tot voordeel, de andere tot nadeel van dezen paus en zyn gedrag geschreven: ook is 'er een boekie uitgekomen, ten tytel voerende: *Amours de Gregoire* VII, by eenige andere historities van die natuur gedrukt te Keulen by Pierre le Jeune in 't jaar 1700, waar in de schryver al eenige aardige dingen verhaalt, hoewel men het niet hoger dan een Roman moet aannemen. *Bayle Dict. Crit.*

GREGORIUS de VIII, geboren te Benevento, wierdt ALBERTUS *van Mora* genaamt, en bezat zeer veel goede hoedanigheden. Paus Adrianus de IV maakte hem in den jare 1155 kardinaal onder den tytel van S. Laurens, maar Alexander de III verhief hem tot kancelier. Deze paus zondt hem in den jare 1172 als gezant naar Spanje, en naderhandt naar Engelandt, alwaar hy een onderzoek doen moest wegens de ter doodt brenging van Becket. Na de doodt van Urbanus den III wierdt hy den 21 October des jaars 1187 tot paus verkoren, en den 25 daar op gekroont. Hy zocht aanstonts alle Christen mogendheden tot den kruistocht naar 't Heilige Landt te bewegen, maar stierf kort daar op te Pisa den 16 December des zelven jaars. *Platina. Baronius.*

GREGORIUS de IX, te voren HUGOLINUS, of HUGUETINUS, genaamt, geboren te Anagnia in Champagne, uit het geslacht van de graven van Segni, neef van Innocentius den III, die hem kardinaal en bisschop van Ostia in den jare 1198 maakte. Hier op wierdt hy in gezantschap naar Duitschlandt gezonden, en vervolgens in verscheide zeer gewigtige zaken van Italië gebruikt. Wanneer Honorius de III gestorven was, wierdt hy den 21 Maart des jaars 1227 tot paus in zyn plaats verkoren. Zo haast hy op den setel zat, drong hy keizer Frederik den II hard aan, om een tocht naar 't Heilige Landt te doen; ja dreigde hem, zo hy zulks niet deedt, met den ban. Frederik beloofde het; verzamelde ook een leger te Brundis; maar vermits hy in der daadt, of in schyn, ziek wierdt, vertoefde hy langer dan den paus lief was, die hem daarom in den ban deedt. Wanneer hy nu wederom gezond wierdt, moest hy zyne reize voortzetten, eer hy van den ban ontslagen kon worden. Ondertusschen viel de paus in des keizers staten in Italië, stokende zynen schoonvader, Johan van Brienne, koning van Jeruzalem, op om 't zelve te doen, houdende overal zeer slecht huis; ja wanneer de keizer tegen de Turken zeer gelukkig was, beval hy het leger in Syrië den keizer geen gehoorzaamheit te bewyzen; zocht de Tempelheren tegen hem op te hitzen; schreef ook aan den Turkschen Sultan, en vermaande den zelven den keizer aan de Jordaan onvoorziens te overvallen; maar de Sultan zondt den keizer dezen brief toe. Wanneer Frederik nu in den jare 1230 wederom in Italië te rug kwam, verzoende hy zich te Anagnia met den paus, en vereerde hem 120 oncen goudt. Hier na smeedde eene Hannibald eene zamenzwering binnen Rome; maar de zelve wierdt haast verydelt. In den jare 1239 ontstonden op nieuw onlusten, waar op Gregorius den keizer Frederik weder in den ban deedt, en niet alleen de Italianen, maar zelf zynen eigen zoon Hendrik, tegen hem oprokkende. Maar vermits hem de keizer te machtig was, moest hy wel haast zich met hem verzoenen. Zo haast als deze vorst wederom in Duitschlandt gekomen was, bragt het de paus op nieuw in de war, deedt den keizer ten derde male in den ban, en stelde in 't jaar 1240 een Concilie in de Lateraansche kerk aan. Hier op riep hy alle de vyanden des keizers te hoop. Deze ylden daar te landt naar toe; anderen verzamelden eene vloot van 26 schepen, om

daar mede naar Rome te zeilen; maar zy wierden door den keizerlyken admiraal Euzius aangegrepen, en naar Napels gevoert, alwaar de meesten in de gevangenis stierven. Het keizerlyk heir rukte zelf voor Rome, en bragt Gregorius in zulk eene engte, dat hy de hoofden van de Apostelen Petrus en Paulus in ommegang naar de Lateraansche kerk bragt, en de kruistocht tegen den keizer openlyk liet prediken; ook by Vrankryk en Engelandt om hulp aanhieldt; hoewel te vergeefs. Vermits nu de keizer alzints gelukkig was, en de Duitsche bisschoppen hem van den ban vry spraken, was Gregorius daar door zo getroffen, dat hy den 21 Augusty des jaars 1241 stierf. Hy hadt *Franciscus, Dominicus*, en S. *Elizabeth* gekanonizeert, en heeft voorts verscheide schriften nagelaten, onder anderen: *Epistolæ; collectio Decretalium; constitutio pro Benedictinis; epistola pro Canonizatione Elizabethæ*, enz. Hy hadt tot zynen opvolger Celestinus den IV, die maar weinig dagen den stoel bezat. *Matthæus Paris. Nicephorus Gregoras. Sigonius. Platina. Waldingus Annal Min. Tom.* I. *Bzovius. Jacobo Bibl. Pont. Cave hist. Litter.*

GREGORIUS de X, te voren THEOBALDUS genaamt, was van Placenza geboortig, uit het geslacht van *Visconti*, en wierdt aartsdiaken te Luik. Wanneer hy met Eduard, prins van Wallis, naar Palestina reisde, wierdt hy te Viterbo den 1 September des jaars 1271 tot paus verkoren, na dat de stoel twee jaren, negen maanden en twee dagen na de doodt van paus Clemens den IV hadt ledig gestaan. Men zegt, dat de kardinaal Jan de Port deze twee regels daar op maakte, die by verscheide schryveren gevonden worden:

Papatus munus tulit Archidiaconus unus,
Quem Patrem Patrum fecit discordia fratrum.

Hebbende in Palestina zyne verheffing op den pausselyken zetel verstaan, klom hy op den kancel, en deedt een zeer geleerde redenvoering over deze woorden uit Psalm CXXXVII: *Indien ik u vergete, ô Jeruzalem! zo vergete myne rechter handt haar zelf, myne tonge kleve aan het verhemelte, zo ik uwer niet gedenke, indien ik Jeruzalem niet verheffe boven alle myne blydschap.* Hy kwam te Viterbo, daar hy den 10 February des jaars 1272 door de kardinalen afgehaalt, naar Rome geleid, en vervolgens den 27 Maart gekroont wierdt. Hy hieldt in den jare 1274 een Concilie te Lions, werwaarts de keizer van Constantinopel Michiël Paleologus zyne toevlucht nam, in hope, daar door zyne verdediging bystandt te vinden, na dat hy zich op een onrechtmatige wyze dat keizerryk hadt eigen gemaakt, onder beloften, dat hy te wege zou brengen, dat de Griekſche kerk zich onder de gehoorzaamheit van den Roomſchen paus zou begeven. Maar de Griekſche bisschoppen verwierpen dien voorslag met zo veel verachting, dat zy die genen, die het gemelde vergelyk hadden ontworpen, geen Christelyke begravenis wilden toestaan. Het voornaamste doelwit nochtans, waarom de paus dit Concilie vergaderde, strekte inzonderheit om wederom eenen oorlog in 't Heilige Landt te verwekken, onder voorwaarde, dat hy het zevende gedeelte der inkomsten van de geestelyken daar toe wilde geven gedurende eene reeks van vyf achtereen volgende jaren. Desgelyks vermaande hy de Ryksvorsten, vermits de keizerlyke troon ledig stondt, een nieuwen keizer te verkiezen, en dreigde de zelve, byaldien zy langer daar mede toefden, dat hy zelf een vorst daar op zou plaatsen. Daarenboven bemoeide hy zich krachtig om de Guelfen en de Gibellinen zamen te verzoenen. Maar hy stierf op zyne te rug komst in Italië te Arezzo den 10 January des jaars 1276, na dat hy iets meer dan 4 jaren den pausselyken stoel bekleed hadt. Men heeft van hem eenige brieven. Hy was 't, die 't eerst de wet instelde, dat na des pauzen doodt de kardinalen zich in een plaats, die men Conclave noemt, moesten laten opsluiten, om hen tot een spoedige verkiezing aan te porren, en den stoel niet weder zo lang open te laten staan, als toen hy verkoren wierdt. Deze inzetting wierdt naderhandt door zyne navolgers Adrianus den V en Johannes den XXI wederom afgeschaft, maar op nieuw als een wet gemaakt door Celestinus den V en Bonifacius den VIII. Verscheide schryvers spreken van mirakelen, door hem gedaan, inzonderheit op zyn graf. *Platina. Blondus. Wadingus Ann. Min. Bzovius. Jacobi bibl. Pont. Cave hist. Litter.*

GREGORIUS de XI, een Franschman, te voren genaamt PIETER ROGER, geboren te Malemont, in 't landt van Limosin gelegen, neef van paus Clemens den VI, en zoon van Beaufort in Vallée, een bisdom onder Angers. Zyn oom, gemelde paus Clemens, maakte hem kardinaal toen hy 17 jaren oud was; en weinig tyds daar na kardinaal diaken. Hy droeg den tytel van S. Maria Nova; kreeg de priory van Raïe lez Angers, 't aartsdiakenschap van Sens, het dekenschap van Bajeux, een domheersplaats in de kerk te Parys, en na de doodt van paus Urbanus den V wierdt hy met zyn 35 jaar den 29 December in 't jaar 1370 tot paus verheven, den 4 January tot priester geordent, en op Driekoningen avondt in den jare 1371 tot paus ingewyd. Nog jong zynde hadt hem zyn oom als leermeester toegevoegt den beroemden rechtsgeleerden Baldus, die hem steeds met zynen raadt en onderrechting gedient heeft. Gregorius trachtte aanstonts na zyne kroning de verschillen onder de Christen prinsen te bemiddelen, zondt hulpe aan de Armeniërs tegen de Turken, en hervormde de ordens der monniken van alle misbruiken. In den jare 1375 deedt hy de koninginne Johanna van Napels en Sicilië in den ban, om dat zy op zyne voorspraak een verrader het leven niet geschonken hadt. In dat zelve jaar deedt hy de Florentynen in den ban, en zondt ook eenige krygsbenden tegen hen, om dat zy de Romeinen in 't verdryven van de Apostolische legaten de handt geleend hadden: maar zy kreunden zich daar niet aan, en dwongen de geestelyken den Godsdienst als te voren te verrechten. De paus, tot beter herstelling der wanordēren, en op het krachtig aanraden van S. Brigitta van Zweden, en S. Catharina van Siëna, besloot den pausselyken zetel van Avignon, daar de zelve 72 jaren gestaan hadt, wederom naar Rome over te brengen. Hy vertrok uit deze eerstgemelde plaats den 23 September des jaars 1376, en scheepte zich, zo men meent, te Marseille in, en na dat hy vele gevaren op zee hadt uitgestaan, kwam hy den 17 January daar aan volgende te Rome; maar naauwlyks hadt hy daar 14 maanden geweest, of hy wierdt door de droefheit van zich door de Romeinen en Florentynen veracht te zien, of door andere toevallen, in 't graf gerukt, en overleedt den 27 Maart des jaars 1378, hebbende de kerk zeven jaren, en drie maanden, min twee dagen, bestiert. Men vindt zyn grafschrift te Rome in de kerk van S. Maria della Nuova. *Waddingus Annal. Min. Platina. Bousquet in vita Gregor.* XI. *S. Anton.* 3 *part. tit.* 22. *c.* 1. *Cave hist. Litt. App. Balusius in vita Papar. Avenion.*

GREGORIUS de XII, geboren te Venetië, te voren ANGELUS CORRARIUS genaamt, was een geleerd man, wierdt bisschop van Venetië, van Chalcis, en vervolgens patriarch van Constantinopel. Paus Bonifacius de IX zondt hem als nuncius naar 't ryk van Napels, en Innocentius de VII maakte hem in den jare 1405 kardinaal. In het volgende jaar wierdt hy in des zelfs plaats, in 't 80 jaar zynes ouderdoms, door de kardinalen te Rome tot paus verheven, met beding, dat hy zweren, en door geschrifte zich verbinden zou deze waardigheit wederom neder te leggen, wanneer zyn tegenpaus Benedictus de XIII, die door de andere kardinalen te Avignon verkoren was, zulks mede deedt, om daar door de ontstane scheuring te helen. Gregorius, dit wel beloofd hebbende, liet echter geen groten haast blyken, maar hieldt met Benedictus een heimelyk verstandt. Ook hadt hy belooft geen kardinalen te zullen maken, 't geen hy echter niet nakwam. Dewyl hy nu daarenboven aan Ladislaus, koning van Napels, vele geschenken zondt, om hem in zyn belang te trekken, vergaderden in 't jaar 1409 de kerkvoogden te Pisa, en de kardinalen overeengekomen zynde zetten beide deze pauzen af, en verkoren eenen anderen, onder den naam van Alexander den V, in hun plaats. Gregorius wierdt wel mede op dat Concilie geroepen, maar gaf tot antwoordt, dat zy zonder zyn uitdrukkelyk bevel geen Concilie byeen konden doen komen. Hy ging hier op naar Rimini, maakte nieuwe kardinalen, en wilde van een iegelyk nog voor paus erkent zyn, gelyk hy dan ook in Friaul een ander Concilie aanstelde, waar in de kardinalen, te Piza vergadert, mitsgaders Alexander de V en Benedictus, in den ban gedaan wierden. Maar toen hy zag, dat zyn aanzien meer en meer verviel, en hy de pausselyke waardigheit niet langer kon behouden, bedankte hy in de 14 zitting van het Concilie van Constans den 4 Juny des jaars 1415 door zyne gezanten Johannes, kardinaal, met den tytel van S. Sixtus, en Karel Malatesta, here van Rimini. Daar op wierdt hy van het Concilie tot deken van het kardinaals collegie, en altydt blyvende legaat van 't Mark van Ankona gemaakt. Hy stierf te Recanati, digt by Loretto, in 't jaar 1417, een weinig voor dat Martinus de V tot paus verkoren was. Zyn ligchaam wierdt in de hoofdkerk van die stadt begraven, alwaar men nog zyn grafschrift vindt. *Theodor. a Niem Nemus unionis l.* II *&* III. *hist. Schism. Bini T.* VII *Concil. Gregor. Polydor. in Gregor. Waddingus Annal. Min. Cave hist. Litt. App. Heideggerum in hist. Pap.*

GREGORIUS de XIII, te voren HUGO BUONCOMPAGNO genaamt, geboren te Bologne. Zyn vader was Christoffel, en zyne moeder Agniola Merescalchi, van wie hy den 7 January des jaars 1502 ter wereldt kwam. Hy wierdt, na dat hy zich naarstig in de studiën geoeffent hadt, in het 18 jaar zynes ouderdoms te Bologne Doctor. In 't volgende jaar kwam hy aldaar in het burgerlyk collegie, en in 't jaar 1533 in dat van de kanunniken. In 't jaar 1534 wierdt hy werkelyke hoogleeraar in de rechten, en rechter van de kooplieden. Maar vermits 't hem te Bologne niet naar zyn wensch ging, trok hy in September des jaars 1538 naar Rome, en wierdt daar abbreviator en referendaris. Ten tyde van paus Paulus den III reisde hy op het Concilie te Trente, kwam in den jare 1549 te rug naar Rome, en wierdt vikaris van de gehoorkamer. Julius de III maakte hem geheimschryver, en hy wierdt in den jare 1555 onder den kardinaal Cicada onderlegaat van het Roomsche gebiedt. Na verloop van twee jaren wierdt hy tot onderregent van de kamer benoemt; ook kort daar aan tot priester en bisschop van Vesta geordent. In 't jaar 1562 wierdt hy andermaal naar 't Concilie van Trente gezonden, daar hy ten einde toe bleef. Wanneer hy wederom te Rome kwam, wierdt hy van Pius den IV den 12 Maart des jaars 1565 tot kardinaal, onder den tytel van S. Sixtus, benoemt, en het volgende jaar als legaat a latere naar Spanje gezonden. Wanneer Pius de V tot paus verkoren was, kon hy in 't eerst met hem niet overeenkomen, wyl hy zyne strengheit niet verdragen kon. Maar na de doodt van Pius den V wierdt hy, niet zonder vele kuiperyen, in 't jaar 1572 tot paus in zyn plaats verkoren, en op Pinxter daar aan gekroont. In 't eerst van zyne regering bemoeide hy zich zeer op wat wyze hy de macht der Turken, die de Italiaansche kust onveilig maakten, best beteugelen zou, zondt ten dien einde aan Karel den IX, koning van Vrankryk, om met hem in een verbondt te treden, maar 't wierdt hem afgeslagen. Hy liet echter van zyn kant niet na een vloot toe te rusten tegen deze zeeschuimers; maar dewyl de Venetianen met de Turken een stilstandt maakten, was zyn grootste bezigheit om de Protestanten te vervolgen; waarom hy aan koning

koning Karel den IX een fomme van 400000 dukaten toezondt, om daar mede den oorlog tegen de zogenaamde Hugenoten des te krachtiger voort te zetten. Wanneer in den jare 1572 de moordrol binnen Vrankryk gefpeelt was, verheugde hy zich daar zodanig over, dat hy te Rome vreugdevuren liet aanfteken, en gedenkpenningen flaan, waar op aan de eene zyde zyn beeldtenis en naam, en op de andere zyde een engel ftondt, die in de linkerhandt een kruis en in de rechter een zwaardt droeg, waar mede hy op eenige vluchtenden floeg, met dit byfchrift: *Ugonotarum Strages.* Hy ftichtte ook hier en daar 22 collegien om den Katholyken Godsdienft des te meer uit te breiden: zondt ook eenige geeftelyken naar Ethiopië, hieldt in 't jaar 1575 een Jubile te Rome, en zocht de Proteftanten door afgezondene nuncien weder in den fchoot der R. kerke te brengen. Insgelyks wendde hy alles aan om de oproeren in de Nederlanden te ftillen, en daar de Roomfche Godsdienft te behouden. In 't jaar 1580 liet hy het corpus Juris canonici uitgeven en drukken. Wanneer in den jare 1582 een nieuwe fter in het teken van Caffiopea ontdekt wierdt, verfchafte dit den paus gelegenheit om door zyn lyfarts Aloyfius Lilius en andere beroemde fterrekundigen den almanak te onderzoeken, den ouden Juliaanfchen ftyl iets verbeterden, en in October des zelven jaars eenen nieuwen almanak uitgaven naar den nog bekenden Gregoriaanfchen ftyl, die wel aanftonts by de Roomfchgezinde vorften, maar zo fchielyk niet by de Gereformeerden aangenomen wierdt. In den jare 1583 maakte hy 19 kardinalen, en bouwde een Jefuitifch collegie te Rome. In den jare 1585, den 22 Maart, kwam 'er te Rome een plechtig gezantfchap van Japan, 't welk daar zeer wel ontfangen wierdt. Hy ftierf kort daar na den 10 April van 't zelve jaar. Men rechtte hem ter eere te Rome een marmere eerzuil op; en heeft een natuurlyken zoon, *Jacobus Buoncompagno*, nagelaten, die generaal van de kerk, hertog van Sora, en markgraaf van Vignuola wierdt. Zie BUONCOMPAGNO. *Hier. Rubei hift. Ravenn. Leo Sanctius Solar. Greg. Cicarella. Bencii elog. Gregor.* XIII. *Lud. Jacobi. Bibl. Pontif. Ignat. Bomplani hift. Greg.* XIII. *Heideggerus hift. Pap.*

GREGORIUS de XIV, te voren NICOLAUS SFONDRATUS genaamt, geboren te Milaan, zoon van Francifcus Sfondratus, die eerft ftaats-Raadt, en naderhandt kardinaal was, kwam den 11 February desjaars 1535 in de wereldt, en wierdt met grote zorgvuldigheit opgevoed. Wanneer hy in jaren en verftandt wat toegenomen was, zondt men hem naar Parys, en van daar naar Padua, om de Rechtsgeleerdheit te leren, in welke laatfte plaats hy Doctor wierdt. Eerft wierdt hy Raadsheer te Milaan, maar koos daar na den geeftelyken ftaat, en begaf zich by Karel Borromeus. Pius de IV maakte hem in den jare 1560 biffchop van Cremona, in welke hoedanigheit hy het Concilie van Trente bywoonde. Gregorius de XIII vergunde hem het purper, en gaf hem den kardinaalshoedt den 12 December des jaars 1583. Na de doodt van Urbanus den VIII wierdt hy den 5 December des jaars 1590 tot paus verkoren. In den jare 1595 hieldt hy een Jubeljaar, op dat een iegelyk Godt voor hem zou bidden om wysheit en bekwaamheit, op dat hy in die kommerlyke tyden de waardigheit, waar in hy geftelt was, wel bekleeden mogt. De Roomfch-Katholyken verheffen hem zeer, om dat hy een groot vyandt en vervolger der Proteftanten geweeft is, verfchaffende aan de Ligiften in Vrankryk grote geldfommen. De gemene fpraak was ook, dat hy nooit met eenig vrouwsperfoon te doen hadt gehad, en zynen maagdom ongefchonden in het graf heeft gebragt. Hy was niet al te zeer bedreven in de practyk van het Roomfche hof, en de bekwaamfte niet om ftaatszaken te behandelen. Maar daar tegen was hy van een onberifpelyk leven, en zo fober in eeten en drinken, dat de geneesheeren hem moeften raden, voor zyne gezondheit meer drank te gebruiken. Tot zyn achttiende jaar toe hadt hy niet anders dan klaar water gedronken, het welk, volgens het oordeel van zommige artzen, de oorzaak is geweeft van den fteen, die hem ellendig gepynigt en eindelyk in het graf geholpen heeft. Hy ftierf den 15 October des jaars 1591. *Sicarellus. Paulus Bombini. Spondanus. Ciacconius.*

GREGORIUS de XV, te voren ALEXANDER LUDOVISI genaamt, geboren te Bologne, wierdt opvolger van paus Paulus den V den 9 February desjaars 1621, in den ouderdom van 67 jaren. Hy gaf een bul uit, rakende de verkiezing van pauzen door geheime ftemgeving: canonifeerde in 't jaar 1622 S. Ifidorus, Ignatius, Francifcus Xaverius, Philippus Nerius, en de H. Therefia. Hy onderfteunde de oorlogen, die de keizer tegen de Proteftanten, en de koning van Polen tegen de Turken voerden, verhief het bifdom van Parys tot een aartsbifdom, en rechtte het collegie van de voortplanting des geloofs op. Maximiliaan, hertog van Beyeren, fchonk hem de veroverde bibliotheek van Heidelberg, weshalven hy Leo Allatius naar Duitfchlandt zondt, om de zelve af te halen, hoewel hy deszelfs te rug komft niet beleefde, want hy ftierf den 18 July des jaars 1623. *Wadding. vita Gregorii* XV. *Villani. Bzovius. Victorellus. Naudæana. Heideggerus.*

GREGORIUS, tegenpaus, wierdt door eenige Romeinen verkoren, die Benedictus den VIII, hunnen wettigen paus, wegjoegen. Deze ging naar Duitfchlandt, waar op hem keizer Hendrik aanftonts onderfteunde, hem in zyne pauffelyke waardigheit herftelde, en Gregorius uit den fetel wierp in den jare 1013. *Baronius anno Chrift.* 1012. Zie ook BENEDICTUS de VIII.

GREGORIUS, de LXXIII koning van Schotlandt, zoon van Dongallus. Na dat hy alle, die zich tegen zyne verkiezing aangekant hadden, overwonnen, en de oude inzettingen der kerkendienaars wederom in gebruik gebragt hadt, ging hy tegen de Picten te velde, die door de Denen in Fife gelaten waren, toen zy met de Engelfchen in een oorlog waren ingewikkelt; dreef hen van daar, als mede uit Lothian en Merch, en na hy by nacht in Berwik gekomen was, maakte hy de ganfche Deenfche bezetting neder, trok naderhandt in Northumberlandt, leverde een gelukkigen flag aan Hardecanut, en rukte dat ganfche landfchap uit zyne handen. Daar op wendde hy zyne wapenen tegen de Britten, die eenige heerfchappyen van Schotlandt overmeeftert hadden, maar maakte, na dat hy de zelve hen wederom ontrukt hadt, vrede; doordien hy hoorde, dat de Denen wederom in aantocht waren. De Britten berouw hebbende, van zo haaft met hem vrede gemaakt te hebben, deden op nieuw een vyandlyken inval in Schotlandt. Wanneer zy nu een groten buit verzamelt hadden, en daar mede weder te rug trekken wilden, ontmoetten zy Gregorius by Loch Maban, die na een onderlinge zamenfpraak met hunnen koning Conftantinus tot een treffen kwam, waar op een bondige vrede tuffchen hen beide gefloten, en al het veroverde weder aan de Schotten overgegeven wierdt. Kort daar na vielen de Ierlanders in Gallway, en voerden daar veel buit met hen, onder voorgeven, dat die van Gallway eenige galeien aan hunne kuft gedreven, en die van Dublin toehorende aangevallen en geplundert hadden. Hier op volgde hen Gregorius met een fterk leger in Ierlandt, en na dat hy hunne troepen onder Briennus en Cornelius, twee van de machtigfte edellieden, die gedurende de minderjarigheit des konings Dunachus het ganfche landt in twee partyen fcheurden, geflagen hadt, nam hy Dundalk, Drogeda en Dublin in. Wanneer hy nu zelf het opzicht nam over den jongen koning, zynen bloedverwant, gaf hy dien over aan zyne getrouwfte dienaren en oudfte Raden van het ryk, nam den deedt van den adel af, en deedt hen zweren, dat zy geen Engelfchen, Denen noch Britten zonder zyne toeftemming in dat eilandt zouden laten komen. Hy trok daar op zegepralende wederom naar Schotlandt, medevoerende 60 gyzelaars tot zyne verzekering, op dat zy zyne tractaten heiliglyk na mogten komen. Hy ftierf eindelyk in den jare 892, na dat hy omtrent 18 jaren geheerfcht hadt. *De Larrey Hift. d'Anglet. d'Ecoffe, &c.*

GREGORIUS, een Romein, kardinaal, geboren te Rome, en tot die eertrap gevordert door Calixtus den II in 't jaar 1122. Hy hieldt het met den tegenpaus Anacletus den II, en na dat deze geftorven was, wierdt hy van zynen aanhang tot paus verklaart, onder den naam van Victor, in het jaar 1138; maar vermits hy zag, dat hy van al de wereldt verlaten wierdt, onderwierp hy zich aan Innocentius, waar toe S. Bernardus niet weinig bybragt. *Bernardus Epift.* 320. *Baronius.*

GREGORIUS, onder de Benedictyner orde een tydlang geleeft hebbende, wierdt abt van S. Cofmas en Damianus, en eindelyk om zyne geleerdheit en zonderlinge Godvrucht van Benedictus den VIII tot kardinaal biffchop van Oftia in het jaar 1033, en in 't volgende jaar tot bibliothekaris van de Roomfche kerk gemaakt. Wanneer eenigen tydt daar na de inwoners van het koninkryk Navarre gezanten aan Benedictus afzonden, en den zelven verzoeken lieten, hen een middel aan de handt te geven, waar door zy van de fprinkhanen, die het eene jaar na het andere met een onbefchryffelyke menigte hunne vruchten kwamen bederven, bevryd konden worden, wierdt dien paus, als mede een kardinaal, door een zonderlinge openbaring, zegt men, ingeftort, dat men dezen Gregorius als pauffelyke legaat derwaarts afvaardigen moeft. Wanneer dit gefchiedde, zou de zelve alleen met het teken van het H. kruis de fprinkhanen op een reize t'enemaal verdreven hebben. Eindelyk is hy den 9 May des jaars 1044 geftorven, te Logrono begraven, en van de Roomfche kerk als een heilig geëert. *Maldonat. Vit. Sanctor. Hifpan. Trugillo thefaur. Concion. Tom.* II. *Marinæus de reb. Hifp.*

GREGORIUS ARIMINI, of RIMINI. Zie RIMINI.

S. GREGORIUS BÆTICUS, naar de Spaanfche provincie Bætica aldus genaamt, was biffchop van Illiberis in Spanje, bloeide omtrent den jare 357. Eenigen vermengen hem met Gregorius, ftedevoogdt in Gallië, waar van Sulpitius en paus Innocentius gewagen; maar zonder grondt. Hy was een zonderling vyandt der Arrianen, maar moeft echter van Hofius en anderen veel verdragen, weshalven Theodofius aan Cynegius bevel gaf, dat hy Gregorius tegen alle onrecht zou befchermen. Hy ftierf in een zeer hogen ouderdom in 't begin der V eeuwe, en heeft verfcheide tractaten gefchreven, onder anderen: *de fide contra Arianos.* Zyn ftyl is zeer verheven naar de getuigenis van S. Hieronymus. De kerk viert zyne gedachtenis den 24. April. *S. Hieronym. de fcript. ecclef. c.* 105. *Gennadius. Honorius Auguftod. l.* I. *de Lumin ecclef. c.* 106. *Ifiodorus de vir. illuftr. c.* 1. *Bellarm. de fcript. ecclef. Miræus. Cave hift. Litt.*

S. GREGORIUS *van Neocefarea*, om dat hy te Neocefarea geboren was. Te voren wierdt hy *Theodorus* en om de verfcheide wonderen, die hem toegefchreven worden, *Thaumaturgus* genaamt. Zyne ouderen waren Heidenen, de welke hem ook in de Heidenfche lere hadden opgevoed. Hy toonde van der jeugt af een grote neiging voor de ftudiën; en als hy den eerften grondt daar van in zyn vaderlandt gelegt hadt, ging hy naar Alexandrië, van daar naar Athene, en eindelyk naar Berytus, alwaar men toenmaals de Roomfche inzettingen krachtig voortzette. Omtrent den jare 234 begaf hy zich nevens zynen broeder Athenodorus by Origenes, die toenmaals te Cefarea in Paleftina opentlyk leeraarde. Hy wierdt door hem in de Logica, Phy-

Phyſica, Mathematica, en andere delen van de Philoſophie, mitsgaders in de geeſtelyke lere onderwezen. Na dat hy vyf jaren hier in toegebragt hadt, kwam hy in zyn vaderlandt te rug, en wierdt van Phædimus, biſſchop van Amaſen, te Neoceſarië tot biſſchop aangeſtelt. Maar wanneer Gregorius die waardigheit ontvloodt, begaf zich Phædimus in de kerk, deedt een gebedt tot Godt, wendde zich hier op naar Gregorius, even eens als of hy daar tegenwoordig was geweeſt, en beval hem, ſchoon afwezend, het biſdom aan te nemen. Wanneer Gregorius dit aangedient wierdt, liet hy zich eindelyk overreden om het biſdom te aanvaarden. Hy vondt op zyne aankomſt ganſch Neoceſarië vol Heidenen, en daar waren te dier tydt niet meer dan 17 Chriſtenen; maar hy bragt het door zynen yver en vlyt zo verre, dat hy by zyne doodt daar niet meer dan 17 Heidenen naliet. Wanneer alom onder keizer Decius een harde vervolging geſchiedde, behoedde hy, zo veel als in hem was, zyne kerk en kudde, maar moeſt zich eindelyk met de vlucht verbergen; doch toen de zelve wat gedaan was, kwam hy weder te voorſchyn, en moeſt van de Gotthen en andere Barbariſche volkeren zeer veel verdragen. In den jare 265 woonde hy het Concilie te Antiochië by, dat tegen Paulus Samoſatenus gehouden wierdt, en ſtierf den 17 November van 't zelve jaar. Gregorius Nyſſenus en anderen ſchryven hem vele mirakelen toe, maar de zelve worden niet dan voor vertellingen en overleveringen gehouden. Namentlyk dat hy door het teken van 't kruis den duivel uit de kerk hadt verdreven, bergen verzet, zeën uitgedroogt, vloeden in hunnen loop tegengehouden, en diergelyke wonderen meer. Hy heeft vele werken nagelaten, als: *Panagyricus ad Origenem*; *metaphraſis in Eccleſiaſten*; *brevis fidei expoſitio*; *epiſtolæ*; mitsgaders verzekert men, dat echte ſtukken van hem zyn een brief van dankbaarheit aan Origenes. Gregorius Nyſſenus en Ruffinus ſchryven hem een belydenis des geloofs toe; maar daar is een zeer lange, die van hem niet is, ſchoon men zynen naam daar voor plaatſt. Zo zyn 'er meer ſchriften, die men hem toerekent. *Greg. Nyſſ. de vita & mirac. Greg. Neoceſar. Hier. de ſcript. eccleſ. c. 65. Euſebius l. IV. c. 23. Baſil. c. 29. Socrates. Theodoretus. Cave.*

S. GREGORIUS *van Nazianze*, of *Gregorius Nazianzenus*, de vader, leefde in de IV eeuw, wierdt tot het Chriſten geloove door de gebeden van zyne vrouw Nonca, die anderen Nonna noemen, bekeert, ontfing den doop, en eenigen tydt daar na wierdt hy biſſchop van de zelve kerk te Nazianze in Cappadocië. Hy bevrydde de ſtadt van de ſoldaten des keizers Juliaan den Apoſtaat, kantte zich tegen te verkiezing van een biſſchop door dien vorſt te Ceſarea, en toonde by andere gelegenheden de grootte van zyn onverſchrokken moedt. Hy was vader van S. Gregorius, bygenaamt de Godgeleerde, van S. Ceſareus, en van S. Gargon, en beſtierde zyne kerk omtrent 45 jaren, ſtervende in den ouderdom van 100 jaren, omtrent den jare 372. *S. Gregor. Theolog. Orat. funebr. Patr. Baronius A. C. 325, 326, 327. Hermant vie de S. Greg.*

S. GREGORIUS *van Nazianze*, de zoon, bygenaamt de *Godgeleerde*, biſſchop van Conſtantinopel, is een van de doorluchtigſte ſieraden der Griekſche kerke in de IV eeuwe geweeſt. Hy ſtudeerde te Athene met S. Baſilius, die ſteets een waardig vriendt van hem was. Hier kregen zy kennis aan Juliaan den Apoſtaat, die hen daar na wilde by hem trekken, maar te vergeefſch. Gregorius ging eenige tydt met Baſilius in een eenzame plaatſe, en werkte krachtig om voor dezen zynen vriendt het biſdom van Ceſarea te bekomen. Baſilius in 't tegendeel deedt zyn beſt om in den jare 370 Gregorius te verheffen tot biſſchop van Saſima, maar vermits deze plaats gering, ongezond, en Gregorius niet zeer aangenaam was, gaf dit voor eenige tydt wat verkoeling in hunne vriendſchap. Om deze reden trok dan Gregorius naar Nazianze ter onderſteuning van zyn vader, wiens hoge ouderdom het bewindt dier kerke te zwaar viel. In den jare 378 wierdt hy van het Antiochiſche Concilie naar Conſtantinopel gezonden, alwaar hy de rechtzinnige lere tegen het gevoelen der Arrianen verdedigde. Dit bragt hem by keizer Theodoſius den Groten in zo veel aanzien, dat hy hem in 't jaar 381 tot biſſchop of patriarch van Conſtantinopel verhief, in welke waardigheit hy door het toenmaals daar gehouden Concilie beveſtigt wierdt. Bezwaarlyk kan men in dit kort beſtek verhalen, wat arbeidt en yver hy getoont heeft in het hervormen van die grote ſtadt, toen zo bedorven en ingenomen met het Arriaanſch gevoelen; doch alles kwam hy met gedult en moedigheit te boven. Maar ziende, dat Timotheus, aartsbiſſchop van Alexandrië, hem veel moeielykheden aandeedt, ſtondt hy, na die plaats een jaar of twee bezeten te hebben, daar van af, trok naar huis, en leefde daar voorts in ruſt, tot dat hy den 9 May in 't jaar 389, het 65 jaar zynes ouderdoms, overleedt, hebbende zynen tydt met Godzalige en dichtkundige oeffeningen aldaar doorgebragt. Zyne werken, zo wel Griekſche als Latynſche, zyn in twee ſtukken te Parys in den jare 1609 gedrukt, met aanmerkingen van Nicetas Serronius, Pſellus, Nonnus, en uitleggingen van Elias van Creta. S. Hieronymus zegt, dat hy meer dan dertig duizend vaarzen heeft gemaakt. De kardinaal Baronius heeft een Teſtament van S. Gregorius van Nazianze uitgegeven, verbetert door P. Jakob Sirmond. *Hieronymus de ſcript. eccleſ. c. 117. Baſilius ep. 141. Suidas. Hermant vita Greg. Nazianz. Cave hiſt. Litter. Du Pin. enz. Bayle* onder het woordt NAZIANZE.

S. GREGORIUS *van Nyſſa*, te Pontus geboren in 't jaar 330, was de jongſte broeder van S. Baſilius, M. Petrus, biſſchop van Sebaſte in Armenië, en S. Macrina. Hy leide zich eerſt krachtig op de redenereerkunſt, maar wierdt door Gregorius van Nazianze daar van af getrokken, en tot 't onderzoeken gebragt van de Heilige Schriften. Hy trouwde aan eene vrouwe, Theoſebia genaamt, die, toen Gregorius in den kerkdienſt wierdt ingewyd, mede in den geeſtelyken ſtandt tradt, en diaconeſſe wierdt. Hy wierdt biſſchop van Nyſſa in 't jaar 370, of 372, 't welk op de grenzen van Cappadocië legt: maar doordien hy op het Concilie aldaar zich wat te yverig toonde, wierdt hy door een gering man aangeklaagt, en op bevel van den keizer Valens in ballingſchap gezonden; doch na verloop van 7 jaren, na dat hy zeer veel van de Arrianen geleden, zyne zuſter Macrina bezocht, en haar krachtig verſterkt hadt, te Nyſſa herſtelt, en in den jare 378 van het Concilie te Antiochië, 't geen hy nevens andere biſſchoppen bywoonde, afgezonden om de kerken in Arabië te onderzoeken. By die gelegenheit trok hy door Jeruzalem, bezag de heilige plaatſen, en werkte met vlyt om de ſcheuringen dier kerke te helen. Hy verſcheen vervolgens met luiſter op het algemeen Concilie te Conſtantinopel in 't jaar 382, en wierdt daar gekozen om een lykreden te doen over S. Meletius, patriarch van Antiochië, en was een van de biſſchoppen, die te werk geſtelt wierden tot herſtelling van het biſdom Pontus. Ook meent men, dat hy tegenwoordig geweeſt is op het Concilie, in die ſtadt gehouden in 't jaar 383, en dat hy daar die redenvoering tegen de Anomeen deedt, onder den tytel van: *Redenvoering over Abraham*, *of van de Godheit des Zoons en des H. Geeſtes*. In den jare 385 ſprak hy een lykreden over de doodt van de keizerinne Flacilla te Conſtantinopel uit. Eindelyk ſtaat ook zyn naam bekend onder de biſſchoppen, die het Concilie van deze laatſte ſtadt hebben bygewoont in den jare 394. Hy ſtierf den 9 January of 9 Maart in den jare 396, en wierdt om zyne godvrucht, geleerdheit en hoge jaren vader der vaderen genaamt, gelyk te zien is in de 6 Acte van het 7 algemeen Concilie, te Niceen gehouden. De vader Fronto le Duc heeft zyne werken byeen verzamelt, en te Parys doen drukken in 't jaar 1605. Claud. Morel gaf die op een andere wyze uit in 't jaar 1615, en men voegde 'er in den jare 1618 nog eenige dingen van hem by. De voornaamſte zyn: *Hexaëmeron*; *de hominis opificio liber*; *de vita Moſis*; *in Eccleſiaſten*; *in Cantica Canticorum*; *de fugienda fornicatione*; *vita Gregorii Thaumaturgi*; *ad Euſtachium de S. Trinitate*. enz. *Baſilius Epiſt.* 43. *Greg. Nazianzenus ep. 45 & 95. Hieron. de ſcript. eccleſ. c. 129. Socrates. Sozomenus. Theodoretus. Photius. Honoratus Auguſtod. l. I. c. 129. Nicephorus Caliſtus l. II. c. 29. Trithemius. Sixtus Senenſis. Bellarminus.*

GREGORIUS *van Tours*, een van de beruchtſte biſſchoppen en geſchiedſchryvers zynes tyds, bloeide in de VI eeuwe, was uit een adelyk geſlacht, wordende zyn vader Florentius, en zyne moeder Armamentaria genaamt, en hy in 't jaar 544 geboren. S. Nicetius van Lions, als hy hem noch in de wieg zag leggen, maande zyne ouders aan, dat zy dit kindt Gode zouden toewyden, voorziende, dat hy de Chriſten kerk vele dienſten zou doen: hierom wierdt hy aan zyns vaders broeder, Gallus, biſſchop van Clermont, overgegeven, die hem in alles onderrechtte, gelyk ook zyn navolger Avitus deedt. In 't jaar 566 kwam hy naar Tours, alwaar hy in 't jaar 569 diaken wierdt, en na dat Euphronius, aartsbiſſchop van Tours, overleden was, verhief men hem in 't jaar 573 in zyn plaats, en wierdt door Ægidius, aartsbiſſchop van Rheims, ingewyd, hoewel, gelyk Baronius wil, men hem moeſt noodzaken die waardigheit aan te nemen, wordende daar toe zelf het gezag van den koning Sigebert en de koninginne Brunechildis gebruikt. In het volgende jaar ſtichtte hy eene kerk te Tours, waar in hy vele zogenoemde reliquien van heiligen bragt. In 't jaar 577 woonde hy het Concilie te Parys by, en verdedigde Prætextatus, biſſchop van Rouaan, die van koning Chilperik was aangeklaagt, op het krachtigſte. In 't jaar 580 wierdt hy zelf door den grave Leudaſtus by den koning Chilperik valſchelyk beſchuldigt, als of hy van de koningin gezegt hadt, dat zy met Bertram, biſſchop van Bourdeaux, op een onbetamelyke wyze leefde, weshalven hy voor het ſynode te Braine geroepen wierdt, maar na dat hy zich door eenen eedt gezuivert hadde, wierdt hy vry geſproken, en zyn aanklager in den ban gedaan. Op dit ſynode bragt hy den koning Chilperik, die zyn oor leende aan de Sabelliaanſche ketteren, tot beter gedachten; hieldt ook met Agilane, een Arriaan, die door Leuvigild, koning van Spanje, als gezant aan 't hof van Chilperik gezonden was, een redenſtrydt, waar in hy dat gevoelen krachtig wederleide. Diergelyke redenſtrydt hieldt hy ook op Paaſchen met den koninklyken gezant Oppila, die in den jare 584 door Tours reiſde. In 't jaar 585 verdedigde hy Theodorus, biſſchop van Marſeille, te Orleans, die men beſchuldigde deelgenoot geweeſt te zyn aan den moordt van Chilperik. In den jare 588 wierdt hy van koning Chilbert aan den koning Guntram te Mets gezonden. In 't jaar 509 hieldt hy met een zyner prieſteren, die de opſtanding loogchende, een redenſtrydt, en bragt den zelven tot beter gedachten. In den jare 594 reiſde hy naar Rome, om daar paus Gregorius den Groten zelf te zien. Wanneer hy wederom te Tours kwam ſtierf hy daar den 17 November des jaars 595. Zyne ſchriften zyn: *Hiſtoria, ſive Annales Francorum*; *Miraculorum libri V*; *de virtutibus & miraculis S. Martini*; *de Gloria Martyrum*; *de Gloria Confeſſorum*; *de vitis patrum*; *de vita & morte ſeptem Dormientium*; *Epitome de rebus geſtis Francorum*. Deze werken zyn verſcheide malen gedrukt, maar 't beſte is dat in het jaar 1699 te Parys door P. Thierri Ruinart, een Benedictyn van de Congregatie van S. Maur, is uitgegeven. *Hilduinus in Areopag. Hincmar. præfat in vita S. Remigii. Aimoinus l. I. c. 18. Honorius Auguſtod. l. III. c. 33. Trithemius. Sammarth. Gall. Chriſt. Tom. I. Voſſius de hiſt. Latin. l. II. c. 22. Cave hiſt. Litter.*

S. GREGORIUS, biſſchop en apoſtel van Groot-Armenië, leefde in de III eeuwe. De handelingen (*acta*) van zyn leven

zeggen, dat hy de zoon van een groot heer was, dien de koning van Armenië deedt ſterven, en dat hy, nog een kindt zynde, naar de landen, onder het Roomſche ryk behorende, gebragt wierdt, en opgevoed te Ceſarea, eene ſtadt in Cappadocië, alwaar men hem in den Chriſtelyken Godsdienſt onderwees; dat hy vervolgens naar zyn landt wederkerende zeer ſlecht van Thiridates, zoon van dien vorſt, die zynen vader hadt doen ſterven, ontfangen wierdt; dat deze prins, na hem vele pynigingen aangedaan te hebben, zich tot het Chriſten gelove bekeerde, en een groot gedeelte van zyne onderdanen verplichtte dat voorbeeldt te volgen; dat de keizer Maximinus Daia de Armeniers dwong het Chriſtendom te verlaten, en hen om die reden den oorlog aandeedt; dat Gregorius, die tot biſſchop van Armenië door Leontius, biſſchop van Ceſarea, geordent was, niet alleen dezen Godsdienſt in dat landt verdedigde, maar zelf andere natiën, zyne naburen, daar mede toe overbragt; en dat hy ſtierf eenigen tydt voor dat Conſtantinus zich meeſter van 't Ooſten maakte. Doch de daden van dezen heilig zyn door Metaphraſtus wat verward, zo dat men daar niet veel zekers van geloven kan. Maar ten opzichten, dat hy een groot voorſtander des Chriſtelyken geloofs in 't Ooſten geweeſt is, daar wordt niet aan getwyfelt. *Euſeb. hiſt. Eccleſ. l.* IV. 46. *Sozomenus l.* II. *hiſt. c.* 8. De Grieken vieren zyn feeſt op den 30 September, en in de nieuwe Roomſche martelrolle ſtaat het op den zelven dag aangetekent.

S. GREGORIUS, biſſchop van Langres in de V en VI eeuwe, de zoon van eenen der eerſte Raden van Autun, wierdt in zyne jeugt tot de waardigheit van graaf verheven, en kreeg het ſtedehouderſchap dier ſtadt, maar verliet dezen dienſt, en begaf zich tot een afgezondert en eenzaam leven; wierdt vervolgens in het 57 jaar zynes ouderdoms tot biſſchop van Langres verkoren. Hy ſtierf in het jaar 539, na dat hy 33 jaren biſſchop geweeſt was. Men viert zyne gedachtenis op den 4 January. *Gregorius van Tours leven der vaderen c.* 7. *Hiſt. Francor. l.* III. *c.* 15 *&* 19. *Le Cointe Anna'. Bollandus on* 4. *Jan. Baillet vies des Saints.*

S. GREGORIUS *van Armenië*, een kluizenaar te Pluviers in Beauſſe, leefde in de tiende en elfde eeuwe. Na de doodt van zyne ouders verdeelde hy zyn erffelyke goederen aan den armen, en ging in een klooſter, digt by de ſtadt Nikopolis. Hy wierdt door den biſſchop van die ſtadt tot prieſter geordent; werkte daar op krachtig ter bekering der Manicheën en andere dwaalgeeſten, verlichtende vele ongelovigen in dat biſdom. Zyne verdienſten deden hem tot medehelper van den biſſchop verheffen, op wien hy volgde in 't beſtier dier kerke; maar na dat hy den dienſt hier eenige jaren hadt waargenomen, week hy naar 't Weſten met twee Griekſche monniken, en na lang door Italië en Vrankryk gereiſt te hebben nam hy zyn verblyf digt by de ſtadt Pluviers in Beauſſé, of 't biſdom van Orleans: en vindende daar omtrent, drie quartiers van een uur van daar, een kerkie, bekend met den naam van S. Martin de Vertou, alwaar die heilig zich opgehouden hadt, trok hy daar in een klein huisje, alwaar hy het overſchot van zyn leven in grote ſtrengheit overbragt. Hy ſtierf den 16 Maart omtrent in 't begin der XI eeuw. *Anonym. apud Henſchenium. Baillet vies des Saints.*

S. GREGORIUS, gehouden voor den derden biſſchop van Utrecht, volgde Winfridus, naderhandt ook Bonifacius genoemt, in het bisdom. Verſcheide ſchryvers houden ſtaande, dat deze Gregorius eigentlyk geen biſſchop, maar alleen abt en opziender der Utrechtſche kerke is geweeſt. Onder deze zyn voornamentlyk Buchelius in zyne *Aanmerkingen*; Jakob Revius in zyn *Daventria illuſtrata*; Ant. Pagi, *Crit. in Baron. Tom.* III, *p.* 299; Ant. Matthæus *de Nobil. lib.* II, *cap.* 7, en J. Mabillon, *Acta Bened. ſec.* III, *p.* 520, en in zyne *Annales Tom.* II, *lib.* XXIII. De Bollandiſten (*ad diem* 1 *Martii, in vita S. Suidberti*, §. 2, 11, 13) zyn van het zelve gevoelen, en bouwen hun zeggen op de volgende redenen: eerſtelyk op het gezag van *Ludgerus*, den ſchryver van het leven van *Gregorius*, die hem nergens *biſſchop*, maar altydt *abt*, en zynen *meeſter*, of *herder en geloofs-verkondiger van het Frieſche volk* noemt. Ten twede op de getuigenis van *Alfridus*, die dezen Gregorius in de levensbeſchryvinge van *Ludgerus* ook maar abt heeft genoemt, en met klare woorden aldus van hem ſchryft: „ Gregorius was „ tot de biſſchoppelyke waardigheit niet gewyd; maar heeft den „ biſſchoplyken ſtoel, enkeld prieſter blyvende, bekleed." Ten derde op het zeggen van *Lullus*, biſſchop van Mets, ſchryvende (*Epiſt. XLV inter Bonifacianas*) met deze woorden aan den zelven Gregorius: „ Aan de klaarblinkende en verlichtende lam„ pe van Chriſtus kerke, en mynen zeer Godvruchtigen mede„ helper in het verkondigen van de Goddelyke wet, *Gregorius*, „ die om zyne voorgaande verdienſten met eene dubbelde waar„ digheit, *van prieſter en van abt*, is vereërt, ik Lullus", enz. Des niettegenſtaande rekenen *Jan Gerbrand van Leiden*, (de *Oude Hollandſche Kronyk*, *J. Beka*, *Willem Heda*, *R. Snoy*, *Adriaan Barlandus*, *Gerardus Noviomagus*, *Pieter Bokkenberg*, in de lyſt der Utrechtſche biſſchoppen; *J. Molanus*, *Ceſar Baronius*, en doorgaans de meeſte nieuwe ſchryvers, dezen Gregorius voor den derden biſſchop van Utrecht. Hoe het daar mede zy, het is ten minſte zeker, dat hy de Utrechtſche kerk na den bovengemelden Winfridus, of Bonifacius, als biſſchop heeft beſtiert, het zy hy biſſchop gewyd is, of niet, welk laatſte, volgens de aanmerking van den ſchryver van *Batavia Sacra*, waarſchynlyk om die reden kan verzuimt zyn, om dat 'er ſtrax na de doodt van Willibrordus, eerſten biſſchop van Utrecht, twiſt ontſtondt, of de Utrechtſche ſtoel onder den Keulſchen hoorde, of niet. Men zal hier nu kortelyk zyn leven opgeven, zo als het door den zo even gemelden ſchryver byna van woordt tot woordt uit de Benedictynſche Jaarboeken van *Mabillon* (*Tom.* II, *lib.* XXIII, §. 11) is getrokken, en 'er alleen byvoegen, waar omtrent de zelve van de *Oude Hollandſche Kronyk* en eenige andere der boven aangehaalde ſchryvers verſcheelt. Volgens deze laatſten was Gregorius een Duitſcher, van adelyke afkomſt; maar, naar het zeggen van *Mabillon*, die zyn verhaal uit de beſchryvinge van den bovengemelden *Ludgerus* genomen heeft, was hy afkomſtig uit den koninklyken ſtamme der Franken, hebbende tot vader gehad Albricus, en tot grootmoeder Adela, of Addula, de zuſter van Irmina, abdiſſe van Oure, beide dochters van Dagobert den II, koning van Ooſt-Vrankryk. Hoe het zy, Mabillon vervolgt zyn verhaal aldus, dat de gezegde Adela na haar mans doodt het nonnenkleedt heeft aangetrokken in de abdye Pfaits, by Trier gelegen, en door haar zelve opgebouwt. Terwyl zy daar overſte was, zegt hy, gebeurde het, dat de bovengemelde Bonifacius, de voorzaat van dezen Gregorius, in het dertiende jaar na dat hy eerſt in Vrieslandt tot het verkondigen van het Euangelium was aangekomen, in de gezegde abdy op zyne reize ging vernachten, alwaar zich juiſt op dien tydt Gregorius, een jongeling van omtrent vyftien jaren, bevondt, zynde even te voren uit het ſchool en van het hof wedergekeert. Het was in den jare 722, volgens dezen ſchryver, maar volgens anderen vroeger, en op den zelven tydt, dat Bonifacius, zyn afſcheidt van Willibrordus in Vrieslandt genomen hebbende, naar de Heſſen en Thuringers ging reizen. Gregorius wierdt geboden over tafel, volgens gewoonte, te lezen, en het geen hy gelezen hadt uit te leggen, by welke gelegenheit Bonifacius eene wydlopige en deftige redenvoering deedt over Goddelyke zaken, waar door deze jongeling zodanig geraakt wierdt, dat hy, wat zyne grootmoeder Adela en andere bloedvrienden ook daar tegen mogten inbrengen, beſloot Bonifacius te volgen; gelyk hy ook inderdaadt deedt, na dat men hem paarden met een eerlyk geſelſchap bezorgt hadt. Hy verſelde hem dan naar Thuringen, en nam binnen korten tydt zodanig onder des zelfs voogdye toe, dat Bonifacius hem als zynen zoon beminde. Het is echter niet waarſchynlyk, dat de teere jongeling Bonifacius, die herwaarts en derwaarts telopen hadt, alom nagelopen heeft. Ja het is wel zo gelooffelyk, dat Bonifacius hem in de abdy van Friſlar, of van Ordorf beſtelt zal hebben, om daar in de geeſtelyke wetenſchap onderrecht te worden, ter tydt toe dat hy tot den dienſt der kerke bekwaam zou worden: want dat 'er in de gemelde abdyen kinderen opgevoed en onderwezen wierden, blykt duidelyk uit den zeventienden brief van Bonifacius, daar hy belaſt, dat na de doodt van Wigbertus, abt van Friſlar, de zorg van de kinderen te onderwyzen aan den prieſter Wigbertus en aan den diaken Megingodus zal worden opgedragen; en Gregorius zelf, als hy naderhandt opziender over de Utrechtſche kerke was geworden, heeft daar monniken aangekweekt en onderrecht; en onder anderen zou hy Ludgerus met een vaderlyke zorgvuldigheit in de abdy der monniken onderwezen hebben. Hy heeft Bonifacius ook geſelſchap gehouden op zyne reize naar Rome, en van daar verſcheide ſtukken der Heilige Schriften mede gebragt: waar door men allerhande geeſtelyke boeken, ook der heilige vaderen, verſtaat, de welke hy aldaar tot het gebruik en tot nut van zyne eigene leerlingen verzamelt, en niet zonder grote moeite te huis gebragt heeft. Op de zelve heeft hy met het goedvinden van Bonifacius twee jongelingen tot zyne leerlingen medegenomen, te weten *Marchelmus* en *Markwinus*, gebore Engelſchen; het welk te verſtaan is van de derde Roomſche reize van Bonifacius, en niet van de twede, wanneer Gregorius nog niet wel 15 jaren oud zynde gene leerlingen kon hebben. Dit is de zelve Marchelmus, die door S. Willibrordus van jongs af in de heilige zedenleſſen onderwezen zynde, zo als in de levensbeſchryvinge van S. *Ludgerus* gevonden wordt, naderhandt in den gewaanden *Marcellinus*, den vermomden ſchryver van het leugenachtige leven van *Suidbertus*, is herſchapen. Gregorius wordt zeer geroemt wegens zyne wonderbare liefdadigheit, waar omtrent zyn levensbeſchryver Ludgerus onder anderen het volgende voorbeeldt bybrengt, namentlyk, dat hy aan twee moordenaren, die twee zyner broederen, uit het hof naar huis kerende, in een boſch dood geſtoken hadden, hun feit heeft kwyd geſcholden; ja dat hy hen heeft doen vryſpreken, in 't nieuw gekleed, en koſt en drank gegeven, hen radende naar vremde landen te gaan reizen, om van zyne bloedverwanten, die daar om ſtreeks het gebiedt voerden, geen ongemak of nadeel te lyden: maar of dit geen verkeerde goedheit, ſtrydig tegen Goddelyke en menſchelyke wetten, is, zal men hier niet onderzoeken.

Na de vermoording van Bonifacius en van zyne geſellen (zie daar van, en omtrent andere dingen, boven van hem in het voorbygaan gezegt, op BONIFACIUS) heeft Gregorius de zorg over de Utrechtſche kerk aangenomen met den koorbiſſchop Alubertus, een vroom man, en een Engelſchman van geboorte, met wien hy gedurig op de been was om het Euangelium aan de Vriezen te verkondigen. Voorts heeft hy in de Utrechtſche abdye verſcheide leerlingen uit allerhande landſchappen vergadert, waar onder vele van adelyken huize, ten dele uit Vrankryk, ten dele uit Engelandt geſproten, of kinderen van de nieuwbekeerde Vriezen en Saxen waren, of ook al uit Beyeren en Zwaben kwamen opſchieten. Daar waren 'er nog al meer uit andere landſchappen, die altemaal by malkander woonden, en onder zyne tucht ſtonden, en die hy alle met de tederheit van een vader beminde, en met de vlytigheit van een meeſter en leeraar onderrechtte, levende met hen in 't gemeen, zo als Ludgerus, die 'er zynen roem op draagt, dat hy ook zyn leerling is geweeſt, in de beſchryving van zyn leven getuigt. Van deze leer-

leerlingen zyn 'er al verscheide tot de bisschoppelyke waardigheit opgeklommen, als onder anderen de gemelde Ludgerus: dan menige anderen, schoon dat zy dien eertrap niet beklommen hebben, zyn 'er bekwaamheits en geleerdheits halve mans genoeg toe geweest. In deze vergadering was een dubbeld collegie, te weten dat van klerken, en dat van monniken, indien 'er geen drukfout is in de handveste van koning Pipin voor de S. Martenskerk te Utrecht, alwaar de giften, door de vorsten Pipin, Karel en Karloman gedaan, bevestigt en bekrachtigt worden, voor de besolding der monniken en kanunniken, die daar bezig zyn met de Heidenen tot het Christendom te bekeeren. En inderdaadt dit heeft zyne waarschynlykheit ook al, dewyl zy 't alle beide by de Vriezen even druk hadden met het woordt Gods te prediken: hoewel men dit ook wel een anderen draai zou kunnen geven, zeggende, dat het de zelve zyn, die monniken of kanunniken genoemt worden. Volgens *Mabillon* is Gregorius gestorven den 25 Augusty des jaars 776, maar volgens de *Hollandsche Kronyk*, *Beka*, en anderen, den 25 Augusty des jaars 784, als hy byna den ouderdom van 70 jaren gehaalt, en drie volle jaren met lammigheit of de jicht was gekwelt geweest. In de benaauwdheit van eene zo zware ziekte toonde hy echter zyn Godvruchtig gemoedt, liet zich gestadig de Goddelyke boeken voorlezen, of deedt altydt Psalmen in zyne tegenwoordigheit zingen, of lezen. Als zyne vrienden rouwig waren, dat zyn neef en welbeminde leerling Albericus niet by de hardt was, als hebbende iets voor den dienst des konings in Italië te verrichten, heeft Gregorius, zegt Ludgerus, voorzegt, dat hy voor des zelfs wederkomst niet zou sterven; en Albericus kwam ook, voegt 'er deze schryver by, inderdaadt drie of vier dagen voor Gregorius doodt te huis, de welke in dien korten tydt nog over verscheide zaken, rakende het welwezen der kerke, met hem heeft gehandelt. Daar na heeft hy zyne boeken onder zyne leerlingen verdeelt, en onder anderen aan Ludgerus vereert het Handboekje van S. Augustyn. Wanneer de doodt nu aanstaande was, heeft hy zich door zyne leerlingen voor de Salvators kapelle laten dragen, zyn gebedt aldaar gedaan, en het H. Avondmaal ontfangen: waar op hy zyne oogen naar het altaar kerende, en zyne ziel hemelwaarts opheffende, naar Godt is gereist, na dat hy sedert de doodt van S. Bonifacius de Utrechtsche kerk 22, volgens anderen 32, jaren hadt geregeert. Zyn leven is beschreven door zynen leerling Ludgerus, die vooral zyne liefdadigheit doedt gelden, zeggende: „ dat even gelyk de gierigaards, die op het geldt vlammen, „ bevreest zyn van tydelyke winsten te verzuimen en te verwaarlozen; deze heilige man bevreest was van de hemelsche „ goederen door het opsluiten en bewaren van de tydelyke te „ verliezen". De vierigheit omtrent de klederen en spyzen, om de uitdrukking van Ludgerus te gebruiken, heeft geen de minste vat op zyn hert gehad, maar 't was hem altydt goed genoeg even eens gekleed te gaan, en geen beter tafel te houden dan de anderen; en in 't gebruiken van wyn is hy ook zeer sober geweest, door welke woorden Ludgerus schynt te willen betekenen, dat hy zich niet onthouden heeft van vleesch te eeten; zo als hy zelfs ook niet gedaan heeft, schoon dat hy de kleding van S. Benedictus in de abdy van Utrecht hadt aangetrokken, en in de hoofdabdy van de zelve orde, te weten te Monte Cassino, derdehalf jaar hadt gesleten. *Johan de Beka* schryft, dat Gregorius in de Salvatorskerke te Utrecht begraven is, en niet, gelyk *Willem Heda* zegt, in het klooster van Susteren, dat eertyds eene abdy van Benedictyner nonnen is geweest, menende, dat dit klooster eerst eenigen tydt daar na door den bisschop Franco zou zyn gesticht. Maar dit is mis, dewyl de abdy van Susteren allereerst gesticht is door S. Willebrordus, als in zyn leven zal gezegt worden. *Batavia Sacra I Deel.*

GREGORIUS, de I van dien naam, kluizenaar van den berg Sina, wierdt gezonden in de plaats van Anastasius Sinaïta, patriarch van Antiochië, dien men in een Synode, gehouden in 't jaar 572, hadt afgezet. De losttuitingen, die hem van verscheide schryveren gegeven worden, sluiten den mondt der lasteraren. Hy bestierde deze kerk tot het jaar 594, wanneer de zelve door Anastasius Sinaïta wederom hersteld wierdt. *Evagrius l. V. c. 6. & 23. Baronius A. C. 572. n. 16 & seq. 594. n. 20.* Hy heeft eene redenvoering over de vrouwen, die de reukwerken droegen, om het ligchaam van den Here Jesus te balzemen, gemaakt.

GREGORIUS de II, patriarch van Antiochië, volgde Anastasius den II, gemartelt in 't jaar 609. Hy bestierde de kerk omtrent twintig jaren, tot ter tydt dat Anastasius de III, een Jacobiet, in zyn plaats gestelt wierdt. *Baronius Annales Genebrard. in Chron.*

GREGORIUS, of GEORGIUS, een monnik, en daar na patriarch van Constantinopel na Joseph, leefde in het einde der XIII eeuwe. Daar is een ander in de XV eeuw geweest, op wien Gennadius Scholarius volgde; en een van dezen naam, aartsbisschop van Amasa, verdreef in 't jaar 1523 Timotheus, maar naderhandt wierdt hy zelf in bailingschap gejaagt naar Rhodes. *Genebrard. Chron. Spondan. Annal.*

GREGORIUS, priester van de kerk te Cesarea, leefde omtrent de IV eeuw. Hy is de schryver van een redenvoering der vaderen van het Concilie te Nicea, en wordt dikwils door de oude schryveren aangehaalt, ook van Baronius op het jaar 325. Vossius gelooft, dat hy de zelve is, die ten tyde van Constantinus Porphyrogeneta leefde, en het leven van Gregorius van Nazianze beschreef. Hy moet onderscheiden worden van Gregorius, bisschop van Nicomedië, dien men een redenvoering van de boodschap van Maria en andere werken toeschryft.

G.

GREGORIUS, bisschop van Syracusa, bygenaamt *Asbessa*, leefde in 't einde der IX eeuwe. De factien van Ignatius, patriarch van Constantinopel, en den paus Nicolaus, gaven hem veel moeite, gelyk hy van zyn kant zich tegen hunne gevoelens verzette. Baronius handelt hem slecht al zo wel als Photius, gelyk men nazien kan by *Montaigu* over de brieven van *Photius.*

GREGORIUS, een priester van de kerk te Cesarea in de X eeuwe, is de schryver van het leven van Gregorius van Nazianze geweest. Ook zegt men, dat hy een historisch verhaal van het Niceensche Concilie heeft opgestelt, aangehaalt by Metaphrastus, en uitgegeven door Surius.

GREGORIUS ABULPHARAGIUS, een Arabier. Zie ABULPHARAGIUS.

GREGORIUS, of GEORGIUS, van Cappadocië, een Ariaansch bisschop te Alexandrië. Zie GEORG.

GREGORIUS CHARACONDIUS. Zie CHARACONDIUS.

GREGORIUS LOPES. Zie LOPES.

GREGORIUS, (MARTINUS) geboren te Tours, hoogleeraar in de geneeskunde te Parys, leefde in 't jaar 1542; zette eenige werken van Galienus over, en schreef meer andere. *Justin. in Chron. Med. Van der Linden. de script. Med. la Croix du Maine & Vauprivas.*

GREGORIUS PALAMAS, aartsbisschop van Thessalonika in de XIV eeuwe. Zie PALAMAS.

GREGORIUS PAULI, van Crakow, een berucht Antitrinitaris, of vyandt der Drieëenheit, leefde in de XVI eeuwe. Zie PAULI.

GREGORIUS, (PIETER) geboren te Toulouse, onderweesg eerst de rechtsgeleerdheit te Cahors, daar na in zyne geboortestadt, bloeide in de XVI eeuwe, en was een van de geleerdste mannen in dien tydt, gelyk uit zyne doorwrochte schriften klaar ontdekt kan worden, schoon hy wat te onverschillig in zyne keuze was in de dingen, die hy verhandelde. Hy wierdt op een zeer luisterryke wyze als hoogleeraar in beide de rechten op het nieuwe akademie te Pont à Mousson in Lotharingen, door den hertog opgerecht, beroepen, welke bediening hy ook tot den jare 1597, 't welk dat van zyne doodt was, waargenomen heeft. Hy wierdt by de geestelyke dochters van S. Clara begraven. Hy was ook zeer ervaren in de Hebreeuwsche tale, en maakte een dik foliant, onder den tytel: *Syntagma juris universi, atque legum penè omnium gentium, & rerumpublicarum præcipuarum, in tres partes digestum, in quo Divini & Humani juris totius naturali & nova methodo per gradus ordineque, materia universalium & singularium, simulque judicia explicantur.* Daar zyn verscheide uitgaven van. Zyne andere werken zyn: *Syntaxis artis mirabilis. De Republica lib.* XXVI. Twee stukken over het *jus Canonicum.* Hy schreef ook tegen Karel du Moulin, om te bewyzen, dat het Concilie van Trente behoorde aangenomen te worden in Vrankryk. *Bayle Dict. Crit.*

GREGORIUS PROTOSYNCELLUS, of eerste vikaris van de kerk te Constantinopel, die gemeenlyk naar des patriarchs doodt tot die waardigheit verheven wordt, leefde in de XV eeuwe; was de biechtvader van keizer Johannes Paleologus, en mede tegenwoordig in het algemeen Concilie te Florence als eerste vikaris van den patriarch van Alexandrië, 't geen hy daar na van Constantinopel wierdt. Hy verzamelde zeer naauwkeurig de schriften der vaderen, maar niet, gelyk velen geloven, de verdediging der vyf hoofdstukken van het Concilie te Florence; want het is een werk van Georgius Scholarius, het geen op zyn plaats gezegt wordt. Ook heeft men gemeent, dat deze prelaat de zelve was met Gregorius Mammen Melissenus, de welke in 't jaar 1459 gestorven is. *Leo Allatius Diatr. de Georg. & de consen. Spond. A. C.* 1440. *num.* 15. 1453. *num.* 22. *Bellarmin. de script. Eccles.*

GREGORIUS REISCHIUS. Zie REISCH.

GREGORIUS TIPHERNAS. Zie TIPHERNAS.

GREGORY, (JOHANNES) geboren te Amershem, in de provincie van Bukkingham, den 10 November des jaars 1607. Hy voltrok zyne studiën te Oxfordt, alwaar hy zich inzonderheit leide op de talen en Godgeleerdheit. Hy stierf prebendaris van Salisbury en Chichester in een plaatsje, genaamt Kidlington, digt by Oxfordt, den 13 Maart des jaars 1646. Hy heeft aanmerkingen over de beide rechten, met eenige Schriftuurplaatsen bevestigt, uitgegeven, die dikwils te Oxfordt en te Londen gedrukt zyn; mitsgaders nog eenige andere werken in de Engelsche tale. *Wood Ant. Oxon.*

GREIFFENBERG, eene kleine, maar echter wel bebouwde stadt in het Silesische vorstendom Jauer, op de grenzen der opper-Lausnitz, aan de rivier Queis, alwaar zeer schoon lywaat gemaakt wordt. Zy heeft in den jare 1242 haar begin genomen, en behoorde in den jare 1599 aan de graven van Schafgotsch, die aldaar hunne begravenis hebben. Daar legt ook een steedtje van dien naam in neder-Pomeren, aan den vloedt Rega. *Lucæ Schles. Chron. p.* 859.

GREIFFENFELDT, (PIETER) eerste staatsbedienaar en rykskancelier in Denemarken, wiens rechte naam *Schoemacher* was, wierdt den 24 Augusty des jaars 1637 te Coppenhagen geboren. Zyn vader was Joachim Schoemacher, een wynkoper van veel vermogen, en eerlyk in zyn wandel; zyne moeder Maria Modzfeldt, uit een goed geslacht, 't welk in 't Luneburgsche bekend is. Vermits hy van jongs af grote blyken van een goed oordeel en geheugen gaf, wierdt hy van zyne ouders

ders met grote zorge opgevoed. Wanneer den 10 November des jaars 1646 een Godgeleerde redenstrydt te Coppenhagen gehouden wierdt, en dat volgens gewoonte een jonge knaap het verschilpunt moest voorstellen, wierdt deze Schoemacher, schoon nog maar 9 jaren oud, om zyne geestigheit daar toe verkoren; 't welk hy ook tot aller verwondering zeer wel uitvoerde. Wanneer hy op de akademie kwam, leide hy zich op allerlei wetenschappen, inzonderheit op de Latynsche en Oostersche talen en de geneeskunde. In den jare 1648 disputeerde hy drie maal in 't openbaar met groten roem, zo dat hem ook de kancelier Zeestadt by zich liet komen, en hem verder aanmoedigde. In 't jaar 1650 disputeerde hy andermaal onder Thomas Bartholinus, en naderhandt onder Olaus Wormius en Mullerus, telkens met groten lof. Wanneer hy nu de akademie wilde verlaten, liet hy zich in den jare 1653 van de Theologische faculteit ondervragen, deedt daar op in January naar gewoonte openlyk een predikatie, en verkreeg een loffelyk getuigenis. Hier na begaf hy zich op reis, bezocht de voornaamste hoven van Europa, makende zich aan vele voorname ministers bekend. Wanneer hier door op zyne te rug komst zyne achting meer en meer toenam, wierdt hy eerlang opziender over de koninklyke archiven en boekzaal. Wanneer Frederik de III, koning van Denemarken, in 't jaar 1665 den grondt leide van de erffelyke opvolging in de regering, en ten dien einde een regeringsvorm, die de Denen *Konge-Loven* noemen, opgestelt wierdt, bediende men zich van de penne van dezen Schoemacher, waar door hy, als mede door zyn goed gedrag en verstandt, by dien vorst in zo groot een aanzien kwam, dat hy hem eerst geheimschryver van de kancelary, en naderhandt in 't jaar 1667 geheimschryver van zyn kabinet maakte; en men zegt, dat Schoemacher by gelegenheit dat zeker afgezant in de Latynsche tale een aanspraak aan den koning deedt, den zelven in die tale moest antwoorden, 't welk hy met groot genoegen van het gansche hof verrichtte; waar op hem de koning in den jare 1668 kancelary-Raadt maakte. Na dat Frederik de III overleden was, gaf hy den 22 February des jaars 1670, volgens 't bevel van dien vorst, de bezegelde *Konge-Loven* aan den jongen koning Christiaan den V in een geheim gehoor over, en bragt zich daar door zeer in de gunst van dien vorst, die hem ook tot geheime Raadt, na dat hy alvorens staats-en kabinet secretaris was geweest, maakte; ook droeg hy in 't jaar 1671 op de kroning het vat met gewyde olie. In den zelven jare, den 12 November, wierdt hy ook ridder van Danebrog gemaakt door den koning, die hem ook den naam van *Greiffenfeldt* gaf; waar op een byzondere penning geslagen wierdt, daar men zyn nieuw verkregen prachtig wapen op ziet. In den jare 1673 verhief hem de koning tot graaf en rykskancelier; gaf hem ook de olifants orde, en maakte hem in 't jaar 1674 grootkancelier en bezorger van de akademie te Coppenhagen; waar op hy wederom een ander groter penning liet slaan. In 't volgende jaar verhief hem de keizer tot Ryksgraaf; en hy zou in dat zelve jaar met Louize Charlotta, een Holsteinsche princesse van de Sunderburgsche linie, getrouwt hebben, welke princesse ook reets, om het huwelyk te voltrekken, te Corsoer was aangekomen; maar wanneer zy overvoer, viel 'er iets tusschen beide voor, waarom zy wederom over den Belt te rug trok. Wat hier de reden van geweest zy kan men met waarheit niet melden; want eenigen zeggen, dat men aan 't koninklyke hof van gedachten was verandert: doch anderen menen, dat deze princes, reets hare jaren hebbende, hem niet aanstondt, en hy in 't tegendeel meer genegenheit voor eene Fransche juffer bespeuren liet. De akademie te Kiel hadt reets een zegewensch op dit huwelyk laten drukken; maar 't wierdt toen niet uitgegeven. In dien zelven tydt wierdt hy ook door den keurvorst van Brandenburg, Frederik Willem, met het eilandt Wollin begiftigt; 't welk na zyn val wederom aan dien vorst verviel. Wanneer kort daar na de oorlog tusschen Zweden en Denemarken begon, bekwam de hertog van Holstein-Pleun het gebiedt over het Deensche leger. Maar deze prins, niet kunnende dulden, dat een persoon van geringe geboorte nevens hem zo diep in des konings gunst stondt, of dat hy een haat tegen hem hadt opgevat wegens 't verachten van de voorgemelde princesse, deedt zyn best om hem in de ongenade van den koning te doen komen. Of nu wel de koning in de belegering van Wismar aan Greiffenfeldt veel gunst bewees, en zelfs, toen hy ziek was, in eigen persoon hem kwam bezoeken, begon hy echter al te bemerken, dat 'er verkoeling in het wezen van dien vorst kwam, krygende zyn vyandt hoe langer hoe meer gehoor; maar zich nergens aan schuldig kennende was hy gerust, en kreunde zich desniet. Het meeste, daar zyne vyanden hem mede bekladden, was, dat men Greiffenfeldt beschuldigde met de afgezanten van Zweden en Vrankryk een heimelyk verstandt gehouden, en hen belooft te hebben, dat hy den koning bewogen hadt de Zweden niet langer te beooorlogen, of ten minste geen schade meer te doen. 't Geen hem hier in het meest verdacht maakte, was, dat hy steets de vrede aanraadde, hoewel hem anderen ontschuldigden, zeggende, dat hy als een wakker staatsman wel voorzag, dat Denemarken in tydt van vrede meer voordeel zou genieten, en meer bloeien, dan by 't voortzetten van den oorlog, 't geen de tydt ook heeft doen zien. Doch door dezen raadt bragt hy zich in den haat der generaals, die hun belang by den oorlog vonden. Greiffenfeldt zocht zich hier omtrent by den koning te verontschuldigen, maar vondt geen gelegenheit om hem alleen te spreken. Wanneer hy den 11 Maart des jaars 1676 des morgens vroeg aan 't hof kwam, vondt hy in de koninklyke voorzaal den luitenant generaal Arentsdorf, die hem te verstaan gaf, dat hy bevel hadt hem op de bibliotheek te brengen, alwaar hy tot aan den nacht opgehouden, en daar op in een bark naar het kasteel gevoert wierdt. Ondertusschen hadt men alle zyne papieren verzegelt, en daar wierden commissarissen benoemt om alles te onderzoeken. Weinig dagen daar na liet de koning den degen en het ridderteken van hem afvorderen. Den 14 April verscheen hy de eerste maal voor de commissarissen, die hem beschuldigden van geldt genoten te hebben voor ongeoorloofde handelingen, omkopingen, en diergelyk misdaden, waar op hy taal en antwoordt moest geven. Greiffenfeldt verzocht, dat men hem een procureur wilde vergunnen, en eenige dagen tot zyne verdediging tydt geven, het welk men hem in de volgende byeenkomst, den 13 May, vergunde, waar op hy den 22 May zyne verdediging inleverde. Maar alles mogt niet helpen, en zyn vonnis des doods wierdt door een daar toe verkoren rechter op den 5 Juny uitgesproken, hem te last leggende, dat hy zich hadt laten omkopen; vele voorname zaken niet geheim genoeg gehouden; de koninklyke bevelen misbruikt; vremde vorsten geschreven en geliefkoost; eenige provincien tot oproer verwekt; onbekwame menschen voor geldt tot ampten gevordert; verbode handelingen gehouden, en wat dies meer is. Greiffenfeldt meende echter de uitvoering van dit vonnis voor te komen door 't voorgeven, dat hy als rykskancelier voor niemandt dan voor den koning zelf kon te recht gestelt worden, daar echter weinig acht op gegeven wierdt, en hem het verzochte gehoor by den koning geweigert. Hier op wierdt hy weinig tyds alleen gelaten om zich ter doodt te bereiden, tot dat hy den 16 Juny naar de gerechtsplaats gevoert wierdt, daar hy het schavot ten eenemaal met zwart bekleed vondt. Hem wierdt vergunt eene aanspraak aan het volk te mogen doen, 't geen hy met grote standvastigheit deedt, en daar in zyne onschuldt omtrent de opgelegde misdaden betuigde, maar beleedt, dat hy de doodt gewillig onderging, en ook verdient hadt, om dat hy den koning getrouwer was geweest dan Godt. Hier op wierdt zyn wapen door den beul verbroken, daar hy op zeide: *De koning heeft het my gegeven; hy neme het weder.* Verder vermaande hy den beul zyn ampt wel te doen; waar op nedergeknielt zynde, hy tegen den beul zeide, dat hy hem den slag zou geven, wanneer hy hem een teken gaf; maar toen de zelve het zwaardt reets hadt opgeheven, riep de adjutant generaal Schak: *Genade, Genade*, waar op hy wederom in de vorige gevangenis, en van daar naar het eilandt Munkholm, niet verre van Drontheim in Noorwegen gelegen, gevoert wierdt. Hy verkreeg eindelyk den 18 September des jaars 1698 de vryheit van zich by zynen schoonzone, den baron Kragt, in Jutlandt te mogen begeven, daar hy zich, als mede in Drontheim, nog eenigen tydt ophieldt, tot dat hy den 12 Maart des jaars 1699 aldaar aan de steen overleedt: want men haalde, voor dat men hem ter aarde bestelde, eenen steen van 7 loot uit zyne blaas, de welke tot een gedachtenis in de koninklyke kunstkamer te Coppenhagen gebragt wierdt. Zyn tegenspoedt droeg hy met een ongemene standvastigheit, en onderwierp zich geduldig aan de Goddelyke voorzienigheit; en vermits hem pen en papier verboden was, liet hy zomtyds schryftafelen in de gevangenis brengen, waar op hy allerhande zedige gedachten schreef. Op de glazen schreef hy vele heerlyke spreuken met een diamant in de Arabische en Hebreeusche talen; en vermits men niet wist, of daar eenige zaken onder verborgen waren, moest D. Pieter Krog, bisschop van Drontheim, zulks op koninklyk bevel gaan zien en uitleggen. By de geleerden was hy in zeer grote achting, wordende hem van Thomas Bartholinus en andere geleerden verscheide werken opgedragen. Hy hadt een voortreffelyke bibliotheek, die de koning aan zyne dochter weder gaf; maar de zelve verbrandde den 14 Maart des jaars 1679 met het huis van Jan Nansen. Hy trouwde den 2 November des jaars 1670 met Karen Nansen, dochter van Michiel Nansen, en kleindochter van den beruchten Jan Nansen, die zo veel tot de souvereiniteit des konings heeft toegebragt, die hem den 17 May des jaars 1672 wederom door de doodt ontrukt wierdt, na dat zy hem eene dochter, *Charlotta Amalia*, ter wereldt hadt gebragt, die naderhandt trouwde met den baron Frederik Kragt. *Bartholin. ep. Medic. Cent.* II. *ep.* 80, 81, 83, 99. *Vindigius Acad. Hafniens. Schurtsfleisch ep.* 269, 321, 341, 364, 371. *Puffendorf hist. Freder. Guil. l.* XII & XIV. *Jacobæi Musæum regium. Theatr. Europ. T.* XI. *Caroli Memor. lib.* VIII. *p.* 97. *Ziegler Labyrinth p.* 627. *Du Mont. mem. pour servir a l'hist. de la Paix de Riswik T.* IV. *p.* 170.

GREIFFENHAGEN, eene stadt aan den Oder in Voor-Pomeren, onder het Stettinsche gebiedt gelegen. Zy is een goede pas, en door Zweden aan Brandenburg overgedaan. *Preuss. Staats-Geogr.*

GREIFFENZEE, of GRIFFENZEE, eene kleine stadt, mitsgaders een daar aan behorende heerlykheit, in het Zwitsersche Canton Zurich, aan een zee van gelyken naam, die in de rivier de Aar zich ontlast. Na het uitsterven van het geslacht van dien name is het eerst aan die van Landenberg, daar na aan de graven van Toggenburg, en eindelyk in 't jaar 1402 aan de stadt Zurich gekomen, de welke daar een landvoogdt onderhoudt. *Stumpf. Bluntschli Merkw. van Zurich.*

GREIFFENSTEIN is 1) een kasteel en heerlykheit in Silesië, onder 't vorstendom Jauer, aan de grenzen van de opper-Lausnitz, tusschen Greiffenberg en Fridberg gelegen, toebehorende aan den grave van Schafgotsch; 2) een oud bergkasteel in neder-Oostenryk, aan den Donau, niet verre van Stokkerau; 3) een bergkasteel in de Wetterau, niet verre van Wetzlar en van de rivier Lohn, aan den grave van Solms toebehorende.

GREIFFS-

GREIFFSHOLM. Zie GRYPSHOLM.
GREIFFSMOLEN. Zie GREFSMOLEN.
GREIF. SWALDE. Zie GREYPSWALDE.

GREIFIUS, of GREIFS, (FREDERIK) een berucht Chimist of ftofscheider, geboren te Tubingen in 't jaar 1591. Hy heeft de *Theriaca cœlestis* uitgevonden, en maakte den hertog van Wirtemberg erfgenaam van dat geheim. Hy ftierf in 't jaar 1663, en heeft verscheide Chimische schriften en Godvruchtige gedichten in 't Hoogduitsch nagelaten. *Freher. Theatr.*

GREMPIUS, (LODEWYK) een rechtsgeleerde, wierdt te Stutgard in 't jaar 1509 van eerlyke ouderen geboren. Van daar ging hy op de akademie naar Tubingen, en wierdt Doctor in de rechten, en naderhandt penfionaris te Straasburg in 't jaar 1541. In den jare 1548 wierdt hy van zyne republyk naar Augsburg aan den keizer wegens het Interim gezonden, en vervolgens in verscheide gewigtige zaken gebruikt. Hy ftierf te Straasburg in 't jaar 1583, en maakte zyne bibliotheek aan de akademie te Tubingen. *Sleidan. comment. l.* XXI. *p.* 646. *Pantaleon. Prosopogr. Crusii Ann. Suev. Adami vitæ Ict. Freher. Theatr.*

GRENADE. Zie GRANADA.

GRENADINEN, of GRENADILLEN, zyn zeer veel kleine eilandtjes in de Noord-zee. Zy leggen digt by de Antilles, tusschen het eilandt S. Vincent en dat van Granada, waar van zy haren naam ontlenen. Het eilandtje Pequis is onder hen het voornaamfte. *Maty Dict.*

GRENAILLE, (FRANÇOIS DE) geboren te Uzerche, in het Limosin, in den jare 1616. Hy heeft verscheide boeken geschreven: want hy gaf na malkander uit: *l'Honnête Fille* (de eerlyke dochter); *l'Honnête Garçon* (de brave jongman); *l'Honnête Veuve* (de eerlyke weduwe); *l'Honnête Mariage* (het eerlyk huwelyk); *l'Honnête Maitresse* (de eerlyke vryster); *La Bibliotheca des dames*; *le plaizir des dames* (de boekzaal; het vermaak der juffrouwen); mitsgaders een overzetting uit Petrarcha, genaamt: *Le sage resolu contre la fortune* (het verstandig besluit tegen het geluk); als mede: *De opstandt van Portugal*; *Het Toneel der wereldt*; *De mode of het karacter van den Godsdienst*. Hy wierdt monnik te Bourdeaux, maar verliet de kap daar na te Agen, en wierdt historieschryver van den hertog van Orleans. Zyne werkjes waren met fraaie platen verfiert, en zyn ftyl was grootsch. Men ziet in zyn voorreden van zyn werkje *Le Sage resolu*, dat hy beschuldigt is geweest van een misdaadt van ftaat begaan te hebben, en daarom in doods gevaar te zyn geweest. *La Guerre des auteurs p.* 169. enz. *Bayle Dict. Crit.*

GRENIER, (DOMINICUS) een monnik van de orde der Predikheren, beroemd door zyne deugden, en geboren te Toulouse, wierdt hoogleeraar in de Godgeleerdheit; vervolgens meester van H. Paleis, en eindelyk bisschop van Pamiers. Hy leefde in de XIV eeuw, was in 't jaar 1326 opvolger van Jakob du Four, die paus wierdt onder den naam van Benedictus den XII. Men heeft nog een brief, dien deze paus hem in 't jaar 1355 schreef, en een van paus Johannes den XXII in den jare 1330. Zyn verstandt niet minder dan zyne deugdt zynde, oeffende hy zich in 't maken van verscheide werken, en voor al schreef hy over de vyf boeken van Mozes, en Bybelsche geschiedenissen. *Joh. Michel Pio P.* II. *l.* II. *de vir. illustr. ord. Pred. Nic. Bertrand comm. de Gest. Tolosan. Sammarth.*

GRENOBLE, aan de rivier de Isere, eene ftadt van Vrankryk, tegenwoordig de hoofdftadt van het Dauphiné, met een bisdom, onderhorig aan Vienne, en een parlement. Zy deelt in den rang der beroemdfte fteden van het Narbonneesche Gaule, of Gallië. Ptolomeus noemt haar *Accusium*: ook voert zy in opschriften den naam van *Cularo*. Maximianus, gezonden door keizer Diocletianus naar Gallië, heeft haar versterkt, en Gratianus haar hebbende vergroot, en met volk bezet, gaf haar den naam van Gratianusftadt, of Gratianopolis, waar uit die van Grenoble zynen oorsprong neemt. De eerfte bisschop van die ftadt was, voor zo verre men weet, de H. Dominicus, die tegenwoordig was op het Concilie van Aquileja in 't jaar 381. Johannes verdreef de Moren uit zyn bisdom in den jare 967. Hugo leefde in den jare 1080, en in zynen tydt voegde men aan dat bisdom de helft van 't graafschap Salmorene. De prelaten van deze ftadt namen den tytel aan van prinssen van Grenoble, ter oorzaak van de menigvuldige ryke giften, die verscheide heeren van dat landt in die tyden aan het bisdom geschonken hadden. Lodewyk de XI, die in den jare 1453 nog dauphin van 't Viennois was, veranderde den Raadt van het Delphinaat in deze provincie in een parlement, en François Potier was daar de eerfte president van. Men heeft te Grenoble ook een kamer der rekeningen, waar van een arreft in 't jaar 1679 wierdt uitgesproken om die van den Hervormden Godsdienst uit te roeien. Grenoble leedt zeer veel door de burgerlyke oorlogen in de XVI eeuw. Het grote Karthuizer klooster, hoofdklooster van de Karthuizer orde, legt omtrent drie mylen aan de eene zyde van Grenoble, waar in de vremdelingen twee of drie dagen voor niet worden opgepast, want het zelve is zeer ryk, en heeft voortreffelyke inkomsten. Even zo verre aan de andere zyde van de ftadt, niet verre van den vloedt Brac, die zich by Grenoble in de Isere werpt, legt dat wonderbaare altydt ziedende badt, 't geen de Franschen noemen la Fontaine Brulé, 't welk een zwavelachtige uitwademing heeft, en als een klein beekje uit de aarde opwelt, en 't geen men in den brandt kon fteken met een zwavelftok, makende het water van een riviertje, daar wel eer digt by vloeiende, heet, en waarom men het den naam van *la Fontaine qui brule*, dat is de fontein of bron, die brandt, gaf. Deze ftadt is matig groot, en wel bebouwt, en wordt door twee bruggen over de Isere aan de voorftadt S. Laurens gehecht. Tegenwoordig is zy niet zeer fterk, heeft echter een kafteel, 't geen op een hogen berg gelegen de ftadt onder bedwang kan houden. Ook vindt men 'er verscheide fraaie kerken, en hare inwoners hebben den naam van beleefde, beschaafde en verftandige menschen te zyn. *Ptolomæus l.* II. *c.* 10. *Cicer. ep. famil. l.* X. 23. *Sammarth. Gall. Christ. T.* II. *p.* 603. *Du Chesne des ant. des Villes. Sincerus Itin. Gall. Chorier hist. de Dauph. & etat polit.*

GRENSAU, GRENTZ, een kafteel en heerlykheit in het Westerwoudt, een myl van Isenburg gelegen. Voor dezen hadt het zyne eige heren, maar geraakte in de XIV eeuwe door huwelyk aan den grave van Neder-Isenburg; maar na het uitfterven van de zelve kwam het in den jare 1664 aan keur-Trier. *Spener. Imhof. Tromsdorf.*

GRENWICH. Zie GREENWICH.

GREONTERP, of GREIUNTERP, een der zeven en twintig dorpen van de Vriesche grietenye Wonseradeel, in het kwartier van Westergoo, wordt in het geestelyke met Parrega en Hitslum door een Gereformeerd Predikant bedient, ftaande onder de classis van Bolswaardt en Workum. *Winsemius.*

GREPI, een naam der priesteren in 't koninkryk van Pegu, waar van gesproken wordt in de Reisbeschryving van Ferdinand Mendoza Pinto, daar men eene merkwaardige redenvoering met een van deze priesters over de twee ftaten des eersten mensche vindt, aangehaalt door *Tobias Pfaimer, Systém. Theol. Gentil. Pur. c.* 7. §. 10.

GRESHAM (THOMAS) was eigentlyk een koopman, maar wierdt ridder geslagen, zynde gesproten uit een goede familie in Nortfolk. Door twee dingen heeft hy zich een onfterflyken naam gemaakt, als eerst, dat hy de zo genaamde koninklyke beurs in 't jaar 1566 gebouwt heeft, die 100 jaren daar na door het vuur verteert, maar naderhandt prachtiger uit hare assche verrezen is. Ten twede, dat hy in gemelde ftadt een zeker collegie, 't welk tot heden zynen naam behouden heeft, met aanzienlyke inkomsten stichtte. Het ftondt onder 't opzicht van den lord major en de aldermans, wordende aldaar de volgende kunsten geoeffent, namentlyk de Godgeleerdheit, landmeet-, fterre-en zangkunde, mitsgaders de Rechtsgeleerdheit, genees-en redenkunde. Onder de regering van koning Karel den II wierdt in dit collegie opgerecht de welberoemde koninklyke societeit of maatschappy. De ridder Gresham ftierf in den jare 1579. *Cambden in vit. Elis. Chamberlain. De Larrey hist. d'Angleterre T.* II. *p.* 207, 314.

GRESIVAUDAN, eene vallei in 't Dauphiné, omtrent Grenoble. Men gelooft, dat de bewoners daar van de *Tricolores* by de ouden waren, en dat men aan dit landt den naam gaf van *Gresivaudan*, als of men zeggen wilde, *de weg der Grieken*. Maar naderhandt heeft het zynen naam naar de provincie van Grenoble gedragen. Ook heeft deze landftreek of vallei hare byzondere heren gehad. *Hist. de Dauph. l.* I, III.

GRET, of GRETZIL, een fteedtje, met eene haven, van 't graafschap Embden, in Westphalen, drie of vier mylen van de ftadt Embden naar 't Noorden, aan de Ens gelegen, en met een kafteel en ambacht voorzien. Het zelve behoorde wel eer onder de vorsten van Oost-Vrieslandt; maar wierdt in den jare 1682, toen die vorst met de ftadt Embden in twist geraakte, door den keurvorst van Brandenburg bemachtigt, die het heeft laten versterken. *Europ. Herold P.* I. *p.* 581.

GRETSER, (JAKOB) te Markdorf, onder het sticht Constans behorende, geboren. In 't jaar 1577, het 15 zyns ouderdoms, wierdt hy een Jesuit; daar na hoogleeraar te Ingolftadt, alwaar hy drie jaren de wysbegeerte; zeven jaren de zedelyde Godgeleerdheit, en veertien jaren de schoolsche Godgeleerdheit onderwees; ook aldaar ftierf den 29 January des 1625. Zyne geloofsgenoten pryzen hem wegens zyne zonderlinge geleerdheit en zedigheit. Hy was zeer bitter en hevig tegen de Protestanten, en schreef: *De Sancta Cruce Tom.* III; *De sacris peregrinationibus l.* XVI; *De jure & more prohibendi libros noxios*; *Controversiarum Rob. Bellarmini defensio*; *Arnoldi Brixiensis, in Melchiore Goldasto Calvinista redivivi, vera descriptio*; *notæ in Georgium Codinum, Johannem Cantacuzenum*, enz. *Sotuel Bibl. Jes. Freher. Bayle Dict. Crit.*

GREUSSEN, eene ftadt aan het water Helbe in Thuringen, toebehorende aan den vorst van Swartsburg-Sondershauzen. In den dertigjarigen oorlog wierdt de zelve twee maal van de keizerschen geplundert, en in 't jaar 1687 door een brandt in de assche gelegt. *Olear. Synt. rer. Thur. T.* I. *p.* 158. *seq. Spangenb. Mansf. Chron.*

GREVE (LA) is een van de merkwaardigfte plaatsen binnen Parys, aan welkers eene zyde het ftadhuis ftaat. Des avonds voor S. Jansdag, als mede wanneer de Franschen op hunne vyanden eenig voordeel verkregen hebben, fteekt men hier vreugdevuren aan, en men betoont vele tekenen van blydschap. Ook worden hier vele ter doodt gedoemde booswichten gerecht. Deze naam heeft waarschynlyk zyn oorsprong van het dryfzandt, 't welk de Franschen *Gravier* noemen, 't welk voormaals, eer men deze plaats verhoogde en beftraatte, door de daar voorby lopende rivier de Seine daar wierdt opgespoelt en achtergelaten.

GREVELINGEN. Zie GRAVELINGEN.

GREVENBROEK, 1) eene ftadt aan den Erft, in het hertogdom Gulik, tusschen de ftadt Gulik en Zons gelegen; 2) een fterk kafteel in 't bisdom van Luik, aan de rivier Tongerlep, digt by Hamont, niet verre van daar het Hollandsch Brabandt aan het hertog-

togdom Gelder grenſt. Het moeras, waar in het legt, verhindert, dat men daar niet ligt by kan komen. In 't jaar 1702 wierdt het van de bondgenoten, de Engelſchen en Hollanders, ingenomen.

GREVENMACHEREN, eene ſtadt in 't hertogdom Luxemburg, aan de Moeſel, omtrent drie Duitſche mylen van de ſtadt Luxemburg Noord-Ooſtwaarts, en Zuid-Weſtwaarts twee mylen van Trier gelegen.

GREVILE, een voornaam geſlacht in Engelandt, 't welk te Campden, in Gloceſtershire, ten tyde van Eduard den III al in bloei was. *Eduard Grevile* van Milcotte in Warwikshire, ridder, hadt ten tyde van koning Hendrik den VIII het geluk, dat hy de voogdy over Elizabeth bekwam, die de oudſte dochter en naderhandt de eenigſte erfgenaam wierdt van Eduard, den eenigſten zoon van Robert, die lord Willougby van Brooke was, als mede wegens hare moeder Elizabeth, eene dochter van Richard, lord Beauchamp van Powyk en Alceſter, mede deel aan de nalatenſchap van dezen laatſten hadt. Deze ryke dochter trouwde met den jongſten zoon van gemelden Eduard Grevile, met name Fulco, een ridder. Deze hieldt zyn verblyf te Beauchampscourt, behorende onder de heerlykheit Alceſter in Warwikshire, en ſtierf in 't jaar 1559, nalatende twee zonen, *Fulco* en *Robert*. De oudſte wierdt in 't jaar 1565 ridder gemaakt, en ſtierf in 't jaar 1606, na dat hem zyne gemalin Anna, eene dochter van Ralph Nevils, grave van Weſtmorlandt, een zoon en een dochter geboren was. Deze dochter, *Margareta* genaamt, trouwde aan den ridder Richard Verney van Campton-Verney in Warwikshire, en hunne beider nazaten hebben in 't jaar 1695 by uitſpraak van het parlement de geeiſchte beveſtiging gekregen van den tytel van lord Willougby van Brooke. De zoon, *Fulco* genaamt, bevondt zich vele jaren achtereen aan 't hof der koninginne Elizabeth, en wierdt van haren navolger, Jacobus den I, by des zelfs kroning tot ridder van 't Bath gemaakt; ook in 't jaar 1604 met het vervallen kaſteel Warwik, nevens de daar aan behorende woeſte landeryen, beſchonken, 't geen hy naderhandt alles in een zeer goeden ſtandt bragt. In 't jaar 1614 maakte hem de laatſtgemelde koning, ſchoon hy alreets onderſchatmeeſter en kancelier was, tot zyn geheimen Raadt. In 't jaar 1620 verhief hy hem tot pair van 't ryk, met den tytel van lord Brooke van Beauchampscourt. In den jare 1621 droeg men hem op het ampt van kancelier van de Exequer, en wierdt een van des konings kamerlingen. In den jare 1628 wierdt hy in zyn huis te Londen door eenen Haywood, die hem vele jaren gedient, en naar zyn zin geen genoegzame beloning daar voor genoten hadt, in zyne ſlaapkamer zodanig gewond, dat hy daar van ſtierf, waar op de moordenaar zich met zyn eigen zwaardt doorſtak. Men begroef hem te Warwik, en men ſtelde deze volgende woorden op zyn grafzerk: *Fulco Grevile, ſtaatsdienaar van de koninginne Elizabeth, en Raadt van koning Jacobus den* I, *en een vriendt van den ridder Philip Sidney.* Vermits hy ongehuwt ſtierf, volgde hem in de waardigheit van lord Brook (volgens een byzonderen laſt des konings) zyns vaders broeder Robert, kleinzoon van Robert, wiens vader mede Fulco geheten heeft. Deze Robert was een heer van zonderlinge gaven; maar wanneer hy de troepen van 't parlement, de welke Lichfield Cloſe belegeren zouden, geboodt, verloor hy in een treffen zyn leven. Zyne gemalin, Catharina, een dochter van François, grave van Bedford, baarde hem 5 zonen, waar van *Eduard* en *Algernoon* in hunne jongelingſchap ſtierven. De oudſte, *Franciſcus* genaamt, was zyn opvolger, maar ſtierf mede ongehuwt. Hier door viel de waardigheit van lord Brook op den jonger broeder, *Robert*, die met de dochter en eenigſte erfgenaam van den ridder Willem Dodington van Bremer trouwde, en twee dochteren by haar teelde, als *Anna*, die gemalin wierdt van Willem, grave van Kingſton; en *Dodington*, gemalin van Karel, grave van Mancheſter. Doordien hy nu geen mannelyke erfgenamen naliet, volgde hem zyn jongſte broeder *Fulco*, die Sara Dashwood, een Aldermans dochter van Londen, getrouwt hadt. De by haar geteelde kinderen waren: 1) *Franciſcus*, zyn navolger, die by Anna Wilmot, dochter van Johan Wilmot, grave van Rocheſter, vader wierdt van *Fulco*, *Willem*, *Elizabeth* en *Catharina*: 2) *Algernoon*; 3) *Dodington*; 4) *Robert*, die in vremde landen ſtierf; 5) *Catharina*, getrouwt aan Baptiſta Noel, grave van Gainsboroug, en naderhandt aan Johan Sheffield, hertog van Bukkingham; 6) *Anna*; 7) *Elizabeth*, getrouwt aan François lord Guilford; 8) *Sara*; 9) *Maria*; 10) *Diana*; 11) *Henrietta*, getrouwt aan den ridder Jakob Long van Draykotte in Wiltshire. *Peerage of England* II. *p. 66.*

GREVIN (Jakob) was van Clermond in 't Beauvais geboortig, verkreeg veel achting in de XVI eeuw, en na dat hy de gronden van zyne ſtudiën gelegt hadt, dat is, zeer ervaren in de talen, wysbegeerte en goede letteren geworden was, wierdt hy een berucht geneesheer, wel in die kunſt onderwezen zynde door Johan Gorræus. Hy wierdt vervolgens lyfarts van Philibert Emanuël, hertog van Savoie, gemalin, die hem ook zeer waard hieldt. Hy ſtierf in den jare 1570, was altydt een groot liefhebber der dichtkunde geweeſt, en heeft verſcheide werken in vaarzen geſchreven, mitsgaders een tractaat, genaamt: *brevis elucidatio partium corporis humani*, mitsgaders andere boeken, die hy in de Franſche tale heeft overgezet, waar onder: *Joh. Wierii tractat. de præſtigiis Dæmonum; Veſalii Anatomia*, enz. *Thuanus l.* XLV *fin. Du Maine bibl. Franc. Freher. Teiſſier.*

GREVIUS, (Jan) een Remonſtrantſch predikant, geboren in 't landt van Kleef, wierdt afgezet en gebannen, om dat hy het Dordrechtſche Synode niet wilde ondertekenen; en om dat hy boven zyn banniſſement wederom in 't landt kwam, te Kampen heimelyke byeenkomſten oeffenende, wierdt hy ontdekt, gegrepen, en in eene eeuwige gevangeniſſe gezet. Revius zegt in zyne Hiſtorie van Deventer, dat hy predikant te Heuſden is geweeſt; dat hy te Kampen in den jare 1619 elf maal in 't heimelyk voor de Remonſtranten gepredikt hadt, eer men hem gevangen zette. Eindelyk na verloop van anderhalf jaren vondt hy middel zich in vryheit te ſtellen, en gaf zyn werk in 't licht, 't welk hy in de gevangeniſſe hadt beginnen te ſchryven, onder den tytel van: *Tribunal Reformatum, in quo ſanioris ac tutioris Juſtitiæ via Judici Chriſtiano in proceſſu criminali commonſtratur, rejecta ac fugita Tortura, hujus iniquitatem, multiplicem fallaciam, atque illicitum inter Chriſtianos uſum libera & neceſſaria diſſertatione aperuit Joannes Grevius Clivenſis, quam captivus ſcripſit in Ergaſtulo Amſtelredamenſi*, te Hamburg in 't jaar 1624 gedrukt. Hy doedt een verhaal van zyne verloſſing in den brief aan Vorſtius, die onder de brieven der Arminianen, de 405, te vinden is. Hy wierdt tot den H. Dienſt ingezegent den 10 May des jaars 1605, en deedt op dien dag zyn eerſte predikatie te Arnhem. Men vindt ook in eenen brief, dien hy in 't jaar 1620 aan Balthazar Brandt, de 376 onder de voornoemde brieven, die uitkwamen in 't jaar 1684, dat men hem ſterk was aangeweeſt om de party der Remonſtranten te verlaten. *Bayle Dict. Crit.*

GREVIUS, (Godfried en Johannes Georgius) Zie GRÆVIUS.

GREY. Zie GRAY.

GREYPSWALDE, of GRIPHSWALDE, eene voorname ſtadt in het Pomerſche graafſchap Gutskow gelegen. Zy heeft haren naam van het boſch of woudachtig landt, maar haar begin van 't klooſter Eldenau; wierdt eerſt met muren voorzien in den jare 1233; en hier op nam haar koophandel met de Nederlanden zo merkelyk toe, dat zy de ſtadt Mönchen, daar zy eigentlyk onder behoorde, alle gehoorzaamheit ontzeide; waar door 't eindelyk gebeurde, dat Uladiſlaus de III, hertog van Pomeren, na alvorens een verdrag en overeenkomſt met elkander getroffen te hebben, van den abt van Eldenau haar te leen ontfing; 't welk echter naderhandt door verandering van tyden in vollen eigendom aan het hertoglyke huis gekomen is. De univerſiteit wierdt aldaar door hertog Vratiſlaus den IX opgerecht in 't jaar 1456. Hoewel zy eerſt in den jare 1547 door de mildadigheit van hertog Philips den I in luiſter is toegenomen. In den jare 1633 is zy met de inkomſten van het klooſter Eldenau beſchonken, en onder koning Karel den XII van Zweden in beter ſtandt gebragt. De kancelier van deze univerſiteit was te voren doorgaans de in der tydt zynde biſſchop van Camin. De voordeelige koophandel dezer ſtede wordt inzonderheit veroorzaakt, om dat zy met de eene zyde aan een meir legt, die door een kanaal zich in de zee uitſtort. Door dit kanaal kan men met grote ſchepen en allerhande waren binnen in 't meir, dat tamelyk groot en veilig om te leggen is, komen. In den jare 1631 moeſt de keizerlyke bezetting, die deze plaats ſedert eenige jaren zeer ſterk gemaakt hadt, de zelve aan de Zweden overgeven, welke koning de zelve ook by de Weſtpaalſche vrede behouden heeft. In den jare 1678 wierdt zy van den keurvorſt Frederik Willem ingenomen, maar in de daar op volgende vrede wederom aan de Zweden afgeſtaan. In den jare 1713 wierdt deze ſtadt door de Ruſſen deerlyk gehavent, en zou ganſchelyk verwoeſt geworden zyn, zo 'er geen Pruiſſiſche bezetting in gekomen was, die echter wederom door de Zweden in 't jaar 1715 genoodzaakt wierdt te verhuizen, maar de zelve wierden na verloop van een jaar niet alleen gedwongen deze ſtadt maar ook ganſch Pomeren te ruimen. *Scriptor. Pomer. & Brandenb.*

GRIBALDUS, (Matthæus) een geleerd rechtsgeleerde van Padua, verliet Italië in de XV eeuw, om opentlyk den Hervormden Gosdienſt te mogen oeffenen; maar in navolging van eenige andere Italianen tot het Proteſtantendom overgegaan verviel hy tot de dwaling der Antitrinitariſſen, of loogchenaars der Drieëenheit. Zynde hoogleeraar in de Rechten te Tubingen geworden, moeſt hy die bediening wederom verlaten, uit vreze dat hem zyn wangevoelen aan de ſtraffe, daar op geſteld, zou onderwerpen. Hy trok naar Bern, en men zou hem daar een part geſpeelt hebben, zo hy niet geveinſt hadt zyne dwalingen te verlaten. Zyn grote medeſtander Gentilis, waar van hier voor geſproken is, gaf hy op zyn landgoedt, 't geen hy in dit geweſt bezat, huisveſting, na dat hy uit Geneve gevlucht was, en 't zou ſlecht afgelopen hebben, indien de peſt, in September des jaars 1564 eiſſelyk beginnende te woeden, hem niet uit deze wereldt weggerukt hadt. In de reize, die hy naar Geneve deedt gedurende het proces van Servetus, verzocht hy met Calvinus te mogen ſpreken, maar die ſloeg hem zulks af; doch eenigen tydt daar na liet hy hem weten, dat hy hem nu kon komen ſpreken in tegenwoordigheit van drie der oudſte van den kerkenraadt. Gribidus begaf zich derwaarts, maar hy vertrok wel haaſt, zo dra hy merkte, dat Calvinus t'eenemaal een vyandt van zyne dwaling was. Men ontboodt hem voor den magiſtraat, alwaar hy reden van zyn gevoelen geven moeſt; en vermits die naar hunne ſmaak niet waren, wierdt hem bevolen de ſtadt te ruimen. Hy ſchreef verſcheide werken, die in achting zyn. Zie hier de tytels: *Commentarii in legem de rerum miſtura, & de jure fiſci*, die in Italië gedrukt zyn; *Commentarii in Pandectas juris*, te Lions gedrukt; *Commentarii in aliquot præcipuos Digeſti, infortiati novi, & Codicis Juſtinianei titulos atque leges, utiliſſimis concluſionibus illuſtrati*, te Frankfort in den jare 1577 in folio; *Hiſtoria Franciſci Spiræ* (met wien hy in 't jaar 1548 gemeenzaam was) *ſecundum quæ ipſe vidit & audivit*, te Baſel in den jare 1550; *de omni genere homicidii*, te Spiers in den jare 1583 in Octavo; *de metho-*

do

do ac ratione ſtudendi in jure civili libri tres, te Lions in den jare 1544 en 1556. *Calvin. Epiſtol.* 239. *Sandius Biblioth. Anti-Trinitar. p.* 17. *Bayle Dict. Crit.*

GRIEKEN, eene bekende Europiſche natie, niet minder door hare ſtrydbaarheit als geleerdheit beroemd. Wat het eerſte betreft, hier van kunnen getuigen de doorluchte bedryven der Athenienzen en Lacedemoniërs, waar van Cornelius Nepos grotendeels roemt *Miltiades*, *Themiſtocles*, *Pauſanias*, *Cimon*, *Ageſilaus*, en andere voortreffelyke helden, die de macht der Perzen braverende wonderen voor hun vaderlandt verrecht hebben. Insgelyks hoe Alexander de Grote met 30000 man ganſch Aſië heeft bedwongen, en zich binnen weinig jaren heer van 't Ooſten gemaakt. Het twede betreffende, zulks wordt bewezen uit een reeks van geleerde mannen, door Griekenlandt voortgebragt: want men vindt niet alleen de van ouds zo zeer bekende en vermaarde wyzen, *Thales Mileſius*, *Pittacus Mitylenæus*, *Bias Briennenſis*, *Solon*, *Cleobulus*, *Periander*, en *Chilo*, maar ook *Cecrops*, *Draco* en *Solon*, alle van Athene; *Licurgus*, uit Lacedemon; de Locrenzer *Seleucus*, *Chorondas*, de Tyriër, *Minos*, uit Creta, en de Mantinenzer *Nicodorus*; behalven deze hebben zy nog vele geleerde Philoſophen uitgelevert, als: *Pythagoras*, *Socrates*, *Porphyrius*, *Democritus*, *Plato*, *Ariſtoteles*, *Theophraſtus*, en vele andere vermaarde ſchryveren, als: *Xenophon*, *Plutarchus*, *Diodorus Siculus*, enz. Ja daar hebben zich eens meer dan 300 ſchryvers verledigt om een enkelen ſlag te beſchryven. Inzonderheit wierdt Athene voor den ſetel de wysheit gehouden, werwaarts zich de menſchen uit alle hoeken der wereldt begaven, om daar de vruchten der wysheit te plukken; alwaar zich ook de Romeinen vlytig oeffenden, en hunne inzettingen van de Grieken ontleenden. Ariſtoteles, tuſſchen de Aſiatiſche en Europiſche volkeren een vergelyking makende, zeide, dat de Grieken de Europiſche dapperheit hadden, maar veel fynder van verſtandt waren; en al hadden zy de zelve ledigheit en lekkernyen als de Aſiatiſche volkeren, zy waren echter ſterker, 't geen hy aan de geſteldheit der lucht, als niet te heet, noch te koud zynde, toeſchryft. Cicero zegt, dat op de plaatſen, daar de lucht fynder was, de menſchen ook fynder van verſtandt waren, als te Athene, maar in de plaatſen, daar men een grove dikke lucht vondt, waren zy veel dommer, waarom de Beotiërs en Arkadiërs voor domme lieden gehouden wierden; 't geen zo verre ging, dat, als men diergelyke menſchen beſchryven wilde, men hen een Beotiër of *pecus Arcadicum* noemde, doordien dat landt vele eſelen voortbragt. Echter kan dit niet in opzicht van allen verſtaan worden, want *Pindarus*, *Cebes*, *Heſiodus* en *Plutarchus* zyn Beotiërs, en *Polybius* een Arkadiër geweeſt; ook hebben deze landen goede zangmeeſters en dichters voortgebragt. In 't tegendeel waren de Grieken overgelovig, en hebben de meeſte fabelen van de Gotthen aangenomen. Daarenboven hadden zy de gebreken van ongeſtadigheit, leugenachtigheit en bedrieglykheit, waarom men ook niet al te grote ſtaat op hunne geſchiedeniſſen kan maken. Wanneer zy tot het Chriſten gelove gebragt waren, toonden zy aanſtonts hunnen aardt; want zy gaven zich menigmaal aan de verſcheidenlykste ketteryen over. Zy verſlaafden zich al te ligtvaardig aan bygelovigheden, beeldendienſt, en valſche gezichten, en hebben hunne bedriegelykheit in de kruistochten menigvuldig doen zien aan de Europeërs, gelyk in de ſchryveren dier tochten gelezen kan worden. Heden dragen zy het Turkſche juk, en hebben hunne vorige geleerdheit en dapperheit ten eenemaal verloren.

Godsdienſt der Grieken.

Schoon de Grieken van de eerſten waren, die de lere des Euangeliums aannamen, naar het getuigenis der Apoſtelen, en dat 'er een grote menigte van kerkenleeraren zich onder hen bevonden, als, *Ignatius*, *Origenes*, *Clemens* de Alexandryner, *Euſebius*, *Athanaſius*, *Gregorius Nazianzenus*, *Baſilius*, *Chryſoſtomus*, en andere, zyn zy nochtans door verſcheide onder hen ontſtane ketteryen zeer verandert, en door den ontydigen yver der monniken tot grote dwalingen vervallen. In 't eerſt waren zy met de kerken van 't Ooſten in een gevoelen; naderhandt begonnen zy in eenige leerſtukken te verſchillen, welk onderſcheidt zich nog meer openbaarde, toen in de zevende eeuwe de paus van Rome over de patriarchen van Conſtantinopel het gezag wilde voeren, waar door meer en meer een ſcheuring tuſſchen de Griekſche en Latynſche kerken ontſtondt, die in de achtſte eeuwe door den beeldenſtrydt wierdt vermeerdert. Zy erkennen den paus geenzins voor het opperhoofdt der kerke, gelyk de Roomſch-Katholyken doen, maar houden hem ſlechts voor een patriarch der Latynen. Zy hebben onder zich vier patriarchen, als dien van Conſtantinopel, de welke de voornaamſte is, dien van Alexandrië, van Antiochië, en van Jeruzalem, welke laatſte de geringſte onder hen geacht wordt. Die van Alexandrië houdt zynen gewonen ſetel in Groot-Caïro; die van Antiochië te Damaſcus. Maar de Grieken, die het eigentlyke Griekenlandt bewonen, erkennen niemandt anders dan den patriarch van Conſtantinopel, die door de aartsbiſſchoppen verkoren, en door den groot-Sultan beveſtigt wordt. Alle hunne patriarchen en biſſchoppen hebben S. Baſilius of S. Chryſoſtomus orde. De Griekſche prelaten en monniken dragen lang haair; en eene ganſch andere kleding dan die van de Roomſche kerk, naardien zy geen overrokken en vierkante mutzen, maar alleen alben, ſtolen en misgewaden dragen. Ook hebben zy geen kruiſſen in hunne handen, als ſlechts een klein kruisje, met yvoor of paarlemoer ingelegt. De prieſters rok, waar in hy de miſſe leeſt, is zo niet open als een misgewaadt; maar de patriarch, de miſſe doende, heeft een langen geſtikten rok met diergelyke mouwen aan, en in plaats van een muts een koninklyke kroon. Zy gebruiken geen anderen Bybel, dan dien van de LXX overzetters, en in de lere der Drieëenheit hebben zy dit onderſcheidt: zy ontkennen, dat de H. Geeſt zo wel van den Zone als van den Vader uitgaat; echter dopen zy in den name der H. Drieëenheit. In het gebruik van 't H. Avondmaal verſchillen zy hier in van de Roomſchen, dat zy gezuurt broodt gebruiken, en den leken het Avondmaal onder beide gedaanten uitdeelen. Het vagevuur geloven zy niet in alle des zelfs byzonderheden zo als de Roomſchgezinden; echter geven zy in hunne Martyrologen voor, dat de beſmette zielen door een brandenden poel gaan, en op deze wyze gezuivert moeten worden. Nochtans bidden zy voor de geſtorvenen, en houden ook zielmiſſen voor de zelve. Eenigen onder hen geloven, dat de zielen niet alle eeuwig in de helle zullen blyven. Zy lezen de miſſe niet altydt in de kerk; daarenboven hebben zy bewegende altaren, waar op doorgaans de afbeeldingen van Joſeph, Maria en Jeſus te zien zyn, die zy overal met zich omvoeren, en als zy hunnen Godsdienſt plegen willen, ſtaan zy de zelve daar ter plaats op. Zy maken het teken des kruiſſes van de regter naar de ſlinker zyde, om dat zy zeggen, dat de regterhandt van Chriſtus het eerſt aan 't kruis wierdt genagelt. Zy gebruiken gene beelden, die van ſteen of hout gemaakt zyn, maar alleen geſchilderde, of op koper of zilvere platen gegraveerde beelden; zyn echter den beeldendienſt zo toegedaan, als eenige natie wezen kan. Zy gebruiken in hunne kerken geen muzyk: ook hebben de vrouwen afgezonderde zitplaatſen in de kerken, daar zy niet kunnen gezien worden. Te Conſtantinopel gebruiken zy in 't gemeen een rozekrans, maar in andere plaatſen weten zy daar niet van. Hunne Calojers of monniken leiden een ſtreng leven, maar inzonderheit op den berg Athos. Deze legt op een halfeilandt aan de golf van Salonichi, en wordt niet dan van Griekſche monniken bewoont; weshalven men den zelven den H. Berg plagt te noemen. Daar ſtaan 24 klooſters op, waar uit de meeſte prelaten der Ooſterſche kerken genomen worden, die de Turken zelf in achting houden. Men vindt ook onder de Grieken allerlei ſecten, die hunne byzondere biſſchoppen en patriarchen hebben; als daar zyn de Maroniten, Armeniers, Georgianen, Jakobiten, Neſtorianen, en Cophten. Deze verſcheide ſecten komen alle jaren in een groot getal naar Jeruzalem, alwaar elk in de kerk van 't H. Graf hare afzonderlyke kapel heeft, ook hare byzondere plechtigheden oeffent. De patriarch der Maroniten en der Jakobiten voeren alle beide den tytel van patriarchen van Antiochië. De patriarch der Cophten noemt zich patriarch van Alexandrië, en de Armeniſche patriarch is gemeenlyk te Conſtantinopel. Daarenboven zyn 'er nog vele Grieken in andere landen verſtrooit: want men vindt 'er in Moldavië en elders zeer veel.

Van de vaſten der Grieken.

Jakob Spon, die in den jare 1675 in Griekenlandt gereiſt heeft, zegt, dat niemandt voor hem miſſchien zo veel acht op de vaſtendagen der Grieken geſlagen heeft dan hy, en verhaalt daar van de volgende omſtandigheden.

De Grieken houden vier grote vaſten des jaars, waar van de eerſte en grootſte van Paaſchen is, die zy noemen ἡ μεγάλη τεσσαρακοστή, *Megali Teſſarakoſti*, en acht weken duurt. De eerſte week hebben zy de vryheit van viſch, eieren, melk en kaas te eeten, waarom zy die week noemen Τύρνι, *Tyrni*, naar het hedendaagſche Griekſche woordt Τυρί, 't welk kaas betekent: de andere zeven weken zyn hen alle deze ſpyzen verboden; behalven eenige ſoorten van viſch, die zy echter eeten mogen, te weten de viſſchen, die geen bloedt hebben, als oeſters, moſſelen, garnalen, zeekreeften, galderapoulen, en alle ander ſoort van ſchulpviſch, de kuit van een viſch, Moroni genaamt, by ons ſteur, die uit de Zwarte zee komt; voor 't overige gebruiken zy niet dan peulvruchten, ryſt, honing, olyven en ſalade. Op het eilandt Zante willen de meeſte Grieken zelf geen olie gebruiken; om des vettigheit (ſchoon ze echter wel olyven kaauwen) maar in andere plaatſen eeten zy de zelve zonder onderſcheidt, uitgezondert eenige zeer fyne Godsdienſtige menſchen, monniken, enz. De twede vaſten is die, welke zy noemen Ἅγιοι Ἀπόστολοι, *Agioi Apoſtoloi*, of *die der Apoſtelen*. Deze begint acht dagen na Pinxteren, en is aan geen vaſten tydt bepaalt; want daar zyn jaren, dat de zelve drie en meer weken duurt. In deze vaſten eeten zy allerhande viſſchen, maar geen melk, noch iets, dat naar vleeſch gelykt, of daar van af komt. De derde vaſten, genoemt τῆς ἁγίας παρθένου, *tis Agias Parthenou*, of *die van de H. Maagdt*, begint den 1 Auguſty, en duurt 14 dagen, in welken tydt zy vleeſch noch viſch eeten, behalven op den dag van de transfiguratie of de verandering onzes Heilands op den berg Thabor, die op den 6 Auguſty komt, wanneer zy viſch eeten. Ook zyn 'er in de grote vaſten van Paaſchen twee dagen, dat zy viſch mogen eeten, dat is eens op den 25 Maart, den dag van O. L. Vrouwe boodſchap, die zy Εὐαγγελισμὸς, *Euangelismos*, noemen, en op Palmzondag. De vierde vaſten, τῶν χριστογεννῶν, *ton Chriſtogenon*, of *Advent*, beginnende 40 dagen voor Kersdag, en durende tot op dien dag toe. In deze vaſten, mogen zy alle dagen viſch eeten, behalven 's Woens- en Vrydags, en zommigen, die de zelve wat ſtreng willen vieren, ook des Maandags. De Calojers of monniken hebben, behalven deze, nog drie vaſten, de eerſte voor het feeſt van S. Demetrius, die 26 dagen duurt; de twede voor het feeſt van kruisverheffing, durende vier dagen, en beginnende met den 1 September. De derde is acht dagen voor het feeſt van S. Michiël. Daarenboven vaſten alle Grieken des Woens- en Vrydags, en de ſtrengſte ook des

des Maandags. De week na Paſchen en na Pinxteren eeten zy geen vleeſch, ook geheel de twaalf dagen na Kerstydt, mitsgaders eene gehele week voor de grote vaſten van Paaſchen. Zy vieren drie vigilien in 't jaar, de eerſte daags voor Drie-koningen, die zy παραμονὴ, *Paramoni*, noemen, waar by zy de zee met veel plegtigheit gaan dopen, of zegenen. Namentlyk zy maken een kopere kop of ſchaal aan een groot hout vaſt, waar boven op zy een kruis zetten, plompen het zelve in de zee, en trekken het wederom op 't landt, byna vol water zynde, 't geen zy zeggen dat dan zoet is geworden. De twede vigilie is die van S. Jan den Doper, en de derde die van het H. Kruis. Zy eeten op die dagen noch vleeſch, noch viſch. Aldus hebben zy in een ganſch jaar niet meer dan 130 dagen, waar op zy vleeſch mogen eeten; ook zyn geen oude lieden, kinderen, noch zieken daar van bevryd. Deze grote onthoudendheit maakt hen knorrig en galachtig, haaſtig en toornig: daar by zyn de Grieken tot het vloeken en godslaſterlyk ſpreken zeer geneigt. Zy zweren by den name Gods en dien der H. Maagdt; by haar hoofdt, en by St. Nikolaas, 't welk zy byna voor den grootſten eedt van alle houden. De vrouwen zweren niet dan by *den meeſter der wereldt*.

Van de kerken der oude Grieken.

De kerken der oude Grieken hadden by den ingang drie afdeelingen. De eerſte noemden zy Βῆμα, *Bema*. Deze was het allerverhevenſte gedeelte van de kerk; hier ſtondt het hoog altaar, en men deelde daar de bondzegelen uit; de patriarch, biſſchoppen, prieſteren en diakonen, buiten welke niemandt daar in mogt komen, namen daar de plegtigheden des Godsdienſts waar. Het zelve was met een hek afgeſloten, waar in drie poorten waren, eene grote in 't midden, en twee kleine aan weêrzyden. De twede afdeeling noemden zy *Nef*, Ναὸς. Hier was het koor van de zangers en inſtrumentſpeelers, by hunnen Godsdienſt gebruikt wordende, alwaar ook aan de eene zyde de keizerlyke troon, en aan de andere zyde de predikſtoel ſtondt. Deze afdeeling hadt een ronde gedaante, en wierdt ook met een hek afgeſchoten, waar in mede drie poorten waren. De derde afdeeling wierdt genaamt Πρόναος, *Pronaos*. Hier zaten de leken van de mannelyke ſexe; want de vrouwen wierden omhoog op galderyen geplaatſt, die rondom in de kerken gemaakt waren. In den omtrek van het keizerlyk paleis te Conſtantinopel vondt men vele fraaie kerken, waar van de voornaamſte de keizerlyke hofkapelle was. Op plegtige feeſtdagen gingen de geeſtelyken, welke dan den Godsdienſt moeſten verrechten, in proceſſie naar des keizers vertrek, en haalden hem af, geleidden hem in zyn gewone kleding naar den in de kapel ſtaanden troon, en woonden de kanonikale uuren by, waar na hy dan zyn keizerlyk gewaadt aantrok, om daar na in de miſſe met veel groter luiſter te verſchynen.

Van de ſcheuring en vereeniging der Griekſche met de Latynſche kerke.

De eerſte ſcheuring tuſſchen de Griekſche en Latynſche kerke geſchiedde in 't begin der VII eeuwe, toen paus Bonifacius de III te Rome zich over de patriarchen van Conſtantinopel het gezag wilde aanmatigen. De zelve wierdt door den beeldenſtrydt nog meer verwydert; want de Grieken deden, in weêrwil van het Roomſche hof, de beelden uit hunne kerken; en ſchoon naderhandt de Grieken weder yverige beeldendienaars wierden, bleef echter de ſcheuring duren, doordien zy den paus geenzins voor 't opperhoofdt der Chriſtelyke kerke wilden erkennen, noch aannemen. Hier by kwamen de verſchillen wegens den uitgang des H. Geeſts van Godt den Zone, wegens het gezuurde broodt, 't geen de Grieken in 't Avondmaal gebruikten, en voorts wegens eenige kerkelyke plegtigheden. Of men nu wel alles aanwendde om deze ſcheuring te helen, en de pauzen Innocentius de III, Gregorius de IX, Innocentius de IV en andere daar hun beſt toe deden, ook ten dien einde het vierde Concilie van Lateraan, het twede van Lions, en verſcheide andere gehouden wierden, was doch alles te vergeefſch. De Roomſchgezinden vleiden zich, dat de vereeniging in den jare 1429 op het Synode van Florence getroffen zou worden, doordien Johannes de II, Palæologus, de patriarch van Conſtantinopel Beſſarion, en de Griekſche afgezanten meer toegaven dan 'er vaſtgeſtelt was, zo wilden echter de Grieken daar niet aan gebonden zyn; zelf Marcus Epheſius ſprak zulks op het Concilie heftig tegen. In 't jaar 1629 zocht de toenmalige patriarch van Conſtantinopel, Cyrillus Lucaris, de Hervorming in te voeren, verklaarde zich met de Gereformeerden in vele geloofsſtukken eens, en gaf daar op aan den Hollandſchen afgezant zyne belydenis over, die naderhandt gedrukt wierdt. Maar vermits dit van de andere Grieken niet wierdt goedgekeurt, en de Roomſchgezinden hun uiterſte beſt deden om dit te beletten, moeſt hy deswegen vele vervolgingen uitſtaan, tot dat hy eindelyk geworgt wierdt. *Cruſius Turco-Græcia. Metrophanis confeſſio eccl. Græc. Cyprii Chronic. Angeli Enchyridion de ſtatu hodiernor. Græcor. Leo Allatius de libr. & reb. eccleſ. Græc. & de templis Græc. Cyrill. Lucar. Confeſſio. Gabr. Metropolitæ fides eccleſ. Orient. Goar Euchologium. Arcuelii opera. Spon Reize. Maimbourg hiſt. de Iconoclaſt. Vejel de eccleſ. Græca. Smith de eccleſ. Græc. hodiern. ſtatu. Ricaut de l'etat de l'egliſes Grecques. la Croix etat preſent des nations & d'Egliſes Græcque & Armenienne Spanheim hiſt. eccleſ. N. T.* Zie ook verder *Strabo. Pompon. Mela. Plinius. Thucydides. Xenophon. Pauſanias. Diodor. Sicul. Dyoniſius Halycarnaſſ. Emmii reſp. Græc. Freſcotti mem. hiſt. Dapper.* enz.

GRIEKENLANDT, in 't Latyn *Græcia*, een groot landt in Europa, ſtaande tegenwoordig onder het Turkſche gezag; maar de Venetianen bezitten daar ook nog een gedeelte van. Het wordt afgedeelt in het vaſte landt, en in de omleggende eilanden. Men zegt, dat des zelfs naam afkomſtig is van een koning, *Græcus* genaamt, en dat een ander, *Hellen*, oorzaak gaf, dat men zyne volkeren *Hellenes* noemde. Het vaſte landt grenſt aan Dalmatië, Bulgarië, en Thracië, en wordt van de Venetianen de *Levant* genaamt, om dat het ten Ooſten van Italië gelegen is. De zee, waar in de eilanden als verſtrooit leggen, wordt de *Archipel* of de Egeeſche zee genaamt. In den eerſten tydt nam dit Griekenlandt zyn begin met twee kleine landſchappen, het eene Theſſalië, en 't andere Hellas, of 't eigentlyke Griekenlandt genaamt. Naderhandt wierdt Macedonië, nevens de Zuidelyke provinciën van Achaje, Peloponeſus, en alle de daar omtrent gelegene eilanden de naam van *Græcia* of Griekenlandt gegeven. Verder wierdt ook Sicilië en 't beneden gedeelte van Italië met den naam van Groot-Griekenlandt genoemt: ja het breidde zich zelfs uit tot aan het vaſte landt van 't naburig Aſië, 't geen *Græcia Aſiatica* genaamt wierdt. Alles nu, wat toenmaals onder Griekenlandt begrepen wierdt, was tuſſchen de Egeeſche zee Ooſtwaarts, die van Kandië Zuidwaarts, de Iöniſche Weſtwaarts, en het zogenaamde Marianiſche gebergte Noordwaarts ingeſloten. Men verdeelde 't in verſcheide delen, maar 't eigentlyke Griekenlandt beſtondt in Epirus, Peloponeſus; voeg hier by Theſſalië en Macedonië, mitsgaders Hellas, of 't eigentlyke Græcia, 't welk tuſſchen Epirus, Theſſalië, de Egeeſche zee, en den zeeboezem van Corinthe legt, begrypende in zich Etolië, Doris, Phocis, Attica, Megara, Beötië, en 't landt der Locrenzen. Het zogenaamde Aſiatiſch Griekenlandt begreep in zich Myſië, Phrygië, Eölië, Iönië, Doris, Lydië, en Karië; maar *Magna Græcia* of Groot-Griekenlandt beſtondt in Kalabrië en Sicilië, en alleenig daarom, om dat de Grieken aldaar hunne volkplantingen opgerecht hadden. Macedonië, Theſſalië en Epirus voerden den tytel van koninkryken; de andere ſtaten waren vrye republyken, of gemenebeſten, waar onder Athene en Lacedemon de voornaamſte waren. Behalven deze waren de voornaamſte ſteden Argos, Corinthus, Thebe, Sicyon, Megalopolis, Megara, Mycene, enz. Zy bouwden hunne ſteden niet al te digt aan de zee, om door de zeerovers niet overvallen, noch door overſtromingen geplaagt te worden. Zy ſtreden zeer lang met geen geringe dapperheit voor hunne vryheit, maar moeſten zich eindelyk, na dat zy reets te voren onder 't juk van Alexander den Groten hadden gezucht, aan de Romeinen overgeven. Naderhandt waren zy de keizeren van Conſtantinopel onderworpen. Heden heeft, gelyk gezegt is, de Turk daar 't gezag over, die de meeſte ſteden van Griekenlandt onweerbaar gemaakt, en vele der zelven verwoeſt heeft. Men verdeelt nog tegenwoordig Griekenlandt in zes provinciën, namentlyk in Macedonië, Albanië, Epirus, Theſſalië, Achaje, en Morea. Maar gelyk de dapperheit en geleerdheit der Grieken voormaals zo roemruchtig waren, zyn zy heden t'eenemaal van die hoedanigheden en gaven berooft: want zy zyn van de Turken zo onderdrukt en machteloos gemaakt, dat beide hunne prieſteren en leken in een zelve diepe onwetendheit bedolven leggen, hebbende zich ten dele, alſchoon zy zich nog den naam van Chriſtenen toeëigenen, onder de Mahometaanſche bygelovigheit onderworpen: zo dat hun Godsdienſt als een mengſel van twee Godsdienſten by zommigen wordt aangezien. Zy onderhouden nog de vaſten en feeſtdagen, hebben ook een patriarch, biſſchoppen en prieſteren. De voornaamſte ſtadt is hedendaags *Janna*, of *Jannina*, alwaar zelfs een akademie is. Zie de ſchryvers, in het voorgaande artykel aangehaalt.

GRIEKSCH VUUR wierdt in de VII eeuw van een ingenieur te Heliopolis, een Syriër van geboorte, genaamt Callinicus, uitgevonden, en gelukkig in een zeeſlag gebruikt, waar in de admiraal van den keizer Conſtantinus Pogonatus de zeemacht der Saracenen zodanig verwoeſtte, dat 'er 30000 man van de zelve ſneuvelden. Dit vuur bezat een wonderlyke kracht, brandende te feller in en door het water, was vloeibaar, en kon wyd en zyd geworpen worden, de olie, en ſtoffe tot voedſel van andere vuren ſtrekkende; de wynazyn, pis, met zandt onder een gemengt, waren de ſtoffen, daar men den brandt mede leſſen kon. Het zelve wierdt van zwavel, ſteenolie, pik, gom, harſt, en andere dingen meer, toebereid. De genen, die daar mede omgingen, ſpuitten het uit lange buizen, of ſchoten het uit voedbogen en andere vreemde werktuigen. Deze uitvinding is verloren ſedert men het buspoeder gebruikt heeft. *Zonaras Annal.* 14. *P. Maimbourg Hiſt. des Croiſades. Pancirollus Rerum Memorab. l.* II. *tit.* 9. *& Salmuth. ad. h. l.*

GRIEKSCH WEISSENBURG. Zie BELGRADO.

GRIERS, GRUYERE, eene kleine ſtadt en kaſteel in 't Sanerdal, aan de Saan, toebehorende aan het Canton Freyburg, daar het zelve een landvoogdt aanſtelt die binnen Griers zyn verblyf houdt. Te voren was het de hofſtadt van den grave van Griers.

GRIESPACH, een Beyerſch marktvlek in 't biſdom Paſſau, tuſſchen Pharkirch en Ortenburg, heeft een eigen gerecht en een verwoeſt kaſteel.

GRIETHOORN, of GEITHOORN, en in een parkementen brief der Utrechtſche kerke *Gethorne* genoemt, een dorp van Overyſſel, anderhet droſtampt van Vollenhove gelegen, is, volgens *Bocopius*, allereerſt in het jaar 1312 bewoont geweeſt van eenige vremdelingen, die op hunne klederen van voren en van achteren kruiſſen droegen; zich zelven met roeien en touwetjes, die vol knopen waren, geeſſelden, en hun werk maakten van Pſalmen te zingen, welke menſchen zekerlyk van de ſecte der Geeſſelaars, van welke boven in het brede geſproken is, en die toen

in

in Hoog-en Neder-Duitschlandt een sterken aanhang begon te krygen, zyn geweest. Dit volk heeft deze plaats, die zo lang onbewoond en onbebouwd gelegen hadt, allereerst in het gemelde jaar 1312 bewerkt, en met zeer groten arbeidt bebouwt. De gemelde schryver zou ook half geloven, dat zy het branden van turf allereerst in deze gewesten in zwang gebragt hebben; mogelyk om dat zy elders gezien hadden, dat men van turf vuur kon stoken: doch het is zeker, dat het uitgraven en branden van turf al vry eer hier te lande in gebruik is geweest. De kerk van dit dorp, in de Roomsche tyden S. Martinus toegewyd, en met drie vikaryen voorzien, wordt thans door een eigen Gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Vollenhove en Steenwyk. *Oudheden en Gestichten van Deventer I Deel.*

GRIETHUIZEN, een steedtje of vlek in den omtrek van Westphalen, behorende onder het hertogdom Kleef, en digt aan den Rhyn, eene myl van de stadt Kleef gelegen. *Maty Diction.*

GRIFFENBERG, een steedtje in 't eigentlyke Pomeren, gelegen aan de rivier Rega, tusschen Treptaw en Regenwolde, vyf mylen van Camin ten Oosten. *Baudrand.*

GRIFFENZEE, een Zwitsersch steedtje onder het Canton Zurich, aan het meir, ook Griffenzee genaamt, ten Oosten van de stadt Zurich. *Maty Diction.*

GRIFFIOEN, in 't Latyn *Griphus*, of *Gryps*. De LXX overzetters, en de schryver van de *Vulgata* gebruiken dat woordt op twee plaatsen, namentlyk *Levit.* XI, 13; en *Deut.* XIV, 12, om zeker onrein dier aan te wyzen, waar van de Joden niet eeten mogten. Het Grieksch *Griphs* betekent een krom-gebekten vogel, als een arendt; *en Griphus*, of Griffioen, is een verdichte vogel, die het ligchaam van een leeuw heeft, zo men zegt, en hoofdt en vleugelen van een arendt. Maar het Hebreeusch *Perez* zegt, volgens zommigen, een sperwer, volgens anderen een valk, of kiekendief, of zeker soort van arendt. Bochart en Junius willen, dat het dien arendt betekene, die men *ossifraga* noemt, om dat die het vleesch van de beenderen afeet, en de beenderen op een klip of rots laat vallen, om het merg te nuttigen. *Hofman. Lex. univ.*

GRIFFON. Zie GRIPO.

GRIGNAN, eene stadt en graafschap in Provence, in de landen, die men *Adjacents* noemt, twee of drie mylen van de Rhône naar S. Paul en Montelimar gelegen. Grignan voerde eertyds den tytel van een vrye heerlykheit of barony, maar in den jare 1550 wierdt het tot een graafschap verheven. Men ziet daar een fraaie hoofdkerk, gesticht in 't jaar 1512, en een kasteel, 't geen blyken geeft, dat de heren van Grignan voorname edelen moeten geweest zyn. *Bouche hist. de Provence.*

GRIGNAN, een beroemd adelyk geslacht in Vrankryk. De heeren van Grignan hebben in hunne oude vryheerlykheit of barony een volstrekte oppermacht gehad, en zich doen kennen onder den naam van *Adhemar de Monteil.* Zy zyn de genen, die de stadt Montelimar in het Dauphiné gesticht hebben; want deze stadt wordt in de Latynsche tale *Mons* of *Montilium Adhemari* genaamt, gelyk elders gezegt wordt. Dit huis, uitnemende oud, was steets vruchtbaar in beroemde mannen, die zich by alle gelegenheden roemruchtig maakten. Om alle beuzelachtige en onwaarschynelyke vertellingen van zommige schryveren voor by te gaan, zal men alleenig aanmerken, dat dit stamhuis al zeer doorluchtig was in de X of XI eeuwe. Nostradamus spreekt van eenen *Gerard Adhemar*, here van Grignan, die in den jare 1164 van Raimond Berengarius den II het leen van zyne heerlykheit ontfing. Keizer Frederik de I, bygenaamt Barbarossa, gaf hem verscheide voorrechten, en hy wordt voor den algemenen stamvader des geslachts Adhemar, der vryheren en graven van Grignan, enz. gehouden. *Gaucher Adhemar* van Monteil, baron van Grignan, Apz, Marsanne, enz. trouwde met Diana van Montfort, dochter van Nikolaas, grave van Campobasse, Tremoli, Altebelle en Sangio, en teelde by de zelve, behalven *Gerard*, die ongehuwt stierf, *Lodewyk Adhemar* van Monteil, die eerste graaf van Grignan gemaakt wierdt, waar van hier na; mitsgaders *Anna*, getrouwt in 't jaar 1593 aan Jan van Belmont, here van Illet, enz. by wien zy gene kinderen kreeg: *Blanche*, gehuwt in den jare 1598 met Casper van Castellane, baron van Entrecasteaux, van wien ook in 't vervolg gesproken zal worden: *Gabriële*, verloofd den 12 September des jaars 1506 aan Claudius van Urre, here van Puy S. Martin, enz. en *Françoise*, die aan François van Queille, baron van Isles in Auvergne, trouwde. *Gaucher*, baron van Grignan, rechtte in 't jaar 1512 het kapittel van S. Salvator te Grignan op, gelyk elders gezegt is. *Lodewyk Adhemar* van Monteil verkreeg veel achting onder de regering van François den I, koning van Vrankryk, die hem als afgezant naar Duitschlandt zondt. Hy bevondt zich in den jare 1545 te Worms op den ryksdag. Daar na wierdt hy luitenant generaal van Provence, 't Lionnois, Forets, Beaujolois, ridder van des konings orde, enz. Hy trouwde in den jare 1508 met Anna van S. Chamond, en stierf zonder nazaat in 't jaar 1557. Zyn neef, Kaspar van Castellane, zoon van Blanche, zyne zuster, wierdt erfgenaam van zyne goederen, mitsgaders van den naam en de wapenen van Adhemar. Het is zeker, dat het huis van CASTELLANE het oudste adelyke huis is van Provence. Van de oudste tak was *Reſforciat* van Castellane, de II van dien naam, heer van Foz en la Vallée. Hy maakte zyn testament in den jare 1424, en hadt by Margareta, dochter van Bertrand, here van Oulioules, twee zonen, *Bonifacius*, die 't nageslacht voortplantte, waar van daan de heren van la Verniere, de markgraven van Castellane, heeren van la Val de Chanant, enz. en Honorius de I van Castellane, heer van Entrecasteaux, enz. zyn afgekomen. Deze laatste trouwde met Andriëtte van Villeneuve, dochter van Elion, here van Arcs, enz. en Margareta van Montauban, by wie hy teelde Honorius den II van Castellane, getrouwt met Johanna van Glandeves, dochter van Elion van Glandeves, bygenaamt de Ridder zonder verwyt, ridder van de kruisorde, enz. en Margareta van Villemeurs. Door dit huwelyk wierdt hy vader van *Kaspar* van Castellane den I, die trouwde in 't jaar 1498 Blanche van Adhemar van Monteil, gelyk reets gezegt is. Haar zoon, de erfgenaam van den naam en de wapens van Adhemar, was *Kaspar* van Castellane d'Adhemar van Monteil, grave van Grignan, baron van Entrecasteaux, van Moisak, enz. ridder van des konings orde, stervende in 't jaar 1573, en was getrouwt geweest in 't jaar 1529 met Anna van Tournon, en in 't jaar 1546 ten twede maal met Lucretia Grimaldi. Zyne verdiensten en de gunst van den kardinaal van Tournon maakten hem aanzienelyk aan 't hof. Hy liet na *Lodewyk Adhemar*, die volgt; *Antoni Adhemar* van Castellane, die den tak van Montolieu les Noyons oprechtte; en *Françoise*, in 't jaar 1575 gehuwt aan Kaspar van Brancas, baron van Oise. *Lodewyk Adhemar* van Monteil, grave van Grignan, enz. ridder van des konings orde in 't jaar 1548, luitenant generaal in 't gouvernement van Provence, hadt veel deel in de burgerlyke oorlogen, en deedt de R. Katholyken zeer veel dienst; want de zelve hebben nooit beter beschermer, noch de koning getrouwer dienaar kunnen hebben. Deze graaf trouwde by huwelyks verbintenis den 24 May des jaars 1559 Elisabeth van Ponteves Carces, en stierf den 1 Augusty des jaars 1590. Hy teelde *Lodewyk François*, die volgt; *Jan Goucher*, gestorven voor zynen vader, in den ouderdom van 23 jaren; *Lodewyk Adhemar* van Castellane, die met Anna van Bouliers, vrouwe van Pierre-ruë, een telg van den stam van Pierre-ruë, trouwde; *Jan Lodewyk*, ridder van Malta, kommandant van Bastie in Querci; *Margareta*, abdisse van la Celle; *Clara*, of *Clerica*, gemalin van Jan de Guers, baron van Castelneau in Languedok; *Lucretia*, gehuwt in 't jaar 1606 aan Antoni van Forbin, here van Gardane; en *Claudia*, gemalin van den here van Rogers, Raadsheer van 't parlement van Provence. Lodewyk François Adhemar van Monteil, graaf van Grignan, enz. trouwde by overeenstemmings verbondt op den 4 Juny des jaars 1605 aan Johanna van Ancezune de Venejan, en stierf in 't jaar 1620. Hunne kinderen waren *Lodewyk Gaucher*, die volgt; *Rostaing*, die in 't jaar 1621 stierf te Toulouse, wederkerende uit de belegering van Montauban; *François*, abt van Notre-Dame d'Aiguebelle, bisschop van S. Paul, daarna aartsbisschop van Arles, kommandeur van de orde des konings in 't jaar 1662; *Jan Baptist*, en *Karel*, beide jong gestorven; *Philips*, kapitein en luitenant kolonel van 't regiment Marinen, daar na kapitein van de gardes, sneuvelde in 't beleg van Mardyk in den jaars 1657; *Jakob*, agent der geestelykheit van Vrankryk, abt van Fontdouce en S. George in Anjou, bisschop van S. Paul, en daar na van Usez, gestorven te Grignan den 13 September des jaars 1674; *Johanna*, getrouwt in 't jaar 1614 aan Lodewyk Escalin van Aimars, baron de la Garde, gestorven den 9 September des jaars 1660; *Louise*, gehuwt 1626 aan Jan François de Flotte, baron van Bastie-Monsalem; *Margareta*, getrouwt in 't jaar 1630 aan Angus van Ponteves, marquis van Buous, S. Martin, Castillon, enz. en *Maria*, in 't jaar 1635 gemalin wordende van Honorius van Brancas, baron van Ceireste. Lodewyk Gaucher Adhemar van Monteil, graaf van Grignan, enz. wierdt maitre de camp van 't regiment van Adhemar, kapitein van een compagnie ligte paarden, veldmaarschalk, enz. en stierf den 4 Augusty des jaars 1668. Zyne kinderen waren *François Adhemar*, die volgt; *Angus*, abt van Aiguebelle, coadjuteur van Arles, gestorven in het 26 jaar zynes ouderdoms; *Jan Baptist*, jong gestorven; een ander *Jan Baptist*, aartsbisschop van Claudiopolis, coadjuteur van Arles, abt van Aiguebelle en Larivor, enz. Joseph, maitre de camp van een regiment paarden, wierdt maarschalk de camp in 't jaar 1677; *Karel Philips*, ridder van Malta, gestorven te Parys in 't jaar 1672; *Jakob*, jong gestorven; *Lodewyk Joseph*, abt van S. George in Anjou, agent generaal van de Clerge in Vrankryk in den jare 1675; *Maria*, nonne van la Ville Dieu; *Margareta*, den 6 Juny des jaars 1661 getrouwt aan Laurens van Varadier, marquis van S. Andeol; en *Theresia*, gehuwt den 22 October des jaars 1668 aan Karel van Chateauneuf, grave van Rochebonne, markgrave van Oing, maistre de camp van 't regiment der koninginne. François Adhemar van Monteil, grave van Grignan, enz. eerst maistre-de camp van 't regiment van Champagne, kapitein luitenant van een compagnie ligte paarden van de koninginne moeder, en daar na luitenant generaal des konings in Languedok, en laatstelyk in Provence. Hy trouwde in den jare 1658 aan Angelika Clara van Angennes, dochter van Karel van Angennes, marquis van Rambouillet, enz. en Catharina van Vivonne, marquise van Pisanni, by wie hy hadt twee dochters, *Françoise Julia* en *Louize*. Deze eerste vrouw stierf in 't jaar 1665. De graaf van Grignan hertrouwde in den jare 1666 aan Maria Angelika du Puy du Fou, by wie hy won eenen zoon, geboren in den jare 1667, en zy gestorven in den jare 1668. Hy deedt nog een derde huwelyk in 't jaar 1669 met Françoise Margareta van Sevigné, dochter van Hendrik, marquis van Sevigné, veldmaarschalk van 's konings legers, gouverneur van Fougeres, enz. en Maria van Rabutin, by wie hy teelde *Lodewyk Provence Adhemar* van Monteil Grignan, geboren in 't jaar 1671. *Theresia* en *Paulina*. *Nostradamus & Bouche hist. de Provence. Chorier hist. de Dauphin. Thuan. M. M. des Maisons de Castel & des Adhemar.*

GRIGNANUS, (ALEXIUS) een Capucyner, een Siciliaan van geboorte, en een goed dichter, bloeide in den jare 1620, en stierf

ſtierf te Palermo. Hy heeft, volgens zommigen, in 't Italiaanſch uitgegeven: *Vita di S. Aleſſio in verſo troico. Biblioth. Sicula.*

GRILLENBURG, een keur-Saxiſch ampt, ſlot en jagthuis in Meiſſen, op de grenzen van den Ertsgeburgiſchen kreitz, tuſſchen Pirna en Freyburg, van beide omtrent twee mylen gelegen.

GRILLO, (ANGELO) abt van de congregatie van Monte-Caſſino, was van Genua, zoon van Nicolo, here van Monteſcagioſo, in 't koninkryk Napels, en uit eene juffrouw van het huis Spinola. Hy hadt zich eerſt geſchikt tot de gewigtigſte zaken van zyne Republyk, maar verliet edelmoedig alle tydelyke voordeelen om zich Gode toe te wyden, wordende ten dien einde monnik van S. Benedictus orde, in de congregatie van Mont-Caſſin. Hy was doorleerd in de wysbegeerte, Godgeleerdheit, een goed redenaar en dichter. Deze verdienſten verhieven hem tot de eerſte bedieningen in die congregatie, wierdt daar van abt generaal, of preſident; hieldt gemeenzame ommegang met du Taſſe, Marini en Guarini. Paus Alexander de VIII beminde hem, en men vindt onder des zelfs gedichten een byſchrift tot lof van Grillo; gelyk ook paus Alexander de VII een diergelyk op hem, nog jong zynde, maakte. Men wilde hem het biſdom van Aleria in Corſica opdragen; ook boodt men hem aan dat van Albengua, in 't gebiedt van Genua, en ſchoon de kardinaal Pinelli hem hard aandrong zulks te aanvaarden, weigerde hy het zelve edelmoedig, en vondt meer genuchte in de zamenleving met zyne vrienden. Angelo Grillo wierdt beſtierder van de akademie der Humoriſten te Rome, en ſtierf in 't jaar 1629 in de abdye van S. Jan van Parma, daar hy abt van was. De werken, door hem nagelaten, zyn: *I. Pietoſi affetti; Le rime morale; Le lettere; La crime del Penitente; Pompe della morte*, enz. *Giuſtinian. & Soprani ſcript. della Ligur. Ghilini Theatr. de Huom. Lett.* I. *Lorenzo Craſſo elog. des Huomm. Letter. P.* II. *Erythræus Pinac.* I *Imag. illuſtr. c.* 131.

GRILL of GRILLUS, (LAURENS) een geneesheer, geboren te Landshut in Beyeren. Hy verſtondt de talen en geneeskunde, en na lang gereiſt te hebben onderwees hy anderen in de univerſiteit te Ingolſtadt, alwaar hy ſtierf in 't jaar 1561. Hy ſchreef verſcheide werken, onder anderen: *De ſapore dulci & amaro; De componendis medicamentis*, enz. *Pantaleon in Proſop. German. Geſner. & Simler. in Bibl. Melchior Adam. Vander Linden.*

GRIM, een klein ſteedtie in den omtrek van opper-Saxen, in Meiſſen, aan de Mulda, ten Zuid-Ooſten van Leipzich omtrent vier mylen. Dit ſteedtie wordt verdedigt door een kaſteel. *Maty Diction.*

GRIMALDI, een zeer beroemd, oud en doorluchtig geſlacht in Italië, 't welk een reeks van meer dan 600 jaren rechtvaardige bezitters van het prinsdom Monaco is geweeſt. Dit huis omhelſde de party der Guelphen, en heeft zich in verſcheide linien uitgebreid, die als vorſten van Salerno, Hieraca en St. Catharina, en als hertogen van Euboli en Terranove, enz. geheerſcht hebben. Men acht; dat dit huis zyn oorſpronk neemt van *Grimoald*, hofmeeſter van koning Childebert den II (hoewel zulks niet al te zeker is). Hy wierdt vermoord in 't jaar 714, en liet na *Theobaldus*, die wederom gewan *Aliardus Hugo*, die volgt; en *Ramirus*, die den oorlog in Spanje tegen de Moren bywoonde, en aldaar de linie van de heren Grimaldi van Spanje heeft opgerecht. *Hugo* here van Antibe in Provence, leefde in 't jaar 800, en men verzekert, dat hy een van de hopmannen onder Charlemagne of Karel den Groten geweeſt is. Hy liet na *Paſſanus*, die volgt; en *Thadus*, of *Theobald*, aartsbiſſchop van Milaan na Augibert in 't jaar 861, en geſtorven in den jare 869. *Paſſanus*, heer van Antibe, teelde *Grimaldi* den I, die in 't jaar 920 overleedt. Men wil, dat keizer Otto de I hem gaf de ſterkte Monaco, daar hy de Saracenen hadt uitgedreven, en dat hy trouwde met eene Criſpina; maar men kan tot dus verre niet al te zeker gaan op het geen de ſchryvers daar van zeggen. 't Is dan waar, of niet, hy teelde *Guido* den I, die volgen zal; *Kriſpyn*, bygenaamt *Ansgot*, die men zegt dat een tak van het huis van Bec Criſpin, gelyk elders gezegt wordt, maakte; en *Gibalain Grimaldi*, die door Willem den I, grave van Provence, tegen de Saracenen van Fraxinet in den oorlog gebruikt wierdt, en beſchonken met het landt, dat hy van de ongelovigen vermeeſteren zou, en dat men daarna noemde Golfe van Grimaut. Hy liet zyne overwinſt na aan zynen neef Grimaldi den II. *Guido* de I, prins van Monaco, ſtierf in 't jaar 980, en liet na *Grimaldi* den II, die volgen zal; *Alfantus*, biſſchop van *Apt* in 't jaar 1050; en *Borel*, die zich in Languedok nederzette. Catel maakt gewag van hem in zyne Hiſtorie van de graven van Toulouſe. *Grimaldi* de II, prins van Monaco, en heer van Golfe de Grimaut, verklaarde zich voor den H. Stoel tegen keizer Hendrik den III, en hadt verſcheide kinderen, onder andere *Guido* den II, die volgt; *Karel*, biſſchop van Siſteron; en *Thibaut*, dien men kardinaal maakte. *Guido* de II, prins van Monaco, wierdt vlootvoogdt van keizer Hendrik den IV. Hy gewan Grimaldi den III, die volgt; *Lucas*, en *Guido*, beide kardinalen; *Humbert*, biſſchop van Frejus; *Manfredus*, biſſchop van Antibe; *Bozo*, abt van Lerins; en *Albert*, ridder van S. Jans orde, kommandant van Puimoiſſon in 't jaar 1168. *Grimaldi* de III, prins van Monaco, heer van Golfe de Grimaut, vlootvoogdt van Genua, enz. leefde in 't jaar 1160. Hy hadt *Obert*, die volgt; *Raimond*, biſſchop van Antibe; *Pieter*, biſſchop van Vence, enz. *Obert*, prins van Monaco, wierdt grootḣofmeeſter van keizer Frederik den I, en des zelfs afgezant in Vrankryk en Engelandt; teelde *Grimaldi* den IV, die volgen zal; *Nicolaus*, een telg van het ſtamhuis der heren Grimaldi, bygenaamt van Carignan in Piemont; *Obert*, die den tak van de heren van Chateauneuf en Gattieres in 't graafſchap Nice heeft uitgebreid; en *Jugo*, wiens nageſlacht talryk is geweeſt. 't Is van hem, dat de prinſſen van Euboli, Salerno; de marquizen van Theano, de graven van Polo, en andere oorſpronkelyk zyn. *Nicolaus* was de laatſte van die tak, en ſtierf in 't jaar 1639, nalatende zyne goederen aan de huizen van Spinola en Doria, om dat drie van zyne moeien getrouwt waren geweeſt aan die huizen: *Polyxena Grimaldi* aan Philips Spinola, marquis van Venafro, waar uit men gehad heeft den beruchten Antoni Spinola; *Eliza*, gemalin van Sinibaut Doria, here van Cremorino; en *Aurelia*, verknocht aan Nikolaas Doria. *Borel*, jongſte zoon van Jugo, makende den tak der Grimaldis, te Genua, bygenaamt van *Caſtro*; en *Gabriel*, een van zyne nazaten in het vyfde lidt, wierdt de Grimaldi bygenaamt *Cavalleroni*, baron van Monte-Peloufe en San-Feli. De kardinaal Grimaldi, aartsbiſſchop van Aix, is de laatſte van die tak geweeſt. *Grimaldi* de IV, prins van Monaco, enz. was intendant generaal van 't Genueeſche leger in de belegering van Damiate. Hy hadt *Franciſcus*, die volgt; *Devotus*, biſſchop van Graſſe; en *Luchet*, die voor de Gibellinen Ventimille innam. Hy is de tak der marquizen van Modunio, in 't ryk van Napels, der baronnen van Grimaldi, die in Spanje te Sevilië gewoont hebben. *Franciſcus*, prins van Monaco, enz. koos de party van den paus en Karel den, I van Napels, grave van Provence, tegen de Gibellinen. Hy ſtierf in den jare 1275, nalatende onder andere kinderen *Reinier* den I, die volgt; *Andaro*; een telg der baronnen en graven van Bueil; *Antoni*, die Karel den III, koning van Napels, diende. *Reinier* de I diende den zelven koning, en ſtierf in 't jaar 1300, hebbende onder andere kinderen *Reinier* den II, die volgt, *Bertonius*, of *Bartholomæus*, die door Robert, koning van Napels, gemaakt wierdt gouverneur van Calabrië, alwaar hy naliet de heren van Miſſimerio in Sicilië; *Franciſcus*, die de veſting Monaco uit handen van des zelfs onrechtvaardigen bezitter Spinola Gibellius rukte, enz. *Reinier* de II, prins van Monaco, heer van Cagnes, Villeneuve, enz. wierdt admiraal van Vrankryk, en ſtierf in 't jaar 1330. Hy teelde *Karel* den I, die volgt; *Antoni*, die ook telgen voortbragt, waar van hier na geſproken zal worden; en *Luciaan*, here van Villefranche, grootkamerling van Johanna, koninginne van Napels, gravinne van Provence. *Karel Grimaldi* de I, bygenaamt de Grote, prins van Monaco, heer van Ventimille, van Cagnes, enz. wierdt gouverneur van Provence, en vlootvoogdt van Genua. Hy hadt ook het bevel over de zeemacht van Vrankryk, en hy wapende twintig galeien ter hulpe van koning Philips van Valois in 't jaar 1338, en 30 andere ſchepen in 't jaar 1346. Hy wierdt in den ſlag van Crequi dodelyk gekwetſt, en ſtierf in 't jaar 1363, nalatende een talryk nageſlacht. *Reinier* de III, zyn oudſte zoon, wierdt prins van Monaco en Menton, baron van Vence, enz. landrechter van Piemont, kamerling des konings, en zyn vlootvoogdt in de Middelandſche zee. Hy ſtierf in 't jaar 1406, nalatende onder andere kinderen *Jan*, die volgt; *Hendrik*, Raadt en kamerling van den koning van Sicilië, een tak der prinſſen van S. Catharina in dien ſtaat; en *Ambroſius*, die in den oorlog tegen de Florentynen ſtierf zonder kinderen. *Jan Grimaldi*, prins van Monaco, enz. nam deel in den oorlog der Genuezen, en ſtierf in 't jaar 1454, hebbende verſcheide kinderen gehad. De oudſte *Catalan*, prins van Monaco, ſtierf in 't jaar 1457, niet meer dan eene dochter, getrouwt aan Lambert Grimaldi, haren neef, nalatende. Hier boven is gezegt, dat Reinier de II, prins van Monaco, verſcheide kinderen naliet. De jonger zoon, genaamt *Antoni Grimaldi*, maakte den tak der heren van Antibe, Cagnes, der marquizen van Corbon, enz. Hy wierdt heer van Prata, enz. Raadt van Johanna, koninginne van Napels, voor wie hy zes galeien op zyne eige koſten in zee bragt; en liet na *Lucas*, here van Antibe, Cagnes, enz, vader van *Nikolaas*, die wederom *Lambert*, die volgt, naliet; mitsgaders *Kaſpar*, here van Antibe, enz. en 't is van hem, dat in het vyfde lidt afdaalde *Jan Hendrik Grimaldi*, marquis van Corbon, enz. die veel achting verwierf door zyne naarſtigheit in de goede letteren, zyne voorzichtigheit en zyne getrouwheit voor Vrankryk. Hy wierdt luitenant generaal van den koning te Monaco, en werkte met zynen neef om zyn prinsdom onder de beſcherming van Vrankryk te brengen, veinzende ten dien einde zes jaren achter een, om eens gelegenheit te krygen van de Spanjaarden daar uit te dryven, en meeſter van de plaats te worden. *Lambert Grimaldi* wierdt prins van Monaco door zyn huwelyk met de princeſſe Claudia, koos de zyde van den koning René van Anjou, grave van Provence, en die van Karel den VIII. Hy ſtierf 1493, nalatende *Jan* den II, die zonder kinderen by Antonette van Savoje verwekt te hebben ſtierf; *Luciaan*, die volgt; en *Auguſtyn Grimaldi*, biſſchop van Graſſe, waar van nog geſproken zal worden. *Luciaan Grimaldi*, prins van Monaco, wierdt kamerling van de koningen Lodewyk den XII en François den I. Hy verdedigde Monaco tegen de Piſanen en Genueſen, die het hadden belegert; maar hy wierdt van Bartholomæus Doria, here van Douce-Aigue, vermoord in 't jaar 1523. Deze prins liet na by zyne gemalinne Anna van Ponteves *Honorius Grimaldi* den I, die door den biſſchop van Graſſe zyn oom onder de beſcherming van keizer Karel den V geſteld wierdt. Hy was een welgemaakt, verſtandig, geleerd, dapper en edelmoedig prins: wierdt marquis van Campagna, of Campania, en graaf van Canouſe, in 't ryk van Napels, en ſtierf in 't jaar 1581, nalatende *Karel* den II, prins van Monaco, geſtorven zonder nageſlacht in den jare 1589, en *Hercules Grimaldi*, na zyns broeders doodt prins van Monaco, ſchoon hy zich te voren tot de ſtudiën begeven hadt, en in de rechten reets zeer verre gevordert was. Hy wierdt vermoord in 't jaar 1604, nalatende by Maria Lando, dochter van Claudius, prins van Valditare, en Johanna van Arragon, *Honorius* den II, die volgt, en vier dochters. *Honorius* de II, prins van Monaco,

co, wierdt marquis van Campagna, graaf van Canouse, en ridder van het gulde vlies. Hy verdreef in 't jaar 1641 de Spanjaarden uit Monaco; bezat eene kloekmoedigheit, die by den nazaat verwonderlyk geacht wierdt, afschuddende het slaafsche juk, om als een vry prins onder de bescherming van Vrankryk te leven. De koning Lodewyk de XIII maakte hem ridder van zyne ordens, gaf hem het hertogdom Valentinois, het graafschap Carladez in Auvergne, de barony van Calvinet, in de zelve provincie, die van Beaux, in Provence, en die van Buis, in 't Dauphiné. Deze prins bezat zeer veel goede hoedanigheden, was verstandig, zachtmoedig, wonderlyk voor-en omzichtig, en buitengemeen kloekmoedig. Hy verbeterde de historie van zyn stamhuis, uitgegeven door Karel van Venasco, zynen geheimschryver; en stierf in het 65 jaar zyns ouderdoms in 't jaar 1662. *Honorius Grimaldi* trouwde Hyppolyta Trivulcio, dochter van Theodorus, grave van Meltio, en van Catharina van Gonzague, by wie hy teelde *Hercules Grimaldi*, marquis van Beaux. Deze ondersteunde zeer kloekmoedig zynen vader, wanneer hy door de Spaanschen uit Monaco verdreven was, en wierdt door een droevig toeval gedood in 't jaar 1651. Hy hadt getrouwt Aurelia Spinola, gestorven in 't jaar 1670, by wie hy teelde *Lodewyk*, die volgt; *Johanna Maria*, geboren in den jare 1644, en getrouwt in den jare 1659 met Karel Emanuël Philibert van Simiane, marquis van Livorno, ridder van de orde van Savoje; *Maria Hyppolita*, geboren in den jare 1645, gemalinne van een heer te Genua; *Devota Maria Renea*, eene nonne, en een andere, geboren in den jare 1648. *Lodewyk Grimaldi*, prins van Monaco, hertog van 't Valentinois, pair van Vrankryk, marquis van Beaux, enz. geboren den 25 July des jaars 1642, wierdt door den grave van Alets, gouverneur van Provence, ten doop gehouden in den name des konings. Hy verselde koning Lodewyk den XIV in den oorlog met de Vereenigde Nederlanden, en maakte zich by vele gelegenheden roemruchtig. Deze prins trouwde den 30 Maart des jaars 1660 met Catharina Charlotta van Gramond, dochter van Antony, hertog van Gramond, pair en maarschalk van Vrankryk, gestorven te Parys den 30 Juny des jaars 1678, oud 39 jaren. Hunne kinderen waren *Antony Grimaldi*, hertog van 't Valentinois, en navolger van zynen vader in 't prinsdom van Monaco, geboren den 27 January in den jare 1661. Hy begaf zich in 't jaar 1684 in den krygsdienst van Vrankryk, en wierdt kolonel van het regiment van Soissons, trouwende in den jare 1688 met Maria, dochter van Lodewyk, grave van Armagnak, waar van hy vyf jaren achter een door onlust is gescheiden geweest, tot dat zy in den jare 1697 zich wederom met malkanderen vereenigden; maar hebben, voor zo verre bewust is, gene kinderen. Mitsgaders *Maria Charlotta*, geboren in den jare 1662, en nog een jonger zoon, gemenelyk de ridder van Monaco genoemt. *Karel van Venasque Geneal. & hist. Grim. gentis arbor. Riccioli epitom. Geneal. Grimald. gentis. Nostradamus & Bouche hist. de Provence. Thuanus. Giustiniani. Spencer Op Herald. l. II. c. 37.*

GRIMALDI, (AUGUSTINUS) bisschop van Grasse, abt van Lerins, koninklyke Raadt en almoezenier, was de jonger zoon van Lambert Grimaldi en zyne gemalinne Claudia, en erfgenaam van het prinsdom. Hy maakte zich geacht en bemind wegens zyne treffelyke hoedanigheden aan 't hof van de koningen Lodewyk den XII en François den I. Hy verstondt de Godgeleerdheit zeer wel, en was een byzonder vriendt van de kardinalen Bembi en Sadoleti. Toen Lucianus Grimaldi, prins van Monaco, in 't jaar 1523 vermoord was, vervolgde hy den moordenaar voor 't keizerlyke kamergerecht te Spiers: en doordien hy in Duitschlandt wel ontfangen wierdt, verklaarde hy zich voor keizer Karel den V, en leverde hem, dewyl hy voogdt van zyns broeders zoon was, de vesting Monaco in handen. Dit verdroot koning François den I zodanig, dat hy hem van zyne goederen, die hy in Vrankryk bezat, beroofde. Karel de V gaf hem hier voor het bisdom van Majorka en 't aartsbisdom van Oristan, en bragt te weeg, dat de paus hem den kardinaalshoedt gaf. Maar Grimaldi stierf kort daar na in 't jaar 1531, niet zonder vermoeden van vergeven te zyn. *Sammarth. Gall. Christ. Giustinian. scrit.*

GRIMALDI, (DOMINICUS) aartsbisschop en onderlegaat van Avignon, abt van Montmajor Lez-Arles, enz. was de zoon van Johan Baptista, here van Montaldeo, en ridder van het gulde vlies. Hy verhief zich zelf door zyne verdiensten tot alle geestelyke waardigheden. Paus Pius de V benoemde hem tot commissaris van de pausselyke galeien, en hy bevondt zich in den slag van Lepanto in 't jaar 1571. Naderhandt wierdt hy in 't jaar 1581 onder Gregorius den XIII bisschop van Savona, die hem ook vervolgens tot bisschop van Cavaillon, in 't graafschap Venaissin, en weinig tyds daar na tot aartsbisschop en onderlegaat te Avignon verhief. Hy was zeer yverig voor de Roomsche kerk, en stierf in 't jaar 1592. Hy heeft een stuk met brieven nagelaten, die nog niet gedrukt zyn. *Sammarth. Gall. Christ. Ughel Ital. Sacr. Karel van Venasque Geneal. Grim. gentis. Nougier hist. de Eveq. d'Avignon. Giustiniani scrit. Ligur.*

GRIMALDI (FRANCISCUS MARIA) was van Bologne, en oorspronkelyk uit Genua, maakte grote voortgangen in verscheide wetenschappen, inzonderheit in de wiskunde, die hy met veel toejuiching leerde. Hy was den 15 April des jaars 1518 geboren, begaf zich in de maatschappy der Jesuiten in den jare 1532, en stierf den 28 December des jaars 1563. Men heeft van hem na zyne doodt uitgegeven: *Tractatus de Lumine, Coloribus & Iride*, enz. *Riccioli l. P. Almag. & Chronol. Reform. Giustiniani scritt. della Ligur.*

GRIMALDI, (HANNIBAL) graaf van Bueil, vryheer van la Valée van Massois, heer van Ascros, Thodon, Torrete, Revost, Serom, Bobion, en andere plaatsen. Zyne ouders waren Honoratus Grimaldi, graaf van Bueil, Savoisch gouverneur van Nizza, en van Julia, dochter van Nikolaas Picamilius, een Genuees. Hy was reets by 't leven zyns vaders generaal over de Savoische galeien, en volgde den zelven in 't gouvernement van Nizza. De hertog van Savoje maakte hem ook ridder van de Annonciade, als mede tot zyn staats-Raadt; waarentegen hy hem veel dienst in den oorlog tegen Vrankryk bewees, en schoon S. Estienne, in 't graafschap Nizza, twee maal door de Franschen wierdt ingenomen, veroverde hy die plaats wederom twee maal, als eens in 't jaar 1593, en nog eens in dat van 1597. In den jare 1600 deedt hy met den hertog van Savoje een tocht naar Parys by koning Hendrik den IV, en wanneer in dat zelve jaar de oorlog tusschen Vrankryk en den hertog van Savoje wederom ontstak, en de hertog van Guise de vesting Nizza met de Fransche vloot aangreep, verdedigde hy die wakker. Hy geraakte eenige jaren daar na echter by den hertog verdacht, die door zyne vyanden Badatta, gouverneur van Villa Franca, en Martin, kommandeur over de scheepsvloot, hem zeer nydig zynde, meer wierdt aangehitst, om dat hy in den Mantuaanschen oorlog den hertog hadt afgeraden een sterke bezetting in Nizza te leggen, waarom de hertog zelf naar Nizza reisde, hem onder 't een of 't ander voorwendsel met zich uit de stadt voerde, en naar Villa Franca bragt, daar hy in den jare 1615 in hechtenisse genomen, en naar Turin gevoert, maäreindelyk, na dat hy het kasteel van Nizza hadt overgelevert, en van zyn gouvernement was afgezet, ook zyn zoon als gyzelaar gelaten hadt, op vrye voeten gestelt wierdt. Zyn zoon ontkwam na eenige maanden uit zyne gyzeling, en begaf zich by zynen vader, die in den jare 1617 met den hertog in nieuwe onlust geraakte, om dat hy zich met zyne landen onder de bescherming van Vrankryk begeven wilde. De hertog beschuldigde hem, dat hy met de Spaansche ministers te Milaan, Genua, en te Monaco gevaarlyke aanslagen gesmeed hadt om de stadt en 't marquizaat van Nizza in Spaansche handen te leveren; waar op hy den gouverneur van Nizza met 2000 man afzondt, om zich niet alleen van zyn persoon, maar ook van zyne landen meester te maken: 't welk in 't jaar 1620 ook gelukte; waar op zyn graafschap verbeurd verklaard, en hy, ongeacht vele voorbiddingen, gevonnist wierdt om op een stoel gebonden zittende door een Mahometaanschen Moor den 27 December des jaars 1620 gewurgt te worden, om dat hy te voren gezegt zou hebben, liever van een Moor te willen gewurgt zyn, dan zich den hertog van Savoje te onderwerpen. Hy was eerst getrouwt met Francisca, dochter van Antony van Provana, grave van Leinio, en na hare doodt met Catharina, dochter van Jan Frederik, baron van Mandraz, en markgrave van Soriano. Zyne kinderen waren Andreas en Lodewyk Grimaldi, jong gestorven; maar Andreas wierdt daar na, in den binnenlandschen oorlog van Savoje de zyde van den kardinaal Mauritius Emanuel aanklevende tegen de weduwe van den hertog Victor Amadeus, door den gemelden kardinaal in 't jaar 1639 wederom in zyne vaderlyke goederen hersteld. Maar toen in den jare 1641 de vrede gesloten wierdt, kon de kardinaal hem daar niet langer handhaven, vermits de hertogin moeder daar toe niet wilde verstaan. Doch het wierdt eindelyk zo bemiddeld, dat de hertogin aan Andreas Grimaldi zou geven 3000 kronen, en zich zo lang buiten 's lands ophouden, tot dat de onmondige Karel Emanuel de II, hertog van Savoje, zelf de regering van zyne staten zou aangevaard hebben. *Venasque Gen. & hist. Grim.*

GRIMALDI, (HIERONYMUS) kardinaal, aartsbisschop van Bari, geboren te Genua, zoon van Benedictus Grimaldi. Hy wierdt door de Republyk in vele gewigtige zaken gebruikt; maar na dat hy zyne vrouw verloren hadt, nam hy den geestelyken staat aan, en wierdt van Clemens den VII in den jare 1527 kardinaal gemaakt. Behalven het aartsbisdom van Bari bezat hy ook de bisdommen Venafre en Albenga. Hy wierdt vervolgens als legaat naar Genua gezonden, alwaar hy in 't jaar 1543 stierf, nalatende drie zonen, als *Lucas*, *Jan Baptista*, en *Antony*.

Daar is in dit geslacht nog een ander HIERONYMUS GRIMALDI geweest, die kardinaal, met den tytel van de H. Drievuldigheit, aartsbisschop van Aix in Provence, bisschop van Albano, abt van S. Florent, enz. was. Zyne ouders waren Johan Jakob Grimaldi, vryheer van S. Felix, in 't ryk van Napels, en Hieronyma Maria. In 't eerst was hy referendaris van paus Gregorius den XV. Urbanus de VIII maakte hem in 't jaar 1625 onderlegaat van het Kerkelyke gebiedt, in het jaar 1628 stedevoogdt van Rome, en in 't jaar 1634 stedehouder van Perouse en Urbino. Hy wierdt daar na nuncius in Duitschlandt, en vervolgens in Vrankryk. Ook gaf hem de zelve paus Urbanus de VIII de kardinaals waardigheit in 't jaar 1642. Door de doodt van den kardinaal Fachinetti wierdt hy deken van het S. Collegie; maar hy wilde zyne kerk niet verlaten, noch naar Rome gaan. Hy deedt den armen zeer veel goed, en stierf in zyn aartsbisschoplyk paleis den 4 November des jaars 1685, oud 90 jaren. *Aubery hist. des Cardin. Onuphrius & Ciacconius in vit. Pont. Giustiniani scrit. della Ligur. Venasque.*

GRIMALDI, (HONORIUS DE II) prins van Monaco, en hertog van 't Valentinois in Vrankryk, wierdt in 't jaar 1597 van Hercules Grimaldi, prins van Monaco, en Maria Landi, dochter van den vorst van Valtidaro, geboren. Zyn vader stierf in den jare 1604; dus wierdt hy onder de voogdy van zyn moeders broeder, Frederik Landi, prins van Valtidaro, opgevoed.

Deze liet zich bewegen om in Monaco Spaansche bezetting te leggen, 't geen dien jongen prins afhankelyk van Spanje maakte; waar door hy, volwassen zynde, door Philips den IV, koning van Spanje, tot ridder van het gulde vlies bevordert wierdt. Maar vermits de Spanjaarden die vesting zo naauw bezet hielden, dat hy zelf in zyne eigene landen niet te zeggen hadt, zocht hy in 't heimelyk met Vrankryk overeen te komen, waar toe hem Jan Hendrik Grimaldi, heer van Courbons, in Provence, nog meer aanzette, en hem alle hulp en bystandt van de Fransche zyde beloofde. Eindelyk floot hy met Vrankryk den 26 Juny des jaars 1641 een heimelyk verbondt. Echter kreeg de gouverneur van Milaan, de graaf van Sinvella, daar de lucht van, en beval den gouverneur van Nizza den prins nevens zynen zoon in verzekering te nemen, en naar Milaan te zenden: maar deze brief wierdt onderschept. Na dat hy door een listige uitvinding een gedeelte van de Spaansche bezetting uit de vesting gelokt hadt, overviel hy onverwacht de overige bezetting, en bragt het zo verre, dat zy de gansche plaats ten eenemaal verlaten moesten. Hier op wierdt hy aanstonts door de Franschen bygestaan, en schoon hem de Spanjaarden poogden te bewegen Switsersche bezetting in te nemen, het mogt niet baten, en hy begaf zich ten eenemaal onder de bescherming van Vrankryk. Schoon hem nu de koning van Spanje de landen, hem geschonken in 't koninkryk van Napels, wederom afnam, zo maakte hem de koning van Vrankryk tot hertog en pair van 't ryk, en gaf hem in den jare 1642 verscheide andere landen, namentlyk, het hertogdom Valentinois, en de barony van Buis in 't Dauphiné; verder het markgraafschap Baux en de heerlykheit S. Remy, in Provence, eindelyk het graafschap Cardales, en de heerlykheit Calvimont, in het gouvernement van Lyons. Doordien hy ook de ridderorde van het gulde vlies te rug zondt, gaf hy hem beide de ridderordens van den H. Geest en die van S. Michiel. Daarenboven maakte hem de koning generaal over de Fransche galeien, die in de haven van Monaco altydt op Fransche kosten onderhouden zouden worden, mitsgaders gaf hy hem het gezag in handen over 500 man, die in Monaco tot bezetting gelegt wierden. Voor 't overige behieldt hy een volkome souvereiniteit over zyne landen, en zyn zoon kreeg een Fransche compagnie, benevens 9000 guldens jaarlyksch inkomen. In den jare 1651 deedt hy een reize naar Parys; maar in zyn afwezendheit stierf zyn zoon. In den jare 1660 woonde hy de byeenkomst der koningen van Vrankryk en Spanje op het Faisanten-eilandt by, en kreeg door de Pyreneesche vrede alle zyne goederen, in Spanje gelegen, wederom. Hy stierf den 31 December des jaars 1661. Zyne gemalin was Hypolita Trivultio, dochter van Theodorus Trivultio, grave van Meltzo, by wie hy eenen zoon teelde, Hercules, markgrave van Baux en Campagna, die zich in 't jaar 1651 uit onvoorzichtigheit zelf doorschoot. *Venasque. Anselmus Schauplats des kriegs in Italien. A.*

GRIMALDI (HYACINTHUS) van Palermo, in Sicilië, was Doctor in de geneeskunde. Hy was een geleerd man, en schreef in 't Italiaansch: *Dell' Alchimia opera, che con fondamenti di buona filosophia, e perspicacita ammirabile tratta della realtà, difficultà, e nobilità di tanta scienza, delle Maraviglie delle natura, dell' arte, e de metalli, e delle regole, e metodo da osservarsi nella compositione dell' oro alchimico. Biblioth. Sicula.*

GRIMALDI, (JOSEPHUS) een Siciliaan, was Doctor in de H. Godgeleerdheit, en een vermaard prediker in de XVII eeuwe, die in 't Italiaansch heeft uitgegeven: *La sacra cetera modulata a far ballare i cuorifestanti degli Ericini con salti sublimi di gratitudine; Panegirico della Vergine SS. di Custonaci. Biblioth. Sicula.*

GRIMALDI, (LUCAS VAN) een Genueesch edelman, heeft verscheide vaarzen gemaakt, die onder die van Provence gevonden worden, en zou zich in 't jaar 1303 zelf omgebragt hebben. *Nostradamus vie des Poët. Provenc. du Maine Bibl. Franc. Soprani scritt. della Ligur.*

GRIMALDIN, (JAKOB VAN) Doctor in de universiteit van Bologne, in Italië, was in achting in 't einde der XIII eeuwe. Als paus Bonifacius de VIII in 't jaar 1294 verzocht aan deze universiteit, dat men hem een geleerd man wilde toezenden, om de zwarigheden, die hy over de Dekretalen hadde, op te lossen, wierdt hy verkoren. Hy was zeer kort van persoon, en men zegt, dat, toen de paus hem in zyn kamer zag, tegen hem zeide, *'t is genoeg, reis overendt, en nader my*: een kardinaal, die daar tegenwoordig was, waande, dat de paus dit uit verachting tegen Grimaldin zeide, en paste daar op den paus toe, dat deze Doctor een Zacheus was. *Alidosi della legge canonica e civile.*

GRIMANI, een beruchte familie te Venetië, vruchtbaar in doorluchtige mannen. *Antony Grimani* was de vader van den kardinaal *Dominicus Grimani*, en procurator van S. Marcus, en eindelyk in 't jaar 1525, na de doodt van Leonard Loredano, doge van Venetië: maar bekleedde die waardigheit slechts 22 maanden, stervende in het 90 jaar zynes ouderdoms. *Marinus Grimani*, neef van den kardinaal, was in 't jaar 1517 coadjuteur van het patriarchaat van Aquileja geworden, en hy wierdt in 't jaar 1527 door paus Clemens den VII mede kardinaal gemaakt, en in vele gewigtige zaken gebruikt zynde stierf hy in September des jaars 1546. Zyn broeder *Marcus Grimani* wierdt in 't jaar 1529 coadjuteur van Aquileja, en stierf in den jare 1545. De kardinaal stondt eindelyk het patriarchaat aan *Johannes Grimani* af, die in 't jaar 1592 stierf. Een ander *Marinus Grimani* wierdt in den jare 1595 doge der republyk, en stierf in den jare 1660. *Antony Grimani*, bisschop van Torcello, in den staat van Venetië, wierdt in 't jaar 1618 coadjuteur van Hermolaus Barbarus in 't patriarchaat van Aquileja, volgde in die waardigheit in den jare 1622, en stierf te Venetië in den jare 1628, over de 70 jaren oud. *Candidus hist. Aquil. Sigonius. Giustinian. Jovius.*

GRIMANI, (DOMINICUS) van Venetië, kardinaal, bisschop van Porto, en patriarch van Aquileja, zoon van Antony Grimani. Hy wierdt van jongs af in gewigtige verrichtingen gebruikt, en was een van de vier edelen, die keizer Frederik de IV als gedeputeerden van de republyk geleiden moesten, toen die vorst door hun gebiedt trok. Paus Alexander de VI maakte hem in den jare 1493 kardinaal, en heeft zich door zyne tedere liefde, die hy zynen vader toedroeg, bekend gemaakt. De zelve was procurator van S. Marcus, en generaal over de Venetiaansche vloot; maar vermits de zaken der republyk niet al te voordeelig tegen de Turken uitvielen, en de stadt Lepanto verloren ging, wierdt hy gevangen gezet, en zeer hard gehandelt. De kardinaal boodt zich aan voor zynen vader in de gevangenis te gaan; maar toen hem zulks geweigert wierdt, bewees hy zynen vader alle dienst en getrouwheit, tot dat hy eindelyk zyne volkome vryheit verwierf. De kardinaal Grimani deedt hier op de republyk van Venetië grote diensten, en stierf den 27 Augusty des jaars 1523, in het 63 jaar zyns ouderdoms. Hy was een groot liefhebber van geleerdheit, en liet een schone bibliotheek na; heeft verscheide Homilien van Chrysostomus uit het Grieksch in 't Latyn overgezet, mitsgaders eenige andere werken nagelaten. *Jovius l. V & VI. Justinian. l. XII. hist. Ven. Ciacconius sub Alexandro VI. Bembus. Guicciardin. Aubery. Onuphrius. Miraus script. sec. XVI.*

GRIMANI (JOHANNES BAPTISTA) diende van jongs af in den oorlog, en in dien van Kandië, onder de Venetianen als proveditor van de zeemacht, onder den beroemden Thomas Morosini, en hadt deel aan den roem tegen Mehemet Celebi, onderkoning van Algiers, behaalt, dewyl hy met 2 galjoenen den gemelden Morosini, strydende alleen met zyn schip tegen 40 Turksche galeien, tot dat hy, na een onvergelykelyke dapperheit getoont te hebben, sneuvelde, te hulp kwam, het schip ontzette, en de Turken noodzaakte te rug te wyken. Na dat hem de republyk kapitein generaal gemaakt hadt, deedt hy de Turken in de eilanden, die zy in den Archipel bezaten, grote schade, leide zich op zo een voordeelige plaats voor de Dardanellen, dat de stadt Constantinopel in gebrek van levensmiddelen geraakte: blokkeerde naderhandt de Turksche vloot in de haven van Scio, en toen de zelve hem wegens onachtzaamheit zyner spionnen ontsnapte, bemachtigde hy by Schisme vele van hunne victalie saiquen, die naar Canea wilden zeilen. Naderhandt ging hy voor Napoli di Romania, en zou deze plaats ontwyfelbaar verovert hebben, indien de Albaniërs, die de zelve te landt belegerden, sterk en vaardig genoeg geweest waren. Dus trok hy van daar om de barbaren in het eilandt Scio aan te grypen. Maar doordien hy al te veel doen wilde, rechtte hy zeer weinig uit, en moest horen, dat de Albaniërs door de Turken van de belegerde vesting verjaagt waren. Hy zelf, toen hy eenigen tydt daar na naar de Dardanellen zeilde, wierdt onder Psara door een hevigen storm belopen, waar in hy nevens de zynen en eenige andere schepen te grondt ging. *Lor. Crasso elogii di capit illustr. p. 237.*

GRIMANI, (VINCENT) een kardinaal, geboren te Venetië den 26 May des jaars 1652. Zyn vader was een der voornaamste edelen, en zyne moeder uit het Mantuaansche huis der Gonzagues. Hy begaf zich in den geestelyken staat; en vermits hy in zyn vaderlandt weinig bevordering zag, ging hy naar Mantua, daar hy een zuster hadt getrouwt aan den markgrave van Guastalla. Hier hielp hy tusschen de jongste dochter van Ferdinand den III, hertog van Guastalla, Maria Victoria, en Vincent Gonzaga, een vorst uit de zydlinie van dat huis, met grote voorbedingen, ten nutte van den laatsten, een huwelyk sluiten. Daar voor wierdt hem van den voorgemelden Vincent de door hem bezetene abdy van Lucedia, in het Montferrat, gegeven, daar hy een inkomst van 5000 scudi trok. Hier op poogde hy zich in de gunst van 't huis van Oostenryk te dringen door een vroegtydige ontdekking van de aanslagen, die aan 't Mantuaansche hof met de Franschen gesmeed wierden. Om dit oogmerk beter te bereiken deedt hy een reize naar Wenen, en bragt door zynen aandrang zo veel te weeg, dat de hertog van Savoje in het jaar 1690 mede in de grote alliantie tegen Vrankryk tradt. De eisschen, die de hertog van Savoje aan het Roomsche hof deedt wegens de benoeming van de openvallende bisdommen en abdyen in zyn gebiedt, ondersteunde hy met nadruk, wikkelende zich daar door in de gunst van dat hof, waar tegen men aan 't gemelde hof het huwelyk van zyn zusters zoon, den jongen markgrave Gonzaga, met een ryke graaflyke vrouwe van Trotti bevorderde. De yver, dien hy naderhandt in vele gelegenheden voor het belang van 't huis van Oostenryk liet blyken, bewoog eindelyk keizer Leopold voor hem een kardinaalshoedt te verzoeken, die hem ook den 22 July des jaars 1697 door Innocentius den XII vergunt, en den 7 April des volgenden jaars gegeven wierdt. De zelve paus, die in de toenmalige gesteldheit van zaken de zyde van den keizer scheen te begunstigen, bevorderde hem op aanzoek van den keizerlyken afgezant, den grave van Martinitz, met een der aanzienlykste abdyen in het Milanees. Hy gaf ook in de gewigtige behandelingen, hem toevertrouwt, overtuigende bewyzen van zyne standvastigheit en erkentenis aan het huis van Oostenryk, worden de hem des zelfs belang by het pausselyke hof aanbevolen en toevertrouwt, waarom hy ook met raadt en daadt zeer veel gemakkelykheit verschafte tot de verovering van 't koninkryk van Napels in den jare 1707, ja om dat hy daar het meeste toe geholpen hadt, maakte men op hem dit vaars:

Germani vincunt armis, Tu mente triumphas:
Illis debetur palma, corona Tibi.

Wanneer het naderhandt tusschen het pausselyke hof en den keizer Josephus tot opentlyke vyandelykheden kwam, deedt hy op nieuw den laatsten zo veel dienst, dat hy tot grande van Spanje, als mede tot onderkoning van Napels, verklaard wierdt. Dezen last aanvaardde hy werkelyk op den 3 July des jaars 1708, en bestierde dat ryk met veel genoegen voor zynen vorst, tot dat hy den 24 September in 't jaar 1710 door eene opstopping van water te Napels overleedt. Zyn ligchaam wierdt naar Venetië gevoert, en daar in de kerk di S. Francisco della Vegna begraven. Hy was zeer weinig in eenige wetenschappen buiten het hofleven ervaren, bygevolg gansch geen vyandt van de uiterlyke pracht en hoogmoedt, hebbende daar by een doorslepen tong, en wist daar mede in de raadsvergaderingen de herten in te nemen, en zyne voorhebbende zaken tot een goed einde te brengen. De genen, die hem niet gunstig waren, en van te groten hoogmoedt beschuldigden, moeten echter met een bekennen, dat hy altydt voor zyne vrienden, en die hem dienst deden, veel gedienstigheit en trouwheit gehad heeft. *State of the court of Rome p.* 391. *Mercure historiq. la Clef du cabinet des Princes.*

GRIMAUT, (DE GOLF VAN) oudtyds *Sambracitanus Sinus* geheten, is een kleine golf in de Middelandsche zee, gelegen ten Oosten de kust van Provence, vyf mylen van Draguignan, en twee van Frejus, naar 't Zuiden. De kleine stadt van S. Tropez is aan deze golf gesticht, en ontfangt haren naam van het steedtie Grimaut, dat daar een myl van daan legt. Eenige landbeschryvers nemen dit steedtie voor het oude *Athenopolis*, 't geen anderen plaatsen te Napoulië, en anderen wederom te Antibe. *Baudrand.*

GRIMBERGEN, eene oude barony, die naderhandt in een graafschap is veranderd, in Brabandt, niet verre van Brussel Noordwaarts gelegen. De eene helft daar van behoort aan 't huis van Oranje, de andere aan het geslacht van Glimes. 't Is iets zonderlings, dat de jongstgeboren in plaats van den oudsten daar opvolger van is. De voornaamste plaats in de zelve wordt mede Grimbergen genaamt, waar in men een schone abdy vindt.

GRIMBERGEN, of GRINBURG, eene stadt met een kasteel, dat haar beschermt, is de hoofdplaats van 25 baluages in 't aartsbisdom van Trier, gelegen op de grenzen van Lotharingen, en het palatinaatschap des Rhyns, drie mylen van Birkenfeldt. *Maty Dict.*

GRIMERSHEMIUS, (RITZIUS LUKAS) geboortig van Uphuzen, in Oost-Vrieslandt den 1 Augusty des jaars 1568. Eerst wierdt hy predikant in 't jaar 1595 in Oost-Vriesche heerlykheit Luitsborg, daar na te Jarsum, en den 6 December des jaars 1596 wierdt hy beroepen tot predikant te Embden, alwaar hy negen jaren lang preses van 't Cetus was, en na een vier en dertigjarigen dienst aldaar den 2 November des jaars 1631, oud 63 jaren, overleedt, hangende zyne afbeeldinge in de Cetus-kamer nog ten toon. In 't jaar 1618 wierdt hy met zynen amptgenoot Eilshemius van wegens de stadt Embden op 't Dordrechtsche Synode gezonden, en leide aldaar grote eer in.

GRIMMA, eene stadt, kasteel en ampt in den Leipziger kreits van 't markgraafschap Meissen gelegen, toebehorende aan den keurvorst van Saxen. Zy legt aan de Mulda, drie mylen van Leipzich, en is met 'er tydt zo aangegroeit, dat zy niet alleen voor een der oudste, maar ook der voornaamste steden van dat landt gehouden wierdt, en ten dele nog is. Hare grootte is gelyk met Fryburg, zo ze niet nog groter is, en men vindt 'er zulke lange straten, als men in eene stadt van Saxen heeft. Haar naam kan men best uit de Wendische tale afleiden, schoon Reineccius en Dresserus haar eenige verwantschap met de Italiaansche stadt Cremona willen toeschryven. Op het kasteel hebben verscheide oude markgraven van Meissen, enz. ook keurvorsten, en andere vorsten, hun verblyf gehouden; gelyk als de keurvorst Ernst, en de hertog van Saxen, Albert, daar op geboren zyn, en daarom zich zeer gaarne in deze plaats onthielden. De inkomsten van het wel eer daar in staande Augustyner klooster zyn door de keurvorsten Maurits en Augustus met alle des zelfs onderhorige aan de landschole geschonken: wordende drie landscholen in de keurvorstelyke Saxische landen gevonden, namentlyk een hier, dat het Augustyner klooster geweest is, een te Meissen, en een te Naumburg, welke twee laatste ook van de gemelde keurvorsten zyn gesticht. Daar is een superintendent te Grimma, waar onder 29 parochien behoren. De burgerlyke neering bestaat in den veldbouw, schapen en veehoeding, bier brouwen, hout, laken en koornhandel; maar voor dezen is 'er veel groter koophandel gedreven. Deze stadt heeft veel door 't vuur en water, inzonderheit in de jaren 1429 en 1573, geleden, als mede veel uitgestaan in den dertigjarigen oorlog. *Zeileri Topogr. Sax. sup. p.* 99. *Knaut Prodr. Misn. p.* 185 *seq.*

GRIMMENSTEIN, een vrouwenklooster van de orde der gereformeerde Zusteren van S. Franciscus derden regel, in het Canton van Appenzel gelegen, is gesticht in 't jaar 1608, en in 't jaar 1668 veel verbetert.

GRIMMI, eene stadt van Georgië in Asië, onder 't koninkryk van Zacheti, en redelyk fraai voor een landt, waar in ze legt. *Baudrand.*

GRIMMUS, de jongste zoon van Micislas, koning der Herulen, broeder van Mistevon en Mizdrachus, wordt gemeenlyk voor de eerste der Rugische prinssen gehouden. Hy wierdt vader van *Criton*, die de stadt Lubek bouwde, en een wreed vervolger der Christenen was. Hebbende Buthuë, koning der Obotriten, gedood, maakte hy zich van zyn ryk meester; maar zynde op zyne wederkomst door Hendrik, broeder van den vermoorden vorst, mede om 't leven gebragt, hadde hy zyn zoon of bloedverwant Razon ten opvolger. Dit was een oorlogzuchtig vorst, en de grondlegger van de stadt Razenburg. Na hem regeerde Jaromarus de I. Deze bouwde Straalzond, en verdoemende de afgoderyen, die den afgodt Stantovitus bewezen wierden, was de eerste van zynen stam, die den Christelyken Godsdienst omhelsde. Zyn kleinzoon, *Wizlaw*, deedt zich kennen door den yver, dien hy tot aanwasch van het gelove hadt in Lyflandt. Deze hadt een zoon, *Jaromarus* genaamt, die de stadt Damgarten bouwde. Jaromarus liet na *Vizlerus* den II, die zonder kinderen na te laten in 't jaar 1325 overleedt. De vorsten van Pomeren, afstammende in een rechte linie van Mistovan, broeder van Grimmus, verklaarden zich voor erfgenamen, en namen zyne staten in bezit, schoon de Denen en de hertogen van Meklenburg, die uit het zelve stamhuis hunne afkomst rekenden, maar wat verder in bloedverwantschap raakten, zich daar tegen stelden. *Jac. Spener Syllog. Gen. Hist. in famil. Vandal.*

GRIMNITS, een kasteel en jagthuis in de Middelmark, aan het meir en de rivier Welse, beroemd wegens het vergelyk, aldaar in den jare 1528 (en niet in 't jaar 1529) getroffen tusschen Brandenburg en Pomeren. Digt daar by legt het klooster Joachimsdal, alwaar Joachim Frederik, keurvorst van Brandenburg, den 23 Augusty des jaars 1607 een gymnasium stichtte, dat echter naderhandt naar Berlyn wierdt overgebragt. *Preuss. und Brandenb. Staats-Geogr. Cernitius Icon.* 10. *elect. Brandenb. p.* 32. *Limnæus jur. publ. l.* V. *c.* 7. *n.* 98.

GRIMOALD, of GRIMOALDUS, hertog van Benevento, wierdt in den jare 662, of 663, na de doodt van Aripertus, tot koning van Lombardië verklaart; want toen des zelfs twee zonen Godebert en Pertharit beide naar de kroon streefden, nam Grimoald deze gelegenheit waar om hen beide daar van te beroven. Den eersten liet hy doden, en de ander nam zyn toevlucht by Chaganus, koning der Avaren. Hy was een zeer dapper en moedig heer, sloeg de Franschen door een krygslist, en overviel onverwacht den keizer Constans, die zynen zoon, den hertog van Benevento, op 't lyf gevallen was. Wanneer de hertog Lupus zich meester van Friaul maakte, hitste Grimoald Chaganus op, om hem uit die provincie te dryven; maar hy jaagde zelf Chaganus door zyne streken uit zyn ryk. Hy bragt de Franschen op zyn zyde, die reets begerig waren om Pertharit te hulp te komen, en stierf in 't jaar 673, na dat hy 9 jaren geregeert hadt. *Sigonius de regno Italiæ l.* II. *p.* 43. *Paulus Warnefridus de G. Longob. l.* IV. *c.* 53. & *l.* V. *c.* 5. *Aimon. de G. Franc. l.* IV. *c.* 32.

GRIMOALD, zoon van Pipin van Landen, was opvolger zyns vaders als major domus in Austrasië. Otto, die de voogdt of opziender over Sigebert was, zocht dat ampt voor zich zelve, en maakte hem die jaren lang veel spels, tot dat hem Grimoald door Leutarius, hertog van Zwaben, liet afmaken. Hier op nam zyn geweldt en heerschzucht zo toe, dat hy den koning Sigebert bewoog zynen zoon tot erfgenaam van 't ryk te verklaren. Dewyl de koning nu kort daar na zelf eenen zoon teelde (zie SIGEBERT den II) veinsde hy zo lang, tot dat Sigebert overleden was. Hier op liet hy des zelfs zoon Dagobert naar Ierlandt in een klooster brengen, 't welk voorviel in 't jaar 650, of 652, en gaf voor, dat hy gestorven was, waar op hy des overleden konings benoeming van zynen zoon tot des zelfs navolger in 't gebiedt bekend maakte, en den zelven onder den naam van Childebert tot koning van Austrasië liet uitroepen. Maar hy wierdt van zyn tegenparty, den koning Clodoveus van Neustrië, daar op overvallen, gevangen genomen, en met zynen zoon afgemaakt. *Aimoinus l.* IV. *c.* 35. *Fredegarius c.* 86, 88. *Mezeray & Daniel in hist. Clovis II.*

GRIMOALD, zoon van Pipin Heristal, was onder de koningen Childebert den II en Dagobert den III major domus, of hofmeester, van 't Fransche hof, trouwde in den jare 715 met Teutsinde, of Theosinda, dochter van Radbot, vorst of hertog van Vrieslandt; maar kreeg geen kinderen by haar. Hy wierdt in April des jaars 714 op de begravenis van S. Lambert door een Vries, genaamt Rangar, vermoord. Hy liet een bastaardzoon, Tibald genaamt, na, die by koning Dagobert den III hofmeester was, en in 't jaar 741 vermoord wierdt. *Gesta Francor. Annales Metenses.*

GRIMOALD, hertog van Benevento, zoon van Aragisus, die, schoon hy benevens zyn vader tegen Karel den Groten gemuit hadt, echter na zyns vaders doodt door dien vorst in zyn hertogdom hersteld wierdt. Hy was hier op eerst zeer getrouw voor gemelden Karel, en wilde met Adalgisus, zoon van Desiderius, koning van Lombardië, niet te doen hebben; maar hieldt naderhandt gemeenschap met de Grieken, doch wierdt van Pipin tot reden gebragt. Zie PIPIN, koning van Italië. *Erchempert in Chron. Eginh. Annales ad an.* 788.

GRIMOARD, een voornaam oud adelyk geslacht in Vrankryk, vruchtbaar in vele doorluchte mannen. *Grimoard* de I van dien naam, ridder, heer van 't kasteel van Beauvoir, in Gouvedans, waar van afhing en nog afhangt zeker landt, genaamt *La Plaine de Montbel*, of de vlakte van Montbel, leefde in de X eeuwe, gaf aan de kerk zekere leengoederen, en trouwde Geertruid, vrouwe van Roure en des zelfs onderhorige: teelde by haar *Grimoard* den II, vryhere van Roure en Beauvoir, mitsgaders here van Montbel, Salamones, Hermet, Serres, enz. Deze trouwde met Hermessinda van Narbonne, dochter van Willem,

bygenaamt Pelet, baron van Alais, jongste zoon van den markgrave van Narbonne. Gemelde Grimoard maakte met zynen nabuur, den here van Rondon, in 't jaar 1008 eene bepaling omtrent hunne grensscheidingen. Hy teelde uit dat huwelyk

Grimoard den III, bygenaamt *Aimerik van Beauvoir*, ridder, vryheer van Roure en Beauvoir, enz. Deze trouwde in 't jaar 1014 met Dragonette van Randon, dochter van Willem, baron van Randon, die hem verscheide heerlykheden by zyne landen Roure toevoegde. Hy hadt by haar

Willem van Grimoard, den I van dien naam, ridder, here van Roure en Beauvoir, enz. getrouwt in 't jaar 1042 met Adelheide du Luc, die hem ten huwelyk aanbragt het landt van la Garde-Guerin, gelegen aan de landen van Roure, en teelde by haar

Guigon van Grimoard den I, ridder, enz. Deze trouwde aan Resplandine van Chateauneuf, die hem aanbragt de baronnyen van Grisak en Verfeuil. Hy maakte zyn testament in het jaar 1108, en gewan *Pieter*, die volgt.

Pieter van Grimoard, de I van dien naam, ridder, enz. trouwde in 't jaar 1113 met Antonetta van Alegre, by wie hy teelde *Raimond*, die volgen zal, en maakte zyn testament in 't jaar 1143.

Raimond van Grimoard, ridder, enz. trouwde in 't jaar 1154 met Johanna van Anduse, by wie hy teelde *Willem*, die volgt, en *Jakob*, meester van 't H. Paleis. Hy maakte zyn testament in 't jaar 1177.

Willem de II, gezegt *Hugo van Grimoard*, ridder, enz. trouwde met Catharina van Jojeuse, dochter van Willem, baron van Jojeuse, in 't jaar 1196, en maakte zyn testament in het jaar 1228, stellende tot zynen erfgenaam

Guigon van Grimoard, den II van dien naam, ridder, enz. Deze trouwde in 't jaar 1236 met Sibylla de la Tour, dochter van den here de la Tour van Oliergues. Hy genoot een zeer voortreffelyke erfenis van zynen neef Dragonet van Jojeuse in 't jaar 1249, en hadde onder andere kinderen *Maurits*, die volgen zal, en *Willem*, die 't hoofdt van 't huis van Roere in Italië wierdt. Hy maakte zyn testament in 't jaar 1292, stellende tot erfgenaam zynen oudsten zone *Maurits*.

Tak van 't stamhuis van Roure in Italië.

Willem van Grimoard, van Beauvoir du Roure, jonger zoon van Guigon den II, zynde Karel van Vrankryk, grave van Anjou en Provence, koning van Napels en Sicilië, gevolgt uit Vrankryk naar Italië, bleef hy volstandig by des zelfs opvolger Karel den II, bygenaamt de Kreupele, by wien hy zyn geluk ten top verhief. Hy trouwde eene ryke juffer van Turin, en wierdt hoofdt van het huis Roure in Italië, zo bekend en doorluchtig door de grote mannen, daar uit voortgekomen; waar onder men kan tellen *François van Roure*, kardinaal, en daar na paus onder den naam van Sixtus den IV, die in 't jaar 1477 den kardinaalshoedt aan *Christoffel van Roure*, aartsbisschop van Tarentaise, en in 't jaar 1480 aan *Dominicus*, zynen broeder, aartsbisschop van Turin, gaf; *Raphaël van Roure*, broeder van gemelden paus, en vader van *Juliaan*, kardinaal, die in 't vervolg paus wierdt onder den naam van Julius den II. Hy was het, die het collegie van Roure te Avignon onder zyn pausschap liet bouwen, en zo mild begiftigde; *Clemens van Roure*, neef van dezen laatsten paus, bisschop van Mende, en vervolgens in 't jaar 1503 kardinaal; *Leonard van Roure*, bisschop van Agen, en kardinaal in 't jaar 1505. Deze liet het bisschoplyke huis, waar voor men nog de wapens van het huis du Roure ziet uitgehouwen, bouwen.

Van dit doorluchtig huis zyn afgedaalt de hertogen van Urbino, wiens mannelyk geslacht geëindigt is in 't jaar 1694, en zyne goederen gevallen op *Julia Victoria van Roure*, getrouwt aan Ferdinand den II, groothertog van Toskane. Deze stamboom verspreidde ook zyne telgen in vele steden van Italië, gelyk als te Genua, Turin, en in andere plaatsen. Deze telgen hebben altydt de graven van Roure in Vrankryk erkent als den oorsprong en stamboom van hun geslacht. Paus Alexander de VII, uit het huis van Chigi, die van moeders zyde afdaalde van het huis van Roure, zondt een brevet na zyne verheffing aan *Scipio*, grave van Roure, in 't jaar 1660, waar in hy hem als bloedverwant erkende, en zynen dienst aanboodt: en uit die aanmerking zondt hy hem toe in den jare 1664 een vergunning van te mogen trouwen met zyne nicht.

Maurits van Grimoard, van Beauvoir, enz. de I van dien naam, trouwde met Aiglina van Naves in 't jaar 1280, en gewan in dit huwelyk *Willem*, die volgt; en *Maurits*, ridder van S. Jan te Jeruzalem. Dezen laatsten bezorgde hy by zyn testament van den jare 1313 met een jaarlyksche lyfrente, verklarende verder, dat deze zoon, hebbende de verkiezing dezer orde gedaan, niet meer te eisschen zou hebben dan deze lyfrenten.

Willem van Grimoard, van Beauvoir, ridder, baron van Roure, enz. de III van dien naam, trouwde in den jare 1305 met Amphelise van Sabran, vrouwe van Montferrand, dochter van den grave van Arian, uit het huis van Sabran in Provence, zuster van Elzear van Sabran, grave van Arian, gekanoniseert onder den naam van S. Elzear door Urbanus den V, zynen neef, in 't jaar 1368. Ook was zy een nabestaande van Karel den II, koning van Jeruzalem en Sicilië, als blykt uit de rang, die gemelde koning aan S. Elzear aan zyn hof gaf.

Hy gewan uit dit huwelyk verscheide kinderen, als: 1) *Willem*. Deze, schoon de oudste, omhelsde den geestelyken staat, en wierdt paus onder den naam van Urbanus den V. 2) *Stephanus*, die volgen zal. 3) *Maurits*, dien hy als een huwelyksgoedt ten aandeel gaf de baronyen van Roure, Montbel, Serres, en andere heerlykheden, vormende daar door twee armen, die wederom vereenigt wierden in den jare 1478, gelyk hier na gezegt zal worden. 4) *Angelicus*, kardinaal, waar van naderhandt gesproken wordt. 5) *Dauphine*, gehuwt aan den baron van Rocheblave, moeder van *Pieter Rocheblave*, kardinaal, wiens lighaam rust in de tombe in de kerk der Benedictynen van Villeneuve te Avignon, met een fraai grafschrift. Gemelde Willem de III maakte zyn testament in den jare 1364. Zyn oudste zoon Willem, van jongs af den kerkelyken standt toegewyd, aanvaardde het geestelyk gewaadt van Benedictus orde, 't welk hy, schoon paus geworden zynde, nog droeg. Zyne Godvrucht wierdt ondersteunt door een diepe geleerdheit. Hy was Doctor in de kanonyke rechten en in de Godgeleerdheit; heeft die beide ook geleeraart te Avignon, Montpellier en Toulouse. Hy wierdt eerst abt van S. Pieter te Montpellier, daar hy, paus geworden zynde, een kerk liet bouwen, waar aan men op verscheide plaatsen zyne wapens ziet, inzonderheit aan twee vleugels voor 't groot portaal: vervolgens wierdt hy abt van S. Germain van Auxerre, alwaar men ook nog zyne wapens op de doopvondt en op de stoelen in 't koor van die kerk kan zien. Eindelyk wierdt hy abt van S. Victor te Marseille, daar hy het klooster ook liet verbeteren met dikke muren en fraaie torenties. Hier van daan wierdt hy verplaatst in de kerk te Mende, waar uit paus Innocentius de VI hem trok om hem tot groter dingen te gebruiken, gelyk op zyn plaats gezegt wordt. Eindelyk wierdt hy in des zelfs plaats paus den 28 October des jaars 1362, onder den naam van Urbanus den V, en deedt koning Johannes zeer vele diensten, die ook uit erkentenisse van de zelve, inzonderheit toen hy hem, zynde in Engelandt gevangen, vergunde de tienden der geestelyke goederen en voordeelen der kerk te mogen gebruiken tot zyne verlossing, zelf naar Avignon ging, en hem offerde de grote goederen om daar zynen vader mede te verryken; doch de paus weigerde zulks, zeggende, dat zyn vader goederen genoeg bezat. De koning niet te min, om zyne dankbaarheit en vergenoeging te betuigen, ontsloeg de schepen, onderdanen, en bewoners van de landen en heerlykheden, toebehorende aan den vader van den paus, voor hem en zyne nakomelingen ten eeuwigen dage, van alle tollen, onderstandgelden, imposten, en omgelden, of andere lasten; want aldus drukt zich de koning uit in de opene brieven, door hem verleent, en getekent te Villeneuve les Avignon in 't jaar 1363, waar in ook *Willem van Grimoard*, vader van gemelden paus Urbanus den V, genoemt wordt ridder van des konings orde, 't welk toen van de Sterre was. Karel de V, navolger van koning Jan, zyn vader, bevestigde de zelve voorrechten door opene brieven in 't jaar 1366, 't geen vervolgens altydt door de volgende koningen gedaan is. Dus heeft het graafschap van Roure en 't marquisaat van Grisak, makende te zamen omtrent de twintig parochien uit, deze vryheden federt dien tydt genoten. De zelve paus stichtte ook twee kapittelen, het een te Quesak, en het andere te Bedouez, 't geen twee landen van zynen vader waren, en in welk laatste zyne moeder begraven lag. Deze twee kapittelen zyn nog in een goede gesteldheit, en doen aan den here grave van Roure hulde.

Eerste tak.

Stephanus van Grimoard, de I van dien naam, baron van Roure, van Grisak, Verfeuil, Bellegarde, Randon, enz, trouwde met Magdalena van Sennaret, vrouwe van Montferrand, zyne nicht. Hy gewan uit dat huwelyk *Grimoard van Grimoard*, die volgt; *Franciscus*, bisschop van Mende, daar na aartsbisschop van Avignon, en kardinaal, legaat in Italië, vikaris generaal van den paus, zynen oom, enz. Hy maakte zyn testament in den jare 1373.

Grimoard van Grimoard, de V van dien naam, ridder, trouwde in 't jaar 1369 met Dauphine van Montfaucon, dochter van den baron van Uzez. Hy maakte zyn testament in den jare 1397, en teelde

Angelicus van Grimoard den I, ridder van des konings orde, trouwende in 't jaar 1414 met Isabella van Cadouane. Hier by wan hy *Antony*, die volgt, en hy maakte zyn laatste wille in den jare 1439.

Antony de I *van Grimoard*, ridder, enz. trouwde in 't jaar 1450 aan Margareta van Montlaur, by wie hy kreeg eene dochter, genaamt *Urbania*, die erfgenaam wierdt van de baronyen van Grisak, Verfeuil, Bellegarde, de heerlykheden van S. Privat, Quesak, Bedouez, S. Andiol, Prunet, enz. Zy trouwde met Willem den V van Grimoard, van Beauvoir, van Roure, gelyk hier na gezegt zal worden. Hy maakte zyn testament in in den jare 1494.

Twede tak.

Maurits de II *van Grimoard*, van Beauvoir, baron van Roure, ridder, enz. zoon van Willem den III, broeder van paus Urbanus den V, van Angelicus, kardinaal, en van Stephanus, waar van hier voor gesproken is, trouwde met Aimarda van Poitiers in 't jaar 1332, en teelde in dat huwelyk *Helissarius*, een Karthuizer monnik, wierdt wel generaal van zyne orde; maar weigerde het purper, en stierf in grote heiligheit. De schryver van het register der generalen van de Karthuizer monniken bedriegt zich, wanneer hy hem noemt *Elzear van Grimoaldi*. De gemelde Maurits de II kreeg nog uit dat huwelyk *Armand*, die

die volgt; *Juliaan*, kardinaal, en *Willem*, bisschop van Mende.

Armand van Grimoard, ridder, enz. trouwde in den jare 1369 met Antoinette van Villares. Hy maakte zich beroemd en aanzienelyk onder de regering van Karel den VI, die in het jaar 1396 veel luister aan het huis van Roure byzette; want deze koning, willende zich verzekeren van ryke en machtige heren in Languedok, om zich te stellen tegen de invallen der Engelsche naburen van die provincie, zondt ten dien einde gevolmachtigden derwaarts; die daar aangaande dit huis verklaarden: 1) Dat het adelyk stamhuis van gemelden Armand zeer oud was, dat des zelfs gedachtenis altydt in goed geheugen gehouden was, en dat de oudste brieven dier provincie daar getuigenis van gaven. 2) Dat hy en zyne voorzaten de koningen in der tydt altydt trouwelyk gedient hadden met manschap en paarden tegen de Engelschen en andere vyanden van den staat. 3) Dat hy landen en heerlykheden, die zeer voortreffelyk waren, genoeg bezat om den koning en het ryk met gewapende mannen by te staan; en ten 4) dat zyn gedrag en manier van leven, mitsgaders die van zyne voorzaten, altydt geweest waren zonder opspraak. Deze vier artykelen wierden voor gemelde gevolmachtigden met eede op het H. Evangelie bezworen door vier voorname edellieden, wonende te Maruejols in 't Gevaudans. Waar op verder Armand beloofde voor zich en zyne nakomelingen den koning en zyne opvolgers met wapenen en paarden getrouwelyk te zullen bystaan. Hy maakte zyn testament in 't jaar 1400, en liet na

Willem den IV *van Grimoard*, ridder, enz. getrouwt in 't jaar 1392 met Smaragda van Beaumont, dochter en erfgenaam van Jan van Beaumont. In dit huwelyk teelde hy *Guigon*, die volgt; *Foulke*, die door zyne moeder tot erfgenaam van alle de landen en heerlykheden, die zy van haren vader geërft hadt, verklaard wierdt; mits dat hy voortaan den naam en de wapenen van Beaumont zou voeren, en van dezen Foulke zyn afkomstig de marquizen van Brison. Gemelde Willem overleedt in den jare 1415.

Telg der heren van Beaumont, marquizen van Brison.

Foulke van Grimoard, Beauvoir van Roure, zynde door zyne moeder Smaragda van Beaumont erfgenaam verklaard, mits dat hy den naam en de wapens van het huis van Grimoard verlaten en die van Beaumont aannemen zou, 't geen hy en zyne nakomelingen tot op heden toe gedaan hebben: echter hebben zy altydt hun doorluchtig stamhuis met eer en achtbaarheit ondersteunt. Deze Foulke trouwde met Catharina van Montbrun, en teelde by haar *Jan* den I, die met Anna Adhemar van Grigan trouwde, en by haar wan *Jan* den II, de welke zich in huwelyk begaf met N. van Rochebonne te Lions, en by haar vader wierdt van *Jan* den III, die met Anna van Comte huwde. Uit dit huwelyk sproot *Rostaing* de I, die met Johanna van Caires de la Bastide-d'Antraingues trouwde, en teelde *Joachim*, veldmaarschalk van Vrankryk, bekend onder den naam van den braven Brison. Deze trouwde met Isabella van Fortias d'Urbain, en gewan *Rostaing* den II, die trouwde met Françoise de Eure du Puy Sint Martin. Uit dit huwelyk sproot *François*, die met Françoise Desbocz van Solignak trouwde, en vader wierdt van *Joseph*, kapitein van een compagnie ruiters in 't regiment des konings; *Joseph Laurens*, en *Annas Joseph*, beide ridders van Maltha.

Guigon van Grimoard, van Beauvoir, de III van dien naam, ridder, enz. trouwde met Antonetta de Gardies, dochter en erfgenaam van Guirand de Gardies, en van Sybilla van Guilafret, in 't jaar 1438, die hem na de doodt van hare ouders vele landen en heerlykheden ten huwelyk bragt. Van hem is het, dat la Rocheflavin in zyne historie der Parlementen zegt, dat, zo haast het parlement van Languedok in Toulouse geplaatst was, in de eerste zitting in 't jaar 1443 een onderzoek geschiedde over een proces tusschen den here van Roure en den here van Montlaur, en ten dien einde de eerste president Pieter Bletereus gedeputeert wierdt (een vreemde zaak zegt de zelve schryver) om de stukken en bewyzen gade te slaan; maar zulks wierdt gedaan om dat het achtbare en voorname lieden waren, die het proces voerden. De gemelde Guigon teelde by haar *Willem*, die volgt, en overleedt in 't jaar 1449.

Vereeniging der twee takken.

Willem van Grimoard-Beauvoir, baron van Roure, de V van dien naam, ridder van des konings orde, luitenant generaal van de legers van Karel den III, koning van Napels en Sicilië, in den jare 1480. Hy trouwde in 't jaar 1478 met Urbania van Grimoard, zyne nicht, eenige dochter en erfgename van alle de baronyen, heerlykheden en landen van Antoni den I van Grimoard, baron van Grisak, Verfeuil, enz. navolger van Stephanus, broeder van paus Urbanus den V, waar van gesproken is. Door dit huwelyk vereenigden zich de twee takken van Stephanus en Mauritsden II, en de goederen van beide de linien kwamen aan hunne nakomelingen. Het testament van gemelden Willem den V was van den jare 1499. Urbania, zyne gemalinne, maakte ook het hare in 't jaar 1530, en zy hadden uit hunnen echt voortgebragt *Antoni*, die jong stierf, en

Claudius van Grimoard-Beauvoir, van Roure, ridder, kapitein over honderd mannen van wapenen. Hy verkreeg door het overlyden van Antony, zynen oudsten broeder, alle de nalatenschap zyner ouderen. Hy trouwde in 't jaar 1520 met Fleurie van Pourcelet, dochter van Pieter van Mailanes, nazaat van den beruchten Willem van Pourcelet, onderkoning van Sicilië, dien de Sicilianen alleen van de Franschen in 't leven lieten, toen zy den moordrol onder de vesper in Sicilië speelden, om dat hy wegens zyne deugden en goede hoedanigheden van hen zeer bemind en geëert wierdt, zo als de geschiedenis verhaalt. Zy was ook de zuster van Louize van Pourcelet, gemalin van Jakob van Budos, marquis van Portes, waar van gekomen is Louise van Budos, twede gemalinne van den konnestabel Montmorency, en mevrouw de princesse van Condé. Claudius hadt uit dit huwelyk 1) *Antony*, die volgt; 2) *Lodewyk*, baron van S. Florens, die den tak van S. Florens en van Beauvoir heeft opgerecht; 3) *Pieter*, ridder van Malta; 4) *Claudius*, baron van Vans; 5) *Jakob*, die de linie vormde van het huis d'Elze, en die met Anna van Borne, dochter van den here van Borne, here van Laugere, trouwde. Hy teelde uit dit huwelyk N. van Roure, abt van S. André, Villeneuve, en van Avignon, prioor van S. Pieter van Vans en S. Victor van Gravieres, en zich van zyne abdy ontsloeg ter gunste van Jan Baptist van Roure, zoon van den grave van S. Remeze; en *Antoni*, die trouwde met N. van Sanzon. Deze teelde *Claudius*, abt van Moulons genoemt, prioor van Vans en Gravieres, en *Lodewyk*, here van Elze, Brahik, la Figere, baron van Baumes, die met Jakoba van Heral, dochter van Jakob van Heral, markgrave van Bresis, en Anna de la Tour-du-Pin la Charce, trouwde, die in 't jaar 1692, toen de hertog van Savoje een inbreuk deedt in 't Dauphiné, alle zyne onderdanen in de wapenen bragt, om onder den maarschalk van Catinat de vyanden het hoofdt te bieden, waar door de zelve het landt, daar zy barbaarsch met roven en branden huis hielden, moesten ruimen. Deze daadt bragt te weeg, dat de koning hem met alle tekenen van eer en achting ontfing, en hem een jaargeldt verleende. Zy teelden *Claudius*, die tot zyne eerste gemalinne nam N. van Colonne, dochter van den here van Colonne d'Aubenas, afkomstig van het huis der Colonnaas te Rome; en ten twede maal trouwde met Johanna van Morangiers, dochter van den here van Morangiers, here van la Vigere, Hermet, enz. *Scipio*, bygenaamt de abt van S. Jan, die door zyne bekwaamheit en naarstigheit verscheide voordeelige bedieningen zou hebben kunnen krygen, maar steeds de zelve edelmoedig weigerde, levende altoos in een diepe Godvrucht en grote boetvaardigheit, want hy wierdt dood gevonden in een haairen kleedt en gordel, daar hy meer dan 20 jaren mede gekleed geweest was, gevende by zyn leven alle zyne goederen om Christelyke scholen ter onderwyzing van de jeugt in de stadt Vans op te rechten, en byaldien deze oprechting geen voortgang mogt hebben, maakte hy alle zyne goederen aan het gasthuis van Lyon. Verder hadden zy nog *Cesar Augustinus*, een monnik te Cluny; *Louise*, gehuwt aan N. van Audibert, here van Calmette; *Maria*, nonne; *Lodewyk*, die met N. de la Garde trouwde; en *Antoni*, prioor en conseigneur van de stadt Vans. De bovengemelde Claudius van Roure hadt daarenboven 6) *Françoise*, getrouwt aan den baron van Barry, marquis van Aunays, gouverneur van Leucate, die in 't jaar 1580 eenen brief ontfangen hebbende van haren man, gevangen genomen in eenen uitval op de Spanjaarden, die Leucate belegerden, waar in hy haar schreef, dat zy de stadt niet overgeven moest, wat bedreigingen of beloften de vyanden haar ook zouden mogen doen; waar op zy besloot liever haar leven op te offeren aan des vyands woede, dan dit bevel te overtreden, om welke edele daadt te vergelden koning Hendrik de Grote in het eerste jaar zyner regering het gouvernement van deze plaats erffelyk maakte op de nakomelingen van deze mevrouwe: 7) *Johanna*, gehuwt aan den heer d'Heral, markgrave van Bresis; 8) *Françoise*, gemalin van den baron van Morangiers, afgezant te Constantinopel. Hy maakte zyn testament in 't jaar 1547.

Antoni van Grimoard, ridder van des konings orde, graaf van Roure, marquis van Grisak, door een brevet van koning Karel den IX hopman over honderd mannen van wapenen, luitenant van de Schotsche gardes, trouwde in den jare 1556 met Claudina de la Fare, dochter van Pieter de la Fare Montelar. Hy wierdt ridder in den jare 1572, als blykt uit eenen brief van koning Karel den IX, waar in hy zegt, dat door zyne wakkerheden, deugden en verdiensten hy hem tot ridder van zyne orde verhief, zendende hem het teken dier orde door den here van Jojeuse, mede ridder. Hy teelde 1) *Jakob*, die volgt; 2) *Antoni*, grave van S. Remese, veldmaarschalk van 's konings legers, die van Anna d'Ornano, dochter van Alphonsus maarschalk van Vrankryk, en zuster van Jan Baptist, mede maarschalk van Vrankryk, vader wierdt van twee zonen, waar van de eene trouwde, en twee dochters gewan; mitsgaders N. baron van Aigueze, en *Johannes Baptista*, abt van S. Andries te Ville-Neuve les-Avignon. Hy sneuvelde benevens zynen broeder in des konings dienst. De gemelde baron d'Aigueze hadt twee kinderen, eene dochter, getrouwt aan den heer van Felis, en een zoon, die pagie van den koning was, en zonder nazaat stierf. 3) *Helena*, gehuwt aan het huis van Cambis; 4) *Claudius van Grimoard*, enz. marquis van Bonnevaux en la Cambalet, gouverneur van Amiens en Soisson, die met Maria d'Albret de Luynes, zuster van den konnestabel de Luynes, van den hertog van Luxemburg en van den maarschalk van Chaulnes, trouwde. Hy teelde in dit huwelyk *Alphonsus*, marquis van Combalet, luitenant generaal en kolonel van Normandië. Deze trouwde met Maria du Ponteroulai, nicht van den kardinaal Richelieu, die vervolgens hertogin van Aiguillon wierdt. Hy sneuvelde in de belegering van Montpellier; 5) *Anna* van Grimoard du Roure, gehuwt aan Karel de Crequi,

qui, luitenant generaal, mastre de camp van 't regiment gardes, zoon van den maarschalk de Crequi, gedood voor Chambery in 't jaar 1630. Zy kregen uit dezen echt drie zonen, als *Karel*, hertog van Crequi, pair van Vrankryk, eerste edelman van de kamer, gouverneur van Parys, enz. *Alphonsus*, grave van Conaples, gestorven als hertog van Lesdiguieres in den jare 1711, en *François*, maarschalk van Crequi, gouverneur van Lotharingen. Gemelde Antoni maakte zyn testament in het jaar 1575.

Jakob van Grimoard, van Beauvoir, ridder, graaf van Roure en marquis van Grisak, door opene brieven, hem verleend van den koning Hendrik den IV in den jare 1608, baron van Burjak, les-Vans, Verfeuil, Bellegarde, Randon, enz. hoofdman over 100 krygsknechten, edelman van de kamer, veldmaarschalk, kolonel van een regiment ruiters, trouwde in 't jaar 1599 met Jakoba van Montlaur, oudste dochter van Lodewyk, laatste marquis van Montlaur, en van Maria van Maugiron, die zonder mannelyke erven overleedt. Zy hadt twee zusters, de eene Margareta d'Montlaur, gehuwt aan Hendrik François, kolonel d'Ornano, jonger zoon van Alphonsus, maarschalk van Vrankryk, die twee dochters hadde; als Anna, getrouwt aan François van Lotharingen, prins van Harcourt, moeder van Alphonsus van Lotharingen; en Margareta d'Ornana, gehuwt met Adhemar, grave van Grignan, moeder van den tegenwoordigen grave van Grignan, ridder van des konings orde, luitenant generaal in Provence, van den aartsbisschop van Arles, van den grave Adhemar, maarschalk de camp, enz. De andere Maria van Montlaur, eerst getrouwt aan Philips d'Agoust, grave van Sault; en ten twede maal met Jan Baptist d'Ornano, maarschalk van Vrankryk, zoon van Alphonsus den I, maarschalk van dien naam. De bovengemelde *Jakob van Grimoard* kreeg uit zyn huwelyk 1) *Lodewyk*, kolonel van een regiment ruiters, ongehuwt gestorven in den oorlog van Italië; 2) *Scipio*, die volgt; 3) *Gabriëlle*, gehuwt aan Annas van Bornes, grave van Laugere en Mirandol; 4) *Johanna*, gehuwt aan den grave van Lussan, ridder van des konings ordens, vader van mejuffer de Lussan, gehuwt aan den bastaard zoon van den koning van Engelandt Jakobus den II, den hertog van Albemarle; 5) *Françoise*, gehuwt aan George, grave van Vaugué; 6) *Margareta*, abdisse van Tarascon. Hy maakte zyn testament in den jare 1637.

Scipio van Grimoard, van Beauvoir-Montlaur, grave van Roure, marquis van Grisak, enz. kolonel van twee regimenten, een ruitery, en 't andere voetvolk, ridder van des konings orde, luitenant generaal van de legers des konings en van de provincie van Languedok, gouverneur van de stadt en 't kasteel van Montpellier, en vervolgens ook van de stadt en 't kasteel Pont-Saint-Esprit, was in zyne jeugdt opgevoed met Gaston van Vrankryk, om dat de maarschalk van Ornano, zyn oom, gouverneur van dien prins was, en zyn neef met hem liet studeeren. Hy wist zich zo in de gunst van dien prins in te dringen, dat de zelve hem in der tydt met vele eer en achting begenadigde, en hem met vele weldaden ophoopte. Hy trouwde voor de eerste maal met Gresinde van Baudan in 't jaar 1639, dochter en erfgenaam van Pieter van Baudan, president van het souvereine hof der rekeningen te Montpellier. Wierdt luitenant generaal in het jaar 1650, dienende in die hoedanigheit in Vlaanderen onder den maarschalk d'Aumont. Hy stilde dikwils de bewegingen tusschen de Roomschgezinden en Hugenoten in de provincie van Montpellier en Nimes, dan eens door zachtmoedigheit, dan eens door macht van wapenen; waar door hy van den koning het gouvernement van de stadt en 't kasteel van Montpellier kreeg, alwaar hy in het jaar 1660 den koning, de koningin, en den kardinaal Mazarin op een prachtige wyze ontfing, waar van hare majesteiten betuigden zeer voldaan te wezen. De koning gaf hem het teken van zyne orde in 't jaar 1661, en hy stierf te Parys in den jare 1669, nalatende, 1) *Jakob*, gesneuvelt in den slag van Raab in Hungarië in den jare 1664. 2) *Jakoba*, getrouwt met Armand, markgrave van Polignak, ridder van des konings orde, en gouverneur van de stadt Puy. 3) *Lodewyk Pieter Scipio*, die volgt. 4) *François*, abt van S. Andries te Villeneuve les Avignon. 5) *Lodewyk*, marquis van Grisak, gehuwt aan N. d'Apcher; *Karel* en *Gaston*, ridders van Malta gestorven. Hy trouwde ten twede maal in den jare 1664 met Jakomina de Bornes van Laugere, weduwe van Karel August, marquis de la Fare, zyne nicht, door toestemming van paus Alexander den VII, zonder eenige kosten te doen, die anders by die vergunning moeten aangewend worden.

Lodewyk Pieter Scipio van Grimoard-Beauvoir en Montlaur, de II van dien naam, ridder, graaf van Roure, marquis van Grisak, enz. heer van alle de bovengemelde heerlykheden, drie maal baron van de staten van Languedok, gouverneur van de stadt en 't kasteel van Pont-Saint-Esprit, kolonel van een regiment ruiters, trouwde in den jare 1666 met Claude Maria du Gast, dochter van Achilles du Gast, here van Artigny en van Montgauger in Touraine, en van Maria d'Argouge-le-Coutelier, kleindochter van Antonetta van Montmorency-Fosseuse en van den beroemden du Gast, marquis van Gast, kolonel der gardes onder de koningen Karel den IX en Hendrik den III. Koning Lodewyk de XIV deedt hem de eer van hem uit te trouwen, zyn huwelyksverbondt te tekenen, en hem het hembdt de eerste nacht na de voltrekking van 't zelve te geven in 't hof van Crequi, alwaar hy zyne majesteit op een prachtig festein onthaalde in den jare 1670. Met zyn twee en twintigste jaar kreeg hy het gebiedt in 't leger van den koning, verdreef de misnoegden in het Vivarets, en wist de zelve onder zyn tucht te bedwingen; na dat hy verscheide harde schokken met hen gehad hadde, als met die van Vivarets in den jare 1683, en vervolgens met de Cevennoisen, voor wie hy een volkome amnestie of kwytschelding kreeg. Hy hadde alvorens den koning verselt aan 't hooft van een regiment ruiters in den veldtocht voor Ryssel in Vlaanderen in den jare 1667, in de eerste overwinningen in 't Fransche Comté in den jare 1668, in den beruchten oorlog van de jaren 1672 en 1673, en daar na in het Roussillons, tot aan den vrede van Nimwegen. Hy teelde 1) *Lodewyk Scipio*, die volgt; 2) *Maria Elizabeth*, getrouwt aan Antoni, marquis van Longaunay; 3) *Fleurie Theresia*, gemalin van Augustus, grave van la Farre-Tornak, kolonel der dragonders; 4) *Louise Dauphine*, abdisse van Ville-Dieu te Aubenas; 5) *Auge Urbanus*, geboren in 't jaar 1682, kolonel van 't regiment voetvolk van Roure, die nog jong zynde al tekenen van zynen moedt in den slag van Fredlingen gaf, als mede in de belegering van Brisak, en eindelyk in dien zo dodelyken slag van Hogstedt.

Lodewyk Scipio van Grimoard, enz. de III van dien naam, ridder, marquis van Roure, hoofdman over de ligte paarden, luitenant generaal in de provincie van Languedok, gouverneur van de stadt en 't kasteel Pont-Saint-Esprit, trouwde in den jare 1688 met Louisa Victoria van Caumont de la Force, dochter van Jakob Nompar van Caumont, hertog de la Force. De koning deedt hem de eer van zyn huwelyksverbondt te tekenen; en zyne majesteit hadt de goedheit van hem alle zyns vaders eertytelen en bedieningen te beloven, wanneer zyn heer vader overleden zou zyn. Hy sneuvelde in den slag van Fleury, en liet na eene dochter, *Adelheide* genaamt, en een zoon, waar van zyne gemalin na zyne doodt verloste, genaamt *Lodewyk Scipio Claudius*, kapitein van de ruitery.

GRIMOARD, (ANGELICUS) geboortig van Grisak, in Vrankryk, was kardinaal en bisschop te Avignon, een van de voornaamste prelaten der XIV eeuwe. Hy was de zoon van Willem, wierdt van jongs af den geestelyken staat toegewyd, en begaf zich onder de Augustyner monniken. Wanneer zyn oudste broeder Willem onder den naam van Urbanus den V paus wierdt, maakte hy hem eerst bisschop van Avignon, en den 18 September des jaars 1366 kardinaal en bisschop van Alba. Hier op wierdt hy in 't jaar 1368 vikaris generaal in Romandiola en 't mark van Ancona, maar was genoodzaakt na de doodt zyns broeders aan des zelfs navolger Gregorius den XI rekenschap te geven. Hy hieldt naderhandt de party van Clemens den VII, en stierf den 13 Maart des jaars 1387 te Avignon. Hy gebruikte zyne meeste inkomsten tot kerkelyke gestichten. *Sammarth. Gall. Christ. Aubery hist. des Cardin.*

GRIMSBY, eene stadt of marktvlek in 't Ooster deel van 't graafschap Linkoln, 't geen men Brodley noemt, digt aan de zee, 24 Engelsche mylen van Londen gelegen. Zy wordt door een majoor of burgermeester en 12 aldermannen of raadsheren geregeert; was weleer een goede handelplaats, voor dat des zelfs haven gestopt geworden is, en men vondt 'er een kasteel, mitsgaders twee kerken, waar van de eene zeer groot en nog in wezen is, 't welk een domkerk of hoofdparochie van de stadt was. *Cambdeni Brittann.*

GRINAA, of GRINSTADT, een klein steedtje in Denemarken, gelegen in Noord-Jutlandt, op den hoek of punt van een halfeilandt, zich uitstrekkende in het zogenaamde Kattegat, zeven of acht mylen van de stadt Arhus, naar 't Noord-Westen. *Maty Diction.*

GRINDAL, (EDMOND) aartsbisschop van Kantelberg, geboren in de provincie van Cumberlandt, in 't Noorden van Engelandt, in den jare 1515. (Anderen zeggen in den jare 1519) Na dat hy veel achting door zyne naarstigheit en studiën verkregen hadde, wierdt hy kapellaan van Nikolaas Ridley, bisschop van Londen, en vervolgens van koning Eduard den VI in den jare 1550. Deze zelve prelaat benoemde hem vervolgens tot president van 't hof Pembroke, te Cambridge, kanunnik van S. Pauluskerk te Londen, en zou hem kort daar na tot bisschop van Durham bevordert hebben, zo 'er geen verhindering gekomen was. Hy hieldt veel gemeenschap met Bucer; maar na de doodt van koning Eduard den VI wierdt hy wegens de hevige vervolging tegen de Protestanten onder de regering van de koninginne Maria genoodzaakt naar Duitschlandt te vluchten, onthoudende zich dan te Straasburg, dan te Frankfort. In deze zyne ballingschap onderhieldt hy echter briefwisseling met den gemelden Ridley, bisschop van Londen, zo lang, tot dat die kerkvoogdt gemartelt wierdt, en ondersteunde Jan Fox in zyn werk der martelaren. Hy bemoeide zich ook om de verschillen, die tusschen de Engelsche vluchtelingen te Frankfort over de Liturgie ontstaan waren, by te leggen. Na de doodt van Maria klom Elizabeth op den troon, en deedt den Hervormden Godsdienst in Engelandt herleven. Hier op trok hy in 't jaar 1560 wederom naar zyn vaderlandt, en wierdt door het afzetten van Bonner bisschop van Londen, hoewel 'er nog eenigen tydt verliep, eer hy die waardigheit wilde aanvaarden, vermits men nog eenige plechtigheden van 't pausdom aankleefde. Hy wierdt ook aangestelt tot opziender of bezorger der Nederlandsche en Fransche kerken, die toen binnen Londen wierden opgerecht. Op zyn last was het, dat een zekere Adriaan Hamsted, hebbende de gevoelens der Wederdopers in de Nederlandsche kerken verspreid, genoodzaakt wierdt die te herroepen, 't welk hy weigerde. Een zekere Justus Velsius, geboren in den Haag, stookte het vuur van tweespalt in de Hervormde kerken van Engelandt meer aan door een boek, van hem in den jare 1564 uitgegeven, waar in verscheide dwalingen begrepen waren, die Grindal wederleide. Daar verhieven zich ook verscheide verschillen over de plechtigheden in de kerken, toen nog in gebruik, en die een grote op-

opschudding veroorzaakte, daar hy zich zeer gematigt in droeg, houdende gedurig briefwisseling met Theodorus Beza, Bullingerus en Zanchius; ook keurde hy de artykelen over de kerkelyken tucht, in de Nederlandsche kerk te Londen na vele stribbelingen vastgestelt, goed, gelyk de zelve ook by die van Geneve, op eenige kleinigheden na, aangenomen wierden. In 't jaar 1570 wierdt hy aartsbisschop van Jork, en 't blykt uit zyne brieven, dat hy de zaken van dat bisdom in grote verwarringe vondt; de menschen waren zeer onwetende, en wilden niet onderrecht worden, zo zeer waren de oude gewoonten der Roomsche kerk nog in hen gewortelt. Hy poogde, zo veel hem mogelyk was, deze menschen op den rechten weg te brengen, maar vondt een oneindige moeite. Matthys Parker, aartsbisschop van Kantelberg, overleden zynde, wierdt Grindal, die in 't minst geen gedachten hadt, dat hem deze eer beschoren was, in des zelfs plaats verheven in February des jaars 1576. Hy hadt reets te voren al in gebruik gebragt, dat de leeraars der kerken alle maanden ten minste eens byeen kwamen om met elkanderen de heilzaamste middelen ter opbouw en zuivering van het Hervormde gelove te beramen. Dit deedt hy nu nog meer, wordende daar als aanhoorders alle soort van menschen toegelaten. Deze byeenkomsten waren zeer nut, en men noemde de zelve *scholen der Propheten*, en de oeffeningen, daar in gehouden, *Propheteeringen*. Maar de koningin hadt geen behagen in deze vergaderingen, en beval den aartsbisschop op eene bitsche wyze de zelve af te schaffen, vermits zy meende, dat het beter was, dat de leken door de homiliën, die men in de kerken las, gesticht wierden, dan door deze byeenkomsten; en schoon de aartsbisschop haar aantoonde, dat zulks zeer dienstig en nut was om de lere der waarheit te zuiveren en uit te breiden, het mogt niet baten. Dus met den mondt niets hebbende kunnen verrechten, nam hy de pen in de handt, en schreef daar over, maar de koningin, hier door nog meer vergramt, schafte wel streng deze vergaderingen af, en schortte den aartsbisschop in zynen dienst voor den tydt van 6 maanden op. Eindelyk zich menende genoeg gekweten te hebben omtrent zyn gewisse, onderwierp hy zich de koningin, en wierdt in zyne waardigheit herstelt, maar kon zyne plichten niet voldoen, dewyl hy met blindheit bezocht wierdt. Hy stierf den 6 July des jaars 1583, oud 63 jaren. Hy was nooit getrouwt geweest, schoon hy verscheide voordeelige aanbiedingen kreeg. Zyne gematigtheit en liefde voor de vluchtelingen uit Vrankryk en de Nederlanden waren zeer groot, waar door hy verdacht gehouden wierdt van de gevoelens der zo genaamde Puriteinen omhelst te hebben. De buitensporige Dr Sacheverel, die zo veel gerucht in Engelandt maakte door zyne oproerige predikatien, sprak van hem op eene zeer versmadelyke wyze, het welk gelegenheit verschafte aan Mr. *Jan Strype* het leven van dezen kerkvoogdt te beschryven, daar dit artykel uit getrokken is, en 't welk te Londen in folio gedrukt is in 't jaar 1700.

GRINÆUS. (SIMON EN THOMAS) Zie GRYNÆUS.

GRINSTEADT, of GEENSTADT, eene marktstadt of vlek in het graafschap Sussex, in Pevensey-Rape, de welke het recht heeft om twee parlementsleden te verkiezen, en daar wordt ook dikwils een provinciale gerechtsdag gehouden. Deze plaats heeft een zeer schone kerk, en legt niet verre van de grenzen van Surrey. *Cambdeni Britannia.*

GRIPHON, een Franciskaner monnik uit Vlaanderen, en hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Parys. Paus Sixtus de IV zondt hem naar 't Oosten om de Maroniten, op den berg Libanon wonende, met de Roomsche kerk te vereenigen. Calixtus de III gaf hem dien zelven last, en verhief hem tot patriarch van 't Oosten. Hy stierf in den jare 1475, en liet na *Itinerarium Terræ Sanctæ*. Ook zou hy nog eenige boeken in 't Syrisch geschreven hebben. *Andreas Bibl. Belg. Willot Athen. Franc. Vossius de hist. Lat. l. III. c. 6. Waddingus de script. ord. Min. p.* 128.

GRIPO, de derde zoon van Karel Martel by zyne twede gemalinne Sunichilda. Zyn vader hadt hem in de verdeeling zyner goederen eerst overgeslagen, maar gaf hem naderhandt mede een klein gedeelte, dat hy van Pipin en Caroloman, zyne broederen, afnam. Na de doodt hunnes vaders ontstondt hier door een oorlog, vermits zyne twee stiefbroeders deze kleine portie hem niet gunden. Zy gingen derhalven op hem los, en hy week in de vesting Laon, maar wierdt aldaar van hen gevangen genomen, en naar Chateauneuf in Ardenne gevoerd. (a) Pipin, zyn twede broeder, verleende hem eerlang zyne volle vryheit, en nam hem aan zyn hof, hem gevende ten onderhoudt de inkomsten van zekere graafschappen. (b) Maar vermits de hoogmoedt van dezen prins door zyne gevangenis niet te temmen geweest was, veel minder wierdt de zelve beteugeld door deze weldaden: want zo haast hun broeder Caroloman zich in een klooster begeven hadt, zocht hy van des zelfs aandeel, namentlyk Austrasië, meester te worden, en verzocht ten dien einde hulp van de Saxen, maar Pipin, dit horende, trok op, en versloeg de Saxen, en vermits te dier tydt Odilo, hertog van Beyeren, gestorven was, week Gripo derwaarts, kreeg Thassilo, des hertogs zoon, en zyne moeder gevangen, en doordien hy eenige eisschen vormde op dat hertogdom, om dat zyne moeder Sunichilda eene princesse uit dat huis was, maakte hy zich meester van dat landt. Maar Pipin ging wederom op hem af, kreeg hem gevangen, en gaf het hertogdom wederom aan den wettigen vorst Thassilo. Gripo wierdt echter niet kwalyk van hem gehandelt, want na dat hy hem in Vrankryk gevoerd hadt, gaf hy hem de stadt Mons en twaalf graafschappen in Neustrië. (c) Doch Gripo stondt ten derde male op, en trok naar den hertog van Aquitanië, maar wierdt van Pipin, die ondertusschen koning geworden was, wel haast wederom verjaagt, waar op Gripo zich in Lombardië wilde begeven; maar hy wierdt in 't jaar 753 op den weg naar Italië, in de valei van Maurienne door het volk van Pipin vermoord (d). (a) *Annal. Metens. ad ann.* 741. (b) *ibid. ad ann.* 747. (c) *Eginhart Annal.* (d) *Annal. Metens. ad ann.* 751. *Fredegar. Contin. c.* 118.

GRIPSKERK. Zie GRYPSKERK.

GRIPSWALDE. Zie GREYSPWALDE.

GRIS, (JAKOB) stalmeester en gunsteling van Pieter den II, grave van Alençon, verlieft geworden zynde op de huisvrouwe van Jan van Carouge, mede een der bedienden des gemelden grave, vondt hy middel van zyne driften te voldoen, terwyl Jan van Carouge eene reize naar 't Heilige Landt deedt, en zyne gemalin op het kasteel van Argenteuil, op de grenzen van Perche, liet. Gris, dit wetende, bezocht deze vrouw, nog jong en schoon zynde, en wierdt van haar met de grootste beleefdheit, als een goed vriendt van haar man, ontfangen, maar hy in 't tegendeel maakte zich meester van 't kasteel, en verkrachtte deze vrouwe in hare kamer. De zelve gaf, haar gemaal wederom gekomen zynde, hem dit schelmstuk te kennen. Carouge deedt hier op zyn beklag aan den grave van Alençon; maar deze hem geen voldoening van zyn geschonde eer willende geven, dagvaardde hy Gris voor 't parlement te Parys. Deze rechtbank, geen bewys vindende van des aanklagers zeggen, beval, dat de twee partyen hun geschil door een tweegevecht, alleenig onder hen beide, zouden beslechten. De koning wilde met zyn hofgezin tegenwoordig zyn by dezen tweestrydt, die te Parys in 't jaar 1387 op de plaats van S. Catharina, achter den tempel, de welke men met leuningen, om door het volk niet verhinderd te worden, hadde afgesloten, gehouden wierdt. Dit gevecht ging aan, en Jan Carouge behaalde de overwinning, waar door een iegelyk overtuigt was, dat zyne vrouw geen deel aan de misdaadt, en Gris alleen de schuldt hadt: want in die tyden waande men, dat die verslagen wierdt zekerlyk de schuldige was: derhalven wierdt zyn naam onedel verklaart, en 't dode ligchaam aan den beul overgegeven, die het zelve wegsleepte, en te Mont-Faucon ophing. *Froissard Vol.* III.

GRISAK, een steedtie in het Gouvedans onder Languedok, digt aan den berg Lozere, is berucht, om dat paus Urbanus de V daar geboren wierdt. *Baudrand.*

GRISANO, oudtyds *Ctemenæ*, een oud Grieksch steedtie in Thessalië, op de grenzen van Macedonië, ten Westen van Larissa. *Baudrand.*

GRISANT, of GRISAUNT, (WILLEM) een Engelschman, en beroemd in de XIV eeuwe wegens zyne grondige kennisse van de genees- en wiskunde. De meeste Engelsche schryvers, als *Balæus*, *Pitseus*, ook *Vossius*, en anderen, dwalen, als zy zeggen, dat Grisandt in Vrankryk geweest is, te Montpellier geleert, te Marseille gewoont heeft, en daar vader van Willem, abt van S. Victor, en daar na paus, onder den naam van Urbanus den V, geworden is: doordien alle schryvers van dien tydt verzekeren, dat deze paus Urbanus de zoon was van Willem Grimoard, baron van Grisak, wiens gansche stamboom hier boven is beschreven. Zie ook 't leven van dien paus, uitgegeven door *Bousquet*, *Gilles van Rome*, *Simphorion*, *Champier*, *du Chesne*, *Spondanus*, enz. Deze Grisandt heeft geschreven: *De Quadratura circuli*; *De qualitatibus Astrologiæ*; *De Significationibus eorum*; *De magnitudine Solis*; *Speculum Astrologiæ*; *De causa ignorantiæ*; *De Judicio patientis*, enz.

GRISKA, (DEMETRIUS) groothertog van Muskovië. Zie DEMETRIUS.

GRISLER, ook GESLER, was gouverneur van de Zwitsersche landen Schweitz en Ury, aangestelt door keizer Albert den I, om die volkeren in den teugel te houden: maar zyn gezag misbruikende, maakte hy zich hatelyk door zyne wreedheden en knevelaryen: was zo verwaand, dat hy begeerde, dat men zynen op de markt op een stok gezetten hoedt de zelve eer als hem bewyzen zou, en bouwde een kasteel te Altorf, 't geen hy noemde *de geessel van Ury*, om alle welke buitensporigheden zekere Stoufacher en Tell aan 't muiten geraakten, en Grisler doodden door de schoot van een pyl in 't jaar 1307, gelyk in 't artykel onder Tell gezien kan worden. *Simler de rep. Helvet. l.* I. *c.* 8. *Goldast. epist.* 43.

GRISO, CRISSO, oudtyds *Colone*, eene oude stadt van Messenië, op de kust van Belvedere, in Morea, tusschen de steden Coron en Modon. *Baudrand.*

GRISONS, Duitsche volkeren in 't oude Rhetië, op de oevers van den Rhyn en de Inn. Hun landt heeft ten Oosten Tyrol, ten Zuiden den staat van Venetië en 't Milanees; Zwaben en Zwitserlandt ten Noorden en ten Westen. De Grisons hebben eene republikaansche of volksregering opgerecht in den jare 1471, en zyn met de Zwitsers in eedgenootschap getreden in 't jaar 1491. Men onderscheidt hen in 6 delen, als, het *gryze* of *graauwe verbondt*; het *verbondt van 't huis Gods*; het *verbondt der tien gerechten*, of *gerechtigheden*; het *Valtelin*, en de *graafschappen van Chiavenna en Bormio*. Alle deze landen leggen tusschen vervaarlyke en ongenaakelyke bergen. De Grisons zyn de vermogendste onder de Zwitsersche bondgenoten. Zy dragen den naam naar hun eerste verbondt, of ligue, 't welk, als gezegt is, het *gryze* of *graauwe verbondt*, en in hunne tale *grise* genaamt wordt, welkers inwoners gewoon waren graauwe riemen of serpen om 't lyf te dragen. *Coire* is hunne voornaamste stadt. Men brengt daar alle soorten van koopmanschappen uit Duitschlandt, om het gemak des Rhyns, dien men hier begint met schuiten te bevaren. De andere steden zyn: *Chiavenna*, *Tiranno*, *Majenfeldt*, *Sandrio*, *Morbeguo*, *Bormio*, *Ilands*, *Casaccia*, enz.

GRISSAU, in 't Latyn *Grissovium*, eene vorstelyke abdy in het Silesische vorstendom Schweidnitz, een myl van Landshut, in een schoon dal niet verre van de Bobeemsche grenzen gelegen. Eertyds was zy van de Benedictyner orde, maar in 't jaar 1292 wierdt zy van de hertogen Bolko en Boleslaus te Schweidnits aan de Cistercienzen ingeruimt. In den jare 1426 wierdt zy van de Hussiten verwoest, en aldaar 70 geestelyke personen om 't leven gebragt. In den dertigjarigen oorlog wierdt dit klooster benevens des zelfs weergaloze bibliotheek verbrand, maar in den jare 1638 en eenige volgende wederom herbouwt, waar by eene nieuwe kerk, aan S. Joseph toegewyd, met kunstige taferelen van den beroemden Wilmans versiert, in den jare 1692 gevoegt is. *Lucæ Siles. Chron. Casp. Jongelin hist. Monast. Cisterc.* II.

GRITTI, een adelyk Venetiaansch geslacht, hebbende eenen Doge, met name *Andreas*, waar van in het volgende artykel zal gesproken worden, voortgebragt. Deze was de grondlegger van dit stamhuis, en heeft de waardigheit van procurator van S. Marcus in den jare 1509 bekleed; een ander, mede met dit ampt begunstigt in den jare 1578, was *Alexander Gritti*: ook heeft een uit dit huis aartsbisschop van Corfu geweest, en in den jare 1474 was 'er een vlootvoogdt, genaamt *Tridano Gritti*, die de Turken Scutari afnam, en de eer genoot, dat op zyne begravenisse de Doge en de Raadt verschenen. In den jare 1622 was *Petrus Gritti* afgezant aan 't keizerlyke hof. *Amelot de la Houssaje du gouvern. de Venise p.* 91, 128, 140, 512, 543. *Andr Morosini hist. Venet. l.* IV.

GRITTI, (ANDREAS) hertog of Doge van Venetië. Hy kwam door zyne verdiensten tot de gewigtigste bedieningen in die republyk, hadt in de toenmalige Venetiaansche oorlogen doorgaans het gezag over 't heir, en wierdt ook van de Franschen in Brescia gevangen en naar Vrankryk gevoert, maar na het sluiten van de vrede met die kroon wederom los gelaten. Eindelyk wierdt hy na de doodt van Antony Grimani in den jare 1523 tot hertog verkoren, en regeerde in eenen bagchelyken tydt gedurende 16 jaren met een onbesproken yver en getrouwheit. Voor zyne verheffing was hy de Franschen zeer toegedaan, maar toen hy Doge was, genoten zy geen voordeel van hem. Hy stierf in den jare 1539, in het 80 jaar zynes ouderdoms. *Caprioli ritratti di Capit. p.* 102. *Jovius. Guicciardin.*

GRITTI, (LODEWYK) een bastaard zoon van den voorgemelden Andreas Gritti, door hem verwekt, wanneer hy zich voor zyne verheffinge te Constantinopel bevondt, by eene Turksche slavinne, wierdt daar na met grote zorgvuldigheit opgevoed. Inzonderheit heeft hy zich, behalven de Italiaansche, de Grieksche en Turksche talen volkomen eigen gemaakt, en leide ook te Padua goede gronden in allerlei wetenschappen. Maar doordien hy te Venetië niet als voor een blote *Cittadino* of burger gehouden kon worden, dreef hem de eerzucht, of de zucht voor zyn geboortelandt, naar Turkyen, alwaar hy door zyn verstandt en in vele gelegenheden betoonde dapperheit in zo veel achting toenam, dat hy, alschoon een Christen, waar van hy opentlyke belydenis deedt, zich nochtans zeer diep in de gunst van den Turkschen keizer Soliman den II, als mede van des zelfs lieveling en eersten staatsbedienaar, den groten Vizier Ibrahim, indrong. Dit was oorzaak, dat hy door de Turken geëert en ontzien, en door de republyk van Venetië met den eernaam van doorluchtig begiftigt wierdt. Wanneer de gemelde Sultan in 't jaar 1529 de stadt Offen verovert hadde, liet hy daar Gritti, met 3000 man in, om de zelve tegen den Roomsch koning Ferdinand te beschermen. Ook hadt Johannes van Zapolia, de Hungarische tegenkoning, hem te danken, dat hy door het Turksche hof zo begunstigt en beschut wierdt; waarom de zelve hem niet alleen met den eernaam van Hungarisch Palatyn, maar ook met het gouvernement van 't gansche ryk vereerde: in welk ampt hy zich met groten nadruk handhaafde, en die hem ongehoorzaam waren, aan 't leven of op andere wyze strafte. In den jare 1533 deedt hy eene reize naar Constantinopel, en bevorderde eenen stilstandt van wapenen tusschen den Roomsch-koning Ferdinand en Johannes van Zapolia. In den jare 1534 trok hy met 1000 Janitzaren en Spahis, mitsgaders vele andere troupen, door Wallachië en Moldavië, alwaar zich de Hospodaren zelf voor hem moesten verootmoedigen, naar Zevenbergen, 't welk hy voor zich zelf zou gepoogt hebben te vermeesteren. Ook zyn eenigen van gedachten geweest, dat hy Johannes van Zapolia zocht om te brengen, om zich zelf de Hungarische kroon op 't hoofdt te zetten; altydt hy deedt grotelyks zynen roem te kort, dat hy Emmerik Cibac, bisschop van Waradyn, die over Zevenbergen gestelt was, en tegen het belang der Turken zich aankantte, op een onverantwoordelyke wyze liet vermoorden. Dit veroorzaakte een algemene verbittering tegen hem, waar door in weinig dagen meer dan 50000 man tegen hem in de wapenen optrokken. Hy week in eene stadt Megies, of Medwisch, en wanneer hy daar in belegert wierdt, verdedigde hy zich manmoedig; maar toen eindelyk de stadt door storm verovert wierdt, zocht hy zich door de vlucht te redden, doch viel in de handen der Wallachiërs, en door de zelve in die der Zevenbergers, die hem op den 28 September des jaars 1534 eerst beide de handen en daar na het hoofdt lieten afslaan. Eenigen melden, dat hem 's morgens de armen, des middags de voeten, en des avonds het hoofdt afgehouwen wierden. Ook wordt bericht, dat zyn scherprechter by hem 400000 kronen aan edelgesteenten vondt, maar dat hy uit onwetenheit de zelve zich niet ten nutte maakte. Zyne te gelyk met hem gevangene zonen, Antonius en Andreas (waar van de oudste door Johannes van Zapolia een ryke abdy bekomen hadt) wierden aan den Moldavischen vorst Pieter overgelevert, die hen beide, onaangezien hunne onschuldt en treffelyke hoedanigheden, uit haat tegen hunnen vader, mede uit den weg liet ruimen. Johannes van Zapolia betuigde, dat hy geen deel hadde gehad in alle deze behandelingen, en ontging daar door de felle wraak, daar hem de keizer Soliman de II mede dreigde. *Amelot du gouvern. de Venise. Isthuanf. hist. l.* XII. *Sagredo Ottoman. Pforte l.* IV.

GROBBENDONK, eene barony, met een kasteel, in Brabandt, tusschen Lier en Herenthals aan de kleine Nethe gelegen. Ten tyde van keizer Karel den V bloeide 'er een *Grobbendonk*, als baron van Wesemale en thesaurier generaal der koninklyke financiën in de Nederlanden. Des zelfs zoon, *Koenraad van Grobbendonk*, koninklyke Raadt, commissaris der finantien in het graafschap van Vlaanderen, wierdt in den jare 1600 vryheer van Hoboke gemaakt. *Antony* van en te Grobbendonk, koninklyke Spaansche krygsraadt, gouverneur van 's Hertogenbosch, enz. wierdt in den jare 1602 tot baron of vryheer, en in 't jaar 1637 tot graaf verheven, en verkreeg ook de ridderorde van S. Jakob.

GROBEN, een adelyk geslacht, 't welk in het Mark-Brandenburg het erfjagermeestersampt bekleedt, en wordt onder de genen getelt, waar uit de oude Saxen de twaalf onderheeren hunnes koninkryks verkoren. Dit geslacht zou zich in den jare 926 in het Mark nedergezet hebben, toen de Wenden daar uit verdreven waren. *Henning* heeft den twist in den jare 1409 tusschen Johan van Quizau en den abt te Lehnin nedergelegt. *Lodewyk*, heer van Kotzeband, Meseberg, en Dabergotz, was geheime Raadt en opperkamerling aan het keur-Brandenburgsche hof in 't jaar 1580. Des zelfs zoon *Jan Lodewyk*, keur-Brandenburgsche geheime Raadt en Domdeken van Havelberg, leefde nog in den jare 1661. *Otto Frederik* ging in den jare 1683 als kapitein by de Afrikaansche compagnie te Embden met twee oorlogschepen naar de goudkust van Guinea in Afrika. Omtrent dezen tydt was ook een *Groben* koninklyke Poolsche generaal-luitenant. In den jare 1711 was *Willem* domproost te Havelberg, Pruissische geheime Raadt, opperopzichthebber van de domeinen over de kerken en scholen, Raadt en landshoofdman te Cotbus en Peitz; in welken tydt ook *Otto van Groben*, heere van Mariënwerder, Riesenburg, Neudorf, Rosenen, enz. koninklyke Poolsche en keur-Saxische luitenant generaal, en *Albert Siegmund van Groben* te Baslick als overste over de ruitery bekend waren. *Spang. Mans. Chron. Angeli Mark. Chron.*

GROCINIUS, (WILLEM) een Engelschman, die in Italië de Grieksche taal van Demetrius Chalcondylas, en de Latynsche van Angelus Politianus geleerd, en deze beide het allereerst te Oxfort heeft beginnen te onderwyzen. *Jovius desc. Britann. p.* 91. *Erasmus Cicer. p.* 172. *Crusius Germano-Græcia p.* 235. *Ant. a Wood hist. Oxon.*

GRODDEK (GABRIEL) was in den jare 1672 te Dantzich geboren, alwaar zyn vader, Albert Groddek, een koopman was. In zyne jeugt zich in de letterlyke wetenschappen naarstig geoeffent hebbende, trok hy naar Leipzich, en wierdt aldaar in den jare 1693 meester, en kort daar na collega van de zamening van S. Maria, en bragt daar benevens door vlyt de byna verlore vryheden voor de Pruissische natie wederom te weeg. In den jare 1695 reisde hy naar Hollandt en Engelandt, van daar naar Vrankryk, en bleef een tydlang te Parys, alwaar hy van vele geleerden grote vriendschap genoot, en voornamentlyk by Lodewyk de Longuerno zich van de gelegenheit bediende om de Arabische tale volkomen machtig te worden. Na dat hy de voornaamste Fransche steden hadt bezichtigt, trok hy over Genua naar Florence en Rome, en keerde van daar wederom naar Leipzich. Aldaar wierdt hy in den jare 1698 hoogleeraar in de Talmudische en Oostersche talen. In den jare 1699 beriep hem de stadt Dantzich tot hoogleeraar in de Philosophie, en maakte hem daar by bibliothekaris. Kort voor zyne doodt wierdt hy hoogleeraar in de Oostersche talen, doch kon dit ampt niet aanvaarden, doordien hy in den jare 1709 door de pest wierdt weggerukt. Hy was een lidt van de Pruissische societeit der wetenschappen. Behalven zyne verhandelingen in het Latyn, als: *de Judæis, præputium attrahentibus*; *de scriptoribus histor. Polon.*; *de eo quod justum est circa tormenta bellica*; *Observationum singularium trias ex Historia litteraria*, heeft men zonderling niets van hem, behalven eenige handschriften, door hem nagelaten. In *de Handelingen der Geleerden* van Leipzich zyn omtrent het jaar 1698 vele uittrekfels uit zyne schriften gemaakt.

GRODEK, eene kleine stadt in Polen, gelegen onder Rood-Russië tusschen de steden Lemberg en Sanock, 30 mylen van de eerste, en 15 van de laatste. *Maty Diction.*

GRODICIUS, (JOHANNES) een kanunnik uit Ermelandt, in Polen, was een bediende van den kardinaal Osius, dien hy naar Rome en op het Concilie van Trente verselde, alwaar hy *Cyrilli Hierosolymitani catecheses* uit de Grieksche tale in het Latyn overzette, en in den jare 1564 uitgaf, welke daar na Johannes, provoost van Bourdeaux, in 't jaar 1608 op nieuw veel beter in 't licht heeft gegeven. *Starovolscii Polon. Cellarii Polon. Zeiler. Descript. Polon.*

GRODNO, eene der voornaamste steden in Litthauwen, in het waiwoodschap Troki, aan de rivier Niemen, 20 mylen van de hoofdstadt Vilna, gelegen ten dele op een essen vlakte, ten dele op een hoogte, alwaar zy ook een kasteel heeft, gebouwt door koning Steven, die daar zyn hof plagt te houden, en den 12 December des jaars 1586 overleden is. De stadt wierdt in den jare 1655 door de Moscoviters ingenomen en geplundert. Te dier tydt wierdt de Poolsche ryksdag alhier gehouden. Men vindt 'er een schoon Jesuiten collegie, ook vele kerken en kloosters. *Starovolscii Pol. Cellar. Pol. Zeiler.*

GROEDE, of *de* GROEDE, een dorp in Vlaanderen, het welk in het geestelyke onder Zeelandt behoort, en wel onder

der des zelfs eerſte claſſis, zynde die van Walcheren.

GROENENBERG, of GROENENBURG, het ſtamhuis, of adelyk ſlot der GROENENBERGEN, eertyds de machtigſte edelheden van Groningen, en ſtadvoogden van die ſtadt. Dit ſlot was in het gezicht van Groningen, Ooſtwaarts, gelegen, op een halfeilandt van de Hunſing, of Hunſe, ter plaatſe daar die ſtroom zich nu ter tydt in twee armen verdeelt, zynde voornamentlyk gebouwt tegen die van Drenthewolde. Eens is het, volgens het verhaal van *Menco*, afgebroken in het jaar 1241, en ten twede male van de bondgenoten der Gelekingen, machtige en harde vyanden der Groenenbergen, in het jaar 1250. Naderhandt is het naauwlyks weder uit de puinhopen, doch alleen maar met een ligte timmeragie, opgebouwt. De Groenenbergen hebben het beſtier van de ſtadt Groningen, als mede van Drenthewolde, eene lange reex van jaren bezeten: doch dit laatſte ſedert het jaar 1040, door gunſte van den biſſchop. Van beide zyn zy afgezet in den jare 1143 door Herebertus, biſſchop van Utrecht; maar zy zyn weder herſtelt van biſſchop Baldewyn in het begin van zyne regeringe, dewyl hem de macht der Herbertiden, dat is, bloedverwanten van Herebertus, biſſchop van Utrecht, tegen de borſt was, om dat hy de land-en ſtad-voogdyen, die te voren voor weinige jaren plagten vergeven te worden, zynen broederen en hunnen nakomelingen voor altydt vergunt hadde, waar door zy trotſch en hoogmoedig waren, zynde ook teffens ſtadvoogden van Koevorden: weshalven de Groenenbergen dit ampt bekleed hebben zo lang 'er eenig krooſt van hen overig is geweeſt. *Pikart* zegt, dat de Groenenbergen erfdroſten van Groningen zyn geweeſt, en dat ampt voor groot geldt erffelyk gekocht hebben.

De eerſte van dit adelyk geſlacht, van wien in de oude gedenkſchriften gewag wordt gemaakt, is WERNERUS geheten, hebbende geleeft in den jare 1013. Vervolgens vindt men vermeld EGBERT VAN GROENENBERG, eerſte ſtadvoogdt van Groningen van wegens den biſſchop van Utrecht, aan welkers ſtoel deze ſtadt omtrent den jare 1040 door keizer Henrik den III gegeven was, als hier na in het artykel van GRONINGEN omſtandiger zal verhaalt worden: maar om dat 'er in den jare 1143 een zwaar oproer binnen Groningen gerezen was, het welk van den biſſchop zonder wapenen niet kon gedempt worden, heeft de biſſchop Herebertus die gelegenheit waargenomen om Egbert de waardigheit van ſtadvoogdt af te nemen, en de zelve aan zynen broeder Leffert te geven, willende, dat deze gunſt op des zelfs nakomelingen erffelyk zou overgaan. Egbert hadt ter wereldt niets tegen den biſſchop misdaan, en zelfs alles aangewend, wat in zyn vermogen was, om de oproerigen eerſt door zachte, en daar na door geweldige middelen tot gehoorzaamheit te brengen. Maar de biſſchop nam, als gezegt is, deze zaak tot een voorwendſel om hem af te zetten, en zynen broeder met deze waardigheit te voorzien.

BERTHOLDUS VAN GROENENBERG, in het ampt van ſtadvoogdt van Groningen herſtelt door biſſchop Baldewyn in het begin zyner regeringe, dat is niet lange na het jaar 1178, na dat de bloedvrienden van Herebertus daar van berooft waren, waar van de reden boven is aangehaalt.

EGBERT VAN GROENENBERG, zoonszoon van den voorgemelden Egbert den I, een dapper krygsman, en ſtadvoogdt van Groningen onder biſſchop Otto den II, dat is niet lang na het begin der XIII eeuwe. Hy hadt een zwaar verſchil met Rodolf, of Rudolph, burggraaf van Koevorden, en met de bovengemelde Gelekingen. Hy moeſt voor zyne vyanden ter ſtadt uit vluchten; maar kwam 'er kort daar na weder binnen, en deedt hen op hun beurt de vlucht nemen. Hy ſtierf in den jare 1241; en na zyne doodt zochten de Gelekingen hun leedt op zyne kinderen te verhalen. Zyn oudſte zoon, *Rodolf*, of *Rudolph*, genaamt, wierdt terſtondt gedood, en de twee andere, namentlyk EGBERT, derde ſtadvoogdt van Groningen van dien name, en *Godſchalk*, zouden het zelve lot gehad hebben, indien zy niet by tyds de vlucht hadden genomen. Zy ſpanden naderhandt met hunne vrienden zamen, en deden de Gelekingen op hun beurt naar een goed heenkomen zoeken; en men deedt malkander over en weer zo veel kwaads, als men kon, en daar men de vyanden zelfs niet vondt moeſten het de huizen ontgelden, die omverre gehaalt wierden. In den jare 1250 wierdt Egbert met zyne vrienden door de Gelekingen, en die het met hen hielden, wederom uit de ſtadt gedreven; doch zy kwamen 'er kort daar na weder met behendigheit in; maar wierden 'er op nieuw weder uit gedreven, tot dat de zaak voor een wyle tyds wierdt bygelegt, blyvende Egbert ondertuſſchen het ampt van ſtadvoogdt bekleeden tot den jare 1285, wanneer hy het zelve aan zynen zone ADOLPH, heere van Groenenberg, afſtondt. Deze laatſte wierdt na zyne doodt, in den jare 1315, opgevolgt door zynen zone LULOF, ridder, heer van Groenenberg, wiens ouder broeder *Johannes* voor den vader overleedt. Hy ſtierf zonder kinderen in den jare 1322, en hadt tot opvolger in de waardigheit van ſtadvoogdt van Groningen zynen jonger broeder EGBERT VAN GROENENBERG, den IV van dien name; na wien, mede zonder kinderen komende te overlyden, zyn neef BERTHOLD, bygenoemt *van Silowert*, zoon van Egbert van Silowert en van Ava van Groenenberg, ſtadvoogdt van Groningen wierdt in den jare 1330, en het laatſte mans oir van dit beroemde geſlacht was. *Ubbo Emmius Hiſt. Rer. Friſ. Menſo Alting Notitia Germ. Inf P.* II, *fol.* 73.

GROENENDYK, voor dezen een klooſter in de Vrieſche grietenye Wonſeradeel, onder het kwartier van Weſtergoo, wierdt in den jare 1572 door de zee ten eenemaal weggeſpoelt. Een ander klooſter van dezen name ſtondt wel eer in de grietenye G. van Wimbritſerdeel, onder het zelve kwartier van Weſtergoo, zynde een nonnenklooſter van den derden regel van S. Franciſcus geweeſt. Dit laatſtgemelde klooſter droeg eerſt den naam van *Zydſingawier*, maar kreeg in vervolg van tydt dien van Groenendyk. *Schotanus Hiſt. van Vrieſl.*

GROENEVEEN, (HET HUIS TE) nu PAPENBURGH, gelegen in Kennemerlandt, een half kwartier uurs benoorden de Zandpoort, en allernaaſt het Huis te Velzen, is omtrent den jare 1565 door *Adriaan van Groeneveen*, van Haarlem (dien men vindt aldaar op den 22 Auguſty des jaars 1572 vroedſchap geweeſt te zyn) geſticht, en in form van een ſlot met brede grachten omcingelt. Zie *Hadriani Junii Batavia pag.* 524. *Gouthoeven Chronyk van Hollandt pag.* 79. *van Leeuwen Batavia illuſtrata I. D.* 12 *Kap. p.* 1249. *Ampſing Aanhangſel der Beſchryving van Haarlem p.* 514, 515.

Deze Adriaan van Groeneveen is in den jare 1573, als Haarlem door Don Frederik, zoon van den hertog van Alba, belegert, en hy in dienſt van den Spanjaardt op een ſchermutſing den 20 January gevangen was, nevens meeſter Quiryn Dirkszoon, en meeſter Lambert Jakobszoon, beide oud-burgermeeſteren, tot weêrwraak, op den wal aan een galg gehangen, met de benen omhoog, en dus geweldig om 't leven gebragt. Zie *P. C. Hoofts Nederl. Hiſtor.* VIII. *B. p.* 314. *Schrevel. Beſchryv. van Haarlem* II. *B. p.* 116. *Ampſing Beſchryv. van Haarlem p.* 198.

Op de ruïnen van dit verwoeſte en vervalle ſlot heeft Kornelis vander Mye in den jare 1633 een ſchoon vierkant huis gebouwt, en het zelve, nog niet voltooit zynde, in den jare 1643 verkocht en opgedragen aan den Heere *Gerard van Papenbroek*, Bewindhebber der Ooſt-Indiſche Maatſchappy ter kamer van Amſterdam, die het zelve genaamt heeft HET HUIS TE PAPENBURGH. Zie *Ampſing Beſchryving van Haarlem p.* 78.

In het uitgraven en diepen der vyvers, die rondom dit huis lopen, zyn verſcheide oude rode gebakke ſtenen gevonden, langwerpig vierkant, waar op vele Bybelſche hiſtorien en beelden ſtaan, als ook een vrouw Jakobaas-kannetie, ganſch ongeſchonden (zo als eenige gevonden zyn op de Huizen te Teilingen, te Zandt, te Rozenburg, en te Velzen) welke ſtenen en kannetie aldaar nog worden bewaart. Dit Huis hoort tegenwoordig in eigendom, en wordt bezeten by den Heere *Gerard van Papenbroek*, oud-Preſident-Schepen der ſtadt Amſterdam.

Behalven verſcheide aanmerkelyke zaken, die aldaar bewaart worden, als onder anderen een grote bibliotheek, zo van de oudſte en raarſte drukken, als met de handt geſchrevene boeken, die twee galderyen en verſcheide kamers beſlaat, en de originele afbeeldſels van vermaarde en geleerde mannen, ziet men hier ook zeer vele ſtukken van antyk marmer, byeengebragt uit de beruchte verzamelingen van de Heeren Reinſt, Six, Witſen, Heidanus, de Witt, Græviuſ, en anderen, beſtaande uit Griekſche en Latynſche opſchriften, altaren, grafſtenen, lykbuſſen, verheven beeldwerk, ſtatuën en borſtbeelden, die eertyds in verſcheide gedeelten van Aſië, in Griekenlandt, te Rome, en in de omleggende plaatſen, ook in de Vereenigde Provinciën, ontdekt en opgegraven, hier naar toe gevoert, en in de galderye, het huis, en de tuinen geplaatſt zyn, op gelyke wyze, als de zelve binnen en buiten Rome in de gebouwen en tuinen der kardinalen, als ook in Engelandt, op de akademie van Oxford, en buiten Haarlem op het Huis te Heemſtede van wylen den Heere Raad-Penſionaris Paauw gezien en bewaart worden. Onder die overblyffelen der Griekſche en Romeinſche oudheden op Papenburgh munten uit het altaar, aan IVPITER EXSVPERANTISSIMVS, en andere goden toegewyd van C. ANTISTIVS ADVENTVS, het Griekſch altaar van CN. ATELLIVS POLYBIVS; de lykbus van AMARANTHVS, voor IVLIA PROCILLA gemaakt; die van FLAVIA AMPELIS voor haren man TITVS AELIVS TITIANVS, vryeling van AVGVSTVS; de opſchriften van HARMONIA RVFINA, van MARCVS ANTISTIVS PLACIDINVS, en M. VLPIVS ASPADIVS, onder het burgermeeſterſchap van Acilius Fauſtinus en Cæſonius Rufinus, ten tyde van den keizer Severus; het beeldt van AVGVSTVS CAESAR, wiens wapenrok de overwinning ter zee by Actium verbeeldt; een beeldt van APOLLO met den drievoet; een van BACCHVS met den Satyr; een van den jongen FAVNVS met zyn fluit; een van BACCHVS met Faunus en den luipaardt; een beeldt van de ABVNDANTIA met den hoorn des overvloeds, en een Veſtaalſche maagdt met de offerſchaal; als ook twe ſchone altaren, de godinne NEHALENNIA toegewyd. Zie aangaande deze gemelde ſtukken de volgende ſchryvers: *Jac. Sponii Miſcellanea erud. antiq. p.* 72. *Th. Reineſii Inſcriptiones p.* 226. *M. Zuerii Boxhornii Monumenta illuſtr. viror. fig.* 126. *Menſ. Alting Notitia Bataviæ antiquæ p.* 41, & 92. *Giſb. Cuperi Apotheoſis Homeri p.* 207, 208. *Relations Hiſtoriques de Charles Patin p.* 196. *J. Tollii Epiſtolæ Itinerariæ p.* 5. *P. Apiani & B. Amantii Inſcriptiones p.* 236. *Aldi Manutii Orthographiæ Ratio p.* 266, 267. *J. Mazochii Epigrammata fol.* 130. *Mart. Smetii Inſcriptiones p.* 46. *Pithoei Epigrammata p.* 101. *J. B. Ferretii Muſæ Lapidariæ p.* 42. *Barthii Adverſaria p.* 2424. *J. Gruteri Inſcriptiones p.* 319, 843. *G. Fleetwood Inſcriptionum antiquarum Sylloge p.* 137. *Fabretti Inſcriptiones p.* 258. *Adr. Relandi Diſſertationes* IV *de Nummis vet. Hebræor. pag.* 131, 132. *Ph. à Turre Monumenta veteris Antii, p.* 288, 289. *Icones G. Reinſt. Fig.* 2, 4, 6. *Statuen van Johan de Biscop, Fig.* 63, 67, 68. *M. Smallegange Kronyk van Zeelandt p.* 82, 83, 84. *Ol. Vredius in Addit. ad cap.* XXII. *vet. Flandriæ p.* 44-50.

De verzameling van alle de oude marmore gedenkſtukken, die alhier gevonden worden, met uitleggingen en aantekeningen verrykt, hadt wylen de geleerde Heer Daniel Bedber, predikant te Amſterdam, voorgenomen in het licht te brengen, onder den tytel

van

van MARMORA PAPENBURGICA, maar wierdt door zyne schielyke doodt daar in verhindert.

Als men binnen de poort treedt, ziet men dit Latynsch opschrift aan de linker zyde:

OMNES, QUI HUC INTROITIS, ATTENDITE.

QUISQUIS IMPERATORUM, REGUM, PRINCIPUM, ALIORUMQUE VIRORUM ET FOEMINARUM ILLUSTRIUM EFFIGIES AC SIMULACRA, GRÆCORUM ROMANORUMQUE MAGNIFICENTIÆ RUDERA, UT DEORUM DEARUMQUE GENTILIUM AC ALIORUM STATUAS, ARAS, CIPPOS, URNAS, ANAGLYPHA EX ANTIQUO MARMORE, INSCRIPTIONES GRÆCAS ET LATINAS, EX VARIIS ASIÆ PARTIBUS ET ROMA HUC DEVECTAS, AC IN ÆDIBUS, PORTICU ET HORTIS COLLOCATAS, CÆTERAQUE VETERIS ET HUJUS ÆVI MONUMENTA AC ORNAMENTA INTUERIS:

MEMOR ESTO HUMANÆ FRAGILITATIS, VANITATIS AC INCONSTANTIÆ, ET OMNIA MUNDANA MORI, PERIRE, LABI, TRANSFERRI, NIHILQUE STABILE AC DIUTURNUM ESSE:

SOLUM VERO VERBUM ET NOMEN JEHOVAE DOMINI MANERE IN ÆTERNUM.

Zie *de Repub. der Geleerden en de Boekzaal der Geleerde Wereldt, als ook Bibl. Ancienne & Moderne par J. le Clerc voor de maandt January* 1726.

GROENEVELDT, eene ambachtsheerlykheit in Hollandt, gelegen in het baljuwschap van Delflandt, onder de parochie van het Wout, is een adelyk stamhuis geweest, en gekomen uit den huize van Wassenaar, zynde door heere *Dirk van Wassenaar*, burggrave van Leiden, gelaten aan heere *Arend van Wassenaar*, zynen jongsten zone, voor zyn erfdeel, met 75 morgen lands, de welke daar mede verlyd is in den jare 1228. Deze Arend van Wassenaar, daar op een slot hier hebbende laten timmeren, heeft den naam van *Wassenaar* aan zyn oudsten broeder gelaten, en dien van *Groeneveldt*, van deze hofstede, aangenomen, nemende tot zyn wapen drie zilvere wassende manen op een groen veldt. Dit ambacht wordt in oude brieven ook genaamt *de lage Harnesch.* Voorts is in den jare 1409 daar mede verlyd geweest heer *Johan van Groneveldt*, de welke volgende de party van vrouw Jakoba van Beyeren, gravinne van Hollandt, zyne wettige vorstinne, tegen hertog Jan van Beyeren, bisschop van Luik, haren oom, is door de oorlogs rampen het slot van Groeneveldt in den jare 1420 geheel afgebrand, en met verscheide andere heerenhuizen tot den grondt verwoest; maar naderhandt weder opgebouwt. Groeneveldt is beleent ten Oosten met het Wout, en de Groeneveldsche wateringe; ten Zuiden de Lierweg; ten Noorden de Swet, en ten Westen de Naaldwyksche weg. Het is bepoldert; groot in morgentalen omtrent 300 morgen, en wordt te leen gehouden van den huize van Wassenaar, tot een onsterffelyk erfleen. *Oude Holl. Kronyk. Bleyswyk Beschryv. van Delft, in de Nareden. S. van Leeuwen Batav. illustr.*

GROENEWEGEN (SIMON VAN) *vander Made*, een voornaam Rechtsgeleerde in de voorleden eeuwe, was geboren te Delft uit een geslacht, het welk eene lange reex van jaren aan het roer der regeringe van die stadt hadt gezeten. Hy zelf was geheimschryver van de zelve, en Doctor in beide de Rechten. Hy heeft geschreven: *Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheit, beschreven door Hugo de Groot*, en de zelve bevestigt met de plakkaten, oude herkomsten, rechten, rechtsgeleerden, sententien van de hoven van justitie in Hollandt, en elders; met een byvoegsel van zyne aanmerkingen over *R. Hogerbeets van het aanleggen en volvoeren der Processen voor de hoven van justitie in Hollandt*, als mede over het *Hollandsche versterfrecht*, voor de eerste maal te Dordrecht uitgekomen, en naderhandt nog twee malen te Delft herdrukt, in quarto. Nog heeft hy in het licht gegeven: *Tractatus de legibus abrogatis & inusitatis in Hollandia vicinisque regionibus*, gedrukt te Leiden 1649, in quarto. Hy stierf den 5 July des jaars 1652, in den ouderdom van negen en dertig jaren en ruim vier maanden. *Bleyswyk Beschryving van Delft pag.* 834 *enz.*

GROENEWOUDE, anders genaamt *Amelisweert*. Zie boven AMELISWEERT, anders genaamt *Groenewouwde*.

GROENEWOUDE, anders genaamt *Woudenberg*, gelegen in het sticht van Utrecht, onder Woudenberg, leenroerig aan de Ed. Mog. Heren Staten des lands van Utrecht als een Gaasbeeksch leen, is den 28 May des jaars 1537 door welgemelde Staten plegtelyk voor een riddermatige hofstadt erkent. Het is een zeer oud huis, eertyds bezeten by een geslacht, *Woudenberg* genaamt; tot dat in het begin der veertiende eeuwe *Machtild*, vrouw van Woudenberg, trouwende met *Jan*, een jonger zoon van Huibert, de twede dezes naams, here van Kuilenborg, en van eene dochter des heeren van Voorne, het aan het geslacht van *Kuilenborg* gebragt heeft. Zyn zoon *Jan*, heer van Woudenberg, heeft naderhandt in het jaar 1352 zyn huis Woudenberg verkocht aan *Gysbert*, heer van Abkoude en Wyk; het welk zyn zoon, mede *Jan* genaamt, om dat deze verkoping zonder zyne toestemminge geschied was, zo kwalyk genomen heeft, dat hy besloot, met behulp van zyn neef, Jan, heer van Kuilenborg, dit huis te beklimmen en in te nemen; het geen als hy heimelyk by nacht verrecht hadde, en zyn vader, nevens heer Gysbert van Abkoude, over dit geweldt aan Jan van Arkel, XLVII bisschop van Utrecht, geklaagt hadden, heeft de bisschop, deze geweld laadt niet kunnende dulden, op den zeventienden dag van October in het zelve jaar dat huis zwaar belegert. Doch alhoewel hy niet ophieldt het zelve met alderhande krygsgereedschappen, in dien tydt gebruikelyk, gedurig te bestormen, heeft hy echter eerst eindelyk, na omtrent 17 weken belegs, in het begin van de vasten des volgenden jaars, de bezetting door hongersnoodt en gebrek van levensmiddelen kunnen tot de overgave dwingen. Dit nu in zyn geweldt gebragt hebbende heeft hy het doen nederwerpen, en geheel slechten. Zie *Johann. a Leydis Chron. Belg. lib.* XXX. *cap.* 3. *Heda Chron. Traject. pag.* 245, en het geen *Buchelius* over die plaats aantekent: ook *Matthæus Tom.* V. *Analect. pag.* 247.

Het is waarschynlyk, dat bisschop Jan dit huis, nu tot den grondt verwoest zynde, volgens de koop, daar van opgerecht, aan heer Gysbert van Abkoude heeft wedergegeven, en dat deze het tot een leen heeft uitgeslagen. Althans het is nog heden, gelyk boven gezegt is, onder de Gaasbeeksche lenen, die de heeren van Abkoude eertyds toebehoort hebben, en van hen aan het sticht van Utrecht ten tyde van bisschop David van Burgundië gekomen zyn. Naderhandt heeft *Willem van Groenewoude* dit huis in het jaar 1382 wederom doen opbouwen, en, zo het schynt, naar zynen naam *Groenewoude*, in plaats van Woudenberg, genoemt. Zyn zoon, *Johan van Groenewoude*, wierdt met deze hofstadt beleent in het jaar 1416, en na zyne doodt des zelfs zoon, *Johan van Groenewouwde* van der Aa, op den 8 April des jaars 1453; na wiens overlyden *Lubbert van Groenewouwde*, en *Gerrit*, zyn zoon, het overgegeven hebben ten behoeve van *Ernst Taets van Amerongen* den 22 Augusty des jaars 1459, die het nagelaten heeft ten behoeve van zyn zoon *Johan Taets van Amerongen*, daar mede beleent den 8 February des jaars 1474; en deze weder aan zyne dochter, *Johanna Taets van Amerongen*, die de belening bekomen heeft den 9 May des jaars 1485. Deze Johanna is twee maal getrouwt geweest, doch heeft by geen van beide hare mannen kinderen gehad: waar om de belening van Groenewouwde na hare doodt, volgens haren uiterste wille, gekomen is op haar neef, *Jan Taets van Amerongen*, op den 12 October des jaars 1552; die het weder overgegeven heeft ten behoeve van zyn zoon, *Willem Taets van Amerongen*, op den 29 April des jaars 1566. Deze gestorven zynde is des zelfs zoon, *Ernst Taets van Amerongen*, noch onmundig zynde, daar mede beleent op den 6 Augusty des jaars 1574; van wien, zonder kinderen overlydende, het gekomen is op zyn broeder, *Jakob Taets van Amerongen*, den 30 July des jaars 1618; die het, stervende, nagelaten heeft aan zyn zoon *Willem Taets van Amerongen*, heer van Giessenborg, op den 16 September des jaars 1623. Deze heeft Groenewouwde aan den leenheer opgedragen ten behoeve van *Maria de Hondeling*, weduwe van Dirk van Eck van Pantaleon, heer van Lauwenrecht en Oud-Broekhuizen, op den 28 February des jaars 1643; de welke het ten zelven dage overgegeven heeft aan haar zoon, *Gerard van Eck van Pantaleon*, heer van Oud-Broekhuizen. Van hem is het door erfrecht gekomen op zyn zoon, *Bertrand van Eck van Pantaleon*, den 23 May des jaars 1655 die het opgedragen heeft ten behoeve van *Henrik Jacob van Tuyl van Serooskerke*, heer van Zuylen, op den 6 April des jaars 1670; en deze weder ten behoeve van *Mechteld van Reede tot Renswoude*, nagelatene weduwe van Gysbert van Hardenbroek, eertyds gouverneur der stadt Hulst, op den 23 December van het jaar 1671: doch zy heeft het ten zelven dage weder overgegeven aan haar zoon, *Gysbert Johan van Hardenbroek*. Van hem is het door koop gekomen aan *Bartholomæus de Gruyter*, die de beleening ontfangen heeft op den 2 April des jaars 1685; en na des zelfs doodt op zyne weduwe *Maria Specx*, beleent den 24 April des jaars 1689; die het, stervende, naliet aan haar zoon *Pieter de Gruyter*, daar mede beleent in het jaar 1704. Deze eindelyk heeft het den 26 February des zelven jaars overgegeven ten behoeve van zyn broeder, *Bartholomeus de Gruyter*, die het nog tegenwoordig bezit.

Wegens deze ridderhofstadt is in het lidt der Heeren Edelen en Ridderschappen des lands van Utrecht beschreven geweest *Gysbert Johan van Hardenbroek* den 16 April des jaars 1674, die na het verkopen van Groenewouwde wegens de ridderhofstadt Hynderstein beschreven is geworden, en overleden is den 28 October des jaars 1698.

GROENINGEN. Zie GRONINGEN.

GROENLANDT, eene landstreek, van 't Zuiden naar 't Oosten strekkende; zich Noordwaarts van het voorgebergte Fareuxel in de Caledonische of Schotsche zee uitbreidende, en tegen Spitsbergen en Nova Zembla palende. Eenigen hebben voorgegeven, dat het aan Groot-Tartarië grenst; maar zulks steunt op geen vasten grondt. Oostwaarts heeft het de Yszee; Zuidwaarts de Caledonische of Schotsche zee; Westwaarts de zeëngte, Christiaan genaamt, en het zogenaamde Mare Christianum, of Christiaans-zee, waar door het van Amerika afgescheiden wordt. Hoe breed dit landt tegen 't Noorden zich uitstrekt is onbekend; de Deensche Chronyk zegt, dat dit het uiterste gedeelte der wereldt tegen 't Noorden, en dat daar verder geen ander landt te vinden is. Eenigen hebben gemeent, dat Groenlandt een stuk van het vaste landt van Amerika was, om dat de Engelschen, wanneer zy door de Straat Davis zochten te zeilen, een weg naar 't Oosten aantroffen; maar het geen *Davis* voor een zeeëngte of straat aangaf, is bevonden een zeeboezem of baai te zyn; doch *Munk*, een Deensch kapitein, die door de Noord-Westelyke zyde van de Straat Davis Oostwaarts aanpoogde te zeilen, zegt, dat Groenlandt t'eenemaal van Amerika is afgezondert. Daar zyn twee Chronyken, namentlyk de Yslandsche en de Deensche, die berechten, dat eene Torvald met zynen zone Erik, na dat zy in Noorwegen een moordt gedaan hadden, naar Yslandt vluchtten, en als de zelve Erik voor de twede maal iemandt hadt verslagen, nam hy voor een zeker landt te zoeken, 't geen een van zyne vrienden in 't Westelyke gedeelte van Yslandt ontdekt hadt. Dit landt heeft hy gevonden, en is tusschen twee voorgebergten

tens daar in gekomen, het eene van 't eilandt, tegen over het vaste landt van Groenlandt, en 't ander van het vaste landt van Groenlandt zelve, waar van het eerste Huidserken, en 't ander Huarf genaamt wierdt. In het gemelde eilandt nu is hy het eerst aan landt gekomen, en noemde 't naar zynen name *Eriksum*; heeft daar overwintert, en is naar Groenlandt in het naastkomende voorjaar overgestoken, 't welk hy om des zelfs groene landeryen en bomen aldus heeft genaamt. Na dat hy nu in een haven, Eriksfort genaamt, aangeland was, heeft hy niet verre van daar een kleine woning gebouwt, en het zelve *Oosterburg* genoemt. Van daar is hy Westwaarts verder op gegaan, en heeft daar eene andere woning, *Westerburg*, getimmert. In den volgenden somer heeft hy zich Noordwaarts verder op begeven, by een steenrots, *Snefiel*, of *Sneefels*, genaamt, eene andere haven ontdekt, die by den naam van *Ravensfiorden*, of Ravenhaven, gaf. Hier op is Erik wederom naar Yslandt gegaan, en heeft een grote menigte Yslanders aangeport om met hem derwaarts te gaan, 't welk zy deden. Ook heeft op dien zelven tydt *Leiffe*, de zoon van Erik, zich naar Olaus Trugger, den toenmaligen koning van Noorwegen, begeven, en hem bericht van 't goede landt, 't geen zyn vader aldaar hadde ontdekt; waar op hem de koning van Noorwegen liet dopen, en nevens een priester aan zynen vader weder derwaarts zondt, om den zelven en het daar wonende volk in den Christelyken Godsdienst te onderwyzen. De Deensche Chronyk bericht, dat Eriks navolger, het landt meer en meer bevolkt en ontdekt zynde, na den loop van een rivier, daar door vloeiende, gevonden te hebben, het zelve in Oost-en West-Groenlandt verdeelde, en op een vruchtbaren heuvel aan dien vloedt eene stadt, met name *Garde*, bouwde, die naderhandt tot een bisschoplyke zitplaats gemaakt, en met eene kerk, aan S. Nikolaas toegewyd, versiert is. Naderhandt hebben hunne nakomelingen zich verder uitgebreid, en nog eene stadt, met name *Alba*, gebouwt. De Yslandsche Chronyk gewaagt nog van eene andere stadt in 't Oostelyke gedeelte van Groenlandt, *Stagefort* genaamt; desgelyks van een kerk, met name *Korskerk*, en 2 of 3 kloosters. Ook zegt de zelve Chronyk, dat het graafschap Westenbug, of West-Groenlandt, van zekere wilde menschen, *Skreglingers* genaamt, bewoond wierdt. Als nu Groenlandt op deze wyze onder het gezag van den koning van Noorwegen stondt, moesten de bewoners daar van een jaarlyksche schatting geven; maar in den jare 1256 weigerden de Groenlanders die aan den koning Magnus te betalen: dus moest hy, om hen tot gehoorzaamheit te dwingen, een zeemacht uitrusten. Na alle gissingen en onzekerheden is het echtet zeker, dat Groenlandt een overvloedt van schone weilanden heeft, waar door eene menigte van paarden, groot en klein vee, harten, wolven, vossen, zwarte en witte beeren, mitsgaders een menigte vogelen, waar onder witte valken, enz. gevoed en voorgeteelt worden. Verder merkt ook de Yslandsche Chronyk aan, dat de lucht van Groenlandt gematigder is, dan die van Noorwegen; maar nochtans heeft de wrede pest in 't jaar 1348, de Zwarte pest genaamt, aldaar vreeslyk woedende, de Noordsche en Deensche schippers en kooplieden afgeschrikt om daar op te varen; en dit is buiten twyffel de reden geweest, dat dit oude Groenlandt, en de handel, daar op gedreven, eenigen tydt gestaakt is. Na dien tydt zyn verscheide andere delen van Groenlandt door *Martinus Forbisher* en *Hudson*, beide Engelschen, *Jan Munk*, een Deen, en meer anderen, op nieuw ontdekt, die op verscheide plaatsen menschen aantroffen, de welke echter zo wild en onbezuift waren, dat men de zelve door geen geschenken noch beleefdheden buigzaam kon maken. De mannen zyn vet en sterk; hunne huidt is olyfverwig, en zy gebruiken tot hunne verdediging korte bogen en slingers. De vrouwen binden hare haairen achter de ooren, om hare aangezichten volkomen te laten zien, die gemeenlyk blaauw en geel geverft zyn. Hare klederen zyn van vischhuiden gemaakt, en met de zenuwen of aderen der visschen kunstig zamengenaait, en de hemden zo wel van mannen als vrouwen zyn van de ingewanden der visschen toebereid en zamengenaait, zo dat zy 'er gansch niet zindelyk uit zien. Eenige Deensche zeelieden hebben verscheide Groenlanders met zich gevoert; maar schoon men de zelve aan het Deensche hof zeer vriendelyk onthaalde, is echter hunne begeerte en liefde voor hun vaderlandt zo groot geweest, dat men hen nimmer vrolyk zag voordat men hen wederom derwaarts voerde. Zie het verhaal van Groenlandt, 't welk door *La Mothe le Vayer* geschreven is. *Agrimi Jonæ Specimen Ysland. Olearius Persiaansche Reisbeschryving. Becmannus Geographia civilis l.* V. *sect.* 3. §. 8. *Lyscander in Chron. Groenland. Martens Itinerarium Spitzbergam versus Groenlandiæ. Zorgdragers Groenlandsche Visschery, uitgebreid door Abraham Moubach.*

GROESBEEK, (GERARD) kardinaal en bisschop van Luik, was uit het geslacht der baronnen van Groesbeek, in het hertogdom Gelder, die in den jare 1674 tot ryksgraven verheven zyn. Zyne ouders lieten hem grote goederen na. Hy was eerst kanunnik, naderhandt deken, en eindelyk in den jare 1546 bisschop van Luik. Hy was een bittere vyandt der Protestanten, weshalven hem Gregorius de XIII in 't jaar 1578 uit dankbaarheit tot kardinaal verhief. Hy stierf den 28 December des jaars 1579, en wierdt in de hoofdkerk van S. Lambert begraven. *L'Erect. de toutes les terres du Brabant.*

GROET, een Hollandsch dorp, gelegen in Kennemerlandt, wordt in het geestelyke met Kamp door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Alkmaar.

GROITSCH, GROYTZ, of GREUTSCH, weleer een sterk kasteel, met den tytel van graafschap, aan den Elster, in den Leipziger kreits, tegen over Pegau gelegen, toebehorende aan den dapperen heldt graaf Wipręcht, wiens geslacht in 't jaar 1136 uitgestorven is. Naderhandt is het van den abt van Pegau, die het aan den keizer overgaf, verwoest geworden; maar nog heden voert het daar by gelegen marktvlek, de vryheren van Rechenberg toekomende, dezen zelven naam.

Nog lag 'er een sterk kasteel van dezen naam voor dezen aan de Milde, op een berg, een half myl van Eilenburg, 't welk de paltsgraven van Saxen, en heren van Sommersburg toebehoorde, maar naderhandt aan den markgrave Diderik te Landsberg en Lausnits gekomen is, die het in den jare 1184 aan zyne twede gemalinne Cunegunda tot een erffelyke bezitting gaf. Heden vindt men in des zelfs plaats een adelyk huis, aan die van Guntherot toebehorende. *Knaut Prodr. Misn. Albini Land-Chron. Langius Chron. p.* 671. *Lairits hist. Palmw. Sim. Eilenb. Chron.*

GROLAYE *van Villiers*, (JOHAN LE) een Benedictyner monnik uit Vrankryk, daar na kardinaal, bisschop van Lombes, abt van S. Denys, enz. wierdt in het S. Collegie door Alexander den VI in 't jaar 1483 geplaatst, na dat hy te voren verscheide gewigtige bedieningen in Vrankryk bekleed en in twee gezantschappen met roem gebruikt was, de een by den gemelden paus, en de ander by Ferdinand den V, koning van Spanje, alwaar hy de vrede hielp bevorderen tusschen dien monarch en Lodewyk den IX, koning van Vrankryk, in 't jaar 1477. Hy stierf te Rome in den jare 1490, nalatende een werk over den Meester der Spreuken, eenige conferentien, enz. Zie de Oudheden van S. Denys. *Onuphrius, Frison, Aubery, Sammarthanus.*

GROL, in 't Latyn *Grolla*, en van ouds genoemt *Groenlo*, welke naam in het groen woudt betekent, daar door, zegt men, ontstaan, om dat deze plaats wel eer met een groot bosch omringt was. Het is eene niet grote, maar sterke stadt in 't graafschap Zutphen, aan het riviertie de Slinge, niet verre van de grenzen van Westphalen en van het bisdom van Munster, vier uuren van de stadt Zutphen, en twee van Breevoort gelegen. Het is eene stemmende stadt in het gezegde graafschap; heeft in den beginne niet alleen hoge gerechtigheit, maar ook de munt en gruittol gehad. Zy heeft dikke wallen, sterke hoorn-en buitenwallen, en diepe grachten, waar in het water uit het gemelde riviertie de Slinge loopt. Otto de III, graaf van Nassau, kocht Grol in den jare 1235 van Henrik van Borkulo, toen grondheer van het zelve. Na de Pacificatie van Gent voegde zich dit stedeke, gelyk de andere steden van deze landstreek, by die gene, welke de wapenen voor de verdediginge van vryheit en Godsdienst tegen de geweldenary der Spanjaarden opgenomen hadden; maar wanneer de graaf van Rennenberg de zyde van den vereenigden Staat trouwlooslyk verlaten, en die van den vyandt gekozen hadt, kwam Grol onder anderen ook weder in de handen des laatstgenoemden. In den jare 1595 wierdt Grol door prins Maurits belegert; maar door hem, op de aankomste van Mondragon, weder verlaten. Hy kwam in den jare 1597 voor de twede maal voor dit stedeke, en wierdt 'er op den zeventienden dag van het beleg meester van; maar in den jare 1606 wierdt deze plaats door de Spanjaarden, onder de aanvoeringe van den marquis Ambrosio Spinola, belegert, en by verdrag ingenomen, durvende prins Maurits het ontzet niet ondernemen. Het bleef in hunne handen tot den jare 1627, wanneer het zelve den Spanjaarden wederom door de wakkerheit van prins Frederik Henrik ontrukt wierdt. Dit in de Nederlandsche geschiedenissen vermaarde beleg nam zyn begin op den 20 July des gemelden jaars, zynde de buiten dat aanzienlyke vestingwerken dezer plaatse gedurende het twaalfjarige bestandt door de Spanjaarden nog meer verbetert. Binnen de zelve hadt het opperbewindt Matthias Dulken, een oud krygsman, en van beproefde dapperheit en vernuft. De bezettelingen waren twaalf honderd man sterk, behalven die uit de stedelingen gedurende het beleg wierden aangenomen. Leeftocht en koren was 'er genoeg in voorraadt, welk alles een lange tegenweer beloofde. In het tegendeel hadt de prins vast besloten, den luister zyner nieuwe landvoogdy door de verovering dezer sterke en met alles wel voorziene stadt te verheerlyken. Zyn leger verdeelde hy in drie quartieren; welker eene, afgestoken naar het Oosten, gegeven wierdt aan graaf Ernst van Nassau, stadhouder van Vriesland op deze en gene zyde van de Lauwers. In het midden, tusschen het Zuiden en het Westen, sloeg zich de prins zelf ter neder. Het derde quartier, kleiner dan de andere, wierdt gelaten aan het bewindt van Willem van Nassau, heer van de Lek, en admiraal van Hollandt onder den prins, zynen oom; gemerkt hy van Maurits was geteelt by eene edele vrouwe, maar buiten huwelyk. Des anderen daags, na dat men voor de stadt gekomen was, heeft men begonnen het leger te beschanssen, andere werken te maken, en de loopgravens te openen, 't welk alles met ongemene wakkerheit en snelheit geschiedde; alzo de oversten en kolonellen niet ontzagen zelfs de handt mede aan het werk te slaan. Na dat het beleg eenigen tydt geduurt hadt, en de stadt met vuur benaauwd wierdt, wierdt de prins door de genen, die door hem uitgezonden waren, om op de bewegingen van den vyandt te letten, verwittigt, dat Henrik van den Berge, Raadt van State en van den oorlog ten dienste des konings van Spanje, stadhouder en kapitein generaal van Gelderlandt, Zutphen, enz. zyne troepen byeen hadt verzamelt, en over de Lippe was getrokken, om de belegerde stadt te hulp te komen. Hy was sterker dan de prins, zo wel in ruitery, als in voetvolk. De prins stelde zich derhalven in staat om hem wel te ontfangen, voornamentlyk van de kant, daar men het meest voor den vyandt beducht was. De vyandt naderde allengskens: maar na dat hy by helderen dag den belegerden door

door het afloffen van eenige ftukken gefchut een teken gegeven hadt, dat 'er ontzet voor handen was, begaf hy zich weder wat te rug. Hy zag wel, dat de werken, waar mede de prins zyn leger verfchanft hadt, niet zonder het uiterfte gevaar konden bedrongen worden; maar terwyl hy op allerhande middelen dacht, hoe hy beft een kans zou kunnen wagen, wierden alle zyne aanflagen door een fnood krakkeel, onder zyn eigen volk ontftaan, verydelt. Het zelve rees onder de Italianen en Spanjaarden over den voorrang, om dat op de eerften, volgens krygsgebruik, was gekomen de order van het trekkende heir te geleiden, het welk de Spanjaarden, uit recht van heerfchappy, meenden dat hen toekwam; en dit ontydige gefchil liep zo hoog, dat de verbitterde gemoederen noch door reden, noch door geleden konden ter neder gezet en bevredigt worden. Het eenige, dat den graaf in deze gefteldheit van zaken overig was, beftondt daar in, een proef te nemen, of hy door eenen weg, daar het minft wacht gehouden wierdt, onderftandt in de ftadt kon brengen. Maar dit mislukte al mede, en de afgevaardigden wierden met groot verlies te rug gedreven. De hoop der belegerden op den grave van den Berge dus vruchteloos zynde, wierdt de ftadt door den prins opgeëifcht. Voor de eerfte maal gaf de ftedevoogdt Dulken, als hem dit geboodfchapt wierdt, mannelyk antwoordt, en als of het gevaar nog verre was: maar niet lange daar na, op het andermaal aanmanen van in onderhandeling te komen, met den raadt der zynen overwogen hebbende, dat de belegeraars tot onder de wallen waren gekomen; dat hy niet al te wel met fchietgeweer voorzien was, en dat hy geen foldaten genoeg hadt, om het gevecht, dat van alle kanten te verwachten ftondt, te kunnen uitftaan, kwam hy na een kort beftandt, en het leveren van gyfelaars over en weder, op het laatft van Auguftus tot een verdrag, het welk de volgende voorwaarden vervatte. Den inwoneren wierden hunne wetten en voorrechten gelaten. Noch het uit- noch het intrekkende krygsvolk zou iemandt eenig leedt of fchade doen. Hen wierdt vry geftelt van den koning van Spanje te verkrygen het recht om ten platten lande over en weder te gaan, levende voor het overige onder de heerfchappy der algemene Staten. Den genen, die gezind waren te vertrekken, zou toegelaten zyn hunne goederen binnen den tydt van een jaar zonder belafting uit te voeren. Den aartsbiffchop, Philippus Rovenius, wierdt gegeven vrye uittocht met het zyne binnen twee maanden. Alle overige geeftelyken en kloofterdochteren wierdt de keure gelaten van binnen de ftadt te blyven, of zich elders op een vreedzamen bodem neder te zetten, behoudende de vrucht der goederen, die zodanige bedieningen zyn toegelegt. De bezetting zal uittrekken met paarden, wapenen, vaandelen, twee ftukken gefchuts, en het geen tot het gebruik der zelven nodig is. De gevangenen van wederzyden zullen op vrye voeten geftelt worden, zonder losgeldt, mits alleen betalende de verteerde koften. Alle oorlogsbehoeften en levensmiddelen, welke den koning van Spanje toebehoorden, wierden overgelevert in handen der genen, die de prins daar toe geftelt hadt, behoudende Dulken het geen hy daar van tot zyne koften hadt opgelegt. Ook is de bewindslieden des konings vergunt, de goederen, hen toebehorende, te mogen weg voeren, en twee maanden om hunne zaken ten platte lande te vereffenen. De grootfte fchade, door de belegeraars in dit beleg geleden, was de doodt van Willem van Naffau, zynde met een kogel door den flaap van zyn hoofdt gefchoten. Sedert deze verovering is Grol aan den vereenigden Staat gebleven tot in het beruchte jaar van 1672, wanneer koning Lodewyk de XIV van Vrankryk, met zyne bondgenoten, den keurvorft van Keulen en den biffchop van Munfter, den Staat zo onverwacht op het lyf viel. Grol kreeg zyn beurt in den beginne der maandt van Juny, wanneer de biffchop van Munfter, Bernhard van Galen, zich voor dit ftedeke vertoonde, na dat hy zich van verfcheide plaatfen, in dat gewelt gelegen, meefter hadt gemaakt. De plaats was toen wel gefterkt, omtrokken met zes bolwerken, die door hunne hoogte de ftadt, behalven de kerk en het ftadhouders huis, dekten: alleen haperde wat aan de fauffebreën, een weinig te hoog leggende om de contrefcarpen behoorlyk te beftryken. Alles was anders zonder gebrek; de grachten diep, zynde met zes ravelynen en zes halve manen, en het magazyn overvloedig van alles voorzien. Op de wallen lagen 22 ftukken gefchuts, op nieuwe affuiten, en tot tegenweer bekwaam, doch het ontbrak hen aan genoegzame manfchap, die in het geheel niet meer dan 600 koppen kon uitmaken. De burgery, meeft Roomfchgezind, weigerde de wapenen op te nemen, en haakte naar verandering. Den 1 Juny hadt de biffchop de ftadt berent; den 3 der zelver maandt naderde hy de zelve, het welk de bezetting door fterk fchieten zocht te beletten. In den nacht tuffchen den 4 en 5 tapte hy het water af. Georg Frenk was bevelhebber binnen de ftadt, hebbende dat ampt al 24 jaren bekleed. Hy droeg zich manhaftig genoeg; echter wierdt 'er door laft van de Heeren Gecommitteerden te velde de luitenant kolonel Tengel binnen gezonden, om het oppergebiedt te voeren. Hy eifchte terftondt de fleutels der ftadt, en nam het bewindt in handen, dat niet lang duurde. Op den 8 Juny befchoot de biffchop Grol, en wierp 'er vuurwerken, bomben en granaten, uit zeven mortieren, in. Op den 9 deedt hy het zelve van eene andere battery, daar het gefchut van de ftadt dapper tegen fpeelde, waar door een wagen met buskruidt, nevens eenige zyner vuurwerken, tonnen buskruidt, enz. in de lucht vlogen. De biffchop liet op den zelven dag de ftadt opeifchen door een Munfterfchen overfte luitenant, in tamboers kledinge, die aan zynen arm een korf met eieren hadt, dreigende, om fchrik te maken, de bezetting, indien zy zich weigerde over te geven, zodanig te verpletteren, als men die eieren kon doen. Tengel zeide tegen hem, dat hy over een jaar of twee befcheidt kon komen halen. Evenwel liet hy den krygsraadt vergaderen, en droeg de opeifching voor. Het algemeen gevoelen was, dat men twee maal 24 uuren uitftel, en eene wapenfchorffing zou verzoeken, om midlerwyl daar den prins van Oranje van te verwittigen. Een officier zou voor oftagier naar buiten gaan, en eén van den vyandt binnen komen, als gefchiedde, met verbodt, op lyfsftraffe, naar de Munfterfchen te fchieten, die nochtans gedurig met graven voortvoeren, en, onder het ftilftaan van het gefchut, tot aan de grachten naderden. De vyandlyke officier met Tengel en den burgermeefter Weck, die te gelyk majoor was, een tydlang gefproken hebbende, vertrok weder naar buiten. Strax wierden ook gedeputeerden naar het Munfterfche leger gezonden, zo uit den krygsraadt, namentlyk de kapiteins Buk en Keppel, als uit de burgery, Weck, Schutten, en Holtberent. Tengel beval hen een goed beding tot de overgave te maken, dat reets wel half gefloten en ondertekent was, fchoon Tengel de voorwaarden niet wilde goedkeuren. Hy wierdt daarom van de burgery aangetaft, en gedwongen de fleutels aan haar over te geven, daar zy den wal mede afliepen, en de poorten openden om den vyandt in te laten. De voorwaarden, op welke de ftadt door den krygsraadt en de burgers aan den biffchop was overgegeven, behelfden: 1. De burgers en inwoners zullen vryheit van hun gewiffe en Godsdienft hebben, en de Roomfch-Katholyken en Gereformeerden zullen zich wegens de kerken in der minne vergelyken. 2. Alle burgers, inwoners en vluchtelingen zullen vry zyn van alle plunderinge, zo aan hunne perfonen, als aan hunne goederen, zo wel die in de kerk, als daar buiten mogten gevonden worden. 3. Den burgeren en inwoneren, gelyk ook den Predikanten, zal het ten allen tyde vry ftaan, zich met hunne vrouwen, kinderen en goederen te begeven naar andere plaatfen, en hunne onroerende goederen naar welgevallen te verkopen. 4. Den burgermeefteren, hunne vrouwen en kinderen, die gezind zyn uit de ftadt te vertrekken, zullen wagens en paarden verleent worden voor hunne bagagie, en konvoi tot zekerheit van hun transport naar Doesburg, of Zutphen, en het zal hen vry ftaan hunne vafte goederen, naar hun believen, te verkopen. 5. De ftadt zal behouden alle hare domeinen. 6. De bezetting zal des anderen daags des middags omtrent 10 uuren met hare vaandelen, boven-en ondergeweer, en al wat haar eigen is, uit de ftadt vertrekken, en zo wel de officiers als de foldaten zullen den dienft der Heeren Staten Generaal mogen verlaten, en zich in anderen dienft begeven, of naar hunne gelegenheit naar huis vertrekken: doch zullen de zelve niets mede nemen, dat de gemelde Staten toebehoort, maar alleen met het hunne naar Doesburg of Zutphen begeleid worden, zullende den volgenden morgen, by het aanbreken van den dag, het bolwerk, daar de windmolen op ftaat, den belegeraars ingeruimt worden, die het zelve met 200 musquettiers zullen bezetten. Dit verdrag was ondertekent in het veldleger voor Grol den 9 Juny des jaars 1672, door *W.* landgraaf van *Furftenberg*, van wegens den keurvorft van Keulen; *Chriftoffel Bernhard*; *J. Buck*, op approbatie; *Everhard Dirk van Keppel*, op approbatie; *C. Wecke*; *Johan Henrik Schutten*; *Everwyn Holtberent.* Hoe flecht dit verding, inzonderheit omtrent de vryheit van Godsdienft, en de fchikkinge, dien aangaande gemaakt, is onderhouden en nagekomen, is bekend genoeg, zonder dat men het hier behoeft op te halen. *Guicciardin Befchryving der Nederl. Topogr. circ. Burgund. Pontanus Gelderfche Gefchied. Hugo de Groots Nederl. Hift. en Belegering der ftadt Grol. Valkenier Verward Europa pag.* 436 *enz. Sylvius Vervolg op Aitzema.*

GROLLIER, in 't Latyn *Grollerius*, (JOHANNES) fchatbewaarder van Vrankryk, berucht in de XVI eeuwe, te Lion uit een treffelyke familie geboren, Thuanus fpreekt zeer voordelig van hem, en 't zal genoeg zyn, als wy flechts zyne eigene woorden gebruiken, want hy zegt: ,, Men kan hem met
,, recht onder de grootfte mannen plaatfen. Hy was te Lion
,, uit een oud geflacht gefproten, waar uit ook Imbert du Soleil en Antony van Servieres, die, gedurende de laatfte on-
,, luften in Vrankryk, het belang van 't ryk en de achtbaar-
,, heit des konings manmoedig verdedigden, hunnen oorfprong na-
,, men. Doordien hy van jongs af een zonderlinge drift voor
,, de geleerdheit toonde, maakte hy vriendfchap met Budé, en
,, daar na, zynde fchatbewaarder van de Franfche troepen in
,, het Milanees geworden, liet hy te Venetië door Aldus Ma-
,, nutius het voortreffelyke werk *De Affe* in 't jaar 1522, van
,, Budé gefchreven, drukken. Hy hadt zo veel zucht voor ge-
,, leerde mannen, dat hy, fchoon een vremdeling in Italië, de
,, achting van de verftandigfte lieden tot zich trok. Cælius Rhodiginus
,, droeg hem zyn werk op, als hem nevens den vorft voor
,, zynen Mecenas achtende. Daar na wederom in Vrankryk
,, gekomen zynde, nam hy aldaar het ampt van fchatbewaar-
,, der waar, maar in fpyt van deze zo laftige bediening ver-
,, minderde hy geenzins in de genegenheit der fraaie letteren,
,, verzamelde zeer vele oude gedenkmunten, en een menigte
,, goede boeken. Hy fpaarde gene koften, en doordien hy op
,, alles net was, zo was ook zyne bibliotheek zo, dat men de
,, zelve met recht kon evenaren by die van *Afinius Pollio*, die
,, de eerfte was, die zich te Rome daar door beroemd maakte. Hy
,, hadt zelfs zo vele boeken, dat, na velerlei mildadigheden be-
,, wezen te hebben aan zyne vrienden in hunne wederwaar-
,, digheden, de allerfchoonfte boekzalen, die men in Parys niet
,, alleen, maar in andere plaatfen van 't koninkryk vindt, hun-
,, nen

„ nen grootsten luister ontfingen door de boeken van Grollier. „ Hy stierf te Parys den 22 October des jaars 1565, oud 86 „ jaren.

Hy wierdt begraven in de kerk van S. Germain des Prez. Men voerde na zyne doodt zyn kabinet naar Provence, om het in Italië te verkopen. De koning, dit vernemende, gaf daar een grote somme gelds voor, op dat Vrankryk van dezen schat niet zou berooft worden, en plaatste het zelve by zyne andere gedenkstukken, die hy van de oudheit reets bezat. Het geslacht van de Grolliers heeft meer andere grote mannen uitgelevert, en M. de Servieres is in 't jaar 1680, als een beroemd Mechanicus, en die een uitmuntend sierlyk kabinet bezat, geen van de minsten geweest. *Thuanus hist. l.* XXXVIII. *La Croix du Maine Bibl. Franc. Louis Jacob des Biblioth. Le P. Menetrier Elog. de Lion. Spondanus.*

GRONA. Zie GRUNA.

GRONAU, eene rivier in Sleeswyk, ontspringt in het ampt van Tondern, en valt niet verre van de stadt *Schlesw. und Holst.* Tondern in de Widau of Tonderau. *Dankwerth Beschryv. von P.* II *c. 5.*

GRONINGEN, GRONNINGEN, GROENINGEN, GRUNINGEN, of GREUNINGEN, in het Latyn *Groninga*, *Groningia*, *Gruninga*, en *Gruningia*, eene fraaie, sterke en welbewoonde stadt in het Noorderdeel van Nederlandt, tusschen den Eems en de Lauwers gelegen; hebbende ten Zuiden het landschap Drenthe, ten Westen de provincie van Vrieslandt, ten Noorden de Wadten en eilanden aan de Noordzee, en ten Oosten den gemelden Eemsstroom en Oost-Vrieslandt, en makende met de dorpen, de Ommelanden genaamt, eene der zeven Vereenigde Nederlandsche Provinciën.

Deze stadt wordt ten aanzien van hare eerste beginselen voor zeer oud gehouden, en zelfs niet alleen voor de oudste stadt van Vrieslandt, maar ook van de gansche zeekust over den Rhyn. Zy heeft haren naam echter niet ontleent van eenen *Grunus*, gelyk eenige fabeldichters willen, voorgevende, dat zekere *Friso* 313 jaren voor Christus geboorte met de zynen in dit gewest zou gekomen zyn, het welk nu Vrieslandt genoemt wordt; dat dit volk ten opzichte van zynen Godsdienst een opper-priester, zo veel als opperhoofdt, en eerste der Druïden, hadt, *Hayo* genoemt; dat de zelve twee zonen hadt, *Galo* en *Mannus* geheten, van welker eersten *Grunus* zou gesproten zyn, de welke omtrent 136 jaren voor Christus geboorte in Vrieslandt een kasteel bouwde, naar hem *Grunusbergen*, of *Grunusburgt*, genaamt, waar by naderhandt eenige huizen zouden getimmert zyn, en dus Groningen allengs in de gestalte van een dorp geraakt. Dit gansche verhaal is zonder bewys, en wordt deswegen met reden voor een verdichtsel gehouden. Waarschynlyker, zo niet geheel zeker, is het geen de geleerde Menso Alting, een man, die zyn vaderlandt door zynen onvermoeiden vlyt in het naspeuren van des zelfs oudheden, en het ontdekken en verklaren van vele tot zynen tydt toe onbekend geweest zynde zaken, tot roem strekt, aangaande deze naamreden opgeeft, namentlyk, dat Groningen of Groeningen zynen naam heeft gekregen van de groenheit der velden, tusschen de twee vloeden of rivieren gelegen, waar van zy, gelyk gezegt is, een hogen rug beslaat. Deze gelegenheit, dus vervolgt die naauwkeurige schryver, wordt zelfs niet duister te kennen gegeven door het stads wapen, zynde een groene streek, of veldt, dat midden tusschen twee wateren of vloeden is uitgestrekt: want *Groen*, by de Vriezen *Grin* genaamt, wordt van de Duitschers, die dieper in het landt wonen, *Gruin* of *Grun* geheten, en van de anderen, die langs de stranden, of aan de zeekust, woonachtig zyn, *Groen*, of *Gron*; waar van daan de verscheide benamingen van *Grins*, *Gruningen*, *Groeningen*, *Groningen*, enz. aan het hoofdt van dit artykel aangehaalt, gekomen zyn. *Greuningen* wordt door de wandeling alleen van de Hollanders gezegt, door het verkeerd uitspreken van de Saxische tweeklank *oe*. Maar de uitgang *ing* is by ons, gelyk op vele plaatsen in Duitschlandt, wel inzonderheit een merkletter der geslachtnamen. Ubbo Emmius, schoon de naamreden van de groenheit der velden niet verwerpende, schynt echter meer zin te hebben in eene van zyne uitvindingen. Namentlyk, hy is 'er niet vremd van, dat Groningen gesticht, of ten minste beheerscht is geweest door eenen *Grunus*, of *Gryns*; doch geen Indiaanschen Grunus; geen Frisoos neef; geen Trojaan; maar een inlander en een geboren Vries; en dit is, zegt hy voorts, mogelyk de reden, dat Groningen dikwils *Grinse*, of *Grense*, is genaamt geweest. Voor het overige doedt hy gelden, dat meer plaatsen, hier omtrent gelegen, hunne benaming van brave en deftige lieden gekregen hebben. Doch men twyffelt niet, of de Lezer zal vry meer smaak hebben in de naamreden, door den Hre. Alting opgegeven. Men zal hier echter tot besluit van het onderzoek aangaande den naams oorsprong dezer stadt nog byvoegen de gedachten van den Hr. *H. V. R.* in zyne Aantekeningen op de *Oudheden en Gestichten van Groningen* dien aangaande, en het oordeel daar over aan den Lezer overlaten, volgende daar omtrent het zedig voorbeeldt van den schryver zelve. Het staat dan, volgens dezen schryver, te weten, dat *Gronna*, *Gronnia*, en *Grunna*, naar de opmerking van Bollandus (by *Du Cange*, op het woordt *Gronna*) by de Latinisten der middelste eeuwen *veen*, of *veenlandt*, en zomwylen ook *moeras* betekent, het welk de schryver door eenige plaatsen in de Latynsche tale bewyst. Van dit *Gronna*, of *Grunna*, nu hebben, volgens het getuigenis van du Cange, sommigen de namen van Groningen, in Vrieslandt, Gronaw, in het landt van Brunswyk, en Groningen, in het bisdom van Halberstadt, afgeleid. Hy besluit hier op met deze woorden: „ Was de „ naamreden van *Groen* niet in den weg, dan zou die van *Gronna*, of *Grunna*, al vry in bedenking komen, en doedt het „ *misschien* evenwel."

Wat voorts de oudheit van Groningen betreft, de Hr. Alting (*P.* I *Germ. Inf. p.* 48) heeft waarschynlyk niet gedoolt in zyne mening, dat de stadt Groningen het kasteel of de vesting is, de welke de veldheer der Romeinen Corbulo bouwde om de Vriezen, die weder onder de gehoorzaamheit van het Roomsche ryk gekomen waren, in bedwang te houden. Germanicus, van voornemen zynde de Cheruscen, zich omtrent de Weser onthoudende, den oorlog aan te doen, vertrok van het eilandt der Batavieren met zyn voetvolk op duizend schepen, zyn vaart nemende door Drusus gracht en den Yssel tot in een meir, het welk hedendaags te Zuiderzee is, welkers wateren ter dier tydt nog zo wyd uitgestrekt niet waren, als zy tegenwoordig zyn. Van daar begaf hy zich in den Oceaan; en de kusten langs varende, kwam hy aan den mondt van den Eems, alwaar hy zich met zyn volk ontscheepte. Pedo, generaal van de ruitery, nam een anderen weg, en trok door Vrieslandt en het landt van Groningen, het welk daar aan vast was, en kwam met zyne benden mede op de oevers van den Eems, daar de bestemde algemene vergaderplaats was. Hier was een kleine haven, met een kasteel, dat den naam van de rivier hadt, waar in de vloot gedurende den veldtocht gelaten wierdt. Deze haven en dit kasteel, of stedeke, wierden veeltyds verkeerdelyk genomen voor de stadt Embden, die zo oud niet is, en vermaard is geworden door haren groten koophandel, als de andere onderging; maar deze twee steden waren gelegen aan de twee verscheide zyden van de rivier, waar van zy haren naam ontleenden; en die, daar Germanicus zyn voetvolk ontscheepte, buiten allen twyffel aan deze zyde van den Eems, en aan de kant van Groningen, nademaal de ruitery te landt door Vrieslandt zich kwam voegen by het voetvolk, 't welk daar ontscheept was. Men hadt als toen nog gene dyken om 't geweldt en de overstromingen van de zee en van den Eems, welkers mondt zeer wyd is, te keren; zo dat de Romeinen hunne winterkwartieren langs die rivier niet houden of sterke bezettingen laten konden, maar genoodzaakt waren te rug te keren; en zy leden zelfs onderweeg al veel door den hevigen windt en 't opzwellen van de zee; waarom zy hunne wyk namen in een dorp in 't landt van Groningen, 't welk hoger was dan andere, en daar Germanicus, met eenige keurbenden (*Legiones*) voor uit getrokken zynde, hen verwachtte. Vrieslandt en Groningen hadden de macht niet de minste beweging te maken zo lang de krygsbenden van Germanicus, die, van 't bedwingen van hunne nabûren te rug gekomen zynde, zo naby waren; maar het leedt niet lang, of daar geschiedde een algemene opstandt; de benden der Romeinen wierden geslagen, en Corbulo in den jare 48 van de gemene tydrekening herwaarts gezonden, om de volkeren van Oost-Vrieslandt en 't hertogdom Bremen weder tot gehoorzaamheit te brengen. De Vriezen, door zyne komst en de gestrenge straffe, die hy oeffende over al wie hem dorst wederstaan, ten uitersten verbaast, zonden afgezanten aan hem; beloofden zich zyne gehoorzaamheit te onderwerpen, en gaven hem gyselaars voor hunne getrouwheit. Hy nam deze gelegenheit, om zich meester van Vrieslandt te maken, waar, en verdeelde het in kwartieren: hy gaf de oude en nieuwe inwoners zekere gedeelten landt, en bouwde eene sterkte, om hen in toom te houden. M. Alting meent, gelyk zo even gezegt is, dat deze vesting gelegt wierdt ter plaatse, daar tegenwoordig de stadt Groningen legt, om dat het eene welgelege en gemakkelyke plaats was, op den weg van Corbulo, en niet ver van het steedtje Eems, daar deze veldheer zich bevondt wanneer de Vriezen hem hunne gezanten toezonden, en van waar hy het oog kon hebben te gelyk op het bouwen van deze sterkte, en op het onderbrengen van de volkeren, die aan de overzyde van de rivier woonden. Het geen deze gissing te waarschynlyker maakt, is de grote overeenkomst, welke men bespeurt tusschen de regering van 't oude Rome en die van Groningen: daar is een Raadt, of senaat, die het oppergezag heeft; daar zyn burgermeesters (*Consules*); een hoofdschout (*Prætor*); zede-of tuchtmeesters (*Censores*); wyk-of bouwmeesters (*Ædiles*), en zelfs heeft men 'er, als het de noodt vereischte, een oppergezaghebber (*Dictator*) gemaakt. Maar voornamentlyk zyn 'er verscheide wetten in deze stadt in gebruik, de welke uit die van de twaalf Tafelen schynen genomen te zyn. Het was eene wet der twaalf Tafelen, dat de hoofdschout de processen voor den middag moest oordeelen; dat de naaste bloedverwant van minderjarige kinderen, die hunnen vader kwamen te verliezen, de voogdy over de zelve moest op zich nemen; dat men op geen begravenissen moet drinken, en dat de uitspraken van het volk van een volstrekt gezag zyn. Men vindt echter niet veel Roomsche gedenktekenen in Groningerlandt: doch dit komt misschien van dat de Romeinen op 't bevel van den keizer Claudius hunne troepen uit Duitschlandt trokken, en hunne garnisoenen naar den Rhynkant zonden. Het is niet wel te zeggen, of de vesting van Corbulo eene stadt is geworden; en hoewel verscheide andere plaatsen, daar de Romeinen hunne bezettingen en tuig-en wapenhuizen hadden, het geluk van dusdanige voordeelige verandering gehad hebben, men kan nochtans niet verzekeren, dat het ook zo met deze sterkte gegaan is. Heda verhaalt, dat de Normannen in hunne stroping in 't jaar 837 drie plaatsen verwoestten, welke vermaard waren door haren koophandel en hare jaarmarkten, te weten *Antwerpen, by de Schelde*, *Vilta, digt aan de Maas, en Groningen, op den oever van den Eems.* Antwerpen is genoeg bekend; maar naardien 'er in dien tydt geen plaats naby de Maas was, in welke een jaarmarkt gehouden, en grote koophandel gedreven kon worden, dan alleen Vlaardingen, schynt het, dat men voor Vilta zou moeten lezen *Vlar-*

Vlardinga Viltorum. Ook mist de schryver in de gelegenheit van Groningen, als zynde niet, gelyk hy zegt, op den oever van den Eems: en zo zou hy mede hebben kunnen mistasten in den naam van deze stadt, die niet aanmerkelyk wierdt, en bemuurt is geworden voor langen tydt na de gezegde stroping, gelyk zo aanstonts zal gezegt worden: ook blykt het gezegde uit den giftbrief van keizer Henrik den III, ten behoeve van de St. Martenskerk te Utrecht, waar by hy, na verscheide overwegingen wegens 't goed gebruik, 't welk men behoort te maken van de aardsche goederen, met die aan Godt, van wien men de zelve ontfangen heeft, weder te geven, aan de gemelde kerk in den jare 1040 geeft een landgoedt, dat hem toebehoorde *in Villa, Groninga nuncupata*, in het vlek Groningen, gelegen in het landschap Drenthe, met de huizen, velden, weiden, bebouwde of onbebouwde landen, leenschattingen, enz. Het is zeker, dat het woordt *villa* in dien tydt zeer selden eene bemuurde stadt betekende, maar gemeenlyk genomen wierdt voor eenige huizen, byeen staande, die een dorp of vlek uitmaakten. In de elfde en twaalfde eeuwen wierdt Groningen eene stadt van vermogen en aanzien. Het wierdt omtrent den jare 1110 met muren, torens en poorten omringt: doch Godebald, XXIV bisschop van Utrecht, noodzaakte de inwoners in den jare 1112 de zelve weder af te breken, hen voorts verbiedende dit werk ooit weder te ondernemen, ten zy de Utrechtsche stoel, aan welken deze plaats, als boven gezegt is, in den jare 1040 door keizer Henrik den III gegeven was, daar in hadt bewilligt. De plaats moet echter kort daar na wederom versterkt en in staat gestelt zyn om een beleg te kunnen uitstaan: want de inwoners in den jare 1166 tegen Godfried van Rhenen, bisschop van Utrecht, opgestaan zynde, kwam Floris den III, graaf van Hollandt, tot zyne hulpe, verloste hem uit de handen der inwoners, die hem bezet hadden, en belegerde de stadt, welke hy met veel moeite poogde te vermeesteren; doch waar toe hy niet kon geraken. Keizer Frederik gebruikte zyn gezag om een einde van dezen oorlog te maken, en verzoende door Reinold, bisschop van Keulen, de burgers met den bisschop, en vervolgens den bisschop met den grave van Hollandt, die te zamen oneenig geworden waren over den eigendom der landen, strekkende van Groningen tot aan de rivier de Lauwers. Floris hieldt staande volstrekt meester van de zelve te wezen, om dat zy hem door zommige keizers gegeven waren. De bisschop bragt aan zyn kant andere giften te voorschyn, waar by hy aantoonde, dat hy de wettige eigenaar van een gedeelte van deze landen was. De keizer beslechtte het geschil in dier voegen, dat zy voor het toekomende de inkomsten te zamen zouden delen, en dat zy derhalven een burggraaf zouden verkiezen, die de beheering daar van zou hebben; dat zy malkander over de keur van den persoon niet kunnende verstaan, de zelve door hem zou worden benoemt; dat voorts beide in de maandt van May te Groningen zouden komen, om de verdeling van den ontfangst te doen, en daar niet langer verblyven dan zes weken, de een om den geestelyken dienst te verrechten, en de ander om de burgerlyke zaken te beschikken. Hier uit blykt dan niet alleen, dat Groningen toen eene bemuurde stadt was, die een leger kon wederstaan, en een beleg uithouden; maar ook, dat de graven van Hollandt en de bisschoppen van Utrecht zich elk den eigendom daar van aanmatigden, en dat de keizer rechter van de geschillen over dat landt was, niet alleen als scheidsman, maar ook als leenheer; om dat de eene en de andere het zich niet anders toeëigenden dan uit krachte van giften, door zyne voorzaten gedaan, onder beding van leenschatting en hulde, zo als dat in die tyden geschiedde. Het platte landt, of de landen, gelegen rondom Groningen, dat men tegenwoordig de Ommelanden noemt, behoorden niet onder de stadt; het was eene heerschappy, of zelfs verscheide heerschappyen op zich zelve, die, voornamentlyk het kwartier van Fivelingo, geregeert wierden door burgermeesters, welke alle jaren verkoren wierden, als in 't oude Rome. Deze bediening wierdt zeer begeert door de genen, die aanzien en gezag in 't landt hadden; en hoewel de zelve in vervolg van tyden dikwils vermengt is met die van schepenen en gezworens, dat rechters over 't volk zyn, zy was daar van nochtans zeer verschillend, en veel hoger in het oude landt van Groningen, of liever de Ommelanden. Een gedeelte van de Ommelanden stondt ten opzichte van het geestelyke onder den bisschop van Munster; maar die van Utrecht matigde zich het geestelyk rechtsgebiedt over de stadt aan, schoon zy beide daar over altydt veel stribbelingen en strydt gehad hebben. Dat de verscheide kwartieren der Ommelanden elk eene byzondere heerschappy, onafhankelyk van Groningen, waren, en zich zomtyds daar tegen vereenigden, blykt genoegzaam uit de oorlogen, die 'er dikwils ontstonden, en gevoert wierden tusschen de inwoners van de stadt en de opgezetenen van het platte landt, als mede daar uit, dat de stadt en ieder kwartier zomtyds afzonderlyk tegen malkander, of tegen anderen, veeltyds om zeer geringe zaken, oorloogden; want elk hadt zyn byzonder belang en zyne eige krygsbenden en wapenen. De stadt wierdt zo ryk en machtig, dat zy bestondt haar gebiedt uit te strekken over Vrieslandt, en daar veroveringen te doen. De verwinnaars misbruikten hunne macht, en handelden de genen, die zy onderbragten, hardelyk. Albert van Saxen, door keizer Maximiliaan gezonden, tastte de Vriezen mede aan, en zyn voordeel doende met de verdeling en bloedige factiën van de Schieringers en Vetkopers, welke geheel Vrieslandt en Groningen zo deerlyk geschud hebben, viel hem de overwinning gemakkelyk. Hy wilde ook van de Groningers wederom nemen het geen zy overweldigt hadden, doch zy wederstonden hem kloekmoedig, en verdroegen alle de ongemakken van een streng beleg, tot dat zy eindelyk, vrezende in de handen van hunnen vyandt te zullen vallen, zich liever onder zekere voorwaarden wilden verzoenen met Frederik van Baden, die in den jare 1490 tot bisschop van Utrecht verkoren was. Zy stonden toe een rechter in den name van den bisschop te ontfangen, behoudens dat zy eene volkome vryheit behielden; maar wanneer men hen wilde noodzaken weder te geven het geen zy in Vrieslandt verovert hadden, wierdt de onderhandeling afgebroken door een priester, die veel gezag hadt, en zich daar tegenwoordig bevondt, bewerende, dat het beter was onder het juk te buigen, dan die overwinningen te verlaten; waar op zy middel vonden om zich van Albert te ontslaan, met de Vriezen by te staan, die zyn zoon Henrik belegerden. De vader verliet de Groningers om den belegerden prins te hulp te komen, en stierf van hertzeer. Henrik en zyn broeder George hervatten echter den strydt weder tegen de inwoners van Groningen, die Edzard, den vorst van Oost-Vrieslandt, aan gene zyde den Eems, en Karel, hertog van Gelder, uit den stamme van Egmondt, te hulp riepen. De oorlog was uitstekend hevig: Koeverden, door verraadt van de Groningers in handen van den hertog gelevert, wierdt hernomen door den bisschop, die, het recht van zyn bisdom niet kunnende staande houden, zich daar van liever ontsloeg. Eindelyk gaf Groningen zich in den jare 1536 over aan keizer Karel den V, zendende eenige afgezanten aan Maria, zuster van dien keizer, en gouvernante der Nederlanden, met verzoek van onder des keizers bescherminge aangenomen te worden. Dit wierdt gretig aangenomen, en Georg Schenk, met eene genoegzame krygsmacht, als stadhouder derwaarts gezonden; waar door Groningen en de Ommelanden aan de Nederlanden wierden gehecht. Karel de V liet de zelve onder anderen na aan zynen zone Philips den II, onder wiens regeringe, wegens het verbreken van des lands voorrechten en vryheden, en het plegen van schrikkelyke dwingelandy en gewetensdwang, de langdurige en wrede oorlog met Spanje een begin heeft genomen, aan welken Groningen zo wel als andere Nederlandsche steden en provincien zyn deel heeft gehad, en eindelyk, met de zelve, het Spaansche juk ten eenemaal van zynen hals geschud. Men zal het merkwaardigste, deze stadt in het byzonder gedurende deze beroerten overgekomen, hier kortelyk verhalen. Na de algemene beeldstormery in Nederlandt, die te Groningen zo groot niet was als in de andere steden, kreeg de graaf van Arenberg in het begin Juny des jaars 1567, uit name van den koning van Spanje, met bewilliging der Regeringe, en op eene listige wyze vier vaandelen Hoogduitsche soldaten binnen Groningen, de welke aldaar groten moedwil bedreven, inzonderheit aan de Hervormden; de stads sleutels naar zich namen; de burgery ontwapenden; de Gereformeerde predikatiën deden ophouden, en een jongman, door opgelegt verraadt, vierendeelden. Graaf Lodewyk van Nassau kwam de stadt wel in den volgenden jare, na het verslaan van Arenberg by Heiligerlee, met eene redelyke krygsmacht belegeren; maar het afkomen van den hertog van Alba, met een vry talryker leger dan het zyne, deedt hem het beleg opbreken. De hertog kwam daar op binnen Groningen, en gelastte daar een kasteel te bouwen tusschen de Oosterr-en Heerepoort, met vyf bolwerken, het welk in den volgenden jare wierdt voltrokken: maar doordien de algemene Staten deze stadt gaarne aan hunne zyde wilden hebben, zonden zy in November des jaaas 1576 zekeren Stella derwaarts, om de Regering en het krygsvolk tot het aannemen der Pacificatie van Gent te bewegen, en hen te overreeden, om het met de Generaliteit te houden, belovende de bezetting ten dien einde alle de achterstallen, die vry groot waren, te betalen. De stadvoogdt Robles, de lucht daar van gekregen hebbende, liet Stella terstondt vatten en op de pynbank leggen, om zynen last uit hem te horen; maar doordien hy alles standvastig ontkende, en het krygsvolk heimelyk de gezegde aanbieding wist voor te stellen, raakte het zelve eindelyk op de been; nam den bevelhebber Robles, met eenige andere Spaansche hoofdmannen, gevangen; verloste Stella uit zyne gevangenisse; bragt hem op de markt, onder het geroep van *lang leve de prins! lang leven de Staten!* en deedt hem, in den name der Staten, den eedt; zendende voorts eenige gevolmachtigden met Stella naar Brussel, welke de stadt aldaar aan de algemene Staten opdroegen, en een gouverneur van hen verzochten. Hier op wierdt de graaf van Rennenberg derwaarts gezonden, die 'er in den beginne des volgenden jaars aankwam, het vremde krygsvolk de achterstallen ten vollen betaalde, en het zelve de stadt deedt uittrekken; waar op de Groningers hem en de Generaliteit den eedt van getrouwheit deden, en het kasteel, door last des hertogs van Alba opgebouwt, weder afbraken. Echter weigerden zy in de Unie, in den jare 1579 te Utrecht gesloten, te treden; waarom Rennenberg de stadt met omtrent 2000 man in de maandt van May des gezegden jaars belegerde, en tot het aannemen van het gemelde eeuwig verbondt noodzaakte; waar op den Gereformeerden de S. Walburgs-en Minnebroederen-kerk wierdt ingeruimt, en de Magistraat door Rennenberg, die gouverneur der stadt bleef, verandert. Doch deze trouwloze graaf toonde wel haast, dat hy het zelf niet wel met de Staten meende, alzo hy Groningen op den 3 Maart des volgenden jaars 1580 wederom aan de Spanjaarden overgaf. De Staten deden de zelve wel terstondt wederom belegeren; maar vruchteloos, doordien graaf Lodewyk van Nassau, na de nederlage des grave van Hohenlo op de Hardenberger heide, genoodzaakt was het beleg, drie en een halve maandt geduurt hebbende, weder op te breken. Sedert wierdt 'er meer dan eens een aanslag gemaakt om Groningen weder aan der Staten zyde te brengen: doch alle te vergeefsch, tot dat graaf Maurits het zelve eindelyk in den jare 1594 voor de algemene Staten

ten vermeesterde, en weder tot de Unie bragt, na dat hy het omtrent vyf weken hadt belegert gehad. Graaf Willem van Nassau wierdt tot stadhouder daar over aangestelt, en de nieuwe regering en de burgery deden daar op den eedt van getrouwheit aan den zelven en aan de algemene Staten. Evenwel bleef Groningen in het dragen der consenten tot de algemene lasten van de Generaliteit zodanig in gebreke, dat het verscheide jaren ten achteren was: zo dat de Staten der andere provinciën de zelve met geweldt moesten laten invorderen. Ten dien einde wierdt de heer van Tempel in den jare 1600 met eenige troepen derwaarts gezonden, die, tegen wille en dank der burgeren, op den 16 Maart in de stadt raakte, en de executie strafselyk uitvoerde. Eenige byzondere personen waren de oorzaak van deze harde behandelinge, om welke voortaan in toom te houden omtrent de Heerepoort, ten Zuid-Oosten van de stadt, wederom een kasteel wierdt opgebouwt, het welk over 400000 guldens kwam te kosten; doch het zelve is in den jare 1607, op het instandig verzoek der Groningers, voor een groot gedeelte wederom afgebroken, en zyn in het tegendeel in den volgenden jare de nieuwe vestingwerken dezer stadt begonnen en voltooit, wordende de zelve met eenen aan de Zuidkant verder uitgebreid en vergroot. Eene aanmerkelyker vergroting dezer stadt geschiedde in de jaren 1612 en 1613, te weten rondom de zelve, doch meest naar het Noorden; wordende vervolgens met zeven schone grote poorten voorzien, nevens nog een klein poortie bezyden het Schuitendiep.

Wanneer de koning van Vrankryk, Lodewyk de XIV, met zyne bondgenoten, koning Karel den II van Engelandt, den aartsbisschop van Keulen, en den bisschop van Munster, den Vereenigden Staat in den jare 1672 zo plotselyk op het lyf viel, belegerde de laatstgemelde, na het onderbrengen van Overyssel, en het veroveren van de vesting Koeverden, met eene krygsmacht van 22000 man de stadt Groningen, den 19 July, aan de Zuidzyde. De stadt hadt tot gouverneur Karel van Rabenhaupt, een dapper en ervaren krygsheldt. De hertog van Holstein-Pleun hadt het bevel over het voetvolk, en de kolonel Stoltzenburg over de ruitery. De bezetting bestondt in den beginne maar uit 24 vaandelen voetknechten, 4 standaarden ruiters, en drie vaandelen dragonders, te zamen omtrent 2000 man uitmakende; maar zy wierdt meer dan de helft versterkt door de 18 vaandelen burgers, die geweer voerden. Daar na wierden 'er nog 4 nieuwe vaandelen van advokaten, en andere lieden, die tot dezen tydt toe vry van de wacht waren geweest, en een compagnie studenten, 150 man uitmakende, opgerecht; en voor dat de stadt nog geheel door de vyanden berent was kwamen 'er 200 man, met beilties gewapent, binnen, uit het regiment van Koningsmark. De sterkten en magazynen waren in goeden staat, en de regering meende het zo wel als het volk, staande al te zamen onder het bevel van Rabenhaupt. Deze ervaren stadvoogdt, de belegering al van lange handt voorzien hebbende, hadt alle de huizen en tuinen, buiten die kant van de stadt staande, doen verbranden, of slechten. Op den eersten aantocht der vyanden liet hy de sluizen openen, en de dyken doorsteken, om alzo het landt rondom te laten onderlopen. Doch dit belette den bisschop van Munster niet den 22 July zyne krygsbenden te doen aannaderen, en nog den zelven avondt aan de loopgravens te doen werken. Hy deedt den 27 der zelve maandt van eene battery met vyf stukken kanon op de stadt schieten; maar de brave konstapels, waar van de stadt voorzien was, maakten de gansche battery, eer de dag ten einde was, onbruikbaar. Des anderen daags liet de bisschop de mortieren te werk stellen, en met bomben en granaten op de huizen werpen: doch door de goede voorzorge van Rabenhaupt, en de naarstigheit der Mennonisten deden de zelve weinig schade: maar de volgende dagen schoten de belegeraars geweldiger, waar door in de stadt grote schade wierdt veroorzaakt, en de inwoners gedwongen met hun huisgezin naar het Noorder gedeelte van de stadt, daar zy zekerder waren, te vertrekken. Ondertusschen schikte de stadvoogdt zyn geschut zodanig op de wallen, dat hy op het laatste der gezegde maandt de wyken van den bisschop en van den keurvorst zeer begon te beschadigen. Hy liet ook verscheide uitvallen doen, waar door de belegeraars genoodzaakt wierden met verlies te wyken, en nieuwe werken te beginnen. De burgers, die de bevelen des stadvoogds gehoorzaamden, droegen zich zo manhaftig als de best geoeffende soldaten, en de studenten kweten zich mede op eene verwonderenswaardige wyze, zo dat de Staten der provincie gedenkpenningen tot hunner eere hebben laten slaan, om des zelfs geheugenis te vereeuwigen. Ondertusschen zagen de belegeraars het getal hunner bomben verminderen, zonder veel uit te werken, en begonnen derhalven in de maandt van Augusty met gloeiende kogels te schieten: doch gene deden schade dan de eerste, doordien de andere naderhandt door de wakkerheit der Mennonisten meest wierden uitgedoofd. Daar na zondt de bisschop een trompetter, met een trommelslager, aan den Magistraat, om eenige voorwaarden voor te stellen, indien zy de stadt wilden overgeven: doch men gaf tot antwoordt, dat men in het algemeen besloten hadt het uiterste af te wachten, en dat de stadt, die eene nieuwe versterking van soldaten, kruidt en geldt hadt bekomen, van volk en allerlei behoeften voor vele maanden voorzien was. Het vuur van het geschut en van de bomben ging echter met de zelve kracht voort, tot dat het den 25 Augusty op den middag begon te verslappen, en de bisschop den moedt ten eenemaal liet zakken, en alle hoop verloor van een algemenen storm te wagen. Na dien tydt hoorde men in het vyandelyke leger niet dan met musketten schieten, het welk de belegerden deedt denken, dat hun geschut onbruikbaar was, en vreesden derhalven voor eene krygslist: doch drie honderd van de ongeduldigste mannen deden een uitval op de loopgravens der vyanden, daar zy een groot bloedbadt aanrechtten, en eenige gevangenen mede in de stadt bragten. Den volgenden nacht liet de vyandt het gros van het leger opbreken, latende de mynen, die vervaardigt waren, springen, en verliet alle zyne werken. De gouverneur kreeg daar kondschap van; deedt daar op den 27 dezer maandt de batteryen in brandt steken, de grachten vullen, en alle wapenen, krygsbehoeften en legertuig, door den vyandt achtergelaten, daar uit halen. De stadt wierdt den laatsten Augusty geheel van den vyandt verlaten, en die dag door de Groningers met bidden en vasten geviert, om Godt voor deze gelukkige verlossinge te danken. Het verlies der belegerden was zeer gering naar de grote menigte van kogels, bomben en granaten, door den vyandt in de stadt geschoten en geworpen, en daar wierden gene honderd menschen vermist. Maar dat der vyanden was zeer groot. Van 22000 mannen, met welke het beleg, als boven gezegt is, was ondernomen, gingen 'er maar 12000 te rug, waar onder nog 1400 zieken waren; 600 kwamen in de stadt overlopen, en 5000 begaven zich naar andere plaatsen: zo dat 'er omtrent 4500 doden waren, waar onder drie kolonellen, twee luitenant kolonels, en drie en zestig kapiteinen gevonden wierden. Het is aanmerkelyk, dat in eene grote bombe, door den vyandt in de stadt geworpen, na dat de zelve gedempt was, op een koper plaatie eenige wonderlyke letters en characters gevonden wierden. Niemandt wist de zelve te ontcyfferen, en men heeft verscheide andere plaaties met diergelyke opschriften gevonden; het welk eenen der hoogleeraren van de akademie te Groningen in zyne dankreden, na de opbrekinge van het beleg, niet onaardig heeft doen zeggen, dat de bisschop van Munster, de stadt niet ziende te winnen door de hulpe van *Simon Petrus*, zyne toevlucht hadt genomen tot *Simon Magus*, of den Toveraar. Doch men moet hier byvoegen, dat de afbeelding daar van zeer verscheidentlyk door de schryvers wordt opgegeven. Na het verlaten van de stadt veroverden de Groningers, onder aanvoeringe van den dapperen Rabenhaupt, Koeverden wederom, en verdreven den vyandt voorts uit Winschoten, Winschoter-schans, en Winschoter-syl, als mede van het huis te Wedde, uit de Brugschans, de Oude schans, enz. Rabenhaupt wierdt tot beloninge zyner getrouwe diensten en betoonde kloekmoedigheit door de Staten, behalven luitenant generaal der provincie van Groningen en de Ommelanden, en van gouverneur der stadt Groningen, tot drossaardt van het landt van Drenthe, en tot gouverneur van Koeverden aangestelt. Vervolgens wierden de vestingwerken der stadt Groningen, welke gedurende het beleg eenige schade hadden geleden, weder opgemaakt en verbetert: ook wierdt tot der zelver verzekeringe in het toekomende, en tot beveiliginge der naburige provincie van Vrieslandt, als mede van Hollandt, inzonderheit van des zelfs Noorder kwartier, door de algemene Staten besloten, haar verder op gemene kosten te versterken, en ten dien einde de Drentsche zyde, tusschen het Schuiten- en het Hoornsche Diep, daar zich de vyandt, wegens de hoogte van den grondt, met zyn leger hadt nedergeslagen, geheel te laten slechten, en met den lagen grondt gelyk te maken, waar toe dan de afgestokene aarde, met karren op den stads wal gereden, in de grote holligheden der dwingeren wierdt gebragt, en de zelve daar mede gevult, langs welke heen eene sterke vestinglinie, naar des heeren Koehoorns ontwerp, is gelegt, en waar in naar de stadt toe, by bemachtiging door den vyandt, nog twee of drie afsnydingen kunnen gemaakt worden.

Groningerlandt is veelmalen met droevige watervloeden bezocht geweest, waar van de oude Kronyken en later geschiedboeken beklagelyke verhalen en beschryvingen doen. Men zal hier alleen van drie der voornaamste gewag maken. In den vierden Allerheiligen-vloedt, ook de Allerzielen vloedt genoemt, om dat die dag op den 2 November komt, en deze stormvloedt twee etmalen duurde, voorgevallen in den jare 1570, leedt Groningerlandt mede eene ongemene schade. Het water brak by Cremeshorn eerst door; vloog wel eens mans lengte over alle dyken, en zo, als een zee, landwaarts in; en men rekent, dat 'er in Groningerlandt toen 9000 menschen en 70000 hoornbeesten verdronken zyn, en eene grote menigte van huizen en schuren weggespoelt. Het grootste gedeelte van het landt stondt als een bare zee, en vyf mylen ver dreven menschen, zittende op daken van huizen, waar van eenige in het Hogelandt gered wierden. Overal zag men 'er op balken, berden, hooibulten, stukken van huizen, enz. in het water dryven, die de genade Gods en hunner evennaasten om hulpe baden. Een twede, en nog verschrikkelyker watersnoodt trof Groningen en de Ommelanden tusschen den 12 en 13 November des jaars 1686, wordende deze vloedt gewoonlyk de derde S. Martens-vloedt genoemt, om dat de zelve daags na dat feest is gebeurt, en ook de Groninger-vloedt geheten, om dat hy dit geweest inzonderheit trof. Des avonds van den 12 November waaide het zeer sterk uit den Zuid-Oosten, gelyk het reets eenige dagen gedaan hadt, waar by een zwaar onweder van donder en blixem kwam; en omtrent 9 uuren draaide de windt naar het Noord-Oosten, en kort daar na naar het Noord-Westen. Deze storm dan, verselt van hagel, deedt het zoute zeewater in dien naaren nacht, of tegen den morgenstondt over alle dyken, wel, naar men zegt, tot de hoogte van eens mans lengte, lopen, en overstroomde in korten tydt byna geheel Groningerlandt. Het allereerste ongeval trof het kwartier van Hunsingo; de twede stoot viel voorts op dat van Fivelingo (zie FIVELGO), en voorts wierden de beide Oldampten, het Goorecht, en eindelyk het Wester-kwartier overstroomt. De stadt Groningen stondt rondom blank, en

het water drong 'er zelfs op verscheide plaatsen in. Van der zelver wallen zag men overal niet dan droevige vertoningen; hier kermden eenigen, op solders, daken, bomen en hooibulten gevlucht, om hulpe; daar zag men schorteldoeken en lakens uitsteken, ten teken van uiterste noodt; alom dreven dode lyken op het water. Velen wierden op hunne bedden en in hunne kamers, eer zy vluchten konden, van de indringende golven overrompelt. By menigten moesten 'er op de solders, twee en drie etmalen, en langer, zonder eeten, of drinken, in koude en ongemak zitten jammeren. Zeer velen dreven op hooiblokken, stukken van solders, of daken, planken, enz. waar van velen verdronken, eenigen hier en daar nog aandreven, en wonderlyk, na vele uitgestane hongersnoden, geborgen wierden: want de regering der stadt Groningen deedt de burgery, twee vaandels te gelyk, en zo vervolgens by beurten, met allerhande vaartuigen uitvaren; die dan ook yverig in de weer waren om menschen, vee en andere goederen te bergen. De kracht der zeegolven verbrak ook vele dyken; van Delfzyl tot aan de Oude Schans was weinig van den dyk te vinden, en te Oterdum spoelde de dyk zodanig weg, dat de oude grondvesten van huizen, die aldaar gestaan hadden, bloot raakten: ook vernam men, dat verscheide stukken veengrondt, zo groot als huizen, tot aan de Nieuwe Schans dreven: zo dat deze vloedt schrikkelyk was voor deze provincie, en de rampen onbeschryflyk; want in de zelve verdronken 1558 menschen, 1387 paarden, en 7861 hoornbeesten, behalven al het andere kleine vee, als schapen en varkens, waar van men het getal niet vindt aangetekent, mogelyk om dat het zelve te groot was, of dat het niet is opgenomen. Zes honderd en een en dertig huizen spoelden geheel weg, en zes honderd en zestien waren door de kracht des waters beschadigt. De derde hoge watervloedt, Groningerlandt overgekomen, en van welken men hier zal spreken, is de jammerlyke Kersvloedt, gezegt de zesde, van den jare 1717. Hoe grote schade deze vloedt alom, en in het byzonder in die landen, aan de Noordzee gelegen, heeft veroorzaakt, is, helaas! te bekend, en nog in te versche geheugenisse, dan dat men 'er hier in 't brede van behoeft te spreken. Men zal alleen zeggen, dat het eenige dagen voor Kerstydt sterk uit den Zuid-Westen hadt gewaait; dat het zeewater daar door zeer menigvuldig uit den Oceaan, door het Kaanal, in de Noordzee was geworden, en dat de windt daar op den 24 December redelyk sterk uit den Noord-Westen waaide, waar door al het water uit de Noordzee weder door het Kanaal moest lopen, en dus eene zware overstroming veroorzaken. In de provincie van Groningen en de Ommelanden zag het niet veel beter, en op zommige plaatsen zelfs slechter uit dan in den zwaren S. Martens-vloedt, waar van boven is gesproken: ook is het water in dezen vloedt hier ongelyk hoger geweest dan in den voorverhaalden, ja naar zommiger meninge wel 3 of 4 voeten in het algemeen hoger, en het getal der verdronkene menschen zelfs veel groter, als in het vervolg zal aangewezen worden. De zwaarste rampen gebeurden in de kwartieren van Hunsingo en Fivelingo, en in de Olde-ampten. Ellendig zyn vele menschen in het water omgekomen, en wonderlyk zyn ook eenige na vele geledene rampen behouden. De stadt Groningen hadt het water rondom hare wallen en poorten; doch in de stadt stondt het maar op eenige plaatsen, waarom ook eenige menschen op bovenkamers, of solders moesten vluchten; en alzo het landt alom als eene zee was, en vele menschen in noodt waren, wendde de Magistraat dezer stadt grote zorge aan om die rampzaligen alom op het landt te redden: ook wierden vele beesten met vaartuigen aangehaalt, en te Groningen op openbare plaatsen, zelfs op de plaats van de hogeschole, en elders, geborgen. Het getal der in deze provincie verdronkene menschen heeft belopen 2276; dat der hoornbeesten 11666; dat der paarden 3200, der varkens 1305, en dat der schapen 21214. Ook is 'er een getal van 1560 huizen zo weggespoelt, als ten dele beschadigt.

Het bisdom van Groningen.

Wanneer in den beginne der regeringe van koning Philips den II de nieuwe bisdommen in Nederlandt wierden opgerecht, en dat van Utrecht tot een aartsbisdom verheven, wierdt Groningen aan het aartsbisdom van Keulen, en aan meer andere bisdommen, doch voornamentlyk aan dat van Munster, onttrokken, zelf tot een bisdom aangestelt, en het nieuwe aartsbisdom van Utrecht onderworpen. Onder dit behoorde nu geheel Groningerlandt, het landschap Drenthe en de eilanden Rollinge en Borchum. Men vindt dit alles breder uitgedrukt; en de grenspalen van dit nieuwe bisdom omstandig aangewezen in de bulle van paus Pius den IV, door den Schryver der *Oudheden en Gestichten van Groningen* uit een oorspronkelyk handschrift der Utrechtsche kerke het eerst in het licht gegeven. Zie het gemelde werk *pag. 6 enz. edit. in* 8. Deze bulle is gegeven te Rome den 7 Augusty des jaars 1561. De bisschoppelyke stoel wierdt in de S. Martens-kerk opgerecht, en het eerst beklommen door

Johan Knyf, geboren te Utrecht, en een Minderbroeder. Hy wierdt tot bisschop verkoren in den jare 1561, en is gestorven, volgens Valerius Andreas, den 1 October des jaars 1576; doch, naar het zeggen van anderen, eerst in den jare 1578. Na hem wierdt tot dit bisdom benoemt

Johannes Bruhesius, of *de Bruhese*, een Brabandsch edelman; maar de zelve wierdt, voor dat hy zyne bevestiging hadt bekomen, tot aartsbisschop van Utrecht aangestelt. In zyn plaats wierdt tot bisschop van Groningen verkoren

Arnoldus Nylen, te Nimwegen geboren, van de orde der Predikheeren: doch de zelve heeft het wydsel niet eens ontfangen, en heeft zich, na dat Groningen in den jare 1594 door de Staatschen, als boven is verhaalt, was ingenomen, naar Brussel begeven; waar mede dit bisdom weder in duigen viel, en Godt, in plaats van de Roomsche ydelheden, de eenvoudigheit van het Euangelium, door de hervorminge, ook te Groningen allengs deedt standt grypen.

Hogeschool van Groningen.

Deze hogeschool wierdt in den jare 1614 opgerecht, onder het stadhouderschap van graaf Willem Lodewyk van Nassau. Het besluit tot deze oprechtinge was reets in den jare 1612 genomen, en hare inwyding geschiedde op den 23 Augusty des voorgemelden jaars 1614. De eerste hoogleeraren, in deze nieuwe akademie beroepen, waren zes in getal, namentlyk: Dr. *Hermannus Ravensberg*, hoogleeraar in de Godgeleerdheit, uit de doorluchte schole van Steinfurt derwaarts beroepen; Dr. *Cornelius Pynacker*, hoogleeraar in de Rechten, in welke hy reets te Leiden lessen hadt gegeven; Dr. *Nicolaus Mulerius*, professor in de genees-en wiskunde, te voren rector in de schole te Leeuwarden; *Ubbo Emmius*, hoogleeraar in de geschiedenissen en Grieksche tale, van de Latynsche schole dezer stadt, daar hy rector op was geweest, op deze nieuwe akademie beroepen; Dr. *Johannes Epinus*, gewoon professor in de philosophie en zedekunde, en buitengewoon hoogleeraar in de rechten, en Dr. *Guilielmus Macdowel*, hoogleeraar in de reden-, natuur-en bovennatuurkunde, een Schot van geboorte, hebbende reets te St. Andrews over de natuurkunde van Aristoteles lessen gedaan. De inwyding dezer hogeschole geschiedde op de volgende wyze. Eerst wierdt op den gezegden 23 Augusty in de St. Martens-kerk een predikatie gedaan door *Arnoldus Martini*, predikant dier stadt. Vervolgens ging men in order naar de akademie, daar Dr. *Pancratius*, stads Syndicus, eene redenvoering uitsprak, in den name der gehele provincie, aangaande deze prysselyke stichtinge; waar na de hoogleeraar *Hermannus Ravensberg* mede eene redenvoering deedt, op deze omstandigheit gepast. Des avonds wierden de leden dezer akademie door de Gedeputeerden der Heeren Staten deftig ter maaltydt onthaalt; en op den volgenden dag deedt de professor *Johannes Epinus* eene redenvoering aangaande den lof der Vriezen, inzonderheit van de provincie van Groningen en de Ommelanden. Op den 25 Augusty deedt 'er *Macdowel* eene over de nuttigheit der philosophie; en vervolgens wierdt *Ubbo Emmius* tot eersten rector magnificus dezer hogeschole verkoren, de welke, over deze verkiezinge verbaast, deze waardigheit in den beginne weigerde aan te nemen. Strax wierden 'er wetten ontworpen, volgens welke deze hogeschool zou bestiert worden: doch de zelve grepen geen standt voor dat zy door de Staten der provincie goedgekeurt en bevestigt waren, het welk in den beginne des volgenden jaars 1615 geschiedde. De zelve wierden daar op den 6 Maart des gemelden jaars den Heeren curateuren en hoogleeraren voorgelezen: doch de laatstgemelde bezwaarden zich daar over, dat deze wetten buiten hunne kennisse gemaakt waren, en ook eenige zaken behelsden, die tot hun nadeel waren, waarom hen eene verbetering der zelven belooft wierdt. De eerste, die op deze nieuwe hogeschole het eerst tot Doctor in de Rechten wierdt verheven, was *Hugo van Nyeveen*, houdende zyn inauguraal dispuit op den 13 November des jaars 1615, onder het rectoraat van den professor Ravensberg. Ook hebben de Heeren Staten ter zelver tydt op des lands kosten zestig voedsterlingen (*alumni*) aangenomen, om hen in de vrye letteren en geleerdheit te doen onderwyzen.

Tegenwoordig zyn in deze hogeschole *negen gewone hoogleeraren*, te weten *twee* in de Godgeleerdheit, *twee* in de Rechten, *een* in de genees-en kruidkunde, en *vier* in de philosophie, redeneerkunde en talen, nevens *een buitengewoon hoogleeraar* in de Godgeleerdheit, die te gelyk ook predikant is, en den predikdienst nevens de andere predikanten waarneemt. Deze Heeren Professoren worden door de Heeren Bezorgers of Curateuren der akademie, die *zes* in getal zyn, te weten drie Heeren van de stadt, en drie wegens de Ommelanden, voorgestelt, maar door de Heeren Staten op een landdag verkoren. Alle zondag avondt wordt 'er ook door eenen der twee hoogleeraren in de Godgeleerdheit, beurt om beurt, in de akademiekerk gepredikt.

De gemene *Latynsche school* dezer stadt bestaat in zeven classen, of byzondere scholen, die door een Rector, een Conrector en zeven leermeesters of Preceptoren bestiert worden. Behalven deze is 'er een Preceptor in de muzyk, die woensdags en zaturdags na den middag de muzyk onderwyst in eene der voornoemde scholen. Zy worden alle gekozen door twee Heeren van de stadt, Scholarchen genaamt.

Groningen hadt voor dezen twaalf kerken, te weten drie parochiekerken, vyf kloosterkerken, en vier gasthuiskerken.

De hoofdkerk was in de Roomsche tyden S. *Martinus* van Tours toegewyd, heeft een hogen, sterken en deftigen toren, in den jare 1469 begonnen, en in den jare 1482 volbouwt. Hy is een der allersierlykste, en mogelyk ook de hoogste, als zynde 333 Rhynlandsche voeten boven den grondt opgehaalt, van gansch Nederlandt. De zelve is, behalven een voortreffelyk klokkenspel, met een zeer grote klok voorzien. De toren, die 'er te voren op stondt, stortte in den jare 1468, midden in den nacht, in, en vernielde mede een gedeelte van de kerke. Deze kerk is met een voortreffelyk orgel versiert, het welk door de kunstige handt van Rudolphus Agricola is gemaakt. Op het hof van deze kerk plagt de Raadt in de XV eeuwe onder de lindebomen dikwils te zitten en raadt te plegen.

De S. *Walburgs-kerk* was de twede parochiekerk, is zeer oud, en heeft 'er zo vroeg, of nog vroeger gestaan dan de stadt zelf, ja is, volgens het zeggen van zommigen, weleer tot het plegen van den heidenschen afgodendienst gebruikt geweest. Deze kerk, op

op het zelve vierkante plein of kerkhof met de S. Martens-kerk ſtaande, was byna rond, en van een ganſch ander maakſel dan de gemene kerken. Beka verhaalt, dat de Groningers deze kerk ten tyde van Heribert, biſchop van Utrecht, dat is omtrent het midden der XII eeuwe, kaſteelsgewyze verſterkt, en 'er hoge bolwerken aan gemaakt hebben (eene gewoonte, in de middelſte eeuwen ſterk in gebruik), waar uit zy met pylen, ſtenen en ſlingers tegen de Noormannen vochten. Deze kerk, met des zelfs ſchonen ſpitſen toren, heeft tot den jare 1612 geſtaan; maar toen ingeſtort zynde, is de zelve geheel en al geſleten, zo dat daar van tegenwoordig niets meer gezien wordt.

De S. *Nikolaas-kerk* was in de Roomſche tyden de derde parochiekerk, en is naar het Weſten van de ſtadt gelegen. Zy is daar na aan de Lieve Vrouwe Ter Aa toegewyd geweeſt, en heeft in den jare 1671 door blixemvuur haren hogen en ſpitſen toren, met het aangename klokkenſpel, verloren. Vervolgens weder herbouwt zynde, is hy naderhandt ongelukkiglyk ingeſtort, en heeft het voortreffelyke orgel onder zyne puinhopen verplettert: doch is ſedert veel ſierlyker dan ooit te voren herbouwt.

Behalven deze kerken, waar van 'er tegenwoordig nog twee in wezen zyn, waren te Groningen eenige klooſterkerken, onder welke die der *Franciſkanen*, met een ruim klooſter daar aan, de grootſte was. In het kloolter is, als boven is aangetekent, ſedert de veranderinge van den Godsdienſt de hogeſchool opgerecht, en in een gedeelte der kerke de boekery van de akademie geplaatſt.

De andere kloosterkerken waren: 1. die der *Jakobynen*, of *Dominikanen*, met een kloolter daar aan. Ze ſtondt ſedert de uitlegging der ſtadt in den jare 1615 omtrent in het midden der zelve, en is in den jare 1621 in een *Diakonie-kinderhuis* verandert.

2. De *Broeders-kerk*, anders de kerk der *Klerken van het gemene leven*, met een kloofter daar aan, was niet heel groot, en ſtondt voor dezen op den Noorder hoek van S. Walburgs-plein; maar is ſedert tot de verblyfplaats van den Stadhouder bekwaam gemaakt.

3. De *Klariſſen-kerk*, met een groot kloofter daar aan, wierdt in den jare 1590, wegens den Spaanſchen oorlog, door de Klariſſen verlaten, en het kloofter aan de Jeſuiten gegeven; maar is, de zelve door de Gereformeerden verdreven zynde, tot een *Burger Weeshuis* gemaakt.

4. De vyfde kloosterkerk wierdt in de Roomſche tyden gebruikt van *adelyke maagden*, die geen kloostergeloften deden, en S. Auguſtinus als hunnen patroon eerden. Deze kerk, veel kleiner dan de voorgaande, wierdt in den voorgemelden jare 1590 mede den Jeſuiten ingeruimt, maar is ſedert de veranderinge van den Godsdienſt tot de akademie-bibliotheek en Latynſche ſcholen geſchikt, wordende de kerk de *Broer-*of *Akademiekerk* genoemt.

De Gaſthuis-kerken zyn: 1. de *H. Geeſts-kerk*, ſtaande aan de Zuidzyde van de ſtadt, met een zeer groot gaſthuis daar aan. 2. De S. *Jakobs-kerk*, een klein gebouw, ſtaande in den uiterſten hoek van de ſtadt naar het Weſten toe. 3. De S. *Antoniekerk*, digt aan de Ooſtpoort, en de kleinſte van allen. 4. Eindelyk de *Geertruids-kerk*, met een gaſthuis daar aan, ſtaat aan de Ooſtzyde van de ſtadt, by de veſten. In 't eerſte en laatſte der genoemde Gaſthuis-kerken wordt alle Zondagen voor de middag gepredikt.

De *Franſche* gemeente vergadert in de Broer-of akademie-kerk, en heeft een predikant.

De *Lutherſche* gemeente, die hier al vry talryk is, heeft een fraaie kerk, met een orgel voorzien, waar in een predikant in het Hoogduitſch predikt.

De *Mennoniten* hebben twee kerken, behalven nog eene vergaderplaats voor die van de Zwitſerſche natie zyn.

De *Roomſchgezinden* hebben hier ten minſte vyf, zo niet meer kerken, doch geen openbare, maar in woonhuizen.

Het *Stadhuis* der ſtadt Groningen is gebouwt in den jare 1443; het *Amonitiehuis* in den jare 1628, om van andere openbare ſtads gebouwen kortheitshalven niet te ſpreken.

Aangaande de *Regeringsform* van Groningen, deze provincie is de laatſte in rang van de zeven Nederlandſche provinciën, en ſedert de zelve in den jare 1594 wederom met de andere zes provinciën is vereenigt, wordt de oppermacht genoemt de Staten van de ſtadt Groningen en van de Ommelanden, of van ſtadt en lande, welke beſtaan uit twee leden. Het eene lidt, wegens de ſtadt, wordt gerepreſenteert door burgermeeſteren en Raadt der ſtadt Groningen, en het andere lidt door de jonkeren, hovelingen, eigenërfden en gevolmachtigden der drie kwartieren van de Ommelanden.

Deze Heeren Staten vergaderen alle jaren eens gewoonlyk op de uitſchryving der gedeputeerde Staten op den 21 February in het Provinciehuis binnen Groningen (bevorens geweeſt de S. Martensſchool, maar in den jare 1601 ten dienſte der landdagen aangelegt), wanneer de eedt van alle provinciale collegiën komt te eindigen, en de Heeren gedeputeerde Staten in de zaal, daar de Staten vergadert zyn, verzocht worden, de welke hunne bediening op eene plegtige wyze met een aanſpraak, die door hunnen preſident gedaan wordt, in handen van de Heeren Staten nederleggen, en worden daar op door den ſyndicus der ſtadt uit name der Staten voor hunne goede voorzorge bedankt, en de reſignatie geaccepteert. Op dien tydt wordt voorts een dag vaſtgeſtelt, wanneer de Staten weder byeen zullen komen om de Generaliteits ampten en de Provinciale regering te beſtellen, na dat eerſt op den beſtemden tydt eene predikatie in het Provinciehuis is gedaan door eenen der profeſſoren in de Godgeleerdheit, of gewoonlyk door eenen der predikanten van de ſtadt, waar van volgens een oud gebruik de nominatie en keuze gedaan wordt by het lidt der Ommelanden. Gedurende dezen tuſſchentydt worden de Provinciale orders beſtelt door den preſident van de ſtaat en den preſident der Ommelanden. Op dien beſtemden tydt wordt uit name en op commiſſie van de Staten beſtelling gedaan van alle Generaliteits en Provinciale ampten, op die wyze, dat ieder lidt in den zynen, te weten de ſtadt uit hare burgers, en de Ommelanden uit hunne comparanten ten landdage, de perſonen aanſtellen, en op de Staatsvergadering benoemen welke voor dat lopende jaar de Generaliteits en de Provinciale ampten zullen bekleden, wordende door ieder lidt geſtelt *drie* tot *Gecommitteerden* in de vergadering der Heeren *Staten Generaal*; ieder *een* in de *Raden van State*; ieder *een* in de *Generaliteits Rekenkamer*; ieder *een ordinaris* en *een extraordinaris Gecommitteerde* in het collegie ter *Admiraliteit in Vrieslandt*, te Harlingen reſiderende. Aangaande de *Gecommitteerden* in het collegie ter *Admiraliteit te Amſterdam*, daar van heeft de ſtadt *twee jaren* de beſtelling, wanneer daar tegen de Ommelanden *twee jaren* de beſtelling hebben van den *Luitenant*, of *Preſident* van de *hoge juſtitie-kamer*, en de *twee jaren*, wanneer de beſtelling daar van is by de ſtadt, hebben de Ommelanden wederom de beſtelling van een perſoon in de Admiraliteit te Amſterdam. Op den gemelden tydt worden boven de *vier perpetuele Hoofdmannen* alleen door het lidt van de ſtadt nog aangeſtelt *vier Hoofdmannen* voor dat lopende jaar in de hoge juſtitie-kamer, wordende de preſident in de gemelde kamer twee achtereenvolgende jaren, de eerſte twee jaren door het lidt van de ſtadt, de volgende twee jaren door het lidt van de Ommelanden gekozen. Ten zelven dage worden mede door ieder lidt beſtelt *vier perſonen* in het collegie der *Heeren Gedeputeerde Staten*, en door ieder lidt *drie perſonen* in de *Provinciale Rekenkamer*. Ten zelven dage worden mede uit de Staten en uit ieder lidt een gelyk getal van *Gecommitteerden* aangeſtelt tot alle Provinciale commiſſien. Die in eenige Generaliteits of Provinciale ampten gekozen zyn, hebben geen recht gedurende hunne bediening op den landdag als leden van de Staten te verſchynen.

Voorts vergaderen de Staten extraordinair zo menigmaal zy wegens voorvallende Generaliteits of Provinciale zaken door de gedeputeerde Staten beſchreven worden.

By de Staten worden ook afgegeven alle inſtructiën, orders, plakkaten, ordonnantiën, en alles wat de Generaliteit of Provincie in het algemeen betreft. By de zelve worden mede geſtatueert het landrecht en andere wetten in rechtzaken, de ingezetenen der landen verbindende.

Het lidt van de ſtadt heeft in alle Staatsgewyze beſoignes het eerſte advys, ook in alle collegiën en commiſſiën den eerſten rang.

Verder is in deze provincie een *Krygsgerecht*, of *Krygsraadt*, beſtaande uit *een Preſident*, of Gerechtſchultz, *twee Adſeſſoren*, en *een Secretaris*, welke in alle civile zaken van perſonele actiën oordeelt, wanneer eenig militair perſoon, in deze provincie garniſoen houdende, gedaagde is, en ook met adſumtie van ten minſte *negen* hoger of lager *Officieren*, in de provincie garniſoen houdende, criminele jurisdictie oeffent over grover misdaden, by militaire perſonen bedreven. De preſident en de ſecretaris worden by beurtwiſſeling, dan door het lidt van de ſtadt, dan door het lidt van de Ommelanden, gekozen: maar de eene adſeſſor wordt altoos door het lidt van de ſtadt, en de andere door het lidt van de Ommelanden aangeſtelt.

Daar zyn ook twee *Generaliteits Monſter Commiſſariſſen*, de welke by beurtwiſſeling der beide leden aangeſtelt worden, om op order der Staten, of der Gedeputeerde Staten, de monſtering te doen over de militie in de provincie, of ook wel in een ander garniſoen leggende buiten de provincie, maar echter ſtaande ter repartitie van ſtadt en lande.

Het eerſte van de provinciale collegiën wordt genoemt *de Hoofdmannen-kamer*, of de *hoge Juſtitie-kamer*. Men vindt van het zelve allereerſt gewag gemaakt in de oude geſchiedboeken in den jare 1410, zynde altoos tot den jare 1645 alleen beſtelt door de ſtadt, en gemeenlyk of byna altoos bekleed door de vier burgermeeſters, welke in dat jaar niet in den Raadt zaten, waar by ten tyde, toen eerſt hertog Karel van Gelder in den jare 1514, en naderhandt keizer Karel de V in den jare 1537, en vervolgens zyn zoon Philips de II, koning van Spanje, beſchermheeren van de ſtadt waren, tydelyks gevoegt is *een Preſident*, onder den tytel van *Luitenant*, of *Stadhouder*. Het is aanmerkenswaardig, dat de dienaars of gerechtsboden van de hoge Juſtitie-kamer als nog dragen de livery, de welke door hertog Karel van Gelder is gegeven, of ingeſtelt, zonder dat daar in ooit eenige verandering is gemaakt. Maar na dat vele jaren herwaarts tuſſchen beide leden vele verſchillen ter occaſie van de hoge Juſtitie-kamer waren ontſtaan, is daar aan een geheel andere form gegeven, ongeacht alle de proteſten van de ſtadt over nulliteit, door deciſie van Hun Hoog Mogende van den jare 1645, welke als nog ſubſiſteert, uit kracht van de welke nu de hoge Juſtitie-kamer beſtaat uit *negen Rechters*, of *Raden*, en *twee Secretariſſen*, te weten *een Luitenant*, als preſident, de eene twee jaren te kiezen by de ſtadt, de andere twee jaren by de Ommelanden, en dan vier perſonen jaarlykſch by de ſtadt te kiezen, en dan nog vier *Hoofdlieden*, die eens vooral, of gedurende hun leven gekozen worden, en daarom *perpetuelen* genoemt worden, te weten een door de ſtadt, en drie anderen door de Ommelanden, namentlyk een uit *Hunſingo*, een uit *Fivelingo*, en een uit het *Weſter-kwartier*, op deze wyze, dat, wanneer een Stadhouder is van de provincie, die meerderjarig is, by vakature twee perſonen door de ſtadt of de Ommelanden genomineert worden, waar uit de Stadhouder eenen kieſt; maar als 'er geen Stadhouder, of een minderjarige is, wordt by ieder lidt direct de begeving gedaan volgens der Staten reſolutie van den 12 Maart des jaars 1667. De ſecretariſſen worden by beurtwiſſeling dan door de ſtadt, dan we-

derom door de Ommelanden benoemt. Sedert de bovengemelde deciſie gaan nu de beveelen van de hoge Juſtitie-kamer uit op name van *Stadhouder en Hoofdmannen wegens hoge overheit van ſtadt en Ommelanden*, en ontfangen alle zonder onderſcheidt hunne commiſſie uit name van de Staten van ſtadt en lande, gelyk zy mede in der zelver name alle jaren beëedigt worden. De Hoofdmannen-kamer is gerechtigt om te oordeelen over alle civile zaken, arreſten over huren en penningen, in de Ommelanden gelegen, over *poſſeſſoria ſummaria*, nemende mede kennis van beklagten tegen rechteren in de Ommelanden in civile of criminele zaken hun ampt te veel of te weinig doende, ook of de zelve competent of incompetent zyn. Voor hen kunnen mede in perſonele actien ter eerſter inſtantie gedaagt worden de Staten van ſtadt en lande, of een der beide leden, 't zy van de ſtadt, 't zy van de Ommelanden, en kunnen ook burgers en ingezetenen van Groningen ter eerſter inſtantie een Ommelander voor de Hoofdmannen-kamer roepen, het welk den eenen Omlander tegen den anderen niet geoorlooft is; maar moet de zelve eerſt te lande worden aangeſproken voor dien rechter, waar onder hy gehorig is, ten ware hy zich ſpeciaal de hoge Juſtitie-kamer ter eerſter inſtantie onderworpen hadt; want door ſpeciale ſubmiſſie kunnen alle zaken voor 't gemelde gerecht getrokken worden, maar anders heeft de zelve alleen te oordeelen over die zaken, de welke volgens oud gebruik ſedert het jaar 1521 tot den jare 1560 gewoon zyn by de kamer buiten de Warven (waar van hier na geſproken zal worden) berecht te worden, en de welke haar vorder breder by der zelver inſtructie zyn aanbevolen. Aan de gemelde kamer geſchieden ook de beroepingen van de ſententiën in civile zaken, by de rechters in de Ommelanden gewezen, binnen den tydt van tien dagen na het vellen van 't vonnis; gelyk mede de beroepingen van ſententien van het gildrecht in Groningen, wanneer zulks geſchiedt by een vremde of ingezeten van de Ommelanden, maar van een burger in Groningen geſchiedt 't zelve aan burgermeeſteren en Raadt te Groningen. De beroeping van ſententien van den droſſaardt van Wedde en Weſtwoldingelandt geſchiedt mede aan de Hoofdmannen-kamer, en wanneer de zelve daar over geoordeelt heeft, kan daar van geen verder beroeping of reviſie verzocht worden, maar van ſententiën ingeval van beroepinge van de rechters in de Ommelanden, of ter eerſter inſtantie by de Hoofdmannen-kamer gevelt, kan reviſie worden ingeſtelt, het welk verzocht mag worden by de Staten van ſtadt en lande, of, zo de zelve niet vergadert zyn, by de Gedeputeerde Staten, en wordt dan voorts de zelve zaak in geſchrifte by de hoge Juſtitie-kamer geventileert, en wanneer alsdan in reviſie ſententie gegeven is, kan van de zelve nog wederom een revys worden ingeſtelt aan een hof van juſtitie buiten de provincie, in eene van de andere provinciën reſiderende, het welk op de zelve wyze als het eerſte revys moet worden verzocht, waar op ten overſtaan van den ſecretaris van de Hoofdmannen-kamer van het proces door partyen van alle de ſtukken en blyken, daar in gebruikt, een inventaris wordt gemaakt, en het gehele proces aan die gedeputeerde Staten, zo de Staten zelve niet vergadert zyn, overgelangt, die het zelve beſloten, en met hun zegel bezegelt, overzenden aan een hof van juſtitie, door hen by pluraliteit van ſtemmen te eligeren, of byaldien de ſtemmen op de Staatsvergadering, of by de Gedeputeerden mogten ſteken, wordt de verzending gedefereert aan den Stadhouder. Het hof van juſtitie, waar aan het proces verzonden zal worden, moet daar over ten minſte met acht perſonen beſoigneren, de welke op den eedt, by hun ampt gedaan, over de zaak moeten oordeelen volgens de landrechten, oude gewoonten en gebruiken dezer provincie, en worden in het ſtemmen by de ſtemmen, van dat hof, welke voor de ſententie zyn, altoos gevoegt drie ſtemmen voor de ſententie, en dan met meerderheit van ſtemmen, deze drie daar mede onder gerekent, voor of tegen de ſententie geconcludeert, en daar op het proces met de ſententie wederom geſloten aan de Gedeputeerden te rug gezonden, welke het zelve aan de Hoofdmannen-kamer doen behandigen, de welke alsdan tegen den gewonen rechtdag, waar op de zaak ter eerſter inſtantie gedient heeft, partyen doen dagvaarden om de uitſpraak te horen, en de ten dage dienende het geſloten proces in tegenwoordigheit van partyen doen openen, en de ſententie, by het buitenhof gevelt, opentlyk doen voorlezen, 't welk gedaan zynde, moet de zelve zonder de minſte verandering ſtiptelyk ter executie worden geſtelt, zonder dat daar tegen eenig ſoort van reauditie kan worden verleent, en byaldien geſuſtineert wordt eenige donkerheit of twyfelachtigheit in het *dictum* der ſententie te zyn, ſtaat daar van de interpretatie aan het buitenhof, het welk de ſententie heeft afgegeven,

By de Staten van ſtadt en lande wordt mede beſtelt het collegie der *Gedeputeerde Staten*, welker vergaderplaats is in het Provinciehuis te Groningen, en beſtaan uit *acht perſonen*, en *twee ſecretariſſen*, welke by beurten dan by het lidt der ſtadt, dan by de Ommelanden gekozen worden, en ook met een zyn ſecretariſſen van de Staten. Aangaande de Gedeputeerden, daar van worden alle jaren tegen den 22 February *vier* genomineert en gekozen by de ſtadt, en *vier* by de Ommelanden, welke door de Staten beveſtigt en beëedigt worden. Deze bezorgen, dat alle reſolutiën, by de Staten van ſtadt en lande genomen, ter executie worden geſtelt, mogen ook op hunnen name ten dien einde plakkaten publiceren; zy moeten zorg dragen, dat de dyken, poſt-en paalwerken, de provincie te laſt komende, voorts alle provinciale gebouwen wel worden onderhouden; dat de militie in goede order wordt gehouden en betaalt; zy depecheren alle ordonnantiën van poſten, welke door de Provincie betaalt moeten worden; bezorgen de verpachting van alle Provinciale middelen, en rechten alle verſchillen, de welke ter occaſie van de pachten komen voor te vallen. Aan de zelve wordt alle jaren door de Staten verleent het recht van verligten en verzwaren der criminele ſententiën, by den Krygsraadt gevelt; kunnen ook over verſcheide misdaden criminele ſententie vellen; moeten alle jaren tegen den 21 February, en ook anders zo menigmaal hen zaken van gewigt voorkomen, of anders door de Generaliteit, of een van beide leden der Provincie, daar toe verzocht worden, de Staten van ſtadt en lande verſchryven om Staatswyze op den landdag in het Provinciehuis te vergaderen, en worden alsdan in de Provinciezaal verzocht, wanneer de ſecretaris op order van den preſident der Gedeputeerden voorleeſt die punten, waar over de vergadering der Staten is verzocht, 't welk gedaan zynde, vertrekken de Gedeputeerden weder naar hunne vergaderplaats, en mogen geen beſoignes van de Staten bywonen.

Op de zelve wyze, als zo even van de Gedeputeerde Staten is gezegt, worden alle jaren *drie Rekenmeeſters* door de ſtadt, en *drie* door de Ommelanden genomineert, en uit name der Staten beëedigt, welke hunne vergadering mede houden in het Provinciehuis. Der zelver ampt is naauwe acht te nemen op alle financiën van de Provincie. In hunne handen worden eerſt geſtelt alle deklaratien ten laſte van de Provincie, om de zelve te onderzoeken, te liquideren, en dan aan de Gedeputeerde Staten te doen behandigen, ten einde daar op ordonnantie worde geſlagen. Zy moeten mede acht geven, dat alle ordonnantiën door vier Gedeputeerden, twee van de ſtadt, en twee van de Ommelanden, nevens een ſecretaris, worden vertekent en geregiſtreert, om vervolgens mede op de zelve wyze door vier uit de hunnen, en een ſecretaris vertekent en geregiſtreert te worden; dat geen ordonnantiën gepaſſeert worden, welke tegen eenige Staatſche reſolutie zyn; dat de Provincie in eenige Generaliteits poſten niet hoger worde aangeſlagen, dan geconſenteert is; dat alle inkomſten van de Provincie tydig en exactelyk worden ingevordert; ten dien einde naauwkeutig nazien alle boeken van die genen, welke eenig ontfang hebben van provinciale penningen, byaldien zy vermenen eenige conſideratiën te hebben, waar door de pachten of andere provinciale inkomſten verbetert kunnen worden; het zelve aandienen aan de Gedeputeerde Staten; ſtellen ook alle jaren hunne Gecommitteerden, om nevens de Gecommitteerden van de Staten te beſoigneren over het innemen van de rekeninge van den ontfanger generaal der Provincie, en van den rentmeeſter der provinciale vaſte goederen.

Nog is in deze Provincie een collegie van juſtitie, welke *Reviſeurs* genoemt worden, het welk niet ordinaris vergadert, maar alleen wanneer het door de Gedeputeerde Staten wordt verſchreven, het welk of uit eige beweging, of op verzoek van een geintereſſeerde party geſchieden moet, zo menigmaal zes of meer ſententiën zyn, waar van beroeping of reviſie is ingeſtelt. Dit collegie beſtaat uit *twaalf perſonen*, waar toe jaarlykſch worden gecommitteert uit het lidt van de ſtadt *een Burgermeeſter* en *drie Raadsheeren*, en uit het lidt der Ommelanden mede *vier Heeren*, de welke mede leden zyn van de Ommelander vergadering, en *vier* uit het collegie der *Gedeputeerde Staten*, te weten *twee*, de welke wegens het lidt van de ſtadt, en *twee*, welke wegens het lidt der Ommelanden aldaar ſeſſie hebben. Het preſidium wegens het gemelde collegie wordt op het eene revys bekleed door den burgermeeſter, wegens de ſtadt aldaar gecommitteert, en op het andere door den oudſten Ommelander heer, en alzo vervolgens by tourbeurten. De vergadering is in het Provinciehuis, in de zaal of kamer van de Staten zittende, de een om den ander, dan een Heer uit het lidt der ſtadt, dan een uit het lidt der Ommelanden: te weten, als het preſidium is aan de ſtadt, zit aan de linker zyde van den preſident, en ſtemt eerſt een Heer uit de Ommelanden, daar naaſt een Heer van de ſtadt, en zo vervolgens. Anders als het preſidium is aan de Ommelanden, zit en ſtemt eerſt de burgermeeſter, uit de ſtadt aldar gecommitteert. Dit collegie oordeelt over alle civile ſententiën, by de Heeren Gedeputeerde Staten, of by het Krygsgerecht ter eerſter inſtantie gewezen, en zulks by meerderheit van ſtemmen; of byaldien de ſtemmen gelyk zyn, moet voor de ſententie geconcludeert, en de zelve geconfirmeert worden. In het vellen van de ſententie wordt gepronuntieert, dat de gecommitteerde Reviſeurs recht doen uit name van de Staten van ſtadt en lande. Van deze ſententie valt geen verder riviſie, of eenig ſoort van reauditie.

Boven is gezegt, dat de Regeringsform in de provincie van ſtadt en lande beſtaatt uit twee leden, het eerſte van de *ſtadt*, waar van nu is gehandelt, het twede van de *Ommelanden*, beſtaande uit jonkeren en hovelingen, eigenërfden en volmachten, omtrent welk laatſte is aan te merken, dat der zelver regering in oude tyden heeft beſtaan in verſcheide byzondere dorpen, en daar in geſtelde rechtſtoelen, zynde de eene van de andere geheel niet afhankelyk, noch met malkander in een algemeen verbondt vereenigt, maar die zich naar gelegenheit van tyden en zaken in een meerder of minder getal onder malkander, of met de ſtadt hebben verbonden, doch by verloop van tydt al wat meerder en algemener verknocht wierden, tot dat eindelyk, na vele verſchillen en wiſſelvalligheden, op haar verzoek en ſubmiſſie, by Hun Hoog-Mog. in den jare 1659 eene eeuwigdurende en onverbrekelyke wet is gemaakt, welke volgens nadere deciſie van den jare 1663, het 2 art., nooit verandert mag worden, volgens welke de Omlander regering beſtelt moet worden, en is de zelve alzo daar door een recht vereenigt polityk ligchaam geworden, uitmakende het twede lidt van de Staten der ſtadt Groningen en de Ommelanden; zo dat nu de Ommelander regering, als

als gezegt is, beſtaat uit jonkeren, hovelingen, eigenërfden en volmachten, en verdeelt is in drie kwartieren, als het *Hunsingo*, het *Fivelingo*, en het *Weſter-kwartier*. Het geen den naam en de beſchryving zo van deze kwartieren, als dien van de Ommelanden in het algemeen betreft, daar van wordt op ieders artykel in het byzonder geſproken. Hier zal men, om eene aaneengeſchakelde beſchryving van de regeringswyze dezer Provincie, beſtaande uit de Staten van ſtadt en lande, te geven, een naauwkeurig verhaal van beide doen.

Het eerſte der gemelde drie kwartieren, te weten het *Hunſingo kwartier*, is verdeelt in drie onder-kwartieren, gemeenlyk *ſmaldeelen* genaamt. Het eerſte der zelven is genoemt *Marnſter-deel*, het twede *Halfamſter deel*, en het derde *Ooſteramſter-deel*, zynde in ieder onder-kwartier zeventien dorpen.

Het twede, namentlyk het *Fivelingo kwartier*, is ook verdeelt in drie onder-kwartieren, ieder beſtaande uit vyftien dorpen, als het *Wold-deel*, het *Hogelanſter deel*, en het *Ooſter-deel*.

Het derde, te weten het *Weſter kwartier*, beſtaat mede uit drie onder-kwartieren, namentlyk: *Ooſt-Langewolſter-deel*, waar in acht dorpen, of karſpelen; *Vredewolſter-deel*, waar in dertien dorpen, en *Middagſter-deel*, waar in zeventien dorpen zyn. Uit deze dorpen, in die drie kwartieren vermeld, moeten alle regenten in het lidt der Ommelanden gekozen worden, zonder dat daar ooit andere of meerder dorpen of karſpelen mogen bygevoegt worden.

In opzicht van de regering dient verder gelet te worden op de perſonen, welke gekozen worden, en der zelver hoedanigheden; de wys, waar door zy ingekozen worden, en in wat form de regering der Ommelanden beſtaat. In opzicht der perſonen en hunne hoedanigheden wordt vereiſcht, dat zy bekend zyn voor goede patriotten van het vaderlandt, en den hervormden Godsdienſt toegedaan, en dat zy niet zyn in de familie van hunne ouderen, maar buiten der zelver familie hun eigen goedt hebbende, en twee jaren met hun huisgezin in de Ommelanden, in hunne eige huizinge, hebben gewoont, of twaalf jaren, byaldien zy buitenlanders zyn, ten zy ze in de Ommelanden komen te trouwen, wanneer zy zes jaren aldaar gewoont moeten hebben. De zelve perſonen moeten in waren eigendom, of in pacht, byaldien de zelve na verloop van negen jaren niet is ingeloſt, bezitten dertig jukken of grazen lands, duizend Embder guldens waardig, (ieder Embder gulden is 22 ſtuivers en een halve Brabandſch) daar een huis op ſtaat, een perſoon toebehorende (boven hun eigen bewoonde huis, als zy op die plaats niet wonen) doende in de verpondinge of lands ſchattinge acht Kar. guldens, alle te zamen gelegen onder een dorp en het zelve ſchatregiſter, en byaldien iemandt die landen mogt hebben onder het ſchatregiſter en karſpel, daar hy woont, moet hy van dat karſpel compareren; maar byaldien hy zodanige landen niet mogt hebben, daar hy woont, moet hy compareren uit dat karſpel, alwaar hy zodanige landen heeft, doch mag iemandt ook compareren van zyn vrouwen goedt, even of het zyn eigen was, niet alleen by 't leven van de vrouw, maar ook na der zelver doodt, zo lang hy continueert in het bezit der zelver goederen. Voorts moet die geen, die van zyn eigen of van zyn vrouwen goedt uit het eene of het andere karſpel compareert, op dat zelve karſpel blyven, ten ware hy door beter gelegenheit van erfeniſſe, of aankoop, zyne familie in een ander kwartier of karſpel kwam te transporteren. Dit zyn eigentlyk de ware en rechte hoedanigheden, welke in den perſoon, die een eigenërfde uitmaakt, vereiſcht worden om een lidt te kunnen zyn van de Ommelanden: want buiten deze dingen kan noch jonker, of edelman wegens zyne geboorte, noch hoveling wegens eenige Redgerechten (waar van hier na geſproken zal worden) eenige macht hebben, en in de Ommelander regering toegelaten worden, maar alleen een eigenërfde, invoegen als boven gequalificeert: doch indien het mogt gebeuren, dat in een of meerder karſpelen zodanige eigenërfde niet mogt gevonden worden, kunnen de ingezetenen van dat karſpel, de welke dertig grazen beklemd of onbeklemd landt in dat karſpel bezitten, wegens dat karſpel ſtellen een of twee volmachten, van de gequalificeerdſte inwoonders, voorzien met ſchriftelyke procuratie, en in gebruik hebbende in het zelve karſpel dertig grazen beklemd of onbeklemd landt, om wegens en op koſten van dat karſpel een ſtem, en niet meer in te brengen in dat onder-kwartier, waar in het karſpel gelegen is, welke volmacht niet langer duurt dan twee jaren, en moet dan weder een nieuwe geſtelt worden. De wys, waar op het onderzoek en de admiſſie geſchiedt der perſonen, welke als Ommelander landdaags-comparanten begeeren toegelaten te worden, is, dat alle twee jaren op het oneffen jaar, na dat de provinciale regering en collegiën zyn beſtelt, wordt gehouden de monſtering, of 't examen van de perſonen en beſcheiden, welke als Ommelander regenten verzoeken aan te gaan. Ten dien einde moet ieder een jaar voor den 22 February van dat jaar, op welken de monſtering geſchiedt, by den ſecretaris der Ommelanden aangeven alle zodanige beſcheiden van landen, waar van hy, volgens 't geen hier boven gemeld is, vermeent als comparant toegelaten te kunnen worden, welke by den ſecretaris te boek geſtelt en geregiſtreert worden, en de regiſtrature op de rug (*in dorſo*) getekent. Deze monſtering geſchiedt door ***negen Monſterheeren***, wordende uit ieder onder-kwartier der Ommelanden een geſtelt, ter preſentie van den ſyndicus der Ommelanden en den ſecretaris. Van dit collegie is de Stedehouder in der tydt preſident, en in het zelve zitten te gelyk op een tydt vader en zoon, en alle andere bloedvrienden, of zwagers, en oordeelen mede over de zaken van perſonen, de welke hen even na vervant zyn. Deze Heeren moeten eerſt een eedt doen, dat zy zonder eenige gunſt of affectie zullen oordeelen, en niemandt afwyzen, welken zy menen gequalificeert te zyn volgens het Ommelander reglement, en ook niet admitteren welke volgens het gemelde reglement gedisqualificeert is. Wanneer de zelve Heeren daar op zitting hebben genomen in een kamer in het Provinciehuis binnen Groningen, moet die geen, de welke begeert geadmitteert te worden, zyne beſcheiden in de vergadering aan den ſecretaris overlangen, om by de Monſterheeren in 't byzonder onderzocht te worden, of byaldien iemandt in dat onder-kwartier daar belang by heeft, dat hy niet geadmitteert worde, zo worden de zelve opentlyk gelezen, en daar over gediſponeert, wordende in beide gevallen door de Monſterheeren geſententieert, of hy geadmitteert zal worden, of niet, moetende de reden van *non qualificatie* in het examinatieboek uitgedrukt en aangetekent worden. Byaldien iemandt geadmitteert wordt, zo wordt hy ingelaten door de eene deur van de kamer, alwaar de monſtering gehouden wordt, en gaat door de andere kamerdeur weder uit; maar byaldien hy niet geadmitteert wordt, moet hy door de zelve deur weder uit gaan, waar door hy is ingelaten, en voorts moet die geen, die geadmitteert wordt, onder eede verklaren, dat alle blyken, waar mede de qualificatie, hier boven gemeld, is aangetoont, oprecht en naar waarheit zyn, zonder dat hy eenig contrakt, tegen den eigendom ſtrydig, heeft ingegaan, en dat hy ook om te compareren als regent, of om zyne ſtem aan iemandt te geven, geen giften, uitleg, lening, defroiement, of verſchot van penningen heeft genoten, of zal genieten. Verder moet hy mede onder eede verklaren, dat hy zal helpen mainteneren de privilegiën, hoog-vry-en gerechtigheden der Ommelanden, in het byzonder het Ommelander reglement, by Hun Hoog-Mog. in de jaren 1659 en 1663 vaſtgeſtelt, als mede ſententiën, by de Heeren Arbiters in de Ommelanden (waar van hier na) uitgeſproken, ook naar vermogen bezorgen, dat zulks alles by anderen naauwkeurig worde gedaan, en zulks om generlei oorzaken na te laten. Die genen, welke eens ingemonſtert of geadmitteert zyn, worden daar op ſucceſſive van twee tot twee jaren gecontinueert, ten ware der zelver qualificatie verandert mogt zyn, in welken gevalle hen een mandaat door de Heeren van de monſtering wordt gezonden, om hunne continuatie in hunne vorige qualificatie te tonen, waar op dan na gehoorde diſputen en examinatie der blyken door de Monſterheeren ſententie wordt gevelt. Van de ſententiën der Monſterheeren kan niet geappelleert worden, maar is meermalen gebeurt, dat iemandt, die meende daar by verongelykt te zyn, zich by middel van klagte aan Hun Hoog-Mog. heeft geaddreſſeert, welke daar op ook wel informatie hebben genomen, en diſpoſitiven afgegeven.

Wegens de Regeringsform van de Ommelanden moet voor eerſt tot een grondſlag gelegt worden, dat ieder onder-kwartier in zyne vry-en gerechtigheden van de andere onder-kwartieren niet kan worden overſtemt, beſtaande deze vry-en gerechtigheden in drie poſten, als: 1. Alle privilegiën en voorrechten, de welke by eenige deciſie van Hun Hoog-Mog. aan de Ommelanden zyn toegekent; 2. alle inſtructiën voor zyn Hoogheit, den Stadhouder, of voor eenige Provinciale of Ommelander collegiën gearreſteert; 3. alle deciſiën en reglementen, door Hun Hoog-Mog. voor de Ommelanden gemaakt, in 't byzonder die van de jaren 1659 en 1663, waar in zelfs niet by 't gehele lidt der Ommelanden eenige verandering of ampliatie kan worden gemaakt, maar alleen door Hun Hoog-Mog. Doch in alle andere zaken, de Provinciale of Ommelander regering rakende, heeft overſtemming plaats, wanneer zes onder-kwartieren tegen drie eens zyn, zonder onderſcheidt, of die zes onder-kwartieren zyn uit twee of drie diſtincte kwartieren; maar vyf onder-kwartieren kunnen de vier onder-kwartieren niet overſtemmen, maar moet by inductie gevonden worden. De wys van ſtemmen in ieder onder-kwartier geſchiedt altoos door overſtemming, naar de meerderheit van ſtemmen by ieder perſoon hoofdt voor hoofdt in te brengen, en op deze wyze worden alle Generaliteits en Provinciale ampten, waar van de beſtelling de Ommelanden toekomt, en waar van hier voor in de Provinciale Regeringsform geſproken is, in ieder onder-kwartier beſtelt, gelyk mede alle Ommelander ampten, en worden op die wyze voor den tydt van twee jaren in ieder onder-kwartier geſtelt ***een Arbiter*** (waar van hier na) ***een gewoon*** en ***een buitengewoon gecommitteerde Raadt*** der Ommelanden, door welke negen gewone gecommitteerde Raden met den ſyndicus en ſecretaris beſtelt worden de gewone zaken van de Ommelanden, als mede de uitſchryving der Ommelander vergaderingen. De zelve bezorgen mede, dat in de maandt van November een zekere dag en plaats beſtemt worde in ieder onder-kwartier, op welken ieder gequalificeerde landdags comparant, ten overſtaan van den ſyndicus en ſecretaris der Ommelanden, zyne ſtem inbrengt tot begevinge der ampten, op naaſtkomenden 22 February openvallende, by meerderheit van ſtemmen, welker geëligeerde namen alsdan op S. Pieters-landdag worden ingebragt, om by de Staten bevestigt te worden. Wat verder aangaat de beſtelling der ampten, de welke ſtaan ter diſpoſitie van een geheel kwartier, als Luitenant van de hoge Juſtitiekamer, altoosdurende Hoofdmannen, enz. daar in geſchiedt wel in ieder onder-kwartier de begeving by overſtemminge, maar kunnen twee onder-kwartieren het andere derde onder-kwartier niet overſtemmen, maar moet alsdan door ieder onder-kwartier een briefje in den hoedt geworpen, en alzo de zaak door het lot beſlecht worden, en mag ook 't eene kwartier zich niet bemoeien met de ampten in het andere kwartier, zelf ook niet een onder-kwartier met de ampten in het andere onder-kwartier van het zelve kwartier vallende, zo nochtans, dat met toeſtemming der comparanten in de reſpective onder-kwartieren wel een verwiſſeling mag geſchieden der ampten, in het eene onder-kwartier van het zelve kwartier beſtelt met een ander

der ampt in het andere onder-kwartier van het zelve kwartier begeven, en byaldien uit verſcheide kwartieren, of onder-kwartieren, perſonen in een en het zelve collegie mogten zyn gekozen, de welke om al te na verwantſchap te gelyk in het zelve geen zitting konden hebben, moeten de geëligeerde perſonen onder malkander loten, en wordt in de plaats van de uitgevallene een ander in het zelve onder-kwartier gekozen. Verder is van alle Generaliteits en Provinciale ampten, tydelyk ſtaande ter diſpoſitie der Ommelanden, een vaſte tour geſtelt, wat ampten ieder onder-kwartier van twee tot twee jaren hebben te begeven, waar van een Almanak in den jare 1663 is opgeſtelt, en komt alle achttien jaren om, wanneer de geſtelde ampten op de zelve wyze wederom rouleren, zo nochtans, dat in hoge Generaliteits of Provinciale ampten niemandt gekozen mag worden, alvorens hy twee jaren de landdagen heeft bygewoont, en moeten alle gekoze officianten doen den eedt van zuiveringe, dat zy geen giften of gaven hebben gegeven, of belooft, direkt, of indirekt, om hunne ampten te bekomen, gelyk mede die genen, aan welke de collatie of diſpoſitie van eenig officie ſtaat, moeten aannemen, dat zy daar voor direkt noch indirekt iets hebben, of zullen genieten, en zo iemandt van het tegendeel overtuigt mogt worden, is hy naderhandt onbekwaam om eenig ampt te bekleden, of op den landdag te verſchynen.

Uit de menigte van dorpen in de Ommelanden, waar uit de perſonen ten landdage kunnen compareren, is ligtelyk af te nemen, dat de regering der Ommelanden beſtaat uit een grote menigte van menſchen, kunnende der zelver getal zomtyds wel beſtaan uit twee of drie honderd, of meerder perſonen. Tot meerder zekerheit der Ommelander regering, en tegen de inbreuke van het Ommelander reglement, in de jaren 1659 en 1663 vaſtgeſtelt, dient niet alleen het collegie der *Monſterheeren*, hier voor beſchreven, maar is daarenboven nog een ander collegie van rechters beraamt, de welke *Arbiters* genoemt worden, en beſtaan uit *negen perſonen*, ten overſtaan van den Stadhouder in der tydt, uit de negen onder-kwartieren gekozen. Deze nemen alleen kennis van feiten, tegen het reglement begaan, en van geen andere; gelyk zy ook onder eede moeten verklaren, dat zy zich in dezen punctuelyk naar het reglement zullen gedragen, en byaldien iemandt vermeent, dat 'er eenig perſoon is, de welke het meergemelde reglement in eenig punt mogt hebben overtreden, de zelve kan daar van kennis geven aan den Stadhouder in der tydt, als preſident van het collegie der Arbiters, de welke de zaak van eenig gewigt bevindende, het collegie der Arbiters kan doen vergaderen, waar op de advokaten, by de Ommelanden te nomineren, onder eede worden gelaſt op den naam van het ligchaam der Ommelanden in te ſtellen en te doen vervolgen, moetende zulks van acht tot acht dagen worden vervolgt door de Arbiters, tot duplyk incluis, en niet verder, moetende de bewyzen van getuigeniſſen voor ieders competente rechter belegt worden, waar op na verloop van nog acht dagen, na het ingediende duplyk, de ſtukken van het proces onder geïnbelleerden inventaris by malkander in een zak worden ingeſloten, en door de Arbiters aan den Stadhouder in der tydt overgelangt, de welke de zelve buiten weten der Arbiters overzendt aan een hof van juſtitie buiten de provincie, welk hof daar op ſententie formeert, en den beklaagde, die ſchuldig bevonden wordt, mogen condemneren in een breuke van duizend goudguldens, of ook wel afzetten, naar vereiſch van zaken, uit alle ampten en regering, zo nochtans, dat een van beide geſchiede, en niet te gelyk breuke en afzetting; te weten, zo iemandt ongeoorloofde giften heeft gegeven, of genomen, of anders tegen het reglement aangegaan, mag een jonker, of hoveling geſtraft worden met afzetting, en een byzondere eigenërfde, of volmacht in vyf honderd of duizend goudguldens. De ſententie, by het hof geformeert, wordt aan den Stadhouder geſloten toegezonden, en alzo door hem aan de Arbiters behandigt, de welke daar op binnen drie dagen in hunne volle vergadering, na dagvaarding der partyen, doen uitſpreken op name van de jonkeren en hovelingen, eigenërfden en volmachten der Ommelanden, tuſſchen den Eems en de Lauwers, zonder dat daar tegen eenig appel of reauditie mag verzocht of verleent worden, maar moet ter executie geſtelt worden, des noodt, door den Stadhouder, welke daar in door des lands militie moet worden geſterkt, en door Hun Hoog-Mog. onderſteunt.

Buiten deze beide collegiën van Monſterheeren en Arbiters hebben de Heeren der Ommelanden, geconſidereert als een vaſt aaneengebonden polityk ligchaam, en het twede lidt van de provincie van ſtadt en lande, geen de minſte jurisdictie, noch in eenige civile, noch ook in eenige criminele zaken, maar zyn alleen gevoegt orders af te geven rakende hunne byzondere polityke regering, als mede inſtructiën te geven, waar naar hunne Heeren gecommitteerde Raden, hun Raadt en ſyndicus, als mede hun rentmeeſter en ſecretaris in hun ampt, met relatie tot de Heeren der Ommelanden, zich moeten gedragen.

In de landſtreek, de Ommelanden genaamt, zyn wel verſcheide rechtſtoelen, tot 63 in getal, en ook rechters, overrechters, redgers (welke in het Weſterkwartier *grietmannen* genoemt worden) en andere: doch de zelve dependeren in genen dele van het lidt der Ommelanden als een ligchaam, of van het lidt van de ſtadt, als een ligchaam aangemerkt zynde; maar die gerechtigheden behoren aan particuliere perſonen, of ook wel aan het eene of het andere lidt van de provincie, aangemerkt als byzondere eigenaars van die gronden, of landen, waar op van ondenkelyke tyden af deze gerechtigheit is gelegt, welker gronden velerwegen edele heerden genoemt worden.

Om van deze rechtbanken of rechtſtoelen een recht begrip te krygen, dient men te weten, dat deze rechtſtoelen de een van den anderen geheel afgeſcheiden en onafhankelyk zyn; dat in ieder rechtſtoel verſcheide gronden of landen zyn, in den eenen rechtſtoel meer, in den anderen minder, waar op van jaar tot jaar de bediening of ſlyting van het rechtersampt voor dat jaar valt, ten welken einde in ieder rechtſtoel een zogenoemde *klawe* is gemaakt, welke *klawe* in zo veel delen (ommegangen genaamt) verdeelt is, als 'er in dien rechtſtoel zulke genoemde edele heerden of gronden zyn, waar op de bediening van het rechtersampt gelegt is: bygevolg, hoe weiniger zulke heerden, gronden of landen in een en den zelven rechtſtoel zyn, hoe meer de bediening van het recht omkomt, gelyk in zommige rechtſtoelen alle 10 of 20, in in andere alle 90 of meerder jaren de ſlyting of bediening omkomt, of rouleert: waarom ook, hoe meer zulke edele heerden iemandt bezit, hoe meermalen hy de rechsbediening heeft: want uit de natuur of eerſte inſtelling behoren deze gerechtigheden en zyn aanhangend aan zodanige erfgronden, doch by vervolg van tydt is ingekomen, dat men deze gerechtigheden, afzonderlyk van de heerden, waar op de zelve lagen, heeft verkocht, waar door het is gebeurt, dat een perſoon aan zich handelde of een groot gedeelte, of ook wel de gerechtigheden van alle heerden, waar op de zelve in dezen of genen rechterſtoel kwamen te vallen, en alzo altoos rechter was van dien gehelen rechterſtoel, het welk dan een ſtaande jurisdictie genoemt wordt. Echter kunnen niet alle perſonen, ſchoon zy eigenaars van die erfgronden, of gerechtigheden zyn, deze rechtsbedieningen zelf bekleden en waarnemen: want predikanten, vrouwsperſonen, minderjarige, koſters, ſchoolmeeſters, biertappers, onechtgeborene, of niet vrygeborene, doodſlagers, overſpeelders, en berucht van andere misdaden, die iemandt aan zyn lyf of eere gaan, zyn daar van uitgeſloten, gelyk mede de genen, de welke geen dertig grazen lands bezitten, of welker goedt geen duizend Embder, of duizend een honderd vyf en twintig Kar. guldens waardig is, of die buiten de provincie woonachtig is; doch mogen de zelve de gerechtigheden of rechtſtoel, hen competerende, wel door andere bekwame en naar 't landrecht gequalificeerde perſonen laten bedienen. Deze rechters hebben een civile en criminele jurisdictie over de ingezetenen in hunnen rechterſtoel woonachtig, alleen met dit onderſcheidt, dat van hunne vonniſſen van civile zaken binnen tien dagen appel of beroeping kan ingeſtelt worden, of aan de *Warf* (waar van hier na volgt) of aan de hoge Juſtitie-kamer, naar de natuur van de zaak, zynde ook de hoofdmans-kamer gevoegt de rechters te bevelen in civile zaken ſpoedig recht te doen: maar van vonniſſen, van hen in criminele zaken gevelt, kan niet geappelleert of gerevideert worden; alleenlyk is de Hoofdmannen-kamer gerechtigt, de redgeren hun plicht niet naar behoren waarnemende, bevelen volgens de plakkaten en 't landrecht te doen, en ſtraf te oeffenen, ook mandaten af te geven *de relaxando aut puniendo captivo*, en den rechter, daar omtrent peccerende, met een geldboete te ſtraffen.

In ieder rechtſtoel is een wedman, of gerechtsdienaar, die gemeenlyk door de ingezetenen gekozen, en door den rechter beëedigt wordt, de welke alle citatiën en rechtsexploten, zo wel in civile als criminele zaken, moet waarnemen. De *Warf*, waar van zo even is gemeld, is eene vergadering van alle redgeren, rechters en hovelingen uit de gehele Ommelanden, verdeelt in de *Ooſterwarf*, waar onder de rechters uit het Hunſingo en Fivelingo kwartier behoren, en in de *Weſterwarf*, waar onder de rechters uit het Weſter-kwartier behoren. Ieder *Warf* vergadert twee maal in een jaar binnen Groningen op het Raadhuis, na voorgaande verzochte concesſie van burgermeeſteren en Raadt in Groningen, met de Heeren hoofdmannen van de hoge Juſtitiekamer, welke aldaar preſideren, en den rang hebben benevens een der zelver ſecretariſſen, en kunnen oordeelen over alle verſchillen, rakende vaſte goederen en andere zaken, die ſedert de jaren 1521 tot 1560, op de warven plagten verhandelt te worden, als mede over beroeping der ſententiën, by de rechters in de Ommelanden ter eerſter inſtantie over zulke zaken gevelt. Van deze Warfs-ſententiën kan niet verder geappelleert worden, en hoewel de jurisdictie der warven in voorgaande eeuwen zeer groot is geweeſt, is de zelve nu byna ten eenemaal buiten gebruik geraakt, dewyl door ſtilzwygende of expreſſe ſubmisſie van partyen byna alle zaken ter judikature van de hoge Juſtitiekamer worden gebragt, om te vermyden de al te grote langwyligheit van procederen, de welke noodzakelyk moet volgen, wanneer een gerecht maar twee maal in een jaar vergadert, als om andere redenen.

De *ſtads Regering* in het byzonder betreffende, hoedanig de zelve, in vorige eeuwen heeft beſtaan kan uit de oude geſchiedſchryvers, en voornamentlyk uit het traktaat van den vermaarden Ubbo Emmius *de agro Friſiæ & urbe Groningæ*, gezien worden, maar is daar in by verloop van tydt, en voornamentlyk ſedert het jaar 1663, een merkelyke verandering gemaakt, zynde tegenwoordig een zuivere ariſtocratiſche regering, echter niet bepaalt of gehecht aan eenige byzondere familiën, als beſtaande uit *vier Burgermeeſteren* en *twaalf Raadsheeren*, de welke op de volgende wyze verkoren worden. De voorzittende Burgermeeſter doedt jaarlykſch op den 8 February de Burgermeeſters en Raadsheeren, welke in den eedt zyn, nevens de gezworene Gemeente, beſtaande uit 24 perſonen, des morgens te acht uuren in de kerk, en vervolgens na de predikatie by hunnen eedt op het Raadhuis dagen, alwaar de Raadt zitting genomen hebbende, doedt de voorzittende Burgermeeſter de gezworene Gemeente binnen in de Raadkamer verzoeken, welke dan ſesſie neemt naar order van hunnen rang op een lager bank beneden voor de Raadsheeren, en door den preſident over de reden van hunne zamenroeping verwittigt worden, welke daar op vorder door een der ſtads ſecretariſſen doedt voorlezen de wetten,

ten, waar naar de zelve zich in het doen van de Raadskeur zullen moeten reguleren; 't welk gedaan zynde, doedt de preſident in een hoedt, waar in getalt en niet gezien kan worden, zo veel goude wit-gemailleerde, met vyf zwart-gemailleerde bonen, dat te zamen een gelyk getal uitmaakt, als 'er perſonen van de gezworene Gemeente tegenwoordig zyn. Dan komen eerſt de drie Taallieden, en vervolgens de Gezworene ieder naar den ouder van zyn keur, welke in het twede jaar Gezworenen zyn geweeſt, en dan van onderen op naar de oudſten toe; die in het eerſte jaar in de gezworene gemeente gezeten hebben, en taſten ieder, een voor een, een boon uit den gezegden hoedt. Die een witte boon krygt, gaat aanſtonts weder op zyn plaats, maar die vyf, welke ieder een zwarte boon getaſt hebben, moeten midden op de vloer in de Raadkamer ſtaan blyven, wordende hen door den preſident voorgelezen de eedt, waar naar zy zich in de te doene keur moeten gedragen, 't welk gedaan zynde vertrekken zy naar een andere kamer, en kiezen aldaar acht perſonen, volgens de wetten kiesbaar, de welke zyn Raadsheeren voor dat lopende jaar met de andere acht Heeren, welke nog een jaar in den Raadt continueren; en byaldien het acht Heeren zyn, de welke alvorens in den Raadt hebben gezeten, worden de zelve wederom op nieuw ingekozen, ten zy iemandt door ſententie van den Raadt om eenige misdaadt onbekwaam mogt zyn verklaart, en byaldien geen acht perſonen in leven zyn, welke alvorens in den Raadt hebben gezeten, kiezen die vyf keurheeren zo veel nieuwe, als 'er oude ontbreken, naar hun eigen zin en welgevallen, mits dat de zelve hebben die hoedanigheden, welke naar de keurwetten vereiſcht worden. Deze keur gedaan zynde moet aan den Raadt gepreſenteert worden, om geapprobeert te worden; want de een of de ander geimprobeert zynde, moeten de zelve keurheeren een ander in des zelfs plaats verkiezen. Om te beter te begrypen, dat alle jaren maar acht Heeren gekozen worden, dient men te weten, dat de gehele Raadt, zamengeſtelt uit oude, of niet in den eedt zynde, en uit den zittenden, of in den eedt zynden Raadt, beſtaat uit zes en twintig perſonen, te weten acht Burgermeeſters, en achttien Raadsheeren. Van de acht Burgermeeſters zyn vier in den eedt, of in den Raadt, en vier hebben zitting in de Hoofdmannen-kamer; zo dat alle jaren twee Burgermeeſters uitgaan uit den Raadt, en voor twee jaren zitting moeten houden in de Hoofdmannen-kamer, en dat daarentegen alle jaren twee Burgermeeſters gaan uit de Hoofdmannen-kamer, en voor den tydt van twee jaren weder in den Raadt worden ingekozen. Van de achttien Raadsheeren zyn twaalf in den zittenden Raadt, en zes in andere Generaliteits of Provinciale ampten. Van de twaalf Raadsheeren, die in den eedt zyn, gaan alle jaren zes uit den Raadt voor den tydt van een jaar in een ander Generaliteits of Provinciaal ampt, en worden in der zelver plaats weder voor den tydt van twee jaren ingekozen de zes andere Raadsheeren, die in het verlopen jaar buiten den Raadt, of buiten den eedt in een ander Generaliteits of Provinciaal collegie zitting hebben gehad.

De keuze van den Raadt invoegen, boven verhaalt, door de vyf keurheeren uit de gezworene Gemeente gedaan en geapprobeert zynde, gaan de acht nieuw-ingekozene met de acht continuerende Heeren voor het zogenoemde oude rechthuis, alwaar nu de hoofdwacht is van de burgery, en alwaar hen door den oudſten afgaanden burgermeeſter, of, by onvermogen van hem, door den volgenden de eedt wordt voorgelezen, waar by zy zweren, dat zy van naaſtkomenden S. Pietersdag, als de zon opgaat, tot S. Pietersdag van het volgende jaar, als de zon wederom opgaat, rechte Raadsheeren zullen wezen der ſtadt, der zelver beſt naar vermogen bezorgen, en iedereen zonder aanzien van perſonen recht en juſtitie in de proceſſen doen. Daar op komen die zo in den eedt gebragte zestien Raadsheeren des anderen daags, den 9 February, voor den middag te tien uuren van zelf op het Raadhuis, en kiezen uit hen voor dat lopende jaar vier Burgermeeſteren in den tydt, twee uit de continuerende, en twee uit de nieuw-ingaande rang, namentlyk die te voren Burgermeeſters zyn geweeſt, of, zo 'er een geſtorven is, den oudſten Raadsheer in dien rang, waar in een Burgermeeſter ontbreekt. De keur gedaan zynde gaan de vier Burgermeeſters naar de zelve plaats, als boven is gezegt, worden aldaar ook op de zelve bovengemelde wyze in den eedt gebragt, blyvende de twaalf Raadsheeren zo lang boven op het Raadhuis, tot dat de vier Burgermeeſters hunnen eedt hebben afgelegt. Behalven dien eedt moeten alle nieuw-ingekoze Burgermeeſters of Raadsheeren, die nooit te voren Burgermeeſter of Raadsheer zyn geweeſt, nog doen den eedt van zuiveringe, dat zy om hun ampt te bekomen aan niemandt iets hebben belooft, of gegeven, noch ook beloven of geven zullen; gelyk mede op den 22 February, op de eerſte zitting, de gehele Raadt, nevens den ſyndicus, en beide de ſecretariſſen, den eedt moeten doen tegen het nemen van gaven en geſchenken, by reſolutie van den 14 December des jaars 1663 verboden, niet alleen in opzicht van pointen van juſtitie, maar ook in pointen van politie, wegens het begeven van ampten en beneficiën, 't zy groot, of klein, uitgenomen het geen op eenige emploien by openbare wet als een equivalent is geſtelt ten voordeele van de gezamentlyke regenten, maar nooit iets voor iemandt in het byzonder. Byaldien het mogt gebeuren, dat een Burgermeeſter of Raadsheer, in den eedt zynde, mogt komen te overlyden, zo wordt in des zelfs plaats een ander bekwaam perſoon gekozen, niet door den Taalman en de gezworene Gemeente, maar door de andere Burgermeeſters en Raadsheeren, de welke in den eedt zyn, mits dat zulks geſchiede binnen acht dagen na de begravinge van den verſtorven; anders vervalt de beſtelling aan de gezworene Gemeente, om zyn plaats wederom te vervullen op dien achtſten dag van February des jaars, als de verſtorven op zyn tourbeurt wederom hadt ingekozen moeten worden, byaldien hy in 't leven was geweeſt.

In het algemeen wordt gepremitteert, dat in alle vergaderingen van de ſtads regering alle voorkomende zaken zonder eenig onderſcheidt van grote of kleine worden geconcludeert en afgedaan by meerderheit van ſtemmen, hoofdt voor hoofdt te tellen. Aangaande verder de macht en 't gezag van Burgermeeſteren en Raadt, dient te weten, dat het oppergezag is by den zittenden of in den eedt zynden Raadt, uit vier Burgermeeſters en twaalf Raadsheeren beſtaande, gelyk bevorens is gezegt, en zulks in alle zaken, een punt of twee, hier na te melden, uitgezondert. Gevolgelyk heeft de Raadt de macht om alle politike ordonnantiën, tot goede order en handhaving der politie dienende, alleen af te geven; alle ampten en beneficiën, groot of klein, in politie, juſtitie en militie, ter diſpoſitie van de ſtadt ſtaande, naar haar welgevallen te begeven, 't zy in de Generaliteits, provinciale of ſtads regering en jurisdictiën. By den zelven wordt order geſtelt op alle openbare ſtads gebouwen en werken, het ordinaris diſponeren over alle ſtads goederen en inkomſten, het innemen van alle rekeningen van goederen en inkomſten, de ſtadt direct of indirect concernerende, uitgenomen dat de rekening, die alle jaren in de week voor Paaſchen gedaan wordt, door den ſtads rentmeeſter geſchiedt ten overſtaan van Burgermeeſteren en Raadt, nevens Taalmannen en gezworene Gemeente. (Te voren plagten daar over mede geroepen te worden de gecommitteerden uit de achttien gilden of maatſchappyen, voornamentlyk van handwerkslieden.) Burgermeeſteren en Raadt hebben mede alle civile en criminele jurisdictie, alwaar een burger of ingezeten der ſtadt gedaagde is, en oordeelen in beide gevallen by arreſt, zonder dat van der zelver vonniſſen eenig appel, reauditie, of reductie by eenig ander gerecht in of buiten de Provincie verzocht kan worden.

Boven is gezegt, dat 'er een punt of twee waren, waar in de zittende Raadt alleen niet concludeerde. Dit is voor eerſt in het maken van algemene wetten voor de ſtadt, en het bezwaren van de ſtads kaſſe door negotiatie van kapitalen: want daar over moeten mede worden geroepen de oude of buiten den eedt zynde Raadt, nevens de Taalmannen, en gezworene Gemeente, welke in den eedt zyn, wordende ook in dezen by meerderheit van ſtemmen van alle aanwezende perſonen geconcludeert; kunnende voorts de zittende Raadt mede in alle voorvallen deze vergadering beleggen, zo menigmaal zy oordeelen, dat het gewigt der zake zulks komt te vereiſchen. Wyders is ſedert eenige jaren ingevoert, dat over de zaken, de welke op den provincialen landdag verhandelt zullen worden, eerſt de oude of zittende Raadt mede wordt beroepen, om over die zaken te beſoigneren en te beſluiten.

Gelyk de zittende Raadt gevoegt is om wetten te maken voor de beide Oldampten, ſtelt de zelve ook een droſſaardt aan over het *Groot* of *Wold-Oldampt*, de welke uit name van Burgermeeſteren of Raadt oeffent jurisdictie in alle civile en criminele zaken, vallende geen appel van des droſſaards ſententiën, in criminele-zaken gevelt; maar van ſententiën, in civile zaken gewezen, bedragende boven vyftien Car. guldens, kan geappelleert worden aan Burgermeeſteren en Raadt in Groningen. De zelve droſſaardt is mede ſchepper van Termunterſyl, en heeft met zyn ſylveſten uit het Wold-en Klei-Oldambt opzicht op de gemelde ſyl, als mede met ſylveſten uit het Wold-Oldampt over de dyken en ſylveſter afwateringen in het Wold-Oldambt. By dit collegie van droſt en ſylveſten is gevoegt een perſoon, die is een ontfanger der penningen, die tot onderhoudt der ſyl; diepen en dyken worden uitgeſchreven, en met eenen ſecretaris van de zelve. In opzicht van de civile en criminele jurisdictie wordt mede door den zittenden Raadt geſtelt een lands ſchryver, de welke by den droſt in alle delen en punten het ampt van een ſecretaris bekleedt.

Over het *Klei-Oldambt* ſtelt de zittende Raadt mede een amptman, de welke in opzicht van de civile en criminele juſtitie aldaar de zelve macht heeft als de droſſaardt in het Grote of Wold-Oldambt. Hy is ook mede dykgraaf, en heeft nevens de dykrechters uit de reſpective karſpelen het opzicht over de zee-en Dollaard-dyken van het Klei-Oldambt.

De zittende Raadt ſtelt mede een amptman over het gerichte *Selwert*, of *Goorecht*, hebbende dit recht na vele ſtribbelingen vaſt begonnen in den jare 1536, en ſedert altoos geruſt behouden. De amptman heeft by zich een ſecretaris, die mede door den Raadt wordt aangeſtelt, en heeft mede civile en criminele jurisdictie, welke beide binnen Groningen in het oude rechthuis gehouden wordt, met eenig onderſcheidt, zo dat de ſententiën in criminele zaken worden gevelt door den amptman, met acht gezworene byzitters, zonder dat daar van eenig appel kan ingeſtelt worden, maar in opzicht van civile jurisdictie oordeelt de amptman ter eerſter inſtantie met twee byzitters (het welk *Lege-bank* genoemt wordt) over alle voorvallende verſchillen, 't zy perſonele, of reële actiën, en byaldien de eiſch is onder de 50 guldens, of van zaken, die geen uitſtel kunnen lyden, wordt van die ſententie onmiddelyk geappelleert aan burgermeeſteren en Raadt in Groningen; maar de appellen over allerhande andere zaken, by den amptman en de twee byzitters gedecideert, moeten eerſt gedaan worden aan het hoofdding, het welk alle jaren drie maal gehouden wordt by den amptman en de acht gezworene byzitters, en die zich by dit vonnis bezwaart vindt, kan daar van voor de derde inſtantie appelleren aan burgermeeſteren en Raadt in Groningen. De byzitters, waar van zo even is gemeld, worden tot acht in getal verkoren uit qualificeerde ingezetenen, in het Goorecht, of in het gerechte van Selwert

woon-

woonachtig, en continueeren den tydt van vier jaren; zo nochtans, dat alle jaren vier van de zelve afgaan, en in der zelver plaats vier nieuwe door den amptman met de vier continuerende byzitters gekozen worden; of, zo iemandt binnen dien tydt kwam te sterven, wordt in des zelfs plaats een nieuwe gekozen door den amptman en de zeven overige byzitters. In alle deze voorvallen wordt geoordeelt naar het Selwerder landrecht, het welk particuliere wetten zyn, alleen tot deze jurisdictie behorende, en door burgermeesteren en Raadt in den jare 1673, na gedane revisie der oude landrechten, gearresteert.

De zelve amptman is mede rechter in het *Sappemeer*, met annexen, en heeft tot zyn dienst den zelven secretaris van het Goorecht. Dit Sappemeer is te voren geweest een groot woest meir, waar onder veel veen zat, en is in den jare 1619 en daar omtrent het water daar uit afgetapt, en naar de stadt geleid, en tegenwoordig een welbeplantte en redelyk volkryke kolonie, als hier na op zyn artykel breder zal gezegt worden, waar over de amptman, als rechter van het Sappemeer, alleen uit name van burgermeesteren en Raadt oeffent alle civile en criminele jurisdictie, oordelende daar in naar het Oldambter landrecht, vallende mede geen appel van criminele sententiën, maar van de civile jurisdictie kan mede geappelleert worden aan burgermeesteren en Raadt in Groningen.

De jurisdictie over Westerwoldingelandt is voor den jare 1538 vele tyden lang geoeffent by de familie van *Addinga*, maar door keizer Karel den V tot een leengoedt gemaakt, en tot recognitie van gedane diensten gegeven aan Georg Schenk in den jare 1538. Door des zelfs zoon is het overgedragen aan den grave van Aremberg, die het in het twaalfjarige bestandt tusschen Spanje en de Nederlanden afstondt aan een Amsterdamsch koopman, de welke het naderhandt voor eene grote somme gelds heeft verkocht aan de stadt Groningen, zo dat de zelve nu de heerlykheit van Wedde en Westerwoldingelandt bezit als een leengoedt, en de zelve doedt belenen op name van dezen of genen persoon van den Raadt van Brabandt, de provincie van Hollandt, Vrieslandt en Overyssel, zynde gevolgelyk gerechtigt in dat landschap te verrechten al wat het leenrecht medebrengt, of eenigzins aan leenmannen is geoorlooft, stellende uit dien hoofde den drossaardt over geheel Wedde (alwaar zyne residentie is) en over Westerwoldingelandt aan, met macht van civile en criminele jurisdictie, volgens de order en forme, aldaar voorgeschreven en gebruikelyk; stelt mede een rechter over Westerwolda, de welke moet oordeelen naar het Westerwoldinger landrecht, in de jaren 1566 en 1567 door gecommitteerden van keizer Karel den V opgestelt, en in den jare 1677, op order van burgermeesteren en Raadt, in Groningen gedrukt, met last, dat de drost, rechter en ingezetenen zich daar naar zullen reguleren. Bovendien stelt de zittende Raadt een rechter aan over *Bellingewolda* en *Blyham*, welke met dat gedeelte van de kolonie, de *Pekel* genoemt, het welk aan de Zuidzyde van het riviertje, de Pekel-A geheten, tegenwoordig mede onder Westerwolda gerekent wordt, hoewel het waarschynlyk is, dat de beide eerstgenoemde dorpen in oude tyden onder Reiderlandt medebehoort hebben, het welk ongetwyffelt de reden is, dat die ingezetenen niet gerecht worden naar het Westerwolder landrecht, maar naar een byzonder landrecht, het welk byna in alles overeenkomt met het landrecht der Oldambten, naaste geburen en in oude tyden ten dele mede onderhorig aan Reiderlandt. Van de sententiën van deze beide rechters in civile zaken gevelt moet eerst geappelleert worden aan den drossaardt te Wedda, van wiens sententie voor de derde instantie geappelleert kan worden aan de Hoofdmannen-kamer van stadt en lande: doch niet verder. In plaats van het geen keizer Karel de V by een octroibrief jaarlyksch van de ingezetenen van Westerwolda hadt bedongen, worden nu, gelyk in de zeven Vereenigde provinciën gebruikelyk is, de gemene middelen in Westerwolda, Bellingewolda, Blyham, en de Zuidzyde van de Pekel-A door de gecommitteerden van den Raadt van State jaarlyksch ten voordeele van de Generaliteit verpacht, ten welken einde door den Raadt van State een ontfanger is gestelt, aan wien mede de betaling gedaan moet worden wegens de vrywillige verkoping van vaste en onroerende goederen.

De *Taalmannen* en de *Gezwore Gemeente*, van welke boven dikwils gewag is gemaakt, bestaan uit *zes en dertig personen*, waar van twaalf zyn buiten den eedt, en vier en twintig in den eedt. Aan de zelve staat niet eenige bestelling van jurisdictie of rechtspleging, of begeving van eenige ampten; zy maken ook niet uit een byzonder ligchaam, veel min geopposeert aan burgermeesteren en Raadt, waarom zy ook geen byzondere vergadering mogen beleggen, of houden, dan met expres voorgaand consent van burgermeesteren en Raadt, maar kan der zelver plicht of officie best worden begrepen uit den eedt, welken zy jaarlyks afleggen en zweren, namentlyk: *Dat zy rechte Gezworenen zullen wezen der stadt Groningen, en dat zy burgermeesteren en Raadt styf en sterk zullen maken en holden in huren rechte, en dat by haar zullen komen als haar bode zenden, en dat beste helpen raden voor de gemeente en voor de stadt van Groningen, en vermelden den Raadt 't gene de Raadt of de gemeente der stadt hinderen of schaden mogt, en dat zy gene verzameling of verbondt maken zullen, dan dat gezamentlyk met Burgermeesteren en Raadt bovengemeld, en buiten haar consent niet.*

De Taalmannen en gezworene Gemeente, die in den eedt zyn, zitten en besoigneren jaarlyksch nevens den zittenden Raadt over het innemen van de stads rekeningen, 't welk alle jaren in de week voor Paaschen gedaan wordt door den stads rentmeester van alle ontfangsten en uitgave van de stads goederen, die in den verlopen jare is voorgevallen. Burgermeesteren en Raadt, welke in den eedt zyn, stellen ook alle jaren *Gecommitteerden* aan tot de *stads Rekenkamer*, bestaan, de uit *negen personen*, den jongsten burgermeester als president, de twee jongste Raadsheeren, een uit den aangaanden en een uit den continuerenden rang, den *stads Syndicus*, *Rentmeester*, een *stads Secretaris*, een *Taalman* uit de gezworene Gemeente, den *stads Fiskaal*, en een *Gezworen*. Deze examineren en liquideren alle deklaratiën van arbeidsloon, gedane leverantie van materialen aan de stadt, en passeren daar op ordonnantie van betaling op den rentmeester, welke ordonnantiën door den burgermeester en de beide Raadsheeren, nevens den secretaris, vertekent worden; examineren de restanten van den stads rentmeester, en stellen order op de invordering van de zelve.

Het gerecht van *Gild-Water* en *Stapelrecht* bestaat uit *een Olderman* en *twaalf personen*, met *een Secretaris*, waar van acht in den eedt zyn, en vier buiten den eedt, gaande van die acht in den eedt zynde alle jaren vier af, welke twee jaren gezeten hebben, en worden opgevolgt door de vier anderen, welke één jaar buiten den eedt zyn geweest. Deze acht personen worden alle jaren gekozen en nieuw in den eedt gebragt op den 22 February door de twee burgermeesters en de zes Raadsheeren, welke op dien tydt uit den Raadt gaan; maar byaldien door de doodt, of anders, een plaats van een gildrechtsheer, in den eedt zynde, mogt komen te vaceren, daar van staat de begeving ter dispositie van den zittenden Raadt. De *Olderman* van het gildrecht wordt alle jaren verkoren door den zittenden Raadt, en wordt gewoonlyk die geen, welke daar toe eens is aangestelt, jaarlyksch gedurende zyn leven by continuatie gekozen. Hy is als president van het gildrecht; maar in opzicht van contraventiën, tegen het stapelrecht begaan, wordt hy geconsidereert als fiskaal, en ageert op zyn naam; waarom hy ook moet opstaan wanneer de andere acht heeren over het verschil oordeelen.

De *Weeskamer*, bestaande uit *vier personen*, ten minste 25 jaren oud, nevens *een secretaris*, en een dienaar, wordt mede bestelt door den zittenden Raadt, en worden de *vier Weesheeren* alle jaren op den 22 February op nieuw in den eedt gebragt. Die zelve heeren zyn met een *Commissarissen van de huwelyks zaken*.

In de stadt zyn ook *acht Kluftheeren*, of *Wykmeesters*, benevens *een schryver*, en een dienaar. De schryver wordt aangestelt door den zittenden Raadt, de dienaar door de kluftheeren; maar in opzicht van de kluftheeren zelf is eenig onderscheidt: want byaldien de heeren van den Raadt een kluftheer tot een ander ampt bevorderen, vergeven de zelve wederom terstondt de kluftheers-plaats; maar wanneer een kluftheer komt te sterven, maken de zeven overblyvende de nominatie van drie personen, waar uit een, en tydelyks de oudste of eerste op de nominatie door den zittenden Raadt verkoren wordt. Het ampt der kluftheeren is te bezorgen, dat de straten en afwateringen in de stadt behoorlyk worden onderhouden; dat niemandt door eenige timmeragie van huizen, of anders, het gemeen of zyn buurman benadeele, enz. de verschillen, daar over tusschen de naburen ontstaan, de plano te decideren, moetende van der zelver oordeel binnen 24 uuren aan den zittenden Raadt geappelleert worden.

Nog is in de stadt in den jare 1697 ingestelt een gerecht, genoemt *Commissarissen van kleine zaken*, bestaande uit den jongsten Raadsheer in den afgaanden rang, en twee daar toe gestelde kooplieden, de welke zonder vakatiën, en zonder dat advokaten geadmitteert worden, de plano decideren de verschillen over het niet leveren naar de staal of ander misleveringe van koorn, of diergelyk, moetende mede van der zelver uitspraak binnen 24 uuren aan den zittenden Raadt geappelleert worden.

De *kerkelyke bestiering*, of den *Hervormden Nederduitschen Kerkenraadt* der stadt Groningen betreffende, de zelve bestaat uit *negen Predikanten*, waar van een buitengewoon hoogleeraar is, en den predikdienst, als boven, daar van de akademie is gesproken, gemeld is, nevens de andere Heeren Predikanten waarneemt, *zestien Ouderlingen*, te weten vier uit de Heeren, vier uit de Geleerden, en acht uit de Burgerye, *een Aartsdiakon*, of boekhouder der armen, en *achttien Diakonen*. De verkiezing der predikanten geschiedt op de volgende wyze. Een predikant overleden zynde, wordt door predikanten en ouderlingen een nominatie van driën gemaakt, de welke ieder twee malen na malkander moeten prediken. Dit gedaan zynde wordt op de consistorie-kamer door den ganschen kerkenraadt, namentlyk predikanten, ouderlingen, den aartsdiakon, en de andere diakonen, de verkiezing by meerderheit van stemmen gedaan. Vervolgens wordt de gekozene drie achtereen volgende zondagen van den predikstoel afgekondigt, en voorts des morgens in de S. Martens-kerk in den dienst bevestigt.

Omtrent de achttien Diakonen is aan te merken, dat als 'er een of meer verkoren moeten worden, zulks altoos drie weken voor Pinxteren door predikanten, ouderlingen en diakonen op de consistorie-kamer geschiedt, wordende altydt op Pinxterdag bevestigt.

De kerk en classis van Groningen staat onder het synode van Groningen en de Ommelanden, het welk om het twede jaar, in de eerste week van de maandt van May in deze stadt gehouden wordt, wordende het andere jaar gehouden in de stadt Appingadam.

Onder de geleerde en vermaarde mannen, welke de stadt Groningen heeft voortgebragt, worden getelt *Johannes Wesselus*, of *Wessel Harmens*, een groot taalkundige; *Gerardus Synellius*, abt van Mariëndale te Norden; *Hieronymus Verrutius*, een voornaam rechtsgeleerde; *Uwo Helt*, zeer bedreven in de Latynsche en Griekschen talen; *Ubbo Emmius*; *Menso Alting*, en vele anderen, op verscheide plaatsen in dit Woordenboek vermeld.

Ubbo Emmius de agro Frisiæ & urbe Groninga, it. in hist. Fris. Schotanus Hist. Fris. Winsemius Kronyk van Friesl. Alting Notitia Germ. Inf. P. II. Matthæus Analect. Tom. VI. Hooft en van Meteren Nederl. Hist. Sylvius Vervolg op Aitzema I *Deel* I *en* II *Stuk. Valkenier Verward Europa. Joh. Alstorphii Conjectanea Philol. super nummo cuso in mem. obsid. & liberat. orbis Groningæ. De Pylaren en Peerlen van Groningen. Oudheden en Gestichten van Groningen. Suffridus Petri de script. Fris.* enz.

GRONOVIUS (JACOBUS) was in 't jaar 1645 te Deventer geboren. Zyn vader, de beroemde Johannes Fredericus Gronovius, van welken het volgende artykel ſpreekt, nam hem met zich naar Leiden, en onderwees hem met groten vlyt in de talen, vrye wetenſchappen, en de rechtsgeleerdheit, latende hem naderhandt eene reize naar Engelandt doen. Aldaar wiſt hy zich met vrucht te bedienen van de bibliotheken te Oxford en Cambridge, en geraakte met de geleerdſte mannen, als met Pocockius, Pearſon, Mericus Caſaubonus, en anderen, in kenniſſe, zynde zelfs de laatſte in zyne armen geſtorven. Na zyne te rug komſt gaf hy *Polybius* met zyne aanmerkingen, en met die van *Caſaubonus*, uit; weshalven men hem in zyn 20 jaar een hoogleeraarsplaats te Deventer aanboodt, welke hy echter, als nog meer luſt tot reizen hebbende, weigerde aan te nemen. Dus ging hy met den Hollandſchen gezant, den heere Paats, in 't volgende jaar naar Spanje, en vervolgens naar Italië over. Daar wierdt hy, door toedoen van den kardinaal van Medicis, en van Maghabecchus, te Piza hoogleeraar in de plaats van Chimentel, hebbende Noriſius tot amptgenoot. Maar het ſtondt hem daar niet lange aan, waarom hy zich, na verloop van twee jaren, naar Venetië en Padua begaf, en van daar naar Duitſchlandt, om 'er eene ryke erffenis, hem van zynen neef aangeſtorven, af te halen. In 't jaar 1679 wierdt hy als hoogleeraar te Leiden beroepen, en zyne inleidingsoratie wierdt met zodanige goedkeuringe aangehoort, dat men zyne jaarlykſche wedde terſtondt met 400 guldens vermeerderde. In den jare 1702 wierdt de zelve voor de twede maal verhoogt, en hem daarenboven de tytel van aardryksbeſchryver (*Geographus*) der Leidſche akademie gegeven. Hy heeft verſcheide beroepen, als naar Padua en naar Kiel, afgeſlagen, en is in 't jaar 1716 van droefheit over het verlies van zyne jongſte dochter te Leiden, in den tydt, dat hy juiſt zynen arbeidt over *Tacitus*, zynde na zyne doodt door zynen zone uitgegeven, voltooit hadt, overleden. Hy liet twee zonen na, welker oudſte Doctor in de geneeskunde, en de jongſte Doctor in de Rechten is geworden, beide zeer geleerde en bekwame mannen. Het eenigſte, het welk men in Jacobus Gronovius beriſpt, is, dat hy alle geleerden in het algemeen, en in het byzonder de genen, met welke hy een penneſtrydt hadt, als *Feller*, *Perizonius*, *Joh. Voſſius*, *Fabrettus*, *Blancardus*, *Le Clercq*, *Kuſter*, en anderen, met al te bitſche en ſchampere woorden over den hekel haalde. Zie hier de naamlyſt van zyne ſchriften, met de jaren, wanneer de zelve zyn uitgekomen: 1) *Macrobius, cum ſuis & variorum notis*. Lugd. Bat. 1670, in 8. en te Londen 1694, in 8. 2) *Polybius, cum ſuis ac ineditis Caſauboni utriusque Valeſii & Palmerii notis, Gracè & Latinè*. Amſtelod. 1670, in 8. II Tom. 3) *Cornelius Tacitus, cum ſuis & variorum notis*. II Tom. Amſtelod. 1672, en voor de twede maal 1685, in 8. als mede te Utrecht 1721, in 4. II Tom. 4) *Supplementa lacunarum in Ænea Tactico, Dione, Caſſio & Ariano*. Lugd. Bat. 1675, in 8. 5) *Diſſertationes Epiſtolicæ*. Amſtelod. 1678. in 8. 6) *Reſponſio ad Cavillationes Raphaelis Fabretti*. Lugd. Batav. 1685, in 8. 7) *Fragmentum Stephani Byzantini Grammatici, de Dodone, cum triplici nupera Latina verſione, & academicis exercitationibus J. Gronovii*. Lugd. Bat. 1681, in 4. 8) *Henrici Valeſii notæ & animadverſiones in Harpocrationem, & Philippi Mauſſaci notas*. Lugd. Bat. 1682, in 4. 9) *L. Annæi Senecæ Tragœdiæ, cum notis Joannis Frederici Gronovii, auctis ex Chirographo ejus, & variis aliorum*. Amſtelod. 1682, in 12. 10) *Exercitationes Academicæ de pernicie & caſu Judæ proditoris*. Lugd. Bat. 1683, in 4. 11) *Notitia & illuſtratio Diſſertationis nuperæ de morte Judæ & verbo ἀπάγχεσθαι*. Lugd. Bat. 1703. in 4. 12) *Caſtigationes ad Paraphraſin Græcam Enchiridii Epicteti, ex codice Mediceo*. Delphis 1683, in 8. 13) *Diſſertatio de origine Romuli, recitata 23 die Octobris, cum alterum ſtationis ſuæ quinquennium commendaret*. Lugd. Bat. 1684, in 8. 14) *Gemmæ & ſculpturæ antiquæ, depictæ a Leonardo Auguſtino Senenſi, addita earum enarratione, in Latinum verſa a J. Gronovio*. Amſtelod. 1685, in 4. 15) *Pomponii Melæ Libri III de ſitu orbis, recenſiti & notis illuſtrati*. Lugd. Bat. 1685, in 8. 16) *Epiſtola de Argutiolis Iſ. Voſſi*. 1687, in 8. 17) *Epiſtola ad J. G. Grævium de Pallacopa, ubi deſcriptio ejus, ab Arriano facta, liberatur ab Iſ. Voſſii fruſtrationibus*. Lugd. Bat. 1686, in 8. 18) *Notæ ad Lucianum*. Amſtelod. II Vol. in 8. 19) *Variæ Lectiones & notæ in Stephanum Byzantinum de Urbibus*. Lugd. 1688, in fol. 20) *Cebetis Thebani tabula Gracè Latinè, cum notis & emendationibus*. Amſtelod. 1689, in 8. 21) *Auli Gellii Noctes Atticæ, cum notis & emendationibus J. F. & Jacobi Gronoviorum*. Lugd. Bat. 1687, in 8. It. Lugd. Bat. 1706, in 4. 22) *M. Tullii Ciceronis Opera, quæ extant, cum integris notis Jani Gruteri, ex recenſione Jacobi Gronovii, adjectis ejusdem notis*. Lugd. Bat. 1692. IV. Vol. in 4. 23) *Ammiani Marcellini Hiſtoriarum Libri, cum notis Frederici Lindenbrogii, & Henrici Hadrianique Valeſii. Omnia recognita à J. Gronovio*. Lugd. Bat. 1693, in fol. & in 4. 24) *Jo. Frederici Gronovii de Seſtertiis libri IV*. Lugd. Bat. 1692, in 4. 25) *De Icuncula Smetiana, qua Harpocratem indigitarunt*. Lugd. Bat 1693, in 4. 26) *Memoria Coſſoniana. id eſt - Danielis Coſſonii vita breviter deſcripta, cui annexa nova editio veteris Monumenti Ancyrani, emendatior & auctior, cum notis J. Gronovii & inſcriptionibus nonnullis, ab eodem Coſſonio collectis*. Lugd. Bat. 1695, in 4. 27) *Abrahami Gorlæi Dactyliotheca, cum explicationibus Gronovii*. Lugd. Bat 1695, in 4. 28) *Harpocrationis de Vocibus liber, cum notis & obſervationibus. Subjuncta diatribe H. Stephani ad locos Iſocrateos*. Lugd. Bat. 1696, in 4. 29) *Theſaurus Antiquitatum Græcarum*. Lugd. Bat. fol. XIII. Vol. 1697 & ſeq. 30) *Geographia Antiqua, hoc eſt, Scylacis Periplus Maris Mediterranei, Anonymi Periplus Meotidis Paludis & Ponti Euxini; Agathameri Hypotypoſis Geographiæ Omnia Græco-Latina. Anonymi Expoſitio totius mund. Latina. Cum notis Iſ. Voſſii, Jac. Palmerii, Samuëlis Tennulii: edente J. Gronovio, cujus accedunt emendationes*. Lugd. Bat. 1694, in 4. 31) *Appendix ad Geographiam Antiquam, qua continetur Examen Diſſertationis Dodwellianæ de Scylacis Ætate, & excerptum ex Epharo, antiquo Hiſtoriarum ſcriptore*. Lugd. Bat. 1699. 32) *Manethonis Egyptii Apotelesmaticorum Libri VI, nunc primum è bibliotheca Medicea eruti. Cura Jacobi Gronovii, qui etiam Latinè vertit, ac notas adjecit*. Lugd. Bat. 1698, in 4. 33) *De duobus lapidibus, in agro Duivenvoordienſi repertis*. Lugd. Bat. 1696, in 4. 34) *Rycquius de Capitolio Romano, cum notis Gronovii*. Lugd. Bat. 1696. in 8. 35) *Q. Curtius, cum Gronovii & variorum notis*. Amſtelod. 1696, in 8. 36) *Suetonius, à Salmaſio recenſitus, cum emendationibus Gronovii*. Lugd. Bat. 1698, in 12. 37) *Phædri Fabulæ, cum Joan. Fred. Gronovii & Jac. Gronovii notis, & Nicolai Diſpontini collectaneis*. Lugd. Bat. 1703, in 8. 38) *Arriani Nicomedienſis Expeditionis Alexandri Libri VII. & Hiſtoria Indica. Operâ J. Gronovii*. Lugd. Bat. 1704, fol. 39) *Minutii Felicis Octavius, cum integris variorum notis, ex recenſione J. Gronovii. Accedunt Cœcilius Cyprianus de Idolorum vanitate, & Julius Firmicus Maternus de Errore profanarum Religionum*. Lugd. Bat. 1709, in 8. 40) *Infamia emendationum in Menandri Reliquias, nupere editarum. Trajecti ad Rhenum, auctore Phileleuthero Lipſienſi. Accedit reſponſio M. Lucilii Profuturi ad Epiſtolam Caji Veracii Philellenis, quæ extant parte IX Bibliothecæ ſelectæ Jo. Clerici*. Lugd. Bat. 1710, in 12. 41) *Decreta Romana & Aſiatica pro Judæis ad cultum divinum per Aſiæ Minoris urbes ſecurè obeundum à Joſepho, collecta in libro XIV Archæologiæ, ſed malè interverſa & expuncta in publicam lucem reſtituta. Accedunt Suidæ aliquot loca, à vitiis purgata à J. Gronovio*. Lugd. Bat. 1711, in 8. 42) *Ludibria malevola Clerici, vel proſcriptio pravæ mercis ac mentis praviſſimæ, quam exponit in Minucio Felice Joan Clericus Tom. XXIV Bibliothecæ Selectæ*. Lugd. Bat. 1712, in 8. 43) *Recenſio brevis Mutilationum, quas patitur Suidas in editione nupera Cantabrigiæ anni 1705, ubi varia ejus Auctoris loca, perperam intellecta, illuſtrantur, emendantur & ſupplentur*. Lugd. Bat. 1713, in 8. 44) *Severi Sancti, id eſt, Endeleichii Rhetoris de Mortibus Boum Carmen, ab Elia Vineto & Petro Pithœo ſervatum, cum notis Joh. Weitzii & Wolfgangi Seberi*. Lugd. Bat. 1715, in 8. 45) *Herodoti Halicarnaſſei Hiſtoriarum libri IX, Græcè & Latinè, cum interpretatione Laurentii Vallæ, ex Codice Mediceo, cum notis J. Gronovii*. Lugd. Bat. 1715, fol. Zie *Acta Erud. Lipſ.* 1717, *pag.* 189. *Nouv. Litt. du 21 Nov.* 1716. *Hiſt. Critiq. de la Rep. des Lettres Tom. XIII, pag.* 391. *Klefekerus de Eruditis Præcocibus.*

GRONOVIUS, (JOHANNES FREDERICUS) een Rechtsgeleerde en beroemd geſchiedkundige, was geboren te Hamburg in 't jaar 1611. Hy liet van zyne tederſte jeugt af een ongemenen yver en luſt blyken tot de ſtudiën. Wanneer hy tot ryper jaren kwam, leide hy zich inzonderheit op de Rechtsgeleerdheit en geſchiedkunde, en nam daar buitengemeen in toe. Naderhandt doorreiſde hy Duitſchlandt, Italië en Vrankryk, daar hy de geleerdſte mannen van zynen tydt ſprak en hoorde, winnende door zyne bekwaamheit hun aller achting. Eindelyk in de Nederlanden gekomen zynde, zette hy zich te Deventer neder, daar hy door verſcheide geleerde ſchriften beroemd wierdt, waar door hy in de plaats van Daniël Heinſius tot hoogleeraar in de Griekſche tale, de geſchiedkunde en welſprekendheit te Leiden beroepen wierdt. Hier leeraarde hy met een ongemenen lof en gaf een groot getal werken uit, zuiverende en ophelderende verſcheide oude ſchryveren. In 't jaar 1637 gaf hy zyne verklaringen over *Statius* uit; twee jaren daar na drie boeken met aanmerkingen, die zeer geacht wierden; in 't jaar 1651 een over de kerkelyke ſchryveren; een voortreffelyk werk *de Seſtertiis* in 't jaar 1656, 't welk daar na in 4. onder den tytel van *De vetere Pecunia* herdrukt is. Vervolgens kwamen door zynen arbeidt met meer luiſter dan te voren in 't licht *Plautus*, *Saluſtius*, *Titus Livius*, *Seneca*, *Plinius*, *Quintilianus*, *Aulus Gellius*, en meer andere oude ſchryvers. Hy ſtierf te Leiden den 28 December des jaars 1671, tot leedwezen van alle geleerden, nalatende twee zonen, als *Jacobus Gronovius*, van welken in 't voorgaande artykel is geſproken, en *Theodorus Laurentius*, een beroemd Rechtsgeleerde, die zyn verblyf te Deventer nam. *Boxhorn. Epiſt. ad Jacob Pontan. Serrarius Epiſt. Baillet jugemens des Scavans. Clarmund vitæ T.* I, *p.* 161. *Konig Bibl. Memoires du temps.*

GRONSFELDT, een klein plaatsie, met den tytel van graafſchap, in 't hertogdom van Limburg, eene Duitſche myle van Maaſtricht gelegen. Het kwam in de XV eeuwe door 't overlyden van *Catharina*, de laatſte van het graaflyk geſlacht, aan de graven van *Bronkhorſt*. In 't jaar 1643 wierdt het door de Heſſiſche volkeren ingenomen, maar wel haaſt door de Luikſche troepen wederom verovert. *Gelen. de magn. Colon. l.* II. *p.* 161. *Tromſd.*

GRONSFELDT, (GRAVEN VAN) Dezen tytel voert een tak uit het graaflyk ſtamhuis van *Bronkhorſt*, gelyk hier boven gezegt is. Wanneer *Jodocus*, graaf van Bronkhorſt, door keizer Rudolf den II tot grave van Gronsfeldt gemaakt, in 't jaar 1588 zonder kinderen overleedt, nam zyn broeder *Johannes* dezen tytel aan. Hy trouwde met Sibylla, gravinne van Eberſtein, en verkreeg daar door een deel van dat graafſchap. Hy ſtierf in den jare 1617, twee dochteren en drie zonen nalatende, waar van de oudſte zoon was *Jodocus Maximiliaan*, graaf van Gronsfeldt en Eberſtein, waar van hier onder in een byzonder artykel zal geſproken worden. Hy overleedt in September des jaars 1662, en zyne kinderen, geteelt by Anna Chriſtina van Hardenroth, waren: 1) *Otto Willem*, graaf

van Bronkhorst, te Gronsfeldt en Eberstein, enz. wybisschop en vikaris generaal van den bisschop van Osnabrugge. 2) *Johannes Franciscus*, des H. Roomschen Ryks graaf van Bronkhorst in Gronsfeldt en Eberstein, vryheer van Batenburg, Anholt en Rhimburg, keizerlyke geheime Raadt en kamerheer, generaal veldmaarschalk, Oostenrykssche krygspresident, en overste van een regiment Kurassiers, heeft in den jare 1699, op 't laatst des Turkschen oorlogs, veel eer ingelegt. In de jaren 1703 en 1704 hadt hy het bevel in Beyeren, maar geraakte wegens de overgave van de vesting Passau met den kardinaal van Lamberg in een grote onenigheit. In 't jaar 1716 benoemde hem keizer Karel de VI tot gouverneur van Luxemburg. Wanneer zyne eerste gemalin Eleonora, dochter van Ferdinand Ego, grave van Furstenberg, gestorven was, trouwde hy met Maria Anna, gravinne van Toring Iltenbach, in February des jaars 1706 in het klooster te Iltenbach. 3) *Ernest*, in den jare 1678 in de belegering van Fryburg, en 4) *Johan Philips Felix*, mede in dat zelve jaar in de belegering van Philipsburg gesneuveld. 5) *Anna Justina*, en 6) *Clara Sibylla*.

GRONSFELDT, (JODOCUS MAXIMILIAAN, GRAAF VAN) keur-Beyersche generaal veldmaarschalk. Zyn vader was Johan, vryheer van Gronsfeldt, Batenburg en Bronkhorst, in 't jaar 1617 overleden, en zyne moeder Sibylla, gravin van Eberstein. Hy wierdt door keizer Ferninand den II tot de graaflyke waardigheit verheven. Doordien hy van jongs af in de Beyersche en Katholyke Ligue vele diensten hadt gedaan, klom hy van 't een tot het ander ampt op, tot dat hy eindelyk overste wierdt. In den jare 1625 ging hy onder den generaal Tilly in neder-Saxen, en wierdt van den zelven op den kreitsdag te Brunswyk gezonden, om op de afdanking van de Neder-Saxische kreitsvolkeren te dringen. In 't jaar 1626 wierdt hem van den zelven generaal de belegering der stadt Cassel opgedragen, ook diende hy in den Neder-Saxischen oorlog, en hielp in 't jaar 1629 de vrede met Christiaan den IV, koning van Denemarken, te Lubek sluiten. Hy woonde in 't jaar 1631 de belegering van Maagdenburg by, als mede den slag by Leipzich, en wierdt na het verlies van den zelven door den grave van Tilly bevolen om den Wezerstroom te beschermen. Hier droeg hy zich zeer wel, nam Verden en andere plaatsen in, vereenigde zich met den generaal Papenheim, en wilde Kalenberg ontzetten, maar wierdt door hertog Georg met schade afgewezen. Hy trok hier op naar Westphalen, en noodzaakte den Zweedschen generaal Baudis te rug te keren; ontzette de stadt Wolffenbuttel, door hertog Georg belegerd, en hadt toenmaals weder het bevel aan de Weser. In 't jaar 1633 leedt hy van den hertog Georg, na dat hy hem te vergeefs den overtocht van de Wezer betwist hadt, eenig verlies, vereenigde zich daar op met de generalen Boningshuizen en Merode, en poogde met hen de stadt Hamel te ontzetten, waar door het tusschen hen en den hertog Georg den 28 July by Offendorf tot een slag kwam, waar in de keizerschen de nederlaag ontfingen. Wanneer hier op in 't laatst van 't jaar 1633 de paltsgraaf Wolfgang Willem te Nieuburg het krygsbestier overgenomen, en vervolgens graaf Jan Goetze in 't jaar 1636 het generaalschap in Westphalen aanvaardde, ontsloeg hy zich van den krygsdienst, hieldt zich merendeels te Keulen op, en wierdt in 't jaar 1643 door de Hessische troepen van zyn stamhuis Gronsfeldt berooft, maar de Luiksche bezetting dreef de zelve daar wederom uit. Hy zelf wierdt, wanneer hy van Brussel naar Bon by den keurvorst van Keulen reizen wilde, door de Casselsche volkeren in 't jaar 1645 gevangen, maar wel haast door de landgravinne weder op vrye voeten gestelt. Hier op wierdt hy gouverneur der vesting Ingolstadt, en van keurvorst Maximiliaan van Beyeren naar Parys gezonden, om met den koning van Vrankryk de neutraliteit te sluiten. Na zyne wederkomst wierdt hy Beyersche generaal veldmaarschalk, voegde zyne benden by die der keizerschen in Bohemen onder den generaal Holtsapfel, en hielp de Zweden uit Bohemen verdryven. Hy begaf zich hier op, na dat hy met de Hessen handgemeen geweest was, naar de winterlegering, maar moest echter wederom te velde, toen de Zweedsche en Fransche legers op Beyeren los gingen, en zo wel over de Lech als Iser togen. Den 24 May wierdt hy op keurvorstelyk bevel in hechtenis genomen, eerst naar Munchen en naderhandt naar Ingolstadt gebragt, beschuldigt wordende, dat hy den Lechstroom te haastig hadt verlaten, 't welk hy echter op keurvorstelyke order weerleide, en zich zelf rechtvaardigde, waar door hy in den jare 1649 wederom wierdt losgelaten. Hier op begaf hy zich naar 't keizerlyke hof te Wenen, en van daar in den jare 1653 op den ryksdag te Regensburg, alwaar hy op de Westphaalsche gravenbank geplaatst wierdt. In 't jaar 1660 wierdt hy als keizerlyke gevolmachtigde naar de drie Ryksteden, Aken, Keulen en Dortmondt, gezonden om de keizerlyke huldiging te ontfangen. In 't jaar 1661 wierdt hy gebruikt tot bylegging van de verschillen tusschen de stadt Munster en des zelfs bisschop, dat hy na 't overgaan van de stadt ten einde bragt. In 't jaar 1662 hadt hy den zelven last om de verschillen met de stadt Hamburg en den grave van Taxis, rykspostmeester generaal, te beslissen, maar overleedt aldaar in de maandt September des zelven jaars. Zyne gemalin was Anna Christina van Harthiroth, by wie hy teelde graaf Otto Willem; Johan Frans; Ernst; en Johan Philip Felix, met twee dochteren, Anna Justina, en Clara Sibylla. *Puffendorf Comm. de R. Suec. Imhof N. P.*

GROOT, (HUGO) in 't Latyn *Grotius*, burgermeester der stadt Delft, van vaderlyke zyde uit het voornaam geslacht van de *Cornets*, 't geen wel eer uit Vrankryk ten tyde der hertogen van Burgundië in de Nederlanden zich hadt ter nedergezet, en van moeders zyde uit den stam der *de Groten*, heeren van Kraaienburg, zynde Hollandsche edellieden, gesproten, en aldus de eerste, die dezen naam in de familie der *Cornets* gebragt heeft. Want *Dilderik de Groot*, burgermeester van Delft, in den jare 1524 zonder mannelyke erfgenamen overleden zynde, wierdt zyne dochter *Ermgarda de Groot* aan *Kornelis Cornets*, een edelman van Burgundië, onder dit beding uitgetrouwt, dat, ingevalle zy meer dan eenen zoon kwamen te verwekken, de oudste den naam en het geslacht van *Cornets*, en de twede den naam en het geslacht van *de Groot* zou voortplanten; en ingevalle niet meer dan een zoon uit dit huwelyk voortkwam, de zelve beide de namen en wapens zou moeten aannemen, gelyk het zelve ook door hunnen eenigen zone, zynde deze *Hugo*, de grootvader van den groten *Hugo de Groot*, en door des zelfs nakomelingen sedert altydt is gedaan. *Hugo Cornets de Groot* was getrouwt met Elseling van Heemskerk, en hadt twee zonen, *Kornelis* en *Johannes* genoemt, van welke in het vervolg gesproken wordt. Hy overleedt in den jare 1567. *Vita H. Grotii.*

GROOT, (DE) of GROTIUS, (HUGO) een der geleerdste en beroemdste mannen van Europa, was geboren te Delft den 10 April des jaars 1583, zoon van Jan Cornets de Groot, van welken het volgende artykel handelt. De blyken van zyn verheven vernuft straalden reets in zyne tederste jaren door: want hy maakte met zyn negende jaar vaarzen, die van de grootste liefhebbers geprezen wierden. Kort voor zyn twaalfde jaar begaf hy zich op de hogeschole te Leiden, daar hy aanstonts ging blokken in de wysbegeerte, Godgeleerdheit en in de Rechten: zo dat hy met zyn vyftiende jaar reets in 't openbaar over de wysbegeerte dorst redentwisten. In dien zelven ouderdom, namentlyk in 't jaar 1598, ging hy met den Hollandschen gezant, den Here Jan van Oldenbarneveldt, naar Vrankryk over, daar hy den tytel van meester in de Rechten ontfing, en ter handkus van koning Hendrik den IV wierdt toegelaten, die betuigde, veel achting voor hem te hebben: want hy gaf hem mede het geschenk, 't welk hy gewoon was aan uitmuntende geleerden te geven. Na zyne te rug komst in Hollandt ging hy yverig ter rolle, en pleitte met zyn 17 jaar; en nauwlyks was hy 24, of hem wierdt het ampt van advokaat generaal opgedragen. Hy gaf met zyn 17 jaar uit: *Martiani Capellæ septem Artes Liberales*, en zou, op den raadt van Scaliger, over de *Humaniora* iets uitgegeven hebben; maar zyn vader belette zulks. Hy drong zich in de vriendschap van den beroemden Janus Dousa, en beschreef, op hoog bevel, de Historie van de Nederlandsche oorlogen. Hy zette zich in 't jaar 1613 te Rotterdam neder, alwaar hem de waardigheit van Pensionaris wierdt opgedragen, de welke hy echter niet wilde aannemen, voor dat men hem beloofde hem nimmer af te zullen zetten, om dat hy wel voorzag, dat het verschil, aangaande de Algemene Genade, reets hevig aan 't gaan, in de voornaamste steden van Hollandt voor velen schadelyke uitwerkselen stondt te veroorzaken. In dat zelve jaar wierdt hy naar Engelandt gezonden, om de zwevende verschillen tusschen de twee natiën wegens den koophandel op Indië, ware het mogelyk, te beslissen; waar over hy eene verhandeling hadt uitgegeven, onder den tytel: de *Vrye Zee*, gedrukt in 't jaar 1609. Hier kreeg hy aan 't hof van koning Jacobus den I gelegenheit om met Isaak Casaubonus naauwer kennisse te maken, die hem reets uit zyne schriften veel achting toedroeg. Tot nu toe was Hugo de Groot door het geluk gestreelt, en hadt in een vergenoegden staat geleeft; maar in 't vervolg beproefde hy de onstandvastigheit van 't zelve. Hy, ingewikkelt in de zaken van Jan van Oldenbarneveldt, wegens het gevoelen der Remonstranten, of Arminianen, wierdt mede in den maalstroom van ongenade gedompelt, en in hechtenis genomen in Augusty des jaars 1618, vervolgens den 18 May des jaars 1619 gedoemt tot eeneeuwige gevangenisse, en alle zyne goederen verbeurd verklaart. Ten dien einde voerde men hem den 6 Juny van 't zelve jaar op het huis te Loevestein, als schuldig verklaart, dat hy de zaken van den Godsdienst in Hollandt niet alleen beroert, maar ook schadelyke raadslagen ten nadele van den zelven, en van de rust der kerke en des landes, door heimelyke en openbare schriften en redenvoeringen gegeven hadt. Daar bragt hy zynen tydt door met naarstig blokken en schryven van heerlyke boeken, zo wel over den Godsdienst, als over andere stoffen, tot dat, na verloop van anderhalf jaar, zyne wakkere vrouw, Maria van Reigersberg, hem op een ongemene wyze wist te redden en in vryheit te stellen. Deze vrouw, uit een voortreffelyk geslacht gesproten, na alles aangewend te hebben, wat mogelyk was, om by de Heeren Staten zyne ontslaging te bevorderen, nam een kloekmoedig besluit. Zy hadt reets gemerkt, dat zyne wachters zo naauw de koffers met boeken en lynwaat, hem toegezonden wordende, niet meer openden of doorzagen, als zy plagten te doen, en hen belast was; derhalven overreedde zy haar man, dat hy zich in een koffer liet sluiten, in welken zy, aan het einde daar zyn hoofdt zou leggen, eenige gaten, om lucht te scheppen, hadt laten boren, en dien hy van binnen met een ander slot kon sluiten. De Groot zich op haar aanhouden daar in gelegt hebbende, wierdt de koffer, zelfs met hulp van de wacht, in de schuit gebragt, waar mede men hem naar Gorkum, daar niet verre van af gelegen, aan 't huis van eenen zyner vrienden voerde, terwyl zy de wacht verzocht eenigen tydt te willen stil zyn, alzo zy voorgaf, dat haar man onpasselyk was; maar wanneer zy dacht, dat hy reets in behoude haven was, zeide zy tegen hen, dat de vogel hen ontvlogen, en haar man in vryheit was.

Aan-

Aanstonts wilde men tegen haar als tegen eene misdadige, handelen, en daar waren rechters, die oordeelden, dat men haar in haar mans plaats moest opsluiten; maar de meerderheit van stemmen spraken haar vry en ieder prees hare kloekmoedigheit en liefde voor haren gemaal. De Groot dus in vryheit geraakt zynde, ging onder het kleedt van een schrynwerker, met de maatstok in de handt, op den gewonen wagen zitten, en reedt naar Antwerpen. Van daar ging hy naar Vrankryk, alwaar hy met veel achting aan 't hof ontfangen, en met een jaargeldt begiftigt wierdt. De Hollandsche afgezanten trachtten te vergeefsch hem by den koning kwaad te brouwen, en die vorst bescherminde hem in 't tegendeel voor hunne vervolgingen. Hier was hy niet ledig, maar hieldt zich gedurig op met 't schryven van fraaie werken. Het eerste, dat hy uitgaf, was een verweerschrift tegen de Staten van Hollandt, waar in hy zyne beschuldigingen wederleide. Prins Frederik Hendrik schreef aan hem in 't jaar 1622, en boodt hem zyne gunst en dienst aan. Men vindt dezen brief achter het Leven van de Groot gedrukt. Na een verblyf van elf jaren in Vrankryk keerde hy, met hope vervult, wederom naar Hollandt; maar hy zag, dat zyne vyanden, niettegenstaande de genegenheit des gemelden prinsse, hem lagen leiden, die hem eerlang schadelyk zouden kunnen zyn. Dus wierdt hy op nieuw gedwongen zyn vaderlandt, wiens welvaren hem altydt zeer na aan 't hert hadt gelegen, te verlaten. Hy floeg den weg in naar Hamburg, alwaar hy zo lang vertoefde, tot dat hy, de aanbiedingen van de kroon Zweden in 't jaar 1634 aangenomen hebbende, derwaarts ging. De koningin Christina vereerde hem met de waardigheit van Raadt, en zondt hem als haren afgezant naar Vrankryk aan koning Lodewyk den XIII. Na dat hy hier omtrent elf jaren met dit eerampt bekleed was geweest, trok hy wederom naar Zweden, om aan de koningin verslag van zyne verrechtingen te doen. Hy trok door Hollandt, en Amsterdam ontfing hem met eerbewyzingen. Hy zag de koningin Christina te Stokholm, en na haar rekenschap van zyn doen gegeven te hebben verzocht hy zeer ootmoedig om ontslaging van zynen dienst. Dit verkreeg hy van haar, hoewel ongaarne, doordien deze vorstin eene buitengemene achting voor zyne verdiensten hadt. Dit stelde hem ten doele des nyds, en verwekte hem vele vyanden onder de groten van 't ryk. Hy scheepte zich in, maar moest, door een storm belopen, op de Pomersche kust uitstappen, en zyne reis over landt in ziekte en ongemelykheit vervolgen; doch zyn ongemak zodanig overhandt nemende, was hy gedwongen te Rostok stil te blyven, alwaar hy na weinig dagen den 28 Augusty des jaars 1645 overleedt. Zyn lyk wierdt naar Delft gevoert, en by zyne familie begraven. Zyne gezantschappen en ontelbare andere bezigheden hebben hem niet belet verscheide heerlyke werken in 't licht te geven: want gedurende zyn verblyf te Parys, voor dat hy daar als afgezant van Zweden was, bragt hy in 't Latyn over in prose zyn boek van *de waarheit van den Christelyken Godsdienst*, 't geen hy te voren in Nederduitsche vaarzen, ten dienste der zeevarende persoonen, zangsgewyze hadt opgestelt. Dit werk was zeer Godvruchtig, en bekwaam om de ruwste zielen te beschaven, vervult met eene diepe wysheit, waarom het ook in 't Grieksch, Persiaansch, Arabisch, Engelsch, Fransch en Nederduitsch is overgezet. Zyn onvergelykelyk werk *van 't Recht des oorlogs en der vrede* gaf hy te Parys in 't jaar 1625 uit, en droeg het op aan koning Lodewyk den XIII. Dit werk is mede in vele talen overgebragt, en zeer dikwils herdrukt, strekkende als een hoofdcieraadt voor alle geleerde boekzalen. Verder zyne *Nederlandsche Jaarboeken en Historien*, mede een fraai werk, en by de geleerden in achting; voorts zyn werk *van de oudheit der Batavische, nu Hollandsche Republyk*; *Chronyk van Hollandt*; *Euripidis Phœnisse*; *Excerpta ex Comœdiis & Tragœdiis Græcis, tum quæ extant, tum quæ perierunt*; *Philosophorum sententiæ de fato*; *Historia Gothorum, Vandalorum & Longobardorum, partim versa, partim in ordinem digesta*; *Lucani Pharsalia, cum notis*; *Dissertationes de studiis recte instituendis*; *De imperio summarum potestatum circa sacra, cum scholiis Blondelli*; *Florum spargo, seu notæ breves ad Justinianum*; *Notæ & emendationes ad Tacitum*; *Apologeticus eorum, qui Hollandiæ Westfrisiæque & vicinis nationibus ex legibus præfuerunt ante mutationem, quæ evenit an.* 1618. *scriptis*; *Opera Theologica*; *Dissertatio de Origine gentium Americanarum*; *Notæ in Martiani Min. Felicis Capellæ Satyricon*; *Verhaal van de belegering van Breda*; *van Grol*; *Brieven*; *gedichten*, *enz.* waar van ook vele in andere talen overgezet, en dikwils herdrukt zyn. Deze zo groote en doorgeleerde man zag zich echter van alle kanten door duizend vyanden besprongen. Hy wikkelde zich in een onaangenamen stryd; want willende de verschillen over den Godsdienst, ware het mogelyk, vernietigen, maakte hy zich verdacht, en veroorzaakte groter verwydering. Een Godgeleerde binnen Leiden, Andreas Rivetus, een Franschman van gehoorte, tastte hem 't eerst aan, en vergat niets om hem by de Protestanten verdacht te maken. De latter, die door zyne vyanden kwaadaardig na zyne doodt wierdt uitgebraakt, als of hy, zonder op Godt te denken, gestorven was, is krachtig wederlegt door de getuigenis van Johannes Quistorp, hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Rostok, daar hy krank leggende den zelven by zich ontboodt, en blyken gaf, dat hy waarlyk zyn eenigste vertrouwen op Gods barmhertigheit en de verdiensten van Christus stelde. Hier door wordt ook wederlegt de lastering, dat hy als een Sociniaan zou gestorven zyn: want hy betuigde mede aan dien hoogleeraar, dat hy geloofde, dat Christus Godt en mensch was. Ook hebben andere geleerde mannen de penne ter zyner verdediging opgevat; waarom men hier gene omstandigheden meer zal aanhalen, vermits den lasteraren door de waarheit de mondt is gestopt. Hy is getrouwt geweest met Maria van Reygersberg, by welke hy drie zonen, *Kornelis*, *Pieter* en *Diderik*, en eene dochter, *Cornelia*, heeft verwekt, alle persoonen van een uitnemend verstandt. Van den middelsten, *Pieter*, zal hier na in een afzonderlyk artykel gesproken worden. *Kornelis* en *Dirk* hebben den oorlog gevolgt; de oudste heeft onder den vermaarden Turenne in Italië gedient, en is door den Raadt van Venetië met de ridderorde van S. Marcus begiftigt; en de jongste heeft gedient onder den vermaarden hertog Bernard van Saxen-Weymar, wiens gewone edelman hy eerst is geweest, als mede daar na luitenant generaal en gouverneur van Lauffenburg in de Elzas. Maar wanneer Karel Gustaaf, koning van Zweden, het vuur des oorlogs aan alle kanten ontstoken hadt, en naar dappere mannen omzag, zo ontboodt hy deze twee helden, die door hunnen vader Hugo te voren kennis aan 't hof hadden gehad, de welke zich ontdaan hebbende van hunne voordeelige posten, en hunne goederen verkocht hebbende, zich gereed maakten om te vertrekken, wanneer de tyding van de doodt des konings Gustaaf kwam, overleden in 't jaar 1660. Doch de koningin weduwe hen hebbende laten weten, hunne voorgenome reis te vervorderen, zyn ze in den jare 1661 vertrokken, wanneer hun kamerdienaar, verlokt door hunne schone goudbeurzen, voornam hen beide te doden, en met den buit henen te gaan. Het zelve is ook voor een gedeelte door hem volbragt: want door een bosch rydende, zynde de bagagie des morgens drie uuren vooruit getrokken, heeft die schelmsche dienaar den jongsten heer, terwyl hy zyn water maakte, en van het paardt was geklommen, met drie kogels door den buik geschoten, dat hem de darmen uit het lyf liepen. De oudste, dit ziende, kwam op den dader af, die van zyn paardt was gestegen om met een karabyn zyn schoot te zekerder te kunnen doen: doch hy miste evenwel, en schoot zyn heer den hoedt af; waar op hem deze den arm aan stukken schoot, en hem dus buiten staat van tegenweer stelde, tot dat 'er, op het geraas, menschen kwamen, die beide de gekwetsten in de naast by gelegene plaats, zo veel men weet de stadt Maagdenburg, bragten, alwaar de gekwetste weinig dagen daar na is gestorven, en de moordenaar levendig gerabraakt in den jare 1661. Kornelis de Groot, uitnemende geraakt door dit rampzalig voorval, keerde weder naar 't vaderlandt, alwaar hy in den jare 1665 is overleden, zynde zo wel als zyn broeder ongetrouwt, en te Delft begraven. *Cornelia*, de dochter van Hugo de Groot, is getrouwt geweest met een Fransch edelman, Jan Barton, burggrave van Montbas, die in den jare 1672 om zyn zwager Pieter de Groot heeft moeten lyden. *Grotii Apolog. Joh. Imperialis Musæum. Patin Epist.* 7. *Van Meteren Nederlandsche Geschiedenissen. Freher. Theatr. f.* 1103. *Meursii Ath. Bat. Aubery Memoires. Witte Mem. Philosoph. p.* 554. *Observ. Hall. T.* VII. *p.* 330 *seq. Le Vassor l.* XII. *Hist. Lod.* XIII. *Bayle Diction. Crit. Batesius Theatr. Virorum dignitate clar. p.* 420 *& seq. Zieglers Labyrinth. p.* 796. *MSC.*

GROOT, (JAN DE) twede zoon van Hugo de Groot, burgermeester te Delft, leerde de talen en gronden der studiën te Delft, vervolgens de wysbegeerte en Rechten te Douay. By de oprechting van de hogeschool te Leiden ging hy by zynen broeder derwaarts tot den jare 1582. Daar na wierdt hy Raadt, schepen en vervolgens burgermeester, eindelyk ook bezorger van de akademie te Leiden. *Bayle Dict. Crit.*

GROOT, (KORNELIS DE) geboren te Delft den 25 July des jaars 1544. In zyne geboorteplaats den grondt der studiën gelegt hebbende, zondt men hem naar Loven, alwaar hy vier jaren in de wysbegeerte (verkiezende die van Plato) wiskunde, Grieksche en Hebreeusche talen, en andere wetenschappen, met veel naarstigheit toebragt. Twintig jaren oud geworden ging hy naar Parys, en vervolgde daar zyne studiën. Hy wierdt inzonderheit bemind van den koninklyken hoogleeraar Jan Dürât. Vervolgens trok hy naar Orleans om in de Rechten te studeren, en schoon de hoogleeraars in die faculteit hem na een jaar of drie bekwaam oordeelden om den tytel van Doctor te kunnen voeren, vergenoegde hy zich alleen met dien van Licentiaat, en behieldt dien zo lang hy leefde. Wedergekeert in zyn vaderlandt woonde hy de pleitzaken yverig by. De stadt Delft maakte hem Raadt en schepen, en doordien hy doorstralende blyken van zyne geleerdheit en deugdt gaf, maakte hem prins Willem requestmeester. In dit ampt voldeedt hy elks verwachting, tot dat hy in den jare 1575 tot andere bedieningen geroepen wierdt, namentlyk tot hoogleeraar in de nieuwopgerechte akademie te Leiden. Hier leeraarde hy eenige jaren eerst de wysbegeerte, daar na de Rechtsgeleerdheit. Deze bediening vergenoegde hem zodanig, dat hy die niet verlaten wilde voor het ampt van Raadsheer in den Hogen Raadt, 't welk hem verscheide malen wierdt aangeboden. Hy stierf den 25 July des jaars 1610, en liet gene kinderen na, maar eenige Rechtsgeleerde werken, die echter niet gedrukt zyn, onder den tytel van: *Commentarii ad Instituta*; *duo tomi Observationum feudalium*, enz. *Academ. Leidens. p.* 76. *Sweertius Athen. Batav. p.* 205 *Bayle Dict. Crit.*

GROOT, (OTTO) Zie GROTE.

GROOT, (PIETER DE) twede zoon van Hugo de Groot, hier boven aangehaalt. Hy wierdt geboren den 28 Maart des jaars 1615, en was resident by de Heeren Staten Generaal van Karel Lodewyk, keurvorst van de Palts, na dat de zelve wederom in zyne keurvorstelyke landen herstelt was. Hier op wierdt hy in den jare 1660 pensionaris van Amsterdam, en bekleedde dit ampt zeven jaren. Van daar wierdt hy in het jaar 1668 als afgezant aan de Noordsche kronen gezonden, en by zy-

re te rug komst pensionaris van Rotterdam. Kort daar na ging hy als afgezant naar Vrankryk, alwaar hy zyne bevelen getrouwelyk verrechtte. Wanneer de oorlog in 't jaar 1672 begon, kwam hy weder in zyn vaderlandt; maar wierdt echter by de toen ter tydt ontstane oproeren van zyn pensionarisampt ontzet. Hier op trok hy naar Antwerpen, en van daar naar Keulen; deedt ook by de toenmaals op handen zynde vredensverbonden allen mogelyken diensta an Nederlandt. Echter beschuldigde men hem op zyne wederkomst van misdaadt van gekwetste hoogheit; maar toen men de zake onderzocht, wierdt hy vry gesproken. Na dezen leefde hy op zyn lusthuis, en stierf in het 70 jaar zyns ouderdoms. Hy hadt een zoon, die drossaardt van 's Hertogenbosch is geweest. *Wicquefort actions & fonctions des Ambassadeurs l.* II. *p.* 454. *Bayle Dict. Crit.*

GROOT-AALMOEZENIER van Vrankryk, een amptenaar der krone, die het bestier heeft over de liefdegiften des konings. Zie AALMOESENIER.

GROOT-ADMIRAAL van de Malthefer orde, een tytel, die gevoert wordt door het hoofdt van de Hoogduitsche natie. Zie MALTA.

GROOT-AMMERS. Zie AMMERS.

GROOT-BALJUW van de orde van Malta, een tytel, die aan 't hoofdt der Hoogduitsche natie gegeven wordt. Zie MALTA.

GROOT-HOSPITALIER, een tytel onder de ridders van Malta, opgedragen aan 't hoofdt der Fransche natie. Zie onder MALTA.

GROOTHUSUM, een fraai en door oudheit vermaard dorp in Oost-Vrieslandt, gelegen in 't Grietmer ampt. De voornaam *Groot* is 'er in later tydt bygekomen: want oudtyds heette het *Husum*, en de inwoners wierden *Husumers* genoemt. Dus bericht hier omtrent de beroemde Groninger hoogleeraar Ubbo Emmius *Hist. Rer. Fris. lib.* IX, *pag.* 132, dat, als in 't jaar 1224, in den maandt van May, een zeker pausselyk afgezant, genaamt Oliverius, ook in Oost-Vrieslandt het volk door opentlyke predikatiën, gelyk tien jaren te voren elders, tot den heiligen kryg in 't Heilig Landt vermaande, hy ook te Uttum en Husum, twee dorpen, digt by malkander gelegen, predikte: doch zyn sermoen was zonder vrucht; dies hy over den Eems tot de Fivelingers wederkeerde. En dus vindt men den naam *Husum* al in de Chronyk van Mr. Emo, abt te Wittewierum, schryvende in 't jaar 1225 *Utenses* en *Husenses*, by Emmius uitgedrukt door *Uttumani* en *Groothusani*. En dus is hier van daan nog by de schippers bekend de *Husumerhorn*, of *hoek*. Toen de Hamburgers van Embden meester waren, en in 't jaar 1436 de voornaamste burgten der edelen omverre schoten, vernielden zy ook het stene huis, of den toren te Groothusum, van den hoofdling Redert Beninga, waar op de naburen, welke 't niet met de Hamburgers hielden, gevlucht waren: dies de Hamburgers den anderen burgt, ten Westen van 't dorp gelegen, ook vernielden. In dit dorp is tegenwoordig nog aanmerkelyk en volkomen in wezen een aloude metale doopvondt, waar in het doopwater is, zynde rondom versiert met beeldtenissen van allerlei heilige vrouwen, en onder en boven met monnike letteren beschreven, luidende aldus:

Maria Magdalena. Maria Salomonis.
Maria Jacobi. Katerina. Margareta.
Lucia. Barbara. Ghertruit. Anno
Dni. M. CCCCLIIII *Maria Dei Genetrix.*
Virgo Virginum, orate pro nobis.
En vat der reinicheit bin ik gheheten.
Dit kerspel heeft mi laten gheten.
Gert Klinge mi gegotne hat.
Got ghe. &c.

GROOT-KAMERLING van Vrankryk, een amptenaar der kroon, die alle andere kamerbedienden en die van de kleêrkamer gebiedt. Wanneer de koning zich kleedt, geeft hy hem 't hembdt, en staat deze eer niet af aan geen zonen van Vrankryk, noch prinssen van den bloede. Wanneer de koning in zyn vertrek eet, geeft hy hem het servet, en dient hem aan de tafel. In plechtigheden, of andere byeenkomsten, is zyn stoel achter dien van den koning geplaatst; maar wanneer de koning zyn Lit dejustice, of gerechtsfetel, in 't parlement beslaat, zit de grootkamerling aan zyne voeten op een violet fluweelkussen, overdekt of geborduurt met goude lelien. Ook bevindt hy zich by de gehoorgeving van de afgezanten, en neemt zyne plaats achter den stoel des konings. Hy sliep oudtyds in des konings slaapkamer, als de koninginne daar niet by was. Hy nam ook den eedt van getrouwheit af van hen, die den koning hulde deden. Ook bewaarde hy de koffers en schatten des konings, en hadt het bestier over de finantien; tekende de opene brieven en andere van aangelegenheit, en bewaarde het zegel van 't kabinet des konings. Als de koning gekroond wierdt, trok hy hem de laarsjes aan, en omhing hem met den koninklyken mantel. Zo haast de koning overleden is, kist hy hem, zynde verseld van andere edellieden van de kamer. De grootkamerlingen hadden ook een tafel by den koning; maar de hertog van Chevreuse, grootkamerling, kwam daar in met den eersten hofmeester overeen, dat zy tegenwoordig die tafel zouden houden, die altoos genoemt wordt de tafel des grootkamerlings.

GROOT-KOMMANDEUR van de Malthefer orde. Zie MALTA.

GROOTMEESTER *der ceremonien* of *plechtigheden* is een amptenaar des konings van Vrankryk, wiens zorg het is om een iegelyk zyn rang en de plaats in alle plegtige voorvallen aan te wyzen: als in 't kronen der koningen, in 't ontfangen der gezanten, in lykstatiën en begravingen der koningen, koninginnen, prinssen en princessen. Hy heeft nog een meester der ceremonien onder zich, als mede een Aide, of noodhulp. Het merkteken van zyn ampt is een staf of stok, bekleed met zwart fluweel, waar van het bovenste en de handgreep van yvoor zyn. Wanneer de grootmeester, de meester of de Aide der ceremonien, de orders brengen, of iets bekend maken aan de souvereine hoven, nemen zy plaats in den rang der Raadsheren, met dit onderscheidt, dat, zo het de grootmeester is, hy altydt een Raadsheer aan zyne zyde heeft, en zo het de meester of noodhulp is, hy zich naast den laatsten Raadsheer stelt. Zo lang hy spreekt, zit hy gedekt, met den degen op de zyde, en den staf van ceremonie in de handt. *Memoires Historiques.*

GROOT-SCHENKER. Zie SCHENKER.

GROOT-STALMEESTER. Zie STALMEESTER.

GROOT-TURCOPELLIER onder de orde van Malta, een tytel, die aan 't hoofdt der Engelsche natie wordt opgedragen. Deze naam neemt zyn begin van 't jaar 1166, wanneer zy een bende ligte paarden onder hun gebiedt hadden, die zy *Turcopelliers* noemden. Zie ook 't artykel van MALTA.

GROOT-VALKENIER. Zie VALKENIER.

GROOT-VIZIER. Zie VIZIER.

GROOT-WARADIN, eene beroemde stadt en vesting in Opper-Hungarië, aan den vloedt Kores, gelegen in 't graafschap Bihar, op de Zevenbergsche grenzen, in een vruchtbaar landt. De koning Ladislaus S. heeft de zelve gebouwt, aldaar een bisdom, dat onder Colocza behoort, opgerecht, en hy legt aldaar in de domkerk begraven. Ten tyde van koning Bela den IV wierdt deze stadt drie maal van de Tartaren ten eenemaal verwoest. Koning Ferdinand de I stondt de zelve aan de princesse Isabella, moeder van Steven van Zapolya, vorst van Zevenbergen, af; maar na hare doodt is de zelve wederom aan die kroon gekomen, waar na het kasteel nog sterker gemaakt wierdt. Keizer Rudolph de II gaf deze stadt, na een zeer lange en harde belegering, in den jare 1606 over aan Botschkay, vorst van Zevenbergen. Eindelyk is zy in 't jaar 1660 den 17 Augusty aan de Turken overgegaan, maar in 't jaar 1692 wederom in handen van de Christenen geraakt. *Sagredo Ottomannische Pfort l.* XIV. *fol.* 518. *Theatr. Europ. tom.* IX. *fol.* 38. *Krekwitz descript. Hung. p.* 248 *seq. Szentyvani miscell.*

GROPALUS, (Johan Franciscus) een voornaam wiskundige, en doorleerd in talen en andere wetenschappen, geboren uit een beroemd geslacht in Genua in den jare 1580. Hy verzamelde een voortreffelyke bibliotheek, en leide zich krachtig op het blokken en studeren; maar toen de stadt van de Franschen aangegrepen wierdt, trok hy zich dat zo ter herte, dat hy daar van in een krankte viel, en in 't jaar 1625 overleedt. *Janus Nicius Erythræus Pin.* III. *Imag. Illustr. c.* 63. *Giustiniani scrit. Ligur.*

GROPPER, of GROPPERUS, (Johannes) wierdt in den jare 1501 te Soest geboren, en bragt het door zyne naarstigheit zo verre, dat hy Doctor in de geestelyke rechten te Keulen gemaakt, en met veel ryke prebenden begiftigt wierdt, waar door hy in den jare 1541 tusschen de twee en drie duizend guldens inkomsten hadt. Hy stondt by Herman, keurvorst van Keulen zeer wel, en hadt deel in de Reformatie, die toen binnen Keulen, van vele heren omhelst wierdt. Eerst was hy van de gematigde party, noch voor, noch tegen, maar zocht op alle wyze met zachtzinnigheit de gemoederen, door eigen drift tot hunnen verkoren Godsdienst vervoert, te stillen. Hy maakte in 't jaar 1536 een geloofsbelydenis, of formulier, waar na keurvorst Herman van Keulen zyn aartssticht wilde hervormen; maar het was noch aan de R. Katholyken, noch aan de Protestanten behagelyk. In den jare 1541 wierdt hy, doordien hy voor een schrander en oordeel hebbend man berucht was, door den keizer, benevens anderen, verkoren, om in een daar toe bestelde byeenkomst tusschen beide de partyen een zamenspraak by te wonen, waar in de Lutheranen op hem goede hoop hadden, en de R. Katholyken hem verdacht hielden; hoewel de keizer van hem betuigde, dat hy zich in deze byeenkomst getrouwelyk gedragen hadt. Eenigen willen hem voor den opsteller van zeker boek houden, 't geen de keizer aan beide de partyen als een voorschrift of grondslag tot vereeniging voorleide; maar dit zeggen heeft geen genoegzamen grondt. In deze gelegenheit hadt Gropperus met Bucerus een zeer naauwe vriendschap opgerecht; en doordien zyn keurvorst voornam het besluit, op den Ryksdag te Regensburg genomen, te volgen, en een begin van de Reformaite te maken, sloeg hy Bucerus als een nuttig werktuig daar toe voor; 't welk oorzaak gaf, dat de keurvorst hem naar Bon ontboodt, en aldaar opentlyk als leeraar aanstelde. Maar kort daar na veranderde Gropperus van gedachten, en begon zich krachtig tegen de Hervorming van den keurvorst aan te kanten; schreef uit den naam der universiteit en geestelyken te Keulen het zogenaamde *Antididagma*; liet zich in 't jaar 1545 ook gebruiken op den Ryksdag te Worms om den keurvorst by den keizer aan te klagen. Na dat hy nu zyne waardigheit hadt nedergelegt, en zyne aanhangeren ook uit het kapittel wyken moesten, wierdt Gropperus in plaats van Frederik, grave van Wieda, tot aartsdiaken en prooft van Keulen aangestelt, in welke bedieningen hy in Maart des jaars 1558 over-

overleedt. Paus Paulus de IV wilde hem in 't jaar 1555 kardinaal maken; maar hy weigerde die waardigheit aan te nemen. Verder wordt van hem aangetekent, dat hy in den jare 1551 met zynen keurvorst op het Concilie van Trente geweest is, en dat hem daar als rechtsgeleerde mede een stem vergunt wierdt, by welke gelegenheit hy zeer hevig tegen zyne wederparty is uitgevaren. Ook zegt men, dat hy zo kuisch was, dat, toen zyne dienstmaagdt op eentydt, in afwezendheit van zynen knecht, het bedde, daar hy gewoon was op te slapen, hadt opgemaakt, hy aanstonds de meidt ten huize uitjoeg, en nimmer weder op dat bedde wilde slapen. *Maimburg hist. de Lutheran. Sleidanus. Miraeus de scriptor. sec.* XVI.

GROS RUSTE, of GROSSUS RUSTICUS, *de dikke boer*, een naam, dien men gaf aan zeker Saracynsch vorst, die de Egyptische gewesten en de landen der Saracenen beheerschte, wanneer de Christenen de eerste kruistocht naar 't H. Landt deden. Deze prins was zeer zwaarlyvig, waarom men hem den naam van den dikken boer, of *Gros Ruste*, gaf. *Albert. Aquens. l.* VII. *c.* 11. *& l.* X. *c.* 25. *Carel du Fresne in Gloss.*

GROSBEK. Zie GROESBEK.

GROSLIEU, een ridder van de orde van O. Vrouwe of Notre Dame van den berg Karmel en die van S. Lazarus, zeer berucht wegens zyne dapperheit. In 't jaar 1666 liet deze orde ten dienste des konings van Vrankryk tegen de Engelschen eenige fregatten uitrusten, waar onder 'er een was, die Notre Dame de Mont Karmel genaamt wierdt, voorzien van 80 man en 12 stukken geschut, de welke aan 't bevel van dezen ridder wierdt opgedragen. Deze dappere hopman ter zee zeilde uit S. Malo den 1 Augusty, wierdt eenige dagen daar na op de Engelsche kust geworpen, niet verre van de kaap Lezard in Mondsbay, en doordien op verscheide tyden 4 koopvaardyschepen, die echter wel voorzien waren, uitliepen, veroverde hy het een na het ander. Vervolgens dreef hy nog twee andere uitlopende schepen op de klippen, en geraakte met twee Engelsche fregatten in een hevig gevecht, maar wierdt door de nacht van hen afgescheiden. Alle deze drie voorvallen geschiedden op den 9 van de gemelde maandt. Des anderen daags kwamen 3 fregatten op hem af, met de welke hy zich in een gevecht moest inlaten, waar tegen hy zich een langen tydt dapper verweerde, klampte zelf twee schepen aan, doodde op het eene 24 en op het andere 17 mannen; maar sneuvelde echter aan boordt van zyn fregat, na wonderen getoont te hebben. *Relation du 24 Sept.* 1666.

GROSSA, een eilandt in den zeeboezem van Venetië, naar de kust van 't graafschap Zara, in Dalmatië, waar onder het zelve behoort. De Venetianen hebben daar 't gezag over, en het strekt zich van 't Westen naar 't Oosten vry lang uit; maar is zeer smal van 't Noorden naar 't Zuiden. Men vindt 'er eenige vlekken en dorpen op. *Maty Diction.*

GROSSEHAF, in 't Latyn *Sinus Magnus*, in 't Nederduitsch *een grote zeeboezem*, is een groot water, 't geen de Oder by Uckermunde in voor-Pomeren uitmaakt, en waar in de vloedt Ucker loopt. Het is 8 mylen lang en twee breed, en zeer vischryk.

GROSSENHAYNA, of HAYNA, eene keur-Saxische stadt, ampt en opperintendantschap in Meissen aan de Roer, of Roder, byna drie mylen van Dresden, op de grenzen van keur-Saxen en die der Lausnitz gelegen. Dezen naam van Hayna heeft zy van Hayn, een digt bosch, ontfangen waar in de Wenden hunne goden Schwantewitz en Zuttiber plagten te eeren. Pekkenstein meent, dat in vorige tyden, toen het nog onder de gehoorzaamheit van de Boheemsche kroon stondt, een Boheemsche koninklyke burgvoogdt als mede de markgraven van Meissen, inzonderheit Frederik Admorsus, aldaar hun verblyf en hof gehouden hebben. Voor dat de beide broederen Frederik en Diceman, markgraven van Meissen, met hunnen vader Albert in oorlog geraakten, zou deze stadt niet zeer bekent geweest zyn, tot dat Johan, keurvorst van Brandenburg, die Albert tegen zyne zonen te hulp trok, door Kaspar van Miltitz, dapper uit deze plaats en landen verdreven is. Vervolgens wierdt zy wederom door Woldemar, markgrave en keurvorst van Brandenburg, belegert, maar van de burgers andermaal kloekmoedig beschermt. Maar toen Frederik Admorsus, of de Vrolyke, gevangen wierdt, bekwam Woldemar een goed gedeelte van de Lausnitz, en vele Meissische steden, waar onder dit Hayna was; doch hy moest het niet lang daar na wederom overgeven. In den jare 1429 zouden de Hussiten de stadt ingenomen, verbrand, en aldaar grote tyrannyen uitgerecht hebben, maar zulks wordt bezwaarlyk gelooft, en het is zekerder, dat de Bohemers Hayna niet konden innemen. In 't jaar 1538 of 1540 zou deze stadt ook door brandt zeer veel geleden hebben. In den zogenaamden 30 jarigen oorlog wierdt Grossenhayna dikwils door de Zweden aangetast, namentlyk in 't jaar 1637, 1642, en 1645; maar zy moesten telkens met nadeel afwyken. Onder des zelfs superintendentschap behoren de steden en vlekken Riessa, Muhlberg, Elsterwerda, Muckenberg, Finsterwalde, Senftenberg, Crakau en Radeburg, benevens 59 parochien. *Zurners accurate Geogr. der superintend. Grossenhayna. Zeiler Topogr. Sax. sup. p.* 100. *Dresserus Isag. hist. P. V. p.* 317. *Pekkenstein Theatr. Sax. P.* II. *p.* 23. *P.* III. *p.* 51. *Joh. de Indagine comment. de relig. vet. Sorab.*

GROSSEN-RUDESTADT, een dorp, met een daar toe behorend ampt, onder Saxen-Eisenach. Onder dit ampt behoren nog Rinkleben, de voogdyen Schwanzee, en de kamergoederen Bechstett en Markvippach; deze alle leggen in Thuringen, omtrent in 't midden tusschen Erfort en Weissenzee. Grossen-Rudestadt behoorde wel eer aan die van Erfurt; maar het is door keurvorst Johan Frederik van Saxen om byzondere reden hen ontnomen in 't jaar 1535; hoewel men zegt, dat het naderhandt by verdrag weder door hem is afgestaan. Wat 'er van zy, in 't jaar 1665 heeft het huis van Saxen deze plaats al in bezit gehadt, na dat keur-Ments daar van door een overdragt wegens het Erfurtsche recht hadt afgestaan. *Lunig Reichs-Arch. T.* I. *Spec. Sub Chur Mayntz. Muller. Annal. Sax. p.* 90. *ann.* 1553.

GROSSETO, in 't Latyn *Grossetum*, of *Rosetum*, eene stadt met een sterk kasteel in 't Florentynsch gelegen, ... aldaar zynde bisdom behoort onder Siena. *Alberti descr. Ital. Miraeus Geogr. eccl.*

GROSSIS, (JOHANNES BAPTISTA DE) een priester te Catana, Apostolische protonotaris, Doctor in de H. Godgeleerdheit en der beide Rechten, was geboren in den jare 1605. Hy was vermaard wegens zyne welsprekendheit en geleerdheit, en leeraarde in zyne geboortestadt de pausselyke rechten, in welke hy uitmuntte, en daarom met hoge bedieningen wierdt begiftigt: want hy wierdt byzitter van het bisschoppelyke hof, naderhandt vikaris generaal, en eindelyk kanunnik. Hy stierf aldaar den 20 Augusty des jaars 1666, hebbende in 't Latyn uitgegeven: *Catanense decacordum, sive novissima sacrae Catanensis ecclesiae notitia, Tom.* II; *Abbas vindicatus, sive D. Nicolai de Tudiscis Biblioth. Sicula Tom.* II; *Siculi Catanensis S. R. E. Cardinalis Archiepisc. Panormitani Vita*; *Catana Sacra, sive de episcopis Catanensibus, rebusque ab iis praeclare gestis, à Christianae religionis exordio, ad nostram usque aetatem*; *Theori-Praxis ad Constitutiones Pragmaticales Ill. & Excell. D. Com. Castrensis, in hoc Siciliae regno olim proregis*; *Controversiarum Forensium judiciorum Tomus primus*; en hadt ter drukpersse gereed: *Gentilitia celestris familiae nobilitas*; *Agatho restitutus*; *Jura omnia Regiae, atque insignis Collegiatae Catanensis Ecclesiae B. Mariae de Eleëmosyna*; *Annales Catanenses*; *Diarium Catanense*; *Lyceum Catanense, sive de scriptoribus Catanensibus. Biblioth. Sicula.*

GROSSN, (JOHANNES) generaal der Karmeliten, geboren te Toulouse, maakte zich onder zyne orde beroemd in de XV eeuwe. Hy schreef een werk, rakende de inzetting en voortgangen van de orde des bergs Karmel, onder den tytel van: *Viridarium Ordinis Carmeli.* Deze verhandeling wierdt met de werken van *Philibert Riboti* te gelyk gedrukt. Ook gaf Grossn, nog een boek uit van de doorluchtige mannen, en een ander van de heiligen zyner orde. Hy stierf in 't jaar 1424. *Miraeus de Ord. Carm. p.* 219.

GROSWIN, eene oude stadt in Pomeren. Zie ANCLAM.

GROTE, (OTTO) Ryks vryheer te Schauen, Brunswyk-Lunenburgsche geheime Raadt en kamerpresident, drost te Friedlandt, hoofdman te Knesebek, erfheer te Wedesbuttel en Juhnde, enz. was een zoon van Thomas Grote en Catharina van Alefeldt, geboren den 25 December des jaars 1636. In 't jaar 1651 wierdt hy naar Luneburg op de ridderschole, in den jare 1653 naar de universiteit te Helmstadt gezonden, alwaar hy tot den jare 1656 bleef, en toen vyf jaren met reizen doorbragt. Na zyne te rug komst benoemde hem Frederik de III, koning van Denemarken, tot hofmeester van zynen zoon, prins Georg, welke bediening hy drie jaren waarnam. In 't jaar 1665 verklaarde hem Johan Frederik, hertog van Brunswyk-Luneburg, na dat hy door 't overlyden van Christiaan Lodewyk bezit van het hertogdom van Zell genomen hadt, tot zynen geheimen Raadt, zondt hem naar den koning van Vrankryk, en gebruikte hem in die erfvolgings zaken. In 't jaar 1666 moest hy de byeenkomsten tusschen de stadt Bremen en de kroon Zweden, te Nieuburg aangesteld, bywonen, en in 't jaar 1668 wederom naar Vrankryk gaan, om het huwelyk met de princesse Benedicta Henrietta Philippina, gebore paltsgravinne aan den Rhyn, te voltoien, 't welk op het kasteel Chantilly geschiedde. In 't jaar 1673 wierdt hy in de Elzas aan den koning van Vrankryk, in de jare 1675 en 1676 aan den bisschop van Munster, insgelyks in den jare 1679, toen de Franschen aan de Weser stonden, aan den keurvorst van Brandenburg en den keizerlyken luitenant generaal Montecuculi afgevaardigt. Wanneer in het laatstgemelde jaar, wegens de toenmalige onlusten en de belegering der stadt Hamburg, eene gevaarlyke wanorder te duchten scheen, heeft hy het aan hem opgedragen gezantschap by den koning van Denemarken zeer gelukkig verrecht, en op een onbesproke wyze van het jaar 1668, tot aan de doodt van den hertog Johan Frederik, die in het jaar 1679 voorviel, de belangen van dien vorst trouwhertig waargenomen. Zo haast Ernest August de regering hadt aangevaard, bevestigde de zelve hem niet alleen in zyne verkregene bedieningen, maar verhief hem ook tot landdrost van 't vorstendom Grubenhage. In den jare 1681 wierdt hem van het gansche huis Brunswyk-Lunenburg het gezantschap op den ryksdag te Frankfort aan den Main opgedragen, 't welk hy ook in het volgende jaar waarnam; waar op hy door zynen keurvorst tot het ampt van kamerpresident en bezorger van de krygs kancelery wierdt verheven. In 't jaar 1683 tradt hy met de Deensche en Brandenburgsche gevolmachtigden te Hamburg in onderhandeling, ging daar op by den koning van Denemarken, te Rensburg, en vervolgens aan het keur-Brandenburgsche hof. In 't volgende jaar moest hy nog eens naar het laatstgemelde hof gaan, by welke gelegenheit het huwelyk tusschen den toenmaligen keurprins, Frederik den III, en de keur-Brunswyksche princesse, Sophia Charlotta, ontworpen wierdt; waar op hy ook de gemelde princesse begeleidde in haar vertrek derwaarts. In 't jaar 1685 reisde hy wederom wegens gewigtige zaken naar Berlyn, en in den jare 1686 wendde hy allen mogelyken vlyt aan om de onlusten tusschen den koning van Denemarken en de stadt Hamburg by te leggen. In het jaar 1688 wierdt hy al wederom naar Berlyn gezonden, in den jare 1689 hieldt hy zich een geruimen tydt te Hamburg op, om de Holstein-Sleeswyksche zaken te behandelen.

delen. In dat zelve jaar wierdt hy ook aan den hertog van Lotharingen, die toen als keizerlyke luitenant generaal de stadt Ments belegerde, afgezonden, om met den zelven wegens de nodige hulpbenden te spreken, waar op hy zynen keurvorst in de Nederlanden volgde. In den jare 1692 wierdt hy tweemaal by Johan Georg den IV, keurvorst van Saxen, en kort daar aan naar Wenen gezonden, alwaar hy in den naam van zyn meester de leen-verheffing van de keurvorstelyke waardigheit ontfing, en wegens die zaak eenige dingen afdoen moest. Om gelyke redenen deedt hy in den jare 1693 nog eene reize naar Wenen, en door dien hy na zyn te rugkomst om de Saxen-Lauenburgsche onlusten met de stadt Ratzeburg in der minne by te leggen gebruikt wierdt, stierf hy ten Hamburg den 5 September van 't gezegde jaar, hebbende by zyne gemalinne, Anna Dorothea van Ahlefeldt, 7 zonen en 4 dochteren verwekt.

GROTE-BROEK, een schoon groot dorp in Noord-Hollandt, onderhorig aan de stadt Enkhuizen, wordt gezegt stads vryheden en rechten te hebben. Hier stondt van ouds een konvent van Reguliere kanunnikessen, welke naar den regel van S. Augustinus leefden. De kerk van dit dorp, in de Roomsche tyden op den naam van St. Jan den Doper ingewyd, wordt thans door een Gereformeerd Predikant bedient, behorende onder de classis van Enkhuizen. *Houve. Oudheden van Noord-Hollandt.*

GROTE-GAST, een dorp van de Groninger Ommelanden, onder het Westerquartier. Het heeft, zo wel als *Lutkegast*, waar van op zyn plaats zal gesproken worden, volgens de niet onwaarschynlyke gissing van zeker schryver, hier onder aangehaalt, zynen naam gekregen van de dorrigheit of schraalheit van den grondt: want, volgens zyne gedachten, heeft *Gast* by de Vriezen de zelve betekenis als *Gest*, *Geist*, of *Geest*, by de Hollanders, die daar door een hoog en dorachtig landt verstaan. Dit dorp is met een klein kerkie voorzien, het welk in het geestelyke met Doesum door een Gereformeerd Predikant wordt bedient, staande onder de classis van het Westerquartier. *Oudheden en Gestichten van Groningen.*

GROTE PIER, of LANGE PIER, aldus genoemt wegens de grootte en kloekheit van zyne gestalte, als stekende, tot de schouderen toe, boven de menschen van eene gemene lengte uit. Zo kloek van gestalte als hy was, zo sterk was hy ook, daar by trotsch, onvertzaagt, stout, zeer oplopend, en, als zyne gramschap op 't hoogste was, wreedachtig. Hy was van geboorte en handtering een Vriesch boer, en hadt het zeer wel gehad; maar ten tyde dat de Saxen en de Gelderschen over het bezit van Vrieslandt malkander zo vinnig beoorloogden, en gansch Vrieslandt gebrand, gevilt, afgestroopt, en uitgezopen wierdt, zyn vele welgestelde landlieden, die het toch altydt ontgelden moeten, en daar onder ook Grote Pier, tot den bedelzak gebragt. Dit stondt een man, als hy was, niet te lyden. Hy zag een deel knappe gasten, die even eens gevaren, of anderszins berooid waren, tot zes honderd toe, by malkander te krygen, daar hy het bewindt over aannam. Hy hadt een neef, of zusters zoon, met name *Wyerd*, *Wierd*, of *Wyard*, een man naar zyn handt, en die het hem in kloekte des ligchaams, in sterkte, in stoutmoedigheit en roekeloosheit nauwlyks of niet behoefde gewonnen te geven. Deze Wyard was de onderbevelhebber van dat opgeraapte leger, het welk onder zulke twee hoofden geen mensch of duivel ontzag, en een roof van voor de helle gehaalt zou hebben; en om dat het dorp Kimsweerd, met vele andere dorpen en vlekken, door de Saxen was afgebrand, en de hertog van Gelder de wapenen, kwansuis voor de vryheit der Vriezen, aangeschoten hadt, gingen zy overal op de Saxen, en Saxensgezinden los, en verklaarden zich opentlyk voor den hertog van Gelder. Grote Pier, ziende, dat hem het geluk ten eersten diende, dacht, dat 'er niet op geslapen moest worden. De Gelderschen, om de Zuiderzee voor hunne party vry te maken, en hunne tegenparty alle toevoer uit Hollandt af te snyden, hadden een goed getal enkelde en dubbelde seinschepen toegerust. Over deze seinschepen wierdt Grote Pier, onder den hoogdravenden tytel van admiraal, tot overste aangestelt. Hy voerde zynen last zo wel uit, en roofde met zulk een geluk en gezwindheit op de kusten van Hollandt, dat hy de schrik van Hollandt wierdt. De Saxen hadden in Hollandt, onder den zeevoogdt Hieronymus Snees, eene vloot van 36 schepen uitgerust, om hunne krygsknechten, die in Vrieslandt om wanbetaling en gebrek van mondkost aan het muiten sloegen, geldt en levensmiddelen toe te voeren. Geen beter mare kon Grote Pier in de ooren klinken: hy trekt de 36 schepen met zestien wel bemande en wel toegeruste seinschepen tegen, en heeft ze altemaal, op acht na, die het ontvluchtten, na een hardnekkig en bloedig gevecht bemachtigt. Het geluk, dat die gasten als ten dienste stondt, heeft hen zo vermeten gemaakt, dat zy niemandt dan hunne eigene bondgenoten spaarden. Alle schepen van vremde kooplieden, zo vele als 'er in hunne handen vielen, die van hunne bondgenoten alleen uitgezonderd, wierden prys verklaart. Dit maakte zulk een schrik onder de naburige volkeren, dat Grote Pier, zulks ziende, en daar door opgeblazen, genoemt wilde zyn *de verwoester der Denen*, *de wreker der Bremeren*, *de aanhouder van de Hamburgers*, *het kruis van de Hollanders*; en om zich nog ontzaggchelyker te maken voerde hy op zyn wapen of liverey galg en radt. Hy overwon de Hollanders in een vinnig zeegevecht by Hoorn, en liet vele der zelven over boordt werpen; veroverde en brandschatte de steden Hoorn, Alkmaar, Beverwyk, Nieuwpoort, en eenige andere. Hy hadt het inzonderheit geweldig op de Hollanders geladen, en begroette hen by zekere gelegenheit al boertende met deze ouderwetsche vaarsjes:

Ik GROOTE PIER, *Coninck van Vrieslant, Hartog van Sneek,*
Graaf van Sloten, Vryheer van Hindelopen, Capiteyn
Generael van der Zuyder-zee.

Een Stuyrman ter doodt
Acht de Hollanders bloot:
Al synse groot van rade,
Sy syn slap van dade.
Sterk van partyen,
Cranck in stryen.
Hoog van glorie
Cranck van victorie.
Maer die Geldersche sterk van teeringe,
Slap van neeringe,
Cloeck in den velde,
Maar dorre van gelde,
Vroom van moede,
Maar cleyn van goede:
Doch onversaagt in 't stryden.
Dus wilt u verblyden,
Ende den Hollanders niet achten,
Want zy moeten versmachten,
Want zy zoudent becopen
Waar 't bestant uytgelopen.
Tegens myn danck
Ist ses maanden bestant.

Als hy eindelyk zag, dat de schone woorden van den Gelderschman, dat hy de vryheit der Vriezen verdedigen zou, niet anders waren dan ydele windbrekery, en dat hy zo wel den voet op de nekken der Vriezen zocht te krygen, als de Burgundiër en de Sax; en als hy daar by bedacht, hoe wuft dat de gunst der vorsten is, en wat dank hy misschien voor zyne trouwe diensten te verwachten hadt, heeft hy zyn afscheidt van den kryg genomen, en is te Sneek gerust op zyn bedde, en in een goeden ouderdom, den 18 October des jaars 1520 overleden. Men ziet nog tegenwoordig op het nieuwe stadhuis van Leeuwarden, boven het portaal, twee zeer lange blanke zwaarden, welke men zegt die van Grote Pier en van zynen neef, Grote Wierd, te zyn. *Ubbo Emmius Hist. Rer. Fris. l.* XLVII, *ad an.* 1514. *P. Winsemius Kron. van Vriesl. op de jaren* 1514, 1515, *enz. Pontanus Geldersche Gesch.* II *Deel*, *fol.* 338. *Oudheden van Vrieslandt* II *Deel*, *in de aantekeningen.*

GROTKAW, een steedtie in Silesië, aan de rivier de Neisse, vier mylen van daar de zelve in de Oder valt. Het is de hoofdplaats van het onderstaande hertogdom. *Maty Dict.*

GROTKAW. Het hertog- of prinsdom *Grotkaw*, of *Neisse*, is een landschap in 't koninkryk Bohemen, gelegen in Silesië, ten Oosten van 't hertogdom Oppelen, op de Boheemsche en Moravische grenzen. Grotkaw, de hoofdplaats, en Neisse leggen in dit landschap, en zyn de voornaamste plaatsen. *Maty Diction.*

GROTTA DEL CANE, (LA) dat is, *de hondegrot* of *hol*, op de kant van 't meir Agnano, twee mylen van Napels en ook zo verre van Pouzzolo, ontleent dezen naam, om dat men zich liever van een hondt, dan eenig ander dier bedient, om een proef te nemen van de seldzame hoedanigheit van dit hol, dat is, dat, zo haast men daar een dier in werpt, het beest aanstonds in onmacht of als dood nedervalt, zonder eenige tekenen van leven te vertonen; maar vermits de vergiftige uitwaassemingen niet hoger dan een voet uit den grondt opkomen, heeft de gene, die dit onderzoeken wil, daar geen of weinig letzel van. Men neemt een hondt, die men daar digt by genoegzaam kan bekomen, om dat daar een huis is, daar men ten dienste der nieuwsgierige reizigers verscheide honden bewaart en verhuurt, en men drukt dit beest met den muil tegen den grondt aan, waar op het zelve aanstonts zich onbeweeglyk vertoont, als of het dood was, en indien men hem in die gestalte wat lang laat leggen, sterft hy zekerlyk; maar wanneer men hem schielyk opneemt, en in het meir van Agnano werpt, zal hy aanstonts wederom als herleven. Koning Karel den VIII van Vrankryk, hebbende het ryk van Napels door zyne wapenen overwonnen, wilde uit nieuwsgierigheit deze uitwerking ook met een ezel bezoeken, maar dit beest stierf in een ogenblik, zonder dat het water van de Agnano de macht hadt hem te doen herleven. Don Petro de Toledo, onderkoning van Napels, ondervondt zulks ook aan twee slaven, die hy op den grondt van 't grot nederleide, maar zy stierven ook aanstonts. Men doedt daar nog een andere proef met een ontstoken fakkel, die, wanneer men de zelve digt aan de aarde houdt, door de uitdampen van het zelve niet alleen aanstonts wordt uitgebluft, maar de zelve krygt een soort van korst om zich; en alschoon men die daar afslaat of schrabt, de fakkel wil naderhandt geen vuur meer vatten, noch branden. Deze grot is niet zeer diep, en heeft veertien voeten in de lengte, zes in de breedte, en zeven in de hoogte. Zie *Kircher onderaardsche wereldt T.* I. *Pompes Sarnelli. Guid. de Toreslieri di Puzzoli.*

GROTTA DI NAPOLI, in 't Latyn *Crypta Neapolitana*, of liever *Grotta di Pouzoli*, om dat de Pouzolanen deze grot, die eigentlyk een verwulft is, van den berg Pausilipo hebben doorgegraven, tot gemak der reizigers, die van Napels naar Pouzolo of te rug gingen, om niet genoodzaakt te zyn of over zee te gaan, of dien hogen berg op en af te klimmen. Dit verwulft, of deze doorgegraven berg, is wel duizend schreden of een half myl lang, hondert voeten in de hoogte en dertig of veertig voeten in de breedte; echter is deze gang in 't midden zeer duister, en de koetziers en karrevoerders doen niet als gestadig te roepen *alla Marina* of *alle*

Mon-

Montagna, dat is: houw aan de zee, of houw aan de bergkant, om daar door elkanderen te myden. Het gemeen gevoelen is, dat de eerste ondernemer van dit zo heerlyk en wonderbaar werk genaamt wierdt Coccejus; maar alle geschiedschryvers, die van hem of dezen weg gemag maken, melden niet het minste wat voor een man hy geweest is, of wanneer en hoe hy dit begonnen heeft. Daar zyn anderen, die willen, dat het een Lucullus geweest is, die dit grot of doortocht in vyftien dagen, door behulp van 100000 man voltooide: maar behalven dat het Lucullus niet geweest is, die zulks heeft ondernomen, zo is 't ook niet te begrypen, waar by zo veel volk van daan gehaalt zou hebben, mitsgaders zo veel werktuigen, als tot dit volk vereischt wierden, en of zy malkander in zulk een engte niet in de weg geweest zyn. 't Is wel waar, dat Lucullus van dezen berg een gedeelte heeft afgesneden of doorboort, maar het was aan de zeekant, daar Nisita gelegen is, 't welk tegenwoordig een klein eilandtie uitmaakt, en van den berg schynt afgescheurt te zyn; maar of dit niet al voor een gedeelte zo geweest is, eer Lucullus het t'eenemaal afsneedt, kan men voor de waarheit niet berechten. Dit grot van Pouzoles, of Napels, was in 't eerst zeer smal en eng, tot dat koning Alphonsus de I van Arragon het heeft laten wyder maken, zo als het tegenwoordig nog is: en Don Petro van Toledo, zynde onderkoning van Napels, heeft de ingangen verwydert, en den grondt met brede steenen laten bevloeren, gelyk als de straten te Napels. Men ziet aan den ingang van dit grot, op de hoogte van den berg, naar de kant van Napels, het graf van Virgilius. *Schrader Monument. Ital. Pompes Sarnelli. Guid. de Forestieri de Pozzoli & di Napoli.*

GROTTA DU-LAIT, een berucht hol of grot, 200 schreden van Bethlehem. Des zelfs ingang is zeer laag, en men moet langs zeven trappen naar beneden gaan. Het gewelft wordt door drie zuilen ondersteunt om het voor 't instorten te behoeden, vermits niet alleen de Christenen, maar ook de Turken en Moren, daar veel aarde uithalen, die men wil dat de kracht heeft om de koortzen te verdryven, en het zog in de borsten der vrouwen te vermeerderen. De bewoners van dit landt geven voor, dat de maagdt Maria den Heere Jesus daar eens de borst gaf, en eenige druppen van haar zog op de aarde liet vallen, en dat zedert aan deze aarde die hoedanigheit gegeven is. In 't midden van dit grot vindt men een altaar, waar op de monniken van Bethlehem zomtyds de misse doen. Ook hadt men daar zelf een kerk gebouwt, toegewyd aan S. Nicolaus, waar van men nu niet meer dan eenige overblyfselen ziet. Omtrent 250 schreden daar van daan vindt men een kleine ingevalle kapel, die men zegt dat wel eer tot een plaats of schuur verstrekte voor Joseph, om daar de veertig dagen, die hy te Bethlehem moest blyven, te werken. Eenigen geloven ook, dat de H. Maagdt zich daar opgehouden heeft, en dat dit de plaats was, daar de wyzen uit het Oosten kwamen om den kleinen Jesus te aanbidden. *Doubdan vojage de la Terre Sainte.*

GROTTA FERRATA, een berucht klooster in Campania di Roma, digt by de stadt Frescati gelegen. *Baudrand.*

GROTTA ROSSA, een vlek van den kerkelyken staat in Italië, aan den Tyber, twee mylen boven Rome. *Baudrand.*

GROTTA TRAGONARA, een groot onderaartsch gewelft aan de Thyrreensche zee, 't welk met zeer vele zuilen ondersteunt is. In vroeger tyden was het een waterbak. *Mazella Antichita di Puzzuolo c. 27. p. 106. Megeserus p. 84.*

GROTTARIA, een oud vlek in Groot-Griekenlandt, in Neder-Kalabrië, aan de rivier Proteriate, twee mylen van Girace, naar 't Noorden. *Baudrand.*

GROTTO, (LODEWYK) geboren te Adria in het Venetiaansch gebiedt, leefde in de XVI eeuwe. Hy verloor zyn gezicht acht dagen na zyne geboorte; maar zyn geest was daarom niet minder uitblinkende. Hy maakte grote voortgangen in de talen, wysbegeerte en andere edele wetenschappen; deedt eene redenvoering voor koning Hendrik den III, wanneer hy door Venetië reisde. Grotto, hebbende zich in deze stadt ter neder gezet, stichtte daar de akademie, *Gli Illustrati* genaamt, en stierf den 13 December des jaars 1585, in den ouderdom van 50 jaren. Hy heeft eenige brieven en gedichten nagelaten. *Ghilini Theatr. des Hommes de Lettres.*

GROUCHY, in 't Latyn *Gruchius*, (NICOLAUS DE) leefde in de XVI eeuwe, geboren uit een adelyk geslacht te Rouaan, en wierdt zeer ervaren in de talen en andere soorten van wetenschappen, maar inzonderheit was zyn geest scherp hekelen en muggeziften geneigt. Hy viel eerst Joachim Perion op 't lyf, rakende de ware verklaring van Aristoteles, vervolgens Sigonius over de Roomsche oudheden. Deze strydt verschafte van den een zo wel als van den anderen verscheide leerzame schriften, maar Sigonius vreesde hem, en antwoordde niet op alle zyne vittingen, dan na dat hy de tyding van zyne doodt gehoort hadde. Toen was hy wakker in de weer met schelden en lasteren, om zyne gedachtenis by een ieder hatelyk te maken. Grouchy was echter de eerste, die Aristoteles in 't Grieksch verklaarde. De roep en achting voor zyne geleerdheit trok een groot getal leerlingen naar Parys en Bourdeaux, alwaar hy leeraarde. Eenigen tydt daar na trok hem Jan, koning van Portugal, naar de universiteit van Coimbria. Zynde wederom in Vrankryk gekomen, ging hy naar Rochelle, daar hy een collegie wilde oprechten, maar hy stierf kort na zyne aankomst aldaar in de maandt van January 1572. Hy heeft de historie van Indië, en verscheide andere werken, of overgezet, of zelf in de Fransche tale beschreven; en in de Latynsche *de Comitiis Romanorum*; *dialectica praeceptiones*; *responsio ad Car. Sigonium de binis Magistratuum comitiis & lege curiata. enz. Thuanus l.* LIV. *fin. Du Maine Bibl. Franc. Sammarth. in Elog. Doct. Gall. l.* II.

GROUP, een buurt of klein dorp, gelegen in den Stryenschen waardt, onder de stadt Dordrecht. *Balen.*

GROUW, een der acht dorpen van de Vriesche grietenye Idaarderadeel, onder het kwartier van Oostergoo. Het is, gelyk de gansche grieteny, op een lagen, en gevolgelyk waterachtigen grondt gelegen, moetende het water, wanneer het zwaar heeft geregent, met molens uit het landt gemalen worden. Dit dorp heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Leeuwarden. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vriesl.*

GRUA, (VINCENTIUS LA) een edele van Palermo, en een zeer geleerd man, heeft door vele aanzienlyke bedieningen de eer van zyn geslacht met luister bewaart. Hy stierf in zyne geboortestadt den 17 September des jaars 1710, en gaf uit in 't Italiaansch: *Elenco universale delli redominanti questo regno di Sicilia, incominando dal Re Pietro d'Aragona, insino all' invitissimo Re Carlo* II *con tutti li vicere, presidenti, capitani generali, e Luogotenenti del regno, con alcuni archievescovi di Palermo, tutti li Bajoli, Pretori, e alcuni Capitani della citta di Palermo, e alcuni Ambasciatori, uniti con le cose notande, e memorande dall' anno* 1282 *fino al presente* 1696. *Biblioth. Sicula.*

GRUBENHAGEN, een oud verwoest bergkasteel, en een daar onder begrepen keur-Brunswyksch vorstendom, eene kleine myl van Eimbek op eene ongemene hoogte gelegen. Het was wel eer de woon- en verblyfplaats van verscheide adelyke geslachten, als die van *Gruben*, *Helden*, *Bonikenhuizen*, *Heger*, *Scelfer*, en meer andere. Ook hebben de hertogen van Brunswyk een afzonderlyk burghuis en burgvoogdt daar op gehad. In 't jaar 1270 heeft hertog Albert de Grote om eenige misdaadt dit huis Cuno van Gruben afgenomen, en in 't jaar 1272 daar zyn hofhouding gevestigt, waar in zyne nakomelingen hem gevolgt hebben, zo dat dit kasteel tot den jare 1521 een verblyfplaats van eene byzondere linie geweest is. In 't gemelde jaar heeft hertog Philips de Oude onder aan den berg eene bekwame verblyfplaats of huis beginnen te bouwen, 't welk van tydt tot tydt verbetert en vergroot is, en naar een klein kerkie, 't geen daar te voren gestaan hadt, Rotenkirchen genaamt. Sedert dien tydt heeft het oude kasteel ledig gestaan, en is in den dertigjarigen oorlog eindelyk ten vollen verwoest geworden. De toren van dit kasteel is zeer sterk geweest, zo dat het in den jare 1448 door den landgrave van Hessen en zyne bondgenoten 28 dagen zeer hevig, doch te vergeefs, beschoten en bestormt wierdt. *Lezner Dasselische und Eimbek. Chron. l.* III. *c.* 8. *& l.* IV. *c.* 8. *Zeiler. Topogr. p.* 179.

Het *Vorstendom Grubenhagen* is genoegzaam een mengsel van het Hildesheimsche, Wolfenbuttelsche en Kalenbergsche, en bestaat uit een brok van deze drie vorstendommen; is eerst opgerecht geworden, toen in 't jaar 1279 het hertogdom Brunswyk onder de zonen van hertog Albert den Groten verdeeld wierdt, waar by Hendrik de Wonderlyke het kasteel Grubenhagen, nevens de hoofdstadt van het vorstendom Eimbek, Osterroda; en de bergsteden Clausdal, Andreasberg, Altenau, insgelyks Elbingerode en Hertsberg, bekomen heeft. De grondt en 't aardryk van dit vorstendom is meest goed, en inzonderheit met heerlyke bergwerken gezegent. De voornaamste rivieren, hier instromende, zyn de Leina, Ilme, Innerse, Rume, Ocker, enz.

Her geslacht, of de linie, van de hertogen van Brunswyk-Luneburg-Grubenhagen is, gelyk boven gezegt is, in 't jaar 1279 met Hendrik den Wonderlyken begonnen, en in den jare 1596 met Philips den II geëindigt, gelyk onder het artykel Brunswyk te zien is. Hier staat maar alleen aangemerkt te worden, dat na de doodt van gemelden hertog Philips hertog Hendrik Julius, bisschop van Halberstadt, aanstonts bezit van dit hertogdom heeft laten nemen. Na dat echter de andere heren neven te Zell, Harburg en Danneberg, hier niet mede vergenoegt zynde, hem daar proces over aangedaan hadden; maar in den jare 1617 vondt Zell middel de beide huizen te doen afstaan, en dit vorstendom t'eenemaal alleen aan zich te brengen, zo dat het nu nog onder het nieuwe keurvorstendom van Hanover behoort. *Script. Brunsw.*

GRUDIUS, (NICOLAUS) zomtyds *Nicolaus Nicolajus* genaamt, was te Loven geboren, zoon van den president Nicolaas Everhard, was ridder, kassier van de Staten van Brabandt, geheimschryver van de orde van 't gulde Vlies, als mede geheimschryver van keizer Karel den V en koning Philips den II van Spanje, een beroemd redenaar en dichter. Hy stierf te Venetië, werwaarts hy in 't jaar 1571 van Philips den II gezonden was. Hy schreef: *Epigrammata arcuum triumphalium; Apotheosis in obitum Maximiliani ab Egmonda*; *Poëmatum piorum libri* II, *enz. Desselius Bibl. Belg. Swertii Athen. Belg.*

GRUENBERG, eene zeer welgelege stadt, met grote voorsteden, en een ampt en kasteel, op een heuvel, in Opper-Hessen, alwaar men den zogenaamden Vogelsberg vindt, omtrent anderhalf myl van Giessen, behorende onder de huizen van Darmstadt. Voor dezen zou zy een Ryksstadt geweest zyn, waar van nog mentie gemaakt wordt in een geschrift van den jare 1195. Zo is 'er nog een vryheitsbrief van Hendrik van Brabandt, in den jare 1272 gedagtekent, voorhanden, waar in deze stadt aanzienelyke voorrechten verleent worden. Het Antoniter collegie, aldaar te zien geweest, is in 't jaar 1193 gebouwt, maar naderhandt van den landgrave Lodewyk den Ouden tot een kasteel gemaakt. Voor den dertigjarigen oorlog wierdt in deze stadt een goede handel met Poolsche koopmanschappen en vee gedreven. Men vindt 'er twee kerken, twee raadhuizen, twee kloosters en twee voorsteden. *Winkelm. Beschryv. van Hessen.*

GRUENBERG, eene stadt in het Silesische vorstendom Glogau, op de grenzen van 't hertogdom Crossen gelegen, alwaar men lakenen en lywaat maakt.

GRUENHAIN, eene kleine stadt, nevens een kasteel en ampt, in

in het Meiſſiſche ertsgebergte, tuſſchen Annaberg en Schneeberg, 't geen te voren aan het adelyk geſlacht van Uttenhoven toebehoorde. Ook was 'er weleer een abdy, die door de menigvuldige bedevaarten naar de S. Nikolaaskerk goede inkomſten hadt, maar ſedert Luthers tyden is de zelve in een keurvorſtelyk ampt verwiſſelt. *Knaut Prodrom. Miſn.*

GRUENINGEN, GROENINGEN, of GREININGEN, eene kleine ſtadt, met den tytel van graafſchap, aan de rivier de Reims, vier mylen van Stutgard gelegen, toebehorende aan den hertog van Wurtemberg. Dit graafſchap wierdt eerſt door de graven van Grueningen, uit het Wurtembergſche ſtamhuis, bezeten, waar van de eerſte graaf *Werner* genaamt wierdt. Hier op volgde *Ulrich* de II van Wurtemberg, maar of hy een zoon of een broeder van den voorgaanden geweeſt is, kan met geen zekerheit gezegt worden. In den jare 1295 zyn de graven van het huis Wurtemberg daar uit verdreven, en dit graafſchap is in 't jaar 1301 van keizer Albert den I aan graaf *Everhard* van Wurtemberg, wegens vele gedane dienſten tegen den keizer Adolph van Naſſau, voor de bedongen 16000 ponden verpand; maar van keizer Frederik in 't jaar 1316 geloſt, en aan 't Ryk wedergegeven. Hier op heeft Lodewyk van Beyeren *Koenraad van Sluſſenburg* daar mede beleent, die het zelve, met toeſtemming des keizers, voor 6000 ponden aan graaf *Ulrich van Wurtemberg* in den jare 1336 verkocht. Het welk alles, zo wel des keizers toeſtemminge, als beleningsbrief, by *Lunig* te lezen is. Van dit graafſchap hebben de hertogen van Wurtemberg het eerſte recht om de Ryksſtormvaan te voeren. Na de doodt van graaf *Otto van Wittelſpach*, die dit ampt tot aan den tydt van Frederik den I gevoert heeft, zou het zelve aan de graven van Grueningen in de Wurtembergſche linie erflyk gekomen zyn, dewyl deze met die van Hohenſtauffen eenerlei oorſpronk van de Gibellinen hebben. Maar de Wurtembergers achtten het zelf voor een giſſing, die zy niet bewyzen kunnen: zo is ook nog niet bewezen, dat Koenraad van Sluſſenburg met de Ryksſtormvaan beleent wierdt; nademaal in den leenbrief, waar in hy den burg Grueningen van keizer Lodewyk te leen bekwam, niet meer ſtaat, dan dat hy wegens zyne getrouwe dienſten met de voering der Ryksvaan tegen de Turken, en met den burg en 't graafſchap Grueningen beleent wierdt. Men vindt ook in gene van de navolgende leenbrieven der keizeren Lodewyk, Maximiliaan den I, of andere, waar by de zelve aan die van Wurtemberg de Ryksſtormvaan verlenen, dat zulks uit hoofde van het graafſchap Grueningen geſchied is. Derhalven is het niet waarſchynlyk, dat de belening van de Ryksſtormvaan aan het graafſchap Grueningen vaſt gehecht is, noch dat de zelve graven een vaſt recht hebben om de zelve altydt te moeten voeren. Derhalven mag men met reden beſluiten, dat de graven en hertogen van Wurtemberg de Ryksſtormvaan niet wegens het graafſchap Grueningen, maar van een byzonder voorrecht, hen door keizer Lodewyk van Beyeren verleent, verkregen hebben; wat nu onder deze Ryksſtormvaan verſtaan wordt, zie op het woordt BANNIER, of RYKSBANIER. *Zwanzig Theatr. prac. l.* IV. *c.* 37. *c.* 5. *Europ. Her. P.* I. *p.* 482. *Cruſius annal. Suev. Lunig. R. A.*

GRUENINGEN, GROENINGEN, eene ſtadt, nevens een kaſteel, in het Zwitſerſche Canton Zurich gelegen, voerende den tytel van vryheerlykheit of baronny, en des zelfs gebiedt maakt in de lengte twee, en in de breedte een grote Zwitſerſche myl uit. De heren hier van zyn achtervolgens geweeſt de graaf van Rappersweil, de abt van S. Gall, de vryheren van Regensberg, de graven van Habsburg, als mede het huis Ooſtenryk, en laatſtelyk de edele Geſzler, die haar in den jare 1408 aan de ſtadt Zurich verkocht, de welke nog heden ten dage daar eenen landvoogdt in zet. *Stumpf. Tromſd.*

GRUENINGEN, of liever GROENINGEN, en GRONINGEN, eene kleine ſtadt in 't vorſtendom Halberſtadt, aan de Ooſtzyde van de Bode, in 't landt, 't welk in vroeger tyden *Hartingouwe* geheten heeft. Deze plaats is waarſchynelyk die veſting *Grona*, of *Gruona*, in welke zich Hendrik de I, eer hy keizer wierdt, opgehouden heeft, en van keizer Koenraad den I belegert wierdt. Hendriks zoon, Otto, heeft naar alle gedachten onder anderen ook deze plaats aan Hilliward, biſſchop van Halberſtadt, afgeſtaan, wanneer hy bewilligde het nieuwe aartsbisdom Maagdenburg aan te leggen. Deze plaats is in 't jaar 1179 door Hendrik van Loewen afgebrandt, maar aanſtonts daar na weder opgebouwt, doch verpandt, en in den jare 1335 van biſſchop Albert den II vruchteloos belegert. In 't jaar 1371 heeft Albert de III die wederom ingeloſt, tot eene ſtadt gemaakt, en aldaar zyn verblyf gehouden. Hier in hebben verſcheide biſſchoppen hem gevolgt, en het zogenaamde ſlot Groeningen zeer wel volbouwt. Desgelyks heeft hertog Hendrik Julius van Brunswyk van 't jaar 1580 tot aan 1594 daar huis gehouden. In dit kaſteel of ſlot is een uitermaten ſchone kerk, pralende niet alleen met heerlyk pleiſter-en ſchilderwerk, maar voornamentlyk met een orgel, 't geen voor 't grootſte van Duitſchlandt geſchat wordt, en omtrent uit 3000 pypen beſtaat, hebbende zonder tremulant 59 regiſters: mitsgaders een groot wynvat, dat 161 voeders, drie aamen en 3 vierendeelen, of 966 aamen en 32 ſtoopen wyn bevat, en mede door Michiel Werner, die het grote Heidelbergſche wynvat gemaakt heeft, is vervaardigt. De koning van Pruiſſen heeft hier een vorſtelyk ampt. Met deze ſtadt en kaſteel of ſlot Groeningen moet men Zuid-Groeningen niet vermengen, 't geen als eene voorſtadt en ſlechts door een ſtraat onderſcheiden wordt: noch ook het verwoeſte en t'eenemaal vervallen Noorddorf, of Nord-Groeningen, veel min Weſter-of Klooſter-Groeningen, 't geen aan deze zyde de Bode op 200 of 300 ſchreden legt, en omtrent den tydt van Hendrik den Vogelaar is geſticht door eenen Siegfried, die waarſchynelyk een graaf van Groeningen of Hartingow geweeſt is, en den abt van Corvey overgegeven wierdt, die zich daar mede ook laat belenen, alſchoon het in de Weſtphaalſche vrede van het kapittel af, en aan het huis Brunswyk gekomen, en van keurvorſt Frederik Willem van Brandenburg wederom gekocht is. *Scriptores generales & Brandenburg. Abel Pruiſſiſche en Brandenburgſche ſtaats-Geographie p.* 288. *Leukfeld antiquitates Groningenſes. Quedlinb.* 1710. 4. *it. in antiquit. Halberſt. p.* 161. *ſeq. Werkmeiſter. beſchr. der orgel zu Groningen.*

GRUETLIN, REUTLIN, een ronde beemt, met bomen beplant, niet verre van Milterſtein en Brunnen aan de Waldſtatter zee, in het Canton Zweits gelegen, waar op de drie eerſte eedgenoten Walter, vorſt van Uri, Werner Staufacher van Zweitz, en Arnout van Melchthal, in Unterwalde, zich met elkander verbonden, om de vryheit hunnes vaderlands tot het uiterſte te beſchermen, en dus is door hen de grondt der vrye republyk gelegt. Op deze plaats hebben ook de Cantonnen Uri, Zweits, en Unterwalde by noodzakelyke voorvallen hunne byeenkomſten gehouden. *Wagner Merc. Helvet.*

GRUMBACH, (WILLEM VAN) een edelman van Frankfort, uit een braaf geſlacht, 't welk in de XVII eeuw is uitgeſtorven. Deze Willem heeft zich door de onluſten en oproeren, in Duitſchlandt aangerecht, die gemeenlyk de *Grumbachſche handel* plagten genaamt te worden, berucht gemaakt. Hy wierdt in 't jaar 1503 geboren, maar leide zich van jongs af aan op alle kwaadaardigheden en verradelyke aanſlagen. Dus begaf hy zich naar den markgrave Albrecht van Brandenburg, dien hy in zyne onruſtige zinnen ſterkte, en hem niet alleen tegen zynen neef, markgrave Georg, maar ook naderhandt tot den oorlog tegen den Duitſchen biſſchop ophitſte. Maar vermits hy tegen zyn leenheer, den biſſchop van Wurtsburg, onder hem vocht, wierden zyne leengoederen ingetrokken. Hy dagvaardde daar over den biſſchop voor het kamergerecht, en als hy daar in 't ongelyk geſteld wierdt, liet hy door eenige opgemaakte moordenaars in 't jaar 1558 den biſſchop om 't leven brengen, zette zyn proces tegen des zelfs navolger voort, waar over van beide partyen hevige ſchriften uitgegeven wierden. Middelerwyl maakte zich Grumbach een aanhang onder den Frankiſchen adel, daar hy weinig moeite toe hadt, vermits velen hem kenden, dewyl zy met hem onder markgraaf Albrecht gediert hadden. Zyne voornaamſte makkers waren Willem van Stein, Albert van Rozenberg, Ernſt van Mandelſlo en Jooſt van Zetwits. Door deze hielp hy den adel door gantſch Duitſchlandt aan 't bewegen, onder voorwendſel, dat zy het juk der vorſten van hunne ſchouderen zouden werpen, en zo verre in vryheit ſtellen, dat zy niemandt dan alleen den keizer behoefden onderdanig te zyn. Maar vermits hy echter den eenen of den anderen vorſt in zyne belangen zocht te wikkelen, ging hy by de hertogen van Saxen, uit de Erneſtynſche linie, Johan Willem en Johan Frederik, waar van de eerſte hem geen gehoor gaf, maar de laatſte zich zo verre vervoeren liet, dat hy met hem aanſpande, hopende daar door eens tot de keurvorſtelyke waardigheit, ja zelfs, volgens Grumbachs beloften, tot den keizerlyken troon te zullen ſteigeren. Wanneer Grumbach nu deze hulpe kreeg, en wel merkte, dat het met zyn Wurtsburgſch proces niet al te wel voor hem zou aflopen, poogde hy zich zelf te rechten, verzamelde ten dien einde in het Eiffeldſche ruim 800 man, en overrompelde daar mede in 't jaar 1563, den 2 October, de ſtadt Wurtsburg, plunderde het klooſter, en dwong het kapittel, dat zy hem zyne goederen wedergeven moeſten, makende dus een einde van zynen zo lang zwevenden rechtshandel; ja hy en zyn aanhang perſte het kapittel nog eenige betaling voor zyne krygsbenden, die hem in deze loffelyke onderneming bygeſtaan hadden, af. Maar hy wierdt over deze daadt by den keizer in den ban gedaan, het welk ook op de byeenkomſt te Worms in den jare 1564 wierdt gewettigt, alhoewel Grumbach zyne zaken door een verdedigſchrift poogde te rechtvaardigen. Hy hing hier na zich nog meer en meer aan den hertog Johan Frederik, begaf zich in perſoon by den zelven, hieldt zich voorts gedurig te Gotha op, trok vele anderen zyns gelyken aan zyn ſnoer, en oeffende ten platte lande en langs de wegen tegen de keur-Saxiſche landen vele roveryen. Hier op wierdt op den eerſten Ryksdag van keizer Maximiliaan de II, in 't jaar 1566, de ban wederom vernieuwt, en hertog Johan Frederik door den keizer, vorſten en Raden vermaand dien booswicht te verlaten. Maar Grumbach wiſt zich zo diep in den geeſt van dezen prins in te dringen, dat hy hem in zyne beſcherming nam, in plaats van hem te verjagen. Daar op maakte Grumbach aanſlagen om Auguſtus, keurvorſt van Saxen, om 't leven te brengen, maar daar wierdt een van deze ſchelmen gegrepen, en te Dreſden gerabraakt. Hier op nam de keurvorſt een beſluit, dit neſt uit te roeien, en belegerde het kaſteel Grimmeſtein, waar op de inwoners zo wel van Gotha, als de bezetting van 't gemelde kaſteel zich voor eerſt meeſter maakten van Grumbach, die zich in de ſlaapkamer van den hertog verſtoken hadt, waar op zy hem overgaven, en dus wierdt hy veroordeelt om levendig gevierendeelt te worden, 't welk in 't jaar 1567 geſchiedde. Men zegt, dat de Spanheimſche abt Trithemius, als hy Grumbach eens aan 't hof van Wurtsburg zag, uit zyn aangezicht kon oordeelen, en voorzeide, dat hy t' eeniger tydt zyn vaderlandt of veel nut toebrengen, of veel ſchade zou veroorzaken. *Uit de Schriften, Willem Grumbach betreffende. Hiſtorica deſcriptio captæ Gothiæ ap. Schardium, Rer. Germ. T.* IV. *p.* 34 *ſeq. Sleidanus Contin. P.* I. *l.* VIII, IX. *& P.* II. *l.* II, III. *Muller. Annal. Thuanus. Chytræi Chron.*

GRUMBKOW, een van de oudſte adelyke geſlachten in Pomeren,

meren, 't welk zo daar, als aan het keur-Brandenburgsche hof, in groot aanzien geweest is. *Christiaan Stephanus van Grumkow*, erfheer van Runou Vangerske, enz. keur-Brandenburgsche overste, teelde in 't jaar 1637 by Anna Margareta van Crokkau *Joachim Ernst*, die in Neder-Pomeren Grumkow, Runou en Lupo, in Mark-Brandenburg Neder-Schoonhausen, Blankenfeldt, Pankkow en Summetholts; en in het Maagdenburgsche Cnarow bezeten, en aan het keur-Brandenburgsche hof de gewigtigste bedieningen bekleed heeft. Hy studeerde eerst te Rostok, bezocht daar op Vrankryk en Italië, en nam op zyne te rugkomst in het regiment van den grave van Dohna dienst, van wien hy eerlang een compagnie bekwam. Naderhandt wierdt hy aan het hof ontboden, en in 't jaar 1671 tot ampts-kamerraadt benoemt. By den onverwachten inval van koning Lodewyk den XIV in den jare 1672 in Nederlandt moest hy een compagnie dragonders oprichten, waar mede hy zich in den jare 1673 by de keurvorstelyke hofstadt en het leger in Frankenlandt bevondt, en bragt in 't volgende jaar een esquadron van 400 dragonders op de been, waar mede hy den keurvorst als lyfwacht diende, en daar hy 't gezag als overste luitenant over hadde. In 't jaar 1675 kreeg hy het opper-schenkersampt, en wierdt krygs-Raadt, waar by hy werkelyke krygscommissaris generaal, zyn esquadron tot een regiment, en hy tot kolonel daar over verheven wierdt. In 't jaar 1678 wierdt hy geheime krygs-Raadt, en hoofdman van 't kasteel te Berlyn, in het volgende jaar generaal krygs-commissaris, en in 't jaar 1682 werkelyke geheime Staats-Raadt. Hier op moest hy naar Hanover gaan, om wegens den toenmaligen keur-prins een huwelyks verzoek te doen aan de princesse Sophia Charlotta, waar voor hy in 't jaar 1685 het ampt van opper-hofmaarschalk kreeg. Na de doodt van Frederik Willem zondt hem des zelfs navolger naar Hollandt, met 7 regimenten te paardt, 5 te voet en 1 van de dragonders, om dit krygsvolk aan den prins van Oranje tot ondersteuning van zynen aanslag op Engelandt over te doen. Hy woonde hier op de veldtochten, die de keurvorst aan den Rhyn en de Maas voornam te doen, by, en deedt veel dienst in de geheime krygs- en staats-raadslagen. Eindelyk stierf hy den 26 December in 't jaar ...... tusschen Scharenbeek en Wesel, wanneer hy zynen keurvorst naar de Kleefsche landen wilde begeleiden, en wierdt in zyn erfgraf in Pomeren bygezet. Hy hadt uit zyne goederen een huis voor 6 adelyke en 6 burgerlyke arme juffrouwen laten stichten, en aan het zelve treffelyke inkomsten bezorgt. Zyne eerste gemalin, met welke hy in 't jaar 1672 trouwde, was Lucia Dorothea van Wrech, de welke hem *Otto Christiaan* en *Anna Louisa* ter wereldt bragt. Na dat de zelve in 't jaar 1673 overleden was, hertrouwde hy in 't jaar 1678 met eene N. van Grote, en teelde by de zelve vier zonen, *Frederik Willem*, *Karel Ernst*, *Frederik Lodewyk* en *Philips Otto*. Frederik Willem was in den jare 1718 werkelyke koninklyke Pruissische geheime Raadt, zo wel in staats- als krygszaken, luitenant generaal, bestierder van het commissariaat generaal, domproost van Brandenburg en ampts hoofdman te Witstok. Te voren, namentlyk in 't jaar 1714, stierf eene *van Grumbkow*, als Holstein-Gottorpsche overste. *Otto* was koninklyke Pruissische kamerheer, generaal majoor, domheer en regerings-Raadt te Halberstadt, als mede ridder van de Johanniter orde. *MSS.*

GRUNA, of GRONA, was eertyds de hoofdstadt en vesting der Sorben-Wenden, aan de Mulda, tusschen Eilenburg en Duben, 't welk in 't jaar 451 gebouwt, maar in den jare 927 van keizer Hendrik den Vogelaar na een beleg van drie weken verovert en verwoest wierdt. Heden ziet men daar nog van overig een hogen stenen toren, by welken het dorp Gruna, nevens een kasteel, toebehorende aan die van Dieskau, gelegen is. In den jare 1678 vondt men in dit landt in 't delven verscheide grote en kleine lykbussen en doodshoofden, die naar Leipzich, Dresden, Hamburg, Amsterdam en elders, voor feldzaamheden in de kunstkameren bewaart wordende, verzonden zyn. *Dresserus P. V. de Urb. Germ. Albini Meisn. Chron. Wittichind Annal. l. I. fol. 15. Kranzius Saxon. l. I. c. 7. Simon Eilenb. Chr.*

GRUNAU, weleer een Benedictyner klooster in het nedergraafschap Catzenellebogen, is in 't jaar 1535 in een vrouwe gasthuis door den landgraaf Philips den Grootmoedigen verandert, en wordt nu onder de vier hoge hospitalen of gasthuizen van Hessenlandt gerekent. *Winkelman Hess. beschr. p. 126.*

GRUNDILES, of GRUNDULI, een zeker slag van huisgoden (*Lares*) onder de Romeinen, die men zegt, dat Romulus ingevoert heeft ter eere van een bigge, die hem dertig kleine varkentjes voortbragt. *Cassius Hemina hist. l. II. Diomedes lib. I.*

GRUNEWALD, (MATTHEUS) een Hoogduitsch schilder, zeer geacht in zynen tydt, en die op den trant van Albert Durer schilderde. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

GRUNFELDS, eene kleine stadt van Frankenlandt, gelegen in het bisdom van Wurtsburg, drie mylen ten Noorden van Marienthal. *Maty Dict.*

GRUNINGEN. Zie GRUENINGEN.

GRUNSTADT, een klein steedtie van de Palts, gelegen in 't graafschap van Linange, tusschen 't nieuw Linange en de stadt Worms, drie mylen van de eene, en anderhalf mylen van de andere stadt gelegen. *Baudrand.*

GRUS, een dorp in het Tyrolsche gebergte, de Brenner genaamt, niet verre van Inspruk, 't welk zynen naam en roem bekomen heeft, om dat keizer Karel de V met zynen broeder Ferdinand, Roomsch koning, daar een byeenkomst gehad hebben, en men toont de plaats nog paar zy elkander omhelst hebben, en alwaar men ter gedachtenis een grote marmere tafel met een Latynsch opschrift gezet heeft.

GRUS, in 't Grieksch γέρανος, een soort van dans weleer in gebruik by de jonge dochteren van Athene, die zy alle jaren gewoon waren te dansen op het feest, *Delia* genaamt. Dezen dans deden zy te Delphos rondom het altaar van Apollo, makende in de zelve vele keeren en slingeringen, waar door zy wilden verbeelden de keeren van het doolhof, waar in de Minotaurus door Theseus omgebragt wierdt. Julius Pollux, l. IV, verhaalt deze zaak op een andere manier. Hy zegt, dat het een talryke byeenkomst was van volk om te dansen, die navolgende de vlucht der kraanvogels, zich in twee reien verdeelden, hebbende aan ieder rei iemandt, die hen aanvoerde of voorging. De zelve verzekert, dat Theseus deze zelve dans met zyn volk danste rondom het altaar van Delos, om daar mede te verbeelden hoe hy in en uit het doolhof gekomen was; een gebruik 't geen naderhandt van de Atheniënzen nog is waargenomen; want de dansers hadden de gewoonte van aldaar op het altaar te kloppen, en op een olystak te byten, hebbende voorts hunne handen achter op de rug zamen gevouwen. *Callim. Hymno. in Del. Franc. Rossens Archeol. Att. l. VIII. c. 1.*

GRUTERUS, (JANUS) een geleerd letterkundige, en een der arbeidzaamste schryveren van zyne eeuwe, geboren te Antwerpen den 3 December des jaars 1560. Hy was nog een kindt toen zyn vader Gualterus Gruterus, een welbegoed burger en burgermeester in gemelde stadt, en uit een braaf geslacht, met zyne moeder, Catharina Tishem van Engelsche ouderen, hem naar Engelandt overvoerde, als bekommert voor de vreesselyke plakkaten, die de hertogin van Parma, gouvernante van de Nederlanden, tegen de belyders des Hervormden Godsdiensts hadt uitgegeven, en hy mede een van die genen was, die het smeekschrift te Breda hadde ondertekent. Zyne moeder een geleerde vrouw, want zy verstondt de Grieksche, Latynsche, Fransche, Italiaansche, Engelsche en Nederduitsche talen, en was zyne voornaamste onderwyster in de twee eerstgemelde talen. Hy bragt eenige jaren op de akademie van Cambridge door, van waar hy naar die van Leiden trok. Hier studeerde hy 7 jaren (indien men Valerius Andreas geloven mag) in de Rechten, wierdt meester in de zelve, maar leide zich vervolgens zeer krachtig op de taal- en letterkennis, gaf wel haast eenige oordeelkundige werken, Latynsche vaarzen en vervolgens zyne aantekeningen over de twee *Senecaas*, *Martialis*, *Cicero*, *Titus Livius*, *Florus*, *Valerius Paterculus*, en andere oude Roomsche schryveren, uit. Hier op ging hy vreemde landen bezoeken. Hy was in Pruissen toen hem Christiaan, hertog van Saxen, het hoogleeraarsampt in de historie op de akademie te Wittenberg opdroeg. Dit ampt bekleedde hy slechts eenige maanden, want de gemelde vorst kort hier na overleden zynde, wierden de hoogleeraren van die universiteit geperst om een opgestelde geloofsbelydenis te ondertekenen, of hunnen dienst te verlaten, en alzo hy een der genen was die zulks niet doen wilden, trok hy na meer schade dan voordeel van die bediening genoten te hebben van daar. Men vindt, dat hy opentlyke lessen op de akademie te Rostok gegeven heeft. Maar hoe, of wanneer hy daar gekomen is weet men niet; altydt hy verstrekte als een flonkerstarre op de hogeschole van Heidelberg, daar hy als opziender de beruchte boekzaal, kort daar na te Rome overgebragt, in goede order hielp brengen. Deze bediening was zeer naar zynen zin, en gaf hem aanleiding om de voorgemelde aanmerkingen op de oude Roomsche schryveren te maken. Als Riccobonus te Padua overleden was, lieten de Venetianen door Velserus en Pinellus by hem aanhouden om in zyn plaats de waardigheit van hoogleeraar te bekleden, hem aanbiedende een wedde van 1200 dukaten en vrye oeffening van zynen Godsdienst, maar hy bedankte hen en bleef te Heidelberg. Wanneer hy zyn deftig werk, zynde een grote verzameling van Latynsche opschriften, aan den keizer Rudolph den II opdroeg, en de zelve zulks gunstig aannam, en door twee hoge bedienden, Waker en Barvitius, deswegen hem liet bedanken, daarenboven in erkentenisse den adelstandt mitsgaders eene goede somme gelds aanboodt, sloeg hy beide af, zeggende, dat hy reets een edelman uit een oud adelyk geslacht in Vlaanderen geboren was, waar op de keizer hem tot paltsgraaf benoemde, en het voorrecht gaf, dat niemandt zyne werken nadrukken mogte buiten zyn weten, gelyk al reets geschied was. Maar wat smert gevoelde een man van geleerdheit wezentlyker dan hy? toen hy niet alleen die heerlyke bibliotheek van de Heidelbergsche akademie, maar ook zyne eige met zo veel moeite en zware kosten zo zorgvuldig byeen verzameld, pronkende met de raarste Hebreeusche, Arabische, Grieksche en Latynsche boeken en vele handschriften, zo deerlyk verwoest en geplundert zag door 't woeden van onverbiddelyke krygsknechten, by 't overgaan van de stadt Heidelberg; wat deedt hy niet om zich dezen schat niet te laten ontwringen? ja hy verdedigde den zelven zo lang tot hy zelf gevaar liep van om hals gebragt te worden. Hy badt aan Tylli, den veldheer van het leger, maar te vergeefsch. De paus hadt last gegeven om alle handschriften, oude en nieuwe, naar Rome over te zenden; dus was het vruchteloos, en hy trok met hertenleedt van Heidelberg naar Bretten; ging van daar naar Thuringen, maar keerde haast wederom naar Bretten, alwaar hy van de Jesuitsche scholieren veel overlast moest lyden. Dies keerde hy wederom naar Heidelberg, maar deze stadt aan 't Roomsch geloof onderworpen zynde, kocht hy niet verre van daar een landgoedt Bernhold genaamt; hier bragt hy zyn leven in stilheit door, vermengende echter zyne studiën met eenige uitspanningen van zaaien planten en andere bezigheden. Pas voor zyne doodt wierdt hem

het beroep van Groningen als hoogleeraar in de historien en Griekfche tale opgedragen; ook hadden hem de Franfchen en Denen al pogen derwaarts te trekken, maar hy floeg alles af, en bleef op zyn landgoedt zeer vernoegt, alwaar hy eindelyk den 20 September des jaars 1627 overleden, en den 3 October te Heidelberg in de Pieterskerk begraven is. Hy was buitengemeen naarftig, en arbeidzaam in de ftudiën, was een liefhebber van vitten en verbeteren, hadt met Dionyfius Gothofredus en Philippus Pareus eenige ftrydigheden, hoewel hy weinig luft tot twiften hadt. Men roemt zyne vroom-mildadig-en kuifchheit, en dat hy altydt met weinig wel te vrede is geweeft. Zyne voornaamfte fchriften zyn :*Libri Sufpicionum*; *Thefaurus Infcriptionum*; *Thefaurus Criticus*; *Animadverfiones in Senecam*; *Ciceronis Opera*; *Bibliotheca exulum*; *Livius cum notis*, en andere boven gemelde fchriften. *Flayder de vita & fcriptis Gruteri. Venator in Panegyrico Grutero dicto apud Witte. Adr. Bibl. Belg. Bayle Dict. Crit.*

GRUTERUS, (PETRUS) geboren in de Palts, zoon van Thomas Gruterus, die derwaarts om dat hy den Gereformeerde Godsdienft toegedaan was, die in de Nederlanden zeer vervolgt wierdt, vluchtte, en hoogleeraar te Doesburg wierdt, en drie of vier zonen, alle mannen van letteren, hadde, als Jakob Gruterus, hoogleeraar in de Hiftorien van de doorluchte fchool te Middelburg in 't jaar 1604, die ook wel eenige werken gemaakt, maar noit in 't licht gegeven heeft. Reinier Gruterus was de eerfte van het collegie van Cafimir te Heidelberg, mede een geleerd fchryver: Jan Gruterus, mede een zoon van Thomas, verliet de ftudiën, deedt een reize naar Italië, die hem flecht bekwam, want hy hadde de onvoorzichtigheit van daar over de Euchariftie te redentwiften, waar door hy genoodzaakt wierdt te vluchten om niet onder de klaauwen der inquifitie te vervallen. Hy bergde zich in den nacht te Napels, en een weinig tyds daar na begaf hy zich op weg om weder naar zyn vaderlandt te keren, maar wierdt ziek en ftierf eer hy het zelve bereikt hadt. Men heeft eenige brieven van hem, by die van zyne broeders uitgegeven. Pieter Gruterus, voor wien dit artykel gefchikt is, oeffende de geneeskunde in verfcheide fteden van Vlaanderen, als te Dixmuiden, Ooftende, enz. maar vondt by de Vlamingen weinig heil. Hy liet te Leiden in Hollandt in 't jaar 1609 eenige Latynfche brieven drukken, die eensdeels door den drukker, anderendeels door de letterzifters zeer gehavent wierden. Hy hadt de zelve opgeftelt met vele oude woorden en afgekeurde fpreekwyzen, mogelyk om daar door zyne geleerdheit te tonen. Hy verliet Ooftende in 't jaar 1620 en zette zich te Middelburg in Zeelandt neder. Men weet niet hoe lang hy zich daar ophieldt, maar na nog in andere fteden gezworven te hebben, ging hy te Amfterdam wonen, daar hem de Magiftraat begunftigde. Hier gaf hy een ander werk met brieven uit in 't jaar 1629, en eindigde daar zyn leven in 't jaar 1634. Zweertius zegt, dat hy te Zirikzee in Zeelandt geboren was, en in Italië gereift heeft. *Andreas Bibl. Belg. p. 741. Sweertius Athen. Belg. p. 618. Bayle Dict. Crit.*

GRUTERUS, (PHILIPPUS) te Dirkslandt, op het eilandt van Overflakké, geboren, een geeftelyke van den Roomfch-Katholyken Godsdienft, heeft eene redenvoering gefchreven in het Latyn van de oude dapperheit der Batavieren, zynde te Leiden gedrukt in het jaar 1618 in folio. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

GRYLLUS, een Atheniënzer, was de vader van den doorluchten Xenophon, wiens zoon ook Gryllus als zyn grootvader genaamt wierdt, en die hier volgen zal. *Suidas.*

GRYLLUS, zoon van Xenophon, wierdt met zynen broeder Diodorus ter hulpe van de Lacedemoniërs tegen de Thebaners, onder de Atheniënzer krygsbenden en den koning van Sparta, Agefilaus, gezonden. Gryllus ftreedt manmoedig, maar wierdt dodelyk gekwetft, doch onaangezien zyne wonden hadt hy nog de dapperheit van Epaminondas den veldheer der Thebaners eenen dodelyken fteek toe te brengen. Xenophon, terwyl hy bezig was met offeren, wierdt de mare van zyns zoons doodt gebragt, waar op hy den bloemkrans, dien hy op 't hoofdt droeg, afnam, maar toen hem gezegt wierdt, dat hy voor zyne doodt het hoofdt van 't vyandlyk leger hadt doorftoken, zette hy den krans wederom op 't hoofdt, zeggende: *Nu moet ik en wy alle ons meer verheugen dan bedroeven. Zyn doodt verfchaft ons reden van blydfchap. Diogenes Laërt. Suidas.*

GRYLLUS, metgezel van Ulyffes, die, gelyk de poëten verdicht hebben, mede door Circe, gelyk zyne andere reisgenoten, in allerlei foort van dieren hervormt wierdt, de geftalte van een zwyn hadt aangenomen, en wanneer daar na op Ulyffes bede alle andere makkers wederom in menfchen als te voren herfchept wierden, badt Gryllus, dat hy een varken blyven mogt, gelyk hy nu was, fchoon hem Ulyffes door zyne welfprekendheit tot andere gedachten poogde te brengen. *Plutarch. Dial.*

GRYLLUS, (ANGELUS) geboortig van Genua, en abt van de broederfchap van Mont-Caffin. Zyn vader was Nicolaus, heer van Montefcagiofo in 't koninkryk Napels, maar zyn moeder uit het huis van Spinola. De Republyk hadt hem tot grote en gewigtige zaken gefchikt, maar hebbende daar toe geen luft, wierdt hy een Dominikaner monnik, leide zich krachtig op de ftudiën en dichtkunft, waar door hy in de vriendfchap van Torquatus Taffo, Baptifta Guarini, Johan Baptift Marini en anderen geraakte, ook wierdt hy van vele geëert en op alle akademien gelieft. De akademie der Humoriften te Rome verhief hem tot de waardigheit van Doctor. Vervolgens zou hy in zyn vaderlandt met meerder eerampten begiftigt zyn, ja zelf paus Alexander de VIII wilde hem tot biffchop van Alteria in Corfica, en naderhandt van Albenga, onder het gebiedt van Genua gelegen, verheffen, maar hy floeg alle deze waardigheden af. Hy ftierf in 't jaar 1629 in de abdy van B. Jan van Parma, en liet na twee ftukken met brieven, *Le rime morali*; *La crime del penitence*; *Pompe delle morte*; enz. *Giuftiniani & Soproni fcript. della Ligur. Ghilin. Theatr. Craffo Elog. d'Huom. litter. P. II. Erythraus Pinac. I. c. 131.*

GRYMS-EY, een klein eilandtie in den Noorder Oceaan, op de Noordkuft van Yslandt, het zelve is bevolkt en bebouwt. *Maty Diction.*

GRYN, eerft eene buurt, en daar na een ftedeke, in Vrieslandt, aan den uitgang van het Vlie gelegen, en door Syardus, vierden abt van Lidlum, kort na het begin der XIII eeuwe met muren en wallen omtrokken. Men ziet uit de Levens der abten van Mariëngaarde, dat in dat klooster, ten tyde van den zevenden abt Ysbrandus, eene fchole is opgerecht, en dat vele jonge lieden, in de ftadt Gryn geboren, in dat klooster ter fchole gingen, wordende aldaar in de talen en Godgeleerdheit onderwezen. Maar in den zwaren watervloedt op den 14 December des jaars 1287 wierdt dit ftedeke zodanig door het woedend zeewater verwoeft, dat 'er geen tien huizen bleven ftaan. De parochiekerk, behalven het koor, de wallen, ftads poorten, alles wierdt omverre gerukt, en zeewaart ingefpoelt. *Winfemius Kronyk van Vriesl. op de jaren 1225 en 1287.*

GRYNÆUM, of GRYNIUM, eene ftadt der Myrineën, digt by Clazomene, waar in men een tempel van Apollo en een zeer oud bofch, aan den zelven godt toegewyd hadt, daar men zyne godfpraken afwachtte. Deze tempel was zeer prachtig, zynde gebouwt van wit marmer, en aan Apollo die zy Grynæus noemden, toegewyd. *Virg. Eclog. 6. v. 72. Strabo l. III. p. 622.*

GRYNÆUS, (SIMON) een boeren zoon uit Zwaben, geboren te Veringen in 't graaffchap Hohenzollern in den jare 1493. Hy ftudeerde te Pfortsheim ter zelver tydt als Melanchthon daar was, waar door zy een vafte en langdurige vriendfchap onder elkanderen oprichtten. Hy vervolgde zyne ftudiën te Wenen in Ooftenryk, en kreeg daar den eernaam van meefter in de wysbegeerte, en het hoogleeraarsampt in de Griekfche tale, maar hebbende den Hervormden Godsdienft omhelft, vondt hy zich bloot geftelt aan vele gevaren, inzonderheit te Baden, alwaar hy eenige jaren Rector van de fcholen was. Men floot hem op 't aandringen der monniken in hechtenis, maar eenige edelen uit Hungarië bewerkten zyne vryheit, waar op hy naar Wittenberg trok, daar hy met Luther en Melanchthon gemeenzaam omging. Wedergekeert in zyn vaderlandt beriep men hem te Heidelberg als hoogleeraar in de Griekfche tale in 't jaar 1523. Deze bediening nam hy waar tot den jare 1529, wanneer hy tot openbaar hoogleeraar te Bafel beroepen wierdt. Hy verklaarde daar verfcheide fchryveren en den brief aan de Romeinen; wierdt benevens anderen in den jare 1534 tot hervorming van kerk en fchool te Tubingen gebruikt. In den jare 1536 kwam hy te Bafel te rug, en wierdt met Melanchthon, Capito, Bucerus en Calvin in den jare 1540 naar de byeenkomfte te Worms gezonden. Hy ftierf aan de peft te Bafel den 1 Augufty des jaars 1541. Hy hadt in het jaar 1531 een reize naar Engelandt gedaan, daar hy op aanpryzing van Erafmus door den kanfelier Thomas Morus met alle tekenen van achting ontfangen wierdt. Hy was een geleerd en arbeidzaam man, die zeer veel dienft aan de republyk der geleerden gedaan heeft, hebbende veel gefchreven, en eenige boeken van *Ariftoteles* en *Plutarchus* in 't Latyn overgezet, mitsgaders verfcheide oude fchryveren met zyne aanmerkingen opgeheldert, ook het leven en doodt van *Oecolampadius*, en andere werken, uitgegeven. Zie zyn lof in de verzameling van *Verheiden, p. 61*, en in de voorreden van *Joachim Camerarius* vóor *Theophraftus.* Zyn zoon *Samuel Grynæus*, geboren te Bafel in den jare 1539, wierdt daar 25 jaren oud geworden zynde hoogleeraar in de welfprekendheit, en vervolgens in de Rechten. Hy ftierf den 3 April des jaars 1599. *Bayle Dict. Crit.*

GRYNÆUS, (SAMUEL) zoon van Samuel, en kleinzoon van den bovengemelden Simon, was geboren in den jare 1595. Hy was een beroemd Proteftantfch Godgeleerde. Hy verfelde Abraham Schultetus naar Heidelberg, daar hy by de groten van de Palts in hoogachting geraakte. Zynde weder naar Bafel, zyne geboorteplaats, gekeert, wierdt hy predikant van de S. Leonardskerk, alwaar hy dertig jaren het woordt Gods verkondigt heeft, hebbende vele geleerde mannen door zyn onderwys aan de Proteftanten in Duitfchlandt verfchaft. Grynæus ftierf in 't jaar 1656, oud 61 jaren. *Paul. Freherus* in de Voorreden van zyn *Theatr. Viror. erud. claror.*

GRYNÆUS, (THOMAS) zoon van Jakob Grynæus, en neef van de voorgaande, geboren te Veringen in Zwaben in den jare 1512. Hy ftudeerde onder zynen oom te Heidelberg en Bafel, heeft de Latynfche en Griekfche talen gedurende elf jaren te Bern geleeraard, maar de liefde tot de ruft en de walg van al het redentwiften dreven hem van daar naar Bafel, alwaar hy het getal der hoogleeraren in 't jaar 1547 vermeerderde. Hier gaf hy opentlyke leffen, en preekte zomtyds op de dorpen. De markgraaf van Baden hebbende den Hervormden Godsdienft in zyne ftaten ingevoert, beriep hem als predikant te Rotelen. Dit beroep heeft hy gedurende acht jaren tot aan zyne doodt met yver en luft waargenomen, dat is tot den 2 Augufty des jaars 1564. Hy liet vier zonen na, te weten Theophilus, Simon, Jan Jakob, en Tobias, die zich alle door hunne geleerdheit hebben bekend gemaakt. *Bayle Dict. Crit. Melchior Adam, in Vit. Theol. p. 398.*

GRYNDE, een der vyf eilanden van Weft-Vrieslandt, zynde de vier andere genoemt: *Texel*, *Ter Schelling*, *Wieringen*, en *het Vlie. Houve Handv. Kron.*

GRYPHIANDER, (Johannes) geboren in 't landt van Oldenburg, wierdt hoogleeraar in de dichtkunde en Historien in de akademie te Jena, in de plaats van Elias Reutherus, overleden in 't jaar 1612. In den jare 1614 wierdt hy Doctor in de Rechten, maar vertrok in 't jaar 1618 van daar, wordende in Oldenburg den 4 Juny tot Raadt en richter aangesteld, en stierf in 't jaar 1652. Hy schreef *de Insulis; De Weichbildis Saxonicis; Colossus Rulandinus.* enz. *Beyer Nomenclat. Prof. Jen. p.* 1014. *Freher. Theatr. Bayle Dict. Crit.*

GRYPHIUS, (Andreas) landdrost van het Silesische vorstendom Glogau, wierdt den 2 October des jaars 1616 geboren. Zyn vader was Paulus Gryphius, aartsdiaken te Glogau, zyne moeder Anna Eberhardina. Den grondt zyner studiën leide hy te Vrouwenstadt in Silesië, maar hy wierdt in 't jaar 1634 onder Johannes Botsak op het Gymnasium te Dantzich gezonden. Wanneer hy in den jare 1636 weder naar huis kwam, wierdt hy door den beroemden rechtsgeleerden Georgius Schonborner tot onderwyzer van zyne kinderen aangenomen, die hem ook, als paltsgraaf, in 't jaar 1637 tot meester en gekrauwerd poëet verhief, hem gevende een adelyk wapen. In den jare 1638 ging hy naar Leiden, en wierdt daar van Salmasius, Heinsius en anderen zeer wel ontfangen. In het jaar 1644 reisde hy met eenigen van adel door Vrankryk en Italië, hieldt zich eenigen tydt te Straasburg op, maar kwam den 20 November des jaars 1647 wederom naar Vrouwenstadt, van waar hy naar Heidelberg, Frankfort aan den Oder, ook in Zweden tot hoogleeraar wierdt beroepen; maar hy sloeg alles af, en nam het landrichterschap by de Glogausche landstanden aan. Hy stierf den 16 July des jaars 1664 in de armen van de voornaamste landstanden, toenmaals mede afgezonden op den vorstendag. Hy heeft vele werken in vaarzen nagelaten, waar onder voornamentlyk zyn Parnas-vreugdt en Tafelspelen bekend zyn. *Leubscher de claris Gryphiis p.* 51. *Helenii Siles. renov. c.* 7.

GRYPHIUS (Christiaan) wierdt te Vrouwenstadt in Polen den 29 September des jaars 1649 geboren. Zyn vader was de bovengemelde Andreas Gryphius, en zyne moeder Rosina Duitslander genaamt. Hy wierdt in zyne kindschheit naar Groot-Glogau gebragt; maar met zyn zevende jaar kwam hy weder te Vrouwenstadt, alwaar hy aan zyn moeders broeder Jonas Duitslander, lyfarts van den koning van Polen, toevertrouwt wierdt. Na deszelfs doodt ging hy weder naar Glogau en wierdt aldaar van zyn vader onderwezen. Hier op kwam hy in 't jaar 1665 te Gotha op het Gymnasium, en in den jare 1668 op de akademie te Jena, woonde daar by Erhard Weigelius, en bezocht de lessen van Joh. Andreas Bosius zeer naarstig. In den jare 1670 ging hy naar Straasburg en hoorde daar Bœclerus en Obrecht. Als hy weder in zyn vaderlandt te rug kwam, wierdt hy in 't jaar 1674 hoogleeraar in de Griekſche en Latynsche talen in het zogenaamde Elizabethsschool, en in den jare 1686 in het Magdalenaschool tot Rector en hoogleeraar aangestelt, en in 't jaar 1699 tot boekbewaarder van deze kerke. Hy was een beroemd taalkundige, inzonderheit in 't Grieksch, en schreef treffelyke Hoogduitsche vaarzen. Hy stierf den 6 Maart des jaars 1706 aan eene beroerte, en liet een eenige dochter na, mitsgaders verscheide schriften, als zyn boek van de Ridderordens, zyne Gedichten; *de Poëtis purpuratis,* enz. die echter merendeels by zyn leven niet gedrukt zyn. *Acta Erud. mense Maji* 1706. *p.* 239. *Nova Litter. Germ.* 1706. *p.* 233.

GRYPHIUS, (Sebastiaan) een berucht boekdrukker te Lion in de XVI eeuw, was een Duitscher, en oeffende die kunst met zo veel nuttigheit, dat hy voor de beste van zynen tydt gehouden, en van elkeen, inzonderheit van Julius Cæsar Scaliger en Conradus Gesnerus, geprezen wierdt, tot zo verre, dat de laatste hem een van zyne boeken opdroeg. Een van zyne beste werken en uitgaven is een Latynsche Bybel, dien hy in 't jaar 1550 keurig uitgevoert te voorschyn bragt. Hy hadde de gewoonte van op het eerste bladt achter den tytel de drukfouten, onverziens ingeslopen, te plaatsen, om dat hy wel wist, dat ze achter aan selden in 't oog vielen: ook was hy altydt wel voorzien van goede verbeteraars en naziendcrs der proeven, en drukte zeer volmaakt, zelf het Hebreeuwsch en Grieksch daar onder begrepen. Hy stierf den 7 September des jaars 1556, was zelf een geletterd man. Antoni Gryphius zyn zoon volgde de voetstappen zyns vaders loffelyk na in de zelve stadt. Men vondt te Venetië in den jare 1557 ook een drukker, die zich *Joh. Gryphius* noemde. Zie *Bayle*, en de schryvers, door hem aangehaalt.

GRYPSHOLM, GREIFSHOLM, eene kleine stadt, nevens een kasteel, in de Zweedsche provincie Zudermanlandt, aan het Meler meir, tusschen Stregnes en Telga gelegen. Zy behoorde voorheen den ryksgouverneur Steno Stur den ouden, die haar met een Karthuizer klooster voorzag, 't geen echter naderhandt wederom is weggenomen. Na zyne doodt in 't jaar 1503 geraakte deze stadt door zyne zuster Brigitta aan Jan van Wasa, die zich daar op *van Grypsholm* noemde. Eindelyk is ze weder aan de kroon gekomen na dat die van Wasa op den Zweedschen troon gezet wierdt. *Puffendorf Inleiding tot de Zweedsche Geschiedenissen. Godefr. Inv. Suec.*

GRYPSKERK, een dorp en ambachtsheerlykheit in Zeelandt, op het eilandt Walcheren, met meer andere in den jare 838 bedykt. Het is een zeer oud dorp, en behoorde weleer aan de edelen van dien name, zynde ruim 1656 gemeten groot. Het zelve heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Walcheren. *Smallegange Kron. van Zeelandt fol.* 667.

GRYPSKERK, in eene Bulle van paus Pius ook *Engewert* genoemt, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het Westerquartier, hebbende eene schone kerk, en redelyk fraaie huizen. Onder anderen zyn 'er twee sloten van de *Klanten*, waar van het eene, digtst aan de kerk staande, uiterlyk het oudste schynt. De Gereformeerde kerkenleeraar van dit dorp staat onder de classis van het Westerquartier, en op de kerkdeur is nog de naam van den stichter dezer kerke te lezen. *Oudheden van Groningen.*

GRYPSWALDE. Zie GREYPSWALDE.

GRYSOIRT. Zie OUDE-TONGE. (de)

GUADAGNA, een geslacht. Het oude adelyke huis van Guadagna is afkomstig uit Florence, waar onder wel twaalf vaandragers van die Republyk geteld worden, en zestien prioren en andere grote heeren. *Bertrand* verwees Cosmus de Medicis in ballingschap, en deze balling bande eerlang weder de Guadagni. *Thomas de Guadagna*, zoon van *Vieri*, zette zich te Lion neder. Hy hadt een broeder, *Philips* genaamt, die naliet *Jan Baptista*, bygenaamt *de abt van Guadagna*, waar van *Davila* dikwils gewag maakt. *Thomas* kocht verscheide landen in Vrankryk; bewees goede diensten aan koning François den I, en leende hem na den slag van Pavië 50000 kronen. Die monarch vereerde hem weder met het ampt van hofmeester, en bewees hem meer andere gunsten. Deze heer van Guadagna stichtte te Lion een kapel voor zyne familie by de Jakobiten, en begiftigde de pesthuizen van die stadt en van Avignon. Een andere *Thomas van Guadagna*, bygenaamt de Grootmoedige, was hofmeester van koning Hendrik den II, teelde by Pernette van Berti *Willem*, waar van in 't volgende artykel zal gesproken worden, en *Thomas van Guadagna*, den III van dien naam. Deze wierdt vader van *Balthazar*, die volgt, van *Claudius*, here van Beauregard, en nog een zoon, *de ridder van Guadagna* genaamt, mitsgaders verscheide dochteren. *Balthazar* liet na by Renea de Clos *Thomas* en *Willem van Guadagna*, die zich door de wapenen by verscheide gelegenheden roemruchtig hebben gemaakt, als hebbende het bevel over de ligte paarden in Catalonië en elders gehad. *Thuanus. Davila. Menetrier Elog. hist.*

GUADAGNA, (Willem van) heer van Bothcon, Verdun, gouverneur van 't Lionnois, en ridder van des konings ordens, maakte zich roemruchtig omtrent het einde der XVI eeuwe. Hy droeg de wapenen van zyn 18 jaar, deedt een tocht naar Duitschlandt met den maarschalk van S. André, bevondt zich in den slag van Renti in den jare 1554, in de belegering van Tionville, by 't innemen van Calais in 't jaar 1558, en in verscheide andere gewigtige voorvallen. Koning Hendrik de II gaf hem het ampt van landrichter, en luitenant des konings in het Lionnois, en ontfing hem in 't getal zyner kamerlingen, wanneer hy pas 24 jaren bereikt hadt. Deze heer toonde ook zyne dapperheit onder de regering van koning Karel den IX in het wederveroveren van de steden Blois, Tours, Amboise, Poitiers en Bourges, in den slag by Dreux in den jare 1562, en gebodt het leger onder den hertog van Nemours in het Lionnois, en onder Karel, maarschalk van Brisak, nam hy Havre de Grace in. Vervolgens lichtte hy een compagnie van 200 man voor den dienst des konings, die hem de ridderorde gaf. Hendrik de III zondt hem als afgezant naar Duitschlandt en Venetië, en op zyn wederkomst maakte hy hem Raadt van staat en gouverneur van 't Lionnois, Forest, en Beaujolois. Koning Hendrik de IV, voldaan van zyne getrouwe diensten, maakte hem in 't jaar 1597 ridder van den H. Geest, en gebruikte hem in verscheide gewigtige zaken. De heer van Guadagna stierf weinig dagen daar na van hertzeer over 't verlies van zynen eenigen zone *Caspar* van Guadagna, gedood in eene verrassing, die hy aan de Saone op de verbondelingen wilde ondernemen. Hy hadt getrouwt Johanna van Sugni, en liet vyf dochters na. De oudste, *Diana*, trouwde met Antony van Othun, baron van Baume, drost van 't Lionnois, enz. by wie zy *Balthazer*, erfgenaam van den naam en de wapens van Guadagna, teelde. *Menetrier Eloge historique de Lion.*

GUADAGNOLO, (Philips) lezer in de Arabische en Chaldeeusche talen in 't collegie der wysheit te Rome in de XVII eeuwe, was een van de eersten, die men gebruikte om de H. Schrift in de Arabische taal over te zetten, na dat de congregatie *de Propagande fide*, of van de voortplanting des geloofs, zulks besloten hadde te doen op verzoek van eenige Oostersche prelaten, die ten dien einde een smeekschrift aan paus Urbanus den VIII omtrent den jare 1624 overgelevert hadden. Den aartsbisschop van Damascus en den vader Guadagnolo wierdt deze overzetting toevertrouwt, maar de eerste scheidde 'er wel haast uit, zo dat Guadagnolo dit lastige werk alleen op den hals bleef. Doch hy wierdt vervolgens ondersteunt door Innocentius den X, zo dat hy niet anders dan de overzetting nazag en verbeterde. Hy stierf te Rome den 27 Maart des jaars 1656. Deze heerlyke overzetting is eerst te Rome in 't jaar 1671 in drie stukken in folio uitgekomen, daarenboven heeft deze Guadagnolo een verweerschrift voor den Christelyken Godsdienst tegen de tegenwerpingen van Ahmed Ben Zin Alabedin uitgegeven. Hy gaf dit in 't jaar 1631 te Rome in 't Latyn, en daar na in den jare 1637 in 't Arabisch uit. De heer Theodorus Hakspan verklaart nooit iets beter, tegen het Mahometanendom geschreven, gezien te hebben dan dit boek; ook heeft vader Guadagnolo in 't jaar 1642 te Rome uitgegeven, in folio, *Linguæ Arabicæ Institutiones. Bayle Dict. Crit.*

GUADALAJARA, eene Noord-Amerikaansche provincie in Nieuw-Gallicië, tusschen de provinciën Zacateca, Mechoacan en Xalisco. De lucht is daar zeer gematigt, en het aardryk zo vruchtbaar, dat 't hondertvout vruchten voortbrengt, zo wel Europische als van de eigen landaardt. De stadt, van gelyken naam,

ftrekkende voor de hoofdftadt van dat geweft, is groot en fchoon. De zelve is gebouwt in 't jaar 1531 door iemandt uit het ftamhuis der Gufmans, en heeft een biffchoplyken fetel, die aan Mexico onderworpen is. Zy legt in een aangename vlakte, en wordt door verfcheide ftromen en bronnen bewatert, niet verre van de rivier Baranja. Hier bevindt zich ook een koninklyke gerechtftoel. De andere fteden van die provincie zyn Zaporaco, Chutiquipaque, Quaxacatlan, enz. *Cofta l.* VII. *Herefa.*

GUADALAJARA, eene kleine ftadt in Nieuw-Caftilië, vier mylen van Alkala, op een kleinen heuvel by de rivier Henares. Zy is wel oud van muren, maar met nieuwe huizen en prachtige paleizen verfiert, inzonderheit is daar het paleis van den hertog van Infantado zeer beroemd. *Nonius in Hifpan. Colmen. delic. d'Efpagne.*

GUADALAVIAR, een rivier van Spanje. Zy ontfpringt op de grenzen van Nieuw-Caftilië en Aragon, digt aan den oorfpronk van den Taag en Xucar, en hebbende Albarazin en Tervel in Aragon befproeit, doorloopt zy het koninkryk Valence, bevochtigt de ftadt van dien naam, en ftort zich vervolgens in de golf van Valence. *Baudrand.*

GUADALENTIN, oudtyds *Chryfices Fluvius*, eene rivier in Spanje, nemende haren oorfpronk van Siena Neveda in Granade, alwaar zy Guadix en Baça befpoelt, en gelopen hebbende naar Lorca in Murcië, valt zy in de golf van Cartagena. *Baudrand.*

GUADALETA, eene Spaanfche rivier, befproeit Andalufië, en bevochtigt Xeres de la Frontera en Puerta de S. Maria, alwaar zy zich ontlaft in de golf van Cadix. *Maty Diction.*

GUADALOUPA, een van de Antillifche eilanden, dat van velen onder de Caraïbes in Noord-Amerika gerekent wordt, en aan Vrankryk federt den jare 1635 behoort heeft. De inwoners noemen het zelve *Curacucira*, of *Curacueira.* Het heeft het eilandt S. Domingo Zuid-en Marigalanta Ooftwaarts. De Caftilianen gaven het den naam van *Guadaloupa*, naar een plaats van gelyken naam in Nieuw-Caftilië, welke wegens vele pelgrimadien en bedevaarten zonderling beroemd is. Dit eilandt wordt in twee delen of halfeilanden onderfcheiden; de grootfte helft legt Ooftwaarts, wordt het grote landt genaamt, en is het regte Guadaloupa; het andere legt ten Weften, of half ten Weften en Zuiden, en wordt wederom in twee heerfchappyen verdeeld. Het zelve is vruchtbaar in zuikerriet. De Franfchen zetten zich daar ter neder in 't jaar 1635, en tegenwoordig is het zeer volkryk. Daar legt eene ftadt van gelyken name, en in en aan de zeekant zyn verfcheide fterktens gebouwt. *Rochefort Hift. des Antilles. Sanfon Defcript. de l'Am.*

GUADALOUPA, of S. MARIA DE GUADALOUPA, een burgt in Spanje, gelegen aan een kleine rivier, die dezen naam draagt, in Nieuw-Caftilië, omtrent negen mylen van Truxillo naar 't Ooften. Guadaloupe is een plaats van Godsdienftigheit, wordende zeer veel door Pellegrims bezocht. *Baudrand.*

GUADALQUIVIR, in 't Latyn *Batis*, is eene van de beroemdfte rivieren in Spanje, welke naam, haar door de Moren gegeven, zo veel betekent als grote rivier. Zy neemt haar begin in het Caftiliaanfche gebergte, op de grenzen van Murcië, loopt door Andalufië naar Sivilië, vloeit door Cordoua, en ftort zich eindelyk by S. Lucar de Barrameda in de zeeboezem van Cadix. *Plinius. Pomponius Mela. Merula. Cellarius Not. Orb. Ant.*

GUADARAMA, eene rivier van Nieuw-Caftilië in Spanje, nemende haren oorfprong van Sierra Tablada, loopt voorby Guadarama en het Efcuriaal, en ontlaft zich in den Taag, omtrent drie mylen beneden Toledo. *Maty Dict.*

GUADAVARI, eene ftadt van het Indiaanfche halfeilandt aan deze zyde den Ganges, in 't koninkryk Golconda, by de kaap Guadavari, ten Ooften van de ftadt Mafulipatan. Baudrand wil, dat men deze ftadt en kaap *Gudavari* zal noemen.

GUADEL, eene ftadt in Perfië, in de provincie Kyrman, legt aan den zeeboezem van Ormus, en heeft een zeer fchone haven.

GUADIANA, *Ana*, of *Anas*, eene grote rivier van Spanje, heeft haren oorfpronk in Nieuw-Caftilië te Rio Roydera, in een gehucht, 't geen de Spanjaarden noemen *Campo de Montiel*, waar na ze zich een weinig lager omtrent een myl lang onder de aarde verbergt, te weten aan gene zyde van Calatrava. Deze waarheit heeft vele hedendaagfche fchryvers ftof tot verfcheide verdichtfelen gegeven. Zie hier hoe een van de beroemdfte wereld-of landbefchryveren daar van fpreekt: De Anas verlieft zich naby Medellin gedurende tien mylen, en laat zich by Argamafilla weder zien. Hier om is 't, dat de Spanjaarden deze feldzaamheit onder de drie merkwaardigheden van hun landt plaatfen. Zy zeggen, dat ze een brug hebben, waar op gewoonlyk 10000 fchapen weiden. Deze naam van Anas, dien de ouden haar hadden gegeven, en die zo de betekent als een endvogel, doedt zien, dat deze rivier is gelyk als een van deze vogelen, die zich dan op en onder 't water, en dan op 't landt onthouden. De Spanjaarden noemen haar heden *La Guadiana*, als of zy wilden zeggen *Aguadiana* of *Anade, eendewater.* Dit gevoelen huisveft by de meefte hedendaagfche fchryveren, die zich hebben laten misleiden door Plinius, door Jeronimo Girava, en Gafpar di Barros. Maar geleerde Spanjaarden, gelyk als Antonius Auguftinus, Ambrofius Moralis, Mariana, Garibay, Surita en Louis Nonius, die ons eene befchryving van Spanje gegeven hebben, ontzenuwen deze gemene dwaling en houden ze voor valfch. Zo hebben ook gedaan Ortelius, Merula, Baudrand, en andere geleerde landbefchryvers. De Anas loopt voorby of door Calatrava, Medellin, Merida, Badajos; en na de riviertjes Xiguela, l'Eftena, Zuja, la Guadaxira, Jevota, Caja, Ardila, Gama, en meer andere van minder belang, ontfangen te hebben, werpt ze zich in den Oceaan digt by Ajamond, tuffchen Algarbe en Andalufië. Feftus Aviënus fpreekt aldus van dezen vloedt Ana *in Jamb.*

> *Ana amnis illic per Cynetas effluit,*
> *Sulcatque glebam.*

Maar Ortelius heeft zeer wel aangemerkt, dat de oude Cyneten verre genoeg woonden van de plaatfen, daar de Guadiana vloeit. Aufonius maakt gewag van dezen vloedt fprekende van Merida, en Prudentius in zyn *Hymn.* van S. Eulalia fpreekt van de zelve ftadt aldus:

> *Quam memorabilis amnis Anas*
> *Præterit, & viridante rapax*
> *Mœnia pulchra alluit.*

Strabo l. III. *Plin. l.* III. *c.* 6. *& l.* IV. *c.* 1. *Garibay l.* III. *c.* 2. *Hift. Hifpan. Nonius in defcript. Hift. p.* 313. *Merula Cosmogr. P.* II. *l.* II. *Ortelius in Theatr. Geogr. Du Val Defcript. d'Efpagne.*

GUADIERA, of GUADIARA, een klein riviertje van Spanje, befpoelende Ronda, in 't ryk van Granada, en vervolgens doorfnydende een klein gedeelte van Andalufië, ontlaft zy zich in de Middelandfche zee, tuffchen de fteden Gibraltar en Eftepona. Eenige landbefchryvers nemen deze rivier voor de *Barbefola* der ouden, maar anderen *Rio Nerde*, die zich in het Marbellifche meir in 't koninkryk Granade ontlaft. *Baudrand.*

GUADILBARBAR, of MAGRADA, eene grote rivier in Afrika, nemende haren oorfprong in het eigentlyke Biledulgerid, op de grenzen van Techord, die hebbende Borgio, Pefcare en Tebeffe in 't landt van Zeb befproeit, treedt zy in 't landt van Tunis, bevochtigt Mafti, en verdeelt zich in twee armen. De Oofter, onder den naam van Magrada, ontlaft zich in het meir van Porta Farina, en de Wefter, na het Beja befpoelt te hebben, ftort zich in de zee digt by Tabarca, onder den naam van Guadalquivir. Eenige landbefchryvers geloven, dat de Guadalquivir is de *Rubricatus* der ouden, die anderen nemen voor de *Jadog*, een rivier in 't ryk van Algiers, die zich by Bone aan de Ooftzyde in de zee ontlaft. *Baudrand.*

GUADIX, eene ftadt in 't Spaanfche koninkryk Granada, niet verre van den oorfpronk des vloeds Guadalentino, 9 of 10 mylen van de ftadt Granada gelegen. Zy is het oude *Guadicium*, of *Acci.* In 't jaar 1489 wierdt zy van Ferdinand en Ifabelle de Moren weder ontwrongen. Des zelfs bisdom behoort onder het aartsbisdom van Sivilië.

GUAGIDA, een fteedtje in 't koninkryk Algiers, onder Barbaryë, aan de rivier Aresgol, in het Telenfin, tuffchen de ftadt van dien naam en die van Batha. *Maty Dict.*

GUAGNINUS, (ALEXANDER) geboren te Verona, van afkomft een Pool, maakte zich roemruchtig door den degen en de pen. Vele aanzienlyke bedieningen in het Poolfche leger bekleed, en zyne dapperheit zo wel in de oorlogen van Lyflandt, als in die van Moldavië en Moskovië, getoont hebbende, waar voor hy niet alleen het Indigenaat, dat is het voorrecht van edelman onder de Polen, maar ook het gouvernement van de vefting Witebsk verkreeg; dit gezag voerde hy een tydt van veertien jaren. Hy keerde zich eindelyk tot de letteren, en fchreef een gefchiedenis van Polen, die te Frankfort by Jan Wechel in 8. in den jare 1584 uitgegeven is onder den tytel van *Rerum Polonicarum Tomi tres; quorum primus omnium Poloniæ Regum a Locho primo, gentis duce, ad Stephanum Bathoreum etiamnum Regem; tum Principum Lithuaniæ, Chronologicam recenfionem, ac fingulorum res geftas complectitur; adjectâ recens hiftoriarum in noftram ætatem incidentium continua narratione. II Provinciarum, quæ una Sarmatiæ Europeæ nomine vulgo veniunt, Chorographicam defcriptionem continet. III Res fingulariter à Polonis in Valachia geftas, Orationes item & Epiftolas fceptri Polonici negotia concernentes habet: Alexandro Guagnino, equite aurato peditumque præfecto, authore.* Staravolfcius merkt aan, dat Guagninus deze Kronyk van Polen in 't jaar 1578 in een zuiveren en welgefchikten Latynfchen ftyl te voorfchyn bragt, en de zelve in 't Poolfch door Martinus Pafcowski in 't jaar 1611 liet overzetten. Deze Guagninus ftierf ongehuwt te Crakau in 't jaar 1614, in den ouderdom van 76 jaren. *Staravolfcius in Centur. illuftr. Polon. Scriptor. p.* 181. *feq. Bayle Dict. Crit.*

GUAHAN, of GUAN, het allergrootfte en Zuidelykfte van de Marianes of Dieve-eilanden, heeft veertig mylen in zynen omtrek. De Spanjaarden noemen 't *l'Ifle de S. Jean*, of S. Jans eilandt. Het legt op dertien graden 25 minuten Noorder breedte, zeven mylen van het eilandt Zarpana. *Charles le Gobien hift. des ifles Marianes.*

GUAIRA, een provincie in Zuid-Amerika, en een gedeelte van het landfchap Paraguay, niet verre van den vloedt Parana, dat zich tot in de zee uitftrekt. De hoofdftadt daar van is Ciudad Real, zomtyds ook Guaira en Oliveros genaamt. De Spanjaarden zyn daar meefter van.

GUAJAQUIL, eene ftadt in 't Zuidelyk Amerika, in 't Noorder gedeelte van Peru, aan den oever der Stille zee, hebbende eene ruime haven, legt tegen over het eilandt Puna, en omgevaar 50 Spaanfche mylen van Quito Zuidwaarts. De daar by gelegene baay wordt de baay van Guajaquil genaamt, en ftrekt zich uit van de kaap S. Helena tot aan de Witte Kaap, of Capo blanc. *De Laët. Amer.*

GUALATA, een koninkryk van Afrika, in Nigritië, aan den Oceaan, die het zelve ten Westen omringt, leggende ten Noorden het landt en de woestyne van Zanhaga, ten Oosten het koninkryk Tombut, en ten Zuiden dat van Genchoa. Men vindt in 't zelve de steden Hoden, Tullis, Hebedesex, Gandia, enz. De hoofdstadt draagt den zelven naam, en de volkeren worden genoemt Benais. De stadt Hoden, die zes dagreizen van de kaap Blanc legt, is gebouwt tot gemak der Arabiers en karavanen, die van Tombut naar Barbaryë gaan: verder vindt men in dit landt eenige grote dorpen en vlekken. Het aardryk brengt ryst, tarwe en rogge voort, draagt een menigte palmbomen, wier vruchten zeer goed zyn; het vleesch is daar zeer seldzaam, en nergens dan te Hoden voeden zich de inwoners met vleesch. Men ziet 'er echter veel kameelen, hazen, en struisvogels, wier eieren zeer smakelyk en goed om te eeten zyn. De leeuwen en luipaards maken het gevaarlyk. De volkeren zyn vrye kooplieden, hoewel zy geen groten handel dryven, en zy zyn ganfch niet schrander. De mannen en vrouwen hebben de gewoonte van een gedeelte hunner aangezichten te bedekken. Te Hoden dragen de mannen een kleine witte rok, en de vrouwen dekken niets dan de buik. Wanneer de Senegues meester van dit ryk en de omleggende ryken waren, hielden hunne koningen hun verblyf te Gualata, en hierom kwamen vele kooplieden derwaarts uit Barbaryë om te handelen; maar onder de regering van Soni Heli, die zeer vermogend wierdt, raakte de meeste handel naar Gaogo en Tombut; echter maken die van Hoden nog veel werk van koopwaren te verhandelen, voerende koper, zilver en andere koopmanschappen met kameelen naar Tombut, waar voor zy goudt opwisselen, en te rug brengen. In 't jaar 1526 nam de koning van Tombut dit gewest in, en maakte het zelve cynsbaar. Deze inwoners spreken de tale van Zungay, waar van gewag gemaakt is in het artykel van AFRIKA, en zy bidden het vuur aan; maar die van Hoden, afstammende van de Arabiers, zyn Mahometanen, en grote vyanden der Christenen. *Dapper Beschryving van Afrika.*

S. GUALBERT, (JAN) stichter van de orde van Val-Ombrosa, was te Florence geboren. Men zegt, dat hy door een zonderling geval zeer kwalyk gehandelt wierdt; maar hebbende zynen vyandt het leven geschonken en veel grootmoedigheit betoont, was zulks Godt zo aangenaam, dat een krucifix, 't geen hy te dier tydt aanbadt, het hoofdt voor hem nederwaarts buigde, ten teken van zyne dankbaarheit. Vervolgens verliet hy ten eenemaal de wereldt, wierdt een Benedictyner monnik in 't klooster van S. Minat, van de congregatie van Cluni. Daar na vertrok hy in eene woestyne, en stichtte daar zyne orde. Paus Alexander de II keurde de zelve in het jaar 1070 goed. Deze heilig, zo roemruchtig door zyne deugden en mirakelen, stierf in den jare 1073. *Asor. Just. Moral. l.* XII. *c.* 21. *Genebrard. in Alex. II. Onuphrius in Chryf. S. Antonin. P.* II. *tit.* 5. *c.* 17. *Baronius A. C.* 1051. 1073. *& in Martyr. ad* 12 *Julii.*

GUALDI, (JOSEPH) broeders zoon van den navolgenden Paulus, wierdt te Vicenza den 25 January des jaars 1594 geboren. Zyn vader was Æmilius Andreas, een rechtsgeleerde, zyne moeder Margareta van Borghiana. Hy leide mede den grondt zyner studiën in Vicenza, maar wierdt vervolgens by de Jesuiten gezonden. Na zyne moeders doodt ging hy naar Parys, studeerde daar in de rechten, en wierdt in den jare 1615 Doctor. Hier op wierdt hy van Paulus, zynen oom, naar Padua geroepen, die hem het aartspriesterschap overgaf, 't welk hy met zeer veel yver en drift waarnam tot dat hy den 26 October des jaars 1640 in het 46 jaar zyns ouderdoms overleedt. *Thomasini elog. vir. illustr. Freher. Theatr.*

GUALDI, of GUALDO, (PAULUS) wierdt uit een adelyk geslacht te Vicenza in 't jaar 1548 geboren. Zyn vader was Joseph Gualdi, een beroemd Rechtsgeleerde. Na dat hy goede gronden in de vrye wetenschappen in zyn huis gelegt hadt, zondt hem zyn vader naar Padua, alwaar hy zich zo wel op de Godgeleerdheit als rechten toeleide, en in beide Doctor wierdt. Hy begaf zich hier op naar Rome, en was zo gelukkig, dat hem het aartspriesterschap in het domkapittel te Padua wierdt opgedragen. Dus kwam hy in zyn vaderlandt te rug, en maakte zich by den toenmaligen aldaar zynden bisschop Marcus Cornelius zodanig gelieft, dat hy hem een jaar lang het bestier van zyn ampt toevertrouwde. Zyn meeste tydverdryf bestondt in 't lezen der ouden en ommegang met geleerde lieden, en leefde met Vincent Pinellus, Pignorius en anderen in grote vertrouwendheit. Hy beschreef ook het leven van den eerstgemelden, 't welk voor een meesterstuk gehouden wordt, en stierf eindelyk in 't jaar 1621, na dat hy alvorens aan zyn broeders zoon, Joseph, het ampt van aartspriester hadt afgestaan. *Tomasini elogia. Vita Pinelli apud Batesium. Freher. in Theatro.*

GUALDO, een burg van den Kerkelyken Staat in Italië, gelegen in 't Mark van Ancona, op de grenzen van 't hertogdom Spoleto, en van Urbino, drie mylen ten Oosten van Nocera. Deze burg is gebouwt van de overblyfselen der verwoeste stadt Tadinum, daar een bisschoplyke setel was, die door de Lombardiërs verwoest wierdt. *Baudrand.*

GUALDRADA, eene Florentynsche juffrouw, berucht door hare kuischheit, waar van zy blyken gaf aan keizer Otto den IV in 't begin der XIII eeuwe, waar voor zy tot beloning een zeer voordeelig huwelyk deedt, gelyk het op de volgende wyze verhaalt wordt. Deze juffrouw, zegt men, was in hare jeugt begaaft met eene volmaakte schoonheit en vol bevalligheden. Zy was de dochter van den heere Belnicion Barti des Ravignans, uit eene oude familie in Florence, en een tak van die der Ademaren. Keizer Otto de IV, zynde te Florence in een groot gezelschap van heren en mevrouwen, ter oorzake van het feest van Johannes den Doper, zag daar deze schone, en vroeg haar wie zy was. Belnicion, haar vader, die zich by den keizer bevondt, antwoordde, dat zy de dochter was van hem, die gaarne wenschte dat zy eens van den keizer gekust wierdt. De dochter horende het gezegde, zeide overluid: *Ik bidt u, myn vader, wees zo mild niet met iets, daar ik ganfch niet op gezet ben: want*, vervolgde zy, *vergun my, bidde ik u, te mogen zeggen, dat ik my van niemandt zal laten kussen, dan van hem, met wien ik wettig zal getrouwt zyn.* De keizer was verwonderd over zulk een kuisch en voorzigtig antwoordt van een dochter van zo weinig jaren, en schielyk roepende een van zyne baronnen, genaamt Guido, begeerde hy dat zy hem aanstonts trouwde, hen beide ten huwelyk gevende het Cassentins gebiedt, zynde een gedeelte van Romania, en vereerde haren gemaal met den tytel van graaf, waar uit de familie der graven Guidoos haren oorsprong neemt, als zynde uit dit huwelyk van Guido en Gualdrada twee zonen, Willem en Rogier, voortgeteelt. *Grangier comm. sur le chant XVI de l'enfer de Dante p.* 182. *Bayle.*

GUALID, de achtste Kalif of navolger van Mahomet, vaardde in 't jaar 708 na zyns vaders Abdulmalichs doodt de regering aan. De Arabische schryvers noemen hem *Gods zwaardt*, of *het hoofdt der vermetelen.* Zo haast hy aan de kroon kwam, ontweldigde hy den Christenen de grote kerk te Damascus, welke eene der prachtigste en heerlykste van de wereldt was, zo wel ten aanzien van hare schoonheit, als groten rykdom, en maakte daar een moskee van. Verder verboodt hy ook, uit haat tegen de Christenen, het gebruik der Griekfche tale in alle zyne heerschappyen. In den jare 710 zondt hy Musa met een machtig heir in Afrika, om de oproerige Afrikanen wederom tot gehoorzaamheit te brengen. Na dat Musa dit volk beteugelt hadt, breidde hy zyne overwinningen uit in Spanje, daar hy in 't jaar 712 de Arabieren overvoerde en eenen vasten voet in dat ryk zette. Behalven dat was Gualid in Asië ook niet ledig; want hy zondt drie grote legers onder de dappere veldheren Marvau, Alas, en Muctar, in de Constantinopolitaansche gewesten, die ook in Romanië en Cilicië grote schade deden, en na dat zy den gouverneur van Armenië geslagen hadden, keerden zy met groten buit naar Damascus. Hier na bragt Gualid nog een ander leger op de been, met voornemen van Constantinopel te belegeren, na dien hy den stilstandt, hem door keizer Theodosius den III aangeboden, niet aannemen wilde, doch hy stierf in 't jaar 718 eer dit wierdt uitgerecht, en hadt tot zynen opvolger Solyman Hascen. *Marmol Afrika l.* II.

GUALID de II, twaalfde Kalif, volgde in den jare 727 zynen vader Jezid den II op. Hy nam zynen neef Hascen wegens zyne jonge jaren tot medeheerscher aan, en naardien hy meer tot de vrede dan den oorlog geneigt was, besloot hy in den aanvang zyner regering prachtige paleizen en tempelen in Damascus, en andere voorname plaatsen zynes ryks te bouwen. Niet te min voerde zyn veldheer den oorlog tegen den Constantinopolitaanschen keizer, en deedt in den jare 742 grote schade in zyne landen. Wanneer de stedehouders in Spanje zich de gehoorzaamheit der Kalifen in Syrië wilden onttrekken, verzamelde hy twee machtige legers, 't een in Egypten, en 't ander in Afrika; zondt de zelve naar Spanje, en stilde deze oproeren. Hy stierf in den jare 746, na dat hy 19 jaren geregeert, en de Christenen op 't hevigst vervolgt hadt. *Marmol Africa l.* IV.

GUALID, of *Beni-Gualid*, een gebergte van de provincie Errif, in het Afrikaansche koninkryk Fez, 't welk van een welgesteld volk bewoond wordt, dat aldaar een vry leven voert, en niet dan een geringe schatting wegens hunnen handel aan Fez geven moet, vermits de koningen van Fez hunne schatten en ontzagchelyke krygsbenden vergeefs gespilt hebben, om deze bergbewoners tot gehoorzaamheit te dwingen en cynsbaar te maken. Zy hebben 60 heerlyke dorpen, die van meer dan 6000 strydbare mannen bewoond worden, en alwaar het aardryk in overvloedt voortbrengt 't geen tot onderhoudt van den mensch nodig is. Daar benevens hebben zy ook zekere voorrechten, die telkens by verandering of vernieuwing van regering bevestigt worden door de koningen van Tunis, bestaande daar in, dat alle personen, die iets misdaan hebben, en by hen hunne toevlucht nemen, niet vatbaar zyn: Als zy op Fez of eenige andere plaatsen handelen, en men hen eenig ongelyk doedt, zoeken zy geen hulpe by het gerecht; maar zy zien of zy niet iemandt van zyne vrienden of maagschap kunnen betrappen, dien zy dan wegvoeren, en niet eer los laten voor dat zy voldoening gekregen hebben. *Marmol Africa l.* IV.

GUALO, of WALO, geboren te Chartres, was eerst abt der Augustynen te S. Quintin, daar na, hoewel met ongenoegen van Philips den I, koning van Vrankryk, bisschop van Beauvais, en wierdt eindelyk in den jare 1099 door den paus Pascal den II kardinaal gemaakt. Deze zondt hem eerlang als legaat aan den hertog Boleslaus den III van Polen, daar hy deszelfs zoon Uladislaus den II ten doop hieldt, ook twee bisschoppen, onder Gnesen behorig, afzette. Eindelyk kreeg hy het bisdom van Parys, en woonde de kroning van koning Lodewyk den Dikken by. Des zelfs toenmalige leermeester Yvo van Chartres, insgelyks de H. Anselmus, en Ildebert, bisschop van Mans, hielden grote vriendschap met hem. Hy stierf den 23 January des jaars 1114. Zyne inzettingen of synodale besluiten vindt men in de Boekzaal der vaderen: ook heeft men te Parys in de abdy van S. Victor verscheide handschriften van hem. *Ciaccon. Oldoin. Ughell. Longinus.*

GUALTERI, (Karel) kardinaal, geboren te Orviëto, wierdt conſiſtoriaal advokaat en referendarius van 't Roomſche hof. Paus Innocentius de X benoemde hem tot kardinaal in de kerkvergadering van den 9 Maart des jaars 1654, en gaf hem het aartsbisdom van Fermo, waar van hy zich ontſloeg in 't jaar 1668. Hy wierdt den 1 January des jaars 1672 van een beroerte overvallen, waar van hy den zelven dag ſtierf in het 58 jaar zyns ouderdoms, en 't 19 van zyn kardinaalſchap. Zyn ligchaam wierdt begraven in de kerk van S. Agnes.

GUALTERIUS (Archangelus) was geboren in de ſtadt Gualteri, maar niet, volgens zommigen, in de ſtadt Chieri. Heel jong begaf hy zich in de orde der Franciſkanen, wanneer hy zich in wetenſchappen met yver oeffende, en naderhandt het ampt van lezer bekleedde, wordende zo voorts tot hoger bedieningen gevordert. Hy maakte zich door zyn loffelyk gedrag bemind by pauzen, koningen, en, kortom, by elkeen, en verkreeg grote achting. Koning Philips de III benoemde hem tot aartsbiſſchop van Mont-Rojal. Hy gedroeg zich in deze bediening zachtzinnig; nam uit den weg de oneenigheden onder de aartsbiſſchoppen en monniken der orde van S. Benedictus, en zocht altoos de vrede te onderhouden. Eindelyk ſtierf hy in zyn klooſter te Palermo den 8 December des jaars 1617, nalatende in 't Latyn: *Statuta pro Regulæ obſervantia; epiſtola ad fratres provinciarum Italiæ; epiſtola pro concordia inter fratres de Obſervantia, Conventuales & Minimos; Decreta.* enz. *Biblioth. Sicula.*

GUALTERIUS, of GUALTHERIUS, met den bynaam van *Sine habere*, in 't Franſch *Gautier ſans avoir*, of *Wouter zonder geldt* in 't Nederduitſch, wegens zyne armoede, een Franſch edelman, zeer ervaren in den oorlog, was in den jare 1096 mede by den eerſten kruistocht, en kreeg eindelyk het gezag over een gedeelte van 't leger, maar hadt het ongeluk, dat hy in dat zelve jaar in den allereerſten ſlag by Nicea tegen de Turken het leven verloor. *Guibert hiſt. bell. ſacr. l.* II. *c.* 4. *Guiliem. van Tyr. l.* I. *c.* 23. *& ſeq.*

GUALTERUS, of GUALTHERUS *van Briënne*, koning van Sicilië, de II van dien naam, uit het geſlacht van Briënne, was de zoon van Erard den II, en Agnes van Montbelliard. Hy deedt eene reize naar 't Ooſten, en droeg zich in 't verdedigen van de ſtadt Ptolomaïs zeer wel tegen de Saracenen in 't jaar 1188. Hy wierdt naderhandt door zyne gemalin Maria Alberia, zuſter van Willem den III, en baſtaarddochter van Tancredus, koning van Sicilië, en hertog van Apulië, aangezet om hare rechten te handhaven, maar ſtierf aan een wonde, die hy in een veldſlag in den jare 1205 ontfing op het kaſteel Sarno, nalatende een zoon, die na zyn doodt ter wereldt kwam en hier volgt.

GUALTERUS, bygenaamt *de Dikke*, onder de voogdy van zynen oom Johannes, die hem het graafſchap van Briënne in 't jaar 1221 overgaf, waar op hy naar 't beloofde Landt ging, en graaf van Joppe wierdt. Hy betoonde zyne dapperheit tegen de Saracenen in vele gelegenheden, doch wierdt eindelyk van hen gevangen en op een zeer wrede wyze afgemaakt. Sanutus ſtelt zyn gevangenis op het jaar 1244; maar Mattheus Pariſienſis zegt, dat hy in 't jaar 1251 om 't leven gebragt wierdt. Hy heeft ten gemalinne gehadt Maria van Cyprus, dochter van koning Hugo. *Mattheus Pariſienſis. Sanutus. Fazellus de rebus Sic.*

GUALTERUS *van Briënne*, hertog van Athene, en ryksmaarſchalk van Vrankryk, de VI van dien naam, uit het geſlacht van Briënne, een zoon van Gualterus den V, en van Johanna van Chatillon, wierdt aan 't hof van Robert den Goeden, koning van Napels en Sicilië, opgevoed. Karel, zoon van den gemelden Robert, die hertog van Kalabrië was, zondt hem in den jare 1326 als zyn luitenant generaal naar Florence, en in den jare 1327 tegen den keizer Lodewyk van Beyeren, die in het ryk van Napels poogde in te dringen. In den jare 1331 zocht hy het hertogdom van Athene weder in te nemen, en wanneer hy wederom te rug in Vrankryk kwam, diende hy den koning Philips van Valois van den jare 1340 tot 1350 in den oorlog tegen de Engelſchen. Wanneer hy nu andermaal in de voornoemde hoedanigheit te Florence was, wierdt hy van daar gejaagt, om dat hy zich ten volle meeſter van deze ſtadt maken wilde; doch door de goede dienſten, die hy in Vrankryk verricht hadt, wierdt hem het ampt van konneſtabel van dat ryk weder opgedragen den 9 May des jaars 1356; maar kort daar op ſneuvelde hy in den bloedigen veldſlag van Poitiers den 19 September, en liet by zyne eerſte gemalinne Margareta van Tarente, noch by zyne andere Johanna van Briënne gene kinderen na. Zyn ligchaam legt in de abdy van Beaulieu in 't graafſchap Briënne begraven, alwaar men nog zyn tombe en grafſchrift ziet. *Du Cheſne. Sammarth.*

GUALTERUS, bygenaamt *van Brugge*, om dat hy uit die ſtadt, in Vlaanderen gelegen, zyn oorſpronk hadt, wierdt een Minoriet, naderhandt provinciaal van Tours, en eindelyk, door paus Nikolaas den III, biſſchop van Poitiers. Zyne verdienſten verhieven hem tot deze waardigheit. Alle ſchryvers pryzen hem als een krachtig verdediger der kerkelyke hiërarchie of verordeningen. Hy gaf ook tekenen van zyn wakkerheit gedurende de ſtrydigheden tuſſchen de aartsbiſſchoppen van Bourdeaux en van Bourges, beide twiſtende om den naam van eerſte des ryks. Gualterus hing Gilles van Rome aan, die aartsbiſſchop van Bourges was, en deedt op zyn bevel Bertrand de Got, aartsbiſſchop van Bourdeaux, in den ban. Maar dit ter ooren van paus Clemens den V gekomen zynde, was hy zo moeielyk op Gualterus van Brugge, dat hy hem van zyne waardigheit beroofde, en in een klooſter zondt, alwaar hy van hertzeer ſtierf. Men zegt, dat hy op zyn doodbedde eenen brief ſchreef, dien hy zo lang in de handt hieldt tot hy overleden was, waar in hy van het vonnis, door Clemens den V tegen hem uitgeſproken, appelleerde op het eerſtkomende Concilie, of voor Gods oordeel. Men verzekert, dat den paus dit aangedient zynde, hy zelf te Poitiers kwam in 't jaar 1308, en hebbende de kiſt, waar in hy begraven was, doen openen, dit geſchrift nog in zyn handt vondt, waar door hy bewogen aanſtonts zyn ligchaam op een veel heerlyker plaats liet begraven. In 't jaar 1604 liet de generaal der Cordeliers, terwyl hy bezig was om de kerken te bezoeken, op zyn eigen gezag het graf van dezen Gualterus van Brugge openen, waar over de biſſchop Godfried van S. Blin zeer moeielyk was, 't geen alles breder by Thuanus, Spondanus en anderen kan nagezien worden. Deze Gualterus liet verſcheide werken na, onder anderen vele predikatiën, uitbreidingen over de vier boeken van den Meeſter der Spreuken, voorts *Rudimenta pro Concionatoribus*, enz. *Trithemius de ſcript. eccleſ. p.* 290. *Antoninus Chron. P.* III. *tit.* 24. *c.* 9. *Zweertius Athen. Belg. Thuanus hiſt. l.* 131. *Spondanus ad an.* 1308. *Meyerus l.* XI. *Ann. Flandr. Molanus in natal. S. S. Belgii.* 22 *Januarii. Sammarth. Gall. Chriſt. Andreas Bibl. Belg.*

GUALTERUS *Conſtantienſis*, geboortig uit Engelandt, of, gelyk anderen willen, van Coutance, eene ſtadt in Normandië. Hy was eerſt aartsdiaken van Oxfordt, naderhandt biſſchop van Linkoln in Engelandt, en eindelyk in 't jaar 1184 aartsbiſſchop van Rouaan. Hy deedt met de koningen Philips Auguſtus van Vrankryk, en Hendrik van Engelandt een kruistocht, ſchreef ook een verhaal van 't voorgevallene, mitsgaders eenige andere werken. Pitſeus ſpreekt van hem onder het jaar 1199. *Rigord. Willem van Breton. Sammarthan. Gall. Chriſt. Voſſius de hiſt. Lat. Pitſeus de ſcriptor. Angl.*

GUALTERUS (Rudolph) wierdt te Zurich den 9 November des jaars 1519 geboren, was in den jare 1542 aldaar predikér van de S. Pieterskerk, en in den jare 1575 opvolger van Bullingerus. Als Antiſtes afſtandt deedt van zyn eerſte predikampt in 't jaar 1585 wierdt hem dit opgedragen, en hy ſtierf den 25 November des jaars 1586. Hy was de ſchoonzoon van Zwinglius, en hadt den lof van een der yverigſte en welſprekendſte predikanten van zynen tydt te zyn, waar van getuigen kunnen zyne heerlyke predikatien over Jezaias, en de 12 kleine Propheten, de vier Euangeliſten, insgelyks over de Openbaringe, over de brieven aan de Romeinen, Corinthiërs, Galaters, enz. Hy heeft de Pſalmen Davids in de Hoogduitſche tale overgezet en met noten verrykt, daarenboven geſchreven deze volgende werken, als: *Collatio Novi Teſtamenti ad Græcam veritatem; Orthodoxa fidei doctrinæ confeſſio per Tigurinæ eccleſiæ miniſtros; Annotationes in Ciceronis Orationes Verrinas &; de lege Agraria*, onder den naam van *Eubulus Dynaterus* ſchreef hy *de ratione Syllabarum*; ook zette hy in 't Latyn 't *Onomaſticon Julii Pollucis* over, en maakte verſcheide *Epicedia* en andere vaarzen. Hy hadde eenen zoon van gelyken naam en goede hoop, die na verſcheide akademien in Duitſchlandt en Engelandt bezocht te hebben, diaken van de S. Pieterskerk te Zurich wierdt, maar in het 25 jaar zyns ouderdoms in den jare 1577, en aldus voor zynen vader, overleden is. Deze heeft mede verſcheide geleerde *Elegiæ, Epicedia*, en andere vaarzen nagelaten. *Adam. Vitæ Theol. p.* 282. *Verheiden elog. præſt. Theol. p.* 201. *Freher. Theatr. p.* 267. *Teiſſier elog. Tom.* II. *p.* 55. *Hottinger. bibl. Tigur. p.* 115.

GUALTERUS, of GAUTIER, graaf van Athol, in Schotlandt, die, zynde overtuigt van in den jare 1436 eene zamenzwering geſmeed te hebben tegen koning Jacobus den I van dat ryk, drie dagen achter een op een ſchrikkelyke en verſchillende wyze eene wrede ſtraf moeſt ondergaan. Eerſt maakte men hem met de handen op de rug gebonden vaſt aan eenige touwen, die om hoog door een katrol aan 't einde van een wip liepen. Hier haalde men hem mede om hoog, en men liet hem daar weer zeer ſchielyk tot omtrent drie of vier voeten na van de aarde nedervallen. Dit zo eenige reizen gedaan zynde, zette men hem op een paal te pronk met een yzere kroon rood geverſt op 't hoofdt, met deze woorden op zyn borſt: *Koning der verraders.* Des anderen daags bondt men hem op een horde, en men liet hem van een paardt midden door de ſtadt Edenburg ſlepen; en den derden dag bragt men hem op 't ſchavot, ten dien einde op het grote plein opgericht; men leide zyn ligchaam op een tafel, men rukte het ingewandt hem levende uit den buik, en wierp het in 't vuur, vervolgens het hert, waar op men hem 't hoofdt afſloeg, 't welk men op een ſtaak zette. Vervolgens wierdt zyn romp in vier ſtukken gehouwen, en naar de vier voornaamſte ſteden van 't ryk gezonden, om ten toon geſtelt te worden, volgens de gewoonte van dat landt. *Henning. in Genealog.*

GUALTERUS, aartsbiſſchop van Sens, leefde in 't laatſte der XIV en in 't begin der XV eeuwe. Hy wierdt in den biſſchoplyken ſetel te Sens geplaatſt in 't jaar 887. Hy kroonde aanſtonts hier na Eudes, grave van Parys, die na de doodt van Karel den Dikken door de ſtaten van 't ryk tot koning was verklaart. Ook kroonde hy den 13 July des jaars 923 Rudolph, hertog van Burgundië, te S. Medart de Soiſſons, en ſtierf den 13 December des zelven jaars. Deze kerkvoogdt hadt den naam van zyne bediening zeer wel waargenomen te hebben. Hy liet verſcheide Synodale inzettingen na, die in de Boekzaal der vaderen ſtaan. *Sammarth. Gall. Chriſt. T.* I. *p.* 624.

GUALTERUS *van Coventry*, om dat hy in die biſſchoplyke ſtadt van Engelandt geboren was, leefde in de XIII eeuwe, of omtrent den jare 1226. Hy was een Benedictyner monnik, en

en vervaardigde een Chronyk van Groot-Britannië; een van de Angel-Saxen; Jaarboeken van Engelandt, en eenige andere hiſtoriſche werken. *Balæus & Pitſeus de ſcript. Angl. Simler bibl. Geſn. Voſſius de hiſt. Lat. l.* II. *c.* 58.

GUALTERUS, aartsbiſſchop van Kantelberg. Zie RAINALDUS.

GUALTERUS *van Diſſe*, een Karmeliter monnik. Zie DISSE. (WOUTER)

GUALTERUS *van Evreux*, graaf van Eſſex. Zie EVREUX. (WALTHER VAN)

GUALTERUS *van Henningford*, een Engelſchman, en Reguliere kanunnik van S. Auguſtyn, leefde in de XIV eeuwe, en liet eene Chronyk van koning Eduard den III, eene Hiſtorie van Engelandt, Sermoenen, en andere werken na. Hy ſtierf in 't jaar 1347. *Pitſeus de ſcript. Angl.*

GUALTERUS, bygenaamt *van Terouane*, omdat hy kanunnik en aartsdiaken van die kerk was, ſchreef de hiſtorie van 't leven, en de marteldoodt van Karel van Denemarken, bygenaamt den goeden grave van Vlaanderen, dien men in 't jaar 1127 te Brugge in de kerk van S. Donatus (gelyk elders gezegt is) om 't leven bragt. Sirmond gaf die in 't jaar 1615 uit, met het leven van paus Leo den IX.

GUALTERUS *van Winterborn*, kardinaal, was een Engelſchman, geboren te Salisbury. Van zyne jonkheit af toonde hy eene byzondere neiging tot de dichtkunſt en vrye letteren; maar zynde daar na in de orde van S. Dominicus getreden, veranderde hy van gedachten, en achtte gene ſtudie, dan die der H. Godgeleerdheit. Hy wierdt daar zeer ervaren in, en vermits hy de zelve paarde met een voorbeeldelyke Godvrucht, verkoor hem koning Eduard de I van Engelandt tot zynen biechtvader. Paus Benedictus de IX maakte hem kardinaal in 't jaar 1304. Deze paus hadt tot die waardigheit verheven Willem van Makklesfield, een Dominikaner monnik, Doctor te Oxfordt; maar vermits de bode, die aan den zelven den kardinaalshoedt zou overbrengen, vernam dat hy overleden was, liet hy zulks den paus weten, die daar op den hoedt aan Gualterus van Winterborn liet overhandigen. Deze vondt zich by de verkiezing van Clemens den V, en toen hy naar Vrankryk wederkeerde om tegenwoordig te zyn by zyne kroning te Lion, ſtierf hy te Genua den 1 September des jaars 1305. Zyn ligchaam wierdt naar Londen gevoerd. Deze kardinaal ſchreef verſcheide werken, als: *Summa Theologiæ; Quæſtiones Theologicæ; Exhortatio ad Clerum Angliæ.* enz. *Onuphrius. Sixtus van Sienne. Thomas Walſingham. S. Antoninus. Pitſeus. Aubery.*

GUALTERUS, of zo als de Franſchen zeggen, *Gautier.* Van dezen naam zyn nog verſcheide ſchryvers in de XII eeuw geweeſt. Als *Gualterus*, biſſchop van Maguelone, van 't jaar 1103 tot 1129, die een tractaat uitgaf, genaamt Bloemen der Pſalmen, opgeſtelt door *Lietbert*, abt van S. Ruf; *Gualterus van Chatillon*, van Ryſſel, in Vlaanderen, ſchryver van de daden des groten Alexanders in dicht; *Gualterus van Maurienne*, biſſchop van Laon, bloeide omtrent den jare 1150, en ſchreef eenige brieven; *Gualterus*, Reguliere kanunnik van S. Victor, ſchryver van een boek tegen de ſchoolſche Godgeleerden, onder den tytel van *Des quatres Labyrinthes de la France, Pierre Abaëllard, Gilbert de la Porree, Pierre Lombard, & Pierre de Poitiers. Gualterus*, aartsdeken van Oxford, die uit het Engelſch in 't Latyn overzette een hiſtorie van Engelandt door *Godfried van Montmouth*, en die hy tot aan zynen tydt vervolgde, en *Gualterus*, de kancelier, die eene hiſtorie ſchreef van de gevallen, die de Weſterſche Chriſtenen in Antiochië in den jare 1115 ontmoetten, en van de ongelukken, die hen overkwamen in 't jaar 1119. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccleſ.* XI *Siecle.*

GUALTERUS HILTON. Zie HILTON.

GUALTERUS HUNTE. Zie HUNTE.

GUALTERUS. Zie BURLEIGH.

GUAMANGA, of *S. Jan de la Vittoria*, eene ſtadt van Peru, 80 Franſche mylen van Lima, naar 't Zuid-Weſten. De huizen zyn daar byna alle van ſteen, en met pannen gedekt. Men vindt 'er drie ſchone kerken, vele kloosters, en een ryk gaſthuis. De lucht is daar gezond en gematigt; het aardryk brengt goed voedſel voort, en de velden ſpyzigen een menigte van beeſten. Daar is een biſſchoplyke ſetel, onderhorig aan dien van Lima, en de gouverneur houdt daar zyn verblyf. Men vindt in deze provincie ook goudt, zilver, koper, yzer, loot, zwavel-en zeilſteen-mynen. De landsinborelingen zyn vernuftig tot alle ſchone kunſten, maar ook zeer behendig om kwaadt te doen. De voornaamſte handel beſtaat in leder en ingeleide vruchten. De Spanjaarden hebben meer dan 30000 cynsbare lieden in dit geweſt. *Frezier Voyage de la Mer du Zud* T. II.

GUANAHANI, een Amerikaanſch eilandt, een van de Lucaïſche eilanden, ten Ooſten van Florida gelegen, en het eerſte landt, 't welk in den jare 1492 van Chriſtoffel Columbus ontdekt wierdt, het welk hy den naam van *S. Salvador* gaf, om dat hy door deze ontdekking zyn leven redde; want de Spanjaarden, moede van door hem met hoop geſtreelt te worden, wilden hem buiten boort ſmyten, of wederom naar hun vaderlandt ſtevenen, byaldien hy niet in 't kort eenig landt ontdekte, daar zy aan konden lopen. Dit eilandt was te dier tydt zeer wel bewoond, en de Spanjaarden droegen zich in den beginne zeer beſcheiden tegen deze menſchen, maar daar na bragten zy daar een groot gedeelte van om 't leven, en voerden de overigen weg, om hen in hunne goudmynen op het vaſte landt te gebruiken. Het aardryk op dit eilandt is zeer vruchtbaar en dienſtig tot veehoeding, leggende daar midden in een meir, dat vyf mylen in zynen omtrek heeft. *Ferd. Columbus hiſt. Americ. Linſchotens America.*

GUANCABELICA, eene kleine ſtadt, van eenige honderd familien bewoond, in Peru, 60 Franſche mylen van Piſco, wordende ook wel van de Spanjaarden *El Aſſiento de Oropeſa* genaamt, om dat het digt aan Oropeſa, en 9 of 10 Franſche mylen van Guamanga legt. Deze plaats wierdt mede nevens anderen in 't jaar 1566 door de Spanjaarden ontdekt. De zelve is ryk en beroemd wegens de menigte kwikzilver, dat daar gevonden wordt, en jaarlyks wel een millioen guldens aan waarde uitlevert, 't welk daar van daan te landt naar Lima wordt gevoert, vervolgens naar Arica en eindelyk naar Potiſi, daar het gebruikt wordt in de zilver-mynen. Men vindt daar ook een bron, welkers water eindelyk ſteen wordt, waar van de meeſte huizen in die ſtadt gebouwt zyn. *Frezier Vojage de la Mer du Sud. T.* II. *p.* 321. *de Laat hiſtorie der nieuwe Wereldt.*

GUANEGUIR, een engel, alzo genaamt door de bygelovige Mahometanen. Zie het woordt NEKIR.

GUANIMA, een van de Lucaïſche eilanden, groot omtrent twaalf mylen van 't Noorden naar 't Zuiden, maar zo breed niet. Chriſtoffel Columbus ontdekte 't in zynen eerſten tocht, en noemde 't, *S. Maria van de ontfangenis. Baudrand.*

GUANUCO, GUANUCO DE LOS CAVALLEROS, LEON DE GUANUCO, eene kleine ſtadt in Peru, gelegen aan den voet van 't gebergte, daar Xauca of Maragnon haren oorſprong neemt, ten Noorden van de ſtadt Lima, toebehorende aan de Spaanſche kroon. *Baudrand en Maty Dict.*

GUARDA, in 't Latyn *Guardia*, eene biſſchoplyke ſtadt van Portugal, in de provincie Beira, onder het aartsbiſdom Braga behorig. Te voren wierdt daar de biſſchoplyke ſetel verplaatſt van Igadita, 't welk het hoofdbisdom van Braga was in vroeger tyden. *Schouplaats van Portugal. Colmenar Delices de Portugal.*

GUARDAFUN, of GUARDAFUI, een kaap van Ethiopië, in Afrika, op den Ooſtelyken uithoek van de kuſt Ayan, tegen over het gelukkig Arabië, en 't eilandt Zocotora, waar van het niet verder dan omtrent 40 Franſche mylen legt. *Maty Dict.*

GUARDAMAR, eene kleine ſtadt, maar goede veſting van Spanje, gelegen op de kuſt van 't koninkryk Valence, aan den mondt of uitloop van de Segura, die daar in de Middelandſche zee valt, tuſſchen Alikante en de grenzen van Murcië, hebbende een goede haven, daar de Hollanders in vredes tydt veel zout van daan plegen te halen. Eenige oude landſchryvers nemen het voor 't oude *Longuntina*, eene kleine ſtadt der Conteſtanen, waar voor anderen *Oliva*, een dorp op de zelve kuſt, twee mylen ten Noorden Denia gelegen, nemen. *Maty Dict. Colmenar Delices d'Espagne p.* 547.

GUARDE, of GUARDA. (HET MEIR VAN) Dit meir legt in Nigritië, in Afrika, op de grenzen van de koninkryken Gago, Guber, Cano, en Agades. Het zelve is groot, en doorſneden van de rivier Niger. *Maty Diction.*

GUARDIA ALFERES, of GUARDIA ALFERIA, een kleine en byna verwoeſte ſtadt in 't Napelſche graafſchap Moliſe, nevens een bisdom, onder het aartsbiſdom Benevento behorende. *Megiſeri Neapolis.*

GUARDIA GIRARDO. Dit zal waarſchynelyk het bovengemelde *Guardia Alferes* zyn, maar door Baudrand aldus genoemt wordt.

GUARDIA, een burg van Belvedere in Morea, gelegen aan den zeeboezem Zonchio, op de Noordkant van de rivier Guardia, die Sanſon noemt *Mudaxi*, en elf of twaalf mylen ten Noorden van Navarin gelegen is.

GUARDIAAN, van het Franſche woordt *garder*, *bewaren.* Dus wordt in het Franciſkaner klooſter de vader ſuperieur genaamt, welke waardigheit door iemandt niet langer op een plaats dan drie jaren bekleed wordt.

GUARGALA, of GUERGUELA, een ryk van Biledulgerid in Afrika, gelegen tuſſchen het landt der Guademen, van Techort, en Lempta, voerende dezen naam naar des zelfs hoofdſtadt. *Maty Dict.*

GUARIMARUS, een Normanſch prins van Salerno, die door zyne eigene onderdanen in 't jaar 1049 gedood wierdt.

GUARIMBERD. (MATTHEUS) Zie MATTHEUS.

GUARIMOND, een Franſchman, uit het biſdom van Amiens, voerde de Chriſtenen in hunnen kruistocht aan, en na de doodt van Arnulphus zette men hem in den jare 1118 op den patriarchalen ſetel te Jeruzalem. Hy bekleedde deze waardigheit een reeks van tien jaren, en ſtierf in 't jaar 1128. *Willem van Tyr. l.* XII. *Genebrard Chron. Baronius ad ann.* 1118.

GUARINI, geboren te Verona, leerling van Emanuel Chryſoloras, is een van de eerſten geweeſt, die in de XV eeuwe de ſchone letteren in Italië voortplantte. Hy verſtont de Latynſche en Griekſche talen in zuiverheit, en leeraarde de zelve eerſt te Venetië, en daar na te Ferrara. Paus Nicolaas de V beval hem Strabo in 't Latyn over te zetten. Deze overzetting was voor dien tydt zeer wel: hy heeft ook eenige levens en andere werken van Plutarchus overgezet; verder ſchreef hy een Griekſche Spraakkunſt, redenvoeringen, brieven, en vaarzen. *Jovius elog. p.* 110. *Voſſius. Geſner. Bayle Dict. Crit.*

GUARINI, (BAPTISTA) zoon van den voorgaanden, die ook de voetſtappen zynes vaders loffelyk heeft nagetreden, makende zich zeer beroemd door zyne geleerdheit in verſcheide talen. Hy onderwees met veel achting in Ferrara, en ſchreef eenige boeken, als: *De ſecta Epicurea; de ordine docendi; de regno adminiſtrando; in Faſtos Ovidii; in Catullum; Orationes & Epiſtolæ*, ook zette hy eenige redenvoeringen van Demoſthenes en S. Gregorius van Nazianze over. *Trithemius de ſcript. eccleſ. p.* 386. *Struvius præf. in Guarin. de ordine docendi. Bayle Dict. Crit.*

GUARINI, of GUARIN, (BAPTISTA) geboren te Ferrara in

in 't jaar 1538, heeft zich berucht gemaakt door zyn toneelspel, *Pastor Fido*, of de Getrouwe Herder, genaamt, mitsgaders eenige andere werken, en brave bedieningen, daar hem zyn meester de hertog van Ferrara, Alphonsus de II, mede begunstigde, hem makende zynen geheimschryver, en gezant naar Duitschlandt, Polen en Rome, daar hy voor Gregorius den XIII een heerlyke Latynsche redenvoering deedt. Te Venetië maakte hy zich beroemt door zyne Italiaansche redenvoering voor den Raadt. Na de doodt van Alphonsus zonden hem de Ferrarezen naar Rome, om paus Paulus den V over zyne verheffing geluk te wenschen. Van daar kwam hy by Vincent Gonzaga, hertog van Mantua, daar na by Ferdinand, gezegt de grote, hertog van Florence, die hem ridder van S. Stevens orde maakte. Eindelyk geraakte hy aan 't hof van Franciscus Maria, hertog van Urbino. Hy wierdt van de voornaamste Italiaansche akademien als medelidt aangenomen, als van de Olympici te Vicenza; van de Elevati te Ferrara; van de Crusca te Florence; van de Innominati te Parma, en van de Humoristen te Rome. Wanneer hy het hooffsche leven moede was, ging hy naar Padua, en van daar naar Ferrara, daar hy nochtans in gewigtige staatszaken dikwils om raadt gevraagt wierdt. Hy stierf eindelyk in 't jaar 1613 te Venetië in een herberg, moetende zich daar om zyne processen te vervolgen eenigen tydt ophouden, nalatende verscheide heerlyke gedichten, waar uit men zynen reets genoemden Pastor Fido of getrouwe herder ongelooflyk dikwils gedrukt en byna in alle talen van Europa vertaalt, en bereimt door verscheide liefhebbers, wel voor 't meeste roem verschaffende werk mag houden. Ook schreef hy verscheide brieven, klinkdichten, Madrigalen, il Segretario, of de geheimschryver, en nog een toneelstuk van Idropica, mitsgaders andere dingen zo in dicht als ondicht. De prachtige uitvaart, die hem de Humoristen van Rome aandeden, betuigt genoeg wat achting zy voor dezen geleerden Italiaan gehad hebben. Hy was een achterkleinzoon van Guarini van Verona, daar hier boven van gesproken is, en leerde de zedelyke wysbegeerte te Ferrara, en hoe groot de achting was, die men voor zyne gedichten hadt, den naam van Poëet kon hem echter niet behagen, want hy beeldde zich in, dat deze tytel niet tot eer van hem strekte, maar tot verachting. Hy kon de vaarzen, die hy maakte, door 't lezen meest van buiten, was matig in zyne huishouding en steets bedugt voor de ongestadigheit van het geluk, als kennende des zelfs veranderlykheit, 't welk hy ook ondervondt in zyn meester den hertog Alphonsus den II, vermits die prins hem op het laatst zyns levens byna niet meer zien wilde; waar door hem geraden wierdt de gunst van de bovengenoemde Italiaansche vorsten te zoeken. *Crasso elog. d'huom. letter. P.* II. *Ghileni Theatr. P.* I. *Miraus de script. Sec.* XVI. *Imperialis Musæum hist. p.* 129. *Erythraus Pin. Im. illustr. n.* 51. *Freher. Theatr. Bayle Dict. Crit.*

GUARINI, of GUARINIO, (GUARINUS) een Theatyner monnik en wiskunstenaar van den hertog van Savoje, was van Modena, en bloeide in de XVII eeuw. Men drukte te Parys zyne *Placita Philosophica* in 't jaar 1666, en te Milanen zyne *Coelestis Mathematica* in 't jaar 1683, beide in folio, en leefde hy niet langer dan zyn laatste werk van de pers kwam. *Bayle Dict. Crit.*

GUARINONE, (CHRISTOFFEL) van Verona, verkreeg grote achting in het laatst der XVI eeuwe. Hy wierdt lyfarts van Franciscus Maria, hertog van Urbino, en daar na van keizer Rudolph den II, en stierf in een hogen ouderdom te Praag, nalatende verscheide werken, als: *de Natura humana; De sententiis Aristotelis; De principio venarum; Disputatio de Methodo doctrinarum.* enz. *Vander Linden de script. Medic. Ghilini Theatr. de Huomm. letter. P.* II.

GUARINUS, een kardinaal, was uit het adelyk geslacht der Foscari, of, zo als anderen zeggen, van de Guarini te Bolonje gesproten. Hy tradt tegen het genoegen van zyne ouderen, die alreets voor hem een aanzienlyk huwelyk opgedaan hadden, in den geestelyken standt. Eenigen tydt daar na vervoegde hy zich onder de Reguliere kanunniken van S. Augustinus, en verkreeg den roem, dat hy een heilig leven leidde, waar door hem Lucius de II tot kardinaal bisschop van Palestrina verhief. Vermits hy nu deze waardigheit niet dan door dwang aanvaarde, zo bleef hy by zyne gewone strenge manier van leven volharden, verkocht ook heimelyk zyne kostelyke roerende goederen, daar hem de paus mede beschonken hadt, en deelde het geldt daar van onder den armen uit, onder voorgeven, dat een dienaar van Christus, hoe hoog hy ook in de wereldt verheven was, hem, die zich om des menschen wille van alles hadt ontbloot, nakend moest volgen. In zyne vaderstadt stichtte hy een gasthuis, onder den naam van den H. Job, en week om de toenmalige oproeren in Italië naar zyne bisschoplyke verblyfplaats, alwaar hy na vele loffelyke daden den 6 February des jaars 1159 in het 110 jaar zynes ouderdoms het sterfelyk leven eindigde. Zyn orde viert met pausselyke bewilliging zyne gedachtenis als die van een Heilig. *Surius Tom.* VII. *Suarez de Episc. Prænest. Augustin. Ticinens. in vita ejus. Ciaccon. Ughell.*

GUARNEL, (ALEXANDER) een Romein, was een voortreffelyk redenaar en zeer goed dichter, gelyk de Italiaansche vaarzen, door hem te voorschyn gebragt, getuigen kunnen, en leefde in de XVI eeuwe. De hertog van Savoje maakte hem, ten bewys van de achting, die hy hem toedroeg, ridder van de ordens S. Mauritius en S. Lazarus; en Alexander Farnese, kardinaal en neef van paus Paulus den III, nam hem voor zynen geheimschryver. Guarnel ziek aan den steen, en reets door zyne geneesmeesters verlaten, wilde zyne uiterste krachten nog te werk stellen, om zyne vrienden vaarwel te gaan zeggen, als iemandt, die op een langdurende reis zou gaan: derhalven wierp hy zich ook aan de voeten van den paus Gregorius den XIII, die zonder tranen te vergieten geen man aanschouwen kon, zo standvastig, en wel ter doodt bereid. Weinig tyds daar na wederom tot zynent gekomen zynde, stierf hy. *Jan. Erythræus Pin.*

GUARNERIUS, (JOHANNES BAPTISTA) geboortig van Catânea, was een man van grote geleerdheit, en door zyne dichtkunde vermaard. Hy was geheimschryver van den Raadt dier stadt, en een lidt der akademisten van de zelve plaats. De doodt rukte hem aldaar uit deze wereldt den 1 Augusty des jaars 1665, hebbende in 't Italiaansch uitgegeven: *L'amorose Smanie Comedia; Il precursor di Christo, tragoedia sacra; Le zolle historiche Catanee narrative; La penna ultrice*, enz. als mede een handschrift nalatende: *L'amicitia fatale comedia. Biblioth. Sicula.*

GUARRIK. Zie GUERRIK.

GUAST, (LODEWYK BERENGARIUS DU) de voornaamste gunsteling van koning Hendrik den III van Vrankryk. Hy was dapper, grootmoedig, mildadig, zeer gedienstig voor zyne vrienden, en een groot liefhebber van de studiën en geleerde lieden. Maar daarentegen was hy vry groothertig, en hoogmoedig, een vyandt van hen die geen achting noch eerbiedt voor hem hadden, en inzonderheit voor die zich tegen hem aankantten, of schade poogden te doen. De maarschalk van Bellegarde drong hem in des konings gunst, en wierdt in zyn plaats mestre de camp van het regiment koninklyke gardes. De koningin Louise plantte hem nog vaster in de genegenheit van haren gemaal Hendrik den III, en verkleende by den zelven op alle wyze zo wel zynen broeder François, hertog van Alençon, als zyne zuster Margaretha van Navarre, mitsgaders de begunstigden van deze doorluchtige personen, waar onder de dappere Bussi van Amboise de voornaamste was, pogende den zelven alle verdriet aan te doen. 't Gebeurde eindelyk, dat Willem Viteaux, de zoon van den kancelier du Prat, Antony Alegre Millaud, die omtrent zes jaren geleden zynen broeder Nikolaas Ancienville ontlyft hadt, te Parys op de openbare straat doorschieten liet. Wyl nu Du Guast met dezen Millaud in byzondere vertrouwendheit geleeft hadt, zocht hy op alle wyze 't pardon van Viteaux te verhinderen, en toen zulks al volgde, zwoer hy zyns vriends doodt op hem te wreken. In deze omstandigheit bediende zich de koningin Margaretha van dezen reets vergramden Viteaux, ten einde hy du Guast voorkomen mogt. Deze laatste hadt dagelyks doorgaans een sterk gezelschap by zich, dat hy door des konings mildadigheit destig onthaalde, maar des avonds was hy gewoon van een voorname meesteresse heimelyk bezocht te worden, en dan hadt hy weinig volk by zich. Dit hadt nu Viteaux naauwkeurig onderzocht, waar op hy den 1 November des jaars 1575 met nog 7 of 8 anderen onverwacht in het vertrek van Du Guast drong, alwaar hy hem met een boek in de handt leggende in 't bedde overviel, en zonder hem tydt te geven van zich te verweren met twintig wonden om 't leven bragt, dodende ook eenige knechts, die ter zyner hulpe wilden toeschieten. Na dezen moordt volbragt te hebben, klommen zy de trappen weêr af, alwaar de meesteresse van Du Guast iemandt van deze moordenaars het bloedt van zyn rapier met een doek zag afvegen. Viteaux na dit gruwelstuk bedreven te hebben, vloodt met bestelde paarden by den hertog van Alençon, die hem zeer wel ontfing. Maar hy wierdt den 7 Augusty des jaars 1583 van Ivon Alegre-Millaud, de zoon van den doorschoten Antony Alegre Millaud, in een tweegevecht doorstoken. Het ligchaam van Du Guast wierdt met grote pracht ter aarde bestelt; en men deedt het grootste onderzoek niet naar de aanleggers van zyne doodt, gelyk in 't eerst gedacht wierdt. Ook scheen de koning dit verlies niet zeer ter herte te nemen, het welk, naar 't gevoelen van zommigen, kwam, om dat Du Guast den koning dikwils vermaand hadt van zyn dertel leven af te staan, en hem daar over ernstig berispte. *Thuanus Hist. l.* VI. *c.* 78. *Mezeray hist. de France T.* III. *p.* 303, 353, 390. *Memoires de la Reine Marguerite.*

GUASCO, PORTO GUASCO, eene kleine stadt gelegen aan den kleinen zeeboezem, en aan den mondt van een rivier, die beide den naam van Guasco voeren. Zy legt in het landt van la Serena, een provincie van Chili in Zuid-Amerika, tusschen de steden la Serena en Copiapo. *Maty Dict.*

GUASTALDI, (HIERONYMUS) kardinaal, aartsbisschop van Benevento, nam zynen oorsprong uit Taggia, op de kust van Genua, en zynde schatbewaarder van de Apostolische kamer, wierdt hy door paus Clemens den X in een consistorie den 12 Juny des jaars 1673 benoemd tot kardinaal met den tytel van S. Potentiana. Naderhandt wierdt hy legaat te Bologne, en aartsbisschop van Benevento. Hy stierf te Rome den 8 April des jaars 1685, alwaar hy in de kerk van onze lieve Vrouwe der mirakelen van de geestelyken van Nazareth begraven wierdt.

GUASTALLA, een hertogdom in Italië, 't welk te voren aan het hertogdom van Mantua verknocht was. Het legt zelf in dat landt, alwaar zich de rivier Crostola in den Po stort, op de grenzen van 't hertogdom Reggio. Dit gansche gewest is en vruchtbaar en vermakelyk, waar toe drie rivieren, de Po, de Crostola en de Gagna veel doen. De voornaamste stadt in dit hertogdom heet mede Guastalla, 't geen een middelmatig steedtie aan de Crostola is. In de XVII eeuwe liet de hertog van Mantua, op kosten van de Franschen, het zelve sterk maken, maar in den jare 1690 noodzaakten hem de Spanjaarden, alle zyne vesting-werken wederom te slechten. In de kerkelyke geschiedenissen is deze plaats ook beroemd, om dat 'er twee concilien, een onder paus Urbanus den II, en een onder Pascal den II, gehouden zyn. Na Guastalla is de beste plaats daar in Dosolo, een kasteel aan den Po,

tusschen Luzara en Sabioneda; de andere plaatsen zyn gering. *Alberti Ital. Maginus. Guicciardin descr. Ital. Rogissart delic. de l'Ital. Schauplats des kriegs in Italie p.* 732.

GUASTALLA, eene byzondere linie, van het Mantuaansche huis oorspronkelyk; want de markgraaf van Mantua, *Franciscus* de I, gaf deze landstreek aan zynen jongsten zoon *Ferdinand*, met den tytel van grave van Guastalla. Deze Ferdinand was een treffelyk krygsheldt, en toonde zulks in de Napelsche, Florentynsche en Afrikaansche oorlogen aan keizer Karel den V, die hem in erkentenis onderkoning van Sicilië, en naderhandt gouverneur van Milaan maakte. Niet lang daar na bekwam hy van koning Philips den II het gezag over het heir in Vrankryk tegen de Nederlanden, maar hy stierf in een zekere onderneming in den jare 1557 door een ongelukkigen val. Zyn zoon *Cesar* hadt het bevel in Italië als generaal over de Spaansche ruitery, en hieldt by dit krygsberoep echter zeer veel van geleerdheit. Hy stierf op het einde der XVI eeuwe. Zyn zoon *Ferdinand* de II was de eerste, die zich den tytel van prins van Guastalla aanmatigde, en was, behalven dat hy ridder van het gulde vlies was, ook opperrechter van 't ryk van Napels. Hy stierf in den jare 1632. Zyn zoon *Cesar* de II poogde na de doodt van Vincent den II, hertog van Mantua, dat hertogdom meester te worden, maar te vergeefsch. Hy stierf, nalatende eenen zoon, Ferdinand den III, die in den jare 1678 zonder mannelyke erven overleedt. Van zyne twee nagelatene dochteren is de oudste, *Anna Izabelle*, aan den hertog van Mantua, Karel den IV, en de jongste, *Maria Victoria*, aan Vincent Gonzaga getrouwt. De vader van dezen laatstgenoemden, *Andreas* genaamt, was de zoon van den voorgedachten Ferdinand den II; nu eischte deze Vincent, als de naaste bloedverwant van 't mannelyk oir na de doodt van Ferdinand den III dit gebiedt; maar de hertog van Mantua nam het in beslag, onder voorgeven, dat hy met des gestorven hertogs oudste dochter getrouwt was, tot dat Vincent van den keizer de beleening, en ook eindelyk in den jare 1692 de dadelyke bezitting daar van kreeg. Hy stierf in den jare 1703, en hadt, behalven drie dochteren, waar van de jongste in den jare 1709 aan den gewezen kardinaal Franciscus Maria de Medicis getrouwt was, twee zonen, *Antony Ferdinand*, geboren in den jare 1687, en *Joseph Maria*, waar van de oudste zyns vaders opvolger was, en gedurende den laatsten oorlog over 't erfrecht der Spaansche kroon zich te Venetië ophieldt, en in 't jaar 1708 de hertogdommen Sabionetta en Bozzolo erfde, maar den 28 April des jaars 1714 aan eene beroerdheit overleedt. In het koninkryk van Napels hebben deze hertogen ook verscheide landen bekomen, die zy ook ten dele nog bezitten, namentlyk het hertogdom Arriano, de prinsdommen Molfetta, Giovenazzo en Campobasso, het markgraafschap Specchia, en de graafschappen Allessano en S. Paolo. *Europ. Herold P. II. p.* 758. *Schauplats des Kriegs in Italie p.* 732.

GUASTECAN, een groot landt in 't ryk van Mexico, in Noord-Amerika. Het bevat de provincien Panuco, Guaxaca, en het Noorder gedeelte van die van Tlascala, met de stadt Los Angelos mede ingesloten. *Maty Diction.*

GUASTO, of *Guasto di Amone*, was eertyds eene stadt der Frentaniers in Italië. Tegenwoordig is 't een steedtje met den tytel van markgraafschap, gelegen in Neder-Abruzzo, aan den mondt van de Trigno, twaalf mylen van Molise en Civita di Chieti. *Baudrand.*

GUATIMALA, een groot gouvernement van Nieuw-Spanje, in Noord-Amerika, aldus naar de grootste provincie Guatimala, daar in leggende, genaamt. Dit gouvernement strekt zich uit van de provincie Chiapa tot aan den inham van Panama, en begrypt de provincien Vera-Paz, Soconusco, Guatimala, Honduras, Nicuragua, Costa Rica en Veragua. De provincie Guatimala wordt in de Indiaansche tale *Guatuemalak* genaamt, 't geen zo veel betekent als een verrotte boom. Zy legt op de kust van de Zuid-zee. Het aardryk is zeer vruchtbaar van 't gezaaide, en geeft een groten overvloedt van boomwolle. Het regent aldaar zeer selden, maar als het zulks doedt, komen 'er grote slagregenen, inzonderheit van de maandt April tot de maandt October, wanneer de winden daar uit het Zuiden of Noorden waaien. In dezen tydt wordt de lucht dikwils door een slagregen van 14 dagen t'eenemaal gezuivert en de landen in overvloedt bevochtigt. Dit landt is met vele bergen en wildernissen bezet, en heeft hier en daar verscheide rivieren, die het beide tot jagen en visschen bekwaam maken. Men vindt daar ook vele grazige weiden, tot onderhoudt van 't vee. De lucht is daar echter niet zeer gezond, en men maakt 'er met veel moeite zout. Daar zyn ook zeer veel honingbyen, die zo wel witte honing als wasch maken. Men vindt ook een soort van balzem in dat landt, die men Guatimala noemt, uitnemende om te verwen. De inwoners van dat landt zyn wel leergierig en vernuftig, maar na dat zy het Christen gelove hebben aangenomen, zouden zy zeer ligt weder tot hunnen afgodendienst vervallen, indien men daar geen wakend oog op hieldt. In het dal van S. Jago vindt men eenen berg, die op zommige tyden vuur en gloeiende assche uitbraakt, waar door op de landen daar om heen grote schade veroorzaakt wordt. In een zekere plaats, die de wilden eenen naam gaven, betekenende zo veel als hel, vindt men een wel, die kokend heet water uitwerpt, die op verscheide plaatzen ook een verscheidenheit van koleuren toont, zynde op de eene plaats wit, op de andere moddering, rood of geel: 't geen waarschynelyk veroorzaakt wordt uit de verscheide aderen van metalen of mineralen, waar door deze wateren lopen. Van alle deze uitvloeiende beekjes vormt zich een klein riviertje, 't welk men de heete rivier noemt, vermits zy deze warmte van haren oorsprong af een ganssche myl verre behoudt. De hoofdstadt van Guatimala is S. Jago di Guatimala, alwaar een bisschoplyke setel is, onder het aartsbisdom van Mexico behorende. Hier is ook een parlement of rechtbank, die zich over 7 provincien uitstrekt, mitsgaders eene universiteit. Deze stadt legt midden in een dal, waar door in 't midden een schone rivier, tusschen twee vuurspouwende bergen, de een, die selden brandt, digt aan de stadt, en de ander, die dikwils zeer veel vuur uitbraakt, twee mylen van de zelve afgelegen, loopt. Het landt daarom heen is zeer vruchtbaar van koorn, het welk een honderd-voudigen oogst geeft. Ook zyn 'er zeer vele fruitbomen geplant, 't geen een aangenaam gezicht en vermakelyke wandelwegen verschaft. De velden voeden een groot getal van beesten. De lucht is daar gezond, hoewel veel donder en blixem onderhevig. De bedienden des konings wonen hier in menigte, en worden aldaar alle metalen gesmolten. De bewoners van de stadt dryven eenen sterken handel met de volkeren van Veragua, die naar de kant van Panamo wonen, waar door zy grote schatten vergaderen. In den jare 1541 wierdt deze stadt S. Jago door een verschrikkelyk onweder verwoest, de winden velden de meeste huizen neder, en de sterke stroom van 't nederstortende water spoelde de zelve weg, waar door vele inwoners, en onder anderen ook de gemalin van den gouverneur, aldaar zyn hof houdende, en onder geen onderkoning staande, ellendiglyk omkwamen. Doch naderhandt is deze stadt wederom herbouwt. *De Laet hist. Americæ.*

GUAXACA, eene provincie van Noord-Amerika, in Nieuw-Spanje gelegen, tusschen de Noord-en Zuider-zeën, hebbende de provincie van Tlascala ten Westen, en Chiapa ten Oosten. Zy heeft de gedaante van een ruit, waar van de eene hoek tot den anderen omtrent 65 mylen uitmaakt. Antequera is de hoofdstadt van deze provincie, heeft een bisschoplyken stoel, behorende onder 't aartsbisdom van Mexico. De andere steden zyn S. Ildephonso, S. Jago, Espiritu Santo, en wel omtrent drie honderd vlekken en dorpen, door de inboorlingen van het landt bewoont. Het landt is zeer vruchtbaar in fruit, zyde, concenilie, goudmynen, enz. Men zegt, dat de kakau daar voor geldt gebruikt en uitgegeven wierdt. Het dal of de valei van Guaxaca is berucht, om dat de zelve den naam aan Ferdinand Cortez, als marquis del Valle, gaf. Behalven goud-en zilvermynen vindt men hier ook vele cristalle rotsen, en een groot getal moerbesiebomen tot onderhoudt van de zyde wormen, waar van een menigte zyde komt, daar hier de hoofdnering van gemaakt wordt. In deze provincie zyn 26 kloosters en vele geestelyke collegien. *Herrera c.* 10. *De Laet hist. Americæ. Dampier.*

GUAXOCINGO, of GUACOCINGO, eene kleine stadt van Nieuw-Spanje, gelegen onder de provincie van Mexico, tusschen de stadt van dien naam en die van Los Angelos. Deze stadt, bewoont door Spanjaarden en Indianen, geniet vele voorrechten, om dat zy de zyde van Ferdinand Cortez koos, toen hy met de Mexikanen in oorlog was. *Baudrand.*

GUAYAQUIL, eene stadt van Peru, in Zuid-Amerika, gelegen in de provincie van Quito, omtrent 50 mylen van de stadt, alzo genaamt, en heeft een zeer grote haven aan den mondt van de Guayaquil, die daar in de Zuid-zee valt, tegen over het eilandt Puna. *Baudrand.*

GUAZZI, (MARCUS) van Padua geboortig, maar uit een Mantuaansch geslacht, heeft zich zo wel door zynen degen als geschriften beroemd gemaakt, tot dat hy eindelyk in den jare 1556 stierf. Hy heeft de geschiedenisse van Karel den VIII beschreven; eene geschiedenis van zynen tydt; en een chronyk van geleerde lieden. *Ghilini Theatr.*

GUAZZI, (STEPHANUS) van Casal, wierdt geheimschryver van de hertoginne van Mantua, en heeft verscheide werken, als zamenspraken, gedichten, enz. uitgegeven. Hy stierf te Pavia in 't jaar 1593. *Ghilini Theatr. d'Huomm. Letter. P. II.*

GUBECIUS (MATTHIAS) was het hoofdt der oproerige boeren, die in 't jaar 1573 in Hungarië zo veel spels maakten. Zyn aanhang bestondt in 10000 koppen, en hy trok met de zelve op, om, was het mogelyk, die van Karinthië en andere naburige volkeren op zyne zyde te trekken. Maar hy wierdt wel haast gevangen, en na dat men hem eene gloeiende yzere kroon op 't hoofdt gezet, en 't vleesch van zyn ligchaam met tangen hadde afgenepen, op een vreesselyke wyze ter doodt gebragt. *Isthuanf. Hist. Hung. l. XXIV. Godfr. Chron.*

GUBEL-HAMAN, eene heerschappy, of, zo als de inboorlingen des lands zeggen, eene Sultany, in gelukkig Arabië, strekkende tot aan de Arabische zee van 't ryk van Fartach, hebbende eene stadt van gelyken naam. *Sanson descr. Asiæ.*

GUBEN, eene der grootste steden in de Neder-Lausnits, aan de Neisse, alwaar de zelve in de Lube valt, op de grenzen van het Brandenburgsche hertogdom Crossen. Zy geeft den naam aan den Gubenschen kreits, en behoort, nevens het overige van de Neder-Lausnitz, aan den hertog van Saxen-Merseburg. Ten tyde van Hendrik den Vogelaar is deze plaats zeer gering geweest, en heeft eerst eene stadt beginnen te worden onder de regering van Koenraad den Groten, markgrave van Meissen, wanneer des zelfs zoon Diderik nieuwe inwoners uit Saxen, Frankenlandt, Oost-Vrieslandt en Gelderlandt derwaarts bragt. Met muren is zy omheint in den jare 1331 onder den Boheemschen koning Johannes. In den oorlog der Hussiten is zy in den jare 1437 overmeestert, en wierdt daar in van hen zeer woest huisgehouden, ja wel half verwoest. In den jare 1476, en de volgende jaren, wierdt zy van den hertog Johan van Sagan mede vyandlyk aangegrepen; zo leedt zy ook van des konings Matthias krygsbenden, die hy naar de Mark zondt in den jare 1489,

grote schade. In den jare 1631 wierdt Guben van de by Leipzig door de Zweden verslagene keizerlyke volkeren uitgeplundert, en leedt vervolgens in dezen oorlog veel ongemak, inzonderheit in den jare 1642, wanneer de Zweedsche generaal Stallhansch de Saxen daar in by de drie weken belegerde, en eindelyk dwong de stadt te verlaten, en in alle stilheit daar uit te vluchten, waar op deze plaats een zware brandschatting ondergaan moest. In den jare 1645 noodzaakte de hier in leggende Saxische bezetting den daar voor gerukten Zweedschen overste Pieter Andersohn daar van af te trekken. Te voren was hier ook een beroemd nonnenklooster, het welk met bevestigde voorrechten van keizer Wenceslaus in 't jaar 1411, en van Sigismund 1414 als een landstandt aangemerkt wierdt; doch het is in den jare 1437 in den meergemelden oorlog der Hussiten t'eenemaal verwoest, en naderhandt in een landtheerlykampt met alle zyn onderhorige verandert. Hertog Christiaan van Saxen-Merseburg heeft hier een zoutampt aangelegt, onder welkers opzicht het ruwe zeezout gezuivert, en door 't gansche landt vervoert wordt. Deze stadt heeft een brave hoofdkerk, desgelyks een Wendische kerk voor de kloosterpoort, een aanzienelyk Raadhuis. De grootste nering der stadt bestaat in 't bierbrouwen, in wyn persfen, en akkerbouw. De daar voorby vlietende Neisse dient ook om de geladene schepen naar Frankfort aan den Oder te brengen. *Grossers Lauzitsische merkw. P. III. Anonymus Lauzitsische beschreibung, p. 63.*

GUBER, een Afrikaansch koninkryk, in 't landt der Negers, tusschen den Nyl en 't landschap Gunea, 't geen verscheide welbewoonde steden in zich bevat, waar in zich wel 5 of 6000 familien onthouden. De hoofdstadt heet mede Guber, alwaar de koning zyn hof houdt en volstrekt meester over landt en volk is. *Marmol. Dappper beschryving van Africa.*

GUBIO. Zie EUGUBIO.

GUCHEU, eene grote stadt van de provincie Quangsi in China, de hoofdstadt van een landstreek, mede alzo genaamt, en die nog 9 andere steden onder zich heeft. Deze stadt is de sleutel van de provincie, berucht door den groten handel, aldaar gedreven wordende, vermits men daar langs verscheide rivieren gemakkelyk kan by komen, waar van de voornaamste Takiang genoemt wordt. Dit landt geeft een groten overvloedt van vermilioen, die daar uit het gebergte gegraven wordt. Men vindt daar slangen, die, naar 't zeggen van de inwoners, zomtyds wel tien roeden in de langte uitmaken, ook renocerossen en apen met geel haair, en aangezichten even als die der menschen, en fyne doordringende stemme als vrouwlieden. Digt aan Yolin, 't welk eene stadt in dit gewest is, legt de berg Han, die men den Koudenberg plagt te noemen, om dat het daar ongemeen koud is, alschoon het onder de zona torrida, of gezengde luchtstreek, legt. Omtrent de stadt Pelieu legt de berg Ho, of de zogenaamde vuurberg, die dezen naam gekregen heeft, om dat de zelve by nacht plagt te lichten, niet anders dan of op de zelve vuur brandde, of een menigte kaarzen ontstoken waren. Mogelyk dat zulks veroorzaakt wierdt door een grote menigte zogenaamde Johannes wormen, die men daar in overvloedt vondt. Ten Oosten van de stadt Gucheu legt het kleine meir Go, waar in de koning van Pegao eertyds 10 krokodillen voedde met misdadigers, door hem tot diergelyke straffe gedoemt, en men zegt, dat die genen, die onnozel waren, geen kwaadt van hen gedaan wierden, daar zy in tegendeel de schuldigen aanstonts verslonden. *Martin. Martini descript. de la China. Thevenot vol. III.*

GUDAVIRI. Zie ANDRAGIRI.

GUDDENIS, of GUDENIS een martelaar, die te Karthago onder keizer Severus de marteldoodt moest ondergaan. Zie het Sermoen van S. Augustinus onder het jaar 294, in de nieuwe uitgave door de Benedictynen.

GUDE, of *Gudius*, (MARQUARD) Deensche Staats-Raadt en een beroemd historiekenner, was van Rendsburg in Holstein geboortig, alwaar zyn vader, Hans Gude, het ampt van Raadsheer bekleedde. Den grondt zyner studiën leide hy in zyne geboortestadt; van daar ging hy naar Wittenberg en Frankfort aan den Oder, en eindelyk reisde hy naar Hollandt, alwaar hem in den jare 1659 die van Amsterdam, schoon hy nog jong was, onder belofte van een goede beloning, ja zelfs met aanbieding van het opentlyke hoogleeraarsampt, krachtig aan waren, dat hy de aanmerkingen van Blondel over de jaarboeken van Baronius in goede orde brengen en uitgeven wilde. Maar Gude hadt meer genegenheit om de wereldt verder te bezien, deswegen hy ook, toen hem de oude Gronovius het ampt van hofmeester by een voornaam adelyk heer, Samuel Sciassen, verschafte, de gedane aanbieding zeer beleefdelyk afsloeg. Deze gemelde heer, met wien hy een reize naar Italië deedt, kreeg zo veel genegenheit voor hem, dat hy Gude met zich naar zyne woonplaats in Holstein voerde, daar hy na weinige jaren verblyf overleedt, en aan dezen zynen hofmeester een groot deel zyner goederen maakte. Hier door was Gude een man in staat, en hadt gelegenheit om boeken en zeldzame handschriften alom op te zoeken en te kopen. By zyne te rugkomst in zyn vaderlandt wierdt hy eerst bibliothecaris van de Gottorpsche boekzaal, en naderhandt Staats-Raadt des konings van Denemarken. Hy stierf in het jaar 1689, en hadt nog eenige uuren te voren aantekeningen over Clemens den Alexandryner geschreven. By zyn leven heeft hy niets uitgegeven, behalven een klein tractaatje, *Hippolitus de Antichristo* genaamt, 't geen in de Griekse tale te Parys in den jare 1661 gedrukt wierdt. De heer Petrus Burmannus heeft zyne brieven aan Sarravius te Utrecht in 't jaar 1697 uitgegeven. De zelve heeft ook de fabelen van Phædrus met aanmerkingen van Gudius laten drukken. Daarenboven hadt Gude voor, *Gruteri opus inscriptionum*, met nog veel andere opschriften, door hem in vier stukken te zamen vergadert, uit te geven; maar na zyne doodt zyn ze aan Grevius gezonden, die daar van twee stukken in folio in order heeft gebragt, en de overige voor Burman om tot volkomenheit te brengen nagelaten heeft, dewelke ook te Amsterdam in 't jaar 1707 in 't licht gekomen zyn. Deze Marquards broeders zoon, Hendrik Lodewyk Gude, heeft zich door verscheide kleine historische schriften, als die van de Staten van Europa en andere bekend gemaakt. Hy hadt de meeste Europische landen doorreist, en was koninklyke Deensche geheimschryver van staat te Coppenhagen geworden, welke waardigheit hy uit een zucht om vry te mogen leven wederom overgaf, en naar Leipzig trok, van waar hy naar Halle keerde, daar hy verscheide werken overgezet en de voorgemelde Staten geschreven heeft. Kort voor zyne doodt verloor hy alle zyne achting, om dat hy zich zelf in den drank te buiten ging, en daar van in 't jaar 1707 overleedt. *Becm. Anhalt. hist. P. I. p. 5. Mollerus in Cimbria Literat. Burman in Gudii & Sarravii epist. Acta erudit. Lips. ad an. 1697. Tentzel unterred. p. 805. seq. Morhof polyhist.*

GUDELINUS, (PETRUS) een beroemd Nederlandsch rechtsgeleerde, wierdt te Aath, in Henegouwen, den 8 Augusty des jaars 1550 geboren. Na dat hy de gronden der geleerdheit in zyn vaderlandt gelegt hadde, ging hy met zyn veertiende jaar naar Loven, en studeerde in het collegie van de Valk in de wysbegeerte, waar na hy zich op de rechten leide, wierdt in de zelve licentiaat in 't jaar 1572. Hier op ging hy naar Mechelen, en diende als advokaat voor den hogen Raadt, wierdt daarna van Wamesius en Zuerius naar Loven getroont, alwaar hy eenen tydt van 37 jaren leerde, tot dat hy eindelyk in 't jaar 1619 overleedt. Nalatende twee zonen, Philips en Petrus Paulus. Men heeft van hem: *Commentariorum de jure novissimo lib. VI; De jure feudorum; De jure pacis; Syntagma regularum juris; Responsiones adff; Notæ & scholia ad Decretales; De Testamentis; ad Instituta. Andreæ Bibl. Zwertii Athenæ Belg. Freher. Theatr. Witte vitæ ICt. p. 56. Magirus in Eponymol. Crit.*

GUEBRIANT, (JOHANNES BAPTISTA DE BUDES) graaf van Guebriant, maarschalk van Vrankryk, wierdt op het kasteel Plessis-Budes in Bretagne den 2 February des jaars 1602 geboren. Zyn vader was Karel van Budes, heer van Hirel, baron van Sacé, zyne moeder Anna van Budes, vrouwe van Quatrevaux. Eerst diende hy in Hollandt, en wanneer hy in Vrankryk te rug kwam tegen de Hugenoten, alwaar hy in de belegering van Alets en Vigon gevaarlyk aan zyn aangezicht gewond wierdt. In den jare 1630 wierdt hy overste over het regiment van Piemont, en twee jaren daar na over dat van de garde. In 't jaar 1635 diende hy in 't leger des konings in Duitschlandt, droeg zich in verscheide gelegenheden zeer wel, wierdt in 't volgende jaar veldmaarschalk gemaakt, en geboodt het leger uit het Valtelin in 't Fransche Comté, alwaar hy zich by den hertog van Longueville voegde. Naderhandt moest hy zich naar 't Weimarsche onder hertog Bernhard in Duitschlandt begeven, alwaar hy niet weinig toebragt tot het verkrygen van de overwinning aan den Rhyn in 't jaar 1638 op de keizerschen, en het innemen van Brisak. In het volgende jaar nam hy verscheide plaatsen in 't Fransche Comté weg, verzekerde zich na de doodt van den hertog van Weimar van de stadt Brisak, en ontzette Bingen. In 't jaar 1641 bevorderde hy den gelukkigen uitslag van het gevecht by Wolffenbuttel. Een jaar daar na wanneer hy luitenant generaal van des konings legers was, won hy den 17 January den slag by Ordingen niet verre van Keulen, waar in de keizerlyke generaal Lamboy, benevens de Mercy, gevangen wierdt. Hier op veroverde hy Ordingen, Neus, Kempen, enz. en kreeg den 22 Maart den maarschalksstaf van Vrankryk. Maar hy genoot deze eer niet lang, want als hy den 7 November in 't jaar 1643 Rotweil belegerde, wierdt hy den 17 van de zelve maandt met een falkonetkogel getroffen, waar aan hy den 24, na dat de stadt zich overgegeven hadt, stierf. Zyn ligchaam wierdt te Parys in de kerk van Notre-Dame met grote pracht begraven, en hy liet by zyne gemalinne Renata du Bec, (hier boven aangeroert) geen kinderen na. Zyn broeder Ivon liet eene dochter na, Renata van Budes, die door haar huwelyk met Sebastiaan marquis van Rosmadec en Molac, gouverneur van Nantes, het huis van Guebriant in 't jaar 1655 met dat van Rosmadec vereenigde. *Laboureur de la vie de Marech. de Guebriant. Puffendorf comment de reb. Suec.*

GUEBRIANT (RENATA DU BEK, MAARSCHALKINNE VAN) was de dochter van Renatus du Bek, marquis de Vardes, ridder van de ordens des konings, gouverneur van la Chapelle, en 't landt van Tierasche, en wiens zoon trouwde met de gravinne van Moret, meesteresse van koning Hendrik den Groten. Dit was haar jongste broeder en wierdt mede Renatus genaamt, en haar oudste broeder was door de Banditen in Italië gedood, of, gelyk ook gezegt wordt, door eenen boer, dien hy slaan wilde. Zy wierdt verkoren om de princesse Maria van Gonzagua, als by procuratie getrouwt met den koning van Polen, Uladislaus den IV, in 't jaar 1645 naar haren bruidegom te geleiden, en wierdt ten dien einde met een nieuwe waardigheit, welke was die van ambassatrice extraordinaar (buitengewone afgezante) bekleed, in welken staat zy zich zeer wel wist te gedragen, want zy was eene vrouw, die veel verstandt bezat, en zich wel wist in te wikkelen, bezittende grote hoedanigheden; 't welk hier inzonderheit ter nedergesteld wordt, om niet al te ligt te geloven 't geen Guy Patin van haar zegt, en niet veel goeds behelst. Hare ouders hadden haar in hare jeugt verlooft aan een zeer ryk man, maar zy in dat huwelyk geen zin hebbende, bragt te weeg, dat deze

belofte vernietigt en zy getrouwt wierdt aan den grave van Guebriant, jongste zoon van een oude familie in Bretagne. Zy wist door haar gedrag voor haren gemaal wel haast den maarschalksstaf te bekomen. Gedurende de reis naar Polen en haar verblyf in dat ryk, leide zy dikwils met den Franschen agezant, den heer de Bregi, overhoop. Naderhandt was zy oorzaak, dat Charlevois gouverneur van Brisak door list in hechtenis genomen wierdt, omdat zy dat ampt gaarne op haren gemaal hadt zien komen. Eindelyk wierdt zy van de koninginne Maria Theresia tot eerste eer-of staatjuffer verkoren, maar zy stierf op de reize te Perigueux den 2 September des jaars 1659. Barclai noemt haar in zyn Euphormio, *Casina. Laboureur vie de Guebriant & additions aux Memoires de Castelnau T. II. p. 500. Labardeus hist. de reb. Gall. l. II. c. 6. l. VIII. c. 8. Patin ep. 149. & 151. Patinana p. 28. Bayle Dict. Crit.*

GUEGUERE, een Ethiopisch eilandt in den Nyl, wordt heden nog naar zynen ouden naam *Meroe* genaamt. Zie MEROE.

GUEI, gunsteling des keizers Tienki, in China, een gelubde, wierdt door dezen gemelden vorst zo machtig gemaakt, dat hy het gansche ryk regeerde, en door den keizer zelf met den eernaam van vader geëert wierdt. Maar deze macht misbruikte hy op alle wyze, doende om 't leven brengen alle die, hem niet naar den mondt spraken, of die hy een kwaad hert toedroeg. Wanneer nu Tienki in den jare 1628 overleedt, zocht Guei des zelfs broeder Zunchin, die de naaste erfgenaam der krone was, van dit voorrecht te beroven. Maar zulks mislukte hem, en zo haast Zunchin ten troon gestegen was, schafte hy dien hoogmoedigen dienaar af, en zocht een middel te vinden, dat hem uit de wereldt hielp. Ten dien einde beval hy hem de keizerlyke graven te bezoeken, om te zien of daar niet iets aan te verbeteren was, 't welk in zich zelve wel een aanzienlyke bediening was, maar zo haast hy verre genoeg op weg was, gaf men hem uit 's keizers last een goude doos over, waar in een zyde strop was, met de welke hy zich zelf moest verwurgen. *Martini de Bello Tartarico p. 82.*

GUELI, (FRANCISCUS) geboortig van Palermo, studeerde in de rechten, en maakte daar benevens zyn werk van de letterkundige wetenschappen, als mede van de dichtkunde. Hy was vermaard zo wel in zyne stadt, als te Messina, in de akademie der *Reaccensi* en *Radicati*, hebbende aan de zelve dien naam gegeven. Hy stierf in zyne vaderstadt den 20 Augusty des jaars 1661, nalatende in 't Italiaansch: *Cariddi placata panegirico per l'Altezza del Serenissimo prencipe Filiberto di Savoia*; *Poesie volgari degli Academici della Fucina*; *Canzoni Siciliane*, enz. *Biblioth. Sicula.*

GUELPHEN, of WELFEN. De oorsprong van dit beroemd geslacht, uit het welke meer andere voorname stammen uit het Brunswyksche afkomstig zyn, is t'eenemaal onzeker, alschoon het van velen uit onzekere raadselen en zelf ongerymde fabelen gehaalt wordt. Men zal zich hier niet ophouden met alles wat van dit geslacht gezegt wordt voor *Welfo* den I, die ten tyde van Karel den Groten leefde, ook wordt alles, rakende *Isenbart*, die voor den vader van Welfo gehouden wordt, in een byzonder artykel verhandelt. Deze *Welfo* dan, die, gelyk gezegt is, ten tyde van Karel den Groten leefde, wordt nu eens graaf, dan hertog van Beyeren genoemt, bezittende als een prins van het stamhuis van Beyeren vele allodiale goederen in Beyeren en Zwaben, maar ook inzonderheit aan de Boden-zee. By zyne gemalinne, een voorname Saxische dochter, wiens naam noch geslacht niet gemeld wordt, hadt hy eenen zoon *Ethico*, en eene dochter *Judith* geteelt. Deze laatste wierdt de twede gemalin van Lodewyk den Godvruchtigen, Roomsch keizer, waar van in een byzonder artykel gehandelt wordt. Deze keizerin Judith worden van oudeschryvers nog twee broeders toegevoegt, als *Rudolph*, abt van S. Richardus, en *Koenraad*, een mederegent van de Frankische koningen, van wie verscheide Burgundische koningen afstamden, zynde zyn zoon *Koenraad*, de jongste zoon van Rudolph den I, eerste koning van Burgundië Jurana geweest, van wien en van wiens nageslacht op zyn plaats gehandelt wordt. *Ethico*, zoon van *Welfo* den I, en broeder van de keizerinne Judith, hadt eenen zoon, *Hendrik*, die tegen den zin zyns vaders aan het hof van zynen schoonbroeder den keizer Lodewyk ging, en zich van den zelven bepraten liet, dat hy hem den eedt van getrouwheit deedt, en een groot stuk lands in Beyeren van hem te leen nam. Ethico was over deze krenking der vryheit van zyn stamhuis zo gevoelig, dat hy voornam om zynen zoon nimmermeer te aanschouwen, ja zelfs met 12 zyner vrienden te Ambergou, in een eenzaamheit een cel bouwde, alwaar hy gestorven en begraven wierdt. Zyn zoon, de voorgemelde Hendrik, hadt den bynaam van met den Gulden wagen, 't welk hier uit zyn oorsprong hadt. Hendrik hadt, wanneer hy zich van zyne zuster liet overreden om zyns zwagers leenman te worden, onder anderen bedongen, dat hy hem zo veel landt in eigendom geven zou, als hy op den langsten zomerschen dag met een gulden wagen kon omryden; als hem dit de keizer hadt toegestaan, was hy op een ligt wagentje gaan zitten, met eenen gouden wagen in de handt, en beginnen te ryden van Merseburg, of, zo als anderen zeggen, van een landstreek, die tusschen de Lech, de Glon en Amper legt, reedt hy een groot gedeelte lands af. Maar zekerder is 't, dat hy om zyn vader weder eenig genoegen te geven, hem de naast gelegene landeryen overgaf, en na des zelfs doodt het Ambergousche Munchen, van ouds Munster genaamt, ook het klooster te Altorf, 't welk nu onder den naam van Wyngaarden bekent is, en digt aan de Zwabische Rykstadt Ravensburg legt, van de Benedictyner orde, bekend inzonderheit in de Guelphsche geschiedenissen, ten dele om dat daar verscheide Guelphsche familien begraven leggen, ten dele om dat door een ongenaamden monnik de zogenaamde Wyngaardsche Chronyk beschreven is, in 't laatst van de XII of het begin der XIII eeuw, waar uit men het meeste haalt, 't geen met eenige zekerheit van de oude Welfen gezegt kan worden, gesticht heeft. Hendriks gemalin Beata of Hatta, eene gravin van Hohenwart in Beyeren, baarde hem *S. Koenraad*, bisschop van Constans; *Ethico* de II, stamvader van verscheide adelyke geslachten in Zwitserlandt, van welke beide in byzondere artykelen gesproken wordt, en *Rudolph*, die deze linie heeft voortgeplant: want hy teelde by Itha van Dehningen ('t geen nu een dorp en proostdy aan de Bodenzee is, onder het bisdom Constans staande) drie kinderen: *Hendrik*, die in zyne jeugt op de jacht om 't leven raakte; *Richardis*, gemalinne van den laatsten grave van Ebersberg, genaamt Adelbert, die nevens haren gemaal in 't jaar 1045 stierf, en *Welfo* den II, dien sommigen ook *Welbard* noemen. Deze was de eerste, by wie de haat der Guelphen en *Weiblingers*, of de *Gibellinen* is ontstaan, waar van onder het artykel van Gibellinen breder gesproken wordt. Doordien hy zich van den oom van keizer Koenraad en zyne aanhangeren Koenraad of Cuno den jongen, liet aanhitzen, terwyl de keizer in Italië was, om Bruno, bisschop van Augsburg, broeder van keizer Hendrik den Heiligen, en vriendt van den voornoemden Koenraad, in zyn verblyfplaats Augsburg te overvallen, en de stadt met de bisschoplyke schat te plunderen, mitsgaders het landt te vuur en tezwaardt te verwoesten, gelyk hy ook aan den bisschop van Freisingen gedaan heeft. Maar hy moest by de wederkomst des keizers na den Ryksdag te Ulm in 't jaar 1027 niet alleen het afgenomene wedergeven, maar ook een tydlang in de gevangenisse zitten. Of hy nu te Welfhof, een klooster aan de Glon by Undersdorf, zyn hof gehouden heeft, is onzeker, maar zeker der is 't, dat hy naderhandt poogde het ongelyk, aan de bisschoppen van Augsburg en Freisingen gedaan, met overlating van een groot gedeelte zyner goederen, te boeten, en by zyne Luxenbergsche gemalin, dochter van Frederik den I, Irmengarda of Imiza genaamt, teelde hy eenen zoon *Welfo* den III, en eene dochter *Cuniza*, die beide merkwaardig zyn. Deze *Welfo* wierdt in 't jaar 1047 op den Ryksdag te Spiers van keizer Hendrik den III met het hertogdom Karinthië plechtiglyk beleent, waar mede toen ter tydt het markgraafschap Verona verknocht plagt te wezen. Welfo wierdt zo machtig, dat hy zelf den gedachten keizer noodzaakte, het geldt, dat hy de Veronezen afgeperst hadt, weêrom te geven. Hy stierf in 't jaar 1055, en liet alle zyne vaderlyke goederen (om dat hy ongetrouwt was) na aan het S. Martyns klooster te Altorf, 't welk hy op een andere plaats gezet en met den naam van Wyngaarden genoemt hadt. Maar de nog levende moeder Irmengarde liet hare dochter Cuniza met haren zoon *Welfo* den IV, markgrave van Azzo, in Italië gelegen, als zuster en naaste erfgenaam van haren overleden zoon, uit Italië komen, en het testament hares zoons omverstoten. Doch vermits uit het nageslacht van *Azzo* en *Cuniza* het huis Brunswyk gesproten is, zal men van de overige Guelfen liever daar ter plaatse spreken. *Feller Geneal. hist. des Brunsw. Lunenb. hauf.*

GUELPHUS de VI, hertog van Spoleto, vorst van Sardinië en markgraaf van Toskanen, heeft zich door den oorlog zeer beroemd gemaakt; want als keizer Koenraad de III zynen broeder Hendrik den Stouten, in den ban gedaan hadt, hieldt hy het met den laatstgenoemden, waar door zyn aanhang den naam van Guelphen kreeg. Hy wierdt in den jare 1147 in den slag by Winsberg geslagen, en moest ook die plaats op bescheidenheit aan zyne vyanden overgeven. In dat zelve jaar volgde hy den keizer Koenraad naar Palestina, maar wierdt by Damascus ziek, en trok naar huis. Inmiddels hitste Rogerius koning van Sicilië, Guelfus op nieuw tegen den keizer op, maar hy wierdt voor het kasteel Flohberg andermaal geslagen, en door bemiddeling van hertog Frederik van Zwaben met den keizer weder verzoent. In den jare 1165 rechtte hy in de stadt Zurich een zeer prachtig steekspel aan, maar vermits hy zyne kinderen overleefde, verkocht hy aan keizer Frederik den I al wat hy in Toskanen, Spoleto en in Sardinië bezat, mitsgaders zyn aandeel in Beyeren en Zwaben aan zynen neef Hendrik. Hy stierf in het jaar 1191 te Memmingen, en wierdt te Steingarden in zyn gebiedt begraven. Zyne gemalin was Itha, dochter van Godefried, grave van Calw. *Andr. Presbyt. Chron. Bavar. Aventini Ann. Bojor. Bucelin hist. Agiloli. Lucæ Furften-Saal p. 367.*

GUELVAS, eene kleine stadt in de Spaansche provincie Andalusië, aan den zeeboezem van Cadix, tusschen den uitloop van de twee rivieren Tinto en Odier. Zy voert den tytel van graafschap.

GUEMENE. Zie GUIMENE.

GUENEGAUD, (HENDRIK VAN) marquis van Plancy, graaf van Montbrison, markgraaf van Semoine, baron van S. Just, heer van Plessis en Fresne, geheimschryver van staat, en zegelbewaarder der koninklyke ridderorde. Hy was de zoon van Gabriel van Guenegaud, koninklyke rentmeester, en mede tegenwoordig op de reize, die 't hof in 't jaar 1632 naar Languedok deedt, daar hem de kardinaal Richelieu het uitzicht op zyns vaders ampten verschafte, die kort daar na den 6 February des jaars 1638 stierf. In den jare 1642 trouwde hy met Isabella van Choiseul, jongste dochter van Karel, marquis van Praslin, ridder van des konings ordens, maarschalk van Vrankryk, en van Claudia van Cazillak. Hy teelde by haar *Gabriel*, grave van Montbrison, die den 24 November des jaars 1663 voor Candia door een granaat gekwetst wordende den daar aan volgenden 9 December stierf; *Roger*, marquis van Plancy, in 't jaar 1647 geboren: *Cesar*, markgraaf van Semoine, die in 't jaar 1668 stierf; *Emanuel van Guenegaud*, ridder van Malta; *Clara Benedicta*, in 't jaar 1646 geboren, en 1665 gehuwelykt aan Justus Joseph Frans van Tournon van Cadar d'Ancezane, hertog van Caderousse; en *An-*

gelika, nagelate weduwe van Frans, grave van Boufiers, luitenant generaal en gouverneur van Isle de France. In den jare 1643 bewilligde de koning, dat de graaf van Brienne in zyn voordeel zyn ampt als geheimschryver van Staat nederlei. De koning gaf hem daar op in het jaar 1656 zyne ridderorde, na dat hy hem het ampt van zegelbewaarder belooft hadt. Men verplichtte hem eindelyk het geheimschryverschap van Staat neder te leggen, en hy stierf den 16 Maart des jaars 1676, in het 67 jaar zynes ouderdoms. *Toc hist. des secret. d'Etat. Anselm. hist. de la Maison de France.*

GUENGA, eene rivier in Indië, aan deze zyde van den Ganges, ontspringt in het koninkryk Dekan, en loopt van 't Westen naar het Oosten, stroomt door het ryk van Golconda, en zondert zich van het gebiedt des Groten Mogols af, zich eindelyk werpende in den zeeboezem van Bengale niet verre van de rivier Ganges.

GUENUBATH, of GENUBATH, zoon van Hadad, en van de zuster van Tachpenes, vrouw van eenen Pharao, koning van Egypten, tydgenoot van koning Salomon van Israël. Hy wierdt in 't huis van Pharao opgevoed met de zonen van dien vorst. I *Koning.* XI, 19. *enz.*

GUERA, of GERA, vader van Ebud, een Benjamiet, een van de rechters Israëls. Hy was de zoon van Belah, en hadt een broeder van den zelven naam als hy, ten minste zo het de zelve is waar van gesproken wordt I *Chron.* VIII, 3, 4. *Rechteren* III, 15. Daar was ook nog een andere Guera of Gera in den stamme Benjamin, een bloedverwant van dezen. Hy wierdt vader van Simeï, die David vloekte en met stenen wierp, wanneer hy vloodt voor de vervolginge Absalons. II *Samuel* XVI, 5.

GUERANDE, eene stadt in Bretagne, onder 't graafschap Nantes, digt aan de zee gelegen, tusschen de uitvloeden der rivieren Vilaine en Loire, 14 of 15 mylen beneden Nantes op een plaats, daar eenige zoutbronnen zyn.

GUERCHIN, (LE) wiens naam was *Francisco Barbieri da Cento*, een beroemd schilder te Bologne in Italië, bloeide omtrent den jare 1640. Hy wierdt *Le Guerchin* genaamt, om dat hy met beide oogen scheel zag. Van zyn achtste jaar gaf hy al tekenen zyner neiging tot de schilderkunst, en dewyl hy geen andere meesters dan de schilders van die stadt hadde, die weinig in die kunst bedreven waren, verschafte zyn vernuft dingen, die hun verstandt te boven gingen. Hy wist meer kracht en fierheit aan zyne stukken te geven, dan na te volgen de manieren van Guido, Albano en anderen, die hem te zwak toeschenen. Hy was vol vinding, en tekende met een uitnemende vaardigheit. Men vindt vele zyner stukken te Rome, en in Vrankryk by den koning in 't koninklyk paleis en meer andere plaatsen. Schoon alle delen van de schilderkunst by le Guerchin juist niet waargenomen wierden, als by de uitstekendste schilders en meesters in die kunst, daar zyn 'er ook wel onder die zelven geweest, die zo vele goede hoedanigheden van ligchaam en van ziel te gelyk niet bezaten als hy. Hy was matig van lengte, maar wel gemaakt, onvermoeit in den arbeidt, oprecht in zyne woorden, een vyandt van boerten, beleeft en vriendelyk voor een iegelyk, liefdadig, godsdienstig, nuchteren en kuisch. Men zag hem selden uitgaan dan in gevolg van schilders, die hem voor meester eerden, en als een vader achtten, want hy was altydt gereed om hen met raadt en daadt te onderwyzen, en zelf te ondersteunen met zyn geldt zo zy benodigt waren: niet minder wierdt hy gelieft en geacht by vele voorname prinssen en heren, won veel geldt, 't welk hy niet dan tot nut van 't gemeen uitgaf, want hy verstrekte in zyn leven grote sommen tot bouwing van schone kapellen en altaren, en versierde de stadt Bologne, en andere plaatsen met fraaie gebouwen. Hy stierf in 't jaar 1667, in den ouderdom van 70 jaren, nalatende tot erfgenamen van zyne goederen twee neven. Hy was nooit getrouwt geweest, echter was hy berucht van kuisch te zyn. *Felibien Entretiens sur les vies des Peintres.*

GUERET, hoofdstadt van opper-Marche in Vrankryk, hebbende een hof en koninklyk kamergerecht, een kancelery, en een maarschalksampt over het bisdom van Limoges.

GUERET, (GABRIEL) advokaat van 't parlement te Parys, heeft zich in de XVII eeuw door zyn verstandt, geleerdheit en verscheide werken, door hem in Vrankryk in 't licht gegeven, bekend gemaakt. Hy wierdt in 't jaar 1641 te Parys geboren, en maakte van jongs af veel vaarzen; maar hy gaf ze nooit ter drukparsse, en vergenoegde zich met de zelve aan zyne vrienden voor te lezen. Hy verstondt de kunst van herten te winnen, en zich in de gunst van verscheide aanzienlyke lieden te dringen. Het eerste werk, dat hy in 't licht gaf, was: *De zeven Wyzen van Griekenlandt*, dat hy opdroeg aan den here Caumartin, toen requestmeester; het twede was: *Onderzoek aangaande de welsprekendheit op den predikstoel en voor de plytbank.* Dit gaf hy uit in 't jaar 1666, en droeg het op aan den here Colbert. Het derde: *De Hervormde Parnas*, een zeer verstandig schimpschrift, 't geen zeer geacht wierdt, en 't geen hy aan den abt des Roches opdroeg. *De oorlog der schryvers*, 't geen hy daar na uitgaf, verstrekte als een twede deel op het eerste werkje de Hervormde Parnas, 't welk hy echter een byzonderen tytel gaf om reden, die hy daar toe hadt. Hy maakte nog eenige andere stukken over de zelve stoffe, die nooit het licht gezien hebben, waar onder een schimpschrift in prose was, 't welk hy den tytel gaf van *De Wandeling van S. Clou*, maar om dat het op een aanzienlyk man zag, liet hy het in schrift leggen. De andere werken van Gueret zyn voornamentlyk *de Rechtsgeleerdheit*, daar hy zyn meeste werk van maakte, betreffende. Gautier, een berucht advokaat van 't parlement te Parys, stierf na dat hy slechts een deel van zyne plytredenen in 't licht gegeven hadt, maar Gueret maakte uit des overledens papieren een twede stuk op, doorspekt met zyne eigene gedachten, en gaf het zelve in 't jaar 1669 uit. Hy werkte ook aan dat voortreffelyk boek, zo nut voor 't gemeen, onder den tytel van *Journaal du Palais*, te gelyk met Claude Blondeau, mede advokaat van 't parlement, waar in de voornaamste vonnissen van 't parlement en andere souvereine hoven van Vrankryk te vinden zyn. Dit werk droegen zy op aan Jan Jacob de Memes, president van 't parlement te Parys, en hebben het gedurig achtervolgt, zo dat dit werk al tot tien stukken in quarto was uitgedeid eer Gueret stierf, 't geen den 22 April des jaars 1688 gebeurde. Hy hadt ook de merkwaardige vonnissen van 't parlement, 't geen door den Heer le Pretre verzamelt was, doen herdrukken, zeer veel door hem vermeerdert in 't jaar 1679. Hy pleitte weinig, maar wierdt veel in 't kabinet gebruikt, was van een doordringend oordeel, zeer bescheiden: zyne vittingen waren vol geleerdheit, zyn ommegang aangenaam, en men zag hem altydt in een en 't zelve humeur, zonder dat de menigvuldige bezigheden zyns beroeps hem immer gemelyk maakten. Hy trouwde in 't jaar 1677. Ook dient niet verzwegen, dat hy nog jong zynde gezocht wierdt, en weder zocht alle personen van geleerdheit, en was een van de eerste, die de vergadering van den abt d'Aubignak, in uitgekipte verstanden bestaande, bywoonde, waar door zy verlof kregen een akademie op te rechten, daar Gueret eenigen tydt geheimschryver van geweest is. Hy deedt by die gelegenheit twee geleerde redenvoeringen, waar van de eene genaamt wierdt *De Redenaar*, en de andere, *Dat het ryk van de welsprekendheit groter was dan dat der liefde.* Deze zyn beide gedrukt in een stuk by verscheide historische, zedekundige en welsprekende werkjes, by P. Esclassin, in 't jaar 1672. *Memoires du Temps.*

GUERIK, of GUARRIK, leefde in de XII eeuwe, wierdt eerst domheer te Doornik, daar hy geboren was, vervolgens een Cistercienzer monnik, en eindelyk abt van Joigni, in 't bisdom van Rheims. Hy was de leerling van S. Bernard, die veel werks van hem maakte. Men stelt zyne doodt omtrent den jare 1158. Guerik schreef verscheide werken; maar by ongeluk zyn 'er gene van overgebleven dan eenige Sermoenen, die men onder de werken van gemelden *S. Bernard* in de Boekzaal der Vaderen vindt. *Trithemius in Catal. Possevin. in appar. Sixtus Sin. Bibl. San. Valer. Andr. Bibl. Belg. Karel de Visch Bibl. Cist. &c.*

GUERIKE, (JOHAN VAN) schout en wereldlyk rechter te Maagdenburg, was uit een van de oudste en aanzienlykste Brunswykische familien in 't jaar 1555 geboren. Zyn vader was Marcus Guerike, burgermeester te Maagdenburg, en beide zyne broeders Georg en Jakob Guerike zyn in de Maagdenburgsche geschiedenissen wel bekend. Wanneer hy eenige jaren bereikt hadt, begaf hy zich naar vremde landen, en geraakte in 't jaar 1578 by den Poolschen koning Steven als hofjonker in dienst, daar hy meest in verrechtingen naar Denemarken, Zweden en Moskovië gebruikt wierdt. En vermits de Czaar Basilowits, aan wiens hof hy een gansch jaar geweest was, de Poolsche gezanten vry schimpig handelde, droeg hy zich zo wel, dat de Czaar geen reden kon vinden hem zulks insgelyks te doen. Hier door geraakte hy zo verre in de gunst des konings van Polen, dat hy hem veradelde. In 't jaar 1588 bezocht hy zyne ouderen, maar hy hadt geen zin om in Maagdenburg te blyven, waarom hy te rug naar Polen ging, van waar hy aan den Turkschen keizer naar Constantinopel gezonden, maar kort daar na wederom geroepen wierdt. Hier op kwam hy andermaal te Maagdenburg, en bragt vele veldzaamheden mede, die na 't innemen van Maagdenburg door 't vuur verteert zyn. Hy wierdt daar eerst Raadskamerheer, en den 12 January des jaars 1608 schout of wereldlyk rechter van den keizerlyken rechtbank. Hy stierf den 4 September des jaars 1620. *Parent. Otton. a Guerike. Nova Litter. Hamb. an.* 1704. *p.* 359.

GUERIKE, (OTTO VAN) keur-Brandenburgsche Raadt en burgermeester van Maagdenburg, heeft zich door zyne zonderlinge wetenschappen en nieuwe uitvindingen zeer bekend gemaakt. Zyn vader was de bovengemelde Johan van Guerike, en zyne moeder Anna van Tweedorp, die hem den 20 November des jaars 1603 ter wereldt bragt. Hy wierdt eerst door leermeesters in huis onderrecht, tot hem zyne ouders in 't jaar 1617 op de universiteit te Leipzich, en daar na in 't jaar 1620 naar Helmstadt zonden, van waar hy om zyns vaders doodt te rug ontboden wierdt. Hier op wendde hy zich in 't jaar 1621 naar Jena, en studeerde daar in de Rechtsgeleerdheit. In 't jaar 1623 ging hy naar Leiden, leerde daar verscheide vreemde talen, de Wiskunde, Vestingbouw, Landmeet-en Handwerkskunde. Vervolgens deedt hy eene reize naar Vrankryk en Engelandt. Na zyne te rug komst trouwde hy in 't jaar 1626 met Margareta Alleman, dochter van Jakob Alleman, opperbyzitter van den gerechtsbank te Maagdenburg, Brunswyksche geheime Raadt en kancelier van Halberstadt. Maar wanneer in 't jaar 1631 de stadt Maagdenburg verwoest wierdt, hadt hem zulks ook het leven gekost, indien hy zich niet door voorspraak van den krygscommissaris generaal, den vryheer van Wallenroth, voor 300 ryksdaalders hadt vrygekocht; echter wierdt hy naar Schoonbek gevoerd, alwaar hem, doordien hy gansch naakt uitgekleedt was, door Augustus vorst van Anhalt iets toegezonden wierdt, waar mede hy zich wederom in de klederen kon steken, en naar Brunswyk reizen. Hier leide hy zich op den vestingbouw, en nam onder hertog Willem van Saxen Weimar, die toenmaals Zweedsche generaal luitenant was, te Erffurt als opper-Ingenieur dienst.

dienst. Van daar wierdt hy door gemelden vorst van Anhalt, dien door den koning van Zweden het stedehouderschap van 't aartssticht Maagdenburg opgedragen was, tot een diergelyk ampt als vesting-bouwmeester te Maagdenburg gevordert. De toenmalige Zweedsche veldmaarschalk Bannier boodt hem een vrye compagnie nevens zyn tafel aan, wilde hy slechts met hem te velde gaan. In den voorgemelden dienst bleef hy zo lang volharden, tot dat de keurvorst van Saxen in 't jaar 1636 de zelve stadt innam, van wien hy naar 't leger gezonden wierdt. Hier op nam hy van de Zweden behoorlyk afscheidt, en wierdt van den keurvorst van Saxen weder in zo een ampt gesteld. De stadt Maagdenburg zondt hem ook in de jaren 1642 en 1643 aan den keurvorst, wegens eenige bezwaarnissen door den kommandant ingevoerd, van waar hy telkens met goede verrechtingen wederom te rug kwam. Wanneer de Zweden de stadt hard blokkeerden, wierdt hy nu by den keurvorst van Saxen, dan by den administrator Augustus naar Halle, dan aan den Zweedschen veldmaarschalk Leonard Torstensohn, naar Leipzich en Eilenburg gezonden, waar door hy het eindelyk zo verre bragt, dat de blokkade weggenomen, de keurvorstelyke bezetting den 14 April des jaars 1646 afgevoerd, en de stadt door haar eigen krygsvolk bezet wierdt. Voor zo vele trouwe diensten wierdt hy den 5 September des zelven jaars van kamer-Raadt tot burgermeester gemaakt. Hier op wierdt hy naar Osnabrugge op den vredehandel gezonden, en vermits hy daar veel tot voordeel van zyne stadt bewerkte, wierdt hem en zyne nakomelingen door een byzonderen geloofsbrief den 12 Juny des jaars 1649 vergunt, dat zy van alle contributie-gelden, bylagen, accynsen, wachten en diensten bevryd zouden zyn, 't geen ook door Frederik Willem, keurvorst van Brandenburg, in 't jaar 1666 bevestigt wierdt. In 't jaar 1649 wierdt hy naar Neurenberg, en van daar aan keizer Ferdinand den III gezonden, alwaar hy zich over de twee jaren heeft opgehouden, en verscheide maal gehoor by gehad. Na dat hy wederom t' huis was gekomen, trouwde hy ten twede maal den 13 May des jaars 1652 met Dorothea Leutkens, dochter van den burgermeester Steven Leutkens. In dat zelve jaar wierdt hy aan het keizerlyke hof naar Praag, in 't jaar 1654 op den Ryksdag naar Regensburg, en in den jare 1659 weder naar Wenen gezonden. Op den gemelden Ryksdag te Regensburg boodt hy den keizer Ferdinand den III zyn nieuw uitgevonden Mathematisch experiment aan, waar voor hy niet alleen van hem, maar ook van alle keurvorsten zeer gunstig bejegent wierdt. Hy bragt zich zo in achting door zyne naauwkeurigheit in die kunst, dat hem keizer Leopold vele voorrechten schonk, hem in den standt des Duitschen adels zette, en zyn wapen met een koninklyke kroon boven zyn helm vereerde. Inzonderheit wierdt het door hem uitgevonden schone werktuig, het *Vacuum*, of 't ledige, genaamt, by alle standspersonen hooggeacht, en de beroemde wiskunstenaar P. Scottus hieldt briefwisseling met hem. Wanneer hy nu tot hoge jaren gekomen was, deedt hy in den jare 1681 by zyne vrienden eene reize naar Hamburg, maar vermits zyne krachten geweldig afnamen, moest hy daar blyven, tot dat hy eindelyk den 11 May des jaars 1686 aldaar overleedt, en wierdt in de kerk van S. Nicolaas bygezet, en van daar naderhandt naar Maagdenburg gevoert. By zyn twede vrouw hadde hy geen kinderen, maar by zyne eerste drie, waar van Anna Catharina maar twee maanden, Jakob Christoffel een jaar en vier weken oud wierden, maar Otto van Guerike, (die hier na volgen zal) heeft hem overleeft. Zyne Mathematische experimenten zyn na zyne doodt met den druk gemeen gemaakt. *Parent. Otto van Guerike. Nov. Litt. Hamburg.* 1704. *p.* 359.

GUERIKE, (OTTO VAN) Pruissische geheime Raadt en resident te Hamburg, wierdt den 23 October des jaars 1628 te Maagdenburg van den bovengemelden Otto en Margareta Allemans geboren. Hy moest in zyne tederste jaren, by de verwoesting dier stadt, veel ongemak lyden, wierdt echter eerst door byzondere huisleermeesters in de talen en gronden der wetenschappen wel onderwezen, en van Christoffel Schulte, die kancelier van Halberstadt was, wel opgevoed. Wanneer hy ten naaste by volwassen was, nam hem zyn vader mede naar Munster, Osnabrugge, Neurenberg, en Wenen. In deze laatste plaats hieldt hy zich gehele drie jaren op, en studeerde daar in de Rechten, was ook van voornemen om met den keizerlyken gezant den vryheer van Schmiedt een reize naar Constantinopel te doen, 't geen hem echter van zynen vader niet toegestaan wierdt. Maar hy deedt in 't jaar 1651 eene reize over Stiermarken en Frioul naar Venetië; hieldt zich dien winter te Padua op, bezag Ferrare, Bologne, Loretto, Ancona, en bleef eenige maanden te Rome. Van daar ging hy over Florence, Venetië, enz. naar Insprůk, bezag Augsburg en Ulm, en hieldt een redenstrydt te Straasburg, was ook van gedachten eenen tocht naar Vrankryk te doen, maar wierdt door de toenmalige Fransche onlusten, en brieven van zynen vader weêrhouden, en geperst om naar huis te gaan. Waar op hy zich eerst naar Praag vervoegde, daar hy van den Roomschen keizer Ferdinand den IV zeer wel ontfangen wierdt, ging daar op naar Dresden, om dat hof te bezien. Wanneer hy te Maagdenburg te rug kwam, wierdt hy kanunnik van het sticht S. Nicolaas, en kort daar na hof-Raadt van den vorst van Anhalt-Kothen, welke waardigheit hy ook tot aan de doodt van den vorst Willem Lodewyk getrouwelyk waarnam. In 't jaar 1663 benoemde hem keurvorst Frederik Willem van Brandenburg tot zynen Raadt en resident by den Neder-Saxischen kreits, in welk ampt hy in 't volgende jaar aan 't Holsteinsche hof, en naar Lubek gezonden wierdt, gelyk hy ook in 't jaar 1670 als commissaris benoemt wierdt, om de tractaten wegens de Oldenburgsche erfverschillen by te wonen, mitsgaders de zwevende onlusten tusschen de magistraat en burgery der stadt Hamburg te bemiddelen. In den jare 1681 wierdt hy tot hof-Raadt van den keurvorst, en in den jare 1690 tot geheime Raadt, en gewone resident des Neder-Saxischen kreitses benoemt. Hy stierf den 26 January des jaars 1704 te Hamburg, maar zyn lighaam wierdt naar Maagdenburg gevoert, en in de S. Janskerk begraven. Hy trouwde de eerste maal te Ratzeburg den 11 October des jaars 1655 met Catharina Dorothea van Bunow, uit welken echt hy niet meer dan eene dochter, Juliana, die jong stierf, gehad heeft. Ten twede maal trouwde hy te Hamburg den 11 February des jaars 1662, uit welken echt hem voortkwamen zes kinderen, waar onder Lebrecht van Guerike, die koninklyke Pruissische hof-Raadt in 't hertogdom Maagdenburg wierdt, en de jongste zoon Frederik Willem is in Pruissischen krygsdienst getreden. *Ottonis van Guerike Parentalia. Nova Litter. Hamb. an.* 1704. *p.* 357.

GUERIN, ridder van de Johanniter orde, of van Malta, was een Fransch edelman, die zich door zyne verdiensten zeer aangenaam wist te maken by de koningen van Vrankryk Philips August, en zyn zoon Lodewyk den VIII, door wien hy in 't jaar 1190 tot Raadt van Staat en zegelbewaarder wierdt verheven; vervolgens wierdt hy in den jare 1203 kancelier van Vrankryk, en in den jare 1213 bisschop van Senlis. Hy gaf by vele gelegenheden tekenen van zyne dapper-en edelmoedigheit, voor al in den slag van Bovines, alwaar hy zelf wel niet streedt, maar de krygsbenden in order schikte en de zelve aanmoedigde. Hy bragt het zo verre door zyn aandrang, dat een kancelier van Vrankryk, gelyk andere bedienden van de kroon, zyne zitting onder de pairs van 't ryk mogt hebben. Naderhandt leide hy in handen van den koning zyn ampt neder, en week in de abdy van Chalais, alwaar hy in 't jaar 1230, reets 70 jaren oud, een monnik wierdt. *Rigard in vita Philip. August. Guillelm. Brito l.* X. *Philip. Autevil hist. des Minist. Sammarth. Gall. Christ. T.* II. *p.* 1019. *Le Feron.*

GUERIN, of GUERINUS, de XVI grootmeester der Johanniter orde te Jeruzalem, welkers klooster toenmaals te Ptolomaïs, of S. Jan van Akre, was, wierdt in 't jaar 1240 na Bertrand Texi verkoren. De Corasminen, volkeren uit Scythië gesproten, na dat zy uit Persië gejaagt waren, doorliepen gansch Arabië, en belegerden eindelyk de stadt Ascalon in Palestina, die door de Tempelieren beschermt wierdt. De grootmeester Guerin, zonder acht te slaan op de haat, die de Tempelieren zyne orde toedroegen, maar in 't tegendeel het belang van de Christenheit ter herte nemende, voegde zich by Gualterus, grave van Jaffe, broeder van den koning van Jeruzalem, boodt de Corasminen eenen veldslag aan, die hy na een zeer hardnekkig gevecht t'eenemaal in wanorder bragt en op de vlucht dreef: maar de Christenen hunne vyanden denkende met schrik bevangen te zyn en onmachtig, vielen, in plaats van hen te vervolgen, aan 't plunderen en goeden buit te verzamelen. Dit door de Corasminen gezien zynde keerden zy ylings weder te rug, overvielen de plunderende Christenen, en versloegen een groot gedeelte, terwyl het overschot, waar onder de grootmeester, en de graaf van Jaffe, gevangen genomen wierden. Deze helden wierden naar den Soudaan van Egypten gezonden. Guerin stierf in 't jaar 1244, en men weet niet te regt, of hy nog in slaverny dan in vryheit was. Zyn navolger was Bertrandt Comps. *Bosio hist. de l'Ordre de S. Jan de Jerusalem. Naberat Privileges de d'Ordre.*

GUERIN *van Ferrara* leefde in de XV eeuw. Emanuel Crysocoras leerde hem de Grieksche taal; vervolgens leeraarde Guerin zelf de schone letteren, met toejuiching van alle, te Venetië, en daarna te Ferrara, en om deze reden noemde men hem den Ferrarefer. Hy schreef de levens van *Plato* en *Aristoteles*, en vertaalde die van *Plutarchus* en *Strabo*. Men zegt, dat hy te Ferrara stierf in den jare 1460. Paulus Jovius zegt, dat hy eenen zoon naliet, die zo geleerd was als hy. Vespasianus Strozzi maakte zyn lykdicht. *Leander Alberti. Gesner. Paul Jovius. Trithem.*

GUERIN *van Montaigu*, grootmeester. Zie MONTAIGU.

GUERIN, een Dominikaner, leefde in de XIV eeuwe. Hy onthieldt zich te Avignon, alwaar hy een korte beschryving maakte van 't leven der H. Margareta, dochter van den koning van Hungarië, in 't jaar 1340. *Surius* haalt dit leven aan *T.* I, *ad* 28 *Jan.*

GUERIN, (WILLEM) advokaat generaal in 't parlement van Aix, in Provence, was een van de commissarissen, die het vonnis, 't geen in 't jaar 1540 tegen de Waldenzen van Merindole geveld wierdt, zou helpen uitvoeren. Hy bewees daar in eenen groten yver, rechtende een vreesselyke slachting aan in de omleggende dorpen, tot zo verre dat hy niemandt vindende te Merindole dan een jongen boer, die zich zocht te bergen, en dien de soldaten uit medelyden hadden gespaart, hy met alle macht riep, breng hem weg, breng hem weg, (even eens als de Joden tegen Pilatus riepen) en liet aanstonds den armen hals dood schieten. Deze zelve drift toonde hy ook te Cabrieres; zelf dorst hy zich aankanten tegen den president van Oppide, maazynde overtuigt van al te wreed in zyne commissie gehandeld te hebben, en andere misdaden, wierdt hem het hoofdt op de Greve te Parys in 't jaar 1551 afgeslagen. Men zegt, dat zyne huisvrouw te Aix zynde, op dien zelven dag en uur zag, dat haar man met het hoofdt in zyne handen voor haar verscheen. Maar of dit waar is, of niet, zal men niet onderzoeken. *Merindol. Maimburg hist. de la Calvinisme.*

GUERRE, (MARTINUS) geboren te Andaje, in 't landt van Basques, trouwde in 't jaar 1539 met Bertranda van Rols, in 't steedtje Artigat, onder 't bisdom van Rieux in Languedok.

Na dat hy met haar 10 jaren geleeft en huis gehouden hadt, ging hy naar Spanje, en van daar naar Vlaanderen, alwaar hy den krygsdienst aannam. Acht jaren daar na kwam eenen Arnoldus van Til, *Pansette* door de wandeling genaamt, te Artigat, en gaf zich by Bertranda voor haren man uit. Deze vrouw liet zich door des zelfs gelykheit bedriegen, en was verheugt haren man, gelyk zy meende, weder te mogen zien. Alle hare en zyne vrienden hielden hem daar ook voor, door dien hy van alle omstandigheden wel onderleit was, want hy hadt als vertrouweling van Guerre in 't leger alles van hem gehoort, wie zyne familie en wat hem al gebeurt was gedurende zynen echt. Van Til hadt een lidteken aan 't voorhoofdt, een bloedige streep aan 't oog, en een afgezwore nagel aan de voorste vinger, even eens als Guerre. Maar Bertranda wierdt eindelyk van deze bedriegery onderricht, gaf daar de rechters van Rieux kennis van, die hem gevangen namen, zyn vonnis opmaakten, en hem doemden om gehangen en gevierendeelt te worden. Van Til appelleerde van dit vonnis voor het parlement te Toulouse, daar men vele zwarigheden vondt in deze zaak, om dat zy zo veel getuigen voor hem als tegen hem vonden, waar van sommigen verzekerden, dat hy de waarachtige Martyn Guerre was, en anderen het tegendeel. Eindelyk kwam als door een bestier van de Voorzienigheit, zo als men gereed stondt om het proces te eindigen, de rechte man te voorschyn, met een houte been, om dat hy zyn vleeschelyk verloren hadt in den beruchten slag op S. Laurensdag by S. Quintin, echter dit belette niet, dat men hem erkende voor den wettigen Martinus Guerre, en van Til dus overtuigt zynde van een goddeloos bedrog, overspel en echtbreuk, wierdt gedoemt om gehangen en verbrand te worden: 't welk te Artigat voor het huis van Martyn Guerre in de maandt van September des jaars 1650 uitgevoert wierdt. *Ricoles les imposteurs insignes.*

GUERRERO ALVAREZ, (ALFONSUS) Doctor in de Rechten, een Spanjaardt, leefde in de XVI eeuwe. Hy wierdt Raadt van den koning, en president van de kamer der rekeningen te Napels, en daar na bisschop van Monopoli in 't zelve koninkryk. 't Was in 't jaar 1572 dat men hem in dezen bisschoplyken zetel plaatste, waar in hy tot den jare 1577 met veel verstandt gezeten heeft, zynde in dat jaar overleden. Hy schreef verscheide werken, als: *Thesaurus Christianæ Religionis, & speculum summorum Pontificum, Imperatorum, Regum, & Episcoporum*; *De Modo & Ordine generalis Concilii celebrandi*; *De administratione justitiæ*; *De bello justo & injusto.* enz. *Andr. Schottus & Nicolaus Antonio Bibl. Hisp.*

GUERRY *van Parys*, doorgaans genoemt *kapitein Guerry*, toonde zo veel dapperheit in den oorlog tegen de Hugenoten in den jare 1567, dat hy zich in de geschiedboeken berucht gemaakt heeft. Hy verdedigde na den slag van S. Denys een molen van gehouwe stenen, met een goede gracht omringt, zo dapper, dat na dat de vyanden daar vele van hunne braafste mannen voor hadden laten zitten, zy genoodzaakt waren af te trekken, en naar S. Denys te keren, schoon hy maar van weinig manschap verseld was. Deze molen wierdt naderhandt genoemt de molen van Guerry, en deze krygsheldt wierdt door den koning vervolgens tot de aanzienlykste krygsampten gevordert. *Maimburg Hist. du Calvinisme.*

GUERSANS, (JULIUS, of JULIAAN) geboren te Gisors in Normandië, advokaat, en daar na landrechter te Rennes, in Bretagne. Hy was geleerd, en schreef verscheide werken in dicht en ondicht. *Franc. de la Croix du Maine* spreekt van hem, en zegt, dat hy te Rennes den 5 May des jaars 1584 aan de pest stierf.

GUERVA, eene rivier in Spanje, loopt door Arragon, en ontlast zich in de Ebro, te Saragossa, tegen over den mondt van de Gallego. *Baudrand.*

GUESCAR, of HUESCAR, een steedtje van 't ryk Granada in Spanje, hebbende een kasteel, met den tytel van hertogdom, gelegen aan de rivier Guadadar, vier mylen van Basa, naar de grenzen van Andalusië, en 't koninkryk Murcië. Zommigen nemen Guescar voor de oude stadt der Turdulen, *Visci*, of *Fuventia*, genaamt, waar voor anderen *Velez el Rubio* stellen, een dorp, gelegen aan de Guadalentin, drie mylen van Guescar naar 't Zuiden. *Baudrand.*

GUESCEM, een Arabier, was een van hen, die de Joden beletten wilden de stadt Jeruzalem te bouwen. *Nehem.* II, 19.

GUESCLIN, (BERTRAND VAN) konnestabel van Vrankryk, hertog van Molino, graaf van Burgos en Longueville, uit Bretagne geboortig, zoon van Willem Guesclin, here van Broon, en Johanna van Malemoins, vrouwe van Sace, in 't jaar 1314. Hy droeg in het 16 jaar zyns ouderdoms zyne ouderen den prys op, gewonnen in een steekspel te Rennes, daar hy tegen zyns vaders zin onbekent met een geleent molenaars paardt naar toe gegaan was, en sedert dien tydt heeft hy zich in de wapenen geoeffent. In den oorlog van den koning Johannes den II van Bretagne, tegen Karel van Blois en Johannes van Montfort, hieldt hy de zyde van den eersten, en wierdt van de Engelschen, die de laatste bystonden, zeer gevreest. Hy overrompelde het kasteel van Frougerny, noodzaakte den hertog van Lancaster de belegering van Rennes op te breken, overwon ook ter zelver tydt in een scharmutzel Willem van Blambourg, een Engelsch ridder. Naderhandt te Dinant zynde overwon hy Thomas van Canterbury, die zich in een veldt verschanst hadde, om dat hy in een stilstandt van wapenen den broeder van Bertrand, Olivier Guesclin, gevangen genomen hadt. Hy nam de Engelschen verscheide plaatsen af, en behieldt het gouvernement van Guinguant. Wanneer de koning Johannes na den slag van Poitiers in 't jaar 1356 gevangen wierdt, arbeidde men aan eene vrede in Bretagne, by welke gelegenheit hy een der gyselaars was, die aan den grave van Montfort gegeven wierdt. Wanneer nu de traktaten afgebroken, en de gyselaars weder los raakten, hieldt Montfort dezen Guesclin nog vast, maar hy wierdt kort daar na echter ontslagen, waar op hy den Dauphin Karel, hertog van Normandië, en toen regent van Vrankryk, te hulp kwam. Aanstonts deedt hy hem groten dienst, doordien hy Melun en verscheide andere plaatsen uit de handen der Engelschen wrong, en de Seine vry maakte, weshalven hem Karel, wanneer hy in 't jaar 1364 aan de regering kwam, tot gouverneur van Pontorson maakte. In dat zelve jaar won hy ook den slag van Cocherel tegen den beroemden Engelschen generaal Johan de Grailly en Captal van Buch in Gasconje, en wierdt daar voor den 23 May van 't zelve jaar tot graaf van Longueville en maarschalk van Normandië gemaakt. Naderhandt hadt hy het bevel over de voorhoede in den slag by Auray den 29 September; maar hy wierdt gevangen. Wanneer hy nu voor 100000 Franken was vrygekocht, 't geen de koning van Vrankryk, de paus, Hendrik van Castilië, en andere, voor hem betaalden, voerde hy de hulpbenden, die Hendrik, graaf van Trastamare, tegen Petrus den Wreden, koning van Castilië, toegezonden wierden, en droeg zich zeer wel, maar wierdt echter door Eduard, prins van Wallis, die de zyde van Petrus hieldt, in den jare 1367 geslagen en gevangen. Hy wierdt echter weêr door een grote geldsomme, die hy wederom van anderen moest afsmeken, vermits zyne vyanden hem zeer hoog schatten, en veel achting toedroegen, los gelaten, waar op hy zich wederom te velde begaf, en aan alle voordelen, die Hendrik tegen Pieter behaalde, deel hadt. Het voornaamste was de overwinning by Montiel den 14 Maart des jaars 1369, waar in Petrus zelf omkwam, en waar door Hendrik de kroon op 't hoofdt bevestigt wierdt. Deze, om zyne erkentenisse te betuigen, maakte hier op Guesclin konnestabel van Castilië, hertog van Molino, en graaf van Burgos. Wanneer de koning van Vrankryk, Karel de V, in 't jaar 1369 met de Engelschen wederom in oorlog raakte, riep hy hem naar huis, en maakte hem in den jare 1370 konnestabel van Vrankryk. Naderhandt woonde hy alle veldtochten tegen de Engelschen by, en was het grootste werktuig, waar door hen de provincien Poitou, Rouergue en 't Limosin, nevens verscheide andere plaatsen in Normandië en Bretagne, wederom ontweldigt wierden. Wanneer hy in 't jaar 1380 het nieuwe kasteel van Randon in Bretagne belegerde, wierdt hy ziek, en stierf den 3 July in het 66 jaar zyns ouderdoms. Koning Karel de V liet hem met grote pracht in het koninklyke graf te S. Denys byzetten. Koning Karel de VI liet ook hem ter eere in 't volgende jaar een prachtige uitvaart houden, en men vindt nog te S. Denys een lamp, die den naam van Guesclins lamp draagt, en gedurig brandt. Hy hadde ter gemalinne Tiphana Raguenel, en na hare doodt Johanna van Laval, maar heeft van beide gene kinderen gehadt, doch liet een natuurlyken zoon, genaamt Michael Guesclin, na. *Froissard. Monstrelet. du Tillet. Menardus. Du Chatelet Vie de Guesclin. Bayle. Mezeray.*

GUESLE, (JOH. DE LA) president van 't parlement te Parys, was in de XVI eeuwe zeer beroemd onder de doorluchtigste magistraatspersonen. *La Guesle* is een landt van 't graafschap van Auvergne, dat zynen naam aan dit geslacht geeft, 't welk een van de oudste adelyke in die provincie is. *François de la Guesle*, dien het gouvernement over 't zelve was aanbevolen, wierdt hofmeester van de koninginne Catharina de Medicis, en stondt zeer in hare gunst. Deze François hadt twee zonen, *Antony* en *Jan*, waar van hier gesproken wordt. Deze wierdt den geestelyken staat toegewyd; maar zyn oudste broeder overleden zynde, zocht men voor hem eene bediening van den tabbaardt te verkrygen. Hy was zulks waardig: want hy studeerde zeer naarstig onder de grootste verstanden van het ryk en van Italië, en hy toonde, toen hy het eerste ampt van Raadsheer in 't Parlement van Parys verwierf, dat hy een edel en doorstralend verstandt bezat, ondersteund door een verwonderlyke vroomheit. De koningin Catharina de Medicis bevorderde hem wel haast tot eerste president van het gerichtshof van Burgundië, en koning Karel de IX, haar zoon, gebruikte hem in verscheide gewigtige verrechtingen. Hier in kweet hy zich zo wel, dat die monarch begeerig wierdt hem by zich te hebben, en benoemde hem tot zyn procureur generaal in den groten Raadt. Hy wierdt in 't jaar 1570, na dat Hendrik de III zyn broeder in 't ryksgezag gevolgt hadt, in de zelve waardigheit bevestigt, en om zyne diensten nog meerder te vergelden, eerde hy hem met het ampt van president a Mortier in het zelve parlement van Parys in den jare 1583. In 't jaar 1588 den 12 May in den oproer te Parys de koning gedwongen wordende die stadt te verlaten, wierdt hy door 't parlement benoemt om den koning uit des zelfs naam te betuigen hoe leed hen deze onrust was, en wat achting zy voor zyne majesteit in hunne ziel bewaarden. Deze heer Guesle kweet zich zeer voorzichtig en treffelyk van dezen last, maar vervolgens voorziende de droevige gevolgen van dezen inlandschen oorlog, week in zyn huis Laureau in Beausse, digt by de stadt Espernai, alwaar hy eenige maanden daar na in 't jaar 1589 overleedt. Hy teelde by Maria Poiret, vrouwe van het gezegde huis of heerlykheit Laureau, zyne gemalinne, vyf zonen, alle niet ontaard van hun vaders deugden en verstandt. De oudste, *Jakob de la Guesle*, procureur generaal van 't parlement te Parys, stierf den 3 January des jaars 1612, nalatende *Maria de la Guesle*, gemalin van Hendrik de la Castre, grave van Nancy, en

en *Margareta*, marquizinne van O, gehuwt aan Pieter Seguier, heer van Sorel. De tweede zoon van den president van Guesle was *François de la Guesle*, aartsbisschop van Tours in 't jaar 1579, en stierf te Parys, gedurende de vergadering der geestelyken aldaar, den 30 October des jaars 1614. *Blanchart hist. des Presid. du Parlem. de Paris. Pallvot hist. du Parlem. de Bourg. Sammarth. Gall. Christ. de Arch. Turon. & in Elog. Doct. Gall.*

GUET, of *Wacht*, de naam van eene compagnie te voet en te paardt te Parys, die men doorgaans *Archers d'Guet*, of soldaten van de burgerwacht, noemt, en die des nachts de ronde doen. Zy hebben over zich een hoofdman, dien men noemt de ridder van de Guet, of nachtwacht, om dat hy het teken van de ridderorde, zynde een sterre, om den hals draagt. Deze wacht wierdt door den koning ingesteld om voor te komen, dat men des nachts geen onordentlykheden of schelmstukken op de straten zou bedryven, en men vindt de zelve in alle grote steden van 't ryk.

GUET (JAN DE JOSEPH DU) is een van die schryvers, die hunne namen voor hunne werken niet wilden laten stellen. Hy was eerst langpriester van 't Oratorie, maar zynde daar uit gegaan, wierdt hy boekzaalbewaarder van den president Menars. Hy wist de geleerdheit met een fraaien styl en Godvrucht zamen te paren; en men heeft in 't jaar 1707 twee tractaatjes van hem gedrukt, als over de openbare gebeden, en over de vereischte gesteltheden, die men hebben moet in 't gebruiken der heilige bondzegelen. Die werkjes zyn briefswyze opgestelt. Ook heeft men naderhandt van hem gedrukt geestelyke brieven, met eene verhandeling over het onderwys der nieuwelingen. Deze werkjes zyn by het gemeen zeer gunstig ontfangen, en met zeer veel geest en aangenaamheit geschreven. *Du Pin Biblioth. des Auth. XVII Siecle.*

GUET, (JOH. LODEWYK) heer van Balzac. Zie BALZAC.

GUETARIA, GAJETARIA, eene kleine stadt met een grote haven, en een kasteel, gelegen op de kust van Guepuscoa, in Spanje, vier mylen van S. Sebastiaan, naar 't Westen. *Maty Dict.*

GUETE, of HUETE, eene kleine stadt met een oud kasteel, gelegen in Nieuw-Castilië, aan den oorsprong van de rivier Cauda, zeven mylen van Cuença. *Baudrand.*

GUETTE (GERARD DE LA) geboren te Clermond, in Auvergne, van geringe ouders, en onder de regering van den koning Philips den Langen van Vrankryk, nochtans verheven tot opper-opziener der koninklyke finantiën. Hy perste de onderdanen veel gelds af, en voerde zware impoften in: om welke reden hy in 't begin der regering van koning Karel den Schonen in hechtenis genomen, en op de pynbank gelegt wierdt. Hy, de smerte der zelve niet kunnende uitstaan, stierf onder het pynigen; waar op zyn ligchaam langs de straten gesleept, en daar na te Montfaucon opgehangen wierdt. *Mezeray op 't jaar 1322.*

GUETTE, (KAREL) Doctor in de Godgeleerdheit te Parys, kanunnik van Luçon, heeft een groot werk geschreven *De Usura, de fœnore, item de Usuraria trium tractatuum pravitate*, gedrukt te Parys in 't jaar 1688. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. XVII Siecle.*

GUEVARA, (ANTHONY) een Franciskaner, hofprediker en geschiedschryver van keizer Karel den V. en vervolgens bisschop van Mondonedo, was geboren in de provincie Alaba, in Spanje, onder Kastilie gelegen. Hy wierdt opgevoed aan 't hof, maar na de doodt van Isabella, koningin van Kastilië, wierdt hy een Franciskaner monnik, en kreeg in die orde verscheide eerlyke bedieningen. Vervolgens wederom by 't hof bekend geworden zynde, wierdt hy tot hofprediker van keizer Karel den V aangesteld, en maakte zich door zyne schranderheit en welsprekendheit, gepaart met een groten geest, by een iegelyk bemind en geacht zo lang zy hem hoorden spreken, maar als hy de pen op 't papier zette, verdween wel haast die achting om zynen gemaakten hoogdravenden en onbeschaafden styl, doorspekt met vele eigene verdichtselen en grollen, zo dat hy beter voor een Roman, dan ware geschiedenisschryver kan gehouden worden. Hy schondt in zyne schriften zelf de heiligste wetten der waarheit, met een verfoeielyke stoutheit, en nimmer wierdt 'er een man gezien, die zo weinig de eer van historieschryver van zulk een doorluchtig vorst verdiende, dan hy. Pieter Rua, hoogleeraar te Soria, liet de vermetelheit van dezen schryver niet ongestraft; hy schreef krachtig tegen hem, gelyk men in zyn artykel kan nazien. De verschoning, die hy, wanneer men hem ter onderzoek stelde, bybragt, was zeer slecht. Hy hadt echter onder des keizers gevolg een groot gedeelte van Europa doorreist, en wierdt door dien vorst verheven tot bisschop van Mondonedo, in Gallicië. Hy stierf den 10 April des jaars 1544. Het zeggen, dat men hem te Rome gekanonifeert heeft, is fabelachtig. Hy heeft verscheide geschriften nagelaten, waar onder zyn: *Horologium Principum*; *Epistolæ aureæ*; *Prologo Solenelle, en que autor toca muchas historias*, *Una decada de las vidas de los X Cesares Emperadores Romanos*, enz. *Matamorus de Academia & Doct. Vir. Hisp. Schottus bibl. Hisp. p. 205. Antonius bibl. Hisp. T. I. Waddingus bibl. Min. Ghilin. P. I. Theatr. d'Huom. Lett. Freher. Theat. p. 117. Bayle Dict. Crit.* die in zyne aantekeningen de gevoelens van verscheide schryveren over Guevara aanhaalt.

GUEVARA, (VELEZ DE) een van de oudste Spaansche familiën, welker stamhuis Guevara in Biscaje legt, en den tytel van markgraafschap voert. Men zegt, dat haar stamvader, *Latro Guevara*, in den jare 1035 in groot aanzien geleefd, en den tytel van prins van Navarre gevoert heeft, die hem door Garsias, koning van Navarre, uit dankbaarheit, om dat hy hem tot koning van dat ryk hadt helpen verkiezen, geschonken wierdt, maar dat hem deze koning uit het ligchaam van zyne moeder, die door de Moren dodelyk gewond wierdt, gesneden, en daarom Latro genaamt zou hebben, komt zeer leugenachtig voor. Hy gaf zynen liefsten zone *Vela*, grave van Navarre, de heerlykheit Onate te gelyk met het geslachtkasteel Guevara, benevens de vryheit, dat zyne nazaten ook aan hunnen geliefsten zoon deze heerlykheden konden vooruit geven. *Beltrand*, of *Bertrand*, behieldt van koning Hendrik den II de heerlykheit Leniz, in 't graafschap Onate gelegen, en liet drie zonen na: 1) *Karel*, bisschop van Salamanka; 2) *Beltran*, de welke de linie der heren van Escalante heeft opgerecht, waar van hier na zal gesproken worden; 3) *Petrus*, die den stamboom der heren van Onate voortplantte, en drie zonen naliet, waar van de middelste, *Inigo* de I, de grondlegger der graven van *Ariano* en *Potenza*, in 't koninkryk van Napels, geweest is. Zie hier onder. De jongste breidde den tak der heren van Morata, welke heerlykheit niet verre van Toledo legt, uit. Deze telg is met den tydt aangegroeit in heerlykheit en achting by het nageslacht, en verrykt met de goederen Monteagudo en Centi, en daarna door huwelyken aan het huis Fajardo, hoewel heden het huis van Gusman den markgraaflyken tytel van Morara voert. De oudste, *Petrus* de II, teelde *Inigo* den II, die het eerst graaf van Onate genoemt wierdt, en in 't jaar 1500 stierf. Na des zelfs drie zonen rechtte Petrus de III de linie der heren van Salinillas op; *Karel* en *Victor* zetten die van de graven van Onate tot den jare 1593 voort, sedert welken tydt de goederen, te gelyk met den tytel, door *Catharina*, dochter van den laatsten grave van Onate, aan haar gemaal *Inigo* den III, heer van Salinillas, gekomen zyn. Deze teelde verscheide kinderen, gelyk uit een byzonder artykel, hier na volgende, blyken zal. Hy hadt tot opvolger *Inigo* den IV; deze erfde van zyne grootmoeder Mariana van Taxis, het graafschap Villamediana, en het daar aan verknochte algemene postmeestersampt in Spanje, na dat Juan de Taxis zyn leven op koninklyk bevel door een pistoolschoot hadt verloren, in 't jaar 1622. Hy hadt ook de eer, dat hem de koning de waardigheit van onderkoning van Napels opdroeg, waar op hy in den jare 1658 zonder mannelyke erven uit deze wereldt is verhuist. Zyne oudste dochter, *Catharina*, trouwde Beltran, haar vaders eigen broeder, waar door de zelve graaf van Onate en Villamediana wierdt; ook behieldt hy den tytel van markgrave van *Camporeale*, die echter naderhandt in dien van *Guevara* verwisselt wierdt. Van zyne beide zonen was de jongste, *Beltran Emanuel*, ridder, generaal over de Spaansche galeien, en door huwelyk hertog van Najera, enz. Hy liet na een eenige dochter, die nevens hare moeder onder de regering van Philips den V, wegens verscheide beschuldigingen, in een harde gevangenisse gelegt wierdt, waar in de laatste in 't jaar 1710 den geest gaf. De oudste zoon, *Inigo Emanuel*, grande van Spanje, en ridder van het gulde vlies, stierf in 't jaar 1699 en liet na *Diago Casper*, die in 't jaar 1714 als de elfde graaf van Onate en Villamediana, markgraaf van Guevara, grande en generaal postmeester van Spanje, als mede ridder van het gulde vlies, nog leefde.

De linie der graven van Escalante begon met den bovengemelden Beltran van Guevara. Des zelfs afstammelingen waren: 1) *Anthony*, bisschop van Mondonedo (waar van in 't artykel even voor dit gesproken is) 2) *Joan*, grootvader van *Joseph*, die in 't jaar 1591 als onderkoning en kapitein generaal van Navarre overleden is. *Lodewyk*, kleinzoon van Joseph, eerste graaf van Escalante, heeft zyne linie besloten, wordende zyne goederen en tytel door zyne broeders dochter *Aloysia* aan het huis van Savedra gebragt. *Ladron*, de broeders zoon van den laatstgenoemden Joseph, was procurator generaal van S. Jakob's orde en kommandeur van Villa. Zyn zoon, *Lodewyk Philips*, wierdt door zyne eerste gemalin heer van Fuente, Almexar, Castro, Serna, enz. en door zyne tweede heer van Espinardo, van welke laatste heerlykheit zyne zoon *Jan*, kamerheer van Don Jan van Oostenryk, en hoofdman van des zelfs lyfwacht, den markgraaflyken tytel aangenomen, en *Joseph* den II heeft nagelaten, die zonder erven stierf. Hier op is Espinardo wegens nabloedverwantschap aan de gemalin van *Didacus* of *Diego* de Vera en Albuquerque, heer van Palazuela, uit den huize Zuniga, gekomen.

De graven van *Ariano* en *Potenza* stamden van den voorgemelden *Inigo* den I af, en woonden in 't ryk van Napels. *Inigo* de I stierf in 't jaar 1462 als seneschal des ryks, en liet na 1) *Petrus*, die het markgraafschap van Del Vasto kreeg, en tot ridder delle Armelino verklaart wierdt. Maar vermits hy deel hadt aan de zamenzwering tegen koning Ferdinand den II, en zonder kinderen overleedt, verkocht de koninklyke kamer het markgraafschap Vasto aan 't huis van Piscati, en 't graafschap Ariano aan den huize Caraffa. 2) *Anthony*, graaf van Potenza, die *Jan*, seneschal van 't ryk van Napels, teelde, de welke te Napels met Francisco Avalo, markgrave van Pescari, in een tweestrydt zo zwaar gewond wierdt, dat hy eenige dagen daarna stierf. Hy hadt twee zonen, *Anthony* en *Karel*, waar van de eerste mede in het voornoemde gevecht, zynen vader te helpen willende komen, sneuvelde, maar de laatste teelde *Alphonsus*, die geen mannelyke erven naliet, waar door het graafschap Potenza door zyne dochter aan het huis Lannoy, en door het zelve aan het geslacht Loffredo geraakt is.

De andere nog tegenwoordig in Napels bloeiende linie uit den huize Guevara heeft *Guevara van Guevara* gesticht, wiens ouders door de schryveren niet opgegeven worden. Hy was by Alphonsus, koning van Aragon, Raadt, opperhofmaarschalk en eerste kamerling, vervolgens ridder delle Armelino. Koning Ferdinand gaf hem over de heerlykheden Bonalbergo, Savignano, Arpaja, enz.

enz. Hy hadt twee zonen, als: 1) *Inigo*, die grootvader wierdt van *Johannes*, welke door koning Philips tot markgrave van Arpaja, enz. verklaart wierdt. Van des zelfs zonen heeft zich *Petrus*, bisschop van Theano, door zyne Godgeleerde schriften bekend gemaakt. De overige zyn *Franciscus*, *Inigo* de III, *Ferdinand*, en *Alphonsus*. 2) *Johannes*, waar van nog heden de hertog van Bovino afstamt; wiens kleinzoon, van gelyken naam, die het ampt van stedehouder in Calabrië bekleedde, kocht in 't jaar 1563 de stadt Bovino, en hieldt daar een hertoglyk hof. Zyn zoon, *Inigo* de III, bragt na de doodt des grave van Potenza de waardigheit van seneschal des ryks van Napels aan zyn stamhuis, maar begaf zich eindelyk, na de doodt zyner gemalinne, onder de Jesuiten, en liet beide zyn ampt en goederen aan zynen oudsten zoon *Jan* na, wiens kleinzoon, van gelyken name, in den jare 1708 gestorven is, nalatende twee zonen, *Karel* en *Inigo* den IV. *Imhof. 20 illustr. fam. Hispan.*

GUEVARA, (Inigo de III, Velez van) graaf van Onate, en Villamediana, in Spanje, was de zoon van Petrus Velez van Guevara, heer van Salinillas, en Maria van Tassis, dochter van Robert van Tassis, ridder van S. Jakob en opperhofmeester in Spanje, geboren in den jare 1566. Hy kreeg door het huwelyk met zyne nichte Catharina van Guevara, dochter van Petrus Velez, grave van Onate, het graafschap Onate, door dien haar eenigste broeder, graaf Ladron Velez van Guevara, in den zeetocht tegen de Engelschen in 't jaar 1588 omgekomen was. Hy was eerste kamerheer van Philips den III, zelf eer hy op den troon klom, en liet zich in den Nederlandschen oorlog gebruiken, waar in hy ook eens gevangen wierdt. Hy verkreeg de ridderorde van S. Jakob en het gebiedt te Coricoza, wierdt als afgezant aan 't hof van den hertog Karel Emanuel van Savoje gezonden, als mede in het ryk van Hungarië, vervolgens aan het hof van keizer Matthias, alwaar hy de erfvolging van de Nederlanden hielp bepalen, en bleef vervolgens als afgezant by Ferdinand den II. Hy ondersteunde dien vorst in den gevaarlyken toestandt van Hungarië, Bohemen en de keizerlyke erflanden: was een vyandt van Wallestein, en heeft niet weinig tot zyn val en beroving van zyn ampt in den jare 1630 deel gehad. Door de doodt van zyn moeders broeders zoon Johannes van Tassis, grave van Villamediana, kreeg hy dat graafschap in 't jaar 1622, als des zelfs naaste erfgenaam, mits dat hy den naam en 't wapen van Tassis voeren moest. Hy wierdt ook in de plaats van den hertog van Alba opperhofmeester van koning Philips den IV, hoewel de gunsteling van dien vorst, Caspar van Gusman, hem geen geringe vyandt was. Na den val van Gusman kreeg hy nog groter gunst, zo dat men dacht, dat hy in des zelfs plaats gesteld zou worden. Maar vermits hy voor zich en voor zynen zoon al te veel hebben wilde, wendde hy daar door het gemoedt van den koning van hem af, en Don Louis de Haro wierdt eerste staatsdienaar. De zelve koning liet hem als Raadt by de koninginne, toen hy eene reize naar Aragon in 't jaar 1643 deedt. Hy was een verstandig heer, maar een vyandt van de Franschen; bleef ook tot aan zyne doodt geheime koninklyke Raadt van staat, en president der koninklyke orde. Hy hadt by zyne gemalinne, *Pieter Velez van Guevara*, grave van Villamediana, die zyn leven door een val van 't paardt te Milaan eindigde, *Inigo* den IV, zyn opvolger; *Johan Velez van Guevara*, die een geestelyk persoon wierdt; *Philips Emanuel*, koninklyke Spaansche overste, die in 't jaar 1642 by Perpignan sneuvelde; en *Beltran van Guevara*, markgraaf van Montereale, en onderkoning van Sardinië; als mede eenige dochters, *Maria Anna*, aan den markgrave van Alifera getrouwt; *Maria Angela*, *Catharina* en *Anna Maria*, die alle geestelyke dochters in 't klooster van S. Crux wierden. Hy stierf eindelyk in 't jaar 1644 te Madrid. Zyn ligchaam wilde zyn zoon Inigo de IV in de kerk van S. Philippus met al te grote pracht laten begraven, maar de koning, dien reets de grote statie, daar zyne gemalin in het zelve jaar in gemelde kerk mede begraven was, in 't oog gestoken hadt, liet al de toebereide treurcieraden uit de kerk wegnemen, en den gedachten graaf een boete van 4000 kronen afvorderen. *Victor Siri Mem. Tom.* III.

GUEVARA, (Johannes Beltran) een Spanjaardt, geboren te Medina de las Torras, en aartsbisschop van Compostella. Hy was in de rechten zeer ervaren, en wierdt in verscheide verrichtingen van gewicht gebruikt. Men zondt hem naar het ryk van Napels, daar men hem benoemde tot bisschop van Bari, maar paus Paulus de V gaf hem het aartsbisdom van Salerno, om dat hy voor hem een boek tegen de Venetianen, onder den tytel van: *Propugnaculum ecclesiasticæ libertatis adversus leges, Venetis latas*, geschreven hadt. Naderhandt wierdt hy bisschop van Badajos, en eindelyk aartsbisschop van Compostel. Hy stierf in May des jaars 1622, over de 80 jaren oud, en heeft verscheide werken geschreven, waar onder ook een boek tegen den kardinaal Baronius over de Siciliaansche zaken. Hy was een zeer hoogmoedig man. *Antonius Bibl. Hisp.*

Men moet dezen bovengemelden Jan Beltran Guevara onderscheiden van een anderen Jan Guevara van Toledo, een Augustyner monnik, hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Salamanca. Hy schreef over den Meester der Spreuken, enz. en stierf in 't jaar 1600, in den ouderdom van 96 jaren. *Nicol. Antonio Bibl. Hispan. Herrera Alphab. Aug.*

GUEVELLAN, eene stadt en gerecht van Guatimala in Noord-Amerika, de hoofdstadt van de provincie Soconusco, en gelegen aan de Zuidzee, omtrent 35 mylen van S. Jago van Guatimala naar 't Oosten. *Maty Dict.*

GUEULE, of GEULE, een kleine rivier van de Nederlanden. Zy vloeit door Spaansch Vlaanderen, en ontlast zich in de zee te Oostende. *Maty Diction.*

GUEUX. Zie GEUS.

GUGERNI, een oud Duitsch volk, 't welk aan den oever van den Rhyn woonde, in 't landt, 't welk men tegenwoordig het hertogdom Kleef noemt. Naderhandt wierden zy *Sikambren*, of *Sikambers* genaamt. *Plinius l.* IV. *c.* 17. *Tacitus l.* IV. *Hist. c.* 26. *Cellar. Not. Orb. Ant. l.* II. *c.* 3.

GUGLIELMINI. Zie GUIGLIELMINI en GUILIELMINI.

GUGUAN, of *het eilandt S. Philips*, een van de Mariaansche of Dieven-eilanden, heeft alleen drie mylen in zynen omtrek; legt op de zeventien graden, 45 minuten Noorder breedte, zes mylen van 't eilandt Sarigan, en vierdehalf mylen van Alamagan. *Charles le Gobien hist. des Isles Marian.*

GUI. Zie GUIDO.

GUIANA, of GUAJANE, een landt in Zuid-Amerika, hebbende de Noordzee Noord-en Oostwaarts, het ryk der Amazonen Zuidwaarts, en het goude Kastilië nevens de vloedt Orenoque Westwaarts. Het landt der Caribanen legt in dit gewest naar den Noordzeekant. Wanneer Belalcazar in 't jaar 1535 besloten hadt de nabürige landen van Papajan te ontdekken, na dat hy die onder zyn juk gebragt hadt, ontmoette hy een Wilden, die zich voor iemandt uit de provincie Condirumarca uitgaf, het welk hy zeide in Gujana te leggen, en overvloedig van goudt en andere rykdommen voorzien te zyn; ja zelfs dat de inwoners hunne wapenen en schilden van louter goudt maakten. Dit gaf de Spanjaarden stof om dit landt El Dorado te noemen. In den jare 1540, als Gonzales Pizarro van zynen broeder Francisco het gouvernement van Guito gekregen hadt, vergaderde hy alle zyne krygsbenden, om dit El Dorado te overmeesteren, maar hy vondt die stadt niet. Men zegt, dat sedert den jare 1531 een Spanjaardt, Jan Martinez genaamt, om eenige misdaden in een cano op de rivier gezet wierdt, en zo weggezonden; dat deze wierdt opgevangen door een volk, dat hem diep in het landt invoerde, daar hy een grote stadt ontmoette, waar in hun Inca of keizer zyn hof hieldt. Hy, naderhandt middel gevonden hebbende om uit dit landt wederom by zyne natie te komen, verhaalde, dat deze stadt Manoa genoemt wierdt, en dat hy de zelve El Dorado, ter oorzake van de grote menigte stofgoudt, die hy op de beelden van het zelve metaal zag werpen, genoemt hadt: en na veel opgegeven te hebben van de grote rykdommen en 't vermogen van dat landt, verhaalde hy, dat de zelve gelegen was aan den oever van een zee, wel 200 mylen lang. Maar latere reizigers houden dit verhaal van dien Spanjaardt voor een verdichtzel. De voornaamste volkeren van Gujana zyn de *Caribanen*, de *Arvaques*, de *Yaos*, en de *Galibis*. Men meent, dat de Caribanen de rechte en eerste bevolkers van dat landt geweest zyn, en dat de andere bewoners derwaarts zyn overgekomen van het eilandt Trinidat of de Drieëenheit, of uit de provincien van de Orinoque, om de wreedheit der Spanjaarden te ontvlieden: want daar was een gedurige oorlog tusschen de Caribanen, binnen in 't landt wonende, en die genen, die de zeekusten bewoonden. Zy gehoorzaamden aan hunne Caciquen, maar de zelve heerschten niet volstrekt souverein. Zy weten weinig van Godsdienst, inzonderheit de Caribanen, die zonder wetten leven, en geen geloof aan eenigen Godsdienst slaan. Zommigen niet te min hebben priesters, die zy Pecaios noemen, en de onsterflykheit der ziele geloven. Wanneer een cacique of opperhoofdt sterft, doden zy des zelfs slaven, op dat zy hunnen meester in de andere wereldt zullen kunnen oppassen en dienen.

Deze landaardt bemint den oorlog, by gebrek van andere oeffeningen. De Caribanen, in optocht zynde om hunne naburen op 't lyf te komen, sluiten hun heir net in een, op dat 'er niemandt van hen onvoorziens in handen der vyanden zou komen te vallen, legeren zich op zulke ongenaakbare plaatsen, dat zy niet ligt te overrompelen zyn, dragen zich ook in vele dingen zo verstandig als de Europiaansche krygsvolkeren. De Galibis zyn wat vredelievender, en ondernemen geen oorlog, dan als zy op 't uiterste wanen gehoont te zyn, inzonderheit wanneer hunne naburen hunne wyze van danssen en liedtjes niet navolgen willen. Hunne wapenen zyn bogen en pylen. Die de zeekusten bewonen, bedienen zich ook van schietgeweer en vuurwerken, 't welk zy van de Spanjaarden geleerd hebben. De bewoners van dit landt zyn welgemaakt, redelyk kloek, sterk en vast van ligchaam. Zy zyn tanig, en van de zon verbrand, en lopen naakt, behalven zommigen, die om de middel en voor hunne schaamdeelen een lapje met veeren, en op hun hoofdt een Tousi, of muts, met veeren van de schoonste vogelen versiert, dragen. Hun voedsel is Cassave en Ozacou. De Cassave is het broodt van dat landt, gemaakt van een wortel, die men raspt, en in 't water laat weken en kneden, om dat zy eenig vergift in zich bevat, welkers kwaadaardigheit door kokend water en sterk wasschen weggenomen wordt. De Ozacou is een deeg, gemaakt van patates, of vygen van dat landt, die men in 't water steekt, om daar drank van te bereiden, zo wit als melk. Maar 't meerder gedeelte van de Caribanen eeten menschenvleesch, 't welk zy op vuur gaan braden. De Galibis zyn arbeidzaam, en bezaaien het landt, naar mate zy van noden hebben, en naar de grootheit van hun huisgezin. Deze volkeren maken niet veel werk van goudt of zilver. Zy verruilen hunne Homacks of boomwolle bedden, hun aloeshout, aapen en papegaien tegen eenige haken, messen, spiegels, en andere snuisteryen: maar inzonderheit tegen groene stenen, die zy zeer hoog achten, als een heilzaam middel tegen de vallende ziekte,

te; daar zy veel mede gekweld zyn. De lucht van 't landt is zeer gematigt, en brengt veel mais of koren voort. De vruchtbomen zyn daar zeer gemeen, en de zogenaamde Ananas en Plantius dragen vygen zo groot als eieren, die een aangename smaak hebben. Men vindt 'er ook veel aloës en brasiliënhout, mitsgaders balzem, boomwol, zyde en speceryen. Ook vindt men op verscheide plaatsen een boom, die een vrucht, Mancenille genaamt, voortbrengt, gelykvormig aan een kleine appel, zeer aangenaam voor 't gezicht, maar zeer vergiftig en dodelyk voor die daar maar een weinig van eeten. Daar is ook een menigte van apen en meerkatten, die zeer groot zyn, met brede neuzen, en lange staarten. De hoenders van dat landt dragen op hunne hoofden zwarte veeren, gelyk als de rygers. *De Laet. hist. du Nouveau Monde. Relation de la Rivieres des Amazones.*

GUIBE, (Robert) kardinaal, bisschop van Rennes, in Bretagne, was de zoon van Adenet van Guibe, een edelman uit Bretagne, en van Oliva van Landais. Deze laatste was de zuster van Pieter van Landais, die de zoon van een kleêrmaker was, en door den hertog van Bretagne, wiens gunsteling hy was, zyn geluk ten top verhief. Robert Guibe hadt deel in dat geluk van zynen oom, en wierdt daar door begiftigt met de bisdommen van Treguier, Nantes, en Rennes. Na de doodt van François den II, hertog van Bretagne, volgde hy de koningin Anna, gemalin van koning Karel den VIII, en daar na Lodewyk den XII. Deze laatste zondt hem als afgezant naar Rome, om daar het belang van Vrankryk te ondersteunen tegen de Engelschen, en deze vorst bezorgde hem ook den kardinaalshoedt, dien hem paus Julius de II gaf in den jare 1505. Deze paus smaak krygende in de verdiensten van Guibe, wist hem de zelve zo krachtig in te nemen en aan zich te verknochten, dat hy het belang zyns konings en weldoenders vergat en hinderlyk was. Dit was oorzaak, dat die vorst hem alle de inkomsten in zyn ryk ontnam, zo dat hy naauwlyks in staat was om te bestaan. Hy stierf te Rome in 't jaar 1513. *Guicciardin hist. l.* IX *&* X. *d'Argentré hist. de Bret. l.* XXX. *Frizon Gall. Purp. Aubery Hist. des Cardin.*

GUIBERT, een tegenpaus van Gregorius den VII, die door keizer Hendrik den V, wiens kancelier hy was, tot deze waardigheit wierdt opgeworpen. Hy was geboren te Parma, en zeer vast aan het belang van dien keizer verknocht, door wiens bemiddeling hy aartsbisschop van Ravenna wierdt, en wanneer op het Concilie van Brixen in Juny des jaars 1080 paus Gregorius de VII wierdt afgezet, wierdt deze onder den naam van Clemens den III in zyn plaats aangesteld. Hy kroonde Hendrik op Paaschdag in 't jaar 1084; stierf in 't jaar 1100, maar zyn ligchaam wierdt ten tyde van paus Pascal den II opgegraven, en in de rivier, die door Ravenna loopt, geworpen. *Abb. Ursperg. Chron. Baronius A. C.* 1061, 1071, 1080. *Platina. Sigonius. Leon d'Ostia.*

GUIBERT, of WIBERT, aartsdiaken te Toul. Zie GILBERT.

GUIBERT, abt van Nogent onder Coucy, geboren in een dorp van 't bisdom Beauvais, uit een ryk en machtig geslacht. Hy verloor, nog jong zynde, zynen vader Everhard, en zyne moeder ging in een klooster. Dit noodzaakte hem in de abdy van S. Germain, in 't bisdom van Beauvais, te gaan. Hier nam hy 't monnikskleedt aan, en wierdt in 't jaar 1104 abt van Nogent onder Coucy, op de landpalen van 't bisdom Laon, alwaar hy stierf in 't jaar 1124. Zyne werken zyn in 't licht gegeven door Don Luc Dachery. Men vindt in de zelve een uitmuntende verhandeling over de predikatiën; twee boeken van de reliquien der heiligen, en verscheide andere dingen, met een geschiedenis, getytelt *Gesta Dei per Francos*, bevattende een verhaal van de eerste kruistocht der Franschen, en de overwinningen, die zy in 't Oosten en 't H. Landt behaalden, inzonderheit het beleidt van Boëmond, hertog van Pouille, en Godefried van Bouillon, koning van Jeruzalem. *Du Pin Bibl. des Auteurs Ecclesiast. XIII Siecle.*

GUIBERT, of *Gilbert van Doornik*, een Franciskaner monnik, en Doctor te Parys, verkreeg door zyne geleerdheiten Godvruchtigheit in 't einde der XIII eeuwe veel achting. Hy schreef verscheide werken, als: sermoenen; aanmerkingen over den Meester der Spreuken; de levens van Jan, bisschop van Doornik, en van S. Eleutherus; mitsgaders: *De officio Episcopi & Ecclesiæ ceremoniis*; *Hodœporicon primæ profectionis S. Ludovici, Gallorum Regis, in Syriam*; *Erudimentum doctrinæ*; *De modo ediscendi*; *Regula Regum*; *De Voto*, enz. Men ziet nog zyn grafschrift te Doornik. *Valer. Andr. Bibl. Belg. La Boulaye hist. Academ. Parisf. Willot in Athen. Freher. Wading. in Annal. & Bibl. Minor.*

GUICCIARDIN, (Franciscus) een groot historieschryver, uit eene der edelste en oudste familiën van Florence, geboren in die stadt den 6 Maart des jaars 1482. Hy wierdt hoogleeraar in de Rechtsgeleerdheit met zyn 23 jaar, maar hy wilde liever de pleitzaal betreden, dan dit ampt langer waarnemen. Dus wierdt hy een berucht advokaat, zo dat men hem bekwaam oordeelde te zyn om zaken van staat waar te nemen. Men zondt hem derhalven als afgezant aan 't hof van Ferdinand, koning van Arragon, in de maandt van January des jaars 1512. Dit gezantschap duurde twee jaren, en was voor hem zeer lofselyk, want op zyne wederkomst te Florence betuigde men, dat men van zyn gedrag zeer wel voldaan was. Eenigen tydt daar na begaf hy zich in den dienst van Leo den X, die hem het gouvernement van Modena en Rheggio opdroeg. Hy verdedigde Parma met een goeden uitslag, na de doodt van dien paus. Hy behieldt onder Adrianus den VI en Clemens den VII het gouvernement, daar hy door Leo in gestelt was: ook wierdt hy zelf gouverneur van Romagna, en luitenant van 't leger, tonende, dat hy zo wel een goed krygsheldt als staatsdienaar was. Hy was ook gouverneur van Bologne, toen paus Clemens stierf, en hy hadt genoeg te doen om gedurende het open staan des stoels die stadt in bedwang te houden, waar toe zyn strenge rechtspleging niet weinig deedt. De nieuwe paus gaf dit gouvernement aan een ander, 't welk Guicciardin verplichtte weder naar Florence te keren, alwaar hy bleef tot aan zyne doodt. Hy deedt grote diensten aan het huis van Medicis, en wilde naar de aanbiedingen van paus Paulus den III niet horen, die hem uit dien dienst wilde trekken. Hy was wel getrouwt, maar kreeg geen kinderen: derhalven besloot hy in rust zyn leven op een landgoedt te eindigen, alwaar hy aan zyn begonne Historie, die hem zo veel achting in de wereldt heeft verschaft, en andere werken, blokte. Hy was met het voorgemelde werk zeer gevordert, wanneer hem een kwaadaardige koorts in de maandt van May des jaars 1540 uit de wereldt rukte, in den ouderdom van 55 jaren. Hy begeerde, dat men zyn ligchaam zonder pracht, grafschrift of lykreden zou ter aarde bestellen. Zyne Geschiedenis van Italië is zeer goed. Velen zeggen, dat hy een onzydig schryver, die niemandt buiten verdiensten prees, noch laakte, geweest is, maar men kan echter wel merken, dat hy geen groot vriendt ván Vrankryk is geweest, gelyk by Claudius du Verdier kan gezien worden. Zy begrypt XX boeken van 't geen in Italië sedert den jare 1494 tot den jare 1532 is voorgevallen. Dit werk is na zyne doodt voltooit door zynen landgenoot Joh. Baptista Hadrianus, en het zelve is in de Latynsche, Fransche, Hoog-en Nederduitsche talen overgezet, wordende in de voornaamste boekzalen gevonden. Behalven dit schreef hy nog andere werken, waar onder: *Consigli Aurei*; *Auvertimenti Politici.* Ook wordt hem toegeschreven: *Piu Consigli e auvertimenti in materia di re publica e di privata*, gedrukt te Parys in den jare 1576 in 4; *Precetti & Sententie in materia di Stato*, gedrukt te Antwerpen in den jare 1585 in 4.; *Hypomneses Poëticæ*, en *Auvertimenti Politici*, gedrukt te Venetië in den jare 1583 in 4. *Bayle Dict. Crit.*

GUICCIARDIN, of GUICHARDIN, (Lodewyk) een neef van den voorgaanden, en de zoon van Hieronymus Guicciardin, een Florentyn, maakte zich ook beroemd in de republyk der geleerden. Hy was in de studiën wel ervaren, hieldt zich meest in de Nederlanden op, en stierf den 22 Maart des jaars 1589 te Antwerpen, oud 66 jaren. Hy heeft verscheide werken geschreven, onder anderen de bekende Beschryving van de Nederlanden, die uit de Italiaansche tale, waar in hy de zelve schreef, door *François Belleforest* in de Fransche, door *Jan Brandt* en *Reinoud Vitellius* in de Latynsche, door *Kilianus* in de Nederduitsche, en vervolgt door *Montanus*, en door anderen wederom in andere talen is overgezet. Pocciantiantio verzekert, dat hy de Latynsche en Grieksche tale verstondt, en zeer ervaren was in de wiskunst en oudheden. Thuanus zegt, dat de hertog van Alba hem in hechtenis liet nemen, om dat hy een boek geschreven hadt over de beweegredenen, waarom men de vasten moest afschaffen. *Bayle Dict. Crit. p.* 1343, *rem. Lett. M. op* GUICCIARDIN (François).

GUICHARD, (Claudius) heer van Arandas, Argit en Toney, was geboren te Rambert, in Bugey, alwaar hy een collegie, genaamt van den H. Geest, oprechtte. Zyne verdiensten verhieven hem tot de waardigheit van geheimschryver van staat, requestmeester, en daar na tot referendaris en geschiedschryver van Savoje. Alle die van hem gewag maken, bekennen, dat hy een man van grote geleerdheit, grondige kennisse in staatszaken, en een treffelyk Latynsch en Fransch dichter geweest is. Hy zette Titus Livius over op bevel van Karel Emanuel, hertog van Savoje, aan wien hy ook zyn werk over de Begraving der ouden opdroeg. Alphonsus d'Elbenne, bisschop van Albi, droeg hem zyn boek: *de gente ac familia Hugonis Capeti origine* op. Men zegt, dat hy in 't jaar 1607 stierf. *Guichenon hist. de Bresse & du Bugey P.* I. *p.* 36. *Ant. du Verdier bibl. Franc. p.* 181, 182. *Gautier Chron. XVII Siecle.*

GUICHARD (Simon) vyftiende generaal der Franciskanen, leefde in de XVI eeuwe, wierdt van een eerlyk geslacht te Etampes, geboren, en priester zynde nam hy het monnikskleedt te Nigeon, niet verre van Parys, aan. Hy wierdt vervolgens tot generaal verheven, wilde echter den tytel van Hoogwaardige, dien men in 't gemeen aan de generalen van de ordens geeft, niet aannemen, om dat hy zich voor een zeer gering mensch erkende. Hy woonde als generaal het Trentische Concilie by, maar kon benevens anderen het zelve niet mede ondertekenen. By die gelegenheit deedt hy in die vergadering een redenvoering, die van een iegelyk geprezen wierdt. Hy was in de Latynsche, Griekſche, Hebreeuwsche, Caldeeusche en Arabische talen, als mede in de Godgeleerde verschillen, wel ervaren. Hy wierdt in 't jaar 1574 te Aix in Provence door een edelman met den knop van een degen zodanig op het hoofdt geslagen, dat hy daar van stierf. De reden daar van was, dat hy een bisschop, die den Roomsch-Katholyken Godsdienst wilde verlaten, eenige redenen voorhieldt om hem van die gedachten af te trekken. *De Costa hist. Cath. des Hommes & Dames illustr.*

GUICHE, een oude, adelyke en beroemde familie in Vrankryk. *Willem*, heer van Guiche, leefde in 't jaar 1340, en teelde by Isabella van Nanton *Jan*, die in 't jaar 1365 trouwde met Maria d'Espinace. Deze bragt hem *Gerard*, here van la Guiche, ter wereldt, hy was baljuw van Macon, ridder, Raadt en kamerling van den hertog van Burgundië, dien hy diende in den oorlog tegen de Luikenaars in 't jaar 1406. Hy trouwde in 't jaar 1402 met Maria Poquieres, en teelde by haar *Claudius*, die volgt; *Jan*, gesneuvelt in dienst des konings van Vrankryk, en *Catharina*, gemalinne van Robert van Damas, here van Di-

Digoine. *Claudius de la Guiche*, heer van Chaumont en Martigny le Comte, trouwde in 't jaar 1455 met Claudia de la Baume, dochter van Claudius, den II van dien naam, here van Montrevel, en deedt nog een twede huwelyk. Hy teelde by de eerſte vier dochters, en by de twede *Philibert*, prioor van Saucillanges; *Antony*, kanunnik van Macon, *Jan*, prioor van Lone; *Jan*, die onder Karel den Stouten, laatſten hertog van Burgundië, en naderhandt onder de koningen Karel den VIII en Lodewyk den XII diende, en ongehuwt ſtierf; *Pieter*, die volgt; *Gerard*, here van Martigny le Comte, die niet dan twee dochters by Johanna van Joucourt naliet; *Pieter*, heer van la Guiche en Chaumont, Raadt en kamerling des konings, baljuw van Autun en Macon, bewees vele dienſten aan de koningen van Vrankryk, Lodewyk den XI, Karel den VIII, Lodewyk den XII en François den I. Men zondt hem als afgezant naar Rome, Spanje, Engelandt, en aan de Zwitſers. Deze gewigtige ampten bediende hy met veel getrouwheit, en won daar door grote achting, ſtervende in den ouderdom van 80 jaren. Hy was getrouwt met Franciſca van Chaſeron, dochter van Antony, here van Chaſeron, en Anna van Amboiſe, by welke hy hadt *Jakob*, geſtorven in zyn 16 jaar; *Pieter*, monnik van Cluny en prioor van Lone, jong geſtorven; *Jan*, gedood in den ſlag van Bicoque in den jare 1522; *Gabriël*, die volgt; *Claudius*, prioor van Lone, en daar na van S. Pieter te Macon, abt van Baubet en Hautecombe, biſſchop van Agde en Mirepoix, wierdt afgezant in Portugal en te Rome, alwaar hy ſtierf in 't jaar 1556: *François*, aartsdeken van Tours, provooſt van Surene, abt van Luzerne en S. Satur, deken en kanunnik van Macon; *Philibert*, monnik van Cluny, prioor van Saucillanges; *Georg*, die den tak van Sivignon maakte, waar van hier na geſproken zal worden; *Karel*, heer van S. Aubin en la Perriere, ridder van des konings orde, ongehuwt geſtorven aan zyne wonden, ontfangen in den ſlag van Moncontour in 't jaar 1569; *Sebaſtiaan*, prioor van Lone; *Johanna*, gemalin van Jakob, Palatin van Dyo; *Margareta*, gehuwt aan Antony, here van Montmorin, en *Suſanna*, geeſtelyke te Marcigni. *Gabriël*, heer van la Guiche, Chaumont, S. Geran, enz. ridder van des konings orde, gouverneur en baljuw van Macon in 't jaar 1547, maakte zich in verſcheide gewigtige gelegenheden bekend, en teelde by Anna, eenige dochter van Karel Soreau, here van S. Geran, *Philibert*, die volgen zal; *Claudius*, die zyn geſlacht heeft uitgebreid; *Jan*, prioor van Saucillanges; *François*, abt van S. Satur en provooſt van S. Pieter te Macon, en *Pierrete*, of *Peironne*, *de la Guiche*, getrouwt met Lodewyk, here van Pompadour. *Philibert*, here van la Guiche en Chaumont, toonde zyne bekwaamheden in gewigtige gelegenheden zo wel aan 't hof als in 't leger. Koning Hendrik de III maakte hem ridder van den H. Geeſt in 't jaar 1578, en in 't zelve jaar wierdt hy grootmeeſter van de artillery van Vrankryk, door den afſtandt van den maarſchalk de Biron. Hy was reets gouverneur van Lion, 't Lionnois, Forets, en Beaujolois, diende de koningen Hendrik den III en Hendrik de IV, en ſtierf in den jare 1607. Deze heer was eerſt getrouwt met Leonora van Chabannes, vrouwe van la Palice, en ten twede maal met Antonetta van Daillon de Lude, by wie hy hadt *Henriëtte de la Guiche*, vrouwe van Chaumont, eerſt getrouwt aan Pieter van Matignon, grave van Torigni, ten twede maal aan Lodewyk Emanuel de Valois, hertog van Angoulême; en *Anna de la Guiche*, twede gemalin van Hendrik Schomberg, grave van Nanteuil, maarſchalk van Vrankryk. *Claudius de la Guiche*, here van S. Geran, ridder, nam ten huwelyk Suſanna de Serpens, dochter van Lodewyk, here van Chitain, en van Jakomina van Chaugi, by wie hy hadt, *Jan François*, die volgt; *Godfried*, here van Chitain; *François*, abt van S. Satur; *Francina*, getrouwt aan Gaſpar de Coligni in 't jaar 1584, de eerſte van dien naam, heer van Saligni, enz.; *Margareta*, gemalinne van Philibert des Serpens, here van Gondras; en *Claudia*, gehuwt aan den here van Linas, in 't Limoſin. *Jan François de la Guiche*, maarſchalk van Vrankryk, daar in het volgende artykel van geſproken zal worden, trouwde eerſt met Anna van Tournon, dochter van Juſtus den III, heer van Tournon, en na hare doodt met Suſanna van Epaules, dochter en erfgenaam van Hendrik Robert, here van S. Maria du Mont, luitenant des konings in Normandië. Van 't eerſte bedde hadt hy *Claudius Maximiliaan*, die volgen zal; *Maria Gabriëlle*, verknocht eerſt aan Gilbert, baron van Chaſeton, en ten twede maal aan Timoleon d'Eſpinay, marquis van S. Luc, maarſchalk van Vrankryk, *Jakoba*, gemalinne van René, marquis van Bouille; *Diana*, abdiſſe van Cuſſet, en drie andere dochters, nonnen te Marcigni. Van 't twede bedt hadt hy *Maria de la Guiche*, die in 't jaar 1645 trouwde met Karel van Levi, hertog van Ventadour, pair van Vrankryk, gouverneur van 't Limoſin; en *Suſanna*, ongehuwt in haar 21 jaar geſtorven. *Claudius Maximiliaan de la Guiche*, graaf van S. Geran, Palice en Jaligni, gouverneur, ſeneſchal en maarſchalk van 't Bourbonnois, verknocht zich in den echt met Suſanna van Longaunay, eenigſte dochter en erfgenaam van Jan, here van Amigni, en ſtierf te Moulins den 31 January des jaars 1656, oud 56 jaren. Hy teelde by haar *Bernard de la Guiche*, graaf van S. Geran, enz. geboren in 't jaar 1641, kolonel van 't regiment van Anjou, en luitenant generaal van des konings legers. De geſchiedenis van zyne geboorte en opvoeding is ſeldzaam; want hy wierdt niet alleen van zyn vader en moeder, maar ook door een beſluit van 't parlement te Parys, ter zyner gunſte verleent den 19 July des jaars 1663, gewettigt en erkent voor hunnen zoon. Hy trouwde Maria Magdalena Jordana Carbonnel, eenige dochter van den marquis van Montfreville, by wie hy kinderen kreeg.

De ſtam van de graven van *Sivignon* neemt zynen oorſpronk met *George de la Guiche*, achtſten zoon van Pieter de la Guiche, gelyk boven gemeld is. Hy was hopman op het kaſteel van Semur, baljuw van Chalon, ſtalmeeſter van de koninginne Eleonora van Ooſtenryk, here van Sivignon en Nanton. Hy teelde by Margareta van Bauvau, die hy trouwde in den jare 1549, *Antony*, gedood te S. Lo in Normandië in den jare 1574; in den ouderdom van 24 jaren, zynde luitenant te voet. *Jan Baptiſta*, kapitein onder 't regiment van Languedok, geſneuvelt te Montpellier; *Jan Gabriël*, kommandeur van Malta, gedood in een zeegevecht op zyne galei; *Pieter Calais*, heer van Nauton, ongehuwt overleden; *Jakob*, die volgt; *Francina*, getrouwt in 't jaar 1578 met Willem van Amanze; en nog twee andere kinderen, jong geſtorven. *Jakob de la Guiche*, here van Savignon, Nanton, enz. trouwde met Renata van Chateauvieux, by wie hy hadde *Claudius*, geſtorven in 't jaar 1636, nalatende by Delva de Rie, zyne gemalinne, dochter van Chriſtoffel, marquis van Varembon, *Hendrik François*, die volgt; *Ferdinand*, doorgaans genoemt de ridder van Sivignon; en drie dochters. *Hendrik François de la Guiche*, graaf van Sivignon, kreeg de zuſter van den grave van Montperou ter gemalinne, by wie hy zyn geſlacht heeft voortgeplant. *Pieter de S. Julien antiq. du Macon. Bellajus l.* III. *Anſelmus. Thuanus. Sammarth. Du Cheſne. Guichenon. Memoires de la Maiſon de Guiche.*

GUICHE, (JAN FRANÇOIS) graaf van la Paliſe, heer van S. Geran, ridder van des konings ordens, maarſchalk van Vrankryk, gouverneur van 't Bourbonnois, was de zoon van Claudius, here van S. Geran, en van Suſanna des Serpens. Hy diende de koning Hendrik den IV, en daar na Lodewyk den XIII, die hem den maarſchalksſtaf van Vrankryk gaf in den jare 1619, en hem met eenen ridder van zyne ordens maakte. Hy hadt vervolgens het gebiedt over de legers des konings in de belegeringen van Clerac, Montauban, S. Antonin, en Montpellier. Ook hadt hy zeer veel deel in de zaken van zynen tydt, en ſtierf in den jare 1632, oud 63 jaren. Zyn ligchaam wierdt begraven in de hoofdkerk van S. Geran, die hy door zyne zorg hadt doen vernieuwen. Zie de vorige ſchryvers.

GUICHENON, (SAMUEL) advokaat te Bourg, in Breſſe, verdient den rang onder de eerſte geſchiedſchryvers van de XVII eeuwe. Hy wierdt geboren te Macon, en gaf in den jare 1050 de geſchiedenis van Breſſe uit, en naderhandt arbeidde hy aan de geſlachtrekenkundige geſchiedenis van het huis van Savoje, het geen hy te Lion in 't jaar 1660 in twee grote ſtukken in folio liet drukken: ook gaf hy in 't zelve jaar ter perſſe een Latynſch werk in quarto, groot 448 bladzyden, onder den tytel van: *Bibliotheca Sebuciana, ſive variarum Chartarum, Diplomatum, fundationum, privilegiorum, donationum & immunitatum a ſummis Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, Ducibus*, enz. Hier in geeft hy zich zelf deze tytels: S. Guichenon, here van Painelſuit, Raadt van zyne koninklyke Majeſteit van Vrankryk, als mede van zyne koninklyke hoogheit, en hiſtorieſchryver, rykshof-en paltsgraaf, ridder van de ordens van S. Lazarus en Mauritius. Deze drie werken zyn zeer goed in hun ſoort, en verdienden de beloning, die men hem daar voor gaf. Men kan niet zeker zeggen, of hy den Gereformeerden Godsdienſt is toegedaan geweeſt, altydt hy ſtierf in het Katholyke gelove den 8 September des jaars 1664. Varillas maakte een letterdief of Plagiarius van hem in de Voorreden van 't derde Stuk voor de Hiſtorie van de Kettery. *Bayle Dict. Crit.*

GUIDE, (LE) een beroemd ſchilder in Italië, was de zoon van den beroemden zangmeeſter Daniel Reni, en leerde de ſchilderkunſt van den beruchten Nederlandſchen ſchilder Dionyſius Calvart, gaf zich naderhandt by Caraches aan, en maakte onder zyn opzicht verſcheide werken. Hy hadt een manier van ſchilderen, ten eenemaal ſtrydig met Michiel Angelo van Caravage, daar deze de duiſterheit en de ſchaduwe van de nacht gebruikte om de zwarigheden van de kunſt in te verbergen, ſchilderde Guide in den helderen dag, om te beter de ſchoonheit van zyne werken te doen kennen. Dit zou tuſſchen deze twee ſchilders een grote oneenigheit veroorzaakt hebben, hadt le Guide niet gematigder dan Caravage geweeſt. Onder een menigte van voortreffelyke ſtukken, door le Guide voltooit, blinken uit S. Michiel, die te Rome in de kerk der Kapucynen beruſt. Hier in zegt men dat afgebeeld ſtaat het wezen van paus Innocentius den X, in de gedaante van den duivel, die onder de voeten van den engel legt. Eenige verzekeren, dat le Guide dit met opzet gedaan heeft, om dat deze paus, nog kardinaal zynde, onder den naam van Pamphilio, dezen ſchilder iets gedaan hadt, daar hy ganſch niet wel over in zyn ſchik was. Maar de graaf Malvaſia getuigt, dat le Guide, verre van daar ooit gedachten toe gehad te hebben, zeer moeielyk was, dat dit van hem uitgeſtrooit wierdt: hoe 't ook zy, dit gevoelen heeft in een ieder diepe wortelen geſchoten, en velen nieuwsgierig gemaakt om dit ſtuk wat naauwkeuriger te beſchouwen. Le Guide verzamelde veel geldt, en wierdt van iedereen geëert, en zou zo wel veel glorie als middelen nagelaten hebben, indien hy niet zeer hevig aan den dobbel geraakt was, waar door hy zyne ſchatten verſpilde, en de luſt van meer te ſchilderen verloor, zo dat hy, door dikwils veel te verliezen, in armoede verviel, waar door hy op 't laatſt wel werken moeſt om aan de koſt te komen, dog dat was zo ſlecht, dat het naar zyne voorgaande werken niet geleek, doordien hy de zelve maar uit de handt afmaakte om geldt te bekomen, zonder daar zyn oordeel toe

te gebruiken. Hy stierf, in den ouderdom van 67 jaren, in het jaar 1642. *Felibien entretiens sur les vies des Peintres Part.* IV.

GUIDICCIONE, (BARTHOLOMEUS) kaardinaal en bisschop van Lucca, geboren uit een der voornaamste familiën te Lucca, maakte zich door zyne geleerdheit en vroomheit zeer bekend. Hy nam in allerhande wetenschappen toe, en geraakte by den kardinaal Farnese in dienst, die hem in alle zyne grootste geheimen gebruikte, makende hem ook tot zynen vikaris generaal in 't bisdom van Parma, en wanneer hy onder den naam van Paulus den III paus wierdt, zorgde hy voor dezen zynen getrouwen dienaar. Hy was toen op het landt niet verre van Lucca, alwaar hy in rust studeerde; maar de paus riep hem naar Rome, en benoemde hem in 't jaar 1539 tot kardinaal, gaf hem de bisdommen Chiusi, Teramo en Lucca, maakte hem daarenboven gouverneur van Rome, dataris, grootpenitentiaris, en gaf hem meer andere voordeelige bedieningen. Guidiccione gaf echter de twee eerste bisdommen weder aan den paus over, en het laatste stondt hy aan zynen neef af. Hy stierf den 22 Augusty des jaars 1589, oud 80 jaren. Zyn ligchaam wierdt in de kerk te Lucca begraven, alwaar men nog zyne tombe vindt. Hy heeft verscheide werken geschreven. *Ughellus Italia Sacra. La Rochepozay nomencl. Cardin. Onuphrius. Aubery.*

GUIDICCIONE, (JOHANNES) bisschop van Fossombrone, leefde onder paus Paulus den III, omtrent den jare 1540. Door zyne verdiensten verkreeg hy vele bedieningen aan 't Roomsche hof, en liet verscheide dichtkundige werken, brieven en redenvoeringen na. Hy was uit het zelve geslacht als de voornoemde kardinaal, en Lelius Guidiccione, die in 't jaar 1635 leefde, gesproten. Hy wierdt van den kardinaal Borghese zeer geacht, en naderhandt van den kardinaal Antonio Barbarino, die hem een kanunnikdy in S. Maria Maggiore gaf. Hy beschreef het leven van paus Paulus den V en verscheide andere werken in dicht en prose, die byeen vergaderd een stuk uitmaken. *Ghilini theatr. d'Huomin. Letter. P.* I. *Allatius in ap. Urb. Miraus descript.* 17. *Sec. Erythraus Pin.* II. *c.* 40.

GUIDO, of WIDO, een zoon van Lambertus, hertog van Spoleto, door hem by de dochter van Pipin, koning van Italië, geteelt. Hy zocht zich onder Karel den Dikken in 't jaar 883 tot koning van Italië te verheffen; maar hy wierdt door den keizer daar in verhindert. Wanneer in den jare 887 Karel de Dikke afgezet wierdt en overleedt, dong hy met Berengarius, hertog van Friaul, om dat zy beide, hoewel van 't vrouwelyk geslacht, van Karel den Groten afstamden, doordien 'er niemandt nader was, naar 't bezit van zyne door de doodt ontruimde landen, en om alle bloedstorting voor te komen vergeleken zy zich met elkander, dat Guido Vrankryk, nevens den keizerlyken tytel, maar Berengarius Italië hebben zoude. Guido ging ook werkelyk naar Vrankryk, en wierdt in den jare 888 te Langres gekroont, maar vondt weinig aanhang, en doordien hy wat lang zammelde, maakten de Franschen ondertusschen Eudo tot koning, en dwongen hem onverrechter zake te rug te gaan. Hy viel hier op Berengarius op 't lyf, tegen welken hy in den jare 889 en 890 twee bloedige veldslagen sloeg, en hem ook zyne hofplaats Pavia afnam, waar op hy in 't jaar 891 van paus Stephanus te Rome als keizer gekroond wierdt. Maar als Arnulphus, die van de Duitschers tot koning verkoren wierdt, in den jare 893 in Italië kwam, joeg hy Guido naar Spoleto, die aldaar een leger byeen rukte, maar in den jare 894 aan een bloedstorting overleedt. *Erchemperius in hist. Long. an.* 883 & 888. *Herm. Contr. ad d. a. Annales Metens. Fuld. ad ann.* 888. *Luitprand l.* I. *c.* 6. *Flod. l.* IV. *Epist. Fulcon Poëta anon. de laud. Bereng. ap. Valesium. Sigeb. Gembl. & Regin. ad an.* 888. *Joh. Bernard. Chron. Casauriens in Dacherii Spicil. T.* V. *p.* 397. *Conf. Baron. T.* X. *Annal. Eccles. ad an.* 888. *n.* 3. *Sigonius de regno Ital. l.* V. *p.* 1.9 & *seq.*

GUIDO, of GUIGUES de I, bygenaamt de Karthuizer, om dat hy de vyfde generaal dier orde was, wierdt op het kasteel S. Romain in 't Valentinois geboren. In den jare 1109 wierdt hy opvolger van Jan den I, en bekleedde de bovengemelde waardigheit een reeks van 27 of 28 jaren, en maakte vele nieuwe inzettingen. Hy beschreef ook het leven van S. Hugo, en verdiende de achting van de grootste mannen van zynen tydt. De H. Bernardus schreef hem twee brieven, die de elfde en de twaalfde onder de zyne geplaatst zyn, en behalven het bovengemelde schreef hy meer andere werken, en stierf in den jare 1137. *Bostius c.* 2. *Dorland. l.* IV. *c.* 3. *de Vit. Carthus. Petrejus bibl. Carth. Possevinus.*

GUIDO, of GUIGUES de II, generaal der Karthuizers, bygenaamt de ENGEL om zyn uitnemend verstandt, volgde in 't jaar 1174 op Basilius; maar na dat hy die waardigheit twee jaren bekleed hadt, leide hy de zelve af, en leefde nog tot den jare 1188. Hy schreef een traktaat, genaamt *de Quadripartito exercitio Cella*, 't welk door Pieter François Chiflet in 't licht gegeven is. *Dorland. Petrejus. Chorier.*

GUIDO, markgraaf van Thuscië, een zoon van Adelbert, markgraaf van Thuscië, en van Bertha, dochter van Lotharius den II, koning van Lotharingen. Na zyns vaders doodt in 't jaar 917 voerde zyne moeder Bertha de voogdy en 't oppergezag, maar vermits zy een vyandinne was van Berengarius den I, koning van Italië, en hem allerlei spyt aandeedt (zie op het woordt BERTHA) was zy gestadig in onrust. Na zyn moeders doodt, in 't jaar 926, trouwde Guido Marosia, die zich eenen groten naam gemaakt heeft wegens de ontucht en vyandschap met den paus, daar zy in leefde (zie MAROSIA). Zy hitste haren gemaal aan, zo dat hy in 't jaar 928 paus Johannes den X uit Rome jaagde. Hy stierf kort daar na, en hadt zynen broeder Lambert tot opvolger. *Luitprand l.* III. *c.* 4. *Frodoard in Chron. ad ann.* 928. *conf. Sigonius de regno Italia l.* VI. *p.* 153, 156, 157.

GUIDO, een Burgundiër, eerst abt, daar na generaal der Cistercienzer orde, en eindelyk kardinaal door paus Urbanus den IV, die hem veel achting wegens zyne geleerdheit en voorbeeldelyk leven toedroeg. Clemens de IV zondt hem als legaat in Denemarken. Naderhandt hadt hy de voorzitting bekleed met de zelve waardigheit op het Concilie in 't jaar 1267 te Vienne in Vrankryk. Verder verrichtte hy verscheide gezantschappen in Polen, Zweden, Duitschlandt en Vrankryk, waar door hy veel roem verworf. Hy stierf in 't jaar 1272. *Oldoin. Valiscolor in Vit. Urb. VI. Rainard Annal. T.* XIV. *Aubery. Frizon. Michov. de reb. Pol. Jongel. in Purpur. Ciaccon.*

GUIDO ARETINUS, of GUY D'AREZZO, of ARETIN. Zie ARETIN. (GUIDO)

GUIDO *van Amiens*, bisschop van die stadt, was de zoon van Gualterus den II, grave van Amiens, en broeder van Foulques, bisschop van de zelve stadt, wiens opvolger hy was in 't jaar 1058. Hy bevondt zich by de kroning van koning Philips den I, en men vindt zynen naam in verscheide acten van dien tydt. Hy maakte zich door zyne vaarzen en historische werken, waar onder de overwinningen van Willem den Veroveraar gevonden worden, by den nazaat bekend, en stierf in 't jaar 1076. *Guill. de Jumieges l.* VII. *hist. de Gest. Norman. Order. l.* III. *hist. Sammarth. Gall. Christ. T.* II. *p.* 96. *Simler. Possevin. Vossius.*

GUIDO VAN AVESNE, of AVENNES, anders VAN HENEGOUWEN, XLII bisschop van Utrecht, was een zoon van Jan van Avennes, en neef van Margareta van Constantinopel, gravinne van Vlaanderen. Hy kwam na de doodt van bisschop Willem den II, van Mechelen, in den slag by Utrecht tegen de Hollanders gesneuvelt, op de volgende wyze tot het bisdom. De stemmen der kanunniken waren in het verkiezen van een nieuwen bisschop, na het overlyden van gemelden Willem, zeer verdeelt, doordien eenige voor Adolphus, proost van de Domkerke, stemden, maar andere aan dezen Guido van Avennes hunne stem gaven: maar eindelyk haalde Guido, geholpen door zynen broeder Jan den II, grave van Hollandt, en door eenige andere machtige vorsten, het gelukkig over. Ondertusschen was zyne regering gansch niet voorspoedig, en hy moest vele wederwaardigheden ondergaan, eerst van zynen tegenstrever Adolph, en daar na van de Vriezen, over het Vlie wonende; zo dat hy zich met veel moeite op den bisschoppelyken setel staande hieldt. Hy liet tot dekkinge en bescherminge van het sticht van Utrecht bouwen de kasteelen Goer, Dullenburg en Stoutenburg. Hy was een man van een deftig gelaat, van eene schone gestalte, bevallig van uitspraak, kloek van verstandt, voorzichtig in zyn overleg, en met verscheide deugden begaafd. Onder meer andere deugden was hy van een zonderlinge spaarzaamheit: want vermits hy met grote schulden beladen was, is hy voor een tydt in Vrankryk gaan wonen, om daar zuinig en sober te leven, ter tydt toe dat hy zyne schulden zou kunnen afbetalen. Clemens de V, die den pausselyken stoel allereerst naar Avignon heeft overgebragt, heeft hem in 't jaar 1311 uitgenodigt op de algemene kerkvergadering van Vienne, alwaar de beruchte orde der Tempelieren uitgeroeit, en over de herwinninge van het H. Landt gehandelt wierdt. Als hy daar in het zelve jaar was aangekomen, is hem, volgens het schryven van *Trithemius*, de kardinaalshoedt, door toedoen van den Franschen koning Philips, aangeboden: doch hy sloeg die aanbieding af, en hieldt zich zelven, naar *G. Noviomagus* zegt, zodanige eere, daar 'er tegenwoordig zo vele om hongelen, onwaardig. Doch de koning zyne vroomheit en nederigheit aanschouwende, leide hem een jaarlyksche inkomste uit 's lands schatkiste toe. Ondertusschen waren de Stellingwervers, door een valsch gerucht van zyne doodt verleid, aan het muiten geslagen. Maar Guido, weder in zyn bisdom gekeert zynde, ging hen gewapenderhandt te keer. Wat hy hen na hunne nederlage heeft opgelegt staat in een brief van het jaar 1313, die door *Ant. Matthaus* (*Analect. Tom.* V, *pag.* 868) in het licht is gegeven. Eindelyk, na dat Guido de rechten en handvesten der Utrechtsche burgery door opene brieven, die by *Buchelius* (*in Hedam pag.* 235) kunnen gezien worden, hadt bevestigt, is hy schielyk door een overval, en niet zonder vermoeden van vergift, uit het leven gerukt op den 29 May des jaars 1317, als hy in het zestiende jaar zyner regering was getreden, en in de Domkerke te Utrecht begraven. Behalven den voorgemelden *Jan*, grave van Hollandt, hadt hy nog eenige andere broeders, te weten *Botsardus*, bisschop van Mets, de welke, naar het zeggen van Beka, ook kardinaal is geweest; voorts *Johannes*, bisschop van Kameryk, en *Floris*, prins niet van Mariënne, gelyk Beka en Heda schryven, maar van Morea en Achaje, gelyk Buchelius uit Miræus (*Notit. Eccles. Belg. c.* 219) bewyst. *Batavia Sacra II Deel.*

GUIDO *van Bologne*, of *Auvergne*, was een zoon van Robert den VIII, grave van Auvergne, en van Maria van Vlaanderen. Eenige schryvers verwarren hem met een anderen Guido van Auvergne, zoon van Robert den VI, en Eleonora van Baffie, die omtrent den jare 1285 bisschop van Doornik en Kameryk was. Maar deze wierdt in 't jaar 1340 aartsbisschop van Lion. Clemens de VI maakte hem twee jaren daar na kardinaal, en hy wierdt in verscheide verrichtingen gebruikt. De zelve Clemens hadt het jubeljaar op 50 jaren verminderd, zondt hem dies in 't jaar 1350 naar Rome met den kardinaal Ceccan, om daar de H. poort te openen. Zy stilden daar ook een oproer, die om te zware woeker ontstaan was. Kort daar na wierdt hy als legaat naar Hungarië gezonden, en op zyne te

rug reize ging hy naar Spanje. Ook zondt men hem naar Vrankryk, en doordien hy alle deze gezantschappen met luister bekleedde, zondt hem paus Gregorius andermaal naar Spanje, om de koningen van Castilië en Portugal, die te zamen in oorlog waren, te bevredigen. Dezen last volvoerde hy gelukkig, zo dat hy met glorie wederom naar Avignon keerde. Hy stierf te Lerida den 25 November des jaars 1373. Zyn ligchaam wierdt naar Vrankryk gebragt, en by zyne voorvaderen in de abdy van Val Luizant begraven. Het aartsbisdom van Lyon heeft ook onder zyne kerkvoogden eenen anderen van dien naam gehadt, die in 't jaar 1233 verkoren wierdt. *Bosquet in Vita Clement. VI. Justel hist. d'Auvergne. Frizon Gall. Purp. Aubery hist. des Cardin. Sammarth. Onuphrius. Ciacconius.*

GUIDO *van Crema*, tegenpaus. Zie PASCAL, aartsdiaken.

GUIDO *van Dampiere*, graaf van Vlaanderen. Zie DAMPIERE.

GUIDO de Dikke. Zie CLEMENS de IV.

GUIDO, of GUIMARE, d'*Estampes*, bisschop van Mans, was uit een doorluchtig huis van Engelandt, en leerling van S. Anselmus, abt van Bek, daar na aartsbisschop van Canterbury. Hy muntte uit in alle wetenschappen, die hy aan anderen met toejuiching leeraarde in Vrankryk en Engelandt. Hildebert, bisschop van Mans, trok hem tot zich en gaf hem de voornaamste bedieningen in de hoofdkerk, waar door hy eindelyk, toen Hildebert zynen setel verlaten hadt, op den zelven in 't jaar 1126 gevestigt wierdt. In 't begin van zyne verheffing tot dit bisdom hadde hy eenige verschillen met Foulques, grave van Maine, die echter naderhandt zyn beste vriendt wierdt. Guido, of Gui, was voor de meerderheit der beneficiën aan de kanunniken van Mans, en hadt de eer van Godefroi den Schonen, zoon van Foulques, met Machteld, eenige dochter van Hendrik den I, koning van Engelandt, en weduwe van keizer Hendrik den V, te trouwen, en hun eerste kindt te dopen. Dit verschafte hem de vriendschap van den koning van Engelandt, die hem in zyn koninkryk een landgoedt met grote inkomsten verschafte. Hy stierf in 't jaar 1135, en voor zyne doodt gaf hy alles wat hy bezat aan den armen. *J. Bondonnet des Eveques du Mans.*

GUIDO *van Ferrara*, priester, en, volgens eenigen, bisschop van Ferrara, leefde in den jare 1310. Hy was de schryver van eene uitbreiding in vaarzen over den Bybel, die hy noemde *Margarita Bibliorum. Trith. de script. Eccl.*

GUIDO, of GUI, *van Lusignan*, was de negende koning van Jeruzalem, en geboortig uit Vrankryk. Hy trouwde met Sybilla, de moeder van den vorigen koning Boudewyn, zuster van koning Boudewyn den IV van Jeruzalem, en weduwe van Willem van Montferrat, en uit zucht om zelf te heerschen bragt hy in 't jaar 1186 zynen stiefzoon door vergift om 't leven. Hy bezat echter het koninkryk niet lang, want in het volgende jaar daar na beroofde hem de Egyptische Sultan Saladin van landt en lieden, nam hem gevangen, en deedt hem zweren het ryk van Jeruzalem aan hem over te zullen geven, en aanstonts naar zyn vaderlandt te keren. Wanneer hy hier door nu zyne vryheit wedergekregen hadt, liet hy zich door de bisschoppen van dien eedt ontheffen en zuiveren, waar op hy aanstonts wederom zyn verloren koninkryk trachtte te herwinnen. Ten dien einde bragt hy te Tripoli eenige benden van de inwoners en verstrooide kruisbroederen te zamen, belegerde daar mede in den jare 1188 de stadt Accon, of Ptolomais, schoon hy maar 8000 man te voet en 7000 paarden sterk was, daar in 't tegendeel de bezetting van die stadt veel sterker dan zyn leger was. Dit benam Guido den moedt niet, maar hy beging echter den misslag, dat, toen hy eene van de poorten der stadt bemachtigt hadt, en verder met zyne benden de stadt wilde indringen, hy midden in deze verrichting zich door een valsch gerucht liet misleiden, als of Saladin met een sterk leger hem achter den rug was, en aanvallen wilde, waar door hy aanstonts den aftocht liet blazen, en zich op een heuvel verschanste: welke fout hy echter naderhandt verbeterde, want als het daar op tot een treffen tusschen de Christenen en Saracenen kwam, weêrstondt hy des vyands menigte met een handt vol volks. Naderhandt wierdt deze belegering met een dubbelden yver voortgezet, hoewel de zelve tot in het derde jaar duurde, als koning Richard van Engelandt, en Philips Augusl, koning van Vrankryk, met eene vloot aankwamen, en de stadt met verdrag hielpen innemen. Na deze verovering kon echter Guido zyn oogmerk niet bereiken, want gedurende deze belegering was 'er tusschen de koningen van Engelandt en Vrankryk, als mede met den markgrave van Montferrat, die ook met eene vloot in 't leger gekomen was, een hevige twist, wie van hen koning van Jeruzalem zou worden. Guido hadt geen kans, des liet hy hem van den koning van Engelandt, die in den tocht derwaarts het koninkryk Cyprus verovert hadt, overreden, dat hy nevens een somme gelds het ryk van Cyprus zou aanvaarden, en daar heerschen. Waar op Guido zich derwaarts begaf, is in 't jaar 1196 in zyn paleis uit een venster gevallen, en heeft den hals gebroken, zonder kinderen by zyne gemalinne na te laten. Hy was de laatste koning van Jeruzalem en van het gansche Beloofde Landt, want al schoon Richard, koning van Engelandt, na de verovering van de stadt Accon, een graaf van Champagne, anderen zeggen den voornoemden markgrave van Montferrat, het koninkryk van Jeruzalem overliet, zo heeft echter Guido volstandig den naam van koning van Jeruzalem behouden. *Roger hist. Hierosol. Johan. Molan. Militia Sacr. Maimb. hist. des Croissades.*

GUIDO *van Montleheri*. Zie MONTLEHERI.

GUIDO PAPE, of GUI-PAPE, Raadsheer van 't parlement van 't Dauphiné, leefde in de XV eeuwe, en maakte zich door zyne rechtsgeleerde werken bekend. Hy was geboren te Lions, en zynde door Steven Guillon, president van den raadt van 't Dauphiné, naar 't Dauphiné geroepen, wierdt by Raadsheer van dien Raadt. Daar na als Lodewyk de XI nog niet meer als Dauphin van 't Viennois was, veranderde hy dezen Dauphinalen Raadt in een parlement, waar in Gui het ampt als Raadsheer bleef waarnemen. Hy trouwde met Louise Guillon, dochter van den voornoemden Steven Guillon. De voorgemelde prins gebruikte hem in vele gewigtige handelingen, en voor al na de doodt van koning Karel den VII, zynen vader. Hy stierf omtrent den jare 1464, en gaf 632 rechtsgeleerde questien uit, bevattende byna alle de vonnissen, door 't parlement van 't Dauphiné uitgesproken. *N. Chorier Hist. de Dauph. T.* II. *l.* XIII, *&* XIV.

Het is aanmerkelyk, dat verscheide schryvers dezen Guido-Pape met Guido den Dikken hebben vermengt, die ook een rechtsgeleerde, en daar na paus is geweest met den naam van Clemens den IV. Onder de zelve kan men tellen Quenstedt, hoogleeraar te Wittenberg, die in zyn werk, genaamt *de Patriis illustrium doctrina virorum, p.* 59, zegt, dat Gui-Pape was geboren te Narbonne; dat hy Raadsheer van 't parlement van 't Dauphiné, en daar na paus, onder den naam van Clemens den IV, was. Dit is een misslag: want Guido, of Gui de Dikke, geboren te S. Gillis aan de Rhône, genoemt door Durand en anderen: *Het licht der Rechtsgeleerdheit*, leefde ten tyde van S. Lodewyk den IX, wierdt paus in 't jaar 1265, en stierf in 't jaar 1268, daar in 't tegendeel Guido Pape, of Gui-Pape, waar van hier gesproken wordt, twee honderd jaren daar na leefde, en dat het parlement van 't Dauphiné eerst door den Dauphin Lodewyk, daar na koning, de IX van dien naam, gedurende de regering van zynen vader Karel den VIII is opgerecht.

GUIDO *van Perpignan*, of *van Terrena*, geboren te Perpignan, in 't graafschap Roussillon; ook wierdt hy *de Karmeliet* genaamt, om dat hy een monnik van die orde was. Hy wierdt Doctor te Parys in 't jaar 1318; vervolgens generaal der Karmeliten te Bourdeaux, en eindelyk inquisiteur generaal gemaakt. In den jare 1321 verhief hem paus Johannes de XXII tot bisschop van Minorca, en naderhandt van Elvas. Hy stierf in 't jaar 1330, den 21 Augusty, te Avignon, hoewel dit jaar niet al te zeker is. De gemelde paus Johannes de XXII hieldt zeer veel van hem. Guido hadt hem een boek opgedragen, getytelt: *De perfectione vitæ Catholicæ*, en heeft daarenboven geschreven *Super Sententias*; *Quodlibeta quæstiones ordinariæ*; *de Concordia Evangelistarum*; *Correctorium Decreti. Trithemius de script. Eccles. Bellarmin. Luc. in bibl. Carmel. Alegre paradis. Carmelitar. ac.* 14. *c.* 58. *Cave hist. Litter.*

GUIDO PETRAMALA, aartsbisschop van Milaan, stelde de yzere kroon op 't hoofdt van keizer Lodewyk van Beyeren in 't jaar 1327.

GUIDO *van Ravenna*, priester, bloeide in de IX eeuwe, onder de regering van Karel den Dikken. Hy schreef een historie van de Gotthen, die nog in wezen is, en de levens der pauzen. *Volaterran. Simler. Possevin. Vossius.*

GUIDONIS, (BERNARD) zomtyds *de la Gujonie* genaamt, een Dominikaner, bisschop van Tuy in Spanje, en naderhandt te Lodeve in Languedok, wierdt in een klein dorpie in 't landt van Limosin van geringe ouderen geboren, niet verre van Roche-Abeille. Wanneer hy in 't jaar 1280 of 1285 in de Dominikaner orde getreden was, wierdt hy een van de grootste sieraden van Vrankryk, en bekleedde de voornaamste bedieningen van die orde. Hy leeraarde met veel toejuiching, predikte met veel aangenaamheit, en schreef verscheide boeken, die van allen gunstig ontfangen wierden. Paus Johannes de XXII gebruikte hem in verscheide gewigtige zaken, en gaf hem het bisdom Tuy in Gallicië, en niet dat van Tulle in 't Limosin, waar naar hem zommigen Tudensis noemden, of Tuletensis, zo als anderen willen. In den jare 1324 wierdt hy in 't bisdom Lodeve geplaatst, vermits die stoel door de doodt van Johannes van Texandria, een Franciskaner van Cahors, opengevallen was. De zelve paus maakte hem ook tot onderzoeker des geloofs van de Albigenzen, die nog in Languedok waren overgebleven, en bediende zich dikwils van zynen raadt. Hy heeft vele dingen geschreven, als: *de Conciliis*; *De Officio Missæ*; een Chronyk van de bisschoppen van Toulouse en Limoges; een register van die van Lodeve; *De Vitiis Sanctorum*, enz. Hy stierf den 13 November des jaars 1331, oud 71 jaren, en zyn ligchaam wierdt in de Dominikaner kerk te Limoges, gelyk hy verzocht hadt, begraven. *Plantavii de la Pause de Episc. Lodev. Sammarth. Gall. Christ. Leander Albert. Vossius.*

GUIEMANS, of GUINOMANDUS, een getrouwe Raadt van koning Childerik den I, bewaarde zyne genegenheit voor dien prins in des zelfs ballingschap, waar in zyne onderdanen hem, ter oorzake van zyne buitensporigheden, in den jare 458 gezonden hadden. Hy wendde alles aan om dien vorst weder te herstellen; ten dien einde begaf hy zich by Gillon, dien zy in des zelfs plaats gestelt hadden, en raadde hem tot vele buitensporigheden, die hy wist, dat de Franschen niet behagelyk waren. Hy hadt te voren, scheidende van den koning Childerik, een stuk goudt in twee stukken geslagen, waar van zy ieder de helft namen. Dit zou een teken zyn, dat, als hy hem het zyne zondt, die vorst wederom zou komen, het welk hy gedaan hebbende, te weeg bragt, dat Childerik herstelt wierdt.

GUIENNE, eene Fransche provincie, met den tytel van hertogdom, wierdt eertyds *Aquitanië* genaamt, hoewel daar tegenwoordig alle de landen niet onder gerekent worden, die Aquita-

taniё voorheên heeft onder zich gehad. Plinius gaf haar den naam van *Armorica*. Guienne beſtaat eigentlyk in de landvoogdy van Bourdeaux, maar 't geen eigentlyk dezen naam voert, grenſt ten Weſten aan den Oceaan, ten Zuiden aan Landes en Gaſcogne, Perigord en Querci ten Ooſten, Xaintogne ten Noorden. Het landt is aangenaam en vruchtbaar; de lucht gematigt en zacht, de inboorlingen ſchrander, hoewel men ze van wat al te grote onbedachtzaamheit en hoogmoedt, als zy wat gezag krygen, beſchuldigt. Men vindt daar in het Bourdelois, Medoc, Bazadois, Agenois en Condomois, en 't landt, 't geen zy noemen *l'Entre deux-mers*, dat is te zeggen tuſſchen de twee zeёn, om dat het daar tuſſchen in legt. *Bourdeaux* is de hoofdſtadt van de provincie; heeft een aartsbiſſchoplyken ſetel, en een parlement. De andere ſteden zyn: *Agen*, *Condom*, *Bazas*, met een biſdom, *Marmande Sainte-Foi*, *Libourne*, *Bourg ſur Mer*, *Nerak*, enz. De Romeinen gaven deze provincie den naam van *Aquitaniё*, wegens het water. Voor den tydt van Auguſtus ſtrekte zy zich niet verder uit als tuſſchen den Oceaan, de Pyreneёn en de Garonne. De zelve keizer voegde daar nog eenige volkeren by, gelyk op zyn plaats gezegt wordt. De Weſt-Gotthen namen het den Romeinen af, tot dat koning Clodoveus hen van daar verdreef. Guienne hadt wel eer zyne byzondere hertogen. Eenige ſchryvers ſpreken van zekeren *Baſolus*, die door Clodoveus in de gevangenis te Sens geſmeten wierdt. Aimon ſpreekt van *Willicharus*, vader van Calthe, en Gregorius van Tours maakt gewag van *Regnovand* en *Ennodius*. Men vindt vervolgens *Sadregiſilus*, *Bertrand*, *Boggis*, of *Bugiſus*, *Agalſus*, *Abbon* en *Ricuinus*; maar men kan van deze hertogen niets zekers melden. Wy hebben de koningen en hertogen van Aquitaniё elders beſchreven. Die van Guienne of het twede Aquitaniё daalden af van de graven, erfgenamen van Poitou. *Renaud*, graaf van Herbauge, of Herbanges, wierdt gehuldigt als graaf van Poitiers en markgraaf of marquis van Bretagne. Hy ſtreedt tegen de Normannen in 't eilandt Noirmontiers den 20 Auguſty des jaars 835. Hy bevondt zich in dien dodelyken ſlag van Fontenay in 't jaar 841, en wierdt daar na meeſter van 't graafſchap Nantes, berovende daar van Lambert, de welke hem echter doodde den 23 Juny des jaars 843. Zyn zoon *Herveus* wierdt ook door den zelven Lambert in 't jaar 844 of 845 om 't leven gebragt, maar zyn andere zoon *Bernard*, graaf van Poitiers, was zyn opvolger. Deze trouwde met Belichilda, zuſter van Goſlin, of Goſſelinus, biſſchop van Parys. Hy teelde by haar *Ranulphus* den I, die volgt; *Bernard*, grave van Auvergne, gelyk elders gezegt wordt; *Emeno*, die van paus Johannes den VIII in den kerkelyken ban gedaan wierdt, om dat hy zich met Hugo den Baſtaardt, zoon van koning Lotharius en Valdrada, verbonden hadt; en *Gauzbert*, volgens het zeggen van M. Beſli. *Ranulphus* de I wierdt graaf van Poitiers en abt van S. Hilarius. Vele hedendaagſche ſchryvers verhalen, dat koning Karel de Kale hem hertog van Guienne maakte. Hy verloor den ſtrydt en 't leven tegen de Normannen te Brillac den 6 November des jaars 852. Hier op zondt koning Karel de Kale in het volgende jaar den jongen Pipin derwaarts, dien men gevangen nam, en in den ſlag tegen de Normannen met Robert den Sterken in een dorp van Anjou, genaamt Biſerte, gewond wierdt, waar van hy in den jare 867 in de maandt van July overleedt. Hy liet na *Ranulphus* den II, die volgen zal; *Gozbert*, daar Regino gewag van maakt; en *Ebles*, abt van S. Denys, en *S. Hilarius van Poitiers*, enz. die Parys tegen de Normannen verdedigde, en gedood wierdt in 't jaar 893, belegerende het kaſteel van Brillac in Poitou. *Ranulphus* de II hadt veel te doen met den koning Eudo, die den oorlog in zyn landt bragt, en daar na, volgende dien vorſt, wierdt hy in 't jaar 893 vergiftigt. Men meent, dat hy getrouwt was met Adelaide, die men de dochter van koning Lodewyk den Stamelaar noemt, by wie hy teelde *Ebles*, gehuldigt als graaf van Poitou en hertog van Guienne. Zyn vader beval hem op zyn ſterfbedde aan den grave van S. Gerand, here van Aurillac; deze zondt hem naar Willem den Godvruchtigen, grave van Auvergne, die ook hertog van Guienne wierdt, als in 't vervolg gezegt zal worden. Ebles trouwde met Aremburga, daar na met Emillana, die in 't jaar 912 ſtierf, en ten derde maal met Adela, of Edwig, dochter van Eduard den ouden, koning van Engelandt, by wie hy teelde *Willem*, die om zyne witte haairen de Vlaskop genaamt wierdt, en *Ebles*, biſſchop van Limoges, abt van S. Maixent, enz. geſtorven in 't jaar 975; *Willem*, graaf van Auvergne en Burgundiё den I van dien naam, hertog van Guienne, enz. Hy verdedigde zyne onderdanen tegen den koning Radolf, ſtreedt tegen de Normannen, ſtichtte of herſtelde de abdy van Cluny in 't jaar 910, de priory van Saucillanges in 't jaar 916, en ſtierf in den jare 917, zonder kinderen na te laten by Ingelberga, zyne gemalin. *Willem* de II, zyn neef, wierdt zyn opvolger. Dit hebben de heeren Beſly, Du Cheſne, Sammarthanus, Juſtel en andere geleerde geſchied-en geſlachtſchryvers niet geweten, maar andere latere tonen uit de oude papieren, dat hy zyns ooms opvolger was, dat hy den koning Radolf aan de rivier de Loire voor koning erkende, en ſtierf omtrent den jare 927, nalatende Alfredus, zynen broeder, tot erfgenaam. *Willem* de III, gelyk voorheên gezegt is, bygenaamt de Vlasbol, wierdt hertog van Guienne. Koning Lotharius, aangeport door zynen oom Hugo den Witten, deedt hem den oorlog aan, maar daar na vergeleek hy zich met hem, en holp hem in de belegering van Vitry in 't jaar 963, op 't einde van de maandt October, maar van daar wederom gekeert zynde, nam hy een beſluit van het geeſtelyk leven aan te nemen in de abdye van S. Cypriaan te Poitiers, daar na te S. Maxent, alwaar hy in 't zelve of het volgende jaar 964 ſtierf. Deze hertog herbouwde de abdy van S. Jan d'Angeli, die door de Normannen verwoeſt was. Hy trouwde met Adela van Normandiё, bygenaamt Gerloc, dochter van Rollo en Popea, by wie hy hadde *Willem* den IV, die volgen zal; *Jocelinus*, dien hy grave van Diois en Valentinois maakte; *Adela*, getrouwt met koning Hugo Capet, enz. *Willem* de IV, bygenaamt de Onvertzaagde, hadt moeite om de zyde van Capet en Robert aan te hangen, ſchoon de een zyn ſchoonvader en de ander zyn neef was. Maar zich ſterk gemaakt hebbende, ſloeg hy Godefroi, bygenaamt Griſegonella, grave van Anjou, en volgende zyns vaders voorbeeldt, wierdt hy monnik te S. Maxent, waar in hy in 't jaar 993 overleedt. Hy liet na by Emma of Emelina de Blois, bygenaamt van Champagne, *Willem* den V, bygenaamt de Grote, om dat hy zeer dapper, Godvruchtig en voorzigtig was. Koning Robert, de koningen van Spanje, Navarre, Denemarken, keizer Hendrik, en andere vorſten waren hem zeer gezind. Hy deedt alle jaren een reize naar Rome of naar S. Jakob te Galliciё, ſtichtte de abdy van Mallezais, tegenwoordig een biſdom in Neder-Poitou, en nam daar eenigen tydt voor zyne doodt het geeſtelyk kleedt aan, ſtervende den 31 January des jaars 1030, of 1031, in den ouderdom van 71 jaren. Hy trouwde eerſt met Almodia, by wie hy teelde *Willem* den VI. Daar na deedt hy een twede huwelyk met Priſca, of Briſca, dochter van Sancho Willem, hertog van Gaſcogne, en erfgenaam van hare broeders, by wie hy teelde *Eudes*, of *Odo*, grave van Gaſcogne, die bezit van het hertogdom van Guienne na zyns oudſten broeders doodt willende nemen, gedood wierdt voor Mauze, een kaſteel in 't landt van Aunis, den 17 Maart des jaars 1039; en *Thibaud*, zeer jong geſtorven. Willem de V trouwde ten derde maal met Agnes van Burgundiё, dochter van den grave Guido Willem, en teelde by haar *Pieter*, gezegt *Willem* de VII; *Guido Geofried*, genaamt *Willem* de VIII, en *Agnes*, twede gemalin van keizer Hendrik den III, bygenaamt de Zwarte. *Willem* de VI, bygenaamt de Dikke, voerde den oorlog tegen Godfried Martel, grave van Anjou, die met Agnes, gewezen derde gemalin van zynen vader, hertrouwt was. Hy wierdt geſlagen in 't jaar 1035, en ſtierf in 't jaar 1037, zonder kinderen by zyne gemalinne Euſtachia nagelaten te hebben. Zyn broeder *Pieter*, gezegt *Willem* de VII, zoon van die Agnes, hier voren gemeld, was zyn opvolger en ſtierf in 't jaar 1058 aan een buikloop, die hem in de belegering van Saumur overkwam. Hy liet geen kinderen na by Ermelinde, zyne gemalinne. Guido Godfried, gezegt *Willem* de VIII, broeder van den laatſten, wierdt hertog in zyn plaats. Hy hielp koning Hendrik den I, en wierdt geſlagen door de Angevins, maar ſloeg de Saracenen in Spanje, en bouwde verſcheide kerken, ſtervende in den jare 1086 in September op zyn kaſteel Chizé. Zyn lighaam wierdt begraven in de abdy van Monſtrier Neuf van Poitiers, die hy hadt doen herbouwen. Hy trouwde de dochter van Audebert, grave van Perigord, die hy verſtiet, en hertrouwde met Martha, die hy ook wegjoeg, ſchoon hy reets eene dochter by haar hadt, getrouwt aan Alphonſus den VI, koning van Caſtiliё. Hy deedt een derde huwelyk met Aldearda, dochter van Robert van Vrankryk, hertog van Burgundiё, by wie hy teelde *Willem* den IX, die volgen zal; *Hugo*, graaf, en *Agnes* gemalin van Pieter Sanche, koning van Arragon. *Willem*, de IX beſtierde lang zyne ſtaten, wapende zich ten kruistocht in 't jaar 1100, ſtondt Alphonſus van Arragon tegen de Moren by, en trok ten dien einde dikwils over de Pyreneёn. Hy ſtierf den 10 February des jaars 1127. Deze hertog was eerſt getrouwt met Ermgarda, dochter van Foulques Rothin, grave van Anjou, en van zyne eerſte gemalin Hildegarda van Baugency, maar verſtiet haar weder in 't jaar 1090, en zy hertrouwde met Alanus den III van dien naam, grave van Bretagne. Hy hertrouwe ook in 't jaar 1094 met Philippa, dochter en erfgename van Willem den IV, grave van Toulouſe, en teelde by haar *Willem* den X, die volgen zal; *Raimond* van Poitiers, die met Conſtantia, eenige dochter en erfgename van Boёmond, hertog en prins van Antiochiё trouwde, en gedood wierdt den 26 Juny des jaars 1148: *Hendrik*, monnik en daar na prioor van Cluny; *Agnes*, gezegt *Mahaud*, eerſt getrouwt met N. van Thouars, en ten twede maal met Don Ramirus den II, koning van Arragon; mitsgaders nog vier andere dochters. *Willem* de IX trouwde ten derde male met Hildegarde, die op het Concilie van Rheims, gehouden in den jare 1119 in tegenwoordigheit van paus Calixtus den II, klaagde over haren man, dat hy haar verlaten hadt om Mauberge, vrouwe van den markgrave van Chateleraud, 't geen door Orderic Vitalis is aangetekent in het twede boek zyner kerkelyke geſchiedeniſſe. *Willem* de X, of de IX by die genen, die den II niet erkennen, was zyn opvolger, en wierdt ook wegens zyns moeders erffeniſſe graaf van Toulouſe, om dat de zelve de eenigſte dochter en erfgenaam was van Willem den IV, grave van Toulouſe, als gezegt is, en nicht van Raimond grave van S. Gilles, 't geen hem echter betwiſt wierdt. Deze hertog, aangeport door Gerard biſſchop van Angoulême, nam de party van den tegenpaus, Pieter van Leon, onder den naam van Anacletus den II, tegen Innocentius den II aan; maar S. Bernard onderrechtte hem beter. Daar na doende eene reize naar Compoſtell, ſtierf hy op heilige Vrydag in 't jaar 1137, en wierdt daar begraven voor 't groot altaar. Meer dan 20 ſchryvers verhalen op gezegde wyze zyne doodt; maar anderen doen hem leven tot den 10 February des jaars 1157, en noemen hem den ſtichter der Guillemiten of Willemiten. Hy hadt getrouwt Aёnor of Alienor, zuſter van den markgrave van Chateleraud. Men meent, dat hy nog een twede gemalinne, genaamt Emma, dochter van den markgrave Aimar, gehad heeft, maar dat die hem ontſchaakt wierdt door Willem Taillefer, zoon van Wigrin, grave van Angoulême. Hy hadt by zyne eerſte gemalin *Willem*, bygenaamt de kloekmoedige, geſtorven voor zynen vader; *Eleonora*, die volgt; en *Alix*, gezegt *Perrenelle*, getrouwt

aan Roland, bygenaamt de Grote en de Oude, graaf van Vermandois. *Eleonora van Guienne* trouwde in 't jaar 1137 met koning Lodewyk den VII, bygenaamt de Jonge, die over haar gedrag niet wel voldaan zynde, zich daar van liet afscheiden op het concilie van Bois-Genci, aan de Loire, den 18 Maart des jaars 1152, na dat hy haar 15 jaren gehad hadt, en toen voorwendde dat zy hem te na in den bloede bestondt. Zy hertrouwde den 19 May daar aan volgende met Hendrik, grave van Anjou, daar na koning van Engelandt, de II van dien naam. Van haar is elders gesproken. *Richard*, bygenaamt Leeuwenhert, zyn derde zoon, wierdt graaf van Poitiers, en stierf zonder kinderen. *Godefroi*, de vierde zoon, liet na *Artus*, die graaf van Bretagne wierdt. *Jan* Zonderlandt, zyn oom, vyfde zoon van *Eleonora*, beroofde hem van zyne goederen, en deedt hem sterven, gelyk elders gezegt wordt. Om deze misdaadt wierdt Jan door een vonnis, uitgesproken door 't hof der Pairs, berooft van alles wat hy in Vrankryk bezat, en Guienne wierdt aan de kroon gehecht onder de koningen Philips Augustus, Lodewyk den VIII, en S. Lodewyk. De laatste, door een aangeboorne goedheit, gaf een gedeelte van Aquitanië over aan de Engelschen in 't jaar 1259, onder den tytel van 't hertogdom van Guienne; want het is alleen sedert dien tydt, dat de naam van Guienne bekend is geworden. Men gelooft, dat zy afkomstig is van 't woordt Aquitanië, en dat men eerst zeide Aquienne, daar na Quienne, en eindelyk Guienne. Wat 'er van zy, daar zyn nog zeer vele wisselvalligheden ten opzichte van dit hertogdom voorgevallen: 't wierdt door de Engelschen in beslag genomen onder den koning Philips den Schonen; vervolgens stondt men het hen af, en zy bezaten 't tot zy daar t'eenemaal wierden uitgejaagt onder de regering van koning Karel den VII. Koning Lodewyk de XI gaf Guienne in 't jaar 1469 als een eigen erfgoedt aan zynen broeder Karel, maar deze stierf zonder kinderen in 't jaar 1472, en wierdt voor de laatste maal wederom de kroon van Vrankryk ingelyft. *Aimoin. Gregorius Tur. Annales d'Aquitanie Lubeus in Onomast. & de illustr. Viror. Aquit. Jan Besly Geneal. des Ducs de Guienne. Thuanus Droits du Roy. Du Chesne. Sammarth. Justel. Catel. Labbé Miscell. P.* II. *p.* 506. *Andoque.*

GUIFFREY, (GUIGO) here van Bouttieres, een edelman uit het Dauphiné, en een beroemd krygoverste, die onder den ridder Bajard, ten tyde van koning Lodewyk den XII, zyn eersten veldtocht in Italië deedt, niet ouder dan 15 jaren, en zich zeer wel droeg. Naderhandt diende hy in alle veldtochten van Italië, wierdt ook in den slag van Pavië gevangen. Hy verdedigde Marseille tegen keizer Karel den V, en deedt in den jare 1544 zeer veel tot het verkrygen der overwinning in den slag by Cerizoles, alwaar hy de voorhoede geboodt. In 't volgende jaar hadt hy het gezag over eene vloot van 36 schepen, die François de I tegen de Engelschen afzondt. Uit dit geslacht zyn meer andere beroemde mannen gesproten. *Bellay. Brantome. Thuanus l.* I. *Chorier hist. de Dauphine.*

GUIGLIA, (AGATHINUS) geboortig van Palermo, was Doctor in beide de rechten, en door zyne geleerdheit vermaard, zo wel als door zyne fierlyke pleidoien, waar door hy, na vele eertrappen, eindelyk den koninklyken rechterstoel beklom. Ook wierdt hy te Messina bestierder (*moderator*) van 't gerechtshof, de Junta genaamt, en voorts koninklyke fiskaal. Men heeft van hem in 't Latyn: *Responsum fiscale, in quo per semitas Justitiæ jura regii fisci penduntur, atque tuentur juribus reg. Adh. publicanorum pro remissione mercedis addictis penitus rejectis.* enz. *Biblioth. Sicula.*

GUIGNARD, (JOHANNES) geboortig van Chartres, een Jesuit, en hoogleeraar in de Godgeleerdheit in het collegie van Clermont, een gezworen vyandt van alle Protestanten, dat hem ook de doodt deedt: want toen men de papieren van Johannes Chastel nazag, die de handt aan koning Hendrik den IV hadt geslagen, vondt men onder anderen ook een geschrift van Guignard, vol van zeer gevaarlyke dingen, en wordende in het zelve de moordt, aan koning Henrik den III gepleegt door den Jakobyner monnik Clemens, gebillykt, en hoe het zelve mede aan Bearner, gelyk als hy hem noemde, te ondernemen, met alle krachten aangeraden. De daadt van Chastel was al te strafbaar en te nieuw, en alzo wierdt deze Jesuit Guignard veroordeelt, om voor de hoofdpoort van de kerke te Parys in het blote hemdt, met den strop om den hals, en een brandende waschkaarsse in de handt, Godt en den koning op de knieën om vergiffenis te bidden, en voorts op de plaats de Greve aan een ten dien einde opgerechte galg opgehangen, en overleden zynde, te gelyk met de galg, verbrand te worden. Tot het eerste, namentlyk tot de afbidding, wilde hy niet verstaan, maar het overige van het vonnis wierdt aan hem voltrokken. Men heeft hem te Rome onder de martelaren van zyne orde geplaatst, doch het is maar van eenige gemene persoonen, zonder kennisse van zyne orde, geschied. *Bayle Dict. Crit.*

GUIGLIELMINI. Zie GUILIELMINI.

GUIGUES. Zie GUIDO.

GUIGUES, Dauphin van 't Viennois. Zie DAUPHINE.

GUIIENO, of *Siliceo*, (JOH. MARTINEZ) kardinaal en aartsbisschop van Toledo, was van Villa Garsia, uit Castilië, de zoon van een armen landman, Jan Martinez Guiieno genaamt. Hy veranderde naderhandt zynen naam, en nam dien van *Siliceo*, of *Du Bois*, aan, 't geen het zelve is. Hy leerde de letterkunst te Lerena, een klein steedtje niet verre van Villa Garsia gelegen, gaande des Zaterdags avonds naar huis om voor de gansche week broodt te halen. Men zegt ook, dat hy in zyn dorp het ampt van koster waarnam, om dat zyne ouders zo veel niet hadden, dat zy hem onderhouden konden. Naderhandt vondt hy echter middel om naar Sivilië te komen, alwaar hy de wysbegeerte leerde, van voornemen zynde om naar Rome te gaan. Hy toog eindelyk op weg, en toen hy door Valencia reisde, wierdt hy daar eenigen tydt opgehouden by een edelman, wiens kinderen hy onderwees. In deze stadt maakte hy vriendschap met een ordensbroeder, die hem riedt liever naar Parys dan naar Rome te gaan, 't geen hy ook met goed voordeel deedt. Na dat hy daar lang op een kommerlyke wyze zyn onderhoudt gezocht hadt, wierdt hy eindelyk meester, en nam in de Godgeleerdheit krachtig toe. Toen hy wederom in Spanje te rug kwam, wierdt hy hoogleeraar in de wysbegeerte te Salamanca en Godgeleerde te Coria, ook eindelyk tot onderwyzer van den jongen prins Philips, zone van keizer Karel den V, benoemt. Vervolgens wierdt hy van gemelden prins biechtvader en almoezenier, die hem ook tot het bisdom van Cartagena vorderde, en hem in 't jaar 1543 naar Badajos zondt, om zyne bruidt Maria Infante van Portugal af te halen. Deze zelve Philips de II maakte hem naderhandt bisschop van Toledo. Hy deedt veel goeds aan zyne kerk, en stichtte daar twee huizen, het een om 40 jongelingen in de vreze Gods en den Godsdienst op te kweken, en het andere voor zo veel arme maagden. Paus Paulus de IV maakte hem in 't jaar 1555 kardinaal. Hy stierf den 31 Maart in 't jaar 1557, reets den ouderdom van 80 jaren bereikt hebbende. Hy heeft, behalven eenige wysgeerige schriften, over Aristoteles' werken, ook over de *Arithmetica Theoretica & Practica*, mitsgaders een verklaring en uitbreiding over 't *Onze Vader*, 't *Ave Maria*, en andere dingen, geschreven. Die van zyne familie hebben insgelyks den naam van Siliceo aangenomen. Zyn broeder *Laurens* trouwde aan het huis Caravajal, en nam ten echt Francisca, vrouwe van Medina Suerta, maar stierf zonder kinderen. Hy hadt nog twee zusters, waar van de oudste eenen zoon naliet, die kanunnik van Toledo en abt van S. Leocadia wierdt. *Aubery hist. des Cardin. Antonius Bibl. Hispan.*

GUILANDINUS, (MELCHIOR) een arts, geboren te Koningsbergen in Pruissen, studeerde met veel naarstigheit in zyn vaderlandt, leide zich krachtig op het onderzoeken van natuurlyke dingen, en de kennisse der kruiden. Om hier in meer te vorderen, ging hy naar Venetië, reizende met eenen koopman Marinus Cabullus door Griekenlandt, Asië, en Afrika; kwam eindelyk in Indië, maar was in zyne te rug reize zo ongelukkig, dat hy door de zeerovers gevangen, en op een galei geslmeten wierdt. Hy maakte zich deze gevangenis wel te nutte, lerende gedurig, daar hy kwam, de kruiden en geneesmiddelen, die men gebruikte. Wanneer hy wederom in vryheit herstelt wierdt, ging hy naar Padua, bragt daar de geneestuin in staat, en wierdt tot hoogleeraar in de geneeskunde aangesteld. Hy kon met Mathiolus niet overeenkomen, want zy schreven tegen elkander. Deze zelve Mathiolus zegt, dat Guilandinus in Sicilië en te Rome in zulke armoede geweest is, dat hy genoodzaakt was wortelen op het landt te gaan verzamelen, en die aan de artzenybereiders te verkopen. Hy stierf in 't jaar 1589, en maakte zyne boeken aan de Republyk van Venetië. Hy heeft verscheide dingen geschreven, als: *Commentarius in Plinium de Papyro; de Stirpibus epistolæ quinque; Apologia adversus Matthioli librum primum.* enz. *Thuanus l.* LXXXXVI. *Adami Vit. Medicorum. Vander Linden Bibl. Med. Teissier elog. T.* II.

GUILFORD, de hoofdstadt van 't graafschap Surrey, in Woking Hundred gelegen. Ze zendt twee leden in het lagerhuis; legt zeer vermakelyk aan de rivier de Wyë, en heeft drie volkryke parochiën onder zich. De Saxische koningen hadden daar een vorstelyk kasteel, zo dat op dien tydt deze plaats een uitgestrekten omtrek hadt. Men ziet nog heden aan de rivier de overblysselen van een groot kasteel. In den jare 1660 benoemde koning Karel de II Elizabeth, burggravin van Kimelmakky in Ierlandt, tot gravinne van deze stadt voor zo lang zy leefde. In den jare 1672 wierdt de tytel van grave van Guilford van den zelven koning aan Johan Maitland, den laatsten hertog van Lauterdale in Schotlandt, gegeven. Naderhandt wierdt de laatst-gestorven Lord Francis North van gedachten koning tot baron van Guilford benoemt, welke eer zyn zoon, van gelyken naam, in 't jaar 1701 ook genoot. Deze stadt legt 30 mylen van Londen. *Camdeni Britt. Hermannidæ Britann.*

GUILIELMINI, (DOMINICUS) geboren te Bologne uit een eerlyk geslacht den 27 September des jaars 1655. Hy studeerde in de wiskunst onder M. Geminiano Montanari, een Mondenees, in de geneeskunde onder den beruchten Malpighius. Hy tradt in een redenstrydt, die ontstondt tusschen Montanari en Cavina over een verschynsel aan den hemel, 't welk zo licht als de maan zich in een groot gedeelte van Italië hadt laten zien in 't jaar 1676, en ondersteunde het gevoelen van zynen meester. Hier over wierdt voor en tegen veel papier beklad, en inderdaadt was de zaak van weinig belang, en kon op een vel of twee papiers wel middagklaar uitgelegt worden. Hy wierdt Doctor in de geneeskunde in de universiteit te Bologne in 't jaar 1678. De staartster, die in de jaren 1680 en 1681 zich vertoonde, gaf hem stof van het werk: *De Cometarum Natura & Ortu Epistolica Dissertatio. Bononiæ* 1681, op te stellen. Hier in gaf hy een nieuwe onderstelling over de kometen of staartsterren, waar uit hy geloofde, dat men alle luchtverschynselen kon afleiden. Hy gaf ook nieuwe preuven van zyn verstandt in de sterrekunde door de waarneming van een zoneclips te Bologne, den 12 July des jaars 1684 te zien, de welke hy in 't Latyn aldaar liet drukken. De Raadt van Bologne maakte hem eerste hoogleeraar in de wiskunde, en gaf hem het opzicht over de wateren van dien staat in het jaar 1686. Om zich dit beroep waardig te maken, leide hy zich met yver op deze zaken, en gaf in 't jaar 1690 het eerste, en in

in 't jaar 1691 het twede deel van zyn *Tractatus Hydrostaticus* uit, onder den tytel van: *Aquarum fluentium mensura novâ methodo inquisita.* Hy rechtte daar in op een grondbeginsel, erkent by alle de hedendaagsche wysgeren, en trok daar zeer gewigtige gevolgen en omstandigheden uit. Volgens zyne rekening wierp de Donau in de Pontus Euxinus in een minuut by de 42 millioenen Boloneesche voeten water. Hy geraakte met den heer Papin over dit tractaat in een soort van geschil. Dit geschil en nog een ander over de Syphons bragten twee brieven in de wereldt, onder den tytel van: *Epistolæ duæ Hydrostaticæ.* Hy wierdt gebruikt in het verschil over de wateren tusschen de steden Bologne en Ferrara, en hy gaf over dit voorwerp, als mede over de wateren van het gebiedt van Ravenna, zeer nuttige en noodzakelyke preuven, maar zy wierden in de wal geschoven. Om zynent wille stichtte de stadt Bologne in hare universiteit een nieuwe gehoorzaal voor de Hydrometrie, of watermeting op, daar zy hem den tytel van hoogleeraar van gaven in 't jaar 1694. Hy hielp den heer Caffini in 't jaar 1695 de beruchte Meridiaan opmaken, daar hy 40 jaren albereets in de kerk van S. Petronius aan hadt gearbeidt, en gaf een gedenkschrift in 't licht van de moeite, die men daar aan gehad hadt, en de ware nuttigheit van dat werktuig. In 't jaar 1697 gaf hy zyn groot werk uit: *Della Natura de Fiume*, 't geen voor zyn voornaamste gehouden wordt. Hy droeg het zelve op aan den abt van Bignon, die 't jaar te voren hem lidt van de akademie der wetenschappen hadt doen worden. Dit boek maakte een groot gerucht. Cremona, Mantua, en eenige andere steden, namen toevlucht by dien beroemden kenner der waterlopen. Hy ordonneerde de werken, die hen noodzakelyk waren, maar zyne kunst blonk het meest uit in het leggen van dammen in den Po, boven Placence, alwaar deze vloedt een grote verwoesting maakte, en dreigde nog groter kwaadt te zullen veroorzaken. De Republyk van Venetië, nydig op Bologne over het bezit van zulk een man, maakte hem hoogleeraar in de wiskunst te Padua in 't jaar 1698. Maar schoon hy dit nieuwe beroep aannam, wilde Bologne echter, dat hy den tytel als hoogleeraar van hunne universiteit zou behouden, en gaven hem zyn wedde als te voren. Venetië zondt hem in den jare 1700 naar Dalmatië, om de verwoestingen van Castelnuovo te herstellen, en eenigen tydt daar na in Friaul, alwaar een zeer schadelyke overstroming, die reets verscheide dorpen verwoest hadt, gereed stondt om de gewigtige vestingwerken van Palma te doen vallen. Hy nam in 't jaar 1702 het hoogleeraarsampt van de geneeskunde te Padua aan, en verliet zyn eerste. Het jaar te voren hadt hy een *Dissertatio de sanguinis natura & constitutione* uitgegeven. Weinig tyds daar na gaf hy een boek uit, onder den tytel van: *De Salibus dissertatio Epistolaris Physico-Medico-Mechanica.* Gedrukt te Venetië in 't jaar 1705. Hy beantwoordde den heer Homberg, die van zyn gevoelen niet was, dat de zure zouten hunne zelfstandige gedaantens niet ontfingen in hunne kristallisatie. Hy maakte nog twee natuurkundige werken, het een onder den tytel van: *Exercitatio de Idearum vitiis, correctione & usu adstatuendam & inquirendam morborum naturam*, in 't jaar 1707, en 't andere *de Principio Sulphureo*, in 't jaar 1710, en 't geen tot zyn roem verstrekte, de dagtekening van dit laatste werk was die van zyne doodt. Zyn leven is geweest een gehele overgeving aan de geleerdheit. Hy was uiterlyk, gelyk veeltyds de studeerkamer medebrengt, in zommige zaken een weinig ruw, en wat wild, ten minsten voor die hem niet gewoon waren. *Histoire de l'Academie Rojale des sciences de* 1710.

GUILIELMINI, (DOMINICUS) geboren te Catana, was een Jesuit, studeerde naarstig; en wierdt wel haast wegens zyne dichtkunde en welsprekendheit vermaard. Hy moet van den voorgaanden wel onderscheiden worden. Hy wierdt te Rome een lidt van de akademisten der Humoristen, Infecundi en Implicati, of, volgens de Italiaansche uitspraak, Intreccati: gelyk hy ook te Bologne onder de Gelati, en te Venetië onder de Dodonei veel lof behaalde. Hebbende den tytel van baccalaureus verkregen, hoorde men hem in verscheide steden van Sicilië niet min geleerd dan sierlyk met veel toejuiching prediken. Hy stierf te Rome in den jare 1706, hebbende in 't Italiaansch uitgegeven: *L'innocenza vendicata, Azzione Regi-comica morale; Il Re Tiranno, Opera Regicomica; Il Sarmata Trionfante, Oda per la vittoria di Vienna; Palermo liberato per miraculo delle rose*; en leggende ter drukpersse gereed: *I fiati dell' Alvernia, panegirici; Il Postiglione della critica; L'Empieta in Soglio, overo il Nerone; La Berenice, Opera scenica in prosa*, enz. *Biblioth. Sicula.*

GUILIELMUS (JANUS) een Duitscher, geboren te Lubek in 't jaar 1555. Na dat hy zyne studiën met veel ernst op verscheide Duitsche akademien wel voortgezet hadt, deedt hy met eenige edellieden eene reize naar Vrankryk; hieldt zich eerst te Parys op; ging daar na te Bourges om Cujacius te horen, maar stierf aldaar in 't jaar 1584 aan een brandige koortze, wanneer hy nog geen 30 jaren bereikt hadde. Hy wordt van Thuanus benevens andere geleerde mannen zeer geroemd, en heeft verscheide schriften nagelaten, als: *Libri verisimilium*; *assertio adv. Sigonii consolationem*; *Quæstiones Plautinæ.* Ook heeft hy *Cicero* met aantekeningen verrykt. *Thuanus l.* LXXX. *Adami Vit. Philosoph. Lotichii Bibl. Poët. l.* IV. *p.* 115. *Teissier Elog. T.* II. *p.* 7.

GUILLARD, (KAREL) president van 't parlement te Parys, was de zoon van Jan, een edelman van Poitou. De schryver van de geschiedenis van Gatinois geeft voor, dat zyn geslacht afstamt van S. Hubert, en dat het zelve van hem de kracht behouden heeft om de razerny te genezen: wat hier van zy moet onderzocht worden. Karel Guillard verscheen met een algemene toejuiching voor den pleitbank, waarom hy in den jare 1482 tot Raadsheer van 't parlement, en daar na tot requestmeester, verkoren wierdt. Hy deedt grote diensten aan de koningen Karel den VIII en Lodewyk den XII. De laatste benoemde hem tot president a Mortier in 't jaar 1508, en 't was in deze bediening, dat hy zyne geleerdheit en ondervinding in de wereldsche zaken blyken liet. In den jare 1534 moede zynde van die beslommeringen, ontsloeg hy zich van zyne bediening, en ging op een landhuis wonen, alwaar hy weinig tyds daar na overleedt. Deze grote man liet twee zonen na, als *Andreas*, Raadt van State, en *Lodewyk Guillard*, bisschop van Doornik, en daar na van Chartres. Deze was een kerkvoogdt van vele verdiensten, yverig voor de kerk, en in 't bekeeren der ketteren. Hy stierf omtrent den jare 1565. Andreas, de oudste zoon, wierdt vader van eenen anderen Andreas Guillard, Raadsheer van den koning en president in 't parlement van Bretagne. Hy hadt veel bekwaamheit, en men zondt hem als gezant naar Rome, daar na by het openen van 't Concilie van Trente. Lodewyk Guillard zyn broeder wierdt bisschop van Chartres na 't overlyden van zynen oom Lodewyk, en heeft een werkie over de gronden van 't geloof geschreven, enz. Hy stierf in 't jaar 1572. *Morin. hist. du Gastin. Blanchard hist. des Presid. de Paris.*

GUILLAUD, (CLAUDIUS) van Beaujeu, Doctor te Parys, kanunnik en Godgeleerde te Autun, bloeide in den jare 1540. Hy is de schryver van de aanmerkingen over de Euangelien van Mattheus en Johannes, gedrukt te Parys in 't jaar 1550 en 1562. Ook schreef hy aantekeningen over de brieven van Paulus, en andere kanonyke brieven, die hy onder den tytel van *Collations* te Parys in 't jaar 1544 en 1548 in 't licht gaf. Hier in plukte hy de bloemjes van de oudvaders en andere geleerden, versierende daar zyn werk mede. Hy volgde den gemenen text, en in de kanttekeningen haalde hy de verscheide betekenissen van de Griekse tale, getrokken uit de overzetting van Erasmus, aan. Hy hieldt zich wel aan den letterlyken zin, maar daar de plaatsen te duister waren, ondersteunde hy die met zetregels der kerke. Ook heeft men van dezen schryver homilien over de vasten, gedrukt te Parys in 't jaar 1560. *Du Pin Bibl. de Aut. Eccles.*

GUILLAUME. Zie WILLEM.

GUILLEMETE *van Bohemen*, hoofd of instelster van een hatelyke secte, die in Italië in de XIII eeuwe te voorschyn kwam, hadt de wereldt zo zeer door den schyn van eene eenvoudige Godvruchtigheit bedrogen, en speelde hare rol tot aan het einde toe zo wel, dat ieder waande, dat zy als een Heilige behoorde aangebeden te worden, gelyk 'er vele dwazen geweest zyn, die dit na haar doodt gedaan hebben. Men heeft eindelyk haar bedrog ontdekt, en hare streken zyn zonneklaar ontzenuwt; waarom men haar dode lighaam opgroef, en verbrandde in 't jaar 1300, na dat zy reets in den jare 1281 overleden en te Milaan op het kerkhof van S. Pieter begraven, en zes maanden daar na overgebragt was in het klooster van Caravalla, twee mylen buiten Milaan, alwaar men haar ter eere een praalgraf, daar men nog de overblyfselen van ziet, hadt opgerecht. Zelf wierdt haar gedachtenis by dit graf driemaal in 't jaar geviert, als eerst op den dag van S. Bartholomeus, op welken zy overleedt; ten anderen op den dag, dat haar lighaam naar Caravella was overgebragt, en ten derde maal op Pinxterdag. Puricellus zegt, dat het een soort van geestdryvers waren, die deze secte aankleefden, maar het proces van de Inquisitie zegt alleen, dat de sectarissen van deze dochter geloofden, dat de Heilige Geest in de vleeschelyke gedaante van eene vrouw, 't geen deze Guillemette was, op de wereldt door de koninginne Constantia, gemalinne van den koning van Bohemen, geboren was, dat zy niet dan naar den vleesche gestorven was, en ten jongsten dage zich in den hemel voor het oog van hare apostelen zou vertonen; dat zy op deze wereldt tot haren stedehouder hadt gestelt eenen Manfreda Pirovana, een gestelyke van de orde der Humiliaten, die de misse op haar graf zou doen, en die eindelyk naar Rome gaan, den Apostolischen stoel bekleden, de kardinalen daar verdryven, en vier Doctors als nieuwe Euangelisten aanstellen zou. Bossius beschuldigt deze secte van onkuischheit. Na hare doodt wierdt ruchtbaar, dat zy met haren boel, Andries Seramita, naar Milaan gekomen was, dat zy daar, naar haar voorgeven, om de Goddelyke wrake af te wenden, eenen nieuwen Godsdienst smeedde, en op deze wyze oeffende, namentlyk, dat zy in het duisterste van den nacht eerst met verscheide weduwen, naderhandt ook met getrouwde vrouwen, in een onderaardsch hol, buiten de stadt Milaan gelegen, daar zy ten dien einde zekere plaats en huizing gekocht hadt, te zamen kwamen, om hunne gewaande aandacht te plegen, wordende ondertusschen een party mansperfonen mede ingelaten. Allen die zich nu hier aan wilden verknochten, wierden boven op de kruin het haair afgeschoren. By den aanvang van hunne vergadering tradt een vrouwspersoon met een priesterlyk optoisel naar een altaar, dat in dat hol was, deedt een gebedt, keerde daar na zich naar den gezamentlyken hoop, en riep daar op uit: *Voegt u te zamen; doedt het licht weg, en een ieder neme zyne evennaaste, en doe daar mede het geen hem welgevalt.* Maar een zeker ryk koopman, Alexander de Conna genaamt, zyne vrouw, des nachts uit het bedde opstaande, in een onbekend gewaadt volgende, zag dat zy in 't huis van Guillemette ging. Hy volgt haar; komt mede in de donkere kelder; gaat naast zyne vrouw zitten, en ontneemt haar in dat gedommel haren ring. Naderhandt rechtte hy een gastmaal aan, en nodigde de vrouwen, die hy daar dien nacht gezien hadt, mitsgaders hare mannen; wanneer nu de maaltydt gedaan was, en men tot alle verlustigingen overging, bedacht hy een spelletie, waar in hy geboodt, dat ieder vrouw de kap van haar hoofdt zou nemen, en die dit niet wilde doen, wierdt al lagchende genoegzaam daar toe gedwongen. Hier zag men nu die geschore kruinen, waar op hy de gansche zaak ontdekte, 't geen aanstonts den rechter be-

bekend wierdt gemaakt, die den bovengemelden Andreas en zynen aanhang dadelyk by den kop liet vatten, en verbranden. Het ligchaam van Guillemete wierdt opgegraven, en mede verbrand. Den mannen wierdt vryheit gegeven om de vrouwen naar hun welgevallen te ftraffen. Of nu deze gehele hiftorie waar of verzicht is, zal men daar laten. Zie daar over *Triftanus Calchus hift. Mediol. l.* XVIII. *ad ann.* 1300. *Ripamond hift. Mediolan. l.* I. *p.* 495. *Spondanus ad ann.* 1300. *Mabillon itin Ital. P.* I. *p.* 19. 20. *Bayle Dict. Crit.*

GUILLEMITEN, een geeftelyk broederfchap, of orde, die men ook noemt *Wittemantels*, of *Willemiten*. Zommigen zeggen, dat Willem de X, hertog van Aquitanië, de zelve heeft opgerecht; en dat hy alom verspreid hebbende, als of hy in 't jaar 1136 op de reize naar S. Jakob van Compoftel overleden was, zich naar Toskanen begaf, en daar nog geleeft heeft tot het jaar 1157. De fchryvers van dien tydt zeggen echter het tegendeel, gelyk elders gezegt is. Deze broederfchap volgt de regels van S. Auguftinus. Albert en Renald, of, gelyk anderen zeggen, Jan de Goede van Mantua, hebben deze inzetting na de doodt van S. Guillelmus, of Willem, die men zegt dat de zelve opgerecht heeft, beftiert en voortgeplant. *Sabellicus. Onuphrius. Genebrard.*

GUILLERY, de naam van drie broeders, uit een adelyk huis van Bretagne, die na vele brave daden rovers van de grote wegen wierden. Zy volgden de zyde van de Ligue onder den hertog van Mercœur, en betoonden in alle voorvallen hunne dapperheit. Maar de vrede gemaakt zynde, weken zy in een bofch op den weg van Bretagne en Poitou, en bouwden daar eene fterkte om hen ten fchuilplaats te verftrekken. Zy deden hunne uitlopen tot in Normandië en Lion, en hadden hier en daar op de bomen gefneden deze woorden: *Paix aux Gentilhommes, la mort aux Provots & aux Archers, & la bourfe aux Marchands.* Dat is: „ Vrede of vryheit voor de edellieden, de doodt voor fchouten „ en dienders, en de beurs van de kooplieden". Zeventien provooften of fchouten, aan 't hoofdt van omtrent 5000 man, trokken, op 't bevel van den koning, op hen los, belegerden hunne fterkte, en dwongen hen tot overgave. Op deze wyze wierdt dit neft in 't jaar 1608 geftoort. *Louis Coulon hiftoire univerfelle.*

GUIMARANES, eene kleine ftadt in Portugal, gelegen in de provincie van Entre-Douro en Minho, drie mylen van Braga naar 't Ooften, aan een riviertie, 't geen de Portugezen Aves noemen. Deze ftadt is de geboorteplaats van paus Damafus, en Alphonfus Henricus, eerfte koning van Portugal, en wordt genomen voor de plaats, die oudtyds *Egita* of *Aegita* genaamt wierdt. *Baudrand.*

GUIMARANES, (BERNHARD) een berucht bevelhebber onder de ridders van Malta in 't midden der XVI eeuwe, was uit een voornaam Spaanfch geflacht gefproten, en hadt in zyne eerfte jaren meer dan 30 zeegevechten met zo veel moedt en dapperheit bygewoont, dat hem de grootmeefter La Valette voor anderen verkoos om met Philips den II, koning van Spanje, zekere tractaten tegen de zeerovers te fluiten, by welke gelegenheit hy verfcheide malen als afgezant van zyne orde naar Madrid ging, alwaar hy geen minder naam door zyne bekwaamheit als te voren door zyne dapperheit verwierf. Hy ging in den jare 1560 ook zelf mede fcheep, om het gene, dat hy hadt helpen befluiten, mede te helpen uitvoeren. Hoewel nu in den beginne de aanflag op Gerbes ongelukkig afliep, 't welk aan de eigenzinnigheit van den hertog van Medina Celi, onderkoning van Napels, toegefchreven wierdt, als mede de onderneming op Sufa niet flaagde, wierden echter het kafteel Moniftero en de ftadt Afrika den Barbaren ontweldigt, tot welke voordelen, inzonderheit het laatfte, de goede aanvoering en yver van Guimanes het meeft toe deedt. Als naderhandt de Turkfche generaal Sinan Baffa, en de beroemde zeerover Dragut, een aanval op het eilandt Malta deden, noodzaakte hy hen 't meeft om weder te vertrekken. Twee jaren daar na, toen hy als generaal van de galeien in de Siciliaanfche zee kruifte, liet hy zich, alhoewel zommige berichten hem reets kennis van de aankomft en fterkte der vyanden gegeven hadden, in een zeer gevaarlyke hinderlaag lokken, want Dragut, die alleen met twee galeaffen te voorfchyn kwam, hadt onder het eilandt Stamboli elf zware fchepen verborgen, en fcheen als of hy wykende derwaarts een fchuilplaats zocht. Guimaranes, de voorgaande tydingen niet achtende, of fteunende op zyne dapperheit, vliegt op hen in, maar wierdt na een dappere tegenweer met vele wonden om 't leven gebragt, en zyne zeven galeien genomen. *La Spada d'Orione di primo Damafchini P.* I. *p.* 63.

GUIMENE, of GUEMENE, eene kleine plaats in de provincie van Bretagne, tuffchen Blavet en S. Brieux, die in den jare 1570 van koning Karel den IX, met bekrachtiging van 't parlement, den tytel van prinsdom heeft bekomen, de welke door den hertog van Rohan gevoert wordt.

GUIMENE. (DE PRINCESSE VAN) Colomies ftelt in zyn *Gallia Orientalis* deze princes onder de genen, die de Hebreeufche taal verftonden. Menage verhaalt, dat de prins van Guimene, ziende een man ('t welk de heer la Vallées was) alle morgen in de kamer van mevrouwe de princeffe van Guimené ging, vroeg haar eens, wat hy daar kwam doen? waar op zy hem zeide: *Hy leert my het Hebreeufch. Ha*, zeide hy daar op, *dan zal hy u wel haaft het achterfte geleert hebben. Menagiana.*

GUIMOND, biffchop van Averfe, leefde in de XI eeuwe, of in den jare 1080. Hy was eerft een Benedictyner monnik in 't klooster La Croix de S. Leufroy, in Normandië, onder 't bisdom van Evreux, en daar na biffchop van Averfe, in 't ryk van Napels. Orderic. Vitalis zegt, dat hy kardinaal geweeft is, maar dat kan de toets niet uitftaan. Hy was in achting onder paus Gregorius den VII, gelyk hy zelf betuigde; fchreef een werk, in drie boeken, over de waarachtigheit van 't ligchaam en bloedt des Heere Jefus Chriftus tegen Berengarius. Erafmus heeft het zelve 't eerft in druk gegeven in 't jaar 1530, met dat van Alger. Het beruft ook nog in 't byzonder onder de Boekzaal der vaderen. Men fchryft Guimond meer andere werken toe, die in de zelve Boekzaal ook te vinden zyn; als eene verhandeling van de H. Drieëenheit, de menfchwording Chrifti, enz. Willem van Malmesbury geeft hem den lof van de welfprekendfte man van zynen tydt geweeft te zyn, en Ives van Chartres de Godvruchtigfte en geleerdfte. *Ives de Chartres ep.* 78. *Orderic. Vitalis l.* V. *hift. eccl. c.* 17. *Pierre de Venerable in Epift. Trithemius. Bellarmin. Baronius. Poffevinus. Aubery. Arnould. Wion.* enz. Zyn rechte naam was *Guitmond.*

GUINDANO, (SIGISMUNDUS) geboren te Cremona, hebbende de heldendaden van keizer Karel den V in vaarzen gebragt, gaf hy de zelve op een zo ongelegen tydt aan dien vorft over, dat hy daar geen beloning voor kreeg. Hy koos daar een tydt toe, dat die vorft in een zwaren oorlog in Duitfchlandt was ingewikkelt, zo dat hem het hoofdt niet wel ftondt, fchoon hy hem zeer beleeft en half bevende zyn gefchrift aanboodt. De keizer nam het zeer onvriendelyk aan, fmeet het in 't vuur, en beroofde de wereldt miffchien van een prul, of van een fraai werk: immers de goede man ging bedroeft heen. *Lancellot Hoggidi P.* I. *c.* 27. *p.* 237. *Bayle Dict. Crit.*

GUINEA, een Afrikaanfch koninkryk, 't welk Negritië ten Noorden, de Atlantifche of Guineefche zee ten Zuiden, de koninkryken Congo en Biafara ten Ooften, en het gebergte van Lionne, of Sierra Liona, ten Weften heeft. Dit landt is zeer groot van 't Ooften tot het Weften, en de Europifche volkeren dryven daar groten handel op. De Franfchen waren de eerften, die het in den jare 1346 ontdekten, en daar eenige volkplantingen oprechtten, maar de burgeroorlogen van Vrankryk onder de regeringen van Karel den VI en Karel den VII hebben hen belet hunnen handel aldaar voort te zetten. Dus wierden zy van de Portugezen, Engelfchen, Hollanders, Denen en Zweden uit dat landt verdreven. De Portugezen waren in 't eerft meefter van S. Georgie della Mina, maar tegenwoordig hebben 't de Hollanders in bezit, benevens de fterktens Naffau, Affine en Cormentin. De Engelfchen bezitten Cabo Corfo, en Emacham, een nieuw gebouwt kafteel. De Denen hebben Frederiksburg en Chriftiaanburg. De koning van Pruiffen bezit Groot-Frederiksburg. De aarde is daar vet en vruchtbaar, maar de hette onverdraaglyk. Men verzamelt daar katoen, reift, zuikerriet, goudt, olifanten, paauwen, apen en yvoor. Guinea is in drie delen verdeelt, in 't eigentlyke Guinea, Malaguetta en 't koninkryk Benin. Het eerfte wordt de Goudkuft (zie hier voor op GOUDKUST) het twede de kuft der Olifants tanden, en het derde de kuft van Malaguetta genaamt. *Villaud de Belleford relat. van Guinea. Marmol Africa. Bofman reize naar Guinea.*

GUINEA (NIEUW-) een landfchap in het Ooftelyke gedeelte van Ooft-Indië, waar van men nog niet wel bewuft is, of het een eilandt dan het vafte landt van *Terra Auftralis*, of Zuidlandt, is. Dit landt wordt door een kleine zeeëngte van het landt Papous afgezondert, 't geen een eilandt is in het Ooftelyke deel van Ceram en Gilolo, zich uitftrekkende van den eerften tot aan den vyfden graadt in de breedte, aan gene zyde den evennachtslyn.

GUINES, eene ftadt in Vrankryk, onder Pikardië, met den tytel van graaffchap, twee mylen van de zee, en byna even zo verre van Calais, in een moeraffig landt, alwaar men zegt, dat dryvende eilandties gevonden worden.

GUINES. (GRAVE VAN) Het huis der graven van Guines is zeer vermaard. Men zegt, dat het een tak is van zeker Deenfch heer, *Siegfried*, die met de Normannen in Vrankryk komende de abdy van S. Bertin, een plaats, nu het graaffchap van Guines genoemt, innam, en aldaar ter zyner verdediging eene fterkte bouwde. Anderen zeggen, dat *Willem*, graaf van Ponthieu, de landen Boulonnois, Guines en S. Paul Arnulphus, grave van Vlaanderen, afgenomen heeft, waar op deze laatfte de Normannen te hulp riep, en dat *Siegfried*, een na bloedverwant van den koning van Denemarken, het landt Guines wederom veroverde, 't geen hem Arnulphus te leen, en zyne dochter Elftruda ter gemalin gegeven hadt. Deze twee echtgenoten bragten ter wereldt *Adolph*, eerfte grave van Guines, leefde in den jare 996. Zyn zoon was *Radulph*, die *Euftachius* teelde. Deze teelde (naar 't bericht van Bucelinus) drie zonen, als *Ramelin*, waar van het geflacht van Crequi gefproten zou zyn, maar waar omtrent de fchryvers niet overeenftemmen; *Willem*, here van Bournonville, die een ftamvader der prinffen van Bournonville geweeft is; (zie op 't woordt BOURNONVILLE) en *Balduinus* den I, grave van Guines, die naliet *Manaffes*, *Robert* bygenaamt, ter oorzake van Robert den Vries, grave van Vlaanderen, zyn gevader. Hy leefde omtrent den jare 1120, en liet niet na dan een eenige dochter, *Sibylla*, die met Hendrik, kaftellein van Bourbourg, trouwde, uit welken echt mede een eenige dochter, Beatrix, voortkwam, die zonder kinderen ftierf. Dus volgde de zufter van Manaffes, Gifla genaamt, in 't zelve graaffchap. Deze wierdt aan Wenemart, kaftelein van Gent, getrouwt, en liet na *Arnulfus* den I, die in den jare 1169 in Engelandt overleedt. De zelve hadt nevens andere kinderen by Mahaud van S. Omer *Balduin* den II, die voortbragt *Arnulfus* den II, grave van Guines, here van Ardres en Bourbourg. Hy teelde, behalven eenige andere kinderen, *Balduin* den III, die *Arnulfus* den III gewan.

Deze

Deze wierdt van graaf Willem van Hollandt, Roomsch koning, gevangen, en om dat hy een groot losgeldt moest opbrengen, was hy gedwongen om het graafschap van Guines aan koning Philips den III, bygenaamt den Stouten, in 't jaar 1282 te verkopen. Zyne zonen waren *Baldewin* of *Boudewyn*, die volgt; en *Enguerand* de V, graaf van Couci, die een twede linie der heren van Couci maakte. *Boudewyn van Guines*, kastelein van Bourburg, heer van Ardres, enz. ondernam een procès tegen den koning te voeren om zyne landen van Guines, door zynen vader verkocht, weder in bezit te krygen; maar hy verloor het zelve door eene uitspraak van 't parlement op Allerheiligen-dag in 't jaar 1283. Hy trouwde met Cathatina, of, zo als anderen willen, Johanna van Montmorency, dochter van Mattheus den III, here van Montmorency, en van Johanna van Brienne, by wie hy teelde *Johanna*, die volgt; en *Blanche*, ongehuwt overleden. Johanna van Guines trouwde met Jan van Brienne den II van dien naam, grave van Eu, die in 't jaar 1295 wederom het bezit van 't graafschap Guines kreeg. Hunne kinderen waren *Radolph*, die volgt; en *Margareta*, gemalin van Guido den II, markgrave van Thouars. *Radolph* van Brienne, graaf van Eu en Guines, konnestabel van Vrankryk, wierdt in het jaar 1344 op een steekspel, 't welk te Parys ter bruiloft van Philips van Vrankryk, hertog van Orleans, als elders gezegt is, gehouden wierdt, gedoodt. Hy was getrouwt met Johanna van Melio, gelyk gezien kan worden onder het woord BRIENNE, by wie hy teelde *Johanna* en *Radolph*, ook konnestabel van Vrankryk, wiens hoofdt om misdaadt van gekwetste majesteit wierdt afgeslagen in 't jaar 1351. Het graafschap van Guines verviel hier door aan de kroon. Koning Jan stondt het af aan de Engelschen, in het tractaat van Bretigni in den jare 1360. Eduard de III, koning van Engelandt, was daar in den jare 1351 meester van geworden, gedurende den stilstandt van wapenen, hebbende, zo men zegt, den gouverneur daar van, Willem van Beaucorroy, door geldt omgekocht. Men zegt, dat hy wegens die zake deze boertende verschoning deedt, dat een stilstandt van wapenen doorgaans strekte om den koophandel wat lucht te geven, en dat hy dit graafschap gekocht hadt, gelyk als koning Philips van Valois op de zelve wyze hadt zoeken te kopen en meester te worden van Calais. Echter wierdt de verkoper of verrader met vier paarden van een gereten. Naderhandt heeft koning Karel de VI het graafschap Guines weder vermeestert, en aan de kroon gehecht. *Du Chesne hist. de Guines. Chopin. Du Puy Droits du Roy.*

GUINOMANDUS. Zie GUIEMANS.

GUIONE. (BERNARD VAN) Zie GUIDONIS. (BERNARD)

GUIPUSCOA, een klein Spaansch landschap, behorende voortyds aan Navarre, tegenwoordig onder Biscaje, sedert meer dan drie hondert jaren. Het grenst ook aan die provincie ten Westen, ten Zuiden aan Alava, de Aquitanische zee ten Noorden, nevens Navarre en een gedeelte van Vrankryk, waar van het door de rivier Bidassoa afgescheiden wordt. Dit landt is wel bewoont, en praalt met verscheide schone steden, onder welke men *Tolosa*, of *Tolosetta*, *S. Sebastiaan*, *Fontarabië*, en meer andere, vindt. *Baudrand. Schauplaats des krieges in Spanje.*

GUIR, oudtyds *Dyos*, eene rivier in 't koninkryk Fez, in Barbaryë. Zy loopt in de provincie van Temesna, en ontlast zich in de Atlantische zee, ten Zuiden de stadt Salé, aan den mondt van den Buragrag. *Baudrand.*

GUISCARD, een oud adelyk geslacht in Vrankryk, en een vaderlyke naam, die geworden is de bynaam van de heeren van *la Coste*, *la Bourlie*, *la Laurie*, enz. ter gedachtenisse, dat de eerste van hunne voorvaderen genaamt wierdt *Guiscardus*. De wettigheit van hunnen adel blykt in verscheide grondbrieven in Querci, daar zy hunnen oorsprong uit hebben, en daar zy voor de oudste en deftigste edellieden dier provincie erkent zyn. Zy rekenen hun geslacht wel 500 jaren vroeger dan hunne aantekeningen en stamboom medebrengt, van welken tydt ook de nog bezittende goederen hen hebben toebehoort. De eerste, daar de geslachtboom mede begint, is *Bernard van Guiscard*, ridder, heer van la Coste, Bourlie, enz. Deze heeft zich door dappere daden berucht gemaakt, en is tot beloning daar voor tot ridder in den jare 1247 verheven. Ook blykt, dat hy die waardigheit bekleedde uit, brieven van 't jaar 1255.

II. *Bernard van Guiscard*, zyn zoon, de twede van dien naam, ridder, heer van la Coste en la Bourlie, enz. stierf in 't jaar 1280, nalatende 1) *Bernard van Guiscard* den III, die volgen zal. 2) *Bertrand van Guiscard*, bygenaamt *Damaiseau*, hadt eenen zoon, *Gaillard van Guiscard*, die, gelyk zyne voorvaderen, door verdiensten, in den oorlog getoont, tot ridder geslagen wierdt in Gascogne, alwaar hy nog in den jare 1339 diende. Men vindt van hem aangetekent, dat zekere Pieter de la Tour, die onder hem diende, hem verzocht, dat hy hem, als hy stierf, zyn adeldom wilde laten erven, en hem ook ridder slaan, 't geen hy deedt, en door een ongemeen voorbeeldt wierdt dit alles door koning Philips van Valois, zo wel het edel-als ridder-maken, door brieven, in de maandt Augusty des jaars 1337 getekent, bekrachtigt. Deze brieven zyn nog te zien op de Thesaurie te Chartres.

III. *Bertrand van Guiscard* de III, ridder, heer van la Coste en la Bourlie, enz. waar van hy hulde deedt aan den bisschop van Cohors in 't jaar 1301. Hy overleedt den 15 Juny des jaars 1323, en liet onder anderen na

IV. *Bertrand van Guiscard* den IV, zyn oudsten zoon, ridder, here van la Coste, enz. trouwde den 28 April des jaars 1315 met Helix van Montagu, dochter van Bertrand van Montagu, here van Montcue en Querci. Nademaal zyn kasteel van la Coste eertyds een gewigtige sterkte was tegen den uitloop der Engelschen, was hy verplicht de zelve te bewaren ten dienst van koning Karel den V, die, om hem nog meer in vyligheit te stellen, op zyne kosten in de maandt van May des jaars 1348 zyne bezetting met 16 krygslieden versterkte, stellende hem daar hopman over. Hy maakte zyn testament den 27 April des jaars 1353, daar in bevelende, dat men eene tombe in onze Lieve Vrouwe kerk van Belak zou oprechten, en daar de gebeentens van zynen heer vader en alle die van zyn geslacht in leggen.

V. *Bertrand van Guiscard*, de V van dien naam, dien hy tot zynen erfgenaam hadt verklaard, deedt hulde van zyne kastelen la Coste en Belak aan den bisschop van Cahors den 6 Juny des jaars 1368, en liet by Nassaut van Narces, zyne eerste echtgenoot, na, *Willem Bertrand*, en *Bertrand van Guiscard*, ridder van Rhodes in 't jaar 1416.

VI. *Willem Bertrand van Guiscard*, ridder, heer van la Coste en la Bourlie, enz. trouwde den 8 February des jaars 1372 met Maria van Aragon, dochter van Bertrand van Aragon Damoiseau, en Helix van Salviak.

VII. *Willem Bertrand van Guiscard* de II, zoon van den bovengemelden, heer van Montcue, la Coste, enz. trouwde voor de eerste maal met Margareta van Veirak den 5 October des jaars 1415. Zy was de dochter van Guido van Veirak, here van Merlo en Cossak, gelegen in het bisdom Tul; en ten twede maal met Helix van Landore, dochter van Bernhard van Landore, markgrave van Cadors in Rovergne. Hy hadt van zyn eerste bedde

VIII. *Willem Bertrand van Guiscard* den III, die door zynen vader den 4 October des jaars 1454, uitgetrouwt wierdt aan Aleta van Valette, die naderhandt trouwde met Jan van Guiscard, here van Brassak.

IX. *Antony van Guiscard*, ridder, heer van la Coste, van Montcue en la Bourlie, enz. trouwde den 16 October des jaars 1492 met Isabelle van Lomagne, dochter van Jan van Lomagne, here Montagu, en teelde by haar

X. *Jan van Guiscard* den I, ridder, heer van la Coste, enz. edelman van des konings kamer in 't jaar 1546. Hy trouwde den 11 Augusty des jaars 1528 met N. van Genouillak, dochter van Jan, baron van Gourdon en Vaillak, en van Margareta van Aubusson.

XI. *Jan van Guiscard* de II, hun oudste zoon, trouwde den 12 November des jaars 1554, met Françoise van la Barte, dochter van Mattheus van la Barte, baron van Montcornel, en eerste baron van Astarak, en van Catharina van Lomagne. Hy was een van de honderd edellieden van des konings huis, en teelde by gemelde gemalinne *Jan van Guiscard*, den oudsten, die volgen zal; *Jan van Guiscard* de twede zoon, here van Carcantiere, trouwde in 't jaar 1625 Anna van Themines, dochter van Pons van Lausieres, maarschalk van Vrankryk, en Margareta van Cairon de Themines, zyne vriendinne. *Gabriel van Guiscard*, hun broeder, rechtte de linie der heren van *Bourlie* op, gelyk hier onder zal volgen.

XII. *Jan van Guiscard*, de III van dien naam, ridder, heer van la Coste, enz. trouwde in 't jaar 1592 met Izabelle de la Cedrie, dochter van Bertrand, here van van Calveirak, en van Johanna van Gallard.

XIII. *Jan van Guiscard* de IV, ridder, heer van la Coste, trouwde in 't jaar 1605 met Johanna van Tillet, dochter van den baron d'Orguil, in Querci, en van Gabriëlle d'Abzak de la Douze.

XIV. *Georges van Guiscard*, ridder, heer van la Coste, trouwde in 't jaar 1666 met Heliette d'Alart.

XV. *François van Guiscard*, hun eenigste zoon, trouwde met Catharina le Berton, dochter van Pieter, marquis van Mornak, enz.

Tak der heeren van La Bourlie.

XII. *Gabriel van Guiscard*, ridder, heer van Bourlie, enz. derde zoon van Jan van Guiscard den II, en Françoise van La Barre, trouwde den 7 May des jaars 1589 met Anna van Laquay.

XIII. *Georg van Guiscard*, zyn zoon, ridder, graaf van Bourlie, van Neuvy aan de Loire, enz. wierdt vervolgens kapitein van de Infantery en Kavallery in de regimenten van Vallak, en Coislin. Zyn eene been wierdt hem op 't landen van de eilanden S. Margriet en Honorat door een musketkogel aan stukken geschoten, en in den slag van Rocroy zyn arm door een piek gebroken. Hy toonde zyne dapperheit in de belegering van Arras, in den slag by Lens, en in verscheide andere gelegenheden. Hy wierdt sergiant van de bataille, gouverneur van Kortryk in 't jaar 1647. De koninginne Anna van Oostenryk, moeder van koning Lodewyk den XIV, verkoor hem tot ondergouverneur van dien monarch in 't jaar 1648; in 't jaar 1649 tot Raadsheer van staat, en in 't jaar 1651 tot veldmaarschalk. De koning, zeer vergenoegt over zyn gedrag en trouwe diensten, gaf hem het gouvernement van de stadt en het gebiedt van Sedan in 't jaar 1662. Vervolgens oordeelde die vorst, dat hy in geen getrouwer noch beter handen kon stellen het gebiedt van de steden en kastelen Duinkerken, Bergen, Furnes, en Grevelingen, mitsgaders de krygsbenden in die grensplaatsen, ter verdediging der zelve, offerde hem die op in 't jaar 1671, en maakte hem luitenant generaal in 't jaar 1672. In 't volgende jaar sloeg hy met 500 man tegen 800 vyanden by Furnes, doodde vele op de plaats, en bragt 140 gevangen in Duinkerken. In 't einde, overladen met eer en achting, door zyne deugden en daden verkregen, stierf hy in den ouderdom van 87 jaren en 4 maanden den 9 December des jaars 1693. Hy trouwde in 't koninklyk paleis en in tegenwoordigheit des konings en der koninginne moeder den 28 November des jaars 1648 met Genoveva van Longueval, vrouwe van Fourdinoy

dinoy in Pikardië, dochter van Antony van Longueval, here van Tenelles en Lemont, en van Elizabeth van Margival, en teelde by haar vier kinderen, als *Lodewyk*, grave van Guiscard, waar van hier na gesproken zal worden; *Jan George* van Guiscard, geboren den 27 September das jaars 1657, kapitein van een compagnie gardes, en vervolgens kolonel van 't regiment van Normandië; *Antony van Guiscard*, abt van Bonnecombe en Rovergue, waar van in een byzonder artykel gesproken zal worden; *Genoveva Catharina van Guiscard*, gehuwt den 30 October des jaars 1683 met Camillus Savari, grave van Breves.

XIV. *Lodewyk van Guiscard*, ridder, graaf van Bourlie, marquis van Magny, enz. zoon van George van Guiscard en van Genoveva van Longueval, geboren den 27 September des jaars 1651, begon zich by de wereldt bekend te maken in de hoedanigheit van kapitein in 't regiment van Vaisseaux, wanneer de koning in de jaren 1672 en 1673 zo vele Hollandsche steden, en inzonderheit Maastricht belegerde. Het volgende jaar wierdt hy kolonel van 't regiment van Normandië, en 't was aan 't hoofdt van 't zelve, zo dat hy mede deel hadt aan den roem, dien de belegerden in de stadt Grave door hunne verdediging behaalden. Vervolgens deden hem zyne daden en hoedanigheden, getoont in den slag van Consarbrik, als mede in de belegeringen van Bouchein, Fryburg, het fort Keil, Luxemburg en Philipsburg, van trap tot trap opstygen tot de ampten van brigadier, opziender generaal, veldmaarschalk, en luitenant generaal, mitsgaders het bevel in verscheide plaatsen van Vlaanderen, en op de grenzen van de Maas, de gouvernementen van Sedan en Namen. In den slag van Bossu, daar hy de vyanden sloeg, schoon zy hem met een talryker macht eerst aangevallen hadden, en in de verdediging van Namen in 't jaar 1695, schoon dat Bouflers hem dien roem zocht te benevelen, was de koning zo wel voldaan van zyne trouwheit en gedrag, dat hy hem uit erkentenisse in dat zelve jaar met de ridderorde van den H. Geest omhing, en vervolgens tot meerder betuiging van de achting, die hy voor hem hadde, in 't jaar 1698 tot afgezant in Zweden benoemde. Echter wil men dat in 't vervolg die grote genegenheit des konings vry veel verflaauwde omtrent zyne familie, schoon men daar de ware reden niet van wist. Angelica van Langlée, zyne gemalin, dochter van Claudius van Langlée, here van Epicheillere, veldmaarschalk generaal van des konings legers, bragt hem ter wereldt: 1) *Lodewyk August van Guiscard*, kolonel van een regiment van zynen naam, gestorven aan de kinderpokjes te Wenen den 22 December des jaars 1689, en 2) *Catharina van Guiscard*, getrouwt den 3 July des jaass 1708 met N. d'Aumont, marquis van Villequier. *Memoires du Temps.*

GUISCARD, (ANTONY VAN) abt van Bonnecombe en Rovergue, geboren den 27 September des jaars 1658. Het zy uit misnoegen, of om andere redenen, hy wilde volk doen ligten in Rovergue, ten tyde dat de Chamisards zo veel geruchts maakten in Languedok. Maar zyn voornemen mislukte hem; dies verliet hy Vrankryk, en trok in Hollandt. Hy maakte aan de Staten van dat landt eenige ontwerpen en gedachten, van hem gesmeed, bekend, die, om dat het oorlog was, niet aangenomen wierden. Hier op gaf hy de zelve echter in druk; maar de wereldt vondt 'er geen smaak in. Hy trok in Engelandt, daar hy van de koninginne Anna een jaargeldt van 500 ponden sterlings kreeg; maar hy wierdt den 19 Maart des jaars 1711 in hechtenis genomen, en voor den Hre. de S. Jan, secretaris van Staat, gebragt, alwaar men een committee, of eenige toegevoegde mannen uit den geheimen Raadt, als de hertogen van Ormond, van Bukkingham en van Argyle, Mr. Harley, en eenige anderen vergadert zag. Hier ondervroeg men hem over een misdadige briefwisseling met Vrankryk, ten nadele van Engelandt. Hy ontkende alles, maar de Hr. Harley toonde hem daar op zyne brieven, en verweet hem zyne ondankbaarheit omtrent de koninginne. Hier op wierdt hy woedende, greep een pennemes, dat op de tafel lag, en gaf daar den Hre. Harley twee wonden mede. Hy trachtte ook den hertog van Bukkingham te kwetzen; maar die heer keerde hem af. De andere heren trokken hunne degens, en poogden hem te vatten. Hy boodt tegenweer, en in deze wanorder ontfing hy twee steken met den degen van den heer S. Jan. Eindelyk men maakte zich meester van hem, en men zondt hem in de gevangenis Neugate. Men leide hem te last, dat hy een voornemen gehad hadde van de koninginne te vermoorden, maar anderen geloofden, dat hy achter het geheim van de nieuwe ministers, 't welk daar na uitbrak, gekomen was. Men boodt hem zyne vryheit aan, indien hy zyne medestanders wilde ontdekken, maar hy ontkende alles; waar op men hem alle gunst en hoop van vryheit benam. Hier door viel hy in een soort van razerny; hy vreesde voor de galg, en badt, dat men hem onthoofden wilde. Hy antwoordde in het onderzoek aan de heren van den Raadt niet meer dan vier woorden. Eindelyk trok hem de doodt uit dezen maalstroom, en hy stierf den 28 Maart. Zyn ligchaam wierdt aanstonds gezouten, en in wynazyn gelegt, en men geloofde, dat men het zelve ten voorbeelde wilde bewaren; maar de koningin beval, dat het zelve begraven zou worden. Men noemde hem den abt van Bourlie. *Memoires du Temps.*

GUISE, eene stadt in Pikardië, aan de rivier de Oise, onder 't bisdom van Laon, was oudtyds een vaderlyk erfgoedt aan den tweden zoon van het huis van Lotharingen, die tot hertog en pair van 't ryk verheven wierdt in de maandt van January des jaars 1527. Zy moest de striemen van den geessel des oorlogs verscheidentlyk gevoelen, wanneer tusschen François den I en keizer Karel den V de zelve hevig woedde, en wierdt in 't jaar 1536 stormenderhandt ingenomen, en 't kasteel, 't welk nog lang kon wederstandt bieden, gaf zich lafhertig over; waarom de hoofdmannen, daar in leggende, onbekwaam verklaart wierden. Maar Ferdinand van Gonzaga, de zelve in den jare 1543 belegerende, by tyds gewaarschouwt van den aantocht des legers van koning François den I, brak de zelve op, maar wierdt echter zo wakker nagezet, dat men ruim 2000 man van zyne achterhoede doodde, en eene menigte gevangenen maakte. De Spaanschen, eenige voortgangen in den jare 1636 in Pikardië gemaakt hebbende, vonden niet raadzaam Guise te belegeren, vrezende den wakkeren wederstandt van den stadvoogdt Guebriant. Zy konden zich daar ook geen meester van maken, schoon alles hen scheen te begunstigen, in den jare 1650. Zie het boek, getytelt *Le Triomphe de la ville de Guise*, gemaakt door Jan Baptista Verdun, en gedrukt te Parys in den jare 1687. *Mezeray Chron. Tom. IV. p. 595. Bayle Dict. Crit.*

GUISE, (CLAUDIUS VAN LOTHARINGEN, HERTOG VAN) twede zoon van Renatus van Lotharingen, die zich in Vrankryk nederzette, na dat hy vruchteloos hadt ondernomen zynen oudsten broeder Antony van 't vaderlyk erfrecht te beroven. Zie hier, op wat wyze het zich toedroeg. Renatus, hertog van Lotharingen, trouwende met Margareta van Harcourt, dochter van Willem van Harcourt, grave van Tankoville, verplichtte haar door een huwelyksvoorwaarde hare goederen aan hem over te geven. Vervolgens onder voorwentsel, dat zy te lelyk was, of al te stug, verstiet hy haar op eene wrede wyze, gevende haar gene van hare goederen wederom, en wachtte alleen na hare doodt, om met de zuster van den hertog van Gelder te trouwen. Hy teelde in dit twede huwelyk Antony, die zyn opvolger wierdt, en Claudius, daar wy van spreken. Deze, geboren na de doodt van Margareta van Harcourt, gaf voor, dat Antony, zynde gedurende het leven van zyne eerste gemalinne by de twede geteelt, een bastaard was, en ongerechtigt in de regering te volgen, zich niet schamende zyne eigene moeder voor eene hoere te doen gaan, als hy zyn broeder maar van 't erfrecht kon versteken. Deze onderneming mislukt zynde, verliet hy zyn vaderlandt, trok naar Vrankryk, en verniits hy veel moedt en verdiensten hadt, wierdt hy daar uitnemende geacht. Hy trouwde daar met eene princesse van den bloede, Antonetta van Bourbon, den 18 April des jaars 1513, zuster van Karel, hertog van Vendome, met wie hy een zeer uitgestrekt landt ten huwelyk kreeg, en geraakte daar door in grote bedieningen. Ook wierdt om zynent wille het graafschap Guise tot een hertogdom en pairschap verheven. Maar hy genoot echter alle de voorrechten nog niet zo als de prinssen van den bloede; want men zegt, dat koning François de I wat ongenoegen over eenige ontmoetingen tegen hem opvatte; onder anderen, dat hy, zynde gouverneur van Provence, des konings troepen daar hadt laten uittrekken, om het hertogdom van Lotharingen tegen de wederdopers te dekken, die daar vele uitlopen in deden, waarom de koning zo moeielyk wierdt, dat hy hem het hof ontzeide. Evenwel, hoe 't ook zy, Claudius van Lotharingen wierdt zo machtig, dat hy een huis oprechtte, vol van luister en grootheit. Hy stierf in 't jaar 1550, nalatende zes zonen en vier dochteren, waar van de oudste dochter trouwde met Jakob Stuart den V, koning van Schotlandt. Hy toonde zyne kloekmoedigheit in vele gelegenheden, inzonderheit in den slag van Marignan in 't jaar 1515 tegen de Zwitsers, daar François de I de zege behaalde, en Claudius haast zou gesneuvelt hebben, hadt zyn stalmeester, een Hoogduitsch edelman, zich in de doodt niet begeven, om zyns heren leven te behouden; want de prins gevallen zynde, wierp hy zich op zyn ligchaam, en liet zich doorsteken. *P. Anselmus. Thuanus. Mezeray. Bayle Dict. Crit.*

GUISE, (FRANÇOIS VAN LOTHARINGEN, HERTOG VAN) oudste zoon van den voorgaanden, wierdt een van de grootste krygshelden van zyne eeuw. Hy deedt zeer vele voortreffelyke diensten aan den staat, als door het verdedigen van Ments tegen keizer Karel den V, door 't innemen van Calais, en in andere gelegenheden. Maar de rampen, die hy het ryk veroorzaakte, overtroffen alle de diensten, die hy het zelve gedaan hadt. Zyn hoogmoedt, mitsgaders die van den kardinaal Karel van Lotharingen, zynen broeder, nog veel ongeregelder als de zyne, stortten het koninkryk in een deerlyke verwoesting door hunnen bloeddorstigen aardt, gretig inzwelgende het bloedt van de zogenaamde Hugenoten, en veroorzaakte door die woede een verschrikkelyken burgerkryg, die Vrankryks welstandt heeft doen zieltogen, en op 't uiterste gebragt. De haat, dien zy tegen de Hugenoten opvatten, nam zyn grondbeginsel uit 't belang van staat; want byaldien de Guisen hoop gehadt hadden om hun geluk op beter wyze by de zelve te bevorderen, zy zouden in der daadt dien Godsdienst wel omhelst hebben, zo ligtvaardig waren zy over een stuk van zo veel aangelegenheit; ja zy stonden lang in twyffel, of zy zich aan 't hoofdt der zelven wilden stellen, dan of zy R. Katholyk wilden blyven; maar ziende, dat hun geluk meer kon bevordert worden door het laatste, bleven zy daar in. Deze getuigenis wordt van hen door vele geloofwaardige schryveren bevestigt, en zelf die hen het gunstigst geweest zyn, kunnen den hertog van Guise niet vryspreken van een zeer onrechtvaardige en geweldadige gezag-aanmatiging, wanneer men het voorrecht en de macht der prinssen van den bloede naauwkeurig in acht neemt, en daar en tegen hunnen plicht opweegt omtrent hun staatsbestier ten tyde van een minderjarig koning: want deze macht misbruikten de Guisen onder de regering van François den II, gehuwelykt aan hunne nicht, Maria Stuart, dochter van Jakob den V, koning van Schotlandt, geen acht staande op de gevoeglykheit, maar enkelyk zich bedienende van de zwakheit van dien vorst. Ja men wil, dat zy zelf voor-

voorgenomen hadden de eerſte prinſſen van den bloede te doen omkomen. Deze geweldenary, verſelt van eene ſchrikkelyke wreedheit tegen de Proteſtanten, heeft tot dat beruchte eedgeſpan van Amboiſe, dat niet ſtrekte dan om hun gezag te vermeerderen, aanleiding gegeven. Zie hier wat zy voornamen, ten minſte zo als men te dier tydt zeide, en naderhandt ſchreef. De Guiſen, vrezende voor de wrake des konings van Navarre, en denkende dat hunne achtbaarheit nooit volſtrekt verzekert, noch geruſt kon zyn, zo lang als een prins van den bloede hen kon hinderen, ondernamen zich van hen te ontdoen, en, zo hun voornemen gelukt hadt, het ganſche koninklyke huis te verdelgen. De koning, dien zy hadden doen begrypen, hoe noodzakelyk het was geen een prins te laten leven, die de doodt des prinſſe van Condé zou kunnen wreken, liet den koning van Navarre by zich in de kamer komen, dien hy met zeer ſcherpe uitdrukkingen de misdaden van zynen broeder verweet, en de rechtvaardige reden van klachten, die hy tegen hem zelf hadt. Deze prins ontkende alles zeer ſtout, of verdedigde zich ten minſte wat hevig; waar op het volk, 't geen heimelyk verborgen was, kwam toeſchieten, om den prins af te maken, met de ponjaarden in de vuiſt. Zo haaſt als de koning van Navarre merkte, in wat gevaar hy was, beraadde hy zich kort, en riep aan een zyner getrouwſte bedienden, die mede in de kamer des konings was gekomen: *Kom hier myn vriendt, en zo 't gebeurt, dat ik voor de menigte en door 't verraadt myner vyanden moet ſneuvelen, neem myn bebloedde hemdt; breng het by myne gemalinne, en zone, op dat zy uit myn bloedt lezen wat zy doen moeten om my te wreken.* Dit bragt te weeg, dat de koning als verzet ſtondt, en het bevel, om hem te vermoorden, niet dorſt geven, gelyk het beraamt was, en Guiſe hadt de ſpyt van zyne onderneming mislukt te zien. Echter belette hem dit niet in zyne gruwelen voort te gaan, en 't zou hem ten twedemale niet gemiſt hebben, als mede eene gehele ſlagting van alle de Proteſtanten van 't koninkryk, indien de koning nog wat langer geleeft hadt. Na des zelfs doodt hadden de Guiſen zo veel gezag niet, om te beletten, dat men aan de Hugenoten geen vryheit van gewiſſe verleende, door een ediċt van den 17 January des jaars 1562; maar deze vergunning niet hebbende kunnen beletten, gelyk zy in de byeenkomſt te Fontainebleau, in de maandt Auguſty des jaars 1560, onder de regering van François den II gedaan hadden, vonden zy het middel uit om dit ediċt krachteloos te maken door de moordt te Vaſſi. Deze moordt wierdt wel haaſt van een religie- oorlog gevolgt, gelyk het huis van Guiſe lang gehoopt hadt, waar van de uitſlag aan beide de zyden dodelyk, en by gevolg zeer ſchadelyk voor Vrankryk moeſt zyn. Daar was niemandt dan dit huis, dat daar door bevoordeelt wierdt. Onze hertog van Guiſe vondt het middel, om al den roem van de reize naar Dreux zich eigen te maken, en naar alle waarſchynlykheit zou hy een einde van dien oorlog door 't innemen van Orleans gemaakt hebben, indien hem Poltrot niet hadt gewond. Hy ſtierf aan die wonde den 24 February des jaars 1563, oud vier en veertig jaren, zynde den 17 February des jaars 1519 geboren. Men zegt, dat hy op zyn ſterfbedde betuigde geen deel gehad te hebben aan den moordt te Vaſſi, maar men twyfelt echter, of deze eenige betuiging zo vele baarblykelyke bewyzen van het tegendeel kan vernietigen. De ſchryvers van zynen kant pryzen hem uitnemende over zynen Chriſtelyken yver en kennis van zyn geloof, waar mede zy zeggen dat hy iemandt van den hervormden Godsdienſt, die hem poogde te doden, zou afgeſchrikt hebben, met te zeggen: „ Ga van hier, indien uw Godsdienſt u beveelt „ dien gene te vermoorden, die u nooit beledigt heeft; myn „ Godsdienſt verplicht my, u het leven te ſchenken, ſchoon ik het „ recht hebbe u het zelve te benemen. Oordeel nu zelf, wiens Gods- „ dienſt de beſte is". Dit is waarlyk zeer Chriſtelyk en verſtandig gezegt, indien 't niet verdacht gehouden wordt, als voortvloeiende uit eenen mordt van hem, die aan 't hoofdt van een talryk leger gereed ſtondt om allen, die van zynen Godsdienſt niet waren, te verdelgen. Echter was 't niet kwaad geweeſt, dat die van den nieuwen Godsdienſt zo veel ſchimp-en ſchendſchriften tegen dezen hertog en zynen broeder niet hadden uitgegeven, want dit kwam noch met de regels van het Euangelium, noch met die van de voorzichtigheit overeen, maar diende ſlechts om zulke machtige mannen meer en meer te verbitteren, hunnen haat te wettigen, en hen tot zwaarder vervolging aan te hitzen. Deze hertog van Guiſe was ook tot hertog van Aumale en gouverneur van 't Dauphiné verheven in 't jaar 1547. Hy wierdt ridder van de orde, grootmeeſter, grootkamerling, en grootjagermeeſter van Vrankryk. Zyn baronny van Joinville, die onder de ſtadt Vaſſi behoorde, wierdt in 't jaar 1552 tot een prinsdom verheven, en men voegde daar eenige dorpen by, die van de zelve ſtadt afhingen. Hy trouwde met Anna d'Eſt, dochter van Hercules d'Eſt, den II van dien naam, hertog van Ferrare, den 4 December des jaars 1549, by wie hy verſcheide kinderen won. Indien men de geſchiedenis der Gereformeerde kerken geloven mag, zou hy een weinig voor zyn overlyden gezegt hebben, dat hy niet geloofde, dat de deugdt van zyne gemalin zonder ſmet geweeſt was. *Varillas vie de Charles* IX. *Maimbourg hiſt. de Calvin. Anſelmus hiſt. de Grands-Officiers. Beza hiſt. eccleſ. Bayle Diċt. Crit.*

GUISE, (HENDRIK VAN LOTHARINGEN, HERTOG VAN) oudſte zoon van den laatſtvoorgaanden, bezat eene mengeling van goede en kwade hoedanigheden; want behalven dat hy zeer welgemaakt van ligchaam was, hadt hy een geeſt, bekwaam om herten te betoveren, en alle gemoederen ten zynen voordele in te nemen, zynde beleeft, edelmoedig, minnelyk, grootmoedig, verſtandig, voorzichtig in raadgevingen, ſtout en vaardig om alles te ondernemen, niet ſchromende voor de ongemakken des oorlogs: doch in tegendeel van deze begaafdheden hadt hy een onverzadelyke drift naar rykdommen en grootheit. Zyn hoogmoedt was zonder palen, ſmedende telkens nieuwe aanſlagen om zyne glorie te vermeerderen, waar toe hy den ſchyn van een heiligen yver voor den Roomſch-Katholyken Godsdienſt het meeſt als een dekmantel gebruikte, veinzende niet anders dan des zelfs welſtandt in 't oog te hebben. Hy was van den eenen kant bekwaam om middelen uit te vinden, en aan den anderen kant om de zelve, het koſte wat het wilde, uit te voeren, indien zyn hoogmoedt daar mede ſlechts kon geſtreelt worden, al zou het ryk daar door in duizend rampen ſtorten, en hy met zelve: tot dat men geen ander middel overig hadt om zyne ſtaatzucht te beteugelen, dan hem te doen ſterven. De wyze, op welke koning Hendrik de III hem van kant hielp, en den kardinaal van Guiſe in het kaſteel van Blois gevangen zette, in de maandt van December des jaars 1588, is zo bekend by een iegelyk, dat men hier daar van geen gewag zal maken, en alleenig aanmerken 't geen by verſcheide ſchryvers voor ſeldzaam gehouden wordt, namentlyk dat de legaat van den paus, weinig tyds na de uitvoering van het ombrengen van den hertog en gevangenzetten van den kardinaal, by den koning gehoor hebbende, ganſch geen opſchudding maakte, en als met een half lagchend wezen met zyne majeſteit ſprak, na dat de zelve hem verzekert hadt, dat hy nooit meer dan eenen Godsdienſt, namentlyk den Roomſch-Katholyken, in zyn ryk gedogen zou: waar uit zommigen beſloten, dat die vorſt en het hof van Rome het omtrent die zaak eens geweeſt zyn. Men kan zeggen, dat dit geweldig voornemen, waar toe het hof van Vrankryk komen moeſt, niet te verſchonen was, dan met te zeggen, dat het welzyn van 't gemeen zulks ten hoogſte vereiſchte, want zo men den hertog van Guiſe in 't leven hadt gelaten, hadden buiten twyfel de ſtaten van het ryk ter zyner gunſt gedaan, dat andere deden voor Pipin en voor Hugo Capet; want men meent zekerlyk te weten, dat de Ligue beſloten hadt koning Hendrik den III af te zetten, en in een klooſter te ſteken, en den hertog van Guiſe op den troon te doen klimmen. Zelf zegt men, dat de hertogin van Montpenſier, zyne zuſter, zulks aan hare gemeenzaamſte vrindinnen niet duiſter te verſtaan gegeven hadt. Deze overdragt der kroon zou echter waarlyk veel droeviger gevolgen in het ryk toen ter tydt, dan in de tyden van Pipin en Hugo Capet veroorzaakt hebben. De party van den hertog van Guiſe was zo vermogende, dat hy zich verbeeldde den koning zelf te kunnen boeien, en den koning Hendrik den IV dwingen van Godsdienſt te veranderen: en Vrankryk kan dien tydt, zonder rood van ſchaamte te worden, niet herdenken. De predikers zelf ontzagen zich niet op den predikſtoel tegen den koning uit te varen, en den hertog een martelaar en heilig te noemen, en 't volk, gewoon te zingen op den toon dier knapen, ſtemde hunne gevoelens toe; in 't tegendeel de Proteſtanten wankelden nimmer in hunne plicht omtrent den koning en het belang van den ſtaat, waarom zy ook van de Sorbonne geprezen wierden. Het parlement van Parys hoorde de klagten van de weduwe des hertogs van Guiſe, die recht verzocht over den moordt van haren gemaal tegen den koning Hendrik den III, en namen daar op eenige beſluiten, te lang om hier in te voegen. Deze hertog wierdt geboren den 31 December des jaars 1550; hy trouwde in den jare 1570 met Catharina van Cleves, twede dochter van François van Cleves, hertog van Nevers, die te Parys ſtierf den 11 May des jaars 1633, oud 85 jaren; by wie hy 14 kinderen gehadt heeft. Men gaf hem den bynaam van *Balafre*, of *met de ſnee*, om dat hy een ſnede of houw in zyne wang in den ſlag van 't jaar 1575 ontfangen hadt. De hertog van Majenne verklaarde zich na zyns broeders doodt tot hoofdt der Ligue, trok naar Burgundië, daar hy gouverneur was, vergaderde daar zyne krygsmacht en toog 'er mede naar Parys, voerende den tytel van luitenant generaal van den ſtaat van Vrankryk, genietende alom de zelve eer als of hy koning was; want daar ontbrak aan zyn gezag niets meer dan de blote naam. Hy en de Ligue verklaarden den troon van Vrankryk ledig, krenkende op deze wyze de plechtigſte en vaſtgegrondſte wetten van dat ryk. Hy beriep de ſtaten van 't koninkryk, en hieldt eene zitting met de zelve te Parys in den jare 1593; maakte een admiraal en vier maarſchalken van Vrankryk, en verklaarde het nodig eenen koning te verkiezen, die zuiver R. Katholyk was. Maar toen hy merkte, dat de keuze op hem niet ſtondt te vallen, om dat hy getrouwt was, en men eenen prins begeerde, die met de Infante van Spanje kon trouwen, brak hy behendig deze onderhandeling af, ſchoon hy bewuſt was, dat men den hertog van Guiſe, zynen neef, die waardigheit zou opdragen. Doch hy waande niemand dan zich zelven deze eere waardig, en zyne gemalin raadde hem liever vrede met den koning te maken, dan zo lafhertig te zyn van te gedogen, dat men een jonger als zyn meeſter en koning hem boven 't hoofdt ſtelde. *Bayle*, en de ſchryvers, door hem aangehaalt.

GUISE, (KAREL VAN LOTHARINGEN, HERTOG VAN) oudſte zoon van den voorgaanden, geboren den 20 Auguſty des jaars 1571. Men nam hem, nevens vele anderen, op den dag van zyns vaders doodt gevangen, waarin hy bleef tot in de maandt van Auguſty des jaars 1591. Na zyne verloſſinge week hy aanſtonts op het kaſteel van Tours. De Ligue ſtak daar vreugdevuren over aan, en dankte daar Godt in 't openbaar voor. Deze jonge prins wierdt in Parys ontfangen met ongemene toejuichingen, en zag zich van duizenden omringt niet alleen van gemene lieden, maar ook van den adel, zyne aanhangelingen. Hy verbondt zich krachtig aan de party, die men die der Zeſtienen noemde; maar alle deze grote voortgangen dienden niet dan tot verdelging van zyne party door den hertog van Majenne, gelyk in 't voorgaande artykel is aangeroert. Men zegt, dat de hertogin

togin van Montpenſier verlieſt wierdt op dezen jongen prins, haren neef, en Menage zegt zelf, tedere brieven van haar aan hem gezien te hebben. Hy doodde met eigene handen den dapperen S. Pol, een van de maarſchalken, dien de hertog van Majenne in 't jaar 1593 opgeëiſcht hadt, om dat hy zyne bevelen weigerde uit te voeren. Hy zich onder koning Hendrik den IV onderworpen hebbende, wierdt in 't jaar 1594 door hem tot gouverneur van Provence aangeſteld. Hy bekleedde onder koning Lodewyk den XIII eenige bedieningen zo wel ter zee als te lande; maar men belette hem echter al te hoog te vliegen, en noodzaakte hem zelf uit Vrankryk te vertrekken, het geen hy de ſtaatkunde en voorzichtige zorg van den kardinaal Richelieu te danken hadt. Hy week hier op naar Florence, en ſtierf te Cuna in 't Siennois den 30 September des jaars 1640. Hy was in den jare 1611 getrouwt met Henriette Catharina van Jojeuſe, eenigſte dochter van Hendrik van Jojeuſe, maarſchalk van Vrankryk, en weduwe van Hendrik van Bourbon, hertog van Momponſier, by wie hy verſcheide kinderen gehad heeft. Zie hier wie zyne zonen geweeſt zyn, zullende van zyne dochters in 't volgende artykel geſproken worden. De prins van Joinville, zyn oudſte zoon, ſtierf in Florence den 7 November des jaars 1639, in zyn 28 jaar, ongehuwt. Van zyn tweden zoon *Hendrik* zal in 't volgende artykel geſproken worden. De derde, *Karel Lodewyk* genaamt, voerde den tytel van hertog van Jojeuſe, en ſtierf in Italië ongehuwt den 15 Maart des jaars 1637. *Lodewyk*, hun broeder, voerde toen den tytel van hertog van Jojeuſe. Hy was geboren in 't jaar 1622; was grootkamerling van Vrankryk, en trouwde te Toulon in November des jaars 1649 met Françoiſe Maria van Valois, eenige dochter en erfgenaam van Lodewyk Emanuël van Valois, hertog van Angouleme, en ſtierf te Parys den 27 September des jaars 1654 aan eene wonde, ontfangen in een gevecht voor Atras. Zyn zoon *Lodewyk Joſeph* van Lotharingen, hertog van Guiſe, Jojeuſe en Angouleme, geboren den 7 Auguſty des jaars 1650, trouwde in de jare 1667 met Elizabeth van Orleans, jongſte dochter van Gaſton van Vrankryk, hertog van Orleans, en ſtierf aan de kinderpokjes te Parys den 30 July des jaars 1671, nalatende eenen zoon, *François Joſeph* van Lotharingen, hertog van Alençon, Guiſe, Jojeuſe en Angoulême, die geboren was den 28 Auguſty des jaars 1670, en den 16 Maart des jaars 1675 overleedt. Door dezen eindigde het mannelyk ſtamhuis van Lotharingen, en daar bleven nog eenige jonger telgen van dat van Guiſe over, waar van in 't volgende artykel nog iets gezegt zal worden.

Wat aanbelangt de broeders van dezen hertog van Guiſe, de hertog van Chevreuſe wierdt *Claudius van Lotharingen* genaamt; was de twede zoon van *Hendrik*, hertog van Guiſe, en wierdt geboren den 5 Juny des jaars 1578. Hy voerde eerſt den tytel van prins van Joinville, maakte zich roemruchtig in den jare 1596 in de belegering van la Fere, en in den jare 1597 in die van Amiens. Eenige ſtreken van 't hof bragten hem met den koning in verwarring, en verplichtten hem in den oorlog van Hungarië te gaan. Hy wierdt in den jare 1612 in Maart verheven tot hertog van Chevreuſe en pair van Vrankryk, en den 1 January des jaars 1620 tot ridder van den H. Geeſt. Hy diende in den jare 1621 in de belegeringen van S. Jan d'Angeli, Montauban, enz. en wierdt geëert met de bedieningen van grootkamerling en grootvalkenier van Vrankryk, vervolgens gouverneur van hoog en laag Marche, Auvergne, Bourbonnois en Pikardië. Hy trouwde by procuratie van den koning van Engelandt de princeſſe Henrietta Maria van Vrankryk in den jare 1625, en geleidde haar met een zeer prachtig gevolg naar Engelandt. In 't jaar 1628 bevondt hy zich in de belegering van Rochel, en ſtierf te Parys den 24 January des jaars 1657 aan eene beroerte, zonder zonen na te laten, want hy hadt niet dan dochters by zyne gemalinne Maria van Rohan, weduwe van den konneſtabel de Luines, oudſte dochter van Hercules van Rohan, hertog van Monbazon, die hy in 't jaar 1622 getrouwt hadt. 't Was deze hertogin van Chevreuſe, daar zo veel van geſproken wierdt in de verwarringen van 't hof van koning Lodewyk den Rechtvaardigen, en gedurende den burgeroorlog van Parys onder koning Lodewyk den XIV. De kardinaal Richelieu deedt haar bannen, waar op zy eerſt naar Lotharingen, en vervolgens naar Bruſſel trok. Zy kreeg echter na de doodt van Lodewyk de XIII weder verlof om in Vrankryk te mogen komen, daar zy hare rol weder op nieuw ſpeelde.

De zogenaamde *ridder van Guiſe* was mede een broeder van den hertog van Guiſe, waar voor dit artykel geſchikt is, en de zoon van dien hertog, te Blois om 't leven gebragt, geboren na zyns vaders doodt in 't jaar 1588, en genaamt *François Alexander Paris*. Deze heeft zich niet door zyne heldendaden in den oorlog berucht gemaakt, maar in het nedervellen van de baronnen Lux, vader en zoon, 't geen op deze wyze verhaalt wordt. De ridder van Guiſe ontmoette op den 5 January des jaars 1613 des morgens in de ſtraat van S. Honoré den baron van Lux: de eerſte was te paardt, de laatſte te voet, maar de eerſte, tredende van zyn paardt, trok den degen, en noodzaakte den baron het zelve te doen. De baron, reets jaren hebbende, hadt geen gedachten, dat het ernſt was, en verdedigde zich flaautjes tegen een prins, die dagelyks zyn werk maakte van den degen te handelen, waar op hem de ridder van Guiſe een ſteek dwars door het ligchaam toebragt, daar hy dood van in het huis eens knoopmakers neder viel. De ridder klimt hier op weder te paardt, rydt naar 's konings ſtal, als of 'er niets gebeurt was. Dus ſneuvelde de baron Lux, zonder dat men wiſt wat reden de ridder hadde hem op deze wyze aan te vallen, dan dat men meende, dat hy mede raadt gegeven hadt in het ombrengen van den hertog van Guiſe, des ridders vader. Hy hadde een zoon van den zelven ouderdom als de ridder, die de droevige mare van zyns vaders doodt zeer ter herte nam, en op middelen bedacht was zich te wreken, ſchoon hy wel wiſt, dat hy, byaldien hy zynen vyandt velde, nergens in de wereldt zeker zou zyn; echter beſluit hy hem uit te dagen, gelyk hy deedt, maar de uitſlag van 't gevecht was voor hem niet gelukkiger dan 't lot zyns vaders. Dit, en dat hy zyne behendigheit in het renſpel, gehouden in den jare 1612, deedt blyken door het winnen van den prys, zyn alle de daden, die van hem verhaalt worden. Deze ridder ſtierf te Baux in Provence, omtrent een jaar na 't eerſte voorval, terwyl hy een ſtuk geſchut wilde afſteken, 't geen ſprong en hem door midden ſloeg. Men zegt, dat het gebeurde den 1 Juny des jaars 1614. *Bayle Dict. Crit.*

GUISE, (HENDRIK VAN LOTHARINGEN, HERTOG VAN) zoon van Karel, waar van hier voor is geſproken, wierdt geboren den 4 April des jaars 1614, en was een van de aardigſte en volmaaktſte heeren van Vrankryk; welgemaakt van ligchaam; behendig in alle ridderlyke oeffeningen; vol geeſt en dapperheit. Hy wierdt tot de kerk geſchikt, en met vele ſchone abdyen voorzien, als die van S. Denys in Vrankryk, S. Remi te Reims, S. Nicaiſe, S. Pieter van Corbie, Freſcamp, Mont S. Michiel, S. Martin van Pontoiſe, Orkamp, Chambon, en Montirande; en zo men den ſchryver van den Staat van Vrankryk in zyn werk, gedrukt in den jare 1657, geloven mag, hadt hy 500000 livres aan renten van deze bedieningen, en was zelfs benoemt tot 't aartsbisdom van Rheims; maar zich hebbende verlooft aan de princeſſe Anna van Mantua, vondt de kardinaal van Richelieu middel, hem van alle zyne bedieningen te beroven, 't geen hem verplichtte naar Bruſſel te wyken, alwaar hy door aanzetting van de hertoginne van Chevreuſe, zich daar onthoudende, trouwde met de gravinne van Boſſu. Dit was eene jonge weduwe, van een zachten en vrolyken imborſt. Deze verliet hy weinig tyds daar na, keerde wederom in Vrankryk, maar zynde op nieuw in onluſten geraakt, trok hy naar Rome, daar hy krachtig liet werken aan zyne echtſcheiding. Van daar ging hy naar Napels, alwaar hy het heir van 't volk beſtierde, het zelve hem als opperhoofdt verkoren hebbende; maar weinig tyds daar na wierdt hy gevangen en naar Spanje gevoert. Zie hier 't geen van hem gezegt wordt in een boek, te Parys gedrukt in 't jaar 1657, maar daar men by kan doen, dat de hertog van Guiſe deel hadt in die handeling, de welke de graaf van Soiſſons, de hertog van Bouillon, en eenige andere misnoegden met Spanje beſloten, en dat hy een reize naar Bruſſel deedt tot zekerheit en vaſtſtelling van dat verbondt; dat hy by 't gerecht als ſchuldig wierdt aangeklaagt, en dat hy, verſchynende, gedoemt wierdt den 6 September des jaars 1641; maar ook dat hy in de maandt van Auguſty des jaars 1643 zyne vergiffenis verwierf; dat hy weinig maanden daar na in een tweegevecht vocht met den grave van Coligni op de koninklyke plaats, dien hy, na hem gevaarlyk gekwetſt te hebben, ontwapende, en daar op de ſeconden, die mede wakker ſtreden, zonder dat de een op den ander veel voordeel behaalt hadt, ſcheidde. Dit tweegevecht nam zynen oorſpronk uit een verſchil, waar in hem de princeſſe van Longueville, dochter van den prins van Condé, gewikkelt hadt. Hy triomfeerde, en vreeſde voor geen gevolgen, ſchoon zulks op de koninklyke plaats en met alle de gebruiken van een tweegevecht begonnen, en tegen een party van de prinſſen van den bloede was. Deze omſtandigheden, en vele andere, als 't onderzoek van 't parlement en den procureur generaal des konings, beletten den hertog van Guiſe niet in 't openbaar te verſchynen, noch een veldtocht onder den hertog van Orleans en de belegering van Grevelingen in het volgende jaar by te wonen. Echter ſtelt men vaſt, dat dit de voornaamſte reden geweeſt heeft, dat hy eene reis naar Bergen in Henegouwen deedt. Hy was te Rome, toen de Napolitanen tegen de regering opſtonden, en wierdt van hen tot legerhoofdt verkoren; 't geen hy aannam, en derwaarts trok den 13 November des jaars 1647. De zwarigheden om binnen Napels te komen waren van die natuur, dat *Calprenade*, noch *Scuderi*, ooit iets feldzamer voor een gelukzoeker in hunne Romannen verziert hebben. De hertog van Guiſe wierdt door 't volk van Napels met een ongemeene blydſchap ontfangen, en men beval op den 17 November des jaars 1647, dat men hem den tytel zou geven van opperbevelhebber der wapenen, beſchermer der vryheit, en de zelve eere, die de prins van Oranje in Hollandt geniet, onder de beſcherming des Aller-Chriſtelykſten konings. Hy vondt verſcheide hinderpalen in deze nieuwe waardigheit, en gaf zeer veel blyken van zyn verſtandt en dapperheit, maar het geluk was hem tegen. Het hof van Vrankryk hem niet kunnende of willende onderſteunen, zag hy zich verplicht in gevaarlyke ondernemingen te ſtorten, en verloor daar door zyne vryheit. Hy viel in de handen der vyanden, die hem naar Spanje voerden, en daar in de gevangenis wierpen, krygende zyne vryheit eerſt weder in de maandt van Auguſty des jaars 1652, op het verzoek van den hertog van Condé, waar in het hof van Spanje te meer bewilligde, om dat het zelve hoopte, dat de hertog van Guiſe de oneenigheden in Vrankryk meer zou verwakkeren. De ganſche wereldt geloofde, dat het Franſche hof hem geen hulp in Napels wilde toevoegen, om dat het zelve niet gaarne zag, dat zyn vermogen daar zo groot wierdt, en dat het liever hadde, dat het ryk van Napels bleef onder de gehoorzaamheit van Spanje, dan dat het huis van Lotharingen daar door groot wierdt. De hertog van Guiſe weder in Vrankryk gekomen zynde, dacht niet eens om de zaken van den prins van Condé te bemiddelen, maar wikkelde zich in verſcheide

[illegible] delingen, en ſchoon hy zich al liet gebruiken om de Nap[illegible]e zaken weder te hervatten, en hy zich in den jare 1654 [illegible] maakte van Caſtel-a-Mare, verloor hy het zelve kort [illegible] weder, en diende nergens toe dan om wat gerucht te [illegible], maar dat niets om 't lyf hadt. Men gaf hem het ampt [illegible] grootkamerling, 't geen open was door 't overlyden van zynen broeder, den hertog van Joyeuſe. Hy wierdt ook verkoren om de koninginne van Zweden, die in Vrankryk kwam, op te wachten, en alle vermaak aan te doen, en men kon aan niemandt beter dezen laſt geven, doordien hem diergelyke bevelen uit te voeren zeer eigen waren, en die hy met alle pracht en deftigheit verrichtte. Hy muntte boven alle anderen uit op het ſteekſpel in 't jaar 1662, en verſcheen daar als het hoofdt of de aanvoerder der Moren, doende een iegelyk van zyne behendigheit en prachtige uitruſting ſpreken, zo dat het jammer was, dat hy niet leefde in de eeuw der Paladynen. Zyne geeſtigheit en bevalligheden drongen hem als met geweldt in de herten der vrouwen, en men noemde hem den beſten galant van Vrankryk. Hy ſtierf van eene ziekte te Parys den 2 Juny des jaars 1664, en wierdt naar Joinville gevoerd, om in 't graf zyner voorvaderen begraven te worden, geen kinderen natelende. Zyne broeders waren ook alle dood, en zyne twee zuſters, waar van de oudſte, *Maria*, geboren den 15 Auguſty des jaars 1615, genaamt wierdt *Mademoiſelle de Guiſe*, ſtierf ongehuwt; de andere, *Françoiſe Renata*, geboren den 10 January des jaars 1621, wierdt abdiſſe van S. Pieter te Rheims, en daar na van Montmartre. Na de doodt van deze twee dochters bleven noch van het mannelyk, noch van het vrouwelyk geſlacht uit het ſtamhuis Guiſe iemandt over dan een *Renatus van Lotharingen*, marquis van Elbeuf, die de achtſte zoon was van Claudius den eerſten, hertog van Guiſe, en alle de prinſſen van het huis van Lotharingen, die tegenwoordig nog in Vrankryk zyn, dalen van dezen Renatus af. Zy zyn nog in een goed getal en bloeienden ſtaat. De gedenkſchriften van dezen laatſten hertog van Guiſe zyn door den abt *le Gallois* in 't jaar 1668 in 't licht gegeven. Zie verder *Bayle Dict. Crit.* en de ſchryvers, door hem bygebragt.

GUISE, (Jakob van) een Franciſkaner monnik, geboren te Bergen in Henegouwen. Hy wierdt Doctor in de Godgeleerdheit, en leeraarde de zelve, als mede de wiskunſt en wysbegeerte, een reeks van 25 jaren in de kloofters van zyne orde. Hy was yverig bezig om de geſchiedeniſſen van zyn vaderlandt en des zelfs oudheden te beſchryven, maar hy geloofde alle fabelen en grollen, mitsgaders dat de oude Trojanen dat landt eerſt bevolkt hadden. Dit werk legt nog in ſchrift in drie ſtukken te Bergen in Henegouwen, hoewel Bayle verzekert, dat de zelve in de laatſte belegering nevens de Franciſkaner boekzaal verbrand zyn. Men heeft een kort begrip daar van in de Franſche tale overgezet. Hy ſtierf den 6 February des jaars 1398 te Valencyn. *La Croix du Maine. Andr. Bibl. Belg. Miraus Elog. Belg. Bayle Dict. Crit.*

GUISE. (Lodewyk van Lotharingen, kardinaal van) Daar zyn drie kardinalen van dezen naam geweeſt. De eerſte was de broeder van François van Lotharingen, hertog van Guiſe. De twede was de zoon van den zelven hertog. Deze Lodewyk was de zoon van Hendrik van Lotharingen, hertog van Guiſe, gedood te Blois, en wierdt geboren in 't jaar 1575. Hy was zo oorlogzuchtig, dat hy nergens dan naar vechten verlangde, ſchoon hy een kerkelyk perſoon, kardinaal en aartsbiſſchop van Rheims was. Hy volgde den koning in de onderneming van Poitou in 't jaar 1621, toonde zyne dapperheit in 't midden van eenige uitgekipte edellieden in 't beſtormen van de voorſtadt S. Jan d'Angeli. Hy viel eenige dagen daar na in eene ziekte, en liet zich naar Saintes voeren, alwaar hy den 21 Juny des jaars 1621 overleedt. Het verſchil, 't geen hy met den hertog van Nevers over de priory de la Charité hadt, was zo hevig, dat hy onaangezien zyne kerkelyke waardigheit met den zelven in een tweegevecht gevochten zou hebben, hadt de koning, daar van verwittigt zynde, zulks niet voorgekomen, en hem naar Parys, vervolgens naar Vincennes, gezonden. Hy betuigde echter op zyn doodbedde, dat hy berouw hadt van zyn ongeregeld leven en van het ongenoegen, dat hy aan den hertog van Nevers gegeven hadt. *Bayle Dict. Crit.*

GUISLAIN, eene kleine ſtadt, nevens een Benedictyner abdy, twee mylen van Bergen in Henegouwen, aan den vloedt van de Maine gelegen. Zy wierdt in den jare 1709, na den ſlag van Bleaugies, door de bondgenoten met den degen in de vuiſt verovert, na dat de zelve door hen in den jare 1708 met liſt ingenomen en wederom verloren was. Hare veſtingwerken wierden in den jare 1677 door de Franſchen geſlecht.

GUISTRES, een dorp met een kaſteel en abdy, gelegen in 't eigentlyke Guienne, een geweſt in Vrankryk, aan de rivier de Iſle, drie mylen boven Libourne. *Baudrand.*

GUITMOND. Zie GUIMOND.

GULDENE AUE, een ſtreek lands in Thuringen, aan den Hartz, van Noordhuizen tot aan Sangerhuizen, van wegens des zelfs vruchtbaarheit alzo genaamt, 't welk in 't Nederduitſch zo veel zegt als *Gulden* of *Goud landt*. Het bevat in zich de ſteden Kelbra en Heringen, nevens verſcheide dorpen; behoort ten dele aan de vorſten van Swartsburg, en ten dele aan de graven van Stolberg, hoewel de laatſten hunne helft aan de voorgemelde ſteden of de vorſten van Swartsburg verpand, en aan den adel en de ridderſchap gezamentlyk het beſtier der kerken en ſcholen opgedragen hebben. *Olearius Synt. rer. Thur. T. I, p. 172. Gregor. ietz-flor. Thur. p. 205.*

GULDENHELM, (Karel Karelz.) vryheer van Barquara, en admiraal van Zweden. Hy wierdt door koning Karel den IX van Zweden, toen hy nog ongetrouwt was, verwekt, en geboren in 't jaar 1572. Wanneer in den jare 1597 zyn vader eenen Joachim Scheele met acht ſchepen naar Dantzich zondt, om den koning Stanislaus van Polen naar Zweden te voeren, gaf hy hem mede. Maar de reize van gedachten koning hadt toen geen voortgang; in 't tegendeel kwam het tot een oorlog tuſſchen die twee vorſten, waar op deze Guldenhelm den ſlag van Stangebro in den jare 1598 bywoonde. Hy ging hier op nevens Samuel Clauszoon voor de ſtadt Colmar, om de zelve te belegeren, die zich ook, na dat zyn vader daar voorgekomen was, binnen den tydt van 6 maanden overgaf. Hy bevondt zich in den jare 1601 by den Lyflandſchen krygstocht, waar in den koning van Polen Perneau, Felin, Leiſe, en andere plaatſen, afgenomen wierden. Toenmaals kwam een verrader by hem, die hem beloofde Borka in zyne handen te leveren: maar wanneer hy zich met 500 man op weg begaf, bragt hy hem in het Poolſche leger, onder den veldheer George Fahrenbach, van wien hy geſlagen wierdt. De koning Karel belegerde daar op de ſterke veſting Borka, en won de zelve; en als hy kort daar na Kokenhuizen met mondkoſt en andere noodwendigheden verzien wilde, ontmoette hy onderweg den Poolſchen veldoverſte Liskowitz, dien hy omringde, en met 400 man op de vlucht bragt; maar een ander Poolſch overſte, Sicinsky, overviel hem kort daar na, zo dat hy zich op het kaſteel Dellen bergen moeſt. Hy bragt echter weder 500 man byeen, en zocht Kokenhuizen daar mede te ontzetten, waar door hy met de Polen, onder den vorſt Januſchius Radzivil en voorgemelden Sicinsky, in 't jaar 1601 tot een treffen kwam, waar in hy na een wakkere tegenweer het veldt moeſt ruimen, en 't kaſteel Kokenhuizen aan de Polen overgeven. Om deze reden moeſt koning Karel met nieuwe macht in Lyflandt rukken, leggende dezen Guldenhelm en Jakob de la Gardie in de ſtadt Wolmar: maar toen de Poolſche veldheer Johannes Zamoysky deze ſtadt belegerde, moeſten zy zich in den jare 1602 op genade en ongenade overgeven, en Piaſecius ſchryft, dat, toen deze twee heren gevangen voor gemelden Zamoysky gebragt wierden, hy de la Gardie hoflelyk ontfing, maar aan Guldenhelm zelf niet eens de handt geven wilde. Hy zondt hem eerſt naar Marienburg in Pruiſſen, en vervolgens op het kaſteel Raven, in Polen, daar hy in een harde gevangeniſſe, afgezondert van menſchen, van den jare 1602 tot den jare 1614 gezeten heeft; terwyl zyn vader ondertuſſchen in den jare 1611 overleedt. In deze gevangenis ſchreef hy: *Schola Captivitatis*, waar in hy de ſtreken der Jeſuiten, die hem tot den Roomſchen Godsdienſt zochten over te halen, ontdekt en wederlegt. Dit boek is in de jaren 1632 en 1644 te Stokholm in de Zweedſche en Latynſche tale gedrukt. Wanneer hy eindelyk in den jare 1614 tegen den vorſt Karel-Korekki, dien de Zweden op een ſchip gevangen genomen hadden, uitgewiſſelt wierdt, en in Zweden te rug kwam, maakte hem Guſtaaf Adolph in den jare 1615 marquis van Barquara en Sundlyholm, gaf hem ook een nieuw wapen, en benoemde hem na de doodt van George Guldenſtern tot admiraal van Zweden. Wanneer ook in den jare 1615 de Zweedſche generaal Everhard Horn voor Pleskau in Moskovië omgekomen was, beriep hem gedachte koning derwaarts, en vertrouwde hem zyn heir, waar mede hy ook de belegering van Pleskau vervolgde. In den jare 1621 ſtevende hy met den koning naar Lyflandt, daar de de ſtadt Riga belegerd en veroverd wierdt; deedt ook met gemelden koning een tocht naar Pruiſſen in den jare 1627, en bezette met eene vloot de haven van Dantzich. In het volgende jaar bevorderde hy met 10 ſchepen de vryheit van de Pillau, voerde ook in den jare 1630 den koning en zyn leger perſoonlyk in Pomeren. Hy zelf begaf zich wederom in Zweden, daar hy na de doodt des konings in den jare 1632 de ryksvoogdy en des zelfs beſtier, nevens vier andere opperryksraden, gedurende de minderjarigheit van de koninginne Chriſtina waarnam. Hy bragt ook de heerlykheit Caſſebey aan zich, was preſident in 't collegie der admiraliteit, en opperlandrechter in Smalandt. Hy trouwde met Chriſtina, dochter van Sieward Ribbings, ſchatmeeſter van het Zweedſche ryk, by welke hy echter gene kinderen heeft nagelaten. Eindelyk ſtierf hy den 9 Maart des jaars 1650, in het 78 jaar zyns ouderdoms. Hy rechtte den 5 December des jaars 1629 een koſtſchool op de univerſiteit te Upſal voor twee ſtudenten op, die men de Guldenhelmſche alumni noemt, en tot onderhoudt van 't zelve gaf hy de inkomſten van twee landgoederen te Olanda en te Maron. *Loccenii hiſt. Suec. l. VIII. Piaſecius Chron. Memoires de Chanut. Schefferi Suec. Liter.*

GULDENHORN. Zie HORN.

GULDENKROON, een Ciſtercienzer klooſter in 't koninkryk van Bohemen, zomtyds in 't Latyn *Sancta* en *Spinea Corona*, de *heilige* of *doornekroon* genaamt. De koning Ottocarus, na dat hy in den jare 1260 eene voortreffelyke zege tegen den koning van Hungarië behaalt hadt, heeft een uur van het Boheemſch Crummau, digt aan den vloedt Moldau, dit klooſter gebouwt. De naam van Guldenkroon wierdt het zelve toegevoegt van wegen de ſchone goederen, die 't bezat in vroeger tyden, maar die door ongelukkige toevallen, en inzonderheit door de heren van Roſſenburg, die onder voorgeven van het klooſter te beſchermen, het zelve plukten, en veel daar van rooften, zo dat die gulden of gouden naam vry wat verbleekt is. In den jare 1278 wierdt het van het vyandlyk krygsheir des keizers Rudolph aangerand en overheert. In den oproer der Huſ-

ſiten

ſiten in den jare 1421 moeſt het ook veel uitſtaan; wordende de geeſtelyken, daar in gehuisveſt, jammerlyk vermoord, en de huizinge verbrand.

GULDENLEEUW, of GULDENLOW. Dus worden de natuurlyke kinderen der koningen van Denemarken genaamt. De eerſte van dien naam was *Ulrik Frederik Guldenleeuw*, graaf van Larwigen, Jarlsberg en Hertsnorn, onderkoning in Noorwegen, geheime Raadt, generaal veldmaarſchalk, opperkamerheer, gouverneur van de provincie en de ſtadt Bergen, ridder van de olifantsorde. Hy was de baſtaard zoon van Frederik den III, koning van Denemarken, en wierdt van den zelven zo waardig gehouden, dat hy hem tot koning van Noorwegen wilde laten kronen. Echter heeft hy zich in den jare 1700 van alle zyne hoge bedieningen ontſlagen, om te Hamburg zyn leven in ruſt te ſlyten, daar hy ook den 17 April des jaars 1704 overleden is. Hy trouwde eerſt met Cecilia Grubbe, uit een adelyk geſlacht geſproten, maar liet zich daar wederom van afſcheiden, en nam in 't jaar 1677 Antonia Auguſta, de dochter van den grave van Altenburg, Antony, ten huwelyk. Deze heeft hem verſcheide kinderen geteelt, waar van aan te merken zyn: 1) *Frederik Chriſtiaan*, graaf van Larwig, koninklyke kamerheer, geboren in den jare 1681, en 1696 op de reize te Keulen aan den Rhyn geſtorven. 2) *Ferdinand Antony*, die in den jare 1688 geboren wierdt, en in den jare 1711 met eene uit het geſlacht van Ahlefeld trouwde, maar het volgende jaar overleedt. Behalven deze twee hadt hy nog een zoon, *Woldemar Ulrich*, graaf van Leeuwendal, geteelt in den jare 1660, die in den jare 1707 koninklyke Poolſche en keur-Saxiſche geheime Raadt en kamerpreſident, ook in 't jaar 1712 opperhofmaarſchalk wierdt. In den jare 1711 hadt hy met goed geluk het bevel in Noorwegen, en bekwam de ridderorde van den olifant. Na dat zyne eerſte gemalin, eene van Brokdorf, geſtorven was, hertrouwde hy in 't jaar 1710 met eene van Rantzau. Chriſtiaan de V, koning van Denemarken, teelde by Sophia Amalia de la Mothe, dochter van zyn lyfarts, die naderhandt gravin van Samſoe verklaard wierdt, twee zonen: 1) *Chriſtiaan Guldenleeuw*, die in 't jaar 1671 geboren, en in 't jaar 1703 geſtorven is. Hy was luitenant generaal van de koninklyke legers, ridder van den olifant, en onderſtedehouder van Noorwegen. Na dat zyne eerſte gemalin, Charlotta Amalia van Danneskiold, gravin van Larwig, in 't jaar 1699 geſtorven was, hertrouwde hy in 't jaar 1701 met Dorothea Kragge, weduwe van James Juel, koninklyke geheime Raadt. 2) *Ulrich Chriſtiaan*, admiraal generaal van Denemarken, geboren in den jare 1678, getrouwt in 't jaar 1708 met Charlotta Amalia, dochter van Krabbe, geheime Raadt, en geſtorven in het jaar 1709. Deze laatſte wierdt op bevel van den koning Chriſtiaan den V, in 't jaar 1694 gegeven, ſedert *Danske Skiold Guldenlöwe* genaamt. *Speneri Op. Herald. p. ſpec. l.* III. *c.* 12. §. 37. *Imhofs N. P. l.* IV. *c.* 9. *Souverainen von Europ. p.* 560. *Europ. Herold P.* II. *p.* 253.

GULDENSTIRN, een beroemd geſlacht in Zweden, afkomſtig van een Deen, *Erik*, die de zoon van *Nikolaas*, ryksmaarſchalk van Denemarken, geweeſt is. Des zelfs voorzaat, Erik van Foglewig genaamt, was ſlotvoogdt te Bornholm, hadt ter gemalinne de dochter van Karel Kanut, koning van Zweden, en ſtierf in den jare 1470. De kleinzoon van dezen Erik was *Goorge* van Foglewig, here van Lindholm, ryks-Raadt in Zweden, en zou, naar het gevoelen van eenigen, het eerſt den naam van Guldenſtern gevoert hebben, hoewel van anderen zulks het eerſt aan *Nikolaas Guldenſtern* toegeſchreven wordt. Deze Nikolaas teelde by Ebba, dochter van Axel Bielke, here van Hereſator, *Georg Guldenſtern*, Zweedſche admiraal; *Johannes*; *Erik*; *Axel*; *Nikolaas*; *Eliſa*, getrouwt met Abraham, grave te Wieſingsburg; *Gonilla*, graaf Jan van Boguſunds gemalin, en *Chriſtina*, gehuwt aan Pieter Runings. *Canut van Guldenſtern*, een zoon van *Hendrik*, uit Denemarken, wierdt in 't jaar 1527 biſſchop van Odenzee, in 't eilandt Funen, en was de laatſte van den Roomſchen Godsdienſt. In den jare 1532 wierdt hy van koning Frederik den I met een vloot naar Noorwegen tegen koning Chriſtiaan den II, die Aggershuizen belegerd hadt, gezonden, dat ſlot gelukkig ontzettende. Maar als hy zonder voorweten van zynen koning met koning Chriſtiern zich in een vredeverbondt hadt ingelaten, en den zelven naar Koppenhagen bragt, wierdt hem zyn bisdom ontnomen. Hy kreeg het zelve echter in den jare 1535 weder, maar moeſt in het volgende jaar nevens alle andere Deenſche biſſchoppen op bevel van koning Chriſtiaan den III in een harde gevangeniſſe gaan. Hy is naderhandt weder losgelaten, en heeft ſedert op zyn kaſteel Vorgard in eenzaamheit zyne dagen geëindigt. *Huitfeldt Chron. Dan. it. in Chron. Epiſc. Dan. p.* 44.

GULDENSTIRN, (NIKOLAAS) vryheer van Foglewig, ryks-Raadt en ryksdroſt van Zweden, was de zoon van den bovengemelden Nikolaas. In zyne jonge jaren toog hy naar Duitſchlandt, ſtudeerde eerſt te Wittenberg, daar hy zich van de onderwyzinge van Philippus Melanchthon bediende, en daar na te Loven, in Brabandt, waar op hy Engelandt, Schotlandt en Spanje bezag. In den jare 1568 maakte hem Johannes, koning van Zweden, tot vryheer, en zondt hem in den jare 1570 op den vredehandel tuſſchen Zweden en Denemarken te Stettin. Hier op ging hy als afgezant by den keizer, by de koninginne van Engelandt en den landgrave Philips van Heſſen. Naderhandt wierdt hy ryksraadt, rykskancelier, en eindelyk na graaf Pieter Brahes doodt in den jare 1590 ryksdroſt in Zweden. In den jare 1592 verklaarde hy, nevens eenige andere ryksraden, des geſtorven konings broeder, hertog Karel van Sundermanlandt, tot ryksbeſtierder van Zweden; en ſchoon hy naderhandt de kroning van Sigiſmundus in Zweden bywoonde, zo beriep hy echter nevens anderen den voorgemelden Karel in den jare 1594 van Nykoping naar Stokholm, om het ryksbeſtier op zich te nemen, en was de voornaamſte, die hem naderhandt op den ryksdag te Zuderkoping tot oppergezaghebber van het Zweedſche ryk verklaarde. Of nu in den jare 1595 vele ryksraden en andere Zweedſche heren Sigiſmund toevielen, bleef hy echter hertog Karel getrouw, en woonde in den jare 1595 het rykskonvent te Abo, en in 't jaar 1599 een ander te Jenkoping by, en deedt aldaar afſtandt van alle gehoorzaamheit aan den koning Sigiſmundus. Wanneer zich nu koning Karel in Zweden vaſt gezet hadt, gebruikte hy hem tegen de Polen ter zee, en in 't jaar 1611 tegen koning Chriſtiaan den IV van Denemarken. Koning Guſtavus Adolphus benoemde hem in 't jaar 1612 tot admiraal, en gebruikte hem in den Deenſchen oorlog, tot dat hy in den jare 1619 ſtierf. *Loccenii Antiq. Suec.*

GULDE VLIES. Zie VLIES.

GULER *van Weinek* (JOHAN) was uit een adelyk geſlacht in Graubunden geſproten, en gaf in den jare 1626 eene beſchryving van zyn vaderlandt, onder den naam van *Rhætia*, in het licht. Hy is landshoofdman in 't Veltelin, en overſte over een regiment Zwitſers geweeſt.

GULFE, oudtyds *Liſſia*, een klein eilandtje van de Britanniſche zee, gelegen tuſſchen de Sorlings eilanden en de Weſtkuſt van Cornwall, een Engelſche provincie. *Baudrand.*

GULI, (JOSEPH) een prieſter te Meſſina, uit eerlyke ouders binnen die ſtadt geboren den 13 April des jaars 1668, gaf van jongs af blyken van zyne bekwaamheit, door zyn naarſtigheit verkregen. Hy leide zich in 't collegie der Jeſuïten van zyne geboorteſtadt op de Hebreeuſche en Griekſche talen; en zynde wel onderlegt in de Philoſophie, ſchoolſche en zedelyke Godkunde, als mede in de wiskundige wetenſchappen, bragt hy het in geleerdheit zeer verre. Hy was ook de Spaanſche, Italiaanſche en andere talen machtig, en liet zich dikwils met veel toejuiching op den predikſtoel horen. Men heeft van hem in 't Italiaanſch: *L'Inferno deluſo*; *Daniele illeſo fra leoni*; *La coſtanza di S. Dimpna*; *Il tempo rifatto da Machabei*; *La Miſtica Abiſag*; *La Morte di Sanſone*; *Il monde illuminato*; en ter drukperſſe gereed in 't Latyn: *De ſcientia media tractatus unicus*; *De indulgentiis tractatus duo*; en in 't Italiaanſch: *Prediche dell' Avento*; *Panegirici Sacri*; *Briere Iſtruzione per comporre Poeſ, ua Muſica*; *Delle voci Toſcane proprie del verſo, e della proſa. Biblioth. Sicula.*

GULIK, in het Latyn *Juliacum*, de hoofdſtadt van een hertogdom van den zelven name, waar van in het volgende artykel zal geſproken worden. Zy legt aan de rivier de Roere, en is een zeer oude ſtadt, wordende onder den gezegden Latynſchen name van *Juliacum* al eenige malen vermeld in het Reisboek van Antoninus. Ook vindt men *Juliacum* in de Reiskaart van Peutingerus; en Ammianus Marcellinus ſchryft in het achttiende boek zyner Hiſtorie, dat de ritmeeſter Severus, zullende over Keulen en Gulik naar Rheims trekken, zeer grote krygsbenden van Franken heeft ontmoet. Dat nu *Juliacum* by de gemelde ſchryvers geen andere plaats is dan Gulik, blykt uit de ſituatie en afgelegenheit der plaatſen, die tuſſchen Tongeren en Keulen, als men zyne reis over Gulik neemt, in gemelde kaarten aangewezen worden, welk alles by Cellarius breder aangewezen wordt. De naam zelf is zekerlyk afkomſtig van den Romeinſchen naam *Julius*, of *Julia*: doch van welken Julius, of van welke Julia, daar legt de zwarigheit. Sommigen zeggen van *Julius Ceſar*; maar zou 'er dan in geen een van de oude ſchryvers voor Marcellinus van geſproken worden? Anderen zeggen van *Agrippina*, die ook *Julia* genaamt was: maar de zelve reden, die tegen Julius Ceſar dient, dient ook tegen Julia Agrippina. Eenigen zyn ook van gedachten, dat deze plaats van *Druſus* gebouwt is. Zy is tegenwoordig verſterkt, hebbende een zeer vaſt ſlot, met dikke muren en brede grachten. Prins Maurits van Oranje veroverde deze plaats in het jaar 1610. De Spanjaarden hernamen de zelve in 't jaar 1622; doch ze wierdt, uit krachte van de Pyreneeſche vrede, aan den Paltsgrave van Neu-of Nieuburg wederom overgegeven, wiens opvolgers de zelve tot nog toe bezitten. *Wittichindi Ann. Saxon. lib.* II. *Pont. Heuterus deſcript. Belgii. Bertius Germ. Ant. Cluverus Geograph. Ant. in Germ. pag.* 212. *Teſchenmacher Annal. Cliv. Jul. &c.*

GULIK, een hertogdom, 't welk voortyds zyne eigene heeren heeft gehad, maar tegenwoordig den keurvorſt van de Palts toebehoort. Het zelve is gelegen tuſſchen de Maas en den Rhyn, het hertogdom Kleef en Limburg, het bisdom van Luik en het aartsſticht van Keulen. Het is omtrent 12 mylen lang en 7 mylen breed. De voornaamſte ſteden in het zelve zyn *Gulik*, *Gladbach* en *Duren*; daar benevens bevat het 84 heerlykheden en 24 ambachten. In het eerſt wierdt dit landt door graven geregeert, onder welke graaf *Gerard* bekend is, die omtrent het jaar 933 leefde, en den keizer Hendrik grote dienſten tegen de Hunnen deedt. Omtrent het jaar 1195 leefde graaf *Wilhelm* de II van Gulik, die de zyde van den keizer Philippus tegen Otto den IV aankleefde. Zyn zoon, die hem opvolgde in 't graafſchap van Gulik en Berg, ſtierf in het jaar 1247, en liet twee zonen na, *Wilhelm* den III, en *Adolf*, de welke de vaderlyke landen dusdanig onder malkander verdeelden, dat de jongſte, *Adolf*, Bergen kreeg, en de oudſte, *Wilhelm*, het graafſchap Gulik beheldt. Deze wierdt in het jaar 1277, met zyne twee zonen, en andere, te Aken om 't leven gebragt, en de graaf *Walram* volgde hem op. Deze hadt met den aartsbiſſchop van Keulen zware onluſten, die zich ook van de ſtadt Gulik

lik meester maakte, hoewel zy wel haast van de graven wederom wierdt ingenomen. Hy stierf zonder kinderen, en wierdt opgevolgt van zyn broeder, graaf *Gerard* den III, die in den jare 1299 stierf, twee zonen, *Walram* en *Gerard*, nalatende. De eerste was aartsbisschop van Keulen, maar de laatste plantte den stam voort, en stierf in het jaar 1325, een eenigen zoon, *Wilhelm* den IV, nalatende. Deze hieldt het met keizer Lodewyk van Beyeren, en wierdt derhalven door den zelven markgraaf, als mede in het jaar 1356 op den Ryksdag te Mets van keizer Karel den IV hertog van Gulik gemaakt. Hy liet twee zonen na, van welke de oudste, *Wilhelm*, in den jare 1402 zonder kinderen stierf. Op dezen volgde de jongste, *Reinhold* de II, die insgelyks in den jare 1423 zonder erven stierf. Zyn naaste bloedvriendt, hertog Adolph van Berg, volgde hem op, en dezen, geen mannelyke erven hebbende, zyns broeders Wilhelms zoon, *Gerard*, die een eenigen zoon, *Wilhelm*, naliet. De zelve hadt eene eenige dochter en erfgenaam, *Maria*, die met hertog Jan van Kleef trouwde, waar door de hertogdommen van Gulik, Kleef en Bergen zamen vereenigt wierden. Zy baarde haren gemaal drie dochteren: *Amalia*, die in het jaar 1586, nog jong zynde, stierf; *Anna*, die met koning Hendrik den VIII van Engelandt trouwde, maar weder wierdt verstoten; en *Sybilla*, die met keurvorst Frederik van Saxen is getrouwt geweest. De eenige zoon, *Wilhelm*, volgde in bezit van de drie hertogdommen, Gulik, Kleef en Berg; maar als des zelfs eenige zoon, *Jan Wilhelm*, zonder erven stierf, deden zich vele mededingers op tot deze openstaande hertogdommen. *P. Heuterus Descr. Belgii. Andreæ Topogr. Belg. Cluveri Descr. Germ. Erichii Chron. Julich. Teschenmacher Annal. Cliviæ, Jul. &c. Lucæ Vorstenzaal.*

GULIKSCHE SUCCESSIE-STRYDT. Wanneer hertog Jan Wilhelm in het jaar 1609 zonder lyffelyke erfgenamen kwam te sterven, waren zyne oudste zusters dochter en zyne drie andere zusteren nog in het leven, en getrouwt als volgt. De dochter van de oudste zuster, *Maria Eleonora*, zynde met hertog Albert Frederik van Pruissen getrouwt geweest, was *Anna*, en gemalin van keurvorst Johan Sigismund van Brandenburg; de twede, en oudste van de nog levende zusteren, was *Magdalena*, getrouwt met den paltsgrave Philips Lodewyk van Neuburg; de derde was *Magdalena*, getrouwt met Johan, hertog van Tweebrugge, en de vierde was *Sybilla*, getrouwt met Karel, markgrave van Burgau. De twee eerstgemelde matigden zich de gansche erffenis aan, en de twee andere wilden, dat de zelve in vier gelyke delen zou gedeelt worden. De keurvorstin, komende in haar moeders plaats, beriep zich voor eerst op het recht van eerstgeboorte, in deze landen ingevoert, volgens het welke, by afsterven der mannelyke erven, de oudste dochteren en der zelver nakomelingen de gansche opvolging toekwam. Zy zeide, dat men dit zo wel uit het gedurende gebruik, in deze huizen onderhouden, als met de keizerlyke dekreten kon bewyzen, voornamentlyk uit een dekreet, het welk Maximiliaan de I in het jaar 1509, den 4 May, ten voordeele van vrouwe Maria, erfgenaam van Gulik en Bergen, gemalin van hertog Johannes van Kleef, gaf, waar in uitdrukkelyk alle dekreten van verwachting, de vrouwelyke successie nadeelig zynde, vernietigt wierden. Gelyk ook by een ander dekreet van den 7 July des jaars 1516 Maximiliaan aannam, om de Saxen wegens de gepretendeerde verwachting genoegen te geven. Eindelyk, dat Karel de V by het huwelyk van hertog Willem met Maria van Oostenryk, in het jaar 1546, de successie in alle drie de hertogdommen voor het vrouwelyke geslacht hadt bevestigt. Zy beriep zich ten twede op de huwelyksvoorwaarde van hare moeder Maria Eleonora, by welke haar en hare erven, byaldien haar broeder zonder erfgenamen kwam te sterven, de volkome successie wierdt toegewezen, met dit beding, dat zy aan hare drie jonger zusters 200000 Ryksdaalders zou uitkeeren; welke huwelyksvoorwaarde te krachtiger was, om dat de zelve van keizer Maximiliaan den II was bekrachtigt: waar by kwam, dat alle drie zusteren, ieder by haar huwelyk, ja zelfs de oudste tot twee malen toe, onder eede afstandt van haren eisch hadden gedaan.

De twede zuster, *Anna*, die met den paltsgrave van Neuburg getrouwt was, beriep zich insgelyks op het recht der eerstgeboorte, op de navolgende wyze, namentlyk, dat de Guliksche en daar mede vereenigde landen eigentlyk mannelyke lenen waren, op welke de vrouwen, zonder byzondere keizerlyke toestemming, geen recht van aansprake hadden. Dat de van keizer Karel den V in het jaar 1546 verleende toestemming alleenlyk zag op de nog in leven zynde dochters, maar niet op der zelver descendenten; en terwyl hare oudste zuster Maria Eleonora voor haar broeders doodt was gestorven, moest men haar thans voor oudste of eerstgeborene aanzien, aan welke de gansche erffenis alleen toekwam.

De twee andere dochters wilden van het recht der eerstgeboorte niet weten, en de erffenis in vier gelyke delen gedeelt hebben.

Nog deden zich drie andere pretendenten op, te weten de hertog van Nevers, die van Bouillon, en de graaf van Manderscheidt, die echter, om dat hun aanverwantschap en aanspraak te ver gezocht was, van zelf daar van afstandt deden: gelyk ook de eischen van de jongste zuster, van Burgau, tevens met haren stam kort daar na door hare doodt eindigden.

Maar het huis van Saxen, zo van de Albertynsche, als van de Ernestynsche linie, betwistte het recht van alle de bovengemelde. Beide huizen beriepen zich 1) op een dekreet van verwachting, het welk keizer Frederik de III aan hertog Albert in het jaar 1483, den 26 Juny, hadt gegeven, van inhoudt, dat wanneer de hertogdommen van Gulik en Berg aan het ryk kwamen te vervallen, de zelve aan het huis van Saxen zouden gegeven worden; dat dit dekreet door Maximiliaan den I in het jaar 1486, den 18 September, was bevestigt, en ook tot de Ernestynsche linie uitgestrekt. En wanneer dit in het jaar 1511 gebeurde, als komende hertog Wilhelm zonder mannelyke erven te sterven, hadt Saxen juist wel niet in het bezit daar van kunnen komen; maar na een tienjarigen successie-strydt was Johannes van Kleef, wegens zyne gemalinne Maria, dochter van gemelden Wilhelm, van Karel den V in het jaar 1521 met deze landen niet anders, dan voorbehoudens de Saxische rechten, beleent. 2) Het Ernestynsche huis vestigde zyn recht nog daarenboven op de huwelyksvoorwaarden van hertog Johan Frederik, naderhandt keurvorst, en Sybilla, dochter van den eerstgemelden Johannes, in het jaar 1526 gemaakt, in welke bedongen wierdt, dat, wanneer Willem, zoon van Johannes, en broeder van Sybilla, zonder erven kwam te sterven, als dan de successie van alle Guliksche en Kleefsche landen op het huis van Saxen zou komen, waar van Karel de V in het jaar 1544 de behoorlyke bevestiging hadt gegeven. Schoon nu Wilhelm, behalven vier dochters, twee zonen, *Karel Frederik*, en *Johan Wilhelm*, hadt nagelaten, was het echter thans, dat hun huis, alzo deze twee zonen zonder erven gestorven waren, moest succederen. Brandenburg en de Palts stelden zich voorts in het bezit, en zochten ieder hun recht tot de gansche erffenis staande te houden. Maar als keur-Saxen door hulp van den keizer en van Spanje zyn recht wilde voortzetten, en de aartshertog Leopold een begin maakte met de landen in sequestratie te nemen, en Gulik zelf hadt overrompelt, kwamen, door bemiddeling van landgraaf Maurits van Hessen, de keurvorst en de paltsgraaf nog in het jaar 1609 te Dortmond overeen, dat de regering, behoudens ieders rechten, uit aller name zou waargenomen worden, tot dat het geschil geheel was afgedaan. Ook namen zy door hulp des konings van Vrankryk en van de Staten der Vereenigde Nederlanden, onder prins Maurits van Nassau, Gulik wederom in, wanneer ondertusschen de zogenaamde Unie, onder aanvoeringe van den markgrave van Anspach, Joachim Ernst, een diversie in de Elzas maakte. In het jaar 1611 maakte men ook een ontwerp van een vergelyk te Juterbok; maar noch de paltsgraaf, noch de keurvorstin Anna, wilden het zelve goedkeuren. De twee in bezit zynde huizen zouden ook haast door een huwelyk zamen vereenigt zyn geworden; maar in den jare 1613, den 6 February, gebeurde op zeker festein eenige moeielykheit, 't welk naderhandt tot een oorlog uitborst. Brandenburg kreeg aan zyn kant de Staten der Vereenigde Nederlanden en de vorsten van de Unie, en de paltsgraaf van Neuburg de Spanjaarden en de Roomsch-Katholyke ligue op zyne zyde. De Spanjaarden leiden bezetting in Dusseldorp, Doesburg en Wesel, en het nieuwelings gebouwde Mulheim wierdt op aanhouden van de stadt Keulen door hen ten eenemale geslecht. De Hollanders in het tegendeel bezetten Gulik, Emmerik, Rees, en andere vaste plaatsen. Men zou gaarne een vergelyk gemaakt hebben; maar de onderhandeling te Santen, ten dien einde aangestelt, was vruchteloos, en het Interims-verdrag, te Dusseldorp in het jaar 1624, den 11 May, als mede den 9 Maart des jaars 1629, en den 8 April des jaars 1647 gemaakt, duurde eensdeels niet lang, maar gaf gelegenheit tot veel twist, en was anderendeels zelfs van weinig vrucht, doordien deze landen in den dertigjarigen oorlog ongemeen hard waren gehandelt, en inzonderheit het Brandenburgsche aandeel van de keizerlichen, Spanjaarden, Hollanders, Zweden en Hessen zeer verwoest wierdt. By de Westphaalsche vrede kwamen alle mededingers tot deze erffenisse op, en Saxen deedt inzonderheit veel moeite; doch men wees hen alle van de handt. Eindelyk maakte keurvorst Frederik Wilhelm in het jaar 1666, den 9 September, een bestendig erfvergelyk met den paltsgrave Philips Wilhelm, waar van de voornaamste punten deze zyn. Dat de twee huizen door dit verdrag den successie-strydt geheelyk zouden vernietigen, en het keizerlyke hof om de cassatie of stremming van het daar over tusschen hen gevoerde proces verzoeken: maar dat zy tegen de andere mededingers de zaak wel in rechten wilden doen vervolgen, of anders in het veldt afdoen. Dat deze landen voorts zouden vereenigt blyven, en keur-Brandenburg zo wel als de keurvorst van de Palts den ganschen tytel daar van voeren, en zich beide omtrent de onderdanen van de woorden, *lieve en getrouwe*, bedienen; ook dat alle schade, dit landt toegebragt, door beide zou gedragen worden. Voorts zou keur-Brandenburg het hertogdom Kleef en de graafschappen Mark en Ravensberg, en de Palts-Neuburg de twee hertogdommen Gulik en Berg, nevens de heerlykheden Winnenthal en Breskesandt, bezitten; maar doordien Breskesandt in het jaar 1642 aan Brandenburg voor 160000 Ryksdaalders verpand was, is men naderhandt overeen gekomen, dat dit huis 60000 Ryksdaalders zou laten vallen, en op het overige den vorst van Swartzenburg aanwyzing doen, de welke deze heerlykheit tot de volkome betaling zou bezitten. De heerlykheit Ravenstein bleef toenmaals op een compromis uitgestelt: maar wierdt in het jaar 1671 in een afzonderlyk verdrag aan den paltsgrave overgelaten, die daar voor de pretensie op Meurs aan den keurvorst afstondt, en 50000 Ryksdaalders betaalde, hem ook de successie daar van by 't uitsterven van zynen mannelyken stam beloofde. De zaken van den Godsdienst betreffende, zo wierdt in dit erfvergelyk vastgestelt, dat de twee huizen omtrent het begeven van prebenden en andere beneficiën alle maanden beurt zouden houden, welke beurtwisseling ook by het

West-

Westphaalsche kreits-directorium is besloten, namentlyk, dat de beide huizen maar een stem, en wel den eenen dag om den anderen, zouden hebben. Voor het overige heeft men alle mogelyke voorzorg gebruikt om de onlusten voor 't toekomende te weeren, en om anderen de gelegenheit te benemen, zich verder in die zaak te mengen. Ten tyde van dit vergelyk was nog een goed gedeelte der Kleefsche landen in het bezit van de Staten der Vereenigde Nederlanden, de welke in den jare 1674, by de vrede te Vossem, aan keurvorst Frederik Wilhelm wederom zyn overgegeven. In den jare 1678, den 14 December, volgde de keizerlyke bevestiging van het gemelde verdrag, hoewel Saxen daar tegen protesteerde, en ook belet heeft, dat men wegens de landen geen stem op de Ryksdagen heeft. Ook heeft de kroon Zweden wegens de afkomst uit het huis van Tweebrugge van hare eischen op de zelve nog geen afstandt gedaan.

De voornaamste schriften, by deze gelegenheit uitgekomen, zyn van den kant van Saxen: *Lucii Veronensis Dissertatio in jura ditionesque Juliæ, Cliviæ, Montium*, in folio; en een diergelyk werk in het Hoogduitsch, gedrukt te Leipzich in den jare 1654, ook in folio.

Van wegens de Palts is uitgekomen: *Vera & perspicua Demonstratio causæ Juliacensis è privilegio Carolino dirimendæ, ad jura domus Neuburgensis.* 1654, in folio.

Van de zyde van Palts-Tweebrugge ziet het licht: *Causa Bipontina, acta atque demonstrata anno* 1655, in folio. Op welke alle is geantwoord in het volgende geschrift: *Synopsis universalis successionis Electoris Brandenburgici in ducatus Cliviæ, Juliæ, Montium, Markæ, Ravensbergæ; unà cum Saxonicæ, Neoburgicæ, Bipontinæ, Manderscheid & Bouillon, Niversiæ causarum confutatione. Berol.* 1655. Zie voorts *Lunigs Reichs-Archiv, part. spec. c.* 11. *n.* 6 *seq. Ibid. part. spec. c.* 3. *s.* 4. *Pruss. en Brandenb. Staats-Geographie P.* II. *c.* 3. *p.* 227 *seq. Scriptores Brandenburgici & Palatini. Petrus de Streithagen de successione Juliaca. Jo. Strauchii dissertat. exot.* 10. *Angeli de Fœnis Discursus de vera Juliacensium & Clivensium successione. Frf. ann.* 1615. in quarto. *Puffendorf de rebus Friderici Wilhelmi l.* IV.

GULISTAN betekent in de Turksche tale een *Rosenhof*. 't Is de tytel van een zeer berucht boek, 't welk in verscheide talen is overgebragt. Het bevat eene menigte van spreekwyzen, zinspreuken, en aangename geschiedenissen, daar men een goed gebruik van kan maken. De schryver noemt zich *Saadi. Ricaut de l'Empire Ottoman.*

GULPEN, (HENDRIK) een Benedictyner abt van S. Egidius te Neurenberg, die in den jare 1418 het Concilie van Constans heeft bygewoont, en verscheide werken nagelaten, als: *de Pænitentia; de Passione Domini.* enz. *Trithemius de script. eccl. Gesnerus. Possevinus.*

GUMANAPI, een eilandt in Asië, in de Molukkische zee, ten Noorden van dat van Nera en Banda. Op dit eilandt legt eene stadt van den zelven naam, aan den voet van een berg, die vuur uitbraakt. *Maty Diction.*

GUMOHAIRUS verriedt Vetranio, die zich als keizer hadt opgeworpen in de IV eeuwe, en wierdt veldheer van de ruitery door keizer Constans gemaakt, dien hy hielp tegen Juliaan den Apostaat; maar deze laatste, ten troon verheven, beroofde Gumohairus van die bediening, en gaf de zelve aan Lupicinus. *Ammianus Marcellin. l.* XXI.

GUNCZ, eene stadt in Neder-Oostenryk, aan de rivier Guncz, op de grenzen van Hungarie, vyf mylen boven Sarvar. Men meent, dat Guncz het oude *Basiana*, eene stadt van opper-Pannonië, daar zommige landbeschryvers *Possega*, en anderen *Bantz* voor nemen, geweest is. *Baudrand*

GUNDAMUND, kleinzoon van Genzerik den II, koning der Wandalen in Afrika, navolger van Hunnerik. Hy was de rechtzinnige kerk niet minder gunstig dan de voorgaande. Na dat hy 12 jaren geregeert hadt, wierdt hy achtervolgt van Thrasimund. Zie breder by *Procopius en Grotius Hist. Vandalor.*

GUNDELFINGEN, 1) eene stadt en kasteel in 't hertogdom Neuburg, een myl van Lauginge, aan de rivier de Brentz, gelegen. Zy is in den jare 1449 van Wurtemberg aan het huis van Beyeren gekomen; wierdt voorheen van zekere graven bezeten, die voor lang uitgestorven zyn. 2) Een kasteel met een daar aan behorende heerlykheit in Zwaben, tusschen Buchau en Wildenstein in Lautherdale gelegen. Het behoort aan den grave van Furstenberg, van de Blumbergsche of Moskirchsche linie, waar aan het met de dochter van den laatsten grave van Helffenstein omtrent den jare 1630 is gekomen. *Tromsd. Hund. Bajer Stammb. P.* I. *Hubner Gen. taf.* 267.

GUNDELFINGEN, (HENDRIK) geboren te Constans, was meester in de vrye kunsten, kapellaan te Fryburg in Zwitserlandt, en daar na Domheer te Bern. Hy wordt te onrecht van Gesnerus, Frisius en Gerard de Roo *Gundelfinger* genaamt, en van Wolfgang Lazius voor een Fryburger gehouden. Hy schreef in 't jaar 1476 *Historia Austriaca* in drie delen, en droeg het op aan den aartshertog Sigismund den I, 't welk in de boekzaal te Wenen nog in geschrift gevonden wordt; en om dat hy in 't eerste deel de fabelen des ouden kronykschryvers Mattheus van de eerste Heidensche, Joodsche, en Christelyke markgraven van Oostenryk heeft gevolgt; en in het twede deel den oorspronk van 't Habsburgsche huis van de Anicien Perleonen tot op den aartshertog Sigismund den I heeft afgeleid, en in het derde deel de daden van gemelden aaartshertog Sigismund verhaalt, heeft Lambecius alleen dit laatste deel waardig geacht, nevens des zelfs aanhang van de opvolging der graven van Tirol in zyne *Bibl. Vindobon. l.* II, *c.* 6, *p.* 493, *tot* 500 toe, uit te geven, en met aantekeningen opgeheldert. Verder heeft ook Gundelfingen in den jare 1489 een boek de *Thermis Badensibus* geschreven, waar uit Gesnerus genomen heeft al wat hy in zyn boek *de Thermis Helveticis* te pas kon brengen. *Gesner. de Therm. l.* I. *Fris.us Bibl. univ. Lazius in Geneal. Austr. l.* I. *c.* 1. *Roo Annal. l.* I. *p.* 19. *Lambec. Bibl. Vindob. l.* II. *c.* 6. *p.* 470 *seq.*

GUNDELHEIM, eene kleine stadt in de onder-Palts, aan den Nekker.

GUNDELSHEIMER, (ANDREAS VAN) een vermaard geneesheer, wierdt te Leutwangen, by Anspach, daar zyn vader predikant was, in 't jaar 1668 geboren. Hy was zo gelukkig in zyne studiën, dat hy zich te Altorff na verloop van weinige jaren doctor in de Rechtsgeleerdheit liet maken. Hier vondt hy gelegenheit met een ryk koopman naar Venetië te gaan, daar hy 5 jaren lang by een vermaard Chymist, met name Böhim, zich onbekend onthieldt, tot dat hy, geleerd hebbende de derdenen vierdendaagsche koorts gelukkig te genezen, wederom van daar vertrok. Daar op zocht hy zyne kunst omtrent het genezen der koortzen te Parys te oeffenen, dat hem ook zeer wel gelukte, zo in een groten naam te maken, als met veel geldt daar mede te winnen. Het gebeurde hier, dat hy in het gezelschap van den vermaarden Here van Tournefort, op bevel en kosten des konings van Vrankryk, in het begin van de XVIII eeuwe mede naar de Levant reisde, op welke reize hy zyne grote kennis vermeerderde, en welkers voornaamste byzonderheden men in de uitgegevene beschryving des Here van *Tournefort* kan vinden. Te Constantinopel scheidde hy van zynen reizegesel, welken hy echter naderhandt by zyne aankomst te Parys aldaar wederom aantrof. Na dat hy vervolgens in den veldtocht van Piëmont en in Brabandt, als mede te Berlyn, zyne ondervinding en getrouwheit opentlyk hadt getoont, wierdt hy in den jare 1713 tot koninklyken Pruissischen hof-Raadt en lyfarts aangenomen, en naderhandt, wegens zyne grote verdiensten aan het koninklyke huis, door den koning van Pruissen in den adelstandt verheven, en geheime Raadt gemaakt. Ook heeft hy zeer veel tot de de oprechting van het ontleedkundig collegie te Berlyn gedaan. Hy verselde zynen koning in den Pomerschen veldtocht van den jare 1715, en stierf den 17 Juny te Stettin, aan een hete koorts, zynde ongetrouwt. Hy was een scherpzinnig man, maar die om zyne scherpe tong ook van velen gevreest wierdt.

GUNDIS, een vlek in Neder-Walslandt, waar onder nog drie andere plaatsen behoren, welke een zogenaamde Panner of voogdy uitmaken, en van de Opper-Walschen beheerscht worden. Daar was voor heen een groot en schoon kasteel, toebehorende aan de vryheren van Thun, van wie het aan het bisdom van Sitten, en vervolgens aan het huis van Savoje, maar in den jare 1475 wederom aan Walslandt gekomen, en naderhandt verwoest is.

GUNDOBALD. Zie GONDEBALD.

GUNDOMAR. Zie GONDEMAR.

GUNNING, (PIETER) zoon van Pieter Gunning, een voornaam man te How, in 't graafschap Kent, in Engelandt, en van Leonora Trest, afstammende uit een goed geslacht in 't gemelde graafschap, wierdt geboren in 't jaar 1613, en studeerde te Cambridge. Wanneer het parlement zich tegen koning Karel den I, aankantte, toonde hy in een openbare redenvoering, hoe nadelig deze opstandt tegen den koning voor het ryk was. Weinig tyds daar na geweigert hebbende den eedt te doen, wierdt hy uit het collegie gezet, en die universiteit viel onder de macht van 't parlement. Hy week hier op naar Oxfordt. Eindelyk de zaken van Karel den I onherstelbaar wordende, trok Gunning, na dat hy dikwils van woonplaats verandert was, naar Londen, alwaar hy in een kapel dikwils verscheide vergaderingen hadt met Roomschgezinden, Presbyterianen, Vrygeesten, Wederdopers, Kwakers, enz. tegen welke hy de lere der Engelsche kerk verdedigde. Koning Karel de II, herstelt zynde, maakte hem kanunnik van Canterbury, en geworden zynde Doctor in de Godgeleerdheit, wierdt hy benoemt tot meester van 't collegie van S. Jan te Cambridge. Van deze bediening kreeg hy die van koninklyk hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en wierdt tot bisschop van Chichester, in de plaats van King, in 't jaar 1669 verheven. Naderhandt kreeg hy het bisdom Eli, in 't jaar 1674, alwaar hy stierf in 't jaar 1684. Hy wist van alles, maar was in de Godgeleerdheit inzonderheit zeer ervaren. Zyn geheugen was sterk, zyn oordeel vast, vaardig in het doorgronden der zaken, zacht van aardt, beleeft, verplichtende, levende anderen ten voorbeeldt in deugdt en liefdadigheit, en liet zyne goederen na ter vermeerdering van de weddens der arme vikarissen. Zyne werken zyn: *A. Contention for Truth; Verdediging der waarheit.* Dit boek behelsde twee openbare twistredenen tusschen hem en eenen Mr. Den, om den kinderdoop te ondersteunen. *De Ontmaskerde Scheuring*, of eene zamenspraak tusschen *Pieter Gunning* en *Jan Pearson* van den eenen, en twee Roomschgezinden van den anderen kant. Dit boek wierdt eerst te Parys gedrukt in 't jaar 1658 door de R. Katholyken, en vervolgens tweemaal in Engelandt door die van de Engelsche kerk. *Van de vasten voor Paaschen, of de gedurige Apostolische vasten.* enz. *Discours prononcé en deux Sermons à Ely. Par le Docteur Gower. Athen. Oxon.*

GUNST, (DE) in het Latyn *Favens*, een versierde godheit. Eenigen willen, dat ze een dochter was van de Lukgodinne, anderen van de Schoonheit, en zommigen van het Vernuft. Apelles heeft een fraaie afbeelding van de Gunst gemaakt. Hy verbeeldde deze godheit, verselt van de Vlyery, die naast haar ging, en den Rykdom, de Hovaardy, de Eerbewyzingen, en de Vermaken, haar op de hielen volgende. De Gunst zelf hadt vleugels om te kunnen wegvliegen naar haar goeddunken. Zy was blind, en dus onmachtig om hare vrinden te ken-

kernen, hebbende onder hare voeten het radt van hare moeder, de Lukgodinne, datze nooit verlaat. *Lil. Girald. Cartari Imag. des Dieux.*

GUNTERSTEIN, gelegen in het Neder-ſticht van Utrecht, aan de brug van het dorp Breukelen, is door de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht op twee verſcheide tyden plegtelyk voor riddermatig erkent, als eerſt op den 23 May des jaars 1539, en daar na, op het verzoek van Jan van Oldenbarneveldt, op den 26 May des jaars 1612. Deze ſchone Ridderhofſtadt is langer dan den tydt van drie of vier honderd jaren leenroerig geweeſt aan de graafykheit van Hollandt, gelyk uit oude onwraakbare ſchriften zou kunnen bewezen worden: waarom men zich hier niet genoeg kan verwonderen over den misſlag, door den geleerden en in deze zaken zeer ervaren Hre. Antonius Matthæus begaan in zyn werk: *De Jure Gladii*, alwaar hy heeft kunnen goedvinden te ſchryven, dat de Raadpenſionaris van Hollandt, Jan van Oldenbarneveldt, het huis te Gunterſtein gekocht hebbende, aan de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt overgegeven, en van de zelve wederom te leen ontfangen heeft; niettegenſtaande de brief, door hem aldaar bygebragt, en waar mede hy dit zyn gevoelen tracht te bewyzen, niets anders dan een gewoonlyke leenbrief is, waar in hem de Staten van Hollandt de beleening van het huis of ſlot Gunterſtein, aan hen door den vorigen bezitter opgedragen, toeſtaan.

Indien men hier omtrent zou mogen giſſen, zou het niet onwaarſchynlyk voorkomen, dat het ſlot Gunterſtein eertyds een leen van Amſtel, of van Woerden, is geweeſt, en na den moordt van graaf Floris den V van Hollandt, wanneer de Amſtelſche en Woerdenſche goederen, volgens voorgaande overeenkomſten, verbeurd verklaart wierden, aan Hollandt gekomen is; tot welke giſſinge aanleiding geeft, dat nog hedendaags Gunterſtein onder de leenen van Amſtel en Woerden behoort.

Het gemene gevoelen is, dat deze hofſtadt, door die van het geſlacht *van Gunter* geſticht, ten minſte langen tydt door hetzelve is bezeten geweeſt, en ook naar des zelfs naam *Gunterſtein* genoemt. Immers het wapen van Gunterſtein is het zelve als dat van het geſlacht van Gunter, namentlyk drie goude leliën in een veldt van keel.

Dit geſlacht van *Gunter*, of *Gunther*, volgens *Buchelius* uit het geſlacht van *Lichtenberg* geſproten, is in de dertiende en veertiende eeuwe in het ſticht van Utrecht zeer machtig geweeſt, en heeft aldaar voortreffelyk gebloeit: doch is al voor langen tydt uitgeſtorven. Van die van het geſlacht van Gunter ſchynt deze hofſtadt door erfrecht gekomen te zyn aan het geſlacht van *Everdingen*. Omtrent den jare 1400 wierdt Gunterſtein bezeten door *Hugo de Bloot*, en omtrent den jare 1415 door *Elzabe van Loenreſloot*, vrouwe van Iſendoorn. Het is omtrent den jare 1500 door verkoping gekomen aan *Henrik*, een natuurlyke zoon van Gysbert, heer van Nyenrode, en door zyn overlyden omtrent den jare 1519 op zynen zone *Gysbert Hendrikz. van Nyenrode*, die dit huis, door de Utrechtſchen verbrand zynde, wederom heeft doen optimmeren. Na des zelfs doodt is het omtrent den jare 1553 gekomen op *Henrik Gysbertz. van Nyenrode*; en, deze zonder kinderen overlydende, omtrent den jare 1558 op des zelfs broeder, *Jakob Gysbertz. van Nyenrode*. Deze, alhoewel hy nazaten by zyne huisvrouwe, Catharina Zwarts, verwekt hadde, heeft evenwel het huis Gunterſtein by uiterſte-wille gemaakt aan zyne moeder *Cornelia van Waveren*, weduwe van Gysbert van Nyenrode, die in den jare 1568 met het zelve beleent is. Na hare doodt is het gekomen op hare dochter *Margareta van Nyenrode*, huisvrouw van *Jan Monix*, die, ſtervende, het zelve nagelaten heeft aan hare oudſte dochter, *Maria Monix*, omtrent den jare 1584; en deze weder omtrent den jare 1587 aan hare zuſter *Franciſca Monix*, die het nevens haren man, *Jan van Gerven*, omtrent tien jaren later overgegeven heeft, ten behoeve van hare zuſter *Chriſtina Monix*, nu weduwe zynde van Gaſpar de Brouxelles, heere te Gandereng, en eerſte Raadt in den hove van Utrecht. Door der zelver overlyden is het omtrent den jare 1610 gekomen op haren zone *Karel van Brouxelles*, heer te Gandereng, die het den 3 December des jaars 1611 overgegeven heeft aan *Jan van Oldenbarneveldt*, heere van Barkel, Rodenrys, Raadpenſionaris van Hollandt. Uit deze familie is het overgegaan, door erfrecht, in die van *Cats*; uit deze, door koop, in die van *Ploos van Amſtel*, en naderhandt in die van *Poulle*, of *Poelje*. Eindelyk, na de doodt van *Benjamin Poulle*, heere van Berkenrode, die het van zyne zuſter *Magdalena*, dochter van *Pieter Poulle* en Margareta Didier, zonder kinderen by hare twee mannen, Jan Dorignon en Adam Daems, na te laten, geſtorven zynde, geërft hadt, vermits hy ook zelf zonder kinderen by zyne vrouwe Elizabeth Tiellens na te laten overleedt, by erfenis gekomen op Maria de Bordes, huisvrouwe van den Heere en Mr. Ferdinand van Collen, Schepen der ſtadt Amſterdam in de jaren 1696 en 1701; Preſident Schepen in den jare 1705; Raadt ſedert den jare 1694; verſcheide malen Gedeputeerde ter vergaderinge van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt, en de Hoog-Mog. Heeren Staten generaal der Vereenigde Nederlanden; Gedeputeerde te velde in de merkwaardige en zegeryke jaren van 1706, 1707, en 1708; Hoofd-Officier der gemelde ſtadt Amſterdam van den jare 1709, tot den jare 1719, en tot Burgermeeſter van de zelve verkoren in den jare 1727; de welke met het ſlot Gunterſtein laatſtelyk door de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt beleent is den 17 Auguſty des jaars 1712, en het zelve nog tegenwoordig (1727) bezit; zynde aan dit huis annex en onderhorig de ambachtsheerlykheit van Tienhoven, daar by gelegen, en van welke ook hier na in een afzonderlyk artykel zal geſproken worden.

In den bloedigen oorlog tuſſchen dezen Staat en den koning van Spanje, gedurende het beleg der ſtadt Haarlem in den jare 1573, wierdt Adriaan Vyg, overſte van Gorkom, met vyf honderd uitgelezene ſoldaten, van Schoonhoven naar Breukelen gezonden, om de Vecht, boven den oorſpronk der vaarten, uit de gemelde rivier door Weſop en Diemen in de Diemer-meer lopende, voor de Spanjaarden te ſluiten. Vyg, aldaar aangekomen zynde, begon zich te omgraven, en leide veertig man op het huis Gunterſtein: doch de verzorger van des vyands lyftocht, Jan Baptiſta Taxis, toen te Utrecht zich onthoudende, en het nadeel, het welk de Spanjaarden van dat werk te wachten hadden, overwegende, trok daar terſtondt met eenig krygsvolk naar toe, om het zelve in den beginne te ſtoren. De Staatſchen, zich aldus beſprongen ziende eer de grootſte hoop van hunne makkers, met het geſchut en den overigen nooddruft, by hen was aangekomen, kozen terſtondt de vlucht, ruimende het huis Gunterſtein en de begonnen ſchans; welk eerſte daar op door de Spanjaarden bezet, en het laatſtgenoemde werk door hen geſlecht wierdt.

By den vyandelyken inval der Franſchen in deze landen in den jare 1672 moeſt het ſlot Gunterſtein mede hunne woede en moedwil gevoelen, als wordende door hen, nevens meer andere ſchone heerenhuizen aan de Vecht, en elders, tot den grondt verwoeſt. Maar na der zelver aftocht is dit huis zeer fraai, naar de nieuwe wyze, op de zelve ſtandplaatſe, weder opgebouwt, ten pronk en luiſter van den vermakelyken Vechtſtroom; zynde vervolgens door den kunſtryken Willem Swidde in verſcheide gezichten ſierlyk in het koper gebragt, en uitgegeven door Joh. Covens en Corn. Mortier. *Oude Holl. Kron. door W. van Gouthoeven. Ant. Matthæus de Jure Gladii cap.* XV, *pag.* 271. *Buchelius in zyne aantekeningen op Heda pag.* 252. *P. C. Hooft Nederl. Hiſt.* VIII *boek. Sylvius Vervolg op Aitzema* I *Deel.*

GUNTERSTHAL, een adelyke Benedictyner nonnenabdy te Fryburg, in Brisgau, van den grave van Fryburg in den jare 1221 geſticht. *Bucel. G. S. P.* II. *Tromſder.*

GUNTHER, of GUNTHERUS, graaf van Zwartsburg, naderhandt Roomſch keizer. Hy wierdt in den jare 1304 van Hendrik, grave van Zwartsburg, geboren, en hadt zich onder keizer Lodewyk van Beyeren beroemd gemaakt. Des wierdt hy na des zelfs doodt in 't jaar 1349 te Frankfort, op den dag van Marias reiniging, door de keurvorſten tot keizer verkoren. Hy wilde in den beginne deze waardigheit niet aannemen, doordien anderen Karel den IV verkoren; maar vermits de keurvorſten hem krachtig aanporden, en het ryk vakant verklaarden, liet hy zich bewegen. Eerſt wilde hem de ſtadt Frankfort aan den Main niet aannemen, maar na dat hy de zelve twee maanden belegert hadt moeſt zy zich overgeven. Wanneer Karel de IV dit vernam, zocht hy hulp by de keurvorſten van Trier en Keulen, by den biſſchop van Luik, de hertogen van Brabandt, en andere Ryksſteden, en verzamelde een leger by Caſtel, niet verre van Ments gelegen, waar mede hy echter den grave Gunther niet bevechten dorſt, maar een ren-en ridderſpel aanſtelde, waar by zich een grote menigte ridders en heren bevonden, en eenige dagen met grote vreugde doorbragt. Als nu Karel met zyne krygsmacht tegen hem niet beſtand was, zocht hy hem op eene andere wyze aan te grypen, waar op hy, doordien hy een weduwenaar was, de eenige dochter van Rudolph, keurvorſt van de Paltz, ten huwelyk nam, om den zelven daar door op zyne zyde te krygen. Maar doordien de macht van Gunther aanwieſch, beriep Karel een Ryksdag te Spiers, en verzocht aan de vorſten, dat zy Gunther ſchryven wilden, om daar mede te verſchynen, om te zien, of men alle ſtrydigheden kon bemiddelen. Vermits nu verſcheide vorſten en gezanten zich te Spiers bevonden, bleef Gunther achter, en veroverde onderwylen de ſtadt Friedberg in de Wetterau; maar als hy hier op naar Frankfort te rug keerde, wierdt hy van eene zwakheit overvallen, en als hem een Naſſauſch geneesheer, Fridangus genaamt, een drank, die hy voorgaf zeer goed te zyn, aanboodt, begeerde hy, dat hy de zelve eerſt zou proeven, en dronk daar op het overſchot uit. De lyfarts wierdt kort daar na bleek, viel ter aarde, en ſtierf den derden dag daar na, 't welk een klaar bewys was, dat daar vergift in was. Gunther braakte het meeſte gedeelte weluit, maar het overgeblevene vergift deedt hem het lighaam zeer opzwellen, doch hy behieldt het leven. Men gaf voor, dat een dienaar van dezen arts door geldt was omgekocht, en in den drank het vergift gedaan hadde. Karel voerde hier op zyn leger naar Mentz, waar op die van Mentz, die den biſſchop zeer hatig waren, Karel verzochten, dat hy het kaſteel van den aartsbiſſchop, aan den Rhyn gebouwt, ter neder wilde ſtorten. Wanneer Gunther dit vernam, kwam hy met zyn volk, hoe zwak hy ook was, derwaarts, en als Karel hier op over den Rhyn ging, zondt hy hem 200 ruiters na, die de vyanden op de vlucht bragten, en Karel zelf gevangen bekomen zouden hebben, indien hy door Everhard, grave van Wurtemberg, niet gered was. Na dit voorval boodt zich de keurvorſt van Brandenburg tot ſcheidsman aan tuſſchen Karel en Gunther, en wanneer zy het beide aan hem verbleven, deedt hy een uitſpraak, dat Karel keizer zou zyn, en in 't tegendeel hy aan Gunther, of des zelfs erven, 22000 mark zilver in de volgende maandt betalen, en twee Thuringſche ryksſteden inruimen. Graaf Gunther was hier echter niet mede vergenoegt, maar om dat hy zich zeer krank en zwak bevondt, moeſt hy zulks laten geſchieden, beklagende zich zeer over de keurvorſten, en inzonderheit over het huis van Beyeren. Ondertuſſchen gaf men hem in pandt de ſtadt Gelnhuizen met des zelfs burg. Karel perſte hier op 22000 mark zilvers de Joden te Frankfort af, 't welk aan graaf Gunthers erven gegeven wierdt, want hy ſtierf kort daar na, in Auguſty des jaars 1349, en wierdt met grote pracht te Frankfort in S.

Bartholomeus-kerk begraven, daar men nog zyn graf zien kan. *Albert. Argentin. Chron. Cuspinianus Gunther. Pantaleon Prosop. P.* II. *Tritschius Gunther. Zwartzburg. H. H. V. E. in Synt. hist. de Gunthero Zwartsburg. Lersners Frankf. Chron.*

GUNTHER de I, aartsbisschop van Maagdenburg, was een graaf van Zwalenberg uit Westphalen, en wierdt in 't jaar 1278 verkoren. Schoon eenige domheren Erik, markgrave van Brandenburg, en anderen Busso, here van Querfurt, tot aartsbisschop verheven hadden, behieldt echter Gunther de plaats. Hy wierdt van de markgraven van Brandenburg, die toen talryk waren, zeer geplaagt; zy vielen het aartsticht aan, en gaven voor, dat zy in 't kort de domkerk van Maagdenburg tot een stal voor hunne paarden zouden maken. Maar Gunther won den slag, en bekwam, behalven 300 mannen van adel, ook den markgrave Otto den IV gevangen. Deze markgraaf liet verscheide domheren door zyne gemalinne met geldt omkopen, en bragt daar door te weeg, dat zy hem voor 4000 mark zilver los lieten. Als hy het geldt betaalt hadt, lachte hy, en zeide tegen de kanunniken, zy wisten niet, hoe hoog zy een markgraaf van Brandenburg schatten moesten. Wanneer nu de aartsbisschop Gunther dit vernam, en hoe trouwloos de domheren zich omtrent dit geval ten zynen opzichte gedragen hadden, begeerde hy niet langer aartsbisschop te wezen, en bedankte hen, na dat hy maar een jaar den stoel bezeten hadt. *Steversd. in primat. Magdeb. Wernerus Magdeb. Chron. Sagittar. Antiq. Magdeb. Bucelin. catal. Archiepisc. Magdeb. in Germ. S.*

GUNTHER de II, aartsbisschop te Maagdenburg, was een broeder van Hendrik, grave van Zwartsburg, te voren domproost te Ments, en medehelper (*Coadjutor*) te Maagdenburg, en wierdt in 't jaar 1403 tot aartsbisschop van Maagdenburg verheven. Kort daar na geraakte hy met het huis van Anhalt in een zwaren oorlog, meest veroorzaakt door de roveryen en spotredenen van die van Zerbst, die van 't jaar 1404 tot den jare 1407 duurde, en die eerst te Mersseburg, en daar na te Zorbig, door onderhandelingen beslist wierdt. In de jaren 1411 en 1412, hadt deze aartsbisschop, nevens zyne bondgenoten, met de verovering en verwoesting van het roofkasteel Hartsburg, dat door de drie gebroeders van Schwigelde bezet was, veel te doen. Wanneer in 't laatstgemelde jaar die van Halle den zoutgraaf Hans Hedersleben onder de zoutpannen verbrand hadden, om dat hy, ten haren nadele, van den aartsbisschop het zoutgraafsampt te leen ontfangen hadt, wilde Gunther zulks met vuur en zwaardt op 't strengste wreken; maar hy liet zich echter door bemiddeling van den grave van Mansveldt met 13000 gulden verzoenen. Omtrent den jare 1433 geraakte hy met de Maagdenburgers zelf in onlust, die de stadt beter wilden versterken. Ook bragten de Maagdenburgers, door hulp der naburige vorsten en steden, de plaatsen Tuchem, Ummendorf, Calbe, Stasfurt, Saltz, Ottersleben, Schonbek en andere t'onder, en schoon in het volgende jaar het concilie te Basel, by straffe van den ban, gelastte, dat zy den aartsbisschop alles wederom moesten overgeven, kreunden zy zich daar niet aan, begaven zich weder te velde, en namen verscheide plaatsen in. Als hier op de Maagdenburgers met de stadt Halle een verbondt maakten, trok de aartsbisschop met den keurvorst van Saxen, de landgraven van Thuringen en Hessen, als mede de graven van Mansfeldt, Stolberg en Zwartsburg, met een aanzienlyk leger voor Halle, maar alles kwam in 't kort tot een vergelyk, waar door zy verplicht wierden alles, wat zy den aartsbisschop hadden afgenomen, weder te geven. Gunther stierf in 't jaar 1445 aan eene beroerte op het kasteel Giebichenstein. *Steversd. in Prim. Magdeb. Sagittarius antiq. Magdeb. Kranzius Metrop. Spang. Mansfeld Chron.*

GUNTHER, een monnik van S. Amand, van de congregatie van Cluny, in Henegouwen, leefde omtrent den jare 1160, hoewel anderen menen, dat deze monnik van S. Amand van den dichter Gunther moet onderscheiden worden. Hy was naar dien tydt een goed Latynsch poëet, en schreef een dichtwerk van des keizers Frederik Barbarossa's Italiaansche oorlogen, die hy den tytel van *Ligurines* gaf, waar over Jacobus Spigelius, en Koenraad Rittershuizen aanmerkingen geschreven hebben. *Sigebert de Script. eccles. c.* 166. *Trith. in Cat. Vossius de hist. Lat.*

GUNTHER, bisschop van Regensburg in 't jaar 930, was te voren monnik in 't klooster van S. Emmeran, en wierdt op een seldzame wyze tot dat bisdom verheven. Men zegt, dat dit bisdom open zynde, keizer Otto den I een gezicht in den droom voorkwam, dat hem belastte den eersten monnik, die hem zou ontmoeten, als hy in 't klooster kwam, daar toe te bevorderen. Hy ging des anderen daags 's morgens in 't klooster, en Gunther, of Guntharius, was de eerste, die hem daar ontmoette. De keizer vroeg hem hier op, wat hy wel zou willen geven om bisschop te zyn? Waar op deze goede monnik al lagchende antwoordde, dat hy zyne schoenen zou geven. De keizer, zyn gezicht in den droom aan de monniken en andere geestelyken verhaalt hebbende, verhief Gunther tot bisschop. *Hund Metropolis Salisburgensis.*

GUNTHER, of GUNTHARIUS, twede zoon van Clodomir, koning van Orleans, wierdt nevens zyne broederen, Thibald en Clovis, of Clodoveus, by zyne grootmoeder Clotilde opgevoed. Hun oom Clotarius de I, wanneer hy hen door list uit de macht van de grootmoeder in de zyne hadt overgebragt, doodde de twee eersten in den jare 532. (Zie CLODOMIR en CLOTARIUS den I.) *Gregor. Tur. l.* III. *c.* 8.

GUNTHER, of GUNTHARIUS, opperaalmoezenier van koning Karel den Kalen, wierdt in den jare 851 aartsbisschop van Keulen, en verwierf veel achting; maar vermits hy voor zyne zuster Valdrada al te veel genegenheit hadde, verviel hy daar door in onheil. Wanneer Lotharius de II, koning van Lotharingen, verlieft was op deze Valdrada, en haar begeerde te trouwen, zocht hy zyne gemalin Thieberga te verstoten. Om dit gemakkelyk uit te voeren, bragt hy Gunther, die boven anderen in 't ryk zeer veel vermogt, op zyne zyde, de welke nevens Thiegandus, aartsbisschop van Trier, op de concilien te Aken en Mentz de koninginne doemde als eene, die van echtbreuk schuldig was, Lotharius van zyn huwelyk ontbondt, en zynen echt met Valdrada wettigde. Thieberga klaagde dit ongelyk aan den paus Nicolaus den I, die de zaak onderzoekende bevondt, dat Gunther en Thiegand aan alles schuldig waren, waar op hy hen afzette. (Zie LOTHARIUS, koning van Lotharingen.) Thiegand begaf zich gewillig onder die straffe, maar Gunther schreef een scherpen brief aan den paus, en verrechtte zyn ampt, onaangezien den pausselyken ban; hing zich ook t'eenemaal aan Photius, patriarch van Constantinopel, en vermeerderde door zyn ophitzen de scheuring en oneenigheden tusschen de Oostersche en Westersche kerken. Maar toen eindelyk Lotharius zelf genoodzaakt wierdt in zyne afzetting te bewilligen, onderwierp hy zich den pausselyken stoel, en wierdt in 't jaar 869 door Adrianus den II van den ban ontheven, ontfing echter voortaan maar de Communie der leken, en stierf den 8 July des jaars 879. *Annal. Bertin. Hincmar. de Divort. Loth. & Theutb. Epist. Nicol.* I *Pap.*

GUNTHERUS, (JOHANNES) een beroemd Hoogduitsch geneesheer, wierdt te Andernach, in 't aartsbisdom van Keulen, in 't jaar 1487 van arme ouderen, zo dat hy in zyne jeugt zyn broodt met beedelen moest winnen, geboren. Hy leide de gronden zyner studiën in zyne vaderstadt, trok daar van daan naar Utrecht, Deventer, en eindelyk naar Marpurg. Van daar wierdt hy als Rector te Goslar beroepen, en daar na tot hoogleeraar in de Grieksche tale te Loven. Hier op ging hy naar Vrankryk, alwaar hy door voorspraak van den kardinaal du Bellay Doctor in de geneeskunde en lyfarts van koning François den I wierdt. Hy was echter om den inlandschen oorlog gedwongen Vrankryk te verlaten. Dus ging hy eerst naar Metz, en vervolgens naar Straasburg, daar hy eerst leeraarde, en vervolgens in den Raadt getrokken wierdt, eindelyk door keizer Ferdinand veradeld, tot dat hy den 4 October des jaars 1574, in het 84 jaar zynes ouderdoms, overleedt. Hy liet verscheide overzettingen van andere schryvers na: als van Galenus, Oribasius, Paulus Ægineta, enz. als mede verscheide eigene werken, als: *de Medicina nova & veteri; de Balneis; de Peste*, enz. *Thuanus l.* LIX. *Calaminus in vita Guntheri. Adam. Vit. Med. Freher. theat. p.* 1269. *Teissier elog. T.* I. *p.* 451.

GUNTRAMNUS, koning van Burgundië, een zoon van Clotarius den I, koning van Vrankryk, bekwam in de deling met zyne broederen in 't jaar 561 Burgundië en Orleans, (Zie CLOTARIUS de I) en als zyn broeder Charibert, koning van Parys, stierf, vielen hem ook des zelfs landen te beurt. Zie CHILPERIK de I. Wanneer de Longobarden onder Alboïn naar Italië kwamen, vielen zy ook in Burgundië, en sloegen eerst den veldheer van Guntramnus, Amatus, maar wierden daar na van Mummulus te rug gedreven, die ook de Saxen, de welke zich met de Longobarden vereenigt hadden, en nu door Burgundië naar huis wilden, en alles op de reis overheerden, aan de Rhone oppaste, en hen dwong alles af te staan, wat zy gerooft hadden. Wanneer nu de Longobarden andermaal in Burgundië vielen, wierden zy weder van Mummulus geslagen, waar op Chramnichis, een ander veldheer van Guntramnus, in Italië tot aan Trente doordrong, maar eindelyk te rug gedreven wierdt. Middelerwyl bediende zich de koning Sigebert van Austrasië van deze gelegenheit en veroverde Arles; maar als Guntramnus daarentegen Avignon vermeesterde, maakte hy weder vrede met zynen broeder. Wanneer in den jare 584 Childebert stierf, nam hy des zelfs onmondigen zoon Clotarius, in weerwil van den koning van Austrasië, Childebert den II, en Gondebald Bellomer (zie CLOTARIUS de II en GONDEBALD) onder zyne bescherming. Hy deedt hier op Leovigildus, der Gotthen koning in Spanje, den oorlog aan, maar was in alle zyne ondernemingen zo ongelukkig, dat hy de vrede moest maken. Hier na sloot hy met Childebert den II van Austrasië te Andelau een verbondt, waar in hy hem tot opvolger van alle zyne landen stelde, vermits hy zelf geen zonen hadde. Eindelyk stierf hy den 28 Maart des jaars 593, en Childebert de II erfde alle zyne staten. *Paul. Diacon. de Gest. Longob. l.* III. *c.* 1. *usque c.* 9. *Greg. Tur. l.* V. *c.* 30. *l.* VIII. *c.* 30. *l.* IX. *c.* 20. *Fredegar. c.* 14. *Aimoin. l.* III. *c.* 18.

GUNTZ, eene kleine stadt in neder-Hungarië, digt aan de grenzen van Oostenryk en Stiermarken. In den jare 1710 wierdt zy van de Ragotzische partyen aangevallen. In den jare 1532 moesten de Turken, na dat zy 13 maal op het naby gelegen kasteel gestormt hadden, daar met veel verlies van aftrekken. Digt by de voorstadt legt een toren, die men Oud-Guntz noemt, en voor de plaats houdt, daar de oude volkeren, *Avares* genaamt, hunne hoofdstadt gehad hebben. Ook zou te voren zich hier een graaflyk geslacht opgehouden hebben, dat zich van Guntzich liet noemen. *Jov. l.* XXX. *hist. Ortel. P.* I. *Chron. p.* 60 *seq. Istuanf l.* II. *hist. Megis. annal. Car. Zeiler.*

GUNTZ. Aldus wordt eerstelyk genaamt eene rivier, die voorby de bovengemelde stadt loopt, nemende haren oorspronk by de neder-Oostenrykscbe grenzen, en by Crakenthurn zich met de rivier Raab vereenigt; ten twede eene rivier, die in de abdy Kempten, in Zwaben, by eene plaats, Guntzberg genaamt, haren oorspronk heeft, en na een loop van omtrent 12 my-

12 mylen niet verre van een andere plaats, mede Guntzberg geheten, gelegen in 't graafschap Burgau, in den Donau valt.

GUNTZBERG, of GUNTZBURG, eene kleine stadt aan de bovengemelde rivier Guntz, in het graafschap Burgau, drie mylen van Ulm. Ook is aldaar een sterk kasteel, 't geen keizer Leopold in den jare 1693 aan den markgrave Lodewyk van Baden inruimde.

GUNTZENHUIZEN, eene kleine stadt van Brandenburg-Anspach aan de Altmuhle gelegen, waar in een opperampt, een dekenschap en opper-opzienderschap gevonden wordt.

GUPLO, een meir in neder-Polen, gelegen in Cujavië, tusschen de steden Grodno en Breseslie, omtrent 6 mylen lang, en een halve breed. Men ziet aan de Noordkant van dit water het kasteel Kruiswyk, waar op men zegt dat Popiel de II, koning van Polen, door de rotten wierdt opgegeten. *Baudrand. Staravolscius Polon.*

GUR, een heuvel digt by Jibla, gelegen in die landstreek, daar Achas, koning van Juda, wierdt geslagen en van daan vlood op bevel van Juba, koning van Israël. Hy lag aan deze zyde de Jordaan, onder het stamhuis van Manasse. II *Koningen* IX, 27.

GUR-BAHAL, eene stadt in Arabië, tegen wiens inwoners Jozias, koning van Juda, streedt, en veel voordeel verkreeg. II *Chron.* XXVI, 7.

GURCK, eene bisschoplyke stadt in Karinthië, was voor dezen maar een marktvlek, met een nonnenklooster, 't welk S. Emma, eene gravin van Beilstein, stichtte, die zelf aldaar de eerste nonne was, en van Balduin, aartsbisschop van Saltsburg, in den jare 1050 inzegent wierdt. Zy vermaakte na hare doodt het klooster aan het aartsbisdom van Saltsburg, waar op eenigen tydt daar na, in 't jaar 1072, de aartsbisschop, met bewilliging van paus Alexander den II en keizer Hendrik den IV, van dat vrouwenklooster een bisdom maakte, en aldaar *Gunther van Krappenveldt* tot eersten bisschop aanstelde.

Men telt zeven en veertig bisschoppen van Gurck, van *Gunther*, den eersten, tot den tegenwoordigen bisschop, genoemt *Jakob Maximiliaan*, graaf van Thun, tot die waardigheit verkoren in den jare 1709. Deze bisschoppen wonen geheel afgezondert van 't domkapittel; want de eerste wonen in het steedtie Straasburg, een kwartier uur gaans van Gurck gelegen, en de domproost, nevens het kapittel, houden hun verblyf te Gurck. Ook worden de inkomsten van dit bisdom gelykelyk gedeelt, en aan den bisschop behoren het kasteel Aich, nevens het dekenschap Altmark, het mark en slot Grodas, Halbek, Pokkenstein, enz. aan den domproost in 't tegendeel Gliednitz, Mansperg, enz. De kanunniken geven ieder aan den bisschop slechts een dukaat, ten teken, dat hy bisschop is, anders heeft de domproost over hen het meest te zeggen. De aartsbisschop van Saltsburg betwistte te voren de vrye gerechtigheit van 't kapittel in 't verkiezen van een bisschop, en de paus deedt ten zynen voordele een uitspraak, dat hy een bisschop van Gurck mogt verkiezen, en hem inzegenen. Echter is 'er daar na wegens het *jus præsentandi*, of recht van voorstel, wederom een twist tusschen Oostenryk en Saltsburg ontstaan, namentlyk om dat de bisschop van Gurck een landzaat van Oostenryk is, en daarenboven ook aan den aartsbisschop van Saltsburg den eedt van getrouwheit en huldiging zweren moet; doch zy hebben beide zich vergeleken, onder voorwaarde, dat by 't openvallen van een bisschopsampt Oostenryk twee achter een, en Saltsburg den derden zou benoemen. *Hundius Metrop. Salisb. Mezger hist. Salisb. Staat van Saltsburg. Valvasor Topogr. Carinth. Hermes Fascic. jur. public. c. 29. n. 14.*

GURCK, oudtyds *Corcoras*, een rivier in den omtrek van Oostenryk in Duitschlandt. Zy loopt in het Windischmark, een landstreek van Karniole, bespoelt Seissenburg en Rudolphwerd, en ontlast zich in de Sau, op de grenzen van Croatië en 't graafschap Cilly. *Baudrand.*

GURCKFELDT, eene kleine stadt van Duitschlandt, in Krain, gelegen in het Windische Mark, aan de Sau, een myl van Laybach, en vier ten Noorden van Rudolphwerd. Eenigen willen, dat het *Noviodunum*, daar wel eer keizer Constantinus zyn verblyf gehad zou hebben, is, en anderen nemen Gurckfeldt voor 't oude *Gradrata*, of *Quadratum*, eene stadt in opper-Pannonië, daar anderen weder Radmansdorf, een dorp in de zelve landstreek, aan den mondt van de rivier Gurck, voor stellen. Het aldaar zynde kasteel, nevens de daar toe behorende heerlykheit, is in de XVII eeuw aan de graven van Straalsondt gekomen. Ook heeft men in die zelve eeuw, nevens vele Roomsche gedenkpenningen, ook eenige duizend stukken Heidensche munt in 't landt opgegraven. Hier heeft voorheen ook een vryheerlyk geslacht gebloeit, 't welk naar het voorgemelde kasteel zynen naam voerde, en in de XIV eeuw is uitgestorven. *Valvas. Ehre des H. Crain. Lazii Resp. Rom. l.* XII. *Sect. 5. c. 3.*

GURDON (ADAM) een Engelsch ridder, van eene ongemene ligchaams sterkte, maar van een kleinen moedt, liet zich, op het aanporren der Engelsche baronnen, tegen den koning Hendrik den III voor anderen gebruiken; weshalven het parlement hem naderhandt verbande, (waar van daan hem de bynaam van *Outlaw* gegeven is) en alle zyne goederen verbeurt verklaarde. Hier op begaf hy zich nevens vele anderen tot 't roven op de grote wegen, en maakte zich zo ontzagchelyk, dat niemandt zich aan hem wagen dorst. Maar doordien hy alleenig hen, die van den koning het meest bemind wierden, het grootste nadeel toebragt, liet zich echter de kroonprins Eduard, om dat hy zyne eige dapperheit ten toets wilde stellen, hem in een afzonderlyk tweegevecht uitdagen, en noodzaakte hem, zich over te geven. Hy was hem echter zo genadig, dat hy hem niet alleen het leven schonk, maar vergiffenis van alle zyne misdaden, en wedergeving zyner goederen te weeg bragt. *The compleat hist. of England vol.* I. *p.* 192.

GURDON (BERTRAM DE) bevondt zich in het kasteel Chalus, digt by Limoges, in Vrankryk, wanneer het in den jare 1199 van de Engelschen belegert was onder Richard den I, en schoot hem met een pyl in den arm, waar aan hy elf dagen daar na, door onkunde van den wondarts, met grote smerten sterven moest. Voor zyne doodt wierdt echter het kasteel stormenderhandt verovert, en alle man om 't leven gebragt, behalven alleen Gurdon, die op des konings bevel gespaart en ongeschonden voor hem gebragt wierdt. Op de vraag, wat hem bewogen hadde den koning in zulk een staat te brengen? antwoordde hy onverzaagt: Gy hebt myn vader en twee broeders met uwe eige handt gedoodt, en wilde my ook het leven benemen: wreek u nu aan my naar uw welgevallen, ik wil zeer gaarne de wreedste doodt ondergaan, nu ik u, die zo veel onheil in de wereldt veroorzaakt hebt, mede in 't graf mag slepen. Richard den I beval, onaangezien dit trots bescheidt en de te voren ontfangene wonde, dat men hem op vrye voeten zou stellen, en een geschenk van 100 schellingen geven. Maar toen de koning de 6 April overleden was, liet de veldheer der Brabandsche benden, Merchart, of Markadey genaamt, Gurdon gevangen zetten, daar na levendig villen, en het ligchaam aan een galg ophangen. *The compleat hist. of England vol.* I. *p.* 157. *Holinsheed Chronicles.*

GUREIGURA, of GUREGRA, een berg in Afrika, 13 mylen van Fez, naar 't Atlantische gebergte toe. Des zelfs bewoners zyn ryk, doordien zy een groten overvloedt van tarwe en rogge, als mede van groot en klein vee, hebben. Men vindt 'er verscheide welbewoonde dorpen, maar geen stadt, noch sterkte, noch met muren omringde vlekken, vermits de ontoegankelyke wegen en rotzen hen genoeg beschutten. Zy hebben een groot getal leeuwen by zich, die echter zo tam en vreedzaam zyn, dat hen zelf de vrouwen met stokken voortdryven kunnen als honden. *Marmol Africa l.* IV.

GURGI (MEHEMET) vizier, daar na kaimakan, of gouverneur, van Constantinopel, bekleedde dit ampt in 't jaar 1626. Naardien zyn gedrag den Janitzaren en Spahis zeer mishaagde, eischten zy van den Groten Heer zyn hoofdt. Deze vorst, om een opstandt van hen voor te komen, liet hem het zegel afeischen, en doordien hy een gelubde was, geboodt hy hem in het Serail te wyken, alwaar hy hem eenigen tydt daar na liet wurgen, zynde reets 68 jaren oud. Zyn ligchaam wierdt daar op aan de grote poort van 't paleis gelegt en overgegeven aan de woede der Janitzaren, die het neus en ooren afsneden, en 't verder aanstukken hieuwen. *Mercur. François.*

GURGISTAN. Zie GEORGIE.

GURIEL, of GHURIA, is een gedeelte van Georgië, in Asië, was eertyds een gedeelte van 't Zuidelyke Colchis, en tegenwoordig begrypt men het zomtyds onder Migrelië, van 't welke het ten Noorden afgescheiden wordt door de Phases. Zy heeft het koninkryk Imirette ten Oosten, Turcomannië ten Zuiden, en Natolië met de Zwarte zee ten Westen. Dit landt heeft zynen eigen prins, die onder de bescherming van den groten Heer staat. Men vindt 'er geen steden, maar de voornaamste plaatsen zyn de vlekken Worthi en Guni, of Gonië. *Baudrand.*

GURREA, een Spaansch vlek of steedtie in Arragon, gelegen aan de Gallego, tusschen de steden Saragossa en Huësca. Men neemt Gurrea voor 't oude *Gallicium*, of *Forum Gallorum*, eene stadt in 't Spaansch Terragoneesch. *Baudrand.*

GUSMAN. Zie GUZMAN.

GUSTAVUS de I, koning van Zweden, geboren in 't jaar 1490. Hy was de zoon van Erik Wasa van Ridboholm, ridder en Zweedsche ryksraadt, die den 7 November des jaars 1520 in het Stokholmsche bloedbadt onthoofdt wierdt, en van Cecilia van Eck, waarom hy op de Zweedsche wyze gemeenlyk Gustavus Erikszon genaamt wierdt. Hy was in den jare 1518 mede onder de gyzelaars, die koning Christiaan de II van de Zweden ter zyner verzekerdheit begeerde, om in persoon naar Stokholm te komen, hoewel hy zyne beloften niet hieldt; maar de gyzelaars met hem scheep naar Denemarken voerde, en hen hier en daar in bewaring stelde. Dus wierdt ook Gustavus aan een zyner bloedverwanten Erik Baner op Kalloe te bewaren gegeven, op straffe van 6000 ryksdaalders, byaldien hy hem liet ontkomen. Maar in weêrwil van dit bevel ontsnapte in het volgende jaar Gustavus in het gewaadt van een ossendrijver, die de Jutlandsche ossen uit Denemarken vervoerde. Onderweeg hadt hy het slecht genoeg, en moest zich onder het gezelschap van de ossehoeders naar Lubek, met een boeren wagen, onder eenige bosschen stroo, om niet betrapt te worden, bergen. Te Lubek zou 't hem niet beter gegaan hebben, om dat Erik Banner hem derwaarts vervolgde, en weder in de gevangenisse wilde hebben; maar de burgermeester Groms verborg hem getrouwelyk eenige maanden, tot men gelegenheit vondt hem naar Zweden over te voeren. Als naderhandt zyn vader in het gemelde bloedbadt zyn leven verloor, en zyne moeder in verzekering genomen wierdt, hieldt hy zich by de Zweedsche berglieden, Dalekerlen genaamt, en naby Noorwegen wonende, met veel gevaar op. Deze lieden wist hy de wreedheit van Christiaan, en wat onheil het vaderlandt verder te duchten hadt, zo levendig voor oogen te stellen, dat zy hem tot hunnen veldheer opwierpen, en beloofden goedt en bloedt voor de vryheit op te zetten. Behalven dezen bekwam hy een aanzienlyken aanhang, waar van vele hem met geldt en andere krygsnoodwendigheden ondersteunden, zynde zeer gebeten op dien barbaar. Schoon nu Christiaan het voornemen van Gustavus wel wist, achtte hy hem echter, als een

een heer van drie koninkryken, en die alle de sterktens van Zweden in zyn geweldt hadt, zeer gering, en zondt onder Soren Norby eenige weinige krygsknechten om hem tegen te gaan. Maar deze schoot te kort, en Gustavus kreeg gelegenheit in den jare 1521 de twee koperbergen, en vervolgens Helsing, Gestrik, Angermanlandt en Medelpad te bemachtigen. Hier van daan wendde hy het naar Westmanlandt, Nerik en Wermelandt, alwaar zyn vooruit gezonden hootdman Pieter Ugla te Koping met de zynen van de Denen verrascht wierdt. Echter ging Gustavus met 5000 man op Westeraas los, en sloeg daar den Deenschen leensman, Hendrik van Melen, tot twee maal op de vlucht, van waar hy zyne aanhangers naar Nerikke, Zudermanlandt, Oster, Gothlandt en Uplandt zondt, daar zy overal groten toeloop kregen, hoewel zich daar de aartsbisschop Gustavus Trolle met alle kracht tegen kantte, en 't ryk voor den Deen wilde bewaren, wat voorslagen en voordeelen hem Gustavus ook aanboodt, om tot welzyn van 't ryk zyne zyde te kiezen. In 't tegendeel zocht hem de aartsbisschop te Upsal te verrasschen, en hadt hem ook haast betrapt, was hy het niet in het bosch ontvloden. Gustavus betaalde dit den aartsbisschop kort daar na weder, en dwong hem naauwlyks met het zesde gedeelte zyner troepen naar Stokholm te wyken; en hoewel hy deze reis Stokholm niet kon innemen, maar met verlies daar voor van daan moest wyken, versterkte hy zich echter krachtig doornieuwen toevloedt en hulpe van de Lubekers en anderen uit het Duitsche ryk. Deze voortgangen smertten koning Christiaan zodanig, dat hy de moeder en de twee zusters van Gustavus van Stokholm naar Koppenhagen liet voeren, en schoon zyne gemalin voor hen badt, in een der slimste gevangenissen deedt werpen, latende reets zakken maken, waar in hy haar van voornemen was te doen verdrinken. Gustavus liet nochtans zich hier door niet afschrikken, maar beriep de gezamentlyke standen naar Wadstena, die hem den 24 Augusty des jaars 1521 eenparig tot gouverneur van 't ryk verklaarden, zwerende hem getrouwheit, en gevende hem hoop tot de kroon, hem verder allen bystandt tot redding van hun vaderlandt belovende. Hier op belegerde hy Stokholm andermaal te vergeefs, wordende deze stadt in 't volgende jaar ontzet, waar by Soren Norby aan Gustavus volk geen kleine schade toebragt. Om deze te verzetten belegerde Gustavus, met nieuwe troepen versterkt zynde, voor de twede maal Stokholm, kreeg ook van de Lubekers eenige schepen, daar hy de Denen groten afbreuk mede deedt. Vermits nu de Denen ook Christiaan alle gehoorzaamheit ontzeiden, bediende zich Gustavus van deze gelegenheit, en bemachtigde byna het gansche ryk van Zweden, en liet ook, door Laks Siggesen, Wyk, een provincie van Noorwegen, innemen. Hier op wierdt een ryksdag te Stregnes gehouden, daar hy den ryksraadt, die door Christiaan t'eenemale vernietigt was, herstelde, en door de standen hem de koninklyke waardigheit wierdt opgedragen, wordende vervolgens van weêrzyden de behoorlyke eedt plegtiglyk afgelegt op den 17 Juny des jaars 1523. Hier op eischte hy Stokholm op, en vermits deze stadt nu geen hulpe te verwachten hadt, gaf zy zich eindelyk, benevens het kasteel, aan de Lubekers over, in verwachting, dat zy die voor den nieuwen koning Frederik van Denemarken zouden bewaren; maar zy gaven de zelve zonder zwarigheit aan Gustavus over, die daar met een onuitsprekelyke vreugde zyne intrede deedt. Echter begeerden de Lubekers voor dezen dienst eene somme van 60000 marken; en dewyl men die niet kon betalen, vergunde men hen zeer vele vryheden en voorrechten in Zweden; hoewel zulks geen langen duur hadt. Doordien ook de rykskas t'eenemaal was uitgeput, leide Gustavus de geestelyken zware schattingen op, om de soldaten van hunne overvloedige rykdommen te betalen, doordien zy de voornaamste inkomsten en de treffelykste kasteelen onder zich hadden. Dit speet de geestelykheit geweldig, inzonderheit den bisschop Brask van Linkoping, die de anderen tegen den koning aanhitste, en hem by den nieuw-aangekomen gezant van den paus, Johannes Magnus, over geweldt en kettery aanklaagde. De bisschop Pieter van Westeraas zocht de dal-en berglieden tegen den koning te doen opstaan; maar de koning kreunde zich daar niet aan; dankte de vremde soldaten af, en behieldt de beste; zondt een zeker heer naar Blekkingen, die dat landt innam, en aan koning Frederik van Denemarken 17 schepen te hulp om Bornholm in te nemen; waar op hy de zelve verder naar Finlandt zondt, om daar alle plaatsen onder zyne gehoorzaamheit te brengen. Ten einde hy nu van buiten zo veel 't mogelyk was in rust zou kunnen blyven, maakte hy met de Russen een stilstandt van wapenen voor eenige jaren. Omtrent dezen tydt begon de hervorming van Luther zich in Zweden meer en meer uit te breiden. De zelve wierdt door de Duitsche kooplieden eerst in Stokholm, Suderkoping en Colmar gebragt, als mede door verscheide Duitsche soldaten en Zweedsche studenten, die te Wittenberg gestudeert hadden, waar onder M. Olaus Petri, uit Nerië, die eenige jaren Luther gehoort hadde, de voornaamste was. Vermits nu de voornaamste aartsdiaken, Lars Andersohn, dezen Godsdienst mede omhelsde, liet zich Gustavus van hem daar in onderrechten, en maakte hem zynen hofkancelier. Wanneer hy ook verstondt, dat eenige Duitsche vorsten deze lere aankleefden en voorstonden, en dat men de al te grote rykdommen der geestelyken snuikte, geliet hy zich als of hy den zelven Godsdienst ook in Zweden wilde invoeren. Hier zetten de bisschoppen zich op het hevigste tegen, waar onder Johan Brask te Linkoping de bitterste was, die de andere bisschoppen aanzette om Luthers lere op 't krachtigst te bestryden: ook zondt de paus een gezant, Johannes Magnus, naar Zweden, om den voortgang dezer lere te dwarsbomen, en te gelyk de zaken van den aartsbisschop Gustavus Trolle en die van den onthoofden bisschop te onderzoeken. Deze vermaande den koning ernstig, dat hy toch den ouden Godsdienst niet wilde verlaten, de Lutherschen niet dulden, noch de kerken van hunne goederen beroven; hieldt ook aan, dat de koning een dekreet uitgaf, waar by alle Zweden, op verlies van goedt en leven, verboden wierdt de Luthersche lere te omhelzen, of Luthersche boeken te lezen. Maar alzo deze Johannes Magnus de onderneming des konings tot voortplantinge der hervorminge door de vingeren zag, maakte hem de zelve aartsbisschop, en vervulde overal de plaatsen met Lutherschen. Na dat hy nu op deze wyze de bisschoppen en hun gezag gesnuikt hadt, nam hy voor Gothlandt wederom aan Zweden te brengen, uit welk eilandt de trouwe aanhanger van koning Christiaan, Soren Norby, de zeevarenden alom grote schade toebragt, zo dat de Lubekers den koning hard aan boordt waren om dit voornemen uit te voeren. Ten dien einde wierdt Berharnd van Mehlen derwaarts geschikt, die het platte landt wel haast vermeesterde, en de stadt Wisby, nevens het kasteel, belegerde, waar in zich Soren Norby dapper verweerde. Wanneer hy bemerkte, dat hy der Zweden macht niet langer konde wederstaan, gaf hy het eilandt aan koning Frederik van Denemarken over, onder beding, dat hy het zelve als een leen van die kroon zou blyven bezitten, en tegen de Zweden beschermt worden. Maar deze wilde de vrede met Gustavus niet opentlyk breken, en hadt echter gaarne Gothlandt gehad; des bragt hy te wege, dat men eene byeenkomst over die zake te Malmoe hieldt. Als Soren Norby van deze zamenkomst narecht kreeg, bereedde hy Bernhard van Mehlen, zyn ouden bekende, dat hy met hem, zonder weten van Gustavus, en in weêrwil van het leger der Zweden, een stilstandt van wapenen aanging. Maar koning Gustaaf, te voren met zyne Raden de zaken te Jenkoping overlegt hebbende, bewees te Malmoe, dat de vereeniging der drie ryken aan Zweden ten hoogste nadeelig geweest was, en dat Gothlandt, Blekkingen, Schonen, Luster, Huen en Hallandt den Zweden toekwam. Maar als men deswegen niet kon overeen komen, wierdt eindelyk goed gevonden, dat de Hanzeesteden deze zaak zouden beslissen, en ondertusschen zouden de twee ryken een verbondt tegen den koning Christiaan maken. Onderwylen waren te Stokholm vele Wederdopers ingeslopen; want de Roomschgezinden kantten zich daar niet tegen, en de Lutherschen zagen het door de vingeren. Ook waren de dallieden oproerig geworden. Doch de koning liet, zo haast als hy weder in zyn hof gekomen was, de voornaamsten van deze Wederdopers, Melchior Ring en Knipperdolling, by den kop vatten, en uit het ryk leiden. In den jare 1525 maakte hem Bernhard van Mehlen veel spels, die zich in Calmar ophieldt; ook beweegden zich de dallieden, en de bisschoppen waren niet wel te vrede, dat de prediker van de hoofdkerk, Olaus Petri, zich opentlyk liet trouwen; dat de koning zyne ruiters in de kloosters leide, en van de bisschoppen den zevenden penning vorderde. Hier op wierdt den 22 December des jaars 1525 een twistreden te Upsal tusschen D. Pieter Galle en M. Olaus Petri over de verschillende leerstukken gehouden, waar in ook de overzetting van 't Nieuwe Testament, door Olaus gemaakt, wierdt aangenomen. De koning leide hier na de geestelyken nog zwaarder schattingen op, waar door hy een grote opschudding veroorzaakte; en toen de koning een twede redenstrydt wilde aanstellen, hadden de Roomsch-Katholyken daar geen zin in. De geestelyken echter wierden zeer wrevelmoedig en trotsch; zo dat de aartsbisschop van Upsal by een gastmaal op een even hogen stoel als de koning aan de tafel zat, die prachtiger met zilver, spyze en dranken voorzien was dan die des konings; ja zelf onder het drinken gebruikten zy onder malkander deze woorden: *Unsere Gnaden bringen es Euere Gnaden*, dat is: *Onze genade, brengt het uwe genade*, daar de hovelingen den spot mede dreven. Men hitste daarenboven een boeren zoon, Hans of Jan genaamt, op, die zich voor Stefen Stures zoon, Nils Sture, reets een jaar te voren gestorven, uitgaf. Deze vondt by de dallieden veel gehoor, en baarde den koning grote onrust; maar vermits de Raadt aan hen schreef, dat niemandt van hen zich vermeten moest dezen Sture aan te hangen, begaven zy zich weder tot rust. Evenwel hadt deze valsche Sture, dien men gemeenlyk den daljonker noemde, een merkelyke aanhang van Noorwegers, aangezet door den bisschop van Drontheim, gekregen, belovende hen tot een vry volk te zullen maken, zo zy hem op den troon van Zweden hielpen. De koning van Denemarken zág dit door de vingeren, om dat hy in troebel water dacht te visschen. Wanneer paus Clemens de VII binnen Rome op zyn kasteel Engelenburg door keizer Karel den V belegert was, nam Gustavus de gelegenheit waar; zocht de geestelykheit nog meer te besnoeien en hunne oproerige zinnen te beteugelen, beroepende ten dien einde een ryksdag te Westeraas. De gemene man wierdt wel door de Roomsch-Katholyken opgerooit, als of hen groot ongelyk geschiedde; maar wanneer de koning hen de onbehoorlyke schraapachtigheit en hoogmoedt der geestelyken voor oogen stelde, begaven zy zich tot rust. Op dezen ryksdag bragt de koning van Zweden voor, wat al onheil de papen veroorzaakt, en de beste goederen der krone aan zich getrokken hadden, en verzocht deswegen, dat men op middelen wilde bedacht zyn om de zelve wederom aan de kroon te brengen, en dat de landgoederen, die na het onderzoek van koning Karel Cnutzon in den jare 1454 den geestelyken geschonken waren, aan de rechte erfgenamen wederom mogten overgegeven worden, en dat het volk verligting van schattingen mogt erlangen. Daar op nam hy de

biſſchoppen de kaſteelen af, en verboodt, dat men verder den paus zou erkennen in 't vergeven van de geeſtelyke bedieningen. Maar vermits dit de geeſtelykheit niet aanſtondt, en de wereldlyken zelf daar geen zin in hadden, was de koning daar over zo misnoegt, dat hy opſtondt en de koninklyke waardigheit nederleide, begerende alleen, men zou hem de goederen, die hem in eigendom toekwamen, en de verſchotene onkoſten tot verloſſing van het ryk wedergeven, dan wilde hy gaarne van alle gezag in Zweden afzien, of daar uit vertrekken. Hy vervoegde zich daar op naar 't kaſteel, en maakte zich vier dagen met zyne krygslieden vrolyk. De ſtanden waren daar zeer over verlegen, behalven den ryksmaarſchalk, Thuro Johanzon, die zeide, dat men hem toch tot het omhelzen van Luthers lere niet zou dingen. Na dat echter de ſtanden de zaken rypelyk overwogen hadden, vonden zy geen beter voorſlag dan dien van den kancelier M. Lars Anderzon en Man, biſſchop van Stregnes, namentlyk zich naar des konings wille te ſchikken. Men overreedde ook den maarſchalk zich naar den tydt te voegen, en de Stokholmers verklaarden zich voor den koning. Als nu de ſtanden zich des konings wille onderwierpen, en om genade baden, kwam hy uit het kaſteel weder te voorſchyn, en liet aanſtonts alle goederen, door de geeſtelyken ſedert den jare 1454 in beſlag genomen, wederom hernemen; de koſtelyke meubelen uit de kerken en klooſters wierden aan de kroon gegeven; de overtollige klokken uit de kerktorens genomen, en de Lubekers daar mede betaalt; de biſſchoppen moeſten hunne kaſteelen weder overgeven; de H. Schrift in de ſcholen leren; de kerken met predikanten voorzien, en geen kanunnikdy moeſt zonder weten van den koning vergeven worden. De leken zouden niet meer onder het geeſtelyk gebiedt ſtaan, en door het ganſche ryk zou de lere van Luther verkondigt worden. Hier door heeft de koning de koninklyke inkomſten niet weinig vermeerdert: echter waren 'er vele voorname niet wel over te vrede, dat zy mede geen deel van deze goederen bekwamen. Ondertuſſchen waren de dallieden op des gemelden biſſchops aanraden nog in oproer: derhalven liet de koning door zyne moeders zuſter, die de ware moeder van Sture was, hen ſchryven, dat zy zich geruſt moeſten houden; maar doordien zy zich aan dezen brief niet kreunden, zondt hy daar een groot leger naar toe, waar op zy een ſtilſtandt begeerden, en den koning gehoorzaamheit beloofden, mits dat men hen de lere van Luther niet opdrong, en dat zy de vryheit zouden hebben, dat allen, die van hen op een vrydag vleeſch aten, verbrand mogten worden. Maar de koning bewilligde alleen de twee eerſte eiſchen, en de valſche Sture week naar Noorwegen, van daar naar Roſtok, en verder by de aanhangers van koning Chriſtiaan. Ondertuſſchen hadt de aartsbiſſchop Johannes Magnus in Polen het huwelyk voor koning Guſtavus met Hedwig, de dochter van Sigismund, koning van Polen, die haar een bruidſchat van 100000 dukaten mede ten huwelyk zou geven, reets zo goed als bewerkt: echter onder beloſte, dat Guſtavus den ouden Roomſchen Godsdienſt aankleven, en den Lutherſchen verwerpen zou, het welk koning Guſtavus t'eenemaal weigerde. Doordien ook deze Sigismund van zyn moeders zyde van den koning Waldemar afſtamde, droegen hem zo wel de aartsbiſſchop, als andere misnoegde heeren, de Zweedſche kroon op, die hy echter affloeg. Hier op liet koning Guſtavus zich den 12 February des jaars 1528 te Upſal met alle de vereiſchte plegtigheden kronen; bande de voornaamſte muitende dallieden; trok daar op in Helſinglandt, en ſtrafte de oproerigen in de beurs: liet ook de aanzienlykſte uit de geeſtelykheit te Urebro byeen komen, in welke byeenkomſt des konings kancelier het oppergezag voerde, en hier wierden de meeſte ſtukken der Roomſch-Katholyke lere afgeſchaft, en de Lutherſche in 't tegendeel ingevoert; ook bevolen, dat by ieder Domkerk een Lutherſch hoogleeraar in de Godgeleerdheit zou beſtelt worden. Maar wanneer die geen, die naar Skara gezonden was, met het verklaren van het Euangelium van *Mattheus* wilde beginnen, wierdt hy op het aanhitzen van den biſſchop en de voornaamſten van den adel uit Weſter-Gothlandt aanſtonts met ſtokken weggejaagt. Om nu den gemenen man tegen den koning oproerig te maken, beſchuldigden zy hem opentlyk van kettery en andere misdaden: weshalven zy zich zamen moeſten vereenigen, hem van den troon ſtoten, en deze nieuwe lere verbannen. Onder de aanvoerders daar van was Thurus Johanzon de voornaamſte, die aan zyne zonen in Uplandt ſchreef, en hen aanmaande een opſtandt tegen den koning te beginnen, zettende ook de Ooſt-en Weſt-Gotthen tot een diergelyken oproer aan. Maar de koninklyke commiſſariſſen bewogen het volk, dat het zelve den koning nieuwe gehoorzaamheit zwoer, mits dat zy by hunnen Godsdienſt zouden mogen volharden. Dit bewoog den biſſchop Magnus van Skara en Thurus Johanzon zich naar Denemarken te begeven, daar zy den koning Guſtavus grote ſchade toebragten. De koning van Denemarken Frederik zondt ook gezanten naar Zweden, die op een trotſche wyze Wyck voor hunnen koning weder afeiſchten, het welk den koning Guſtavus zo moeielyk maakte, dat hy hen antwoordde, dat hy aan hunnen koning de keuze van oorlog of vrede gaf, maar dat zy van Wyck niet moeſten ſpreken. Hy hieldt in 't jaar 1529 een ryksdag te Stregnes, daar hy eenige oproermakers ſtrafte, en anderen vry ſprak. Maar als de Dalekerls zich onderſtonden om twaalf mannen uit ieder provincie naar Arboga te beroepen, om over de afzetting van koning Guſtavus te beraadſlagen, zondt de koning een legertie derwaarts, waar op zy hem aanſtonts te voet vielen, en op voorbidden van den Raadt ſchonk hen de koning 't leven. Na dat hy nu de meeſte oproeren geſtilt hadt, begaf hy zich in huwelyk met Catharina, dochter van Magnus, hertog van Saxen-Lauenburg, en liet den trouw en hare kroning door den nieuwen Lutherſchen aartsbiſſchop Laurens Petri verrechten, dien hy een wacht van 50 man byzette, om daar door den moedwil der domheren van Upſal te beteugelen. Maar de aartsbiſſchop ſchafte dit krygsvolk af, en nam in hun plaats zo veel jonge ſtudenten, die hy naderhandt tot voortplanting der Lutherſche kerk gebruikte. Kort daar na ruſtte zich Guſtavus tegen Chriſtiern uit, die door Guſtavus Trolle de dallieden tot opſtandt verwekte, reets eenige kaſteelen hadt bemachtigt, en met 10000 man, nevens 30 ſchepen, op het ryk los ging. Koning Guſtavus zondt in 't tegendeel eenige krygsbenden naar Lodeſe, om de grenzen tegen Noorwegen te bewaren. Daar na zocht Chriſtiern de Zweden met liſt te betrekken, en geliet zich, als of hy over de rivier, die met zwak ys bezet was, komen wilde, wanneer nu de Zweden, heet zynde om hunne vyanden het hoofdt te bieden, over 't ys wilden komen, vielen 'er vele in, en verdronken, en men gaf op de anderen vuur. Na dat nu Chriſtiern door den koning Frederik van Denemarken gevangen wierdt, tuchtigde Guſtavus de dallieden, en liet de voornaamſte muitmakers ophangen. Ook maakten de Lubekers Guſtavus veel te doen, vermits zy alleen den handel op Zweden wilden hebben, 't geen hy hen weigerde: waarom hunne gezanten de achterſtallige gelden met veel onſtuimigheit eiſchten, den koning verwytende, dat zy hem op den troon hadden geſtelt, en hem dreigden, daar weder af te zullen ſtoten; ook werkelyk vele onluſten veroorzaakten. Doordien zy nu eenige burgers van Stokholm op hunne zyde trokken, poogden zy den koning uit den weg te ruimen, en Stokholm tot een Hanzeeſtadt te maken. Ten dien einde namen zy den jongen Suante Sture, die zich by des konings ſchoonvader te Lauenburg ophieldt, en zochten hem te overreden, dat hy zich tegen Guſtavus wilde laten gebruiken; maar toen hy hen zulks rond affloeg, boden zy zulks den grave Johanzon van Hoja aan, die op Guſtavus misnoegt was. Guſtavus, hier van door de Deenſche gezanten onderrecht wordende, liet de goederen der Lubekers overal in beſlag nemen, en om dat zy voorgenomen hadden de Noordſche ryken overhoop te werpen, voegde hy zich by de Denen, ſloeg de Lubekers by Helſingburg; bekwam den burgermeeſter Marcus Meyer gevangen, en zondt hem naar Warberg in bewaring, die zich echter van dit kaſteel door liſt meeſter maakte. In dien zelven tydt wierdt Guſtavus gewaarſchouwt, dat eenige burgers van Stokholm en Colmar eene zamenzwering geſmeed hadden. Derhalven nam hy het grootſte gedeelte van hen gevangen, en gaf hen loon naar verdienſten. Wanneer nu de Lubekers te water en te lande geſlagen waren, maakten zy in den jare 1536 met de Denen vrede, daar Guſtavus mede in begrepen wierdt. Tuſſchen deze twee koningen was uiterlyk grote vriendſchap; echter een innerlyke jaloezy: derhalven nam Guſtavus, om zyn ryk te beter te verzekeren, na dat zyne eerſte gemalin geſtorven was, Margareta, die aan Suante Sture verlooft was geweeſt, ten huwelyk. Naderhandt rezen 'er verſcheide onluſten tuſſchen hem en de Denen, waar over men verſcheide byeenkomſten gehouden heeft, tot dat eindelyk beide de koningen te Bromſebroe in 't jaar 1541 in perſoon byeen kwamen, en een vyftigjarige vrede, en een verdedigend verbondt, oprechtten. Maar doordien koning Guſtavus bemerkte, dat keizer Karel de V den paltsgraaf Frederik, dochters man van den gevangen Chriſtiern, alle hulp beloofde, om hem aan de Noordſche ryken te helpen, dacht het hem nodig zich met buitenlandſche vriendſchap te verſterken. Hier toe vondt hy niemandt bekwamer dan den koning van Vrankryk. Eerſt zondt hy zynen geheimſchryver derwaarts, om een verbondt van koophandel te ſluiten, om voor Zweedſche waren de Franſche wynen uit Vrankryk, en niet uit handen van de Hollanders, gelyk voorheen ſteets gedaan was, naar Zweden over te voeren. Dit was de Franſchen zeer aangenaam, waar voor hen koning François de I een gedeelte van den tol voor den uitvoer van zout kwyd ſcholdt, en vervolgens een tractaat van koophandel oprechtte. Hier op ſloten zy beide, na dat Vrankryk zich van den ſtaat van Zweden wel hadt laten onderrechten, op den 11 July des jaars 1542 een verdedigend verbondt, onder beloſte, dat, ingevalle van noodt, zy elkander met eene vloot van 50 ſchepen en 25000 man te hulp zouden komen, 't geen echter van geen nut was. Na dat nu Guſtavus de inlandſche oproeren met grote moeite gedempt hadt, overreedde hy de ſtanden op den ryksdag te Weſteraas, dat zy den 13 January des jaars 1544 het kroonrecht aan zyn geſlacht opdroegen, verklarende zynen oudſten zoon, pas elf jaren oud, tot zynen opvolger; waar op de koning verder betuigde, dat hy by den Lutherſchen Godsdienſt beſloten hadt te blyven, den zelven met alle kracht te beſchermen, en geen anderen in het ryk te zullen dulden. Na dit alles beſloot Guſtavus het ryk alom met fraaie gebouwen en ſterktens te verſieren, de onderdanen aan te moedigen om zelf ſchepen te bouwen, en hunnen koophandel met de zelve uit te breiden. In den jare 1555 vielen de Ruſſen in Finlandt, belegerden Wyburg te vergeefs, en maakten in 't volgende jaar vrede. Wanneer zyne twede gemalin Margareta geſtorven was, hertrouwde hy den 16 Auguſty des jaars 1551 ten derde maal met Catharina, dochter van Guſtavus Olofzon. Na dat hy nu tot een hogen ouderdom gekomen was, dacht hy zyne familie te bezorgen: weshalven hy zynen oudſten zoon, eer hy op den troon kon klimmen, met Smalandt en Oelandt begiftigde; den tweden, hertog *Jan*, met Finlandt; den derden, hertog *Magnus*, met Ooſter Gothlandt, en den jongſten, hertog *Karel*, met Sudermanlandt, Nerikke, en Wermelandt, onder voorwaarde, dat zy deze landen van de kroon

kroon te leen zouden houden. Vermits nu zyn oudste zoon, *Erik*, het oog op de koninginne Elizabeth van Engelandt geslagen hadt, en de zelve tot zyne gemalinne poogde te verkrygen, hieldt hy den 23 Juny des jaars 1559 een ryksdag te Stokholm, om dezen voorslag met de standen te overleggen. Hier wierdt de erfvolging nogmaals, als mede des konings giften aan zyne zonen, door de zelve bekrachtigt en goedgekeurt, en het voorgeslagen huwelyk door den koning en de standen bewilligt. Maar eer dat werk verder voortgezet wierdt, stierf Gustavus den 29 September des jaars 1559. *Ericus Jorenson Historia Gustavi I. Loccenius hist. Suec. Sam. Kempenskiold hist. Gust. I. Puffendorf Inleiding tot de historie. Hamburg. Remarq. an.* 1702. *p.* 193. *Vertot hist. des revolut. de Suede.*

GUSTAVUS ADOLPHUS, koning der Zweden, Gotthen en Wandalen, wierdt den 9 December des jaars 1594 geboren. Zyn vader was Karel, hertog van Sudermanlandt, die naderhandt koning wierdt, en zyne moeder Christina, dochter van Adolph, hertog van Gottorp. De beroemde Tycho Brahe voorspelde hem strax by zyne geboorte de kroon, hoewel zyn vader toen nog maar hertog was. Hy wierdt eerst van Johan Skytte, die naderhandt Zweedsche ryks-Raadt wierdt, in de studiën onderwezen; maar van zynen vader, nog jong zynde, mede in den oorlog genomen. Hier op droeg hy zich in den Deenschen oorlog zeer wel, en overrompelde met 1500 ruiters Avescher, in Blekkingen, 't geen naderhandt Christianopel genaamt wierdt, alwaar hy groten buit maakte. Vervolgens bemachtigde hy den 20 September, met hulp der inwoners, het eilandt Oelandt; greep het kasteel Borkholm aan, en nam het in. Wanneer zyn vader in den jare 1611 overleden was, voerde zyne moeder Christina, en nog levende oom, hertog Johannes van Oost-Gothlandt, mitsgaders de ryksraden, Magnus Brahe, Niels Bielke, Sewed Ribbing, Joran Guldenstern, Hans Ulfsparre en Axel Oxenstiern, het gezag als voogden over hem en 't ryk; doch zulks duurde niet langer dan een jaar, vermits hy toen den ouderdom van 18 jaren bereikt hebbende, de regering zelf aanvaardde: doch hy wierdt niet voor den 12 October des jaars 1617 te Upsal gekroont. Hy hadt van zyn vader drie erfvyanden behouden; namentlyk Christiaan den IV, koning van Denemarken; Sigismundus den III van Polen, en den Czaar Basilius Susky. Eerst voerde hy tegen de Denen oorlog, in welken hy niet al te gelukkig was: want zy namen hem Elfsburg, Jenkoping, Gulberg en Westerwyk, nevens het eilandt Oelandt, af; ja zy stevenden met hunne vloot tot in de Scheren van Stokholm, tot dat eindelyk, door bemiddeling van koning Jacobus van Groot-Britannië, den 19 January des jaars 1613 te Knaroth de vrede getroffen wierdt, waar in Colmar, Elfsburg en Oelandt voor een millioen aan gelde den Zweden zouden wedergegeven worden; Zonneberg in Oesel aan den koning van Denemarken, nevens eenige gerechtigheden aan de aan Noorwegen grenzende Laplanders overgelaten, en laatstelyk nog een millioen Ryksdaalders in eenige termynen aan Denemarken betaalt worden, welke vrede naderhandt door wederzyds gezanten te Helmstadt vernieuwt is. Hier op wendde zich Gustavus Adolphus met alle macht tegen de Russen in Lyflandt en Ingermanlandt, welke oorlog door den beroemden veldheer Jacobus de la Gardie tot dus verre nog redelyk voordeelig gevoert was; want de Zweden hadden in den jare 1611 Kexholm, en kort daar na de beroemde vesting Neugart, verovert; wanneer ook de Russen in Neugart zich voor des konings broeder, hertog Karel Philips van Zudermanlandt, verklaarden, om den zelven tot grootvorst van Moskovië te verheffen, namen de Zweden Noteburg, Coporie, Jama, Augda, en Ivanogrod weg, maar vermits de prins wat lang draalde, eer hy derwaarts kwam, en de la Gardie door de Zweden zeer benyd wierdt, wierden de Muskoviters verdrietig, en verkoren een anderen grootvorst, namentlyk Michiel Federowitz. Hier op besloot hy op den ryksdag te Oerebro zich meerder te versterken; ging in 't jaar 1614 zelf te velde; maakte met de verovering van de stadt Nerva een begin, en belegerde in 't jaar 1615 Pleskow, doch te vergeefs: echter sloeg Jakob de la Gardie 8000 Russen by Brunitz; maar vermits de staat van Zweden des konings tegenwoordigheit zeer benodigt hadt, keerde hy weder naar zyn hof. Hy maakte in den jare 1614 met de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden een verbondt voor 15 jaren, zo wel wegens den koophandel, als om elkander in tydt van noodt behulpzaam te zyn. Ondertusschen arbeidden de Engelsche gezanten aan eene vrede, en de voorbedingen te Glebova geregelt zynde, wierdt het vredesverbondt te Stokholm den 13 February des jaars 1617 gesloten, waar door de Zweden de provincien Kexholm en Ingermanlandt bekwamen. In dat zelve jaar liep hy met 18 schepen tegen de Polen uit, en veroverde Pernau en Dunamunderschans; maar daar wierdt den 1 November des jaars 1618 een stilstandt voor twee jaren tusschen hen gesloten. Na dat de zelve geëindigt was, trok hy in 't jaar 1620 met een leger van 24000 man voor Riga, en veroverde deze stadt by verdrag; keerde daar op naar Courlandt, en nam de hoofdstadt Mittau in, die hy, na dat men wederom den stilstandt voor een jaar vernieuwt hadt, weder overgaf. In den jare 1623 toog hy andermaal met 35 schepen uit Zweden; legerde zich by Weichzelmunde, en 't scheen tot een oorlog te zullen uitbarsten; maar in den jare 1624 wierdt 'er een stilstandt van tien maanden, namentlyk tot den laatsten Maart des jaars 1625, gesloten. Na 't eindigen van dezen stilstandt stevende hy met 75 schepen naar Lyflandt, bemachtigde daar Kokkenhuizen, Dorpt en andere geringe plaatsen. Van daar ging hy naar Litthauwen, nam Birsen in, en van daar naar Courlandt; sloeg onder den generaal Gustavus, grave van Horn, en den grave van Thoorn, de Litthauwers onder Sapieha, na een hard gevecht te Walsau in Semgallen. Wanneer hy nu den koning Sigismundus van Polen op generlei wyze tot reden kon brengen, kwam hy onvoorziens met eene vloot van 80 schepen en 26000 man in de Pillau, daar hy van de bevelhebbers welontfangen wierdt; veroverde hier op Braunsberg, Frauenberg, Elbingen, Mariënburg, Mewe, Dirschau, Stum, Christburg, nevens de grote en kleine Werder, zonder veel moeite. De Polen verzamelden zich wel, en meenden Mariënburg te overrompelen; maar zy wierden met verlies van 4000 man te rug gedreven. Zy belegerden hier op Mewe; maar wierden daar ook met verlies afgewezen. Hier op ging hy te rug naar Zweden, maar kwam in 't jaar 1627 met meerder volk, en vervolgde den oorlog in Pruissen; veroverde de kleine Werder by Dantzich, maar wierdt, vermits hy zelf de toegangen wilde bezichtigen, met een musketkogel in den buik, en in het treffen by Dirschau in den arm gekwetst. Hier op wierdt, door bemiddeling der Hollandsche gezanten, in het leger by Dirschau aan een dertigjarigen stilstandt gearbeid, die ook op het punt stondt van getroffen te zullen worden, wanneer de aankomst der Spaansche gezanten, die den koning van Polen alle hulpe beloofden, en hem met 24 oorlogschepen, nevens 12000 man, in Zweden wilden overbrengen, oorzaak was, dat men die onderhandeling afbrak, hoewel de Spaanschen hun woordt niet konden houden. In den jare 1628 kwam hy ten derde maal in Pruissen; nam ook de stadt Straalzondt in Pomeren, die de keizer Ferdinand de II in bescherming hadt genomen, weg, en vervolgde zyne overwinningen in Pruissen met goed geluk, schoon de Polen door de keizerlyke hulpbenden onder de generalen Wallenstein en Arnheim versterkt waren. Hier op leide hy acht van zyne oorlogschepen voor de haven van Dantzich, maar de Dantzichers sloegen hem van daar: doch hy behaalde in 't tegendeel eene heerlyke overwinning te lande, daar hy over de 3000 Polen versloeg. Hy overrompelde hier op Neuenburg, waar in de Polen hun meesten voorraadt van mond-en krygsbehoeftens, nevens 6 tonnen gouds hadden, maar die de Polen wederom in, en hen alles af namen. De laatste veldtocht was in den jare 1629, waar in de Zweedsche generaal Herman Wrangel by Gotzno wederom over de 3000 Polen dood sloeg, en 1000 gevangen nam. By het treffen, dat tusschen Stum en Mariënwerder voorviel, was de koning zelf tegenwoordig; sloeg de Polen drie maal achtereen, maar geraakte zo verre in lyfsgevaar, dat hem een Pool doorstoken zou hebben, doch alleen door 't bukken in de hoedt stiet, en een ander hem by den arm vatte; maar deze wierdt door de Zweden van 't paardt geschoten, en was dus gedwongen hem los te laten. Eindelyk wierdt door bemiddeling van Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, en Karel den I, van Engelandt, een zesjarige stilstandt tot Juny des jaars 1635 gesloten, waar in bedongen wierdt, dat de koning van Zweden aan dien van Polen wederom zou inruimen Brodnitz, Worndis, Melsak, Stum en Dirschau, maar Memel, Pillau, Elbing, en Braunsberg, nevens het geen hy in Lyflandt hadt verovert, behouden. Mariënburg wierdt aan den keurvorst van Brandenburg in bewaring gegeven, onder beding, dat hy de inkomsten daar van in des konings van Polen kasse, en het kasteel met de stadt Dirschau, byaldien 'er in dien tusschentydt geen vrede getroffen wierdt, wederom in handen van de Zweden zou leveren. Na dat hy wederom in Zweden te rug was gekomen, en wel zag, dat keizer Ferdinand de II zich aan de Oostzee zocht vast te maken, en hy mogelyk zyn bezoek in 't kort te verwachten zou hebben, besloot hy hem voor te komen, met den oorlog in 't hert van Duitschlandt over te brengen. Derhalven deedt hy onbekend eene reize derwaarts, bezag daar den toestandt, en poogde door een verdrag alle verschillen uit den weg te ruimen, mitsgaders door zyne gezanten in den jare 1629 te Lubek de vrede tusschen den koning van Denemarken en den keizer te bevorderen: maar alles te vergeefsch. Ook wierden te Dantzich in den jare 1630 nieuwe voorslagen ten dien einde vruchteloos gedaan. Als hy zich hier op met Engelandt, Vrankryk en Hollandt in een verbondt hadt ingelaten, stelde hy zyne gemalinne tot regentinne van 't ryk aan, en verklaarde zyne dochter Christina, indien hy door de doodt wierdt weggerukt, tot erfgenaam van de kroon. Hier op scheepte hy met 92 compagnien te voet en 16 te paardt over naar Duitschlandt, stellende tot oppergezaghebber over het voetvolk Johan Baner en Leonard Torstensohn tot veldtuigmeester aan; ook wierdt dit krygsvolk door de regimenten, die in Pruissen en andere plaatsen geworven waren, versterkt. Hy kwam alzo den 24 Juny des jaars 1630 gelukkig onder Ruden aan, en zette zyn volk op Usedom aan landt, waar op de keizerschen de aldaar inhebbende schanssen verlieten. Hier op zeilde hy met een goeden windt over 't Haf voor Stettin; en om dat de hertog van Pomeren, Bogislaus, zwarigheit maakte hem door te laten, moest hy echter, naar inhoudt van de geslote traktaten, Zweedsche bezetting in Stettin nemen, en de koning beloofde hem, dat, byaldien de hertog kwam af te sterven, de kroon van Zweden het recht zou hebben van het hertogdom zo lang in beslag te behouden, tot dat de oorlog gedaan, en de onkosten des zelfs zonder tegenspreken van Pomeren voldaan zouden wezen. Na dat hy nu eens en andermaal de keizerschen in Pomeren geslagen, en dat gansche hertogdom vermeestert hadt, bragt hy den oorlog over in het hertogdom van Meklenburg; verloste het van de keizerlyke benden, en herstelde de twee verdrevene hertogen, Adolph Frederik en Johan Albrecht, weder in hun landt. Wanneer

by

hy van daar te rug kwam, floeg hy de keizerſchen uit Greiffenhagen en Gortz, en joeg de zelven zulk een ſchrik aan, dat zy neder-Pomeren en de Nieuwe Mark verlieten, en naar Landsberg en Frankfort aan den Oder trokken. In den jare 1631, den 13 January, ſloot hy het zo lang onder handen geweeſt zynde verbondt met Vrankryk, waar door hy jaarlyks 400000 Ryksdaalders onderſtandgelden bekwam, gelyk hy naderhandt met Engelandt ook deedt. Hier op maakte hy zich meeſter van geheel Pomeren; maar om dat de keizer den generaal Tilly met een machtig leger hem tegen zondt, kon hy verder voor dien tydt niet veel meer uitrechten. Tilly, om den koning in 't open veldt te lokken, ſteunende op zyne overmacht, belegerde Maagdenburg; maar de koning, die zich achter den rug vry wilde maken, ging voor Frankfort aan den Oder, en veroverde die ſtadt met ſtorm; nam Landsberg by verdrag in; behieldt van Brandenburg de pas over de Havel en Oder, Spandau en Cuſtrin, en zocht zich met den keurvorſt van Saxen by de Deſſauwerbrug te vereenigen, om Maagdenburg te ontzetten; maar vermits de keurvorſt niet wilde, moeſt hy die ſtadt laten verloren gaan, die den 18 May des jaars 1631 ſtormenderhandt verovert wierdt. Hy trok hier op te rug naar Pomeren, nam Greypswalde in; viel op de voortroepen van Tilly by Wolmerſtadt aan, en verſloeg drie regimenten paarden: doch kon verder niets uitrechten. Maar wanneer Tilly met 40000 man in de keur-Saxiſche landen viel, badt de keurvorſt, dat de koning, die met zyn volk by Torgau ſtondt, hem te hulp wilde komen, waar op hy, na een geſloten verbondt, zyn leger, 't welk uit 1300 man te voet en 9000 ruiters beſtondt, by Wittenberg over de Elve toog, en zich by de Saxen te Dieben voegde. Hier op kwam het den 7 September des jaars 1631 by Leipzich tot een hevig treffen, waar in Tilly geſlagen wierdt. Na dezen ſlag nam de koning Halle, Erfort, Koningshoven, Swynfort, Wurtsburg, Hogſt, Oppenheim, Ments, Hanau, en Frankfort aan den Mayn in, als mede Neurenberg in zyne beſcherming; vergeleek zich met Ulm en Straasburg, en bemachtigde verſcheide andere plaatſen, waar onder ook Wismar was, zo dat hy genoegzaam van alle ſteden tot aan Coblents en aan den Moeſel meeſter was, brengende zyne generalen ook Spiers, Landau, Weiſſenburg en Manheim onder zyn geweldt. In den jare 1632 vergunde hy keur-Trier de onzydigheit; veroverde Creutznach, Braunfeldt tot aan den Donau, als ook Donauwerth, en wanneer de Tillyſche en Beyerſche volkeren hem den pas aan de rivier de Lech wilden betwiſten, ſloeg hy hen van daar; nam Neuburg aan den Donau, Freiſingen, Munchen en andere plaatſen in Beyeren in, kon echter Ingolſtadt niet veroveren, waar voor hem door een kanonkogel het paardt onder 't lyf dood geſchoten wierdt. Augsburg gaf zich zonder grote tegenweer over, en de koning liet de ſtadt en der zelver burgery handelen als zyn eigen landt en onderzaten, waar door hy veel achting in 't Ryk verwierf. Hy wendde zich hier op naar Neurenberg, en beſtormde het leger van Wallenſtein, maar moeſt met verlies van 2000 man afwyken. Hier op toog hy wederom naar Beyeren, vermits zich de veſting Rain aan den vyandt hadt overgegeven, die hy echter wel haaſt weder innam. Vermits hem de keurvorſt van Saxen den eenen bode op den anderen toezondt, doordien Wallenſtein met zyne ganſche macht op hem was aangerukt, trok hy den zelven te hulpe, en het kwam den 6 November des jaars 1632 by Lutzen, in het ſticht Merſeburg, tot een hevigen veldſlag, waar in eerſt het Zweedſche voetvolk de vyandlyke bataljons met grote dapperheit overhoop wierp, en vele ſtukken geſchut veroverde; maar dewyl het de ruitery zo vaardig over de ſloten en grachten niet kon zetten, reedt de koning voor het Smalkaldiſch regiment, en vermaande het zelve hem te volgen. Hy zelf ging hen nevens Franciſcus Albrecht, hertog van Saxen-Lauenburg, en twee lyfknechten, voor, maar verloor zyn leven eer hem de zynen bykwamen. Op wat wyze hy recht geſneuvelt is, wordt verſcheidentlyk verhaalt. Eenigen zeggen, dat hem de gemelde hertog Franciſcus Albrecht in die verwarring van achteren den reſt heeft gegeven, door de keizerſchen daar toe aangezet. Van eenige nieuwe ſchryvers wordt voorgegeven, dat hy, om de vyanden te onderkennen, zich al te verre gewaagt hadt, zo dat hy by den toenmaligen ſterken nevel onvoorziens, of, gelyk anderen menen, door verraadt van een perſoon, die hem verſelde, onder eene bende keizerlyke kuraſſiers geraakte, en dat hem de overſte luitenant Maurits van Valkenberg eerſt met een piſtool doorſchoten heeft, maar van hem zelf ook is afgemaakt. Een ander nochtans, met name Johan Sneeberg, uit het Paderbornſche te Bokkendorp geboren, zou daar op den degen in des konings lyf geſtoten, hem van 't paardt geworpen, en een goude keten, die nog ten huidigen dage by zyne nakomelingen als eene gedachtenis bewaart wordt, van den hals genomen hebben. De doodt des konings wierdt door zyn paardt kenbaar gemaakt, 't geen met afgeloſte piſtolen in 't leger kwam lopen; maar de Zweden, daar door niet flaauwhertig, in 't tegendeel verwoeder geworden zynde, grepen de vyanden des te heviger aan, en behaalden de overwinning. Zyn ligchaam wierdt eerſt naar Naumburg en Wittenberg, vervolgens naar Wolgaſt in Pomeren, en van daar naar Stokholm overgebragt, alwaar het zelve den 22 Juny des jaars 1634 in een nieuw graf, door zyn bevel kort voor zyn vertrek naar Duitſchlandt gebouwt, wierdt gezet, met dit grafſchrift: *In anguſtiis intravit, hoſtes proſtravit, pietatem amavit, regnum dilatavit, Suecos exaltavit, oppreſſos liberavit, moriens triumphavit.* Dat is: *Hy is in de engtens doorgedrongen, heeft den vyandt verſlagen, de Godvrucht bemint, het ryk uitgebreid, de Zweden verhoogt, de verdrukten verloſt, en al ſtervende gezegepraalt.* Hy hadt den Bybel op nieuw in de Zweedſche tale doen overzetten, de univerſiteit te Upſal met vele inkomſten verrykt, en met koſtſcholen rykelyk voorzien. Ook heeft hy in den jare 1632 te Dorpt, in Lyflandt, eene nieuwe hogeſchool, als mede in Laplandt eene ſchool en vier gymnaſiën of doorluchte ſcholen, als te Stregnitz in Sudermannië, te Aroſian in Weſtermanlandt, te Abo in Finlandt, en te Linkoping in Ooſt-Gothlandt, opgerecht. Insgelyks heeft hy de vyf collegien der ryks, als die van de juſtitie, van den oorlog, der admiraliteit, der kancelary, en dat van de gerechtskamer, ingevoert, wier hoogſte achtbaarheit bekleed wierden door vyf opper-Raden, als door den ryksdroſt, ryksveldheer, ryksadmiraal, rykskancelier, en ryksſchatmeeſter. Hy was getrouwt den 20 November des jaars 1620 met Maria Eleonora, eene Brandenburgſche princeſſe, dochter van Johan Sigismund, keurvorſt van Brandenburg, die hem ter wereldt bragt in 't jaar 1623 *Chriſtina*, maar die in dat zelve jaar overleedt: doch den 8 December des jaars 1626 baarde zy hem een twede dochter, ook *Chriſtina* geheten, die haren vader in de regering opvolgde. Insgelyks hadt hy een natuurlyken zoon, *Guſtavus Guſtaafszoon*, grave van Nieſtadt en Waſaburg, waar van hier na zal geſproken worden. De koning Guſtavus was breed van voorhoofdt, roodachtig en ſchoon van aangezicht, met lonkende oogen, doch daar hy niet al te wel mede zien kon; daarenboven was hy lang en middelmatig dik van perſoon. Zyn gedrag was koninklyk; zyn ligchaam ſterk en onvermoeid in den arbeidt; zyn aardt heuſch, mildadig, anderen ten voorbeelde Godzalig. Hy gaf een iegelyk zeer ligt gehoor, en was een vyandt van loftuitingen. Daarenboven hadt hy een voortreffelyk verſtandt; wiſt van alle dingen wel te oordeelen; was vaardig in de zelve uit te voeren, en bezat een onvergelykelyk geheugen. Zodanige natuurlyke gaven wierden by hem nog meer verſiert door de kenniſſe van verſcheide wetenſchappen, als de wiskunſt, ſtaat-en geſchiedkunde. Hy las *Grotius* zeer vlytig over het Recht des oorlogs en der vrede, en wenſchte menigmaal, dat hy hem by zich hadt, zullende hem dan doen zien, dat de theorie veel gemakkelyker is dan de practyk, en dat men ligt wat ſchryven kan, 't geen bezwaarlyk is om uit te voeren. De Latynſche, Italiaanſche, Franſche en Hoogduitſche talen verſtondt hy zo wel als zyn eige moedertaal, de Zweedſche. Hy was ook niet minder een onvergelykelyk ſtaatkundige dan krygsheldt. Hy liet zyn leger altydt wel verſterken en beſchanſſen, als of het eene vaſte ſtadt was, kiezende altydt den voordeeligſten ſtandt voor zo verre hem zulks mogelyk was, om vaardig zyne vyanden op 't lyf te komen, of zich wel te verdedigen; leedt zelf alle ongemakken des oorlogs met een edele ſtandvaſtigheit, en hadt des winters een gevoerden rok met peltwerk voor de ſtrenge koude. Zyn ganſch kwartier was van de ruitery omringt, plaatſende het voetvolk zodanig, dat het elkander kon byſpringen, en van de ruiters onderſteunt worden, en de artillery was rondom zyn veldleger geplant, om alles te dekken. De legertucht onderhieldt hy ſtreng, ſtraffende alle ongebondenheit, Godslaſteringen en dronkenſchap. In zyne vanen en ſtandaarden, waar in zyn wapen ſtondt, zag men ook met goude letteren deze woorden: *Guſtavus Adolphus, koning van Zweden, en beſchermer van het Evangeliſche gelove*; of ook: *Als Godt voor ons is, wie zal tegen ons zyn?* En op de vanen, daar een ſcepter met een zwaardt op ſtondt afgebeeld, waren deze woorden te lezen: *Mars voert het zwaardt, en Themis den ſcepter.* De bevorderingen in zyn leger gingen enkel naar verdienſten, en niet naar gunſt. Hy wiſt in tyden van ongelegenheden, of dat zyne benden in verwarring raakten, zich wonderlyk te herſtellen. Eindelyk was deze grote koning zo dapper, dat men zyn weêrga niet kende; maar hy waagde zich wat al te ligt, ontziende geen gevaren. *Baazius hiſt. eccl. Suec. Biſſacionus de bello Guſt. Ad. Puffendorf de reb. Suec. Chemnitz Beſch. des Zweedſchen oorlogs. De Prade hiſt. de Guſt. Adolph. Furſtenberg Monum. Paterb. Loccenii hiſt. Suec. Leven van de koninginne Chriſtina. Zieglers Schauplatz.*

GUSTAVUS ADOLPHUS, eenige zoon van Johan Albert den II, hertog van Mekelenburg-Guſtrow, by zyne derde gemalinne, Eleonora Maria, dochter van Chriſtiaan, vorſt van Anhalt-Bernburg, geboren den 26 February des jaars 1633. Hy wierdt, na de doodt zyns vaders, in den jare 1636, van zynen oom Adolph Frederik, hertog van Zwerin, in den Lutherſchen Godsdienſt opgetogen, hoewel zyne moeder daar tegen was, die hem liever in den Gereformeerden Godsdienſt, dien ook zyn vader omhelſt hadt, wilde onderwezen hebben. Eerſt wierdt hy tot adminiſtrator van 't ſticht Ratzeburg verkoren; maar gaf volgens de voorwaarden van de Weſtphaalſche vrede zyn recht over, en behieldt daar voor twee kanunnikdyen in het Maagdenburgſche en Halberſtadſche domkapittel. Wanneer zyn oom te Roſtok de hulding ontfing, ging hy mede derwaarts, om daar mede deel aan 't erfvergelyk te hebben. In den jare 1663 kantte hy zich, nevens de andere neven, tegen de voorgenome echtſcheiding van Chriſtiaan, hertog van Zwerin. Hy zelf trouwde den 28 November des jaars 1654 met Magdalena Sibylla, dochter van Frederik den III, hertog van Holſtein-Gottorp, by wie hy elf kinderen teelde, twee zonen en 9 dochteren, waar onder *Maria* aan Adolph, hertog van Strelitz; *Sophia* aan Chriſtiaan Ulrich, hertog van Wurtenberg in Bernſtadt; *Chriſtina* aan Lodewyk Chriſtiaan, grave van Stolberg; *Hedwig Eleonora* aan Auguſtus, hertog van Zorbig; *Louize* aan Frederik den IV, koning van Denemarken, en *Eliſabeth* aan hertog Hendrik van Saxen-Merſeburg in Spremberg, uitgetrouwt zyn. Van de zonen ſtierf *Johannes* in 't jaar 1660, vyf jaren oud, en *Karel*, geboren den 18 No-

November des jaars 1664, die zich in 't jaar 1687, den 8 Augu-ſty, met Maria Emilia, dochter van Frederik Willem, keurvorſt van Brandenburg, in huwelyk begaf, maar kort daar na, den 15 Maart des jaars 1688 zonder kinderen deze wereldt verliet. Zyn vader volgde hem den 26 October des jaars 1695, en liet aan zyne neven na eene erffenis, die veel krakeel onder hen verwekte, gelyk onder 't woordt GUSTROW gezien kan worden. *Spener Syllog. Imhof. N. P. l.* IV. *c.* 5. §. 18. *Lunig Reichs-Arch.*

GUSTAVUS ADOLPHUS, markgraaf van Baden, en kardinaal, was een zoon van den markgrave Frederik den V van Baden-Durlach, en in 't jaar 1631 van zyne twede gemalinne Eleonora, gravinne van Solms, geboren. Na lang gereiſt te hebben diende hy de republyk van Venetië, en daar na de kroon van Zweden in den Poolſchen oorlog, en was een tydlang kommandant in de Pruiſſiſche veſting Morungen. Na dat de oorlog in 't jaar 1663 geëindigt was, omhelſde hy te Rome den Roomſch-Katholyken Godsdienſt, dien hy al drie jaren te voren in het klooſter Hermolsheim, niet verre van Molsheim, in de Elzas, heimelyk aangenomen hadt. Kort daar na wierdt hy keizerlyke generaal majoor in den toenmaligen Turkſchen oorlog, waar in hy zich in den ſlag by S. Gothard zeer wel droeg, wordende in zyn aangezicht zwaar gekweſt. In den jare 1668 begaf hy zich in de Benedictyner orde; nam den naam van *Bernhard Guſtaaf* aan, en wierdt daar na coadjutor van de abdyen Fulda en Kempten, waar van hy vervolgens abt wierdt. In 't jaar 1672 kreeg hy den kardinaalshoedt, en in den jare 1677 viel hy op den weg naar het kaſteel Hammelburg in eene hevige ziekte, die hem na weinige dagen wegrukte. *Imhof Not. proc. Imp. l.* IV. *c.* 8. §. 33. *Spen. Syll. hiſt. Geneal.*

GUSTAVUS *Guſtaafszoon*, graaf van Nieſtadt en Waſaburg, in Zweden, was de zoon van koning Guſtavus Adolphus, in onecht geboren in 't jaar 1614. Wanneer gemelde koning in 't jaar 1631 den ſlag by Leipzich ſloeg, zondt hy hem naar Wittenberg om te ſtuderen. Na des konings doodt begaf hy zich by hertog Georg van Lunenburg, die het Zweedſche heir in Weſtphalen geboodt, en bekwam het Lyflandſche regiment. In 't jaar 1633 wierdt hy door de ryksvoogden van Zweden bevordert tot het bisdom van Osnabrugge, weshalven hy ook van eenige domheeren en de ridderſchap gehuldigt wierdt. Dus wierdt daar op den 31 January van 't gemelde jaar in de Jeſuiten kerk de Lutherſche Godsdienſt gepredikt, en D. Giſenius van Rinteln wierdt derwaarts beroepen om de kerken en ſcholen in dat bisdom te hervormen. In dat zelve jaar begaf hy zich in het Zweedſche leger onder den hertog Bernhard; woonde den ſlag van Nordlingen by, en vertrok daar op weder naar het leger in Weſtphalen. Wanneer in den jare 1636 het keizerlyke leger onder den grave Johan Gotze de ſtadt Osnabrugge belegerde, trok hy zelf, nevens den veldmaarſchalk Leſle, die ſtadt te hulp, en noodzaakte de vyanden de belegering op te breken. Hier voerde hy eenige jaren het gebiedt over zyn regiment onder het legertie van den veldmaarſchalk Banier. Na des zelfs doodt bevondt hy zich in den jare 1641 by de blokkade der veſting Wolffenbuttel, maar vermits hy met zyn overſte luitenant, Jordon, in twiſt geraakte, gaf hy zyn regiment over, en keerde naar Osnabrugge. Hy liet by het Weſtphaalſche vredesverbondt niets onbezocht, om het bisdom te behouden, maar moeſt, om dat hem de graaf van Avaux, Franſche gezant, tegen was, en de koningin van Zweden van hem afzag, het zelve laten varen. Als hy in den jare 1646 eene reize naar Zweden deedt, maakte hem de gemelde koningin ryksraadt en graaf van Nieſtadt en Waſaburg. Uit Zweden deedt hy in den jare 1648 eene reis naar Pomeren, en verder naar Duitſchlandt, maar ging na de gemaakte Duitſche vrede te rug naar Zweden, en verzocht het ampt van ryksadmiraal, 't geen echter aan Gabriël, grave van Oxenſtiern, gegeven wierdt. Hy zocht zyn hof by de koninginne Chriſtina uit al zyn vermogen te maken; in hoop van haar in 't ryksgebiedt te zullen opvolgen; maar zulks is hem niet gelukt. Na dat hy wederom eene reize naar Duitſchlandt gedaan hadt, ſtierf hy in het jaar 1653, nog geen 40 jaren oud zynde, en zyn ligchaam wierdt van Wismar te ſcheep naar Stokholm gevoerd, alwaar het begraven is. By zyne gemalinne, Anna Sophia, gravin van Wied, liet hy eenen zoon, Guſtaaf Adolph, grave van Waſaburg, na, die in 't jaar 1653 geboren wierdt. *Puffendorf Comment. Rer. Suec.*

GUSTAVUS *Karelszoon*, graaf van Borringen, heer van Lindholm, enz. een natuurlyke, doch gewettigde zoon van Karel Guſtaaf, koning van Zweden, geboren in 't jaar 1648. Zo haaſt als gedachte zyn vader den koninklyken troon beklom, voorzag hy hem met vele landeryen en ryke inkomſten, die hem in ſtaat ſtelden om aan de voornaamſte hoven van Europa zich op een treffelyke wyze te onderhouden. Hy bragt 10 ganſche jaren met reizen door, oeffenende zich in verſcheide talen en andere ſtudiën, inzonderheit leide hy zich om de rechten en regeerkunde der natien te doorgronden. Na het eindigen zyner reizen bleef hy een tydlang in Hollandt. Maar wanneer in den jare 1675 koning Karel de IX, wiens natuurlyke broeder hy was, in een oorlog met Denemarken en Brandenburg geraakte, ging hy te rug naar Zweden, en toonde in vele gelegenheden zyne dapperheit. Wanneer na de geſlote vrede de laatſtgemelde koning een algemene hervorming wegens de goederen van de kroon voornam, kon hy niet verhinderen, dat dit hem mede trof, 't geen hem bewoog weder naar Hollandt te keren, daar hy zich in de gunſt van Willem, prinſſe van Oranje, wiſt in te dringen, en hem in den jare 1688 ook verſelde in zyne ondernemingе op Engelandt. Naderhandt woonde hy ook den eerſten veldtocht van dien vorſt in Ierlandt by; maar als de zelve geëindigt was, beſloot hy zyn overigen levenstyds in ruſt te ſlyten. Ten dien einde zette hy zich in Vrieslandt, op het kaſteel ter Hoorn, neder, en leefde daar met Sophia Amalia, eene gebore vryvrouw van Zwartzenberg, die hy in den jare 1658 trouwde, op een zeer ingetoge wyze, makende zyn meeſte werk en tydverdryf van 't lezen van zyne zeer voortreffelyke bibliotheek, maar teelde by zyne gemalinne geen kinderen, en ſtierf daar den 1 January des jaars 1708. *Mercure Hiſtoriq. de l'an.* 1708. *Jan. & Fevr. p.* 119, 233.

GUSTROW, eene Mekelenburgſche ſtadt in Duitſchlandt, hoofdſtadt van het Guſtrowſche aandeel, in het vorſtendom Wenden, aan de rivier de Nebel, zes of zeven mylen van Wismar, en vier van Roſtok, hebbende een ſchoon kaſteel en een fraaie kerk, aan S. Cecilia toegewyd, die eertyds de ſtichtkerk geweeſt is, welk ſticht door Hendrik Burewin den II, here van Meklenburg, in den jare 1226 is opgerecht. *Topogr. Sax. Inf. p.* 108.

GUSTROW, een geſlacht. Wanneer in den jare 1552 de hertog van Mekelenburg, *Hendrik* de Vreedzame, die met zynen broeder *Albrecht* den VI, bygenaamt de Schone, zyn vaders erfgoedt hadt gedeelt, overleden, en kort daar na zyn zoon *Philips* ook zonder kinderen naar de eeuwigheit vertrokken was, ontſtondt tuſſchen de zonen van gemelden Albrecht den VI, *Johan Albrecht* den I, en *Ulrich*, een grote twiſt wegens de deling van die goederen, die eindelyk op deze wyze wierdt bygelegt, namentlyk dat alle de landen onder hen gelykelyk gedeelt zouden worden, waar op Jan Albrecht de I te Zwerin, en Ulrich te Guſtrow zyne hofhouding nam. De eerſte beval naderhandt in zyn teſtament, dat wanneer het Guſtrowſche aandeel vervolgens aan zyne nazaten verviel, de eerſtgeboorne van zyn geſlacht het zelve alleen zou bezitten. Maar hertog *Ulrich* en zyn jonger broeder *Karel* hadden daar niet in bewilligt, en toen de laatſte het gemelde aandeel erfde, en zelf geen kinderen hadt, by gevolg het Guſtrowſche aandeel aan de Zwerinſche linie ſtondt te vervallen, bewoog hy *Adolph Frederik* den I en *Jan Albrecht* den III, kleinzonen van den ſtichter dezer linie, *Jan Albrecht* den I, die onder zyn opzicht en voogdy ſtonden, dat zy beide de reets geſplitſte Meklenburgſche regering zo zouden blyven laten, en dus wierden in de jaren 1609, 1611 en 1621 de zaken door een vergelyk zo geſchikt, dat Adolph Frederik het Zwerinſche, en Jan Albrecht de II het Guſtrowſche deel bezitten zoude. Onder het laatſte behoorden de ſteden Guſtrow, Tetrow, Malchin, Brandenburg, Frievelandt, Woldek, Robel, Lage, Krakow, en de ampten Guſtrow; Schwan, Ribnits, Gnojen, Dargun, Neukalden, Stavenhagen, Stargard, Broda, Feltberg, Weſenburg, Boitzenburg, Plave, Strelitz, Furſtemberg, Goldberg, Werdenhagen, Wantske, en Ivenak. Maar deze deling greep niet lang ſtandt, want in den jare 1695 ſtierf Guſtaaf Adolph, de eenigſte zoon van den ſtichter der Guſtrowſche linie, Jan Albrecht den II, zonder mannelyke erven, vermits die voor hem geſtorven waren; waar op tuſſchen de bloedverwanten van de Zwerinſche linie, *Frederik Willem* en zyns vaders broeder, *Adolph Frederik* den III, een groot verſchil rees (dat des te zwaarder wierdt, om dat men ter zelver tydt wegens het erfrecht van het Swerinſche aandeel, volgens het teſtament van Adolf Frederik den I van 't jaar 1654, waar in ook van het Guſtrowſche aandeel by verſterfrecht geſproken wordt, maar men wegens wettelykheit noch het rechte begrip van dit teſtament niet overeen kon komen) dat eindelyk in den jare 1701 door een getroffen vergelyk wierdt bygelegt, waar by het Guſtrowſche deel, behalven de ampten, onder het vorſtendom Stutgard gelegen, aan den oudſten van de linie, dat is, aan hertog Frederik Willem, bleef; waar van onder het artykel van MEKELENBURG breder zal geſproken worden. *Spener Syllog. p.* 723. *Imhof N. P. l.* IV. *c.* 5. §. 7 *&* 18. *Europ. her.* I. *p.* 494. *Thomas Analect. Guſtr. Lunig.*

GUTEMBERG. Zie GUTTENBERG.

GUTENCEL, of GUTTENCEL, een vrouwenklooſter van de Ciſtercienzer orde, in Zwaben; tuſſchen de rivieren de Iller en Rott, drie mylen Noordwaarts van Memmingen gelegen. De abdiſſe behoort onder de ſtanden des Duitſchen Ryks, maar niet onder de vorſtelyke abdiſſen. Deze abdy zegt men is in den jare 1250 van twee zuſters uit het graaflyk geſlacht van Slosberg, 't geen in de XV eeuw is uitgeſtorven, geſticht, en van keizer Rudolph den I in den jare 1283 met heerlyke vryheden, en van den grave van Aichheim omtrent den jare 1330 met zo vele voortreffelyke goederen beſchonken, dat de zelve in ſtaat is om 200 perſonen ordentlyk te onderhouden. Maar naderhandt is de zelve weder zo vervallen, dat naaulyks 8 koſtgangereſſen en 10 klooſterjonkvrouwen haar onderhoudt daar in vinden kunnen. *Bruſch de monaſt Germ. Chron. p.* 60, 61. *Hoſpinianus de orig. Mon. p.* 208. *Lucæ Grafenſ. p.* 829.

GUTES zyn oude volkeren van Scandinavië. Zy bewoonden eenige Zweedſche provincien, en droegen ook den naam van Gotthen. Eenige landbeſchryvers willen, dat de oude Gotthen hunnen oorſpronk van hen namen. *Baudrand.*

GUTHERIUS, (JAKOB) een beroemd advokaat van 't parlement te Parys, was van Chaumont, in Baſſigny, geboortig, en hadt zich door zyne geleerde ſchriften zeer aanzienelyk gemaakt; want hy vervaardigde in den jare 1612 vier boeken over de Chriſtelyke wetten der oude Romeinen, of *de veteri jure Pontificio.* Dit wierdt te Rome zo wel opgenomen, dat de Raadt aldaar, tot betuiging van dankbaarheit, hem en zyne nakomelingen het Roomſche burgerrecht vereerde, 't geen door den koning van Vrankryk Lodewyk den XIII, op aanraden van de koningin-

ne

ne moeder Maria de Medicis, met opene brieven bekrachtigt wierdt. Wanneer hy nu in 't bovengemelde ampt 40 jaren doorgebragt hadt, vervoegde hy zich op 't landt, om gerust zyne overige dagen te slyten. makende zyn werk van boeken te schryven, tot dat hy eindelyk in 't jaar 1638 stierf. Zyne overige schriften zyn: *De jure marium*; *de officiis domus Augustæ*; *encomium taciturnitatis*; enz. *Hankins de script. rerum Roman.*

GUTIEREZ, (Johannes) een Spaansch rechtsgeleerde omtrent den jare 1590, was van Placentia geboortig, en nam als advokaat vele voorname zaken een tydlang waar, maar wierdt naderhandt Theologant te Ciudad-Real. Hy heeft verscheide werken geschreven, die in 't jaar 1661 te Lyon in acht delen gedrukt zyn. Een ander van dien naam, Johannes Gutierez, van Godoy geboortig, is een Spaansch geneesheer geweest, en heeft in 't jaar 1629 eenige schriften uitgegeven, als: *An possibile sit in rabientium renibus canes parvos generari*; *De ministranda aqua, nive refrigerata in die expurgationis*; enz. *Antonin. Bibl. Hispan.*

GUTMUND, een Duitscher van geboorte, hoewel eenigen een Franschman, anderen weder een Italiaan van hem maken willen, ontfing in 't jaar 1061 van Alexander den II den kardinaalshoedt, en bezat daar by het aartsbisdom van Aversa, na dat hy te voren een geruimen tydt in het Benedictyner klooster van S. Leufredus, in Normandië, met den roem van een zonderlinge deugdt en grote geleerdheit hadt doorgebragt, ook een ryk bisdom in Engelandt, 't geen hem door koning Willem den I aangeboden was, uit nederigheit geweigert hadt. In het zesde stuk van de Boekzaal der Vaderen vindt men verscheide schriften van hem, waar van inzonderheit de drie boeken, die hy over 't heilig avondmaal tegen Berengarius schreef, veel lof behalen. Hy stierf in hogen ouderdom in 't jaar 1084. *Trithem. Will. Malmesb. Petr. Cluniac. de Sacrif. Missæ & in epist. Ivo Carnot ep. 78. Panvin. Wion. Olderic. Vital. hist. eccles. l.* V. *c.* 17. *Bellarminus. Aubery.*

GUTORIN leverde eenen bloedigen slag in Denemarken aan Erik, broeder van Herald, die hem met een grote vloot aantastte. Zy bleven beide in den strydt, en daar wierdt zo veel koninklyk bloedt vergoten, dat 'er niemandt dan een klein kindt, Erik genaamt, in 't leven bleef. Hy was de kleinzoon van Regnerus. *Ubbo Emmius in hist. Fris. A. C.* 854.

GUTTA, of GUTA, een versterkte plaats in opper-Hungarië, aan den Donau, tusschen Neuheusel en Comorra. In den beginne der XVIII eeuw wierdt zy van de misnoegden nog meer versterkt, maar door de keizerlyke krygsbenden in den jare 1706 ingenomen. *Isthuanf. l.* XXVIII. *Rer. Hungar.*

GUTTENBERG, (Johan) door de Duitschers voor den eersten uitvinder der drukkunst gehouden. De meeste schryvers zeggen, dat hy te Straasburg is geboren, en daar na burger te Ments geworden; maar Humbracht wil, dat hy uit het vryheerlyk geslacht *van Jungen* gesproten is, en zich naar zyne woning te Ments *Guttenberg* liet noemen, en nog in den jare 1455 geleeft heeft. Hy wordt ook in een oude Keulsche Chronyk, die in den jare 1499 in de Nederduitsche tale by Jan Kolhoven gedrukt is, *Jonker Jan Guttenberg* genaamt. Trithemius zegt, dat deze Guttenberg te Ments in 't huis Jungen gewoont heeft. Ook worden aangaande de uitvinding der drukkunst velerlei vertellingen gedaan: want de Straasburgers, die hunnen Johan Mentelin deze uitvinding toeschryven, zeggen, dat Jan Gansfleisch deze kunst van Mentelin gestolen, en aan Johan Guttenberg geopenbaart, en deze daar op het boekdrukken begonnen heeft. Maar doordien men lang voor Mentelin te Ments boeken gedrukt vindt, vervalt dit van zelf. Ondertusschen is het zeker, dat Guttenberg zich van Laurens Kosters uitvinding bedient heeft, als hier na in des zelfs artykel omstandig zal aangetoont worden. Guttenberg verspilde ondertusschen byna alle zyne goederen daar mede, en het werk echter nog niet naar zynen zin gekregen hebbende, wilde hy het verder laten steken; maar zyne arbeidt en voornemen aan Johannes Faustus, een ryk burger te Ments, ontdekt hebbende, moedigde deze man hem daar toe weder aan, hem belovende geldt te zullen opschieten, gelyk hy deedt, en dus dit heilzame werk hielp bevorderen. In 't eerst gebruikten zy letters, in houte vormen gesneden, en drukten daar een boek mede, *Catholicon* genaamt. Maar doordien zy met deze vormen niets anders konden drukken, zochten zy het fynder uit te pluizen, en maakten vormpjes van allerlei Latynsche letters, volgens het A. B. C., en goten daar letters in van loot, of tin, zo veel als zy nodig hadden. Zy ontmoetten in den beginne grote zwarigheden, doordien, om den Bybel te drukken, al 4000 guldens waren zoek geraakt, eer zy een derde daar van voltooit hadden. Maar toen Pieter Schaffer een gemakkelyker wyze van lettergieten uitvondt, ging het beter. Johan Faustus zag, dat met deze kunst veel voordeel te doen was, en wilde derhalven de zelve voor zich alleen behouden. Hier over vielen klagten; maar doordien Faustus middelen hadt, en 't werk klem kon geven, wierdt voor de zelve gesproken, en dit schynt wel de voornaamste oorzaak te zyn, waarom de eerstgedrukte boeken niet met den naam van Guttenberg, maar met dien van Johannes Faustus, pronken. Hoe het verder met dezen Guttenberg gegaan, en hoe hy eindelyk gestorven is, kan men niet recht zeggen. Het schynt echter, dat hy naderhandt in grote armoede geleeft heeft. Hy wordt van eenigen met Johan Gansfleisch voor een persoon gehouden. Zie verder 't artykel BOEKDRUKKERY. *Humbrecht van Rhein. Adel. Tom.* XLVII. *Trithemius Ann. Hirsaug. & Chron. Spanhem. Wimpheling epit. rer. Germ. c.* 65. *Bergelanus in Carmine de Calcograph. Adami vit. Philos. Serrarius hist. Mog. l.* I. *c.* 37. *a Mallinkroy de Typograph. Freheri Theatr. Tentzel van de Boekdrukkunst. Struvius Introd. ad rem liter.*

GUTERVATE, een prins van Chartres, en van 't landt Chartrain, hebbende een oorlog en opstandt tegen de Romeinen verwekt, wierdt gevangen, en, na dat hy zeer veel pynigingen hadt moeten uitstaan, onthoofd. *Hirt. l.* VI. 8. *de bello Gall. c.* 38. *l.* VII. *c.* 3. Eenigen noemen hem *Contuate*, anderen wederom *Gutuate*.

GUTZKOW, een vlek in Voor-Pomeren, legt tusschen Louz en Anklam, aan de Perne, en is de hoofdplaats van een graafschap, dat na 't zelve den naam draagt, en waar onder voor dezen Greifswalde, Loyze en de abdy van Eldenow behoort hebben. Ten tyde van den bisschop Otto van Bamberg heeft deze plaats ook het Christelyk geloof aangenomen, na dat haar graaf Micislaus van Gutzkow zich albereits op den landdag te Usedom hadt laten dopen; ook heeft deze bisschop Otto aldaar de eerste Christen-kerk laten bouwen. Ten tyde van keizer Frederik den I wierdt deze stadt van de Denen en Rugianen gewonnen en uitgeplundert. Wanneer ten tyde van Bogislaus den X hertog van Pomeren de laatste graaf van Gutzkow, Johannes de Jonge, zonder kinderen stierf, verviel dit graafschap aan de hertogen van Pomeren als des zelfs leenheren. Dit hedendaagsche vlek was te voren eene beroemde stadt, maar doordien die van Straalsunt het kasteel daar van verwoest hebben in den jare 1386, is het dien naam niet meer waardig, en zeer vervallen. *Topogr. Pomeran. p.* 65. *Lucæ Grafenzaal p.* 397 *& seq.*

GUYER, of GIAER, een klein riviertie van Vrankryk, in 't Dauphiné. Het neemt zynen oorspronk van de Grote Karthuiser, loopt langs de grenzen van Savoje, bespoelt Pont-Beauvoisin en S. Genis, en ontlast zich een weinig verder in de Rhône. *Maty Diction.*

GUYET, of GUJETUS, (Karel) wierdt in den jare 1601 te Tours geboren, tradt in den jare 1621 in de orde der Jesuiten, leerde vyf jaren de goede letteren, en twee jaren de zedekundige Godgeleerdheit. Hier op leide hy zich op 't prediken, en was in de kerkplechtigheden zeer ervaren. Hy stierf te Tours den 30 Maart des jaars 1664. Zyne schriften zyn: *Ordo generalis & perpetuus divini officii recitandi, en Orthologia, sive de festis propriis locorum. Sotuel Bibl. Bayle Dict. Crit.*

GUYET, of GUJETUS, (François) een van de geleerdste oordeelkundigen der XVII eeuwe, wierdt in den jare 1575 te Angers uit een goed en oud geslacht geboren; maar hy verloor nog jong zynde zyne ouderen, wiens nalatenschap niet veel was, zo dat hy meest door zyne voogden onderhouden wierdt; doch dit was hem een prikkel, om in geleerdheit uit te munten. Hy begaf zich in den jare 1599 naar Parys, en maakte daar met de zonen van Claudius Puteanus vriendschap, alwaar hy doorgaans de geleerdste lieden ontmoette, waar onder Thuanus was, die hem zeer wel zetten mogt. Na de doodt van dezen heer, aan wiens huis de grootste geleerden dikwils byeen kwamen, volgde hem daar in Puteanus, waar by zich ook Guyet bevondt. In den jare 1608 deedt hy een reize naar Rome, en nam daar in de Italiaansche tale zo toe, dat hy veel nette Italiaansche vaarzen kon maken. Hier vernieuwde hy de reets te Parys begonne vriendschap met Regnier, die een beroemd Fransch dichter was, en zich toen by den kardinaal van Jojeuse ophieldt. Niet minder drong hy zich in de gunst en achting van den kardinaal Perron en Gabriel Albaspinus, die bisschop van Orleans was; welken laatsten hy ook vele zware plaatsen zo wel van Heidensche als Christen schryveren hielp verklaren. Hy kwam hier op over Duitschlandt weder naar Parys, en wierdt toenmaals van den hertog van Espernon aangenomen, om den abt van Granselve, die naderhandt onder den naam van la Valette kardinaal wierdt, in de studiën te onderwyzen. Toen deze heer kardinaal geworden was, nam hy hem mede naar Rome, en bevorderde hem tot eenige geestelyke bedieningen, waar onder de priory van S. Andrade niet verre van Bourdeaux was. Als hy wederom te rug naar Parys kwam, wilde hy liever by zich zelve leven dan by den kardinaal de la Valette, sloeg ten dien einde in het collegie van Burgundië zyne woning op, alwaar hy tot aan zyne doodt in stilheit leefde, echter toen de kardinaal te Parys kwam; wachtte hy hem naarstig op. Hy wilde veel in 't licht geven, maar echter is 'er by zyn leven niets uitgekomen, inzonderheit arbeidde hy aan een groot werk, waar in hy bewyzen wilde, dat de Latynsche taal uit de Grieksche haren oorsprong heeft genomen, en dat alle primitiva of wortelwoorden slechts uit een enkele syllabe of lettergreep bestonden. Vermits hy nu ook de eerste was dien deze gedachten invielen, wilde hy ook de zelve aan niemandt uiten; echter was zyn grote moeite te vergeefs, en men vondt 'er na zyne doodt over de 25 boeken papier mede beklad, doch alles zonder order of voorreden, waar uit men zyn eigentlyke inzicht niet ontdekken kon. Behalven dit waren zyn Horatius, Virgilius, Lucanus, Plautus, Martialis, Philoxenus en Hesychius vol vittende aanmerkingen, die hy op de randen der bladen aangetekent hadt, hoewel hy zich hier omtrent ook al te grote vryheit aanmatigde, doordien hy verscheide vaarzen die hem niet naar den zin waren verwierp, en uitgelaten wilde hebben. Verder was hy vry doordringende en vol voortreffelyke gedachten, zeer net op alles, en begon nooit een ander boek voor dat hy 't eerste met grote aandacht hadt uitgelezen. In deze bezigheit koos hy de oude schryvers het liefst, en van de nieuwe las hy geschiedenissen en reisbeschryvingen. In 't schryven was hy zeer net, en zo 'er iets voorkwam daar hy niet uit kon raken, onderzocht hy alles by anderen. Hy was altydt voor Salmasius beducht, die hem eens by Puteanus dreigde, dat hy hem wederleggen wilde, als hy zyne gedachten van de oude schryvers uitgeven wilde. Zomtyds was hy zeer hevig als men hem tegensprak. Hy stierf aan eene beroerte den 12 April des jaars 1655 zynde, toen hy den geest gaf, verselt van Jacobus Puteanus en Egi-

Egidius Menagius, welke laatste de op de kant geschrevene boeken kocht. Zyne aantekeningen over Hesychius zyn naderhandt in 't licht gekomen; ook heeft Grævius die over Hesiodus en die over Terentius Boeclerus uitgegeven. Johannes Albertus Portnerus, een beroemd Raadsheer te Regensburg, heeft onder den naam van Antonius Periander Rhoetus zyn leven beschreven. *Bayle Dict. Crit.*

GUYON (MUROVIA DE) was uit een edel geslacht te Rion, in Auvergne, en trouwde met een ryk man, van gelyken name, die het opzicht hadt over de waterleidingen van Briarne. Deze liet haar na zyne doodt weduwe van drie kinderen en voortreffelyke goederen. In haren weduwlyken staat gaf zy zich t'eenemaal over aan de Godsvrucht, onder het opzicht van de geestelyken der Barnabiter orde. In den jare 1693 maakte zy zich het meeste bekend door 't uitgeven van hare gedachten over het gebedt, mitsgaders andere, zo wel gedrukte, als ongedrukte boeken, onder welke laatste voornamentlyk eene bedenking is over de boeken Mozes, Jozua, Rechteren en andere H. Schriften, die men aan Jacobus Benignus Bossuetus, bisschop van Meaux, overgaf om de zelve te onderzoeken. Deze vondt in de zelve verscheide dingen, die hem zeer ketters voorkwamen, zo dat hy duchtte, dat deze vrouwe een uitnemende bekwaamheit hadde om anderen die gevoelens mede te delen. Bossuetus sprak 'er over met den heere Fenelon, die eerst leermeester van de prinssen van Vrankryk geweest, daar na aartsbisschop van Kameryk wierdt. Maar hy bespeurde, dat die heer zeer met haar ingenomen was. Mevrouw Guyon, om zich te ontschuldigen, verzocht, dat men hare gedachten wilde laten onderzoeken door eenige Godgeleerden. Hier toe wierden aangestelt Bossuet, Lodewyk Antony van Noailles, aartsbisschop van Parys, benevens Tronson, superieur generaal van de congregatie van S. Sulpitius. Deze onderzochten de schriften van Guyon, en trokken eenige plaatsen daar uit, die strydig schenen met de lere der Roomsche kerke, en lieten de zelve van mevrouw Guyon ondertekenen, de welke ook verklaarde den 15 April des jaars 1695, dat zy niets dat tegen de Katholyke Apostolische en Roomsche kerk streedt, ooit schryven zou. Maar doordien zy zich niet alles, 't geen Bossuet begeerde, onderwerpen wilde, moest zy vele vervolgingen uitstaan, en wierdt eindelyk uit het nonneklooster te Vaugirard, door eenige gerechtsdienaars naar de Bastille gevoert, waar in zy in 't jaar 1699 gestorven is. Zy wierdt van verscheiden zeer hoog geacht, inzonderheit van Fenelon, die alomme hare gedachten als zeer goedt zynde verdedigde, schoon zy zomtyds wat al te harde uitdrukkingen gebruikte. Hare schriften zyn naderhandt by malkander gedrukt, onder den tytel van: *Recueil de divers traittés de Theologie Mystique*, waar by ook iets van haar leven te vinden is, hoewel dat geen, 't welk zy zelf geschreven heeft, met haar ongelukkig einde verloren is gegaan. *Bossuet relation sur le Quietisme, reponse de Mr. l'Archeveque de Cambray. Feustkings gynæceum Hæret fanat.*

GUYOT *van Provins*, een oud Fransch dichter in de XIII eeuw, was de schryver van een Roman, die den tytel voerde van *la Bible Gujot*, om dat men te dier tydt waande, dat het alle loutere waarheden waren, maar 't is een schimpdicht, waar in alle soorten van menschen, van de vorsten af tot de allergeringsten toe, gehekelt worden. Men zegt, dat hy op het laatst een Benedictyner monnik wierdt. *Fauchet Recueil. l.* II.

GUZMAN, een beroemd geslacht in Spanje, waar uit inzonderheit *Dominicus*, de stichter van de Predikorde, gesproten is. Des zelfs oorspronk wordt niet op eenerlei wyze beschreven: Petrus Hieronymus van Aponte en Johannes Lavanna willen, dat dit geslacht zynen oorsprong neemt van eenen *Gondomar*, die koning Veremund van Castilië grote diensten heeft gedaan. *Fernandus Perez van Guzman* noemt het afkomstig van eenen grave *Ramirus*, die eene dochter van den koning van Leon ten echt hadde. Roderik Mendoza de Sylva laat het afstammen van *Guzban*, zone van Neomenus, hertog van Neder-Britannië, die in 't jaar 834 in Spanje kwam, en daar met Hermenesinna, dochter van Ramirus, koning van Asturië, trouwde. Anderen voeren het af van de oude Gotthische koningen. Ambrosius Morales wil, dat dit geslacht uit Duitschlandt herkomstig is, en dat Guzman zo veel zeggen wil als Goedman, of Gutman, gelyk een ander Spaansch geslacht Manrique zo veel beduidt als een ryk man. Argotus aan Molina schryft, dat *Alvares Diaz van Guzman* in den jare 1068 leefde en afstamde van den grave *Nonius Magnoz*, die in 't jaar 950 leefde, en dat hy de eerste geweest is, die, voor zo verre men vinden kan, den naam van Guzman gevoert heeft. Van dezen Alvarez Diaz wordt tot op dezen tydt door een rechte nederdalende linie het stamhuis der Guzmans afgeleid; waar uit de hertogen van Medina Sidonia, de hertogen van Medina de las Torras en S. Lucar, de markgraven of marquizen Azdales, Monte Alegre, Caçaça, Magrena, Cordena, Palacios, de graven van Niebla, Olivares, Orgaz, Teballad, en andere voorname heren afkomstig zyn. *Johannes Alphonsus van Guzman*, graaf van Niebla, is in 't jaar 1440 van *Hendrik* den IV, koning van Castilië, tot eerste hertog van Medina Sidonia gemaakt. *Emanuel van Guzman* was hertog van Medina Sidonia, markgraaf van S. Lucar di Barameda, en leefde omtrent den jare 1619. Zyn oudste zoon *Caspar* van Guzman stierf in den jare 1664. Wiens zoon *Johannes Perez*, hertog van Medina Sidonia, te voren was onderkoning van Catalonië, en in January des jaars 1665 overleedt. Des zelfs zoon *François* van Guzman, aartsdeken van Toledo, stierf in den jare 1696. *Alphonsus van Guzman* was ridder van Malta en grande van Spanje; maar de oudste, *Franciscus Perez van Guzman*, was hertog van Medina Sidonia, graaf en heer van S. Lucar de Barameda, opperstalmeester van koning Philips den V, staats-Raadt en ridder van den H. Geest; wiens eerste gemalin Johanna, dochter van Alphonsus Fernandez van Cordoua Triguera, in 't jaar 1676 stierf; waar op hy hertrouwde met de dochter van den grave van Onare. Hy hadt twee zonen, waar van de oudste graaf van Niebla genoemt wordt.

Behalven de hertogen van Medina Sidonia zyn de hertogen van Medina de las Torras mede uit dit geslacht, onder welke *Nicolaas Maria Philippus Nunez van Guzman Caraffa* bekend is geweest. Hy was vorst van Stigliano, ook hertog van Medina de las Torras genaamt, geboren in 't jaar 1639, en wierdt koninklyke Raadt van Staat. Zyne gemalin was Maria, dochter van den hertog van Alba. Ook stamt van hem het geslacht Haro af. (Zie HARO) Verder de graven van Alba van Aliste, onder welke *Frederik Henriquez van Guzman*, in 't jaar 1617 leefde. De tegenwoordige is *Johannes Henriquez van Guzman*, graaf van Alba d'Aliste, geboren in den jare 1665, was eerst hoofdman van de Duitsche lyfwacht, daar na opperhofmeester van de koninginne weduwe. Zyne gemalin was Hyacintha Maria, dochter van Caspar Telles Giron, hertog van Ossuna, die in 't jaar 1695 stierf. Hier uit zyn ook gesproten de marquisen van Leganez, onder welke *Jacobus Philippus d'Avila Messia van Guzman*, marquis van Leganes, in April des jaars 1655 is overleden. Zyne gemalin was Polixena Spinola, des zelfs zoon *Didacus Philippus*, te voren gouverneur van Milaan, daar na generaal der artillery van Spanje, erflyk gouverneur van Buenretiro, en schatmeester generaal van Arragon, hy hadde de dochter des grave van Altamira ten huwelyk. Verder zyn ook uit dit geslacht bekend *Lodewyk van Guzman*, marquis van Andales en Algava, graaf van Theba, welke leefden in 't jaar 1618. *Garzias Guzman*, stalmeester van koning Philips den V. *Martin Nunez van Guzman*, marquis van Quintana, hoofdman van de Duitsche lyfwacht. *Spener Op. Her. p. Spec. l.* I. *c.* 32. *Souverainen van Europa. p.* 69.

GUZMAN, (ALPHONSUS PEREZ DE) heer van S. Lucar, wierdt geboren den 23 January des jaars 1256, uit een oud geslacht in Spanje, waar uit nog de hertogen van Medina Sidonia afstammen. Hy diende eerst de Moren in Afrika, werwaarts hy zich om eenige oneenigheden met zyne broederen begeven hadt. Hier na tradt hy in den Spaanschen dienst, en hielp den koning Sanche, of Sanctio, de stadt Tariffa veroveren. Als nu de koning niet wist, wien hy deze plaats, doordien de vyanden zeer naby waren, en hy grote onkosten tot des zelfs behoudenis moest aanwenden, best toevertrouwen zou, boodt zich Guzman aan, om niet alleen deze stadt te verdedigen, maar ook de zelve uit zyne eige middelen, voor zo verre hem mogelyk was, te zullen versterken. Wanneer nu kort daar op Johan, des konings broeder, by de Moren was overgelopen, Tariffa belegerde, en Guzmans zoon in de handen der vyanden geraakte, dreigden zy den zelven om te brengen, byaldien de vader de stadt niet overgeven wilde, ten welken einde zy hem voor de muren der zelve lieten stellen. Maar de oude Guzman liet zich daar door niet bewegen, gaf ten antwoordt, hy wilde geen verrader worden, al zou hy 100 zonen verliezen, en ging zonder eenige ontroering van daar. Wanneer hier op de bezetting, die met medelyden over den jongen Guzman aangedaan was, een groot geschreeuw aanrechtte, vroeg hy, wat dit beduidde; en als men hem zulks zeide, antwoordde hy: *Is 't anders niet? ik dacht, dat men de stadt hadt ingenomen*, ging vervolgens gerust aan tafel zitten: waar over de Moren wanhopig geworden zynde deze plaats te zullen veroveren, de belegering opbraken. De koning zeer voldaan over zyn gedrag, vereerde hem met den bynaam van *Bonus*, of den Getrouwen, en begeerde dat hem een iegelyk zo noemen zou. Hy bleef in de belegering van Gibralter den 9 September des jaars 1309. *Mariana. Imhof Geneal. viginti illustr. in Hispan. famil. p.* 124.

GUZMAN, (ALPHONSUS PEREZ) hertog van Medina Sidonia, een man van wegens zyne macht en rykdommen de Ryke, en wegens zynen zagtmoedigen aardt de Goede bygenaamt. Hy was de zoon van Johannes Claros van Guzman, grave van Niebla, en van Eleonora van Zuniga en Sotomajor. Zyn vader stierf toen deze maar 7 jaren oud was, en des was hy de opvolger van zynen grootvader in 't hertogdom van Medina Sidonia, het markgraafschap Caloza, het graafschap Niebla en andere landen. Hy diende koning Philips den II van Spanje als kapitein generaal op de kusten en grenzen van Andalusië, en liet in 't jaar 1550 den hertog Theodosius van Barcelos, zoon van den hertog van Braganza, wanneer hy uit de gevangenis des konings van Marocco te S. Lucar de Barameda aanlandde, in hechtenis nemen, vermits toenmaals de hertog van Braganza na de doodt van Hendrik, koning van Portugal, zich die kroon zocht toe te eigenen; maar moest hem op bevel des konings wederom los laten. Hy wierdt hier op tot gouverneur van Milaan benoemt, maar hy ging echter niet derwaarts. In den jare 1581 wierdt hy ridder van het gulde vlies, welk teken hem de koning zelf omhing. In dat zelve jaar wierdt hy met eenige krygsbenden naar Afrika gezonden, om de haven van Larache in te nemen, en de genen, die het met Don Antonio van Portugal hielden, te bestryden; maar hy verloor hier zyn meeste volk. Na zyne te rugkomst maakte hem Philips de II tot opperzeevoogdt over de grote vloot, die hy tegen Engelandt hadt uitgerust, hem toevoegende Johan Martinez van Ricaldo, een ervaren krygsman ter zee, als admiraal. Hy zeilde met deze vloot in May des jaars 1588 uit Lissabon in Portugal, maar wierdt door een zwaar onweêr opgehouden, zo dat hy den 11 July in Corunna, een haven in Gallicië, moest inlopen. Hy hieldt den 21 July een zeegevecht met de Engelsche schepen, die onder het bevel van Karel Howard, Engelsche admiraal, stonden, niet

verre

verre van Portlandt. Maar zyne grootste nederlaag geschiedde den 29 July, zo dat door het geluk en de dapperheit der Engelschen, en te gelyk door het woeden der zee en stormwinden, deze ontzagchelyke vloot voor 't meeste gedeelte verdelgt wierdt. Of hy nu al by zyne te rug komst de schuldt van deze nederlaag leggen wilde op den hertog Alexander Farnese van Parma, om dat hy hem met zyne schepen uit de Nederlanden niet was te hulp gekomen, moest hy zich echter van het hof onthouden, en in zyn hertogdom blyven. Wanneer in den jare 1596 de graaf Robert van Essex met de Engelsche vloot Cadix in Spanje innam, deedt hy hen als koninklyke admiraal alle mogelyke afbreuk. Hy trouwde met Anna de Sylva en Mendoza, dochter van Rui Gomez de Sylva, hertog van Pastrana in Spanje, by welke hy teelde *Johannes Emanuel*, hertog van Medina Sidonia, zynen navolger; *Philips van Guzman* en Aragon, zonder kinderen gestorven; *Rodrigo*, marquis van Saltes; *Alphonsus*, patriarch der Indiën; *Willem*, grave van Villaverde, nevens eenige dochteren. Hy stierf in de maandt van July des jaars 1615. *Thuanus l.* LXXXIX. *p.* 172. *De Groot Jaarboeken* I. *boek.*

GUZMAN, (CASPAR VAN) hertog van S. Lucar de Barameda, graaf van Olivares, in Spanje, de zoon van den volgenden Hendrik Guzman, en van Maria Piementel van Fonseca, den 6 January des jaars 1587 te Rome geboren, daar zyn vader toen afgezant was. Hy hieldt zich by den zelven tot zynen ouderdom van 12 jaren op, waar na hy op de universiteit te Salamanka gezonden wierdt, en zich daar op de rechten toeleide. Na zyns vaders doodt volgde hy hem in alle zyne heerschappyen en landen, vermits zyn ouder broeder Hieronymus reets voor zyn vader overleden was. Hy wierdt ridder van de orde van Calatrava en commendator van Bivora, kreeg ook het ampt door zyn vader wel eer bezeten van Alkayde, of gouverneur van 't koninklyk kasteel te Siviliё, en doordien zyn vader, eer hy den hem beloofden tytel van grande van Spanje verkregen hadt, gestorven was, wierdt hem daar van de toezegging door koning Philips den III gegeven, en hy als gewone afgezant naar 't pausselyke hof gezonden. Na dat hy dezen last volbragt hadt, en den jongen koninklyken prins Philips den IV een eigen hof gegeven was, wierdt hy des zelfs kamerling, bevondt zich ook in den jare 1613 tegenwoordig by het voltrekken van des zelfs huwelyk met de princesse Elizabeth van Vrankryk. Hy hadt verscheide wederwaardigheden; ja men kocht zelfs eenige moordenaars om hem het leven te benemen, 't geen hy echter gelukkig ontging. Evenwel bragt men hem in de ongenade van den prins, zo dat hy, wanneer Philips de IV met zyn vader naar Portugal reisde, zich in zyn graafschap moest ophouden. Naderhandt kwam hy wederom ten hove, en in groter gunst, tot zo verre, dat hy na de doodt van koning Philips den III, benevens Don Balthasar van Zuniga, de voornaamste ampten in de regering bekleedde. Na Zunigas doodt bleef hy alleen de voornaamste minister, wierdt eerste kamerling, grootkancelier van Indië, schatmeester generaal over de Spaansche ruitery, en Adelantado of Gouverneur van de provincie Guipuscoa. Hy wierdt ook grande van Spanje, en den 29 December des jaars 1634 hertog van S. Lucar de Barameda, sedert welken tydt men hem *Conde duca* noemde. Ook wierdt hy marquis van Acicolle, en bestierde een reeks van 22 jaren de koninklyke Spaansche rykszaken met de uiterste achtbaarheit. Door zynen raadt wierden ook verscheide groten, te voren van het hof verbannen, wederom geroepen, in 't tegendeel anderen verdrukt; inzonderheit vervolgde hy den kardinaal van Lerma, en den hertog van Uzeda, die by den vorigen koning hem niet gunstig geweest hadden, liet den hertog van Ossuna in hechtenisse zetten, en Don Rodrigo van Calderona onthoofden. Wanneer prins Karel van Groot-Britannië geneigt scheen om een huwelyk met de princesse Maria van Spanje aan te gaan, en ten dien einde in Spanje kwam, wierdt deze zaak hem toebetrouwt; maar vermits dit huwelyk achter bleef, gaf dit aanleiding tot een oorlog tusschen Spanje en Engelandt. Hy hielp in den jare 1625 te Monson in Aragon de vrede tusschen Vrankryk en Spanje bemiddelen. Door zyne bevordering zyn eenige rivieren in Spanje scheepryk geworden, en vele bergwerken in staat gebragt. Wanneer in den jare 1640 Catalonië, en in den jare 1641 Portugal van den koning van Spanje afvielen, schreef men hem daar van de meeste schuldt toe, om dat hy die provincien te hard gehandelt, en de onderdanen te zwaar gedrukt hadt. Men leide hem ook te last, dat hy oorzaak was van de doodt des Infante van Spanje in den jare 1632, als mede van die van Ferdinand, kardinaal en 's konings broeder, om, zo men hem nagaf, door deze wegruiming alleen meester aan 't Spaansche hof te kunnen wezen. Ook hadde hy behalven Didacus van Guzman, markgrave van Leganez, en Emanuel van Alzeveda, grave van Monterey, weinig goede vrienden ten hove; waar by nog kwam, dat alle zyne raadslagen eenige jaren achtereen ongelukkig uitgevallen. Catalonië en Portugal aan 't muiten geraakt, Brasilië en Ormus verloren gegaan, de oorlog tegen de Franschen en Nederlanderen niet zeer gelukkig gevoert, over de 200 schepen zo nu en dan gebleven, en vele schatten verspilt waren; zo dat hy de ongunst van koning Philips den IV op den hals kreeg, waar toe de koningin, by wie zyne gemalin als opperkamervrouw was, en die zy beide dikwils met veel verachting bejegent hadden, niet weinig hielp. Hier kwam nog by, dat de princesse Margareta van Savoje, die tot dus verre regentin van Portugal geweest was, nu tegen zyn wil te Madrid aan 't hof kwam, alwaar zy den koning van den waren toestandt des Portugeeschen afvals onderrechtte, ook vele geheimen, dus lang verborgen gehouden, ontdekte. Verder zouden niet weinig tot zynen val toegebragt hebben de graaf van Castrillo, Anna van Guevara, 's konings minnemoeder die voor den koning een voetval deedt, nevens Inigo van Guevara, graaf van Onate, en den kardinaal Borgia. Waar op de koning met een brief van zyne handt hem bevel gaf zich voorts van de staatsbediening te onthouden, en zich niet alleen van 't hof, maar ook uit Madrid te begeven. Waar op zyn zusters zoon Lodewyk van Haro, markgrave van Carpio, in zyn plaats aangesteld wierdt. Hy zelfs moest zich eerst naar Lochen, 't welk hem toebehoorde, en vervolgens naar Toro in Oud-Castilië begeven, en van zyne eigene middelen bestaan. Hy liet echter door de Jesuiten krachtig aanhouden, dat hem het een of het ander mogt toegevoegt worden, maar kon niets te weeg brengen. Zyne gemalin, die na zyn val nog een tydlang als opperkamervrouw ten hove bleef, moest vervolgens ook vertrekken. Men beschuldigde na dezen hem met vele andere misdaden, als van de zwarte kunst toegedaan geweest te hebben, dat hy die schandelyke secte, die men in Spanje los Alumbrados noemt, omhelst hadt, waarom de inquisitie haar recht tegen hem begeerde in 't werk te stellen. Zelfs wierdt van eenigen voorgegeven, dat hy zyn eigen doodt, die den 12 July des jaars 1645 in de stadt Toro, in 't 58 jaar zyns ouderdoms, voorviel, door vergift, om zich voor groter smaat en straffe te bevryden, verhaast hadt. Zyn ligchaam wierdt in de Dominikaner kerk te Lochen, die hy nevens het klooster daar hadde laten bouwen, begraven. Voor zyne doodt zou hy den koning ernstig hebben laten aanraden de vrede met Vrankryk te sluiten. Hy genoot van de drie ampten, als opperkamerheer, opperstalmeester, en grootkancelier, een inkomst van 200000 kronen, en van eenige andere bedieningen, als van de kommanderyen van de ordens van S. Jakob, Calatrava en Alkantara, hadt hy nog jaarlyks een inkomen van 45000 kronen, maar was voorts niet eigenbatig, noch wilde ooit geschenken aannemen. Hy gaf gemeenlyk gehoor als hy in de karos zat, of ergens anders zitten kon, om dat hy staande, wegens zyne wangestalte, gansch geen goed aanzien hadt. Hy trouwde met Ynes van Zuniga en Velasco, dochter van zyne moeders broeder Caspar van Azevedo en Zuniga, grave van Monterey, en hadt by de zelve een eenige dochter, *Maria*, de welke, wanneer zy met Raimond van Guzman, here van Toralva, die naderhandt tot hertog van Medina de las Torras verheven wierdt, zou getrouwt hebben, voor het byleger stierf. Voor zyn huwelyk teelde hy in 't jaar 1610 by Margareta Spinola buiten echt eenen zoon, *Juliaan.* Deze Margareta, terwyl zy by Guzman zwanger was van dezen zoon, trouwde met Francisco Valazar, en hy heeft het kindt een reeks van 31 jaren als zynen eigen zone opgevoed; maar wanneer de hertog zich zonder mannelyke erven bevondt, verklaarde hy hem voor zynen zoon, liet hem wettigen, en tot markgrave van Mayzena maken. Na dat hy zyne eerste gemalin verstoten hadt, hertrouwde hy met de dochter van den konnestabel van Castilië. De bovengemelde gewettigde zoon stierf in 't jaar 1650, en het hertogdom van S. Lucar van Barameda verviel aan den hertog van Medina de las Torras, en 't graafschap van Olivarez aan zyns zusters zoon Don Louis de Haro. Hy hadt niet verre van Madrid een prachtig lusthof laten aanleggen, 't geen de koning naderhandt zich eigen maakte, en ten koste van eenige millioenen vergroten liet, 't welk naderhandt den naam van Buenretiro gegeven wierdt. *Palavicini opera selecta. Bertarellus. Malvezzi M. histoire des Favoris. Vassor.*

GUZMAN, (CASPAR ALPHONSUS PEREZ) hertog van Medina Sidonia, in Spanje. Hy was de zusters zoon van Jan Emanuel Perez van Guzman, hertog van Medina Sidonia, en van Jan Franc. Gomes den I van Sandoval, hertog van Lerma, markgrave van Denia. Hy voerde nog by zyns vaders leven, na zyn oudste broeders doodt, den tytel van grave van Niebla. Wanneer Philips de II in den jare 1624 eene reize uit Castilië naar Andalusië deedt, onthaalde hy hem op zyns vaders lusthuis te Donaana, en schonk den koning, des zelfs broeder, den infant Don Karel, en de voornaamste bedienden velerhande aardigheden. Wanneer de Engelsche oorlogsvloot zich op de kust van Spanje vertoonde, begaf hy zich nevens andere heren als vrywilligers derwaarts om hen het landen te beletten. Na dat zyn vader in 't jaar 1638 gestorven was, erfde hy het hertogdom van Medina Sidonia, 't markgraafschap Cacaza, en 't graafschap Niebla. De koning maakte hem hier op zyn kamerheer, vervolgens kapitein generaal van den Oceaan aan de kusten van Andalusië, en gouverneur van die zelve provincie. Wanneer de hertog Jan van Braganza, die Louisa, de zuster van dezen hertog, ten gemalinne hadde, voor koning van Portugal wierdt uitgeroepen, gaf de koning van Spanje aan Guzman bevel, dat hy al de manschap, die hy in Andalusië byeen kon krygen, op de grenzen van Portugal zenden moest, en verklaarde hem verder tot zyn generaal tegen Portugal. De nieuwe koning van Portugal liet echter onder de handt openbaar maken, als of hy een heimelyk verstandt met hem onderhieldt; liet ook eenige brieven, die hy hem door een monnik naar Lissabon zou toegezonden hebben, opentlyk zien, waar door hy hem by den koning van Spanje verdacht maakte, zo dat hy zich in den jare 1641 om zyne onschuldt te betuigen naar 't hof begeven moest. Waarom hy ook door een opentlyken uitdaagbrief den koning van Portugal voor den degen eischte, daar toe bestemmende een plaats op de grenzen van Valencia de Alcantara, alwaar hy hem binnen den tydt van 80 dagen, namentlyk van den eersten October tot den 19 December, en in de laatste 20 dagen verwachten zoude; en by aldien hy daar niet ver-

fcheen, zo beloofde hy aan den gene, die den koning van Portugal om 't leven kon brengen, tot vergelding zyne voornaamfte ftadt S. Lucar de Barameda in 't hertogdom van Medina Sidonia. Nadien hy nu zich t'eenemaal van dien blaam zocht te bevryden, boodt hy den koning van Spanje aan om zyn generaalfchap neder te leggen, en op zyn eigen koften met 1000 paarden by des zelfs leger tegen Portugal te dienen; ja hy beloofde aan zodanigen gouverneur, die een gewigtige vefting van Portugal aan Spanje wilde overgeven, in zyne eigene landen met zekere goederen te zullen befchenken, waar over allerhande oordelen geveld wierden. Hy bragt met grote koften vele krygsvolkeren te zamen, zo dat hy zyne koftelykheden en kleinodien verpanden moeft om geldt byeen te krygen. Kort daar op liet hem de koning van Spanje te Arrojo del Puerco in de provincie van Eftremadura, toebehorende aan den grave van Benevento, in hechtenis nemen, en op het kafteel Vittoria in Biscaje voeren. Men gaf hem zelf na, dat hy zich als koning in Andalufië wilde opwerpen; de provincie van Andalufië wierdt hier ook over geftraft, als of de zelve het waarlyk met hem gehouden hadt. Hy wierdt hier op door eenige koninklyke miniflers, die gelaft waren alle zyne befchuldigingen te onderzoeken, eindelyk van Vittoria naar het kafteel te Coccas gebragt, en wyl hy den koning de beloofde 1000 paarden niet geleverthadt, waar aan nog 8 compagnien ontbraken, welker werving men op 140000 kronen fchatte, en van zyne inkomften genomen wierden, echter liet men aan zyne gemalinne het nodige onderhoudt. Hy wift eens uit zyne hechtenis te breken; maar wierdt weder achterhaalt, en op nieuw gevangen gezet, tot dat hy in den jare 1660 zyne volkome vryheit ontfing, waar na hy zyn overigen levenstydt in ruft doorbragt, ftervende in den jare 1664 genoegzaam van een fchrik; want hy, leggende uit een venfter, zag hoe een hondt met veel grimmigheit op een arme vrouw aanviel, en haar deerlyk mishandelde, waar van hy verfchrikt in onmacht viel, en daar op een koors kreeg, die hem wegrukte. By 't leven van zynen vader was hem een huwelyk met de eenige dochter van des konings gunfteling Cafpar van Guzman, grave van Olivarez, voorgeflagen; maar zy wierdt naderhandt aan Ramiro Philips van Guzman, hertog van Medina de las Torras, verlooft, waar op hy Anna Maria van Guzman trouwde. Hy teelde by de zelve verfcheide kinderen, en onder anderen zynen navolger, ***Alphonfus Perez van Guzman***, en ***Jan***, markgrave van Vedevillarde. Ook hadt hy nog een onechten zoon, ***Francifcus Dominicus***, die in 't jaar 1676 biffchop van Liria in Portugal wierdt. Doordien in 't jaar 1661 zyn oudfte zoon ***Alphonfus*** te Valladolid zyn hoofdt in een kaatsbaan onverhoeds zeer hard tegen den muur geftoten hadt, dat hy een kwartier uurs daar na overleedt, in het 25 jaar zynes ouderdoms, wierdt hy van zynen broeder, den bovengemelden markgrave van Vedevillarde, opgevolgt, die met Johanna, de dochter van Alphonfus Ferdinandes van Cordua, markgrave van Priego, trouwde, en by haar kinderen geteelt heeft.

GUZMAN, (DIDACUS VAN) kardinaal en aartsbiffchop van Sevilië. Was een Spanjaardt, uit het voornoemde oud geflacht der Guzmans gefproten. Hy was by 't leven van de koningen Philips den III en den IV aalmoezenier en prefident in den Raadt de la Crufada, en bekleedde ook meer andere aanzienlyke bedieningen. Naderhandt wierdt hy patriarch der Indiën, aartsbiffchop van Tyrus, en in 't jaar 1630 van Sevilië, maar ftierf weinig tyds daar na. Hy heeft het leven van Margareta van Ooftenryk, die koningin van Spanje geweeft is, in zyne moedertale befchreven. *Nicol. Anton. Bibl. Hifpan. Ciacconius.*

GUZMAN, (FERDINAND NUNEZ VAN) is ook veel onder den naam van *Ferdinand Nonius Pincianus* bekend, was van Valladolid geboortig, en een zoon van Ferdinand van Guzman, die beftierder der financien in 't ryk van Spanje geweeft is. Hy betuigde van jongs af eene grote liefde voor de geleerdheit, oeffenende zich te Bologne in de talen, en wederom in Spanje gekeerd ging hy op de akademie van Alcala, daar hem de kardinaal Ximenes zelf onderwees. Eindelyk wierdt hy daar zelf leermeefter in de redenkunft, en verklaarde de Natuurlyke Hiftorie van Plinius. Hy hadt verfcheide beroemde leerlingen, waar onder Leo de Caftro, Hieronymus Surita, Chriftophorus de Horofco, Francifcus de Mendoza, die kardinaal wierdt, en anderen. De kardinaal Ximenes gebruikte hem ook in zyne ***Biblia Complutenf.*** die hy volgens den Griekfchen text der 70 Overzetteren in de Latynfche tale overbragt. Ook maakte hy aanmerkingen over ***Seneca***, ***Pomponius Mela***, de Natuurlyke Gefchiedenis van ***Plinius***, en meer andere werken. Hy ftierf in het jaar 1552, in het 80 jaar zyns ouderdoms, en maakte zyne boekzaal aan de univerfiteit van Salamanka. *Lipfius Elect. l. II. c. 8. Alvarez Cometius Vita Ximenes. Scottus Bibl. Hifpan. Miraeus de fcript. fec. XVI. Anton. Bibl.*

GUZMAN, (HENDRIK) graaf van Olivarez, in Spanje, was de oudfte zoon van Pieter Guzman, dien keizer Karel de V tot eerften grave van Olivarez maakte. Hy wierdt opvolger zyns vaders in 't gezegde graaffchap, was Alkayde van 't koninklyk paleis te Sevilië, ridder van Calatrava en commendator van Bivora. Hy diende van zyn elfde jaar af den keizer Karel den V en des zelfs zone Philips den II, met welken laatften hy eene reize naar Engelandt deedt in den jare 1555, wanneer het huwelyk van dien vorft met de koninginne Maria voltrokken wierdt. Hy bevondt zich ook in den jare 1557 in den flag van S. Quintin; naderhandt wierdt hy prefident in de rekenkamer van Caftilië, en hofmeefter van koning Philips den II. Vervolgens wierdt hy als buitengewoon afgezant naar Vrankryk gezonden, en als gewoon gezant naar Rome, alwaar hy met de Franfche gezanten wegens den voorrang in twift geraakte, en hadt met paus Sixtus den V veel te doen. Naderhandt maakte die vorft hem tot onderkoning van Sicilië, in een tydt als dat ryk zeer door de banditen onder eenen Randazzo geplaagt wierdt, welke hy uitroeide, en hunnen aanvoerder Randazzo te Meffina door vier van elkander roeiende galeien liet van een fcheuren. Hy ftilde ook den oproer te Meffina, en wanneer in 't jaar 1594 een Turkfche fcheepsvloot zich op de Siciliaanfche kuften liet zien, bereidde hy zich tot een wakkere tegenweer. In 't volgende jaar wierdt hy uit Sicilië als onderkoning naar Napels geroepen, en als hy te Pozzuolo te fcheep ging, riep hem 't volk deze woorden toe: ***Graffa! Graffa!*** waar door zy een beteren tydt hoopten te zullen erlangen. Hy liet vele granen, van hem in Sicilië opgekocht, met zich naar Napels voeren, maar hadde daar weinig dank af: liet ook eene nieuwe haven te Napels bouwen, om dat de vorige door ftorm en onweder niet veilig genoeg was gemaakt; maar na dat hy daar reets 60000 dukaten aan te kofte gelegt hadde, moeft hy op bevel des konings dit werk ftaken. Hy was een verftandig en arbeidzaam heer, voerde de penne zo wel als den degen, was een vyandt van boerten, vleiery, en inzonderheit van de banditen. Maar wanneer hy eenige voorname heren en den adel tot zyne vyanden maakte, ook eenige Genueefche kooplieden, Saluzzi genaamt, in Napels een woekerhandel, dien men Depofitoria noemde, toelaten wilde, en den hertog van Vietri flecht gehandeld hadt, klaagde hem de Napelfche adel by den koning Philips den III daar over aan, die hem ook in 't jaar 1598 van Napels te rug riep. Hy leefde hier na nog eenigen tydt in Spanje, en zocht grande van Spanje te worden, maar ftierf eer hy zyn oogmerk kon bereiken. Zyne gemalin was Maria Piementel van Fonfeca, dochter van Hieronymus van Azevedo en Zuniga, grave van Monterey, by welke hy teelde ***Hieronymus***, die voor hem overleedt; ***Cafpar van Guzman***, die hertog van S. Lucar de Barameda en grave van Olivarez wierdt, en onder de regering van koning Philips den IV genoeg bekend geweeft is; ***Francifca***, getrouwt aan Didacus Lopez de Haro, marquis van Carpio, ***Ines***, gemalin van Alvarez Henriquez de Almafa, markgraaf van Alcanices; en ***Eleonora Maria***, gehuwt aan Emanuel van Azevedo en Zuniga, grave van Monterey.

GUZMAN, (LODEWYK) een Jefuit uit Caftilië, die by zyne orde in goed aanzien was. Hy was Rector in verfcheide collegien, en op 't laatft provinciaal van Sevilië en Toledo. Hy ftierf den 10 January des jaars 1605 te Madrid, en liet 14 boeken na van de voortgangen der Jefuiten in de Indiën. ***Ribadeneira Cat. fcript. Soc.***

GUZUNTINE, een gedeelte van 't koninkryk van Algiers, in Barbaryë, bevat in zich de ryken Bugië en Conftantine. ***Maty Dict.***

GUZURATTE. Zie CAMBAJA.

GYAC was opperkamerheer en gunfteling van Karel den VII, koning van Vrankryk. Hy misbruikte de goedheit van zynen meefter; en vermits hy de zaken der financiën in handen hadt, leefde hy daar mede naar zyn welgevallen. Maar de konneftabel Artus van Bretagne kon dit niet langer aanzien, weshalven hy, zonder des konings weten, hem van zyn bedt liet halen, en naar Dan le Roy voeren, daar hy hem een fteen om den hals liet binden, in 't water werpen, en verdrinken. Dit gefchiedde in 't jaar 1425. *Bouchet Annales d'Aquitanie. Mezeray Hift. de France.*

GYAS is de naam van een Trojaan, die Eneas verfelde. *Virg. Æneid. l. I. ỳ. 226 & 606. l. V. ỳ. 118 feq.* Ook die van een Thebaner, waar van Statius fchryft *Theb. l. II. ỳ. 610.* en *l. V. ỳ. 222.* Ook heeft een groot deel lands, omtrent Syracuza leggende, en den tyran Dionyfius toekomende, Gyas geheten. ***Plut. in Dione. Cluver.***

GYFHORN. Zie GIFHORN.

GYGES, of GIGES, koning van Lydië, was, volgens eenigen, een herder, en, volgens anderen, een foldaat van de lyfwacht des konings Candaules, en wierdt zeer van hem bemint, zo verre, dat de vorft, brandende in een hevige liefde tot zyne gemalinne, die hy geloofde de fchoonfte van 't vrouwelyk geflacht te zyn, om hem zulks mede te doen bekennen, voornam, hem zyne vrouw naakt te doen zien. Ten dien einde hadt hy de dwaasheit, of zwakheit, van hem heimelyk in het vertrek van de koninginne te laten gaan, en voldeedt aldaar zyne belofte. Maar doordien het voor den grootften hoon onder het vrouwelyk geflacht der Lydiërs gehouden wierdt, wanneer een man haar naakt befchouwde, was dit een onverzettelyke fpyt voor die vorftinne; derhalven maakte zy Gyges op om den koning te vermoorden, met bedreiging, dat zy hem anders zou doen fterven. Gyges, groot onderfcheidt in deze keuze vindende, befloot tot het eerfte, en na zulks volbragt te hebben trouwde hy met de koninginne, klom op den troon, en regeerde 49 jaren. Men zegt ook, dat hy een juweel by zich droeg, het welk, als hy het zelve naar zich toe keerde, hem onzichtbaar maakte: van waar het fpreekwoordt *Gygis annulus* (de ring van Gyges) zynen oorfpronk heeft. Men zegt, dat hy dezen ring, nog een gemeen perfoon zynde, in een onderaardfch hol hadt gevonden. Hy bezat zeer grote fchatten, en zondt heerlyke gefchenken naar Delphos. Gyges doodde Candaules in het veertigfte jaar na Romens bouwinge, in de XVI Olympiade, en omtrent 714 jaren voor de tydrekening der Chriftenen. Hy ftichtte den tak der ***Mermnaden***, die in het koninkryk van Lydië heerfchte tot de doodt van koning Crefus in 't jaar van Ro-

Rome 210. Hy flierf in 't jaar na de fcheppinge 3378. *Herodot. l.* L. *of Clio. Lucian. in vot. Erafmus in Adag.*

GYLIPPUS, een Lacedemonifch veldheer, wierdt in de XCI Olympiade, het jaar der wereldt 3569, voor Chriftus 415, naar Sicilie ter hulpe der Syrakufers gezonden, alwaar hy in verfcheide veldflagen Demofthenes en Nicias, die de ftadt Syrakufa poogden te veemeefteren, overwon en gevangen nam, met beloftte, dat hy hen het leven zou fchenken en te rug naar Griekenlandt zenden. Maar wanneer hy deze gevangenen naar Syrakufa bragt, wierden de zelve door de bewoners dier ftadt verworgt, hoewel anderen zeggen, dat Demofthenes zich zelven in den ftrydt gedood heeft. Hy verfelde Lyfander in de verovering van Athene, die hem al het goudt en zilver toevertrouwde, 't welk men in de plundering dier ftadt byeen verzameld hadde, op 1000 talenten begroot wordende, en in 30 witte zakken gedaan en toegezegeld wierdt. Maar Gylippus wilde daar ook zyn deel van hebben, liet de zakken van onderen los maken, en nam uit ieder zak een talent, latende de zelve weder kunftig toenaaien. Toen nu de Ephori of magiftraat van Lacedemon dit geroofde van de fomme miften, zo als hen in de brieven van Lyfander onderrecht was, lieten zy de zaken vlytig onderzoeken, om den diefftal te ontdekken. Inmiddels gefchiedde 't, dat de dienaar van Gylippus, die van den handel wift, en echter zynen heer niet opentlyk verraden wilde, in een gezelfchap vertelde, dat 'er vele uilen onder het dak van zyns heren huis geneftelt hadden. Doordien nu de Atheenfche munt de gedaante van een uil op de eene zyde voerde, zo wierdt het raadfel ontdekt; derhalven zondt men eenigen, die in 't huis van Gylippus onderzoek deden, en 't geldt ontdekten. Dit jaagde hem zulk een fchaamte en fpyt aan, dat hy de ftadt verliet, en 't overige zyns levens by vremden doorbragt. *Plutarchus in vita Lyfandr. Diodorus l.* XIII. *Juftinus l.* IV.

GYLLIUS. (PIETER) Zie GILLES.

GYMNASIO, of GYMNASIUS, (DOMINICUS) kardinaal en aartsbiffchop van Manfredonia, was van Caftel Boloneze, een klein fteedtie niet verre van Bologne. Zyn vader was een vermaard geneesheer aldaar, en liet hem grote fchatten na. Hy leide zich voornamentlyk toe op de burgerlyke en kerkelyke rechten, als mede op het verklaren der H. Schriftuur. Wanneer hy naar Rome ging, kwam hy wel haaft in groot aanzien, wordende door paus Gregorius den XIII referendaris van beide de fignaturen gemaakt. Sixtus de V gaf hem het bisdom van Manfredonia, en Clemens de VII zondt hem als zyn gezant naar Spanje. Daar op wierdt hy in den jare 1604 kardinaal, vervolgens deken van het H. Collegie en biffchop van Oftia, en ftierf in den jare 1639, in een hogen ouderdom. Hy heeft verfcheide ftichtingen gedaan, ook een *Commentarius* over de Pfalmen gefchreven. *Ciacconius. Ghilini Theatr. Leo Allatius de ap. Urb. Erythraus Pin.* 10, 99.

GYMNASIUM, of doorluchtige fchool. Dus wierdt de plaats genaamt, alwaar zich de Griekfche jeugt met lopen, worftelen, ftryden en andere ligchaams bewegingen oeffende. Uit Griekenlandt wierden deze oeffeningen niet alleen, maar ook de naam der plaatfen, of oeffenfcholen, in Italië overgebragt, gelyk aldaar onder anderen het Gymnafium van Nero en dat van Trajanus bekend zyn geweeft. Wanneer eenig ryk en vermogend man iets roemruchtigs wilde ftichten, liet hy zodanig een Gymnafium opbouwen, en ten tyde van Trajanus wierdt zulks door Sura Lucinius gedaan. Ook lieten de grootfte en machtigfte heeren van Rome op hunne landgoederen zulke fcholen oprechten. Dat de zelve ook tot luftryke begraafplaatfen gebruikt wierden, is uit de begraving van Timoleon en M. Marcellus te zien. *Paufan. Eliac.* I. *Xiphil. Neron. & Trajan. Plin. l.* II. *epift.* 17. *Sulpit. ep. ad Cicer. fam. l.* IV. *p.* 12. *Cornel. Vit. Timol.*

GYMNETEN, oude Ethiopifche volkeren, alzo genaamt om dat zy naakt liepen. Zy waren genoodzaakt des nachts hunne flaapplaatfen op de bomen te zoeken, om voor de wilde beeften bevryd te zyn; maar des anderen daags onthielden zy zich omtrent de boorden van de rivieren en poelen, holen en fpelonken, loerende op tygers, luipaarden, buffels, en andere dieren, die derwaarts kwamen om te drinken, of om zich te baden, en die zy dan met pylen fchoten, tot dat zy de zelve om 't leven gebragt hebbende, die onder elkander verdeelden, en zich van hun vleefch voedden. Dus was de handeling der boog hun eenigfte doen, geen wonder dan, dat zy daar zeer behendig in wierden, en van jongs af hunne kinderen, die mede dit vleefch eeten moeften, daar in onderwezen. *Diodorus Sicul. Antiq. lib.* IV.

GYMNIKE SPELEN, in 't Latyn *Gymnici ludi*, wierden in Griekenlandt geviert. Onder de verfcheidenheit der fpelen was dat van 't lopen de oudfte en voornaamfte van alle de oeffeningen; het fpringen, het rondom draaien, het fchyffchieten, daar men ftenen, ftukken yzer, of koper, van een tamelyk gewigt, platachtig rond als fchyven gevormt, toe gebruikte. Die nu het zelve het hoogfte of het verfte wift te gooien, behaalde den prys. Het vierde foort van oeffening was, dat twee kampvechters, of worftelaars, naakt en glad met olie befmeert, malkander aangrepen, doende ieder zyn uiterfte beft om zynen tegenftrever ter aarde te werpen. Het vyfde foort was de fchermkunft, of met vuiften te vechten, gebruikende ook zomtyds grote riemen, die zy met koper, loot, of yzer, befloegen, en *Ceftes* noemden. Lucianus fpreekt van deze fpelen in zyne zamenfpraak tuffchen *Anacharfis* en *Solon* op deze wyze:

Anacharfis. „ Waarom doen uwe jongelingen zulke kuren, „ Solon? Zommigen omhelzen malkander, en zetten de planten „ der voeten tegen een; zy wringen en flaan elkander, en wentelen zich in den flyk als varkens. Eerft vryven en fmeren „ zy elkander zeer vriendelyk en vreedzaam met olie; maar „ een weinig daar na ftoten zy de hoofden tegen elkander als „ rammen; daar na tilt de een den anderen in de lucht, „ maar laat hem zo onzacht op de aarde nedervallen, dat het „ davert: dan werpt hy zich op zyn ligchaam, en belet hem „ weder op te ryzen; flaat zyne benen om des zelfs buik; en „ zyn elleboog leggende op zyn krop, zoekt hy hem zeer ellendig te worgen, waar op dan de ander hem op de fchouders klopt, „ om hem te verzoeken, dat hy hem op wil laten, als het hem „ gewonnen gevende. Schoon zy met olie befmeert zyn, fparen zy echter elkander niet om in den flyk te werpen, maar „ deze fmering verdwenen zynde, vol flyk en heftig zweetende, gaven zy my grote ftof tot lagchen; want zy waren als „ aal, die uit de handen glydt. Anderen deden zulks ook op „ de plaats van 't hof onder den blaauwen hemel, doch hier „ wierpen zy malkander niet in den flyk, maar zy wentelden „ zich in 't diepe zandt, daar de een den ander als onder begroef, „ en fpatten dan met het ftof even als de hanen doen, op dat „ zy, naar ik giffe, zo ligt niet mis zouden grypen. Verder „ beide dus beftoft overeind ftaande, fchoppen en roffen zy elkander wakker af. Die ongelukkige fchynt dan wel een „ die aan 't fpouwen is, zo vol is hem de mondt van 't zandt „ en 't bloedt, zynde met de handt in 't aangezicht geflagen. „ De opziender, of 't hoofdt van hen, maakt niet eens werk „ om hen te fcheiden; want ik denk, dat hy in dat purper gewaadt, een van hunne overften is, in 't tegendeel moedigt hy „ hen meer aan om wel te raken. Anderen fpringen op een „ andere plaats al lopende om hoog, en flaan de lucht met „ hunne hielen. Nu wilde ik wel gaarne weten, waar toe al „ le deze manieren van doen nut zyn."

Solon (een weinig verder). „ Dit is de oeffenplaats, van ons „ *Gymnafium* genaamt, en de tempel van den Lycifchen Apollo, wiens pronkbeeldt boven op de pilaar ftaat, hebbende in „ de linkerhandt een boog, zyne rechter heeft hy om 't hoofdt „ gebogen, te kennen gevende, dat die godt van veel arbeiden vermoeit is. Vorders de oeffening, die in het flyk gefchied, wordt worfteling genaamt, ook die in 't ftof wroeten. „ Dat der genen, die recht overeind ftaan, en malkander wakker afroffen, wordt *Pancratium* genaamt, 't welk flaglevering „ betekent. Wy hebben ook nog andere oeffeningen, als het „ vuifflaan, werpen met ronde ftenen, enz. Die hier nu de „ overwinnaar van is, wordt voor den beften gehouden, en krygt „ den prys."

Deze fpelen wierden gehouden te Olympia, in de provincie van Elis, en daarom Olympifche fpelen genaamt, ter eere van Jupiter Olympius: in den Ifthmus van Corinthe, en daarom Ifmifche genaamt, ter eere van Neptunus: in het gehucht van Nemea, en daarom Nemeïfche, ter eere van Hercules; en ter eere van Apollo, om dat hy de flang Python gedood hadt, wierden zy de Pythifche fpelen genaamt. De genen, die nu het opzicht over deze fpelen hadden, wierden *Gymnafta* genaamt. *De abt Danet.*

GYMNOSOPHISTEN, Indiaanfche wysgeren. Zie GIMNOSOPHISTEN.

GYNDES. Zie GINDES.

GYNECONOMES waren de namen van een foort van magiftraten, of opzienders onder de Atheniënzen, om acht te nemen op de ruft der ftadt, en of de wetten en gewoontens der republyk wel onderhouden wierden. Hun getal beftondt uit 20 perfonen. Zy namen ook inzonderheit acht op de vrouwen, en wanneer zy haar eenige ftraffe opleiden, deden zy zulks in een plaats, daar toe gefteld voor de oogen van een iegelyk. *Julius Pollux.*

GYPSATES, een naam, dien men aan de flaven, die in openbare plaatfen te koop geftelt waren, gaf: doch niet om dat, naar 't gevoelen van zeker geleerd man, hunne fchoenen wit geverft of met kryt befmeert waren, ('t welk zyn betekenis op 't Latynfche woordt *Gypfum* zou hebben) maar om dat de flaven, te koop geftelt, naakte voeten hadden, die of met iets wits, of met kryt, beftreken waren. De genen, die men van Bithynië, of Cappadocië, deedt komen, om te Rome verkocht te worden, wierden op deze wyze voorgeftelt, gelyk Juvenalis verhaalt *Sat.* VII, *l.* III, *ỷ.* 16:

Altera quos nudo traducit Gallica talo.

Plinius l. V, *& l.* XXXV. *c.* 17, daar men deze gewoonte klaar ziet, als mede in 't 18 kap. en by Juvenalis *Sat.* I, *l.* I, *ỷ.* 3. *Ovid. Amor. l.* I, *Eleg.* I, *ỷ.* 63. *Propert. l.* IV, *Eleg.* V, *ỷ.* 51. Zie ook *Pignorius de fervis. Balduin. de Calceo. Negron. de Caliga.*

GYRON, eene kleine rivier in Vrankryk, in opper-Languedok. Zy neemt haren oorfpronk van Puy-Laurens, en ontlaft zich in de Garonne, tuffchen Toulouze en Verdun. *Baudrand.*

GYSBRECHT, of GYSBERT VAN BREDERODE, LIV biffchop van Utrecht, wierdt na de doodt van biffchop Rudolph van Diepholt, den 7 April des jaars 1455 met eenparige ftemmen tot die waardigheit verkoren, niettegenftaande hertog Philips van Burgundië, graaf van Hollandt, wilde, dat men zynen baftaard zoon, David van Burgundië, biffchop van Teroane, tot biffchop zou verkiezen, en niettegenftaande hertog Arnoud van Gelder krachtig aandrong op hertog Stephanus van Beyeren, kanunnik in de domkerke te Keulen. Biffchop Gysbrecht was de zoon van Walrave, XVII heer van Brederode, enz. en prooft van S. Marten en van S. Salvator, als mede deken te U-

trecht en van S. Donatus te Brugge. Hy wordt geroemt als een man, die in drie hogescholen, te weten in die van Keulen, van Loven en van Parys, hadt gestudeert, en als een, die geleerd, deugdzaam, voorzichtig, welsprekend, en met meer andere goede hoedanigheden begaaft is geweest.

Als hy met grote pracht in zyne hoofdstadt, den setel des bisdoms, was ingehaalt, en het gemene best in rust en ongemoeid meende te gaan regeren, en ook de ingezetenen, die door Rudolph Diepholt verjaagt waren, met eene beleefde en bevallige zachtmoedigheit weder in de stadt hadt gelaten, heeft hy van den keizer Frederik den III ontfangen het plegtelyke zwaardt, het welk de keizers gewoon zyn, benevens de opdragt van het tydelyk rechtsgebiedt, aan hunne onderhorige vorsten over te geven. Hy heeft daar op de volgende heeren, *Wilem Paats*, *Alphonsus van Montfoort*, *Evert Soudenbalch*, *Herman van Rhenen*, *Diderik Uittemeer*, en *Ludolphus van Hoorn*, alle zeer welsprekende mannen, met vier duizend dukaten in geldt, afgevaardigt naar paus Calixtus den III, om de bevestiging van zyne waardigheit en regeringe te verzoeken. De Kabeljaauwsgezinden uit Hollandt hebben ook eenige van hunne party, met een deel opgesmukte en verbloemde schynredenen, naar Philips van Burgundië te Brussel gezonden, om by hem uit te werken, dat de bevestiging van Gysbert te Rome mogt belet worden. Philips, aangemoedigt door het voordeel, het welk hem in den mondt kwam vliegen, en beducht voor het toekomende, of de Brederodens niet te groot mogten worden, past lustig op zyne belangen, en zendt, onder meer andere gezanten, den bisschop van Arras naar Rome, om voor zynen zoon David, op dat pas bisschop van Teroane, en onlangs te Amersfoort door eenige gevluchte kanunniken tot bisschop van Utrecht verkoren, by den paus te spreken. Deze gezanten, de welke Gysbrecht beschuldigden als een overtreder van de kerkelyke wetten, en ook Alphonsus, koning van Arragon, hadden opgemaakt, hebbende de bevestiging in het bisdom van Utrecht zonder veel moeite van Calixtus den III verkregen voor David, bisschop van Teroane; te meer, om dat Calixtus de verwachting hadt, dat Philips grote dingen zou uitvoeren tegen de Turken. Ondertusschen hadt Brederode, de welke, door zyne aanhangers hoogstatelyk ingehaalt, zich al vast gedroeg als bisschop van Utrecht, de gewoonlyke gift naar Rome, tot verkryging van zyne bevestiging, gezonden; maar heeft niets bekomen: daar vele menschen, zegt *Heda*, zelfs te Rome, te onvrede over waren, zonder dat de uitgeschote penningen aan Gysbrecht wederom gegeven wierden, wiens gevolmachtigden door den paus met zoete woorden te leur wierden gestelt. Gysbrecht dan de lucht daar van gekregen hebbende, dat hem deze part door de Kabeljauwsgezinden wierdt gespeelt, besloot het voorbeeldt van anderen na te volgen, en het bisdom met geweldt in te houden. Ondertusschen hebben de aanhangers van Gysbert, om te tonen, dat zy David met goede reden verwierpen, ook doen gelden, dat, volgens de rechten der Utrechtsche kerke, gene onechtelingen aldaar eene jaarlyksche bediening, veel min de bisschoppelyke waardigheit, konden bekomen. Hertog Philips, zulks verstaan hebbende, heeft zynen zoon David door pauslyke macht laten wettigen, zo dat hy als een vrygeboren en als een edelman wierdt aangezien. Wanneer gemelde hertog ondertusschen bezig was met de plegtigheit van het gulde vlies, onder een groten toeloop van vorstelyke personen, in 's Gravenhage te vieren, en iedereen verwachtte, dat hy kort daar op naar Utrecht zou trekken, om zynen zoon in het bezit van het bisdom te stellen, heeft Gysbrecht met de Utrechtenaars, onder de aanvoeringe van Reinoud van Brederode, alles, het welk tot een oorlog nodig was, klaar gemaakt; zynde zodanig gemoed, dat hy liever een veldslag met den hertog wilde wagen, dan het bisdom zo over te geven. Als ondertusschen Jan, hertog van Kleef, Jan van Heinsberge, bisschop van Luik, en eindelyk des hertogs eige zonen, David en Karel, hem dikwils, doch altydt te vergeefsch, hadden gebeden, dat hy Gysbrecht ongemoeid zou laten regeren, heeft hy zich eindelyk door de gedurige ophitzingen der Kabeljauwschen ten vollen laten omzetten; en als hy nu genoegzame manschap by de handt hadt, heeft hy twee steden van het Utrechtsche sticht, Amersfoort en Rhenen, onder de aanvoeringe van Adriaan van Borselen, heer van Duivelandt, onder zyne macht gebragt. De zelve heer van Duivelandt heeft ook het slot ter Horst door verradery van den kastelein ingekregen. Ondertusschen is ook David met een machtig heir, daar Jan van Wassenaar de overste van was, by Gorkum aangekomen. Van daar is hy op Tiel, Rhenen en Amersfoort gereist, en is in alle die steden hoogstatelyk ingehaalt en gehuldigt. Doch vermits David, om de tegenwoordigheit van Brederode, zo niet binnen Utrecht kon geraken, is hy een jaar lang te Amersfoort gebleven. In het volgende jaar is Philips, na dat hy een machtig leger hadt verzamelt, naar Leiden getrokken, en heeft Reinoud van Brederode onder een vrygeleide derwaarts genodigt, om te zamen over een vergelyk te handelen. Reinoud is 'er aanstonts met eene grote bende ruiters naar toe gereist. Maar dewyl de zaak tusschen hen op geen billyke voorwaarden kon afgedaan worden, is hy weder naar Utrecht gekeert. Na zyn vertrek is Philips dryvens naar Woerden, en verder naar Ysselstein getrokken, om Utrecht te bestormen. Als de Utrechtenaars daar op aan het muiten sloegen, en uit vreze voor Philips tegen Gysbert opstonden, en hy zelf wel bevroedde, dat hy tegen zynen tegenstrever niet zou kunnen ophalen, heeft hy eenige kanunniken van zynen Raadt, die hem getrouw waren, onder de handt opgemaakt, en door de zelve een vergelyk met Philips getroffen, onder deze voorwaarden, dat hy, Gysbert, zyn recht op den Utrechtschen myter zou afstaan aan den voornoemden David; dat Philips daarentegen aan Gysbert, voor zyne onkosten, aan het bisdom verschoten, zou betalen veertig duizend goude Leeuwen van Philips munt; vorders, dat David hem jaarlyksch zou betalen vier duizend en twee honderd Rhynsche guldens; voor welke betaling Jan, hertog van Kleef, borg is gebleven. Nog, dat Gysbert zou blyven aartsdiaken en proost van S. Salvator te Utrecht, en dat hy ook proost van S. Donatus te Brugge zou gemaakt worden; eindelyk, dat hy de eerste Raadsheer zou zyn van Hollandt, en een dubbeld jaargeldt trekken. Als deze voorwaarden over en weder, volgens den eisch der rechten, en plegtelyker wyze, bekrachtigt waren, is de vrede tusschen Philips en de stadt Utrecht gesloten, onder deze voorwaarde, dat de Utrechtenaars den hertog Philips, en zynen zoon David, zonder opschudding en zonder oorlog binnen de stadt zouden laten; en dat zy den hertog als vriendt, en zynen zoon voor bisschop zouden aannemen; dat hy daarentegen zyne vrienden, mitsgaders zyn zoon, de bisschop, hen eene oprechte genegenheit zouden toedragen. Gysbert heeft zyn recht op het bisdom, op de gemelde voorwaarden, overgegeven aan David, en heeft ook de kapittels in de stadt van de trouwe, die zy hem belooft hadden, ontslagen. Dit is door hem gedaan in het jaar 1457, na dat hy het bisdom wat minder dan twee jaren hadt bestiert. De voorwaarden der vrede staan by *Ant. Mattheus* te lezen in het II Deel zyner *Analecta*. Wat David aangaat, die heeft het voorgezegde wel belooft, maar heeft zyne beloften niet al te wel gehouden: zo als de Staten van Utrecht in zekeren brief aan Philips van Burgundië klaagden; welke brief in het gemelde Deel van *Mattheus* (*pag.* 483) te lezen staat. Brederode wierdt naderhandt nog in de gevangenisse gezet, om dat hy den bisschop David eenig misnoegen hadt gegeven, met het dus te beschikken, dat de overigheden van de stadt Utrecht naar zyn zin verkoren wierden. David van Burgundië nam dit voor een schelmstuk of verradery op, en bediende zich van dit voorwendsel, om de Brederodens, tegen welke hy een groten haat hadt, te mishandelen. De domproost Gysbrecht, nevens Reinoud, here van Brederode, zynen broeder, en *Walrave*, natuurlyke zoon van den laatsten, wierden derhalven gevangen genomen. *Heda* schryft, dat Walrave uit de gevangenisse is gebroken; maar hy voegt 'er niet by, hoe onmenschelyk dat hy tot 40 of 50 malen toe, en zomwylen twee, drie of vier maal op eenen dag, gepynigt is geweest; hoe dat zy zyn ligchaam met water opgevult, en aldus op het gespanne ligchaam gedanst hebben, om hem eenige opgetichte verraderyen te doen belyden, en aldus vat op de personen en goederen der Brederodens te krygen. Even eens is 'er geleeft met *Jan van Amerongen*, schout van Utrecht, die ook gevangen was genomen. Daar na zyn zy met alle macht op den heere van Brederode gevallen, en hebben hem immers zo zeer gepynigt, gefoltert, met water opgevult, en voor dood laten leggen. Dit was niet genoeg; men heeft hem by nacht op het allerwreedste gaan pynigen, en gedwongen om alles te bekennen, het geen zy wilden bekend hebben. En dit alles hebben zy aldus geklaart, hoewel dat een ridder niet als van ridderen der zelve orde geoordeelt mag worden; ja daar een ridder van 't gulde vlies, gelyk de heer van Brederode was, niet in de gevangenisse gestelt, veel min gepynigt mag worden. De heer van Brederode, los gelaten zynde, ontkende telkens het geen hem de pynen hadden doen bekennen. Maar, zal iemandt zeggen, waar uit blykt zyne onschuldt? Het staat dan te weten, dat hertog Karel zich eindelyk met de zake heeft bemoeit, en hem, na behoorlyk onderzoek, vry en onschuldig heeft verklaart. Ja als Karel naderhandt in Hollandt was gekomen, hadt hy den heer van Brederode gedurig aan zyne zyde. Maar als hy nu ging arbeiden om zynen broeder, den dromproost, ook los te krygen, is hem te Haarlem kwade wyn te drinken gegeven. De anderen, die 'er ook van gedronken hadden, hebben alles overgegeven, en zyn het gevaar aldus ontkomen. Maar de heer van Brederode, kunnende tot geen braken komen, is het bestorven; en men heeft niet goed gevonden zyn ligchaam te openen. De proost heeft wel vier jaren lang gevangen gezeten; heeft eindelyk afstandt van zyne proostdy en van zyn jaargeldt, het welk hem op het bisdom was toegewezen, moeten doen, en is aldus op vrye voeten gestelt: doch hy heeft niet lang na zyne ontslaginge geleeft, zynde gestorven in den jare 1475, en te Geertruidenberg by de Karthuizers begraven. Zie *Batavia Sacra II Deel*, *op* GYSBRECHT VAN BREDERODE, *en de Aantekeningen op* DAVID VAN BURGUNDIE, *nevens de schryvers, aldaar aangehaalt.*

GZERSKO, eene verwoeste stadt in Polen. Zie CHERZ.

GROOT ALGEMEEN
WOORDEN-BOEK.

H.

Deze letter mag eer een krachtige uithaling uit de borſt, of wel eene ſterke aſpiratie, dan eene letter genoemt worden. De Latynen hebben de zelve van de Grieken ontleent, en Aulus Gellius is verwondert, dat men deze letter by verſcheide woorden voegde, zonder reden of noodzakelykheit. Hedendaags wordt de H gevoegt by allerlei ſlag van zelfklinkers en medeklinkers, gelyk hy zelf getuigt; en het tegendeel is menigmaal voor een misſlag in de taal gehouden geweeſt. Insgelyks dryft Catullus op eene verſtandige wyze den ſpot met zekeren Arius, die met eene krachtige uithaling woorden uitſprak, in welke 'er geen nodig was, of uitgeſproken moeſt worden:

Chommoda dicebat, ſi quando commoda vellet
Dicere, & hinſidias Arius inſidias. &c.

M. de Vaugelas, in zyne aanmerkingen van de Franſche ſpraak, heeft eenige regelen voorgeſchreven, om te kunnen weten, wanneer de *H* krachtig moet uitgeſproken worden, wanneer als een medeklinker, en als eene ſtomme letter, hoe de medeklinkers uitgeſproken worden, ſtaande voor een *H* enz. Men moet ook aanmerken, dat de *H*, na de letter P volgende, als een F wordt uitgeſproken, by voorbeeldt: *Phænomenon*, *Philoſophus*, enz. en in 't tegendeel de laatſtgenoemde letter als de eerſte, inzonderheit in de Spaanſche tale, by voorbeeldt: voor *Haba* en *Hordeum*, *Faba*, *Fordeum*, enz. Na de R wordt hy weinig gehoort, als in de woorden *Rhenus*, *Rhetorica*, enz. Zie voorts hier na op LETTER. *Aulus Gellius lib.* II. *c.* 3. *Noct. Attic. Cicero in Orat. Catullus ep.* 85. *Scaurus de Orthogr.*

HAAFTEN. Zie HAFTEN.

HAAG, een tamelyk marktvlek in Beyeren, nevens een keurvorſtelyk boven-en beneden-kaſteel, in het bisdom van Freyſingen en het rentampt Munchen aan de Inn gelegen, heeft een eigen gerecht, zynde de voornaamſte plaats in het ſchone graafſchap Haag. Des zelfs eerſte landsheeren, zegt men, waren de heeren *van Hur*, waar van het in de oude oirkonden *Gurenhaag* genaamt wierdt, wanneer na der zelver doodt omtrent het jaar 1225 de heeren van *Vrouwenberg*, thans *van Haag* toegenaamt, het zelve erfden. De laatſte van dezen ſtam was de onruſtige *Ladislaus*, na wiens doodt in den jare 1566 hertog Albert van Beyeren het graafſchap Haag met de heerlykheit Hohen-Schoongau als opengevallene lenen, of liever, terwyl Beyeren door keizer Karel den V en Ferdinand den I de verwachting daar toe hadt gekregen, aan zich bragt, na dat de zelve eenige graven, die eenig recht daar op meenden te hebben, met geldt hadt afgekocht. Wegens dit graafſchap heeft keur-Beyeren op de kreitsdagen een afzonderlyke ſtem, als mede by de Ryksdagen, zittende op de bank der graven van Wetterau. In den jare 1709 gaf de keizer Joſephus dit graafſchap aan zynen opperhofkancelier, *Philips Lodewyk*, graaf van Sintzendorf, tot een leen; maar het zelve wierdt in den jare 1715 aan keur-Beyeren wederom overgegeven. Daarentegen is merkwaardig, dat keurvorſt Maximiliaan Emanuel van Beyeren, in de Nederlanden een zoon verwekt hebbende, den zelven den tytel van graaf van Haag heeft gegeven, welke plaats keizer Karel de V tot een vryplaats (*azylum*) heeft gemaakt. *Adelzr. P.* II. *l.* II. *p* 267 & 275. *Hund Beyer. Stamb. l.* I. *p.* 67. alwaar het geſlachtregiſter der oude graven van Haag gevonden wordt. *Chur-Beyeren p.* 168.

HAAG. Zie 'S. GRAVENHAGE.

HAAGE (JOHANNES BARTHOLOMEUS) wierdt geboren te Gaſſenſtaat, een dorp van het landſchap van Wurtenberg, in het diſtrict van Heidenheim. Dit gebeurde den 6 Auguſty des jaars 1633. De genen, aan welke hy zyne geboorte verſchuldigt was, waren boeren, en hy ontfing in den doop den naam van *Bartholomeus*. Na den veldſlag van Nordlingen vielen de keizerlyke krygsbenden in het hertogdom van Wurtenberg, het welk jammerlyk verwoeſt wierdt niet alleenlyk door beſmettelyke ziekten, maar ook door hongersnoodt. De ouders van Haage ſtierven wanneer hy nog maar drie maanden oud was. Zyne zuſter, die niet meer dan zestien jaren oud was, nam hem met zich, en bragt hem in een boſch, alwaar zy hem eenigen tydt voedde met wortelen en wilde kruiden. Maar zy zich zelf met haren broeder bevindende in een ſtaat om van gebrek te moeten vergaan, gaf haar iemandt den raadt van dit tedere kindt neder te leggen voor de deur van het gaſthuis te Ulm. De portier het zelve gevonden hebbende, wierdt het zelve ter handt geſtelt aan eene van de voedſters van het huis. Maar deze vrouw kon dit kindt niet lang bewaren, om dat 'er alle nachten eenige ſchrikkelyke ſchimmen zich vertoonden op de kamer, daar zy woonde. Dus beval zy hem aan de zorg van zekere dochter, genaamt *Barbara Eckard*, die in het zelve gaſthuis haar verblyf hadt. Middelerwyl, alzo men twyffelde, of hy gedoopt was, wierdt hy tot zekerheit nog eens gedoopt, en kreeg den naam van *Johannes*. Deze Barbara hadt voor hem de tederheit van eene moeder: zy bragt hem op, en liet hem op haar eige koſten ſtuderen. Hy begaf zich met vlyt en met zulk een gewenſchten uitſlag tot de wetenſchappen, dat hy tot de hoogſte kerkelyke waardigheden van zyn vaderlandt wierdt verheven. De vrouw, die hem optrok, niet wetende den naam van zyne ouders, gaf hem den bynaam van *Fundius*, dat waarſchynlyk zo veel wilde zeggen als vondeling. In het jaar 1646, de oudſte broeder van Haage, hem gezocht en gevonden hebbende, met bewyzen, dat hy de zelve was, erkende hem voor zynen broeder. Van dien tydt af leide hy den bynaam af van *Fundius*; maar behieldt den naam van *Johannes*, de welke hem in den tweden doop gegeven was. Hy ſtierf den 11 Juny des jaars 1709, in den ouderdom van 76 jaren, van de welke hy 'er zeven en vyftig in den H. dienſt van Gods woordt hadt doorgebragt. *Memoriæ Theologor. Wurtenbergenſ. reſuſcitata. Ulmæ* 1709, 1710.

HAAGESTEIN. Zie HAGESTEIN.

HAAKSBERGEN, een dorp in het landt van Twent, pronkt met den tytel van droſtſchap, en hadt in de Roomſche tyden eene parochiekerk, daar de heer van Over-Yſſel het recht van patroonſchap over hadt, maar wordt ſedert de hervorminge door een hervormd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Deventer.

HAAMSTEDE, of HAMERSTEDE, een ambachtsheerlykheit en vermaard dorp op het eilandt Schouwen, in Zeelandt, het welk de duinen, korenlanden, grazige weiden, de geboomten, en wat verder het gezicht ſtrelen kan, tot een der vermakelykſte dorpen van dat eilandt maken. Deze heerlykheit is al over lange jaren, en onder de graven van Hollandt, tot eene baandery, of barony, verheven geweeſt, ſedert welken tydt de heeren van Haamſtede zich baanderheeren, of heeren van de baandery van Haamſtede geſchreven hebben. Van hunne geſlachtlyſt en ſtamhuis, of ſlot, zullen hier na twee afzonderlyke artykels volgen. De ingezetenen van dit grote dorp hebben, met die van Weſter-Schouwen, van ouds, en byzonderlyk onder Karel den Stouten, goede koopmanſchap gedreven. Onder anderen hebben zy ſterk gehandelt op Engelandt, en Eduard de IV, koning van Engelandt, heeft hen in het jaar 1473 eenige vryheden verleent om in zyn ryk te mogen komen, varen en handelen, zo vry en ongemoeid, als zyne eige onderdanen. Hier is jaarlykſch een paardemarkt, de welke acht dagen duurt, en haar begin neemt met den 24 Juny, of den dag van S. Jan den Doper. In het midden van het dorp ſtaat een grote en deſtige kerk, met een ſpitſen toren. De zelve was in de Roomſche tyden ingewyd op den name van S. Jan den Doper, en in den beginne der zestiende eeuwe gebouwt, zynde de kerk, die 'er te voren ſtondt, in den jare 1500 door den donder en blixem afgebrand. De predikant van dit dorp ſtaat onder de claſſis van Schouwen en Duivelandt. *Boxhorn en Smallegange Kronyken van Zeelandt. Oudheden en Geſtichten van Zeelandt.*

HAAMSTEDE, (HET SLOT) gelegen by het voorgemelde dorp Haamſtede, is een deftig kaſteel, het welk vervallen zynde door *Jakob van den Eynde*, die de heerlykheit van Haamſtede gekocht hadt van heer Maximiliaan van Kruningen, en geſtorven is in den jare 1614 (zie EYNDIUS), weder heerlyk is opgehaalt. Naderhandt, te weten in de jaren 1679, 1680 en 1681, is het nog heerlyker vertimmert en verbetert. Voor het ſlot is een groot plein, alwaar de korenmarkt gehouden wordt. *De voorgemelde ſchryvers.*

HAAMSTEDE (HET GESLACHT) heeft zynen naam van het voor-

voorgemelde slot Haamstede gevoert, en was gesproten uit het bloedt der graven van Hollandt en Zeelandt.

WITTE VAN HOLLANDT, ridder, heer van Haamstede, was een natuurlyke zoon van graaf Floris den V, uit de dochter van Jan den VII, heere van Heusden, onder trouwbelofte geteelt, het welk die heeren, zegt *Smallegange*, hebben willen te kennen geven met dat boven uit hunnen gekroonden helm een gebogen zwaanshals vertoont wierdt, een ring in den bek hebbende. Men weet niet wie zyne vrouw is geweest, maar wel, dat hy drie zonen heeft nagelaten, namentlyk

FREDERIK VAN HAAMSTEDE, in den jare 1341 baanderheer geworden.

JAN VAN HAAMSTEDE, knape, vermeld in zeker handvest van den jare 1348, waar by de keizerin Margaretha, gravin van Hollandt, haren zone, hertog Willem, deze landen overgeeft, en dezen Jan haren neef noemt. Hy was in den jare 1328 met graaf Willem in Vlaanderen. De derde zoon van Witte was

GUI, of GWIE VAN HAAMSTEDE, de welke by Staveren in Vrieslandt met grave Willem den IV verslagen wierdt in den jare 1345, zynde getrouwt met de dochter van den heere van Montigni, by welke hy wan

Floris van Haamstede, die volgt.

Jan van Haamstede, gestorven in den jare 1377.

Zweer van Haamstede, die den oorlog van Hagestein en Everstein in den jare 1405 bywoonde.

Catharina van Haamstede, getrouwt met heer Henrik van den Abeele, ridder, die, weduwenaar geworden zynde, hertrouwde met Heilwig van Weldamme, en kinderen heeft nagelaten.

FLORIS VAN HAAMSTEDE, zoon van Gui, ridder, heer van Haamstede, Montigni, en Bergen in Kennemerlandt. Deze bleef in den scheepsstrydt op de Maas tusschen de bovengemelde keizerinne en haren zone in den jare 1351. Hy was getrouwt met vrouw Catharina van Borsselen, en verwekte

Floris van Haamstede, die volgt.

N. van Haamstede, getrouwt met Herbert van Ysselstein, ridder, heere van den Bosiche in Gooilandt, zone van Gysbert van Ysselstein, en van des heeren dochter van Haamstede, en teelde by de zelve verscheide kinderen.

Hugo van Haamstede, heer van Bergen in Kennemerlandt, Raadt van hertog Philips van Burgundië. Hy was getrouwt met Catharina van Cats, dochter van Pieter van Cats, en van Cornelia van Zuidlandt, en wan: I. *Anthony van Haamstede*, ongetrouwt gestorven. II. *Cornelia van Haamstede*, die trouwde met Pieter van Tuil, heer van Serooskerke, rentmeester generaal van Beooster-Schelde, en ambassadeur van hertog Karel van Burgundië, grave van Hollandt, by den koning van Engelandt; en III. *Badeloge van Haamstede*, getrouwt met N. van Borssselen.

FLORIS VAN HAAMSTEDE, zoon van Floris van Haamstede, en van Catharina van Borsselen, ridder, heer van Haamstede en Montigni, leefde in 't jaar 1390, en was getrouwt met de dochter van Jan van Kruningen, by welke hy verwekte

Costyn van Haamstede, die in den jare 1426, op S. Pontiaansdag, wierdt verslagen in den scheepsstrydt voor Brouwershaven.

Arend van Haamstede, die volgt.

Raas van Haamstede, ridder, verslagen met zyn broeder Costyn. Hy zwoer in den jare 1421 die van Middelburg, die naar Antwerpen ter markt gingen, niet te misdoen, noch te benadeelen. Hy was getrouwt met Agnes van den Oftende, by welke hy naliet: *Maria van Haamstede*, getrouwt met heer Lodewyk van Treslong, die ook kinderen naliet; en *Goedele van Haamstede*, vrouw van Bredamme, die ten man hadt Willem Noyts, en eene dochter naliet.

Elizabeth van Haamstede, getrouwt met Jan van Hodenpyl, ridder, zoon van Dirk van Hodenpyl, en van heer Gerrits dochter van Haamstede. Hy wierdt mede met beide zyne zwagers verslagen in den jare 1426, hebbende by zyne gemalinne kinderen gewonnen.

AREND VAN HAAMSTEDE, zoon van Floris van Haamstede, en van des heeren dochter van Kruningen, ridder, heer van Haamstede en Moermont, was getrouwt met Margaretha van Waalwyk, en heeft in den jare 1412, als die van *Brederode*, gezegelt „ Hollandt met een barensteel onder den leeuw". Hy liet na

Floris van Haamstede en van Moermont, die trouwde met Paulina van der Werve, Niklaas dochter, en naliet: I. *Raas van Haamstede* en van Moermont, ridder, die trouwde met Maria van Boshuizen, dochter van Jan van Boshuizen, ridder, en van N. van Tourneur, in den jare 1487, en teelde (1) *François van Haamstede*, getrouwt met Maria van Hogelande, Lievens dochter; (2) *Jan van Haamstede*, getrouwt met de dochter van Marten van de Weerde; (3) *Floris van Haamstede*, welke trouwde met Theodora van Renesse van Wulven, by welke hy gewonnen heeft *Jan van Haamstede*, die getrouwt was met Avezoete van Welle van Cats, dochter van Lieve van Welle van Cats, en van Catharina van Kampen, zonder kinderen. (4) *Françoise van Haamstede*, getrouwt met heer Jan van Naaldwyk, zoon van Adriaan en van Alyd van Ophemert, hebbende kinderen nagelaten. II. *Joos van Haamstede*, ongetrouwt gestorven. III. *Jan van Haamstede*, zonder oir overleden.

Meyne van Haamstede, getrouwt met heer Jan van Botlandt, met kinderen.

Arend van Haamstede, die volgt.

AREND VAN HAAMSTEDE, zoon van Arend van Haamstede, en van Margaretha van Waalwyk, trouwde in den jare 1454 met Cornelia van Cats, dochter van Lieve van Cats, en van Poppe, Haymans dochter, by welke hy verwekte

Witte van Haamstede, die volgt.

Haze van Haamstede, die getrouwt was met Jakob van Wielandt, opperschout van Antwerpen.

WITTE VAN HAAMSTEDE VAN MOERMONT, schildknaap, baljuw van Duivelandt, hadt ter gemalinne vrouw Maria van Kruningen, heer Zweers dochter. Hy stierf in den jare 1497, en liet na

Marinus van Haamstede, die volgt.

Witte van Haamstede, volgt daar na.

Adriaan van Haamstede, schildknaap, getrouwt met Alix van der Does, van wien volgt.

Arend van Haamstede, ongetrouwt overleden.

Maria van Haamstede, getrouwt met Joos B. van Gistelles.

Johanna van Haamstede, getrouwt met Cornelis de Huibert Cornelisse, die by haar drie zonen heeft gewonnen: *Jan*, *Jakob* en *Herman de Huibert*, uit welke drie broederen alle de anderen van dien naam gesproten zyn.

MARINUS VAN HAAMSTEDE VAN MOERMONT, getrouwt met Maria van Wissekerke, dochter van Anthoni van Wissekerke, heer van Couwerve, wan

Raas van Haamstede, die stierf zonder oir, en

WITTE VAN HAAMSTEDE, getrouwt met Barbara van Lier, van welke hy heeft nagelaten

Arend van Haamstede, gestorven zonder oir, en

Catharina van Haamstede, getrouwt met Hieronymus van Sandyk, die kinderen by haar gewonnen heeft.

WITTE VAN HAAMSTEDE, zoon van Witte van Haamstede van Moermont, en van Maria van Kruningen, was getrouwt met vrouw Agatha van Schengen, heer Jakobs dochter, en heeft by haar verwekt

Arend van Haamstede, gestorven zonder oir, en

ADOLPH VAN HAAMSTEDE, die drie maal getrouwt is geweest, te weten eerst met Maria van der Lisse, daar na met Jaqueline of Jacoba van Auxi, en ten derde male met Anna van Almeras, wier moeder was Assendelft. Hy heeft gewonnen

By zyne eerste vrouwe:

Arend van Haamstede, in het jaar 1604 gemeend als laatste mans oir van zyn geslacht gestorven, en te Zirikzee in een tombe begraven, wanneer zyn wapen wierdt aan stukken geslagen, en op de kist in het graf geworpen.

By de derde vrouwe:

Adolph van Haamstede, zonder oir gestorven.

Agatha van Haamstede, getrouwt met Cesar Porquyn, die kinderen heeft nagelaten.

Maria van Haamstede, gemalin van *Pieter B.* van Serooskerke.

Barbara van Haamstede, getrouwt met Gerrit van der Laan, met kinderen.

Françoise van Haamstede, getrouwt met Gelein van der Laan, Gerrits broeder, heer van Utterbuurt.

Catharina van Haamstede, getrouwt eerst met Jakob van Borsselen, en daar na met Willem van Boshuizen, met kinderen.

ADRIAAN VAN HAAMSTEDE, schildknape, zoon van Witte van Haamstede, en van vrouw Maria van Kruningen, was getrouwt met Alix van der Does, Henriks dochter, en wan by haar

LIEVE VAN HAAMSTEDE, die in huwelyk hadt Elizabeth van Hengel, geboren te Antwerpen. Hy woonde te Rotterdam, en kwam tusschen die stadt en Dordrecht, op een wagen rydende, schielyk te sterven. Hy hadt by zyne vrouwe geteelt

JORIS LIEVENSZ. VAN HAAMSTEDE, getrouwt met Maria Bernards. Deze woonde eerst binnen Antwerpen, maar vertrok van daar naar Bourdeaux, daar zyne nakomelingen tot de zware vervolgingen der Hervormden in Vrankryk gebleven zyn, en zich toen weder naar Hollandt hebben begeven, en te Amsterdam nedergezet. Hy hadt een zoon,

JORIS VAN HAAMSTEDE, getrouwt met Martha de Ruiter, by welke hy zeven kinderen heeft gewonnen, waar van de oudste was

JORIS VAN HAAMSTEDE, die ter vrouwe heeft genomen Catharina van Hengel, en by haar verscheide kinderen verwekt, van welke de oudste zoon is

JORIS VAN HAAMSTEDE, die nog in het begin van deze eeuwe te Amsterdam in het leven was.

Het rechte wapen der eerste heeren van Haamstede is onbekend. De heeren *Jan* en *Costyn van Haamstede* waren uit het geslacht van *Renesse*; maar de nakomelingen van *Witte B. van Hollandt* voerden het wapen van Hollandt, namentlyk een klimmenden leeuw van keel op goudt, met tong en klaauwen van azuur, staande een zilver radt, wegens het bloedt van *Heusden*, op de borst van den leeuw; welk wapen voor dat van de heerlykheit of barony naderhandt ook is genomen. Zie *de bovengemelde schryvers, inzonderheit Smallegange fol.* 682, enz.

HAAN, (KORNELIS JANSZOON DE) anders ook *'t Haantie* bygenaamt, een beroemd zeeheldt, was te Amsterdam geboren. In zyne jeugt gaf hy al grote preuven van zyne dapperheit, tonende zich in alle voorvallen, zelfs in de minste diensten, even vlytig en bekwaam, zynde daarenboven by hogen en lagen zeer gezien. Zyne dapperheit wierdt geroemt, en zyne liefde tot het vaderlandt was gebleken, zo menigmaal hy gelegenheit hadt om zich daar in boven anderen te doen uitmunten. Hy

wierdt daarom, toen de vermetelheit der Duinkerkſche roveren te hoog liep, nevens meer andere zeekapiteinen, aangeſtelt, om hunne roofgierigheit te beteugelen. Hy kweet zich daar ook zodanig in, dat hy hen niet alleen omtrent Duinkerken en het Kanaal verſchrikkelyk was, maar zelfs tot in de Middelandſche zee, daar zyn naam doorklonk, en dien hy ook met Spaanſch en Moorſch bloedt verfde. Een ſchip maar alleen voerende ontzag hy echter niet tegen meer te ſlaan, kerende altydt met zege, immers nooit overwonnen, ter gewenſchte haven. Het heeft derhalven den braven Caſpar Barlæus geluſt hem in 't grafſchrift, uit zyne dichtader te zyner eere gevloeit, by den Romeinſchen *Decius*, of by de *Deciuſſen*, te vergelyken, om dat hy telkens met zyn eene ſchip zegenaftig wederkeerde, dat 'er niemandt ſchier tegen hem meer verſchynen dorſt. Eindelyk evenwel in 't jaar 1633 by geval twee Duinkerker ſchepen aantreffende, begaf hy zich in 't midden van hen, raakte in zo een ſchrikkelyk gevecht, als ſelden gezien was van zo weinig ſchepen. Het eene ſchip ſchoot hy aan zyne zyde in den grondt; daar op zette het zyn makker op de loop: doch de Haan ſtierf op het bedt van eere, en verloor daar het leven. Hy wierdt naar zyne geboorteſtadt Amſteldam gevoert, en daar met ſtatie in de Oude kerk begraven. Zie het voorgemelde grafſchrift, door den hooggeleerden *Barlæus* op hem gemaakt, in het artykel van AMSTELDAM, *fol.* 370, *kol.* 1, *van letter A. Commelin Beſchryving van Amſteldam.*

HAAR, (DE) gelegen onder Vleuten, in het Neder-kwartier van het ſticht van Utrecht, leenroerig aan het huis van Vianen, dat het wederom te leen houdt van het gemelde ſticht, is door de Staten des lands van Utrecht plegtelyk voor een ridderhofſtadt erkent op den 27 October des jaars 1536. Het gemene gevoelen is, dat het huis de Haar omtrent het jaar 1162, of 1165, gebouwt, of ten minſte bewoont is door *Godſchalk*, een broeder van Harmen, heer van Woerden, en dat hy zyn geſlachtnaam verlatende, en dien van zyne woonplaats aannemende, de ſtichter geweeſt is van het geſlacht *van de* of *der Haar*, dat eertyds in het ſticht van Utrecht voortreffelyk gebloeit heeft, en nog in wezen is; en eindelyk, dat deze voornoemde Godſchalk omtrent het jaar 1186 overleden is. Dit kan ook ten dele beveſtigt worden door het wapen van dit geſlacht, dat met het wapen van het geſlacht van *Woerden* alleen in verwen verſchilt: want die van de Haar een veldt van keel, en daar op drie ſchuinſe ruiten (*lozanges*) van zilver voeren, gelyk de heeren van Woerden een veldt van goudt, en daar op een gelyk getal van diergelyke ruiten van keel te voeren gewoon geweeſt zyn. De nakomelingen van dezen Godſchalk hebben het voornoemde huis de Haar verſcheide eeuwen achtereen bezeten. Een der zelven, *Gysbert Bokel van de Haar*, wierdt daar mede beleent op Allerheiligen avondt des jaars 1391, en na hem zyn zoon, *Gysbert van de Haar*, den 5 Maart des jaars 1426, door wiens doodt het gekomen is op *Wouter van de Haar* omtrent het jaar 1434: doch deze zonder kinderen overleden zynde, heeft het nagelaten aan zyne zuſter *Joſina van de Haar*, daar mede beleent op beloken Paaſchen des jaars 1440. Zy nu getrouwt zynde met Dirk van Zuilen, ridder, heer van Harmelen en Zevender, een zoon van Dirk van Zuilen, die weder een zoon van Zweder van Zuilen was, heeft het huis de Haar benevens meer andere goederen aan dien tak van het geſlacht *van Zuilen* gebragt, die zich ook naar het zelve *Zuilen van de Haar* heeft doen noemen. Na hare doodt heeft haar zoon *Dirk van Zuilen* de belening ontfangen den 12 Maart des jaars 1451. By zynen tydt is in het jaar 1481 een zware oorlog ontſtaan tuſſchen de ſtadt Utrecht en des zelfs biſſchop David van Burgundië, die door de Hollanders geholpen wierdt, als breder DAVID *van Burgundië*, en in 't artykel van UTRECHT kan gezien worden; in welken als die van Utrecht de ſtadt Vianen den 17 Maart des jaars 1482 met verraſſing ingenomen hadden, is ook Dirk van Zuilen, heer van de Haar, op dien tydt ſchepen-burgermeeſter, of eerſte burgermeeſter der ſtadt Utrecht, zynde, beſchuldigt, aan dezen krysgtocht handdadig geweeſt te zyn, en zyne toeſtemming daar toe gegeven te hebben. Waarom niet alleen de Hollanders het huis de Haar den 16 July des jaars 1482 ingenomen en verbrand hebben, maar is ook naderhandt *Dirk van Zuilen*, heer van de Haar, door Jo. Walraven van Brederode, heer van Vianen, wiens leenman hy wegens het huis de Haar en meer andere goederen was, gedagvaard zich daar over te komen verantwoorden, het welk als hy niet dorſt beſtaan, vermits hy achtte zyn lyf niet zeker te wezen, en zich nochtans door beëedigde getuigeniſſen trachtte te ontſchuldigen, is hy niettemin door het leenrecht verklaart van felonie overtuigt te zyn, en zyne leengoederen ten voordeele der leenheeren verbeurt te hebben. Na het affterven van dezen Dirk van Zuilen, heer van de Haar, heeft de zelve Jo. Walraven van Brederode, door voorſpraak van vele aanzienlyke en voorname bloedvrienden, het misbedryf van Dirk voornoemt aan zyn zoon *Steven van Zuilen* kwydgeſcholden, en hem van nieuw met de verbeurt verklaarde leengoederen, en inzonderheit met het huis de Haar beleent den 14 Maart des jaars 1505. Van hem is het verſtorven op zyn zoon *Dirk van Zuilen*, die de belening ontfangen heeft den 23 December des jaars 1535. Na zyn overlyden is het vervolgens overgegaan op zyn zoon *Nikolaas van Zuilen*, die den leeneedt gedaan heeft den 7 Maart des jaars 1585, en door zyne doodt weder op des zelfs zoon *Johan van Zuilen*, die daar mede beleent wierdt den 26 Juny des jaars 1603, en ook de laatſte van dit geſlacht is geweeſt, die de ridderhofſtadt bezeten heeft: want niet alleen zyne eige kinderen, maar ook die van zyn broeder *Dirk van Zuilen*, heer van Drakenburg, overleeft hebbende, heeft hy by zyn uiterſte wille het vruchtgebruik van het huis de Haar, als ook van zyne andere goederen, gemaakt aan zyne twede huisvrouwe Geertruid van Lennip, met voorwaarde, dat die na haar overlyden komen zou op de nakomelingen van zyne zuſter *Cornelia van Zuilen*, getrouwt aan Frederik van Baexen, heer van Karsbergen en Koninksvry, die de eenigſte van al zyne broeders en zuſters was, die kinderen overbehouden hadt. Achtervolgens deze voorwaarde is ook na het overlyden van Geertruid van Lennip, douariere van Johan van Zuilen, wanneer nu ook alle mannelyke nakomelingen van Cornelia van Zuilen en Frederik van Baexen uitgeſtorven waren, de eigendom van het huis de Haar gekomen op haar kleinzoon *Johan van Reneſſe van Moermont*, die een zoon was van Johan Ernſt van Reneſſe van Moermont, heer van Baarlandt, en van Gisberta van Baexen, oudſte dochter van Frederik van Baexen en van Cornelia van Zuilen voornoemt, waar mede hy beleent is den 22 February des jaars 1654, van wegens welke erfeniſſe hy zich ook naderhandt *Johan van Reneſſe van Zuilen van de Haar* heeft doen noemen. Na zyne doodt is de leenweer overgegaan op zyne eenige onmondige dochter *Gisberta Antonia van Reneſſe van Zuilen van de Haar*, daar mede beleent den 23 May des jaars 1665, die in het jaar 1679 getrouwt is met *Antony van Stembor*, heer van Iſchot. Deze, den boedel van zyne tot dien tydt onmondige huisvrouwe met ſchulden overladen vindende, heeft in het jaar 1680 verzocht, en ook in het volgende bekomen mandement van beneficie van inventaris onder beneficie van relief. Om de zelve dan te redden, heeft hy onder anderen het huis de Haar van zyn vrouws boedel gekocht, en is door opdragt van *Ludolph van Schuilenburg*, zyn en zyn huisvrouws gemachtigde, daar mede beleent den 14 Juny des jaars 1682. Na zyn overlyden is het gevallen op zyn oudſten zoon *Johan Philips van Stembor*, vryheer van Iſchot, die de belening bekwam den 17 January des jaars 1696, en zonder kinderen ſtervende het huis de Haar achterliet aan zyn broeder *Willem van Stembor*, vryheer van Iſchot, verlyd den 4 December des jaars 1709, die het nog tegenwoordig (1728) bezit.

Uit hoofde van deze ridderhofſtadt zyn in het lidt der heeren Edelen en Ridderſchappen des lands van Utrecht beſchreven geweeſt *Johan van Zuilen van de Haar*, heer van Zevender en de Haar, daar toe benoemt den 1 Auguſty des jaars 1618, en overleden den 16 February des jaars 1641, en *Johan van Reneſſe van Zuilen van de Haar*, heer van de Haar en Drakenburg, benoemt den 11 April des jaars 1660, en overleden den 11 May des jaars 1664.

HAAR. (FRANÇOIS VAN DER) Zie HARÆUS.

HAAR. (JOH. VAN DER) Zie HARIUS.

HAARBURG, HAARBORG, of HARBORG, eene ſchone veſting in het gebiedt van Luneburg, aan de Elve gelegen. Het was voortyds een oud vierkant gebouw, aldaar, met eenen diepen kelder, van hertog Ottho van Brunswyk, als hy in den jare 1527 de regering aan zyne broederen afſtondt, en zich daar henen tot ruſt begaf, met een vlak koper dak gebouwt. Maar zyn zoon, Henrik Ottho, heeft de overige gebouwen en vorſtelyke kamers, nevens eene ſchoone met marmerſteen en albaſter verſierde kapel, als mede de wallen en ſterke muren daar rondom laten aanleggen. Doch hertog Frederik van Brunswyk begon deze plaats naar de nieuwe veſting-bouwkunde met een rojaal werk te verſterken, het welk naderhandt hertog Chriſtiaan Lodewyk voortzette, tot dat ze van tydt tot tydt meer verſterkt is geworden. De daar aan gelege ſtadt HAARBURG is reets voor eenige honderd jaren bekend geweeſt, en onder de regering van hertog Wilhelm omtrent het jaar 1637 zeer vergroot en verder uitgelegt. Deze ſtadt heeft ſedert vele eeuwen het voorrecht van de vaart over de Elve naar Hamburg, zynde een myl weegs over het water daar van daan gelegen; waar toe een goed getal van grote en kleine vaartuigen gebruikt wordt, met welke niet alleen het vee, maar ook die van Neurenberg, Frankfort, Leipzich, Hildesheim, Zell, Hanover, en andere plaatſen daar aankomende waaren en reizigers daaglyks overgevoert worden. De haven aldaar, de *Lotze* genaamt, is zo diep, dat ſchepen, uit Hollandt en Vrieslandt komende, daar in kunnen varen, en hunne waren verkopen. Voorts, ſchoon dit ſlot en de ſtadt in den dertigjarigen oorlog dikwils in groot gevaar zyn geweeſt, zyn ze echter van vremde bezetting, uitplundering, en diergelyke rampen altydt verſchoont gebleven. *Zeileri Topogr. Brunsvic. p.* 102.

HAARLEM, in 't Latyn *Harlemum*, eene der oudſte en voornaamſte ſteden van Hollandt, tuſſchen Leiden en Amſteldam, in het oude landt der Marſaten, of Caninifaten, nu Kennemerlandt genoemt, en niet verre van de Noordzee gelegen, was oudtyds de hoofdſtadt van het eerſte dekenſchap van Kennemerlandt, en van die landſtreek in 't geheel, als mede van het bisdom, dat naderhandt aldaar opgerecht wierdt.

Wat den naamsoorſpronk van deze ſtadt belangt, de ſchryvers zyn het daar omtrent niet eens. Eenigen willen, dat ze haren naam ontleent zou hebben van een aloud kaſteel, *Haralhem* genoemt. Dit kaſteel was het erfgoedt en ſtamhuis der heeren *van Haarlem*, een oveoud en zeer vermaard geſlacht, waar van in het volgende artykel wordt geſproken. De Schryver der Aantekeningen op de beſchryving van Kennemerlandt is niet van dat gevoelen, om dat men Haarlem vroeger gemeld vindt dan van de genoemde heeren. Anderen willen, dat Haarlem alzo genoemt zou zyn geweeſt naar eenen *Heer Lem*, of *Willem*, die in de IV eeuwe geleeft en Haarlem geſticht zou hebben; waarom dan de ſtadt *Heer-Lemſtadt*, of *Heer-Lem*, en vervolgens *Haarlem* genoemt zou zyn geworden. Deze *Lem*, of *Willem*, was de zoon van den Vrieſchen koning Dibbalt, of

Didederyk, wiens vader, mede Lem, of Willem, genoemt, kastelein of burggraaf was van Leiden, en door de Wilthen tot koning verkoren wierdt. Nog andere schryvers willen, dat de *Heruli*, by velen voor Scandinavische volkeren gehouden, onder de andere Noormannen vermengt, deze landen omtrent den jare 800 overweldigt, en Haarlem gesticht zouden hebben. Boxhorn, die deze gissing benevens nog anderen voorstelt, zegt, dat in die Noordsche landen nog tegenwoordig eene stadt gelegen is, *Ierlem* genaamt, en het schynt hem toe, dat deze *Ierlemmers* die benaming gekregen hebben van het diertie *Lem*, dat aldaar zeer menigvuldig is, en vele kwalen veroorzaakt. Doch deze gissing van Boxhorn wordt met reden verworpen; als mede het vermoeden, dat de naam der stadt afkomt van *eer* en *lem*, dat zo veel te zeggen zou zyn als glorie door het *lemmer*, of den degen, verkregen. Alting zou wel willen geloven, dat de stadt haren naam ontleent heeft van haar harden en vasten grondt: want daar men nu by verkortinge *haar* en *harde* tegen zegt, plagt men hier te lande van ouds *harel* te noemen; zo dat de naam van Haarlem aldus duidelyk zou te kennen geven, dat de stadt op een vasten en styven bodem staat, en niet gelyk de andere steden meest op een broekachtigen en lossen grondt is gebouwt. Hier tegen komt in aanmerking, dat men niet weet, dat *haar*, of *harel*, te Haarlem, of in des zelfs nabuurschap, eenige mylen verre daar af, ooit voor *hard* genomen is. Hoe krachtig nu de schryvers ieder hun gevoelen met waarschynlyke redenen willen bevestigen, het is zeker, dat de naamreden der stadt geweldig onzeker en niet gewisselyk te bepalen is. Het is nochtans ontwyfelbaar, dat deze stadt eene der oudste en van oude tyden af eene der voornaamste, ja de rykste der Hollandsche koopsteden is geweest. Men kan zulks genoegzaam alleenlyk daar uit afnemen, dat, wanneer in den jare 1426, ten tyde van den hertog Philips van Burgundië en vrouwe Jacoba, eene schatting van 30000 schilden uitgeschreven wierdt, om gebruikt te worden tot het wapenen van eenig krygsvolk, de stadt Haarlem de eerste gestelt wierdt op 5000 schilden, welke zy ook in 't geheel betaalde; de andere steden wierden naar mate van hare macht en grootheit ongelyk minder gestelt, als Delft op 4250, Leiden op 3500, Amsteldam op 3000, Rotterdam op 1250 schilden, enz. Het blykt uit de Rym Kronyk van Melis Stoke, dat Haarlem al in 't jaar 1155, onder graaf Dirk den VI, eene machtige, volkryke en welgesterkte stadt is geweest; ja in de lyst van de goederen der Utrechtsche kerke, de welke by *Heda* gevonden wordt, en die reets in de X eeuwe is opgestelt, wordt van Haarlem, of Haralem, gewag gemaakt. Maar dat het al omtrent den jare 400 gestaan zou hebben, en toen al eene aanzienlyke stadt geweest zou zyn, heeft gene wederlegging nodig. Men durft ook niet verzekeren, dat Haarlem, in de gemelde lyst genoemt, voor de stadt Haarlem genomen moet worden; want het is zeer waarschynlyk, dat 'er eerst een slot geweest is, dat met den tydt tot zulk eene deftige stadt is aangegroeit. Haarlem is ook om zyne schoonheit en vermakelyke gelegenheit van ouds het hof van Hollandt geweest. Floris de II, bygenaamt de Vette, graaf van Hollandt, heeft (zo men meent) na anderen aldaar zyn hof gehouden; en terwyl hy aldaar woonde zyne dochter Hadewigis in de grote kerk begraven. Ada, gravin van Hollandt, de XV in de ry der Hollandsche graven, die tegen wil der Staten getrouwt was met grave Willem van Loon, heeft zich mede in deze stadt onthouden, tot zy, genoodzaakt zynde de zelve te verlaten, zich naar Leiden begaf. Willem de I, graaf van Hollandt, die geoorlogt heeft in het H. Landt, en zich (gelyk verhaalt wordt) voor Damiate zo dapper gedragen heeft, verkoos mede deze stadt tot zyn gewoon verblyf. Willem de II, graaf van Hollandt en Roomsch koning, wierdt alhier geboren, en heeft uit die aanmerking deze stadt de eerste met burgerrecht en privilegiën begiftigt, ook de zelve en het hof aldaar tot zyn verblyf verkoren; gelyk men ook wil, dat hy omtrent den jare 1250 op den grondt van het oude graaflyk hof zyn koninklyk paleis gesticht heeft, gelyk nog door de schilden op het Sandt of marktveldt te zien is; ter gedachtenis van het welke de Koningstraat nog tot heden haren naam behouden heeft; hoewel anderen, met veel schyn van reden, dit laatste gevoelen, als mede, dat hy zich veel te Haarlem opgehouden zou hebben, tegenspreken, ja zelfs willen, dat de graven niet te Haarlem, maar te Aalbersberg, hun verblyf gehouden hebben, eer het zelve is overgebragt naar 's Gravenhage, zynde het paleis te Haarlem niet anders dan een lusthuis der graven geweest. Floris de V, graaf van Hollandt, heeft zich met zyn hofgezin al mede, zegt men, te Haarlem opgehouden, tot dat hy door Gerrit van Velzen wierdt omgebragt. Deze graaf sneedt in zynen tydt een gedeelte van het hof af tot het konvent der Predikheeren, of Jakobynen, waar na de bygelege straat nog de Jakobynestraat genoemt wordt. Graaf Jan de I, zoon van den laatstgemelden Floris, hieldt zich mede te Haarlem op, alwaar hy ook stierf. Op die wyze zouden dan ook voorts andere volgende graven Haarlem tot hunne hofstadt gehouden hebben.

Uit het gene tot nog toe aangemerkt is blykt genoegzaam, wat van de naamreden, den oorsprong, en de oude vermaardheit en macht der stadt Haarlem te denken zy. Nu zal men kortelyk aanroeren, wat zy door brandt, belegeringen en andere verwoesting in verscheide tyden geleden heeft.

In den jare 972 wierdt Haarlem, benevens Alkmaar, door de Vriezen verbrand.

In den jare 1346, op S. Olofsdag, ontstondt te Haarlem een zeer geweldige en onuitbluschelyke brandt, waar door genoegzaam de gansche stadt met alle hare gebouwen, kerken, huizen, enz. vernielt wierdt, ten minste byna niets onbeschadigt bleef, doch echter niet meer dan veertien menschen verbranden.

In den jare 1351, op de scheiding der Apostelen, verbrandden wederom byna de helft van de stadt.

Den 20 July des jaars 1493 ontstondt in de stadt Haarlem een brandt, terwyl een hevige windt woei, zo dat 'er grote tegenweer en arbeidt geschiedde om de grote schade, waar mede de stadt gedreigt wierdt, voor te komen; daar verbrandden echter negen fraaie huizen, zynde dit ongeval vroeg in den morgen gebeurt.

Den 23 October des jaars 1576 zaten de Hoogduitsche soldaten, te Haarlem in garnizoen leggende, in hun wachthuis naby het Sparen, by het Slepershoofdt, daar het anker uithing, te drinken, en vol en dronken zynde, raakte, door hun verzuim, of moedwil, het wachthuis in brandt, en dewyl het sterk uit den Noord-Oosten woei, en de windt meer en meer toenam, zo verbrandden in weinig tyds vyf honderd huizen, dat eene grote ellende veroorzaakte onder de uitgeputte burgery, inzonderheit onder de genen, die dit ongeluk overkwam; want de brandt ging zo snel voort, dat zy weinig van hunne goederen en meubelen konden bergen, en het liet zich aanzien, als of de gansche stadt afgebrand zou zyn. De schade van de verbrandde huizen wierdt op meer dan vier honderd duizend guldens geschat.

Deze stadt heeft ook in verscheide tyden zeer veel geleden door de pest, en inzonderheit in de jaren 1509 en 1636. Men vindt in de korte Beschryving of Kronyk der stadt van *Jan Adriaansz. Leegwater*, dat in het eerstgenoemde jaar ontallyke duizenden van menschen zyn weggerukt, byna tot ondergang van de gansche stadt, en dat in 't laatstgemelde jaar, in de maanden Augustus, September, October en November, 5773 menschen stierven.

Maar behalven door deze overvallen van brandt en pest heeft Haarlem ook veel te lyden gehad, zo wel door inlandsche beroerten en verdeeldheden, als door het bloedig zwaardt van vyandelyken oorlog en benaauwde belegeringen. In den jare 1132 trokken de Vriezen met die van Kennemerlandt op onder Floris den Zwarten, en verwoestten al het landt, verbrandende alle de oude sloten en kasteelen, den grave van Hollandt toebehorende, tot Haarlem toe; door welke verwoestinge der omleggende landen de Haarlemmers ook zeer groot nadeel en schade wierdt toegebragt.

In den jare 1268, terwyl graaf Floris nog jong was, stonden de Kennemers op tegen de edelen, en hebben met grote stoutheit vele sloten, burgten, kasteelen en huizen der edelen ter neder geworpen en verwoest; wordende de edelen en ridders genoodzaakt tot hunne veiligheit binnen Haarlem te wyken, om aldaar het woedende en tomeloze volk met dapperheit te kunnen wederstaan. De Kennemers vergaderden hier op al hun volk byeen door raadt van Gysbrecht van Amstel, en keerden weder in Kennemerlandt; en by Haarlem gekomen zynde, belegerden zy de stadt, en bestormden de zelve onophoudelyk met schieten en werpen van stenen, waar door velen sneuvelden en dodelyk gekwetst wierden: doch die van binnen bleven hen geen haair schuldig; want de burgers en de ingewekene edelen verweerden zich zeer kloekmoediglyk, en wezen de belegeraars af, door alle bedenkelyke middelen van tegenweer, en door hunne grote dapperheit.

Op den 4 April des jaars 1436 vergaderde vrouw Jacoba, gravinne van Hollandt, een groot leger uit de steden Utrecht, Gouda, Schoonhoven en Oudewater, komende met schepen tot Heemstede by Haarlem; van waar het leger op den zelven dag voor de stadt kwam, en de zelve belegerde, wanneer jonker Willem van Brederode met de Kennemers en die van Alkmaar zich by de belegeraars voegden. Die van de stadt, dit beleg overlang voorzien hebbende, hadden by zich ontboden jonkheer Jakob van Gaasbeek, stedehouder, en heer Roeland van Uitkerken, met vele andere dappere mannen, om de stadt te bewaren. Zy hadden al de bosschagie en de boomgaarden rondom de stadt doen omhouwen, hielden de poorten gesloten, en de burgers, benevens de vremde soldaten, die in de stads soldy waren, bereidden zich tot een dapperen tegenstandt. Die van buiten verbrandden alle de molens en huizen buiten de stadt, gelyk de Kennemers ook de voorstadt deden buiten de Kruispoort en de S. Janspoort. Hoewel de belegeraars nu de stadt onophoudelyk met groot geweldt aantastten en beschoten, wierden zy echter door den ongemenen dapperen tegenstandt van de belegerden afgekeert, en moesten hunne onderneming staken.

In den jare 1492 moest Haarlem veel uitstaan en lyden door de ongelooflyke woede van het zogenaamde Kaas-en Broods-volk: want op den heiligen Kruisdag, den 3 May des zelven jaars, des avonds omtrent acht uuren, kwamen die van Alkmaar, en eenige andere Noord-Hollanders in grote menigte voor Haarlem, begerende ingelaten te worden: maar de Regering met de Vroedschappen en de rykſten en voornaamsten der stadt geraadpleegt hebbende, besloten dezen machtigen hoop niet binnen te laten komen, om, zo 't mogelyk was, alle onheil te verhoeden. Dit besluit wierdt opentlyk afgekondigt. De heeren, die zich naar buiten begeven hadden, om in onderhandeling en gesprek te treden, ondertusschen vruchteloos weder binnen gekomen en de poorten na hen toegesloten zynde, sloegen eenigen van binnen, die te zamen gerot waren, de Kruispoort met geweldt op, latende binnen komen al die maar wilden. Hier op kreeg het ingekomen Kaas-en Broods-volk groten toeloop van die van binnen, begaf zich naar de markt, alwaar velen van de regenten en voornaamste welmeenenden van de stadt zich bevonden,

den, waar van zommigen in het ſtadhuis weken, en het zelve na hen toeſloten; doch zy wierden aldaar met geweldt aangetaſt, en dewyl zy geen middelen noch kans hadden om zich te verweren, gaven zy zich by verdrag en op goede beloften over. Doch de woedende menigte, aldus in het ſtadhuis gekomen zynde, bragt 'er velen, en onder anderen den ſchout der ſtadt, een ſchepen, en andere voorname perſonen om den hals, brekende en vernielende alles, plunderende de ſchatkiſten, en verſcheurende alle papieren, die zy vonden. Zy plunderden van gelyken alle de huizen van de groten der ſtadt, daar zy mede alles roofden en vernielden, vele ongeregeldheden plegende, dat alle, die van aanzien waren, niet in hunne huizen dorſten blyven, maar zich verſtaken tot des anderen daags, dat de meeſte woede en vurigheit over was. Des anderen daags wierden vier kapiteinen gemaakt, die ieder dertig mannen onder hen hadden, om voorts alle kwaad en oploop te beletten, wordende afgekondigt, dat de genen, die verborgen waren, vrylyk te voorſchyn mogten komen. Ook wierdt afgekondigt, dat alle de genen, die eenige goederen geroofd of geplundert hadden, die te voorſchyn zouden brengen, op verbeurte van het leven; en men rechtte op het Sandt, of marktveldt, eene galge op om de kwaden en wederſpannigen te ſtraffen. Vervolgens kwam dagelykſch nog meer volk uit Noord-Hollandt binnen Haarlem, en men maakte grote toebereidſelen om verder te trekken, en de beſte en braafſte mannen van de ſtadt wierden gedwongen om mede voor Leiden te trekken. Aldus kwamen zy met de banier van Haarlem en van Alkmaar, meer dan 3000 man ſterk zynde, den 8 May des avonds te Noordwyk, en des anderen daags omtrent den middag voor Leiden, alwaar zy terſtondt op het blokhuis aanvielen, en het zelve vechtenderhandt innamen. Ondertuſſchen waren een hoop Kennemers, en inzonderheit die van Alkmaar binnen Haarlem gebleven, uit vreze, dat zy, alle uitgetrokken zynde, vervolgens buiten gehouden mogten worden.

Omtrent dezen zelven tydt zondt de hertog Albrecht van Saxen veel krygsvolk in de landen van Hollandt. Deze hertog was ſtadhouder generaal uit naam van Maximiliaan, Roomſch koning, als voogdt, en van zynen broeder Philips, graaf van Hollandt, die dan, geen voogdt zynde van den graaf, veel min graaf zelfs, maar alleenlyk ſtadhouder zynde, in Hollandt zeer wredelyk heerſchte, en de ingezetenen door zware en onverdragelyke ſchattingen perſte en uitputte. Zyn krygsvolk nu plunderde en verwoeſtte Sandvoort, Beverwyk, Velzen en andere plaatſen en dorpen rondom de ſtadt, brandende en blakende tot voor de poorten van Haarlem toe, terwyl die van de ſtadt gedeputeerden naar den Haag zonden, om met den hertog, die aldaar gekomen was, te handelen. Het verdrag wierdt getroffen, op voorwaarde, dat de hertog binnen Haarlem zou mogen komen, in minne en vriendſchap om de goeden te beſchermen, en de wederſpannigen en kwaden te ſtraffen. Na dat men tot ontlaſting van de ſtadt de vremde gaſten uit Kennemerlandt de ſtadt hadt doen verlaten, is de hertog in de ſtadt gekomen, en wierdt met alle ſtatie ontfangen en ingehaalt. De burgery volgde de proceſſie in 't zwart gekleed, viel den hertog te voet en boodt hem de ſleutels aan. Alle de genen, die deel hadden aan het openſlaan der poort, het nemen en roven van de goederen der goede lieden, en andere gepleegde ongeregeldheden, waren voor des hertogs komſte uit de ſtadt geweken. Terſtondt na zyne komſte wierdt eene galg en een ſchavot op 't Sandt gemaakt om ſtraffe te oeffenen; en de genen, die uitgeweken waren, wierden op verbeurte van hunne goederen weder binnen geroepen; zo dat velen wederkeerden, behalven de voornaamſten, die deel hadden aan het opſlaan van de poort; welk feit de burgery van Haarlem zeer kwalyk bekwam, en door den hertog zeer kwalyk opgenomen wierdt, want zy moeſten terſtondt tot eene boete voor hunne misdaadt en opſtandt aan den hertog 37000 Andries-guldens opbrengen; zo dat de burgers hun zilverwerk en andere koſtelykheden op het ſtadhuis bragten, dewyl 'er zo veel gelds niet gevonden wierdt, 't welk deerlyk was om te zien, dewyl alle handel en nering ſtil ſtondt, en meeſt alle de ingezetenen van hunne goederen zo wel binnen als buiten de ſtadt berooft waren. In den zelven tydt moeſten die van Haarlem hun bannier, privilegiën en handveſten (die hen naderhandt door Karel den V wedergegeven wierden) voor den hertog brengen, welke hy naar zich nam, voorgevende, dat zy die verbeurd hadden, en niet meer mogten gebruiken. Ook wierden op dien tydt vele dagvaarden binnen Haarlem gehouden van de andere Hollandſche ſteden, die uit afgunſt Haarlem in zyne ongelegenheit niet voorſtonden, maar het zelve eerder nadeelig dan behulpelyk waren. In 't laatſte van May deedt de hertog een groot blokhuis binnen de ſtadt bouwen, om de zelve daardoor in bedwang te houden. Hy veranderde op den laatſten dag van May den Magiſtraat; het welk geſchiedde, vermits hy de ſtadt hare privilegiën en handveſten ontnomen hadt. Op den 8 Juny daar aan volgende is de hertog weder uit Haarlem getrokken, zynde den zelven nacht alle de buſſen groot en klein, die de ſtadt toebehoorden, weggevoert; want zo haaſt de hertog binnen Haarlem kwam, wierden alle de buſſen, die rondom de ſtadt in de poorten, torens, en aan de muren lagen, weggenomen, en voor het ſtadhuis gebragt, van waar zy in het blokhuis, en van daar uit de ſtadt gevoert wierden. De burgers moeſten ook alle hunne wapenen op het ſtadhuis brengen, eer de hertog in de ſtadt kwam; doch wanneer hy vertrokken was, haalde ieder zyne wapenen weder. Met den hertog vertrok ook al zyn volk uit Haarlem, Noord-Hollandt, en Kennemerlandt, naar Zeelandt.

Deze oploop van het Kaas-en Broods-volk wordt te Haarlem in de kerk in een glas aldus vertoont:

Als men negentig twee duyſend vier honderd teld'
Den derden Mey ook me ſyn haeſtig met geweld
De poorten van Haerlem oproerig opgeſlagen
Van 't Kaſen-Broodsvolk ſtout, dat uyt Noord-Holland quam,
'T welk Klaes van Ruyven, Schout, haeſt met zyn dood vernam,
Waer af van ouds dit glas ons ſeker deed gewagen.

Doch van alle ongemakken, welke deze ſtadt door het zwaardt van den oorlog, of door belegeringe geleden heeft, is wel het voornaamſte het gene zy uitgeſtaan heeft in de Nederlandſche beroerten en oorlogen onder de Spanjaarden, na de verandering van den Godsdienſt, en in de zware belegering, welke zy uitſtondt van Don Frederik van Toledo, zoon van Ferdinand, hertog van Alva, welke eene der gedenkwaardigſte was van die tyden: waarom men deze zaken, voor zo verre de zelve inzonderheit de ſtadt Haarlem betreffen, een weinig hoger zal moeten ophalen.

Wanneer de Hervormde Godsdienſt, tot voortplanting der waarheit, en tot afbreuk der Paapſche bygelovigheden, in de Nederlanden dagelyks meer en meer doorbrak, en zich als een blixem door het ganſche landt verſpreidde, en door bloedige vervolgingen gevoed en bevordert wierdt, wat ſtraffe plakkaten keizer Karel de V en Philips de II, koning van Spanje, daar tegen hadden uitgegeven, en wat ook Margaretha van Ooſtenryk, hertoginne van Parma, regente van de Nederlanden, uit name des konings, door liſt en geweldt daar tegen in het werk ſtelde, wierdt dierhalven Ferdinand Alvarez van Toledo, hertog van Alva, door den laatſtgenoemden koning met zwaar krygsvolk in de Nederlanden gezonden, om ſtraffe te oeffenen over het gene voorgevallen was, waar onder de beeldſtormery, in de meeſte provinciën en ook binnen Haarlem in den jare 1566 voorgevallen, niet van het minſte was; en voorts tot uitroejing van den hervormden Godsdienſt, en vertreding der wetten, privilegiën en vryheden van de landen. Terwyl deze hertog daar mede nu krachtig bezig was, en ten dien einde alle vaſte plaatſen van het landt met vremd krygsvolk bezet, op vele plaatſen nieuwe kaſteelen en ſterkten gebouwt, de voornaamſte edelen verjaagt en omgebragt, vele duizenden van brave ingezetenen om den Godsdienſt op velerlei wyzen wredelyk ter doodt gebragt, en den prins van Oranje, Willem van Naſſau, geſlagen en verdreven hadt, zyn eindelyk, na de verovering van den Briel door den grave van der Mark, vele ſteden van Hollandt, Zeelandt, Zutphen, Overyſſel, Vrieslandt, en andere, tot wering van de Spaanſche inquiſitie en tyranny, den prins van Oranje toegevallen tegen den hertog van Alva, waar onder ook Haarlem was, dat met de gevolmachtigden van den prins van Oranje, Gerrit van Berkenrode en Hans Kolterman, die door den gouverneur Sonoy derwaarts gezonden waren, als mede Pieter Janſen Kies, overeenkwam, en des prinſſen zyde koos, behoudens de vryheit van Godsdienſt zo wel voor de Roomſchen als Onroomſchen, enz. Wanneer na deze verandering de ſteden van Hollandt te Dordrecht op de vergadering der Staten byeenkwamen in July des jaars 1572, zonden die van Haarlem mede hunne gedeputeerden derwaarts, alwaar de vrye oeffening van den Roomſchen en van den Hervormden Godsdienſt eenpariglyk goedgekeurt en vaſtgeſtelt wierdt. Omtrent dezen tydt hadt de graaf van Boſſu een aanſlag op Haarlem, welke door den bovengemelden Hans Kolterman gelukkiglyk belet en verydelt wierdt; en alzo de krygsbenden der Spanjaarden en Spaanſchgezinden van alle kanten Haarlem begonnen te naderen, verzochten die van de ſtadt ook overal om hulp en byſtandt; waar op zy ook eenig onderſtandt van Enkhuizen, Hoorn en Alkmaar bekwamen; waar na omtrent de ſtadt verſcheide ontmoetingen en ſchermutſelingen voorvielen, die dan eens ten voordeele van de Haarlemmers, en dan eens ten voordeele der Spanjaarden uitvielen. Wanneer nu de hertog van Alva in dezen tydt Bergen in Henegouwen ſterk en nauw belegert hadt, en de prins van Oranje daar omtrent lag om die ſtadt te ontzetten, waren de Staten van Hollandt den 10 en de navolgende dagen van Auguſty binnen Haarlem vergadert, om middelen te beramen tot de beſcherming van Hollandt tegen den hertog van Alva en de Spanjaarden, en in het byzonder om geldmiddelen uit te vinden tot het beleg van Amſteldam, daar de grave van der Mark krachtig op aandrong. Bergen in Henegouwen wierdt ondertuſſchen door den hertog van Alva verovert, en de prins van Oranje genoodzaakt zyn krygsvolk door gebrek van geldt af te danken. Mechelen wierdt door den hertog aan de Spanjaarden tot buit gegeven; de ſoldaten van den prins verlieten de veroverde landen en ſteden; Zutphen wierdt door Don Frederik, zoon van den hertog van Alva, overvallen, jammerlyk mishandelt en uitgeplundert; Naarden wierdt bedorven, alles daar in zeer wredelyk vermoord, en ganſch Hollandt in grote vreze gebragt, en Don Frederik kwam eindelyk over Amſteldam met al zyne macht voor Haarlem. De graaf van Boſſu ſchreef van te voren een brief aan de Haarlemmers, vol van beloften en bedreigingen om hen te bewegen de zyde van den prins van Oranje te verlaten, en zich aan de Spanjaarden over te geven. Die van Amſteldam ſchreven ook heimelyk brieven van den zelven inhoudt. De Magiſtraat der ſtadt was in deze omſtandigheden zeer verſlagen, niet wetende wat te doen. De Vroedſchap wierdt vergadert, en men vondt de gevoelens zeer verſchillende. Doch eindelyk wierdt, door de bedriegelyke belofte, welke de Spanjaarden hadden laten doen, met de meeſte ſtemmen beſloten en vaſtgeſtelt gezanten aan Don Frederik te zenden, om met den zelven te handelen, gelyk dan ook de be-

noemde gedeputeerden, jonker Christoffel van Schagen, Dirk de Vries, en Mr. Adriaan van Assendelft, pensionaris der stadt, ten dien einde heimelyk naar Amsteldam vertrokken. Maar wanneer de hopman Wibout Ripperda, die in de stadt geboodt, zulks verstaan hadt, vergaderde hy op den zelven dag des namiddags ten twee uuren alle de schutters en burgers in den nieuwen Doelen, alwaar, benevens den voornoemden jonker Wibout Ripperda, ook verschenen jonker Lancelot van Brederode, Adriaan Jansz. schout van Haarlem, en Gerrit Stuiver, met de kapiteinen van de schuttery. In deze vergadering deedt Ripperda eene redenvoering of aanspraak om den heimelyken en onwettelyken handel van den Magistraat en Vroedschap bekend te maken, en het gevoelen der burgery en schutters in te nemen; wanneer eenstemmiglyk besloten wierdt lyf en goedt, ja den laatsten druppel bloeds tegen de Spanjaarden tot bewaring der stadt te wagen. Aldus was Haarlem de eerste stadt, die den hertog van Alva heeft durven afwachten en tegenstaan, wanneer hy zyne voornaamste overwinningen behaalt hadt. Terwyl die van de stadt begonnen meerder bezetting in te krygen, op hun krachtig aanhouden by den prins van Oranje, enz. begaf op den 4 December de gemelde jonker Wibout van Ripperda met zyn volk zich naar de grote kerk, daar tot nog toe de Roomsche Godsdienst was geoeffent geweest, alwaar de beelden aan stukken geslagen wierden, en de kerk gezuivert, en voor den hervormden Godsdienst geopent. Ondertusschen wiesch de bezetting der stadt van tydt tot tydt zodanig aan, dat men in het begin van Maart weder eenig krygsvolk wegzondt, en omtrent 4000 man in de stadt behieldt, welke macht men oordeelde genoegzaam te zyn. Van de drie gedeputeerden, die naar Amsteldam gezonden, en door Don Frederik wel ontfangen waren geweest, kwamen jonker Christoffel van Schagen en Mr. Adriaan van Assendelft weder in de stadt, Dirk de Vries te Amsteldam latende, die nader bescheidt van den hertog van Alva zou verwachten, of zich te Haarlem niet verder dorst vertrouwen; gelyk dan ook de twee eerstgenoemden gevangen en naar Delft aan den prins gezonden wierden; wordende na zeer ernstige proceduren, dewyl zy dezen handel ondernomen hadden zonder kennis van Ripperda en de kapiteinen der schuttery, Mr. Adriaan van Assendelft den 24 December te Delft opgehangen, en zyn hoofdt twee uuren lang op een staak gezet; doch van Schagen stierf in de gevangenis. De prins van Oranje en de Staten van Hollandt deden ondertusschen die van de stadt tot een dapperen tegenstandt vermanen en aanmoedigen, hen allen mogelyken onderstandt en ontzet belovende. Don Frederik, ziende, dat de Haarlemmers besloten hadden het uiterste af te wachten, nam voor zynen aanslag tegen de stadt door het innemen der sterkte van Sparendam te beginnen; welke dan ook door den kapitein Juliaan de Romero den 10 December over het ys stormenderhandt wierdt ingenomen. Den volgenden daags namen de Spanjaarden het Leprozenhuis in, om de stadt meerder te benauwen. Vervolgens kwam Don Frederik in persoon voor Haarlem, en onthieldt zich op het huis te Kleef, met den graaf van Bossu, gouverneur van Hollandt. Zyne krygsmacht tot dit beleg bestondt voor eerst uit 41 vaandels Spaansch voetvolk, 22 vaandels Walen, 16 vaandels Hoogduitschen, behalven nog eenige anderen, 2 kompagniën Spaansche harquebusiers te paardt, 2 kompagniën lanciers, en nog 2 of 300 andere ruiters. Wanneer hy nu met dit krygsvolk de stadt van naby en rondom hadt ingesloten, deedt hy de zelve opeischen, doch te vergeefsch; waarom zyne krygsbenden zich rondom de stadt beschansten. De graaf van der Mark, die den 12 December met een deel krygsvolk uit Leiden vertrokken was, om zich in Haarlem te begeven, en het Bosch of den Hout in te nemen, eer de vyanden zich van dat voordeel meester maakten, kwam niet alleenlyk daar toe te laat, maar wierdt ook op den 13 door de Spanjaarden onvoorziens besprongen en geslagen. Den 18 December begon men de stadt onophoudelyk te beschieten. Den 20 deden de Spanjaarden twee geweldige stormen na malkander op de stadt; doch wierden telkens met onuitsprekelyke dapperheit en leeuwenmoedt afgeslagen, eene grote menigte van doden en gekwetsten bekomende. Den Spanjaarden wierdt hier door de moedt benomen voor eerst wederom te stormen, en naderden de stadt door loopgravens; tot dat zy den 31 January met grote macht een zeer geweldigen storm op de stadt deden, die even dapper als de twee voorgaande afgeslagen wierdt: dewyl de mannen niet alleen, maar ook de vrouwen van binnen alles bybragten, dat tot afwering van den vyandt kon dienen, zo dat 'er zelfs vrouwen waren, die nevens de mannen streden. Die van binnen deden ook gelukkiglyk vele van de beste vyandelyke soldaten door hunne mynen in de lucht vliegen. Dewyl de Spanjaarden veel van hun beste volk in dezen storm verloren hadden, wierden vele van hen moedeloos, en wilden het beleg opbreken, alzo zy niet gewoon waren zo veel tegenstands te vinden; te meer, dewyl de stadt dagelykschs toevoer kreeg van alle noodzakelykheden, dat zy niet konden beletten; waar by nog kwam de ongelegenheit van den strengen kouden winter. Don Frederik stelde zich hier echter tegen, en wilde het beleg voortzetten, waar toe hy ook bevel kreeg van zynen vader den hertog van Alva, die hem nieuwe hulp en ververssching van volk beloofde. Don Frederik besloot ondertusschen de form en wyze van belegering te veranderen, buiten hoop zynde om de stadt door stormen en geweldt te veroveren; waarom hy dacht die beter door hongersnoodt en gebrek te zullen kunnen benaauwen en dwingen. Hy heeft dan vervolgens alle aanslagen en middelen in 't werk gestelt, welke daar toe konden dienen, en inzonderheit getracht het meir te vermeesteren; waar na de stadt van zelf in zyne handen zou moeten vallen. Hy liet de zelve niettemin dagelykschs beschieten, en nu en dan eenige aanvallen doen, om te zien, of hy door de gemaakte bressen eenig voordeel kon behalen. Door het veelvuldige schieten der vyanden wierden de stadt en de wallen ook dikwils grotelyks beschadigt, en die van binnen eindelyk genoodzaakt het oude blokhuis buiten de Kruispoort den 17 January te verlaten; waar na zy die poort zodanig versterkten, dat zy onwinnelyk scheen. Zy maakten ook een halve maan en nieuwe wallen binnenwaarts, om tot hunne bescherming te dienen, indien de oude vermeestert mogten worden. Na dat die van Haarlem eenig geschut van Leiden en Dordrecht bekomen hadden, plantten zy het zelve op de wallen, en bleven sedert het begin van Maart den vyanden met schieten niet schuldig, en maakten daar door eenig geschut der vyanden, als mede eene krygsmachine, welke zy tegen de stadt gebruikten, onbruikbaar. Hoe vele pogingen de Spanjaarden ook deden om aan die van de stadt gedurende het beleg allen toevoer van krygs-en mondbehoeften te beletten, was nochtans alles te vergeefsch, en door gedurigen toevoer bleef alles overvloedig en goedkoop. Dewyl nu ten dien einde, en om alle noodzaaklyk onderstandt in de stadt te brengen, om de zelve te behouden, nodig was meester van het meir te blyven, wierden door den prins en de Staten van Hollandt, als mede door eenige steden in 't byzonder gestadig vele schepen en galeien op het meir gehouden, en die van de stadt bouwden zelfs gedurende het beleg eenige galeien, die zy in het water en mede op het meir bragten. Zy sloegen ook vierkante en achtkante zilvere munt, onder anderen stukken van 32 en 16 stuivers, hele en halve Haarlemsche daalders genoemt, op de eene zyde met hun nieuw eerewapen van Damiate getekent, en aan de andere zyde blind. Wanneer men nu met de Spanjaarden, die alle middelen in 't werk stelden om dien van de stadt het meir afhandig te maken, verscheide zware scheepsstryden op het zelve gehouden hadt, die met ongelyken uitslag en wisselvallig voordeel afliepen, bleven de vyanden eindelyk meester van het meir, waar door dien van binnen alle toevoer van dien kant te water afgesneden wierdt; kunnende hen na dien tydt maar zeer weinig te landt en met groot gevaar toegebragt worden. Alle pogingen, welke na dien tydt tot het ontzet der stadt van den kant van het meir en van elders aangewend wierden, als mede de afwendingen, welke Sonoy aan den Dimerdyk by Amsteldam, en Jonker Willem van Batenburg elders maakten, waren vruchteloos. Het stondt aldus met Haarlem slecht geschapen, dat nu voortaan niet alleenlyk met den vyandt van buiten, maar ook eindelyk met den honger van binnen te stryden kreeg, die van dag tot dag overhandt nam, en velen van de burgers het leven kostte. Die van buiten hadden ondertusschen ook gene weelde, doch konden het echter nog beter uithouden, alzo het gebrek, dat zy leden, op verre na zo groot niet was als dat van binnen. Wanneer eindelyk van des prinsen kant nog tot tweemaal toe het ontzet te vergeefsch ondernomen was, en de soldaten en burgers meermalen gepoogt hadden, hoewel vruchteloos, met of zonder de vrouwen en kinderen, de stadt te verlaten, en men ook verscheide maal met de Spaanschen in onderhandeling was geweest, om, zo het doenlyk was, eenige eerlyke voorwaarden te bedingen, moesten die van de stadt eindelyk besluiten zich op den 13 July des jaars 1573 op genade en ongenade aan de vyanden over te geven, wordende de plundering der stadt, die den soldaten tot buit beloofd was, voor 240000 guldens afgekocht, te betalen in drie termynen, als de eerste van 100000 guldens in 12 dagen, en het overige binnen de drie daar na volgende maanden. En hier mede moest de arme burgery te vrede zyn, hoe zwaar en onmogelyk het haar wezen mogte, door dit langdurig en streng beleg ellendig uitgeput, en ganschelyk verarmd; zo dat zy ook niets meer dan de eene betaling van 100000 guldens konden opbrengen, hoe zeer de Spanjaarden hen ook persten, dewyl zy niets meer hadden om te geven. Aldus nam dit bloedig en schadelyk beleg een einde, waar van men de verdere omstandigheden ten opzichte van de gemaakte werken en oorlogs-machinen van buiten en van binnen, van de herhaalde stormen, van de menigvuldige uitvallen, van de gedenkwaardige schoten, door de Spanjaarden in de stadt gedaan, van het getal der aanzienlyke personen, door het kanon gedood, van de wederzyds gepleegde wreedheden aan de gevangenen, van de ongehoorde ellenden en ongelegenheden, door den hongersnoodt in de stadt veroorzaakt, en van de menigvuldigheit der gesneuvelden aan beide zyden gedurende deze belegering, in het brede by de historieschryvers van dien tydt verhaald vindt. De stadt Haarlem was, zo door dit beleg, als door het gene haar naderhand nog door brandt, enz. overkwam, zo ellendig verwoest en bedurven, dat zy in den jare 1579 in den Raadt van Staten by goede rekening deedt blyken, dat haar verlies en schade, voor 't gemenebest geleden, 1283000 guldens bedroeg, waar voor zy ook, volgens gedane beloften, goede vergeldinge uit hare geestelyke middelen heeft verkregen. Wanneer nu de stadt Haarlem in handen van den hertog van Alva gelevert was, moesten de burgers en soldaten hun geweer op het stadhuis brengen, de burgers zich daar op in het Sylklooster, de vrouwen zich in de Grote kerk, en de soldaten zich in Bakenes begeven: de Duitschen en Schotten, dien men zekere genade beloofd hadt, wierdt bevolen de muren te bewaren, tot dat de Spanjaards binnen zouden komen. Hier op wierdt aan de burgers belofte en verzekering van het leven gegeven, mits dat zy de beloofde penningen tydelyk opbragten, welke ook den 17 van de zelve maandt betaalt wierden. Wanneer de Spanjaarden nu den 14 in de stadt gekomen waren, namen zy de wallen zelfs in bewaring, doende de Duitschen en Schotten ook hunne wapenen afleggen, en op 't stadhuis brengen, en hen, gelyk de anderen, in de kloosters van S. Katharyn en S. Ursel in verzekering nemen. Daar op deedt Don Frederik met den grave van Bossu en zyne edelen

len zyne intrede in de ſtadt, welke de hertog van Alva den volgenden dag van buiten van rondom kwam bezichtigen, zonder binnen de zelve te komen. De bloedige en ongehoorde wreedheden der Spanjaarden, welke gevolgt zyn na dat zy bezit van de ſtadt genomen hadden, zyn al te merkwaardig, dan dat men de zelve hier niet zou byvoegen. Het is verſchikkelyk te herdenken, wat de dappere ſoldaten toen eerſt van de Spanjaarden is overgekomen, na dat zy zo veel door het zwaar beleg en den ſcherpen honger geleden hadden, en van drie duizend tot omtrent achttien honderd geſleten en verminderd waren. En eerſtelyk, terwyl de burgers en ſoldaten aldus nog in de kerken en kloosters bewaart wierden, hebben de Spanjaarden zommige huizen der burgers berooft en geplundert, en daar door reets in den beginne hun woordt en belofte geſchonden. Voorts, zo haaſt Don Frederik in de ſtadt gekomen was, wierden de kapiteinen en vaandragers gevankelyk naar 't huis te Kleef gebragt. Den 15 July begonnen de arme ſoldaten de Spaanſche genade gewaar te worden en te gevoelen, waar op de uitheemſche krygslieden zich zo onbedacht verlaten hadden: want op dien dag wierden omtrent 300 Walen op de vleeſchbank gebragt; wordende de genen, die op zyn Paapſch biechten wilden, op 't Sandt of markveldt onthoofd, en de anderen opgehangen. Op den volgenden dag wierdt de gouverneur Wybolt Ripperda, met zyn luitenant Lodewyk Horenmaker van Gent, onthalſt, en de predikant van Steenbach wierdt gehangen; en wanneer de ſcherprechters, die met hun vyven waren, zo vermoeid waren van het hangen en onthalzen, dat zy hunne armen niet langer konden roeren, wierden noch 247 ſoldaten rugge aan rugge gebonden, en in den mondt van het meir verdronken. Den 17 wierden wederom eenigen buiten de Schalkwykerpoort door het zwaardt gedood. Den 18 nogmaals 300 ter zelver plaatſe, waar onder vele burgers waren, die zich onder de ſoldaten vermengt hadden, om met de zelve uit de ſtadt te trekken, en zo weg te komen. Den 22 wierden Lancelot van Brederode, Roſoni, en de rentmeeſter van den Briel gevangen genomen, en daar na den 18 Auguſty te Schoten onthoofd. Den 24 wierden alle de genen, die van te voren om den Godsdienſt uit de ſtadt geweken waren, in verzekering genomen, benevens Pieter Kies, burgermeeſter, Jakob Gerritsz. treſorier, en anderen. Den 25 wierdt met trommelſlag uitgeroepen, dat men alle de genen, die om de religie uitlandig waren geweeſt, te voorſchyn zou brengen, op verbeurte van in zyn eigen deur gehangen te worden. Daar op heeft men den 27 deze volgende heeren gevangen genomen: Adriaan Jansz. van Dort, ſchout; jonker Jan van Vliet en Gerrit Stuyver, burgermeeſters; Pieter Willemsz. Bal, ſchepen; Jan Aelbrechtsz. Raadt, ſecretaris; Johan van Duivenvoorde, kolonel van de ſchuttery; Jakob Bartholomeusz. Pellikaen, en Jakob Barentsz. ſtads kapiteinen, die meeſt alle van ellende in de gevangeniſſe zo binnen als buiten de ſtadt ſtierven. Behalven deze nam men nog andere aanzienlyke perſonen gevangen. Den 7 Auguſty wierden de Duitſchen met hunne kapiteinen uit de ſtadt naar het huis te Kleef gebragt. Op den 8 bragt men de Walſche kapiteinen en eenige gevange burgers naar Schoten. Den 11 wierden de Engelſchen, Schotten, Walen en Franſchen, die tot dien tydt toe gevangen gezeten hadden, ten getale van omtrent 300, ganſchelyk tegen hunne verwachting, met den zwaarde gerecht. Den 18 zyn te Schoten 18 van de Walſche kapiteinen en vaandragers onthalſt. Den 19 zyn nog eenige ſoldaten, die in 't gaſthuis ziek lagen, op de werf van dat gaſthuis met den zwaarde omgebragt: zo dat 'er meer dan 1200 ſoldaten door beuls handen zyn geſtorven. Voorts wierden op den zelven dag nog verſcheide Vroedſchappen en brave burgers gevangen genomen, waar van 'er den 21 zes op het Sandt onthalſt wierden. Van de ſoldaten waren nu gene meer overig dan de Duitſchen van het regiment van Lazarus Muller, zynde tuſſchen de vyf en zes honderd ſterk. Aan deze alleen ſchonk men genade, om dat zy zich binnen de ſtadt tegen de burgers ſtraffer en wreder hadden gedragen dan de anderen, en gene kerken of kloosters berooft of geplundert hadden: doch zy moeſten zweren nooit weder tegen Spanje te zullen dienen. Dit was de droevige en deerlyke uitkomſt van de langdurige en geſtrenge belegering dezer ſtadt, die den bloeddorſtigen vyandt in 't midden van zyne overwinningen zo mannelyk en onverzaagt afgewacht, en tot het uiterſte toe tegengeſtaan heeft, waar door zy door geheel Europa en in de ganſche Chriſtenheit zich een onſterffelyken naam verkregen heeft. Terwyl deze wreedheden na de verovering der ſtadt, als even gezegt is, gepleegt wierden, en nog eenigen tydt daar na, hadt zy ook veel te lyden door de muitery en de knevelary van het Spaanſche garnizoen. Hier by kwam ook nog de grote ſchade van den brandt, den 23 October des jaars 1576 mede door de moedwilligheit der ſoldaten veroorzaakt. Aldus hadt deze ongelukkige ſtadt, gedurende de belegering en de heerſchappy der Spanjaarden, ongemeen veel te lyden, tot dat zy eindelyk, na het ſluiten der Gentſche Pacificatie, zich na vele tegenſtribbelingen, en het uitſtaan van een andermaligen hongersnoodt, (de wyl het krygsvolk van den prinſſe van Oranje den toevoer van leeftocht afgeſneden hadt) van de Spaanſchen verlaten zynde, aan de zyde der Staten en van den prins begaf.

Men kan uit al het verhaalde dan gemakkelyk beſluiten, dat deze ſtadt ongemeen veel door brandt, beroerte, oorlog en andere verwoeſtingen heeft uitgeſtaan, eer zy tot dien geruſten en bloeienden ſtaat geraakt is, waar in men haar tegenwoordig beſchouwt. Doch zy is ook niet al teffens en te gelyk zulk eene grote en machtige ſtadt geworden, maar heeft, gelyk alle andere grote ſteden, geringe beginſelen gehad, gelyk Ampſing in zyne *Beſchryving en Lof van Haarlem* heeft aangemerkt. Waar eigentlyk eerſt de oude grondt der ſtadt is gelegt geweeſt, ſchynt zeer onzeker te zyn. Het is nochtans gewis, dat zy, aan het Sparen geſticht, eerſt maar een dorp of open vlek en heerlykheit is geweeſt; doch naderhandt aan het landt en de graaflykheit gekomen zynde, heeft zy wakker toegenomen, en is met een muur en wal omringt. De Roomſch koning Willem, in haar geboren zynde, heeft haar het eerſt met ſtads voorrechten en vryheden begiftigt. Door de goede gelegenheit heeft deze ſtadt van tydt tot tydt een groter naam en meerder burgers gekregen, en is derhalven ook zodanig uitgelegt, dat zy alle andere Hollandſche ſteden in grootheit niet alleenlyk gelyk was, maar ook daar in overtrof, tot dat eindelyk Amſteldam het hoofdt met zo veel luiſter zo wel boven haar, als boven de andere ſteden, heeft opgeſtoken.

Wanneer en hoe de ſtadt vergroot is blykt niet al te klaar; maar het is zeker genoeg, dat de zelve tot verſcheide reizen is uitgelegt. Dewyl de eerſte grondt der ſtadt niet zeker te bepalen is, kan men ook met gene zekerheit ſtellen, hoe het met de eerſte uitlegging gelegen is geweeſt. Zo Bakenes de eerſte grondt is geweeſt, gelyk zommigen willen, zo ſchynt het, dat door de eerſte uitzetting de ganſche oude Gracht binnen de wallen getrokken is, en dat de oude Beek, die uit de duinen vliet, alwaar zy nu de Raekx genoemt wordt, aan de ſtadsmuren geſtoten heeft. Doch zo dat gedeelte, daar 't hof en 't Raadhuis by de Beek gelegen is, de eerſte grondt der ſtadt geweeſt zy, en de Beek van ouds om de veſt gelopen heeft, is het zeker, dat Bakenes en de oude Graft voor eerſt is ingetrokken, en Haarlem alzo bepaald.

De twede vergroting wyſt zich zelf, en niemandt heeft daar tegen, dat die was zo als de ſtadt voor de laatſte grote uitlegging in het rondt gelegen was. De zekerheit van den tydt en de wyze dezer vergrotinge is door den tydt in vergetelheit geraakt; of de beſchryvingen en de bewyzen daar van zyn verwaarlooſt, of door de verwoeſting van brandt of oorlog vernield geworden. Men vindt echter zeker octroi of vrybrief van Philips den II, den XXXIV graaf van Hollandt, gegeven in Madrid den 28 Maart des jaars 1502, handelende van het afkwyten of loſſen der renten, ſtaande op de huizen en erven binnen Haarlem, in de ſecretary der ſtadt beruſtende: waar in gewag gemaakt wordt van twee bepalingen, waar naar de renten meerder of minder geſchat worden, volgens de beter of ſlechter gelegenheit van de huizen en erven. De eerſte bepaling wordt daar in gerekent van de Kraan en zo voort de zelve zyde alom ſtrekkende langs de oude Graft, en zo, rondom komende, weder van Bakeneſſe tot aan de Kraan. De twede bepaling ſtrekte zich derhalven verder tot aan de muren van de ſtadt. Daar omtrent komt ook in aanmerking het gene Had. Junius zegt: *Eene rivier ſchynt het gebiedt der Kennemers bepaald te hebben (zy noemden ze de Beek) de welke eertyds aan de muren van de ſtadt ſpoelde: nu ſnydt zy de ſtadt by de markt en de kerk midden door, en vloeit in het Sparen.*

Het gene tot hier toe gezegt is, betreft de vergrotingen der ſtadt, zo als de zelve binnen 't Sparen gelegen is geweeſt voor de laatſte uitlegging. Zy is ook door den tydt en het verloop van jaren aan de andere zyde vergroot, eerſt tot de Burgwalsgracht, en daar na tot de veſt toe.

Eindelyk is de laatſte en voornaamſte vergroting der ſtadt geſchied aan de Noordzyde van de zelve in de jaren 1672, 1673 en de volgende, in welke vergroting de *twee Nieuwe grachten* zyn, welker eene de *Heere-gracht* wordt genaamt, zynde bebouwt met prachtige huizen, de welke boven alle andere van deze ſtadt uitmunten. Ook is in deze laatſte uitlegging in den jare 1696 aangelegt de *Hortus Medicus*, de welke in de korte Beſchryving van Haarlem door *J. Leegwater* beſchreven wordt: maar deze kweekkunſt van gewaſſen is naderhandt, te weten in den jare 1720, verplaatſt in den tuin van het Prinſſenhof.

De grote aanwaſch der ſtadt Haarlem ſedert het midden van de XVI eeuwe, zo in rykdom als in grootheit en in menigte van inwoners, is onder anderen daar uit af te nemen, dat, wanneer in den jare 1545 de twede tiende penning van alle koopmanſchappen en goederen by die van Hollandt ingewilligt was, te Haarlem maar zes kooplieden gevonden wierden, welke 89 guldens 4 ſtuivers opbragten. Zo bragt ook de twede tiende penning van de huren van de huizen in het zelve jaar te Haarlem niet meer op dan 931 guldens, 13 ſtuivers, 3 penningen. Het is daarentegen bekend genoeg, welk eene aanmerkelyke ſomme niet de twede-tiende, dat is de twintigſte, maar zelf de duizendſte penning tegenwoordig wel opbrengt, en wat de verponding der huizen en de andere ſchattingen in dezen tydt wel bedragen. Wanneer in den jare 1622 het hoofdgeldt by de Staten van Hollandt toegeſtaan was, wierden te Haarlem 39455 hoofden bevonden; en in de 36 dorpen, onder de ſtadt gelegen, 30150, te zamen 69605; en na dien tydt is het getal der inwoners van deze ſtadt nog merkelyk toegenomen, en de ſtadt nog zo veel te meer naar buiten uitgezet, als reets gezegt is.

Wat aangaat de geſteldheit der ſtadt van binnen, zy heeft een groot getal van zeer grote, ruime en brede ſtraten, voornamentlyk die, welke op de markt en 't kerkhof op malkander en te zamen lopen; in hunnen loop nog meer markten in zich begrypende, als onder anderen 't VERWELF, de OSSE-MARKT en KROFT, welke beide laatſte voornamentlyk tot den verkoop van 't vee geſchikt zyn. Van de grachten en wateren der ſtadt, die de zelve mede tot groot ſieraadt en gemak dienen, zal in 't vervolg geſproken worden. Wat belangt het SANDT, of de GROTE MARKT, de zelve is uitnemend treffelyk, ruim en vierkant, hebbende de lengte van 330, en de breedte van 185 voeten, en praalt, behalven zeer vele ſchone en welgebouwde huizen, met verſcheide prachtige openbare gebouwen, onder welke

ke laatste bovenal uitmunt de ongemene en heerlyke GROTE KERK, een pronkstuk niet alleen van de stadt Haarlem, maar ook van het gansche landt. Deze zeer heerlyke kerk, die, volgens het schryven van Hadrianus Junius, van de bouwkundigen gehouden wordt voor een zeer schoon en uitstekend gebouw, staat op zeer vaste pylaren, zynde het verhemelte verwelft en doorvlochten met ingeleide stoffe. De lengte van dit gebouw binnens muurs is van 392, en buitens muurs, zonder de portalen, van 425 voeten; de breedte binnens muurs is van 116 voeten en 4 duimen, en in 't kruis van 177 voeten en 5 duimen, en buitens muurs, zonder de portalen, van 137 voeten en 7 duimen, en in 't kruis van 200 voeten. De hoogte van 't verwelf der kerke op den grondt van binnen is van 105 voeten en 2 duimen; en de hoogte van den toren tot den grondt des appels is van 234 voeten en 2 duimen, en van den haan 268 voeten. Het is onbekend, wanneer men begonnen heeft deze kerk te stichten, hoewel men het zelve vermoed geschied te zyn in den jare 1400; maar men vindt by *Petrus Montanus*, dat de zelve in den jare 1472 voltrokken is door hulpe en toedoen van hertog Albrecht van Beyeren, die ten dien einde aflaten verkreeg van paus Bonifacius den IX. Diergelyke aflaten zyn ook ten dien einde verleent door Clemens den V, zynde de bullen van die aflaten naderhandt vernieuwt, bevestigt en bekrachtigt door Sixtus den IV en Innocentius den VIII. Voorts is, door het werk zelf en de letters en jaartallen op verscheide stukken in de kerke, zeker, dat het werk door twee verscheide bouwkunstenaars is opgemaakt: te weten het Oosteinde, zynde het choor en de verdere helft tot het stenen verwelfsel onder den toren, van den eenen, en het Westeinde van den anderen, zynde alles zeer kunstig en fierlyk gemetselt, voornamentlyk het Oosteinde. De stene verwelfsels der panden aan beide zyden in 't Zuiden en Noorden zyn gemaakt in den jare 1483. Het houte ingevoegde welfsel van den buik der kerke in het Oosteinde is begonnen in den jare 1530; voltrokken tot het stenen welfsel onder den toren toe in den jare 1532. Het stenen boogwerk, onder den toren in 't midden van de kerke, is gemetselt in den jare 1535. Het houte welfsel van de midden-kerke verder in het Westen is met een ander slag van werk voltooit in den jare 1538. Den 1 September des jaars 1480 is het kruiswerk van de kerk besteed te maken. In den jare 1502 begon men een stenen toren in het midden op de vier binnen-pylaren van de kerk en op den top en de tinnen der zelve te bouwen. Doch de eene van die vier pylaren te zwak bevonden zynde, en door de zwaarte de steen van het schilders outaar geborsten, welke steen nog legt op het graf van den leidekker, die den krak hoorde, is deze toren, die reets eens mans lengte boven het dak hoog was, weder afgebroken, en zeer kunstiglyk in de jaren 1515 en 1516 van nieuw een houte toren, geheel met loot bedekt, fierlyk daar op gestelt. Den 25 September des jaars 1520 is het kruis op den toren opgerecht, wegende 1627 ponden. S. *Bavo*, op wiens naam de kerk ingewyd was, is hier zeer plegtelyk geviert geweest; zo dat men tot zyner eere een kostelyk zilver standbeeldt, negen Keulsche marken zwaar, in de kerk heeft opgerecht. Zyne gebeenten, in eene zilvere kas opgesloten, stonden daar ook ten toon; tot dat de zelve ten tyde der beeldstormery, om geen aanstoot te lyden, naar Keulen zyn gevoert. Ten tyde der Roomschen waren in deze kerke, behalven verscheide kapellen, ook 35 altaren. In deze kerke is inzonderheit bezienswaardig het fraai koper traliewerk van het choor, en vooral het traliewerk van de oude Roomsch-Katholyke doopvondt, van yzer te zamen gebreid, gelyk een mat van teen. By deze kerk ziet men een gebouw, het KLOKHUIS genoemt, dat met ongemene zware klokken voorzien is.

Voorts ziet men aan deze grote markt aan het andere einde het STAD-of RAADHUIS, van ouds het hof der prinssen en graven van den lande, van welke velen in het zelve gewoont hebben, als hier voor reets aangemerkt is, en uit de beelden der graven aan dit hof blykt. Dit gebouw is zeer deftig naar de oude wyze, en gesticht door Willem den II, graaf van Hollandt en Roomsch koning, en naderhandt vergroot en verbetert in den jare 1620. Aan de Smedestraat, op den hoek van de markt, ziet men het *Oude Stadhuis*, alwaar de Magistraat ten tyde der oude graven het recht oeffende. Het zelve dient tegenwoordig tot een plaats, op welke de superintendenten der manufacturen vergaderen.

Om verder met de openbare gebouwen op de markt voort te gaan, komt voorts in aanmerking de VLEESCHHAL, welke in deze stadt zo schoon en fraai is, als 'er ergens een gevonden wordt. Daar naby ziet men de ruime en schone VISCHMARKT. Verders ziet men aan het Sparen de fierlyke WAAG, van harden blaauwen steen gebouwt.

De stadt heeft in haren omtrek de volgende fraaie POORTEN: als in 't Oosten de SPARENWOUDER-POORT; in het Zuid-Oosten de SCHALKWYKER-POORT; in het Zuiden de GROTE en KLEINE HOUT-POORT; in het Zuid-Westen de RAAMPOORT; in het Westen de ZYL-POORT, dat eene dubbele poort is, met een ronde schans en bolwerk; in het Noorden de NIEUWE POORT, ook de KENMER-en SPARRE-POORT genaamt; en tusschen deze laatste en de Zylpoort een kleine poort, gemeenlyk genaamt DEIMANS WATER-POORT; en eindelyk de LEIDSCHE-en BOOM-of WATER-POORT, gemeenlyk de EENTIES-POORT genaamt. Voor dezen waren 'er in 't Noorden de KRUIS-en S. JANS-POORT, en nog een Waterpoort, welke de *Amsteldamsche* genoemt wierdt.

Voorts ziet men aan en in de stadt verscheide TORENS; als in 't Zuiden den *Toren van de oude en hoge molen*; in het Noorden twee torens, op het water staande, welke Ampsing vergelykt by die van Damiate; de *torens van Kalis en de Papen*, en andere meer.

Voorts komen in de stadt, behalven de Grote of S. Baafskerk, nog verscheide andere kerken met hunne torens in aanmerking; als de BAKENESSER-KERK, de NIEUWE-KERK, ter plaatse, daar de oude S. *Anne-Kerk* plagt te staan, waar van de toren nog in wezen, en de Nieuwe Kerk daar tegen aan gezet is; S. JANS-KERK; de SYL-KERK; de KAMPER-KERK; de FRANSCHE KERK, de ENGELSCHE KERK, nevens het WEESHUIS. Onder deze kerken zyn 'er, waar van wy iets naders zullen zeggen onder het aanroeren van de kerken, kloosters en andere geestelyke gestichten en arme Godshuizen, welke voor de hervorming of verandering van den Godsdienst in deze stadt zo veel en meer dan elders gevonden wierden, en waar van vele nog in wezen, en zommige, als de *Syl*-en *Kamper-Kerken*, dienende tot turfschuren, in welke de turf voor de armen bewaart wordt, tot andere gebruiken geschikt zyn. De *Engelsche Kerk* wordt tegenwoordig ook niet gebruikt om 'er in te prediken, dewyl 'er geen Engelschen in deze stadt zyn; maar in de zelve worden des Zondags voor de middag de kinderen der armen gekatechiseert.

Na de hoofdkerk volgt de kerk op Bakenes, zynde de oudste van alle de stads kerken. Dit Bakenes, daar de kerk staat, wierdt *Oud-Haarlem* genoemt. De kerk zelf, die op den naam van de Maagdt Maria was ingewyd, en, volgens een geschreven Kronyk, by *Ampsing* gemeld, gesticht is door koning Willem, is door paus Innocentius den IV met grote aflaten begiftigt. In den jare 1346, of 1347, wanneer een gedeelte van de stadt, en van de kerken zelf, door den brandt verteert wierden, en byna alles daar door beschadigt, is de Bakenesserkerk onbeschadigt gebleven. Jakob de la Torre getuigt, zonder nochtans zynen schryver te melden, dat zy van ouds voor eene parochiekerk wierdt gehouden. Zy staat nog in haar geheel en ongeschonden, behalven dat een gedeelte daar van tot burger huizen is opgemaakt geweest; doch zo, dat de grondslagen in hun geheel gelaten wierden. Naderhandt heeft men de binnenmuren doorgeslagen, en de zelve alzo tot eene bekwame kerke voor den hervormden Godsdienst gemaakt. De BAKENESSER TOREN, (zegt Boxhorn) die niet te waarderen is, is volgens het oordeel der bouwkundigen een kostelyk werk. Naast de Bakenesser-Kerk was die van S. GANGULPHUS de oudste van Haarlem, zynde gebouwt geweest op de plaats van de ossenmarkt, de welke nu in de botermarkt verandert is. De grote heeren en graven, en vooral koning Willem, plagten deze kerk, die den naam aan de naastgelege straat gegeven heeft, dikwils en met grote eerbiedigheit te bezoeken. Wie deze Gangulphus geweest is, van wien vele mirakelen verhaalt worden, en in wat tydt hy geleeft heeft, is boven op S. GANGULPHUS, en breder in het eerste deel van het Latynsche *Batavia Sacra* te zien.

Daar na volgt het oude en vermaarde KLOOSTER DER ST. JANS-HEEREN. Johan van Zuden, uit een adelyk en burgermeesterlyk geslacht te Utrecht geboren, en land-kommandeur van S. Catharinaas-huis aldaar, hadt het zelve ontfangen van den heer Tetrode, kanunnik van S. Mariekerke te Utrecht. Dus heeft hy het ten behoeve der S. Jans-heeren begiftigt, en ter eere van de H. Maagdt Maria, op den naam van S. Jan den Doper, ingewyd. De gemelde S. Jans-heeren waren te Haarlem gekomen in den jare 1312, des daags voor S. Maria Magdalena, en omtrent den zelven tydt toen de Tempeliers door de gansche wereldt om hals gebragt wierden. In den jare 1317 heeft de gemelde bisschop van Zuden in dat huis eene zeer schone kerk en toren begonnen te bouwen, welke in het daar aan volgende jaar voltrokken is. Dit zyn de beginselen geweest van het S. *Jans-Gasthuis*, dat vervolgens van tydt tot tydt door grote en milddadige begiftigingen en erfmakingen groter opgang gemaakt heeft. De *Tempeliers*, die buiten Haarlem in den Hout woonden, zyn door raadt en toedoen van den ridder Willem van Egmondt met alle hunne goederen in het nieuwe S. Jans-huis overgegaan. De orde van de S. Jans-heeren, die van den beginne tot nu onder kommandeurs gestaan heeft, is over de vier honderd jaren in de wereldt geweest, en heeft te Haarlem, van hunne komste af tot den jare 1618 toe, drie en twintig kommandeurs gehad. De kerk van dit klooster of gasthuis wordt tegenwoordig gebruikt tot oeffeninge van den hervormden Godsdienst.

Dan volgt in oudheit het klooster der DOMINIKANEN, of *Predikheeren*, ook JAKOBYNEN of *Jakobyten* genoemt: want voor de beroerte wegens den Godsdienst hebben alle vier de beedelende ordens te Haarlem een klooster gehad, dat in gene stadt van Hollandt of Zeelandt, noch te Utrecht zelf, ooit is geschied. In 't jaar 1247 heeft graaf Floris de V, gelyk reets is aangeroert, een gedeelte van zyn paleis, ten Westen, palende aan de Sylstraat en Jakobynestraat, welke laatste den naam daar van ontfangen heeft, aan de gemelde Jakobynen geschonken, als mede nog een erve, naast aan het hof gelegen. Maar na de verandering van den Godsdienst is dit klooster tot een PRINSSEN-HOF genomen, anders ook het PANDT genoemt. In 't zelve worden de openbare verkopingen van boeken en manufacturen, zydewevers gereedschappen, enz. gehouden. Het zelve dient ook tot eene vergaderplaats van het Noord-Hollandsche *Synode*, het welk om de zes jaren alhier vergadert. Ook komen in het zelve op zekere tyden byeen de *Leenmannen van Brederode*, enz. Men vindt in dit pandt ook tegenwoordig de aanmerkenswaardige *Stads Bibliotheek*, onder het opzicht van twee bibliothekarissen, benevens de *Anatomie*, en het *Schermschool*. Ook is al-

daar

daar onder de galderyen op donderdag weekelyks erfhuis en de markt van 't garen, van fmallen, legatuur, enz. voorts de lojery van noppen en fmallen, en diergelyk weeffel. De kamers der broodwegers, vinders der fmeden, en van de gildens der bakkers, koperflagers, enz. Eindelyk vergaderen aldaar ook de lywaats makelaars en de bierdragers. En om van dit oude klooster of Prinffen-hof af te fcheiden, zal men hier alleenlyk nog zeggen, dat men aldaar dit aanmerkenswaardig graffchift heeft gevonden:

Hier legt begraven, Lezer,
De oude Dirk Janfen Blefer,
Honderd en ellef jaren
Was hy oud, na zyn verklaren,
Doen hy eerft zoude trouwen
Ter echt een jonge vrouwe:
Den pastoor zeide hem bout,
Gy Dirk zyt zeker veel te out,
En komt waarlyk veel te laat,
Om te voldoen den echten ftaat.
Hy fprak, heer, zet ter zy
Die honderd jaren vry,
Ende die elf alleen behoudt,
Zo en ben ik niet te oudt.
Dit huwelyk is aldus volbragt
Met liefde, zonder klacht,
En zo hebben geleeft dees twee
Twintig jaren met vrêe
En een dochter gewonnen,
Geeftelyk geftorven eener nonnen.

Dit gedicht is gefneden in een kopere plaat, de welke in den muur gemetfelt is.

Het klooster der *gefchoeide* KARMELITEN is gefticht in den jare 1249 door den ridder Simon van Haarlem, die het zelve ook met goede inkomften heeft voorzien. Het zelve was gelegen in de grote Houtftraat, en fprong tot aan de Warmoesftraat toe. In dit klooster plagt eene fchildery te hangen, daar alle de graven op gefchildert ftonden: de eerfte was Dirk, de ftamvader van 't graaflyk geflacht: de laatfte was Maximiliaan, aartshertog van Oostenryk, die getrouwt was met Maria, hertoginne van Burgundië, en gravinne van Hollandt en Zeelandt. Dit klooster is nog maar voor weinige jaren eerft afgebroken, en tot den grondt toe geflecht: doch de gemelde fchildery is ongefchonden gebleven, en ter eere der graven in het oude paleis of tegenwoordige ftadhuis opgehangen.

Het klooster der AUGUSTYNEN is den 20 October des jaars 1490 gefticht in de Achterftraat, en hadt zynen uitgang in de Zage-of Hageftraat, en aan de ftads veften. In 't jaar 1494 hebben de broeders en zufters van S. Jakobs gilde de S. Jakobskerk met twee huizen, drie kamers, en de landeryen daar aan horende, aan de gemelde Augustyner monniken ingeruimt.

De MINNEBROEDERS kwamen te Haarlem in den jare 1455, wanneer zy aldaar een klooster gefticht hebben aan de ftads veften, alwaar tegenwoordig S. Lysbeths Gafthuis ftaat. Dit klooster is in 't volgende jaar op ftads koften opgebouwt. Deze monniken bewoonden dit klooster tot den jare 1577 toe, wanneer de ftadt in de maandt Augufty door den prins van Oranje verovert wierdt, waar op alle de monniken met verfmaadheit uit de ftadt verdreven wierden.

S. ANTONIS KONVENT is allereerft door de broeders van den derden regel van S. Francifcus gefticht en bewoont geweeft, doch is daar na ingeruimt aan Reguliere kanunniken, die onder het kapittel van Sion ftonden. Naderhandt heeft de abt van Mariënwaardt, by Kuilenburg, den eigendom van S. Antonis-klooster verkregen, waar van in een ouden brief van de maandt Augufty des jaars 1470 gewag wordt gemaakt. En wederom in 't jaar 1484, omtrent het feeft van S. Lukas, is dit konvent der Witte Broederen door den abt van Mariënwaardt in beter ftaat gebragt, na dat het 70 jaren van te voren door de Francifkanen van den derden regel gefticht was. Eenigen tydt daar na heeft dit konvent den naam van *St. Antonis-Prooftdy* gekregen: de broeders, die 'er woonden, wierden *Witte monniken* genoemt, (daar zy anders den naam van *Premonftreiten*, of *Premonftratenzen*, en naar hunnen inftelder dien van *Norbertynen* dragen) gelyk dan ook de ftraat, waar in dit konvent gelegen was, daar door den naam van de *Witte-Heren-fteeg* gekregen heeft. Maar alzo zy naderhandt tot een ongebonden leven vervielen, zyn hunne goederen en inkomften den 9 Maart des jaars 1541 met bewilliging van den paus aan S. Lysbeths Gafthuis gegeven.

Naderhandt hebben de CELLEBROEDERS ook verlof gekregen om een konvent in de ftadt te hebben, het welk was in de Jakobyne-ftraat, daar nu de grote ftads-fchole is.

Het getal der kloosters voor de nonnen is te Haarlem niet kleinder geweeft dan dat der mannenkloosters. Eerftelyk hebben de nonnen, die den derden regel van S. Francifcus volgden, aan de ftads cingel, alwaar tegenwoordig het Pefthuis ftaat, een klooster gehad, dat naar de H. MARIA MAGDALENA genoemt was.

S. MICHIELS KONVENT, van Francifkaner nonnen bewoont, is gefticht den 8 April des jaars 1488, ter plaatfe daar nu de Doele ftaat.

Niet verre van daar in de grote en korte Houtftraat hebben de CLARISSEN, of *Zufters van S. Clara*, een klooster getimmert, dat zy met ter woon betrokken in den jare 1471.

Op de Voldersgracht hadden de zufters KARMELYTESSEN, of H. *van onze Lieve Vrouwe van Karmel*, een klooster.

Niet verre van daar woonden de nonnen van de ZYL, welke leefden naar den regel van S. Augustinus, en haar klooster door fpinnen, wol-bereiden en linnenweven onderfteunden. De ftraat, alwaar zy woonden, heeft tot nog toe den naam van de *Zylftraat* behouden.

Van de Krocht of Kroft af, daar tegenwoordig de Varkemarkt is, tot de Melkftraat toe, heeft het konvent van S. CATHARINA geftaan, daar de zogenaamde *Tertiariffen*, of zufters van den derden regel, in woonden.

Naby 't voornoemde konvent hebben de URSULYNEN, die mede naar den derden regel leefden, een konvent gehad, 't welk ook den naam aan de ftraat gegeven heeft. Dan was 'er 't konvent der S. ANNAAS-ZUSTEREN, die mede *Tertiariffen* waren. De kerk van haar klooster, dat by de Ramen gelegen was, is daar na afgebroken, en in de zelve plaats tegen den ouden toren eene zeer fraaie kerk gebouwt, *de Nieuwe* genoemt, tot oeffeninge van den hervormden Godsdienft.

By de Kruispoort ftondt ook een konvent van nonnen naar den derden regel levende, dat den naam voerde van S. MARGARITEN-KOOR.

Nog ftondt 'er een konvent van *Tertiariffen*, 't welk de H. Maagdt MARIA toegewyd was, in de S. Jansftraat, niet verre van de S. Janspoort.

Eindelyk was 'er een nonnen-konvent in de S. Jansftraat, en in de wyde en naauwe Ceciliefteeg, dat S. CECILIA als patronesse vierde.

Het grote BEGYNHOF, dat nog in wezen is, en met drie poorten uitgaat, in de Bagyneftraat, S. Jansftraat, en op de Bakenessergracht, is voor 't grootfte gedeelte gefticht in den jare 1262. Na den jare 1590 hebben de Hervormden van de Franfche gemeente alhier hunne kerk gehad.

Nog is te Haarlem eene vergadering van maagden, die digt by malkander, maar in verfcheide en afgezonderde huizen een geeftelyk leven leiden, en, zonder gelofte te doen, onder eenen overfte ftaan, die uit de geeftelykheit genomen wordt. Deze plaats, door de wandeling DEN HOEK genaamt, is in 't begin der voorgaande eeuw ingeftelt, en nog tegenwoordig in wezen.

Behalven deze kloosters, kerken en kapellen zyn 'er te Haarlem nog verfcheide Godshuizen en gafthuizen, die mede hunne kerkjes en kapellen hebben.

Het eerfte GASTHUIS VAN S. ELIZABETH is zeer oud, en om zyne grote oudheit de tydt van des zelfs ftichting onbekend: doch in de ftads brieven wordt het al vermeld in den jare 1348. In 't jaar 1456 is dat prachtige Gafthuis van S. Elizabeth opgebouwt in de Houtftraat, met eene kerk, die tot de naafte brug toe fprong, en achter in de Koningftraat uitkwam. Maar alzo dit Gafthuis den 23 October des jaars 1576 tot den grondt toe afbrandde, en t'eenemaal overhoop lag, is het kort daar na, toen de ftadt door de prinsgezinden ingenomen was, te weten in 't jaar 1578, overgebragt naar 't Minnebroeders klooster. De goederen der Witte Heeren, of Premonftreiten, zyn met dit Gafthuis vereënigt.

In de zelve ftraat ftaat een OUD-MANNEN-HUIS, zynde eene wykplaats der arme gryzaards, dat niet zo zeer wegens oudheit, als wegens voortreffelykheit van timmeradie beroemd is. Het zelve is gefticht ten dele door de milde gifte van eenen *François van Bekeftein*, en ten dele door het voordeel van eene lotery, door den magiftraat ten dien einde opgerecht.

S. JANS-GASTHUIS en 't WEESHUIS VAN KOENEN (in de *Oudheden van Kennemerlandt* ftaat in 't Latyn *Coenii*) zyn ook overlang gefticht. Het laatfte, ftaande in de Albf, is gefticht in den jare 1394, en het *H. Geefthuis* genoemt geweeft. Deze beide zyn eindelyk om de menigte der wezen in den jare 1626 tot een Weeshuis vereënigt.

Dan zyn 'er nog kleinder Gafthuizen voor byzondere armen gefticht; als dat van S. JAKOB, van S. REMIGIUS, van S. ANTONIUS, van S. MARTEN, en eindelyk dat van de H. Maagdt MARIA, en dat van S. BARBARA, welke omtrent den zelven tydt, te weten na het jaar 1430, en wat later, opgekomen zyn. Dat van S. Jakob is voor de pelgrimmen van S. Jakob opgerecht, en door *Simon Gerritsz. Koman* by uiterfte-wille gefticht, zynde door de weduwe van *Johan Bette* een huis en erve daar toe gegeven in den jare 1436.

S. *Remigius-Kapel* is bekend uit een giftbrief, getekent op S. Pontianusdag in 't jaar 1421, alwaar de koft aan zeven arme vrouwen gegeven wordt. Tot het zelve gebruik is 't Gafthuis van de H. Maagdt *Maria*, thans S. *Barbaraas Gafthuis* genoemt, ftaande in de ftraat der S. Jansheeren, in 't jaar 1435 gefticht door *Hugo van Affendelf*. Het *Gafthuis* en de *Kapelle van S. Antonius* heeft *Johan Niklaas Dierdtszoon* doen bouwen buiten de Schalkwykerpoort, het welk hy met alle de inkomften aan den deken en de gezwore broeders en zufters van 't H. Kruisgilde by uiterfte-wille nagelaten heeft, als blykt uit een bezegelden brief van den jare 1440. In 't zelve jaar, op S. Valentynsdag, is S. Mariaas Gafthuis, *onzer Lieve Vrouwe Gafthuis op Bakenes* genoemt, gefticht door *Niklaas Brenszoon*. S. *Martens Gafthuis*, ftaande over 't Pefthuis, is den 16 Augufty des jaars 1472 gefticht door de brouwers voor zieke of oude dienftmaagden; en dewyl het door den brandt van 't jaar 1476 in de affche gelegt en t'eenemaal overhoop gefmeten was, is het twee jaren daar na door de voornaamfte brouwers weder opgebouwt.

S. PIETERS GASTHUIS is gefticht in den jare 1558. In dit huis wierden twaalf perfonen onderhouden, meeft ambachtslieden; hoewel 'er ook geleerde mannen uit het zelve huis voortgekomen zyn.

Men vindt ook te Haarlem een groot getal van genootſchappen, die KAMERS genoemt worden, en die men hier niet alle zal optellen. De oudſte van de zelve, door *Dirk van Bakenes* op 't Bakenes opgerecht in den jare 1395, is naderhandt verplaatſt in de Houtſtraat. Op 't Bakenes ſtondt nog eene andere kamer, opgerecht door *Pieter Utenhage* en *Luberta van Heuſſen*, echte lieden, in 't jaar 1558, die ook het S. Pieters-Gaſthuis in 't zelve jaar geſticht hadden. Doch deze kamer is mede verplaatſt, en in den jare 1600 in de Ceciliaasſtraat overgebragt. Dan ſtaan 'er nog twee kamers in de Minnebroedersſtraat, beide van ryke lieden geſticht. Voorts zyn 'er te Haarlem nog genootſchappen, die om de vermakelykheit van hunne geſtichte woningen den naam hebben van HOFIES. Het oudſte van allen heeft zynen naam van het geſlacht *van Loo*, het welk geſticht is door *Simon van Loo* en zyne huisvrouwe Godelia Willens in de Karmelyteſſenſtraat. Het twede in oudheit is het hofie van *Niklaas van Heuſſen*, oud-burgermeeſter, dat eerſt geſticht is in 't jaar 1538. Dan volgt het hofie *van Gracie*; zynde mede eenige huisies, met plaatsies daar aan, alwaar twaalf mans-of vrouwsperſonen de koſt hebben. Dit hofie is geſticht in den jare 1554 in de Jakobynenſtraat door *Gysbert Molineus* en *Willem Diert*. Nog is 'er een hofie van *Pieter Frederikszoon Deiman*, geſticht in het jaar 1565. Zo heeft ook *Margaretha*. Niklaas Lotzens dochter, in den jare 1585 een hofie gebouwt in 't H. Landsſtraatie. In de naaſtvolgende eeuw zyn ook verſcheide zulke hofiens gebouwt. Aldus heeft *Franciſcus Loenius* omtrent het jaar 1600 de armen tot zyne erfgenamen aangeſtelt, en begeert, dat *Kornelis Schonæus* het beſtier van zyne goederen zou hebben. Schonæus is geſtorven in 't jaar 1605, en om de uiterſte-wille van Loenius uit te voeren, en zynen laſt te volbrengen, heeft hy in de ſtraat der Witte-heeren een erve gekocht, en daar op een huis getimmert voor elf arme vrouwen, daar de eerſte vrouwen ingekomen zyn in 't jaar 1607. Ter zelver plaatſe heeft Jakob Zaffius vyf kamers gebouwt in 't jaar 1609. In den jare 1610 heeft *Geertruid Borrits*, eene Godvruchtige vrouw, hare milddadigheit ook getoont met eene kamer in de Houtſtraat op te rechten. Eindelyk is het Kramers-hofie, in het jaar 1613 gebouwt in de ſtraat, alwaar de Witte-Broeders een klooſter plagten te hebben.

Dit zyn nu wel de voornaamſte plaatſen, die binnen de ſtadt Haarlem tot trooſt en verligting van arme en zieke mannen en vrouwen geſticht zyn geweeſt.

Behalven het Weeshuis, waar van gewag gemaakt is, wordt in deze ſtadt ook een KINDER-HUIS gevonden, dat geſticht wierdt in den jare 1656, en om den groten aanwaſch der arme kinderen vergroot in het jaar 1662. Het zelve ſtaat in de Magdaleneſteeg.

Tot afwering van de ontucht is hier ook in den jare 1609 een TUCHT-of WERKHUIS geſticht ter plaatſe van het oude Peſthuis, dat weleer by de oude kerk van S. Gangulphus gelegen was. In dit werkhuis worden ook onderhouden kinderen, welker ouders, vader of moeder, weggelopen zyn, en vondelingen, en daarom ook genoemt het AALMOEZENIERS-HUIS. Aan het zelve is in den jare 1728 nog een groot vertrek getimmert, ſtrekkende tot een turf-en korenſolder.

Het voorgemelde oude PESTHUIS was gebouwt in het jaar 1566. Naderhandt, te weten in het jaar 1602, is 'er tot afwering van de peſt, en tot verkwikking van de zieken, nog een ander Peſthuis gebouwt in S. Magdalenaas-klooſter, by de veſten der oude ſtadt: en naderhandt is het Peſthuis wederom verlegt buiten aan 't Leprozenhuis, daar het tegenwoordig nog is.

In den jare 1622 is ook een nieuw GEVANGENHUIS in de ſtadt gebouwt, dat gelegen is in de Zylſtraat, en aan het ſtadhuis vereenigt.

Ook is 'er over eenige eeuwen een Leprozenhuis of LAZARUS GASTHUIS gebouwt, voor lazariſſen en melaatſchen, te Sieken buiten Haarlem, en daar is nog eene bulle wegens het ſtichten van S. Lazarus-Gaſthuis voorhanden.

S. JAKOBS-KAPEL aldaar is opgebouwt in 't jaar 1319, als blykt uit den giftbrief van *Gerrit Arentszoon Haren*, een Egmonder. Het privilegie der proeve van lazary, door den grave van Hollandt aan de gemelde plaats gegeven, luidt als volgt:

Wy ſchout, ſchepenen, en Raadt des gemenen-beſte van Haarlem doen kond aan allen en yder in 't byzonder, dat onze wettige graaf van Hollandt dit voorrecht-gegeven heeft, dat de genen, die met melaatsheit beſmet zyn, uit de ganſche provincie van Hollandt en van Zeelandt kunnen komen in S. Jakobs kapel, onder 't gebiedt van Dykendam, om hunne melaatsheit aldaar te laten onderzoeken en genezen. Ter getuigeniſſe van deze waarheit hebben wy dezen brief in 't licht gegeven, en 'er ons zegel aan gehangen. In 't jaar 1413, *vrydags na S. Jakobs feeſtdag.*

Men heeft ter dezer plaatſe, *het Sieken* genoemt, ook 't PROVENIERS HUIS, daar vele lieden eens voor-al hun koſt kopen. Het zelve beſtaat uit 14 huisies, en wordt beſtiert van de zelve Regenten en Moeders als het Dolhuis, namentlyk vyf Regenten en vier buiten-Moeders.

Het PROVENIERS-HUIS binnen de ſtadt ſtaat digt by de grote Houtpoort, en is een heerlyk en weldoortimmert gebouw, zynde te voren geweeſt het Heere-Logement, en naderhandt tot tot dit gebruik geſchikt. Het beſtaat uit 28 huisies, en wordt beſtiert door vyf Regenten en vier Regenteſſen.

Buiten de ſtadt ſtaat ook een DOLHUIS, daar de gekke menſchen geboeid en opgeſloten gehouden worden, en heeft 'er van 't jaar 1564 geſtaan tot nu toe.

Behalven de voornoemde S. Jakobs-kapel heeft men nog kennis van eene S. NIKLAAS-KAPELLE buiten de Spaarwouderpoort, aan welke kapelle *Dirk van Waſſenaar*, paſtoor van Haarlem, de zelve voorrechten toegeſtaan heeft, die aan de S. Jakobs-kapelle, en aan die van de H. Maagdt Maria, van welke wy terſtondt zullen ſpreken, toegeſtaan waren geweeſt. Deze evengenoemde KAPELLE VAN DE H. MAAGDT MARIA ſtondt op Overſparen, tot welkers oprechting *Georgius van Theemſeke*, paſtoor van Haarlem, zyne toeſtemming heeft gegeven, volgens zynen brief van den 3 April des jaars 1528.

Nog zyn 'er te Haarlem vermaarde Gilden of Genootſchappen van broeders en zuſters geweeſt: I. S. JAKOBS GILDE, welk genootſchap zeer oud was, en beſtondt uit 25 broeders, een deken en vier byzitters daar onder gerekent. Zy plagten eertyds op den eerſten zondag na het feeſt van S. Jakob den Groten by malkander te komen, 't en ware dat het feeſt op een zondag kwam. Tegenwoordig is de Nieuwe Doelen hare vergaderplaats. II. Het SCHOONVAARDERS GILDE was opgerecht van 70 lieden, die 't eilandt Schonen bezichtigt hadden, en ſtaat al vermeld in een brief van 't jaar 1368. De gildebroeders zyn thans 28 mannen ſterk, ſtaan onder een deken, en komen op den eerſten zondag na Nieuwejaar by malkander in den Ouden Doelen. III. Het GILDE *van* S. HUBERTUS, die de patroon is van de jagers, is al overlang ingeſtelt door de adelyke burgers van Haarlem, die, om de nabyheit van de boſſchen en duinen, altydt grote liefhebbers zyn geweeſt van de jagt, en alzo dit Gilde by verloop van tyden vervallen was, is het wederom opgerecht. Deze gildebroeders, die een Preſident en vier Raadsheeren hadden, kwamen in de maandt November by malkander in de herberg de Baſterpyp. IV. Het KORSGILDT ſtaat in 't gildeboek, dat onder de gildebroeders beruſt, al vermeld op het jaar 1378. Het beſtaat uit 74 broeders of zuſters, zo geeſtelyke als wereldſche, die ook getrouwt mogen zyn. De naaſte erfgenamen komen in de plaats der afgeſtorvenen: doch zo, dat de mansperſonen voor de vrouwsperſonen gaan. De eerſte broeders hebben weleer eene zekere ſomme van penningen by malkander opgebragt; en voor dit geldt rechtten zy omtrent Kersmis op 't Prinſſenhof, twee dagen na malkander, een vrolyke maaltydt aan; als of zy de gedachtenis van dit blyde feeſt wilden vieren, en verſchynen daar onder eenen deken en twee byzitters. Op dit gaſtmaal wierden ook dertien arme ſtedelingen van Haarlem, van 't beſte ſlag, genodigt, om Chriſtus en de 12 Apoſtelen te verbeelden. En om die reden worden zy ook de eerſte van allen ter maaltydt onthaalt. De byzitters, met twee gildebroeders en gildezuſters, dienen de tafel, dat van niemandt, die buiten 't gilde is, zou mogen gedaan worden. V. Het BROEDERSCHAP VAN *de H. Moeder Gods, en altydt Maagdt* MARIA, (door *Ampzing* overgeſlagen, maar door den Schryver der *Oudheden en Geſtichten van Kennemerlandt* beſchreven) 't welk in S. Bavoos-kerke ingeſtelt is, en daar al vermaard is geweeſt ſedert het jaar 1307, wanneer het reets een vikary hadt, waar van de inkomſten in den jare 1439 vermeerdert zyn. In dit broederſchap zyn lieden van den hoogſten adel, niet alleenlyk uit de ſtadt Haarlem, maar ook uit ganſch Hollandt, zo wel geeſtelyken als wereldlyken, opgeſchreven geweeſt. Men heeft een volkome lyſt van alle de broeders van 't jaar 1464 af, tot het jaar 1573 toe. De voornaamſte van allen is *De doorluchtigſte vorſt Karel van Burgundië, hertog van Burgundië, graaf van Hollandt, Zeelandt, enz. overleden in 't jaar* 1477. Onder de prelaten vindt men op het jaar 1572 aangetekent *Den hoogwaardigſten Heer, Heer Godefridus van Mierle, tweeden biſſchop van Haarlem, en klooſtervoogdt der abdye van Egmondt.* Dit broederſchap hadt in den jare 1574 aan inkomſten 1323 guldens, 2 ſtuivers, 9 penningen, de welke uit verſcheide landgoederen, huizen, en rentebrieven getrokken wierden. Eindelyk, ten VI was 'er in de hoofdkerk een BROEDERSCHAP *van 't* H. SAKRAMENT ('t welk Ampzing mede ſtilzwygende heeft voorbygegaan, maar door den voorgemelden Schryver is beſchreven). Dit broederſchap hadt mede goederen, beſtaande in huizen, renten en andere inkomſten.

Om de optelling der oude geeſtelyke geſtichten van Haarlem te beſluiten moet men hier nog byvoegen het klooſter der Reguliere kanunniken der orde van S. Auguſtinus, het welk ſtondt buiten de ſtadt, naby de poort van Haarlem, door welke men naar Alkmaar gaat. Het zelve droeg den naam van het KONVENT DER VISITATIE *van de H. Maagdt* MARIA, en wierdt gebouwt omtrent den jare 1400 door den prieſter *Hugo Goudſmit*, of *Golſmit*. Naderhandt is dit klooſter door 't kapittel van Windeshem aangenomen, en met het zelve vereenigt. Johannes à Kempis, broeder van Thomas à Kempis, is, volgens de Kronyk van Windeshem, zeven jaren lang overſte of prioor van dit klooſter geweeſt.

Tot dus verre van de gebouwen en geſtichten der ſtadt geſproken hebbende, moet men daar nog byvoegen, dat 'er behalven de CLUVENIERS en S. JORIS-DOELENS, en behalven de grote of LATYNSCHE SCHOLE, welke haren Rector, Conrector, en vier ondermeeſters of preceptoren heeft, in de ſtadt nog verſcheide andere publyke gebouwen gevonden worden, die men om niet te wydlopig te zyn hier ſtilzwygende zal voorbygaan.

Omtrent de verdere geſteldheit der ſtadt van binnen is, behalven de fraaiheit der ſtraten, waar van reets gewag gemaakt is, nog aan te merken, dat de zelve nog het voordeel heeft van genoegzaam water tot vermaak en tot geryf der inwoners. Voornamelyk komt ten dien opzichte de friſſche rivier het SPAREN in aanmerking, welke met een krommen en kronkelenden arm de ſtadt als in twee delen doorſnydt, ſchietende in het Zuiden uit naar het meir, en in 't Noorden naar haar Verlaat

en

en Dam, alwaar zy door dapper sluiswerk en grote gaten met groot gedruis en kracht van 't water in het Y vloeit: door welk sluiswerk het water der stadt ook voor het kwaadt van den brakken staart der zoute zee bewaart wordt. Door middel van deze rivier heeft de stadt een ongemene doorvaart, en daar door ook zeer veel toevloedt van neering. Behalven deze rivier heeft de stadt ook verscheide fraaie grachten, die van 't Sparen afgesneden, en, tot sieraadt en nuttigheit, door de stadt heen geleid zyn, en derhalven als zo vele verlaten ook tot zuiverheit der stadt dienen. De eerste en oudste onder de zelve is de BAKENESSER-GRACHT, die aan de eerste wallen gelopen heeft. Daar na volgen de OUDE GRACHT, de KRAEYENHORSTER-GRACHT, de RAAM-GRACHT, de VOLDERS-GRACHT, de ZYD-GRACHT, de BEEK en de RAAKS. Aan de andere zyde van het Sparen is de BURGWAL, waarschynlyk alzo genoemt naar eenen burg, waar van men echter geen bescheidt heeft, hoe of waar de zelve gelegen mag hebben. In de laatste grote uitlegging heeft men mede twee grachten, genaamt *de eerste* en *twede* NIEUWE GRACHT, anders genaamt de HEERE-GRACHT, waar van de eene zo wyd is als het Sparen op zyn naauwste, en die beide in de stads cingel uitlopen.

Tot hier toe heeft men de stadt beschouwt met hare gebouwen van binnen, leggende rondom in hare wallen en muren, met poorten, rondeelen, torens en bolwerken, en omringt met hare diepe watergrachten en cingels, of omgangen, welke vermakelyk met bomen beplant zynde tot aangename wandelingen verstrekken.

Verders is de stadt van buiten van alle kanten zeer vermakelyk gelegen, behoevende daar in voor gene der andere steden van het landt te wyken. Ten Zuiden heeft zy het meer, ten Noorden het Y, ten Westen de Noordzee; door welke voordeelige gelegenheit de stadt overvloedt heeft van allerlei visch, zo wel zeevisch, als riviervisch. Door het Sparen, dat mede vischryk is, vaart men uit en van de stadt met allerlei vaartuig, zeer vermakelyk, ten Zuiden naar het meer, ten Noorden naar het Y. Rondom de stadt zyn ook ontelbaar vele vermakelyke wandelwegen, om te gaan of te ryden naar zeer vele vermakelyke dorpen, gebuchten, oude sloten, prachtige hofsteden en heeren-huizen, die rondom deze stadt in grote menigte, en meerder dan ergens in het gansche landt, gevonden worden; behalven ontelbaar vele vermakelyke tuinen en bloemhoven, waar uit de schoonste bloemen door het gansche landt en naar alle plaatsen gebragt worden. Voorts heeft men naby de stadt, en inzonderheit tusschen de zelve en de zee, de grote zandbergen, of duinen, vol van konynen; waar naar men wil dat de Kennemers, of Kermers, *Kaninefaten* genoemt wierden. Behalven dit wildt zegt men dat in de tusschenweiden der duinen ook wel harten en hazen plagten gevonden te worden. Uit dien hoofde is 'er naby de stadt, voor der zelver edelen en ryke burgers, aan welke daar toe vryheit gegeven is, grote gelegenheit tot de jagt; en op eenen dag in 't jaar, *Hartiesdag* genoemt, zynde de eerste maandag na Maria Hemelvaart, heeft een ieder vryheit om aldaar te jagen. Aan den kant van deze duinen zyn schone groene weiden, waar op het lywaat en garen in grote menigte gebleekt wordt. Verder vindt men aan alle kanten van de stadt zeer lustige landsdouwen, en overheerlyke weiden voor het vee en om te zaaien. Om van de buiten-gelegenheit der stadt af te scheiden, zullen wy alleenlyk nog zeggen, dat men ten Zuiden van de stadt by het Sparen dat overheerlyk bosch vindt, gemeenlyk de HAARLEMMER-HOUT genoemt, van welkers schoonheit, vermakelykheit, geregelde beplanting met hemelhoge bomen, lanen, wandelwegen en lommering niet met lofs genoeg gesproken kan worden. Men heeft daar een ongemeen gezang van allerlei gevogelte, en inzonderheit van nachtegalen. Kortom, de ongemene vermakelykheit van deze bosschadie lokt niet alleen de Haarlemsche stedelingen derwaarts, maar duizenden van inwoners der andere steden reizen den ganschen somer door daar heen, om aldaar hun vermaak te nemen en adem te scheppen. Men wil daarom, dat deze stadt van ouds om de aangenaamheit van hare gelegenheit *Sut-Herlem*, dat is *Zoet-Haarlem*, genoemt zou zyn geweest; en zy mag uit die aanmerking waarlyk wel den naam van een aardsch paradys dragen.

Voorts is Haarlem ook zeer geacht om zynen koophandel, en de kunsten en handwerken, die aldaar geoeffent worden, en waar van eenige ook aldaar eerst uitgevonden zyn. Eene der eerste hoofdneeringen is het bier-brouwen, wordende aldaar een zeer groot getal van *brouweryen* en *mouteryen* gevonden, en gestadiglyk zeer vele bieren uit de stadt naar elders gevoert. De wevery is mede eene der voornaamste hoofdneeringen van deze stadt, wordende hier allerlei kostelyke zyde en wolle stoffen en het allerfynste lywaat geweven, dat ergens gevonden wordt. Onder anderen is hier in den jare 1580 het lywaat-damast allereerst uitgevonden. Het gevolg van de wevery zyn de twynderyen en blekeryen. Voorts bloeien in deze stadt ook alle kunsten en wetenschappen, en zy is in het byzonder vermaard door de uitvinding van de drukkunst, of boekdrukkery, welke omtrent het jaar 1440 door *Laurens Janszen Koster* aldaar is uitgevonden, hoewel die van Ments in Duitschlandt ten onrechte Haarlem die eere pogen te betwisten; gelyk *Petrus Scriverius* wydlopig heeft aangetoont. Verder heeft men te Haarlem vele kunstenaars gehad, die boven anderen uitgemunt hebben, als schilders, plaatsnyders, glasschryvers, muzykanten, en anderen, die door Ampzing in order worden aangehaalt. De Artoische bisschop, parochiaan van Haarlem, hadt weleer voor te Haarlem, om de goede gelegenheit der stadt, eene hogeschool op te rechten, onder de begunstiging van keizer Karel den V: doch alzo sommigen in de regering de geleerdheit weinig toegedaan, en dit goed voornemen niet gunstig waren, bleef het zelve achter. Nochtans heeft deze stadt een zeer groot getal van geleerde mannen uitgelevert, van welke, als mede van hunne werken, de lysten al mede by *Ampzing* en andere schryvers gevonden worden. Zo zal men ook de naauwkeurigen naar de genoemde schryvers wyzen, om te zien wat de zelve van de dapperheit der Haarlemmers, niet alleenlyk in het Spaansche beleg, waar van men hier voor kortelyk gesproken heeft, maar ook in verscheide andere gelegenheden, als onder anderen in de verovering van Damiate, verhalen; gelyk men by de zelve schryvers ook vindt op welke grote helden en dappere mannen Haarlem billyk zynen roem mag dragen. Alle deze zaken is men kortheitshalven genoodzaakt hier stilzwygende voorby te gaan.

Haarlem is boven vele andere steden met voorrechten en vryheden begiftigt, welke niet weinig tot den bloeienden staat en het welvaren der stadt toebrengen: onder anderen komt daar in ten voornaamsten in aanmerking de doortocht, of doorvaart, van de schepen, die anders, zonder de dammen, die ten dien einde op verscheide plaatsen gelegt zyn, als onder anderen aan den Overtoom naby Amsteldam, niet door Haarlem zouden komen. Dit voorrecht wierdt aan de stadt geschonken door den graaf Maximiliaan, den man van Maria, de XXVIII onder de graven en gravinnen van Hollandt; en Haarlem heeft na dien tydt dit voorrecht in verscheide gelegenheden dapperlyk verdedigt, wanneer men getracht heeft het zelve met geweldt te krenken. De stadt heeft ook den vrydom van lossen en laden en de tol-vryheit te water en te landt in Hollandt, Zeelandt, en West-Vrieslandt.

Het eerste wapenschildt van de stadt Haarlem, met eenen muur omringt, meent men dat van het overoude huis en geslacht van Haarlem geweest te zyn, bestaande uit twaalf maarlen in het rood, zonder bek en poten, met een zilver kruis. Voor langen tydt, doch echter naderhandt, is aan deze stadt daar benevens nog een wapenschildt geschonken, zynde een zilvere dorre boom in een zwarten grondt: en hoewel de stadt dit twede wapenschildt van ouds gevoert heeft, vindt men echter van de gelegenheit en de oorzake van het zelve by de schryvers niets gemeld. Daar zyn 'er echter, die vermoeden willen, dat het zelve op het Haarlemsche bosch zou zinspelen. Het derde wapenschildt wierdt aan de stadt geschonken door keizer Frederik Barbarossa, en bestondt uit vier sterren in een bloedig veldt, willende de vier sterren, zo *Ampzing* zegt, te kennen geven, dat de Turken, of Saracenen, in het Oosten tot vier malen toe de dapperheit der Haarlemmers ondervonden en beproeft hebben. Dit wapenschildt is naderhandt, ter oorzake der overwinning van Damiate, vermeerdert, en met een zilver zwaardt en kruis daar op vereert, met dit byschrift: VICIT VIM VIRTUS, dat is: *De moedt verwint de macht.* Op dit vierde wapenschildt heeft men voorlang te Haarlem dit eerdicht gemaakt:

> *De* moedt verwint de macht. *Het* Veldt *en 't* Zwaardt *getuigen,*
> *Dat Damiaat voor ons den hals heeft moeten buigen,*
> *De* Sterren, *dat onz' naam steil tot de sterren gaat,*
> *En 't* Kruis *vermeldt het einde en de oorzaak van de daadt.*

Eindelyk wordt dit laatstgemelde volle wapenschildt, met zwaardt kruis en sterren, met den zilveren boom daar aan gesnoert, als een dubbeld en alzo het vyfde wapenschildt aangemerkt, en alzo door de Haarlemmers ook veel gevoert.

Doch om naar het einde van dit artykel te spoeden, zal men nog in de eerste plaats aanmerken den rang, welken de stadt Haarlem heeft onder de andere steden van Hollandt, als mede hoe het met hare regering gestelt is, en eindelyk zal men daar by voegen wat van de kerke der stadt aan te merken zy, voor en na de hervorminge, en hoe de Nederduitsche en Fransche Gereformeerde kerken in dezen tydt aldaar bestiert worden.

Wat aangaat den rang der stadt, zy is naast Dordrecht de eerste, en alzo de twede onder alle de grote stemmende steden der provincie van Hollandt, en voert ook om die reden alleen, benevens Dordrecht, het zwaardt van justitie, en heeft eenen scherprechter, die met de vrye jagt begiftigt is, in het plakkaat van keizer Karel, van den 10 February des jaars 1522, meester van den scherpen zwaarde genoemt wordt, en het halsrecht of de doodstraffe uitvoert van Texel af, tot Naarden en de Maas toe.

De stadt wordt geregeert door de VROEDSCHAP, bestaande uit 24 *Raden:* uit en door welke Vroedschappen verkoren worden

Een HOOFD-OFFICIER.

Vier BURGERMEESTEREN.

Zeven SCHEPENEN.

Doch zo 'er zo vele heeren van de Vroedschap van bedieningen voorzien zyn, dat alle de Schepenen daar uit niet genomen kunnen worden, vervult men het getal der Schepenen met personen buiten de Vroedschap. De Burgermeesteren en Schepenen zitten dagelyks, behalven des maandags.

Voorts worden ook uit de Vroedschap verkoren

Vyf WEESHEEREN, zynde gewoonlyk oud-burgermeesteren, of schepenen in rang. Deze zitten op donderdag en vrydagvoormiddag ten elf uuren.

Twee COMMISSARISSEN van de *Rekenkamer* en *Financie*, mede oud-burgermeesteren en schepenen.

De volgende gecommitteerde Heeren, die mede uit de Vroedschap verkoren worden, zyn drie jaren in commissie.

Een GECOMMITTEERDE in de *Staten Generaal*, zynde oud-burgermeester, of oud-schepen.

Een GECOMMITTEERDE in 't collegie van den *Raadt van State.*

Een GECOMMITTEERDE RAADT *van State van Hollandt.*

Een GECOMMITTEERDE RAADT *ter Admiraliteit te Amsteldam.*

Voorts worden nog uit de Vroedschap verkoren

Twee COMMISSARISSEN van den dagvaardt, altoos een oud-burgermeester en afgaande schepen.

Een BEWINDHEBBER van de *Oost-Indische Compagnie.*

Een BEWINDHEBBER van de *West-Indische Compagnie.*

Twee THESAURIERS.

Een ONTFANGER van de *gemene lands middelen.*

Verders worden uit en buiten de Vroedschap verkoren

Zes KERKMEESTEREN, zynde gewoonlyk oud-schepenen.

Vyf COMMISSARISSEN van de *kleine* bank van justitie, gewoonlyk Heeren buiten de Vroedschap.

Een PENSIONARIS, buiten de Vroedschap.

Vier SECRETARISSEN.

De Burgermeesteren moeten 8 jaren in de Vroedschap geweest zyn, eer zy tot dat ampt verkoren kunnen worden.

De *verkiezing* van Burgermeesteren geschiedt jaarlyks den 7 September; wanneer zy drie dagen daar na possessie nemen. De Schepenen worden jaarlyks verkoren den 11 September, en nemen possessie den 14. De Commissarissen, benevens de subalternen worden jaarlyks verkoren op den eersten zondag in October.

De Heeren van den KRYGSRAADT worden in tweeën onderscheiden, te weten in de *Cluveniers-Doelen* en S. *Joris-Doelen*, bestaande ieder Doelen in 4 vaandels, als het oranje, wit, blaauw, en gekoleurd. Ieder Doelen heeft de volgende Heeren, die alle leden van den krygsraadt zyn, en den zelven, wanneer hy gehouden wordt, bywonen, te weten:

Een KOLONEL.

Een FISKAAL.

Deze beide zyn gewoonlyk heeren uit de Vroedschap. Voorts in en buiten de Vroedschap

Vier KAPITEINS.

Vier LUITENANTS.

Vier VAANDRAGERS, alle vryers, en geen leden van den krygsraadt. Voorts is ieder vaandel verdeelt in drie corporaalschappen, en heeft 3 sergeanten, 3 corporaals, 3 rotmeesters, 1 opper-en 1 onder-tamboer.

De stadt heeft ook hare officieren buiten en ten platten lande, als:

Een *Baljuw* van Kennemerlandt.

Een *Baljuw* van Beverwyk, of Blois, en Assendelft.

Een *Baljuw* van Brederode.

Een *Drossaardt*, of *Landdrost*, de *Rode Roede* genoemt; en anderen meer, de welke door de Regering der stadt benoemt of verkoren worden.

Tot hier toe van de Regering gesproken hebbende, zal men ten besluit van den Godsdienst, of de kerke, en der zelver regering gewag moeten maken. Haarlem is dan, benevens andere plaatsen in dit gewest, al vroeg, de meeste menen in het einde van de VII eeuwe, doch zommigen vermoeden, dat het al vroeger geweest zou zyn, van de blindheit van het heidendom en van de afgodery tot het licht des Euangeliums en den dienst des waren Gods bekeert, tot dat deze stadt, benevens byna de gansche Christenheit, door de ingeslope dwalingen en de aangegroeide bygelovigheden, weder in eene dikke duisterniste van onwetendheit en nieuwe afgodery vervallen zynde, eindelyk ten tyde der Reformatie dat benevelde licht in zyn volkomen glansch ook binnen hare muren weder op den kandelaar heeft zien stellen, en dat omhelst en aangenomen. Maar eer dit zo verre gebragt is, heeft deze stadt, benevens gansch Nederlandt, veel te lyden gehad door de Spaansche tiranny en inquisitie, als mede door den dwang der nieuwe bisschoppen, zynde Haarlem mede tot een bisschoplyken stoel verkoren, om de gemeente te beter in dwang te houden. De eerste bisschop der stadt was *Nikolaas a Nova Terra*, of *Nieuwlandt.* Hy wierdt tot die waardigheit benoemt door koning Philips den II in den jare 1560, en den 26 May des jaars 1561 goedgekeurt door paus Pius den IV, die aan den nieuwen bisschop de abdy van Egmondt tot een bruidschat gaf. Hy nam noch in het zelve jaar bezit van zyn bisdom door een gemachtigden op den 4 November. Hy deedt zyne intrede in de stadt den 2 February des jaars 1562, en hieldt aldaar een synode in den jare 1564. Het bisdom acht jaren bekleed hebbende deedt hy daar van vrywilliglyk afstandt in den jare 1569, een jaargeldt van 1000 guldens en het huis Abspoel, buiten Leiden, tot zyne woning bedingende. Hy stierf te S. Maartensdyk, een dorp in Zeelandt, in de maandt May des jaars 1580. Zyn opvolger was *Godefridus van Mierlo*, de twede en laatste bisschop. Paus Pius de V bevestigde hem in den jare 1570 den 11 December. Deze bisschop zuiverde en wydde, na het overgaan der stadt aan de Spaanschen, de S. Bavooskerk. Den 1 Maart des jaars 1577 heeft hy door dwang de Lieve Vrouwe kerk aan de Hervormden ingeruimt. Doch na dat de Hervormden zeer vele zware en bloedige vervolgingen hadden moeten lyden, als in het voorste van dit artykel aangeroert is, en de stadt en de ingezetenen des zelfs, zo voor als onder en na het Spaansche beleg, geweldiglyk getiranniseert waren geworden, is eindelyk, de stadt aan den prins van Oranje in Maart overgegaan zynde, op Sakramentsdag den 29 May des jaars 1578 de openbare Roomsche Godsdienst afgeschaft, waar door de Hervormden bezit namen van alle de kerken. De bisschop Godefridus van Mierlo leefde nog tot den jare 1587, wanneer hy op den 28 July te Deventer stierf. Naderhandt is de Roomsche Godsdienst alleenlyk in bekwame huizen, daar toe geschikt, gelyk in andere steden geoeffent, en de Hervormden zyn in het bezit van de openbare oeffeningen van hunnen Godsdienst gebleven.

Wat aangaat de tegenwoordige openbare kerkregering van de Gereformeerden in deze stadt, de grote kerkenraadt der Nederduitsche gemeente bestaat uit 9 *Predikanten*, 12 *Ouderlingen*, en 14 *Diakonen*, van welke de een thesaurier is, de ander scriba. Deze kerkenraadt vergadert extraordinaar zo dikwils als zy door den preses wordt byeen geroepen: ordinaar voor ieder Avondmaal. De verkiezing van predikanten geschiedt, zo dikwils als 'er eene plaats open valt, door alle de leden van den kerkenraadt, die eerst een gros, vervolgens een getal van 12, daar na van 6, en eindelyk van 3 opstellen; welk drietal aan de burgermeesteren ter goedkeuringe wordt aangeboden; en de approbatie daar op verkregen zynde, doen de zelve leden van den kerkenraadt den verkiezing. De verkiezing van ouderlingen en diakonen, in plaats van de afgaanden, geschiedt mede door den groten kerkenraadt alle jaren voor Paaschen, en hunne bevestiging op den eersten zondag na Paaschen. Telkens als 'er eenige verkiezing gedaan, of verandering gemaakt is, worden de verkorenen ter goedkeuring aan de burgermeesteren voorgestelt, en geapprobeert zynde in den dienst bevestigt. De ouderlingen dienen twee jaren, en zitten twee jaren stil. De diakonen dienen vier jaren, en zyn dan voor altoos vry. Voorts behoort de kerk van Haarlem, als mede de classis, uit 38 predikanten bestaande, onder de synode van Noord-Hollandt.

De Walsche kerk of gemeente binnen Haarlem heeft 2 predikanten. Wanneer eene plaats vakant is, maakt de dienende kerkenraadt een gros, vervolgens een zestal, en daar na een drietal, waar op approbatie van burgermeesteren wordt verzocht; en de zelve verkregen zynde, worden alle de genen, die ooit als ouderlingen en diakonen in dienst zyn geweest, byeen geroepen, om de verkiezing uit het drietal te doen, welke burgermeesteren weder moeten approberen. De kerkenraadt bestaat uit de twee Predikanten, 5 Ouderlingen, en 5 Diakonen. De ouderlingen en diakonen worden door den kerkenraadt verkoren uit een dubbeld getal, dat uit een voorgaande gros opgestelt is; en die verkiezing wordt mede door burgermeesteren geapprobeert. De ouderlingen dienen twee jaren na malkander, en de diakonen vier, wanneer de laatsten van den dienst der diakony voor altoos ontslagen zyn. *Ampzing Beschryving en Lof der stadt Haarlem. Oudheden en Gestichten van Kennemerlandt*, en andere schryvers en geschreve Memoriën.

HAARLEM, thans OUD-HAARLEM genoemt, voor dezen een vermaard slot in Kennemerlandt, omtrent de Beverwyk, en niet verre van het huis Assenburg en het dorp Heemskerk, aan den oever van het Rhynwater, het welk van ouds naar Egmondt liep, en zich daar in zee ontlastte. Het is een der aleroudste sloten van Hollandt, en, indien men Adr. Junius mag geloven, al omtrent den jare 506 gebouwt. Het was het erfgoedt en stamhuis der oude heeren en ridderen *van Haarlem*, (allengskens in den huize van *Assendelf* versmolten) voorzien met hoog en laag rechtsgebiedt, en een prachtig en ruim gebouw, opgehaalt van gebakken steen van eene zonderlinge lengte, dikte en breedte, gelyk men dit alles nog aan des zelfs overgeblevene brokken en puinhopen kan zien. Ten tyde van den voorgemelden Junius, omtrent den jare 1575, waren de bouwvallige torens van dit slot nog zeer hoog, en de muren van een ruim beslag. De zelve schryver verhaalt het vernielen van het zelve wydlopig, hoewel het onzeker is, of de geweldenary en wreedheit van een heer van dit slot oorzaak tot des zelfs verwoesting heeft gegeven, dan of het in de rampzalige onlusten van het Kaas-en Brood-spel, waar van op zyn plaats zal gesproken worden, is ter neder geworpen. Voorts verhaalt Junius eene gedenkwaardige geschiedenis, die hy zegt dat by het overgaan van dit kasteel zou gebeurt zyn. Namentlyk, de belegerden na een hard beleg groot gebrek aan lyftocht, en ook geen hoop hebbende om het te ontkomen, zo dat de heer gereed stondt om zich aan de ongenade van het woedende volk over te geven, kwam zyne vrouw met de vyanden overeen, dat het haar geoorlooft zou zyn hare kleinodiën op eenmaal uit het kasteel te dragen. Dit wierdt haar toegestaan. Zy sluit dan, van hare dienstmaagden geholpen, haren man in een maale, en draagt hem met hare dienstmaagden uit het slot, al het andere achterlatende. Daarom voegt men daar by, is, het kasteel al omver geworpen zynde, zeker stuk lands, omtrent het zelve gelegen, van de tienden bevryd. In de huwelyksvoorwaarden tusschen heer *Ottho van Assendelf* en vrouw *Johanna van Cruningen*, in den Hage gesloten, getekent en gezegelt den 20 October des jaars 1551, wordt de hofstede van Haarlem, daar het slot op gestaan hadt, gelegen by Heemskerk, met het opper-en nederhof, met dubbele grachten en cingels, en daar binnen met hoog, laag en middelbaar rechtsgebiedt, met manschappen, en de begevinge van vyf beneficiën, ten huwelyk belooft, wordende deze hofstede aldaar gestelt by de goederen, te zamen een onversterflyk erfleen zynde, en van den prinsse van Oranje, als heer van de Lek, gehouden wordende. De bezitters van dit huis hebben zich veeltyds, van zeer oude tyden af, baronnen van Haarlem laten noemen, het welk blykt uit den eedt der leenmannen van Haarlem, staande in het oude Register der achterlenen van Haarlem met deze woorden: „ Dat sweer ick, dat ick den Heere van Assendelf, als wesende

„ be-

„ beſitter vander Baronnye van Haarlem," en vervolgens nog meermalen. Zie *S. van Leeuwen Batav. illuſtr. fol.* 2246 *enz. Adr. Junii Batavia. Soeteboom Saanlandſche Arkadia. Ampzing Beſchryv. van Haarlem.*

HAARLEM, (HET GESLACHT) aldus naar het voorgemelde kaſteel, des zelfs ſtamhuis, genoemt, wordt voor een van de oudſte dezer landen gehouden, oorſpronkelyk, als zommigen willen, uit Vrieslandt, hoewel anderen zeggen uit Weſt-Vrieslandt, of Kennemerlandt: want het geen van heer Lem, den ſtichter van Haarlem, uit Vrieslandt, wordt verteldt, wordt van de meeſten als een louter verdichtſel verworpen. Ondertuſſchen worden de heeren en ridders van Haarlem in de Nederlandſche geſchiedeniſſen wegens hunne dapperheit en heldendaden dikwils met roem vermeld: doch hun rechte geſlachtlyſt is niet verder bekend dan van het jaar 1124 tot het jaar 1480; gelyk dan vermeld worden

Wermbold of Werenbold van Haarlem,

Willem van Haarlem, en

Folpert van Haarlem, alle omtrent den jare 1124.

Everwach van Haarlem.
Willem van Haarlem.
Everard van Haarlem. } vermeld in den jare 1160.

Boudewyn van Haarlem, ridder, in den ſtrydt tegen de Weſt-Vriezen by Schagen verſlagen in den jare 1168.

Simon van Haarlem,

Jan van Haarlem, en

Ysbrand van Haarlem, alle drie broeders, en ridders, vermeld in den jare 1203.

Bartholomeus van Haarlem, ridder.

Wouter van Haarlem,

Ysbrand van Haarlem, alle vermeld in den jare 1230.

Niklaas van Haarlem, ridder te Velzen, geſtorven in 't jaar 1255.

Gerrit van Haarlem, in den ſlag by Verona van de Weſt-Vriezen verſlagen in 't jaar 1271.

Simon van Haarlem, ridder, die omtrent den jare 1250 zyne huizing binnen de ſtadt Haarlem overgaf aan de monniken, die men Karmeliten noemt, welke hun klooſter daar begrepen; hy ſtierf in 't jaar 1280.

Dirk van Haarlem, Simons zoon, kaſtelein van Muiden in de jaren 1279 en 1296.

Willem van Haarlem, Simons broeder, ſchildknaap, vermeld in den jare 1291. Hy hadt eene dochter, *Beatrix van Haarlem*, welke trouwde met Gerrit van Heemskerk, ridder, Arends zone, daar hy een zoon by wan, met name *Henrik van Heemskerk*, als blykt uit brieven van den jare 1326.

Dirk van Haarlem, droſt van Muiden in 't jaar 1304, wierdt by Duivelandt, in Zeelandt, in den ſtrydt tegen de Vriezen verſlagen.

Simon van Haarlem, knape, hieldt in 't jaar 1329 van den grave van Hollandt te leen het huis te Blote, by Ryswyk.

Jan van Haarlem, knape, verkreeg in den jare 1284 van grave Floris den V het ſtuk lands, genaamt Berkenrode, waar van het geſlacht van *Berkenrode* afkomſtig is.

Hugo van Haarlem, abt van Egmondt, vermeld in den jare 1341. In de lyſt der abten van Egmondt ſtaat omtrent dezen tydt *Hugo Menſoos* zoon, de welke over zyne regering zo in het tydelyke, als in het geeſtelyke, zeer geprezen wordt. Deze Hugo wierdt abt, volgens deze lyſt, in den jare 1326, en ſtierf in Auguſty des jaars 1345.

Henrik van Haarlem, ſchildknaap, en

Vrouw N. van Haarlem, getrouwt met *Dirk* (Goudhoeven zegt *Gerrit*) van Aſſendelf, zoon van Barthout van Aſſendelf en van Margareta van Polanen, omtrent den jare 1400, waar door de heerlyke bezittingen van dit huis gekomen zyn aan die van Aſſendelf, die ook hun wapen met dat van Haarlem gekwartileert hebben.

Het wapen van dit geſlacht is een zilver kruis op een rood veldt, bezet in ieder hoek met vier maarlen van zilver, het welk in Ampzings *Beſchryving van Haarlem*, *pag.* 4, in print vertoont wordt. *Oude Hollandſche Kronyk. S. van Leeuwen Batavia illuſtr. fol.* 974, 975.

HAARLEMMER of LEIDSCHE MEER, een groot meir in Hollandt, tuſſchen Amſterdam, Haarlem en Leiden, maar voor het grootſte gedeelte onder Leiden behorende. Keizer Ottho de I ſchonk in den jare 948 aan de Utrechtſche kerke het recht der viſſchery, en 't Kogſchuldt in *Almere.* Kogſchuldt was zekere belaſting, die de koggen, dat is zeker ſoort van ſchepen, moeſten opbrengen. De lyſt van de goederen der Utrechtſche kerke voegt 'er de tienden van de netten by, en plaatſt Almere by den vloedt Vennip, die in 't Haarlemmer-meer plagt te lopen. Dit heeft Menſo Alting aanleiding gegeven om te denken, of dit meir, of ten minſte een groot gedeelte van het zelve (te weten zo als het toen was) van ouds niet den naam van *Almere*, of *Almeer*, heeft gehad, welken ouden naam het naderhandt heeft verloren. *Menſo Alting Notit. Germ. Inf. P.* II, *in voce* ALMERE. Zie hier nu een uittrekſel, gemaakt uit *Sim. van Leeuwens Batavia illuſtrata*, waar in de voornaamſte byzonderheden aangaande dit meir beſchreven worden. Voor nog maar 200 jaren was dit woeſte water nog maar een gemene watering, tot loſſing van 't Rhynlandſche water. Nog eenige kleine wateringen liepen dwars door het landt, dat merendeels moeraſſig was, naar het huis ter Hart; zo dat Rensdorp, nu t'eenemaal van het meir verzwolgen, zich uitſtrekte tot aan het eilandtie, nu de Vennip geheten. Tuſſchen de uiterwaarden van den Ruigenhoek was alleen een kleine doortocht, daar een veer lag, om van het vaſte landt Hillegom, door Aalsmeer, Ryk en Sloten, tot in Amſtellandt te kunnen ryden, en aan de Rhynzaterwoudſche zyde, tot aan Woerden en Utrecht te komen. Volgens eene grote oude kaart, door laſt der heemraden van Rhynlandt in het jaar 1508 gemaakt, wordt de oude gedaante van dit meer klaarlyk vertoont. In de zelve ziet men ook, dat een man, met een pols op ſchouder, droogvoets van Rhynzaterwoude tot aan 't vaſte landt van Hillegom kon gaan, het welk nu in het geheel van het meer is overdekt, dat nog dagelykſch veel landt wegneemt, inzonderheit met Noord-en Zuid-Weſte winden. Dien aanſtoot lydt door den Noord-Weſten windt de landſtreek van de oude wetering af tot aan Rhynzaterwoude, Leimuiden, en Aalsmeer, tot aan Amſterveen, toe. Door de Weſten en Zuid-Weſten winden worden de landen langs den kant van Sloten, Ryk en Nieuwerkerk, tot aan Sparen, hoe langer hoe meer afgekabbelt, zo dat 'er, zonder byzondere voorziening, omtrent Aalsmeer, Rhynzaterwoude en Leimuiden een inbreuk te verwachten ſtaat, het welk dan, doordien daar omtrent de veenlanden meeſt uitgetrokken, en zo digt by het meer zyn, zeer ligt een doorbreuk, en een geweldig groot water zou kunnen maken. Die reden heeft de ingezetenen van Aalsmeer, Rhynzaterwoude en Vriezekoop in 't jaar 1662 aan de Staten van Hollandt en Weſt-Vrieslandt genoodzaakt te vertonen, in wat ongelegenheit zy zich alreets bevonden door het afſpoelen van hunne ligte veenlanden, en dat die dorpen, zonder tydige tegenweer, in gevaar ſtonden van t'eenemaal ingeſlokt te worden, en wel zulker wyze, dat, indien de kracht van het meer de overhandt mogt nemen, het zich zo verre zou verſpreiden, dat het ſticht van Utrecht gemeen zou raken. Zy baden derhalven, eer de dreigende noodt hen zo zwaar mogt overvallen, dat de Groot-Mog. Heeren Staten geliefden daar tegen zodanige middelen en hulp in het werk te ſtellen, waar door zy bewaart bleven, en verdere afſpoeling geweert wierdt. Die van Sloten, Ryk, Nieuwerkerk, en andere nagelegene landen aan de andere zyde des meers, tot aan Sparen toe, klaagden op de zelve wyze. Maar wat raadt om deze waterwinning en dit landverlies te ſtuiten? Het meer te beſchoeien is ondoenlyk; of indien het doenlyk was, het zou weinig helpen tegen 't aanſlaan van 't water. Deedt men het daar 't het meeſt nodig ſcheen, zou echter daar door het gevaar op verre na niet weggenomen, en het oogmerk niet bereikt zyn; daar nog bykomt, waar de onkoſten te vinden zouden zyn tot zulk een werk, zo tot de uitvoering, als onderhouding. Een andere voorſlag was van een dyk ſchuins door 't meer te leggen, van boven de oude wetering af, enz. waar door dan omtrent het derde deel van 't meer bepaalt en vry zou zyn; doch daar tegen al weder, waar de onkoſten te vinden? boven andere zwarigheden van 't gevaar, dat het water, door den boezem te verkleinen, te zeer zou worden opgeperſt, zo dat gene kaden het zelve naderhandt zouden kunnen tegenhouden, en de polders een gedurigen inbreuk te verwachten hebben: behalven nog andere ongelegenheden, die daar uit ontſtaan zouden. Ook moeſt dan de ſtadt Leiden noodzakelyk altydt ſtinkend en ſtilſtaand water hebben, welke ſtadt daarom beſloten heeft gene bedyking van 't Haarlemmer of Leidſche meer ooit te zullen gedogen, ten ware met eenparige ſtemmen anders mogt beſloten worden, het welk ieder, die in den Raadt aangenomen wordt, by de aanneming van zyn ampt met eede moet bezweren. Meer andere ontwerpen zyn 'er gemaakt, doch tot nu toe gene in 't werk geſtelt. *S. van Leeuwen Batavia illuſtrata fol.* 104 enz. Jan Adriaansz. Leegwater, die het bovenverhaalde in zyn *Haarlemmermeer-boek* met voorbeelden van verſcheide oor-en ooggetuigen bekrachtigt, verhaalt nog, dat dit meer omtrent Sloten vyftig roeden lands in de breedte op een jaar heeft weggenomen; dat 'er een huis en erve op den Ruigenhoek heeft geſtaan, en dat het iemandt heugde, dat 'er vyf roeden lands, voor dat huis gelegen, by zyn leven waren weggeſleten; dat het landt van de Vennip met dat van Hillegom aan malkander kwamen, en dat men met een plank over de ſloten van de eene plaats naar de andere kon gaan. Nog verhaalt hy, dat het een anderen mogt gedenken, dat de kerk van Ryk byna een kenning ver van het meer af ſtondt, waar van 't kerkhof, nu geheel weggeſpoelt, omtrent vier honderd roeden ver van 't landt af, in 't meer legt, en dat daar nog een kerk ten Zuiden, behalven deze weggeſletene, geſtaan hadt, die men mede niet kon behouden, zo dat de boeren beſloten eene ten Noorden landwaarts in te zetten, zo ver als men een wit paardt zien of beoogen kon, met inzicht van nu en altoos van het meerwater bevryd te zyn: doch de tydt heeft anders doen blyken. By dit verhaal voegde de ſecretaris van Sloten, dat daar omtrent nog een oude dykſtal in 't meer leide, de Konings-of Keizersweg genoemt, daar de keizer in dien tydt wel over gewandelt heeft. In het jaar 1531 wierdt in 't Haarlemmermeer een walviſch gevangen, 68 voeten lang, en 30 voeten breed, of dik, zynde zyn bek 13 voeten wyd. Hoe zich Don Frederik, zoon van den hertog van Alva, in de belegering van de ſtadt Haarlem meeſter van dit meer maakte, om de belegerden allen toevoer af te ſnyden, is in het artykel van HAARLEM verhaalt.

HAARSOLTE, (Aarnoud van) geboren te Zwolle in Overyſſel, was een uitſtekend rechtsgeleerde, en heeft in 't Latyn uitgegeven: *Aantekeningen over de burgerlyke en ſtrafwaardige daden*, verdeelt in zeven delen volgens de order der Pandecten, en gedrukt by Plantyn in het jaar 1583. *Val. Andreas Biblioth. Belg. pag.* 80.

HAASTEN, een Gelderſch dorp, gelegen in den Thielerwaardt, heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Zaltbommel.

HAASTRECHT, een fraai Hollandsch dorp, onder Gouda behorende, aan de Oostzyde van die stadt gelegen, is eertyds, volgens het getuigenis van Adrianus Junius, eene stadt geweest, de welke met drie kasteelen was voorzien. Onder de parochie van deze plaats, aan de overzyde van den Yssel, stondt voor dezen het klooster van *Steyn*, waar van op zyn plaats zal gesproken worden. Kerk en predikant van dit dorp staan sedert de hervorminge onder de classis van Gouda en Schoonhoven.

HAASTRECHT, een edel geslacht in Hollandt, waar van Gouthoeven, en na hem van Leeuwen de volgende geslachtlyst opgeven.

ALBRECHT VAN HAASTRECHT, ridder, uit den huize der heeren van *Arkel*, wordt vermeld op 't jaar 1287 als borg van Herman van Woerden, ook borg voor den grave van Hollandt, in 't jaar 1293, en heeft de zelve heer van Haastrecht in 't jaar 1295 zyne opene brieven laten uitgaan; en wordt nog van hem vermeld in andere brieven, by Floris, grave van Hollandt, uitgegeven, waar in ook gewaagt wordt van het kasteel van Haastrecht, het welk *Ottho*, heer van Arkel, te leen hieldt van de proostdy van Oudmunster te Utrecht in den jare 1291.

HERBAREN en

WILLEM VAN HAASTRECHT, ridderen, worden vermeld in den jare 1291.

PAULUS VAN HAASTRECHT, ridder, heer van Loon op 't Sandt, by Geertruidenberg, wordt vermeld in de jaren 1381 en 1395, gelyk mede RUDOLPH VAN HAASTRECHT in de jaren 1407 en 1412. Paulus van Haastrecht voornoemt was getrouwt met de dochter en erfgename van Willem, heere van Drymmelen, ridder in Zuid-Hollandt, uit den huize van Stryen, en verwekte

Willem van Haastrecht, die volgt.

Jan van Haastrecht, vermeld by het fluiten van het huwelyk tusschen Frederik van Zeventer, zone van Frederik van Zeventer, ridder, en van Elizabeth Sloyers, Jakobs dochter, te Utrecht, met Willemina van Vliet, dochter van Jan van Vliet en van Beatrix, bastaard dochter van Willem van Beyeren, over welk huwelyk nog verder stonden Gerrit van Vilet, Gerrit van Lisse, Sophia van Zeventer, zyne moeie, en Jan Keil, in den jare 1441.

Willemina van Haastrecht, getrouwt in den jare 1435 met Hugo van Ruiven, zone van Klaas van Ruiven, schildknaap, en van N. van Ryk.

WILLEM VAN HAASTRECHT, zoon van Paulus van Haastrecht en van des heeren dochter van Drymmelen, wordt vermeld in den jare 1446, en liet na

PAULUS VAN HAASTRECHT, heer van Tilburg, Loon, Druinen en Goorle. Hy was getrouwt met Catharina van Naaldwyk, dochter van Albert van Naaldwyk, en van N. van Vleuten, uit het sticht van Utrecht, en teelde

Dirk van Haastrecht, heere van Tilburg en Goorle, die trouwde met Wyve Heerman van Oestgeest, dochter van Jan Heerman en van N. van Zonneveldt, verwekkende by de zelve eene dochter, *Margaretha van Haastrecht*, vrouw van Tilburg, Goorle, die trouwde met Robert van Malsen, en naliet *Arend van Malsen*, welke de jongste was, en in Italië stierf, zonder kinderen, nalatende een bastaard zoon, *Arend van Malsen*, kastelein van het slot te Vredenburg te Utrecht, alwaar hy stierf in 't jaar 1605. De oudste was *Adriaan van Malsen*, heer van Tilburg, die getrouwt was met Josina van Blaasveldt, dochter van Guido van Blaasveldt en van Jenne Ruigrok van der Werve, by welke hy, behalven *Ottho van Malsen*, domheer te Utrecht, nog een zoon naliet, genaamt *Karel van Malsen*, heer van Tilburg, overleden in den jare 1587. Hy was getrouwt met Agnes van Wyk, vrouwe van Honsenoort, by Heusden, en van *Robert van Malsen*, Domheer te Utrecht; *Anna van Malsen*, die trouwde met Dirk van Haastrecht, heere van Druinen, Goeyerts zone, haren neve, en *Hubert van Malsen*, heere van Tilburg, welke in 't jaar 1582 in 's Gravenhage trouwde met Ottelina van Hargen, dochter en erfgename van Splinter van Hargen, ridder, heere van Oosterwyk, en van Machtelt van Wyngaarden, Floris dochter. Hy stierf in 't jaar 1614, zy in het jaar 1615, nalatende: (1) *N. van Malsen*, heer van Tilburg; (2) *Splinter van Malsen*, jongman, in 's Gravenhage gestorven; (3) *Adriaan van Malsen*, jongman, in Spanje gestorven; (4) *Karel van Malsen*, jongman, te Middelburg overleden; (5) *Anna van Malsen*, ambachtsvrouw van Peurssen, by Dordrecht, getrouwt met Jan d'Aubremont van Doornik, ridder; (6) *Maria van Malsen*, getrouwt met Antony Schets, ridder, heer van Grobbendonk, en in 't jaar 1629 gouverneur van 's Hertogenbosch voor den koning van Spanje; (7) *Charlotta van Malsen*; (8) *Magdalena van Malsen*; (9) *Johanna van Malsen*.

Willem van Haastrecht, die volgt.

Maria van Haastrecht, vrouw van Loon, die trouwde in het jaar 1550 met Robert van Grevenbroek, heere van Loon, die by zyne huisvrouwe, Cornelia van der Horst, naliet *Josina van Grevenbroek*, vrouwe van Loon en van Bokhoven, by Heusden, als getrouwt hebbende Engelbert, heer van Immerseel, by welke zy verwekte *Dirk van Immerseel*, getrouwt met Maria van Renesse, en *Philiberta van Immerseel*, getrouwt met Walraven, heere van Haasten. Hy stierf in 't jaar 1609, zy in den jare 1613, zonder kinderen.

Adriana van Haastrecht, getrouwt met Jan, bastaard zone van Engelbrecht, grave van Nassau, heere van Breda, die wan *Maria van Nassau*, die trouwde met Hieronymus van der Noot, kancelier van Brabandt; *Cuimburg van Nassau*, getrouwt met Engelbert van Dilbeek, heer van Attenhoven, en *Paulus van Nassau*, die trouwde met Catharina van Haasten, by welke hy teelde drie dochteren, als: I. *Adriana van Nassau*, getrouwt met Dirk van Assendelf, heere van Besojen, Kralingen, Honingen en Heinenoort, zoon van Klaas van Assendelf, en van Alida van Kyfhoek. II. *Anna van Nassau*, getrouwt met Robert van Schoonhoven, heere van Wanrode, drossaardt van Diest. Zy woonde laatst te Dordrecht by hare dochter, alwaar zy stierf in den jare 1592, oud 80 jaren, nalatende (1) *Philips van Schoonhoven*, heere van Wanroy, getrouwt met Anna van der Werve, dochter van Willem van der Werve, heere van Schilde, Immerseel en Vremdyk, markgrave van Antwerpen, en van Margaretha Schyf. (2) *Anna van Schoonhoven*, getrouwt met Vincent van Lokhorst, heere van Heemstede, de laatste mans oir van dit geslacht, nagelaten hebbende alleen vier dochteren. (3) *Maria van Schoonhoven*, getrouwt met Christoffel van Leefdaal te Utrecht, en hadden kinderen. Zy stierf in 's Gravenhage in den jare 1617. (4) *Catharina van Schoonhoven*, die trouwde met Kornelis Suys, president van Hollandt. Zy stierf in 't jaar 1572. (5) *Adriana van Schoonhoven*, die getrouwt was met Pieter, ambachtsheer van Heer-Jansdam te Dordrecht, alwaar zy stierf in het jaar 1613, oud 66 jaren. Hy stierf in 't jaar 1589, nalatende twee dochteren, als *Johanna*, ambachtsvrouw van Heer-Jansdam, getrouwt met Joachim, heer van Hardenbroek, en *Anna van Heer-Jansdam*, die trouwde met Philibert van Serooskerke, baljuw van ter Tholen. III. *Catharina van Nassau*, getrouwt met Wouter van der Meer, heere van Sevender, die vermeld wordt naderhandt te Dordrecht Franciskaner monnik gestorven te zyn, en wan *Philips van der Meer*, ridder, heer van Sevender en Steenbeek, een van de verbonde edelen te Brussel in den jare 1566, die eerst trouwde met Maria van der Noot, daar na met Gisberta van Schagen, dochter van Willem, heere van Schagen, en van Elizabeth van Bronkhorst, Joosten dochter. Zy was weduwe van Niklaas van Bronkhorst, heer van de Stad.

WILLEM VAN HAASTRECHT, heer van Druinen, zoon van Paulus van Haastrecht en van Catharina van Naaldwyk, was getrouwt met Margaretha van Daveren, en verwekte

GOEYERT VAN HAASTRECHT, heer van Druinen en Gansoyen, welke trouwde in 't jaar 1552 met Josina van Malsen, dochter van Ottho van Malsen en van Margaretha Splinters, in 's Gravenhage, wiens zuster Maria van Malsen in 't jaar 1555 trouwde met Diderik Sonoy, gouverneur van Noord-Hollandt. Zy stierf te Enkhuizen in 't jaar 1584, en hy in Vrieslandt in den jare 1597. Goeyert van Haastrecht voornoemt liet na

Paulus van Haastrecht, jongman, gestorven in 't jaar 1581.

Diderik van Haastrecht, die volgt.

Ottho van Haastrecht stierf jongman in Italië.

Willem van Haastrecht, kapitein, wierdt in den jare 1597 voor Maastricht in zyn hoofdt geschoten.

DIDERIK VAN HAASTRECHT, heer van Druinen, zoon van Goeyert van Haastrecht en van Josina van Malsen, was getrouwt met Anna van Malsen, dochter van Karel van Malsen, heere van Tilburg, en van Agnes van Wyk, en wan by de zelve

Karel van Haastrecht.

Govert van Haastrecht.

Willem van Haastrecht.

Josina van Haastrecht, getrouwt met N. van Bernuy, drossaardt van Breda. Zy stierven beide in den jare 1613.

N. van Haastrecht, die trouwde met Arend van Ravenschot, zone van Jan van Ravenschot, en van N. van Gent, ambachtsvrouw van Kapelle en Waspyk in Zuid-Hollandt.

Het wapen van Haastrecht is, als dat van *Arkel*, gebroken met drie zwarte pylyzers in 't regter kanton. *Oude Holl. Kronyk door W. van Goudhoeven fol.* 177 *enz. S. van Leeuwen Batav. illustr. fol.* 975 *enz.*

HABAKUK, de achtste van de twaalf kleine propheten. In de H. Schrift wordt noch de eigentlyke tydt, in welken hy heeft geleeft, noch de stam, uit welken hy is voortgekomen, uitgedrukt. Indien men geloof mag slaan aan het verhaal van den schryver, die het leven der propheten heeft opgestelt, was hy uit den stamme Simeon, en geboren te Bethzakar. Dewyl hy de rampen, de welke den Joden door de Chaldeën zouden overkomen, voorzeide, moet hy zekerlyk voor de regering van Sedekia, en dus of in de eerste jaren der regering van den koning Manasse, toen recht en gerechtigheit, volgens zyne klagte, uit den lande waren gebannen, of onder de regering van den koning Amnon, die den afgoden diende, welke zyn vader Manasse in den beginne zyner heerschappye hadt geëert, geleeft hebben; gelyk ook blykt, dat de prophetie van Habakuk tusschen die van Nahum, die ten tyde van Manasse leefde, en die van Zephanja, de welke onder den koning Josia propheteerde, geplaatst zyn. Hem worden, behalven deze, verscheide andere prophetiën toegeschreven, maar die onder de Kanonyke boeken niet gevonden worden. Men wil, dat hy de aanstaande wederkering der gevangenen uit Babel voorspelde, en dat de tydt zou komen, wanneer men in den tempel een groot licht, en de heerlykheit des Heeren, namentlyk den Messias, zou zien; dat de stadt Jeruzalem zou verwoest worden door een volk uit het Westen, dat is, door de Romeinen; dat alsdan het voorhangsel, *Dabir* genaamt, in twee stukken zou gescheurt worden; dat de kapiteelen der twee pilaren door de engelen zouden weggevoert worden, en in woestyne op de zelve plaats verborgen blyven, daar voor de Babylonische gevangenisse de arke des verbonds versteken was. Zommigen schryven dezen propheet ook de apocryphe historiën van *Susanna*, *Bel* en *den Draak* toe. Van ouds wierdt het graf van Habakuk geroont binnen Betzakar, of Ceila, of Echela, of Gabbatha, welke vier plaatsen waarschynlyk maar ee-

eene en de zelve plaats te kennen geven. Immers is het zeker, dat zy zeer naby malkander lagen, in de nabuurschap van Eleutheropolis. Sozomenus zegt, dat men zyn ligchaam vondt te Bethzakar omtrent den tydt van Theodosius den Ouden. *Epiphan. & Doroth. de vita & morte prophetarum. Eusebius & Sozomenus Hist. Eccl. Hieronymus in Dan. Salianus, Torniellus & Bellarminus in Annal. Huet Demonstr. Evang. Coccejus. Usserius.* enz.

HABAKUK, een ander propheet van dezen name, van wien in het apocryphe boek, genaamt *de Historie van Bel en den Draak te Babel*, gewag wordt gemaakt. Men leest daar, dat de engel des Heeren hem naar Babylon voerde, om den propheet Daniël, in den leeuwenkuil zittende, met de pap, die hy voor de maaiers in het veldt hadt gekookt, te spyzigen. Deze Habakuk is dan een ander dan de geen, van welken in het voorgaande artykel is gesproken, om dat de laatste voor de Babylonische gevangenisse heeft geleeft, en uit den stamme Simeon afkomstig was, zynde de eerste een Leviet geweest. *Stucke in Daniel. Bellarminus. Torniellus.*

HABAT, een Afrikaansche provincie van het koninkryk Fez, en gevolgelyk een gedeelte van het Tingitaansche Mauritanië. Zy is gelegen aan de Atlantische zee, tusschen het gebergte Errif en de rivier Ergalle, omtrent de zeeëngte van Gibraltar, beslaande 200 mylen in de lengte, en 80 in de breedte. Deze provincie is van alle levensbehoeften overvloedig voorzien, en zo in de vlakte, als op de bergen wel bewoond. Voor dezen hadt ze eene menigte van fraaie steden, door de Gotthen, Romeinen, en oude Afrikaansche Mauren aldaar gebouwt; maar tegenwoordig is ze door de menigvuldige oorlogen zeer verwoest. De voornaamste plaatsen zyn thans *Arzilla*, *Ceuta* en *Tetuan*. Hier stondt ook *Tanger*; maar het zelve is door koning Karel den II vernielt. *Leo Africanus. Marmol Africa lib.* IV.

HABDALA, een zekere plegtigheit, die de Joden verrechtten om den Zabbathdag te eindigen, daar in bestaande, dat een iegelyk wedergekeert zynde van het gebedt, het welk gedaan wordt wanneer het avondt is geworden, en men gene sterren heeft kunnen ontdekken, een wasschkaars, of een lamp, aangestoken wordt, nemende ter zelver tydt de meester van het huis een beker met wyn en geurige kruiden, dien hy zegent, drinkt, en vervolgens overgeeft, om met vermaak de week te beginnen, wenschende, dat alles gelukkiglyk mag uitvallen gedurende de week, die men ingaat. Naderhandt zegent hy het vuur, het welk men nog niet gebruikt heeft, en zorgt om den arbeidt aan te vangen. Deze gehele plegtigheit wordt *Habdala* genoemt, het welk beduidt *onderscheidt*, om tekennen te geven, dat de Zabbathdag geëindigt is, en alsdan gescheiden wordt van den werkdag, die zyn begin neemt. De Joden, dien avondt malkander groetende, zeggen niet: *Goeden avondt*, maar: *Godt geve u een goede week. Diction. des Arts.*

HABDANK is de toenaam van het geslacht van *Scarbek*, in Polen, waar van de oorspronk de volgende is. Wanneer keizer Henrik de V met den koning Boleslaus van Polen in den jare 1109 vrede maakte, liet hy den afgezonden van dezen koning grote schatten van goudt en zilver zien, zeggende: „ Daar van hadt „ men tegen Polen kunnen oorlogen". *Johannes Scarbek*, graaf ven Gora, een der afgezondenen, trok den ring van zyne handt, en wierp hem by dat goudt, zeggende: „ Uwe Majesteit ver„ gunne my, dat ik dit daar by doe". De keizer was 'er niet over geraakt, maar antwoordde: *Habe dank* (*Heb dank*, of: *Ik bedank u*). Daar van heeft dit huis dezen naam gekregen. *Bucholzer in Chron. Matthæus à Michovia Hist. Pol. l.* III. *c.* 9. *Hartknoch in Hist. Pol. l.* II. *p.* 559. *Okolski orb. Pol. P.* I. *p.* 2 *seq.*

HABELSCHWERD, of HABELZWEERD, eene stadt in Bohemen, in het graafschap Glatz, aan de Neisse, twee mylen van Glatz gelegen. Zy heeft in den jare 1319 van den koning Johannes hare voorrechten bekomen. In het jaar 1533 kwamen hier ter plaatse vele Wederdopers, maar wierden omtrent het jaar 1550 weder verdreven. *Balbini Miscell. Boh. Ælurii Glaz. Chron. p.* 218.

HABERKORN, (PETRUS) afkomstig uit een oud adelyk geslacht van dezen name in Frankenlandt, was den 9 May in den jare 1604 te Butzbach, in Hessen, geboren, en wierdt in den beginne in de scholen van die stadt onderwezen. In 't jaar 1620 trok hy naar de doorluchte schole te Ulm, en in het 22 jaar van zynen ouderdom naar de hogeschole van Marburg. Hier op bezocht hy de hogescholen in Saxen, en die van Straasburg, wanneer hy na zyne wederkomst in 't jaar 1632 hoogleeraar in de natuurkunde, een jaar daar na, zynde te voren Doctor in de Godgeleerdheit gemaakt, hofprediker, en tien jaren daar na opziender van het karspel Giessen wierdt. Na dat de hogeschole in de laatstgenoemde plaats in standt was gebragt, wierdt hy insgelyks hoogleeraar in de Godgeleerdheit. Hy heeft verscheide zamenspraken, over de zaken der religie aangestelt, bygewoont, en stierf in April des jaars 1676. Zyne schriften zyn de navolgende: *Vindicatio Lutheranæ fidei contra Helvicum Ulricum Hunnium*; *Syntagma dissert. Theologicarum*; *Anti-Valerianus*; *Relatio actorum colloquii Rheinfelsani*; *Heptas disputationum Anti-Haldenburgicarum*, enz. *Witte Memor. Theol. p.* 1893.

HABERT, een geslacht in Vrankryk, het welk vele doorluchtige mannen heeft voortgebragt, en door huwelyken aan verscheide doorluchte geslachten is vermaagschapt. HERMAN of GERMANUS HABERT, abt van Cerisy en van la Roche, was de broeder van *Philips Habert*, van welken hier na gesproken wordt. Hy was ook een lidt van de Fransche akademie, en heeft verscheide werken geschreven; namentlyk het leven van den kardinaal *Berullus*; een boek, genoemt: *De oogen van Phillis herzormt in gesternten*, en verscheide gedichten. ISAAK HABERT, kanunnik van Parys, en naderhandt bisschop van Vabras in het jaar 1645, heeft verscheide boeken gemaakt in rym en onrym, als: *De gratia ex Patribus Græcis*; *De consensu Hierarchiæ & Monarchiæ*; *De cathedra seu primatu S. Petri*, enz. Hy is de geen geweest, die van den kardinaal van Richelieu gekozen wierdt om den *Augustinus* van *Jansenius*, bisschop van Iperen, te wederleggen, zo dra dit boek in het licht gekomen was. Voorts betwistt hy het zelve in drie predikatiën, in welke hy beweert, dat de *Augustinus* van dezen bisschop was een *Augustinus*, die *kwalyk begrepen, kwalyk uitgelegt, en kwalyk aangehaalt was*. Antonius Arnaud, leeraar van de Sorbonne, antwoordde hem in het jaar 1640, en sedert dien tydt is Habert een van de grootste vyanden van de Jansenisten geweest. *Histoire des controverses sur la grace.* Hy vertaalde ook in het Latyn het boek van de kerkelyke gebruiken en plegtigheden van de Oostersche kerk. Zie de opdragt van den Vader *Sirmond* voor de werken van *Theodulphus*, bisschop van Orleans. HENRIK LODEWYK HABERT, heer van Montmor, Raadsheer van den koning, requestmeester van zyn hof, en lidt van de Fransche akademie, gestorven den 21 January des jaars 1679, heeft een groten naam verkregen door zyne oprechtheit, en door de liefde, die hy hadt voor de fraaie letteren en voor alle geleerde lieden. Zie wat van hem gezegt wordt in het leven van GASSENDUS. (PETRUS) *La Croix du Maine Bibl. Franc. Pelisson Hist. de l'Acad. Franc. Hist. de cinq proposit. de Jansenius.*

HABERT, (FRANÇOIS) geboren te Issoudun, in Berry, heeft zyne bekwaamheit doen uitmunten onder de regering van Henrik den II. Hy vereeuwigde zynen naam door zyn groot verstandt, en door velerlei werken in rym en in onrym, de welke hy in 't licht gaf in de XVI eeuwe. La Croix du Maine en du Verdier-Vauprivas maken gewag van hem in hunne Boekzalen. Hy is bygenaamt in zyne werken *de balling van Liesse. De zelve schryvers.*

HABERT, (PHILIPS) lidt van de Fransche akademie, was gesproten uit een zeer oud geslacht van Parys. Van zyne kindsche jaren af betoonde hy een zonderlingen geest tot de letterkunst; maar na dat hy den loop van zyne studiën volbragt hadt, bragten hem de ampten, die hem gegeven wierden, allengskens tot den wapenhandel. Het laatste ampt, dat hy bekleed heeft, was dat van commissaris van de artillery. Hy woonde de aanmerkelykste voorvallen by van dien tydt, den veldslag van Avein, den doortocht van Bray, de belegeringen van la Mothe, van Nanci en van Landreci. Maar in het jaar 1637 eenige krygsbenden van het Fransche leger hebbende bevel gekregen om het kasteel van Emeri, gelegen tusschen Bergen in Henegouwen en Valencyn, te belegeren, en hy het bewindt hadt over de oorlogsbehoeften, viel by ongeluk het lont van een soldaat in een vaatie met buschkruidt, het welk een muur deedt springen, onder wiens puinhopen Habert dood bleef. Hy heeft verscheide gedichten gemaakt, onder anderen een, genaamt: *Temple de la mort*, het welk een van de voortreffelykste stukken is van de Fransche dichtkunde. *Pelisson Hist. de l'Acad. Franc.*

HABERT, (PETRUS) kamerdienaar van koning Henrik den II, was de broeder van François Habert, van welken reets is gesproken. Hy was een man van groot verstandt, en die verscheide werken heeft geschreven. ISAAK HABERT, zyn zoon, heeft ook geschreven. Hy was ook vader van de beruchte *Susanna Habert*, vrouw van du Jardin, van welke nu zal worden gesproken. *La Croix du Maine Bibl. Franc.*

HABERT, (SUSANNA) vrouw van du Jardin, was te Parys geboren, zynde de dochter van Petrus Habert, en van Jakoba van Montmilet. Zy wierdt uitgehuwelykt aan Karel du Jardin, officier van koning Henrik den III, en hebbende haren man verloren in den ouderdom van 24 jaren, bragt zy het overige van haar leven door in den weduwelyken staat. Midlerwyl, alzo zy ongemeen schrander van geest was, besloot zy den zelven te besteden tot de vrye letteren. Tot dien einde leerde zy het Hebreeusch, het Griekſch, het Latyn, het Spaansch, het Italiaansch, de Philosophie en de Godgeleerdheit, en hieldt zich den ganschen dag bezig op haar studeerkamer met het lezen van geleerde boeken, en meerendeels met het doorbladeren van de H. Schriften van de kerkvaderen. Zy begaf zich t'eenemaal tot de oeffening van Godsdienstige werken, en maakte zeer schone regelen, dienstig tot het bezoek van de gasthuizen, en tot den dienst, dien men verplicht was aan de kranken te bewyzen. Zy heeft insgelyks eene uitlegging gemaakt van de geloofsbelydenis van S. *Athanasius*; eene verhandeling van het gebedt; van de Sakramenten; eene Christelyke onderwyzing, en verscheide andere Godsdienstige werken. Deze stukken zyn in handschrift, hebbende berust onder Isaak Habert, bisschop van Vabres, haren neef. De Godgeleerden en eerste lieden van aanzien plagten haar menigmaal te komen bezoeken. De begeerte, die zy hadt tot de afgezonderdheit, deedt haar een besluit nemen van zich te begeven in het klooster van O. L. Vrouwe van Genade van Ville l'Evêque, in het welke zy omtrent twintig jaren heeft doorgebragt, en gestorven is in het jaar 1633. *La Croix du Maine Bibl. Franc. Hilarion de Coste Elog. des Dam. illust.*

HABOR, eene rivier van het landschap van Gosan, op wiens oevers de Israëliten, die door Salmanasser naar Assyrië wierden overgevoert, hunne woningen hadden. II *Kon.* XVII, 6.

HABRAN, eene kleine stadt van Gelukkig Arabië, gelegen in eene valei, wiens inwoners bestaan uit volkeren, vermengt van verscheide gewesten van Arabië. Zy is drie dagreizen van Sanaa af gelegen, en acht en veertig mylen van Saada, ten Westen.

HA-

HABRONA, dertigste legerplaats van de Israëliten in de woestyne. Zy kwamen daar aan van Jotbath, en gingen van Habrona hunne legerplaats betrekken te Hetson-Geber. *Numer.* XXXIII, 34, 35.

HABSAL, eene stadt in Lyflandt, in het gebiedt Wycke, aan den Finnischen zeeboezem gelegen, is voortyds de zitplaats der bisschoppen van Oesel geweest. In den jare 1563 maakten de Zweden zich daar van meester, leggende eene Duitsche bezetting daar in, de welke deze plaats zo wel, als Lode en Leal, in den jare 1575 voor 8000 florynen aan de Denen overleverden, om dat zy in langen tydt geen geldt hadden gekregen. Maar in het volgende jaar wierdt ze van de Denen zonder noodzakelykheit aan de Russen overgegeven, waar op de Zweden in den jare 1581 deze stadt weder onder hunne gehoorzaamheit bragten. *Chytr. Sax. Zeiler.*

HABSBURG is de naam van een zeker slot, het welk den graven van Habsburg tot een stamhuis verstrekte. Doch men vindt verscheide sloten van dezen naam. Het eerste zegt men heeft *Otbertus* de I, graaf van Habsburg, in den jare 660 in Brisgau gesticht, het welk *Avendi castrum*, *Habenthumsburg*, *Habensburg*, en naderhandt *Habsburg* genaamt wierdt. Een twede *Habsburg*, in Argau, boven Bruk en Windisch gelegen, is van graaf *Ratbot* in de XI eeuwe op een heuvel gesticht, en naar het bovengemelde stamhuis genoemt; hoewel anderen deze benaming zonder grondt van een *Havik*, of van den berg *Aventinus* te Rome, of om dat de graaf alle zyne *have* tot des zelfs opbouw heeft te kosten gelegt, willen afleiden. Dit Habsburg is in den jare 1415, toen hertog Frederik van Oostenryk van de Tyrolsche linie door den keizer Sigismundus in den Ryksban wierdt gedaan, aan het Canton Bern gekomen, en behoort als nog aan het zelve. Van nog een ander verwoest kasteel van dezen naam digt by Lucern vindt men gewag gemaakt, het welk mogelyk na dien tydt zal gebouwt zyn. *Zeiler. Chron. Germ. Fugger Ehren-Spiegel l.* I. *c.* 3 *&* 5.

HABSBURG, een oud graafschap in Duitschlandt, uit het welke het tegenwoordige huis van *Oostenryk* zynen oorsprонk heeft. Het zelve heeft, als Fugger wil, zynen naam en oorsprонk van zekeren *Romulphus*, die gouverneur van Allemannië is geweest, en van de Frankische koningen een stuk lands in Brisgau aan het Zwarte woudt, beginnende by den oorsprонk der rivier Numag, en eindigende by des zelfs inval in den Rhyn, in eigendom verkreeg, noemende het zelve *zyn Abenthum*, en wordende hy zelf daar van *Comes Avendi* genoemt. Maar Otbertus zou daar op in den jare 660 in de gemelde landstreek twee bergkasteelen tegen over malkander gebouwt hebben, gevende aan het eene, om dat zyne voorzaten daar gewoont hadden, den naam van *Altenburg*, en het andere dien van *Avendi Castrum*, zynde hy daar van daan naderhandt graaf van *Habsburg* genoemt. Aangaande de afkomst dezer graven zyn de schryvers van verschillende gevoelens. Gebviler en anderen willen de zelve, doch zonder grondt, van de oude Trojanen afleiden. Albertus Argentoratensis, of van Augsburg, en Lambecius rekenen hunne afkomst van twee broeders te Rome *Perleonii* genaamt, de welke uit het geslacht der Anicii te Rome, in den jare 1144 gebannen zynde, zich naar deze landstreek begaven, en aldaar het kasteel *Habsburg*, aldus van de haviken, die daar in vry grote menigte gevonden wierden, genaamt, bouwden. Men zoekt dit gevoelen daar door te bevestigen, om dat Karel de V, te Rome zynde, liet naspeuren, of 'er ook nog iemandt uit dit geslacht was overgebleven. Doch dit gevoelen wordt van Fugger en Guillimannus tegengesproken, vermits de graven van Habsburg reets langen tydt te voren zyn bekend geweest. Manlius, Gundelfing, Piesspordius, Stabius, en anderen leiden deze graven af van den ouden koning *Sigebertus* van Austrasië, daar nochtans Guillimannus, als niet overeenkomende met de ware omstandigheden dezer geschiedenis, zyne toestemming niet toe geeft, maar het grondig wederlegt. Waarschynlykst is het gevoelen van Guillimannus, zeggende, dat zy afkomstig zyn van de oude graven *van Windisch*, die reets ten tyde der Romeinen bekend, en mede in der zelver leger waren. Maar wanneer de Burgundiërs naderhandt dit landt veroverden, hebben zy deze waardigheit behouden, en daar na erffelyk bekomen. Hoewel de grenzen van dit graafschap zich in den beginne niet verre uitstrekten, is het zelve echter naderhandt door huwelyken, erffenissen, enz. met vele andere in de Zwitsersche landen gelegene goederen zeer vermeerdert, als mede met het landgraafschap Elzas en Brisach door de graven van Habsburg te voren slechts bewoont en bestiert, maar omtrent de X eeuwe hen in eigendom en erffelyk toegestaan. Daar van daan strekte zich hun gebiedt uit over den Rhyn ten Westen, door de Elzas en Sundgau tot aan Burgundië en Lotharingen, maar ten Zuiden aan de Laber en Botzberg opwaarts in Argau en in Zwitserlandt, waar by eindelyk Turgau, Zurichgau, Hegau en andere landen gekomen zyn.

Anders worden deze graven ook van hunne residentie de graven *van Altenburg* genaamt. De eerste graaf van Altenburg was *Otbertus*, die omtrent het jaar 660 Habsburg bouwde, en in den jare 667 het klooster van S. Trutbrecht stichtte. Men wil, dat zyne gemalin, gelyk Lazius stelt, Luitgardis, de dochter van Gunzo, hertog van Zwaben, is geweest, die hem het graafschap Numagen, en andere plaatsen aan het Zwarte woudt aanbragt. Lazius noemt ook zyn eenigen zone *Babo*. Doch anderen gewagen van vier zonen, als *Babo*, *Ottobertus* den II, *Rheinbertus* en *Ethobertus*. Manlius spreekt slechts van twee, *Amprinctus* en *Rothardus* genoemt. De eerste zou Ampringsberg, en de andere Rotherberg, waar van de overblyfselen nog te zien zyn, gebouwt hebben. Op Amprinctus volgde zyn zoon *Hettobertus*, die in den oorlog sneuvelde, nalatende drie zonen, *Gebbo*, die de Elzas kreeg; *Hetto*, die de orde der Benedictynen aannam, en de oudste *Rambertus*, de welke op zynen vader volgde. Deze heeft het klooster van S. Trutbrecht, het welk in de gedurige oorlogen veel hadt moeten uitstaan, vernieuwt, en stierf in den jare 771, nalatende eenen zone, *Guntranus*. De zelve, komende omtrent het jaar 824 te overlyden, liet na *Luitfridus*, die het graafschap Altenburg, de Elzas en het overige kreeg, en *Luithardus*, die Brisach in bezit nam; en de derde zegt men is *Lancelinus*, aartsbisschop van Trier, geweest. Luitfridus, stervende in den jare 855, liet twee zonen na, *Luitfridus* den II, graaf van Altenburg, en *Hugo*, die de Elzas en Brisach erfde, nevens eene dochter, *Ermentruda*, die met Conraad, graaf van Burgundië, trouwde. Luitfridus de II, zynde gestorven in den jare 902, liet na *Luitfridus*, graaf van Sundgau; *Hugo*, graaf van Egesheim, en den oudsten, *Hundfridus*, graaf van Altenburg, die hem opvolgde, en S. Trutbrecht met muren omringde, en eene stadt daar by bouwde. Hy overleedt in den jare 918, nalatende een zoon, *Guntramus* den II, de Ryke toegenaamt, van wien men in het vervolg de stamlyst veel zekerder kan afleiden. Deze heeft keizer Henrik den I tegen de Hunnen bygestaan, en was, zo men zegt, mede tegenwoordig wanneer de zelve het eerste tournoispel te Maagdenburg hieldt. Hy erfde alle de landen van zynen vader Luitfridus, en stierf in den jare 946. Men wil ook, dat hy van zyne gemalinne Itha, dochter van Albrecht, graaf van Kalbe, vier zonen heeft nagelaten, namentlyk *Bethzo*, die het geslacht voortplantte; *Guntzelinus*, graaf van Ergau; *Bertilo*, heer van Straichberg en Scharpenstein, en *Gebiso*, bisschop van Basel; hoewel Guillimannus uit de gedenkschriften van het klooster Mura aanhaalt, dat hy slechts een erfgenaam hadt, met name *Landolus*, of *Lancelinus*, die ook *Bezzelinus* genaamt wordt, en anders de Oude, wegens zynen zone van den zelven naam, of *Magnus avus*, dewyl hy de stamvader der hertogen van Zehringen en Teck, als mede die der markgraven van Baden en Hochberg is. Deze Landolus woonde in het jaar 948 het tournooi te Constants by, bragt het graafschap Rora aan zich, en overleedt in den jare 991, wordende in de oude hoofdkerk te Zultzberg begraven, daar hy een klooster hadt opgerecht. Van zommigen worden hem drie, van anderen zeven kinderen toegeschreven, maar in de gedenkschriften van 't klooster Mura vindt men maar vier genoemt, namentlyk *Rathbodus*, die de Windische Mark en het graafschap Altenburg; *Rudolph*, die de Elzas en Burgundië; *Landolus*, die Brisach te beurt viel, en *Werner*, die kanunnik, en naderhandt bisschop te Straasburg was. Tegen Rathbodus stonden die genen op, die zich onder de bescherming van zyn vader begeven, en van hem volkomen tot gehoorzaamheit gebragt waren; maar zy wierden by Marbach geslagen, en het kasteel Scharpenstein tegen hunne invallen gebouwt, alwaar hedendaags Meyenberg gelegen is. Hy trouwde hier op met Itha, dochter van hertog Frederik aan den Moesel, en kreeg eenige landen tot huwelyksgoedt mede. De zelve heeft het klooster Mura gesticht. Maar als de broeder van Rathbodus, bisschop Werner van Straasburg, nevens andere vorsten een opstandt tegen keizer Conraad den II verwekte, en Rathbodus des keizers ongenade wel te gemoet zag, zocht hy zich en zyne broeders in de regering vast te maken. Hy gaf hen ten dien einde verscheide sloten, bisschoppelyke lenen en andere gerechtigheden, en doordien hun landt niet sterk genoeg was, alzo het kasteel Windisch toen verwoest was, en het kasteel Altenburg alleen aan de eene zyde versterkt was, en zeer bouwvallige muren hadt, en doordien voorts Arau, Biberstein, en het kasteel Reza van geen groot belang waren, gaf hy den gemelden Rathbodus eene somme gelds, om voor het zelve op een over Altenburg gelegen heuvel, Wildesberg genaamt, en zich van de Aar tot aan de Ursa uitstrekkende, een slot te bouwen, het welk hy, als hebbende al zyn have daar aan te koste gelegt, *Habsburg* noemde. Het zelve was, schoon uiterlyk van geen groot aanzien, nochtans sterk, en men kon het zelve wegens de rotzen, daar het op lag, niet dan langs eenen weg genaken, welke weg daarenboven met dubbelde grachten, en, als uit des zelfs overblyfselen nog te zien is, met wallen wel voorzien was, gelyk het binnengedeelte van het kasteel nog tegenwoordig onderhouden wordt. En om in tydt van noodt dit kasteel te kunnen verdedigen, wist hy door middel van geldt en andere beloften den meesten adel uit Argau, Turgau, Frickgau, Hegau, Kletgau en Zwitserlandt aan zyn zyde te krygen, zo dat zy aan hem en aan zyn broeder den eedt van getrouwheit kwamen af te leggen. Het gebeurde, dat zyn broeder Werner kwam om dit slot te bezichtigen, in verwachting van niet alleen een sterk, maar ook een prachtig kasteel te zullen vinden, als hebbende daar toe veel geldt opgeschoten, maar zulks buiten zyne verwachting uitvallende, vroeg hy zyn broeder, waar aan hy zo veel geldt hadt besteed, die hem daar op beloofde op den volgenden dag rekenschap daar van te zullen geven, wanneer hy by nacht den omleggenden adel liet opzitten, en het kasteel rondom bezetten. Wanneer nu de bisschop des morgens vroeg ten venster uit zag, en zo vele menschen gewaar wierdt, dacht hy niet anders, dan dat het kasteel van den vyandt berent was; maar verstondt wel haast van zynen broeder, dat dit de vazallen waren, de welke hy tot hun beider zekerheit door het overige geldt aan zich verbonden hadt, het welk den bisschop zeer wel behaagde, die deze vazallen veel genade bewees, en met vele geschenken weder naar huis zondt. Rathbodus stierf in den jare 1027, zynde zyne gemalin een jaar te voren overleden, en

Werner kwam ook kort daar na te Constantinopel te sterven; werwaarts keizer Conraad de II hem gezonden hadt. Rathbodus liet na *Ottho* en *Adelbert*, die vroeg stierven; en *Werner*, die het geslacht voortzette, zynde graaf van Habsburg en van de Elzas, toegenaamt de Vrome, maar die in het eerst graaf van Habsburg genaamt wierdt. Hy heeft alle zyne rechten op het klooster Mura voor altydt afgestaan, en voor zich en zyne erfgenamen enkel de voogdy daar over behouden. Hy stierf in 't jaar 1096, en liet na van zyne gemalinne Regulinda *Ottho* en *Adelbert* den I, nevens eene dochter, *Ita*, die met graaf Rudolph van Tnierstein trouwde. *Ottho* de II volgde hem op, maar wierdt in den jare 1109 van den baron Buttenheim op het kasteel Buttenheim van het leven berooft. Hy liet na by zyne gemalinne Hilla *Werner* den I, *Rudolph*, en *Adelheit*, die met den graaf Emico van Hunenberg trouwde. *Werner* de II volgde op zyn vader, maar overleedt in den jare 1143, en hadt van zyne gemalinne Ita, gravin van Homberg, *Rudolph*, die kort na hem overleedt, en *Werner*, die hem opvolgde, en in 't jaar 1163 stierf. Deze liet na van zyne gemalinne Geertrui twee dochteren, *Geertrui*, die met den graaf Theodorus van Montbelliard, en *Richensa*, die met den graaf Johannes van Ferreta getrouwt was, nevens een eenigen zoon, *Adalbert* den III. De zelve deedt met keizer Frederik den I een tocht naar 't Heilige Landt, hielp Berchtold tegen de oproerige Burgundiërs, trok onder keizer Henrik den VI voor de twede maal naar Palestina, maar overleedt kort na zyne te rug komst in den jare 1199. Hy was een dapper heer, en onbevreest, zodanig, dat hy nooit deuren en poorten wilde toegesloten hebben, en daar by zeer ryk. Onder anderen heeft hy ook de stadt en het kasteel Waldshut boven aan het Zwarte woudt gesticht. Van zyne gemalin Ita, gravin van Pfullendorf, hadt hy eene dochter, ook *Ita* geheten, die met den graaf Henrik van Leiningen getrouwt was, en een zoon, *Rudolph* den I, die hem opvolgde. Deze wordt van vele schryvers uitgelaten, maar is buiten allen twyfel de grootvader van keizer Rudolph van Habsburg geweest. Vele steden namen hem in de binnenlandsche onlusten van dezen tydt tot hunnen beschermheer aan, en keizer Ottho de IV, trekkende naar Italië, maakte hem tot Ryksvikaris en landvoogdt van opper-Duitschlandt. Daarenboven kreeg hy van den keizer voor het landt Uri het graafschap Rhynfels, en hy verleende aan de zamening der kanunniken te Bern vele vryheden. Eindelyk stierf hy in den jare 1232, nalatende van zyne gemalinne Agnes, dochter van Godfried, graaf van Hohenstauffen, *Adelbert* den III, of *Albert*; *Rudolph* den II; *Werner*, die jong stierf, en twee dochteren, *Hedwig* en *Geertrui*, die met twee broeders, Herman en Lodewyk, graven van Fryburg, getrouwt zyn. Deze verdeelden na 's vaders doodt de landen onder zich, wanneer den oudsten het landgraafschap Elzas, den tweden, Rudolph, de stadt en 't kasteel Lauffenberg, de stadt en 't slot Waldshut, en omtrent het Zwarte woudt, aan gene zyde van den Rhynstroom, het graafschap Kletgou te beurt viel, waar van daan de twee liniën komen, welker eerste zich graven van Habsburg en Elzas noemden, zynde naderhandt uit de zelve de aartshertogen van Oostenryk voortgekomen, en de andere graven van Habsburg en Lauffenberg, van welke op zyn plaats zal gesproken worden. Adelbert gebruikte in zyn wapen een halven leeuw, en Rudolph twee zwanehalzen. Deze wierdt nog by het leven van zyn vader, toen de hertog Berthold van Teck, verscheide graven en twaalf Ryksteden in de Elzas tegen den bisschop van Basel oorloogden, tot generaal benoemt, sloeg het vyandelyke leger, en bevorderde daar door in den jare 1230 de vrede. Gedurende zyne regering deedt hy met keizer Frederik den II een tocht naar Napels, en na zyne te rug komst trok hy met anderen naar het Heilige Landt, wanneer hy by het weder opbouwen der stadt Askalon in een ziekte viel, en aldaar in 't jaar 1240 overleedt; waarom het zeggen van anderen, als of hy in een slag in 't Milanees zou gevangen genomen, of, volgens anderen, geïneuveit zyn, van zelfs vervalt. Hy hadt by zyne gemalinne Heilwig, gravin van Kyburg, *Rudolph*; *Albert*, die in den jare 1252 stierf, en *Hartman*, die vroeg is overleden, en twee dochteren, *Elizabeth*, die getrouwt was met graaf Frederik van Zoller, van welken de burggraven van Neurenberg en het tegenwoordige huis van Brandenburg afkomen; en *Bertha*, die in den eersten echt hadt Emericus, graaf van Strasberg, en in den tweden *Ottho*, graaf van Ochfenstein. Deze Rudolph is de stamvader van het tegenwoordige doorluchtigste aartshuis van Oostenryk, van het welke op zyn plaats zal gesproken worden. Zy waren zeker geen geringe graven, maar hebben het landgraafschap Elzas van oude tyden af bezeten, en schoon na de doodt van landgraaf *Henrik*, zonder erven na te laten, wegens de opvolgers tusschen den graaf van Oettingen, den markgraaf van Hochberg, en den graaf van Habsburg vele onlusten ontstonden, moet men zulks echter van de onder-Elzas verstaan, het welk een leen was van het bisdom van Straasburg, waarom zich ook de bisschoppen het zelve aanmatigden, en den tytel van graven van de Elzas aannamen. Het graafschap Kyburg, Lentzburg, Baden, en andere, zyn door Rudolphs moeder Heilwig aan het zelve huis gebragt. Zelfs worden zy in oude schriften gevorste graven genaamt. Guillimannus is omtrent de geslachtlyst dezer graven het naauwkeurigst, waar van anderen in vele stukken afwyken. *Albertus Argentin. histor. Wion in ligno vitæ. Jo. Seyfried arb. Aniciana. Vignierius Geneal. Austriaca. Joh. Stabius Gen. dom. Austr. Cuspinianus Austria. Piespordius Stemma Austriac. Guillimanni Habsburg. Fugger Ehren-Spiegel lib. I. Bucelinus Geneal.*

HACACHAN, een koninkryk van den Groten Mogol in Indië, aan de Westzyde van Multan gelegen. De voornaamste plaatsen in het zelve zyn *Chutzan* en *Uche*.

HACAN, ACHAM, of ACHAR. Zie ACHAN.

HACBOR. Zie ACHBOR.

HACELDAMA. Zie AKELDAMA.

HACHA, of RIO DE LA HACHA, is eene provincie, stadt en rivier in oud-Castilië, of Castilla de Oro (anders Terra Firma genaamt) in het Zuidelyke Amerika gelegen. Gelyk nu deze stadt haren naam van de rivier heeft gekregen, dus is ook de gansche provincie naar de stadt genaamt. Zy behoort geheel onder Spanje, en is aan twee kanten van de openbare zee, en aan de derde Oostwaarts met een groten arm van de zee, Golfo de Venezuela genoemt, omringt. De stadt is klein, op een kleinen berg, en omtrent een myl van de zee gelegen. Het aardryk is hier omtrent zeer ryk en vruchtbaar op alle plaatsen, als mede van zoutbronnen, goudmynen, en eenige zeer kostelyke edelgesteenten voorzien. De haven is juist niet van de beste, om dat de Noordewinden daar in veel schade doen. Deze plaats legt omtrent 8 mylen van nieuw-Salamanka, en 18 van Cabo de la Vela, en is in den jare 1595 van Franciscus Dracke ingenomen en geplundert. *Jo. de Laet Amerika.*

HACHA. Zie AXT.

HACHENBERG (PAULUS) was in den jare 1652 geboren, en bragt het door zyne bekwaamheit zo verre, dat hy Doctor in de Rechten te Heidelberg, en naderhandt hoogleeraar in de geschiedenissen en welsprekendheit wierdt gemaakt. In het jaar 1680 deedt hy eene reize naar Engelandt, en by zyne wederkomst maakte keurvorst Karel Lodewyk hem tot zynen geheimen Raadt. Hy stierf kort daar op in December des jaars 1681, nalatende *Germania media*, en verscheide *Dissertatiën*, onder welke zyne *Origines Germanorum & Suedorum* uitmunten. *Thulemarius in præf. ad Hachenbergii Orig. German.*

HACHETTE, (JOHANNA) eene doorluchtige vrouw van Beauvais in Pikardië. Zy stelde zich aan het hoofdt van andere vrouwen in het jaar 1472, om ten strydt te trekken tegen die van Burgundië, de welke de voorgenoemde stadt belegert hielden, en door eene ongemene dapperheit dreef zy op den dag van den algemenen storm de vyanden te rug door het werpen van stenen, en door kunstige vuurwerken van gesmolten loot en harst. Deze moedige heldin, staande in de bresch, rukte den standaardt weg, die men daar meende te planten, en wierp den soldaat van boven den muur naar beneden. Men eert nog hedendaagsch den naam van deze Amazone te Beauvais, en men ziet haar afbeeldsel op het stadhuis. Hare afkomelingen zyn tot heden toe vry van alle schattingen, en ter gedachtenis van zulk eene heldhaftige daadt houdt men alle jaren een omgang door deze stadt op den 10 July, in welken de vrouwen vooraan gaan. Terwyl Johanna Hachette nog leefde, ging zy gemeenlyk voor aan het hoofdt van de benden met haren standaardt, welke na hare doodt geplaatst is in de kerk van de Jakobiter monniken van Beauvais. *André Favyn Histoire de NAvarre.*

HACKE, een der oudste en aanzienlykste adelyke huizen in Thuringen en Meissen, het welk Biltzingsleben, Cannewurffen Krumpe, zynde een oud stamhuis in het ampt van Folyburg, digt by Merseburg gelegen, bezit. Het zelve heeft wegens de gedurige onlusten met de graven van Beichlingen voor 't grootste gedeelte zich uit Thuringen naar andere landen begeven, en dus in Meissen zich ook uitgebreid. In 't jaar 520 zegt men, dat zeker overste der Saxen van dezen name met 100 man de vesting Scheidingen beklom, en alle de Franken, die daar gevonden wierden, liet doden. Men wil ook, dat de zelve het slot Saxenburg voor zyn leeftydt in bezit gehad, en een huis, de *Hackenburg* genaamt, gebouwt heeft, het welk nog tegenwoordig dezen naam draagt. *Frederik* en *Johannes* hebben in den jare 1403 het tournoispel te Darmstadt bygewoont, maar van te voren liet een der *Hacken van Suhla* (mogelyk om dat hy te Suhla, in het Hennebergsche, woonde) by het tournoispel te Worms zich vinden. *Just Hacke*, een dapper krygsman, voerde in den Smalkaldischen oorlog den groten Hugo van Mansfeldt 's nachts uit zyn slot gevangen weg, en stelde hem weder na twee jaren op een rantsoen van ettelyke 1000 guldens op vryen voet. Hy bleef eindelyk in den jare 1533 in den slag by Sievershauzen. *Peckenst. Theatr. Sax. p. 306. Spangenb. Mansf. Chron. en Adel-Spiegel P. II.*

HACKE, een aloud adelyk geslacht in de Mark Brandenburg, bekledende daar 't erfschenkersampt, is mogelyk in den jare 926 daar henen gekomen; en om dat het met de *Hacken* in Thuringen en Meissen een en het zelve wapen voert, kan het zyn, dat dit geslacht in dien tydt van het zelve zynen oorsprong heeft. Zommigen zyn van gevoelen, doch zonder grondt, dat ze voortyds *Blissen*, of *Blissel* geheten, en den name *Hacke* van een afzonderlyk voorval allereerst in markgraaf Waldemars tyden gekregen hebben. *Joachim Hacke* heeft in den jare 1430 de riddergoederen Stansdorf en Stolp aan die van Strobandt verkocht, en te Spandau gewoont. In 't jaar 1588 was *Ottho Hacke* op Bergen en Briesen als keurvorstelyke Brandenburgsche amptsopziender te Cotbus bekend. *Wiegand* diende in den jare 1614 het keurvorstelyke huis Brandenburg als overste. In 't jaar 1690 bekleedde *Henrik* de plaats van kancelier by den vorst van Anhalt-Cöthen, en *Ernst Lodewyk* op Machenau, (digt by Berlyn gelegen) overleedt in den jare 1713 als koninklyke Pruissische generaal majoor en kommandant te Berlyn. Nog vindt men, dat voormaals eenige adelyke geslachten van dezen naam in Holstein, Zwaben, en andere landen bloeiden. Van die in Silesië zie het artykel HOCKE. *Angeli Marck. Chron. p. 39, 46, 210. Peckenst. Theatr. Sax. Knaut Prod. Misn. Crusius Annal Suev. p. 3.*

HACKEBORN, een der oudste en aanzienlykste adelyke geslachten in het gebiedt van Maagdenburg, welkers stamhuis, van den zelven name, een myl van Gruningen, onder Croppenstadt, naar het Hackelwoudt toe, gelegen is. Zy voerden zo wel den tytel van graven als van vryheeren, en lieten zich *van Gods genade* noemen. Hunne residentie was te Helpede, by Eisleben, en bezaten daar benevens Wippra; maar tegenwoordig hebben zy in het gebiedt van Maagdenburg, in den zogenoemden houtkreits Bahrendorf, Stasfurt, Suhldorf, enz. In het jaar 979 vindt men reets van de edele heeren van Hagen, of Hackeborn gewag gemaakt. *Ludolph van Hackeborn* toonde in den jare 1115 in den slag by 't Welphshoudt zyne dapperheit. *Bruno* bloeide in 't jaar 1133. Van des'zelfs nakomelingen hebben in den jare 1253 *Albrecht* de II en *Lodewyk* het in het vorstendom Halberstadt gelegen Cisterciënzer jonkvrouwen sticht Hadersleben opgerecht. *Lodewyk* verwekte by zyne eerste gemalinne *Albert*, en by de twede, die de dochter van den hertog Bolislaus den I van Liegnits was, en in in 't jaar 1278 stierf, *Frederik*. Gemelde Albert gewan nevens een zone, *Johannes*, eene dochter, met name *Beatrix*, die met Bolco den I van Sweidnitz trouwde. Omtrent het jaar 1280 leefde *Machtelt van Hackeborn*, die het boek van de geestelyke genade en openbaring schreef, en voor een santinne verklaart wierdt. In den jare 1364 wierdt *Elizabeth* abdisse van Quedlenburg, en overleedt in den jare 1375. *Frederik* heeft omtrent het jaar 1370 geleeft, en is in den gravenstandt verheven. Omtrent den zelven tydt waren *Albin* en *Lodewyk* bekend, die in den jare 1378 het slot Beyer-Namburg in Thuringen aan de landgraven Frederik Balthazar en Willem verkochten, en alleen tot den adelstandt behoorden. In 't jaar 1418 was *Machtelt* proostin van Quedlenburg. *Albrecht*, *Frederik* en *Hans van Hackeborn* op Sorn en Sercha maakten een eisch in 't jaar 1426 op het het slot Pribus, en geraakten daar over met den hertog van Segan in onlusten. In den jare 1711 was een uit het geslacht van Hackeborn koninklyke Pruissische generaal majoor en afgezant aan het Russische hof, en wierdt in den jare 1712 generaal luitenant. *Olearii Halygraphia p.* 131. *Leuckfeld Antiq. Kaltenborn. p.* 106. *Zieglers Schouwplaats p.* 111. *Grossers Lauf. Merkw. P.* I. *p.* 113. *Kettner Antiq. Quedlinburg. Poppenrodii Stamb. p.* 37.

HACKER, (JAKOB) hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Fryburg in Brisgau in het begin van de XVII eeuwe. Men spreekt hier alleen van hem om zekeren vermomden schryver te ontdekken, die, naar gissing, nog niet te voorschyn is gekomen in de naamlysten van diergelyke schryvers. Hacker, hebbende in het jaar 1609, volgens de boeklyst van Oxford, in 't licht gegeven eene Verhandeling over de voorbeschikking, wierdt wederlegt door zekeren monnik van Mantua, onder den verdichten naam van *Daniel Neidinger*. Hy verdedigde zyne zaak, en zie hier den tytel van zyne wederlegging: *Disputationis de Prædestinationis causa, falso & ementito autore Dan. Neidingero, vero autem & germano ejus fabro Fr. Andr. Urciano, Ord. Min. Obs. reg. in urbe Mantuana, nuper editæ, & ibidem à tredecim diversorum ord. fratribus susceptæ, in quatuor, ex quibus coaluit, elementa, mendacia, hæreses, antilogias, sordes sermonis, Analysis. Auctore J. Hachero.* Dorschæus, hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Straasburg, heeft zich van dit voorbeeldt bedient, om te doen zien, dat de Roomschgezinden elkander onderling van kettery beschuldigen. Hy zegt, dat deze verantwoording van Hacker gedrukt wierdt in het jaar 1618; maar dewyl. de zelve aangetekent staat in de boeklyst van Oxford, gedrukt te Fryburg in het jaar 1614, gelooft men niet, dat de eerste druk hem is bekend geweest. Men vindt in de gemelde boeklyst twee boeken, die men aan Jakob Hacker toeschryft, geschreven over de werken van S. Thomas van Aquino. De zelve wierden gedrukt te Fryburg; het eerste boek in het jaar 1619, en het twede in het jaar 1621. König maakt hier in geen onderscheidt, en geeft eene kwade beschryving voor van den tytel.

HACKET, (WILHELM) een Engelsch kwaker in de XVI eeuwe, was eerst lyfknecht van zeker edelman, Hussei genoemt, aan welken hy zyne getrouwheit betoonde door een geheel onmenschelyke daadt. Zeker ambachtsman van Oundel, in het graafschap van Northampton, bedreef iets, het welk de gramschap ontstak tusschen hem en den edelman, die Hacket in zynen dienst hadt. Zie hier op wat wyze deze knecht zyn meester wreekte. Hy hieldt een gemeenzamen omgang, verselt met tekenen van vriendschap, met den zone van dezen ambachtsman, die schoolmeester van de plaats was, en wierdt op de zelve wyze van hem bejegent; maar op een tydt greep hy hem onverhoeds by de keel, wierp hem ter aarde, en beet hem met zyne tanden de neus af; en in plaats van de afgebeten neus aan den heelmeester over te geven, die zeide, dat hy de zelve weder aan zou zetten, at hy ze op. Cambden verhaalt dit feit niet met de zelve omstandigheden. Hy zegt, dat Hacket den schoolmeester omarmende, tot een teken van verzoening, hem de neus afbeet, en het stuk zelf mede nam, en dat het de schoolmeester was, die hem badt, dat hy het zelve wilde wedergeven, op dat men het afgebeten deel mogt aannaaien, terwyl de wondt nog versch was. *Cambden Annal. Part.* IV, *ad ann.* 1591, *pag.* 618. Hy trouwde naderhandt met eene ryke weduwe, wier geldt hy in korten tydt verspilde door zyne wellustige levenswyze en verkwistingen. Hy hadt nooit gestudeert, maar hadt een krachtig geheugen, en misbruikte het zelve met in kroegen onder kannen en glazen de predikatiën, die hy in de kerk gehoort hadt, te herhalen. Hy deedt dit met geen ander inzicht dan om den spot daar mede te dryven, en ging nooit in eenige predikatie, dan om gelegenheit te hebben van deze belagchelyke en schandelyke oeffening aan zyn geheugen te geven. Hy was een liefhebber, tot overdaadt toe, van den wyn en van de vrouwen, en onteerde zekere dochter, die aan zyn huis gekomen was om hem over zekere zake om raadt te vragen. Hy was zelfs een struikrover op de gemene wegen. Eindelyk gaf hy zich uit voor een propheet, en voorspelde voor eerst, dat Engelandt zou gevoelen de geessel van hongersnoodt, van pest, en van oorlog, indien men de kerkentucht niet weder invoerde, en ten twede, dat 'er in 't toekomende gene pauzen meer zouden zyn. Hy bepaalde zelfs den tydt van deze verwoesting van Engelandt, en, volgens zyne voorzegging, zou dit voorvallen in dat zelve jaar, wanneer hy deze bedreigingen deedt. Hy begon zyne eerste voorzeggingen te doen te Jork en te Linkoln, alwaar hy tot straffe van zyne stoutheit in het openbaar gegeesselt en uitgebannen wierdt. Hy bezat eene seldzame vaardigheit om op staande voet een gebedt te doen, met uitgeleze en zeer sierlyke spreekwyzen, waar door hy het volk deedt geloven, dat zulks een buitengemene gave van den H. Geest was. Hy hadt een groot vertrouwen in zyne gebeden; want hy plagt te zeggen, dat 'er, indien gansch Engelandt smekingen tot den hemel deedt om den regen te verkrygen, en dat hy het tegendeel wenschte, geen druppel water op de aarde zou vallen. *Gy hebt de macht*, zeide hy tot Godt, *en ik het geloof; dus zal het geschieden.* Hy sprak in zyne gebeden den vloek uit over zich zelf, en beweerde, dat de krachtdadigheit van zyne vloeken zeker was. Hy droeg zynen roem, dat hy, twistende met een Papist, aan den zelven een voorstel hadt gedaan, dat bestondt in deze voorwaarde: *Ik onderwerpe my aan de eeuwige verdoemenis, en ben bereid de zelve zo aanstonts te ondergaan: doedt my dit na, en gy, of ik, zullen van Godsdienst veranderen, volgens den ongelukkigen of gunstigen uitslag, die 'er op onzen vloek zal volgen.* Maar dit komt heel vremd en ongerymd voor, dewyl de uitwerking van den vloek moest bestaan in de schielyke doodt van den eenen of van den anderen, en bygevolg was niemandt van hen beide in staat om van gezindheit te veranderen. De dode kon dit niet doen, en de in leven blyvende zou zich wel gewacht hebben van zyn Godsdienst te verlaten, welke door den rampzaligen uitslag van den vloek van zyn tegenstrever zo wonderlyk zou bekrachtigt zyn geweest. Maar men moet gene andere verwachting hebben van zulke buitensporige dwaalgeesten, die niet bekwaam zyn dan om dusdanige tegenstrydigheden te begaan. Hacket, hebbende twee voorname heeren beschuldigt van hoog-verraadt, stelde hen een diergelyk formulier van bidden voor (want aldus noemde hy zyn yslelyk vloeken). *Indien gylieden, den vloek gedaan hebbende*, zeide hy tegen hen beide, *niet komt te sterven, zal ik my zelf aanstonts aan de zelve straffe overgeven. Maar indien gylieden den vloek weigert te doen, en als ik den zelven doe, zonder dat my eenig ongeluk overkomt, zult gylieden veroordeelt wezen om het hoofdt te verliezen.* Maar deze rechters wezen hem van de handt als een dwaas mensch. Door zyne wyze van bidden misleidde hy vele menschen, en boezemde hen in, dat, om de zonden van het menschdom, de duivels en de tovereessen hem twee maanden lang hadden doen onderstaan de pynen zelfs van de helle, of iets diergelyks. *Edmond Coppinger* en *Henrik Arthington*, twee mannen, die genoegzame geleerdheit bezaten, voegden zich by hem, de eerste met den tytel van *propheet van barmhertigheit*, en de twede met dien van *propheet van het gerecht.* Cambden verhaalt, dat hy, zwerende op zyne eeuwige verdoemenis, en daar by voegende de alleryselykste vloeken, deze twee mannen misleid hadt, en hen hadt doen geloven, dat hy menigmaal gemeenzamen omgang hadt met Godt, en dat de duivel hem gebrandmerkt hadt. De menigvuldige en vurige gebeden, de uitwendige schyn van een heilig leven, en de gewoonten van alle zondagen te vasten, hielpen krachtig om diergelyke dingen te doen geloven. Arthington strooide uit, dat zy eene buitengemene bezending hadden, en dat 'er na Christus geen mensch ter wereldt meer vermogen hadt dan Willem Hacket. De andere, te weten Coppinger, stelde voor, dat Hacket koning van gansch Europa was. Naderhandt gingen zy verder, en stelden hem in alle dingen gelyk met Christus; en dit alles geschiedde zonder dat Hacket zich daar tegen kantte, want hy zeide in zyne gebeden: *Vader, ik weet, dat gy my zo lief hebt als u zelf.* Zy wilden zich uitlaten tot de plegtige verrechting van de zalving; maar hy stondt hen dit niet toe, en zyn zeggen was, dat de H. Geest hem reets gezalft hadt in het paradys. Zy vroegen hem eindelyk, wat bevelen hy hen hadt te geven, en beloofden hem in alles eene onbepaalde gehoorzaamheit te zullen bewyzen. Hy geboodt hen overluid te gaan verkondigen langs alle de straten van Londen, dat Christus gekomen was om de wereldt te oordeelen; dat hy in zekere herberg te huis lag, en dat niemandt machtig was om hem te kunnen doden. Zy gehoorzaamden met zulk een spoedt, dat Arthington zich den tydt niet gunde om zyne handschoenen mede te nemen. Zy voegden by het formulier van hunnen meester deze woorden: *Heb leedwezen, Engelandt; toon berouw.* Zy haalden door hun roepen zulk een groten toevloedt van volk byeen, dat zy, gekomen zynde tot op de grote markt, niet verder konden gaan, noch zich doen verstaan; maar hebbende by geval een legen wagen gevonden, klommen zy daar op, en redeneerden van de gewigtige zending van Wilhelm Hacket. Zy zeiden, „ dat hy deelachtig was de natuur der verheerlykte ligchamen; dat hy gansch Europa moest bekeeren tot de kerkelyke tucht, en dat het ampt van vonnissen aan hem gegeven was". *Die genen, die begerig zyn om hem te spreken*, voegden zy daar by, *kunnen hem vinden in zyn huis, en wy voorzeggen ulie-*

wilden, dat alle de genen, die niet zullen gehoorzaamt hebben aan dezen koning van ganſch Europa, elkander zullen vermoorden, en dat de koningin onttroont zal worden. Dit uitgevoert hebbende, begaven zy zich tot hem, en zo dra zy hem in 't oog gekregen hadden, begon Arthington overluid te roepen in de tegenwoordigheit van al het volk: *Zie daar den koning van de wereldt.* Dit gebeurde den 16 July des jaars 1592. Men trok hen voor het gerecht, en hun rechtsgeding wierdt opgemaakt. Het vonnis luidde, dat Wilhelm Hacket zou gehangen en gevierendeelt worden, welk vonnis den 28 July aan hem wierdt voltrokken. Coppinger ſtierf uit eige beweging van honger in de gevangenis, maar Arthington verkreeg genade. *Bayle Dict. Crit.*

HACKLUIT, (RICHARD) een Engelſch Godgeleerde, die geleeft heeft onder de regering van de koninginne Elizabeth. Hy was geſproten uit een oud en doorluchtig geſlacht van het graafſchap van Herford. Hy ſtudeerde in het collegie van Chriſtus te Oxford, en wierdt naderhandt kanunnik van Weſtmunſter. Behalven de Godgeleerdheit dreef hem zyne genegenheit tot de ſtudie van de hiſtorien, en voornamentlyk tot dat deel, het welk de ſcheepvaart betreft. Hy maakte eene verzameling van Engelſche reistochten ter zee, zo in oude, als in later tydt, en de hedendaagſche, getrokken voor een gedeelte uit byzondere brieven, en voorts uit zekere korte verhandelingen, die zonder zyne zorg zouden verloren geraakt zyn. Hy ſtierf in het begin van de regering van Jacobus den I. *Wood Antiq. Oxon.*

HACON, eene befaamde hoer, die in hare jeugt zich plagt bezig te houden met den lof van hare ſchoonheiten met haren ſpiegel. Naderhandt oud geworden zynde, en op een dag ziende, dat zy lelyk gerimpelt vel hadt, vatte zy zulk een hertzeer op, dat zy den ſpiegel aan ſtukken ſmeet, en terſtondt uitzinnig wierdt. *Cœlius Rhodig. lib.* XVII.

HACQUEVILLE, een geſlacht, het welk men zegt dat oorſpronkelyk is uit Artois, en zich te Parys heeft nedergezet in de XVI eeuwe. JAN VAN HACQUEVILLE was in het jaar 1463 een van de gedeputeerden van deze ſtadt by den koning Lodewyk den XI, die te Pleſſis les Tours was. Hy was getrouwt in het jaar 1416 met Maria Viole, by welke hy verwekte *Jakob*, die hier na volgt, en *Dionyſius van Hacqueville*, heer van Vaires, van welken afſtammen de heeren van *Vaires*, van *Garges*, van *Attichi*, en van *Pompone*, met den bynaam van *Hacqueville*. JAKOB VAN HACQUEVILLE won by Gilette Hennequin, zyne huisvrouwe, ROELOF VAN HACQUEVILLE, heer van Ons-en-Bray, die naliet van Anna Miſtercolle PIETER VAN HACQUEVILLE, Raadsheer in het Parlement van Parys, en preſident van de requeſten van het hof, geſtorven in het jaar 1563. De laatſtgenoemde won by Maria Burgenſis, zyne eerſte huisvrouwe, dochter van den vermaarden Lodewyk Burgenſis, eerſten geneesheer van den koning, ANDRIES VAN HACQUEVILLE, Raadsheer in het Parlement van Parys, en naderhandt requeſtmeeſter. Hy is vermaard geweeſt onder de regering van Karel den IX en onder die van Henrik den III. De hertog van Majenne verplichtte hem in het jaar 1591 tot het aanvaarden van de bediening van voorzitter in het Parlement, de welke hy vrywillig afſtondt na de onderbrenging van de ſtadt Parys onder de gehoorzaamheit van koning Henrik den IV. Hy ſtierf den 15 May des jaars 1610, in den ouderdom van 78 jaren, en wierdt ter aarde beſtelt in de kerk van S. Severyn. Hy was getrouwt geweeſt met Anna Hennequin, by welke hy verwekte *Hieronymus*, eerſten preſident, van welken hier boven geſproken is, overleden zonder kinderen na te laten by Iſabelle Gamin; *Karel*, biſſchop van Soiſſons, geſtorven den 28 January des jaars 1623, en twee dochters. *Blanchard Hiſt. des prem. preſid. de Paris & des Mait. des requêt.*

HACQUEVILLE, (HIERONYMUS VAN) heer van Ons-en-Bray, eerſte preſident in het Parlement van Parys, was de zoon van Andries. Hy was Raadsheer in het Parlement, daar na preſident van de requeſten van het hof, en in 't vervolg vierde preſident, en eindelyk ſtelde hem koning Lodewyk de XIII aan het hoofdt van dezen doorluchtigen Raadt na de doodt van Nikolaas van Verdun in het jaar 1627. Hy ſtierf te Parys den 4 November des jaars 1628. *Blanchard.*

HADAD, of ADAD, zoon van Badad, of Bedad, volgde op Huſan in 't koninkryk van Idumea. Hy was in oorlog met de Midianiten, die hy in eene vlakte verſloeg, dat het veldt van Moab genoemt wierdt, en waar van hy, ter gedachteniſſe van deze overwinninge, de ſtadt Avis noemde, dat een ſtapel beduidt, wegens het getal der doden, die 'er als op malkander geſtapelt lagen. *Geneſ.* XXXVI, 35. *Simon Dict. de la Bible.*

HADAD, een Aſſyriſche afgodt, beduidt naar het gevoelen van Macrobius zo veel als *een eenige*, hoewel anderen daar van geheel anders oordeelen, en van gevoelen zyn, dat de Syriërs, of Pheniciërs hunnen koning Adad in zulk eene achting hielden, dat zy hem na zyne doodt onder het getal der goden ſtelden. Aan dezen afgodt wordt de godin Atergatis, of Adargatis, als vrouw toegewyd, en door hem wordt de zon, maar door haar de aarde verbeeldt: waarom zy hem zo afgebeeld hebben, dat zyne ſtralen onder hem op de aarde, en de hare op hem afſtuiten. *Macrob. l.* I. *Saturn. c.* 18 & 23. *Jozephus l.* IX, 2. *Selden. de diis Syr. c.* 6. *Synt.* I.

HADAD de I, koning van Syrië, was een zonderling vriendt van Adad-Ezer, koning van Zoba, dien hy met een machtig leger tegen den koning David te hulpe kwam: doch zy wierden van hem aan den Euphraat geſlagen, en verloren 22000 man. David bragt daar op geheel Syrië t'onder, en heiligde aan den Heere den buit van goudt en zilver, dien hy van de Syriërs verovert hadt. II *Sam.* VIII. *Jozephus Joodſche Oudheden* VII, 6. *Pſ.* LX, 2.

HADAD de II. Zie BENHADAD.

HADAD wierdt koning van Syrië na de doodt van zynen vader Azail. Joas, koning van Iſraël, overwon hem in drie veldſlagen, en veroverde wederom alles, wat Azaël den Iſraëliten hadt afgenomen. *Jozeph. Oudh.* IX, 2.

HADAD, of ADAD, een vorſt der Edomiten, van koninklyke geſlachte, welke Godt aan den koning Salomon ten vyandt verwekte, om daar door zyne afgodery te ſtraffen. I *Kon.* II. *Jozeph. Oudh.* VIII *boek. Torniell. ad an.* 3058.

HADAD-EZER, een zoon van Rehab, koning van Zoba, of, gelyk hem Jozephus noemt, *Adrazar*, een koning der Sophenianers, wierdt van den koning David aan den Euphraat ten eenemale geſlagen. Zie HADAD de I.

HADADRIMMON, eene ſtadt van Paleſtina, by Jeruzalem. Zie *Zachar.* XII, 11. Hieronymus zegt, dat men de zelve in zynen tydt *Maximinianopolis* noemde. Het concilie van Nicea maakt 'er gewag van.

HADAMAR, in het Latyn *Hademarum*, eene kleine ſtadt aan het Weſterwoudt, aan de rivier Els, vier mylen van Coblents gelegen. Hier reſideerde voor dezen een prins van het huis van *Naſſau*, zynde van eene afzonderlyke linie, die door *Johannes* den Ouden, graaf van Naſſau-Dillenburg, jongſte zoon van Lodewyk, was geſticht. De zelve nam de R. Katholyke religie aan, en hadt by de keizeren Ferdinand den II en III de genade, dat hy als keizerlyke plenipotentiaris de Munſterſche vrede bywoonde, dies hy daar voor in den Ryksvorſtenſtandt wierdt verheven. Hy was geboren den 6 Auguſty des jaars 1590, en ſtierf den 6 Maart des jaars 1653, nalatende van zyne gemalinne Urſula, dochter van Simon, graaf van der Lippe, nevens twee princeſſen, *Maurits Henrik*, vorſt van Naſſau-Hadamar; *Herman Ottho*, koorbiſſchop van Keulen, die den 13 December in den jare 1627 wierdt geboren, en den 26 July des jaars 1660 overleedt, en *Franciſcus Bernard*, zynde den 21 September des jaars 1637 geboren, en den 5 September des jaars 1695 geſtorven. *Maurits Henrik* heeft het geſlacht voortgezet. Hy hadt by zyne eerſte gemalinne, dochter van Johannes den Jongen, graaf van Naſſau-Siegen, twee princeſſen. By de twede, Maria Leopoldina, dochter van Johannes Franciſcus, vorſt van Naſſau-Siegen, hadt hy *Franciſcus Alexander.* By de derde, Anna Ludowika, dochter van Salentin Ernſt, graaf van Manderſcheid-Blankenheim, verwekte hy eene princeſſe. Gemelde Franciſcus Alexander is geboren den 27 Juny des jaars 1674, en ſtierf zeer ſchielyk den 26 May des jaars 1711. Terwyl hy van zyne gemalinne Elizabeth Catharina Felicitas, dochter van Wilhelm, landgraaf van Heſſen-Rothenburg, gene mannelyke erven naliet, is de reſidentie Hadamar den vorſten van Naſſau-Diets te beurt gevallen. *Textor Naſſauſche Chronyk. Imhof N. P. lib.* V. *c.* 6. *n.* 53.

HADAMAR, een Duitſcher, van voorname afkomſt, wierdt abt van Fulda, en in den jare 946 van Agapethus den II kardinaal gemaakt. Keizer Ottho de Grote hadt zeer veel achting voor hem; hy voerde den oorlog op des zelfs aanraden tegen de ongelovige Slaven, en dwong den aartsbiſſchop Frederik van Ments de vyandelykheden tegen Hadamar te doen ophouden. Deze laatſte ging in den jare 949 naar Rome, en bragt daar van daan voor S. Bruno, aartsbiſſchop van Keulen, niet alleen mede den mantel (*het pallium*), maar ook het ligchaam van S. Pantaleon. Hy ſtierf eindelyk te Fulda aan de peſt in den jare 956. In de geſchreve Kronyk van S. Ulrich van Augsburg worden dezen Hadamar eenige geleerde en Godzalige ſchriften toegeſchreven. *Wittekind. Corbienſ. in Geſt. Otton. M. Adam Bremenſis. Sigebert in Chron. Baron. Annal. Tom.* X. *Ughelli.*

HADAR, of ADAR, zoon en opvolger van Achbor, koning van Idumea. Hy bouwde de ſtadt Pahu, en trouwde met Metabel, of Mehetabeël, eene dochter van Matred, en kleindochter van Mezahab. *Gen.* XXXVI, 39.

HADARAS, dat is te zeggen, *hovelingen*, is een naam, die de Arabiers van Afrika uit verachting geven aan die van hunne landaardt, welke binnen de ſteden wonen. Zy zyn afkomſtig van die genen, die Odman, derde Kalif, naar Afrika zondt in het jaar 651, onder het beleidt van den krygsoverſte Occuba; maar latende de oppaſſing van het vee over aan die genen, die op het veldt wilden wonen, vertrokken zy naar de ſteden, en begaven zich tot den koophandel, en zelfs tot de ſtudie, het welk de oorzaak is, dat zy van de andere Arabiers verſmaad worden, om dat zy hunne gewoonlyke levenswyze verlaten hebben, en zich verbonden door hunne huwelyken met andere natiën. *Marmol de l'Afrique liv.* 1.

HADASA, eene ſtadt van Paleſtina, in den ſtamme Juda. *Jozua* XV, 37.

HADASSA, of EDISSA, een naam, die aan *Eſther*, eene Joodſche vrouw van den koning Ahasverus, gegeven wierdt eer zy getrouwt was. Men gelooft, dat zy dien naam, de welke *ſchoonheit* betekent, heeft gekregen, om dat zy door hare ſchoonheit alle die van haren tydt verdoofde. Zy verdiende ook met recht gehuwelykt te worden met den grootſten koning van de wereldt. Men heeft haar na haar huwelyk den naam van *Eſther* gegeven, de welke *eene ſter* betekent. *Het boek Eſther* II, 7. *Simon Dictionaire de la Bible.*

HADDON, (WALTHER) requeſtmeeſter onder de regering van de koningin Elizabeth van Engelandt, geſproten uit een voornaam geſlacht in Bukkinghamshire, maar te Eaton opgevoed. Hy wierdt een lidt van het koninklyke collegie, naderhandt

Doctor in de rechten, en eindelyk koninklyke hoogleeraar in die faculteit. In den jare 1550 maakte men hem onderkancelier van Cambridge, en kort daar na prefident van 't collegie van Magdalena in Oxford, welke ampten hy onder de koningin Maria nederleide, en als een vergeten burger leefde. Elizabeth, na dien tydt op den troon gekomen, maakte hem requeftmeefter, en bediende zich van hem in verfcheide bezendingen. Als zy eens gevraagt wierdt, wien zy den geleerdften achtte, *Haddon*, of *Buchananus?* antwoordde zy: *Buchananum omnibus antepono; Haddonem nemini poftpono*; dat is: *Ik ftel Buchananus voor alle, en trek niemandt Haddo voor.* Het is bekend, dat hy een zeer welfprekend man was, en byna een Ciceroniaanfchen ftyl hadt, gelyk als uit zyne fchriften, voornamentlyk uit zyn boek tegen *Oforius*, blykt. Hy en D. Walton hebben den koophandel tuffchen de Engelfchen en Nederlanders opgerecht, en de mis, of jaarmarkt, naar Londen overgebragt. Beide zyn zy zeer vermaard om hun ftilzwygen rakende het werk van de fucceffie, het welk zy ftil by zich hielden, niettegenftaande de graaf van Leicefter harddaar op aandrong. Haddon ftierf in den jare 1572.

HADELN, of HADELERLANDT, een landftreek in neder-Saxen, omtrent drie mylen lang, en even zo breed. Het is gelegen aan de Elve, tuffchen de heerlykheit Neuenhaus en het ambacht Ritzebuttel, de ftadt Hamburg toebehorende. Regino noemt deze landftreek *Adulo*, en verhaalt, dat keizer Karel de Grote, in Saxen gekomen zynde, in den jare 797 door ongebaande en moeraffige wegen in *Adulo* is getrokken, en dat landt heeft bemachtigt. Eenige andere oude fchryvers noemen het zelve *Haduloha*, en *Hattuloga*, ook dikwils *Adulohohe*, en *Hadelia*. Des zelfs hoofdftadt is *Otterndorf*, van ouds genoemt *Aterendorp*, of *Arterndorf*. Men zegt, dat Adelbertus, aartsbiffchop van Bremen, dit landt van de keizerinne Agnes voor 900 marken Lubfch heeft gekocht. De hertogen van Saxen hebben voor en na eenige plaatfen van het zelve bemachtigt, tot dat eindelyk hertog Henrik, aartsbiffchop van Bremen, geftorven omtrent den jare 1585, het zelve t'eenemaal aan het huis van Lauenberg heeft gebragt: maar 't mannelyk oir van dit huis in den jare 1689 uitgeftorven zynde, gaven zich de twee nageblevene dochters en de koning van Zweden als erfgenamen van dit landt aan; maar de keizer liet door de neder-Saxifche kreitstroepen het zelve in bezit nemen, tot dat de zaak zou zyn uitgewezen. Dit landt wierdt door den zwaren watervloedt in den jare 1717 byna geheel overftroomt, waar door zeer vele menfchen en beeften jammerlyk verdronken. *Wolteri Brem. Chron. Lucæ Grafen faal p.* 119. *Levin. von Ambeer Sachfen-Lauenburgifcher anfall.*

S. HADELYN, abt van Celles, onder het bisdom van Luik, in de VII eeuwe, was een edelman van Aquitanië, die zyn vaderlandt verliet, en met verfcheide andere Godsdienftige mannen naar Duitfchlandt vertrok. Hy bleef gedurende eenigen tydt te Mets wonen, onder de beftiering van S. Remaclus, de welke, biffchop van Maaftricht geworden zynde, Hadelyn tot priefter wydde, en hem in verfcheide zaken gebruikte, terwyl hy biffchop van Maaftricht was. Hadelyn volgde hem in de abdy van Stavelo; maar S. Remaclus zondt hem naar zekere eenzame plaats, gelegen aan de rivier de Lefch, alwaar hy eene gemeente oprechtte, en naderhandt ftichtte hy het klooster van Celles in Ardennes. Hy ftierf omtrent het jaar 696. *Notger. Bollandus. Bulteau Effai de l'hift. Monaft. d'Occident.*

HADERSLEBEN, eene ftadt in het hertogdom Sleeswyk, onder Denemarken behorende. Zy legt aan de Ooftzee, tegen over het eilandt Funen, zeven mylen van Flensburg. Sommigen willen des zelfs naam van haar eerften opbouwer *Hader*, maar anderen liefft van het woordt *water*, naar de Deenfche uitfpraak in *harde* verandert, afleiden: want ze legt midden tuffchen een zeeboezem van de Ooftzee, en een ander groot meir: zelfs wordt zy door een rivier in twee delen, de oude en nieuwe ftadt genaamt, leggende de laatfte op een eilandt, gedeelt. In 't jaar 1292 is zy van den hertog Woldemar van Sleeswyk met ftads rechten begiftigt. Het oude flot, daar by gelegen, heeft hertog Johannes de Oude, zoon van Chriftiaan den I, koning van Denemarken, laten afbreken, en niet verre daar van daan een ander bouwen, het zelve naar zynen name *Hansburg* noemende. Gemelde hertog heeft ook een fchoon doorluchtig fchool en armenhuis aldaar gefticht. Koning Frederik de II heeft het flot met fchone kamers en met eene kapel van marmer verfiert. Deze ftadt en het flot zyn twee maal in de vorige oorlogen van de Zweden verovert, maar by de in 't jaar 1658 gefloten vrede van Rothfchildt aan de Denen weder overgegeven. Zy is de hoofdftadt van een der grootfte ampten in Sleeswyk van 's konings aandeel, en de refidentie van den koninklyken ftadhouder is van Segeberg hier henen verplaatft. De in dit ambacht leggende harden, of goederen, zyn: *Hadersleben, Justrup, Gramfrosz, Kaslund, Guidding* en *Norder-Angstorp-harde*. Deze vyf harden worden ook zamen *Zuid-Jutlandt-Syffel*, of *klein-Zuider-Jutlandt* genaamt. Ook behoren hier toe de eilanden *Mandoe* en *Röm*, van welke beide afzonderlyk zal gefproken worden. *Elversfeld defcr. Holf. Angeli Chron. p.* 32. *Danckwerts Topogr. Holf.*

HADES. Zie ADES.

HADESA. Zie ADESA.

HADHRAMUT, eene ftadt en provincie in het Zuid-Wefter deel van het Gelukkig Arabië. Zy legt tachtig Duitfche mylen Ooftwaarts van Aden, is van natuur een onvruchtbare oordt, en die wel eenige aluin voortbrengt, maar die zo goed niet is als die van Socotora. Deze provincie heeft Sager ten Ooften, Tehama ten Weften, en de zee ten Zuiden. Van Dolfar, de ftadt, die 't meeft naar 't Ooften toe legt, tot naar Aden zyn 300 mylen, zynde de breedte van deze provincie. *Nubienfis p.* 53.

HADIDA. Zie ADIDA.

HADIEL. Zie ADIEL.

HADIN. Zie ADIN.

HADINGTON, of HADDINGTON, in 't Latyn *Hadina*, eene middelmatige ftadt in de provincie Lothian, aan de Tyne, in het Zuidelyk gedeelte van Schotlandt. Zy heeft zitting en ftem in 't Parlement. Wanneer deze ftadt onder de regering van Eduard van de Engelfchen ingenomen, en naderhandt van de Schotten hard belegert wierdt, ftak het garnifoen, gene hoop van ontzet hebbende, de ftadt in den brandt, en trok den 1 October des jaars 1549 naar Engelandt. Maar nog van te voren waren de Franfchen, onder 't kommando van Heffius, met groot verlies uit deze ftadt, welke zy hadden overrompelt, weder te rug gedreven, door middel van een ftuk grof gefchut, het welk zekere Engelfche compagnie bygeval aan de poort vondt, en afftak, 't welk vele Franfchen, die in ryën gefchaart ftonden, wegnam. *Buchananus.*

HADLAI. Zie ADLAI.

HADLEY, een marktvlek in Engelandt, gelegen in het graaffchap van Suffolk, het welk *Cosford* genoemt wordt, op den Ooftelyken oever van de rivier de Breton. Het is in vorige tyden eene plaats van aangelegentheit geweeft voor den koophandel van ftoffen, en hangt onmiddelyk af van Kantelberg, heeft eene fchone kerk, en is aanmerkelyk door het martelaarfchap van den leeraar *Taylor*, die geeftelyke beftierder van die plaats was. *Moreri in 't Engelfch.*

HADMERSLEBEN, of HAIMERSLEBEN, eene kleine ftadt, tuffchen Maagdenburg en Halberftadt gelegen, nevens een ampt en jonkvrouwenklooster, behorende het laatfte tot den Groningfchen amptskreits, maar het eerfte tot het Domkapittel van Maagdenburg. Zy heeft voor dezen eigene heeren en graven gehad, welker een was *Bernhard*, biffchop van Halberftadt, die het jonkvrouwenklooster al in den jare 961 ftichtte. In 't jaar 1262 was *Werner* hier bekend, die trouwde met eene princeffe van Anhalt. Wanneer in den jare 1367 *Hans*, of *Jan*, in den flag by Dinklar tuffchen den aartsbiffchop van Maagdenburg en de biffchoppen van Hildesheim en Halberftadt zonder erven fneuvelde, nam de gemelde aartsbiffchop op den derden dag bezit van zyn graaffchap; en fchoon de heeren van Egelen (mogelyk mede deel hebbende aan de lenen) zich daar tegen aankanten, wierdt echter de zaak dus afgedaan, dat het graaffchap voor eeuwig aan het aartsfticht zou blyven. *Leucf. Antiq. Grun. Spangenb. Mansf. Chron. Sagittar. hift. Anhalt. p.* 61. *Pruiff. Staats-Geogr.*

HADNA. Zie ADNA.

HADORAM. Zie ADORAM.

HADRAK, eene ftadt van den ftamme van Manaffe, aan de overzyde van de Jordaan. *Zacharia* IX, 1. *Simon Dictionaire de la Bible.*

HADRAN. Zie ADRAN.

HADRAS worden van de Arabiers fpotswyze de genen van hunne natie genoemt, die in fteden wonen. Zy hebben hunnen oorfpronk van de genen, die Odman, de derde Kalif, onder de aanvoering van den generaal Occuba in den jare 651 naar Afrika zondt, maar die, na dat zy het vee aan die op het landt zouden wonen hadden overgegeven, zich in de fteden nederzetten, hunne handteering waarnamen, en zich in allerhande wetenfchappen oeffenden, waar door zy dan by de overige Arabiers zich in haat bragten, en hebbende hunne vorige levenswyze verandert, met andere volkeren moeften trouwen. *Marmol Afrika l.* I.

HADRIA. Zie ADRIA.

HADRIEL. Zie ADRIEL.

HADULLAM. Zie ADULLAM.

HADWIDIS. Zie HEDWIG.

HÆMON. Zie ÆMON.

HÆMONIA. Zie ÆMONIA.

HÆMUS, koning van Thracië. Zie ÆMUS.

HÆMUS, een gebergte. Zie ÆMUS.

HAFENREFFER (MATTHIAS) was in den jare 1560 te Lorcha, een dorp in 't Wurtenbergfche, geboren. Hebbende zyne ftudiën te Tubingen voltrokken, wierdt hy predikant te Einingen, naderhandt hofprediker te Stutgard, en confiftoriaal byzitter, voorts hoogleeraar in de H. Godgeleerdheit te Tubingen, en eindelyk kancelier der zelve hogefchole. Hy is in den jare 1619 geftorven, nalatende: *Orationes duæ in nativitatem Chrifti; Loci Theologici; Templum Ezechiëlis, five in IX poftrema prophetæ capita commentarius; Revelator punctorum vigilantiffimus, h. e. præceptiones, nova methodo ac via punctandi rationem & artificium in Hebræa lingua explicantes; Commentaria in prophetas Nahum & Habacuc; Oratio de præftantia & utilitate ftudii prophetici; Candelabrum aureum, van het beroep en ampt der Chriftelyke overheit, uit het voorftel van den gouden kandelaar, in 't* II *boek Mozes*, in 't Hoogduitfch; *Synopfis locorum Theologicorum*, enz. *Witte Dec.* I. *Freherus in Theatr.*

HAFIZI, HAFIZAN, of HAVIZLER, zyn die genen onder de Turken, die den ganfchen Alkoran kunnen uitleggen. Zy worden daarom van het volk als heilige perfonen aangezien, aan welke Godt zyne wet betrouwt, en de zelve, om zo te fpreken, by hen heeft nedergelegt: want *Hafizi* beduiden in de Arabifche tale die genen, welke iets bewaren, of in hun gedachten houden. *Ricaut de l'Empire Ottomann.*

HAFTEN, of HAAFTEN, een dorp onder den Tielerwaardt, daar *Ottho*, heer van het zelve, in den jare 1399 een kapittel van

van kanunniken ſtichtte. Dit dorp heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Zalt-Bommel.

HAFTEN, of HAAFTEN, (BENEDICTUS VAN) in het Latyn *Benedictus Haaftenus*, geboren te Utrecht, was eerſt genaamt *Jacobus*; maar Benedictyner monnik in de vermaarde abdy Afflighem, gelegen in Brabandt, naby Bruſſel, geworden zynde, nam hy den naam van *Benedictus* aan. Hy keerde toen ook weder naar Loven, om zich beter in de Godgeleerdheit te oeffenen. Hy wierdt vervolgens tot prooſt van de gemelde abdy verkoren, en wordt als een Godvruchtig en geleerd man geroemt. De Benedictyner monnik Edmundus Martene noemt hem een man, wiens naam nooit behoort te ſterven, en hy meent, dat hoewel zich vele geleerde mannen van zyne gemeenſchap over den regel van S. Benedictus hebben uitgeſlooft, deze van Haften het echter het allerbeſt gedaan heeft, enz. Hy heeft de volgende werken geſchreven: *Catechiſmus-Paradys of warande, met Nederduitſche en Latynſche Liedekens, die naar de tonen van het muzyk geſchikt zyn, beplant*; *School des herten, of het hert, het welk van Godt was afgekeert, weder tot Hem gebragt en onderwezen*, met kopere platen; *Dagelykſch broodt, of heilige overdenkingen, geſchikt op alle de dagen van het jaar*; *Kloosterlyke Naſpeuringen*; *Verdediging der kloosterlyke hervorminge van S. Benedictus-orde*. Tegen dit boek heeft *Carolus Rymius*, abt van S. Pieter te Gent, een antwoordt uitgegeven, onder den tytel van: *Onverwinbare ſchildt der gerechtigheit*. Nog heeft van Haften geſchreven: *Uitlegging over den regel van S. Benedictus*, en: *Heilige Jagt*. *Val. Andreas Bibl. Belg.* *Hiſt. van het Utrechtſche Bisdom* I *Deel*, *pag.* 552 *edit. in* 8.

HAGADA, een ſoort van verhaal, het welk de Joden opzeggen 's avonds voor Paaſchavondt, wanneer zy wederkeren van het gebedt. Aan tafel gezeten zynde, op welke een ſtuk van een lam geheel toebereid moet opgediſcht ſtaan, met ongezuurde broden, bittere kruiden, als ſeldery, andyvie, of latouw, een beker vol wyn in de handt hebbende, zeggen zy deze *Hagada* op, het welk behelſt de rampen en ellenden, die hunne vooroudeis ondergaan hebben in Egypten, en de wonderen, die Godt gedaan heeft om hen uit die ſlaverny te verloſſen.

HAGANON, gunſteling van koning Karel den Eenvoudigen van Vrankryk, was van een ſlechten ſtaat, het welk de misnoegde groten van het ryk, voornamentlyk Robertus, tot een voorwendſel namen om Karel gehaat te maken, en hem van den troon te ſtoten. Zie KAREL de III, de Slechte, of Eenvoudige.

HAGAR, eene Egyptiſche vrouw, dienſtmaagdt van Abraham en Sara. Als zy van Iſmaël zwanger ging, vluchtte zy in de woeſtyne, dewyl Sara haar over ongehoorzaamheit beſtrafte, maar wierdt van den engel des Heeren gelaſt wederom te keren, en hare meeſtereſſe te gehoorzamen. Maar Sara naderhandt niet kunnende de beſpotting van Iſmaël verdragen, bewoog zy Abraham, dat hy Hagar met haren zone, zynde omtrent 15 of 16 jaren oud, uit het huis verdreef, waar op zy in de woeſtyne Berſaba omzworf, en met haren zone van dorſt zou verſmacht hebben, ten ware Godt haar een fontein, uit welke zy den dorſtigen Iſmaël te drinken gaf, hadt aangewezen. *Geneſ.* XVI *en* XXI. *Jozeph.* I, 10, 12. *Salian & Torniell. A. M.* 2124, 2125.

HAGARENEN zyn volkeren in 't Gelukkig Arabië, of Sabea, die van *Hagar* en *Iſmaël* zeggen af te ſtammen. Hunne hoofdſtadt *Hagranium*, by Strabo *Agarena* genoemt, heeft de keizer Trajanus belegert; maar hy moeſt dit beleg wegens den gedurigen regen en donder, als ook door de menigte vliegen, die in zyn eeten en drinken vielen, opbreken. Zy worden ook *Iſmaëliten* genoemt, als ook *Saracenen*, welke benaming, om dat zy van *Sara* afkomt, hen veel aangenamer dan die van *Hagar* is. In den Bybel wordt van hen onder den zelven naam van *Hagarenen* geſproken, en wel zodanig, dat de Rubeniten en Gaditen, nevens den halven ſtamme van Manaſſe, ten tyde van den koning Saul tegen hen geſtreden, en t'eenemaal overwonnen hebben. I *Kon.* V. *Dio Caſſius in Trajan. Xiphilinus.*

HAGE. Zie 'S GRAVENHAGE.

HAGECIUS (WENCESLAUS) was prooſt te Buntzel in Bohemen, en ſtierf den 19 Maart in den jare 1553. Hy heeft eene Boheemſche Kronyk in zyne moedertale geſchreven, die van Johan Sandel in 't Hoogduitſch is overgezet, en in den jare 1596 te Praag gedrukt. Daarenboven zegt men, dat hy ook onder anderen *Aurea Biblia Antonii Rampipolli* uit de Latynſche in de Boheemſche tale heeft overgebragt. Men beſchuldigt hem, dat hy in de tydkunde niet wel is bedreven geweeſt. *Balbin. Epit. rer. Boh. l.* V. *c.* 13. *p.* 594. *Struv. Bibl. Hiſt. p.* 525.

HAGEN, (JOHANNES) anders *ab* en *de Indagine*. Zie JOHANNES HAGEN.

HAGEN, in Beyeren. Zie HAAG.

HAGEN, een vryheerlyk geſlacht aan den Rhyn, uit 't welke *Thoring* in den jare 969 leefde. Van des zelfs nakomelingen waren *Frederik* en *Henrik de Indagine* in de Latynſche oirkonden omtrent het jaar 1305 genoemt. De naneef van den eerſten, *Johan*, heer van Motten, was grootvader van *Frederik*, amptman te Pfaltzel, wiens oudſte zoon, *Johan Lodewyk*, in den jare 1547 als aartsbiſſchop en keurvorſt van Trier is geſtorven. De derde zoon, *Henrik*, heer van Motten, Ippelbrun, Saſſenheim, Hollenfels en Brandeville, liet na onder andere zonen *Johan Lodewyk*, keizerlyke ſtadhouder van Trier, en amptman te Schamburg in Lotharingen, die in den jare 1589 overleedt, wiens broeders zoon *Georg Henrik*, heer van Eppelbrun, Saſſenheim, Motten, Cotten en Hohenfels, in den jare 1590 van de Lotharingſche ſoldaten om het leven wierdt gebragt. Omtrent dezen tydt bloeide *Philips Daniël* als Naſſauſche opperamptman te Saarbrugge, wiens zoon *Johan Bernhard* geheime Raadt van den grave van Naſſau is geweeſt. *Hans Henrik*, eerſte vryheer van Hagen, een broeders zoon van den voorgaanden, heeft zynen ſtam met vier zonen voortgezet, van welke de oudſte, *Johan Willem Lodewyk*, opperhofmeeſter van den keurvorſt van Trier is geworden. In den jare 1718 wierdt een van dezen naam werkelyke geheime Raadt van den koning van Polen en keurvorſt van Saxen. *Humbrecht Rhyn. Adel tab.* 34.

HAGEN, een oud geſlacht in neder-Saxen, van 't welke dat van *Aſſeburg* zynen oorſpronk heeft. Zie ASSEBURG. Spangenberg is van gevoelen, dat de in het voorgaande artykel gemelde *Thoring* de ſtamvader daar van is, en zegt daar by, dat zyne nazaten Hadmersleben, in 't gebiedt van Halberſtadt, bezeten hebben. Hy noemt hem keizerlyke overſte, die in den jare 969 op het tournoiſpel te Merſeburg de pryzen uitdeelde. Het kan alzo zyn, dat een zyner zonen het geſlacht in neder-Saxen, en de andere zynen ſtam aan den Rhyn heeft voortgeplant. Van des zelfs nakomelingen is *Johan* in den jare 1430 abt van het klooſter Bursfeldt geweeſt, die zich door zyne voorſtellingen van eene hervorminge, waar op namaals de grote vergadering te Bursfeldt is aangeſtelt, bekend maakte. *Chriſtoffel van Hadmersleben*, ridder en Doctor, was hofmeeſter van den aartsbiſſchop van Maagdenburg. Zyn zoon *Adolph* bragt het door zyn verſtandt en welſprekendheit zo verre, dat in den jare 1525 in den bekenden boerenkryg het klooſter Hammers verſchoont bleef. Hy was de vader van *Chriſtoffel* den Jongen van Hadmersleben, van wien naar vermoeden afkomt *Siegmund*, die in den jare 1620 als geheime Raadt van den biſſchop van Maagdenburg en als opperkamerheer en hofmeeſter bloeide, nevens *Buſſo*, die omtrent het jaar 1690 als generaal majoor en kommandant van de lyfgarde van den vorſt van Brunswyk leefde. In Holſtein is ook een oud geſlacht *van Hagen* bekend, uit het welke *Nikolaas* op Nubel in den oorlog tegen de Denen van den jare 1500 bleef. Naderhandt is *Henning*, heer van Nubel, hopman in 't klooſter Lunen geweeſt. Omtrent het jaar 1590 hadt dit geſlacht nog vier ſloten en goederen in Holſtein in bezit. In Pomeren worden die *van Hagen* onder de oudſte edelen gerekent, alwaar zy in beide regeringen goederen hebben, maar niet een en het zelve wapen voeren, en mogelyk hebben zy zich van daar in het landt van Meklenburg uitgebreid. *Spangenb. Adelſp.* P. II. *p.* 205. *Angeli Holſt. Adel. Chron. Micrælii Pomerlandt lib.* VI.

HAGEN, anders *Geeſt* genoemt, een adelyk geſlacht in neder-Saxen, van welkers oorſpronk men niets met zekerheit kan zeggen. Het ſchynt, dat het zelve anders ſlechts *Geeſt* heeft geheten, maar den naam van *Hagen* aangenomen, na dat het by afſterven van een zydelinie van die van Hagen des zelfs goederen met dat beding erfde, van den name van Hagen voortaan te voeren. *Godlieb van Hagen*, anders *Geeſt* genaamt, in den jare 1595 te Hanshagen in Meklenburg geboren, is naderhandt Deenſche afgezant aan het Spaanſche hof te Bruſſel, en daar na geheime Raadt en commiſſaris te Bremen geweeſt, alwaar hy in den jare 1658 overleedt. Men heeft van hem: *Comitiologia Ratisbonenſis*, en nog eenige kleine ſchriften. In den jare 1614 was *Bernhard Levin van Hagen*, anders *Geeſt* genaamt, koninklyke Deenſche afgezant aan het Oldenburgſche hof, en ſchynt de vader van den voorgaanden geweeſt te zyn, van wien is geſproten *Bernhard Levin*, die in 't jaar 1697 koninklyke Poolſche en keur-Saxiſche geheime Raadt, en in den jare 1711 afgezant by de verkiezing van den keizer te Frankfort aan den Mayn was, wanneer ter zelver tydt ook *Maurits* als domdeken te Havelberg bloeide. In den jare 1699 leefde *Eraſmus*, graaf van Geeſt en Hagen, aan het keur-Paltziſche hof als geheime Raadt en opperhofmeeſter van den paltsgrave Karel; maar of hy tot de vorige familie behoort kan men niet wel zeggen. *Winckelm. Oldenb. Chron.*

HAGEN, een oud adelyk geſlacht in Meiſſen en Thuringen, het welk met die van *Hayn* een en het zelve wapen voerde, en, gelyk men wil, den zelven oorſpronk heeft. In Meiſſen is *Badrin* in het ampt Delitſch, en in Thuringen *Alten-Gotteren* hun ſtamhuis. Men zegt, dat deze van Hagen de Haynenburg, by Mulhuizen, omtrent het jaar 500 gebouwt, en langen tydt daar op gewoont hebben. In den jare 938 wordt van een Saxiſch ridder *van Hagen* gewaagt. In den jare 1280 hadden die *van Hagen* met de ſtadt Mulhuizen groot verſchil, waar uit een zware oorlog ontſtondt, en van beide kanten ſlecht huis gehouden wierdt. *Henrik van Hagen*, zynde omtrent het jaar 1376 overſte onder den landgrave Frederik van Thuringen in den oorlog tegen den abt van Fulda, en hertog Albrecht van Brunswyk, was de vader van *Rudiger*, die de ridderhofſtadt Alten-Gotteren zynen ſtam inlyfde. Des zelfs naneef *Chriſtoffel* zegt men dat by den keurvorſt Frederik van Saxen te weeg bragt, dat de hogeſchool te Wittenberg door hem wierdt opgerecht. Een ander, genaamt *Chriſtoffel*, wierdt in den jare 1639 geheime Raadt, preſident en kamer-Raadt. *Adolph Georg* bloeide nog in 't jaar 1649 op het huis Alten-Gotteren. Uit dit geſlacht zegt men ook dat de beroemde Karthuizer monnik te Erfurt *Johannes ab Indagine*, die in den jare 1475 ſtierf, en over de 300 boeken ſchreef, is geſproten. Sedert het begin van de XVIII eeuwe is *Henrik Reichard*, vryheer van Hagen, Saxen-Gothaſche gevolmachtigde op den Ryksdag te Regensburg, bekend. De zelve kwam van 't Quedlenburgſche hof naar Bareith, wierdt van den thans regerenden markgraaf, toenmaals erfprins, hofmeeſter, daar na aan 't zelve hof Raadt, voorts geheime Raadt, en eindelyk preſident van den geheimen Raadt, welk ampt hy in den jare 1695, hebbende verſcheide koninklyke, keur en vorſtelyke hoge bedienin-

ningen nedergelegt, met de voorzittersplaats in den geheimen Raadt te Coburg verwiſſelde; doch hy wierdt in het volgende jaar naar Gotha als vorſtelyke geheime Raadt, en generaal krygscommiſſaris der gezamentlyke liniën van Saxen-Gotha en Weimar beroepen, en naderhandt naar Regensburg gezonden. Deze heer van Hagen, ſchoon hy uit neder-Saxen, en wel byzonder uit het Halberſtadiſche gebiedt, is, behoort echter niet tot de bovengemelde geſlachten van Hagen. *Knaut Prodr. Miſn. Peckenſt. Theatr. Sax. Spangenb. Manſf. Chron. Beringii Thur. Chron. Hon. Cob. Chron.*

HAGENAU, eene oude beroemde ſtadt in de neder-Elzas, 4 mylen van Straasburg, en twee van den Rhyn gelegen. Voortyds was zy de voornaamſte der tien Ryksſteden *Colmar, Sletſtadt, Landau, Weiſſenburg, Turkheim, Keizersberg, Munſter, Ober-Ehenheim* en *Rosheim*, de welke te zamen onder den naam van landvoogdy van Hagenau waren begrepen. De ſchryver van de Deductie, rakende de landvoogdy van Hagenau, ſtelt des zelfs begin onder keizer Frederik den II. Maar men moet een onderſcheidt maken tuſſchen de landvoogden der landgraven, die hen over zeker gedeelte, hen toebehorende, aanſtelden, voorts tuſſchen de keizerlyke landvoogden in de Elzas, en eindelyk tuſſchen de landvoogden der gemelde tien Ryksſteden in het byzonder. Van de landvoogden der landgraven vindt men reets in den jare 1123 *Hevilo* in zekere oirkonde, en in den jare 1258, toen de keizer Richard biſſchop Henrik van Straasburg het beſtier van de ganſche Elzas toevertrouwde, tot op het jaar 1261, wierden de landvoogden door de biſſchoppen aangeſtelt. Maar dit duurde niet langer dan tot dat keizer Rudolph biſſchop Walther dwong, de ſteden, die hy gedurende het *interregnum* (tuſſchenregering) hadt aan zich getrokken, wederom te geven. Van dezen tydt af hebben de keizers zelf landvoogden over de Elzas aangeſtelt. Doch deze kunnen gene landvoogden van Hagenau, maar van de Elzas genoemt worden, zo om dat hunne macht zich verder uitſtrekt dan die der landvoogden van Hagenau, zynde de zelve alleen over de tien ſteden aangeſtelt, als ook dewyl vele Ryksſteden toen ter tydt nog niet eens ſtads rechten hadden. Eindelyk kan men daar uit zien, dat wanneer Colmar, Sletſtadt, Hagenau, Ehenheim en Rosheim in den jare 1323 den landvoogdt van den keizer Lodewyk den IV aannamen, en de van den keizer aan den koning van Engelandt te pandt gegeve ſteden Keizerberg, Munſter en Turkheim met geweldt veroverden, de tien ſteden toenmaals nog niet eens onder de landvoogdy van Hagenau moeten geſtaan hebben. Daarom is het gevoelen van Obrecht het beſte, te weten, dat de landvoogdy Hagenau allereerſt onder keizer Karel den IV is opgekomen, en niet voor de Munſterſche vrede volkomen opgerecht. Men wil, dat deze landvoogdy voor de eene helft van het Ryk den biſſchop Berchtold van Straasburg in pandt wierdt overgegeven, welke helft hy in den jare 1406 den keurvorſt van de Palts gaf, om hem tegen Hagenau te helpen. Deze heeft in den jare 1423 de andere helft van keizer Sigiſmundus mede in pandt gekregen. Echter toen de keurvorſt Frederik de I van den keizer Frederik den III in den ban was gedaan, heeft deze de landvoogdy aan grave Lodewyk den Zwarten van Tweebrugge gegeven. Doch Philips, de opvolger van dien keizer, heeft ze tot op den Beyerſchen oorlog in den jare 1504 bezeten: want ſchoon keizer Maximiliaan de I hem deze nevens vele andere reets ingenome plaatſen met geweldt hadt afgenomen, heeft nochtans de keizer den keurvorſt de landvoogdy in het beſtandt weder overgelaten, tot dat keizer Ferdinand de I in den jare 1558 de zelve van de Palts inloſte, en aan Ooſtenryk hechtte. Aan het zelve is ze gebleven tot op de Munſterſche vrede, wanneer alle rechten van het huis van Ooſtenryk op de Elzas aan de kroon Vrankryk, ingevolge van 't 76 en 87 artykel zyn afgeſtaan, en ſchoon Vrankryk in het 87 artykel beloofde, alle de in de landvoogdy begrepe ſteden hare vryheit te laten, en zelfs toeliet, dat deze ſteden hare ſtemmen op den Ryksdag behielden, en tot de Ryks inzamelingen het hare mede toebragten, eiſchte echter die kroon in den jare 1662 van haar den eedt van hulde, uit hoofde van opperſte overheit, de welke men voorgaf met de *advocatia* verknocht te zyn. Wel is waar, dat de ſteden in hun antwoordt beweren, dat de zelve *advocatia* nooit eenige opperheerſchappy onderſtelde, nademaal zy in den jare 1532, en vervolgens altydt de Ryks affcheiden hadden ondertekent; waar by zy zeiden, altoos de rechten der vrye Ryksſteden gehad te hebben, enz. maar des niettegenſtaande bleef Vrankryk in 't bezit, en wierdt daar in by den twintigjarigen ſtilſtandt gelaten, en zelfs door de Ryswykſche vrede daar in beveſtigt. Zie ELZAS. De ſtadt Hagenau in 't byzonder belangende, hertog Frederik de Eenoogige van Zwaben heeft in den jare 1115, nevens de edelen, die men nog tegenwoordig burgmannen noemt, als hebbende nog het leen van hunne woning in den burg van het Ryk ontfangen, den burg tot ſtandt gebragt. Hier op heeft keizer Frederik de I in den jare 1164 deze plaats tot eene ſtadt gemaakt, zynde tot dezen tydt toe maar met eene hage omringt geweeſt, waar van zy haren naam heeft gekregen. Gemelde keizer heeft een koſtelyk paleis van marmor aldaar gebouwt, welkers overblyfſelen men nog tegenwoordig ziet, alzo zyn vader, de hertog van de Elzas, en hy zich daar dikwils onthielden. Ook wierdt daar de kroon, ſcepter, Ryksappel en zwaardt van Karel den Groten bewaart, tot dat de zelve in den jare 1209 van den biſſchop van Spiers, buiten weten der burgers, naar Triefels wierden gebragt. De keizeren hebben hier ook hun rentampt van de ganſche Elzas gehad. Daarenboven heeft deze ſtadt verſcheide voorrechten van de keizeren verkregen. Frederik de I ſtondt haar twaalf ſchepenen toe, uit welke zy den ſchout verkoren. Doch als deze ten tyde van Karel den IV hunne macht misbruikten, zyn hen nog 24 uit de ambachten toegevoegt, en Knipſchildt getuigt, dat 'er de zelve nog in zynen tydt waren, en telkens alle jaren uit de ſchepenen een ſchout verkoren wierdt, dien men uit de vier en twintigen een maarſchalk toevoegde, die het ſtads welwezen bezorgde. In den jare 1497 gaf haar keizer Maximiliaan het voorrecht, dat men van het keizerlyke landgerecht te Hagenau op Lauben aan de kamer niet zou kunnen appelleren; maar dit wierdt van de kamer niet aangenomen. Keizer Richard gaf haar in den jare 1257 het voorrecht, 't welk door Karel den IV in den jare 1347 wierdt beveſtigt, dat zy niet buiten het Ryk zou kunnen geſloten worden; doch dit voorrecht is door de Weſtphaalſche vrede, wanneer de keizer moeſt beloven, dat alle voorrechten *de non alienando* zouden vernietigt worden, en naderhandt in de Ryswykſche vrede geheel te niet gedaan. Eindelyk moet men nog zeggen, dat deze ſtadt veel rampen heeft geleden: want in 't jaar 1212 wierdt ze van keizer Frederik den II belegert en verovert, om dat ze aan keizer Ottho den IV hulde hadt gedaan. In den jare 1374 was de ſtadt in onluſten vervallen met Straasburg; in den jare 1391 met die van Fleckenſtein, en in den jare 1451 met den grave van Lutzelſtein. In den jare 1632 kwam 'er een Zweedſche bezetting in, en in den jare 1634 begaf zy zich onder de beſcherming der Franſchen. In den jare 1673 wierden hare wallen en muren door de Franſchen omver geworpen, maar in 't jaar 1674 weder opgebouwt. In den jare 1675 belegerden de keizerlyken deze ſtadt te vergeefſch. In den jare 1705 nam de prins van Baden de zelve in; maar zy kwam in den jare 1706 weder aan Vrankryk, en het geen in de Ryswykſche vrede wegens de Elzas was bepaalt, is in die van Raſtadt bekrachtigt. Zie ELZAS. *Hertzog Elzaſſ. Chron. l.* IX. *p.* 147, 151. *Obrecht Prodr. rer. Alſ. p.* 317, 327. *Blondellus in præf. Apol.* 26, 3. *Guilleman Habsb. l.* I. *c.* 29 *Trithemii Chron. Spanh. Konigshoven in Chron. p* 126. *Annal. Colmar. P.* I. *p.* 13. *P.* II. *p.* 48. *Knipſchild de jure civit. l.* I. *c.* 12. *n.* 179. *Londorps Act. Publ. T.* VI. *l.* III. *c* 45. *Gaſtel de Stat Europ. c.* 32. *Limnæus de J. P. l.* III. *c.* 22. *n.* 6. *l.* VII. *c.* 22. *Klock Conſil.* 37. *Schweder Theatr. prætenſ. l.* I. *c.* 25. *Dreſſer. de urb. Germ. Merian Topogr. Alſat. Acta in puncto juramenti fidelitatis ex capite ſupremi Dominii regis Galliæ in præfecturam competentis arbitrio regis exhibita.*

HAGENBACH, eene kleine ſtadt en ſlot aan den Rhyn in de neder-Palts, tot het ampt Germersheim, en den keurvorſt van de Palts toebehorende. In den jare 848 gaf Lodewyk de Duitſcher (*Germanicus*) deze plaats den biſſchop van Spiers tot een geſchenk; maar ze is naderhandt weder aan het Ryk gekomen, en eindelyk heeft ze de keurvorſt Rudolph van keizer Karel ontfangen. *Tolner H. P. p.* 51.

HAGENBACH, (PIETER VAN) een ridder, wierdt in den jare 1649 van hertog Karel van Burgundië landvoogdt en gouverneur gemaakt over de van den aartshertog Sigismundus van Ooſtenryk te pandt gegeve landſchappen, namentlyk: het graafſchap Pfirt, Sundgau, Brisgau, Elzas, het Zwarte woudt, en de vier woudſteden. Maar hy behandelde de ingezetenen zeer kwalyk, zodanig, dat hy 's lands geeſſel genaamt wierdt. Wanneer dan in den jare 1474 gemelde aartshertog deze provincie weder inloſte, namen de burgers te Briſach in 't laatſte van April dezen van Hagenbach gevangen, en na dat hy was gepynigt, wierdt door de vierſchaar van den nieuwen Ooſtenrykſchen landvoogdt, Henrik van Epſtein, dit vonnis over hem gevelt, dat hy wegens zyne menigvuldige gruwelen, geilheit, en andere misdaden zou onthalſt worden, het welk ook den 9 May des nachts by brandende flambouwen geſchiedde, zynde hy te voren door een heraut met de gewone plegtigheden van de ridderlyke waardigheit berooft. De hertog van Burgundië zocht naderhandt wegens deze executie zich op alle wyze aan den aartshertog Sigismundus te wreken. *Birk Ooſtenrykſ. Ehren-Spiegel l.* V. *Stumph Zwit. Chron. l.* VIII.

HAGENBURG, een vlek, ſlot en ampt in het graafſchap Schauenburg in Weſtphalen, den grave van der Lippe toebehorende.

HAGENDORF, een ſlot in den Satzer kreits, in Bohemen gelegen, in eene vermakelyke vlakte, nevens een marktvlek, *Kralup* genaamt, alwaar een koſtelyke zuurbron wordt gevonden.

HAGENOW, een klein ſteedtje in het Meklenburgſche graafſchap Zwerin, naar den kant van het Lauenburgſche, niet verre van Redevin aan een klein water gelegen, is wegens de heide bekend, die van deze plaats den naam heeft. *Topogr. Sax. inf. p.* 111.

HAGES, een dichter, geboortig uit de ſtadt Argos, die zich, ſchoon hy anders van het ergſte ſlag van volk van zyn ambacht was, by den groten Alexander daar door zo bemind maakte, om dat hy den zelven nog by zyn leven een godt noemde, en hem goddelyke eer waardig achtte. *Curt. l.* VIII. *c.* 5.

HAGESTEIN, een dorp en hoge heerlykheit, galg en radt voerende, onder het ſticht van Utrecht, over de Lek. Zie de verdere merkwaardigſte byzonderheden van het zelve in de artykels EVERSTEIN en GASPARN. Het heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Rhenen en Wyk.

HAGGAI, de tiende van de twaalf kleine propheten. De heilige Schrift getuigt, dat hy in het twede jaar van den koning Darius begon te voorzeggen. Maar wie deze Darius is geweeſt, is niet zeker. Eenige uitleggers willen, dat het de zoon van Darius Hyſtaſpes is geweeſt, die in 't jaar der wereldt 3493, en dus 520 jaren voor Chriſtus geboorte, regeerde. Anderen verſtaan

ſtaan daar door zeer waarſchynlyk Darius Nothus, zo dat Haggai tot den tydt van Alexander den Groten moet geleeft, en in het 3560 jaar der wereldt zyne voorzegging geſchreven hebben. Maar deze rekening komt met de tydrekenkundige opvolging der Joodſche hogepriesteren niet overeen, na welke Joſua, zoon van Joſedek, in den zelven tydt met Darius Hyſtaſpes leefde, en omtrent 200 jaren van den zelven tot op Jaddus den hogepriester onder Alexander den Groten zouden zyn verlopen. De zeventig overzetters ſchryven eenige Pſalmen aan dezen propheet, gelyk ook aan den propheet Zacharias toe, als den CXXXVIII, CXLVI, CXLVIII, enz. Haggai was van Godt gezonden om de Joden over hunne nalatigheit in den tempelbouw te beſtraffen, en hy deedt hen, om hen daar toe aan te moedigen, onder anderen ook deze belofte, dat de heerlykheit van het laatſte huis groter zou zyn dan die van het eerſte, te weten door de tegenwoordigheit van den Meſſias, die de wenſch aller Heidenen moeſt zyn. Zommigen zeggen, dat hy over de verloſſinge uit Babel zo verheugt was, dat hy den ganſchen weg langs niet deedt dan *Hallelujah* zingen, en dat hy van die vreugdebewyzen den naam van *Haggai*, of *vrolykaardt* kreeg. De Griekſche kerk viert zyn feeſt op den 16 December, en de Latynſche of Roomſche op den 4 July. *Ezr.* V. *Haggai* I. *Euſebius Demonſtr. Evang. l.* VIII. *c.* 2. *Jozephus Jood. Oudhed.* II, 4. *Hieronymus. Cyrillus. Auguſtinus de C. D. l.* XVIII. *c.* 45. *Heideggerus in Enchirid. Bibl. lib.* I. *c.* 33. *Torniel. Salian. Waltherus Officina Biblica.*

HAGGI was van den ſtamme Gad, en het hoofdt van een ſtam, die naar hem het geſlacht van de *Haggiten* genoemt wierdt. Van het zelve wordt geſproken *Num.* XXVI, 15.

HAGIAR, eene ſtadt van het Steenachtige Arabië, met een ſterk ſlot. Zy is gelegen tuſſchen een gebergte, en in zandige woeſtynen, alwaar niet meer dan een waterput is, *Thomud* genoemt, op den weg van Damaſcus naar Medina, veertig mylen van de laatſtgenoemde ſtadt Noordwaarts, en dertig naar het Ooſten van Madian, aan de Rode zee. Men gelooft, dat zy het *Petra* van de ouden is. *Nubienſis pag.* 110 & 119. Daar zyn twee andere ſteden van den zelven naam geweeſt in het Gelukkig Arabië, maar weinig aanmerkelyk.

HAGIAZ, eene provincie van het Gelukkig Arabië, zynde bepaalt ten Weſten door de Rode zee, ten Noorden door het Steenachtige Arabië, ten Ooſten door Jarnama, en ten Weſten door den Tehama. Medina en Mekka zyn beide in deze provincie gelegen.

HAGNO. Zie AGNO.

HAHN, een der oudſte en voornaamſte geſlachten in de hertogdommen Meklenburg en Pomeren, het welk ook ſedert den jare 1469 in den eerſten en wel afzonderlyk in den Stutgardſchen kreits het erflandmaarſchalksampt, en de goederen Baſedow, Kuchelmiez, Wargentin, enz. heeft bezeten. Van ouds wierdt het gemeenlyk met den Latynſchen naam *Gallus* genaamt. Omtrent den jare 1237 was *Eckhard Gallus*, of *Hahn*, Raadt van hertog Johannes, bygenaamt de Godgeleerde, wordende by het ſtichten van het klooſter te Ratzeburg als getuige aangehaalt. In den jare 1266 was *Nikolaas* mede Meklenburgſche Raadt, welke waardigheit na hem nog vele anderen uit dit huis hebben bekleed. *Teſſe Hahn* is aan 't hof van den hertog Bogislaus den IV van Pomeren, die omtrent het jaar 1290 leefde, geweeſt. In den jare 1300 ſtierf *Henrik*, na dat hy zynen vorſt Henrik van Jeruzalem op zyne reize naar Lyflandt en naar het Ooſten hadt verſelt. In den jare 1350 was *Nikolaas* bevelhebber van de Meklenburgſche troepen in den Pomerſchen oorlog, maar was zo ongelukkig, dat hy by Loytz ten eenemaal verſlagen wierdt. Omtrent het jare 1486 bloeide *Nikolaas*, ſtadhouder of voogdt van de markgraven van Brandenburg in de Akker-Mark, en hadt zyne reſidentie te Boitzenburg. Zyn zoon, van den zelven naam, verwekte by Dorothea van Blankenburg, uit het huis van Veltheim, de volgende vyf zonen, als: 1) *Reimar*, die in den jare 1552 prooſt en beſtierder (*adminiſtrator*) van 't aartsſticht van Zwerin wierdt, zynde te voren aartsdeken te Wahren en opperkerkvoogdt te Straalzondt geweeſt. 2) *Henrik*, die twee zonen hadt, *Frederik* en *Achim*, van welke de eerſte de Godgeleerdheit oeffende, en de *Vrome Frederik* wierdt genaamt. 3) *Joachim*, Meklenburgſche land-Raadt, en vader van *Werner*, die eerſt by den hertog van Brunswyk Henrik, en naderhandt by Albert den I, hertog van Meklenburg, de plaats van hofmaarſchalk en land-Raadt heeft bekleed. Van zyne nakomelingen ſtierf in den jare 1680 *Vincent Joachim*, koninklyke Deenſche opperjagermeeſter, in wiens jongſten zone, *Alexander*, in den jare 1707 deze linie is uitgeſtorven; maar de dochter is met den beroemden Deenſchen grootkancelier, graaf Conraad van Reventlau, getrouwt. 4) *Rudek*, die de linie nog alleen deedt bloeien, verwekte by Metta van Zuitzau, uit het huis van Stavenou, *Cuno*, Meklenburgſche land-Raadt, die in den jare 1574 het ſlot en ampt Zeeburg, in het graafſchap Mansfeldt, van graaf Chriſtoffel voor 134000 ryksdaalders aan zich bragt. Van des zelfs naneven ſtierven *Levin Diderik* in den jare 1710 als Pruiſſiſche overſte, *Chriſtiaan Willem* als opperwachtmeeſter in den jare 1707, en *Achatz* in den jare 1711 als overſte luitenant. Doch in den jare 1713 waren van gemelde neven nog overig: (a) *Lodewyk Statz*, Deenſche geheime Raadt, ridder van de orde van Danebroge en opperlanddroſt van het graafſchap Oldenburg; (b) *Werner Achatz*, keurvorſtelyke Paltſche kamerheer en overſte van een regiment dragonders; (c) *Gunther*, te Seeburg; (d) *Levin Lodewyk*, Meklenburgſche overſte over het regiment guardes te paardt, die de waardigheit van erflandmaarſchalk bekleed, en de goederen in het Meklenburgſche heeft aangenomen; (e) *Chriſtoffel*, de jongſte der vyf zonen van gemelden *Nicolaus*, wierdt grootvader van *Chriſtiaan Frederik*, die Meklenburgſche geheime Raadt was, in wiens zoon, *Wedige Chriſtiaan*, deze tak in den jare 1707 is uitgeſtorven. *Beſchreib. der ſal. Hahn. Micrælius Pomer. l.* VI. *Chytræi Sax.*

HAHNIUS (HENRICUS) was te Hildesheim, daar zyn vader Raadsheer was, den 28 Auguſty des jaars 1605 geboren. Hy, hebbende in zyne geboorteſtadt en te Goslar den grondt zyner ſtudiën gelegt, trok in zyn 15 jaar naar de hogeſchole te Helmſtadt. In den jare 1625 keerde hy wegens de peſt en den oorlog van daar weder naar huis, maar kwam wederom te Helmſtadt, en begon daar, met bewilliging der rechtsgeleerde faculteit, opentlyk leſſen te doen, tot dat hy in den jare 1640 den tytel van Doctor aannam, en in het volgende jaar de vryheit kreeg over de Inſtituten, Pandecten, en Codex leſſen te houden. Hy hadt by zyne vrouwen maar eene dochter verwekt, die hem overleefde, en met den beroemden rechtsgeleerde Johannes Eichelius trouwde. Hy ſtierf den 25 February des jaars 1668 aan een ongemak aan den regter arm, nalatende vele boeken, onder welke het beſte is: *Obſervata Theoretico-Practica, digeſta ad Matth. Weſenbecium.* Voorts heeft hy geſchreven: *De jure rerum & jure in re; de damnis; de poſſeſſione; de pignoribus & hypothecis; lex Imperii de ſorte & uſuris; de differentiis juris civilis & canonici. Freheri Theatrum. Witte Memor. ICtorum.*

HAI, AJATH, AJOTH, of *Ai*, eene ſtadt van den ſtamme Simeon. Zie AI.

HAIDENHEIM. Zie HEIDENHEIM.

HAIGERLOCH, eene kleine ſtadt, met een ſlot, in 't Zwabiſche vorſtendom Hohenzolleren, aan de rivier Deyah, tuſſchen Tubingen en Rotweil gelegen. Zy voerde voortyds den tytel van graafſchap, en hoorde de graven van *Hohenburg* toe. Naderhandt is zy aan het huis van Ooſtenryk gekomen, het welk in den aanvang van de XV eeuwe de zelve tegen de heerlykheit *Rackuntz* aan het huis van *Hohenzolleren* verruilde, waar van tegenwoordig een tak der *Sigmaringſche* linie aldaar zyne zitplaats heeft. *Imhof Notit. P. l.* V. *c.* 1.

HAILLAN, (BERNARD VAN GIRARD, HEER VAN) geſchiedſchryver van Vrankryk. Van hem is boven op het artykel GIRARD kortelyk geſproken: doch men zal hier uit *Bayle* een volſtandiger artykel van hem opgeven. Hy was geſproten uit een oud adelyk geſlacht, en geboren te Bourdeaux omtrent het jaar 1535. Hy kwam geheel vroeg op voor een ſchryver, en na dat hy in de republyk der letteren bekend was met de hoedanigheden van een dichter en van een vertaalder, gaf hy in 't licht te Parys in het jaar 1559 een gedicht, genaamt: *L'union des princes par les mariages de Philippe, Roi d'Eſpagne, & Madame Elizabeth de France, & encore de Philibert Emanuel, Duc de Savoje, & Madame Marguerite de France.* Hy gaf uit in de zelve ſtadt en in het zelve jaar een ander gedicht, genaamt: *Le tombeau du Roi très Chrétien Henri* II *de ce nom*, en een werk in het Latyn, het welk voor tytel voert: *Regum Gallorum Icones, à Faramundo usque ad Franciſcum* II, *item ducum Lotharingorum à Carolo primo usque ad Carolum tertium, verſibus Latinis expreſſa.* Men mag voor eene overzetting houden zyn *Traité des devoirs des hommes*, in drie boeken, het welk hy liet drukken te Blois in het jaar 1560 in 8. want hy heeft dit werk getrokken uit Cicero *van de plichten.* Hy gaf in 't zelve jaar nog in het licht: *l'Hiſtoire Romaine, d'Eutropius comprenant en dix livres tout ce qui s'eſt fait tant en paix, qu'en guerre depuis le commencement de Rome juſques a l'an* M.C.XIX *de la dite ville, traduite du Latin.* Acht jaren daar na maakte hy door den druk gemeen: *Les vies des plus grands, plus vertuex & plus excellens Capitaines & perſonnages Grecs & barbares, faites par Æmilius Probus, & traduites de Latin.* Naderhandt begaf hy zich t'eenemaal tot het ſchryven van geſchiedboeken, waar in hy zo gelukkig was, dat hy door de eerſte werken van dezen trant van Karel den IX den tytel van geſchiedſchryver van Vrankryk verkreeg in het jaar 1571. Men moet aanmerken, dat hy uitgaf te Parys in het jaar 1571: *l'Hiſtoire ſommaire des comtes & ducs de Anjou depuis Geoffroy Griſegonelle juſques à Monſeigneur Henri fils & frere de Rois de France, & Duc d'Anjou, de Bourbonnois & d'Auvergne.* Hy gaf insgelyks in 't licht in het zelve jaar: *Promeſſe & deſſain de l'Hiſtoire de France.* Hy hadt reets in het jaar 1570 uitgegeven een werk, het welk voor tytel voert: *De la Fortune & vertu de France, avec un ſommaire diſcours ſur le deſſein de l'hiſtoire de France.* In dat zelve jaar gaf hy een boek uit, genaamt: *De l'Etat & ſucces des affaires de France*, het welk ontallyke malen op de pers is geweeſt, en dat hy aan den hertog van Anjou hadt opgedragen. De ſchryver overzag en vermeerderde dit werk in 't jaar 1594, en droeg het op aan Henrik den IV. Hy hadt alvorens in het jaar 1576 uitgegeven eene Geſchiedenis, van *Pharamond* tot de doodt van *Karel* den VII, gedrukt te Parys by *Pieter l'Huillier*, in folio en in 8. in het jaar 1576. en het jaar daar daar aan volgende is de zelve gedrukt door Pieter van S. André te Geneve in twee delen in 8. Men hadt nog geen ligchaam van de Hiſtorie van Vrankryk gezien, die in de Franſche ſpraak geſchreven was. Henrik de III was daar over zeer vergenoegt, en liet zyne voldoening blyken door voordeelige en heerlyke geſchenken, met welke hy den ſchryver begiftigde. La Popeliniere zegt *liv.* I. *de l'Hiſtoire nouvelle des François*, dat Henrik de III. de eerſte van de oude en jonge vorſten, niet alleenlyk den heer du Haillan van Bourdeaux, een van de geheimſchryvers van zyne financiën, begunſtigde met verſcheide middelen, die hy hem ſchonk tot erkentenis

nis van den arbeidt, dien hy gedaan hadt in het maken van het eerste stuk van zyne Fransche Historie; maar dat hy hem federt begunstigde met de waardigheit van historiefchryver van Vrankryk, de welke hy oprechtte met den tytel van een volkomen ampt, met eene vaste jaarlyksche wedde van twaalf honderd kronen. Hy stelde hem ook aan tot Raadsheer in zynen geheimen Raadt en in dien van State, op de aanrading van den kancelier Chiverny, om aldus beter onderrecht te worden in de gewigtigste zaken van het koninkryk. Henrik de III hadt dezen schryver in zynen dienst gehad eer hy tot de kroon kwam. De redenen, die den heere van Haillan bewogen om zyn werk te eindigen met de doodt van *Karel* den VII, zyn bestendig en goed, en geven te kennen, dat hy een man is geweest, die den plicht van een historiefchryver heel wel wist; voornamentlyk in de aanmerking, die hy maakte, dat men zich in gevaar stelt, van onbedachtelyk eenige aanstotelyke voorwerpen aan te halen, wanneer men arbeidt aan eene historie van koningen, of vorsten, die korten tydt te voren gestorven zyn. Men moet of de waarheit verbloemen, of lieden vertoonen, van welke men alles te vrezen heeft. Het eerste van deze ongelegenheden kwetst de eer en de conscientie van een historiefchryver; het andere strydt tegen de voorzichtigheit, zo dat het veiliger is niet met al te zeggen. Deze is eene van de redenen van Haillan wegens de regeringen, die gevolgt zyn na die van Lodewyk den XII. Hy voegt daar by eene algemene reden, die zeer gewigtig is, te weten, dat men reets byzondere Historiën hadt van alle de later regeringen na de doodt van Karel den VII, en dat het, naar het gemeen gevoelen, byna onmogelyk was de schryvers, die eenige van deze werken hadden gemaakt, te kunnen evenaren. Evenwel beloofde hy naderhandt aan Henrik den IV, dat hy deze Historie zou vervolgen tot zynen tydt toe; maar hy heeft zyne belofte niet volbragt: want na zyne doodt heeft men niets daar van onder zyne schriften gevonden. De boekverkopers, die by zyn werk gevoegt hebben een Vervolg tot 't jaar 1615, en daar na tot het jaar 1627, hebben het zelve getrokken uit *Paulus Æmilius*, uit *Philippus van Comines*, uit *Arnoud Ferron*, uit *du Bellay*, enz. Het gene hem hadt verplicht om zyne Historie te vervolgen, strekt geenzins tot lof van Philippus van Comines. Hy hadt de kloekmoedigheit van verscheide overleveringen te wederleggen, de welke door een onbezonnen yver voor den roem van Vrankryk krachtig vermeerdert waren, en van vrymoediglyk te spreken over tedere stoffen, als by voorbeeldt over het gene de maagdt van Orleans betreft. Deze vrypostigheit was niet behagelyk aan de zwakke verstanden, en aan die genen, die begeren, dat alles aan de staatkunde opgeoffert moet worden. Hy heeft ook zekere zaken voorgegeven, die hy niet anders wist dan van horen zeggen. Hy wierdt krachtig gehekelt, waar over hy zyn spyt en hertzeer liet blyken door de trotschheit, met welke hy zyne bestraffers afkeerde. Dewyl hy meer op de werken, die hy in 't licht hadt gegeven voor zyne Historie van Vrankryk, oordeelkundige aanmerkingen hadt gemaakt, twyffelde hy geenzins, of deze Historie zou het zelve lot hebben; om welke reden hy vooraf den trotschen speelde, met op den rug van den tytel te stellen een klinkdicht, het welk vry hoogmoedig en grootsch voorkomt. Zie hier de zes eerste vaarzen daar van:

Mille & mille ignorans, superbes envieux,
Medisans, etourdis, vains & presomptueux,
Te voudront attaquer une indigne querelle.
Mais ne crains tout cela, ains passe hardiment,
Car leur presomption, n'y leur sot jugement,
Ne pourront empescher ta carriere immortelle.

Dat is te zeggen: *Duizende en duizende botmuilen, verwaande benyders, kwaadsprekers, losbollen, opgeblaze en laatdunkende lieden, zullen tegen u een onwaardigen twist willen maken: maar weest daar voor niet beschroomd, en stapt stoutelyk voort: want hunne laatdunkendheit, noch hun dwaas oordeel zyn niet bekwaam u in uwen onsterffelyken loop te beletten.* Men heeft in het geheel in alle de zaken, daar hy over gehekelt wordt, geen ongelyk gehad, het welk blykt uit zekere aangehaalde plaats van *Sorel*. De wyze, op welke hy van zich zelve spreekt, is een genoegzaam getuigenis, dat hy niet onbaatzuchtig genoeg was, noch ten opzichte van den roem, noch wegens het geluk. Hy vyselt zyne eige werken te hoog op, en roemt te sterk op den uitslag van zyne boeken, op der zelver menigvuldige drukken, overzettingen, enz. en geeft al te oogenschynlyk te kennen, dat hy vergelding erlangde. Dit blykt in het algemeen uit alle zyne Voorredens. Het is onzeker, of men behoeft te geloven, dat hy eenige bedreigingen heeft gedaan met zyne yzere pen tegen die genen, die zyne werken zouden verwerpen, en dat hy de zelve zo bekwaam heeft geoordeelt om hunnen naam te schenden, als hy beweerde, dat zyne gulde pen bekwaam was om de verdiensten en den roem van zyne weldoenders te vereeuwigen. Hy stierf te Parys den 23 November in het jaar 1610, in het 76 jaar zyns ouderdoms, en wierdt ter aarde bestelt in de kerk van S. Eustachius. Men mag hier niet vergeten, dat hy Franciscus van Noailles, bisschop van Acqs, verselde in zyn gezantschap van Engelandt, en in dat van Venetië. *Bayle Dict. Crit. en de schryvers, door hem aangehaalt.*

HAIMERAN, proost van Regensburg, leefde in de XI eeuwe, onder de regering van keizer Henrik den IV. Hy heeft een boek van de kerkelyke schryvers nagelaten. *Vossius lib.* II. *de Hist. Lat. c.* 47.

HAIMERIK, die geleeft heeft in de XII eeuwe, was patriarch van Antiochië, waar van hy deken was geweest, en volgde Rudolph op in den jare 1143. Hy heeft meer andere gewigtige ampten bekleed, en onder anderen dat van gezant van den H. stoel in het Oosten gedurende de regering van paus Alexander den III. Hy is de man, die verscheide pelgrims uit het Westen ontmoet hebbende, de welke in verscheide kluizenaars-hutten in Palestina een afgezonderd leven leidden, en bloot stonden voor de geweldenaryen en overlast der barbaren, hen alle plaatste op den berg Karmel, van waar de Karmeliter monniken voortgekomen zyn. Hy is ook die gene, die, schryvende aan den koning van Engelandt den overlast, die den Christenen aangedaan wierdt in het Oosten, hem om bystandt verzocht tegen de barbaren. Hy stierf in het jaar 1187. *Wilhelm. Tyr. Baronius in Annal. Genebrardus in Chron.*

HAIMERSLEBEN. Zie HADMERSLEBEN.

HAIN, een vlek van Meissen in opper-Saxen, gelegen aan de rivier de Reder, drie mylen van Dresden, naar de Noordzyde. *Maty Dict.*

HAINAN, een eilandt, gelegen omtrent de kust van de provincie van Quantung in China, naby Tonquin. De hoofdstadt, genaamt *Kiuncheu*, behoort toe aan den keizer van China, met twaalf andere steden, die op de kusten van het eilandt gelegen zyn. Het binnenlandt wordt bewoont door de landzaten en inboorlingen, die daar in vryheit en onafhankelykheit leven; maar dryven koophandel met de Chinezen, van welke zy meest zout en klederen krygen. Dit eilandt is alom bezet met gebergten en digte bosschen, en is echter overvloedig in alles, het welk noodzakelyk is tot onderhoudt van het leven. Daar zyn gouden zilvermynen in de gebergten; maar daar in wordt niet gearbeid, en die wilde menschen vergenoegen zich met het goudt byeen te rapen, het welk vermengt is met het zandt van de rivieren. Daar wordt op gene andere plaatse zulk een grote menigte van paarlen gevonden dan op de oevers van dit eilandt, naar den Noordkant. Het hout van Aquila, het rozenhout, ebbenhout en het brazilhout groeit in menigte op de gebergten. Men vindt 'er overal eene grote menigte van kokusnoten, en zekere vrucht, die voor de grootste van de gansche wereldt gehouden wordt, en in Indië *Jaka* genaamt is. Deze vrucht hangt vast aan de stam van den boom, en niet aan de takken, als of de zelve te zwak waren om ze te dragen. Men opent deze vrucht met een bakmes, om dat de schors heel hard is, en men vindt daar binnen een soort van geel vleesch, besloten in verscheide kleine en afgezonderde hollligheden. De vrucht is zoet en smakelyk, als zy ryp is, en wanneer men ze onder de assche braadt, heeft ze de smaak van onze kastaniën. Dit eilandt brengt menigvuldige andere vruchten voort, die in het landt geacht zyn. Het is ook overvloedig in harten en allerlei klein wildt. Naar de Noordzyde van het eilandt vangt men walvisschen, op de zelve wyze gelyk men die vangt in Groenlandt. Daar wast een zeer wonderbaar kruidt, het welk zy *Chifung* noemen, dat is te zeggen, het geen de windt aantoont; om dat de zeelieden dat kruidt gebruiken om te weten, of 'er veel onweêr zal ontstaan, en op wat tydt de storm beginnen zal. Zy zeggen, dat hoe 'er minder knobbels in des zelfs wortel zyn, hoe men min hoeft beducht te wezen voor onweêr, en dat de tusschenwydte van die knobbels aanwyst de afgelegenheit der tyden, op welke de winden de zelve moeten doen zwellen. Het gebergte van Kium brengt eene grote menigte van rood marmor voort. De Chinezen verzekeren, dat dit eilandt duizend stadiën in zyn omvang begrypt, de welke uitmaken omtrent honderd en vyf en twintig mylen. De gemeenschap der Jesuiten heeft daar verscheide kerken, de welke een talryken toevloedt van Christenen hebben. *Martin Martini Description de la Chine dans le Recueil de Thevenot vol.* III.

HAINS (JOSEPH) een schilder van Bern, die op dien zelven tydt onderhouden wierdt op kosten van den keizer Rudolph, gelyk verscheide andere vermaarde schilders, als: *Jan Dak*, *Sprenger*, *Hoefnagel*, en anderen. Hy wierdt van dezen vorst naar Italië gezonden, niet alleenlyk om daar de schoonste pronkbeelden na te tekenen, maar ook om de kunstige schilderyen af te malen, op welke reize hy zo veel geluk hadt, dat hy eene zonderlinge bescherming van dezen vorst verkreeg. Hy heeft vele werken voor den zelven gemaakt, die merendeels in koper zyn gesneden door *Sadeler*, door *Lucas Kiliaan*, en door *Izaak Meyer* van Frankfort. Hy stierf te Praag, ten hoogste beklaagt van alle eerlyke lieden, om dat hy zelf een zeer eerlyk man was. Hy heeft een zoon gehad, die insgelyks een schilder is geweest. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

HAIR, eene kleine stadt van Zaara in Afrika, gelegen in het koninkryk van Targa, omtrent 75 mylen van de stadt van dien naam, naar den Westkant. Deze stadt geeft haren naam aan de woestyne *de Hair*, de welke legt op de grenzen van het koninkryk van Zueziga, en boven de honderd mylen in hare uitgestrektheit vervat. *Maty Diction.*

HAIRETITEN, zekere secte van Mahometanen, die, gelyk de oude Pyrrhonisten, alles in twyffel trekken. Dit woordt komt voort van *Hairet*, het welk *verwondering*, *onzekerheit* beduidt; waar van gevormt wordt de naam van *Hairetiten*, dat is te zeggen, *verwonderende*, *onzekere*. Zy zeggen, dat men de leugentaal niet kan onderscheiden van de waarheit, en dat het onnut is eenige bewyzen te zoeken. Wanneer zy eenig twistpunt hebben, weten zy niet anders te antwoorden dan: *Godt weet het*; *het is onbekend.* Daar zyn 'er eenige van deze gezindheit geweest, die zelfs tot de waardigheit van Mufti zyn verheven, en wanneer

neer zy eenig vonnis ondertekenden, voegden zy byna altydt onderaan daar by: *Godt weet wat beter is.* Zy gebruiken doorgaans zekere fyropen, die met opium vermengt zyn, het gene ftrekt tot vermeerdering van hunne koelheit en natuurlyke dommigheit. *Ricaut de l'Empire Ottomann.*

HAJAKAN, of HIAKAN, (HET KONINKRYK VAN) eene provincie van het keizerryk van den Groten Mogol, in Afië. Ze is gelegen aan deze zyde van de rivier den Indus, tusfchen de provinciën van Kandahar, van Attok, van Multan, van Bukkor en van Sitziftan in Perfië. De voornaamfte plaats daar van is *Chatzan*. Men vindt in deze provincie de *Ballokken*, of *Bullokken*, de welke zwervende volkeren zyn. *Maty Diction.*

HAJETTI, of HAJETTITEN, zekere fecte van den Turkfchen Godsdienft. De genen, die deze gezindheit volgen, geloven, dat Chriftus een waarachtig ligchaam heeft aangenomen, en dat hy, van eeuwigheit geweeft zynde, vleefch geworden is, gelyk alle Chriftenen geloven. Zy hebben ook in hunne geloofsbelydenis ingevoegt dit artykel, *dat Chriftus de wereldt zal komen oordeelen op den laatften dag.* En om dit te bewyzen halen zy zekere plaats aan van den Alkoran, luidende in deze woorden: *O Mahometh, gy zult uwen Heer zien, die in de wolken komen zal:* want hoewel zy niet duidelyk die woorden durven uitleggen van *Chriftus*, echter verzekeren zy, dat zulks voorzegt is van den Meffias; en in hunne gemeenzame zamenfpraken bekennen zy, dat deze Meffias geen ander kan wezen dan Chriftus, die weder op de wereldt moet verfchynen, met het zelve ligchaam, het welk hy aangenomen heeft, om aldaar den tydt van veertig jaren te heerfchen, en den Antichrift te vernielen, waar na het einde der wereldt zal komen. Pocokius verhaalt, dat dit laatfte gevoelen in het algemeen van alle de Turken aangenomen wordt, en aan de gezindheit van de Hajettiten niet byzonderlyk eigen is. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

HAKELDAMA. Zie AKELDAMA.

HAKEM, *Bemvillah*, derde Kalif van het geflacht der Fathimiten. Hy begon te heerfchen in den ouderdom van elf jaren, onder de voogdy van een gouverneur, in het 386 jaar van de Hegire, na de geboorte van Chriftus 996. Hy wierdt ter zelver tydt gek en godloos. Hy geboodt, dat alle nachten de huizen en winkels van Caïro zouden open ftaan en verlicht wezen; dat de vrouwen nooit een voet buiten haar huis zouden zetten, onder wat voorwendfel het ook zou mogen zyn, verbiedende aan alle werklieden eenigerlei foort van fchoenen tot haar gebruik te maken, en willende, dat men hen de noodzakelyke dingen tot haar onderhoudt met lepels of houte borden met lange ftelen zou toereiken, met beding, dat hunne kamerdeuren niet verder dan half open zouden ftaan, en zy zich achter de deur moeften houden, zonder zich te laten zien. Hy wilde voor een godt gehouden worden, en deedt een naamlyft opmaken van zestien perfonen, die hem voor zodanig erkenden. Hy liet de eene helft van de ftadt Caïro in den brandt fteken, en de andere helft door zyn krygsvolk uitplunderen. Hy noodzaakte de Joden en de Chriftenen om zeker kenteken op hunne klederen te dragen, door welke men hen kon onderfcheiden van de Mufelmannen. Hy dwong 'er verfcheide tot het verloochenen van hunnen Godsdienft, en naderhandt ftondt hy hen toe openbare belydenis daar van te mogen doen. Hy deedt de kerk van de Verryzenis of van den berg van Calvarië van Jeruzalem onder de voet halen, en daar na liet hy de zelve weder opbouwen. Hy verboodt de bedevaarten naar Mekka, vernietigde de vaften van den Ramadan, en de plegtigheit van de vyf dagelykfche gebeden. Dewyl men vermoedde, dat hy van voornemen was den Mahometaanfchen Godsdienft te vernietigen, en zich te verheffen op den voet van een nieuwen wetgever, wierdt 'er tegen hem eene zamenzwering gefmeed, en men bragt hem om 't leven. *Herbelot Biblioth. Orient.*

HAKEM *Ben Hefcham*, derde Kalif van de Ommiaden in Spanje. Zyne regering begon in het 180 jaar van de Hegire, na de geboorte van Chriftus 796, en eindigde in het jaar 206. Hy wreekte zich op eene onmenfchelyke wyze van de inwoners van Toledo, die tegen hem waren opgeftaan: want *Abdalrahman*, zyn zoon, hebbende zich krachtige fmekingen laten doen om in hunne ftadt te komen, en de aanzienlykfte ftedelingen op een groot gaftmaal genodigt hebbende, liet hy hen alle om hals brengen, na de opvolging, die zy hielden by het intreden van de grote zaal, daar men meende dat het gaftmaal gehouden zou worden. Hy ftrafte insgelyks met eene ongemene ftrengheit de burgers van Cordua over de zelve oorzaak. Hy ftierf, terwyl hy zich uitruftte om de Chriftenen een zwaren oorlog aan te doen, die de ftadt Barcelona herwonnen hadden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

HAKEM, de II van dien naam, Kalif van Spanje, volgde zynen vader Abdalrahman den III op in het 350 jaar van de Hegire, na de geboorte van Chriftus 961. Hy regeerde zyne ftaten in grote ruft en vrede: want zyne regering, die zestien jaren duurde, wierdt door generlei oorlogen, noch burgerlyke, noch buitenlandfche, in het minfte geftoort. *Hefcham*, zyn zoon, die hem opvolgde in het 366 jaar van de Hegire, regeerde zo vreedzaam niet. *Herbelot Biblioth. Orient.*

HAKILA, of HACHILA, een ftadt en gebergte van den ftamme Benjamin, alwaar David zich verborgen hieldt, om de gramfchap van Saul te ontgaan. I *Samuel* XXIII, 19.

HALAH, eene ftadt en landfchap van Affyrië, alwaar Pul, koning van dat landfchap, overbragt de geflachten van Ruben en van Gad, en de helft van dat van Manaffe. I *Kronyk.* V, 26.

HALABAS, HOLOBAS, en ELABAS, eene ftadt van het keizerryk van den Groten Mogol in Afië. Zy is de hoofdftadt van een landfchap, het welk haren naam voert, en is gelegen op den oever van den Ganges, honderd mylen van de ftadt Agra, naar de Ooftzyde. De zelve wordt gemeenlyk gehouden voor de ftadt, van ouds *Palimbothra* genoemt, is zeer groot, en wordt befchermt door een fterk en fchoon kafteel. *Baudrand.*

HALAM, (ROBERT) kardinaal, geboren in Engelandt, leefde ten tyde van de koningen Henrik den IV en Henrik den V. Hy kwam ter wereldt binnen Oxford, en wierdt kancelier van die hogefchole in het jaar 1403. Van aartsdiaken van Kantelberg wierdt hy biffchop gewyd van Salisbury, en kardinaal gemaakt in het jaar 1411. Een teken van zyne bekwaamheit is, dat hy een was van die genen, die afgevaardigt wierden om de plaats van de Engelfche geeftelykheit te bekleden op de kerkvergaderingen van Piza en van Bafel. *Moreri in 't Engelfch.*

HALAR, in 't Latyn *Halara* en *Hala*, eene ftadt van Yslandt, met een bisdom, ftaande onder dat van Drontheim. De zelve is gelegen in het Noordelyke gedeelte van het eilandt, maar is klein, onbemuurd en weinig bewoont. De koning van Denemarken heeft deze ftadt in bezit.

HALBE, HALBAU, een fteedtie of marktvlek en flot in opper-Lausnits, aan de Goldbach, of het water groot-Tzfchirna, en aan de neder-Lausnitfche grenzen, tusfchen Gorlitz en Sorau gelegen, behoort aan de graven *van Promnitz.*

HALBERSTADT, eene Brandenburgfche ftadt in den neder-Saxifchen kreits, de hoofdftadt van een bis-en vorftendom van den zelven name, gelegen aan een kleine rivier, de Holtzeine, of Holtheim, genaamt. Waar zy haren naam van heeft gekregen is onbekend, en men ziet vele onzekere afleidingen by *Leukfeld* en *Abel.* Deze ftadt is tamelyk groot, volkryk en bebouwt; voornamentlyk zyn de voorfteden, die in den dertigjarigen oorlog wierden afgebroken, ganfch nieuw; maar daarentegen zyn de veftingwerken, toenmaals aangelegt, t'eenemaal gefleecht. Hier is een Domkapittel en drie andere fluchten, waar van de Lutherfchen de kerken, nevens twee andere far en eenige kleine hofpitaal-kerken, in bezit hebben, als mede drie R. Katholyke monniken- en twee nonnenkloofters. De Gereformeerde Hoogduitfche gemeente pleegt haren Godsdienft in de kleine hofkerk, digt aan de oude biffchoppelyke refidentie, de Petershof genaamt, maar de Franfchen in de op den zogenaamden Tönnishof nieuw-gebouwde kerk. De Lutheranen hebben ook drie fcholen. De markt is tamelyk groot. Het zogenaamde Commis, eene bekwame herberg, door den biffchop Henrik Julius van Brunswyk gebouwt, is een tydlang Wallenfteins kwartier geweeft. Zeer vele Joden onthouden zich in deze plaats. De zelve heeft groten aftrek van zeker bier, breihaan genaamt, en behoort nog een ambachtsheerlykheit van vier dorpen daar toe, de Majory genaamt. Het dorp Weerftet, digt onder de ftadt leggende, en byna alleen uit tuinen beftaande, gelykt zeer wel naar eene voorftadt. De byzondere gefchiedeniffen van de zelve betreffende, zy is in den jare 1060 met den Dom afgebrand, in den jare 1113 van keizer Henrik den V, en in den jare 1179 van hertog Henrik den Leeuw in brandt geftoken. In den jare 1134 heeft keizer Lotharius hier een Ryksdag gehouden. In den jare 1347 wierdt ze van de graven van Rheinftein en Mansfeldt overrompelt, en in den jare 1420 en de volgende jaren door een oproer ontruft. In de jaren 1425 en 1486 wierdt ze wederom van hare eige biffchoppen ingenomen, en eindelyk in den jare 1553 van markgraaf Albrecht van Brandenburg met brandfchatting bezwaart. In den dertigjarigen oorlog heeft ze zich nu aan de keizerlyken, als in de jaren 1625 en 1641, dan aan de Zweden, als in de jaren 1631 en 1643, moeten overgeven, welke laatfte de bovengemelde veftingwerken opwierpen, en haar tot de Weftphaalfche vrede bezaten, wanneer ze, nevens het bisdom, aan het huis van Brandenburg erffelyk is overgegeven. In den jare 1681 heeft de peft hier zeer gewoed; maar de ftadt heeft federt goede gelegenheit gehad zich in een goeden ftaat te herftellen. *Script. generales & Brandenburg.* enz.

HALBERSTADT, een bisdom, en na de Weftphaalfche vrede een vorftendom in den neder-Saxifchen kreits, hebbende ten Noorden het Maagdenburgfche, en ten Zuid-Weften het Brunswykfche en Hildesheimfche, behoorde in de zesde en de volgende eeuwen nog tot het grote Thuringfche Ryk, voornamentlyk tot Noord-Thuringen, 't welk naderhandt geheel onder het bisdom Halberftadt is betrokken, en in Noord-Thuringau, Hartingau, Darlingau, Hafigau, Suevon, of Swaabgau verdeelt. De twede van deze gauen begrypt inzonderheit het geen tegenwoordig het bisdom Halberftadt genoemt wordt. Men zegt, dat dit bisdom in de jaren 770, 777, 780, of 781 van Karel den Groten te Seligenftadt, nu Oofterwyk genaamt, is gefticht, maar van den eerften biffchop *Hildegrinus* in den jare 819 naar Halberftadt verplaatft, hoewel dit alles op zeer zwakke gronden fteunt, en veel zekerder kan gezegt worden, dat de eerfte grondlegging van Karels zone Lodewyk den Godvruchtigen omtrent het jaar 814 te Halberftadt is gefchied, en in 't geeftelyke het aartsbisdom van Ments onderworpen.

De voorgemelde *Hildegrinus*, van wien hier na een afzonderlyk artykel volgt, was een Vries van geboorte, en de broeder van S. Ludgerus, eerfte biffchop van Munfter, die vyf en dertig kerken gezegt wordt gefticht te hebben. Hy ftierf den 19 Juny des jaars 827. Hem volgde

2. *Thiagrinus*, des voorgaanden broeders zoon, die ftierf den 8 February des jaars 840. Op hem zyn gevolgt

3. *Haymo*, van wien een afzonderlyk artykel handelt, ftierf den 27 Maart des jaars 853.

4. *Hildegrinus* de II, des eerften zufters zoon, voltooide den

Dom, en ſtierf den 21 December des jaars 883.

5. *Eulpus*, anders *Ejulphus*, *Enilpus*, *Egolt*, *Eriulpus*, *Emundus*, maar die beſt *Agiulfus* genoemt wordt, ſtierf den 27 Juny des jaars 894.

6. *Sigismundus* de I verkreeg keizerlyke openbrieven, waar by de vryheit van de verkiezing van een biſſchop aan 't Kapittel wierdt gegeven, daar tot hier toe de keizeren zulks hadden gedaan. Hy deedt den Saxiſchen prins Henrik, die naderhandt onder den byname van den Vogelaar keizer wierdt, wegens zyne gemalinne Hateburg, die zich als eene jonge weduwe in het klooſter hadt begeven, in den jare 912 in den ban, welk verſchil keizer Conraad de I door zyn gezag uit den weg ruimde. Ondertuſſchen drong Sigismundus ſterk daar op aan, dat Hateburg, ſchoon ze reets een prins ter wereldt hadt gebragt, weder in het klooſter moeſt gaan. Deze biſſchop verdiende met zyne pen zo veel, dat hy het ſticht, om te kunnen beſtaan, niet behoefde laſtig te vallen. Hy ſtierf den 24 January des jaars 924.

7. *Bernhardus* de I, van Hadmersleben, belette zo lang als hy leefde de oprechting van het aartsſticht Maagdenburg, en deedt Ottho den Groten daarom in den ban, hoewel Leukfeldt dit laatſte grotelyks in twyffel trekt. Hy ſtierf den 3 February des jaars 968.

8. *Hillіwardus* bouwde den onder zyne voorzaten ingeſtortten Dom van nieuw weder op, en vergunde Ottho het aartsſticht Maagdenburg aan te leggen, waar door hy veel van zyn kerkgebiedt verloor. Hy ſtierf den 25 November des jaars 996.

9. *Arnulphus.* Hy moeſt dulden, dat keizer Henrik de Heilige, die aan het ſticht het recht van jaarmarkt en de munt hadt gegeven, voor honderd hoeven lands de tot hier toe zyn bisdom onderhorige abdy Merſeburg tot een bisdom maakte. Onder hem kreeg Halberſtadt de gedaante van eene ſtadt; en hy kreeg Ilſeburg aan het Hartswoudt tot een geſchenk, alwaar hy een bisdom bouwde. Paus Benedictus de VIII beveſtigde in den jare 1012 zyn kerkgebiedt, en bepaalde des zelfs uitgeſtrektheit, nader by *Leukfeldt* te zien. Deze biſſchop ſtierf den 7 September des jaars 1023.

10. *Brantho*, *Branhag*, of *Branthag*, te voren abt van Fulda, deedt in den jare 1026 een bedevaart naar het H. Landt, en bouwde in den jare 1030 het S. Jansklooſter op den berg voor Halberſtadt. Hy ſtierf den 27 Auguſty des jaars 1036.

11. *Burchardus* de I, een graaf uit Beyeren, en kancelier van keizer Conraad den II. Hy heeft onder andere dingen het St. Pietershof tot eene biſſchoplyke reſidentie gemaakt, en den grondt van het klooſter Huyſeburg gelegt. Hy ſtierf in den jare 1059, den 18 October, op welken dag hy ook was geboren en biſſchop geworden.

12. *Burchardus* de II, ook *Bugo*, of *Buco* genoemt, bragt het klooſter Huyſeburg tot ſtandt; daarentegen brandde den 18 April in den jare 1061 de ſtadt met de Domkerk af. Hy gedroeg zich hard tegen den keizer Henrik den IV, en kwam dertien malen tegen hem in het open veldt, maar raakte in den jare 1088 in een oproer om 't leven. Van hem wordt hier voor op zyn naam breder geſproken.

13. *Dietmarus.* Deze regeerde maar 16 dagen, wanneer de party, die tegen keizer Henrik den IV was, hem met vergift van kant hielp, en hem van de trappen wierp, als of hy den hals hadt gebroken.

14. Na hem waren 'er twee biſſchoppen te gelyk, namentlyk *Herrandus*, van Groningen, die van den paus, en *Frederik*, die van den keizer onderſteunt wierdt. De derde, *Ditmar*, is kort daar na dood gevallen. De twee eerſtgemelden hadden de zelve gevallen als de genen, die hen onderſteunden; doch Frederik was het meeſt in bezit, en overleefde Herrandus, die omtrent het begin van het jaar 1103 in ballingſchap ſtierf, en eenige ſchriften naliet. Maar Frederik bleef in het bezit tot op het jaar 1105, wanneer hy voor het pauſſelyk ſynode te Nordhuizen moeſt bukken, en tot op nader order van zyn dienſt wierdt ontſlagen; na welken tydt niets met zekerheit van hem berecht wordt.

15. *Reinhardus*, graaf van Blankenburg, ſtichtte het klooſter Hadmersleben, en verklaarde zich vyandt tegen keizer Henrik den V, waar over in de jaren 1113 en 1115 Halberſtadt wederom wierdt verwoeſt en tot den grondt toe afgebrand. Deze biſſchop was tegenwoordig in den jare 1115 by den ſlag van Welphesholtz, en bragt veel toe tot de overwinning. Hy ſtierf den 2 Maart des jaars 1122.

16. *Ottho*, die van den keizer tegen wil en dank der Domheeren wierdt ingedrongen, wierdt in den jare 1124 op der zelver aanhouden van den paus Honorius afgezet; maar in den jare 1131 door voorſpraak van den keizer Lotharius weder herſtelt; doch in den jare 1135 wederom afgezet.

17. *Rudolphus*, prooſt van S. Jan, ſtierf in den jare 1149.

18. *Ulricus*, prooſt van O. Lieve Vrouwe, deedt eene reize naar het H. Landt. Ondertuſſchen wierdt in den jare 1160 *Gero* van den paus biſſchop gemaakt; maar hy moeſt in den jare 1177 voor hem wyken. Daar na geraakte hy in onluſt met hertog Henrik den Leeuw, dien hy verſcheide malen in den ban deedt. Maar deze veroverde en verbrandde in den jare 1179 Halberſtadt, en nam den biſſchop gevangen; doch liet hem kort daar op weder lopen. Hy ſtierf den 20 July in den jare 1181.

19. *Diderik van Crofeck.* Hy liet zich mede in den oorlog tegen hertog Henrik van Brunswyk gebruiken, belegerde ook, nevens den biſſchop van Hildesheim, deze ſtadt te vergeeſſch, en nam daarentegen Blankenburg met geweldt in, en ſtierf in den jare 1194.

20. De ſtichtsdeken *Bertholdus*, of *Gardolphus van Harbrek*, XX biſſchop, ſtierf in den jare 1201, na dat hy in den jare 1196 eene reis naar het H. Landt hadt gedaan, en de S. Martenskerk in Halberſtadt begonnen te bouwen, welke de Raadt en de gemeente voltooide.

21. *Conradus van Crofeck*, Domprooſt, was in den jare 1204 tegenwoordig by het veroveren van de ſtadt Conſtantinopel, welken tocht hy hadt ondernomen om van den pauſſelyken ban, waar onder hy lag, ontſlagen te worden. Hy bragt Oſcherſleben weder aan het ſticht, deedt naderhandt afſtandt, en ging in het klooſter te Sittichenbach in den jare 1209.

22. *Frederik* de I, *van Kirchberg*, of *Sommerſchenburg*, hieldt het met keizer Ottho den IV, waar over hy, gelyk als zyn voorzaat, van den paus in den ban wierdt gedaan. Hy wydde in den jare 1221 den nieuwen Dom in, en ſtierf in den jare 1236.

23. *Ludolphus*, graaf van Sladen, en Domheer van Hildesheim, voerde oorlog met de Brandenburgers, waar van in de Maagdenburgſche hiſtorie wordt geſproken, en ſtierf in den jare 1241.

24. *Meinardus van Kranichsfeldt*, eerſt monnik te Walkenried, naderhandt prooſt te Halberſtadt, zou ook met de Brandenburgers oorlog gevoert hebben. Hy ſtierf in den jare 1250, of, volgens anderen, 1255.

25. *Ludolphus* de II, graaf van Sladen, wierdt over begane ſimonie, of om dat hy te jonk was, afgezet in den jare 1257, of 1261.

26. *Volraad van Kranichsfeldt*, Meinards broeder, dien Wegeleben was in pandt gegeven, ſtierf in den jare 1297.

27. *Hermannus*, graaf van Rheinſtein, of Blankenburg, ſtichtte het klooſter der Barrevoeters in Quedlinburg, en verpandde de ſtadt Ermsleben aan grave Henrik van Rheinſtein. Hy ſtierf in den jare 1308.

28. *Albertus*, vorſt van Anhalt, bragt Aſſchersleben, volgens het teſtament van graaf Ottho, doch niet zonder tegenſpraak van vorſt Bernhard, aan het ſticht, en ſtierf in den jare 1324.

29. *Albertus* de III, hertog van Brunswyk, tegen Lodewyk van Neindorf en Giſeco van Holſtein verkoren, haalde het eindelyk over, maar raakte in oorlog met de graven van Rheinſtein en Mansfeldt, met den vorſt van Anhalt en met den markgrave van Meiſſen, als mede met zyn eigen Kapittel, deedt twintig veldtochten, en heeft zeker gevangen graaf van Rheinſtein met zyn eigen handt gedood. Daarenboven bragt hy Ermsleben, Quedlinburg, Dahl, Gatersleben, Falckenſtein, Wilperode, Wevelingen, Slanſtet en Grottorf onder zyne gehoorzaamheit. Van hem ſpreekt mede een afzonderlyk artykel. Hy ſtierf in den jare 1358.

30. *Lodewyk*, markgraaf van Meiſſen, bragt Horenburg weder aan het ſticht, en bedankte in den jare 1366.

31. *Albertus* de III, een boeren zoon uit Rickmersdorf, verkreeg Dorenburg en Heckſtadt, wierdt van Gerhard, biſſchop van Hildesheim, in een ſlag gevangen, en voor een ſomme gelds weder los gelaten. Hy loſte Gruningen weder in, en nam zyne zitplaats aldaar. Als zyne moeder hem in koſtelyke klederen kwam bezoeken, wilde hy haar niet kennen, maar zich gemeen gekleed hebbende, ontfing hy haar met kinderlyke eerbewyzing. Hy ſtierf in den jare 1390.

32. *Erneſtus* de I, graaf van Hohenſtein, voerde oorlog met den hertog van Brunswyk, en wierdt over een beganen moordt aan zynen Domprooſt, die hem tot de vrede riedt, in den ban gedaan, in welken hy in den jare 1399 ſtierf, en eerſt zeven jaren daar na daar van ontheft en begraven wierdt. Hy heeft de eerſte een wy-biſſchop, of ſuffragaan aangenomen.

33. *Rudolphus*, vorſt van Anhalt, ſtierf in den jare 1406.

34. *Henrik*, vryheer van Warberg, ſtierf in den jare 1411.

35. *Albertus* de IV, graaf van Wernigerode, hielp den Hartzburg ſlechten, en ſtierf in den jare 1418.

36. *Johannes van Hoym* beleefde in den jare 1420 den ſchrikkelyken oproer, waar over de ſtadt in den jare 1425 van hem met hulp van het Brunswykſche en Maagdenburgſche krygsvolk ingenomen, en de onruſt met het onthalzen der aanvoerders, voornamentlyk van zekere *Kramer*, de *lange Matthys* genoemt, geſtilt wierdt. Deze biſſchop overleedt in den jare 1435.

37. *Burchardus* de II *van Warberg* verloor Heckſtadt weder, en ſtierf in den jare 1458 aan eene wonde in den oorlog tegen de gravinne van Hohnſtein.

38. *Gerhardus van Hoym* bedankte wegens de hardnekkigheit van de ſtadt Halberſtadt, en meer andere onluſten, die hy niet wiſt te ſtillen, en ſtierf in den jare 1478, of 1479.

39. *Erneſtus* de II, hertog van Saxen en aartsbiſſchop van Maagdenburg, bragt de ſtadt Halberſtadt volkomen onder zyne gehoorzaamheit, ſprak den vloek over haar uit, wydde in den jare 1490 den Dom in, die reets 200 jaren ongewyd hadt geſtaan, ſchafte de byzitten der geeſtelyken af, en ſtierf in den jare 1513.

40. *Albertus* de V *van Brunswyk*, keurvorſt van Ments en aartsbiſſchop van Maagdenburg. Onder hem is de Lutherſche religie in dit ſticht aangenomen, daar hy in 't eerſt zeer tegen was; maar eindelyk ſtondt hy voor geldt de vrye oeffening van den Godsdienſt toe.

41. *Johannes Albertus.*

42. *Frederik* de II.

43. *Sigismundus* de II, alle drie markgraven van Brandenburg en aartsbiſſchoppen van Maagdenburg.

44. *Henrik Julius*, hertog van Brunswyk, wierdt, twee jaren oud zynde, in den jare 1566, tot beſtierder van 't ſticht verzocht, zo dat het zich gedurende zyne minderjarigheit van zyne zware ſchulden kon ontlaſten. In den jare 1578 nam hy de re-

regering aan, liet daar op het schone slot te Gruningen bouwen, en het moerassig stuk landt, de bruch genaamt, droog maken. Hy was niet alleen de Luthersche religie toegedaan, maar is ook twee malen getrouwt geweest; echter vergunde hy ook den R. Katholyken vryheit van Godsdienst en andere voordeelen. Van hem wordt in een afzonderlyk artykel gesproken. Wat onder zyne regering met de graafschappen Hohnsteinen Rheinstein is voorgevallen zie op ieders artykel. Op hem volgde in den jare 1613

45. *Henrik Karel*, zyn zoon, en na des zelfs doodt, in den jare 1615,

46. *Rudolph*, des zelfs broeder, en by zyn overlyden in het volgende jaar de derde broeder,

47. *Christiaan*, die in den dertigjarigen oorlog zyn bisdom verloor, maar ook zyne vyanden veel werks gaf. Van hem handelt een afzonderlyk artykel. Gedurende den gemelden oorlog wierdt

48. *Leopoldus Wilhelm*, aartshertog van Oostenryk, in het bisdom ingedrongen; maar hy heeft het zelf nooit gezien, maar het door *Johan Reichard van Metternicht* een tydlang laten bestieren, tot dat hy het zelve in de Westphaalsche vrede in den jare 1648 aan het huis Brandenburg, onder den tytel van vorstendom, moest overlaten, waar van in 't artykel van keurvorst *Frederik Willem* gewag wordt gemaakt.

Het landt van Halberstadt is voorts met koorn, vlas, hout en steenkolen tamelyk voorzien, maar heeft noch bergwerken, noch visscheryen. Daar in zyn drie steden, die op de landdagen verschynen, acht steedties, omtrent zo veel vlekken, en over de tachtig dorpen. Ook zyn 'er nog 11 Roomsch-Katholyke monniken en nonnenkloosters, buiten welke niet vele Roomsch-Katholyken, en nog minder Gereformeerden, in het landt zyn: doch hier is een grote menigte Joden. De lands regering is te Halberstadt, en de landstanden bestaan uit de prelaten, waartoe zonderling het Domkapittel en vier andere kollegiale stichten, namentlyk drie te Halberstadt, en een in het vlek Walbek, gelyk mede elf kloosters behoren, voorts uit de ridderschap, van welke *Abel* een naamlyst opgeeft, en uit de gemelde drie steden, *Halberstadt*, *Aschersleben* en *Oosterwyk*. Behalven deze zyn nog merkwaardig *Hornburg*, *Oschersleben*, *Gruningen*, *Croppenstadt*, *Weferlingen*, enz. *Scriptores Gen. & Brandenb. Abels Pruiss. en Brandenb. Staats-Hist. en Geogr. Scriptores Magdeburgici. Sagittarii Hist. Halberstadiens. Reimanni Idea historiæ Halberstad. Leuckfeld Antiquit. Halberstad. & Groningens. Tom.* II. *Script. Brunsvicens. Leibnizii. Neofanius in Catalogo Episcoporum Halberstadiensium.*

HALDAN, of HALDANUS. Daar zyn drie koningen van Denemarken van dezen name geweest. HALDAN de I was een zoon van Frotho den I, en regeerde van den jare der wereldt 3263, tot den jare 3319, na dat hy alle zyne broeders en bloedverwanten hadt van kant geholpen. HALDAN de II, een zoon van Harald den I, beklom den Deenschen troon in den jare van Christus 131, en regeerde in gemeenschap met zyn broeder, tot de zelve in den jare 141 van de Zweden wierdt verslagen. Hy kreeg naderhandt Erik den IV, koning van Zweden, gevangen, en liet hem voor de wilde beesten werpen, die hem levendig verscheurden, waar op hy door de Zweden tot koning wierdt aangenomen. Hy stierf in den jare 145. Van hem wordt verhaalt, dat hy een Zweed, *Sivald*, of *Grimmon*, genoemt, nevens zyne zeven zonen, die noch om staal, noch yzer gaven, met een eiken knods heeft doodgeslagen. HALDAN de III regeerde van den jare 241 tot den jare 261. *Saxo Grammat. Krantz. Pontanus Hist. Dan.*

HALDENSTEIN, een schoon slot, dorp en vrye heerlykheit in Graubunden, een half uur van Chur aan gene zyde, en aan de linker zyde van den Rhyn gelegen, wiens bezitter aldaar hoog en laag rechtsgebiedt heeft. Voortyds behoorde het aan de edelen van den zelven name. Na de doodt van den laatsten, namentlyk des heeren Lichtenstein van Haldenstein, in den aanvang van de XV eeuwe, is het na malkander aan die van *Greiffenzee*, van *Amman van Gruningen*, aan die van *Marmel*, van *Castion*, van *Hohenbalken*, *Heintzel van Dagerstein*, en eindelyk aan *Thomas van Schauerstein* gekomen, die van den keizer Matthias in den vryheerenstandt wierdt verheven, en onder anderen ook het muntrecht verkreeg, wiens nazaten deze vrye heerlykheit zo lang hebben bezeten, tot dat ze in den beginne van de XVIII eeuwe aan *Johan Lucius van Salisch* is gekomen. *Guleri Rhætia.*

HALDEREN, een dorp in de opper-Betuwe, omtrent het welke nog eenig vervallen muurwerk van een klooster gezien wordt.

HALDESLEBEN, *Nieuw-Hallensleben*, eene stadt, nevens een ampt, aan de rivier Ohra en 't Garleber woudt, vier mylen van Maagdenburg, aan de grenzen van de oude Mark gelegen. In den jare 1181 heeft de aartsbisschop Wichman de zelve den hertog van Saxen Henrik den Leeuw afgenomen, en het slot geslecht. Niet verre van daar legt een nonnenklooster, *oud-Hallensleben* genaamt. *Pruiss. Staats-Geogr.*

HALE, (MATTHEUS) Lord opperrechter van de rechtbank van den koning onder de regering van Karel den II, koning van Engelandt. Hy wierdt geboren te Alderney, in het graafschap van Glocester, den 1 November des jaars 1609. Hy was de kleinzoon van een lakenkoper, en de zoon van Robert, advokaat in Lincolns-Inn. Hy studeerde drie jaren te Oxford, en wierdt naderhandt aangenomen tot student van Lincolns-Inn, alwaar hy verscheide jaren gestudeert heeft, dagelyks zestien uuren daar mede toebrengende. Eenige jaren voor de burgerlyke oorlogen trok hy den tabberdt aan. In het jaar 1673 wierdt hy sergeant van de wet gemaakt, en korten tydt daar na aangestelt tot een van de rechters der gemene pleidooien; welk ampt hy met eene zonderlinge zuiverheit bekleedde; hoewel zyn gedrag zomtyds aan den protector mishaagde. Na de herstelling van Karel den II wierdt hy baron van den Exchequer en ridder gemaakt, en in het jaar 1671 wierdt hy verheven tot Lord opperrechter van het gerechtshof van den koning, welk ampt hy tot zyn sterfdag toe, voorgevallen in 't jaar 1676, heeft bekleed. Behalven zyne grote ervarenheit in de rechten was hy een voortreffelyk Godgeleerde en schrander philosooph. Zyne levenswyze was geschikt volgens de grondregelen van de Christelyke tucht, en van de naauwkeurigste zedekunde. Hy was opgetrokken onder de Puriteinen; maar zyne oprechtheit maakte hem aangenaam aan beide de partyen. Hy was eenvoudig in zyne zeden, nederig, liefdadig en goedhertig omtrent alle menschen, versoeiende de rykdommen, de pracht en de ydelheit, en zynde een yverig voorstander van de gerechtigheit. Zyn nagelate werken zyn: een traktaat van den oorspronk van de wereldt en het menschdom, in folio; Zedelyke en Theologische beschouwingen, in 8.; *Difficiles Nugæ*, of Aanmerkingen op de ondervindingen van *Torricelli*, in 8.; *Essai touchant la gravitation ou non gravitation des corps fluides, avec les raisons de ces effects*; Aanmerkingen op de beginselen van de natuurlyke bewegingen, en voornamentlyk van de verdunning en verdikking; het leven en de doodt van *Pomponius Atticus*, beschreven door *Cornelius Nepos*, en getrokken uit zyne overgeblevene stukken, met staat-en zedekundige aanmerkingen; Pleitgedingen van de kroon, of een methodisch kort begrip van de hoofdzakelyke stoffen, die dit voorwerp betreffen. Zie het leven van Hale, beschreven door *Burnet*, bisschop van Salisbury.

HALEESCHE, (*Hala Minerva*) een bynaam, dien men aan de godinne *Minerva* gaf, tot geheugenis van *Halæus* van Tegea, die een tempel gebouwt hadt ter eere van deze godinne. Naderhandt is deze tempel door de vlammen verteert, en herbouwt door de Tegeaten veel prachtiger dan hy te voren was. Augustus, na den slag van Actium, die deze volkeren onder zyne gehoorzaamheit bragt, vondt in dezen tempel de slagtanden van het Calydonisch zwyn, welke van eene buitengemene lengte waren, en zondt ze naar Rome. Apollo was insgelyks bygenaamt *de Halleesche* door Philoctetus, die, vermoeid zynde van zwerven, eindelyk wilde rusten, en een tempel ter eere van den Haleeschen Apollo bouwde.

HALEMETH, of, gelyk zommigen lezen, *Alamath*, de zoon van Jehohadda, of Jada, van het geslacht van Benjamin. I *Kronyk*. VIII, 36. Zyn naam beduid *een, die de huidt van den bok veracht*, volgens de uitlegging van Simon *Dictionaire de la Bible*.

HALEMETH, de negende zoon van Beker. Zie ALAMETH.

HALENBERG, een stuk van den Kalenberg, die zynen aanvang neemt by den Donauw in neder-Oostenryk, lopende Zuidwaarts tot aan de Drauw, en die Hungarië van Stiermarken en Karinthië scheidt. *Baudrand.*

HALES, de naam van drie steden, van welke de eene legt in Beotië, de andere in Cilicië, en de derde in zeker landschap, genaamt Masete, naar het zeggen van Stephanus Byzantinus. Daar is nog eene rivier van dien naam in Iönië, wiens water uittermaten koud is, en die voorby Colophon vloeit. Plinius noemt ze *Halesus.*

HALES. (ALEXANDER) Zie ALES.

HALESUS, de zoon van Agamemnon en van Briseïs, of, volgens anderen, van Clitemnestra. Men beweert, dat hy met zyne moeder eene zamenzwering smeedde tegen zynen vader, en dat hy, uit zyn vaderlandt verjaagt zynde, zich naar Italië begaf, alwaar hy zich ophieldt in het landschap, hedendaagsch genoemt het landt van Labour. *Virgilius Æneid.* X, en *Ovidius Fast.* IV zeggen, dat hy alleenlyk handdadig is geweest aan de doodt van Agamemnon, en niet zyn zoon. *Stephanus Byzantinus* spreekt van een veldt van dien naam, gelegen in Epirus, alwaar eene grote menigte van zout gemaakt wierdt. Daar is eene stadt in Sicilië gnweest, *Halesus* genoemt. *Cicer. Verr.* V. *Solinus* maakt insgelyks gewag van de rivier *Halesus*, die uit een gebergte van dien naam spruit, naby den berg Ethna, en op wiens oevers Proserpina bezig was met bloemen te plukken, wanneer Pluto haar kwam wegvoeren.

HALESWORTH, eene kleine stadt van Engelandt, gelegen in de landstreek van het graafschap van Suffolk, die *Bliking* genoemt wordt. Daar wordt goede koophandel gedreven met touwerk, met zaajen en stoffen. *Moreri in 't Engelsch.*

HALI *Bassa.* Zie ALI *Bassa.*

HALI-*Beg.* Zie ALI *Beg.*

HALICARNASSUS, de hoofdstadt van het koninkryk van Karië, was eene volkplanting van Argianen. De aanlegger van deze volkplanting wierdt Anthes genoemt, en vertrok uit de stadt Trecene. Pausanias noemt hem *Antha*, en zegt, dat hy de zoon was van Neptunus, en schryft aan hem zelf niet toe de aanleiding van deze volkplanting, maar aan zyne nakomelingen. Wat hier van zy, die van Halicarnassus wierden bygenoemt ἀνθεάδαι.

Deze stadt wierdt roemruchtig ten tyde van de twee Artemisiaas, en onder de regering van Mausolus, den man van de laatstgenoemde vorstinne. De grafstede van dezen vorst verstrekte haar tot een ongemeen versiersel; want de zelve wierdt gerekent onder de zeven wonderen van de wereldt. De fontein Salmacis was eene andere byzonderheit van Halicarnassus. Daar zyn weinige steden geweest op die zeekust, die zulk een krachtigen wederstandt aan Alexander geboden hebben, dan deze stadt. Dit geschiedde, om dat men hadt zorg gedragen om de zelve

wel te versterken. Vitruvius brengt eenige byzonderheden by wegens hare bouwinge, en vooral wat hare havens betreft. Meursius, hoe schrander hy ook was, heeft toegeschreven aan de twee zeehavens van Rhodus het gene Vitruvius niet dan van die van Halicarnassus heeft gezegt. Alexander was verplicht de stadt in brandt te steken, terwyl de krygsbezetting zich nog kloekmoedig verdedigde in hare verschanssingen. *Herodotus* en *Dionysius van Halicarnassus* zyn beide binnen deze stadt geboren, zynde de zelve daarenboven nog doorluchtig door de geboorte van eenige andere geleerde mannen. *Strabo lib.* XIV. *Plinius lib.* XVI. *Pomponius Mela. Vitruvius lib.* II. *Bayle Dict. Crit.* Zie ABATON en ARTEMISIA.

HALICE, eene zeenymph, dochter van Nereus en van Doris. Zie ook ALICE.

HALICIE, eene stadt van Sicilië, naby het zeehoofdt Lilybeum, is bekend geweest by *Stephanus Byzantinus*, by *Diodorus*, by *Cicero* en by *Plinius*. Eene andere stadt van dien naam, gelegen in Rood-Reussen, voorzien van eene goede sterkte, waar van in het volgende artykel zal gesproken worden.

HALICZ, eene stadt, nevens eene kastelny en vast slot op een berg aan den Dniester in Rood-Reussen, in Polen, alwaar voormaals de voornaamste Russische vorsten hunne zitplaats hadden. In den jare 1182 wierdt Wlodomir, vorst van Halicz, of Halicië, door de Polen uit zyn landt verdreven, en zyn broeder Micislaus in zyn plaats gestelt. Wanneer deze kort hier op van de Russen door vergift om het leven raakte, wierdt de eerste uit Hungarië, daar hy zyne veiligheit hadt gezocht, weder geroepen. Maar de koning van Hungarië Bela de III nam hem gevangen, en liet zyn zoon Andreas het slot en vorstendom Halicz in bezit nemen, voorgevende, dat Wlodomir wel haast zou volgen. Na dat Wlodomir twee jaren daar na uit de gevangenis kwam, maakte hy zich wederom, met hulpe der Polen, meester van dit vorstendom. Na des zelfs doodt zonder erven kreeg de hertog van Wolodomirië Halicz, die, om zich sterk te maken, den voornaamsten adel op een wrede wyze liet doden. Na des zelfs doodt in den jare 1208 verkoren de Russen den prins van Hungarië Colomannus (zie COLOMANNUS). Na dezen hebben de Russische vorsten Halicz bezeten, tot dat in den jare 1340 Casimir, koning van Polen, het zelve veroverde, en voor altydt de kroon Polen inlyfde. Baudrand en andere landbeschryvers zeggen, dat het aartsbisdom, van koning Lodewyk den Groten in den jare 1375 hier gesticht, naderhandt naar Lemberg is verplaatst. Maar gelyk als Dluglossus, *lib.* IX, *p.* 1131, meldt, is het Lembergsche aartsticht reets in den jare 1361 gesticht. *Polon. histor.*

HALIDOWN-HILL, of HALIDON-HIL, eene verheve landstreek op de grenzen van Engelandt en Schotlandt, niet verre van Barwik, aan de rivier de Twede gelegen, alwaar den 19 July des jaars 1333, onder aanvoeren van den Engelschen koning Eduard den III en Eduard Balliol, het Schotsche leger, het welk de party van David Bruce hieldt, volkomen verslagen wierdt, zodanig, dat van de 14000 (anderen noemen zelfs 32000) soldaten, nevens zeven graven, negen ridders en baronets, en vier honderd ridders op de plaats bleven. *Henry Knighton. Hector Boethius. The Compleat Hist. of Engl. vol.* I. *p.* 214.

HALIES was een plegtig feest van die te Rhodus. Het wierdt van het Grieksche woordt ἅλιος aldus genoemt, 't welk naar de kunst van wel te redenkavelen by de Doriërs de zon beduidt, de welke van dit volk Goddelyk vereert wordt, en ter eere van welke de verwonderingwaardige Colossus is opgerecht. *Athenaeus l.* XIII.

HALIFAX, eene stadt, voortyds *Horton* geheten, in het Westen van Jorkshire in Engelandt, op een onvruchtbaren grondt van een heuvel gelegen. Het is een grote en welbewoonde plaats, hoewel maar een parochiekerk daar wordt gevonden; doch dit gebrek wordt door de vele kleine kapellen, die daar zyn, vergoed. De inwoners zyn wegens het lakenbereiden en het maken van andere manufacturen, onder de regering van Henrik den VIII opgerecht, beroemd, voornamentlyk wegens de strenge wet, welke zy voor dezen hadden, volgens de welke zy de lakendieven strax op de daadt straften. Hier op slaat het spreekwoordt der Engelsche beedelaars en landlopers: *From hell, Hull and Halifax, Good Lord, deliver us*, dat is: „ Voor de hel, Hull en Ha„ lifax bewaar ons lieve Heere." Naderhandt is deze plaats zonderling daar door beroemd geworden, dat *George Lord Savil* den tytel van markgraaf daar van kreeg, die in den aanvang der regering van koning Karel den II tot baron van Elandt en ondergraaf van Halifax wierdt verheven. *Beeverel Del. de la Grande Bret. p.* 203.

HALITGARUS, HALITGARIUS of HALITCHARUS, bisschop van Kameryk en van Atrecht in de IX eeuwe, was de opvolger van *Hildoard* in het jaar 816. Paus Paschalis de I, wetende, dat hy aan de Denen het geloof ging prediken met Ebbo van Rheims, gaf hem al de macht, die hy nodig hadt tot deze grote onderneming. Lodewyk de Goedertieren zondt hem insgelyks in gezantschap in den jare 828 naar Constantinopel aan den Griekschen keizer Michiël den Stamelaar, en op zyne te rug komst stierf hy den 25 Juny des jaars 830, of 832. Hy heeft, op het verzoek van Ebbo van Rheims, geschreven een werk, genaamt: *De virtutibus & vitiis*; voorts: *De remediis peccatorum & poenitentiae*; *poenitentiale*. Henrik Canisius heeft alle deze werken in het licht gegeven in het vyfde deel van zyne verzameling, en de zelve worden ook gevonden in de Boekzaal der Vaderen. Dit werk wordt ook aan *Rabanus* toegeschreven. Verscheide schryvers maken gewag van Halitgarius. Miraeus zegt, dat Karel de Grote hem naar Constantinopel heeft afgevaardigt. *Sigebertus c.* 122. *de vir. illust. Baldericus lib.* I. *Chron. Camer. Flodoardus lib.* II. *Hist. Rom. c.* 19. *Aimonius lib.* IV. *Cont. c.* 116. *Valerius Andreas Biblioth. Belg. Bucelinus in Gallosland. Menordus p.* 238. *Observ. in lib. sacr. S. Greg. Adamus Bremensis. Bellarminus. Robertus & Sammarthanus Gall. Christ. Du Pin Bibliotheque des Auteurs Eccles. IX Siecle.*

HALITZ. Zie HALICZ.

HALL, (JOSEPH) een van de doorluchtigste prelaten, die 'er in Engelandt geweest zyn in de XVII eeuwe, was eerst hoogleeraar in de rederykkunde in de hogeschool van Cambridge, en naderhandt predikant te Halstede, deken van Worchester, bisschop van Excester, en eindelyk bisschop van Norwich. Hy wierdt afgevaardigt naar het synode van Dordrecht, en woonde het zelve by gedurende eenigen tydt; maar ziek geworden zynde, vondt hy zich genoodzaakt van deze beruchte vergadering zyn afscheidt te nemen. Hy heeft vele boeken in het licht gegeven, van welke verscheide uit het Engelsch in het Nederduitsch, als mede in het Fransch zyn overgezet door Theodorus Jacquemot. Men vindt in de zelve zeer verheve gedachten, eene zeer gezonde zedekunde, en zelfs eene zeer grote stichting. Hy stierf in den jare 1656, in den ouderdom van twee en tachtig jaren. Hy hadt zulk eene grote genegenheit tot de studiën, dat hy niet ter wereldt meer zou gewenscht hebben dan dat zyne gezondheit hem hadt toegelaten daar in naar zyn genoegen voort te gaan. Zyne schriften geven genoegzaam te kennen, dat hy zeer gebeten was op het Pausdom. Zyne mengelbrieven strekken insgelyks tot een klaarblykelyk bewys van zynen haat tegen de Jesuiten. De genen, die zyn *Roma irreconciliabilis* zullen lezen, zullen overtuigt zyn van zynen yver tegen de Roomschgezinden. Dit werk is gedrukt te Geneve, naar de Fransche overzetting van Jacquemot, in den jare 1629, in 12. Men kan deswegen ook aanzien de Fransche vertaling van den zelven schryver, gedrukt te Geneve in den jare 1629, onder dezen tytel: *Serieuse Dissuasion d'adherer à la Papauté, à W. D. Revolté*, enz. Hy keurde niet min af die genen, die zich scheidden van den stam des booms, zonder eene uiterste noodzakelykheit. Het gene hy zeide van Arminius is een bewys daar van. Hy beklaagde de oneenigheit onder de Protestanten, en schreef eenige traktaten aangaande de middelen om de zelve weg te nemen. Dit gaf een zonderling genoegen aan den groten vredemaker Duraeus. Hy gaf uit in het jaar 1634 de gevoelens van eenige Fransche Theologanten, en die van drie van de Engelsche bisschoppen, wegens de wyze, op welke de Protestanten konden vereenigt worden. Joseph Hall was een van deze drie bisschoppen. Davenant en Morton waren de twee anderen. Het *Irenicorum tractatuum Prodromus*, het welk Duraeus liet drukken in het jaar 1662, behelst twee schriften van Joseph Hall. Het eene voert den tytel: *Columba Noë, olivam adferens jactatissimae Christi Arcae, praesertim adversus machinationes Pontificiorum.* Het is eene predikatie, die hy deedt voor een synode van Londen. Het andere is genaamt: *Pax terrae, continens varia ad concordiam inter Christianos hoc tempore suadendam consilia & argumenta.* Hy heeft onder andere geschilpunten dat van den ongehuwden staat, of van de belofte van eeuwige reinigheit verhandelt; en wanneer hem ter ooren gekomen was, dat Marcus Antonius de Dominis van voornemen was van Engelandt naar Italië weder te keren, schreef hy hem een brief, om hem voor oogen te stellen de noodzakelykheit van zich gescheiden te houden van de gemeenschap van Rome. Deze brief is in het geheel ingevoegt in het antwoordt van Marcus Antonius de Dominis. Zyne *Mengelbrieven* zyn een goed werk. De zelve zyn niet gedagtekent; maar dewyl hy ze opdroeg aan den prins Henrik, oudsten zone van Jacobus den I, die gestorven is den 6 November des jaars 1612, moet men besluiten, dat deze brieven geschreven zyn voor het jaar 1613. Hy merkt in zyne opdragt aan, dat het nog geen gebruik onder de Engelschen was van redenvoeringen uit te geven op de wyze van zendbrieven, gelyk als men onder andere natiën plagt te doen. Men schryft hem toe in de lyst van de boekzaal van Oxford het boek, genaamt: *Mundus alter & idem, sive terra Australis, antehac semper incognita, longis itineribus peregrini academici nuperrime lustrata. Authore* MERCURIO BRITANNICO. Dit werk bestaat in een verstandig en geleerd verdichtsel, in het welke hy beschryft de kwade zeden van verscheide volkeren; de dronkenschap van de eenen, en de ontuchtigheit van de anderen, enz. zonder dat het hof van Rome daar in verschoont wordt. Het zelve is verdeelt in IV boeken, en voorzien met landkaarten, behelzende 213 bladzyden in den druk van Utrecht. Hy keurde niet goed, dat Engelsche edellieden vremde landen doorreisden, en maakte een boek over dit voorwerp, het welk hy aan den adel opdroeg. Dit boek heeft in de vertaling van Jacquemot, gedrukt te Geneve in den jare 1628, voor tytel: *Quo vadis? ou censure des voiages ainsi qu'ordinairement ils sont entrepris par les Seigneurs & Gentilhommes.* Het is opgedragen aan Eduard Denny, baron van Waltham, vader van Mylord Hay, die ambassadeur was geweest aan het Fransche hof, en in zyn gevolg gedurende dit gezantschap, onder andere personen, hadt dezen Joseph Hall. Zyn *Christelyke Seneca* is in verscheide talen overgezet. Het is eene zeer fraaie verhandeling. Behalven deze heeft hy nog eenige andere schriften in 't licht gegeven, waar van eenige mede in het Nederduitsch zyn overgezet. *Bayle Dict. Crit.*

HALL, (RICHARD) een Engelsch Godgeleerde van de Roomsche gezindheit, was, naar gissing, een van die genen, die uit Engelandt vertrokken ter oorzake van de wetten, welke de ko-

ningin Elizabeth deedt opstellen tegen de Roomschgezinden. Hy begaf zich naar Spaansch Nederlandt, en wierdt hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Douay, en kanunnik te S. Omer. Hy gaf onder andere werken in het licht eene verhandeling van den oorsprong der beroerten van dat landt. Hy was niet bekwaam om deze stoffe recht te verhandelen; want van den eenen kant zyne dankbaarheit voor den koning van Spanje, die hem eene vrye schuilplaats bezorgde, en van den anderen het gevoelen van zyne ballingschap, het welk hem tegen alle de Protestanten verbitterde, verhinderden hem met rechtmatigheit te kunnen overwegen het beleidt van de provinciën, die tegen Philips den II opstonden. Daarenboven is het zeker, dat hy grote drift heeft doen blyken in dit werk, en boven al tegen den prinsse van Oranje: want hy besteedde gehele hoofdstukken om den zelven te overtuigen van dwingelandy, van gestaan te hebben naar de koninklyke waardigheit door geweldige middelen, volgens het voorbeeldt van Absalon, en leide hem menigvuldige andere onwaardigheden te last, die men in het gemelde werk kan nazien. Wat zyne andere werken betreft, men weet niet, dat hy iets meer geschreven heeft dan de volgende, namentlyk: de Voorreden van het boek van Johannes Giovannus *de Schismate, seu ecclesiasticæ unionis divisione*, gedrukt te Loven in den jare 1573, in 8; *De tribus primariis causis tumultuum Belgicorum, & contra coalitionem multarum religionum, quam liberam religionem vocant*, te Douay in het jaar 1581, in 8.; *Pro defensione Regiæ & Episcopalis authoritatis contra rebelles*, te Douay in het jaar 1584, in 8.; *De quinquepartita conscientia libri tres*, in de zelve stadt in het jaar 1598, in 8.; *De proprietate & vestiario monachorum, aliisque ad hoc vitium extirpandum necessariis*, in de zelve stadt, in het jaar 1585, in 8. Hy is gestorven in het jaar 1604. *Bayle Dict. Crit.*

HALLANDT, eene provincie van Zweden, in Gothlandt. Zy heeft eertyds toebehoort aan de kroon van Denemarken, maar komt tegenwoordig aan den koning van Zweden toe sedert het jaar 1645. In de zelve zyn de steden van *Falkenburg*, van *Halmstadt*, van *Laholm*, van *Limberga*, van *Warberg*, en meer andere. De provincie van Hallandt heeft Wester-Gothlandt ten Oosten en ten Noorden; de Oostzee ten Westen, en het landt van Schonen ten Zuiden. De zelve was onder het gebiedt van de Denen, gelyk gezegt is; maar zy leverden haar in handen van de Zweden voor den tydt van dertig jaren, uit krachte van de vrede van Bromslo in het jaar 1645, en stonden de zelve geheel af by het verdrag van Rotschild in het jaar 1658.

HALLE, of HALLÆUS, (PETRUS) hoogleeraar in het geestelyke Recht in de hogeschole van Parys, was geboren te Bajeux in Normandië den 8 September des jaars 1611. Hy studeerde in de philosopie, in de Rechtsgeleerdheit, en in de Theologie in de hogeschool van Caen gedurende den tydt van vyf jaren. Men moet hier byvoegen, dat hy insgelyks met eene grote zorgvuldigheit zich oeffende in de dichtkunde, in welke oeffening Antonius Hallé, zyn bloedverwant, een van de treffelykste dichters van zyne eeuwe, hem zeer goede onderrechtingen heeft gegeven. Hy hadt zyne goede gunst gewonnen met eenige gedichten in het licht te geven, en trok zulk een groot voordeel uit de onderwyzingen van dezen doorluchtigen bloedverwant, dat hy den prys behaalde te Caen en te Rouaan in de dichtkundige kampgevechten, die aldaar jaarlyksch gehouden worden ter eere van de onbevlekte ontfangenis van de H. Maagdt. Hy verkreeg daar door zulk een groten roem, dat men aan hem, hoewel hy nog geheel jong was, het regentschap gaf van de rederykkunde in de hogeschool van Caen. Na verloop van eenigen tydt, zynde bestierder van de akademie, deedt hy een aanspraak aan het hoofdt van vier faculteiten aan den Hre. Seguier, kancelier van Vrankryk, die naar Normandië gegaan was om de opschuddingen van het volk te stillen, de welke grote wanorder veroorzaakten in verscheide gewesten van die provincie. De aanspraak van Hallé beviel hem wonder wel, en hy verkreeg door de zelve de achting en de bescherming van dezen opperrechter, zelfs zo ver, dat hy uit zyne handen ontfing de leeraarsmuts in de rechtsgeleerdheit, in de tegenwoordigheit van den groten Raadt, den 18 Maart des jaars 1640, na dat hy in deze doorluchtige vergadering eenige schoolstellingen verdedigt hadt. Hy volgde den Hr. Seguier naar Parys, en maakte zich zelf zo voordeeliglyk bekend door eenige stukken, die hy uitgaf, dat men hem de regentschappen opdroeg in vyf verscheide collegiën, en dat men hem op eene buitengewone wyze aannam in het ligchaam van de universiteit den 14 Augusty des jaars 1641. Hy wilde liever leeraren in het collegie van Harcourt, dan in eenig ander, en hadt aldaar een groten toeloop van toehoorders. Hy gaf van tydt tot tydt eenige Latynsche gedichten uit, die zynen groten naam vermeerderden, en gelegenheit gaven aan zynen weldoender van hem te doen aanstellen tot dichter van den koning, en voorlezer in de Latynsche en Griekshe talen in het koninklyke collegie den 18 December des jaars 1646. Zyn gestadig studeren hebbende zyne gezondheit verzwakt, was hy verplicht gedurende den tydt van twee jaren te rusten om de zelve te herstellen. Zo dra hy zyne vorige gezondheit hadt bekomen, nam hy voor eenigen nieuwen luister te geven aan de faculteit van de rechtsgeleerden, de welke tot een zeer slechten staat vervallen was, zynde in de zelve niet meer dan een hoogleeraar overgebleven, namentlyk de Hr. Doujat. De faculteit hadt in korten tydt verloren de heeren Franciscus Florent en Johannes Dartis. Hy wierdt verheven tot den trap van koninklyke hoogleeraar in het geestelyke Recht in den jare 1655, en besteedde al zyne zorg tot de opheffing van de studiën van deze wetenschap; wiens voorrechten hy met kracht verdedigde, en zonder zich door de hinderpalen in zyn voornemen te laten stuiten. Het is aan hem voornamentlyk, dat men het voordeel verschuldigt is, het welk de hoogleeraren van Parys genieten sedert het jaar 1679: want voor dien tydt was het hen niet geoorlooft het burgerlyke Recht te leeraren. Hy heeft zeer goede boeken geschreven; want, behalven zyne *Institutiones Canonicæ*, welke hy in het licht gaf in den jare 1685, heeft hy nog verscheide verhandelingen gemaakt betreffende de geestelyke en burgerlyke rechten: *De Conciliis*; *de summi Pontificis auctoritate*; *de Regalia*; *de Simonia*; *de Usuris*; *de Regularibus*; *de beneficiis ecclesiasticis*; *de Matrimonio*; *de Testamentis*, en meer andere werken van grote geleerdheit. Hy gaf eene verzameling uit van gedichten en van Latynsche aanspraken in het jaar 1655, in 8. Hy hadt de voldoening van de voortreffelykste mannen van geleerdheit, die nog meer bekoort waren door zyne deugdt dan door zyne geleerdheit, tot boezemvrienden te hebben. Hy stierf zeer wel bereid tot de doodt den 27 December des jaars 1689. Hy liet een legaat na aan de faculteit van de rechtsgeleerden, het welk geschikt is tot het doen van eene zielmis, vier maal in het jaar, wanneer alle de hoogleeraren en leeraars, die daar tegenwoordig zyn, zekere somme gelds ontfangen. Sedert dien tydt is 'er een Latynsche lofreden in 't licht gekomen, de welke Daniël Laët, een Hollander, en een van de leerlingen van dezen professor, aan hem heeft toegewyd. Het is een welgeschreven stuk, en gedrukt te Amsterdam by Henrik Boom in het jaar 1692. De Lezer zal daar in vinden een verhaal van zyne hoedanigheden, het welk hem wel zal bevallen. *Bayle Dict. Crit.*

HALLE, eene Ryksstadt in Zwaben, tusschen de Paltsche, Frankische en Wurtenbergsche landen aan de Kocher gelegen, die 'er midden door loopt. Zy legt tusschen bergen, zodat men 'er niet gemakkelyk kan by komen, en is in drie delen verdeelt. Het eene gedeelte heet *de oude Halle*, alwaar de prachtige kerk van S. Michiël is, het twede over de Kocher heeft de S. Janskerk, en het derde heet de Gelbinger-straat. Deze stadt heeft haren naam van de zoutbron, de welke in 't Hoogduitsch *de Halle* genoemt wordt, en aan vele andere Duitsche steden den naam heeft gegeven, zo dat het onnodig is, dezen naam in het Grieksche woordt ἅλς te zoeken; en schoon de Grieksche landbeschryver Ptolemeus van zommige zoutbronnen, aan de Kocher gelegen, en van een plaats *Alisum*, of *Halizon*, gewag maakt, is daar mede nog niet bewezen, dat de Grieken haar dezen name gegeven hebben; maar het bewyst slechts, dat de stadt Halle reets in dezen tydt is bekend geweest: hoewel men mag geloven, dat het gemelde *Alisum*, zeggende Paterculus, dat het eene zware belegering heeft uitgestaan, naderhandt geheel te grondt is gegaan, invoegen Crusius en Merian voor zeker daar voor houden, dat voor 800 jaren op deze plaats alleen eene woestyn is geweest, tot dat de graven van Westheim aldaar wegens de zoutbronnen eenige huizen hebben gebouwt, waar by naderhandt voordeels wille verscheide edelen zich voegden, en in de veertig sloten daar omtrent bouwden, van welke nog tegenwoordig de overblyffelen gezien worden. Zeven van de zelve waren zo digt by malkander gelegen, dat zy onder den name van *Zeven-burgten* voor een plaats wierden gehouden, die naderhandt, wanneer nog andere uit den burgerlyken standt het zelve deden, een gedeelte van de stadt uitmaakten, welkers toren nog heden getoont wordt. Eindelyk hebben, als boven is gemeld, de graven van Westheim de plaats in bezit gehad, van welke zy aan de Tempelheeren, en na der zelver uitroejing in den jare 1306 aan de Barrevoeter monniken is gekomen. Nochtans blykt uit den openbrief, (by *Datt.* 1, 5, 29) dat de stadt in den jare 1307 als eene Ryksstadt met keizer Albert den I in verbondt heeft gestaan, en ze wordt van dien tydt af byna in alle Zwabische verbonden gemeld. De stads regering bestondt voortyds in den binnen-en buiten-Raadt, waar van de eerste uit patriciën, maar de twede uit de gemeente wierden verkoren. Echter, wanneer de adel, de welke zich omtrent en in deze stadt in grote menigte onthieldt, zodanig, dat ze daar van den name van *Adelstadt* kreeg, alle macht, met uitsluiting van den buiten-Raadt, aan zich trok, bragten de burgers het zo verre, dat keizer Lodewyk in den jare 1340 door graaf Ulrich van Wurtenberg in plaats van den binnen-en buiten-Raadt eene andere regering instelde, die uit 6 particiën en 12 gemene zou bestaan. Deze vergadering veroorzaakte, dat zich de meeste adel naar Ulm, Neurenberg en Augsburg begaf; en de anderen, die hier gebleven waren, zouden omtrent weder in hun vorig aanzien zyn gekomen, ten ware zy niet in den jare 1542 door een nieuwen opstandt daar in waren verhindert. Dus is tegenwoordig de regering in handen van de burgery, en bestaat in vier en twintig personen, van welke vyf de vyf-heeren heten, en over zaken zitten, die geen uitstel kunnen lyden. Behalven deze is hier nog een Ryksschout, die kleine burgerlyke zaken alleen, maar de gewigtige met eenige byzitters uit den Raadt afdoedt. In halszaken spreekt hy over de misdadigers het doodvonnis uit. Voorts is deze plaats van keizer Maximiliaan den I en Karel den V in den jare 1521 met zodanige vryheden begiftigt, dat ze voor geen ander gerecht dan voor dezen schout kan aangesproken worden, die dan vyf of zeven Raadsheeren uit de drie naaste steden by zich neemt, van welker vonnis, buiten zake van weigering van recht te willen doen, geen appel geldt. Nog is merkwaardig, dat deze stadt nog tegenwoordig aan eenige Ryks-steden zekere Ryksschattingen moet opbrengen: want als keizer Sigismundus in den jare 1415 by Conraad van Weinsberg de Ryksschattingen van Ulm en Halle hadt verpand, en naderhandt Conraad

raad in eene grote geldboete viel, hebben verſcheide Ryksſteden deze ſomme voor hem betaalt, waar voor hy van de Rykslchattingen van Halle en Ulm afſtandt deedt. Voor 't overige is om het gebiedt van Halle eene gracht en heining, gelyk 'er ook aan de landwegen ſlagbomen en torens zyn, daar wacht op wordt gehouden, welk alles in de tuſſchen Zwaben en Frankenlandt voortyds gevoerde oorlogen gemaakt wierdt. De ſtadt bezit ook de ſloten *Eltershoven* en *Limburg*, welke zy in den jare 1540 aankochten, als mede *Iltzhaſen*, een myl van Kreilsheim gelegen, nevens *Velberg* en *Hohewart*. De meeſte neering heeft ze van hare zoutketens, zynde dit zout wit en ſchoon. Deze ſtadt heeft ook eene munt, en men kan aantonen, dat de munt, *Hellers* genaamt, eene der oudſte Duitſche munten, allereerſt te Halle in Zwaben is geſlagen, en naderhandt door ganſch Duitſchlandt dezen name heeft behouden, gelyk men ook daalders vindt, in deze ſtadt geſlagen. *Dreſſerus de urb. German. Cruſius Ann. Suev. Limnaus de Jur. publ. Tom.* IV. *l.* VII. *c.* 24. *Frieſen Munt-Spiegel. Zeiler. Top. Suev. Knipſchild de jure civ. Imp. l.* III. *c.* 22.

HALLE, eene welgebouwde ſtadt aan de rivier de Inn, tuſſchen hoge bergen in het graafſchap Tyrol gelegen. Zy heeft voormaals hare eige heeren genad. De plaats was eerſt maar een vlek, de graven van Waſſerburg toebehorende; maar hertog Ottho van Meran heeft ze in den jare 1102 tot eene ſtadt gemaakt. Aldaar ſtondt een groot vorſtelyk paleis, en by het zelve een zeer ſchone kerk, welke beide gebouwen nevens het vrouwenklooſter, het koninklyke ſticht genoemt, Ferdinand de I in den jare 1532 op aanraden van zyne dochter Magdalena ſtichtte. Omtrent een myl van de ſtadt in het gebergte is een zoutwerk, in het welke de zoutſtenen als ys uitgehouwen, en in grote daar toe gemaakte kuilen geworpen worden, daar naderhandt water op gegoten wordt, en als de zoutſtenen door het zelve tot kleine ſtukken zyn geworden, worden zy gekookt, welk zoutwerk jaarlykſch veel opbrengt. Ook is hier een groot muntwerk, wordende door het water gedreven. In den oorlog tuſſchen Ooſtenryk en Beyeren in den jare 1411 heeft ze veel moeten uitſtaan, en verſcheide malen door aardbevingen grote ſchade geleden. *Hund Beyer. Stamb. Brunn. Annal. Boj. P.* III. *Gerardus de Roo hiſt. Auſtr. l.* IV. *Fuggers Ehren-Spiegel l.* IV. *c.* 4. *Pighius in Herc. Prodicio. Freher. de re monetar. Brandus Tirol. Ehren Kr. P.* II. *p.* 132.

HALLE, eene ſtadt in opper-Saxen, tot het hertogdom van Maagdenburg behorende. Zy legt aan de Saal in eene vermakelyke landsdouwe, vyf mylen van Leipzich en elf van Maagdenburg. Haren naam heeft ze van de zoutbronnen, die aldaar eerſt door de Hermunduren, een Zwabiſch volk, zyn gevonden, de welke door de Katten kort na Chriſtus geboorte wierden aangetaſt; maar zy wierden van hen overwonnen. Met den tydt hebben de Wenden, die hier en daar verſpreid waren, zich ook hier henen begeven, de Hermunduren verdreven, en deze plaats *Dobrebora*, of *Dober-Sola*, dat is eene goede zoutplaats, genaamt. Keizer Karel de Grote gaf haar in den jare 806, nevens het graafſchap Wettin aan de Saal, aan graaf Wittikind den Jongen, dien hy te Zerbſt tot opperhoofdt der Wenden gemaakt hadt. Maar keizer Ottho de Grote hechtte de zelve, nevens de zoutbronnen, aan het van hem opgerechte bisdom van Maagdenburg. Zyn zoon Ottho de II begon aldaar in den jare 981 eene vryſtadt te bouwen, wanneer de name van *Wettin* wierdt vernietigt, en die van Halle aan deze plaats gegeven. In 't jaar 1042 is hier een tournoiſpel gehouden. In den jare 1130 wierdt deze ſtadt van den keizer Lotharius den II belegert en verovert, wordende de belhamels, die zyne afgezondenen tegen het recht der volkeren hadden om het leven gebragt, met de doodt geſtraft. In de jaren 1264, 1426 en 1433 moeſt deze ſtadt van de aartsbiſſchoppen van Maagdenburg veel verdragen, tot dat de biſſchop Ernſt, uit het huis van Saxen, om de ſtadt beter in toom te houden, in plaats van het zogenaamde Zwarte ſlot, in den jare 1489 een ſlot aan de Saal begon te bouwen, het welk de Moritzburg genaamt wierdt. Het zelve was voortyds zeer vaſt, hadt op zyne hoeken vier ſterke torens, maar brandde in den jare 1640 door onachtzaamheit van de bezetting meeſtendeels af, zo dat 'er nu alleen de oude muren nog van overig zyn. In den dertigjarigen oorlog heeft deze plaats veel moeten uitſtaan, invoegen ze nu van de keizerlyken, dan van de Zweden wierdt ingenomen, tot dat in den jare 1637 de keurvorſt van Saxen het ſlot door een krygsliſt veroverde. Oudtyds was aldaar het biſſchops hof, daar de voorgaande biſſchoppen plagten hunne zitplaats te houden. Nog was 'er te Glaucha, by Halle, een maagden-, nevens een monnikenklooſter; maar deze verdacht zynde van een te gemeenzamen omgang zamen te houden, zyn de nonnen in den jare 1243 in het S. Georgenklooſter te Glaucha in 't jaar 1231 geſticht, overgebragt.

Deze ſtadt heeft al vroeg de Lutherſche lere aangenomen, en de Roomſch-Katholyke Godsdienſt wierdt 'er in den jare 1541 door Juſtus Jonas afgeſchaft, ſchoon de kardinaal Albrecht zich hard daar tegen kantte. Toen in de Weſtphaalſche vrede het aartsbisdom van Maagdenburg wereldlyk wierdt verklaart, en aan het huis van Brandenburg erſſelyk overgegeven, doch zo, dat de toenmalige beſtierder van het ſticht Maagdenburg, Auguſtus, uit het huis van Saxen, de Maagdenburgſche landen tot aan zyne doodt zou bezitten, en deze in den jare 1680 overleedt, liet zich keurvorſt Frederik Wilhelm aldaar huldigen. In den jare 1694 is hier door den keurvorſt van Brandenburg eene nieuwe hogeſchool opgerecht, en den 1 July ingewyd. Ook zyn hier beroemde zoutketens, ten getale van 113, met vier zoutbronnen, waar van een vierde den landsheeren toekomt, wordende hier jaarlykſch by 11000 laſten zout gemaakt. De ſtadt is met fraaie huizen gebouwt, en de Hoogduitſche taal wordt 'er ſierlyk geſproken. De ſchepensbank was van ouds zeer beroemd, zynde de eerſte na de Maagdenburgſche. In de S. Mauritskerk, die reets in den jare 1156 is gebouwt, lagen voormaals in een overzilverde kiſt het ligchaam en het hoofdt van den biſſchop *Maximus*, gelyk ook het hoofdt en ligchaam van *Rabanus Maurus*, door den kardinaal Albrecht, aartsbiſſchop van Maagdenburg, in den jare 1515 in gemelde kerk gebragt; doch zulks is naderhandt met andere zogenaamde heilige overblyfſelen door den zelven kardinaal naar Aſchaffenburg overgebragt. In den jare 1709, den 10 Juny, is het wereldlyke freulenſticht, van de Gereformeerde religie, beſtaande in eene abdiſſe, eene overſte (*Seniorin*), en acht freulins, van den zonder erven verſtorven kancelier van 't hertogdom Maagdenburg, *Godfried van Jena*, geſticht, plegtelyk ingewyd. De koning van Pruiſſen heeft het zelve met vele voorrechten begiftigt. De inkomſten van het ſticht komen uit het ampt Ummendorf, in het Maagdenburgſche gelegen. In de voorſtadt Glaucha is een beroemd Weeshuis, nevens eene hogeſchool, die ſedert den aanvang van de XVIII eeuwe grotelyks heeft toegenomen. Niet verre van Halle is het beroemde ſlot Giebichenſtein. *Tacitus Jaarboeken* XIII *boek. Althamer Germ. Dreſſer. de urb. Werners Magdeb. Chron. Brotuſii Hall. Chron. Olearii Halygraphia. Zeiler Itiner. Germ. Topogr. Sax. infer. Braun Stedeboek. Bertius lib.* III. *Germ. Cellarii Hiſtoria inaugur. Academ. Hallenſ. Honsdorf en Hofmans beſchryving van de zoutketens te Halle.* enz.

HALLE, of HALL, eene kleine ſtadt in Nederlandt, in het Noord-Ooſter deel van het graafſchap Henegouwen, aan het riviertie de Senne, drie mylen ten Zuiden van Bruſſel, in Brabandt, en zeven mylen ten Noord-Ooſten van Bergen gelegen. Zy is in het einde van de XVII eeuwe verſterkt. In April van den jare 1690 kwamen 'er de Franſchen voor; en doordien de plaats toen nog niet in ſtaat was om eene belegering uit te houden, wierdt ze door de bezetting heimelyk verlaten. Voorts is dit ſtedeke zeer berucht geweeſt wegens de verzierde wonderwerken of mirakelen van een Lieve Vrouwen-beeldt, de welke door Juſtus Lipſius beſchreven zyn (zie het artykel LIPSIUS), waar van de plaats ook *Nôtre Dame d'Halle*; of *Onze Vrouw van Halle*, genaamt wordt. Hare kerk ſtaat in het midden van de plaats, en is een zeer fraai gebouw. Ter linker zyde van de zelve is een klein kapelletie, met een altaar, waar op een Lieve Vrouwen-beeldt ſtaat, het welk men zegt dat de jonkvrouw Elizabeth, dochter van den koning van Hungarië, eertyds heeft bezeten, en vele wonderwerken heeft gedaan. Het zelve is omtrent twee voeten hoog, gemaakt van hout, maar met fyn goudt overtrokken. Ze houdt in den eenen arm haar zoontie, en in den anderen een vergulde lelie; op de borſt heeft ze grote paarlen, en in het midden van de zelve een robyn, maar op haar hoofdt een kroon van louter goudt. Tot harer eere wordt jaarlykſch op den eerſten zondag van herfſtmaandt een groot feeſt geviert, op het welke de gezanten of gemachtigden van twaalf ſteden verſchynen, die ook het beeldt, als het in proceſſie wordt omgedragen, mede helpen onderſteunen. *Miraï Elog. Belg. Guicciardin Beſchryv. van de Nederl. Lipſius H. Maagdt van Halle. Les Delices des Païs-Bas Tom.* II. *pag.* 342. enz.

HALLERMUND, van ouds een der voornaamſte Saxiſche graafſchappen. Het zelve was gelegen tuſſchen de Leina en de Wezer, of tuſſchen Hanover en Hameln. Ten Ooſten grenſte het aan het graafſchap Poppenburg, ten Zuiden aan het graafſchap Spiegelberg, ten Weſten aan het graafſchap Schaumburg, en ten Noorden paalde het aan het vorſtendom Kalenberg. In het zelve waren verſcheide ſchone ſteedties, als: *Hallerburg*, *Hallerſpring*, *Eldagſen*, *Hallerbrug*, en meer andere. Niet verre van Eldagſen vindt men nog vele muren en kelders, en men zegt, dat alhier de zitplaats der graven van Hallermund is geweeſt. Wanneer dit graafſchap eigentlyk zynen aanvang heeft genomen kan men niet zeker zeggen. De eerſte graaf, zo veel men weet, is *Wilbrandus* de Oude geweeſt, die omtrent het jaar 1150 leefde. Hy ſtichtte onder de regering van keizer Frederik den I een klooſter van Ciſtercienzen te Lockum, tuſſchen de Leine en de Wezer, alwaar hy ook begraven legt. Zyne kinderen zyn: 1. *Wilbrandus* de Jonge, die omtrent het jaar 1181 hertog Henrik den Leeuw tegen den aartsbiſſchop van Keulen te hulp kwam. Hy deedt ook een tocht naar het H. Landt, maar ſtierf kort na zyne te rug komſt. 2. *Ludolphus*, die mede naar het H. Landt trok, alwaar hy ſtierf, en te Antiochië begraven wierdt. 3. *Burchardus*, die in een tournoiſpel, in de ſtadt Nienburg gehouden, een gevaarlyke kwetſuur ontfing, waar van hy te Bentheim ſtierf. 4. *Adelheit*, met graaf Godſchalk van Pirmont getrouwt; en 5. *Beatrix*, getrouwt met den grave van Oldenburg. Of de volgende graven van een der gemelde drie broederen, dan of zy van de zuſter, *Beatrix*, afkomen, is onzeker. Men telt onder de zelve *Egilmarus*, domprooſt van Munſter; *Wilbrandus*, biſſchop van Paderborn, en naderhandt van Utrecht, die ſtierf in den jare 1233; *Henrik*, die in een ſlag tegen de Stadingers in 't jaar 1234 ſneuvelde; *Burchard*, de laatſte graaf, die den ſtam voortplantte. Echter vindt men nog van drie broederen, graven van Hallermund, gewag gemaakt, onder welke, gelyk Meiboom getuigt, *Albertus* van 't jaar 1209 tot 1233, en *Hildebrand*, of *Willibrand*, van 't jaar 1236 tot 1253 aartsbiſſchoppen van Maagdenburg, maar de derde, *Ludolphus*, kanunnik van dit ſticht zyn geweeſt. Gemelde *Burchardus*, die in den jare 1251 ſtierf, plantte zyn geſlacht voort, en teelde by zyne gemalinne Jutta *Werner*, en *Wilbrand*, die zonder kinderen ſtierven; *Ludolph*, die als kanunnik te Hildesheim in het jaar 1291 overleedt, en *Gerhardus*, de oudſte, die tot het jaar 1311 leefde, en behalven *Ludolphus* en *Gerhardus*, die zonder kinderen ſtierven, *Ottho* heeft nagelaten. Deze Ottho wordt wegens zyne deugden zeer geroemt. Hy hadt, in den name van hertog Magnus Torquatus van Brunswyk, aan eenige Luneburgſche Raads-

heeren een vrygeleide belooft; maar als de hertog des niettegenſtaande hen wilde laten ophangen, boodt zich graaf Ottho zelf aan liever te willen ſterven, dan zyn krediet op zulk eene wyze verliezen, waar door hy den hertog tot andere gedachten bragt. Hy liet een zoon na, *Wilbrand*, wiens zoon, van den zelven naam, teelde *Ottho*, die zonder erven overleedt, en *Wilbrandus*, abt van Corbey, en biſſchop van Minden, met welken het geſlacht in 't jaar 1434 is uitgeſtorven. Graaf Philips van Spiegelberg, die met de zuſter van Ottho en Wilbrandus getrouwt was, ſtondt naar het graafſchap; maar vermits hy de wegen onveilig maakte, ſtonden de hertogen van Brunswyk naar zyn leven, en namen hem dit graafſchap, als zynde een Brunswykſch leen, in 't jaar 1435 af, van welken tydt het aan dit huis is gebleven, en in den jare 1708 aan graaf *Ernſt van Platen*, keurvorſtelyke Brunswykſche eerſte ſtaatsbediende, tot een leen gegeven. Wanneer de zelve in den jare 1709 kwam te ſterven, is dit graafſchap aan zyn zoon, opperhofmaarſchalk te Hanover, gekomen. *Luca Gravenſaal p. 974 ſeq. Meibom. Nota ad Northofii origines Marcanas T. I. Rer. Germ. pag. 415.*

HALLERSPRING, eene ſtadt, met een ſlot en ampt, in het vorſtendom Kalenberg, drie mylen van Hanover, alwaar de rivier Haler ontſpringt, Voortyds behoorde zy den graven van *Hallermund* toe, maar is ſedert het jaar 1453 aan het huis van Brunswyk gekomen. *Zeiler. Topogr. Brunsv.*

HALLERVORD, (JOHANNES) geboortig van Koningsbergen in Pruiſſen, gaf in het jaar 1676 eene lyſt van boeken, onder den naam van *Naauwkeurige Boekzaal*, uit, in welke hy ſpreekt van een klein getal van hedendaagſche ſchryvers, welker ſchriften hy aanhaalt, wanneer hy ze kent, gelyk ook hunnen ouderdom en hunne bedieningen. Dit werk is met geen ander inzicht gemaakt, dan om te dienen tot een byvoegſel tot de Boekzaal van *Geſnerus*. Men is nog aan dezen ſchryver verſchuldigt een klein byvoegſel tot de Hiſtorieſchryvers van *Voſſius*.

HALLEWIN, een ſchoon dorp in Vlaanderen, naby Meenen, aan de rivier de Lis gelegen, en tot de kaſtelny van Ryſſel behoorende. Een adelyk geſlacht in de Nederlanden voert daar den naam van.

HALLIDON-HILL. Zie HALIDOWN-HILL.

HALLIER, (FRANÇOIS) leeraar in de Godgeleerdheit in de hogeſchole van Parys, en koninklyke hoogleeraar van de Sorbonne, aartsdiaken van Dinant, in de kerk van S. Malo, enz. en ten laatſte biſſchop van Cavaillon, was geboren te Chartres, en hadt tot vader Johannes du Hallier, en tot moeder Maria van Tunays. De tegenſpoeden van zyne familie waren oorzaak, dat men hem van de ſtudiën trok, om hem in de praktyk te gebruiken, maar hy voelde te weinig genegenheit daar toe om daar in te kunnen vorderen. Hy wierdt daar na tot pagie aangenomen in den dienſt van de princeſſe weduwe van Aumale, en gedurende den tydt van twee jaren, die hy daar in doorbragt, maakte hy verſcheide Latynſche en Franſche gedichten. Deze bezigheden niet langer willende aanhouden, ſtudeerde hy in de Philoſophie, en leeraarde de zelve te Parys, niet ouder zynde dan zeſtien jaren. Eenigen tydt in deze oeffening doorgebragt hebbende, deedt hy den loop van de Godgeleerdheit, en korten tydt voor dat hy de leeraarsmuts opzette raakte hy in het huis van Villeroi, om daar leermeeſter te wezen van den abt van Alincourt, Ferdinand van Neuville, die biſſchop van Chartres geſtorven is. Hy verſelde zynen voedſterling naar Rome, alwaar hy in kennis kwam by paus Urbanus den VIII. Van daar vertrok hy naar Napels, en daar na naar Griekenlandt. Deze reis wierdt gevolgt van eene andere, die hy naar Engelandt deedt, alwaar men, door het afvallen van zyne paruik, ontdekt hebbende, dat hy een prieſter was, hy gevaar liep van vermoord te worden. Korten tydt na zyne te rug komſt in Vrankryk begaf hy zich tot ſchryven, en wierdt verkoren tot gewoon hoogleeraar van de Sorbonne, uit aanmerking van zyn werk, genaamt *Vindicia*, enz. het welk hy hadt uitgegeven voor de faculteit van de Godgeleerdheit van Parys tegen de Jeſuiten, die hare afkeuring hadden aangetaſt, ten gevalle van den biſſchop van Engelandt. Na verloop van acht of negen jaren wierdt hy benoemt tot koninklyk hoogleeraar. Hy ſchreef in het jaar 1644 een boek, genaamt: *Theologie Morale des Jeſuites*, en eene verdediging van dit werk tegen den gewaanden abt van Boiſic. Twee jaren daar na maakte hy eene verhandeling *de la Hierarchie*, in vier boeken. Door zyn werk *des Elections & des Ordinations*, gedrukt in het jaar 1630, het welk een meeſterſtuk is, verkreeg hy een groten roem, zo te Rome, als in Vrankryk, en het bezorgde hem eene wedde van acht honderd livres 's jaars van de geeſtelykheit der Gallikaanſche kerk. De kardinaal van Richelieu, die hem tot zyn biechtvader wenſchte te hebben, en de kardinaal Barberini, neef van Urbanus den VIII, willende hem tot zich lokken, boden hem jaarlykſche wedden aan, de welke hy weigerde, om zich niet te verbinden. De Hr. Leſcot, biſſchop van Chartres, maakte hem Theologaal van zyne kerk, welke bediening hy gezondheitshalven genoodzaakt was te verlaten na verloop van een jaar. Naderhandt wierdt hy aangeſtelt tot *Promotor* van de geeſtelykheit in de vergadering van het jaar 1645, in welke bevoegtheit hy meer dan iemandt arbeidde aan het reglement van de Reguliere monniken, en wierdt ſyndicus gemaakt van de faculteit van de Theologie in het jaar 1649. Gedurende zyne twede reize naar Rome in het jaar 1652, verſelt van de heeren Joiſel en Lagaut, leeraars van de Sorbonne, even als hy, hieldt hy krachtig aan, zo wel mondelyk, als by geſchrifte, tegen de vyf ſtellingen, die toen ter tydt grote opſchudding en gerucht maakten in Vrankryk, en verkreeg tegen de zelve de bulle, die begint: *Cum occaſione*. Eindelyk in het jaar 1656 deedt hy voor de derde maal eene reis naar Rome, om aldaar te ontfangen uit handen van paus Alexander den VII de bullen van het bisdom van Cavaillon, tot het welke hy benoemt was, en kwam daar aan, na zich voorzien te hebben van zeer voordeelige getuigeniſſen van wegens de geeſtelykheit van Vrankryk, hebbende van den koning ontfangen duizend kronen tot vergelding van zyne reiskoſten. Zyne ligchaams zwakheit, die toen begon, liet hem niet eer toe bezit van zyne kerk te nemen dan in het begin van het jaar 1658. Hy ſtierf in zyn bisdom in het jaar daar aan volgende, in den ouderdom van 63 jaren en 5 maanden, zynde bevangen door eene lammigheit en andere krankheden, die hem het geheugen benamen van al het gene hy geweten hadt, zelfs van het gebedt des Heeren. Sedert het pausſchap van Urbanus den VIII was hy twee maal benoemt geweeſt tot het bisdom van Toul door dien zelven paus, die hem zelfs voorſtelde in het jaar 1643 tot de waardigheit van kardinaal, met den tytel van S. *Adrianus*, met dit opzet, van twee kardinalen te wyden voor de wetenſchappen, den eenen geboortig uit Vrankryk, en den anderen uit Spanje, waar toe de Vader Lugo geſchikt was. Maar eene krachtige kuipery, en redenen van ſtaat deden den kardinaalshoedt, die den Hre. du Hallier toegeſchikt was, overgaan op het hoofdt van den kommandeur van Valencyn, generaal van de krygsbenden van de kerk, die voor dien tydt een man was, dien men moeſt ontzien. Voor het overige, het leven van du Hallier is niet altydt geruſt geweeſt. Zyne ſchriften ten voordeele van de geeſtelykheit tegen de Regulieren, en de geſchillen, de welke hy in verſcheide voorvallen verwekte tegen de zaak van de vyf ſtellingen, maakten hem een groot getal van vyanden, en ſtelden hem bloot voor een hagelbui van geſchriften van wegens S. *Amour*, van de Vaders *Cellot*, *Bauny*, *des Faux*, abt van *Boyſie*, van *Palus Ireneus*, en meer anderen, welke hy niet naliet te wederleggen. Behalven zyne gedrukte werken, die in het licht gekomen zyn onder den tytel van: *Philoſophia Moralis*, *Lyricis cantionibus diſſolutiſſima*; *Analyſis Logica*; *Vindicia Cenſura ſacra Facultatis*; *de ſacris Electionibus & Ordinationibus*; *de Hierarchia*; *Ordinationes Cleri Gallicani circa Regulares, cum commentariis*, enz. heeft hy nog handſchriften nagelaten, als: *De Primatu Petri*; *De jure Parochorum*; verſcheide ſchriften, gemaakt te Rome tegen *de vyf ſtellingen*; verhandelingen *van de Philoſophie en van de Godgeleerdheit*; *Predikatiën*; *Zendbrieven*; *gedichten*, en andere. De handſchriften *de Primatu Petri* en *de jure Parochorum* zyn onvoltooit. Du Hallier hadt een jonger broeder, genaamt *Petrus du Hallier*, insgelyks leeraar van het huis en van de gemeenſchap van de Sorbonne, die geweeſt is vikaris generaal, kanunnik, theologaal en penitencier van de kerk van Rouaan, en die, als men zegt, door zyne zamenkomſten en predikatiën meer dan twee duizend perſonen van andere gezindheden tot de zyne heeft overgehaalt. Zyne geheugenis is aldaar nog in grote achting.

HALLIFAX. Zie HALIFAX.

HALLOIX, (PETRUS) een Jeſuit, geboren te Luik, bragt zich in achting door zyne geleerdheit. Hy was ervaren in de oude hiſtoriën en in de kennis van talen. Hy heeft verſcheide werken van zyn maakſel nagelaten, te weten: *Illuſtrium Eccleſia Orientalis ſcriptorum, qui primo Chriſti ſaculo floruerunt*; *Vita & documenta illuſtrium, &c. qui II ſaculo floruerunt*; *De vita Originis defenſio, item dogmatum ejus*; *Vita P. Camilli de Tellis, fundatoris Clericorum Regularium, infirmis miniſtrantium in Ital.* Hy ſtierf te Luik den 30 July des jaars 1656. *Alegambe de ſcript. Soc. Jeſ. Valerius Andreas Bibl. Belg.*

HALLUIN, een geſlacht. Het ſtamhuis van HALLUIN, of HALLEWYN, is adelyk en oud, en heeft grote mannen voortgebragt, een biſſchop van Amiens, verſcheide gouverneurs van Pikardië, ridders van de koninklyke ordens van Vrankryk, en meer andere voortreffelyke lieden.

HALLUIN, of *Maignelai*, is een dorp van Pikardië, gelegen in Sans-terre en naby Noien, het welk de tytels van markgraafſchap en van hertogdom gevoert heeft. *Gautier*, heer van Halluin, leefde onder de regering van Philippus Auguſtus in het jaar 1200. *Roeland*, van het zelve geſlacht, wierdt gedood in het jaar 1337 door de Engelſchen voor den dienſt van den koning Philips van Valois. Van hem ſtammen af de heeren van Piennes, marquizen van Maignelai, de hertogen van Halluin, de heeren van Eclebecq, Ouali, enz. Brantôme ſpreekt van den heer van Piennes onder de heldhaftige kapiteinen van zynen tydt. „ Hy was bloedverwant, zegt hy, „ van den Hr. van Piennes, de welke een zeer verſtandig en goed kapitein was, geſproten uit een zeer groot ſtamhuis, „ die van den koning zonderling bemind wierdt, en in zyn dienſt „ was gedurende zyne ganſche reize. Hy was gouverneur van „ Pikardië, welke provincie hy zeer wyſſelyk en zonder eenig „ verwyt en opſpraak beſtierde. Na dat hy geſtorven was, „ kreeg de Hr. van Vendôme zyne plaats. Indien men zynen „ raadt gevolgt en gelooft hadt in den veldſlag van Eperons, „ daar zou niet voorgevallen zyn het geen 'er gebeurt is; het welk „ de koning aan alle de krygsoverſten wel uitdrukkelyk verweet, „ hen beſtraffende daar over, dat zy hem niet hadden willen geloven; „ want hy hadt nog wel andere veldſlagen bygewoont, en zelfs „ dat beruchte gevecht van Fornoué." De tak van den oudſten van het huis *van Halluin* is geëindigt in *Anna*, getrouwt met Karel van Schomberg, maarſchalk van Vrankryk, en geſtorven aan de kinderpokies te Nanteüil in het jaar 1641. *Karel van Halluin*, van welken hier na geſproken zal worden, trouwde met Anna Chabot, jonger dochter van Philips, heere van Brion, admiraal van Vrankryk, by welke hy verwekte *Florimond van Halluin*, mar-

marquis van Maignelai, gouverneur van la Fere, alwaar hy gedood wierdt in het jaar 1591 door den onderlandrechter van Montelimar, Colas genoemt, verfelt van den luitenant van de lyfwacht van den hertog van Majenne. Hy was getrouwt met Margaretha Claudia van Gondi. *Robert*, heer van Rouffoi, gesneuvelt in den veldslag van Contras in het jaar 1587; *Leonoor*, gouverneur van Dourlens, alwaar hy gedood wierdt in het jaar 1595 by de verovering van deze plaats, met Karel, zynen broeder, graaf van Dinan; en *Louize van Halluin*, getrouwt in het jaar 1577 met François van Broüilli, die sneuvelde in den slag van Senlis in het jaar 1589, nalatende *Karel*, marquis van Piennes, enz. de welke by Renata van Rochefort-la-Croisette verwekt heeft *Antony van Brouilli*, marquis van Piennes, gouverneur van Pignerol, ridder van de ordens van den koning in het jaar 1662. *Lodewyk van Halluin*, heer van Piennes, gouverneur van Pikardië, hadt een jonger zoon, *Johannes* genoemt, heer van Eclebecq, die naliet by Anna van Montchevalier, vrouwe van Oüali, den tak der heeren van Halluin, die hedendaagsch nog in wezen is. *La Morliere des Maif. illust. de Picard. Thuanus Hist. lib.* XXXI. *Brantome Mem.* I. *Part. Froissard. Sammarthanus. Mezeray.*

HALLUIN, (Karel van) heer van Piennes, marquis van Maignelai, gouverneur van Mets, en van het landschap van Messyn, naderhandt hertog van Halluin, en ridder van de ordens des konings van Vrankryk, was de zoon van Antony en van Loüize, vrouwe van Crevecoeur. Hy deedt zyne dapperheit uitmunten in de oorlogen van zynen tydt, en nam de party van de Protestanten aan, hebbende zich gevoegt by den prinsse van Condé, die het hoofdt daar van was. Thuanus zegt, dat zulks geschiedde op bevel van de koninginne Catharina van Medicis, en dat sedert het jaar 1562, na de verovering van Rouaan, Karel van Halluin de Hugonoten verliet, onder de bescherming van eene gunstige verklaring, die de koning liet afgaan, uit kracht van de welke toegestaan wierdt aan die genen, die deze party begunstigt hadden, zich weder naar huis te begeven. Sedert dien tydt deedt hy grote diensten aan de koningen Karel den IX en Henrik den III, en de laatstgenoemde maakte hem ridder van zyne ordens in het jaar 1578 by de eerste vordering, en daar na hertog van Halluin in het jaar 1587. De openbrieven zyn gedagtekent in de maandt van May, en de zelve wierden bekrachtigt in het Parlement in de maandt van February van het jaar daar aan volgende.

HALLUM, een tamelyk groot dorp van de Vriesche grieteny Ferwerderadeel, in het kwartier Oostergoo. Hier staan vele huizen van edellieden, onder anderen dat van *Goslinga*. Ook heeft hier eertyds een zeer vermaard klooster van Premonstreitheeren gestaan, het welk den naam van Mariëngaarde droeg. Zie MARIENGAARDE. De kerk van dit dorp was in de Roomsche tyden eene parochiekerk, in welke eene vikary was gesticht. Sedert de hervorming hier te lande behoort kerk en predikant van dit dorp onder de classis van Leeuwarden. *Winsemius Oudheden en Gestichten van Vrieslandt.*

HALMON. Zie ALMON.

HALMSTADT. Zie HELMSTADT.

HALMUS, de zoon van Sisyphus, broeder van Porphyrion, hadt eene dochter, *Chrysogone* genaamt, van welke en van *Neptunus*, *Minyas*, opperheerscher van de Orchomeniten, geboren wierdt. Anderen zeggen, dat Orchomenus was de zoon van Jupiter en van Hesione, de dochter van Danaus, die zyn naam gaf aan eene stadt in Beötië, en dat hy by Hermippe, de dochter van Bœotus, *Minyas* verwekte, de welke nochtans van verscheide anderen gezegt wordt de zoon van Neptunus te zyn, hoewel hy van een iegelyk gehouden wierdt voor den zoon van Orchomenus.

HALOANDER, (Gregorius) of *Hofman*, een beroemd rechtsgeleerde, te Zwickau in Meissen geboren, leerde in zyne jeugt de Griekfche en Latynsche talen, oeffende zich in de geschiedkunde, daar benevens in de Roomsche rechten, en wees dus zynen landgenoten den eersten weg, welken Alciatus in Italië, en Buddeus in Vrankryk hunnen landgenoten hadden gewezen. Na dat hy in Italië was Doctor geworden keerde hy wederom naar Duitschlandt, en gaf in 't jaar 1529 te Neurenberg de Pandecten uit, welke hy uit de beste en oudste handschriften van de tot nu toe in de vorige uitgaven ingeslope drukfouten hadt gezuivert. Het is zeker, dat de verscheide lezingen van Ludovicus Bologninus, die de zelve van Angelus Politianus hadt gekregen, hebbende de zelve uit het Florentynsche afschrift getrokken, hem zeer veel hebben geholpen, schoon hy, vermits hy dit heerlyke handschrift nooit zelf hadt gezien, veel naar zyn eigen goeddunken heeft verandert, van welk handschrift naderhandt de uitgave van *Taurellius* is afgeweken. Ondertusschen is die van Haloander altydt zeer geacht geweest. Hier op deedt hy het zelve met den *Codex* en de zogenaamde *Novellen*, welke laatste hy allereerst in de Griekfche taal in het licht gaf, en met summariën vermeerderde. Het gansche *Corpus* van *Justinianus* is naderhandt in den jare 1531 zamen in druk uitgekomen. Contius heeft hem in 't stuk van de tydrekenkunde verscheide fouten aangewezen. Hy hadt voorgenomen een boek te schryven van alle de dingen, die tot de kennis van de ware rechtsgeleerdheit behoren, en van de middelen, om daar toe te geraken, en terwyl hem de boekverkopers in Duitschlandt daar om zo lastig vielen, begaf hy zich voor de twede maal naar Italië, om daar in beter rust zynen arbeidt voort te zetten. Maar hy stierf te Venetië in September des jaars 1531 aan eene hete koorts, hoewel sommigen de oorzaak van zyne doodt aan zeker onervaren Poolsch arts toeschryven. Petrus Bunellus, die toenmaals te Venetië by den Franschen afgezant zich onthieldt, en met Haloander zeer gemeenzaam omging, maakt gewag van den tydt van zyne doodt in een brief aan Æmilius Perottus, waar door het gevoelen van Phylander en van anderen, die de zelve in het jaar 1532 plaatsen, wordt tegengesproken. *Alb. Gentilis de libris Juris Civ. c.* 2. *Augustinus Emend. præf. l.* III. *c.* 1, 3. & *l.* IV. *c.* 16. *Pantaleon lib.* III. *Bunelli Epistolæ. Albini Meissensche land-Chron. pag.* 345. *Adami in Vit. ICt. pag.* 28.

HALONNESE, *Halonesos*, een eilandt van de Egeesche zee, naby de kusten van Thracië, alwaar men zegt dat het mannelyk geslacht door het zwaardt om 't leven gebragt zynde, de vrouwen de bestiering in handen hebben gehad. *Philippus*, koning van Macedonië, en de republyk van Athene, hebben eenigen tydt in geschil geweest over dit eilandt. *Mela lib.* II. Daar is nog een ander eilandt van dezen naam geweest omtrent de kusten van Iönië.

HALOTUS, staatsbediende van Nero, hadt deel aan alle zyne buitensporigheden en geweldenaryen. Echter wierdt hy beschermt door Galba, niettegenstaande de krachtige opspraak en opschudding van het volk, en verkreeg zelfs van dezen vorst een aanmerkelyk bewindhebberschap. Hy is buiten twyffel de zelve *Hallotus*, de gesneden, die den vergiftigen beker toereikte aan den keizer Claudius, van welken zyne huisvrouw Agrippina zich bediende om hem van kant te helpen. *Suetonius lib.* VII. *c.* 15. *Tacitus Jaarb.*

HALSZ, een Ryksgraafschap, met een daar toe behorend marktvlek, van den zelven naam, in neder-Beyeren, aan de Oostenrykfche grenzen gelegen, het welk, na dat de keurvorst van Beyeren in den Ryksban was gedaan, den grave van Sintzendorf, als een onmiddelyk Ryksleen, in den jare 1710 wierdt opgedragen, maar in 't jaar 1715 aan den vorigen bezitter wierdt wedergegeven. Het heeft voortyds zyne eige graven gehad, de welke oppermaarschalken van het bisdom Passau waren, en in den jare 1375 met Luitpoldus zyn uitgestorven. Hier op kregen het de landgraven van Leuchtenberg, in het jaar 1485 de heeren van Aichstadt, en in den jare 1517 de hertogen van Beyeren. *Churb. Atlas.*

HALS, (Frans) een kunstschilder, was, naar het getuigenis van een oud Haarlemmer, een Mechelaar van geboorte, nevens zyn broeder Dirk. Zie hier een aardig geval, het welk Houbraken van zyne bekwaamheit, maar slechte wyze van leven verhaalt. Anthony van Dyk, de fenix onder de schilders van zynen tydt, staande in dienst van Karel den I naar Engelandt over te schepen, was begerig om Frans Hals te voren eens te zien, kwam derhalven te Haarlem, daar hy zich hadt nedergezet, en ging aan zyn huis. Maar het hadt zyn werk Frans in de bierkroegen op te zoeken: inmiddels wachtte van Dyk met veel geduldt, en zich voor hem bedekt houdende, zeide hy alleen tegen hem, dat hy een vremdeling was, en verlangde zyn portret door hem te laten schilderen, 't geen Frans Hals zonder verder navragen hem inwilligde. Hy nam een doek, zo goed en zo kwaad als hy toen maar by de handt hadt, en begon te werken. Van Dyk maakte weinig tusschenspraak met hem onder 't zitten, om niet bekend of ontdekt te worden. Het portret was in korten tydt gedaan, en Frans verzocht hem op te staan, om te zien of het dus naar zyn behagen was. Van Dyk prees het, en maakte toen met hem eenige zamenspraak, doch zo dat hy niets kon merken. Onder anderen zeide hy: *Gaat het schilderen zo in zyn werk. Zou ik het ook niet kunnen doen?* Hier op vatte hy een ledigen doek op, zette dien op den esel, en verzocht hem neder te zitten. Frans zag haast aan 't aanvatten van 't palet en penceel, dat dit de eerste maal niet was, maar besloot, zonder op van Dyk te denken, dat het de eene of de andere potzige schilder moest wezen. Het duurde niet lang of van Dyk verzocht hem op te staan om het werk te zien. Zo haast als hy 't bezag, zeide hy: *Gy zyt van Dyk: want geen mensch anders kan zulks doen*, viel hem om den hals, en kuste hem. Van Dyk nam zyn portret nat voor zich mede, bedankte hem, en stopte zyne kinderen daar rykelyk wat voor in de handt, daar zy niet lang kassiers van bleven; want Frans dien buitenkans voort op zyne lippen nam. Men zegt, dat van Dyk veel moeite deedt om hem mede te tronen naar Engelandt; maar hy wilde daar niet naar luisteren, doordien hy op zyne slechte levenswyze zeer verslingert was. Echter behieldt hy grote achting voor des zelfs kunst, gelyk als hy ook naderhandt dikwils gezegt heeft: „ Dat, indien hy in zyne vermenging wat meer „ van het tedere, of dunne gehad hadt, hy een der grootste „ meesters zou hebben geweest; want dat hy zyn weêrga niet „ kende, die 't penceel zo tot zyn wil hadt." Men zegt, dat Frans voor een gewoonte hadt, zyne portretten vet en zachtsmeltende aan te leggen, en naderhandt penceel-toetsen daar in te brengen, zeggende: *Nu moet 'er het kennelyke van den meester nog in.* Hoe krachtig en levendig hy door zyn penceel den natuurlyken zweem des menschelyken wezens heeft weten na te bootzen getuigen de menigvuldige portretten, die men nu nog van hem ziet. Te Delft in de Oude Kolveniers-Doelen is een groot stuk van hem, waar in eenige hoofden of bevelhebbers der schuttery, levensgrootte, staan afgebeeld, en zo krachtig en natuurlyk geschildert zyn, dat zy de aanschouwers schynen te willen aanspreken. Zyn bovengemelde broeder Dirk was ook een fraai schilder, en oeffende zich in gezelschapies en kleine beeldties. Frans is gestorven te Haarlem, in den ouderdom van 85 of 86 jaren, in 't jaar 1666, en is den 19 Augusty in 't koor van de Grote kerk begraven. Men vindt op den lyst van S. Lukas-gildeboek te Haarlem staan verscheide zonen en zoons zonen van Frans Hals, die alle de kunst gehandteert hebben, als *Frans Hals Franszoon*; *Henrik Hals Fransz.*; *Jan Hals Fransz.*;

Franszoon; en *Klaas* en *Jan Franszonen*. J. Wieland, een oud liefhebber, en die de meeste dezer kinderen gekent heeft, getuigt, dat al de kinderen van Frans Hals luchtig van geeſt en beminnaars van zang-en ſpeelkunſt zyn geweeſt. *Arn. Houbraken Schouwburg der Nederlandſche Kunſtſchilders* I *Deel*.

HALS, eene ſterkte van Denemarken, gelegen in Noord-Jutlandt, aan den mondt van het kanaal van Alborg, en vyf mylen van de ſtadt van dien naam, naar de Ooſtzyde. *Maty Dict.*

HALSTED, een marktvlek van Engelandt, in de Noordelyke landſtreek van het graafſchap van Eſſex, het welk *Hincford* genoemt wordt; en gelegen op den Noordelyken oever van de Coln, daar een brug ſtaat. *Moreri in 't Engelſch.*

HALTEN. Zie AALTEN.

HALTENBERG, een oud keurvorſtelyk ſlot en luſthuis in Beyeren, aan de Lech gelegen, wordt tot het bisdom van Augsburg en het gerecht Landsberg van Munchen gerekent, en is wegens zekeren dikken toren, naauwe toegang, dubbelde muren, lange bruggen, en om dat het tamelyk hoog legt, in ſtaat van goede tegenweer te bieden. Wegens de vermakelyke uitzicht en de reigervangſt plagten de keurvorſtelyke prinſſen zich hier dikwils met valken te vermaken. *Chur-Beyer. p.* 171.

HALTEREN, eene kleine ſtadt van het bisdom van Munſter in Weſtphalen, is gelegen aan de rivier de Lippe, omtrent acht mylen van de ſtadt Munſter, naar den kant van het Zuid-Weſten. *Maty Diction.*

HALWEIL, een graaflyk geſlacht in Ooſtenryk, het welk zynen oorſpronk uit Zwitſerlandt heeft. Men zegt, dat het, van Romeinſche afkomſt zynde, van ouds *de Ala* heeft geheten, gelyk men dan in hun wapen nog twee vleugels ziet; maar thans wordt het naar het ſlot *Halweil* genaamt, door hen aan de vermakelyke en viſchryke Hallweilerzee, in het Canton Bern in Argow geſticht, wordende als nog van de in 't Eedgenootſchap gebleve edelen bewoont. *Philips Wilhelm* en *Henrik* waren broeders, en tegenwoordig by het tournoiſpel, in den jare 1165 te Zurich gehouden. *Touringo* heeft zich in 't jaar 1415 in den oorlog tegen die van Zurich en Bern wel gekweten, hoewel zyn ſtamſlot deswegen in den brandt wierdt geſtoken. *Johan George* verkreeg in den jare 1601 het bisdom van Conſtants, en voorſpelde van zich, dat hy drie jaren daar na zou ſterven, het welk ook gebeurde. *Johan Hugo* was keizerlyke generaal in Hungarië, en bleef in den jare 1684 in een treffen met de Turken. *Ferdinand Leopold*, graaf van Hallweil, keizerlyke kamerheer, wierdt in den jare 1696, den 10 Auguſty, digt by Wenen in een boſch vermoord, wanneer men den Portugeeſchen afgezonden Karel Joſeph de Ligne, marquis van Aronches, daar van verdacht hieldt. *Johan Sebaſtiaan*, graaf van Hallweil, de vader van den voorgaanden, ſtierf in 't jaar 1700 als keizerlyke geheime Raadt, en liet na *Johan Chriſtiaan*, *Joh. Albert* en *Antony Karel*. *Wolfgang Dominicus* was in den jare 1700 Domdeken te Conſtants en kanunnik te Augsburg; maar *Frans Antony* in den jare 1705 keizerlyke geheime Raadt. *Stumph. Schw. Chron. Bucel. ſtemm. Imhof N. P. in Mantiſſ. Lehm. Europa. 't Leven van den keizer Leopold.*

HALYATTES, koning van Lydië. Zie ALYATTES.

HALYDOWN, een vlek van Engelandt, in het graafſchap van Northumberlandt, aan de rivier de Tyne. Het gebeurde op deze plaats, dat Oswald, koning van dat landſchap, aanroepende den naam van Jeſus Chriſtus, overwon Edwall, koning der Britten, in het jaar 634; waar door deze plaats den naam kreeg van *Halydown*, of *Heavens-Field*, *het veldt des hemels*. Deze overwinning verſterkte Oswald in het Chriſten geloof, en verplichtte hem om Aidanus uit Schotlandt te ontbieden, om zyne onderdanen in den Chriſtelyken Godsdienſt te onderwyzen. Dit dorp is het zelve niet, daar de Engelſchen de overwinning bevochten op de Schotten. Het zelve is gelegen aan de rivier de Twede, naby Barwik. *Moreri in 't Engelſch.*

HALYS, van Cyzicum, wierdt des nachts gedood in een gevecht door Pollux. *Val. Flacc. lib.* I. *vs.* 157.

HALYS, eene rivier van klein-Aſië, ontſpringt uit den berg Taurus, en na dat zy door Cappadocië, door Syrië en door Paphlagonië heeft gelopen, neemt zy haren loop naar het Noorden, en ontlaſt zich in de Zwarte zee. Volgens *Baudrand* heeft zy haren oorſpronk in Galatië, alwaar zy digt voorby de ſtadt Gangres vloeit. Ovidius maakt gewag van deze rivier *de Ponto lib.* IV, *Eleg.* 10. Het was by dezen vloedt, dat Crœſus de dubbelzinnige godſpraak kreeg, die hem misleidde, gelyk men ziet uit *Cicero*, *Suidas*, *Lucanus*, en by meer andere ſchryvers.

HALYSIA. Zie ALCIPO.

HAM, in 't Latyn *Hamum* en *Hametum*, eene kleine ſtadt van Vrankryk, in het Vermandois, in Pikardië. Zy is gelegen aan de rivier de Somme, in eene vlakte, en heeft een moeras aan den anderen kant van de rivier, vier mylen van S. Quintyn, tuſſchen Nojon en Peronne. Lodewyk van Luxemburg, gezegt de konneſtabel van S. Paul, liet aldaar omtrent den jare 1470 een kaſteel bouwen, verſterkt met bolwerken en een vierkanten toren, zonder veſten en zonder buitenwerken. De Spanjaarden namen Ham in den jare 1557, na den ſlag van S. Quintyn in, en leverden deze plaats weder over uit krachte van het verdrag van Chateau in Cambreſis. Gedurende de Ligue begaf de hertog van Aumale het beſtier van Ham aan den heer van Moui-Gomeron. Deze ſtierf in het jaar 1595, en zyne drie zonen vertrokken naar Bruſſel om te eiſchen het geen men hen ſchuldig was. De Spanjaarden hielden hen gevangen, om het kaſteel van Ham aan hen te doen overleveren. Dorvilliers, hun moederlyke broeder, die deze plaats gedurende hun afwezen in bewaring hadt, zulks niet willende toeſtemmen, riep den adel van Pikardië byeen. D'Humieres, die aan hun hoofdt was, wierdt daar ter plaatſe gedood door de Spaanſche krygsbezetting, die door de ſtadt verſpreid was. Deze doodt, den moedt van het krygsvolk opwekkende, deedt de aanvallen verdubbelen; twee dagen daar na overweldigden zy Ham, en ſabelden de bezetting ter neder. De graaf van Fuentes, die daar het gezag hadt, deedt den oudſten zoon van Gomeron voor deze ſtadt het hoofdt afhouwen.

HAM, eene ſtadt in Duitſchlandt. Zie HAMM.

HAM, of *in den Ham*, een dorp, gelegen onder het droſtſchap van Sallandt, in Overyſſel, en hadt voor dezen eene parochiekerk, ingewyd op den name van de H. Maagdt Maria, en voorzien met drie vikaryen. Tegenwoordig ſtaan kerk en predikant van dit dorp onder de claſſis van Zwol.

HAM, een dorp in de Groninger Ommelanden, behorende onder het Weſterkwartier. Het wordt in gemeenſchap met Franſum door een hervormd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van het Weſterkwartier.

HAM, (DEN) gelegen onder Vleuten, in het neder-kwartier van het ſticht van Utrecht, leenroerig aan de graaflykheit van Hollandt, is door de Staten des lands van Utrecht plegtelyk voor een ridderhofſtadt erkent op den 27 October des jaars 1536. Deze ridderhofſtadt was al in de XII eeuwe na de geboorte van Chriſtus bekend, en kwam in de volgende eeuwe aan een jonger zoon van het geſlacht van *Uten Eng*, 't welk geſproten is uit het geſlacht der Heeren van *Woerden*, en heeft deze tak zich naar dat huis *Uten-Ham* doen noemen. Hier van kunnen der zelver wapenen tot een bewys verſtrekken: want de Heeren van Woerden plagten te voeren een veldt van goudt, en daar op drie ſchuinze ruiten, *lozanges* genaamt, van keel, twee en een geplaatſt; dat door het geſlacht van Uten-Eng verandert is in een veldt van zilver, en daar op een gelyk getal van zulke ruiten van keel; hoedanig wapen ook het geſlacht van Uten-Ham, van dat van Uten-Eng geſproten, heeft blyven voeren, alleenlyk met dat onderſcheidt, dat die van Uten-Ham, tot een teken van jonger zonen, hun wapen gebroken hebben met een lambel van azuur, voorzien met drie pendants.

Uit dit geſlacht van Uten-Ham, dat lang in het ſticht van Utrecht gebloeit heeft, heeft *Pieter Uten-Ham* het huis den Ham bezeten omtrent het jaar 1367. Van hem is het gekomen op zyn zoon, *Frederik Uten-Ham*, omtrent den jare 1392, die het den leenheer weder opdroeg ten behoeve van zyn zoon *Frederik Uten-Ham* den 13 April des jaars 1442; na wiens doodt het omtrent het jaar 1470 is gekomen op zyn zoon *Frederik Uten-Ham*. Als nu deze in den twiſt en oorlog, die in het jaar 1481 tuſſchen de ſtadt Utrecht aan de eene, en des zelfs biſſchop David van Burgundië en de Hollanders, zyne medeſtanders, aan de andere zyde ontſtaan was, de party van den biſſchop, wiens maarſchalk, en den grave van Hollandt, wiens leenman hy was, verkoren hadt, zyn die van Utrecht, om hem verdriet en ſchade aan te doen, voor het huis den Ham getogen, en hebben het ingenomen, en met bezetting beleid; dat zy eindelyk na tien of elf weken inhoudens geplundert en verbrand hebben. Eenigen tydt daar na, het Utrechtſche krygsvolk uitgetogen zynde, hebben Frederik Uten-Ham zelf te Breukelen betrapt op den 1 February des jaars 1482, en hem met zyn byhebbende volk gevankelyk naar Utrecht geſleept, alwaar de burgery zodanig op hem verbittert was, dat hy ter naauwernoodt door de ſoldaten voor hare woede kon beſchermt worden. Doch hoewel hy dit eerſte gevaar gelukkelyk ontworſtelt was, heeft hy nochtans hare handen niet kunnen ontkomen: want ſchoon hy aanboodt zich met twee duizend guldens los te kopen, wilden de burgers nergens naar horen, maar dwongen de ſchepenen den 16 dag van April des zelven jaars hem ter doodt te veroordeelen; volgens welker vonniſſe hy nog ten zelven dage met het zwaardt gerecht is. Na zyne doodt is des zelfs zoon, mede *Frederik Uten-Ham* genaamt, beleent met het huis den Ham op den 24 January des jaars 1484, gelyk wederom des zelfs zoon, ook *Frederik Uten-Ham* genaamt, den 20 January des jaars 1550. Deze zonder kinderen overlydende, is de leenweer gekomen op zyne zuſter *Elizabeth Uten-Ham*, verleid den 12 May des jaars 1553, de welke met Jan van Wanroy getrouwt zynde, dit huis aan het geſlacht van *Wanroy* heeft overgebragt, wiens nakomelingen zich daarom *Uten-Ham van Wanroy* hebben laten noemen. Wanneer nu Elizabeth Uten-Ham overleden was, is haar zoon *Jan Uten Ham van Wanroy* haar opgevolgt, den leeneedt doende den 10 February des jaars 1567. Na zyne doodt heeft zyn zoon *Jan Uten-Ham van Wanroy* de belening ontfangen den 24 April des jaars 1589. Deze overlydende is het verſtorven op zyn zoon *Gaſpar Uten-Ham van Wanroy*, beleent omtrent het jaar 1632; na wiens dodelyken afgang het gekomen is op des zelfs zone *Jan Uten-Ham van Wanroy* omtrent het jaar 1645. Deze ongetrouwt geſtorven zynde is zyn broeder *Huibert Uten-Ham van Wanroy* daar mede beleent omtrent het jaar 1664. Ook deze nooit getrouwt geweeſt zynde is na zyne doodt de belening gegeven aan zyne zuſter *Margareta Uten-Ham van Wanroy* omtrent het jaar 1682, of 1683, die het den leenheer heeft opgedragen ten behoeve van haar neef *Henrik van der Borg* omtrent het jaar 1687. Deze kinderloos overlydende is na zyne doodt het leenrecht vervallen op zyn broeder *Diderik van der Borg*, die het ſtervende heeft nagelaten aan zyne eenige dochter *Maria Kornelia van der Borg*, huisvrouw van *Olivier van Hakfort*, heer van der Horſt, die met het huis den Ham beleent is den 16 Auguſty des jaars 1714, en het nog heden bezit.

Uit hoofde van deze ridderhofſtadt is tot nog toe niemandt, na het oprechten der vrye regering, in het lidt der Heeren

Edelen des lands van Utrecht beschreven geweest.

HAMA. Zie APAMEA.

HAMADRYADES. Aldus wierden de nymphen genoemt, welker noodlot afhing van zekere bomen, met welke zy wierden geboren en stierven. Het was inzonderheit met de eikebomen, dat zy deze grote vereeniging hadden. Men verhaalt, dat zy zomwylen de uiterste dankbaarheit betoonden aan die genen, die haar van de doodt bevrydden; en dat anderen, die geen acht gaven op hunne demoedige gebeden, die zy hen deden, van de bomen, met welke zy vereenigt waren, te willen sparen, van de zelve gestraft wierden. Apollonius verhaalt, dat de vader van Peribeus op zich en op zyne kinderen een zwaren vloek haalde, om dat hy een boom afgehakt hadt, welken eene boschnymph hem gebeden hadt te sparen. Deze nymph hadt verscheide eeuwen in dezen boom geleeft. Daar was geen van alle sterffelyke kreaturen, het welk zo lang leefde als dit slag van nymphen. Dit getuigt Ausonius in de volgende vaarzen, die uit het Griekseh van Hesiodus vertaalt zyn:

Ter binos deciesque novem supererit in annos,
Justa senescentum quos implet vita virorum.
Hos novies superat vivendo garrula cornix,
Et quater egreditur cornicis secula cervus.
Alipedem cervum ter vincit corvus: & illum
Multiplicat novies Phoenix, reparabilis ales.
Quam vos perpetuo decies prævertitis ævo,
Nymphæ Hamadryades: quarum longissima vita est. enz.

Ausonius Edyll. XVIII, *p. m.* 533.

Dat is te zeggen: *Het is een grote ouderdom, als iemandt dien van zes en negentig jaren bereikt. Dezen ouderdom overtreft de praatachtige exter negen maal, en een rheê overleeft vier maal de exter. De rave leeft drie maal langer dan een rhee; en de Phenix verdubbelt negen maal den levenstydt van den rave. Maar de boschnymphen gaan dezen vogel tien maal te boven in veelheit van jaren: want de zelve hebben het langste leven.* enz. De dichters hebben menigmaal de Hamadryaden, of boschnymphen, genomen voor de Najaden, of waternymphen, zich zo stiptelyk niet bindende aan de eigenschappen van ieder soort, dat zy de zelve, wanneer zulks te pas kwam, niet te zamen vermengden. Ovidius in het tegendeel noemde de nymphen, welker noodlot van een boom afhing, Najaden. *Fast. lib.* IV. *Bayle Dict. Crit.*

HAMAL, de vierde zoon van *Helem*, van het geslacht van *Azer*. Van den zelven wordt gewag gemaakt I *Kronyk.* VII, 35. Zyn naam beduidt *vermengde natie*, of *krank volk. Simon Dictionaire de la Bible.*

HAMAN, een Amalekiter, was een gunsteling van Ahasverus, koning van Persië, en een groot vervolger der Joden. Doch Ahasverus hebbende van de koninginne Esther verstaan, hoe zeer Haman het koninklyk gezag misbruikte, liet hy hem aan de zelve galg ophangen, die hy voor Mordochaï hadt laten oprechten. Dit gebeurde in het jaar des werelds 3525, voor Christus geboorte 459, in de LXXX Olympiade. *Het boek Esther.*

HAMASA, of *Amasa*, de zoon van *Hadlaï.* Zie AMASA.

HAMASAI. Zie AMAZAI.

HAMATH. Zie AMATH.

HAMAXA is een woordt, het welk in de oude Asiatische spraak *een wagen* betekent. Hier van komt het, dat men dezen naam heeft gegeven aan het gesternte, de kleine Beer (*Ursa minor*) genoemt, om dat men zich inbeeldt, dat het zelve in eeniger voegen naar een wagen gelykt, volgens de geplaatstheit van de sterren, waar van het gemaakt is. *Hyginus Astronom.*

HAMAXOBITEN, *Hamaxobii*, volkeren van Sarmatië in Eupa, naar de grenzen van klein-Scythië, tegenwoordig het Zuidelyk gedeelte van Moskovië. Zy hadden geen vaste plaats, noch andere huizen dan zekere hutten, van leer gemaakt, welke zy op wagens met zich voerden. Zy deden hunne dapperheit uitmunten tegen Cyrus, Darius en Alexander. Daar zyn insgelyks eenige volkeren van dien naam in Afrika geweest, die de zelve wyze van leven hielden. Horatius spreekt daar van in dezer voegen:

Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos.

Dat is te zeggen: „ Die hunne zwervende hutten alom op „ wagens voorttrekken." En Silius Italicus maalt de zelve af in deze vaarzen:

Nulla domus: plaustris habitant, migrare per arva;
Mos, atque errantes circumvectare penates.

Dat is te zeggen: „ Zy hebben gene huizen, maar wonen in „ hutten. Hunne gewoonte is door het landt heên en weêr te „ reizen, en hunne zwervende huisgoden alom mede te voeren." Het is een Grieksch woordt, het welk gemaakt is van ἅμαξα (*hamaxa*) *wagen*, en van βίος (*bios*) *leven.*

HAMBEL, of HAMBELI, hoofdt van eene der vier aloude gezindheden van den Mahometaanschen Godsdienst, de welke de Turken voor rechtzinnigen houden. Deze gezindheit wordt *de Hambeliaansche* genoemt, en heeft gene andere aanhangers dan eenige Arabieren. *Ricaut de l'Empire Ottomann.*

HAMBERGER, (GEORG ALBRECHT) hoogleeraar in de natuur-en wiskunde te Jena. Hy was den 26 November des jaars 1662 te Beierberg in Frankenlandt geboren. In den jare 1682 trok hy van Heilbron, daar hy den grondt tot de wetenschappen hadt gelegt, naar de hogeschole van Altorf, en van daar in het jaar 1684 naar Jena. Daar nam hy den eernaam van magister aan, en wierdt in den jare 1689 by de Philosophische faculteit adjunctus gemaakt. In den jare 1694 verkreeg hy de vryheit van in 't openbaar de wiskunde als buitengewoon hoogleeraar, en 2 jaren daar na als gewoon hoogleeraar te leeraren. Hy bekleedde deze waardigheit tot zyne doodt met veel roem, en was zonderling wegens zyne verstaanbare uitdrukkingen by zyne toehoorders geacht. Een bondel van natuur-en wiskunstige verhandelingen, te Jena in den jare 1708 uitgegeven, gelyk ook zyne overige werken, zyn zeer wel uitgearbeid. Hy stierf van een koorts den 13 February des jaars 1716.

HAMBURG, eene vermaarde, grote, vermogende en volkryke Hanzee-, handel-en vrye Ryksstadt in het hertogdom Holstein, 7 mylen van Luneburg, 10 van Lubek, en 18 mylen van de zee gelegen. Ten Zuiden wordt zy door de Elve, ten Oosten door de rivier de Bill, en ten Noorden door de rivier de Alster bewatert, welke laatste zich in de voorgaande ontlast. Zy heeft vyf hoofdkerken, eene Domkerk, en zeven andere kerken; vier en tachtig bruggen, acht en dertig watermolens, zes sluizen, zes windmolens, zes grote en vyf kleiner markten, en drie openbare fonteinen. De magistraat bestaat uit vier Burgermeesters, vier Syndici, of Pensionarissen, twintig Raadsheeren, van welke de eene helft uit rechtsgeleerden, en de andere helft uit kooplieden bestaat, drie Secretarissen, en een Archivarius, of bewaarder van de stads papieren en handvesten. De geestelykheit bestaat uit 29 Predikanten, waar van de voornaamste *Senior* genoemt wordt. Zy wordt in de oude en de nieuwe stadt verdeelt, is met sterke wallen en 23 bolwerken, als mede met diepe en brede grachten versterkt, en zyn voornamentlyk het zogenoemde Nieuwe werk voor de Steenpoort, en de Sterreschans tusschen de Altonauer en Dampoort inzonderheit aanmerkelyk. Zy heeft zes poorten en drie bomen, namentlyk de opperboom, de nederboom, zynde de grootste haven der stadt, waar in de grootste schepen binnen kunnen komen, en daar blyven leggen, en de Alsterboom. Onder andere gebouwen zyn het Raadhuis, de beurs, het schone tuighuis, en de bank, nevens de proviant-, tucht-en weeshuizen bezienswaardig. Deze stadt heeft een zeer groot gebiedt, waar toe het ampt *Ritzebuttel*, het steedtje Bergedorf, 2 mylen van Hamburg gelegen, nevens de vier Marschlanden, welke laatste zy met Lubek in gemeenschap bezit, als mede in het Holsteinsche de Billwerder, Oxenwerder, Eppendorffer-kerk, nevens nog vier andere dorpen, en Neumuhlen, niet verre van Ottensee gelegen, behoren. Ook heeft deze stadt een machtigen tol, de Tollenspicker, of Zollenspicker genoemt, by de overvaart over de Elve omtrent Winsen, zynde een pas, 4 mylen van Hamburg gelegen. Zy is den Luthersehen Godsdienst toegedaan; doch de Gereformeerden, Mennoniten en Roomschen hebben 'er ook vrye oeffening van Godsdienst. Daar is ook een Domkapittel, aan het sticht Bremen, en bygevolg tegenwoordig den koning van Engelandt en keurvorst van Hannover toebehorende. Het zelve bestaat uit een deken en twaalf kanunniken, of Domheeren. Voorts heeft zy eene vermaarde doorluchtige school, of *Gymnasium illustre academicum*; waar in zes professoren de vrye wetenschappen leeraren, en twee openbare scholen, te weten die van S. *Jan*, en die van S. *Michiël*, waar van de eerste de voornaamste is. In de zelve zyn een Rector, een Conrector, en zeven Preceptoren, behalven een Cantor, die vier malen in de week, telkens een uur, in de zangkunde onderwyst. Ook is hier eene zeer kostelyke stads bibliotheek, die alle dagen vier uuren open staat.

De naam van deze stadt wordt van zommigen van de hammen afgeleid, om dat men, doch zonder eenigen grondt, zegt, dat de naburen de zelve eertyds in menigte derwaarts bragten, en aan de zeevarenden verkochten. Anderen leiden haren naam af van *Jupiter Hammon*, wiens beeldt, als men wil, keizer Karel de Grote aldaar heeft doen afbreken. Eenigen houden daar voor, dat de naam van de *Gambrivii* afkomstig is, hebbende deze stadt van ouds *Gambrivium* geheten, waar van men zegt dat *Hamburg* is gemaakt. Kranzius wil, dat de naam van een oud Saxisch heldt, *Hama* genoemt, afkomt. Maar het zekerste is, dat de naam van het nabygelegen bosch, *Hamma* genoemt, moet afgeleid worden. Men zegt, dat keizer Karel de Grote aan de rivier de Alster een kasteel, *Hammasburg*, of *Hohburg* genoemt, in den jare 808 tegen de Wenden heeft laten bouwen; maar na dat het zelve in den jare 810 t'eenemale verwoest was, heeft Karel de Grote het in het volgende jaar wederom laten opbouwen, zynde door zynen zone Lodewyk den Godzaligen tot een hoofdstadt gemaakt, en Ansgarius omtrent het jaar 833 tot eersten aartsbisschop aldaar aangestelt. Maar naderhandt is dit aartsbisdom naar Bremen overgebragt: hoewel anderen zeggen, dat de bisschop Bezelinus in den jare 1046 deze stadt met een muur heeft omringt, en twaalf torens daar op doen bouwen; maar dat zyn opvolger allereerst een stene kerk daar heeft gebouwt. In den jare 1072 heeft Krako, heirvoerder der Wenden, deze toen al ryke stadt geheel tot den grondt toe verwoest. De zelve stondt eertyds onder het gebiedt der Saxen, die ze door voogden lieten bestieren; en dus zondt de keizer Lotharius grave Adolph van Schaumburg als eersten voogdt derwaarts. Maar Woldemar, hertog van Sleeswyk, heeft, met hulp van zyn broeder, Canut den VI, koning van Denemarken, deze stadt den Roomschen keizer Ottho den IV in den oorlog ontweldigt, en de zelve naderhandt aan grave Albrecht van Orlamunde geschonken. Deze heeft haar voor 1500 marken zilver hare vryheit gegeven, en al zyn recht aan haar verkocht. In den jare 1325 kocht ze van de graven Gerhard, Johannes en Adolph de munt, en wierdt in den jare 1359 van keizer Karel den IV in zyne en des Ryks bescherming genomen; maar daarentegen in den jare 1375, door de uitspraak van den zelven keizer, tot gehoorzaamheit aan de graven van Holstein verwezen, en haar op-

opgerechte Roland nedergeworpen. Hoewel nu de volgende graven en hertogen van Holstein de vryheden van deze stadt bevestigden, was ze echter door zekere overeenkomsten aan de zelve verbonden, hebbende zich, toen na de doodt van den laatsten grave van Holstein-Schaumburg deze landen koning Christiaan den I van Denemarken te beurt vielen, op zekere wyze met hem verzeleken: want nooit heeft deze stadt aan de hertogen van Holstein, van de Oldenburgschen stam, de hulde met een eedt, maar slechts met een handslag gedaan, gelyk nog in den jare 1603 aan koning Christiaan den IV van Denemarken de hulde op die wyze is geschied; om welke reden de koningen van Denemarken op deze stadt pretensie maken; doch ze is in den jare 1618, door de uitspraak van het keizerlyke kamergerecht, voor eene vrye Rykstadt erkent, en daar op in den jare 1641 op den Ryksdag te Regensburg beschreven, hoewel zy wegens de Deensche en Holsteinsche pretensie nog werkelyk geen plaats en stem heeft erlangt. Het Deensche hof heeft ook sedert revisie tegen de gemelde uitspraak verzocht en verkregen, en de Denen hebben eenige malen, maar te vergeefsch, meester van de stadt zoeken te worden, en inzonderheit in den jare 1686, wanneer 'er eenig misverstandt tusschen den Raadt en de burgery was gerezen, waar over twee ryke burgers, Hieronymus Schnittger en Conraad Gastram, wierden onthoofd: maar door de hulpe en de bemiddeling van de huizen Brandenburg, Luneburg en Hessen wierdt het beleg opgebroken. Deze stadt heeft, behalven vele andere vryheden, van keizer Frederik den I de vryheit van alle tollen op de Elve, tot in de openbare zee, verkregen; doch onder beding, dat zy die rivier voor alle zeerovers zou beveiligen, welk privilegie keizer Frederik de II heeft bevestigt. Van keizer Frederik den III kreeg ze het stapelrecht, en van keizer Sigismundus het recht om goude en zilvere munt te slaan. In den jare 1708 rees 'er op nieuw groot misverstandt tusschen den Raadt en de burgery, om 't welke te stillen eenige neder-Saxische kreitstroepen, sterk 12000 man, de zelve naderden, en haar met eene belegering dreigden. Daar op wierden 'er by verdrag 2300 man binnen gelaten, en een grote keizerlyke commissie, om de verschillen te onderzoeken, aangestelt; de welke geëindigt, en de vremde troepen weder uit de stadt getrokken zynde, de rust in de zelve is herstelt. *Kranzii Metrop. Bertius l.* III. *Germ. Cluverius Germ. Ant. Angeli Holsteinsch. Chron. Chytraus Hist. Saxon. Topogr. Sax. inf. p.* 125. *Werdenhagen de Rep. Hanseat. Knipschild de Civit. Imp. Lambecii Orig. Hamb. Molleri Isagoge ad hist. Chers. Cimbr. Hamb. Hist. Remarq. an.* 1704. *p.* 58. *Europ. Herold P.* I. *p.* 771. *Europ. Reizen P.* III.

HAMEL (JAN BAPTISTA VAN) wierdt geboren in het jaar 1624 te Vire in neder-Normandië, alwaar Nicolaus van Hamel, zyn vader, een advokaat was. Hy voltrok zyne eerste studiën te Caen, en den loop van de rederykkunde en van de Philosophie te Parys. In den ouderdom van achttien jaren maakte hy eene kleine verhandeling, in welke hy de boeken van *Theodosius* van de *Sphæra* verklaarde. Hy voegde daar by eene beknopte en zeer klare Trigonometrie, met inzicht om de kennis van de astronomie of sterrekunde des te gemakkelyker te maken. In den ouderdom van negentien jaren begaf hy zich in het genootschap van de Vaders van het Oratorie. Hy bleef daar in tien jaren, en kwam daar uit om het pastoorsampt waar te nemen te Nevilli aan de Marne. Hy las niet alleen zeer naarstig, maar schreef zelf eenige boeken. Zyne *Astronomia Physica*, en zyne verhandeling *de Meteoris & Fossilibus* zyn beide gedrukt in het jaar 1660. De zelve bestaan in zamenspraken, welker personen zyn *Theophilus*, een groot yveraar voor de oude Philosophie, *Menander*, een gezworen Carthesiaan, *Simplicius*, de welke, onpartydig zynde, menigmaal poogt de anderen te vereenigen, en hen te doen overeenstemmen. Deze Simplicius is de Hr. van Hamel. Aan den trant van deze zamenspraken, en aan deze wyze van de Philosophie te behandelen, kan men genoegzaam zien, dat *Cicero* den schryver tot een voorbeeldt heeft gedient; maar men ziet dit nog klaarder uit den zuiveren Latynschen styl, en, het welk van de grootste aangelegenheit is, uit eene talryke menigte van vernuftige en scherpzinnige uitdrukkingen, met welke zyne werken overal vervult zyn. Men verweet hem, dat hy Descartes al te kwalyk hadt gehandelt, waar op hy antwoordde, dat het Theophilus was, die zo halsterrig op de oudheit stondt, onbekwaam zynde om eenige nieuwe hedendaagsche stellingen goed te keuren, en dat Simplicius nooit van hem kwalyk hadt gesproken. Hy sprak de waarheit; ondertusschen was Simplicius in den grondt de bewegende oorzaak, die Theophilus deedt spreken. In het jaar 1663, zynde het jaar, wanneer hy het pastoorsampt van Nevilli afstondt, gaf hy in 't licht het beruchte boek, genaamt: *De consensu veteris & novæ Philosophiæ.* In het jaar 1666 wierdt op het verzoek van den Hr. Colbert, door Lodewyk de XIV goedgekeurt, de koninklyke akademie der wetenschappen opgerecht, en de Hr. van Hamel wierdt verkoren om geheimschryver daar van te zyn. Zyn sierlyke styl in de Latynsche tale hebbende in zyne werken wonderlyk uitgeblonken, wierdt hem aanbevolen in het Latyn te vertalen een boek, genoemt: *Traité des droits de la reine de France sur le Brabandt, sur Namur, & sur quelques autres seigneuries des Pais-bas Espagnols.* Op dit werk volgde een ander van de zelve handt in het jaar daar aan, in het welke de rechten van den aartsbisschop van Parys gehandhaaft worden tegen de eisschen van de abdy van S. Germain des Prez. Het was de Hr. van Perefixe, in dien tydt aartsbisschop van Parys, die den Hr. van Hamel verplichtte tot deze onderneming, en 't is ook de eenigste maal, dat hy zyne bevoegtheit is te buiten gegaan, zo ver, dat hy den tytel van de aanvallende party heeft aangenomen; maar men ziet in dit werk een voorbeeldt van de bedaardheit en eerlykheit, met welke diergelyke verschillen behoren behandelt te worden. De grote naam, welken hy hadt verkregen wegens zynen fraaien Latynschen styl, was oorzaak, dat de Hr. Colbert van Croissy, gevolmachtigde op de vredehandeling van Aken, hem in den jare 1668 met zich daar heen nam. Na het sluiten van de vrede vertrok de Hr. van Croissy naar Engelandt, werwaarts van Hamel hem verselde. Zyne byzondere nieuwsgierigheit bestondt in het bezoeken en verkeeren met geleerde mannen, en voornamentlyk met den vermaarden *Bayle*, die voor hem alle de schatten van de experimentele natuurkunde open leide. Hy vertrok van daar naar Hollandt met de zelve inzichten, en bragt van deze twee reistochten de schatten mede, waar mede hy naderhandt zyne boeken heeft opgetooit. In Vrankryk te rug gekomen zynde, en bekledende zyne plaats van geheimschryver van de akademie, gaf hy in 't licht zyn traktaat *de Corporum Affectionibus* in het jaar 1670. Twee jaren daar na gaf hy uit zyne verhandeling: *De mente humana.* Het jaar daar aan volgende, dat is te zeggen in het jaar 1673, kwam in 't licht zyn boek *De corpore animato*, in het welke de experimentele natuurkunde, en voornamentlyk de ontleedkunde op het heerlykste vertoont worden. Na verloop van eenigen tydt wierdt hy belast met het maken van den gehelen loop van de Philosophie, volgens de gewone leerwyze in de scholen. Dit werk kwam van de pers in het jaar 1678, onder den tytel van: *Philosophia vetus & nova, ad usum scholæ accommodata in Regia Burgundia pertractata.* Het zelve is menigmalen herdrukt. Verscheide jaren na de uitgave van dit boek schreven de zendelingen of missionarissen, die dit werk naar Oost-Indië hadden overgebragt, dat zy deze Philosophie aldaar met groten voortgang leeraarden, voornamentlyk de natuurkunde. De Vader *Bouvet*, een Jesuit, en berucht zendeling van China, schreef insgelyks, dat, wanneer zyne medebroeders en hy in de Tartarische taal eene Philosophie wilden maken voor den keizer van dat grote ryk, en hem door dat middel schikken tot de kennis van de waarheit van het Euangelie, de *oude en nieuwe Philosophie van den Hr. du Hamel* een van de voornaamste bronnen was, uit welke zy de meeste en beste stoffen van hun werk haalden. In het jaar 1691 liet hy een loop van de Godgeleerdheit drukken in zeven delen, onder dezen tytel: *Theologia speculatrix & practica, juxta SS. Patrum dogmata pertractata, & ad usum scholæ accommodata.* Dit werk bragt een ander voort; men wilde, dat hy een kort begryp van zyne Theologie uitgaf; het welk hy liet in 't licht komen in het jaar 1694, onder dezen tytel: *Theologiæ Clericorum seminariis accommodatæ summarium*; het bestaat in vyf delen. Hy ondernam eene Historie van de akademie te schryven in de Latynsche tale, sedert hare opkomst in het jaar 1666, tot het jaar 1696. Hy nam deze tydbepaling om zyne Historie te eindigen, om dat hy in het begin van het jaar 1697 de pen nederleide, hebbende de voorgestelt, dat hy te zwak wierdt, en een opvolger nodig hadt. Fontenelle was de geen, die tot zyn opvolger wierdt verkoren, en die dit ampt ook heeft waargenomen met eene algemene verwondering van alle geleerden. In het jaar 1698 kwam zyne Historie te voorschyn, onder dezen tytel: *Regiæ scientiarum Academiæ Historia.* Deze gehele druk raakte wel haast aan den man; en in het jaar 1701 kwam 'er een twede druk uit, veel wydlopiger, vermeerdert met vier jaren, die aan den eersten druk ontbraken, om de eeuw te sluiten, en van welke de twee laatste begrepen waren in eene Fransche historie. In het zelve jaar 1698, wanneer hy voor de eerste maal zyne Historie van de akademie uitgaf, liet hy insgelyks een zeer geleerd Theologisch werk in het licht komen, onder den tytel van: *Institutiones Biblicæ, seu Scripturæ sacræ Prolegomena, unà cum selectis annotationibus in Pentateuchum.* Hy gaf uit in het jaar 1701 de Psalmen van David, en in het jaar 1703 de boeken van Salomon, het boek der Wysheit, den Prediker, met aanmerkingen uit. Alle deze werken waren alleenlyk de voorlopers van een ander, het welk, zonder vergelyking, veel groter was, aan het welke hy arbeidde, te weten een Bybel, voorzien met aanmerkingen op alle de plaatsen, daar ze vereischt wierden. Hy gaf dit werk uit in het jaar 1705, in den ouderdom van een en tachtig jaren. Zulk een hogen ouderdom bereikt hebbende, in welken hy rust zocht, wilde hy echter den arbeidt aanhouden met de Fransche Historie van de akademie in het Latyn over te zetten, en hy hadt reets de fraaie Voorreden vertaalt, die aan het hoofdt van deze Historie staat; maar hy overleedt den 8 Augusty des jaars 1706. Men moet niet vergeten te zeggen, dat de kardinaal Antonius Barberini, grootaalmoezenier van Vrankryk, hem aalmoezenier van den koning maakte in het jaar 1656. Hy was gedurende zyn gansche leven in eene ongemene achting by de grootste prelaten van Vrankryk. Ondertusschen hadt hy niet dan zeer geringe inkomsten, en hy heeft 'er nooit eenige bezeten, van welke hy zich niet ontblootte tot begunstiging van een ander. *Histoire de l'Academie Rojale des sciences de l'année* 1706.

HAMELEN, of QUERN-HAMELEN, in 't Latyn *Hamelia*, is eene tamelyke en welgesterkte stadt aan den Wezervliet, in 't Brunswyk-Kalenbergsche prinsdom, of nu in 't Hannoversche, gelegen. De stadt is in de rondte gebouwt, en is drie vierendeel uurs in haren omtrek; heeft vier poorten, 2 hoofdkerken, 3 hospitalen, en zulke woonhuizen, als de nering der burgers, die in den landbouw en het bierbrouwen bestaat, vereischt. Zy is van ouds tamelyk sterk, en nog in den uitgang van de XVIII eeuwe in een zeer goeden staat van tegenweer te bieden geweest: want zy was van deze zyde de sleutel en grensvesting der Bruns-

Brunswykſche landen. Men zegt, dat deze ſtadt zeer oud is, en dat Bernhard, graaf van Engern, tot des zelfs opbouwing gelegenheit heeft gegeven: want deze, nevens zyne gemalinne Christina, tot het Christelyk geloof bekeert zynde, deden dat by Hamelen van ouds ſtaande afgodenbeeldt van Jupiter afbreken, en in des zelfs plaats, in het jaar 712, de ſtichtskerk van S. Bonifacius opbouwen, in welke als nog onder een prooſt en deken een genootſchap van kanunniken van de Augsburgſche Confeſſie wordt gevonden. Hy ſchonk de zelve, met den toenmaals daar by leggenden meierhof, aan het ſticht Fulda, welke gift keizer Karel de Grote naderhandt beveſtigde, en deze plaats, in welke van tydt tot tydt meer huizen wierden gebouwt, wierdt eindelyk zo volkryk, dat ze eene ſtadt wierdt, de welke van de landsheeren met vele vryheden wierdt beſchonken. De zelve nam daar op van jaar tot jaar in grootte toe, en de abt van Fulda meende haar in het jaar 1259 tegen wille der inwoners aan den biſſchop Widekind van Minden te verkopen; maar als de biſſchop de ſtadt met geweldt onder zyne macht wilde brengen, begaf zich de zelve onder hertog Albrecht den Groten van Brunswyk en Luneburg, als haren landvorſt en heer, die haar ook aannam, en alle hare voorrechten bekrachtigde. Deze ſtadt is door verſcheide aanmerkelyke voorvallen berucht. In 't jaar 1625 reedt Chriſtiaan de IV langs de vallei dezer ſtadt, en viel in een diepe gracht. In 't jaar 1633 wierdt de zelve van Georg, vorſt van Lunenburg en Brunswyk, belegert, en weder bekomen, als hy de vyandelyke benden niet verre van daar door een groten ſlag verwon. In den jare 1375, als die zware vyfde Marcellusvloedt in Hollandt was, was 'er ook op den dag der Schoolſche Maagdt, den 10 February, een zware Wezervloedt, wanneer de Wezer zo ſterk overliep, dat het water op de markt der ſtadt Minden kwam, en door de ſtraten van de ſtadt Hamelen liep, gelyk ook uit zeker oud vaars mede blykt, dus luidende:

Poſt M, poſt tria C, poſt ſeptuaginta quaterque,
Weſera creſcebat, Hamelemque ſtratasque tegebat.

Dat is, volgens de vertaling van G. Outhof in zyn *Verhaal der Watervloeden*:

Na eene M, drie C, en ſeventig en vier
Rees 't Wezervogt om hoog, bedekt de wegen hier,
En Hamelen.

Nog is deze ſtadt beroemd door dit volgende ſeldzame geval, te weten, men verhaalt, dat zeker man, of rattevanger, gekleed met een bontverwigen rok, voor zekeren bedongen loon, die ſtadt van de menigte der ratten en muizen, waar van de zelve zeer geplaagt wierdt, bevrydde; doch dat de inwoners hem zynen bedongen loon weigerden: waarom die rattevanger op St. Jansdag den 26 Juny des jaars 1284 weder kwam, en, gelyk hy de ratten en muizen gedaan hadt, even zo door een fluitje, terwyl 't volk in de kerk was, honderd en dertig kinderen uit de ſtadt lokte, naar de gewone gerechtsplaats, of 't dal Kopffenberg, of Kopperberg, ook Hoppelberg genoemt, alwaar alle deze kinderen zyn weggeraakt, behalven twee, waar van een ſtom en een blind wederkeerde, welke niets anders wiſten te tonen dan 't hol, waar in de overigen waren weggevoert. Wat van deze geſchiedeniſſe zy laat men daar. De zelve wordt niet alleen van vele ſchryvers, die de een den anderen naſchryven, aangetekent, maar ze is ook in een oud glas in de parochiekerk te Hamelen uitgebeeld te zien, welk glas, door oudheit geſchonden, door den burgermeeſter Frederik Poppendik is vernieuwt. Ook leeſt men deze geſchiedenis in 't Stadboek te Hamelen, als ook in 't oude Miſſaalboek van die ſtadt: ja de inwoners van Hamelen gebruiken zelfs van dit ſeldzame geval eene eige tydrekening, en zyn altydt gewoon de jaren aldus te tellen: *Na onzer kinderen uitgang*, terwyl men 't zelve ook nog in eene oude Duitſche Kronyk, met de handt geſchreven, in vaarzen vindt aangetekent, en Samuel Erichius heeft een byzonder boek met dezen tytel geſchreven: *Exodus Hamelenſis*, dat is: *Uitgang der Hamelſche kinderen.* Zie 'er voorts meer van by Stangefolius *in Annal. Circuli Weſtphal. lib.* I, *pag.* 385, *in ann.* 1284, welke ſchryver zich afflooft met verſcheide redenen tot beveſtiging dezer geſchiedeniſſe by te brengen: doch de zelve is in het brede door Martinus Schookius wederlegt. Daar zyn 'er zelfs, die zeggen, dat deze kinderen in Zevenbergen weder voor den dag zyn gekomen, en hunne natie daar hebben voortgeplant: doch het is zeker, dat de Saxen reets lang voor hen daar bekend zyn geweeſt. De verdere geſchiedeniſſen dezer ſtadt betreffende, de zelve heeft in de jaren 1551 en 1560 door brandt, en, behalven den hogen watervloedt van 't jaar 1375, waar van boven is geſproken, in de jaren 1552, 1633 en 1643 door het water grote ſchade geleden. Hier hebben in den jare 1633 de keizerlyken, die de ſtadt, door de Zweden belegert, trachtten te ontzetten, in een ſlag 6000 man verloren, waar op zich de ſtadt terſtondt aan de Zweden heeft overgegeven. *Zeiler Topogr. Brunsv. p.* 98 *ſeq. Jo. Wierus de præſtigiis dæmonum l.* I. *c.* 18. *Samuel Erichius de exitu Hamelenſi. Kircherus in Muſurgia T.* II. *l.* IX. *c.* 3. *Schookius de fabula Hamelenſi. Calviſius Chronol. ad an.* 1284, *pag.* 823. *G. Outhof Verhaal der Watervloeden pag.* 396.

HAMELMAN (HERMAN) was te Osnabrug geboren, en hadt tot vader Eberhard Hamelman, een kanunnik in die ſtadt. Hy heeft daar den grondt der wetenſchappen gelegt onder den Rector Stelling. Vervolgens begaf hy zich naar de hogeſchole, en hebbende zich in de Godgeleerdheit geoeffent begon hy de hervorming en leer van Luther te Camen te prediken. Doch van daar verdreven zynde, namen hem de kanunniken te Bileveldt op, alwaar hy de jeugt in de Pſalmen en in Luthers Catechiſmus onderwees. Maar dewyl hy hier ook vele vyanden hadt, moeſt hy zich in den jare 1554 naar Lemgow begeven; en als hier ook eenige onluſten ontſtonden, wierdt hy door Ulatenus, kancelier van Duſſeldorp, gedwongen zich van daar weg te begeven. Hy vertrok van daar naar Roſtok, om, volgens de begeerte van den magiſtraat van Lemgow, tot Doctor in de Godgeleerdheit verheven te worden. Na zyne wederkomſt bemoeide hy zich het graafſchap van het aannemen van het *Interim* af te houden. In den jare 1567 riep hem de prins van Oranje om de zamenſpraak te Antwerpen by te wonen, waar op hy van den hertog Julius van Brunswyk tot ſuperintendent te Gandersheim beroepen wierdt, om de kerken in het hertogdom Brunswyk naar de Augsburgſche belydeniſſe te hervormen. In den jare 1593 wierdt hy ſuperintendent generaal in het graafſchap Oldenburg, en ſtierf in 't jaar 1595. Zyne ſchriften zyn: *Commentarius in Pentateuchum*; *Hiſtoria Weſtphalorum ſecul.* XVI; *Chronicon Oldenburgicum.* enz. *Zeilerus de Hiſtor. P.* II. *p.* 71.

HAMELYN, biſſchop van Mans, wierdt verkoren in den jare 1190, na dat hy biechtvader en aalmoezenier was geweeſt van Henrik den II, koning van Engelandt, en wierdt gewyd binnen Rome door paus Celeſtinus den III. Hy was een zonderling yveraar voor de vryheden en voorrechten van zyne kerke en zyn rechtsgebiedt, welken yver hy al te veel involgde, hoewel met de toeſtemming van de pauzen, zyne tydgenoten. Mans weder onder de Franſche heerſchappy gekomen zynde, wierdt Hamelyn, hoewel hy een gunſteling van den koning van Engelandt was, verplicht den eedt te zweren voor den koning Philippus Auguſtus. Hy ontfing in zyn bisdom de kloosterlingen van de orde van S. Franciſcus in het jaar 1209, en ſtierf in het jaar 1214, weinig min dan honderd jaren oud zynde, na dat hy vrywilligen afſtandt van zyn bisdom hadt gedaan, wiens bedieningen hy, door zynen hogen ouderdom belet wordende, niet kon waarnemen. *Bondonnet des Eveques du Mans.*

HAMER, (ABRAHAM) geboren te Sittard, in 't landt van Gulik, in den jare 1568, den 23 September, geraakte met zyn ouders, Pieter Hamer en Izabelle Sanglier, ten tyde der Nederlandſche beroerten naar Frankfort aan den Mayn. In den jare 1600 begaf hy zich naar Hanau, en bragt niet weinig toe tot het ſtichten van de nieuwe ſtadt, en hervormde de gemeente aldaar. Keizer Rudolph de II verhief hem uit aanmerking van zyne dienſten, aan 't doorluchtige huis van Ooſtenryk, inzonderheit tegen de Turken in Hungarië, bewezen, tot een riddermatig edelman, als mede alle zyne wettige zo mannelyke als vrouwelyke nakomelingen voor altoos, met 't recht om van toen af aan een vryen openen adelyken tournooihelm, in plaats van den ſteekhelm, met een goudverwige koninklyke kroon, boven zyn wapen te mogen voeren, volgens den oorſpronkelyken brief van adeldom, daar toe gegeven, en met des keizers eigen handt getekent te Praag den 18 October des jaars 1601; gelyk hy ook in dien ſtandt erkent wordt in 't nieuwe en vermeerderde *Wapenboek*, gedrukt in 't Hoogduitſch in het jaar 1699, in VI Delen in folio. In den zelven jare wierdt hy tot Raadt van de nieuwe ſtadt Hanau aangenomen, en heeft vervolgens aldaar de burgermeeſterlyke waardigheit bekleed; is ook overſte geweeſt over de burger militie, blyvende in de regering tot aan zyne doodt, die voorviel den 17 Maart des jaars 1641, in den ouderdom van 73 jaren en omtrent 6 maanden. Hy is twee maal getrouwt geweeſt, eerſt in den jare 1591 met Margaretha van der Hagen, dochter van Henrik van der Hagen en van Elizabeth Bruininx, by welke hy 9 kinderen gewan. Deze ſtierf binnen Hanau in den jare 1610. Voor de twede maal trouwde hy met Anna Balbian, dochter van Antony Balbian en Petronella van de Peiſters, in den jare 1612, welke zonder kinderen ſtierf in den jare 1635, als blykt uit 't monument, tot zyner gedachteniſſe geſtelt in de Nederduitſche kerk te Hanau.

HAMER, (HENRIK) eenige nagelaten zoon van den voorgaanden, wierdt geboren te Frankfort den 27 September des jaars 1594. Met zyn vader te Hanau zynde gekomen, wierdt hy van der jeugt de ſtudiën toegeëigent. Na dat hy dan de gronden van de Latynſche en Griekſche talen gelegt hadt, begaf hy zich tot hoger ſtudiën naar verſcheide akademiën; als te Herborn, daar hy zich in de jaren 1613, 1614 en 1615 naarſtig heeft geoeffent in de letterkunde, hiſtoriën, wysbegeerte de wisen geneeskunde, en zelfs in de Godgeleerdheit onder Johan Piſcator. Daar op begaf hy zich naar Marpurg, en bediende zich daar in de jaren 1616 en 1617 van 't onderwys van Combachius in de Philoſophie en van Joh. Hartmannus in de genees- en ſcheikunde. In de jaren 1617 en 1618 bezocht hy de hogeſchole van Sedan, en genoot daar 't onderwys van A. Jonſtonus, Med. en Philoſoph. Profeſſor, en zeer genegen zynde tot de Godgeleerdheit hoorde hy met alle naarſtigheit de leſſen van Donaldſonus Melvinus, Jakob Capellus, en Tilenus. In het jaar 1618 begaf hy zich naar Parys, en genoot veel vriendſchap van Petrus Molinæus. In 't jaar 1619 hoorde hy vlytig het onderwys van Laurentius Tronchinus en B. Turretinus. Hy hadt ook gemeenzamen omgang met P. Prevoſtius en Chabrens, toen ter tydt predikanten aldaar. Van daar begaf hy zich naar Baſel, onder 't onderwys van Joh. Buxtorfius en Beckius, zich daar ook nog bedienende van de leſſen van den vermaarden Bauchinus. Voorts bezocht hy ter loops de hogeſcholen te Bern en Zurich. Eindelyk kreeg hy ook luſt de beroemde akademie van Leiden te bezoeken, daar te dier tydt 't viertal vermaarde mannen bloeide, namentlyk Rivetus, Walæus, Thyſius

ſius en Polyander; onder welken laatſten hy verdedigde een twiſtreden over de ſcheppinge, als te zien is *Synop. P. Theol. Prof. Leidenſium pag* 101, en wierdt ook aldaar na een examen door het Walſche ſynode der Vereenigde provincien den 23 November des jaars 1620 tot kandidaat des H. dienſtes verklaart, en in 't jaar 1621 predikant in de hervormde gemeente te 's Gravendeel, by Dordrecht, bevordert, alwaar hy zeer veel tot ſtichting van een bekwame kerk heeft toegebragt. In 't jaar 1653 wierdt hy te Manheim in de Palts beroepen, en was reets in de claſſis van Zuid Hollandt los gemaakt; doch ſtierf nog binnen 's Gravendeel den 9 November des jaars 1653, omtrent 59 jaren oud zynde. Hy is getrouwt geweeſt met Elizabeth in der Schmitten, dochter van Adolph in der Schmitten en Chriſtina Wechels, binnen Hanau den 29 November des jaars 1623, welke even voor hem overleden was den 10 September des jaars 1653, te zamen nalatende negen van de dertien kinderen, die zy zamen gewonnen hadden. Hy heeft uitgegeven: *Annotatiën tot verdediging der hervormde religie, tegen en over zekere collatie of ſermoenen van den Jeſuit G. Landsneer*, 1646. *Achitofels ſtrik tegen den zelven*, 1647 en 1648. II Delen. *Momus Redivivus, in den voorſchreven Pater afgebeeld*, 1650, alle in 8.

HAMER, (PETRUS) Henrikszoon, geboren te 's Gravendeel den 14 October des jaars 1646, was, naauwlyks zeven jaren oud zynde, vader-en moederloos. Hy is vervolgens door zyn ouder broeder en zuſters opgevoed, die hem niet alleen in de Franſche, maar ook in de Latynſche en Griekſche talen deden onderwyzen, waar in hy zo wel vorderde, dat hy in den jare 1662 met lof gepromoveert en tot de hogeſcholen bekwaam gekeurt wierdt; gelyk hy dan op die vermaarde akademie met vlyt waarnam de leſſen van den wydberoemden heer J. F. Gronovius in de Griekſche, en van A. Hulſius in de Hebreeuſche tale. In de wysbegeerte en wiskunde genoot hy het onderwys van de heeren Schacht en de Raey, en in de Godgeleerdheit bediende hy zich, van de leſſen van de heeren Hoornbeek en Heidanus, en inzonderheit was hy naarſtig om het onderwys van den Hre. Joh. Coccejus te genieten, onder welken hy den 29 May des jaars 1669 opentlyk verdedigde eene twiſtreden van den oorſprong van het Goede. Hy ontfing in November des zelven jaars zyne zo akademiſche, als kerkelyke getuigeniſſen, waar op hy na een voorgaande examen by de claſſis van Leiden als proponent tot den H. dienſt wierdt toegelaten. Geneigt zynde om ook den dienſt in de Franſche tale te kunnen bedienen, begaf hy zich, om die taal volkomen machtig te worden, in den jare 1670, den 30 April, ſcheep naar Vrankryk, kwam te Nantes aan, en zich daar eenigen tydt opgehouden hebbende, trok hy naar Parys, en maakte zyn werk om de Doctoren van de Sorbonne in hunne leſſen te horen, en de diſputen, die daar gehouden wierden, by te wonen. Niet min leide hy zich toe om de voorname boekſchatten te Parys te bezichtigen, en met de zelve zyn voordeel te doen: want door P. Remy kreeg hy den vryen toegang tot de boeken van de abdy van S. Germain, door den Vader Queneel tot de beroemde boekſchat van Thuanus, door den Vader Coſſart tot die der Jeſuiten, en door Dr. Chevilliers tot die van de Sorbonne. Zelfs vondt hy ook nu en dan gelegenheit die der vaders Franciſkanen te bezichtigen, en uit de zelve aan te tekenen het geen hem luſtte. Terwyl hy hier dus een geruimen tydt trachtte door te brengen, wierdt hy door de opkomende geruchten van een oorlog tuſſchen dat ryk en zyn vaderlandt te rade naar huis te keren, 't welk hy te lande deedt; waar op hy in den jare 1672 beroepen en den 27 November des zelven jaars tot predikant beveſtigt wierdt in Numansdorp, in de balluage van Stryen, alwaar het Godt behaagt heeft, hem zyn leeftydt onder vele moeielykheden en worſtelingen te doen ſlyten, en dit ſterflyke te doen afleggen den 12 January des jaars 1716, na dat hy ſedert Pinxteren van den voorgaanden jare met een accident in de zyde, even boven de heupe, was aangetaſt geweeſt, oud zynde 69 jaren en omtrent 3 maanden. Hy trouwde in December des jaars 1677 met Helena van Tiel, dochter van Adam van Tiel en Catharina van Dorſten, koopman en kapitein van een kompagnie burgers te Dordrecht, en meermalen ouderling der Gereformeerde gemeente aldaar, in welk huwelyk hy vyf zonen en vier dochters gewonnen heeft, hebbende het genoegen gehad van zyn oudſten zoon van de zeven in het leven behoude kinderen in den Nieuwenhoorn, omtrent den Briel, den 5 September des jaars 1709 zelf te beveſtigen, en drie dagen voor zyne doodt te horen, dat zyn derde zoon te Kruiningen in Zuid-Bevelandt beroepen was. Hy liet dus eene weduwe na met 4 zonen en drie dochteren. Waar hy zyn tydt, die hem van de bezorging zyner gemeente overig was, mede heeft doorgebragt, kan blyken uit zyne nagelatene ſchriften, die hy by zyn leven door den druk gemeen heeft gemaakt, onder deze tytels: *Ontwerp om de onteerde oudheit van Gods kerk in luiſter te herſtellen*, te Dordrecht in den jare 1674; *Smaadt en laſter, die Gods naam wordt aangedaan door de onteerde oudheit, onder den naam van beide, van Zacharias de oude* Ibid 1674; *Nieuwejaars wenſch over Lucas* II, 21; *Onderrechting voor den kerkenraadt over Act.* XX, 28. enz. te Rotterd. 1675; *Verval van kerk en politie als in de dagen Noë*, Ibid.; *Over Deut.* XXXII, *tot wederlegging van Ridderus zyn Schriftuurlyk Licht aangaande de verklaring der Prophetiſche ſchriften*, Leid. 1676. en herdrukt met vermeerderingen *van de prophetiſche waarheit in witte klederen*, Ibid.; *Over 't boek der Pſalmen*, III Delen. De eerſte Deels Voorreden toetſt de verklaringen van *Ridderus* over de 50 eerſte Pſalmen, als mede de uitlegging van het Katholyk geloof van *J. B. Boſſuet*, biſſchop van Condom. Rotterd. 1680. De twede Deels Voorreden is gericht tegen *H. Brinks* zogenaamde *Toetſteen der waarheit*, en toont verder aan de zwaarheit van Romens afval. Amſterd. 1688. De derde Deels Voorreden vervat eene inleiding tot het boek der Pſalmen. Aangaande de autheuren, verdelinge, tytelen, enz. als mede een vertoog tegen *J. B. Boſſuet*, eertyds biſſchop van Condom, toen van Meaux, dat Babel in de Openbaringe van Johannes niet is 't Heidenſch, maar 't Chriſten-genaamt Rome. ibid. 1690. Twee *Miſſiven* met een *Na-courier* aan D. *Bekker* over zyn *Betoverde Wereldt*, *Daniel* en de *Kometen*. Haag 1692. *Voorloper tot de volſtrekte wederlegging van 't gene de heeren Orchard, Daillon en Bekker hebben aan 't licht gebragt aangaande de werken en macht der geeſten, en met name de Duivelen*, enz. 1692. *Swadder, die E. W. de Coccejanen en Carteſianen hadt aangewreven in zyn aardige duivelarye, afgevaagt, onder den naam van Iratiël Leetſozonius.* 1692. *Volſtrekte wederlegging van Orchard, Daillon en Bekker*, enz. Dordr. 1693. *Buzuine Gods aan den mondt genomen over de doodt van William den III.* Rotterd. 1702. *Conſideratie over en tegen den brief van den paus aan den hertog van Wolffenbuttel, wegens zyn overgang tot Romens gemeenſchap, ſtrekkende tot een waarſchouwing om elk Romens ſtrikken te doen myden.* 1710. Alle in 4. *Technologemata Sacra, of heilige kunſtredenen, in eenige ſtaaltjes vertoont.* De voorreden vertoont de ydelheit en het bedrog der traditiën en daaar op gebouwden Godsdienſt en geeſtelyke heerſchappy des pausdoms, ter gelegenheit van 't zo zeer beruchte boek van den aartsbiſſchop van Kameryk. Haag 1699. *Nederlands wonderjaar van* 1702, *met een Paraphraſis over Jeſaïa* LVII-LIX. Rotterd. 1703. *Miſſive over Leenhofs Hemel op aarde.* Dord. 1704. *Willem Deurhofs verkeerde gronden ontdekt en verydelt in drie brieven van een vriendt aan een vriendt.* Rott. 1706. *Kerk-en wereld-ſtaat vertoont in de laſt van Dumah, Jeſ.* XXI, 11, 12. *met een Paraphraſis over Nahum.* Leid. 1707. Een *Brief ter verdediging der prophetiſche aanmerkingen*, enz. *in 't gemelde wonderjaar tegen de aanvallen van Joncourt*, in 't Franſch en Duitſch 1708. *Vredeſchool geopent over reine en onreine dieren volgens de wet, en hoe men de Prophetiſche ſchriften zich in deze dagen ten nutte zal maken.* Leid. 1710. *Kroon des geloofs hoe te ontfangen of te verliezen, voorgeſtelt ter beveſtiging van zyn oudſten zoon in den Nieuwenhoorn.* Rotterd. 1711. *Zions Klaagſtoffe in Numansdorp.* 1712. alle in 8. Een traktaat over de 70 *weken van Daniel*, onder den naam van *Patrofilus Eliëſer*, Dordr. 1689, in 12.

HAMERSLEBEN, een ryk Auguſtyner klooſter in het vorſtendom Halberſtadt, het welk Reinhard, biſſchop van Halberſtadt, in den jare 1108 voor Ooſterwyk aangelegt, en 4 jaren daar na ter eere van S. Pancratius hier naar toe verplaatſt heeft. Machtelt, gemalin van Frederik van Sommerſeburg, paltsgraaf van Saxen, zal mogelyk door aanzienlyke vereeringen de grootſte oorzaak daar toe gegeven hebben, waarom zy ook van zommigen voor de ſtichtſter van het zelve wordt gehouden. Men zegt, dat Hugo van S. Victor zich hier terſtondt na de grondlegging van het zelve heeft onthouden. *Meibom, Rer. Germ. Tom.* I. *p.* 363. *Tom.* III. *p.* 431.

HAMET BEN-ABDALA, een Mahometaanſch propheet. Hy kantte zich aan tegen de Sherifs, nam hen het koninkryk Fez en Marocco af, en noemde zich koning van Afrika en van alle andere tot China behorende landen. Mulei Serdan, koning van Marocco, leverde hem ſlag, om zyn koninkryk weder te veroveren, maar wierdt door middel van toverkunſten verſlagen. Na dat Muley achter het bedrog was gekomen, trok hy voor de twede maal tegen den vyandt op, en nam veel meer toveraars, dan de ander hadt, met zich, waar door hy ook, zegt men, zyn oogmerk bereikte: want Hamet wierdt verſlagen en gedood; maar het geſlacht der Sherifs kwam hier door weder op den troon. *Herbelot Bibl. Orient.*

HAMHAD. Zie AMHAD.

HAMILCAR. Zie AMILCAR.

HAMILTON, een vlek van Zuid-Schotlandt, gelegen in het graafſchap van Cluidesdale, aan de Cluid, vier mylen beneden de ſtadt Glascow. Dit vlek is voorzien met een kaſteel, en is het hoofdt van een groot hertogdom, het welk toekomt aan het geſlacht van Hamilton. *Maty Diction.*

HAMILTON, een oud adelyk geſlacht in Schotlandt. De grondlegger van het zelve wordt genoemt *Hantoun*, of *Hamptoun*. Als deze van den gelukkigen ſlag van Robert Bruis, koning van Schotlandt, tegen de Engelſchen aan het Engelſche hof met lof ſprak, verdroot zulks eenen van de koninklyke lyfwacht, Johan Depenſieur genoemt, dermaten, dat hy op hem aanviel, en hem eene wonde toebragt. Hamptoun zocht zich wel te wreken, maar wierdt toenmaals door het volk, het welk tuſſchen beide liep, daar in verhindert. Drie dagen daar na vondt hy hem op de zelve plaats, en doodde hem. Om nu de ſtraf en het geweldt der lyfwacht te ontwyken, nam hy zyne toevlucht by koning Robert van Schotlandt, die hem met grote gunſtbewyzing ontfing, en hem met een landgoedt, *Edgoa* genaamt, aan de rivier Glotta gelegen, beſchonk, op dat hy den adelyken ſtandt kon voeren. Maar dit landgoedt kreeg naderhandt den name van *Hamilton*, en de zelve wierdt ook aan het ganſche geſlacht gegeven; doch het is by de honderd jaren van geen zonderling aanzien geweeſt, tot dat koning Jacobus de III zyne zuſter Maria Stuart aan *Jakob Hamilton* gaf, en hem het graafſchap Aran, in een eilandt van de rivier Glotta beſtaande, vereerde. Hy hadt drie kinderen, *Jakob Hamilton* den II, die hem volgde, van wien naderhandt zal geſproken worden; eene dochter, *Margaretha*, die met Mattheus Stuart, graaf van Levin, getrouwt was; en *N. Hamilton*, die by zyne gemalinne Stuart, dochter van den hertog van Alban, een zone hadt, met name *Patricius Hamilton*,

de welke om de Proteſtantſche religie verbrand wierdt. Doch Jacobus de II van Hamilton hadt twee gemalinnen, de eene uit het huis van Humey, de welke hy verſtiet, en de andere genaamt Janetta Beton, moeie van den kardinaal Beton, van welke hy *Jakob* den III en *Johannes* naliet, van welke naderhandt zal geſproken worden. De zonen van Jakob Hamilton den III en van de dochter van den grave van Morton waren *Jakob* de IV, graaf van Aran. Deze kreeg, terwyl hy niet wel by zyne zinnen was, Jakob Stuart, een ſtout man, tot zynen beſtierder, die, onder ſchyn van voogdy, het graafſchap Aran, het ſlot Hamilton, Kinvel, en andere goederen van het huis van Hamilton, aan zich bragt, en tegen alle billykheit, uit hoofde van de uitſpraak van het Parlement, in den jare 1587 tot graaf van Aran benoemt wierdt. *Johannes* en *Claudius* echter wierden in den jare 1579 met vrouw en kinderen, door het beleidt hunner vyanden, uit Schotlandt verdreven, waar op zy hunne toevlucht tot de koningin Elizabeth van Engelandt namen, door welker bemiddeling zy ook zes jaren daar na wederom in 't bezit van hunne goederen kwamen, wanneer de eerſte, *Johannes*, in den jare 1599 van koning Jacobus den VI tot markgraaf van Hamilton, en de jongſte, *Claudius*, tot baron van Paslay wierdt aangeſtelt. Johannes hadt een zoon, *Jakob* den V, die van den koning in den jare 1619 baron van Ennerdale en graaf van Cambridge, in Engelandt, kamerheer, ridder van den blaauwen kouſſebandt, en tot ſenechal van het koninklyke huis wierdt gemaakt, van wien nader ſtaat geſproken te worden. Hy ſtierf in zyne beſte jaren den 2 Maart des jaars 1624, niet zonder vermoeden van vergiſt, en liet na van zyne gemalinne Anna Cuningham, dochter van Jakob, graaf van Glankairne, *Jakob* den VI, en *Wilhelm*, van welke beide hier na wordt geſproken. Jakob de VI hadt maar twee dochters, *Anna* en *Suzanna*. De oudſte trouwde met *Willem Douglas*, grave van Selkirch, die hier door den tytel van hertog van Hamilton verkreeg. Deze ſtierf den 28 April in den jare 1694, nalatende *Jakob* den VII, *Douglas*, hertog van Hamilton, graaf van Aran, grootſchatmeeſter van Schotlandt, wiens eerſte gemalin was Anna Spenſer, dochter van Robert, graaf van Sunderlandt. De twede was de dochter van den baron Gerhard van Bromley, met welke hy den 27 July in den jare 1698 trouwde. Zyne broeders waren *Karel Hamilton*, graaf van Selkirch, lord, regiſterbewaarder van Schotlandt, van welk ampt hy in den jare 1702 afſtandt deedt; *Jan Hamilton*, die wegens hoog verraadt in de gevangenis wierdt gezet; *Georg Hamilton*, graaf van Orkney, generaal majoor en overſte van een regiment te voet; *Bazil Hamilton*, verdronken in September des jaars 1707 in de rivier Minock, en *Archibald Hamilton*, kapitein ter zee. Jakob de VII, hertog van Hamilton, ſneuvelde in een tweegevecht in den jare 1713, na dat hy hadt verwekt: 1. *Jakob* den VIII, *Douglas*, die hem in de hertoglyke waardigheit opvolgde, en de zelve nog tegenwoordig (1728) bekleedt; 2. *William*; *Anna*; *Catharina*, en *Charlotta*. Jakob de VIII is getrouwt met de gravinne van Doudonal in den jare 1723, by welke hy een zoon heeft verwekt, geboren in Auguſty des jaars 1724. *Buchananus Hiſt. Scot. Lesley Hiſt. Scot. Jonſtoni Hiſt. Britann. Dugdale Baronage. Burnet Comment. de Duc. Hamilton. Imhof Gen. Britann. De Larrey Geſchied. van Engel. Schotl. en Ierl. II Deel. Jan Hubners Beknopt Geneal. Woordenboek.*

HAMILTON, (JAKOB de II) zoon van Jakob den I. Hy volgde zynen vader in het graafſchap van Aran, en heeft zich door verſcheide daden beroemd gemaakt. Toen Alexander, David en Willem Humey wegens allerhande onluſten, die zy ten tyde van koning Jacobus den V hadden verwekt, van hertog Johan van Alban, als onderkoning, waren opgeëiſcht, en daar op gedwongen zich over te geven, wierden zy den grave van Aran aanbevolen: doch deze, zynde met hunne zuſter getrouwt, liet zich door de zelve bewegen eene nieuwe zamenzwering tegen den onderkoning te ſmeden, en zocht zelf als naaſte erfgenaam van 't koninkryk het beſtier van het zelve. Hy wiſt ook Johan Stuart, graaf van Levin, zyn zuſters neef, op zyne zyde te brengen; maar wierdt wel haaſt tot andere gedachten gebragt, en van den onderkoning, toen hy naar Vrankryk reiſde, onder de beſtierders des ryks mede benoemt, en den jongen koninklyken prins als hofmeeſter toegevoegt. Hier op ontſtonden tuſſchen hem en Douglas, graaf van Angus, onluſten, zodanig, dat zy zamen handgemeen wierden, waar by des graven van Aran broeder om het leven raakte. Maar deze onluſten wierden door de wederkomſt van den onderkoning in 't jaar 1521 geſtilt. Het duurde evenwel niet lang, of de zelve braken tuſſchen de twee geſlachten van Hamilton en Douglas van nieuw weder uit: want als Jacobus de V de regering zelf aanvaardde, maar de zelve niet alleen kon waarnemen, moetende het daar benevens op zyne moeder en den grave van Aran mede laten aankomen, verdroot zulks den grave van Angus en Johan Stuart dermaten, dat zy de wapenen opvatten, wordende tuſſchen den eerſten en den grave van Aran een ſlag gehouden, in welken deze voor den anderen moeſt wyken. Maar dewyl de graaf van Angus daar over onvergenoegt ſcheen, dat Johan Stuart in dezen zo ſtille hadt gezeten, verzoende hy zich met den grave van Aran weder, en hielden beide een ſtreng tegen Stuart, wanneer deze in een ſchermutzeling om het leven kwam, en van allen zeer beklaagt wierdt. Een zyner bedienden trachtte naderhandt de doodt van Stuart te wreken, en wanneer hy te Edenburg Jakob Hamilton, des graven van Aran zoon, vondt, zynde op weg om van het ſlot te gaan, bragt hy hem onvoorziens zes wonden toe. *Buchananus Hiſt. Scot. lib.* XIV. *Lesley l.* IX. *Imhof Gen. Britann. P.* I. *c.* 13. *p.* 96. *De Larrey Geſchied. van Engel. Schotl. en Ierl.* II *Deel.*

HAMILTON (JAKOB de III) was de zoon van Jakob den II. Buchananus houdt hem voor een onechten zoon, om dat hy van Janetta Beton, moeie van den kardinaal Beton, die met gemelden grave van Aran nog by het leven van zyne door hem verſtotene gemalinne getrouwt was, geteelt was. Des niettegenſtaande volgde hy zyn vader in zyne waardigheden en gezag op. Zynde van de wonden, hem door den bediende van Stuart, als in 't voorgaande artykel is gemeld, toegebragt, weder genezen, kwam hy in groot aanzien: want hy wierdt na de doodt van koning Jacobus den V tot beſtierder van het ryk en tot voogdt van de koninginne, als zynde de naaſte van de maagſchap, verklaart. Dit laatſte nam hy meer op aanraden van zyne vrienden aan dan uit eige genegenheit, en bekleedde het zelve onder velerhande onluſten tien jaren lang. Maar als men in den jare 1533 rekenſchap van hem eiſchte, liet hy zich door de Franſchen bewegen, dat hy afſtandt van zyne bediening deedt, en de regering aan de koninginne moeder overgaf; waarentegen hy Chatelleraut, in Poitou, van den koning van Vrankryk, nevens den hertoglyken tytel en een jaarlykſch inkomen van 12000 ponden verkreeg, wordende by afſterven van de koninginne zonder kinderen tot erfgenaam van 't Schotſche ryk verklaart. Na verloop van eenige jaren zocht Jakob Herburn, graaf van Bothwel, die zeer arm was geworden, nieuwe onluſten te verwekken. Ten dien einde trachtte hy den grave Murray en Hamilton tegen malkander op te hitzen. Hy vondt ook eerſt by Hamilton ingang, boodt zich aan Murray om 't leven te brengen, en vondt gehoor by den zelven, nademaal zy gaarne de koningin naar hun zin trachtten te beſtieren. Doch zyn oudſte zoon Jakob was de eenigſte van dit geſlacht, die daar in niet wilde bewilligen, maar den grave van Murray door een heimelyken brief waarſchouwde. Als nu deze daar op antwoordde, brak de vader in zyn afwezen den brief op, en daar uit ziende, hoe de zaak door zynen zone ontdekt was, liet hy hem in de gevangenis brengen, daar hy evenwel wiſt uit te komen, en zich by de koninginne begaf, welke hy de ganſche zaak verhaalde. Wanneer men hem nu in de tegenwoordigheit van de genen, die hy hadt opgegeven, ondervraagde, wiſt hy zelf niet wat hy zou antwoorden, vermits hem aan de eene zyde de liefde, die hy de koninginne toedroeg, en aan de andere de naauwe vriendſchap, die hy met den grave van Murray onderhieldt, als mede de weêrzin, van zynen vader niet ongelukkig te maken, zeer verlegen maakten; en dus geen getuigen wetende by te brengen, boodt hy zich aan, met den grave Bothwel een tweegevecht aan te gaan. Ondertuſſchen wierden 'er verſcheide gevangen genomen, en Hamilton wierdt te S. Andrews in het biſſchoppelyke ſlot in bewaring gehouden, ſchoon de vader dikwils by de koninginne aanhieldt, om hem en de anderen voor goede borgtocht te willen ontſlaan. Naderhandt trok hy uit Schotlandt naar Vrankryk; maar vernemende, dat de koningin Maria naar Engelandt gevlucht was, hebbende de koningin Elizabeth te Londen eene vergadering aangeſtelt om hare zaak te onderzoeken, ging hy, op aanraden van den hertog van Guize, ook daar henen, en verwekte den beſtierder van het Schotſche ryk, die van de koninginne Elizabeth insgelyks naar Londen geroepen was, veel moeielykheit, maar vondt geen gehoor. Hy keerde daar op naar Schotlandt, ſtierf in den jare 1575, en liet 4 zonen na, namentlyk: *Jakob*, graaf van Aran; *Johannes*; *Claudius*, en *David*, welke drie laatſten het vry wat in de memorie was geſlagen, het welk men zegt dat zy van hunne moeder hadden overgeërft. *De voorgemelde ſchryvers.*

HAMILTON, (JAKOB de V) graaf van Cambridge en Aran, baron van Ennerdale, ridder van den kouſſebandt. Hy was de zoon van Johannes Hamilton den II, van wien hier na, en by koning Jacobus den VI in grote achting: want de zelve maakte hem in den jare 1619 baron van Ennerdale, in de provincie Kumberlandt, graaf van Cambridge, en zelfs den 4 Maart des jaars 1621 zynen kamerheer, en lord Steward van de koninklyke huishouding, als mede ridder van den kouſſebandt, en zondt hem in den jare 1621 als zynen gevolmachtigde naar Schotlandt, om van de ryksſtanden aldaar eenig geldt, tot herſtelling der landen van de Palts, te verzoeken, 't welk hy ook verkreeg, en in de kerkelyke zaken door zyne tegenwoordigheit mede veel goeds te weeg bragt. In den jare 1623 was hy een der koninklyke gedeputeerden, die met den Spaanſchen afgezant wegens de herſtelling van het keurvorſtendom van de Palts te Londen eene onderhandeling hadden. Hy ſtierf den 2 Maart des jaars 1624 te Whitehal in Londen, en terwyl zyn ligchaam zeer gezwollen was, oordeelde men, dat hem vergift was bygebragt. Men weet daar van den regten aanlegger niet, behalven dat zeker geneesheer, Eglesham, te Londen voorgaf, dat het de hertog van Bukkingham hadt gedaan. Zyn ligchaam wierdt naar Schotlandt gevoert, en by zyne voorzaten te Hamilton begraven. Koning Jacobus hieldt zyne doodt voor een voorſpel van zyne eige, welke ook in het zelve jaar gebeurde. Hy was getrouwt met Anna, dochter van Jan Cuningham, graaf van Glankairne, by welke hy 2 zonen, *Jakob* en *Wilhelm*, eerſt graven van Lenrik, daar na ook hertogen van Hamilton, als mede 3 dochters, *Anna*, gemalin van Lodewyk Lindſey, graaf van Craffort in Schotlandt, *Maria* en *Martha* heeft verwekt. *Imhof Gen. Britt. De Larrey* III *Deel.*

HAMILTON, (JAKOB de VI, HERTOG VAN) graaf van Cambridge in Engelandt en Schotlandt. Hy was de zoon van Jacobus den V, en van Anna van Cuningham. Hy was met koning Karel in Groot-Britannië opgevoed, en volgde zynen vader in dat jaar in alle zyne goederen; wierdt maarkgraaf van Hamil-

milton, graaf van Aran, als mede baron van Anin in Schotlandt, graaf van Cambridge, en baron van Ennerdale in Engelandt. Men zegt van hem, dat hy na zyns vaders doodt en die van koning Jacobus grote hoop hadt tot de Schotſche kroon, zynde daar toe door de ſterrekykers verleid. Ook zegt men, dat hy David Ram, hoewel te vergeefſch, deswegen naar Zweden heeft gezonden; gelyk 'er ook met zyne toeſtemming een boek van het recht van die van Hamilton tot de kroon is gedrukt, maar naderhandt door den ſcherprechter verbrand. Hy ſtondt by koning Karel in grote gunſt, die hem ook zynen geheimen kamerheer en overſte te paardt maakte. In den jare 1630 ſtondt hy over den jongen prins Karel den II, in den name van keurvorſt Frederik den V van de Palts, ten doop, en hy wierdt in het zelve jaar ridder van den kouſſebandt gemaakt. Na het geſloten verbondt tuſſchen koning Karel den I van Groot-Britannië en koning Guſtavus Adolphus van Zweden bragt hy 6000 Engelſchen, in 4 regimenten te voet beſtaande, tot onderſtandt van den koning van Zweden op den Duitſchen bodem, hebbende den laatſten door zyn neef, den overſte Alexander Hamilton, aangeboden de werving daar van op eige koſten te zullen doen. Hy kwam den 26 July met dit krygsvolk in den Zondt aan, en hadt daar benevens een nieuwe uitvinding van klein geſchut, met 't welke men veel kon uitrechten, waar toe gemelde koning hem eene menigte yzer liet aanwyzen, en na den by Leipzich gevolgden ſlag wierdt hy van hem, nevens den generaal majoor Alexander Leslie, aan den Oder gelaten, om op de keizerlyke bewegingen acht te geven. Maar hy keerde haaſt weder naar zyn vaderlandt. Zyne vyanden beſchuldigden hem, dat hy het zelve leger tegen zynen eigen koning heeft willen gebruiken; Hull, eene beroemde haven, aflopen, en den koning zelf naar het leven ſtaan. Zo veel weet men, dat hy den koning allerhande dingen, die hem by zyne onderdanen gehaat maakten, heeft aangeraden, en naderhandt deze dingen zelf by het gemeen afgekeurt. Men brengt ook in tot zynen laſte, dat hy des konings brieven in zyne ſlaapkamer, in welke hy dikwils plagt te ſlapen, heeft nagezien, en de geheimen, daar in ſtaande, naderhandt openbaar gemaakt, om den koning by de Schotten zwart te maken; als mede, dat hy hem heeft geraden het Parlement eerſt te beſchryven, en naderhandt weder af te zeggen, waar door hy een binnenlandſchen oorlog in Engelandt en Schotlandt verwekte. Zelfs toen koning Karel de I van Engelandt in den jare 1633 in Schotlandt gekroont wierdt, en den nieuwen kerkregel, of liturgie, liet afkondigen, waar tegen de Schotten een eedgenootſchap, het *Convenant* genaamt, oprechtten, zondt de koning hem, na dat hy hem van markgraaf tot hertog van Hamilton hadt verheven, in den jare 1638 twee maal achtereen naar Schotlandt, om deze zaak by te leggen, wanneer hy met een aanzienlyk gevolg binnen Edenburg kwam, en van den koning verkreeg, dat in deze ſtadt het Parlement en Raadt der juſtitie, die wegens eenige onluſten zich van daar elders heen hadden moeten begeven, wederom daar heen geroepen wierden. Hy bemoeide zich ook zeer het Convenant te vernietigen, maar kon niet meer dan eene verklaring uitwerken, dat het zelve niet op den koning gemunt was, invoegen hy de twee eerſte malen niets van belang, maar de derde maal zo veel te weeg bragt, dat de koning een ſynode der Schotſche geeſtelykheit toeſtondt, dat de wegens de liturgie gemaakte beſteilingen vernietigde, en een nieuw verbondt, 't welk des konings Convenant wierdt genaamt, zou oprechten. Daar op zat hy in het ſynode, gehouden te Glascow, voor in den name des konings, en bemerkende, dat eenige geeſtelyken verre uitziende oogmerken hadden, deedt hy zelf den 28 November des jaars 1638 dit ſynode ſcheiden, en ging de kerk uit, wanneer hem alle leden van den koninklyken Raadt volgden. Nochtans wierdt de vergadering voortgezet, en in zyne afwezendheit een ander voorzitter gekozen, wordende veertien, zo aarts-, als andere biſſchoppen, afgezet, en eenige beſluiten gemaakt, en zelfs eene nieuwe vergadering in July des jaars 1639 vaſtgeſtelt, daar tegen Hamilton te Edenburg een vertoog in het licht gaf. Als hier op de oorlog begon, en de markgraaf van Argile en andere zich van het ſlot te Edenburg, Dumbarton, en het ſlot Dalkeeth, alwaar zy de koninklyke kroon, ſcepter en zwaardt vonden, meeſter maakten, en de haven te Leith verſterkt hadden, kommandeerde hy zelf de ſcheepsvloot, en landde met de zelve in de landſtreek Leith aan. Maar de vrede volgde waar op, eer het tot vyandelykheden kwam. Wanneer de koning in den jare 1641 weder in Schotlandt kwam, was hy by hem, en gaf den nieuwen kancelier, graaf van Lawdun, het grote ryks-zegel, ſedert den gedanen afſtandt van den aartsbiſſchop van S. Andrews, Johan Spotswood, door hem bewaart, wederom over. In het zelve jaar was hy een der koninklyke gedeputeerden, die met de afgezondenen van den prins van Oranje het huwelyk tuſſchen prins Willem en de koninklyke princeſſe Maria ſloten. Wanneer kort daar op in den jare 1641 de onluſten in Engelandt begonnen, zondt hem de koning in den jare 1642 naar Schotlandt, om aldaar alles in ruſt te houden. Doch wanneer de Schotten met de Engelſchen een verbondt maakten, gaf hy den koning den raadt van zich ſtil te houden, en wierdt daarom in den jare 1643 met een koninklyke volmacht naar Edenburg gezonden; maar niets kunnende uitrechten, gaf hy zelf den koning den raadt van de wapenen tegen de Schotten op te vatten. Doch zo haaſt kwam hy niet in den jare 1643 weder te Oxford aan, of hy wierdt nevens zyn broeder, den grave van Lenrik, op bevel des konings in verzekering genomen, en naar Briſtol, vervolgens naar het kaſteel Pendennis, aan de haven van Falmouth, gebragt, nademaal men hem beſchuldigde, dat hy in Schotlandt tegen des konings belang met zyne raadgevingen hadt gehandelt. De Staten van Schotlandt namen zyne gevangenis in het Parlement, te Edenburg in den jare 1644 gehouden, zeer kwalyk, en kozen zyne party tegen den koning. Hy wierdt dan in Auguſty des jaars 1646 weder op vrye voeten geſtelt, maar het opperſtalmeeſtersampt, door hem in beide koninkryken van Engelandt en Schotlandt bekleed, wierdt aan prins Robert gegeven. Wanneer hier op de binnenlandſche onluſten begonnen, en de koning van het Engelſche leger in verzekering was genomen, bragten de Schotten, om hem te vervolgen, een leger op de been, over het welke zy Hamilton tot generaal aanſtelden. Hy trok zyn volk met de Engelſchen, die des konings party hielden, te zamen, en eiſchte den Engelſchen generaal Lambert wel eerſt uit om af te trekken, nemende zelfs eenige plaatſen in, maar leverde daar op den Engelſchen generaal Cromwel by Preſton den 17 Auguſty des jaars 1648 een ongelukkigen ſlag. Hy trok wel met 4000 paarden af, maar de boeren beletten hem, dat hy niet weder naar Schotlandt kon komen, en zyne overige troepen verloor hy ook van tydt tot tydt. Hy wierdt hier op in zyne vlucht by Utto Xeter van den overſte Waite gevangen genomen, en moeſt zich op diſcretie overgeven, wanneer men hem naar Nottingham zondt. Zelfs, na dat in den jare 1649 de koning onthalſt, en de wyze van regering verandert was, trachtte Cromwel hem van kant te hebben, dewyl hy hem wegens zyne doortraptheit niet veel vertrouwde. Hy zat een tydlang op het kaſteel te Windſor, alwaar hy den 20 January des jaars 1649 uitbrak, maar terſtondt wierden 'er 5000 guldens op zyn hoofdt gezet; en wanneer hy daar op den volgenden dag aan zekere deur in Southwark hard aanklopte, zynde zyne vlucht daar reets bekend geworden, kreeg men gedachten op hem, waarom men hem ondervroeg en betaſtte, wanneer men 40 ponden ſterlings, met een koſtelyken diamantring, by hem vondt. Men bragt hem dan naar Whitehal in Londen, alwaar men de brengers 120 ponden ſterlings tot eene vergelding gaf. Schoon hy nu inbragt, dat hy, als zynde een Schotſchman, in dat ryk moeſt gevonniſt worden, ook dat hy niet anders dan een krygsgevangen kon aangemerkt worden, en 100000 ponden ſterlings voor zyn leven aanboodt, wierdt hy echter den 19 Maart des jaars 1649 te Londen opentlyk onthalſt, latende tot het laatſte toe zyne grootmoedigheit blyken. Zyn ligchaam wierdt in 't huis van Johan Hamilton te Londen gebalſemt, en naar Schotlandt overgebragt, en wegens zyne doodt kwam een boek, *de vinger Gods* (*digitus Dei*) genaamt, in het licht. Zyne gemalin was Maria, dochter van Willem Fielding, graaf van Debbigh, by welke hy twee dochters hadt verwekt, waar van de oudſte, ***Anna***, met Willem Douglas, grave van Seldkirch, trouwde, die daar door hertog van Hamilton wierdt. De jongſte, ***Suſanna***, trouwde met den grave Jan van Caſtils, in Schotlandt. *Dugdal Baron.* III. *p.* 439. *Batei Elench. mot. Angl. P.* II. *p.* 147. *Salmonet Troubles d'Angleterre. Clarendon Hiſt. of the Rebellion and civil wars in England. Imhof Gen. Britt. p.* 96. *Ziegl. Schauplatz p.* 287.

HAMILTON, (JOHANNES de I) de zoon van Jacobus den II, graaf van Aran, en van Janetta Beton, moeie van den kardinaal Beton, met welke zyn vader, na het verſtoten van zyne eerſte gemalinne, getrouwt was. Hy ſtudeerde in Vrankryk, en wierdt eerſt abt van Paslay, en naderhandt aartsbiſſchop van S. Andrews, was ook een tydlang ryksſchatmeeſter. Als zyn oudſte broeder Jakob de III, na de doodt van koning Jacobus den V, in den jare 1542 regent en beſtierder van de jonge koninginne Maria wierdt, liet zich de zelve door hem byna in alles regeren, het welk juiſt niet was te verwonderen, om dat het hem van nature aan verſtandt en moedt ontbrak zyne voornemens uit te voeren. Als zich de zelve nu na verloop van tien jaren liet bewegen om het regentſchap aan de koninginne weduwe af te ſtaan, gaf de aartsbiſſchop zyn misnoegen en zyne heerſchzuchtigheit in deze woorden te kennen, zeggende: „dat „zyn broeder een dom beeſt was, en dat hy in zulken tydt „de eene helft van de regering uit zyne handen hadt gegeven, „wanneer 'er tuſſchen hem en den troon niet dan eene vrouw „in den weg was". En zeker het viel dezen prelaat zo hard buiten de regering te leven, dat hy tegen de koninginne weduwe een krachtig zamengeſpan maakte, om het voorgaande gezag weder aan zich te brengen, en de meeſte geeſtelykheit aan zyne zyde bragt, en zelfs alle de genen, die niet goed Franſchgezind waren. Doch de koningin maakte, dat zyne party door een ander eedgenootſchap wierdt gedwarsboomt, van welke de prioor van S. Andrews, zynde een natuurlyke zoon van haren geſtorven gemaal, het hoofdt was, als mede door den byſtandt der Gereformeerden, welken zy om die reden vele vryheden verleende. Ondertuſſchen voer de aartsbiſſchop voort zich door allerhande misdaden, zonderling door geweldenary en hoerery, zeer gehaat te maken. Aan het laatſte kwaad was hy bovenmaten overgegeven, en onder anderen hadt hy de vrouw van eenen zyner nabeſtaanden, eene dochter van Robert Semplius, geſchaakt, die zich ſedert niet anders dan zyne wettige vrouw by hem onthieldt. Hy hadt naderhandt veel deel aan de veranderingen, die 'er in Schotlandt door het vermoorden van den regent, Jakob, grave van Murray, als mede van koning Henrik Darley, voorvielen. Ja men beſchuldigde hem, dat hy de doodt zo wel van den eenen als van den anderen hadt helpen bevorderen. Op deze beſchuldiging wierdt hy, door laſt van den regent Mattheus Stuart, graaf van Levin, en het Parlement van Schotlandt, den 1 April in den jare 1571, byna zonder eenige voorgaande rechtspleging, te Sterling opgehangen, na dat hy door een onverwachten aan-

val op het flot van Dumbarton gevangen was genomen. Men zegt, dat de beroemde Cardanus, als hy hem van de watterzucht genas, wel 18 jaren van te voren hem deze doodt voorspelt heeft. Lesley geeft een goed getuigenis van dezen prelaat, daar in het tegendeel Buchananus hem zeer vele euveldaden te last legt. Dit is zeker, dat hy een schrander en gaauw man was, en niet ongeleerd; maar gelyk hy door zulke hoedanigheden bekwaam was de regering van den Staat te bekleden, dus was hy aan den anderen kant wegens zyn verkwistend en wellustig leven gansch onbekwaam tot den geestelyken standt. Belangende den grave van Murray bekende hy, dat hy den moordt, aan den zelven gepleegt, hadt geweten, en dat hy den zelven zou hebben kunnen beletten; maar hy ontkende tot het laatste toe, dat hy de minste schuldt hadt aan den moordt van den koning. *De Larrey Geschied. van Engel.* III *Deel. Lesley Hist. Scot. Buchanan Rer. Scotic. l.* XV. *c.* 20.

HAMILTON, (JOHANNES de II) markgraaf van Hamilton in Schotlandt. Hy was de zoon van Jakob Hamilton den III, hertog van Chatelleraut, in Vrankryk, en graaf van Aran, in Schotlandt. Hy verloor zyn vader in den jare 1575, en terwyl de zelve nevens anderen uit zyn geslacht het huis van Stuart by de minderjarigheit van koning Jacobus den VI van Schotlandt wel het meest hadt helpen vervolgen, zelfs ook tot het vermoorden van de twee stedehouders, Jakob Stuart, graaf Murray, in den jare 1570, en van Mattheus Stuart, grave van Levin, de voornaamste oorzaak hadt gegeven, moesten zyne zonen het ontgelden: want koning Jacobus bragt in den jare 1579 een leger op de been, veroverde hunne floten, verwoestte hun landt, en verklaarde hunne goederen verbeurd, waar van de hertog van Lenox Paslay, en de graaf van Marr Arboth, met hunne party, verscheide hebben gekregen. Als nu onder anderen Jakob Stuart het graafschap Aran en andere van zyne goederen hadt gekregen, verbondt zich Hamilton in 't jaar 1585 met den grave van Morton, uit het huis Dug, nevens anderen, deedt een onverwachten inval in Sterling, en bemachtigde deze plaats, maar kwam zich terstondt voor 's konings voeten nederwerpen, hieldt aan om genade en herstelling in zyne goederen, die hem ook wierden wedergegeven; zelfs moest zyn vyandt Jakob Stuart de vlucht nemen, en zich van het hof weg begeven. Hy verbondt zich hier op nevens zyn broeder Claudius met den grave van Huntley en anderen in den jare 1587 tegen den rykskancelier Joh. Waxwal van Maydlandt, maar kon, alzo de koning hem beschermde, niets uitrechten. Hy reisde met den koning naar Denemarken op het byleger, en wanneer de graaf Franciscus van Bothwell in den jare 1591 nieuwe onlusten in Schotlandt verwekte, hielp hy den zelven onderbrengen. Hy weigerde de in 't jaar 1593 te Edenburg beroepen ryksvergadering by te wonen, om dat Lodewyk Stuart, hertog van Lenox, hem was voorgetrokken in de koninklyke kroon te dragen; doch hy was tegenwoordig op de ryksvergadering in den jare 1598, en wierdt in den jare 1599 van den koning markgraaf van Hamilton gemaakt; en als de zelve in den jare 1603 zich naar Engelandt begaf, bleef hy in Schotlandt als een gemeen burger leven, behalven dat hy het opzicht over de Schotsche grenzen hadt. Wanneer koning Jacobus in den jare 1617 in Schotlandt kwam, en hy hem op zyn flot onthaalde, maakte hy met Georg van Villers, die naderhandt hertog van Bukkingham wierdt, groote vriendschap, door wien, als des konings toenmaligen gunsteling, de koning hem in zyne diensten naar het hof riep, werwaarts hy zich ook begaf, en zynen overigen tydt in Engelandt doorbragt. *Imhof Gen. Britann. p.* 96. *De Larrey* III *Deel.*

HAMILTON. (PATRICIUS) Zyn grootvader van vaders zyde was Jakob, graaf van Aran, de welke met Maria, de dochter van Jacobus den III, koning van Schotlandt, getrouwt was, en zyn grootvader van moeders zyde was de hertog van Alban, mede uit het koninklyke geslacht van Stuart gesproten. In zyne jeugt reisde hy naar Duitschlandt, alwaar hy de Luthersche relige aannam, en in allerhande wetenschappen dermaten vorderde, dat hem de landgraaf van Hessen, Philips de Grootmoedige, in het 21 jaar van zynen ouderdom tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit op de hogeschole, nieuwelings te Marburg opgerecht, benoemde. Na verloop van 2 jaren kwam hy weder in Schotlandt, en veroorzaakte daar door zyn beleidt de verandering in de religie, wanneer vele van zyne landgenoten het Protestantsche geloof omhelsden. Onder deze was een Dominikaan, met name Alexander Campbell. De zelve was naderhandt zyn aanklager by den kardinaal Beton, toenmaals aartsbisschop van S. Andrews, die daar op in den jare 1534 (en niet, gelyk Spotswood zegt, in den jare 1527) wegens het uitbreiden van de Luthersche lere Patricius ten vure doemde. Hy was op de plaats van 't gerecht zeer getroost, niettegenstaande zyne marteldoodt zeer lange duurde, namentlyk om dat het vuur, het welk zyn aangezicht reets hadt begonnen te verbranden, uitdoofde, en van nieuw weder moest aangestoken worden. De geestelykheit wilde ook de broeder en zuster van Hamilton aan het leven straffen, maar koning Jacobus liet zyn broeder heimelyk weg brengen, en bewoog de zuster, dat zy de R. Katholyke religie weder aannam. *De Larrey Geschied. van Engel.* II *Deel. Spotswood hist. de la Reform. d'Ecoss.*

HAMILTON, (WILHELM) hertog van Hamilton, markgraaf van Lenrik. Zyn vader was Johannes Hamilton, markgraaf van Cambridge; zyne moeder Anna, dochter van Jan Cuningham, graaf van Glankairne, en zyn oudste broeder Jakob wierdt van koning Karel den I tot eersten hertog van Hamilton benoemt. Maar by het leven van zyn broeder voerde hy den name van graaf van Lenrik, en was secretaris van Staat in Schotlandt zynde nevens zyn broeder een tydlang by koning Karel den I van Groot-Britannië in groot aanzien. Maar op aanraden van den markgrave van Montros wierdt de koning bewogen hem in den jare 1643 nevens zyn broeder in verzekering te laten nemen, hoewel hy na verloop van eenigen tydt zyne vryheit wederkreeg. Wanneer deze koning in den jare 1646 door de onlusten van dien tydt zyne zekerheit in het Schotsche leger zocht, hadt hy zyn meeste vertrouwen op Hamilton. Hy kantte zich ook zeer tegen den markgrave van Argîle en andere Schotsche heeren in den jare 1647, om den koning niet in de handen der Engelschen te doen overleveren. Ook was hy in 't zelve jaar tegenwoordig in het Parlement te Edenburg, alwaar de uitspraak over hem en den grave van Laudersdale en Glankairne, te weten of die van den koning vereerde goederen aan de bezitters blyven, of hen wederom afgenomen zouden worden, wierdt opgedragen. In het zelve jaar zondt hem het Parlement van Schotlandt nevens gemelden grave van Laudersdale aan den koning, die toen in Engelandt, op het eilandt Wight, zich onthieldt, als mede aan het Parlement van Engelandt te Londen, om een bestandt te maken, wanneer de koning den heere Barclay naar Londen zondt, met welken zy daar over een onderhandeling hadden. Daar benevens eischte de koning, dat zy by hem in 't gemelde eilandt zouden komen, het welk echter niet geschiedde. Wanneer de oorlog in Engelandt en Schotlandt voor die van des konings party ongelukkig wierdt gevoert, begaf hy zich uit zyn vaderlandt naar de Nederlanden, maar kwam in den jare 1650 met koning Karel den II, die hem tot zynen geheimen en Staats-Raadt hadt benoemt, weder in Schotlandt, wierdt na zyn broeders doodt in den jare 1645 tot hertog van Hamilton benoemt; en terwyl 'er toen twee partyen in Schotlandt waren, welker eene het geestelyk of kerkelyk bestier wierdt genaamt, hebbende tot hoofdt den markgrave van Argîle, maar de andere den name voerde van het koninklyke bestier, was hy het hoofdt van het laatste, voor welke zelfs koning Karel de II, schoon hy het met de eerste, als de sterkste, hadt gehouden, wel de meeste genegenheit liet blyken. Hamilton trok dan in den jare 1651 met het Schotsche leger in Engelandt, maar wierdt van Cromwel in een slag by Dumbor of Worchester den 3 September des zelven jaars verslagen, gewond en gevangen naar Londen gebragt, alwaar hy kort daar na den 13 September aan zyne wonden is overleden. Hy was met Elizabeth, dochter van Jakob, grave van Dielton, in Schotlandt, getrouwt, by welke hy eenen zoon, *Jakob*, die jong overleedt, en 5 dochteren heeft verwekt. *Bateus Hist. mot. Angl. Imhof Gen. Britt.*

HAM-LISNAN, eene Afrikaansche stadt in het koninkryk Fez, eigentlyk in de provincie Chaus gelegen. Zy is inzonderheit vermaard wegens zeker oud afgodenbeeldt, het welk in een tempel aldaar wierdt aangebeden, en waar heen zich op zekere tyden zo mans-als vrouwspersonen in den nacht begaven, wanneer, na dat men zyne eerbiedt aan het beeldt heeft betoont, de kaarssen worden uitgedaan en ieder man zich daar op by zo eene vrouw voegt, als hy het eerst grypt. Daar van heeft mogelyk de zogenoemde *familia amoris* haren oorspronk, indien alles waarachtig is, het geen men daar van verhaalt. De eerste Christenen wierden van hunne vyanden onder anderen daar van, hoewel valschelyk, beschuldigt. *Heylan.*

HAMM, de voornaamste stadt van het Brandenburgsche graafschap Mark, in Westphalen, by welke de rivier de Asse in de Lippe valt. Ze is in den dertigjarigen oorlog nu van de keizerlichen, en dan van de Hessen ingenomen, en eerst in den jare 1647 aan keurvorst Frederik Wilhelm ingeruimt. Voorts is deze stadt vermaard wegens de goede hammen, die daar van daan komen, als mede wegens de visschery. Digt daar by is het huis Mark gelegen, waar van het gansche graafschap zynen naam heeft. *Preuss. und Brandenb. Staats-Geographie.*

HAMMA, eene oude stadt, 15 mylen Zuidwaarts van Capis gelegen, in het koninkryk Tunis, in Barbaryë. Zy is van de Romeinen gebouwt, en heeft nog vele oude Romeinsche opschriften in marmor. De straten in deze stadt zyn naauw, het volk is arm, en het landt rondom onvruchtbaar, brengende niets voort dan onsmakelyke dadelen. Een myl van de stadt, naar het Zuiden, is eene hete bron, die in de stadt geleid, en in plaats van een badt gebruikt wordt. Schoon hy bovenmaten heet is, drinkt men echter daar van, wanneer het water een dag heeft gestaan om koud te worden. By gemelde bron is ook een meir, het meir der melaatschen genaamt, om dat het de melaatschheit geneest, als men zich daar in baadt. Het water uit de zelve smaakt als zwavel, en stilt den dorst niet. *Leo Africanus p.* 257.

HAMMAR, of HAMMER, eene stadt in Noorwegen, in de provincie Aggerhus, welke voortyds de zitplaats der bisschoppen was, maar naderhandt het bisdom van Ânsloviê wierdt ingelyft.

HAMMAXURGUS (SEBASTIAAN) was in den jare 1513 te Altenburg, in Meissen, geboren, en ontfing in den jare 1540 de waardigheit van abt van het klooster Heilbron; maar alzo hy eene vrouw nam, moest hy twee jaren daar na zyne waardigheit laten varen. Onder zyne schriften munt uit zyne *Historia March. Brandenburg.*

HAMME, een vryheerlyk geslacht in Brabandt, het welk van de oude heeren van *Assche* gezegt wordt afkomstig te zyn. *Jan van Hamme*, toegenaamt de Goede, was heer van Steinockerzele, en vader van *Libert van Hamme*, koninklyke Spaansche kapitein van 200 Walen voetvolk, die *Willem* heeft nagelaten, die burgermeester en thesaurier te Brussel is geweest, en van den koning van Spanje in den jare 1686 in den vryheerenstandt ver-

verheven. *L'Erection de toutes les terres du Brabant pag.* 102.

HAMMELBURG, eene kleine ſtadt van de abdy Fulda, aan de rivier de Saal.

HAMMERSHAUZEN, een ſlot en graafſchap in Beyeren, 3 mylen van Munchen gelegen, en zeker graaflyk geſlacht van dien name toebehorende. Wanneer de keizerlyke generaal veldmaarſchalk, de graaf van Herbeville, in den jare 1709 op dit ſlot by een groot gaſtmaal tegenwoordig was, ſtortte een galdery in, waar door hy zodanig wierdt beſeert, dat hy eenige dagen daar na den geeſt gaf. Daar is ook een ſterk ſlot van dezen naam in het Deenſche eilandt Bornholm gelegen.

HAMMIEL. Zie AMMIEL.

HAMMIHUD. Zie AMMIHUD.

HAMMINADAB. Zie AMMINADAB.

HAMMISADAI. Zie AMMISADAI.

HAMMON. AMMON.

HAMMOND, (HENRIK) leeraar in de Godgeleerdheit, was geboren te Chertey, in de provincie van Surrey in Engelandt, den 26 Augusty des jaars 1605. Hy was de zoon van Johannes Hammond, geneesmeer van den prins Henrik, zoon van Jacobus den I. Deze prins deedt de eer aan zyn geneesmeeſter van zyn zoon ten doop te houden, en het was van hem, dat de geen, van welken hier geſproken wordt, zynen naam heeft gekregen. Henrik Hammond, hebbende zyne eerſte ſtudiën gedaan te Eaton en te Oxford, wilde zich begeven tot de Godgeleerdheit, en tot dien einde kocht hy een boek, in het welke de gronden van de Theologie begrepen waren, met voornemen van eenige verlichting of kennis door het lezen te zoeken; maar hy kreeg daar van zulk een afkeer, dat hy deze ſtudie ter zyde ſtelde, en zich tot de letterkunde begaf. Hebbende niettemin zyn voornemen hervat van in de Godgeleerdheit te ſtuderen, maakte hy een begin van deze ſtudie met het lezen van de kerkvaderen, om zyn verſtandt met gene vooroordeelen van de hedendaagſche Theologie te bezetten. In den jare 1633 wierdt hy beroepen om de bediening van predikant te Penſchurſt waar te nemen, gelyk hy deedt, met een algemeen genoegen van zyne kudde, als men kan zien in zyn levensloop, beſchreven in het Engelſch door *Johan Fell*, biſſchop van Oxford. Na dien tydt, gedurende de beroeringen van den Staat, en de ongevallen van Karel den I, bleef hy volſtandig zyne party aankleven, en haalde zich veel gevaar over den hals van den kant van zyne tegenſtrevers, in dier voegen, dat hy genoodzaakt was zich eenige jaren verborgen te houden, gedurende welken tydt hy vele werken ſchreef, zo in het Engelſch, als in het Latyn. Wanneer men Karel den II wilde te rug roepen, hadt men den leeraar Hammond belaſt met de beſtiering van het bisdom van Worceſter, van het welke hy buiten twyffel zou biſſchop geworden zyn, indien hy niet kort daar na was geſtorven. Dit gebeurde den 25 April des jaars 1660. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, gelyk reets is gezegt, de welke te Londen gedrukt zyn in den jare 1684, in vier delen in folio. Het grootſte gedeelte van zyne boeken is in het Engelſch geſchreven, en de voornaamſte daar van zyn: *Catechiſmus practicus*, of kort begrip van de Chriſtelyke zedekunde, en zyne *Aanmerkingen* over het *Nieuwe Teſtament* en over de *Pſalmen*. Men heeft in het Latyn vertaalt het geen hy over het Nieuwe Teſtament heeft geſchreven, en daar by gevoegt oordeelkundige aanmerkingen op alle de plaatſen, daar hy zich vergiſt heeft, met eene menigte van nieuwe aanmerkingen. Dit werk is gedrukt te Amſterdam in den jare 1697. *The life of Doctor Hammond.*

HAMON, geheimſchryver van Karel den IX, koning van Vrankryk, nam voor in 't licht te geven eenige proefſtukken van verſcheide wyzen van ſchryven, de welke in de voorgaande eeuwen, en zelfs in de eerſte, in gebruik waren geweeſt. Dit ontwerp gelukte hem zeer wel; hy maakte het zelve werkſtellig omtrent den jare 1566, met hulp van de handſchriften van de boekzaal van den koning, en van die van de abdyen van S. Denys en van S. Germain des Prez te Parys. Zie den Vader *Mabillon*, die hem aanhaalt met roem in de Voorreden van zyn boek *de Hered.*

HAMON, (JOHANNES) leeraar in de geneeskunde in de hogeſchool van Parys, wierdt geboren te Cherburg, in het bisdom van Coutance, in Normandië, voltrok zyne ſtudiën in de hogeſchool van Parys, en wierdt beſtierder van den Hre. van Harlay, die naderhandt eerſte voorzitter in 't Parlement van de zelve ſtadt geworden is. De genegenheit, die hy hadt tot de Godsdienſtigheit, deedt hem de afgezonderdheit en het eenzaam leven verkiezen voor alle de voordeelen en waardigheden, tot welke zyne begaafdheden hem zouden kunnen verheffen. Na dat hy alle zyne goederen aan den armen uitgedeelt, en zyne boekzaal verkocht hadt, vertrok hy in de eenzaamheit van Port-Rojal des Champs, en wierdt geneesheer van deze abdy, in welke hy gedurende den tydt van acht en dertig jaren alle de oeffeningen pleegde van de allerſtrengſte boetvaardigheit. Hy vaſtte tot den avondt toe, en dronk niet dan water. De zeſtien laatſte jaren van zyn leven at hy niet anders dan kayenbroodt, het welk men niet dan na zyne doodt ontdekt heeft. Hy at altydt ſtaande, ſtondt alle dagen op voor twee uuren 's morgens, en ſliep op een plank. Hy bezocht op het landt alle de behoeftige zieken, hen vertrooſtende en hulp biedende in hunne noodwendigheden, zo geeſtelyke, als tydelyke. Hy las met eene zonderlinge aandacht alle de Griekſche en Latynſche kerkvaderen, de kerkvergaderingen, en een zeer groot getal van kerkelyke ſchryvers en van Godsdienſtige boeken, uit welke hy de aanmerkelykſte plaatſen trok. Men heeft verſcheide van zyne Godsdienſtige verhandelingen gedrukt na zyne doodt, en daar is nog een groot getal van de zelve overgebleven. Hy ſtierf den 22 February des jaars 1687, in den ouderdom van negen en zestig jaren. Zie hier de vaarzen, die men onder zyn afbeeldſel heeft geſtelt:

Tout brillant de ſçavoir, d'eſprit & d'éloquence,
Il courut au deſert chercher l'obſcurité:
Aux pauvres conſacra ſon bien & ſa ſcience,
Et trente ans dans le jeûne & dans l'auſterité,
Fit ſon unique volupté
Des travaux de la penitence.

Dat is te zeggen:

Uitmuntende van geeſt en van welſprekendheit
Liep hy naar een woeſtyn, en zocht de eenzaamheit:
Men zag hem goedt en kunſt aan arme en kranke geven;
Hy leidde dertig jaar' een ſtreng en ſober leven:
Hy hadt geen ander bezigheit
Dan werken van boetvaardigheit.

HAMPSHIRE, of HANTSHIRE, ook het graafſchap SOUTHAMPTON, naar de hoofdſtadt *Southampton* genaamt, in het Latyn *Hanonia*, een graafſchap van Engelandt, palende ten Noorden van Barkshire, ten Zuiden aan het kanaal omtrent het eilandt Wight, ten Ooſten aan Surrey en Suſſex, en ten Weſten aan Dorſet en Wiltshire. Het zelve beſlaat in zyne lengte, van het Noorden tot het Zuiden, vier en vyftig, en in zyne breedte, van het Ooſten tot het Weſten, dertig mylen. Het vervat 253 karſpelen, waar onder zestien ſteden en marktvlekken, behalven de hoofdſtadt, *Wincheſter*, zyn. De lucht is hier zeer gematigt, en de grondt vruchtbaar in koren-en weilandt: ook heeft het overvloedt van hout; gelyk 'er geen vermakelyker landſchap in Engelandt dan dit is. Het is aan de zeekuſt, behalven de ſterke ſtadt Portsmuiden, of Portsmouth, met twee kaſteelen verſterkt, *Hurſt* en *Calshot* genoemt, die op twee uithoeken in zee gebouwt zyn. De weiden en velden zyn den meeſten tydt van het jaar weelderig en groen, en de boſſchen zyn met allerhande vogelen, de waranden met harten en reebokken, en de rivieren met viſſchen rykelyk voorzien, om van de voordeelen, welke de zee dit graafſchap aanbrengt, niet te ſpreken. De rivieren van het zelve zyn de *Teſt*, de *Itching*, de *Alta*, de *Humble*, en andere. Ook is dit graafſchap zonderling vermaard wegens de goede honing en waſch, die daar valt, als mede wegens het ſpek, het welk voor het beſte van ganſch Engelandt wordt gehouden, om dat 'er de varkens in de boſſchen met akers gemeſt worden. De voornaamſte koopwaaren van dit landt zyn wolle, yzer, enz. Dit graafſchap verkieſt, behalven twee ridders, vier en twintig leden, om in het Parlement te zitten, die van het eilandt Wight, het welk eigentlyk tot dit graafſchap behoort, daar onder begrepen. *Cambden Britann. Hermannid. Britann. p.* 319. *Beeverel Delices de la Grande Bret.*

HAMPTONCOURT, een koninklyk paleis, 12 uuren ten Zuiden van Londen, aan den Teems, in de provincie Midleſex, tegen over Kingſton in Surrey, gelegen. De kardinaal Wolſey begon dit voortreffelyk paleis te bouwen onder de regering van koning Henrik den VIII. Het zelve wierdt door dien koning voltooit, door Jacobus den V groter gemaakt, en van de koninginne Maria, gemalin van Willem den III, verbetert en vernieuwt. Men telt in het zelve by de vyftien honderd vertrekken, zonder de kabinetten te rekenen, en de zelve zyn alle zeer prachtig opgeſchikt. Het is ook met ſchone tuinen en twee grote waranden voorzien. De bovengemelde kardinaal onthaalde in dit paleis Montmorenci, maarſchalk van Vrankryk, en gezant aan koning Henrik den VIII, gedurende vyf dagen zeer prachtig. Al de vertrekken waren, volgens het getuigenis van *Du Bellay*, die Montmorenci verſelde, met uitſtekende tapyten behangen, en overal zag men niet dan goude en zilvere vaten ſchitteren. Daar waren 280 bedden, meeſt met zyde dekens en behangſels, alleen tot gerief der vremden geſpreid. Grotius heeft daar een gedicht op gemaakt. *Du Bellay Hiſt. Hermannida Britann. pag.* 288. *De Larrey Geſchied. van Engel.* II *Deel.*

HAMSTEDIUS, (ADRIAAN) een Wederdoper, die in de XVI eeuwe allerhande dwalingen in Zeelandt en Engelandt verbreidde. Zyne navolgers wierden naar hem *Adrianiſten* genoemt. *Spondan. ad an.* 1580. *n.* 14.

HAMULUS. Zie AMULUS.

HAMUSO, of AMUSO, een vlek van Spanje, in het bisdom van Placentia. Het zelve is vermaard geweeſt, doordien het de geboorteplaats was van den leeraar *Johannes van Valverde van Amuſo. Nicolaus Antonio Bibl. Hiſp. Van der Linden de ſcript. Medic.*

HAMUTAL, of, gelyk zommigen lezen, *Amital*, de dochter van Jeremias, geboortig van de ſtadt Libna, huisvrouw van Joſias, en moeder van Joachas en van Zedekia, koningen van Juda. II *Kon.* XXIII en XXIV. Zyn naam beduidt, *warme douw. Simon Diction. de la Bible.*

HAN. Aldus noemen de Turken de grootſte gebouwen, die byna op de wyze als de monnikenkloosters gemaakt zyn. Midden op de binnenplaats, die vierkantig is, ziet men een fontein, met een ſchone waterkom, en op de vier hoeken van deze plaats zyn bogen gemaakt, alle van de zelve bouwing, en op deze bogen is eene galdery, die rondom de plaats loopt, gelyk die van beneden, en bebouwt is op de zyde met kamers, alle van een maakſel, en van eene zeer goede ſchikking. Deze Hannen dienen tot herbergen van de kooplieden, en daar zyn ook grote

te pakhuizen, in welke zy hunne koopmanſchappen plegen op te ſluiten. *Thevenot Voiage du Levant.*

HANA. Zie ANA.

HANAB. Zie ANAB.

HANAK, of ENAK. Zie ENAK.

HANAMIM, de twede zoon van Mitsraïm, bewoonde Lybië van Cyrene, of het Pentapolis. Men is ook van gevoelen, dat de Numidiërs hunnen oorſpronk van hem hebben. Simon in zyn *Dictionaire de la Bible* leeſt *Ananim*, en zegt, dat dit woordt beduidt *toelagchende wateren*, of *gunſtbewyzing van wateren.*

HANAN, of BEN-HANAN, de zoon van Simon, van het geſlacht van Juda. I *Kronyk.* IV, 20. Daar zyn nog eenige andere perſonen van dezen naam geweeſt, van welke in de H. Schrift wordt gewag gemaakt.

HANANEEL, een Iſraëliet, de zoon van Sallum, en volle neef van den propheet Jeremias. Hy ging by dezen propheet, met voornemen van hem een akker te verkopen, die in Hanatoth lag. Zy kwamen overeen over den prys, te weten voor zeven zilvere ſtukken, van de welke ieder ſtuk veertig drachmen waard was, de welke 15 ſtuivers Hollandſch geldt uitmaken, en de gehele ſomme beliep op drie en een halve Ryksdaalder, en tien zilvere ſtukken, of tien ſikkels. Men vraagt, op wat wyze Hananeël, die een hogepriester was, dezen akker kon verkopen, dewyl het niet geoorlooft was aan de hogepriesters een akker in eigendom te bezitten. Waar op men antwoordt, dat zy 'er hadden naby de ſteden, die hen zelf toebehoorden, maar zeer klein van uitgeſtrektheit, op de wyze van tuinen, boomgaarden, kleine wyngaardplantingen, of van weiden om hunne paarden en hun vee te voeden. *Jeremias* XXXII, 37. Daar was een toren in Jeruzalem, die genoemt wierdt *de toren van Hananeël*, miſſchien om dat die geen, van welken hier geſproken wordt, den zelven hadt laten bouwen, of daar op gewoont. *Jeremias* XXXI, 38. *Simon Dictionaire de la Bible.*

HANANI. Zie ANANI.

HANANI, de vader van den propheet Jehu, was zelf een propheet. Hy beſtrafte Aza, koning van Juda, over dat hy al zyn vertrouwen ſtelde op den koning van Syrië, en zyne toevlucht tot Godt niet nam. I *Kon.* XVI, 1. II *Kronyk* XVI, 7.

HANANI, Leviet en muzykant. Hy was de achttiende in de opvolging, ingeſtelt door den koning David om in den tempel te dienen. I *Kronyk.* XXV, 4, 25.

HANANJA, een van de drie jongelingen, uit den ſtamme Juda, en van koninklyken bloede, die, gevankelyk weggevoert zynde naar Babel, onder anderen onderwezen wierden in alle de wetenſchappen der Chaldeën, en in het hof van Nebukadnezar de hofdienſten waarnamen. De naam van *Hananja* wierdt in *Sadrach* verandert, en hy, nevens Daniël, aan het vorſtenhof opgevoed. Hoe Nebukadnezar een beeldt deedt oprechten in het dal Dura, met bevel aan iedereen van het aan te bidden; hoe deze jongeling, nevens de twee andere, dat bevel weigerden te gehoorzamen; hoe zy deswegen in een gloeienden oven wierden geworpen, maar door Godt wonderlyk daar in voor de vlamme behouden, is uit den propheet *Daniël* bekend.

HANANJA, de zoon van *Zorobabel*, die de kinderen Iſraëls uit de ſlaverny van Babylonië te rug leidde. I *Kronyk* III, 19.

HANANJA, de zoon van Azur den propheet, die van Gabaon was, is een valſche propheet geweeſt, die de ketting, die men den propheet Jeremias om den hals geſlagen hadt, aan ſtukken brak, zeggende tot de Joden, dat zy op de zelve wyze zouden verloſt worden uit de handen van Nebukadnezar. Jeremias hieldt de voorzegging van Hananja voor een bedrog, en beweerde, dat het in 't tegendeel geheel anders zou uitvallen, en dat, tot klaar bewys van zyn gezag, deze valſche propheet binnen den tydt van zeven maanden zou ſterven, het welk inderdaadt zo gebeurde. *Jeremias* XXVIII. 1, 16.

HANATH. Zie ANATH.

HANAU, een graafſchap, behorende onder den opper-Rhynſchen kreits, de Wetterauſche bank, grenſt aan het Wurtsburgſche en Fuldaſche, loopt diep in Wetterau tot aan de ſtadt en burgt Friedberg, en is tuſſchen het Maintziſche, Yſenburgſche en andere Wetterauſche geweſten als ingeſtrengelt. De ſtadt Frankfort en hare landen wierden, inzonderheit toen Niedt nog aan Hanau was, van de Noordzyde van het graafſchap omcingelt. De rivier de Mayn beſtrookt het graafſchap van even boven de ſtadt Hanau tot aan het Frankfortſche gebiedt, hebbende echter Rumpelheim ook aan de overzyde, daar een veer is over de rivier, gelyk het gehele ampt Bovenhauzen aan de overzyde van de rivier legt. De Kintz, die beneden de ſtadt in den Mayn valt, loopt ook door het graafſchap, hoewel het voornaamſte gedeelte van het graafſchap beneden de rivier gelegen is, zynde deze rivier viſchryk, maar niet bevaarbaar voor ſchepen. Dit graafſchap vervat de oude en nieuwe ſtadt *Hanau*, de ampten *Steinheim*, aan de Straat, *Sluchter*, een ſtedeke, en eertyds beroemde abdy, waar van de inkomſten dienen tot onderhoudt van de illuſtre en gemene ſcholen van de ſtadt Hanau, *Windek*, *Rudigheim*, *Dorheim*, *Ortenberg*, een gedeelte van *Rheinek*, een gedeelte van *Aſſenheim*, enz. als mede *Bucherthal*, *Hain*, de heerlykheit *Schwartzenfels*, enz. welk alles zamen het graafſchap *Hanau-Muntzenberg* genaamt wordt, vermits een groot gedeelte daar van uit de Muntzenbergſche erffeniſſe is voortgekomen. (Zie MUNTZENBERG.) Daar benevens bezitten de graven van Hanau nog het graafſchap *Lichtenberg* in de Elzas, waar toe *Busweiler*, *Brumat*, *Wordt*, *Ingweier*, *Lichtenberg*, *Lichtenau*, *Moltshofen*, *Wolfsheim*, enz. een gedeelte van het graafſchap *Tweebrugge*, en de heerlykheden *Oxenſtein* en *Bitſch* behoren, die voormaals een afzonderlyke linie toekwam, welke tegenwoordig het aandeel van Muntzenberg heeft daar by gekregen. (Zie LICHTENBERG.) Deze graafſchappen en heerlykheden zyn meeſt door huwelyk aan de graven van Hanau gekomen. Hoewel graaf *Ulrich* in den jare 1375 het recht der eerſtgeboorte invoerde, het welke de keizeren Rudolph de II en Ferdinand de II beveſtigden, echter zyn de domeinen naderhandt dikwils verdeelt, wanneer de verſcheide liniën nu *van Muntzenberg* en *Lichtenberg*, dan van *Bobenhauſen* en *Swartzenfels*, den naam voerden. Onder de voorrechten van dit graafſchap behoort, dat het van keizer Rudolph den II het recht heeft verkregen van op geen hoger rechtbank zich te mogen beroepen, wordende de graaf van Hanau in den jare 1696 in den vorſtenſtandt verheven, hoewel de zelve tot nog toe in den vorſten-Raadt niet is ingeleid.

Het graafſchap is zeer vruchtbaar. Het heeft zo veel wyn en koren, dat het zich genoeg zelf kan bedruipen. Omtrent de ſtadt is het landt wat zandachtig, en wordt daarom meeſt gebruikt tot het planten van tabak, die daar zeer wel ſlaagt. Maar waar in dit graafſchap boven vele andere geweſten uitmunt, is, dat het ook met zout voorzien is, door een zoutbron by Nauum, die aan den graaf meer dan 300000 Ryksdaalders inkomſten 's jaars geeft. De machinen om het zout te maken verdienen gezien te worden. Het heeft ook yzer, en mogelyk ook koper en loot, en is ook met aanzienlyke boſſchen voorzien, die een goede jagt geven, en houts genoeg uitleveren. Het keurvorſtelyke huis van *Saxen* heeft tot alle graaflyke ryksleenen het eerſte recht, en voornamentlyk op den burgt Hanau en het ampt, waar in die burgt gelegen is, en heeft keur-Saxen voor dezen tydt een kommandant in de ſtadt gehad, maar dat heeft onder de regering van den tegenwoordig regerenden graaf opgehouden. Maar dewyl tuſſchen het huis *Heſſen-Caſſel* en *Hanau* een erfvereeniging, zo veel het Muntzenbergſche betreft, is gemaakt, waar door Heſſen ſuccederen moet, zo is 'er ook een verdrag tuſſchen het huis van *Saxen* en dat van Heſſen gemaakt, waar door onder zekere voorwaarden het gehele Muntzenbergſche graafſchap by het uitſterven van het graaflyke huis aan *Heſſen* komen zal Zie *Lunigs Reichs-Archiv. Hertzogs Elſ. Chron. Winkelm. Beſchryv. van Heſſen.*

HANAU, eene grote en redelyk geſterkte ſtadt niet verre van den Mayn, aan de regterhandt van die rivier gelegen, is de hoofdſtadt van het ganſche graafſchap. Zy wordt in twee ſteden, de *oude* en *nieuwe ſtadt*, verdeelt. In de oude ſtadt legt het graaflyke reſidentieſlot, van ouds de *Burgt Hanau* genoemt, met muren en torens, op een moeraſſigen grondt, door de rivier de Kintz veroorzaakt, die daar digt by henen vloeit. Wanneer het ſlot, en ook de oude ſtadt, eerſt zyn geſticht, is onzeker: evenwel kan men uit de muren en oude torens, die 'er zyn, als ook om dat ze lang tot een reſidentie van de graven van Hanau heeft gedient, genoeg afnemen, dat het ſlot en de ſtadt al vry oud zyn. In de XVI eeuwe is de oude ſtadt te gelyk met het ſlot door een aarde wal, meeſt op een ſtenen voet gezet, en met een brede gracht, aan de andere zyde ook met een ſtenen muur merendeels opgehaalt, en verſterkt met bolwerken, rondeelen, waar van zommige kazematten hebben, om van onderen de grachten te beſtryken. Het water in de grachten komt uit de Kintz. Achter het ſlot ſpringt een werk, als een hoornwerk, uit tot aan de Kintz, tot dekking van de molens, door de Kintz gedreven, zo vele gangen hebbende, dat ze haar weêrga in geheel Duitſchlandt niet hebben, en een grote inkomſt aan den graaf geven, die zich het recht van malen over de ſtadt en landt aanmatigt en oeffent, in opzicht van de nieuwe ſtadt, echter onder zekere voorwaarden. De voorſtadt legt ook aan de oude ſtadt, en beſtaat van buiten uit een groot hoornwerk, met pallizaden en een goede gracht voorzien. Langs de punten van dit werk loopt de rivier de Kintz. Uit het midden komt een ſchone hoge ſtene brug over die rivier, in het midden met een toren voorzien, op het einde gedekt met een kleine halve maan. Van binnen beſtaat ze een grote ſtraat, en is het neringrykſte van de gehele oude ſtadt.

Wanneer de ſtadt met den wal omringt wierdt, is ze merkelyk uitgelegt, gelyk dit genoeg te zien is, om dat de oude ſtads muur, met zyne poorten, nog meeſt in zyn geheel is, en een aanzienlyk gedeelte tuſſchen den ouden muur en de wal in legt.

Het graaflyke ſlot is van ouds af al groot van omtrek geweeſt, maar zonder veel order en zonder veel gemak, leggende met een moeraſſige gracht voor een groot gedeelte omringt, en ganſch niet luchtig. Midden in ſtaat een hoge en aanzienlyke toren, maar die weinig ander gebruik ſchynt te hebben dan tot ſieraadt te dienen, en het een en het ander te bergen. Sedert de regering van den tegenwoordigen graaf, en zyn broeder voor hem, is het ſlot merkelyk verbetert, en met meerder en luchtiger vertrekken voorzien. Voor het ſlot ſtaat de kancelary, daar de collegiën der graaflyke regering vergaderen, en een ſchoon gebouw is; ook een ſchone en grote ſtal, daar vele, zelfs koninklyke, niet by halen kunnen, eertyds tot een komediehuis geſchikt.

Na het ſlot heeft men te beſchouwen de Gereformeerde kerk, een aanzienlyk gebouw, met een ſchonen toren, van binnen met een fraai orgel voorzien.

De Lutherſche, met haren toren, geeft geen gering ſieraadt aan de oude ſtadt. Zy is nog niet lang geleden eerſt voltooit. Daar is veel om te doen geweeſt eer dat ze gebouwt is. De graaflyke Muntzenbergſche linie is met het landt geheel de Gereformeerde religie toegedaan, gelyk de Lichtenbergſche met

has

hare landen geheel de Lutherſche. By het erfverdrag tuſſchen de twee linien is bedongen, dat de eene de andere ſuccederende, alles in het ſtuk der religie zou blyven gelyk het zou gevonden worden. De Lichtenbergſche aan de Muntzenbergſche, gelyk in het artykel van de graven van Hanau zal gezegt worden, ſuccederende, wilde de graaf, dat de Lutherſche Godsdienſt in het openbaar zou geoeffent worden, en hem ten dien einde zou toegeſtaan worden een kerk by zyn ſlot te bouwen; maar het landt kantte zich daar tegen aan, zeggende, dat dit ſtreedt tegen het erfverdrag. Dit veroorzaakte vele moeielykheden, tot dat door de tuſſchenkomſte van een keizerlyke commiſſie by een reces het bouwen van een kerk aan den grave is toegeſtaan, waar in de Lutherſche Godsdienſt in het openbaar geoeffent wordt, onder dit beding evenwel, dat de predikanten en andere dingen, tot den Godsdienſt behorende, ten laſte van den grave zouden zyn, zonder dat de kerkelyke inkomſten der Gereformeerden daar toe zouden beſteed worden, als ook, dat de graaf zou toeſtaan, dat de Gereformeerden te Straasburg, te Wolfze, in het oppergraafſchap, kerken zouden mogen bouwen. De tegenwoordig regerende heer heeft die kerk vergroot en merkelyk verſiert.

De oude ſtadt is ook zeer verſiert door het zeer aanzienlyk gebouw van de ſchole der Gereformeerden, drie verdiepingen buiten de ſolder hoog, waar in zeer ſchone vertrekken zyn, tot de lage ſcholen geſchikt, in vyf claſſen verdeelt, onder een rector, die in dit huis ook zyn verblyf heeft, als tot de illuſtre ſchole, daar de profeſſoren in alle faculteiten lezen. In de bovenſte verdieping is een voortreffelyke zaal, waar in alle akten, zo der lage, als illuſtre ſcholen gehouden worden. De Lutherſchen hebben daar ook een Gymnaſium, dat rykelyk bezorgt is door verſcheide aan den grave vervallene leengoederen, aan hen geſchonken.

Het Raadhuis is een zeer oud, maar redelyk aanzienlyk gebouw. Daar is ook een goed hoſpitaal, met een kerk voorzien.

Dewyl het reſidentieſlot in die ſtadt legt, zo hebben ook de voornaamſte bedienden van het hof en de kancelary daar hunne woonplaatſen, waar door vele aanzienlyke huizen daar gebouwt zyn. In die ſtadt legt ook de Jodenſtraat, tuſſchen den ouden muur van de ſtadt, en den wal, met een muur van die zyde, geſloten met twee poorten, die 's nachts geſloten worden, daar de Joden alleen mogen wonen, en daar ze ook hunne ſynagoog hebben. De Joden, die in 't Roomſche Ryk en de Ryksſteden doorgaans onmiddelyk onder den keizer ſtaan, ſtaan hier onder den grave. De reden daar van is te vinden in het artykel van de graven van Hanau. De vrouw van *Zabbathai Zevi*, die zich voor den Meſſias omtrent den jare 1660 opwierp, heeft zich daar ook onthouden, en is van daar naar Turkye gekeert; en daar zyn verſcheide Joden uit de ſtadt naar hem toe getrokken, van voornemen om meeſt alle dien gewaanden Meſſias te volgen, of ten minſte naar het H. Landt te vertrekken, inzonderheit wanneer een burger, die met zyn huis tegen de oude ſtads muren kwam, waar aan de Jodenſtraat gelegen was, door een ſpreektrompet, toen nog weinig bekend, hen by avondt, en als ze in hunne ſynagoog vergadert waren, toeriep: *Vertrek, vertrek Iſraël.* Zy hielden een vaſten, en kwamen om te bidden in hunne ſynagoog, daar zy, die ſtemme weder horende, oordeelden, dat het de *Bathkol* was, die hen toeriep, en namen de meeſte voor om te vertrekken. Zy verkochten al het gerede, dat zy voor handen hadden, voor een geringen prys, en zouden zich arm gemaakt hebben, indien die burger, het loopje al te genoegiyk en aardig vindende, zich zelf niet beklapt hadt. Het wierdt van de hoge regering zeer kwalyk genomen, en koſtte hem een deel geldt, gelyk dan ook geboden wierdt het gekochte, dat voor handen was, den Joden voor den van hen ontfangenen prys weder te geven.

Deze ſtadt heeft haren eigen Raadt, wiens leden eertyds alle Gereformeerd waren; maar nu zyn 'er ook Lutherſchen onder. Zy hebben aan hun hoofdt niet alleen den amptman van Bornumerberg, in wiens ampt de ſtadt gelegen is, maar ook hunnen eigen ſyndicus, of penſionaris.

De oude ſtadt heeft geen negotie; maar de inwoners generen zich van den landbouw. Zy is anders geheel onregelmatig gebouwt; de huizen zyn 'er noch luchtig, noch zinlyk, behalven die naar den kant van het ſlot ſtaan; ook is het zo met de gehele ſtadt gelegen, dat niet te verwonderen is, om dat men 'er van den landbouw leeft. Zy dryven in den ſomer hun vee in het naaſtgelegen boſch, de Boelen genaamt, maar het komt 's avonds weder op ſtal, en dit is het eenigſte, dat zy nog overig heeft van den eigendom, dien de ſtadt van dit boſch, het welk zeer ryk in hout en wildt is, meent te hebben, dat haar onttrokken is, waar over zy nog een proces te Wetzlar tegen den heer voert.

De nieuwe ſtadt Hanau is halvemaansgewyze ten Zuid-Ooſten van de oude ſtadt omgebouwt, en de oude ſtadt heeft hare grachten en wallen in haar geheel gehouden, zo dat de oude tegen de nieuwe als een citadelle tegen eene ſtadt legt. De wallen van de nieuwe ſuiten dan boven en beneden aan de gracht van de oude tegen over twee bolwerken van de oude ſtadt, die de linie van de ſtads wallen aan dien kant met kanon kunnen beſtryken. De wallen zyn groot-ſtergewyze aangelegt, zonder regelmatige bolwerken, om dat de naburige vorſten niet wilden dulden, dat de ſtadt ſterk wierdt gemaakt. De wallen zyn van aarde, maar onder aan den voet, daar buiten, loopt een ſtene muur, borſtwerings hoogte, om de gracht te beſtryken, op de hoeken met torentjes voorzien. Deze muur kan van het veldt niet gezien worden. Tuſſchen de punten leggen in de grachten halve manen, en alleen aan de Kanaalpoort een hoornwerk; ook plagt 'er een bedekte weg rondom henen te lopen, die echter meeſt vervallen is. De nieuwe ſtadt hadt eertyds vyf poorten, gedekt door halve manen en het gemelde hoornwerk; twee daar van zyn nu geſloten, en de halve maan geſlecht. De gracht krygt haar water uit die der oude ſtadt, en wordt met ſterke beeren op zyn plaats gehouden. Zy loſt haar water in het kanaal, dat van de ſtadt af tot aan de rivier de Mayn, die daar een kanonſchoot van daan legt, gegraven is, en die aangelegt is om de ſchepen uit den Mayn in de haven van de ſtadt door een verwulfſel door het hoornwerk en onder de ſtads wallen te brengen; maar de haven gedempt zynde, zo dient het kanaal meeſt om het water uit de ſtads grachten van het hoornwerk te leiden in den Mayn, en de kleine ſchepen naby de ſtadt te brengen, dienende het kanaal, dat tuſſchen het hoornwerk doorliep, nu tot het dryven van een ſchone koornmolen.

De poorten hebben hunne valbruggen en hameien, en zyn met fraaie torens voorzien, om de wachten boven en beneden te logeren, en de ſchot-en valdeuren te dekken. De fortifikatiën, met de bruggen, poorten enz. behoren aan den grave, tot wiens laſte zy zyn. De ſtadt van binnen is van de ſierlykſte en netſte ſteden van geheel Duitſchlandt; de ſtraten lopen alle genoegzaam lynregt henen, en zyn alle zeer breed. In de hoofdſtraten, en daar het meeſte gery is, zyn de ſtraten in het midden wat hoger dan aan den kant, zo dat het water in de goten, die aan beide zyden lopen, kan afdalen, en zo in de gracht van de oude ſtadt geleid, en de ſtraten langs de huizen zindelyk gehouden worden, om altydt met gemak te kunnen gaan. Zy is ook met lantaarnen voorzien, die des nachts branden, naar de Hollandſche wyze, en welke in de lynregte ſtraten een fraai gezicht maken. Dewyl de ſtraten lynregt lopen, is de ſtadt in genoegzaam in verſcheide vierkante blokken verdeelt, meer of min groot, zo dat alle de huizen van achteren een open lucht hebben, en min of meer tuinen, waar van die van de huizen der hoofdſtraten doorgaans de grootſte zyn. De huizen zyn alle luchtig, en ook inzonderheit langs de markt en de hoofdſtraten groot en hoog, hebbende ſchone verwulfde kelders onder den grondt, en vele drie aanzienlyke verdiepingen boven malkander, en van Nederlanders gebouwt zynde, hebben ze ook dien trant, en zyn van binnen vry zinlyk, en zeer gemakkelyk, hebbende de oudſte en grootſte aanzienlyke en hechte verwulfſels boven den grondt, om by brandt de waaren te kunnen bergen.

De markt is een van de fraaiſte, die 'er mogelyk in geheel Duitſchland en elders te vinden is. Zy is groot en wyd, zynde een langwerpig vierkant, hebbende 500 voeten in de lengte, en 325 in de breedte, elk voet tot 12 duimen gerekent. Rondom ſtaan zeer ſchone en aanzienlyke huizen, waar van de twee hoekhuizen, die naar de oude ſtadt ſtaan, elk met ſtene torens, op de zelve wyze gebouwt, voorzien zyn, van wier bovenvertrek men de gehele ſtadt en het omleggende landt wyd en zyd kan ontdekken, en zal nog fraaier vertonen, wanneer het ſtadhuis, dat nu gebouwt wordt, en in de zelve rye, daar de twee huizen met de twee torens ſtaan, regt in het midden en 81 voeten breed zal zyn, eens zal voltooit zyn.

De voornaamſte gebouwen zyn de twee kerken, de Walſche en Nederduitſche, die van alle de bouwkunſtlievenden wegens de ongemeenheit van het gebouw, dat nu zyn weêrga niet vindt, met aandacht mag beſchouwt worden. De kerken beſtaan wel in zekeren opzichte op haar zelven, maar zyn ook ten naauwſte aan malkander verknocht. Zy zyn beide rond, maar zo, dat de Duitſche achtkant rond, de Walſche twaalfkant is, alle in de zelve proportie, en zyn van binnen met zo veel ſtene pylaren als kanten voorzien, die 50 voeten afſtaan, alwaar de kerken tegen malkander ſtoten. Tuſſchen deze pylaren en de muren lopen de galderyen, geſchikt om boven volk te bergen, tot het gehoor, en men vindt 'er een ſoort van een ſtenen toren, waar in de muren van beide kerken aan dien kant gevangen worden. Deze toren ſpringt ruim 30 voeten in de Walſche en 17 in de Nederduitſche kerk, en beſlaat in de breedte een vak tuſſchen twee pylaren, hebbende boven en beneden verwulfſels, daar men in het bovenſte de ſtads handmolens, en beneden de dingen, die tot de kerk behoren, gewoon is te bergen. Tegen dezen toren ſtaan de predikſtoelen, zo dat de predikanten rug tegen rugge ſtaan, door welken toren belet wordt, dat zelfs het gezang van de eene in de andere kerk niet gehoort wordt, dan alleen van buiten, als de deuren open ſtaan. De muren van beide de kerken zyn drie voeten dik, van vaſte gehouwen ſteen. De Walſche heeft binnens muurs over het kruis 130 voeten, en de Nederlandſche 87 voeten, hangende de ſolderingen, die de meeſte aanmerking verdienen, in yzers, die door kracht van verbindſelen onder het dak vaſt gemaakt zyn. In de Walſche kerk vindt men twaalf pylaren, die van beneden tot den ſolder lopen, en 30 voeten van den muur afſtaan, en dus blyft een vak in het midden, dat 70 voeten over het kruis heeft. De ſolder is plat, en ruſt nergens op. Het dak van de Walſche kerk is uitnemende hoog, ja, zo het ſchynt, zo hoog, als het muurwerk, daar het op ſtaat; gaat eerſt rond op, maar eindigt boven in een ſcherpe rug, die op de beide einden met een koperen knop verſiert is. Het houtwerk om het dak in zulk eene hoogte op te vyſelen, en tot het bindwerk om de ſoldering te houden, is ſchromelyk te zien, maar te gelyk ook de kunſt te verwonderen, zynde alles zo veel doorvlochten en aan malkander verbonden, dat het een het ander vangt en draagt.

Dat van de Duitſche kerk is op de zelve wyze geſtelt, maar niet zo hoog als het andere; maar de ſoldering, die over het kruis 57 voeten heeft, hangt op de zelve wyze als het andere. Op de ſoldering, die ten dele op den toren wat meer naar de Duitſche kerk ſtaat, is een ſierlyke toren, van enkel hout gebouwt, en zo aan malkander verbonden, dat daar in drie vry zware klokken hangen, daar het uurwerk ook van de ſtadt is. De toren is niet ſpits, maar wat rondwerp opgaande, en is met zyne venſters voorzien, en rondom met leien gedekt en bekleed, gelyk ook de beide kerken met leien gedekt zyn, hebbende een fraai dubbeld yzer kruis om de ſtrekking van het kompas aan te wyzen, en zyn koper vergulden weêrhaan. Buiten tuſſchen de twee kerken zyn ſtene torens, aan beide de zyden, waar in de ſtene trappen van den ſolder gaan. Schoon dit werk zeer kunſtig in zyn geheel is, is het echter ook zeer gevaarlyk in tyden van brandt, want het houtwerk onder het dak meeſt greine of dennen zynde, is zo menigvuldig en zo droog, dat het eens vlam gevat hebbende niet zou te bluſſchen zyn, en de gehele ſtadt door de vlamme zou gevaar lopen; ſchoon de kerk op haar zelve ſtaat op een plein omtrent zo groot als de markt, en ook alle voorzorg gedragen wordt om dit te verhoeden.

Wat aanzien het ſtadhuis zal hebben moet de tydt leren; de tekening belooft iets fraais, zullende van rode gehouwen ſteen zyn, drie verdiepingen boven de kelders en onder 't dak hoog. De Waag en de Hal zyn beide zeer ruim en welgemaakt. Ook is 'er een redelyk groot gebouw ten dienſte van de ſchutters en liefhebbers, die naar het wit willen ſchieten, en een goed en wel gedoteert hoſpitaal, daar vremdelingen drie dagen en drie nachten geherbergt, en met koſt voorzien worden, en voorts voor oude en gebrekkelyke inwoners dient.

Deze ſtadt is in het begin van de voorgaande eeuwe aangelegt. De ſtichters daar van zyn geweeſt Nederlanders, zo uit Walſch-als Duitſch-Nederlandt. De eerſte zyn de meeſte. Deze, om hunne vryheit en Godsdienſt uit hun landt verdreven, zochten overal ſchuilplaatſen. Onder anderen kwamen zy ook te Frankfort aan den Mayn, al van ouds eene vermaarde koopſtadt, daar hen de vrye oeffening van hunnen Godsdienſt in eene kerk, door hen buiten de ſtads muren gebouwt, wierdt toegeſtaan. Zy bragten het door hunnen yver en naarſtigheit zo ver, dat zy vele ſchatten vergaderden tot een merkelyken aanwaſch en voordeel van die ſtadt, werwaarts van tydt tot tydt meer en meer anderen naar toe zakten. In den jare 1588 brandde de Gereformeerde kerk af, of door toeval, of, gelyk met vele redenen in die tyden gegiſt wierdt, door brandſtichters. Eene nieuwe willende bouwen, wierdt dit niet alleen door de Lutherſchen belet, maar hen ook de vrye oeffening van hunnen Godsdienſt ontnomen, en zy wierden met veel ſtrengheit zo in het kerkelyke, als burgerlyke gehandelt; en ſchoon ze in de naburige plaatſen, als in 't graafſchap Hanau, wel konden ter kerke gaan, wierdt dit zo veel, als het eenigzins kon geſchieden, belemmert, en zy wierden gedwongen hunne kinderen door Lutherſche predikanten te laten dopen, en zich door de zelve te doen trouwen, van welke bitterheit men op den huidigen dag niet afgeweken is. Dit bewoog verſcheide van de aanzienlykſte Nederlandſche kooplieden zich te begeven tot den grave van Hanau, *Philips Lodewyk* genaamt, die getrouwt was met *Catharina Belgika*, dochter van prins Willem den I van Oranje en Naſſau, eige zuſter van prins Maurits. Deze graaf niet alleen, maar ook zyn gehele landt was Gereformeerd. Hy was ook vermaard van zyne Godvrucht en yver voor den Godsdienſt, en daarenboven door zyne deugden, zo dat hy in zeer veel aanzien was by den keizer en vele vorſten, en van keurvorſt Frederik den V van de Palts, wiens oom hy was, gebruikt is om zyne bruidt, de princes van Engelandt, dochter van Jacobus den I, uit Engelandt af te halen. Zyn borſtbeeldt vindt men onder de Nederlandſche gedenkpenningen van *van Loon*, I Deel, fol. 473. Met dezen graaf traden zy in onderhandeling om een nieuwe ſtadt by de oude te ſtichten, en maakten met den zelven eene kapitulatie, niet alleen in opzicht van het bouwen van die ſtadt, maar ook in opzicht van het beſtier in het toekomende, met betrekking zo van het kerkelyke, als het burgerlyke. In het kerkelyke bedongen zy, dat in de ſtadt de Gereformeerde religie alleen zou mogen geoeffent worden; dat de Godsdienſt in de Walſche en Nederduitſche tale zou verrecht worden; dat men zich aan de belydenis en kerkordening zou houden, zo als die in de Walſche en Nederduitſche gemeenten in de Nederlanden in gebruik zyn; dat 'er een kerkenraadt in ieder der gemeenten zyn zal, uit predikanten, ouderlingen en diakonen beſtaande; dat, als 'er een predikant zal beroepen worden, de kerkenraadt een nominatie zal maken, waar uit de ledematen, te weten de mannen, door inlevering van briefjes ter beſtemder tydt, in de kerk de verkiezing by meerderheit van ſtemmen doen; dat de verkoren aan den grave ter approbatie zal worden voorgedragen; dat de verkiezing der ouderlingen en diakonen zou geſchieden jaarlykſch op de zelve wyze; maar dat die den grave niet zullen worden voorgedragen; dat die predikanten en de gemeenten niet zullen onderworpen zyn aan het kerkelyk conſiſtorie van het gehele graafſchap, noch aan den inſpector, maar op zich zelf zullen beſtaan; dat de predikanten daarom tot laſte van de gemeenten zullen zyn, die ze van een behoorlyk traktement zullen voorzien, waar toe de ouderlingen 's jaars twee maal by de vermogende ledematen de collecte doen. Het traktement is naar de gelegenheit van de plaats, daar goedkoop leven is, fortabel, en de dienſt aangenaam. Elke gemeente heeft nu twee predikanten. Ook wordt door elke gemeente een ſchoolmeeſter onderhouden, die te gelyk voorlezer in de gemeente is, om de kinderen in de beide talen, rekenen, ſchryven en gronden van den Godsdienſt te oeffenen, mits ſchoolgeldt betalende, wordende alle jaren twee maal geviſiteert om de vordering der kinderen te weten, en die door een kleine premie aan te moedigen. Ook is 'er een armſchool, daar de kinderen van alle gezindheden onderwezen worden, als boven, ten koſte van het gemeen, het fonds daar toe komende ten dele uit eene collecte, in Hollandt gedaan, ten dele uit de ſporteler van den magiſtraat.

Het burgerlyke belangende, de magiſtraat beſtaat uit twaalf Raadsheeren, waar van zes ledematen moeten zyn van de Walſche, en zes van de Nederduitſche gemeente, die van de Hoogduitſche, die hunnen Godsdienſt in de oude ſtadt oeffenen, daar uit geſloten zynde. Deze hebben aan hun hoofdt twee burgermeeſters, een van de Walſche en een van de Duitſche kerk. Zy zyn voor twee jaren, en preſideren by tourbeurten elk een jaar. De burgermeeſterlyke waardigheit rouleert, hoewel door verkiezinge onder de Raadsheeren, en deze worden in dezer voegen verkoren. De magiſtraat draagt aan de gemeente, aan welke de vervulling van de openſtaande plaatſe behoort, een zestal van perſonen voor, daar uit nomineren de mannen, die ledematen zyn in de kerk, vier, en deze worden aan den grave voorgedragen, die 'er een uit kieſt. De ſchout, of hoofdofficier, wordt van den grave aangeſtelt, en moet van de Gereformeerde religie zyn, en een rechtsgeleerde. Hy zit mede in den Raadt, en verbeeldt den perſoon van den grave. De magiſtraat heeft zynen ſyndicus, of penſionaris, altydt een rechtsgeleerde. Hy is te gelyk ſecretaris, bedient den magiſtraat van zyn raadt, en voert de proceſſen van de ſtadt. De magiſtraat bezorgt het geen, dat tot het welwezen van de ſtadt behoort, dat de inkomſten behoorlyk ingezamelt, dat de burgery in goede order gehouden, en dat de ſtraten, openbare gebouwen, en wat dies meer is, wel onderhouden worden. Hy oordeelt ook over de verſchillen der burgeren, maar alleen tot zekere ſomme toe; wat hoger is gaat aan de regering van den grave, van waar appel valt naar den Rykshofraadt, of 't kamergerecht. De magiſtraat heeft een gevangenhuis en twee gerechtsdienaren; mag een ſchuldige gevangen nemen, ook wel boete tot een zekere ſomme opleggen; maar de hoge jurisdictie, en zo het criminele zaken zyn, ſtaan aan den grave.

De ſchatting der inwoners, by de kapitulatie bedongen, is tien ſtuivers van honderd florynen des jaars, maar die 6000 florynen bezit, en daar boven, hoe ver het ook zou mogen gaan, moet 's jaars 23 florynen betalen. Sedert is 'er echter een accyns en andere ſchatting ingevoert, waar over de ſtadt dikwils met den grave proces heeft gevoert, maar de zaak telkens by accommodement afgedaan. Van alle de inkomſten van de ſtadt trekt de graaf de eene en de ſtadt de andere helft, uitgenomen den accyns, dien de graaf tot onderhoudt van het guarnizoen alleen trekt. Tot het inzamelen en uitgeven van de inkomſten ſtelt de ſtadt, met approbatie van den grave, een rentmeeſter aan.

De burgery is zeer aanzienlyk, en in zes compagniën verdeelt, die een ſchone parade maken, en kan de graaf van Hanau in dit ſtuk pronken tegen alle de geeſtelyke keurvorſten en vele andere anders machtige vorſten. Zy heeft aan haar hoofdt een kolonel uit den Raadt, die door den grave wordt aangeſtelt, die in zaken der wachten en anders het gebiedt heeft, en in gewigtige zaken krygsraadt belegt, beſtaande in de hoofdofficieren van de zes compagniën. De burgery bewaart de ſtadt, heeft hare hoofdwacht op de markt, tegenwoordig in de benedenſte verdieping van het ſtadhuis, en bezet de poorten van binnen dag en nacht, de ſoldaten wacht houdende in de buitenwerken. De ſleutels worden bewaart by den preſident burgermeeſter in den tydt. De kommandant militair heeft geen kommando over de burgers; maar is 'er iets tot het gemene welzyn te bezorgen, zo wordt dit van de regering aan den kolonel der burgery medegedeelt, die dan naar vereiſch van zaken bevel geeft aan 't geen de poſt der burgery is.

De kapitulatie is getekent den 1 Juny des jaars 1597 aan de eene zyde van den grave *Philips Lodewyk*, voor zich en zyn heer broeder, den graaf *Albrecht* van Hanau, en hunne nakomelingen; aan de andere zyde van *Nikolaas Heldevier*, *Pieter 't Kindt*, *Paulus Chombart*, *Hector Schellekes*, *François Varlut*, *Daniel de Haaſe*, *Michiel de Behnigne*, *Eſaïe de Latere*, *Gerhard Fancqué*, *Salomon Moſtart*, *Daniël de Neufville*, welke elf de eerſte Raadsheeren zyn geweeſt, waar by de graaf gevoegt heeft *Abraham Hamer*, een man van vele bekwaamheden, die zeer veel dienſt aan de ſtadt heeft gedaan, en daarom ook de eenigſte is, die in de Nederduitſche kerk is begraven. Zyn grafzark, met zyne wapens en naam voorzien, legt aan den ingang van het geſtoelte, daar eertyds de Raadt plagt te zitten. Zie hier voor op HAMER.

De eerſte ſchout is geweeſt *Johannes Meiſſer*; de eerſte ſyndicus *Hugo Pelzer*.

Het eerſte huis is gebouwt in den jare 1597, en ſtaat nu nog, zynde *het Paradys* genaamt, op de markt, tegen over het Raadhuis.

In den jare 1600 den 5 April is de eerſte ſteen gelegt tot het bouwen van de Walſche en Nederduitſche kerk. Dit is gedaan door Frederik den IV, keurvorſt van de Palts, en zyne gemalinne, vrouw Louïze Juliana, princeſſe van Oranje, Catharina Belgika, ook geborene princeſſe van Oranje, gemalinne van graaf Philips Lodewyk van Hanau, princeſſe Chriſtina, Paltsgravin, en Juliana van Oranje; Jan, graaf van Naſſau-Catzenellebogen, Wolfgang Ernſt, graaf van Iſenburg Budingen, Ottho, graaf van Solms, Willem, graaf van Solms-Braunsfels, Lodewyk, graaf van Erbach, Lodewyk Caſimir, graaf van Hohenlo, Reinhard,

hard, graaf van Solms, Wolfgang Henrik, graaf van Isenburg, Casimir, graaf van Wildenburg, behalven vele andere baronnen en heeren.

De koophandel van de stadt is zo veel niet gevordert, als men gehoopt hadt, om dat zommigen, die zich verbonden hadden om te Hanau te komen wonen, te Frankfort bleven, waar toe de dertigjarige oorlog in Duitschlandt, begonnen in den jare 1618, ook niet weinig heeft geholpen. Evenwel plagt 'er een schone negotie in tabak te zyn, eer dat men die in Saxen en elders heeft geplant, en de vorsten monopoliën in hunne landen hebben opgerecht. De lederbereidery plagt 'er ook zeer sterk in zwang te gaan, en veel te geven. Daar is ook een betilebakkery, op zyn Delfsch, waar toe het graafschap schone aarde uitlevert.

De beide steden Hanau wierden in den jare 1631 door den Zweedschen overste Hubalt met list ingenomen, en dewyl de omleggende landen, inzonderheit Ments, Wurtsburg en Fulda, niet weinig leden, en de partyen wyd en zyd henen liepen, ja die van Hanau de Franschen, die Ehrenbreidstein bezet hielden, daar Coblents zelf in keizerlyke handen was, spysden, dat op deze wyze toeging. Twee schepen, met proviant geladen, voeren van de stadt, en door de brug van Frankfort, als schepen, met koopmanschap en andere dingen om te zoetelen voorzien, uit Frankfort komende, en van daar als zoetelaars naar het keizerlyke leger voor Ehrenbreidstein. Om zich te beter te bedekken voerden zy eenige officieren en soldaten in monniksgewaadt, met geschore kruinen, als passagiers mede, en bragten deze schepen met hunne lading gelukkig te Ehrenbreidstein, waar van de overgave van die vesting eenige maanden vertraagt wierdt. Dus wierdt zeer sterk gedrongen, dat de stadt door de keizersgezinden mogt weggenomen of ingesloten worden. Dit geschiedde in den jare 1636 door den keizerlyken generaal *Lamboy* met 15000 man, en duurde de blokkade een jaar. De stadt leedt veel door hongersnoodt en pest, en in dit jaar stierven ruim 21000 menschen, doordien de inwoners van het platte landt daar in meest gevlucht waren. De overste Ramsay, een Schot van geboorte, in Zweedschen dienst, geboodt in deze stadt, en stelde op alles goede order, waar toe de Protestantsche burgers hem de handt boden. Zy wierdt den 13 Juny des jaars 1637 door den landgrave Wilhelm van Hessen-Cassel en den Zweedschen generaal majoor Lesle ontzet. Zy bleef in Zweedsche handen tot den jare 1638, wanneer zy met behulp van de burgery by verrassching weder ingenomen, en de overste Ramsay gekwetst wierdt. Dus raakte de stadt weder in handen van haren eigen heer, gelyk zy ook tot hier toe gebleven is. Gelukkig waren de stadt en het gehele landt, indien zy onder het gebiedt van hunne graven mogten blyven! *Hertzog Elzas. Kron. Topograph. Hassiac. pag.* 49. *Europ. Herold Part* I. *pag.* 212. *M.S.*

HANAU (RYKSGRAVEN VAN) zyn reets in de X eeuwe beroemd geweest; zelfs willen eenigen, dat een graaf van Hanau, *Ulrich* genoemt, in grote gunst van den keizer Severus stondt: ook maakt Bernh. Hertzog in zyn Kronyk van de Elzas gewag van eenen *Alberik*, grave van Hanau, de welke by zegt dat de dochter van hertog Rheinbolt van Franken ter gemalin hadt, en in den jare 681 is gestorven. Maar dewyl het onzeker is, of de zelve graven de stamvaders der navolgende zyn geweest, nademaal de graafschappen toenmaals niet erffelyk waren, daar benevens in de XIII eeuwe de archiven van Hanau door het vuur zyn verteert, mag men gevoegelykst met *Reinhard* den I, die de algemene stamvader der graven van Hanau is geweest, op het einde der IX eeuwe geleeft hebbende, een aanvang maken. Des zelfs navolger *Ulrich* zou het eerste tournoispel te Maagdenburg bygewoont hebben; *Reinhard* de II dat van Rothenburg in den jare 942; *Ulrich* de III dat van Trier in den jare 1019; *Ulrich* de IV dat van Zurich in den jare 1165; *Reinhard* de III dat van Keulen in den jare 1179. Doch men kan dezen stam van graaf *Henrik van Conraadsdorf*, die in den jare 1195 leefde, nog zekerder afleiden, als die de eigentlyke stamvader van dit graaflyke huis is. Des zelfs neef *Reinhard* heeft de helft van de heerlykheit Muntzenberg in den jare 1250 aan zich gebragt. Des zelfs zoon was *Ulrich* de VI, die eerst keizer Adolph van Nassau tegen hertog Albrecht van Oostenryk diende, en het Ryksvaandel voerde, om welke reden hem gemelde keizer in plaats van een gelen leeuw, dien hy te voren voerde, de rode en gele balken in zyn wapen gaf. Hy wist zich naderhandt by keizer Albrecht in gunst te brengen, zo dat hem de zelve in den jare 1300 tot Ryksvoogdt aanstelde, en daar op tot landvoogdt in de Wetterau; gelyk ook de keizer op des zelfs verzoek zyne zuster Adelheit het recht van opvolging in de Hanausche landen vergunde, indien het manlyke oir kwam uit te sterven. Des zelfs zoon en opvolger, *Ulrich* de VII, kreeg van de keizers Henrik den VII, Lodewyk van Beyeren, en Frederik van Oostenryk verscheide voorrechten, zelfs dat hy ook het recht der eerstgeboorte in den jare 1343 op zyn geslacht nog meer bevestigde. Zyn zoon *Ulrich* de VIII wierdt van keizer Karel den IV tot landvoogdt in de Wetterau aangestelt, en kreeg daar by de vryheit van alle door het Ryk verpande, en in de Wetterau gelegene goederen weder in te lossen; en terwyl alle oirkonden en documenten van het huis van *Hanau* door het vuur waren verteert, zo bevestigde de keizer alle de vryheden en voorrechten, aan zyne voorzaten vergunt, en vermits men zeide, dat de Joden de oorzaak van dezen brandt waren, gaf hy de Joden van Hanau aan hem over, benevens Friedberg, Bobenhauzen, Windeck, Steinau, Assenheim, Muntzenberg en Nidda, en vergunde hem om geldt met zyn eigen wapen te slaan. Zyn zoon *Ulrich* de IX wierdt nog meer in deze vryheden door den keizer Wenceslaus in den jare 1385 bevestigt. Deze graaf bragt het recht van eerstgeboorte vervolgens tot standt, maakte in den jare 1375 een behoorlyk geschrift daar van, en besloot, dat niemandt beneden de 18 jaren oud tot de regering zou komen, waar by het ook naderhandt altydt is gebleven, zelfs dat in den jare 1607 dit geschrift van keizer Rudolph den II opgehelderd, verklaart en bevestigt, en wederom van keizer Ferdinand den II in den jare 1620 bevestigt is. Hy hadt drie zonen, van welke *Conraad* abt van Fulda wierdt. *Godfried* was de XVI groot-Duitschmeester, en wierdt van de Saracenen voor Ancona verslagen. Maar de oudste, *Ulrich*, plantte het geslacht voort. Hy liet na van Agnes, gravinne van Hohenlo, *Ulrich* den XI. Deze liet na *Ulrich* den XII. De zoon van dezen laatsten by Elizabeth, gravinne van Ziegenhain, was *Reinhard*, die den 26 Juny des jaars 1451 stierf, en by zyne gemalinne Catharina van Nassau twee zonen hadt verwekt, die twee liniën stichtten, namentlyk de oudste, Reinhard, de *Muntzenbergsche*, en de jongste, Philips, de *Lichtenbergsche*. Reinhard stierf in den jare 1452, en hadt van zyne gemalinne Margaretha, dochter van paltsgraaf Ottho, *Philips* den II, die de overgrootvader van *Philips* den IV is geworden. Deze voerde in den jare 1532 de Augsburgsche Confessie in zyne landen in, en kreeg een gedeelte van het graafschap Rheinek, en stierf in den jare 1561. By zyne gemalin Helena, paltsgravin aan den Rhyn, hadt hy een zoon, *Philips Lodewyk*, die twee zonen heeft nagelaten, welke de Muntzenbergsche en Swartzenfeldsche linie hebben opgerecht. De Muntzenbergsche plantte *Philips Lodewyk* de II voort. Deze was by de keizeren Rudolph den II en Matthias in grote genade, trouwde met Catharina Belgika, dochter van prins Willem van Oranje, en stierf den 9 Augusty des jaars 1612. Hy liet vele kinderen na, zynde onder de dochteren *Amalia Elizabeth* met landgraaf Willem van Hessen-Cassel getrouwt, die in den dertigjarigen oorlog de Zweedsche party altydt heeft gehouden, en daar van zonderling bekend is. Onder de zonen volgde de eerste, *Philips Maurits*, zynen vader in de regering; maar zyn stam stierf uit met zyn zone *Philips Lodewyk*, als zynde ongetrouwt gestorven. *Albert*, twede zoon van graaf Philips Lodewyk, hadt zyne residentie te Swartzenfels. Hy stierf in den jare 1636, en hem volgde in de regering zyn zoon *Joh. Ernst*. Deze bragt wel na de doodt van zynen neef, *Philips Lodewyk*, de gezamentlyke landen der Muntzenbergsche linie by malkander, maar hadt 'er niet lang nut van, vermits hy den 12 January des jaars 1642 zonder erven stierf. Dus stierf ook met hem de gansche Muntzenbergsche stam uit, en de gezamentlyke landen kwamen aan de Lichtenbergsche linie. Deze linie heeft van het graafschap Lichtenberg den naam, leggende voor het grootste gedeelte in neder-Elzas, vermits de eene helft daar van, nevens het daar toe behorende ampt van erfmaarschalk in het sticht van Straasburg, *Anna*, dochter en erfgename van graaf Lodewyk van Lichtenberg, haar gemaal *Philips* in den jare 1458 aanbragt, wanneer naderhandt ook de andere helft is daar by gekomen. De stichter van deze linie was *Philips*, geboren in den jare 1417. Deze was de overgrootvader van *Philips* den V, die drie gemalinnen heeft gehad, van welke de eerste was Margaretha Ludovika, dochter van Jacobus den I, graaf van Oxenstein, met welke hy den 3 October des jaars 1560 trouwde. Door dit huwelyk bragt hy niet alleen een gedeelte van het graafschap Tweebrugge aan zich, maar ook de twede helft van de heerlykheit Lichtenberg, als mede de heerlykheden Oxenstein en Bitsch, nevens de opperlandvoogdy van het hoge sticht van Straasburg, hoewel naderhandt de heerlykheit Bitsch van den hertog van Lotharingen als een leen, op de beschuldiging van gepleegt bedrog, is ingetrokken. Daarentegen is Oxenstein aan het sticht van Straasburg op zekere wyze verpand. De twede gemalinne was Catharina, dochter van graaf Johannes van Wied. De derde was Agatha, dochter van Frederik, erfschenker van Limburg. Hy stierf in den jare 1599, en hadt van de eerste gemalinne *Philips* en *Albert*, die beide voor hunnen vader zyn gestorven, en *Johan Reinhard*. Deze vernieuwde met zyn neef *Philips Lodewyk* in den jare 1610 het oude erfverdrag van de Muntzenbergsche linie, waar by bedongen wierdt, dat wanneer de eene linie uitstierf, de andere in de regering zou volgen. Hy hadt twee gemalinnen, Elizabeth, dochter van graaf Wolfgang van Hohenlo, en Anna, dochter van den Rhyngrave Frederik. Hy liet na van de eerste, behalven drie dochteren, een eenigen zoon, *Philips Wolfgang* genoemt, die stierf den 24 February des jaars 1641, en waren zyne zonen *Frederik Casimir*, *Johan Philips* en *Johan Reinhard* de II. Deze viel de gansche Muntzenbergsche erffenisse te beurt, en zy vernieuwden onder malkander het oude verdrag rakende het recht der eerstgeboorte, als mede van dat het graafschap zonder algemene bewilliging niet zou verkocht of verpand kunnen worden. Ten dien einde nam de oudste, Frederik Casimir, alleen de regering aan, en resideerde te Hanau. De andere, Johan Philips, woonde te Bodenhausen, by Aschaffenburg, en de derde, Johan Reinhard de II, te Bisschopsheim. Doch dewyl de oudste, Frederik Casimir, in den jare 1669 met den landgrave Georg Christoffel van Hessen, zeker verbondt maakte, den zelven het dorp Riedheim in pandt gaf voor 16000 ponden, en zich daarenboven in allerhande moeielyke zaken stak, en inzonderheit, op aanraden van zynen toenmaals geheimen Raadt Bekker, met de West-Indische compagnie in Hollandt in den jare 1669 een verdrag maakte, uit kracht van 't welke hy in Amerika, op de kust tusschen de rivier Orinoque en die der Amazonen, eene Duitsche volkplanting of kolonie zou oprechten, gaf zulks den twe-

den broeder, Johan Philips, gelegenheit om in zynen, en zyns gestorven jongsten broeders kinderen name, het oppergraafschap, nevens de heerlykheit Lichtenberg, met het slot van den zelven naam, in bezit te nemen. Maar als de zelve den 28 December des jaars 1669 stierf, en van zyne gemalinne Susanna Margaretha, dochter van Johan Georg, vorst van Anhalt, gene erven naliet, nam de weduwe van gemelden grave Johan Reinhard den II, Anna Magdalena, met hulp van haren broeder Johan Christiaan, paltsgraaf van Birkenfeldt, de landen van nieuw in bezit, en liet zich van de onderdanen huldigen. Men bragt ook voorts allerhande bezwaarnissen tegen den regerenden graaf in, de welke echter eindelyk door de van den keizer benoemde commissarissen, namentlyk de keurvorsten van Ments en Saxen, vermits zeker in den jare 1670 tusschen de strydende partyen opgerecht en van den keizer bevestigt reces, in den grondt afgedaan wierden. Hier op stierf graaf Frederik Casimir den 30 Maart des jaars 1685, en heeft van zyne gemalinne Sibylla Christina, dochter van vorst Johan Georg van Anhalt, gene erven nagelaten. Dus volgde hem in de regering *Philips Reinhard*, oudste zoon van graaf Johan Reinhard, geboren den 2 Augusty des jaars 1664, welken hy reets in January te voren voor zynen neef hadt aangenomen. Hy deelde met zyn jongsten broeder de landen, zodanig, dat hy het Muntzenbergsche aandeel, en de andere het Lichtenbergsche kreeg. Hy was bestierder der Wetterausche gravenbank, en wierdt in November des jaars 1696 van keizer Leopold in den vorstenstandt verheven. Hy trouwde voor de eerste maal met Magdalena Claudia, dochter van Christiaan den II, paltsgraaf van Birkenfeldt, by welke hy eene eenige dochter, *Magdalena Catharina*, verwekte, die den 30 July des jaars 1691 geboren, en den 30 December des jaars 1695 gestorven is. Na de doodt van deze eerste gemalinne, voorgevallen den 28 November des jaars 1704, trouwde hy den 26 December des jaars 1705 voor de twede maal met Charlotta Wilhelmina, princesse van hertog Johan Ernst van Saalfeldt. Eindelyk stierf hy in den jare 1712 in October, zonder kinderen, en zyn broeder, *Johan Reinhard*, geboren den 31 July des jaars 1665, kwam in het bezit. Deze trouwde den 30 Augusty des jaars 1699 met Dorothea Friderika, dochter van markgraaf Johan Frederik van Onoltsbach en Anspach, die hem eene eenige dochter, *Charlotta Christina*, den 2 May des jaars 1700 ter wereldt bragt, die den 5 April des jaars 1717 met den erfprins *Lodewyk* van Hessen-Darmstadt is getrouwt, na dat haar vader niet lang te voren, na de doodt van zyn broeder Philips Reinhard, de laatste mannelyke bezitter van het gansche graafschap Hanau was geworden. Deze princes, gestorven den 1 July des jaars 1726, heeft aan den erfprins drie prinssen en even zo veel princessen nagelaten.

Boven is gezegt, dat de graven van Hanau in het laatste van de voorlede eeuwe in den Ryksvorstenstandt zyn verheven. Maar zy hebben zich tot nog toe niet zeer bemoeit om in den vorsten-Raadt opentlyk ingeleid te worden, als willende liever onder de eerste en oudste graven dan onder de laatste vorsten getelt worden.

Sedert dat de twee graafschappen Muntzenberg en Lichtenberg vereenigt zyn, is de graaf van Hanau de machtigste en rykste in landt en lieden en inkomsten geworden van alle graven in Duitschlandt, en overtreft daar in zelf een groot getal vorsten. Hy houdt in het graafschap Muntzenberg een bataillon van 500 koppen, uitgelezen volk, tot garnizoen van de stadt. Hunne hofhouding is ook recht vorstelyk, en inzonderheit onder de twee laatste heeren in allen opzichte prachtig en ook wel geregelt. Toen de tegenwoordig regerende keizer naar Frankfort reisde om gekroont te worden, logeerde zyne Majesteit een nacht op het slot, en was zeer voldaan van de eer, die hem wierdt bewezen, en zyne bedienden betuigden, dat zy nergens op de reize de keuken en de kelder van alles zo wel voorzien, en zo wel en zinlyk gereguleert hadden gevonden dan hier. De laatstoverleden heer Philips Reinhard heeft een half uur beneden de stadt, by het dorp Kestadt, op een hoogte, tegen den Mayn, een zeer ruim en heerlyk lusthuis laten bouwen, en naar zynen name *Philips-Rust* genoemt. Het gebouw is zeer prachtig, en van alles wel voorzien tot het bergen van een zeer aanzienlyken hofstoet. De tuin, die achter het huis langs de rivier legt, is met een stenen muur aan de rivier opgehaalt, en ook van de landzyde daar mede omringt. Hy is groot, luchtig en fierlyk met zyn parterren aangelegt. De tegenwoordig regerende graaf heeft den zelven merkelyk verlengt, en met een schone orangerie en fontein versiert. De hoogte, waar op dit lusthuis legt, langs de rivier den Mayn, geeft een zeer heerlyk en ruim gezicht over het omleggende landt en op de stadt, en behoeft in aangenaamheit van situatie, fierlykheit van tuinen en ruimte van gebouwen in zyn soort voor weinig diergelyke in Duitschlandt te wyken. Een half uur van dit lusthuis, landwaards in, tegen een bosch aan, heeft de thans regerende graaf een zeer schone phaisanterie gesticht.

Hoe het na het uitsterven van de graaflyke linie met het graafschap zal gaan moet de tydt leren. Het keurvorstelyke huis *Saxen* pretendeert recht te hebben op de Muntzenbergsche landen, als 't zelve toegestaan van keizer Ferdinand den I en den II, gelyk in het artykel van het graafschap in het voorbygaan gezegt is: maar dit moet alleen ten hoogsten betrokken worden tot den burgt Hanau en het ampt Bornheimerberg, dat een Saxisch leen is, of ook tot de onmiddelyke Rykslenen. Maar het huis Hanau heeft in den jare 1643 met Hessen-Cassel een verdrag van opvolging gemaakt, uit krachte van het welke Hessen in de Hanausche landen zal opvolgen. Voor omtrent vier jaren is 'er tusschen het keurhuis van *Saxen* en *Hessen Cassel* een verdrag gemaakt, uit krachte van het welke het keurhuis zynen eisch aan Hessen-Cassel afstaat. Het graafschap Lichtenberg met het ampt Bobenhauzen zullen door het gemelde huwelyk van de eenige dochter van den thans regerenden grave met den erfsprins van Hessen-Darmstadt aan dat huis vallen. *Lunig Spicil. sect.* 1. *Hertzog Elzas. Chron. Spener Op. Herald. l.* II. *c.* 41. *Imhof N. P. l.* VI. *c.* 5. *Europ. Herold P.* I. *p.* 612. *M. S.*

HANCHISA. Zie ANCHISA.

HANCHUNG, eene grote stadt van de provincie van Xensi, in China. De grondt omtrent deze stadt brengt eene grote menigte van honing en wasch, van muscus en van drakenbloedt voort. Men ziet 'er menigmaal grote hopen van harten en rheën, en een groot getal van beeren, die vyanden van de harten zyn. De Chinezen hebben altydt groot werk van deze plaats gemaakt, om dat zy eene uittermaten voordeelige gelegenheit heeft, zynde omringt van bergen en bosschen, die haar tot wallen dienen. Daar zyn vyf tempels, van welke de prachtigste toegewyd is aan *Changleangus*, opperkrygsoverste van het leger van den koning Lieupangus, ter gedachtenisse van de vermaarde brug, die hy deedt leggen over de gebergten, om langs een regten weg van Hanchung naar Sigan te kunnen gaan. Deze brug, die van de Chinezen *Cientao* wordt genoemt, of de weg van ondersteuning, is een wonderbaar werk, aan wiens opmaking Changleangus meer dan drie maal honderd duizend menschen, daar onder gerekent al het krygsvolk van zyn leger, te werk heeft gestelt, die het midden van de lange schakeling van bergen, die zich van Hanchung af tot Sigan toe uitstrekken, effen maakten, en op eenige plaatsen bruggen leiden, om twee te ver afgelege bergen zamen te voegen, of om over de dalen en de beken te komen. Die gansche weg is met aarde bedekt, en op de kanten met leuningen bezet, tot veiligheit der reizigers. De lengte van deze brug beslaat omtrent vyftig mylen. *Martin Martini descript. de la Chine dans le Recueil de Thevenot, vol.* II.

HANCKE, of HANCKIUS. Zie HANKIUS.

HANCO-FORTENA, een Vriesch schryver, die een verhaal heeft nagelaten van het gene hy onder verscheide vorsten hadt ondernomen. Men weet niet zeker in wat tydt hy geleeft heeft. *Suffridus Petri de script. Fris. Dec.* VI. *c.* 6.

HANDROS. Zie ANDRO.

HANDT wierdt oudtyds voor een pylaar gebruikt, gelyk men daar van twee aanmerkelyke plaatsen in de H. Schrift vindt, als eerst I *Sam.* XV, 12, alwaar van Saul, na dat hy de Amalekiten hadt verslagen, staat: *Saul is te Karmel gekomen, en ziet, hy heeft zich eenen pylaar gestelt.* Eigentlyk staat 'er in den grondtext: *Hy heeft zich eene* יד, *(jad)* dat is, *handt*, gestelt, als tot een opgerecht teken van overwinninge, of tot een gedenkteken: even gelyk men ten tweden leest, dat zulk een gedenkteken, 't welk iemandt tot gedachtenisse van zynen name oprecht, iemands *handt* genoemt wordt, II *Sam.* XVIII, 18. *Absalon nu hadde genomen, en in zyn leven voor zich opgerecht eenen pylaar, die in 's konings dal was; want hy zeide: Ik hebbe genen zone, om myns naams te doen gedenken, en hy hadt dien pylaar genoemt naar zynen name; daarom wordt de zelve tot op dezen dag genaamt* יד אבשלום *(jad Abschalom)* dat is, *Absaloms handt*, of anders Absaloms merk of gedenkteken: gelyk buiten twyffel daar van daan nog in verscheide landen gebruikelyk is, gemaakte handen aan hoge opgerechte palen tot merk- en scheidtekenen op de wegen op te rechten, gelyk in Hollandt, Groningerlandt, Vrieslandt en elders nog kan gezien worden. Terwyl 't ook oudtyds in Saxen en Duitschlandt gebruikelyk was, tot een teken van gerechte over hals en handt een houten paal of kruis op te rechten, met een handt en zwaardt daar aan: want dus leest men in een oud Saxisch Woordenboek: *Und ist vor alters dar bey bedeut gewesen, dasz man ein grosz holtzern creutz in einer stadt oder flecken auffgericht, dar auff eine hand oder schwerd gesteckt, zum zeichen der gerichte uber hals und hand.* Dat is: *En is voor dezen daar door te kennen gegeven, dat men een groot houten kruis in eene stadt of vlek oprechte, daar eene handt of zwaardt aan gestoken was, tot een teken van 't gerecht over hals en handt.* Men plagt 'er ook wel des konings handschoen aan te hangen, tot een teken van toegestane gerechtsoeffening, als ook tot teken eener stadbouwinge, gelyk *in 't Saxische Landrecht Artic.* 9 gezegt wordt, en gelyk breder te zien is by G. Outhof in zyne *Uitlegging over 't boek van Jonas, pag.* 36, en in zyne Verhandeling van *de Rulandische en Saxische Weichbilden, in Bibliotheca Bremensi clas.* VI, *fasc.* I, §. 7, als ook in Joh. Nicolaus boek *de Chirothecarum usu & abusu cap.* 5.

HANEKAM, of HAHNEKAM, een bergachtige en onvruchtbare landstreek in Zwaben, by het klooster Keizersheim, in het Neuburgsche haar begin nemende, en zich tot aan Steinheim uitstrekkende. In de zelve zyn de steden *Manheim, Pappenheim* en *Heidenheim* gelegen. *Crus. Annal. Suev.*

HANEM. Zie ANEM.

HANER. Zie ANER.

HANGCHEU, de hoofdstadt van de provincie van Chekiang, in China. Zy is insgelyks de hoofdstadt van een landgebiedt van den zelven naam, en heeft zeven steden onder haar gebiedt. Deze stadt is die gene, die van Paulus Venetus *Quinsay*, in plaats van *Kingsu*, genoemt wordt, het welk *koninklyke stadt* beduidt; en die naam van *Kingsu* wierdt haar gegeven in den jare 1135, om dat de keizer Coagangus toen ter tydt binnen deze stadt zyn verblyf hieldt, en aldaar zyne hofhouding oprechte, om een afgelegen woonplaats te hebben van de Tartaren van

Kin, die een inval in zyn ryk gedaan hadden. Des zelfs opvolgers hebben insgelyks den fetel van het keizerryk aldaar geplaatst, tot dat de Westersche Tartaren, na dat zy de Oostersche Tartaren van Kin verjaagt hadden, uit de Noordelyke provinciën van China, die de Cetay wierden genoemt, hunne zegeryke wapenen voerden in Mangyn, dat is te zeggen, in de Zuidelyke provinciën, van de welke zy zich meester maakten in den jare 1278. Deze stadt wordt overal doorsneden van grachten, op de welke men eene ontelbare menigte van zeer welgemaakte bruggen gebouwt heeft. Het water van deze grachten komt uit het meir van Sihu, het welk daar naby legt, en voor een gedeelte van de stadt mag gehouden worden, om dat het zelve van beide de kanten betimmert is met paleizen, tempels, collegiën, en andere, zo gemene, als byzondere gebouwen. Men ziet te Hangcheu, op het gebergte, Chinghoang genoemt, een zeer schonen toren, op welken de uuren aangewezen worden op een wyzer, door middel van een zandloper, of waterhorologie. De letters aan dezen wyzer zyn verguld, en hebben, om des te gemakkelyker te kunnen gezien worden, de lengte van anderhalf voet. Daar is een groot getal van zeer prachtige zegebogens, en op de grote plaats alleen worden 'er tot drie honderd getelt, de welke zo vele openbare gedenkwerken zyn, opgerecht ter eere van de regeringsheeren, of inwoners, die hunnen naam door heerlyke daden vereeuwigt hebben. De zelve zyn met loof en beeldwerk versiert, en hebben ieder drie bogen, de grootste in het midden, en de twee kleine aan beide zyden. Zy hebben insgelyks drie verhogingen, van elkander gescheiden door hunne kornissen en architraven van marmor. Op den top van den boog staat met goude letteren geschreven de naam van den keizer, onder wiens regering dit gebouw wierdt opgerecht, en in het midden leest men het roemschrift van den gene, tot wiens eere dit gedenkwerk is gebouwt. Men ziet 'er vier grote torens van porcelein, byna gelyk die van Nanking. De afgodentempels zyn daar zeer kostelyk, en in grote menigte; boven dien zegt men, dat 'er omtrent vyftien duizend priesters zyn. De stadt is zo volkryk, dat 'er dagelyksch, gelyk men verzekert, tien duizend zakken ryst verteert worden; en ieder zak houdt zo veel ryst, als 'er nodig zou zyn om genoegzaam honderd menschen op eenen dag te spyzen. De Jesuiten hebben daar eene zeer prachtige kerk, en twee kapellen in de voorsteden.

Men vindt eene menigte van tygers byna in alle plaatsen van dit landschap. Marcus Paulus Venetus noemt ze leeuwen; maar daar worden 'er in gansch China geen gevonden. Het gebergte van Tiermo, naby de stadt van Lingan gelegen, is berucht ter oorzake van eene grote menigte van uitgeleze paddestoelen, die het zelve voortbrengt, en die men, ingezouten en naderhandt gedroogt, naar alle de provinciën van dit keizerryk brengt. Wanneer zy de zelve willen koken, laten zy die een weinig in 't water weken, waar uit zy ze zo frisch en schoon halen, als of ze versch geplukt waren. Naby de stadt Changoa legt het meir van *Cinking*, in het welke kleine vischies, die als verguld schynen, gevangen worden. Men noemt de zelve *Kingu*, en de grote heeren kopen ze zeer duur, om ze in hunne lusttuinen op te kweken. Een van deze visschen is zomwylen drie goudguldens waardig, hoewel zy niet langer dan een vinger zyn. De reden, dat men de zelve zo hoog schat, is, dat hunne schobben glimmen, en schynen met stofgoudt bezaait te wezen, en dat zy zich wennen aan die genen, die hen uit de handt te eeten geven, heel vrolyk tot vermaak van hun weldoender in het water spelende. Naar de Westzyde van de stadt Hangcheu ziet men den heuvel van Filaifung, op welken men zegt meer dan drie duizend priesters te wezen, van de welke een gedeelte in die hollen woont, als in eene eeuwige gevangenis, hun onderhoudt langs een touw, dat de anderen hen nederlaten, ontfangende, zynde zeer moeielyk om daar in te komen. De Chinezen noemen het meir van Sihu het aardsche paradys, om dat 'er op des zelfs oevers zeer schone wegen gemaakt zyn, bestraat met grote vierkante stenen, en beplant met rechtlopende dreven van bomen. Daar zyn diergelyke wandelwegen op de bruggen, die men daar van den eenen oever tot den anderen gebouwt heeft. Men ziet in 't rondt niet dan bosschen, tuinen, paleizen, tempels en prachtige gebouwen, met galderyen en balkonnen. Het water van het meir is zo helder als kristal. De schuities, in welke men zich met varen verlustigt, zyn met goudt opgeluistert, en met verscheide verwen geschildert; zo dat 'er geen ding ontbreekt aan de pracht van dit volk, het welk tot de wellusten en geneugten overgegeven is. De rivier de Ché heeft iets, dat aanmerkelyk is. De zelve zwelt ongemeen hoog naby de stadt op den achttienden dag van de achtste maandt, (die in October komt) en deze vloedt overtreft ongelykelyk alle de andere van het gansche jaar. De wateren vallen daar in met zulk een geweldt en zulke sterkstromende baren, dat 'er geen zo goed schip gevonden wordt, het welk niet wordt omgeslagen. Op dien dag, omtrent vier uuren na den middag, lopen de gansche stadt en de gouverneur daar heen, om den zeldzamen en geweldigen stroom van dezen vloedt te zien, die genoegzaam te kennen geeft, dat, hoewel de ebbe en vloedt van de zee in eeniger voegen zich schikken naar den loop van de maan, de zelve echter niet volstrektelyk daar van afhangen, maar ook van de gesteldheit van de aarde en van het water, en van de onderaardsche uitdampingen, die op zekere tyden uit den grondt komen. *Martini Description de la Chine dans le Recueil de Thevenot, vol.* III.

HANGEST, een Fransch geslacht in Pikardië, het welk vruchtbaar is geweest in verscheide doorluchtige mannen. *Rochus*, heer van Hangest, leefde in den jare 1352. Hy was keukenmeester van den koning, en naderhandt maarschalk van Vrankryk. Hy trouwde met Johanna van Argies, en verwekte by haar, onder andere kinderen, *Jan*, gezegt *Rabache*, die trouwde met Maria van Pecquigni, en stierf in gyzelaarschap te Londen in den jare 1363. Deze laatste liet na, onder andere kinderen, *Jan*, heer van Hangest, kamerheer van den koning, meester van de voetbooglchieters, enz. die nog leefde in den jare 1411. Hy verwekte by Margaretha van Lisle *Miles*, heer van Hangest, die trouwde in den jare 1404 met Louïze van Craon. Hy was de vader van *Maria*, vrouwe van Hangest, getrouwt eerst met Jan den III, heere van Mailly, en na zyne doodt met Boudewyn van Noiette, gouverneur van Peronne. *Jan van Hangest*, gekomen van een jonger zoon van dit geslacht, deedt trouwe diensten aan koning Karel den VI. Zekere *Adriaan van Hangest*, heer van Genlis, was opperhofschenker van Vrankryk na de doodt van François van Baraton, in den jare 1520. Men zegt, dat hy de jonger zoon was van *François*, den broeder van *Jakob*, heer van Magni, en van *Karel van Hangest*, Apostolische protonotaris, abt van Pierres in Bretagne, kanunnik en naderhandt bisschop van Nojon in den jare 1501. Hy stierf den 19 Juny des jaars 1528, na dat hy zyn bisdom hadt overgedaan aan *Jan van Hangest*, zyn neef. Deze was een zeer geleerd en deugdzaam man, en stierf den 4 February des jaars 1577 te Parys, alwaar hy ter aarde bestelt wierdt in de kerk der Minderbroeders. *Adriaan van Hangest*, van welken reets gesproken is, trouwde met Francine van Mans, en verwekte by haar verscheide kinderen, die hunne dapperheit deden uitmunten gedurende de oorlogen van Italië en van Vlaanderen, en ten tyde van de beroerten van den Godsdienst. *François van Hangest*, die de oudste zoon was, was een van de hoofden van de party der Hugonoten. Men zegt, dat hy uitzinnig is gestorven te Straasburg in den jare 1569, zonder kinderen na te laten by Valentine van Ursins Trainel, zyne huisvrouwe. Een van zyne broeders wierdt gedood in den veldslag van Cerisoles; en *Jan van Hangest*, heer van Ivoi en van Genlis, verdedigde Bourges tegen de Hugonoten in den jare 1562. Hy wierdt gelaakt door die van zyne party over dat hy deze plaats een weinig te ligt aan den hertog van Guize hadt overgegeven. Sedert dien tydt in den jare 1570 zondt hem de koningin van Navarre in gezantschap op den Ryksdag van Spiers. Eenigen tydt daar na diende hy in de verovering van Valencyn voor de bondgenoten van de Nederlanden, en naderhandt te Bergen in Henegouwen gevangen zynde, deden hem de Spanjaarden op zyn bedt wurgen. *La Morliere des maif. des Picard. Monstrelet. Thuanus. Sammarthanus. le Vassor Hist. des Evéq. de Noion.* enz.

HANGEST, (HIERONYMUS) Doctor te Parys, kanunnik en scholaster van Mans, leefde in de zestiende eeuwe. Hy was geboren te Compiegne van een adelyk en aanzienlyk geslacht; maar hy wierdt vry doorluchtiger door zyne eige verdiensten. Hy deedt groten voortgang in de hogeschool van Parys, in welke hy een geleerd hoogleeraar wierdt. Naderhandt wierdt hy kanunnik en scholaster van de kerk van Mans, en grootvikaris van den kardinaal van Bourbon, bisschop van de zelve stadt. La Croix du Maine geeft hem den roem van een zeer groot philosooph en wiskunstenaar. Hy stierf den 8 September des jaars 1538 te Mans, alwaar zyn grafstede te zien is in de kapel van het H. Graf, in de hoofdkerk. Hy heeft verscheide werken nagelaten, als: *Lumiere Evangelique par la S. Eucharistie; Moralia; Antilogia adversus Pseudo-Christos; De Academiis in Lutherum; De libero arbitrio, contra eundem; De possibili praeceptorum observatione; De Christiferâ Eucharistia adversus nugiferos,* enz. *La Croix du Maine & du Verdier-Vauprivas Bibl. Franc. Miraeus de script. saec.* XVI. *La Boulage Hist. Univers. Paris.*

HANGUIGUEN DE GENSAN, een edelman, die om zyn groot verstandt en zonderlinge vernuftheit in hoge achting was aan het hof van Karel den VI. Hy is de man geweest, die dat treurige en ongelukkige balet hadt uitgevonden, het welk, *de vermomdheit der brandenden* (*la momerie des ardens*) genoemt, te Parys gedanst wierdt op de zaal van het koninklyke hof in de maandt van January des jaars 1393. Dit balet wierdt gedanst door vermomde personen, verkleed als wilde menschen, welker klederen, gemaakt van linnen, en overdekt met werk of vlas, op de wyze van een ruige huidt, zo naauw om 't lyf gesloten waren, dat de genen, die dus verkleed waren, schenen naakt te wezen. Dit vlas was aan het linnen met fyne pek vastgemaakt. De koning hadt zulk een behagen in deze uitvinding, dat hy een van de dansers wilde zyn: maar midden in het vermaak de hertog van Orleans binnen gekomen zynde, en niet wetende het voorwerp van deze gemaskerden, poogde by deze wilde mannen by het licht van een fakkel te bezien, met welke hy de dansers zo digt naderde, dat de vlam in hunne klederen raakte: en dewyl zy zes aan zes gebonden waren met zyde koorden, op de wyze van ketenen, konden zy de vlammen, die hen omringden, niet ontvluchten. Daar was niemandt dan de zoon van den heere van Nantoüillet, die zich los maakte, en in een tobbe met water dompelde, die by het vertrek van den koninklyken voorschenker stondt. Twee van die vermomde heeren stierven op de plaats, de andere drie, van welke van Gensan een was, overleefden hunne dansgenoten niet langer dan twee dagen. By geluk was de koning, die deze wilden aanvoerde, kort te voren gegaan by de hertoginne van Berry, om met haar te praten; en deze princes, ziende de gansche zaal in volle vlam, bedekte den koning met haren tabberdt, aan welken een lange sleep was, en behoedde hem, dat de vlam in zyne klederen niet sloeg. *Froissard vol.* IV. *c.* 52.

HANIF, of HANIFE, hoofdt van een van de vier gezindheden van den Macometaanſchen godsdienſt, die de Turken voor rechtzinnig houden, hoewel de zelve verſchillende gevoelens hebben omtrent verſcheide geloofspunten. De gezindhe- van dezen leeraar wordt de Hanifiaanſche genoemt; en de Turken met de Tartaren belyden de zelve. De andere gezindheden zyn die van *Schiaffi*, van *Malik*, en van *Hambel. Ricaut de l Empire Ottoman. Herbelot.*

HANIM. Zie ANIM.

HANKIUS, (MARTINUS) rector en hoogleeraar van het collegie van Elizabeth te Breslau, en algemeen opziender over alle de andere ſcholen van de Augsburgſche belydenis van dat landſchap, wierdt geboren te Breslau den 16 February des jaars 1633, zynde de zoon van Jan Hankius, predikant van de zelve ſtadt, en van Agnes Pittich. Hy deedt zyne eerſte ſtudiën in het collegie van Elizabeth te Breslau. Van daar vertrok hy naar Jena. Hy ſtudeerde daar in de Philoſophie en in de Godgeleerdheit, en ontfing zyne openbrieven van leeraar in de eerſtgenoemde van deze hogeſcholen. De ſchooloeffeningen, die hy verdedigde wegens het zedelyk goedt en kwaadt, wegens de geveinſtheit en achterhouding, wegens den H. Geeſt, hebbende zyne bekwaamheit ruchtbaar gemaakt, wierdt hy beroepen te Gotha, om aldaar hoogleeraar te wezen in de zede-en ſtaatkunde, en in de hiſtoriën. Van daar wierdt hy beroepen te Breslau in den jare 1661, om aldaar hoogleeraar in de zede-en redeneerkunde te zyn. In den jare 1670 wierdt hy benoemt tot opziender van de boekzaal van Elizabeth in de zelve ſtadt. In den jare 1681 wierdt hy tot conrector aangeſtelt van het collegie van Elizabeth, en in den jare 1688 wierdt hy verheven tot rector en opziender van alle de andere ſcholen. Zie hier de voornaamſte werken, die hy heeft in 't licht gegeven: *De Rerum Romanarum ſcriptoribus lib.* II, te Leipzich in 4. het eerſte in den jare 1669, en het twede in den jare 1674. *De Rerum Byzantinarum ſcriptoribus*, te Leipzich in den jare 1677. Verſcheide *Redenvoeringen* en *Gedichten*. Hy verkreeg door deze werken zulk een groten roem, dat de keizer hem naar Wenen ontboodt, om aldaar eenige dingen in zyne boekzaal te ſchikken, en deedt hem op zyn vertrek een zeer heerlyk geſchenk. Hy maakte eene Chronologiſche tafel van alle de genen, die het voorzitterſchap bekleed hadden over de ſcholen van Breslau ſedert den jare 1525 tot den jare 1700. In den jare 1702 zag men van hem in het licht komen: *Antiquitates de Sileſiorum nominibus; Antiquitates de Sileſiorum majoribus, ab orbe condito ad annum Chriſti DL*, in 4. In den jare 1705 kwamen te voorſchyn: *Exercitationes de Sileſiorum rebus ab anno Chriſti DL ad MCLXX*, insgelyks in 4. Naderhandt gaf hy twee boeken uit *de Sileſiis indigenis eruditis*, ſedert den jare 1185 tot den jare 1550. Hy zou voortgegaan hebben met meer andere diergelyke werken uit te geven, indien de doodt zynen arbeidt en te gelyk zyn levensdraadt niet hadt afgebroken. Hy ſtierf den 24 April des jaars 1709, in den ouderdom van weinig meer dan 76 jaren. *Acta Lipſ.* 1709, *pag.* 331.

HANMER (MEREDITH) leeraar in de Godgeleerdheit, wierdt geboren in het graafſchap van Flinth, een gedeelte van Noord-Walles, in Engelandt. Hy vertaalde in het Engelſch de kerkelyke Hiſtorie van *Euſebius*, van *Socrates*, en van *Evagrius*, enz. Hy vertaalde een Dagboek van de Heiligen van Ierlandt, en eene Kronyk van dat landſchap, zynde ſchatbewaarder van de kerk van de H. Drievuldigheit te Dublin. Hy ſtierf aldaar aan eene beſmettelyke ziekte in den jare 1604. *Moreri in 't Engelſch.*

HANNA. Zie ANNA.

HANNA, de vrouw van Elkana, uit den ſtamme van Levi, die te Ramath, of Ramathaïm, in den ſtamme van Ephraïm, woonde, en de moeder van den propheet Samuel. Elkana, haar man, ging op een tydt naar Silo, daar toen de Tabernakel was, om daar den Heere te aanbidden, en nam zyne vrouwen Hanna en Peninna mede derwaarts. Peninna hadt kinderen, die mede te Silo kwamen, maar Hanna hadt 'er geen. Elkana, hebbende den offerdienſt volëindigt, rechtte eene maaltydt aan voor zyne vrouwen en kinderen, en gaf Peninna en hare kinderen offerſtukken; maar Hanna, die hy teder beminde, gaf hy maar een aanzienlyk ſtuk, om dat zy gene kinderen hadt. Hanna was daar over zeer bedroeft, en Peninna, haar tegenparty, vermeerderde hare droefheit met haar te verwyten, dat zy onvruchtbaar was. Elkana, ziende, dat Hanna niet at, maar weende, ſprak haar moedt in; waar op zich de zelve te vrede ſtelde, en na de maaltydt alleen naar den Tabernakel ging, om hare ziel voor den Heere uit te ſtorten, doende den Heere eene gelofte, dat, zo hy haar een zoon geliefde te geven, zy den zelven aan hem zou opofferen voor al zyn leven, en dat geen ſcheermes op zyn hoofdt zou komen. De hogeprieſter Eli, haar een zo langen tydt hebbende zien bidden, meende dat zy dronken was, en begraauwde haar daar over; maar Hanna antwoordde hem: *Vergeef het my, myn heer, ik ben eene vrouw, die hoog bedroeft is, en hebbe noch wyn, noch ſterken drank gedronken; maar kome myne ziel voor den Heere uitſtorten.* Daar op antwoordde Eli: *Ga in vrede, myne dochter; de Heere geve u het geen gy hem gebeden hebt!* Hanna wierdt niet lang daar na bevrucht, en baarde een zoon, dien zy *Samuel* noemde, om dat zy hem, gelyk zy zich uitdrukte, van den Heere gebeden hadt. Vervolgens ging Hanna naar het huis des Heeren, na dat zy haren zoon geſpeent hadt, met zich nemende drie varren, drie maten meelbloeme, en eene vleſch met wyn, en offerende den Heere hare offerhande. Hier op droeg zy haren zoon den Heere op door de handt van Eli, aanbaden vervolgens den Heere, en Hanna ſtelde een dankliedt op, waar in zy de mogendheden van Gods barmhertigheit verheft, die vruchtbaar en onvruchtbaar maakt naar zyn welbehagen. Wat haar daar na is overgekomen vindt men in de H. Schrift niet aangetekent. I *Sam.* I, 11.

HANNAS. Zie ANANUS.

HANNEKENIUS, (MENNO) de zoon van Gerhard Hannekenius, predikant te Blaxen in het Oldenburgſche, wierdt den 1 Maart des jaars 1595 geboren. Hy leide den grondt zyner ſtudiën te Bremen, en voltrok de zelve naderhandt te Gieſſen. Hy wierdt in den jare 1619 tot leermeeſter in de Latynſche ſchole te Oldenburg aangeſtelt; maar hy leide dat ampt in den jare 1622 neder, en vertrok naar Wittenberg, om zich onder Nic. Hunnius grondig in de Godgeleerdheit te oeffenen. Van daar ging hy naar Leipzich, Altorf, Tubingen, Baſel en Straasburg, in welke laatſte ſtadt hy zyn *Scutum Catholicæ veritatis*, tegen den Jeſuit *Thomas Henrici*, uitgaf. Men boodt 'er hem het hoogleeraarsampt in de Ooſterſche talen, nevens de bediening van predikant, aan; maar hy bedankte, om dat hy van mening was naar huis te reizen. Als hy nu op zyne te rug reize zynen gewezen leermeeſter, Balthaſar Mentzer, bezocht, boodt hem de zelve in den jare 1626 het hoogleeraarſchap in de zedekunde te Marpurg aan, het welk hy aannam. Doch kort daar na beriep hem de landgraaf Georg tot profeſſor in de Godgeleerdheit en de Ooſterſche talen, door wiens laſt hy ook Doctor in de Godgeleerdheit en opziender over de voedſterlingen wierdt gemaakt. Hy nam deze ampten zo getrouwelyk waar, dat hy zelfs verſcheide beroepingen van het huis van Luneburg, van de ſtadt Frankfort aan den Mayn, en de ſtadt Hamburg weigerde aan te nemen. Doch tot ſuperintendent te Lubek beroepen zynde, trok hy in den jare 1646 derwaarts, en vaardde dat ampt aan. Hy overleedt aldaar den 17 February des jaars 1671. Hy was met de dochter van Balthaſar Mentzer getrouwt, by welke hy zeven zonen en drie dochteren won. Zyne ſchriften zyn: *Tres Diſputationes de hominis creatione, corruptione & converſione; Synopſis Theologiæ; Expoſitio Epiſtolæ Pauli ad Epheſios; Doctrina de juſtificatione hominis coram Deo; Sylloge quæſtionum Theologicarum; Grammatica Hebraica; Examen Manualis Martin. Becani; Irenicum Catholico-Evangelicum*; enz. *Tribbechov Memor. Hannekenii. Kil. Rudrauffii Luctus acad. Giſſenæ. Nottelman Program. ap. Witte pag.* 1699.

HANNEKENIUS, (PHILIP. LODEWYK) zoon van den voorgaanden, wierdt den 5 Juny des jaars 1637 te Marpurg geboren. Hy ſtudeerde in den jare 1657 te Gieſſen. Van daar begaf hy zich naar Leipzich, naar Wittenberg en Roſtok. Na dat hy eene grondige kennis van de Theologie en Philoſophie hadt erlangt, wierdt hy in den jare 1663 hoogleeraar te Gieſſen, kort daar na Doctor in de Godgeleerdheit; in den jare 1663 profeſſor in de Theologie en byzitter in 't conſiſtorie, en na de doodt van Mislerus eerſte profeſſor in de Theologie in de gemelde akademie, en ſuperintendent generaal gemaakt. In den jare 1693 wierdt hy tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Wittenberg beroepen, welke plaats hy tot zyne doodt bekleedde. De zelve gebeurde den 16 January des jaars 1706. Zyne ſchriften zyn: *Conſtantius ſophus; Epitome Hiſtoriæ Arianæ; Jeſuita converſus; Annotata Philologica in Joſuam; Hierophanta; Haſſia exſultans in proſperitate academiæ Gieſſenæ; Hodegeticus Mareſianus; Paralyſis fidei Papææ juxta analyſin fidei Catholicæ Gregorii de Valentia; Ectypa divinæ voluntatis circa ſalutem humanam; De turbelis phantaſiæ in objecto præcipuo religioſæ pietatis; obſervationes fideles in Syſtema Theologicum Mareſii; Declaratio Aug. Confeſſionis*, en verſcheide andere, rakende Godgeleerde verſchillen. *Nova litter. Hamburg. an.* 1703. *pag.* 283. & *an.* 1706. *pag.* 50.

HANNEMAN, (N.) een ſchilder van 's Gravenhage in Hollandt, is de leerling geweeſt van den vermaarden van Dyk, en heeft altydt de handeling van zynen meeſter gelukkiglyk gevolgt. Hy heeft eene menigte van afbeeldſels gemaakt, die door ganſch Hollandt verſpreid zyn, en die genen, die hy naar die van van Dyk heeft geſchildert, gaan menigmaal voor des zelfs of de oorſpronkelyke ſtukken door. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

HANNIBAL, een beroemd veldheer der Carthaginenzen. Hy was geboren in het twede jaar van de CXXXIII Olympiade, in het jaar van Rome 507, des werelds 3737, voor Chriſtus 247, de zoon van Amilcar, krygsoverſte der Carthaginenzen, de welke drie zonen hadt, van welke hy gemeenlyk zeide, dat hy drie draken, of leeuwen, als anderen zeggen, opvoedde, die Rome eens zouden verſcheuren. Deze Amilcar liet zynen zone Hannibal in het negende jaar van zynen ouderdom op het altaar zweren, dat hy nooit een vriendt der Romeinen zou worden, welke plegtigheit Silius Italicus zeer fraai beſchryft. Hem wierdt in het zes en twintigſte jaar van zynen ouderdom het opperbevel over het leger der Carthaginenzen toevertrouwt, en na dat hy Salamanka en Saguntum, in Spanje, in het 2 jaar van de CXL Olympiade, in den jare van Rome 535, des werelds 3765, voor Chriſtus 219, hadt ingenomen, verſloeg hy de Galliërs, die hem den overtocht over de Rhone wilden betwiſten, en beſloot den oorlog ook in Italië te voeren. Ten dien einde trok hy in het 3 jaar van de CXL Olympiade, in den jare van Rome 536, des werelds 3766, voor Chriſtus 218, met negentig duizend man te voet, en twaalf duizend te paarde, over de Alpen, niettegenſtaande Publius Cornelius, de zware ſneeuw, en de inwoners van dat gebergte dit trachtten te beletten. Hy baande zich op eene wonderlyke wyze een weg over die verſchrikkelyke bergen, doende de zelve met azyn week en vervolgens met yzere werktuigen gelyk maken. Na dat hy Turin binnen drie dagen hadt verovert, trok hy naar Pavië, en verſloeg Cor-

nelius Scipio, die 'er onvermydelyk zyn leven by zou hebben verloren, indien hy niet door zynen zone, den welken naderhandt de bynaam van de Afrikaan (*Africanus*) wierdt gegeven, uit het gevaar gered was. Hannibal vervolgde zyne overwinningen, en verſloeg Cornelius, nevens des zelfs amptgenoot, Sempronius Longus, voor de tweede maal by de rivier Trebia, in het zelve jaar. In het volgende jaar kwam hem Flaminius by het meir Thraſymene tegen, dien hy insgelyks met 15000 man verſloeg. In de zelve jaren verzwakte hem Fabius Maximus, bygenoemt Cunctator (dat is, de talmer), door zyn draien eenigzins; maar wanneer Terentius Varro, tegen den raadt van zynen evengemelden amptgenoot, een einde van de zake wilde maken, leverde Paulus Æmilius Hannibal in het 1 jaar van de CXLI Olympiade, in den jare van Rome 538, des werelds 3768, voor Chriſtus 216, by Cannæ een ſlag, waar in hy met 40000 voetknechten en 2700 ruiters, nevens den bloem van den Romeinſchen adel, wierdt verſlagen, des Hannibal twee of drie ſchepels goude ringen, die men by 5630 geſneuvelde ridders hadt gevonden, naar Carthago zondt. Deze grote overwinning zou zekerlyk den ondergang van ganſch Rome hebben na zich geſleept, indien zich Hannibal daar van behoorlyk hadt weten te bedienen. Maar in plaats dat hy regt op Rome hadt moeten aantrekken ging hy naar Capua, en overwinterde daar, wanneer zyn leger door de vermakelykheit dezer plaatſe, en de weelde, die het genoot, in den grondt wierdt bedorven, en de Romeinen ondertuſſchen van de ſchrik en verſlagenheit, welke hen door het verlies van vyf veldſlagen was aangejaagt, herkwamen. Hier op bediende zich Fabius, die het opperbevel over het Romeinſche krygsvolk hadt, van zyne oude ſtaatkunde, volgde Hannibal overal, ſloeg zyn leger telkens neder op de voordeeligſte plaatſen, en liet zich nooit in een gevecht in, hoe begeerig Hannibal ook was om handgemeen te worden. Eindelyk kwam deze laatſte in het 4 jaar van de CXLII Olympiade, in den jare van Rome 543, des werelds 3773, voor Chriſtus 211, voor Rome, maar daar de Romeinen zo weinig om bekommerd waren, dat zy nog op den zelven dag troepen naar Spanje zonden, en dat men zelfs het ſtuk lands, daar Hannibal zyn leger op hadt nedergeſlagen, binnen de ſtadt volgens zyne waarde verkocht; hoewel Hannibal in het tegendeel, met de zelve verachting omtrent hen, de winkels rondom het Raadhuis in het openbaar liet opveilen. Maar hy bereikte zyn oogmerk niet, en de gedurige regen noodzaakte hem eindelyk de belegering op te breken. Twee jaren daar na, te weten in het 4 jaar van de CXLII Olympiade, in den jare van Rome 545, des werelds 3775, voor Chriſtus 209, leverde hem de voorburgermeeſter (*Proconſul*) Marcellus drie veldſlagen binnen drie dagen achtereen. Den eerſten dag was de kans gelyk; den tweeden dag hadden de Romeinen eenig verlies; maar de derde was voor hen gelukkiger. Marcellus boodt hem op den vierden dag weder een ſlag aan; maar Hannibal trok te rug, en zeide: „Wat „zal ik met dien man doen, die noch overwinnen kan, noch „overwonnen kan worden"? In het volgende jaar wierdt Marcellus in eene hinderlage gedood; en na dat zyn ligchaam aan Hannibal was gebragt, bediende hy zich van zyn ſignet in een brief aan den ſtadvoogdt van Selapia, hem in den name van Marcellus verzoekende, dat hy hem, Marcellus, in den aanſtaanden nacht binnen de ſtadt wilde laten. Maar Criſpinus, de tweede burgermeeſter, vreeſde wel daar voor, en zondt derhalven, hoewel hy zelf zwaar gewond was, eene waarſchouwing aan de naburige bezettingen, waar door de aanſlag van Hannibal verviel, en de ſtadvoogdt van Selapia, onder den dekmantel van hem binnen te laten, eene grote menigte van zyne troepen doodde. In den jare des werelds 3777, voor Chriſtus 207, verſloeg Claudius Nero Asdrubal, broeder van Hannibal, die met een ander leger in Italië was gevallen, doodde hem, en liet zyn hoofdt in de legerplaats van Hannibal werpen, die, toen hy het zelve zag, uitriep, dat hy nu niet meer aan den ondergang van het gemenebeſt van Carthago twyffelde. Daar na, in het 1 jaar van de CXLIV Olympiade, in den jare van Rome 550, des werelds 3780, voor Chriſtus 204, wierdt Hannibal van Sempronius Gracchus te lande, als mede in het zelve jaar in een zeeſlag overwonnen. Na dat hy dus 16 jaren in Italië hadt doorgebragt, wierdt hy in het 2 jaar van de CXLIV Olympiade, in den jare van Rome 551, des werelds 3781, voor Chriſtus 203, te huis geroepen, om Carthago te ontzetten, het welk door Scipio belegert was. Hy trachtte in het eerſt vrede met hem te maken, maar te vergeeſſch, zo dat hy zich in den volgenden jare in een ſlag met hem moeſt inlaten, dien hy verloor, wordende 20000 man van zyne troepen in de pan gehakt, en even zo veel gevangen genomen. Deze zo menigvuldige tegenſpoeden, uit een eenigen misſlag voortkomende, maakten, dat Hannibal de Carthaginenzen riedt vrede te maken, die ook in den volgenden jare, tot genoegen der Romeinen, wierdt geſloten. Hannibal verliet daar op Afrika, vluchtte naar Aſië, en ſtookte zo wel in den jare des werelds 3789, voor Chriſtus 195, Antiochus, als daar na in den jare des werelds 3796, voor Chriſtus 188, den koning van Bithynië tegen de Romeinen op, maar het welk tot zyn nadeel uitviel. Ten laatſte vrezende in de handen der Romeinen te vallen, hielp hy zich zelf met vergift van kant in het vyf en zestigſte jaar van zynen ouderdom, in 't 3 jaar van de CXLIX Olympiade, in den jare van Rome 572, des werelds 3802, voor Chriſtus 182. Doch de ſchryvers verſchillen omtrent de wyze van zyne doodt: want eenigen zeggen, dat hy wegens zyne ongelukkige verrechtingen is gekruiſſigt, en anderen, dat hy van de Carthaginenzen is geſtenigt. De geſchiedſchryvers verſchillen in het opmaken van zyne afbeelding. Eenigen noemen hem een trouwlozen, en anderen een wreedaardt. Livius pryſt hem wegens zyn verſtandt, en Scipio wegens zyne krygskunde, zo verre, dat hy hem den allergrootſten veldheer noemt, waar na hy Pyrrhus, en dan zich zelf noemt. Lucianus voert in zyne Zamenſpraken der doden onder anderen ook Alexander den Groten en Scipio ſprekende in, die zamen krakeelen, wie de grootſte veldheer is; wanneer Alexander bovenaan, vervolgens Scipio, en dan Hannibal geſtelt wordt. Cornelius Nepos getuigt van hem, dat hy alle andere helden zo veel heeft overtroffen, als de Romeinſche dapperheit die van alle andere volkeren te boven ging, daar hy byvoegt, dat hy de Romeinen buiten twyfel t'eenemaal zou ondergebragt hebben, indien hy niet door den nayver van zyne eige landgenoten daar in was verhindert geworden; zo dat de deugdt en dapperheit van eenen man voor de nydigheit en wangunſt van velen heeft moeten zwichten.

Behalven dezen Hannibal hebben de Carthaginenzen nog een admiraal van dien name gehad, en nog een anderen, die door hen tot hulp der Hegeſtianen wierdt gezonden. *Polybius lib.* III. *cap.* 17 *&* 64. *Livius lib.* XXI. *Florus lib.* II. *Corn. Nepos. Eutropius lib.* III. *Plutarchus in Fabio & Scipione. Silius Italicus. Juvenalis.*

HANNIBAL, graaf van Zeeſtedt, koninklyke Deenſche ryksſchatmeeſter, wierdt geboren in den jare 1609, en bragt zyne jeugt in de letteren door; deedt hier op eene reize naar vremde landen, en maakte zich zonderling ervaren in vremde talen. Koning Chriſtiaan de IV van Denemarken benoemde hem in den beginne tot zyn kamerjonker, en doordien hy zich by hem zeer wiſt bemind te maken, verhief hy hem meer en meer, gaf hem zyne eige dochter Chriſtiana, welke hy geteelt hadt by Chriſtina Munck, ter vrouwe, en gebruikte hem in vele zaken van gewigt. Hy bragt aan zich de goederen Tubering, Lunkt en Welisgardt; wierdt in den jare 1636 van gemelden koning afgezonden naar Wismar aan den Zweedſchen rykskancelier Axel Oxenſtirn, om eenige middelen van vrede in de toenmalige krygsberoerten in Duitſchlandt te vinden, en in den jare 1640 ging hy als gezant des konings naar Spanje, alwaar hy te Madrid op den 9 Maart des jaars 1641 met den Spaanſchen eerſten ſtaatsdienaar, den grave van Olivarez, het verdrag van koophandel tuſſchen de beide koninkryken te wege bragt, het welk dat gene, in den jare 1640 door de koningin Chriſtina van Zweden met de Vereenigde Nederlanden geſloten, zou in evenwigt houden. Hy nam hier op zynen weg op zyne te rug reize in den jare 1641 door Brabandt en Hollandt, en wierdt daar na door den voorgemelden koning tot onderkoning of ſtadhouder in Noorwegen verklaart. In den oorlog tegen de gemelde koninginne van Zweden, in den jare 1643, hadt hy het bevel over het koninklyke krygsvolk op de grenzen van Noorwegen, en ſloeg zyn leger by Uddewalde op, doch voerde in den jare 1644 een klein koninklyk leger by Bahuis, om de daden der Zweden uit Gottenburg, en den generaal Lars Kagge gade te ſlaan, die ook in den jare 1645 de bergveſting Bahuis belegerde en beſchoot, welke hy echter ontzette, en den zelven in den beginne na een bloedig gevecht te rug dreef; doch wanneer gemelde Kagge zich weder herſtelde, greep hy Hannibal van Zeeſtedt op nieuw aan, dreef hem te rug, en belegerde ook Bahuis weder op nieuw: doch deze veſting wierdt by de daar op gevolgde vrede in de handen der Zweden overgegeven. Na het affterven van den koning Chriſtiaan den IV landde de nieuwe koning Frederik de III in perſoon in Noorwegen aan, wierdt van hem plegtig ontfangen, en liet zich in zyne tegenwoordigheit kronen en huldigen. Hy kreeg toen een zwaar krakeel met den overſte Bielcke, dat in den beginne door den degen zou beſlecht worden, maar nog wierdt bygelegt. Hy trok daar op naar Coppenhagen, en woonde op den 23 November des jaars 1648 de koninklyke kroning by, verkreeg ook toen de ridderorde van den olifant; doch nademaal hy in 's konings ongunſt geraakte, vorderde men van hem in den jare 1650 rekening wegens de inkomſten van Noorwegen van den jare 1645, en dewyl in den jare 1651 geſtrenger tegen hem wierdt te werk gegaan, hy ook wegens het geldt, het welk ten tyde van den Zweedſchen oorlog voor het door hem gevoerde leger geheven was, rekenſchap zou doen, ontnam men hem zyn tot nog toe bezeten ſtadhouderſchap in Noorwegen. Als hy hier op te Coppenhagen kwam, wierdt hem het hof en daar en tegen verboden uit de ſtadt te gaan. Hy moeſt vervolgens den koning verſcheide goederen in Noorwegen afſtaan, en andere harde voorwaarden ondergaan. Hy begaf zich in den jare 1652 uit Denemarken, tot dat hy in den jare 1660 wederom in genade wierdt aangenomen. In dat jaar, toen de koning het recht der erfopvolging vaſtſtelde, leide hy de erfplicht aan hem af, en wierdt toenmaals van den zelven tot ryksſchatmeeſter, tot voorzitter van het kamercollegie, en byzitter in den Statsraadt gemaakt, en in 't einde van dat jaar als gezant naar Zweden gezonden, en by zyne wederkomſt met den koninklyken kroonprins Chriſtiaan den V in den jare 1661 naar Noorwegen afgevaardigt, om den 5 Auguſty des jaars 1661, benevens den rykskancelier Pieter Retz, wegens de ontfangene erfhuldiging van de Noorweegſche ſtanden, zich naar Chriſtiania te begeven. Met den zelven kroonprins ging hy ook in den jare 1662, den 24 May, van Frederiksburg naar Hollandt, en van daar als gezant naar Engelandt tot den koning Karel den II; en wanneer het zich toenmaals tuſſchen dien koning en de Vereenigde Nederlanden tot een oorlog ſchikte, boodt hy de bemiddeling van zyn koning aan, die men echter affloeg, zo dat het den 4 September des zelven jaars, zonder hem, tot een vergelyk kwam.

Uit Engelandt kwam hy op den 29 September met een gevolg van meer dan honderd perfonen te Parys, alwaar hy eene koftelyke intrede deedt, na dat hy voorheen te S. Denys 17 dagen ftil geweeft was, en wierden de heeren le Tellier, Lyonne en Colbert afgevaardigt om met hem te handelen. Hy leide by dezen koning eene dankbetuiging af voor zyne tuffchenkomfte in 't maken van de vrede tuffchen de kroon van Denemarken en die van Zweden, in den jare 1660 gefloten, en deedt aanzoek van vrede met die kroon. By zyn verblyf in Vrankryk landde ook de Deenfche kroonprins aldaar aan; doch hy ging in den jare 1663 weder naar Hollandt, om met de Staten der Vereenigde Nederlanden over het geldt te handelen, 't welk zyn koning de Staten fchuldig was, van waar hy wel naar Vrankryk trok, en aldaar een zeker verbondt floot, doch in May des jaars 1664 weder in Hollandt kwam, ook vervolgens zyne te rug reize aanvaardde; doch om zekere koninklyke zaken, en byzonder wegens den toenmaligen oorlog tuffchen den koning van Groot-Britanië en de Vereenigde Nederlanden, wierdt hy in den jare 1666 op nieuw als buitengewoon gezant aan den koning van Vrankryk gezonden, alwaar hy dan ook te Parys nog in het zelve jaar den 23 September plotfelyk ftierf, na dat hy het 58 jaar nog niet bereikt hadt. Zyn ligchaam wierdt gebalzemt, en naar Denemarken in zyne begraafplaats gebragt.

HANNIBALDI, (PETRUS) kardinaal, was een geboren Romein. Innocentius de VII begiftigde hem met den kardinaalshoedt in den jare 1405, en Gregorius de XII maakte hem algemeen ftedehouder te Rome. Zyn al te ftraf gedrag veroorzaakte hem eenige ftribbeling, en trok naar den kerkelyken ftaat de wapenen van Ladislaus, koning van Napels, gezegt de Kloekmoedige, of de Overwinnaar. De kardinaal Hannibaldi heeft nog andere ampten bekleed in de kerk, en ftierf den 30 October des jaars 1417 te Rome, alwaar men zyne grafftede ziet in de kerk van de H. Maria, aan de overzyde van den Tyber. *Theodor. de Niem in Labir. c.* 32 *&* 40. *Onuphrius. Ciacconius. Aubery.* enz.

HANNIBALDI (RICHARD) wierdt door paus Gregorius den IX kardinaal gemaakt in den jare 1240, en ftierf op de kerkvergadering van Lion in den jare 1274.

HANNIBALDI, kardinaal. Zie ANNIBAL DE ANNIBALDI.

HANNIEL, de zoon van Ephod, van den ftamme van Manaffe, was een van die genen, die van Mozes uitgezonden waren om het landt van Kanaan te gaan bezichtigen. *Num.* XXXIV, 23.

HANNO. Zie ANNO.

HANNO de I, aartsbiffchop van Keulen. Zie S. ANNO.

HANNO de II, aartsbiffchop van Keulen, en graaf van Daffel, was eerft prooft te Goslar, en wierdt in den jare 1055, na de doodt van Herman, tot aartsbiffchop van Keulen verkoren. Hy maakte zich door zyne grote verdienften zeer geacht, inzonderheit was hy zeer gezien by keizer Henrik den III, zelfs dat hem de zelve tot voogdt van zynen zone benoemde. Van hem wordt verhaalt, dat hy eenige onrechtvaardige rechters de oogen heeft laten uitfteken, onder welke een was, dien men maar een oog uitflak, op dat hy de anderen kon voorgaan en den weg wyzen, als mede, dat op de huizen dezer geftrafte rechters ftene hoofden, zonder oogen, zyn geftelt. De Ryks-en keurvorften, nevens Adelbert, aartsbiffchop van Bremen, verkoren hem wegens zyn verftandt en yver voor de gerechtigheit tot Ryks-Raadt. Doordien nu de zaken toenmaals zeer verward waren, deedt hy zyn beft om ze, tot voordeel van het Ryk, weder te recht te brengen, en onttrok, met de andere vorften, den jongen koning Henrik zyne heerfchzuchtige moeder. Maar hy deedt niet alleen in het wereldlyke, maar ook in het geeftelyke grote dienften, en fpande alle krachten in om het beft der kerke te bevorderen. Hy leide den eerften grondt van het kloofter S. Maria *ad gradus* en van S. Georg, martelaar te Keulen, en van verfcheide andere op andere plaatfen. Wanneer 'er tuffchen hem en de burgers van Keulen eenige onluften rezen, en hy deswegen voor den keizer wierdt aangeklaagt, ftelde hy den zelven zyne onfchuldt zo klaar voor oogen, dat hy daar ten uiterfte van voldaan was. Eindelyk onttrok hy zich alle Rykszaken, en overleedt in den jare 1077, na dat hy de aartsbiffchoppelyke waardigheit den tydt van 20 jaren met lof en roem bekleed hadt. *Herm. Contracti Chron. ad an.* 1056. *Wolteri Chron. Bremenf. ap. Meibom. Tom.* II. *pag.* 40. *Lambert. Schafnab. de reb. Germ. Compilat. Chronolog. in Piftor. Tom.* I. *illuftr. vet. fcript. p.* 736. *Northofii Chron. Stederburgenfe in Meibom. Tom.* I. *Rer. Germ. p.* 452. *Lezneri Daffel. Chron. l.* I. enz.

HANNOVER, de hoofd-en refidentieftadt van het vorftendom van den zelven name, was van ouds eene der voornaamfte fteden van het Brunswykfche vorftendom Kalenberg, leggende aan de rivier de Leine, en aan een bofch, de Elnery genaamt, in eene vlakke landftreek, 3 mylen van Hildesheim, en 7 van Brunswyk. Zy heeft haren naam van den hogen oever der Leine, de welke naar de manier van fpreken der inwoners *Hohn* of *Hanover* genoemt wordt, gelyk zy ook in de oude oirkonden *Honover* genoemt wordt. Deze ftadt is onder dien name reets in den jare 1190 bekend geweeft, wanneer ze van keizer Henrik den VI, die hertog Henrik den Leeuw vervolgde, wierdt afgebrand. Tegen over de ftadt, aan den tweden oever der Leine, was van ouds het flot *Lauenrode*, of *Leinenrode*, het welk den graaf van Roden en Wunsdorf toebehoorde. Hertog Henrik de Leeuw heeft het flot, 't zy met recht, of onder eenig voorwendfel, aan zich gebragt. In den jare 1207 leefde *Conraad van Rode* nog, dien het zelve toebehoorde. In den jare 1371 is deze burg van de burgers te Hannover, met toelating van hertog Albert van Saxen, die toenmaals ook Luneburg bezat, gefleecht. Maar de ftadt Hannover meer in aanzien toenemende, onderftondt verfcheide malen zich tegen hare vorften, de hertogen van Brunswyk en Luneburg, aan te kanten, gelyk als hertog Henrik de Oude van Brunswyk in den jare 1486 deze ftadt te vergeeffch belegerde, en in den jare 1490 den 24 November zich van de zelve met lift zocht meefter te maken; doch dit mislukte hem ook, waarom de ftadt naderhandt dezen dag byzonder plagt te vieren. Ondertuffchen heeft ze na dien tydt, zo wel als Luneburg, zich volkomen onder gehoorzaamheit moeten begeven. Na de doodt van hertog Frederik Ulrich van Brunswyk, in den jare 1634, hieldt hertog Georg van Luneburg hier zyne refidentie, waar door de ftadt met aanzienlyke gebouwen wierdt voorzien, gelyk dan van dezen tydt af, wanneer de hertoglyke, en van den jare 1692 de keurvorftelyke refidentie hier is geweeft, de ftadt aan inwoners en fieraadt merkelyk heeft toegenomen. Boven dien is ze met hoge torens en fterke muren, wallen, bolwerken en grachten, 36 torens op den binnenmuur, 4 lange en brede ftraten, 3 ftads poorten, en zo veel farkerken, nevens verfcheide armen en weeshuizen, voorzien. Voornamentlyk is in deze ftadt eene fchone fontein, waar in het water door een groot radt uit de rivier de Leine in de hoogte gedreven, voorts op de markt geleid, en van daar door de gansche ftadt verdeelt wordt. Van het keurvorftelyke flot en tuin Herrenhauzen, een uur van Hannover gelegen, zal in een afzonderlyk artykel gefproken worden. Een groot gedeelte van de neering in deze ftadt is federt omtrent 200 jaren zeker bier, het welk van des zelfs uitvinder, een brouwersknecht daar ter plaatfe, *Conraad Breyhan* genoemt, den naam van *Breyhan* heeft ontfangen, en voor zeer goed wordt gehouden. *Zeiler. Topogr. Brunsvic. p.* 100 *feq.*

Zie de HANNOVERSCHE TAK der hertogen van Brunswyk en Luneburg in het artykel van BRUNSWYK.

HANNOVER. (KEURVORSTENDOM, OF KEURVORSTELYKE WAARDIGHEIT VAN) In het leven van den eerften keurvorft ERNEST AUGUSTUS is reets gezegt, dat aan den zelven in den jare 1692 de negende keurvorftelyke waardigheit is opgedragen. Men heeft daar omtrent het navolgende aan te merken. Keizer Leopold hadt deze waardigheit den hertog van Zell opgedragen, ten dele om des zelfs verdienften en die van zyn huis eenigermaten te belonen, ten dele ook om het genootfchap der keurvorften weder in luifter te brengen, en te verhoeden, dat men van den eenen kant voor de gelykheit der ftemmen niet zo ligtelyk behoefde te vrezen, en dat van den anderen kant de eenigheit tuffchen de Roomfch-Katholyken en Proteftanten weder herftelt wierdt, waar aan nog veel ontbrak, vermits van den jare 1685 af keur-Palts Roomfch-Katholyk was; maar hertog Georg Wilhelm ontfchuldigde zich wegens zynen hogen ouderdom, en droeg deze waardigheit over aan zynen broeder, en, naar alle gedachten, zyn erfgenaam, te weten aan hertog Erneft Auguftus van Hannover, die ook werkelyk in den jare 1692 daar mede vereert wierdt; zodanig, dat de keurvorftelyke waardigheit aan des zelfs huis, en in het zelve aan den eerftgeboren, met volkome uitfluiting der Wolffenbuttelfche linie, verknocht, en voorts befloten wierdt, dat de nieuwe keur-kreits al het geen tot nu toe tot Zell, of Luneburg, Grubenhagen, Kalenberg of Hannover gerekent was, als mede de graaffchappen Hoya en Diepholt zou vervatten. Ten einde nu de nieuwe keurvorft in het aartsampt gelyk de overige keurvorften mogt gehandhaaft worden, wierdt hy met de ryksbanier beleent, met de verzekering, dat hy by 't affterven der Beyerfche keurvorften met het aartsfchatmeeftersampt zou befchonken worden. Doch gelyk 'er zeer veel tegen deze verheffing wierdt ingebragt, waar van nader zal worden gefproken, zo kantte zich tegen de begeving van het eerftgemelde ampt de hertog van Wurtenberg, dewyl zyne voorzaten, van oude tyden af, de ryksbanier hadden gevoert (a); waarom ook de keurvorft de zelve niet gebruikt heeft; en fchoon de twede zaak in den jare 1706, na dat de keurvorft van Beyeren in den ban was gedaan, gebeurde, en in den jare 1710 de nieuwe keurvorft dit aartsampt hadt begonnen waar te nemen, zo is toch in den jare 1714, by de vredehandeling van Raftadt, en de volkome herftelling van den keurvorft van Beyeren, de zaak weder verandert, gevende zulks in het keurvorftelyk collegie gelegenheit tot vele onluften, zo dat zelfs vele zaken onafgedaan bleven, nademaal men het onderling niet kon eens worden over een middel, om alle daar by belang hebbende hoge perfonen in dezen genoegen te geven.

Dat 'er ook op de nieuwe en negende keurvorftelyke waardigheit veel te zeggen viel, is reets gezegt; maar men heeft daar omtrent aan te merken, dat 'er drie foorten waren van de genen, die daar iets tegen inbragten, namentlyk: 1) zommige keurvorften gaven voor, dat tot het oprechten van eene nieuwe keurvorftelyke waardigheit niet alleen des keizers, of zommiger keurvorften, maar zelfs de bewilliging van het gansche collegie vereifcht wierdt. Zy voegden daar by, dat als men zonder noodzakelykheit (gelyk in den tydt der Weftphaalfche vrede was gefchied) het getal der keurvorften begon te vermeerderen, vele kandidaten, zonderling Roomfch-Katholyke vorften, daar toe zouden gevonden worden, die geen minder verdienften zouden weten op te halen. 2) Zommige van het keurvorftelyke collegie gaven in bedenken, of op deze wyze hun genootfchap niet al te machtig, en het vorftelyk collegie te zwak zou worden. Zy zeiden, dat het hen, zo wel als den keurvorften toekwam, de wetten der goude bulle ongefchonden te onder-

derhouden, en toe te zien, dat het geen voormaals van de zyde des keizers daar tegen, in opzicht van Saxen en de Palts, was geſchied, niet tot een ſchadelyk gevolg mogt ſtrekken. 3) Het huis van Wolffenbuttel maakte voornamentlyk deze zwarigheit, dat het door deze nieuwe aanſtelling niet alleen voor den nayver en het gevaar wierdt bloot geſtelt, het welk het gansche huis van Brunswyk en Luneburg, daar uit te verwachten hadt; maar dat het ook daar door niet minder beſpot wierdt, doordien men het zelve, als de oudſte linie, tegenwoordig, niet alleen voorby ging, maar dat men haar ook, wanneer de Hannoverſche linie kwam uit te ſterven, geheel van de keurvorſtelyke waardigheit uitſloot; het welk dit huis te minder zou kunnen dulden, om dat het al van overlang in het ganſche huis van Brunswyk en Luneburg ingevoerde *ſenioraat* daar door gekrenkt wierdt, wanneer Hannover, of Luneburg, het gehele huis van Brunswyk en Wolffenbuttel zou voorgetrokken worden. Hier op antwoordde men van de zyde van Hannover: 1) Dat, nademaal, behalven den keizer, Bohemen, Saxen, Brandenburg, de Palts en Ments deze negende keurvorſtelyke waardigheit hadden toegeſtemt, de zaak moeſt aangezien worden als door meerderheit van ſtemmen beſloten; 2) dat de zelve in het geheel niet tot het vorſtelyke collegie behoorde, en dat het zelve het daar omtrent ook niet eens was; 3) dat men door het oprechten van deze negende keurvorſtelyke waardigheit niet de verdienſten van het ganſche huis, maar alleen die der Zellſche en Hannoverſche linie hadt willen belonen; dat de *pacta familiæ* de Rykswetten niet konden nadeelig zyn, en dat zelfs het verdrag, rakende het *ſenioraat*, wel met de keurvorſtelyke waardigheit kon beſtaan (b). Door deze en diergelyke krakeelen nu wierdt het inleiden van den nieuwen keurvorſt in het keurvorſtelyke collegie belet, en ſchoon in den jare 1706 een vergelyk met Wolffenbuttel (c) volgde, wierden echter nog altydt, zonderling van de Roomſch-Katholyke ſtanden, meer zwarigheden geoppert, tot dat men eindelyk tot een vergelyk kwam, dat wanneer de *Rudolphiſche* en *Wilhelmiſche* linie van het huis van de *Palts*, van den Roomſch-Katholyken Godsdienſt, kwam uit te ſterven, wanneer de Hannoverſche keurvorſtelyke waardigheit nog in wezen was, de eerſte Roomſch-Katholyke keurvorſt alsdan twee ſtemmen zou hebben. Hier op is eindelyk in den jare 1708 de nieuwe keurvorſt, wiens perſoon des zelfs afgezant, de heer van Limbach, bekleedde, in het keurvorſtelyke collegie ingeleid. Zie *Giovanni, vel Ludwigs Germ. Princip. lib.* VI. *p.* 66 *ſeq.* (a) *Collectio Actor. Publ. en verſcheide andere ſchriften, in dezen tydt uitgekomen. it. Ludwig in Diſſert. de rebus Hanoverabus in Suevia.* (b) Zie *Lunigs Europeiſche Staats-Conſilia Tom.* II. *pag.* 1153 *ſeq.* enz. (c) Zie voornamentlyk *Umſtandlicher Bericht von denen in den Furſtl. Brauſchw. hauſern Zell und Wolffenbuttel. linie vorgefallenen differentien an* 1702.

HANNOVERSCHE LANDEN. Daar toe behoren, na het uitſterven der Zellſche linie in den jare 1705, eerſt de Zellſche landen, namentlyk: 1) het eigentlyke hertogdom *Luneburg*, de graafſchappen *Hoya* en *Diepholt*, de afgedeelde *Haarburgſche* en *Danneburgſche* landen, en het meeſte van het hertogdom van *Saxen-Luneburg*. 2) Het eigentlyke Hannoverſche landt beſtaat in de vorſtendommen *Kalenberg*, *Grubenhagen*, en het landt van *Gottingen*.

HANNUYE, een vlek van de Nederlanden, gelegen in Spaanſch Brabandt, aan de Geete, twee mylen van S. Truien, naar de Zuidzyde. *Maty Diction.*

HANON, de zoon van Nahas, koning der Ammoniten, was tot de kroon gekomen na de doodt van zynen vader. David zondt tot hem zyne gezanten, om hem zyn rouwbeklag te doen over het afſterven van Nahas, met welken hy vriendſchap hadt gehouden; maar deze koning, ver van hen naar behoren te ontfangen, houdende hen voor verſpieders, geboodt, dat men hen de helft van hunnen baardt zou afſcheren, en hunne rokken tot aan de dyën afſnyden, en zondt hen dus verſmaad weder te rug. David, deze onrechtvaardige misdaadt vernomen hebbende, liet zyne gezanten aanzeggen, dat zy in de ſtadt Jericho moeſten blyven, tot 'er tydt toe hunne baarden weder aangewaſſchen waren, en middelerwyl gaf hy bevel aan Joab, den opperbevelhebber van zyn leger, dat hy dezen vorſt over zyne buitenſporigheit zou gaan ſtraffen, den welken hy van zyn kroon en koninkryk beroofde. II *Kon.* X.

HANROW, een klein ampt in Holſtein, van het koninklyke aandeel, van het hof Hanrow aldus genaamt, vervat in zich een eenig karſpel, en heeft voormaals die van *Rantzow* toebehoort. *Dankwerth Sleſw. P.* III. *c.* 3.

HANSWAART, een dorp in Zeelandt, in het eilandt Zuid-Bevelandt.

HANTOUN. Zie HAMILTON.

HANTSHIRE. Zie HAMPSHIRE.

HANTUILLE, of HANWILLE, (JOHANNES) een monnik van de orde van S. Benedictus in Engelandt, was afkomſtig uit Normandië, en leefde in het begin van de XIII eeuwe, omtrent den jare 1220. Hy was een geleerd man, en bezat een ſeldzame vaardigheit in het maken van vaarzen, van welke hy verſcheide verzamelingen heeft nagelaten. Hy heeft insgelyks gemaakt eene verhandeling van de oudheden van Engelandt in IX boeken, onder dezen tytel: *Architrenium*, de welke hy opdroeg aan Gautier van Coutances, aartsbiſſchop van Rouaan. *Lodewyk Vives. Lilio Giraldi. Geſnerus. Voſſius. Baleus. Pitſeus*, enz.

HANTUM, een dorp van de Vrieſche grietenye Weſt-Dongerdeel, onder het kwartier van Ooſtergoo, wordt met het dorp HANTUMHUIZEN, in de zelve grietenye gelegen, door een predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Dokkum.

HANYANG, eene ſtadt van China. Zy is de twede van de provincie van Huquang. *Maty Diction.*

HANZEE-STEDEN zyn zekere ſteden in Duitſchlandt, welke wegens den koophandel met malkander in een verbondt ſtaan, en grote vryheden genieten. De neder-Saxiſche ſtadt *Bremen*, zegt men, dat omtrent den jare van Chriſtus 1164 dit verbondt allereerſt heeft opgerecht, om daar door den koophandel, welken zy met vele andere zeeſteden in Lyflandt dreef, te beter te beveſtigen. Maar Lambecius houdt ſtaande, dat hier toe zeker traktaat, geſloten in den jare 1241 tuſſchen de ſteden Hamburg en Lubek, om den koophandel te bevorderen, de meeſte aanleiding heeft gegeven, vermits naderhandt andere ſteden mede daar in zyn getreden, en een algemeen verbondt onderling hebben opgerecht. Alle plaatſen, of ſteden, die het recht hadden van hare poorten te ſluiten en te ontſluiten, het zy ze haar eigen voogdt waren, of niet, wierden in dit verbondt aangenomen. Zommigen willen den naam daar van afleiden, dat de eerſte ſteden, welke tot dit verbondt gelegenheit gaven, aan de zee lagen, zo dat men, volgens hen, *An-zee-ſteden* zou moeten ſchryven. Pontanus leidt hare benaming af van het oude woordt *Hanſes*, dat is voorname heeren, dewyl zy namentlyk de voornaamſte ſteden in Duitſchlandt waren. Het zekerſte is, dat men den zelven van het oude woordt *Hanſa* moet afleiden, het welk, volgens zommigen, een handel, of, gelyk het waarſchynlykſt is, een wegens den koophandel opgerecht genootſchap betekent, waar van het oude Duitſche woordt *Hänſelen* nog in gebruik is, het welk zo veel is, als iemandt in het genootſchap aannemen, en in zommige Ryksſteden nog een *Hansgraaf* van dien magiſtraatsperſoon genomen wordt, die over den handel en wandel geſtelt is. In alle Duitſche oirkonden wordt ook dit verbondt de *Duitſche Hanſe* genaamt. In de Spaanſche Nederlanden noemde men ze de Ooſterſche ſteden, of Ooſterlingen. Hoe veel zich in den aanvang in dit verbondt hebben begeven, is onzeker; maar men weet, dat der zelver getal hoe langer hoe meer is aangegroeit, en dat niet alleen vele voorname, maar ook gemene ſteden zich daar in hebben begeven. Zy waren in vier hoofdclaſſen verdeelt, namentlyk, de *Lubekſche*, de *Keulſche*, de *Brunswykſche* en de *Dantziger* claſſe. Lubek was het hoofdt van alle, welke ſtadt zelfs het houden der verbondsdagen uitſchreef, en de kancelary en archiven in bewaring hadt. Tot het Lubeker comptoir behoorden de ſteden *Hamburg*, *Roſtok*, *Wismar*, *Luneburg*, *Straalzondt*, *Stettin*, *Anklam*, *Grypswaldt*, *Colberg*, *Rugenwalde*, *Kiel*, *Stargard*, *Stolpe*, enz. Tot het Keulſche de ſteden *Wezel*, *Duisburg*, *Emmerik*, *Waarburg*, *Unna*, *Ham*, *Munſter*, *Minden*, *Osnabrugge*, *Dortmond*, *Soeſt*, *Herford*, *Paderborn*, *Lemgow*, *Bilefeldt*, *Lipſtadt*, *Cosfeldt*, *Nimwegen*, *Zutphen*, *Roermond*, *Aarnhem*, *Venlo*, *Harderwyk*, *Embden*, *Middelburg*, enz. Tot het Brunswykſche de ſteden *Maagdenburg*, *Halle*, *Goslar*, *Einbek*, *Gottingen*, *Hildesheim*, *Hannover*, *Ulzen*, *Boxtehoede*, *Stade*, *Bremen*, *Hamelen*, *Minden*, *Soltwedel*, *Aſchersleben*, *Northeim*, *Helmſtadt*, *Stendal*, *Frankfort aan den Oder*, *Brandenburg*, enz. Tot het Dantziger de ſteden *Braunsberg*, *Riga*, *Dorpt* en *Reval*. Zommige ſteden waren ook maar in verbondt met de Hanzeeſteden, als *Erfurt*, *Halberſtadt*, *Berlyn*, *Breslau*, enz. Eindelyk wierdt dit bondgenootſchap zo machtig, dat de voornaamſte handelſteden van Europa het daar mede hielden, als in de Nederlanden *Antwerpen*, *Brugge*, *Ooſtende*, *Duinkerken*, *Dordrecht*, *Amſterdam*, *Rotterdam*, *Stavoren*, *Kampen*, *Deventer*, *Zwol*, en *Haſſelt*; in Vrankryk *Calais*, *Rouaan*, *S. Malo*, *Bourdeaux*, *Bajonne* en *Marſeille*; in Spanje *Barcelona*, *Seviliè* en *Cadix*; in Portugal *Liſſebon*; in Italië *Livorno*, *Napels* en *Meſſina*; in Engelandt *Londen*, nevens vele andere zeeſteden meer, waar van het getal 72 uitmaakte. Maar deze vremde Hanzee-ſteden verlieten dit verbondt, toen de vorſten en heeren, onder welke zy ſtonden, zekere maatſchappyën kwamen op te rechten, om den koophandel hunner onderdanen te bevorderen. Toen de Duitſche Hanzee-ſteden in haren rechten bloei waren, hadden zy hare algemene comptoiren, pak-en koophuizen, zelfs buiten het Ryk, namentlyk te Londen in Engelandt, te Antwerpen in Brabandt, te Rochelle in Vrankryk, te Brugge in Vlaanderen, te Bergen in Noorwegen, en te Novogrod in Muskovië. Dit verbondt, het welk in den aanvang ſlechts tot veiligheit van den koophandel en tot zekerheit der vereenigde ſteden tegen de vorſten en mogendheden diende, wierdt op 't laatſte zo machtig, dat zelfs de Hanzee-ſteden een oorlog tegen koning Waldemar den III van Denemarken, die omtrent den jare 1348 regeerde, begonnen. Hare vloot zeilde naar Coppenhagen, en dreef den koning op de vlucht, die, om vrede te erlangen, aan haar voor 16 jaren het eilandt Schonen moeſt afſtaan. In den jare 1428 ruſtte dit verbondt tegen Erik, koning van Denemarken, eene andere vloot van 250 ſchepen uit, nevens een leger te veldt van 12000 man, waar door de koning tot het uiterſte gebragt wierdt. In den jare 1615 ontzetten zy, met hulp der Hollanders, de ſtadt Brunswyk, die toenmaals van hertog Henrik belegert wierdt; zelfs trok dit verbondt niet alleen van tydt tot tydt het monopolium der commercie aan zich, maar buitenlandſche koningen ſloten ook met haar verbonden. Zy zonden afgezondenen, die niet anders dan die van andere republyken ontfangen wierden, oeffenden het recht van oorlog en vrede, en onder zich eene ſtrenge juſtitie, gelyk ze in den jare 1383 de ſtadt Brunswyk, om dat de zelve iets tegen het verbondt hadt gedaan, van hare gemeenſchap uitſloten, en niet eer wederom aannamen, voor dat hare gedeputeerden op de byeenkomſt te Lubek met bloten hoofde en naakte voeten, brandende waſchkaarſſen van de S. Mariënkerk tot aan het gildehuis

hadden gedragen, en aldaar afbede en penitentie gedaan, het welk keizer Karel de IV goedkeurde. Hare algemene vergaderingen hielden zy alle drie jaren eens, ten ware eenige onverwachte noodzakelykheit, of andere omſtandigheden zulks eerder vereischten. Voortyds hadden zy tot haren beſchermer den grootmeeſter van de Duitſche orde; maar na dat die orde in verval raakte, namen zy den koning van Denemarken, of Zweden, en op een tydt den koning van Spanje, opperheer der Nederlanden, voor beſchermheer aan. Doch ſedert den tydt van Karel den V heeft dit verbondt zeer afgenomen, ten dele dewyl vremde natiën hare commercie aan zich trokken, en de Portugezen door hunne ſcheepvaart haar veel ſchade deden, ten dele wegens de binnenlandſche onluſten in Duitſchlandt, kunnende de keizer zulk een machtig verbondt niet dulden; wanneer de eene ſtadt voor, de andere na, dewyl zy de zware koſten, die tot handhavinge van dit verbondt moeſten opgebragt worden, niet konden betalen, het zelve verliet, en andere door hare landsheeren gedwongen wierden dit te doen, zo dat 'er tegenwoordig van de eigentlyke zogenaamde Hanzee-ſteden gene andere overig zyn dan *Hamburg*, *Lubek* en *Bremen*. *Krantzius lib.* XIV. *Vandal. cap.* 3. *Werdenhagen de civit. Hanſeaticis. Hagemeier de fœder. civit. Hanſeat. Pontanus de Orig. Franc. lib.* II. *Topograph. Saxon. inf. p.* 161. *Lambecius Rerum Hamb. lib.* XI. *pag.* 84. *Spelmanni Gloſſarium. Europ. Herold P.* I. *pag.* 967.

HAOAREN, volkeren van Barbaryë in Afrika. Zie BAREBERES.

HAOAXUS, eene rivier van Afrika, die afloopt van de hoge bergen van Morenlandt, op de grenzen van de provinciën van Xaoa en van Ogge. Zy ontfangt in haren vloedt een andere rivier, *March* genoemt, met welke zy haren loop neemt naar het Ooſten door het koninkryk van Adel, of van Zeyla, gelyk het zelve van de Portugezen genoemt wordt. Indien men geloof geeft aan het zeggen van Izaak Voſſius, is deze rivier weinig kleiner dan de Nyl. Zy ſtroomt insgelyks over, en maakt de velden vet met het ſlyk, dat zy daar op uitwerpt. *Ludolf Hiſt. de l'Ethiop. Iſaacus Voſſius de inundatione Nili.*

HAOLONE, een Tartariſch vorſt, en de broeder van Cublai, grote Cham der Tartaren in den jare 1256. Hebbende te gelyk met den koning, zyn broeder, den doop ontfangen, bragt hy een machtig leger in het veldt om Haiton, koning van Armenië, op den troon te herſtellen, wiens koninkryk door de Saracenen verwoeſt wierdt. In het vervolg bragt hy het koninkryk van Perſië onder zyne macht, en liet den kalif van Babylonië van honger ſterven, hebbende hem laten opſluiten in een toren met alle zyne ſchatten, zonder hem eenig voedſel te geven. Naderhandt bemachtigde hy de ſteden Aleppo in Syrië, Damaſcus, en het ganſche H. Landt, waar henen hy alle de Chriſtenen deedt te rug komen, geen ander oogwit hebbende in alle zyne overwinningen, dan de herſtelling van den Chriſtelyken Godsdienſt in alle de plaatſen van zyne heerſchappye. S. Antoninus noemt hem *Ercaltay*, en zegt, dat hy een brief ſchreef aan koning Lodewyk den Heiligen, die toen op het eilandt Cyprus was, en dat deze Godsdienſtige koning hem twee monniken van de orde van S. Dominicus zondt, met een ſtukje van het hout van het kruis Chriſti. *Kircheri China.*

HAPSEL, eene ſtadt van Lyflandt, in Eſthlandt, heeft eertyds een bisdom gehad, het welk onder dat van Riga ſtondt. Deze biſſchoppelyke ſetel was eerſtelyk te Leala, en naderhandt is de zelve overgebragt naar Oeſel, het welk een eilandt is van den biſſchop van Hapſel. Deze ſtadt is gelegen aan een kleine golf van de Ooſtzee, en komt de kroon van Zweden toe. *Miræus Geogr. Eccl.*

HAQUIN. Zie AQUIN.

HAR, de hoofdſtadt van het koninkryk der Moabiten. Zie AR.

HARAD, of ARAD, eene ſtadt van het landt van Kanaän, in het Steenachtige Arabië. Toen de Iſraëliten voortgetrokken waren tot naby het Beloofde Landt, ſtelde zich de koning van Harad tegen hunnen voorttocht, ſloeg hen, en ontnam hen een groten buit; maar deze wreekten zich daar van wanneer zy Kanaän verovert hadden. De ſtadt Harad, die door de Iſraëliten verwoeſt was, wierdt daar na weder herbouwt. *Num.* XXI *en* XXXIII.

HARÆUS, of *van der* HAAR, (FLORENTIUS) is, volgens Goudhoeven, uit een edelen ſtam te Utrecht geboren; maar Valerius Andreas, die zyn leven veel netter en omſtandiger beſchryft, en omtrent het ſtuk van de ſchryvers beter geloof verdient, getuigt, dat hy te Loven is geboren; doch dat hy afkomſtig was van Utrecht, als zynde geboren uit het ridderlyke geſlacht der *van Woerden*. Hy is ſchatmeeſter en kanunnik van S. Pieterskerk te Ryſſel geweeſt. Hy was wegens zyn verſtandt en geleerdheit by vorſten en grote heeren zeer geacht en gezien, en heeft in 't Latyn geſchreven: *Van den oorſpronk en de beginſelen der Nederlandſche oorlogen*, en: *Geheimen der kerkdienſtige oudheden*, drie Delen in 8. als mede in het Franſch: *Van de kaſtelanyen van Ryſſel. Goudhoeven Oude Holl. Kron. Val. Andr. Bibl. Belg.*

HARÆUS, of *van der* HAAR, (FRANCISCUS) was te Utrecht geboren, en licentiaat in de Godgeleerdheit te Douay, daar hy eenige jaren meeſter van de rederykkunſt is geweeſt. Naderhandt heeft hy Duitſchlandt en Italië bezichtigt, en is in het geſelſchap van den beruchten Jeſuit Ant. Poſſevinus naar Muskovië gereiſt. Eindelyk weder in Nederlandt gekomen zynde is hy eerſtelyk kanunnik te 's Hertogenboſch geweeſt; daar na heeft hy op zich zelven in zyne geboorteſtadt gewoont; niet lang daar na is hy te Namen, en eindelyk te Loven kanunnik geworden. In deze laatſte ſtadt is hy geſtorven op den 12 January des jaars 1632. Hy heeft verſcheide werken in het Latyn geſchreven en in het licht gegeven, als: *De levens der Heiligen*, getrokken uit de 7 folianten van *Surius*; doch zodanig, dat hy, recht anders dan Surius hadt gedaan, de eige woorden en den eerſten ſtyl van de levensbeſchryvers heeft behouden. Deze Levens zyn eerſt in 8. gedrukt te Antwerpen in den jare 1591. Naderhandt, te weten in den jare 1605, zyn de zelve met merkelyke vermeerderingen, en met verſcheide aantekeningen uit *Cæſar Baronius*, *Onuphrius Panvinius*, *Johannes Molanus*, en anderen, in fol. uitgekomen te Keulen. Voor den Keulſchen druk waren deze Levens al herdrukt geweeſt te Lion; maar Haræus klaagt in den laatſten druk, dat die van Lion verſcheide hiſtorities ter kwader trouwe, en zonder onderſcheidt tuſſchen ware en verſierde geſchiedeniſſen te maken, in zyn werk hadden ingeſlanſt. Voorts heeft Haræus geſchreven: *Olympiades, &c.* dat is, *De Olympiaden en tydrekeningen, tot Chriſtus geboorte toe*; *Algemene Kronyk, tot onze tyden toe*; *Kronyk van Nederlandt*. Deze twee laatſte werken zyn nog ongedrukt. *Tydrekening van het begin der wereldt, tot Chriſtus toe, duidelyk aanwyzende, dat Chriſtus van Nazareth de Meſſias is*, in 8. *Jaarboeken der graven van Brabandt en der Nederlandſche beroerten*, drie Deelen in fol. Hy hadt voor dit werk, uitgekomen in den jare 1622, te weten in den jare 1612, al een ſchets van het zelve in de Nederduitſche tale uitgegeven in 8. onder dezen tytel: *Oprechte verklaring van de oorzaken des Nederlandſchen oorlogs. Gulde keten over de vier Euangeliën*, in 8. De *H. Bybel*, met de letterlyke en geeſtelyke uitleggingen der H. Vaderen, in fol. Eindelyk heeft hy een boek in de Nederlandſche tale geſchreven, onder den tytel van: *De geeſtelyke medicynmeeſter*, in 8. *Val. Andr. Bibl. Belg. Miræus de ſcript. ſec.* XVII. enz.

HARALD de I, koning van Engelandt, wierdt wegens zyne ſnelheit in 't lopen *Harefoot*, dat is Hazevoet, bygenaamt. Hy was een zoon van Canut den I, en van Elgine, of Alume, van Northampton, zyne eerſte gemalinne; hoewel eenigen zeggen, dat hy een ondergeſtoken of opgeraapte zoon is geweeſt, en dat zyne moeder, zelf niet zwanger kunnende worden, hem van een ſchoenmakers vrouw heeft gekocht, en voor haren zone uitgegeven. Hy wierdt na de doodt van Canut, volgens des zelfs uiterſte wille, in eene grote vergadering te Oxford door die van Mercië voor koning uitgeroepen; maar Alnot, aartsbiſſchop van Kantelberg, die de koninklyke verſierſelen in bewaring hadt, weigerde de zelve aan iemandt anders dan aan de zonen van de koninginne Emma over te geven; het welk de reden is, waarom Harald al zyn leven een vyandt der geeſtelyken is geweeſt. Godwin, graaf van Kent, de inwoners van de ſtadt Londen, en de Weſt-Saxen hielden het met Hardicanut, zone van den overleden Canut en des zelfs gemalinne Emma; maar alzo de zelve, toen zyn vader ſtierf, in Denemarken was, kreeg Harald de overhandt, doch zo, dat het koninkryk tuſſchen hen verdeelt wierdt, zullende het Weſter en Zuider gedeelte van Emma voor Hardicanut, tot zyne wederkomſte, bewaart worden. Maar wanneer Harald het hecht in de handt hadt, en de ſchatkiſt van Canut te Winchefter machtig was, deedt hy zyn beſt om alles onder zyne geboorzaamheit te brengen. Om dan zyne twee halve broederen, Eduard en Alfred, in handen te krygen, zondt hy in den name van hunne moeder Emma een brief aan hen, in welken hy hen nodigde in Engelandt te komen. Deze brief wierdt, nevens eenige geſchenken, alles in den name van hunne moeder Emma, aan deze jonge prinſſen, die zich toen in Normandië onthielden, gebragt. Zy gaven den zelven boden antwoordt weder meê, daar in beſtaande, dat een van hun beide eerlang de moeder zou komen bezoeken, meldende den tydt wanneer, en de plaats alwaar zulks zou geſchieden. Ingevolge van dien kwam Alfred, de jongſte van de twee, over, maar wierdt, zo haaſt als hy aankwam, door Godwin gevangen genomen, en naar Londen gezonden. Van daar wierdt hy gebonden naar Ely gebragt, maar onderwegen van zyn gezicht berooft, en vervolgens in een klooſter te Ely geſtoken, daar hy niet lange daar na in ſtierf. Emma, vol droefheit over het verlies van haren zone, nam hare toevlucht tot Boudewyn, grave van Vlaanderen, die haar een woonplaats te Bruſſel vergunde. Twee jaren aldaar toegebragt hebbende wierdt zy 'er door haren zone Hardicanut, uit Denemarken komende, bezocht, en kort na zyne aankomſte ontfingen zy de tyding, dat Harald in den jare 1039, of, als anderen zeggen, 1040, overleden, en te Weſtmunſter begraven was. Hy wierdt door Hardicanut opgevolgt. Doch de ſchryvers verſchillen zeer omtrent de omſtandigheden van alle de bovenverhaalde zaken. Men zie daar over breder *De Larrey Geſchied. van Engelandt, enz.* I *Deel, fol.* 167 enz.

HARALD de II was graaf van Kent, en de zoon van Godwin en van Tita, dochter van Canut. (Zie GODWIN.) Toen koning Eduard de Belyder (*Confeſſor*), die met zyne zuſter Edith was getrouwt geweeſt, in den jare 1066 zonder erven ſtierf, en geen nader erfgenaam van de kroon voorhanden was dan een jong prins, Edgar genaamt, de zoon van Eduard, en kleinzoon van Edmund, broeder van Eduard den Belyder, wierp zich Harald tot koning van Engelandt op, onder voorwendſel, dat Eduard hem op zyn doodbedt het ryk of volk hadt aangeprezen. Hy wierdt ook kort na des zelfs doodt voor koning uitgeroepen, en van Alfred, aartsbiſſchop van Jork, gekroont, niettegenſtaande de overleden koning Willem den Baſtaardt, hertog van Normandië, tot erfgenaam benoemt hadt. Harald zocht de gemoederen der Engelſchen door vriendelykheit en goedheit op al-

alle wyze te winnen; maar zyne regering was des niettegenſtaande van korten duur. De eerſte, die zyne ruſt ſtoorde, was zyn broeder Toſton. De zelve onthieldt zich in Vlaanderen; maar menende, als zynde de oudſte, meer recht tot de kroon te hebben dan Harald, en zynde daarenboven altydt een vyandt van den zelven geweeſt, deedt hy zyn uiterſte beſt om hem van den troon te ſtoten. Hy ſpande met Willem, hertog van Normandië, aan, landde met eenige ſchepen aan de kuſten van Hampshire en Suſſex, en zette het eilandt Wight onder brandſchatting. Horende, dat 'er eenige troepen van Harald op hem afkwamen, wendde hy zich naar Linkolnshire, en pleegde daar eenige vyandelykheden, maar wierdt haaſt genoodzaakt het landt te verlaten. Hy boodt daar op Harfager, koning van Noorwegen, die Engelandt toen mede vyandelyk kwam aantaſten, zynen dienſt aan; maar Harald trok tegen hen op, wierdt met hen handgemeen, en hadt het geluk, dat zy beide in den ſlag kwamen te ſneuvelen. Maar hy was naauwlyks van deze vyanden verloſt, of de bovengemelde Willem, hertog van Normandië, landde in Engelandt, en eiſchte de kroon, om dat de overleden koning Eduard hem in zyn uiterſte wille tot zynen opvolger hadt benoemt, en Harald zyn recht zelf voor dezen erkent hadt. Namentlyk, Harald was onder de regering van Eduard op een tydt aan het hof van den hertog van Normandië geweeſt, daar hy vriendelyk was onthaalt, en aan Willem onder eede belooft hadt, hem niet alleen Dover-Caſtle, dat hy toen bezat, in te ruimen, maar ook zyn beſt te doen om hem na de doodt van Eduard op den troon te helpen; waar voor hem door den hertog zyne dochter ter vrouwe was belooft, doch die toen nog te jong was om te kunnen trouwen, wordende daarenboven door den zelven met ryke geſchenken begiftigt. Willem dan na de doodt van Eduard vernomen hebbende, dat zich Harald op den troon hadt gedrongen, zondt hy gezanten aan hem, en erinnerde hem hun gemaakt verding; maar Harald gaf ten antwoordt, dat alzo de dochter, die hem onder dat beding was belooft, overleden, hy ook van zynen gedanen eedt ontſlagen was. Harald zat aan tafel toen hem de tyding van Willems landinge gebragt wierdt. Hy trok derhalven met groten ſpoedt naar Londen, en van daar naar Suſſex, daar Willem aan landt was geſtapt. Voor den ſlag liet de hertog den koning door een heraut een verklaarſchrift overgeven, waar in de hertog nogmaals klaagde over het onrecht, dat hem Harald aandeedt, van hem de kroon van Engelandt te betwiſten, die hem volgens de uiterſte wille van Eduard behoorde, en die hy als zyne erfſenis kwam aanvaarden. Hy voegde daar eene aanbieding by, van hun verſchil aan de uitſpraak van den paus te gedragen, of, indien hy het liever door de wapenen wilde afdoen, aan een byzonder tweegevecht tuſſchen hen beide, het welk, hunne perſonen alleen bloot ſtellende, het bloedt van hunne volkeren zou ſparen. Maar de voorſlagen wierden door Harald verworpen, en men maakte zich daar op van weêrzyden tot het gevecht gereed. Het zelve viel den 14 October des jaars 1066 negen mylen van Haſtings voor, op een plaats, die naderhandt deswegen *Battlefield* genaamt wierdt. De uitkomſt van het zelve was ongelukkig voor Harald: want zyn leger wierdt geheel verſlagen, en hy zelf met een pyl dood geſchoten. Willem bleef door deze overwinninge meeſter van het landt en de kroon. Zie WILLEM de I, of de Veroveraar, koning van Engelandt. Daar zyn ſchryvers, die zeggen, dat men het ligchaam van Harald bezwaarlyk kon vinden onder zo vele doden, als in dit gevecht gebleven, en door hunne wonden en bloedt, waar mede zy bedekt waren, onkennelyk waren. Zy voegen daar by, dat hy onderkent wierdt door eene Engelſche juffer, die hy bemint hadt, en die hem kende aan zekere tekenen, haar alleen bekend, de welke zy anderen wees toen het lyk gewaſſchen was door twee geeſtelyken van de abdy van Waltham, die Harald geſticht hadt. Zyne moeder hadt eene grote ſomme gelds aan Willem gezonden om het ligchaam van haren zone vry te kopen; maar de edelmoedige overwinnaar beval, dat men het zonder losgeldt weder zou geven, en het wierdt begraven in de abdy, waar van hy ſtichter was geweeſt. Harald hadt twee vrouwen gehad: doch de naam van de eerſte is onbekend. Hy hadt drie zonen by de zelve, genoemt: *Godwin*, *Edmund* en *Magnus*. De twee eerſten gingen hunne dagen in Denemarken eindigen, na dat zy te vergeefſch getracht hadden den troon hunnes vaders weder op te rechten, en de derde, de eenzaamheit voor alle aardſche grootheit ſtellende, ſtierf als een kluizenaar. By zyne twede vrouwe, genaamt Algithe, weduwe van den prins van Northwales, en zuſter van de graven van Jork en Cheſter, hadt hy een zoon, genaamt *Wolf*, nog in de wieg toen zyn vader kwam te ſneuvelen, welken de opvolger van Willem den Veroveraar met zyne vriendſchap vereerde, en twee dochters, waar van de eene, genaamt *Gonilde*, het geeſtelyke kleedt aantrok, en de andere, welker naam niet gemeld wordt, met Waldemar, vorſt der Ruſſen, trouwde. *Ingulphus Hiſt. Angl. pag.* 512. *Guil. Malmesbur. lib.* V. *pag.* 57. *Huntingdon Hiſt. Angl. lib.* VI. *pag.* 210. *Hoveden Ann. Angl. P.* I. *pag.* 258 *Pol. Vergilius lib.* VIII. *pag.* 188 *ſeq. De Larrey Geſchied. van Engelandt, enz.* I *Deel, fol.* 203 enz.

HARALD. Daar zyn negen koningen van Denemarken van dezen name geweeſt.

HARALD de I regeerde van den jare 112, tot den jare 117, en wierdt van zynen broeder Frotho den V verſlagen.

HARALD de II, en *Haldan*, zonen van den voorgaanden, wierden voor de woede van den geweldenaar Frotho verborgen, en voor honden uitgegeven; gelyk zy dan, als men verhaalt, in de heimelyke plaats, daar zy in wierden opgevoed, als honden blaften, wanneer de koning Frotho daar voorby kwam. Maar hunne jaren bereikt hebbende, vertoonden zy zich voor hem, veinſden gek te zyn; en wanneer de koning geen kwaadt vermoedde, ſtaken zy het koninklyke paleis in brandt, en ſmoorden hem in een diepe put. Zy kwamen daar op tot de kroon, maar Harald de II wierdt in den jare 141 door Erik, koning van Zweden, dood geſlagen.

HARALD de III, zoon van Haldan den III, beklom den troon in den jare 261. In zynen tydt heeft Denemarken vyftig jaren lang vrede gehad, en hy heeft de verdeelde domeinen van het koninkryk van Denemarken wederom tot een ligchaam gebragt. Hoog van jaren zynde raakte hy nog in oorlog met Haquin Ringo, koning van Zweden. Deze laatſte hadt eene vloot van 2500 ſchepen uitgeruſt, en die der Denen was niet minder talryk. In den ſlag, die in de Ooſtzee, in den jare 327 voorviel, ſneuvelden van de zyde der Denen 30000, en van die der Zweden 12000 man, gene andere, zegt men, dan officieren, om dat men de gemene ſoldaten niet telde. Harald de III kwam zelf ook in dezen ſlag te ſneuvelen.

HARALD de IV, de zoon van Guitalch, regeerde van den jare 451, tot den jare 527; en HARALD de V van den jare 705, tot den jare 715.

HARALD de VI, bygenoemt *Klachter*, handhaafde zich tegen Regner van den jare 814 tot den jare 826, de welke ondertuſſchen op zee, tot aan Conſtantinopel, omzworf; maar de zelve weder te rug gekomen zynde moeſt Harald de vlucht nemen, wanneer hy zich met zynen broeder Erik naar keizer Lodewyk den Godvruchtigen begaf, en zich in des zelfs tegenwoordigheit te Ments liet dopen in den jare 826. Hy is het geweeſt, die den vermaarden abt van Corvey, Anſgarius, in Denemarken heeft gebragt, die 'er de eerſte het Euangelie heeft gepredikt. Ten laatſten, zegt men, is Harald door den keizer met een graafſchap in Vrieslandt begiftigt, maar heeft voor zyne doodt het Chriſten geloof wederom verlaten. Hy wordt voorts HARALD de I van de Chriſten koningen van Denemarken genoemt.

HARALD de VII, bygenoemt *Parcus*, heerſchte van den jare 898 tot den jare 931.

HARALD de VIII, bygenaamt *Blaatand*, zoon van Gormo den III, beklom den troon in den jare 931. Hy viel de Saxen in Sleeswyk op het lyf, en ſloeg hen alle dood. Om dit te wreken deedt keizer Ottho de I een tocht naar Denemarken, en dwong Harald den Chriſtelyken Godsdienſt aan te nemen, die ſedert Canut den I in de koninklyke familie was uitgedooft. Deze Harald heeft omtrent den jare 946 vier bisdommen geſticht, namentlyk: 1. te Sleeswyk; 2. te Ripen; 3. te Arrhus, en 4. te Odenzee. Eindelyk verloor hy op eene zonderlinge wyze de kroon en het leven: want willende de begraving van zyne moeder Thyra met een grote pracht verrechten, bevelende zynen onderdanen, dat zy een ſteen, die zo groot als een rots was, en alleen met de ſpits boven het water kwam, daar uit halen, en 'er het graf mede bedekken zouden, begonnen de zelve daar over te morren, dat hen onmogelyke dingen wierden gevergt, en verkoren heimelyk zynen zoon *Sueno* tot koning. Vader en zoon leverden malkander daar op menigen ſlag, in welke de eerſte telkens te kort ſchoot, zo dat hy eindelyk genoodzaakt was om eerſt tot de Wenden in Duitſchlandt, en daar na tot de Normannen in Vrankryk te vluchten. Harald deedt naderhandt in den jare 981 nog eene landing in Zeelandt, en ſtreedt dapperlyk tegen zynen zone: maar wanneer men gedurende een wapenſtilſtandt bezig was over een vergelyk te handelen, en Harald ondertuſſchen achter een hage zyn nooddruft verrechtte, wierdt hy door een ſoldaat, Tocko genoemt, met een pyl geſchoten, daar hy van ſtierf. Hy legt te Rotſchildt begraven.

HARALD de IX, bygenoemt de Eenvoudige, of Slechte, regeerde van den jare 1075, tot den jare 1081, en wordt gezegt een verwyfd vorſt geweeſt te zyn. *Saxo Gram. Hiſt. Dan. Meurſii Hiſt. Dan. Beringius in Floro Dan. Kranzii Dania.*

HARALD. Daar zyn vier koningen van Noorwegen van dezen name geweeſt

HARALD de I, bygenaamt *Harfager*, heeft, als men verhaalt, geregeert van den jare 868, tot den jare 929, en is de eerſte geweeſt, die het koninkryk van Noorwegen, het welk tot nu toe tuſſchen verſcheide kleine vorſten verdeelt was, onder een hoofdt of koning heeft gebragt. In zynen tydt hebben de Noorwegers, of Noormannen, het eilandt Yslandt, als mede de Orkadiſche en Schetlandſche eilanden bevolkt, als mede op andere plaatſen volkplantingen opgerecht. Van HARALD den II wordt gemeld, dat hy van het jaar 961, tot den jare 976 den troon van Noorwegen heeft bekleed. HARALD de III heeft geregeert van den jare 1048, tot den jare 1067. HARALD de IV wierdt in den jare 1131, te gelyk met *Magnus* den IV, tot koning uitgeroepen. Hy liet zes jaren daar na zynen ryksgenoot de oogen uitſteken, maar ſtierf zelf in het volgende jaar. *Snorro Storla in Chron. Reg. Norweg. Dan. Martin in Chron. Norweg.*

HARAM van den koning van Perſië, is het vrouwenſlot, of de woonplaats van zyne bywyven. *Thevenot Voyage de Levant Tom.* II.

HARAN, in 't Latyn *Carra*, of *Carrha*, eene ſtadt in Meſopotamië, daar Terah, vader van Abraham, aankwam, toen hy in den jare des werelds 1975, voor Chriſtus 2009, naar Kanaän trok. Hy noemde deze plaats *Haran* naar eenen van zyne zonen, die de vader van Loth was. Men zegt anders, dat deze ſtadt door Kaïnan, zone van Arphaxad, is opgebouwt. Naderhandt is ze door de Romeinſche ſchryvers *Carra* genoemt,

hoewel Harduinus van gedachten is, dat het *Palmyra*, of eene andere staat in Cœlesyrie is. Deze plaats is inzonderheit vermaard wegens de nederlage van den ryken Romein Crassus, wiens middelen op 7100 talenten wierden begroot, behalven de tienden, die hy Hercules opofferde, en dat hy koorn voor drie maanden onder het volk liet uitdeelen. Deze Crassus wierdt met het gansche Roomsche leger, daar hy opperbevelhebber over was, door den Parthischen koning Orodes naby deze plaats in den jare van Rome 701, des wereldts 3931, voor Christus 53, verslagen. Men moet aanmerken, dat Lucanus deze plaats *Carræ Assyriæ* noemt, door eene vryheit, den dichters toegelaten, om dat namentlyk deze stadt weleer aan Assyrië hadt behoort. Ook was Haran beroemd wegens een tempel voor de maan, de welke alleen in deze plaats, en nergens anders, onder de beide kunnen wierdt aangebeden, te weten van eenigen als eene vrouwelyke godheit, onder den name van *Dea luna*, en van anderen als eene mannelyke, met den name *Deus lunus*, doch, volgens Spartianus, met dit onderscheidt, dat de genen, die de maan als man aanbaden, meester over hunne vrouwen waren, en daar over het kommando voerden, maar dat de genen, die haar als eene vrouw vereerden, voor hunne vrouwen moesten onder doen. *Gen.* XI. *vs.* 31. XII. *vs.* 5, 6. *Jozephus Oudh.* I *boek*, 7 *kap. Florus lib.* III. *cap.* 11. *Plutarchus in Crasso. Abulpharajus Hist. Dyn.* I. *pag.* 11. *Bochart Phaleg lib.* II. *cap.* 14. *Spanhemius Hist. Jobi cap.* 5. *pag.* 85. *Harduini Chron.* V. T. *pag.* 24. *Cellari Not. Orb. ant. Tom.* II. *lib.* III. *cap.* 15.

HARAN. Zie ARAN.

HARARI, eene stadt van den stamme van Juda, vermaard doordien zy de geboorteplaats is geweest van *Sarama*, den zone van Ague, die de derde plaats bekleedde onder de dapperste helden van de krygsmacht van *David.* I *Sam.* XXIII, 11. Haar naam beduidt *myn gebergte*, of, *myne verheffing. Simon Dictionaire de la Bible.*

HARAUCOURT, (Willem van) bisschop van Verdun. Hy was de voornaamste Raadt van Johannes, hertog van Kalabrië, die het met de Ligue hieldt, en wierdt door Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, gebruikt om Karel, hertog van Berri, zyn broeder, die het hoofdt van de Ligue was, en op wien hy veel vermogt, daar van af te trekken, onder welk beding de koning hem den kardinaalshoedt beloofde. Maar alzo hy den hertog daar toe niet kon overhalen, wierdt hy niet alleen geen kardinaal, maar ook aan het hof met den nek aangezien, waarom hy zich nevens den kardinaal van Balue in den jare 1469 tot een verbode briefwisseling met den bovengemelden hertog Karel liet vervoeren, en zelfs verzoening met den koning belette. Maar de zaak lekte uit, waar op de koning beide deze geestelyken liet gevangen zetten, den bisschop in de Bastille, daar hy in een yzere kooi wierdt opgesloten, in welke hy vyftien jaren heeft toegebragt. Hy wierdt kort voor de doodt van den koning daar uit gelaten en in vryheit gestelt, en is in den jare 1500 in een hogen ouderdom overleden. *P. Daniel Hist. de France Tom.* II. *pag.* 1331. 1456. *Sammarth. Gall. Christ.*

HARBONA is de naam van een van de gesnedenen van Ahasverus, koning van Persië, gemaal van de koninginne Esther, Hy was het, die met dezen vorst sprak wegens de galg, die Haman hadt laten oprechten om Mordochaï daar aan op te hangen. *Het boek Esther* I, 10. VII, 9.

HARBURG, of HARBOROUGH, een marktvlek in Engelandt, gelegen naar den kant van het Zuidelykste gedeelte van het graafschap van Leicester, in de landstreek, Gartrey genoemt, op den Noordelyken oever van de Wesand, die dit graafschap afscheidt van dat van Northampton. *Moreri in 't Engelsch.*

HARBURG, eene kleine stadt van Duitschlandt. Zie HAARBURG.

HARCHIUS, (Jodocus) geboren te Bergen in Henegouwen, heeft geleeft in de XVI eeuwe. Hy oeffende het beroep van geneesheer in zyne geboorteplaats, en gaf eenige schriften uit, die met zyn beroep overeenkwamen. Hy liet in den jare 1563 een boek drukken: *De caussis contemptæ Medicinæ*, in 8. Zyn *Enchiridion Pharmacorum simplicium, quæ in usu sunt*, is in vaarzen geschreven, en wierdt gedrukt te Basel in den jare 1573 in 8. Dus zou men met recht dezen schryver kunnen gestelt hebben op den naamlyst van de dichtkundige geneesheeren, uitgegeven door Bartholinus; maar hy is de eenigste niet, die daar ontbreekt. Naderhandt ging hy buiten de palen van zyn beroep, en bemoeide zich met de Godgeleerdheit, maar deedt daar in niet dat pryzenswaardig was. Hy poogde een middelweg uit te vinden in de lere van het H. Nachtmaal tusschen de Roomschgezinden en de Protestanten, om hen wegens dat twistpunt overeen te brengen; maar hy maakte zich belagchelyk zo wel by de eenen, als by de anderen. Het boek, het welk hy in 't licht gaf, wierdt wederlegt door Theodorus Beza, de welke verzekert, dat het een werk is, het welk zo verward, zo duister en zo ontbloot is van eene goede leerwyze, dat men grote moeite heeft gehad te kunnen nagaan, wat de schryver heeft willen zeggen. Het gene Beza schreef tegen Harchius voert tot tytel: *De Cæna Domini adversus Jodoci Harchii Montensis dogmata*, en wordt gevonden in het III Deel van des zelfs *Tractat. Theolog.*, beginnende van de 148 bladz. tot de 186 van den druk van Geneve, in den jare 1582, in fol. Hospinianus zegt, dat dit werk van Theodorus Beza gedrukt wierdt in den jare 1580, en dat het werk van Jodocus Harchius gedrukt was te Basel in den jare 1573, onder dezen tytel: *De Eucharistiæ Mysterio ad sedandas controversias in Cæna Domini Lib. tres.* Theodorus Beza zegt, dat dit geschrift van Jodocus Harchius gedrukt was te Tours over zeven jaren, wanneer hy het zelve begon te lezen. Men dient aan te merken, dat Harchius in dien tydt niet leefde, wanneer Beza zyn werk wederleide. De uittreksels, die 'er gegeven worden van zyn werk, doen het zelve verstaanbaarder zyn, dan het door de lezing van het werk zelf is. Het *Epitome Bibliothecæ Gesneri* maakt gewag van twee andere Theologische boeken van Harchius, (zie fol. 515 van den druk van Zurich 1583) die voor tytel voeren: *De caussis Hæres. proque ejus exilio & concordia*; *Controversiarum in Religione, Hæreticorum, Pontificiorum, & pœnitentium, oratio ad Deum Patrem*, gedrukt te Basel in den jare 1573, in 4.; *Orthodoxorum Patrum Irenæi, Cyrilli, Hilarii, Augustini, & reliquorum, de Eucharistia & sacrificio universali Ecclesiæ fides*, in 8. Dit laatste boek wierdt gedrukt in den jare 1577, naar het zeggen van Hospinianus. Men zal een algemeen denkbeeldt van het gevoelen van dezen schryver hier laten invloeien. Het zelve is getrokken uit zekeren brief van *Andreas Rivet*, geschreven aan la Milletiere den 29 July des jaars 1641. „ Uwe onderscheidingen," zegt Rivet, „ van *stof* en van *geheimenis*, van αἰσθητὸν en νοητὸν, gevoelyk en begrypelyk, werpen omver al het gene gy wilt „ bouwen, zonder te bewyzen, hoe het mogelyk is, dat men „ met een ligchamelyken mondt zou kunnen eeten een geheimenis, dat onstoffelyk is, en hoe, de stof van een ligchaam „ weggenomen zynde, de zelfstandigheit nog kan overblyven, „ waar van ik geen oplossing vinde in uwen schat van zinryke „ invallen. Het is dertig jaren geleden, dat ik iets diergelyks „ hebbe gelezen in een geschrift van zeker geneesheer van het „ landt van Gulik, *Harchius* genoemt, met wiens kalven gy „ schynt geploegt te hebben. Hy beweerde, dat het ligchaam, „ het welk de kerk in het broodt geeft, was het ligchaam van „ het eeuwige Woordt, het welk, gekomen zynde in het broodt, „ op eene wonderbare wyze het zelve deedt veranderen in de „ zelfstandigheit van dat vleesch, het welk ten hemel opgeheven „ wierdt; dat het een vleesch van dien zelven aardt was, van het „ welke de zelfstandigheit van ons vleesch gevoed wierdt. Hy „ noemde het zelve, als gy, *een geestelyk en begrypelyk vleesch.* „ Hy zeide, dat het vleesch, het welk dagelyks van broodt „ en wyn gevormt wierdt, en van het altaar genomen door de „ gelovigen, gelyk was, wegens zyne natuur, aan het levendigmakende vleesch van Christus in den hemel, ter oorzake „ van de Godheit, die vermengt wierdt met het broodt op eene wyze, die niet kon uitgedrukt worden. Hy wilde, dat „ de Kalvinisten zouden erkennen door de leringen van S. Augustinus, dat de Sakramenten wezentlyk in zich zelf besluiten de waarheit van het vleesch van Christus, hoewel geestelyk, het welk op zyne wyze met den mondt wierdt gegeten, te gelyk met het broodt, en in eeniger voegen verteert in ons hert. Dat het zelve genoemt wordt het vleesch „ van Christus op de wyze van geheimenis, hoewel het zelve „ niet zenuwachtig, noch peesachtig, noch bezielt is. Op deze „ zelve grondleggingen heeft hy insgelyks met u willen bouwen een wezentlyk en verzoenend slagtoffer van het ligchaam „ en bloedt van Christus, en de aanbidding van het Sakrament; „ en hoewel hy door dit middel meende te kunnen vereenigen alle de twistende partyen, wierdt zyn gevoelen verworpen zo wel van de Roomschgezinden, als van de Lutherschen, en andere gezindheden: want niemandt wilde zyne ongegronde en gewaande inbeeldingen voor bestendige dingen „ aannemen; dus verdwenen zyne zinspelingen in rook, gelyk „ de uwe insgelyks zullen vervliegen." La Milletiere hebbende geantwoord, dat hy dezen schryver niet kende, zie wat Rivet hem tot tegenwerping schreef. „ Deze Harchius, van welken ik hebbe gesproken, en in wiens geschriften ik dwaasheden, gelyk aan de zyne, hebbe gevonden, behoorde hem niet „ meer onbekend te wezen dan het *Diallacticon*, aanbevolen van „ den Hre. Grotius, en te zamen gevoegt met de boeken van „ den Hre. van la Milletiere. Het zyn twee stukken te zamen „ gedrukt in den jare 1576, zonder naam van de plaats en van „ den drukker; hoewel de eerste druk van het boek van Harchius den naam heeft van de stadt Worms." *Rivet Respons. à trois lettres de la Milletiere pag.* 143, 144. *Bayle Dict. Crit.*

HARCLAY, (Andreas van) graaf van Carlile. Zie ANDREAS VAN HARCLAY.

HARCOURT, een oud adelyk geslacht in Vrankryk, van het welke men eene byzondere Historie heeft, beschreven door den Hre. *la Roque*. Het zelve heeft zynen naam van het vlek van Harcourt, gelegen in het graafschap van Evreux, in Normandië. Robert de I, die leefde omtrent den jare 1100, bouwde het kasteel van Harcourt, waar van Odericus Vitalis in zyne Historie gewag maakt. Hy verwekte by zyne huisvrouwe, Coleda genoemt, *Wilhelm*, die het geslacht heeft voortgeplant; *Richard*, Tempelridder, die in den jare 1150 de kommandery van S. Stephanus stichtte te Renneville, alwaar hy begraven is; en *Philips*, bisschop van Salisbury in den jare 1140, en naderhandt van Bajeux in den jare 1143. Hy was tegenwoordig by de kroning van Henrik den II, koning van Engelandt, in den jare 1153, en stierf in den jare 1162, of 1163. Wilhelm, heer van Harcourt, de I van dien naam, nam de party aan van Henrik den V, koning van Engelandt, en hadt mede deel aan de staatszaken van zynen tydt. Hy trouwde met eene jonkvrouw, Huë genoemt, by welke hy verwekte *Robert* den II, die hier na volgt; *Nicolaus*, heer van Bouville; *Rogier*, heer van Renneville; *Wilhelm*, heer van Ouville; *Renaut*, voorschenker van den koning Philips Augustus; *Albereide*, genoemt in een oud handvest van de abdy van Bek in den jare 1192; *Beatrix*, huisvrouw van Robert van Montfort, heer van Beaudesert; en *Eva*, gehuwelykt aan Wilhelm Crespyn, den III van dien naam, heer van Dangu.

Ro3

Robert de II, heer van Harcourt, gezegt de Manhaftige, muntte uit onder de grote mannen van zynen tydt. Johannes, koning van Engelandt, benoemde hem om een van de gyzelaars van de vrede te zyn, die hy met den koning Philips Augustus hadt gesloten op Hemelvaartsdag van den jare 1200 tusschen Vernon en Adeli. Hy deedt grote weldaden aan de abdyën van la Noë en van la Croix S. Leufroi; hy bevestigde die gene, met welke zyn vader de abdy van Bek begunstigt hadt, en stichtte de kapel van S. Thomas van Kantelberg naby zyn kasteel van Harcourt. Robert was getrouwt in den jare 1191 met Johanna van Meulant, vrouwe van Elboeuf, van Brionne en van Beaumesnil, dochter van Robert den II, graaf van Meulant, en van Mahaud van Cornwall; en verwekte by haar *Richard*, die volgt; *Wilhelm*, de stamvader van de heeren van Bosworth in Engelandt; *Olivier*, heer van Ellenhal, die ook kinderen heeft nagelaten; *Simeon*, heer van Blanchell, die gene kinderen verwekte in zyn huwelyk met Alix van Ardennes, zyne huisvrouw; *Jan*, heer van Bouville, die den veldslag van Bovines bywoonde in den jare 1214; *Gilbert*, heer van Saxetot; *Amauri*, genoemt in zekeren tytel of handvest van de abdy van la Noë; *Rogier*; *Roelof*, heer van Anonville, de man van Agnes, vrouwe van Andrezey, by welke hy kinderen teelde; *Basilia*, vrouwe van Formeville; *Cecilia*, moeder van *Wilhelm*, heer van Chaleseine, enz.

Richard, heer van Harcourt, van Elboeuf, enz. genoemt onder de baanderridders, die leefden onder de regering van Philips Augustus. Hy verscheen in de beruchte vergadering van de ryksstanden, gehouden te S. Denys in de maandt September des jaars 1235, en stierf omtrent den jare 1240, of 1241. Hy was getrouwt met Johanna van la Roche-Tesson, vrouwe van S. Sauveur le Vicomte, van Auvers en van Avrilli, by welke hy verwekte *Johannes* den I, die volgt; *Roelof*, de stamvader van de heeren van Avrilli; *Robert*, die den tak van de heeren van Beaumesnil voortgebragt heeft: *Amauri*, heer van Elboeuf, gedood in het beleg van Perpignan in den jare 1285; *Andreas*, heer van Cailleville; *Hugo*, heer van Pontigni; *Johanna*, nonne in het klooster van Long-Champ, overleden in den jare 1280, en *Pieternelle*, getrouwt met Johannes den II, heer van Hellenviller.

Johannes, de I van dien naam, heer van Harcourt, van Elboeuf, van Auvers, enz. hadt den bynaam van den Vromen, ter oorzake van zyne voorzichtigheit en wys gedrag. Hy volgde den koning S. Lodewyk op zyn eersten overzeeschen tocht in den jare 1248; en in den jare 1257 stichtte hy de priory van O. Lieve Vrouwe van het park van de Reguliere kanunniken van S. Augustyn. Naderhandt, te weten in den jare 1283, wierdt hy benoemt om een van de rechters te zyn in de zaak van koning Philips den Stouten tegen Karel van Vrankryk, koning van Siciliё, die beweerde recht en aandeel te hebben in de graafschappen van Poitou en van Auvergne, die Alphonsus van Vrankryk bezat. Hy stierf in een zeer hogen ouderdom den 5 November des jaars 1288, en wierdt ter aarde bestelt in de priory van Park. Deze heer was gehuwelykt met Alix van Beaumont, dochter van Johannes, kamerheer van den koning van Vrankryk, by welke hy teelde *Philips*, die jong gestorven is; *Richard*, heer van Boissi-le-Chastel en van Elboeuf, overleden in den jare 1269, zonder kinderen na te laten van Izabelle van Mello; *Johannes* de II, die volgt; *Robert*, heer van Saint Sauveur le Vicomte, verkozen tot bisschop van Coutances in den jare 1296; *Wilhelm*, heer van la Sausaye en van Elboeuf, opperkeukenmeester van Vrankryk, overleden in den jare 1327, na dat hy twee maal hertrouwt was geweest, de eerste reis met Johanna van Meulant, vrouwe van Neuburg, by welke hy verwekte *Johannes* en *Alix*, beide in hunne kindschheit gestorven; ten twede maal met Izabelle van Leon, en voor de derde maal met Blanka van Avaugon; *Roelof*, kanunnik van O. Lieve Vrouw van Parys, enz. die in den jare 1280 te Parys stichtte het collegie van Harcourt, en stierf den 12 September des jaars 1307; *Guido*, verkozen tot het bisdom van Lisieux in den jare 1303, en overleden den 24 April des jaars 1336; *Alix*, huisvrouw van Johannes den I, heer van Ferrieres; Lucia, huisvrouw van *Johannes*, heer van Hotot in Caux; *Izabelle*, gehuwelykt met Johannes, gezegt *Wouter*, heer van S. Marten; *Blanka*, huisvrouw van Pieter, heer van Bailleul; *Agnes*, abdisse van Long-Champ, gestorven den 25 November des jaars 1312.

Johannes, heer van Harcourt, de II van dien naam, maarschalk en admiraal van Vrankryk, gelyk hier na zal gezegt worden, trouwde met Johanna, burggravin van Chateleraud, en vrouwe van Lislebonne, overleden den 16 May des jaars 1313, by welke hy verwekte *Johannes* den III; die volgt; *Johanna*, getrouwt met Henrik den IV, heer van Avangour, en *Margareta*, huisvrouw van Robert, heer van Baulainvillier.

Johannes de III, heer van Harcourt, gezegt de Kreupele, deedt zeer grote diensten aan de koningen Philips den Schonen, Lodewyk Hutin, Philips den Langen, en Karel den Schonen, en stierf den 9 November des jaars 1326. Hy was getrouwt met Alix van Brabandt, vrouwe van Mezieres in Brenne, van Aarschot, enz. jonger dochter en erfgenaam van Godefroi van Brabandt, en teelde by haar *Johannes* den IV, die volgt; *Lodewyk*, heer van S. Pauwel; *Godefroi*, gezegt de Kreupele, heer van S. Sauveur-le-Vicomte, die den veldslag van Mont-Cassel heeft bygewoont in den jare 1328, en zich in verscheide andere voorvallen heeft laten vinden; maar uit het koninkryk verjaagt zynde, begaf hy zich tot de party van Eduard den III, koning van Engelandt. Hy wierdt tot maarschalk van Engelandt verheven, diende in de veldslagen van Creci en van Poitiers, en wierdt gedood in een gevecht naby Coutances in den jare 1356; *Maria*, de huisvrouw van Johannes den II, heer van Clere; *Izabelle*, eerste huisvrouw van Johannes den II, burggraaf van Beaumont, in de provincie van Maine; *Alix*, getrouwt met Andreas, heer van Chavigni en van Chateauroux; en *Blanka*, huisvrouw van Hugo Quieret, heer van Tours, admiraal van Vrankryk.

Johannes de IV, graaf van Harcourt, burggraaf van Chateleraut, enz. woonde den veldslag by van Mont-Cassel, onder de krygsmacht van Vironfossel in den jare 1339. Hy liet zich vinden in het gevecht van Bovines in den jare 1340, en wierdt gedood in den slag van Creci in den jare 1346. Deze heer wierdt de eerste graaf van Harcourt gemaakt in den jare 1338. Hy was getrouwt in den jare 1315 met Izabelle van Parthenay, vrouwe van Vibraye, van Montfort le Rottou, van Aspremont en van Bonnestable, dochter van Johannes, heer van Parthenay, en van Johanna van Montfort, zyne eerste huisvrouwe. Hare kinderen waren *Johannes* de V, die volgt; *Lodewyk*, burggraaf van Chateleraut, heer van Aarschot, gouverneur en luitenant generaal van Normandiё, die zeer grote diensten deedt aan de koningen Johannes, Karel den V, en Karel den VI, en stierf den 26 May des jaars 1388, zonder kinderen na te laten van Maria, vrouwe van la Tournelle, zyne huisvrouw; *Wilhelm* van la Ferté-Imbaut en van Sivri, die ook in den dienst van de Fransche koningen is geweest, en stierf in den jare 1400, hebbende niet dan drie dochters nagelaten van Blanka, vrouwe van Braye, zyne eerste huisvrouw; en *Alix van Harcourt*, huisvrouw van Albert van Hangest, vryheer van Pont-Saint-Pierre.

Johannes de V, graaf van Harcourt, en van Aumale, burggraaf van Chateleraut, enz. wierdt gekwetst in den veldslag van Creci in den jare 1346; maar sedert dien tydt de koning Johannes hebbende hem verrascht te Rouaan met den koning van Navarre, veroordeelde hem om onthoofd te worden in den jare 1355. Hy was getrouwt in den jare 1340 met Blanka van Ponthieu, gravinne van Aumale, van Montgommeri, enz. die gestorven is den 12 May des jaars 1387; en verwekte by haar *Johannes* den VI, die volgt; *Jakob*, heer van Montgommeri, die den tak van dien naam heeft voortgebragt, van welken op eene andere plaats wordt gesproken; *Philips*, den stam van de heeren van Bonnestable, van Ollonde en van Beuvron; *Robert*, heer van Elboeuf; *Karel*, heer van la Saussaye; *Ferrant*, heer van Lislebonne; *Lodewyk*, heer van Cailleville, alle in hunne jonkheit gestorven; *Johanna*, huisvrouw van Roelof van Couci, heer van Montmirail, en *Catharina*, kloosternonne van Poissi.

Johannes de VI, graaf van Harcourt, wierdt geboren in den jare 1342. Hy wierdt overgelevert aan den koning van Engelandt om gyzelaar te zyn van de vredehandeling van Bretigni in den jare 1360. Hy diende in het beleg van Cognak in den jare 1375; in den veldslag van Rossebeke, en in de verovering van Bourbourg in den jare 1383, en stierf den 28 February des jaars 1388. Hy was getrouwt in den jare 1359 met Catharina van Bourbon, dochter van Pieter, den I van dien naam, hertog van Bourbon, en van Izabelle van Valois, die gestorven is den 7 Juny des jaars 1427, en verwekte by haar *Karel*, graaf van Aumale, die stierf in den jare 1384, in den ouderdom van achttien jaren; *Johannes* den VII, die volgt; *Lodewyk*, aartsbisschop van Rouaan, overleden in den jare 1422, in den ouderdom veertig jaren; *Izabelle*, gehuwelykt in den jare 1383 met Humbert, den VII van dien naam, heer van Thoire en van Villars; *Johanna*, huisvrouw van Wilhelm van Vlaanderen, den II van dien naam, graaf van Namen; *Blanka*, abdisse van Fontevraut, overleden in den jare 1431, in den ouderdom van vier en zestig jaren; *Maria*, die in haar eerste huwelyk in den jare 1405 getrouwt is geweest met Reinout, hertog van Gulik en van Gelder; en naderhandt in den jare 1424 met Robert van den Berg; *Catharina*, gestorven in de priory van Poissi in den jare 1388; *Margaretha*, vrouwe van Longueville, huisvrouw van Johannes, den II van dien naam, heer van Estouteville; en *Johanna*, kloosternonne van Poissi.

Johannes, de VII van dien naam, graaf van Harcourt, van Aumale, enz. stierf den 18 Maart des jaars 1452, in den ouderdom van twee en tachtig jaren. Hy was getrouwt met Maria, dochter van Pieter den II, graaf van Alençon, en verwekte by de zelve *Johannes* den VIII, die volgt; *Maria*, gravin van Aumale, enz. huisvrouw van Antony van Lotharingen, graaf van Vaudemont; en *Johanna*, gravin van Harcourt, getrouwt in haar eerste huwelyk in den jare 1414 met Johannes den III, heer van Rieux, en in haar twede in den jare 1434 met Bertrand van Dinant, heer van Beaumanoir.

Johannes de VIII, graaf van Harcourt en van Aumale, wierdt gedood in den veldslag van Verneüil den 17 Augusty des jaars 1424. Hy hadt verwekt in zyn huwelyk met zekere dochter van de stadt van Mortagne, *Lodewyk van Harcourt*, die rekwestmeester is geweest, bisschop van Bajeux, aartsbisschop van Narbonne, patriarch van Jeruzalem, enz. overleden in den jare 1479; *Johanna*, gravin van Harcourt, hadt by Johannes den III, heer van Rieux, *Johannes* den IV, die jong gestorven is, en *François*, die naliet *Johannes* den V, graaf van Rieux en van Harcourt, maarschalk van Vrankryk. Deze laatste verwekte onder andere kinderen *Claudius* den I, vader van *Claudius* den II, die ongetrouwt is gestorven in den jare 1548, en *Louize van Rieux*, gravinne van Harcourt, getrouwt in den jare 1574 met Renaut van Lotharingen, markgraaf van Elboeuf, enz. Aldus zyn door dit

dit twede huwelyk alle de goederen van het ſtamhuis van Harcourt overgegaan tot dat van Lotharingen. Reinout verwekte *Karel*, grootſtalmeeſter van Vrankryk, geſtorven in den jare 1605, gelyk op eene andere plaats gezegt wordt, wiens jonger zoon *Henrik*, graaf van Harcourt, zyn naam roemruchtig heeft gemaakt, als elders gezegt wordt. *L'Hiſtoire de la maiſon d'Harcourt du ſieur de la Roque. Blanchard. Sammarthanus. Le Feron. De Vader Anſelmus. Godefroi. Du Cheſne.*

HARCOURT (JOHANNES VAN) heer van Harcourt, van Cailleville, van Brioſne, en van Lislebonne, burggraaf van Chateleraut, enz. maarſchalk en admiraal van Vrankryk, is in grote achting geweeſt in de XIII eeuwe. Hy volgde koning Philips den Stouten op zyne reize van Arragon in den jare 1285, en deedt zyne dapperheit uitmunten in de verovering van Gironne. Naderhandt wierdt hy tot maarſchalk van Vrankryk verheven in den jare 1287. Aan hem wierdt het bevelhebberſchap over de zeemacht in den jare 1295 toevertrouwt, en hy ſtierf den 21 November des jaars 1302.

HARCOURT, (MARIA VAN) gravin van Harcourt, van Aumale, van Vaudemont, enz. was de dochter van Johannes den VII, graaf van Harcourt, en de huisvrouw van Antony van Lotharingen, graaf van Vaudemont. Zy hadt mede deel byna aan alle de krygstochten, die de vorſt haar man ondernam, en men verhaalt, dat op zekeren tydt deze kloekmoedige vorſtin, korteling uit haar kraambedde gekomen zynde, te paardt ſteeg, verſcheide heeren de wapenen deedt opvatten, en door eene ongemene dapperheit de vyanden noodzaakte het beleg van Vaudemont op te breken. Zy verkreeg geen minder achting by al de wereldt door hare deugtzaamheit. Zy wierdt genoemt de moeder der armen, en gaf menigvuldige geſchenken aan verſcheide kerken. Zy ſtierf met een eerlyken en roemryken naam in den jare 1476. *Jean d'Auchy Hiſt. manuſc. des Ducs de Lorraine. La Roque Hiſtoire la maiſon d'Harcourt.*

HARCOURT, (PIETER VAN) markgraaf van Beuvron, enz. ridder van de orde van den koning, gewoon edelman van zyne kamer, Raadsheer van ſtaat, kapitein van vyftig gewapende mannen, enz. was de zoon van Guido, en wierdt geboren in den jare 1550. Na dat hy ſtaatjonker van koning Karel den IX was geweeſt, begon hy zich in den wapenhandel te oeffenen tegen de ongelovigen; en op zyne te rug komſt in Vrankryk gaf hy in den veldſlag van S. Denys zonderlinge blyken van zyne dapperheit, welke hy deedt uitmunten in den ſlag van Jarnak, van Montcontour, en van Ivri, in het beleg van Rochelle, en in verſcheide andere voorvallen, in welke men zyne kloekmoedigheit en wys beleidt verwonderde. In den jare 1574 wierdt hy van koning Henrik den III ridder van zyne orde gemaakt, en het jaar daar aan volgende verkoos hem zyne Majeſteit tot gewoon edelman van zyne ſlaapkamer. Naderhandt kreeg hy eene compagnie van vyftig gewapende mannen, en gebruikte de zelve voorſpoedig in het beleg van Moulins, en in verſcheide andere krygstochten. In den jare 1587 hadt hy deel aan de overwinning by Anneau, verſelde Henrik den IV op alle zyne reistochten, en hadt mede deel aan alle de roemruchtige uitvoeringen van dezen vorſt, de welke tot erkentenis van zyne getrouwe dienſten de barony van Beuvron tot een markgraafſchap verhefte. Lodewyk de XIII hadt geen minder achting voor de getrouwigheit van dezen groten man, en gebruikte hem altydt in de gewigtigſte zaken van ſtaat. Hy ſtierf in den jare 1627, na dat hy het koninkryk getrouwelyk hadt gedient onder de regering van vier koningen, hebbende zeer aanmerkelyke voordeelen behaalt op de vyanden van het ryk. *Jaques d'Auzolles, ſieur de la Peyre. La Roque Hiſtoir. Geneal. de la maiſon d'Harcourt.*

HARDALES, eene kleine ſtadt in de Spaanſche provincie Andaluſië, op de grenzen van het koninkryk Granada, tuſſchen Malaga en Oſſuna gelegen. Het ſlot is op een hoge en ſteile rots gebouwt, en wordt voor zeer ſterk gehouden. Het wordt door middel van een ſchone waterleiding van water voorzien, het welk van het ſlot weder in de ſtadt wordt geleid. *Colmenar Delices de l'Eſp.* p. 480.

HARDEBY, (GODEFROI) een Engelſchman, monnik van de orde van S. Auguſtyn, biechtvader van koning Eduard den III, leefde in de XIV eeuwe. Hy was Doctor en hoogleeraar te Oxford, en ſchreef verſcheide boeken van de volmaaktheit van de Euangeliſche armoede tegen *Armachanus*; eene Hiſtorie van zyne orde; *Lectura in Vetus & Novum Teſtamentum*; *Poſtillæ*; *Sermones*, enz. Godefroi Hardeby was provinciaal van Engelandt, en ſtierf te Londen in den jare 1360. *Joſephus Pamphilius in Chron. Pitſeus & Balæus de ſcript. Angl. Voſſius de hiſt. Lat. lib.* III.

HARDECK, een graafſchap, nevens een oud ſlot, in Ooſtenryk, aan deze zyde van den Donauw, aan de grenzen van Moravië, digt by Freienſtein en Droſſendorf. De oude graven hebben haren oorſpronk van de graven van Plein gehad. Graaf *Ottho*, die in den jare 1260 in een ſlag bleef, was de laatſte van zyn geſlacht, en dus kwam het ſlot Pleien nevens de daar toe behorende heerlykheit in het aartsſticht Saltsburg aan het huis van Beyeren. Maar zyne weduwe Williburgis was erfgenaam van de Hardeckſche heerlykheden, en trouwde met *Berchtold van Rabenswaldt*, in Saxen, die zich den tytel van graaf van Hardeck aanmatigde. Des zelfs nakomelingen in den jare 1440 uitſtervende, verkocht keizer Maximiliaan de I dit graafſchap, nevens Machlandt, aan *Sigismundus* en *Henrik van Pruſchenck*, en gaf hen in den jare 1495, op den Ryksdag te Worms, het leen daar van, waar door zy graven van Hardeck wierden gemaakt, waar by zy het graafſchap Forchenſtein, het welk nog tegenwoordig aan Hungarië behoort, de ſloten Kreutzen, Zelchenſtein, Wazen, de ſtadt Nieuwhoven, en de heerlykheit Smida kochten. *Henrik* heeft dit geſlacht voortgeplant, wiens oudſte zoon *Johan* zich in den jare 1529, toen Wenen van de Turken was belegert, als overſte zeer dapper kweet; de middelſte, *Ulrich*, was keizerlyke hofkamerpreſident, en kocht in den jare 1529 het graafſchap Glatz; en de jongſte zoon, *Julius*, was Raadt van keizer Ferdinand den I, kamerheer en opperhofmaarſchalk. By zyne gemalinne Geertruid, gravinne van Eberſtein, hadt hy onder anderen *Henrik* den II en *Ferdinand*, keizerlyke kommandanten te Raab in Hungarië, verwekt. Van de nazaten van Henrik den II leefde in den jare 1680 *Johan Frederik*, graaf van Hardeck, Glatz en Machlandt, opperer fmondſchenker van Ooſtenryk, erftruchſes van Stiermarken, die in den jare 1636 is geboren, en van Creſcentia, gravin van Brandis, twee zonen naliet, namentlyk, *Johan Julius*, keizerlyke kamerheer, en *Conraad*. Voorts bezitten deze graven het oppererfmondſchenkersampt in Ooſtenryk en het erftruchſeſſen-ampt in Stiermarken. *Bucelinus Stemmatograph. Spener Hiſtor. inſign. lib.* III. *c.* 22. *Luca Gravenſaal pag.* 985. *Wurmp. Genealog. Auſtr. p.* 91 & 242.

HARDECK (FERDINAND, GRAAF VAN) was de zoon van Julius, graaf van Hardeck, keizerlyke kamerheer en opperhofmaarſchalk, en van Geertruid, gravinne van Eberſtein. Hy bragt het in keizerlyke dienſten zo verre, dat men hem bekwaam oordeelde de plaats van kommandant van de veſting Raab te bekleden; wanneer hy zeer in zyn ſchik ſcheen te zyn, toen de Turken die veſting kwamen belegeren, hebbende, gelyk hy zeide, beſloten, zyne dapperheit aan al de wereldt te doen blyken. Twee maanden lang boodt hy hen ook ongemenen tegenſtandt, tot dat hy den 19 September van het zelve jaar tegen alle gedachten beſloot deze hem aanbetrouwde plaats by accoord over te geven. Vermits hy nu noch aan manſchap, noch aan andere behoeftens gebrek hadt, kwam hy grotelyks in verdacht, en te meer, wanneer een kamerdienaar van den Baſſa, een Sileſiër van geboorte, die tot den aartshertog was overgelopen, zeide, dat zyn heer twee zakken vol dukaten aan twee perſonen hadt overgelevert, van welke de eene een lidteken in het aangezicht hadt, gelyk 'er een onder de dienaren van den kommandant was. Hier op wierdt Hardeck naar Wenen geroepen, en na zyne aankomſt met alle zyne bedienden in hechtenis genomen, wordende eindelyk het volgende vonnis over hem uitgeſproken, namentlyk, dat hem de handt zou worden afgehouwen en ten toon geſtelt, dat hy vervolgens gewurgt, en drie dagen daar na begraven zou worden; voorts dat alle zyne goederen zouden verbeurd verklaart worden; maar de keizer verzachtte dit vonnis zodanig, dat hem den 16 Juny des jaars 1595 het hoofdt, en tevens ook de eene handt zou worden afgehouwen, 't welk wierdt uitgevoert, na dat hy te voren eene korte aanſpraak aan het volk hadt gedaan, en zich wegens de verradery, hem te laſt gelegt, ontſchuldigt. Men beſchuldigde hem onder anderen, dat hy op de plaats, daar de vyandelyke gravers in de mynen bezig waren, op dat men hen niet zou horen, ſterk op de trommel hadt laten ſlaan, en de overhoop geworpe werken niet laten weder opmaken; dat hy verſcheide met pylen hem toegeſchote brieven hadt ontfangen, en zonder kenniſſe der bezetting wegens de overgave met den vyandt gehandelt, enz. *Thuanus Hiſt. lib.* CXIV. *Ziegl. Schauplatz, pag.* 671.

HARDEGARYP, een dorp van de Vrieſche grietenye Tietjerkſteradeel, in het kwartier Ooſtergoo. Het wordt met Ryperkerk door een gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Leeuwarden. In dit dorp legt de ſtate *Groweſtein*.

HARDEGSEN, eene kleine ſtadt, nevens een ampt en oud ſlot, in het hertogdom Luneburg, tuſſchen Einbek en Minden gelegen. Hertog Ottho de Kwade nam ze Chriſtoffel van Rusdorp in den jare 1380 af, na dat hy zyn broeder in het bedt hadt doodgeſtoken. *Zeiler. Tromſd.*

HARDENBERG, een ſlot en vlek, nevens eene heerlykheit, in het hertogdom Bergen, tuſſchen Elberfeldt en Werden gelegen, het welk de heeren van *Beerenſau* toebehoort. *Zeiler. Top. circ. Burg. Tromſd.*

HARDENBERG, een der oudſte en aanzienlykſte adelyke huizen in neder-Saxen, wiens ſtamſlot HARDENBERG, in het hertogdom Brunswyk, een myl van Norden, op den berg Langfaſt is gelegen. Het moet onderſcheiden worden van het adelyke geſlacht *van Hardenberg*, het welk voortyds in Beyeren bloeide, en van de ridderlyke zitplaats *Beverſtein* den naam van jonkers van Beverſtein zou gevoert hebben. *Boudewyn* leefde in den jare 829, en was de vader van *Bodo*, die in den jare 892 Sieghard van Swanringen dood ſchoot, en van *Cuno*. De eerſte heeft zynen ſtam in Denemarken, maar deze in het ſticht Hildesheim voortgeplant. Van des zelfs nazaten zyn onder anderen merkwaardig: 1) *Hans*, of *Jan*, die in den jare 1433 den aartsbiſſchop van Maagdenburg als overſte diende, en het ſlot Gibichenſtein als kommandant dapper verdedigde. 2) *Frederik*, die in den jare 1522 biſſchop van Brandenburg wierdt; 3) *Chriſtoffel*, die in den jare 1666 geheime Raadt en ſtadhouder van het hertogdom Luneburg is geweeſt; 4) *Frederik Aſſur*, die in den jare 1679 als Luneburgſche overſte luitenant overleedt. In den jare 1714 leefde een uit dit geſlacht als koninklyke Groot-Britanniſche en keurvorſtelyke Hannoverſche opperhofmaarſchalk, en is mogelyk een zoon van den voorgaanden Chriſtoffel, of Frederik Aſſur. *Meieri Antiq. Pleſſenſ. Behr Appendix der Steinbergſche Geneal. Spangenb. Adelſp. P.* II. *p.* 219.

HARDENBERG, een ſtedeke en ſlot, of kaſteel, in Nederlandt, in de provincie van Overyſſel, aan de rivier de Vecht, tuſſchen

Koevorden en Zwol, omtrent drie uuren van de eerſte, en tien of twaalf van de laatſte plaats gelegen. Het kaſteel wierdt van heer Jan van Arkel, XXXVII biſſchop van Utrecht, gebouwt omtrent den jare 1360, om daar mede Koevorden en Drenthe onder gehoorzaamheit te houden. Vermits nu ter dier plaatſe een hoge berg was, en daar by een diep dal, liet hy de aarde van boven af in tonnen vullen, en van de hoogte in het dal rollen, tot dat de berg genoegzaam gelaagt, en het dal gehoogt was. Toen bouwde hy 'er een zwaar kaſteel op, met een groten ſtenen toren, eene koninklyke zaal, ſlaapkamer, en een ſtal voor 200 paarden. Hy hadt de ſtenen van 't oude biſſchoppelyke kaſteel, dat 'er voor vele jaren hadt geſtaan, het overige liet hy afbrengen van den ouden burgt te Koevorden, die den Utrechtſchen biſſchoppen altydt in 't oog hadt geſtoken. Onder aan den voet van den geſlechten berg lag een vlek, dat de biſſchop bemuurde, het geen het ſteedtje Hardenberg is geworden, en zynen naam van zyne gelegenheit, *hard am berge* op zyn oud Weſtphaalſch, of Saxiſch, dat is te zeggen, *digt aan den berg*, gelegen. In den jare 1650 wierdt aan J. Pikard, predikant te Koevorden, een olifantstandt getoont, die twaalf zyner ſpannen lang was, gevonden in de aarde tuſſchen Koevorden en Hardenberg; hy beſchryft hem, gelyk hy toen nog was, en oordeelt hem zeer oud, ja zo oud, dat hy giſt, dat, als wel eer deze geweſten met inwoners zyn bevolkt geweeſt, zich in deze duiſtere boſſchen, die 'er vele waren, olifanten zouden onthouden hebben. In den jare 1708 brandde het ſtedeke, tot op de kerk na, geheel af. *Pikard Oudhed. van Drenthe. Slichtenhorſt Gelderſche Geſchied.*

HARDENBERG, (ALBRECHT) een Proteſtantſch predikant te Bremen in de XVI eeuwe, hadt volgens de Augsburgſche geloofsbelydenis 18 jaren lang in zyne gemeente gepredikt, wanneer hy tot de Gereformeerden overging, en ongeacht allen tegenſtandt van de regering en van zyne amptgenoten de hervormde leer in Bremen invoerde. Hy was zo bemind van het gemene volk, dat hy, met de hulp van dienſtknechten en dienſtmaagden, alle de genen in de regering, de welke de Augsburgſche geloofsbelydenis niet wilden verlaten, afzette en wegjoeg. Doch de party der Lutheranen wederom de overhandt krygende, wierdt Hardenberg als een oproerige ſakramentaris de ſtadt uitgejaagt. Behalven vele ſtrydſchriften heeft hy het leven van Weſſelus beſchreven; en nopende de Bremiſche onluſten heeft men het volgende boek, door zeker verdreven burgermeeſter uitgegeven: *Dithmari Renchelii brevis, dilucida ac vera narratio de initiis & progeſſu controverſiæ Bremæ à D. Alberto Hardenbergio motæ, oppoſita recenti ſcripto ejusque Hardenbergii de ubiquitate & cœna Domini. Bayle Dict. Crit. Sup.*

HARDENBROEK, gelegen onder neder-Langbroek, in het Overkwartier van het ſticht van Utrecht, eertyds leenroerig aan het huis Sterkenborg, doch nu aan den heer van Vianen, die het wederom te leen houdt van het vorſtendom Gelre, is door de Heeren Staten van het landt van Utrecht plegtelyk voor een ridderhofſtadt erkent den 27 October des jaars 1536. Dit huis is in 't laatſte van de XIII, of in het begin van de XIV eeuwe gebouwt door een jonger zoon uit den tak van het geſlacht van *Wulven*, die eenige weinige jaren te voren het huis Sterkenborg getimmert, en zich naar het zelve *Sterkenborg* heeft doen noemen; gelyk deze mede in plaats van Sterkenborg den naam van *Hardenbroek* aangenomen, en aan zyne nakomelingen achtergelaten heeft. Dit alles ſchynt ook door de wapenen dier geſlachten bewezen te kunnen worden: want dat van het geſlacht van Wulven, uit het welke de andere geſproten zyn, beſtaat uit acht *faſces undées* van goudt en keel, de een om den andere geplaatſt: gelyk ook mede die van de geſlachten van Sterkenborg en Hardenbroek, doch alleen met dit onderſcheidt, dat deze beide de *faſces undées* van keel bezet hebben met twintig beſans van goudt, vyf op ieder der zelven, daar mede hun wapen, tot een teken van jonger zoons, uit den ſtam van Wulven geſproten, brekende. Hier van daan ſchynt het ook gekomen te zyn, dat het huis Hardenbroek door een jonger zoon of broeder van den heere van Sterkenborg gebouwt, aan het huis Sterkenborg leenroerig gemaakt is. Omtrent den jare 1307 leefde *Ernſt*, ſtichter van het huis Hardenbroek, en zoon van *Ernſt van Wulven*, ſtichter van het huis Sterkenborg, en jonger broeder van Gysbert van Sterkenborg. Deze wierdt in het bezit der huizing opgevolgt door zyn zoon *Gysbert van Hardenbroek*, en die weder door zyn zoon *Gysbert van Hardenbroek*, die de belening van den heere van Vianen ontfangen heeft des woensdag na S. Laurensdag in den jare 1392. Hem volgde zyn zoon *Gysbert van Hardenbroek*, beleent des dingsdags na H. Kruisdag des jaars 1400, en hem wederom zyn zoon *Gysbert van Hardenbroek*, beleent des zondags na den feeſtdag van S. Agatha in den jare 1420. Na zyn overlyden kwam de leenweer op *Jan van Hardenbroek*, zyn zoon, die beleent wierdt den 16 December des jaars 1474, en de zelve door zyne doodt wederom naliet aan zyn zoon *Gysbert van Hardenbroek*, beleent den 23 Juny des jaars 1505, gelyk ook de zelve aan zyn zoon *Jooſt van Hardenbroek*, beleent den 31 December des jaars 1532. Hy ſtervende is hem in de belening gevolgt zyn zoon *Gysbert van Hardenbroek* den 4 Auguſty des jaars 1559, en dezen weder zyn zoon *Joachim van Hardenbroek* den 12 January des jaars 1585. Deze Joachim in den jare 1605 overleden zynde is zyn zoon *Pieter van Hardenbroek* met deze riddermatige hofſtadt beleent den 31 July des jaars 1608, wien weder zyn zoon *Herman Pieter van Hardenbroek* is opgevolgt. Deze, zonder kinderen of nadere ergenamen te hebben, heeft tot opvolger in de belening van het huis Hardenbroek gehad zyn rechten neef *Henrik Gysbert van Hardenbroek*, een zoon van zyn vaders eenigen broeder *Gysbert van Hardenbroek*, op wien het leen verleid wierdt den 3 November des jaars 1662. In zyn tydt is het huis te Hardenbroek door dekretale verkoping van den Ed. Hove van Utrecht gekomen op *Cornelis Aarſſen van Juchem*, die met het zelve beleent is den 24 February des jaars 1684, en het ten zelven dage wederom opgedragen heeft ten behoeve van *Adriaan van Roſſem*. Ook deze heeft het den leenheer weder opgedragen ten behoeve van zynen zone *Pieter Godard van Roſſem*, die daar mede beleent is den 10 February des jaars 1697, en het nog heden bezit. Uit hoofde van deze riddermatige hofſtadt zyn in het lyſt der Heeren Edelen en Ridderſchappen des lands van Utrecht beſchreven *Joachim van Hardenbroek*, heer van Hardenbroek, daar toe benoemt den 14 Juny des jaars 1597, en in 's Gravenhage overleden in den jare 1605; *Pieter van Hardenbroek*, heer van Hardenbroek, daar toe benoemt den 1 Auguſty des jaars 1607, en overleden. . . . . . En eindelyk *Pieter Godard van Roſſem*, heer van Hardenbroek, daar toe benoemt den 3 December des jaars 1695, die nog (1728) leeft.

HARDER, (JOHAN JAKOB) een vermaard geneeskundige te Baſel, wierdt den 7 September des jaars 1656 geboren. Hy wierdt, de lage en hoge ſcholen doorlopen, en een reis naar Vrankryk gedaan hebbende, in den jare 1676 Doctor in de geneeskunde, in den jare 1678 hoogleeraar in de redeneer-, in den volgenden jare in de natuur-, en in den jare 1687 in de ontleed-en kruidkunde. Hy wierdt in den jare 1687 in de akademie *S. R. Imp. naturæ curioſorum* aangenomen, en in den jare 1694 door den keizer Leopold paltsgraaf (*Comes Palatinus*) gemaakt. In den jare 1682 wierdt hy lyfarts des markgraven van Baden-Durlach, en in den jare 1707 des zelfs hof-Raadt. Ook was hy lyfarts van den grave van Leiningen, van den landgrave van Heſſen-Caſſel, van den biſſchop van Lubek, en van den grave van Hanau. Hy ſtierf in Maart des jaars 1711, latende twee zonen en vyf dochteren na. Hy hadt acht zonen en even zo veel dochteren gehad; maar de overige waren voor hem geſtorven. Van hem zyn, behalven eenige verhandelingen, verſcheide merkwaardige aanmerkingen in de *Miſcellanea Nat. Curioſ.* voorhanden.

HARDERWYK, in 't Latyn *Hardervicum*, of *Harderovicum*, en in de oude brieven *Hardewich* genaamt, is eene ſtadt van Gelderlandt, de twede in rang van het kwartier van de Veluwe, gelegen aan de Zuiderzee. Des zelfs naamreden betreffende, zommigen halen dezen naam af van zeker oud volk, *Hardibones* genoemt, daar men weinig bericht van weet te geven, laat ſtaan, dat men kan bewyzen, dat dit volk hier gewoont heeft. Anderen leiden den zelven af van de *hardigheit* van den grondt, die men meeſt beſpeurde ter plaatſe, daar de ſchepen op de reê plagten te leggen; of van eene naburige buurſchap, *Hiërden* genaamt. Doch het waarſchynlykſte gevoelen, en daar de Hr. Alting, nevens andere oudheitkundigen, den voorrang aan geven, is, dat *Harderwyk* niets anders is te zeggen dan een *wyk*, of woonplaats, van *harders* (*harders-wyk*); tot beveſtiginge van welk gevoelen de gemelde Hr. Alting bybrengt, dat 'er van ouds tuſſchen deze ſtadt en de Zuiderzee goed weilandt plagt te leggen, daar de harders hunne ſchapen konden hoeden.

Het ſchynt zommigen, waar onder de evengemelde Alting is, toe, dat Harderwyk van groter ouderdom is dan de Jaarboeken van Gelderlandt opgeven, zeggende, dat deze plaats omtrent of kort na den jare 1230, nevens eenige andere, als Arnhem, Roermonde, Goch, Bommel en Wageningen, door Ottho den III, bygenaamt de Manke, of met den krommen of paardevoet, zevenden grave van Gelder, met muren is omtrokken, en tot eene ſtadt gemaakt. Het geen den Hre. Alting tot die gedachten aanleiding heeft gegeven, is, dat van Harderwyk als van eene vermaarde koopſtadt in een brief van Gerard, grave van Holſtein, en van de burgermeeſteren van Hamburg in den jare 1280 gewag wordt gemaakt, en dat de hogeſchool van deze ſtadt in een brief van die van Deventer van den jare 1281 als eene zeer aanzienlyke ſchool geprezen wordt; zo dat, indien Harderwyk eerſt omtrent den jare 1230 tot eene ſtadt was gemaakt, het zelve in den tydt van vyftig jaren al een zeer groten opgang moeſt gemaakt hebben. Schoon dit nu geen onmogelyke zaak is, zou het echter wel kunnen zyn, dat Harderwyk al voor den tydt van grave Ottho den III eene bemuurde ſtadt was geweeſt: want als Slichtenhorſt verhaalt, dat deze en de andere, hier boven gemelde plaatſen, door laſt van den gezegden grave bemuurt zyn, voegt hy daar by, dat eenige der zelven uit opene vlekken tot ſteden zyn gemaakt, en met muren en rondeelen verzorgt, maar dat andere uit de puin-en molhopen, in welke zy vervallen waren, in haren vorigen, of beter ſtaat zyn herſtelt; en het zou dus al zo wel kunnen zyn, dat Harderwyk een van de laatſte, als van de eerſtgemelde plaatſen was geweeſt. Hoe het daar mede zy, dit is ten minſte zeker, dat de inwoners van deze ſtadt van ouds af zeer vermaard ter zee zyn geweeſt; waarom de zelve ook eertyds een kogge in haar wapen voerde, tot dat graaf Ottho de III, tot een teken van byzondere genegenheit, haar heeft vereert met het Naſſauſche ſtamwapen, zynde een goude leeuw op een blaauw veldt, bezet met veertien goude blokjes. Van hare vermaardheit omtrent den jare 1280 is boven reets geſproken. In den jare 1303 ſchonk Reinald de Strydbare, graaf van Gelder, aan die van Harderwyk zyn recht wegens de uitdelinge van den telviſch, waar voor zy hem beloofden, dat wanneer hy, of zyn nazaat, in het veldt was, zy hem, zo lang de veldtocht duurde, alle weken drie karren, getrokken van zes paarden, met viſch zouden toevoeren, als mede alle zes weken een gerecht van viſch verſchaffen, indien hy zich te Harderwyk onthieldt.

H. H In

In den jare 1348 heeft Reinald de Vette, twede hertog van Gelder, aan de ſtadt verleent, behalven hare jaarlykſche en wekelykſche markten, waar van gene op Odulphusdag in zomermaandt, en deze alle zaturdagen wordt gehouden, gemeenſchap van de Zutphenſche vryheden; en in den jare 1435 heeft hertog Arnout de I van Gelder en Gulik, om dat deze ſtadt hem in 't beleg van Buren met geldt en manſchap hadt onderſteunt, door geheel Gelderlandt vryheit van tollen geſchonken. Doch het aanzienlykſte en voordeeligſte voorrecht, aan deze ſtadt geſchonken, is dat van de hoogſte munt van het vorſtendom, en van den afſlag van alle viſch, die tuſſchen Muiden en Kampen naar Gelderlandt wordt vervoert, aan haar door den zelven hertog Arnout den I in den jare 1443 gegeven. Hare vryheit is door den zelven hertog bepaalt by een handveſt van den jare 1450, en ſtrekt zich uit ten weêrzyden *een kenninge in zee:* doch de viſſchery hebben hare inwoners altydt verder uitgeſtrekt. Voorts is Harderwyk mede eene der Hanzeeſteden, en heeft een eigen ſcherprechter, het welk zy met de grote ſteden gemeen heeft.

Belangende de gevallen van deze ſtadt, de zelve wierdt in den jare 1372 door den biſſchop van Utrecht en heer van Brederode, die de zyde van den grave van Blois hielden, ingenomen. In den jare 1479 raakte zy met die van Amſterdam in oorlog wegens eenige onluſten, die tuſſchen de inwoners dezer twee ſteden over de viſſchery in de Zuiderzee ontſtonden. In den jare 1503 kwam deze ſtadt een grote ramp over door een fellen brandt, die den laatſten July, op den klaren middag, ontſtondt, en zo hevig was, dat de ganſche ſtadt, op vyf of zes huizen na, binnen den tydt van drie uuren geheel en al in de kolen leide. Meer dan duizend menſchen kwamen door den brandt om, of wierden door het inſtorten der gebouwen jammerlyk verplettert. Doch alles wierdt terſtondt herſtelt, en de ſtadt veel fraaier weder opgebouwt, en ſterker gemaakt, dan zy te voren was geweeſt. Dit was naauwlyks gedaan, of zy wierdt in den jare 1505 door Philips den I, koning van Spanje, vermeeſtert, die binnen hare veſten overal, daar het nodig was, bolwerken deedt opwerpen, en 'er zo goede bezetting in hieldt, dat hertog Karel van Gelder haar niet voor den jare 1511 weder machtig kon worden. Kort daar na, te weten in den jare 1518, ontſtondt 'er eene opſchudding en zwaar krakeel tuſſchen den magiſtraat en de gemeente, het welk hertog Karel noodzaakte zich in perſoon derwaarts te begeven, waar op hy de voornaamſte belhamels by den kop liet vatten, die hy met zich naar Arnhem nam, de ſtadt van hare aanzienlykſte voorrechten beroofde, en, om haar in het vervolg beter in toom te kunnen houden, een groot blokhuis Weſtwaarts aan de muren liet opwerpen. Doch op de voorſpraak van eenigen wierden de gevangenen naderhandt weder ontſlagen, de Raadt in zyne eer en bewindt, en de ſtadt in hare vorige rechten herſtelt. In den jare 1528 is Harderwyk door grave Floris van Egmondt met verdrag voor keizer Karel den V ingenomen, en in den jare 1572 door grave Willem van den Berg voor de Staten verovert. Omtrent dezen tydt is de ſtadt met een goeden aarden wal en andere buitenwerken beſloten; maar in den jare 1578, wanneer graaf Jan van Naſſau Gelderlandt in den name der Vereenigde Staten als ſtadhouder beſtierde, zyn het zogenoemde oude en nieuwe blokhuis door de inwoners tot den grondt geſlecht. In den jare 1629 eiſchte graaf Henrik van den Berg, met zyn leger op de Veluwe ſtaande, deze ſtadt op; maar de burgers gaven hem dit kloekmoedige antwoordt, dat zy alle een eedt hadden gedaan van zich tot den laatſten druppel bloeds te verweeren; welk antwoordt hem zodanig afſchrikte, dat hy de ſtadt niet dorſt aandoen. Maar in den jare 1672 moeſt zich de zelve, doordien zy van alles onvoorzien was, en hare veſtingwerken ſedert de Munſterſche vrede ſlecht onderhouden waren, by verdrag aan de Munſterſchen overgeven, waar van de omſtandigheden in het brede by *Valkenier* (*pag.* 567 *enz.*) verhaalt worden. De Munſterſchen leverden deze ſtadt zeven dagen daar na aan den hertog van Luxemburg over, doordien 'er by de verdeeling der landen, of veroveringen, tuſſchen Vrankryk, Engelandt, Keulen en Munſter bedongen was, dat de koning van Vrankryk al het geen tuſſchen de rivieren de Maas, Waal, den Rhyn en Yſſel gelegen was, nevens Zutphen, Doesburg, en de Generaliteits veſtingen omtrent Brabandt, zou hebben. Zeventien maanden wierdt Harderwyk van de Franſchen ellendig geplaagt, en niet voor het begin van November des jaars 1673, na dat het geſlecht en op twaalf duizend guldens was gebrandſchat, van deze ongemakkelyke gaſten verloſt.

De openbare geêſtelyke en wereldlyke gebouwen dezer ſtadt zyn

De Vrouwen-kerk, in de Roomſche tyden mede op den name van S. *Martinus* ingewyd. Dit is een heerlyk gebouw, met een zeer hogen toren, van binnen met ſchone gewelfſels voorzien, dienende met eenen den ſchepen in de Zuiderzee tot een baak. Hy is zo breed en dik, dat men op den top, die vlak en effen is, een wagen zou kunnen omwenden. In deze kerk waren in de Roomſche tyden zeven vikaryën, als: 1. van O. Lieve Vrouw; 2. van de H. Apoſtelen Petrus en Paulus; 3. van S. Catharina; 4. van den H. Apoſtel Bartholomeus; 5. van S. Margaretha; 6. van S. Laurentius, en 7. van S. Ageraath.

Het Gasthuis, voor dezen het *H. Geeſts-Gaſthuis* genoemt. In het zelve konden ook vremde armen drie dagen huisveſting krygen.

Het S. Joris-Gasthuis, even buiten de ſtadt, waar in voor dezen melaatſche menſchen wierden onderhouden. De kapelle van dit gaſthuis is van eene vikary van S. Joris geſticht.

Voorts: het Stadhuis; de Munt; de Waag; het Fraterhuis; het Oude mannen-huis; het Weeshuis; het Pesthuis, enz.

In de Roomſche tyden waren te Harderwyk zes kloosters, als drie voor mannen, en een gelyk getal voor vrouwen.

Het eerſte der mannen-kloosters, het welk een heerlyke kerk hadt, en regt over het Raadhuis ſtondt, was in het begin der XIII eeuwe voor de Konventuelen van S. *Franciſcus* geſticht door *Eleonora*, dochter van Eduard, koning van Engelandt, en gemalin van Reinout den II, hertog van Gelder. In den hevigen brandt in den jare 1503 wierdt dit klooster mede door het vuur geheel verteert: doch na dat het weder was opgebouwt, heeft broeder Angelus van Averſa, pauſſelyke commiſſaris, de Konventuelen in den jare 1563 daar uit verdreven, en het klooſter aan Obſervanten te bewonen gegeven. Het zelve is na de verandering van den Godsdienſt voor de twede maal afgebrand, waar door het naaſtgelegen marktveldt zo veel te ruimer is geworden.

Het twede mannen-klooſter wierdt door klerken of Broeders *van het gemene leven* bewoont, en was opgerecht door *Diderik van Herxen*, die de twede overſte der Broederen te Zwol is geweeſt. In dit konvent hebben de Staten van Gelderlandt na de hervorminge de hogeſchool geplaatſt, van welke hier na breder zal geſproken worden.

Het derde mannen-klooſter, dat onder den ſtads ban op eene zeer vermakelyke plaats ſtondt, wierdt S. *Jans-dal*, maar gemeenlyk *'s Heeren-Loo* genoemt, en plagt van S. Jans ridders, onder het opzicht van een kommandeur, bewoont te worden. Dit klooſter is in de voorlede eeuwe door zyn eigen puin en brokken van muren gevult, en tot een effen veldt gemaakt.

Het eerſte der voorgemelde drie nonnen-klooſters wierdt van *gryze zuſteren* bewoont, die naar den regel van S. *Franciſcus* leefden.

Het twede, het welk S. *Agnes* tot patroneſſe hadt, was van *Reguliere kanunnikeſſen*, naar den regel van S. *Auguſtinus* levende. Het zelve ſtondt aan de Korenmarkt, en de ſtaat van het konvent wierdt jaarlykſch door de Regulieren van Windeshem opgenomen.

Het derde nonnen-klooſter, het welk naar S. *Catharina* was genoemt, en onder het Kapittel van Utrecht ſtondt, wierdt van *Tertiariſſen* van S. *Franciſcus*-orde bewoont. Het is, met het voorgaande, in het begin der XIV eeuwe geſticht. Dit laatſtgemelde konvent is nog in wezen, en dient tot het bovengemelde Peſthuis.

Harderwyk is al van ouds vermaard geweeſt door zyne *Latynſche ſchole*, voorzien met deftige leeraars, en men vindt, dat door den brandt van den jare 1503 vier honderd en vyftig ſcholieren door het vuur en den damp verteert en verſtikt zyn. Deze ſchool is in den jare 1600 door de Ridderſchap en ſteden van het Veluwſche kwartier vernieuwt en verbetert, en naar haren byzonderen voedſterheer, prins Maurits van Naſſau, de *Naſſauſche ſchool*, of het *Gymnaſium Naſſovicum* genoemt.

De Heeren Staten van de Veluwe hadden hier mede geſticht eene hogeschool, de welke in den jare 1648 door de Heeren Staten van Gelderlandt tot eene provinciale, vorſt-en graaflyke akademie is verheven. Het wapen van deze hogeſchole is eene Pallas, ongewapend, en als eene jonkvrouw gekleed, met dit byſchrift: *Palladium Gelro-Zutphanicum.* De eerſte hoogleeraren in deze akademie zyn geweeſt, in de Godgeleerdheit, *Johannes Valkenier*, Doctor in de Theologie; in de Rechten, *Johannes Chriſtenius* en *Petrus de Greve*; in de geneeskunde, *Jacobus Rochius*, Doctor in de medicynen, en buitengewoon hoogleeraar in de philoſophie; in de philoſophie en talen, *Gisbertus van Iſendorn*; *Georgius Hornius*, en *Cornelius Tollius*. De *Curateuren* of *Verzorgers* der hogeſchole beſtaan uit *twee* Heeren van ieder der drie kwartieren des hertogdoms Gelderlandt en graafſchaps Zutphen, te weten een uit de *Ridderſchap*, en een uit de *ſteden*. Het getal der hoogleeraren is tegenwoordig in de Godgeleerdheit *twee*, in de Rechten mede *twee*, in de geneeskunde *een*, in de philoſophie *een*, en in de welſprekendheit en talen ook *een*, nevens een geheimſchryver der akademie.

Van het ſtads wapen is boven geſproken. Hare poorten zyn: 1. de *Smede-poort*; 2. de *Luttike-poort*, en 3. de *Grote poort*; nevens twee water-poorten, genoemt de *Hoge* en de *Lage brug*. Zy is met een hogen ſtenen muur en een ſchonen aarden wal omringt, en met vyf bolwerken, en aan den waterkant met twee blokhuizen, het *Oude* en het *Nieuwe blokhuis* genaamt, voorzien.

De Regering der ſtadt Harderwyk beſtaat uit twee collegiën, als dat van den *Magiſtraat* en de *gezwore Gemeente.* Het eerſte is zamengeſtelt uit *twaalf Schepenen*, waar van telkens twee by tourbeurten van twee maanden tot twee maanden, onder den tytel van *Burgermeeſters in der tydt*, voorzitten, of preſideren. Zy regeren hun leven lang, en de plaatſen der afgeſtorvenen worden door de Gemeente en acht en veertigen uit de Gildens met anderen vervult. De ſtadt zendt op haar tour hare Gecommitteerden in de provinciale en de gemene lands hoge collegiën, als in het collegie der Heeren *Staten des kwartiers van de Veluwe*; in het collegie van de Heeren *Staten Generaal*; in dat van de *Admiraliteit* in het Noorder kwartier, en in dat van de *Weſt-Indiſche maatſchappy* ter kamer van *Amſterdam.*

De *gezwore Gemente* beſtaat uit twaalf perſonen, welke alle jaren na Pauli-bekeering door den Magiſtraat uit een dubbeld getal, door de Gildens opgebragt, op nieuw verkoren worden.

Wegens de hoogheit des lands is hier een *Schout*, dien alle arreſten op vremde perſonen en hunne gerede goederen toekomt, en die met *twee Cornoten* wyſt tuſſchen twee vremdelin-

lingen, of een burger en een vremdeling, aldaar by arrest aangehouden. Deze officier is niet boven den Magistraat, maar heeft den rang even na den jongsten Scepen, en heeft zich verder met de stads regering niet te bemoeien.

Den kerkenraadt der Nederduitsche Gereformeerde gemeente te Harderwyk betreffende, de zelve wordt onderscheiden in den *regerenden* en *breden kerkenraadt*. De *regerende kerkenraadt* bestaat gewoonlyk uit *drie Predikanten*, *twee Ouderlingen* uit den Wel Ed. en Achtb. Magistraat, *vier Ouderlingen* uit de eerzame burgery, en *vier Diakonen*. Deze handelen in gewone en buitengewone vergaderingen met den anderen af alle voorkomende zaken; maken by het openvallen van een predikantsplaats, na bekomen handopening, een nominatie, zelfs van driën. Uit het midden van deze vergadering wordt jaarlyksch een Predikant en Ouderling gecommitteert tot de classis van neder-Veluwe, en gaan de overige predikanten zonder geloofsbrief.

Op den eersten dag van ieder jaar worden uit een dubbeld getal, by meerderheit van stemmen, verkoren, in plaats der afgaande, een Ouderling uit den Ed. Achtb. Magistraat, en twee uit de eerzame burgery, mitsgaders twee Diakonen. Een Diakon wordt na een vierjarigen dienst, daar een rustjaar tusschen beide valt, tot dat ampt niet weder verkoren.

De *brede kerkenraadt* wordt zo genaamt, om dat daar toe behoren, behalven de leden der regerende, alle de genen, die of uit den Ed. en Achtb. Magistraat, of uit de eerzame burgery het ampt van ouderlingschap hebben bekleed, en in wezen zyn. Deze vergadert nooit dan wanneer de regerende kerkenraadt zulks goedvindt, om zaken van verre uitzicht, en die zy voor zich alleen te wigtig keuren, te behandelen; of als men uit een gemaakt drietal een Predikant zal beroepen; en als een Predikant, elders beroepen, zyn ontslag begeert.

Ten dienste der buurtelingen van *Hiërden*, onder het stads schependom gelegen, en die jaarlyksch door een Predikant uit de stadt bezocht worden, is in den jare 1659 door den Wel Ed. Achtb. Magistraat een kapelle gesticht, bekend onder den naam van *Hierder Schoolkerk*, een kleine myl buiten de stadt ten Oosten. De Wel Ed. Achtb. Magistraat stelt in die kerk een Kathechista, zynde thans een proponent, die daar in ook zyn woning heeft. Deze, in de week de kinderen der buurtelingen onderwyzende, moet des zondags namiddags voor de zelve den Heidelbergschen Catechismus verklaren, en op de gewone feestdagen prediken. In den jare 1714 is den zelven ook vergunt, personen, wier huwelyks-proclamatiën onverhindert gegaan zyn, op behoorlyk betoog in den echt te bevestigen. Jaarlyksch wordt op den tweden Pinxterdag, ter keuze van twee leden uit den Magistraat, als overprovisioren der Hiërder schoolkerk, een nieuwe Diakon aangestelt, uit een dubbeld getal door den Kathechista en de twee daar zynde Diakonen voorheen aan hun Ed. Achtb. overgegeven. De afgaande Diakon doedt aan gemelde heeren zyne rekening, die de zelve gesloten hebbende, de by cassa gevondene penningen den Diakonen in de stadt overgeven, die ook de behoeftigen, onder Hiërden wonende, moeten onderhouden.

Behalven de Nederduitsche kerkenraadt ziet men ook een *Walschen*, bestaande uit *een Predikant*, *twee Ouderlingen*, en *twee Diakonen*.

Andere gezindheden, die onder conniventie zyn, hebben in deze stadt geen vergadering, noch vergaderplaats: alleen vindt men hier eene vergadering van Roomschgezinden, die haren eigen priester heeft.

Harderwyk is de geboorteplaats van *Petrus Guinellus*, die een boek heeft uitgegeven van de *Geleerdheit en de kunst om te betogen* (*de doctrina & arte demonstrandi*) gedrukt in den jare 1554, volgens *Pontanus*, en *Val. Andreas pag.* 742; van den rechtsgeleerde *Gerard Voet*, kancelier van Gelderlandt; *Arend Barendz.*; *Hegimannus*, en eenige anderen, van Pontanus en Slichtenhorst met lof vermeld. *Pontanus Hist. Gelrica. Slichtenhorst Geldersche Geschiedenissen. Alting Notitia Germ. Inf. P.* II, *fol.* 81. *Sylvius Vervolg op Aitzema* I *Deel*, I *Stuk. Valkenier verward Europa. Oudheden en Gestichten van Deventer* II *Deel.*

HARDI-CANUT. Zie CANUT.

HARDING, (JOHANNES) een Engelschman van geboorte, heeft geleeft in de XV eeuwe, omtrent den jare 1460, en deedt zyne kloekmoedigheit uitmunten in den wapenhandel, en zyne geleerdheit in de letterkunst. Men heeft eenige werken van zyn maaksel, onder anderen een Kronyk in twee boeken; *De submissione Regum Scotiæ*; *Descriptio Scotiæ*, enz. *Balæus de script. Brit. Pitseus de script. Angl. Vossius.*

HARDING, (STEPHANUS) derde abt van Cisteaux, heeft geleeft in de XII eeuwe. Hy was een Engelschman van geboorte, en in zyne jeugt begaf hy zich in de orde van S. Benedictus. Hy wierdt naar Schotlandt gezonden, en naderhandt naar Vrankryk, alwaar hy verscheide jaren studeerde. Na dien tydt deedt hy een reis naar Rome. By zyne te rug komst hieldt hy zich op te Clugni, en de liefde van hervorming dreef hem naar Molesme. Eenigen tydt daar na vervoegde hy zich by eenige yverige monniken, en trokken te zamen naar Cisteaux, alwaar zy de eerste gronden leiden van die vergadering, die vele doorluchtige mannen heeft uitgelevert. *Stephanus* was de derde van dit genootschap in den jare 1109, en was de opvolger van *Alberik*. In den jare 1116 vergaderde hy het eerste generale kapittel, en in den jare 1119 gaf hy in 't licht de Constitutiën of kloosterregelen van Cisteaux, onder den tytel van: *Charta Charitatis*. Hy is de zelve Stephanus, die te Chisteaux den H. Bernardus ontfing met twintig van zyne medgezellen, gelyk elders gezegt wordt. Hy stierf den 7 April des jaars 1133. Hem worden verscheide werken toegeschreven, namentlyk: *Liber exhortationum privatarum ad Monachos*; *Vitæ monasticæ ritus & usus*; enz. *Chrysostomus Henriquez in Fascic. Sanct. Jean d'Assigni vies des Homm. illust. de Cist. Pitseus de script. Angl. Sammarthanus Gall. Christ. de Abbat. Cisterc. Charles de Visch Bibl. Cisterc. Miræus in Auctar.*

HARDINKSVELDT, een dorp en ambachtsheerlykheit in Zuid-Hollandt, gelegen in den Alblasserwaardt, onder Dordrecht. Het was een leen van de Hollandsche graven, en hadt het hoge rechtsgebiedt. By Kemp, in de Levens der heeren van *Arkel*, staan handvesten te lezen, de welke door *Arend van Brederode* in den jare 1384 aan die van Hardinksveldt zyn verleent. *Arend van Gent*, die in den jare 1412, by afstandt van *Willem van Brederode*, heer van Hardinksveldt was geworden, heeft de zelve in het gemelde jaar nog vermeerdert. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Gorinchem.

HARDISLEBEN, een slot, nevens een dorp en ampt, in Thuringen, aan de rivier de Lossa gelegen, behoort tot het vorstendom Weimar. Van ouds behoorde het den grave van Orlamunde toe; naderhandt hebben het de landgraven van Thuringen bekomen. In den jare 1548 bezat het *Wolf Mulich* als een ridderlyk goedt, en dusdanig is het in den jare 1585 van *Wilhelm Coerd Mulich* aan hertog *Frederik Wilhelm* van Saxen verkocht. Het is naderhandt wel wederom verkocht, maar met beding van het weder in te kunnen lossen, invoegen het in den jare 1673 weder volkomen aan Saxen is overgelevert.

HARDOUIN, of HARDUINUS, (DENYS) geboortig van Gent, muntte uit door zyne verdiensten en bekwaamheit, en stierf in January des jaars 1605. Hy was zeer ervaren in de rechtsgeleerdheit, in de historiën, en in de letterkunst, en hadt gearbeid aan de verzameling van de Vlaamsche schryvers, de welke Sanderus heeft uitgegeven. Hy heeft ook in handschrift nagelaten de navolgende werken: *De Magistratibus Flandriæ*; *De Cancellariis Burgundiæ*; *Historia Ecclesiastica Fland.*; *De illustribus Zelandiæ Familiis*; *De Nobilitate Burgundica*, *Namureensi & Leodicensi*; *De Nobilitate Hispanica*; *Elogia gentis Farnesiæ*; enz. *Valerius Andreas Bibl. Belg.*

HARDOUIN, of HARDUINUS, (JOHANNES) een geleerd Jesuit, was geboren in Bretagne. Hy heeft grote eer ingelegt met zyne uitgaven van *Plinius* en van *Themistius*, als mede met zyn werk van de oude gedenkpenningen van de volkeren en steden, het welk in het licht is gekomen in den jare 1684: doch hy is niet lang geleden wegens zynen *Plinius* vry scherp aangetast, zynde hem vele misslagen daar in aangewezen. Voorts heeft de Vader Hardouin uitgegeven in den jare 1687: *De Baptismo quæstio triplex*, dat is te zeggen, drie vraagstukken wegens den Doop. Het eerste betreft den Doop der doden, waar van Paulus gesproken heeft; het twede was van den Doop, gedaan met wyn, van welken gewag wordt gemaakt in een antwoordt van paus Stephanus den II; het derde van de bestendigheit van den Doop, gedaan alleen in den name van onzen Heere. Hy heeft in den jare 1689 uitgegeven den brief van S. *Johannes Chrysostomus*, geschreven aan den monnik *Cesarius*, met eene redenvoering over het H. Nachtmaal, en heeft eene Fransche Voorreden gemaakt voor deze verhandeling. Hy geeft in de zelve een geheel seldzaam gevoelen voor wegens de oude kerkelyke en wereldlyke schryvers, welke hy meent werken van bedriegers te zyn. Hy heeft nog meer andere werken in het licht gegeven, als: *De Nummis Herodiadum*, enz. Alle deze werken zyn byeen verzamelt en gedrukt te Amsterdam in den jare 1709; maar men heeft belet, dat de druk van de zelve te Parys niet uitkwam. Hy heeft eene verhandeling gemaakt op het laatste Paaschfeest van onzen Heilandt, in welke hy een zonderling gevoelen bybrengt om de Euangelisten wegens dit voorwerp te doen overeenstemmen. Hy heeft krachtig gearbeid, sierlyk in de Latynsche taal geschreven, en heeft zyne gedachten wonderlyk wel weten te schikken. In zyne schriften vindt men geen harden en barbaarschen styl van sommige oude schryvers; maar in de zelve munt uit eene zonderlinge levendigheit van schryven. *Du Pin Bibliotheque des Auteurs Ecclesiastiques* XVII *Siecle.*

HAREGONDA, of ARIGONDA, koningin van Vrankryk, gemalin van Clotarius den I. Deze vorst was reets getrouwt met Indegonda, die de zuster was van deze Haregonda, die zy op eene buitenplaats onbekend hieldt. Op zekeren tydt verzocht de koningin haar man Clotarius, dat hy hare zuster wilde uithuwelyken aan eenig aanzienlyk heer van zyn hof. De koning ging uit nieuwsgierigheit Haregonda bezoeken, de welke hy zo bekoorlyk bevondt, dat hy met haar zonder verdere plegtigheit trouwde. By zyne te rug komst gaf hy Indegonda te kennen, dat hy gedaan hadt het geen zy hadt begeert, en dat hy, geen heer gevonden hebbende van meerder aanzien dan hy zelf was, Haregonda zelf getrouwt hadt. Hy verwekte by de zelve *Chilperik* den I. *Gregorius Turonensis lib.* IV. *c.* 3. *Aimonius lib.* II.

HAREN, of HAAREN, een dorp in de provincie van Groningen en de Ommelanden, by Essen, en twee mylen van de stadt Groningen, naar den kant van Drenthe, gelegen. Het zelve is mogelyk aldus genoemt naar een verheven en dorren grondt der plaatse: want volgens den Hre. Alting is *haar of harde* een hoogachtige en dorre plaats te zeggen. In de bulle van paus Pius den V wordt het met meer andere dorpen, digt by Groningen gelegen, onder de dorpen van het landschap Drenthe gerekent. Daar is ook een schoutschap, het welk die van Utrecht, volgens het schryven van Ant. Matthæus, zich eigenden, en doorgaans aan de Groningers in erfpacht overdeden. Dit bewyst hy onder anderen uit de gedenkschriften van *Sikko Beringa*, die 'er nog verder byvoegt, dat de Groningers den bis-

fchop van Utrecht daar voor honderd Rhynfche guldens opbragten. Kerk en predikant van dit dorp ftaan onder de claffis van Groningen. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II, *fol.* 90. *A. Matthæus Analect. Tom.* V, *pag.* 628. *Oudheden van Groningen.*

HARESGOL. Zie ARESGOL.

HARFLEUR, eene kleine ftadt van Vrankryk in Normandië, in het landfchap van Caux, is gelegen aan den mondt van de Seine, tuffchen Havre de Grace en Honfleur. Deze ftadt is in vorige tyden aanmerkelyker geweeft dan zy hedendaags is, om dat Havre de Grace den koophandel naar zich heeft getrokken. De Engelfchen hebben de zelve ftormenderhandt overweldigt in den jare 1415, korten tydt voor den veldflag van Azincourt, en hebben de ganfche plaats uitgeplundert en verwoeft.

HARFORD. Zie HEREFORD.

HAR-HERES, een landfchap van de Amorriten, uit het welke de Ifraëliten hen niet verjaagt hebben, maar het huis Jofephs deedt hen fchatting betalen. *Recht.* I, 35.

HARICH, of HARIGH, een dorp van de Vriefche grietenye Gaafterlandt, onder de Zevenwolden, met kerk en predikant, behorende onder de claffis van Sneek. In dit dorp leggen de ftaten *Minnema* en *Titema.*

HARIM, of AREM een Ifraëliet, wiens kinderen, ten getale van duizend en zeventien, uit gevangenis van Babel wederkeerden. *Nehem.* VII, 42. Zyn naam beduidt *myn zoon. Simon Dictionaire de la Bible.* Daar is een ander van den zelven naam geweeft, wiens kinderen ook wedergekeert zyn uit de gevangenis van Babel ten getale van drie honderd en twintig. *Nehemias* VII, 35. Daar wordt nog van een anderen HARIM gefproken in *het boek Ezra* X, 31.

HARING, of HARMEN, *Haringus Sifridi Sinnana*, een Vries, leefde omtrent den jare 1494. Hy was een groot rechtsgeleerde, en fchreef over de tytels van het geeftelyk en burgerlyk Recht: *Expofitiones feu Declarationes Titulorum utriusque Juris. Trithemius de fcript. Eccl. Suffridus Petri de fcript. Valer. Andr.*

HARINGHUIZEN, een dorp in Noord-Hollandt, onderhorig aan de ftadt Alkmaar, met kerk en predikant, ftaande onder de claffis van die ftadt.

HARINGKARSEL, een Hollandfch dorp, onder het baljuwfchap van Egmondt, met kerk en predikant, behorende onder de claffis als voren.

HARINGVLIET, een Hollandfch dorp, met kerk en predikant, ftaande onder de claffis van Voorn en Putten.

HARIPH, of HAREPH, een Ifraëliet, wiens kinderen ten getale van honderd en twaalf uit de gevangenis van Babel wederkeerden. *Nehemia* VII, 24.

HARIULPHUS, abt van S. Pieter van Arburg in Vlaanderen, leefde in de XII eeuwe, en beftierde deze abdy gedurende den tydt van acht en dertig jaren. Hy befchreef het leven van S. *Arnulphus*, biffchop van Soiffons, het welk *Surius* aanhaalt onder den naam van *Liziard*, en dat van *Gervinus* den II, abt van Aldemburg, en ftierf in den jare 1143. *Meier lib.* IV. *Annal. Voffius lib.* II. *de hift. Lat. Valerius Andreas. &c.*

HARIUS, of *van der* HAAR, (JOHANNES) kanunnik eerft te Gorinchem, zyne geboorteftadt, en daar na te 's Gravenhage. Hy hadt eene zo grote en fchone bibliotheek byeen verzamelt, dat als hy naar den Haag verhuifde, en het volk al die boeken uit het fchip zag torffen, men meende, dat 'er in ganfch Hollandt, of, als Guicciardyn zegt, in de ganfche wereldt zo veel boeken niet te vinden zouden zyn geweeft. Hy wierdt daarom niet anders dan Heer *Jan met de boeken* genoemt. Wat hy 'er voor nut, ten dienfte van de geleerde wereldt, meê heeft gedaan, wordt niet gemeld. Hy ftierf in den jare 1532, en maakte keizer Karel den V, als graaf van Hollandt, by uiterfte wille legataris van zyne treffelyke boekery. *Goudhoeven. Guicciardyn.*

HARKINGE, in het landt van Voorn, by Dirkslandt, was een uitgors, welke de Karthuizers van Zeelhem, buiten Dieft, en de Reguliere kanunniken van Rugge, buiten den Briel, de zelve in eigendom verkregen hebbende, in den jare 1482 deden bedyken, op voorwaarden, in de *Aantekeningen op de Oudheden van Zuid-Hollandt pag.* 366 *tot* 368 (*edit. in* 8.) aangehaalt. Aldaar wordt ook gezegt, dat op Harkinge voor de ingezetenen eene kapel, ter eere van S. Cornelius, gefticht was, de welke in den jare 1484 door David van Burgundië, biffchop van Utrecht, tot een parochiekerk wierdt gemaakt.

Daar omtrent was ook gelegen NIEUW-HARKINGE, anders *Klinkelandt* genaamt, het welk de zelve geeftelyken of kloofterbroeders te bedyken hebben gegeven aan heer *Jakob Oom*, ridder en heer van Wyngaarden. *Ibid. pag.* 370.

HARKSTEDE, een dorp van de Groninger Ommelanden, onder het kwartier van Fivelingo, met kerk en predikant, ftaande onder de claffis van Appingadam.

HARKLAY. Zie ANDREAS VAN HARCLAY.

HARLAY, een oud adelyk geflacht in Vrankryk, het welk vruchtbaar in doorluchtige mannen is geweeft. De fchryvers fpreken verfcheidentlyk van des zelfs oorfpronk. Zommigen zeggen, dat dit geflacht uit Engelandt gefproten is, en anderen beweren, dat de ftadt Arlay, of Arley, in het Franche-Comté, aan het zelve haren naam heeft gegeven. De laatften menen genoegzame bewyzen daar van te hebben, en voegen daar by, dat de barony van dat landfchap aan hun ftamhuis toekwam, en dat deze ftadt in het vervolg is overgegaan tot dat van Chalon en van Naffau. Wat hier van zy, FRANÇOIS *van Harlay*, zoon van *Philibert*, is de eerfte, die zich in Vrankryk kwam nederzetten. Hy leefde onder de regering van Karel den VI, en die van Karel den VII. Hy was Raadt en kamerheer van den koning, en liet na by Louïze van Berbizi, zyne huisvrouwe,

NIKOLAAS, gezegt COLINET *van Harlay*, heer van Grandvilliers en van Nogent, en *François*, monnik van S. Benignusorde van Dijon. *Nikolaas* was Raadsheer van koning Karel den VI, en een van zyne gewoonlyke hofmeefters. Anderen zeggen, dat hy geweeft is in dienft van Philips den Goeden, hertog van Burgundië. Hy trouwde met Gaillarde van Vaudrai, dochter van Philibert, heer van Montbouzon, gouverneur van Peronne, enz. by welke hy verwekte

JOHANNES of JAN *van Harlay*, heer van Grandvilliers, Nogent en Cefi. Deze deedt zyne dapperheit uitmunten gedurende de oorlogen tegen de Engelfchen, en verdiende de ridderorde, die hy ontfing van Jan, hertog van Bourbon. Koning Lodewyk de XI gebruikte hem in verfcheide gelegenheden, en maakte hem hoofdt of ridder van de nachtwacht van de ftadt Parys. Hy trouwde met Louïze Luillier, by welke hy onder andere kinderen verwekte

LODEWYK *van Harlay*, vryheer van Montglat, heer van Beaumont-le Blois, Chamvalon, Sanci, enz. Hy liet na van Germyne Cœur vyf zonen en eene dochter. *Jakob van Harlay*, de oudfte van de zonen, verwekte gene kinderen by Anna van la Vernede. *Jan*, de jongfte zoon, was ridder van Maltha. De andere drie zyn: *Chriftoffel*, die hier na volgt; *Robert*, ftam van de zydelingfche linie van *Sanci*; en *Lodewyk*, die de takken van *Cefi* en van *Chamvalon* ftichtte. Men zal hier na van beide fpreken.

CHRISTOFFEL *van Harlay*, prefident in het Parlement van Parys, liet na ACHILLES *van Harlay*, eerfte prefident. Deze laatfte trouwde den 30 May des jaars 1568 met Catharina de Thou, dochter van Chriftoffel, insgelyks eerfte prefident, en verwekte by haar

CHRISTOFFEL *van Harlay*, den II van dien naam, grave van Beaumont, gouverneur van de ftadt en hertogdom van Orleans, enz. Koning Henrik de Grote zondt hem in gezantfchap naar Engelandt, en hy ftierf in den jare 1615. Hy was getrouwt in den jare 1599 met Anna Rabot, dochter van den heere van Illius, eerften prefident in het Parlement van Grenoble, en hadt by haar onder andere kinderen verwekt *Achilles* den II, die volgt; *Karel*, heer van Illius, overleden zonder nazaten, en *Chriftoffel Auguftus*, heer van Cefi en van Bonoeil, die kinderen heeft nagelaten.

ACHILLES *van Harlay*, de II van dien naam, graaf van Beaumont, enz. Raadsheer van den koning, requeftmeefter, en naderhandt procureur generaal in het Parlement van Parys, trouwde in den jare 1638 met Johanna Maria van Bellievre, dochter van Nikolaas, prefident in het Parlement van Parys, en van Claudia Brulart, by welke hy heeft verwekt

ACHILLES *van Harlay*, den III van dien naam, heer van Stain, enz. Raadsheer in het Parlement, en aangenomen tot het ampt van procureur generaal.

De tak van *Harlai Sanci* begon met ROBERT *van Harlay*, heer van Sanci, Raadsheer in het Parlement van Parys. Hy was de derde zoon van Lodewyk van Harlay, en van Germyne Coeur, gelyk reets gezegt is. Hy trouwde den 8 December des jaars 1544 met Jakoba van Marainvilliers, by welke hy vyf zonen verwekte. De oudfte van deze kinderen is de beruchte

NIKOLAAS *van Harlay*, bekend onder den naam van heer van Sanci. Deze, zynde Raadsheer van den koning, opperopziender van des konings geldmiddelen, eerfte hofmeefter van zyne Majefteit, kolonel generaal van de Zwitfers, gouverneur van Chalon, en ftedehouder van den koning in Burgundië, is een man geweeft in zynen tydt, die zeer zonderlinge dienften heeft gedaan tot welftandt van de Franfche koningen en van den Staat. In den jare 1589 wierdt hy van koning Henrik den III in gezantfchap gezonden naar de Proteftantfche vorften van Duitfchlandt, en naar de Zwitferfche Cantons, om van de zelve eenige aanmerkelyke onderftanden te bekomen in de verwardheit en onluften van zyn ryk. Zyne volmacht hadt geen andere bepaling, dan de gene, die zyne getrouwheit en voorzichtigheit hem hier in moeften ftellen; en inderdaadt, met dezen laft alleen, en door het hulpmiddel van zyne aanzoekingen, wurf hy krygsvolk, tafte het leger van den hertog van Savoje aan, nam verfcheide plaatfen van hem in, en bragt twaalf duizend mannen met zich voor den koning, die korten tydt daar na te S. Cloud gedood wierdt in den jare 1589. Na dezen koningsmoordt diende de heer van Sanci met de zelve getrouwheit koning Henrik den Groten, die hem gewigtige ampten vertrouwde. Zyn yver, die onbekwaam was om eenigerlei lafhertigheit te begaan, benadeelde zyn geluk; maar verhefte zynen roem. Hy heeft zelfs een getrouw verhaal nagelaten van alle zyne gevallen in zekere vertogen, voorgedragen onder de regering van de koningin Maria van Medicis, die gevonden worden onder de Gedenkfchriften, toegefchreven aan den Hre. van Villeroi. Hy houdt ftaande tot een onverwytbaar getuigenis van zyne onbaatzuchtigheit, dat hy in het bezit zynde van zestig duizend livres aan jaarlykfche inkomften, alvorens hy in eenig ftaatszaken gebruikt was geweeft, na dat hy zyne verheve bedieningen hadt afgelegt, niet anders overgehouden hadt dan alleen den roem van zyn beft te hebben gedaan om den Staat te redden, en zyne goederen opgeoffert ten dienfte van zyne vorften. Hy ftierf in den jare 1629. Hy was getrouwt in den jare 1575 met Maria Moreau, dochter van Roelof, heer van Anteüil, van Tremblai, enz. by welke hy verwekte vier zonen en vier doch-

dochters, namentlyk: 1) *Nikolaas van Harlay*, gesneuvelt in het beleg van Oostende in den jare 1601. 2) *Achilles van Harlay*, abt van Villeloin, en S. Maria van Chastellier, die benoemt is geweest tot het bisdom van Lavaur; maar na de doodt van zyn oudsten broeder wierdt hy verplicht den geestelyken staat te verlaten. Hy wierdt in gezantschap gezonden naar Constantinopel, alwaar hy de Oosterſche talen leerde, en bragt daar van verscheide heerlyke handschriften mede. Na zyne te rug komst begaf hy zich in het genootschap van de Vaders van het Oratorie, wierdt bisschop van S. Malo in den jare 1631, en stierf den 16 November des jaars 1646. Hy was een geleerd man, en zeer taalkundig. 3) *François van Harlay*, die in zyne jeugt gestorven is. 4) *Henrik van Harlay*, vryheer van Maule, heer van Palemort en van Sanci, die in verscheide gevallen zyne dapperheit deedt uitmunten in den dienst van de koningen Henrik den IV en Lodewyk den XIII. Hy liet zich vinden in het beleg van Krevecoeur, in dat van Montauban en van Gavi, en meer andere. Maar eindelyk ingezien hebbende de ongestadigheit van den wereldschen roem, en des zelfs ydele verwachtingen, met welke de stervelingen gestreelt en misleid worden, begaf hy zich tot de societeit der Vaders van het Oratorie in den jare 1627, alwaar hy het overige van zyn leven met eene algemene achting heeft doorgebragt. 5) *Jaqueline* of *Jakoba van Harlay*, getrouwt in den jare 1596 met Karel van Neuville, heer van Alincourt, marquis van Villeroi, enz. 6) *Charlotta*, getrouwt met Pieter, heer van Breauté, enz. de welke weduwe gebleven zynde, zich begaf in het klooster van de Karmeliter nonnen te Parys in de voorstadt van S. Jakob in den jare 1605, en is gestorven in den jare 1655. 7) *Catharina*, huisvrouw van Lodewyk van Moüi, heer van Meillerage, enz. en 8) *Martha*, die zich in een nonnenklooster begeven hebbende, aldaar gestorven is.

De tak van *Cesi* en *Chanvalon* nam een begin in LODEWYK *van Harlay*, vierden zone van Lodewyk, heer van Monglat, en van Germyne Coeur. Hy trouwde met Louïze van Carte, dochter van Gratiaan, heer van S. Quentin-le-Verger, en verwekte by haar onder andere kinderen *Jan*, die volgt; en *Jakob*, heer van Chamvalon, van welken hier beneden zal gesproken worden.

JAN *van Harlay*, heer van Cesi, trouwde in den jare 1580 met Anna du Pui, vrouwe van S. Valerien, en liet na *Philips*, die volgt, en *Anna*, abdisse van S. Perryne.

PHILIPS *van Harlay*, graaf van Cesi, is gezant geweest aan het Ottomannische hof te Constantinopel gedurende den tydt van vier en twintig jaren. Hy was een zeer deftig man, zo naar het ligchaam, als naar den geest, en is overleden in den jare 1652. Hy was getrouwt in den jare 1610 met Maria van Bethune, dochter van Florestan, heer van Congis, en verwekte by de zelve *Rogier*, benoemt in den jare 1657 tot het bisdom van Lodeve; *François Antony*, gedood in den jare 1647 in Italië; *Charlotta*, abdisse van S. Perryne; en *Lucretia Christina*, gehuwelykt in den jare 1638 met Lodewyk van Courtenay, en gestorven in den jare 1672.

JAKOB *van Harlay*, heer van Chanvalon, was eerste stalmeester en veldmaarschalk van het regiment van de lyfwacht van François van Vrankryk, hertog van Anjou en van Alençon, naderhandt ridder der ordens van den koning, en gouverneur van Sens in den jare 1582. Hy trouwde met Catharina van der Mark, vrouwe van Breval, dochter van Robert den IV, prins van Bouillon, souverein van Sedan, maarschalk van Vrankryk, en van Francyne van Brezé. Hy stierf in den jare 1630, nalatende *Achilles van Harlay*, die hier na volgt; en *François van Harlay*, aartsbisschop van Rouaan, en abt van S. Victor-lez-Paris. De kardinaal van Jojeuze, aartsbisschop van Rouaan, verzocht hem in den jare 1613 om zyn medehelper te zyn. Hy volgde hem op na verloop van twee jaren, en sedert deedt hy zyn uiterste best om te voldoen aan de plichten van een goed kerkvoogdt. Hy rechtte te Parys akademiën op, om zich te oeffenen in de praktyk van de Christelyke welsprekendheit. Hy rechtte eene openbare boekzaal op te Rouaan. Men heeft hem menigmaal zien bekleden de voorzittersplaats in de byeenkomsten van de geestelykheit van Vrankryk, en zyne deugdt en bekwaamheit zien uitmunten in eenige andere gewigtige gelegenheden. Zyne geleerdheit is genoegzaam bekend door de werken, die hy heeft nagelaten. Hy deedt vrywilligen afstandt van zyn bisdom in den jare 1651 ten voordeele van zynen neef, en stierf den 22 Maart des jaars 1653, in den ouderdom van acht en zestig jaren.

ACHILLES *van Harlay*, marquis van Breval en van Chamvalon, trouwde in den jare 1609 met Odette Vaudetar, vrouwe van Nerville, en dochter van Lodewyk, heer van Persant, en naderhandt, te weten in den jare 1634, ging hy een twede echtverbondt aan met Anna van la Barre, dochter van Adam, heer van la Baufferaye, en weduwe van François van Fortia, heer van Plessis. Hy verwekte in het eerste bedt *François Bonaventura*, die volgt; *François van Harlay* van Chanvalon, aartsbisschop van Rouaan, en naderhandt van Parys, abt van Jumièges, kommandeur der ordens van den koning, hertog en pair van Vrankryk, leeraar en provisenr van de Sorbonne; *Anna van Harlay*, abdisse van O. Lieve Vrouw van Sens; *Elizabeth*; *Margareta*; *Louïze* en *Renata*, kloosterzusters.

FRANÇOIS BONAVENTURA *van Harlay*, marquis van Breval en van Chamvalon, heeft gedient in Vlaanderen, in Italië, en elders, en heeft zyne kloekmoedigheit doen uitmunten in de belegeringen van Tailleburg, van Alexandrië, alwaar hy gevaarlyk gekwetst wierdt, en in verscheide andere voorvallen. Hy trouwde met Genoveva van Fortia, dochter van François, heer van Plessis, en van Anna van la Barre, overleden in den jare 1677, by welke hy verwekte onder andere kinderen *Lodewyk*, die volgt; en *N. van Harlay*, jonkvrouw van Breval.

LODEWYK *van Harlay*, marquis van Chamvalon, sneuvelde in den veldslag van Senef, na dat hy groten roem verkregen hadt. Hy was getrouwt in de maandt May des jaars 1671 met Anna van l'Aubespine, dochter van François, marquis van Hauterive, van Chateauneuf, enz. gouverneur van Breda, en van Eleonora van Voluyre, markgravin van Rufek, enz. by welke hy een zoon heeft nagelaten. *Blanchard Elog. des premiers presid. & Histor. des presid. a Mort. Sammarthanus in Elog. & Gall. Christ. P. Anselmus Orig. & progr. de Fam. de France. Thuanus. Memoires de Villeroy. Du Bouchet. Laboureur. Godefroi. Du Chesne. &c.*

HARLAY, (ACHILLES VAN) eerste voorzitter in het Parlement van Parys, oudste zoon van Christoffel van Harlay. Hy wierdt geboren den 7 Maart des jaars 1563. Hy wierdt Raadsheer van het Parlement in den ouderdom van twee en twintig jaren, en in zyn zes en dertigste jaar wierdt hy tot president benoemt in de plaats van zynen vader. Sedert dien tydt vereerde hem koning Henrik de III met het ampt van eersten voorzitter na de doodt van Christoffel de Thou, zynen schoonvader. In de binnenlandsche onlusten zag hy alle, die zich tegen den koning aanstelden, ook krachtig tegen hem gewapent; maar noch de bedreigingen van de groten, noch de gevaarlyke bewegingen van de oproerigen waren machtig de volstandigheit van dezen wyzen man te ontroeren. Hy keurde altydt af de vervoerdheit van die genen, die onder een ydel voorwendsel van Godsdienst den zelven verkrachtten door de kleinachting, die zy betoonden voor het koninklyke gezag; en hy antwoordde vrymoedig aan de hoofden van het eedgenoodschap, dat zyne ziel aan Godt toebehoorde, en zyn hert aan den koning, en dat zyn ligchaam bleef in de macht van de muitmakers. Zy hielden hem eenigen tydt gevangen in de de Bastille, en naderhandt wierdt hy weder in staat gestelt om zyne toevlucht by den koning te nemen. Onder de regering van Henrik den Groten arbeidde hy aan de herstelling van de wetten, en deedt zyn best om de gerechtigheit te doen onderhouden; en in het vervolg ziende, dat hy een ouderdom bereikte, die rust nodig hadt, stondt hy vrywillig deze verheve bediening af ten voordeele van Nikolaas van Verdun, en stierf korten tydt daar na den 23 October des jaars 1616, in den ouderdom van tachtig jaren.

HARLAY, (CHRISTOFFEL VAN) heer van Beaumont, enz. president in het Parlement van Parys, is een van de geleerdste mannen geweest van zynen tydt, en een man, wiens geleerdheit door eene seldzame deugtzaamheit onderschraagt wierdt. Hy wierdt tot Raadsheer aangenomen in den jare 1531, en oeffende dit ampt met zulk een roem, dat in eene vergadering van het Parlement de kancelier van het gasthuis hem alle de lofredenen gaf, die hy wegens zyne grote deugdt waardig was, en wel meest om de goedheit, die hy hadt van in der minne de partyen te vereenigen, welker voorspraak hy was, wel wetende, dat de processen, die zich in de geslachten tusschen de bloedverwanten vereeuwigen, altydt het verderf en de ondergang van de zelve plegen te zyn. Koning François de I betoonde hem menigmaal blyken van zyne achting; en Henrik de II, zyn zoon, vereerde hem de bediening van voorzitter a Mortier in den jare 1555. Zyne goedaardigheit en eerlykheit, zo wel als zyne geleerdheit, maakten hem tot vrienden alle de genen, die vermaak schepten in zynen ommegang. Middelerwyl, voelende zich t'eenemaal afgemat door het ongemak van den steen, hadt hy de kloekmoedigheit van zich daar van te laten snyden in den ouderdom van zeventig jaren; maar niet kunnende doorstaan zulke gevoelyke smerten, stierf hy onder de handen van de heelmeesters in de maandt July des jaars 1572. Hy was getrouwt met Catharina du Val, en verwekte by haar twee zonen en twee dochters. *Karel van Harlay*, de jongste zoon, hadt groot deel in de gunst van koning Karel den IX, die hem gebruikte in verscheide gewigtige handelingen in Duitschlandt, in Polen, in Zwitserlandt, en op meer andere plaatsen. Hy stierf zonder kinderen na te laten. *Grammond. lib. II. Perrault Hommes illustr. Tom. II.*

HARLAY, (JAKOB VAN) heer van Chanvalon, Pont Cherron, en Perrigni, was de zoon van Lodewyk van Harlay, heer van Cesi en Chanvalon, en van Louïze van Carte. Hy wierdt ouderloos in den jare 1581, maar drong zich sedert zodanig in de gunst van François van Valois, hertog van Anjou en Alençon, jongste zoon van koning Henrik den II, dat, toen hy Vrankryk heimelyk verliet, hy niemandt dan dezen Jakob van Harlay met zich nam. Wanneer de zelve door de Staten der Vereenigde Nederlanden tot landvoogdt en hertog van Brabandt was aangenomen, verhief hy hem tot zyn opperstalmeester en tot kolonel van de lyfwacht en van de ligte ruitery. Na zyne doodt ontfing hy het stadvoogdschap van de stadt Sens, in Vrankryk, omhelsde ten tyde der burgeroorlogen de zyde van de Ligue, en wierdt grootmeester van de artillery. Maar hy verootmoedigde zich, als de anderen, voor koning Henrik den IV, die hem in den jare 1602 de ridderorde van den H. Geest beloofde; maar hy heeft de zelve niet gekregen. Ten tyde van koning Lodewyk den XIII bediende zich de koningin Maria van Medicis van hem in den jare 1617, om hertog Karel van Guize van de zyde der misnoegden af te trekken, en tot de koninklyke party over te halen, het welk hem gelukte. In het zelve jaar wierdt hy, nevens den heere van Boissise, aan dien prins gezonden om een vergelyk te ma-

maken, gelyk hy dan te Avançon, en daar na te Vaubon daar over met hem handelde. Hy was de galant van Margaretha van Valois, eerste gemalin van koning Henrik den IV, by welke hy ook in onecht een zoon heeft verwekt, die een Kapucyner monnik, met den name van *Angelus*, is geworden. Hy trouwde den 20 Augusty des jaars 1582 met Catharina van der Mark, dochter van Robert den IV, hertog van Sedan en Bouillon, die zamen hebben gewonnen *Achilles van Harlay*, marquis van Breval, en *François*, aartsbisschop van Rouaan. Hy stierf in een hogen ouderdom den 24 Maart des jaars 1630. *Bouchet Hist. Geneal.*

HARLAY, (NICOLAUS AUGUSTUS VAN) graaf van Cesi, heer van Bonneuil, gewone staats-Raadt des konings van Vrankryk, wierdt in vele gewigtige zaken gebruikt. Eerst was hy gezant op de byeenkomst te Frankfort; daar na wierdt hy requestmeester en intendant van Burgundië, en ten laatste koninklyke staats-Raadt en eerste plenipotentiaris of gevolmachtigde op de vredehandeling te Ryswyk, die hy ook gelukkig hielp sluiten. Hy overleedt te Parys den 6 April des jaars 1704. Hy was getrouwt geweest met Francisca Louïza Maria van Boucherat, dochter van Lodewyk, heer van Compans, grootkancelier van Vrankryk, van welke hy een zoon en twee dochteren heeft nagelaten. De zoon was *Lodewyk Achilles Augustus van Harlay*, Parlementsheer te Parys, die uit hoofde van den uiterste wille van zyn grootvader heer van het huis Boucherat en van het graafschap van Compans is geworden, en in den jare 1698 met N. de Vie is getrouwt. *Imhof Gen. Gall. pag.* 285. *Hamb. Hist. Remarq.* 1704, *pag.* 171.

HARLEBEEK, een groot dorp in Vlaanderen, aan de Lys, een myl beneden Kortryk gelegen.

HARLECH, het welk zo veel wil zeggen als aangename rots, van ouds *Kaer Kolhwyn* genaamt, is de voornaamste plaats in Merionethshire, in het Engelsche landschap Zuid-Wales, aan de zee gelegen. Koning Eduard de I heeft deze plaats op een hoge rots doen bouwen, en met een slot, dat dubbelde wallen heeft, voorzien. De party van *Lankaster* heeft het zelve een geruimen tydt tegen Eduard den IV verdedigt, tot dat eindelyk Willem Herbert, graaf van Pembroke, het met veel moeite heeft verovert. *Cambden Britannia. Addit.*

HARLEPOLE, een goed vlek van Engelandt, gelegen op de kust van het graafschap van Durham, drie mylen van de stadt van dien naam, naar het Zuid-Oosten. Harlepole heeft eene zeer goede rede, die sterk bevaren wordt. *Maty Diction.*

HARLESTON, een marktvlek van Engelandt, gelegen op de Zuidelyke grenzen van het graafschap van Nordfolk, in de landstreek, genaamt Ersham, op den Westelyken oever van de rivier Wavency. *Moreri in 't Engelsch.*

HARLEY, (JOHANNES) bisschop van Hereford onder de regering van Henrik den VIII, koning van Engelandt, was geboren in het graafschap van Bukkingham, en wierdt opgetrokken in het collegie van Magdalena te Oxford. Korten tydt na de komste van Eduard den VI tot de kroon, wanneer men nog niet wist, hoe het met de zaken van den Godsdienst zou gaan, begon hy de hervorming te prediken, doende op een feestdag in de parochiekerk van S. Pieter te Oxford eene predikatie, waar in hy de rechtvaardigmaking alleen door het gelove met nadruk voorstelde. Hy wierdt deswegen als een ketter naar Londen gezonden, maar daar vrygesproken, en tot leermeester van de kinderen van den grave van Warwik, naderhandt hertog van Northumberlandt, aangenomen. Vervolgens wierdt hy bisschop van Hereford; maar hy verloor zyn bisdom in het eerste jaar van de regering van de koningin Maria, om dat hy eene vrouw nam; en hadt hy langer geleeft, het zou hem mogelyk het leven gekost hebben. *Burnet Hist. der Reform. in Engel.* II *Deel.*

HARLINGEN, eene vermaarde en sterke koopstadt in West-Vrieslandt, met een goede haven aan de Zuiderzee, eene gemene Duitsche myl van Franeker gelegen. Zy is tegenwoordig, naast Leeuwarden, de rykste en grootste stadt van gansch Vrieslandt, daar de meeste kooplieden wonen, hoewel zy in de order der steden maar de zesde plaats bekleedt. Eertyds was het maar een gering dorp, of buurt, het welk op het uiterste strandt van Westergoo, aan de Westzyde, beneffens den zeedyk gelegen was, in het midden tusschen twee adelyke stene huizen, of zogenoemde staten, te weten *Harliga* en *Harns*. Dit is de reden geweest, dat men het eenigen tydt niet eens kon worden over den naam van het dorp; het welk zo lange duurde, tot dat de monniken van Ludingkerke Harliga lieten afbreken, en op dien grondt in den jare 1284 andere huizen bouwen, waar door de naam van *Harlinga* eindelyk boven dien van *Harns* de overhandt heeft gekregen, de welke door het gebruik allengskens is verandert in *Harlinga*, of *Harlingen*. Dat is het zeggen van Ubbo Emmius, waar mede Winsemius byna overeenstemt; maar volgens Alting is *Harns* een Vriesche naam, de welke, zo als hy zegt, aan de plaats gegeven wierdt, om dat zy op een uithoek van het Boerdiep (*Borneda*) en de Watten gelegen was. Schotanus houdt het geen van de twee staten Harliga en Harns verhaalt wordt voor een louter verdichtsel. Men zal zich hier in dit verschil niet inlaten. Ondertusschen staat aan te merken, dat de grondt, daar Harliga en Harns, volgens Winsemius en Emmius, gestaan hebben, met het geen daar op getimmert was, al overlang door de onstuimige zee is ingeslokt; zo dat de stadt Harlingen, aan de Westzyde door de zeebaren van tydt afgekabbelt zynde, Oostwaarts dieper in het landt weder is aangebouwt.

De tydt, wanneer Harlingen eerst in vesten is begrepen, is onzeker. De schryver van het parkementen boek van Utrecht telt het al op het jaar 1227 onder de steden van Vrieslandt. Des zelfs eerste vergroting geschiedde in den jare 1543: doch de twede uitlegging, geschied in de jaren 1579 en 1580, was veel aanmerkelyker, wanneer het dorp Almenum, met zyne kerk, te voren ten Oosten van de stadt gelegen, binnen de vesten der stadt, die toen ook veel breder wierden gemaakt, getrokken wierdt. Deze uitlegging, zegt men, geschiedde meest om de ballingen of vluchtelingen uit Vlaanderen, meest Doopsgezinden, die zich toen ter tydt hier kwamen nederzetten. De derde vergroting der stadt gebeurde in den jare 1597. Het kasteel, ten Westen van de zelve gelegen, is door de Groningers aldaar in den jare 1466 aan den zeekant gebouwt, naderhandt door hertog Albert van Saxen nog meer versterkt, en in den jare 1580 door de Staten van Vrieslandt ingenomen, waar op des zelfs wallen op hun bevel zyn afgeworpen, en het gebouw vervolgens aan de stadt getrokken zynde, in een kerk is verandert, tegenwoordig de *Wester-kerk* genaamt. De andere kerk, te weten die van Almenum, de welke, als boven gezegt is, omtrent het einde van de XVI eeuwe, met het dorp, in de stadt wierdt getrokken, was ingewyd op den name van den aartsengel *Michiël*. De stadt is zeer verbetert sedert Caspar Robles, gouverneur van Vrieslandt en Groningen, wiens regering anders de zachtste niet was, de zelve heeft laten ophalen, en den zeedyk, achter het kasteel, breder maken. In den jare 1472 wierdt Harlingen door een zwaren brandt zeer verwoest, maar, wegens zyne goede gelegenheit, haast weder opgebouwt. De zelve is zodanig, dat het onwinbaar gemaakt zou kunnen worden. De stadt heeft vyf landpoorten. Hare werken tegen de kracht van de zee zyn geweldige dykadiën, muur-, paal- en kistwerken, en hoewel de zelve daar tegen als onoverwinnelyk schynen, is de stadt des niettegenstaande menigmalen, onder anderen in den laatsten hogen Kersvloedt van den jare 1717, in groot gevaar geweest van overstroomt te worden. In deze stadt is tegenwoordig ook geplaatst het *Collegie ter Admiraliteit*, tot bezorging der zeezaken, bestaande in *tien* personen, waar van 'er *vier* uit dit landschap zyn, uit elk lidt een; *twee* uit de provincie van Groningen en de Ommelanden, of van Stadt en Lande, en verder uit ieder der provinciën van Gelderlandt, Hollandt, Utrecht en Overyssel *een*, hebbende Zeelandt zyn eigen Admiraliteits-kamer alleen.

De *Regering* der stadt Harlingen bestaat uit *veertig* personen, waar van *acht Burgermeesters*, *acht Gemeentslieden*, of van de Gezworene Gemeente, en de overige vier en twintig *Vroedschappen* zyn, gaande alle jaren twee Burgermeesters en twee Gemeentslieden af, welk getal wederom wordt vervult, by meerderheit van stemmen, van vyf electeurs, of kiesheeren, uit de Vroedschap daar toe geloot. Voorts worden jaarlyksch *twee Gecommitteerden*, als een uit den Magistraat, en een uit de Gezworene Gemeente, gezonden ter vergadering van de algemene Staten te Leeuwarden. De ampten van Gedeputeerde in de *Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden*, van den *Raadt van State*, van de *Generaliteits Rekenkamer*, de *Admiraliteits-collegiën* op de *Maze*, te *Amsterdam*, en in het *Noorderkwartier*, enz. worden aan een aanzienlyk lidt, ieder stadt van Vrieslandt op haar tourbeurt, door zyn Hoogheit den Stadhouder vergeven.

De *hervormde kerkenraadt* bestaat uit *zestien personen*, te weten *vier Predikanten*, *zes Ouderlingen*, en *zes Diakonen*, welke, by het afsterven van een Predikant, by meerderheit van stemmen een nieuwen verkiezen, wordende alle jaren twee Ouderlingen en twee Diakonen gekoren voor een gelyk getal, die afgaan. De kerkenraadt van Harlingen behoort onder de classis van Franeker.

De *Lutherschen*, of die van de onveranderde Augsburgsche Geloofsbelydenisse, hebben hier ook eene kerk, die door een Predikant op kosten der gemeente bedient wordt; als mede de *Mennonisten*, of Doopsgezinden, die een of twee predikers, leken, uit hunne gemeente hebben. De *Roomschgezinden* hebben hier mede eene kerk en vrye oeffening van Godsdienst. *Winsemius en Schotanus Beschryv. en Kronyken van Vrieslandt. Ubbo Emmius Fris. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II. *fol.* 87 *en* 88. *Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Oudheden en Gestichten van Vrieslandt*, enz.

HARLINGTON. Zie ARLINGTON.

HARMAS, eene stadt van de geslachten van Juda en van Simeon, anders genaamt *Sephat. Josua* XV. Daar is eene stadt geweest, HARMAS genaamt, in Beötië, volgens het zeggen van *Stephanus*. Het was eene plaats, omringt met kolommen, en dusdanig vervloekt, sedert dat de aarde opgescheurt was om den waarzegger Amphiaraus in te zwelgen, dat men staande houdt, dat 'er nooit vogel, of ander dier gezien wierdt, dat deze plaats beschondt te naderen. Men spreekt nog van eene andere plaats, HARMAS genoemt, in het Attische, alwaar Adrastus, na het verongelukken van zynen wagen, door Arion gered wierdt.

HARMELEN, of HERMELEN, een dorp en heerlykheit, met een slot, in het neder-kwartier van het sticht van Utrecht, eertyds een vry eigen goedt, naderhandt te leen opgedragen aan de abdy van S. Paulus te Utrecht; doch nu een achterleen van den Hre. van de Haar, die het weder te leen houdt van de voornoemde abdy. Het huis of de heerlykheit van Harmelen is op eene plegtige wyze door de Heeren Staten des lands van Utrecht voor eene riddermatige hofstadt erkent den 27 October des jaars 1536. Dit huis is al in het laatste van de XIII eeuwe bekend geweest, van het welke men gelooft, dat het gebouwt zou zyn door een jonger zoon uit het geslacht van *Woerden*, dat zich naar het zelve *Harmelen* vernoemt heeft. Het schynt zeker te zyn, dat dit huis in de XIV eeuwe door een geslacht van den zelven name bezeten, en door het huwelyk

van

van *Alyd van Harmelen* met *Dirk van Zuilen* gekomen is aan het geslacht van *Zuilen*. Deze Dirk van Zuilen heeft uit zyn vry eigen goedt 43 morgen lands, gelegen te Harmelen in het gerecht van den prooft van Oude-Munster, met het huis, en de hofstede, daar op staande, opgedragen aan *Henrik van Boechout*, abt van S. Paulus te Utrecht, des donderdags na onzer Vrouwen-dag te lichtmisse in den jare 1348. Zyn zoon, *Zweder van Zuilen*, wierdt met het zelve huis en landt beleent des dingsdags na S. Agnieten-dag in den jare 1381, na wiens doodt *Dirk van Zuilen* de belening ontfing den 3 October des jaars 1415, die het den leenheer weder opgedragen heeft ten behoeve van Dirk van Zuilen, zyn zoon, beleent den 6 January des jaars 1435. Na zyne doodt is de leenweer verstorven op zyn oudsten zoon, *Dirk van Zuilen*, die, nu uit de erffenisse van zyne moeder *Jofina van de Haar* het huis de Haar en andere statelyke goederen bekomen hebbende, het huis te Harmelen met bewilliging van den abt van S. Paulus, van wien hy het te leen ontfangen hadt, uitgeslagen heeft tot een achterleen van zyn huis de Haar, ten behoeve van *Gysbert van Zuilen*, zyn jonger broeder, in den jare 1460. Ten tyde van dezen Gysbert ontstondt een zware oorlog tusschen de stadt Utrecht op de eene, en David van Burgundië, bisschop aldaar, benevens zyn medehelpers, de Hollanders, aan de andere zyde, in welken Gysbert eerst de party van den bisschop, en naderhandt die van de stadt Utrecht gehouden heeft, alwaar zyn broeder op dien tydt eerste burgermeester was, en veel bewindt hadt. Tot meerder zekerheit nu van zyne trouw heeft hy haar het huis te Harmelen overgegeven, en toegestaan, dat men daar op bezetting van krygsknechten leide: waarom *Joost*, heer van Lalain en Montigni, op dien tydt stedehouder van Hollandt zynde, benevens Petit Salafart, een voornaam krygsoverste, met vier duizend ruiters en verscheide stukken kanon, den 14 July des jaars 1481 voor het huis te Harmelen gekomen is, dat hy aanstonts tot de overgave gedwongen, en naderhandt berooft en verbrand heeft, twee en twintig gevangenen van daar met zich voerende. Na zyne doodt, die omtrent den jare 1492 voorviel, is de belening gekomen op zyn zoon, *Dirk van Zuilen*, die het achtergelaten heeft aan zyne zoon, *Frederik van Zuilen*, beleent in den jare 1541. Door zyn overlyden is deze riddermatige hofstadt verstorven op zyne oudste dochter, *Theodorika van Zuilen*, beleent den 16 Augusty des jaars 1572, die getrouwt zynde met Maximiliaan van Baexen, heer van Coninxvry, een zoon van Henrik van Baexen, heer van Coninxvry, en van Alida van Derthuizen, dit huis aan dat geslacht heeft overgebragt. Na het afsterven van deze Theodorika van Zuilen is haar kleinzoon, *Frederik van Baexen*, een zoon van haar oudsten zoon, *Henrik van Baexen*, en van Johanna van Zuilen van Nyveldt, met het huis te Harmelen beleent den 29 Juny des jaars 1615. Deze zonder kinderen by zyne huisvrouw, Judith van Voorst, na te laten overleden zynde den 10 December des jaars 1638, is hem zyn broeder, *Jakob van Baexen*, in de belening opgevolgt den 6 September des jaars 1651, door wiens doodt het leen gekomen is op zyn zoon *Balthazar van Baexen*, daar mede beleent den 25 April des jaars 1664. By zyn leven is dit huis in dekreet gebragt, en gekocht door *Ludolph de With*, procureur voor den Edelen Hove van Utrecht, die daar mede beleent wierdt den 1 April des jaars 1693, en het door zyn overlyden nagelaten heeft aan zyn kleinzoon, *Ludolph Jan Beusichem*, beleent in den jare 1718, in wiens handen het nog tegenwoordig is.

Wegens deze ridderhofstadt is in het lidt der Heeren Edelen en Ridderschappen des lands van Utrecht beschreven geweest *Frederik van Baexen*, heer van Harmelen, daar toe benoemt den 6 February des jaars 1629, en overleden den 10 December des jaars 1638.

HARMENOPULUS (CONSTANTINUS) een Griekfch schryver, leefde in de XII eeuwe. Hy heeft eenige werken geschreven, van welke *Coccius Sabellicus*, *Leo Allatius*, en anderen gewag maken.

HARMINIUS. Zie ARMINIUS.

HARMODIUS. Zie ARISTOGITON.

HARMONIA. Zie HERMIONE.

HARMONIDAS, een berucht werkman van Troje, wierdt zo sterk van Minerva bemind, dat zy hem geen van alle de geheimen verborgen hieldt, die eene vaardige en kunstige handt kan werkstellig maken. Onder andere kunstwerken van zyn maaksel wordt 'er gewag gemaakt van de schepen, die hy bouwde voor Paris. Deze vaartuigen, op welke deze vorst zich aan boordt begaf om Helena weg te voeren, waren de bronader van alle de rampen, met welke de Trojanen sedert gedrukt wierden. *Homerus Iliad. lib.* V.

HARMONIE is de zamenmenging van verscheide stemmen of speeltuigklanken, die gezamentlyk eene aangename overeenstemming aan het gehoor veroorzaken. De Platonisten zyn van gevoelen geweest, dat de beweging van de hemelsche ligchamen eene dadelyke harmonie maakte. *Vitruvius* spreekt van de overeenstemmige muzyk van *Aristoxenes*, leerling van Aristoteles, tegenstellig aan die van de Pythagoristen, namentlyk in dit punt, dat de laatstgenoemde, om van de klanken te oordeelen, geen acht sloegen dan op maatgrepen, en de anderen meenden, dat men daar by moest voegen het oordeel van het gehoor, wiens hoofdzakelyk werk het is te schikken het geen de zangkunde betreft. Hy stelde drie soorten van zang, de welke van de Grieken de *Enarmonische*, *Chromatische* en *Dianotische* zangwyzen genoemt worden. De Enarmonische is eene wyze van de stem te leiden, in welke de kunst dusdanig de tusschenpozingen schikt, dat de zang grote kracht heeft, zo om te bewegen, als om te ontroeren. De Chromatische, door het fluiten van de tusschenpozingen door eene behendige kundigheit, brengt meer zoetigheit en lieflykheit voort, en de Dianotische, als zynde de natuurlykste, maakt niet dan gemakkelyke tusschenpozingen, waar door deze wyze van zingen ligter is dan de andere. *Danet.*

HARMOSTÆ was eene zekere overheit te Lacedemonië, die verdeelt wierden in *urbani* en *exteri*, dat is binnen en buiten de stadt. Binnen de stadt waren 'er altydt twintig van die magistraatspersonen, de welke het gemenebest regeerden byna op de wyze, als de Romeinsche oppergezaghebbers (*Dictatores*), doordien de Lacedemoniënzen, zo wel als de Romeinen, een afschrik hadden van den name van koning. *Exteri*, of buiten de stadt, waren die genen, die over eilanden en steden, welke onder de gehoorzaamheit der Lacedemoniënzen stonden, tot gouverneurs wierden aangestelt, en de zelve op de bovengezegde wyze bestierden. Maar deze magistraatspersonen zyn niet boven de dertig jaren in gebruik geweest. *Cragius de Rep. Laced. Meursius Misc. Lacon.*

HARMOSYNI waren magistraatspersonen te Lacedemonië, die zorg droegen, dat de vrouwspersonen zedig en wel gekleed gingen. Zy hadden ook het opzicht over het gansche gedrag van de zelve, doordien het vrouwvolk juist door geen afzonderlyke wetten in toom wierdt gehouden, en al vry dertel leefde. Zy moesten derhalven by der zelver vermakelykheden tegenwoordig zyn, om dat zy anders merendeels naakt dansten, ten einde alles kuisch en eerlyk toeging. *Cragius de Rep. Laced. Meursius Misc. Lacon.*

HARO, een oud woordt, genomen van de gewoonte in de provincie van Normandië, alwaar het geroep van *Haro* in gebruik is, wanneer 'er een manslag, diefstal, brandt, of eenig dringend gevaar is voorgevallen, even of iemandt een ander naliep, met den bloten degen in de vuist, om hem te doden. Door dit geroep is de geen, die een van de bovengemelde misdaden begaan heeft, genoodzaakt voor den rechter te verschynen zonder eenige andere dagvaarding; en alle de genen, die het geroep van *Haro* horen, zyn verplicht op staande voet toe te springen, om den misdadigen te vatten. Men schryft den oorspronk van dit geroep toe aan Rollo, eersten hertog van Normandië, die geboodt, dat alle doodslagers, dieven, brandstichters, of andere misdadigers, die eenig groot schelmstuk mogten begaan hebben, zouden aangehouden worden op een geroep, dat men kon horen in de omleggende plaatsen, om het volk daar door te doen op de been komen, om de handt te lenen tot het vatten van den schuldigen. Dit geroep was *Ha Rollo!* het welk aangevangen wierdt door den gene, dien eenig geweldt wierdt aangedaan; of door iemandt van zyne vrienden, als of men daar door wilde den bystandt van den hertog Rollo aanroepen. Anderen zeggen, dat deze hertog zich zo roemruchtig hadt gemaakt by zyne onderdanen door zyne gerechtigheit, dat men na zyne doodt zynen naam aanriep tegen alle geweldt, ongerechtigheit en onderdrukking, waar door aanstonts het volk tot hulp kwam, het welk den misdadigen noodzaakte ter zelver tydt voor den rechter te verschynen. Men leest *Clamor de Haraou* in de oude Registers van het Parlement van de gemelde provincie, en *Cry de Harou* in het handschrift van het oude wetboek van Normandië. Froissard bericht, dat men zomwylen *Haro* noemde allerlei geroep, het welk 'er gemaakt wierdt in gemene opschuddingen, en Guilielmus Guiart verhaalt, dat in den veldslag van Bovines de herauten plagten *Haro* te roepen. Zie hoe hy daar van spreekt volgens de taal van dien tydt:

La vois de nul n'y est oïe.
Fors des Heraux qui Haro crient,
Et par le champ se crusient.
Harou, dient-ils; quel' mortaille,
Quelle occasion, quelle bataille.

Het nieuwe wetboek van Normandië heeft het gewoonlyk geroep van *Haro* uitgestrekt tot de gewoonlyke pleitgedingen; maar dit hier breder uit te leggen schynt onnodig te zyn. *Bânage sur la Coutume de Normandie. Dictionaire de Trevaux.*

HARO, eene kleine stadt of vlek van oud-Castilië, in Spanje. Deze plaats is gelegen aan de Ebro, drie mylen beneden Miranda van Ebra. *Maty Diction.*

HARO, een oud vermaard geslacht in Spanje. Het zelve heeft zynen oorspronk van *Zurio Blanca*, anders *Fortunio Lopez* genaamt. Zyn zoon, *Inigus Lopez*, was graaf en heer van Biskaja en Tunika, en des zelfs naneef, *Lopez Iniquez*, of, volgens Argota de Molina, *Lopez Diaz*, was eerste graaf van Biskaja, en leefde in de XI eeuwe, wiens nakomelingen den naam van *Haro* hebben aangenomen. *Diego Lopez Juan de Haro*, heer te Sorbas en Lobrin, onderkoning van koning Ferdinand den Katholyken in Gallicië, bragt door zyn huwelyk met Beatrix van Sotomajor de heerlykheit Carpio aan zich. Zyne zonen waren: 1) *Lodewyk*, wiens zoon, *Diego Lopez de Haro*, van Sotomajor, in den jare 1559 door koning Philips den II van Spanje tot eersten markgrave van Carpio wierdt verheven, en 2) *Diego Lopez*; en wanneer het mannelyke oir van den voornoemden Diego was uitgestorven, kreeg de kleinzoon van dezen Diego Lopez, *Lodewyk Mendez de Haro* genoemt, door zyn huwelyk met zyne bloedverwante, *Beatrix de Haro*, het markgraafschap van Haro, en overleedt in den jare 1614. Op hem volgde zyn zoon *Diego Lopez*, markgraaf van Carpio, heer van Adamuz, Marente en Perabad. Deze verwekte by zyne gemalinne Francisca de Guzman, dochter van Henrik de Guzman, grave van Oli-

Olivarez, *Don Louis Mendez de Haro*, van Guzman en Sotomajor, ſtaatsdienaar des konings van Spanje. De zelve teelde by zyne gemalinne, Catharina Fernandez van Cordua, *Caſpar de Haro*, en *Guzman de la Paz*, marquis van Capnio en Eliche, graaf en hertog van Olivarez, hertog van Montoro, graaf van Morenne, grande van Spanje, de welke in den jare 1639 is geboren, ſtaats-Raadt, grootkancelier van Indië, afgezant te Rome, en ten laatſten onderkoning te Napels is geweeſt, in welke laatſte ſtadt hy den 16 November des jaars 1687 is overleden. Zyne eerſte gemalin was Antonia Maria de la Cerda, dochter van Antoni Juan, hertog van Medina-Celi, de welke den 16 January des jaars 1670 ſtierf. De twede was Donna Tereſia Henriquez, eenige dochter van den admirant van Caſtilië. Hy liet maar eene dochter na, uit zyn eerſte huwelyk, *Catharina* genaamt, die in den jare 1688 met Franciſcus van Toledo, hertog van Alva, trouwde.

De twede zoon van Don Louis de Haro, voornoemt, was *Johannes Dominicus de Haro*, van Guzman Zuniga en Fonſeka, graaf van Monterey, grande van Spanje, enz. grootkommandeur van Caſtilië, koninklyke kamerheer, ſtaats-en krygs-Raadt van koning Karel den II, voorzitter van den Raadt van Vlaanderen, en te voren onderkoning in Catalonië, en landvoogdt van de Spaanſche Nederlanden, die hy tegen Vrankryk verdedigde. Maar hy geraakte in ongunſt toen de hertog van Medina-Celi eerſte ſtaatsdienaar was, en wierdt van het hof verbannen. Hy liet zich in den jare 1712, hoog bejaart zynde, tot prieſter wyden. Zyne gemalin was Donna Ynnes van Zuniga Azevedo Fonſeka, erfgename van het graafſchap Monterey, die ſtierf in den jare 1710, en kinderen naliet. Zyn natuurlyke zoon wierdt in den jare 1697 te Brugge in een tweegevecht doodgeſtoken. *Imhof Geneal. viginti famil. Hiſpan. en van de Grandes van Spanje. Alvarus Fereira Souverainen von Europa pag.* 70. *A.*

HARO, (LOUIS MENDEZ DE) van Sotomajor Guzman de la Paz, hertog en graaf van Olivarez, markgraaf van Carpio, opper-opziender van de koninlyke gebouwen, grootkancelier van Indië, grande van Spanje, en eerſte ſtaatsdienaar. Hy was de zoon van Diego Lopez, markgrave van Carpio, en van Franciſca Guzman, en wierdt in den jare 1599 geboren. Hy wierdt aan het koninklyke Spaanſche hof, met den prinſſe, naderhandt koning Philips de IV, opgebragt, en ontfing in zyne jeugdt de ridderorde van S. Jago. Toen Philips de IV tot de regering kwam, maakte hy hem zynen kamerheer, in welke hoedanigheit hy den koning op zyne reize naar Caſtilië en Arragon verſelde. De graaf van Olivarez, zyn moeders broeder, was toen de gunſteling van koning Philips den IV, wiens naaſte erfgenaam deze Louis Mendez de Haro, by gebrek van lyfserven, was; maar de zelve was in vele dingen tot zyn nadeel, doordien hy den markgrave van Torval, naderhandt hertog van Medina de las Torres, omtrent het aanzoek van zyne eenige dochter, hem voortrok, en naderhandt zynen baſtaard zoon, *Henrik Philips*, tot zynen erfgenaam aanſtelde. Maar toen deze graaf in den jare 1643 in des konings ongenade viel, nam Philips dezen de Haro tot zynen gunſteling aan, en in den jare 1643 met zich naar Saragoſſa, in Arragon, van waar hy hem naar het leger zondt. En ſchoon eenige voorname Spaanſche heeren den koning door den hertog van Infantado lieten voorſtellen, dat, dewyl de al te grote gunſt des hertogs van Olivarez vele rampen hadt na zich geſleept, de koning geen gunſteling weder geliefde aan te nemen, nam de koning zulks niet alleen zeer kwalyk op, maar maakte de Haro ook zynen eerſten ſtaatsdienaar, grootkancelier van Indië, en opperſtalmeeſter, daarenboven grootkommandeur van Alkantara, en gouverneur van de koninklyke paleizen en arſenalen in Sevilië. Hy begaf zich in den jare 1624 naar Cadix, om het vertrek der koninklyke vloot te bevorderen, wanneer de Franſche vloot onder den hertog van Fronſak was gezonden om Orbitello, in Italië, te gaan belegeren. Hy beſtierde den Staat ook zeer wel tot de Pyreneeſche vrede, en toen de Portugezen in den jare 1658 Badajoz belegerden, trok hy, om het te ontzetten, zelf te velde, en noodzaakte den vyandt het beleg op te breken. Hy belegerde daar op Campo Major, maar te vergeefſch, en vervolgens Elvas, het welk de Portugeeſche veldheer, de markgraaf van Marialva, den 4 January des jaars 1659 gelukkig ontzette, en wel zo, dat hy het Spaanſche leger groten afbreuk deedt. Maar ondertuſſchen raakten vele plaatſen in de Nederlanden in de handen der Franſchen en Hollanders; het koninkryk van Napels en Catalonië ſtonden tegen Spanje op, maar wierden weder tot gehoorzaamheit gebragt; Caſal, Porto-Longone en Piombino in Italië wierden verovert; Jamaika, in Weſt-Indië, door de Engelſchen ingenomen, en drie ſlagen, te weten by Eſtaires, S. Eſtine en Duinkerken, in de jaren 1647, 1650 en 1651 verloren. Hier op leide hy den grondt tot de Pyreneeſche vrede, na dat de heer van Lyonne in den jare 1658 uit Vrankryk naar Madrid was gezonden. Naderhandt kwam hy en de kardinaal Mazarin op het Faiſanten-eilandt, in den jare 1659, by malkander, in welke onderhandeling hy blyken gaf van eene grote wysheit; en na vier en twintig byeenkomſten wierdt de vermaarde Pyreneeſche vrede geſloten, in welke, onder anderen, het huwelyk van koning Lodewyk den XIV met de Spaanſche infante Maria Thereſia wierdt vaſtgeſtelt. Ook kwam aldaar de Engelſche prins Karel de II, die nog in ballingſchap leefde, en door de Haro met grote eerbiedigheit wierdt ontfangen. In den jare 1660 begaf hy zich wederom naar de grenzen, om nog eenige onafgedane zaken met den kardinaal Mazarin te vereffenen. By den koning te Fontarabië zynde woonde hy den afſtandt (renunciatie) van de infante op de Spaanſche kroon als getuige by; ook was hy tegenwoordig by de zamenkomſt der twee koningen op het bovengemelde Faizanten-eilandt, wanneer de Pyreneeſche vrede van beide wierdt bezworen; en wanneer de koning van Vrankryk zyn afſcheidt nam, trok hy zynen degen, rykelyk met diamanten bezet, van de zyde, en vereerde den zelven aan de Haro. De koning van Spanje voegde ter gedachteniſſe van de door hem bewerkte vrede den name van *de la Paz* by zyne andere tytels, en verhief het markgraafſchap Carpio tot een hertogdom. Hy maakte hem daarenboven grande van Spanje van den eerſten rang, hertog van Montoro, markgraaf van Eliche, graaf van Morente, enz. Maar hy overleefde deze eer niet lang, en ſtierf aan een brandende koorts te Madrid den 7 November des jaars 1662. Van zyne familie is in het voorgaande artykel geſproken. *Voyage d'Eſpagne c.* 8 *&* 26. *Hiſt. de la paix entre la France & Eſpagne. Houſſaye Obſerv. ſur les traites des Princes pag.* 57. *Becmanni Hiſt. orb. terr. c.* 1. *p.* 466. *A.*

HAROD, een fontein, by welke Gideon zich legerde om de Midianiten aan te vallen. *Recht.* VII, 1.

HARPAGUS, een groot heer van het landt van Medië, vertrouweling en gunſteling van den koning Aſtyages, behieldt den jongen Cyrus, die aan hem was overgegeven, om den zelven te doen om 't leven brengen. De koning, dit vernomen hebbende, liet hem, om zich daar over te wreken, opdiſſchen de gehakte leden van zynen zone, en Harpagus gaf aan Cyrus goede berichten en een wyzen raadt, ten einde hy zich meeſter mogt maken van het landt der Meden, het welk hy uitvoerde in het jaar van Rome 195, de LV Olympiade, gelyk op eene andere plaats gezegt wordt. Cyrus ſtelde hem aan tot krygsoverſte van een gedeelte van zyne heirſcharen. *Herodotus lib.* I *&* II.

HARPALUS, een Griekſch ſterrekundige, verbeterde den *Cyclus* van Cleoſtratus, door een anderen, alzo de zelve noodzakelyk moeſt verbetert worden. De *Cyclus* van Cleoſtratus behelſde acht jaren, na het verloop van welke hy beweerde, dat de zon en de maan weder op het zelve ſtip kwamen. Harpalus, bevindende, dat dit niet geſchiedde, vondt den *cyclus* van negen jaren uit. Meton ondertuſſchen bevindende, dat de *cyclus* van negen jaren beter was gelukt dan de andere, vondt hy dien van negentien jaren uit. Daar aan heeft men zich gehouden, gelyk Feſtus Avienus aanmerkt. Deze *cyclus* gaat nog in zwang, en wordt genoemt het *gulden getal*. Dus wierdt de nieuwe *cyclus* van Harpalus verbetert door Meton in 't 4 jaar van de LXXXVI Olympiade. *Diodor. Sicul. lib.* XII. *num.* 36. Cleoſtratus ontdekte de twaalf tekenen van den Zodiak, na dat Anaximander in de LVIII Olympiade den krommen loop van dezen kring hadt ontdekt. *Plinius lib.* II, *cap.* 8. *pag. m.* 148. Hier uit kan men genoegzaam oordeelen van den leeftydt van Harpalus. Het is onwaar, het geen zeker ſchryver zegt, dat Diodorus Siculus gewag heeft gemaakt van Harpalus. Daar zyn vry wat verwarringen by *Voſſius* over dit ſtuk. *Bayle Dict. Crit.*

HARPALUS, een Macedoniſch heer, en een van de voornaamſte krygsoverſten van Alexander den Groten, liep in zyn eigen verderf door zyne buitenſporige verkwiſtingen. Hy bevlytigde de belangen van Alexander gedurende de geſchillen, die 'er ontſtonden tuſſchen dezen vorſt en den koning Philippus, en viel in ongenade om die zelve zake; maar zo dra Philippus geſtorven was, wierdt Harpalus door Alexander te rug geroepen, welke vorſt hem eene zeer grote vriendſchap betoonde. Men is van gevoelen, dat hy hem begiftigde met het gouvernement van Cilicië. Deze giſſing is gegrond op het zeggen van Athenæus *lib.* XIII, *pag.* 586, alwaar deze ſchryver verhaalt, dat Harpalus, hebbende zyne minnares verloren, eene andere van Athene deedt komen, en de zelve herbergde in het koninklyk paleis van Tharſis. Deze wierdt aldaar van alle man aangebeden en geëert als eene koningin; en alle de genen, die Harpalus kroonden, hadden bevel om haar insgelyks te kronen. Dit onderſtelt, dat Harpalus te Tharſis woonde met een volſtrekt gezag. Daarenboven was Tharſis de voornaamſte ſtadt van Cilicië. Wat belangt het landvoogdſchap van Babylonië, het is zeker, dat Alexander het zelve aan hem heeft gegeven, met het ampt van grootſchatbewaarder. Harpalus, hebbende zich ingebeeld, dat de koning, zyn meeſter, nooit zou wederkeren van den krygstocht van Indië, beging zeer vele ſnode dingen, ten einde hy in ſtaat mogt blyven om de overtollige onkoſten, zo van zyn bedt, als van zyne tafel, goed te maken. Hy dompelde zich in allerlei wellusten, en weigerde nooit eenige zaak aan zyne minnareſſen. Verſcheide andere gouverneurs, hebbende zich laten voorſtaan, even als Harpalus, dat Alexander nooit zou in ſtaat zyn om hen rekenſchap te doen geven van hunne knevelaryen, hadden insgelyks afſchuwelyke ongerechtigheden begaan. De eerſte zaak, die Alexander, by zyne te rug komſt uit Indië, by de handt vatte, was zeer ſtrengelyk te doen ſtraffen eenige van deze gouverneurs. Dit deedt Harpalus beducht zyn voor eene diergelyke behandeling, in dier voegen, dat hy, om zulks voor te komen, naar Griekenlandt vluchtte, met zich nemende ontelbare geldſommen, die hy uit de koninklyke ſchatkiſt, die hem was toevertrouwt, hadt genomen. Hy worf ook zes duizend mannen, de welke hy te Tenare, op den grondt van de Lacedemoniërs, aan landt zette, en trok verder naar Athene, om aldaar de nodige middelen in het werk te ſtellen, ten einde men den oorlog tegen Alexander wilde ondernemen. Hy kocht eenige redenaars om door kracht van geldt; want hy wiſt genoegzaam, dat 'er geen machtiger werktuig is dan de tong van dat ſlag van lieden om de gemene ruſt te ſtoren, en om het volk aan te zetten tot het opnemen der wapenen. Doch indien hem van den eenen kant bewuſt was het grote vermogen, het welk zy hebben op de gemoederen van het volk, zo was hem

van den anderen kant geenzins onbekend de feldzame kracht, die eene goede fomme gelds op de zelve kan hebben. Dus bevindende zich voorzien van aanmerkelyke geldmiddelen hoopte hy de ftadt Athene in zyne belangen te zullen doen overgaan. Maar hy bedroog zich zelf, Phocion was onomkoopelyk en volftandig. Deze nochtans was die gene, dien hy meeft poogde over te halen, en zyne gunft te winnen. Hy zag de andere redenaars tot zich komen, en gaf hen alleenlyk zeer geringe fommen; maar aan Phocion liet hy zeven honderd talenten aanbieden, en wilde hem tot volftrekten fchatsman van zyne zaken aanftellen. Phocion verwierp zyne aanbieding, en deedt hem aandienen, dat hy hem zou doen berouw hebben van zyne aanflagen, indien hy hem zag voortgaan met de inwoners om te kopen. Dit was de oorzaak, dat Harpalus met meerder omzichtigheit en ingebondenheit te werk ging: hy beproefde, dat alle deze omgekochte tongen, die hy door geldt gewonnen hadt, hem opentlyk dwarsboomden, ten einde zy het kwaad vermoeden mogten doen verdwynen, en dat in 't tegendeel Phocion, die geen geldt getrokken hadt, hem minft tegenftreefde. Dit deedt hem nieuwe pogingen doen om zyne gunft te winnen; maar hy vondt den zelven van alle kanten onverwinnelyk. Charicles, fchoonzoon van Phocion, fpoorde deze rechtzinnigheit niet na, en maakte zich dusdanig verdacht, dat zyn fchoonvader weigerde hem by te fpringen, wanneer hy hem in rechten befchuldigt zag over onderling verftandt met Harpalus. Wat Demofthenes belangt, deze ging op de alleroneerlykfte wyze des wereldts te werk: hy ontfing zeer aanmerkelyke geldfommen om ten voordeele van Harpalus te fpreken; maar als het tydt was om zyne aanfpraak tot het volk te doen, verfcheen hy in de vergadering met zyn hals omwonden met linnen, en klaagde over pyn in de keel, waar door hem het gebruik van de fpraak benomen was. Harpalus, en zyn bywyf Glycera, lieten eene grote menigte van koren in Athene uitdeelen. Dit was een van de voorwerpen, om welke men hem voor den gek hieldt in zeker kluchtfpel, het welk vertoont wierdt op de oevers van den Hydafpis, en van het welke zommigen gezegt hebben dat Alexander zelf de uitvinder is geweeft. Het is aanmerkenswaardig, dat na de doodt van Harpalus eene dochter, die hy geteelt hadt by Pythionice, ten huize van Phocion ontfangen is geweeft, en opgetrokken met alle bedenkelyke zorgvuldigheit, zo door hem zelf, als door zyn fchoonzoon Charicles. *Plutarch. in Phoc. pag.* 751. Gelykerwys van den eenen kant de bedreigingen van Phocion tegen Harpalus, en zyne ernftige vertogen tot het volk, het gemeen in den toom hielden; aldus ftrekten van den anderen kant de brieven van Antipater, gouverneur van Macedonië, en die van Olympias, moeder van Alexander, tot wederhouding van het volk. Harpalus vondt zich genoodzaakt eene andere fchuilplaats te zoeken, dewyl hy bevel gekregen hadt uit Athene te vertrekken, naar het zeggen van Plutarchus en van Quintus Curtius. Hy keerde weder naar Tenara, alwaar hy zyn krygsvolk gelaten hadt, en ftak van daar over naar Creta. Maar hy maakte het niet lang; een van zyne vrienden doodde hem op eene verraderlyke wyze. Deze moordenaar was, naar het zeggen van Theodorus Siculus, Thimbron genaamt, en geboortig van Lacedemonië, gelyk als Arrianus verhaalt. Hy maakte zich meefter van alle de goederen van Harpalus. Anderen zeggen, dat zeker reiziger dezen moordt heeft begaan, naar het gevoelen van Q. Curtius *lib.* X, *cap.* 11. Anderen fchryven dezen manflag toe aan de huisgenoten van Harpalus, en anderen aan een Macedoniër, die Paufanias genoemt wierdt. Maar alle deze veranderingen doen het geduldt verliezen, en onteeren de hiftoriefchryvers. Alexander hadt zulk een vaft vertrouwen, dat Harpalus een eerlyk man was, dat hy met boeien liet kluifteren, als valfche overdragers, de genen, die hem de eerfte tyding bragten van de vlucht van dezen man. Het bericht, het welk hy kreeg, dat deze trouwloze, zynde verjaagt uit Athene, gedood was, deedt hem van voornemen veranderen, hebbende voorgenomen naar Europa weder te keren om de Atheniënzen in hunnen plicht te houden. Alexander gebruikte Harpalus om door zyn toedoen allerhande vremde boeken te bekomen, terwyl hy zag, dat 'er gene te vinden waren in de afgelegene provinciën van Griekenlandt. Plutarchus verhaalt, dat Harpalus aan dezen vorft liet toekomen de boeken van *Philiftus*, van *Euripides*, van *Sophocles*, en van eene grote menigte van de treurfpelen van *Æfchylus*, als mede de dichtkundige werken van *Philoxenus* en *Telefles*. De grafftede, die Harpalus liet oprechten voor eene van zyne minnareffen, was zeer prachtig. Hy hadt ongeloofiyke koften voor Pythionice gedaan, terwyl zy leefde; hy deedt 'er geen minder om de zelve ter aarde te beftellen. Hare lykdienften wierden gehouden onder het gefchal van de volmaakfte en kunftigfte harmonie des wereldts; het keurlykfte en lieffelykfte, het geen de zangkunft kon voortbrengen, zo in ftemmen, als in fpeeltuigen, wierdt voor den dag gezocht. Hy liet voor haar twee koftbare graffteden oprechten, de eene te Babylonië, en de andere naby Athene. Hy verfpilde in beide die werken meer dan twee honderd talenten. Hy wydde een tempel en een bofch toe aan deze vrouwe, onder den naam van *Venus Pythionice*. De grafftede, die hy voor haar liet oprechten binnen Afrika, op den weg van Eleufis, overtrof alle de gene, die daar omtrent gebouwt waren. Men zou de zelve gehouden hebben voor eene grafftede van een van de voortreffelykfte mannen, die 'er uit Athene voortgekomen waren. Hoe verwondert moeften dan de vremdelingen ftaan, wanneer zy hoorden, dat het eene begraafplaats van eene hoer was? Wat moeften de Atheniënzen daar van oordeelen? Dit is de aanmerking van Dicearchus. Zeker fchryver, die in diergelyke ftoffen in den grondt bedreven was, verzekert, dat het graf van Pythionice op den weg van Eleufis het prachtigfte en fchoonfte was van alle de aloude grafiteden, die men ooit in Griekenlandt heeft gezien. Zelfs is het waar, dat men de inzichten van Harpalus niet getrouwelyk heeft gevolgt, dewyl men alle de geldfommen, die hy tot deze grafftede gefchikt hadt, niet te kofte heeft gelegt. Charicles, de fchoonzoon van Phocion, nam op zich het opzichthebberfchap van dit werk ten verzoeke van Harpalus, en befteedde tot het zelve de dertig talenten niet, die men hem daar toe ter handt hadt geftelt. Hy onteerde zyn eigen naam op twee wyzen: ten eerfte, met op zich te nemen de beftiering over eene grafftede van eene hoer: ten twede, met zich toe te eigenen een gedeelte van het geldt, het welk hem was toevertrouwt. Paufanias bekent niet te weten, waar Pythionice geboren, of uit wat geflacht zy gefproten is, maar zegt alleenlyk, dat zy voor meisie van plaizier gedient hadt te Athene en te Corinthe. Athenæus weet wat meer van haar te zeggen. Hy verhaalt, dat zy, dienftmeidt geweeft hebbende van Bacchis, de fluitfpeelfter, naderhandt dienft nam onder zekere hoerewaardin van Thracië, die te Egina woonde, de welke zy naar Athene volgde, alwaar deze haar hoerhuis overbragt, in dier voegen, dat Pythionice niet alleenlyk een driedubbelde flaaf, maar ook een driedubbelde hoer is geweeft. Men is niet van gedachten, dat zekere morring tegen de alvoorzienigheit, die Cicero ons overgehouden heeft, dezen Harpalus raakt; maar men houdt zich hier in aan het gevoelen van den Hre. Menage, die zegt, dat Harpalus van Cicero, de Scirpalus van Diogenes Laërtius, en de Scirpalus van Suidas een en de zelve man fchynen te zyn. Verder de Scirpalus van Diogenes Laërtius, en de Scirpalus van Suidas was een befaamd zeerover, die Diogenes Cynicus gevangen en verkocht heeft: dus is men van gevoelen, dat Harpalus van Cicero een zeerover, en geenzins een kapitein van Alexander den Groten is geweeft. *Bayle Dict. Crit.*

HARPALYCE, de dochter van Lycurgus, was geweldig verflingert op de jagt, en hadt de kloekmoedigheit van een krygsheldt. Haar vader zynde door de Gethen gevangen, verzamelde zy fpoedig eene bende van trouwe en dappere mannen, aan het hoofdt van het welke zy hem ging verloffen. Daar is ook eene HARPALYCE geweeft, die van hertzeer geftorven is, om dat zy verfmaad wierdt van Iphiclus, op welken zy geweldig verlieft was. *Turnebus Adverfar.* X *&* XI.

HARPALYCE, de fchoonfte dochter van Argos. Clymenus, haar vader, wierdt op haar zodanig verlieft, dat hy, beproeft hebbende, dat het geweldt, het welk hy zich aandeedt om deze drift te overwinnen, nergens anders toe ftrekte dan om de zelve nog meer aan te zetten, zyne gedachten alleenlyk fpeelden op de middelen om zyne begeerte te voldoen. Dus was zyn eerfte werk de voedfter van zyne dochter te trachten om te kopen, en door haar toedoen kwam hy heimelyk tot het genot van het voorwerp van zyne liefde. Eenigen tydt daar na komt de fchoonzoon te voorfchyn, aan den welken hy Harpalyce belooft hadt. Alles wierdt ten eerfte op zyn prachtigfte gereed gemaakt tot het houden van de bruiloft; het huwelyk wierdt voltrokken; de bruidegom vertrok met zyne bruidt naar huis. Maar niet lang daar na hadt Clymenus berouw van dit huwelyk toegeftemt te hebben. Zyne verliefdheit maakte hem zo uitzinnig en razende, dat hy voor het einde van de reize zynen fchoonzoon van kant hielp, en zyne dochter weder naar Argos met zich bragt, alwaar hy zich opentlyk gedroeg even als of hy haar man was. Eindelyk liet zy hare gedachten gaan over de onwaardigheden, die zy van haren vader geleden hadt, en om daar over wraak te nemen, doodde zy haren jonger broeder, en ftelde hem den zelven voor om te eeten; waar na zy de goden gebeden hebbende, dat zy haar uit deze wereldt wilden halen, wierdt zy hervormt in een vogel. Hyginus verhaalt, dat zy den eigen zoon doodde, dien zy Clymenus gebaart hadt, en hy voegt daar by, dat zy hem aan den vader te eeten gaf, en dat deze, zulks verftaan hebbende, haar om 't leven bragt. Clymenus liet zich zelf zo ver door het hertzeer van deze gevallen vervoeren, dat hy, zyne handen aan zyn eige lichaam flaande, zich zelf ombragt.

HARPALYCUS, koning der Amymoniënzen, in Thracië, hadt eene dochter, genaamt HARPALYCE, die met de melk van een koe en van een merrie was gevoed. *Servius in Æneid. lib.* I, *vs.* 317, op haar toepaffende deze woorden van het I boek van de *Æneïs:*

- - - - - *Qualis equos Threïffa fatigat*
Harpalyce, volucremque fugâ prævertitur Hebrum.

Dat is te zeggen: „ Gelyk als de Thracifche Harpalyce „ de paarden afmat, en den fnellen Hebrus met de vlucht voor„ by fchiet", zegt, dat zy gevoed was op de zelve wyze, als Virgilius *lib.* XI zegt Camillus opgevoed te wezen door zynen vader Metabus. Harpalyce begaf zich van jongs af tot den wapenhandel, maakte zich door dat middel eene zeer goede krygsheldin, en bevondt zich wel daar by: want, indien zyne dochter hem niet te hulp was gekomen, wanneer Neoptolemus, de zoon van Achilles, hem aantaftte, die hem reets gewond hadt, hy zou zonder eenige hoop van opkomft verloren zyn geweeft; maar Harpalyce viel den vyandt zo wel van pas op het lyf, dat zy den zelven op de vlucht dreef. Haar vader, dien zy zo gelukkiglyk van dezen uitheemfchen oorlog verloft hadt, verongelukte eenigen tydt daar na in den ftorm van een burgerlyken opftandt: zyne onderdanen jaagden hem weg, en doodden hem eindelyk. Harpalyce nam hare fchuilplaats in de boffchen, en pleeg-

de ſtruikrovery. Zy was zo ſnel in het lopen als een windhondt, en wanneer men haar te paardt naliep, om haar het vee, het welk zy even te voren hadt weggenomen, te ontweldigen, was er niemandt in ſtaat om haar te achterhalen. Zy is niet anders gevangen geweeſt dan in de netten, die men haar hadt geſpannen, even als tot de hartevangſt. Zy wierdt gedood; maar dit kwam zeer duur te ſtaan aan de genen, die dezen moordt begaan hadden: want aanſtonts ontſtondt 'er een geſchil in de buurt, om te weten, aan wie het vee, het welk zy geſtolen hadt, toebehoorde. Daar wierdt wakker gevochten, zo dat 'er van weêrzyden verſcheiden op de plaats ſneuvelden. Sedert dien tydt heeft men eene gewoonte ingeſtelt, dat het volk zou byeen komen by het graf van deze dochter, en dat aldaar ſteekſpelen zouden aangerecht worden tot boeting van hare doodt.

HARPASUS, eene ſtadt en rivier van het koninkryk van Karië, van welke *Plinius*, *Titus Livius*, *Stephanus*, en *S. Smyrnæus* (*lib.* X) gewag maken. *Cœlius Rhodiginus* (*lib.* XXIX, *cap.* 17) zegt, dat, naar het gevoelen van Apollodorus, deze rivier de zelve is als *Daphnus*. Plinius merkt aan (*lib.* II, *cap.* 36) dat 'er naby de ſtadt eene grote ſteenrots was, welke men verroerde met de zelve alleenlyk aan te raken met het punt van een vinger, en dat men de zelve onbeweeglyk vondt, wanneer men met de ganſche kracht van het ligchaam daar tegen aan kwam ſtoten.

HARPEA, eene van de voornaamſte Amazonen, die Aëtes, koning van Colchos, te hulp kwam tegen Perſeus. *Valer. Flaccus lib.* VI, *cap.* 275. Deze is insgelyks de naam, dien de dichters geven aan dit ſlag van korte klingen, die wy ſabels, of houwers, noemen, en van welke Mercurius zich bedient heeft om Argus te doden. Perſeus heeft insgelyks zulk een geweer gebruikt om 't hoofdt van Meduza af te hakken. *Lucanus lib.* IX. *Ovidius Metamorph. lib.* V.

HARPHIUS, (HENRIK) anders genoemt *van* of *de Herph*, een Franciſkaner, was geboren in het Brabandſche ſtedeke Herph, daar hy ook zynen naam van heeft. Hy woonde eerſt te Keulen, en wierdt naderhandt gardiaan te Mechelen, daar hy ſtierf in den jare 1478. Hy heeft geſchreven: *Theologiæ myſticæ libri* III; *Speculum aureum in decem Præcepta*; *Sermones de tempore & ſanctis*; *De tribus poenitentiæ partibus*; *De triplici adventu Chriſti*. enz. *Val. Andreas Bibl. Belg. Wadding Ann. Minor. Bellarminus.*

HARPOCRATES, die van de Egyptenaren aangemerkt wierdt als de zoon van Iſis, geboren na de doodt van Oſiris, was, volgens hun gevoelen, de godt van de Stilzwygendheit. Hy wierdt verbeeld onder de gedaante van een jongeling, half naakt, gekroont met een myter naar de Egyptiſche wyze, houdende met de eene handt een horen van overvloedt, en een vinger van de andere voor zyn mondt, om de ſtilzwygendheit te bedieden. Men wydde hem den perzikboom toe, om dat des zelfs bladt de gedaante van een tong heeft, en de vrucht naar een hert gelykt. Anderen hebben gemeent, dat deze Harpocrates een philoſooph is geweeſt, die weinig ſprak, en dat men hem om deze reden voor den godt van de ſtilzwygendheit heeft gehouden. *Natalis Comes* en *Cartari de imag. Deor. &c.* Zie voornamentlyk het boek van den geleerden Gysbert Cuperus, genoemt *Harpocrates*, in het welke hy grondig van deze heidenſche godheit handelt. *Varro* verzekert, dat hy niet van zins is iets meer van dezen godt op te halen, uit vreze van de ſtilzwygendheit te krenken, die de zelve aanbeveelt: de vinger, die hy op zyn mondt houdt, is de twede vinger, by de Latynen *Salutaris* genoemt, den welken men pleegt te gebruiken om de ſtilzwygendheit te bevelen. *Apulejus* zegt: „ Legt „ den vinger, die naaſt aan den duim is, op den mondt, en „ zwygt ſtil". Men zag eenige ſtandbeelden van Harpocrates in de tempels en op de gemene plaatſen, en de Egyptenaars verbeeldden de zelve op verſcheide koſtelyke ſtenen, de welke zy ſneden onder zekere geſternten, en in metalen, die eigen waren om aan te nemen en te behouden den indruk van ieder geſternte, ten einde de zelve zouden dienen tot genezing der krankheden, of tot voorkoming van ongelukken en gevaar. De Romeinen rekenden het zich tot roem en eer diergelyk geſteente aan den vinger te dragen, gelyk als Plinius aanmerkt. Onze Romeinen, zegt deze ſchryver, beginnen reets Harpocrates en andere Egyptiſche goden in hare hand-ringen te dragen. Spon, in de zevende verhandeling van zyne onderzoekingen van de oudheit, geeft verſcheide ſnywerken van Harpocrates. In een van deze ſnywerken ziet men Harpocrates gezeten op een ſtruisvogel, die op zyn rug de zon en de maan draagt, voor wiens zone hy gehouden wierdt, dewyl Oſiris en Iſis, vader en moeder van Harpocrates, de zelve waren by de Egyptenaren, het geen de zon en de maan zyn by de andere volkeren. Men mag vry zeggen, zonder al te veel zedeleſſen aan te halen, dat de ouden Harpocrates, den godt van de ſtilzwygendheit, afmaalden met de andere goden, om de ſtilzwygendheit op te leggen aan de genen, die zouden hebben durven beweren, dat alle de goden niet anders geweeſt waren dan ſtervelingen, even als andere menſchen; of wel om ons te leren, dat alle de goden, die 'er aangebeden wierden, in eenen alleen beſloten waren, de welke ons de ſtilzwygendheit opleide. De letteren, op den rug van dezen legpenning ſtaande, zyn van die fantaſtyke karakters van de Baſilidiaanſche en Gnoſtiſche ketters, die zonder onderſcheidt, en geheel vermeten, de geheimen van den Chriſtelyken Godsdienſt met de bygeloviglieden van de heidenen onder een vermengden. In eene andere figuur worden Serapis en Harpocrates verbeeld met deze letteren: *Conſervate me*, dat is: *Behoudt my*, het welk te kennen geeft, dat het een ſoort van Talisman was, die men by zich droeg, om van deze godheden te verzoeken de behoudenis van de gezondheit, en de verhoeding van de rampen, die hen konden overkomen. In een anderen ſteen ziet men Harpocrates zittende op den lotusbloem, welk kruidt aan de zon was toegewyd, om dat deze bloem zich ontſluit met het opdagen van de zon, en zich weder toeſluit, wanneer de zelve ondergaat. De letteren, die op den rug geſneden ſtaan, zyn van de geheimen der Baſilidianen. Men vindt Harpocrates nog afgeſchildert met een leeuwenhoofdt, en eenige vogelen rondom hem, en met een hoofdt, het welk aan dat van de maan gelyk is. Alexander Hales beweert, dat deze vogelen engelen waren, toegeëigent aan de hemelskloten der planeten door de Baſilidianen, en zegt, dat zy Saturnus *Caſſiël* noemden, Jupiter *Sachiël*, Mars *Samuël*, de zon en de maan *Michaël*, Venus *Anahel*, Mercurius *Raphaël*. Men ziet insgelyks Harpocrates gezeten op een omgekeerden eſelskop, en deze letteren op den rug geſchreven: ΙΕΣΧΥΡΟΝ ΚΑΙ ΑΝΙΚΗΤΟΝ, welke bywoorden van *ſterke* en *onverwinnelyke* zyn, de welke de Baſilidianen toevoegden aan hunnen *Jao*, of *Jehova*, ten einde hen de zelve zouden dienen tot verhoeding in het gevaar, en tot verzekering tegen hunne vyanden. Die zelve godt is ook geſneden met de Griekſche zelfklinkers, welke het woordt van *Jehova* beduiden. Hier heeft men ten naaſte by alle de figuren, die 'er overgebleven zyn van Harpocrates, getrokken uit de oude ſnywerken en gedenkpenningen.

Zie hier de genen, die nagebootſt zyn naar oude kleine ſtandbeeldtjes van brons, en die gevonden worden in de rariteitkamers der nieuwsgierigen. De oude ſtandbeelden van Harpocrates waren alle uitgehouwen met den vinger op den mondt; maar eenige van die zyn ons verbeeld met een horen van overvloedt, en een korfie op het hoofdt, gewoonlyk ſierſel van Serapis, die, naar het gevoelen van zommigen, de zelve is als Oſiris, de vader van Harpocrates. Anderen ſtellen hem voor met een uitſtralend hoofdt. Zommigen verbeelden hem aanhebbende een langen rok, die tot op zyne hielen toe nederhing, hebbende op het hoofdt een tak van een perzikboom, het welk een boom was, toegewyd aan Harpocrates, om dat des zelfs vrucht, gelyk reets in het begin van dit artykel gezegt is, naar een hert gelykt, en zyne bladeren naar eene tong, gelyk als Plutarchus heeft aangemerkt, waar door de ouden hebben willen te kennen geven de volſtrekte overeenkomſt, die 'er moeſt zyn tuſſchen de tong en het hert. Anderen eindelyk malen hem af met een byzonder hoofdſieraadt, hebbende de kentekenen van een Harpocrates, van een Cupido, of Venuswicht, en van een Eſculaap, dewyl hy den vinger op den mondt legt, en vleugelen heeft, nevens een pylkoker en eene ſlang om een ſtok geſlingert. De vereeniging van Harpocrates met Cupido geeft te kennen, dat de liefde zonder het geheim niet kan beſtaan, en die van Harpocrates met Eſculaap kan verbeelden de discretie, die een geneesheer behoort te hebben voor zynen kranke wegens de vertrouwing, die hy hem van zyne ziekte heeft gedaan. De Pythagoriſten hadden van hem eene deugdt gemaakt, en de Romeinen eene godheit, de welke zy de godin *Tacita* noemden, volgens het getuigenis van Plutarchus. *Bayle Dict. Crit.*

HARPOCRATIANEN, zekere ketters, van welke geſproken wordt in de boeken van *Origenes* tegen *Celſus* (*pag.* 272) in den druk van Cambridge, van welke zommige hunnen oorſpronk hadden van eene *Salome*, andere van zekere *Mariamne*, en nog andere van eene *Martha*. Celſus heeft van hen geſproken in zyn boek tegen de Chriſtenen. Origenes bekent, dat hy geen kennis van deze kettery heeft, wat zorg hy ook heeft aangewend om onderrechting te bekomen van de zonderlinge lere van alle de genen, die den Chriſtelyken Godsdienſt belyden.

HARPOCRATION. Daar zyn vier doorluchtige mannen van dien name geweeſt, naar het zeggen van *Suidas*. De eerſte was een Argiaan, en Platoniſch philoſooph, uit welken *Stobæus* heeft getrokken de ſtoffe van zyne Herderszangen, gelyk *Photius* in zyne Boekzaal getuigt. De twede, insgelyks *Ælius*, als de voorgaande, genoemt, was een vermaard Sophiſt, die onder andere werken heeft geſchreven eene verhandeling voor de rederykers, en eene andere over de valſchheit van de Hiſtorie van *Herodotus*. De derde was bygenaamt *Cajus*, en de vierde *Valerius*, een rederyker van Alexandrië, die een Woordenboek heeft gemaakt over de tien Redenaars. Hy ſchynt daar in een zeer beſchaaft ſchryver te zyn, die met eene grote naauwkeurigheit handelt van de regeringsheeren, van de pleitgedingen, van den rechtbank van Athene, van de verſcheide plaatſen van het ganſche Attiſche landt, van de eige namen der mannen, die het bewindt van zaken gehad hebben in deze republyk, en van al het geen 'er gezegt is geweeſt door deze redenaars tot roem van dit volk. De heeren van Mauſſak en van Valois hebben uitſtekende verbeteringen gemaakt op dit werk van Harpocration. *Mauſſac in Harpocrat.*

HARPRECHT, (FERDINAND CHRISTOFFEL) een vermaard rechtsgeleerde, wierdt te Tubingen in den jare 1650 geboren, daar hy ook ſtudeerde en de praktyk oeffende, tot dat hy tot hoogleeraar wierdt aangeſtelt, en eindelyk *Senior* van zyne faculteit wierdt. Hy is ook Paltsgraaf (*Comes Palatinus*), keizerlyke, als mede hertoglyke Wurtenbergſche Raadt, en eerſte byzitter in het appellationsgericht te Tubingen geweeſt, en in verſcheide gezantſchappen, inzonderheit aan het keizerlyke hof, met voordeel gebruikt. Hy ſtierf den 7 November des jaars 1714. Onder zyne ſchriften zyn de beſte zyne *Conſilia*, beſtaande in verſcheide Delen in folio. *Progr. funebr.*

HARPRECHT, (JOHANNES) een vermaard rechtsgeleerde, was

was te Walkenheim, een dorp in het Wurtenbergſche, in den jare 1560 geboren. Zyne ouders waren landlieden, en kwamen van de peſt te ſterven toen Johannes nog geen vier jaren bereikt hadt, zo dat hy by zynen neef te Germersheim by de negen jaren bleef om den landbouw te leren. Maar toen hem zyne naבeſtaanden naar Beſingheim zonden, om 'er in de Duitſche ſchole zo veel te leren, dat hy eens ſchout van het dorp kon worden, ging hy tegen hun wil in de Latynſche ſchole, en vorderde zodanig in talen en wetenſchappen, dat hy in den jare 1587 naar de akademie van Straasburg trok. Hy ſtudeerde vervolgens te Tubingen en Marpurg in de rechten, en wierdt in het dertigſte jaar van zynen ouderdom tot Doctor in de rechten verheven. Hy wierdt kort daar na door Erneſt, markgrave van Baden, tot hof-Raadt aangeſtelt, en in zyn twee en dertigſte jaar tot hoogleeraar te Tubingen beroepen. De dichtkunde was zyn tydverdryf in zyne ledige uuren. Hy trouwde in den jare 1590 met Maria, dochter van den beroemden Godgeleerde Jacobus Andreæ. Van zyne zonen overleefde hem geen een, maar alleen een kleinzoon, *Johan Chriſtoffel* genoemt. Met zyne eerſte vrouw leefde hy zeer wel; maar na hare doodt trouwde hy met de weduwe van een vermaard advokaat, Otho genoemt, die hem zeer veel hertzeer aandeedt. Hy ſtierf den 17 September des jaars 1639. Onder zyne ſchriften munten uit zyne *Commentarii in Inſtitutiones*, de welke na zyne doodt by malkander zyn gedrukt. *Witte Vitæ ICt.*

HARPSFIELD (NIKOLAAS) aartsdiaken van Kantelberg, was een Engelſchman van geboorte. Hy betoonde een groten yver voor den Roomſchen Godsdienſt. Het was daarom, dat hy eene gevangenis van drie en twintig jaren heeft uitgeſtaan onder de regering van Elizabeth, en is zelfs daar in geſtorven in den jare 1582. Hy heeft zes zamenſpraken gemaakt tegen de *Centuriatores* van Maagdenburg, de welke Alanus Copus heeft in 't licht gegeven. Hy heeft ook eene Hiſtorie van Engelandt geſchreven, en eene andere van de *Wicleviten*, en meer andere werken. *Pitſeus de ſcript. Angl.*

HARPYEN, *Harpyiæ*, zekere wangedrochten, dochters van Neptunus en van de Aarde, aldus genoemt van het Griekſche woordt ἁρπάζειν (*Arpazein*), dat is te zeggen *roven.* Zy wierden verbeeld met het aangezicht van eene dochter, en een ligchaam van een gier, wederzyds met vleugelen, met klaauwen aan handen en voeten, en ooren van een beer. Virgilius ſtelt 'er drie, *Aëllo*, *Ocypete*, en *Celeno*, de welke van Homerus *Podarge* wordt genoemt. Heſiodus ſtelt 'er niet meer dan de twee eerſten. Alzo zy vergiftigden en wegnamen de ſpyzen van de tafel van Phineus, volgens de verziering der poëten, wierden ze door Zethes en Calaïs, twee beruchte Argonauten, welke gevleugelt waren, verjaagt tot op de Strophadiſche eilanden. *Virgilius lib.* III *Æneid. Natalis Comes Mytholog. lib.* VII. Dewyl de Argonauten niet dan kooplieden van Phenicië waren, die naar Colchos reiſden om aldaar eenige ſchapen op te kopen, de Harpyën, die hen ontmoetten by den koning Phineus, waren niet anders dan ſprinkhanen, waar van men hier zulke aanmerkelyke bewyzen kan bybrengen, als men ter wereldt zou kunnen verlangen in zaken van dezen aardt. Ten eerſte Ἅρπυια in de Griekſche taal is zo veel te zeggen als *Arbeh* in het Hebreeuſch, het welk een *ſprinkhaan* betekent. Ten twede, de voornaamſte van de Harpyën wierdt *Celeno*, of *Celemo*, genoemt, om dat *Solamo* is een zeker ſoort van ſprinkhanen in de Syriſche tale: eene andere wierdt *Aëllo* genoemt, het welk voortkomt van *Achal*, *eeten*; en inderdaadt de ſprinkhanen verſlinden alle groente. Ten derde, de dichters zeggen, dat zy dochters van Typhon waren, dat is te zeggen, van een onſtuimigen windt, om dat het menigmaal geweldige winden zyn, die de ſprinkhanen brengen op de plaatſen, die zy verderven, gelyk de H. Schrift leert. Het is om de zelve reden, dat de poëten gezegt hebben, dat Celeno de zuſter was van *Aëllo*, dat is te zeggen, van het onweder, in de Hebreeuſche en Griekſche talen. Ten vierde, de Harpyën wierden verjaagt door *Zethes* en *Calaïs*, zonen van Boreas, dat is te zeggen, door de Noorder winden, het welk de ook de ſprinkhanen van Egypten is overgekomen. Ten vyfde, de Harpyën veroorzaakten den hongersnoodt in het huis van Phineus, en men weet, dat de ſprinkhanen in korten tydt ganſche provinciën verderven. Men moet alleenlyk met Bochard te rade gaan, in het begin van het IV boek van het II Deel van zyn *Hierozoicon.* Ten zesde, de Harpyën veroorzaakten een groten ſtank ter plaatſe, daar zy waren: van gelyken, wanneer de ſprinkhanen niet meer te eeten hebben, ſterven de zelve, en vervullen de lucht met een ſtank, die menigmaal beſmettelyke ziekten voortbrengt, gelyk te zien is by Bochard. Ten zevende, de Harpyën bedurven het geen zy aangeraakt hadden, gelyk Apollonius getuigt in zyne *Argonautica.* Men verhaalt de zelve zaak van de ſprinkhanen. Ten achtſte, de Harpyën kwamen de ſpyzen van Phineus verſlinden met zulk een groot gedruis, dat men de zelve van verre kon horen: insgelyks de ſprinkhanen maken een groot geraas met hunne tanden, wanneer zy eeten, en met de vleugelen, wanneer zy vliegen. Ten negende, het was onmogelyk aan Phineus deze Harpyën te verdryven: alle de menſchelyke behendigheit is niet in ſtaat om de verwoeſting, die de ſprinkhanen op het landt veroorzaken, te verhinderen. Ten tiende, de Harpyën kwamen in het huis van Phineus tegen zyn wil en dank: dit doen ook de ſprinkhanen: *Zy zullen in de ſtadt omlopen*, zegt de propheet Joël, dreigende de Joden met eene diergelyke verwoeſtinge, *zy zullen lopen op de muren, zy zullen klimmen in de huizen, zy zullen door de venſters inkomen als een dief.* Ten elfde, de Harpyën ontſnapten zonder moeite dwars door de degens en 't ſchietgeweer. Joël zegt het zelve van de ſprinkhanen in deze woorden: *Al vielen zy op een geweer, zy zouden niet gewond worden.* Zie *Joël* II. Daar zyn nog eenige andere gelykeniſſen, de welke men zal vinden in het ontwerp van de *Hiſtoire du temps fabuleux*, die gevonden wordt in het I Deel van de *Bibliotheque Univerſelle.*

HARRACH, een zeer oud en voornaam Boheemſch geſlacht, het welk zich naar Ooſtenryk heeft begeven. Van des zelfs eerſten ſtaat heeft men geen byzonder bericht, dan alleen, dat *Thomas van Harrach* nevens Ottocarus, hertog van Stiermarken, by het tournoiſpel te Zurich in den jare 1165 tegenwoordig is geweeſt. *Przybislaus van Harrach*, die in den jare 1289 ſtierf, is de eerſte, die Bohemen heeft verlaten en zich in Ooſtenryk nedergezet. Hy legt in het klooſter te Wytingau, in Bohemen, by zyn ſticht begraven. De zelve heeft drie zonen nagelaten, *Wohunko*, die in den jare 1325 ſtierf, en in het klooſter Baumgarten, in het landt boven de Ens, begraven legt; *Theodorik*, die in den jare 1336 is geſtorven, en in het klooſter Hohenfurt begraven; en *Wuſchko*, die in den jare 1340 ſtierf, en in het klooſter Baumgarten legt begraven. De zonen van Theodorik waren *Bernhard*, *Petrus* en *Craffto*, die buiten echt leefden, *Udalrik*, *Johannes*, *Theodoricus* en *Muſchko.* Udalrik ſtierf in den jare 1401, en liet na *Albert*, *Bernhard*, *Beniſchus* en *Stephanus.* Bernhard plantte het geſlacht voort, en liet na *Leonhard*, *Petrus* en *Frederik*, die buiten echt leefden, *Albert*, *Udalrik*, *Johannes* en *Oswald.* De linie van Johannes van Gokätſch ſtierf kort daar na uit: want als hy in den jare 1480 overleedt, liet hy na by zyne gemalinne Catharina van Alantsbek, behalven dertien dochteren, vier zonen, met name *Sigismund*, *Frederik*, *Johannes* en *Alexander.* De zoon van Frederik was *Johannes*, die *Leopold* naliet, van wien gene mannelyke erven zyn nagebleven. Maar *Leonhard* was Raadt van keizer Frederik den III en kapitein in Karinthië, ſtierf in den jare 1461, en liet na *Theobald* en *Leonhard* den II. Deze ſtierf in den jare 1518, en zyne zonen waren *Wolfgang Leonhard* de III, *Chriſtoffel Georg*, die den geeſtelyken ſtandt aannam, en *Michiël Leonhard* de III plantte het geſlacht voort. Zyne zonen waren *Joachim*, die omtrent den jare 1570 leefde; *Leonhard* de IV, en *Jacobus.* Leonhard de IV wierdt in den vryheerenſtandt verheven en ridder van het gulde vlies gemaakt. Hy ſtierf in den jare 1590, en hadt van Barbara, vryvrouw van Windiſchgratz, *Chriſtoffel*, die in den jare 1537 is geboren; *Leonhard* den V; *Chriſtoffel* den II; *Theobald* den VI, die in den jare 1568 is geboren, en in den jare 1608 geſtorven; *Karel*, geboren in den jare 1570; *Berthold* en *Ferdinand*, die beide jong ſtierven; *Ferdinand* den II, en *Rudolph.* Karel wierdt van keizer Ferdinand den II graaf gemaakt, plantte het geſlacht voort, en hadt van zyne gemalinne Maria Elizabeth, gravinne van Schrotenbach, *Leonhard*, die *Leonhard Ulrich* naliet; *Ernſt Albert*, een kardinaal; *Ottho Frederik*; *Johan Karel*, die aan eene wonde ſtierf; *Frans Albert*, van wien hier na zal geſproken worden; *Maximiliaan*, die aan de Hungariſche ziekte overleedt. Ottho Frederik heeft het geſlacht voortgeplant, en liet na van zyne gemalinne Lavinia, dochter van graaf Camillus van Gonzaga, *Ferdinand Bonaventura*, graaf van Harrach, opperſtalmeeſter van Ooſtenryk, ridder van het gulde vlies, keizerlyke conferentie-Raadt, en opper-hofmeeſter, die in den jare 1637 is geboren, en den 15 Juny des jaars 1706 geſtorven. Hy hadt van zyne gemalinne Johanna Thereſia, dochter van Johannes Maximiliaan, graaf van Lamberg, die den 3 February des jaars 1716 in den ouderdom van 77 jaren overleedt, *Maria Joſepha*, twede gemalin van den grave van Khunburg; *Franciſcus Antonius*, aartsbiſſchop van Saltzburg; *Aloiſius Thomas Raimundus*, ridder van 't gulde vlies, keizerlyke geheime Raadt, kamerheer, en hoofdman van keizer Leopolds trawanten, die van den jare 1698 tot den jare 1701 keizerlyke afgezant in Spanje, en in den jare 1715 den 2 September landmaarſchalk en generaal landoverſte van Ooſtenryk beneden de Ens is geweeſt. Hy hadt van zyne beide gemalinnen, Maria Barbara, dochter van Wenceslaus Albert, graaf van Sternberg, en van Maria Cecilia, gravin van Thanhauzen, en weduwe van Michiël Oswald, graaf van Thun, verſcheide kinderen verwekt, als: *Roſa Angelika*, die met Karel Emanuël, prins van Longueval, graaf van Bucquoy, den 19 July des jaars 1700 trouwde, en *Johannes Joſephus Philippus*, keizerlyke generaal majoor en overſte over een regiment te voet. Een neef van hem was *Erneſt Antoni Wenceslaus*, graaf van Harrach te Rorau, keizerlyke geheime Raadt en kamerheer, die in den jare 1718 den 11 Maart, in den ouderdom van 53 jaren, overleedt, eenige kinderen van Maria Joſepha, vryvrouw van Gilleis, nalatende. *Bucelinus German. Stemmat.* P. II. *Imhof N. P. p.* 650. *Gen. Auſtr. c.* 23. *Souvereinen von Europa p.* 816.

HARRACH, (ERNST ALBRECHT, GRAAF VAN) kardinaal, aartsbiſſchop van Praag en biſſchop van Trente. Hy was de zoon van Karel, graaf van Harrach, en den 25 October des jaars 1598 te Wenen geboren. In zyne jeugt wierdt hy te Rome in het collegie der Duitſche Jeſuiten onderwezen, en ſchreef toenmaals zyn *Opus Symbolecticum*, het welk hy den kardinaal Scipio Borgheſe opdroeg. Naderhandt wierdt hy kamerheer van paus Gregorius den XV, en verkreeg in den jare 1623 het aartsbisdom van Praag van keizer Ferdinand den II, daar hy van paus Urbanus den VIII wierdt ingewyd. De zelve maakte hem ook den 9 January des jaars 1626, op 't verzoek van den keizer, kardinaal prieſter, met den tytel van S. *Praxedes*, gaf hem zelf den hoedt te Rome, en men zegt, dat hy, wanneer hy hem den zelven opzette, deze woorden zou gebruikt hebben:

In Ernesto Principe urbanissimo se coronare ipsam urbanitatem, dat is, dat hy in het kronen van den heuschen prins Ernst de wellevendheit zelf kroonde. Hier na gebruikte hem de keizer in de onlusten wegens de religie in Bohemen, wanneer hy in den jare 1624 de in Praag nog overige Lutherſche predikers van daar hielp verdryven. Hy kroonde in den jare 1627 Eleonora, gemalin van keizer Ferdinand den II, en Ferdinand den III, als mede in den jare 1637 des zelfs gemalin Maria; in den jare 1646 den Roomſch koning Ferdinand den IV; in den jare 1656 Leopold, en eindelyk Eleonora, gemalin van keizer Ferdinand den II te Praag tot koningen en koninginnen van Bohemen. Hy was mede tegenwoordig den 5 April des jaars 1628 by de plegtige handeling, wanneer de keizer op den witten berg voor de ſtadt Praag, ter gedachteniſſe van de aldaar in den jare 1620 behaalde overwinning, den eerſten ſteen van de nieuwe kerk van S. Maria de Victoria kwam leggen. In dit jaar wierdt ook het gebeente van den aartsbiſſchop Nortbert van Maagdenburg, die de ſtichter van de Premonſtreit orde was, uit de kloosterkerk van O. L. Vrouwe te Maagdenburg, alwaar het eenige honderd jaren hadt gelegen, genomen, naar Praag gevoert, en aldaar in het klooſter Zion, of de Premonſtratenzer kerk, met grote plegtigheit bygezet, welke reliquiën de Zweedſche generaal Koningsmark by het veroveren der kleine zyde te Praag uit deze kerk weder wegnam, de zelve brengende op het ſlot te Praag, en veel geldt daar voor eiſchende; maar hy liet ze van daar wederom in de gezegde kerk brengen. In den jare 1637 benoemde hem de keizer tot zynen geheimen Raadt, en zondt hem aan paus Urbanus den VIII naar Rome. Hy was ook grootmeeſter van de ridderorde der Kruisheeren met de rode ſter, in Bohemen, Moravië, Sileſië en Polen, kancelier der hogeſchole te Praag, en beſchermer der keizerlyke erflanden. Na de doodt van Urbanus den VIII reiſde hy in den jare 1648 naar Rome, en hielp Innocentius den X verkiezen. Wanneer de Zweden de kleine zyde van Praag veroverden, wierdt hy van den Zweedſchen overſte Kannenberg in zyn paleis in verzekering genomen, en verloor veel van zyn goedt; doch hy kwam nog in het zelve jaar door voorſpraak van den kardinaal Mazarin uit Vrankryk by de koninginne Chriſtina van Zweden voor 15000 Ryksdaalders weder los, wanneer hy te voren een geſchrift hadt getekent van deze gevangenis en verlies niet te zullen wreken. Hy verrechtte den 29 October des jaars 1648 den trouw van koning Ferdinand den IV van Hungarië met Maria, dochter van keizer Ferdinand den III, na dat de biſſchop van Wenen, Philips Frederik Breuner, zyn recht daar toe aan hem hadt overgegeven. Hy begeleidde hier op de zelve koningin in den name van den keizer tot aan de grenzen van Italië, doopte den 28 July des jaars 1649 den keizerlyken prins, Karel Joſeph, en trouwde den 25 May des jaars 1651 te Praag den vorſt Octavius Piccolomini met zyne gemalinne. Hy was mede tegenwoordig den 4 Maart des jaars 1654 te Praag by de plegtige handeling, wanneer de beide akademiën, de *Clementina*, of die der Jeſuiten, en de *Carolina*, van keizer Karel den IV geſticht, door keizerlyke gevolmachtigden in eene hogeſchole, met den name van *Carolo-Ferdinandea*, wierden verandert en zamengevoegd, en de Jeſuit Molitor tot eerſten beſtierder (*rector*) verkoren. Hy wydde den 14 September in het zelve jaar den nieuwen aartsbiſſchop van Saltsburg, Guidobaldus, in de Domkerk aldaar, deedt in den jare 1654 eene reize naar Rome, hielp paus Alexander den VII verkiezen, en bragt zeer veel te weeg tot het oprechten van het nieuwe bisdom te Leumeritz, ſtaande ten dien einde eenige van zyne aartsbiſſchoppelyke goederen af. Hy was in den jare 1664 nevens den pauſſelyken nuncius Karel Caraffa tot pauſſelyken commiſſaris aan het keizerlyke hof benoemt, om de geeſtelyke tienden, de welke tot den oorlog tegen de Turken waren toegeſtaan, in te vorderen. Wanneer de aartshertog Sigismundus Franciſcus van Ooſtenryk in den jare 1665 van het bisdom van Trente afſtondt, wierdt hy aldaar tot biſſchop verkoren, en van keizer Leopold aan zyne uit Spanje komende eerſte gemalinne, de infante Margaretha, nevens den vorſt Ferdinand Jakob van Diedrichſtein, in den jare 1666 te gemoet gezonden, wanneer zy beide de nieuwe keizerin den 8 October te Roveredo van den Spaanſchen afgezonden, den hertog van Albuquerque, overnamen, en by den keizer bragten. Toen paus Alexander de VII ſtierf, trok hy wederom naar Rome, en was tegenwoordig by de verkiezing van Clemens den IX, gaf ook zynen tytel van kardinaal van S. Praxedes weder over, en nam dien van *S. Laurentius in Lucino* aan. Hy was wel na den kardinaal Franciſcus Barbarini toenmaals de oudſte kardinaal, invoegen hem het bisdom van Porto of S. Ruffina, het welk altydt de twede kardinaal bezit, hadt toegekomen; maar dewyl hy te Rome niet wilde reſideren, kwam hy nooit onder de kardinaal biſſchoppen. By zyn vertrek uit Rome wierdt hy ziek, kwam de 11 October te Wenen, en ſtierf aldaar den 15 daar aan volgende, in den jare 1667. Weingarten ſchryft, dat hy gedurende zyne aartsbiſſchoppelyke regering 600 kerken ingewyd en 10000 prieſters beveſtigt heeft. *Crugeri Vita. Caraffa German. Sacra. Balbinus Miſcell. Boh. Dec.* I. *lib.* VI. *pag.* 72. *A.*

HARRACH, (FRANS ALBRECHT, GRAAF VAN) keizerlyke geheime Raadt, was de zesde zoon van Karel, graaf van Harrach. Hy wierdt kamerheer van keizer Ferdinand den III, en kreeg in den jare 1649, in de plaats van Michiël Johannes van Althan, het ampt van opper-land-jagermeeſter in het hertogdom van Ooſtenryk, beneden de Ens, en naderhandt dat van opperjagermeeſter, bediende het zelve tot den jare 1651, wanneer hy opperſtalmeeſter wierdt. Hy bekleedde ook den 16 January in het zelve jaar, als Leopold de huldiging van neder-Ooſtenryk ontfing, de plaats van hof-en erf-ſtalmeeſter. Men ontfloeg hem wel naderhandt van dit ampt; maar hy bleef keizerlyke geheime Raadt en kamerheer, ging ook als afgezant naar Vrankryk, en vervolgens naar Spanje, alwaar hem Karel de II den 1 December des jaars 1665 met de ridderorde van het gulde vlies beſchonk. Maar hy ſtierf kort daar op den 14 May des jaars 1666, en heeft van zyne gemalinne, Anna Magdalena, dochter van Helmhard Jorger, vryheer van Tollet, gene mannelyke erven nagelaten. *Gen. Auſtriaca.*

HARRAVAD, (ISAAK BEN) een vermaard Rabbi omtrent het einde van de XII eeuwe. Hy heeft een werk geſchreven, maar het is niet recht bekend wat het is geweeſt. Men ſchryft hem twee wonderlyke eigenſchappen toe; want men zegt, dat hy kon kennen uit het gelaat van de menſchen, of zy eene ziel hadden, die uit een ander ligchaam was gekomen, of wel die hadt begonnen te beſtaan op het zelve oogenblik, wanneer de zelve vereenigt wierdt met hun ligchaam; en onaangezien hy naderhandt blind wierdt, gaf hy een zeker oordeel door den reuk, of iemandt in het leven was, of niet. De oordeelkundige aanmerking van den Vader Bartolocci is wat grof in dit voorval. *R. Rekanati apud Bartolocc. Tom.* III. *Biblioth. Rabbin. pag.* 888.

HARRIEN, of HARRLANDT, eene provincie van Lyflandt, in Eſthlandt. De zelve is gelegen aan de golf van Finlandt, is zestien mylen lang, en acht breed.

HARRINGERLANDT grenſt allernaaſt aan Ooſt-Vrieslandt, waar van zommigen het als een ander gedeelte aanmerken. Het legt tuſſchen de ſtadt Norden, Aurik en Wangerlandt, aan de Noordzee, en is genoemt van de oude rivier *Harle*, heden nog lopende tuſſchen de eilanden Wrangerooge en Spykerooge, oudtyds hebbende geſpoelt door Witmund tot aan Reepsholt, waar van 't uiterſte einde genaamt wordt *Upſchloot*; zo dat het bekende Funnikſerdiep de oude Harle is, wanneer de ſtadt Eſens nog aan de zee lag. In dit Harringerlandt is eigentlyk maar eene ſtadt, namentlyk *Eſens*, zo veel als *Eſch aan zee*; want *Es* en *Eſch* beduidt droog landt, 't welk jaarlykſch gebouwt wordt, waar van daan *Eſcher* voor bebouwt landt nog bekend is. In den jare 1440 was Eſens nog een dorp; doch jonker Wibet verſierde en verſterkte het zelve met een burgt op ſtads wyze in den jare 1440, of daar omtrent: want hem kwam Eſens erflyk toe; en gelyk deze jonker Wibet twee dochters gewan, Foelke en Geiſe, of Gela, zo trouwde Foelke van Eſens aan jonker Omke van Stedesdorp, na welkers doodt zy in den jare 1439 hertrouwde met den welgeboren heere Ulrich Cirkſena, hoofdling te Grietzyl, aan wien Wibet de ſtadt Eſens met alle toebehoren ſchonk; en dus is vervolgens ganſch Harringerlandt aan 't graaflyke en nu vorſtelyke huis van Ooſt-Vrieslandt, uit *Ulrich* voortgeſproten, in eigendom gekomen, en erkent nog de vorſten van Ooſt-Vrieslandt voor eenige en wettige overheeren; en ſchoon Ulrich Eſens en Stedesdorp ten bruidſchat gaf aan zyn zuſters zone Sibe Attena, getrouwt met juffer Onnem, dochter van jonker Wibet, echter bedong hy, dat zy Ulrich altydt als heer dezer landen zouden erkennen; waar na jonker Sibe Attena in den jare 1472 op den burgt te Embden overleedt, en te Eſens begraven wierdt. Hoe naderhandt graaf Edzard, Ulrichs zoon, oorlog kreeg met Hero Omken, die hem Eſens en Stedesdorp wilde onthouden; hoe hy een ſlag met hem hieldt in den jare 1495, en in den jare 1497 in Harringerlandt trok, en 180 gevangenen te Aurik bragt, en hoe graaf Edzard in den jare 1520 van keizer Karel den V met het graafſchap van Ooſt-Vrieslandt wierdt beleent, en voor heer van Eſens, Witmondt en Butjadingerlandt erkent, kan men by *Emmius* en *Beninga* breder lezen, als ook hoe Hero Omken in den jare 1522 ſtierf, waar na graaf Edzard Balthaſar van Eſens, zoon van Hero Omken, tot gehoorzaamheit dwong, tegen welken Balthaſar graaf Enno de II ook oorloogde, en Eſens met ſtorm innam, hoewel hy 't aan Balthaſar weder te leen gaf, welke graaf Enno de II, en Balthaſar, beide in den jare 1540 overleden, na dat Eſens door den oorlogsbrandt wel half vernielt was, terwyl Balthaſars zuſter, Anna, weduwe van Ottho, graaf van Rietbergen, zich door de Bremers met Eſens en Harringerlandt liet belenen, waar tegen echter de weduwe van Enno den II, Anna van Oldenburg, regerende gravin van Ooſt-Vrieslandt, zich opzette, en waar na Harringerlandt eindelyk aan 't vorſtelyke huis in eigendom is gebleven tot op den huidigen dag. Zie hier voor op ESENS.

Voorts is Harringerlandt verdeelt in twee ampten, als in *Eſener*-en *Witmunder-ampt*. Het eerſte van deze twee is wederom verdeelt in zes voogdyën, als: *Werdumer*, *Stedesdorper*, *Holtrymer*, *Akkumer*, *Benzer* en *Sceriimer voogdy*.

Te Werdum was het oude ſtene huis of burgt der hoofdlingen beroemd, en het koor der kerke, het welk Hikko Bojings, hoofdling te Werdum, liet bouwen in den jare 1476, was aan S. Nikolaas toegewyd, waar van men in de *Familia Werdumana* (*pag.* 26 en 75) dit volgende leeſt: *Naar de gewoonte van die bygelovige eeuwe hebben zy dit koor geheiligt aan S. Nikolaas, buiten twyffel, wyl deze heilige biſſchop de winden en de woede van de zee niet minder dan de Heer* CHRISTUS *zelf met een woordt zou geſtilt hebben, gelyk by de Papiſten gemeenlyk gelooft wordt; alzo is hy tot verdediger en beſchermer aangenomen van deze kerke en Werdumer geweeſt, langs de Wadden, en toen naaſt aan den inham van de Harle. Hier na heeft Ulrich van Werdum deze aarde, alwaar 't altaar te voren geſtaan hadt, dezelve heiliger dan de andere oordelende, aldaar voor zich en zyne huisvrouwe tot eene begraafplaats voor den ingang van 't genoemde koor uitgekozen.*

Tot

Tot de twede voogdy behoort *Stedesdorp*, *Tunum* en *Dunum*. *Stedesdorp*, of *Steesdorp*, was wel eer van byzonder aanzien, en hadt eige hoofdlingen, gelyk zo Foelke van Eſens met jonker Omke, hoofdling van Stedesdorp, trouwde, als gezegt is. Tegenwoordig is 't vervallen, en is de oude burgſtede nog overig, wordende ook in den tytel van de doorluchtige vorſten van Ooſt-Vrieslandt genoemt. *Tunum* is ook in de Ooſt-Vrieſche geſchiedeniſſen door eige hoofdlingen bekend: want alhier vondt men de adelyke huizen *Fikenholt*, *Folkershuizen* en *Suidenburg*. En te *Dunum*, zo veel als een huis aan een berg of duin, ziet men nog een hoog bergie, of heuvel, in 't Zuiden van dit kerkdorpie, waar op de oude Heidenen in Harringerlandt hunne afgodery pleegden.

In de derde voogdy, de *Holtrymer* genaamt, is byzonder het dorp *Weſterholt*, alwaar graaf Edzard de kerk, met een hogen wal beveſtigt, ſtormenderhandt innam, en in den jare 1496 honderd en negentig ſoldaten van Hero van Eſens gevangen nam.

In de vierde of *Akkumer voogdy* is *Weſterakkum* en *Weſterbuur*. Het eerſte dorp, *Weſterakkum*, is benoemt van de rivier *Akkum*, de grensſcheiding tuſſchen Norder-en Harringerlandt.

In de vyfde of *Benſer voogdy* is *Benſe*, verdeelt in *Ooſter*-en *Weſter-Benſe*, als ook *Langerooge*, een eilandt.

Eindelyk, in de zesde of *Seerymer voogdy* zyn *Seeryme*, *Spykerooge*, *groot-Holum* en *Oſſenbalge*, of liever *Otſumerbalge*, tuſſchen de eilanden Langerooge en Spykerooge, alwaar de zee het aanzienlyke dorp Otſum in haren buik heeft opgeſlokt, kunnende by leeg water de grondt van de kerk en den toren van Otſum nog gezien worden.

Het twede ampt van Harringerlandt is 't *Witmunder*, zynde verdeelt in drie voogdyen, als de *Witmunder*, *Butfoorder* en *Funnikſer voogdy*.

Tot de *Witmunder voogdy* behoren *Witmund* en *Burhave*, zynde *Witmund* zo veel als *wyd-mond*, gelegen aan den wyden mondt van de rivier de Harle. De nieuwe burgt, in den jare 1461 gebouwt door Sibo, heer van Eſens, is 'er nog voorhanden, en te Burhave, alwaar een ſcheepshaven was, is ook de jaarmarkt den 26 Auguſty vermaard geweeſt.

In de *Butfoorder voogdy* zyn voornamentlyk *But*-of *Butenfoorde*, alwaar een oude adelyke burgt is, en *Bleerſum*; en in de *Funnikſer voogdy* zyn *Funniks*, *Beerdum*, *Egling* en *Aſel*. Het dorp *Funniks* is benoemt van de rivier *Funniks*, alwaar de *Funnikerzyl* is, hadt zyne eige hoofdlingen, en te Beerdum is de grensſcheiding tuſſchen Harringerlandt en Jeverlandt.

HARRINGTON, (JAKOB) groot voorſtander van den vryen ſtaat van Engelandt, ſchryver van verſcheide verhandelingen van ſtaatkunde, geſchreven in de Engelſche ſpraak. Hy ſtamde af van een oud en doorluchtig geſlacht van het graafſchap van Rutlandt, in Engelandt. Hy wierdt geboren in de maandt van January des jaars 1611. Hy was de oudſte zoon van Sapcotes Harrington en van Johanna, dochter van Willem Samuel, van de ſtadt Upton, in het graafſchap van Northampton. Hy gaf van zyne kindſchheit af grote blyken van genegenheit om wel onderrecht te worden, en liet van dien tydt genoegzame tekenen zien van geleerdheit, tot welke hy eens zou geraken. Na dat hy den loop van zyne ſtudiën te Oxford volbragt hadt, leerde hy verſcheide talen, die hy de nodigſte oordeelde, van voornemen zynde vremde landen te doorreizen. De eerſte reis, die hy deedt, was naar Hollandt, alwaar toen ter tydt een gemene ſchool was, in welke alle perſonen van het grootſte aanzien het ambacht van den oorlog kwamen leren. Hier begon hy acht te ſlaan op de ſtoffen van de landbeſtiering, van welke hy nog geen kennis hadt, wanneer hy uit Engelandt vertrok. Hy nam voor eenige maanden dienſt, en hebbende zyne verblyfplaats in 's Gravenhage verkozen, hadt hy gelegenheit van zich zeer te volmaken aan het hof van den prinſſe van Oranje, en aan dat van de koninginne van Bohemen, die toen naar Hollandt was geweken. Deze ontfing Harrington met grote tekenen van gunſt, zo ten opzichte van zyne eige bekwaamheit en verdienſten, als uit aanmerking van den lord Harrington, zyn oom, die opzichthebber over deze vorſtinne was geweeſt. De koning van Bohemen, haar gemaal, liet Jakob Harrington toe in zynen dienſt te treden, verplichtte hem om een reis met hem te doen naar het hof van Denemarken, en by zyne te rug komſt vertrouwde hy hem het voornaamſte beſtier van zyne zaken in Engelandt. Van Hollandt vertrok hy naar Vrankryk, en van daar naar Italië, makende overal op den aardt van het ryksbeſtier eenige aanmerkingen, welke hy naderhandt gebruikte in zyne werken. Hy bevondt zich te Rome op den feeſtdag van O. Lieve Vrouwe Lichtmis, zynde de twede dag van February, en zag door den paus verrechten de plegtigheit van de kaarswyding, die op dien dag geſchiedt. Harrington, ziende, dat niemandt een van dien gewyde waſchkaarſſen kon bekomen, zonder dat hy alvorens de voeten van den H. Vader kuſte, wilde tot dien prys geen halen, ſchoon hy grote begeerte hadt om 'er een te hebben. Zyne reisgenoten waren zo ſcrupuleus niet, en by hunne te rug komſt deden zy hun beklag by den koning over zyne naauwzinnigheit. De koning zeide tegen hem, dat hy zich van dien plicht behoorde gekweten te hebben, als zynde een teken van beleefdheit, die men bewees aan een wereldlyk vorſt. Harrington antwoordde, dat, ſedert dat hy hadt de eer gehad van de handt van zyne Majeſteit te kuſſen, hy meende, dat het voor hem veel te gering zou zyn de voeten te kuſſen van iemandt, wie het ook mogt wezen. Dit antwoordt behaagde den koning zo wonderlyk, dat hy hem edelman van zyne kamer maakte, en het was met deze bevoegtheit dat hy dezen vorſt verſelde op zyn eerſten krygstocht tegen de Schotten.

Na dat hy naauwkeurig hadt onderzocht alle formen van het ryksbeſtier van de landen, de welke hy doorreiſt hadt, was hy van gevoelen, dat die van Venetië voor alle andere moeſt geſtelt worden, zynde van dien aardt, dat de zelve nooit kan verandert worden, noch door inwendige, noch door uitwendige oorzaken. Zyne genegenheit tot de ſtudiën verhinderde hem in de gedachten van in eenige openbare bedieninge te treden. Echter verkozen hem in den jare 1646 de gevolmachtigden, afgevaardigt door het Parlement om koning Karel den I, die te Nieuwkaſteel was, nader by Londen te brengen om dezen vorſt gezelſchap te houden, als zynde een perſoon, die by hem bekend was, en de welke zy wel wiſten, dat zich in generlei party hadt ingelaten. De koning ontfing hem met zonderlinge gunſtbewyzingen, en leefde met hem zeer gemeenzaam en vertrouwelyk. In het vervolg wierdt hy in het Parlement verdacht gehouden, het welk hem zyne bediening ontnam, en zelfs zich van zyn perſoon verzekerde: doch weinig tyds daar na verkreeg Harrington zyne vryheit weder. Na de doodt van Karel den I leidde Harrington een vry afgezonderder leven dan hy te voren gedaan hadt, en hieldt zich bezig met het ſchryven van zyn groot werk van het ryksbeſtier, aan het welke hy den tytel gaf van *Oceana*, en in het welke men beweert, dat hy de eerſte heeft uitgelegt de waarachtige oorzaken der wiſſelvalligheden, die in de ryken voorvallen, het welk hy byzonderlyk heeft toegepaſt op het koninkryk van Engelandt, het welk hy verſtaat door het woordt van *Oceana*. Dit werk wierdt niet wel opgenomen van Cromwel en van des zelfs aanhangers. Wanneer het ruchtbaar wierdt, dat het zelve onder de pers was, bragt men zo veel te wege, dat men wiſt te ontdekken de plaats, daar het gedrukt wierdt. Men maakte zich meeſter van het zelve, en men bragt het naar Whitehall. Harrington maakte zeer grote bewegingen om zyn werk weder te krygen; doch alle zyne pogingen waren te vergeefſch, tot 'er tydt toe, dat hy voorgenomen hebbende zyne toevlucht te nemen tot de Lady Claypole, dochter van den beſchermheer, en die groot vermogen op zyn gemoedt hadt, haar zo wel wiſt te doen overgaan tot zyne belangen, dat zyn werk hem weder wierdt ter handt geſtelt. Hy liet het zelve drukken, en droeg het op aan Cromwel, achtervolgens de beloſte, die hy daar van aan des zelfs dochter gedaan hadt. Cromwel, hebbende dit werk gelezen, zeide, dat de ſchryver voorgenomen hadt hem te beroven van zyn gezag; doch dat hy niet meende af te ſtaan om een penneſtreek het geen hy met het punt van den degen bekomen hadt. Verſcheide ſchryvers ſcherpten hunne pennen tegen het boek van Harrington; hy antwoordde hen, en de gewigtigſte van zyne antwoorden zyn ingevoegt in zyne werken.

Harrington, hebbende de ſtof van het ryksbeſtier als uitgeput in zyne ſchriften, nam voor de uitvoering van zyne ondernemingen voor te dragen door redenvoeringen, die hy deedt in de vergaderingen, die by verſcheide nieuwsgierige perſonen des avonds te Weſtmunſter gehouden wierden, en die men *la Rote* noemde. De ſtoffen, die daar verhandelt wierden, zagen op het gemene ryksbeſtier. Hun ontwerp beſtondt hoofdzakelyk in de invoering van de loting, of verkiesſtemmen, gelyk te Venetië gepleegt wordt in de verkiezing der leden van het Parlement. Zy beweerden, dat men alle jaren het derde van deze leden behoorde te doen uitſluiten door loting, en dat de zelve niet weder in het Parlement mogten treden dan na verloop van drie jaren, in dier voegen, dat binnen den tydt van negen jaren het ganſche Parlement moeſt vernieuwt zyn. Daar waren 'er eenigen, die dit middel voorſtelden aan de kamer gedurende den tydt van den vryen ſtaat, en beweerden te zullen doen zien, dat dit het eenigſte middel was om hunnen ganſchen ondergang te kunnen voorkomen: maar het zelve wierdt door het grootſte getal verworpen, om redenen, dat zulk eene vaſtſtelling t'eenemaal omver wierp een gezag, welkers genot zy wilden aanhouden.

Deze byeenkomſten van Harrington duurden tot den 21 February des jaars 1659, wanneer Monk de leden van het Parlement, die daar buiten waren geſloten, herſtelt hebbende, alle deze voorbeelden van den vryen ſtaat in rook verdwenen. Harrington, hebbende zich in generlei zamengeſpan ingelaten, hadt noch grote vrees, noch grote hope, wanneer Karel de II weder den troon beklom. Hy leefde genoegzaam afgezondert, en was bezig met de laatſte handt te ſlaan aan zyn werk van het ryksbeſtier, wanneer hy den 28 December des jaars 1661, op het bevel van den koning, in hechtenis wierdt genomen, en overgebragt naar den Tour van Londen, als beſchuldigt over verraadt en ſnode handelingen. Onaangezien men hem niet kon overtuigen van iets te hebben begaan, waar door hy volgens de wetten kon ter doodt veroordeelt worden, echter liet men niet na hem nog langer in de gevangenis te houden, tot dat men eindelyk, terwyl men zyne vrylating bewerkte, uit krachte van de wet, de welke de Engelſchen *Habeas corpus* noemen, vernam, dat hy overgevoert was naar een kaſteel, gelegen op een ſteenrots regt tegen over Pleimouth, en het welk *het eilandt van S. Nikolaas* wordt genoemt. De ongemakken, die hy leedt, verplichtten hem om te verzoeken, dat hy naar Pleimouth mogt overgebragt worden, het welk hem wierdt toegeſtaan, zynde zyne bloedverwanten borg gebleven voor vyf duizend ponden Sterlings. Zeker geneesheer, met welken hy kennis maakte, hebbende hem voorgeſchreven het gebruik van zekere toebereiding van Franſch hout in koffi, nam hy zulk eene grote menigte daar van des morgens en des avonds, dat hy daar door het gebruik van zyne zinnen verloor. De gouverneur van deze plaats hem in dezen toeſtandt ziende, hadt medelyden met hem, en liet den koning verzoeken, dat hy hem wilde verlof

geven om naar Londen weder te keren; alwaar hy zich met meer gemak zou kunnen doen behandelen door de geneesheeren, het welk hem eindelyk toegestaan wierdt. Doch men kon hem nooit brengen tot herstelling van de ongemakken zo van 't ligchaam, als van den geest, de welke hem door de grote moeielykheden waren aangedaan, die hy in de gevangenisse hadt ondergaan, en door den gevaarlyken raadt van een geneesheer, die men geloofde door geldt omgekocht te zyn van zyne vyanden, wanneer hy hem het gebruik van het gemelde Fransche houtaanraadde. Hy stierf te Westmunster den 7 September des jaars 1677, en wierdt ter aarde besteldt in de kerk van S. Margaretha, alwaar men dit grafschrift voor hem heeft gestelt: *Hic jacet Jacobus Harrington Armiger, filius maximus natu Sapcotis Harrington de Rand, in Com. Linc. Equitis aurati, & Janæ, uxoris ejus, filiæ Guilielmi Samuel de Upton in Com. Northampton. Militis. Qui obiit septimo die Septembris, ætatis suæ sexagesimo sexto, anno Dom. 1677. Nec virtus, nec animi dotes, arrha licet æterni in amoris Dei, corruptione eximere queunt corpus.* Zyne werken zyn byeen verzamelt door de zorg van Johan Toland, en gedrukt te Londen in een boek in folio in den jare 1700. Hy heeft aan het hoofdt van de zelve gestelt den levensloop van den schryver, waar uit men dit artykel getrokken heeft.

HARRINGTON, (JOHAN, of SIR JOHN) ridder, een van de schranderste Engelsche dichters van zynen tydt, wierdt geboren in het graafschap van Sommerset, opgetrokken te Cambridge, en leefde onder de regeringen van de koninginne Elizabeth, zyne doopmoeder, en van koning Jacobus den I. Hy is voornamentlyk berucht door het schryven van zyn boek van zinryke gedichten, het welk vol geest is, en ook door zyne geleerde overzetting in 't Engelsch van het treurspel, genoemt: *De woedende Roeland.* Men verhaalt twee aanmerkelyke schertsredenen, de eene van hem zelve, en de andere ten zynen gevalle gezegt. De eerste viel voor in het huis van de Lady Robert, zyne schoonmoeder, alwaar men gewoon was heel laat het middagmaal te houden. Een van zyne kinderen voor den eeten een gebedt opzeggende, in het welke deze woorden waren: *Gy geeft hen spyze ter regter tydt*, viel de ridder Harrington het kindt in zyne woorden, even of het de waarheit niet sprak, en zeide: *Want hier wordt nooit geschaft op een tydt als het behoort.* Het geval van de andere gebeurde te Bath, in eene herberg aan eene gemene tafel, alwaar Harrington gewoon was te komen spyzen. Hy bemerkte, dat eene jonge vryster, die de tafel bediende, op de anderen niet paste, die hoger dan hy zaten, schoon de zelve hem in rykdom van goederen vry overtroffen, terwyl zy grote zorg voor hem droeg. Hy vraagde haar daar de reden van, waar op zy hem tot antwoordt gaf, dat zy, hem voor een man van verstandt erkennende, haar best deedt om hem in gener voegen te mishagen, uit vreze, dat hy eenig zinryk gedicht tegen haar mogt maken, zinspelende op het boek van zinryke gedichten, het welk Harrington hadt uitgegeven. *Moreri in 't Engelsch.*

HARRIOT, (THOMAS) een man, in den grondt bedreven in allerlei wetenschappen, en voornamentlyk in de wiskunst. Hy wierdt geboren te Oxford omtrent den jare 1560, en was de tydgenoot van *Oughtred*, schoon hy eenige jaren ouder was dan hy. Men houdt deze twee geleerde mannen voor de genen, die de wiskunst hebben als van de doodt opgewekt, en de zelve doen herleven, ten minste in Engelandt. Daar is ten gevalle van Harriot en van Descartes wegens de Algebra en landmeetkunde geen klein verschil geweest in het gemenebest der geleerden. De Engelschen beweeren, dat Descartes Harriot heeft nagebootst, en bewyzen hun gevoelen uit dien hoofde, dat Descartes in Hollandt was, wanneer Harriot zyn boek uitgaf, dat hy zelf een keer naar Engelandt deedt, en dat 'er geen waarschynlykheit ter wereldt is, dat een nieuwsgierig man, gelyk Descartes was, geen onderrechting zou gezocht hebben voor de werken van Harriot, de welke toen ter tydt zo veel geruchts maakten. Men kan wegens deze zaak nazien de werken van *Walles* en de Voorreden van den Latynschen druk. Harriot leefde omtrent zestig jaren, en stierf den 2 July des jaars 1621. Men rechtte een kostelyke grafstede voor hem op in de S. Christoffelskerk van Londen. *Moreri in het Engelsch.*

HARRISON, generaal van de Parlementsgezinden, en medeplichtig aan de veroordeeling van Karel den I, koning van Engelandt, wierdt in 't openbaar opgehangen in den jare 1660. Naderhandt wierden hem zyne ingewanden uit het lyf gerukt en verbrand; verder wierdt hem het hoofdt afgehouwen, en op den toren van Londen ten toon gestelt. Zyn ligchaam wierdt gevierendeelt, en des zelfs stukken aan de voornaamste steden van het koninkryk vastgehecht. *Du Verdier Continuation de l'Histoire d'Angleterre, d'Ecosse & d'Irlande de Du Chesne.*

HARSDORFFER (GEORG PHILIPS) wierdt den 1 November in den jare 1607 te Neurenberg uit een oud geslacht geboren. Zyn vader was Philips, een patricius van die plaats, zyne moeder Lucretia Scheurel. Hebbende den grondt der wetenschappen in zyne geboortestadt gelegt, wierdt hy in den jare 1623 naar Altorf gezonden, alwaar hy inzonderheit Philips Caroli hoorde. In den jare 1626 ging hy van daar naar Straasburg, en na een verblyf van eenigen tydt trok hy door Vrankryk, Engelandt, de Nederlanden en Italië. Maar zynde weder te huis gekomen begaf hy zich in het gezelschap van Johannes Jacobus Tetzelius, die van de stadt Neurenberg als afgezonden naar Frankfort aan den Mayn gezonden wierdt. Zynde in den jare 1634 weder te huis gekomen, wanneer ondertusschen zyn vader was gestorven, trouwde hy met Susanna, dochter van Johan Sigismundus Fuhrer, een Raadsheer, wierdt in den jare 1637 onder de gerechtsheeren aangenomen, en den 17 April des jaars 1655 zelf Raadsheer. Hy was in de Duitsche redenkunst zeer geoeffent, en wierdt onder den name van den *Spelenden* in het Vruchtbrengende gezelschap als lidt aangenomen. Hy stierf den 22 September des jaars 1658 aan een hete koorts, en liet twee zonen na, *Karel Theophilus* en *Johannes Sigismundus*, wanneer de overige reets voor den vader gestorven waren. Zyne voornaamste schriften zyn: *Memoria Christophori Fureri*; *Specimen Philologiæ Germanicæ*; *De quadratura circuli*; en in het Hoogduitsch: *Toneel van vermakelyke en leerryke geschiedenissen*; *Toneel van aanmerkelyke moordgeschiedenissen*; en eenige *poëtische werken.* Nog heeft hy geschreven: *Deliciæ Mathematicæ & Physicæ*; *Spiegel der Geschiedenissen*; *Duitsche Secretaris*; enz. *Dilherri Oratio fun. Witte Memor. Freheri Theatrum.*

HARSENS, of HARSSENS, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het kwartier van Hunsingo, drie duizend schreden van de stadt Groningen gelegen. Hier staat ook een slot, mede *Harsens* genoemt. Dit dorp wordt met dat van Adorp door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van de Marne.

HARSTAL. Zie HERSTAL.

HARTBEN, een befaamde reus in Zweden, negen ellebogen lang, hadt altydt by zich twaalf zeer kloekmoedige kampvechters, om hem te binden, zo dra de verwoede drift tot vechten hem begon te bevangen. Men heeft van dezen reus verscheide fabelachtige gevallen verhaalt; want men zegt, dat hy, hebbende verstaan, dat zyne kampstryders hadden uitgeëischt Haldan, koning van Denemarken en van Zweden, in een tweegevecht, dusdanig door razerny vervoert wierdt, dat hy de boorden van zyn schildt opat, brandende kolen inslokte, dwars door de vlammen heen liep, en zes van zyne kampvechters om hals bragt; dat hy naderhandt met de zes anderen Haldan ging opzoeken om tegen hem te vechten; maar dat hy van den zelven een slag met een hamer op zyn hoofdt ontfing, waar van hy dood ter aarde viel; en Haldan, zich aldus wrekende, nam insgelyks wraak ten voordeele van de andere koningen, welker onderdanen deze reus hadt mishandelt. *Saxo Grammaticus lib.* VII.

HARTENBERG, HARTENBURG, een woest bergslot in Frankenlandt, waar van eene linie der graven van Henneberg voortyds den naam heeft gevoert. Digt by deze plaats heeft de hertog van Römhild in den jare 1701 een nieuw slot laten bouwen.

HARTENBERG, een kleine plaats met den tytel van een graafschap, den graven van Leiningen toebehorende, en in de neder-Palts, digt by Turkheim, gelegen, tusschen Keizerslauter en Frankendal.

HARTENSTEIN, een graafschap in het Meissensche Ertsgebergte, het welk de heeren van *Schoonburg* toebehoort. Voortyds kwam het den burggraven van Meissen toe, en wierdt daar mede in den jare 1426 burggraaf *Henrik* de I van keizer Sigismundus te Plindenberg nevens het burggraafschap Meissen van wegen het Ryk beleent. Maar door zeker verdrag, in den jare 1440 gemaakt, is dit graafschap, nopens de leenheerlykheden en lands hoogheit, aan Saxen gekomen; hoewel reets in den jare 1426 de keurvorst Frederik van Saxen aan burggraaf Henrik 14736 guldens hadt opgeschoten, om dit graafschap in te lossen. Het zelve graafschap gaf de keurvorst Ernst van Saxen in den jare 1481 aan den edelen heer *Ernst*, heer van Waldenburg en Glaucha, met alle vryheden, tollen en bergwerken, en wordt nog tegenwoordig van het graaflyke huis *Schoonburg* bezeten. *Europ. Herold P. I. p.* 643.

HARTENSTEIN, HARTNENSTEIN, een slot, aan de Neurenbergsche, Culmbachsche en opper-Paltsische grenzen gelegen, het welk als een leen van Bohemen tot de opper-Palts behoort. De keizer Josephus gaf het aan de stadt Neurenberg in den jare 1707, te gelyk met het slot Rothenberg, tot een leen. In den jare 1710 liet de keurvorst van de Palts het zelve bezetten, maar uit kracht van de Badensche vrede is het in den jare 1714, nevens de gansche opper-Palts, aan den keurvorst van Beyeren weder overgegeven.

HARTFORD, of HERTFORD, in het Latyn *Hartfordia*, de hoofdstadt van Hardfordshire, 20 mylen ten Noorden van Londen gelegen, aan de rivier Lea, en bestaande uit drie karspelen. De ryweg door Ware is haar zeer nadeelig. Hier worden de gewone rechtsdagen van het graafschap gehouden. Ook is in deze stadt, in den aanvang van het onder de Saxen ingevoerde Christendom, eene geestelyke vergadering gehouden, op welke de van Rome afgezonden monnik Augustinus met de Britsche bisschoppen raadpleegde hoe den Christelyken Godsdienst best voort te planten. Naderhandt heeft het geslacht *de Clare* den graven-tytel van deze plaats gekregen. De hertog van Sommerset noemt zich thans markgraaf van Hartford. *Cambden Britannia.*

HARTFORDSHIRE, aldus genoemt van de hoofdstadt Hartford, en in het Latyn gezegt *Harfordiensis comitatus.* Het is een graafschap van Engelandt, 't welk Bedford en Cambridgeshire ten Noorden, Midlesex ten Zuiden, Essex ten Oosten, en Bukkingham ten Westen heeft, en *de Tuin van Engelandt* genoemt wordt. Het beslaat in de lengte, van het Noorden tot het Zuiden, zeven en twintig mylen, en byna even zo veel in de breedte, van het Oosten tot het Westen. Het gansche graafschap vervat 120 karspelen en 17 marktvlekken. Des zelfs oude inwoners, nevens die van Bedford en Bukkinghamshire, wierden van de oude Romeinen *Catieuchlani* genoemt. Ten tyde van de Heptarchie was het landt verdeelt tusschen de koningen van Mer-

Mercië en de Oost-Saxen, gelyk de beide bisschoppen van Londen en Linkoln, belangende het geestelyk rechtsgebiedt, daar tegenwoordig hun gezag oeffenen. Voorts is het landt zeer vermakelyk en gezond, het welk, als mede de nabyheit van Londen, maakt, dat het wel bewoont is, inzonderheit van edelen en kooplieden, die daar hunne landhuizen hebben, die men, naar gewoonte, *Buries* noemt, gelyk men in andere graafschappen *Places*, *Courts*, *Halls* en *Mannors* zegt. Hun getal is in dit graafschap zo groot, dat men van Ware tot Londen, zynde twintig mylen, niet dan de schoonste lusthoven en landhuizen ziet. Dit maakt denganschen weg langs, die boven dien zeer breed, hard en gelyk is, een zeer aangenaam gezicht. Het landt is in dit graafschap zeer vruchtbaar, en heeft aan geen ding gebrek. In het zelve worden, behalven twee ridders, vier Parlementsheeren verkoren, namentlyk twee uit Hartford, en twee uit S. Albans. *Cambden Britann.*

HARTHAU, een vlek of stedeke in het ambacht Rochlitz, onder den Leipzicher kreits van het markgraafschap Meissen gelegen. Het legt een halve myl van Leisnig, en behoort, gelyk het ambacht Rochlitz, aan den keurvorst van Saxen. *Knaut Prodr. Misniæ pag.* 191.

HARTKNOCH, (CHRISTOFFEL) hoogleeraar in de akademie te Thoorn, was te Jablonka, twee mylen van Passenheim, in Pruissen, geboren. Zyn overgrootvader, Stephanus Hartknoch, was een smidt in het stedeke Lyk, wierdt 130 jaren oud, en was 100 jaren met zyne vrouwe getrouwt geweest. Christoffel Hartknoch wierdt in den jare 1665 rector van de Protestantsche schole te Wilda, in Litthauwen, in den jare 1668 predikant te Sluczko, en sleet naderhandt wegens zyne longenziekte zyn leven te Koningsbergen met de jeugdt in de letteren te onderwyzen, tot dat hy in den jare 1681 tot director, en in den jare 1686 tot conrector van de doorluchte schole te Thoorn wierdt aangestelt. Hy stierf in den jare 1687, in het drie en veertigste jaar van zynen ouderdom. Hy heeft, behalven vele historische verhandelingen, uitgegeven, in het Hoogduitsch: *Oud-en Nieuw-Pruissen*; *Kerkelyke Geschiedenis van Pruissen*; en in het Latyn: *De Republ. Pol. lib.* III; *Duisburg Chron. Pruissiæ. Witte Diar. biogr. Pratorii Athen. Gedan. Zernecke Thorn. Chron. pag.* 525.

HARTLAND-POINT, in het Latyn *Herculis Promontorium*, een Engelsch voorgebergte aan de Zuider zee, in het Noord-Westerdeel van Devonshire.

HARTLE-POOL, een marktvlek en zeehaven in Engelandt, zynde gelegen in het bisdom van Durham. Het zelve heeft niets aanmerkelyks dan alleen dat het gelegen is op een hoek, die in de zee uitsteekt, van welke deze plaats van alle kanten omringt wordt, uitgenomen aan de Westzyde. *Moreri in het Engelsch.*

HARTMAN, (GEORG) een wiskunstenaar, die geleeft heeft in de XVI eeuwe, in den jare 1540. Hy heeft uitgevonden het geen men den stok van de artillery noemt, *Baculus Bombardicus*. Men moet hem onderscheiden van den gene, die hier na volgt. *Voss. de Mathem.*

HARTMAN (WOLGANG) heeft de Jaarboeken van Augsburg beschreven in den jare 1596, en de levensbedryven van twee rechtsgeleerden. *Stumphius in Comment. rer. Helvet. Melchior Adam in vit. Jurisc. German.*

HARTUNG, (JOHANNES) geboren te Miltenberg, eene stadt van Duitschlandt, aan de rivier den Mayn gelegen, in den jare 1505, voltrok zyne studiën in zyn vaderlandt, en naderhandt in de hogeschole van Heidelberg. In het vervolg begaf hy zich tot den wapenhandel, en trok ten oorlog in Hungarië tegen de Turken; maar eenigen tydt daar na keerde hy weder tot den zachten dienst der wetenschappen, en wierdt hoogleeraar in de Grieksche tale in de akademie van Heidelberg. Hy bekleedde dit ampt met groten roem gedurende den tydt van vyftien jaren, en zou het zelve niet hebben laten varen, indien men den Protestantschen Godsdienst niet hadt ingevoert in de Palts in den jare 1546. Deze verandering verplichtte hem eenige andere gelegenheit te zoeken. Hy vondt 'er eene te Fryburg in Brisgau, en was daar mede zo wel te vrede, dat hy de zelve niet dan met het leven heeft verlaten. Hy bekleedde eene heerlyke plaats onder de hoogleeraren van Fryburg, en hadt vele leerlingen. Hy gaf lessen over *Homerus*, en over eenige andere dichters, en maakte tamelyke schone boeken; onder anderen de voorreden en aanmerkingen op de drie eerste boeken van de *Odyssea*; *Chiliades locorum Homericorum*; *Decuriæ locorum quorundam memorabilium*. Hy vertaalde in het Latyn het gedicht van *Apollonius* van de Argonauten. Deze overzetting is in gene achting. Hy stierf in de zelve stadt den 16 Juny des jaars 1579, na dat hy aldaar gedurende den tydt van drie en dertig jaren de letterkunst hadt geleeraart. Het grafschrift, het welk hy voor zich zelf maakte, geeft genoegzaam te kennen, dat hy in de jeugt te onderwyzen veel heeft verdragen en veel geleert. Het zelve is in de Grieksche taal gemaakt; maar des zelfs Latynsche overzetting, die men by *Melchior Adam* vindt, is zeer slecht, en beantwoordt geenzins de mening van den schryver, de welke was te doen verstaan, dat zyn ampt van hoogleeraar hem zeer zwaar gevallen was. Echter zal men het zelve hier laten invloeien:

Multa tuli, didici, docui, dum fata sinebant,
Mortuus in summo nunc requiesco Deo.

Dat is te zeggen: *Ik heb veel uitgestaan, geleert, en onderwezen wanneer het noodlot het zo wilde. Nu rust ik, zynde in den allerhoogsten Godt ontslapen.*

HARTZ, (DE) of HET HARTZWOUDT, een groot met bomen bezet gebergte tusschen Thuringen en neder-Saxen, welkers grootste gedeelte den hertog van Brunswyk-Wolffenbuttel, en voornamentlyk tot het vorstendom Blankenburg behoort. Het is een stuk van de by de ouden bekende *Sylva Hercynia*, welk woordt ook van het Duitsche *Hartz* schynt af te komen. Het is wel eenigermaten wegens zyne schrikkelyke hoogte vreeslyk om te zien. Doch des zelfs bezitters, wegens het hout en wildt, maar inzonderheit wegens zyne ryke bergwerken, zeer voordeelig: want *Cellerfeld*, *Wildeman*, *Grund* en *Lautenthal* zyn bergsteden, die door de bovengemelde hertogen in gemeenschap bezeten worden, maar *Clausdal*, *Andreasberg* en *Altenau* zyn aan Hannover gekomen. Uit dit gebergte hebben de bekende rivieren de *Bode*, *Okker*, *Leine*, *Innerste*, *Helm*, en andere, haren oorsprong, en de eerste maakt by het dorp Dal op den zogenaamden Rostrap een schrikkelyken waterval (*cataracta*). By deze plaats, de Rostrap genaamt, is een driedubbeld eccho, waar van het middelste zo sterk is, dat een pistool byna het gedruis van een kanon maakt. De duivelsmuur, tegen over de Rostrap, bestaat uit zo vreeslyk grote steenrotsen, dat geen menschelyke krachten de zelve kunnen bewegen. Digt by het klooster Michaëlstein, in het Blankenburgsche, zyn twee rotsen, gelykende wel naar een monnik, waarom de eene *Hans*, en de andere *Henning Monnik* van onbedenkelyke tyden af genoemt zyn. Een goede halve myl daar van daan, tusschen de dorpen Wiënroda en Timmenroda, is een stene brug, welkers stenen gelyk als ronde schotelen in malkander staan, en daarom van de naburigen tot drinkvaten voor hun vee gebruikt worden. De zogenaamde *Heidelberg* strekt in een regte lyn voorby Blankenburg een halve myl weegs ten Oosten, zo dat de zelve een muur verbeeldt. Inzonderheit is de *Brockberg* een aanzienlyk stuk van den Hartz, als mede het *Baumanshol*, de *Rammelberg*, enz. Hier is eene grote menigte van allerhande kruiden, zo dat zelfs de kenners over de 500 soorten van kruiden weten op te tellen. Op dit Hartz-gebergte staan ten minste 118 zo sloten, als overblyfselen daar van, en het is merkwaardig, dat de zelve op zulke gruwelyke hoogten, daar men niet dan met moeite kan by komen, zo sterk en schoon hebben kunnen gebouwt worden. Onder deze zyn inzonderheit *Blankenburg* en *Reinstein*, zynde residentieplaatsen van der zelver graven geweest, als mede *Homburg*, *Staufenberg*, enz. *Zeiler. Topogr. Brunsvic. p.* 27 *seq. Behrens Hercynia curiosa.*

HARTZBERG, een keurvorstelyk Brunswyksch slot en vlek digt aan den Hartz, niet verre van Oosterode, behorende tot het vorstendom Grubenhagen. Graaf Werner van Lutterberg, heer van Osteroda, bouwde hier in den jare 1029 een jagthuis. Naderhandt is het met Osteroda aan de hertogen van Brunswyk-Luneburg gekomen, en diende dikwils den hertogen der Grubenhaagsche linie tot eene residentie; gelyk als in den jare 1510 by een ontstanen brandt hertog Philips, nevens zyne gemalinne, en prins, een jaar oud zynde, met grote moeite in het blote hembdt door een venster vluchtten. Na dien tydt is het weder beter opgebouwt, en hertog Georg van Luneburg heeft hier omtrent den jare 1630 geresideert. Het vlek heeft over de 200 haardsteden, van welke in den jare 1647 negen en zestig zyn afgebrand, maar ook weder opgebouwt. *Zeiler. Topogr. Brunsvic. pag.* 116.

HARTZBURG, een verwoest bergslot en ampt van Brunswyk-Wolffenbuttel op een berg voor aan den Hartz, tusschen de rivieren Oker en Radow gelegen. Men wil, dat deze burgt daar reets 300 jaren voor Christus geboorte heeft gestaan, en dat hy van de Chaucen is verovert, en Saturburg genoemt. Men houdt ook daar voor, dat de Saxen hier hunnen beroemden afgodt Crodo hebben aangebeden, en schoon Karel de Grote den zelven verstoorde, zegt men echter, dat tot den aanvang der XVII eeuwe nog eenige overblyfsels daar van voor handen zyn geweest, wanneer eenige gebrekkelyke menschen van een rok van een Mariënbeeldt, in wiens zoom Crodo was gewonden, zich hulp beloofden, en ook, naar hun voorgeven, vonden. Omtrent den jare 1075 is keizer Henrik de IV op dit slot van de onrustige Saxen te vergeefsch belegert, het welk in den daar op gevolgden stilstandt is geslecht. Echter moet het naderhandt door Ottho den IV weder opgebouwt zyn. Men vindt ook gewag gemaakt van eenige graven van Hartzburg, die mogelyk dit slot bezeten hebben. Oudtyds was 'er een klooster in het by Hartzburg gelegen dal *Schutenrode*, het welk in den jare 1040 van keizer Henrik den III naar Goslar is overgebragt. De *Julius-Halle* is een zoutbron, die ten tyde van hertog Julius beneden Hartzburg geopent wierdt. In den jare 1573 liet hertog Julius, terwyl de levensmiddelen op het hoge Hartzburg duur waren, beneden in het dal een ampthuis en voorwerk bouwen; maar het zelve wierdt nevens andere omleggende landen in den jare 1626 van de keizerlyken afgebrand, om dat de naburige boeren, of de zogenaamde Hartzschutters, vele menschen dood geschoten hadden. Hertog Augustus heeft het ampthuis en voorwerk wederom fraai laten opbouwen; daarentegen het oude Hartzburg zo veel mogelyk doen slechten, zodanig, dat het ampthuis byna niet meer Hartzburg, maar Buntheim, naar het daar by gelegen dorp, genaamt is. De *Hartzburgsche spelonk*, of *hol*, draagt hier van den name, is zeer diep en lang, en heeft vele doolwegen. In het zelve worden zo wel, als in andere spelonken op den Hartz, in den grondt allerhande beenderen, tanden en kakebenen gevonden, enz. Daar is nog een ander oud vervallen slot, een myl van Nordhauzen, in het graafschap Hohenstein, by Ilefeldt, het welk dezen naam voert, en de verblyfplaats van slangen is. *Zeiler. Topogr. Bruns-*

Brunsvic. pag. 104 *seq. Behrens Hercynia curiosa pag.* 61 *seq.*

HARUM, of ARUM, de vader van Aharhel en zoon van Kots, uit den stamme van Juda, een van de twaalf aartsvaderen. I *Kronyk.* IV, 8.

HARVENG, (PHILIPS VAN) bygenaamt *ab Eleëmosyna*, of de Aalmoezenier, abt van het klooster van de Goede Hoop (*Bonne Esperance*) van de orde der Premonstratenzen te Bergen in Henegouwen, leefde in de XII eeuwe, ten tyde van den H. Bernard, die hem vereerde met zyne vriendschap. Hy beschreef het leven van S. Augustyn, en dat van eenige andere H. mannen, maakte verklaringen op het Hooglied, schreef: *De Clericorum Dignitate*, en andere werken, die men uitgegeven heeft te Douay in den jare 1620. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Vossius de Hist. Lat.*

HARVEY, of HERVEY, een zeer oud en voornaam geslacht in Engelandt, wiens oorspronk van *Robert Fitz Hervayes*, of *van Harvey*, hertog van Orleans, in Vrankryk, die met Willem den I, of den Veroveraar, naar Engelandt overging, wordt afgeleid. Uit dit geslacht was die *Hervey*, die in den jare 1109 eerste bisschop van Ely wierdt gemaakt. *Johannes Harvey* van Harvey in Risely, in Bedfordshire, die in de XIV eeuwe leefde, heeft door zyn huwelyk met Johanna, dochter en erfgename van Johan Hammans van Thurleygh-Hall, de linie der *Harveys van Thurleygh-Hall* gesticht. Van des zelfs tweden zone, *Petrus*, is de zydelinie der *Harveys van Northamptonshire* voortgekomen; en in den aanvang van de XVI eeuwe heeft *Thomas Harvey*, zynde met de dochter en erfgename van Henrik Drury van Ikworth, in Suffolk, getrouwt geweest, de zydelinie der Harveys van Ikworth begonnen. Van hem zyn gesproten: 1) *Willem*, Lord *Harvey van Kisbrook*; 2) *Johannes*, Lord *Harvey van Ikworth*. De laatstgemelde was een zoon van den ridder *Thomas Harvey*, en van Izabelle, dochter van den ridder Humphrey May, onder-kamerheer van koning Karel den I, en wierdt den 23 Maart des jaars 1703 van de koninginne Anna tot Pair van Engelandt, met den voorgemelden tytel van lord Harvey van Ikworth, verheven. Hy trouwde in den jare 1688 met Izabelle, eenige dochter en erfgename van den baronet Robert Carr van Sleaford, en na hare doodt in den jare 1695 met Elizabeth, eenige dochter en erfgenaam van den baronet Thomas Felton van Playford. By de eerste verwekte hy in den jare 1691 een zoon, genoemt *Carr*, en twee dochteren. By de twede hadt hy zeven zonen, namentlyk: *Johannes*, *Thomas*, *Willem*, *Henrik*, *Karel*, *Jakob* en *Humphrey*, nevens vier dochteren. *Peerage of England* II. *p.* 149.

HARVEY, (WILHELM) in het Latyn *Harvæus*, een berucht Engelsch geneesheer, wierdt geboren te Folkston, in het graafschap van Kent, en studeerde te Cambridge, alwaar hy zyne vrybrieven van de geneeskunde ontfing. Hy studeerde vyf jaren te Padua in Italië, en was verscheide jaren geneesheer van koning Karel den I. Men schryft hem in het algemeen toe de ontdekking van den omloop van het bloedt, tegen welke men zich in 't eerst krachtig hadt gekant; maar men was eindelyk genoodzaakt voor de klaarblykelyke uitwyzing te wyken. Daar zyn eenigen, die menen, dat Servetus, die te Geneve verbrand wierdt, daar van gesproken heeft in een van zyne boeken, en anderen, vry verder achteruit ziende, zyn van gevoelen geweest de zaak in Hippocrates te hebben gevonden. Harvey stierf in den jare 1657, in den ouderdom van tachtig jaren. Hy bragt groot voordeel toe aan het collegie der geneesheeren van Londen. Hy heeft zynen naam vereeuwigt door zyne boeken: *De Circulatione sanguinis*; *De Generatione & de Ovo. Moreri in 't Engelsch. Memoires du Temps.*

HARWICH, eene stadt in Engelandt, en zeehaven in de Oostelyke landstreek van het graafschap van Essex, die men Terdering noemt. De zelve is gelegen aan den mondt van de rivier de Stowr, byna geheel omringt van de zee, en hebbende eene zeer goede haven. Zy is vermaard door de overwinning, die de Engelschen aldaar bevochten op de Denen in den jare 884. Deze plaats wordt beschut door de kunst en door de natuur, zynde wel bevolkt; maar heeft zomwylen gebrek aan zoet water. Het is op deze plaats, dat men gemeenlyk aan landt zet, wanneer men uit Hollandt komt, en daar de paketboten aankomen en afvaren. *Moreri in 't Engelsch.*

HASABJA. Daar zyn drie Leviten van dien naam geweest, afstammelingen van *Merari*. Van de zelve wordt op verscheide plaatsen gesproken in *het eerste boek der Kronyken. Simon Dictionaire de la Bible.*

HASABJA, een Jode, die, wedergekeert zynde uit de gevangenis van Babel, mede gaf tot de herstelling van Jeruzalem. Hy was hoofdman van de wyk van deze stadt, die *Kebila* genoemt wierdt.

HASAEL, koning van Syrië, die Benhadad, zynen gewezen heer, vermoord hebbende, in des zelfs plaats den troon beklom. Hy oorloogde tegen de koningen van Israël, en versloeg na malkander de koningen Joram, Jehu en Joahas. II *Kon.* VIII, 10, 13.

HASAEL, een der dertig helden van David. Zie ASAHEL.

HASAN. Zie ASAN.

HASBANIA, HASBAIN, of HESBAY, een graafschap van het sticht van Luik, een gedeelte van den Westphaalschen kreits. Dit graafschap is gelegen tusschen de stadt Luik en des zelfs rechtsgebiedt ten Oosten, het Condros ten Zuiden, het graafschap van Loots ten Noorden, en Brabandt ten Westen. S. Truiën is des zelfs hoofdstadt. Van ouds strekte dit graafschap zich uit tot aan de stadt Loven in Brabandt. *Maty Diction.*

HASBAT. Zie HABAT.

HASCEN, of ASSEM, een Israëliet, wiens kinderen zich lieten vinden by de verovering van Jeruzalem ten tyde van den koning David in den jare der wereldt 2988, voor de geboorte van Christus 1063. I *Kronyk.* XI, 34. *Simon Dictionaire de la Bible.*

HASCEN, de zoon van Ali, vierde Kalif of opvolger van Mahometh, de welke op bevel van Moavia, zyn mededinger tot het keizerryk, om het leven was gebragt, wierdt na de doodt van zynen vader tot Kalif uitgeroepen door de inwoners van Cufa en van Arathe. Hy trok ten eersten te veldt tegen Moavia; maar terwyl de legers gereed stonden om handgemeen te worden, stondt Moavia, die het minst bemind en de zwakste was, het ryk af aan Hascen. Zy begaven zich gezamentlyk naar Cufa, om aldaar de kroonsschatten te halen, en van daar na Stribun in Arabië, alwaar hy met eige handen de kroon op het hoofdt van Hascen zette, den welken hy Kalif en heer noemde: doch onder schyn van deze geveinsde onderdanigheit hadt hy beter gelegenheit om hem door vergift te laten ombrengen, en door zyne doodt bleef hy alleen in het bezit van het keizerryk. *Marmol de l'Afrique.*

HASCORA, een geweest van het koninkryk van Marokko, in Afrika. Zie ESCURE.

HASE. Zie HAZE.

HASELMORE, een marktvlek van Engelandt, in de Zuidelykste landstreek van het graafschap van Surrey, de welke men Godalming noemt, op de frontieren van het graafschap van Hamp. *Moreri in 't Engelsch.*

HASELO, of HASELOE, een klein eilandt van Denemarken, is gelegen in het Kattegat, eenige mylen van de Noordkust van het eilandt Zeelandt. Het eilandt Haselo is zeer gevaarlyk, ter oorzake van de zandbanken, van welke het zelve van alle kanten bezet en omringt is. *Maty Diction.*

HASENCALE, of KALICALA, eene stadt van Turkyë in Arabië, zynde gelegen in Turkomannië, tusschen de stadt Cars en het meir Van, naby de bronader van de Ros. *Baudrand.*

HASEROTH, HATSEROTH, of ASEROTH, is de plaats, daar de Israëliten hunne veertiende legerplaats hebben gehouden. Torniel zegt, dat zy vertrokken op den 26 van de derde maandt, die *Sinan* is, en volgens onze tydrekening de maandt van May, van Kibroth-Taava, dat is te zeggen, *de graffsteden van begeerlykheit*; dat zy vier dagen onderwegen bleven, en ter plaatse aankwamen op den eersten van de vierde maandt, welke zy *Tammus* noemen, en by ons Juny wordt genoemt, zynde reets een jaar en drie maanden doorgelopen sedert hunnen uitgang uit Egypten, en kwamen te Rethma, alwaar zy hunne veertiende legerplaats hielden. De zelve was aanmerkelyk door het geen 'er voorviel: want ten tyde als zy te Hazeroth waren, Maria, hebbende durven morren tegen haren broeder Mozes, over dat hy eene vremde huisvrouw hadt getrouwt, wierdt met melaatschheit geslagen gedurende zeven dagen, en was gedurende dien tydt afgezondert van het gezelschap van de andere Israëliten. Dit was de oorzaak, dat zy te Haseroth bleven, en niet dan op den achtsten dag van Juny, op welken dag Maria genezen was, van daar vertrokken. *Num.* XII.

HASERSWOUDE, HAZARDSWOUDE, door de wandeling genaamt HASERWOUW, en volgens oude brieven ADUWAARTSWOUDE, een dorp en hoge vrye halsheerlykheit in Hollandt, gelegen onder Rhynlandt, en behorende aan de heeren van Woude en Warmont. Zy strekt zich in het ronde uit tusschen Alphen, Benthuizen en Soeterwoude, tot aan en langs den Rhyndyk. Onder der zelver gebiedt behoorden voor dezen de ridderhofstadt Rhynenburg, nevens het huis Stoop, op den hoek van de Westvaart, en andere leengoederen. In den jare 1533 was hier eene vergadering van Wederdopers, de welke jonker Pieter van den Binkhorst, schout van de Beverwyk, aldaar euvelmoedig dood sloegen, maar deswegen zwaarlyk gestraft wierden. Kerk en predikant van Haserswoude staan onder de classis van neder-Rhynlandt. *Van Leeuwen Batavia illustr. fol.* 118. *Plemper Beschryving van Alphen pag.* 100.

HASIEL. Zie ASIEL.

HASKERDYK, of HASKERDYKEN, of HASSCHERDYK, een dorp van de Vriesche grietenye Haskerlandt, in het kwartier der Zevenwolden, met kerk en predikant, staande onder de classis der Zevenwolden. Men verhaalt, dat zekere Dodo, een kluizenaar, ter plaatse, daar dit dorp nu gelegen is, van ouds een kluis heeft gesticht, de welke de Hasscher-kluis genoemt wordt, en dat daar naderhandt het Hasscher-konvent van is gemaakt, het welk een klooster van Reguliere kanunniken was. Volgens Jakob de la Torre en de Kronyk van Windeshem was aan dat konvent allereerst de naam gegeven van *S. Marias Rozendaal te Haske.* Dit klooster, het welk naderhandt den bisschop van Leeuwarden wierdt toegewezen, wierdt in den oorlog met Spanje door Renneberg in bezit genomen, en kwam daar na aan de Staten van Vrieslandt, die het zelve hebben doen afbreken. *Winsemius. Oudheden en Gestichten van Vrieslandt.*

HASKERHORNE, een dorp van de zelve grietenye, in het zelve kwartier als het voorgaande, wordt in het geestelyke met Oldehaske door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis als voren. *Winsem.*

HASKERLANDT, eene Vriesche grieteny in het kwartier der Zevenwolden, heeft de vierde stem in de kamer der Staten van dat kwartier, en onder zich zeven dorpen, te weten: *Westermeer*, *Snikzwage*, *Haskerdyk*, *Nyehaske*, *Oldehaske*, *Haskerhorne* en *Jouwer*, nevens een gedeelte van het Heereveen. Deze grieteny heeft Schoterlandt ten Oosten, Doniawerstal ten Westen, Lemsterlandt ten Zuiden, en Utingeradeel ten Noorden. De zelve is vruchtbaar naar de grenzen van de laatstgemelde grie-

grieteny, aan de Jouwer, en naar Doniawerſtal, en heeft ook zommige veenlanden. *Winſemius.*

HASLE, of HASLITHAL, een ſchoon landſchap in het Canton Bern, by den oorſpronk der rivier de Aar gelegen, welkers hoofdſtadt den zelven naam voert. Naar 't gevoelen van zommigen zouden de eerſte inwoners Ooſt-Vriezen geweeſt zyn, die nevens de Cimbren voor Chriſtus geboorte onder een hoofdt, met name *Reſti*, in dit landt gekomen en zich aldaar nedergezet zouden hebben; maar wederom anderen oordeelen hen oorſpronkelyk te zyn van een Vrieſche volkplanting, aldaar in de IV eeuwe opgerecht. De zelve wierdt wegens de den paus Gregorius in den jare 829 tegen de Saracenen beweze dienſten met vele vryheden begiftigt, met welke zy zich in den jare 1332, als zy zich van hare heeren, die van Weiſſenburg, hadt losgemaakt, aan de ſtadt Bern overgaf, die de zelve tot nu toe heeft behouden, invoegen zelfs het landſchap van een amptman beſtiert wordt, die uit de landzaten verkoren, en van den groten Raadt te Bern beveſtigt wordt. Op zekere plaats van een gebergte, het welk deze valei bepaalt, naby de plaats, daar de rivier de Aar haren oorſpronk neemt, is eene fontein, die nooit, zegt men, water geeft dan in de maanden van Juny, July en Auguſty, wanneer men het vee naar het gebergte dryft, en zelfs vloeit zy niet dan 's morgens en 's avonds, op dien tydt, als men het vee laat drinken. Men voegt 'er by, dat, indien men eenige vuiligheit daar in werpt, de fontein aanſtonts verdroogt, en dat het water niet dan na verloop van eenige dagen wederkomt. *Simler* en *J. B. Plantin Deſcr. de la Suiſſe. Stumpff Eidgenoſ. Chron.*

HASLE (LODEWYK) prieſter, leeraar van het huis en genootſchap van de Sorbonne, wierdt geboren te Parys den 30 January des jaars 1621. Hy wierdt geroepen in den jare 1654 door Nikolaas Choart van Buzanval, biſſchop van Beauvais, om het beſtier van zyn kweekſchool aan te nemen. Hy bleef aldaar gedurende den tydt van vyf en twintig jaren, en leeraarde de Godgeleerdheit met goed gevolg gedurende dien tydt. Hy wilde nooit eenige kerkelyke bediening of voordeelig ampt aanvaarden. Hy betaalde zyne eige mondkoſt in het kweekſchool, en gaf het overige van zyne jaarlykſche inkomſten, die al vry aanmerkelyk waren, aan den armen. Hy heeft een *Syſtema Theologiæ* geſchreven, van het welke men niet dan onvolmaakte afſchriften heeft. Hy is de ſchryver van de Verhandelingen van Beauvais over de zonde, over de boetvaardigheit en over het huwelyk. Hy heeft insgelyks gemaakt verſcheide byzondere verhandelingen. Daar zyn 'er over de wedergeving, over het inzicht van den bedienaar in de Sakramenten, over de woekery, en over verſcheide andere ſtoffen. Deze werken hebben byna alle de goedkeuring gehad van die genen, die de zelve gezien hebben; maar hy heeft nooit willen toeſtaan, dat men eenig werk zou drukken. Korten tydt na de doodt van Nik. van Buzanval, biſſchop van Beauvais, vertrok hy naar Parys, en nam zyn verblyf ten huize van eene van zyne zuſters, alwaar hy in afgezonderdheit leefde tot zyn ſterfdag toe, die voorviel den 8 December des jaars 1680, na eene ziekte van drie weken. Hy is begraven op het kerkhof van S. Stephanus van Mont, volgens zyne begeerte, in zyn uiterſte wil nagelaten. *Memoires du Temps.*

HASLINGDEN, een marktvlek van Engelandt, in de Ooſtelyke landſtreek van het graafſchap van Lankaſter, die *Blackburn* genoemt wordt. *Moreri in 't Engelſch.*

HASMOND. Zie AMUND.

HASMONEEN. Zie ASSAMONEEN.

HASRA, de vader van Tokhath, en grootvader van Sallum, de man van de waarzegſter Hulda. *Het II boek der Kronyk.* XXXIV, 22.

HASSAN-SABAH, hoofdt van de opvolging of 't geſlacht der Iſmaëliten van Perſie, die geheerſcht hebben in het Perſiſch Iraka, of het oude landſchap der Parthen. Hy maakte zich meeſter van het ſterke ſlot van Aimont in den jare des Heeren 1090, en eindigde zyne regering, eer hy ſtierf, in den jare 1124, hebbende tot opvolger Kaiza-Buzruk. Deze Haſſan was een zeer groot bedrieger, en wierdt het hoofdt van de moordenaars en ſtruikrovers, van welke geſproken wordt in de Hiſtoriën van het H. Landt, onder den naam van den Ouden van het gebergte. Zie deswegen de Hiſtorie van Vrankryk door *Mezeray*, onder de regering van koning S. Lodewyk. *Herbelot Biblioth. Orient.*

HASSELS. Zie HESSELS.

HASSELT, een ſtedeke in Nederlandt, in het Weſterdeel van Overyſſel, aan het Zwarte water, twee mylen van Zwol, en even zo verre van Vollenhoven gelegen. Het zelve is klein in zynen omtrek, maar welvarend en ryk, en daar by zo wel door zyne gelegenheit, als de kunſt, tegen vyandelyk geweldt genoegzaam verzekert. In den jare 1521 wierdt Haſſelt door hertog Karel van Gelder te vergeefſch belegert; maar naderhandt, in den jare 1527, kreeg hy het door liſt in, met behulp van een ſchip met planken, byna op de zelve wyze als Breda door het turfſchip in handen van den Staat kwam. In den jare 1528 wierdt het door Schenk voor keizer Karel den V herwonnen, na dat hy van hem, als hertog van Brabandt, Gelderlandt en graaf van Hollandt, enz. tot gouverneur van Overyſſel was uitgeroepen. Den 10 October des jaars 1582 ondernamen kapitein Kron van Steenwyk, Wouter van Doorn, en Nikolaas van Haren, ieder met 50 ſoldaten, uit Zwarteſluis eene ſtoute daadt, die zy echter kloekmoedig uitvoerden. Namentlyk, des morgens, met het openen van de poort, taſtten zy Haſſelt aan, maakten 'er zich meeſter van, en leden by deze verraſſching geen andere ſchade, dan dat alleen vyf of zes hunner waaghalzen gewond wierden. Dus raakte Haſſelt aan der Staten kant, alwaar na het wegruimen der beelden de gereformeerde Godsdienſt wierdt ingevoert. In den jare 1672 heeft dit ſteedtie al mede het droevig noodlot, den Staat door den inval der Franſchen en Munſterſchen overgekomen, moeten ſmaken, en zich aan den biſſchop van Munſter onderwerpen; doch is naderhandt, gelyk de andere ſteden, van zyne geweldenaars weder verloſt. *Pontanus en Slichtenhorſt Gelderſche Geſchied.*

HASSELT, in 't Latyn *Haſſeletum*, een ſtedeke in het ſticht van Luik, aan het riviertie den Demer, tuſſchen Dieſt en Bilzen gelegen, en tot het graafſchap Loots behorende.

HASSEN-CHERIF, een Numidiër, geboren in de provincie Dara, verſtondt de philoſophie en de toverkunſt. Om zich by het gemene volk in achting te brengen gedroeg hy zich zeer ſchynheilig, voorgevende, dat hy van de oude Mahomethaanſche vorſten afſtamde. Hy hadt drie zonen, die hy in zyne dweperyën opbragt, en daar op naar Mekka zondt, van waar zy nog buitenſporiger te rug kwamen, en veel volk aan hun ſnoer kregen: want het gemene volk hieldt het voor eene zonderlinge gunſt en eere, als zy het zelve vergunden den ſoom van hunne rokken te kuſſen. Zie hunne verdere gevallen hier voor op het woordt CHERIF.

HASTINGS, een oud en vermaard geſlacht in Engelandt. WILLEM VAN HASTINGS was hofmeeſter van koning Henrik den I. Des zelfs neef, ook WILLEM genoemt, wierdt in den jare 1199 benoemt om als Pair te zitten in het Parlement, het welk te Linkoln beroepen was. Zyne nakomelingen waren alle zeer geacht. LAURENS VAN HASTINGS, een van de zelve, trouwde met Izabelle, dochter van Aimerik van Valence, grave van Pembroke, na wiens doodt, voorgevallen in den jare 1339, hy graaf van Pembroke wierdt gemaakt. Hy wierdt in die waardigheit gevolgt in den jare 1348 van zynen zone JAN, en deze in den jare 1375 van zynen zone, van den zelven name, maar die in den jare 1390 zonder kinderen overleedt.

HUGO VAN HASTINGS was van eene zydelinie dezer graven van Pembroke, wiens nazaat, WILLEM, zeer vermaard is geweeſt, als in het volgende artykel zal verhaalt worden. Zyn zoon, EDUARD VAN HASTINGS, wierdt in zyne jeugdt ridder van het Badt gemaakt, en naderhandt van koning Henrik den VII in zyns vaders goederen t'eenemaal herſtelt. Hy voerde de wapenen met roem niet alleen ten dienſte van zynen vorſt, maar ook van keizer Maximiliaan den I in Vlaanderen, en hadt den tytel van *Lord Haſtings van Hungerford*, om dat zyne gemalin Maria eenige dochter en erfgenaam was van den ridder Thomas Hungerford. Hy verwekte by de zelve in den jare 1507 eene dochter, *Anna*, die met Thomas, grave van Derby, trouwde, en een zoon, genoemt GEORGE. Deze verkreeg voor zich en voor zyne erfgenamen den 8 December des jaars 1529 de waardigheit van graaf van Huntington, en ſtierf in den jare 1544, na dat hy by Anna, dochter van Henrik Stafford, hertog van Bukkingham, drie dochters en vyf zonen geteelt hadt. De oudſte van de laatſte, FRANÇOIS genoemt, was ridder van het Badt, en naderhandt van den Kouſſebandt, en trok in den jare 1550 met eene grote krygsmacht in Vrankryk, om de Franſchen uit de nabuurſchap van Calais te verdryven. Hy erlangde van koning Eduard den VI de waardigheit van geheime Raadt, en dempte in den jare 1553, zynde landvoogdt of ſtedehouder van Leiceſtershire, den opſtandt van Henrik, hertog van Suffolk, tegen de koninginne Maria, en nam den zelven gevangen. Hy overleedt in den jare 1561. By zyne gemalinne Catharina, dochter van Henrik van Pole, Lord Montacute, hadt hy zes zonen en vyf dochteren verwekt. De oudſte van de zonen, HENRIK, die hem opvolgde, ontfing in den jare 1571 de ridderorde van den Kouſſebandt, en wierdt Lord ſtedehouder van Leiceſtershire en van Ruthlandt, als mede geheime Raadt. Hy ſtierf den 14 December des jaars 1595, en liet gene kinderen na van Catharina, dochter van Thomas Percy, hertog van Northumberlandt. Hy wierdt derhalven opgevolgt van zynen broeder *George*, die den 31 December des jaars 1604 overleedt, hebbende by Dorothea, dochter van den ridder Jan Port van Edwal, geteelt drie zonen en twee dochteren. De oudſte zoon, FRANÇOIS, ſtierf nog by het leven van zynen vader, maar liet van Sara, dochter van den ridder Jakob Harrington, vier zonen en twee dochteren na. De oudſte van de zonen, HENRIK, volgde zynen grootvader op, wierdt ſtedehouder van Ruthlandt en Leiceſtershire, zegelbewaarder van het laatſte, en ſtuart van Lankaſtershire. Hy ſtierf den 14 November des jaars 1643, na dat hy by Elizabeth, dochter van Ferdinand, grave van Derby, twee zonen, en even zo veel dochteren hadt overgewonnen. De jongſte van deze twee zonen, *Henrik* genoemt, wierdt door koning Karel den I wegens zyne trouwe dienſten tot Lord Loughborough in Leiceſtershire verheven, maar ſtierf ongetrouwt. De oudſte zoon, FERDINAND, volgde den vader op, en teelde by Lucia, dochter van den ridder Jan Danvers van Englesfield, vier zonen en zes dochteren. Komende den 13 February des jaars 1655 te ſterven, volgde hem in de graaflyke waardigheit op zyn jongſte en eenig overgebleven zoon, THEOPHILUS, de welke Lord opperrechter, Lord ſtedehouder van de graafſchappen van Leiceſter en van Derby, hoofdman van de koninklyke lyfwacht, en geheime Raadt van koning Jacobus den II wierdt. Hy wierdt in den jare 1692 van hoog-verraadt beſchuldigt, en deswegen gevankelyk naar den Tour gebragt; maar naderhandt weder op vrye voeten geſtelt, en overleedt den 10 Juny des jaars 1701. Hy was twee malen getrouwt geweeſt, eerſt met Elizabeth, dochter van den baronet Jan Lewes van Ledſton, en na hare doodt met

Franciſca, dochter van François Fowler van Harnage Grange. By de eerſte hadt hy een zoon, *George* genoemt, die hem den 30 May desjaars 1701 opvolgde, en den 22 February des jaars 1705 ongetrouwt ſtierf. By de twede verwekte hy 1.) den 12 November des jaars 1696 THEOPHILUS, die de erfgenaam wierdt van zynen voorgemelden halve broeder; 2.) den 22 October des jaars 1699 *Ferdinand*; 3.) *Anna Jakobina*; 4.) *Franciſca*; 5.) *Catharina Maria*; 6.) *Margaretha. Peerage of England* I. *p.* 175. *Heylyns help to Engl. Hiſt. p.* 357, 444. *Dugdale.*

HASTINGS (WILLEM, LORD) was eerſt ſherif van de graafſchappen Warwik en Leiceſter, en wierdt in den jare 1455 van Richard, hertog van Jork, jagermeeſter van Were in Shropshire gemaakt. Hy raakte zodanig in gunſt by des zelfs zone, die in den jare 1461, onder den name van Eduard den IV, den Engelſchen troon beklom, dat hem de zelve tot opziender van de munt zo wel in den Tour van Londen, als te Calais, voor den tydt van twaalf jaren, als mede tot opperopziender van verſcheide landgoederen des konings, tot Lord kamerheer van zyn hof, en tot kamerheer van het Noorder gedeelte des vorſtendoms Walles aanſtelde, ook ſtrax in het eerſte jaar van zyne regeringe met de waardigheit van vryheer van Haſtings, en in het volgende jaar met de ridderorde van den Kouſſebandt vereerde. Wanneer de gemelde koning in den jare 1470 genoodzaakt was uit zyn ryk naar Hollandt te vluchten, volgde hy hem overal, en hielp grotelyks tot het behalen van de overwinninge by Barnet en het weder veroveren van het koninkryk. Doch hy bezwalkte zynen roem krachtig, doordien hy den gevangen prins Eduard, zoon van koning Henrik den VI, nevens anderen hielp vermoorden. Elizabeth, gemalin van Eduard den IV, droeg hem een groten haat toe, en het ſcheelde weinig, of de Lord Riviers, haar broeder, zou hem door zekere beſchuldigingen zyne eer en zyn leven hebben doen verliezen. Maar Eduard de IV bleef hem gedurig genegen, en hy van zyne zyde was zo wel hem, als zyne twee zonen, Eduard den V en Richard, zeer getrouw. Toen deze twee laatſten, na de doodt van hunnen vader, het opzicht van hunne moeder en van den Lord Riviers onttrokken wierden, was hy, met een inderdaadt goed inzicht, hunnes vaders broeder, Richard, hertog van Gloceſter, daar in behulpzaam, als mede daar in, dat de zelve tot beſchermheer en beſtierder van het koninkryk benoemt wierdt. Maar toen hy bemerkte, dat die hertog zelf naar de kroon ſtondt, liet hy zyn misnoegen daar over zo gevoelig blyken, dat de zelve hem, om een zo krachtigen hinderpaal van zyne voornemens uit den weg te ruimen, den 13 Juny des jaars 1483, wanneer hy de geheime Raads-vergaderinge in den Tour bywoonde, deedt gevangen nemen, en omtrent een uur daar na het hoofdt voor de voeten leggen. Om eene zo ſchielyke rechtsuitvoering by het volk goed te maken liet hy een manifeſt afkondigen, waar in, doch zonder eenige waarſchynlykheit, wierdt voorgegeven, dat de Lord Haſtings van voornemen was geweeſt, den hertog van Gloceſter, nevens den hertog van Bukkingham, dien zelven dag van kant te helpen, en het ryksbeſtier aan zich te trekken. Ook wierdt hem daar in verweten, dat hy na de doodt van Eduard den IV met des zelfs minnareſſe, Johanna Shores, wiens man, een burger van Londen, nog in het leven was, gemeenſchap hadt gehouden, en met haar in ontucht geleeft, het welk wel zo was, maar geenzins tot eene wettige oorzaak van eene zo wrede ſtrafoeffening kon verſtrekken. Zyn ligchaam, nevens het afgehouwen hoofdt, wierden naar Windſor gebragt, en daar by het lyk van Eduard den IV begraven. *John Habington's Life of King Edward IV. Thom. Moor's Life of King Edward V. George Buck's Life of King Richard III. Comines Memoires. Cambden's Britannia. Thee Peerage of England* I. *p.* 176.

HASTINGS, eene ſtadt en zeehaven van Engelandt, gelegen in de Zuid-Weſter landſtreek van het graafſchap van Suſſex, en een van de vyf zeehavens (*Cinqueports*) van Engelandt. Zy beſtaat uit twee ſtraten, die van het Noorden naar het Zuiden lopen, en van welke elke hare eige parochie heeft. Des zelfs haven is gevormt door eene kleine rivier, en hadt tot hare verdediging een ſterk ſlot, gelegen op een gebergte, op wiens puinhopen men hedendaagſch nog een vuurbaak ziet, om de ſchepen by nacht te lichten. De graaf van *Huntington* is baron of vryheer van Haſtings, zynde deze tytel gegeven aan *Wilhelm Haſtings* door koning Eduard den IV. De koophandel is aldaar ſedert lange jaren zeer vervallen. *Moreri in 't Engelſch.*

HASZLANG, een oud en thans vryheerlyk geſlacht in Beyeren, daar het 't erflandhofmeeſtersampt bezit. Het ſtamhuis HASZLANG legt tuſſchen Schrobenhauzen en Oud-Munſter; maar hunne zitplaats hadden zy voortyds te Raitenburg, aan de rivier den Amber, niet verre van Schonga gelegen. *Barbara van Haſzlang* heeft in den jare 942 op het tournoiſpel te Rotenburg de pryzen uitgedeelt. Naderhandt woonden *Leonhard* in den jare 1019 te Trier, en *Diephold* in den jare 1284 te Regensburg de tournoien by. *Stephanus van Haſzlang* leefde omtrent den jare 1390, en was de overgrootvader van *Rudolph*, die nog in 't jaar 1506 leefde. Des zelfs zoon *George*, ſtadhouder van Ingolſtadt, is in den jare 1565 overleden, en was vader van *Rudolph*, geheime Raadt van den hertog van Beyeren, die de navolgende zonen verwekte, als: 1) *Alexander van Haſzlang*, te Haſzlangkreit; 2) *Georg*, welken zommigen *Chriſtoffel* noemen, die zyn geſlacht heeft voortgeplant; en *Henning*, wiens zoon *George Chriſtoffel*, vryheer, in den jare 1646 keurvorſtelyke Beyerſche afgezonden op de vredehandeling te Osnabrugge is geweeſt, en zynen ſtam met verſcheide zonen heeft voortgeplant. In den jare 1716 kreeg zekere baron van *Hazlingen* (het welk naar alle gedachten *Haſzlangen* moet heten) tot hier toe keizerlyke generaal veldtuigmeeſter, en werkelyke hof-en krygs-Raadt, wegens zyne aan het huis van Ooſtenryk den tydt van 50 jaren gedane trouwe dienſten het ampt van werkelyke generaal veldmaarſchalk. *Bucelin.*

HASZLANG, (ALEXANDER, VRYHEER VAN) erfhofmeeſter in opper-en neder-Beyeren, opperhofmaarſchalk en generaal van hertog Maximiliaan van Beyeren, was uit het voorgenoemde geſlacht geſproten. Hy begaf zich van zyne jeugt af in den oorlog, en hebbende zich in den zelven buitens lands wel gekweten, wierdt hy by het oprechten der Roomſch-Katholyke ligue overſte, en was mede tegenwoordig in den jare 1607 by den optocht van hertog Maximiliaan van Beyeren tegen de ſtadt Donauwerth, waar toe hy hem voornamentlyk zou aangeraden hebben. Ook was hy in den jare 1611 by hem in den oorlog tegen den aartsbiſſchop van Saltzburg, Wolfgang Theodoricus van Rhaitenau, en leverde hem zynen hertog gevangen, in wiens dienſt hy vervolgens als kamer-Raadt, hofmaarſchalk, en landvoogdt van Abensberg en Altmanſtein bleef. Wanneer in den jare 1620 gemelde hertog den keizer hielp tegen de Bohemers, wierdt hy als generaal wachtmeeſter met 6000 man te voet en 2000 te paardt vooruit gezonden, gelyk hy daar op terſtondt de oproerige boeren met geweldt aantaſtte, de zelve verſtrooide, Haag en het ſlot Anſterheim en Starenberg innam, zich daar benevens by den generaal Tilly voegde, en naar Bohemen trok, alwaar hy het ſlot en de ſtadt Grunberg veroverde, en eenig Boheemſch krygsvolk te rug dreef. Terwyl hy nu kort daar na aan de koorts kwam ziek te leggen, wilde hem de hertog naar Beyeren laten brengen. Maar als hy den 7 October naauwlyks derdehalf myle van het Beyerſche leger af was gekomen, wierdt hy in een boſch van de Hungaren gevangen genomen, en voor hunnen generaal Johan Bornemiſſa in het Boheemſche leger, en vervolgens voor den keurvorſt van de Palts, Frederik, gebragt, die wel 2 uuren lang met hem een mondgeſprek hieldt. Dewyl nu de hertog van Beyeren hem zonderling gunſtig was, zo begeerde de zelve, dat hy mogt ontſlagen worden, gelyk hy deswegen aan den keurvorſt Frederik ſchreef, met verzekering, dat als hy weder was gezond geworden, hy wederom zou komen. Doch Frederik ontſchuldigde zich, dat Haſzlang niet in zyne, maar in der Hungaren handen was. Hy ſtierf ook kort daar na in zyne gevangeniſſe den 24 October des zelven jaars. Van Maria Felicitas, vryvrouw van Grumpenberg, liet hy na *Johan Henrik*, die by Barbara Franciſca, gebore vryvrouw van Haſzlang, Maria Adelheit, *Elizabeth* verwekte, de welke, na dat zy van haren eerſten gemaal Marquardus Johan Wilhelm, Ryksgraaf van Pappenheim, den 30 Juny weduw nableef, met Johan Chriſtoffel Eckheer, vryheer van Käpfing en Lichteneg, opperſtalmeeſter van zyn broeder, den biſſchop van Freyſingen, den 13 November des jaars 1689 trouwde. *Metzgeri Hiſt. Salisburg. l.* V. *p.* 655. *Aldzreitteri Annal. Bojicæ P.* III. *l.* V. *n.* 43. *Seifferts Geneal. Tabellen P.* I.

HATARA. Zie ATARA.

HATAROTH. Zie ATAROTH.

HATFIELD, een marktvlek van Engelandt, gelegen in de landſtreek van het graafſchap van Eſſex, die *Harlow* genoemt wordt. Daar is een ander marktvlek van den zelven name in de landſtreek van het graafſchap van Hartford, genaamt *Broadwater.* Men noemt het anders *Biſhops-Hatfield*, dat is, *Biſſchops-Hatfield.* Deze plaats is vermaard ter oorzake van een ſchoon huis van den zelven name, het welk eertyds een koninklyk paleis is geweeſt, tot 'er tydt toe, dat het zelve by verwiſſeling is gekomen in het bezit van den grave van Salisbury. *Moreri in 't Engelſch.*

HATHAJA. Zie ATHAJA.

HATHALJA. Zie ATHALJA.

HATHERLEY, een marktvlek van Engelandt, in de landſtreek van het graafſchap van Devon, de welke *Black-Torrington* genoemt wordt, zynde gelegen aan de rivier Towridge. *Moreri in 't Engelſch.*

HATTEM, of HATTUM, een ſtedeke in het Noord-Ooſterdeel van Gelderlandt, in het kwartier van de Veluwe, niet verre van de rivier den Yſſel, en omtrent een uur van de ſtadt Zwol gelegen. Het zelve heeft, volgens eenige ſchryvers, zynen naam ontleent van de oude *Attuaren*, of *Attuariërs*, die naburen der Chamaven, of Kampenaars, zyn geweeſt. In vorige tyden heeft Hattem een geweldig blokhuis of ſterken burg gehad, in den jare 1404 gebouwt van Reinald den IV en V, hertogen van Gelder, dat door hertog Karel van Gelder meer verſterkt, en met nieuwe voorwerken en wallen, daar by met een zeer vaſten toren voorzien is, binnen welken toren de baron van Waſſenaar, naderhandt veldheer van den keizer in Vrieslandt, vele jaren, en na hem ook de rentmeeſter van Zallandt, en de ſchout van Deventer (beide in den ſlag van Aperloo gevangen genomen) in eene yzere hangkouw, genaamt de Waſſenaars kouw, hebben gezeten. Thans is 'er van dit ſlot, wiens muren meer dan 25 voeten dik waren, niets meer overig dan wat ſteen en puin. Deze veſting, met het geen 'er aan hoort, plagt het erfgoedt te zyn van *Jan van Haarlem*, baſtaard zoon van hertog Reinald den III, overleden in den jare 1371. Op dit ſlot was ook eene kapel, de welke de kapel op het kaſteel wierdt genoemt. Onder den ban van dit ſtedeke ſtondt voor dezen een vermaard klooſter van adelyke maagden *Klaarwater* genoemt, in den jare 1422, volgens Slichtenhorſt, maar in den jare 1415, volgens Bocopius, geſticht, en door Frederik van Blankenheim, biſſchop van Utrecht, ingewyd. Zie hier na op KLAARWATER. Daar is ook een gaſthuis, door de wandeling *Gods Berg* genaamt. In den jare 1429 is Hattem door een

een vervaarlyken brandt t'eenemaal, voor de twede maal in den jare 1504 half, en nogmaals in den jare 1517 de voorſtadt in de aſſche gelegt. In den jare 1505 heeſt Philips de I, koning van Caſtiliё, Hattem door verraſſching, en den burg door eene bloedige belegering verovert. In den jare 1511 heeft hertog Karel van Gelder het kaſteel ingenomen, en herwonnen. In den jare 1521 hebben graaf Floris van Egmondt en Juriaan Schenk, wegens keizer Karel den V, deze veſting zeer geweldig aangetaſt, en met 25 ſtukken geſchut onophoudelyk beſchoten. De wallen en muren waren alreets doorboort en gevelt, overzulks vielen 'er de vyanden op aan, doch wierden afgeſlagen door der burgers manhafte tegenweer, die zo lang duurde, tot de Hoenverspoort in ſtukken geſchoten was, en zy daar door genoodzaakt om 't by verdrag over te geven. In den jare 1580 wierdt Hattem, daar niet meer dan vyftien Staatſche beſoldelingen inlagen, door hunnen droſſaardt Montfoort en zynen zone verraden. Hy nam by nacht Spaanſch krygsvolk in, en met hunne hulpe maakte hy zich meeſter van de eene poort: doch de burgers, ſchoon zy gelyk als hunne doodt voor oogen zagen, ſchoten toe, en herwonnen die poort, belegerden den vyandt met den droſt in het kaſteel, en dwongen het, met hulpe der naburige bezettingen, tot overgave. De droſt Montfoort met zynen zone wierden naar Aarnhem gevoert, onthoofd en gevierendeelt. Na dat Zutphen en Deventer door verraadt in handen der Spaanſchen gevallen waren, wierdt Hattem drie maal in eenen winter beſprongen; maar te vergeeſch. In den jare 1629 kwam een groot leger van Duitſchers en Croaten, onder den grave van Salaſar, voor Hattem; maar zy wierden van de burgery en de weinige ſoldaten, door den burgermeeſter Greve daar binnen gebragt, dapper door het geſchut verwelkomt en afgewezen. Salaſar kreeg zommige van de wacht gevangen, onder welke ook een Schotſch edelman was, Grim genaamt. Hy vraagde hem hoe veel volk den vorigen avondt daar binnen gekomen was, want de zynen hadden de brandende lonten gezien. Grim antwoordde 600, ſchoon het getal niet hoger dan 80 was. *Gy zyt gelukkig*, zeide Salaſar, *dat gy myn gevangen zyt, vermits ik van zins ben de ſtadt geweldig te beſtormen, en alles te vernielen. En ik*, voegde hem Grim daar op toe, *achte my ongelukkig, dat ik de eer niet mag hebben van myne ſpitsgeſellen by te wonen, om u en de uwen den hals te helpen breken.* Vermits nu de graaf ook uit de andere gevangenen de overgrote moedigheit van die van Hattem verſtondt, dorſt hy geen ſtorm wagen, en trok af. Na de vrede tuſſchen den Staat met Spanje in den jare 1648 hadt Hattem veel van zyne ſterkte verloren. Toen nu de biſſchop van Munſter den 19 Juny desjaars 1672 voor Hattem kwam, was 'er overal gebrek aan. De bezetting beſtondt alleen uit 76 ſoldaten, de weêrbare burgery kon naauwlyks 180 man uitmaken, en zy hadden kleinen voorraadt van krygsgereedſchap en wapenen. De biſſchop eiſchte de ſtadt op, maar wierdt moedig afgewezen. Kort daar na beſchoot hy ze zeer vinnig, maar liet ze ondertuſſchen gedurig opeiſchen, met aanbieding van goede voorwaarden. Doch die van de ſtadt, van hunne oude dapperheit niet ontaard, en eenigen byſtandt van Zwol verwachtende, wilden nergens naar luiſteren. Zy bragten het biſſchoppelyke leger grote ſchade toe, en eene menigte van zyn volk bleef 'er voor. De biſſchop dorſt den ſtorm niet wagen, maar beſloot de ſtadt digt met zyne gehele macht, en wierp 'er zeer vele bomben in, dat die van Hattem echter niet zou hebben kunnen krenken; doch zich van alle hope van byſtandt verſteken ziende, wierden zy door noodt gedwongen de ſtadt aan den vyandt over te geven, die verbaaſt ſtondt, ziende de geringe bezetting, waar door hy 700 ſoldaten en vele brave officieren voor de wallen hadt verloren. De biſſchoppelyken trokken den 23 Juny binnen de ſtadt; de overſte Nagel beroofde de ſtadt van haar zilverwerk, dat ſedert lange jaren op 't ſtadhuis byeen was vergadert, door milddadige giften der burgermeeſteren, die, eerſt in dat ampt tredende, daar toe, volgens eene oude gewoonte, verplicht waren. Dit moeſten zy met goede, of liever oogen vol ſpyt, hem met eige handen zien in twee ſluitmanden pakken, en naar zyne huizing zenden, van waar hy 't nog dien zelven dag naar Zwol afſcheepte. Ondertuſſchen bleef de vyandt niet lang meeſter van de ſtadt, maar moeſt die, nevens alle andere veroveringen van den Staat, behalven Maaſtricht en de Graaf, in den volgenden jare verlaten. *Pontanus en Slichtenhorſt Gelderſche Geſchied. Junius Batavia. Van Leeuwen Batavia illuſtr.*

HATTINGEN, eene kleine ſtadt van den Weſtphaalſchen kreits, is gelegen in het graafſchap van der Mark, aan de rivier de Roer, zeven mylen van Duisburg, en een weinig minder van Duſſeldorp, naar den kant van het Ooſten. *Maty Diction.*

HATTO, koning van Armeniё omtrent den jare 1256, ziende zyn ryk uitgeplundert en verwoeſt door de Saracenen, begaf zich in perſoon tot den Groten Cham der Tartaren, *Cublay* genoemt, den welken hy den Chriſtelyken Godsdienſt deedt ombelzen, en van welken hy een machtig onderſtandt kreeg, om zich in vrede in zyn koninkryk te kunnen houden. Cublay zondt met Hatto zyn broeder *Haolon*, de welke de Saracenen uit Armeniё, uit Syriё en uit het H. Landt verdreef. *Kircher. China.*

HATTO de I was eerſt abt van Reichenau, maar wierdt in den jare 891 na *Sunzo* aartsbiſſchop van Ments. Hy was een onruſtig man, die vele onluſten verwekte. Hy bragt graaf Adelbert om het leven: want terwyl de zelve eenen nabeſtaanden van den keizer Lodewyk den IV hadt doodgeſlagen, zocht de keizer zulks aan hem te wreken, maar kon hem niet uit zyn ſlot krygen. Hatto onderleide zulks met liſt, als hy by den grave naar Bamberg ging, en hem overreedde, dat hy zich den keizer zou onderwerpen, hem zwerende, dat hy hem friſch en gezond weder op het ſlot te Bamberg zou brengen. Doch als zy naauwlyks uit Bamberg waren, ſtelde zich de aartsbiſſchop aan, als of hy tot andere gedachten kwam, en verzocht om een ontbyt, dus de graaf wederom moeſt keren. Als nu de graaf by den keizer kwam, wierdt hem het hoofdt afgeſlagen, en Hatto ontſchuldigde zich daar mede, dat hy hem by het ontbyt volgens zyne beloſte gezond en friſch in zyn ſlot hadt te rug gebragt, maar dat hy niet kon helpen, dat de graaf ten twede maal met hem was uitgetrokken. Voorts zocht hy den jongen hertog van Saxen, Henrik, voor dat hy keizer wierdt, van kant te helpen met een vergiften gouden halsbandt, waar mede hy hem beſchonk. Doch de goudſmidt hadt het bedrog ontdekt, zo dat Henrik den zelven wederom te rug zondt. Eindelyk zegt men, dat deze Hatto door het onweder is dood geſlagen, en de Duivel zou het ligchaam weggevoert, en in den Siciliaanſchen berg Æthna geworpen hebben, het welk echter voor eene fabel moet gehouden worden. *Marianus Scotus lib. III. ad an. 908. Siffridus Presbyter. lib. I. pag. 988. Ottho Friſing. lib. V. cap. 16. Rhegino Annal. Fuld. Bruſchius Hiſt. Archiepiſc. German. Serrarii Hiſtor. Mogunt.*

HATTO de II was eerſt abt van Fulda, wierdt daar na aartsbiſſchop van Ments, en leefde in de X eeuwe. Keizer Ottho gebruikte hem in gewigtige zaken. Men geeſt voor, dat hy van de ratten en muizen is opgegeten, tot eene ſtraffe van zyne onbarmhertigheit tegen de armen: want men zegt, dat hy in den tydt van eene grote dierte en hongersnoodt vele arme menſchen, die om broodt kwamen verzoeken, in een ſchuur heeft doen opſluiten, en daar in levendig verbranden; en als zy jammerlyk ſchreeuwden, zou hy geantwoord hebben, waarom zy niet arbeidden? of, gelyk anderen willen: *Hoort, hoe de koornmuizen pipen.* Doch niet lange daar na, zegt men, is hy van de ratten en muizen zeer geplaagt, zodanig, dat hem zelf het ſlot, dat hy midden in den Rhyn hadt laten bouwen, en waar in hy zyne toevlucht hadt genomen, tegen de zelve niet kon beſchermen; zelfs zouden zy zynen naam uit de muren en tapyten uitgevreten hebben. Trithemius, Serrarius en andere ſchryvers hebben veel werk gedaan om deze geſchiedenis te wederleggen, en tot eene fabel te maken; maar Wendelinus zoekt des zelfs waarheit met krachtige bewysgronden te beveſtigen, gelyk ook de toren, omtrent Bingen op een eilandt van den Rhynſtroom ſtaande, daar van daan den name van den *Muize-toren* zou gekregen hebben. Doch Trithemius zegt, dat deze toren tot een wachttoren voortyds heeft gedient; en van dezen wachttoren oordeelt Serrarius dat de zelve zynen naam heeft gekregen; want die van een wachttoren iets ziet, dien noemt men *muizen*, dat is, als de katten op de muizen loeren. Zommige nieuwe ſchryvers zeggen, dat hy de monniken wegens hare luiheit en ongebondenheit heeft gekaſtyd, en dat deze daarom zulke dingen van hem hebben uitgeſtrooit. *Trithemius Chron. Hirſaug. ad an. 967. Centur. Magdeb. Cent. X. Broweri An. Fuld. l. I. c. 17. §. 3. Serrarii Res Mogunt. lib. IV. cap. 4. Arnold Ketter-Hiſtorie X boek 5 kap.*

HATTO, HETTO, of GEITZO, biſſchop van Baſel, leefde in de IX eeuwe. Hy was de opvolger van *Waldo* omtrent den jare 806, en muntte uit door zyne geleerdheit en goed gedrag. Keizer Karel de Grote zondt hem in gezantſchap in den jare 811 aan Nicephorus, keizer van Conſtantinopel. Hatto gaf een verhaal uit van deze reize, het welk hy *Itinerarium* noemde, met het levensbedryf van S. Uvertyn. Hy heeft ook een *Capitularium* opgeſtelt tot onderrechting der prieſteren, uitgegeven door Dom. Luc D'Achery *Tom. VI Spicileg.* Hatto was abt geweeſt van Reichenau voor dat hy biſſchop wierdt; en hebbende zyn bisdom afgeſtaan in den jare 822, keerde hy weder naar zyn klooſter, en leefde daar als een gemeen monnik tot den jare 836, wanneer hy geſtorven is. *Hermannus Contractus in Chron. Pithæus in Annal. Voſſius de Hiſtor. Lat. Miræus in Auct. Du Pin Biblioth.*

HATTO, of HAITO, een monnik van de orde der Premonſtratenzen omtrent den jare 1300, was, zo men zegt, bloedverwant van den koning van Armeniё, het welk echter niet waarſchynlyk is. Hy deedt eene reis in het Ooſten, van welke hy een verhaal ſchreef in de Franſche ſpraak, onder den tytel van: *Paſſage de la Terre Sainte.* Dit werk is overgezet in het Latyn door *Nikolaas Folion*, en gedrukt te Hagenau in den jare 1529; te Baſel onder de Hiſtorieſchryvers van de nieuwe wereldt in de jaren 1532 en 1555; en te Helmſtadt in den jare 1585, in het twede Deel van de ſchryvers der Hiſtorie van Jeruzalem, uitgegeven door Raineccius, behalven een boek van de Tartaren, het welk Nikolaas Salwin heeft vertaalt omtrent den jare 1307, op het bevel van den paus Clemens. Men zegt, dat Hatto zelf dit werk aan hem opdroeg, genaamt *Hiſtoria Orientalis*, van het welke men verſcheide drukken heeft. Andreas Muller heeft zelf dit werk in het licht laten komen in den jare 1672 te Keulen. *La Croix du Maine. Geſnerus. Voſſius. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccleſ. XIV ſiecle.*

HATTON, (ONDER-of BURGGRAVEN VAN) in Engelandt. Na dat de ridder *Willem Newport* van zyn moeders broeder, gewezen grootkancelier van Engelandt, *Chriſtoffel Hatton* genoemt, tot zone was aangenomen, noemde hy zich na des zelfs doodt, voorgevallen in den jare 1591, *Willem Hatton*, maar liet gene mannelyke erfgenamen na, en vermaakte dus het grootſte gedeelte van zyne goederen aan *Chriſtoffel Hatton*, zoon en erfgenaam van zynen naaſten bloedverwant *Jan Hatton*. Gemelde CHRISTOFFEL wierdt by de kroning van Jacobus den I rid-

ridder van het Badt gemaakt, en verwekte een zoon, mede CHRISTOFFEL genoemt. Deze wierdt by de kroning van Karel den I ook ridder van het Badt gemaakt, en kreeg naderhandt, wegens zynen yver voor de belangen des konings, den tytel van *Lord Hatton van Kerby in Northamptonshire*, nevens het ampt van tegenboekhouder (*controlleur*) van het hof van Karel den I. Karel de II maakte hem na zyne herstellinge op den troon van Engelandt gouverneur van het eilandt Guernsey en zynen geheimen Raadt. Hy overleedt in den jare 1670, en liet van Elizabeth, oudste dochter van den ridder Karel Montagu (die de jonger broeder was van Henrik, grave van Monchester) de navolgende kinderen, als: 1) *Christoffel*; 2) *Karel*; 3) *Maria*; 4) *Jan*; en 5) *Alicia*. De oudste zoon, CHRISTOFFEL, wierdt van koning Karel den II onder-of burggraaf van Hatton en gouverneur van het eilandt Guernsey gemaakt. Hy trouwde eerst met Cecilia Tufton, derde dochter van Jan, grave van Thanet, by welke hy teelde *Anna*, gemalin van Daniel Finch, grave van Nottingham. Na hare doodt trouwde hy met Francisca, eenige dochter van den ridder Henrik Yelverton van Easton Manduit, by welke hy wel verscheide kinderen verwekte, maar die alle jong stierven. Hy nam tot zyn derde echtgenote Elizabeth, dochter van den ridder Willem Haslewood van Mendel, die hem vader van de volgende kinderen maakte, als: 1) WILLEM, geboren in den jare 1690, die zynen vader in den jare 1706 opvolgde; 2) *Karel*; 3) *Johannes*; 4) *Elizabeth*; 5) *Penelope*, en 6) *Anna*. *Peerage of England* I. *pag.* 403.

HATTON, (CHRISTOFFEL) grootkancelier van Engelandt onder de regering van de koninginne Elizabeth. Hy was te Holdenby in Northamptonshire geboren, en uit een oud adelyk geslacht in Cheshire, het welk van *Nigel*, baron van Hatton in het gemelde landschap, afstamde, gesproten. Hy was een man van grote geleerdheit, van een zonderling verstandt en van eene ongemene ondervindinge, des hy van de koninginne tot haren kancelier en spreker benoemt wierdt. Hy was zo rechtvaardig, dat de onderdanen zyne vonnissen voor eene wet hielden, en zo wys, dat zyne gevoelens door de koninginne als zo vele godspraken wierden aangenomen. Deze koningin, die niemandt eenige schulden kwyd scholdt, maande hem op een tydt wegens zekere oude schuldt, en wilde terstondt betaalt zyn; en dewyl Hatton niet in staat was haar strax te voldoen, trok hy zich zulks zodanig ter herte, dat hy daar over in eene dodelyke krankheit viel. Daar op berouwde het de koningin, dat zy hem zo hard hadt aangetast, en deedt haar uiterste best om hem weder op te helpen, brengende hem zelf eenige hertsterkingen aan het bedde. Maar alles was vruchteloos, en Hatton gaf den geest in den jare 1591, wordende in de S. Pieterskerk te Londen begraven. Om dat hy gene kinderen hadt, nam hy den ridder *Willem Newport* tot zone aan, die daar op zynen naam in dien van *Willem Hatton* veranderde.

HATTON-CHATEAU, eene kleine stadt van het hertogdom van Bar, in Lotharingen, is gelegen aan de rivier van Hatton, vyf mylen van Verdun, in het Zuid-Oosten. *Baudrand.*

HATWAN, of HADWAN, eene sterke stadt in opper-Hungarië aan de rivier Lagyne, 5 mylen Noordwaarts van Pest, en 6 van Agran gelegen. Zy is van de Turken en Duitschers verscheide malen verovert, en van de laatsten in den jare 1604 weder verlaten. In den jare 1710 nam de keizerlyke generaal Cusani de zelve van de rebellen. *Krekwitz pag.* 268.

HATZFELD *en* GLEICHEN, een Ryksgraaflyk geslacht van de Wetterausche graven. Het zelve is oorspronkelyk van het beroemde adelyk geslacht van die van *Hatzfeld*, welke van het stamslot en steedtie HATZFELD, in Hessen, omtrent Battenberg gelegen, den name voeren. Humbrecht stelt *Richardus* als stamvader van het zelve, die in den jare 968 leefde, en met eene van Reiffenberg getrouwt was. Van zyne nazaten is zonderling *Godfried van Hatzfeld*, die omtrent den jare 1386 leefde, aanmerkelyk. De zelve heeft eenige zonen nagelaten, van welke alleenlyk hier *Johan van Hatzfeld*, keurvorstelyke Keulsche maarschalk, en van den jare 1409 tot den jare 1442 landdrost in Westphalen, en *Gottard van Hatzfeld* voorkomen. De nazaten van den eersten hebben de Westphaalsche en Bergsche linie opgerecht, en voor een gedeelte den tytel van vryheeren verkregen. Maar de nakomelingen van Gottard hebben den graaflyken standt verkregen. Zyn eenige zoon, *Georg*, hadt veertien kinderen, van welke de jongste zynen stam in Hessen voortplantte. De oudste, met name *Godfried*, hadt 3 zonen, *Wilhelm*, *Georg* en *Lodewyk*, onder welke de laatste geen erven naliet. De twede, Georg, hadt erven, en *Henrik Lodewyk van Hatzfeld* was des zelfs neef, die keizerlyke overste, en in den jare 1631 kommandant van Rostok was, en van een advokaat aldaar, met welken hy een krakeel hadt, op eene verradelyke wyze met een byl wierdt dood geslagen, en naderhandt het hoofdt afgesneden. Met zynen eenigen zone *Wolf Henrik* is deze tak uitgestorven. Maar de oudste, *Wilhelm*, plantte het geslacht voort. Hy liet na van zyne gemalinne, Catharina van Selbach in Crottorf, *Sebastiaan*, en deze van Lucia van Seckingen vyf zonen, onder welke de vierde, *Henrik Frederik*, kanunnik te Ments was; de vyfde, *Bertram*, stierf jong; de oudste, *Franciscus*, was in den jare 1631 bisschop van Wurtsburg en hertog van Frankenlandt, ook van den jare 1633 bisschop van Bamberg, van wien hier na zal gesproken worden. *Melchior* deedt keizer Ferdinand den II in den dertigjarigen oorlog grote diensten, en wierdt deswegen nevens zyn broeder *Herman* van den zelven in den Ryksgravenstandt verheven. Terwyl nu omtrent dezen tydt de graven van Gleichen met *Johan Lodewyk* uitstierven, zo beleende keurvorst Anshelm Casimir van Ments de gemelde beide graaflyke broeders, nevens hunne nazaten, den 30 July des jaars 1639, met het graafschap en het huis Gleichen, zyn aartsticht toegevallen, waar op hen keizer Ferdinand de III in den jare 1641 den tytel van graven van Gleichen en Hatzfeld, nevens dien van heeren van Wildenberg, ook dien van hoog-en welgeborene schonk, en hen het recht gaf, dat zy wegens Gleichen op de landdagen zouden verschynen, welk laatste echter de hertogen van Saxen-Weimar krachtig hebben tegengesproken, waar van beneden zal gesproken worden. Doch deze graven verkregen hier op, behoudens het recht van Saxen, om op de Wetterausche gravenbank te mogen zitten, en van keizer Ferdinand den III in den jare 1654 het recht van goude en zilvere munt te mogen slaan, nevens meer andere voorrechten. De derde der voorgezegde twee broederen, *Herman*, die tevens Ryksgraaf was gemaakt, als mede keizerlyke Ryks-hof-Raadt en overste, wierdt den 12 July des jaars 1603 geboren, en plantte alleen het geslacht voort. Hy stierf in October des jaars 1677, en liet na van zyne gemalinne Maria Catharina, vryvrouw van Dalburg, 4 zonen, waar van de oudste, *Franciscus*, den geestelyken standt verkoor, zynde kapittelheer by de aarts en hoge stichten van Ments, Trier en Wurtzburg geweest, en den 11 February des jaars 1685 gestorven. De twede, *Melchior*, stierf jong in den Nederlandschen oorlog. De beide jongste, *Henrik* en *Sebastiaan*, hebben twee afzonderlyke liniën opgerecht. *Henrik* stichtte de *Trachenbergsche*, en stierf in den jare 1683 te Racoz in Polen. Zyne gemalin was Catharina Elizabeth, dochter van Philips Erwin, vryheer van Schönborn, en zuster van Lotharius Franciscus, keurvorst van Ments. Deze heeft in haren weduwelyken staat de eene helft van de heerlykheit Trachenberg, zynde door huwelyk aan de vryheeren van Nesselroth gekomen, gekocht, als ook het steedtie Prausnitz, nevens 13 dorpen, aan het huis der graven van Hatzfeld gebragt. Van deze linie is de tegenwoordig regerende graaf *Franciscus*, des H. Roomsche Ryks graaf van Hatzfeld en Gleichen, heer van de heerlykheden Trachenberg in Silesië, te Prausnitz, Blankenhein, Kranichfeldt, Wildenberg, Crottorff, Schönstein, Halderberg, Stetten en Rosenberg, keizerlyke kamerheer, geboren in den jare 1676. In den jare 1708, den 25 November, trouwde hy met Anna Charlotta Elizabeth, dochter van Johan Philips, graaf van Stadion, welke hem baarde *Maria Sophia* den 6 Juny des jaars 1709, maar die den 25 July stierf; *Maria Johanna* den 31 December des jaars 1711; *Maria Charlotta* den 6 July des jaars 1715; *Franciscus Philippus* den 2 Maart des jaars 1717; *Karel Frederik* den 14 September des jaars 1718; *Maria Josepha* in den jare 1720, en *Antonius* in den jare 1725. Des zelfs zusters en broeders zyn *Maria Anna*, geboren in den jare 1671; *Lucia*, geboren in den jare 1672, en gestorven in den jare 1692; *Theresia*, geboren in den jare 1673, wierdt nonne in het Ursulynen klooster te Keulen; *Sophia*, geboren in den jare 1675, en gestorven in den jare 1690; *Melchior*, geboren in den jare 1677, en gestorven in den jare 1679; *Henrik Joseph*, geboren in den jare 1678, was kanunnik te Ments en te Keulen; *Maria Eleonora Charlotta*, geboren in den jare 1679, trouwde in den jare 1695 met Johan Ottho, graaf van Dernbach, en na des zelfs doodt in den jare 1701 met Damianus Hugo, vryheer van Schönborn. Zy stierf in den jare 1718; *Catharina Elizabeth*, geboren in den jare 1680, die in den jare 1707 overleedt, en *Antonius Lotharius*, geboren in den jare 1682, domheer te Wirtzburg en Bres'au.

De twede zoon van Herman Sebastiaan, *Sebastiaan*, stichtte de *Hatzfeld-Rosenbergsche* linie. Hy is den 2 February des jaars 1654 geboren, en heeft by zyne gemalinne, Anna Elizabeth, vryvrouwe van Kesselstadt, zusters dochter van Johan Hugo van Arbek, keurvorst van Trier, verwekt *Anna Antoinetta*, geboren den 18 October in den jare 1687; *Johan Godfried*, geboren in den jare 1688, gestorven in den jare 1689; *Johan Hugo*, geboren den 14 Maart des jaars 1690; *Maria Catharina*, geboren den 3 September des jaars 1692; *Karel Kaspar*, geboren den 25 Augusty des jaars 1691; *Lotharius Franciscus*, geboren den 29 October des jaars 1695. Deze graven bezitten buiten het oude vaderlyke stamslot Hatzfeld ook een steedtie van dezen name in Hessen, aan de rivier Eder gelegen; voorts in Thuringen een gedeelte van het graafschap Gleichen, nevens de heerlykheden Blankenhein en neder-Kranichfeld, over welke heerlykheden zy de landsheerlyke hoogheit willen voeren, doch van het huis van Saxen-Weimar daar in gedwarsboomt worden, om welke reden de zaak als nog voor het keizerlyke kamergerecht hangt. In de Wetterau bezitten zy de sloten Wildenberg en Crottorff, naby Siegen gelegen; in Frankenlandt de heerlykheit Rozenberg, alwaar het steedtie Stetten, het slot Halderberg, het slot en vlek Waldenhofen, die in den jare 1632 na het afsterven der Rozenbergsche linie het sticht van Wurtzburg ingelyft, en den graven van Hatzfeld als een leen zyn gegeven. In Silesië hebben zy de vrye standsheerlykheit Trachenberg, die voormaals den hertogen van Glogau, van den Piastischen stam, daar na den vryheeren van Kurzbach, en naderhandt den vryheeren en Sempervry van Schafgotsch toebehoorden. Maar toen keizer Ferdinand de II in den jare 1633 de zelve introk, gaf ze keizer Ferdinand de III in den jare 1641 aan graaf Melchior van Hatzfeld tot een leen. Na des zelfs doodt in den jare 1641 verdeelden onder zich graaf Herman en des zelfs zuster Lucia, getrouwde vryvrouw van Nesselrode, na een langdurig proces, deze heerlykheden; hoewel de weduwe van graaf Henrik naderhandt de Nesselrodische helft, het steedtie Prausnitz en 13 dorpen wederom verkocht, en met de Hatzfeldische vereenigt heeft. *Rittershus. Geneal. Imhof N. P. lib.* VI. *c.* 6. *Gastelius de statu Europæ c.* 31. *Europ. Herold P.* I. *p.* 164. *Geneal. Tab.* 109. *Lunig Spicil. secul.* I.

HATZFELD, (FRANCISCUS, GRAAF VAN) bisſchop van Bamberg en Wurtsburg, hertog van Frankenlandt, was in den jare 1596 van Herman, graaf van Hatzfeld, geboren. Hy nam den geeſtelyken ſtandt aan, wierdt kanunnik en Dom-cantor te Bamberg, ook prooſt van het kollegiale ſticht van S. Gangulphus, Domheer te Cruitsburg, vice-dom der Bambergſche heerlyk eit Wolfsburg, in Karinthië, als mede Domheer te Wurtzburg. In den jare 1630 zondt hem de biſſchop Philips Adolph van Wurtsburg als afgezonden op den keurvorſtelyken collegiaaldag naar Regensburg; en de biſſchop van Bamberg, Johan Georg, in den jare 1631 op de te Frankfort aan den Mayn over de geeſtelyke goederen aangeſtelde byeenkomſt; maar de zelve wierdt wegens de overwinning van koning Guſtavus Adolphus by Leipzich en de daar op gevolgde progreſſen wel haaſt afgebroken. Als ondertuſſchen de koning van Zweden in Frankenlandt viel, ſtelde hy hem wel eenige artykelen van vrede voor, maar week naar Keulen, wanneer de ſtadt Wurtzburg ſtormenderhandt ingenomen, en in de zelve een ſchone voorraadt van levensmiddelen gevonden wierdt. Dus onthieldt hy zich nu te Keulen, dan in de Nederlanden, doch wierdt gedurende zyne ballingſchap den 25 July des jaars 1634 tot biſſchop van Bamberg verkoren, wanneer hy eene reize tot den keizer Ferdinand den II naar Bamberg deedt, alwaar de beſtierder der hogeſchole, D. Stephanus Zwirſlag, by de aangeſtelde plegtigheden hem die in de Domkerk reets ingenome plaats in het koor weigerde toe te ſtaan; waarom hy nevens den biſſchop van Osnabrugge buiten het koor ging zitten. Maar na dat Wurtsburg weder den Zweden was afgenomen, kwam hy in het zelve jaar wederom daar henen, ontfing in den jare 1635 van den keizer Ferdinand den II het leen over zyne beide bisdommen, en kreeg in de maandt December des zelven jaars, na eene belegering, zyne veſting Köninghoven by accoord weder in. Ondertuſſchen wierdt in den jare 1636 de vredehandeling tuſſchen den keizer en den landgrave Willem van Heſſen-Caſſel weder begonnen; maar toen de zelve de belegerde ſtadt ontzette, hadden de traktaten geen voortgang. Wanneer ook in dit jaar eene vredehandeling tuſſchen den keizer en de Zweden op het tapyt kwam, wierdt deze biſſchop van keizer Ferdinand den II tot zyn plenipotentiaris benoemt, en de graven Ernſt Fugger en Ferdinand Sigismund Kurtz hem toegevoegt; van welken keizer hy ook, nevens zyne broederen, in den Ryksgravenſtandt verheven, en hen het toenmaals uitgeſtorven graafſchap Gleichen van den keurvorſt van Ments tot een leen gegeven wierdt. Hy liet in den jare 1639 een lyfgarde van 500 man werven: doch als de Zweedſche generaal Köningsmark in het zelve jaar in zyn bisdom viel, moeſt hy den op het ſlot te Wurtsburg gevangen gehouden Paltſchen generaal Ferentz zonder rantzoen overleveren, en 25000 Ryksdaalders betalen. Hy beſtierde in den jare 1640 den Ryksdag door zyne afgezonderen. Voorts was hy milddadig tegen de armen, gelyk hy ook te Wurtsburg aan gene zyde van den Mayn een Weeshuis liet bouwen. Eindelyk viel hy den 20 July des jaars 1642 over de maaltydt ſchielyk in eene flaauwte, en ſtierf drie vierendeel uurs daar na. *Pufendorf de Rebus Suec. Ludwig Script. Herbip. pag.* 498.

HATZFELD, (MELCHIOR) graaf van Gleichen en vryheer van Wildenberg en Trachenberg, heer te Prausnitz, Blankenheim, Kranichfeld, Crottorf, Schönſtein, Halderberg, Stetten en Rozenberg, keizerlyke en koninklyke Hungariſche, als mede Boheemſche geheime Raadt, hof-krygs-Raadt en generaal veldmaarſchalk. Hy was een zoon van Sebaſtiaan, graaf van Gleichen en van Hatzfeld, en van Lucia van Seckingen, en den 20 November des jaars 1593 op het ſlot Crottorf geboren. By het aanwaſſen zyner jaren begaf hy zich in krygsdienſt, waar in hy het zo verre bragt, dat hy keizerlyke generaal wierdt. In den jare 1636 zondt hem de keizer den keurvorſt van Saxen met eenige regimenten te hulp, wanneer hy de Zweden veel afbreuk deedt. In den jare 1637 dreef hy de Zweden uit Saxen te rug naar Pomeren, ſloeg in den jare 1638 de Paltſche troepen, doodde wel 2000 van de zelve, kreeg de bagagie, en maakte vele gevangenen, onder welke prins Robert van de Palts was, welke hy den keizer toezondt, en veroverde hier op Cloppenburg, Vecht en andere plaatſen. In den jare 1641 kreeg hy de ſtadt Dorſten met accoord, en gaf ze weder over aan den keurvorſt van Keulen. Van daar ging hy naar Thuringen, nam Heldrungen, Mansfeld en andere plaatſen in. In den jare 1642 kweet hy zich wel aan den opper-Rhynſtroom. In den jare 1644 veroverde hy Halberſtadt en Ooſterwyk. In den ſlag by Jancow in Bohemen, in den jare 1645 gehouden, wierdt hy geſlagen, en nevens de voornaamſte officiers met het grootſte gedeelte van het leger gevangen genomen. Weder ontſlagen zynde vergoedde hy deze ſchade; waarom hy van den keizer verlof kreeg om de vrye ſtands-heerlykheit Trachenberg in Sileſië te kopen, en na de geſlote vrede daar in wierdt beveſtigt. Als keizer Leopold den koning Johan Caſimir van Polen in den jare 1657 tegen de Zweden hulpe toezondt, wierdt het zelve krygsvolk door dezen grave van Hatzfeld gekommandeert. Naauwlyks was hy in Polen aangekomen, of hy bragt Crakau, door de Zweden bezet, na een beleg van een maandt wederom in handen van den koning van Polen. Hy begaf zich kort daar op naar zyne heerlykheit Trachenberg, alwaar hy op het dorp Bowitzko den 9 January des jaars 1658 ſtierf, en te Prausnitz begraven wierdt. Dewyl hy gene erven naliet, kwamen zyne landen aan den grave Herman, zynen vleeſchelyken broeder, en aan zyne zuſter Lucia, die met den vryheer van Neſſelrode getrouwt was. *Theatr. Europ. Pufendorf Comment. de Reb. Suec. Henelii Sileſiographia c.* 8. *pag.* 478.

HATZGERODE, of HATZKERODE, eene kleine ſtadt in het vorſtendom Anhalt, aan de rivier Selk, niet verre van de grenzen van het graafſchap Stolberg gelegen. Zy heeft in de XVII eeuwe zekere zydelinie der vorſten van Anhalt-Berenburg tot appanage gedient, welke ook daar van haren naam heeft aangenomen. In de nabuurſchap dezer ſtadt leggen eenige bergwerken.

HAUENSTEIN is (1) een graafſchap en kleine ſtadt, nevens een ſlot, in het markgraafſchap Burgau, eene myl van Lauffenburg aan den Rhyn gelegen. (2) Eene kleine bergſtadt in Bohemen, in den Elleboger kreits, welke van de graven van *Slick* aan de markgraven van *Baden-Baden* is gekomen. *Tromſd. Geogr.*

HAULA, een dorp van de Vrieſche grietenye Schoterlandt, onder het kwartier der Zevenwolden. Een ander HAULA, of HAULE, is een dorp van de Vrieſche grietenye Stellingwerf-Ooſteinde, onder het zelve kwartier, als het voorgaande, behorende. *Winſemius.*

HAUNOLD (CHRISTOFFEL) wierdt te Altenthan, in Beyeren, in den jare 1610 geboren, en begaf zich in de zamening der Jeſuiten in den jare 1630. Hy ſtierf omtrent het einde van de XVII eeuwe, na dat hy de Godgeleerdheit vyftien jaren lang te Fryburg en Ingolſtadt hadt geleeraart. Zyne ſchriften zyn: *Controv. de juſtit. & jure privator. univ.*; *Curſus Theolog.*; *Inſtitut. Theologiæ*; *Defenſio pro infallibilitate eccleſ. Roman. Sotwel Bibl. S. J.*

HAUPTWEIL, een vlek, met een ſchoon ſlot, in opper-Thurgow, niet verre van Biſſchopscel gelegen, en de *Gontzenbachen* van S. Gall toebehorende, daar veel lynwaat gemaakt wordt.

HAURAN of AURAN, eene ſtadt van Paleſtina, gelegen in het Noorden van den ſtamme van Manaſſe, aan de overzyde van de Jordaan. Van de zelve wordt geſproken by *Ezechiël* XLVII, 16, 18.

HAUSBERG, een Brandenburgſch ſlot en ambacht in het vorſtendom Minden, aan de Ooſtzyde van de Wezer, was voor dezen een graafſchap, het welk de laatſte graaf van dat geſlacht, *Ottho* de III, biſſchop van Minden, in den jare 1398 aan dat ſticht hechtte.

HAUTE-COMBE, een dorp van Savoje, eene goede myl van Bellay gelegen, alwaar eene abdy van de orde van Ciſteaux is. Men ziet aldaar eene ſeldzame fontein, die binnen den tydt van een uur twee maal verdroogt, en weder begint te vloeien. Hare wateren lopen in het Bourget, het welk een naby gelegen meir is. *Papyrius Maſſon.*

HAUTE-FONTAINE, een dorp met eene abdy, gelegen in het Chalonneeſch, in Champanje, aan de rivier de Marne. *Baudrand.*

HAUTE-RIVE, eene ſtadt in Languedok, aan de rivier Auriege, dertien mylen ten Zuiden van Toulouze gelegen.

HAUTE-SERRE, (ANTONI DADYN VAN) hoogleeraar in de rechten te Toulouze, geboren in het bisdom van Cahors, verheven tot den ſetel van hoogleeraar in den jare 1644, heeft verſcheide ſchriften van het geeſtelyke Recht gemaakt, die van grote nuttigheit zyn; namentlyk, eenige verklaringen van de Dekretalen van *Innocentius* den III; eene verhandeling van de zedemeeſters, of van den oorſpronk van den kloosterlyken ſtaat; Aanmerkingen op de levens der pauzen van Anaſtaſius, en een werk, uitgegeven na zyne doodt, genoemt: *Defenſe de la jurisdiction Eccleſiaſtique contre les traités de Charles Fevret & d'autres.* Hy heeft boven dien in handſchrift nagelaten eenige aanmerkingen op de Dekretalen van *Alexander* den III, en op de Clementynſche bullen. Hy is geſtorven in den jare 1682, in den ouderdom van meer dan 80 jaren. Men heeft nog verſcheide werken van het burgerlyke Recht, die van zyn maakſel zyn. *Du Pin Biblioth. des Aut. Eccleſ.* XVII *ſiecle.*

HAUTE-VILLE, (JACOBUS VAN) een geleerd man van het bisdom van Ments, leefde in de XIV eeuwe. Coccejus heeft van hem gewag gemaakt op het jaar 1360.

HAUT-PONT, (RAIMOND VAN) *de alto ponte*, dat is te zeggen, *van Hoogbrugge*, een Auguſtyner monnik, en Franſchman van geboorte. Hy leide omtrent den jare 1420 de H. Schrift uit binnen Parys, en ſchreef verklaringen over de Zendbrieven van *Paulus*, enz.

HAUT-VILLIERS, een dorp, met eene abdy, gelegen in Champagne, naby de rivier de Marne, vier mylen van Rheims, naar het Zuiden. *Baudrand.*

HAUWERT, of HAUWAART, ook HAUVERT en HAUVART, een dorp van Weſt-Vrieslandt, laſtende onder Hoorn, onder de claſſis van welke ſtadt ook de predikant van dit dorp behoort.

HAUZEN, eene kleine ſtadt, met een ſlot, in het Kintzinger dal, in Zwaben gelegen, en den graven van Furſtenberg toebehorende. *Tromſder. Bucel. Stem.*

HAVANA, of S. CHRISTOVAL DE LA HAVANA, eene ſtadt en zeehaven van het eilandt van Cuba en van Antilles, in Noorder-Amerika. De zelve is eene van de grootſte van het ganſche eilandt, en de gewoonlyke verzamelplaats van alle de ſchepen, die van Amerika vertrekken om weder naar Spanje te keren. Havana is gelegen op de Noordkuſt van het eilandt, regt tegen over de punt van Florida, en is de gewoonlyke verblyfplaats van den gouverneur van Cuba, uit welken hoofde zy hedendaags den tytel heeft van hoofdſtadt van het eilandt. *Oexmelin Hiſt. des Boucaniers.*

HAVEL, eene ſcheep-en viſchryke rivier, die in het Meklenburgſche, aan gene zyde van het dorp Thornau, uit te zamenlopende moeraſſige wateren ontſtaat, en door de Priegnitzer Mark vloeit, alwaar de zelve vele grote en viſchryke zeën, gelyk

ook schone werders maakt, onder welke zonderling het zogenaamde Havelandt, by Spandau, is. Voorts verdeelt ze Brandenburg in de nieuwe en oude stadt, en valt eindelyk by Werbe in de Elve, na dat de zelve aan de linker zyde de Spree, Notte, Plun en Ile, en aan de regter zyde den Rhyn en de Dosse in haren stroom heeft ontfangen.

HAVELBERG, eene Brandenburgsche stadt in de Oude Mark, (hoewel de Dom in Priegnits legt, dies ook de gansche stadt daar in kan geplaatst worden, de welke sommigen zelfs in de Middelmark plaatsen) legt als een eilandt midden in de scheep-en vischryke rivier de Havel, die een myl verder naar beneden in de Elve valt. Men zegt, dat deze stadt van den koning der Harlungers is gesticht, van Karel den Groten tot het Christelyk geloof gebragt, en van Ottho den Groten (anderen zeggen Gero den II, markgrave van Brandenburg) omtrent het midden der X eeuwe met een bisdom is begiftigt, het welk de laatste bisschop Joachim Frederik, die mede keurvorst van Brandenburg is geweest, de keurvorstelyke landen ingelyft, maar het Kapittel voor zich behouden heeft. De Dom legt aan de overzyde van de Havel, op een tamelyk hogen berg, en is eenigermaten versterkt. Deze stadt heeft oudtyds van de Wenden veel moeten uitstaan, die haar in de jaren 979, 981 en 1107 veel schade veroorzaakten, en in den dertigjarigen oorlog is zy niet minder geplaagt. Doch zy wordt voor de fraaiste en beste stadt in de Priegnits gehouden, en de koophandel is hier in goeden standt. *Preuss. und Brandenb. Staats-Geographie.*

HAVELTE, van ouds *Hasselt* genaamt, een dorp van het landschap Drenthe, onder het gerecht van Dieveren. De schout van dit dorp is, volgens *Pikart*, ook schout van Vledderen. Hier plagten de bisschoppen van Utrecht door de standen van het landt als heeren van Drenthe ingehuld te worden. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Meppel. *Pikart Oudhed. van Drenthe. Oudhed. en Gestichten van het landt van Drenthe.*

HAVEMAN (MICHIEL) was den 29 November des jaars 1597 te Bremerverde geboren. Zyn vader was Bernhard Haveman, eerste advokaat te Verden, en naderhandt een der achtmannen te Stade. Hy leide onder Casmannus een goeden grondt in de Latynsche, Griekseche en Hebreeusche talen, ging naderhandt in de doorluchtige schole te Hamburg over, en bediende zich aldaar van de goede onderwyzing van Petrus Laurenberg. Van daar keerde hy naar Rostok, en was by de *Tarnovii* grotelyks geacht. Wanneer hy in deze plaats de waardigheit van meester aannam, heeft hy met lezen en disputeren zulk een roem verkregen, dat hy in den jare 1624 naar Stade wierdt beroepen, om in de kweekschole aldaar de philosophie en de wiskunde te leeraren. In het volgende jaar wierdt hy bestierder (*rector*), naderhandt prediker van de kerk van S. Cosmas en Damianus, voorts slotprediker, en *senior* van de geestelykheit. Maar als de generaal Tilly de stadt Stade veroverde, en daar op de bisschop van Osnabrugge nevens eenige keizerlyke commissarissen in October des jaars 1629 hier kwamen, ontnemende den Lutherschen hunne kerken, en verjagende der zelver predikers, moest Haveman zich ook van daar wegbegeven wegens zeker boek, door hem onder den tytel van *Hodosophia Evangelica contra Papalium ignem fatuum* tegen de Roomschgezinden geschreven. Hy onthieldt zich daar op een tydlang in Hamburg, doch wierdt in den jare 1630 van graaf Ulrich van Oost-Vrieslandt tot opperhofsprediker, opziender over de scholen, en hoogleeraar naar Norden beroepen. Maar als Stade weder tot rust kwam, hielden de inwoners zo lang aan, dat Haveman wederom daar kwam. Hem wierden verscheide beroepen, als naar Aurich, Amsterdam en Sleeswyk, met de heerlykste aanbiedingen opgedragen; maar altydt bleef hy te Stade. Wanneer de landen van Bremen en Verden in de Westphaalsche vrede aan den koning van Zweden wierden afgestaan, wierdt hy tot generaal superintendent van het hertogdom Bremen en tot president van het koninklyke consistorie aangestelt. Hy stierf eindelyk den 12 January des jaars 1672. Zyne schriften zyn: *Christianismi luminaria magna*; *Eris eucharistica*; *Amusium sive cynosura studiosorum*; *De jure episcopali*; *Theognosia Mosaica, Prophetica, Rabbinica*; *Gnomologia Synoptica*; *Anti-Willius*; Predikatiën over *Jesaias*; enz. *Witte in Memor. Theol. p.* 1742.

HAVEN is eene plaats aan den oever van de zee, alwaar de schepen veilig kunnen leggen. Men noemt lage of zandhavens de gene, daar men niet kan binnen komen dan by hoog water, ter oorzake dat de ingang daar van is bezet met eenige zandbanken, steenklippen, of anderszins. *Haven* komt, naar het zeggen van *Bochart*, voort van het Hebreeusche woordt *Habar*, het welk beduidt *zich zamenvoegen*, en, volgens anderen, van het Hoogduitsche *Hafen*, *haven*. *Du Cange* trekt het zelve van *Habulum*, het welk in den slechten Latynschen styl *have* beduidt, die eertyds in de oude Gaulische spraak *hable* of *haule* genoemt wierdt. Hy voegt daar by, dat *Habulum* voortkomt van het Arabische woordt *Habla*, het welk beduidt *binden*, *vastmaken*; of van het Fransche woordt *hable*, of *cable*, *kabeltouw*, ter oorzake dat men de schepen in de havens met kabeltouwen vast maakt.

HAVENIUS, (ARNOLD) een Karthuizer monnik, was geboortig van 's Hertogenbosch, alwaar hy ter wereldt kwam in den jare 1540. Hy begaf zich in het genootschap van de Vaders Jesuiten in den jare 1558, en leefde gedurende den tydt van zeven en twintig jaren in dit genootschap, in het welke hy in byzondere achting was om zyne verdiensten en geleerdheit. Na dien tydt deedt de begeerte tot de eenzaamheit hem het afgezonderd leven van de Karthuizer monniken verkiezen, tot het welke hy zich begaf, en stierf in den jare 1609. Hy heeft verscheide werken nagelaten, als: *Historia Cartusianorum Ruremundensium*; *Martyrum Anglorum*; *De Erectione novorum in Belgio Episcoporum*; enz. *Petrejus Bibl. Cart. Valerius Andreas Bibl. Belg.*

HAVENREUTER, (JOHAN LODEWYK) zoon van Sebaldus Havenreuter, van wien hier na, een geneesheer, wierdt geboren te Straasburg in den jare 1548, en stierf den 1 October des jaars 1618. Deze twee geneesheeren, vader en zoon, zyn in Duitschlandt zeer geacht geweest, en hebben beide geschreven. Zie hunne levens onder die van de Hoogduitsche geneesheeren by *Melchior Adam*.

HAVENREUTER, (SEBALDUS) een geneesheer te Neurenberg, daar hy in den jare 1508 geboren was. Zyn vader was een banketbakker, en ontviel hem vroeg. Hy trok, door eenige patriciën ondersteunt wordende, in den jare 1527 naar Wittenberg, wierdt daar magister, en begaf zich daar op naar Tubingen, daar hy opentlyke lessen deedt over de zede-en redenkunde. Hy maakte vervolgens zyn eenigste werk van de geneeskunde, wierdt daar in tot Doctor verheven, en in den jare 1540 tot hoogleeraar in de geneeskunde en stads Doctor te Straasburg beroepen. Hy overleedt in den jare 1581, en liet een eenigen zoon na, *Johan Lodewyk* genoemt. *Adami Vitæ Medic. Freheri Theatrum.*

HAVERSHAM, eene kleine plaats in de Engelsche provincie Bukkinghamshire, omtrent Stony Stratford, op de grenzen van Northamptonshire. *Jan Thompson*, zoon van Maurits Thompson van Haversham, wierdt den 16 December des jaars 1673 van koning Karel den II tot baronet, en den 4 May des jaars 1696 van koning Willem den III tot Pair van Engelandt, met den tytel van *Lord Haversham van Haversham*, aangestelt. Hy wierdt den 13 Juny des jaars 1701 door het Lagerhuis van het Parlement aangeklaagt wegens eenige redenen, die hy by gelegenheit van eene tusschen de twee Huizen aangestelde vrye zamenkomst tot des zelfs nadeel zou gesproken hebben. Maar het Hogerhuis sprak hem elf dagen daar na vry van deze beschuldiging. Hy trouwde voor de eerste maal met Francisca, dochter van Arthur Annesley, grave van Anglesey, en weduwe van Jan Windham van Felbrigge-Hall, en voor de twede maal, in den jare 1709, met N. Grahme. By de eerste verwekte hy acht dochteren en eenen zone, genaamt *Maurits*, welke laatste met de dochter van Smith, Esquire uit Herfordshire, trouwde. *Peerage of England* II. *p.* 135. *The compleat Hist. of England vol.* III. *p.* 814.

HAVEZUR, (MATTHIAS) een Franciskaner monnik, was geboren in het hertogdom van Limburg, en heeft verscheide ampten bekleed in zyne orde. Hy disputeerde met de Gereformeerden na de verovering van Maastricht door de Hollanders in den jare 1633, en gaf de stukken daar van uit. Hy schreef nog eene verhandeling, genaamt: *Exorcismus Catholicus maligni spiritus heretici*; *Auleus Ecclesiasticus*; enz. *Valerius Andreas Bibl. Belg.*

HAVIER, (THOMAS) een Engelsch ridder, maakte eene party tegen Maria, koninginne van Engelandt, in den jare 1553. Hy was den hervormden Godsdienst toegedaan, en kon niet dulden, dat de koningin den zelven in het koninkryk uitroeide. Hy was een zeer kloekmoedig man, voorzichtig, en ervaren in den oorlog. Hy bezat grote goederen, was bemind van den adel, en hadt het geluk van aan het volk behagelyk te zyn. Dewyl hy het hoofdt van de party niet wilde zyn, wikkelde hy de princesse Elizabeth, nevens den prinsse van Courtenay, zoons zoon van koning Eduard den IV, en den hertog van Suffolk daar mede in. Hebbende zich vervolgens verzekert van de stadt Milthon, stelde hy zich aan het hoofdt van twaalf honderd ruiters, en acht duizend voetknechten; naderde de stadt Rochester, en nam de zelve in by verdrag in de maandt van January des jaars 1554. Hy maakte zich aldaar ter zelver tydt meester van twee zware schepen, geschikt om den prins van Spanje naar Engelandt over te brengen. Van daar trok hy op naar Londen. De koningin liet hem zeggen, dat, indien haar echtgenootschap met den prinsse van Spanje aan de Engelschen eenig ongenoegen gaf, zy een man zou verkiezen, die naar hun zin zou wezen, en beloofde hem zeer aanmerkelyke geschenken en gunstbewyzingen, indien hy de wapenen wilde nederleggen. Doch Havier, die zich sterk maakte van binnen Londen ingelaten te worden door die van zynen aanhang, die daar binnen waren, verwierp alle deze aanbiedingen. Evenwel zyn aanslag wierdt ontdekt, en wanneer hy meende eene van de stads poorten voor zich te openen, wierdt hy verrascht door de krygsbenden van de koninginne, en gevat met omtrent twee honderd van zyne eedgenoten, die hem in de doodt verselden. *Varillas Hist. des revolutions en matiere de Religion.*

HAVILA, de twede zoon van Cus, die de zoon was van Noach. Men zegt, dat hy zyn naam heeft gegeven aan een gewest van de Gethen, aan den anderen kant van Numidië. *Genes.* X, 7. *Simon Dictionaire de la Bible.*

HAVILA, de twaalfde zoon van Joktan, die de zoon was van Heber, afstammeling van den aartsvader Sem. *Genes.* X, 29.

HAVILA, HEVILA, of CHAVILA, een landschap, van het welke in de H. Schrift gewag wordt gemaakt: want in de beschryving van het Paradys wordt gemeld, dat de rivier Pison rondom het gansche landt Havila liep, en aldaar voortreffelyk goudt, als mede de Bedola en de steen Sardonix gevonden wierdt. Waar dit landt nu heeft gelegen, daar over verschillen de gevoelens der geleerden. Eenigen zoeken het zelve in Indië, en

en anderen zeggen, dat het een gedeelte van Arabië is. Sommigen beweren, dat dit landſchap niet verre van het Heilige Landt heeft gelegen, om dat I *Sam.* XV gezegt wordt, dat Saul de Amalekiters heeft geſlagen van Havila aan tot aan Sur, dat voor aan Egypten legt: ook wordt *Geneſ.* XXV verhaalt, dat de Iſmaëliten woonden van Havila tot Sur toe, het welk tegen over Egypten is, daar men gaat naar Aſſur, of Aſſyrië. Maar onder de kinderen en nazaten van Noach worden twee gemeldt, welke dezen naam hebben gehad, en van welker eenen dit landſchap mogelyk zynen naam heeft ontfangen. De een van deze twee was de zoon van Chus, uit het geſlacht van Ham, en de andere was een zoon van Jakathan, uit den ſtamme van Sem. *Geneſ.* II. 11, 12. X. 7, 29. XXV. 18. I *Sam.* XV. 7. *Bochart in Phaleg l.* II. *c.* 26. *l.* IV. *c.* 11. *Huet. van Till de ſitu Paradiſi. Marcvius in Hiſt. Paradiſi. Clericus ad Gen.* II. 11.

HAVITH. Zie AVITH.

HAVOTH-JAIR, dat is te zeggen *vlekken van Jaïr.* Dit is de naam, dien *Jaïr*, zoon van Manaſſe, gaf aan verſcheide plaatſen van het landſchap van Gilead, van welke hy zich meeſter maakte. *Num.* XXXII, 41.

HAVRA, een ſtadt en haven in Gelukkig Arabië, aan de Rode zee, twintig mylen ten Ooſten van Algiers gelegen. Het is een ryke plaats, voorzien met een fraai kaſteel. De berg Radua is daar digt by ten Zuiden gelegen, daar het beſte honing des wereldts valt. *Nubienſis.*

HAVRAN, eene ſtadt van Geshur, in het Noorder gedeelte van het Heilige Landt, daar Ezechiël gewag van maakt, en wiens Noorder landſtreek *Auranitis* genaamt wierdt. *Cellarii Not. orb. antiq. lib.* III. *cap.* 13.

HAVRE DE GRACE, eene ſtadt van Vrankryk, in de provincie van Normandië, gelegen aan den mondt van de Seine, met eene goede haven, en beſchut door eene van de ſchoonſte en welgeſchiktſte ſterkten, die 'er te vinden zyn, twintig mylen beneden Rouaan, tuſſchen Harfleur en Feskamp. Koning François de I heeft de eerſte verſterkingen van deze plaats aangelegt, om van de zelve een bolwerk te maken tegen de invallen en ſtroperyen der Engelſchen. Henrik de II heeft insgelyks aan de zelve doen arbeiden. De Hugonoten namen deze ſtadt in onder de regering van Karel den IX in den jare 1562, en leverden die weder over aan de Engelſchen. Men herwon de zelve in den jare daar aan volgende van de laatſtgenoemden, ſtaande onder het beleidt van den grave van Warwik. Het leger van den koning belegerde deze ſtadt, en de beſmettelyke ziekte deedt binnen de zelve yſſelyke verwoeſtingen. De graaf gaf de zelve over op den 27 July met alle de artillery, oorlogsbehoeften en ſchepen, die men daar vondt aan de Franſchen toe te behoren. De Hugonoten ſmeedden in den jare 1569 een nieuwen aanſlag, zynde hun oogwit op Havre de Grace gemunt: maar hun aanſlag gelukte niet. Koning Lodewyk de XIII vermeerderde de verſterkingen van Havre de Grace, deedt het kaſteel op zyde met vier koninklyke bolwerken opbouwen, en maakte daar van eene plaats van aangelegenheit, en een van de ſleutels van het koninkryk. De ſtadt is zeer vermakelyk, verſiert met ſchone gebouwen, brede en ſierlyke markten en gemene plaatſen, en wordt door den koophandel zeer aanmerkelyk. *Thuanus Hiſt. lib.* XXXV *&* XLV. *Du Cheſne Ant. des Villes de France. Sincerus Itiner. Gall.*

HAWKWOOD, (JOHN) te Sible-Heningham, in Eſſex, geboren, leefde onder de regering van Eduard den III, koning van Engelandt. Zyn vader was een lojer, genaamt Gilbert Hawkwood, die hem naar Londen bragt, om hem het ſnyders-ambacht te laten leren. Maar hy trok ten oorlog, en was zo gelukkig, dat hy wel haaſt tot hoofdman gevordert, en vervolgens ridder geſlagen wierdt. Hy diende in den beginne den koning van Engelandt in de oorlogen met Vrankryk; naderhandt ging hy met eenige Engelſche troepen naar Italië, en diende daar met een goed gevolg in den oorlog van het Montferrat, onder Galeas, hertog van Milaan, daar hem des zelfs broeder Barnabas toe overhaalde, die hem zyne dochter Donna Domitia, met een goeden bruidſchat, ten huwelyk gaf. Doch verliet ten laatſte de party van zynen ſchoonvader, en begaf zich tot die van zyne vyanden, of om nog hoger te klimmen, of om dat hy hem voor het hoofdt hadt geſtoten. Naderhandt begaf hy zich naar Rome, daar hem de paus het bevel over zyne troepen toevertrouwde, om dat gedeelte van Provence, het welk hem was afgevallen, weder onder gehoorzaamheit te brengen. Na dat hy zulks gelukkig hadt uitgevoert, begaf hy zich in dienſt van die van Florence, en ſtierf binnen die ſtadt, in een hogen ouderdom, in den jare 1394. De Florentynen lieten een ſtandbeeldt en een heerlyk gedenkteken voor hem oprechten. Het zelve deden zyne vrienden te Sible-Heningham, in welk laatſte gedenkteken vele in een boſch vliegende valken verbeeld wierden, daar mede op zynen naam ziſpelende. Maar het zelve is naderhandt geheel vervallen. Hy hadt een zoon, genoemt *Jan*, die in Italië geboren, en van Henrik den IV, koning van Engelandt, ridder geſlagen wierdt.

HAXTHAUZEN, een voornaam adelyk, en thans vryheerlyk geſlacht in Neder-Saxen, het welk het erfhofmeeſtersampt in het ſticht van Paderborn bezit. *Coerd van Haxthauzen* leefde na den aanvang van de XVI eeuwe, en was grootvader van *Elmershauzen van Haxthauzen*, wiens zoon, *Maurits*, overſte was, en vervekte *Herman Chriſtiaan* op Agenburg, die omtrent het midden der XVII eeuwe geleeft heeft. By den uitgang van de gemelde eeuwe heeft zich dit geſlacht ook in Meiſſen door *Chriſtiaan Auguſt*, zynde keurvorſtelyke Saxiſche geheime Raadt, uitgebreid, die zyne goederen omtrent Dreſden hadt, welke des zelfs nazaten nog tegenwoordig bezitten. *Frederik Adolph* was in den jare 1697 Heſſen-Caſſelſche majoor van de lyfgarde en hofmaarſchalk. In den jare 1710 was een zekere *Haxthauzen* koninklyke ſtalmeeſter en ſtaats-Raadt aan het Deenſche hof. Hy deedt weinige jaren daar na afſtandt van zyne bediening, maar behieldt zyne gage. In den jare 1712 was een baron van *Haxthauzen* des H. Roomſchen Ryks luitenant veldmaarſchalk. Hy is mogelyk de keur-Paltſche generaal, vryheer van Haxthauzen; die in den jare 1715 gouverneur van Gulik wierdt. *Memoires du Temps.*

HAY, een Engelſch marktvlek in Talgarth-Hundred, in het Ooſter gedeelte van Breknokshire, aan de Zuidzyde van de rivier Wye.

HAY, een geſlacht van Schotlandt. Het zelve is het begin van zynen adeldom verſchuldigt aan eene zeer doorluchtige daadt. Men beweert, dat de Denen, zynde in Schotlandt gevallen onder de regering van Kenneth den III, omtrent den jare 980, tuſſchen hen en de Schotten een gevecht is voorgevallen. De naam van de plaats, daar het zelve geſchiedde, is Licurtie genaamt, in welken veldſlag de laatſtgenoemden, by den eerſten aanvang op de vlucht gedreven zynde, weken naar den kant van Perth, zynde genoodzaakt hunnen weg te nemen door een zeer engen doorgang tuſſchen de gebergten en de rivier de Tay. Een boer, die zich daar by geval bevondt met zyne twee zonen, zynde drie dappere en onbeſchroomde gaſten, maakte zich meeſter van de engte, ſprak de vluchtelingen nieuwen moedt in 't lyf; zette hen aan om den vyandt het hoofdt te bieden, en verhinderde den doortocht aan de genen, die hunne vlucht wilden voortzetten. Hy deedt vry meer; hy wapende zich met al het gene hem voor de handt kwam, en verſelt van beide zyne zonen, elk gewapend met een ſtuk van hun ploeg, viel hy met zulk een geweldt en moedt op de Denen, en moedigde door zyn voorbeeldt de vluchtelingen dusdanig aan, dat de overwinning aan de zyde der Schotten bleef. De vyandt wierdt op zyn beurt te rug gedreven en verjaagt, en Schotlandt bleef behouden voor de ſlaverny, onder de welke de Denen van voornemen waren dit koninkryk te brengen. Deze boer, bekend onder den naam van HAY, is de grondlegger geweeſt van het geſlacht, waar van hier geſproken wordt. Hy en zyne zonen deden hunne dapperheit op eene zonderlinge wyze in het gevecht uitblinken; zy bragten den ſchrik in het vyandelyke leger, en maakten een bloedig ſlagveldt van de plaats, daar zy vochten. Deze voortreffelyke daadt, van welke het welvaren van het vaderlandt afhing, wierdt beloont met eene rechtmatige vergelding. Hay wierdt door het ganſche leger geleid naar het paleis van den koning, en in de vergadering van het Parlement verheven tot den hoogſten trap van adel. De koning begiftigde hem met een aanmerkelyk gedeelte van den vyandelyken buit, en met zo vele vaſte landgoederen, als de ſtreek van de vlucht van een valk zou uitmaken. Dit is te zeggen; dat men een valk los maakte, en acht gaf, waar de zelve zou nederdalen om te ruſten, en dat aan Hay geſchonken wierden alle de landeryen, die 'er gelegen waren tuſſchen de plaats, daar de valk opgeſchoten was, en de plaats, daar hy was komen ruſten. Deze laatſte plaats wordt nog hedendaags Valkenſteen genoemt. Door dit middel vondt Hay zich verrykt met den vruchtbaarſten grondt van ganſch Schotlandt, gelegen daar het gevecht begonnen was, langs henen de rivier de Tay. De koning Kenneth gaf hem een wapenſchildt, dat op een zilver veldt drie rode ſchilden voerde, om te bedieden, dat door de kloekmoedigheit van drie mannen het koninkryk behouden was. Sedert dien tydt is dit geſlacht een van de doorluchtigſte van het ryk geweeſt. Het zelve heeft verſcheide takken voortgebragt, die zich niet alleen verſpreid hebben door Schotlandt en door Engelandt, maar ook door Vrankryk, en voornamentlyk in Normandië. Men maakt hier geen gewag dan van den tak van de graven van Tweedale en van Kinnouel, die nog in wezen is. Verder heeft dit geſlacht zeer vele doorluchtige mannen voortgebragt. Men kan niets aanmerkelyks zeggen van den ſtandt, in welken dit ſtamhuis zich bevondt ſedert de regering van Kenneth den III, tot de regering van Robert Bruſe: want Eduard de I, koning van Engelandt, hebbende zyn voordeel gezocht in de verſchillen en oneenigheden van Schotlandt, ten tyde als Robert Bruſe en Johan Balliol om de kroon twiſtten, deedt een inval in het koninkryk, en nam niet alleen de gemene akten weg, maar ook de papieren en bewysſtukken van de byzondere ſtamhuizen. Die van het het geſlacht van Hay wierden nevens meer anderen weggenomen. Gedurende dezen burgerlyken oorlog behertigde *Robert Hay* de belangen van Robert Bruſe met eene volkome getrouwigheit, en deedt hem zulke grote dienſten, dat hy van den zelven erfelyk beloont wierdt met het ampt van grootkonneſtabel van Schotlandt in den jare 1310; en ten einde hy deze hoge waardigheit met behoorlyken luiſter mogt onderhouden, wierden hem van den zelven vorſt verſcheide landeryen geſchonken in de provincie van Aberdeen. Deze doorluchtige bediening is ſedert altydt in dit geſlacht gebleven. De zelve wordt tegenwoordig bekleed door den grave van Errol, die de negentiende van zyn ſtamhuis; het welk het genot daar van heeft gehad, gerekent wordt. NIKOLAAS, Mylord HAY, wierdt gedood in den jare 1332, met twee honderd en tachtig edellieden van zyn geſlacht, in den veldſlag van Dublin, onderſteunende de party van den koning David Bruſe tegen Eduard Balliol. DAVID, Mylord HAY, zyn opvolger, verſelde den koning David Bruſe in den oorlog tegen de Engelſchen, en wierdt gedood in den jare 1344 in den veldſlag van Durham. THOMAS, Mylord HAY, was getrouwt met de dochter van koning Robert den II, de welke hem

voor

voor haar huwelyksgoedt aanbragt de barony van Inchtuthill, in de provincie van Perth, omtrent den jare 1376. WILHELM, Mylord HAY, wierdt afgevaardigt in den jare 1423 met eenige andere edellieden, om de nodige middelen te beramen om den koning Jacobus den I, die in Engelandt bewaart wierdt, in vryheit te herstellen. Hy deedt deze zaak gelukken, en korten tydt daar na wierdt hy graaf van Errol gemaakt. WILHELM HAY, graaf van Errol, groot-konnestabel van Schotlandt, en vrederechter van de provincie van Aberdeen, verselde koning Jacobus den IV in den veldslag van Floudon in den jare 1513, en wierdt in den zelven gedood met zynen vorst, en zeven en tachtig edelmannen van zynen naam. FRANÇOIS HAY, graaf van Errol, hebbende volstandig gevolgt de party van de koninginne Maria, vondt zich bloot gestelt aan vele rampen: men haalde zyne huizen onder den voet, men plunderde zyne landgoederen, men bragt hem in de gevangenis; doch onder de regering van koning Jacobus den VI, zoon van de koninginne Maria, vondt hy zich weder in gunst. Hy was een van de Schotsche heeren, die men naar Engelandt afvaardigde in den jare 1604 om de vereeniging van de twee kronen te regelen. Zyn zoon woonde de kroning by van Karel den I in Schotlandt in den jare 1633. GILBERT HAY, graaf van Errol, hadt groot deel in de vriendschap van Karel den I, en verscheen menigmalen in het Parlement van Edenburg ten tyde van de herstelling van Karel den II. JOHAN HAY, graaf van Errol, groot-konnestabel van Schotlandt, is zyn zoon. De graaf van Errol is hedendaagsch het hoofdt van dit stamhuis. Hy is getrouwt met Anna Drummond, zuster van den grave van Perth. *Bayle Dict. Crit.*

HAY. (ALEXANDER) Zie het artykel van JOH. HAY.

HAY, (JAKOB) graaf van Carlile, kwam met koning Jacobus den I in Engelandt, en was de eerste Schotschman, die Engelsch Lord gemaakt wierdt: want hy kreeg in den jare 1615 den tytel van vryheer van Hay te Dauley. Hy wierdt in den jare 1616 als gezant aan Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, gezonden, en wel wegens eenige bezwaarnissen der Hugonoten, die de voorspraak van zynen koning verzocht hadden. Gedurende zyn verblyf te Parys wierdt de prins van Condé gevangen genomen, en hy bemoeide zich te vergeefsch des zelfs ontslaging te verkrygen. Na zyne te rug komst in Engelandt wierdt hy in den jare 1617 tot geheime Raadt, en vervolgens tot onder-of burggraaf van Donkaster benoemt. In het zelve jaar wierdt hy naar Duitschlandt gezonden, om het goede-manschap tusschen keizer Ferdinand den II en de standen van Bohemen waar te nemen: doch dit was zonder vrucht. In den jare 1622 kwam hy wederom in Vrankryk, om in den toenmaligen inlandschen oorlog tegen de Hugonoten de bemiddeling van zynen meester aan te bieden. Hy maakte zich by dit gezantschap, en gedurende de belegering van de stadt Montauban, verdacht, dat hy kennis hadt gehad van den onderstandt, welken de Hugonoten in de stadt hadden gebragt. De koning verhief hem in den zelven jare 1622 tot grave van Carlile, en hy wierdt in den jare 1624 nogmaals als gezant naar Vrankryk gezonden, om voor den prinsse van Walles de koninklyke princesse Henriëtte Maria te verzoeken, het welk hy gelukkiglyk verrechtte. Na zyne te rug komst maakte hem de nieuwe koning Karel in den jare 1625 ridder van den Kousfebandt. Hy was ook meester van de grote kleêrkamer, en kamerheer zo wel van koning Jacobus den I, als van Karel den I. In den jare 1628 wierdt hy als afgezant aan de Staten der Vereenigde Nederlanden gezonden wegens de verdediging van de Oostzee, om dat men wegens den tytel van admiraal van de Balthische zee, dien zich Wallenstein hadt aangematigt, eenig ongenoegen hadt opgevat. Hier na bekleedde hy een gezantschap aan hertog Karel Emanuel van Savoie, die, wegens de stadt Rochelle toenmaals gevoert wordenden oorlog tusschen Vrankryk en Engelandt, tot bemiddeling was voorgeslagen. Ten laatste wierdt hy opperkancelier, en stierf te Londen in den jare 1636. Zyne eerste gemalin was Honoria, dochter van Eduard, vryheer van Derby, in Engelandt. De twede was Lucia Percy, dochter van Henrik Percy, grave van Northumberlandt. Hy hadt een eenigen zoon, *Jakob* den II, grave van Carlile, die zonder erven stierf, waar door het openstaande graafschap van koning Karel den II aan *Karel Howard* gegeven wierdt. *Imhof Gen. Brit. part. post. c. 3. pag. 72.*

HAY, (JOHAN) een Schotsch Jesuit, begaf zich in de gemeenschap der Jesuiten in den jare 1566, volbragt zyne proefjaren binnen Rome, en deedt de belydenis van de vierde belofte. Hy leeraarde op verscheide plaatsen, in Polen, in Vrankryk en in de Nederlanden. Zyn voornaamste toneel was het collegie van Tournon, in het welke hy lessen gaf in de Godgeleerdheit, in de wiskunst, en in de Hebreeusche tale. Hy stierf den 21 May des jaars 1607 te Pont a Mousson, alwaar hy kancelier van de school was. Hy begaf zich krachtig tot de studie van de controverfiën, en maakte verscheide boeken tegen andere gezindheden. *Eene verzameling van vragen, voorgestelt aan de bedienaars van Gods Woordt.* Hy schreef dit werk in het Schotsch, volgens het zeggen van den Vader Alegambe, die daar by voegt, dat de Fransche vertaling daar van is gemaakt door Michiël Coyssard. De *Apologie de ces demandes* heeft hy in het Fransch geschreven, naar het gevoelen van den Vader Alegambe: doch 't is een misslag; want Hay verzekert in zyne Voorreden, dat hy de gemelde schriftelyke verantwoording in de Latynsche tale hadt geschreven, en dat de zelve in het Fransch wierdt overgezet door eenigen van zyne leerlingen. Deze verantwoording wierdt gemaakt tegen het *Libelle de Jaques Pineton de Chambrun, predicant a Nismes*, en gedrukt te Lion in den jare 1586. De opdragt, gedagtekent den 2 July des jaars 1585, geeft te kennen, dat de schryver sedert vyf jaren openbaarlyk de Godgeleerdheit voorlas te Tournon. *Antimonium ad responsa Bezæ. Disputatio contra Ministrum anonymum Nemausensem.* Zyn *Helleborum Johanni Serrano*, gevonden onder zyne papieren, wordt te Rome bewaart in de archiven van het genootschap der Jesuiten. Zie hier al het gene de opzienders van de Boekzaal der Jesuiten berichten. De andere werken van Johannes Hay zyn: *Scholia brevia in Bibliothecam Sanctam Sixti Senensis*, en eene Latynsche vertaling van eenige Jesuitische brieven, geschreven uit Japan en uit Peru. De zelve wierdt gedrukt te Antwerpen in den jare 1605 in 8. Zie den Vader Alegambe. Hy hadt ook een mondelyk dispuut te Straatsburg met Pappus en met Johannes Sturmius. De Vader Alegambe verdient een weinig berisping. Men moet dezen Johannes Hay niet vermengen met zekeren Jesuit van den zelven name, die by vonnis van het Parlement van Parys gebannen wierdt. Deze laatste wierdt ALEXANDER HAY genoemt; hy wierdt overtuigt van menigmalen oproerige redeneringen gehouden te hebben tegen den koning sedert de verovering van Parys, zo ver, dat hy zeide, dat, indien de koning eenmaal voorby zyn collegie ging, hy zich gaarne van boven uit het venster met het hoofdt voor uit naar beneden op hem wilde werpen, om den koning door dit middel den hals te breken. Zie *Mezeray Hist. de France Tom.* III. *pag.* 1135, 1136. Alexander Hay, indien men Pasquier (*Catechisme des Jesuites liv.* II, *chap.* 20, *pag. m.* 472) wil geloven, bestierde gedurende de beroerten de eerste school van het collegie der Jesuiten te Parys. Zy beweerden de een zo wel als de ander uit het geslacht van HAY te zyn gesproten, van het welke hier voor is gesproken. *Sotwel Biblioth. script. Societ. Jesu. Alegambe.* enz.

HAY, (PAULUS) heer van Chastellet, was van het oude geslacht van *Hay* in Bretagne, en een van de eersten van het Fransche kunstgenootschap. Hy was in het begin advokaat generaal in het Parlement van Rennes, naderhandt requestmeester, en eindelyk gewoon Raadsheer van Staat. Hy bekleedde ook zeer hoge bedieningen, namentlyk de commissie van de oprechting van het Parlement te Pau, en in den jare 1635 het opzienderschap over het gerecht in het koninklyke leger. Hy wierdt benoemt om een der gevolmachtigden te zyn in het proces van den maarschalk van Marillak, waar door hy zich eenige moeielykheden op den hals haalde, en wierdt in de gevangenisse gezet. Hy stierf, in den ouderdom van drie en veertig jaren en vyf maanden, den 6 April des jaars 1636. Hy heeft werken in rym en in onrym nagelaten. *Pelisson Hist. de l'Acad. Franc.*

HAYE, (LA) een vlek van Vrankryk, in Touraine, met den tytel van barony. De Latynsche schryvers noemen het zelve *Haga Turonica.* Dit vlek is gelegen aan de rivier de Claise, een weinig beneden des zelfs zamenloop met de Vienne. Het zelve heeft zynen naam gegeven aan JAN DE LA HAYE, van wien in het volgende artykel wordt gesproken.

HAYE, (JAN DE LA) een Fransch edelman, die wel van zich zelven zeer arm was, maar met eene ryke adelyke weduwe, voor welke hy een gerechtshandel te Parys hadt waargenomen, trouwde, en voor haar geldt het ampt van algemeen koninklyke stedehouder in burgerlyke zaken te Poitiers kocht. Wanneer deze stadt naderhandt in den jare 1569 door den admiraal van Coligni belegert wierdt, liet hy in het verdedigen van de zelve zodanig eene kloekmoedigheit uitblinken, dat hem de groten met hunne vriendschap vereerden, en hy zelf onder de krygshoofden getelt wierdt. Hy bezat inderdaadt vele goede hoedanigheden, doordien hy een heerlyk en verheven verstandt, een groten moedt en eene ongemene welsprekendheit bezat, en omtrent alle de genen, die zyne genegenheit zochten, zeer gedienstig en beleeft was. Maar zyne buitensporige staatzucht bedierf alles, en alzo hy, om de zelve op de eene of de andere wyze te voldoen, alle bedenkelyke kunstenaryen gebruikte, stortte hy zich eindelyk zelf daar door in het grootste ongeluk. Hy trachtte eerst het ampt van requestmeester, en naderhandt dat van Maire van Poitiers te erlangen: maar toen hem zo wel het eene als het andere, tegen zyne gedachten, wierdt geweigert, overleide hy dag en nacht, hoe hy of den Hervormden eenig aanmerkelyk nadeel toebrengen, en zich daar door aan het Fransche hof aangenaam maken kon, of hoe hy in het tegendeel den Hervormden voordeel kon doen, en zich daar door onder hen groot maken. In deze onzekerheit, en met dit bedrieglyke oogmerk, was hy een der eerste aanleggers van de vereeniging der zogenoemde Staatkundigen met de Hugonoten. Daar na reisde hy byna zonder ophouden dan naar het hof, dan naar Rochelle, in welke laatste plaats hy met den vermaarden la Noue eene afzonderlyke vriendschap oprechttê, doende overal voordeelige aanbiedingen, maar biedende heimelyk op ieder dezer twee plaatsen aan de andere party te misleiden, hoewel hy daar omtrent by de Hugonoten weinig geloof vondt. Ondertusschen hadt hy overal zyne verspieders en aanhangers, smeedde hier en daar heimelyke aanslagen, en paste op eene gelegenheit om zich tot nadeel van die party, die het minst op hare hoede was, te verheffen, en zyn geluk te bevorderen. Inzonderheit trachtte hy of Rochelle, of Fontenay, of Poitiers te overrompelen; en hoewel zyn aanslag op Fontenay mislukte, liet hy zich niet afschrikken den gene, dien hy op Poitiers hadt gemaakt, voort te zetten, te meer, om dat hy in die stadt eenige vyanden hadt, over welke hy zich met eenen trachtte te wreken. Hy zelf was, in het gewaadt van een molenaar, in de laatstgemelde plaats geweest, en hadt met

met zyne verspieders en met de genen, die heimelyk verstandt met hem hielden, op alles zo goede order gestelt, dat hy aan eene gelukkige uitkomst geenzins twyfelde. Maar de stadvoogdt van Poitiers, Jay Boisseguin genaamt, kwam echter den aanslag door de onvoorzichtigheit van eenen der zamengezworenen, met name Bastardin, die eenen zyner goede vrienden voor de aanstaande plundering hadt gewaarschouwt, te weten. Deze Bastardin daar op gevat zynde, en alles beleden hebbende, wierdt den 16 July des jaars 1575 onthoofd, wordende tien of twaalf zyner medeplichtigen gehangen. Ter zelver tydt wierdt de la Haye in zyn beeldtenis gestraft, weshalven hem zyne vrienden rieden de vlucht te nemen; maar zy konden dat niet van hem verwerven: want hy bleef zich op zyn landgoedt la Begaudiere, het welk een open plaats, en maar eene myle van Poitiers gelegen was, onthouden. Ondertusschen verkreeg zyn doodvyandt, Joseph Daniel Sainte-Souline, een bevel van den koning, van hem levendig of dood van daar te halen, en omringde daar op de plaats, daar hy zich ontiieldt, met drie honderd en zestig man te paardt. De la Haye, zich dus overvallen, en eene schandelyke doodt te gemoet ziende, deedt zyn uiterste best om door de handt van eenen dezer ruiteren te sneuvelen, het welk ook wegens zynen hevigen tegenstandt geschiedde. Maar zyn ligchaam wierdt naar Poitiers gebragt, door beuls handen gevierendeelt, het hoofdt naast zyn opgehangen beeldtenis op een paal gestoken, en ieder der vier delen aan vier verscheide staken gehangen. Men heeft van hem een Dagregister van de belegering der stadt Poitiers, als mede Gedenkschriften van den staat van Aquitanië. *Thuanus Hist. lib.* LVII, LX. *Mezeray Hist. de France Tom* III. *p.* 299, 339, 375, 376.

HAYE, (JAN DE LA) monnik van de orde van S. Franciscus, was geboortig van Parys, alwaar hy ter wereldt kwam den 20 Maart des jaars 1593. Zyne ouders zonden hem in zyne jeugt naar Spanje, alwaar hy zich tot het kloosterleven begaf in den jare 1611, en hebbende grote voortgangen gemaakt in de wetenschappen, wierdt hy bekwaam geoordeelt om lessen te geven in de Philosophie en in de Godgeleerdheit, het welk hy met groten roem uitvoerde. Na dien tydt kwam hy weder in Vrankryk, alwaar hy verkoren wierdt om gewoon hofprediker te zyn van de koninginne Anna van Oostenryk. Verder wierdt hy om zyne zonderlinge bekwaamheit tot andere zeer aanzienlyke ampten, en wel voornamentlyk in zyne orde, verheven. Alle deze bezigheden beletten hem niet te arbeiden aan de werken, die men van hem heeft, en van welke hy veertig boeken heeft nagelaten. Hy gaf voort in het licht drie boeken van opheldeningen van het boek der *Scheppinge*; naderhandt twee van het boek *Exodus*; drie van de *Openbaringe* van *Johannes*; een voor de predikanten, genaamt *Arbor vitæ*; de werken van S. *Bernardyn van Siëna*, die van *Alexander Ales* over de *Openbaringe* van *Johannes*; *Biblia Maxima*, in negentien Delen, enz. Hy stierf den 15 October des jaars 1661 te Parys in het grote klooster van zyne orde, en wierdt ter aarde bestelt voor het grote altaar, alwaar men aan de linker zyde, naby het koor, zyn grafschrift kan lezen, het welk de Vader Jakob Seguin, van de zelve orde, aldaar heeft doen ter neder stellen. *Richard Simon Hist. Critique du V. T.*

HAYE, (WILHELM VAN LA) die men meent te wezen de zoon van Robert van la Haye, advokaat van den koning in de schatkamer, was in den jare 1435 te Parys geboren. Hy verkreeg zulk een roem voor de rechtbank, dat hy verheerlykt wierdt met het ampt van voorzitter van de requesten van het hof. Sedert dien tydt benoemde hem koning Lodewyk de XI, die hem in verscheide zaken gebruikt hadt, en die genoegzaam overtuigt was van zyne bekwaamheit en verdiensten, willende hem belonen voor zyne trouwe diensten, tot buitengewoon voorzitter in de grote kamer van het Parlement van Parys. Hy zette zyne diensten voort gedurende de regering van Karel den VIII. Hy wierdt aangestelt tot provoost der kooplieden van de eerste stadt van het koninkryk in den jare 1484, en leefde nog ten tyde van Lodewyk den XII in den jare 1497. Men kan zyne nazaten zien in de Historie van de voorzitters van het Parlement van Parys van *Blanchard p.* 115.

HAYMAN, een Zeeuwsch ambacht op het eilandt Walcheren, wel 1165 gemeten groot, behoort onder Middelburg, schiet tot aan het voetpadt van den ryweg, en brengt het rechtsgebiedt ook tot zo verre, dat indien 'er een lyk op het voetpadt met het hoofdt legt, en de voeten naar het landt, zo komt de baljuw van Middelburg; maar legt het op den ryweg, met de voeten herwaarts, zo komt de baljuw van Vlissingen, als graaflyke officier over des zelfs resorten om recht te vorderen en te doen. *M. Gargon Walchersche Arkadia* II *Deel, pag.* 170.

HAYMO, ook HEIMO, AIMO, HEMMO, HAIMINUS en HEUMO van de oude Duitschers genoemt, derde bisschop van Halberstadt, was, als *Trithemius* wil, geen Duitscher van geboorte, maar een Angel-Sax, een nabestaande van Beda, een leerling van Alcuinus, en een medeleerling van dien beroemden abt van Fulda, Rabanus Maurus. Hy heeft zynen leermeester Alcuinus naar Tours, in Vrankryk, gevolgt, van waar hy met Rabanus Maurus in Duitschlandt, in het sticht van Fulda, is gekomen, daar Alcuinus in den jare 822 tot abt, en Haymo tot lezer in de Godgeleerdheit wierdt aangestelt. Hy wierdt in den jare 839 tot leeraar te Corbei en Hirschveldt, en niet, als eenigen willen, tot abt van deze laatstgemelde plaats, verkoren, daar hy naarstig aan zyne uitleggingen over de H. Schrift arbeidde, waar van in het vervolg meer zal gesproken worden. In den volgenden jare (niet in den jare 841, als eenigen zeggen) wierdt hy tot bisschop van Halberstadt beroepen, daar hy door zyne H. predikatien en goed leven vele zielen stichtte. Om nu de eerbewyzing zo van zyne geestelyken, als van de gemeente te beter te kunnen waarnemen, gaf hy het wereldlyke bestier van zyn sticht over aan zekeren amptenaar, genaamt Ruodger, dien hy eene hofstede omtrent Halberstadt deedt aanleggen, waar van met den tydt een dorp is geworden, het welk naar zynen stichter *Haim* of *Haym* genoemt wordt; gelyk ook het adelyke geslacht van die *van Haym* van dezes amptmans geslacht gezegt wordt af te stammen, hoewel dit niet geheel zeker is. Hy heeft het thans wereldlyk gemaakte klooster van S. Wipertus, het welk tot de bouwinge van de stadt Quedlinburg gelegenheit heeft gegeven, gesticht, en zynen ouden medeleerling en schoolvriendt Rabanus Maurus, dien de wederspannige monniken uit zyne abdy van Fulda verdreven hadden, tot proost daar van aangestelt, en voorts het klooster aan Benedictyner monniken, die hy te Hirschveldt onderwezen hadt, te bewonen gegeven. Hy heeft ook eene schone bibliotheek in de Domkerke te Halberstadt opgerecht, maar die buiten twyfel in den brandt van den jare 1179 door de vlamme verteert is. Wanneer in den jare 848, wegens de lere van Godeschalk, een synode te Ments, op het verzoek van den aartsbisschop Rabanus Maurus, door den koning Lodewyk beroepen wierdt, was Haymo een van de eersten, die hem hielpen wederleggen, schoon zich Godschalk toenmaals niet wilde laten overtuigen. Haymo stierf den 27 Maart des jaars 853. (Anderen zeggen den 20, of 28 Maart, of 28 Augusty.) Hy heeft uitleggingen geschreven over de gansche H. Schrift, uitgezonderd over de *Spreuken* en den *Prediker Salomons*, als mede uitleggingen over de H. Schrift, uit de kerkvaders byeen getrokken, welke veelmalen afzonderlyk gedrukt zyn. Men heeft ook van hem Homiliën over de zon-en feestdagen, als mede een kort begrip der Kerkelyke Geschiedenisse, welke, nevens de uitgaven der Uitleggingen (want alle zyne werken zyn niet by malkander gedrukt) by Trithemius, du Pin, en anderen opgetelt worden. *Pauli Anthonii Exercitatio de vita & doctrina Haymonis. Leukfeld Antiquitat. Halberstad. pag.* 53 *seq.*

HAYMON, een Engelschman van geboorte, en monnik van S. Denys in Vrankryk, en naderhandt aartsbisschop van Kantelberg, heeft geleeft in de XI eeuwe. Hy schreef verscheide werken over de H. Schrift, als mede: *Revelatio corporis S. Dionysii*; *Tractatus de Martyribus*, enz. Men zegt, dat hy is gestorven in de maandt van October omtrent den jare 1054. De schryvers spreken verscheidentlyk van hem. Zie *Pitseus*, *Vossius*, enz.

HAYN, een kleine stadt of vlek, met een slot. Deze plaats is gelegen in het vorstendom van Lignits, in Silesië, aan de rivier de Deischa, drie of vier mylen beneden de stadt Lignits, ten Westen. *Baudrand.*

HAYNA was voortyds een voornaam Cisterciënzer klooster in Hessenlandt, omtrent Gemunden, aan de rivier de Wehra gelegen. Het zelve was eerst te Lolbach opgerecht, en is naderhandt in den jare 1144 van Poppo, graaf van Reichenbach, naar Aulisburg verlegt. Dit sticht heeft graaf Henrik van Ziegenhein, neef van gemelden Poppo, bevestigt, en het klooster met vele goederen beschonken, onder welke dit Hegene, of Hayna, ook was, waar henen in den jare 1216 het klooster, met bewilliging der landgraven van Thuringen en Hessen, verlegt wierdt. Na dien tydt heeft het klooster aan inkomsten meer en meer toegenomen, en graaf Godfried van Reichenbach gaf zyn gansche eigendom aan het zelve, invoegen het ampt Lolbach, nevens vele dorpen in de ampten Rozendaal, Wolkersdorf, Frankenberg en Schoonstein, daar toe behoren. Daar door zyn de monniken zo ryk geworden, dat zy niet alleen het klooster Herlich, maar ook ter eere van S. Bernardus de kapel te Frankfort omtrent het S. Bartholomeus-sticht bouwden, 't welk daar van nog tegenwoordig *Hayne-hof* genaamt wordt. Landgraaf Philips de Oude liet in den jare 1524 den abt Meinolphus nevens de andere broederen daar uit verdryven, die zich naar den paus begaf, en door des zelfs voorsprake by keizer Karel den V eene commissie verwurf, die deze zaak zou onderzoeken. Doch landgraaf Philips, dit te gemoet ziende, hadt allerhande gebrekkelyke en zieke lieden in zyn landt met der haast byeen doen komen, en de zelve in dit klooster bezorgt, welke de keizerlyke commissarissen daar niet uit wilden dryven, maar de zaak tot 's keizers eigen uitspraak uitstelden, zodanig, dat nog tegenwoordig arme en kreupele menschen zich aldaar onthouden. *Winkelman Beschryv. van Hessen P.* II. *p.* 226. & *P.* IV. *c.* 6. *p.* 431. *Leznerus. Vultejus in orat. de Philippo Sen. Landgrav. Hassiæ.*

HAYNBURG, of HAYMBURG, in 't Latyn *Cogamenum*, eene oude Duitsche stadt in neder-Oostenryk, aan de rivier den Donauw, tegen over den uitloop der Morau, aan de Hungarische grenzen, 6 mylen ten Oosten van Wenen en een van Presburg gelegen. Zy heeft op een berg een oud slot, en is aldaar en te Petronel der Romeinen *Carnuntum* geweest. In den jare 1050 wierdt op den Ryksdag te Regensberg besloten, de stadt Haymburg, van de Hungaren verwoest zynde, weder op te bouwen. De Oostenrykse hertogen hebben aldaar dikwils hun verblyf gehouden, en Leopold de IV heeft omtrent den jare 1200 den koophandel van daar naar Wenen overgebragt.

HAYNSBURG, een slot, dorp en ampt niet verre van Zeitz gelegen, en tot het sticht Naumburg behorende.

HAZAEL. Zie ASAHEL.

HAZAN, de vader van Paltiël, die een was van de genen, die benoemt wierden om het landt van Kanaän te verdeelen in

in den naam van zynen ſtam, de welke die van Iſſaſchar was. *Num.* XXXIV, 26.

HAZAREEL, verſcheiden van dien name. Zie AZAREEL.

HAZART (KORNELIS) was te Oudenaarden, in Vlaanderen, geboren, en begaf zich in den jare 1635 in de zamening der Jeſuiten. Hy is omtrent het einde van de XVII eeuwe als prieſter te Antwerpen geſtorven, en heeft, behalven vele twiſtſchriften, uitgegeven: *Hiſtoria eccleſiaſtica ſec.* XVI *&* XVII. *Part.* VII. *Alegambe Bibl. ſoc. Jeſu.*

HAZAZIA. Zie AZAZIA.

HAZAZIZA. Zie AZAZIZA.

HAZAZON-TAMAR. Zie ENGADDI.

HAZELOCH, een ſlot en vlekken in de neder-Palts, tuſſchen Neuſtadt en Manheim, waar, van een oud adelyk geſlacht den naam voert. *Topogr. Palat.*

HAZELUINEN, eene kleine verſterkte ſtadt in het Weſtphaalſche ſticht Munſter, aan de rivier de Haze, tuſſchen Meppen en Quakkenbrugge, omtrent drie mylen van de eerſtgemelde plaats gelegen.

HAZEN-EILANDT, of S. *Margrieten-eilandt*, ook S. *Andries-eilandt*, een eilandt in de rivier den Donauw, boven Offen, groot acht Hungariſche mylen. *Covin* is de voornaamſte plaats van het zelve. *Topogr. Hung.*

HAZENHOLM, een eilandt in de rivier Neva, in Finlandt, daar de ſtadt S. Petersburg op gelegen is. De Finnen noemen het zelve in hunne tale *Jenneſſari.*

HAZENPOT, eene kleine ſtadt in Courlandt, vier mylen van Goldingen gelegen. *Zeiler.*

HAZENPUHEL, eene landſtreek in het ſticht van Spiers, daar de twee keizers Adolph van Naſſau en Albert van Ooſtenryk in den jare 1298 een ſlag leverden, in welken de eerſte den laatſten met eige handt doodde. *Lehm. Speyerſ. Chron.*

HAZERIM, eene ſtadt, van welke wordt geſproken *Deuter.* II, 23. Men weet niet recht wat het voor een ſtadt is geweeſt. Wie kan de reden nagaan, om welke Simon in zyn *Dictionaire de la Bible* zegt, dat zy in Cappadocië was gelegen? Tot wat einde zou Mozes ſpreken van eene ſtadt van Cappadocië? Het is waarſchynlyker, dat het eene ſtadt was, gelegen aan de Noordzyde van het landt der Philiſtynen, gelyk *Gaza*, van welke op de zelve plaats wordt geſproken, aan de Zuidzyde gelegen was. *J. le Clerc in Deuteronom.*

HAZMAVETH. Zie AZMAVETH.

HAZOR, eene ſtadt in het Heilige Landt, en wel de koninklyke reſidentie-en hoofdſtadt der Kanaäniten, zynde inzonderheit wegens de byeenkomſt der vier en twintig Kanaänitiſche koningen vermaard, die daar byeenkwamen om tegen Joſua te oorlogen, de welke die ſtadt naderhandt veroverde en verbrandde. Maar ze wierdt daar na weder opgebouwt, en was de reſidentie van den Kanaänitiſchen koning Jabin, die Iſraël twintig jaren lang ellendig kwelde, tot dat hy eindelyk van Debora en Barak overwonnen wierdt. In dezen oorlog wierdt Hazor verwoeſt, maar naderhandt door Salomon weder opgebouwt, en was ten tyde van de omwandeling van Chriſtus op aarde in een zo bloeienden ſtaat, dat zy onder de tien ſteden gerekent wierdt. Tegenwoordig is ze byna geheel vernielt, en niet dan een puinhoop. Men moet deze ſtadt van eene andere, mede HAZOR genaamt, en in Galilea gelegen, wel onderſcheiden. *Joſ.* XI *en* XIX. *Rechteren* IV. I *Sam.* XII. *Jozephus Joodſ. Oudhed.* V *boek 6 hoofdſt. Cellarii Notit. orb. ant. T.* II.

HAZREEL. Zie AZAREEL.

HAZUBA. Zie AZUBA.

HAZUR. Zie AZUR.

HEA, een geweſt van het koninkryk van Marokko, in Afrika, het welk ten Ooſten wordt bepaalt door de rivier Ecifelmeli, ten Zuiden door het gebergte van den groten Athlas, en ten Weſten en Noorden door den Oceaan. Men vindt in deze provincie eene grote menigte van geiten, van welke men het Spaanſche leder maakt. Dit geweſt brengt zeer veel garſt voort, maar in het geheel geen koren. De inwoners dryven groten koophandel in waſch, dat de honingbyën in overvloedt voortbrengen. Zy onderhouden noch wyngaarden, noch tuinen, hoewel 'er zeer ſchone zouden kunnen zyn in de valleien, ter oorzake van de fonteinen en beken, die daar vloeien. Zy planten daar ook gene olyfbomen, en de olie, die zy gebruiken, komt uit de pitten van zeker vrucht, die voortgebragt wordt van doornachtige bomen, Erquen genoemt. Deze vrucht, die zo groot is als een perzik, heeft niet dan het pit overdekt met een ſchil, en glimt by nacht als een ſter, wanneer zy ryp is. Van de amandel, die daar binnen is, wordt de olie van Erquen gemaakt, de welke een onaangenamen ſmaak heeft. Men vindt in de boſſchen eene ontallyke menigte van harten, berggeiten, wilde zwynen, en hazen, die de grootſte zyn, die 'er in ganſch Barbaryë gevonden worden. Dit volk veracht de wetenſchappen, en daar is geen menſch, dan alleen de Alfaquis, of leeraars van de wet, die ervaren is in het lezen. Men ziet 'er noch geneesheeren, noch heelmeeſters, noch apothekers, noch kruideniers, en de ziekten genezen zy door eene geregelde en matige levenswyze, en door warmte. Daar zyn alleenlyk eenige weinige barbiers om de kinderen te beſnyden, en den baardt te ſcheren. Zy zyn alle Mahomethanen, maar zeer dom en onwetende in al het gene hunnen Godsdienſt betreft, en de Alfaquis beſtieren hen naar hun eigen welgevallen. Daar is niemandt dan lieden van aanzien, of de ligtvaardige vrouwen, die een hemdt dragen, om dat het landt geen hennip, noch vlas voortbrengt. De jonge lieden laten zich het haair en den baardt afſcheren tot 'er tydt toe dat zy trouwen, en alsdan laten zy hunnen baardt groeien, en een ſtreng haair boven op het hoofdt, tot een teken, dat zy Mahomethanen zyn. Zy eeten veel meer geiten-of lammervleeſch dan ſchapen-of koevleeſch, om dat zy zeggen, dat het gezonder is; maar het is waarſchynlyk, dat zy dit doen ter oorzake, dat dit vleeſch daar overvloediger is. De eieren en hoenders koſten hen weinig of niet, want het dozyn eieren koſt 'er niet meer dan vier maravedis, of vier duiten Hollandſch geldt; en een hoen ten hoogſten acht of tien duiten. Wanneer zy ſpyzen, zitten zy neder op de aarde, en eeten alleenlyk met de regterhandt, om dat zy zich bedienen van de linker om zich te waſſchen, alvorens zy hun gebedt doen. Hun godsdienſt laat hen niet toe met lepels te eeten, noch zelfs tafellakens noch ſervetten te hebben; en wanneer zy hunne handen hebben gewaſſchen, drogen zy de zelve niet af, maar houden die in de lucht, tot dat ze droog zyn. Hunne wapenen zyn drie of vier pylen, of werpſchichten, die zy in de handt dragen, nevens eenige handpriemen, omgebogen op de wyze van ſnoeimeſſen, die binnenwaarts ſnyden. Zy gebruiken ook ſlingers, en zommigen hebben zich gewend tot de handeling van den ſnaphaan en voetboog. Zy hebben weinig paarden, en daarenboven zyn de zelve zeer klein, maar zo ligt, dat zy zonder beſlagen te zyn de gebergtens opklauteren gelyk de geiten. Hunne ruiters dragen lanſſen met kleine ronde ſchilden van leer, en een breden degen, gemaakt op de wyze van hunne handdolken. Dewyl zy muileſels, noch oſſen hebben, bouwen zy hunne akkers met eſels, de welke, ſchoon zy klein zyn, evenwel genoegzame ſterkte hebben om dit zwaar werk te doen. *Marmol de l'Afrique lib.* III.

HEADON. Zie EDON en EATON.

HEAN, eene ſtadt in het Indiaanſche koninkryk Tonquin, aan de rivier Rokbo, omtrent tachtig uuren van de zee gelegen, is een redelyk grote, ſchoon onverſterkte ſtadt, vervat omtrent twee duizend huizen, maar heeft meeſt arme inwoners. De landvoogdt van de provincie heeft hier zyne reſidentie, en de Franſchen hebben 'er een comptoir en een biſſchop. *Dampiers Reizen* III *Deel*, 1 *hoofdſt.*

HEATH, (NIKOLAAS) aartsbiſſchop van Jork en kancelier van Engelandt ten tyde van de koninginne Maria. Hy wierdt te Londen geboren, en eerſt in het collegie van Chriſtus, en naderhandt in Clare-hall, in de akademie van Cambridge, opgevoed. Hy was aalmoezenier van koning Henrik den VIII, die hem tot biſſchop, eerſt van Rocheſter, en daar na van Worcheſter verhief. Hy wierdt van koning Eduard den VI afgezet, maar van Maria herſtelt, en van haar niet alleen tot aartsbiſſchop van Jork, maar ook tot grootkancelier van Engelandt aangeſtelt. Hy was een geleerd, verſtandig en oprecht man, die meer behertigde zyn eigen gewiſſe te voldoen dan anderen te vervolgen. In het kort, hy was zo gematigt, dat hy in de twiſtredenering tuſſchen de Roomſch-Katholyken en Proteſtanten, gehouden in het eerſte jaar der regering van Elizabeth, met Nikolaas Bacon tot voorzitter verkoren wierdt. Doch gelyk hy door de te voren met hem gevangen gezette Roomſche prelaten was vooringenomen, dus kon hy niet beſluiten de opperhoofdigheit der koninginne zo in het geeſtelyke, als in het wereldlyke te erkennen, het welk de oorzaak was, dat hy voor de twede maal wierdt afgezet. Hier op begaf hy zich naar zyn landgoedt te Cobham, in Surrey, en bragt daar zyne overige jaren met ſtuderen en bidden door. Hy overleedt in den jare 1566. *Cambden Annal. Burnet Hiſt. der hervorming in Engelandt* II *Deel*, 3 *boek.*

HEBAL. Zie EBAL.

HEBDOMAS is de naam van een redenaar, van welken Lucianus ſpreekt, die eens in de week verlof gaf aan zyne leerlingen, en dan den tydt doorbragt met lagchen en vrolyk zyn met het volk, gelyk als de ſchooljongens plegen te doen op de oorlofdagen. *Lucianus.*

HEBE, de dochter van Jupiter en van Juno. De ſchryvers ſpreken verſcheidentlyk van haar. Zommigen zeggen, dat Juno alleen hare moeder was: want zynde door Apollo op een gaſtmaal genodigt, at zy daar zo veel wilde latouw, dat zy, zynde te voren onvruchtbaar geweeſt, van dat uur af van Hebe zwanger wierdt. Men voegt daar by, dat de ſchoonheit van deze dochter haar deedt den naam geven van de godin der jonkheit, en dat Jupiter haar de zorg opdroeg van hem voor te ſchenken wanneer hy aan tafel zou zitten. Maar Hebe, zynde op een dag in de tegenwoordigheit van de goden gevallen, en hebbende ontdekt het geen de eerbaarheit gebiedt te bedekken, wierdt zy door Jupiter van hare bediening afgezet, om de zelve aan Ganymedes te geven. Naderhandt trouwde Hercules, onder het getal der goden geſtelt zynde, met Hebe, de welke, uit aanmerking van haren nieuwen bruidegom, de jeugdt wedergaf aan Jolaus, den zone van Iphiclus, wanneer hy een zeer zwak en vervallen man was. Pauſanias ſpreekt van den tempel, welken die van Corinthe gebouwt hadden ter eere van Hebe, en Cicero legt dit verdichtſel uit *lib.* I *Tuſcul. Quæſt.* De ouden hebben dezen dichter gehouden voor de godinne der jeugdt, aan welke zy tempels hebben toegewyd. Die van Corinthe offerden haar in een klein boſchie, het welk tot een vrye ſchuilplaats verſtrekte voor alle de misdadigers, die daar hunne toevlucht namen; en de ſlaven, vry gelaten zynde, hechtten hunne ketenen en andere tekenen van hunne ſlaverny aan die bomen. Hebe wordt verbeeld onder de gedaante van eene jonge en jeugdige dochter, bekranſt met bloemen.

HEBED. Zie EBED.

HEBED-JESU. Zie EBED-JESU.

HEBER, de zoon van Selah, wierdt geboren in den jare des

we-

werelds 1754. Wanneer hy den ouderdom van vyf en dertig jaren hadt bereikt, verwekte hy *Phaleg*, wiens naam *verdeeling* beduidt, om dat het als dan het jaar was van de verdeeling des werelds, die Noach maakte onder zyne kinderen. Deze Heber stierf in den jare des werelds 2218, oud zynde vier honderd en vier en zestig jaren, gelyk aangemerkt staat in het boek der Scheppinge, volgens de gemene overzetting, en niet in den ouderdom van vier honderd en vier jaren, gelyk men leest in de twee en zeventig overzetters, het welk buiten twyffel een misslag is van den afschryver. Zie *Genes.* II.

De nieuwsgierigen stellen twee vragen voor ten gevalle van Heber. Ten eerste, of 'er van hem gesproken wordt op twee verscheide plaatsen van het boek der Scheppinge; ten twede, of hy zynen naam aan de Hebreën heeft gegeven. Wat de eerste vrage betreft, Oleaster is van gevoelen, dat deze Heber, van welken gewag wordt gemaakt in het elfde hoofdstuk van het boek der Scheppinge, de zelve niet is, wiens naam gevonden wordt in het tiende hoofdstuk van het zelve boek, en hy verbeeldt zich, dat de eene de zoon van Sem is geweest, en de andere van Selah. Echter zyn de andere overzetters van dit gevoelen niet: en S. Augustinus toont aan in het zestiende boek van *de Stadt Gods*, kap. 3, dat 'er geen onderscheidt is tusschen den eenen en den anderen. Wat aangaat de twede vrage, Jozephus, Eusebius, S. Hieronymus, de Eerwaarde Beda, S. Isidorus, en byna alle de nieuwe overzetters verzekeren, dat de Hebreën hunnen naam ontleent hebben van Heber, en dat hy de man is, die de Hebreeusche taal in standt hieldt in de verwarring der talen. Anderen zyn in 't tegendeel van mening, dat de naam van *Hebreeuw* voortkomt van *Abraham*. (*Hebræi quasi Abrahei.*) S. Augustinus was van dit gevoelen geweest in het I boek, het 14 hoofdstuk, het welk hy gemaakt heeft *De Consensu Evangelistarum*. Doch in het twede boek van zyne Herroepingen, het 15 hoofdstuk, in het zestiende boek van de *Stadt Gods*, in het derde hoofdstuk, en in het achttiende boek, het negen en dertigste hoofdstuk, volgt hy het eerste gevoelen. *Huët*, in zyne *Demonstratio Evangelica*, heeft niettemin ondernomen te bewyzen, na verscheide andere geleerden, dat de naam van de Hebreën voortkomt van het woordt *Heber*, dat is te zeggen, *van de overzyde*, om dat zy gekomen waren van de overzyde van den Euphraat. *Jozephus Oudhed.* I, 7. *Eusebius in Chron. S. Hieronymus in Trad. Hebr. in cap.* 10. *Genes. Beda in Quæst. in Gen. S. Isidorus lib.* IX. *Orig. Petreius sup. Gen. cap.* 14. *Lyranus. Eugubinus. Cajetanus. Salianus in Ann. Sacr. Spondanus & Torniel. A. M.* 1754. 1932. 2217. *Huët in Dem. Evang. Clericus in Genesin.*

HEBER, de zoon van Beriha, en de zoonszoon van Aser, een van de twaalf aartsvaderen, was het hoofdt van het geslacht, het welk naar zynen naam de stam van de *Heberiten* genoemt wierdt. *Genes.* XLVI, 17. *Num.* XXVI, 45.

HEBER, *Keniet*, de man van Jaël, die een spyker door de slaap van het hoofdt van Sissera dreef. *Recht.* IV, 21.

HEBERNE, of HERBERNE, aartsbisschop van Tours, was de opvolger van Adeard in het begin van de IX eeuwe, omtrent het jaar 895. Hy schreef een boek van de wonderen van S. Marten. *Vossius de Histor. Latin. Sammarthanus Gall. Christ. Tom.* I. *p.* 749, 750. *Chron. Turon.*

HEBERS, die den tytel van Klerk aanneemt, schryver van zeker Roman, genaamt *de zeven Wyzen*, of *Dolophatos*. Hy zegt, dat hy dit boek vertaalt heeft uit het Latyn van een monnik van de abdy van Haute-Selve, *Dam Jehans* genoemt, dat is te zeggen, *Don Jean*. Dit werk, in vaarzen geschreven, gelooft men dat gemaakt is of onder de regering van Lodewyk den VIII, vader van S. Lodewyk, of onder die van Lodewyk Hutin, den X van dien naam. *Du Verdier. de la Croix du Maine Bibl. Franc.*

HEBERT. Zie HERBERT.

HEBREEN. Zie JUDEA.

HEBREEU is de naam, die aan Abraham wierdt gegeven, wanneer hy uit Mesopotamië naar het landt van Kanaän kwam, om dat *Heber* beduidt *van de overzyde*, en hy van de overzyde van de rivier den Euphraat kwam. Sedert dien tydt zyn de afstammelingen van Abraham *Hebreën* genoemt geweest, tot den tydt toe van de scheiding van de tien stammen, de welke het koninkryk van Samarië uitmaakten, gelyk de andere twee dat van Juda vormden; maar deze naam is byzonderlyk eigen gebleven aan de zonen van Jakob en aan des zelfs nakomelingen, de welke *kinderen Israëls*, en naderhandt *Joden* zyn genoemt geweest. De oude Joden zyn onderscheiden van de Hellenisten, of Griekschen Joden, door dit bepaalwoordt van *Hebreën*, en zelfs de Joden van Godsdienst van de bekeerde Heidenen. Men heeft de Joodsche moedertaal niet eer de Hebreeusche taal genoemt, dan sedert dat de Hellenisten, of Griekschen Joden, die Grieksch spraken, zich hebben willen onderscheiden van die genen, die de oude Joodsche taal spraken. Na de terugkomst der Joden uit de gevangenisse van Babel wierdt de Syrische taal de Hebreeusche genoemt, gelyk genoegzaam blykt uit de Syrische woorden, die 'er in de Euangeliën worden gelezen, alwaar gezegt wordt, dat zy Hebreën zyn; maar sedert is de naam van Hebreeusche taal gebleven aan de aloude Joodsche taal, in welke het grootste gedeelte van de boeken van het Oude Testament is geschreven. *Du Pin Dissertation preliminaire de la Bible.*

HEBRIDEN, *Hebrides*, *Hebudes*, of *Ebudes*, eilanden van den Noordelyken Oceaan, gelegen ten Westen van Schotlandt. Men telt 'er digt by de drie honderd, van de welke de voornaamste zyn *Lewes*, *Skie*, *Mula*, *Arren*, *Yle*, *Kolumkil* en *Eust*. Het eilandt Leve, of Levis, heeft een vlek, *Stoy* genoemt, en eenige dorpen. Het halfeilandt van *Harray* maakt een gedeelte daar van uit, en is het gene, daar het oude klooster van Rovaldi staat. Het eilandt van Skie heeft het vlek *Dunbegan*. Mula heeft het kasteel *Douart*. Arren heeft het kasteel van *Arren*. Yle heeft de stadt *Cram*, en eenige dorpen. Kolumkil heeft eene stadt van den zelven name, in welke een bisschop, die onderhorig is aan dien van Glascow in Schotlandt, zynen setel houdt. Eust, of Ugist, heeft verscheide plaatsen, als S. *Patricius*, S. *Pieters*, en meer andere. De volkeren van deze eilanden zyn zeer grof en onbeschaaft, zonder eenige beleefdheit, en zonder Godsdienst. Zy eeten geen ander broodt dan het gene van garst of van haver is gemaakt, en vleesch, het welk naauwlyks half gaar gebraden is. Zy drinken niet dan water, of wei, op hunne gastmalen. Zy scheppen zonderling vermaak in het dragen van kléderen, die van velerhande verwen gemaakt zyn, maar byzonderlyk gestreept van purper en blaauw. Men ziet de zelve menigmaal in het open veldt op den grondt leggen slapen, zynde noch voor onweêr, noch voor sneeuw bevreest. Niettemin beminnen zy de zangkunst, zich bedienende van speeltuigen, welker snaren van koper of van pezen zyn, welke zy met een strykboog, of met de vingeren roeren. Zy hebben die hovaardy alleen van deze speeltuigen op te pronken met zilver en gesteenten, en de gemene lieden onder hen versieren de zelve met kristal. Hunne landtaal zweemt een weinig naar de oude Gaulische spraak, en hunne gezangen en deunties hebben niet anders tot onderwerp dan de kloeke daden van verscheide heldhaftige mannen, het welk de gewoonte was van de Barden, of dichters der Gaulen. Hunne wapenen zyn een pantserhembt, een stormhoedt, boog en pylen. Sommige hebben zeer brede degens, of hakmessen. Om hun krygsvolk tot den strydt aan te moedigen gebruiken zy fluiten, of schalmeien, in plaats van trompetten. De koningen van Schotlandt hebben in vorige tyden deze eilanden in bezit gehad. De zelve zyn aan het koninkryk van Engelandt vereenigt met Schotlandt. *Davity de l'Ecosse.*

HEBRON, de derde zoon van Keath, uit den stamme van Juda, die het hoofdt was van den stamme der *Hebroniten*, en die zyn naam leende aan de schone stadt, *Hebron* genoemt, van welke zo menigmaal wordt gesproken in de H. Schrift.

HEBRON, eene stadt van Palestina, in den stamme van Juda, is eene van de oudste steden des werelds, zynde gebouwt korten tydt na den zondvloedt. Abraham woonde digt by deze stadt, die de hoofdstadt der Philistynen was, en die eertyds den naam hadt van *Kiriath-Arba*, als of men zeide *de stadt van Arba*. Deze was een reus uit het geslacht van Enakim. *Jozua* XIV, 15. In het vervolg deze stadt door Josua ingenomen zynde, wierdt de zelve aan Kaleb, den zone van Jephuna, gegeven, en kreeg den naam van *Hebron*, den zone van dezen Kaleb, waar uit te meer blykt, dat het by voorkoming is, dat zy dezen naam heeft in het boek der Schepping en op andere plaatsen. David nam zyn vertrek binnen die stadt na de doodt van Saul. Hy wierdt aldaar tot koning verkozen, en hieldt daar zyn verblyf gedurende den tydt van zeven jaren, tot dat hy de stadt Jeruzalem bemachtigde. Wanneer de Christenen zich hadden meester gemaakt van Palestina, stelden zy een bisschop te Hebron; doch hedendaags is deze stadt byna t'eenemaal verwoest. *Num.* XIII. *Josua* XIV. *S. Hieronymus de locis Hebr.* V. *Bochart Descr. Terræ S. Torniel A. M.* 2115. *n.* 3. *Belon lib.* II. *c.* 87. *Miræus Geogr. Eccl.*

HEBRUS, eene vermaarde rivier in het Grieksche Thracië, die goudt onder haar zandt heeft. Zy ontspringt in het gebergte Rhodope, valt in de Egeesche zee, of, zo als ze tegenwoordig genaamt wordt, in den Archipel, omtrent het eilandt Samothracië, en loopt zo traag voort, dat men het naauwlyks kan bemerken. Deze rivier is ook vermaard wegens de fabel van Orpheus, die, zo als de zelve zegt, van de Thracische vrouwen wierdt verscheurt, en in deze rivier geworpen. *Virgilius. Ovidius. Cellarii Geograph. ant. l.* II. *c.* 15. *p.* 1301.

HECALE, een oud wyf, onderdrukt door armoede, maar die zeer deugtzaam was in hare ellende. Hier van is voortgekomen de spreekwyze der ouden: „ Gy zult nooit *Hecale* worden"; dat is te zeggen, gy zult nooit arm zyn. Ovidius, *de Remed. Amor.* spreekt van haar in dezer voegen:

Cur nemo est Hecalen, nemo est, quæ ceperit Irum?
Nempè quod alter egens, altera pauper erat.

Dat is te zeggen: „ Om wat reden is 'er geen man gevonden, die *Hecale* tot eene huisvrouw, of geen vrouw, die Irus tot een man heeft genomen? Het is, om dat deze behoeftig, en de andere arm was". Theseus, nog jong zynde, ontwaardigde zich niet met zyn herberg te gaan nemen ten huize van Hecale, die hem heuschelyk ontfing, zo veel als haar vermogen toeliet. Zy beloofde hem toen ter tydt zich zelf aan Jupiter te zullen opofferen, indien hy gezond en behouden uit den oorlog wederkeerde; en dewyl zy stierf voor de te rugkomst van Theseus, stelde deze tot geheugenis van Hecale een feest in ter eere van Jupiter, het welk het feest van Hecale genoemt wierdt. *Suidas* en anderen.

HECATÆUS van Abdera, een philosooph en historieschryver. Daar is een *Hecatæus*, die de Historie van Egypten heeft geschreven. Hy is die van Milete niet, maar de Abderiet, die met Alexander opgetrokken was, en die by Ptolomeus Lagus bleef, gelyk Jozephus aantoont in zyn eerste boek tegen *Appion*. Diodorus Siculus, in het eerste boek van zyne Historie, spreekt van dezen Hecatæus, en in zyne Historie van Egypten: *Dit wordt niet alleen bericht*, zegt hy, *door de priesteren van Egypten, als getrokken uit de geheiligde boeken; maar ook verscheide* Griek-

Griekſche ſchryvers, die de Hiſtorie van Egypten hebben beſchreven ten tyde van Ptolemeus Lagus, van welk getal Hecatæus een is, ſtemmen overeen met het gene wy gezegt hebben. Ælianus lib. II *de Nat. Anim. c.* 2 merkt aan, dat Hecatæus de Abderiet eene Hiſtorie van de Hyperboriten heeft geſchreven. Dit werk wordt ook aangehaalt by den uitlegger van *Apollonius*. Jozephus zegt, dat Hecatæus een boek van het leven van Abraham hadt nagelaten. Het is waarſchynlyk, dat dit een gedeelte van de Joodſche Hiſtorie was, van welke geſproken wordt in de boeken van *Appion*, en die Euſebius *lib.* IX *Præp. Evang.* zegt te zyn gemaakt door Hecatæus den Abderiet, die ter zelver tydt een groot philoſooph en zeer bekwaam tot ſtaatszaken was. De laatſtgenoemde brengt eene plaats by, getrokken uit deze Hiſtorie; maar Origenes merkt aan, dat dit boek zo gunſtig en voordeelig voor de Joden was, dat Herennius Philo twyffelde, of het zelve van Hecatæus was, *lib.* I. *cont. Celſ.* Men heeft onder den naam van den hiſtorieſchryver Hecatæus een boek, rakende de Joden, in het welke hy met zo veel lof ſpreekt van de wysheit van dat volk, dat Herennius Philo in zyne ſchriften, rakende de Joden, twyffelt, of dit wel het werk van dezen hiſtorieſchryver is, en voegt daar by, dat, indien het van hem is, het waarſchynlyk is, dat het zelve door de overreding der Joden is bedorven geworden, en dat hy hunne manieren heeft goedgekeurt. Scaliger, in zynen honderd en vyftienden brief aan *Caſaubonus*, beweert, dat dit boek is opgemaakt door oude Griekſche of Helleniſtiſche Joden, het welk Philo niet heeft durven verzekeren. Stephanus haalt de *Æolica* van Hecatæus aan: doch hy zegt niet of de zelve van den Abderiet zyn. Plutarchus, in zyn traktaat van *Iſis* en *Oſiris*, maakt gewag van een boek van Hecatæus den Abderiet, de welke ſchynt de gene, dien Laërtius aanhaalt in het boek van de Egyptiſche philoſophen: het kan ook zyn, dat dit boek een deel van de Hiſtorie van Egypten uitmaakte. Suidas, ſprekende van Hecatæus den Abderiet, geeft hem niet anders dan de hoedanigheit van philoſooph en taalkenner, en zegt, dat hy over *Homerus* en over *Heſiodus* heeft geſchreven, zonder eenig gewag te maken van deze Hiſtorie. Zie de aangehaalde ſchryvers na over *Hecatæus* van Milete. *Du Pin Biblioth. des Hiſt. Prof.*

HECATÆUS van Milete, een hiſtorieſchryver, zoon van Ægeſander, bloeide onder de regering van Darius, zoon van Hyſtaſpes, in de LXIV Olympiade. Verſcheide ſchryvers maken gewag van den eenen en van den anderen Hecatæus. *Herodotus, Diogenes Laërtius, Plutarchus, Ælianus, Clemens Alexandrinus, Jozephus, Suidas*, en verſcheide anderen, aangehaalt door Geſnerus *in Bibl.* en door Voſſius *lib.* I. *de Hiſt. Græca cap.* 1 *&* 10. *lib.* IV. *cap.* 3.

HECATE, de dochter van Jupiter en van Latona, en zuſter van Apollo. De fabelachtige oudheit geeft aan haar drie namen, noemende haar de Maan in den hemel, Diana op de aarde, en Proſerpina in de helle. Men geeft haar den tytel van *driehoofdig*, om dat zy, volgens het zeggen van Orpheus, *in Argonaut.* drie hoofden hadt, een paardehoofdt aan de regterzyde, een hondskop aan de linker, en dat van een wild zwyn in het midden. Wat den naam van Hecate belangt, Servius zegt, dat zy aldus genoemt wierdt naar het Griekſche woordt ἑκατὸν (*hecaton*) *honderd:* of om dat men haar honderd ſlagtoffers op een maal deedt, of uit hoofde, dat zy aan dezen kant van den helſchen vloedt Styx honderd jaren lang ophieldt de zielen der genen, die onbegraven waren gebleven. Anderen leiden dezen naam af van het Griekſche woordt ἕκας (*hekas*) *van verre*, om dat de maan van verre hare ſtralen ſchiet. Men voegde insgelyks aan deze verdichte godheit het voorzitterſchap toe van de toveryen, en men houdt ſtaande, dat de zelve eertyds in het Tauriſche Cherſoneſus geheerſcht heeft; dat zy, zeer genegen zynde tot de jagt, terwyl zy langs de gebergten en boſſchen heen liep, hadt geleert de kracht der kruiden te kennen, waar door zy verſcheide ſoorten van vergift uitvondt, het welk zy zelf gebruikte om haar eigen vader om 't leven te brengen. Na dezen vadermoordt week zy na haren oom Aëtes, die haar trouwde, en by haar Circe en Medea verwekte. Daar zyn verſcheide gevoelens aangaande hare geboorte. Heſiodus en Muſeus zeggen, dat zy de dochter van de Zon was. Anderen zeggen van Perſeus, aan welken Jupyn Aſteria gaf, na dat hy zyn wil met haar hadt gedaan. Naar het zeggen van Orpheus is zy de dochter van Ceres, en, volgens Bacchylides, de dochter van den Nacht. Pherecydes zegt, dat zy geboren is van Ariſteus. *Seneca in Med. Natalis Com. lib.* III.

HECATOMBÆA, een feeſt, het welk ter eere van Juno te Argos gehouden wierdt, en op het welke men haar honderd oſſen offerde, en der zelver vleeſch onder het volk uitdeelde. Men hieldt ook verſcheide kampſpelen, en die zich daar in het beſt kweet, kreeg een koper ſchildt en een myrten-krans. Dit feeſt is onder die van Argos door den koning Archinus ingeſtelt, de welke daar in van die van Ægina, als mede van de Lacedemoniënzen gevolgt zyn, ter oorzake om dat zy honderd ſteden onder hun gebiedt hadden. *Meurſius Græcia fer. Faſoldus de feſtis Græcor.*

HECATOMBE, ſlagtoffers van honderd oſſen, welkers gewoonte gekomen was van de Lacedemoniënzen, die, honderd ſteden in hun landt hebbende, alle jaren honderd oſſen offerden ter eere van hunne godheden. Maar deze onkoſten aan zommigen al te zwaar en koſtelyk voorgekomen zynde, verminderden zy deze offerhanden tot vyf en twintig oſſen, zich inbeeldende, door eene kinderlyke ſcherpzinnigheit, dat, gelyk als de oſſen elk vier poten hadden, het genoeg was, dat het getal van honderd in zyne delen wierdt gevonden, om den naam van Hecatombe te behouden. Men deedt in het vervolg deze offerhanden met andere beeſten, als geiten en lammeren, die van minder koſten waren. Diogenes Laërtius verhaalt, dat Pythagoras aan de goden eene Hecatombe of honderdvoudig ſlagtoffer deedt van honderd kleine oſſen van deeg, zich wel wachtende van honderd levendige oſſen te offeren, hy, die wel uitdrukkelyk verboodt de zelve te doden, om dat hy geloofde aan de zielverhuizing, of den overgang van de zielen in de ligchamen der beeſten. Deze naam komt voort van ἑκατὸν, *honderd*, en van βȣς, *os. Spon. Recherches curieuſes d'Antiquité.*

HECATOMBEON is de naam van een van de maanden van de oude Grieken, en voornamentlyk van de Atheniënzen, welker maanden alle maanmaanden waren. De Hecatombeon viel altydt omtrent den zonneſtandt in den zomer.

HECATOMNE, een ſatraap, of gouverneur, van Karië, die door Artaxerxes verheven wierdt tot opperkrygsoverſte van een leger tegen Evagoras, koning van Creta, in het twede jaar van de XCVII Olympiade, in het jaar 386 voor de geboorte van Chriſtus. Doch in plaats van zynen vorſt trouwelyk te dienen begunſtigde hy onder de handt Evagoras, en ſchoot hem grote geldſommen op, om krygsvolk te werven. *Diodorus lib.* XV.

HECATOMPEDON, van ἑκατὸν, *honderd*, en πȣ̃ς, *voet*, was een tempel van Minerva op het ſlot te Athene, en hadt zynen naam juiſt niet daar van gekregen, om dat hy honderd voeten lang of breed was, maar om dat hy zeer regelmatig gebouwt was. Hy wierdt παρθενὼν genaamt, om dat Minerva, bygenaamt παρθένος, in den zelven wierdt aangebeden. *Meurſius Attic. Lect.*

HECATOMPHONIA, een feeſt der Meſſeniërs, ter gedachteniſſe van de over de Lacedemoniërs behaalde overwinninge ingeſtelt, wanneer de geen, die honderd vyanden gedood hadt, Jupiter een levendig menſch opofferde. *Pauſanias in Meſſen. Fulgentius de priſco ſermone.*

HECATOMPOLIS, de naam, die aan het eilandt *Creta* en aan *Laconië* gegeven wierdt, om dat ieder van de zelve honderd ſteden in zyn omvang vervatte.

HECATOMPYLAS, een naam, die gegeven wierdt aan de ſtadt *Thebe* in Egypten, en aan de hoofdſtadt van de Parthen, gebouwt door de Grieken (hedendaags *Iſpahan* genoemt) om dat ieder ſtadt honderd poorten hadt. Deze Griekſche naam is gemaakt van ἑκατὸν, het welk *honderd* beduidt, en van πύλη, *poorte. Stephanus.*

HECHEN, de veertiende Kalif, of opvolger van Mahometh, was de zoon van Jezid el Gelid, en begon te heerſchen in den jare 748: doch hy was zo dra niet op den troon gezeten, of de Saracenen verkoren *Marvan* tot Kalif, die gouverneur van Egypten was, het welk gevaarlyke beroerten veroorzaakte, dewyl die van Syrië Hechen, en die van Egypten en van Arabië Marvan begunſtigden. De laatſtgenoemde trof een ſtilſtandt van wapenen met den keizer Konſtantyn, met beding van hem alle jaren te geven drie maal honderd duizend bezanen gouds, drie honderd paarden, en drie honderd ſlaven, en hem in handen te leveren al het geen de Arabiers in Thracië in bezit hadden, op welke voorwaarde de keizer hem beloofde by te ſpringen, het welk hy deedt; en door zyn toedoen bevocht Marvan de overwinning tegen Hechen, den welken hy nevens zyne kinderen, en alle die van het huis van Gualid, die hem eenigzins konden reden van verdachtheit geven, liet om hals brengen. *Marmol de l'Afrique lib.* II.

HECHINGEN, de reſidentieſtadt van den vorſt van Hohenzolleren, van de Hechingſche linie, omtrent het ſlot Hohenzolleren en de rivier Startzel, 4 uuren van Tubingen gelegen. Zy heeft den naam van *Hachingo*, hertog van Zwaben, gekregen, die overgrootvader van Theſſalo, den eerſten graaf van Zolleren, van moeders zyde was, en deze plaats naar zynen naam noemde, waarom men liefſt *Hachingen* dan *Hechingen* ſchryft. Het vorſtelyke ſlot in de ſtadt is zeer wel aangelegt, waar by een fraaie tuin is. *Pregizer Teutſcher Regenten-Spiegel cap. 6. Blondellus in Geneal. Franc. præf. Apol. Merian Topograph. Sueviæ.*

HECKSTADT, eene kleine ſtadt, met een ſlot, aan de Wipper, in het graafſchap Mansveldt gelegen. Zy behoorde eertyds aan het ſticht Halberſtadt, maar wierdt in den jare 1439, in den toenmaligen oorlog, van keurvorſt Frederik van Saxen ingenomen, en aan de graven van Mansveldt als een leen gegeven. De voorſtadt wordt wegens de aldaar gevonden wordende koperbergwerken *Koperberg* (*Kupferberg*) genaamt. *Spangenberg Mansf. Chron. Preuſſ. Staats-Geogr.*

HECLA, een hoge berg van Yslandt, gelegen in het Zuidelyke gedeelte van dat eilandt, naar den kant van de biſſchoppelyke ſtadt van Scalholt. Onaangezien het landt ongemeen koud is, werpt dit gebergte echter vlammen uit met een yſſelyk gedruis, even als de bergen Æthna en Veſuvius, en ſtaat zomwylen dusdanig in brandt, dat hy alle de naburige landen met aſſche overdekt, zelfs twee of drie mylen ver in de rondte. Die genen, die dit gebergte hebben durven naderen om van naby den aardt en de oorzaken van dezen ſchrikkelyken brandt te onderzoeken, hebben de ſtraffe van hunne nieuwsgierigheit gedragen, en zyn daar niet afgekomen. Men houdt ſtaande, dat 'er aan den voet van dit gebergte zekere afgronden zyn, die men niet gewaar wordt, en in welke men ſchielyk nederzakt. *Baudrand.*

HECTOR, de zoon van Priamus en van Hecuba. Zyne gemalin verdedigde langen tydt de ſtadt Troja tegen de Grieken, en doodde Patroclus onder de wapenen van Achilles, waar door deze laatſte zich verplicht vondt weder naar den ſtrydt te keren om de doodt van zynen vriendt te wreken. *Homerus Iliad.*

Hist. lib. II doedt een verhaal van de nadrukkelyke gebeden, die Priamus en Hecuba deden tot hunnen zone, om hem te verplichten, dat hy het tweegevecht met Achilles wilde ontwyken, dewyl deze door de doodt van Patroclus uitzinnig en razend was geworden. Jupyn zelf hadt medelyden met Hector, en overwoog by zich zelven, of hy zyn leven wilde verlangen. Minerva ontraadde hem dit, dewyl Hector een sterveling was. Apollo liet niet na Hector te ondersteunen. Eindelyk Jupyn leide in zyne gulde waagschaal het noodlot van Achilles en dat van Hector. Het noodlot van Hector daalde neder tot in de helle. Alsdan verliet hem Apollo, en Minerva begunstigde Achilles. Hector wierdt genoegzaam gewaar, dat Minerva hem strydig was, en dat Jupyn en Apollo hem hadden verlaten, als gekomen zynde tot het schrikkelyke oogenblik van zyne doodt. Echter liet hy niet na van te doen al het gene eene heldhaftige kloekmoedigheit machtig is uit te voeren, en Achilles, hebbende hem eindelyk eene dodelyke wonde toegebragt, alvorens hy zynen geest gaf, voorspelde hy hem, dat hy zelf korten tydt na hem zou gedood worden door Apollo en door Paris. Achilles hadt voorgenomen het ligchaam van Hector voor de honden te werpen, om het zelve te laten verslinden; doch Venus verdreef de honden van het dode ligchaam van Hector, en Apollo bedekte het zelve met een wolk. Hy hieldt zich dan vergenoegt met het ligchaam achter een zegewagen te slepen rondom het graf van Patroclus en de stadt Troje, en Apollo droeg zorg voor het zelve, en belette, dat het niet verscheurt wierdt. Hy klaagde ook over de andere goden, die toelieten, dat men Hector smaadt aandeedt, zelfs na zyne doodt. Jupyn, door medelyden aangedaan, zondt Thetis tot Achilles, om hem te verplichten, dat hy het ligchaam van Hector aan zynen vader wedergaf, het welk hy deedt voor eene grote somme gelds. Daar bleef van hem en van Andromache niemandt over dan Astyanax, die de Grieken van den top van een hogen toren nederwierpen na de verovering van Troje. *Homerus lib.* XXIV. *Iliad. Euripides in Andromach. Virgilius lib.* I *Æneid.*

HECTOR, de zoon van den Macedonischen veldheer Parmenio. Willende in een boot, het welk overladen was, Alexander den Groten volgen, viel hy in den Nyl, en verdronk in den bloei van zyne jaren. Om dat hem de gemelde koning zonderling hadt bemind, beklaagde hy zyne doodt zeer, en deedt hem eene prachtige lykstatie aan. *Curtius l.* IV. *c.* 8. *Lelandus de script. Angl. Heinrici Pand. Brand.*

HECTOR BOETIUS. Zie BOETIUS, of BOETHIUS.

HECTOR PINTO, een Portugeesch monnik, van de orde van S. Hieronymus, leefde in den jare 1580. Hy schreef verscheide ophelderingen over eenige Propheten. *Wilhelm van Cursol*, heer van Belle-Fontaine en van Montestut, tresorier generaal van Vrankryk in de generaliteit van Guiënne, vertaalde twee traktaten van hem van het beeldt van een Christelyk leven. De zelve zyn gedrukt te Parys in octavo in de jaren 1580 en 1584.

HECUBA, de dochter van Dymas, koning van Thracië, trouwde met Priamus, koning van Troja, by welken zy zeventien kinderen won. Anderen zeggen vyftig. Na de verovering van Troja, zynde onder de gevangenen van Ulysses, hadt zy zulk een ongenoegen en hertzeer van hare dochter Polyxena op het graf van Achilles te zien offeren, nevens het dood ligchaam van haren zoon Polydorus, gedood door de verradery van Polymnestor, aan welken zy hem toevertrouwt hadt, dat zy hem de oogen uitstak; waar na zy, allerlei scheldwoorden tegen de Grieken uitbrakende, in een hondt hervormt wierdt. *Ovidius lib.* III *Metamorph.*

HEDA, (WILHELM) geboortig van Alphen, by Leiden, (anderen zeggen te, of by Egmondt) kanunnik van Utrecht, daar na proost van de kollegiale kerke te Arnhem, leefde in het laatst van de XV en in het begin van de XVI eeuwe. Hy wierdt gebruikt door den keizer Maximiliaan den I in verscheide gezantschappen, en naderhandt wierdt hy geheimschryver van Philips den I, aartshertog van Oostenryk en koning van Spanje. Hy gaf in het licht het geslachtregister van keizer *Karel* den V, en eene *Kronyk der graven van Hollandt en bisschoppen van Utrecht.* Hy stierf den 3 November des jaars 1525. *Valerius Andreas. Vossius de Hist. Lat. Lappii vita Hedæ.*

HEDEL. Zie HEEL.

HEDELIN, (FRANÇOIS) abt van Aubignak en van Meimak, is bekend geweest in de XVII eeuwe door zyn seldzaam verstandt en grote geleerdheit. Hy wierdt geboren te Nemours, alwaar zyn vader gewoon stedehouder was, en hy zelf gedurende eenigen tydt het beroep van rechtsgeleerde oeffende, waar na hy, den geestelyken staat omhelst hebbende, gestelt wierdt by den jongen hertog van Fronsak, met de hoedanigheit van leermeester. In dezen standt wist hy zich zo wel te houden in de goede gunst van den kardinaal Richelieu, oom van dezen hertog, dat hy begiftigt wierdt met de abdy van Aubignak, in het bisdom van Bourges, en met die van Meimak, in het bisdom van Limoges. Hy hadt geen minder geluk in de goede gunst te winnen van den hertog, wiens opvoeding aan hem was toevertrouwt: want naauwlyks hadt deze heer den ouderdom van vyf en twintig jaren bereikt, of de eerste daadt van meerderjarigheit, die hy deedt, was zyn leermeester te verryken met eene jaarlyksche lyfrente van vier duizend livres te ontfangen uit de inkomsten van alle zyne goederen, van welke wedde de abt van Aubignak tot zyn sterfdag toe het genot heeft gehad: want de hertog van Fronsak, zynde op zee door een kanonschoot gesneuvelt in het beleg van Orbitello, in Italië, in den jare 1646, zonder dat hy getrouwt was, heeft Lodewyk van Bourbon, de II van dien naam, prins van Condé, die zyn erfgenaam was, als hebbende getrouwt des zelfs eenige zuster in den jare 1641, alle jaren stiptelyk deze vier duizend livres betaalt. De zorg, die de abt van Aubignak hadt gedragen om zich zelf aangenaam te maken by den kardinaal van Richelieu, hadt hem aangezet om in den grondt te studeren op al het gene de toneelpoëzy betreft, de welke t'eenemaal naar den smaak van den kardinaal was; en het was ook alleen met het opzicht van hem te behagen, dat hy maakte het traktaat *de la Pratique du Theatre*, het welk, naar het gevoelen van de oordeelkundigen, het beste werk is, het welk hy gemaakt heeft. Hy onderzoekt in het zelve met grote strengheit de stukken van *Corneille*. De abt van Aubignak heeft insgelyks gemaakt *le Terence justifié*, *la Macarise*, en eenige andere werken, in welke hy blyken geeft van eene grote studie en van eene zonderlinge kennisse van de oude en hedendaagsche toneelspelen. Hy is overleden in een zeer hogen ouderdom omtrent den jare 1673. Hy hadt een genootschap van mannen van verstandt en studie opgerecht, dat alle weken in zyn huis byeenkwam, en eens in de week in het vorstelyke huis van Matignon, alwaar in het openbaar eene redenvoering gedaan wierdt. Dit genootschap wierdt gedurende langen tydt genoemt *l'Academie de l'abbé d'Aubignak*, dat is, de akademie van den abt van Aubignak. Doch dewyl hy gene opene brieven van den koning kon verkrygen, de welke hy verzocht hadt om deze akademie geheel onder de bescherming en onder den naam van den dauphin op te rechten, verdween de zelve in rook, zelf eer hy stierf, na dat zy eenigen tydt hunne vergaderingen hadden gehouden ten huize van den abt van Ville-Serin, naderhandt bisschop van Senes. *Memoires du Temps.*

HEDFIELD, eene stadt in Engelandt, vermaard door een nationaal synode, het welk daar is vergadert geweest in de maandt September van den jare 680, onder de regering van den paus Agatho. Theodorus van Kantelberg, aartsbisschop van het eilandt, bekleedde de voorzittersplaats in deze kerkvergadering. *Beda lib.* IV. *c.* 17.

HEDIKHUIZEN, een dorp van Gelderlandt, behorende onder Heusden, heeft te zamen met Herpt een predikant, staande onder de classis van Gorinchem.

HEDILA, HEDYLA, zekere vrouw van de stadt Samos, die zeer vaardig was in het maken van vaarzen. Men weet niet wel in wat tydt de zelve geleeft heeft. Zy was de dochter van eene andere vrouw, die zich insgelyks met het maken van vaarzen bemoeide, *Moschine* genoemt, en liet een zoon na, met name *Hedylogus*, die verscheide zinryke gedichten heeft gemaakt. Zommigen zeggen, dat hy geboortig was van Samos, gelyk zyne moeder; anderen zeggen van Athene. *Athenæus* maakt gewag van haar *lib.* IV.

HEDINGER (JOH. REINHARD) was in den jare 1664 te Stutgard geboren, studeerde eerst te Tubingen, en wierdt hertog Joachim Frederik van Wurtemberg, op des zelfs reize naar Vrankryk, als predikant en secretaris mede gegeven. Na zyne te rug komst ging hy wederom met drie andere heeren, die de hertog op zyne kosten liet reizen, naar Leipzich, Berlyn en Hamburg, van daar naar Hollandt, voorts met den Wurtembergschen erfprins Karel Rudolph, als hofkapellaan, naar Engelandt, en by de te rug reize naar Denemarken. Op deze reize maakte hy zich met de geleerdste mannen, als met *Perizonius*, *Huber*, *Poiret*, *Clericus*, *Spanheim*, *Stellingfleet*, *Bayle*, *Hody*, *Masius*, *Lassenius*, *Rudbek* en anderen bekend. Na zyne wederkomst wierdt hy by den bestierder of administrator van Wurtemberg eerst veldprediker, naderhandt te Giessen hoogleeraar in beide de rechten, waar benevens hy ook het predikampt bekleedde. In den jare 1698 wierdt hy in zyn vaderlandt hofprediker en consistoriaal-Raadt, en stierf in deze bediening in den jare 1704. Nog staat van hem aan te merken, dat hy, zynde voor dezen een yverig en heftig man geweest, naderhandt begon zachtzinniger te worden, en de verdraagzaamheit voor goed hieldt, weshalven hem zommigen in de toenmalige Piëtistische verschillen van onbestendigheit beschuldigden. Zyne aanmerkingen over het *N. Testament* en de *Psalmen* worden zeer hoog geacht, hoewel men het hem kwalyk neemt, dat hy in zyne uitgave van den Bybel eenige plaatsen heeft verandert. *Frischlini Memoriæ Theologor. Wurtemb. p.* 11.

HEDIO (CASPAR) was te Etlingen, in het markgraafschap Baden, geboren, wierdt te Fryburg meester in de philosophie, en te Basel Doctor in de H. Godgeleerdheit. Hy deedt belydenis van den Lutherschen Godsdienst, en begaf zich naar Ments, om aldaar prediker te zyn. Maar dewyl de Roomsch-Katholyke geestelykheit van deze plaats hem hard tegenstondt, trok hy naar Straasburg, alwaar hy nevens Capito en Bucerus den Roomsch-Katholyken Godsdienst afschafte. Hier op beriep hem de keurvorst van Keulen, Gebhard, om nevens Bucerus den Protestantschen Godsdienst in het aartsbisdom in te voeren. Maar zy raakten in groot levensgevaar, wanneer het keizerlyke en Spaansche krygsvolk de stadt Bon innam. Hier op heeft hy zich geheel op het schryven van boeken toegelegt, en stierf in den jare 1556. Van zyne schriften zyn de volgende nog voor handen: *Sermo de decimis*; *Smaragdi abbatis commentarii in Evangelia & Epistolas*; *Historica Synopsis, qua Sabellici institutum prosequitur ab an.* 1504 *ad annum usque* 1535; *Chronicon Abbatis Urspergensis correctum*; *Paralipomena ei addita rerum memorabilium ab an.* 1230 *ad an.* 1537. enz. *Adami Vitæ Theolog. pag.* 116 *seq.*

HEDIUS, (STEPHANUS) een Engelsch monnik, van welken de Eerwaarde Beda gewag maakt. Hy was zeer ervaren in de zang-

zangkunst, en liet het leven na van den bisschop *Wilfridus*, en eenige andere schriften. *Beda lib.* IV. *c.* 2. *de gest. Angl. Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *c.* 28.

HEDMORE, een vlek van Zweden, gelegen in Dalekarlië, aan de rivier van Dalekarle, op de grenzen van Gestricië en van Westmanië. *Baudrand.*

HEDULUS, of HEDYLOGUS, een Grieksch schryver, van welken Athenæus gewag maakt in zyn zevende boek. Zie *J. Meursii Bibliotheca Attica.*

S. HEDWIG, dochter van Henrik den Vogelaar (*Auceps*), en zuster van keizer Ottho den I, (zie HENRIK de Vogelaar). Zy trouwde in den jare 938 met Hugo den Groten, graaf van Parys (zie HUGO de Grote), en was aldus de moeder van Hugo Capet. Men kan niet eigentlyk zeggen wanneer zy is gestorven. In den jare 965 was zy nevens haren broeder, den keizer Ottho, als nog te Keulen. *Rotgerus in vita S. Brunonis ap. Surium ad d.* 11 *Oct. c.* 41.

S. HEDWIG, koningin van Polen. Zy was de dochter van Lodewyk, koning van Hungarië, die na de doodt van Casimir den III, toegenaamt de Grote, het koninkryk van Polen kreeg. Na dat haar vader den 13 September des jaars 1382 overleedt, begeerden zy van des zelfs weduwe Elizabeth deze Hedwig, hare jongste dochter, om de zelve tot koningin van Polen te kronen, dewyl zy den markgraaf Sigismundus van Brandenburg, zoon van keizer Karel den IV, wien zy te voren wegens zyne gemalinne, des konings Lodewyks oudste dochter, verkoren hadden, niet wilden aannemen. Elizabeth zondt eindelyk aan de Polen op hun instantelyk aanhouden in den jare 1384 deze Hedwig toe, en zy wierdt den 15 October tot koninginne van Polen gekroont. Maar zy was reets van haar vader aan Wilhelm van Oostenryk verlooft; doch wanneer hy in Polen met een groten schat aankwam, om het huwelyk te voltrekken, wierdt hy met groot verlies afgewezen: want de Polen hadden het huwelyk voorgenomen met Jagello, hertog van Lithauwen, om daar door dit landt aan Polen te brengen. Doch Hedwig wilde zulk een voorstel van huwelyk met Jagello niet eerder toestemmen, voor dat de zelve verklaarde een Christen te zullen worden. Hy wierdt den 14 February des jaars 1386 gedoopt, en Uladislaus genaamt, zelfs het huwelyk ging voort, hy wierdt tot koning gekroont, en sedert is Lithauwen met Polen vereenigt. Hedwig stierf eindelyk in den jare 1399, na dat zy alvorens eene dochter, Elizabeth Bonifacia, die maar drie dagen leefde, ter wereldt hadt gebragt. Zy hadt van alle hare juweelen en kostelykheden de eene helft aan de armen gemaakt, en de andere helft besteedde zy om de gebouwen der hogeschole, van Casimir te Crakau begonnen, te voltrekken. Men geeft voor, dat zy vele wonderen heeft gedaan, waar over zy door de Roomsche kerk onder de Heiligen is geplaatst. *Fulstin. in Chron. Polon. Cromerus. Hartknoch Histor. Polon. p.* 78 *seq. Duglossi hist. Pol. l.* X.

S. HEDWIG, hertogin van Silesië en opperregentin van Polen, was eene dochter van Berthold den IV, hertog van Meranië en Istrië, en van Agnes, gravinne van Rochlits. Zy trouwde, 12 jaren oud zynde, omtrent den jare 1186, met Henrik den I, de Baardige (*Barbatus*), den machtigsten hertog van Silesië, die ook een groot gedeelte van Polen bezat, en tot opperregent aldaar aangenomen wierdt, en bragt hem een groten bruidschat toe. Zy baarde hem *Bolislaus*, die de landstreek van Lebus, toenmaals aan neder-Saxen behorende, aan Brandenburg verkocht, en in zyne jeugdt stierf; *Henrik* den II, den Vromen, die volgde, en het geslacht voortplantte, doch in den jare 1241 in den slag tegen de Tartaren zyn leven verloor; *Conradus Crispus*, die in den jare 1213 met een paardt struikelde, en den hals brak, na dat hy met zynen broeder Henrik in oorlog en velerhande onlusten was vervallen; *Geertrui*, die eerst met den grave van Wittesbach zocht te trouwen, maar als abdisse te Trebnits in den jare 1262 is gestorven; *Agneta*, en *Sophia*, die beide jong overleden zyn. Als zy deze zes kinderen ter wereldt hadt gebragt, onthieldt zy zich van echtelyken byslaap, gelyk zy ook onderhieldt byna 30 jaren lang, tot aan haar einde. Zy heeft hem mede bewogen het ryke klooster Trebnits, drie mylen van Breslau, voor jonkvrouwen van de Cistercieorde te stichten, het welk begonnen wierdt in den jare 1203, en in 16 jaren met zeer grote kosten voltrokken, terwyl zy tot de grondlegging en den opbouw het grootste gedeelte van haren bruidschat besteedde. Voor het overige begaf zy zich geheel tot een streng en deugdzaam leven, invoegen zy den meesten tydt met bidden, vasten, kastyden, armen te spyzen, en kranken te bezorgen toebragt. De wederwaardigheden, in haar geslacht voorgevallen met de koninginne Geertrui in Hungarië, des zelfs dochter Elizabeth, landgravinne van Thuringen, als ook met hare broederen, die keizer Philips hadden laten om het leven brengen, van gelyken dat hare zonen zich onder malkander door oorlogen zochten ten verderve te brengen, dat de een den anderen den hals brak, dat haar gemaal van den hertog Koenraad van Masau gevangen genomen, en haar zoon Henrik de II van de Tartaren dood geslagen wierdt, zelfs het afsterven van haar gemaal, dat alles verdroeg zy met de grootste standvastigheit, zonder eenige tekenen van droefheit te laten blyken. Ten einde zy haren gemaal, zonder oorlog te voeren en bloedt te vergieten, uit de gevangenis van hertog Koenraad mogt helpen, trok zy zelf naar hem toe, en verkreeg door haar smeken zo veel, dat haar gemaal los kwam, dat de vrede tusschen hen gemaakt, en dat twee dochteren van haren zone Henrik den II aan de zonen van hertog Koenraad belooft wierden. Den slag der Tartaren by Liegnits, en de nederlaag der Christenen, onder welke ook haar zoon Henrik dood bleef, heeft zy, zegt men, voorzegt. Voorts verbeterde zy merkelyk het landt Silesië, bouwde steden, maakte heilzame wetten en ordonnantiën, en bragt vele Duitschers daar in, die goede kunsten en wetenschappen invoerden. Eindelyk na dat zy omtrent 70 jaren was oud geworden, en een tydlang aan de teering hadt gelegen, welke zy door haar streng leven zich veroorzaakte, stierf zy den 15 October des jaars 1243 in het klooster te Trebnits, wierdt aldaar in de kerk begraven, na verloop van 23 jaren van den paus Clemens tot eene heilige verklaart, en is ten laatste tot beschermvrouw (*patronesse*) van Silesië aangenomen. Haar leven en wonderdaden zyn beschreven, en gedrukt te Breslau in de jaren 1504 en 1631. Zie ook *Rimplers vita B. Hedwigis. Duglosf. Michov. Cromerus Hist. Polon. Curæus. Schikfus Chron. Silesf. Czepkonis Gynæc. Silesf. Lucæ Silesische Chronyk.*

HEDWIG, de dochter van Hugo Capet, en zuster van Robert, koning van Vrankryk, trouwde met Reinier den V, grave van Bergen in Henegouwen, en kreeg by hem Reinier den VI, en na de doodt van dezen graaf ging zy een twede huwelyk aan met Hugo, grave van Asburg. *Sammarthanus Hist. de France.*

HEDWIG, of HADWEIDIS, van Vrankryk, gravin van Auxerre, was de dochter van Robert, koning van Vrankryk, en van Constantia van Provence. Zy wierdt in den jare 1015 uitgehuwelykt aan Renaud den I, grave van Nevers, van Auxerre en van Tonnerre, broeder van Henrik Guido, monnik in het klooster van la Chaize-Dieu in Auvergne, en van Robert, gezegt de Burgundiër, heer van Craon in Anjou. Deze vorstin heeft gedurende haren weduwelyken staat gesticht de kloosters van Crisenon en van la Ferté aan de rivier de Isseuze. Zy leefde nog in den jare 1063. De dag van hare doodt staat aangetekent op den 5 Juny in het Doodboek van de kerk van Nevers. *Sammarthanus Hist. Geneal. de France. Du Bouchet.* enz.

HEDWIGSBURG, een ampt en lusslot van den hertog van Wolffenbuttel, 2 mylen van Brunswyk en eene myle van Wolffenbuttel gelegen.

HEEG, in het Latyn *Haga*, een dorp van de Vriesche grietenye Wimbritzeradeel, onder Westergoo, en behorende onder de buitendyksche dorpen van die grietenye. Het zelve wordt, tot onderscheidt van den Haag (de Vriezen zeggen, volgens den aardt en de eigenschap van hunne uitspraak, *Heeg*) in Hollandt, de Haag in Vrieslandt genoemt. De graven van Hollandt hebben, toen zy het gebiedt over Vrieslandt hadden, in dit dorp, om des zelfs vermakelykheit en welgelegenheit, hun hof gebouden, en 'er een Raadhuis laten bouwen. Ook is het vervallen muurwerk van dat hof nog te zien, daar hunne landvoogden plagten te wonen, om de Vriezen in bedwang te houden. *Suffridus Petri de Script. Frif. Dec.* VIII, *num.* 9. Van Heeg af, tot Fluiser toe, springt het Heeger meer. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Sneek.

HEEL, of HEDEL, een dorp, met een kasteel, of slot, in Gelderlandt, in den Bommelerwaardt, regt tegen over de schans Krevekeur. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Zalt-Bommel.

HEEM, (JAN DE) een Nederlander, en een der beruchtste bloem-en fruitschilders. Het aanmerkelykste van hem is, dat hy tot zyn zeventigste jaar geleeft en de kunst geoeffent heeft, en echter zyn laatste penceelwerk het beste en kunstigste is. Onder alle muntte uit zeker groot tafereel, gemaakt met een krans van allerhande fruit en bloemen, 't geen hy voor den kunstbeminnenden heere Johan van der Meer schilderde, die hem daar voor betaalde de somme van 2000 guldens. Verscheide buitenlandsche hoven hebben zyne kunstwerken behaagt, en het teken van de ridderschap, dat hy droeg, is een bewys van de achting, die zyne kunst gehad heeft, tot de welke hy, behalven zyne natuurlyke drift, gene andere leiding gehad heeft dan die van zyn vader *David Davidsz. de Heem*, die te gelyk met zyn zoon in den jare 1660 nog leefde. Doch inzonderheit wierdt Jan de Heem geprezen, om dat hy 't goudt en zilver, als schotelen, schalen, enz. natuurlyk wist na te bootzen, als of het waarlyk goudt en zilver was. *Houbraken Schouwb. der Nederl. Schilders* I *Deel.*

HEEMSDONK. Zie HEMSDONK.

HEEMSE, een dorp van Overyssel, onder het drostschap van Zallandt gelegen, met kerk en predikant, behorende onder de classis van Zwol.

HEEMSKERK, in de oude brieven, als in een openbrief van den Utrechtschen bisschop Wilhelm van den jare 1063, *Hemezenkirca*, en van Melis Stoke (in grave *Dirk* den II) *Eemskerk* genaamt, een Hollandsch dorp, het oudste van gansch Kennemerlandt, lastende onder Haarlem, onder de classis van welke stadt ook kerk en predikant van het zelve staan. Volgens van der Houve, ook door Zoeteboom aangehaalt, zou de naam van *Heemskerk* afkomstig zyn van *Heems*, een riviertie, en het woordt *kerk*. Maar om dat dit riviertie geheel onbekend is, en nergens eenig bericht daar van gevonden wordt, zo is een hedendagsch schryver van gevoelen, dat *Heemskerk*, als mede *Heemstede*, zo veel wil zeggen als *Haymoos-kerk*, en *Haymoos-stede*, welke naam, te weten van *Haymo*, of *Heymen*, in de Hollandsche geschiedenissen beter bekend is; en het is zeker, dat men meer kerken en plaatsen vindt, welke naar hunne stichters genoemt zyn. Dit dorp is vermaard wegens de geboorte van den uitmuntenden kunstschilder Marten van Heemskerk, van welken hier na zal gesproken worden. *Zoeteboom Zaanlandsche Arkadia. Oudheden en Gestichten van Kennemerlandt.*

HEEMSKERK, (HET SLOT) in Kennemerlandt, by Beverwyk

wyk en het voorgemelde dorp gelegen. Het zelve is door Willem, Roomsch koning en graaf van Hollandt, gesticht in den jare 1250, om tot een voormuur tegen de West-Vriezen te dienen, de welke *Gerrit van Heemskerk* tot slotvoogdt van het zelve aanstelde. Van de *Heemskerken* is dit slot, met de heerlykheit, aan de *Vianens*, en van deze op die van *Arenberg*, heeren van Zevenbergen, gekomen, en eenigen tydt het *huis van Zevenbergen* genoemt. Deze laatsten hebben het zelve in den jare 1610 verkocht aan *Daniël van Hartain*, of *Hertaing*, heer van Marquette, in Henegouwen, de welke dit slot, met verlof der Heeren Staten, den naam van *Marquette* heeft gegeven, onder welken het tegenwoordig meest bekend is. Zie MARQUETTE.

HEEMSKERK, (HEEREN VAN) bezitters van het voorgemelde slot en heerlykheit: doch die al voor het bouwen van het slot zyn bekend geweest. Men vindt daar van onder anderen vermeld

HENRIK VAN HEEMSKERK, die leefde in 't jaar 1220.

N. van Heemskerk, die getrouwt was met Barthout van Assendelft, ridder, welke stierf te Haarlem in 't jaar 1265.

N. van Heemskerk, die trouwde met Henrik van Kronenburg, zone van Willem van Kronenburg, bastaard zone van graaf Willem van Hollandt, Jans dochter van Polanen en van der Lekke. Hy was maarschalk van 't neder-sticht van Utrecht, wierdt ridder geslagen van vrouw Jacoba in den strydt by Alphen in den jare 1426, was mede met hertog Albrecht tegen de Vriezen in den jare 1396, en wan kinderen.

WERMBOUT VAN HEEMSKERK, getrouwt met N. van Zyl, by Leiden, teelde *Hadewy van Heemskerk* (wiens man was Hugo Spruit van Kriekenbeek, en hadden kinderen) in den jare 1450.

N. van Heemskerk trouwde met Steven van Zuilen van Nyveldt in den jare 1390, en wan kinderen.

N. van Heemskerk trouwde met Jakob van Bakenesse, te Haarlem, welke stierf te Haarlem in 't jaar 1455, hebbende kinderen verwekt.

GERRIT VAN HEEMSKERK, ridder, woonde te Hoorn, en is aldaar begraven in den jare 1398.

PHILIPS VAN HEEMSKERK, getrouwt met Catharina van Accoy, by welke hy twee dochters wan, namentlyk *Dirksken van Heemskerk*, die trouwde met Frederik Uitenham, Frederiks zone, in den jare 1434, en wan kinderen; en *Ottelina van Heemskerk*, getrouwt met Sweder van Kuilenburg, op 't huis te Maurik, in de Betuwe.

GERRIT VAN HEEMSKERK, ridder en baljuw van Kennemerlandt, wierdt van Willem, Roomsch koning en grave van Hollandt, gestelt op 't huis te Heemskerk, om den overloop der West-Vriezen te wederstaan, omtrent den jare 1246, en liet na

AREND VAN HEEMSKERK, ridder, vermeld in den jare 1250, stierf in 't jaar 1290, en liet na

Gerrit van Heemskerk, die volgt.

Willem van Heemskerk, die een zoon wan, mede *Willem* genoemt, welke jongman stierf in 't jaar 1335.

GERRIT VAN HEEMSKERK, ridder, Arends zoon, wordt vermeld in zekeren brief van den jare 1317, stierf in 't jaar 1332, zynde getrouwt met Beatrix van Haarlem, Willems dochter, en nalatende

Gerrit van Heemskerk, die volgt;

Henrik van Heemskerk, die mede een zoon naliet, de welke eene dochter wan, *Beatrix van Heemskerk*, in den jare 1397, als blykt uit de twee brieven van de jaren 1326 en 1327.

GERRIT VAN HEEMSKERK, ridder, Gerrits zoon, was in 't jaar 1351 in den strydt met hertog Willem van Beyeren tegen de keizerinne Margaretha, zyne moeder. Hy deedt mede in 't jaar 1361 de Abdy van Egmondt groten overlast, met Wouter van Egmondt, en stierf in 't jaar 1365, nalatende

WOUTER VAN HEEMSKERK, ridder, die opstondt tegen hertog Albrecht van Beyeren, onthoudende op zyn slot den gene, die Reinout van Brederode, baljuw van Kennemerlandt te Castricum, gepoogt hadt dood te slaan; dies de hertog het slot Heemskerk deedt beleggen, onder het beleidt van Dirk van Polanen, en lag daar voor elf weken, toen het op genade wierdt overgegeven, en Wouter voornoemt gevangen wierdt gezet; maar wierdt daar na met den hertog verzoent, kreeg zyn goedt weder, en stierf in 't jaar 1380, zonder kinderen, dies Heemskerk aan de graaflykheit kwam; maar alzo 'er nog waren van zyn geslacht en wapen, hebben de zelve deze goederen wedergekregen, als

GERRIT VAN HEEMSKERK, ridder, overleden in 't jaar 1403. Hy was in 't jaar 1399 met hertog Albrecht tegen de Vriezen, alwaar hy met Floris van Alkemade twist hadt, en gekwetst wierdt. Hy was getrouwt met Margaretha van Cralingen, dochter van Willem van Cralingen en van Christina van Zuidwyk, vrouwe van Rodenrys, nalatende, behalven een zoon, jong gestorven, nog eene dochter, genaamt *Clementia van Heemskerk*, getrouwt met Gysbert van Vianen, heere van Noordeloos, zone van Jan van Vianen, ridder, en van Sophia van Herlaar, vrouwe van Noordeloos, verwekkende by de zelve eene dochter, *Maria van Vianen*, erfdochter van Noordeloos en Heemskerk, die trouwde met Arend van Stryen, heere van Zevenbergen, zone van Gerrit van Stryen en van Johanna van Boetselaar, waar door het voornoemde huis, als boven gezegt is, genoemt is geworden het huis van Zevenbergen, het welk naderhandt door den grave van Arenberg, heere van Zevenbergen, verkocht is aan Daniël van Hertaing, heere van Marquette, die het zelve het huis te Marquette heeft genoemt.

Het wapen van Heemskerk is een zilvere klimmende leeuw, met een rode tong, in een veldt van azuur, en zyn uit dezen huize door een jonger zone mede gesproten die van *Schoten*, voerende gelyke wapens, die zy kwartileren met het wapen van het oude geslacht van *Zanen*, 't welk is een rood kruis op een zilver veldt, waar van men plagt te zeggen:

HEEMSKERK *en* ZANEN
Maken SCHOTEN *te zamen.*

Oude Hollandsche Kronyk. Van Leeuwen Batav. illustr.

HEEMSKERK, (JAKOB VAN) een wakker zeeheldt, was een Amsterdammer van geboorte, en van een treffelyk geslacht. Zyne bekende en kloekmoedige ervarenheit noopten hem, als opperkoopman een tweden tocht met Willem Barentsze naar het Waigat in den jare 1595 te doen, om den weg naar Cathaï en China achter by het Noorden om te vinden, tot welken tocht door de algemene Staten zeven schepen waren uitgerust, namentlyk twee te Amsterdam, twee in Zeelandt, twee te Enkhuizen en een te Rotterdam. Zes van deze schepen waren met koopmanschappen, geldt, enz. geladen; maar het zevende was een jagt, en zou alleen dienen om, wanneer de schepen boven de kaap de Tabin, die men voor den uitersten hoek van Tartarië houdt, zouden zyn, weder te keren, en van alles bericht in het vaderlandt te brengen. Heemskerk was met Willem Barentsze op het grote schip, Amsterdam genaamt, en de vloot zeilde op den 2 July uit Texel. Omtrent zeven weken na hunnen uittocht raakten zy in het Waigat, en zetten 54 mannen aan landt, om verder ontdekkingen te doen; maar de zelve deden weinig op, en verstonden alleen, dat men wel wat verder zou kunnen komen, maar dat na negen of tien weken het gat zou toevriezen, en dat men aanstonts over het gevroren ys tot in Tartarië, regt door de zee, te voet kon gaan. Derhalven keerden zy na eene grote worstelling met het ys, na 4 maanden en 16 dagen uitgeweest te zyn, te rug, en kwamen den 18 October des jaars 1595 in de Maas. De Staten, dit nu al twee malen, eens door Willem Barentsze alleen, en daar na door den zelven Willem Barentsze in maatschappy van Heemskerk, onderstaan hebbende, vonden niet goed dien tocht nogmaals by der handt te nemen, maar beloofden eene aanzienlyke vereering aan den gene, die dit zou ondernemen, en ten gewenschten einde brengen. De Magistraat van Amsterdam vatte het dan in 't jaar 1596 by der handt, rustte twee schepen uit, en stelde over 't eene Jakob van Heemskerk tot schipper en koopman, en Willem Barentsze tot opper-stuurman aan. Het andere schip wierdt als schipper en commis toevertrouwt aan Jan Kornelisze Ryp. Varende door dikke ysschollen kwamen zy op de hoogte van 80 graden. Zy voeren tot den 28 van de maandt Juny over en weder om een doortocht te vinden; maar de persing van het ys dwong hen te wenden. Toen verdroegen zy, dat ieder mogt zeilen werwaarts 't hem goed dacht. Ryp scheidde, en niet lang daar na, door koude verhindert, keerde hy naar Cola. Maar Heemskerk en Willem Barentsze daarentegen, alle Noorder kusten, tot Nova Zembla toe, bezoekende, geraakten omtrent de eilanden van Oranje en de Straat van Nassauw aan het Noorderste deel van Nova Zembla. Heemskerk, door die Straat zoekende te breken, wierdt van het ys bezet, dat, met het dieploot afgemeten, 20 vademen onder water, en buiten twaalf dik bevonden wierdt. Het schip stiet daar by nog min of meer voortdryvende schrikkelyk tegen een ysklip, en 't was al in 't begin van September, wanneer de zon haast van daar meer dan twee maanden lang stondt te vertrekken, zo dat 'er geen middel was om 'er van daan te raken, en weinig anders overig dan de doodt zich voor oogen te stellen: want het schip, door het opdringen van het ys, terwyl het sterk woei, opgeschoven wordende, wierdt zodanig geknelt, dat alles, wat daar aan was, scheen aanstukken te springen en te bersten. Sommigen van 't scheepsvolk gingen in dien uitersten noodt omtrent 2 mylen landwaarts in tegen het Zuiden, daar zy eene rivier van zoet water vonden, nevens eene menigte bomen en hout, zo het scheen van de Tartarische kust daar aangedreven. Door die tyding verblyd, besloten zy, wel ziende, dat zy het in 't schip niet zouden kunnen houden, daar een huis te bouwen, gelyk zy deden, en zich daar inopsloten, na dat zy het meeste goedt uit het schip geborgen hadden. Die zon verliet hen den 4 November, die zy niet weder voor den 24 February in 't jaar daar aan volgende zagen, en zy leden eene byna onbeschryffelyke koude. Het huis, daar zy in waren, wierdt onder de sneeuw begraven, en was van binnen met ys bezet. De zon ondertusschen na de voorgemelde maandt van February hoe langer hoe hoger klimmende, vonden zy goed hunne twee schuiten hoger op te boeien, om zich daar mede in zee te begeven: want het grote schip, met ysbergen bezet, zat onbeweeglyk vast. Zy vallen dan, nog vyftien man in 't geheel overgebleven, aan 't werk, en brengen eindelyk de schuiten in 't water, die niet weinig tegen de ysschollen te stryden hadden, zo dat zy genoodzaakt wierden om de gerabraakte schuiten, zo zy best konden, nog op het ys te kalfateren, als zy deden: doch te dier tydt stierf Willem Barentsze tot hunne grote droefheit. Zy begaven zich na twee dagen weder in 't water, geraakten den 11 July aan het Kruiseilandt, verder aan Oost-Laplandt en Kilduin, daar zy van eenige Russen verstonden, dat Jan Kornelisze Ryp met zyn schip omtrent Cola lag, daar zy zich naar toe begaven, en in zyn schip overgingen. Ze zeilden daar op naar Hollandt, en kwamen den 1 October te Amsterdam aan.

De heldhaftige moedt van Heemskerk was door dien onvoorspoedigen tocht geenzins afgeschrikt om niet weder een kans Westwaarts naar Oost-Indië en 't warme landt te wagen. Hy wierdt als onderzeevoogdt derwaarts gezonden, met last om alle, die den Oost-Indischen handel trachtten te beletten, aan te tasten. Hy kwam den zelven loffelyk na, en nam eene ryk geladene Portugeesche karak, daar hy lang op badt toegelegt, by het koninkryk Yor, na een hard gevecht. Hy deedt der zelver kostelyke lading,

die op drie millioenen, drie maal honderd negen en tachtig duizend, acht honderd twee en dertig guldens, twee stuivers en twee penningen gerekent wordt, in de twee schepen, die hy onder zich hadt, de Witte Leeuwen Alkmaar genoemt, overbrengen, de karak, die zeer hoog was, boven afnemen, en vol peper laden, en keerde zo met zyn ryken buit naar het vaderlandt, daar hy in de maandt van July des jaars 1604 aankwam. Vier jaren daar na, te weten in 't jaar 1607, bewilligde de Staat hem om de vloot, tegen Spanje toegerust, als admiraal te gebieden, en de Spaanschen op hunne kusten aan te tasten. Hy nam dien last aan, meer om zyn vaderlandt dienst te doen, en eer in te leggen, dan om 'er voordeel van te trekken, bespreekende geen andere beloning, dan dat hy van 't geen hy boven de vyf honderd duizend guldens van den vyandt veroverde, dertig ten honderd, of iets diergelyks, zou genieten. Hy liep met eene vloot van zeventien oorlog-en vier voorraadschepen den 25 Maart uit Texel, en kwam den 27 by het eilandt Wicht, daar zyne vloot nog met eenige schepen uit Zeelandt en van de Maze, nevens nog een jagt van Amsterdam, versterkt wierdt, bestaande dus te zamen uit zes en twintig oorlog-behalven de voorraadschepen. Met deze vloot kwam Heemskerk op den 10 April op de hoogte van Lissebon. Hy meende die haven aan te doen, om alle de karaken en gallioenen aldaar te veroveren en te vernielen; maar verstaande, dat de zelve meest vertrokken waren, besloot hy naar de straat van Gibraltar te lopen, en aldaar de Spaansche zeemacht aan te tasten. Na gegeven order zeilde de vloot den 25 April naar Gibraltar, daar zy de Spaansche op de rede, in de baai voor die stadt geankert zagen leggen, onder het geschut beide van 't kasteel en de stadt, zamen 21 schepen in getal, en met wel 4000 zo matrozen als soldaten bemant. Heemskerk zette het 'er echter op aan, in voornemen om den Spaanschen admiraal, Don Joan Alvarez d'Avila, op 't lyf te vallen, die, dit merkende, zyn kabel kapte, en de baai inwaarts naar de stadt liep, krygende alzo zyn onder-admiraal en drie gallioenen voor zich. Heemskerk volgde hem des niet tegenstaande voorby den onder-admiraal, dien hy, met de gezegde gallioenen, ter linker handt liet leggen, latende zyn anker voor de boeg gereed hangen, met bevel van het niet te laten vallen, als mede niet te schieten, voor dat zy zeer digt aan malkander waren, en men het staande want hoorde kraken. Maar de Spanjaardt schoot eerst met eene van zyne voorste stukken, en daar op Heemskerk met beide zyne boegstukken, die hem met een aan boordt klampte, en het anker in den grondt liet vallen: doch het kostte hem met den tweeden schoot zyn leven; want de kogel nam zyn linker been boven aan 't lyf weg, zo dat hy als een heldt in zyne wapenen staande op het schip nederviel. Hy, gevoelende, dat zyne doodt naby was, sprak echter zyn volk nog moedt in, bevalhet te vechten gelyk het begonnen hadt, en terstondt een ander in zyn plaatste stellen. Daar op gaf hy, stervende in zyne volle wapenen, met het helmet op het hoofdt, en het zwaardt in de handt, als een recht edel zeeheldt, ridderlyk voor 't vaderlandt den geest. Zyne doodt kwam evenwel niet tot kennis van 't volk dan na de bevochte zege; ten welken einde de verdere vlag en minder officieren in geen gebreke bleven van zich manhaftig te kwyten, durende het gevecht, ter volkome overwinning toe, van drie of vier uuren af tot na den ondergang van de zonne. De Spaanschen verloren tien of elf schepen; hun admiraal en onder-admiraal bleven dood, nevens vele andere groten, en de zoon van den admiraal wierdt, met zeer veel anderen, gevangen. Het getal hunner doden is kwalyk te begroten, en wordt ten minste op 2000 gestelt, daar de Hollanders naauwlyks 60 man verloren. Doch het grootste verlies was hun dappere zeevoogdt, wiens lyk naar Amsterdam wierdt gevoert, en op 's lands kosten, met groten luister, en een getuigenis, daar hy eeuwig door leeft, in de Oude Kerk ter aarde bestelt, alwaar zyne grafstede, ten Noorden van het koor, gezien wordt. Zie des zelfs beschryving en opschrift boven in het artykel van AMSTERDAM, *fol.* 369, *kol.* 2 *enz.* *Commelin Beschryving van Amsterdam fol.* 867, 1082 *enz.* *Van den Bosch Leven en Daden der doorluchtige Zeehelden* II *Deel*, I. *pag.* 2 *enz.*

HEEMSKERK, (MARTEN VAN) een beroemd Hollandsch schilder, aldus genaamt naar het dorp Heemskerk, in Kennemerlandt, daar hy geboren was, was de leerling van Jan Lucas, en naderhandt van Schorel. Hy deedt eene reis naar Rome, daar hy drie jaren bleef, en stierf binnen Haarlem, daar hy zich hadt nedergezet, in het jaar 1574, in den ouderdom van zes en zeventig jaren, en liet grote goederen na, die hy door de oeffening van zyne kunst hadt vergadert. Men verhaalt van hem eene zeer aanmerkelyke zaak, te weten, dat hy, voornemens zynde om zyne geheugenis te vereeuwigen, by testament een jaarlyksch vast inkomen naliet om alle jaren eene dochter van het dorp, daar hy geboren was, uit te huwelyken: doch onder deze voorwaarde, dat de nieuw-getrouwden, nevens alle de bruiloftsgasten, op den dag van de bruiloft zouden komen danssen op zyne grafstede, die van blaauwe steen was. *De Piles Vies des Peintres.* *Zoeteboom Zaanlandsche Arkadia.* *Van Mander.*

HEEMSTEDE, een dorp in Kennemerlandt, gelegen tusschen de duinen en het Haarlemmer meer, heeft dien naam van het oude geslacht der *Heemsteden*, van welke hier na zal gesproken worden, gekregen. Maar als men Jan van Leiden mag geloven, zo is Heemstede al bekend geweest in de IX eeuwe. Dit dorp heeft meer dan eens bloot gestaan voor de woede der oorlogen, en is, met het slot, in den jare 1404, in de rampzalige verdeeldheden der Hoekschen en Kabeljauwschen, door de laatsten t' eenemaal vernielt. Hier was in de Roomsche tyden eene parochiekerk, gesticht in den jare 1347, en ingewyd op den name van O. L. Vrouws Hemelvaart. Op het houten beschot van de tegenwoordige kerk staat te lezen, dat de oude kerk afgebroken is in het jaar 1523. Den 12 Juny des jaars 1622 heeft de ridder Nikolaas Pauw, heer van Oosterwyk, den eersten steen van de nieuwe kerk gelegt, de welke in den jare 1624 is voltooit. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Haarlem in het Hoog. *Joh. à Leidis Hist. lib.* VII. *c.* 3 *&* 5. *Ampzing Beschryv. van Haarlem.* *Oudhed. en Gestichten van Rhynlandt.* enz.

HEEMSTEDE, (HET SLOT) in Kennemerlandt, omtrent een half uur van Haarlem gelegen. Het zelve wordt door de wandeling het *Hoge-huis* genoemt, en is zeer oud. Het wierdt door Albert van Beyeren, grave van Hollandt, in den jare 1392 (anderen zeggen 1394) en daar na door de Kabeljauwschen in de jaren 1404 en 1425 verovert en onder den voet geworpen. Doch het is naderhandt veel sierlyker weder opgebouwt, en met twee ronde torentjes voorzien. Zie ook het volgende artykel.

HEEMSTEDE, een oud adelyk geslacht in Hollandt, het welk van het voorgemelde slot zynen naam voert.

AREND VAN HEEMSTEDE, ridder, wordt vermeld in 't jaar 1330.

REINIER VAN HEEMSTEDE, vermeld in 't jaar 1320, hadt eene dochter, *Machteld van Heemstede*, die trouwde met Willem Cuser, bastaard van Henegouwen en Hollandt, en baljuw van Kennemerlandt, in den jare 1332, en wan by den zelven *Koenraad Cuser van Oosterwyk* (daar na *Foreest* genoemt) ridder en houtvester van Hollandt in 't jaar 1397, en kastelein op Teilingen in den jare 1400, en was in 't jaar 1349 in den strydt by Schoonhoven van de Stichtschen gevangen. Hy wierdt zeer oud, en teelde by zyne huisvrouwe Clementia een zoon en eene dochter, namentlyk *Willem Cuser van Oosterwyk*, hofmeester van hertog Albrecht van Beyeren, die in 't jaar 1392 op S. Mauritius-nacht in 's Gravenhage door 't bedryf van zommige hoofsche heeren, met Alyd van Poelgeest, die hy beschermen wilde, op het buiten-hof, by de gevangen-poort doodgeslagen wierdt, zonder kinderen na te laten, hebbende tot erfgenaam zyne zuster *Ida Cuser van Oosterwyk*, die getrouwt was met Jan van Foreest, ridder, heer van Foreest, Middelburg, Herperts zone.

GERRIT VAN HEEMSTEDE, vermeld onder de ridders van de gulde Spoor in de geschriften, waar in vrouw Margaretha haren zoon Willem Hollandt en Zeelandt overgaf, vermeld in de jaren 1355 en 1367, was getrowt met Maria van Polanen, dochter van Jan, heere van Polanen, en van Catharina, heer Dirks dochter van Brederode. Zy was weduwe van Henrik van Montfoort, en stierf in 't jaar 1375, nalatende

Jan van Heemstede, die volgt.

N. van Heemstede, getrouwt met Gysbert van Ysselstein, heer van den Bosch, zone van Herbaren van Ysselstein, en van des heeren dochter van Heukelom, wan kinderen.

N. van Heemstede, getrouwt met Dirk van Hodenpyl, ridder, by welke hy kinderen teelde.

N. van Heemstede, die getrouwt was met eene dochter van Brederode, en by de zelve eene dochter verwekte, genaamt *Maria van Heemstede*, getrouwt met Jan van Treslong, bastaardt van den grave van Blois, wiens moeder was Sophia van Daalem, uit den huize van Arkel. Zy lieten zamen verscheide kinderen na.

JAN VAN HEEMSTEDE, ridder, zoon van Gerrit van Heemstede en van Maria van Polanen, was heer van Heemstede en Benthuizen, en wordt vermeld als Raadt van hertog Willem van Beyeren, met Gysbert van Diepenbroek, en Jan Heerman, in den jare 1409, was van de Hoeksche party in den jare 1420, en eerst getrouwt met Hadewy van Borsselen, heer Dirks dochter van der Veere. Zyne twede vrouw was uit het landt van Kleef. Hy teelde by de eerste

Jan van Heemstede, die vermeld wordt als ridder te Dordrecht in den jare 1408, en genoemt *de jonge heer Jan van Heemstede*. Hy stierf zonder kinderen voor zynen vader.

Gerrit van Heemstede, die volgt.

By de twede vrouwe wan hy

Jan van Heemstede, in 't jaar 1464 baljuw van Kennemerlandt, en getrouwt met Adriana van der Woude, dochter van Jan van der Woude en Warmondt, en van Agnes, heer Jans dochter van Cruningen in Zeelandt. Hy was mede in den oorlog tegen de Gentenaars in den jare 1454.

GERRIT VAN HEEMSTEDE, zoon van Jan van Heemstede, en van Hadewy van Borssselen, heer van Heemstede en Benthuizen, vermeld in den jare 1438, was getrouwt met Dirkie Louf van Kettersvliets dochter. Omtrent dezen tydt leefde mede *Maria van Heemstede*, getrouwt met Henrik, heer van Liesveldt, Gerrits zone. Gerrit van Heemstede voornoemt verwekte

JAN VAN HEEMSTEDE en Benthuizen, ridder, die trouwde met Beatrix van Alkemade, gezegt van der Woude, dochter van Floris van Alkemade van der Woude, en van N. van Molenkamp. Hy teelde by de zelve eene erfdochter, genaamt *Hadewy van Heemstede*, vrouwe van Benthuizen, die trouwde met Roeland le Fevre, ridder, heer van Teemst by Antwerpen, en Liesveldt in Hollandt, met welke hy mede bezat de goederen van Aarlanderveen en Zylhof by Leiden, was thesaurier van Vlaanderen in den jare 1492, toen hy van de Duitsche muitende soldaten uit Brugge gevangen gebragt wierdt. Zyne kinderen hebben den naam van *Heemstede* aangenomen, en waren

Jan le Fevre, gezegt *Heemstede*, die volgt.

François van Heemstede, zo als hy genoemt wierdt in 't jaar 1518, was ridder, heer van Teemst, Aarlanderveen en Outshoorn, kolonel over een regiment Duitsche knechten. Hy wierdt heer van Liesveldt by vermangeling, en stierf zonder kinderen in den jare 1550.

Engelbrecht van Heemſtede, prooſt te Maaſtricht.

Philippa van Heemſtede ſtierf zonder oir, zynde getrouwt geweeſt met Jan van Zwieten, heer van Opmeer, zone van Adriaan van Zwieten, ridder, en van Ottelyne van Egmondt, Willems dochter.

Florentina van Heemſtede, die trouwde met Charles van Barnemicourt, heer van Latilloy in Artois, leefden te zamen in den jare 1542. Zy kocht van haren neve *Roeland van Heemſtede*, Jans zone, de goederen van Aarlanderveen, Vryhoef en Outshoorn, en moeſt hem naamaals nog onderhouden. Zy ſtierf omtrent den jare 1564, nalatende: I. *Robert van Barnemicourt*, heer van Ottelandt, by Gorcum, die in 't jaar 1550 jongman ſtierf. II. *Anna van Barnemicourt* trouwde met Don Ferdinand de la Cerda, zone van den hertog van Medina Celi, in Spanje, en wan kinderen. III. *Philips van Barnemicourt*, heer van Latilloy, trouwde met Louize de Cantheve, erfdochter van Douvryn, en teelde (1) *Robert van Barnemicourt*, heer van Ottelandt, welke trouwde met Agnes Schets, dochter van Gaſpar Schets, baron van Wetemaal, en theſaurier generaal van de Nederlanden. (2) *Jan van Barnemicourt*, heer van la Tilloy.

JAN VAN HEEMSTEDE, zoon van Roeland le Fevre, en van Hadewy van Heemſtede, baanderheer van Liesveldt, Heemſtede en Zylhof, ridder, was getrouwt met Hadewy, dochter van Klaas Corf van Boshuizen te Alkmaar. Hy ſtierf in 't jaar 1552, nalatende

Roeland van Heemſtede, die volgt.

Jeronimus van Heemſtede ſtierf zonder kinderen, zynde getrouwt met Jacoba Sanders uit Vlaanderen, leere van Meliſſant, in Hollandt.

Cornelia van Heemſtede, getrouwt met Floris van Gribouaal, heer van Berquyn in Vlaanderen, en Raadt te Mechelen. Zy ſtierf in 't jaar 1542, oud 22 jaren, te Gent, en liet na *Adolph van Gribouaal*, heer van Berquyn, die trouwde met Joſina Sasbout, dochter van den preſident Arend van Sasbout, heer van Spalandt, geboren van Delft, by welke hy teelde: (1) *Antony van Gribouaal*, heere van Pleſſis en Berquyn. (2) *Beatrix van Gribouaal*, welke trouwde met den here van Cauvry, provooſt te Bergen in Henegouwen. (3) *Catharina van Gribouaal*, trouwde in 't jaar 1613 met den heer van Jumelles. (4) *Louize van Gribouaal.* (5) *Florentina van Gribouaal.* (6) *Adriana van Gribouaal.* (7) *Juliana van Gribouaal.*

ROELAND VAN HEEMSTEDE, zoon van Jan van Heemſtede, en van Hadewy Corf van Boshuizen, was heer van Liesveldt en Zylhof, trouwde in 't jaar 1541 met Johanna Schoofs, dochter van Philips Schoofs, ridder te Mechelen; maar zy moeſt van hem ſcheiden, vermits de grote ſchulden, die hy gemaakt hadt. Hy vermangelde Liesveldt aan zyn oom, *François van Heemſtede*, voor de goederen van Aarlanderveen, Outshoorn, Vryehof, welke hy naderhandt wederom verkocht aan zyne moeie van la Tilloy, behalven Zylhof, het welk kocht Jakob van Duivenvoorde, heer van Opdam; doch wierdt genadert by Mr. Willem Pynſſen: daarna in 't jaar 1552, vermits de grote ſchulden van dezen Roeland, zo wierdt by dekreet en executie van den hove van Hollandt de heerlykheit van Heemſtede verkocht, en koper *Vincent van Lokhorſt*, ridder, voor 18000 guldens, zo dat de voornoemde Roeland in armoede moeſt leven, en onderhouden wierdt van zyne moeie, de vrouwe van la Tilloy, na wiens doodt, in jaar 1564, de baandery van Liesveldt verkocht wierdt aan hertog Erik van Brunswyk, zynde Roeland van Heemſtede daar op geſtorven in 't jaar 1560, na wiens doodt zyne weduwe trouwde met Paulus van Mechelen, edelman uit Brabandt.

Het wapen van *Heemſtede* is een veldt van goudt, beladen met een kanton en zeven meerlen, zonder ſnebben en poten, beide van keel. Dat van *la Fevre* was het ſchildt van goudt, beladen met twee zwarte arenden, met een zilver zwaardt tuſſchen beide, 't welk naderhandt gekwartileert is met *Heemſtede*, en het wapen van *Liesveldt* in 't midden daar op. *S. van Leeuwen Batavia illuſtrata.*

HEEMSTEDE, gelegen onder het overeindt van Jutphaas, in het overkwartier van het ſticht van Utrecht, leenroerig aan het huis van Vianen, is door de Heeren Staten des lands van Utrecht plegtelyker wyze voor eene riddermatige hofſtadt erkent den 27 October des jaars 1536. Dit huis was in het begin van de XIV eeuwe bekend, en ſchynt gebouwt te zyn door een jonger zone of uit het geſlacht van *Oudegyn*, of uit het geſlacht van *Wulven*, van welkers wapen de wapens van de geſlachten van *Heemſtede* en van *Oudegeyn* alleenlyk in verwen verſchillen: want daar het wapen van Wulven beſtaat uit acht *faſces undées* van goud en keel om den anderen geplaatſt, zyn de *faſces undées* in dat van Heemſtede van goud en azuur, en in dat van Oudegeyn van zilver en azuur. De ſtichter van dit huis heeft, zyn ſtamnaam volgens de gewoonte dier tyden verlatende, zich naar het zelve *Heemſtede* doen noemen, en dezen naam aan zyne erfgenamen achtergelaten. Een der zelven, *Everd van Heemſtede*, wordt vermeld in den brief van den Lekkendyk door biſſchop Jan van Dieſt, gegeven in het jaar 1323. Van dezen is onderſcheiden geweeſt *Everard van Heemſtede*, heer van Heemſtede, wiens zoon, *Berre van Heemſtede*, na het overlyden van zyn vader met een hoeve lands met de huizinge en hofſtede, genaamt Heemſtede, beleent wierdt op Pinxter avondt des jaars 1392: doch zonder kinderen overleden zynde, dat achtergelaten heeft aan *Hildegond van Heemſtede*, zyne zuſter; door wiens huwelyk met *Johan Mouwer* deze ridderhofſtadt aan dien ſtam overgebragt, doch niet lang by den zelve bezeten is: want hunne dochter *Elizabeth Mouwer*, in het jaar 1379 getrouwt zynde met *Godſchalk van Winſſen*, een zoon van Godſchalk en Adeliſa van Montfoort, heeft Hildegond van Heemſtede, ten behouve van deze hare dochter Elizabeth, het huis te Heemſtede den leenheer opgedragen op ſint Peters dag des jaars 1404. Na het overlyden van Elizabeth Mouwer is haar zoon *Godſchalk van Winſſen* daar mede beleent op ſint Odulphusdag in het jaar 1439, na wiens doodt de leenweer verſtorven is op zyn zone *Godſchalk van Winſſen*, beleent in het jaar 1471. Deze geen kinderen nalatende is het huis te Heemſtede verlyt op zyn jonger broeder *Willem van Winſſen* omtrent het jaar 1516, die het wederom door zyn afſterven ontruimt heeft aan zyn zoon *Godſchalk van Winſſen* omtrent het jaar 1523, en deze naderhandt aan zyn zoon *Willem van Winſſen*, beleent den 21 Maart des jaars 1558. De voornoemde Willem zonder kinderen op ſint Odulphusdag in het jaar 1614 overleden zynde, is, volgens zyn uiterſte wille, zyn nog levende halve broeder Johan van Winſſens zoon, *Adriaan van Winſſen*, beleent den 14 December des jaars 1615, na wiens doodt de ridderhofſtadt verſtorven is op zyn zoon *Willem van Winſſen*, beleent den 15 November des jaars 1639, die ongetrouwt ſtervende, heeft *Henrik Pick*, heer van Muyswinkel, als man en voogdt van Maria van Winſſen, Willems zuſter, de belening bekomen den 24 November van het jaar 1642. Zy gene nakomelingen nagelaten hebbende heeft *Thomas van Wyckerſlot*, als geſtelde executeur van haar uiterſte wille, het huis te Heemſtede den leenheer opgedragen ten behoeve van *Jakob Louis*, grave van der Nath, den 4 May des jaars 1680, die het ten zelven dage wederom heeft opgedragen ten behoeve van *Dideriк van Veldhuizen*, na wiens overlyden des zelfs erfgenamen het verkocht en opgedragen hebben ten behoeve van *Antoni Tork* den 30 Auguſty des jaars 1720, die deze alom wegens hare vermakelykheit vermaarde ridder-hofſtadt van zyne voornaamſte ſieraden berooft, de diergaarde en plantagiën omgehakt, het loot der fonteinen uit den grondt gegraven, en nevens de beelden verkocht heeft. Eindelyk heeft hy de zelve afgeſtaan aan *Eſaje Gillot*, die ze nog tegenwordig bezit.

Tot nu toe is niemandt na het oprechten der vrye Staats-regering wegens deze ridder-hofſtadt in het lidt der Heeren Edelen des lands van Utrecht beſchreven geweeſt.

HEENVLIET, een fraai dorp, gelegen in den lande van Voorn en Putten, aan den mondt van de rivier de Bernis, van ouds *de Vliet* genaamt, heeft eene jaarlykſche paardemarkt eerſt den tytel van eene vrye heerlykheit, en naderhandt ſtads rechten verkregen. Hier was in de Roomſche tyden eene parochiekerk, ingewyd op den name van S. Marten, biſſchop van Tours. Kerk en predikant van dit dorp ſtaan ſedert de hervorming onder de claſſis van Voorn en Putten.

HEENVLIET, (HET HUIS of SLOT TE) in het voorgemelde dorp gelegen, heeft van ouds aan de Heeren van *Heenvliet*, van welke hier na breder, toebehoort, en is in het jaar 1627 by koop gekomen aan *Jan Kerkhoven*, bygenoemt *Polyander*, de welke dit ſlot, dat door ouderdom vervallen was, fraaier heeft opgehaalt en merkelyk vergroot. Ook heeft hy 'er een bordt voor gehangen, wiens opſchrift Boxhornius opgeeft, en waar in te lezen ſtaat, dat Heenvliet den tytel van eene vrye heerlykheit, waar van boven geſproken is, verkregen heeft in den jaare 1445; dat Karel van Burgundië de ſtads rechten, waar van boven mede is gewag gemaakt, aan Heenvliet heeft vergunt, en dat zulks door keizer Karel den V en de Staten van Hollandt in het jaar 1531 is beveſtigt. *Boxhorn Theatr. Holl. pag. 362. Oudheden van Zuid-Hollandt.*

HEENVLIET, van ouds een oud aanzienlyk geſlacht in Hollandt, maar al overlang uitgeſtorven.

HUGO, jonger broeder van Henrik van Voorn, burggrave van Zeelandt, wierdt heer van Heenvliet, en leefde in de jaren 1253 en 1272, was getrouwt met Juſtina van Haze, Reyers dochter, en verwekte

N. van Heenvliet, vermeld in den jare 1330, liet na een zoon,

Hugo van Heenvliet, ridder, welke was in 't beleg voor Gorkum, en kwam in 't jaar 1408 te Dordrecht. Hy trouwde in den jare 1367 met Elizabeth van Polanen, dochter van Philips van Polanen en van der Lekke, ridder. Hy ſtierf in 't jaar 1404, na dat hy een priory te Ruggen hadt geſticht, nalatende

I. *Adriaan van Heenvliet*, ridder, was mede in den oorlog tegen de Vriezen in 't jaar 1396, en ſtierf voor zyn vader in 't jaar 1402, zonder kinderen. Hy was in 't jaar 1399 getrouwt met Hadewy van Borſſelen, dochter van Klaas van Borſſelen, heere van Brigdam.

II. JAN, heer van Heenvliet, en van Capelle, trouwde in den jare 1392 met Heilwig van Borſſelen, Raſen dochter. Hy ſtierf in 't jaar 1417, nalatende (1) *Frank van Heenvliet*, die in 't jaar 1420 jongman ſtierf voor zyn vader. (2) *Elizabeth van Heenvliet*, nonne te Diepenveen in 't jaar 1427.

III. *Elizabeth van Heenvliet*, getrouwt met *Adriaan*, heere van Cruningen in Zeelandt, aan welken zy de heerlykheit van Heenvliet ten huwelyk bragt.

IV. *Catharina van Heenvliet* trouwde in 't jaar 1405 met Henrik van Naaldwyk, maarſchalk van Hollandt, zone van Willem van Naaldwyk, ridder, en van Sophia, Dirks dochter van Teilingen. Zy ſtierf in 't jaar 1421, nalatende kinderen, als:

Jan van Heenvliet, die volgt.

Albert van Heenvliet, vermeld in de jaren 1362 en 1388, overleden in den jare 1395.

Gillis van Heenvliet, vermeld in de jaren 1362 en 1395.

Dirk van Heenvliet ſtierf zonder kinderen.

Jutte van Heenvliet, getrouwt met Jan van der Maalſtede in Vlaanderen.

JAN VAN HEENVLIET, op Blyeſtein, ridder, Dirks zoon, en oom van Hugo van Heenvliet, vermeld in 't jaar 1364, was getrouwt met Alyd van Borſſelen, Wolfarts dochter van der Veere, en wan

Jan van Heenvliet, die volgt.

Elizabeth van Heenvliet, die trouwde met Laurens van Cats, bygenaamt de Ryke, zone van Lieve van Cats en van Ermgarde van der Maalſtede.

Sweer van Heenvliet, vermeld in 't jaar 1389 met Margaretha van Groeneveldt, zyne huisvrouwe. Hy verkocht in 't jaar 1418 Blyeſtein aan Jan van Heenvliet van Capelle, zynen neve, voor een lyfrente, en liet eene dochter na, die trouwde met Jan van Groeneveldt, Jans zone.

JAN VAN HEENVLIET van Kattendyk en Staveneſſe, zoon van Jan van Heenvliet, en van Alyd van Borſſelen, ſtierf in 't jaar 1410. Hy was getrouwt met de dochter van der Coulſter: hare moeder was Weerdenburg, uit het geſlacht van Hemert, by Heuſden. Hy verwekte by de zelve

Albrecht van Heenvliet, ridder, heer van Staveneſſe, wierdt omtrent het jaar 1419 doodgeſlagen.

Willem van Heenvliet, die volgt.

Jan van Heenvliet, vermeld in 't jaar 1418.

Agnes van Heenvliet, getrouwt met Jan van Egmondt, heere van Soetermeer, zone van Willem van Egmondt en van Machtelt van Hemert. Hy was ſchout van Delft, alwaar hy in 't jaar 1427 van 't oproerige volk van Maaslandt doodgeſlagen wierdt; en leefde omtrent dezen tydt mede *Maria van Heenvliet*, die getrouwt was met Boudewyn Willemsze van Drenkwaart.

WILLEM VAN HEENVLIET, heer van Kattendyk en Staveneſſe, zoon van Jan van Heenvliet en van N. van der Coulſter, ontlaſtte in den jare 1419 by zekere handveſt Arend van Cruningen, zyn oom, en Jan van Cruningen, zyn neve, van den doodſlag van Albert van Heenvliet, zyn broeder, leefde nog in 't jaar 1436, zynde getrouwt met Margaretha van Romerswaal, dochter van Niklaas van Romerswaal, heere van Lodyk, en nalatende

Sweer van Heenvliet, heer van Kattendyk en Staveneſſe, getrouwt met Margaretha Pots, Wouters dochter te Antwerpen, zuſter van Maria Pots, die getrouwt was met Henrik van Zevenbergen. Haar oom Jakob Pots Pieterſze was ſchout van Dordrecht in den jare 1457. Sweer van Heenvliet voornoemd ſtierf zonder kinderen in den jare 1486, en is begraven in de parochiekerk te Ter Goes, onder een zark, met zyne acht kwarteelen daar op.

Jan van Heenvliet, die volgt.

N. van Heenvliet, getrouwt met Jan van Schoonhoven, uit Brabandt, zonder kinderen na te laten.

Geertruid van Heenvliet, eerſt getrouwt met N. van den Dale, uit Brabandt, en daarna met Jan van Ooſtende, ridder in Zeelandt. Zy ſtierf den 24 January des jaars 1505, hy den 10 October des jaars 1516, leggende begraven met acht kwarteelen, als voren.

N. van Heenvliet, nonne te Rhynsburg.

JAN VAN HEENVLIET, heer van Kattendyk en Staveneſſe, zoon van Willem van Heenvliet en van Margaretha van Romerswaal, was getrouwt met Catharina van Steelandt, uit Vlaanderen. Hy was de laatſte mans oir van dezen ſtamme, en ſtierf zonder wettige kinderen te Bruſſel in den jare 1500, nalatende een baſtaard zoon, *Alexander van Heenvliet*.

Het wapen van Heenvliet was een klimmende leeuw van zilver op een veldt van keel. *S. van Leeuwen Batavia illuſtrata.*

HEER-AARTSBERG. Zie AARTSBERG.

HEER-AARTSKERK, of 's HEER-ARENDSKERK, een groot en ſchoon dorp en heerlykheit in Zeelandt, in het eilandt Zuid-Bevelandt. Deze heerlykheit wordt alle jaren groter door de menigvuldige aanwaſſen volgens de graaflyke gift van de uitbreidinge van haar rechtsgebiedt, te vinden by *Smallegange fol.* 279. Het dorp heeft eene ruime en fraaie kerk, in de Roomſche tyden eene parochiekerk, St. Pieter toegewyd, met een hogen dikken toren, die de hoogſte is van ganſch Zuid-Bevelandt. Rondom het kerkhof ſtaan huizen, en daar aan zyn nog verſcheide ſtraten, inzonderheit eene zeer lang en breed, naar den dyk uitlopende, waar omtrent eene bekwame haven is, daar de ſchepen af en aan varen, om de waaren en gewaſſen, die daar vallen, door de zeeſtromen naar andere plaatſen te vervoeren. De eerſte ſtichter van deze heerlykheit is geweeſt Heer *Arend*, bygenaamt met den Buike, waarſchynlyk om zyne zwaarlyvigheit, een machtig ridder, die nog leefde in den jare 1140, en aan deze heerlykheit zynen naam gaf. Hy liet tot erfgenaam na een zoon, de welke *Arend van der Gaes* wierdt genoemt; niet dat hy heer van Ter Goes is geweeſt, maar om dat hy voogdt was over een kindt, uit het huis van *van Borſſelen*, aan het welke Ter Goes toebehoorde. Deze Arend is geſtorven in den jare 1183, nalatende vier zonen, de welke zyne ambachtsheerlykheden onder malkander gedeelt hebben. Hy legt in de kerk van Heer-aartskerke begraven. Naby dit dorp heeft eertyds het heerlyke kaſteel van Schengen geſtaan. Onder deze heerlykheit behoort ook het eilandt S. Jooslandt. Kerk en predikant van Heer-aartskerke ſtaan onder de claſſis van Zuid-Bevelandt. *Smallegange Kronyk van Zeelandt fol.* 736 *enz.*

HEER-ABTSKERK, of 's HEER-ABTSKERKE, by verkortinge gemeenlyk *Schrabbekerk* genaamt, een dorp en heerlykheit in het Zeeuwſche eilandt Zuid-Bevelandt, aan de Ooſtzyde van Synoutskerke gelegen. Het heeft miſſchien zynen naam behouden van een abt, die voor dezen de heer of regeerder dezer plaatſe is geweeſt. Deze heerlykheit is tegenwoordig onder verſcheide heeren verdeelt. Het dorp heeft eene deftige kerk, met een dikken en hogen toren. In de Roomſche tyden was deze kerk aan S. Jan den Doper toegewyd. De zelve wordt tegenwoordig met Synoutskerke door een gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Zuid-Bevelandt. *Smallegange Kronyk van Zeelandt fol.* 745. *Oudheden van Zeelandt* II *Deel*, *pag.* 143.

HEERBRANDUS (JACOBUS) was in Zwaben den 12 Augusty des jaars 1521 geboren. Hy was eerſt predikant te Tubingen; maar wanneer men in den jare 1548 het *Interim* in Zwaben invoerde, en de Godgeleerden, die het zelve niet wilden aannemen, verdreven wierden, moeſt hy zyn ampt ook verlaten: doch leefde ſtil voor zich heen in Tubingen, en oeffende zich voornamentlyk in de Hebreeuſche tale. Na dat hertog Chriſtoffel van Tubingen tot de regering kwam, maakte hy hem opziender (*inſpector*) te Heerenberg, waar op hy in den jare 1550 tot Doctor in de H. Godgeleerdheit wierdt verheven. In het volgende jaar wierdt hy nevens anderen op de kerkvergadering naar Trente gezonden, en na zyne wederkomſt leide hy zich inzonderheit op het lezen der oude kerkvaders. In den jare 1556 maakte markgraaf Karel van Baden hem generaal ſuperintendent, het welk ook de hertog Chriſtoffel van Wurtenberg voor den tydt van een jaar toeſtondt; waar na hy naar Pfortsheim trok, en aldaar de Badenſche kerkenorder tot ſtandt hielp brengen, zynde tegenwoordig by het overlyden van den markgrave Albrecht van Brandenburg. Na dat hy naauwlyks twee maanden daar was geweeſt, wierdt hy naar Tubingen tot hoogleeraar der H. Godgeleerdheit beroepen, hebbende tevens een beroep naar Heidelberg gekregen, het welk hy afſloeg, en na verloop van een jaar naar Tubingen keerde, daar zyn hoogleeraarsampt aanvaardde, en opziender der voedſterlingen wierdt. Schoon men hem vervolgens op aanzienlyke voorwaarden op de hogeſchole naar Jena beriep, bleef hy echter te Tubingen, en was naderhandt kerkelyke Raadt en kancelier der akademie. In den jare 1598 deedt hy wegens zynen hogen ouderdom afſtandt van zyn ampt, en was meeſt ziek, tot dat hy eindelyk den 22 May des jaars 1600 ſtierf. Hy heeft verſcheide boeken geſchreven, als tegen *Petrus a Soto*; *Liber de Eccleſia*, *Patribus & Conciliis*; *Compendium Theologiæ*, het welk van *Martinus Cruſius* in het Grieksch is overgezet; *Orationes & Conciones contrà Gregorium de Valentia*; enz. *Cellii Orat. fun. Adami Vitæ Theol. Freheri Theatrum.*

HEERBRANDUS, of HERBRAND, (MICHIEL) monnik van de orde der Karmeliten, heeft geleeft in de XV eeuwe, omtrent den jare 1412. Hy verkreeg een roemruchtigen naam door zyne geleerdheit en Godsdienſtigheit. Heerbrand was geboortig van Duren in Gulikerlandt. Hy leeraarde met roem, bekleedde verſcheide ampten van zyne orde, en ſchreef verſcheide werken, als predikatiën; *Collectiones Synodales*, enz. *Trithemius. Eiſengrein. Valerius Andreas. Lucius.* enz.

HEERDE, een dorp van de Veluwe, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van de neder-Veluwe. Op de regter zyde van dit dorp ſtondt wel eer het konvent of klooſter van HULSBERGEN, waar van hier na, op zyn plaats, zal geſproken worden.

HEERE, HEERS, eene kleine ſtadt, met een ſlot, in het ſticht van Luik, waar van *Henrik van Riviere*, uit het huis van *Aarſchot*, in den jare 1623 den tytel van graaf heeft ontfangen. *L'Erect. de toutes les terres du Brab.*

'S HEERENBERG. Zie BERG.

'S HEEREN-HEINE-KERKE. Zie HENRIK-YDEN-AMBACHT.

HEER-of 'S HEEREN-HENRIKS-KINDEREN-KERK, by verkorting HEER-HEINS-KINDEREN-KERK, een Zeeuwſch dorp en heerlykheit in het eilandt van Zuid-Bevelandt, omtrent een half uur van Ter Goes gelegen, en aldus genoemt naar de kinderen van den ridder *Henrik*, de welke het kaſteel, aldaar ſtaande, het welk door den gemelden ridder begonnen was, voltrokken hebben. Dit kaſteel legt midden in het water, heeft zware en ſchone muren, en van binnen een vierkant voorhof. Het heeft ook vele gerechtigheden en vrydommen. Deze heerlykheit is voor dezen ook bezeten geweeſt door de heeren van *Maalſtede*, een machtig geſlacht in Zeelandt, en in den jare 1440 heeft *Wolfaart van Maalſtede* deze ridderlyke woning, met de landeryen, daar toe behorende, verkocht aan heer *Jan Ruigrok van de Werve*, wiens wapen nog in het laatſte der voorlede eeuwe boven de poort, aan den ingang, gezien wierdt. Het zelve is ook bezeten geweeſt door de heeren van Watervliet, en in den jare 1685 verheven op den heere *Perponcher Zedlenitski*, een Poolſch edelman. Het dorp heeft eene vry grote kerk en een fraaien toren. Het wordt met Wiſſekerke door een gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Zuid-Bevelandt. *Smallegange.* enz.

HEERENVEEN, een groot, aanzienlyk en fierlyk betimmerd vlek, gelegen in de twee grietenyen van Schoterlandt en Engwirden, in Vrieslands derde kwartier, de Zevenwolden genaamt, en door de voordeelige gelegenheit op den gemenen doortocht uit Vrieslandt naar Drenthe, Overyſſel, Utrecht, Gelderlandt, enz. zeer volk-en neringryk. Het heeft zyne benaming van een groot daar by gelegen *veen*, 't welk, volgens het gevoelen van Schotanus, een groot moeras zou zyn geweeſt, en naderhandt afgetapt zynde veel turf uitgelevert heeft, gelyk het nog doedt. Doch dewyl de venen doorgaans zeer hoog zyn, en in het graven onder de zelve geſtadig bomen opgedolven worden, alle met hunne kruinen naar 't Ooſten leggende, zo is waarſchynlyker, dat deze venen in vorige tyden op de lage gronden van 't Heerenveen, en die daar Ooſtwaarts aan volgen, door een hogen watervloedt uit het Weſten gedreven zyn, en zich aldaar hebben nedergezet. Dit is des te eerder te geloven, alzo verſcheide geſchiedſchryvers van dusdanige zware watervloeden in Vrieslandt gewagen. Deze venen heeft de Heer *Pieter van Dekama*, ridder en Raadt des hofs van Vrieslandt, met zyne medegenoten, de Heeren *Kuyk* en *Foits*, van de huisl-

lieden gekocht, zo als blykt uit den koopbrief van den 14 Juny des jaars 1551. Uit deze koopgemeenschap, of maatschappy, zyn de heeren kopers genaamt geworden de *Heeren Kompagnons*, en het aangekochte veen het *Heerenveen*, 't welk door verkortinge zo veel betekent als *der Heeren veen*. Dewyl nu tot het uitvoeren en verzenden van de turf eene vaart nodig was, trachtte men de zelve eerst aan te leggen aan 't Oosteinde van 't veen, omtrent het dorp Oldehorne, tot in de Kuinder, om langs dat riviertie te komen in de Zuiderzee; maar dat riviertie te ondiep bevonden zynde, wierdt van 't Hasscher konvent (eertyds een klooster van Reguliere kanunniken) eene vaart dwars door de gronden van dit vlek heen tot aan de venen gegraven, en in vyf jaren voltrokken, en naar de Heeren kompagnons de *Heerensloot* genaamt. Deze vaart, tegenwoordig omtrent vier uuren lang, is van de Bandsterschans (een buurt, gelegen een kwartier uur van dit vlek ten Noord-Westen) tot aan het vlek, en van daar weder Oostwaarts naar de venen, meer dan een uur gaans, aan beide zyden zo met burgerhuizen, als deftige boerewoningen versiert, welke aan de zelve een schoon en ryk gezicht geven. Deze laatste lange streek van huizen heeft wel verscheide benamingen, als *'t Meer, de Knipe, nieuw-Brongerga*, en *nieuw-Katlyk*; doch is onder den naam van *de Knipe* meest bekend. Alhier is wegens het getal en om 't gemak der inwoners in den jare 1661 een nieuwe kerk gesticht, en met een eigen predikant voorzien, gelyk onlangs in den jare 1715 in de gemelde Bandsterschans ook eene kerk getimmert is. Het vlek zelf, dat voor anderhalf eeuw eerst begonnen is gebouwt te worden, heeft sedert den jare 1613 al een eigen predikant gehad, die eerst in een schuur den Godsdienst verrichtte, tot dat in den jare 1633 daar eene kerk getimmert wierdt, welkers eene helft tegenwoordig tot de waag, en de andere helft tot de school voor de jeugdt gebruikt wordt. Doch dewyl deze kerk, op de grensscheidinge van de grietenyen van Schoterlandt en Engwirden gebouwt zynde, gelegenheit gegeven heeft tot een groot verschil tusschen de grietmannen van beide grietenyen, en geen van beide iets willende toegeven, is deze kerk maar een korten tydt tot den Godsdienst gebruikt; en daar op heeft de grietman van Schoterlandt in zyne grietenye in den jare 1637 eene andere zeer schone kruiskerk op den grondt, door de ridderlyke Duitsche orde ter balye van Utrecht ten dien einde geschonken, laten bouwen. Buiten de gemelde kerken voor den hervormden Godsdienst vindt men hier ook eene kerk voor de Roomschgezinden, en verscheide voor de Mennoniten, of Doopsgezinden, als twee voor de *Vriezen*, eene voor de *Vlamingen*, en eene andere voor *Twiskesvolk*. Daar zyn nog twee andere geweest voor *Jan Jakobsvolk*; maar dit volk verdwenen zynde, dienen die kerken tegenwoordig tot een ander gebruik. Dit vlek, tot de grootte van een redelyke stadt aangegroeit zynde, is niet alleen met fraaie burgerhuizen digt bebouwt, maar zelfs met verscheide zeer aanzienlyke heerenhuizen, waar onder twee, met fraaie torens, versiert, en vertoont zich ten Zuid-Westen met de *Knipe* ter regter, en de *Heeren-wal* en *Bandsterschans* ter linkerzyde, als eene wyd uitgestrekte stadt, pronkende in 't midden met drie fraaie torens. De grootte en goede gelegenheit van deze plaats is oorzaak, dat, niettegenstaande de stadt Sloten in dit kwartier van Vrieslandt ook gelegen is, aldaar altydt de gewone classis van de Zevenwolden, en alle zeven jaren het synode van Vrieslandt in de week na Pinxter gehouden wordt. Dit vlek is ook zo volk-koop-en neringryk, dat hier alles gevonden wordt, wat eene stadt kan uitleveren. Men ziet daar verscheide scheepstimmerwerven, twee kalkovens, verscheide molens, als korenmolens, run-en zaagmolens; verscheide brouweryen, een groot getal schippers, vele winkeliers in alle soorten van koopmanschappen en krameryen, eene boekdrukkery, als mede allerhande soorten van ambachtslieden, waar onder zeer vele horologiemakers, die hunne werken overal verzenden. De weekmarkt, op zaturdag, is ook zeer aanmerkelyk door den buitengemenen toevloedt van menschen en waaren: want dan komen daar niet alleen gewoonlyk de veerschepen van de meeste steden en vele dorpen van Vrieslandt, maar zelfs dikwils meer dan drie honderd wagens met waaren, doch voor 't grootste gedeelte met rogge en boekweit geladen. De vleeschmarkt duurt daar zeven of acht maanden. Het is ook byzonder aanmerkens vaardig, dat in den jare 1672, wanneer de Franschen en Munsterschen de provinciën van Gelderlandt, Utrecht en Overyssel, mitsgaders Koevorden en Drenthe, hadden overheerscht, dit vlek, tot dekkinge van Vrieslandt, rondom met een aarden wal, fossebré, en dubbelde grachten, naar gelegenheit des tyds, is versterkt geworden, bestaande de bezetting zo uit burger kompagniën, getrokken uit Leeuwarden en Franeker, als gereguleerde militie, onder 't bevel van de voortreffelyke prinssen, de oude prins Maurits van Nassauw en Henrik Casimir van Nassau, erf-stadhouder van Vrieslandt, en de dappere generaals Rabenhaubt en Hans Willem van Aylva. De Munsterschen vielen 's nachts tusschen den 18 en 19 Augusty des zelven jaars wel drie maal met groot geweldt op deze plaats aan; doch zyn telkens afgeslagen, en zodanig gestuit, dat zy in Vrieslandt niet verder hebben kunnen indringen. Een diergelyken aanval heeft het Heerenveen in September des jaars 1622 ook uitgestaan van eene keurbende van acht honderd Spaansche voetknechten en zeventig ruiters, welke door het zelve in het hert van Vrieslandt meenden in te dringen, en op de ronduit, welke op den weg naar het dorp Oldeschoot gelegen, en met allen spoedt wat versterkt was, met veel razerny aanvielen, doch tot drie maal toe afgeslagen en op de vlucht gedreven wierden. *H.* *Schotanus Beschryving van Vrieslandt tusschen 't Vlie en de Lauwers pag.* 223. *'t Ontroerd Nederlandt* II *Deel, pag.* 362. *Aitzema Zaken van Staat en Oorlog* II *boek, fol.* 123.

HEER-JAKOBS-WOUDE. Zie ESSELIKKER-WOUDE.

HEER-JANS-DAM, een dorp en heerlykheit in Zuid-Hollandt, digt aan de Waal en omtrent drie uuren van Dordrecht gelegen. Het heeft zynen naam gekregen van heer *Jan van Rozendaal*, die het bedykt en de Waal aldaar toegedamt heeft. Het wordt met Kyfhoek door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Dordrecht. *Oudenhoven Zuid-Hollandt pag.* 412. *Van Leeuwen Batav. illustr. pag.* 1224.

HEER-OUDE-LANDS-AMBACHT, een dorp en heerlykheit in den Ryderwaardt, onder het baljuwschap van Zuid-Hollandt, aan den Devel. *Houve.*

HEER-SIMONS-HAVE, een Hollandsch dorp in het landt van Voorn, onder het ruwaardschap van Putten, met kerk en predikant, staande onder de classis van Voorn en Putten. *Houve.*

HEES, (VAN DER) een oud adelyk, en thans ten dele vryheerlyk geslacht in het landt aan den Rhyn, van het welke in den uitgang der XIII eeuwe twee broederen, *Herman* en *Godfried*, leefden. De neef van den laatsten, van den zelven name, was de overgrootvader van *Philips*, die de drie navolgende zonen naliet: 1) *Adam*, die het huis ten Hees bouwde. Van zyne neven stierf *Wilhelm*, kommandeur van de Duitsche orde te Frankfort aan den Mayn in den jare 1626; doch *Valentin* is kommandeur geworden van de S. Jansorde te Rotenburg aan de Tauber, en prioor van Dacië; *Wolfgang* was keurvorstelyke Mentssche amptman van het vry-gericht, en *Hans George*, Nassausche amptman te Siegen, plantte wel zynen stam voort, maar zyn tak is met zyn zoon *Johan Stephanus* uitgestorven, en het gemelde huis ten Hees is door huwelyk van des zelfs dochter aan eenen van Sieberg te Sweed gekomen. 2) *Valentinus*, keizerlyke overste, die ongetrouwt stierf. 3) *Philips*, wiens nazaten nog bloeien. Deze wierdt grootvader (1) van *Johan Godfried van der Hees*, wiens zoon *Johan Philips Adam* verwekte onder andere zonen *Philips Henrik Godfried*, die in den jare 1697 als keurvorstelyke Triersche kamerheer overleedt; 2) *Philips Henrik*, keurvorstelyke Beyersche overste luitenant, wiens oudste zoon, *Johan Wilhelm Godfried*, keizerlyke overste, geen mannelyke erven heeft nagelaten, gelyk ook niet van den tweden zoon, *Johan Philips*, keizerlyke kamergerichts byzitter; maar de derde zoon, *Georg Lodewyk*, keurvorstelyke Mentssche overste luitenant en kommandant te Koningstein, wierdt vader van *Johan Philips Diderik*, heer van Holdingshauzen, keurvorstelyke Mentssche geheime Raadt, burggraaf van Starkenburg, en opperamptman in de Bergstraat, die den tytel van vryheer gekregen heeft, in den jare 1717 gestorven is, en zyn geslacht voortgeplant heeft. Van zyne zonen was *Frederik Antoni* in den jare 1706 keurvorstelyke Mentssche geheime Raadt en opperamptman te Starkenburg. *Humbrecht Rhyn. Adel Tab.* 79, 81.

HEESBEEN, een dorp, slot en ambachtsheerlykheit, onder het gebiedt van Heusden gelegen, aan de Oostzyde van die stadt. Het behoorde voor dezen het geslacht der heeren *van Heesbeen* toe, het welk daar een treffelyk slot hadt staan aan de oude Maas: doch het zelve is, als men zegt, in den jare 1589 door die van Heusden afgebroken. Het dorp wordt in het geestelyke met Aalborg door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Gorkum. *Oudenhoven. Van Leeuwen.*

HEGEMON. Zie EGEMON.

HEGENDORPHINUS, (CHR.) een rechtsgeleerde, leefde in den jare 1637. Hy gaf lessen in de rechten te Frankfort aan den Oder. Men heeft van hem ophelderingen van eenige Redenvoeringen van *Cicero*; de Historie van het lyden van *Christus*; zes Homiliën van *S. Chrysostomus*; een boek van de alvoorzienigheit Gods; aanmerkingen op de twee Zendbrieven van *Petrus*. Hy heeft insgelyks overgezet *Nonnus* over *Johannes*. Men heeft eindelyk van hem: *Dialectica legalis. Konig Biblioth.*

HEGESIANAX, gezegt *Alexandrinus*, hoewel hy elders geboren was, een Grieksch historieschryver, aangehaalt door Pausanias. Athenæus en Hyginus spreken van hem en van zyne werken. Hy was ook een dichter. *Vossius de Histor. & Poët. Græc.*

HEGESIANDER, van Delphos, een Grieksch historieschryver. Men weet niet recht in welken tydt hy geleeft heeft. Hy maakte verklaringen, de welke Athenæus dikwils aanhaalt. Suidas maakt insgelyks gewag van hem. *Michaël Apostolius Cent.* II. *Prov.* 51. *Vossius de Histor. Græc.*

HEGESIAS, een Cyrenaïsch philosooph, leefde ten tyde van Plato, in den jare van Rome 340. Hy was de leerling van Paræbates. De Grieken gaven hem den bynaam van πεισιθάνατος (*Peisithanatos*), dat is te zeggen, *aanrader van de doodt*. Hy leide de school aan, die men de *Hegesiaansche* noemde. Valerius Maximus zegt, dat de woorden van dezen philosooph zo krachtig in de gemoederen van zyne toehoorders indrukten het denkbeeldt der zaken, welke hy daar door verbeeldde, dat hy gesproken hebbende van de ellenden en rampen van het sterfelyk leven, de grootste menigte van de genen, die hem aanhoorden, zich zelf met hunne eige handen wilden om hals brengen. Het was om deze reden, dat men hem verboodt van diergelyke stoffen te redeneren. *Diogenes Laërtius in Aristipp. lib.* II. *Cicero lib.* I *Tusc. Valerius Maximus lib.* VIII. *c.* 9. *ex. T.*

HEGESIAS, van Magnesië, een historieschryver en redenaar, leefde in de LXXXIV Olympiade, omtrent den jare van Rome drie honderd en twintig. Hy voerde die wyze van schry-

ven in, die men noemde den Afiatifchen ftyl. Hy maakte ook verfcheide hiftorifche Verhandelingen. *Strabo lib.* XIV. *Cicero in Orat. Dionyfius Halicarnaff. Voffius lib.* I. *de Hift. Græc.*

HEGESIAS, tyran van Ephezen, wierdt eenigen tydt onderfteunt door Alexander den Groten, en wierdt eindelyk gedood door Anaxagoras, Codrus en Diodorus, zone van Echeanax. *Polyænus lib.* VI.

HEGESIGONUS, fchryver van eene verhandeling van de vremde geftalten van menfchen in Indië, gelyk Tzetzes bericht *Chil.* I. *Hift.* 10. en *Chil. Hift.* VII. 144.

HEGESILOCHUS, fouverein van de Rhodiërs, de welke zy *Prytanis* noemden, in den jare 171, voor de tydrekening der Chriftenen, zette zyne ftedelingen aan om eene vloot van veertig fchepen uit te ruften, en zich daar mede by de Romeinen te voegen in den oorlog, dien zy hadden tegen Perfeus, koning van Macedonië. De Rhodiërs volgden zynen raadt, eensdeels om hunne macht in het Ooften te doen gelden, en ten anderen om het kwaad vermoeden weg te nemen, het welk Eumenes, koning van Pergamus, hadt gepoogt de Romeinen in te boezemen tegen hen. Insgelyks wanneer T. Claudius Tiberius, P. Pofthumus, en M. Julius gezanten van de Romeinen, afgevaardigt naar de fteden van Afië, om hen te bewegen, dat zy met hen een bondgenootfchap wilden aangaan tegen Perfeus, te Rhodus aangekomen waren, bevonden zy, dat men daar hunne aanzoekingen reets hadt voorgekomen door de krachtige oorlogstoeruftingen, die Hegefilochus daar hadt laten doen; het welk van eene grote aangelegenheit was ten opzichte van de befiffing van den oorlog. *Polybius Legat.* 64. *Titus Livius lib.* XLII.

HEGESILOCHUS was een van de genen, die ongehoorde geweldenaryen pleegden op het eilandt Rhodus ten tyde als de Demokratifche ftaat aldaar in den Ariftokratifchen verandert was, door het krediet en vermogen van Maufolus, koning van Karië. Zie *Libanius in Argum. Orat. Demofth. pro Rhod. libertate.* Athenæus *lib.* X. *cap.* 12. *pag. m.* 444. *ex Theopompo* heeft een ftaaltie behouden van deze nieuwe meefters. Zy begingen overfpel met de aanzienlykfte burgervrouwen, en ontëerden verfcheide jongelingen. Eindelyk zy zetten hunne ongebondenheit dus verre voort, dat zy met drie dobbelftenen fpeelden om de eer der vrouwen. Zy ftelden tot een regel, dat de verliezer verplicht zou wezen de verfpeelde vrouw te brengen by den gene, die de zelve zou gewonnen hebben, en dat hy alle zyne krachten in 't werk zou ftellen om haar in zyne handen te leveren. Men duldde generlei bedrog in het fpel; de overredingen en de geweldenaryen moeften de eene de andere opvolgen, de zelve moeften voorafgaan, of daar op volgen, naar den eifch van de gevallen, zelfs dus verre, dat de verliezers genoodzaakt waren tot eene dadelyke betaling van het gene zy in het fpel gewaagt hadden. Hegefilochus was de geen, die deze nieuwe wyze van dobbelfpel het meefte en het onbefchaamdfte in zwang hadt gebragt. Zyne dronkenfchap en zyne ongeregeldheden maakten hem zo onbekwaam tot de ftaatszaken, dat hy zyne waardigheit verloor, en dat zyne vrienden zelfs hem als een onwaardig en eerloos man aanzagen. Men moet dezen niet vermengen met een anderen HEGESILOCHUS, die van wegens de Rhodiërs in gezantfchap naar Rome afgevaardigt wierdt, na dat hy onder hen de hoogfte waardigheit van ftaat hadt bekleed. Van hem is in 't voorgaande artykel in het byzonder gefproken.

HEGESINOUS heeft eene verhandeling gefchreven van de aanmerkelykfte dingen van Afrika. *Paufanias in Bœot.*

HEGESIPPUS, een hiftoriefchryver, autheur van eene Hiftorie van Miletus, wordt aangehaalt by *Parthenius* in het zesde Hoofdft. *des Hiftoires amoureufes. Julius Pollux* fpreekt van een anderen HEGESIPPUS *lib.* VI. *cap.* 10.

HEGESIPPUS, een kerkelyk hiftoriefchryver, kwam ter wereldt korten tydt na de doodt der Apoftelen, omtrent het begin van de twede eeuwe na Chriftus. Hy verliet den Joodfchen Godsdienft, in welken hy geboren was, om dien van de Chriftenen te omhelzen. Hy kwam te Rome onder de regering van den paus Anicetus, en bleef daar tot die van Eleutherius, dat is te zeggen van het jaar 165 af tot het jaar 180 toe, of daar omtrent. Hy is de eerfte fchryver, die een ligchaam van kerkelyke hiftorien heeft gemaakt, het welk hy in vyf boeken verdeelde, in welke hy verhaalde het geen 'er in de kerk was voorgevallen federt het lyden van Chriftus tot den tydt toe, op welken hy werkelyk bezig was met fchryven. Dit werk was gefchreven met een eenvoudigen ftyl, om dat hy, zegt Hieronymus, den ftyl wilde navolgen van de genen, welker leven hy befchreef. Daar zyn alleenlyk eenige ftukken van dat werk overgebleven, de welke Eufebius heeft laten invloeien in zyne Kerkelyke Hiftorie. De overgeblevene ftukken zyn vyf in getal: Het eerfte, by *Eufebius lib.* II, *cap.* 23: *Verhaal van het martelaarfchap van St. Jakob, eerften biffchop van Jerufalem;* Het twede, *lib.* III, *cap.* 20: *Van het onderzoek van de ouders van Chriftus door Domitianus;* Het derde, *op de zelve plaats, cap.* 32: *Van het martelaarfchap van St. Simeon, zoon van Cleophas, biffchop van Jerufalem, gemartelt onder de regering van den keizer Trajanus;* Het vierde, *lib.* IV, *cap.* 8: *Wegens Antinous, geftelt onder het getal der goden door Adrianus;* Het vyfde, *lib. IV, cap.* 12: *Wegens zyne reize naar Rome, nopende de verkiezing van Simeon in de plaats van St. Jakob, en aangaande Thebutis, eerfte fcheurling.* Men kan genoegzaam afmeten uit deze ftukken, dat Hegefippus heel ligt van geloof moet geweeft zyn, die zonder onderfcheidt verdichtfels voor waarheden uitgaf. De wyze, op welke hy het martelaarfchap van St. Jakob verhaalt, wordt niet gelykformig bevonden met het gene Eufebius daar van heeft gefchreven: de dingen, de welke hy verhaalt van de ouders van Chriftus, lyden insgelyks eenige zwarigheit. Voor zo veel als men kan oordeelen van dit werk uit het geen 'er is overgebleven, was deze fchryver weinig naauwkeurig, en meer vervult met gemene vertellingen dan met wel gegronde hiftorien. De Vader Halloix heeft deze ftukken verzamelt, en met aanmerkingen in het licht gegeven. Wat belangt de vyf boeken van de verwoefting van Jeruzalem, en van de Joodfche oorlogen, die den naam van Hegefippus voeren, in het licht gegeven door Gualterius in het jaar 1559, en ingevoegt in de Boekzaal der Vaderen, men ftemt overeen, dat de zelve van hem niet gefchreven zyn, maar van een anderen Hegefippus, die leefde na den tydt van Konftantyn den Groten. Deze deedt byna niet anders dan Flavius Jozephus affchryven, en fchreef miffchien in de Latynfche tale, hoewel zommige fchryvers gemeent hebben, dat Ambrofius zyn boek uit het Griekfch heeft vertaalt. Anderen hebben dezen fchryver befchuldigt van de vertaling van Jozephus, gemaakt door Ruffinus, te hebben nagefchreven; doch J. F. Gronovius toont aan, dat zy zich vergiffen, en merkt aan, dat de gewaande Hegefippus eene plaats van Ammianus Marcellinus heeft uitgefchreven. Hy maakt gewag van Conftantinopel, van de Saxen en van de Schotten, tegen welke de vader van den keizer Theodofius den oorlog hadt gevoert. Eindelyk, naar het gevoelen van Gronovius, is zyn ftyl zeer gelyk aan dien van Ambrofius; doch men kan giffen, dat dit werk gemaakt is federt den tydt van Nicephorus Phocas, dat is te zeggen federt de X eeuwe, om dat de fchryver, fprekende van de ftadt Antiochië, zegt, dat de zelve eertyds aan de Perfianen heeft toebehoort, en dat zy hedendaags de ftadt van verdediging tegen hem is, het welk verftaan mag worden van de verovering van deze ftadt door Phocas. Wat hier van zy, deze fchryver is niet dan een letterdief, of vertaalder van Fl. Jozephus, die een foort van kort begrip, doch heel onvolmaakt en gebrekkelyk van zyne Hiftorie, heeft gemaakt. De Latynfche fchryver, die hem na Jozephus vertaalt hadt, hadt dit boek genoemt *Jofephi*, of *Jofipi*, gelyk bevonden wordt in eenige zeer oude handfchriften, en een onkundig affchryver, geen kennis van dezen naam hebbende, heeft in des zelfs plaats geftelt dien van *Igifippi*, of *Egefippi*. *Eufebius lib.* II, III *&* IV. *S. Hieronymus c.* 22. *Cat. Photius Cod.* 232. *Laurent. de la Barre in Hift. Patr.* en *Marguerin de la Bigne in Biblioth. Patr. Bellarminus de fcript. Eccl. Baronius T.* II. *A. C.* 167. *num.* 15. *Miræus. Scaliger. Petavius. Voffius de Hift. Græc. lib.* II. *cap.* 14. *de Lat. lib.* III. *p.* 706. *&c. Gronovius in obferv. Ecclef. Du Pin Biblioth. des aut. Eccl. trois premiers fiecles.*

HEGESIPPUS, een philofooph, volgde Carneades op in het vierde jaar van de CLXII Olympiade, in het jaar van Rome 615. Hy is te onderfcheiden van den gene, van welken in het vervolg wordt gefproken.

HEGESIPPUS, een philofoph, die aangehaalt wordt door Dionyfius Halicarnaffeus in het eerfte boek van zyne Romeinfche Oudheden.

HEGESIPPUS, van Tarentus, een dichter, die kluchtfpelen gemaakt heeft, van welke Athanæus en Suidas gewag maken.

HEGESIPPUS, die geleeft heeft ten tyde van Demofthenes, en zyn boezemvriendt is geweeft. Men fchryft hem toe de zevende Philippifche redenvoering, die onder den naam van dezen fchryver doorgaat.

HEGESIPPUS, een man, die eene volkome kennis hadt van al het gene de keuken betreft, waar over hy eene verhandeling heeft gefchreven. *Voffius lib.* III. *de Hift. Græc.*

HEGESISTRATUS, van Elis, in Peloponnefus, was een berucht waarzegger. De Lacedemoniërs, hebbende hem gevangen genomen, floegen hem eene yzere ketting om een van zyne voeten; maar hy fneedt zich zelf de hiel af, om zich van zyne banden te ontdoen, en ontfnapte uit de gevangenis door eene opening, die hy de behendigheit hadt van daar te maken. Zynde het gevaar te Tegea ontvlucht, liet hy zich een houte hiel maken, en wierdt aldaar hogepriefter gewyd. Doch eindelyk wierdt hy voor de twede maal gevangen genomen door de Lacedemoniërs, die hem ter doodt bragten. *Herodotus lib.* IX.

HEGESISTRATUS, de natuurlyke zoon van Pififtratus, kreeg van zyn vader het landvoogdyfchap van Sigea in Troas. Hy wierdt aangetaft door die van Mitylene; doch hy overwon de zelve, en hieldt zich vergenoegt met, in plaats van allen anderen buit, alleenlyk te nemen de wapenen van den dichter Alceus, de welke hy ophing in den tempel van Minerva. *Herodotus lib.* III.

HEGESISTRATUS, van Ephezen, uit zyn vaderlandt gebannen, om dat hy een van zyne bloedvrienden hadt gedood, trok naar Griekenlandt, alwaar hy de godfpraak van Delphos raadpleegde, om uit de zelve te verftaan, op wat plaats hy zich moeft onthouden. Het orakel gaf hem tot antwoordt, dat hy zich zou ophouden ter plaatfe, daar hy de boeren zou zien danffen, bekranft met kronen van olyftakken. Hy zag 'er eenige op die plaats, daar de ftadt Elis gebouwt was, de welke hem voor haren grondlegger erkende. *Pythocles* van Samos, aangehaalt door *Plutarchus.*

HEGETORIDES, van Thaffus, een eilandt van de Egeefche zee, naar de kuft van Thracië gelegen, redde zyn vaderlandt van een aanftaanden ondergang, met welken het gedreigt wierdt, en voerde dit uit in dezer voegen. De Atheniënzen belegerden de ftadt, en de Thaffiten hadden eene wet gemaakt, die ter doodt veroordeelde de genen onder hen, die eenig voorftel zouden doen van verdrag met die van Athene. Hegetorides, ziende zyne medeburgers van honger en gebrek fterven, kwam te voorfchyn in het gezicht van hen allen, met den ftrop om den hals, en fmeekte hen nadrukkelyk, dat zy hunne wet wilden vernietigen, of door zyne

zyne doodt de ſtadt behouden. De Thaſſiten, bewogen door het edelmoedig voornemen van Hegetorides, en de wet, die zy gemaakt hadden, te niet doende, behielden hem in het leven, het welk hy vrywillig wilde verliezen tot welſtandt van het gemene beſt. *Polyænus lib.* II. *cap.* 33.

HEGGENBACH, of HEPPACH, een onmiddelyk vry Ryksklooſter van de orde der Ciſterciënzen, tuſſchen Biberach en Ulm, boven Lambheim gelegen. De abdiſſe van het klooſter is een Ryks- en Zwabiſche kreits-ſtandt; gelyk als de naamlyſt der Ryksſtanden, welke Frederik de III in den jare 1471 op den Ryksdag te Regensburg heeft laten ondertekenen, van deze abdiſſe als van een ſtandt des Ryks gewag maakt, en zy heeft de Ryks-afſcheiden te Regensburg in de jaren 1594, 1598, 1641, 1654 ondertekent. Cruſius rekent den opbouw van dit klooſter in het jaar 1233 in de regering van keizer Frederik den II, en paus Gregorius den IX: want hy verhaalt, dat twee edele jonkvrouwen van Rozenburg en Laudenburg, by welke zich vyf nog andere edele jonkvrouwen voegden, dit klooſter geſticht hebben. Maar Merian houdt het met de genen, die van gevoelen zyn, dat Norbertus, biſſchop van Chur, een geboren graaf van Hohenwart, uit Beyeren, dit klooſter geſticht heeft, en zelfs in den jare 1087 daar in begraven is. Ten tyde van de grote tuſſchenregering in't Duitſche Ryk is het ganſch vernielt. Maar onder de gelukkige regering van keizer Rudolph den I hebben de heeren van Banſtet, Freyburg, Weiler Ellerbach, en de Truchſeſſen van Waldburg het zelve weder in zynen vorigen ſtandt gebragt, welke daarom voor de twede ſtichters van het zelve gehouden worden. *Pfeffing. ad Vitriar. l.* I. *T.* 25. *Merian. Top. Suev. Bruſchius de Monaſt. German.*

HEGI, een ſlot en heerlykheit in het Canton van Zurich, niet verre van Winterthur gelegen, heeft voortyds zyne eigene heeren gehad, waar van *Recko van Hegi*, ridder, in den jare 1250 leefde. Na het uitſterven van dit geſlacht kwam het aan die van *Hohen-Landenberg*, van deze aan die van *Halwyl*, en in den jare 1587 door koop aan de ſtadt Zurich.

HEGIRE, dat is te zeggen *Vlucht*, een vermaarde tydſtip of jaarrekening van de Arabiers en andere aanhangers van Mahometh. De zelve wierdt aldus genoemt, om dat alle zaken gelukkig ten voordeele van dezen valſchen propheet uitgevallen zynde, ſedert dat hy van Medina naar Mekka gevlucht was, de Arabiers de jaren van dien tydt af begonnen te rekenen, zynde als toen een vrydag, de 15 van July in het jaar 622 na de geboorte van Chriſtus, onder de regering van den keizer Heraclius. *Petavius de Doctrina Tempor.* II. *p.* I. IV. *c.* 15. *Scaliger de Emendat. Tempor. Riccioli Chr. Præf. T.* I, *lib.* II. *cap.* 24.

Om de tydrekening van de Hegire wel te verſtaan, moet men voor eerſt weten, dat het jaar van de nieuwe Arabiers, of Mahomethanen een zuiver maanjaar is, beſtaande uit twaalf maanden, die by beurten van dertig en van negen en twintig dagen zyn; in dier voegen, dat het gewoonlyk jaar is van drie honderd en vier en zeſtig dagen, Ten twede, dat zy een tydloop hebben van dertig jaren, beſtaande uit negentien gewoonlyke jaren, en uit elf overvloedige, dat is te zeggen, die van drie honderd en vyf en vyftig dagen zyn. Deze overvloedige jaren zyn de 2, 5, 7, 10, 13, 16, 18, 21, 24, 26 en 29. De andere, te weten het 1, 3, 4, 6, 8, 9, enz. zyn gewoonlyke jaren. Men moet insgelyks hier op acht geven, dat dit maanjaar elf dagen korter is dan het zon-en Juliaanſche jaar van drie honderd vyf en zeſtig dagen. Dus is het, dat aan twee en dertig Arabiſche voleindigde jaren ontbreken twee en dertigmaal elf dagen, die te zamen uitmaken drie honderd twee en vyftig dagen (omtrent een Arabiſch jaar), of anderszins aan drie en dertig Arabiſche jaren ontbreken drie en dertigmaal elf dagen, de welke te zamen drie honderd drie en zeſtig dagen, of omtrent een Juliaanſch jaar, uitmaken. In dezer voegen maken drie en dertig Arabiſche jaren twee en dertig Juliaanſche jaren uit, en door eene wyze van beduiding, die tot de hiſtorie genoeg is, om ten naaſte by den tydt af te rekenen, kan men een drie en dertigſte tuſſchenlopende jaar ſtellen, en beginnen aldus op nieuw van drie en dertig tot drie en dertig jaren. Om deze ſtoffe nog klaarder uit te leggen, en de misſlagen te ontgaan, die 'er in verſcheide hiſtorieſchryvers worden gevonden, die de Hegiren met de jaren van de Chriſtelyke tydrekening kwalyk overeenbrengen, moet men aanmerken, dat het eerſte jaar van de Hegire een aanvang nam op den 15 van de maandt July in het jaar 622; dat het twede jaar begon op den 4 July van het jaar 623; het derde op den 23 Juny van het jaar 624, en aldus gemeenlyk elf dagen te rug ſpringende, en doorlopende alle de maanden van het Juliaanſche jaar.

De vader *Riccioli* heeft tafelen uitgegeven, die dienſtig zyn tot de uitrekening van de jaren van de Hegire met die van het Chriſtelyk jaargetal: doch men kan bezwaarlyk zich daar van bedienen, om dat hy de zaken met de uiterſte ſtiptheit en naauwkeurigheit, als een geleerd tydrekenaar, onderzoekt. Zie hier eene methodiſche tafel, en genoegzaam tot dit voorwerp. Na dat men 621 gevoegt heeft by het jaar van de Hegire, moet men van de ſomme aftrekken het getal, het welk in deze tafel aangeteekent is:

33 - - - 1	363 - - 11	693 - - 21	1023 - - 31
66 - - - 2	396 - - 12	726 - - 22	1056 - - 32
99 - - - 3	429 - - 13	759 - - 23	1089 - - 33.
132 - - - 4	462 - - 14	792 - - 24	
165 - - - 5	495 - - 15	825 - - 25	
198 - - - 6	528 - - 16	858 - - 26	
231 - - - 7	561 - - 17	891 - - 27	
264 - - - 8	594 - - 18	924 - - 28	
297 - - - 9	627 - - 19	957 - - 29	
330 - - - 10	660 - - 20	990 - - 30	

By voorbeeldt, om het jaar 757 van de Hegire overeen te brengen met het jaar van de Chriſtelyke tydrekening, moet men eerſtelyk daar byvoegen 621, het welk te zamen uitmaakt 1378; daar na moet men nazien in de tafel, of het getal 757 daar gevonden wordt. Indien het zelve daar niet te vinden is, neemt men het voorgaande getal, het welk is 726, en men trekt het getal, het welk daar regt tegen over ſtaat, te weten 22, af van 1378, waar uit komt 1356, het welk het rechte jaar is van de Chriſtelyke tydrekening.

757
621
———
1378
22
———
1356

Aldus is het jaar 757 van de Hegire van Mahometh het jaar 1356 ſedert de geboorte van Chriſtus.

Deze aftrekking geſchiedt om dat de jaren der Mahomethanen niet gelyk uitkomen met die van de Chriſtenen, en aldus moet men die belnoeien van een op drie en dertig; twee op zes en zeſtig; drie op negen en negentig, en zo voorts.

HEGIUS, (ALEXANDER) een geleerd man uit Weſtphalen, alwaar hy in het dorp Geih, in het Munſterſche gelegen, in den jare 1433 geboren wierdt. In zyne jeugt was hy zeer vaſt aan de ſcholaſtyke grillen, met welke hy zyne jonge jaren tot in het 40 jaar van zyn ouderdom toebragt, en den eernaam van meeſter aannam. Maar na dat hy der zelver ydelheit hadt leren kennen, begaf hy zich by den beroemden letterkundige, Rudolphus Agricola, die hem in de beſchaafde wetenſchappen zodanig onderwees, dat hy zelf naderhandt het ampt van beſtierder of *rector* van de ſchole te Deventer met lof bekleedde. Uit zyn ſchole kwamen vele geleerde mannen voort; zo dat zelfs de beroemde Eraſmus van Rotterdam in zyne brieven op vele plaatſen met veel lof van Hegius ſpreekt, wanneer hy zich te binnen brengt, dat hy insgelyks in zyne jeugt onder zyne onderwyzing de eerſte gronden zyner ſtudiën gelegt hadt. Wanneer op zekeren tydt de gemelde Rudolphus Agricola in de ſchole van Hegius kwam, en onder anderen ook het Latynſche Thema van Eraſmus las, oordeelde hy daar terſtondt uit, dat hy het verre zou brengen. Met Agricola leefde Hegius in gemeenzame vriendſchap, en ſchaamde het zich geenzins, zelfs gedurende zyn rectors-ampt, van dezen groten man nog iets te leren, gelyk hy ook alle zyne ſchriften, welke hy gemeen maakte, aan hem, om 'er zyn oordeel over te geven, toezondt. In een fierlyken ſchryfſtyl muntte hy zonderling uit boven anderen, als waar in hy de ouden navolgde. In het Griekſch was hy zeer bedreven, en in de Latynſche dichtkunde hadt hy byna zyn wêerga niet; zo dat David Chytræus zelf tot zynen roem zegt, dat hy en Rudolph Langius, kanunnik te Munſter, de eerſte herſtelders der letterkunde zyn geweeſt, die de jeugt een goede manier om te ſtuderen heeft aangewezen. In zynen ouderdom wierdt hy nog predikant te Deventer. De nette tydt van zyne doodt kan niet bepaalt worden: maar van zyne ſchriften, die grotelyks of na zyne doodt, of buiten zyn weten zyn uitgegeven, zyn de volgende voor handen: *Dialogi*; *Epiſtolæ*; *Carmina*, en *Epigrammata*, die *Geſner* in zyne Boekzaal nog wydlopiger opnoemt. *Adami Vitæ Philoſ.*

HEGOW, een zekere landſtrek in Zwaben, tuſſchen den Donauw, de Bodenzee, en den Rhyn, 6 mylen lang, en even zo breed, waar in vele ſloten, en onder anderen de graafſchappen Nellenburg en Thengen leggen. Hier is een goed gewaſch van wyn en vruchtbaar koornlandt. *Tromsdorf acc. Geogr. Beſchryv. van den Swabiſchen Kreits. Cruſius Annal. Suev. l.* III. *c.* 3.

HEIDANUS, (ABRAHAM) een man, die in vele opzichten zeer vermaard is geweeſt. Hy was geboren te Frankendaal in den jare 1597. Te Amſterdam ging hy in de Latynſche ſchole, waar van Mattheus Sladius toen rector was, die zich veel aan Abraham, als een jongeling van een ſchranderen geeſt en grote hope, liet gelegen leggen. Te Leiden wierdt hy in het Walſche Staten-collegie beſtelt, en aan het beſtier van Colonius, regent van dat collegie, overgegeven. Colonius was een man, die in de zwevende geſchillen tuſſchen de hervormde kerk en de Arminianen, of Remonſtranten, zeer gematigt was, en het daar henen zocht te brengen, dat men niet tot het uiterſte komen mogt. Vele van zyne medebroeders waren deswegen bevreeſt, dat hy niet al te zuiver was, en rieden den vader zynen zoon van onder Colonius beſtier weg te nemen, op dat hy geen kwaden indruk van zaken mogt krygen, en zyne bevordering daar door verhindert worden. Maar Heidanus, zynen vriendt wel kennende, en van zyne rechtzinnigheit ten volle overtuigt zynde, liet den zelven blyven daar hy was, en de tydt heeft geleert, dat die zoon geen kwade beginſelen in het ſtuk der hervormde lere heeft ingezogen, maar te gelyk ook, dat hy altydt, zo veel de waarheit lyden kon, aan den zachtzinnigen kant is geweeſt, waarom hy ook te Leiden predikant zynde, onder den naam van *Moderator* wierdt doorgeſtreken.

Abraham Heidanus was ſchrander van geeſt en van eene grote oplettendheit, 't welk, gevoegt by eene aanhoudende naarſtigheit, maakte, dat hy vroeg in alle wetenſchappen, inzonderheit in de Godgeleerdheit, vorderde. Hy hadt al vroeg een afkeer van de philoſophie van *Ariſtoteles*, zo als de zelve in dien tydt geleert en voorgeſtaan wierdt genoegzaam in alle de hogeſcholen van Europa. *Jachæus*, een der vermaardſte van die philoſophen, leeraarde in zynen tydt te Leiden, en zintwiſtende over de zogenaamde *formae ſubſtantiales*, ſchreef Heidanus alles, wat daar tegen ingebragt kon worden, te zamen, en tekende vervolgens daar by aan de antwoorden van Jachæus. Hy beſloot

ſloot daar uit, dat men zynen tydt in het leren van die philoſophie onnuttelyk doorbragt, aangezien het daar meer op duiſtere woorden dan op de zaken aankwam, en hy zag, dat die philoſophie zeer verderffelyk voor de Godgeleerdheit was; gelyk dan de eerſte reformateurs daar tegen genoeg gewaarſchuwt hadden.

Te Leiden zyne ſtudiën voltrokken hebbende wierdt hy in den jare 1618 proponent in het Walſche ſynode. Hy predikte vervolgens in de Duitſche en Walſche talen; men zag al vroeg eene grote welſprekendheit in hem uitblinken, en hy liet zich met veel genoegen op den predikſtoel horen. Hy hadt in zyn eerſten tydt in dit ſtuk een toeval. Te Haarlem zullende prediken voor den heere *la Croix*, predikant in de Walſche kerk aldaar (wiens nakomelingen *Crucius* zyn genoemt, gelyk men nader zeggen zal), gebeurt het, dat onder het prediken de heer van Brederode met een groten ſtoet in de kerk kwam. Daar door raakte Heidanus zodanig van zyn ſtuk, dat hy 'er moeſt uitſcheiden. Dit geval deedt hem zo aan, dat hy voornam nooit weder op ſtoel te gaan: maar Crucius bewoog hem met den heere van Brederode eindelyk, dat hy des namiddags weder op ſtoel tradt, en zyn werk loffelyk uitvoerde, en daar uit veel moedt voor het toekomende ſchepte. Een wyze daadt van Crucius, die Heidanus altydt plagt te roemen, dat hy hem geen tydt hadt gelaten om zyn ongeval te overdenken. Kort daar na begaf hy zich naar Heidelberg, en van daar, na alvorens zyne vrienden te Frankendaal bezocht te hebben, naar Zwitſerlandt en Geneve. Van daar vertrok hy naar Vrankryk, welke reis hy met eenige vrienden meeſt te voet deedt. In Vrankryk kreeg hy zin in de philoſophie van *Ramus*, verſchillende van die van *Ariſtoteles:* want hy wiſt zich niet wel te redden, ziende de nietigheit van de laatſte, en in die gedachten heeft hy volhard tot dat Descartes zyn licht deedt ſchynen.

In Vrankryk hadt hy veel omgang met de grote mannen van dien tydt, en onder anderen met *Dallæus*. Daar hoorde hy eene geheel andere wyze van prediken als in Nederlandt in gebruik was; namentlyk, men nam daar een text uit Gods Woordt, en na een korte inleidinge en onderzoek van den zamenhang met het voorgaande en volgende, en na den text verdeelt te hebben, wierdt die ontleed, en de woorden en zaken, daar in voorkomende, verklaart, en tot het oogmerk te huis gebragt, en vervolgens de waarheden op de gemoederen der toehoorderen toegepaſt: eene predikwyze, door de Franſchen nu verlaten, die zich tot de Engelſche methode, eertyds ook in de Nederlandſche kerken gebruikelyk, hebben gewend. Deze Franſche predikwyze voerde Heidanus 't eerſt in de kerken van Nederlandt in, als zynde leerzaam en ſchriftuurlyk, hoewel zyne predikatiën, wel op dien trant geſchoeit, echter meer naar oratiën, of redenvoeringen, geleken, aangezien hy de kunſt, in het ontleden gebruikt, wel hieldt, maar ze aardig wiſt te bedekken, zynde deze predikwyze door de heeren van Staveren, van der Hagen, van Peene, en van der Waayen meerder beſchaaft, en door den groten en ſchranderen heer van Til tot hare volkomenheit gebragt.

In Nederlandt wederkerende ging 'er een grote lof van hem uit. Hy wierdt in den jare 1623 beroepen tot den dienſt der gemeente te Naarden, daar hy omtrent vyf jaren bleef. Toen raakte hy in ondertrouw met de dochter van den heere Loten, een voornaam en ryk koopman te Amſteldam, wordende het huwelyk voltrokken wanneer hy te Leiden kwam, daar hy tot predikant in de Duitſche tale beroepen wierdt in den jare 1628. Uit dit huwelyk zyn hem verſcheide kinderen geboren, waar van 'er vier getrouwt zyn geweeſt, namentlyk twee zonen en twee dochters. Van de zonen was de jongſte, *Karel* genoemt, ſecretaris te Leiden, een groot liefhebber van kunſten en wetenſchappen, die een koſtelyke verzameling van oude gedenkpenningen heeft nagelaten, waar van de naamlyſt in de handen der liefhebberen is. De oudſte was *Johannes* genoemt, van wien hier na een afzonderlyk artykel volgt. Van deze beide zonen zyn 'er geen kinderen meer overig, maar wel van de dochters, waar van de eene getrouwt is geweeſt aan den heere *Brouwer*, die lang hoofdofficier, en daar na ook burgermeeſter te Leiden was, en in de geleerde wereldt bekend is door zyn boek *De jure Connubiorum, apud Batavos recepto*, dat is: *Over het echtrecht, zo als het in Hollandt ſtandt grypt.* De zelve heeft geen zone, maar vier dochters nagelaten. De andere trouwde met den heere *Crucius*, of *de la Croix*, zoon van den bovengemelden, eerſt predikant in Hollandt, daar na te Nimegen, alwaar hy overleden is, waar uit de heer *Karel Crucius* geſproten is, die in zyne jeugt een dapper krygsman, in de rechten wel ervaren, en eindelyk burgermeeſter der ſtadt Leiden is geweeſt, daar hy onlangs overleden is. Deze hertrouwde naderhandt met den heere *Franciſcus Burmannus*, waar van op zyn plaats is geſproken.

In zynen dienſt te Leiden kweet zich de heer Heidanus mannelyk; en ſchoon hy veel toegevendheit hadt voor de Remonſtranten, en van gedachten was, dat men de zelve niet door geweldt, maar door overtuiginge allengskens weder moeſt te recht brengen tot den ſchoot der hervormde kerke, het welk vele murmureringen tegen hem veroorzaakte, zo toonde hy echter, dat hy van de waarheit in de lere niet afweek. Hy gaf dan zyn *Proeve en Wederlegging van den Remonſtrantſchen Catechiſmus* uit, met een vooraſpraak aan de Remonſtrantſche gemeente van Nederlandt, om die te nodigen tot het onderzoek der waarheit, en tot het wederkeren waar van zy waren uitgegaan. Dit boekie verkreeg aanſtonts veel toejuiching, en men moet erkennen, dat het klaar en ſchrander geſchreven is. Dit bemerkten de Remonſtranten wel, en daarom gaf Epiſcopius eene wederlegging van het zelve uit: waarom hy inzonderheit de vooraanſpraak van Heidanus op een ganſch bitſche en ſcherpe wyze doorſtreek. Epiſcopius hadt al een wrok tegen Heidanus opgevat, om dat hy, Epiſcopius, als getuige over den doop van een kindt ſtaande, de vader van Heidanus het gewoonlyke formulier voorlezende de twede vraag, of gy niet bekent, „ Dat de leer, in het O. en N. Teſtament en in „ de Chriſt. kerke ALHIER geleert, niet is de eenige volkome- „ ne leer der zaligheit", 't welk Epiſcopius niet wilde beantwoorden, maar tegenſprak, het welk eene grote opſchudding veroorzaakte. Wel is waar, dat *Curcellæus*, en met hem *Sagittarius*, in zyne Inleiding tot de kerkelyke Geſchiedeniſſe *Vol. I, pag. 664*, ſchryven, dat hem Heidanus *eene ongewone vrage hadt gedaan:* maar dat is valſch: want die vrage is ten minſte van den jare 1580 af altydt in gebruik geweeſt.

Heidanus gaf vervolgens zyn boek uit, dat hy *Cauſſa Dei contra homines*, dat is: *De zake Gods, tegen de menſchen verdedigt*, noemde, waar in dat grote verſchil, dat 'er tuſſchen de kerke en Pelagius en zynen aanhang, waar onder ook de Remonſtranten, immers voor het grootſte gedeelte, forteeren, klaar, bondig en uitvoerig is bewezen, en genoegzaam voldongen, dat de Remonſtranten nooit hebben durven opkomen om het zelve, zo als het daar legt, te wederleggen, en het daarom ook niet nodig ſchynt om over dit ſtuk iets meer in het licht te brengen.

In den jare 1650 wierdt hy op zeer eerlyke en voortreffelyke voorwaarden tot profeſſor in de Godgeleerdheit in de hogeſchole te Harderwyk beroepen, oordelende de heeren *Curateuren* van die akademie, dat zy niemandt beter konden vinden om hunne akademie te doen bloeien dan Heidanus. De kerk te Leiden, die hem niet miſſen wilde, ſchoon hy ook al zyne benyders hadt, deedt veel werk om hem te houden; en de heeren *Curateuren* der akademie en burgermeeſteren der ſtadt Leiden ſtelden hem tot profeſſor in de Godgeleerdheit aan in hunne akademie, in plaats van Conſtantyn l'Empereur, onlangs overleden. Gelyk hy nu door zyne ſchranderheit, geleerdheit en welſprekendheit met Bybeltaal in de kerk een zeer groten opgang maakte, en voor den grootſten prediker van Nederlandt gehouden wierdt, en in de kerke als een heldere ſterre blonk, zo heeft hy niet minder daar door uitgeblonken in de hogeſchole, en is een groot ſieraadt van de zelve geweeſt.

In dezen tydt kwam Descartes, of anders hier te lande Carteſius genoemt, op de baan, en, om vryheit van philoſopheeren te hebben, in Nederlandt. Uit den omgang met dien edelman, een groot wiskunſtenaar en philoſooph, en uit het lezen van zyne ſchriften kreeg hy ſmaak in die philoſophie, en meende daar door in ſtaat te zyn de zwarigheden in dit ſtuk, waar mede hy eertyds geworſtelt hadt, te boven te komen. Hy bevondt, dat Descartes duidelyk ſprak, en zyne mening te kennen gaf, en dat zyne philoſophie in zaken, en niet in ydele woorden beſtondt. Maar het geen hem meeſt behaagde was, dat Descartes de natuur van de geeſten, en het onderſcheidt tuſſchen geeſt en ligchaam zo krachtig hadt voorgedragen: en waarlyk zo ooit iemandt het onderſcheidt tuſſchen geeſt en ligchaam heeft beweert, is het Descartes geweeſt, die de natuur der geeſten in denken, en dat der ligchamen in uitgebreidheit ſtellende, getoont heeft, dat denken en uitgebreid te zyn in natuur en ook in werkzaamheden en toevalligheden geheel en al van malkander verſchillen, en onmogelyk in een begrip kunnen te zamen gevoegt en begrepen worden, gelyk de ſchrandere heer Andala in het tractaat: *Carteſius Spinoſiſmi everſor* (Descartes uitroeier van Spinoſas gevoelen) zeer krachtig vertoont heeft; zo dat het een onvergeeflyke onkunde, of eene grote onbeſchaamdheit is te willen ſtaande houden, dat Descartes aanleiding zou gegeven hebben om de geeſten ligchamelyk te begrypen. Gelyk evenwel dit nog onlangs geſchied is door den heere *Ditton*, in zyn anders voortreffelyke werk, genaamt: *De Chriſtelyke Godsdienſt, betoogt door de opſtandinge van Jeſus Chriſtus*, enz. en van des zelfs Franſchen overzetter.

Heidanus, gelyk hy in de philoſophie van Descartes ſmaak vondt, boezemde dien ook zynen leerlingen in, en men mag zeggen, dat hy het is geweeſt, die, zo veel de bovennatuurkunde (*Metaphyſica*) aangaat, Descartes in Nederlandt in achting heeft gebragt. Hy was niet minder oplettend op de Godgeleerdheit, en zocht de zelve niet alleen van de ſchoolgeleerdheit te zuiveren, maar ook daar op te dringen, dat men de zelve met de philoſophie niet moeſt vermengen, maar de laatſte aan de eerſte dienſtbaar maken. En gelyk hy de eer van zyne akademie op allerhande wyze zocht voor te ſtaan, heeft hy niet alleen door raadt, maar ook door daadt de handt willen lenen om wakkere mannen te bevorderen. Hy heeft de handt gehad in het beroep van den heere *Hoornbeek*, die, te Utrecht zynde, weigerig ſcheen naar Leiden te komen, om welken te overreden hy naar Utrecht reiſde; en dewyl die heer den kerkendienſt niet wilde verlaten om profeſſor te worden, ſtondt hem Heidanus de helft van zyne bediening in de kerk met de wedde, daar toe ſtaande, edelmoedig af, en bragt te wege, dat hy ook kerkelyk beroepen wierdt: gelyk hy ook niet weinig heeft toegebragt tot het beroep van Coccejus, en daar na ook door het begunſtigen van den zelven. Hy zondt zyne leerlingen eerſt om Hebreeuſch van hem te leren, om hen dus allengskens aan te leiden om ook in zyne Theologiſche en Schriftuurlyke wyze van verhandelingen ſmaak te krygen; hoewel dit al werk inhadt, om dat men zo zeer aan de ſcholaſty-

ke wyze van behandelen vast was, het schriftuurlyke van Coccejus niet kon vatten. Hy vermaande hen onophoudelyk by Coccejus te gaan; bekende, dat hy zelf van hem leerde, en deedt alles wat een edelmoedig man doen kon; gelyk Coccejus van zyne zyde al'es met veel dankbaarheit erkende; zo dat die twee amptgenoten in eene grote vertrouwelykheit zamen leefden. Gelukkig zyn de hogescholen, daar geen nydigheit heerscht, en de een des anderen talenten hoog acht! Ook hadt Heidanus zyne handt in de beroeping van *Wittichius* en *de Volder*. Maar het een en het ander baarde hem weinig rust. De heer Hoornbeek kwam opentlyk tegen hem op, en de begunstiging van Descartes en Coccejus verwekte hem vele vyanden, ja zo veel, dat hem zyne waardigheit van hoogleeraar wierdt afgenomen.

Daar zyn verscheide dagen in de Nederlandsche geschiedenissen bekend, van welke men mag zeggen: *Excidant illi dies ævo.* Onder deze mag men ook wel tellen den dag van het afzetten van Heidanus. Men zou hier die wonde niet opkrabben, indien men niet nodig oordeelde, dat het, ter waarschuwinge van velen, wel in het licht verdiende gestelt te worden, aangezien men de zaak, die men by het afzetten van Heidanus in het oog hadt en zocht door te dryven, namentlyk om eene scheuring in de kerke te maken, wederom heeft trachten te hervatten, en mogelyk den moedt nog niet verloren geeft om by eene gunstige gelegenheit het eens uit te voeren, als men door vleiery zommigen geblinddockt, en door vervolginge anderen overweldigt zal hebben. Immers de heer *Johannes Ens*, thans vermaard hoogleeraar in de akademie te Utrecht, predikant in de Beets zynde, heeft onder den naam van *Johannes van der Heiden* onwedersprekelyk getoont, dat de toeleg van de schryvers van het *Ouderlings Protest*, den *Spiegel der zinnebeelden*, en van *Sions Worstelingen*, welk laatste den naam van zynen opsteller aan het hoofdt draagt, namentlyk den befaamden *Fruytier*, predikant te Rotterdam, om eene scheuring in de kerke te maken, zyne broeders uit de kerke te bannen, en tot dien einde de overheden tegen de zelve op te hitsen, en zo het oogmerk daar door niet kon bereikt worden, het volk op te stoken om een oproer in het landt te verwekken. Gelyk dan Fruytier over het uitgeven van dit galbittere boek zich eene synodale censuur heeft op zyn hals gehaalt, en niemandt ooit tegen van der Heiden is opgekomen om iets van zyn geschrift te wraken.

Om dan ter zake te komen, wanneer in den jare 1672 het landt van buiten bestookt en van binnen geschud wierdt, en het geschapen stondt, dat het gehele gemenebest in duigen zou vallen, zyn de akademie-en kerktwisten, die wat aan het bedaren schenen te zyn, op nieuw ontstoken, en in volle vlamme geraakt. Men maakte een toeleg om alle, die den naam van *Cartesianen* en *Coccejanen* droegen, uit de kerk te bannen, en eene ongeneeslyke scheur te verwekken. Men hadt daar toe hulp in de poorte van doen, die men dacht gevonden te hebben. Dezen toeleg ontdekte men zonder vele bewimpelingen, inzonderheit in het boek, genaamt: *Bericht aangaande de Coccejaansche en Cartesiaansche nieuwigheden*, gedrukt te Rotterdam in den jare 1674, alwaar men deze volgende woorden leest pag. 16 en 17: „Niet zonder reden is het dan, dat „zo vele welmenende Christenen in het Vereenigde Nederlandt, over de nieuwigheden zuchtende, met een hertelyk verlangen te gemoet zien, dat de hoge overheit met een Christelyken yver voor Gods kerke hier met Sara zal kunnen „zeggen tot Abraham: *Dryft deze dienstmaagdt met haren zone uit: want deze zal met mynen zone Izaak niet erven.* Daar „zyn vele Abrahams in dit landt, die Ismaël bemint hebbende deze lesse wat smertelyk zal voorkomen: maar de Almachtige Godt zal dit vonnis approberen, en door dit middel „rust geven in de religie, en de zelve in haren luister herstellen". Het schynt, dat de berichter goede correspondentie meent in den hemel te hebben, om dat zy zo volmondig zeggen, dat de Almachtige Godt hun geveIt vonnis zal approberen, maar de uitkomst heeft geleert, dat de heilige en rechtvaardige Godt dat oproerige en liefdeloze vonnis nog niet heeft geapprobeert, en daarom dat hunne correspondentie niet goed geweest is. Meer diergelyken zou men kunnen voor den dag brengen.

Men zocht zyne Hoogheit, dien groten vorst, in te boezemen, dat alle, die de Cartesiaansche en Coccejaansche studiën waren toegedaan, zyne vyanden waren, gelyk Heidanus zich daar over beklaagt, en zeer aardig toont, dat het immers niet kon gehaalt worden uit de Theologie van Coccejus, of de Philosophie van Cartesius. Maar waarschynlyk weten weinig menschen op wat gronden dit rust. Men zal het hier met korte woorden zeggen. Zy hebben in den jare 1672 voor den prins niet willen muiten, noch het volk ophitsen om hunne wettige overheit van het kussen te schoppen. Men wilde dan eens een proef nemen, om te zien, hoe het zou opgenomen worden, indien men goedvondt het voorgenomen stuk door te zetten. In classen en synoden stelde men wel daar toe de snaren door het voorstelien van zekere artykelen; maar dat was van te langen aassem: want daar moesten te veel deliberatien over gaan. Dus vondt men goed de proef daar van aan de professoren te nemen. Dat kon polityk behandelt worden, en dus dacht men ook met eenen de bronkwelle toe te stoppen. Dus wierdt in den jare 1676, den 16 January, in den Senatus Academicus door de heeren Curateuren van de akademie een dekreet aan de Professoren ter handt gestelt, waar in zekere artykelen wierden opgegeven van leerstukken in de Philosophie en Theologie, als geleert in de voorschreve akademie, met verbodt niet alleen van die voortaan te leren, of te verdedigen, ja zelfs over dit dekreet en de artykelen daar in te mogen schryven, op straffe van afzettinge van dienst. Zo luiden de eige woorden: *Alles op pæne, dat die gene, die hier tegen zich directelyk of indirectelyk zullen komen te vergrypen, het zy in het publyk, of onder de handt, zullen als wederhorige en schadelyke leden en leeraars van de universiteit, zonder eenige dissimulatie, verschoninge, of connivenție van hare ampten en bedieningen worden gedeporteert, en de leden van de zelve universiteit uit de zelve gerelegeert.* Dit dekreet kwam den professoren in het gemeen, en vooral den Theologanten en philosophen gansch onverwacht voor, en klonk als een donderslag in hunne ooren. Schoon niemandt in het dekreet genoemt wierdt, konden echter de heeren Heidanus, Wittichius en de Volder wel zien, dat het hen eigentlyk goldt: want de artykelen behelsden in zich zulke stukken, waar over de voorstanders van de leerwyze van Coccejus en Cartesius van hunne broeders waren beschuldigt, en waar tegen zy zich ook hadden verdedigt, en krachtig vertoont, dat zy dat nooit hadden geleert, maar dat het verdichtselen waren, op eene kwaadaardige wyze uitgestrooit, om die leerwyze verdacht te maken.

Wat was 'er nu in dit stuk te doen? Stil te zwygen was toe te stemmen, dat zy zulke stukken geleert hadden, welke van dien aardt waren, dat zy de verfoeielykste dwalingen en ketteryen in zich behelsden, en bygevolg zich zelven te beschuldigen aan zulke ketteryen schuldig te zyn, tot kwetsinge van hunnen goeden name, en tot verval van de akademie: eene zaak, die een edelmoedig hert niet kan verdragen. Men vondt dan goed de heeren Curateuren van de akademie schriftelyk te begroeten, en hen een vertoog over te geven: maar dit was voor een dove mans deur geklopt: zy wierden niet gehoort, en het vertoog ongeopent te rug gegeven. Dus was 'er niets over dan zich in het openbaar door het uitgeven van eenig geschrift te verdedigen. Maar dat was verboden op straffe van afzettinge; en wie zou schryven? alle drie te zamen: dan hadt de tegenparty wat zy zocht, en dan waren zy alle van hunnen dienst berooft. Dit wierdt van Heidanus ter herte genomen. Deze dan zich zelve beschouwende als een man van hoge jaren, zynde toen 79 jaren oud, en niet veel langer in staat om de akademie dienst te doen, daar zyne medegenoten, als jonger van jaren, langer konden nuttig zyn, zynde daarenboven met tydelyke middelen overvloedig voorzien, om, by beroving van ampt, op een halve predikantswedde te kunnen bestaan, boodt zich edelmoedig aan om dat werk voor zyne rekening te nemen. Het is waar, men zal zeggen, dat hy ook redenen hadt om zich te vleien, dat men met hem zo streng niet zou te werk gaan, om dat men hem niet duister te kennen gaf, dat het op hem niet gemunt was; behalven dat hy nu zulke hoge jaren hadt bereikt, en zo grote diensten aan de kerke en akademie gedaan; als ook om dat hy onlangs in eene redenvoering zich zo groot een voorstander van het huis van Oranje hadt getoont, en zyne zonen en kleinzonen aan den prins tot bescherminge van het vaderlandt opgedragen, die op 's vaders beurze een compagnie ten dienste van het gemeen hadden opgerecht, en zich zo mannelyk en wel, vooral de heer Crucius, gekweten, dat hy van zyne Hoogheit, eer hy nog de vereischte jaren hadt, tot vroedschap der stadt Leiden wierdt aangestelt. Zyne *Consideratien* verdienen in dit stuk gelezen te worden, *pag.* 33-39. Indien Heidanus zich nu daar mede gevleit heeft, de uitkomst heeft geleert, dat hy zulks te vergeessch heeft gedaan.

Hy nam dan het gehele werk, gelyk gezegt is, voor zyne rekening, en hy gaf zyne *Consideratien* over dit stuk in 't licht, waar in hy, na dat hy redenen hadt gegeven waarom hy dit werk op zich nam, de valschheit der beschuldigingen zo klaar in het licht stelt, dat iemandt, die niet blind is, daar van moet overtuigt zyn. Hy toont, dat zulke stellingen, zo als die in het dekreet waren opgegeven, nooit op de akademie van Leiden van iemandt waren geleert, en dat die stukken aan de heeren Curateuren ter kwader trouwe waren opgegeven. Het is waar, dat 'er een advokaat voor die artykelen opkwam, die wilde beweren, dat zy in de schriften van Coccejus en anderen te vinden waren: maar de heer la Maire, predikant te Amsteldam, heeft onder den naam van *Gelasius Major* dien advokaat zodanig afgerecht, dat hy zyn bekomst heeft gekregen, schoon alle lasteringen in dien opzichte nog niet opgehouden hebben. Wat was de uitkomst van dit alles? Heidanus wierdt voor de Curateuren ontboden, erkende de *Consideratien* zyn werk te zyn, en wierdt by hunne uitspraak van zyn ampt als professor gelicentieert. Dit geschiedde den 4 May des jaars 1676. Heidanus gedroeg zich, zo als men het van hem verwachtte, Christelyk en edelmoedig, en was verblyd, dat daar mede de slag, dien men meende te doen, gekeert was. Hy bleef in zyn ampt als predikant, tot dat hy in den jare 1678 door de doodt wierdt weggerukt.

Deze uitkomst vondt geen algemene goedkeuring. Die het werk berokkent hadden waren zeer te onvrede, dat dus hun slag, dien zy meenden te doen, om Wittichius te ligten, gebroken was. Anderen, waar onder aanzienlyke patriotten waren, zagen, dat dit van gevolg kon zyn voor de kerke en ook voor den Staat, en begonnen op middelen bedacht te zyn om den verderen voortgang daar van te stremmen: want het geen een professor overkwam kon ook wel eens een regent treffen. Dit veroorzaakte, dat de heeren Regeerders van Amsteldam te weeg bragten, dat 'er een vredesverdrag onder de predikanten van hunne stadt wierdt opgerecht, en dat vervolgens de heeren Staten van Hollandt een bevelschrift tot rust en vrede der kerke

ke uitgaven, waar door tot dus verre de ſcheuring is geſtuit.

Onder de Curateuren waren 'er ook, die zich over dit werk verlegen toonden. De heer Crucius, onlangs burgermeeſter te Leiden, was met anderen by den heere van Beverning, dien groten en ſchranderen ſtaatsman, die ook in den tydt, dat Heidanus afgezet wierdt, Curateur van de akademie was, op zyn Pathmos by Warmont. Over dit ſtuk geſproken wordende, nam Beverning een glas met wyn op, zeggende: *Ik drinke my de doodt uit dit glas, indien ik ſchuldt aan dit werk hebbe gehad.* Maar de heer Crucius nam met beſcheidenheit het glas uit zyne handt, zeggende, dat het niet betamelyk was, dat zulk een groot man zich daar over de doodt zou drinken.

Heidanus was niet alleen zeer ſchrander, geleerd en welſprekende, maar ook zeer aardig van geeſt. Hy was zeer vermakelyk om by te wonen, hy boertte op eene beſcheidene en aangename wyze aardig. Behalven de boeken, reets gemeld, en eenige twiſtſchriften tot zyner verdediging over den *Zabbath*, heeft hy uitgegeven zyn boek *de Origine errorum* (van den oorſpronk der dwalingen), daar de ſchranderheit van zynen geeſt en zyne belezenheit in uitblinken, hoewel het niet in alles voltooit is. Na zyne doodt gaf de heer Crucius zyn *Corpus Theologiæ* in twee ſtukken in quarto uit, dat waarlyk van de Godgeleerden verdient gelezen te worden, te meer, om dat men daar beknopt op zyn plaats vindt 't geen de oude kerkenleeraren, de kerkvergaderingen en ſchoolgeleerden over het ſtuk van de Godgeleerdheit gevoelt en geleeraart hebben.

HEIDANUS, in het Nederduitſch *van der* HEIDEN, (CASPAR) in het oprechten der gereformeerde kerken in Nederlandt, en daar na in de Palts vermaard, grootvader van Abraham Heidanus, van wien hier voor is geſproken, was te Mechelen geboren van *Gerrit van der Heiden*, een geacht man van die ſtadt. Caſpar Heidanus, tot den geeſtelyken ſtaat in de Roomſche kerke geſchikt zynde, ſtudeerde naarſtig, maar kreeg te gelyk ook kennis van de gronden van de gereformeerde religie, en hy deedt daar van by zyne ouders belydenis. Deze, om de ſtraffe der bloedige plakkaten te ontgaan, deden dezen hunnen eenigen zoon, 16 of 17 jaren oud zynde, uit het huis vertrekken. Hy was van een welgemaakte gedaante, en zeer bevallig. Hy kwam te Antwerpen, en geen of weinig geldt hebbende om te leven, zag hy een grote ſchoenmakers winkel, daar vele knechts werkten. Hy ging 'er meer dan eens voorby, ſprak eindelyk den meeſter aan, en verzocht, dat hy als leerjongen mogt aangenomen worden, om de koſt en huisveſting te hebben. De baas, de inſtantelyke begeerte van een welgemaakt jongeling niet langer kunnende wederſtaan, nam hem aan. Heidanus leerde binnen korten tydt het ambacht zodanig, dat hy in kunſt en vaardigheit alle de anderen overtrof. Wanneer de anderen ruſtten, werkte hy geſtadig door, en als de anderen zich vermaakten, bleef hy gaarne te huis. Alleen zynde oeffende hy zich in het lezen van Gods Woordt, dat hy heimelyk by zich droeg. Op een zondag op zyn kamertie in yverige gebeden zynde, wierdt hy van zyn baas overvallen, die hem opſtreedt, dat hy den hervormden Godsdienſt was toegedaan, en die hem, zo het ſcheen in groten toorn, vertoonde in wat gevaar hy hem en zyn huis hadt gebragt, en dreigde, dat hy hem in handen van de juſtitie zou overleveren. Caſpar ontveinſde zyn geloof niet, en hoe meer zyn baas ſcholdt en dreigde, hoe meer hy by zyn ſtuk bleef, gevende zich aan zynen baas over, om met hem naar zyn welgevallen te handelen, en betuigende, dat hy bereid was de waarheit, die hy kende en beleedt, met zyn bloedt te verzegelen. De baas, de ſtandvaſtigheit en bedaardheit van den jongeling ziende, en alzo, dat hy niet te vrezen hadt, ontdekte aan Caſpar, dat hy van de zelve belydeniſſe was. Hier door kreeg Caſpar gelegenheit om met anderen van de religie om te gaan, en van tydt tot tydt ook meer kennis van de waarheit; gelyk hy, als een die de gronden van de ſtudiën hadt, wel vorderde, en zyn talent in het onderwyzen van anderen op woeker zette. Wanneer de predikant te Antwerpen ten vure veroordeelt was, en het volk, als hy aan den paal was vaſt gemaakt, toeſchoot om hem te redden, maar de beul, eer hy hem verliet, hem met een hamer den kop inſloeg, zo dat hy ſtierf, wierdt Heidanus in zyn plaats tot predikant aangeſtelt. Hy deedt in dien tydt verſcheide tochten naar Hollandt en elders.

De kerk van Antwerpen was in dien tydt nog onder het kruis, en de bloedige plakkaten hielden hunne kracht. De hoofdſchout van Antwerpen, ſchoon niet vreemd van den hervormden Godsdienſt, moeſt de zelve echter uitvoeren, en daarom den predikant trachten in handen te krygen. De onderſchout, met zyne dienaren, kregen Heidanus in het oog, en vervolgden hem. Hy nam de vlucht in een huis, en verburg zich in een ſecreet. Een van de gerechtsdienaars ſtak het hoofdt door een klein venſtertie van die plaats, terwyl Heidanus op zyne kniën Godt badt, niet anders denkende als dat hy een gevangen man was: maar de dienaar ontdekte hem niet, het zy dat hy, door het hoofdt door een klein venſter te ſteken, zich zelf het licht benam, of dat 'er eenige andere oorzaken geweeſt zyn. Nergens in de Nederlanden veel veiligheit vindende begaf hy zich naar de Palts, daar vele vluchtelingen waren. Frederik de III gaf hun het klooſter Frankendaal met de inkomſten, daar toe behorende. Zy bouwden daar de ſtadt Frankendaal, en oeffenden den Godsdienſt in de Walſche en Nederduitſche talen. De aanzienlyke klooſterkerk wierdt ten dien einde in tweën verdeelt, en door een muur van malkander afgeſcheiden, gelyk dan de Godsdienſt in die beide talen daar geoeffent is, tot dat die ſtadt in den jare 1688 van de Franſchen met de kerk is afgebrand. Petrus Dathenus, dien men de rym-Pſalmen heeft afgedrongen, en die de Apoſtel der Nederlanden mag genoemt worden, was daar de eerſte Nederduitſche predikant. Deze te Heidelberg beroepen zynde, wierdt Heidanus te Frankendaal geplaatſt. De keurvorſt ſtelde Heidanus aan tot hofprediker by zynen zone Chriſtoffel, die met eenige benden, zo van den keurvorſt, als andere, den Nederlanderen te hulpe gezonden wierden: maar deze wierden van de Spanjaarden op de Mokerheide geheel verſlagen, en de jonge Paltsgraaf ſneuvelde daar met graaf Lodewyk en Henrik van Naſſau en andere groten. Heidanus ontkwam het naauwlyks op een paardt, dat zynen meeſter verloren hadt, blootshoofds, en nam de vlucht naar Hollandt: en van daar ging hy over naar Zeelandt. Hy bediende eenigen tydt de kerk van Middelburg; maar onder de beſchuttinge van het verdrag van pacifikatie van Gent menende veilig te zyn, keerde hy weder tot zyne eerſte kudde te Antwerpen: doch de ſtadt door de Spanjaarden verovert zynde, keerde hy weder naar de Palts. Hy wierdt aangeſtelt tot inſpector van Bacherach en het omleggende geweſt. Hy nam ondertuſſchen in bedenken om de beroeping van zyne oude gemeente te Frankendaal weder aan te nemen, die zeer naar hem verlangde: maar de doodt nam hem daar weg. Hy was een ſchrander en yverig man, en deedt, te Antwerpen zynde, als wy boven in het voorbygaan hebben aangeroert, verſcheide tochten naar Hollandt. Te Amſteldam ſtilde hy de beroerten, door zommige ſtrenge Lutheranen aangerecht. Hy was voorzitter op het ſynode van Embden, in den jare 1571 gehouden, daar de regelen voor de kerkelyke tucht zyn opgeſtelt, waar van hy een groot voorſtander was. Ook heeft hy in een ſynode nationaal, omtrent den zelven tydt te Dordrecht gehouden, voorgezeten. Hy gaf in den jare 1580 den Heidelbergſchen Catechiſmus in het Nederduitſch uit, en ſchoon 'er reets anderen waren, die het gedaan hadden, was het echter nodig dat naauwkeuriger te doen, het welk hy op zich nam, en 't geen gebrekkelyk in de andere overzettingen was verbeterde. Hy verrykte zynen arbeidt met de Schriftuurplaatſen, in den Hoogduitſchen druk, door de opſtellers daar by gevoegt, te vinden; en het is zyne overzetting, die als nog in de gereformeerde kerken van Nederlandt in gebruik is. Hy plaatſte daar by de liturgie der gereformeerde kerken, die, buiten eenige kleine veranderingen, ook nog in gebruik is. Hy voegde daar op den kant Schriftuurplaatſen by, waar uit hy meende dat de woorden der liturgie ontleent waren. Deze uitgave geſchiedde te Antwerpen met gratie en privilegie. Hy liet een eenigen zoon na, als de vader CASPAR VAN DER HEIDEN genoemt, en in den jare 1566 geboren. Deze was eerſt predikant te Wolmersheim, daar na te Frankendaal, en eindelyk te Amſteldam, alwaar hy in den jare 1608 gekomen, en in den jare 1626 geſtorven is. Hy was getrouwt met Clara van den Borne, welker vader hoofdſchout te Frankendaal was, waar by hy zes zonen en acht dochters verwekte. Twee van de zonen, *Abraham* en *Johannes*, zyn in de ſtudiën en in de Nederlandſche kerken vermaard geweeſt.

HEIDANUS, (JOHANNES) broeder van Abraham Heidanus, is ook een vermaard predikant geweeſt, eerſt te Naarden, daar na te Rotterdam, en eindelyk te Amſteldam, daar hy beveſtigt is den 25 November des jaars 1645, en geſtorven den 14 Juny des jaars 1670. Hy was getrouwt met Hildegonda Pater, van een goed en aanzienlyk geſlacht binnen die ſtadt, en heeft by de zelve verſcheide kinderen geteelt: maar daar zyn geen afkomelingen dan alleen van zyne dochter, die met den heer *Caſparus Commelin* getrouwt was, aan wien wy die ſchone *Beſchryving van Amſteldam* verſchuldigt zyn. Deze heeft twee zonen nagelaten, *Jan Commelin*, die een vermaard procureur en regent van het Huiszitten-huis te Amſteldam is geweeſt, en verſcheide zonen en dochteren heeft nagelaten. De twede van die zonen is *Caſparus Commelin*, beroemd Doctor in de genees- en hoogleeraar in de kruidkunde te Amſteldam, als nog in het leven, een eenigen zoon, mede *Caſparus* genoemt, hebbende. Johannes Heidanus heeft niets geſchreven.

HEIDAU, een Beyerſch ſlot en gerechtsſetel, tot het rentampt Straubingen behorende. *Chur-Bayern p. 325.*

HEIDE, een vlek in Ditmarſchen, by het welke die van Ditmarſchen in den jare 1599 op eenen dag drie maal wierden geſlagen, en gedwongen den vorſt van Holſtein in het open veldt te huldigen. Die van Ditmarſchen houden hier alle zaturdagen een marktdag. *Dankw. Holſt. Chron. p. 301.*

HEIDEGGERUS (JOHANNES HENRICUS) wierdt den 1 July des jaars 1633 op een dorp van de heerlykheit Greiffenſtein, in het Zwitſerſche Canton Zurich, geboren, daar zyn vader Hermanus Heideggerus predikant was. Hy wierdt, zyne ouderen vroeg verloren hebbende, door den Magiſtraat van Zurich onderhouden, en begaf zich in den jare 1654 naar de hogeſchole van Marpurg, en vervolgens in den jare 1656 naar die van Heidelberg, daar hy tot buitengewoon hoogleeraar in de Hebreeuſche tale wierdt aangeſtelt. In den jare 1659 wierdt hy als hoogleeraar in de Godgeleerdheit naar Steinfurt beroepen, en voor dat hy derwaarts vertrok te Heidelberg tot Doctor in de Theologie verheven. Hy deedt omtrent den jare 1661 een reisie naar de Nederlanden, en van daar te rug gekomen zynde gaf hy in het licht: *Diatribe de Paſchate emortuali Chriſti*, en in den jare 1664 het volgende: *Apologia de Auguſtanæ confeſſionis cum Reformatorum conſenſu, contra Dreſingium.* Toen de doorluchte ſchool van Steinfurt in den toenmaligen oorlog in den jare 1665 verwoeſt wierdt, verliet hy die plaats, en wierdt tot profeſſor in de Chriſtelyke zedekunde te Zurich aange-

gesteld. In den jare 1666 gaf hy eene uitlegging over het liedt van *Mozes*, en in het volgende jaar het eerste deel van zyn *Bibliotheca Patriarcharum* uit. In den jare 1667 wierdt hy in de plaats van Hottingerus tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit benoemt. In den jare 1669 schreef hy eene verhandeling tegen Augustinus Redingius *De peregrinationibus religiosis, imprimis Eremitana*, en verdedigde de zelve naderhandt tegen den gezegden Redingius. In den zelven jare wierdt hy, in de plaats van Coccejus, tot professor in de Theologie te Leiden beroepen, maar liet zich door den magistraat van Zurich bewegen, en bedankte vriendelyk voor dat beroep. In den jare 1672 gaf hy in het licht: *Anatome concilii Tridentini*; *Historia Deiparæ Virginis*, en het eerste deel van zyne *Dissertationes selectæ*. In het volgende jaar schreef hy zyn *Parthenio Gamica* tegen *Casparus Langius*, als mede zyn boek *De martyrio & consolatione martyrum*. In den jare 1680 hadt hy een letterstwist met *Christoffel Otto*, een Jesuit te Inspruk, over de apocryphe boeken der H. Schrift. In den jare 1681 liet hy zyn *Enchiridion Biblicum*, nevens zyn *Hospinianus redivivus* drukken, en wierdt in het zelve jaar tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Groningen beroepen, welk beroep hy echter niet aannam. In den jare 1684 kwam zyn *Historia Papatus* in het licht, daar hy *Guicciardini Historia Papatus* byvoegde. In den jare 1686 zorgde hy zeer voor de Fransche vluchtelingen, en schreef: *Manuductio in viam concordiæ Protestantium ecclesiasticæ*, en kort daar na: *Mysterium Babylonis magnæ*, en: *Tumulus concilii Tridentini*. Daar na reisde hy met den Hollandschen afgezant Jan Lodewyk Fabritius naar Bearn, Geneve, Lausanne, en andere plaatsen. In den jare 1691 hadt hy een verschil met Karel Sfondrati, abt van St. Gal, over de noodzakelykheit van den Doop en den Kinder-doop; ook schreef hy: *Diatriba de miraculis ecclesiæ Evangelicæ*, en gaf uit in den jare 1696 zyn *Medulla medullæ, ex medulla contracta*. Hy stierf den 18 January des jaars 1698. Zie *Historia vitæ Joh. Henrici Heideggeri, ejusdem Exercitationibus Biblicis præmissa. Hofmeisteri Historia obitus Heideggeri.*

HEIDELBERG, de hoofdstadt van de neder-Palts, in Craichgau, onder aan een berg, aan de rivier de Nekker gelegen, over welke zy een brug heeft. Zy wordt van zommigen voor de *Budor* van Ptolemeus gehouden, hoewel anderen willen, dat het Marheim is. Het is eene grote en welbewoonde stadt, en de residentie der keurvorsten van de Palts, die een heerlyk en sterk slot aldaar hadden, doch het welk de Franschen voor een gedeelte in de lucht hebben doen springen, tegen het gemaakte verdrag met den Dauphin in den jare 1688, wanneer men gedwongen was het zelve over te geven. Aldaar is ook beroemd het sticht van den H. Geest, nevens eene kerk, van den Paltsgraaf Rupertus, die daar na keizer wierdt, gesticht, waar in hy nevens vele andere keur-en vorstelyke personen in in het koor begraven legt. Wie eigentlyk deze stadt gebouwt heeft, is onbekend, doch woonde hier de broeder van keizer Frederik den I, *Conraad*, die in den jare 1192 stierf, welken de keizer de Palts schonk, die ook de stadt en het slot in veel beter aanzien, en de zelve van het sticht Worms aan de Palts gebragt heeft. Naderhandt is ze in den jare 1225 van den bisschop van Worms aan den Paltsgraaf Lodewyk gegeven. De Paltsgraaf Rupertus, die keizer wierdt, liet ze in den jare 1392 uitleggen, het welk tegenwoordig de Spiersche voorstadt genaamt wordt, en stichtte in den jare 1386 hier eene hogeschole, die grote vryheden kreeg, onder welke het recht over leven en doodt (*jus vitæ & necis*) over alle daar toe behorende onderdanen was, en zodanig, dat de landsheer zelf geen macht zou hebben het zelve te vernietigen. Deze hogeschool is wegens vele grote lieden beroemd, en de eerste bestierder (*rector*) aldaar was *Marsilius van Ingen*, die van Utrecht daar henen kwam. Zy heeft eene der beste boekeryen van gansch Europa gehad, die na het veroveren van de stadt in den jare 1622 naar Rome is gezonden, en aldaar in het Vatikaan gebragt. In den dertigjarigen oorlog moest de stadt zeer veel uitstaan, tot dat de zelve na de te Westphalen geslotene vrede weder aan den keurvorst Karel Lodewyk wierdt gegeven, die in den jare 1653 de akademie weder van nieuw stichtte. In de jaren 1689 en 1693 is deze plaats van de Franschen geheel verwoest, en afgebrand. De wyn, die hier wast, wordt in grote waarde gehouden. De stadt is ook wegens het grote vat beroemd, het welk in 't gemeen het Heidelberger vat genaamt wordt. Men klimt op het zelve langs een trap van 50 treden, en boven is een galdery van 20 voeten lang. Vooraan het vat staat het keurvorstelyke wapen; een tamelyk grote Bacchus zit 'er boven op, met vele saters en andere beelden van dronke menschen; en rondom zyn verscheide Duitsche vaarzen te lezen. Het zelve is zo hoog, dat men met een piek daar in staan kan, en is met 24 zware yzere hoepels beslagen. In den jare 1561 waren hier grote onlusten tusschen Tilemannus en Clebitius wegens de *consubstantiatie*, of tegenwoordigheit van het ligchaam en bloedt van Christus in het H. Avondmaal, wanneer de keurvorst Frederik de III, om de kerk rust te geven, beide met eer deedt vertrekken. De keurvorsten van de Palts bezitten den burgt van het sticht Worms als een leen, waar van eenige leenbrieven by *Tolnerus p.* 376 enz. gevonden worden. Zie den oorsprong daar van in 't artykel GRAICHGAU. *Mutii Chron. l.* XVIII *Leodius de Heidelbergæ Antiq. Freheri Orig. Palat. Part.* I. *c.* 10. & *Part.* II. *c.* 20. *Bertii Comm. Germ. Zeileri Itin. Germ. Zeileri Topogr. Palat. p.* 29. *Spanh. Hist. Eccles. sec.* XIV. *Missons Reizen.*

HEIDELSHEIM, eene kleine stadt in de neder-Palts, tot het ampt Bretheim behorende. De Paltsgraaf Koenraad heeft deze plaats met Graichgau, in het welke de zelve legt, aan de Palts verknocht. (Zie GRAICHGAU.) Daar na bragt markgraaf Herman de IV van Baden de zelve met het grootste gedeelte van Graichgau, door Irmentrude, eene dochter van den Paltsgraaf Henrik en nabestaande van gemelden Koenraad, aan zich. (Zie HENRIK de Schone.) Eindelyk heeft de markgraaf Karel in den jare 1468 de plaats als een rantzoen aan den keurvorst Frederik den Overwinnaar weder moeten afstaan, als deze hem in den slag by Wumpffen nevens graaf Ulrich van Wurtemberg hadt gevangen bekomen. *Tolner H. P. p.* 72, 73.

HEIDENHEIM, eene heerlykheit en stadt in Zwaben, den hertog van Wurtemberg toebehorende. Graaf Ulrich van Wurtemberg kocht de zelve, nevens de heerlykheit *Hellenstein*, van grave Koenraad en grave Ulrich van Helffenstein voor 60000 Duitsche guldens. Maar naderhandt kwam de Paltsgraaf Lodewyk aan den Rhyn en hertog van Beyeren in het bezit der stadt en heerlykheit Heidenheim, Hellenstein en de drie kloosters, Anhauzen, Herbrechtingen en Koningsbron. Doch graaf Ulrich nam het hem met geweldt weder af, en gaf hem uit vryen wille te Stutgard in den jare 1480 60000 guldens daar voor. Maar als Ulrich van Wurtemberg den hertog Frederik van Oostenryk tegen keizer Lodewyk van Beyeren hadt geholpen, verloor hy deze landen wederom. Anderen willen, dat Ulrich de Welbeminde dezelve gedurende de onlusten tegen de Palts, als hy gevangen genomen wierdt, verloren heeft. Maar na dien tydt verbondt zich Albrecht, hertog van Beyeren, met Ulrich, hertog van Wurtenberg, in den jare 1503, dat, wanneer hy hem tegen Paltsgraaf Ruprecht wilde helpen, hy hem daar voor het slot Hellenstein, Heidenheim, met Kirchberg, enz, zou overleveren, het welk hy ook voor 60000 guldens, op afslag van zekere schuldt van 125000, aannam. Naderhandt, als het Zwabische verbondt het hertogdom van Wurtemberg in den jare 1520 aan Karel den V overgaf, verkocht de keizer Heidenheim aan die van Ulm in den jare 1521, den 10 Augusty. Maar zulks duurde niet langer dan tot dat Ulrich door den bystandt van landgraaf Philips van Hessen de zelve in den jare 1524 wederom kreeg: want toen wierdt in den jare 1536 Heidenheim ingevolge van het bestandt aan hertog Ulrich weder overgegeven. In dezen standt bleef het wederom met de heerlykheit Heidenheim honderd jaren lang, tot dat de keurvorst Maximiliaan van Beyeren, na den slag van Nordlingen, in het Wurtenbergsche viel, en in den jare 1634 de heerlykheit met geweldt wegnam. Maar Everhard de III, hertog van Wurtemberg, is door de Westphaalsche vrede weder in 't bezit van deze heerlykheit, nevens drie kloosters in Brenzdaal, gesteld. *Historische Ephemerides des hauzes Wurtemberg p.* 297 &c. *Staat van Wurtemberg. Europ. Herold P.* I. *P.* 486. *Beschreybung vom Zwabs. Kreize pag.* 120. *Crusius Ann. lib.* IX *pag.* 3. *c.* 13.

HEIDENHEIM, voormaals een klooster, maar tegenwoordig een ambacht van Brandenburg-Anspach, in het zogenaamde Zwanen-veldt.

HEIDER, (DANIEL) een vermaard rechtsgeleerde, was te Nordlingen geboren, en wierdt tot pensionaris van de vrye Ryksstadt Lindau verkoren, welke stadt hy in haar verschil met de daar by gelegene abdy, de welke zich het gebiedt over de zelve uit hoofde van een door keizer Lodewyk den Godzaligen en keizer Lodewyk den Duitscher verleenden openbrief, wilde aanmatigen, grote diensten heeft gedaan. Hy gaf deswegen in den jare 1643 een groot werk in het licht. *Wagnereck* en *Rosler*, die ten voordeele van het klooster tegen hem hebben geschreven, beschuldigen hem, dat hy eenigen tydt een bediening in het klooster heeft gehad, en by die gelegenheit de hoedanigheit van den gezegden openbrief heeft onderzocht, hebbende zulks naderhandt aan de stadt ontdekt: maar hy heeft dit altydt krachtig ontkent. Hy overleedt te Lindau in den jare 1646. Zyne werken zyn van de geleerden wegens zyne grote ervarenheit in de oude Duitsche rechten en gewoonten hoog geacht. *Conringius in Censura diplom. Lindav. c.* I. *Tentzel in Hist. Vindic. pro Conringio p.* 10. *Rosler in Vindicat. contra Vindicias P.* II. *c.* 1. *n.* 5, 52. *Wegelin de civit. Lindav. prærogativa antiq. sec.* I. §. 14.

HEIGIUS (PETRUS) een rechtsgeleerde, geboortig van Straalsondt, in Pomeren, heeft geleeft in de XVI eeuwe. Hy was hoogleeraar en Raadsheer te Wittenberg, en stierf in het jaar 1599, in den ouderdom van een en veertig jaren. Hy heeft verscheide werken nagelaten, onder anderen: *Quæstiones Juris, tam civilis quam Saxonici*, door *Lodewyk Persona* uitgegeven. *Melchior Adam in vit. Jurisc. German. Freheri Theatr.*

HEIL, (DANIEL VAN) een kunstig schilder, was geboren te Brussel in 't jaar 1604. Hy verscheelde grotelyks in de verkiezing van het penceelwerk van andere schilders: want daar andere de verlustiging van het gezicht bedoelen, scheen deze op eene ontroering in de ziel der aanschouwers toe te leggen: want hy schilderde meest brandstichtingen en diergelyke voorwerpen, die ysselyk zyn om aan te zyn. Nochtans, 't geen tot zyn lof getuigt wordt, was alles zo natuurlyk, dat 'er niets dan de hette aan ontbrak. Onder zyne voorname stukken worden getelt de ondergang van Sodom en Gomortha met de gansche landstreke door een vuur uit den hemel, enz. en het verbranden van Troja. Zyn broeder JAN BAPTIST VAN HEIL, geboren mede te Brussel in den jare 1609, was insgelyks een braaf schilder in devote ordonnantiën en portretten. Hy wordt de beste, in vergelyking van zyne broeders *Daniel* en *Leo*, geacht. Van zyne werken wordt getuigt, dat zy geestig van vinding zyn. *A. Houbraken Schouwburg der Nederl. schilders* I *Deel.*

HEILA, HELA, eene kleine stadt in Poolsch-Pruissen, 14 mylen te landt, en 5 mylen over zee van Dantzig. Zy is niet heel sterk, dan alleenlyk dat zy aan de Oostzee, op den uithoek van

van een halfeilandt, het welk zich wel zeven mylen ver in zee uitstrekt, ook *Hela* genaamt, gelegen is. De inwoners zyn meest visschers, en de grondt is niet dan grof zandt. Het landt en de stadt Heila behoren sedert het jaar 1466 aan die van Dantzig, die hier een vuurbaak voor de zeevarenden des nachts houden. In den jare 1572 is Heila geheel afgebrand, gelyk als Cellarius berecht, die deze plaats, gelyk vele andere aardryksbeschryvers, den koning van Polen te onrecht zegt toe te behoren. *Descript. Polon. Tromsder.*

HEILBRUN, eene vrye Ryksstadt in Zwaben aan den Nekker. Zy heeft haren naam van de gezondbron, die aldaar is, tot welke eertyds zelfs eene grote menigte zieken kwamen, die, als men zegt, aldaar zyn gezond geworden; en worden in de 200 kwellen aldaar geteld, onder welke de voornaamste onder de hoofdkerke van S. Kiliaan legt, die door zeven pypen voortvloeit. De stadt legt op een vruchtbaren bodem, en levert goeden wyn op. Eerst was het maar een dorp, *oud-Beckingen* genaamt, en lag wel een halve myle van den Nekker. Naderhandt wierdt ze vergroot, en legt thans aan den Nekker. Keizer Henrik de IV zou de zelve tot eene stadt hebben gemaakt omtrent het jaar 1085. Conraad de III heeft ze tot eene Ryksstadt verheven; maar anderen willen, dat het onder de regering van keizer Frederik den II omtrent het jaar 1240 geschied is. De hoofdkerk is S. Kiliaan toegewyd, en zeer fraai gebouwt. Op des zelfs toren staat een reus van steen, op welken de leidekkers dikwils staan, een vaandel zwaaien, en zich dus zien laten. Men heeft hier zeer zindelyke straten, een ruime markt en een anzienlyk Raadhuis, nevens een zeer kunstig uurwerk. Terwyl deze stadt ook in de oorlogen met Vrankryk mede tot een voormuur van Duitschlandt strekte, is zy tamelyk versterkt. Hare regering is Aristocratisch en welgesteld, en de inwoonders zyn de Augsburgsche belydenisse toegedaan. Behalven vier dorpen, welke onder de stadt behoren, heeft zy grote vryheden, als, dat zy van het Ryk nooit kan verkocht of verpand worden. Hare burgers behoeven niet voor een vremd gerecht te verschynen, en houden hunne jaarmarkten met het zelve recht als Frankfort aan den Mayn. Het klooster van het Duitsche Huis aldaar heeft het recht het leven te schenken, maar moedwillige doodslagers kan de Raadt naar zich nemen. Voorts strekt zy den Zwabischen kreits tot groot aanzien; waarom ook dikwils kreitsdagen hier gehouden worden. In den jare 1388 is deze stadt van eenige Ryksvorsten verovert en geplundert. In den jare 1408 is 'er van den Zwabischen adel een groot tournoispel gehouden. In den jare 1497 is by het dorp Bockingen in een meir die vermaarde snoek, van Frederik den II daar in gezet, en die zich daar 267 jaren hadt onthouden, gevangen. In het jaar 1525 hebben de oproerige boeren deze stadt ingenomen, en in de zelve, en in het Karmeliter klooster, kwalyk huis gehouden. In den jare 1610 hebben hier eenige protesterende standen tegen de Roomschgezinden eene unie opgerecht. In den jare 1631 veroverden de Zweden, en in den jare 1634 namen de keizerlyken de stadt met verdrag in. In het jaar 1638 maakten de protesterende standen van den Rhynschen, Frankischen en Zwabischen kreits hier een verbondt met de kroon Zweden. In den jare 1667 wierdt hier door eene uitspraak, *laudum Heilbronnense* genaamt, het pledoi wegens den wildvangst tusschen keur Palts en keur Ments, nevens andere Ryksstanden, afgedaan. Als de Franschen in den jare 1688 in het Ryk vielen, vermeesterden zy haast deze plaats, maar moesten de zelve op de aankomst der geallieëerden weder verlaten. *Crusius Ann. Suev. Zeileri Topogr. Knipschild de Civit. Imperii lib.* III. *c.* 23.

HEILBRUNNER (JAKOB) wierdt in het Wurtembergsche dorp Ebertingen in den jare 1548 geboren. Zyn vader was Hieronymus Heilbrunner, eertyds farheer te Lauffen, en naderhandt superintendent van het kapittel te Vahingen. In den jare 1561 wierdt hy van den hertog van Wurtemberg onder de voedsterlingen te Stutgard aangenomen, tot dat hy op de hogeschole te Tubingen kwam. In den jare 1573 wierdt hy met Polycarpus Lyserus van den hertog van Wurtemberg naar neder-Oostenryk gezonden, alwaar hy van de landstanden verwelkomt, en by zyne aankomst om eene predikatie aangezocht wierdt, de welke hy nog op den zelven dag uit Psalm CX van het lyden en de opstanding Jesu Christi hieldt. Hier kwamen vele Jesuiten by hem, en hielden met hem een mondgesprek over den Godsdienst. Doch dewyl dit bezoek eenigermaten gevaarlyk scheen, zo liet men hen niet weder by hem komen. Van Wenen begaf hy zich by den grave Sigmund Hardek, aan wien hy was gezonden, op het slot Reigersburg, aan de grenzen van Moravië gelegen, en onthieldt zich daar acht weken lang. Van daar ging hy met gemelden graaf naar Sintzendorf. Gedurende dezen tydt van Heilbrunners verblyf stierf de predikant van de plaats; waarom hem van den vryheer van Rogendorf, landmaarschap in neder-Oostenryk, de zelve kerk opgedragen wierdt, de welke hy ook 2 jaren zonder bedonge bezolding bedient heeft. Maar als tot nu toe de Flacianen hunne dolingen ook in deze landstreken verspreid hadden, en Heilbrunner zich daar tegen aankantte, niet wetende, of hy van de genen, die met deze dolingen ingenomen waren, zou geduld worden, beriep hem in den jare 1575 de Paltsgraaf Johannes door zyn eigen broeder Philippus Heilbrunner tot hofprediker naar Tweebrugge, waar henen hy ook met Polycarpus Lyserus en andere reisgesellen in de maandt April van het gemelde jaar trok. Doch hy kon daar geen rust hebben voor dat hy in den jare 1580, in November, naar Bensheim in de Palts, op kosten van den keurvorst, reisde. Ondertusschen nam hy in den jare 1577 te Tubingen den Doctortytel aan. Naderhandt wierdt hy op verscheide plaatsen beroepen, van welke hy, op aanraden van den hertog van Wurtemberg, het beroep in de Palts aannam. Wanneer men hem eerst het hoogleeraarsampt in de H. Godgeleerdheit nevens de hofpredikers plaats aanboodt, koos hy liever de predikantsplaats te Bensheim met het superintentschap van Starkenburg. Maar tien maanden daar na benoemde hem de keurvorst tot generaal superintendent in de opper-Palts, in plaats van den afgezetten Martinus Schalling, waar in hy, onaangezien zyne weigering, wierdt bevestigt. Van hier moest hy zich in den jare 1584 in November weg begeven, en wierdt van de afgezondenen van den Paltsgraaf Johan Casimir van zynen dienst afgezet. Als dit ruchtbaar wierdt, boodt hem de Paltsgraaf van Nieuwburg zyne diensten aan, en maakte hem eenigen tydt daar na zynen hofprediker. Wanneer hy zich nu by de 30 jaren daar hadt onthouden, bemoeide hy zich sterk, alzo 'er gedurende dezen tydt geen mondgesprek met de Roomsch-Katholyken was gehouden, dat 'er eindelyk een te Regensburg in den jare 1601 wierdt toegestaan. En schoon hy in dien tydt verscheide beroepen kreeg, kon hy echter niet van den Paltsgraaf ontslagen worden. Maar na dat des zelfs zoon, Wolfgang Wilhelm van Dusseldorp, de Roomsch-Katholyke religie hadt aangenomen, ging hy in den jare 1615 in het Wurtembergsche, en wierdt eerst prelaat te Anhauzen, en naderhandt kreeg hy de abdy te Bovenhauzen, nevens de plaats van superintendent. Toen hy den 6 November in den jare 1618 het Euangelium op het feest van Allerheiligen verklaren, en daar by van den toestandt der zielen na de doodt spreken zou, wierdt hy, na 't luiden van de klok, door een beroerthett belemmert, en schoon hy eenigermate beter wierdt, naderhandt weder zo hard daar van aangetast, dat hy weinig uuren daar na den geest gaf. Onder zyne schriften zyn de voornaamste: *Dæmonomania Pistoriana*; *Anti-Tannerus*; *Carnificina Esavitica*; *de flagellatione contra Jacobum Gretserum*; *Apologia confessionis Principis Wolfgangi*; en eenige twistschriften met de Roomschgezinden en Gereformeerden. *Thumnius vita Heilbrunneri. Witte Memor.*

HEILIGE LANDT. Zie JUDEA.

HEILIGE LANDT, voortyds *Actania* genaamt, een klein eilandt, den hertog van Gottorp toebehorende, legt 6 mylen Westwaarts van den Ditmarschen oever, tegen over dien van Elderstadt. Het hadt voormaals 4 Duitsche mylen in den omtrek; maar in den jare 800 is een gedeelte daar van weggespoelt, en in den jare 1300 wierdt nog een ander gedeelte van het zeewater overstroomt, zodanig, dat nu tegenwoordig niet meer dan een karspel daar in is. Zy bestaat uit het bovenste en benedenste gedeelte. Het eerste is een hoge steenrots, op wiens top een vlakte is, hebbende 900 roeden in den omtrek. Deze rots heeft ook geen gebrek aan water, en is dus een tamelyke vesting, gelyk altydt een hopman met eene compagnie soldaten de wacht aldaar houdt. Het onderste gedeelte is ook rotsachtig, en heeft twee goede havens. De inwoonders, die omtrent duizend in getal zyn, geneeren zich meest van den kabbeljaauwvangst. *Dankwerth Beschr. von Sleswich und Holstein P.* II. *c.* 13. *p.* 152. *Molleri Isagoge ad Hist. Chers. Cimbr.*

HEILIGE SCHRIFTEN, of HAGIOGRAPHA. Men geeft dezen naam aan zekere boeken van de H. Schrift, de welke van de Joden *Kethubim*, dat is, *Schriften*, genoemt worden. Dit woordt, het welk zeer oud van gebruik in de kerk is, en van het welke Hieronymus menigmaal zich bedient in zyne boeken, is genomen van het gebruik der Synagogen, die sedert langen tydt de boeken van de H. Schrift in drie delen verdeelen, te weten in de *wet van Mozes*, in de *Propheten* en in de *Hagiographa*, of *Heilige Schriften*. De zelve maken eene onderverdeeling van de propheten in eerste, de welke zyn *Josua*, de boeken der *Rechteren*, en der *Koningen*, der *Kronyken*, en in latere, welke die genen behelzen, die men by ons *Propheten* noemt. De Heilige Schriften zyt de *Psalmen*, het boek der *Spreuken*, *Job*, *Ezra*, de *Kronyken*, het *Hoogliedt Salomons*, *Ruth*, de *Prediker*, en het boek *Esther*. Men moet hier aanmerken, dat de Joden den propheet *Daniël* en de *Klaagliederen* van *Jeremias* stellen onder het getal van de *Hagiographa*, en niet onder de Propheten; het welk de reden is, dat Theodoretus de Joden krachtig bestraft heeft over dat zy *Daniël* onder de propheten niet stellen. Maar het schynt, dat het niet dan een geschil van naam is, dewyl zy de boeken, die zy *Hagiographa*, of Heilige Schriften, noemen, zo wel erkennen door Godt ingegeven te zyn, als de gene, die zy Propheten noemen, en dat zy de Heilige Schriften stellen in den Kanon van de H. Schrift op de zelve wyze, als die van de eerste en van de twede orde. De Joden hebben vry al wat zaken bygebragt wegens de redenen van deze verdeeling; doch zy doen blyken, dat zy daar in meer scherpzinnigheit dan bestendigheit hebben. Zomwylen heeft men ook den naam van Heilige Schriften gegeven aan de boeken, die gemaakt waren door heilige mannen; maar dit is de eigen zin van dit woordt niet. Dit woordt *Hagiographa* komt voort van het Grieksche ἅγιος, (*Hagios*) heilig, en γράφειν (*graphein*) schryven. *S. Hieronymus. Theodoretus. Richard Simon Hist. Crit. du vieux Testament.*

HEILIGENBEIL, eene middelmatige stadt in het Brandenburgsch Pruissen, in de provincie Natangen gelegen. Zy was voortyds zeer vermaard, en hadt den name van *Swentomest*, dat is, *heilige stadt*, dewyl Curcho, een der voornaamste Duitsche afgoden, aldaar onder een eiken boom vereert wierdt. Maar

Maar na dat de Duitſche ridders zich daar omtrent nederzetten, liet de biſſchop Anshelmus gemelden boom omver hakken. Maar vermits iemandt voorheen, dien deze arbeidt was opgedragen, zich met den byl beſeerde, hielden de Pruiſen zulks als een ſtraffe Gods, en de byl wierdt voor een heiligdom gehouden, waar van de naam dezer plaatſe afkomſtig is. *Hartknoch Pruiſſ. Hiſt.*

HEILIGENBERG. Zie ANDECHS.

HEILIGENBERG, een landſchap in Zwaben, den graven van Furſtenberg toebehorende. Het heeft zynen naam van den H. berg en het bergſlot, waar in de overblyfſelen der martelaren Felix, Exſuperantius en S. Regula ten tyde van keizer Lodewyk den II begraven zyn. Voor dezen hadt het zyne eigene graven, welke Lazius van *Egino*, zoon van den Duitſchen helt *Isenbarnd*, en broeder van Welfo, afleidt. Maar in den jare 1413 zyn de heeren van *Werdenberg* bezitters van hunne goederen geweeſt. Dit graafſchap is door het huwelyk van graaf *Frederik van Furſtenberg* met *Anna*, dochter van graaf Chriſtoffel van Heiligenberg en Werdenberg, die in den jare 1534 is geſtorven, aan het huis van Furſtenberg gekomen. *Cruſius Annal. Suev. Zeilerus Topogr. Sueviæ. Europ. Herold P.* I. *pag.* 585.

HEILIGEN GEEST, (Ridderorde van den) eene der voornaamſte ridderordens in Vrankryk. De ſtichter van de zelve was koning Henrik de III van Vrankryk, die de zelve den 1 January des jaars 1579 inſtelde. Het oogmerk van deze oprechtinge was eigentlyk om de gemoederen van den adel, toenmaals door het zogenoemde heilige verbondt en de factie der Guizen van den koning afkeerig, weder te vereenigen, en daar benevens de vervalle orde van S. Michiël te vernieuwen en te verbeteren; waar by men kon bemerken uit eenige van den koning Henrik den III in den halsbandt geſtelde, en van Henrik den IV naderhandt veranderde cyffers, of *monogrammata*, dat 'er zeker geheim van liefde onder verborgen lag, naar den aardt van dat hof en van die tyden; nademaal de halsbandt der ridders uit goude leliën, met vurige vlammen beſtraalt, als mede uit rood-geëmailleerde leliën beſtondt, tuſſchen welke drie goude wit-geëmailleerde cyffers, of *monogrammata*, waren. De eerſte was een in malkander gevlochte H en een Griekſch Λ (L), waar mede men op den naam van koning Henrik en de koninginne Louïze doelde. Maar de twede weet men niet uit te leggen: hoewel Brietius *in Annalibus mundi* dit tegenſpreekt. Tegenwoordig beſtaat de halsbandt uit diergelyke leliën, uit een daar tuſſchen gekroonde en vlammen van zich werpende H, en uit verſcheide zegetekenen. Onder aan den zelven hangt een achtkantig goud en aan de kanten wit geëmailleerd kruis, in welkers midden eene duif, en op de andere zyde het beeldt van S. Michiël ſtaat, die den draak onder den voet treedt, om dat die ridders ook teffens ridders van de orde van S. Michiël zyn. Doch deze orde kreeg den naam van den H. Geeſt, dewyl de koning daar voor hieldt, dat het Pinxterfeeſt voor hem zonderling gelukkig was, om dat hy op het zelve geboren, tot koning van Polen gekroont, en eindelyk ook door de doodt van zynen broeder Karel den IX koning van Vrankryk geworden was. De koning ſtelde zich zelven tot hoofdt en grootmeeſter van deze orde, en deze waardigheit wierdt de kroon van Vrankryk ingelyft. Het getal der ridders was eerſt tot honderd perſonen bepaalt; doch hun getal is tegenwoordig groter. Zelfs zou de zelve vier kardinalen en vier aartsbiſſchoppen, of biſſchoppen, nevens den grootaalmoezenier, kancelier, ſtatiemeeſter, groot-ſchatbewaarder, griffier, heraut, deurwaarder, en verſcheide bevelhebbers begrypen. De koning wilde ook, dat men kommandeurs zou benoemen, vermits hy naar het voorbeeldt der koningen van Spanje voorhadt ieder eene kommandery te geven; maar de paus en de geeſtelykheit wilden zulks niet toeſtaan: waarom de koning ieder een jaargeldt van 1000 kronen uit zyne ſchatkiſt aanwees. Het ſtatiekleedt van deze ridders beſtaat in een langen met goudt en zilver rondom geborduurden mantel van zwart fluweel, met een lange ſleep, waar op vele goude leliën geborduurt zyn, van binnen met witte zyde gevoert. Maar de bovenſte mantel is met goude vlammen bezaait. Boven den mantel hebben zy een kruis, met eene duive aan een blaauw lint om den hals hangen. Op het hoofdt dragen zy een zwarte muts met witte rygerveêren. De ridders dragen dit ſtatiekleedt en den groten halsbandt der orde alleen by grote plegtigheden en op grote feeſtdagen, maar buiten de zelve het blote ordenskruis aan de linker zyde aan een hemelsblaauw lint, waarom men ook in Vrankryk zegt: *Hy zal het blaauwe lint krygen*, als men wil zeggen, hy zal ridder van den H. Geeſt worden. Op de mantels dragen zy het zelve kruis zeer groot van zilver geſtikt. Het jaarlykſche feeſt van deze orde wordt gemeenlyk op Nieuwejaarsdag geviert, doch op den laatſten dag van het voorgaande jaar wordt altydt een veſper gehouden, waar by alle ridders moeten verſchynen. Hunne gewoonlyke vergaderplaats is de Auguſtyner kerk te Parys, hoewel ook onder Lodewyk den XIV de vergadering elders is gehouden. De ſtatuten van deze orde beſtaan in 83 artykelen. *Palliot. Armorial. Thuanus lib.* LXVIII. *Matthieu Hiſtoire Tom.* I. *Aubigne Hiſtoire univerſelle. Anshelm. Hiſt. des grand. offic. de la Couronne. Teſtament de Colbert. Schonenbeek Ridderordens.*

HEILIGEN GEEST, (Ridderorde van den) eene ridderorde in Caſtilië. De ſtichter der zelve was Johannes de I, koning van Caſtilië, die in den jare 1390 op S. Jakobsdag te Segovia, in de hoofdkerk, de orde van den H. Geeſt ſtichtte. Het teken van de orde was een uit goude zonneſtralen beſtaande keten, aan welke eene goude wit-geëmailleerde duif, met een rode bek, nederwaarts gekeert, hing. Men zegt, dat hy ook op den zelven dag nog eene andere orde van minder rang zou geſticht hebben; maar beide zyn met de doodt van den ſtichter te niet geraakt. *Diego de Colmanares Hiſt. de Segovia cap.* 26. *Gryphius Ridderordens.*

HEILIGEN GEEST, (Ridderorde van den) eene andere ridderorde, de welke van Lodewyk van Tarento, koning van Jeruzalem en Sicilië, graaf van Provence, gemaal van de koninginne Johanna, in den jare 1353 geſticht is. Men noemde de zelve ook *het rechte verlangen*, en de ridders hadden op hun kleedt deze woorden: *Si Dieu plait*, dat is: *Indien het Godt behaagt*. Zommigen voegen 'er ook een knoop van goudt by, als een teken van vriendſchap. Men zegt, dat als koning Henrik de III uit Polen naar Vrankryk trok, om dat ryk in bezit te nemen, en te Venetië kwam, hem het boek der ſtichting van deze orde getoont wierdt, het welk hem tot het oprechten van zyne orde aanzette. *Du Pleis & Mezeray Hiſt. de Henry III. Villani l.* III. *c.* 83. *Bouchet Hiſt. de Provence. Sammarthan. Favin. Haudiques de Blancourt Recherche Hiſt. de l'ordre de S. Eſprit.*

HEILIGEN-HAVEN, of HILLIGEN-HAVEN, eene ſtadt, den koning van Denemarken toebehorende, in het Holſteinſche landſchap Wagrië, in het eilandt Femern gelegen.

HEILIGEN-STADT, eene ſtadt tuſſchen de Thuringſche en Brunswykſche grenzen leggende, en den keurvorſt van Ments toebehorende. Zy legt tuſſchen de ſteden Mulhauzen en Göttingen, naby den oorſpronk van de rivier Leine, en is de zitplaats van de keur-Mentſche regering over Eichfeldt, het welk het vice-Domampt genaamt wordt. Hier is ook de geſtichte prooſtdy van Henrik, en ſedert den jare 1579 een Jeſuiten-collegie.

HEILIGENVELDT, voor dezen eene Ciſterciënzer prooſtdy, onder het klooſter Nepomuk, in Bohemen, ſtaande; maar het welk in den Huſſiten-kryg is verwoeſt.

HEILIGLANDS, *Heilige landen*, zyn eenige landen omtrent de kuſten van Noorwegen, de welke verſcheide mylen in hunne lengte beſlaan. *Hackluit.*

HEILSBRON, een oud klooſter en vermaarde kweekſchool van Frankenlandt, tuſſchen Neurenberg en Anſpach, het welk, nevens het ambacht, de Frankiſche markgraven van Brandenburg in gemeenſchap bezitten. De oorſpronk der benaming van zekere gezondbron, van welke een van *Heydek* zou zyn gezond geworden, en de kapel alhier gebouwt hebben, is fabelachtig zo wel als dat naderhandt de donder in de bron zou zyn geſlagen, waar van zy hare kracht zou hebben verloren, en de hagelsbron genaamt geworden. Daarentegen is het zeker, dat Ottho, biſſchop van Bamberg, die een geboren graaf van Andechs en keizerlyke kancelier was, in den jare 1132 dit klooſter van de orde der Ciſterciënzen heerlyk bouwde, en met ryke inkomſten begiftigde, die door de oude burggraven van Neurenberg vermeerdert wierden. Deze verkoren ook de kerk alhier tot hunne begraafplaats, in welke de grafſchriften van *Frederik* den III en den IV, van *Johannes* den II, van *Frederik* den V, als mede van de keurvorſten *Frederik* den I, *Frederik* den II en *Sigismund* den I; van eenige nieuwe markgraven, en van zeer vele andere ſtandsperſonen, nevens hunne wapenſchilden, te vinden waren, voor dat omtrent den jare 1712 de kerk vernieuwt wierdt, waar door ligtelyk het een en het ander gedenkſchrift zal zyn verloren geraakt. Dus kan het ook geſchied zyn omtrent verſcheide boeken van de klooſter-bibliotheek, van welke echter nog een aanzienlyk getal voorhanden is, onder anderen een handſchrift van *Martinus Polonus* van zonderlinge waarde. Ten tyde der religie-verandering heeft de markgraaf Georg Frederik van Brandenburg de monniken verdreven, en in plaats van de zelve in den jare 1582 den 5 April op zyn geboortedag een kweekſchool geſticht, in welke honderd lands kinderen vrye woning, onderwys, koſt, boeken en kleding hebben, en zo lang als zy op de hogeſcholen of buiten dienſt zyn, jaarlykſch vyftig guldens ontfangen. In de volgende oorlogen is deze vorſtenſchool zeer verwoeſt, doch markgraaf Chriſtiaan van Bareuth en Albert van Anſpach lieten in den jare 1655, den 30 January, de zelve weder oprechten, van vyftig voedſterlingen bewonen, en de beſoldingen beſtellen. Deze vorſtenſchool heeft onder andere geleerde lieden den beroemden *Frederik Taubman* voortgebragt, die dikwils met veel roem van de zelve ſpreekt; gelyk ook het voornaamſte gedeelte van dit verhaal uit eene redenvoering over de doodt van den markgraaf Georg Frederik van Wittenberg genomen is. *Scriptores generales & Brandenburg. Renſchii Brandenburgſche Cedern-hayn. Stubneri Relation.*

HEILSBURG, of ALLERSBERG, in het Latyn *Heilsberga*, eene kleine ſtadt, nevens een ſlot, in Poolſch-Pruiſſen, aan de rivier de Aller, omtrent acht mylen van Koningsbergen gelegen. De biſſchop van Ermelandt houdt hier gewoonlyk zyne reſidentie.

HEIMBACH, een klooſter en kommandery van de S. Jansorde in de neder-Elzas, naby Landau gelegen. Het is wegens het verdrag beroemd, het welk tuſſchen den grootprioor van Duitſchlandt, Conraad van Braunsbergen, en den ordensmeeſter van S. Jan, Bernhard van Schulenburg, op de vergadering, in den jare 1382 aldaar gehouden, wierdt opgerecht, uit welkers kracht de kommandeurs van het Heerenmeeſterſchap in de Mark Brandenburg de macht hebben een Heerenmeeſter naar hun believen te verkiezen, welken de grootprioor van Duitſchlandt zonder tegenſpreken moet beveſtigen. Dit verdrag is

is in het gemelde jaar van den grootmeester van Rhodus op het algemene kapittel te Valence in Vrankryk bekrachtigt. *Becm. v. Joh. Ord. p.* 125-139.

HEIMBURG, een oud en beroemd adelyk geslacht in het Brunswykfche. Het zelve heeft den naam van het flot HEIMBURG, het welk uit de Duitfche Gefchiedeniffen tot den tydt van keizer Henrik den IV bekend is, wanneer de Saxen het zelve met 6000 man belegerden. Schoon zy nu in den beginne het zelve niet konden vermeesteren, kochten zy evenwel den kommandant met geldt om, om het zelve over te geven. Hier op wierdt het wel omver geworpen; maar als de Saxen van Henrik aan de Unstrut geslagen waren, moesten zy de floten weder opbouwen, onder welke dit Heimburg ook was. Na dien tydt namen de Saxen de floten aan den Harts wederom in, en bezetten ze met volk; want het stondt nog tot den tydt van Henrik den Leeuw, wanneer het zich in den jare 1180 aan keizer Frederik den I heeft overgegeven. In den boeren-oorlog wierdt het zelve volkomen geslecht, zo dat men 'er tegenwoordig niets anders dan overblyffelen van ziet. Maar het is buiten twyfel, dat keizer Henrik de IV dit flot aan iemandt gegeven heeft, die hem in den Saxifchen oorlog wel gedient hadt, waar van het ganfche geslacht den naam heeft bekomen. De eerste van het geslacht wordt *Anno* genaamt, die, volgens zommigen, uit Vrieslandt, of, als anderen willen, uit Zwaben geboortig is geweest. De zoon van dezen Anno fchynt een ander, van den zelven name van *Anno*, te zyn, die keizer Henrik den V grote diensten deedt. Daarom, als de keizer den Paltsgraaf Frederik van Saxen zyne landen ontnam, gaf hy hem eenige goederen daar van omtrent Schoningen, waar over deze Paltsgraaf in den jare 1116 Anno in een tweegevecht uitdaagde, die zich ook liet vinden. Doch terwyl de biffchop Reinhard van Halberstadt, en des zelfsproost Guncelinus daar tuffchen beide kwamen, wierdt de zaak bygelegt. Men kan niet met zekerheit zeggen hoe veel zonen hy gehad heeft; doch men vindt omtrent den jare 1146 drie broeders, namentlyk *Anno*, *Siegfried* en *Henrik van Heimburg*, die naar alle waarfchynlykheit zonen van den gemelden Anno geweest zyn. Henrik was een der Benedictynen in het klooster van S. Jan van Maagdenburg; Siegfried liet een zoon na, van den zelven naam. Deze jonge Siegfried leefde omtrent den jare 1176 aan het hof van hertog Henrik den Leeuw. Zyne zonen waren *Henrik* en *Anno*, van welke omtrent den jare 1199 gewag gemaakt wordt. Beide hebben de molen te Wegzungen en een stuk lands te Hemelryksrode aan het klooster Walkenried verkocht. Maar Henrik leefde op zyn flot Heimburg, hoewel hy ook by Ottho den I, hertog van Brunswyk, in dienst stondt. Hy liet na drie zonen, *Nicolaus*, *Lippoldus* en *Johannes*, van welke Lippoldus maar een zoon, *Henrik*, naliet, die in zyne jeugt fchynt gestorven te zyn. De twede zoon, *Anno*, plantte het geslacht voort. Hy was aan 't hof van Ottho truchfes, of voorfnyder, en zeer geacht, gelyk hy ook by des zelfs zone en opvolger Albert in grote genade bleef. Hy hadt ook een tydlang het opzicht over het zoutwerk te Schoningen, maar gaf het zelve in den jare 1256 weder over. Hy hadt drie zonen, *Henrik*, *Anno* en *Heimo*. Heimo ging naar Lyflandt onder de Zwaardbroeders, en wierdt van de zelve tot grootmeester verkoren. Maar dewyl hy ziekelyk was, deedt hy na verloop van twee jaren afstandt van dat ampt. Anno was Domheer te Halberstadt; doch Heimo heeft het geslacht alleen voortgeplant, en twee zonen verwekt, *Anno* en *Henrik*. Deze laatste hadt wederom twee zonen, van welke de jongste, *Henrik*, in den jare 1288 in een oproer te Helmstadt dood bleef. Maar de oudste, *Anno*, stierf ook zonder erven. Omtrent den zelven tydt hebben die van Heimburg hunne meeste goederen verloren: want dewyl het toenmaals in het grote *interregnum* (tuffchenregering) overal in Duitfchlandt flecht gefchapen stondt, en menigeen zonder oorzaak van zyne goederen verjaagt wierdt, fchynt het ook, dat Anno, den oudsten, dat ongeluk heeft getroffen: hoewel men zelfs zegt, dat hy een graaf van Rheineftein heeft om 't leven gebragt, en daarom de vlucht heeft moeten nemen. Dit is zeker, dat zyn zusters Bia gemaal, graaf Henrik van Rheineftein, het flot Heimburg bezat, maar de goederen omtrent Schöningen, Hotisleben, en Hoiersdorp zyn aan de vryheeren van Warberg verkocht. Doch Anno keerde naar Zell, trouwde met de dochter van Henrik van Hofingen, en kreeg daar door verfcheide goederen in het hertogdom van Luneburg. Zyne zonen waren: *Henrik*, *Hartwidus*, *Conraad* en *Anno*; maar dewyl van de eerste weinig gewag gemaakt wordt, fchynt het, dat zy jong gestorven zyn. Anno, die in het Kalenbergfche eenige goederen hadt gekocht, hadt twee zonen, *Martinus* en *Anno*. De zonen van den laatsten waren *Johannes*, *Heino*, *Anno*, *Harwicus* en *Martinus*. Deze hadden eerst hare zitplaats te Adensbeek, in het hertogdom Luneburg, maar verkochten naderhandt de zelve goederen, en kochten andere daar voor. Johannes was kanunnik te Minden; Anno hadt met den Raadt te Maagdenburg verfcheide onlusten. Daarom, als hy op een tydt by zekere plegtigheit in de stadt Maagdenburg kwam, en daar over onder het volk een oproer ontstondt, nam hem de Raadt, tegen den wille van den aartsbiffchop, in verzekering, en men vindt na dezen tydt van hem geen gewag meer gemaakt. Martinus plantte alleen het geslacht voort, wiens zonen uit den eersten echt waren *Volkmarus* en *Anno*. Maar dewyl Volkmarus kanunnik te Minden was, en Anno voor zyn vader stierf, trouwde Martinus in den ouderdom van 70 jaren voor de twede maal met Gefa van Steder, en verwekte by de zelve een zoon, *Martinus*, het Kindt bygenaamt. Deze leefde tot den jare 1482, wiens zonen zyn *Martinus*, *Antonius*, *Henrik*, *Afchwinus*, die van hertog Henrik den Ouden, en van Erik den Jongen de tienden in Lune, het veldt te Wunstrop, en de goederen Benniessen tot een leen kregen. Martinus verwekte *Henrik*, en deze *Heino*, van wien *Martinus* is voortgekomen, die *Justus Heino* naliet. Des zelfs twee zonen waren *Martinus van Heimburg* en *Frederik van Heimburg*, erfheer van Golteren, en Wolffenbuttelfche geheime Raadt. *Meibomius de gentis Heimburg. Orig. & Progress.*

HEIMBURG, (GREGORIUS) Doctor in beide de rechten, was geboortig uit Frankenlandt, en nam gedurende het concilie te Bafel het ampt van fecretaris waar by Æneas Sylvius, die naderhandt onder den naam van Pius den II den pauffelyken stoel beklom. Hier op wierdt hy fyndicus of penfionaris te Neurenberg, en in den jare 1460 van den hertog van Tyrol, Sigismund, wien de paus hadt in den ban gedaan, om dat hy den kardinaal Nicolaus de Cufa hadt gevangen genomen, naar Rome gezonden; maar hy kantte zich aldaar tegen het opperhoofdt van de kerk, Pius den II, die hem anders wel mogt lyden, zodanig, dat deze gedwongen wierdt hem zelf in den ban te doen, te meer, als hy onderstondt zich wegens de hem aanvertrouwde bezending op een algemeen concilie te beroepen, en zulks opentlyk aan de kerkdeuren hadt laten aanflaan, zelfs aanmerkingen over het pauffelyke brevet gefchreven, waar op Theodorus Lælius, biffchop van Feltri, voor den paus antwoordde, doch Heimburg gaf zyne verantwoording, en in het leger voor Wenen by S. Max eene twede verantwoording tegen den kardinaal Nicolaus de Cufa uit, welke fchriften in den aanvang der XVII eeuwe by malkander gedrukt, en in *Melch. Goldasti Monarchia S. Rom. Imp. Tom.* II, *van p.* 1576 *tot* 1631, gevonden worden, waar in mede *T.* I, *van p.* 557 *tot* 563, zyne *Admonitio de injustis usurpatonibus paparum Rom. ad Imper. Reges, & Principes Christianos*, die Flaccius *in Antilogia Papæ* heeft uitgegeven, te vinden is. Hy kwam naderhandt by den koning van Bohemen, Georg Podiebrad, als Raadt, en was nevens Rokyzan de oorzaak, dat de keizer zich omtrent den Apostolifchen stoel niet al te gunstig toonde. Ten laatste beriep hem Dietherus, keurvorst van Ments, aan zyn hof, na dat de koning van Bohemen was gestorven. *Balb. Misc. Boh. l.* VII. *Epit. regn. Boh. Pantal. de vir. illustr.*

HEIMENBERG (JOHANNES) was in den jare 1644 predikant te Bergambacht en klein-Ammers; daar na in den jare 1653 te Montfoort, en wierdt in den jare 1656 te Utrecht beroepen, alwaar hy de Franfche woede beleefde, en in den jare 1677 overleedt. Hy liet twee zonen na, *Casparus* en *Henrik*. De eerste, *Casparus Heimenberg*, wierdt in den jare 1681 predikant te Kuideltaart, in den jare 1682 te Wyk te Duurstede, en in den jare 1685 te Kampen in Overyffel, alwaar hy nog leeft, hebbende in druk uitgegeven: *Mozes en Aaron, of plichten der overheden en leeraren, en sieraadt van Christus kerke*, in 8. gedrukt te Kampen in den jare 1710. Voorts leven van hem nog drie zonen: *Petrus*, predikant te Kamperveen, *Johannes Carolus*, predikant op Schohlandt, of te Ens en Emmeloordt, en *Caspar Henrik*, predikant te Wormerveer. De twede zoon van Johannes was *Henrik Heimenberg*, in den jare 1687 predikant te Schalkwyk, in den jare 1696 te Wyk te Duurstede, en in den jare 1709 te Schiedam, alwaar hy in den jare 1710 overleedt. Deze heeft gefchreven een boek van den *Schilo over Gen.* XLIX, 10 in 8. en nog een werk in 4., genaamt *De Propheterende Hanna, of Uitlegging over den Lofzang van Hanna, en over Psalm* LXXXIX, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, als ook over *Hand.* XX, 26, 27, en *Psalm* LXVIII, 12, en *Jes.* LXII, 1, gedrukt te Amsterdam in den jare 1714.

HEIN, (PIETER PIETERSZE) gemeenlyk PIET HEIN, admiraal van de Hollandfche West-Indifche maatfchappy, een van de beroemdste en voortreffelykste zeehelden, was geboren te Delfshaven. Schoon hy maar van eene geringe afkomst was, generende zich zyn vader van de haring-redery, heeft hy echter doen zien, dat 'er eene grote ziel en kloekmoedige imborst in hem fchuilde, waar van hy, fchoon hy het begin van zyne jeugdt onbekend en zonder zonderlingen roem heeft versleten, door zyne mannelyke daden en dappere uitvoeringen naderhandt aan de ganfche wereldt genoegzame blyken heeft gegeven. Van jongs af heeft hy zich niet ontzien zich aan duizend gevaren, zo te water als te landt, bloot te stellen. Wat zou men al kunnen zeggen van zyne heldhaftige en voorfpoedige ondernemingen, van zyne wyze bestiering, van zyne stoute aanflagen, en van zyne grote overwinningen, in welke de wateren, winden, het vuur en de aarde voor hem fchenen te vechten, niet anders als of hy over de zelve, zo wel als over zyn krygsvolk geboodt? Alleen daar uit kan men zyne kloekmoedigheit genoegzaam afmeten, zegt *Dionysius Sprankhuizen*, dat zyn blote naam by de vyanden zo verfchrikkelyk was geworden, als het vel of de trommel van Ziska: want hy deedt geheel Vlaanderen, ganfch Spanje, en de gehele Nieuwe Wereldt beven. Overal was deze machtige jager van de zee bekend en gevreest, ja zo ontzagchelyk, dat de enkele bedreiging van zynen naam de krytende kinderen in de wieg tot stilte bragt. Zie *Spranks Tranen over de doodt van den groten admiraal*. Onder alle de overwinningen, die hy voor 't vaderlandt heeft bevochten, was wel de grootste, of maakte ten minste het meeste gerucht de verovering van de Spaanfche zilvervloot op den 8 September des jaars 1628, gefchat ter waarde van zes millioenen dukaten, of drie honderd tonnen gouds, behalven het geen het fcheepsvolk naar zich genomen hadt. Een fchrik-

ſchrikkelyke afbreuk van de Spanjaarden, die hunne nakomelingen na vele eeuwen nog mogen beklagen, zo menigmaal zy daar aan gedenken; en in 't tegendeel eene zo heerlyke overwinning voor de Nederlanders, dat zy daar voor eene grote dankbaarheit, naaſt Godt, aan dezen groten overwinnaar ſchuldig zyn. Inzonderheit bragt hy dit merkelyk voordeel by aan de Weſt-Indiſche maatſchappy, die zonder dusdanig een geluk toen ter tydt geen groten voortgang ſcheen te hebben. De dichters lieten niet na deze daadt naar verdienſten hemelhoog op te veiſelen, en de zelve door hunne geſchriften wereldkundig te maken. Zommigen noemden hem een tweden *Jaſon*, die het gulde vlies verovert hadt, waar op onder anderen de heer *Adrianus Hofferus* dit aardig puntdicht heeſt gemaakt:

Epigramma ad Regem Hiſpaniarum, Aurei velleris donatorem.

Aurea qui donas magnis heroibus unus
Vellera, Rex, velus, magne, tuere tuum.
Inſidiatur ei Belgarum audacia gentis,
Trajicit & ditem crebra carina Peru.
Si capiat, qui fulva ſoles dare vellera ſolus,
Cogeris donis vilior eſſe tuis.
Namque brevi, auriferæ ſpoliatus munere terræ,
Non niſi lanigeræ vellus habebis ovis.

Het welk door den Eerwaarden heere *Jakob Revius* zynde nagevolgt in het Griekſch, Franſch en Nederduitſch, zal men hier alleen het laatſte insgelyks laten invloeien.

„ Gy, die het GULDE VLIES geeft aan uw' trouwe knechten,
„ PHILIPPE, wacht uw Vlies, en wilt 'er toch voor vechten.
„ Een twede JASON hem begeven heeft ter zee,
„ En tracht, niet door de liſt of kunſten van MEDE',
„ Maar ruſtig voor de vuiſt dit kleinoodt te verkrygen.
„ Zyn naam is PIETER HEIN, wat hoeft men ze te
„ zwygen?
„ Hy heeft u deze vacht zo rouwelyk geplukt,
„ Dat, zo hem andermaal de kanſſe wel gelukt,
„ Gy wel het GULDE VLIES moogt geven aan de Staten,
„ En met het WOLLEN VLIES u vergenoegen laten.

Ter gedachteniſſe van het nemen dezer zilvervloot deden de Heeren Staten twee gedenkpenningen ſlaan, op welker eene zyde ſtonden twee malkander ontmoetende vloten, en rondom in den randt deze woorden uit *Jerem.* LI, 33: *Filia Babil. quaſi area calcabitur ab Aquilone tempore meſſis ejus*; dat is: „ De „ dochter van Babel is als een dorſchvloer, zy zal van 't „ Noorden getreden worden, als haar de tydt des oogſts over- „ komt". Onder de ſchepen ſtondt: VI. *Id. Sept.* CIƆIƆCXXVIII. *Auſpic. fœd. Regim. Belg. Societ. Ind. Occid. Ductu P. P. Hein potita eſt in & ſub Matanza, ſinu Cubæ inſ. Regia claſſe argentea Regni Novæ Hiſp.* Dat is: „ Den VI der Iden van September „ des jaars 1628 heeft de Weſt-Indiſche maatſchappy onder het „ hoog gezag van de Staten der Vereenigde provinciën, en „ onder het beleidt van Pieter Pieterſze Hein, de koninklyke „ zilvervloot des koninkryks van nieuw-Spanje, in de golf van „ Matanza by 't eilandt Cuba verovert". Op de andere zyde zag men eene platte globe van de Nieuwe wereldt, met deze woorden, insgelyks uit *Jerem.* XXVII, 7: *Gentes ſervient ei, donec veniat tempus, quo eandem ab ipſo ſervitutem exigent.* Dat „ is: „ De volkeren zullen hem dienen, tot dat de tydt komt, „ dat zy den zelven dienſt van hem eiſchen zullen". Op den anderen gedenkpenning ſtonden verſcheide ſchepen, en daar rondom: *Non ferro tantum Hiſpanus quantum valet auro; aurum aufer, ferro non ſuperabit Iber.* Dat is: „ De Spanjaardt is zo „ veel mans met het ſtaal niet, als wel met het goudt. Neem „ hem 't goudt af, hy zal met het ſtaal niet overwinnen". Aan de andere zyde: *Indica claſſe intercepta, partisque; ſine ſanguine opulentiſſimis ſpoliis ad Cubæ portum Hiſpanorum nunc damnis, quam olim cæde nobiliorem Foederatæ Belgic. Germaniæ Proceres e gaza captiva Monumentum cudi fecerunt* CIƆIƆCXXIX. *C. P.* Dat is: „ Na de Indiſche vloot onderſchept, en zonder bloed- „ ſtorting eenen zeer ryken buit by de haven van Cuba, nu „ vermaarder door de ſchade der Spanjaarden, dan eertyds door „ hunne moordery, gewonnen te hebben, hebben de Staten der „ Vereenigde Nederlanden dezen gedenkpenning uit den beko- „ men ſchat doen ſlaan in den jare 1629, met privilegie".

Deze roemruchtige zeevoogdt was een man van eene onvergelykelyke kloekmoedigheit, mitsgaders van een onverbeterlyk beleidt, onderſchraagt door eene wonderlyke onvertzaagtheit onder zyn ſcheepsvolk en ſoldaten; zo dat in hem alle de manhaftige krygsdeugden van een dapper en groot oorlogsheldt dus zamenvloeiden, dat men van hem zeide, dat de wereldt, verre van ooit een beter admiraal, zelfs nimmermeer zyns gelyken zou hebben gezien. Om welke reden Sprankhuizen hem noemde *de bloem van alle de zeevarende lieden, en den roem van den Nederlandſchen Staat.* Deze grote zeeheldt is eindelyk na vele ryke en grote overwinningen op het bedt van eere geſtorven, daar hy overwinnaar over zynen vyandt bleef; zo dat, gelyk hy in zyn leven was geweeſt, dusdanig ook in zyn ſterven was; overwinnaar in het eene en in het andere; des de ſchepen, die zyn dood lighaam overbragten, naauwlyks wiſten wat zy beſt zouden doen, of treuren over zyne doodt, of zegepralen over zyne overwinninge. In het laatſte van zyn leven heeft hy nog het meeſt by de zelve gewogen, hoewel naar ſcherper oordeel het eerſte in gewigt het laatſte ver te boven ging. Hy hadt inderdaadt altoos laten blyken, dat hy niet anders zocht te leven dan om eerlyk en zalig te ſterven. Nooit begaf hy zich op zee, of hy deedt dit, volgens het getuigenis van *Sprankhuizen*, in zulker voegen, als of hy van de aarde naar den hemel moeſt vertrekken: want eerſt zyne ziel bezorgt hebbende, maakte hy daar na eene ſchikking over zyne tydelyke goederen, en eindelyk nam hy een Chriſtelyk affcheidt van zyne vrouwe en vrienden. Zyn grafſchrift, het welk men hier na zal laten volgen, kan tot verdere beſchryving van zyne heldendaden en van zyne doodt verſtrekken.

De heerlyke grafſtede van dezen groten zeeheldt ſtaat tegen aan den muur, in de uiterſte middelhoek van het koor van de Oude kerk binnen de ſtadt Delft, zynde het pedeſtal van zwart marmer, van voren wat uitkomende, en aan de hoeken wat inwykende, waar op ſtaan vier afſtaande kolommen, twee naar het hoofdt, en twee naar het voeten-einde, van het zelve marmer, uitgewerkt naar de Doriſche orde; de baſementen en kapiteelen zyn van wit marmer, gelyk ook vier platte pilaſters achter tegen den muur, onderſteunende met hun alle een zwaar vierkant paviljoen, mede van zwart marmerſteen, van voren verheven met een driekanten voorgevel, waar in komt het wapenſchildt van den admiraal, en wederzyds op de hoekeinden ſtaat een hemel-en aardkloot, ten teken, dat deze grote watterheldt in de zeevaart en in den loop der ſterren, als nodige wetenſchappen voor een opperzeevoogdt, grotelyks afgerecht was. In het midden onder dit heerlyke overdek legt het beeldt van den overleden in volle wapenen van wit marmer, op een matras, heel kunſtig uitgehouwen, hebbende zyne linker handt op zyn nevenſtaanden helm ruſtende, en zyne regter handt nevens zich nederleggende. Achter tegen aan den muur, tuſſchen de voornoemde pilaſters, ſtaat in eene witte marmere lyſt een zwarte toetſtene tafel, waar in gulde letteren als helderſtralende ſterren in een duiſteren nacht ſtaan te flikkeren, uitmakende een heerlyk opſchrift in de Latynſche, als een algemene, tale, zyne roemryke daden meldende, wiens vertaling dus luidt in het Nederduitſch:

TOT GODS EERE EN EEUWIGE GEDACHTENISSE.

Beweent, ô Vereenigde Nederlanden, den afgeſtorven, wiens treffelyke verdienſten voor dezen vryen Staat niet lyden, dat hy ooit ſterfſelyk zy. Hier legt de admiraal PIETER HEIN, *voor Braſilië, de Mexikaanſche zee, de Portugezen en Vlamingen een noodſchikkelyke en ſchrikkelyke naam, dien de kloekmoedigheit de doodt, en de doodt het leven heeft gegeven. Op* DELFSHAVEN *in 't Noorden geboren zynde, heeft hy door het veroveren van een ryken buit uit de haven van Matanza in het Weſten de faam van zyn geboortelandt in beide de werelden gebragt. Zyner ouderen geringe afkomſt door kloekmoedigheit en eer van uitgevoerde daden overtreffende heeft hy getoont, dat de helden niet altydt geboren, maar door kloekheit gevormt worden. Door onvermydelyke gevaren van het geval zo ter zee, als te landt door Gods gunſt ontworſtelt zynde, heeft hy Indië, Spanje, Vlaanderen tot getuigen gehad, eerſt van zyne ſlaverny, daar na van zyne vryheit en overwinningen. Zonder lichtvaardigheit onvertzaagt, zonder opgeblazenheit grootmoedig, de ſcheepstucht naauw onderhoudende, gelyk te voren in alle onderdienſtbaarheit lydzaam, alzo daar na tot allerlei heerſchappy bekwaam. In het jaar* 1624 *onder-admiraal zynde, heeft hy de ſtadt S. Salvador in Braſilië, zelfs onder de eerſten op de wallen klimmende, den Portugezen ontweldigt. In het jaar* 1627 *heeft hy als generaal van de vloot zes en twintig ſchepen van den vyandt onder de muren van de zelve ſtadt met een wonderlyk ſtout beſtaan vermeeſtert, geplundert en verbrand: nog drie andere met eene ongelooffelyke dapperheit omtrent het eilandt Marea overvallen hebbende, heeft hy die oorlogspryzen in het gezicht van den vyandt weggevoert. In het jaar* 1628, *eene vloot van twintig ſchepen, met goudt, zilver, en zeer koſtelyke koopmanſchappen geladen, aan de ſtranden van* Cuba *met eene gelukkige ontmoeting verraſſchende, heeft hy de zelve met gelukkige wapenen overwonnen, en als een nieuwe Argosheldt, uit het nieuwe Colchis van de Nieuwe Wereldt, het gulde vlies van den koning van Spanje, ſchrikkelyk voor de vorſten van Europa, niet naar Griekenlandt, maar naar de Vereenigde Nederlanden, het welk nooit te voren geſchied was, overgebragt, en heeft voor de Weſt-Indiſche maatſchappy onwaardeerlyke rykdommen, den Spanjaardt gebrek, zyn vaderlandt ſterkte, en zich zelf een onſterffelyken naam verkregen. Eindelyk het admiraalſchap van de zee, het welk hy buiten verdient hadt, te huis verkregen hebbende, terwyl hy in een ſcheepsſlag met de Duinkerkenaren ſtrydt, na een bloedig gevecht overwinnaar blyvende van de ſchepen en van den vyandt, is hy met een kogel getroffen, en alzo tot zyn beſtemde perk onvertzaagt en loffelyk gegaan. Om zyne vermaardheit dan en kloekheit hebben de Raadsheeren, overſten van de Admiraliteit, volgens het beſluit van de doorluchtige en Hoog-Mogende Heeren Staten, hem dit gedenkſtuk opgerecht. Hy heeft geleeft* LI *jaren,* VI *maanden,* XXIII *dagen.*

Ten wierdt nooit man geacht voor ſchandelyk te ſterven,
Maar door een eerloos eind hem ſchande te verwerven.

De bovengemelde Adriaan Hoffers heeft ter eere van dezen wydberoemden en nooit volprezen admiraal dit volgende grafſchrift in rym gemaakt:

GRAFDICHT

Ter eere van den manhaftigen en wydberoemden heldt PIETER PIETERSZE HEIN, luitenant admiraal van Hollandt, voor

het

het landt kloekmoedig gebleven op den XVIII Juny van den jare 1629.

De vreze van de zee, de fchrik van 't trotfche Spanje,
Een eere van ons landt, en fterkte van Oranje,
Die 't Weften heeft berooft, en van zyn fchat ontbloot,
En Cuba heeft vertzaagt gemaakt tot in de doodt;
Die met een lichte brandt Brazilje heeft doen branden,
Die aan haar eigen landt den vyandt heeft doen ftranden,
Die, waar hy voer, of kwam, de vreze met zich bragt,
Die, waar hy vocht of ftreedt, vernielde 's vyands macht;
Die van zyn jonkheit af gewoont heeft op de baren,
En overal in 't Ooft en 't Weften was bevaren;
Die midden in den noodt nooit vreesde voor den noodt;
En dikwils in de doodt verloft is van de doodt.
Wiens deugden ende lof braveren d'oude tyden,
't Zy Griek, het zy Romein, vermaard door kloeke ftryden;
Die tegen 't Spaanfch geweldt gedurig hief zyn handt,
Wiens leven is geweeft tot voordeel van het landt;
Die met hem na de doodt gerukt heeft 's vyands fchepen,
En ftervend' naar het hert des Spanjaards nog gegrepen,
Duinkerkers hogen moedt gebroken en vernielt,
En d'overwinning ook al ftervende behieldt:
Legt onder in dit graf nu van de doodt geflagen;
Hoe zult gy nog zyn doodt, ô Nederlandt, beklagen!
En zeggen overluid: Hier ruft die grote heldt,
Die levend' ende dood den Spanjaardt heeft gevelt.

Boven deze grafftede hangt de wapenkas van den admiraal, gevult met des overledens wapenfchildt, zynde een vogel, op een heining zittende, beide zwart van verwe op een gulden veldt, waar onder hangt de wapenrok, aan wiens eene zyde de bevelhebbers-ftaf, en aan de andere zyde zyn degen hangen, mitsgaders de yzere handfchoenen en ridderlyke fporen. Boven op de kas ftaat zyn helm, en onder aan hangt de grote rouwbanier met het volle wapen, en de Admiraliteits ankers daar achter. Boven alle hangen drie hele grote fcheepsvlaggen met het Burgundifche kruis, in den jare 1628, weinig voor zyne doodt, door hem verovert met de koftelyke zilvervloot, tot zegetekenen van zo grote overwinningen, die daar tot eene eeuwige gedachtenifle en loffelyk aanzien van de heerlyke daden en dapperheit van dezen zeeheldt, door wiens kloek beleidt de zelve verkregen zyn, ten toon hangen.

Sprankhuizen heeft een traktaatie uitgegeven, het welk hy noemt: *Tranen over de doodt van den groten admiraal van Hollandt.* Zyne zinfpreuk was: *Argentum auro; utrumque virtuti cedit*, dat is: „ Het zilver is geringer dan het goudt; maar „ beide moeten voor de deugdt wyken". Daar zyn verfcheide gedenkpenningen ter gedachtenifle van zyne heldendaden in goudt en in zilver geflagen, hebbende elk zyne omfchriften, mede zyn lof en eer verbreidende. De afbeeldfels, die van hem in prent zyn uitgegaan, zyn verfcheiden, en onder anderen is 'er een met dit Latynfch tyddicht onder aan:

BeLLo CrVDeLes HeIn debeLLaVIt Iberos,
RegIs & HIfpanI tVnC fpoLIa aMpLa tVLIt.

Dirk van Bleiswyk Befchryving der ftadt Delft. Commelin Hiftorie van Frederik Henrik van Naffau, prinffe van Oranje. Van den Bofch Leven der doorluchtige Zeehelden. Bizot Medallifche Hift. van Hollandt.

HEINRICHAU, eene Cifterciënzer abdy in het Silefifche vorftendom Munfterberg, de welke door Nicolaus, kancelier van Henrik met den Baardt, en Domheer te Breslau, in den jare 1222 is gefticht, en naderhandt van den gemelden hertog rykelyk begiftigt. Zy heeft van de Huffiten, en daar na van de Zweden veel geleden. De abt is federt eenigen tydt landshoofdman van het gezegde vorftendom. *Luca Schlef. Chron.*

HEINS, een fchilder. Zie HAINS.

HEINSBERG, eene kleine ftadt in het hertogdom Gulik, aan de rivier de Roer gelegen, den keurvorft van Keulen toebehorende, is eertyds een graaffchap geweeft, zynde in de XVI eeuwe uitgeftorven, Van deze graven kreeg *Philips* in den jare 1167 en *Theodorik* in den jare 1208 het aartsbisdom van Keulen, en *Johannes* kreeg in den jare 1419 het bisdom van Luik. *Tromfder.*

HEINSIUS (DANIEL) was geboren te Gent in Vlaanderen in den jare 1580. Hy was niet meer dan drie jaren oud wanneer Nicolaus Heinfius, zyn vader, hem uit zyn vaderlandt bragt van wegens de burgerlyke oorlogen, Hy ftudeerde eerft in Zeelandt, vervolgens te Franeker, en naderhandt te Leiden, in Hollandt; en hebbende zeer grote voortgangen gedaan in de kennis van de Griekfche en Latynfche talen, maakte hy zich bekwaam om met goedvinden der verzorgers van de Leidfche hogefchole anderen in die tale, als mede in de oudheden, te onderwyzen. Hy wierdt naderhandt tot opziender over de Leidfche boekzaal verkoren, en om de ftaatkunde en hiftorie te leeraren in de hogefchole van die ftadt. Hy bekleedde beide die bedieningen met luifter, en verkreeg een groten roem niet alleenlyk onder de geleerde lieden van de Nederlanden, maar ook onder alle de doorluchtige mannen van Europa. De koning van Zweden maakte hem zyn hiftoriefchryver en Raadsheer van ftaat, en de republyk van Venetië maakte hem ridder van S. Marcus, van welke ridderorde Marcus Antonius Morofini, die toen ter tydt gezant van die republyk in Hollandt was, hem de goude keten om den hals hing. Hy was in den jare 1619 fecretaris op het fynode van Dordrecht, en men houdt daar voor, dat hy de voorreden van de Handelingen van dat fynode heeft opgeftelt. Hy ftierf den 25 February des jaars 1655, zynde getrouwt geweeft met Ermengarda Rutgers, zufter van den vermaarden Janus Rutgerfius, by welke hy een zoon, van welken in het volgende artykel zal gefproken worden, en eene dochter heeft verwekt. Hy heeft zeer veel gefchreven, onder anderen: *Crepundia Siliana, feu nota in Silium Italicum*; *Poëmata*; *Orationes*; *De contemptu mortis lib.* IV; *Ariftarchus facer, five Exercitationes ad Nonni Paraphrafin*; *Hiftoria rerum, ad Sylvam Ducis geftarum*; *Panegyricus Guftavo Adolpho dictus*; *Exercitationes facra*; *Hefiodus*, *Theocritus, Maximus Tyrius*, *Theophraftus Erefius*, *Ariftotelis Poëtica*, *Seneca Tragœdia*, *Horatius*, *Terentius*, *Ovidius cum notis*; *Satyra Menippæa*, enz. *Meurfius Ath. Bat. Valerius Andreas Bibl. Belg. Imperialis in Muf. Hiftor. Ghilini Theat. d'Huomin. Letter. Zeilerus in Catal. Hifp. p.* III. *Freheri Theatr.*

HEINSIUS, (NICOLAUS) de zoon van Daniël Heinfius, is te Leiden geboren in den jare 1620, en een voortreffelyk Latynfch dichter geweeft. Hy doorreifde in zyne jeugdt Vrankryk en Italië, en wierdt, weder in zyn vaderlandt te rug gekomen zynde, door Chriftina, koninginne van Zweden, genodigt om aan haar hof te komen, gelyk hy deedt. De Staten van Hollandt verklaarden hem naderhandt tot hunnen refident aan dat hof, welk ampt hy eenige jaren heeft waargenomen. Vervolgens weder in Hollandt te rug gekomen zynde is hy aldaar overleden in den jare 1681. Hy heeft de oude dichters, *Virgilius*, *Valerius Flaccus*, *Claudianus*, *Vellejus Paterculus*, en byzonderlyk *Ovidius*, met zyne aantekeningen in het licht gegeven. *Freheri Theatrum. Witte Diarium.*

HEISTER (GODFRIED, GRAAF VAN) was in Ooftenryk uit een aanzienlyk geflacht geboren, en kwam in den aanvang van den dertigjarigen oorlog in keizerlyke dienften. In den jare 1632 was hy overfte luitenant en kommandant van Duderftadt, alwaar hem de Zweden by het innemen van deze plaats gevangen kregen, en na verloop van eenige jaren weder los lieten. In den jare 1642, toen hy overfte was, raakte hy wederom gevangen te Freyftadt in Silefië, en in den jare 1643 hadt hy het zelve ongeluk toen de Zweden Halberftadt met lift veroverden. Na den dertigjarigen oorlog was hy in den Zweedfchen en Poolfchen oorlog keizerlyke generaal. Doch toen hy in den aanvang des jaars 1658 met 2500 Ooftenrykfche foldaten een tocht in Pruiffen deedt, met een voornemen om den winter in het bisdom van Ermelandt door te brengen, en hy al te na Mariënburg voorby ging, wierdt hy van de Zweedfche ruiters gevangen genomen, en in de ftadt gebragt. De Polen wilden hem tegen Wrangel, die te Zamoscie gevangen zat, of tegen Laurens Kanfterftein en Slangenveldt uitwiffelen; maar dewyl de koning liefft Ridderhielm daar voor wilde hebben, wierdt de zaak van tydt tot tydt uitgeftelt. Maar ondertuffchen ontvluchtte hy in boere klederen. Naderhandt onthieldt hy zich een tydlang te Breslau, alwaar hy aan de overzyde van den Olauftroom in den jare 1669 een prachtig huis kocht, het welk hy na dien tydt aan de Kapucynen inruimde, die een kloofter daar van maakten, het welk het eerfte van deze orde te Breslau is geweeft. Hy ftierf als keizerlyke onder-krygsprefident in den jare 1679, en liet na *Sibertus*, van wien hier na zal gefproken worden, en *Hannibal Jofephus*, die als keizerlyke generaal, kamerheer, en luitenant generaal te Warasdin, in Croatië, ftierf. Deze was met Sybilla Augufta, dochter van Frederik, graaf van Wied in nieuw-Wied, in den jare 1694 getrouwt. *Pufendorf de Rebus Carol. Guftav. lib.* V. §. 89. *Hamburg. Hiftor. Remarq. an.* 1704. *p.* 215.

HEISTER, (SIBERTUS, GRAAF VAN) keizerlyke geheime Raadt, generaal veldmaarfchalk en overfte over een regiment voetvolk, geboren in den jare 1646, was een zoon van Godfried, graaf van Heifter. Hy kwam uit neder-Saxen in keizerlyke krygsdienften, in welke hy onvermoeid onder drie keizers bleef, en zo wel in Duitfchlandt, als voornamentlyk in Hungarië, byzonder in de Coruffifche onluften in den aanvang der XVIII eeuwe, zich zeer wel kweet, gelyk hy het door zyn verftandt en dapperheit zo verre bragt, dat dit koninkryk zich onder des keizers gehoorzaamheit begaf, en eindelyk in den jare 1711 door een verdrag tot ruft kwam. Hy wierdt ook van tydt tot tydt met ampten daar voor beloont, zynde eerft overfte te voet, daar na in den jare 1695 generaal veldtuigmeefter, in den jare 1700 werkelyke geheime Raadt, daar na generaal veldmaarfchalk, en in den jare 1707, in plaats van Lodewyk, graaf van Baden, gouverneur van Raab geworden. Hy hadt wel onder de regering van den keizer Jofephus wegens een kommando, het welk hem was ontgaan, eenig misnoegen, en de Czaar zocht hem als generaal over zyne troepen in zynen dienft te krygen; doch keizer Jofephus wilde hem niet laten gaan, maar droeg hem het opperfte kommando van het leger in Hungarië op. Eindelyk is hy op zyne heerlykheit Kirchberg in Stiermarken den 22 February des jaars 1718, in den ouderdom van 72 jaren, geftorven. Hy hadt vier gemalinnen. De eerfte was eene gravin van Lintzendorf, de twede eene gravin van Lamberg, de derde eene gravin van Gera, en de vierde eene gravin Catzian, die hy weduwe naliet. Uit den eerften echt hadt hy twee zonen: 1) *Rudolph*, graaf van Heifter, die in den jare 1704 als overfte in Hungarië dood bleef. Des zelfs eerfte gemalin was eene gravin van Kienburg, en de twede eene gravin van Gleisbach, die na zyne doodt een zoon ter wereldt bragt. 2) *Albertus*, graaf van Heifter, keizerlyke kamerheer, overfte en binnen-Ooftenrykfche hof-krygs-Raadt, die terftondt na zyns vaders doodt het regiment infantery heeft gekregen.

In den jare 1711, den 5 May, trouwde hy met Gabriëla Josepha, dochter van Dominicus Andreas, graaf van Kaunits, keizerlyke conferentie-Raadt en Ryks-onderkanselier.

HEITERSHEIM, HEITERSEN, een schoon slot, met een vlek, in Brisgau gelegen, alwaar de grootmeester van S. Jansorde in Duitschlandt resideert. Dit slot legt een halve myl van Stauffen, en twee van Brisach, en is met acht daar by leggende dorpen aan de orde voormaals van de vryheeren van Stauffen voor zekere somme gelds verkocht. Naar het zeggen van anderen zou deze plaats als een leen van de heerlykheit Rötel die van Slingen toebehoort hebben, die het aan de orde vereerden, gelyk als de markgraven van Hoogberg met de leens gerechtigheit omtrent deze orde hebben gedaan. In den jare 1675 wierdt dit slot, nevens het vlek, van de Franschen in brandt gestoken en verwoest. *Becman. Praun. Adel von Europa p. 537. Tromsdorf.*

HEKSTADT, eene kleine stadt, met een slot, aan de Wipper, in het graafschap Mansveldt gelegen. Zy behoorde voortyds aan het sticht van Halberstadt, maar wierdt in den jare 1439 in den oorlog van keurvorst Frederik van Saxen veroverd, en den grave van Mansveldt tot een leen gegeven. De voorstadt wordt wegens de aldaar leggende koperbergwerken *Koperberg* genaamt. *Spangenb. Mansf. Chron. Pruiss. Staats-Geogr.*

HELAM. Zie ELAM.

HELAM, een veldt aan de overzyde van de Jordaan, alwaar de koning David dood ter plaatse liet veertig duizend Syriërs, die tot onderstandt van de Ammoniten gekomen waren. Sobak, hun hooft, verloor aldaar ook het leven, en zeven honderd wagens bleven tot prys en buit van de overwinnars. II *Sam.* X, 18.

HELCESAITEN, ketters. Zie ELCESAITEN.

HELDAI, Netophatiet, kapitein van vier en twintig duizend krygsmannen ten tyde van David, koning van Israël. Hy hadt de wacht in de twaalfde maandt. I *Kronyk.* XXVII, 15.

HELDAI was een van die Joden, die in gevangenis weggevoert wierden. Van hem wordt gesproken by *Zacharias* VI, 10.

HELDBURG, een slot, stadt en ampt in Frankenlandt, aan het water Kreck gelegen, den hertog van Saxen-Hildburghauzen toebehorende. Men zegt, dat Hildebrecht, zoon van koning Clodoveus in Frankenlandt, deze plaats gebouwt heeft. Daar na is ze onder de graven van Henneberg geweest, tot dat ze door huwelyk aan den burggrave Albrecht van Neurenberg, en eindelyk aan den landgrave Balthazar van Thuringen is gekomen, die, als men zegt, allereerst den Heldburgers stadsrechten en vryheden gaf. Van den zelven is deze plaats aan keurvorst Frederik den II van Saxen gekomen. Deze stadt heeft in den Duitschen oorlog, vooral in den keur-Beyerschen en Tillischen inval, zeer veel geleden, als mede in de jaren 1630 en 1635 door eene woedende pestziekte. Het ambacht vervat, behalven verscheide dorpen, ook het steedtie *Ummerstadt*, en het weelte slot *Strauf*, het welk voormaals eene graaflyke Hennebergsche residentie is geweest. *Rudolphi Gotha P.* II. *c.* 40. *Hœns Coburg. Chron. P.* II. *p.* 81 *&* 84.

HELDEBALD, of HILDEBALD, gouverneur van Verona, wierdt tot koning van de Ostro-Gotthen verkozen, na dat Belisarius binnen Ravenna Vitiges hadt gevangen in den jare 529, of 540. Hy bleef echter niet lang in het genot van dit geluk, zynde gedood door een Vila, of Ultas Gepidius. *Procopius de Bello Got.*

HELDING. Zie SIDONIUS. (MICHIEL)

HELDRUNGEN, een slot, ampt en heerlykheit aan de Unstrut in Thuringen gelegen, behorende tot het Saxen-Weissenveilsche vorstendom Querfurt. Eerst hadt het zyne eigene heeren; daar na is het als een leen der landgraven van Thuringen en markgraven van Meissen aan de graven van Hohnstein gegeven; vervolgens is het in den jare 1422 by verruiling geheel aan de markgraven van Meissen en landgraven van Thuringen gekomen, en in den jare 1480 door koop aan Mansveldt, en wel eerst onder graaf *Gebhard*, en na des zelfs doodt in den jare 1492, zonder mannelyke erven na te laten, onder graaf *Ernst van Mansfeldt.* Vervolgens is het in bewaring, of sequestratie met het Mansfeldsche aan Saxen gegeven. Terwyl nu aan keurvorst Johan Georg den I zeker schuldenaar zyn recht daar op hadt overgegeven, is het zelve hem eigen geworden, en van hem naderhandt aan de Saxen-Weissenfeldsche linie by testament, en aan het vorstendom Querfurt gebragt. Het slot Heldrungen is anders tamelyk sterk geweest; maar in den dertigjarigen oorlog zyn de werken van de Zweden geslecht geworden. *Topogr. Sax. Sup. p.* 103. *Mulleri Annal. Sax. an.* 1422. *Spangenbergs Saxische Chron. cap.* 340 *seq. Europ. Herolt P.* I. *p.*625.

HELDT, in de Latynsche tale *Heros*, is de naam, dien de oudheit plagt te geven aan de doorluchtige mannen, anders genaamt *Halve goden*, dewyl het gemeen door bygelovigheit zich inbeeldde, dat, hoewel zy sterffelyk waren, echter hunne kloeke daden hen na hunne doodt in den hemel bragten, alwaar zy onder het getal der goden geplaatst wierden. Daar waren twee soorten van helden: de eenen waren enkelyk van de menschen geteelt, gelyk Julius Cæsar, en Augustus, zyn opvolger. De anderen waren half van eene hemelsche, en half van eene aardsche afkomst; en volgens de beschryving, die Lucianus daar van geeft, *Dialog.* III *de Mortuis*, was een heldt noch mensch, noch godt; maar bestondt uit alle beide te zamen. Plato *in Cratylo* is van het zelve gevoelen, en beweert, dat de naam van Heldt, in het Latyn *Heros*, voortkomt van het Grieksche woordt Ἔρως, het welk *liefde* beduidt, om dat de helden geteelt waren door eene uitwerking van de liefde der goden tot de sterffelyke vrouwen, of door die van een mensch tot de godinnen. Het is om deze reden, dat Cicero de Heroïsche of heldhaftige tyden noemt die gene, in welke geleeft hebben *Hercules*, *Castor*, *Orpheus*, en andere diergelyke; welke helden de fabuleuze oudheit meende van de goden geteelt te zyn. Zommige schryvers, onder welke is St. Augustinus, *lib.* X *de Civitate Dei*, *cap.* 21, zyn van gevoelen geweest, dat de helden aldus zyn genoemt geweest van het woordt Ἥρα, door het welke de Grieken verstaan de lucht, of Juno, die daar de godin van was, om dat men zich inbeeldde, dat de helden na hunne doodt de lucht gingen bewonen met de duivelen. Philo, *lib. de Mundo*, zegt, dat die genen, die de Grieken helden of duivelen noemden, door Mozes engelen genoemt worden, als houdende het midden tusschen Godt en de menschen, tusschen den hemel en de aarde. Het is in den zelven zin, dat Thales en Athenagoras helden noemen de zielen der menschen, die van hunne lighchamen gescheiden zyn. Daar zyn eindelyk eenigen geweest, die den naam van heldt afgeleid hebben van een ander Grieksch woordt εἴρειν, het welk *spreken* beduidt, om dat in de oude Attische taal aldus genoemt wierden de vermaarde redenaars, en de genen, die de begaafdheit van welsprekendheit bezaten. *Plato in Cratylo. Isidorus lib.* VIII.

Alle deze eige naamsbeduidingen van het woordt Heldt zyn gedwongen, en oneigen. Het is vry wat waarschynlyker, dat deze naam voortkomt van het Hebreeuwsche woordt *Hir*, dat is te zeggen, *wakende*; een naam, die door Daniël aan de engelen gegeven wordt. Men heeft zeer wel aangemerkt, dat de helden en de engelen de zelve waren; en inderdaadt Hesiodus zegt, dat de helden menschenhoeders zyn, gelyk de Christenen dit ampt aan de engelen plegen op te leggen. De Hr. Carolus Tuinman leidt het woordt *Heldt* af van *hel*, of helder, klaar, stralende, om dat een heldt, zegt hy, door dappere daden uitblinkt en doorluchtig is. „ Anders kan *heldt*", voegt hy daar by, „ afgeleid worden van *heil*, dewyl hy „ heil en verlossing uitwerkt". Zie zyne *Fakkel der Nederduitsche tale pag.* 137.

HELENA, een eilandt van Attika, aldus genaamt ter gedachtenis van de schone Helena, die daar aan landt ging, wederkerende naar Griekenlandt met haren eersten man *Menelaus* na de verovering van Troja. Het is een van de Sporaden, naby het hoofdt Sunium. Het zelve wierdt ook *Macria* genoemt, ter oorzake van zyne lengte; en hedendaags voert het den naam van *Macronisi*, naar het zeggen van Sophianus. Daar is eene fontein van den zelven naam op het eilandt van Chio, in wiens waterbak men staande houdt dat de gemelde Helena zich gewasschen heeft. *Stephanus.*

HELENA, de dochter van Tyndarus, koning van Lacedemonië, was de schoonste vrouw van haren tydt: doch voor het overige zonder eer en deugdt, en die een leven geleid heeft, vol van allerlei kwade gevallen. Daar zyn schryvers geweest, de welke met zo vele omstandigheden, en elk in het byzonder, de lighamelyke volmaaktheden van deze Helena hebben beschreven, dat men hen niet zou kunnen verschonen, zelfs wanneer zy met eige uitdrukkingen zeiden, dat zy dit niet dan boertende gedaan hebben. Onder deze heeft zich 't verste uitgelaten Konstantyn Manasses, hebbende in elf Grieksche vaarzen besloten een goed getal van bywoorden, de welke verbeelden de natuurlyke volmaaktheden van deze vrouwe. Men vergeet niet te zeggen, dat ze hare schoonheit in 't minste niet verschuldigt was aan de kunst, en dat de verw van haar lighchaam, zonder dat het nodig was te worden gewasschen, een zeer schonen glansch van zich gaf. Men geeft haar zeer welgemaakte benen, een kleinen mondt, een heel langen en blanken hals, grote oogen, en schone borsten. Homerus (*Iliad lib.* III, *vs.* 156) vergenoegt zich met de Raadsheeren voor Priamus, de welke Helena zagen inkomen, terwyl zy raadpleegden over de staatszaken met hunne vorsten, te doen zeggen, dat men noch de Grieken, noch de Trojanen behoorde te laken over hunne grote verdraagzaamheit, met welke zy zo veel moeite en ongemakken doorstonden ten opzichte van zulk eene goddelyke schoonheit. Zeker Spaansch monnik merkt aan, dat de schoonheit van deze vrouwe een wonder van de Natuur was, en dat men sedert een zeer groot getal van eeuwen de gewoonte heeft van te zeggen, wanneer men ten hoogste eene schoonheit wil verheffen: *Het is eene Heleen.* Zeker Fransch schryver, wiens boek genoemt wordt: *De la Louange & Beauté des Dames*, zegt, dat 'er dertig volmaaktheden vereischt worden om een schone vrouw te zyn, de welke hy begrepen heeft in een Fransch gedicht, overgezet in de Latynsche tale door Franciscus Corniger. Hy zegt, dat deze vertaling nog niet gedrukt is; doch dat 'er eene Italiaansche overzetting was in een gemeen werk van Vincent Calmeta. Zie hier het vertaalde gedicht van Corniger, bestaande in zyn geheel in achttien vaarzen:

Triginta hæc habeat, quæ vult formosa vocari
Fœmina, sic Helenam fama fuisse refert.
Alba tria & totidem nigra; & tria rubra puellæ:
Tres habeat longas res, totidemque breves.
Tres crassas, totidem graciles: tria stricta, tot ampla
Sint itidem huic formæ: sint quoque parva tria.
Alba cutis, nivei dentes, albique capilli,
Nigri oculi. &c.

Dat

Dat is te zeggen: „ Eene vrouw, die met recht schoon mag „ genaamt worden, moet hebben deze dertig volmaaktheden, „ de welke men zegt, dat Helena gehad heeft. Tot de schoon- „ heit van eene vryster worden vereischt drie witte en drie „ zwarte volmaaktheden, en zo vele rode. Zy moet 'er drie „ lange en zo vele korte hebben; drie dikke, en drie dunne; „ drie naauwe, en zo vele brede, daar by zo vele kleine. De „ zelve moet wit van vel zyn: zy moet hebben sneeuw-witte „ tanden, blond haair en zwarte oogen enz". Indien men wil te rade gaan zeker boek, genaamt: *Les neuf Matinées du seigneur de Cholieres*, zal men in het zelve een klinkdicht vinden (*pag.* 167 van den Paryschen druk van Jean Richer van den jare 1585 in 8.) het welk begint met deze woorden:

Celle qui veut paroir des belles la plus belle
Ces dix fois trois beautés, trois longs, trois courts, trois blancs,
Trois rouges, & trois noirs, trois petits & trois grands,
Trois estroits & trois gros, trois menus soient en elle.

Het zelve eindigt met *levres, doigts & cheveux menus, tell' fut Helene.* Het besluit is niet min ongerymd dan alle de voorgaande vaarzen: want om te weten, dat Helena dusdanig van ligchaam was, zou het niet genoeg hebben geweest haar te zien, terwyl zy hare oeffeningen deedt te Lacedemonië, naar het zeggen van Propertius *Eleg.* XIII, *lib.* III (*inter quos Helene nudis capere arma papillis Fertur, nec fratres erubuisse deos*); maar men zou noodzakelyk of een Paris, of een Menelaus, of ten minste een van hare andere mannen, die met haar getrouwt zyn geweest, of eindelyk een van hare minnaars hebben moeten zyn om zulks met waarheit te kunnen bevestigen. Deze Helena wierdt ten huwelyk verzocht door een groot getal van vorsten; en alzo haar vader niet wist wat hem hier in best te doen stondt, om dat hy vreesde die genen te vertoornen, aan welke hy haar niet zou toestaan, leerde hy van Ulysses een zeer goed middel om zich buiten gevaar van misnoegen te houden. Dit bestondt in te doen bezweren door alle deze medeëischers, dat zy de keur, die hy zou doen van een schoonzoon, zouden goedvinden, en altydt gereed staan om hem by te springen tegen alle de genen, die het huwelyk van Helena wilden storen. Alsdan huwelykte hy haar uit aan Menelaus. Daar zyn 'er, die zeggen, dat hy hem niet zelf tot schoonzoon verkoos, maar aan Helena toestondt uit alle hare vryers den gene te verkiezen, met wien zy het liefst wilde trouwen, en dat zy Menelaus voor alle de anderen verkoos. Apollodorus beweert, dat Tyndarus zyn ryk afstondt aan zynen schoonzoon: doch anderen zeggen, dat hy zich vergenoegde met hem tot zyn opvolger te benoemen. Zy was reets te voren door Theseus weggevoert geweest; maar men geloofde haar ter goeder trouwe op haar woordt, dat zy het gevaar ontkomen was zonder haar maagddom te hebben verloren. Volgens het zeggen van Plutarchus hadt zy den vereischten ouderdom om te kunnen trouwen nog niet bereikt, wanneer Theseus haar wegvoerde uit den tempel van Diana, alwaar zy danste. Hy stelde haar onder het bestier van zyne moeder Æthra, en gaf hen beide in bewaring aan eenen van zyne boezemvrienden, en begaf zich tot den arbeidt, voorhebbende eene andere ontschaking, te weten van Proserpina, dochter van Aidoneus, koning van de Molossen, met zyn getrouwen vriendt Pirithous te doen. De broeders van Helena, Castor en Pollux, verloren geen tydt: zy vielen gewapenderhandt in het landt van Attika, om hare zuster wederom te hebben. De Atheniënzen verzekerden hen niet te weten waar zy was. Men was niet te vrede met dit antwoordt; men maakte vast gereedschap om vyandelykheden te plegen; doch zekere Academus, hebbende laten boodschappen aan de broeders van Helena, dat zy te Aphidne was, gingen zy deze stadt aantasten, en namen de zelve stormenderhandt in. De poorten van Athene wierden voor hen geopent; zy trokken binnen de stadt, zonder daar eenige wanorder te veroorzaken; zy verzochten niet anders dan het geheim te ontdekken. Zy bragten Helena te rug naar Lacedemonië: men zegt ook, dat zy de moeder van Theseus medebragten, en dat deze goede vrouw Helena volgde, zelfs tot binnen Troja. Hellanicus zegt, dat Theseus vyftig jaren, en Helena niet meer dan zeven oud was, ten tyde van hare wegvoering, en echter laat hy niet na van te zeggen, dat Theseus haar geschaakt heeft. Duris Samianus verzekert, dat Helena zwanger was van Iphigenia, wanneer men haar rukte uit de handen van haren rover. Pausanias (*lib.* II, *pag.* 65) verhaalt de zelve zaak, en voegt daar by, dat zy in de kraam beviel ten huize van hare zuster Clytemnestra, huisvrouw van Agamemnon, en dat zy haar de opvoeding van hare dochter aanbeval. Hy zegt, dat Euphorion, Alexander Pleuronius, en Stesichorus hadden getuigt in hare gedichten, dat Iphigenia de dochter was van Theseus en van Helena. De Argianen waren daar voor zo krachtig ingenomen, dat zy geloofden, dat Helena na haar kraambedt den tempel van Lucina liet bouwen, die in hunne stadt te zien was. Daar was in dit geval vry meer dan een mensch bedrogen. Agamemnon meende, dat Iphigenia zyne dochter was: want zyne huisvrouw deedt hem zulks geloven. Castor en Pollux beeldden zich in, dat hunne zuster als eene zuivere maagdt te rug kwam: want wanneer zy de zelve op dit tedere punt van eer ondervraagden, gaf zy tot antwoordt, dat men haar niet eens hadt aangeraakt. Wat zal men van Menelaus zeggen, die haar eenigen tydt daar na trouwde? Hy geloofde ter goeder trouwe, dat hy de man was, die de eerste bloem hadt geplukt, en middelerwyl trouwde hy eene moeder. Wanneer 'er gezegt is, dat Helena ondervraagt wierdt door hare broeders, heeft men gevolgt den geleerden Meziriak *sur les Epitres d'Ovide pag.* 483, die den Griekschen schryver, die hier aangehaalt wordt, op deze wyze verstaan heeft. Doch anderen, misschien met gewigtiger redenen, zeggen, dat Castor en Pollux hare zuster te raadt gaven, dat zy zich moest beroemen nog haar maagddom te hebben. Dit was voorzeker een zeer wyze raadt; zy verzekert by Ovidius, *Epist. Helenæ ad Parid.* dat Theseus niet anders op haar hadt kunnen verkrygen dan alleen eenige zoenties, die hy zelf door geweldt moest halen, en dat zy voor het overige niet meer dan wat schrik hadt geleden. Middelerwyl was de zaak in zich zelve dusdanig, dat Theseus de gelegenheit zo wel hadt weten waar te nemen, dat hy haar bezwangerde, gelyk hier boven omstandiger gezegt is. Doch de zaak wierdt verholen gehouden, doordien hare zuster Clytemnestra, in wiens huis zy was in de kraam gekomen, dit kindt, namentlyk de beruchte Iphigenia, voor het hare liet doorgaan. Het gewoonlyk lot der schakingen is, dat eene dochter daar by altydt haren goeden naam waagt, 't zy dat zy de zaak bekent, 't zy dat zy die ontkent: hoe schoner zy is, hoe meer men gelooft, dat zy deze wet ondergaat. Onze Roman-schryvers hebben geen of weinig acht daar op geslagen, of wel zy hebben meer het gerucht van de gevallen dan de waarschynlykheit beoogt. Het is genoegzaam door de gansche wereldt ruchtbaar, dat Helena door Paris, den zone van Priamus, weggevoert wierdt, en dat alle de Grieken zich hebben laten gelegen zyn aan den smaadt, dien Menelaus daar door heeft geleden. Hier is uit ontstaan de oorlog van Troja, van welken de dichters zo veel geruchts hebben gemaakt. Paris hebbende het leven verloren in het laatste jaar van dezen oorlog, bekleedde zyn broeder Deïphobus zyne plaats by Helena. De Grieken vermoordden hem op eene lelyke wyze in dien zelven nacht, als de stadt Troja door hem bemachtigt wierdt. Zy wierden in hunnen aanslag zo veel begunstigt door Helena, als zy zelf zou hebben kunnen wenschen. Zie by Virgilius *Æneid. lib.* VI, *vs.* 495, 511, 518 den ellendigen staat van Deïphobus, hoe schandelyk zyn ligchaam is mishandelt geworden, en op wat eene verfoeielyke wyze Helena hem heeft verraden. Deze geile vrouw meende, dat dit onmenschelyk slagtoffer nodig was om de gramschap van Menelaus te stillen. Zy zou vry beter van de zaak geoordeelt hebben, indien zy minder acht hadt geslagen op de lelykheit van haar kwaadt, dan op de goedertierenheit van den Griekschen vorst. Menelaus stelde zich aan als een goedaardig man, verzoende zich zonder grote moeite met zyne huisvrouwe, en bragt haar zeer beleefdelyk weder naar zyn huis. Deze arme man was zo eenvoudig, dat hy zich inbeeldde, dat zyne vrouw van hertzeer uitteerde in het huis van Priamus, en dit was wel de hoofdzakelykste beweegreden, die hem aanporde tot te verovering van Troja. Men hadt voorzeker geen ongelyk, wanneer men aan Menelaus verweet, dat zyne huwelyksvlam, byna uitgedooft, weder begon op te flikkeren, zo dra Helena hem hadt verlaten, om een anderen man aan te kleven:

Acrius Hermionen ideò dilexit Orestes,
Esse quod alterius cœperat illa viri.
Quid Menelae doles? Ibas sine conjuge Creten,
Et poteras nuptâ lætus abesse tuâ.
Ut Paris hanc rapuit, tum demum uxore carere
Non potes, alterius crevit amore tuus.

Dat is te zeggen: „ Orestes heeft Hermione krachtiger bemint, „ om dat zy begon genegenheit te bewyzen aan een anderen „ man. Wat reden van droefheit hebt gy, Menelaus? Gy ver- „ trekt immers zonder wyf naar Creta, en kunt met vreugde „ van uwe jonggetrouwde gescheiden zyn: doch zo dra Paris „ haar weggevoert heeft, kunt gy uwe huisvrouw niet missen: „ uwe liefde is door die van een medeminnaar vuriger gewor- „ den". De oudheit moet ongetwyffelt krachtig overtuigt zyn geweest van de goedaardigheit van de gewillige mannen, dewyl zy ons den godt Vulkaan zo gemakkelyk omtrent zyne huisvrouwe heeft verbeeld. De godt van onzen dichter, wanneer hy by zyne huisvrouwe eenen van zyne medgesellen verraschte, vergenoegde zich met hem beschaamd te maken, en liet echter niet na van vuur te vatten door de zachte strelingen, die zy hem aanbiedt, zich zelf eerst beklagende, dat zy om zulk een geringe oorzake hem verdacht mogt houden van haar geen oprechte liefde toe te dragen. Daarenboven biedt zy hem een smeekschrift aan voor een van hare hoerekinderen (*Virg. Æneid. lib.* VIII) en haar verzoek wordt haar gunstiglyk toegestaan. Nog meer, Vulkaan spreekt van Æneas met achting: *Arma acri facienda viro*; „ Men moet", zegt hy, „ goe- „ de wapenen smeden voor zulk een heldhaftig man". Dit is in waarheit meer dan eene menschelyke beleefdheit. Deze woorden en aanmerkingen van Montagne *Essais liv.* III, *chap.* V, *pag.* 138, zyn veel te geestryk om aan deze kenners te mishagen. Doch, om in gene delen te veinzen, moet men dit nog zeggen, dat men zulke gedienstige lieden heeft gevonden, de welke, om de eer van Menelaus op te houden, hem de wapenen hebben doen opvatten uit enkel hertzeer over de trouwloosheit van Helena. In de Trojaansche oorlogen van Euripides dreigt hy haar te doden; en haar plicht is allerlei verschoningen by te brengen om zyne genade te verwerven. Zy staat onder anderen dit tot verschoning voor, dat zy na de doodt van Paris verscheide malen gepoogt heeft uit de stadt Troja te vluchten, om hare schuilplaats te nemen in het leger der Grieken, maar dat de wacht haar altydt verrascht hadt, wanneer zy

zy langs een touw zich van de stads muren wilde nederlaten. Zy voegt daar by, dat Deïphobus haar door geweldt trouwde. Pausanias, *lib.* V, *pag.* 166, maakt gewag van zeker standbeeldt van Menelaüs, Helena nalopende met het blanke zwaardt in de vuist, om haar te doden, wanneer Troja verovert was. Doch anderen onderstellen, dat hy zyn degen wegwierp, zo dra hy den boezem van Helena gezien hadt, en dat hy zich liet zoenen van deze verfoeielyke verraderesse, en haar streelde. Na de doodt van Menelaüs was Helena genoodzaakt de vlucht te nemen, en naar het eilandt Rhodus te wyken, op het welke zy ellendiglyk is aan haar einde gekomen: want zy wierdt aan een boom opgehangen. Nicostratus en Megapenthus, bastaarden van Menelaüs, hadden haar uit Lacedemonië verjaagt. Zy nam haar verblyf by Polyxo, hare bloedverwant, weduwe van Tlepolemus, koning van Rhodus, en bestierster van het koninkryk gedurende de minderjarigheit van haren zone. Polyxo, zich erinnerende, dat haar man gesneuvelt was in de belegering van Troja, en dat zy dien volgens Helena niet anders kon aanzien dan de eenige oorzaak van haren weduwlyken staat, nam een besluit van zich te wreken; en ten dien einde, terwyl Helena in het badt was, zondt zy tot haar eenige wyven, verkleed als furien, die haar aan een boom opknoopten. De Rhodiërs, willende dit geval vereeuwigen, bouwden een tempel, dien zy den tempel van *Helena Dendritis* noemden. De schryver van het Oude en Nieuwe Athene zegt met reden, dat duizend menschen spreken van de schone Helena, die niet weten, dat zy opgehangen is. Het is een misslag te zeggen, dat eene van hare medegezellinnen haar liet om 't leven brengen. Men zal by Photius vinden, dat zy zich zelf gewurgt heeft; en dat 'er by den eikeboom, aan welken zy zich ophing, zeker kruidt groeide, het welk men *Heleneion* noemt, en van dusdanige kracht was, dat het alle de genen, die daar van aten, twistig maakte. Plinius schryft dit kruidt geheel andere hoedanigheden toe: het zelve helderde de vrouwen op, en maakte vrolyk de genen, die daar van iets in hunnen wyn deden, *lib.* XXI, *cap.* 21. Hy merkt aan *cap.* X, dat men zeide, dat dit kruidt gesproten was uit de tranen van Helena. Men leest by den gemelden Photius, dat Thetis Helena deedt om hals brengen gedurende de te rug reize uit Griekenlandt; en naar het zeggen van anderen, dat zy met Menelaüs naar het Taurische Chersonesus trok om Orestes op te zoeken, en dat zy beide door Iphigenia opgeoffert wierden. De ongeregeldheden van haar leven verhinderden niet, dat men voor haar goddelyke eerbewyzingen pleegde na hare doodt, en dat men haar wonderen toeschreef. Men heeft reets gesproken van den tempel, dien de Rhodiërs haar toewydden. Pausanias maakt gewag van een anderen, die voor haar gebouwt wierdt in het landt van Lacedemonië. Wat hare mirakelen belangt, het zy genoeg, dat men aanmerke, dat zy Stesichorus, die de stoutheit hadt van in zyne gedichten tot hare oneer te spreken, met blindheit sloeg, en dat zy hem het gezicht wedergaf zo dra hy zyn woordt hadt in zyn hals gehaalt. Zy vergunde eene ongemene schoonheit aan eene zeer lelyke dochter, die dagelyksch in haren tempel gebragt wierdt. Men ziet in de lofreden van Isocrates ter eere van Helena, dat zy niet alleen de onsterflykheit verkreeg, maar zelfs eene goddelyke macht, van de welke zy zich bediende om hare broeders en haren man in het getal der goden te doen stellen: in dier voegen dat, indien Castor en Pollux bekwaam waren om die genen onderstandt te doen, die gedurende de tempeesten en ongestuimigheden der zee hunne gebeden tot hen zonden, dit hier uit voortkwam, dat hunne zuster hen met deze macht hadt verheerlykt, ten einde zy aan de gansche wereldt zou doen zien de herschepping, die zy in hen gebragt hadt. Zy waren in het graf, en zy bragt hen de goddelykheit toe. De loffelykste zaak van alle is, dat zy, de zelve gunst aan haren man Menelaüs bewezen hebbende, eeuwiglyk by hem wilde blyven. Isocrates brengt tot bewys by het gebruik van de Lacedemoniërs, die offerden voor Menelaüs en voor Helena niet als voor helden, maar als voor goden. Het was te Therapne, dat zy hen goddelyke eer bewezen, gelyk de zelve schryver aanmerkt. Doch Pausanias zegt niet, dat 'er een tempel van Helena binnen deze stadt is geweest: hy zegt alleenlyk, dat 'er een ter eere van Menelaüs gebouwt was, en dat men geloofde, dat Menelaüs en Helena daar ter plaatse begraven waren. Het is niet waarschynlyk, dat Paris zo lang heeft gewacht van zyn wil met haar te doen, tot dat zy op een eilandt aan landt gekomen waren. Echter wordt 'er gezegt, dat hy een gedenkteken op dit eilandt liet oprechten ter gedachtenisse van zyne eerste lustboeting. Men voegt daar by, dat Menelaüs dit gedenkteken niet onder den voet liet halen, en dat hy zich vergenoegde met daar op aan te tekenen, dat hy wraak hadt genomen over dezen smaadt. Zommige schryvers zeggen, dat Paris zyn vangst niet lang behieldt: want men beweert, dat hy naar den kant van Egypten zeilde, en dat hy aan den mondt van den Nyl, Canope genoemt, aan landt kwam, alwaar een tempel van Hercules was, die tot een vrye schuilplaats verstrekte voor de gevluchte slaven. Eenige slaven van Paris, hebbende tot die plaats hunne toevlucht genomen, lieten de priesters kennis geven van de daadt van hunnen meester, waar door het geschiedde, dat de koning Proteus hem deedt in hechtenis nemen, en hem met niet weinige scheldwoorden bejegende, en naderhandt hem geboodt zich spoediglyk van daar weg te maken; doch hy hieldt Helena aan met alle de andere dingen, die Menelaüs ontstolen waren.

Men heeft vry wat verdichtsels uitgestrooit wegens de geboorte van Helena; wy willen zeggen van het ei, uit het welke men beweert dat zy voortgekomen is. Men was niet te vrede met te zeggen, dat zy uit een ei geboren was; men voegde daar by, dat dit ei van den hemel was gevallen uit de maan, en dat de vrouwen van dat landschap eieren leggen, uit welke menschen geboren worden, die vyftien maal groter zyn dan de gene, die op den aardbodem wonen. Men weet zulks uit Athenæus, die zegt op de geloofwaardigheit van Herodotus van Heraclea, dat Neocles van Crotona het zelve hadt uitgestrooit in een van zyne werken. De uitvindingen, welke men toeschryft aan hare getrouwste dienstmaagdt Astyanassa, zyn een tytel van eerloosheit. Men leest in Photius, dat deze dienstmaagdt hare meesteres een gestikte gordel ontroofde, de welke Juno van Venus gekregen hadt, om die aan Helena te schenken, doch dat Venus de maagdt dezen gordel ontnam. Indien de schryvers, die van haar hebben gesproken, goede tydrekenaars waren geweest, de langdurigheit van hare schoonheit zou wonderbaar zyn geweest, en men zou moeten zeggen, dat de Grieken en de Trojanen tien jaren lang tegen elkander den oorlog hadden gevoert om een oud wyf te bezitten. Men beweert, dat Helena en Castor uit een zelve ei gesproten zyn. Dus mag men met reden onderstellen, dat Helena eene volwasse dochter was, wanneer de Argonauten naar Colchos trokken: want hare twee broeders, Castor en Pollux, gaven roemruchtige blyken van hunne dapperheit gedurende dezen vermaarden krygstocht. Het zou niet te veel zyn, indien men haar voor het minst den ouderdom van twintig jaren gaf, om de naauwkeurigste tydrekening te nemen. Men rekent omtrent dertig jaren tusschen dezen krygstocht en dien van Troja: dus was Helena vyftig jaren oud, meer of min, wanneer Paris haar roofde. Het beleg van Troja duurde tien jaren, en het was in het laatste jaar van deze belegering, dat Agamemnon en Achilles in geschil raakten. Boven dien moet men by den tydt, die dit geschil volgde, rekenen de verwondering van de Raadsheeren van Priamus over de goddelyke schoonheit van deze vrouwe. Zie hier dan Helena, die in den ouderdom van zestig jaren door den ongemenen glansch van hare schoonheit een gehelen Raadt doedt bekennen, dat zy de moeite waardig is, dat twee machtige natiën elkander pogen te verdelgen, gedurende den tydt van tien achtereen volgende jaren, en dat uit enkelde liefde voor eene vrouw. Dit is wel eene wonderlyke zaak! Paris eenigen tydt daar na gedood zynde, ontstondt 'er een zeer hevig geschil tusschen zyne broeders, wie van hen beide met de weduwe zou trouwen. Priamus geboodt hen een kamp aan te gaan, en beloofde haar aan den gene, die de overwinning zou behalen. Deïphobus streedt de beste van alle, en kreeg Helena. De een van zyne broeders, Helenus genoemt, was dusdanig vergramt over deze uitsluiting, dat hy uit Troja vertrok, en al zyn vermogen en krachten inspande tot ondergang van zyn vaderlandt. Hier uit kan men ligtelyk afmeten, dat Helena zelfs in den ouderdom van zestig jaren evenwel nog een wonder van schoonheit moet geweest zyn. Lucianus bewyst, dat zy ten tyde van het beleg van Troja een oud wyf was, en byna zo oud als Hecuba. Zy zou gewis veel ouder dan Hecuba zyn geweest, indien het waar was, gelyk 'er wordt gezegt (*Diodorus Siculus lib.* IV, *cap.* 14), dat Hercules het laatste kindt van Jupiter was. Alle verwondering over zulk eene bejaarde schoonheit zou wel haast ophouden, indien men mogt geloven het gene 'er verhaalt wordt, te weten dat Helena door eene zonderlinge gunst der goden bevryd was voor de harde noodzakelykheit van veroudering: doch alle menschen stemmen daar in niet overeen. Uit al het voorgaande is met reden te oordeelen, dat beide de strydende natiën zeer belagchelyk zouden geweest zyn, indien zy zo vele jaren om een oud wyf hadden geoorloogt; en echter mag men met recht hen bespottelyk noemen, schoon men zelfs wilde onderstellen, dat Helena begaaft was met de schoonheit, die de dichters haar hebben toegeschreven. Zie by Herodotus hoe veel werk men behoort te maken, of wat achting men moet hebben voor eene vrouw, die zich laat wegvoeren. De schryver, opwaarts klimmende tot den eersten oorspronk van de oorlogen, die zulk eene grote menigte van jaren tusschen Europa en Asië hebben geduurt, erkent de Asiatischen voor aanleggers, voor zo veel als zy Iö, de dochter van Inachus, koning van Argos, wegvoerden. De Europeanen, die de dochter van den koning van Tyrus roofden, deden dit niet dan met gelykmatige vergelding. Zy hielden daar mede niet op; zy ondernamen een tweden roof, te weten dien van Medea, dochter van den koning van Colchos. Deze vorst liet van hen voldoening eischen van deze smaadt. Men gaf hem tot antwoordt, dat zy geenzins van mening waren hem daar van eenige te geven, dewyl zy 'er nooit eenige hadden gekregen ten gevalle van Iö. De wegvoering van Helena wierdt ondernomen met recht van gelykmatige vergelding; en wanneer de Grieken de zelve wederom eischten, wierdt hen geantwoord, dat men met hen zou handelen, gelyk als zy die genen, die Medea wederom eischten, gehandelt hadden. Zy hielden zich niet op met dit antwoordt; zy bragten een machtig leger te veldt, en gingen het koninkryk van Priamus verdelgen. Deze waren de redenen, die de Persianen deden gelden om een schyn van rechtmatigheit aan hunne krygsondernemingen te geven: zy beweerden, dat de krygstocht van Troja hen gerechtigde om de Europeanen voor vyanden te houden, en de zelve op dien voet te handelen. Zy veroordeelden de geweldenary van de genen, die eene vrouw wegvoeren; doch zy hielden voor gekken de genen, die hunnen tydt verspilden met de zelve weder te krygen, en zagen voor wyze lieden aan de genen, die haar verachtten: wel te ver-

verstaan, dat men nooit andere rooft dan die gene, die daar wel mede te vrede zyn. Wat ons belangt, zeiden zy, wy hebben nooit acht geslagen op vrouwen, die men uit Asië weggevoert heeft; het zyn de Grieken, die den oorlog de eerste hebben aangevangen voor de belangen van een wyf van Lacedemonië. Men zou hier wel mogen plaatsen de aanmerking van Isocrates. „ De oorlog van Troja", zegt hy, „ was zeer nut „ voor Griekenlandt; want men heeft geurende den zelven „ vry wat krygszaken uitgevonden; men begon Asië te verhef- „ fen, en de laatsten voor de eersten te doen wyken. In vorige „ tyden, eer men dezen krygstocht aangevangen hadt, waren „ de barbaren overwinnaars van de Grieken. Helena was de „ bewegende oorzaak, dat de staatszaken t'eenemaal van gedaan- „ te veranderden: want sedert dien tydt hebben de Grieken „ steden bemachtigt, en gansche gewesten van de barbaren „ verovert". Men mag hier ook niet vergeten de plaats van Euripides, alwaar Peleus rondut de waarheit voorlegt aan Menelaus. Hy verwyt hem voornamentlyk twee lelyke gebreken; het eerste is, dat hy zyne huisvrouw behandelt hadt even of zy eene eerbare vrouw was geweest; de twede, dat hy eene talryke krygsmacht hadt op de been gebragt om de zelve weder te krygen. „ Gy verliet haar", zegt hy, „ op haar goed ver- „ trouwen af, en zonder te gebieden, dat men uw huis welge- „ sloten hieldt, en dat 'er knechten te huis bleven om de wacht „ te houden; gy vertrok teven of Helena, de slimste van alle vrou- „ wen, eene eerlyke en kuische vrouw was geweest. Zy nam „ de vlucht met een jong vremdeling, en gy, uit enkelde lief- „ de tot haar, hebt geheel Griekenlandt ontrust, en alle uwe „ landgenoten de wapenen doen opvatten. Gy zoudt vry be- „ ter gedaan hebben, indien gy in 't tegendeel, na dat gy zo „ schandelyk overtuigt was van de trouwloosheit van uwe ge- „ malinne, haar hadt gelaten daar zy was, en zelf eene jaarlyksche „ schatting betaalt, om te verhoeden, dat zy nooit weder „ een voet over uwen drempel zette". Hier op antwoordde Menelaus geheel zacht en vertrouwelyk, dat de gevallen van zyne huisvrouwe geenzins gewillig, maar tegen dank en met geweldt, ja zelfs een noodlot van den hemel waren, en dat uit de zelve een groot voordeel voor alle de Grieken was gesproten, de welke in het beleg van Troja de krygstucht hadden begonnen te leren. Dit bekrachtigt de aanmerking van Isocrates. De gevoelens zyn genoegzaam verdeelt wegens de kinderen van Helena. Zommigen zeggen, dat zy niet dan dochters heeft gehad, en anderen verzekeren, dat Menelaüs by haar vier zonen heeft geteelt. Men heeft ook gesproken van een zoon, dien zy by Achilles won. Zy kreeg by Menelaüs de schone *Hermione*, en by Paris eene dochter, die den naam van *Helena* voerde, en door Hecuba om 't leven gebragt wierdt. De vader begeerde, dat men haar *Alexandra* zou noemen, en ter oorzake van de tegenkanting van de moeder was men verplicht het lot met 't dobbelspel te trekken, wien het zou te beurt vallen den naam te geven. Helena won het, en gaf haren naam aan hare dochter.

Men heeft veel gesproken van het halsjuweel van Helena, en van haren drinkbeker, als mede van den drank, dien zy gaf aan Telemachus, den zone van Ulysses. Menelaüs, zich vaardig makende tot den krygstocht van Troja, begaf zich naar Delphos met Ulysses, om aldaar de godspraak te raadvragen, toewydende aan de zelve den halsbandt van Helena. Het orakel geboodt den oorlog aan te gaan, en beloofde hem door dit middel de straf van zynen rover. Athenæus, *lib.* VI, *pag.* 232, heeft het antwoordt van het orakel aangetekent, het welk niet meer dan drie vaarzen behelst; boven dien berecht hy, dat de halsbandt van geslagen goudt was, en dat Venus den zelven aan Helena hadt tot een geschenk gegeven. Wanneer de Phocianen den tempel van Delphos plunderden in de CVI Olympiade, was deze halsbandt een gedeelte van hunnen buit: doch de zelve bragt eene seldzame uitwerking voort: de jonkvrouw, die zich daar mede optooide, wierdt een eerloos vrouwmensch. Zy verliet haar huis om overal te zwerven met een jongen Epiroot, dien zy beminde. Dit was voorzeker of eene besmetheit, die vry werkelyk was, of eene wyze van straf, zeer weinig betamelyk aan eene godinne, aan welke Menelaüs dezen halsbandt hadt toegewyd. Zie het artykel van ÆGIALÆA. Nog is aan te merken, dat 'er schryvers zyn, die verhalen, dat de jonkvrouw, de welke dezen halsbandt in handen hadt, lang te voren een onkuisch leven hadt geleid. Men zegt, dat de vrouwen van de genen, die den tempel plunderden, in geschil raakten, wie den halsbandt van Helena, en wie dien van Eriphyle zou hebben, en dat men deswegen moest de uitwyzing van het lot afwachten, en zien, aan wie deze juwelen te beurt zouden vallen. Die van Eriphyle viel te beurt aan eene straffe, hoogmoedige, wrede en spytige vrouw, die na dien tydt haren eigen man vermoordde: de andere viel te beurt aan eene zeer schone, doch heel geile en onkuische vrouw. De drinkbeker, van welken gemeld is, was een werk van Vulcanus, zynde een bruiloftsgift: want op den trouwdag van Pelops gaf Vulcanus hem dezen beker tot een geschenk. Menelaus, gesproten uit Pelops, kreeg dezen beker tot zyn aandeel in de nalatenschap, en verloor den zelven wanneer Paris Helena roofde, met alle de juweelen en het huisraadt van zyn [illegible]. Doch men beweert, dat Helena dit kostelyk geschenk in de zee wierp, naby het eilandt Cos, en dat het zelve in het net van eenige visschers geraakt zynde, een groot geschil is ontstaan, wiens uiterste beslissing was, dat men dit juweel aan Apollo zou toewyden. Volgens dezen schryver was het een drievoet: echter beweeren de overzetters, dat Lycophron, Diogenes Laërtius, Apulejus en Philostratus de zelve zaak hebben verstaan. Het is klaarblykelyk, dat deze schryvers zinspelen op het gene Homerus verhaalt *lib.* IV *Odyss.* wegens de *Nepenthes*; dit is, dat Helena, om Telemachus, den zone van Ulysses, en de andere genodigden te vervrolyken, en om hen in de geheugenis hunner rampen te verhinderen, in hunnen wyn mengde een weinig *Nepenthes*, het welk men niet weet wat voor een uitmuntende kracht het hadt. Helena hadt dit wonderbaar hulpmiddel uit Egypten medegebragt. Polydamna, de huisvrouw van Theon, hadt haar het zelve aangetoont. Men heeft ook gezegt, dat zy, op het punt zynde van opgeoffert te worden, door een mirakel behouden wierdt, en men heeft getracht hare echtbreuken te verschonen met te zeggen, dat de goden haar daar toe hadden aangezet.

Zie hier op wat wyze zy van de doodt gered wierdt. Eene grote sterfte verwoestte de gansche stadt van Lacedemon. De goden gaven te kennen, dat men de gezondheit kon weder krygen, mits dat men alle jaren eene dochter van een aanzienlyke afkomst offerde. Het lot viel eenmaal op de schone Helena; maar terwyl zy naar het altaar geleid wierdt, kwam 'er een arendt aanvliegen, die het mes wegnam, en het zelve op eene jonge koe ging leggen. Dit was de reden, dat men Helena in het leven behieldt. *Plutarch. in Parallelis.* De heidenen hebben diergelyke onderstellingen in zo menige voorvallen gebruikt, dat het niet onnut zal zyn te onderzoeken wat hen tot beweegreden heeft kunnen strekken om op dusdanige wyze te redeneren. Menelaüs, antwoordende op de harde verwytingen van Peleus, verklaarde, dat de wil van Helena de oorzaak niet was geweest van de gevallen, die zyn levensloop gedwarsboomt hadden, maar dat men zulks moest toeschryven aan den wil der goden. Helena is in haar verderf niet gelopen door haar eigen wille, maar door de instorting der goden; zegt Euripides *in Androm. vs.* 680. Dit was een gemene spreuk onder de heidenen. Zy schreven het geval, dat is te zeggen Godt, toe niet alleen de rampspoedige voorvallen, maar ook hunne misslagen. Deze verschoning of deze slechte troost scheen by hen altydt vaardig te zyn, men nam aanstonts zyne toevlucht tot dit spreekwoordt. Plutarchus bekrachtigt dit, aanhalende eenige vaarzen, die eene zaak behelzen, de welke een vader zeide tot zyn zoon, en het antwoordt van den zone:

„ *Myn kindt, de heerscher van 't heel-al*
„ *Brengt menig sterveling tot val.*

Het antwoordt was:

„ *Het beste middel, dat ons tot verschoning baat,*
„ *Is, dat men zegt: de goôn zyn oorzaak van het kwaad.*

Plutarchus brengt eene poëtische spreekwyze by, die te kennen geeft, dat op diergelyke wyze redeneerden de genen, die het goed kennen, maar het niet doen; gevolgelyk zyn de goden de oorzaak daar van. De Grieksche inhoudt van dezen schryver luidt aldus in 't Nederduitsch:

„ *Het kwaad komt van de goôn, zy doen ons 't goed wel kennen,*
„ *Maar laten ons tot 't kwaad, en niet tot deugden wennen.*

Medea redeneerde op deze wyze, wanneer zy gevoelt hadt, dat zy niet kon wederstaan aan de liefde, met welke zy tot Jason was ingenomen. Zy was niet machtig zich te wederhouden, schoon zy klaarlyk voor oogen zag de schandige en strafbare gevolgen van haar gedrag, en haar eigen gewisse haar veroordeelde. Dit blykt uit de volgende vaarzen van Ovidius *Metamorph. lib.* VII, *vs.* 9:

Concipit interea validos Æetias ignes,
Et luctata diu, postquam ratione furorem
Vincere non poterat; frustra, Medea, repugnas,
Nescio quis Deus obstat, ait . . . . . .
\- - - - - - - - -
\- - - - - - - - - -
Excute virgineo conceptas pectore flammas,
Si potes, infelix. Si possem, sanior essem;
„ Sed trahit invitam nova vis: aliudque cupido,
„ Mens aliud suadet. Video meliora, proboque,
„ Deteriora sequor.

Zy zegt tot zich zelve al het gene hare drift kon beteugelen: zy stelde zich zelf voor oogen de lelykheit van den misslag, dien zy zou begaan, en daar was eenige tusschentydt, in welken de verbeeldingen van haren plicht vaardig stonden om de overwinning te behalen; doch het gezicht alleen van Jason doofde wel haast uit alle de goede gedachten van deze wispelturige minnares. Men zou op deze stoffe oneindige dingen kunnen zeggen, doch kortheitshalven zal men hier mede afbreken. Zommige schryvers hebben gezegt, dat wanneer Helena zich zelf, by zekere gelegenheit van rouw, het hair afsneedt, zulks geenzins kon verstrekken tot vermindering van hare bekoorlykheden. Zeker Fransch schryver beweert, dat zy zeer verstandig en welsprekende was, en dat zy door deze middelen zo zeer, als door hare schoonheit, zich kon doen beminnen. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers, door hem aangehaalt.

HELENA, of SELENA, geboortig van Tyrus, eene stadt van Phenicië, was het bywyf van Simon den Toveraar, die onbeschaamd genoeg was om haar voor den H. Geest uit te

te geven. Hy zeide, dat hy, uit liefde tot haar, van den hemel was nedergedaalt, en de engelen hadt geſchapen, en dat zy die zelve Helena was, die den oorlog van Troja hadt veroorzaakt, en dat het geen Homerus hadt geſchreven wegens die grote oneenigheit tuſſchen de vorſten ten haren opzichte eene dichtkundige verbloeming was, onder welke hy de waarheit bedekt hadt van een anderen oorlog, ontſtoken door hare ſchoonheit onder de engelen, die de wereldt hadden geſchapen, en de een de andere gedood, zonder dat zy eenig onheil of geweldt hadt geleden. Hy gaf haar insgelyks de namen van *Nesio* en van *Minerva*, en van dat verloren ſchaap, het welk de goede herder was komen zoeken. *S. Irenæus lib.* I. *c.* 20. *S. Epiphanius Hær.* 21. *Baronius A. C.* 34.

HELENA, gemalin van den keizer Conſtantius Chlorus, en moeder van Konſtantyn den Groten, leefde in de IV eeuwe. Zy wierdt door haren man verſtoten, om te trouwen met Theodora, ſchoondochter van Maximianus Herculius, het welk hy deedt in den jare 294, die haar tot zyne dochter aannam, en met zich tot zyne deelgenoot van het keizerryk aanſtelde. Konſtantyn, des zelfs zoon, tot de kroon gekomen zynde in den jare 306, wilde, dat zy Auguſta en keizerin zo wel aan zyn hof als in zyne legers zou genoemt worden, en dat zy naar haar welgevallen beſteedde het geldt van hare ſpaarzaamheit. Zy bediende zich van dit vermogen tot geen ander einde dan om de kerk en de behoeftigen goed te doen. Omtrent den jare 326 bezocht zy het H. Landt, en bouwde daar verſcheide kerken, en het gebeurde toen ter tydt, zegt men, dat het kruis gevonden wierdt, het welk begraven was gebleven in het graf van onzen Heilandt, met de andere werktuigen van zyn lyden, gedurende den tydt van drie eeuwen. Dat is eene zaak, die een goed geloof vereiſcht, en de Proteſtanten houden met krachtige redenen ſtaande, dat het kruis van Chriſtus nooit is wedergevonden. Zie den Brief van *Salmaſius* rakende het kruis van Chriſtus. Eene van deze redenen is, dat Euſebius geen een woordt daar van meldt, onaangezien hy de heilige gebouwen beſchryft, de welke Konſtantyn en zyne moeder in Paleſtina hebben opgerecht. Des niettegenſtaande haalt Moreri *Euſebius* aan onder de oude ſchryvers en kerkvaders, die van de kruisvinding ſpreken. Hier uit kan men leren zich niet te vertrouwen op diergelyke aanhalingen. Helena overleedt te Rome in den jare 337, volgens Euſebius, in het tachtigſte jaar van haren ouderdom.

De geleerden ſtemmen niet alle overeen aangaande het geen den oorſpronk en de geboorte van Helena betreft. S. Ambroſius zegt, dat zy eene waardin (*Stabulatoria*) is geweeſt, en Eutropius getuigt, dat zy van eene ſlechte en onbekende afkomſt was. Beda noemt haar het bywyf van Conſtantius Chlorus, en de keizer Julianus de Apoſtaat verwyt de zelve zaak aan Konſtantyn. Anderen verzekeren, dat zy de dochter is geweeſt van zekeren koning van Groot Britannië, Coïlus genoemt, en dat Conſtantius met haar trouwde zynde door den keizer Aurelius naar dat eilandt afgevaardigt geweeſt. Nicephorus en de Grieken zeggen, dat zy van Bithynië was, en dat Conſtantius ten huize van haren vader geherbergt zynde, in het vlek van Drepanum, naby Nikomedië, wanneer hy op reis was naar zyn gezantſchap aan het hof van den koning van Perſië, haar zwanger liet van Konſtantyn, die in het jaar daar aan volgende geboren wierdt. Het geen deze mening ſchynt te beveſtigen is, dat hy den naam van Drepanum veranderde in dien van *Helenopolis*, en dat hy boven dien het meir, het welk boven Bithynië legt, *Helenopontus* deedt noemen. Deze en verſcheide andere redenen hebben den Vader Morin, prieſter van het Oratorie, die de hiſtorie van Konſtantyn beſchreven heeft, bewogen om te verzekeren, dat deze keizer in Bithynië geboren is. De kardinaal Baronius beweert in 't tegendeel, dat hy in Britannië ter wereldt is gekomen, en meent daar van eene overtuigende bewysreden te hebben in den ſchryver van de lofreden, uitgeſproken op het bruiloftsfeeſt van Konſtantyn en van Fauſta, dochter van Maximianus Herculius, in welke hy zegt, dat zyn vader Britannië hadt gered uit de ſlaverny, en dat hy 't zelve door zyne geboorte doorluchtig heeft gemaakt. Doch de Vader Morin vertaalt het Latynſche *Oriundo* van zyne verkiezing tot de keizerlyke kroon, en niet van zyne geboorteplaats, en bewyſt deze vertaling uit verſcheide ſchriftplaatſen der oude ſchryvers. De nieuwsgierigen kunnen deze twee beruchte ſchryvers te rade gaan, de welke alle de oude ſchryvers aanhalen, zonder dat men hier moeite behoeft te doen om de zelve by te brengen. *Morin de la deliv. de l'Egl. en la vie de Conſtant. Baronius A. C.* 306, 315, 326. *Godeau Hiſt. Eccl. T.* I. *lib.* IV. *n.* 5. Zie ook *Uſſerius* en *Stellingfleet* in hunne *Britanniſche Oudheden*.

HELENA, dochter van Konſtantyn den Groten, was de zuſter van Conſtantius, die haar uithuwelykte aan zynen neef, Juliaan den Apoſtaat. Euſebia, huisvrouw van Conſtantius, om haar onvruchtbaar te maken, gelyk zy zelf was, deedt haar een drank innemen, die haar belette kinderen te krygen; en zy kocht hare vroedvrouw om, de welke haar in de kraam bedient hadt, zynde van een zoon bevallen in Gaulenlandt. Deze bragt het kindt om hals met de navelſtreng kwalyk af te ſnyden. Deze Helena ſtierf binnen Rome omtrent den jare 360. *Ammianus Marcellinus lib.* XVI & XXI.

HELENA, koningin der Adiabeniërs, leefde in de I eeuwe, en liet gedurende een zwaren hongersnoodt, voorzegt door Agabus, eene grote menigte van koren te Alexandrië opkopen, en droge rozynen op het eilandt Cyprus, en zondt dezen voorraadt naar Jeruzalem om uitgedeelt te worden aan de armen. Jozephus voegt 'er by, dat zy den Joodſchen Godsdienſt omhelſde, met haren zone Izates. Oroſius ſchryft, dat de een en de ander Chriſtenen wierden. *Jozephus Jood'ſche Oudhed.* XX. *boek*, 2 *kap. Oroſius lib.* VII. *cap.* 6. *Euſebius lib.* II. *Hiſt. cap.* 11. *Ado Chron. Baronius A. C.* 44.

HELENITEN. Deze naam wordt gegeven aan de leerlingen van Simon den Toveraar in de boeken van *Origenes* tegen *Celſus*, *pag.* 272 van den druk van Cambridge. Zy wierden aldus genoemt, om dat zy zekeren *Heleen*, of *Helenus*, eerbiedt bewezen, dien zy voor meeſter erkenden. Men noemde hen ook *Simoniten*, naar den naam van Simon den Toveraar.

HELENOPOLIS, anders HELEEN-STADT, de naam van twee ſteden naar het zeggen van Procopius, zynde de eene in Bithynië, en de andere in Paleſtina gelegen, en beide gebouwt ter eere van *Helena*, moeder van Konſtantyn den Groten. Men heeft insgelyks ten zelven opzichte den naam van *Helenopontus* gegeven aan dat gedeelte van den Pontus Euxinus, het welk legt tuſſchen Paphlagonië en Bithynië. Zie het artykel van HELENA, gemalin van Conſtantius Chlorus.

HELENUS, een waarzegger, de zoon van Priamus en van Hecuba, de welke aan de Grieken ontdekte de gemakkelykſte plaatſen om de ſtadt Troja te bemachtigen. Naderhandt hebbende Pyrrhus verplicht door zekeren trouwen dienſt, ſchonk hem deze koning het landſchap van Chaonië, alwaar hy eene ſtadt bouwde. Virgilius zegt, dat hy koning van Epirus wierdt na de doodt van Pyrrhus. *Virgilius lib.* III. *Æneid.*

HELEPOLIS, zamengeſtelt van *αἱρέω*, *ik neme*, en *πόλις*, *een ſtadt*, was een zeker werktuig om de ſtads muren onder den voet te halen, van de uitvinding van Demetrius, en het welk men in de oude tyden plagt te gebruiken. Het zelve beſtondt in een houten toren, de welke met gevlochten haair en verſch afgevilde huiden bedekt was.

HELEUTEREN. Zie ELEUTERI.

HELFFENSTEIN, een oud ſlot in Zwaben, tuſſchen de ſtadt Ulm aan den Donauw en het hertogdom Wurtenberg gelegen. Van het zelve voerden de oude graven van Helffenſtein voormaals hunnen naam. De zelve worden ook van zommige geſchiedſchryvers de graven van de Vils genaamt, om dat de Vilsſtroom in het zelve graafſchap ontſpringt, die zich naderhandt tuſſchen Wendlingen en Eslingen by Pfahauzen met den Nekker vereenigt. De ſtamvader der graven van Helffenſtein zou, naar het gevoelen van zommigen, *Burchard*, zoon van graaf Hugobald van Dillingen, en broeder van den biſſchop Ulrich van Augsburg, geweeſt zyn, die ook den grondt tot het ſlot Helffenſtein zou gelegt hebben. Hoewel anderen de graven van Helffenſtein van *Ethico*, zoon van Warinus, uit den Agilolfingſchen ſtam, afleiden. *Frederik* de I zou by het eerſte tournoiſpel te Maagdenburg tegenwoordig zyn geweeſt, en hy wordt onder de twaalf graven, die met hertog Herman van Zwaben helmen hebben gedragen, de eerſte gerekent. De zelve bezocht ook in den jare 942 het twede tournoiſpel, het welk hertog Conraad van Frankenlandt te Rotenburg aan de Tauber hadt aangeſtelt, alwaar onder de vier voogden van het tournoiſpel graaf Frederik van Helffenſtein de eerſte was. *Lodewyk* de I, graaf van Helffenſtein, heer aan de Vils, was in den jare 948 op het tournoiſpel van hertog Lodewyk van Zwaben in de ſtadt Conſtants mede tegenwoordig. *Burchard* was veldoverſte van keizer Ottho den I, en diende hem in den eerſten tocht tegen zynen zone Ludolph. *Mangold* volgde keizer Henrik den III in twee veldtochten tegen de Bohemers. *Gebhard* wierdt in den jare 1160 aartsbiſſchop van Saltsburg. Hy bouwde het ſlot te Frieſach, maar moeſt van Bartold van Mosburg veel lyden, die hem zelfs van het aartsbisdom heeft verſtoten. Doch hy kwam weder tot zyne vorige waardigheit, regeerde 28 jaren, en ſtierf in den jare 1088. De graven *Johannes*, *Frederik* en *Conraad* waren tegenwoordig in den jare 1413 met een aanzienlyk gevolg op het concilie van Conſtants, en de oudſte, *Johannes*, deedt den keizer Sigismund goede dienſten. In den jare 1447 verkocht de graaf van Helffenſtein aan Lodewyk, graaf van Wurtenberg, de ſloten en plaatſen, Gerhauzen, Ruk, Blauenſtein, Blauburen, nevens vele dorpen, voor 40000 floreinen. *Lodewyk* de V, graaf van Helffenſtein, was een dapper ſoldaat, maar wierdt in het laatſt ongelukkig. In den jare 1474 was hy nevens den hertog Johannes van Saxen-Lauenburg, en Burchard, graaf van Barby, onder het gevolg van den koning Chriſtiaan van Denemarken naar Rome. In den jare 1485 was hy by het tournoiſpel der Frankiſche ridderſchap te Anſpach tegenwoordig. Als de boeren in den jare 1525 in Frankenlandt en Zwaben oproerig waren, en de graaf hen zocht te bedwingen, wierdt hy te Weinsberg gevangen genomen; waar op hy, nevens anderen, volgens krygsgebruik van dien tydt, door de pieken moeſt doorlopen. Zyne gemalin, die eene natuurlyke dochter van keizer Maximiliaan den I was, zegt men, dat met haar klein kindt op de armen de boeren met veel klagen en geween op hare kniën om het leven van haren man zou gebeden hebben, maar was met veel ſmaadt afgewezen. Na hem zyn *Swikkard*, grave van Helffenſtein, en *Ulrich* de IV bekend. Eerſt was *Swikkard* den Lutherſchen Godsdienſt toegedaan; maar in den jare 1546 viel hy uit vreze voor de executie van het concilie van Trente wederom af, en verjoeg de Lutherſche predikanten uit het landt. Met zyne gemalinne Catharina, geborene vrouw van Sonnenberg, verwekte hy twee zonen, die hun geſlacht in twee liniën hebben onderſcheiden. De oudſte, *Georg*, was de grondlegger van de Meskerkſche linie, die met zynen neef *Georg* in den jare 1626 weder uitſtierf. Maar de twede zoon, *Ulrich* de V, ſtichtte de Wieſenſteigſche

linie. In den jare 1500 raakten zyne onderdanen met die van Ulm over het vee-weiden handgemeen, om dat ieder der zelven de grenzen verder wilde uitzetten. De ſtadt Ulm zondt eenige duizend man, nevens eenig kanon, in het veldt, en de graaf zocht hulp by zyne naburen; maar de keizer geboodt hen beide ſtil te zyn. Naderhandt noemden de ſpotters dezen ſtrydt den bokken-en-ſchapen-oorlog. Zyn zoon *Rudolph* verkreeg van zynen neef de Meskerkſche linie, en voerde den tytel van graaf van Helffenſtein, vryheer te Gundelfingen, heer te Gomegnies, Wildenſtein, Meskerken, op Wieſenſteig en op Welheim. Hy ſtierf den 12 September des jaars 1627, en de ganſche ſtam der graven van Helffenſtein ſtierf met hem uit. De landen wierden derhalven verdeelt. Die van Ulm hadden reets te voren tegen een grote ſomme gelds het ſteedtie Geislingen, en de zelve heerlykheit met alle ſloten, dorpen, renten en gerechtigheden, nevens het ſlot Helffenſtein, aan zich gebragt. Doch de heerlykheit wierdt hen weder afgenomen, en tot drie malen wederom overgegeven, vermits eindelyk de keizeren Sigismundus en Rupertus, nevens de keurvorſten en edelen, het contrakt van de ſtadt beveſtigden. Beyeren kreeg de heerlykheit Wieſenſteig als een leen. De graven van Furſtenberg kregen de heerlykheit Gundelfingen, Wildenſtein en Meskerken. Maar Severinus, vryheer van Fugger, die de zuſter van den Helffenſteinſchen graaf Adolph, Catharina, ter vrouw hadt, moeſt van zyn recht op Helffenſtein en Gundelfingen afſtaan. (Zie HELLENSTEIN en HEIDENHEIM). *Sweder Theatrum Prætenſionum l.* VI. *cap.* 2. *Cruſii Annal. Suev. Henningii Theatr. geneal. Zeileri Itin. Germ. p.* 89. *Spener Oper. Herald. l.* I. *c.* 37. *Lucæ Graven-ſaal p.* 999. *Imhof N. P. Caroli Memorab. ſec.* XVII. *l.* III. *c.* 55.

HELGALDUS, een monnik van de orde van S. Benedictus, leefde in de XI eeuwe. Hy beſchreef omtrent den jare 1050 het leven van den koning *Robert*, zoon van Hugo Capet, het welk niet anders dan een kort begrip is van een wydlopiger werk, gemaakt door een anderen monnik. Hy heeft ook nagelaten het leven van *Abbo*, abt van Fleuri, waar van Baronius twee plaatſen aanhaalt op het jaar 998. Petavius was de eerſte, die deze hiſtorie van Helgaldus heeft in 't licht gegeven; en Du Cheſne heeft de zelve geſtelt in de Verzameling van de Hiſtorieſchryvers van Vrankryk.

HELI, hogeprieſter der Joden. Zie ELI.

HELI, de zoon van Matthat, en vader van Joſeph, den man van Maria: hoewel Matthæus zegt, dat Joſeph de zoon van Jakob is geweeſt, waar over men de ophelderaars van de H. Schrift moet te rade gaan. *Matth.* I. *Luc.* III.

HELIA, (VINCENTIUS DE) geboren te Palermo in Sicilië, was een goed muzykant, bloeide in den jare 1636, en gaf uit in 't Italiaanſch: *Salmi, & Hinni di Veſpri arioſi a* 4. *e* 8. *voci con il Baſſo continuo per l'organo*, en andere ſtukken. *Biblioth. Sicula.*

HELIADEN, dochters van de Zon en van Clymene, en zuſters van Phaëton. De zelve bedreven zulk een groten rouw over de doodt van hunnen broeder, dat de goden haar herſchepten in populierbomen, en hare tranen in amber. Hare namen zyn *Lampethuſa*, *Lampetia* en *Phaëtuſa*. *Ovidius lib.* II *Metamorph. Diodorus Siculus* ſpreekt van andere Heliaden *lib.* V.

HELIÆA was te Athene het hoogſte gerecht, het welk zomtyds uit 500 tot 1000, en zelf zomtyds uit 1500 leden of rechters beſtondt. Het hadt zynen naam van ἥλιος, *zon*, om dat het onder den blaauwen hemel gehouden wierdt. In het zelve wierdt over gene andere zaken geoordeelt dan over die de regering betroffen. De rechters, of byzitters, kregen in 't eerſt niets voor hunne moeite, maar naderhandt dagelykſch een *obolus*, het welk naderhandt tot op een *drachma* wierdt gebragt. Dit geldt wierdt alle avonden omgedeelt; maar die niet te regter tydt was gekomen kreeg niet met al. *Sigonius & Ubbo Emmius de Rep. Athen. Jul. Pollux Dinarch. Samuel Petit. Commentar. in Leg. Attic. lib.* IV. *Stephanus de Juriſdict. vet. Græc.*

HELICE, dochter van Lycaon, koning van Arkadië. Zie CALLISTO.

HELICE, eene der ſteden van Peloponneſus, of Morea, op de grenzen van Achaje, die byna geheel van de zee overſtroomt is. Het overige van deze ſtadt, dat nog in wezen is, wordt *Niſra* genaamt.

HELICITEN, ketters van de VII eeuwe, leidden een afgezonderd en eenzaam leven, doch leeraarden, dat de Godsdienſt beſtondt in heilige gezangen en heilige danſſen met de kloosterzuſters, naar het voorbeeldt van Mozes en van Maria over den ondergang van Pharao. *Alexandre Roſſ. Traité des Religions.*

HELICON, eene rivier van Macedonië, niet min vermaard in de ſchriften der dichters dan een gebergte van dien naam, gelegen in Phocis, naby den berg Parnaſſus, en toegewyd, even als het laatſte, aan Apollo en aan de negen Zanggodinnen, de welke naar dit gebergte de *Heliconiſche* genoemt worden. *Strabo lib.* IX. *Pauſanias. Natalis Comes*, enz.

HELICONIUS, een wiskunſtenaar, van welken *Suidas* gewag maakt.

HELICONIUS, een Sophiſt, geboren te Byzance, leefde in de IV eeuwe. Hy maakte een kort begryp van Jaarboeken ſedert het begin der wereldt, tot de regering van Theodoſius den Groten, zynde dit de tydt, in welken hy zelf leefde. Suidas maakt gewag van hem, en Simlerus zegt, dat dit werk van Heliconius in Italië gevonden wordt.

HELINAND, een monnik van Froïmont. Zie ELIMAND.

HELIODORUS, kapitein van Seleucus Philopator, koning van Syrië. Hy kwam in het jaar van Rome 368 binnen den tempel van Jeruzalem, om des zelfs ſchatten te plunderen; doch twee engelen ſloegen hem met zulk een geweldt, dat zy hem voor dood op de plaats lieten leggen. Zyne vrienden bragten hem by den hogeprieſter Onias, de welke door offerhanden, die zy aan Godt deden, zyne gezondheit verkreeg. De zelve engelen, die hem zo ſtrengelyk gekaſtyd hadden, verſchenen naderhandt voor hem, en zeiden, dat hy de behoudenis van zyn leven verſchuldigt was aan den hogeprieſter, en dat hy tot erkentenis van die weldaadt gehouden was overal deze gunſtbewyzing bekend te maken, het welk hy ſtiptelyk nakwam. II *Machab.* III.

HELIODORUS, geboortig van Emeze, in Phenicië, is meer bekend door de Roman of het verdichte boek, het welk hy maakte in zyne jeugdt, dan door het bisdom van Trica in Theſſalië, alwaar hy naderhandt is opgetrokken geweeſt. Het gemelde boek hadt voor tytel Αἰθιοπικά, *Æthiopica*, en behelſt de minnaryen van *Theagenes* en van *Chariclea*. Men vindt een uittrekſel van het zelve in *Photius num.* 73, *pag.* 157 *& ſeq.* Huët is van gevoelen, dat Heliodorus ten opzichte van de Romanſchryvers is geweeſt het gene Homerus is ten opzichte van de dichters, dat is te zeggen, dat het werk van Heliodorus gedient heeft tot een bronader en tot voorbeeldt van een oneindig getal van Romannen. De eerſte druk van dit boek, zo men meent, is die van Baſel van den jare 1534. Opſopæus, die den zelven opdroeg aan den Raadt van Neurenberg, verzekert, dat een ſoldaat het handſchrift daar van behouden heeft, wanneer de boekzaal van Buda verwoeſt wierdt. Stanislaus Warszewiczki, een Poolſch ridder, is de ſchryver van de Latynſche vertaling, die gedrukt wierdt te Baſel met den Griekſchen text in den jare 1551. Amiot heeft zyne Franſche overzettingen aangevangen met die van dit werk. Melin van St. Gervaſius, biſſchop van Angoulême, heeft een groot deel van het zelve in Franſche rymen geſtelt. De aanmerkingen van Johannes Bourdelot op deze Roman zyn zeer geleerd. De zelve wierden gedrukt te Parys in den jare 1619 met het Griekſch van Heliodorus, en de Latynſche vertaling van den Poolſchen ridder. Daar zyn weinig lieden, die geloven, dat hy door een ſynode van zyn bisdom is afgezet geweeſt, om dat hy niet wilde toeſtemmen, dat dit boek onderdrukt wierdt. Nicephorus verhaalt, dat, een ſynode hebbende aan Heliodorus de keur gegeven of van zyn Roman te verbranden, of afſtandt te doen van zyn bisdom, de ſchryver liever gehad heeft de biſſchoppelyke waardigheit te verlaten dan zyn werk aan de vlammen op te offeren. Dit verhaal ſchynt verdicht te zyn: want eene zaak, zo zonderling als deze, zou ten minſte by verſcheide ſchryvers te lezen zyn, en Nicephorus, een ligtgelovig man en van een gering oordeel, zou de eenigſte niet wezen, die zulks voor de vergetelheit zou behouden hebben, dewyl 'er geen een ſchryver, buiten hem, gevonden wordt, die gewag maakt van dit geval. Socrates verhaalt, dat Heliodorus ingebragt heeft de gewoonte van kerkelyke lieden af te zetten, de welke by hunne vrouwen zouden ſlapen ſedert den dag van hunne wyding. Dit is een gunſtig vooroordeel voor de kuiſchheit van dezen kerkvoogdt. Het blykt zelfs uit zyn Roman, dat hy een liefhebber van deze deugdt was: want de heldt van zyne hiſtorie toont overal zulk eene ingebondenheit, dat de zelve gelegenheit gegeven heeft tot ſchimperyen, die genoegzaam ſtekelig zyn. De Vertaalder van *Photius* legt de lofreden niet wel uit, die 'er gegeven wordt aan de zuivere liefkozingen van Theagenes en Chariclea: want, volgens de overzetting, zou men moeten geloven, dat Heliodorus een Roman heeft gemaakt over de minnaryen van een man en eene vrouw, het welk geheel ongerymd zou wezen. Zeker ſchryver heeft beweert, dat Heliodorus geen Chriſten was, doch hy grondt zyne mening op zeer zwakke redenen. De eerſte is, dat Amiot heeft gezegt, dat Philoſtratus gewag maakt van zeker Sophiſt, Heliodorus genoemt, en dat men meende, dat hy van dezen ſprak. De twede reden is, dat deze ſchryver, ſtellende in het einde van zyn boek, dat hy een Phenicier is, geboren in de ſtadt Emeſſa, en geſproten uit het geſlacht van de Zon, de gedachten wegneemt, dat hy een Chriſten is: want het is buiten twyfel, dat een Chriſten, en boven dien een biſſchop, uitzinnig zou wezen, indien hy zeide, dat hy een van de afſtammelingen was van dat grote geſternte, het welk het aardryk verlicht. Het is onnodig te zeggen, dat de eerſte reden tot geen bewys kan ſtrekken; de twede ſchynt te meerder kracht te hebben, doch gene genoegzaam om de zaak vaſt te ſtellen. Het is zeker, dat verſcheide Chriſtenen van de IV eeuwe gewag maken van de oudheit van hunne adelyke afkomſt: dus mag men geloven, dat Heliodorus op diergelyke wyze van zyn geſlacht heeft geſproken. Voeg hier by, dat hy geen biſſchop was, wanneer hy zyn Roman ſchreef. Hy was een jongeling in het eerſte vuur van zyne jeugdt; en dewyl hy zich zelf niet noemde, mogt hy vryelyk zyne afkomſt aantonen volgens de oude overlevering van zyn geſlacht. Huët, *De origine Fabularum Romanenſium pag.* 38, twyfelt niet, of de ſchryver van deze Roman was de biſſchop van Trica onder de regering van den keizer Theodoſius: doch hy gelooft niet, dat men kan aantonen, dat de biſſchop Heliodorus, aan welken S. Hieronymus brieven heeft geſchreven, de biſſchop van Trica is. Hy is insgelyks van gevoelen, dat men met gene beſtendige redenen zou kunnen wederleggen de genen, die zulks zouden ſtaande houden. Indien de afzetting van Heliodorus waarachtig was, men zou in dit geval een voortreffelyk voorbeeldt hebben van de tederheit van een ſchryver. Een heden-

daagſch

daagſch ſchryver kende zekere lieden, die het zelve gedaan zouden hebben, het gene men aan dezen kerkvoogdt toeſchryft. De hedendaagſche ſchryver, van welken hier geſproken wordt, is de Vader *Vavaſſor*. Hy gelooft niet het gene Nicephorus verhaalt: die zaak komt hem al te ſlecht voor. Niettemin hy verzekert, dat hy lieden kent, die zulk eene krachtige liefde voor hunne werken hebben, dat zy liever zouden de beſte beneficien en ampten van het koninkryk verliezen, dan den roem afſtaan, dien zy menen door hunne Romans te hebben verdient. *Vavaſſor de ludrica dictione pag.* 150. *Bayle Dict. Crit.*

HELIODORUS, de boezemvriendt van S. Hieronymus. Het is aan hem dat die ſchone Zendbrief van de *liefde tot de eenzaamheit* is geſchreven, en die met deze woorden begint: *Quanto amore & ſtudio contenderim.* Men weet noch den tydt, noch de plaats van zyne geboorte; maar dit alleen, dat hy in Dalmatië geboren was, geſproten uit Chriſtenen en ryke ouders. St. Hieronymus deedt hem uit zyn vaderlandt vertrekken om naar Italië te komen; hy ging hem vinden binnen Aquileja, en gaf hem te raadt het afgezonderd monnikenleven te omhelzen. Heliodorus volgde Hieronymus gedurende zyne reize naar het Ooſten. Zy hielden zich eenigen tydt op te Antiochië, alwaar zy kennis maakten met den vermaarden Apollinaris, en lessen van hem namen. Hy volgde insgelyks St. Hieronymus in zyne eenzaamheit van het geweſt van Chalcis: doch eindelyk, getrokken door de begeerte van zyn vaderlandt en zyne bloedverwanten te zien, verliet hy Hieronymus, met belofte van hem weder te komen vinden, na dat hy eene reis naar zyn landt zou gedaan hebben. Zyn verblyf in Dalmatië al te langdurig ſchynende aan Hieronymus, ſchreef deze kerkvader hem dien zendbrief, van welken men geſproken heeft wegens den lof van het eenzaam leven, en om hem aan te moedigen tot zyne wederkomſt. Middelerwyl keerde Heliodorus niet te rug naar Syrië, hy begaf zich alleenlyk naar Italië, en wierdt aangenomen onder de geeſtelykheit van de kerk van Aquileja. Na verloop van eenige jaren wierdt hy verheven tot het prieſterſchap, en wierdt biſſchop gewyd van Altino, eene ſtadt van de provincie van Aquileja, naby Trevizo, verwoeſt ſedert dien tydt door de Hunnen, en wiens biſſchoppelyke ſetel naar Torcello is overgebragt. Heliodorus verſcheen met de hoedanigheit van biſſchop op de kerkvergadering van Aquileja in den jare 381. St. Hieronymus in de lofreden van Nepotianus getuigt, dat hy in zyn biſſchoppelyken ſtaat behouden hadt al de ſtrengheit en ſtiptheit van het kloosterleven. Men weet niet in wat jaar hy geſtorven is. Daar wordt gewag van hem gemaakt in het hedendaagſche Roomſche Martelaarsboek op den 3 July. *Hieronymus Epiſt.* 1. *ad Heliodor. Epiſt.* 41 *ad Rufin.* 43 *ad Chromat. Epiſt.* 65 *ad Pammach. in Epitaph. Nepot. Acta Concil. Aquilejenſ. apud Ambroſ.*

HELIODORUS, prieſter van Antiochië, leefde waarſchynlyk in de IV eeuwe. Gennadius maakt gewag van hem in het zesde hoofdſtuk van de Kerkelyke Schryvers, en hy zegt, dat hy eene verhandeling hadt gemaakt *De naturis rerum exordialium.*

HELIODORUS, insgelyks prieſter van Antiochië, van welken Gennadius gewag maakt in het negen en twintigſte hoofdſtuk van het zelve werk, hadt een uitmuntend werk geſchreven van de Maagdelyke Zuiverheit. Het is waarſchynlyk, dat deze prieſter ook in IV eeuwe heeft geleeft: doch men kan bezwaarlyk den rechten tydt bepalen. Men mag het zelve zeggen van verſcheide andere grote mannen, die den zelven naam gevoert hebben, en hier volgen.

HELIODORUS, ſchryver van een boek van de Grafſteden, aangehaalt door Plutarchus in zyn werk van de Tien Redenaars. Zie *Johannis Meurſii Bibliotheca Attica.*

HELIODORUS, een dichter, van welken Lelio Giraldi *lib.* III, *Dial.* 3 *Poët.* en Voſſius *de Hiſt. Græc. p.* 372 geſproken hebben.

HELIODORUS, wiens leven Philoſtratus heeft beſchreven *lib.* II. *de Soph.*

HELIODORUS, die door vergift Seleucus Philopator om 't leven bragt in den jare van Rome vyf honderd acht en zeventig, die men meent de zelve te zyn, die zo ſtrengelyk door de engelen geſlagen wierdt, willende den tempel van Jeruzalem plunderen.

HELIODORUS, geheimſchryver van den keizer Adrianus.

HELIODORUS, gouverneur van Conſtantinopel in den jare vier honderd en twee en dertig, onder de regering van den keizer Theodoſius den Jongen. *Cod. Theodoſ. tit. de domeſt. & prot. L. ult.* Men vindt ook van een *Heliodorus* by *Caſſiodorus* gewag gemaakt *Var. l.* I. *c.* 4.

HELIODORUS *van Athene*, wiskunſtenaar, en ſchryver van twee werken; *De Athenienſium anathematis* en *de architectonica.* Plinius haalt de zelve aan *lib.* XXXIII.

HELIODORUS *van Lariſſa*, die eene verhandeling van de Doorzichtkunde, heeft geſchreven, van welke Ignatius Dantes een ſtuk bybrengt in het boek van de doorzichtkunde van Euclides, het welk hy in 't Latyn vertaalde.

HELIODORUS, een Stoïſch philoſooph, die verklaringen over *Aratus* heeft gemaakt.

Daar zyn nog andere geweeſt, die den naam van HELIODORUS voerden, namentlyk de landbeſchryver en de treurſpelmaker, beide aangehaalt door de Griekſche ſchryvers; een HELIODORUS, geneesheer, en een rederyker van den zelven name, wiens lofreden Horatius opgeſtelt heeft *Serm.* I. *& Sat.* 5. enz.

HELIOGABALUS, (MARCUS AURELIUS ANTONIUS VERUS) ook gezegt *Alagabalus*, keizer, wordt aldus genoemt, om dat hy voor zyne verkiezing tot de keizerlyke kroon prieſter van de Zon was geweeſt onder de Pheniciërs, de welke dien naam aan dat hemellicht geven. Hy hadt tot vader zekeren *Antoninus*, of, naar het zeggen van anderen, *Caracalla*. De naam van zyne moeder was Semis, of Semiamite. Hy wierdt door het krygsvolk verkozen in de plaats van Macrinus in den jare 218, en te Rome komende bragt hy zyn godt mede, verbiedende eenige andere godheit buiten deze te aanbidden. Hy liet een tempel bouwen, waar van hy hogeprieſter was, en wilde het eeuwige vuur, het welk in den tempel van Veſta bewaart wierdt, het Palladium, of Pallasbeeldt, en de geheiligde ſchilden derwaarts laten brengen, zeggende, dat de andere goden niet meer dan de dienaren van den zynen waren. Verder, deze keizer was dusdanig tot allerlei gruweldaden overgegeven, dat men hem den Sardanapalus van Rome noemde. Zyne pracht en overdaadt ging alle maat te buiten; op zyne gaſtmalen wierdt zyne tafel met twee en twintig nieuwe gerechten ververſcht, en hy zondt overal, zelfs naar de afgelegenſte plaatſen, volk uit om zynen diſch met allerlei raar gevogelte, te Rome onbekend, op te ſchikken. Hy gebruikte balzem in zyne lampen, en vulde zyne pisbakken met welriekende wateren. Hy trouwde in het heimelyk met eene prieſtereſſe van Veſta, genaamt Aquilia Severa, op dat 'er van haar en van hem, zo hy zeide, die hogeprieſter was, een heel hemelſch nazaatſchap zou voortkomen. Hy verſpilde alle de rykdommen des keizerryks, en nooit was 'er menſch geweeſt, die zulk een ongebonden en verfoeielyk leven, als hy, hadt geleid. Hy verkocht de ampten en bedieningen, en zelfs de hoogſte waardigheden, met de macht van alles te mogen doen naar hun welgevallen, zynde zelfs de verkoper, of latende de zelve door de dienaren en deelgenoten zyner ongeregeldheden verkopen. De Raadt ſtondt voor de ganſche wereldt open, en iedereen, zonder onderſcheidt van ouderdom, hoedanigheit of verdienſten, kon 'er eene plaats in krygen; het was genoeg, dat men geldt hadt om bekwaam tot allerlei waardigheden te wezen. Daarenboven verkocht hy alle militaire bedieningen. Heliogabalus hadt tot medegeſellen twee ſtalknechten, genaamt Protegenes en Gordius, die hem in zyne wedlopen volgden, en in alle de andere bedryven van zyn leven deel hadden. Hy liet verſcheide Raadsheeren ter doodt brengen, om dat zy hunne toeſtemming niet wilden geven tot de oprechting van een vrouwen-Raadt, om die van hunne ſexe te vonniſſen, waar van zyne moeder de voorzitſter zou wezen. Eindelyk, de ſoldaten van zyne lyfwacht, niet langer kunnende zyne buitenſporigheden dulden, en hebbende vernomen, dat hy voornemens was Alexander, den zoon van Mammeus, te laten doden, de welke door den Raadt tot Cæſar benoemt was, zelfs ten tyde van Macrinus, en die van Heliogabalus zelf aangenomen was, bragten hem en zyne moeder in de legerplaats om 't leven. Het volk ſleepte hunne ligchamen langs de ſtraten van Rome, en wierp de zelve in een ſtinkenden poel, en naderhandt in den Tyber. Hy wierdt gedood den 10 Maart des jaars 222, hebbende het keizerryk beſtiert drie jaren, negen maanden en vier dagen. Hy was niet ouder dan achttien, of, naar het zeggen van anderen, twintig jaren, en in dien korten tydt bedreef hy alle die verfoeielyke boosheden, welker verhaal men zonder afſchrik niet kan lezen. Men zegt, dat het deze keizer is, die, nog een gemeen perſoon zynde, geſtikte dekens van goudt op zyn bedde gebruikte, en vaten van gedreven zilver in zyne keuken hadt. Hy vondt ook een ſoort van lotery uit, de welke hy verdeelde onder die genen, die met hem ſpyſden. Men gaf aan de eenen en de anderen briefjes, waar op of tien olifanten, of tien vliegen, enz. ſtonden. *Herodianus. Lampridius. Eutropius. Aurelius Victor.*

HELIOGABALUS, een afgodt van de Pheniciërs. Het was een grote zwarte ſteen, op de wyze van een pronkbeeldt, de welke byna geheel rond was. Zy aanbaden de zelve als een beeldtenis van de Zon, om dat 'er zekere gedaanten in waren, die zy geloofden door eenige menſchelyke kunſt niet te kunnen gemaakt wezen.

HELIOGNOSTIKEN, zekere gezindheit, die onder de Joden was, aldus genaamt naar het Griekſche woordt ἥλιος, *Helios*, het welk de zon beduidt, en γινώσκω, *Ginoſco*, kennen; welk koppelwoordt gevolglyk *Zonne-kenners* betekent, om dat de genen, die van deze gezindheit waren, de zon voor hunnen godt erkenden, en de zelve aanbaden op eene afgodiſche wyze, die zy van de Perzen ontleent hadden. Het moet wezen, dat deze bygelovigheit geheel oud onder de Joden geweeſt is, dewyl Godt hen die godloosheit verbiedt in *het* XVII *hoofdſtuk van het boek Deuteronomium.*

HELIOPOLIS, eene ſtadt van Syrië. Zie BALBEEK.

HELIOPOLIS, eene ſtadt van Phenicië, daar de Joden voor dezen een tempel hadden, *Onion* genoemt, naar den name van den hogeprieſter *Onias*; maar de zelve is door den keizer Veſpaſianus verwoeſt.

Daar is nog een HELIOPOLIS in Cilicië, zynde, gelyk het voorgaande, de ſetel van een biſſchop. De biſſchop van de eerſte ſtadt behoorde onder den patriarch van Conſtantinopel, en die van de laatſte onder dien van Antiochië. *Jozephus Joodſche Oorl.* VII *boek*, 30 *kap. Plinius. Ptolemeus.*

HELISENNE, van Crenna, eene jonkvrouw, geboortig uit Pikardië, leefde in de XVI eeuwe. Zy vertaalde de vier eerſte boeken van de Heldenzangen van *Virgilius*, de welke zy opdroeg aan François den I, koning van Vrankryk, en maakte een ander boek, dat voor tytel voert: *Les Angoiſſes douloureuſes qui procedent*

dent d'Amour. La Croix du Maine & Du Verdier Bibl. Franç.

HELIUS, een vrygelaten van den keizer Claudius, hadt zulk een groot vermogen op den geeſt van Nero, zyn opvolger, dat deze vorſt, gedurende eene reize van een jaar, die hy naar Griekenlandt deedt, in den jare 67 na de geboorte van Chriſtus, hem te Rome liet, als beſtierder van het keizerryk, met een volſtrekt gezag over allerlei perſonen, hebbende eene volkome macht om de Raadsheeren ter doodt te brengen, zelfs zonder hem daar over eens te ſchryven. Helius pleegde de uiterſte geweldenaryen, onderſteunt door Polycletus, een ander vrygelaten van den zelven aardt als hy: doch dewyl de zaken zich tot een algemenen opſtandt ſchikten, ſchreef hy aan Nero, om hem nadrukkelyk aan te zetten tot zyne wederkomſt naar Italië, en begaf zich zelf naar Griekenlandt, om zyne terug reis te verhaaſten. Helius wierdt naderhandt geſtraft door Galba. *Dion l.* LXIII & LXIV. *Tacitus Annal.* XIV. *Suetonius lib.* VI.

HELKANA. Zie ELKANA.

HELKATH, eene ſtadt der Leviten in den ſtamme van Aſer, vervallen op het geſlacht van Gerſon. De zelve is gelegen in het Noorden van dien ſtam. *Joſua* XXI, 31.

HELKIA, de vader van Suſanna, de zelve, die de twee ouderlingen onder de Joden wilden onteeren. *Hiſtoire de Suſanna vs.* 2.

HELKIA, hogeprieſter der Joden onder de regering van Joſia, koning van Juda, vondt in den tempel de boeken van Mozes, en las de zelve aan het volk voor, op bevel van den koning. II *Koning.* XXII.

HELLADIUS, biſſchop van Tarſus, hoofdſtadt van het eerſte Cilicië, wierdt afgezet in de eerſte kerkvergadering van Epheze. Cyrillus wilde niet, dat hy begrepen zou worden in de vrede, en Helladius wilde zelfs van zyn kant daar in niet begrepen zyn. Hy wederſtondt langen tydt: doch eindelyk gaf hy zich over. Men heeft zeven brieven van hem in de verzameling van Lupus. *Du Pin Bibliotheque des autheurs Eccleſiaſtiques* V *ſiecle.*

HELLADIUS, aartsbiſſchop van Toledo in Spanje, bloeide in de VII eeuw. Hy leefde eerſtelyk in een klooſter, in welken ſtaat hy in alle voorvallen zonderlinge blyken gaf van zyne deugdt en geleerdheit en naderhandt wierdt verheven tot den aartsbiſſchoppelyken ſetel van de kerk van Toledo na de doodt van Auraſius. Hy beſtierde deze kerk heiliglyk gedurende den tydt van achttien jaren, en ſchreef verſcheide werken. Hy ſtierf den 18 February in het jaar 615. *S. Hildefonſus de Script. Eccleſ. c.* 7. *Andreas Schottus Bibl. Hiſp. Myraus.* enz.

HELLADIUS, biſſchop, leerling van St. Baſilius van Ceſarea, wiens opvolger hy was in het bisdom van deze ſtadt, ſchreef zyn leven, dat men verloren heeft. Johannes Damaſcenus haalt een van des zelfs plaatſen aan *Orat.* I. *de Imagin.*

HELLADIUS. Daar zyn twee Egyptiſche taalkundigen van dien name geweeſt: de een was geboren in de ſtadt van Antinoüs, en leefde onder de regering van keizer Konſtantyn den Groten. Hy hadt verſcheide ſtukken in Griekſche vaarzen gemaakt, doch daar is van hem niets anders overgebleven dan eenige ſtukken van zyne *Chreſtomathia*, behouden door Photius. De andere was geboortig van Alexandrië, en hadt onder andere dingen geſchreven een Griekſch Woordenboek, het welk Suidas in het zyne heeft laten invloeien. *Photius. Suidas.* Zie ook *J. Meurſius* in zyne aanmerkingen op de *Chreſtomathia*, gedrukt te Utrecht in het jaar 1686.

HELLANICUS, van Mitylene, was geboren twaalf jaren voor Herodotus, indien men aan het zeggen van Aulus Gellius geloof mag geven *lib.* XV, *c.* 23; „ Hellanicus ", zegt hy, „ was vyf en zeſtig jaren oud, wanneer de oorlog van „ Peloponneſus zyn aanvang nam. Herodotus bereikte den „ ouderdom van drie en vyftig, en Thucydides van veertig „ jaren. Dit ſtaat geſchreven in het elfde boek van Pamphi- „ lius". Deze plaats dient tot bepaling van de tydrekening van deze drie vermaarde ſchryvers: want de oorlog van Peloponneſus begon in het twede jaar van de LXXXVII Olympiade: gevolglyk was Thucydides geboren in het twede jaar van de LXXVII Olympiade; Herodotus in het eerſte jaar van de LXXIV, en Hellanicus in het eerſte jaar van de LXXI Olympiade. Hellanicus heeft eene Hiſtorie geſchreven van de oude koningen der wereldt, en van de eerſte aanleggers van ſteden, die voor tytel voert, κτίσις ἔθνων καὶ πόλων. Dionyſius van Halicarnaſſus *lib.* I maakt gewag van de Trojaanſche Hiſtoriën van Hellanicus, en verzekert, dat het gene deze ſchryver gezegt heeft van de vlucht van Eneas, veel geloofwaardiger is dan het gene alle de anderen daar van hebben geſchreven. Men ſpreekt ook van zyne Hiſtorie van Egypten, aangehaalt door Athenæus *lib.* II, door Arrianus, en door Aulus Gellius. Dionyſius van Halicarnaſſus haalt Hellanicus nogmaals aan wegens het vertrek van Eneas, en wegens de verdryving van de oude inwoners van Italië in Sicilië, het welk getrokken was uit het boek van dezen ſchryver wegens de Hiſtorië van Troja. Men gelooft, dat de Mityleniër de ſchryver van deze Hiſtorie was; dus is het niet nodig, dat men verſcheide van dezen naam aanneme; en miſſchien is hy de zelve, die genoemt wordt de *Myteleniër*, *Mileſiër* en *Lesbiër*, het zy door vergiſſing, of wel om dat hem deze namen om verſcheide redenen eigen waren. *Du Pin Biblioth. Univerſ. des Hiſt. Prof.*

HELLANICUS, van Lesbos, een hiſtorieſchryver, die eene Wereld-beſchryving en verſcheide andere Hiſtoriën gemaakt heeft. De oude ſchryvers ſpreken menigmaal van hem en van den gene, die hier boven ſtaat, het welk de nieuwsgierigen kunnen nazien by Simlerus *in Bibl. Geſn. Poſſevinus in Appar. Voſſius lib.* I. *de Hiſt. Græc. c.* 1 *p.* 1. *en* 8. *lib.* IV. *c.* 5. *p.* 448 *& ſeq.*

HELLAS. Zie ACHAJA.

HELLE, de dochter van Athamas, koning der Thebanen. Om de liſten van hare ſchoonmoeder te ontkomen nam zy de vlucht met Phryxus, haren broeder, en zynde in de zee gevallen, gaf zy haren naam aan den Helleſpont. *Ovidius lib.* VII *Metamorph.*

HELLEBICUS, graaf en opperbevelhebber van het krygsvolk onder Theodoſius den Groten, in het jaar 383. Men vindt een brief in de werken van *St. Gregorius Nazianzenus*, de welke aan hem is geſchreven, en de honderd en drie en twintigſte brief is. Daar zyn 'er verſcheide onder die van *Libanius*, die ook aan hem geſchreven zyn. Zie insgelyks *St. Chryſoſtomus Homilia* XVII *ad popul. Antioch.* en *Theodoretus lib.* V. *c.* 19.

HELLEN, de zoon van Deucalion, die, naar het gevoelen van zommigen, zyn naam aan de Grieken gaf, de welke om die reden *Helleniſten* genoemt worden. Hy hadt drie zonen by Orſois, namentlyk *Æolus*, *Dorus* en *Xuthus*. *Apollodorus lib.* I. *Diodorus lib.* IV. *Pauſanias in Attic. Conon*, aangehaalt door *Photius Cod.* 186.

HELLENBRUN, een ſchoon luſtſlot, een myle van Saltsburg gelegen, en den aartsbiſſchop van die ſtadt toebehorende.

HELLENISTEN is de naam, dien men plagt te geven aan de Joden, de welke door Griekenlandt en in andere landſchappen verſtrooit waren, en in hunne ſynagogen de overzetting van de Zeventig voorlazen. Zy hadden zelfs ſynagogen te Jeruzalem, als blykt uit de Handelingen der Apoſtelen, alwaar Lucas de zelve onderſcheidt van de Hebreën. Zy waren Joden van afkomſt, of nieuwbekeerde leerlingen; maar zy waren geborene Grieken, en ſpraken de Griekſche taal. Niettemin, om dat zy Hebreeuſche uitdrukkingen gebruikten in hunne redeneringen, wierden de zelve *Helleniſtiſche Griekſche* genoemt. Dit is te reden, dat men den naam van de Helleniſtiſche taal heeft gegeven aan de werken, die door de Griekſche Joden gemaakt, en met Hebreeuſche ſpreekwyzen vermengt waren. *Handeling. der Apoſt.* VI *hoofdſt. Du Pin Diſſert. prelim. ſur la Bible.*

HELLENSTEIN, een oud ſlot en heerlykheit in Zwaben, den hertog van Wurtemberg toebehorende, hadt eerſt zyne afzonderlyke heeren, die ook tevens *Heidenheim* bezaten. De laatſte van dezen ſtam was *Degenhard*, biſſchop van Augsburg, die in het jaar 1307 ſtierf. Van dezen tydt af aan hebben de graven van Helffenſtein zo wel de heerlykheit Hellenſtein als ook Heidenheim bezeten, van welke het meeſte naderhandt aan Wurtemberg is gekomen. (Zie HEIDENHEIM en HELFFENSTEIN.) Daarom moeten Hellenſtein en Helffenſtein wel van malkander onderſcheiden worden. Het eene is een ſlot en heerlykheit, en legt naby Heidenheim, maar het andere is een tamelyk graafſchap, waar van de graven nog tot het jaar 1617 bloeiden, ſchoon zy lang te voren de heerlykheit Heidenheim en Hellenſtein aan die van Wurtemberg verkocht hebben. *Cruſius l.* III. *c.* 15.

HELLESPONT, eene zeeëngte tuſſchen Europa en Aſië, de welke hedendaags *de engte van Gallipolis*, of *de Dardanellen*, of ook *de arm van St. Joris* genoemt wordt. De ouden zeiden, dat deze engte den naam van Helleſpont voerde naar dien van Helle, dochter van Athamas, koning der Thebanen, die in deze zee verdronken is. Zie DARDANELLEN. *Ovidius lib.* VII *Metamorph.*

HELLETRUDIS, de dochter van den keizer Lotharius, en van Ermengardis, trouwde met den grave Berengarius. Naderhandt zynde weduw gebleven, wierdt zy door Lotharius, koning van Lotharingen, haren broeder, van hare goederen berooft. Het was om dit voorwerp dat paus Adrianus de II aan Lodewyk en aan Karel een brief ſchreef, van welken Du Cheſne gewag maakt in het III boek van de Hiſtorieſchryvers van Vrankryk, *fol.* 853. Helletrudis leefde in de negende eeuwe.

HELLEVOET. Zie HELVOET.

HELL-KETTLES zyn drie zeer diepe bronnen te Oxenhall, niet verre van Darlington, in het bisdom van Durham, welker water warm is. Deze bronnen zegt men dat in den jare 1179 door een aardbeving ontſprongen zyn. Men zegt, dat Cuthbert Tunſtal, biſſchop van dit ſticht, eene getekende gans in een van deze bronnen heeft laten werpen, de welke in de rivier de Tees weder te voorſchyn is gekomen. *Speed Theatr. Britann.*

HELLUM, of HELM, een dorp van Fivelgo, in de Zuidwolden, omtrent twee mylen en een half van de ſtadt Groningen gelegen, behoudt nog tegenwoordig zynen ouden naam. Volgens den namelozen ſchryver, die een Vervolg op *Menco* gemaakt heeft, ſtondt het in het einde van de XIII eeuwe onder de *Menaldaas*. Hy voegt 'er by, dat *Elbo* in het jaar 1295 van *Rodmars* erfgenamen de helft van een kaſteel, en van al het erfgoedt, gekocht, en alles tot het opbouwen van een parochiekerk gegeven heeft. Kerk en predikant van dit dorp ſtaan onder de claſſis van Appingadam. *Alting Notit. Germ. Inf. P.* II. *fol.* 86. *Oudheden van Groningen.*

HELMERSHAUZEN, de laatſte ſtadt in neder-Heſſen, aan de rivier de Dymel, 5 mylen van Caſſel, en niet verre van de Wezer gelegen. In den jare 909 ſtichtten hier een graaf van Reige eene abdy, die naderhandt in een ambacht verheven wierdt. *Tromſdor.*

HELMESLY, een marktvlek van Engelandt, in de land ſtreek van het graafſchap van Jork, die men Ridal noemt. Het zelve is gelegen aan eene kleine rivier, die zich uitſtort in die van Derwent.

HELMOLDUS was een dorppriester van Buſow, niet verre van de Pioniſche zee. Hy leefde den tyde van keizer Frederik Barbaroſſa, was gemeenzaam met Geroldus, eerſten biſſchop van Lubek, die zyn leermeeſter was geweeſt, en hielp den zelven de Wagriërs bekeeren. Op des zelfs aanraden begon hy ook zyne Kronyk der Sclavoniërs te ſchryven, beginnende met de bekeering der Saxen tot het Chriſten geloof, en met het jaar 1169 eindigende. Van daar heeft ze *Arnoldus*, abt van S. Jan te Lubek, tot op het jaar 1209 vervolgt, en na hem *Henricus Bangertus*, en een prieſter te Bremen, die zyn werk *Kronyk van Holſtein* noemt, en 't welk in *Leibnitii Acceſſ. Hiſtor.* gevonden wordt, tot op het jaar 1430, of tot het jaar 1448, als op den tytel ſtaat. Reineccius heeft deze Kronyk met aantekeningen uitgegeven, als mede Leibnits *Tom.* II. *Scriptor. Brunswic.* De jaren van Helmoldus geboorte en doodt weet men eigentlyk niet; maar het is zeker, dat hy tuſſchen de jaren 1170 en 1180 is overleden. *Bellarminus. Voſſius de Hiſt. Latin. l.* II. *p.* 235. *Bangerti Præf. in Helmoldum.*

HELMONT, eene kleine ſtadt en heerlykheit, met een goed ſlot, gelegen in Peelandt, eene landſtreek in Hollandſch Brabandt, aan de rivier de Aa, tuſſchen de ſtadt 's Hertogenboſch en die van Ruurmonde, zes of zeven mylen van de eene en van de andere. Deze ſtadt heeft haren naam gegeven aan *Johannes Baptiſta van Helmont*, die zich zo vermaard heeft gemaakt door de ontdekkingen, die hy gedaan heeft in de chymiſche zaken, en van welken in het vervolg zal geſproken worden. *Maty Diction.*

HELMONT (FRANCISCUS MERCURIUS VAN) was de zoon van Joh. Baptiſta van Helmont, van wien hier na, en wierdt geboren in den jare 1618. Hy oeffende zich insgelyks in de genees-en ſtofſcheikunde, en hadt den naam, dat hy in alle wetenſchappen bedreven was. Zommigen verzekeren, dat hy den ſteen der wyzen heeft gevonden, om dat hy weinig verdiende, en echter wel leefde. Hy was te Amſterdam in groot aanzien, deedt kort voor zyne doodt, op aanhouden der koninginne van Pruiſſen, eene reize naar Berlyn, en ſtierf te Keulen in den ouderdom van 81 jaren. Behalven dat hy zyns vaders ſchriften uitgaf ſchreef hy ook zelf verſcheide boeken, als: *Alphabethum naturæ*; *Cogitationes ſuper quatuor priora capita Geneſeos*; *De attrib. Div.*; *De inferno*; *Natuur-kunde, en van de ziektens.* Van het boek *Seder Olam* heeft hy nooit willen bekend ſtaan de ſchryver geweeſt te zyn. *Croeſii Hiſt. Quaker. l.* III. *p.*282. *Arnold. Ketter-hiſtorie* III *Deel. Nouvelles de la Rep. de lettres* 1699. *p.* 694.

HELMONT, (JOHANNES BAPTISTA VAN) heer van Merode, Royenborch, Orſchot, Pellines, enz. uit een adelyk geſlacht in de Nederlanden geſproten, was in den jare 1577 te Bruſſel geboren, en was de laatſte en jongſte onder zyne zuſters, wiens vader reets in zyne eerſte jeugdt in het jaar 1580 by de toen gevaarlyke onluſten in de Nederlanden door de doodt weggerukt wierdt: waarom hy zich tot de ſtudiën begaf, en in de zelve te Loven in het 17 jaar van zynen ouderdom zo ver vorderde, dat hy den ganſchen loop (*curſus*) der Philoſophie voleindde. Doch zich zelven over zyne verkregene wetenſchappen onderzoekende, ordeelde hy, dat hy tot nu toe niets geleerd hadt, en bemerkte, dat al zyne ingebeelde kennis en kunſten ſlechts dromen waren. De ſterrekunde, die hem tot hier toe zo veel moeite en tydt hadt gekoſt, begon hy nu weinig meer te achten, om dat hy in de zelve meer waarſchynlykheit dan waarheit vondt. Den eernaam van meeſter der wetenſchappen wilde hy geheel niet aannemen; want hy bekende, dat hy nog niet eens hadt begonnen de zelve te leren. Maar hy liet niet na nog altydt iets beters, en het geen, naar zyn oordeel, zekerder was na te ſpeuren: dies zocht hy omgang met de Jeſuiten te Loven, en voornamentlyk was hy gemeenzaam met Martinus del Rio, die toen ter tydt over zyne zogenoemde *Diſquiſitiones Magicæ* leſſen gaf. Doch hy kon noch by dezen, noch by Seneca en de ganſche Stoïſche Philoſophie, welke hem in den aanvang wel behaagde, geen genoegen vinden. In de eerſte ontdekte hy, gelyk hy zeide, terſtondt hunne verwarde leringen, en in deze wierdt hy gewaar het oogenſchynelyk gevaar, en den groten hoogmoedt, waar in hy door de Stoïſchen vervallen was, en beweerde aldus, dat men zelfs deze heidenſche hoogmoedige ſecten onder de Chriſtenen niet behoorde te dulden. Hy las hier op naarſtig in de ſchriften van Thomas à Kempis en van Johannes Taulerus, en vermits hy altydt naar de wyze der Stoïſchen in zyn Chriſtendom trachtte te vorderen, hadt hy op een tydt een droom, dat hy een grote ledige waterblaas was geworden, die van de aarde tot aan den hemel reikte, als mede, dat hy een doodkiſt was, en onder een diepen en duiſteren afgrondt; waar over hy zeer verſchrikte, bekende, dat alles door Gods genade moeſt verkregen worden; waar omtrent hy naderhandt, naar zyne eige belydeniſſe, door yverig bidden tot grote kenniſſe was gekomen. Daarenboven oeffende hy zich in de geneeskunde, van gevoelen zynde, dat 'er niets beter was dan Godt in de Natuur te pryzen, en de kracht der kruiden nevens der zelver werking na te ſpeuren. Maar overwegende het grote gebrek in dit ſtuk by de autheuren, en vrezende voor de grote onzekerheden, wierdt hy te rade zich op de rechtsgeleerdheit toe te leggen; doch wanneer hy vele onzekere zaken in de zelve ontdekte, gaf hy deze ſtudie ook wel haaſt de zak. Hy keerde dan weder tot de geneeskunde; doch het rouwde hem ook wel haaſt weder, ziende, dat hy de geringſte krankheden niet in den grondt kon genezen; tot dat hy eindelyk, volgens zyn getuigenis, na Godt veelmaals daarom aangeroepen te hebben, daar in een groot licht kreeg, om de algemene dwalingen te kunnen ontdekken, en met behulp van de ſtofſcheikunde, of chymie, zeer veel te voorſchyn te brengen: waarom hy een philoſoph door het vuur (*Philoſophus per ignem*) genaamt wordt. Hy bragt dan vele nieuwe gevoelens op de baan, die van zommigen aangenomen, en van anderen verworpen wierden. Gelyk dan velen met lof van hem ſpreken; maar anderen houden hem voor een Sociniaan, navolger van Paracelſus, enz. Het is zeker, dat hy vele ſeldzame en ſtrydige gevoelens, voornamentlyk in de Godgeleerdheit, heeft genad. Hy ſtierf den 30 December in den jare 1644, op welk uur hy zyne doodt voorzegt hadt. Zyne ſchriften zyn: *De magnetica vulnerum naturali & leg. curatione contra Joh. Robertum Jeſuitam*; *Supplementum de Spadanis fontibus*; *Febrium doctrina inaudita*; *Opuſcula Medica*; *De Lithiaſi*; *De febribus, &c. Ortus Medicinæ*; enz. *Andr. Bibl. Belg. Craſſo. Freheri Theatr. Witte Mem. Med. Arnold Ketter-Hiſtorie* III *Deel. Colberg Herm. Plat. Chriſtenthum Part.* I. *c.* 4.

HELMSTADT, eene vorſtelyke Brunswykſche ſtadt van het Wolffenbuttelſche aandeel. Zy legt in een vermakelyken oordt, de Elm genaamt, waar van zy ook den naam voert. De zelve is in den jare 782 van keizer Karel den Groten, op aanraden van zynen hofprediker S. Ludgerus, gebouwt, als hy tegen de Sorben, Vilzen en Wenden oorloogde, ten einde Gods woordt aldaar onder de volkeren gepredikt, en de Godsdienſt zou geoeffent worden. Zy wordt ook voor de oudſte ſtadt in Saxen naaſt Bardewik gehouden, en is van den gemelden Ludgerus het klooſter der Benedictynen, het welk hy te Wehrden aan de rivier Rura geſticht hadt, gegeven. Doch in den jare 1489 wierdt deze ſtadt van Antonius, abt van Wehrden en Helmſtadt, aan Willem, hertog van Brunswyk, voor eene ſomme gelds verkocht, en is van dezen tydt af aan altydt aan dit huis gebleven. Aldaar zyn drie kerken, waar van de hoofdkerk den naam draagt van St. *Stephanus.* Buiten de ſtadt zyn twee klooſters, waar van het eene, aan de Ooſt-poort gelegen, van St. Ludgerus geſticht, en door hem S. Ludgers-klooſter genaamt is. Aan de andere zyde is op een berg in den jare 1181 van den abt Wolfram te Wehrden en Helmſtadt een jonkvrouwen-klooſter geſticht. Deze plaats is niet minder wegens de hogeſchole aldaar beroemd, de *Julius-akademie* genaamt, en van hertog Julius van Brunswyk den 15 October in den jare 1576 geſticht, gelyk ook de zoon van dezen hertog, hertog Henrik Julius, de eerſte opperſte beſtierder (*rector magnificentiſſimus*) van deze hogeſchole is geweeſt, en een koſtelyk gebouw, met den name van het nieuwe Jubileum, tot een collegie heeft laten oprechten. Hertog Frederik Ulrich heeft in den jare 1619 een boekekamer alhier aangelegt, en de zelve is van tydt tot tydt met fraaie boeken vermeerdert, voornamentlyk toen hertog Rudolph Auguſtus zyne boekery voor het grootſte gedeelte aan deze hogeſchole vereerde. *Bertius l.* III. *Rer. Germ. Zeileri Topogr. Brunsv. p.* 112. *Conring. de antiquiſſimo ſtatu Helmſtad. Hermann. ab Harde Orat. de Bibl. Rudolph. Aug. Meibomii Oratio de academiæ Juliæ primordiis, Tom.* III. *Rer. German.*

HELMSTADT, of HALMSTADT, eene Zweedſche ſtadt in de provincie Hallandt gelegen, behoorde eertyds den Denen toe, tot dat zy in den jare 1645, uit krachte van het verdrag, te Brömſeboo gemaakt, den Zweden, nevens de ganſche provincie, wierdt toegewezen. Zy is verſterkt, heeft eene goede haven, en digt daar by valt de rivier de Nis in het Kattegat. *Bertius. Miræus.*

HELMSTON, BRIGHT-HELMSTON, een marktvlek in Engelandt, gelegen in de landſtreek van het graafſchap van Suſſex, die Lewes Repe, of het Kanaal, wordt genoemt. *Moreri in 't Engelſch.*

HELOISE, bywyf en naderhandt huisvrouw van Petrus Abelard, klooſterzuſter en naderhandt overſte van het nonnenklooſter van Argenteuil, en eindelyk abdiſſe van het Paraclet, heeft al te veel van zich doen ſpreken om in dit werk geen afzonderlyk artykel te verdienen, het welk een weinig uitgeſtrekt is. Zy hadt een moederlyken oom, Fulbertus genoemt, die kanunnik van Parys was, en haar met zonderlinge tederheit beminde. Men moet aanmerken, dat, volgens Papyrius Maſſon, de kanunnik, die Heloïſe liet optrekken, en Pieter Abelard ontmannen, *Johannes* genoemt wierdt. Dus beweert deze hiſtorieſchryver niet, dat deze dochter de nicht is geweeſt van een kanunnik, en de natuurlyke dochter van een anderen kanunnik: hy beweért, dat de kanunnik, die van alle de andere ſchryvers *Fulbertus* genoemt wordt, en dien zy houden voor den oom van Heloïſe, de vader van Heloïſe was, en *Johannes* genoemt wierdt. *Papyrius Maſſon Annal. lib.* III, *pag.* 256. Hy droeg eene zonderlinge zorg voor de opvoeding van deze dochter, en alzo zy van een uitmuntend verſtandt was, wierdt zy in korten tydt zo bekwaam, dat de faam van haren roem zich door het ganſche koninkryk verſpreidde. In die eeuwe mogt eene jonge dochter voor een wonder worden gehouden, die eene zeer geringe geleerdheit bezat. Dit is het, daar men acht op moet geven, indien men de denkbeelden, die men zich vormt van onze Heloïſe, niet wil tegengaan: en niettemin men moet dit voor zeker houden, dat zy eene roemryke plaats verdient onder de geleerde vrouwen. Zy kende niet alleen de Latynſche taal, maar ook de Griekſche en de Hebreeuſche: gelyk

Abe-

Abelard getuigt in den brief, dien hy schreef aan de nonnen van het Paraclet. Franciscus van Amboise, *Præfat. Apologet.* verhaalt, dat Heloïse op eene behendige wyze St. Bernardus te vrede stelde, die haar vraagde, om wat reden men in het klooster van het Paraclet, wanneer men het gebedt des Heeren las, niet zeide: *panem nostrum quotidianum*, maar: *panem nostrum supersubstantialem.* Zy bragt eene reden by uit de oorspronkelyke schriften, en zeide hem, dat men behoorde te volgen de Griekscbe overzetting van het Euangelie, het welk Matthæus in de Hebreeusche tale hadt geschreven. Zy was van den anderen kant tamelyk schoon, Daar is eene menigte van schryvers, die haar eene zeer bekoorlyke schoonheit toeschryven, doch deze zyn niet geloofwaardiger dan Abelard zelf, die, onaangezien hem vry meer daar aan gelegen is dan anderen de zaak te vergroten dan te verminderen, zich vergenoegt niet te zeggen, dat zy de laatste van hare kunne niet was in schoonheit, doch de eerste in geleerdheit. Men spreekt voorzeker op dusdanige wyze niet van eene dochter, die met eene uitnemende schoonheit begaaft is. Zommigen merken aan, dat Heloïse achttien jaren oud was, wanner Abelard haar tot oneer bragt. Men vindt deze omstandigheit in geen van de oude schryvers. Wel is waar, dat het woordt *adolescentula*, het welk Abelard gebruikt, zeer wel overeenkomt met den ouderdom van achttien jaren: het woordt van *juvencula*, het welk zy zelf gebruikt, is insgelyks niet oneigen aan zulk een getal van jaren: doch uit dusdanig een bewys kan men geen vast besluit nemen. Het is eene verwaande zaak te beweeren, dat Abelard in zyn Roman van de Roos het afbeeldsel van Heloïse heeft afgemaalt onder den naam van *schoonheit*, dewyl deze Roman niet dan na hunne doodt is in de wereldt gekomen. Daar was toen ter tydt te Parys een vermaard leeraar, die gemene lessen gaf met een seldzamen roem en toejuiching. Deze was Pieter Abelard, de scherpzinnigste redenkunstenaar van zyne eeuw, en de eerste, die de scholastyke philosophie en Godgeleerdheit heeft begonnen in zwang te brengen. Hy blonk uit met zo veel luister, als eenig man van zyn beroep zou kunnen erlangen. Hy hadt eene ontallyke menigte van leerlingen; hy wierdt gehouden voor een zeer groot meester; hy won zeer veel geldt: doch hy was geenzins op minnaryen gestelt; hy meende, dat zulks een merkelyk nadeel aan zyn welstandt zou toebrengen. Dus, op dat 'er geen ding aan zyn geluk zou ontbreken, besloot hy zich eenigzins aan de liefkozery over te geven, en verkoos Heloïse tot zyne liefste. De goede man Fulbert hadt gehoopt, dat Heloïse onder de tucht en bestiering van dusdanig een meester met eene wonderbare snelheit zou vorderen in de wetenschappen; doch hy bevondt, dat zy niet anders leerde dan de kunst van krachtdadiglyk te minnen. Hare leerzamheit in dit stuk was onvergelykelyk; men deedt haar zo veel weg in korten tydt aflegen, dat haar meester wel haast van de eerste gunst tot de laatste geraakte, en dit geschiedde zonder dat men bezorgt was van hem eenige trouwbelofte te eischen. Abelard nam deze tydkorting zo krachtig ter herte, dat hy zyne gemene lessen verwaarloosde. Hy vergelykt zich zelf by de genen, die langen tydt groten honger hebben geleden, en aan de welke naderhandt genoegzame spyzen voorgestelt worden, waar mede zy overvloediglyk hunne hongerige mage kunnen verzadigen. Darenboven komt een man, die zich altydt heeft onthouden, eer tot overtollige liefkozery met zyne huisvrouw, dan een, die langen tydt voor zyn huwelyk zich tot allerlei ongebondenheden heeft overgegeven. Hy bekent zelf, dat hy geen maat hieldt, maar zich zelf tot deze wellusten overgaf zonder onderscheidt van tydt of plaats, zonder onderscheidt van feest-en werkdagen, van heilige en ongewyde plaatsen: daarenboven, dat zyne nieuwe uitvindingen in de philosophie in 't geheel ophielden, en dat alle de werkingen van zynen geest nergens anders in bestonden dan in minnedichten. Zyne leerlingen kwamen wel haast achter de zaak, naagaande de oorzaak van de verzwakking zyner lessen. De kwaadsprekendheit verbreidde zulks schielyk door de gansche stadt, en deedt dit gerucht eindelyk komen tot de ooren van den oom, het welk hy echter in den eersten aanvang ongelooffelyk vondt. Zulk een goed vertrouwen hadt deze man van de deugdzaamheit en van het verstandt van Abelard, en van het wys gedrag van Heloïse: doch door de veelvuldige en krachtige aanstoten van den achterklap liep zyne ongelovigheit wel haast ten einde. De gewaande leermeester raakte uit het huis van den kanunnik, die insgelyks Heloïse deedt verhuizen, zo dra hem ter oore was gekomen, dat zy zwanger was; en haar in een nonnen gewaadt verkledende, zondt hy haar naar Bretagne by eene van zyne zusters, alwaar zy van een zoon in de kraam beviel. Fulbert vatte eene geweldige gramschap op tegen Abelard, die zich op zyne hoede hieldt, niet zonder vreze, dat men hem zou om den hals brengen, of hem in eenig deel van zyne leden besnoeien, terwyl men beducht zou wezen, dat men de wederwraak op Heloïse mogt nemen, Om zich voor alle gevaar te beveiligen beloofde hy den oom de gene, die hy onteert hadt, te zullen trouwen, mits dat hun huwelyk geheim wierdt gehouden. Hy hadt de grootste moeite des wereldts om Heloïse daar in te doen stemmen, de welke hem ontallyke redenen voorstelde om hem een afkeer van den huwelyksbandt te doen hebben. Hare voorslagen bestonden byzonderlyk in deze twee hoofdredenen, namentlyk het gevaar en de schande, aan welke Abelard door zyn huwelyk zich zou blootstellen. „ Ik ken myn oom ", zeide zy, „ al te „ wel, om te geloven, dat hy zyne gevoeligheit in eeniger „ voegen zou afleggen, of vergeten; en voorts, wat eer zal „ ik 'er by inleggen met uwe huisvrouw te wezen, dewyl „ ik u in uwen eerlyken naam in 't geheel zal te kort doen? „ wat al verwenschingen heb ik niet te vrezen, indien ik de „ wereldt van zulk een groot licht, als gy zyt, berove? wat „ merkelyk nadeel zal ik de kerk niet toebrengen? wat hertzeer, wat spyt zal ik de philosophen niet aandoen? tot wat „ oneer en zonderling nadeel zal 't niet strekken, dat een man „ van uwe bekwaamheit, die van de natuur tot welzyn van „ het gemene best schynt voortgebragt te zyn, zich zelf al„ leenlyk aan eene vrouw verbindt, en daar op geheel verslin„ gert blyft? Erinner u de woorden van Paulus: *Zyt gy „ zonder vrouw; zoekt 'er geen:* en indien de krachtige „ raadt van dezen groten Apostel, noch de aanmaningen der „ heilige oudvaderen niet machtig genoeg zyn om u van dien „ zwaren last een afkeer te doen krygen, geeft dan ten min„ ste acht op het gene de philosophen wegens dit stuk gezegt „ hebben: voor eerst een Theophrastus, die door zo vele bon„ dige redenen heeft bewezen, dat een geleerd man niet be„ hoort te trouwen; een Cicero, die, Terentia verstoten heb„ bende, aan Hircius, die hem zyne zuster ten huwelyk aanboodt, „ tot antwoordt gaf, dat hy deze aanbieding geenzins mogt „ aannemen, om dat hy zyne zorgvuldigheit en andacht niet „ wel kon verdeelen tusschen de philosophie en eene vrouw. „ Ten anderen, wat betamelykheit of schikking is 'er tusschen „ dienstmaagden en scholieren, tusschen inktkokers en wiegen, „ tusschen boeken en spinnewielen, tusschen pennen en klossen? „ Hoe is het mogelyk midden in eenige Theologische of phi„ losophische bespiegelingen te kunnen verdragen het geween „ der zuigelingen, het verdrietige gezang der minnemoeders, „ en het geraas van eene lastige huishouding? Ik wil niet spre„ ken van de morssigheden en den gedurigen stank van jonge „ kinderen. Let op het gedrag van de oude wyzen, zo ten „ tyde van het Heidendom, als onder de Joden; en indien de „ Heidenen en leken den ongehuwden staat voor dien van „ het huwelyk gestelt hebben, wat schandvlek zal dan een „ klerk en een kanunnik, als gy, niet op zyn hals halen met „ de vleeschelyke wellusten voor den Goddelyken dienst te „ verkiezen? Indien gy u weinig aan het voorrecht van uw „ klerkschap laat gelegen zyn, houdt ten minste het merkteken „ en de waardigheit van philosooph op. " Het besluit van hare redenering kwam daar op uit, dat het voor hem meer eer, en voor haar meer bekoorlykheit zou wezen, dat hy veel eer de bevoegtheit van minnaar dan die van men behieldt; datzy hem eeuwiglik wilde getrouw blyven, niet uit dwang, of noodzakelykheit van den huwelyksbandt, maar uit enkelde genegenheit en tederheit des herten; en dat hun vermaak vry gevoeliger zou wezen, indien zy alleenlyk van tydt tot tydt met elkander verkeerden. Zy was met zulke een geweldige en onbeteugelde drift van liefde tot hem ingenomen, dat zy in haar hert al het gevoelen van eene eerbare schaamte hadt uitgedooft: zelfs was die verliefdheit zo sterk in haar ingewortelt, en ontroerde dusdanig haren geest, dat zy nooit van deze wondt kon genezen worden. Schoon men den armen Abelard ontmande, en zy het nonnengewaadt aangetrokken hadt, des niettegenstaande is 'er altydt een levendig teken van deze hersseloosheit overgebleven, en het is uit de Minnebrieven van Portugeesche nonnen niet dat men 't eerst heeft beginnen te ontdekken, dat het niet dan die kloosterzusteren eigen is van liefde te spreken; want van overlangen tydt strekten de brieven van Heloïse tot een klaar bewys van deze waarheit. Wat hier van zy, deze verliefde dochter stelde te vergeefsch al haar verstandt en welsprekendheit te werk om Abelard het huwelyk af te raden. Men trouwde hen heimelyk, doch zy loogchende altydt met eede, dat zy zyne huisvrouw was. Door dit gedrag deedt zy zich kwalyk handelen door haren oom, die, om den schandvlek van zyn geslacht te bedekken, hun huwelyk overal bekend maakte, onaangezien hy Abelard belooft hadt nooit daar van te zullen spreken. De smaadt en harde bejegeningen, de welke Heloïse in het huis van den kanunnik dagelyks moest ondergaan, deden haren man een besluit nemen van haar te doen verhuizen, en by de kloosterzusteren van Argenteüil, alwaar zy opgetrokken was, te zenden. Door deze twede wegvoering verloren de bloedverwanten van deze vrouw 't eenemaal hun geduldt: zy vonden eene zeer uitgelezene wyze van wraakgierigkeit uit, en troffen hun oogwit met den knecht van Pieter Abelard om te kopen. Deze trouwloze schelm opende by nacht de slaapkamer van zynen meester, en liet de genen, die het werk moesten uitvoeren, daar binnen. Zy verraschten hem in een vasten slaap, en sneden hem zyne schamelyke delen af. Deze daadt makte groot gerucht: men kwam des anderen daags morgens in grote menigte Abelard op zyn kamer bezoeken; de gansche stadt raakte genoegzaam op de been; alle zyne vrienden en bekenden waren ontstelt. Zyne leerlingen jammerden vry meer dan alle de anderen. De vrouwen deden hunne droefheit uitmunten dor een vloedt van bittere tranen. Men schreef hem eene menigte van zeer keurlyke trooftbrieven. Het gerecht strafte dit feit met de uiterste strengheit; doch dit alles kon niet beletten, dat Abelard, onvertroostbaar en door schaamte onderdrukt, zich ging opsluiten in het klooster van St. Denys, na dat hy Heloïse bevolen hadt het nonnenkleedt te Argenteüil aan te trekken. Heloïse wierdt vervolgens tot overste van de nonnen te Argenteüil verkozen: doch dewyl 'er eene zeer slechte bestiering in dit klooster gehouden wierdt, gebeurde 't, dat Sugger, abt van St. Denys, die beweerde opziender daar van te zyn, de kloos-

kloosterzusteren wegjoeg; en Heloïse droeg toen ter tydt zeer goede zorg voor haren man. Hy hadt eene bidplaats gebouwt naby Trojes, aan welke hy den naam van Paraclet hadt gegeven, en naderhandt hadt hy eene abdy in Bretagne onder zyn bestier aangenomen. Abelard, hebbende vernomen, dat zyne waarde Heloïse geen verblyfplaats hadt federt dat zy met hare zusters van Argenteuil verjaagt was, schonk haar deze bidplaats met alle des zelfs afhankelykheden, welke gift door paus Innocentius den II is bevestigt. Dus wierdt zy de eerste abdisse van het Paraclet, alwaar zy dusdanig de gunst van de gansche wereldt door haar goed gedrag won, dat men haar in korten tydt door menigvuldige milddadigheden verrykte. De bisschoppen beminden haar als hunne dochter, de abten als hunne zuster, en de wereldlyke lieden als hunne moeder. Echter was zy heel kwalyk voldaan van de Alvoorzienigheit Gods, en morde vry meer dan Job gedaan hadt. Zy onderhieldt eene briefwisseling met Abelard, en verzocht hem eenige kloosterregelen voor hare nonnen, en de oplossing van verscheide voorschriften, waar op hy haar in alles voldeedt. Het is niet waarschynlyk, dat de hope van hem tot het prelaatschap verheven te zyn oorzaak zou geweest zyn van de begeerte, die zy hadt van met hem niet te trouwen. Wanneer hy monnik van Clugni was gestorven, verzocht zy den abt om zyn ligchaam, en het zelve hebbende verkregen, deedt zy het ter aarde bestellen in het Paraclet, en wilde zelf in de zelve grafstede begraven worden. Men verhaalt een zeer seldzaam mirakel, het welk men zegt gebeurt te zyn, wanneer men het graf opende om het ligchaam van Heloïse daar in te leggen, en hier in bestondt, dat Abelard haar beide zyne armen toereikte om haar te ontfangen, en haar zeer tederlyk omhelsde; niettemin was hy wel twintig jaren te voren overleden. Doch dit is zulk een grote zaak niet: men beweert meer voorbeelden van diergelyke gevallen te kunnen aantonen. Zie hier tot bewys het gene Gregorius Turonensis *Hist. Franc. lib.* I, *cap.* XLII verhaalt van twee getrouwde lieden, die altydt maagdt bleven, en van hunne landgenoten, namentlyk te Clermont in Auvergne, *het liefdepaar* genoemt wierden. De vrouw stierf de eerste; de man haar ter aarde bestellende stortte dit gebeedt: *Ik zeg u dank, o myn Heer en Godt, dat ik u dezen schat in die zelve zuiverheit, in welke het u behaagt hadt my dien te vertrouwen, weder ter handt mag stellen*; waar op de dode vrouw begon te grimlagchen, daar by voegende deze woorden: *Waarom toch haalt gy eene zaak aan, die u niet afgevraagt wordt.* De man stierf korten tydt daar na, en wierdt regt tegen over zyne echgenote begraven: doch des anderen daags vondt men beide de lyken te zamen in een graf. Dat is seldzaam! Heloïse stierf den 17 May des jaars 1163. De brieven, die zy aan haren man hadt geschreven, worden gevonden in den druk van de werken van Abelard. Doch het geen zeker schryver zegt is onwaar, te weten, dat Andreas Du Chesne aanmerkingen heeft gemaakt op die brieven, als mede op de antwoorden van Abelard. Hy heeft 'er gene gemaakt dan alleen op den brief, in welken Abelard de geschiedenis van zyne ongelukken aan een van zyne vrienden verhaalt. Jean de Meun heeft de brieven, de welke Abelard en Heloïse aan elkander geschreven hadden, in het Fransch overgezet. Daar is een boekie in 't licht gekomen, het welk voor tytel voert: *Histoire d'Abelard & d'Heloïse, avec la lettre passionée, qu'elle lui ecrivit, traduite du Latin.* Deze gewaande vertaling is niet anders dan een gering getal van uitgelezene plaatsen, zo men begeert heeft, in de brieven van deze vrouwe, welke men in zulke gedaante, als men heeft goedgevonden, hervormt heeft, verduisterende daar in het gene geen goeden val hadt, en daar by voegende het geen men inschikkelyker oordeelde. De graaf van Bussi Rabutin hadt eenige brieven van Abelard en Heloïse in het Fransch overgebragt, welke vertaling men ingevoegt heeft in het twede deel van zyne Brieven, die na zyne doodt in 't licht zyn gekomen. *Ik heb nooit sierlyker Latynschen styl*, zegt deze schryver in zynen XV brief (het II Deel, bladzyde 49, van de Hollandsche druk van het jaar 1697) *boven al die van de kloosterzuster gelezen, noch meer liefde en verstandt bespeurt dan zy gehad heeft.* Doch indien deze vertaalder zo ervaren was geweest in den Latynschen, gelyk hy was in den Franschen styl, hy zou voorzeker zo krachtig op den Latynschen styl van Heloïse niet geroemt hebben. *Bayle Dict. Crit.*

HELORUS, de naam van twee rivieren, de eene in Sicilië, nevens eene stadt van dien naam. *Vibius Catal. fluvior. Stephanus. Silius lib.* XIV. *Cluverus Sicil. antiqua.* De andere is in Groot-Griekenlandt, naby Scyllacium, alwaar de Grieken door Dionysius van Syracuza overwonnen wierden. Men leest *Elorus* zonder de H. by Athenæus; *Elesporus* by Polybius, en *Elleporus* by Ælianus.

HELOTEN. Zie ELOTEN.

HELPERIK, een Hoogduitscher van geboorte, een monnik van St. Gal, heeft gebloeit in de XII eeuwe. Hy heeft verscheide werken geschreven, de welke zynen naam by de nazaten in roem behouden hebben; onder anderen eene verhandeling van de zangkunst, eene *de Computo Ecclesiastico*, en eenige gedichten. *Trithemius in Catal.*

HELPIDIUS. Zie ELPIDIUS.

HELPIS, huisvrouw van den vermaarden Boëthius in de VI eeuwe, was ervaren in alle geleerde zaken, schrander in de dichtkunde, en maakte de lofzangen der Apostelen.

HELSINGBORG, eene opene stadt, met een vervallen slot, leggende in de provincie Schonen, alwaar de Zondt op zyn *H.* nauwste is. De Zeelandsche vesting Kronenburg legt daar regt tegen over. In den jare 1360 namze koning Waldemar van Denemarken de Zweden af, die de zelve weder veroverden, maar in den jare 1535 weder verloren. In den jare 1644 maakten zich de Zweden daar van meester, doch stondenze in het volgende jaar weder af aan de Denen, die de zelve in den jare 1658 aan de kroon Zweden voor eeuwig hebben overgegeven. In den jare 1676, in July, moest de stadt voor Christiaan den V, koning van Denemarken, bukken; en zynde dus niet langen tydt in de handen der Zweden geweest, was zy genoodzaakt in den jare 1678 in Juny wederom Deensche bezetting in te nemen, tot dat zy in het volgende jaar na de geslote vrede aan de Zweden wierdt wedergegeven. In den jare 1709 wierdt zy van de Denen verovert, maar haast weder van hen verlaten.

HELSINGEN, HENSINGLANDT, eene Zweedsche provincie in Noord Itlandt. Het was voortyds een afzonderlyk ryk, aan de rivier Uba en de zee Ulutresk gelegen, dies het ook *Gestricië, Medelpadië, Angermanlandt, Jemptelandt* en *Bothnie* mede in zich vervatte. Nu ter tydt heeft het den zeeboezem van Bothnië ten Westen, Medelpadië ten Noorden, en Gestricië ten Zuiden. De voornaamste plaatsen in het zelve zyn *Hudikswaldt, Heeda* en *Dilsbo.* Hier is een zeer vruchtbare grondt, en heerlyke visscheryen en weiden. Voormaals hadt deze provincie hare eigene wetten en letters, maar de zelve zyn tegenwoordig niet meer in gebruik. *Hermannidæ Suecia p.* 398.

HELSINGFORD, in het Latyn *Helsingfordia*, eene kleine stadt in Finlandt, zynde de voornaamste plaats van Nylandt. Zy legt aan den Finnischen zeeboezem, aan den uitloop van de rivier Wanda, en heeft eene goede haven. De inwoners geneeren zich meest van den visschvangst, als van zalm, snoek, en diergelyke, die gedroogt, of gerookt verzonden worden. *Hermannidæ Suecia p.* 457. *Beschryving van Zweden P.* II. *p.* 135.

HELSINGOR, of HELSIGNEUR, in het Latyn *Elsenora*, of *Helsingora*, eene stadt in het Deensche eilandt Zeelandt, by den mondt van den Zondt gelegen, die door het kasteel Kronenburg, van koning Frederik den II in den jare 1577 digt daar by aangelegt, beschermt wordt. Zy is, om zo te spreken, de sleutel van de Oostzee, en alle schepen, uitgenomen de Zweedsche, die hier voorby zeilen, moeten aan de kroon van Denemarken tol betalen.

HELSTON, een goed vlek van Engelandt, gelegen in het graafschap van Cornwall, twee mylen van Falmuiden, ten Westen. Helston is een van de vier vlekken, daar men het tin van Cornwall merkt, en heeft zitting en stem in het Parlement van Engelandt. *Maty Diction.*

HELVIA RICINA, voor dezen eene beroemde stadt, maar door de Galliërs verwoest. De keizer Septimius Severus heeft van hare puinhopen de steden *Recanati* en *Macerata* op twee naburige hoogten in de mark van Ancona laten opbouwen. Op de plaats, daar Helvia heeft gestaan, ziet men nog de overblyffelen van een amphitheater. *Delices de l'Ital. P.* II. *pag.* 62.

HELVICUS (Christoffel) hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en in de Griekfche en Oostersche talen in de hogeschole van Giessen, wierdt geboren den 26 December in den jare 1581 te Sprendlingen, een vlek, eene halve myl van Frankfort af gelegen, alwaar zyn vader predikant was. Deze voerde den naam van *Christoffel*, gelyk zyn zoon, en was in zyne jeugdt gedurende den tydt van twee jaren bestierder van het collegie van Geraw geweest, waar na hy in de Godgeleerdheit te Tubingen ging studeren, en tot predikant in de kerk van Grisheim wierdt aangestelt: doch Georg, landgraaf van Hessen, plaatste hem korten tydt daar na te Sprendlingen. Helvicus bediende deze kerk tot zyn sterfdag toe, en stondt zeer veel tegenspoedt uit. Hy was de zoon van *Quirinus Helvicus*, die zyne dapperheit liet uitblinken in de verdediging van Darmstadt in den Smalkaldischen oorlog. Men kan by *Sleidanus* en by *Thuanus* nazien wat de graaf van Buren van hem oordeelde. Hy, geen hope van eenigen bystandt ziende, begaf zich op de stads wallen om tot een verdrag te komen; maar hy wierdt van een schoot, die hem door den regter arm ging, getroffen, waar na de plaats stormenderhandt wierdt verovert. Men wilde hem laten ophangen, en men zou misschien dit opzet werkstellig gemaakt hebben, indien het losgeldt, dat voor hem belooft wierdt, zulks niet hadt verhindert. Hy hadt den landgraaf Philips byna in alle zyne krygstochten verselt. Helvicus, van welken hier gehandelt wordt, was niet van die trage geesten, die niet dan in het najaar voortkomen: hy was bekwam, zelfs voor den ouderdom van twintig jaren, om in de Griekfche en Hebreeusche talen, en, dat meer is, in de philosophie lessen te geven, en hadt eene talloze menigte van Griekfche gedichten gemaakt eer hy nog vyftien of zestien jaren hadt bereikt. Het was te Marpurg daar hy zyne studiën voltrok. Hy wierdt aldaar verheven tot den trap van meester in de vrye kunsten in den jare 1599. Hy zou wel eer tot die waardigheit hebben kunnen komen, indien hy zulks begeert hadt; want hy wierdt tot baccalaureus aangenomen in den ouderdom van veertien jaren. Hy maakte zich de Hebreeusche taal zo gemeenzaam, dat hy de zelve als zyne moedertaal sprak. Hy doorlas in den grondt een oneindig getal van Griekfche schryvers; hy studeerde zelfs eenigen tydt lang in de geneeskunde, onaangezien hy zich den kerkdienst hadt toegewyd. Eindelyk, hy gaf zulke uitmuntende bly-

blyken van zyne bekwaamheit, dat hy in den jare 1605 verkozen wierdt om lessen te geven in de Griekſche en Hebreeuſche talen in het collegie, het welk weinig tyds te voren door den landgrave te Giessen was opgerecht. Het jaar daar aan volgende gaf de keizer aan dit collegie den tytel van hogeſchool, met alle de voorrechten, die daar van afhankelyk zyn. Helvicus, hebbende gedurende den tydt van vyf jaren alle de plichten van zyn ampt met zonderlingen roem waargenomen, wierdt tot het hoogleeraarſchap in de Godgeleerdheit gevordert in het jaar 1610. Hy trouwde in het zelve jaar: men kan niet weten, of hy zulks zo lang niet heeft uitgeſtelt, tot dat hy zich verheven zou vinden tot een trap van waardigheit, die hem des te voordeeliger huwelyk zou doen aangaan, of wel andere redenen hem bewogen hebben om tot dien tydt toe ongehuwt te blyven: want de ſchryver, dien men hier zal aanhalen, namentlyk *Joh. Winkelman*, ſprekt daar niet van: doch hy merkt aan, dat het huwelyk hem in zyne bezigheden geenzins vertraagde. Men boodt hem eene kerk aan in Moravië in het jaar 1611, en een profeſſorſchap te Hamburg, met aanmerkelyke wedden. Echter weigerde hy deze twee beroepen aan te nemen. Hy zette de leeraarsmuts in de Godgeleerdheit op in den jare 1613: dit was de begeerte van den landgraaf, die wilde, dat hy de boekzalen van de Joden te Frankfort, die kort te voren door eenige burgerlyke opſchuddingen verjaagt waren, zou gaan bezichtigen. Helvicus, die zeer genegen was tot het doorbladeren der Rabbynen, kocht aldaar verſcheide van hunne boeken op. Hy ſtierf in den bloem van zyne jaren den 10 September in den jare 1617, hebbende verſcheide ontwerpen in zyn hoofdt; en zynde gehouden voor een man, die de grootſte behendigheit en de gemakkelykſte leerwyze van de wereldt bezat om iemandt in eenigerlei taal te onderwyzen. Hy hadt verſcheide ſpraakkunſten, namentlyk eene Latynſche, eene Griekſche, eene Hebreeuſche, eene Chaldeeuſche, en eene Syriſche, hoewel alle kort van begrip, in het licht gegeven. Zyn Hebreeuſch en Latynſch Woordenboek was maar een proefſtuk tot voordeel van de jeugdt. Hy wenſchte alle deze Spraakkunſten tot volmaaktheit te brengen, en Woordenboeken te maken tot gebruik van de geleerden, en hy badt Godt, dat hy hem een genoegzamen levenstydt wilde vergunnen om alle deze werken te kunnen voltooien. Daarenboven wierdt de Hemel van hem genoegzaam om een langdurig leven gebeden, om de kerkelyke hiſtorien in goede order te ſchikken, en om ordeelkundige aanmerkingen te maken over de vertaling van het Oude en Nieuwe Teſtament, gemaakt door *Piſcator*, als mede over de Ophelderingen van de H. Schrift door den zelven ſchryver. Hy oordeelde insgelyks eene gewigtige zaak te wezen, dat men een nieuwen druk van den Bybel van Luther liet uitgaan met eene bondige verantwoording, en met de nodige uitleggingen. De druk van dezen Bybel, die Paulus Toſſanus weinig tyds te voren hadt bezorgt, met kanttekeningen, die de gevoelens van Kalvyn behelſden, bragt die gedachten in den geeſt van Helvicus, die ter zelver tydt door eene vurige begeerte om dit ontwerp uit te voeren aangedreven wierdt. Hy ſloeg een veel gemakkelyker weg in dan den gene, dien men in de ſcholen gebruikte, om de jeugdt tot de geleerdheit op te leiden. Hy ontzag gene hinderpalen, die men tegen zyne nieuwe leerwyze ſtelde, wel verzekert zynde, dat de zelve veel tydt en grote moeite voor zyne leerlingen zou uitwinnen; en geprikkelt door de genegenheit, die men hadt voor zyne uitvindingen, ſpande hy zyne uiterſte krachten in om zyne leerwyze in de collegiën in te voeren. Hy bragt de zaak op een goeden voet: men poogde hem te dwarsbomen; hy wierdt beknabbelt, gelaſtert en gehaat: dus was hy verplicht zich te verdedigen, en alle de harde uitdrukkingen van zyne vyanden te wederleggen. Men meent, dat zyne doodt, voorgevallen zynde alvorens zyne uitvindingen de overhandt hadden, het middel gegeven heeft aan zyne tegenſtrevers van ſtandt te houden, of van zich te herſtellen. Wat hier van zy, men liet in zyn grafſchrift invloeien, dat hy de uitvinder geweeſt was van eene nieuwe onderwyskunde (*novæ Didacticæ auctor & informator feliciſſimus*). Hy was niet alleen een goed taalkundige, maar ook een ervaren tydrekenaar. Men heeft groot werk van zyne Tydkundige Tafelen gemaakt, ſchoon de zelve niet t' eenemaal vry van fouten zyn. Men ſpreekt hier van zeker werk, het welk hy den naam gaf van: *Theatrum Hiſtoricum, ſive Chronologiæ ſyſtema novum*. Hy gaf dit boek uit in het jaar 1609. Sethus Calviſius, die grondig ervaren was in de hiſtorien en in de tydrekenkunde, keurde dit werk wonder goed, en ordeelde het van eene heel nieuwe vinding en gemakkelykheit te zyn, dewyl men in het zelve alle de dingen te gelyk en met eenen opſlag zag open leggen. Winckelmann merkt aan, dat deze goedkeuring gevonden wordt in den brief, dien Sethus Calviſius ſchreef aan Helvicus, gedagtekent den 7 September des jaars 1609. Hy voegt daar by, dat dit werk op nieuw verbetert en vermeerdert door den ſchryver is uitgekomen; zo dat men moet zeggen, dat de eerſte druk van dit werk is van den jare 1609, en dat de twede is van het jaar 1618. Joh. Steuber, hoogleeraar te Gieſſen, heeft gezorgt voor den laatſten druk, en den zelven opgedragen aan zeker Deenſch heer, met name Oliger Roſecrants, een beſchermer der geleerde lieden, en die Helvicus met zyne genegenheit vereert hadt. Na verloop van twintig jaren kwam 'er een nieuwe druk van dit werk uit door de goede zorg van Balthazar Schuppius, ſchoonzoon van den ſchryver, en hoogleeraar in de welſprekendheit te Marpurg. Hy waarſchuwt in zyne voorreden, dat hy van den druk van Engelandt niet wil ſpreken. Sedert dien tydt is dit geſchiedkundig Toneel, of *Theatrum Hiſtoricum*, verſcheide malen herdrukt geweeſt. Men kan genoegzaam uit de boeken, die hy heeft uitgegeven, afmeten, dat, indien hy den ouderdom van zeſtig jaren hadt mogen bereiken, zyne werken verſcheide delen in folio zouden hebben kunnen uitmaken: want behalven de reets aangehaalde boeken, die hy by zyn leven heeft in 't licht gegeven, moet men nog rekenen de Tydrekenkundige Redenvoeringen over de IV Monarchiën, over de LXX Weken van Daniël, over Cyrus, over de andere koningen van Perſië, en meer andere. Hy wederleide met zulke welgegronde redenen de gevoelens van *Angelocrator*, dat men hem niets ter wereldt kon tegenwerpen. Daarenboven heeft hy verhandelingen geſchreven *De Dialectis Græcis*; *De ratione carmina Græca conſcribendi*; *De Paraphraſi Bibliorum Chaldaica*; eene Latynſche Dichtkunde; *Deſiderium Evæ, cum aliorum dictorum Biblicorum à depravationibus Judæorum, Calvinianorum & Photianorum erroribus. annexa vindicatione*; *Synopſis Hiſtoriæ univerſalis*. Zie verder Witte in zyn *Diarium Biographicum*; doch boven al het *Theatrum* van Freherus, en *Templum Honoris* van Spizelius; alwaar men een wydlopige lyſt vindt, die vry naauwkeurig is, van de werken van Helvicus. De meeſte zyn in de Latynſche tale geſchreven, en de andere in het Hoogduitſch. Wat zyne zeden betreft, hy was een man, die een onberiſpelyk leven leide; die de vrede en eendragt met iedereen beminde, en die nooit met iemandt van zyne amptgenoten, noch met eenige andere lieden, eenig verſchil of moeielykheit heeft gehad. *Rara avis in terris*. Hy was in eene zonderlinge achting by verſcheide Hoogduitſche vorſten, en ontfing van hen zeer beleefde brieven, vol van hoffelyke bejegeningen. Anna Dorothea, hertogin van Saxen, deedt hem de eer van hem zeer dikwils te ſchryven. Zyne doodt wierdt op eene zonderlinge wyze beklaagt: alle de dichters van Duitſchlandt deden grote onkoſten met treurgezangen te maken, om de ontydigheit van zyn ſterfdag te bewenen. Men maakte eene verzameling van deze gedichten, de welke nevens des zelfs lykreden gedrukt wierdt, zynde daar-by gevoegt eenige andere ſtukken, onder den tytel van *Cippus Memorialis* door de goede zorg van Winckelman, amptgenoot van den overleden. De zoon van dezen Winckelman deedt het gemelde werk herdrukken in het jaar 1650. *Bayle Dict. Crit.*

HELVIDIUS. Zie ANTIDICOMARIANITEN.

HELVIDIUS, leerling van Auxentius. Gennadius zegt, dat Helvidius een leerling van Auxentius en een navolger van Symmachus is geweeſt; dat hy een boek hadt geſchreven, in het welke hy groten yver voor den Godsdienſt liet blyken, doch dat het een onbezonnen drift was, en dat de ſtyl en de redeneringen van dit werk verwart en belemmert waren. *Du Pin.*

HELVOET, of HELLEVOET, van ouds *Helvloet*, een Hollandſch dorp in het eilandt Voorn, twee mylen van den Briel gelegen. Digt by dit dorp legt HELLEVOET-SLUIS, een dorp als eene vryheit, hebbende eene vermaarde zeehaven, en eene zeer gemakkelyke rede voor ſchepen. In den jare 1688, den 11 November, ſtak prins Willem van Oranje van hier in zee met de vloot, welke tot de uitvoeringe in Engelandt was toegeruſt. Sedert dien tydt hebben zich hier verſcheide Engelſchen nedergezet, en de plaats is zeer wel bebouwt. De pakketboten van Engelandt komen hier gemeenlyk aan, en ſteken van hier weder in zee. Kerk en predikant van Helvoet-ſluis ſtaan onder de claſſis van Voorn en Putten. *Guicciardyn.*

HELVOET, (NIEUW-) een dorp in het landt van den Briel, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Voorn en Putten.

HELXAI. Zie ELXAI.

HEM, een dorp in Noord-Hollandt, gelegen tuſſchen Hoorn en Enkhuizen, en behorende onder de laatſtgemelde ſtadt. Het heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Enkhuizen.

HEM. (HET KLOOSTER TE) Zie St. MICHIELSBERG.

HEM, (JAN VAN) monnik van de orde van St. Franciſcus de Paula, gemeenlyk de Minimen genoemt, was geboortig van Corbie, naby Amiens, in Pikardië. Hy deedt zyne kloofterbeloften in den jare 1552, in het konvent van Nigeon, naby Parys, anderszins *les Bons-hommes*, dat is, *de goede mannen*, genoemt. Hy trok door zyne predikatiën zo veel volk tot zich, dat hy verplicht was op de gemene plaatſen van Parys, en onder anderen op het kerkhof van de H. Onnoſele kinderen, te prediken. Eenige van zyne tegenſtrevers gaven een kwaden indruk van hem in den geeſt van de koninginne moeder Catharina van Medicis, en boezemden haar in, dat hy haar by Jezabel hadt vergeleken. Deze koningin, vertoornt door dit valſche bericht, liet hem by den kop vatten, hem naar St. Germain en Laye brengen, om zich wegens deze beſchuldiging te verantwoorden in de tegenwoordigheit van hare Majeſteit. Ter zelver tydt verzochten de burgers van Parys zyne vryheit, die zy verkregen, en bragten hem weder naar Parys, alwaar hy met algemene blydſchap en toejuiching van het volk ontfangen wierdt; nemende eeniglyk zyne toevlucht tot hem als tot een Apoſtel. Paſquier ſpreekt van hem in dezer voegen: „ De „ monnik is binnen onze ſtadt gekomen, met zulk eene onge-„ mene toejuiching, en verſelt van zo veel volk, zo te voet „ als te paardt, als of hy een groot vorſt was; en des ande-„ ren daags na zyne te rug komſt heeft men een groten om-

gang

„ gang gehouden naar de kerk van St. Bartholomeus, om Godt „ voor zyne behoudenisse te danken". Wanneer hy tot provinciaal-van de Minimen van de provincie van Toulouze verkozen was, deden de burgers van Parys zulke nadrukkelyke verzoeken aan den pausselyken gezant, dat hy in des pauzen naam de verkiezing te niet deedt, en den Vader van Hem verplichtte om tot genoegen en zaligheit des volks in deze stadt te blyven. Hy stierf aan de pestziekte den 16 December des jaars 1562, hebbende niet meer dan tien jaren in zyne kloosterorde doorgebragt. Het is eene aanmerkelyke zaak, dat alle de burgers even groten nadruk betonende om hem gedurende zyne ziekte te gaan bezoeken, niemandt van hen door de kwade lucht aangestoken is geweest, niet meer dan wanneer zyn dood ligchaam naar de kerk van St. Jakob gedragen wierdt, alwaar hy begonnen hadt den Advent te prediken, en van daar naar het klooster van Nigeon, alwaar hy naby het grote altaar begraven legt. De burgers wilden een marmere grafstede voor hem oprechten: doch zy verkregen alleenlyk van de monniken van dat klooster, dat men daar een enkelden verheven grafsteen, met zyn beeldtenis daar op gesneden, en een grafschrift, het welk daar te lezen staat, zou plaatsen. *Hilarion de Coste Histoire Catholique des Hommes & des Dames illustres.*

HEMAN, of EMAN, een Ezrahiter, de derde zoon van Zara, uit den stamme van Juda, is een van de zangers, die David in den tempel hadt aangestelt, en aan welken men den LXXXVIII Psalm toeschryft, om dat hy dien op noten stelde, of wel om eenige andere reden, die onbekend is. Het is de Psalm, die begint: *ô Heere Godt myns heils*, enz. en die voor tytel voert: *Een liedt, een Psalm voor de kinderen Korah, voor den opperzangmeester op Machalath Leannoch: eene onderwyzing Hemans des Ezrahiters.*

HEMARD VAN DENONVILLE, (KAREL) kardinaal, bisschop van Makon, en naderhandt van Amiens, abt van St. Pere in Valee, van St. Nikolaas van Angers, enz. was een Franschman van geboorte, de zoon van Pieter Hemard, heer van Denonville in Beaussé, en van Johanna Fremiere. Hy vorderde zich aan het hof ten tyde van den koning François den I, die hem tot een lidt van zyn Raadt aanstelde, en hem met het bisdom van Makon begiftigt hebbende, in zeer gewigtige gezantschappen gebruikte. La Croix du Maine zegt, dat Hemard gedurende dien tydt naauwkeurige gedenkstukken schreef, de welke het licht niet gezien hebben. Hy was ambassadeur te Rome na Jan van Bellai, en verdiende aldaar, even als hy, den kardinaalshoedt, met welken paus Paulus de III hem begiftigde den 22 December des jaars 1536. Op zyne te rug komst in Vrankryk kreeg hy het bisdom van Amiens, alwaar hy gestorven is den 23 Augusty des jaars 1540. Zyn ligchaam wierdt daar ter plaatse in zyne bisschoppelyke kerk begraven, daar zyn beeldtenis in wit marmer, nevens zyn grafschrift, nog te zien is. *La Morliere Ant. d'Amiens. Severt. de Episc. Matisc. Sammarthanus. Friso. Aubery. Ciacconius. Onuphrius.* enz.

HEMELAAR, (JAN) kanunnik van Antwerpen, geboortig van 's Gravenhage, is een zeer geleerd man geweest. Hy begaf zich met vry meer aandacht tot de studie van de letterkunst en tot de wetenschap der gedenkpenningen, dan tot de schooltwisten der Godgeleerden. Hy schreef een boek over deze wetenschap, en gaf het over om te laten drukken, doch onder voorwaarde, dat men zynen naam daar niet zou voor stellen. Hy was een goed dichter en redenaar. Hy deedt te Rome eene lofreden tot roem van Clemens den VIII met zulk een gewenschten uitslag, dat men hem keur gaf of het opzicht over de boekzaal van het Vatikaan, of eene zeer voordeelige kerkelyke bediening te hebben. Hy vergenoegde zich met kanunnik van de bisschoppelyke kerk van Antwerpen te wezen. Hy hadt groot deel gehad in de achting en vriendschap van Justus Lipsius, zyn hoogleeraar. Dit blykt genoegzaam uit de brieven, die Lipsius aan hem heeft geschreven, en door het getuigenis, dat hy van hem gaf, en vol van loftuitingen is, in het jaar 1600. Hemelaar maakte zich toen ter tydt reisvaardig naar Italië. Hy bragt zes jaren te Rome door in het huis van den kardinaal Cesi. Hy was een boezemvriendt van Grotius, en gaf gedichten in 't licht, in welke hy hem geluk wenschte wegens zyne uitkomst uit de gevangenis. Hy was de broeder van de moeder van *Jakob Golius*, dien geleerden hoogleeraar van Leiden, de welke zulk een roemruchtigen naam in de wereldt verkregen heeft door de grondige kennis van de Oostersche talen. Hy zou buiten twyffel dezen neef gaarne tot de Roomsche gemeenschap overgehaalt hebben, gelyk als hy *Pieter Golius*, Jakobs broeder, daar toe getrokken hadt, doch hy was niet in staat om daar in zyn oogwit te bereiken. Jakob Golius was een goed Protestant, die gedurende zyn gansche leven een haat tegen zyn oom droeg ter oorzake van de verandering van Godsdienst van zynen broeder. Zeker schryver, die in het artykel van GOLIUS waarschuwt, dat hy elders van Jan Hemelaar spreekt, geeft niet dan een valsch bericht. Men zal hem niet navolgen ten opzichte van de belofte, die 'er in het zelve artykel gedaan is van iets te zeggen aangaande Pieter Golius. Deze hadt de zelve neiging, als zyn broeder, tot de reistochten naar het Oosten, en tot de kennis van de Oostersche talen. Hy begaf zich in het klooster van de ongeschoeide Karmeliter monniken, en nam den naam van Celestinus van St. Liduine aan. Hy hieldt eenige jaren lang zyn verblyf op den berg Libanon, en wierdt hoogleeraar te Rome in de Oostersche talen. Hy bragt de *Navolging van Christus* van Thomas à Kempis in de Arabische taal over, en nam in den ouderdom van vier en zeventig jaren de reis aan naar de Malebaarsche kusten, om aldaar aan de bekeering der ongelovigen te arbeiden. De verschillendheit van Godsdienst en van beroep belette de twee broeders niet elkander tederlyk te beminnen. Pieter schreef aan Jakob, dat hy hem verplicht was wegens het goede onthaal, dat men hem in Asië aandeedt. Dit geeft genoegzaam te kennen, dat de naam van Golius aldaar sedert de reize van Jakob in zulk eene achting was, dat men hem in den persoon van Pieter alle eer bewees. Verder moet men zich niet inbeelden, dat Hemelaar groot verstandt en vernuft heeft van noden gehad om zyn neef tot den Roomschen Godsdienst over te halen: want hy overreedde hem in zyne kindschheit, dewyl Pieter Golius van den ouderdom van acht jaren af in zyn huis is opgetrokken geweest. *Bayle Dict. Crit.*

HEMELUM, of HEMLUM, een groot en oud dorp van de Vriesche grietenye Hemelummer Oldevaart, het welk tot aan de vaart op Stavoren toe bestraat is. Het heeft een jaarmarkt, de welke op den tweden Pinxterdag gehouden wordt. Hier heeft het oude adelyke slot of stins van de *Hoppers* gestaan, uit het welke de vermaarde *Joachim Hopperus*, van welken hier na op zyn plaats zal gesproken worden, gesproten is geweest. Dit dorp heeft een eigen kerk en predikant, staande onder de classis van Sneek.

Te Hemelum stondt voor dezen een beroemd Benedictyner klooster, het welk daar van Stavoren, na dat het S. Odulphus-klooster aldaar van de zee verzwolgen was, wierdt overgebragt. Om die reden schreven zich de abten *door Gods barmhertigheit abt van Stavoren te Hemelum.* Dit klooster wordt van Ubbo Emmius onder de kloosters van Vrieslandt gerekent, die de grootste rykdommen bezaten. Des zelfs goederen en inkomsten zyn sedert de veranderinge van den Godsdienst voor een gedeelte gebruikt tot het oprechten der hogeschole te Franeker. *Winsemius. Schotanus. Ubbo Emmius.*

HEMELUMER OLDEVAART, zamen met Noordwolde eene Vriesche grieteny uitmakende, in 't kwartier Westergoo, heeft de achtste stem in de vergadering der Staten van Westergoo. Ten Oosten heeft zy de grieteny Wimbritzeradeel, ten Zuiden Gaasterlandt, ten Westen de zee, en ten Noorden Wonseradeel. Zy begrypt in haren omtrek negen dorpen, namentlyk: *Hemelum, Koudum, Warns, Scharl, Molquern,* of *Molkwern, Oldega, Niega, Elahuizen,* en *Koldewolde.* De vier laatste wierden weleer de *Noord-Wolden*, of *Iga-Wolden*, genaamt. Deze grieteny heeft vele bevaarbare wateren, als de *Fluyssen*, haren oorspronk nemende van een uitgebrand bosch, *Morro*, 't *Fleyt*, de *Staversche meeren*, *Grons*, tusschen Koudum en Molquern, het *Hazemeer*, van Koudum naar Hindelopen: doch deze meiren zyn meest uitgemalen, en tot goed landt gemaakt, zo dat 'er schone wei-en bouwlanden zyn, ook overvloedt van riviervisch. In deze grieteny leggen ook, of plagten ook te leggen, verscheide adelyke huizen, als *Hoppers* in Hemelum, *Galma*, of *Galama*, *Iperna* en *oud-Galama*, 't *Oldega*, doch verwoest; echter ziet men 'er nog eenige overblyfsels van. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt.*

HEMERO-BAPTISTEN, eene gezindheit onder de Joden, aldus genoemt, om dat de genen, die de zelve uitmaakten, zich alle dagen doopten, of in het badt begaven, op wat tydt of stonde het ook mogt wezen, stellende eene heiligheit in deze dagelyksche afwasschingen. Zy volgden de gevoelens der Pharizeën, uitgezondert, dat zy met de Sadduceën den opstandt des vleesches loochenden. Van hen wordt gesproken, naar het zeggen van zommige overzetters, by den Euangelist *Marcus*, hoewel zy niet genoemt worden. Het is op die plaats, daar zy aan Christus verwyten, dat zyne discipelen hunne handen niet reinigden alvorens zy zich aan tafel begaven. Dit was de reden, dat onze Heilandt hen verweet, dat zy nayverige onderhouders van dat slag van bygelovige overleveringen waren, en dat zy de geboden Gods verwaarloosden. *Marcus* VII. *S. Epiphanius lib.* I. *Panar. c.* 17, 18.

HEMERT, of UITHEMERT, een slot en heerlykheit in den lande van Arkel en Altena, tegen over de stadt Heusden, aan de Maze. Het zelve behoorde voor dezen aan den ridder *Frederik Turk*, zoon van den ridder Lubbert Turk, die in den jare 1586 te Utrecht is verslagen. De schans van Mansveldt, aldus naar haren stichter genoemt, wierdt te Hemert opgeworpen in den jare 1589. Melis Stoke, verhalende op 't jaar 1061 de doodt van Floris den I, grave van Hollandt, noemt dit dorp *Hamert*: want deze plaats was het, daar de gemelde graaf, na dat hy zyne vyanden geslagen en op de vlucht gedreven hadt, vermoeid in de schaduwe ging leggen rusten, doch door den vyandt, die onvoorziens weder op de Hollanders aanviel, verslagen wierdt, als boven in zyn artykel breder verhaalt is. *Goudhoeven O. Holl. Kronyk. Van Leeuwen Batav. illustr.*

HEMERT, (NEDER-) een Geldersch dorp, gelegen in den Bommeler-waardt, met kerk en predikant, staande onder de classis van Zalt-Bommel.

HEMERT, (OP-) een Geldersch dorp in den Thielerwaardt, met kerk en predikant, staande onder de classis als voren.

HEMLINGTON, (ADAM) geboortig van Nordfolk in Engelandt, geestelyke van de orde der Karmeliten, en leeraar van de hogeschole van Oxford, bloeide in de XV eeuwe. Hy heeft *Leerredenen* uitgegeven, en een ander boek, genaamt: *Quaestiones ordinariæ.* Men houdt daar voor, dat hy in den jare 1420 is gestorven. *Lelandus & Pitseus de script. Angl. Possevin App. Alegre in Parad. Carmel.*

HEMMERIK, of, by verkorting, HEMRIK, een dorp van de Vriesche grietenye Opsterlandt, onder het kwartier der Ze-

venwolden, met kerk en predikant, ftaande onder de claffis der Zevenwolden.

HEMMINGIUS, (Nicolaus) hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Coppenhagen, wierdt geboren in den jare 1513 op het eilandt Lalandt, toebehorende aan de kroon van Denemarken. Zyne eerfte opvoeding kon hem niet zeer voordeelig wezen, dewyl de zelve beftiert wierdt door een groffmidt, zyns vaders broeder. Niettemin deedt hy eenigen voortgang in de letterkunde, en naderhandt vertrok hy naar Wittenberg, alwaar hy gedurende den tydt van vyf jaren een van de yverigfte toehoorders van Melanchthon is geweeft. Dewyl hy genoodzaakt was zyn eigen koft en onderhoudt te bezorgen, 't zy met leerlingen te onderwyzen, 't zy met voor hen te fchryven, moet men vry meer de geleerdheit, die hy verkreeg, verwonderen. Hy keerde weder naar Denemarken, en door de goede aanbeveling van Melanchthon wierdt hy by een edelman, wiens dochters hy onderrechtte, in huis genomen. Naderhandt wierdt hy tot predikant van de H. Geeftkerk te Coppenhagen aangeftelt, en daar na tot hoogleeraar in de Hebreeufche tale. Hy nam de waardigheit aan van leeraar in de Godgeleerdheit in den jare 1557, en ter zelver tydt verkreeg hy eene plaats van hoogleeraar in de zelve hogefchool van Coppenhagen. Hy bekleedde dit ampt met zeer veel luifter tot den jare 1579, wanneer hy *emeritus* verklaart wierdt, en begiftigt met een kanunniksplaats in de kerk van Rotfchild. Hy behieldt het ftil genot van dit kerkelyke voordeel tot zynen fterfdag toe, dat is te zeggen tot den 23 May des jaars 1600. Hy hadt het ongemak van blind te worden in de laatfte jaren van zyn leven, en dit is des te min verwonderen, als men denkt, dat hy altydt krachtig geftudeert, en den ouderdom van zeven en tachtig jaren bereikt heeft. Men zal hier aanmerken, dat hy een zeer gematigt Lutherfchgezinde was. Dit bleek daar uit, dat wanneer het Formulier van Eendragt, het welk de Godgeleerden van Saxen en hunne aanhangers poogden de overhandt te doen hebben door de ganfche Lutherfche kerk, het zelve door zyn toedoen met een groot misnoegen in Denemarken wierdt van de handt gewezen: want koning Frederik de II liet een verbodt afkondigen, dat niemandt van alle zyne onderdanen het gemelde Formulier zou vermogen te ondertekenen, met bedreiging van uitbanning tegen alle de genen, die dit verbodt zouden komen te overtreden, of die eenige afdrukken van dit boek binnen zyne landen zou durven brengen. Hemmingius was de voornaamfte voortzetter van deze zaak, gelyk Hofpinianus aanmerkt, die daar omtrent door Hutter niet is tegengefproken. De zelve Hofpinianus, *Hift. Sacrament. Part.* II, *pag.* 595, verhaalt, dat Hemmingius in zyn *Syntagma Inftitutionum Chriftianarum*, uitgegeven in den jare 1574, zich verklaart wegens de wezentlyke tegenwoordigheit, gelyk als een Kalvinift zou gedaan hebben. Mafius fpreekt dit niet tegen: doch voegt daar by, dat Hemmingius, gewaarfchuwt zynde van zyne dwaling, de zelve plegtiglyk herriep. Hy gaf eene belydenis van het Lutherfche geloof uit, en niettemin is 'er naderhandt een Godgeleerde geweeft, die getracht heeft aan te tonen, dat de zelve overeenkomt met die van de Gereformeerden. De Hr. Mafius, hoogleeraar in de Theologie te Coppenhagen, heeft aan het gemeen bekend gemaakt de belydenis, die men van Hemmingius vorderde. Hy bekent, dat de zelve overeenkomt met die van Augsburg, met den kleinen Catechifmus van Luther, en met de grondftelling van de lere der Saxifche kerken, en hy verklaart, dat hy wederroept al het gene hy in zyn *Syntagma* mogt gezegt hebben, het welk aan de kerk aanftotelyk was geweeft, en gelykformig met het gevoelen van Kalvyn wegens het H. Avondmaal, of het geen niet overeenkomt met de tegenwoordige belydeniffe. Hy verzoekt, dat de koning en alle de genen, aan welke zyn *Syntagma* ergernis hadt gegeven, hem willen verontfchuldigen. Hemmingius heeft een goed getal boeken in het licht gegeven. Zyne Godgeleerde werken kwamen aan Simon Goulart zo wel voor, dat hy de zelve liet drukken te Geneve in den jare 1586. Hier dient bygevoegt, dat hy in den ouderdom van zeventig jaren een boek fchreef, genaamt: *Immanuel*, het welk fchynt voornamentlyk gefchikt te zyn om Jakob Andreæ, dien groten voorftander van den *Ubiquitismus*, te bevechten. Dit werk, het welk zeer geroemt wordt, is niet dan na de doodt van den fchryver in druk uitgekomen. Het zelve kwam uit te Frankfort in den jare 1615, met eene Voorreden, die tot byvoegfel zal ftrekken van het gene 'er gezegt is van de kracht, met welke het Formulier van Eendragt door den koning van Denemarken verworpen wierdt. Zeker Engelfch fchryver, met name Robert Robinfon, die de Voorreden van dit laatfte werk van Hemmingius opgeftelt heeft, verhaalt, dat de koningin Elizabeth hare uiterfte krachten infpande ter uitvoering, dat de koning van Denemarken op dusdanige wyze te werk ging. Hy verhaalt verfcheide omftandigheden van de misnoegtheit van dezen vorft, en onder anderen deze, dat het Formulier van Eendragt, het welk men met zyde overdekt, en met edelgefteenten verfiert, hem toegezonden hadt, des niettemin in het vuur geworpen wierdt. *Bayle Dict. Crit.*

HEMOR, de vader van Sichem, inwoners des lands Kanaan, van de afftammelingen, van welke Jakob eene plaats tot zyn grafftede kocht. Daar wordt in de Handelingen der Apoftelen gezegt, dat het Abraham is geweeft, die dezen koop deedt: doch in de hiftorie van de Schepping wordt verhaalt, dat het van Hemor, den vader van Sichem, niet was, van welken Abraham de plaats van zyn grafftede kocht, maar van Ephron, een Hethither, en dat het Jakob was, die van de inwoners van de ftadt Sichem, aldus genoemt naar den naam van den zone van Hemor, eene begraafplaats voor zich kocht, mits betalende honderd lammeren, of honderd ftukken gelds, op welke de beeldtenis van een lam geftempelt ftondt: zo dat in de werken der Apoftelen de naam van Abraham moet geftelt wezen voor dien van Jakob, of dat St. Stephanus, wiens woorden aangehaalt worden, door Abraham verftaat Jakob, afftammeling van Abraham. *Genef.* XXXIII *en* XXXIV. *Actor.* VII. *Du Pin Differt. Hift. Chronol. fur la Bible.*

HEMORRHOUS, een flang, zynde een voet lang, en van het hoofdt tot aan den ftaart toe heel dun. Des zelfs kouleur is roodverwig, en zo levendig als vuur. Dit dier is heel fmal van hals, en heeft een zeer breden ftaart, daar by twee horens op het voorhoofdt, en witte oogen, als fprinkhanen en wilde honingbyen. Zyn kop is echter affchrikkelyk, ruw en oneffen. Hy rekt zich flangsgewyze wanneer hy voortgaat, gelyk de flang *Ceraftus*, en fteunt op zyn buik, wanneer hy wil voortkruipen. Zyne fchobben geven een geluidt, als of hy door het riet heen kroop. De genen, die van deze flang gebeten worden, verliezen al hun bloedt op eenen dag door den mondt, door den neus, en door alle de etterwonden van het ligchaam, de welke hy weder doedt opbreken. Het wyfie is gevaarlyker dan het mannetie: want het veroorzaakt eene grote ontfteking in het tandvleefch en aan de nagelen, uit welke het bloedt met eene grote menigte voortkomt. *Nicander.*

HEMPENS, een Vriefch dorp, in het Zuider gedeelte van de grietenye van Leeuwarderadeel gelegen, het welk, volgens het bericht van *Schotanus*, zeer vifch-en vogelryk is. De kerk is, volgens den zelven fchryver, door twee zufters, *Hiddema* genaamt, gefticht, en op den name van St. *Marten* ingewyd. Kerk en predikant van dit dorp ftaan onder de claffis van Leeuwarden.

HEMSDONK, voor dezen een klooster van Regulieren, gelegen onder Brandwyk, eene parochie van den Alblafferwaardt, en gefticht in den jare 1424. Het was naar St. *Marten* genoemt, en in den lyft van Sasboldus, daar het ook St. *Martens-kloofter op de Donk* genaamt wordt, ftaat aangetekent, dat het vereenigt is geweeft met het Kapittel van Sion. In de *Oudheden en Geftichten van Zuid-Hollandt* wordt een brief aangehaalt, waar uit blykt, dat dit kloofter uit het kloofter te Hem, of St. Michiëlsberg, by Schoonhoven, is voortgefproten.

HEMSTEDT, een marktvlek van Engelandt, gelegen in 't Noorden van het graaffchap van Hartford, Broad-Water genoemt. *Moreri in het Engelfch.*

HEMZ, CHEMPS, of HAMS, eene oude ftadt van Turkyë in Afië. Zy heeft een aartsbiffchoppelyken fetel, en is gelegen in Syrië, aan de rivier Farfar, naar den kant van haren oorfpronk, omtrent zes en twintig mylen beneden Antiochië. *Baudrand.*

HENAN, eene ftadt van Judea. Zie ENAN.

HENAO (Gabriel de) was geboren te Valladolid in den jare 1612, en begaf zich in het genootfchap der Jefuiten in den jare 1626. Hebbende op verfcheide plaatfen de Theologie geleeraart ftierf hy te Salamanka in den uitgang van de XVII eeuwe, Zyne fchriften zyn: *De empyreo cœlo*; *de Euchariftia Sacramento*; *de Miffæ facrificio*; *de Scientia medica*; *Theologia fcientia mediæ*; enz. *Sotwel Bibl. S. J.*

HENARES, van ouds *Caracca*, of *Carraca*, eene rivier van Spanje. Zy fpoelt de oevers aan van Siguença in oud-Caftilië, van Guadalaxara, en van Alkala van Henares in nieuw-Caftilië, en kort daar na ontlaft zy zich in de Xarama. *Baudrand.*

HENAULT, een Franfch dichter in de XVII eeuwe, fchryver van zeker klinkdicht op juffer van *Guerchi*, en leermeefter van mevrouw van Houlieres, was in zyn leven in achting binnen Parys, en zyn roem houdt nog hedendaagfch ftandt, onaangezien hy meer dan vier en veertig jaren is geftorven, te weten in den jare 1682. Wel is waar, zegt Menage, dat zyne bekwaamheit door den druk niet wereldruchtig geworden zynde, zyn naam zich zo ver niet heeft kunnen uitbreiden als die van meer anderen, de welke nooit zulke grote achting, als hy, te Parys verkregen hebben: doch dit wordt onwaar bevonden. Hy heeft zelf in zyn leven te Parys laten drukken eene korte verzameling van zyne werken by Barbin in den jare 1670 in 12 onder den tytel van: *Oeuvres diverfes. . . . . par le fieur D. H.* Dit werk is opgedragen aan den Hre. Doort, zonder eenige andere hoedanigheit, en behelft onrym en gedichten, en brieven in rym en in onrym gefchreven aan *Sappho*, de welke heel wel de plaats van mevrouw van Houlieres zou mogen bekleden. Het klinkdicht van *d'Avorton* wordt daar in gevonden. Men moet niet vergeten het eerfte ftuk van een boek, het welk voor tytel voert: *De la Confolation à Olympe*. Hy was een verftandig en geleerd man, die de vermakelykheden op eene zachte wyze beminde, en die met kunft en bevalligheit aan de ligchamelyke geneugten overgegeven was: doch hy was van een anderen kant zo dwars en zo ongerymd, als een menfch ter wereldt zou kunnen wezen. Hy hadt zonderling behagen in de Godloochening, en roemde fteets op zyn gevoelen met eene verfoeielyke dwaasheit en gemaaktheit. Hy hadt drie verfchillende grondftellingen gemaakt van de fterflykheit van de ziele, de welke aangetoont worden in de verzameling der aanmerkingen, van welke men boven heeft gewag gemaakt: want hy zegt in zyne opdragt: *Gy weet, dat ik een heel eigenzinnig man ben*; *dat ik my weinig laat gelegen leggen aan de gevoelens van anderen*; *dat myne levenswyze, of wel myne misflagen genoegzaam verfchillen van die van alle andere lieden.* Hier door begint hy te ontdekken wie hy was. Verfcheide ftukken van zyne gedichten zyn navolgingen van de treur-

treurspelen van *Seneca*, onder anderen van het beleg van Troja, in het welke de sterflykheit van de ziel wordt vastgestelt. Deze stoffe was van zynen smaak. Zyne vaarzen luiden aldus:

Comme se perd en un moment,
Cette portion d'air dans les corps enfermée,
Que le plus actif element
Developpe & pousse en fumée;
Comme au soufle des aquilons
On voit bientot evanouie
Une grosse nuée ou de grêle, ou de pluie,
Qui d'un deluge afreux menace les valons;
Ainsi s'epand cette ame vaine,
Qui meut tous les ressorts de la machine humaine.
Tout meurt en nous, quand nous mourons:
La mort ne laisse rien, & n'est rien elle meme,
Du peu de tems, que nous durons,
Ce n'est que le moment extreme, &c.

Dat is te zeggen: „Gelyk als dat klein deeltie van de lucht, „het welk in de ligchamen besloten is, op een oogenblik ver„vliegt, en door de werkzaamste hoofdstof ontbonden en in „rook gedreven wordt; gelyk als men door het blazen van de „Noordsche winden eene dikke wolk van hagel of regen, die „de dalen met een schrikkelyken watervloedt dreigt, wel haast „ziet tot niet verdwynen; aldus gaat die ydele ziel uit, die „alle de gewrichten van het menschelyke werktuig beweegt. „Alles sterft met ons, wanneer wy sterven; de doodt laat „niets over, en is ook niets in zich zelve; van den korten „tydt, dien wy leven, is 'er niet dan het laatste oogenblik, „enz". Men heeft reden om zich te verwonderen, dat zulke uitdrukkingen zelfs met privilegie gedrukt zyn. Hy deedt eene reis naar Hollandt, en dat met geen ander inzicht dan om Spinoza te bezoeken, die echter geen groot werk van zyne geleerdheit maakte. Op zyn sterfdag veranderden de zaken heel schielyk; hy bekeerde zich, en wilde zelfs door boetvaardigheit tot buitensporigheit komen. Zyn biechtvader was genoodzaakt hem te beletten in zyn opzet van het laatste Nachtmaal in het midden van zyne kamer met een strop om den hals te ontfangen. Henault was geen man van hoge geboorte; zyn vader was een bakker, en hy is in den beginne ontfanger der schattingen van Forés geweest, in welke bediening hy zyne zaken slecht hadt laten leggen. Hy heeft mevrouw van Houlieres onderwezen in al het gene hy wist, en meende te weten. Men beweert, dat hy te voorschyn komt in de werken van deze vrouwe, dewyl men onder anderen aanmerkt deze vaarzen van een herderszang op eene rivier:

Courez, ruisseau, courez, fuiez & reportez
Vos ondes dans le sein des mers, dont vous sortez;
Tandis que pour remplir la dure destinée,
Ou nous sommes assujettis,
Nous irons reporter la vie infortunée
Dans le sein du neant d'ou nous sommes sortis.

Dat is te zeggen: „Loopt, waterstromen, loopt, vlucht en „brengt uwe wateren te rug in den schoot van de zeën, uit „welke gy voortkomt; terwyl wy, om het harde noodlot, aan „het welke wy onderworpen zyn, te vervullen, het ongeluk„kig leven zullen gaan wederbrengen in den schoot van een „niet, uit het welke wy gesproten zyn". Zie daar het uittreksel uit een brief, die zeker geleerd man deswegen geschreven heeft den 27 April des jaars 1696. De zelve heeft 'er een anderen geschreven den 19 July des jaars 1697, in welken hy laat weten, dat Henault een feit heeft opgestelt van den Hre. Clodoré, gouverneur van Martinique, tegen den Hre. van la Barré, gouverneur van de eilanden van Amerika, en een manifest van den Hre. van Gadagne wegens de zaak van Gigeri. Men vindt in de *Furetieriana* een treurdicht en een herderslied van dezen schryver. Voor het treurdicht gaat deze lofreden vooraf: *De Hr. Henault was geacht van de gansche wereldt; ...... hy was een volkomen eerlyk man, en een liefkozer.* Hy maakte een klinkdicht, het welk gelegenheit gaf aan den Hre. Colbert om een loffelyke daadt te begaan. Deze heer wierdt in dit klinkdicht, het welk met deze woorden begon: *Ministre avare & lasche, esclave malheureux*, dat is: *Geldgierige en lafhertige staatsman, rampzalige slaaf*, krachtig gehekelt. Wanneer men dezen heer sprak van dit klinkdicht, het welk vry groot gerucht maakte in dien tydt, vroeg hy, of daar in tegen het ontzag van den koning gemeld wierdt; en vernomen hebbende, van neen, antwoordde hy daar op, dat hy zich daar aan niet gelegen liet zyn, noch dat hy den schryver deswegen eenig nadeel toewenschte. Henault was getrouwt, en liet eene dochter na, die in een klooster van Parys in de kost besteed is. *Bayle Dict. Crit.*

HENCKEL, een graaflyk geslacht in Silesië, oorspronkelyk uit Hungarië, en van de zelve afkomst, als men zegt, als het geslacht der graven *Thurzo van Bethlenfalua*, in Hungarië, die in het zelve koninkryk de hoogste, zo wel geestelyke als wereldlyke, bedieningen bekleed hebben. Doch het huis van Henckel heeft voor meer dan honderd jaren zyne zitplaats verandert, en zich uit Hungarië eerst naar Oostenryk, en daar na naar Silesië begeven, alwaar het tegenwoordig in drie liniën verdeelt is, en eene der vrye standsheerlykheden aldaar bezit. De eerste van dit geslacht was *Petrus Henckel* Donnersmark (*de Quintoforo*), een Hungarisch edelman. Deze verwekte *Jacobus Henckel* van Donnersmark, zynde ook een edelman in Hungarië. Van dezen laatsten wordt in zekeren openbrief van den keizer Sigismund, in den jare 1417 te Constants aan den Bodenzee gegeven, met lof gesproken. *Jacobus* hadt een zoon, met name *Johannes Henckel*, van Leuchonia en Donnersmark, die twee zonen verwekte, namentlyk *Georg Henckel* den I, van Leuchonia en Donnersmark, en *Nicolaus*, Domheer te Zips. Van deze beide meldt zekere openbrief, dien koning Ladislaus van Hungarië in den jare 1456 te Offen liet uitgaan. Georg de I plantte het geslacht voort, en verwekte *Georg* den II, die vyf zonen hadt: *Johannes*, *Koenraad*, *Bernardus*, *Sebastiaan* en *Petrus*. Onder deze verwekte *Koenraad* by Margaretha van Villach, dochter van Georg, en nicht van Nicolaus van Villach, een edelman in Hungarië, acht zonen, van welke een, met name *Johannes* de II, in den jare 1513 geboren, edelknaap by de koninginne weduwe Maria van Hungarië was, doch ging naderhandt met haar naar de Nederlanden, en kwam in den jare 1541 weder te rug in Hungarië, wanneer hy kamer-Raadt wierdt. Deze stierf in den jare 1588, en verwekte by zyne gemalinne Anna, dochter van Mattheus Voldner, zes zonen. Onder de zelve was een, genaamt *Lazarus* de Oude, heer van Gfäl en Wezendorp, in het landschap en heerlykheden Beuthen, Tarnowits en Oderberg, enz. werkelyke geheime Raadt van keizer Rudolph den II, van Matthias en Ferdinand den II, als mede van de aartshertogen Maximiliaan en Karel, en opperbestierder van alle bergwerken in de keizerlyke erflanden. Hy maakte zich door zyne trouwe diensten by het huis van Oostenryk zeer verdient. Hy was zeer ryk, doch besteedde een groot gedeelte van zyne goederen ten nutte en dienste van het keizerlyke en aartshertoglyke huis. Op zyne goederen, namentlyk de heerlykheden Gfäl en Wezendorp in Oostenryk, Beuthen, Tarnowits, en Oderberg in Silesië, heeft hy het fidecommis ingevoert, dat uit krachte van het zelve deze heerlykheden alleen op zyne mannelyke nazaten, de dochters daar buiten gesloten, zo lang als de mannelyke stam zou duren, niet aan vremde zouden mogen verkocht worden. Onder alle zyne zonen plantte alleen *Lazarus Henckel* de Jonge het geslacht voort, zynde graaf van het H. Roomsche Ryk, vryheer van Donnersmark, enz. en in den jare 1573 geboren. Hy kreeg Beuthen, Tarnowits en Oderberg, en zyn broeder *Georg* kreeg Gfäl en Wezendorp. Deze laatste stierf zonder kinderen. Hoewel nu, uit hoofde van het gemaakte fidecommis, de nagelatene goederen van dezen Georg op zyn broeder *Lazarus* moesten vallen, heeft echter noch hy, noch zyne zonen en kleinzonen de zelve kunnen machtig worden, niettegenstaande zy een zwaar en langdurend rechtsgeding daar over met de bezitters van de gemelde goederen voerden, die hen te machtig waren. De laatstgemelde Lazarus was eerst in dienst by keizer Rudolph den II; naderhandt wierdt hy werkelyke geheime Raadt van keizer Ferdinand den II, en kamerheer van den aartshertog Ferdinand Karel. Van dezen laatsten wierdt hy in den jare 1651 in den Ryksgraven-standt verheven, en in den zelven van den keizer met een openbrief bevestigt. Hy stierf in den jare 1664, na dat hy aan het huis van Oostenryk van den jare 1608 af, tot aan zyne doodt, gewigtige diensten hadt gedaan, en liet drie zonen na, namentlyk: *Elias*, *Gabriël* en *Georg Frederik*, die de heerlykheden Beuthen, Tarnowitz en Oderberg onder zich verdeelden, by welke deling de oudste, Elias, Oderberg, de middelste, Gabriël, Beuthen, en de jongste, Georg Frederik, Tarnowits kreeg. Maar vermits Gabriël zonder mannelyke erven stierf, zo verviel des zelfs aandeel, volgens het gemaakte fidecommis, op zyne beide broederen, Elias en Georg Frederik. Zy verdeelden ook de zelve onder zich, en behielden zo lang de goederen, tot dat de heerlykheit Beuthen van den grave Elias Andreas, zoon van Elias, aan Leo Ferdinand, oudsten zoon van Georg Frederik, verkocht wierdt; zo dat 'er nu nog maar twee liniën overig zyn, te weten de *Oderbergsche*, zynde den Lutherschen Godsdienst toegedaan, en de *Beuthensche*, die Roomsch-Katholyk is. Gemelde graaf Elias plantte de Oderbergsche linie voort. Hy was in den jare 1603 geboren, stierf in den jare 1667, en verwekte by zyne gemalinne Anna Maria, gravinne van Buchhaim, maar een zoon, den gemelden Elias Andreas. Deze liet na by zyne gemalinne Barbara Helena, dochter van Johan Bernhard, vryheer van Malkan, *Johannes Ernest*; *Wenzel Lodewyk*, en *Erdman Henrik*, die de heerlykheit Oderberg gezamentlyk onverdeelt bezitten. Deze alle hebben geen nazaten, behalven dat de oudste, *Johan Ernest*, twee dochters heeft nagelaten: *Anna Helena Henriëtta*, geboren in den jare 1703, en *Barbara Charlotta Louïze*, geboren in den jare 1704. Graaf Georg Frederik liet twee zonen na, den gemelden *Leo Ferdinand*, en *Karel Maximiliaan*, die de vaderlyke goederen verdeelden, en het *Beuthensche*, nevens het *Tarnowitsche* huis, gesticht hebben. Leo Ferdinand kreeg van keizer Leopold de vrye stands waardigheit van het landschap Beuthen, in het welke naderhandt ook, in plaats van het senioraat, het majoraat is ingevoert, dat uit hoofde van het zelve, zo veel als de standswaardigheit en de regering van het landt betreft, volgens de wet der eerstegeboorte eerst het Beuthensche, daar na het huis van Tarnowits, en ten laatste het Oderbergsche huis daar by zou komen. Hy was in den jare 1640 geboren, en stierf in den jare 1699. By zyne gemalinne Juliana Maximiliana, dochter van Wolf Frederik, graaf van Coob, keizerlyke generaal veldtuigmeester, liet hy na Karel Joseph, keizerlyke kamerheer, die met Josepha, dochter van Lazarus, vryheer van Brunette, opperampts-Raadt in Silesië, verscheide kinderen heeft verwekt; en *Leo Ferdinand*, ridder van Maltha, die den 13 July des jaars 1714 voor de stadt Breslau in een tweegevecht dood geschoten wierdt, nevens verscheide dochteren, waar van de

de oudste, *Anna Francisca*, met den graaf Franciscus Joseph van Oppersdorp, keizerlyken geheimen Raadt en lands hoofdman in Moraviё, en *Catharina Carolina* met den vryheer van Karrat, keizerlyken kamerheer, getrouwt zyn. De twede zoon van Georg Frederik was *Karel Maximiliaan*, graaf van Henckel, residerende te Neudeg, by Tarnowits. Zyne gemalin is Helena Hedwig, dochter van Karel Maurits, graaf van Reder, by welke hy de volgende kinderen heeft verwekt, als: *Leo Maximiliaan*, getrouwt met eene baronesse van Hok; *Karel Erdman*; *Ursula Helena*; *Eleonora Charlotta*; *Sophia Hedwig*; *Karolina Elizabeth*, en *Anna Gotlieb*. *Henelii Silesiographia cap.* 2. *pag.* 198. *& cap.* 8. *pag.* 483. *Souvereinen van Europa pag.* 819. *Joh. Hubners Genealogisch Woordenboek.*

HENEGOUWEN, in 't Latyn *Hannonia*, in 't Fransch *Hainault*, een graafschap in Nederlandt, gelegen tusschen de rivieren de Schelde en de Maas, grenst ten Noorden aan Brabandt en Vlaanderen, ten Zuiden aan Champagne en Pikardiё, ten Oosten aan een gedeelte van Brabandt en het graafschap van Namen, en wordende ten Westen door de rivier de Schelde van Artois en een gedeelte van Fransch Vlaanderen afgezondert. Dit graafschap heeft omtrent twintig mylen in zyne lengte, en zestien in de breedte. Het zelve is eertyds onder het bezit geweest van de Nervii, en men merkt aan, dat deze provincie menigmaal haren naam heeft verwisselt: want de Latynen hebben haar eerst den bovengemelden naam van *Hannonia*, en naderhandt dien van *Panonnia* gegeven, volgens het zeggen van verscheide schryvers, liefhebbers van verdichtsels, om dat, zegt men, de afgodt *Pan* daar van de inwoners aangebeden wierdt. Na dien tydt is Henegouwen *Saltus carbonarius* (Kolen-woudt) genoemt geweest, ter oorzake van de kolen. Vervolgens heeft het den naam van *neder-Pikardiё*, en eindelyk dien van *Henegouwen*, van de rivier de Haine, die midden door deze provincie en voorby de hoofdstadt Bergen, of Mons, loopt. De lucht is daar gematigt, en de grondt zeer vruchtbaar, wordende bevochtigt door eene grote menigte van schone rivieren, als van de Schelde, van de Samber, van de Haine, van den Dender, en andere. Daar zyn ook verscheide meiren, staande waters, een groot getal van bosschen, met yzer-en lootmynen, en verscheide steenputten, daar ook marmer uit gegraven wordt. Men vindt 'er ook een zeker soort van aarde, die men steenkolen noemt, en die dienstig is om vuur van te stoken. Daar worden in deze provincie vier en twintig bemuurde steden geteld, van welke *Bergen* en *Valencyn* de voornaamste zyn, en omtrent negen honderd en vyftig dorpen, zonder te spreken van verscheide kasteelen. Voorts bevat Henegouwen een vorstendom, acht graafschappen, twaalf pairschappen, twee en twintig baronnyen, en zes en twintig abdyen. Ook is daar een maarschalk, een landrechter, een grootjagermeester, een kamerheer, en verscheide andere officieren, welke ampten alle erffelyk zyn. De Franschen bezitten hedendaags een groot gedeelte van deze provincie, namentlyk Valencyn, Bouchain, Aath, Condé, Binche, Avennes, Quesnoy, Maubeuge, Landreci, Philipsstadt, St. Guislain, en meer andere plaatsen. De Spanjaarden zyn eertyds meester geweest van het andere gedeelte, het welk het kleinste is, met de steden Bavay, Anghiёn, Hall, Brain-le Comte, en meer andere; maar tegenwoordig heeft keizer Karel de VI de zelve in bezit, sedert den jare 1709, wanneer de Franschen dit landschap voor een gedeelte hebben moeten ruimen. *Guiccardyn Topogr. Circ. Burgund.* enz.

HENEGOUWEN. (HET GRAAFSCHAP VAN) De schryvers spreken zeer verscheidentlyk van den oorsprонk der graven van Henegouwen. Men is niet van gedachten hunne verschillende gevoelens hier te onderzoeken, en nog minder van het gemeen te misleiden door de verdichtselen van Jakob van Guize, van Wassenburg, en van verscheide anderen. Zommige schryvers houden staande, dat *Madalgater* de eerste graaf van Henegouwen is geweest, ook genoemt *Vincent*, stichter van de abdy van Aumont, naby Maubeuge, en de man van S. Walburgis, stichtster van de kanunnikessen van Bergen in Henegouwen. Anderen beweeren, dat het St. *Hidulphus*, hertog van Laubes, en man van St. Aja, is geweest. Aubertus Miræus en Chapeauville brengen zeker oud handvest by van den jare 908, in het welke gewag wordt gemaakt van *Sigehard*, of *Sichard*, grave van Henegouwen. Baudry, bisschop van Nojon, spreekt in het eerste boek van zyne Kronyk van Kameryk en van Arras van zekeren *Amaury*, grave van Henegouwen, die getrouwt was met de dochter van Isaak, grave van Kameryk. Maar het is zeker, dat de eerste graaf is geweest *Reinier*, de welke zommigen zeggen de zoon geweest te zyn van *Gilbert*, grave van de Mansuari, dien zy doen afstammen van *Erchinoald*, eersten staatsofficier van het hof van de koningen van Vrankryk. Volgens hun zeggen hadt deze Erchinoald, of *Archambaud*, een zoon, *Leudesius* genoemt, die insgelyks eerste staatsbediende was, de vader van *Adalrik*, die *Adelbert* naliet. Van den laatstgenoemden kwam voort *Luitfried*, hertog van Duitschlandt, overleden in den jare 751, die naliet *Matfried*, grave van *Adalbert*, die naliet *Gilbert*, van welken *Reinier* gesproten was. Deze geslachtrekening is echter zonder bewyzen. *Reinier*, de I van dien naam, graaf van Henegouwen en hertog van Hesbay, was bygenaamt met den langen Hals. Hy wederstondt in den jare 876 de Normannen, en leefde nog in den jare 898. *Reinier* de V liet maar een eenige dochter na, *Richildis* genoemt, die trouwde met *Boudewyn* den VI, grave van Vlaanderen. *Boudewyn* de IX trouwde met Margaretha, moeder van Jan van Avennes, grave van Henegouwen, die trouwde met Alix, erfgenaam van Hollandt, van welken in het derde geslacht voortkwam *Margaretha*, die de provincie van Henegouwen overbragt in het huis van Beyeren, van waar de zelve overgegaan is in dat van Burgundiё, en naderhandt tot het huis van Oostenryk. Dit zal klaarder blyken uit de navolgende lyst van hunne opvolging.

Chronologische opvolging van de graven van Henegouwen.

Reinier de I, gezegt met den langen Hals, leefde nog in den jare 898.
Reinier de II stierf omtrent den jare 917.
Reinier de III leefde nog in den jare 928.
Reinier de IV stierf in den jare 977.
Reinier de V stierf omtrent den jare 1013.
Reinier de VI.
Boudewyn de I stierf voor den jare 1070.
Boudewyn de II wierdt gedood in den jare 1098.
Boudewyn de III stierf in den jare 1120.
Boudewyn de IV, gezegt de Liefhebber van bouwen, stierf in den jare 1170.
Boudewyn de V, gezegt de Kloekmoedige, stierf in den jare 1195.
Boudewyn de VI, keizer van Constantinopel, stierf in den jare 1206.
Margaretha stierf in den jare 1275.
Jan van Avennes stierf omtrent den jare 1300.
Jan de II stierf in den jare 1304.
Willem de I, gezegt de Goede, stierf in den jare 1337.
Willem de II, gedood door de Vriezen in den jare 1345.
Margaretha de II, getrouwt met Lodewyk van Beyeren, stierf in den jare 1356.
Willem de III, gezegt de Zinneloze, stierf in den jare 1377.
Albert van Beyeren stierf in den jare 1404.
Willem de IV stierf in den jare 1417.
Jacoba stierf in den jare 1436.
Philips de Goede, hertog van Burgundiё, stierf in den jare 1467.
Karel de Stoute stierf in den jare 1477.
Maria van Burgundiё stierf in den jare 1482.
Philips, aartshertog van Oostenryk, stierf in den jare 1506.
Karel de V, Roomsch keizer, stierf in den jare 1558. enz.

De andere, die menigmaal genoemt zyn, zyn genoegzaam bekend, zonder dat het nodig is meermalen de zelve zaak te herhalen. *Miræus in Donat. piis, in notis Eccl. Belg. & in Annal. & Chron. Belg. Wassenburg in Antiq. Belg. Christoffel Butkens Troph. de Brab. Petit.* enz.

HENELIUS *van Henneveldt*, (NICOLAUS) een beroemd geschiedschryver en rechtsgeleerde in de XVI eeuw, was uit Silesiё en te Neustadt in het opper-Silesische vorstendom Oppelen geboren den 15 January des jaars 1582. Na dat hy zich in de eerste beginselen der wetenschappen in de kweekschole van S. Elizabeth in Breslau hadt geoeffent, begaf hy zich naar Jena, en studeerde aldaar in de rechten; reisde daar op door Duitschlandt, de Nederlanden, Vrankryk en Italiё, en wierdt te Padua, daar hy zich een geruimen tydt onthieldt, Doctor. Na zyne wederkomst kreeg hy het kanceliersampt in het Munsterbergsche en Frankensteinsche landt, en verkreeg zo wel van den keizer, als van de Piastische hertogen te Liegnits en Brieg den tytel van Raadt. Maar als de stadt Frankenstein door de Boheemsche onlusten geheel verwoest wierdt, begaf hy zich naar Breslau, en schreef aldaar zyn *Otium Uratislaviense*. Doch vermits zyne bekwaamheit en verdiensten reets bekend waren, maakte hem de Raadt van Breslau den 30 September des jaars 1639 syndicus, of pensionaris, welk eerampt hy tot zyne doodt toe, voorgevallen den 23 July des jaars 1656, in den ouderdom van 75 jaren, bekleed heeft. Hy is de eerste, die iets fraais van de geschiedenisse van Silesiё heeft in het licht gegeven. Zyne schriften zyn de volgende: *Silesiographia*, & *Breslographia*, te Frankfort in den jare 1614; *Commentarius de veterum ICtis, è quorum legibus justitiæ Romanæ templum exedificatum est*, te Leipzich in den jare 1641; *De jure dotalitii & communione bonorum inter conjuges*, te Leipzich in den jare 1600; *Otium Uratislaviense*, te Jena in den jare 1658. Nog zyn 'er van hem eenige ongedrukte schriften voorhanden, als: *Silesia togata*; *series Episcoporum Uratislaviensium*; *Genealogiæ omnum penè Silesiæ ducum*; *Chronicon ducatus Monsterbergensis & territorii Francosteinensis*; *Tractatus eucharisticus*; *Sermones Soterici*; *Christus patiens*; *Psalmorum paraphrases poëticæ*; *Volumen Carminum & Farrago Epistolarum.* Zyne *Silesiographia Renovata* heeft *Michiël Josephus Fibiger*, prediker in Breslau, te Leipzich in den jare 1704 met vele aanmerkingen uitgegeven. *Henelius Silesiographia cap.* 7. §. 100. *& cap.* 8. *Balbinus Misc. hist. Dec.* I. *l.* III. *c.* 6. §. 1. *Præfatio ad lectorem Silesiograph. Renovatæ* §. 6.

HENETEN, zekere volkeren onder de Wenden, die overwonnen wierden, naar het zeggen van eenige schryvers, door Simovitus, hoofdt der Polakken, in den jare 892. Zyn zoon Lescus, die vry meer tot de rust dan tot het geraas der wapenen genegen was, scheidde uit dezen oorlog, als ook uit dien van Pomeren en van Cassubiё, schoon het begin daar van gelukkig was geweest. *Cromer. lib.* II. Naderhandt wierden zy verslagen door Leo, hertog van Beyeren en Saxen, by welken Albert de Beer van Brandenburg zich gevoegt hadt; en na een zwaren oorlog, in welken hun koning Nicolot sneuvelde, wierdt het grootste gedeelte van deze natie om hals gebragt, en de overige daar van wierden naar de grenzen van Polen verdreven. De genen, die zich niet wilden laten bewegen om hun va-

vaderlandt te verlaten, wierden ontbloot van alle hunne eertytels ena mpten; en men liet volkplantingen uit Vrieslandt en uit Saxen komen om het landſchap op nieuw te bevolken. Dit geſchiedde in de XII eeuwe. Daar zyn ook Heneten in Paphlagonië, eene provincie van Klein-Aſië, geweeſt. *Strabo lib.* V. *Euripides* in zynen *Hippolitus*, en zyn *Scholiaſtes*. De Venetiaren wierden insgelyks in vorige tyden *Heneten* genoemt, en Venetië, *Venetia*, is *Henetia* genoemt geweeſt.

HEN-GANNIM, of EN-GANNIM, eene ſtadt van Paleſtina, in het Weſten van den ſtamme van Juda, op de grenzen van dien van Iſſaſchar. De zelve wierdt naderhandt overgelevert aan dit laatſte geſlacht ter oorzake van de grote naburigheit, en gegeven aan de Leviten van den ſtamme van Gerſon. *Jozua* XV, 34. XIX, 21. XXI, 29.

HENGCHEU, eene ſtadt van China, gelegen aan de rivier de Ching, in de provincie van Huquan, van welke zy de tiende gerekent wordt. Zy heeft acht andere ſteden onder haar gebiedt. *Mary Diction.*

HENGEL, een Gelderſch dorp onder het landdroſtampt en van het graafſchap van Zutphen, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Zutphen.

HENGELO, een dorp, waar in een oud adelyk huis ſtaat, in Overyſſel, onder Twenth, in het gerecht van Delden, heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Deventer.

HENGERSPERG, een marktvlek in Beyeren, gelegen in het bisdom van Paſſau, boven Hofkerken, aan de rivier den Donauw, en hebbende zyn eigen landgerecht. *Chur-Bayern pag.* 325.

HENGIST, hertog van Saxen in de V eeuwe, met zyne medgeſellen nieuwe landen zoekende, kwam in Groot-Britannië, alwaar hy zeer heuſchelyk van Vortiger ontfangen wierdt, welken hy onderſtandt aanboodt tegen de Pikten en de Schotten; en deze vorſt ſchonk hem tot vergelding een gedeelte van zyn koninkryk, *Cantium* genoemt, naderhandt *Kent*, van het welke hy de eerſte koning was. Men verhaalt, dat hy op zyne aankomſt zich bediende van het zelve bedrog, het welk Dido gebruikt hadt, niet meer landt verzoekende, dan een oſſehuidt zou kunnen bedekken, en dat hy, in het vervolg de zelve aan zeer lange riemen geſneden hebbende, een groten omtrek daar mede beſloeg, alwaar hy eene ſtadt bouwde, welke hy in zyn landſpraak *Thoncaſtel* noemde, het welk *Riemkaſteel* beduidt. *Spener Geneal. Hiſtor.*

HENICHIUS (JOHANNES) hoogleeraar in de Godgeleerdheit in het hogeſchole van Rintheln, in het landt van Heſſen, was de zoon van een predikant van Winhuzen, en wierdt geboren in de maandt January des jaars 1616. Hy bezocht de lage ſcholen te Cell en te Luneburg, en naderhandt wierdt hy naar de hogeſchole van Helmſtadt gezonden in den jare 1634, en na dat hy aldaar gedurende den tydt van vier jaren hadt geſtudeert, wierdt hy tot leeraar in de philoſophie aangenomen. Hebbende in het vervolg eenige leſſen gegeven, en het voorzitterſchap bekleed in eenige gemene ſchooltwiſten, trok hy zonderling tot zich de vriendſchap van den vermaarden Calixtus, en van andere grote Godgeleerden. Hy vertrok naar Hildesheim omtrent het einde des jaars 1639, en nam aldaar zyn intrek by een aanzienlyk edelman, met name Frederik Wilhelm Ganſius, gedurende den tydt van omtrent drie jaren. Daar na begaf hy zich op reis naar den kant van den Rhyn, en hieldt zich naderhandt eenigen tydt op ten huize van Jakob Lampadius te Hanover. Hy wierdt hoogleeraar in de bovennatuurkunde (*Metaphyſica*) en in de Hebreeuſche tale gemaakt in de hogeſchole van Rintheln in den jare 1643, en na verloop van anderhalf jaren beriep men hem te Bardewyk tot het ampt van ſuperintendent. Hy bediende dit ampt gedurende den tydt van vyf jaren met zulk eene grote naarſtigheit, dat de hertog Auguſtus van Brunswyk aan hem wilde geven het ganſche opzicht over het bisdom van Wolffenbuttel; doch hy nam deze aanbieding niet aan. Hy ſtondt zelfs zyne bediening af, om dat de vermoeidheden, die hy hadt ondergaan, hem eene langdurige ziekte hadden veroorzaakt. Hy keerde weder naar Rintheln in den jare 1651. Dit geſchiedde om aldaar het profeſſorſchap in de Theologie waar te nemen. Hy ontfing op eene plegtige wyze de eer van het leeraarſchap in de zelve hogeſchole, en men wachtte niet lang met hem eene plaats in het Conſiſtorie te geven, en hem tot opziender van de kerken van het graafſchap van Schauemburg aan te ſtellen, in welk graafſchap de ſtadt Rintheln gelegen is. Hy liet zyne geleerdheit zien in verſcheide werken, die hy in het licht gaf. Zie hier de lyſt, die 'er Witte van heeft in 't licht gegeven: *Diſſertatio de majeſtate civili*, Rintil. 1653 in 4; *De cultu creaturarum & imaginum Diſſert.* Ibid. 1653 in 4; *De libertate arbitrii, imprimis de concurſu cauſæ ſecundæ cum primis*, ibid. 1645 in 4; *De officio boni principis piique ſubditi*, ibid. 1661 in 12; *Diſſertatio de pœnitentia lapſorum*, ibid. 1659 in 4; *De Gratia & Prædeſtinatione Diſſertatio*, ibid. 1663 in 4; *Compendium S. Theologiæ*, ibid. 1657 en 1671 in 8; *De veritate Religionis Chriſtianæ*, ibid. 1667 in 12; *Inſtitutiones Theologicæ*, Brunsv. 1665 in 4; *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ & civilis Pars* I, Rintil. 1669; *Pars* II 1670; *Pars* III 1674, in 4; *Diſputatio de Myſterio S. S. Trinitatis*; *De confeſſione Auguſtini, de fide & operibus*; enz. Hy was een man van eene grote openhertigheit en goedaardigheit, wonderlyk bedaard, en trachtte met grote begeerte naar de vereeniging van de Lutherſchen en de Hervormden, en daar door is het waarſchynlyk gebeurt, dat hy zich bloot heeft geſtelt voor de pylen, die men op hem heeft geſchoten. Hy trouwde in den jare 1645 met eene zeer deugtzame dochter, die niet onvruchtbaar was; want hy won by haar dertien kinderen. Hy ſtierf te Rintheln den 27 Juny des jaars 1671. Zyn grafſchrift, gemaakt door Gerhard Wolter Molan, is zeer ſchoon, en wordt gevonden *pag.* 338 *en* 339 in het geleerde werk van Caſpar Sagittarius, genoemt: *Introductio in Hiſtoriam Eccleſiaſticam*, gedrukt in den jare 1694. *Bayle Dict. Crit.*

HENIGVORDE, een buurt in Overyſſel, onder het droſtſchap van Zallandt, en het ſchoutsampt van het dorp Olſt, dat over den Yſſel, in de Veluwe legt. *Houve Handv. Kronyk* I *Deel.*

HENIOCHEN, *Heniochi*, volkeren van het Aſiatiſch Sarmatië, tuſſchen de Zwarte zee en den berg Corax, die een gedeelte van den Caucaſus uitmaakt. Men verzekert, dat zy afkwamen van de Lacedemoniënzen, de welke eene volkplanting daar henen zonden onder het beleidt van Rhecas en Amphiſtrates, koetziers van Caſtor en Pollux, om welke redenen men aan die volkeren den naam van Heniochen heeft gegeven. Zy bewoonden het landſchap, het welk hedendaags Avogaſië genoemt wordt, zynde in Circaſſië gelegen. Men zegt, dat zy op de lykdienſten van hunne ouders of bloedverwanten gaſtmalen aanrechtten, en op de zelve hunne ingewanden opaten. *Plinius lib.* V. *Strabo lib.* XI. *Baudrand.*

HENIOCHUS, een Griekſch dichter, van welken Athenæus en Suidas verſcheide kluchtſpelen hebben aangehaalt. Zie *Johan. Meurſii Biblioth. Attica.*

HENLEY, een marktvlek van Engelandt, gelegen in het Weſten van het graafſchap van Warwik, het welk Barlikway genoemt wordt. Men noemt het anders *Henley in Arden*, om het zelve te onderſcheiden van Henly in het graafſchap van Oxford. *Moreri in het Engelſch.*

HENLY, een goed marktvlek in Engelandt, in het Zuid-Ooſten van het graafſchap van Oxford, het welk men Binfield noemt, is gelegen op den Weſtelyken oever van den Teems, alwaar eene ſchone haven is. *Ibid.*

HENNAARD, een dorp van de Vrieſche grietenye Hennaarderadeel, in het kwartier Weſtergoo. De gemelde grieteny, van welke ook in het volgende artykel breder zal geſproken worden, heeft van het zelve haren naam gekregen.

HENNAARDERADEEL, eene Vrieſche grieteny in het kwartier Weſtergoo, voorzien van heerlyke bouw-en weilanden, en hebbende de vyfde ſtem in de vergadering der Staten aldaar. Zy heeft ten Ooſten de grieteny Baarderadeel, ten Zuiden die van Wimbritzeradeel, ten Noorden Franekeradeel, en ten Weſten Wonzeradeel. Zy vervat twaalf dorpen, namentlyk: *Hennaard*, van het welke, als boven is gezegt, zy haren naam heeft, *Itens*, *Lutkewierum*, *Ooſterend*, *Hydaard*, *Wommels*, *Waaxens*, *Kubaard*, *Welsryp*, *Bajum*, *Spannum* en *Edens*. Hier loopt ook een water, het *Saſſenriet* genoemt, gaande van Spyk naar Spannum. *Winſemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt.*

HENNEBERG, een gevorſt graafſchap, waar van de hertogen van Saxen tegenwoordig het meeſte gedeelte bezitten. Het zelve legt aan de rivier de Werra, tuſſchen Thuringen, Heſſen, het Fuldaſche, Wurtzburgſche en Coburgſche landt. Van ouds behoorde deze landſtreek aan Thuringen, tot dat ze in den tydt der Frankiſche koningen, of wat later, hare eige regenten en graven kreeg, die van hunne reſidentie volgens gewoonte den naam voerden. De zelve wierdt Henneberg genaamt van den berg *Hayn*, daar het ſlot op gebouwt is, en waar van het digt by Romhild gelegen dorp *Hayne* insgelyks den naam draagt. Doch dat zommigen den naam der graven van eene *hen* afleiden, of uit Italië willen doen afſtammen, als of zy van een der Columnezen, die in de V eeuwe, ten tyde van den inval van Attila, zyne toevlucht in Frankenlandt zocht, en in deze landſtreek, by het ſlot Henneberg, eene wilde hen met hare jongen vondt, gevende daar van daan aan het ſlot den naam, kan uit gene geloofwaardige oirkonden bewezen worden. De eerſte zekerheit van de graven van Henneberg vindt men in den jare 1131, wanneer de graaf *Gotwald*, op aanraden van zyne gemalinne, het klooſter Veſſera, aan de Veſera, of Werra, gelegen, en daar van den naam voerende, ſtichtte, en 'er nonnen en monniken, van de orde der Norbertynen, in plaatſte; waar op hy in den jare 1143 ſtierf, en te Veſſera begraven legt. Zyn zoon, graaf *Poppo*, was mede burggraaf en voogdt te Wurtsburg, welke plaats de graven van Henneberg langen tydt bezeten hebben. Zyne gemalin was Irmengara, dochter van Ottho, markgraaf van Stade, die in den jare 1178, maar hy in het jaar 1155 ſtierf. *Berthold* de IV was *Gotwalds* zoon, en broeder van *Poppo*, regeerde nevens zyn broeder, en na des zelfs doodt alleen, trok naar het H. Landt, en ſtierf op de reize in Syrië. Zyne gemalin was Bertha, eene paltsgravin van Saxen, die het klooſter Troſtatt ſtichtte, en de nonnen uit het klooſter Veſſera aldaar plaatſte. Hare zonen waren *Berthold* de jonge, die in den jare 1218 zonder erven ſtierf, en *Poppo*, die gemeenlyk voor den XII van dien name gehouden wordt. Deze zou allereerſt eene vliegende hen in zyn wapen gevoert, en het byleger van keizer Frederik den I met de freule van Burgundië in den jare 1156 als erfmaarſchalk van het hertogdom van Frankenlandt bygewoont, en van den keizer de beveſtiging van het hertogdom van Wurtsburg verkregen hebben; doch hy trok in den jare 1189 met gemelden keizer naar het H. Landt, alwaar hy in den jare 1190 is overleden. By zyne gemalinne Sophia, hertogin van Beyeren, die in den jare 1218, of 1220, ſtierf, verwekte hy verſcheide kinderen, van welke zonderling *Berthold* is aan te merken, die met zynen broeder *Poppo* der XIII de regering in gemeenſchap voerde. Hy hieldt het met den keizer Philips tegen Ottho den IV en des zelfs medehelper, landgraaf Herman

man van Thuringen, en naderhandt met Frederik den II, en stierf in den jare 1211. Na hem kreeg zyn broeder, die in de geschiedenissen ook de Wyze en de Schone genaamt wordt, de regering alleen, en verkreeg allereerst in den jare 1216 van keizer Frederik den II de vryheit over de zout-en bergwerken. In den jare 1220 stierf zyne eerste gemalin Elizabeth, dochter van hertog Albert van Saxen, van den Askanischen stam, waar op hy met Gutta, zuster van den landgraaf Lodewyk van Thuringen, trouwde. Maar in den jare 1245 stierf hy aldaar, en liet na van zyne eerste gemalinne *Henrik*, die naderhandt met zyn broeder het landt verdeelde, en de Henneberg'sche linie stichtte, gelyk daarentegen zyn broeder de Straufische of Coburgsche linie oprechtte, en te Strauf resideerde.

Van de gemalinne van dezen Herman, Margaretha, zuster van graaf Willem van Hollandt, die naderhandt Roomsch koning wierdt, met welke hy in den jare 1249 trouwde, zegt men, dat zy op eenmaal 365 kinderen baarde, waar van men haar graafschrift te Loosduinen by 's Gravenhage in Hollandt, alwaar zy in den jare 1276 begraven is, tot getuige neemt. Hoewel nu Guicciardyn, Meyer, Cuspinianus, Erasmus van Rotterdam, Pistorius, Heerbrand en andere geschiedschryvers van deze geschiedenis gewag maken, heeft men echter grote redenen om de waarheit van de zelve, ten aanzien van verscheide byzonderheden, in twyfel te trekken: doch zo veel kan men met zekerheit zeggen, dat zy haren gemaal, graaf Herman, die in den jare 1290 stierf, twee kinderen baarde, namentlyk *Poppo* en *Gutta*. Poppo trouwde wel by zyns vaders leven met Sophia, dochter van hertog Henrik van Beyeren, doch kreeg by haar gene erven, en is in het 1291 gestorven, vermakende zyne landen aan zyne zuster *Gutta* en aan den zone van markgraaf Ottho van Brandenburg, Herman genoemt, te weten de voogdy Coburg, met 22 sloten en steden. De zelve verwekte wel een zoon en eenige dochteren, maar de zoon, *Johannes*, is kort na zyns vaders doodt, die in den jare 1308 gebeurde, te weten in het jaar 1314 overleden, wanneer, met toestemming van zyne zuster Gutta, of Brigitta, die in den jare 1314 met Henrik, vorst van Henneberg, trouwde, en met bewilliging van hare zuster, die de andere landen hadt geërft, de gehele voogdy Coburg aan het Hennebergsche huis is gekomen. Deze was aldus de jongste, of Strauffische linie, die met *Poppo* in den jare 1291 uitstierf, en deswegen eerder gesticht wierdt dan de Sleusingsche, die den Hennebergschen stam heeft voortgeplant.

Deze stichter van de Sleusingsche linie, graaf Henrik, was insgelyks, als zyn broeder, zeer dapper, raakte in onlusten met Irungo, bisschop van Wurtsburg, wegens de stadt Zweinfurt, in het Hennebergsche, welke eindelyk in den jare 1295 door een bestandt op deze wyze wierden weggenomen, dat zy beide de stadt in gemeenschap zouden bezitten. In den jare 1262 stierf deze graaf, zynde eerst getrouwt geweest met Elizabeth, eene gravin van Ravensberg, die zonder kinderen is gestorven, en daar na met Amelia, dochter van Herman van Tek, die in den jare 1280 stierf, en drie zonen, nevens eene dochter, ter wereldt bragt, met name *Amelia*, getrouwt met den vorst Siegmond van Anhalt, neef van Bernhard, keurvorst van Saxen, en drie zonen, *Berthold*, *Henrik* en *Herman*, die alle drie afzonderlyke linien gesticht hebben: want schoon zy wel eerst twaalf jaren lang met malkander regeerden, verdeelden zy echter naderhandt de landen; namentlyk Berthold de VIII kreeg het slot Henneberg, nevens Sleusingen en Saltz; Henrik kreeg het slot Hartenberg, en Herman het slot Aschach, alle met hun toebehoren, en schreven zich naar de plaats, daar ieder van hen resideerde. Maar de waranden en het verpande slot Elgirsburg bleven in gemeenschap, en volgens oude gewoonte heeft de oudste de heerlykheit als een leen ontfangen. Doch dewyl de Henneberg-Sleusingsche linie wel het langst heeft geduurt, zal men hier het laatst van de zelve spreken.

De Hartenbergsche linie is het eerst uitgestorven, die op het slot Hartenberg, of Hattenberg, by Rombild, resideerde. De stichter van de zelve was *Henrik*, een zoon van *Henrik* den VIII, die in de verdeeling van de erffenisse het huis Hartenberg, de stadt Rhombild, Oosterburg, Swartza, het huis Hallenberg, en de eene helft van de stadt Themar, met haar toebehoren hadt. In het jaar 1285 oorloogde hy met den grave van Käferenburg, en kreeg hem gevangen, wanneer hy zich duur genoeg moest lossen. In den jare 1287 wierdt tusschen hem en zyn broeder over op nieuw gerezene onlusten een verdrag gemaakt. Als hy in den jare 1317 stierf, liet hy van zyne gemalinne Cunigunda, dochter van graaf Rudolph den jongen, eenige kinderen na, onder welke alleen *Poppo* in aanmerking komt, terwyl hy zyn geslacht voortplantte, en in den jare 1320 het leen wegens Romhild van keizer Lodewyk van Beyeren ontfing, en men vindt te voren niet, dat de graven van Henneberg eenig ander leen van het Ryk of van den Roomsch keizer, dan de regaliën en diergelyke, gehad hebben, ten zy misschien over de Sleusingsche landen alleen, gelyk omtrent *Poppo* in den jare 1216 was besloten. Hy hadt twee gemalinnen; de laatste was Richza, eene gravin van Hohenlo, die in 't jaar 1337 stierf, wordende van *Poppo* in het jaar 1348 gevolgt. Op hem volgde zyn jongste zoon *Berthold* de XII, die in den jare 1349 met den bisschop van Wurtsburg Albrecht over het slot Utenhauzen in onlusten geraakte, waar over zy by het gemelde slot handgemeen wierden, wanneer de Hennebergsche linie verslagen, en het slot daar op geslecht wierdt, welke onlusten eindelyk dus wierden bygelegt, dat Barthold Swartza den bisschop zou opdragen, en het van hem wederom als een leen ontfangen. In den jare 1365 maakte hy met zyn neef Herman van Ascha een erfverdrag, dat zy malkander, wanneer een van allen zonder erven kwam te sterven, in de regering zouden opvolgen; maar niemandt zou iets mogen verpanden, of verkopen, ten zy hy het den anderen hadt angeboden, waar over zelfs in den jare 1366 keizer Karel de IV zyne goedkeuring gaf. In den jare 1371 verkocht hy zelfs aan zyn neef, graaf Herman, zyne heerlykheit en goederen, zonder dat de andere graven van Henneberg zich daar tegen aankanten, en besloot nog in het zelve jaar met zyne doodt de Hartenbergsche linie.

Aldus komt nu de *Aschachische* linie in aanmerking, welke van *Herman* den jongen gesticht is. Hy hielp zyn broeder Henrik de rovers in Thuringen, die van den grave van Käferenberg waren uitgezonden, verjagen, viel met zyn neef Poppo, zoon van Herman van Strauf en Coburg, in het landt van den bisschop van Wurtsburg, verbrandde Swartza, en stierf in den jare 1292, of, volgens anderen, in den jare 1306, in Bohemen. Hy liet een zoon na, *Henrik*, die eerst *Henrik* de jonge, en daarna de oude genaamt wierdt. In den jare 1310 verkocht hy zyn aandeel van het oude Wurtsburgsche graafschap, namentlyk het halve burggraafschap, tegen den wille van zyn broeder, aan Andreas van Wurtsburg erfelyk en voor eeuwig. Hy ordeelde eenig recht op de landen van graaf Berthold van Sleusingen te hebben, maar heeft op aanraden van den abt van Fulda in het leger voor Praag afstandt daar van gedaan, Zelfs wikkelde hy zich in een oorlog in den jare 1314 tusschen den abt Henrik van Fulda en den landgrave van Hessen, en wilde Aalsveldt ontzetten, doch wierdt daar over van den abt gevangen genomen. Zyne gemalin was Sophia, eene gebore gravin van Swartsburg, dochter van graaf Gunther, met welke hy een zoon, *Herman* de Schone, verwekte, die hem opvolgde. Deze Herman voerde in den jare 1350 met zyn neef, graaf Berthold van Hartenberg, een oorlog tegen den bisschop van Wurtsburg; maar moest ook Swartza als een leen aan Wurtsburg afstaan; doch in het jaar 1371 kocht hy wederom van zynen gemelden neef alle zyne landen, namentlyk de heerlykheit Hartenberg, met het slot Romhild, Murstadt, en Swartza, met der zelver toebehoren, invoegen de landen van deze twee liniën wierden zamengevoegt. In den jare 1379 hadt hy wederom een oorlog met den bisschop van Wurtsburg, waar over Ascha van de heerlykheit Henneburg afraakte. Onder zyne kinderen, die hem Agnes, dochter van graaf Gunther van Swartsburg, baarde, volgde hem *Frederik* in de regeering, die reets in den jare 1393 met Elizabeth, dochter van den vorst Henrik van Sleusingen, trouwde, met welke hem het halve slot Henneberg, met al zyn toebehoren, voor 4000 guldens wierdt in pandt gegeven. Hy stierf in den jare 1422, en zyn zoon *Georg* volgde hem op, die eerst met eene gravinne van Wertheim, en na der zelver overlyden met Johanna, dochter van graaf Philips van Nassau, trouwde. Deze kocht in den jare 1434 van den keurvorst van Ments Lichtenberg en de helft van Saltzungen, en in den jare 1435 Kundorp. In het jaar 1439 kreeg hy met Johannes van Merlau, abt van Fulda, onlusten, doch de zelve wierden door den vorst Wilhelm den IV van Henneberg bygelegt. By het openstaande sticht Wurtsburg wierdt graaf Georg in den jare 1440 op bevel van keizer Frederik generaal amptman en bestierder van 't sticht. In het jaar 1450 hadt hy een sticht te Romhild opgerecht, en tusschen zynen neef, vorst Henrik op Kalten-Nordheim, en de nagelatene zonen van vorst Wilhelm te Smalkalden een bestandt gemaakt, waar op zelfs in den jare 1451 de onlusten, wegens zekere rechten in Beringen tusschen hem en Saxen gerezen, bygelegt wierden. Van de zonen, die hem Johanna baarde, komen in aanmerking *Philippus*, in den jare 1457 bisschop van Bamberg geworden; *Berthold*, die in het jaar 1484 aartsbisschop en keurvorst van Ments, en, om dat hy een zeer verstandig man was, tot kanselier van keizer Maximiliaan wierdt aangestelt, de welke den keizer den raadt gaf om het Zwabische verbondt tegen de woelgeesten in het Ryk op te rechten, en te Worms veel moeite deedt, dat het kamergerecht, om de onkosten der partyen te verminderen, van het hof naar Spiers verlegt wierdt, en zelfs eindelyk voor zyn geslacht de vorstelyke waardigheit verkreeg. Hy stierf in het jaar 1505. *Ottho* de V, die in alle ridderlyke oeffeningen wel bedreven was, deedt eene reize naar het Heilige Landt, en wierdt ridder gemaakt van het Heilige Graf; maar hadt in den jare 1460 wegens de onlusten tegen den Paltsgrave Frederik het ongeluk van hem gevangen genomen te worden, zo dat hy zich voor een hogen prys moest los kopen, en eindelyk in den jare 1496 zonder kinderen stierf. *Frederik* de II, die de oudste van deze drie broederen was, plantte zynen stam voort. Dus was hy de eerste vorst van de Aschachische linie, dewyl hy in 't jaar 1476 van den keizer Maximiliaan vorst gemaakt wierdt, en om dat hy het slot te Romhild bouwde, en daar henen van Hartenberg zyne hofhouding verplaatste, wordt zyne linie gemeenlyk de *Rombildische* linie genaamt. Na zyne doodt, die in den jare 1488 voorviel, kwam de regering aan zynen zoon *Herman*, door hem by Elizabeth, gravinne van Wurtenberg en Mompelgard, dochter van graaf Ulrich, verwekt. Deze Herman, de VIII van dezen name, wierdt in den jare 1486 by de kroning van keizer Maximiliaan den I ridder geslagen, deedt in den jare 1503 eene reize naar het Heilige Landt, en stierf in den jare 1535. Van zyne gemalinne Elizabeth, dochter van markgraaf Albrecht en keurvorst

van Brandenburg, liet by vyf zonen na. Van deze trouwde wel *Berthold* de XIX met Anna, dochter van graaf Ernſt van Mansfeldt maar hy hadt by haar gene erven, waarom hy de heerlykheit Römhild, in weêrwil van den naaſtbeſtaanden en opvolger van de Sleuſingiſche linie, aan den grave van Mansfeldt, broeder van zyne gemalinne, verkocht. Deze verruilde Römhild, nevens de panden Lichtenberg en Bruckenau, in den jare 1555, op aanraden van zommige hofraden, wederom aan de drie broederen, zonen van keurvorſt Johan Frederik van Saxen, voor de heerlykheit en het dorp Oldensleben en Schildek, mits behoudende de vorſtelyke regaliën, tollen, enz. nevens 50000 guldens. De laatſte, die van hen overbleef, was *Albrecht*, twede zoon van Herman, vorſt van Swartza. Deze vermaakte by teſtament zyne landen aan zyne gemalinne Catharina, dochter van den graaf Bothe van Stolberg, tot een vruchtgebruik, en aan hare broederen, de graven van Stolberg, het eigendom, doch fidecommis; en vermits hy in den jare 1549 zonder kinderen ſtierf, is ook tevens met hem de ganſche Aſcher-Hartenbergſche en Römhildiſche ſtam uitgeſtorven.

Aldus kwam de *Sleuſingiſche* linie tot de erffenis, waar van de oudſte zoon van Henrik den VIII, graaf Berthold de VIII, ſtichter was, die wel eerſt van zyne ouders tot den geeſtelyken ſtaat was geſchikt, en daarom in het Dominikaner klooſter te Erfurt zich onthieldt; maar kwam na zyns vaders doodt, met goedkeuring of diſpenſatie van den paus, mede tot de regering, welke hy allereerſt met zyne broederen in gemeenſchap bezat. Na de gemaakte erfverdeeling regeerde hy over het gemelde Sleuſingiſche aandeel, en trouwde in den jare 1268 met Sophia, dochter van graaf Henrik van Swartsburg. Wanneer koning Karel van Vrankryk na de rampzalige Siciliaanſe Veſper krygsvolk in Duitſchlandt worf, begaf hy zich in Franſchen dienſt, maar ſtierf in den jare 1284 te Montpellier, en zyn lyk wierdt in het Hennebergſche klooſter Veſſeren by zyne gemalinne gebragt, die reets in den jare 1279 aldaar was bygezet. Onder hare kinderen wierdt *Berthold*, de oudſte, een geeſtelyk perſoon, en was eerſt ridder van de orde van S. Jan, en daar na prioor der huizen van S. Jan in Polen, Bohemen, Moravië en Ooſtenryk; ook heer van de kommandery te Sleuſingen, Kundorp en van eenige huizen in Frankenlandt. Maar *Berthold* de jonge, die in den jare 1272 was geboren, volgde zynen vader op. Hy was een heer van grote bekwaamheit, van een doordringend verſtandt, welſprekend en geleerd, waarom hy de wyze graaf Berthold wierdt genoemt, en by iedereen zeer gezien was; gelyk dan zyn oudſte broeder, die de regering moeſt waarnemen, hem ſtrax na zyns vaders doodt, in den ouderdom van twalf jaren, mede in de regering trok, en hem de zelve in zyn vyftiende jaar geheel overgaf. In den twiſt met zyns vaders broederen wierden hem in het jaar 1287 die ſchatting van Murſtadt, de goederen van Kundorp en de viſſchery te Themar toegewezen. In het jaar 1291 ſtichtte hy, nevens zyn broeder, het kommandeurs-hof te Sleuſingen, en kreeg in den jare 1295 van Albert, landgraaf van Thuringen, de door die doodt van Henrik van Frankenſtein openſtaande voogdy Altenbreitungen tot een geſchenk. Keizer Albrecht maakte hem in den jare 1304, op den Ryksdag te Neurenberg, tot zynen Raadt, en bediende zich van hem in gewigtige zaken. In het zelve jaar hadt hy grote onluſten, waar uit een oorlog ontſtondt met den grave Walther van Barby, ſtadhouder van markgraaf Henrik van Brandenburg in de voogdy Coburg, die echter eindelyk wierden bygelegt. In den jare 1305 droeg de keizer aan hem het beſtier van eenige plaatſen in Meiſſen, aan de Boheemſche grenzen, op, die hy van Wenceslaus, koning van Bohemen, nieuwelings hadt gekregen, en in den jare 1306 kocht graaf Berthold het ſlot Mainburg met des zelfs toebehoren van graaf Walther van Barby; en toen keizer Henrik de VIII tot de regering gekomen was, beveſtigde de zelve niet alleen alle de vorige vryheden, maar maakte hem ook zynen geheimen Raadt, zelfs maakte hy hem zynen ſtedehouder van het ryk in Frankenlandt, te Sweinfurt, en ſtondt hem twee duizend marken zilver jaarlyks inkomen van deze Ryksſtadt toe, gelyk hy hem ook de ſtadt verpandde, en hem toeſtondt, voor den burggrave van het Ryk en op 's Ryks onkoſten een ſlot in deze ſtadt te bouwen. Eindelyk verbief hem de gemelde keizer in den jare 1310 op een Ryksdag te Frankfort tot vorſt. Naderhandt geleidde hy, op 's keizers bevel, den prins Johannes toen hy naar Bohemen trok, wierdt ook naderhandt tot ſtadhouder van Bohemen benoemt, maar bedankte. Toen keizer Lodewyk van Beyeren tot de regering kwam, maakte hy hem zynen geheimen kamer-Raadt en ſpreker, en bediende zich van hem in gewigtige Rykszaken; gelyk hy hem ook tot Ryksſtadhouder in Thuringen, in Mulhauzen en Nordhauzen aanſtelde. Wanneer de keizer zyn zoon, hertog Lodewyk, in den jare 1319 keurvorſt van Brandenburg maakte, gaf hy hem den vorſt Berthold tot voogdt, in welk ampt hy vele moeielykheden hadt. Voorts heeft hy veel goeds gedaan, en de ſtadt Mainburg met het boſch, als mede de gerechtstienden te Beringen, ook de heerlykheit Frankenſtein aan zyn graafſchap gebragt, en het recht der eerſtegeboorte in zyn landt ingevoert. Hy hadt twee gemalinnen, waar van de eerſte, Adelheit, de dochter was van landgrave Henrik van Heſſen. De twede was Anna, geborene gravin van Hohenlo, by welke hy gene kinderen kreeg. Hy ſtierf eindelyk in den jare 1340, nalatende van de eerſte gemalinne vier zonen en eene dochter. Onder de zonen was *Berthold* de XIII ridder van de orde van S. Jan en kommandeur van Sleuſingen; *Lodewyk* de II was Domprooſt te Magdenburg; *Henrik* de XII wierdt van zyn vader mede in de regering genomen. Hy diende keizer Lodewyk van Beyeren tegen Frederik, hertog van Ooſtenryk, en kocht naderhandt de ſtadt nevens het ſlot Ilmenau. Hy trouwde in den jare 1314 met Gutta, dochter van markgraaf Henrik van Brandenburg, en bragt daar door de voogdy Coburg wederom aan Henneberg. In den jare 1344 arbeidde men te Eizenach aan het huwelyk tuſſchen Frederik den Strengen en Catharina, dochter van den vorſt Henrik; doch vermits de landgraaf al te veel ſteden en ſloten tot een huwelyksgift begeerde, is het huwelyk niet voortgegaan. Kort daar na ſtondt hy den grave van Swartsburg tegen den landgrave by, doch eindelyk wierdt het huwelyk by eene vriendelyke zamenkomſt op het ſlot te Wachſenburg geſloten. Het zelve wierdt in den jare 1346 te Eizenach voltrokken; maar dewyl de vorſt Henrik de huwelyksgift niet zodanig uitkeerde, als de landgraaf hadt bedongen, zondt hy hem de dochter weder te huis. Hier op kwam het tot een oorlog, die echter zodanig wierdt bygelegt, dat de voogdy Coburg, nevens Zonneberg en andere ſloten, na de doodt van den vorſt Henrik aan de landgraven van Thuringen zouden komen. Hy ſtierf den 10 September in den jare 1347, en liet na van zyne gemalinne Gutta drie dochters, van welke de oudſte met graaf Everhard van Wurtenberg trouwde, en hem Koningshoven, Wildberg en Ilmerhauzen aanbragt. De twede, *Catharina*, bragt aan haren gemaal, landgraaf Frederik van Thuringen, de voogdy Coburg. De derde, *Sophia*, gemalin van den burggrave Albrecht van Neurenberg, bragt hem Smalkalden, Scharffenberg, de voogdy Heeren-Breitungen, als ook het gericht en de halve tienden te Benshauzen. *Johannes* de I, jongſte zoon van Berthold den X, plantte het geſlacht voort. Hy was eerſt aan het Deenſche hof, maar volgde in den jare 1347 zyn broeder in de regering; echter, dewyl des zelfs weduwe vele landen behieldt, en de dochters aan hare gemalen zo veel toegebragt hadden, kreeg hy naauwlyks het vierde gedeelte der landen. Biſſchop Albrecht van Wurtsburg droeg hem het erfburgmans-ampt van Meinungen en Landsweer op. Daarentegen verkocht hy in den jare 1351 aan den graven van Zwartsburg het ampt Ilmenau voor 570 marken zilver. Hy viel in den jare 1359 zodanig in zyn kamer, dat hy kort daar na ſtierf, hebbende by zyne gemalinne Elizabeth, geborene gravin van Leuchtenberg, twee zonen verwekt. De oudſte, *Berthold* de XV, nam wel de regering aan, maar gaf ze over aan zyn broeder *Henrik* den XIII, en wierdt Domheer te Bamberg. Op hem volgde aldus zyn jongſte broeder *Henrik* de XIII, die met zyn neef, Herman den V te Aſchach, oorlogde. Hy ſtierf den 26 December in den jare 1405, nalatende van zyne gemalinne Machtelt, dochter van markgrave Rudolph van Baden, een eenigen prins; *Wilhelm* den III, naardien de oudſte, *Eucharius*, jong geſtorven was. Deze was mede tegenwoordig in den jare 1403 by het tournoiſpel te Darmſtadt, en daar na op het concilie te Conſtans. In den jare 1426 deedt hy eene reize naar het Heilige Landt, maar ſtierf onderweeg in het eilandt Cyprus. Hy liet na van Elizabeth, uit het huis van Lunenburg, twee zonen, van welke de jongſte, *Henrik*, den oudſten broeder de regering geheel overgaf, maar voor zich jaarlyks 300 goudguldens bedong. Naderhandt wierdt hy kanunnik te Keulen en Wurtsburg. Schoon hy nu na de doodt van den vorſt Wilhelm in den jare 1444 de helft der Hennebergſche landen wederom eiſchte, maakte men echter een beſtandt, volgens het welke prins Henrik het ſlot en dorp Kalten-Nordheim nevens 240 goudguldens van jaarlykſche renten kreeg. Hy ſtierf in den jare 1475 te Kalten-Nordheim. Zyn oudſte broeder *Willem* de VI plantte het geſlacht voort, doch verloor zyn leven in den jare 1444 op de jagdt by Sleuſingen. Hy liet na van zyne gemalinne, eene geborene gravin van Hanau, vier zonen, waar van de twede, *Johannes* de II, Domheer te Ments, Keulen, Trier en Wurtsburg, en ten laatſte, in den jare 1476, abt van Fulda is geweeſt. De derde, *Berthold* de XVI, wierdt in den jare 1441 geboren, en ſtierf in het jaar 1445. De vierde, *Berthold* de XVII, was in den jare 1443 geboren. Hy ſtudeerde eerſt te Padua, en vorderde zeer in de weteuſchappen. Naderhandt was hy kanunnik te Bamberg, Wurtsburg en Straasburg, en ſtierf eindelyk in het jaar 1495. De oudſte broeder volgde in de regering. Deze wierdt aan het hof van Frederik, keurvorſt van Saxen, opgevoed. Naderhandt toonde hy zyne dapperheit, ſtak zich in de onluſten van Heſſen, ſtichtte een zamening van S. Chriſtoffel, en deedt met hertog Albrecht van Saxen in den jare 1476 eene reize naar het Heilige Landt. Na zyne wederkomſt ondernam hy in den jare 1480 met keurvorſt Erneſt van Saxen een bedevaart naar Rome, maar wierdt op zyne te rug reize ziek tuſſchen Venetië en Padua, en verder voorttrekkende ſtierf hy op een dorp Saluren, naby Trente, den 26 September. By zyne gemalinne Margaretha, dochter van hertog Henrik den Vreedzamen van Brunswyk, hadt hy vier zonen, onder welke *Wilhelm* de VI in den jare 1474 jong ſtierf; *Wolfgang* de I ſtierf in den jare 1482; *Poppo* de XVII ſtierf in het jaar 1483; *Ernſt* kwam na zyns vaders doodt ter wereldt, en ſtierf heel jong in den jare 1488. Dus volgde hem *Wilhelm* de VII op, die aan het keur-Paltsſche hof was opgetrokken. Hy was mede tegenwoordig in den jare 1495 op den Ryksdag te Worms, diende naderhandt in den jare 1503 den Paltsgraaf Ruprecht in den Beyerſchen oorlog, en wierdt deswegen in den ban gedaan, maar haaſt weder vry geſproken. In den jare 1525 moeſt hy met de oproerige boeren een beſtandt maken, en hen in zyne landen

vry-

vryheit toestaan, waar tegen zy aannamen hem voor een Christelyken broeder te erkennen. Hy kocht van den bisschop van Wurtsburg de stadt en het ampt Sleusingen, en droeg de stadt Sleusingen als een Ryksleen op. Hy nam in den jare 1548 de Augsburgsche geloofsbelydenis aan, by welke hy ook tot aan zyne doodt, voorgevallen in den jare 1559, volhardde. Zyne gemalin was Anastasia, princesse van Albert Achilles, markgraaf van Brandenburg, van welke hem zes princessen en acht prinssen wierden geboren. *Wilhelm* de VIII was in den jare 1500 geboren, en stierf in het jaar 1503; *Johannes* de III was in het jaar 1503 geboren, en studeerde in zyne jeugdt te Ments en te Parys. Hier op wierdt hy Domheer te Ments, Keulen, Straasburg en Bamberg, en vervolgens abt van Fulda. Doch hy moest van de oproerige boeren veel uitstaan, die hem uit het sticht verdreven, tot dat hem de landgraaf Philips van Hessen onder zekere voorwaarden wederom ontzette. Hy stierf den 4 May in het jaar 1541; *Wolfgang* de II, zyn broeder, was in den jare 1507 geboren, en zocht zyn geluk aan vremde hoven. Hy was mede tegenwoordig, nevens den keurvorst Johannes van Saxen, in het jaar 1530 op den Ryksdag te Worms, bragt in het jaar 1537 keizer Karel den V eene compagnie te voet in Piëmont te hulp, maar wierdt in de belegering van Cherasco met een musketkogel dood geschoten. *Christoffel*, de derde zoon, wierdt in den jare 1510 geboren, en studeerde in zyne jeugdt te Leipzich. Hy wierdt vervolgens kanunnik te Keulen, Bamberg en Wurtsburg, maar hadt meer genegenheit voor den oorlog dan voor den geestelyken staat. In den jare 1532 raakte hy met eenige burgers te Wurtsburg in een woordentwist, doodde eenen der zelven, en nam de vlucht. De bisschop beroofde hem deswegen van het sticht; doch hy wierdt te Rome weder vry gesproken, en kwam na des bisschops doodt weder tot zyn kanunnikschap. In den Smalkaldischen oorlog kommandeerde hy onder hertog Ulrich van Wurtenberg 600 man, maar stierf in den jare 1548 te Römhild. *Poppo* de XVIII onthieldt zich by zyn broeder te Fulda, en wierdt in den boeren oorlog van den keldermeester tot grote verwondering in een vat by het leven gehouden. Hy studeerde te Fryburg en te Loven, en wierdt naderhandt Domheer te Wurtsburg en Bamberg. Hy was den Lutherschen Godsdienst toegedaan, en stierf den 4 Maart in den jare 1574. Hy hadt twee gemalinnen, welker eerste Elizabeth was, geborene markgravin van Bamberg, en weduwe van hertog Erik van Brunswyk; de twede was Sophia, dochter van hertog Ernest van Brunswyk; maar hy kreeg van beide gene kinderen. *Caspar* was in den jare 1515 geboren, en stierf in het jaar 1517. Doch de laatste van zyn geslacht was vorst *Georg Ernest*, die den 27 May in den jare 1511 ter wereldt kwam. Eerst onthieldt hy zich aan de hoven van hertog Wilhelm van Gulik en van hertog Albrecht van Pruissen; kwam naderhandt aan dat van landgrave Philips van Hessen; wierdt overste over een regiment ruiters, en was in den slag by Lauffen in het Wurtembergsche mede tegenwoordig. In het jaar 1536 diende hy onder keizer Karel den V tegen de Franschen in Savoje, en in den jare 1542 tegen de Turken, en redde zelfs hertog Maurits van Saxen uit de handen der Turken. In den jare 1543 wierdt de gereformeerde Godsdienst in het Hennebergsche ingevoert, en het gymnasium te Sleusingen opgerecht. In den Smalkaldischen oorlog hieldt hy zich met zyn vader neutraal. Hy beleefde ook met hem het uitsterven van de Römhildische en Aschachische liniën, maar raakte met den grave van Stolberg in een proces, het welk hy won, en de gezamentlyke Hennebergsche landen by malkander voegde. In den jare 1554 rechtte hy met Saxen en Hessen een erffelyk broederschap op, en stierf den 22 December in den jare 1582, zynde de laatste van zynen stam, om welke reden het Hennebergsche wapen, de schilden en het signet in stukken gebroken, en in het graf geworpen wierden. Zyne eerste gemalin was Elizabeth, dochter van hertog Erik den Ouden van Brunswyk. De zelve baarde wel in den jare 1562 een prins, maar de zelve stierf voor het ontfangen van den doop. De twede gemalin was Elizabeth, dochter van hertog Christoffel van Wurtemberg, die hem gene kinderen baarde, en voor de twede maal met den Paltsgrave Georg Gustaaf trouwde. Wanneer nu aldus vorst Georg Ernest zyne linie besloot, en by zekere traktaten, door de keizeren Karel den V en Ferdinand den I bevestigt, bedongen was: 1) Dat als de Hennebergsche mannelyke linie uitstierf, de hertogen van Saxen al de Hennebergsche landen zouden krygen; 2) Daarentegen, als de vorsten van Henneberg het keurvorstelyke en vorstelyke huis van Saxen overleefden, de Coburgsche landen aan Henneberg zouden vervallen; doch 3) Dat Saxen niet eer den tytel noch het wapen van Henneberg zou aannemen, en 4) Dat Saxen voor deze verwachting 130470 guldens van de Hennebergsche schulden zou overnemen; 5) Dat Saxen aan de wettige erven van Henneberg voor al hunne interessen de goederen Juchsen, Hutsberg, Bettenhauzen en Serb, welke alle mannelyke en vrouwelyke lenen waren, of 50000 guldens daar voor zou geven, en dat de laatste vorst van Henneberg zulks by testament zou bevestigen: zo hadt niet alleen Georg Ernst by zyn uiterste wille zyne drie zusteren en hare nakomelingen tot rechte erven aangestelt, maar zelfs de Hennebergsche steden hadden reets in den jare 1555 aan het huis van Saxen hulde gedaan, en in het jaar 1583, toen het landt aan Saxen vervallen was, nam de keurvorst Augustus werkelyk bezit daar van voor zich en voor de mondige zonen van hertog Johan Wilhelm, voor welke hy, gelyk ook keurvorst Christiaan de I en de volgende keurvorsten het bestier daar van gehad hebben. Doch men vindt niet, dat de keurvorst Augustus, of zyne nazaten, den Hennebergschen tytel gebruikt hebben voor het jaar 1660, wanneer alle geintereseerden by de verdeeling der Hennebergsche landen het eerst toestemden den tytel van gevorste graven van Henneberg te voeren. Alleen heest hertog *Frederik Wilhelm* van Saxen, van de Altenburgsche linie, in zeker openbrief, rakende de erffelyke vereeniging tusschen Saxen, Brandenburg en Hessen, zich in den jare 1587 vorst van Henneberg genoemt.

Wanneer in den jare 1672 hertog *Frederik Wilhelm*, de laatste van de Altenburgsche linie, overleedt, kwam dat gedeelte van de Hennebergsche landen, dat hem toebehoorde, aan hertog *Ernest* van Gotha, en dus kreeg dit huis tevens een derde deel of twee zesde delen van het Hennebergsche. By de Weimarsche verdeeling in den jare 1672 kreeg de hertog van Weimar de stadt en het ampt Ilmenau, de hertog van Eizenach het ampt Kalten-Nordheim, en in den jare 1691 uit de Jenasche erffenis het ambacht Zilbach. Na de doodt van hertog Ernest van Gotha in den jare 1675 maakte men wederom eenige verandering: want by de erffelyke verdeeling tusschen zyne zonen, hertog *Frederik* en des zelfs vier jongste broederen, kreeg hertog *Henrik*, nevens de andere, ook het vorstendom Henneberg, het ambacht en de stadt Themar, het ampt Behrungen, enz. en by de erffelyke verdeeling tusschen gemelden hertog *Frederik* en des zelfs derden broeder, hertog *Bernhard*, kreeg deze in het jaar 1681 van het Hennebergsche: 1) het ambacht en de vesting Masveldt; 2) het ambacht en de stadt Meinungen; 3) het ambacht en de stadt Wasungen; 4) het ambacht Sand; 5) het ambacht en slot Frauen-Breitungen; 6) het kamergoedt Henneberg, met het geen daar toe behoorde; maar de Rykstem van Henneberg behieldt Gotha, het welk met Weimar, Eizenach en Naumburg zodanig in den jare 1706 overeenkwam, dat de beurtwisseling op de tegenwoordig lang uitgestelde Ryksdagen alle twaalf jaren op de volgende wyze zou rouleren en vervallen: Saxen-Naumburg hadt de stem vier jaren; Gotha vier jaren wegens het Altenburgsche aandeel; Weimar maar een jaar; Eisenach een jaar, en eindelyk Gotha wegens zyn eerste erfdeel by de Hennebergsche hoofdverdeeling nog twee jaren. Die nu het *Directorium* op deze manier voert, zendt op zyne kosten een afgezonden, en overlegt met de andere geintereseerden de instructiën, welke den afgezonden worden mede gegeven. Zie daar omtrent in het brede *Lunichs Reichs-Archiv*, onder de tytels *Saxen*, *Fulda*, *Hessen*, enz. *Freheri Tom.* I. *Rer. Germ. p.* 384. *Spangenbergs Hennebergische Chron. Tentzels Hennebergische zehende. Mulleri Annales Saxon. p.* 113 *seq. Hons Coburgsche Chron. Ditmari Chron. Rhegin. Chron. Historie von Thuringen. Buntings Luneb. Chron. Reiheri Monum. Landgr. Thur. Luca Fursten-saal.*

HENNEBONT, of HANEBON, eene kleine stadt, de welke eertyds wel versterkt is geweest, in Bretagne, eene provincie van Vrankryk, aan de rivier de Blavet, drie mylen van de stadt Blavet. *Baudrand.*

HENNEQUIN, (PETRUS) voorzitter in het Parlement van Parys, was de zoon van Oudart, heer van Boïnville, rekenmeester, en kontrolleur generaal der financiën aan de overzyde van de Seine en Jonne. Zyne eerste bediening bestondt in het oeffenen van de rechtsgeleerdheit, en in het jaar 1556 bezorgde men hem het ampt van Raadsheer, en twaalf jaren daar na, in het jaar 1568, wierdt hy verheven tot de waardigheit van voorzitter à Mortier, welk ampt, gelyk als zyne opene brieven luiden, was de vergelding van zyne oprechtigheit en ervarenheit in de letterkunst. Hy stierf den 11 Augusty in den jare 1577. Het geslacht van de Hennequins, gekomen uit Vlaanderen, zette zich neder te Trojes in Champagne, van waar des zelfs takken zich uitgebreid hebben in verscheide plaatsen van Vrankryk, en inzonderheit binnen Parys, alwaar die van dit geslacht sedert twee honderd jaren in 't bezit zyn van de voornaamste bedieningen van den tabberdt en van de financiën. Hunne huwelyken maken dit geslacht nog vry aanzienlyker, het welk men zien kan in hunnen geslachtboom, aangehaalt door *Blanchard* in de Historie der voorzitters à Mortier van het Parlement van Parys, alwaar hy tot zestien stamtakken toe van dit geslacht optelt, alle vruchtbaar in doorluchtige mannen.

HENNIN (DE STERKTE VAN) is eene sterkte van Vlaanderen, twee mylen van Grevelingen tusschen Bourbourg en Ardres gelegen. Zy behoort tegenwoordig den Franschen toe, die ze laten vervallen tot een puinhoop. *Maty Diction.*

HENNIN-LITARD, een vlek met eene abdy, gelegen in het landschap van Artois, eene provincie der Nederlanden, twee mylen van Douay, en drie mylen van Atrecht. *Maty Diction.*

HENNUYER (JOHANNES) een Jakobyner monnik, en leeraar van Parys, was de biechtvader van Henrik den II, en na de doodt van den koning wierdt hy tot het bisdom van Lisieux, in Normandië, verheven in het jaar 1560. Hy hadt twaalf jaaren lang zyn bisdom met een ongemenen yver bestiert, wanneer de stedehouder des konings in deze provincie hem kwam bekend maken de bevelen, die hy gekregen hadt van alle de Hugonoten van Lisieux te doen om hals brengen. Deze kerkvoogdt stelde zich edelmoediglyk daar tegen, bewerende, dat deze menschen schapen van zyne kudde waren, schoon zy van den rechten weg waren afgeweken, en dat hy hoopte hen weder met de andere te vereenigen. De stedehouder vroeg hem de weigering, die hy deedt, van hem ingevolge van de koninklyke bevelen te laten voortvaren, by ge-

gefchrift af; en deze prelaat gaf hem een akte daar van over, om die aan den koning ter handt te ftellen, de welke zich daar over verwonderde, en zyne bevelen introk ten opzichte van het bisdom van Lifieux. *Maimbourg Hift. du Calvin.*

HENOTICON, of Dekreet van vereeniging, is een fchriftelyk bevel, het welk de keizer Zeno liet afgaan op het verzoek van Acacius, patriarch van Conftantinopel, om de rechtzinnigen en de Eutychianen te vereenigen, onder voorwendfel, dat dit het grootfte voordeel was, dat men aan de kerk kon toebrengen. Dit bevel was opgeftelt met rechtzinnige woorden in fchyn; doch onder voorwendfel van de ftellingen des geloofs aan te nemen, die 'er opgeftelt waren in de algemene kerkvergaderingen van Niceen, van Conftantinopel en van Ephezen, van Neftorius en Eutyches te doemen, en goed te keuren de twaalf hoofdftukken van St. Cyrillus. Dit bevel doemde de kerkvergadering Chalcedonië. Dit gefchiedde in het jaar 482, onder de kerkbeftiering van den paus Simplicius, die korten tydt daar na ftierf; en Felix de III, zynde hem opgevolgt, was de eerfte zaak, die hy aanving by zyne komfte tot de pauffelyke kroon, dit bevel van vereeniging, uitgegeven door den keizer, te verwerpen, en den kerkelyken ban uit te blixemen tegen de genen, die het aannamen. Deze zaak hadt bedroefde gevolgen. *Evagrius lib.* III. *cap.* 17. *Liberatus cap.* 18. *Theodoretus Lector lib.* II. *Collect. Baronius A. C.* 482, 483.

HENOCH was de zoon van Caïn; maar hy was de eerfte niet, gelyk Jozephus heeft gemeent, om dat hy geboren zynde in den jare der wereldt 131, zyn vader toen ter tydt omtrent honderd en dertig jaren oud was. Hy gaf zyn naam aan de eerfte ftadt, die 'er ooit op de aarde is gebouwt geweeft, zynde de zelve Henochs-ftadt genoemt. *Genef.* V. *Jozephus Oudheden* II *boek* 3. *kap. Salianus A. M.* 131 *&* 151. *Torniel A. M.* 131 *&* 133.

HENOCH, of ENOCH, was de zoon van Jared, en de vader van Methuzalem. Hy kwam ter wereldt in den jare 622 na de fchepping, en wierdt van der aarde weggenomen in den jare 987, oud 365 jaren. De H. Schrift zegt tot zynen lof, dat hy *met Godt wandelde.* Men fchreef hem een Godvruchtig werk toe, om dat *Judas* in zynen Brief, *vers* 14, aldus van hem fpreekt: *Ende van deze heeft ook Henoch, de zevende van Adam, geprophetecrt, zeggende: Ziet, de Heere is gekomen met zyne veel duizend Heiligen om gerichte te houden enz. Genef.* V. *S. Auguftinus lib.* XV *de Civitate Dei, cap.* 23. *& lib.* XVIII, *cap.* 38.

Het zal niet onnut zyn twee aanmerkingen te maken ten opzichte van Henoch; de eene wegens zyn boek van voorzeggingen, en de andere wegens zyne vervoering van de aarde. Wat het eerfte belangt, verfcheide fchryvers zyn van gevoelen geweeft, dat dit boek buiten twyfel gemeen moet geweeft zyn ten tyde der Apoftelen, dewyl *Judas* het zelve aanhaalt: doch anderen zyn verwondert, dat Jozephus en Philo, de welke opgezocht hebben al het gene de Joden meeft in waarde hielden, geen woordt van dit werk melden. Aldus zeggen zy, dat Judas miffchien uit eenig geloofwaardig fchryver, die zulks meldde, getrokken heeft het geen hy van hem aanhaalt: want aangaande dat boek van Henoch, het welk men zag ten tyde van Hieronymus, Auguftinus, Origenes, Tertullianus, en Beda, en dat zomwylen door deze vaderen aangehaalt wordt, twyfelt men niet, of het is een onecht werk der ketteren van dien tydt. S. Auguftinus is van dat gevoelen: men kan hem deswegen te rade gaan *lib.* XV *de Civitate Dei, cap.* 23, als mede *Sixtus Senenfis lib.* II *Bibl. Sanct. Pererius lib.* VII *in Gen.*

In het boek der *Scheppinge* wordt gezegt, dat Henoch verdween, en dat Godt hem wegnam van de aarde. Jefus Sirach voegt daar by, dat het gefchiedde *om te zyn den geflachten een exempel der boetvaardigheit.* Om deze reden zyn vele kerkvaders van gevoelen geweeft, dat deze propheet zal komen in het einde der wereldt met Elias, om het Euangelie te prediken tegen den Antichrift. Doch het zelve heeft weinig of geen grondt. Zie *Genef.* V *Sirach* XLIV, 17 *S. Auguftinus de Civitate Dei lib.* XV, *cap.* 23. *& lib.* XVIII, *cap.* 34. *Sixtus Senenfis lib.* II *Bibl. Sancta. Tertullianus adv. Jud. cap.* 2 *de Anima, cap.* 58 *de refurr. carnis, &c. S. Irenæus lib.* I, *cap.* 5, *& lib.* IV, *cap.* 30. *Philo Judæus libro de Vita Sapient. Salianus. Torniel A. M.* 623. *n.* 1, 2, 688. *n.* 2, 2139. *n.* 3 *&* 4. *Baronius A. C.* 68. *Perer. in Gen. lib.* VII. *M. Du Pin Differt. prelim. fur la Bible. Heideggerus Hift. Patriarch. P.* I. *Exerc.* IX.

HENRICIANEN, ketters. Zie HENRIK, monnik.

HENRIK, een naam, dien men menigmaal in de Hiftoriën vindt, en dien verfcheide keizers, koningen, vorften, en doorluchtige mannen gevoert hebben. *Fr. Philadelphus* en *Cambden* zyn van gevoelen, dat deze naam eene verkorting is van dien van *Honorik*, een vorft der Wenden, die geleeft heeft ten tyde van den keizer Honorius, gelyk *Procopius* verhaalt. Zommige fchryvers halen des zelfs oorfpronk van *Hener-rich*, dat is te zeggen, *altydt machtig*, en eenige anderen nemen hunne toevlucht tot nog vremder giffingen.

Keizers en koningen van Duitschlandt.

HENRIK, de I van dien naam, keizer, was de zoon van Ottho, hertog van Saxen, en van zyne gemalinne Luitgardis, en geboren in den jare 876. Hy volgde Conraad, zyn fchoonbroeder, op in den jare 919, of 920, en kreeg den bynaam van *den Vogelaar*, om dat de genen, die hem de tyding bragten van zyne verkiezing tot het keizerryk, hem op de vogeljagt ontmoetten, tot welke hy zeer genegen was. Deze verkiezing was gefchied te Fritslar. Henrik vergenoegde zich met den tytel van koning. Hy fchreef ten eerfte wetten voor om de ongebondenheit, die de burgeroorlogen in het keizerryk hadden veroorzaakt, te beteugelen. In den aanvang nam hy de wapenen op tegen Arnoud den Kwaden, hertog van Beyeren, een uittermaten ftaatzuchtig vorft, welken hy tot reden bragt. Hy overwon ook de Hungaren, de Bohemers, de Sclavoniërs en de Denen in den jare 931, en wift zich zo wel van de zwakheit van Karel den Eenvoudigen te bedienen, dat hy de provinciën aan deze zyde van den Rhyn, de welke den tytel van het koninkryk van Lotharingen voerden, onder zyne macht kreeg. Na deze voordeelen wierden de Hungaren, aan welke hy de vrede gefchonken hadt, en die echter den oorlog zochten, andermaal door den keizer in Meiffen, naby Merfeburg, uit het veldt geflagen, alwaar hy 'er tachtig duizend op de plaats ter neder maakte. Henrik was in het vervolg van voornemen om zich naar Italië te begeven; doch hy ftierf aan eene beroerte, die in eene lammigheit veranderde. Zyn fterfdag viel voor den 2 July des jaars 937, of, naar het zeggen van anderen, den 4 July des jaars 936, zynde het zeftigfte jaar van zynen ouderdom. Deze vorft deedt verfcheide Godsdienftige ftichtingen. De Italianen geven hem alleenlyk den naam van koning van Duitfchlandt. Hy trouwde met Mathildis van Saxen; en *Ottho*, de oudfte van zyne zonen, volgde hem op. Zyn ligchaam wierdt ter aarde beftelt in het klooster van Quedlinburg, het welk hy gefticht hadt, hebbende aldaar tot overfte zyne dochter *Mathildis* geplaatft. *Luitprandus. Flodoard. Sigebertus & Genebrardus in Chron.*

HENRIK, de II, die om zyne feldzame deugden in het getal der heiligen is geftelt, heeft den bynaam van *den Kreupelen*, van den *Apoftel der Hungaren*, en van den *Heilige*. Hy was hertog van Beyeren, en de zoon van Henrik den Korten van Saxen, en van Gifela van Burgundië. Hy wierdt tot keizer verkoren na de doodt van zyn neef Ottho den III in den jare 1002. Het begin van zyne regering wierdt ontruft door de ftaatzucht van eenige Duitfche vorften, de welke zyne verkiezing niet goedkeurden. Hy bragt hen tot reden, eenige door zyne dapperheit, en andere door zyne milddadigheit. In het vervolg trok hy ten oorlog tegen de Heneten, en overwon Boleslaus, hertog van Bohemen, en een ander van den zelven naam, zynde koning van Polen, den welken hy dwong den eedt, die aan zyne voorzaten gedaan was, te vernieuwen. Henrik ftichtte in den jare 1006 het bisdom van Bamberg, gelyk elders gezegt wordt: hy verfloeg den hertog van Beyeren in den jare 1010, en noodzaakte de genen, die hem niet genegen waren, van gevoelen te veranderen, of wel hunnen haat bedekt te houden. Hy bragt echter alle zaken in Duitfchlandt tot bedaren. Daar na trok hy naar Italië, alwaar hy, na eenige plaatfen in Kalabrië bemachtigt te hebben, Ardoïn overwon, die door eenige Lombarden tot koning gemaakt was. Men zegt, dat Henrik in dezen oorlog krygsgevangen wierdt gemaakt; dat hy van een hogen muur fprong; dat zyne eene dye uit het gewricht raakte, en dat hy kreupel bleef, waar van hy den bynaam van den Kreupelen behouden heeft. Hy kwam in den jare 1014 te Rome, alwaar hy tot keizer gekroont wierdt met zyne gemalinne Cunegunda door paus Benedictus den VIII. Bruno, abt van Reichenau, die een boek van de Mis heeft gefchreven, zegt, dat het op dien tydt geweeft is, dat deze keizer, den Goddelyken dienft bywonende, en gewaar geworden zynde, dat de Roomfche priefters de geloofsbelydenis naar het Euangelie niet opzongen, naar de reden vroeg, om welke zulks niet gefchiedde. Wanneer men hem nu ten antwoordt hadt gegeven, dat dit gefchiedde tot bewys van de zuiverheit van het geloof van de Roomfche kerk, bragt hy zo veel te weeg, dat de paus belaftte, dat men de geloofsbelydenis voortaan zou zingen, om onder de gelovigen te vernieuwen dat gene, het welk zy verplicht waren te geloven. Henrik deedt nogmaals een tocht naar Italië, te weten in den jare 1022, overwon aldaar de Grieken en de Saracenen, en maakte zich meefter van Benevento, van Napels, van Capua, van Salerno en van meer andere plaatfen. Op zyne te rug komft wierdt 'er een mondgefprek gehouden tuffchen hem en den koning Robert. Dit gefchiedde om zaken, die de kerk en hunne ftaten betroffen. Zy vereerden elkander met gefchenken, en betoonden wederzyds eene zonderlinge vriendfchap en genegenheit. Na verloop van eenigen tydt wierdt Henrik ziek, en ftierf te Gruningen, by Halberftadt, den 13 of den 17 July des jaars 1024. Zyn lyk wierdt binnen Bamberg ter aarde beftelt. Hy hadt een feldzaam ontzag en eerbiedt voor de kerk. Men verhaalt, dat hy in eene kerkvergadering op zyne knieën nedergebogen met de biffchoppen fprak. Hy is door paus Eugenius den III tot een heilige gemaakt. *Glaber. Sigebertus. Hermannus. Ditmarus. Leo Oftienfis. Baronius A. C.* 1002, 1006, 1013, 1014 *& feq.*

HENRIK de III, van Frankenlandt, bygenoemt *de Zwarte*, volgde zynen vader Conraad den II op in den jare 1039. Van het begin van zyne regering af vondt hy zich genoodzaakt twee zware oorlogen te onderftaan. De eerfte was in den jare 1041 tegen de Bohemers, die zyn gezag verachtten, en weigerden hem de jaarlykfche fchatting, waar toe zy verplicht waren, te betalen. Hy overwon hen in den beginne niet; maar in een tweden veldtocht bragt hy hen tot reden, na dat hy hunnen hertog Uladislaus tot krygsgevangen hadt bekomen. De twede oorlog, dien Henrik op zyn hals haalde, was ten voordeele van Petrus, koning van Hungarië, de welke door zyne onderdanen van den troon was geftoten, hebbende in zyne plaats geftelt zekeren Ovo, die hun opperhoofdt was.

Henrik herſtelde Petrus in zyn koninkryk in den jare 1043, en trouwde in dat zelve jaar te Beſançon met Agnes, dochter van Willem, grave van Poitou, en hertog van Guiënne, en liet haar het jaar daar aan volgende te Ments kronen. Henrik was weduwenaar van Cunechildis van Denemarken, die aan de peſt geſtorven was. Hy hadt ook eenige moeielykheden met Diderik, grave van Hollandt. Dit viel voor in den jare 1046, en omtrent het einde van het zelve jaar trok hy naar Rome, en deedt aldaar eene kerkvergadering houden, in welke Benedictus de IX, Sylveſter de III en Gregorius de VI wierden afgezet, en Sugger, biſſchop van Bamberg, tot paus verkoren, en gewyd onder den naam van Clemens den II. Hy was het ook, die Henrik, nevens zyne gemalin Agnes, de keizerlyke kroon opzette op Kersdag in dat zelve jaar 1046. Daar na bragt hy eenige kleine vorſten van Italië tot hunnen plicht, en kwam den grave van Hollandt en Vrieslandt beoorlogen. Hy deedt insgelyks de Hungaren den oorlog aan, de welke Petrus, hunnen koning, de oogen hadden uitgeſtoken. Henrik hieldt in den jare 1048 eene kerkvergadering te Worms tegen Benedictus den IX, die zich voor de vierde maal in den pauſſelyken ſetel hadt gedrongen. Door de zorg van den keizer wierdt zyn neef Bruno, biſſchop van Toul, tot het pausſchap verheven, en Leo de IX genoemt, en Henrik ſchonk hem het vorſtendom van Benevento in Italië, om de ſtadt Bamberg te ontheffen van het gene zy jaarlykſch aan den Roomſchen ſtoel moeſt opbrengen. Deze vorſt ondernam meer andere grote dingen, de welke hy met genoegzamen voorſpoedt ten einde bragt. Hy ſtierf te Botveldt in neder-Saxen den 5 October des jaars 1056, hebbende den ouderdom van zes en dertig jaren bereikt, van welke hy zeventien jaren en vier maanden geregeert hadt. Henrik liet na by Agnes, zyne gemalinne, *Henrik* den IV, die hem opvolgde; *Conraad*, hertog van Beyeren; *Judith*, gemalin van Salomon, koning van Hungarië; *Mathildis*, huisvrouw van Rudolph, graaf van Rhynveldt, en hertog van Saxen, en *Itha*, huisvrouw van Leopold den IV, markgraaf van Ooſtenryk. *Lambertus Schafn. Hermannus Contractus. Sigebertus in Chron. Baronius. Genebrardus.* enz.

HENRIK de IV, gezegt *de Oude* en *de Grote*, was geboren den 10 November des jaars 1051, en volgde zynen vader Henrik den Zwarten op in den jare 1056, zynde toen ter tydt niet ouder dan vyf jaren. Zyne moeder Agnes droeg zonderlinge zorg voor zyne opvoeding, en beſtierde zelf het Ryk tot den jare 1062. Doch eenige benyders namen dezen vorſt van haar weg, en boezemden hem kwade dingen in. Echter heerſchte hy zelf van den ouderdom van dertien jaren af, en liet zelfs zyne dapperheit uitblinken in verſcheide voorvallen tegen zekere vorſten, die in Duitſchlandt tegen hem opgeſtaan waren, of die hem weigerden hunne ſchuldige onderwerping te doen. De Saxen veroorzaakten hem grote ſtribbeling onder hunnen hertog Ottho in de jaren 1071, 1072 en 1073, en wel meeſt na dat zy zich vereenigt hadden met de hertogen van Beyeren, van Zwaben, en van Karinthië. Des niettegenſtaande bevocht Henrik de zege, bragt Saxen t'onder in den jare 1075, en maakte zich ontzagchelyk door ganſch Europa. De genen, die tot zyn nadeel hebben geſchreven, zeggen, dat hy wreed, kwaadaardig en ongeregeld wierdt; dat hy zelfs zyne echte vrouw Bertha, dochter van Ottho, markgraaf van Italië, wilde verſtoten, indien de kerkvoogden zich niet daar tegen gekant hadden. Het is onder hem geweeſt, dat de beruchte verſchillen tuſſchen de keizers en de pauzen een begin hebben genomen. Gregorius de VII, opvolger van Alexander den II, zich bedienende van het voorwendſel van de keizers te ontbloten van de inveſtiture der kerkelyke ampten en beneficiën, dreef Henrik wat ſterk aan. Doch deze laatſte, die een moedig vorſt was, ontzag den paus geenzins; hy vereenigde zich met des zelfs vyanden, en haalde zich eindelyk den kerkelyken ban op den hals. Deze onverwachte ſlag ontzette hem wel, doch hy was zeer verbaaſt, wanneer de Ryksſtanden hem noodzaakten om zich aan de bevelen van den paus te onderwerpen. Hy trok dan naar Italië, alwaar hy met den paus te Canoſa ſprak in den jare 1077: doch hy was gedwongen in een boetvaardig gewaadt voor hem te verſchynen, en allerlei beloften van volkome voldoening te doen, waar op hy door den paus van den ban ontſlagen wierdt. Doch na verloop van vyftien dagen verbrak Henrik de beloften, die hem van den paus waren afgedwongen, en dit gaf den Saxen, zyne vyanden, gelegenheit om, na dat zy te Forchheim, in 't Bambergſche, waren byeengekomen, Rudolph, hertog van Zwaben, den 13 Maart des jaars 1077 tot keizer te verkiezen. (Zie RUDOLPH) Maar die van de party van Henrik waren namen de wapenen voor hem op; en men greep de Saxen met Rudolph aan. Na verſcheide veldſlagen wierdt de laatſtgenoemde gewond den 15 October des jaars 1080, en ſtierf eenige dagen daar na. Het was in dien tydt, dat Henrik, hebbende vernomen, dat men eene prachtige grafſtede voor Rudolph oprechtte, deze woorden zeide: *Ik wenſchte van herten, dat alle myne vyanden zo prachtig begraven waren.* Middelerwyl, om zich van den paus te wreken, hadt hy een groot getal kerkvoogden, de welke zyn party hielden, te Brixen, in Tyrol, laten byeenkomen den 25 Juny van het zelve jaar, en zyn kancelier Guibert, biſſchop van Ravenna, tegen Gregorius tot paus verkozen, onder den naam van Clemens den III. Twee jaren daar na liet hy hem binnen Rome tot paus kronen door twee biſſchoppen, zyne gunſtelingen, en hy zelf liet zich met zyne gemalinne door hem kronen. Ondertuſſchen wierdt Herman, graaf van Luxemburg, door de Duitſchers tot keizer verkoren: doch zyn einde, gelyk dat van eenige anderen, was niet gelukkig. Victor de III en Urbanus de II, opvolgers van Gregorius den VII, vervolgden Henrik en zynen tegenpaus onophoudelyk; Urbanus ſtelde tegen den keizer zyn zoon Conraad, dien hy Roomſch koning gemaakt hadt, en men zalfde den zelven tot koning van Italië in den jare 1093. De gravin Mathildis ſtreedt ook tegen Henrik voor de belangen van den paus, en na de doodt van Conraad ſtelde Paſchalis de II tegen hem zyn anderen zoon Henrik, die in den jare 1105 tot keizer gekroont wierdt. Deze ongelukkige vorſt, hebbende aldus een onruſtig leven geleid, ſtierf te Luik den 1 of 7 Auguſty des jaars 1106, in den ouderdom van vyf en vyftig jaren. Zyn lyk bleef vyf jaren lang onbegraven. Henrik de IV was een groot vorſt, goedaardig, mild tegen de armen, zachtzinnig, een vorſt van eene grote dapperheit, want hy hadt in eigen perſoon twee en zestig veldſlagen bygewoont: doch hy was wat te veel aan de wellusten overgegeven, en liet toe, dat zyne ſtaatslieden zyn gezag misbruikten. Na Bertha, van welke geſproken is, trouwde hy met Adelheit, of Praxedes, dochter van den vorſt van Ruslandt. Hy won by de eerſte *Conraad* en *Henrik* den Jongen; *Agnes*, huisvrouw van Frederik, hertog van Zwaben, en naderhandt van Leopold, markgraaf van Ooſtenryk; *Bertha*, huisvrouw van Marquard, hertog van Karinthië, en *Sophia*, gemalin van Salomon, koning van Hungarië. By de twede heeft hy gene kinderen verwekt. *Ottho Friſingenſ. in Chron. Sigebertus. Bertholdus. Leo Oſtienſis. Hugo de Flavigni. Aventinus.* enz.

HENRIK de V, gezegt *de Jonge*, volgde zyn vader Henrik *den Ouden* op in den jare 1106. Deze vorſt was geboren in den jare 1081, en was oorzaak van zyns vaders ondergang, om zelf den troon te beklimmen. Hy overwon de Polen, en eenige andere vorſten, de welke hem niet wilden erkennen. Hy trok in den jare 1110 met een machtig leger naar Italië, en bevindende zich het jaar daar aan volgende te Rome, maakte hy zich meeſter van paus Paſchalis den II, en van de kardinalen, en hieldt hem zo lang in de gevangenis, tot dat men hem de inveſtiture van de kerkelyke ampten hadt toegeſtaan, en hy tot keizer gekroont was. Doch de paus, weder in vryheit geſtelt zynde, vernietigde dit verdrag in het concilie van Lateran in den jare 1112. Deze wyze van doen vertoornde den keizer uittermaten, en hy zou krachtige middelen in 't werk geſtelt hebben om zich daar over te wreken, indien hy zich niet genoodzaakt hadt gevonden de wapenen tegen de Saxen, die in Duitſchlandt tegen hem opgeſtaan waren, op te nemen. In den beginne bragt hy hen t'onder, maar daar na wierdt zyn leger t'eenemaal uit het veldt geſlagen by Gerbſtadt den 1 February des jaars 1115. Op dit ongeluk volgde de uitblixeming van den kerkelyken ban, en een nieuwe opſtandt in Duitſchlandt. Henrik trok naar Italië, en maakte in den jare 1118 Burdinus van Limoges tot paus tegen Gelaſius den II, onder den naam van Gregorius den VIII: doch de verwarde ſtaat van Duitſchlandt noodzaakte hem Italië te verlaten; en wanneer Calixtus de II, die na de doodt van Gelaſius tot paus was verkoren, te Rome kwam, nam de zelve Burdinus gevangen. Alzo nu des zelfs gezanten in Duitſchlandt Henrik zeer benaauwden, en hy begon te vrezen, dat het hem als zynen vader mogt gaan, ſtondt hy de inveſtituur aan den paus af, en verzoende zich met den zelven in den jare 1123 binnen de ſtadt Worms, alwaar drie kardinalen ten dien einde by hem gekomen waren. In het jaar daar aan volgende viel hy in Vrankryk met een talryk leger, het welk den ondergang van Champagne dreigde. Doch hebbende vernomen, dat de koning Lodewyk de Dikke hem daar opwachtte, keerde hy te rug zonder iets uit te voeren. Hy ſtierf den 23 May des jaars 1125 aan een etterwondt aan zyn regter arm. Hy was toen binnen Utrecht. Zyn ligchaam wierdt naar Spiers overgevoert, en aldaar ter aarde beſtelt. Hy liet gene kinderen na van Machteld, dochter van Henrik den I, koning van Engelandt. *Abbas Urſperg. Petrus Diaconus. Pandulphus. Baronius A. C.* 1106 *& ſeq.* enz.

HENRIK de VI, bygenoemt de Statige, keizer van Duitſchlandt, zoon van Frederik Barbaroſſa, wierdt gekroont door paus Celeſtinus den III den 15 April des jaars 1191. Men verhaalt deze omſtandigheit wegens zyne kroning. De keizer, knielende voor de voeten van den paus, die hem de kroon op 't hoofdt zette, hefte Celeſtinus zyn voet op, en ſchopte hem de kroon van het hoofdt, om te doen zien, dat hy hem die kon geven en nemen. Doch dit wordt door geen een Duitſch noch Italiaanſch, maar alleen door een Engelſch ſchryver (*Roger de Hoveden Annal. ad an.* 1192) verhaalt, en komt bygevolg zeer twyfelachtig voor. Hy wilde met een machtig leger van het erfdeel van Napels en van Sicilië, het welk na de doodt van den jongen Willem, koning van Sicilië, op de keizerinne Conſtantia, zyne gemalinne, vervallen was, bezit gaan nemen; maar hy ontmoette daar zulk een krachtigen wederſtandt, dat men byna zou mogen zeggen, dat hy deze twee koninkryken genoegzaam by overwinning gekregen heeft. Hy maakte zich zo ontzagchelyk, dat de Griekſche keizer Alexius de Engel de vrede niet kon verwerven, dan met hem zekere ſchatting te betalen. Indien hy geen andere daden hadt uitgevoert dan alleen deze, zou men echter zyne dapperheit mogen pryzen; doch al de roem, dien hy van dien kant zou mogen verdient hebben, is t'eenemaal verduiſtert door de wreedheit en trouwloosheit, die hy liet blyken in de uitroejing, onder valſche voorwendſels, van al het geen 'er overig was van het geſlacht van die dappere Normannen, die door hunne heldhaftigheit gewonnen hadden dat gedeelte van Italië, tot welkers bezit hy door het recht van de keizerinne, zyne gemalinne, en der zelver erfgenaam, gerechtigt was. Men zegt, dat deze vorſtin, om zich daar

daar over te wreken, aan haren gemaal den vergiftigen beker gaf, van welken hy te Messina is gestorven in den jare 1198, in den ouderdom van twee en dertig jaren. Hy liet een zoon na, die keizer wierdt onder den naam van *Frederik* den II. Constantia was reets zo oud van jaren, wanneer zy dezen zoon ter wereldt bragt, dat zy, om alle vermoeden van bedrog weg te nemen, in het openbaar in de kraam beviel. Deze voorzorg kon niet beletten, dat het gemeen zeide, dat zy de moeder van dit kindt niet was. Daar worden eenige schryvers gevonden, die staande houden, dat Constantia noch kloosterzuster, noch hoog bejaard was, wanneer zy met Henrik den VI trouwde. Het is wel een gemeen gevoelen, dat zy uit een nonnenklooster gehaalt is geweest, en met verlof van den paus met den keizer Henrik trouwde, by welken zy in den ouderdom van omtrent vyf en vyftig jaren zwanger raakte: doch men vindt verscheide historieschryvers, die deze zaak in twyfel trekken. *Maimbourg Decadence de l'Empire. Camerarius Medit. Hist. vol.* II. *lib.* IV. *Roger. in Annal. Baronius A. C.* 1186 *& seq.*

HENRIK de VII, een geboren graaf van Luxemburg, wierdt tot keizer verkoren in de maandt van November des jaars 1308, zeven maanden na de doodt van Albert den I. Hy wierdt te Aken gekroont op drie Koningen-dag van het jaar daar aan volgende. Daar na ging hy de yzere kroon opzetten te Milaan, en wierdt eindelyk met de goude gekroont den 29 Juny des jaars 1312 binnen Rome door drie kardinalen, gezanten van paus Clemens den V. Op zyne aankomst in Italië hadt hy getracht den luister van het keizerryk weder op te houden; doch hy kon zyn oogmerk niet bereiken. Hy verwoestte alleenlyk eenige provinciën, en de Gibellinen, de welke hy begunstigde, waren de eenigste, die voordeel van zyne komst hadden. Henrik was vry doorluchtiger door zyne deugden dan door zyne waardigheit. Hy stierf naby Siëna in eene plaats, Bonconvent genoemt, den 24 Augusty des jaars 1313, in den ouderdom van een en vyftig jaren en zeven en dertig dagen. Men houdt daar voor, dat hy door eene vergiftigde hostie, die hy in het H. Nachtmaal op Hemelvaartsdag uit handen van een Jakobyner monnik, Bernard Politianus genoemt, ontfangen hadt, om het leven is gebragt. Doch dit wordt door de Roomsch gezinde schryvers ontkent. *Spondanus, Rainaldi & Bzovius A. C.* 1313. enz.

HENRIK de VII, oudste zoon van keizer Frederik den II by zyne eerste gemalinne, ontfing van zynen vader het hertogdom van Zwaben; en alzo de zelve de handen in Italië vol werk hadt, wierdt hy op des zelfs verzoek in den jare 1220 van de standen van Duitschlandt tot koning van Duitschlandt verkozen, met den name van Henrik den VII, en te Aken gekroont; maar doordien hy nog jong was, wierdt Engelbert, graaf van Izenburg, en na des zelfs doodt in den jare 1225 Lodewyk, hertog van Beyeren, tot zyn voogdt en stedehouder aangestelt. Hy regeerde eerst zeer wel en rechtmatig, hieldt verscheide Ryksdagen, maar liet zich naderhandt door paus Gregorius den IX tegen zynen vader ophitsen, zo dat hy in den jare 1234 op den Ryksdag te Boppart een verbondt met eenige standen van Duitschlandt en de steden in Lombardië tegen zynen vader aanging. Maar keizer Frederik kwam spoedig uit Italië, en hieldt in den jare 1235 een Ryksdag te Worms, daar hy de gezamentlyke standen over het misdryf van zynen zone liet oordeelen. Ingevolge van dien wierdt Henrik te Worms gevangen genomen, en eerst naar Heidelberg, van daar naar Alzen, en eindelyk naar Sicilië gevoert, daar hy na eene gevangenis van vyf jaren overleedt. Zyne gemalin was Margaretha, dochter van Leopold, hertog van Oostenryk, by welke hy twee prinsen heeft verwekt, *Frederik* en *Henrik* genoemt; maar de zelve zyn door Manfredus, bastaardt van Frederik den II, met vergift omgebragt. *Albericus ad an.* 1141. *Monach. Paduan. p.* 585. *Com. Ursperg. ad an.* 1221. *Alb. Stad. Chron. Mont. Ser. ad an.* 1223-1227.

HENRIK RASPO, landgraaf van Thuringen en van Hessen, was de zoon van Herman den IX, en de broeder van St. Lodewyk, den IV van dien naam, landgraaf, van het geslacht van Karel van Lotharingen, een prins van Vrankryk, volgens het gevoelen van eenige geslachtrekenaars. Hy wierdt tot keizer benoemt tegen Frederik den II. Deze verkiezing geschiedde in den jare 1245. In het jaar daar aan volgende wierdt hy te Aken gekroont, en hy overwon Conraad, den zoon van Frederik; doch dit geluk hadt niet altydt even voorspoedigen voortgang; hy stierf in den jare 1247 van enkel hertzeer over het verlies van een veldslag, of, gelyk anderen zeggen, aan eene wondt, die hy in het gevecht gekregen hadt. Zyne vyanden gaven hem den naam van den *Papen-koning*, om dat hy van weinig wereldlyke vorsten, en alleen door de aartsbisschoppen van Ments, van Keulen en van Trier, en door de bisschoppen van Straasburg, van Metz en van Spiers, verkoren was geweest. De zelve Frederik hadt zyn zoon, *Henrik* genoemt, Roomsch koning, te Worms laten vatten den 10 July des jaars 1235, om dat hy tegen hem opgestaan was, en hem in ballingschap gezonden, als in het voorgaande artykel verhaalt is. *Albertus Stadensis. Mon. Paduan.* enz.

Keizer van Constantinopel.

HENRIK, keizer, een Franschman van afkomst, maar geboren in de stadt Constantinopel, volgde zynen broeder Boudewyn den VIII op, die ook graaf van Vlaanderen was, en tot de keizerlyke waardigheit wierdt verheven in den jare 1204, gelyk op eene andere plaats gezegt wordt. Henrik hadt den last van het ryksbestier op zich genomen wanneer hem de tyding gebragt wierdt van de gevangenisse van Boudewyn. Men plaatste hem op den keizerlyken setel den 16 April des jaars 1206, en hy wierdt plegtiglyk gekroont in de kerk van St. Sophia op een zondag, zynde de twintigste van die zelve maandt. De Grieken, die de heerschappy van de Latynen niet konden verdragen, stelden alle bedenkelyke middelen in het werk om dit juk onder deze nieuwe regering van hunnen hals te schudden. Echter bleef Henrik altydt overwinnaar, en beoorloogde ook den hertog van Wallachië. In den jare 1210 berispte hem de paus wegens eenige wetten, die hy gemaakt hadt, en die aan de kerkelyken niet gunstig waren. Deze keizer stierf, zo men gelooft, door vergift, te Thessalonika den 11 Juny des jaars 1216, hebbende nog den ouderdom van veertig jaren niet bereikt. Petrus van Courtenay, graaf van Auxerre, die met zyne zuster Jolanthe getrouwt was, volgde hem op. *Georg. Logotheta in Chron. Nicephorus Gregoras lib.* II. *Petrus Ultramar. Const. Belg. Spondanus in Annal. Du Cange Hist. de Constant.* enz.

Koningen van Vrankryk.

HENRIK, de I van dien naam, koning van Vrankryk, zoon van Robert, wierdt gezalft en gekroont te Rheims in den jare 1027, vier jaren voor de doodt van zyn vader, en begon zelf te regeren sedert den 20 July des jaars 1031. Constantia van Provence, zyne moeder, wilde voor hem op den troon brengen zyn broeder Robert, die jonger dan hy was, en om tot haar voornemen te komen handelde zy heimelyk met een goed getal van de aanmerkelykste hovelingen en groten van het hof; doch wel meest met Boudewyn den IV, grave van Vlaanderen, en met Eudes, grave van Champagne. Henrik ging onderstandt verzoeken by Robert den II, hertog van Normandië, en met eene genoegzaam aanzienlyke krygsmacht versloeg hy het leger van de koninginne; en naderhandt noodzaakte hy zyn broeder om de vrede te verzoeken, de welke hy hem vergunde, doende aan hem afstandt van het hertogdom van Burgundië, waar uit het eerste geslacht der hertogen van Burgundië van koninklyken bloede gesproten is. In het vervolg overwon hy Thibaud en Stephanus, zonen van den grave van Champagne, aan welke de koningin de stadt Sens hadt overgelevert, om hen in hare party in te wikkelen. Dit geschiedde in den jare 1037. Robert, hertog van Normandië, hebbende dezen staat aan Willem, zynen natuurlyken zone, gegeven, nam Henrik, aan wien de vader hem aanbevolen hadt, krachtdadig zyne party op, en handhaafde hem in het bezit van dit hertogdom, onaangezien hy het voor zich zelve zou hebben kunnen behouden. En inderdaadt, naderhandt deedt hy te vergeefsch krachtige pogingen om het zelve weder te krygen. In zynen tydt kwam paus Leo de IX in Vrankryk, en hieldt eene kerkvergadering te Rheims, en de Normannen, aangevoert door Robert Guichard, trokken naar Italië, en bemachtigden het koninkryk van Napels en van Sicilië op de Saracenen. Hy was die koning, die de priory van St. Marten des Champs te Parys liet bouwen. Hy stierf aan de koorts te Vitri in Brie den 4 Augusty des jaars 1060, hebbende sedert de doodt van zyn vader negen en twintig jaren geregeert, en vyf en vyftig jaren geleeft. Hy was getrouwt met Anna, dochter van Jaroslaus, of Georg, koning of hertog van Reussen, en verwekte by haar *Philips* den I, den welken hy by zyn leven liet kronen, en die hem na zyne doodt is opgevolgt; *Robert*, jong gestorven, en *Hugo*, gezegt de Grote, stamvader van de graven van Vermandois. *Glabert. Raoul. Ordericus Vitalis. Mezeray Hist. de France.* enz.

HENRIK de II, koning van Vrankryk, volgde zyn vader François den I op in den jare 1547, op den laatsten dag van Maart. Eene van de eerste zaken, die hy deedt, was den spot te dryven met het bevel, het welk zyn vader op zyn doodbedt hem hadt gegeven; men wil daar mede zeggen, dat hy van de eerste dagen van zyne regering af den konnestabel van Montmorenci, die op het bevel van François den I om zeer gewigtige redenen in ballingschap gezonden was, weder aan het hof riep, onaangezien zyn vader hem ernstelyk hadt aanbevolen, dat hy zich van Annebaud zou bedienen, zynde een staatsman, in welken hy grote ervarenheit, wysheit en yver gevonden hadt, en geen het minste gebrek van geldgierigheit of staatzucht hadt bespeurt; doch vooral, dat hy zich wel zou wachten, indien hy den welstandt van zyn ryk ter herte nam, van den konnestabel van Montmorenci wederom te roepen. Schoon hy hem nu zyn gehele leven lang eene zeer nederige gehoorzaamheit hadt bewezen, liet hy echter het minste ontzag voor zyne bevelen niet blyken na zyne doodt. Hy ontblootte Annebaud en den kardinaal van Tournon ten eenemaal van het bewindt der staatszaken, om de bestiering daar van aan Montmorenci op te dragen. Deze ongehoorzaamheit kwam hem in vervolg van tydt duur te staan: want men mag zeggen, dat de rampspoedigste voorvallen, die zyn ryk hebben bedorven, het bedryf zyn van den konnestabel, die door zyn slecht beleidt den beruchten veldslag van St. Quintin verloor op den 10 Augusty des jaars 1557, waar na hy oorzaak was van een vredesverdrag, te weten van dat van Cateau in Cambresis, gesloten in den jare 1559, het welk vry meer schande aan de Fransche heerschappy toebragt dan het verlies van dezen veldslag: want, naar het zeggen van Mezeray, *Abregé Chronol. Tom.* IV, *pag.* 715, verloor de kroon van Vrankryk by dit vredesverdrag honderd en acht en negentig wel versterkte steden, alleenlyk voor drie, die men wedergaf, namentlyk Ham, Catelet, en St. Quintin. Misschien zou de konnestabel zo gemakkelyk den ko-

koning Henrik den II niet hebben kunnen doen stemmen in dit nadeelig vredeswerk, zonder den geest van vervolging, die dezen vorst beheerschte. Hy verdient ook grotelyks daar over gelaakt te worden, dat hy geen goeden raadt aan zynen meester gaf in de zaak van de hertoginne van Valentinois, de welke in een ongelyken ouderdom met dien van Henrik den II niet naliet van hem in hare banden gekluistert te houden, en zeer onrechtmatig de zwakheit van dezen verslaafden vorst te misbruiken. De konnestabel, ver van den koning te versterken tegen de listen van deze vrouwe, begunstigde haar in alles, en kleefde hare party aan. Het is voorzeker eene beklagelyke zaak zulke wanschikkelyke en bedroefde voorvallen in de regering van Henrik den II te ontmoeten: want hy was anders een aanzienlyk vorst door zo vele zegeryke daden en voorspoedige uitvoeringen, door welke hy Karel den V zo krachtig gedrukt heeft. Men zou met geen recht aan Henrik den II kunnen betwisten den roem, dien hy verdient wegens zyne dapperheit, en men zegt, dat Elizabeth, koningin van Engelandt, deswegen grotelyks hem verwonderde: want op een tydt heel gemeenzaam over tafel met hare hovelingen sprekende, zeide zy deze woorden, na dat zy den koning Henrik hemelhoog hadt geprezen: *Hy is de grootste vorst, dien ik met de grootste begeerte des werelds gewenscht heb te mogen zien. Ik hadt hem reets laten weten, dat ik hem in 't kort zou komen bezoeken, en hadt ten dien einde myne galeien in goeden staat doen stellen om naar Vrankryk over te steken, met geen ander inzicht dan om hem te zien; want hy is een dapper, edelmoedig, wakker en heldhaftig vorst.* Doch na alle deze loftuitingen en goede daden zal het tot eeuwige getuigenis strekken zo van zyne zwakheit, als van het onmatig vermogen, het welk zyne gunstelingen op zyn gemoedt hadden, dat hy, tegen den zin en het goedvinden van de ervarenste en verstandigste hoofden van zyn ryk, het vredesverdrag van Cateau in Cambresis heeft ondertekent: eene vrede, niet min schandelyk aan het Fransche ryk, dan die van den keizer Jovinianus met den koning van Persië, zo lelyk by de oudheit uitgekreten; eene vrede, die door een enkelde streek van de pen in een oogenblik deedt verloren gaan den langdurigen arbeidt en de overwinningen van vele jaren, en eene uitgestrektheit van landt, die ruim een derde van het koninkryk uitmaakte. Niemandt hadt daar meer voordeel by dan de hertog van Savoje: want behalven dat hy in zyne staten herstelt was, trouwde hy met de zuster van Henrik den II, eene vorstin van ongemene verdiensten, en die vernuft genoeg hadt om het hof van Vrankryk met behendigheit te betrekken tot merkelyk voordeel van haren gemaal. Haar naam was Margaretha, gelyk die van hare moeie, de koninginne van Navarre, en zy hadt, gelyk zy, grote neiging tot de studiën en tot de bescherming van geleerde lieden. Zy wierdt verdacht gehouden voor eene, die smaak hadt gevonden in de hervorming, en die de zelve eenigzins hadt ingeboezemt aan Catharina van Medicis. Verder, wat het verdrag van Cateau belangt, het zelve luidde, dat binnen den tydt van drie jaren alle de rechten, die de koning behieldt op de landen van den hertog van Savoje, zouden onderzocht en afgedaan worden door gevolmachtigden, wederzyds daar toe benoemt. Koning François de II en de hertog hadden daar toe gemachtigden benoemt in den jare 1560. Die van den koning deden zes eischen, die vry aanmerkelyk waren; doch in plaats van iets te verkrygen stondt het hof van Vrankryk alle de steden af, de welke het voor zich gehouden hadt. Het zelve ordonneerde by opene brieven van den 8 Augusty des jaars 1561, dat men zou overleveren in handen van den hertog Turin, Chivas, Quiers, en Ville Neuve d'Ast, met uitzondering van mond- en krygsbehoeften, tot uitwisseling van Pignerol, Savillan, en Peruze, met der zelver aangrenzende landen. Imbert van la Platiere Bourdillon, koninklyke stedehouder aan de overzyde van de gebergten, sloeg verscheide moeielykheden voor, zondt gewigtige vertogen over aan den Raadt, om de uitvoering van dit bevel te beletten, en wilde zelfs niet gehoorzamen, dan na drie uitdrukkelyke geboden te hebben ontfangen, en na dat het hof hem op de plegtigste wyze, die men zou kunnen bedenken, ontlast hadt van alle namaning en kwade gevolgen. De hertogin speelde in deze staatshandeling haar rol wonderwel: hare voorzichtigheit wierdt hogelyk geroemt, zynde door hare behendigheit de plaatsen, die nog moesten overgegeven worden, loffelyk gewonnen; zelfs de gemachtigden van den koning waren niet in staat om zich te hoeden voor de zoete wyze, die zy hieldt in de onschuldige ontroering der herten, en de verovering van de onwinbaarste plaatsen. Margaretha was niet jong toen zy trouwde, zynde reets zes en twintig jaren oud; en dat is de reden, dat de morringen tegen de vrede tegen haar gericht waren; en zeker niet t'onrecht, dewyl dit huwelyk vry wat veel aan Vrankryk kostte, want al het gene men hadt gewonnen en behouden in Piëmont en in Savoje gedurende den tydt van dertig jaren, was men genoodzaakt binnen een uur tyds over te geven: zo krachtig wenschte de koning Henrik naar de vrede, en beminde hy zyne zuster, dat hy gene kosten wilde sparen om haar uit te huwelyken; doch de meeste inwoners van Vrankryk en van Piëmont lieten niet na van sterk daar over te morren, en ronduit te zeggen, dat de koning veel te gemakkelyk in 't geven was. Mezeray, in zyn *Abregé Chronologique Tom.* IV, *pag.* 722, zegt, dat Margaretha in het zeven en dertigste jaar haars ouderdoms was wanneer zy trouwde; en dit komt met de waarheit overeen: want zy was geboren den 5 Juny des jaars 1523. Wat hier van zy, zy kwam aan het gemeen oud genoeg voor, om van haar in 't openbaar te zeggen, dat het heel noodzakelyk was geweest, dat zy haar maagddom zo lang bewaart hadt, om de zelve tot den ondergang van Vrankryk te verliezen. Het is zonder reden, dat zeker hedendaagsch schryver heeft gepoogt het gedrag van Henrik den III te rechtvaardigen, dewyl hy zo duur heeft betaalt het goed onthaal, het welk deze vorstin hem aangedaan hadt. Het vredeswerk van Cateau is het eenigste gedenkstuk van de al te eenvoudige zwakheit van Henrik den II. De straffeloosheit van zyne gunstelingen, na zulke overtollige schatten en goederen, die zy langs slinksche en onrechtvaardige wegen verkregen hadden, is voorzeker een blyk van zyne losse inschikkelykheit. De laatstgenoemde schryver zegt, dat Henrik de II met geen ander gebrek beschuldigt wordt, dan dat hy al te gemakkelyk van aardt was, en veel bekwamer om geregeert te worden dan om zelf te regeren. Dit blykt klaarlyk uit de eige woorden van den zelven schryver, die zegt, dat de onkosten, de welke zyne lievelingen en alle de genen, die zyne gunst en staatszaken naar hun welgevallen bestierden, hem deden doen, en waar van zy het grootste gedeelte tot hun voordeel deden keren, dus ver over de maat heen gingen, dat hy het koninkryk met zware schattingen belastte, en zich in schulden stak van meer dan veertig millioenen guldens. Daarenboven gebruikten zy heel verfoeielyke middelen om aan geldt te komen, de welke hier in bestonden, dat zy meest alle de rykste lieden, onder voorwendsel van kettery, nieuwgezindheit, of eenige andere misdaadt, ten hove overdroegen, en zelfs hen plichtig maakten om zich van hunne goederen te verryken, of hen daar door te dwingen om met groot geldt hunne genade door hunne tusschenspraak te kopen. Het is zeker een van de grootste gebreken van een koning al te goed te zyn, om dat gemeenlyk de genen, die hem bestieren, wanneer hy in dezen staat is, vry meer kwaad doen dan hy zelf doen zou, indien hy hen regeerde.

Henrik de II stierf aan eene wondt, die hy gekregen hadt in een steekspel. Hy wierdt gewond den 30 Juny des jaars 1559, en stierf den 10 July in het zelve jaar. Een vremd geval, en nog ongemeender dan beklagelyk; want men vindt in gene Historiën, dat 'er voor zyn tydt eenig koning in diergelyke gelegenheden zyn leven verloren heeft. Buiten twyfel zou hy veel meer roem verkregen hebben met zyn leven in een veldslag te wagen, dan in die feest- of vredegevechten, waar in hy van den anderen kant zich gedroeg op eene wyze, die weinig met zyne waardigheit overeenkwam, en die beter een jong ridder dan een koning paste. Men hadt een perk tot een steekspel geopent, zegt zeker schryver van dien tydt, in de straat van St. Antony, regt voor de Tournelles, met zo veel pracht en toestel, als men kon bedenken, en dat voornamentlyk met inzicht, dat de koning zelf een van de twee kamphouders was, zynde gevolgt van de hertogen van Ferrara, van Guize en van Nemours. Het gene verscheide lieden van verstandt voor het hoofdt stiet, zeggende, dat de majesteit van een koning was rechter te wezen over de stoten der kampvechters, doch geenzins zich met hen gelyk te stellen. Men maakte menigvuldige aanmerkingen over dit droevige noodlot. De koning sprak na het ontfangen van de wondt geen woordt meer, zo dat alle de redeneringen, die men hem toeschryft, niet dan verzierde vertellingen en uitgevondene sprookies zyn. Byna alle de historieschryvers zeggen, dat een splinter van de lancie van Montgommeri in het oog van den koning sprong, en hem dodelyk kwetste: doch het gene Mezeray daar van zegt komt waarschynlyker voor. Het gebeurde, zegt deze schryver, dat Montgommeri, zyne lancie op des konings harnas aan stukken gestoten hebbende, zyn arm niet kon wederhouden, dusdanig, dat hy hem met de afgebroke speer, die hem in de handt gebleven was, met zulk een geweldt door het oog henen stiet, dat 'er hem een splinter achter door het hoofdt uitkwam: zo dat het genoegzaam te geloven is, dat hy van dat oogenblik af, dat hy gekwetst wierdt, de spraak te gelyk met de kennis verloren heeft, te meer, als dit gevoelen door de redenvoering van verscheide geneesheeren wordt bevestigt, de welke zeggen, dat een mensch noodzakelyk stom wordt, wanneer hy in de herssens gewond is, of de zelve met groot geweldt geschokt en ontroert zyn. Men vindt weinig in de andere historieschryvers die openhertigheit, met welke de Fransche historieschryvers bekent hebben de gebreken van dien koning, en de schande, die hy hunne natie heeft aangedaan, met de aanradingen van den konnestabel te stellen voor de vertogen van den hertog van Guize. Men moet hier aanmerken, dat de konnestabel, sedert den veldslag van St. Quintin gevangen zynde, zyne vryheit poogde te verkrygen tot wat prys het ook mogt wezen. De hertogen van Guize zochten hun voordeel by zyne afwezendheit. Dit was de reden, dat hy een vredesverdrag bewerkte, in het welke hy aan de Spanjaarden toestondt al het gene zy verlangden, en dewyl hy de zwakheit van den koning zyn meester in den grondt kende, hadt hy niet veel moeite om hem dit vredesbesluit te doen toestemmen. De hertog van Guize poogde te vergeefsch door duizend gewigtige bewysredenen deze vrede te doen verwerpen, door welke de roem van den Franschen naam voor de Spanjaarden wierdt opgeoffert, en meer plaatsen op eenen dag wierden afgestaan dan men binnen den tydt van eene gehele eeuw zou hebben kunnen winnen; maar de koning hieldt zich doof voor alle de voorslagen, en voegde zich naar den zin van Montmorenci. De Hugonoten beeldden zich in, veel by zyne doodt te zullen winnen, doch zy gevoelden vry harder behandelingen onder François den II, en menschelyker wyze sprekende, hun ondergang was ten eenemaal onvermydelyk, indien François de II nog twee jaren geleeft hadt.

Men

Men kan eene omstandige beschryving van de maatregelen, die men toen ter tydt nam om de Hugonoten ten eenemaal te onderdrukken, in weinige bladzyden vinden by Maimbourg *Hist. du Calvinisme lib.* II, *pag.* 157, 158, 159. Men beschuldigt hen van op eene al te trotsche wyze hunne vreugdt te hebben laten blyken over het treurige einde van den koning Henrik, niet alleenlyk met liedties op zyne doodt te maken, maar zelfs den Hemel dankzeggingen daar voor te doen, om niet te zeggen Godslasteringen, durvende zeggen, dat de Almogende handt hem geslagen hadt onder de muren van de Bastille, alwaar hy zo vele onschuldige lieden gevangen hieldt. Men vindt over dit stuk geen geschikter uitdrukkingen dan in Theodorus Beza *Hist. Ecclesiast. des Eglises Reformées lib.* II, *pag.* 195. Men heeft vergeten aan te merken, dat Henrik de II, nog maar Dauphin zynde, met zyn broeder, den hertog van Orleans, in eene grote oneenigheit leefde, die aan Vrankryk zeer duur gestaan heeft, en hun misverstandt zou veel nadeeliger geweest zyn, indien de hertog niet gestorven was. De streng van den Dauphin hadt tot hoofdt Diana van Poitiers, die de minnares van dezen prins was. Dit was de reden, dat de hertogin van Estampes de belangen van den hertog van Orleans behertigde. Men spreekt elders van het nadeel, het welk door de listen van deze hertoginne aan de staatszaken van François den I is toegebragt. Wie weet, of de hertog van Orleans de opvolging tot de kroon niet zou in geschil getrokken hebben. Tavanes, die in zyn dienst was, en die eene onmatige begeerte hadt om tot een hogen staat te geraken, beloofde zich wonder veel van de staatzucht van dezen vorst, die zich meester van de kroon meende te maken by het leven van den Dauphin, zyn oudsten broeder. Ook streelde hem keizer Karel de V krachtig in het stuk van eer door de hoop van grote zaken, waar door hy zynen hoogmoedt zeer sterk hadt aangezet; om welke reden hy op zyn uiterste leggende te Farenmonstier, alwaar hy vermetelyk was gaan de doodt trotschen in een besmettelyk huis, het welk van de pestziekte aangestoken was, en hy voorbedachtelyk verkozen hadt, wanneer Tavanes, zyn vertrouweling, hem de tyding kwam brengen van het groot voordeel, het welk hy op de krygsbezetting van Calais hadt bevochten, van welke hy acht honderd man hadt ter neder gezabelt, en vier honderd tot krygsgevangen gemaakt, zeide de hertog hem deze woorden: *Myn vriendt, ik ben een man des doods; alle onze aanslagen zyn verydelt: ik heb geen groter spyt, dan dat ik uwe verdiensten niet kan vergelden.* Het hofsche vrouwvolk hadt de stoutheit gehad van zekere voorbeduidsels te laten uitgaan, die nergens toe nut waren dan om den nayver van deze twee broeders verder aan te kweken. Zy hadden François den I deze gewaande sterrekundige voorspellingen aangetoont. Omtrent twee jaren voor de doodt van dezen vorst kwamen eenige van deze vrouwen, de welke groot deel in zyne vriendschap hadden, hem voorzeggen, dat de gesternten grote overwinningen beloofden aan den hertog van Orleans, en voorspelden, dat de Dauphin niets zou uitvoeren, het welk de verhevenheit van koning van Vrankryk waardig zou wezen. Castellan, deze laffe strelingen en lastertaal niet kunnende dulden, keerde zich tot deze vrouwen, en haar met een gerimpeld voorhoofdt aanziende, voer hy dus tegen haar uit: *De sterrekunde is zeer moeielyk om te leren; doch het is nog vry moeielyker de voorspellingen daar van naar de menschelyke wisselvalligheden te schikken:* gelyk uit den uitslag genoegzaam gebleken is. Verscheide schryvers zeggen, dat zeker voornaam waarzegger voorspelt hadt, dat Henrik de II in een tweegevecht zou gedood worden. Zie hier Brantôme, *Disc. de Henri* II, *Memoires Tom.* II, *pag.* 10: „ Ik heb horen verhalen, „ en heb het (zegt hy) van goeder handt, dat 'er eenige jaren, „ eer hy stierf, anderen zeggen eenige dagen, zeker waarzegger, of sterrekyker was, die zyn geboortester opmaakte, en de „ zelve aan den koning deedt behandigen, waar in hy vondt, dat hy in „ een tweegevecht of zamenstrydt het leven moest laten. De konnestabel was daar tegenwoordig, wanneer de koning hem zeide: „ *Zie, myn vriendt, wat soort van doodt my voorspelt is. Hoe „ Sire*, antwoordde de konnestabel, *wil uwe Majesteit aan die „ schurken, die niet dan een deel leugenaars en blaffers zyn, geloof geven? Doe dat geschrift in 't vuur werpen. Myn waarde vriendt*, antwoordde de koning, *om wat reden? Zy zeggen „ zomwylen de waarheit; ik laat my weinig daar aan gelegen leggen, „ of ik zulk eene doodt, of eene andere sterve: en als ik de zaak „ wel inzie, wil ik veel liever sterven door de handen van wie „ het ook mag wezen, mits dat hy een dapper en eerlyk man „ zy, en dat de roem aan my verblyve.* En zonder acht te slaan „ op het gene de konnestabel hem gezegt hadt, gaf hy deze voorzegging te bewaren aan den Hre. van Aubespine, met beding, „ dat hy de zelve zou opsluiten tot 'er tydt toe, dat hy hem „ die wedervroeg. Naderhandt was de koning zo dra niet gekwetst, verbonden en in zyne slaapkamer gebragt, of de konnestabel, deze voorzegging indachtig wordende, liet den Hre. „ van Aubespine roepen, en belastte hem dat geschrift te gaan „ halen, het welk hy deedt, en zo haast als hy de letteren „ gezien en gelezen hadt, borstten hem de tranen uit de oogen: „ *Helaas*, riep hy uit, *daar is de tweestrydt, waar in hy moest „ sneuvelen; 't is met hem gedaan, hy is een dood man. Het was „ niet mogelyk, dat die waarzegger zich klaarder of beter kon uitdrukken. Vervloekt zy de waarzegger, die zo wel naar waarheit, doch ten kwade, wist te voorzeggen*"! De veranderingen, met welke men deze voorzegging verhaalt, zouden alleen genoeg zyn om te doen twyfelen, of de sterrekykers de zelve gemaakt hebben.

Henrik de II hadt tien wettige, en twee natuurlyke kinderen. Men verhaalt heel aanmerkelyke dingen aangaande de moeders van de twee laatstgenoemde. Henrik de II, zegt Brantôme, die genoegzaam van eene liefkozige gesteldheit was, ging, wanneer hy zyne minnaressen bezocht, zo geheim en zo bedekt, als hy kon, om zich voor eenig kwaad vermoeden en schande te bevryden; en zo hy 'er wel eenige hadt, die ontdekt waren, kwam dit door zyn fout niet toe, noch ook met zyne toestemming, maar veel eer door de vrouwe zelf; gelyk als eene, zo men zegt, van goeden huize, mevrouw Flamin van Schotlandt genoemt, de welke, van den koning bevrucht zynde, geen zwarigheit in de zaak vondt, maar heel vryborstig dorst zeggen in basterd Schotsch en Fransch: *Ik heb zo veel gedaan, als ik heb kunnen doen, zo ver, dat ik gelukkiglyk by den koning ben zwanger geraakt, waar door ik my grotelyks verheerlykt en zeer gelukkig achte; ik bevinde my daar wel by, zonder te rekenen de schone geschenken, die men daar van trekt.* Haar zoon, dien zy toen by den koning hadt, was de overleden grootprioor van Vrankryk, die te Marseille gedood wierdt. De Vader Anselmus, in zyn *Histoire Genealog. de la maison de France pag.* 144, zegt, dat hy geboren was van N... van Levistan, eene Schotsche jonkvrouw, en dat hy te Aix in Provence gedood wierdt door Philips Altoviti, vryheer van Castellanes, den 2 Juny des jaars 1586. Het geen 'er te zeggen valt van de andere minnaresse is eene zonderlinge zaak van een heel anderen aardt. De Dauphin, naderhandt koning Henrik de II, zynde verlieft geworden op eene jonkvrouw van Cony in Piëmont, wanneer hy derwaarts gereist was met den konnestabel van Montmorenci, staken die van zyn gevolg by nacht haar huis in brandt, en het gevaar de toegangen aan alle man toelatende, kwamen zyne bedienden in groten getale toeschieten, roepende: *Salva la donna* (red de jonkvrouw); en haar hebbende uit de vlam gehaalt, bragten zy haar by den Dauphin. Hy verwekte by haar eene dochter, *Diana* genoemt, die in haar eerste huwelyk trouwde met Horatius Farneze, hertog van Castro, en ten twede maal met François, hertog van Montmorenci, oudsten zoon van den konnestabel. Het twede huwelyk nam zyn begin den 5 May des jaars 1557, en eindigde door de doodt van den man den 6 May des jaars 1579. De eenige zoon, die uit dit huwelyk sproot, stierf by het leven van zyn vader. De weduwe leefde tot den 13 January des jaars 1619. Zy was thans meer dan tachtig jaren oud. Zy bemiddelde een verdrag tusschen Henrik den III en Henrik den IV, en was met eene tedere liefde ingenomen voor Karel van Valois, haren neef, natuurlyken zoon van koning Karel den IX. Zy behieldt hem zyn leven, wanneer Henrik de IV hem wilde inwikkelen in de zaak van den hertog van Biron; zy sloeg aan dezen vorst voor, dat hy al te groot belang hadt in de hoofden van de natuurlyke kinderen des konings gewyd en onschendbaar te maken, om zich zorgvuldig op zyne hoede te houden, dat men aan hen geen treurig voorbeeldt stelde. Zy huwelykte dezen neef uit aan Charlotte van Montmorenci, nicht van haren man, en liet hunne kinderen erfgenaam van alle hare goederen, en van het paleis van Angoulême, het welk zy te Parys hadt. Henrik de III hadt haar de hertogdommen van Angoulême en van Chatelerault geschonken, met het graafschap van Ponthieu en het landvoogdschap van 't Limosin.

Henrik de II was te St. Germain en Laye geboren den 31 Maart des jaars 1519. Hy voerde den naam van hertog van Orleans, wanneer hy te Marseille trouwde met Catharina van Medicis den 28 November des jaars 1533. Hy was thans maar veertien jaren en eenige maanden oud. Dit deedt paus Clemens den VII, oom van Catharina, geloven, dat het huwelyk op hun bruiloftsnacht niet voltrokken was; en zommige schryvers beweeren, dat door de nieuwsgierigheit, die hy hadt om de zaak te achterhalen, hy eenige bewyzen vondt, die zynen geest gerust stelden. Varillas verhaalt, dat de zamenkomst van den paus en van den koning te Marseille voorviel, alwaar het bruiloftsfeest van den hertog van Orleans en van Catharina met grote pracht geviert wierdt. Dewyl de bruidegom maar zestien jaren oud was, en de bruidt maar dertien, begeerde de koning, die de gezondheit van zynen zone in geen waagschaal zocht te stellen, dat men de voltrekking van het huwelyk voor twee of drie jaren zou uitstellen. Doch dit kwam met de rekening van den paus niet overeen, die bevreest was, dat, indien hy kwam te sterven eer het huwelyk van zyne nicht voltrokken was, men haar naar Italië te rug zou zenden. En inderdaadt hy was niet te vrede, zegt Paulus Jovius, dan na dat hy zekere tekenen hadt gezien, dat het huwelyk voltrokken was. Deze jonge bruidegom wierdt Dauphin den 10 Augusty des jaars 1536, na de doodt van zyn oudsten broeder. Zyne bruidt was eenige jaren lang onvruchtbaar, maar bragt in het vervolg verscheide kinderen ter wereldt.

Henrik vervolgde met de uiterste wreedheit zyne onderdanen, die de hervorming aankleefden; en middelerwyl smeedde hy zelf de wapenen, die hen den krachtdadigsten onderstandt gedaan hebben tot hunne standhouding: want hy was oorzaak, dat de Protestanten van Duitschlandt hunne zaken in zulk een goeden staat stelden, dat het hen gemakkelyk was grote onderstanden aan de Hugonoten toe te zenden. De vergelyking, die men gemaakt heeft tusschen zyne regering en de laatste jaren van François den I, doedt genoegzaam zien, dat een koning, die al te grote neiging heeft om zyne gunsten uit te storten, nadeeliger aan zyn ryk is dan eén koning, die te sterk geneigt is om 'er gene uit te storten. Het gebrek van Henrik den II was zyne geldmiddelen kwalyk te bestieren: hy bedurf door dit mid-

middel de ſtaatsbediening, en maakte grote ſchulden. Men heeft onder de wanorders van zyne regering geſtelt het kwaad, het welk de dichters veroorzaakten. De meervoudigheit van vrouwen was onder de vorige regeringen gene halszaak; Henrik de II was de gene, die dit feit met de doodt begon te ſtraffen. Men zal hier nog tot beſluit bybrengen eene zaak, die gevonden is in zekeren brief van *Bodinus*, gedagtekent te Laon den 27 Maart des jaars 1595. Paus Julius de III dagvaardde dezen vorſt om te verſchynen voor de vierſchaar van Godt, en het ongelyk te verantwoorden, het welk hy hem deedt met Miranda onder zyn gebiedt te houden. De koning ſchreef hem tot antwoordt, dat hy zich daar zou laten vinden, doch dat hy wel verzekert was, dat de paus daar niet zou verſchynen. *Bayle Dict. Crit.* en de ſchryvers door hem aangehaalt.

HENRIK de III, koning van Vrankryk, zoon van Henrik den II en van Catharina van Medicis, hadt zyn naam zo roemruchtig gemaakt voor dat hy koning was, en zelfs voor den ouderdom van twintig jaren, dat de Polen hem waardig oordeelden om hunne kroon te dragen: doch zy hadden wel haaſt grote redenen om zich over deze verkiezing te beklagen. De wyze, op welke hy van Crakaw vluchtte, is de ſchandelykſte zaak van de wereldt. De reden van deze vlucht was, dat hy het erfdeel van Karel den IX in Vrankryk wilde ophalen. Hy regeerde werkelyk na hem, en in zulker voegen, dat de Polen geen reden hadden om zich over zyne afwezendheit te beklagen. Men mag van hem zeggen, gelyk van Galba, dat hy de kroon waardig zou geſchenen hebben, indien hy die nooit gedragen hadt. Zyn leven was dusdanig verdeelt in ongebondenheden en Godsdienſtigheden, dat men nooit vremder vermenging ter wereldt gezien heeft. Hy liet zich overheeren van zyne lievelingen met zo weinig maat, dat ganſch Vrankryk zich daar aan ſtiet, des te meer, om dat de overtollige onkoſten, die hy tot hunnen voordeele deedt, tot laſt kwamen van de arme gemeente. Hy haalde zich den haat van de vrouwen op den hals, het welk hem zeer nadeelig was: want zy ontdekten aan den hertog van Guize alle de geheimen van het kabinet, die zy uit den mondt van deze gunſtelingen verſtaan hadden, om zich te wreken van den koning, tegen welken zy een dodelyken haat hadden om zekere redenen, die niet gemeld worden. De hertogin van Montpenſier, zuſter van den hertog van Guize, gedood te Blois, nam eene ſchrikkelyke wraak over eenige dingen, die de koning van haar gezegt hadt. Men boodſchapte den koning, dat het eedgenootſchap (*Ligue*) hem geen minder kwaadt toewenſchte dan hem monnik te maken, en dat de hertogin van Montpenſier haar ſchaar reets gereed hieldt om hem het haair af te ſnyden. De hertog van Guize door deze ophoping van omſtandigheden, en door de beroerten van den Godsdienſt, veel ſtouter geworden zynde, dan hy zou geweeſt hebben om zich den weg tot den troon te banen, bevondt, dat de zwakſte vorſten eindelyk bekwaam zyn om een krachtig beſluit te nemen. Hy wierdt vermoord op bevel van Henrik den III. Men ſpreekt op eene andere plaats van de gevolgen van deze zake; doch daar wordt niet gemeld, dat men zonder den byſtandt van de Proteſtanten dezen monarch zou overrompelt hebben binnen Tours, alwaar de eedgenoten hem aantaſtten eenige maanden na dat hy den hertog en den kardinaal van Guize hadt laten om hals brengen. Hebbende zich gered uit dit gevaar, ging hy de ſtadt Parys belegeren; en buiten twyfel zou hy deze oproerige ſtadt wel haaſt tot reden gebragt hebben, indien de Jakobyner monnik Jakob Clemens hem de doodſteek niet hadt gegeven. Hy ſtierf den 2 Auguſty des jaars 1589, zynde de volgende dag na dat hy gewond was. Hy is met recht gelaakt, om dat hy eenige ſteden hadt afgeſtaan aan den hertog van Savoje, die hem verſelt hadt tot aan de brug van Beauvoiſin in de maandt van September des jaars 1574. Hy hadt reden genoeg om ſpyt te hebben over dezen afſtandt; want de zelve moedigde den zoon van dezen hertog aan om eenige aanſlagen tegen Vrankryk te ondernemen.

Daar zyn weinig vorſten geweeſt, welker noodſter zo ongelukkig geweeſt is, als die van Henrik den III. De norſchheit van zyne fortuin deedt hem beproeven een lot, ten eenemaal gelykformig met dat van dat ſlag van kinderen, die in den beginne opgevoed zyn van eene tedere en liefdadige moeder, en naderhandt van eene wrede ſtiefmoeder verwaarlooſt en mishandelt worden. De roem van zyne jeugdt was vol van luiſter, en bezorgde hem op eene loffelyke en doorluchtige wyze de kroon van Polen; doch die levendige glanſch wierdt wel haaſt verduiſtert: hy verliet korten tydt daar na dit ryk met zo veel meer ſchande dan 'er roem was geweeſt in zyne verkiezing: want wat kan men vremder en ſchandelyker ter wereldt zien dan een koning, die in een donkeren nacht de vlucht neemt, en met den uiterſten ſpoedt zich buiten zyne ſtaten begeeft, als een misdadige, die door angſt van de nazetting van 't gerecht ſchielyk wordt voortgedreven? Op dusdanige wyze verliet Henrik de III het koninkryk van Polen. Indien men deze vlucht kon verſchonen onder voorwendſel van het belang, dat hy hadt van zich te verhaaſten om een veel ryker erfdeel te verkrygen dan de ryksſtaf, dien hy voerde, men zou niet nalaten van te mogen zeggen, dat hy noodzakelyk onder een ongelukkig geſternte moeſt geboren zyn en onder vertoornde goden (*Diis iratis*), dewyl hy zich dus ver door den uiterſten noodt gedrongen vondt, dat hy niet dan door dit middel tot de opvolging van den koning zyn broeder kon geraken. Dit zou ten allen tyde een blyk zyn, dat zyne fortuin hem kwaadaardiglyk belemmerde en langs verkeerde wegen zou geleid hebben. Men zocht hem in zich zelf na zyne te rug komſt in Vrankryk, en men vondt hem niet: die hertog van Anjou, die zulk een heerlyken naam verkregen hadt, was niet meer te vinden in den perſoon van Henrik den III. Men beſpeurde van den beginne af in hem niet anders dan den aardt van een menſchen-vlieder. Daar zyn nog meer andere dwarsheden van het noodlot van dezen koning. Hy hadt een broeder, die een zware laſt op zyne ſchouders was: de doodt verloſte hem daar van. Hy gevoelde grote vreugdt in deze verloſſing, en dat zelfs moet voor een ongeluk gehouden worden: want wat is 'er rampzaliger dan genoodzaakt te zyn om zich te verblyden over de doodt van zyn eenigen broeder? Doch eindelyk zou het altydt een ſoort van voordeel wezen, indien men eene langdurige nuttigheit daar uit trekt. Dit is het gene Henrik de III niet beproefde: want hy wierdt wel haaſt gewaar, dat de doodt van den hertog van Alençon, hoe voordeelig de zelve hem ook mogt wezen, hem eer nadeeliger dan nut was, dewyl zy een voorwendſel aan de handt gaf van partyſchappen te maken, en dat zy die gevaarlyke factie voedde, die den koning zo veel hertzeer heeft doen gevoelen, en hem eindelyk heeft onderdrukt. De vreugde, die hy hadt, van zich ontdaan te hebben van den hertog van Guize, was van den zelven aardt: de zelve duurde insgelyks niet lang: hy bevondt van de eerſte dagen af, dat die zware hoofdſlag, die hy ten hoogſte noodzakelyk hadt geoordeelt tot zyne ruſt en tot zyne veiligheit, hem in een afgrondt van nieuwe zwarigheden en dodelyke angſten dompelde. Men moet bekennen, dat hy zich zelf is te boven gegaan in de uitvoering van het ontwerp om den hertog van Guize te doen doden: want hy liet in die zaak eene grote voorzichtigheit en eene zonderlinge volſtandigheit in zyn voornemen blyken, ten minſte veel meer dan hy getoont hadt in de voorgaande voorvallen, in welke hy zich op zulk eene wyze gedragen hadt, dat de paus hem opentlyk verachtte. Eene van de grootſte ſtrydigheden van zyn noodlot was, dat hy te gelyk de vyandſchap van de Roomſchgezinden en die van de Hugonoten op zich haalde. Die twee partyſchappen, in alle zaken tegen elkander ſtrydig, zo ten opzichte van het geeſtelyke, als ten opzichte van het tydelyke, kwamen overeen in hunnen afkeer tegen den vorſt. Het was een middelpunt van eenigheit voor lieden, die in alle andere voorvallen een onderwerp van verdeeldheit vonden. Menſchelyker wyze ſprekende, de Hugonoten hadden rechtmatige redenen om hem te haten: want hy vervolgde hen tot het uiterſte, en wierdt gehouden voor een van de krachtigſte voorſtanders van de zogenaamde Bruiloft van Parys; en hy droeg zelf zynen roem zulk een geweeſt te zyn. Dit, gevoegt by zyne genegenheit tot de kloosterlyke Godsdienſtigheden, moeſt hem de vriendſchap doen winnen van de kerkelyken, en van de vurigſte yveraars van het Roomſche geloof; en niettemin was hy een groter voorwerp van hunnen haat dan men zou kunnen denken. Dit was eene geweldige dwarsheit van zyn noodlot. Zie hier nog eene andere. Al het gene hy meeſt bemint hadt, keerde eindelyk tot zyn nadeel. Het gene men gezegt heeft van de wanorders, die de geldverkwiſting van Henrik den II hadt veroorzaakt, is vry toepaſſelyker op de regering van Henrik den III, een vorſt, die oneindig meer geldt verſpilde dan zyn vader. Men moet aanmerken, dat Henrik de III, die ten opzichte van zyne gunſtelingen niet nayverig van het gezag was, en geenzins ſtondt naar de onafhankelykheit, eene vurige begeerte hadt om het koninklyk vermogen te vergroten.

Men zal niet vergeten te zeggen, dat hy een welſprekend vorſt was, die de wetenſchappen beminde, en die groot vermaak in het aanhoren van de geleerde redeneringen der geletterde lieden hadt. Doch men vondt daar in iets vremds, gelyk ook in de moeite, die hy nam in de Latynſche taal te leren: want men oordeelde, dat hy tot die oeffening een tydt beſteedde, dien hy met zaken van veel groter aangelegenheit moeſt doorgebragt hebben. Indien 'er ooit vorſt reden van vreze hadt, was het op dien tydt, namentlyk gedurende de burgerlyke oorlogen, die de hertog van Alençon en de koning van Navarre in den aanvang van zyne regering hem verwekten: niettemin, deze nieuwe koning, als of hy zich in volle ruſt van een vrede hadt bevonden, in plaats van het harnaſch aan te trekken, liet zich onderwyzen van den eenen kant in de ſpraakkunſt (*Grammatica*) en in de Latynſche tale door Doron, dien hy naderhandt Raadsheer van den groten Raadt maakte, en van den anderen kant oeffende hy zich in een ſoort van zamenſpel en zangſchool met de heeren van Pibrak, Ronſard, en andere grote geeſten op zekere beſtemde dagen, wanneer ieder redeneerde over de ſtoffen, die hen alvorens tot dien einde voorgeſchreven waren. Waarlyk een edele en waardige oeffening, doch geenzins paſſende op de zaken, die deze vorſt toen ter tydt op handen hadt. Deze nieuwe leſſen in de ſpraakkunſt gaven zekeren ſchryver aanleiding tot het maken van de volgende vaarzen:

Gallia dum paſſim civilibus occidit armis,
Et cinere obruitur ſemiſepulta ſuo,
Grammaticam exercet media Rex noſter in aula,
Dicere jamque poteſt vir generoſus, Amo.
Declinare cupit, verè declinat & ille,
Rex bis qui fuerat, fit modo Grammaticus.

Daar worden twee gedenſchriften gevonden, die heel naauwkeurig zyn, van welke het eene betreft de voorſtelling, die men deedt aan Henrik den III, ten einde hy den oudſten zoon van den hertog van Lotharingen voor zynen opvolger zou erkennen: het andere behelſt dat gene, met het welke de gedeputeerde van het eed-

gedgenootſchap belaſt was om voor te dragen aan den paus, na dat de Jakobyner monnik Jakob Clemens den koning vermoord hadt. Deze vervloekte moordt geſchiedde in het vlek van St. Clou. Eenige Proteſtantſche ſchryvers hebben deze omſtandigheit van naby aangemerkt, en hebben daar geheimeniſſen in gevonden. Het feit, het welk zy bybrengen, zal heel onzeker voorkomen, terwyl zy de aanmerkingen van Pieter Victor Cajet zonder tegenwerping zullen over 't hoofdt zien. *Bayle Dict. Crit.*

HENRIK de IV, koning van Vrankryk, is een der grootſte vorſten geweeſt, van welke de geſchiedeniſſen van deze laatſte eeuwen gewag maken, en men mag zeggen, dat, indien de liefde tot de vrouwen hem de vryheit hadt gelaten van alle zyne voortreffelyke hoedanigheden hun werk te laten doen, volgens de gehele uitgeſtrektheit van hare krachten, hy zou voorzeker de helden, die hedendaags de grootſte verwondering baren, of te boven gegaan, of ten minſte met hen gelyk in roem geweeſt zyn. Wel is waar, dat men van hem niet kan zeggen, het welk men van eenige grote krygsoverſten, die de wellusten krachtig beminden, zou kunnen doen, dat is, dat hy daar van afſtapte wanneer de welſtandt van zyne ſtaatszaken zulks vereiſchte: want hy liet alle de voordeelen van de overwinning van Coutras tot niet lopen, om zich by eene minnareſſe te begeven. Mezeray verhaalt daar omtrent de volgende omſtandigheden. De dapperheit van den koning van Navarre, zegt deze ſchryver, blonk vry krachtiger uit in dezen veldſlag dan zyn beleidt in de voordeelen daar van te behalen: want ver van regt op het vyandelyke leger toe te treden, gelyk het voornemen van den prinſſe van Condé was, die hem beloofde, indien men hem krygsvolk wilde mede geven, den doortocht van Saumur aan den vyandt te zullen afſnyden, liet hy zyne zegeryke krygsbenden van elkander ſcheiden, zich hebbende vergenoegt de krygsoverſten den eedt af te nemen, dat zy zich tegen den 20 November zouden laten vinden op de grenzen van Angoumois en van Perigord, om opwaarts naar de Reiſters te trekken. Hy hieldt niet meer dan vyfhonderd ruiters by zich, en den grave van Soiſſons tot geſelſchap mede nemende, brak hy door tot in Gaſcogne, waar henen de geweldige liefde, waar mede hy ingenomen was tot de ſchone gravinne van Guiche, hem ſcheen als met geweldt te trekken. Eene van de grootſte zaken, die Henrik de IV ooit op handen heeft gehad, was buiten twyfel het beleg van Amiens. Des niettegenſtaande bragt hy de ſchone Gabriëlle daar henen, en herbergde de zelve in zyn vertrek; en hy zou haar gedurende dezen ganſchen moeielyken krygstocht by zich gehouden hebben, indien hy den toom aan zyne driften hadt gegeven: doch hy was wel haaſt genoodzaakt dit voorwerp van ergernis uit het gezicht van het krygsvolk weg te nemen, niet alleen om de morringen, die hem ter ooren kwamen, maar ook om het verwyt van den maarſchalk van Biron. Indien hy de eerſte maal, wanneer hy de dochter of de vrouw van zynen evennaaſte tot oneer gebragt hadt, geſtraft was geweeſt op de zelve wyze als Pieter Abelard, hy zou bekwaam zyn geworden om ganſch Europa onder zyne macht te brengen, en zelfs zou hy den roem van Alexander en van Cæſar hebben kunnen verduiſteren. Men zou hier te vergeeſſch tegenwerpen, dat eene diergelyke ſtraffe hem zyne kloekmoedigheit zou benomen hebben. Het was zyne buitenſporige onkuiſchheit, die hem belette zich zo hoog te verheffen, als hy anderszins zou hebben kunnen doen; doch niettegenſtaande dezen krachtigen hinderpaal heeft hy niet nagelaten van met vol recht den doorluchtigen eertytel en bynaam te verdienen, dien hy voert van *Henrik den Groten*. Om daar van geheel overtuigt te zyn, is het genoeg, dat men de ſeldzame onluſten aanmerkt, die hy te boven is gekomen, alvorens hy op den troon verzekert was, en den bloeienden ſtandt, tot welken hy zyn koninkryk bragt, het welk hy in den ſlechtſten toeſtandt, dien men kan bedenken, gevonden hadt. Hy erfde deze kroon langs een trap van eene ver afſtaande bloedverwantſchap. Buiten twyfel was het een ſeldzaam geluk voor hem, dat de kroon van Vrankryk op hem verviel, dewyl 'er nooit in eenigen erffelyken ſtaat eene verder afgelegene opvolging dan deze geweeſt is; want daar waren tien of elf trappen tuſſchen hem en Henrik den III, en als hy geboren wierdt, waren 'er negen prinſſen van den bloede voor hem, te weten de koning Henrik de II en zyne vyf zonen; de koning Antony van Navarre, zyn vader, en twee zonen van dezen Antony, beide oudſte broeders van Henrik den IV. Alle deze vorſten ſtierven om hem plaats te maken tot de opvolging. Men zou waarſchynlyk den grondt van zyne grote verdienſten beter kennen en veel meer verwonderen, indien hy vyf of zes jaren langer geleeft hadt dan hy gedaan heeft: want hy ſtondt op het punt om de uitvoering van eene grote onderneming aan te vangen, wanneer hy in zyn koets gedood wierdt den 14 May des jaars 1610 door eenen, genaamd Ravaillak. Daar zyn hiſtorieſchryvers, die zeggen, dat dit den dag te voren was voorſpelt: doch de genen, die deze zaak in den grondt hebben onderzocht, hebben daar onwaarheit in gevonden. Hy was zo edelmoedig, dat het niet waarſchynlyk is, dat hy ooit den hertog van Alençon heeft aangeraden om zich van Catharina van Medicis te ontdoen. Echter vindt men gedenkſchriften, die zulks verzekeren. Hy hadt het gemene noodlot van grote mannen, dat is te zeggen, hy was ongelukkig in zyne huiszaken. Beide de vrouwen, die hy de eene na de andere trouwde, de laatſte by den levenstydt van de eerſte, deden hem groot hertzeer aan, het welk hy echter verdiende, dewyl hy zo weinig opzicht hadt voor de geheiligde wetten van het huwelyk. Zyne twede gemalin was eene van die vorſtinnen, tegen welke hy opwerpingen gemaakt hadt, wanneer hy met Roni onderzocht wat voor eene vrouw hem beſt zou dienen. De gedachten, die hy hadt wegens het huwelyk, zyn zeer naauwkeurig, en men vindt weinig zamenſpraken, die bondiger en vermakelyker zyn, dan die gene is, die hy hadt over deze ſtoffe. Het verhaal daar van is wat langwylig; niettemin mag men hopen, dat het aan nieuwsgierige Lezers kort genoeg zal vallen, dewyl het een ſoort van oordeelkundige aanmerkingen behelſt over een goed getal van vorſtinnen, en eene zeer bondige redenering van Henrik den IV over de verkiezing van eene gemalinne. Zie hier op wat wyze hy redeneerde met den heere van Roni, zyn gunſteling: „ .... „ In diervoegen dat my dunkt, dat 'er niets meer ontbreekt „ tot volvoering van dit opzet, dan te zien, of 'er wel een „ middel te bedenken zou wezen om eene andere huisvrouw „ voor my te kunnen vinden, die zulke goede hoedanigheden „ bezit, dat ik geen gevaar lope van my het grootſte van „ alle ongelukken van dit leven te onderwerpen, het welk be„ ſtaat, naar myn oordeel, in eene lelyke, kwaadaardige en ſpy„ tige vrouw te hebben, in plaats van genoegen, ruſt en vol„ doening, gelyk ik my in deze gelegenheit zou hebben voor„ geſtelt. Indien men de vrouwen met wenſchen kon krygen „ zo als men die begeert, om zich over zulk een onzekeren „ en gevalligen koop niet te beklagen, zo zou ik 'er eene „ willen hebben, de welke, onder andere goede bekwaamheden, „ zeven hoofdzakelyke hoedanigheden zou bezitten, te weten: „ ſchoonheit in haar perſoon, eerbaarheit in haren handel, be„ valligheit van aardt, vaardigheit van geeſt, vruchtbaarheit in „ de voortteeling, verhevenheit in afkomſt, en grote ſtaten „ in bezit. Doch ik gelove, myn vriendt, dat die vrouw dood „ is, of miſſchien is zy nog niet geboren, of ſtaat nog niet „ haaſt geboren te worden; en evenwel laat ons eenmaal te „ zamen nazien, wat voor dochters, of vrouwen, van welke „ wy hebben horen ſpreken, voor my te wenſchen zouden zyn, „ 't zy buiten, of binnen het koninkryk. Om dat ik 'er reets „ meer, zo ik gelove, dan gy, om gedacht heb, zal ik u zeg„ gen aangaande die buiten het ryk zyn, dat ik het met de „ infante van Spanje, hoe oud en hoe lelyk zy ook mag we„ zen, heel wel zou kunnen ſtellen, mits dat ik te gelyk met „ haar ook de Nederlanden trouwde, onaangezien zulks zou „ moeten geſchieden onder deze voorwaarde, dat ik zou ver„ plicht zyn het graafſchap van Bethune aan Spanje weder te „ geven. Ik zou ook de princes Elizabeth van Engelandt niet „ afwyzen, indien zy, gelyk men voorgeeft, dat het ryk haar „ toekomt, alleenlyk vermoedelyke erfgenaam daar van was „ verklaart geweeſt: doch het hoeft niet, dat ik het een of het „ ander afwachte; want de koning van Spanje en de koningin van En„ gelandt zyn genoegzaam vervremt van zulk een voornemen. Men „ heeft my ook menigmaal geſproken van zekere Hoogduitſche prin„ ceſſe, welker naam ik niet onthouden heb; doch de vrouwen van „ dat geweſt komen my niet wel voor: want ik zou denken, in„ dien ik 'er eene getrouwt hadt, verplicht te zyn om altydt „ een voeder met wyn aan myn zyde te hebben, behalven „ dat ik heb horen verhalen, dat 'er eenmaal een koningin van „ Vrankryk van die landaardt is geweeſt, die het ryk meende „ te bederven; zo dat alle deze dingen my een afkeer „ daar van doen hebben. Insgelyks heeft men my geſproken „ van eene van de zuſters van prins Maurits; doch behalven „ dat zy alle Hugonoten zyn, en dat zulk een huwelyk my „ zou kunnen verdacht maken te Rome en onder alle de yve„ rige Roomſchgezinden, zyn zy daarenboven dochters van ee„ ne nonne, en nog iets anders, het welk ik u op een ande„ ren tydt zal zeggen, vervremt myne genegenheit daar van: „ De hertog van Florence heeft ook eene nicht, die men zegt „ tamelyk ſchoon te zyn; doch, dewyl zy uit een van de „ minſte huizen van het Chriſtendom, die den tytel van prins „ voeren, is geſproten, en dat het niet langer dan zeſtig of „ tachtig jaren geleden is, dat hare voorouders geen hoger rang „ bekleedden dan dien van de doorluchtigſte burgers van hunne „ ſtadt, zynde van het zelve geſlacht van de koninginne moe„ der Catharina, die zo veel kwaad aan Vrankryk toegebragt „ heeft, en nog meer aan my in 't byzonder, heb ik een af„ ſchrik van zulk een huwelyk, uit vreze van de zelve kwa„ de ontmoeting te hebben voor my, voor de mynen, en „ voor het gehele koninkryk. Hier hebt gy alle de vremde „ jonkvrouwen, van welke my, zo ik giſſe, bericht is gedaan. „ Wat de gene, die binnen het koninkryk zyn, belangt, daar „ is myne nicht van Guize, die wel eene van de genen zou „ wezen, die my meeſt behagen, niettegenſtaande dat klein „ gerucht, het welk eenige kwaadaardige geeſten hebben uitge„ ſtrooit, dat zy graag zo gebrade als geſtoofde hoenders eet: „ want naar myn zin, behalven dat ik gelove, dat zulks eene vol„ ſtrekte onwaarheit is, zou ik liever eene vrouw hebben, die „ wat van de liefkozery hieldt, dan eene, die kwaadaardig en „ koppig was; en voor dusdanige wordt zy niet verſleten; „ maar in 't tegendeel, zy is van een zeer zachten imborſt; „ zeer aangenaam en bevallig in haren omgang, en, dat meer „ is, van goeden huize, ſchoon, groot van geſtalte, en op 't „ oog bekwaam om in 't kort ſchone kinderen voort te bren„ gen. Ik ben nergens meer voor beducht dan voor de al te gro„ te genegenheit, die zy voor haar geſlacht laat blyken, en wel „ meeſt voor hare broeders, de welke in haar een drift zou kunnen „ ontſteken om hen tot myn nadeel te verheffen, en nog „ meer tot nadeel van myne kinderen, ingevalle dat ooit de „ ryksbeſtiering in hare handen kwam te vallen. Daar zyn ook

„ twee dochters in het ſtamhuis van Majenne, waar van de „ oudſte, hoe zwart van vel zy ook mag wezen, my niet zou „ mishagen, zynde zy beide verſtandige en wel opgevoede „ jonkvrouwen, doch veel te jong. Ik vindt 'er nog twee in „ het huis van Aumale, en drie in dat van Longueville, de „ welke zeker voor hare perſonen niet te mispryzen zyn; „ doch andere beweegredenen houden my af van daar op te „ denken. Daar is al wat de vorſtelyke ſtamhuizen betreft. Na die „ is 'er eene dochter in het huis van Luxemburg, eene in het „ huis van Guimené, myne nicht Catharina van Rohan; maar „ die is Hugonotſch, en in de andere heb ik geen zin. Ver- „ der is 'er de dochter van myne nicht, de vorſtin van Con- „ ty, uit het ſtamhuis van Luce, die zeer ſchoon en welge- „ manierd is, ook zou zy die gene zyn, die my het meeſt „ zou behagen, indien zy ouder van jaren was; doch ſchoon „ zy my alle wel bevielen, voor de weinige kennis, die ik „ daar van heb, wie zal my verzekeren, dat ik daar in geza- „ mentlyk zal ontmoeten de drie hoofdzakelykſte hoedanighe- „ den, daar ik naar trachte, en zonder de welke ik in 't ge- „ heel geen vrouw zou erlangen? te weten, dat zy my zonen „ zullen voortbrengen; dat zy zacht en lieftalig van imborſt „ zullen wezen, en vaardig van geeſt om my in myne huiſſe- „ lyke zaken te hulp te komen, en om myn ryk en myne „ kinderen wel te kunnen beſtieren, indien ik hen kwam te „ ontvallen, alvorens zy tot bekwame jaren, oordeel en gedrag „ waren gekomen om my te willen naſporen; gelyk my waar- „ ſchynlyk ſtaat over te komen, met in zulk een gevorderden „ ouderdom te trouwen". „ Maar Sire", antwoordde de ande- re, „ wat wil uwe Majeſteit te kennen geven met alle die „ tegenſtrydige ſtellingen, uit welke ik niets anders kan beſlui- „ ten, dan dat uwe Majeſteit gaarne wilde getrouwt zyn, doch „ dat de zelve gene vrouwen op aarde kan vinden, de welke „ haar eigentlyk zouden dienſtig zyn? In dier voegen, dat men „ tot dien einde den hemel om genade moet bidden, en ver- „ zoeken, dat hy aan de koninginne van Engelandt den bloem „ van hare jeugdt believe weder te geven; dat hy van de doodt „ doe opſtaan Margaretha van Vlaanderen, Johanna la Loca, „ Anna van Bretagne, en Maria Stuart, alle ryke erfgenamen, „ om u de keur daar van te laten: want naar de zinnelykheit, „ die uwe Majeſteit heeft laten blyken, ſprekende van Clara „ Eugenia, zoudt gy de man wel wezen, die eene van die ge- „ ne zoudt verkiezen, die de grootſte ſtaten in bezit hadden, „ enz".

Men kan klaarblykelyk genoeg zien, dat de Godsdienſt niet dan een valſch voorwendſel was van het eedgenootſchap, en van den koning van Spanje; men kon, mag men zeggen, dit genoegzaam afmeten door de krachtige pogingen, die 'er gedaan wierden om te beletten, dat de paus Henrik den IV zou ontſlaan.

Henrik de IV was geboren te Pau, in Bearn, den 13 December des jaars 1553. Antony van Bourbon, zyn vader, en Johanna van Albret, zyne moeder, bragten hem aan het hof van Vrankryk zo dra hy vyf jaren oud was; doch zy hielden daar maar weinige maanden hun verblyf, en keerden weder naar Bearn. Antony kwam weder aan het hof na de doodt van Henrik den II. Hy wierdt algemeen ſtedehouder van het koninkryk verklaart na de doodt van François den II. Hy liet de koningin, zyne vrouw, en den prins, zynen zoon, by hem komen. Hy ſtierf aan eene wondt, die hy in het beleg van Rouaan gekregen hadt in den jare 1562, waar na zyne gemalin, met welke hy flecht genoeg geleefd hadt, naar Bearn te rug keerde, alwaar zy in 't openbaar de hervorming omhelſde. Zy liet haren zoon aan het Franſche hof onder de beſtiering van een verſtandig leermeeſter, la Gaucherie genoemt. Zy ontboodt hem naar Pau in den jare 1566, en gaf hem Florentius Chreſtien in de plaats van la Gaucherie, die geſtorven was. Deze nieuwe leermeeſter, een goed Hugonot, trok den vorſt op in de lere der Proteſtanten. Johanna van Albret verklaarde zich tot hunne beſchermſter in den jare 1569, en kwam tot dien einde met haren zone te Rochelle, de welke zy van dien tydt af ſchikte tot de verdediging van deze lere. In deze hoedanigheit wierdt hy tot hoofdt van de Hugonoten verklaart, en zyn oom, de prins van Condé, tot zyn ſtedehouder met den admiraal van Coligni. Hy was in het leger, wanneer de veldſlag van Montcontour geſlagen wierdt, en brandde van yver om mede handgemeen te worden; doch zulks wierdt hem niet toegelaten, uit vreze van zyn perſoon te veel te wagen. Hy volgde het leger van dien tydt af tot de vrede toe, die geſloten wierdt den 11 Auguſty des jaars 1570, en daar na keerde hy weder naar Bearn. Zyn huwelyk met de princeſſe Margaretha, zuſter van Karel den IX, wierdt geviert te Parys in Auguſty des jaars 1572. Zyne moeder was eenige maanden te voren te Parys aangekomen om aan den toeſtel van de bruiloſt te arbeiden, en was aldaar geſtorven, terwyl haar zoon op weg was. Hy nam de koninklyke waardigheit aan wanneer hy in Poitou de tyding van deze doodt gekregen hadt. Het is genoeg bekend, dat de zogenaamde Bruiloſt van Parys weinige dagen na het huwelyksfeeſt van dezen nieuwen koning is voorgevallen, en dat deze vorſt zich genoodzaakt vindende om van twee een, dat is, de doodt of de Mis, te kiezen, het laatſte koos. Gedurende dezen algemenen moordt liet Karel de IX den koning van Navarre en den prinſſe van Condé by zich in zyne kamer komen, en verklaarde hen, indien zy de nieuwsgezindheit niet afzwoeren, dat zy op de zelve wyze, als de admiraal, zouden gehandelt worden. De koning van Navarre, uittermaten ontroert door deze woorden, uitgeſproken met eene dreigende ſtem, en door het ſchrikkelyk ſchouwſpel, het welk hy voor zyne oogen gezien hadt, antwoordde ootmoediglyk en al bevende, dat hy zyne Majeſteit badt, dat hy hun leven en hunne gewiſſen geruſt wilde laten, en dat zy voor het overige bereid waren hem in alle dingen te gehoorzamen. Hy was verplicht, hoewel tegen zyn zin, eenige jaren lang aan het hof van Vrankryk zyn verblyf te houden. Hy wiſt daar heel wel zyn hertzeer te ontveinzen; zelf verdreef hy het zelve en ſloeg het menigmaal in den windt door het hulpmiddel van eenige liefkozery, tot welke de geſteldheit van zyne natuur en de bedorvenheit der vrouwen allerlei gelegenheit bybragten. De vrouw van Sauvé, huisvrouw van een geheimſchryver van Staat, was eene van zyne voornaamſte minnareſſen. Hy liet zich evenwel dus ver door het minneſpel niet vervoeren, dat hy zomwylen den tydt niet eens waarnam om de ſtaatkundige geheimen na te gaan: hy hadt deel aan die ſtaatsliſten, die gelegt wierden om de koninginne moeder van het ryksbeſtier te ontbloten, en de hertogen van Guize uit het hof te verbannen. Deze koningin, hebbende dezen ſnoden handel ontdekt, liet hem en den hertog van Alençon in hechtenis nemen, deedt hen door een wacht bewaren, en wilde, dat men hen zou ondervragen wegens verſcheide zaken, die zeer wreed en van groot gevolg waren. Deze twee prinſſen wierden op vrye voeten geſtelt door Henrik den III, zynde Catharina van Medicis, die hen beide mede gebragt hadt, hem te gemoet gegaan tot aan de brug van Beauvoiſin. De koning van Navarre redde zich eindelyk door de vlucht in den jare 1576, en week naar Alençon. Hy tradt weder in de party der Hugonoten, en deedt op nieuw belydenis van dat gelove. Die van Rochelle ontfingen hem in hunne ſtadt, en na dat hy aldaar eenige maanden doorgebragt hadt, ging hy bezit nemen van zyn landvoogdyſchap van Guiënne. Van dien tydt af, tot den jare 1589, is zyn levensloop niet anders geweeſt dan eene vermenging van veldſlagen, van vredehandelingen en van liefkozeryen. Zyne gemalin was hem eene grote belemmering, en echter liet zy niet na van hem zomwylen heel nut te wezen. Daar ontſtonden menigmaal oneenigheden en bevredingen tuſſchen hem en het hof van Vrankryk; doch eindelyk tradt Henrik de III met hem ernſtelyk en ter goeder trouwe in een bondgenootſchap, om de zamenverbondenen, die ſedert de doodt van den hertog en den kardinaal van Guize geweldiger dan ooit geworden waren, gezamentlyk tegenſtandt te bieden. De verzoening en het verbondt van deze twee koningen wierdt geſloten in de maandt April des jaars 1589: hunne zamenkomſt wierdt gehouden te Tours den 30 van de zelve maandt, met grote blyken van een volkomen wederzydſch genoegen. Zy voegden eenigen tydt daar na hunne krygsmacht te zamen om Parys te gaan belegeren. Zy vingen dit beleg zelf in perſoon aan, en ſtonden op het punt van deze grote ſtadt te bemachtigen, en de zelve naar verdienſten te ſtraffen, wanneer de koning van Vrankryk vermoord wierdt door Jakob Clement in het vlek van St. Clou. De koning van Navarre volgde hem op in den jare 1589, den 2 Auguſty, doch dit geſchiedde niet dan met zeer zware ſtribbelingen en moeielykheden, en met de afzwering van den Proteſtantſchen Godsdienſt, waar door hy die van het eedgenootſchap dwong om hem voor koning te erkennen. De ſtadt Parys volhardde in haren opſtandt tot den 22 Maart des jaars 1594. Men wil daar mede te kennen geven, dat de koning zyne intrede binnen die ſtadt niet dan op dien dag gedaan heeft. Hy verklaarde in het volgende jaar den oorlog tegen de Spanjaarden, en hadt weinig reden om daar over vergenoegt te zyn. Hy verloor vry meer daar by dan hy vorderde; doch door een geluk, onbekend aan alle zyne voorzaten, trof hy een vredesverdrag, door het welke hy al zyn geleden verlies wederom vergoedde. Hy kreeg alle de plaatſen weder, die hy in Pikardië verloren hadt: Blavet, daar de Spanjaarden meeſter van waren, wierdt hem wedergegeven. Dit vredeswerk kon de oordeelkundige aanmerkingen van zommigen niet ontſnappen. Daar waren lieden, die den koning van Spanje laakten; anderen in 't tegendeel ſpraken den koning van Vrankryk ſchande na. Dit vredestraktaat wierdt geſloten te Vervins den 2 May des jaars 1598. Sedert dien dag, tot zyn ſterfdag toe, is het koninkryk bevryd gebleven zo van inlandſche als van buitenlandſche oorlogen, indien men alleenlyk uitzondert den krygstocht van den jare 1600. Deze oorlog wierdt aangevangen tegen den hertog van Savoje, en duurde niet heel lang, waar op een voordeelige vrede volgde, gelyk ook de ganſche onderneming verſelt was geweeſt van zegeryke daden. Indien de dapperheit en de grootmoedigheit van dezen vorſt niet hadden uitgeblonken in menigvuldige voorvallen, men zou buiten twyfel de onmatige goedheit, die hy aan zyne gezworenſte vyanden betoonde, als eene zwakheit en een uitwerkſel van vreesachtigheit aangemerkt hebben: doch om dat men hem niet verdacht kon houden wegens eenige de minſte lafhertigheit, hadt men grote reden van zich in te beelden, dat hy op deze wyze niet anders te werk ging dan door eene edelmoedige zachtzinnigheit. Het is zeker, dat zelfs de doorſlepenſte ſtaatkunde zulks van hem vereiſchte, dewyl hy door geen ander middel zyne vyanden kon tot reden brengen: hy vondt zelfs dat eenige middel nog te zwak; want hy kon niet meer dan een gedeelte van de eedgenoten tot bekeering brengen; eene menigte van prieſters lieten zich dus ver door halsſterrigheit vervoeren, dat zy weigerden Godt voor hem te bidden. De procureur generaal van den koning in het Parlement van Toulouze zynde gewaarſchuwt, dat een groot getal van prieſters onder het lezen van de Mis het gebedt voor den koning achterlieten, en dat het zelve in verſcheide gedrukte Misboeken

onderdrukt was, deedt daar over zyne klagten aan het Parlement. De vergadering ordonneerde, dat alle de priesters zouden verplicht zyn het oud gebruik van dit gebedt in de verrechting der Goddelyke diensten te onderhouden, met verbodt van eenige Misboeken te gebruiken, in welke dit gebedt niet gevonden wierdt; ordonneerde verder aan alle drukkers en boekverkopers ten eerste het bladt, dat 'er aan ontbrak, daar by te voegen, en in geval van overtreding dreigde men hen met eene ligchamelyke straffe, en met de verbeurte van de afdrukken. Dit bevel wierdt afgekondigt den 7 Juny des jaars 1606. Men merkt aan in zeker Woordenboek, dat meer dan vyftig historieschryvers, en meer dan vyf honderd lofredenaars, of dichters, of redenaars met zonderlingen roem van dezen groten vorst gesproken hebben. Van den anderen kant is het zeker, dat eene grote menigte van schryvers door kwaadaardigheit den luister van zynen roem verduistert hebben, en zich krachtig hebben afgesloofd met zyne loffelyke daden te verachten, en zyne gebreken voor oogen te stellen. De Hr. van Sulli klaagt daar over, wederlegt hunne lastertaal, en beweert onder andere zaken, dat het onwaar is, dat deze vorst zich door zyne minnaressen liet ontwringen al dat zy begeerden. Het is niettemin wel te geloven, dat, indien hy gene getrouwe dienaars hadt by zich gehad, die de begeerlykheit van deze harpyen staag dwarsboomden, en welker tegenstandt hy goedkeurde, zy met vry volstrekter macht zouden geheerscht hebben. De gelegenheden, in welke hy de kracht hadt van zich te hoeden voor de lagen, die hem door zoete meisies gelegt wierden, waren seldzaam, doch hy heeft 'er echter eenige gehad; want Catharina van Medicis hem vragende op de zamenhandeling van St. Brix, een kasteel naby Coignak, wat hy beliefde te hebben, gaf hy haar tot antwoordt, bekykende de staatjuffers, die zy hadt medegebragt: *Ik vinde daar niet dat my behaagt, Mevrouw*; willende daar mede te kennen geven, dat hy met diergelyk lokaas niet meer te vangen was. De genen, welker getrouwheit hy beproeft hadt, mogten hem ronduit hun gevoelen zeggen en raadt geven, zonder dat hy zich daar over verstoorde, en men heeft nooit horen zeggen, dat Villeroi zyne ongenade op zich gehaalt heeft door hem eene zaak te zeggen, die genoegzaam bekwaam was om hem te mishagen. Wie begrypt niet, dat het een hard zeggen is, en dat door het hert snydt, aan iemandt voor te houden, dat hy zyne waardigheit niet wel weet op te houden, en dat hy den luister van zynen staat vergeet? Dit was het gene Villeroi aan Henrik den Groten voorbieldt. Men kan niet ontkennen, dat deze vorst geen vasten grondt van ware edelmoedigheit gehad heeft, de welke van zyn gedrag eene eindeloze menigte van slinksche streken vervreemdde, die men nochtans niet dan al te veel aanmerkt in de genen, die heerschen. *Bayle Dict. Crit.*

Koningen van Engelandt.

HENRIK, de I van dien naam, koning van Engelandt, en hertog van Normandië, was de zoon van Willem den I, bygenaamt de Bastaardt en de Veroveraar, en de broeder van Willem den II, gezegt de Rosse, welken hy opvolgde in het jaar 1100, tot nadeel van zyn oudsten broeder Robert. Deze, bygenaamt met de korte dye, was in Palestina, wanneer zyn broeder Willem de Rosse gedood wierdt in het jaar 1100. Henrik wist zich zo voordeelig van deze tydsgesteltenis te bedienen, dat hy zich tot koning van Engelandt deedt kronen, en trouwde met Machtelt, dochter van Malcolmus, koning van Schotlandt. Hy beloofde ook eene aanmerkelyke schatting aan Robert. Doch wanneer by de zelve voor de eerste maal betaalt hadt, was het hem leed. Robert willende voldoening daar van hebben, kwamen zy beide tot de wapenen. Henrik trok twee maal naar Normandië met een machtig leger. Het lot van den oorlog was hem altydt gunstig; en in het jaar 1106 won hy den veldslag van Tinchebray tegen zyn broeder, den welken hy krygsgevangen maakte, en tot zyn sterfdag toe in hechtenis hieldt, hebbende zich meester gemaakt van zyn hertogdom van Normandië. Hy voerde ook den oorlog tegen koning Lodewyk den Dikken: doch in dezen krygstocht hadt hy zo veel voorspoedt niet als hy in den vorigen tegen zyn broeder hadt gehad. Henrik stierf op het kasteel van Lion, in het bisdom van Rouaan, den 1 van December in het jaar 1135. Hy liet van Machtelt van Schotlandt twee zonen na, *Willem*, bygenaamt *Adelin*, en *Richard*, welke beide in het overvaren naar Engelandt verdronken zyn; en eene dochter, *Mathilde* genoemt, die met den keizer Henrik den V trouwde, en naderhandt weduwe geworden zynde een twede huwelyk aanging met Godefroi den V, grave van Anjou. Henrik trouwde in zyn twede huwelyk met Alix van Loven, by welke hy gene kinderen verwekte. *Matth. Malmesbur. Roger. Du Chesne Hist. d'Anglet.*

HENRIK de II was de zoon van Mathilde van Engelandt, dochter van Henrik den I, de welke hem het koninkryk van Engelandt en het hertogdom van Normandië deedt hebben, en van Godefroi den V, door welken hy het hertogdom van Anjou verkreeg. Naderhandt kwam hy ook in bezit van Guiënne en van Poitou, van wegens zyne gemalinne Eleonora. Hy volgde in het jaar 1154 Stephanus van Blois op, die de kroon onrechtmatig hadt bezeten na de doodt van Henrik den I, gelyk als op zyn plaats gezegt is. Hy liet zich tot koning kronen door Thibaud, aartsbisschop van Kantelberg, op zondag voor Kersdag, zynde de 19 December des jaars 1154, en in het vervolg maakte hy wetten, of om de vremdelingen, die zich in zyn koninkryk hadden nedergezet, en het zelve door verdeeldheit verstoorden, weg te jagen, of om eenige groten onder te brengen, de welke gemeenlyk de party van de oproerigen begunstigden, gelyk onder anderen de graaf van Mortemer, die zich verschanst hadt in het kasteel van Breges. Die van Walles, naderhandt tegen hem opgestaan zynde, bragt hy tot gehoorzaamheit; en dewyl zyn broeder Godefroi hem de hertogdommen van Anjou, van Touraine en van Maine afeischte, uit krachte van het testament van hun vader, ver van hem de zelve over te leveren, beroofde hy hem daarenboven van andere plaatsen. De fortuin van dien kant aan Godefroi niet voordeelig wezende, begunstigde zy hem van een anderen kant, zynde door de Bretonnen van Nantes verkozen om hun heer te zyn. Hy stierf eenigen tydt daar na, en Henrik bewerende recht tot dit erfdeel te hebben, verplichtte Conan, graaf van Rennes, die zich meester van Nantes hadt gemaakt, om zyne dochter, erfgenaam van die staten, ten huwelyk te geven aan zynen derden zone, Godefroi genoemt. Henrik trouwde met Eleonora, dochter en erfgenaam van Willem den X, hertog van Guiënne en graaf van Poitou, de welke was verstoten geweest in het jaar 1152 door den koning Lodewyk den VII, gezegt de Jonge, en uit haren hoofde recht hebbende op het graafschap van Toulouze, kwam hy Raimond, die daar graaf van was, den oorlog aandoen. Lodewyk de Jonge nam de party aan van dezen laatsten: doch de zaak liep ten einde door een dubbeld huwelyk. Henrik voerde naderhandt den oorlog tegen Willem, koning van Schotlandt, welken hy gevangen nam, en tegen drie van zyne zonen, die tegen hem opstonden. Om deze redenen naar Poitou getrokken zynde, en hebbende Richard, den kwaadsten van deze drie wederspannige zonen, ondergebragt, onderwierpen zich de andere, en hy tradt in een vredesverdrag met Lodewyk, die hem zyne dochter Alix voor Richard ten huwelyk gaf, de zelve in zyne handen overleverende om het huwelyk te voltrekken, wanneer zy den vereischten ouderdom daar toe zou bereikt hebben. Voor dien tydt hadt Henrik geweldig met St. Thomas, aartsbisschop van Kantelberg, die zyn kancelier was geweest, overhoop gelegen. Hy wierdt naderhandt voor het altaar onder het lezen van de Mis vermoord op Kersdag in het jaar 1170. De paus deedt dezen koning over die zake grote moeielykheden aan, welke hy niet kon te boven komen, dan met de grote straffen, de welke hem door de pauselyke gezanten opgelegt wierden, te ondergaan. Na de doodt van Lodewyk den Jongen nam Philips Augustus de wapenen tegen hem op; doch beide de legers zynde tot in het gezicht van elkander genadert, gaf Henrik den moedt verloren, en verzocht om vrede. Hy hieldt naderhandt een mondgesprek met dezen Philips na het verlies van het koninkryk van Jeruzalem en besloten gezamentlyk een kruistocht te ondernemen. In het jaar 1185 ving Richard andermaal den oorlog aan tegen zyn vader, die hem zyne verloofde bruidt, op welke hy zelf, zo men zegt, verlieft geworden was, weigerde over te geven. Henrik de II stierf eindelyk te Chinon in Touraine den 3 July in het jaar 1189, vervloekende zyne wederspannige kinderen en den dag, op welken zy ter wereldt gekomen waren. Zyne regering hadt vier en dertig jaren, zeven maanden en vier dagen geduurt. Hy hadt by Eleonora, zyne gemalinne, *Willem*, die jong gestorven is; *Henrik*, gezegt de Jonge, of met den korten mantel, die koning van Engelandt gekroont wierdt, en by het leven van zyn vader in het jaar 1183 stierf, zonder kinderen na te laten van zyne gemalinne Margaretha van Vrankryk, dochter van den koning Lodewyk den Jongen; *Richard*, bygenaamt de Hovaardige, of Leeuwenhert, en *Jan*, bygenoemt Zonderlandt, die hem in het koninkryk is opgevolgt; *Eleonora*, gemalin van Alphonsus den VIII, koning van Castilië; en *Johanna*, getrouwt met Willem, koning van Sicilië, en naderhandt met Raimond den V, grave van Toulouze. *Roger. Matth. Malmesbur. Polydorus Vergilius Hist. Angl.*

HENRIK de III volgde zyn vader Jan Zonderlandt op in het jaar 1216, zynde maar negen of tien jaren oud. Dit geschiedde in de maandt van October, en hy wierdt te Glocester gekroont den 28 der zelve maandt. De Engelschen, zynde verlost van de dwingelandy van koning Jan, erkenden zynen zoon, en verplichtten Lodewyk, prins van Vrankryk, naderhandt koning de VIII van dien naam, gezegt de Leeuw, dien zy tot hulp geroepen hadden, om zich naar Vrankryk te rug te begeven, na dat zy hem eene grote somme gelds betaalt hadden. Naderhandt vaardigde Henrik zyne gezanten af naar de hoven van den koning Philips Augustus, en van Lodewyk, om hen de landen, de welke zy van Jan, zyn vader, genomen hadden, wederom te eischen, waar op men hem tot antwoordt gaf, dat de zelve waren verbeurd verklaart by vonnis van de Pairs van het ryk, en dat men daarenboven, ver van hem de gene, die hy wederom eischte, af te staan, meer andere daar toe van hem wilde hebben. En in der daadt, de koning Lodewyk viel in Poitou en Guiënne, en zou dat gansche landschap ondergebragt hebben, indien Richard, broeder van den Engelschen koning, niet met een machtig leger te Bourdeaux aan landt hadt gezet. Middelerwyl hadt Henrik de vurigste begeerte van de wereldt om Normandië en de andere landen, die de Engelschen in Vrankryk verloren hadden, weder te krygen. Hy deedt tot dien einde verscheide vruchteloze pogingen, en vondt zich zelfs genoodzaakt naar Vrankryk over te steken in het jaar 1259, om een verdrag te tekenen, het welk door de gezanten van den Roomschen stoel opgemaakt was, tusschen hem en St. Lodewyk den IX, by het welke hem niet meer dan het gedeelte van Guiënne en de landen aan de overzyde van de Garonne toegewezen wierden. Drie of vier

jaren daar na bewerkte Lodewyk ook een vergelyk tusschen Henrik en de baronnen, die tegen hem waren opgestaan, en sprak het vonnis over de zaak uit in een Parlament, vergadert te Amiens, alwaar de koning van Engelandt zelf tegenwoordig was. Deze zondt zyn zoon Eduard naar het Oosten om de Saracenen te gaan beoorlogen, en stierf den 16, of 21 November in het jaar 1272, in den ouderdom van vyf en zestig jaren, hebbende zes en vyftig jaren en twintig dagen geregeert. Hy liet na by Eleonora van Provence, twede dochter van Raimond Berengarius, twee zonen en drie dochters. *Matth. Paris. & Continuat. Froissard. Du Chesne Hist. d'Anglet.*

HENRIK de IV was graaf van Erby, en wierdt naderhandt hertog van Lankaster door de doodt van zyn vader Jan, gezegt van Gant, in het jaar 1398. Hy wierdt van Vrankryk, alwaar hy in ballingschap was, naar Engelandt te rug geroepen, en zette aldaar den koning Richard den II in den Tour van Londen gevangen, in welken hy hem eenigen tydt daar na liet ter doodt brengen, hebbende hem door de macht, die het Parlement hem daar toe gegeven hadt, van de koninklyke waardigheit afgezet. Naderhandt zette hy de kroon op 't hoofdt den 18 October des jaars 1399, en liet zich zalven met de olie uit een geheiligd bekertie, het welk de Engelschen zeggen door de maagdt Maria aan St. Thomas van Kantelberg gebragt te zyn, wanneer hy in Vrankryk gevlucht was. Byna alle de schryvers komen daar in overeen, dat hem de kroon niet wettig toekwam, en dat, ingevolge van de wetten van het ryk, men de zelve gehouden was over te geven aan Anna, gemalin van Richard, grave van Cambridge, die de zoon was van Edmond, hertog van Jork, die nader tot de kroon was dan Jan van Lankaster, de vader van Henrik. Dis is de oorspronk, uit welken de geschillen tusschen de huizen van Jork en van Lankaster gesproten zyn, onder de zinspreuk van de *Witte* en *Rode Roos*. Wat hier van zy, Henrik, meester van de kroon blyvende, zondt aan koning Karel den VI te rug Izabelle, zyne dochter, weduwe van Richard, en ging verscheide malen vredesverbonden met hem aan. De hertog van Orleans, en Valeran, graaf van St. Pauwels, die de zuster van Richard getrouwt hadt, lieten Henrik uitdagen: doch deze uitdaging was van geen groot gevolg. De onlusten, die 'er in Vrankryk ontstonden tusschen de huizen van Orleans en van Burgundië, en daar by de zwakheit van den koning, waren de oorzaak daar van. Henrik kreeg een burgeroorlog in zyn ryk, en om den zelven ten einde te brengen vondt hy zich genoodzaakt om eenige personen van aanzien ter doodt te laten brengen. Hy keerde ook zyne wapenen tegen de Schotten, en naderhandt tegen Vrankryk, alwaar men tot twee malen toe de princessen voor zyne zonen weigerde. Hy stierf aan de melaatschheit den 20 Maart des jaars 1413, hebbende achttien jaren en een half geregeert. Hy verwekte by zyne eerste vrouwe Maria, dochter van den graaf van Hereford, *Henrik*, die hem opvolgde; *Thomas*, hertog van Clarence; *Jan*, hertog van Bethford, en *Humfroi*, hertog van Glocester, en twee dochters, van welke de eerste met den hertog van Beyeren, en de twede met den koning van Denemarken trouwde. Hy liet gene kinderen na van Johanna van Navarre, weduwe van den hertog van Bretagne, zyne twede gemalinne. *Polydorus Vergilius lib.* XX & XXI. *Hist. Angl. Harpsfeld Hist. Eccl. Angl. f.* XIV & XV.

HENRIK de V liet zich kronen den 9 April in het jaar 1413, onaangezien zyn vader hem gezegt hadt, dat hem de kroon niet wettelyk toekwam. In het begin van zyne regering hieldt hy zich in schyn als of hy met Vrankryk in vrede wilde leven, en tot dien einde liet hy koning Karel den VI om zyne dochter Catharina tot zyne gemalin aanzoeken: doch 't zy dat zulks een lokaas was om de Franschen daar mede op te houden, of dat hy de begeerten van zyne onderdanen niet kon wederstaan, hy rustte eene talryke zeemacht uit, kwam in Vrankryk landen, en bestormde Harfleur. In het vervolg Karel de VI met zyn leger genadert zynde, wierdt die ongelukkige veldslag van Azincourt in Pikardië aangegaan den 25 October des jaars 1415, den welken de Franschen verloren om de zelve oorzaak, die hen de veldslagen van Creci en van Poitiers deedt verliezen, dat is te zeggen, door de noodzakelykheit, tot welke zy den vyandt bragten van te overwinnen, of te sterven. De keizer Sigismund kwam in Vrankryk, en trok van daar naar Engelandt om deze zaak by te leggen, doch zonder een goeden uitslag. Hy helde te sterk over naar den kant van Henrik. Middelerwyl, de Engelsche koning zich bedienende van de vyandelykheden, die 'er in Vrankryk ontstaan waren tusschen de huizen van Orleans en van Burgundië, tradt in een bondgenootschap met het laatstgenoemde. Daar na bemerkende de zwakheit van den koning, en de weinige eendragt, die 'er in het koninklyke huis was, maakte hy zich meester van gansch Normandië, na de beruchte belegering van Rouaan, welke stadt hy veroverde in de maandt van January in het jaar 1419. De hertog van Burgundië in de maandt November van het zelve jaar gedood zynde, kreeg de koning van Engelandt door deze doodt vry meer aanhangers aan zyne zyde. De koningin Izabelle van Beyeren, ontaarde moeder van Karel, den Dauphin, naderhandt koning, de VII van dien naam, nam zelfs zyne party aan, en ingevolve van het gene 'er vastgestelt was in eenige geheime vredehandelingen, wierdt in het jaar 1420 de vrede en te gelyk het huwelyk van Catharina van Vrankryk met Henrik gesloten. Dit geschiedde te Trojes, en het huwelyk wierdt voltrokken den 20 Juny. Dit verdrag luidde; dat Karel de VI Henrik erkende voor zyn erfgenaam van de kroon van Vrankryk; doch dat gedurende het leven van dezen Karel hy alleenlyk den naam van regent zou voeren, enz. Daar na nam men eenige steden in, die van de party van den Dauphin waren, en hunne intrede geschiedde binnen Parys den 2 November. Niettegenstaande deze vrede wierdt 'er sterk geoorloogt. Om den krygstocht uit te houden trok Henrik naar Engelandt, van waar hy met een machtigen onderstandt te rug kwam, en Dreux veroverde. Men verhaalt, dat gedurende het beleg zekere kluizenaar by Henrik is gekomen, die hem voorsloeg, dat zyn onrechtmatige staatzucht, die hem aangezet hadt om het koninkryk van Vrankryk onder zyne macht te brengen, het welk hem geenzins toekwam, hem eenige straf van den hemel zou op den hals halen; doch hy dreef den spot met deze voorspelling. Na verloop van eenige maanden wierdt hy van eene vremde kwaal aan het onderlyf aangetast, de welke gemeenlyk ambeien genoemt wordt, waar aan hy gestorven is te Vincennes in het einde van Augusty in den jare 1422, in den ouderdom van drie en zestig jaren, waar van hy negen jaren hadt geregeert. Hy liet niet meer dan een zoon na, die naar hem *Henrik* genoemt wierdt, wiens opvoeding hy aan de zorg van zyn oom, den kardinaal van Winchester, bevolen liet, de welke hem in Engelandt optrok. Het bewindt van het koninkryk wierdt opgedragen aan den hertog van Glocester, en het regentschap van dat van Vrankryk aan Jan, hertog van Bedford. Men mag hier niet vergeten te zeggen, dat zyne weduwe, Catharina van Vrankryk, hertrouwde met Owen-Tidor van Walles, en dat zy drie zonen hadt, van welke de oudste *Edmond*, graaf van Richemond, de vader van *Henrik* den VII is geweest. *Monstrelet lib.* I. *c.* 101, 140, *&c. Walsingham in Henr.* V. *Johannes Juvenalis des Ursins & le Laboureur en Charles* VI. *Polydorus Vergilius lib.* XXII. *Harpsfeld Hist. Eccl. Angl.*

HENRIK de VI volgde zyn vader Henrik den V op, nog in de wieg leggende, onder de voogdy van zyne oomen, die de koninkryken van Vrankryk en van Engelandt bestierden. Middelerwyl Karel de VI hebbende de kroon te gelyk met het leven afgelegt, liet Karel de VII, zyn zoon, zich koning kronen te Poitiers. Hy hadt niet anders in bezit dan al het gene 'er aan de overzyde van de Loïre legt, uitgezondert Guiënne; doch hy hadt op zyn kant alle de prinssen van den bloede, uitgenomen den hertog van Burgundië, alle de beste krygsoversten en de dapperste waaghalzen van het ryk. De Engelschen en die van Burgundië hadden de beste provinciën in hunne macht, geheel Normandië, en al het gene 'er legt van de Schelde af tot aan de Loïre en Saöne, uitgezondert eenige plaatsen. Zy vleiden zich in het begin met de hoop van alles ligt te zullen bemachtigen, en om dat koning Karel langen tydt zyn verblyf te Berri gehouden hadt, noemden zy hem spotsgewyze den koning van Bourges. In de veldslagen van Crevant in Anjou in het jaar 1423, van Verneüil, en in die, de welke men den slag van de Haringen noemde, om dat het gevecht aangevangen wierdt naby Rouvroy in het jaar 1429 met het aantasten van een konvoi van haringen, hadden de Franschen altydt de nederlaag, het welk den moedt der Engelschen zo krachtig verbeste, dat zy geenzins twyfelden, of zy zouden in 't kort meester van geheel Vrankryk zyn. En in der daadt al het geluk van Karel scheen af te hangen van het beleg van Orleans, welke plaats door de vyanden tot het uiterste was gebragt: doch eene jonge dochter, Johanna d'Ark genoemt, of anders de Maagdt van Orleans, deedt dit beleg opbreken in het jaar 1429, en bevocht andere voordeelen op de Engelschen, tot 'er tydt toe, dat zy haar te Rouaan deden verbranden, waar van op haren naam ARK breder gesproken is. Sedert deze doodt verachterden de zaken der Engelschen van dag tot dag. Zie lieten hunnen jongen koning binnen Parys komen, en zetten hem eene dubbelde kroon op het hoofdt in O. L. Vrouwen-kerk den 27 November in het jaar 1431. De oorlog begon middelerwyl te verzwakken door de machteloosheit van de partyen, tot het jaar 1444 toe, wanneer men het wederzyds over eene wapenschorssing van achttien maanden eens wierdt. De Engelschen hebbende de zelve verbroken in Bretagne en in Schotlandt, alwaar zy geslagen wierden, begon zulks Karel den VII hoop te geven van hen ten eenemaal uit Vrankryk te verdryven; en tot dien einde bediende hy zich van eene gunstige gelegenheit van een burgerlyken oorlog, die 'er in Engelandt ontstaan was. Rouaan ging over in het jaar 1449. In het jaar daar aan volgende wierden de Engelschen overwonnen in den veldslag van Fourmigni, tusschen Carentan en Bajeux; men verdreef hen uit Normandië en uit Guiënne, en in het jaar 1451 hadden zy in gansch Vrankryk gene andere plaatsen meer onder hunne macht dan Calais en het graafschap van Guines. Het was in dien zelven tydt, dat Richard, hertog van Jork, menende meer recht dan Henrik tot de kroon van Engelandt te hebben, hem den oorlog aandeedt, en hem voor de twede maal overwon en tot krygsgevangen maakte. Naderhandt doodde Margaretha van Anjou, dochter van Reinoud, koning van Napels, graaf van Provence, met den onderstandt van den koning van Schotlandt, dezen hertog in den veldslag van Wakefield in het jaar 1461, en verloste haren man. Doch Eduard, de zoon van dezen hertog, hebbende nieuwe krygsbenden te veldt gebragt, versloeg het leger van de koninginne, en kreeg haar gevangen in den veldslag van Tewksbury, op Paaschdag in het jaar 1471. De koning Henrik, hebbende zich tot zyne veiligheit voor dien tydt naar Schotlandt begeven, en de koningin Margaretha naar Vrankryk, liet Eduard zich koning kronen

in het jaar 1461; het welk het eerste bedryf van het treurspel was tusschen de huizen van *Jork* en van *Lankaster*, onder den naam van de *Witte Roos* voor het eerste, en van de *Rode Roos* voor het laatste. Henrik, zynde in het jaar 1465 onbekend in Engelandt gekomen, wierdt door Eduard verrascht en gevangen genomen. In het jaar 1471 wierdt hy nogmaals gered; doch naar de voordeelen, die Eduard behaalde op den grave van Warwik, deedt hy Henrik in de gevangenis om hals brengen, in den ouderdom van twee en vyftig jaren. Dit geschiedde den 21 May in het jaar 1475. Hy hadt in zyn huwelyk verwekt *Eduard*, die korten tydt voor hem gedood wierdt; en twee dochters, die beide in hunne kindsche jaren gestorven zyn. *Philippus Commin. lib.* VI. *Du Chesne Hist. Angl. lib.* XVIII & XIX

HENRIK de VII, graaf van Richemond, was de zoon van Edmond en van Margaretha, dochter van Jan, hertog van Sommerset, uit het huis van Lankaster, en kleinzoon van Owen Tidor van Walles, die heimelyk met Catharina van Vrankryk, weduwe van Henrik den V, trouwde. Deze week naar Bretagne, wanneer Henrik de VI gevangen en in de gevangenis om 't leven gebragt wierdt in het jaar 1471, en wanneer Richard de III de Engelsche kroon tot nadeel van Eduard den V onrechtmatig op zyn hoofdt hadt gezet, trok hy naar Vrankryk, en hebbende de overwinning behaalt, stelde hy zich vast op den troon in het jaar 1485, bewerende, dat hem de kroon wettelyk toekwam, als aan den oudsten van het huis van Lankaster. Hy was in der daadt uit dat huis gesproten, doch van de vrouwelyke zyde en op een verafstaande trap. Hy trouwde met Elizabeth, dochter van Eduard den IV, en wierdt gekroont den 30 October in het jaar 1485, oud zynde omtrent acht en twintig jaren. Zyne vyanden deden tot twee malen toe hun uiterste best om hem van den troon te stoten, door het middel van twee bedriegers, van welke de een den naam van graaf van Warwik aannam, en de andere dien van hertog van Jork: doch hun aanslag viel vruchteloos uit. Henrik boodt onderstandt aan den keizer Maximiliaan tegen koning Karel den VIII, die door zyn huwelyk met Anna van Bretagne veel te machtig wierdt. Hy beoorloogde ook de Schotten, stichtte eenige collegiën en geestelyke huizen voor de monniken; waar door hy den naam van Godsdienstige en van liefhebber van de letterkunst verdient heeft. Hy stierf den 21 April des jaars 1509, zynde het vier en twintigste van zyne regering, en het twee en vyftigste van zyn ouderdom. Hy hadt by zyne gemalinne acht kinderen verwekt, van welke Arthur de oudste was. Hy liet 'er niet meer dan drie na, te weten *Henrik* den VIII, zyn opvolger, en twee dochters, *Margaretha*, koningin van Schotlandt, en *Maria*, die de twede vrouw van koning Lodewyk den XII is geweest. *Polydorus Vergilius lib.* XXVI. *Harpsfeld Hist. Eccl. Angl.*

HENRIK de VIII volgde zyn vader Henrik den VII op, en wierdt gekroont den 24 Juny in den jare 1509 met zyne gemalinne Catharina van Arragon. Zy was weduwe van Arthur, den broeder van Henrik, de sedert eenigen tydt overleden was, en zelfs, als men beweert, voor de voltrekking van zyn huwelyk. Op het verzoek van paus Julius den II liet hy koning Lodewyk den XII den oorlog aanzeggen, en na dat hy zyne wapenen met die van den keizer Maximiliaan zamengevoegt hadt, tastte hy Terouane aan. Dit geschiedde in het jaar 1513. Het Fransche leger wierp gelukkelyk een onderstandt van levens-en krygsbehoeften in de stads grachten; doch by hunne te rug komst niet op hunne hoede zynde, wierden zy overvallen en merendeels nedergemaakt. Het gevecht wierdt begonnen den 18 Augusty naby Guinegate. Daar zyn twee veldslagen van dien naam voorgevallen; en deze laatste wierdt de veldslag van de Sporen genoemt, om dat de Franschen in dit gevecht zich daar van beter bedienden dan van hunne klingen. Henrik nam naderhandt Doornik in, en stak weder over zee. Op dien zelven tydt viel Jacobus de IV, koning van Schotlandt, in Engelandt, en wierdt aldaar gedood in den slag op de Tyl; en middelerwyl maakte Henrik vrede met Vrankryk door het huwelyk van zyne zuster Maria met Lodewyk den XII in het jaar 1514. Het gebeurde kort daar na, dat, Martin Luther de hervorming hebbende begonnen, Henrik, die met een groten geest begaaft was, tegen hem schreef, en dit was de reden, dat paus Leo de X, dit boek aan de kardinalen voorgelezen hebbende, hem door eene bulle den eertytel van Beschermer des geloofs gaf. Henrik bewees ook eene zonderlinge vriendschap aan koning François den I, en gedurende de gevangenis van dezen vorst wilde hy de beschermer van zyn koninkryk wezen. Dit gebeurde in het jaar 1525. Twee jaren daar na bezorgde hy insgelyks de vryheit aan paus Clemens den VI, die door de keizerlyke krygsbenden gevangen wierdt gehouden sedert de verovering van Rome in het jaar 1528. Thomas Wolsey, kardinaal, en eerste staatsbediende van Engelandt, dus ver door hoogmoedt opgeblazen, dat zyne gemene sprekwyze was: *De koning en ik*, kwalyk vergenoegt van keizer Karel den V, hadt de vermetelheit van Henrik, zyn meester, in te boezemen, dat zyn huwelyk met Catharina van Arragon niet bestaan kon, zynde strydig tegen de Goddelyke wetten, dat eene dochter met twee eige broeders na malkander trouwde. De koning, verlieft op eene staatjuffer van de koninginne, Anna van Boulen genoemt, gaf gehoor aan dezen voorslag, en begeerde, dat men den bandt van zyn huwelyk zou ontbinden. Doch den tydt niet kunnende afwachten, dat de rechters, die de paus daar toe benoemt hadt, hunne uitspraak deden, liet hy zelf zyn eerste echtverbondt te niet doen door Thomas Cranmer, aartsbisschop van Kantelberg, en trouwde met Anna van Boulen in de tegenwoordigheit van niet meer dan vier of vyf personen. Dit gebeurde in het jaar 1533. Dit huwelyk kon zo verholen niet gehouden worden, dat het niet ter ooren van den paus kwam. Hy blixemde voort den kerkelyken ban uit tegen dezen vorst, en echter stelde hy de afkondiging daar van, ten verzoeke van François den I, uit. Dat meer is, deze laatste, hebbende te Marseille met den paus gesproken, verkreeg, dat hy den kerkelyken ban niet zou laten afkondigen, ten zy hy alvorens alle bedenkelyke beweegredenen aan Henrik zou voorgehouden hebben om hem tot andere gedachten te brengen. Hy vaardigde op dien zelven tydt Jan du Bellay, bisschop van Parys, naar hem af, om hem te vermanen, dat hy zich van de gemeenschap van de Roomsche kerk niet wilde afscheiden. Deze kerkvoogdt, hebbende Henrik dus ver gebragt, dat hy hem dit beloofde, onder voorwaarde, dat de paus den kerkelyken ban niet zou afkondigen, begaf zich met allen spoedt naar Rome, om deze gewenschte tyding over te brengen, en tydt te verzoeken om den veranderlyken en moeielyken geest van Henrik om te zetten. De party van Karel den V deedt dezen tydt heel kort bepalen, en de bestemde dag verschenen zynde, zonder dat de bode, naar Engelandt afgevaardigt, te rug gekomen was, deden zy het vonnis uitspreken, en de bullen daar van op de gewonelyke plaatsen aanplakken. Twee dagen daar na kwam de bode te Rome aan, medebrengende eene wydlopige volmacht, waar mede de koning Henrik zich onderwierp aan het oordeel van den Roomschen stoel: doch het was reets te laat. De oude vader erkende alstoen den groten misslag, dien hy begaan hadt, waar door het Engelsche ryk van de Roomsche kerk is afgescheurt: want Henrik, heel vervoert door gramschap over dat zyn naam te Rome aangeplakt stondt, bragt dit gehele werk naar zyn eigen zin ten einde, met zich t' eenemaal van de onderwerping aan den paus af te scheiden, zich zelf tot hoofdt van de Engelsche kerk te verklaren, en met alle de genen, die zich tegen zyne hervorming stelden, te vervolgen. Om deze reden hebben de kardinaal Jan Fischer, Thomas Morus, en verscheide anderen, die den koning in zyn voornemen tegenstreefden, hun hoofdt op het schavot verloren. Henrik ging vervolgens een bondgenootschap aan met de Protestanten van andere landen, stondt hen de vrye inkomst in zyn ryk toe, haalde de kloosters en geestelyke huizen onder den voet, maakte zich meester van hunne goederen, vernietigde de ridderorde van Maltha, liet het proces opmaken van St. Thomas van Kantelberg, en deedt zyn gebeente verbranden. Niettegenstaande al het vorige, dewyl hy blyken van ongetrouwheit meende te hebben van Anna van Boulen, en dat hy geraakt was door de schoonheit van Johanna Seymour, liet hy de eerste het hoofdt afhouwen in het jaar 1536, en trouwde met den anderen. Johanna stierf in den arbeidt. De koning trouwde daar na met Anna van Kleef, de welke hy kort daar na verstiet in het jaar 1540, tredende in een vyfde huwelyk met Catharina Howard, dochter van den hertog van Nordfolk: doch zeggende haar gene maagdt bevonden te hebben, liet hy haar onthoofden, en trouwde in het jaar 1542 met eene weduwe, Catharina Parr genoemt, de welke hy tot zyne doodt toe behieldt. Vervolgens ving hy op nieuw den oorlog aan tegen Vrankryk en Schotlandt, en stierf den 28 January van het jaar 1547, in den ouderdom van zeven en vyftig jaren, van welke hy 'er zeven en dertig, negen maanden en zes dagen geregeert hadt. Hy liet drie kinderen na, *Maria*, *Elizabeth* en *Eduard*. Hy hadt de eerste verwekt by zyne eerste gemalinne Catharina van Arragon, de twede by Anna van Boulen, en den laatsten by Johanna Seymour. Hy ordonneerde by testament, dat Eduard hem zou opvolgen, en ingeval hy zonder kinderen kwam te sterven, zou de kroon op Maria vervallen, en indien deze insgelyks gene lyffelyke erfgenamen naliet, zou Elizabeth de kroon op het hoofdt zetten, en hare plaats bekleden. *Sanderus lib.* I & II. *de Schism. Du Bellay lib.* IV. *Hist. Guichardin lib.* XIX & XX. *Surius in Comment. Spondanus in Annal. Du Chesne hist. d'Anglet. De Larrey Geschiedenis van Engelandt* II *Deel.* Men moet by deze schryvers nog voegen de *Historie van de Reformatie van Engelandt* van *Gilbert Burnet*, bisschop van Salisbury, met zyne oordeelkundige aanmerkingen op de *Historie van de omwentelingen van Varillas*, in welke men zal vinden een verslag van byna al het geen 'er voor en tegen Henrik den VIII en van Anna van Boulen gezegt is.

Koningen van Bohemen.

HENRIK de I, hertog van Bohemen en bisschop van Praag. Zie BRZETISLAUS. (Henrik)

HENRIK de II, hertog van Karinthië, wierdt koning van Bohemen in het jaar 1307. Hy was getrouwt met Anna, dochter van Wenceslaus den II, en wierdt op den koninklyken setel geplaatst na de doodt van Rudolph, hertog van Oostenryk, zoon van den keizer Albert den I. Zyn vremd gedrag was oorzaak, dat hy vyanden kreeg, in dier voegen, dat hy niet aangenaam zynde aan zyne onderdanen, in de gemene staatsvergadering, gehouden in het jaar 1320, afgezet wierdt, en men stelde in zyn plaats Johannes van Luxemburg, zoon van keizer Henrik den VII. *Dubrav. Hist. Bohem.*

Koningen van Castilie.

HENRIK, de I van dien naam, koning van Castilië, was de zoon van Alphonsus den IX, gezegt de Goede, en van Eleonora van Engelandt. Hy volgde in den ouderdom van zeven of acht jaren zyn vader op in het jaar 1214. Die van het stamhuis van Lara, die dezen jongen vorst uit de handen van zyne moeie, de koninginne van Leon, getrokken hadden, waren oorzaak, dat de machtigste heeren van het koninkryk de wapenen tegen hen opnamen. Deze oorlog hadt zeer droevige gevolgen. De koning Henrik wierdt gekwetst van een steen, die van het dak viel, terwyl hy op een toren speelde, en stierf aan die wondt elf dagen daar na. Dit gebeurde in de maandt van Juny van het jaar 1217, na eene regering van twee jaren en negen maanden. Hy liet gene kinderen na, en Alphonsus de IX, koning van Leon, maakte zich meester van zyn koninkryk, gelyk op eene andere plaats breder gezegt is. *Rodericus Rer. Hist. lib.* VIII. *cap. ult. lib.* IX. *cap.* 4. *Mariana lib.* XI. *c.* 3 *&* 6.

HENRIK de II, gezegt *de la Merced*, voerde den tytel van graaf van Tristamare voor dat hy tot de kroon kwam. Hy was de natuurlyke zoon van Alphonsus den XI, door hem, met nog vier andere, by eene minnaresse geteelt. De zelve Alphonsus hadt van Maria van Portugal, zyne wettige gemalinne, nagelaten *Petrus*, aan welken men met recht den bynaam van den Wreden gegeven hadt, en die hem in het ryk opvolgde. Deze, begaande alle ongerechtigheden, de welke een dwingelandt machtig is uit te voeren, en hebbende voor eerst zyne gemalin Blanka van Bourbon op eene onmenschelyke wyze om hals laten brengen, en daar na zyne eige moeder en een van de broeders van Henrik, hadt nog nieuwe aanslagen in het hoofdt, en was menigmaal uit op het leven van anderen. Deze graaf stondt tegen hem op met het grootste gedeelte van het koninkryk. Nochtans zyne macht en die van zyne aanhangers te zwak zynde, wierdt hy in den aanvang overvallen, het welk hem de gedachten deedt krygen om zich naar Vrankryk te begeven, van waar hy te rug komende met een aanmerkelyken onderstandt, dien koning Karel de V hem verschaft hadt, onder het beleidt van den grave van la Marche en van Bertrand du Guesclin, bemachtigde hy verscheide plaatsen, en gansch Castilië onderwierp zich zyne wapenen. Niettegenstaande dit verlies wist Petrus zich te herstellen in het jaar 1367 met hulp van de Engelschen, die nydig waren over de voordeelen, de welke de Fransche krygsbenden behaalt hadden, en Henrik verloor den veldslag. Petrus de Wrede ving op nieuw zyne geweldenaryen aan; in dier voegen, dat de Castilianen Henrik te rug riepen. Hy kwam weder in 't veldt, ondersteunt door de Franschen, en zette Petrus achter na tot by een slot, Montiel genoemt, alwaar men hem ter doodt bragt in het jaar 1369. Aldus is dit koninkryk onder het bezit van Henrik en van zyne nakomelingen gebleven, de welke het zelve nog hedendaags in vollen eigendom bezitten. Hy wierdt gekroont in het zelve jaar 1369. De koningen van Arragon, van Navarre, van Portugal, van Grenade, en zelfs Jan, hertog van Lankaster, zoon van Eduard, koning van Engelandt, die de dochter van Petrus den Wreden getrouwt hadt, wilden hem zamen van den troon stoten: doch alle de pogingen, die zy deden, vielen tot hunne schade vruchteloos uit: want Henrik overwon hen alle, en noodzaakte hen de vrede te verzoeken. De koning van Grenade, die beducht was, dat die van Castilië, gene vyanden meer hebbende, de welke hy beoorloogde, hem zelfs mogt op het lyf vallen, liet hem met vergift om het leven brengen, en hy stierf op maandag den 30 May in het jaar 1379, zynde het tiende jaar sedert zyne kroning. Hy liet na van Johanna Manuël *Johannes* den I, die hem in het ryk is opgevolgt. *Garibay Hist. Hisp. lib.* XXV. *cap.* 20. *Mariana lib.* XVII. *Surita Ind. lib.* III. *Froissard. Belleforest & Argentré Hist. de Bretagn. lib.* V, VI, VII *&* IX.

HENRIK de III, zoon van Jan, die de zoon van Henrik *de la Merced* was, hadt den bynaam van den Ziekelyken, om dat hy, zyn vader in den ouderdom van elf jaren opgevolgt zynde, altydt heel zwak van gezondheit is geweest. Dit geschiedde in het jaar 1390. Het ryk wierdt gedurende zyne minderjarigheit gestoort door de staatzucht van de genen, die het opperbevel wilden voeren. Wanneer hy tot de jaren en genoegzame bekwaamheit gevordert was om zelf zyn ryk te kunnen bestieren, stelde hy zich tegen deze wanorders, en wilde nog drie malen 's weeks gehoor geven aan zyne onderdanen. In dien tydt, die hy zo voordeelig gebruikte tot het gemene best, deedt hem de koning van Portugal den oorlog aan: doch hy dreef dien koning te rug, zo wel als dien van Grenade, die hem kwam beoorlogen; maar hy hadt het vermaak niet van te zien wat uitslag een talryk leger, het welk hy tegen de Moren hadt in het veldt gebragt, in zynen krygstocht zoude hebben: want hy stierf te Toledo in het jaar 1406, zynde het begin van het zeventiende jaar van zyne regering, en het zeven en twintigste van zynen ouderdom. Hy liet na by Maria van Arragon *Henrik* en *Izabelle*, die hem opgevolgt zyn. *Mariana lib.* XVIII *&* XIX.

HENRIK de IV, gezegt de *Onmachtige* en de *Milddadige*, wierdt koning na de doodt van zyn vader Johannes den II in het jaar 1454, zynde dertig jaren oud. In het begin van zyne regering leide hy eenige verschillen in der minne by, die hy hadt met den koning van Navarre; en daar na wendde hy zyne wapenen tegen Ismaël, koning van Grenade, en naderhandt tegen Muley-Hazem. Henrik trouwde in zyn eerste huwelyk met Blanka van Navarre, van welke hy in het jaar 1453 gescheiden wierdt, en in zyn twede met Johanna van Porta. Middelerwyl, alzo hy gene kinderen hadt, en onbekwaam was om 'er te kunnen voortbrengen, zegt men, dat hy zyne gemalin verzocht, dat zy wilde toestaan, dat Bertrand van la Cuëva, zyn gunsteling, zyn gebrek mogt vergoeden; en in der daadt, de koningin wierdt zwanger, en bragt een dochtertie ter wereldt, de welke *Johanna* genoemt wierdt. Bertrand kreeg tot vergelding het graafschap van Ledesma, het grootmeesterschap van St. Jakob, en meer andere bedieningen van de aanzienlykste van het gehele koninkryk. De groten van 't ryk morden daar over, en wendden alle mogelyke middelen aan om Henrik de kroon van het hoofdt te rukken, en wel meest in het jaar 1465. Hy behieldt die nochtans tot het jaar 1474, wanneer hy stierf te Segovia den 2 of 11 December. Men verzekert, dat hy op zyn doodbedt Johanna, zyne gewaande dochter, tot erfgenaam van de kroon verklaarde. Hier uit ontstondt de oorlog tusschen haar en Izabelie, de zuster van Henrik, getrouwt met Ferdinand van Arragon. De laatste behieldt de overhandt. *Mariana lib.* XXII, XXIII *&* XXIV. *Hist. Hisp. Surita.* enz.

HENRIK de V, van Castilië, de zoon van Ferdinand den III, nam de wapenen op tegen zyn broeder Alphonsus, koning van Castilië en van Leon: doch hy verloor een merkelyk gedeelte van zyne krygsbenden zonder eenig voordeel behaalt te hebben, waar door hy genoodzaakt was Lodewyk den IX, koning van Vrankryk, en Lodewyk den I, koning van Sicilië, om onderstandt te verzoeken. De laatste begunstigde hem byzonderlyk met zyne vriendschap en met zyne weldaden; niettemin noodzaakte deze ondankbare in het vervolg den jongen Conradyn, zoon van Conraad, om de wapenen op te vatten tegen Karel, den welken hy wilde onttronen: doch zyn aanslag mislukte hem, en het leger van Conradyn wierdt geslagen in het jaar 1268. Deze jonge vorst, op de vlucht gevat zynde, hadt het ongeluk van zyn hoofdt te verliezen, en Henrik wierdt in eene yzere kooi met eene zware ketting om den hals opgesloten, en aldus door het gehele koninkryk van Napels en van Sicilië tot spot omgeleid. *Mezeray Histoire de Saint Louis.*

Koningen van Jeruzalem en van Cyprus, en graven van Champagne.

HENRIK *van Champagne*, gezegt de Jonge, koning van Jeruzalem, was de oudste zoon van Henrik den I, gezegt de Milddadige, of de Ryke, graaf van Champagne, en van Maria van Vrankryk. Na de doodt van zyne eerste gemalinne, Ermenzette, dochter van Henrik, markgraaf van Namen, liet hy den grave van Champagne by zyn jonger broeder Thibaud den V, en trok naar het H. Landt, alwaar hy met Izabelle, koninginne van Jeruzalem, trouwde. Deze was de dochter van den koning Amauri, en toen ter tydt weduwe van Conraad, markgrave van Montferrat, om 't leven gebragt door twee moordenaars voor de stadt Tyrus in den jare 1192. Henrik stierf van een val uit het venster in den jare 1197, alatende twee dochters, namentlyk *Alix*, getrouwt met Hugo van Lusignan, den I van dien naam, koning van Cyprus, en *Philippine*, die in den jare 1214 met Erard van Briënne trouwde. Velen waren van gevoelen, dat dit huwelyk van Henrik met Izabelle niet wettig was, ter oorzake, dat Aufroi, of Infroi van Thoron, haar eerste man, van welken Conraad haar hadt weggevoert, nog in het leven was; het welk de reden was, dat 'er een groot verschil ontstondt, het welk in Vrankryk grote opschudding veroorzaakte in den jare 1216, en bygelegt wierdt in den jare 1221 tusschen Erard van Briënne en Thibaud den VI, vader van Henrik, koning van Navarre, waar van reets gesproken is. Deze was de III van dien naam, graaf van Champagne. Henrik de Jonge, koning van Jeruzalem, is de II. Hy was de zoon, gelyk gezegt is, van Henrik den I, gezegt de Milddadige, of de Ryke, graaf van Champagne en van Brie, die twee tochten naar het H. Landt deedt, en stierf te Trojes in den jare 1180. Hy was getrouwt met Maria van Vrankryk, dochter van koning Lodewyk den Jongen, by welke hy verwekte *Henrik*, koning van Jeruzalem; *Thibaud*, den V, graaf van Champagne; *Scholastika*, gemalin van Willem, grave van Viënne en van Macon, en *Maria*, getrouwt met Boudewyn, grave van Vlaanderen, keizer van Constantinopel. Men kan deswegen nazien het Byvoegsel van den monnik van *Anchin* tot de Jaarboeken van *Sigebertus*; de gedenkschriften van de graven van Champagne, gedrukt in de werken van *Petrus Petavius*, en in het byzonder *Canut. lib.* III, *fol.* 200. enz.

HENRIK *van Lusignan*, de I van dien naam, koning van Cyprus, volgde zynen vader Hugo den I op, en stierf in den jare 1253. Hy hadt twee vrouwen; de eerste was Stephania, zuster van Aiton, koning van Armenië; en in zyn twede huwelyk trouwde hy met Placentia, dochter van Boëmond den IV, vorst van Antiochië, moeder van Hugo den II. *Henrik* de II, zoon van Hugo den III, volgde zyn broeder Jan op omtrent den jare 1283, en wierdt koning van Jeruzalem gekroont. Hy stierf zonder kinderen na te laten in den jare 1316.

Ko-

Koningen van Navarre.

HENRIK, de I van dien naam, koning van Navarre, gezegt *de Vette*, was de zoon van Thibaud den VI, bygenaamt *de Grote* en *de Liedtjesmaker*, graaf van Champagne, verwekt by zyne derde gemalinne Margaretha van Bourbon. Hy volgde zynen broeder Thibaud, den II van dien naam, koning en zevende graaf, op in den jare 1270, of 1271, en ftierf te Pampelona, zynde in zyn vet gefmoort, den 21 July des jaars 1274. Hy hadt by zyne gemalinne Blanka van Artois, dochter van Robert, broeder van St. Lodewyk, een zoon, die door de minnemoeder om hals gebragt wierdt, hebbende hem uit het venfter laten vallen, en eene dochter, *Johanna* genaamt, die de vrouw van koning Philips den Schonen is geweeft. Blanka tradt in een tweede huwelyk met Edmond, grave van Lankafter, tweden zoon van Henrik den III, koning van Engelandt, en van Eleonora van Provence. *Nangis in Chron. & Philipp.* III.

HENRIK *van Albret*, de II van dien naam, koning van Navarre, prins van Bearn, graaf van Foix, enz. was de zoon van Jan, heer van Albret, koning van Navarre, en van Catharina van Foix. Hy wierdt te Sanguefla geboren in den jare 1503, en kreeg van de nalatenfchap van zyn vader in den jare 1516 een klein gedeelte van het koninkryk aan deze zyde van het Pyreneefche gebergte. Ferdinand, koning van Arragon, hadt het overige rechtmatig in bezit genomen, gelyk op eene andere plaats gezegt wordt. Hy kreeg byna geheel Navarre weder in den jare 1520: doch hy verloor het zelve korten tydt daar na weder. De koning Henrik hadt het ongeluk van niet te kunnen herftelt worden in zyne ftaten. Hy trouwde in den jare 1527 met Margaretha van Orleans, eenige zufter van koning François den I, en ftierf te Hagetmau in Bearn den 26 May des jaars 1555, en wierdt ter aarde beftelt in de kerk van Lescar. Hy hadt in zyn huwelyk verwekt *Jan*, die jong geftorven is, en *Johanna*, koningin van Navarre, gemalin van Antony van Bourbon, en moeder van koning Henrik den Groten.

Koningen van Portugal.

HENRIK *van Burgundië*, graaf van Portugal, was de vierde zoon van Henrik, gefproten uit Robert van Vrankryk, zoon van den koning Robert, en broeder van Hugo den I, en van Eudes den I, na malkander hertogen van Burgundië. Hy trok naar Spanje omtrent den jare 1089, of, naar het zeggen van anderen, in den jare 1096, en veroverde aldaar op de Moren het koninkryk van Portugal. Hy hadt onderftandt gezonden aan Alphonfus den VI, koning van Caftilië, en deze vorft fprong hem insgelyks in het vervolg by tot het veroveren van dat landt, en liet hem met Therefia trouwen, die hy gewonnen hadt by Ximene van Guzman, zyne minnareffe. Henrik verwekte by haar *Alphonfus Henriquez*, koning van Portugal, en twee dochters. Hy hieldt zyne gewoonlyke verblyfplaats te Conimbria, en ftierf in het beleg van Aftorga den 1 November des jaars 1112, in den ouderdom van omtrent vyftig jaren. Eenige fchryvers zyn van gevoelen geweeft, dat deze vorft affftamde van het huis van Lotharingen; doch hedendaags twyfelt men niet meer, of hy heeft de eer gehad van uit het ftamhuis van Vrankryk gefproten te zyn, het welk de nieuwsgierigen zullen kunnen zien in de verhandeling van den oorfpronk van de koningen van Portugal, de welke door *Theodorus Godefroi* in het licht is gegeven in den jare 1624. Men kan ook te rade gaan *Sammarthanus Hift. de la maifon de France. Vafconcellos, Eduard Nunnez*, enz.

HENRIK, kardinaal, en daar na koning van Portugal, de vyfde zoon van den koning Emanuël en van Maria van Caftilië. Hy was te voren aartsbiffchop van Braga, van Liffebon en van Evora. Paulus de III wydde hem kardinaal in den jare 1546. Naderhandt in den jare 1578 volgde hy in het ryk op zyn kleinneef Sebaftiaan, zoon van Jan, prins van Portugal, geftorven by het leven van zyn vader Jan den III, broeder van Henrik, van welken hier gefproken wordt. Deze Sebaftiaan wierdt gedood in Afrika in den veldflag van Alkazer, en na zyne doodt wierdt Henrik, kardinaal van de priefterlyke orde, op den troon geplaatft. Dewyl hy reets bejaard was, en dat 'er drie of vier vorften naar zyne kroon ftonden, hieldt men eene algemene vergadering van alle de ryksftanden in den jare 1579, om een opvolger na hem te verkiezen. Dit werk gingzo gemakkelyk niet toe. De koning ftierf ondertuffchen in het einde van de maandt January des jaars 1580, in den ouderdom van acht en zestig jaren, na eene regering van een jaar, vyf maanden en vyf dagen. Philips de II, koning van Spanje, nam dit koninkryk in bezit, en de Spanjaarden hebben het zelve onder hun gebiedt gehouden tot den jare 1640, wanneer Jan de IV, uit het huis van Bragance, tot koning van Portugal wierdt uitgeroepen.

Prins van het huis van Vrankryk.

HENRIK *van Vrankryk*, zoon van koning Lodewyk den VI, gezegt de Dikke, en van Adelaïs van Savoje, was eerft kanunnik van Parys, naderhandt aartsdiaken van Orleans, en abt van verfcheide abdyen; doch hy ftondt alle deze kerkelyke voordeelen aan zyn broeder Philips af, en wierdt monnik te Clervaux onder St. Bernardus in den jare 1149. Naderhandt wierdt hy tot biffchop van Beauvais verkozen, en daar na tot aartsbiffchop van Rheims, alwaar hy geftorven is in den jare

1175. Verfcheide fchryvers fpreken van hem. *Albericus. Vincentius van Beauvais P. III. hift. Bucelinus lib. I. Galloftand. c. 41. Cefarius Clarævallenfis lib. I. c. 19. Nicolaus Clarævallenf. ep. I & XXXIX. De fchryver van het Leven van St. Bernardus lib. IV. c. 3. Sirmondus in not. ad Petrum Cellenfem. Vion. lib. I. cap. 45. & lib. IV. cap. 25. Sammarthanus Hift. de la maifon de France lib. XII. Idem Gall. Chrift. Tom.* I & II.

Prins van het huis van Burgundie.

HENRIK *van Burgundië*, zoon van Robert van Vrankryk; de I van dien naam, hertog van Burgundië, was tegenwoordig in den jare 1059 by de zalving van koning Philips den I, die te Rheims gefchiedde, naar de gifling van Du Chefne. Hy ftierf by het leven van zyn vader in den jare 1066, en liet na by zyne gemalinne Sibylla, dochter van Reinaud den I, grave van Burgundië, *Hugo* den I en *Eudes* den I, bygenaamt *Borel*, beide hertogen van Burgundië; *Robert*, biffchop van Langres; *Henrik*, ftamvader van de koningen van Portugal; *Reinaud*, abt van Flavigny; *Aldearde*, derde vrouw van Guido Godefroi, gezegt Willem de VIII, hertog van Guiënne en graaf van Poitou; *Beatrix*, vrouw van Guido den I, heer van Vignori, en *Helie*, of *Elize*, van welke niet dan de naam gemeld wordt. *Du Chefne. Sammarthanus. Du Cange*, enz.

Prinssen van het huis van Bourbon.

HENRIK *van Bourbon*, de I van dien naam, prins van Condé, hertog van Anguien, Pair van Vrankryk, enz. was de zoon van Lodewyk van Bourbon, den I van dien naam, prinfle van Condé, en van zyne eerfte gemalinne, Eleonora van Roie. Hy wierdt geboren te la Ferté aan de Jouare den 29 December des jaars 1552. Hy liet zyne heldhaftigheit uitblinken in verfcheide voorvallen. Hy woonde in den jare 1573 het eerfte beleg van Rochelle by met den hertog van Anjou, die naderhandt koning Henrik de III geweeft is. Daar na hebbende zich tot de party van de Hugonoten begeven, van welke zyn vader een van de voornaamfte hoofden geweeft was, veroverde hy de ftadt Brouage, de welke hy kort daar na verloor; maakte zich meefter van la Fere, en trok naar Engelandt en naar Duitfchlandt, om aldaar onderftandt te verzoeken. Deze prins woonde den veldflag van Coutras by in den jare 1587, en wierdt door vergift om 't leven gebragt te St. Jan d'Angeli den 5 Maart des jaars 1588. Hy trouwde in zyn eerfte huwelyk, in den jare 1572, met Maria van Cleves, markgravinne van Ifles, enz. jonger dochter van François van Cleves, den I van dien naam, hertog van Nevers, en van Margaretha van Bourbon-Vendôme, by welke hy verwekte *Catharina van Bourbon*, ongetrouwt geftorven in den jare 1595. Hy ging een twede huwelyk aan in den jare 1586 met Charlotta Catharina van la Tremouïlle, dochter van Lodewyk den III, hertog van Touars, en van Johanna van Montmorenci, by welke hy verwekte *Henrik van Bourbon*, den II van dien naam, en *Eleonora*, getrouwt in den jare 1606 met Philips Willem van Naffau, prinfle van Oranje, geftorven in den jare 1619. *Thuanus. D'Avila. P. Matthæus. Sammarthanus. Mezeray.* enz.

HENRIK *van Bourbon*, de II van dien naam, prins van Condé, eerfte prins van den bloede, Pair en grootmeefter van Vrankryk, hertog van Anguien, van Chateauroux, van Montmorenci, enz. gouverneur van Burgundië, van Breffe en van Berri, wierdt geboren te St. Jan d'Angeli den 1 September des jaars 1588. Koning Henrik de IV ontnam hem den Hugonoten, om hem in den Roomfchen Godsdienft op te trekken. Hy bekleedde de plaats van hertog van Burgundië by de zalving van koning Lodewyk den XIII in den jare 1610, en den dag daar aan volgende wierdt hy omhangen met den halsbandt van de ridderorde van den H. Geeft. Eenigen tydt daar na kreeg hy moeielykheit met de koninginne, die regentin van 't ryk was, en kwam daar na tot een vergelyk door de vredehandeling van St. Menehould, en hy verfelde den koning in den jare 1614, wanneer hy meerderjarig verklaart wierdt, den 2 October. Deze vorft liet korten tydt daar na eenig misnoegen blyken, het welk men meende verdwenen te zyn door de vredehandeling van Loudun in den jare 1615, en echter wierdt hy in hechtenis genomen den 1 September des jaars 1616, en in de Baftille gevangen gezet, waar uit hy niet dan in den jare 1619 los raakte. Daar na bemachtigde hy de ftadt Sancerre op de Hugonoten in den jare 1621. Hy volgde den koning in de belegeringen, die hy ondernam tegen de wederfpannige fteden, en hadt het opperbevel over de voorhoede in den veldflag van Rié in den jare 1622. Na de overlevering van Montpellier deedt hy een tocht naar Italië, zynde daar henen geweken in den jare 1609. Korten tydt na zyn huwelyk met Charlotta Margaretha van Montmorenci, jonger dochter van Henrik den I, hertog van Montmorenci, Pair en konneftabel van Vrankryk, en van Louïze van Budos, zyne twede gemalinne. Op zyne te rug komft begiftigde hem de koning met het opperbevelhebberfchap over zyne legers in Guiënne en in Languedok, en hy veroverde verfcheide plaatfen van de Hugonoten. Hy kreeg het gouvernement van Nanci en van Lotharingen in den jare 1635, en in het jaar daar aan volgende voerde hy het oppergebiedt over het leger van den koning in het Franche-Comté, alwaar het beleg van Dole hem niet wel gelukte. Zyne dapperheit muntte uit in het Rouffillon door de verovering van het kafteel van Salfes in den jare 1639, en door die van de ftadt van Elne in den jare 1642. Vervolgens,

gens, na de doodt van den koning, wierdt hy aangestelt tot opperhoofdt van den Raadt en eersten staatsbedienaar onder het regentschap, gedurende de minderjarigheit van koning Lodewyk den Groten. De prins van Condé deedt zeer voordeelige diensten in deze gelegenheden, en stierf te Parys den 26 December des jaars 1646. Zyn lyk wierdt naar St. Valeri gebragt; zyn hert naar de kerk van St. Lodewyk van de Vaders Jesuiten van Parys, zyne ingewanden in zyne kapel der Vaders Minimen van de koninklyke plaats. De prins van Condé hadt verwekt by Charlotta Margaretha van Montmorenci, zyne gemalinne, drie zonen, alle jong gestorven, als: *Lodewyk van Bourbon*, den II van dien naam, prins van Condé; *Armand*, prins van Conti; en *Anna Genoveva*, gemalin van Henrik van Orleans, den II van dien naam, hertog van Longueville.

HENRIK *van Bourbon*, hertog van Montpensier, van Chateleraud en van St. Fargeau, Pair van Vrankryk, souverein van Dombes, prins van la Roche-sur-Jon, Dauphin van Auvergne, enz. gouverneur van 't Dauphiné en van Normandië, was de zoon van François van Bourbon en van Henrina Catharina van Jojeuze. Hy wierdt geboren te Mezieres in Touraine den 12 May des jaars 1573. Hy voerde den tytel van prins van Dombes by het leven van zyn vader. Hy hadt het oppergebiedt over 's konings leger in Bretagne tegen den hertog van Mercœur, en veroverde aldaar verscheide plaatsen, doch hy wierdt overwonnen in den veldslag van Craon. Hy hadt zich zamengevoegt met François van Bourbon, prins van Conti, en zy hadden gezamentlyk de stadt van Craon, aan de rivier Oudon gelegen, met een beleg ingesloten. De hertog van Mercœur naderde met zyn leger om de zelve by te springen. De twee vorsten, die elkander niet wel verstonden, lieten hem den vryen overtocht van de rivier toe, en braken op klaren dag het beleg op. Men zette hen achter na den 25 May des jaars 1592, en zy wierden uit het veldt geslagen. Zy verloren twaalf honderd mannen, hun geschut, en de steden van Chateau-Gontier, Majenne en Laval. François, hertog van Montpensier, stierf den 4 Juny van het zelve jaar. De prins Henrik, zyn zoon, wierdt alstoen begiftigt met het landvoogdyschap van Normandië, en bragt de overige steden, die nog voor het eedgenootschap waren, onder. Hy voerde het bevel over de voorhoede in het beleg van Amiens in den jare 1597. Hy bekleedde de plaats van hertog van Guiënne op de zalving van koning Henrik den IV, den welken hy verselde in de verovering van Bresse en van Savoje. Hy ontfing het lint van de ridderorde van den H. Geest; bekleedde het voorzitterschap in de vergadering van de landstanden te Rouaan, en stierf te Parys den 27 February des jaars 1608. Deze prins was getrouwt in den jare 1599 met Henrina Catharina van Jojeuze, gravinne van Bouchage, enz. by welke hy eene eenige dochter hadt, namentlyk *Maria van Bourbon*, hertogin van Montpensier, getrouwt in den jare 1626 met Gaston Jan Baptista van Vrankryk, hertog van Orleans, en gestorven den 4 Juny des jaars 1627. *Thuanus. D'Avila. P. Matthias. Sammarthanus. Mezeray.* enz.

Prinssen van het huis van Orleans.

HENRIK *van Orleans*, de I van dien naam, hertog van Longueville en van Estouteville, souverein van Neuf-Chatel en van Vallengin, in Zwitserlandt, graaf van Dunois en van Tankarville, Pair en grootkamerheer van Vrankryk, ridder van des konings ordens, en gouverneur van Pikardië, was de zoon van Eleonoor van Orleans, hertog van Longueville, enz. en van Maria van Bourbon, hertoginne van Estouteville. Hy kleefde de party aan van koning Henrik den III tegen de streng van het eedgenootschap, en na de droevige doodt van dezen koning betoonde hy de zelve getrouwheit aan Henrik den Groten, die hem het beleidt van een gedeelte van zyne krygsbenden vertrouwde in den jare 1589. In de maandt van Juny in het zelve jaar versloeg hy de krygsmacht van het eedgenootschap, de welke Senlis poogde te herwinnen onder het beleidt van den hertog van Aumale. Hy bragt den koning onderstandt toe, die voor Dieppe lag, in het laatste van het zelve jaar. Hy diende in het beleg van Rouaan en van Laon, en stierf te Amiens den 29 April des jaars 1595 door een vremd toeval. Terwyl hy binnen Dourlens zou trekken, wierdt hy door een musketschoot in het hoofdt getroffen onder de eerschoten, die men deedt ten gevalle van zyne inkomst. Anderen zeggen, dat hy daar eene monstering van het krygsvolk deedt. Zyn lyk wierdt ter aarde bestelt te Chateau-Dun, en zyn hert wierdt in de kapel van Orleans, die de Celestyner monniken van Parys toekomt, statiglyk bygezet. Hy was getrouwt in den jare 1588 met Catharina van Gonzaga-Cleves, oudste dochter van Lodewyk, prins van Mantua, en verwekte by de zelve *Henrik* den II, hertog van Longueville. *Thuanus. P. Matthias. Sammarthanus. Mezeray.* enz.

HENRIK *van Orleans*, de II van dien naam, hertog van Longueville, enz. Pair van Vrankryk, ridder van des konings ordens, landvoogdt van Pikardië, en naderhandt van Normandië, wierdt eenige dagen voor de doodt van zynen vader geboren in den jare 1595. Koning Henrik de IV hieldt hem als peter ten doop, en gaf hem zynen naam en het landvoogdyschap van Pikardië: doch gedurende zyne minderjarigheit belastte hy daar mede François van Orleans, graaf van St. Pauls, zyn vaderlyken oom. Hy heeft een eerlyken naam verkregen door zyne goedaardigheit, door zyn wys gedrag en door zyne edelmoedige en liefdadige genegenheden. Hy heeft het oppergebiedt gevoert over des konings legers in Lotharingen, in het Franche-Comté, in Duitschlandt, in Italië, en elders. Hy wierdt in den jare 1644 naar Munster gezonden, om aldaar met de bevoegtheit van eerste gevolmachtigde over de vrede te handelen. Naderhandt wierdt hy met de prinssen van Condé en van Conti in hechtenis genomen in den jare 1650, en in het jaar daar aan volgende weder op vrye voeten gestelt. Deze prins stierf te Rouaan den 11 May jaars 1663. Zyn lyk wierdt in de kapel van Chateau-Dun, en zyn hert in die van Orleans, de Celestyner monniken van Parys toebehorende, ter aarde bestelt, alwaar hy eene prachtige grafstede van wit marmer heeft, de welke de vrouw van Longueville, zyne weduw, aldaar voor hem heeft laten oprechten. Hy trouwde in den jare 1617 met Louïze van Bourbon, dochter van Karel, graaf van Soissons, by welke hy twee zonen won, die beide jong gestorven zyn, en *Maria van Orleans*, getrouwt in den jare 1657 met Henrik van Savoje, den II van dien naam, hertog van Nemours. Naderhandt nam hy in den jare 1642 tot zyne twede gemalinne Anna Genoveva van Bourbon, dochter van Henrik den II, prins van Condé, by welke hy verwekt heeft *Jan Lodewyk Karel van Orleans*, hertog van Longueville, die priester geworden is in den jare 1669; *Karel Paris*, hertog van Longueville, gedood naby 't tolhuis den 12 Juny des jaars 1672, gelyk elders gezegt is, en twee dochters, die in hunne kindschheit gestorven zyn. Henrik de II, hertog van Longueville, hadt ook eene natuurlyke dochter, *Catharina Angelika* genaamt, abdisse van St. Pieter van Rheims, en daar na van Maubuisson, alwaar zy gestorven is den 17 July des jaars 1664.

HENRIK *van Vrankryk*, grootprioor van Vrankryk, landvoogdt van Provence, en admiraal der zeën van het Oosten, was de natuurlyke zoon van koning Henrik den II, die hem hadt overgewonnen by eene Schotsche jonkvrouwe, van Leviston genoemt. Hy woonde het beleg van Rochelle by in den jare 1573, en liet zich in verscheide andere voorvallen vinden. Hy wierdt gedood te Aix door Philips Altoviti den 2 Juny des jaars 1586. De grootprioor hadt eenig misnoegen tegen Altoviti opgevat, den welken hy op zekeren tydt ziende uit het venster van een herberg leggen, en op de kamer komende, daar hy was, hem een stoot van een degen toebragt. Altoviti, zich gewond voelende, verloor het ontzag te gelyk met het leven; want zyn degen trekkende, doorstak hy den grootprioor, die op de plaats zelf dood ter aarde viel. *Thuanus Hist. Mezeray Hist. de Franc. Bouche Hist. de Prov.*

Prinssen van het huis van Lotharingen.

HENRIK *van Lotharingen*, de I van dien naam, hertog van Guize, prins van Joinville, Pair en grootmeester van Vrankryk, ridder van de ordens van den koning, generaal van zyne legers, en landvoogdt van Champagne en van Brie, was de oudste zoon van François van Lotharingen, hertog van Guize, en van Anna van Est. Hy wierdt geboren den 3 December des jaars 1550. Hy maakte zynen naam roemruchtig; maar zyne onmatige staatzucht was oorzaak van zyne doodt. Hy was maar in het elfde jaar van zyn ouderdom getreden, wanneer hy het ampt van grootkamerheer bekleedde by de zalving van koning Karel den IX in den jare 1561. Na dezen tydt, te weten in den jare 1567, ging hy den oorlog voeren in Hungarië tegen de Turken. Op zyne te rug komst gaf hy in alle de voorvallen gedurende de inlandsche oorlogen tegen de Hugonoten blyken van zyne dapperheit. Hy woonde de ontmoeting van Messignak by op den 25 October des jaars 1568. Hy voerde het oppergebiedt over de achterhoede in den veldslag van Jarnak in den jare 1569, en in het vervolg wierdt hy door den hertog van Anjou, die opperbevelhebber van het leger was, naar Lusignan gezonden, welke plaats door de Hugonoten belegert was. Doch hebbende onderwegen vernomen, dat het kasteel reets overgegaan was, viel hy in Poitiers den 22 July, en verdedigde deze stadt mer eene seldzame dapperheit, die insgelyks door de Hugonoten belegert was onder het beleidt van den admiraal van Coligni, welk beleg zy niet eer opbraken dan op den 8 September daar aan volgende. In het jaar daar na wierdt hy gekwetst in den veldslag van Montcontour, en liet zyne heldhaftigheit uitmunten in het beleg van Rochelle in den jare 1573, alwaar hy zeer gelukkig het gevaar van zyn leven te verliezen te boven kwam. Weinig tyds te voren hadt hy vry groter gevaar gelopen van om hals te raken. De hertog van Guize was een van de welgemaaktste prinssen van zynen tydt, en die met eene grote welsprekendheit, kloekmoedigheit en verstandt begaaft was. Deze hoedanigheden waren oorzaak, dat hy wonder wel met de hoofsche vrouwen stondt, en mevrouw Margaretha van Vrankryk, die naderhandt koningin van Navarre geworden is, hadt eene zonderlinge achting voor hem. Koning Karel de IX, die besloten hadt deze princes uit te huwelyken aan den koning van Navarre, liet zyn misnoegen daar over blyken, en nam voor van zich van den hertog van Guize te ontdoen. Hy belastte Henrik van Angoulême, zyn natuurlyken broeder, dat hy den hertog kwalyk zou bejegenen, om aldus onder hen woorden te krygen, wanneer men op de jagt zou wezen, en hem te doden. De hertog van Guize, zynde van dit besluit gewaarschuwt door François van Balsak van Entragues, liet na van de jagt by te wonen; en om alle voorwerpen van vermoeden voor den koning uit den weg te nemen schikte hy zich naar de aanrading van Anna van Est, zyne moeder, en trouwde in den jare 1570 met Catharina van Cleves, gravin-

vinne van Eu, twede dochter van François van Cleves, hertog van Nevers, en van Margaretha van Bourbon-Vendôme, en toen ter tydt weduwe van Antony van Croüi, prins van Porcien. Naderhandt bewerkte de hertog van Guize de droevige en wrede uitvoering van de zogenoemde Bruiloft van Parys. Hy ontfing, in de hoedanigheit van grootmeester van des konings hofhouding, de afgezanten van Polen, die aan den hertog van Anjou de tyding bragten van zyne verkiezing tot de Poolsche kroon, en na de doodt van koning Karel den IX bekleedde hy de plaats van hertog van Guiënne by de zalving van koning Henrik den III. Hy versloeg de krygsbenden, waar over de heer van Toré het oppergebiedt hadt in den veldslag van Dormans, alwaar hy gekwetst wierdt in zyn been en aan zyne linker wang. Zelfs is het lidteken daar van hem altydt bygebleven. Hy veroverde de stadt la Charité in den jare 1577, en wierdt ridder van des konings ordens gemaakt in den jare 1580. Vervolgens liet hy zich door den gelukkigen uitslag van al het gene hy ondernam, en wel meest door zyne staatzucht verder vervoeren. Hy week af, onder ydele voorwendsels, van de gehoorzaamheit, die hy den koning schuldig was, hieldt geheim verstandt met de vyanden van den Staat, en maakte die machtige streng van het eedgenootschap, na dat hy naar Champagne geweken was, in welke hy den kardinaal van Bourbon wikkelde in den jare 1585. Doch deze zaak wierdt bygelegt in de maandt van July, en hy voerde het opperbevel over het leger van den koning in Champagne. Hy nam eenige plaatsen van de Hugenoten in, versloeg de Reisters te Vimori, naby Montargis, en te Auneau in Beaussé den 14 November des jaars 1587. Deze overwinning vermeerderde den moedt van de eedgenoten; zelfs waren zy daar door als uitgelaten van ongebondenheit. Zy ontboden den hertog van Guize te Parys, alwaar hy met een sterk gezelschap aankwam. Dit was den 9 May des jaars 1588, en drie dagen daar na viel die treurige zaak van de Barrikaden voor. De koning vatte zulk een dodelyk hertzeer over dit voorval op, dat hy besloot den hertog van Guize van kant te maken. Het verdrag van Chartres, het welk kort daar op volgde, en het werk van vereeniging genoemt wierdt, strekte tot geen ander einde dan om hem te misleiden. Men lokte hem uit om zich te Blois te laten vinden, alwaar men de vergadering van de ryksstanden hieldt, en daar gekomen zynde wierdt hy met een moordpriem doodgestoken voor de deur van den geheimschryver van den koning, den 23 December des jaars 1588, zynde het 38 van zynen ouderdom. Dit geschiedde omtrent ten acht of negen uuren des morgens. Men zegt, dat hy van meer dan honderd verscheide personen gewaarschuwt was van den aanslag, dien men tegen hem voorhadt: doch zyn noodlot heeft hem alle deze vermaningen doen verachten. De kardinaal van Guize, zyn broeder, wierdt op de zelve wyze als hy gehandelt. Zeker verhaal van Miron, geneesheer des konings, verzekert, dat hunne lyken verbrand wierden, en de assche in de rivier gestrooit. Anderen beweeren het tegendeel. De hertog van Guize verwekte in zyn huwelyk met Catharina van Cleves *Karel van Guize*, van welken elders gesproken wordt; *Henrik*, jong gestorven; *Lodewyk*, kardinaal, van welken op zyn plaats gemeld wordt; *Karel*, in de wieg gestorven; *Claudius*, hertog van Chevreuze, van welken gesproken is; *François*, gestorven in zyne kindsche jaren; *François Alexander Paris*, geboren na de doodt van zyn vader, ridder van Maltha en algemeen stedehouder in Provence, gesneuvelt by het springen van een kanon op het kasteel van Baux in den jare 1614; *Louize Margaretha*, twede gemalin van François van Bourbon, prins van Conti, gestorven te Eu in den jare 1631; *Renata*, abdisse van St. Pieter van Rheims, gestorven den 26 Juny des jaars 1626; *Johanna*, abdisse van Joüare, gestorven den 8 October des jaars 1648, en nog vier andere dochters, alle in hare kindschheit gestorven. *Thuanus. D'Avila. P. Matthias. Mezeray.* enz.

HENRIK *van Lotharingen*, de II van dien naam, hertog van Guize, prins van Joinville, graaf van Eu, enz. Pair en grootkamerheer van Vrankryk, was de jonger zoon van Karel van Lotharingen, hertog van Guize, enz. en van Henrina Catharina van Jojeuze. Hy wierdt geboren den 4 April des jaars 1614. Hy volgde in het begin den geestelyken staat, zynde door den koning met verscheide abdyen begiftigt, en zelfs tot het aartsbisdom van Rheims verheven; doch sedert dien tydt veranderde hy van gevoelen. De hertog van Guize was een welgemaakt prins, die een groten geest en zeldzame dapperheit bezat. Het was te wenschen geweest, dat hy meer geluk mogt aangetroffen hebben. Hy week naar Sedan met den prinsse van Soissons, en nam deel in zyne ondernemingen. Dit gedrag verwekte hem eenige moeielykheden aan het hof; men handelde hem als een misdadige, en hy wierdt in zyn afwezen veroordeelt den 6 September des jaars 1641. Zyne zaak wierdt in der minne bygelegt in den jare 1643. In het jaar daar aan volgende verzelde hy den hertog van Orleans in het beleg van Grevelingen, en deedt naderhandt eene reis naar Italië, waar henen hy geroepen was door de oproerigen van Napels, en hebbende op zyn tydt geen behoorlyken onderstandt gekregen in den jare 1647, wierdt hy van de Spanjaarden gevangen, en naar het kasteel van Segovia, in Spanje, gevoert, uit welke gevangenis hy niet eer dan in den jare 1652 is los geraakt. Twee jaren daar na keerde hy weder naar Italië. Op zyne te rug komst verzelde hy de koningin van Zweden by hare intrede binnen Parys in den jare 1656, en stierf zonder nazaten den 2 Juny des jaars 1664. Men mag hier niet vergeten, dat hy Gedenkschriften heeft nagelaten, in welke hy de beschryving geeft van zyne onderneming van Napels. Men beschuldigt hem, dat hy veel eer eene verantwoording dan eene Historie gemaakt heeft.

HENRIK *van Lotharingen*, hertog van Majenne en van Aiguillon, Pair en grootkamerheer van Vrankryk, ridder van des konings ordens, en landvoogdt van Guiënne, was de oudste zoon van Karel van Lotharingen, hertog van Majenne, en van Henrina van Savoje, markgravinne van Villars. Hy wierdt te Dion geboren den 20 December des jaars 1578. Hy verscheen by de zalving van koning Lodewyk den XIII in den jare 1610, en twee jaren daar na wierdt hy met de hoedanigheit van afgezant naar Spanje gezonden. By zyne te rug komst omhelsde hy de party der misnoegden. Hy wierdt belegert binnen Soissons, en zyne zaak kon niet eer bygelegt worden dan na de doodt van den maarschalk d'Ankre in den jare 1617. Vervolgens wierdt hy ridder van des konings ordens gemaakt in den jare 1620. Hy muntte uit door zyne dapperheit gedurende den oorlog tegen de Hugonoten, den welken hy eenige plaatsen ontweldigde in den jare 1621, en wierdt gedood in het beleg van Montauban den 20 September van het zelve jaar, zonder kinderen na te laten by zyne gemalinne Maria van Gonzaga, twede dochter van Lodewyk, hertog van Nevers, de welke hy getrouwt hadt in den jare 1599.

HENRIK *van Lotharingen*, graaf van Harcourt, van Armagnak en van Briënne, burggraaf van Marsan, ridder van de ordens des konings, grootstalmeester van Vrankryk, landrechter van Burgundië, en gouverneur van Anjou, was de twede zoon van Karel van Lotharingen, den I van dien naam, hertog van Elboeuf, en van Margaretha van Chabot. Hy begon zich bekend te maken in den veldslag van Praag, voorgevallen den 8 November des jaars 1618. By zyne te rug komst in Vrankryk diende hy in de hoedanigheit van vrywillige gedurende de oorlogen tegen de Hugonoten, en liet zich vinden in de belegeringen van St. Jan d'Angeli en Montauban, als mede in het beleg van l'Isle de Ré en van Rochelle. In den jare 1629 gaf hy roemruchtige blyken van zyne dapperheit in de bestorming van den doortocht van Suza, en koning Lodewyk de XIII omhing hem met het lint van zyne orde in den jare 1633. Vervolgens ging hy voort met zyn naam onsterffelyk te maken door de grote diensten, die hy voor den welstandt van het koninkryk deedt. Een van de aanmerkelykste was de herwinning van de eilanden van St. Honoraat en van St. Margaretha, de welke hy van de Spanjaarden veroverde in den jare 1637. De graaf van Harcourt hadt het oppergebiedt over de zeemacht in dezen krygstocht. De andere, die hy ondernam, vielen niet min tot zyn roem uit; en het zy genoeg, dat men hier aanmerke den veldslag in de landstreek van Quiers, in Piëmont, voorgevallen in den jare 1639; den derden onderstandt van Casal; het beleg van Turin in den jare 1640, en de verovering van Cony in den jare 1641. De omstandigheden van het beleg van Turin zyn door verscheide historieschryvers wereldkundig gemaakt. Daar zyn in deze belegering vele merkwaardige dingen voorgevallen. De belegeraars, hebbende de ingeslotenen van de stadt uitgehongert, wierden zelf van voorraadt berooft in hunne verschansingen; doch onaangezien de hongersnoodt hen sterk aandrong, liet de graaf van Harcourt echter van de belegering niet af; en nooit den moedt verloren gevende, gaf hy aan de genen, die hem van eenige wapenschorsing spraken, tot antwoordt, dat, wanneer zyne paarden al het gras, dat 'er rondom Turin groeide, zouden afgegeten, en zyne soldaten alle de paarden van zyn leger zouden tot voedsel gebruikt hebben, het alsdan tydt genoeg zou zyn om het beleg op te breken. De belegerden deden negen en twintig uitvallen, en wierden genoodzaakt om te kapituleren den 17 September. De koning, willende de trouwe diensten van den grave van Harcourt eerlyk vergelden, begiftigde hem met het landvoogdschap van Guiënne in den jare 1642, en met het ampt van grootstalmeester in den jare 1643. Hy vertrok in dat zelve jaar in de hoedanigheit van afgezant naar het hof van Engelandt, om aldaar de beroerten van dat koninkryk te bevredigen. In den jare 1645 wierdt hy tot onderkoning van Katalonië verheven, alwaar hy in den veldslag van Norlens de Spanjaarden, die onder het beleidt van den grave van Mortare stonden, uit het veldt sloeg. Dit geschiedde den 22 Juny. Korten tydt daar na veroverde hy Balaguer op Cantelme, en behaalde meer andere voordeelen. Het beleg van Lerida gelukte hem niet wel in den jare 1646, hebbende aldaar al zyn geschut en krygsbehoeften verloren. Hy wierdt in den jare 1649 naar de Nederlanden gezonden, alwaar hy Condé, Maubeuge, het kasteel van Esclerre, en meer andere plaatsen veroverde, en naderhandt kreeg hy het gouvernement van de Elzas. Sedert dien tydt hadt hy daar zyn vertrek genomen, na dat hy met grote getrouwheit in de provincie van Guiënne gedient hadt gedurende de burgerlyke oorlogen van de jaren 1551 en 1552. De graaf van Harcourt hadt eenige reden van misnoegtheit van wegens het hof, wanneer hy zich naar de Elzas begaf. Naderhandt stondt hy dit landvoogdschap af voor dat van Anjou, en wierdt door eene schielyke doodt uit de wereldt gerukt in de abdy van Rojaumont den 25 July des jaars 1666, in den ouderdom van zes en zestig jaren. Hy was getrouwt in den jare 1639 met Margaretha van Cambout, weduwe van Antony van Age, hertog van Puy-Laurent, en dochter van Karel, vryheer van Pont-Chateau, ridder van des konings orde, en algemeen stedehouder van neder-Bretagne, by welke hy verwekte *Lodewyk van Lotharingen*, graaf van Armagnak en van Briënne, enz. grootstalmeester van Vrankryk; *Philips*, gezegt de ridder van Lotharingen, geboren

ren in den jare 1643; *Alphonſus Lodewyk*, gezegt de ridder van Harcourt, generaal van de galeien van Maltha, geboren in den jare 1644; *Raimondus Berengarius*, abt van St. Faro van Meaux, van St. Benedictus aan de Loire, enz. geboren te Barcelona in den jare 1647; *Karel*, graaf van Marſan, geboren den 8 April des jaars 1648, en *Armande Henrina*, abdiſſe van O.L. Vrouw van Soiſſons, geboren in den jare 1650.

HENRIK, hertog van Bar, volgde Karel den II, hertog van Lotharingen, op, die geſtorven was in den jare 1608. Hy hadt op den laatſten dag van January des jaars 1599 getrouwt Catharina, zuſter van koning Henrik den Groten, de welke aan hem vermaagſchapt was in den derden graadt, en belydenis deedt van den Proteſtantſchen Godsdienſt. Aldus hadt hy eene dubbelde diſpenſatie van den paus nodig, de eene om de verſchillendheit van Godsdienſt, en de andere wegens het bloedverwantſchap. De aartsbiſſchop van Rouaan, baſtaard broeder van den koning, verrechtte de plegtigheit van den trouw in het kabinet van den koning, en in des zelfs tegenwoordigheit. Deze prins, hebbende gedurende den tydt van zes maanden in volle ruſt en vrede met zyne gemalinne geleeft, lietzich zo vele zwarigheden door zynen biechtvader in het hoofdt praten, dat hy zich van haar geſelſchap en bywoning afſcheidde, en de gelegenheit van het jubelfeeſt waarnam om ontſlaging by den paus en diſpenſatie voor het toekomende te gaan verzoeken. De paus ſloeg hem het laatſte af, indien Catharina den Roomſchen Godsdienſt kwam te omhelzen; en wat het andere betreft, hy deedt hem beloven nooit weder by zyne huisvrouw te zullen komen, indien zy van Godsdienſt niet wilde veranderen. Catharina hadt een vaſt beſluit genomen van in hare gezindheit te volharden; doch zy ſtierf eenigen tydt daar na, waar door dit moeielyk vooral een einde nam. *Mezeray Regne d'Henri* IV.

Prinssen van het huis van Savoje.

HENRIK *van Savoje*, de I van dien naam, hertog van Nemours, van Genevois, van Chartres en van Aumale, markgraaf van St. Sorlin, enz. was de jonger zoon van Jacobus van Savoje, hertog van Nemours, en van Anna van Eſt. Hy wierdt te Parys geboren den 2 November des jaars 1572, en hadt tot doopvader den hertog van Anjou, naderhandt koning Henrik den III, en de koningin van Navarre, zyne zuſter. Hy voerde den tytel van markgraaf van St. Sorlin tot na de doodt van Karel Emanuël, zyn broeder, de welke ſtierf in de maandt van July des jaars 1595. De hertog van Savoje ſloeg hem ridder van de orde van de Annunciade, dat is, van de Boodſchap, in den jare 1585, en drie jaren daar na vertrouwde hy hem het beleidt van zyn leger, waar mede hy Carmagnola, Saluzzo en meer andere plaatſen bemachtigde. De prinſſen van Lotharingen wikkelden hem in het eedgenoodſchap, en in den jare 1591 voerde hy den oorlog in het Dauphiné, waar van hy het gouvernement naderhandt kreeg. Hy leide in den jare 1596 zyne zaak vriendelyk by met koning Henrik den IV, den welken hy in het jaar daar aan volgende verſelde in het beleg Amiens. Naderhandt in den jare 1600 kreeg hy verlof om zich naar Anneci te begeven, ten einde hy geen deel zou hebben in den oorlog tegen den hertog van Savoje. Eenige redenen van misnoegen, die het hof van Savoje hem gegeven hadt, bewogen hem in den jare 1615 om te luiſteren naar de voorſlagen, die de Spanjaarden hem deden om hem de wapenen te doen opvatten. Deze aanſlag mislukte hem; hy vondt zich verlaten van de genen zelfs, die hem deze nadeelige aanradingen hadden voorgehouden; doch het hof van Vrankryk maakte zyne zaak goed by den hertog in den jare 1616. Deze prins ſtierf te Parys den 10 July des jaars 1632. Zyn lyk wierdt na Anneci gevoert. Hy was getrouwt in den jare 1618 met Anna van Lotharingen, eenige dochter van Karel, hertog van Aumale, en van Maria van Lotharingen Elboeuf, by welke hy won *François van Paula van Savoje*, geſtorven in den ouderdom van acht jaren; *Lodewyk*, geſtorven in den jare 1641; *Karel Amadeus*, hertog van Nemours, gedood in den jare 1652, en *Henrik van Savoje*, den II van dien naam, hertog van Nemours, van welken hier onder geſproken wordt. *Guichenon hiſt. de Savoje.*

HENRIK *van Savoje*, de II van dien naam, hertog van Nemours, van Genevois, en van Aumale, markgraaf van St. Sorlin en van St. Rambert, enz. was de zoon van Henrik den I, hertog van Nemours. Hy voerde den tytel van markgraaf van St. Sorlin, en dewyl men hem tot den kerkelyken ſtaat geſchikt hadt, bezorgde men hem verſcheide voordeelige kerkbedieningen, en de koning benoemde hem tot het aartsbisdom van Rheims. Hy wierdt zelfs tot hertog en Pair van het ryk aangenomen, alvorens hy zyne bullen ontfangen hadt in den jare 1651, en bekleedde de plaats van voorzitter in de vergadering van de geeſtelykheit van Vrankryk. De doodt van zynen broeder verplichtte hem om te bezorgen, dat hy erfgenamen van zyn huis verwekte. Zyne neiging, die hem aan den kerkelyken ſtaat als gebonden hieldt, vervremdde hem van diergelyke begeerten; doch hy kon zich niet ſtellen tegen die van het hof van Vrankryk en tegen dat van Savoje, die met de uiterſte begeerte hem wenſchten getrouwt te zien. Dus veranderde Henrik, hertog van Nemours, van beroep, en begaf zich in den huwelyken ſtaat den 22 May des jaars 1657 met Maria van Orleans, dochter van Henrik van Orleans, den II van dien naam, hertog van Longueville, en van Louïze van Bourbon-Soiſſons, zyne eerſte gemalinne. Hy ſtierf te Parys zonder erfgenamen na te laten den 4 January des jaars 1659. *Guichenon Hiſt. de Savoje. Sammarthanus.* enz.

Geestelyke Keurvorsten.

HENRIK de I, aartsbiſſchop en keurvorſt van Ments, wierdt in den jare 1142 verkoren, en door keizer Frederik Barbaroſſa zelve ingehuldigt. Hoewel hy voor een Godvruchtig man wierdt gehouden, en zelfs van den paus in den jare 1145 den mantel (*pallium*) verkreeg, is hy echter in den jare 1153 wederom van zyn ampt afgezet. Daar op begaf hy zich naar neder-Saxen, en leefde nog eenige maanden te Einbek. Men wil, dat hy gedurende zyne ballingſchap dikwils deze woorden heeft geſproken: *Fui dives Canonicus, pauper Præpoſitus, mendicus Epiſcopus*, dat is: „ Ik ben een ryk kanunnik, een arm overſte, en een beedelende biſſchop geweeſt". Zommigen willen, dat hy zyn kamerheer, Arnoldus genaamt, naar Rome zondt, om de beſchuldigingen, door zyne kanunniken tegen hem ingebragt, te wederleggen; maar dat Arnoldus twee kardinalen hadt omgekocht, om hem te helpen veroordeelen, en men zegt, dat kort na de doodt van Henrik een van deze kardinalen ſchielyk op het heimelyk gemak is geſtorven, en dat de andere op den zelven dag dol is geworden, en zyne eigene vingeren afgebeten hebbende, niet lang daar na den geeſt heeft gegeven.

HENRIK de II, aartsbiſſchop en keurvorſt van Ments, was geboren te Isny, in Zwaben, zynde zyn vader aldaar een bakker geweeſt. Hy ging eerſt in het klooſter der Barrevoeters, en verkreeg door zyne naarſtigheit, dat hy met veel roem tot leeraar (*Doctor*) in de H. Schrift wierdt verheven. Naderhandt wierdt hy biechtvader van Rudolph van Habsburg, en deze in den jare 1274 keizer geworden zynde, maakte hem biſſchop van Baſel, na dat hy by hem een tydlang het ampt van ſecretaris hadt bekleed. De keizer zelf hadt die achting voor hem, dat hy hem als zynen gezant naar Bohemen zondt om koning Ottocarus tot beter gedachten te brengen; en hoewel in den jare 1276 het oorlogsvuur uitborſt, was hy 't inzonderheit, die toenmaals maakte, dat 'er geen bloedt geſtort wierdt. Daar op leefde hy eenige jaren in ruſt als biſſchop van Baſel, tot dat hy in den jare 1283 in onluſten met Reginaldus van Burgundië, grave van Mumpelgard, die hem in den jare 1273 het ſlot Bontrut hadt ontweldigt, geraakte. Ook hadt hy het geluk, dat hy met hulp van den biſſchop van Straasburg en van eenige keizerlyke troepen niet alleen van Bontrut wederom meeſter wierdt, maar ook den gemelden graaf noodzaakte al het ontweldigde weder te geven, en daar benevens de heerlykheit Blamont met andere tienden van hem als lenen te ontfangen. Na verloop van drie jaren, te weten in den jare 1286, was hy keizerlyke gezant in Italië, met volmacht van in den name van den keizer en van het Ryk zekere Italiaanſche ſteden, van welke het Roomſche Ryk weinig voordeel hadt, in betaling van een grote ſomme gelds, geheel vry te verklaren. Wanneer hy dus zyn laſt hadt uitgevoert, en met veel geldt in Duitſchlandt wederkeerde, is zyn moeite met het aartsbisdom van Ments aan hem beloont, hoewel hy maar twee jaren regeerde, alzo hy den 18 Maart des jaars 1288 overleedt. Men noemde hem in 't algemeen biſſchop *Gurtel-knopf* (Gordel-knoop) om dat hy altydt, gelyk de Franciſkaner monniken, een zyde gordel met knopen droeg, en de kanunniken te Ments hadden insgelyks wegens zyne geringe afkomſt weinig achting voor hem. Zelfs gaven zy in zyn leven van hem voor, dat hy de zwarte kunſt verſtondt, en na zyne doodt maakten zy het volgende grafſchrift op hem:

Nupides antiſtes! non curat clerus ubi ſtes;
Dum non in cœlis, ſtes ubicunque velis.

Dat is te zeggen: „ Barrevoetige prelaat! de geeſtelykheit geeft „ 'er niet om waar gy bent. Is het niet in den hemel, zo mag „ het zyn waar het wil". *Bruſchii Chron. der biſch. zu Maynz. Deſcript. Ep. Mog. p.* 313.

HENRIK de III, aartsbiſſchop en keurvorſt van Ments, was een geboren graaf van Virneburg. Hy wierdt reets in den jare 1328 verkoren, maar kon niet voor den jare 1331 recht bezit van den ſtoel nemen, doordien eenige Domheeren den grave Boudewyn van Lutzelburg veel liever tot hunnen aartsbiſſchop wilden hebben. De paus deedt hem, om dat hy de party van koning Lodewyk van Beyeren aankleefde, in den jare 1346 in den ban, en ſtelde *Gerlach*, graaf van Naſſau, in zyn plaats: doch hy kreunde zich daar niet aan: want hy nam graaf Cono van Falkenſtein tot zynen medehelper aan, hoewel het aartsſticht zeer veel door deze onluſten heeft moeten lyden. Gedurende zyne regering wierden de Joden te Ments verbrand, zynde beſchuldigt, dat zy de fonteinen vergiftigt, en daar door de toenmaals woedende peſt veroorzaakt hadden. In den jare 1352 matigde zich de keizer het recht aan van de koningen van Bohemen te kronen, welk ampt de aartsbiſſchoppen van Ments al langen tydt hadden waargenomen; hoewel zommigen willen, dat Henrik uit geldzucht dit voorrecht aan den keizer verkocht hadt. Hy ſtierf in den jare 1353. *Serrarii Rer. Mog. lib.* V. *p.* 855 *ſeq. Ruſn.* I *Sag. hiſt. lib.* II. *pag.* 272.

HENRIK de I, aartsbiſſchop en keurvorſt van Keulen, was geſproten uit het adelyke geſlacht der heeren van Molenark. Hy wierdt in den jare 1225, zynde eenige jaren prooſt te Bon geweeſt, verkoren, en wendde allen vlyt aan om den grave Frederik van Izenburg, die zyn voorzaat hadt om 't leven gebragt, naar verdienſten te ſtraffen. Hy ſtierf in den jare 1237. *ucel, G. S. P.* I. *North. Orig. Marc.*

HENRIK de II, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, wierdt in den jare 1306 verkoren. Hy was een geboren graaf van Virneburg, en verkreeg deze hoge waardigheit met hulpe van den paus tegen den grave Willem van Gulik, en den grave Reinald van Westerburg. Hy kroonde in den jare 1314 Frederik van Oostenryk binnen Bon tot Roomsch keizer. Hy hadt vele onlusten met den bisschop van Munster en met de graven van den Mark, en stierf eindelyk in den jare 1331. *Hedion Chr. P. IV. Bucel. G. S. P. I.*

HENRIK de I, aartsbisschop en keurvorst van Trier, wierdt in den jare 956 verkoren, en nam de party van koning Ottho den Groten tegen den paussselyken stoel. Hy stierf in den jare 964 te Parma in Italië aan de pest. Men vindt weinig met zekerheit van zyne afkomst gemeld, dan alleenlyk, dat hy de zwager van den genoemden keizer is geweest. *Bucel. G. S. P. I. Mersai Cat. Broweri Annal. Trev.*

HENRIK de II, aartsbisschop en keurvorst van Trier, was een geboren vryheer van Vinstringen, en bekleedde het ampt van Domdeken te Ments, wanneer hem de paus in den jare 1261 aartsbisschop maakte, niettegenstaande Bollandinus en Arnoldus, heeren van Schleiden, reets 2 jaren lang veel beweging deswegen gemaakt hadden. Maar vermits hy weigerde den mantel (*pallium*) van Clemens den IV te ontfangen, wierdt hy in den jare 1265 afgezet, en het bestier van het aartsticht wierdt inmiddels aan *Bernhard Castonetto* opgedragen. Echter herstelde hem paus Gregorius de X in den jare 1272, na dat hy 33000 marken zilver hadt opgebragt. Hy stierf in den 1286 op reize naar Italië, werwaarts hy trok om voor de jicht en het podagra, waar van hy veel leedt, door de voorspraak van St. Jodocus geholpen te worden. *Bucel. G. S. P. I. Broweri Annal. Trev. Mersai Catal. Elect.*

AARTSHERTOG VAN OOSTENRYK.

HENRIK, bygenaamt *Ja Semergott*, was de zoon van Leopold den IV, markgrave van Oostenryk. Hy wierdt aldus bygenaamt, om dat hy dikwils de woorden: *ja zo my Godt!* plagt te gebruiken, en hy was de opvolger van zyn broeder Leopold den V. Na dat Henrik de Hovaardige was in den ban gedaan, verkreeg hy van keizer Frederik Barbarossa het landt van Beyeren, en om het zelve met rust te bezitten trouwde hy met de princesse Geertruid, weduwe van Henrik den Hovaardigen. Echter behieldt hy Beyeren niet langer dan 18 jaren: want toen Henrik de Leeuw, zoon van Henrik den Hovaardigen, in den jare 1156 door keizer Frederik wierdt hersteld, moest hy aan den zelven Beveren wederom afstaan, hoewel het landt boven de rivier den Ens, wordende thans opper-Oostenryk genoemt, toenmaals afgescheurt en met Oostenryk verknocht wierdt, wordende zelfs het markgraafschap van Oostenryk op den zelven Ryksdag tot een hertogdom verheven, en met vele voorrechten begiftigt. Wanneer hy in den jare 1147 met keizer Conraad den III naar 't H. Landt trok, trouwde hy met eene nabestaande van keizer Emanuel van Constantinopel, welke hem twee zonen baarde, als *Leopold* den VI, bygenoemt de Deugdzame, die zyn opvolger wierdt, en *Henrik*, welken hy zekere jaarlyksche inkomsten gaf. Eindelyk kwam hy in den jare 1172, hebbende een zwaren val van het paardt gedaan, te sterven. *Ottho Frising. lib. II. c. 26. Cuspiniani Austria.*

HERTOGEN VAN BEYEREN.

HENRIK de I was de zoon van keizer Henrik den Vogelaar en van Machteld, dochter van Diderik, grave van Ringelheim. Hy was eerst, in de plaats van zyn broeder Ottho, gaarne keizer geweest, voorgevende, dat hy van een keizer, maar dat de andere van een hertog geboren was, doordien hun vader nog maar hertog van Saxen was toen Ottho ter wereldt kwam. Om deze reden luisterde hy naar alle gevaarlyke aanslagen tegen Ottho, zo dat hy zich niet ontzag des zelfs leger, het welk hy voormaals tegen den inval der barbaren hadt verzamelt, maar dat wegens wanbetaling oproerig was geworden, aan zyne zyde te brengen, en het zelve onder eede te verplichten van den keizer te zullen van kant helpen en hem tot keizer te verheffen. Doch zyne moeder, die hem zeer beminde, en hem liever dan Ottho den keizerlyken troon gunde, wist hem wederom te verzoenen met den laatstgenoemden, zodanig, dat hy hem na de doodt van Berthold in den jare 947 het hertogdom Beyeren gaf. (Zie BEYEREN.) Twee jaren daar na overwon hy tot twee malen de Hungaren, en trok naderhandt met een leger naar Italië, veroverde Aquileja, stroopte zonder tegenstandt tot voor Pavië, en keerde met eene groten buit wederom, hebbende zyn neef Ludolph, hertog van Allemannië, zodanig zwart gemaakt, dat hy by zekeren optocht op alle plaatsen wierdt tegen gehouden. Hier door, en niet minder door het voordeel van de beide Italiaansche steden Aquileja en Verona, hem door Ottho toegebragt, wierdt hy van Ludolph zodanig gehaat, dat hy alle gelegenheit zocht van zich op hem te wreken. Hy bediende zich daar van op die wyze, dat hy de regering van zyne landen Arnulphus, grave van Scheyern, toevertrouwde, te weten, toen hy de belegering van Ments, van welke stadt zich Ludolph door middel van den toenmaligen bisschop Frederik tegen den keizer hadt meester gemaakt, mede tegenwoordig was. Immers toen beoogde Ludolph zyn voordeel, en deedt, na dat hy van eenige benden van Henrik was overgelopen, een inval in Beyeren, verliet Ments, nam Regensburg in, en men zag overal de voetstappen van zyne vyandelykheden. Ook hadt hy te minder te vrezen, hoe meer de gemelde Arnulphus zocht in troebel water te visschen, en dus Ludolph liet alles doen, zo dat hy binnen korten tydt zich meester van Beyeren maakte, en Henrik werks genoeg hadt deze onlusten met hulp van den keizer te stillen. Naderhandt gaf Henrik aan de voornaamste oproerigen den verdienden loon, en liet voornamentlyk den bisschop van Saltsburg, Heraldus, dien hy te Muldorf gevangen nam, de oogen uitsteken. Na dezen wierdt hy wel van de Hungaren, welke met eene grote macht in Beyeren een inval hadden gedaan, wederom hard gekastyd; echter beleefde hy nog, dat zy in den beroemden veldslag van den jare 955 door zyn broeder ten eenemaal verslagen wierden, waar op hy nog in het zelve jaar stierf, en te St. Emerich begraven wierdt. Hy verwekte by zyne gemalinne Judith, dochter van Arnulphus, hertog van Beyeren, *Henrik*, zyn opvolger; *Lodewyk*; *Halice*, en *Hedwig*; behalven dat hem de later geslachtschryvers nog twee zonen, als *Bruno*, markgraaf van Saxen en heere van Brunswyk, en *Herman*, graaf van Northeim, toeschryven. *Aventinus lib. VI. Aldzr. P. I. lib. XIV. Brunn. P. II. lib. III. p. 119. Pfeffing. lib. I. tit. 5. p. 516. & tit. 16.*

HENRIK, bygenoemt *de Kyfachtige* (*Rixosus*), gemeenlyk *Hezilo* genaamt, was de zoon van den bovengemelden Henrik, en van Judith, dochter van Arnulphus den Kwaden, hertog van Beyeren. In zyne jeugdt was hy de opvoeding van zyne moeie, de keizerinne Machteld, toevertrouwt, welke hem tot een geestelyken zocht te maken, en welke genegenheit hy by het aanvaarden van zyne regering met het bouwen van verscheide kloosters en het sticht van St. Paulus te Regensburg dusdanig liet blyken, dat hy van de geestelyken den bynaam van *den Godvruchtigen* kreeg. Maar hy scheen van zyn vader de lust tot de keizerlyke kroon geërft te hebben, het welk te meer bleek, toen zyns vaders broeder, keizer Ottho de Grote, overleedt. Toen liet hy zich door den bisschop Abraham van Freisingen misleiden, dat hy den koninklyken tytel aannam, en met Boleslaus van Bohemen, Misico van Polen, Herald van Denemarken en Henrik van Karinthië tegen den nieuwen keizer Ottho den II een verbondt sloot, in 't welke ook de bisschoppen van Ments en Maagdenburg, nevens den bisschop Henrik van Augsburg, traden. Ottho gedroeg zich in 't eerst zachtzinnig, en daagde Henrik, gelyk ook de andere landstanden, op den Ryksdag, alwaar Henrik ook verscheen, doch alleenlyk om door vleiery tydt te winnen van zich te kunnen wreken. Ottho, dit merkende, viel eerst den Deenschen hertog Herald op het lyf, en dwong hem om vrede te smeken, dwingende ook dien van Bohemen op de zelve wyze. Voorts viel de gansche keizerlyke macht op Henrik, die nu geen kans zag om het tegen den keizer te kunnen houden, maar de vlucht uit zyn landt nam. Hier door kreeg de keizer Bohemen zonder slag of stoot, en om Henrik te doen zien, dat hy 'er ten eenemaal van versteken was, gaf hy het zelve aan Ottho, zone van Ludolph, en Henriks broeder, oordeelende, dat Ottho nu te yveriger de party van den keizer zou houden. Henrik wierdt daar over zo mismoedig, dat hy van nieuw een verbondt met den hertog Boleslaus maakte, en een leger in Bohemen op de been bragt, om met den degen in de vuist zyn hertogdom te herwinnen. Keizer Ottho, hier van in tyds verwittigt, trok naar Bohemen, maar was niet machtig om Henrik te beletten in het sticht Passau door te breken. Echter sloot Ottho Henrik aldaar zo naauw in, dat hy zich op genade en ongenade moest overgeven, en nevens den bisschop van Augsburg naar Utrecht wyken, alwaar hy gevangen bleef tot dat hy na de doodt van den keizer wederom in vryheit wierdt gestelt. Henrik, dus in vryheit geraakt zynde, trachtte, gelyk als te voren, keizer te worden, maar onder een anderen dekmantel, op dat het de vrienden van Ottho den III niet zo schielyk mogten merken. Ten dien einde gaf hy voor, dat het hem als den naasten bloedvriendt toekwam voogdt over den jongen Ottho te zyn, en ontweldigde den zelven uit handen van Warinus, bisschop van Keulen, die tot nu dien prins nevens zyne moeder onder zyn opzicht hadt. Ook nam hy des jongen keizers zuster Adelheit, welke by den grave Eberhard was, te Halle gevangen, menende daar door de aanhangers van den keizer te noodzaken aan hem goedwillig de keizerlyke kroon op te dragen. Zommigen zochten wel hun voordeel by de nieuwe regering van Henrik, als geen onderscheidt makende wie hun koning was, en deze riepen hem op Paaschen te Quedlinburg voor koning uit; maar de overigen, dit gevaarlyk oordeelende, en Henrik ziende, dat hy op de Bohemers geen staat kon maken, schoon zy hem eerst voor koning hadden erkent, bezweek voor deze bedreigingen zyner vyanden, liet den jongen Ottho en de princesse aan de moeder wederom brengen; en beloofde zich stil te houden, onder beding, dat men hem zyn hertogdom van Beyeren zou wedergeven. Men stondt hem dit toe, en dus moest de jonge Henrik, die na de doodt van zynen vader Ottho dit hertogdom regeerde, voor Henrik wyken, hoewel anderen zeggen, dat hy hem alles zelf goedwillig afgestaan heeft. Door deze menigvuldige ongelukkige voorvallen hadt nu Henrik met schade geleert, dat het beter is weinig landt met rust te bezitten, dan het zelve, in verwachtinge van groter, in de waagschaal te stellen. Hy belastte derhalven zynen zoon op zyn doodbedde den keizer te gehoorzamen, en stierf in den jare 995. *Aldzr. P. I. l. XIV. p. 341. Brunn. in Annal. Boic. Annal. Hildesheim. apud Leibn. p. 719.*

HENRIK, bygenoemt *de Zwarte*, ook *Catulus*, hertog van Beyeren, en zoon van Welfo den IV, is te aanmerkelyker, om dat zyne gemalin Wulfildis, dochter van Magnus, o: Magino, laatsten hertog van Saxen, uit het Billungifche huis is geweest; hoewel hy na de doodt van Magnus niet aan de regering kwam, maar alvorens zyn zoon Henrik de Stoute door zyn schoonvader, den keizer Lotharius, een gedeelte van Beyeren als een leen wierdt gegeven. De eerstgenoemde Henrik was gezant van keizer Henrik den V in den jare 1107 by de zamenkomst te Chalons met paus Paschalis den II, alwaar over het stuk van de investiture in den grondt wierdt gehandelt. Hy gaf by deze gelegenheit, als zynde, naar 't gevoelen van zommigen, meer tot een schrik dan om te beraadslagen derwaarts gezonden, den paus te verstaan, dat deze zaak niet daar, maar te Rome met den degen moest afgedaan worden; hoewel anderen dit voorval liever zynen broeder Welfo den V toeëigenen. Hertog Henrik wierdt in zyn ouderdom een monnik, en stierf te Ravestein in den jare 1127. Men merkt van hem aan, dat hy zwart haair en een zwarten baardt hadt, brede schouderen, eene aanzienlyke lengte, en een sterke stem, latende altydt een zwaardt voor zich dragen. Ook wil men, dat hy in zyn hertogdom het regale, het welk tot nu toe de keizers en koningen voor zich hadden behouden, allereerst, of ten minste een van de eersten heeft gebruikt, om alle soorten van privilegiën met een zegel of beeldt daar aan gehangen te verlenen. Zie van zyne nakomelingen het BRUNSWYKSCHE geslachtregister. *Joach. Frid. Feller Genealogische Historie des Braunschw. Luneburgischen hauses c.* 8.

HENRIK, van eenigen *de Grootmoedige*, maar van de meesten de *Hovaardige*, of de *Stoute* bygenoemt, was de oudste zoon en opvolger van Henrik den Zwarten, hertog van Beyeren, en heeft mogelyk de laatstgemelde bynamen ontfangen, om dat hy te veel op de macht van zyn schoonvader, den keizer Lotharius, steunde, en dus de andere vorsten weinig achtte, wanende, dat hy de naaste tot de keizerlyke kroon was. Ook wordt hy zomwylen *Catulus*, of *de Welf*, gelyk als zyn vader, en by anderen *de Leeuw*, gelyk als zyn zoon, bygenoemt. Na dat hy met Geertruid, dochter van den keizer Lotharius, getrouwt was, hieldt hy een landdag te Regensburg, zynde toen de residentie der hertogen van Beyeren, en trachtte de binnenlandsche onlusten onder de groten te dempen, en hunne stroperyen te doen eindigen. Daar op hieldt hy in den jare 1127 een prachtig byleger, en liet zyne jonge gemalin naar Ravensburg brengen; maar hy ging by zyn nieuwen schoonvader, die toenmaals de stadt Neurenburg vruchteloos belegerde, en ontfing aldaar het hertogdom Saxen als een leen, hebbende hier toe zeker recht wegens zyne moeder Wulfildis, die de oudste dochter van Magnus, laatsten hertog uit het Billungische huis, was. Echter wierdt de werkelyke afstandt van dit hertogdom tot den jare 1136 uitgestelt. Ondertusschen hieldt Henrik de party van zyn schoonvader tegen Conraad, hertog van Frankenlandt, en tegen Frederik den IV van Zwaben; en niettegenstaande de laatste Henriks volle zuster, Judith, ter gemalinne hadt, bedorven echter deze beide zwagers malkanders landt. Frederik was byna eens heimelyk opgeligt, en men zocht hem in de handen van Henrik te leveren. Hertog Henrik geraakte ook in onlusten met den voogdt van het bisdom van Regensburg, Frederik van Bogen, die buiten zyn weten en wille zekeren bisschop hielp verkiezen; maar deze nevens den nieuwen bisschop, Henriks neef, graaf Ottho van Wolfrathshauzen, moesten wel haast zich onderwerpen, en op genade en ongenade overgeven; ja de bisschop zelf moest den hertog Hohenburg, aan de rivier Inn, inruimen. In den jare 1133 verkreeg hertog Henrik eenigermaten het geen zyn vaders broeder Welfo de V, uit hoofde van zyn huwelyk met de Italiaansche princesse Mathildis, niet hadt kunnen bekomen, te weten het Mathildische *allodium*, het welk Lotharius in 't gemelde jaar van paus Innocentius als een leen ontfing, en nu op zyn schoonzoon Henrik liet overtekenen. De leenbrief, zo als Baronius den zelven aanhaalt, behelst, dat de keizer, en naderhandt des zelfs zwager jaarlyksch 100 ponden zilver in de pausselyke kamer zullen leveren, en de bevelhebbers van de vestingen aan ieder der volgende pauzen laten hulde doen, maar dat na de doodt van Lotharius en die van Henrik dit landt wederom den pausselyken stoel zal onderworpen zyn. Eindelyk wierdt in den jare 1136 aan Henrik het Billungische hertogdom Saxen afgestaan. Hy kreeg daarenboven het landt van Brunswyk, zynde tot nu toe door beide de Ekberts, vader en zoon, landgraven van Thuringen, geregeert; insgelyks het graafschap Northeim, het welk Ottho, toenmalige hertog van Beyeren, en des zelfs zoon, Henrik de Dikke, bezeten hadden: want Geertruid, erfzuster van Ekbert den II, hadt by haren gemaal, den gemelden Henrik den Dikken, alleen *Richsa*, gemalin van den keizer Lotharius, verwekt, welkers dochter, *Geertruid*, als boven is gemeld, met Henrik getrouwt was. Doch het geluk scheen hem nog groter te willen maken: want hy wierdt wegens zyne toegebragte hulp en dapperheit voor den keizer en den paus tegen den Siciliaanschen koning Roger, en des zelfs aanhangers in Italië, tot markgraaf van Tuscië, of Toskane, door den keizer verklaart, en dus zo machtig gemaakt, dat 'er mogelyk nooit een zo machtig Ryksvorst is geweest, alzo zich het gebiedt van Henrik van de Balthische tot aan de Toskaansche zee uitstrekte. Wanneer de keizer Lotharius in het einde van den jare 1137 stierf, nam deze zyn schoonzoon de Rykstekenen naar zich, en elkeen, mogelyk hy zelf, twyfelde niet, of de keizerlyke waardigheit zou hem te beurt vallen. Echter verkoren verscheide Ryksvorsten, inzonderheit de bisschoppen, vrezende voor zyne grote macht (mogelyk ook dat zyn hoogmoedt hen billyk deedt vrezen voor hunne gehele verdrukking) nog voor den te Ments bestemden verkiezingsdag, binnen Coblents hertog Conraad, van den Weiblingen-Hohenstauffischen stam, en deze poogde thans de Italianen zo zeer te vernederen, als te voren Lotharius die van Weiblingen hadt gedaan. Hertog Henrik wierdt eerst in den jare 1038 gedagvaard om te Bamberg te komen, alwaar de keizerin weduwe Richsa, nevens eenige uit neder-Saxen, verschenen; maar Henrik bleef achter. Naderhandt wierdt hy te Regensburg ontboden, daar hy ook kwam, en voor grote bedingen de Rykstekenen wederom overleverde. Maar alzo men draalde met de zelve na te komen, en Henrik verzocht wierdt om te Augsburg te komen, verscheen hy daar met eenig krygsvolk, en belegerde die stadt, waar door hy den keizer zo een schrik aanjoeg, dat hy, zo haast de onderhandeling was afgebroken, heimelyk naar Wurtsburg week. Aldaar, en kort daar na mede te Goslar, wierdt Henrik in den ban gedaan, en het hertogdom Beyeren aan zynen vorigen vazal, Leopold van Oostenryk, des keizers stiefbroeder, en neder-Saxen aan markgrave Albrecht den Beer van Brandenburg gegeven, onder voorwendsel, dat een vorst geen meester van twee hertogdommen mogt zyn. Hertog Henrik, merkende, dat die van Beyeren hem af en Leopold toevielen, zocht den laatsten door zynen broeder Welfo den VI te dwarsbomen, en trok met allen spoedt in Saxen, om Albert, die zich reets van Luneburg, Bardewyk, Bremen, en andere plaatsen, hadt meester gemaakt, wederom te verjagen, hebbende zelfs het geluk, dat hy met hulpe van zyne schoonmoeder Albert niet alleen de ingenomene plaatsen ontweldigde, maar hem ook uit zyn eigen landt dreef. De keizer zocht dit wel door een inval in Saxen te wreken, trekkende met zyn leger tot by Creutsburg in Thuringen; maar men maakte daar een stilstandt van wapenen, en de onderhandeling wierdt begonnen; maar gedurende de zelve kwam Henrik, het zy door vergift, het zy, als anderen willen, door droefgeestigheit, te sterven. Hy liet een eenigen zoon na, *Henrik* de Leeuw genoemt, van wiens wonderlyke voorvallen het volgende artykel handelt. Hy liet den zelven onder de voogdy van zynen broeder Welfo den VI, van wien ook een afzonderlyk artykel spreekt. *Joach. Frid. Feller Genealogische Historie des Braunschw. Luneburgischen hauses. Script. Brunsvic.*

HENRIK, bygenaamt *de Leeuw*, zoon van den voorgaanden, en van Geertruid, dochter van den keizer Lotharius. Zommigen willen zynen bynaam daar van afleiden, dat hy in 't H. Landt een leeuw met een slang vindende vechten, den leeuw hielp, de welke hem sedert altoos uit dankbaarheit volgde. Doch Kranzius heeft dit verdichtsel wederlegt, oordeelende, dat deze naam dien hertog al van kindsbeen af is gegeven. Schurtzfleisch wil dezen bynaam liever afleiden van zyn wapen, door hem uit Engelandt medegebragt, hoewel hy niet ontkent, dat zommigen den zelven ook aan zynen vader toeëigenen. Dit is zeker, dat Henrik zelf dezen naam zeer beminde, doende op zyne munt een leeuw slaan, gevende den naam aan Lauenstätt, of Leeuwenstadt, en latende te Brunswyk, in den burg Dankwerderoda, een koperen leeuw boven de kerkdeur zetten. Henrik was geboren in den jare 1129, en niet in den jare 1136, het welk waarschynlyk het jaar is, daar hy in gedoopt is, dat wel eenige jaren kan uitgestelt zyn. Wanneer zyn vader in den jare 1139 stierf, poogde Albert van Askanië zich van het toenmalige Saxen, het welk de keizer hem hadt toegekent, maar hem door Henrik den Stouten wederom was ontrukt, van nieuw meester te maken. Maar de Saxen stonden hunnen jongen hertog, dien zyns vaders broeder, Welfo de VI, hadt opgevoed, getrouwelyk by, verjagende zelfs Albert geheel uit zyn markgraafschap Saltwedel, tot dat keizer Conraad de III deze zaak in den jare 1142 zodanig bemiddelde, dat Albert zyn markgraafschap wederom kreeg, en Henrik Saxen behieldt; en ten einde ook wegens Beyeren, zynde door Henrik den Stouten bezeten, een vergelyk mogt getroffen worden, trouwde des zelfs weduwe Geertruid, de moeder van Henrik, met Henrik van Oostenryk, opvolger van den onlangs overleden hertog Leopold, hoewel zy in den jare 1143 in de kraam stierf. Keizer Conraad namaals den heiligen oorlog volgende, vondt Henrik gelegenheit een vasten voet in zyn landt te krygen: want hy vermeesterde nog in den jare 1142 het graafschap Stade, en bragt in den jare 1147 de Wandalen onder zyne gehoorzaamheit. Wanneer in den jare 1152 Frederik de I, of Barbarossa, keizer wierdt, scheen het geluk voor Henrik, als des nieuwen keizers nabestaande, geboren, en hy kreeg hoop van alle zyne landen wederom te zullen erlangen. Henrik kreeg ook in den jare 1155 gelegenheit om zich nog meer aan den keizer te verbinden. Namentlyk, hy was by des zelfs kroning te Rome tegenwoordig. Wanneer nu de trouwloze Italianen onverhoeds by nacht op het keizerlyke leger aanvielen, en de keizer reets onder het paardt lag, kwam hertog Henrik toeschieten, redde hem, en deedt ruim 1000 van de vyanden sneuvelen. De hertog wierdt by dit voorval in 't aangezicht gewond, en de keizer, die met zyn eigen handt het bloedt van 's hertogs wonde afveegde, stondt hem toe de naburige Wandalen in 't Mekelenburgsche te bekeeren en onder zyne gehoorzaamheit te brengen. Henrik dan in Duitschlandt weder te rug gekomen zynde wierdt in den jare 1156 wederom in alle zyne vaderlyke landen herstelt, en zyn stiefvader Henrik de II van Oostenryk moest te vrede zyn, dat het markgraafschap Oostenryk, zynde tot nu toe een leen van Beyeren geweest, in een onmiddelyk hertogdom wierdt verandert, en dat hem het landt be-

boven den Ens, of opper-Oostenryk, hebbende voormaals aan Beyeren behoort, nevens eenige afzonderlyke voorrechten, wierdt gegeven. Na dezen geraakte hertog Henrik met grave Adolph van Holftein en Schauenburg in onluften, in fpyt van welken hy niet verre van Lubek, welke ftadt de graaf poogde aanzienlyker te maken, eene ftadt, Leeuwenftadt genaamt liet bouwen, gelyk hy ook de rivier de Sultza te Oldenflo verftopte, ten einde zyne plaats in 't Lunenburgifche meer aan zien mogt hebben. De graaf, merkende, dat hy tegen den hertog niets kon uitvoeren, gaf hem de ftadt Lubek in handen, welke de hertog naderhandt herbouwde, en vervolgens met een bifschoppelyke zitplaats en Domkerk begiftigde, latende daarentegen Leeuwenftadt ongebouwt. Nog in het zelve jaar deedt de hertog meeft een vergeefschen tocht tegen de Vriezen, waar van de moeraffige gelegenheit des lands de oorzaak was. In het jaar 1159 trok hy op tegen de te voren reets overwonnene, maar van nieuw oproerige Wenden, doodde hunnen hertog Nicolotus, of Nicolaus, en dwong des zelfs zonen Wartislaus en Pribislaus zich aan hem te onderwerpen; en toen zy naderhandt wederom een oproer verwekten, wierdt de eerfte in de tegenwoordigheit van den laatften in het leger voor de Wendifche vefting Malkou opgehangen. Omtrent dezen tydt maakte ook hertog Henrik den ridder *Guntzel*, uit het adelyke geflacht van die van *Bartensleben*, tot eerften grave van Zwerin. Hy overwon ook de Pomerfchen, welke de zyde der Wenden hielden, gelyk ook in dezen tydt eene bezending van Conftantinopel binnen Brunswyk aan den hertog wierdt gedaan. In 't jaar 1159 deedt hy wederom, nevens zyns vaders broeder Welfo, om den keizer te behagen, een tocht met veel roem naar Italië, en in 't jaar 1161 geraakte hy wegens de Donauw-brug met den bifschop van Regensburg in verfchil. Mogelyk dat hem zyne grote macht al te hoogmoedig maakte. Ten minfte, vele vorften begonnen daar over te klagen, en maakten tegen hem in 't jaar 1164 een verbondt, als Wichman, aartsbifschop van Maagdenburg, Reinold, aartsbifschop van Keulen, welke wel 't meeft op den hertog verbittert was, en de anderen tegen hem zocht op te maken, voorts German, bifschop van Hildesheim, Lodewyk, landgraaf van Thuringen, Albrecht, markgraaf van Brandenburg, Bernhard, vorft van Anhalt, Albrecht, paltsgraaf van Saxen, en Chriftiaan, graaf van Oldenburg. Henrik, zoekende zyne vyanden te bevredigen, gaf ten dien einde aan den verjaagden vorft der Wenden Prebislaus wederom al 't geen zyn vader Nicolaus hadt bezeten, en deedt door des zelfs hulpe veel afbreuk aan zyne vyanden; want zy verloren daar by meeft alle. Ook wil men, dat toen Henrik den koperen leeuw in het flot te Brunswyk liet zetten, om te tonen, dat hy aan zyne vyanden, en wel meeft die in het Ooften, werwaarts de leeuw ziet, om zo te fpreken de tanden en klaauwen wilde laten zien. Hy verwoeftte insgelyks het gebiedt van Maagdenburg tot aan de muren van de ftadt, veroverde Bremen en Oldenburg, en joeg zynen vyanden een groten fchrik aan. In 't jaar 1168 kwam het door bemiddeling van den keizer tot eene vrede, welke in 't jaar 1170, toen 'er nieuwe onluften waren ontftaan, wierdt beveftigt. De koning van Denemarken Woldemar hadt met de hulpe der Wenden, welke onder de gehoorzaamheit van hertog Henrik waren, het eilandt Rugen ingenomen; maar niet willende den buit, zo als het afgefproken was, met de Wenden delen, vergunde de hertog hen de Denen te water en te landt afbreuk te doen, het welk zy ook met zo veel geluk uitvoerden, dat zomwylen te Mekelenburg 700 Denen op eenen dag verkocht wierden. Dus moeft de koning en het delen van den buit en de vrede toeftaan, welke door het huwelyk van Richenfa, des hertogs princeffe, met den koning Canut, als die ondertusfchen zyn vader in de regering was opgevolgt, wierdt tot ftandt gebragt. Nog in 't zelve jaar 1170 verplaatfte de hertog het bisdom, het welk tot nu toe te Mekelenburg was geweeft, naar Zwerin, en men wil, dat hy toenmals de Heidenen by duizenden in 't Zwerinfche meir, niet verre van Fichel, door den eerften bifschop Benno liet dopen, waar van de plaats den naam van *Doppe*, heeft behouden. In 't jaar 1172 trok de hertog uit devotie, volgens de gewoonte van die tyden, naar 't Heilige Landt, van welke reize verfcheide wonderlyke gefchiedeniffen, inzonderheit die van den bovengemelden tammen leeuw, verhaalt worden. Kort na zyne wederkomft begonnen de onluften tusfchen hem en den keizer. Namentlyk, de oude Welfo de VI, vader van Henrik, en broeder van 's keizers moeder, hadt den hertog erfgenaam gemaakt van alle zyne goederen, en alleen een zeker jaargeldt voor zich bedongen. Wanneer dit jaargeldt niet wel wierdt betaalt, hieldt het Welfo in 't jaar 1167 uit verdriet met den keizer, die zo wel op de Zwabifche, als Italiaanfche landen het oog hadt. En mogelyk dat daar over het eerfte misverftandt tusfchen den hertog en den keizer is ontftaan. Daar by kwam, dat in 's hertogs afwezenheit de keizer eenige der voornaamfte ftanden in Saxen door beloften en bedreigingen zo verre bragt, dat zy hem onder eede beloofden, dat wanneer de hertog mogt komen te fneuvelen, zy zich zonder tegenftandt den keizer zouden onderwerpen, welk alles de hertog als een bedrog aanmerkte. Doch dit werk liep vruchteloos af, doordien de hertog in 't jaar 1175 den keizer op zynen tocht naar Italië verliet, van welke zake de gefchiedfchryvers zeer verfchillende fpreken. De gansche zaak komt op de volgende wyze waarfchynlykft voor gebeurt te zyn. Namentlyk, de keizer, wetende, dat hy om de bovengemelde reden geen vriendt van den hertog was, en kunnende evenwel zyne hulp in Italië niet wel misfen, vreesde daarenboven, dat by zyn afwezen de hertog iets gevaarlyks voor hem in Duitfchlandt mogt ondernemen. Ook kon de hertog uit het tegenwoordige gedrag van den keizer niet veel goeds befluiten, waarom hy gaarne van dezen tocht was verfchoont gebleven, nademaal hy ook wegens zyne onruftige nabuuren en nieuwe onderdanen, de Wenden, zich niet veilig oordeelde. Het was ook om dat hy Alexander den III, tegen welken de keizer te velde trok, voor den rechtmatigen, en daarentegen des keizers kreatuur, Calixtus, voor een opgeworpen paus hieldt. Hierom boodt hy den keizer, die hem in 't jaar 1175 te Clavenna by zich liet komen, alles aan, wat maar in zyne macht was van hem by te ftaan, alleenlyk verzoekende, dat hy hem wilde verfchonen den tocht in perfoon by te wonen, bedingende daarenboven, dat hem de keizer met de Ryksftadt Goslar wilde belenen. Maar fchoon de keizer geen van beide wilde toeftaan, en veel eer zeer inftantelyk, en zelfs, volgens eenigen, den hertog op zyne kniën badt, dat hy hem toch niet wilde verlaten, wilde de hertog daar evenwel niet in bewilligen, maar trok met zyne benden weg. Echter ontkent Pfeffinger, dat daar uit den keizer zo groot een ongemak is overgekomen, als men naderhandt den hertog nagaf, maar hy brengt getuigeniffen by, dat de keizer ftrax na de zamenkomft te Clavenna goede voortgangen in Italië maakte, en dat de volgende nederlagen meer aan de onvoorzichtigheit van het leger, dan aan het vertrek van den hertog moeten toegefchreven worden. Ondertusfchen klaagde de keizer na zyne wederkomft in Duitfchlandt terftondt over den hertog, en dagvaardde hem verfcheide malen voor de Ryksdagen te Ulm, Regensburg, Maagdenburg en Goslar, om zich wegens zyn gedrag te Clavenna te komen verantwoorden; doch Henrik daar niet verfchenen, maar tot een afzonderlyk mondgefprek met den keizer te Haldensleben, in 't Maagdenburgfche, gekomen zynde, beloofde hem de keizer voor de fomme van 5000 marken, of 40000 goudguldens, wederom met het Ryk te verzoenen. Maar toen de hertog noch de boete wilde betalen, noch buiten zyn landt op den Ryksdag verfchynen, waar onder ook zyne vyanden nog meer ftookten, en den keizer ophitften, wierdt eindelyk op eenige Ryksdagen, inzonderheit in 't jaar 1180 te Wurtsburg, en daar na te Gemunde, in Zwaben, het vonnis tegen den hertog uitgefproken, waar by de zelve in den ban wierdt gedaan, en van alle zyne landen (onder welke toenmaals, het geen thans het Brunswykfche en Luneburgfche landt wordt genoemt, nog niet begrepen waren) beroofd wierdt. Het vonnis wierdt ook, om dat 'er velen reets lang naar verlangt hadden, in 't kort ter uitvoeringe gebragt. Beyeren wierdt aan grave Ottho van Wittelsbach, den ftamvader van het Paltsfche en Beyerfche huis, en Saxen aan grave Bernhard van Askanië gegeven; Engeren en Weftphalen vielen Philippus, aartsbifschop van Keulen, te beurt; Palts-Saxen kreeg Herman, landgraaf van Thuringen; de graaf van Holftein onttrok zich zelf den plicht, welken hy den hertog hadt gezworen, en zocht nog meer landt in eigendom te bezitten; de keurvorft van Ments nam Eichveldt, Maagdenburg, en het graaffchap Sommerfcheburg in, en de bifschop van Bremen nam het graaffchap Stade naar zich; de bifschoppen van Halberftadt, Hildesheim, Paderborn en Minden, en de fteden Lubek en Goslar vergaten niet met deze gelegenheit haar voordeel te doen. Deze verdeeling van de provinciën van hertog Henrik den Leeuw vindt men in zeker oud tafereel, wordende ook by *Bunting* gevonden, voorgeftelt. In het midden ftaat het Saxifche witte paardt, onder het welke een padt, met een kardinaalshoedt bedekt, legt, om aan te tonen, dat Henriks ongeluk meeft door de geeftelykheit is veroorzaakt. Aan de eene zyde ftaan allerhande wilde dieren, en aan de andere een roofvogel. De eerfte beduiden de wereldlyke vorften, als de Beer van Anhalt, welke het hoofdt van het paardt, te weten het hertogdom Saxen, in zyne kaken heeft, de leeuw van dezen Henrik, als die het hert, of Brunswyk en Luneburg, heeft, enz. De laatfte, of de roofvogels betekenen de geeftelyke vorften, van welke elk wat hy kon naar zich fleepte. Maar de oorlog volgde terftondt daar op, doordien Henrik zich goedwillig niets wilde laten ontwringen. Bifschop Ulrich van Halberftadt, willende niet afwachten, dat hertog Henrik in den ban wierdt verklaart, hadt reets in 't jaar 1177 toegetaft, doch Halberftadt wierdt in brandt geftoken, en hy raakte zelf gevangen. Het leger van den aartsbifschop Philippus van Ments wierdt in Weftphalen verflagen; graaf Adolph van Holftein uit zyn landt verdreven; de fteden Nordhauzen en Mulhauzen zag men in de vlam gezet, en de landgraaf van Thuringen, Lodewyk, nevens zynen zone Herman, wierden gevangen. Maar in 't jaar 1181 kwam de keizer zelf met drie legers in het landt van den hertog, veroverde geheel Beyeren, en de voornaamfte fteden in neder-Saxen, onder welke Lubek was, het welk by deze gelegenheit tot eene Ryksftadt gemaakt, en met vele voorrechten begiftigt wierdt. Doch Brunswyk wierdt toenmaals niet overwonnen. Bardewyk hadt de poorten voor den hertog gefloten, 't welk de zelve, gelyk wy hier na zullen zeggen, fchrikkelyk heeft gewroken. Nu ter tydt moeft de hertog geduldt nemen, en na allerhande vergeeffche voorflagen in 't jaar 1182 op den Ryksdag te Erfurt verfchynen, en een voetval voor den keizer doen, die hem wel met tranen in de oogen opbeurde, maar evenwel het Ryksbefluit niet kon veranderen, daar in beftaande, dat Henrik van al 't geen hy hadt bezeten niets dan de landen van Brunswyk en Luneburg (als die toenmals nog gene Rykslenen waren) behieldt, en in de drie naaftvolgende jaren, gerekent van de maandt

maandt Maart des jaars 1182, niet op den Duitschen bodem mogt komen. Henrik trok daar op met zyne gemalinne en kinderen naar den koning van Engelandt, Henrik den II, bleef een tydlang in Normandië, ook in Engelandt, en keerde na verloop van eenigen tydt in 't jaar 1185 te rug, doordien hy door de bemiddeling van zyn schoonvader en van den paus van zyn eedt was ontslagen: ook bragt hy een nieuw wapen, te weten een luipaardt, mede, en leefde binnen Brunswyk in stilte. Doch hy vondt zyn landt niet zodanig gestelt, als hem belooft was, nademaal elk by 's keizers afwezen een gedeelte van 's hertogs erffelyke goederen hadt afgescheurt. Hy klaagde wel daar over by den keizer; maar in plaats van voldoening deedt men hem te Goslar drie voorslagen, te weten, dat hy of met 't geen hy thans hadt zou te vrede zyn, of den veldtocht naar 't H. Landt op kosten van den keizer bywonen, of nog drie jaren buiten Duitschlandt blyven, en dat hy naderhandt van zyne herstelling kon verzekert zyn. Hy verkoos het laatste, en ging weder naar Engelandt. Ondertusschen liet des keizers zoon en stadhouder Henrik toe, dat elk in de landen van hertog Henrik deedt wat hy wilde: om welke reden Henrik niet langer kon stil zitten, te meer, toen hy hoorde, dat ook zyne gemalin, die te Brunswyk was gebleven, gestorven was. Hy zondt dan eerst zynen zoon Henrik naar Brunswyk, en volgde kort daar na in persoon, wordende zelfs daar toe door de koningen van Engelandt, als zyn zwager en schoonzoon, altydt aangezet. By deze zyne twede wederkomst maakte hy zich eerst sterk aan de rivier de Elve, nam Lubek en Luneburg, en byna geheel Holstein weg, en verwoestte Bardewyk, om den gemelden hoon, tot den grondt toe, van welke verwoesting, en hoe de zelve tot de opkomst van de stadt Luneburg gelegenheit heeft gegeven, het artykel BARDEWYK kan nagezien worden. De Roomsch koning, of Ryks vikaris, Henrik, zoon van den keizer, trok vervolgens in 't jaar 1190 met een leger in 's hertogs landen, en verwoestte de zelve jammerlyk, verbrandde Hanover, maar kon voor de stadt Brunswyk niets uitvoeren. Dus was de hertog van nieuw genoodzaakt om vrede te smeken, en moest zyne beide zonen *Henrik* en *Luder*, of *Lotharius*, den koning tot gyselaars geven. De jongste stierf kort daar na te Augsburg, en de oudste moest met den koning naar Apulië gaan. Deze, ziende, dat men hem niet zo als men belooft hadt handelde, en daarenboven zeer gevaarlyke ziekten in 't leger ontstonden, behalven dat het zelve weinig uitvoerde, ontsnapte heimelyk, en kwam eindelyk, na veel gevaar uitgestaan te hebben, te Brunswyk. Middelerwyl wierdt de bovengemelde koning Henrik, na de doodt van zyn vader, in 't jaar 1190 voorgevallen, keizer, en poogde de vlucht van den jongen hertog Henrik te wreken; zondt derhalven, niettegenstaande de oude hertog hem door gezanten zocht te bevredigen, een leger in het landt, en verwoestte het zelve van nieuw. Hier by kwam de ontrouw van sommige vazallen, inzonderheit van Ludolph, vorst der Wenden, die als des hertogs stadhouder te Brunswyk was, en Egbert van Wolffenbuttel ook aan zyne zyde bragt. Doch de jonge hertog trok tegen hen op, veroverde en slechtte de vesting Wolffenbuttel, welke de gezegde vorsten bezet hadden, met hulp der burgers van Brunswyk. Hy deedt het zelve te Voigtsdalem, Wenden en Peina, werwaarts de oproerigen geweken waren. Hier op maakte Gerhard, proost van Stederburg, te Tulleda, een dorp, behorende tot het tegenwoordige Swartzenburgsche ambacht Kelbra, in Thuringen, de verzoening tusschen keizer Henrik den IV en den hertog, door welke ook des zelfs gemelde zoon, van den zelven name, de tot nu toe geweigerde leenverheffing van de Palts aan den Rhyn verkreeg. Doch dat toenmaals de muren der stadt Brunswyk zouden hebben moeten afgebroken worden is onwaar. Nu liet hertog Henrik alle hoop van zyne verlorene landen wederom te krygen varen, bragt in zyne laatste jaren den tydt door met de geschiedenisse, welke hy zich liet voorlezen, en deedt aan kerken en kloosters, inzonderheit te Brunswyk, veel goed. Voorts bereidde hy zich ter doodt, liet zynen zoon, den Paltsgraaf, als mede zynen biechtvader, den bisschop van Ratzeburg, by zich komen, en stierf met een volstandig gemoedt en aandachtige voorbereiding den 5, of, volgens anderen, den 13 Augusty des jaars 1195, in den ouderdom van 68 jaren, na dat omtrent 14 dagen te voren de donder in de kerk van S. Blasius te Brunswyk hadt geslagen, waar door de hertog niet zonder gevaar was van te verbranden, gelyk hy ook niet uit den brandt door menschen handen, maar door een sterken plasregen is gered. Voor het overige was deze hertog van eene middelbare gestalte, hadt een gedrongen ligchaam, een groot en blond aangezicht, grote zwarte oogen, en donker bruin haair. In zyne jeugdt hadt hy zich in de ridderlyke wetenschappen geoeffent, en den prys voor vele anderen behaalt. Van zyne groetmoedigheit, dapperheit en volstandigheit getuigt genoegzaam zyn levensloop. Van zyne gemalinnen en kinderen wordt in het artykel van het BRUNSWYKSCHE GESLACHT gesproken. *Kranz. Saxon. lib.* VI. *c.* 34. *Pfeffing. ad Vitriar. lib.* II. *tit.* 5. *p.* 585. *Gerhardi Praepositi Stertterburg. Historica Narratio de Henrico Leone, cum notis Meibomii, Tom.* I. *Rer. Germ. p.* 430. *seq. Bunting Braunschweig. und Luneburg. Chron. à Meibomio emend. p.* 138 *seqq. Sagittarius Orig. & Increm. Brunsvic. p.* 40-58. *Schurtsfleisch Disput. ad Ligurini* VII. 100, *de Henrico Leone. Ziegler Schauplatz der zeit d. 6. Aug. n.* 3. Het geslachtregister van Henrik heeft uitvoerig beschreven *Feller* in zyne *Genealogische Historie des hauzes Braunschw. Luneb. c.* 11. *p.* 349. *seqq.*

HENRIK, bygenaamt de *Schone*, of de *Lange*, hertog van Saxen en Paltsgraaf aan den Rhyn, was de zoon van Henrik den Leeuw en van Machtelt, dochter van Henrik, koning van Engelandt. In zyne jeugdt moest hy met zyn vader in Engelandt in ballingschap leven, om welke te doen eindigen deedt hy in 't jaar 1191 met keizer Henrik den VI een veldtocht in Apulië. Doch hy kwam aldaar nog meer in haat by den keizer, waarom hy zich uit het keizerlyke leger voor Napels wegmaakte, en zyne benden mede nam. Daar kwam nog by, dat hy zich in zyne jeugdt met Agnes, dochter van Conraad, Paltsgrave, verloofd hadt, welk huwelyk de keizer zocht te beletten, ten einde hy door een huwelyk met deze eenige erfgename van de Palts niet te groot mogt worden om den hoon, zynen vader aangedaan, te wreken. Maar doordien Agnes hem meer beminde dan Philips van Vrankryk, welke, door de voorspraak van den keizer, haar ten huwelyk begeerde, geraakte hy eindelyk door hare eige moeder tot zyn oogmerk, zo dat hy haar zonder kennisse van den Paltsgrave wegvoerde, waar over de zelve veel moeite hadt zich by den keizer te ontschuldigen. Ondertusschen was de zaak gedaan, en de keizer wierdt eindelyk door toedoen van den schoonvader te vrede gestelt, dat hy Henrik na des vaders doodt de Palts als een leen liet behouden. Daar op trok hy naar 't H. Landt, en na zyne wederkomst verkocht hy de voogdy over het aartsfticht Trier, tot grote schade voor de Palts, aan den aartsbisschop Johannes. Kort na de doodt van den keizer Henrik kwam hy wederom in ongenade by den keizer Philippus, om dat hy zynen broeder Ottho tegen hem bystondt om keizer te worden. Deze wrok borst eerst uit onder de regering van Philippus, opvolger van Frederik den II, die hem in 't jaar 1215 in den ban deedt, en de Palts aan hertog Lodewyk van Beyeren uit het Wittelbachische geslacht, gaf. Echter wilde Henrik tot aan zyne doodt, in den jare 1227 voorgevallen, noch van den tytel, noch van zyn recht afstaan: waarom men in de oirkonden van dien tydt hen beide als Paltsgraven aan den Rhyn vindt aangetekent. Hy verwekte by zyne gemalinne twee dochteren, van welke de eerste, genaamt *Irmengard*, trouwde met Herman den IV, markgrave van Baden, dien zy Durlach, Heidesheim, Pfortsheim en Eclingen mede ten huwelyk bragt. De twede trouwde met Ottho van Wittelsbach, zone van hertog Lodewyk van Beyeren, uit welkers hoofde hy na de doodt van Henrik en die van zynen vader de Palts bleef bezitten. Doch Henrik moest de Saxische landen, als Stade, en 't geen by Bremen legt, het welk Henrik by de deeling met zynen broeder Ottho den IV en met Wilhelm uit zyns vaders erffenisse hadt bekomen, benevens het Brunswyksche, het welk hem na de doodt van zynen broeder Ottho was de beurt gevallen, met de markgravinne van Baden delen. *Meibom. T.* III. *R. G. p.* 207. *Maderus in Antiq. Brunsvic. Tolner H. P. c.* 16. *p.* 330. *& Cod. dipl. Arnoldus Lubec. lib.* III. *Chr. Slav. c.* 2. *p.* 418. *Monachus Weingartensis apud Leibn. p.* 805. *Pfeffinger ad Vitr. p.* 958. *Giovan. lib.* V. *p.* 15.

HENRIK, hertog van neder-Saxen, was de zoon van Paltsgrave Ottho den Verlichten. Niet lang voor zyns vaders doodt, in 't jaar 1253, verzochten hem de Oostenrykfche standen tot hunnen hertog; maar zyn vader deedt door zyne grote omzichtigheit deze schone gelegenheit voorby slippen van het afgescheurde Oostenryk wederom aan Beyeren te hechten. Dus ging hy by Bela den IV, koning van Hungarië, met wiens dochter, Elizabeth, hy getrouwt was, en smeekte den zelven tegen Ottocarus van Bohemen, die Oostenryk hadt afgescheurt, om bystandt. Hy kon echter Ottocarus niet verder bewegen, dan dat hy den Hungaren Stiermarken, en die van Beyeren het landt boven den Ens afstondt. Na de doodt van zynen vader deelde hy met zynen broeder Lodewyk zodanig, dat hy nevens den hertoglyken tytel het hertogdom van neder-Beyeren kreeg. Doch de keurvorstelyke waardigheit behielden zy in gemeenschap, zynde beide by de verkiezing van Richard van Engelandt en van Rudolph van Habsburg tegenwoordig geweest, waar over met koning Ottocarus van Bohemen onlusten ontstonden. (Zie LODEWYK de IV.) In 't eerst hadt hy altydt twist met den gemelden Ottocarus van Bohemen, die hem het landt tot aan den Ens wederom zocht te ontweldigen. Maar toen Rudolph van Habsburg keizer was geworden, en Ottocarus hard vervolgde, trok deze Henrik door geldt aan zyn kant, keerde echter wederom tot 's keizers party, mits bedingende, dat zyn zoon Ottho met des keizers dochter Catharina zou trouwen. Keizer Rudolph oordeelde, dat Henrik nu te meer aan hem verplicht was, om dat hy zyne dochter het landt tusschen den Donauw en den Ens mede ten bruidschat gaf. Maar het duurde niet lang, of Henrik verliet Rudolph, en verloor deswegen het landt tusschen den Donauw en den Ens, wordende het zelve aan Albert van Oostenryk toegewezen. Ook leefde hy op het laatst in tweespalt met zynen broeder, ter oorzake van 's lands verdeeling, dat grote gelegenheit tot twist gaf. Eindelyk stierf hy in 't jaar 1290, en liet na van zyne Hungarische gemalinne *Ottho*, namaals koning van Hungarië, en van zyne laatste gemalinne uit Polen *Stephanus*. *Aldzreiter lib.* XXV. *Germ. princ. lib.* IV. *c.* 1. §. 12. *Lunig R. A. Cont.* II.

HENRIK, genoemt de ryke hertog van Beyeren, erfde van zyn vader Frederik in 't jaar 1393 Landshut, met het omleggende landt; maar nog minderjarig zynde wierdt hy onder de voogdy van zyne moeder en neven gestelt. Na dat hy hadt begonnen te regeren verwekten de burgers te Landshut in 't jaar 1408 een gevaarlyken oproer tegen hem, om dat hy hunne

ne rechten en vryheden op allerhande wyze zocht te beknibbelen, en de genen verjoeg, die daar over by den keizer klaagden. Naauwlyks was dit voorby, of hy geraakte in onlusten met zynen neef Lodewyk met den Baardt, welke onder voorwendsel van eene onrechtmatige verdeeling tusschen wederzyds vaderen op allerhande wyze gelegenheit zocht met de zonen van Henrik en Johannes van Munchen overhoop te raken: ja Lodewyk schaamde zich niet by de kerkvergadering van Constans in den jare 1417, in tegenwoordigheit van den keizer, Henriks echte geboorte in twyfel te trekken, waar over deze zo verbittert wierdt, dat hy Lodewyk, komende van zeker gastmaal met weinig bedienden, gewapenderhandt aanviel, en met hulpe van de zynen zwaar kwetste. Keizer Sigismundus nam dit zo euvel op, dat hy van voornemen was Henrik in den ban te doen: doch de harde woorden, door Lodewyk tegen Henrik uitgebraakt, dienden tot zyne ontschuldiging, en verhinderden zulks. Lodewyk wilde echter dezen geleden hoon met den degen wreken, maakte een verbondt met andere prinssen, en wapende zich heimelyk tegen Henrik: doch Henrik was eerder gereed, en viel in het landt van Lodewyk, wordende deze oorlog met een wisselvallig geluk eenigen tydt gevoert. Om deze onlusten te dempen geboodt de keizer Lodewyk voor den tydt van 4 jaren het hertogdom Beyeren te verlaten, en nam hem, om zyne afwezendheit te bewimpelen, met zich naar Hungarië. Echter ontstonden 'er wederom nieuwe onlusten, wanneer in 't 1428 graaf Jan van Hollandt en hertog van neder-Beyeren zonder erfgenamen overleedt, en zyn Beyerich aandeel den gezamentlyken hertogen van Beyeren, Lodewyk met den Baardt, Henrik den Ryken, Ernest, en Wilhelm, naliet, het welk Lodewyk, als de oudste, alleen zocht te erven; en hoewel de keizer ook dezen twist door eene gelyke verdeeling wegnam, hadt nochtans Henrik geen rust met Lodewyk voor dat hem zyn eigen zoon Lodewyk de Kreupele in 't jaar 1441 gevangen nam, en aan markgrave Albert van Brandenburg verkocht, die hem aan Henrik voor een goeden winst overliet. Deze handelde hem veel harder dan het wel betaamde, zo dat hy kort daar na, zynde zyn zoon reets te voren gestorven, overleedt. Daar op trok Henrik de gehele nalatenschap van Lodewyk aan zich, waar tegen Albert van Munchen, dien anders de helft rechtvaardig toekwam, geen de minste beweging maakte. Hy stierf in jaar 1450, hebbende by zyne gemalinne Margaretha, dochter van Albert den IV, aartshertog, drie zonen, als *Albert*, *Frederik* en *Lodewyk*, welke alle den vader in de erffenisse opvolgden, en drie dochteren nagelaten, van welke de oudste, *Johanna*, met Jan, Paltsgrave van Mosbach, *Elizabeth* met Ulrich van Wurtemberg getrouwt zyn, de derde heeft het kloosterleven aangenomen. *Aldzreiter* P. II. *l.* VII & VIII.

HENRIK FREDERIK, oudste zoon van den ongelukkigen keurvorst van de Palts, Frederik den V, is geboren den 1 January des jaars 1614 van Elizabeth, dochter van Jacobus den I, koning van Groot-Britannië. Wanneer in 't jaar 1619 zyn vader koning van Bohemen wierdt, was teffens vastgestelt, dat deze prins zyn opvolger zou zyn. Maar in het volgende jaar na den ongelukkigen veldslag op den witten berg by Praag moest hy nevens zyne ouders zo wel het koninkryk Bohemen, als de Paltzische erflanden, met den rug aanzien, en kwam eindelyk in 't jaar 1629, den 17 January, in Hollandt zeer ongelukkig om het leven: want hy verlelde gemelden zynen vader, toen de zelve de Spaansche gallioenen wilde gaan bezichtigen, welke Piet Hein by het eilandt Cuba hadt verovert, en met eene ryke lading in de havenen van die republyk gebragt; en als zy ten dien einde over het Harlemmer meer in een schip naar Amsterdam meenden te varen, wierdt hun schip by avondt door een ander overzeilt, zo dat het zelve midden van malkander borst. De jonge prins verdronk, nevens de meeste anderen, die in 't schip waren; doch zyn vader wierdt noch door middel van een touw, het welk men hem uit het andere schip, door het welke het ongeluk was gekomen, toewierp, met veel moeite gered. Deze doodt van den prins was te beklagelyker, om dat hy een zeer aanzienlyk prins was, en grote hoop gaf. *De Larrey Geschiedenis van Engelandt* III *Deel.*

Hertogen van Saxen en markgraven van Meissen.

HENRIK, bygenaamt de *Vrome*, was de zoon van hertog Albert den Moedigen, geboren te Fryberg den 17 Maart des jaars 1473. Hy trok in 't jaar 1498, volgens de gewoonte van dien tydt, naar 't H. Landt, en wierdt na zyne wederkomst onder-stadhouder van Vrieslandt, maar geraakte in 't jaar 1500, in een oproer te Franeker, in levensgevaar, doordien hy van de Vriezen naauw ingesloten en zelfs gevangen genomen wierdt. De Vriezen wilden hem zelfs ophangen, ten welken einde zy eene ketting, byna zo sterk als een wagenketting, met een groten ring hadden laten smeden, aan welke zy hem reets hadden vastgemaakt. Doch zyn vader, hertog Albrecht, viel in aller yl de Vriezen op 't lyf, doodde 4000 van de zelve, redde zynen zoon, en nam de gemelde ketting mede naar Dresden, alwaar zy naderhandt ter gedachtenisse in den stal is bewaart. Daar na deedt hy een bedevaart naar S. Compostel in Spanje, en deedt aldaar eene offerhande aan St. Jakob. Zyn vader overleden zynde, verdeelde hy den 30 May des jaars 1505 met zyn oudsten broeder, hertog Georg met den Baardt, hunne vaderlyke landen: want schoon hun vader by testament Saxen den oudsten, hertog Georg, en Vrieslandt den jongsten, hertog Henrik, hadt toegewezen, wilde echter de laatste Vrieslandt wegens de gestadige oproeren tegen de Saxen niet aannemen; waarom hertog Georg Vrieslandt alleen behieldt, en hertog Henrik kreeg niet meer dan de beide ampten Fryberg en Wolkenstein in Meissen, uitgenomen de bergwerken en munten, nevens eene jaarlyksche geldsomme van 12500 guldens, tot welker onderpandt hem de ampten Weissenfels, Ekkartsberge, Saxenburg, Heyn en Pirna overgegeven wierden. In het tegendeel stondt hy nevens zynen broeder hun recht op Vrieslandt in den jare 1515 aan keizer Maximiliaan den II af. In het jaar 1525 nam hy den Lutherschen Godsdienst aan, hoewel hem zyn broeder, hertog Georg, daar over veel moeielykeit aandeedt. Wanneer echter hertog Georg ziek wierdt, zondt hy op Palmzondag eenige Raden naar Mitweyde, eene stadt tusschen Rochlitz en Fryberg gelegen, en liet zyn broeder bekend maken, dat hy van zins was hem by zyn leven de regering in handen te geven, byaldien hy den Lutherschen Godsdienst wilde verlaten. Maar hertog Henrik antwoordde, dat hy zyn broeder wel beminde, welke broederlyke liefde hy ook aan de wereldt wilde tonen; maar aanbelangende het geloof, dat zou hy in bedenken nemen, gevende ondertusschen den gezanten by hun afscheidt een verwyt over het geen zy hem hadden voorgestelt. Daar op maakte hertog Georg zyn testament, en wel zodanig, dat wel hertog Henrik zyne landen erven zou, maar dat de R. Katholyke Godsdienst zou ongekrenkt blyven, en dat by foute van dien zyne gansche nalatenschap aan den Roomsch koning Ferdinand den I zou vervallen. Doch de landstanden wilden dit testament niet ondertekenen, alvorens zy de gedachten van hertog Henrik daar over hadden vernomen, wordende dus eene bezendig aan hem te Frybreg gedaan; maar hertog Henrik bleef by zyn eerste besluit. Doch hertog Georg stierf, alvorens de gezanten waren wedergekomen, den 17 April des jaars 1539 zonder testament. Dus kwam hertog Henrik laat in den avondt te Dresden, ontfing den 21 April van den Raadt en de burgery de hulde, hieldt den 23 een plegtig dankfeest, liet den 25 May Luther op Pinxterdag prediken daar men op Paaschen van 't zelve jaar de Misse nog hadt gedaan. Vervolgens wierdt den 3 July de R. Katholyke Godsdienst te Dresden, en den 7 daar na te Fryberg afgeschaft, en de Luthersche ingevoert. In 't jaar 1541, den 7 Augusty, droeg hy met bewilliging der landstanden de regering van zyne landen over op zynen oudsten prins, stierf vervolgens den 28 Augusty, en wierdt te Fryberg begraven. Zyne gemalin was Catharina, dochter van Magnus, hertog van Mekelenburg, by welke hy drie zonen verwekte, van welke de middelste, prins *Severin*, in 't jaar 1533 te Insprük, alwaar hy studeerde, stierf; de oudste, *Maurits*, en de Jongste, *Augustus*, zyn de beide eerste keurvorsten van de Albertynsche linie geweest. Hy hadt ook drie dochteren, als *Sibylla*, *Æmilia* en *Sidonia*. *Chytræus Sax. lib.* XV. *Seckendorf Hist. Lutheran. Mulleri Ann. Saxon. Tenzelii Saxon. Numismat. Speneri Sylloge.*

HENRIK, bygenaamt *Illustris*, of de *Doorluchtige*, markgraaf van Meissen, in de Lausnits en in het Oosterlandt, ook de eerste landgraaf van Thuringen, uit den Meisnischen stam. Zyn vader was Diderik, markgraaf van Meissen, zyne moeder Judith, dochter van Herman, landgrave van Thuringen en Hessen. Hy wierdt zyns vaders opvolger in 't jaar 1221; doch over de erffenisse van zyne moeder geraakte hy in grote onlusten, wanneer in 't jaar 1248 haar broeder, Henrik Raspo, zonder erfgenamen overleedt. Namentlyk, Lodewyk, twede broeder van Henrik Raspo en van Judith, hadt eene dochter, met name Sophia, nagelaten, welke met Henrik den V, hertog van Brabandt, een zoon van den zelven naam hadt verwekt. Deze laatste en des zelfs moeder eischten alle de landschappen, die voormaals Henrik Raspo hadt bezeten. Henrik van Meissen deedt het zelve, en deswegen ontstondt een gevaarlyke oorlog. Eindelyk wierdt 'er een vergelyk getroffen, uit hoofde van 't welke de hertogin Sophia van Brabandt het landschap Hessen, daarentegen de markgraaf Henrik van Meissen het landschap Thuringen zouden in bezit nemen. Het bleef daar by, tot dat in 't jaar 1259 hertog Albert de I van Brunswyk zich mede in deze onlusten mengde, en die van Meissen met geweldt uit Thuringen poogde te verdryven; en doordien de markgraaf Henrik toenmaals in Bohemen was, drong deze zyn vyandt door tot voor Naumburg en Merseburg. Nochtans verzamelde Rudolph Schenk, een van den Meisnischen adel, wiens goederen het Brunswyksche krygsvolk verwoest hadt, in aller yl een tamelyk getal van zyne landgenoten, met welke hy in 't jaar 1261 by Besenstadt, aan de rivier de Elster, die van Brunswyk ten eenemaal versloeg, en hunnen hertog zelf gevangen nam, wordende na verloop van anderhalf jaren onder harde bedingen wederom in vryheit gestelt. Men bevestigde wegens het landschap Thuringen en Hessen nogmaals het meergemelde vergelyk, het welk ook namaals van weêrzyden is opgevolgt. Behalven dezen gewigtigen twist hadt Henrik van Meissen nog verschei le andere onlusten. In 't jaar 1237 gaf hy in den oorlog, die toenmaals wegens het R. Ryk tegen de ongelovige Pruissen wierdt gevoert, grote blyken van zyne dapperheit. In den jare 1240 was hy genoodzaakt tegen Albert, markgrave van Brandenburg, die hem in de Lausnits ontrustte, de wapenen op te vatten, hoewel hy daar in niet te gelukkig was. In den jare 1246 stierf de broeder van zyne eerste gemalinne Constantia, Frederik de II, hertog van Oostenryk. Naardien de zelve gene kinderen hadt, trachtte hy het recht van zyne gemalinne op de Oostenryksche landen staande te houden, vermits zelfs de standen van de openstaande provinciën in 't jaar 1250 op zekeren land-

landdag, gehouden te Tuln, zulks begeerden. Ondertuſſchen trok de Boheemſche prins Ottocarus, die met Margaretha, zuſter van Conſtantia, trouwde, de gehele erffenis aan zich. Voor het overige bemoeide zich Henrik ten uiterſte door het veroveren en verwoeſten van verſcheide roofneſten zyn landt veilig te maken; en doordien hy ook uit zyne bergwerken te Fryburg grote ſchatten vergaderde, hieldt hy eene prachtige hofhouding, en ſtelde verſcheide tournooien en ridderſpelen aan. Inzonderheit heeft hy 'er een in 't jaar 1265 te Meiſſen, en op een anderen tydt een ander te Nordhauzen gehouden, welk laatſte bovenmaten koſtbaar was. Ook was hy zeer mild in andere gelegenheden, waarøm hem zommigen den bynaam van den *Milden* hebben gegeven; hoewel anderen hem van zeker ſprekwoordt, het welk hy dikwils in den mondt hadt, *Hamer* noemen. Na dat in 't jaar 1262 bovengemelde zyne eerſte gemalin Conſtantia, dochter van Leopold, hertog van Ooſtenryk, was overleden, hertrouwde hy met Agnes, dochter van Wenceslaus, koning van Bohemen, en na der zelver doodt met Elizabeth van Miltits. Hy liet van zyne eerſte gemalinne twee zonen na, *Albert*, bygenoemt de *Onaardige*, en *Diderik* den *Wyzen*, en van de derde *Frederik*, van alle welke alleen Albert nazaten heeft gehad. Wat Henrik zelve betreft, men ſtelt zyne doodt gemeenlyk in het jaar 1288; doch uit vele omſtandigheden blykt, dat hy vroeger overleden is. *Albin. Meiſn. Chron. Fabric. de Reb. Miſn. Chytræi Sax. Rittershuſ. Lohmeyer.*

Hertogen van Brunswyk en Luneburg.

HENRIK, bygenoemt de *Hovaardige*, en HENRIK de *Leeuw*. Zie onder de hertogen van Beyeren.

HENRIK, hertog van Brunswyk en Luneburg, was de zoon van Albert den Groten, en wierdt de *Wonderlyke* bygenaamt. Hy kreeg by de vaderlyke verdeeling het zogenaamde landt boven het woudt, in het welke Grubenhagen, Einbek, Ooſterrode, Hertsberg, Lutterberg, Gebelhauzen en Duderſtadt lagen, als mede de halve ſtadt Hamelen, Saltz der Helden, het graafſchap Katelenburg. Voorts kreeg hy het derde deel van de geeſtelyke lenen te Brunswyk, en aan den Ramsberg, voor de ſtadt Goslar gelegen, ook het ganſche bergwerk, benevens de jagt te Clausdal en aan den Harts. Hy woonde den meeſten tydt te Grubenhagen in het ſlot, waar van daan zyne linie den naam heeft bekomen. In 't eerſt was hy, als de oudſte van zyne broederen, met de erfverdeeling niet te vrede, woonde ook niet beſtendig te Grubenhagen, maar onthieldt zich by zyn jongſten broeder Wilhelm te Brunswyk, en matigde zich in des zelfs name, om dat hy nog zeer jong was, de regering aan, waar mede de middelſte broeder, Albert van Göttingen, juiſt wel niet te vrede was, maar zo lang als Wilhelm leefde ſtil zweeg, behalven dat hy Henrik den wonderlyken Henrik noemde. Aanbelangende 't geen met hem wegens het ſlot Herlingsberg is gebeurt, behorende eigentlyk tot het aandeel van zyn jongſten broeder Wilhelm, dit wordt in het artykel HERLINGSBERG verhaalt. Ook wordt de geſchiedenis of fabel van den rattevanger te Hamelen, die men voorgeeft dat onder zyne regering is voorgevallen, op zyn plaats (in 't artykel HAMELEN) verhaalt. In 't jaar 1292 ſtierf de meergemelde hertog Wilhelm zonder kinderen, en daar op ontſtondt 'er tuſſchen de twee nageblevene broederen, dezen hertog Henrik, als den oudſten, en hertog Albert van Göttingen, grote oneenigheit, vermits de eerſte het landt, het welk hy reets voor een gedeelte bezat, niet wilde aan den anderen overlaten, en de laatſte heimelyken toeſtel maakte om 'er bezit van te nemen, waar in hy ook na veel onluſten ſlaagde, zodanig, dat hy in 't jaar 1293 van het landt, en in 't jaar 1294 door zekere liſt by nacht, met hulp van zyne aanhangers in de ſtadt, ook van de ſtadt Brunswyk meeſter wierdt. Dies ging hertog Henrik met de zynen te Grubenhagen wonen, en hieldt aldaar beſtendig zyne hofhouding, hoewel hy nog zomtyds te Ooſterode en te Hertsberg, als mede te Saltz ter Helden kwam. Hy ſtierf in de laatſtgenoemde plaats in den jare 1322, en is te Einbek, in het ſticht van S. Alexander, begraven. Van zyne vrouwen en kinderen zie het BRUNSWYKSCHE geſlachtregiſter. *Script. Brunsv.* inzonderheit *Jo. Letzner in der Daſſeliſchen und Einbeckiſchen Chronic lib.* III. *c.* 15 *Bunting Braunſchweigiſche und Luneburgiſche Chronick pag.* 366 *ſeq.*

HENRIK de *Jonge*, hertog van Brunswyk, en heer van Grubenhagen, of wegens zyne reizen *Henrik van Griekenlandt* genaamt, was de zoon van den voorgaanden. Hy verkreeg by de erfverdeeling Eichveldt en Duderſtadt, en is vermaard wegens zyne reizen, welke hy niet alleen in Ooſtenryk, Hungarië, Italië, maar ook in Griekenlandt, Arabië en Paleſtina heeft gedaan. Gedurende deze reizen zag hy ook het eilandt en toenmalige koninkryk Cyprus, en trouwde aldaar met de koninklyke princeſſe Maria. Men heeft nog zekere gulde bulle van den jare 1330, by welke de keizer van Conſtantinopel Andronicus Paleologus hem aan iedereen, dien hy op zyne Aſiatiſche reize mogt aantreffen, als zyn neef en nabeſtaande aanbeveelt. Hy leefde nog in 't jaar 1351, in het welke hy aan het klooſter Walkenried 2 doornen van de kroon van onzen Heilandt, eenige brokken van het kruis, en een weinig van de olie van St. Catharina, hebbende deze dingen van den berg Sina medegebragt, vereerde. De gemelde gulde bulle van Andronicus Paleologus heeft H. Meibomius met geleerde aanmerkingen *Tom.* II *Script. German. p.* 467 *ſeq.* ingelaſcht, waar uit dit verhaal getrokken is. Zie verder het artykel van het BRUNSWYKSCHE GESLACHT.

HENRIK, hertog van Brunswyk en Luneburg, zoon van hertog Magnus den II, bygenoemt *met de zilvere ketting*, kreeg by de landsverdeeling het landt van Luneburg: doch dat hy teffens de ſtamvader van het middelſte huis van Brunswyk is, komt daar van daan, om dat zyne zonen *Wilhelm* en *Henrik* in 't jaar 1429 met hertog Bernard en des zelfs zone Ottho van Luneburg hadden geruilt. Hy hielp in 't jaar 1401 en in de drie volgende jaren de genen, welke zyn broeder Frederik, verkoren Roomſch keizer, hadden om 't leven gebragt, waar van in het leven van den gemelden keizer *Frederik* en in die van Henriks broeder *Bernhard* gewag wordt gemaakt. In het jaar 1404 wierdt hertog Henrik van Bernhard, grave van der Lippe, in zeker treffen by den Oderberg aan de Wezer gevangen genomen, en raakte niet los voor dat hy onder eede en genoegzame borgen 100000 guldens rantzoen hadt gegeven. Doch, na dat hy omtrent het vierde gedeelte hadt betaalt, verkreeg hy van keizer Rupertus, dat hy en zyne borgen van al 't geen zy hadden belooft ontſlagen, en daarentegen, dat de graaf en zyne medeſtanders in den ban gedaan wierden; en vermits de uitvoering van dit vonnis hertog Henrik wierdt opgedragen, begonnen de onluſten van nieuw, en dus wierdt onder anderen de ſtadt Hoorn door den hertog ingenomen en verſterkt. In het jaar 1412 hielp hy zyn broeder, hertog Bernhard, Hartesburg veroveren, en de van Swiekveldt daar uit verdryven. Men vindt van de liefde van dezen hertog tot de gerechtigheit het volgende aangetekent. Des hertogs voogdt te Zell reiſde onverwacht by ſlecht weêr van daar naar Luneburg, en ontnam zekeren boer zynen mantel, welken hy hem met goedheit niet wilde lenen. Deze klaagde daar over by den hertog. De hertog nam gelegenheit om met den voogdt ter plaatſe, daar dit was voorgevallen, te komen, en liet hem, na de zaak onderzocht te hebben, aan een paarde halfter aan den naaſten boom ophangen. Henrik ſtierf kort daar na, namentlyk den 3 December des jaars 1416, en is te Brunswyk in den Dom begraven. *Bunting Braunſchweigiſche und Luneburgiſche Chronic pag.* 426.

HENRIK, bygenaamt de *Oude*, de *Kwade*, of de *Boze*, hertog van Brunswyk en Luneburg uit het middelſte huis van Brunswyk, zoon van hertog Wilhelm den jongen, was den 14 Juny des jaars 1463 geboren. Nog by zyns vaders leven, in 't jaar 1485, wilde hy den biſſchop Berthold van Hildesheim deze ſtadt mede helpen innemen, en toonde by deze gelegenheit verſcheide blyken van zyne dapperheit. Doch hy kon weinig uitvoeren, doordien onder anderen zelfs de ſteden Brunswyk, Luneburg en Hanover die van Hildesheim byſtonden. In 't jaar 1486 wierdt wel de Hildesheimiſche zaak bygelegt; maar hertog Henrik behieldt altydt een haat tegen de ſtadt Hanover, en rukte den 24 November des jaars 1490 by nacht heimelyk voor deze ſtadt, zou de zelve ook verovert hebben, ten ware men eenige van zyne ſoldaten in een naby gelegen tuin hadt gezien, en daar door de zaak was verraden. In het jaar 1491 droeg hertog Wilhelm, vader van hertog Henrik, vrywillig zynen zone de regering op, om voortaan ſtil te leven. Strax in het volgende jaar geraakte hy in onluſten met de ſtadt Brunswyk wegens eenige adelyke en vorſtelyke goederen in het landt, welke de gemelde ſtadt van tydt tot tydt hadt aan zich gebragt, weigerende van de zelve, gelyk de andere onderdanen, de laſten te betalen. Deswegen ſloot hy een verbondt met de overige hertogen van zyn huis, als mede met den aartsbiſſchop Erneſt van Maagdenburg, en hieldt de ſtadt ruim een half jaar ingeſloten. Men vorderde echter weinig, en eindelyk is deze zaak bygelegt, zodanig, dat den hertog twee ſloten, die hy hadt gewonnen, toegekent, en Aſſeburg by Brunswyk geſlecht wierden. In 't jaar 1494 verdeelde hertog Henrik met zyn broeder Erik de landen van hunnen toenmaals nog levenden vader, zo dat zy het landt van Brunswyk en Luneburg, en daarentegen Erik Göttingen en Hanover, nevens de daar toe behorende landen kreeg. In het jaar 1501 trok de hertog tegen de Vriezen op, om dat zy het ſticht Bremen, van het welke zyn zoon medehelper (*Coadjutor*) was, vyandelyk hadden aangetaſt. Hy vervolgde hen ook in hun landt, en bragt hen geen kleine ſchade toe: doch de moeraſſige landſtreek en het gebrek aan levensmiddelen dwong hem met tamelyk verlies te rug te trekken. In het jaar 1504 ontſtondt tuſſchen hertog Henrik den Ouden en zyn neef, hertog Henrik den Jongen van Luneburg een grote verbittering over zeker verdrag, het welk zy met malkander gemaakt hadden, om de ſteden Brunswyk en Luneburg volkomen onder het juk te brengen, en die onder malkander te verdelen; welk verdrag by deze oneenigheit tot grote ſchade en verdriet van beide deze broederen ruchtbaar wierdt. In 't jaar 1511 hadt het ganſche huis van Brunswyk en Luneburg tegen de graven van Hoja de wapenen opgenomen, en hen hun landt ontweldigt, om dat zy niet ter rechter tydt de leenverheffing vernieuwt, maar in 't tegendeel de zelve by het ſticht Munſter hadden zoeken te erlangen. In den jare 1512 tradt hertog Henrik in krygsdienſten van keizer Maximiliaan, en trok met eenige benden in Hollandt tegen den hertog van Gelder op. Voorts is in dit jaar een erfverdrag tuſſchen dezen hertog en hertog Henrik den Jongen van Luneburg geſloten, waar van het volgende artykel handelt. In den jare 1514 trok hy onder het geleide van verſcheide vorſten van zyn huis naar Vrieslandt, en bragt den grave van Embden tamelyk in het naauw: doch den 23 Juny wierdt hem in een ſtorm op de veſting Oort, of Huis-Oort, het hoofdt afgeſchoten. *Bunting Braunſchweigiſche und Luneburgiſche Chronic p.* 290 *ſeq.*

HENRIK de *Jonge*, hertog van Brunswyk en Luneburg, uit-

uit het middelste huis van Luneburg, zoon van hertog Ottho den Grootmoedigen en van Anna van Nassau, is geboren in het jaar 1468. Hy verloor zyn vader reets in den jare 1471, en toen in 't jaar 1478 ook zyn grootvader, hertog Frederik de Aandachtige, stierf, stondt hy onder de voogdy van zyne moeder tot het jaar 1487. In den jare 1489 geraakte hy in onlusten met het het stedeke Buxtehoede, en deedt deswegen in het zogenoemde Oude Landt grote schade. In 't jaar 1501 vatte hy de wapenen op tegen den aartsbisschop Ernest van Maagdenburg, met wiens zuster hertog Henrik getrouwt was, om dat hy hertog Henrik eenige stichtsche edellieden hulpbenden tegen hunne vyanden, welke ook stichtsche jonkers waren, hadt toegezonden, waar by ook de vorst van Anhalt merkelyke schade leedt. Maar deze zaak wierdt te Quedlenburg, door de bemiddeling van 's aartsbisschops broeder, den keurvorst Frederik, en door hertog Johannes zodanig bygelegt, dat Henrik moest aannemen zekere somme gelds te betalen. In den jare 1502 geraakte Henrik met zyn neef, hertog Henrik den Ouden van Brunswyk, in twist over het verdrag, het welk zy zamen tegen de vryheit der steden Brunswyk en Luneburg gemaakt hadden, zodanig, dat by zekere byeenkomst te Brunswyk Henrik de Oude het gehele verdrag volkomen uit moeielykheit openbaarde, waar door beide die steden gewaar wierden wat hen boven 't hoofdt hing, en dus alle aanslagen van deze hertogen wierden verydelt. Zy zelve wierden naauwlyks zonder bloedstorten wederom verzoent. In het jaar 1503 hielp Henrik, nevens den meergemelden zynen neef, den Ryksban tegen Paltsgraaf Ruprecht, op 't bevel van keizer Maximiliaan, ter uitvoering brengen. In 't jaar 1512 maakte hy te Minden een verdrag met dezen zynen neef, by 't welke hy zyn recht, het welk hy t'eeniger tydt op het vorstendom Göttingen mogt erlangen, aan hertog Henrik den Ouden en des zelfs broeder Erik afstondt, en daarentegen al het recht, het welk het huis van Wolffenbuttel op het Luneburgsche hadt gehad, ontfing. In den jare 1519 ontstondt de zogenaamde stichtsche oorlog met den bisschop van Hildesheim, Johannes, welken hertog Henrik tegen zyne neven, hertog Erik en hertog Wilhelm van Brunswyk, bystondt, zelfs den eersten gevangen nam, waar van breder in het leven van hertog ERIK wordt gesproken. Hy stierf te Winhauzen in den jare 1532. *Lunig Reichs-archiv Part. spec. lib.* IV *c.* 4. *n.* 19 *seq. p.* 34 *seq. Bunting Braunschweigische und Luneburgische Chronic pag.* 437 *seq.*

HENRIK de *Jonge*, uit het middelste Brunswyksche huis te Wolffenbuttel, heeft zich door zyn onrustigheit en slecht gedrag in de geschiedenisse vermaard gemaakt. Hy was de zoon van Henrik den Ouden, wierdt den 10 November des jaars 1489 geboren, en was de opvolger van zyn vader, toen de zelve in Vrieschen oorlog was dood geschoten, daar hy zelf tegenwoordig was, in den jare 1514, pogende terstondt zyns vaders doodt te wreken, gelyk hy ook in de veroverde stadt Dan de burgers en soldaten zeer wreed handelde. Naderhandt geraakte hy in allerhande onlusten met den bisschop van Hildesheim, en hebbende deze bitterheit eenige jaren geduurt, en tot nog andere moeielykheden gelegenheit gegeven, borst het eindelyk in het jaar 1519 tot een oorlog uit, wanneer hertog Henrik met zyne geallieëerden den vermaarden veldslag op de Soltauer-heide tegen de bisschoppelyken verloor; maar naderhandt, toen de bisschop was in den ban gedaan, was hy zo gelukkig, dat hy, toen de vrede in 't jaar 1523 volgde, met groot voordeel den oorlog kon doen ophouden, en het sticht Hildesheim het verlies van vele landeryen laten gevoelen. In het jaar 1525 hielp hy de oproerige boeren uitroeien, en badt Thomas Muntzer, toen hy ter doodt wierdt gebragt, de Christelyke Geloofsbelydenis voor. In den jare 1528 trok hy ten gevalle van den keizer tegen de Franschen in Italië op, maar behaalde weinig eer, of voordeel, doordien hy de Italiaansche oorlogen moeielyker vondt dan hy zich verbeeld hadt, of om dat hy de soldaten niet kon betalen, of om dat hy door den keizerlyken generaal Leva niet ondersteunt wierdt, en dus geenzins kon beletten, dat zyn leger, het welk reets van de pest veel hadt geleden, binnen korten tydt zeer verliep. Naderhandt leefde hy langen tydt in onlusten met de Protestanten, tegen welke hy zeer verbittert was, doch zonder voordeel daar uit te trekken. Hy was wel in 't eerst geen vyandt van de lere der Protestanten, want hy begon in 't jaar 1529 eenigermaten naar de zelve te luisteren, billykte ook in 't jaar 1530 op den Ryksdag te Augsburg verscheide stukken van hunne overgegevene geloofsbelydenisse, en was mede onder de genen, die het voorstel van verdraagzaamheit en eenigheit op het tapyt bragten, behalven dat hy ook geen groot vriendt van den keizer was, als willende de verkiezing van Ferdinand tot Roomsch koning niet billyken. Doch de onlusten tusschen hem en eenige vorsten van zyn huis, als mede den keurvorst van Saxen, welke een verbondt met de gemelde vorsten hadt gemaakt, deden hem van gedachten veranderen, en maakten, dat hy van zins wierdt den R. Katholyken Godsdienst, om zyne byzondere wraak te oeffenen, te ombelzen. Hy wurf ten dien einde reets in 't jaar 1534, met 's keizers bewilliging, eenig volk tegen de Protestanten; maar het was zonder vrucht wegens de Ladanische vrede, welke kort daar op volgde. Niettemin blies hy altydt het vuur aan, en smeedde heimelyke aanslagen. Hy hitste hertog Georg van Saxen meer en meer tegen zyn broeder Henrik op, zodanig, dat men tot bewys van zyne aanslagen, met dien hertog gesmeed, bybrengt, dat hy na de doodt van den zelven zou gezegt hebben: „ dat hy „ liever hadt gewild, dat Godt in den hemel dan dat hertog „ Georg gestorven was. " De posten der Protestanten konden door zyn landt niet veilig reizen, en zelfs wierdt den keurvorst van Saxen, die in 't jaar 1538 de vergadering der Protestanten te Brunswyk zocht by te wonen, het vrygeleide geweigert. In het zelve jaar werkte hy yverig aan het Neurenbergsche verbondt van eenige R. Katholyke standen tegen de Protestanten. In 't volgende jaar onderschepte de landgraaf eenige gevaarlyke brieven, door hertog Henrik aan den keurvorst van Ments en aan Heldt geschreven, waar uit volgde, dat partyen naderhandt vele harde en zeer aanstotelyke schriften tegen malkander uitgaven. Henrik was ook te onvrede, dat de weduwe en kinderen van hertog Erik van Brunswyk de hervorming hadden omhelst, en wilde geenzins den landgraaf Philips als voogdt erkennen, schoon hy in 't testament daar toe benoemt was. Men nam hier en daar in de Protestantsche landen brandstichters gevangen, welke beleden door de Raden van Wolffenbuttel uitgezonden te zyn. Eindelyk betoonde hertog Henrik in 't openbaar zyne grammoedigheit tegen de stadt Goslar in 't jaar 1541, met welke hy al langen tydt hadt overhoop gelegen, voorgevende, dat die stadt door den keizer in den ban was gedaan, schoon de keizer op voorbede der Protestanten de uitvoering van dit vonnis een tydlang hadt uitgestelt, en hem uitdrukkelyk bevolen gene vyandlykheden tegen de zelve te plegen. Om deze reden namen de keurvorst van Saxen en de landgraaf van Hessen, doordien de stadt Goslar mede in het verbondt was, de wapenen op, en vermeesterden in 't jaar 1542 binnen den tydt van 2 maanden alle de landen van den hertog. Dus was Henrik genoodzaakt zich by den hertog van Beyeren te onthouden, en men deedt op alle Ryksdagen te vergeefsch zyn best om Henrik in zyne landen te doen herstellen. Des niettegenstaande gebruikte hy allerlei listen, en wist door brieven een mistrouwen tusschen den keizer en de Protestanten te verwekken, en op den Ryksdag van den jare 1544 begon de twist zo toe te nemen, dat men vreesde, dat de keurvorst en de landgraaf zouden handgemeen worden: gelyk dan Henrik ook deze beide niet alleen in zyne schriften hunne eer verkortte, maar zelfs weinig eerbiedt voor de keizerlyke Majesteit betuigde, doende zware bedreigingen aan verscheiden, welke hy voor zyne vyanden hieldt; en schoon het op 't tapyt was, dat de zamenvereenigde vorsten de Wolffenbuttelsche landen in sequestratie van den keizer wilden stellen, wanneer Henrik zekerlyk zyne landen wederom zou hebben gekregen, dewyl de keizer, gelyk als in het vervolg bleek, meer een vriendt van Henrik dan zyn vyandt was, niettegenstaande de Protestanten uit het Wolffenbuttelsche archiv verscheide stekelige schriften tegen den keizer en des zelfs hoge bedienden te voorschyn bragten, was Henrik evenwel zo onbezonnen, dat hy zich met geweldt van zyne landen trachtte meester te maken. Ten dien einde misleidde hy den koning van Vrankryk, en wist geldt van den zelven te krygen, onder voorwendsel van de wervingen der Engelschen in Duitschlandt te willen beletten. Maar hy wurf voor dit geldt voor zich omtrent 10000 man, met welke hy in 't jaar 1546 onverhoeds een inval in zyne landen deedt en eenige plaatsen veroverde. Doch de landgraaf van Hessen volgde hem te kort op de hielen, en schoon hy zich geliet van het eens met den zelven te willen wagen, en men zelfs by Nordheim reets handgemeen was geworden, wierdt hy echter door de benden van den landgrave, welke ongelyk sterker waren dan de zyne, ook doordien zyne generaals, en inzonderheit de generaal van Wrisberg, hem waren ontrouw geworden, dreigende hem over wanbetaling gevangen te nemen, zodanig in 't naauw gebragt, dat hy zich, hebbende vele voorslagen van vrede door hertog Maurits van Saxen gedaan, maar die men weigerde aan te nemen, nevens zyn oudsten zoon aan den landgrave moest overgeven, die hem in de vestig Ziegenhain gevangen zette, alwaar hy dan trotsch, dan weder gedwee was, naar het hem in den zin kwam, echter niet in vryheit wierdt herstelt voor dat de keizer hem in 't jaar 1547 onder zekere voorwaarden, welke de overmande landgraaf moest aannemen, zyne vryheit bezorgde, wordende in het vervolg door een keizerlyken heraut in zyne landen wederom herstelt. Doch hy kon zich nog niet stil houden: want alzo gedurende de vorige oorlogen de edelen in zyn landt meest tegen hem waren oproerig geworden, trachtte hy dit nu te wreken, en verdreef vele van de zelve, belegerde de stadt Brunswyk in 't jaar 1550, met welke stadt hy al langen tydt hadt overhoop gelegen, doch moest op keizerlyk bevel het beleg weder opbreken. Hier na deedt hem graaf Volraad van Mansveldt den oorlog aan, en alzo zich de zelve met den onrustigen markgraaf Albrecht van Brandenburg verstondt, joeg hy hem uit zyn landt, des hy by den keizer in 't leger voor Mets moest hulp zoeken, alwaar hy juist kwam, toen Albrecht vrede met den keizer hadt gemaakt. Ondertusschen hadt ook graaf Volraad zyne gedachten over de vrede laten gaan, zyn volk afgedankt, en het Brunswyksche landt geruimt, uitgenomen het slot Steinbruk, het welk eenige misnoegde edelen bezaten, maar 't welk aan Henrik door den kommandant by zyne te rug komst wierdt overgegeven. Niet lang daar na bragt hy een groot gedeelte van het afgedankte Mansveldsche leger op de been, ter oorzake dat hem die van Neurenberg en de bisschoppen van Frankenlandt tegen den markgrave Albrecht te hulp riepen. Met deze benden kastydde hy de bisschoppen van Munster en Minden, zynen neef, den hertog Erik, insgelyks die van Bremen en Verden, om dat zy de party van den grave Volraad tegen hem hadden gehouden, vereenigde zich voorts met den keurvorst van Saxen, en

leverde markgraaf Albrecht, die ondertuſſchen in het Brunswykſche een inval hadt gedaan, in 't jaar 1553 by Sievershauzen een ſlag, in welken de keurvorſt en de twee oudſte prinſſen van hertog Henrik ſneuvelden. Henrik zette ook op koſten van de Frankiſche bondgenoten den oorlog voort, verdroeg zich met zyn neef, hertog Erik, en ſloeg den markgraaf voor de twede maal by Brunswyk, belegerde die ſtadt van nieuw, moetende de zelve beloven binnen den tydt van acht jaren 80000 guldens aan hem te betalen, waar op hy aftrok, den markgraaf in Frankenlandt vervolgde, en onderweeg dreigde den gewezen keurvorſt Johannes Frederik te zullen bezoeken, die echter goedwillig met hem een verdrag maakte, en het gevaar met geldt afkocht. In Frankenlandt voerde hy juiſt niet veel uit, en trok in het einde van 't jaar wederom naar huis, maar bediende zich van zyne op de been hebbende krygsmacht om, alvorens na het eindigen van den oorlog met den markgrave al zyn volk wierdt afgedankt, het Mekelenburgſche, Luneburgſche, Anhaltſche, Mansveldſche, als mede den adel en de ſteden, die voormaals tegen hem oproerig waren geweeſt, grote brandſchattingen af te perſſen. Na dezen tydt leefde hy zeer ſtil, nam kort voor zyne doodt de Augsburgſche geloofsbelydenis aan, en kwam in 't jaar 1568 te Wolffenbuttel te overlyden. Henrik was twee malen getrouwt geweeſt, de eerſte maal met Maria, dochter van Henrik, grave van Wurtenberg, met welke hy, als zommigen willen, dikwils niet wel leefde, en die in 't jaar 1541 ſtierf; de twede maal met Sophia, zuſter van Sigismundus, koning van Polen, welke hem overleefde, en eerſt in 't jaar 1575 ſtierf. By deze laatſte hadt hy gene kinderen; maar by de eerſte hadt hy drie zonen verwekt, van welke de twee oudſte, *Karel Victor*, een dapper prins, en *Philips*, die het boek van *d'Avila* van den Duitſchen oorlog in 't Hoogduitſch heeft vertaalt, in den ſlag by Siebershauzen ſneuvelden; de jongſte, *Julius*, die eerſt den geeſtelyken ſtandt hadt aangenomen, volgde hem in de regering. Voorts heeft hertog Henrik eene byzit gehad, Eva van Trotte genaamt, die hofdame van zyne eerſte gemalinne was geweeſt, en welke Henrik, om een vryen toegang tot haar te mogen hebben, heimelyk in het ſlot Stauffenberg bewaarde, voorgevende, dat zy aan de peſt geſtorven was, latende, nevens eene prachtige lykſtatie, vele zielmiſſen voor haar doen, het welk hem de Proteſtanten dikwils verweten hebben. *Sleidanus. Chytræus in Chron. Sax. Hortleder. Hortenſius de bello Germ. Seckendorf Hiſt. Lutheran. Thuanus.* enz.

HENRIK JULIUS, hertog van Brunswyk en Luneburg, ook beſtierder (*adminiſtrator*) van het ſticht Halberſtadt, was den 15 October des jaars 1564 geboren. Zyn vader was Julius, hertog van Brunswyk en Luneburg, zyne moeder Hedwig, dochter van Joachim den II, keurvorſt van Brandenburg. In het jaar 1566 wierdt hy van het Kapittel van Halberſtadt in plaats van den overleden aartsbiſſchop Sigismundus van Maagdenburg tot biſſchop van Halberſtadt verkoren, hoewel het ſticht, grotelyks met ſchulden bezwaart, voor den tydt van twaalf jaren onder de regering van het Kapittel bleef, gevende het zelve uit de inkomſten zekere jaargelden. Hy was tegenwoordig in 't jaar 1576 by de inwyding van de akademie te Helmſtadt, en wierdt de eerſte beſtierder (*rector*) van de zelve. Na dat de keizer in 't jaar 1578 hem meerderjarig hadt verklaart, wierdt hy op eene plegtige wyze, volgens het gebruik der Roomſche kerke, tot biſſchop ingewyd, ten welken einde de abt van Huizenburg, Johannes, hem de kruin ſchoor, niettegenſtaande hy zo wel als zyn vader belydenis van den Lutherſchen Godsdienſt deedt; over welke zaak niet alleen Martinus Chemnitius, toenmalige ſuperintendent te Brunswyk, nevens zyne amptgenoten, veel beweging maakten, maar ook de hertog van Zell, Wilhelm, volgens het verhaal van zommigen, zou gezegt hebben: *Eer ik myne kinderen zo zou laten ſcheren en ſmeren, wilde ik ze liever naar het kerkhof zien dragen.* Doch Jakob Andreæ verſchoonde die zaak, en ordeelde de zelve geheel onverſchillig te zyn. Gedurende zyne biſſchoppelyke regering te Halberſtadt bouwde hertog Henrik Julius het ſchone ſlot en de fraaie kerk te Gruningen, en liet 'er het grote wynvat maken. In 't jaar 1581 wierdt hy biſſchop van Minden, maar deedt daar van vrywillig afſtandt in 't jaar 1585 onder den bloten hemel. Na dat zyn vader, hertog Julius, in 't jaar 1589 overleden was, tradt hy uit hoofde van het teſtament en gemaakte verdrag de regering aan van het vorſtendom Brunswyk, en gaf aan zynen broeder Philippus Sigismundus de ampten Sik, Diepenau en Wölpe. In het jaar 1591 hervormde hy het ſticht Halberſtadt van de overige Roomſch-Katholyke plegtigheden, liet in 't jaar 1592 een nieuwe gehoorzaal te Helmſtadt bouwen, nam in 't jaar 1593, na de doodt van grave Ernest van Hohnſtein, bezit van de twee ambachten Lohra en Klettenberg, om dat zyn vader door het ſticht Halberſtadt reets daar mede was beleent geweeſt; gelyk ook aan hertog Henrik Julius het beſtier van het klooſter Walkenried, voormaals aan den gemelden grave Erneſt toevertrouwt, nog in het zelve jaar wierdt opgedragen, welk beſtier hy ook terſtondt aanvaardde. Doch graaf Karel Gunther van Swartzburg was daar over zeer te onvrede, om dat hy zelf langen tydt daar naar geſtaan hadt. Het was hem dan gemakkelyk den abt van Alten-Kampen, dien voormaals dit recht hadt toebehoort, te bewegen, hem tot abt van Walkenried te benoemen; en onder dit voorwendſel beroofde deze graaf dit klooſter van alle zyne inkomſten, welke het zelve uit des zelfs landen trok. De zaak wierdt voor het Ryks-kamergerecht gebragt, en ſchoon de keizer in 't jaar 1594 dezen graaf beval het naar zich genomen geldt weder uit te keren, wierdt nochtans de uitvoering van dit vonnis niet voltrokken, maar in een langdurig rechtsgeding ſlepende gehouden; maar by de Weſtphaalſche vrede is dit klooſter geheel aan het huis van Brunswyk toegewezen. Na de doodt van zyn neef, hertog Philippus, in den jare 1596 voorgevallen, nam hy het vorſtendom Grubenhagen in bezit, waar tegen het huis Luneburg by het keizerlyke hof proteſteerde, en in 't jaar 1617 eene gunſtige uitſpraak verkreeg; hoewel na verloop van 20 jaren het gantſche huis van Brunswyk uitſtierf, en dus alles aan het huis van Luneburg te beurt viel. Wanneer in 't jaar 1598 de Spaanſche troepen in Weſtphalen waren gedrongen, zondt hy, als overſte van den neder-Saxiſchen kreits, een regiment in Weſtphalen; maar het zelve begon oproerig te worden, en de belhamels wierden naar krygsgebruik geſtraft. In 't jaar 1599 ſtierf de laatſte graaf van Blankenburg, Johannes Georg, en hertog Henrik Julius nam zo wel Reinſtein, als Blankenburg in bezit, waar van het eerſte, als een leen van Halberſtadt, nevens dit ſticht, aan het huis van Brandenburg is gekomen; maar het laatſte is aan het Brunswykſche huis gebleven. Om dat hem by deze gelegenheit eenige Halberſtadſche Domheeren veel moeielykheden aandeden, liet Henrik Julius de zogenaamde Muggendaalders ſlaan, op welke een gekroonde leeuw ſtaat, rondom welken vele muggen vliegen, maar boven den zelven vliegt een Romeinſche arendt. Den 22 January des jaars 1600 liet de hertog een geſchrift tegen de ſtadt Brunswyk uitgaan, in 't welke hy de oproerigen beſchuldigde, en ſtak zich tegen de ſtadt in de wapenen; maar die van Brunswyk deden in 't jaar 1602 een inval in de landen van den hertog, hielden 'er ſlecht huis, en plunderden onder anderen de ſtadt Scheppenſtadt den 13 May geheel uit; zy lieten ook in 't jaar 1604 verſcheide van hunnen Raadt doden, mogelyk om dat zy heimelyk verſtandt met den hertog hadden gehouden. In dit jaar begon de hertog de ſtadt Brunswyk te belegeren, en met 12 ſchanſſen in te ſluiten: doch hebbende dit beleg vyf maanden geduurt, moeſt men op keizerlyk bevel van weerzyden de vyandelykheden ſtaken. Doch die van Brunswyk hielden geen ruſt, maar plunderden en verbrandden den 13 April des jaars 1606 het klooſter en de kerk te Riddagshauzen. De hertog klaagde daar over by het keizerlyk hof, verwierf ook nog in 't zelve jaar, dat de ſtadt in den ban wierdt gedaan, en zelfs, dat de uitvoering van dit vonnis in den jare 1610 aan hem wierdt opgedragen. In dit jaar was hertog Henrik Julius mede onder de keur- en andere vorſten, welke keizer Rudolph den II met zynen broeder Matthias, toenmaals koning van Hungarië, verzoenden. Den 27 Juny des jaars 1611 wierdt op den neder-Saxiſchen kreitsdag te Halberſtadt de gemelde ban tegen de ſtadt Brunswyk met vele plegtigheden uitgeſproken. Doch de hertog ſtierf, alvorens hy iets van belang tegen de ſtadt hadt kunnen ondernemen, den 20 July des jaars 1613 te Praag, alwaar hy een tydlang in zyn eigen paleis, om 'er in den name des keizers eenige verſchillen by te leggen, hadt gewoont, gedurende welken tydt de hertog, als men wil, zyn ſterfuur overdacht; en inzonderheit betuigde, dat hy zich met de ſtadt Brunswyk van herten verzoende. Zyn lyk geopent zynde wierdt zyn hert, zegt men, geheel zamengeſchroeit gevonden. Zyn lyk wierdt in de nieuwe kerk in de Henriksſtadt te Wolffenbuttel begraven. Hy was een verſtandig prins, en zeer ervaren in de rechten, hadt ook veel genegenheit voor de ſtofſcheikunde (*Chymie*), wiskunde, de oudheden, en andere vrye wetenſchappen, en hebbende daarenboven tot zyn vermaak dertien handwerken geleert. Dat hy te Praag, Helmſtadt en Gruningen koſtelyke gebouwen heeft geſticht is boven reets gezegt. Dat hy de Joden niet kon dulden blykt daar uit, dat hy in 't jaar 1591 aan de zelve zyne beſcherming weigerde, en ze uit zyne landen verdreef. Van zyne onluſten met de ſtadt Brunswyk zyn in jaren 1607 en 1608 drie gehele ſtukken in folio te Helmſtadt gedrukt, behelzende alle de hertoglyke rechten op de zelve. Zie ook *Lunigs Bibliotheca deductionum p.* 87-97. *Bunting Braunſchweigiſche Chron. Continuat. Meibom. p.* 353 *ſeq. Leukfeldt Antiquit. Gruning. p.* 60.

HEEREN EN HERTOGEN VAN MEKELENBURG.

HENRIK, bygenaamt *Hieroſolymitanus*, dat is de *Jeruzalemſche*, of *van Jeruzalem*, heer van Mekelenburg, zoon van Johannes den Godgeleerden, trok in 't jaar 1270 met Lodewyk den IX, koning van Vrankryk, naar het H. Landt, maar wierdt aldaar door de Saracenen gevangen genomen, en niet eer dan 26 jaren daar na weder in vryheit herſtelt. Op zyne te rug reize viel hy wederom in de handen der zeerovers, en na dat hy het was ontvlucht, kwam hy wederom in Mekelenburg, doch ſtierf kort daar na in den jare 1302, na dat hy alvorens de ſtadt Wismar, door den grave van Zwerin middelerwyl aangelegt, hadt bekomen, nalatende van zyne gemalinne Anaſtaſia, dochter van Barnimus, hertog van Stettin, behalven twee dochteren, van welke *Luitgard* met Premislaus, hertog van Polen, trouwde, en op des zelfs bevel in 't jaar 1282 door hare kamenier om het leven wierdt gebragt, *Johannes*, die jong ſtierf, zonder by zyne gemalinne Helena, eene princeſſe van Rugen, erfgenamen verwekt te hebben; en *Henrik*, bygenaamt de *Leeuw*, die het geſlacht voortplantte. *Kranzius Vandal. lib.* VII. *c.* 34 & 45. *Chytræi Sax. lib.* X. *p.* 286. *Speneri Syllog. p.* 709.

HENRIK de *Leeuw*, heer van Mekelenburg en Stargard, was

was een zoon van den voorgaanden Henrik van Jeruzalem. Toen keizer Albert de I het koninkryk van Bohemen poogde aan zyn huis te brengen, was hy een van de genen, die hem in dit ſtuk wederſtonden, en liet, doordien hy alleen onder het vliegende leger ſtandt hieldt, zo groten moedt blyken, dat hy daar van den gemelden bynaam van den Leeuw verkreeg. Zyne eerſte gemalin, Beatrix, dochter van Albert, markgrave van Brandenburg, bragt hem de heerlykheit Stargard ten bruidſchat, welke heerlykheit hy ook, niettegenſtaande Waldemar, markgraaf van Brandenburg, hevig daar tegen woelde, met geweldt in bezit nam, en het overige met geldt voor zich kocht, hoewel deze twiſt onder de regering van zyn zoon Albert den I volkomen ophieldt. Na dat hy zyn twede byleger met Anna, dochter van Albert den II, hertog van Saxen, hadt gehouden, en in Wismar zyne intrede wilde doen, weigerden de burgers hem binnen te laten, om dat zy wegens zyn ſterk gevolg eene geweldadige onderbrenging vreeſden. Hy zocht dezen hoon te wreken, en belegerde de ſtadt; maar de overige Hanzeeſteden ſprongen haar by, waar door hy zich liet bewegen eene goede voldoening aan te nemen. Met de ſtadt Roſtok hadt hy nog meer moeielykheden. Namentlyk, deze plaats moeſt nevens de daar toe behorende heerlykheit, na de doodt van zyn neef Nicolaus, hem te beurt vallen. Doch de burgers onderwierpen zich in 't jaar 1290, nog by zyn leven, onder zekere voorwaarden, aan den koning van Denemarken, Erik den VIII, welken Nicolaus zelf tegen den markgrave van Brandenburg hadt te hulp geroepen. (Zie NICOLOT het *Kindt* te Roſtok.) Henrik was wel hier over zeer misnoegt, maar kon niets uitrechten, tot dat die van Roſtok door hunne ongehoorzaamheit den koning van Denemarken in 't jaar 1311 vertoornden. Deze koning gaf daar op order aan Henrik van in zynen name deze ſtadt te beteugelen. Hy belegerde ook de zelve met alle kracht; maar de Denen onderſteunden hem zo ſlecht, dat hy onverrechter zake moeſt aftrekken. Na verloop van drie jaren ſtierf de gemelde Nicolot zonder erfgenamen, en in 't zelve jaar vermeeſterde Henrik door zekere krygsliſt de ſtadt Roſtok, wanneer hy inzonderheit de voornaamſte oproerigen zyne ongenade liet gevoelen. In het jaar 1323 ſtondt hem by zeker verdrag de Deenſche koning Chriſtoffel de II al zyn recht op Roſtok, Gnoyen, Suan en de daar toe behorende plaatſen, de heerlykheit Roſtok uitmakende, volkomen af, doch onder beding, dat hy deswegen een vazal van de kroon van Denemarken zou zyn, hoewel de leenverheffing naderhandt is ingetrokken; (zie ALBERT, koning van Zweden) van welken tydt af ook de heerlykheit Roſtok by het Mekelenburgſche huis is gebleven. Behalven de bovengemelde gemalinnen, trouwde Henrik nog op 't laatſte van zyn leven met Agnes, dochter van Witzlaus, vorſt van Rugen. By deze twede gemalinne verwekte Henrik twee zonen, van welke *Albert* de linie van Mekelenburg, en *Johannes* die van Stargard heeft geſticht. Henrik ſtierf in 't jaar 1329. *Kranzii Vandal. lib.* VI. *c.* 24. *lib.* VII. *c.* 36. *lib.* VIII. *c.* 3, 4. *Bocer. de ducib. Mekelenb. Spener Sylloge p.* 709. *Schurtzfleiſch Res Meklenb.* §. 12. *Lunigs Reichs-archiv tit.* 7. *p.* 498.

HENRIK, bygenaamt *Suſpenſor*, om dat hy de rovers ten platten lande zeer ſcherp liet opzoeken en ophangen, was de jongſte zoon van Albert den II, koning van Zweden, en hadt mede deel aan de regering der Mekelenburgſche landen. Hy ſtierf in 't jaar 1382, nalatende van zyne gemalinne Ingelburg, dochter van Waldemar den III, koning van Denemarken, een zoon, *Albert* den III, die in 't jaar 1387 zonder erfgenamen overleedt. *Kranzii Vandal. lib.* IX. *c.* 8. *Speneri Syllog. p.* 712. *Imhof Not. Proc. Imp. lib.* IV. *c.* 5. §. 4.

HENRIK, bygenoemt de *Vette*, zoon van Johannes den II, wiens opvolger hy was in 't jaar 1423, en van Catharina, dochter van Erik den IV, hertog van Saxen-Lauenburg, is een der beroemdſte hertogen van Mekelenburg geweeſt: want hy hadt het geluk, dat onder zyne regering in 't jaar 1436 de laatſte vorſt der Wenden, Wilhelm, en in 't jaar 1471 de laatſte heer van Stargard, Ulrich de II, zonder erfgenamen overleden, welker landen hem, als den naaſten bloedverwant, te beurt vielen, zynde dus de eerſte, die alle de Mekelenburgſche landen bezat. Hoewel zulks niet zonder groten twiſt met Frederik den I, keurvorſt van Brandenburg, afliep, hebbende de laatſte vorſten der Wenden hem reets hulde gedaan; doch deze twiſt wierdt eindelyk in den jare 1442 te Witſtok zodanig bygelegt, dat deze landen door Henrik en zyne nakomelingen zouden worden geregeert, maar na der zelver aflyvigheit nevens alle andere Mekelenburgſche landen aan Brandenburg zouden moeten komen. Onder de regering van Henrik ontſtonden ook in de beide Hanzeeſteden Wismar en Roſtok grote onluſten, doordien de burgery den magiſtraat kwalyk handelde, maar deswegen van keizer Sigismundus hard wierdt getuchtigt. Toen wierdt de akademie van Roſtok in 't jaar 1437 naar Grypswalde verlegt, doch na den in den jare 1442 gedempten oproer wederom binnen de vorige plaats overgebragt. Hertog Henrik ſtierf in 't jaar 1477, en liet na van zyne gemalinne Dorothea, dochter van den keurvorſt Frederik den I van Brandenburg, vier zonen, van welke *Albert* en *Johannes* zonder erfgenamen ſtierven; *Balthazar* wierdt biſſchop van Zwerin en Hildesheim, en *Magnus* de II plantte het geſlacht voort. *Speneri Syllog. p.* 713. *Imhof Not. P. lib.* IV. *c.* 5. §. 4.

HENRIK, bygenaamt de *Vreedzame*, of de *Vader des Vaderlands*, hertog van Mekelenburg. Hy was geboren in 't jaar 1479 van hertog Magnus en van Sophia, dochter van Erik den II, hertog van Pomeren. Hy begon het landt in 't jaar 1503 in gemeenſchap met zyne broederen *Erik* en *Albert* den VI te regeren. Toen Erik in 't jaar 1505 zonder erfgenamen ſtierf, drong Albert op de verdeeling der landen aan, waar over grote twiſt ontſtondt, de welke niet geheel kon weggenomen worden. (Zie ALBERT den VI, bygenaamt de Schone.) In het jaar 1506 wierdt hy nevens zyn broeder Albrecht in een onverwachten oorlog met de ſtadt Lubek ingewikkelt. Te weten, drie dronke Mekelenburgſche boeren, ſtaande onder de gehoorzaamheit van Irmengard, vrouw van Buchwaldt, waren met eenige Lubekſche ſchippers in krakeel geraakt, waar over twee van de boeren wierden in verzekering genomen. De derde ontvluchtte het, en verſpreidde, dat men te Lubek van zins was zyne beide kameraden te onthalzen. De gemelde vrouw van Buchwaldt, daar over zeer geſtoort, bewoog de omleggende edellieden, inzonderheit die van Parchentin, tegen die van Lubek de wapenen op te vatten; en hoewel men de twee gevangene boeren des anderen daags ongeſtraft liet lopen, waren de gemoederen van weerzyden zodanig op malkander verbittert, dat men twee jaren achter een met een wiſſelvallig geluk den oorlog voerde. Eindelyk kwam Henrik, hertog van Brunswyk, in 't jaar 1508 tuſſchen beide, en bevorderde de vrede, na welken tydt de hertog van Mekelenburg met ruſt regeerde. Keizer Maximiliaan de I gaf Henrik in 't jaar 1502 de verwachting op het landgraafſchap van Leuchtenberg, byaldien de toenmalige landgraaf, Johannes, zonder mannelyk oir kwam te ſterven. Doch deze landgraaf heeft naderhandt mannelyke erven nagelaten. Voor het overige ſtondt wel Henrik toe, dat de Lutherſche Godsdienſt in zyne landen wierdt ingevoert, maar weigerde altydt in het Smalkaldiſche verbondt te treden. Hy ſtierf in 't jaar 1552. Hy was voor de eerſte maal getrouwt in jaar 1506 met Urſula, dochter van Johannes, keurvorſt van Brandenburg, welke in den jare 1511 ſtierf; voor de twede maal in 't jaar 1513 met Helena, dochter van Philippus, keurvorſt van de Palts; en ten derde maal in 't jaar 1551 met Urſula, dochter van Magnus, hertog van Saxen-Lauenburg. De eerſte gemalin baarde hem in 't jaar 1509 *Magnus*, biſſchop van Zwerin, welke naderhandt trouwde met Elizabeth, dochter van Frederik den I, koning van Denemarken, in 't jaar 1543, doch nog voor zyn vader in den jare 1550 zonder mannelyke erfgenamen overleedt. De twede gemalin baarde hem *Philippus* in 't jaar 1514, die de ſchranderſte niet was, en in 't jaar 1557, na 5 jaren na zyns vaders doodt geregeert te hebben, ongetrouwt overleedt. *Bocer. de ducib. Meklenburg. Speneri Sylloge Hiſtorico-Genealog. p.* 714. *Imhof N. P. lib.* IV. *c.* 5. §. 4. *Lunig Reichs-archiv P.* VII. *p.* 500. *Lohmeyer.*

LANDGRAVEN VAN HESSEN.

HENRIK, bygenoemt *het Kindt van Brabandt*, was de eerſte ſtamvader van de tegenwoordige Heſſiſche liniën. Hy was in 't jaar 1245 geboren. Zyn vader was Henrik de Grootmoedige, hertog van Brabandt, zyne moeder was Sophia, dochter van Lodewyk den VI, landgrave van Thuringen en Heſſen, en broeders dochter van Henrik Raſpo, laatſten landgrave van Thuringen. Na dat de zelve in 't jaar 1248 zonder erven ſtierf, ontſtondt 'er wegens de opvolging in de Thuringiſche en Heſſiſche landen verſchil, doordien Henrik de Vermaarde, markgraaf van Meiſſen, de zuſters zoon van den overleden Henrik Raſpo was, en deswegen waande eenig recht op deze landen te hebben. Doch de zaak wierdt zodanig beſliſt, dat Henrik van Meiſſen Thuringen, en Henrik van Brabandt Heſſen zou behouden. Gedurende zyne minderjarigheit regeerde Sophia met veel verſtandt; maar na hare doodt begon Henrik zelf te regeren, en voerde in 't jaar 1270 tegen Paderborn, als mede in 't jaar 1277 tegen Ments zeer gelukkige oorlogen. Hy poogde het recht van de eerſtgeboorte in zyn landt in te voeren; doch zyn zoon Henrik kantte zich daar tegen, en hadt reets een groten aanhang onder de ridderſchap. Echter ſtondt keizer Adolph van Naſſau den vader by, en de zoon ſtierf voor den vader. Voorts heeft hy het ſlot te Caſſel gebouwt, en de heerlykheit Beilſtein van den laatſten grave Johannes in 't jaar 1290 gekocht, als mede de roofneſten in Heſſen verwoeſt. Hy hadt drie gemalinnen: de eerſte was Adelheit van Brunswyk, by welke hy *Henrik* en *Ottho* teelde; de twede was Machtelt, hertogin van Kleef, by welke hy, behalven verſcheide princeſſen, twee zonen verwekte, *Johannes* en *Lodewyk*; by de derde, genaamt Anna, dochter van Paltsgrave Lodewyk den Ernſtachtigen, hadt hy gene erfgenamen. *Harai Chron. Brabant. Dilich. Heſſiſche Chronic. Speneri Syllog. gen. p.* 658. *Imhof N. P. lib.* IV. *c.* 7.

HENRIK, bygenaamt de *Yzere*, landgraaf van Heſſen, was de oudſte zoon van landgrave Ottho, geboren van Adelheit, geborene gravin van Ravensberg. Hy verkreeg dezen bynaam ten dele wegens zyne lighchaams ſterkte, ten dele wegens zyn gezag, waar mede hy zo wel zyne onderdanen als ook de naburige vorſten wiſt in toom te houden. Men vreeſde ook doorgaans zo zeer hem te beledigen, dat men voor een ſpreekwoordt van hem plagt te zeggen:

Hute dich voor dem Landgrafen zu Heſſen,
Wenn du nicht wilſt werden aufgefreſſen:

Dat is te zeggen: *Wacht u voor den landgrave van Heſſen, indien gy niet wilt worden opgevreten.* By zyne gemalinne, Elizabeth,

beth, dochter van Frederik met de Snee in de wang, markgrave van Meissen, teelde hy twee zonen, *Henrik* en *Ottho*, nevens eene dochter, *Judith*. De oudste zoon, Henrik, trouwde met Machteld, dochter van Diderik, grave van Kleef, maar stierf zonder kinderen nog voor den vader. De twede zoon, Ottho, trouwde met Elizabeth, dochter van den laatstgemelden grave, en doordien hy een geruimen tydt onbekend aan 't Kleefsche hof als een jager hadt gedient, wierdt hy de *Jager* bygenoemt. Maar deze stierf ook in 't jaar 1359, mede by zyns vaders leven, zonder kinderen. De dochter, *Judith*, trouwde met Ottho den Milden, hertog van Brunswyk, en liet ook gene kinderen na. Henrik de Yzere wierdt na de doodt van zyne zonen van zins Ottho den Kwaden, die des gemelden schoonzoons broeders zoon was, erfgenaam van zyne landen te maken. Maar toen de zelve op een tydt onbezonnen zeide, dat hy, om te eerder zo eene aanzienlyke erffenis te erlangen, Henriks doodt wenschte, verbitterde dit roekeloos zeggen Henrik zodanig tegen hem, dat hy zyn testament veranderde, en Herman van Hessen, zoon van zyn eigen broeder Lodewyk den II, tot zynen opvolger verklaarde. Henrik stierf in 't jaar 1376, in een hogen ouderdom; doch het is onwaar, dat hy, als anderen zeggen, 104 jaren is oud geworden. *Alb. Saur. Hessische Chronic. Dillichs Hessische Chron. Winkelmann de princip. Hassiæ.*

GRAVEN EN HERTOGEN VAN HOLSTEIN.

HENRIK de I, jongste zoon van grave Gerhard den I van Holstein, uit de Rendsburgsche linie, kreeg by de deeling met zyn broeder Gerhard den II de Holsteinsche landen, zo veel als hy van zyn vader erfde. (Zie GERHARD de I.) Hy voerde, nevens zyne neven te Kiel en zynen broeder, met die van Ditmarsen en eenige onrustige edelen, welke den hertog van Saxen-Lauenburg hadden te hulp geroepen, oorlog, en nam in den slag by Uterzen van den jare 1306 den belhamel Pelts gevangen. Hy stierf in 't jaar 1310, nalatende van zyne gemalinne, dochter van zekeren grave van Bronkhorst, twee zonen, *Gerhard* den V, den *Groten*, en *Johannes* den IV, welke in gemeenschap regeerden, en van welke de laatste zonder mannelyke erven is overleden. *Spangenberg Schaumb. Chron. lib.* III. *c.* 5, 7. *p.* 112.

HENRIK de II, bygenaamt de *Yzere*, van wegens zyn groten en onvertzaagden moedt, oudste zoon van grave Gerhard den V, den Groten, van Holstein, uit de Rendsburgsche linie, was nevens zyn vader in Jutlandt, toen de zelve in 't jaar 1340 vermoord wierdt, wiens doodt hy ook naderhandt gevoelig wreekte. (Zie GERHARD de Grote.) De koning van Denemarken, Woldemar de III, stelde hem terstondt in het bezit van Fühnen, Jutlandt, en de plaatsen in Zeelandt, welke zyn vader tot onderpandt hadt gehad, en was zelfs van zins Sleeswyk voor Jutlandt te verruilen, hoewel dit laatste niet is geschied, om dat Woldemar, hertog van Sleeswyk, dit niet wilde toestemmen. Naderhandt geraakte hy in onlusten met Denemarken, doch liet door zyn broeder Nicolaus deze verschillen meest alleen vereffenen, begevende zich eerst naar Zweden, alwaar hy den koning Magnus de Finnen hielp bedwingen, en de stadt Kolmar een tydlang voor de angewende kosten liet insluiten. Naderhandt reisde hy naar Engelandt tot koning Eduard den III, en was mede tegenwoordig by den slag van Cressy in den jare 1346, en by het daar op gebeurde beleg van Calais. Zyne dapperheit bragt hem des konings gunst en den nydt der Engelschen te weeg, welke laatsten op zekeren tydt, als hy 's morgens vroeg in het slot kwam, een leeuw uit zyn hok op hem los lieten; maar de zelve wierdt, in plaats van op hem aan te vallen, door zyne aanspraak zo tam, dat hy zich als een hondt voor zyne voeten leide, ook naderhandt zich door den grave een krans liet op het hoofdt zetten, welken de omstaande Engelschen niet dorsten aanraken, waar door hy hen zocht schaamrood te maken. Echter verliet hy kort daar na het Engelsche hof, en trachtte den hoon, door Haquin, koning van Noorwegen, zoon van Magnus, koning van Zweden, zyne zuster Elizabeth aangedaan, als willende het beloofde huwelyk met de zelve niet voltrekken, te wreken; waar op de Zweden hem zelfs de kroon aanboden, het welk hy echter wegens zynen hogen ouderdom weigerde, en zyns broeders Nicolaus dochters kindt, Albrecht van Mekelenburg, tot koning benoemde; waarentegen zyn broeder wederom grote liefde aan zynen minderjarigen zone Gerhard den VI na zyne doodt bewees. Op het laatste liet zich Henrik nog door paus Urbanus den VI bewegen om het opperbevel van zyn leger in Apulië aan te nemen, en trok ten dien einde in 't jaar 1378 derwaarts, welke reis echter vruchteloos afliep, doordien de pausselyke generaal niet wilde afgezet zyn, en de paus hem ook anders niet kon of wilde helpen. Drie jaren na zyne wederkomst stierf hy in 't jaar 1381, nalatende van zyne gemalinne Anna, dochter van hertog Albrecht den Leeuw van Mekelenburg, drie zonen, als *Gerhard* den VI, zyn opvolger, *Albert*, die in Ditmarsen sneuvelde, en *Henrik*, die bisschop van Osnabrugge is geworden. *Spangenberg Schaumb. Chron. lib.* III. *c.* 27-31. *Pontanus Hist. Rer. Dan. lib.* VIII.

HENRIK de III, hertog van Sleeswyk en graaf van Holstein, oudste zoon van Gerhard den VI, geboren in 't jaar 1397, was na zyns vaders doodt maar 7 jaren oud, en stondt nevens zyne broederen onder de voogdy van zyne moeder en die van Henrik, bisschop van Osnabrugge, zyns vaders broeder. De koningin Margaretha van Denemarken meende deze gelegenheit waar te nemen om Sleeswyk, waar mede zy zynen vader hadt beleent, wederom aan de kroon te hechten, en lookte dezen prins aan haar hof, verklaarde zich des zelfs oppervoogdesse, kreeg Apenrode, Tonderen en eenige andere plaatsen voor zekere somme tot onderpandt in hare handen, en haar opvolger Erik de X verkreeg op gelyke wyze Flensburg voor zekere voorgebragte schuldt, en eindelyk borst het tot een oorlog uit, in welken de Denen van grave Adolph van Schaumburg, die zynen neef in Holstein was bygesprongen, in 't jaar 1410 by Eggebekke wierden verslagen, en de stadt Flensburg, doch, zonder het kasteel, verovert. Doch de Denen, als zynde de sterkste, hernamen de stadt, nevens Femeren en andere plaatsen wel haast wederom, en na dat ondertusschen de jonge graaf Henrik de II zyne mannelyke jaren hadt bereikt, weigerde Erik de X het leen van Sleeswyk aan hem te geven; de hertogen van Brunswyk en van Mekelenburg, hebbende te voren Henrik geholpen, deden wegens aangewende kosten grote eischen; die van Ditmarsen hielden het met de Denen, en keizer Sigismundus, als een nabestaande van Erik den X, was insgelyks Henriks vriendt niet, schoon hy, gedaagvaard zynde, te Offen in Hungarië verscheen, daar in den jare 1424 de uitspraak wierdt gedaan, doch zo, dat Erik de X 300000 marken, nevens Lalandt, daar voor aanboodt. Henrik beriep zich op den paus, die hem Sleeswyk toewees; ook kozen de Hanzeesteden, nevens eenige Duitsche vorsten, zyne party: doch toen hy in 't jaar 1427, in het beleg van Flensburg, te naby die stadt kwam, wierdt hy doodgeschoten. Zyn opvolger was, doordien hy ongetrouwt stierf, zyn broeder *Adolph* de VIII. *Pontan. Hist. Dan. lib.* IX. *p.* 536 *seq. Spangenbergs Schaumb. Chron. lib.* III. *c.* 34-39. *p.* 156 *seq. & lib.* IV. *c.* 4-7. *p.* 178 *seq.*

HERTOG VAN SILESIE.

HENRIK de II, de *Vrome*, hertog van neder-Silesië, en zoon van Henrik met den Baardt, leverde den Tartaren, die in 't jaar 1242 in Silesië een inval hadden gedaan, een ongelukkigen veldslag: want van 30000 man, die hy hadt op de been gebragt, bleven niet alleen zo vele op de plaats, dat die barbaren negen zakken met der zelver ooren konden vullen, maar hy zelf wierdt ook gedood; want zekere Tartaar doorstak hem met een spies, en hieuw hem het hoofdt af. Men kende zyn lyk aan den linker voet, waar aan hy 6 tonen hadt. Toen hy uit Liegnits tegen den vyandt optrok, viel een dakpan op zyn hoofdt, het welk zommigen als een kwaad voorteken van zyn aanstaande ongeluk aanmerkten. Men zegt, dat gedurende het treffen een onbekende ridder rondom het leger reedt, roepende: *Neemt de vlucht! Neemt de vlucht!* waar op de Christenen, welke in 't eerst pal stonden, bevreest en in wanorder gebragt wierden. Ook wil men, dat de Tartaren een betoverd hoofdt op een staak hebben omgedragen, waar door men zegt dat de Christenen van hunne krachten berooft zyn. Henrik liet van zyne gemalinne Anna, princesse van Bohemen, vier zonen na, als: 1) *Henrik* den III, die het hertogdom van Breslau kreeg; 2) *Boleslaus* den II, bygenoemt de *Kaalkop*, dien Liegnits de beurt viel; 3) *Uladislaus*, die aartsbisschop van Saltsburg wierdt, en 4) *Conraad* den III, die het hertogdom Glogau erfde. *Lucæ Schles. Chron. p.* 223. *Cureus. Rathelius. Schikfus. Hubner Geneal. Taf.* 90.

GRAAF VAN WURTEMBERG.

HENRIK, graaf van Wurtemberg, is geboren in 't jaar 1448. Zyn vader was Ulrich de Beminde, en zyn broeder Everhard de Jonge. Eerst tradt hy in 't jaar 1465 in den geestelyken standt, en wierdt medehelper (*coadjutor*) van Ments. By het verdrag, te Urach in den jare 1473 tusschen alle heeren van Wurtemberg gesloten, liet zich Everhard de Oude bewegen om aan Henrik het graafschap en de heerlykheit Mumpelgard, nevens Horburg, Reichenweiler en Bielstein af te staan, en zyn vader liet hem nog by zyn leven over deze landen regeren. Om deze reden deedt Henrik voor het hofgerecht te Rotweil afstandt van alle vaderlyke, moederlyke, broederlyke en zusterlyke erffenisse, zelfs ook van die van zyne neven; en dit is de reden, waarom men by de erf-en lands-overeenkomsten, door Everhard den Ouden en Jongen zamen gemaakt, Henrik niet gemeld vindt. Maar hy was zeer ongelukkig: want zynde op 't bevel van keizer Frederik in 't landt van hertog Karel van Burgundië gevallen, nam hem de zelve met list in 't jaar 1474 by Luxemburg gevangen, en belegerde in 't jaar 1476 de stadt en het kasteel Mumpelgard. Voorts liet hy graaf Henrik op een berg tegen over het kasteel brengen, en deedt hem op een tapyt, als of hy hem wilde laten onthalzen, knielen, om daar door den kommandant tot de overgave te dwingen; maar de zelve antwoordde, dat hy den eedt van getrouwheit aan het gansche huis van Wurtemberg, en niet alleen aan graaf Henrik hadt gezworen. Doch graaf Henrik wierdt door den schrik voor die smadelyke doodt zodanig ontroert, dat hy naderhandt zwak van hersens is geweest. Om deze reden stondt hy in 't jaar 1482 het graafschap Mompelgard aan zyn broeder voor de somme van 5000 floreinen jaarlyksch af, en behieldt maar alleen voor zich en de zynen de heerlykheit Reichweiler. Vervolgens verliet hy in 't jaar 1485 den den geestelyken standt, en wel tot groot voordeel van het gansche huis van Wurtemberg, het welk door hem is voortgeplant; trouwde met Elizabeth, dochter van Simon

mon Wekker, grave van Tweebrugge, by welke hy hertog *Ulrich* den I verwekte. Maar zy ſtierf in 't jaar 1487, wanneer hy met Eva, dochter van Johannes, grave van Salm, trouwde, die hem *Georg* baarde, die na 't afſterven van Ulrichs nazaten den Wurtenbergſchen ſtam voortplantte. Maar zyn verſtandt wierdt van tydt tot tydt zwakker, zo dat men hem te Arach moeſt opgeſloten houden, en hy, toen zyn broeder Everhard de Jonge in 't jaar 1498 uit hoofde van het verdrag, te Horb gemaakt, afſtandt van de regering deedt, niet bekwaam was de zelve aan te vaarden, maar genoodzaakt de zelve op zynen zone Ulrich over te dragen. In dezen opzichte is hy nooit hertog geweeſt, maar altydt graaf gebleven, zynde ook in den zelven ſtandt in den jare 1519 geſtorven, aangezien de hertoglyke openbrief van keizer Maximiliaan maar alleen van de erven en nazaten van Everhard den I, van welken Henrik nooit inderdaadt opvolger is geweeſt, gewag maakt. Doch dewyl hem niettegenſtaande zyn zwak verſtandt, waar aan hy zelf geen ſchuldt hadt, het recht van de erfvolging buiten tegenſpraak toekomt, noemen hem zommigen in dezen opzichte insgelyks hertog. *Ephem. Hiſtor. von Wurtemberg.*

VORST VAN MANSVELDT, ENZ.

HENRIK FRANCISCUS, des H. Roomſchen Ryks vorſt van Mansveldt en van Fondi, heer van Heldrungen, Zeeburg en Schraplau, heer van de heerlykheit Doberſchuts, ridder van het gulde vlies, grande van Spanje, keizerlyke geheime conferentie-Raadt en kamerheer, als mede generaal veldmaarſchalk en gouverneur van Comorra, was een zoon van Bruno den III, grave van Mansveldt, keizerlyke kamerheer en opperſtalmeeſter, en van Maria Magdalena, gravinne van Thoringen, die hem den 21 November des jaars 1640 baarde. Hy begaf zich reets in zyne jeugt in keizerlyken krygsdienſt, doch wierdt om zyne gemanierdheit aan het hof getrokken, en tot kamerheer gemaakt, wanneer hy in den jare 1677 nevens den opperſtalmeeſter, den grave van Harrach, den ritmeeſter, den grave van Waldſtein, en den grave van Schaftenberg, den aanſtaanden bruidegom van Eleonora, des keizers Leopolds zuſter, hertog Karel van Lotharingen, op de helft van de Wener Nieuwſtadt te gemoet trok, en den keizer by het voltrekken van dit huwelyk diende. Naderhandt wierdt hy in vele gewigtige zaken aan keurvorſtelyke en vorſtelyke hoven in het Ryk, als mede naar Polen en Hollandt, en na de Nimweegſche vredehandeling in den jare 1679 als keizerlyke afgezant naar Vrankryk gezonden, zynde daar na in den jare 1682 geheime Raadt geworden. Hier op is hy negen jaren lang keizerlyke afgezant in Spanje geweeſt, en geleidde in den jare 1690 Maria Anna, bruidt van den koning van Spanje, Karel den II, geborene hertogin van Palts-Neuburg, als koninklyke plenipotentiaris op de reis door Duitſchlandt naar Spanje, waar van hem de koning, wegens zyne vele aangewende onkoſten, het vorſtendom Fondi, in het koninkryk van Napels, op de Roomſche grenzen, met den tytel van grande van Spanje, nevens de ridderorde van het gulde vlies ſchonk. Hier op riep hem de keizer te rug, vernieuwde voor hem den in het Mansveldiſche huis gewezen vorſtenſtandt, en beveſtigde den zelven in den jare 1696 door een herhaald dekreet, als hy in dien tydt keizerlyke gevolmachtigde aan het hof van Savoje was, om over de neutraliteit te handelen, en men noemde hem naderhandt meeſt vorſt van Fondi. Ondertuſſchen, ſchoon hy in ſtaatszaken wierdt gebruikt, behieldt hy echter nog een tydlang zyn regiment te voet, en vorderde zeer in krygsbedieningen; want de keizer maakte hem in den jare 1691 gouverneur van de hoofdveſting Comorra, generaal erf land- en huistuigmeeſter. In den jare 1694 wierdt hy opper-hofmaarſchalk, en in den jare 1700 hofkrygs-Raads preſident, doch hy gaf deze plaats in den jare 1703, den 29 July, over aan den prins Eugenius van Savoje, en kreeg daar voor wederom de openſtaande keizerlyke opperkamerheersplaats, die hy tot de doodt van keizer Leopold bekleedde. Onder keizer Jozephus wierdt hy in den jare 1710, den 2 October, over den werkelyk verkregen Ryksvorſtenſtandt, met den tytel van vorſt van Mansveldt vereert. Na het onverwachte afſterven van keizer Jozephus was hy nevens den vorſt van Trautſon, den grave van Seyler, en den grave Wratislau, in de Junta, of den geheimen Raadt, die de keizerin Eleonora, als regentin, byſtondt. Keizer Karel de VI gebruikte hem ook in de gewigtigſte zaken, tot dat hy eindelyk den 8 Juny des jaars 1715, in den ouderdom van 75 jaren, in zyn tuin buiten de ſtadt Wenen, uit het badt van Baden onpaſſelyk derwaarts gekomen zynde, ſtierf. By zyne eerſte gemalinne Maria Louïze d'Aſpremont Nantevil, dochter van Karel, grave van Aſpremont, en weduwe van Karel den IV, hertog van Lotharingen, hieldt hy het bylegen in den jare 1679, en verwekte by haar twee dochteren, namentlyk *Maria Eleonora*, geboren in den jare 1680, die in den jare 1705 trouwde met Karel, vorſt van Mansveldt; en *Maria Anna*, geboren in den jare 1682, die eerſt den 28 September des jaars 1699 trouwde met Wilhelm Florentyn, Wild-en Rhyngraaf te Neufville, en naderhandt met den grave Colonna van Fels, generaal van de kavallery, en wederom in den jare 1714 weduwe is geworden. Tot eene twede gemalinne kreeg hy in den jare 1693 met pauſſelyke goedkeuring Franciſca, dochter van Johan Weikard, vorſt van Auërsberg, en hertog van Munſterberg, welke hy weduwe heeft nagelaten.

PRINSSEN VAN NASSAU EN ORANJE.

HENRIK CASIMIR, prins van Naſſau, geboren in 's Gravenhage den 18 January des jaars 1657 uit Willem Frederik, prins van Naſſau, enz. en Albertina Agnes, princeſſe van Oranje. Hy verloor zynen vader toen hy nog maar 7 jaren en 9 maanden oud was, zo dat de zorg van zyne opvoeding alleen op zyne moeder aankwam, die ook, naar haar groot en doordringend verſtandt, haren vlyt ten dien einde verdubbelde, en alles aanwendde het geen tot dien loffelyken plicht vereiſcht wierdt; zo dat de prins met den aanwaſch zyner jaren voorbeeldige blyken gaf van zyne kundigheit, betrachting des Godsdienſts, en vordering in de kenniſſe van talen en wetenſchappen, van ſtaat-en krygskunde, die hem naderhandt in zyne hoge ſtaats-en krygsbedieningen wonder wel te ſtade kwamen. Nog maar omtrent 2 jaren oud zynde wierdt hem de erfopvolging in 't ſtadhouderſchap over de provincie van Vrieslandt, na de aflyvigheit van zynen vader, opgedragen, en in den jare 1664, den 12 November, viel de plegtelyke verkiezing op hem tot ſtadhouder en algemeen veldheer dezer provincie; waar na hy in den jare 1672, den 17 July, werkelyk de ſtadhouderlyke regering aanvaardde. Den 18 February des jaars 1675 wierdt het erfſtadhouderſchap aan den prins voor alle zyne wettige nakomelingen, van mans oir, vaſtgemaakt. Vervolgens wierdt hy in den jare 1689 van de algemene Staten tot veldmaarſchalk aangeſtelt, en in den jare 1693 tot grootkommandeur van de Duitſche ridderorde der balie te Utrecht gehuldigt. Gelyk nu de vorſt niet alleen tot ſtadhouder, maar ook tot kapitein generaal van Vrieslandt, nevens Stadt en Lande, als mede van Drenthe was gekozen, heeft hy ook in vele krygsgevallen getoont, dat hy deze hoge oorlogsbediening waardig, en als een der grootſte veldheeren dezes tyds te ſchatten was. Het eerſte bewys van zyne aangeborene dapperheit bleek toen hy nog maar 15 jaren oud was in Vrieslandt, wanneer hy, onderſteunt door de wysheit en ervarenheit van den groten en ontzagchelyken generaal Hans Willem, baron van Aylva, reets toonde, dat hy zyn leven en bloedt, hoe dierbaar ook, voor 't behoudt des vaderlands ten beſte hadt. Den ſlag van Sennef heeft deze prins met veel eere bygewoont, en in 't gevecht van Fleury, de beſtorming van Steenkerken, het hoofdtreffen van Neerwinden, of Landen, zodanige bewyzen van zyn wys beleidt en onverſchrokkene dapperheit gegeven, dat niet alleen de Hollandſche en der bondgenoten krygsmacht, nevens de handt en mondt des konings van Groot-Brittannië, maar zelfs de vyanden met de grootſte achting en roem daar van getuigen. In den jare 1684, den 6 November, trouwde de prins met princeſſe Amelia van Anhalt, waar mede hy tot zyne doodt toe in eene voorbeeldige vereeniging en liefde heeft geleeft. Uit dit huwelyk zyn voortgekomen twee prinſſen en zeven princeſſen, namentlyk: 1) *Willem Georg Friſo*, geboren den 24 Juny des jaars 1685, en overleden den 15 July des jaars 1686. 2) *Henriëtta Albertina*, geboren in het laatſte van July des jaars 1686. 3) *Jan Willem Friſo*, geboren den 4 Auguſty des jaars 1687. Zie zyne droevige doodt op zynen naam FRISO (JAN WILLEM). 4) *Maria Amelia*, ter wereldt gekomen den 29 January des jaars 1689. 5) *Sophia Hedwig*, geboren den 8 Maart des jaars 1690. 6) *Izabelle Charlotte*, geboren den 22 January des jaars 1692, en getrouwt met den regerenden hertog van Mekelenburg, doch van hem verſtoten. 7) *Johannetta Agnes*, geboren den 15 December des jaars 1693. 8) *Louiza Leopoldina*, ter wereldt gekomen den 12 January des jaars 1695; en eindelyk 9) *Henrika Caſimira*, geboren den 19 July des jaars 1696. Prins Henrik Caſimir heeft een geruimen tydt van zyne jeugt in gezondheit des ligchaams geſleten; maar in den jare 1674, toen zeventien jaren oud, is hy, met den degen in de vuiſt op den vyandt vurig aandringende, met zyn paardt van eene hoogte ſchielyk nedergeſtort, waar door hy aan 't bloedſpouwen raakte, zo dat hy nooit naderhandt eene heftige beweging hadt, of zy wierdt van eenige bloedbraking gevolgt; door welke kwaal hy van tydt tot tydt zo zeer verzwakte, voornamentlyk by zware verheffingen, waar in hy zomwylen 5 of 6 ponden bloeds te gelyk loſte, dat hy den 15 Maart des jaars 1696 kwam te overlyden.

HENRIK FREDERIK, prins van Oranje. Zie FREDERIK HENRIK.

HERTOG VAN GLOCESTER.

HENRIK, hertog van Glocester, de jongſte zoon van Karel den I, koning van Engelandt, wierdt geboren in den jare 1640. Hy was een prins van grote verwachting, zynde met vele zonderlinge bekwaamheden en deugtzame neigingen begaaft. Men ſtondt ten hoogſte verwondert over het antwoordt, dat hy aan den koning zyn vader gaf, wanneer hy nog maar acht jaren oud was. Deze vorſt hem gezegt hebbende, dat hy de kroon niet moeſt op 't hoofdt zetten, terwyl zyne broeders, Karel en Jakob, nog in 't leven waren, antwoordde hy, dat hy liever hadt van wilde paarden verſcheurt te worden dan zulk eene daadt te begaan. Wat zyne vaardigheit van geeſt betreft, zyn leermeeſter Aſcham verklaarde, dat hy hem van geen voorwerp ter wereldt kon ſpreken, het welk hy hem niet herhaalde, iets van zyne eigene gedachten daar by voegende zo dra hy de zaak maar eenmaal gehoort hadt. De abt Montagu zynde verkozen geweeſt om hem in den Roomſchen Godsdienſt te onderwyzen, vondt daar in vry meer moeite, dan hy verwacht hadt, en eindelyk moeſt hy de zaak opgeven, niet

kunnende tot zyn oogmerk komen. De abt hem gezegt hebbende, dat hy de bevelen van de koningin zyne moeder moeſt gehoorzamen, gaf hem deze prins, die nog maar tien jaren oud was, tot antwoordt, dat hy gewillig was zyne moeder te gehoorzamen; doch dat hy de ſouverein van dezen abt moeſt wezen. Zyne kloekmoedigheit beantwoordde alle zyne andere goede hoedanigheden. In den veldſlag van Duinkerken, voorgevallen in den jare 1657, viel hy met zulk eene wonderbare dapperheit op den vyandt aan, dat Don Jan van Ooſtenryk moeſt bekennen, dat hy vocht als een oprecht Engelſchman. Hy ſtierf te Whitehal den 13 September des jaars 1660. Zyn lyk wierdt ter aarde beſtelt te Weſtmunſter in de kapel van Henrik den VIII. *Lloid Gedenkſchriften.*

Graven van Nassau en Gelder.

HENRIK CASIMIR, graaf van Naſſau, wierdt na de doodt van zyn vader, grave Ernſt Caſimir, in 't beleg van Roermondt in den jare 1632 ongelukkig door het hoofdt geſchoten, in den ouderdom van 21 jaren gouverneur van Vrieslandt. Prins Frederik Henrik trok met een goed heir in den jare 1640 op om de ſtadt Hulſt te belegeren. Hy zondt graaf Henrik Caſimir met zes regimenten voor uit, die, in de polder van Namen gekomen zynde, dat volk in twee hopen verdeelde. Den eenen, onder den kolonel Hauterive, beval hy naar 't fort Naſſau te trekken; met den anderen ging hy zelf naar de Mour-ſchans. Hauterive veroverde het fort Naſſau met geringe moeite, alzo het met weinig volk bezet was; maar graaf Henrik, door een liſt van die van Hulſt misleid, liet de Mour-ſchans onaangetaſt. De Franſchen, die onder Hauterive waren, pochten zeer op hunne verovering van 't fort Naſſau door hunnen veldoverſte, niet zonder te gelyk grave Henrik Caſimir van bloheit te beſchuldigen. Ondertuſſchen was prins Frederik Henrik met de reſt van 't leger aangekomen. Graaf Henrik, om te tonen, dat het hem aan geen moedt ontbrak, ſloeg voor om met eenige regimenten eene ſterke reduit, op den pas naar St. Jans-Steen, te mogen aantaſten, het welk hem wierdt toegeſtaan. Hy trok des nachts tuſſchen den 3 en 4 July uit; taſtte met eene grote dapperheit de ſchans aan, doch die van Hulſt, van het voornemen verwittigt, hadden ze met meer volk voorzien, en zonden daarenboven eenige ruiters tot hulp van die in de ſchans. Het gevecht was uittermate fel, daar in wierdt graaf Henrik, geen wapenrok aanhebbende, van des vyands ruitery omringt, met een piſtoolſchoot in 't ruggegraadt zo zwaar gekwetſt, dat zyn onderlyf gevoel-en krachteloos wierdt, viel van zyn paardt, en bleef onder de doden leggen, en de vyandelyke ruiters reden dikwils over hem heen, vermits hy onbekend was. Hy kende eindelyk een zyner officieren aan de ſtemme, en riep hem toe, waar op hy wierdt afgedragen en in zyn kwartier gebragt. Men wendde allen vlyt aan tot zyne genezing; maar op den zevenden dag na het gevecht, den 12 July, obenbaarde zich het kwaad, en hy overleedt nog den zelven dag Godvruchtig, nog geen 30 jaren oud zynde. Hy was een Godvruchtig, dapper en verſtandig prins; zeer ervaren in de hiſtoriën, in de veſtingbouwkunſt, het bereiden van vuurwerken, en 't beleidt van oorlog, als mede in de Latynſche, Franſche, Engelſche en Spaanſche talen. Zyn broeder, graaf *Willem Frederik*, wierdt ſtadhouder in zyne plaats.

HENRIK VAN NASSAU, de I van dien naam, derde graaf van Gelder en Zutphen, zoon van Gerard van Naſſau, twede graaf van Gelder, enz. en van Hedwig, dochter van Floris den II, bygenaamt de Vette, graaf van Hollandt. Hy tradt na de doodt van zyn vader in den jare 1132, of wat later, als anderen willen, in de regering. Hy was een prins van grote gaven en eene fraaie geſtalte; grootmoedig, openhertig, en daar by Godvruchtig. Hy trouwde met Senaire, dochter van Godefroi, hertog van Lotharingen, grave van Bouillon, naderhandt koning van Jeruzalem. Keizer Frederik Barbaroſſa, optrekkende tegen de wederſpannige Milaneezen, wierdt in dien tocht vergezelſchapt van grave Henrik van Gelder: ook heeft hy de Groningers tegen den biſſchop geholpen. Hy heeft ook voor de Auguſtyner monniken, niet verre van Doetechem, uit den grondt doen opbouwen het zeer ſierlyk klooſter Bielhoorn, daar na Bethlehem, anders 't Laurens-huis genaamt. Zyne doodt ſtellen eenigen in den jare 1162; maar anderen houden ſtaande, dat hy eenige jaren langer geleeft heeft. By de voorgemelde Senaire heeft hy verwekt drie zonen, namentlyk: *Arnold*, aartsbiſſchop van Keulen; *Gerard*, en *Ottho*, en even zo veel dochteren, als: *Maria*, getrouwt met grave Gerard van Loon; *Agnes*, twede gemalin van Henrik den Blinden, grave van Namen en Luxemburg; *Margaretha*, echtgenote van Engelbert, grave van den Berg en van der Mark. A. Miræus en G. Haſſelt ſchryven hem, bovende gedachte kinderen, nog toe een zoon, *Diderik*, en eene dochter, *Catharina*, waar over *Slichtenhorſt* kan nagezien worden.

Graaf van den Berg.

HENRIK, graaf van den Berg, geboren te Bremen in den jare 1573. Zyn vader was graaf Willem van den Berg, een der edelen, die in den jare 1566 het zo vermaarde ſmeekſchrift de landvoogdeſſe van Nederlandt aanboden. Hy wierdt door zynen vader, toen hy nog jong was, in den dienſt der Spanjaarden gebragt, en wierdt in den jare 1595 in het ſtedeke Weerdt, het welk door de Staatſchen wierdt verovert, gevangen genomen. Hy woonde in den jare 1599, onder den kardinaal Andreas van Ooſtenryk, en Franciſcus van Mendoza, admirant van Arragon, den tocht tegen de ſtadt Bommel by. In den jare 1600 hadt prins Maurits Grol belegert: graaf Henrik was 'er wegens Spanje gouverneur in; hy verdedigde de ſtadt zeer heldhaftig, zo lang, tot dat de marquis Spinola haar kwam ontzetten, en 'er prins Maurits van aftrok. Hy kommandeerde in den jare 1603, onder Spinola, de ruitery in Vlaanderen, en wierdt in den jare 1605 kommandant te Oldenſeel. Toen de Staatſchen in den jare 1607 Erkelens innamen, voorheen van hem bemachtigt, wierdt hy voor de twede maal gevangen en naar 's Gravenhage gevoert. Het twaalfjarige beſtandt in den jare 1621 geëindigt zynde, was hy een van de eerſten, die vyandelykheden tegen den Vereenigden Staat pleegden. Hy veroverde in den jare 1622 het huis Ried en de ſtadt Gulik, en kwam in den jare 1624, vermits alle rivieren met ys bedekt lagen, met de Spaanſchen over den Yſſel in de Veluwe, van gedachten om in 't hert van Hollandt in te dringen. Prins Maurits zondt zyn broeder Frederik Henrik met eenige krygsbenden op hem af. De Spaanſchen, daar kundſchap van bekomende, wierden, toen al te Dieren zynde, zodanig van vreze bevangen, dat zy zich op 't ſpoedigſte en ter vlucht van daar begaven, ja met zulk een haaſt, dat zy hunne toegemaakte ſpyzen lieten ſtaan; en alzo het ook zeer ſchielyk begon te dooien, wiſten zy niet hoe zy tydig genoeg weder uit de Veluwe zouden geraken. In den den jare 1625 belegerde hy de veſting Grave; maar moeſt het beleg haaſt weder opbreken. In den jare 1627 belegerde prins Frederik Henrik de ſtadt Grol. Graaf Henrik van den Berg, opperveldheer van Spanje in Nederlandt, bragt uit de naby zynde bezettingen zo veel volks byeen als hy kon, ſterk omtrent 12000 man te voet, en 65 kornetten ruiters, trok daar mede op tot ontzet van de ſtadt, maar zag 'er geen kans toe, zo dat zy zich aan den Staat moeſt overgeven, na dat hy een hevigen aanval op 's prinſſen leger, daar hy met groot verlies afgeſlagen wierdt, gedaan hadt. In den jare 1629 wierdt hy met de ridderorde van het gulde vlies vereert. Prins Frederik Henrik belegerde in 't zelve jaar 's Hertogenboſch; graaf Henrik van den Berg wendde allen vlyt aan om die ſtadt, van zo veel aangelegenheit, te behouden; maar den prins op te ſlaan was ondoenlyk. Hy viel dan, om eenige afwending te maken, wederom in de Veluwe, daar hy met branden; moorden, enz. ſchrikkelyk te werk ging, en Amersfoort bemachtigde. Hy beſtondt van daar in de Betuwe te boren, dat Izabella Clara Eugenia ook gaarne gezien hadt; maar de paſſen waren te wel bezet. Ondertuſſchen kwam den Spaanſchen, daar ook vele keizerſchen by waren, zeer ſchielyk ter ooren, dat Wezel door eene verraſſching ingenomen was. Dit veroorzaakte zulk een ſchrik onder hen, dat zy de Veluwe ylings verlieten: ook veroverde kort daar na Frederik Henrik de ſterke ſtadt 's Hertogenboſch. De Spaanſchen, nydig dat een Nederlandſch heer algemeen opperhoofdt en veldoverſte van den koning was, namen deze gelegenheit van de mislukte voornemens, om in Hollandt te breken, waar, om hem verdacht te maken; zy bragten hem ook in mistrouwen by de infante Izabella en 't Spaanſche hof. Hy, dit gewaar wordende, daar by verdrietig over de hoogmoedige en kwade regering der Spaanſchen, en daarenboven vrezende, dat hy, door den tegen hem opgenomen ergwaan, in ongelegenheit mogt komen, begaf zich van 't Bruſſelſche hof naar Luik, werwaarts ook andere misnoegde Nederlandſche heeren vertrokken waren: zelfs kwamen 'er in 't Spaanſche leger vele krygslieden by hem, zo dat hy in weinig tyds veel volks byeen kreeg. Hy beklaagde zich door een brief van Luik den 28 Juny des jaars 1632 aan de infante Izabella over 't kwaad onthaal, dat men hem hadt aangedaan, zonder aanzien van zyne getrouwe veertigjarige dienſten aan de kroon van Spanje, gelyk ook die van zyn huis, hebbende zes broeders in 's konings dienſt verloren, ook over de kwade regering van 't landt, ſtrekkende ten ondergang van het zelve en van den Roomſch-Katholyken Godsdienſt; daar by oorzake van den gezegenden voortgang der vyandelyke wapenen: voorts gaf hy redenen van zyn vertrek naar Luik, enz. Daarentegen wierdt hy den 25 Juny des jaars 1632 door den hogen Raadt van Mechelen verklaart ſchuldig aan gekwetſte hoogheit, wederſpannig, oproerig, een verrader tegen den ſtaat des konings, en daar door verbeurt te hebben alle zyne heerlykheden, lenen, ampten, eer en waardigheden, zullende, zo haaſt men hem kreeg, op een ſchavot gebragt en onthalſt worden. Graaf Henrik gaf 'er een wydlopige verantwoording tegen uit, vertonende zyne onſchuldt, en de rechtvaardige oorzaken, die hem hadden genoodzaakt de Spaanſche zyde te verlaten; ook ſtelt hy daar ten toon 't bedryf der Spaanſchen omtrent de Nederlandſche heeren, getekent in 's Heerenberg den 21 Augusty des jaars 1632. Onder zyne beſchuldigingen wordt hem verweten, een man zonder Godsdienſt, of immers een ketter geweeſt te zyn, om dat hy by teſtament hadt gelaſt zyn lyk in ongewyde aarde nevens zyne zuſter te begraven: ook doordien hy in de Jeſuiten kerk te Roermondt een ketterſch Nederduitſch gebedeboekie van Haverman hadt laten leggen. Hy antwoordde daar op, dat hy van zyne eerſte jeugdt af altydt geweeſt was Roomſch-Katholyk, en bleef het nog; belangende het graf, dat wederleide hy ook; nopende 't gebedeboekie geloofde hy, dat iemandt van zyne vyanden het op zyn plaats gelegt hadt, en hem daar door hadt zoeken zwart te maken. Nog wierdt hem iets te laſte gelegt van een beeldtie, dat hy in een klein wit doosie by zich droeg, om ongekwetſt te blyven. Daar op zeide hy, dat het niet anders was dan een wortel, hem van eene aanzienlyke dame vereert in een vol gezelſchap van grote heeren en mevrouwen; dat hy 't uit kortswyl

wyl nu en dan aan vele dames vertoont hadt, zonder daar omtrent eenig overgeloof te hebben: hadt ook sedert 14 of 15 jaren de wortel niet gehad, niet gezien, noch 'er meer op gedacht. Hy was wel 40 jaren lang in vele gevaarlyke voorvallen geweest, en nooit beteert; doch dat was hem van geen worteltie, maar van de goedertierenheit Gods gekomen; enz. De beledigingen, hem aangedaan, en de vrees, dat de nydt iets kwaads zou brouwen, hadden hem van de Spaansche tot de Staatsche zyde doen overgaan. Ondertusschen bragt hy ten dienste der Vereenigde Nederlanden in den jare 1633 een afzonderlyk leger in het veldt tegen den koning van Spanje, en hielt in den jare 1634 briefwisseling met eenige Nederlandsche heeren, waar over eenige in de gevangenis raakten. Eindelyk begaf hy zich tot rust, en deedt zyn krygsvolk over aan den prinsse van Oranje, ten dienste der Vereenigde Nederlanden. Hy stierf den 12 Juny des jaars 1638 binnen Zutphen, en wierdt in zyn graafschap 's Heerenberg begraven. Hy was twee malen getrouwt geweest, eerst met Margaretha Mencia, dochter van Johan van Witte, vryheer van Boutelch, en na der zelver doodt met Hieronyma Catharina, gravin van Spaur. By zyne eerste gemalinne hadt hy een zoon, *Willem Oswald* genoemt, die jong kwam te sterven, en eene dochter, *Maria Elizabeth*, die met Eitel Frederik, vorst van Hohenzollern, trouwde. By de twede verwekte hy eenige dochteren, van welke eene Reinier van Reneffe, graaf van Warvus, die in den jare 1637 te Luik aan zyn einde kwam, en eene andere den grave van Rechberg tot gemaal kreeg. Behalven deze hadt hy een bastaard zoon verwekt, *Herman* genoemt, dien hy by uiterste wille de heerlykheit Stephansweert vermaakte, de welke hem naderhandt door den koning van Spanje wierdt afgenomen.

ANDERE VERMAARDE MANNEN VAN DEZEN NAME.

HENRIK, patriarch van Constantinopel voor de Latynen, en gezant van den Roomschen stoel in die stadt, heeft geleeft in de XIV eeuwe, ten tyde van paus Clemens den VI. *Spondanus A. C.* 1343. *num.* 17.

HENRIK, abt van Reichenau, was graaf van Kalwen, en volgde Herman, vryheer van Speinchinger, op in den jare 1202. Hy stierf in den jare 1237, en heeft geschreven het leven van St. *Piermannus*, eerstenabt van Reichenau, en eenige andere dingen. *Vossius de Hist. Latin.*

HENRIK, monnik van Toulouze, is het hoofdt van de *Henricianen* geweest. Hy leeraarde omtrent den jare 1147 de gevoelens van Pieter van Bruis, verwierp het geloof der kinderen, de kerken, de krucifixen, de Mis, enz. Pieter van Clugny en St. Bernardus hebben tegen hem geschreven. Hy wierdt door de kerkvergadering van Piza veroordeelt, en eindelyk aan handen en voeten gebonden aan zynen bisschop overgelevert. De *Henricianen*, van welke boven is gewag gemaakt, hebben, naar het gevoelen van zommigen, niet van hem, maar van keizer *Henrik* den IV, dien zy tegen den paus aankleefden, hunnen naam gekregen. *Petr. Cluniacens. lib. adv. Petro-Brusian. St. Bernardus Epist.* 238. *Baronius A. C.* 1147. *Genebrardus in Chron. Sanderus hær.* 142. *Arnold Hist. der Kerken en Ketteren* I *Deel.*

HENRIK, aartsbisschop van Rheims, schreef in den jare 1170 twee brieven tot voordeel van Dreux, kanselier van de kerk van Nojon, de welke paus Alexander de VIII voornemens was te doemen, de eene was aan de kardinalen, en de andere aan den paus zelf geschreven. Beide deze brieven zyn met grote vrymoedigheit opgestelt, en de schryver beklaagt zich daar in, dat men, na alle de diensten, die hy voor den H. stoel gedaan heeft, zo weinig achting betoont voor de lieden, die hy acht. Deze brieven zyn in het licht gekomen door Balusius in het twede deel van zyne Mengelwerken. De paus vergenoegde zich met hem heel heuschelyk te antwoorden, zonder hem echter toe te staan het gene hy verzocht, gevende hem te kennen, dat, schoon hy niet deedt het gene hy wenschte, het hem aan geen goeden wille ontbrak om hem genoegen te geven; doch dat dit enkelyk geschiedde om redenen, dat de zaken daar toe niet wel schenen gelchikt te zyn. *Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XII *siecle.*

HENRIK, monnik van Rebdorf in Duitschlandt, heeft *Jaarboeken* geschreven, in welke begrepen zyn de historiën van de keizers *Adolph*, *Albert* den I, *Frederik* den III, *Lodewyk van Beyeren*, en die van *Karel* den IV sedert den jare 1295 tot den jare 1372. De zelve zyn uitgegeven door *Marcardus Freherus* in zyne verzameling der Hoogduitsche historieschryvers, gedrukt te Frankfort in den jare 1600, *Tom.* I. *p.* 411. *&c. Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XIV *siecle.*

HENRIK, zevende abt van Clairvaux, leefde in het einde van de XII eeuwe. Hy heeft een boek geschreven, onder den tytel van: *De peregrinante civitate Dei*, en eenige brieven. *Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XII *siecle.*

HENRIK ARNOUD, of ARNOLDI. Zie ARNOLDI.

HENRIK BARTHOLOMÆUS *van Susa.* Zie BARTHOLOMÆUS.

HENRIK BOICH, leeraar in de rechten, van het bisdom van St. Paulus van Laon in Bretagne, heeft gebloeit in het einde van de XIV eeuwe, en ophelderingen gemaakt over de vyf boeken der Dekretalen, op het zesde boek, en op de Clementynsche bullen, gedrukt te Venetië in den jare 1576, en in handschrift in de kathedrale kerk van Kameryk berustende. *Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XIV *siecle.*

HENRIK, (CRUMP) een Cisterciënzer monnik in de abdy van Baltinglasse, in Ierlandt, en leeraar in de Theologie van de hogeschole van Oxford, bloeide in den jare 1382. Hy spoorde de voetstappen na van den vermaarden Richard, aartsbisschop van Armach, en was, even als hy, een van de grootste tegenstrevers van de Bedelmonniken. Dewyl hy eenige stellingen hadt voorgehouden, die wat te vinnig tegen hunne instelling aanliepen, en dat hy daar door het vermogen der pauzen scheen te kort te doen, wierdt hy genoodzaakt zyn woordt te herroepen te Strandford, in de tegenwoordigheit van Willem van Courtenay, aartsbisschop van Kantelberg. Henrik wierdt naderhandt van nieuwsgezindheit beschuldigt door Willem Andrew, een Dominikaner monnik, bisschop van Meath in Ierlandt, om dat hy geleeraart hadt, dat het ligchaam van Christus in het H. Nachtmaal niet anders was dan een spiegel van het ligchaam van Christus in den hemel. Crump heeft eenige werken nagelaten, als: *Determinationes Scholasticæ, lib.* I.; *Contra Religiosos mendicantes lib.* I. Hy heeft ook geschreven over de stichting van alle de kloosters van Engelandt sedert den tydt van Biron, eersten bisschop van Dorcester, tot den tydt van Robert Grosted, bisschop van Linkoln, die gestorven is in den jare 1253. *Thomas Waldens. Fascicul. Zizaniorum à Reverendissimo Archiep. Armach. citat. in L. de religione antiq. Hiber. & Britan. Acta Guil. Andreæ. Balæus Cent.* 14. *num.* 98. *Jac. War.* of *Waræus de script. Hiberniæ*, wiens werk in druk uitkwam te Dublin in den jare 1639.

HENRIK. (SCIPIO) Zie ERRICO.

HENRIK STERON, een Hoogduitscher, monnik van de orde van St. Benedictus van de abdy van Alteich, heeft *Jaarboeken* geschreven sedert het eerste jaar van de regering van den keizer *Barbarossa*, dat is te zeggen van het jaar 1152 na de geboorte van Christus tot de verkiezing van den keizer *Rudolph van Habsburg*, van *Adolph van Nassau*, en van *Albert van Oostenryk*, sedert den jare 1273 tot den jare 1305. Deze Historie is vervolgt door twee Hoogduitsche monniken. Men vindt deze werken onder de historieschryvers *van Freherus*, en de wydlopigste Jaarboeken in het eerste Deel der Oudheden van *Canisius. Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XIV *siecle.*

HENRIK *Thaborita*, Reguliere kanunnik van Vrieslandt, in het klooster van den berg Thabor, waar van hy den naam ontleende, leefde in de XVI eeuwe. Hy heeft eene kerkelyke en staatkundige *Historie* nagelaten sedert de geboorte van Christus tot den jare 1508. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Suffridus Petri de script. Frisiæ.*

HENRIK *van Andernach*, een Hoogduitsch Karmeliter monnik, heeft geschreven over de zinspreuken der predikatiën en vraagstukken. Hy leefde in de XIV eeuwe. *Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XIV *siecle.*

HENRIK *van Baume*, of *van Palma*, van de orde der Minderbroeders, heeft geleeft in het einde van de XIV eeuwe. Hy heeft eene verhandeling van mystike Godgeleerdheit gemaakt, de welke gedrukt is in de werken van St. *Bonaventura*, en van anderen aan *Johannes van Parma* toegeschreven wordt. *Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XIV *siecle.*

HENRIK *van Brussel*, een Benedictyner monnik, leefde in de XIII eeuwe. Hy was zeer ervaren in de wiskunst. Hy maakte omtrent den jare 1250 eene verhandeling over de verbetering van den Almanak, onder den tytel van: *De ratione computi.* Een andere HENRIK *van Brussel* was een monnik van de abdy van Affighem. *Trithemius. Arnold Wion.* enz.

HENRIK *van Cauret*, van de orde der Minderbroeders, bisschop van Lucca gewyd in den jare 1300 door Bonifacius den VIII, en uit zyn bisdom gedreven in den jare 1326 door Lodewyk van Beyeren, heeft eene verhandeling over den Propheet *Ezechiël* geschreven, de welke in handschrift gevonden wierdt in de boekzaal van den here Colbert, *cod.* 781. *Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XIV *siecle.*

HENRIK *van Clugny*, in het Latyn *Henricus Cluniacensis*, een kardinaal, geboren in het hertogdom van Burgundië, omtrent Clugny. Hy begaf zich in zyne jeugdt in het klooster van Clairvaux, daar hy in deugdt en de letteroeffeningen zodanig vorderde, dat hy in het negen en twintigste jaar van zyn ouderdom tot abt van 't klooster Hautecombe, in Savoje, en na de doodt van St. Gerhardus tot zevenden abt van Clairvaux wierdt aangestelt. Hy begaf zich in den jare 1178 naar Toulouze, om de Albigenzen te keer te gaan. Hy weigerde het bisdom van Toulouze, als mede de waardigheit van overste of generaal over de gansche Cistercie orde aan te nemen; maar moest den 15 Maart des jaars 1179, in de twede zitting van de kerkvergadering van Lateran, op het verzoek van Alexander den III en van de andere daar tegenwoordig zynde prelaten, den kardinaalshoedt, nevens het bisdom van Albano, aannemen. Kort daar na vertrok hy als pausselyke gezant naar Vrankryk, ging met al zyne kracht de Albigenzen te keer, en zette de aartsbisschoppen van Lion en van Narbonne, nevens andere prelaten, die hunnen plicht niet hadden waargenomen, van hunne waardigheden af. Hy kwam in den jare 1181 te Rome te rug, volgde Lucius den III naar Verona, en was in den jare 1185 tegenwoordig by des zelfs afsterven, gelyk hy ook in den jare 1187 te Ferrara Urbanus den III in zyn uiterste bystondt. Hier op wilden hem de aldaar vergaderde kardinalen tot paus verkiezen; maar hy weigerde zulks, en bevorderde de verkiezing van Gregorius den VII. Deze zondt hem met goed gevolg aan keizer Frederik den I, dien hy, nevens acht en zestig voorname personen, tot hunnen voorhebbenden tocht tegen de ongelovigen het kruis gaf. Onder de

regering van paus Clemens den III deedt hy zyn best om het goed verstandt tusschen de koningen van Vrankryk en Engelandt te herstellen. Eindelyk reisde hy als pauselyke gezant naar de Nederlanden, en verzoende den bisschop van Atrecht met den grave van Vlaanderen. Maar hy hadt dit naauwlyks bewerkt, of hy wierdt te Atrecht dodelyk ziek, en kwam den 14 July des jaars 1188 in de kerk voor het altaar van St. Andreas, werwaarts hy zich hadt laten brengen, te sterven. Zyn ligchaam wierdt te Clairvaux by St. Bernardus en St. Malachias begraven. Verscheide van zyne schriften, waar onder eene redenvoering tegen de Albigenzen, worden in handschrift in het Vatikaan bewaart. *Jongellin. Purpura D. Bernh. Henriquez Fascic. SS. ord. Cisterc. Hoveden Ann. Angl. Ughelli Tom.* I. *Baron. Annal. Tom.* XII. enz.

HENRIK *van Coesveldt*, in Westphalen, prioor van verscheide Karthuizer kloosters, leefde in de XV eeuwe. Hy schreef veertien of vyftien werken, door welke hy groten roem verkregen heeft, als ophelderingen van het boek *Exodus*, en van den Zendbrief van *Paulus* aan de *Romeinen*, enz. Sixtus Senensis, Bostius, Trithemius, Sutor en Petrejus spreken met zonderlingen lof van hem. Men zegt, dat hy gestorven is in den jare 1410, den 19 July, in het Karthuizer klooster van Brugge. By de bovengemelde werken dient nog gevoegt eene verhandeling over de kloosterlyke beloften; tegen den eigendom van de monniken; wegens de onderrechting der nieuwelingen; van de drie kloosterlyke onderhoudingen; van het H. Nachtmaal; van de geestelyke besnydenis; eene lofreden van St. *Paulus*, den kluizenaar; predikatiën en zendbrieven. *Du Pin Bibliotheque des aut. eccles.* XV *siecle.*

HENRIK *van Erfort*, uit Saxen, een Dominikaner monnik, heeft zyn naam vereeuwigt door een traktaat: *De factis illustribus*, het welk behelst al het geen 'er is voorgevallen van het begin der wereldt tot den jare 1255, wanneer hy leefde. Leander Alberti maakt gewag van eenige andere stukken van zyn maaksel. *Trithemius in Catal. Leander Alberti lib.* IV. *de vir. illustr. ord. Præd. & Possevinus in App. sacr.*

HENRIK *van Gent*, aldus genoemt, om dat hy te Gent in Vlaanderen geboren was, maakte zynen naam roemruchtig in de XIII eeuwe. De naam van zyn geslacht was *Goedhals*, of, gelyk Marcantius beweert, *Mudan.* Hy was leeraar te Parys, en men gaf hem den bynaam van *Doctor solemnis*, dat is te zeggen: *De plegtige leeraar.* Men verzekert, dat hy aartsdiaken van Doornik is geweest. Hy stierf den 8 September des jaars 1293, in den ouderdom van zes en zeventig jaren. Daar is eene familie van *Goedhals* te Doornik; om welke reden Valerius Andreas van gevoelen is, dat Henrik van Gent misschien afkomstig van deze stadt kon zyn. De Vader Archangelus Gianini, schryver van de Jaarboeken der Serviten, zegt, dat hy monnik van deze orde geweest is: doch de geleerden zyn niet van dit gevoelen. Wat hier van zy, Henrik van Gent schreef een traktaat van de doorluchtige mannen, het welk eigentlyk niet anders is dan het vervolg van den naamlyst, die St. Hieronymus en Sigebertus in het licht hadden gegeven. Miræus heeft dit werk laten drukken in zyn Kerkelyke Boekzaal. Deze schryver heeft ook nagelaten: *Theologica quodlibeta, & summa quæstionum Theologicarum ordinaria*; *Summa de pœnitentia*; *Quodlibetum de mercimoniis & negotiationibus*, enz. De historieschryvers spreken heel voordeelig van Henrik van Gent. De nieuwsgierigen kunnen deswegen te rade gaan *Sixtus Sinensis. Trithemius. Bellarminus. Valerius Andreas. Possevinus. Mayerus. Massæus Marchantius. Sweertius. Sanderus. Vossius. Gesnerus. Miræus.* enz.

HENRIK *van Gorcum.* Zie GORCUM. (HENRIK VAN)

HENRIK *van Gouda.* Zie GOUDA. (HENRIK VAN)

HENRIK *van de Grave*, aldus genoemt naar den naam van die stadt, die in Brabandt gelegen is, en zyne geboorteplaats was, leefde in de XVI eeuwe. Hy was een monnik van de orde van St. Dominicus, en hadt ook den bynaam van *Vermolanus*, vermaard door zyne aanmerkingen op de Zendbrieven van *Hieronymus*, en op de werken van St. *Cyprianus*, de welke hy liet drukken te Keulen in den jare 1549. Hy gaf insgelyks die van St. *Paulinus* in 't licht, en stierf in den jare 1552. *Alphonsus Fernandes. Valerius Andreas.* enz.

HENRIK *van Gulpen.* Zie GULPEN. (HENRIK VAN)

HENRIK *van Herp.* Zie HARPHIUS.

HENRIK *van Hessen*, gezegt *de Jonge*, leeraar in de Godgeleerdheit, en prioor van een Karthuizer klooster in Gelderlandt, leefde in de XV eeuwe, en wierdt voor een van de grootste mannen van zynen tydt gehouden. Ook bezat hy eene gronflige kennis van de kerkelyke en wereldlyke geschiedenissen. Alvorens hy de Karthuizerskap opzette, was hy hoogleeraar in verscheide hogescholen geweest, en sedert zyn overgang tot het kloosterleven schreef hy verscheide werken, en boven al ophelderingen over den *Meester der Spreuken*, over het boek der *Scheppinge*, en der *Uitgangen*, over de *Spreuken* van *Salomon*, en over de *Openbaringe* van *Johannes.* Hy stierf in den jare 1428. *Sixtus Senensis Bibl. Sacr. Trithemius & Bellarminus in Catal. Sutor. Petrejus.*

Men heeft aangemerkt, dat deze Henrik *de Jonge* wordt bygenoemt, om hem te onderscheiden van een anderen HENRIK *van Hessen*, bygenaamt *Langestein*, die ouder is dan hy. Trithemius is van gevoelen, dat deze laatste kanunnik van Worms, en een van de eerste hoogleeraars van de hogeschool van Wenen is geweest. Hy schreef eenige verhandelingen, de welke Gesnerus en Possevinus aan den eersten toeschryven. Men moet beide deze schryvers nog onderscheiden van een derden HENRIK *van Hessen*, monnik van de orde van St. Augustinus, die verscheide traktaten heeft geschreven, als: *de Ecclesia clavibus ac indulgentiis*, verscheide ophelderingen, en meer andere werken. *Petrejus Bibl. Cart. p.* 130, 131.

HENRIK *van Huntington*, om dat hy aartsdiaken van deze stadt, in Engelandt, was, na dat hy kanunnik van Linkoln was geweest, bloeide in den jare 1158, onder de regering van Stephanus, koning van Engelandt. Hy schreef verscheide historische werken. De aanmerkelykste daar van zyn dat van de *Historie van Engelandt* in tien boeken; een *Vervolg* van die van *Beda*; eene *Kronyk*; zyne *Tydrekenkundige Tafelen van de koningen*, enz. Polydorus Vergilius zegt, dat hy een uitnemend historieschryver (*Historicus egregius*) geweest is; en Joh. Leland noemt hem een goedgekeurd schryver (*probatus auctor*). Henrik Saville heeft verscheide van zyne schriften uitgegeven in zyne verzameling van de historieschryvers van Engelandt. De Vader Dom Luc d'Acheri heeft in zyn *Spicilegium* uitgegeven eene korte verhandeling van dezen schryver *De contemptu mundi*, opgedragen aan Gautier. Matthæus van Malmesbury spreekt ook met groten lof van hem onder het jaar 1125. *Polydorus Vergilius. Balæus. Pitseus. Gesnerus. Vossius. Bellarminus.*

HENRIK *van Kalkar*, die den bynaam van de *Zieke* hadt, heeft geleeft in de XV eeuwe. Hy was geboren in het hertogdom van Kleef, wierdt naderhandt leeraar te Parys en kanunnik van Keulen. Na dien tydt nam hy het kloosterleven van St. Bruno aan, en wierdt een Karthuizer. Zyne bekwaamheit deedt hem tot de eerste bedieningen van deze orde verheffen, hebbende de plaats van prioor bekleed te Keulen, te Roermondt, te Straasburg, en in meer andere Karthuizer kloosters. Hy wierdt tot vyf malen toe definitor in het generale kapittel, en visitator van verscheide provinciën van zyne orde verkozen. Zyne zware bedieningen konden hem niet beletten eenigen tydt tot het maken van boeken te besteden; onder anderen schreef hy een traktaat van de opkomst en voortgang van de orde der *Karthuizers*; *predikatiën*, gedaan in de kapittels; eene onderrechting van de *rederykkunde*; eene onderwyzing van de *Zangkunst*; eene verhandeling *van de voorwerpen en van het onderscheidt van de wetenschappen*; verscheide *brieven*; de *ladder van de geestelyke oeffening*; eene *vermaning aan een Karthuizer van Coblentz*; een *Psalmboek van de H. Maagdt*; of een schrift in onrym, het welk honderd en vyftig woorden behelst, verdeelt in zes Engelsche groetenissen, of *Ave Mariaas*; de *wyze om byeenkomsten te houden volgens de gewoonte der Karthuizers.* De nieuwsgierigen kunnen wegens deze werken *Petrejus* te rade gaan. Henrik van Kalkar stierf in den jare 1408, in den ouderdom van tachtig jaren, hebbende daar van drie en veertig by de Karthuizers doorgebragt. *Valerius Andreas Biblioth. Belg. Petrejus in Not. ad Dorland. & in Biblioth. Cart. p.* 141 *& seq. Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiast.* XV *siecle.*

HENRIK *van Klingenberg.* Zie KLINGENBERG.

HENRIK *van Marlebourg*, vikaris van Balliskadan, in het bisdom van Dublin, in de XV eeuwe. Hy gaf in de Latynsche tale zeven boeken van geschiedenissen uit, de welke hy vervolgt tot den jare 1421, in welken tydt hy geleeft heeft. Cambden heeft een gedeelte daar van ingevoegt in zyn *Britannië*, uitgegeven in den jare 1607: doch deze Jaarboeken wierden gedrukt te Dublin in het Engelsch, doch veel wydlopiger en met meerder omstandigheden, hoewel niet voltooit, in den jare 1633, aan het einde van de Kronyk van *Hanmer. Jac. Ware, of Waræus, de scriptoribus Hiberniæ lib.* II, gedrukt te Dublin in den jare 1639.

HENRIK *van Piro*, de welke van anderen *de Bruin* genoemt wordt, een van de geleerdste rechtsgeleerden van zynen tydt, leefde in de XV eeuwe. Hy bezat by deze wetenschap die van de Godgeleerdheit en van de vrye letterkunst. Hy was te Keulen geboren, leeraarde te Trier, en maakte zich een naam in het concilie van Constants, het welk hy bywoonde, wordende in des zelfs akten menigmaal van hem gewag gemaakt. Na dien tydt trok hy het Karthuizers habyt aan, en wierdt verheven tot het ampt van prioor in verscheide kloosters van deze orde. Hy heeft vier boeken wegens de instellingen van *Justinianus*, en verscheide traktaten nagelaten. Men houdt daar voor, dat hy is gestorven in den jare 1470. *Dorlandus cap.* 32. *Trithemius de script. eccl. Sutor. lib.* II. *vita Cartus. c.* 7. *Simlerus in Bibl. Gesner. Petrejus Bibl. Carth.*

HENRIK *van St. Ignatius*, van de orde der Karmeliter monniken van de stadt Aath, in Vlaanderen, is een oud hoogleeraar in de Theologie geweest, die trapswyze tot alle de aanzienlykste ampten van zyne orde wierdt verheven. Hy heeft in den jare 1709 drie boeken in folio in het licht gegeven, gedrukt te Luik, de welke hy tot tytel hadt gegeven: *Ethica amoris* (*de zedekunde der liefde*) het welk een ligchaam van zedekundige Godgeleerdheit is. In dit werk stelt hy eene zeer strenge zedekunde vast; doch ter zelver tydt brengt hy eenige stellingen aangaande het hof van Rome, de welke oorzaak zyn geweest, dat zyne schriften in Vrankryk niet wel aangenomen wierden. *Memoires du Tems.* Men beweert in de *Memoires de Trevoux*, dat dit boek heel Jansenistisch is, waar door de schryver aldaar lelyk mishandelt wordt. Zie de maandt van *Julius* 1715. *pag.* 1193.

HENRIK *van Susa*, in Zwabenlandt geboren, monnik van St. Dominicus orde, leefde in de XIV eeuwe. Hy maakte verscheide verhandelingen in het Hoogduitsch, de welke Surius, naar het gevoelen van Antonius Senensis, in de Latynsche tale heeft overgezet. Men vindt onder deze traktaten honderd meditatiën van het *Lyden van Christus*; *Liber de novem rupibus*; *Horologium sapientiæ*; *Officium quotidianum de æterna sapientia*, met

met eenige gebeden; eene zamenspraak over de *Waarheit*; *Predikatiën* voor het gehele jaar, voor de feestdagen der heiligen, en voor de vasten; verscheide *brieven*, vol van Godvruchtige gevoelens. Zyn *Officium quotidianum* is gedrukt te Venetië in de jaren 1429 en 1439, te Napels in den jare 1558, en op meer andere plaatsen. Henrik stierf in den jare 1365, of, naar het zeggen van andere schryvers, in den jare 1306. *Antonius Senensis Biblioth. Præd. Alphonsus Fernandes in Concert. Præd. Bollandus in S.S. mens. Januar. Bellarminus de script. Eccl. Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XIII *siecle.*

HENRIK *van Suza* wierdt aartsbisschop van Embrun gewyd omtrent den jare 1258, en kardinaal bisschop van Ostia in den jare 1262, waar van hy den bynaam van *Ostiensis* heeft gekregen, onder welken hy bekend is en aangehaalt wordt. Hy wierdt gehouden voor den ervarensten man van zynen tydt in de wetenschap van het geestelyke en burgerlyke recht, en verdiende den naam van *bronader en luister van de rechtsgeleerdheit.* Hy heeft eene *Summa* van het geestelyke en burgerlyke recht gemaakt, de welke gemeenlyk *Summa aurea* genoemt wordt. Dit boek is gedrukt te Basel in den jare 1537 en in den jare 1573, en te Lion in de jaren 1588 en 1597. Hy heeft ook eene opheldering gemaakt van het boek der *Dekretalen*, op 't bevel van paus Alexander den IV gedrukt te Rome in de jaren 1470 en 1473, en te Venetië in de jaren 1498 en 1581. Deze werken worden hoog geacht van de kanonisten, en mogen voor origineelen gehouden worden. De genen, die sedert zynen tydt over diergelyke stoffen geschreven hebben, hebben niet anders gedaan dan hem naschryven. De historieschryvers komen niet overeen wegens het jaar van zyne doodt. Sommigen stellen de zelve in den jare 1267; anderen rekenen zynen sterfdag in den jare 1281: doch Sammarthanus bewyst met genoegzame redenen, dat hy gestorven is in den jare 1271. *Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XIII *siecle.*

HENRIK *van Urimaria*, geboortig van Thuringen, van de orde der Heremyten van St. Augustyn, bloeide omtrent den jare 1340. Behalven eene gedurige studie oeffende hy eene oprechte Godsdienstigheit, en schreef werken vol van geleerdheit en Godvruchtigheit. De ophelderingen, of byvoegsels tot de boeken der *Zinspreuken*, gedrukt te Keulen in den jare 1513, zyn van het eerste soort; het traktaat van de *vier instortingen*, of *natuurlyke neigingen*, gedrukt te Venetië in den jare 1498, onder den naam van een ander schryver, is van het twede; even als de predikatiën van het *Lyden van Christus en der Heiligen*, gedrukt te Hagenau in den jare 1513 en te Parys met het voorgaande traktaat in den jare 1514. Daar zyn verscheide andere Godvruchtige werken gemaakt door dezen schryver, die tot nog toe niet aan den dag zyn gekomen. *Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XIV *siecle.*

HENRIK *van Vrieslandt*, aldus genoemt, om dat hy geboortig was uit die provincie, heeft geleeft in de XV eeuwe. Hy trok het monnikenkleedt van de Karthuizers aan, en schreef een *Kronyk van zyne orde*, en nog eenige boeken; doch Petrejus weet niet, in welk Karthuizer klooster hy gewoont heeft. Men stelt echter zyne doodt in den jare 1500. *Jacobus Wimphelingus cap. 52. rer. Germ. Suffridus Petri de script. Frisiæ. Vossius.*

HENRIK *van Werlis*, van de orde der Minnebroeders in het landt van Keulen, heeft over de *Zinspreuken* geschreven, en eene verhandeling gemaakt van het kerkelyke vermogen, en eenige predikatiën. *Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques* XV *siecle.*

HENRIK *van Zomeren*, het welk een vlek van Brabandt is, was leeraar in de Godgeleerdheit van de hogeschool van Parys, hoogleeraar te Loven, en deken van de kathedrale kerk van Antwerpen. Hy maakte zyn naam bekend door zyne geleerdheit in de XV eeuwe. De kardinaal Bessarion, afgezant van den Roomschen stoel in Duitschlandt en in de Nederlanden, hadt eene zonderlinge achting voor hem. Het was op zyn verzoek, dat de deken van Antwerpen naar Rome trok, alwaar hy met nalating van een eerlyken naam gestorven is onder de regering van paus Sixtus den IV, in den jare 1472. Hy maakte een kort begryp van het eerste deel van *Occam*, op het verzoek van den kardinaal Bessarion, en schreef de Historie van de inneming van Constantinopel, en eene verhandeling van de zogenaamde ketters. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Vossius de Hist. Lat. lib.* III. *Simlerus in Bibl. Gesn.*

HENRIK *van Zutphen.* Zie MOLLERUS. (HENRIK)

HENRIK-YDEN-AMBACHT, anders genaamt 's HEEREN HEINE-KERK, een dorp in Zuid-Hollandt, in den Ryderwaardt, onder Dordrecht, aan de Waal. Het voert den naam *Henrik-Yden-ambacht* van *Henrik Ido*, die het in het jaar 1386 bedykt heeft, en 'er zyne woonstede gehouden, en is een Hollandsch leen. In dit dorp staat het heerenhuis BOUQUET, door Henrik Ido voorhenen bewoont, maar in den jare 1572 door de Spanjaarden vernielt. Naderhandt is het door *Willem Bouquet*, oppermuntmeester van Hollandt, weder opgetimmert, en heeft sedert den naam van Bouquet gedragen. Kerk en predikant van Henrik-Yden-ambacht staan onder de classis van Dordrecht. *Oudenhoven Zuid-Hollandt. Oudheden van Zuid-Hollandt.*

HENRINA ANNA, princesse van Engelandt, hertogin van Orleans, enz. was de jonger dochter van Karel, den I van dien naam, koning van Groot-Britannië, en van Henrina Maria van Vrankryk. Zy wierdt geboren te Excester den 16 Juny des jaars 1644, en na dien tydt, gedurende de vervolgingen van haar huis, wierdt zy in Vrankryk by de koninginne opgetrokken. Zy trouwde den 31 Maart des jaars 1661 met Philips van Vrankryk, hertog van Orleans, enz. eenigen broeder van den koning. Men vierde de plegtigheit van dit huwelyk in de kapel van het koninklyke paleis, in de tegenwoordigheit van hunne Majesteiten en van het gehele hof. Deze princesse deedt een reis naar Engelandt, en by hare te rug komst stierf zy te St. Clou den 30 Juny des jaars 1670. Haar ligchaam wierdt naar St. Denys gebragt den 4 July, en met grote statie den 21 daar aan volgende ter aarde bestelt. Haar hert wierdt in Val de Grace, dat is, Genade-dal, geplaatst, en hare ingewanden in de kapel van Orleans, by de Celestyner monniken van Parys.

HENRINA MARIA van Vrankryk, koningin van Engelandt, dochter van koning Henrik den IV en van Maria van Medicis, wierdt geboren den 25 November des jaars 1609. Zy trouwde in den jare 1625 met Karel, den I van dien naam, koning van Groot-Britannië. De onlusten in Engelandt noodzaakten haar naar Vrankryk te komen in den jare 1644. Zy ondersteunde met eene heldhaftige volstandigheit het verlies van den koning, haren man, en de verdere rampen van haar huis. Hare Godsdienstigheit bezorgde haar middelen van vertroosting. Zy hadt het vermaak van Karel den II, haren zoon, op den koninklyken troon van zyne voorvaderen herstelt te zien, en wierdt door eene schielyke doodt uit deze wereldt gerukt in haar huis van Colombes, twee mylen van Parys gelegen, op den 10 September des jaars 1669. Haar hert en hare ingewanden wierden ter aarde bestelt in het klooster van de nonnen van St. Maria van Chaillot, en haar ligchaam wierdt te St. Denys begraven. Deze koningin hadt drie zonen en vyf dochters, gelyk gezegt wordt ter plaatse van den koning, haren man. De oudste van de dochters, *Henrina Maria* genoemt, was de gemalin van Willem van Nassau, prinsse van Oranje, en is te Londen gestorven den 24 December des jaars 1660, in den ouderdom van negen en twintig jaren. *Vie d'Henriëtte Marie.*

HENRIQUEZ, eene voorname familie in Spanje. De zelve heeft hare afkomst van *Alphonsus Henriquez*, die dezen naam het eerste gevoert heeft, en de natuurlyke zoon was van Frederik, infant van Castilië, grootmeester van de ridderorde van St. Jakob, de zoon van koning Alphonsus den XII. Deze verkreeg het ampt van admirant van Castilië, bragt dat erffelyk op zyn geslacht, en overleedt in den jare 1429. Des zelfs zoon, *Frederik Henriquez*, eerste graaf te Melgar en Rueda, trouwde zyne dochter *Johanna* uit aan Johannes, koning van Arragon en Navarre, die by haar den vermaarden *Ferdinand* den Katholyken, koning van Spanje, verwekte. Van den tweden zone van Alphonsus komen de graven van *Alba Alista* af. Frederik hadt twee zonen; van den oudsten, *Alphonsus*, zyn de hertogen van Medina de Rio seco afkomstig, en van den tweden, genoemt *Petrus*, stammen de graven *de los Morales*, de markgraven van *Tarifa*, en de hertogen van *Alkala* af. *Ferdinand Henriquez*, de kleinzoon van Frederik, wierdt van Karel den V, koning van Spanje, tot eersten hertog van Medina de Rio seco verkoren. Hy trouwde met Anna van Cabrera, dochter en erfgenaam van Johannes, grave van Modika, heere te Camiso, Aliamo, Caccamo en Calatini, in het koninkryk van Sicilië, waar van hunne twee zonen en der zelver nakomelingen den bynaam van Cabrera hebben aangenomen, en tot hier toe gevoert. Des zelfs naneef was *Lodewyk* de III *Henriquez van Cabrera*, admirant van Castilië, hertog van Medina de Rio seco, graaf te Melgar en Modika, in den jare 1600 gestorven. Hy was getrouwt met Victoria Colonna, dochter van Marcus Antonius Colonna, hertog van Palliano en Tagliacozzo, konnestabel van het koninkryk van Napels, by welke hy heeft verwekt een zoon, *Alphonsus Henriquez van Cabrera*, van wien hier na volgt, en twee dochters, genaamt *Anna* en *Felicia*, de eerste getrouwt met Franciscus Ferdinand de la Cueva, hertog van Albuquerque, en de twede met Franciscus den II van Sandoval en Roxas, hertog van Lerma. Alphonsus Henriquez was verlooft aan Francisca Lucia van Sandoval, dochter van Christoffel van Sandoval en Roxas, hertog van Uzeda; maar de zelve voor de voltrekking van het huwelyk overleden zynde, trouwde hy in den jare 1615 met Louïze van Sandoval en Padilla, zuster van zyne eerste bruidt. Hy verwekte by de zelve *Johannes Caspar Henriquez van Cabrera*, admirant van Castilië, overste stalmeester en Staats-Raadt, geboren den 3 Juny des jaars 1616. Deze laatste liet na *Joh. Thomas Henriquez van Cabrera*, hertog van Medina de Rio seco, graaf van Melgar, admirant van Castilië, die eerst gouverneur van Milaan, en naderhandt eenigen tydt staatsdienaar en Staats-Raadt van koning Karel den II was. Hy begaf zich na des zelfs doodt, voorgevallen den 13 September des jaars 1702, naar het hof van Portugal, en overleedt te Estremos den 30 Juny des jaars 1705. Hy was twee malen getrouwt geweest; eerst met Anna Catharina de la Cerda, dochter van Antonius Johannes, hertog van Medina Celi, in Maart des jaars 1697 gestorven; en daar na met Anna Catalina, dochter van Johannes Franciscus de la Cerda, hertog van Medina Celi, en weduwe van Petrus van Arragon, marquis van Povar, overleden den 10 December des jaars 1698. Hy heeft van beide gene erfgenamen nagelaten. Zyn broeder was *Lodewyk Henriquez van Cabrera*, marquis van Alkanizes, die by zyne gemalinne Theresia Henriquez van Almansa, dochter van Johannes, marquis van Alkanizes, verwekte: *Lodewyk Henriquez van Cabrera*, marquis van Alkanizes; *Joh. Simon Henriquez van Cabrera*, gouverneur van Alexandrië, die in den jare 1702 naar Milaan, en van daar naar Angers in hechtenis wierdt gebragt; *Theresia Henriquez*, eerst gemalin van Caspar van Haro, marquis del Carpio y de Liche, en na des zelfs over-

overlyden van Manuel el Pance van Leon, hertog van Arcos; *Caſpar Henriquez*, deken te Cuenza, geſtorven in den jare 1683, en nog een *Henriquez*, die den 18 January des jaars 1696 in het keizerlyke Jeſuiten-collegie te Madrid overleedt. Zyns vaders natuurlyke zoon was *Frederik Henriquez. Speneri Op. Herald. Pars ſpec. lib. I. cap. 36. Souvereinen van Europa.*

HENRIQUEZ, (Alphonsus van) admirant van Caſtilië. Zie MEDINA VAN RIO SECO. (Alphonsus Henriquez, hertog van)

HENRIQUEZ, (Chrysostomus) een monnik van de orde van Citeaux, was geboortig van Madrid, alwaar hy ter wereldt kwam in den jare 1594. Hy tradt in den ouderdom van dertien jaren in de orde van Ciſteaux, en maakte gedurende de eerſte jaren van zyn klooſterleven grote voortgangen in de wetenſchappen. Na dien tydt wierdt hy naar de Nederlanden gezonden, en ſtierf te Loven den 23 December des jaars 1632, in het bloeien van zyne jaren, hebbende maar acht en twintig bereikt. Henriquez heeft meer dan veertig werken gemaakt, van welke de voornaamſte zyn drie Delen van de *Levens der Heiligen van Ciſteaux*, verdeelt in zes boeken, onder den tytel van: *Lilia Ciſtercii*; *Menologium Ciſtercienſe*; *Faſciculi S.S. ordinis Ciſtercienſis*, en meer andere. *Karel de Viſch Bibl. Ciſterc. Nicolaus Antonio Bibl. Hiſp.*

HENRIQUEZ, (Henrik) een Jeſuit, geboren in Portugal. Hy was een yverig en onvermoeid miſſionaris, en ſtierf in den jare 1600.

HENRIQUEZ, (Henrik) een Portugeeſch Jeſuit, die geſtorven is in den jare 1608 in Italië, en geſchreven heeft: *De clavibus Eccleſiæ*, en: *Summa Theologiæ Moralis.*

HENRIQUEZ, (Henrik) een Portugeeſch geneesheer, en hoogleeraar te Salamanka, die ſchryver is van een werk, genaamt: *De rerum naturalium primordiis. Ribadeneira & Alegambe Bibl. ſcript. ſoc. Jeſ. Nicolaus Antonio Bibl. ſcript. Hiſp.*

HENRIQUEZ *van* RIBERA. Zie RIBERA.

HENSBROEK, HEINSBROEK, en van ouds HEENSBROEK, een dorp in Noord-Hollandt, onder Hoorn, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Hoorn.

HENTEN, bekend onder de naam van JOHANNES HENTENIUS, geboren in een dorp van het bisdom van Luik, heeft geleeft in de XVI eeuwe. Hy was eerſt monnik van St. Hieronymus in Portugal, en naderhandt van de orde van St. Dominicus binnen Loven, alwaar hy ſtierf den 13 October des jaars 1566, in den ouderdom van zeven en zestig jaren. De vader Henten was een goed Theologant, en muntte uit in het maken van oordeelkundige aanmerkingen. Hy gaf in het licht: *Euthymius Zigabenus in* IV *Evang.*; *Oecumenius in D. Paulum & Canonicas Epiſtolas*; *Arethas in Apocalypſin*; enz. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Alphonſus Fernandez.* enz.

HEPBURN, (Jakob) graaf van Bothwel in Schotlandt. Zie BOTHWEL.

HEPHER, de zoon van Gilead, en vader van Zelaphead, uit den ſtamme van Manaſſe, leende zynen naam aan een ſtam, die *het geſlacht van de Hepheriten* genoemt wierdt. *Num.* XXVI, 32.

HEPHESTION, of HEPHÆSTION, een der grootſte lievelingen van Alexander den Groten. Hy was met Alexander opgebragt, en wierdt deswegen van hem zeer bemint, zelfs dat hy hem zyne grootſte geheimen vertrouwde. Dit was de oorzaak, dat hy veel meer vryheit hadt om te ſpreken dan anderen, het welk hy ook met veel beſcheidenheit deedt. Hy was wél niet ouder dan Alexander, maar veel groter en aanzienlyker; weshalven de gemalin en dochteren van Darius, toen zy van Alexander gevangen genomen wierden, hem voor den koning aanzagen; en wanneer Syſygambis deswegen verſchoning van den koning verzocht, antwoordde de zelve, „ Dat zy zich geenzins hadt „ vergiſt: want dat hy de twede Alexander was”. Toen Alexander naderhandt met Satyra, oudſte dochter van den koning Darius, trouwde, gaf hy de jongſte aan Hepheſtion. Wanneer de koning Alexander op een tydt een brief las, en Hepheſtion dat over de ſchouders van Alexander mede deedt, belette hem Alexander dit geenzins, maar trok den ring van den vinger, en drukte Hepheſtion den zelven op den mondt, om hem daarmede te kennen te geven, dat hy geheim moeſt houden het geen hy gelezen hadt. Alexander maakte hem een groot veldheer, en gebruikte hem tot vele gewigtige ondernemingen. Hy overleedt kort voor Alexander te Ekbatana, waar over zich de zelve zodanig bedroefde, dat hy in geen drie dagen at. Hy liet hem als een godt offeren, en zyne begravenis, nevens zyne graftombe, koſtte meer dan 12000 talenten. *Curtius. Arrianus. Plutarchus.*

HEPHESTION, of HEPHÆSTION, een zekere landſtreek in Lydië, waar in een berg is, Chimæra genoemt. Zie CHIMÆRA.

HEPHESTION, een taalkundige van Alexandrië ten tyde van den keizer Verus. Men heeft nog een van zyne nagelatene werken: *De re matrica. Suidas. Jul. Capitolin. Salmaſ.*

HEPHESTION *van Thebe*, een Griekſch ſchryver, die eene verhandeling heeft geſchreven van de uitwerkſels der voorſpellingen, getrokken uit de geboorteſter, de welke eigentlyk beſtaat in eene beſchouwing der geſternten op den geboortedag van een menſch, die van de wiskunſtenaars *Apoteleſma* wordt genoemt. *Voſſius de Scient. Mathem. c.* 37. §. 11.

HEPIDANUS. Zie EPIDANUS.

HEPTARCHIE, eene heerſchappy, beſtaande uit zeven koninkryken, is de naam, de welke van de hiſtorieſchryvers wordt gegeven aan het Noordelyk gedeelte van Groot-Britannië, verdeelt in zeven koningen door de Saxen, die zich meeſter daar van maakten in den jare 428. De koning Egbert vereenigde deze zeven koninkryken tot een in den jare 825, en het deze volkeren Engelſchen noemen, in de plaats van *Britanni*, of *Britten*, waar van de naam van Engelandt zynen oorſpronk heeft genomen. *P. Briet in Geogr.*

HEPTATEUCHUS, dat is, *Zevenboek*. Aldus wierdt genaamt het eerſte deel van den Bybel, het welk van ouds met den *Pentateuchus*, of de vyf boeken van Mozes, behelſde de twee andere boeken, dat van *Joſua* en het boek der *Rechteren*: want volgens het getuigenis van Ivo van Chartres (*Ep.* 38) was men gewoon de gemelde boeken zamen te voegen, en men haalde de zelve aan onder dien naam, die voorkomt in het Griekſche woordt ἑπτάτευχον (*Heptateuchon*) dat is, *een werk van zeven boeken.* Men leeſt op zommige plaatſen *Heptaticum*; doch zulks is een misſlag van den ſchryver. *Macri Hierolexicon.*

HERA. Zie HERI.

HERAC, of HERAK, in 't Latyn *Petra*, eene ſtadt in woeſt-Arabië, welke voor het *Rabbath* gehouden wordt, waar van in de H. Schrift gewag wordt gemaakt. Zy was voor dezen de zitplaats van een aartsbiſſchop, onder den patriarch van Jeruzalem, maar naderhandt onder dien van Alexandrië. Zy legt op de grenzen van het Heilige Landt, aan de beke Zereth.

HERACHIA, in 't Latyn *Heratia*, een klein eilandt in den Archipel, ten Ooſten van Sinuza.

St. HERACLAS, broeder van den doorluchtigen martelaar Plutarchus, was geboren in de ſtadt Antiochië in Egypten, en wierdt in het Heidendom opgetrokken. Hy bekeerde zich te gelyk met zyn broeder in het heetſte van de vervolging, die de keizer Severus tegen de kerk hadt verwekt. Zy wierden naderhandt leerlingen van Origenes. Plutarchus wierdt gemartelt in den jare 204. Heraclas begaf zich tot een eenzaam leven, en hing den mantel van philoſooph om. Hy ſtudeerde in de philoſophie onder Ammonius Saccas, een Chriſten navolger van het gevoelen van Plato, onder welken Origenes insgelyks philoſophiſche leſſen kwam nemen. Heraclas liet zich prieſter wyden, zonder nochtans van kleedt te veranderen, of de ſtudie van de philoſophie te laten varen. Origenes nam hem tot amptgenoot aan in de bediening van katechiſt van de kerk van Alexandrië, en gaf hem het beleidt over de nieuwbekeerden en over de eerſte aankomelingen tot den Chriſtelyken Godsdienſt. Wanneer Origenes naar Paleſtina was vertrokken, wierdt hy alleen belaſt met de zorg van de ſchool van Alexandrië. In den jare 232 wierdt hy verheven tot den biſſchoppelyken ſtoel van Alexandrië, door de verkiezing der prieſteren, en beſtierde deze kerk tot den jare 248. St. Dionyſius van Alexandrië, zyn opvolger, verhaalt, dat hy, gedurende den tydt van zyn kerkvoogdſchap, niemandt tot de kerk wilde aannemen van de genen, die de ketterſche predikatiën en leringen gingen aanhoren, ten zy onder voorwaarde, dat zy openbaarlyk verklaarden al het gene zy hen hadden horen zeggen, en dat hy hen alsdan, zonder hen op nieuw te dopen, in de gemeenſchap aannam. Hy deedt den biſſchop Ammonius van gezindheit veranderen, en de kettery, die hy aangehangen hadt, verwerpen. Hy ſtierf omtrent den jare 247. Echter plaatſen Uſuardus en het Roomſche Martelaarsboek zynen feeſtdag op den 14 July. *Euſebius lib.* VI. *Hiſt. c.* 3, 4, 15, 19, 33. *lib.* VII. *c.* 7. *Hieronymus de vir. illuſtr. c.* 54. *epiſt.* 85. *Tillemont Hiſt. Eccl. Tom.* III. *Baillet Vies des Saints au* 14 *de Juillet. Baronius A. C.* 234, 248.

HERACLEA, eene ſtadt van Thracië, de welke van Ptolomeus *Perintha* en van Claudianus *de ſtadt van Hercules* genoemt wordt:

Donec ad Herculei perventum nominis urbem;

Dat is te zeggen: „ Tot dat men gekomen was aan de ſtadt, „ die den naam van Hercules voert”. Zy is eene aartsbiſſchoppelyke ſtadt, en verſcheide ſchryvers maken daar gewag van, gelyk ook van de oorlogen, die de inwoners van Heraclea in vorige tyden gevoert hebben. Doch men moet aanmerken, dat 'er verſcheide ſteden van dezen naam zyn. Eene is in Syrië, aan den voet van den berg Taurus, en op de grenzen van Cilicië: die ſtadt, de welke in dat gedeelte van Italië, het welk men van ouds groot-Griekenlandt noemde, gelegen was, is tot den grondt toe verwoeſt. Daar is insgelyks een *Heraclea van Pontus* geweeſt, eene ſtadt van klein-Aſië, in Bithynië gelegen, de welke hedendaags *Heraclea van Macedonië* genaamt wordt, en onder het gebiedt van den Turkſchen keizer ſtaat, die *Zevorva* genoemt wordt, miſſchien om de zelve te onderſcheiden van eene andere, die den zelven naam heeft, en in de zelve provincie gelegen is. Deze hadt eertyds een biſſchoppelyken ſtoel. Eene in Karië, eene in Kandië, eene in Sileſië, eene in Vrankryk, die van zommige landbeſchryvers wordt gehouden voor St. Gillis in Languedok, en van anderen voor eene andere ſtadt. Doch men zal beter de gelegenheit van deze ſteden kunnen zien by *Plinius*, *Ptolomeus*, *Strabo*, *Bellon*, *Leunclavius*, *Miræus in Geogr. Eccleſ. Ferrar. en Baudrand in Lex. Geogr.*

HERACLEA, eene ſtadt van Romanië, gelegen op de kuſt van 't meer van Marmora, vyf en twintig mylen van Gallipolis. Zy heeft twee havens, die zeer gemakkelyk zyn, waar van de gene, die in het Ooſten legt, meeſt bevaren wordt: doch om dat de Turken deze haven allengskens met puinhopen van oude vervallene gebouwen laten opvullen, waar van men nog verſcheide overblyfſels op den oever ziet, kan men daar niet

niet dan met middelmatige vaartuigen binnen komen, in plaats dat men ten tyde van den keizer Severus, en zelfs langen tydt daar na, eene ganſche krygsvloot kon buiten gevaar houden, en zelfs hadden de zwaarſte ſchepen diepte genoeg om daar gemakkelyk binnen te zeilen. Het gezicht van het zeehoofdt, het welk aan den linker kant van deze haven legt, is zeer luſtig en aangenaam voor 't gezicht, ter oorzake van de ſchone velden, waar mede het omringt is. Het was voorzeker op deze plaats, dat het amphitheater van Heraclea geſtaan heeft, het welk in oude tyden voor een van de wonderen der wereldt is gehouden geweeſt. Men ziet nog eenige ſchone overblyfſels daar van. Dit gebouw was het eenigſte niet, het welk aanmerkelyk was in deze ſtadt: want behalven de tempels, de baden, en de andere gemene gebouwen, met welke zy verſiert is, ziet men eene grote menigte van pronkbeelden opgerecht op de gemene plaatſen, ter geheugenis van de genen, die door eenige heldhaftige of gedenkwaardige daden hunnen naam hebben vereeuwigt. Deze praalſtukken zyn tot niet vervallen, of onder de voet gehaalt, doch het grootſte gedelte van hunne voetſtallen, met hunne opſchriften, zyn nog overgebleven. De kathedrale of aartsbiſſchoppelyke kerk van Heraclea wordt heel wel onderhouden, en is ſierlyker opgetooit dan die van den patriarch van Conſtantinopel. De andere kerken worden daar met zo vele zorgvuldigheit niet opgepaſt. De koophandel, die hedendaagſch in deze ſtadt gedreven wordt, is niet groot. Men laadt 'er alleenlyk katoen, olyven, huiden, wolle, en droge of groene vruchten. *Grelot Voyage de Conſtantinople.*

HERACLEANUS, gouverneur van Attika, ſtelde zich tegen Attalus, die door Alarik tot keizer benoemt was, in de plaats van Honorius, en met des zelfs ondergang te zoeken veroorzaakte hy een zwaren hongersnoodt in de ſtadt Rome in den jare 411 na de geboorte van Chriſtus. *Socrates lib.* VII. *cap.* 10.

HERACLEON, een ketter, leerling van Valentinus in de II eeuwe. Hy geboodt zyne bedienaars de dode ligchamen te ſmeren met eene zonderlinge olie en met balzem, verzekerende, dat deze ſmering de kracht hadt van hunne pynen en ſmerten te verminderen. *Tertullianus de præſcr. c.* 49. *S. Irenæus lib.* I. *c.* 4. *S. Epiphanius Hær.* 36.

HERACLEON, van welken Suidas gewag maakt, was een taalkundige te Alexandrië, die opheldering en van *Homerus* en van eenige Lyriſche dichters nagelaten heeft. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft.

HERACLEON, *Herculis clava, Hercules knods*, was zeker kruidt, groeiende in de ſloten, of poelen, op 't water, hebbende zekere bladen, als herten van gedaante, ook wel genoemt *alga paluſtris, Horwurtz, Kollerwurts*, gemeenlyk ook bekend onder de benaming van *Nymphea*, of *Zeebloemen*; aldus genoemt, zeggen zommigen, naar het nimfie, 't welk Hercules met zyne knods doodde; maar geloofIyker, om dat de wortel naar de knods van Hercules eenigzins geleek. Altoos deze *Nymphea*, of zeebloembladen, waren wel eer het wapen der oude Vrieſche koningen; namentlyk, toen Beroaldus, koning van Ooſt-Vrieslandt, nu Vrieslandt genaamt, te Stavoren zynen ſetel hadt, en ter vrouwe trouwde de dochter van Ritfardus, koning van Weſt-Vrieslandt, nu Noord-Hollandt genaamt, welke zynen ſetel te Medenblik hadt. Na de doodt van Ritfardus geraakte zyn ſchoonzoon Beroaldus in 't bezit van beide die ryken, en hechtte alzo met toeſtemming der onderzaten de beide Vrieslanden, Ooſt-en Weſt-Vrieslandt, dat is, Noord-Hollandt en Vrieslandt, aan malkander: zynde toen het wapen van die twee vereenigde ryken elf rode of gele *Nymphea*, (Νυμφαία) dat is, *Zeebloembladen*, tuſſchen vier witte dwarsbalken, op een hemelsblaauw ſchildt. Dit blykt uit Martinus Hamcomius *de viris illuſtr. Friſiæ*, die van Beroaldus, vader van Adgillus, zegt:

> *Septem annis, luſtrisque decem, Beroaldus, utrique*
> *Regno, tam ſoceri, patris quam præſuit hæres:*
> *Nympheasque duum miſcens inſignia regum.*

Dat is: „ Beroaldus heeft 57 jaren geregeert, zo over 't ryk „ van zynen vader, als van zynen ſchoonvader, mengende de „ Nympheas, of Zeebloembladen, het wapen der twee koningen, of ryken, te zamen"; zo dat het een misſlag is van de genen, welke hier elf herten van maken.

HERACLEONAS. Zie CONSTANTINUS de IV.

HERACLEONITEN, oude ketters van den aanhang der Gnoſtiken. Zy hebben hunnen naam en hunnen oorſpronk van *Heracleon*, van welken heel wydlopig wordt geſproken in de opheldering en van *Origenes* over het Euangelie van *Johannes*. Zyn leven en zyne gevoelens worden aangehaalt door St. Epiphanius *Hæreſ.* 36, die hem vertoont als een man, die in verſcheide leerſtukken de Theologie der Gnoſtiken hadt hervormt; doch die in den grondt de voornaamſte artykelen daar van hadt overgehouden: want met inzicht om een aanlegger van eene nieuwe gezindheit te zyn hadt hy de uitleggingen en overzettingen van verſcheide plaatſen van de H. Schrift menigmaal overgehaalt, en zelfs hadt hy eenige malen de woorden hervormt en verdraait om de zelve naar zyne denkbeelden te ſchikken; by voorbeeldt, hy beweerde, dat men door deze woorden van Johannes. *Alle dingen zyn door hem gemaakt*, niet moeſt verſtaan de wereldt en alle de uitnemendheden, die het heelal beſluit. De wereldt, de welke hy *Æon* noemt, is, zeide hy, door het Woordt niet gemaakt geweeſt; en om zyne gedachten vaſt te ſtellen voegde hy by deze woorden van Johannes: *Zonder hem is 'er niet gemaakt*, de andere woorden: *van de dingen, die 'er in de wereldt zyn.* Hy onderſcheidde twee werelden, waar van de eene Goddelyk, en de andere bederffelyk was, en hieldt het woordt van πάντα (*panta*) *alle dingen*, achter voor de laatſte. Het is om deze reden, dat Origenes met recht hem beſtraft over de vermetelheit, die hy hadt van zonder eenig gezag of noodzaaklykheit eenige woorden by den text van het Euangelie te voegen, even als of hy zelf een Apoſtel of Propheet was geweeſt. De zelve Heracleon redeneerde volgens de valſche vooroordelen van zyne Theologie over verſcheide plaatſen van het Euangelie van *Johannes*, gelyk klaarblykelyk te zien is uit de uitleggingen van Origenes over dit Euangelie. De Heracleoniten deden alle de oude voorzeggingen te niet, naar het voorbeeldt van hunnen meeſter, die zeide, dat Johannes waarlyk de ſtem was, die den Zaligmaker voorſpelde; doch dat de Propheten niet dan galmen in de lucht waren, die geen ding ter wereldt beduidden. Zy ontzagen zelfs Johannes niet. Alle deze Gnoſtiken meenden de Apoſtelen ver te boven te gaan in de kennis van den Godsdienſt: om deze reden hielden zy vremde gevoelens voor, onder voorwendſel van de H. Schrift op eene verhevene en ſcherpzinnige wyze uit te leggen. Zy ſtrooiden grote ongerymdheden uit, dus ver, dat Origenes, die een groot liefhebber was van alle de myſtike of zinſpelige uitleggingen van den Bybel, genoodzaakt was Heracleon te verwyten, dat hy diergelyke uitleggingen misbruikte. Zie St. *Epiphanius Hæreſ.* 36, alwaar hy de byzondere ſtellingen van dezen ouden ketter uitlegt, de welke verſcheide zaken van een ander ſlag van Gnoſtiken, Marcoſiten genoemt, ontleent hadt. Heracleon hadt eene opheldering van het Euangelie gemaakt, de welke aangehaalt wordt door St. Clemens van Alexandrië en door Origenes.

HERACLEOPOLIS. Daar zyn twee ſteden van dien naam in Egypten, de eene naby Canope, aan den mondt van den Nyl gelegen, en de andere, die de geboorteſtadt van den natuurkundigen *Theophanes* is geweeſt. Kene, aangehaalt door Volaterranus, ſtelt 'er eene derde naby Peruze. Deze naam beduidt *de ſtadt van Hercules.*

HERACLEOPOLITEN, de naam van de koningen van Egypten, die te Sethron geheerſcht hebben, zynde eene ſtadt van neder-Egypten, die naderhandt door de Grieken *Heracleopolis* genoemt is geweeſt. Daar zyn twee dynaſtiën of geſlachten geweeſt, die deze provincie in bezit hebben gehad. Het eerſte heeft vier koningen gehad, en heeft honderd jaren lang ſtandt gehouden; het twede heeft honderd en vyf en tachtig jaren geſtaan, onder negentien koningen. *Paul. Pezron Antiquité des Tems.*

HERACLEOTES, eene plaats, daar een amphitheater ſtondt. Van de zelve wordt gewag gemaakt by Cicero *lib.* II *&* IV *Quæſt. Tuſcul*, en *lib.* V *de Fine bonor.* Daar is ook een eilandt van dien naam geweeſt, naar het zeggen van Antoninus, tuſſchen Italië en Sicilië gelegen. Dionyſius de Philoſooph, leerling van Zeno, hadt den bynaam van *Heracleotes*. De oude ſchryvers noemden insgelyks *Heracleotiſch* een van de monden van den Nyl.

HERACLEOTES. (DIONYSIUS) Zie DIONYSIUS *van Heraclea.*

HERACLIA, eertyds eene ſtadt, maar hedendaags niet dan een klein vlek van Syrië, gelegen aan den voet van den berg Haman, op de grenzen van Natolië, dertien of veertien mylen van de ſtadt Adana, naar het Ooſten. *Baudrand.*

HERACLIANUS, biſſchop van Chalcedonië, ſchreef twintig boeken tegen de Manicheën. Photius, die de zelve gelezen hadt, ſpreekt daar van als van een wonderlyk werk. En aanhalende een ſynodalen zendbrief, dien Sophronius van Jeruzalem aan den keizer Honorius geſchreven hadt, merkt hy aan, dat Heraclianus daar in genoemt wordt onder de rechtzinnige kerkvoogden. *Photius Cod.* 85. *& Cod.* 231.

HERACLIANUS, wykmeeſter onder Konſtantyn in den jare 321. *Syneſius* heeft verſcheide brieven geſchreven aan Heraclianus, landvoogdt van Egypten onder de regering van Arcadius in den jare 395. *Jac. Gothofredi Prof. Cod. Theodoſiani.*

HERACLIANUS, kapitein van den keizer Honorius, doodde Stilicon te Ravenna in den jare 408. Om te vergelden den dienſt, dien hy aan den ſtaat gedaan hadt, begiftigde Honorius hem met het landvoogdſchap van Afrika. Gedurende den opſtandt van Attalus bleef hy den keizer getrouw, en verdedigde het wingeweſt tegen de krygsbenden, die de wederſpannige afgezonden hadt, en zelfs doodde hy zekeren Konſtantyn, die het krygsvolk aanleidde. Deze zonderlinge dienſt verplichtte Honorius om hem burgermeeſter te maken. Doch involgende de geweldige aanradingen van Sabinus, die van zyn huisbediende zyn ſchoonzoon geworden was, wendde hy alle bedenkelyke zorg aan om zich meeſter van het keizerryk te maken. Tot dien einde hebbende de vloot, die men gewoon was in zee te laten lopen om granen naar Italië over te brengen, opgehouden, trok hy daar henen met eene talryke zeemacht, beſtaande uit drie duizend en zeven honderd ſchepen. De graaf Marin boodt hem tegenſtandt, zo dra hy aan landt gekomen was, en dreef hem op de vlucht. Hy ging aan boordt van het eenigſte ſchip, dat hy overgehouden hadt, en ſtak over naar Carthago, alwaar hy door het krygsvolk om hals gebragt wierdt in den jare 414, zynde het eerſte na den opſtandt. *Sozimus lib.* V. *Oroſius lib.* VII. *c.* 42. *Jac. Gothofredi Prof. Cod. Theodoſiani.*

HERACLIDEN. Deze naam betekent in het algemeen alle de afſtammelingen van *Hercules*, doch inzonderheit worden daar

door verftaan in de Griekfche gefchiedeniffen de genen onder de nakomelingen van dezen heldt, die in Peloponnefus woonden, en hunne wederkomft in dat landfchap, na dat zy daar uit verdreven waren, is eene van de vermaardfte tydrekeningen der Grieken. Na de doodt van Hercules verjoeg Eurystheus, de zoon van Sthenelus, koning van Mycene, zyn geflacht uit Peloponnefus, uit vreze, dat zy zich meefter van zyn koninkryk mogten maken. De Heracliden namen hunne toevlucht tot Thefeus en tot de Atheniënzen, de welke Euryftheus den oorlog aandeden, en hem met zyn ganfche geflacht uitroeiden. Dat van Hercules kwam weder in het bezit van zyne goederen, doch wierdt eerlang dusdanig door de peftziekte aangetaft, dat zy de godfpraak van Delphos te rade gegaan zynde, Apollo hen tot antwoordt heeft gegeven, dat zy hunne te rug komft binnen Peloponnefus behoorden uitgeftelt te hebben *tot den tydt van de derde vrucht*. Zy meenden, dat daar door het derde jaar betekent wierdt; doch het bleek by de uitkomft, dat de godfpraak de derde nazaten verftaan hadt. Zy wierden deze reis overwonnen, doch na verloop van honderd jaren daar na, en tachtig jaren na de verwoefting van Troja in hun landt te rug gekomen zynde, herftelden zy zich in het bezit van hunne landen. Deze is *de wederkomft der Heracliden*, van welke de Griekfche hiftoriefchryvers zo veel gefproken hebben. Zie *Petavius Rationar. Temp. lib.* I. *c.* 12.

HERACLIDES, een philofooph, bygenaamt *de Pontifche*, om dat hy was geboren binnen Heraclea, eene ftadt, in Pontus gelegen, was de zoon van Eutyphron. Hy vergaderde grote geldfommen, en begaf zich naar Athene, alwaar hy zich in het begin voegde onder de beftiering van Speufippus, en wierdt naderhandt toehoorder van Ariftoteles, naar het zeggen van Sotion in het boek, het welk hy gefchreven heeft *van de opvolgingen*. Hier uit blykt het, dat Heraclides geleeft heeft in de CXI Olympiade, en in den jare 418 na de ftichting van Rome. Men verhaalt, dat hy zo zwaarlyvig was, dat de Atheniënzen lagchenshalven hem niet meer *de Pontifche*, maar *de Pompifche*, of *de Statige*, noemden, om dat hy niet dan ftatiglyk kon gaan, even als de genen, die met eene grote ftatie in eene gemene plegtigheit voortftappen. Hy liet verfcheide werken na, waar van Diogenes Laërtius de optelling doedt, en die alle verloren zyn gegaan, uitgezondert de Allegoriën op *Homerus*; en daarenboven gelooft Gerard Voffius, dat dit ftuk van een ander fchryver dan van hem is, dewyl 'er in het zelve fchryvers worden aangehaalt, die na zynen tydt opgekomen zyn. De zelve Diogenes merkt aan, dat Heraclides een man van zulk eene onmatige verwaandheit was, dat hy een van zyne vrienden hadt verzocht eene flang in zyn bedt te willen leggen op dat oogenblik, als hy den geeft zou gegeven hebben, ten einde men zou geloven, dat hy ten hemel opgevaren was by de goden. Doch onaangezien het groot gerucht, dat men maakte, wanneer men die flang hadt doen te voorfchyn komen, wierdt echter zyn bedrog ontdekt, en men dreef den fpot met zyne verwaandheit. *Diogenes in vit. philofoph. lib.* V. *Cicero lib.* III. *ep. ad Quintum fratrem. Tertullianus de animal. cap.* 10. *Plinius lib.* VII. *c.* 52. *Suidas. Gefnerus. Voffius lib.* I. *de hift. Græcis cap.* 1, 9, en verfcheide andere hiftoriefchryvers maken gewag van hem. Behalven dertien andere van den naam van HERACLIDES, alle fchryvers, van welke Diogenes Laërtius gewaagt, en die hier onder genoemt worden, zonder nochtans vele byzonderheden daar van aan te halen, gelyk hy gedaan heeft, worden 'er verfcheide oude fchryvers van dien naam gevonden, doch weinig bekend, onder de welke een *Heraclides van Creta* is, die eene verhandeling van de eilanden en fteden van Griekenlandt hadt gefchreven. De nieuwsgierigen zullen meer licht daar omtrent kunnen vinden by *Suidas*, *Gefnerus*, en *Voffius lib.* I. *de hift. Græcis. cap.* 9 & 10. *lib.* III, IV. enz.

HERACLIDES, biffchop van Ephezen, wierdt in den jare 403 door twee monniken, Jan en Izaak, befchuldigt in de valfche kerkvergadering van den Eikeboom, in de welke St. Johannes Chryfoftomus lelyk mishandelt wierdt. Sedert hebben de vyanden van den laatftgenoemden, wiens party Heraclides hadt gekozen, hem vier jaren lang te Nikomedië gevangen gehouden, op een tydt, als zyn vriendt in ballingfchap gezonden wierdt. *Socrates lib.* VI. *Palladius in Dial. Photius in actis fynodi ad Quercum cod.* 59.

HERACLIDES, een fchryver, die regels van de dichtkunde heeft uitgegeven.

HERACLIDES, een fchryver, die eene verhandeling van de fterrekunde heeft gefchreven.

HERACLIDES, een Empirifch geneesheer; en een ander, van dien zelven naam, die te Tarente geboren was.

HERACLIDES, een redenaar, die van Diogenes de vierde in order geplaatft wordt.

HERACLIDES, een dichter, die zeer geeftige puntdichten gemaakt heeft.

HERACLIDES, die, naar het zeggen van zommige hiftoriefchryvers, ten tyde van de keizers Claudius en Nero geleeft heeft.

HERACLIDES, leerling van Origenes, die het martelaarfchap onderging te Alexandrië in den jare 210. *Eufebius Hift. Ecclef. lib.* VI. *cap.* 4.

HERACLIDES *van Alexandrië*, die zes boeken *van de opvolgingen* heeft gefchreven. Zommigen geloven, dat deze de zelve is, die den bynaam van *Lembus* voert, de zoon van Serapion, en dat het boek van de opvolgingen der philofophen een beknopt begrip is van een wydlopiger werk, het welk Sotion van dat onderwerp gemaakt hadt.

HERACLIDES *van Alexandrië*, een fchryver, die de eigenfchappen der zonden uitgelegt heeft.

HERACLIDES *van Cuma*, die eene Hiftorie in vyf boeken heeft befchreven: en een ander van den zelven naam, die insgelyks van Cuma geboortig was.

HERACLIDES *van Heraclea*, op Pontus, die van Diogenes de twede geftelt wordt.

HERACLIDES *van Magnefië*, die den levensloop *van Mithridates* befchreven heeft.

HERACLITUS, een kerkelyk fchryver, die gebloeit heeft in de II eeuwe. Eufebius van Cefarea verzekert, dat hy ophelderingen over de Zendbrieven van Paulus, die van hem gemaakt waren, gelezen heeft. *Eufebius lib.* V. *c.* 26. *St. Hieronymus in Catal.*

HERACLITUS, gezegt *de Duiftere*, een philofooph, de zoon van Blyfon, of, naar het zeggen van anderen, van Heracion, was geboortig van Epheze, en leefde in de LXIX Olympiade, dat is te zeggen in den jare van Rome 250, omtrent 500 jaren voor de geboorte van Chriftus. Men zegt, dat hy nooit een leermeefter heeft gehad, en dat hy geleerd geworden is door het middel van zyne gedurige meditatiën. Hefiodus, Pythagoras, Xenophanes en Hecateus zyn van zyne leerlingen geweeft. Dewyl hy een genoegzaam goed gevoelen van zich zelve hadt, verachtte hy al het gene anderen deden, waar door hy zo droefgeeftig wierdt, dat hy altydt weende. Hy leide zyne gedachten uit op zulk eene duiftere en onverftaanbare wyze, dat men moeft raden wat hy wilde zeggen. Om deze reden kreeg hy den bynaam van *den duifteren philofooph*, of *den huilder*. Hy plagt te zeggen, dat men de belediging van een kwaadfpreker behoorde te voorkomen, gelyk het vuur, om dat de zelve aanftonts tot een vlam uitborft, indien men niet tydig daar in voorziet. Hy gaf den Epheziërs, die verwondert ftonden van hem te zien met de koten fpelen onder de kinderen, tot antwoordt, dat hy liever hadt zich met zulk een fpel bezig te houden, dan zich met hunne zaken te bemoeien. Heraclitus fchreef verfcheide traktaten; doch dat van de Natuur, het welk eene verzameling van zyne gehele philofophie was, wierdt het meeft geacht. Euripides hebbende een affchrift daar van aan Socrates gezonden, gaf deze philofooph, het zelve aan hem te rug zendende, tot antwoordt, dat het gene hy uit dat boek begrepen hadt hem goed voorkwam, en dat hy geenzins twyffelde, of de dingen, die hy niet hadt kunnen verftaan, zouden ook zo wezen. Darius, koning van Perfië, hebbende dit zelve werk gelezen, fchreef een heel beleefden brief aan Heraclitus om hem te verzoeken, dat hy aan zyn hof wilde komen, alwaar zyne deugdt veel aanmerkelyker zou wezen dan in Griekenlandt. Deze philofooph floeg hem op eene zeer barffe wyze zyn verzoek af, en fchreef zelfs een heel onbeleefd antwoordt op de voorftellingen van dezen vorft. Men verhaalt, dat, dewyl de omgang met de menfchen niet deedt dan hem ontruften, hy zulk een groten afkeer van hen kreeg, dat hy zyn vertrek op een gebergte nam, om aldaar, zich met de groene kruiden der aarde voedende, in het gefelfchap der wilde beeften zyn leven door te brengen. Deze levenswyze hebbende hem een waterzucht veroorzaakt, daalde hy nederwaarts naar de ftadt, en ging de geneesheeren door raadfels te rade, hen vragende, of zy de kunft bezaten om van een zeer regenachtig weder een helderen dag te maken. De geneesheeren zulke vremde vragen niet kunnende verftaan, begroef hy zich zelf in paardemeft, menende door deze ontleende warmte de vochtigheit, die hem te overvloedig in het lyf zat, te doen verdwynen. Doch dewyl dit geneesmiddel hem niet herftelde, liet hy zich zelf vergaan van gebrek in den ouderdom van zestig jaren. Anderen verhalen deze zaak verfcheidentlyk. Wat zyne ftellingen belangt, hy was van gevoelen, dat alles uit vuur gevormt is, en weder tot vuur zou worden; dat alles bygeval gefchiedt, en dat al het gene ftrydig is zich vereenigt en zamenkomt door de verandering. Dat alles vol geeften is; en dat al het geen 'er voorvalt gefchiedt door verfcheide veranderingen. Hy beweerde, dat het heelal ten einde gebragt was; dat 'er niet dan een wereldt was, gevormt van vuur, en dat alles door verfcheide wederkeringen vuur zou worden. Men kan het overige nazien in Diogenes Laërtius *in vita Heracl. lib.* IX. De oude fchryvers, namentlyk *Cicero*, *Plutarchus*, *Lucianus*, *Clemens Alexandrinus*, en meer anderen, halen hem menigmaal aan.

HERACLITUS, een Lyrifch dichter, maakte een gedicht tot lof van de twaalf goden.

HERACLITUS, die, na dat hy zangmeefter geweeft was, een boek van de vermakelykheden gefchreven heeft. Zie *Menage* wegens *Diog. Laërtius.*

HERACLITUS *van Halicarnaffus*, insgelyks een dichter, liet treurdichten na. Callimachus, hebbende de tyding van zyne doodt gekregen, maakte daar op een puntdicht, het welk van *Diogenes Laërtius* wordt aangehaalt.

HERACLITUS *van Lesbos* heeft eene Hiftorie van Macedonië gefchreven.

HERACLITUS *van Sicyonië* heeft eene verhandeling van de ftenen gemaakt, waar van Plutarchus het twede boek aanhaalt in zyn traktaat van de rivieren, fprekende van den Samanderftroom. Leo Allatius heeft het boek *De Incredibilibus* in het licht gegeven onder den naam van *Heraclitus*. Hy hadt dit ftuk genomen uit de boekzaal van het Vatikaan, en het zelve wierdt te Rome gedrukt in den jare 1641. Sedert dien tydt is het te Londen en te Amfterdam in druk uitgekomen. De laatfte druk is de befte. Voffius is van gevoelen, dat de fchryver

daar

daar van ligtelyk *Heraclides* mogt wezen, die de Allegoriën op *Homerus* gemaakt heeſt, van den welken hier boven geſproken is. Zie HERACLIDES, en gaa *Voſſius* te rade *de Hiſt. Græc. lib.* IV. *pag.* 515.

HERACLITUS *van Tyrus*, een akademiſch philoſooph, toehoorder van Philo en van Clitomachus. *Cicero Acad. Quæſt. lib.* IV.

HERACLIUS, Griekſch keizer, was de zoon van een anderen van den zelven naam, gouverneur van Afrika, en afkomſtig van Cappadocië. Men verhaalt, dat hy door het geroep der volkeren, die niet langer de geweldenaryen van Phocas konden verdragen, aangemoedigt zynde, met eene grote zeemacht naby Conſtantinopel aan landt zette, en dat hy, de krygsbenden van den dwingelandt nedergemaakt hebbende, hem zelf gevangen kreeg, en het hoofdt liet afhouwen den 5 October der jaars 610. Op den zelven dag liet hy zich keizer kronen, met zyne gemalinne Eudoxia, door den patriarch Sergius. Eenigen tydt daar na kwam de keizerin te ſterven. Dit geſchiedde in den jare 612, en Heraclius trouwde met zyne nicht, Martina genoemt, onaangezien dit huwelyk in dien tydt voor eene bloedſchande gehouden wierdt. Gedurende het ryksbeſtier van den keizer Phocas hadt Coſroës de II, koning van Perſië, den oorlog aangevangen tegen de Romeinen. Hy zette den zelven voort met een ongemenen yver tegen Heraclius; en onaangezien deze laatſte hem eene jaarlykſche ſchatting aanboodt, liet de Perſiaan niet na den ſpot daar mede te dryven, en na dat hy Paleſtina, Cappadocië, Armenië, en verſcheide andere provinciën onder zyne macht hadt gebragt, bemachtigde hy de ſtadt Jeruzalem in den jare 614, of 615; haalde het H. kruis weg, aan het welke de Heilandt des werelds de doodt hadt ondergaan, roofde de gewyde vaten, en nam een groot getal gelovigen gevangen mede, onder welke zich bevondt Zacharias, patriarch van Jeruzalem. Heraclius verzocht andermaal de vrede, die deze barbaar hem onder gene andere voorwaarden wilde vergunnen, dan dat hy Chriſtus zou verloochenen, en dat zyne onderdanen het zelve zouden doen, alleenlyk de zon, die de godt van de Perzen was, aanbiddende. Zulk een hatelyk voorſtel tergde de Chriſtenen, en ontſtak in hunne gemoederen eene rechtmatige gramſchap; de geeſtelykheit en de kloosters ſchonken gewilliglyk een gedeelte van hunne goederen aan den keizer, om de zware onkoſten van zulk een wettigen oorlog te kunnen uithouden, en deze vorſt, latende het beeldt van Chriſtus vooruit dragen, trok met zyne krygsmacht tegen Coſroës op, en overwon hem in verſcheide ontmoetingen ſedert den jare 624 tot den jare 627. Deze barbaarſche koning wierdt tot het binnenſte van zyn koninkryk nagezet, en altydt overwonnen. Eindelyk, zyn oudſte zoon Siroës, dien hy hadt willen ontërven, om zyn jongſten zoon op den koninklyken ſetel te plaatſen, liet hem in de gevangenis zyn ongelukkig leven eindigen. Heraclius ſloot de vrede met dezen nieuwen koning, onder voorwaarde, dat hy hem het hout van het kruis zou wedergeven, en den patriarch Zacharias nevens de andere Chriſten ſlaven op vrye voeten ſtellen. Deze voorwaarden wierden werkſtellig gemaakt, en men bragt het kruis in zegepraal weder binnen Jeruzalem in de maandt van September des jaars 628. Sedert dien tydt heeft men geordonneert, dat het feeſt van de kruisverheffing jaarlykſch zou gevierd worden. Heraclius, te Conſtantinopel wedergekomen zynde, hadt de onvoorzichtigheit van over den Godsdienſt te vry te redeneren, en verviel in de doling der Monothelites te Hierapolis, willende Anaſtaſius aanraden, dat hy de gevoelens der Eutichianen wilde verwerpen. Het is in het vervolg gebeurt, dat Sergius van Conſtantinopel, die deze dromeryen ſtaande hieldt, den keizer verplichtte om het zelve te doen door een keizerlyk bevel, het welk hy liet afkondigen, en *Ecthesis*, dat is te zeggen uitlegging des geloofs, genoemt wierdt. Middelerwyl, gedurende deze geloofsgeſchillen, maakten de opvolgers van den valſchen propheet Mahometh zich meeſter van verſcheide provinciën van het Ooſten. Heraclius ſtierf aan de waterzucht den 11 Maart des jaars 641, na dat hy dertig jaren, vyf maanden en zo vele dagen geregeert hadt. *Evagrius lib.* VI. *Cedrenus in Heracl. Theophanes Miſcell. lib.* XVIII. *Nicephorus in Chron. Zonaras. Suidas. Baronius A. C.* 610 *& ſeq.*

HERACLIUS, broeder van Konſtantyn den IV, gezegt *Pogonat*, wierdt tot ryksgenoot aangenomen, en naderhandt liet men hem den neus afſnyden. Zie CONSTANTINUS de IV.

HERACLIUS, patriarch van Jeruzalem in de XII eeuwe, was de bewerker van zyn eigen geluk. Hy was geboortig van Auvergne, zonder goederen, zonder ſteunſel, en zonder eenigen onderſtandt van vrienden, en echter wierdt hy tot het aartsbisdom van Ceſarea verheven, en naderhandt tot het patriarchſchap van Jeruzalem. Zyn goed gelaat en zyne behendigheit deden hem deel krygen in het geheimſte vertrouwen van de moeder des konings, in dier voegen, dat de tegenkantingen van den aartsbiſſchop van Tyrus, onaangezien hy de zelve op voorzeggingen grondveſtte, zyne verheffing geenzins konden verhinderen. Te vergeefſch proteſteerde hy tegen de verkiezing van Heraclius: ook was zyne heftigheit, met welke hy zich op den paus beriep, vruchteloos; zelfs viel de reis, die hy naar Rome deedt, om de zelve te doen vernietigen, onverrechter zake uit; dat meer is, hy hadt den tydt niet om hier in het oog wit, waar op hy zo vinnig doelde, te kunnen bereiken: want Heraclius liet hem door vergift om het leven brengen, en daar na de reis naar Rome aannemende, liet hy zich door den paus beveſtigen. Hy volgde den patriarch Almerik op, die in den jare 1180 geſtorven was. Hy voerde een heel aanſtotelyk en ergerlyk leven met de huisvrouw van een koopman van Napoli van Syrië, de welke hy na de doodt van haren man te Jeruzalem liet komen. Men heeft de verdere omſtandigheden van deze zaak, overgezet uit de oude Gauliſche ſpraak, hier ter neder geſtelt. De Hiſtorie van de overwinning van Jeruzalem in het Franſch kwam te Parys in het licht in den jare 1679, onder den tytel van: *Hiſtoire de la conquête du Roiaume de Jeruſalem par Saladin.* De gene, die dit werk uitgaf, hadt het zelve uit een oud handſchrift vertaalt, het welk de Hr. Cabart van Villermont hem ter handt hadt geſtelt. Hy verhaalt, volgens de eige woorden van het oorſpronkelyke, het gene hier volgt. „ En de patriarch, zegt hy, hieldt deze, te
„ weten de weduwe van een koopman van Napoli van Syrië,
„ heel openbaarlyk, en zonder iets voor de oogen van de we-
„ reldt te bewimpelen, even gelyk een getrouwt man met zy-
„ ne huisvrouwe leeft, zo nochtans, dat zy met hem niet aan
„ een tafel ſpyſde, en wanneer de patriarch, in zyn beſte kerk-
„ gewaadt uitgedoſcht, eenige plegtigheit bywoonde, was zy
„ insgelyks met koſtelyke klederen en halsſieraden opgetooit,
„ even als eene keizerin, of koningin, gaande hare lyfwacht voor-
„ uit; en wanneer iemandt van het volk, die haar niet kende,
„ haar bygeval aanzag, vraagde hy, wie deze adelyke vrouw was,
„ gelyk men pleegt te talen naar een menſch, dien men niet
„ kent; en de genen, die haar kenden, zeiden opentlyk, dat zy
„ de patriarchin en de huisvrouw van den patriarch was. Men
„ dient te weten, dat zy *Paſchaſia van Riveri* genaamt was,
„ en vele kinderen by den patriarch gehad heeft. Men verhaalt,
„ dat deze kerkvoogdt eene gewigtige raadsvergadering bywo-
„ nende, een gek, in de kamer geſlopen zynde, regt op hem
„ aan liep, en hem zeide: *Heer patriarch, maakt my eene goede*
„ *vergelding gereed, want ik breng u eene aangename tyding;*
„ *uwe huisvrouw Paſchaſia van Riveri is gelukkig van eene doch-*
„ *ter in de kraam gekomen*". Bongars in de Voorreden van zyne Hiſtorie, genaamt: *Geſta Dei per Francos*, verhaalt in het Latyn de zelve geſchiedenis, en met meerder omſtandigheden; want hy zegt, dat de Franſche ſchryver, die het verhaal daar van doedt, aanmerkt, dat dit gedrag en deze levenswyze van den patriarch tot voorbeeldt aan anderen verſtrekte, en dat de prieſters, de klerken, en de monniken dusdanig tot de zonden van onkuiſchheit en van overſpel vervallen waren, dat 'er byna niet eene eerlyke vrouw in de ganſche ſtadt van Jeruzalem te vinden was, en dat Chriſtus, ziende, dat 'er zulk eene godloze onkuiſchheit gepleegt wierdt in eene ſtadt, in welke hy zyn dierbaar bloedt tot vrykoping van zyn volk vergoten hadt, deze gruwzame buitenſporigheit niet langer wilde dulden, even als die van Sodoma en van Gomorrha. Het was om deze reden, dat de Heer die ſtadt van deze verfoeielyke vuiligheden zuiverde, dat 'er van alle de genen, die daar ten tyde van Heraclius woonden, niet meer dan twee menſchen geweeſt zyn, die het zwaardt van den overwinnaar ontkomen zyn, wanneer deze ſtadt door Saladin bemachtigt wierdt. De gemelde Bongars haalt Marinus Sanutus en Paulus Æmilius aan, van welke de laatſtgenoemde ſchryver zegt, dat het volk den naam van *Patriarchin* gaf aan de gemalinne van Heraclius, en de andere verzekert, dat deze patriarch en zyne geeſtelykheit een zeer ongeregeld leven leidden. Men moet dezen niet vermengen met dien patriarch HERACLIUS, van welken in de geſchiedeniſſe van de kruistochten, dat is, *Maimbourg Hiſt. des Croiſades lib.* IV, *Tom.* II, *pag.* 65, van de Hollandſche druk, geſproken wordt, en die zulk eene geweldige kwaadaardigheit tegen Henrik den II, koning van Engelandt, betoonde, wanneer hy gezien hadt, dat deze vorſt zich verſchoonde van zelf in perſoon naar Jeruzalem te trekken om deze ſtadt onderſtandt te bieden. Om deze zaak in den grondt te kennen dient men te weten, dat deze vorſt, om die misdaadt te boeten, welke hy begaan hadt met aanleiding te geven aan de moordenaars van St. Thomas van Kantelberg, van hem in zyne eige kerk om hals te brengen, de opgeleide ſtraf van den paus ontfangen hadt, waar door hy verplicht was om zelf in perſoon binnen den tydt van drie jaren een aanmerkelyken onderſtandt naar het H. Landt aan te voeren. Daar waren meer dan tien jaren ſedert dien tydt verſchenen, zonder dat hy zich ooit in ſtaat hadt geſtelt om zyne belofte te volvoeren. Dit deedt Heraclius hopen, dat zyne handeling een goeden uitſlag zou hebben. Hy deedt eene zeer nadrukkelyke redenvoering aan dezen vorſt, na dat hy hem de ſleutels van de ſtadt Jeruzalem en die van het H. Graf hadt overgelevert. Men gaf hem hope, dat hy eerlang genoegen zou hebben; doch men hieldt hem geen woordt. Henrik ging met zyne geeſtelykheit te rade, om te weten, of hy in den tegenwoordigen toeſtandt van zaken verplicht was om zyne belofte te volbrengen, en dat gedeelte van de ſtraf, die hem door den paus was opgelegt, en tot de welke hy zich plegtig verplicht hadt, te voltrekken. De patriarch Heraclius woonde de vergadering by, in welke dit geval van conſcientie onderzocht wierdt. Alle de biſſchoppen en de abten beſloten met eene algemene toeſtemming, dat niet alleen de koning niet verplicht was om in den tegenwoordigen tydt de reis naar Paleſtina aan te nemen, maar dat hy veel beter zou doen voor den welſtandt van zyne ziel, met in zyn ryk te blyven, om dat de belofte, die hy gedaan hadt by het aanvaarden van de ſtraf, van de welke men macht hadt, en zelfs gehouden was hem te ontſlaan, in 't minſt geen nadeel kon toebrengen aan de belofte, die volſtrektelyk onverſchoonbaar is, en die hy gedaan hadt op den dag van zyne kroning, te weten van wel zyne onderdanen te beſtieren, en hen te behoeden voor de aanvallen zo van huiſſelyke, als van vremde vyanden: het welk hy niet machtig was te doen in zyne afwezendheit,

voornamentlyk in den toestandt, in welken de rykszaken toen ter tydt waren. Zy voegden alle eenparig daar by, te gelyk met de ryksvorsten, dat wegens het gene een zoon van den koning betreft, die by gebrek van den vorst zelf verzocht wierdt, de vergadering daar over tot geen vast besluit kon komen, dewyl zy afwezig waren, en dat de resolutie, die zy nemen moesten, volstrektelyk van hen afhing. De patriarch, die een zeer heftig en haastig man was, wierdt over dit besluit zo geweldig vertoornt, dat hy alles meende te verliezen, verliezende ten eenemaal het ontzag, het welk hy den koning schuldig was, en hem behandelende op eene wyze, die men in het geheel niet kan verontschuldigen, wat moeite men ook zou willen aanwenden om deze slechte behandeling eenigzins te bedekken met den naam en den valschen schyn van Christelyken yver. Hy gaf den koning, die hem vyftig duizend marken zilver tot vergoeding der onkosten van dezen oorlog aanboodt, tot antwoordt, dat zy zyn geldt niet nodig hadden, maar hem zelf; dat zy meer goudt en zilver tot hun gebruik en dienst hadden, dan zy zelf begeerden, en dat zy van zulke verafgelegene landen met geen ander inzicht gekomen waren dan om een man op te zoeken, die gebrek aan geldt hadt, om den oorlog tegen de ongelovigen met voordeel te voeren, maar niet om geldt te erlangen, het welk een man nodig hadt, die de kunst bezat van het zelve wel te gebruiken in den krygstocht. Verder voegde de patriarch daar by, sprekende op eene stuursche wyze en met verachting: „ Gy hebt tot heden toe met „ zonderlingen roem en luister geheerscht; doch weet, dat Godt, „ wiens zaak gy verwaarloost en laat verloren gaan, zyne handt „ tegenwoordig van u zal aftrekken. Om daar van overtuigt te „ zyn, staat u niet anders te doen, dan de grote weldaden, met „ de welke hy u begenadigt heeft, met uwe gruwzame misdaden, „ met de welke gy door eene verfoeielyke ondankbaarheit zyne „ overtollige goedheit beantwoord hebt, in eene gelyke weegschaal te zetten. Gy hebt de trouw, die gy den koning van „ Vrankryk, uwen souverein, schuldig zyt, schandelyk verbroken, „ en tegenwoordig neemt gy tot voorwendsel van uwe weigering den oorlog, dien gy vreest dat u van zynen kant zal aangedaan worden. Gy hebt op eene onmenschelyke wyze den „ aartsbisschop van Kantelberg laten om hals brengen, en tegenwoordig weigert gy ten oorlog te trekken tot verdediging van „ het H. Landt, na dat gy u daar toe verbonden hebt door eene „ plegtige en beëedigde belofte". En dewyl hy zag, dat de koning van gelaat veranderde, en van spyt en grammoedigheit rood wierdt; „ Meent niet", vervolgde hy, hem zyn hals toereikende, „ dat ik eenigzins bevreest ben voor de kwade gevolgen van die „ gramschap, die de waarheit, de welke u voorgehouden wordt, „ en die gy niet verdragen kunt, in uw gemoedt ontsteekt. Zie „ daar hebt gy myn hoofdt, het welk ik u aanbiede: handelt „ met my gelykerwys gy met den H. Thomas gedaan hebt; ik „ heb veel liever van uwe handt in Engelandt te sterven, dan „ van die der Saracenen in Syrië: en dat meer is, ik achte u „ niet meer dan een Saraceen". De koning hoorde deze geheele redenvoering met geduldt aan, en hieldt niet af van den patriarch op eene zeer heusche en beleefde wyze te bejegenen, zelfs dus ver, dat hy hem in zyn eigen schip tot Rouaan toe geleidde, van waar hy hem op de grenzen bragt, ten einde hy getuige zou wezen van de byeenkomst en raadpleging, die 'er drie achtereen volgende dagen met den koning Philips was gehouden over het voorwerp van den H. krygstocht. Heraclius trok naar huis zonder te hebben verkregen het gene hy eischte, en zelfs zonder den onderstandt, dien men hem aanboodt, en dien hem zyn spyt gekkelyk deedt verachten, tegen alle de regelen van voorzichtigheit en van een gezond verstandt, en tot groot nadeel van de staatszaken van zyn meester. Zo veel is 'er den koningen aan gelegen hunne belangen niet toe te vertrouwen aan de de schikking en het oordeel van de genen, die 'er geen hebben, en welker geweldige driften, die hen beheerschen, menigmaal oorzaak zyn van het verlies van het weinige, dat zy 'er van over hebben. Men moet aanmerken, dat Heraclius het hoofdt van het gezantschap was, dat de vorsten van het H. Landt hadden afgevaardigt naar het Westen om onderstandt te verzoeken, en hy hadt zich sterk gemaakt in Palestina, dat hy of den koning van Engelandt zelf, of wel een van de drie prinssen, zyne zonen, zou medegebragt hebben. Zie *Histoire de la conquete de Jeruzalem par Saladin. Bongars Præf. Gestorum Dei per Francos. Paulus Æmilius de Rebus gestis Francorum lib.* V. *Marinus Sanutus lib.* III, *Part.* IV, *cap.* 24. *Maimbourg Histoire des Croisades lib.* IV, *Tom.* II. Naar het zeggen van dezen laatsten schryver hieldt de patriarch den koning nog veel hatelyker redenen voor, die men hier niet zal ter neder stellen. *Bayle Dict. Crit.*

HERACLIUS, bisschop van Parys, die de eerste kerkvergadering van Orleans bywoonde, welke gehouden wierdt in den jare 511.

HERACLIUS, bisschop van Saintes, die den kerkelyken ban tegen Nantin, grave van Angoulême, uitblixemde. Deze hadt een priester gedood, en hebbende een groot leedwezen daar over betoont voor de bisschoppen, wierdt hy weder in de gemeenschap van de kerk aangenomen, doch zyne misdaadt wierdt op eene schrikkelyke wyze gestraft, gelyk *Gregorius Turonensis* aanmerkt *lib.* V, *cap.* 37.

HERAIS *van Alexandrië*, eene maagdt, die gemartelt wierdt met verscheide andere in den jare 210. *Eusebius Hist. Eccles. lib.* VI, *cap* 5.

HERALDUS (DESIDERIUS) in het Fransch *Didier Herault*, advokaat in het Parlement van Parys, heeft zeer treffelyke proefstukken van zyne geleerdheit gegeven door verscheide werken, die hy heeft in het licht gebragt. Zyne *Adversaria* kwamen uit in den jare 1569. Het is een klein boekje, het welk hem leed was te hebben uitgegeven, indien men aan de *Scaligeriana* wil geloof geven. Zyne aanmerkingen op het schrift van verantwoording van Tertullianus, op Minutius Felix, en op Arnobius zyn geacht geweest. Hy heeft ook verklaringen op de puntdichten van *Martialis* gemaakt. Hy vermomde zich onder den naam van *David Leidhesserus*, om eene staatkundige Dissertatie te schryven over de onafhankelykheit der koningen (de welke door den Jesuit *Eudæmon Joannes* wederlegt wierdt) eenigen tydt na de doodt van den koning Henrik den IV. Hy stierf in de maandt Juny des jaars 1649, en liet kinderen na. Wanneer Daillé, *Replique à Adam & à Cottibi*, *Part.* II, *cap.* 21, *pag.* 127, spreekt van de Protestantsche schryvers, die het halsrecht van Karel den I, koning van Engelandt, veroordeelden, haalt hy aan het *Pacifique rojal en deuil par Mr. Heraud.* Deze schryver, zoon van Desiderius Heraldus, was kerkendienaar in Normandië, wanneer hy beroepen wierdt tot het predikampt van de Walsche kerk van Londen onder koning Karel den I, en hy was de party van den koning zo wel genegen, dat hy zich genoodzaakt vondt om weder naar Vrankryk te keren, ten einde hy het geweldt der voorstanders van den vryen standt mogt ontkomen, de welke hem kwalyk afnamen, dat hy hen aanmoedigde om zich aan hunnen wettigen vorst te onderwerpen. Hy keerde weder naar Engelandt na de herstelling van de koninklyke familie, en hervatte zyne vorige bediening in de Walsche kerk van Londen; en eenigen tydt daar na verkreeg hy een kanunniksampt te Kantelberg, 't welk hy tot zyn sterfdag toe behieldt. Salmasius en hy schreven tegen elkander. *Patin Epist.* XXIX, *Tom.* I, *pag.* 121, gedagtekent den 3 December van den jare 1649, schryft in dezer voegen: „ Hier is over„ leden een oud advokaat, in zyn leven een geleerd man, *Desi„ derius Heraldus* genaamt, die in geschil was met den Hre. Sal„ masius, de welke tegen hem geschreven hadt *Observationes ad „ jus Atticum & Romanum*, omtrent vier jaren geleden". Herault, die zich gehoont vondt door dat boek, schreef een antwoordt daar tegen in folio: doch de doodt hem verrascht hebbende, is het wel te denken, dat men dit werk, zo als het is, zal moeten verkopen, en een einde maken daar de schryver het zyne gevonden heeft. Hy scheen een man te wezen van zeventig jaren. Hy hadt den eerlyken naam van een heel verstandig man te wezen, zo in de rechten als in de letterkunst, en schreef met grote ligtigheit over zulk eene stoffe, als hy zelf begeerde. Men leest in een brief van den Hre. *Sarrau*, geschreven in den jare 1639, dat Heraldus na verloop van zeven en twintig jaren zyne papieren eens doorsnuffelt en uitgepluist hebbende, op het verzoek van zyne vrienden, ging in het licht geven het boek: *De Autoritate rerum judicatarum.* Het geen hy tegen Salmasius geschreven hadt wierdt gedrukt in den jare 1650. Het is een boek in folio, het welk voor tytel voert: *Quæstiones quotidianæ, & observationes ad jus Atticum ac Romanum.* Daar zyn twee boeken in den lyst van Oxford, die toegeschreven worden aan *Hier. Herbarius*, die voorzeker door de drukkers uit hunne plaats geraakt zyn. De zelven moeten een weinig hoger onder *Desid. Heraldus* geplaatst staan. Zie hier de tytels daar van: *De rerum judicatarum auctoritate lib.* II, gedrukt te Parys in den jare 1640. *Observationum & Emendationum liber unus.* Ibid. Zie *Sarravii Epist. pag.* 16. *Bayle Dict. Crit.*

HERASIUS, voorburgermeester van Afrika in den jare 381, onder de regering van Gratianus en van Valentinianus den Jongen. *Cod. Theodos. Tit. de Scenicis l.* IX.

HERAUT is een zekere amptenaar van een vorst, of van een souvereinen Staat, welkers aanmerkelykste bediening bestaat in den oorlog te gaan aanzeggen, in de vrede af te kondigen, in plaatsen en steden op te eischen tot overlevering, in de plegtigheden van de zalving der koningen, van hunnen Doop, van hun huwelyk en van de lykdiensten der vorsten by te wonen, als mede in te verschynen op de vergaderingen van de algemene ryksstanden, op de vernieuwingen van bondgenootschappen, in de plegtige predikatiën, op de koninklyke gastmalen, op de prachtige vertoningen van vreugdebedryven en steekspelen, by de intreden der koningen en koninginnen, en meer diergelyke feesten of plegtigheden, de welke met een buitengewonen luister en pracht geviert worden. In Vrankryk gaan zy voor den koning, wanneer hy naar de Mis gaat op den dag van zyne zalving; zy wonen de plegtigheden by van de ridders van de orde van den H. Geest; zy doen de uitdeeling van de goude en zilvere gedenkpenningen aan het volk op den dag van 's konings zalving, en by den Doop van de kinderen van Vrankryk. Daar staan 'er by de koninklyke lykdiensten altydt twee dag en nacht te waken aan het voeteneinde van het pronkbedt, op het welke het ligchaam van den overleden vorst, of des zelfs beeldtenis van wasch legt, om de waterkwast aan de vorsten, prelaten, en andere personen van aanzien toe te reiken, de welke het dode lyk met gewyd water komen besproeien. Daar zyn dertig herauten in Vrankryk, van welke de eerste wapenkoning genoemt wordt onder den tytel van *Mont joy Saint Denys.* De anderen voeren tytels, genomen van verscheide provinciën van het koninkryk; namentlyk van *Burgundië*, van *Alençon*, van *Bretagne*, van *Poitou*, van *Artois*, van *Angoulême*, van *Berri*, van *Guiënne*, van *Pikardië*, van *Champagne*, van *Orleans*, van *Provence*, van *Anjou*, van *Valois*, van *Languedok*, van *Toulouze*, van *Auvergne*, van *Normandië*, van 't *Lionnois*, van 't *Dauphiné*, van *Bresse*, van *Navarre*, van *Perigord*, van *Xaintogne*, van *Touraine*, van 't *Bourbonnois*, van de

Elzas, van *Charolois*, en van 't *Rouffillon*. De koning en de herauten zyn uitgedoscht by openbare plegtigheden in hunne fluwele wapenrokken van karmozyn violet, geftikt op de borft en rug met drie goude lelien, en zo vele op ieder mouw, of met den naam van hunnen vorft in goud geborduurt. De wapenkoning *Mont joy Saint Denys* voert ook eene koninklyke kroon boven deze lelien. Hun fluiter is van zwart fluweel, verfiert met eene goude koorde. Zy hebben een foort van flappe laarzen aan by de plegtigheden van de vrede, en dragen ftyve laarzen by die van den oorlog. Op de prachtige lykdienften van de koningen en vorften zyn zy boven over hunnen wapenrok bekleed met een langen flependen tabbaard. Zy hebben een ftok, op de wyze van een Mercuriusftaf, en aldus genaamt, in de handt, die met violet bekleed, en met goude geftikte lelien bezaait is. Zy hebben een gedenkpenning van den koning om hunnen hals hangen. Daar zyn nog opvolgers van wapenen, de welke byna op de zelve wyze gekleed gaan, doch met dit onderfcheidt, dat zy geen ftaf dragen, hebbende gene bevelen te geven, en eigentlyk niet anders dan noodhulpen zynde van de herauten.

De meefte fchryvers zeggen, dat de naam van *Heraut* voortkomt van het Hoogduitfche woordt *heir*, *leger*, en *ald*, *dienaar*, *beampte*. Anderen leiden den zelven af van 't Griekfche woordt *heros*, het welk een heldt betekent; en velen menen, dat deze naam zo veel wil zeggen als een oud heer, of eigentlyk een goed foldaat. Men plagt in oude tyden tot dit ampt te verkiezen achtbare en aanzienlyke mannen, en die eenige waardigheit, 't zy geeftelyke, of wereldlyke, bekleedden, de welke een indruk van ontzag gaf, en hen tot vrygeleide verftrekte, zelfs onder de barbaren; en deze herauten wierden voor geheiligde perfonen gehouden. De Grieken geven hen den naam van Κήρυκες, en de Latynen dien van *Præcones*, en *Caduceatores*, *afkondigers* of *ftafdragers*, ter oorzake van de roede, of ftaf, die zy tot een teken van hun ampt dragen. Onder de heidenen waren zy toegewyd aan Mercurius, en gehouden voor zyne priefters, en hen wierdt de tong van het offer, dat 'er op het altaar gedood was, gegeven.

De herauten, die den oorlog gingen aanzeggen, of de vrede verkondigden onder de Romeinen, wierden in hunne taal *Feciales* genoemt. Het was niet geoorlooft den oorlog aan te vangen, zonder dat 'er alvorens vier van deze herauten, na zich beklaagt te hebben over het ongelyk, dat den Romeinen was aangedaan, vergoeding van fchade hadden geëifcht van de genen, die de zelve veroorzaakt hadden, en hen den oorlog aangezegt, werpende op de grenzen van het vyandelyke landfchap een werpfchicht met yzer beflagen, gedoopt in bloedt, en aan het einde verbrand. Nonius Marcellus *lib.* III, *cap.* 12 zegt, dat deze herauten vyf en twintig in getal waren, en dat de koning Numa een genootfchap daar van hadt opgerecht onder een opperhoofdt, *Paterpatratus* genoemt. Titus Livius *lib.* I geeft de befchryving van de plegtigheit, die 'er wierdt verrecht by de verheffing van dit opperhoofdt en van deze wapenherauten.

De Engelfchen hebben van dit flag van herauten gehad, die reets onderfcheiden waren in verfcheide ordens ten tyde van koning Henrik den III, die geftorven is in den jare 1273: want eenige dienden den koning zelf, en andere die van het koninklyke geflacht; en daar waren nog andere, die ten dienfte van de voornaamfte heeren van het koninkryk gebruikt wierden. De eerfte alleen wierden wapenkoningen en herauten der provinciën genoemt; en men vondt 'er in vorige tyden niet meer dan twee in Engelandt, te weten den wapenkoning van de Oofterlyke, en dien van de Noordelyke provinciën. De eerftgenoemde wierdt gemeenlyk *Clarencieux*, of *Clarence*, genoemt, en de laatfte *Norroy*. Deze onderfcheidenheden van de orde van de herauten zyn niet meer in gebruik. Richard de III, die regeerde in den jare 1483, vereenigde hen alle te zamen tot een ligchaam, en naderhandt bepaalde Philips en Maria hun getal op negen.

De herauten hebben, behalven hunne andere bedieningen, de macht van te regelen het gene de wapenfchilden en de geflachtbomen van den adel betreft. Op de gemene fteekfpelen bazuinden zy de wapenfchilden van de edellieden uit, blazende op hunne horens, en roepende overluid, dat de gene, die den kamp aanvaardde, edelman van naam en wapen was. Zy wierden ook in gezantfchap afgevaardigt, alwaar zy traktaten van bondgenootfchap floten. In oude tyden was de roede, of ftaf, dien zy droegen, gelykformig aan dien van Mercurius, zynde met twee flangen omvlochten, welkers hoofden elkander bekeken, gelyk Suidas berecht, die daar by voegt, dat de regte ftok, tuffchen beide de tegen een geftelde flangen in, beduidde de rechtmatige reden, die men moet bewaren tuffchen de vyandelyke legers. Omtrent den naam van *koning*, dien men aan den eerften heraut geeft, is aan te merken, dat men eertyds den naam van koning plagt te geven aan verfcheide voorname officieren, als aan den koning van de winkeliers, die federt bezoeker genoemt is geweeft; aan den koning van de Ribauten, de welke het ampt van provooft oeffende over de genen, die eenige misdaadt begingen ter plaatfe, daar de koning zyn hof hieldt; aan den koning van de Archiers en van de voetboogfchieters. Doch daar is eene byzondere reden voor den wapenkoning, die hier in beftaat, dat men hem eene kroon op 't hoofdt zette op den dag van zyne verheffing tot dit ampt, en dat hy de zelve droeg by verfcheide plegtigheden, in welke hy den perfoon van den koning verbeeldde. Uit dien hoofde was hy altydt ridder. Onder de Romeinen wierdt die geen, die het voorzitterfchap bekleedde in de flagtoffers en andere plegtigheden, insgelyks koning genoemt. Zie alle deze dingen wydlopiger befchreven door *Æneas Sylvius Epift.* 126 *ad Iderbach.* als mede by Henrik Spelman, en in Konig *Theat. Polit. Part.* III. Zie van gelyken Fauchet *au Traité des Chevaliers*. *Alexand. ab Alex. Gen. Dier. lib.* V, *c.* 3. *Le Heraut d'Armes*, gedrukt in den jare 1610, en la Colombiere in zyn *Science Heraldique*.

HERBEIN, (Nikolaas van) een edelman van Pikardië, heer van Elfars, leefde in de XVI eeuwe. La Croix du Maine zegt, dat hy in wel te fpreken de meeft geachte edelman van zynen tydt was. Hy vertaalde de Joodfche Gefchiedenis van *Flavius Jozephus*, enz.

HERBELOT, (Bartholomeus van) tolk in de Oofterfche talen, wierdt te Parys geboren den 4 December des jaars 1625, zynde gefproten uit een geflacht, het welk of door bloedverwantfchap, of door huwelyk vermaagfchapt was aan vele der treffelykfte huizen van deze ftadt. Zo haaft als hy zyne ftudiën van de lager fcholen en die van de philofophie volbragt hadt onder de vermaardfte hoogleeraren van de univerfiteit, leerde hy de Oofterfche talen. Hy begaf zich meeft tot het leren van het Hebreeufch, met voornemen om den oorfpronkelyken inhoudt van de boeken van het Oude Teftament recht te verftaan. Na een geftadigen arbeidt van eenige jaren nam hy de reis aan naar Italië, gelovende, dat de verkeering met de Armeniers en met andere Oofterfche volkeren, die menigmalen deze haven bezeilen, hem zou volmaken in de kenniffe van hunne talen. Te Rome was hy in eene zonderlinge achting by de kardinalen Barberini en Grimaldi, en hieldt eene naauwe vriendfchap met Lucas Holftenius en Leo Allatius, twee van de geleerdfte mannen van de XVII eeuwe. In den jare 1656 wierdt hy door den kardinaal Grimaldi, aartsbiffchop van Aix in Provence, met welken hy voor de twede maal eene reis naar Italië deedt, naar Marfeille afgevaardigt om de koningin te gemoet te gaan, welke vorftin zyne grondige geleerdheit en ervarenheit in de Oofterfche talen hooglyk verwonderde. Op zyne te rug komft van deze reis, die niet langer dan anderhalf jaren duurde, wift de Hr. Fouquet, procureur generaal van het Parlement van Parys en opperopzichthebber over de geldmiddelen, hem in zyn huis te lokken, en gaf hem eene jaarlykfche wedde van 1500 livres. De genegenheit, die hy hadt voor dezen ftaatsbedienaar, verhinderde niet, dat hy na zyne ongenade verheven wierdt tot een ampt, tot het welke weinige anderen zo bekwaam waren als hy, en dat hy door opene brieven, bekrachtigt op de rekenkamer, begiftigt wierdt met de bediening van geheimfchryver en vertaalder der Oofterfche talen. Na verloop van eenige jaren vertrok hy voor de derde maal naar Italië, en verkreeg daar zulk een eerlyken naam, dat zelfs de aanzienlykfte lieden, 't zy door hunne geleerdheit, of door den hogen trap van hunne waardigheit, ieder om 't meeft, alle gelegenheden zochten om kennis met hem te maken. De groothertog van Toskane Ferdinand, de III van dien naam, ontfing hem met zonderlinge tekenen van zyne achting, en deedt hem ongemene eerbewyzingen aan. Het was te Livorno, dat hy de eer hadt van dien vorft voor de eerfte maal te zien; hy hadt met hem en met den prins zyn zoon, die de vader van den tegenwoordigen groothertog is, verfcheide byeenkomften, waar over zy zo vergenoegt waren, dat zy hem deden beloven, dat hy hen zou komen bezoeken binnen Florence. Hy kwam daar aan den 7 July des jaars 1666, en wierdt aldaar door den geheimfchryver van ftaat ontfangen, en naar een huis te voren tot zyne woning klaar gemaakt, door den zelven, die hem opgewacht hadt, geleid. Zekere boekzaal zynde op dien tydt ter gemene koop geftelt binnen Florence, verzocht de groothertog Herbelot, dat hy de zelve wilde nazien, de handfchriften, in de Oofterfche talen begrepen, die in deze boekzaal te vinden waren, onderzoeken, de befte daar van aan een kant zetten, en den prys daar op ftellen. Zo haaft als dit gefchied was, kocht de vorft die ftukken, en fchonk de zelve aan Herbelot, als zynde eene zaak, die de dienftigfte en de voordeeligfte was voor de begeerte, die hy hadt van meer en meer voortgang te doen in de kundigheit van die talen, en in die van den aardt en van de ftaatszaken der volkeren, die de zelve fpreken.

De Hr. Colbert liet Herbelot nodigen om naar Parys te komen, met verzekering, dat hy aldaar beftendige tekenen van de achting, die hy verkregen hadt, zou ontfangen. De vader van den tegenwoordig regerenden hertog liet hem niet vertrekken, dan na dat hy hem alvorens de nadrukkelyke bevelen van dien ftaatsman, die hem te rug riep, hadt getoont. Wanneer hy in Vrankryk te rug gekomen was, deedt de koning hem de eer aan van verfcheide reizen een mondgefprek met hem te houden, en fchonk hem eene jaarlykfche wedde van 1500 Franfche livres. De ledige tydt, dien hy in Vrankryk over hadt, kon niet beter befteed worden dan tot het vervolg van de Oofterfche Boekzaal, waar van hy een begin gemaakt hadt in Italië. In het eerft fchreef hy de zelve in het Arabifch, en de Hr. Colbert hadt voorgenomen, dat dit werk in de Louvre zou gedrukt worden, en dat men tot dien einde de eige letteren zou gieten: doch na de doodt van dezen amptenaar van ftaat wierdt dit voornemen verandert, en Herbelot maakte zyn werk in het Franfch, om het zelve van meerder gebruik te doen zyn.

Al het gene in deze Boekzaal niet heeft kunnen begrepen worden, en door Herbelot te zamen gebragt is onder den tytel van *Anthologie*, behelft al het naauwkeurigfte, dat 'er te vinden is in de gefchiedenis der Turken, en in die van de Arabieren en van de Perfianen. Hy heeft ook een Turkfch, Perfiaanfch, Arabifch en Latynfch Woordenboek gemaakt, als mede de verfcheide naauwkeurige verhandelingen, die waardig zyn het licht te zien. Het was in aanmerking van zyne ongemene begaafdheden, dat de Hr. kancelier hem deedt verkrygen het ampt

van

van koninklyke hoogleeraar in de Syrische tale, open gevallen door de doodt van den Hre. Dauvergne. Herbelot was niet min ervaren in de Griekfche en Latynsche letterkunst, dan in de Oosterfche talen en historiën: hy was een man, die waarlyk eene algemene kennis bezat van allerlei letterkunde: en dat nog 't meest in hem te achten was, is, dat hy begaaft was met een verstandt, het welk alle zyne ervarenheit overtrof, van welke hy nooit een woordt repte, ten zy wanneer hy daar toe door zyne vrienden wierdt aangezet. Hy uitte nooit zyn gevoelen met verwaandheit, noch stelde nooit zyne gedachten voor die van anderen; hy hoorde met geduldt hunne redenering aan, en antwoordde hen met zachtheit. Zyne geleerdheit was verfelt van eene volmaakte deugdzaamheit, van eene bestendige Godsdienstigheit, van eene uiterste tederheit voor den armen, en van meer andere Christelyke deugden, die hy volstandig oeffende gedurende zyn gansche leven. Hy stierf den 8 December van den jare 1695, in den ouderdom van zeventig jaren, aan eene ziekte van tien of twaalf dagen, gedurende de welke hy eene volkome onderwerping aan de Goddelyke schikking liet blyken, en de laatste kerkrechten ontfing met eene stichtelyke Godsdienstigheit. *Journal des Savans de 1696, mois de Janvier, par le president Colin.*

HERBERGER (VALERIUS) wierdt geboren te Frauenstadt, in Silesië, den 21 April des jaars 1562. Zyn vader was Martinus genoemt, en een burger van de evengemelde stadt. Doordien hem zyn vader vroeg ontviel, en zyne moeder een schoenmaker tot haren tweeden man nam, wilde hem de zelve in zyn ambacht opbrengen; maar Martinus Arnoldus, predikant van Frauenstadt, die doopgetuige van Herberger was, belette zulks. Hy wierdt daar op van zyn moeders zuster, een slagers vrouw, opgevoed, die hy, tot vergeldinge, in haren ouderdom zes jaren onderhoudt heeft gegeven. In den jare 1582 begaf hy zich naar de hogeschole van Leipzich; wierdt in den jare 1584 baccalaureus, en in den jare 1590 predikant in zyne geboorteftadt. Hy wierdt in den jare 1615 tot superintendent te Lignitz beroepen; maar weigerde die waardigheit aan te nemen. Hy stierf aan eene beroerte den 18 May in den jare 1627, oud vyf en zeftig jaren en omtrent een maandt. Hy hadt een zoon, *Zacharias* genoemt, die in zyn plaats predikant wierdt. Hy heeft geschreven: *Magnalia Dei*; *Horoscopia passionis Domini*; *Geographia regionis vivorum*; *Liber vitæ*; *Gloria Lutheri*; *Rosetum Christianum*; *Florilegium ex Paradiso Psalmorum*; *Baculus & bajulus senectutis*; enz. *Freheri Theatrum. Witte Memor. Theol. Dec. II. Lauterbach in vita & fatis Val. Herbergeri.*

HERBERSDORF, een slot in het hertogdom Stiermarken, aan de rivier de Muhr, tusschen Grats en Rackelsburg, niet verre van de eerstgemelde plaats gelegen. Het is het stamhuis der heeren *van Herbersdorf*, die in den jare 1629 met *Adam* zyn uitgestorven.

HERBERSDORF, (ADAM, GRAAF VAN) generaal majoor van den keizer en van de Roomsche Ligue, en landshoofdman in het landt van Oostenryk boven den Ens. Zyn vader was Ottho, heer van Herbersdorf, zyne moeder Benigna van Lengheim, van welke hy in den jare 1585 wierdt geboren. In het vyftiende jaar zynde kwam hy in de Palts-Nieuwburgsche kweekschool te Lauingen, en naderhandt op de hogeschole te Straasburg. Hy kwam naderhandt in dienst van den Paltsgrave Philips Lodewyk van Nieuwburg, waar in hy drie jaren lang bleef, en als des zelfs zoon, de paltsgraaf Wolfgang Wilhelm, in den jare 1614 de regering aanvaardde, stelde hy hem aan tot geheime Raadt en stadhouder van Nieuwburg. In het jaar 1619 ging hy in keizerlyke diensten, en wurf in de Gulіksche landen een regiment van 10000 paarden, kwam ook in het zelve jaar met hertog Maximiliaan van Beyeren in het landt van Oostenryk boven den Ens, wanneer gemelde hertog het zelve onder de keizerlyke gehoorzaamheit bragt, en bleef na de gemaakte vrede als stadhouder te Lints. Dewyl dit landt van keizer Ferdinand den II aan dezen hertog wegens gedane krygskosten gegeven wierdt, bleef hy in Beyersche diensten als stadhouder, en behieldt zyn regiment by het leger van de Ligue, gelyk hy dan in den slag by Wimpfen in den jare 1622 en by andere voorvallen tegenwoordig is geweest. In den jare 1624 was hy keizerlyke reformatie-commissaris in het hertogdom van Oostenryk boven den Ens; maar vermits hy de Oostenrykfche onderdanen hard handelde, en de boeren wegens hunne religie veel overlast deedt, ontstondt in den jare 1626 een algemene oproer van de boeren, eerst onder 't kommando van een hoedemaker, Stephanus Fadinger, en daar na van een schoenmaker, Achatius Wellinger, tegen welke hy met eenig krygsvolk te velde trok, maar van hen wierdt geslagen, des hy naar Lints moest de vlucht nemen, en den boeren toeflaan, dat zy vele plaatsen wegnamen, ook met 80000 man de stadt Lints belegerden, en zyn persoon eischten. By deze belegering gaven hem de Oostenrykfche standen den raadt, dat hy zich zou wegmaken, maar kregen tot antwoordt, dat, als de boeren Lints zouden veroveren, hem zyne dienaren zouden dood schieten, en de standen buiten het slot Lints zouden ophangen. Hy behieldt dan, niettegenstaande de boeren veelmaals op de stadt aanvielen en stormden, de stadt Lints, tot dat zyn stiefzoon, de generaal graaf Godfried Henrik van Pappenheim, de stadt kwam ontzetten, wanneer de boeren by Gemund geheel verslagen en tot gehoorzaamheit gebragt wierden, invoegen zy den 30 April in den jare 1627 te Lints moesten afbede komen doen, na dat de voornaamste oproermakers onthalst waren. De boeren vonden zich by dezen opstandt meest bezwaart over de religie, zware belastingen en kwade krygsdiscipline. Hy was hier op generaal majoor van de kavallery by het leger van de Ligue, verkreeg van keizer Ferdinand den II den gravenstandt, met den tytel van geheime Raadt, en in den jare 1627 van den koning van Spanje de ridderorde van Calatrava; en toen de keizer Oostenryk boven den Ens weder in bezit nam, bleef hy in het zelve als landshoofdman. Wanneer in den jare 1628 zyn regiment in neder-Saxen wierdt afgedankt, ging hy aan het hof van den keurvorst Maximiliaan van Beyeren, alwaar hy vele achterstallen van zyne gagie eischte, waar over hy zodanig moeielyk wierdt, om dat hem van den keurvorst eene grote rekening daar tegen wierdt gemaakt, dat hy de teering kreeg, en op den 1 September in den jare 1629, met zyn biechtvader naar zyne heerlykheit op reize zynde, schielyk stierf. Hy was met Maria Salome, vryvrouw van Preysingen, weduwe van Veit, vryheer van Pappenheim, getrouwt.

HERBERSTEIN, een graaflyk geslacht in de keizerlyke erflanden, welkers stamslot, van den zelven naam, in Stiermarken legt. Het bezit in Karinthië het erffelyk kamer-en het erffelyk schenkersampt, en in Stiermarken het erf-maarschalksampt. *Anshelmus* was tegenwoordig in den jare 1165 by het tournoifpel te Zurich. *Ottho* de I, die in den jare 1300 leefde, was grootvader van Georg en Andreas, wiens nazaten zich in vele takken verdeelt hebben. *Georg* verwekte by eene van Mordax *Frederik*, wiens neef *Georg*, vryheer van Herberstein, keizerlyke geheime Raadt een landshoofdman in Stiermarken, onder andere zonen naliet: 1) *Bernhard*, hofmaarschalk van keizer Ferdinand den II, die de Stiermarksche linie voortplantte. Zyne zonen waren *Johan Georg*, overste; *Johan Ferdinand*, die in den jare 1673 als Jesuit en hoogleeraar in de kerkelyke rechten te Grats stierf, hebbende uitgegeven: *Conclusiones Juridicæ*; en *Johannes Maximiliaan*, eerste graaf van Herberstein en geheime Raadt van keizer Ferdinand den III, van wiens zonen *Johan Joseph*, ridder van de Duitsche orde, keizerlyke generaal veldmaarschalk en generaal der Croatische grenzen, in den jare 1686 de Malthezer vloot tegen de Turken kommandeerde. De overige schynen zonder mannelyke erven gestorven te zyn. 2) *Georg Andreas*, vader van *Johan Georg*, grave van Herberstein, die in den jare 1663 als bisschop van Regensburg stierf, en van *Johan Bernhard*, landshoofdman in de vorstendommen Breslau en Glogau. Hy bragt in het laatste verscheide goederen aan zich, ook voor zynen stam in Silesië, en is in den jare 1665 overleden. Van zyne zonen wierdt *Johan Bernhard* keizerlyke geheime Raadt en landshoofdman van Glogau, en stierf in den jare 1680; doch *Johan Frederik*, die in het jaar 1701 stierf, zette zich in het graafschap Glats neder, en verwekte: 1) *Johan Frederik Erdman*, keizerlyke kamerheer en landshoofdman van het graafschap Glats; 2) *Johan Leopold*, keizerlyke kamerheer en Silesische landshoofdman. Tot dezen stam behoort ook (en mogelyk is hy een broeder van de twee voorgaande) *Ferdinand Ernest*, graaf van Herberstein, koninklyke appellations-Raadt, die zich na 't begin van de XVIII eeuwe door zyne schriften beroemd maakte. Gemelde Andreas, broeder van Georg, wierdt vader van *Leonhard*, die by zyne doodt in den jare 1511 vier zonen heeft nagelaten: als: 1) *Sigismundus*, keizerlyke geheime Raadt, van wien hier na afzonderlyk zal gesproken worden; 2) *Wilhelm*, die de Mazische tak plantte, en de grootvader was van *Karel Eusebius*, wiens oudste zoon, *Adam Quintinius*, twee mannelyke erven, *Johan Antoni* en *Johan Franciscus*, naliet; en de jongste, *Ferdinand Ernest*, keizerlyke krygs-Raadt, en landshoofdman, die nog in den jare 1686 bloeide, verwekte *Karel*, graaf van Herberstein. 3) *Johannes*, die de Neubergsche zydelinie plantte, wiens zonen waren *Christoffel*, die in 't jaar 1541 tegen de Turken in Hungarië bleef, en *Caspar*, hofmaarschalk van den aartshertog Karel van Oostenryk; van wiens naneven *Johan Gothard*, graaf van Herberstein, als keizerlyke generaal majoor en landshoofdman in Stiermarken is gestorven. 4) *Georg*, heer van Falkenstein, die *Georg* den II en *Georg Sigismundus* op Guttenhagen verwekte. De eerste liet na *Leopold* en *Georgius Rupertus*. Leopold plantte den Pisterwaldschen tak voort, en was beroemd in den oorlog tegen de Turken. Zyn neef *Leopold Christoffel* stierf in den jare 1667 te Presburg in Hungarië, na dat hy wegens den Lutherschen Godsdienst van zyne goederen moest wyken. Een van des zelfs broeders zonen verwekte *Leopold* den III, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer, onderpresident van den hofkrygs-Raadt, veldmaarschalk, en hatschier hoofdman, die in den jare 1717 het stadvoogdschap van Waradyn kreeg, en *Karel Leopold*, grootbaljuw van de Malthezer orde in Duitschlandt. Georgius Rupertus plantte den Sirendorfschen tak en wierdt grootvader van *Ferdinand*, die in den jare 1680 keizerlyke Rykshof-Raadt is geweest. Zyne beide zonen, *Johan Ferdinand* en *Ferdinand Karel*, bloeiden nog na den aanvang van de XVIII eeuwe als keizerlyke generaal majoors. De voorgemelde Georg Sigismund, heer van Guttenhaag, stierf in den jare 1570, als overste. Zyne zonen waren: (1) *Sigismund Frederik*, keizerlyke geheime Raadt, kamerheer en landshoofdman in Stiermarken, die den Lenckowitzschen tak gesticht heeft. Des zelfs zonen waren *Christoffel Maurits*, keizerlyke hofmaarschalk; *Georg Sigismund*, keizerlyke opperstalmeester, en naderhandt provinciaal der Dominikanen; *Georg Frederik*, en *Ottho Henrik*, welke laatste hunnen stam hebben voortgeplant. De eerste was de grootvader van *Sigismund Christoffel*, die in den jare 1699 de bisschoppelyke waardigheit van Laybach bekleedde; en van dezen, namentlyk *Ottho Henrik*, is mogelyk *Johan Frederik Adolph* voortgekomen, die eerst keizerlyke kamerheer, maar in 't jaar 1716 abt van het H. Kruis in het Vesprinsche bis-

bisdom van Hungarië, en in den jare 1718 biſſchop te Moiriz-za, in Boſnië, als ook keizerlyke en koninklyke Raadt in Hungarië is geworden. (2) *Johan Frederik*, van wien de Wurmbergſche en Guttenhaagſche takken afkomen, die nog tegenwoordig bloeien. (3) *Jakob Franciſcus*, heer van Guttenhaag, die de Ooſtenrykſche zydelinie ſtichtte, die nog in den jare 1686 des zelfs neef *Franciſcus Jozeph*, keizerlyke kamerheer, onderhieldt. (4) *Wolfgang Wilhelm*, die den Wintauiſchen ſtam voortplantte. Zyne zonen waren: *Johan Wilhelm*, Hollandſche overſte; *Maximiliaan*, Venetiaanſche generaal, en *Gundakar*, keizerlyke overſte, welke laatſte vader wierdt van *Erneſt Gundakar*, keizerlyke luitenant generaal veldmaarſchalk, kommandant van Segedin, en hof-krygs-Raadt, als mede van *Matthias Gundakar*, koninklyke Poolſche en keur-Saziſche geheime Raadt en opperhofrechter te Leipzich. (5) *Georg Chriſtoffel*, de ſtichter van de Weldhauſiſche linie, welke des zelfs neef *Erneſt Frederik*, keizerlyke geheime Raadt, kamerheer en hofkanceher, door verſcheide zonen voortplantte, van welke *Johan Erneſt* in den jare 1700 keizerlyke extraordinair envojee in Polen is geweeſt. *Bucel. Stemmat. P.* II. *Spener in hiſt. inſign. Memoires.*

HERBERSTEIN, (SIGISMUND, VRYHEER VAN) was uit het bovengemelde geſlacht in den jare 1486, te Vippach, in Stiermarken, geboren, zynde een zoon van Leonhard van Herberſtein. In den jare 1502, oud 16 jaren, kreeg hy den eertytel van baccalaureus in de philoſophie te Wenen. Naderhandt tradt hy in 't jaar 1506 in keizerlyke dienſten, en gedroeg zich in Hungarië dapper tegen de Turken, alwaar hy in het kort, namentlyk in den jare 1509, overſte van de Stiermarkſche kavallery gemaakt wierdt, naderhandt van den keizer ridder geſlagen, en tot beloning van zyne dapperheit, in zeker voorval getoont, met een goude keten omhangen, en met de plaats van hof-Raadt bekleed wierdt. Hier op liet hy zich in gewigtige gezantſchappen gebruiken. Het eerſte bekleedde hy aan het Deenſche hof in den jare 1516, om den koning Chriſtiaan den II van zyne liefde tot de beruchte Columbula af te trekken. Na zyne wederkomſt wierdt hy tegen de Zwitſers gezonden, die tegen den adel waren opgeſtaan. Naderhandt bekleedde hy een gezantſchap in Polen en Muskovië, om tuſſchen beide de kronen een ſtilſtandt van wapenen te weeg te brengen. Na dat hy ook hier op met goed ſucces aan den koning van Hungarië was gezonden, droegen hem de ſtanden van Stiermarken in den jare 1519 op om by den gemelden keizer Karel den V hunne gelukwenſching af te leggen, waar op hy in den jare 1520 de plaats van kamer-en kamergerechts-Raadt verkreeg. In den jare 1526 (naar zommigen 1523) wierdt hy voor de twede maal naar Muskovië gezonden, om den met de Polen gemaakten ſtilſtandt te vernieuwen, waar op hy den tytel van keizerlyke geheime Raadt en in den jare 1532 van preſident van de Ooſtenrykſche kamer kreeg. In den jare 1541 wierdt hy afgezonden aan den Turkſchen keizer, die omtrent Offen zyn leger hadt. In het volgende jaar gaf hem de Roomſch koning Ferdinand de I een openbrief, uit hoofde van welken hy verzekert wierdt, terwyl hy over de zwakheit van zyn gehoor, geheugenis en gezicht klaagde, dat men hem voortaan van bezendingen, en andere verre reizen, als mede van veldtochten, zou verſchonen, doch wierdt aan hem in het volgende jaar opgedragen de Ooſtenrykſche princes Elizabeth, als des zelfs opperhofmeeſter, by den koning Sigismundus in Polen te brengen, en den zelven den beloofden bruidſchat naderhandt over te leveren. In den jare 1553 bragt hy insgelyks aan den gemelden koning zyne twede gemalin Catharina, weduwe van hertog Franciſcus van Mantua. Naderhandt begaf hy zich tot ruſt, en ſchreef *Commentarius de rebus Muſcoviticis*, in folio. Ook heeft hy zyn eigen leven en den oorſpronk van zyn geſlacht in het Latyn en in het Hoogduitſch omtrent het jaar 1560 uitgegeven, zynde naderhandt by den voorgemelden *Commentarius* gevoegt. Toen hy zyn eerſte gezantſchap naar Muskovië hadt afgelegt, beſchuldigden hem de Polen, dat hy den Czaar allereeeſt den koninklyken tytel hadt gegeven, om hem te eerder tegen hunnen koning Sigismund op te hitſen; doch hy gaf daar op aan den hoogleeraar te Freyburg, Henricus Loritus Glareanus, een geſchrift uit, waar in hy deze beſchuldiging van zich afweerde, en de oprechtigheit van het huis van Ooſtenryk in de traktaten en handelingen met de Polen klaarlyk aantoonde, en daar benevens bewees, dat de Ruſſen wel duidelyk dezen tytel van hem hadden geëiſcht, maar dat hy den zelven altydt hadt geweigert aan den Czaar te geven. Hy bragt den vryheerlyken tytel op zyn geſlacht, maar heeft het zelve met zyne gemalinne Helena Graswein niet voortgeplant. Eindelyk is hy in den 1566 in den ouderdom van 80 jaren overleden, hebbende vier Roomſche keizeren, Maximiliaan den I, Karel den V, Ferdinand den I, en Maximiliaan den II, als der zelver ſtaatsminiſter gedient. *Latius de Migratione gentium l.* VI.

HERBERT, de I van dien naam, heer van Peronne en van St. Quentin, was de zoon van Pipin den II, kleinzoon van Bernard, koning van Italië, die de zoon was van Pipin, zoon van Karel den Groten. Deze Herbert wierdt gedood in den jare 902 door het volk van Boudewyn den II, gezegt de Kaalhoofdige, graaf van Vlaanderen, uit enkelden haat, om dat hy zelf zyn broeder Roelof, graaf van Kameryk, hadt gedood. Hy liet twee dochters na, en *Herbert* den II, graaf van Vermandois, die te St. Quentin koning Karel den Eenvoudigen verriedt: want hebbende hem onder voorwendſel van vriendſchap by zich ontboden, hieldt hy hem gevangen, en liet hem naar Peronne brengen. Zommige hiſtorieſchryvers zeggen, dat Lodewyk van Overzee dit verraadt gewroken heeft. Echter is het zeker, dat deze laatſte Herbert is geſtorven in het jaar 943, roepende overluid, terwyl hy op zyn uiterſte lag: *Wy waren twaalf in getal, die koning Karel verrieden.* Hy liet na van Hildebrand, de welke de hedendaagſche Franſche geſlachtrekenaars zeggen de dochter te zyn van Robert den I, hertog van Vrankryk, de navolgende kinderen, namentlyk: *Albert* den I, die hem is opgevolgt; HERBERT, graaf van Trojes en van Meaux; *Robert*, van welken elders geſproken wordt, *Eudo*, verheven tot graaf van 't Viennois door Hugo, koning van Italië; *Alix*, gemalin van Arnout den I, grave van Vlaandere, en *Lutgardis*, twede huisvrouw van Willem den I, hertog van Normandië, en naderhandt van Thibaud den I, grave van Blois en van Chartres. Herbert wierdt graaf van Trojes en van Meaux na de doodt van zyn broeder. Hy trouwde met de koninginne Ogine, of Ogive, weduwe van Karel den Eenvoudigen, en moeder van Lodewyk van Overzee, en verwekte by haar *Stephanus*, die zonder nazaten geſtorven is in het jaar 1019; en *Agnes*, twede huisvrouw van Karel van Vrankryk, hertog van Lotharingen. Herbert ſtierf in een hogen ouderdom op den acht en twintigſten December van het jaar 993. Zyn ligchaam wierdt ter aarde beſtelt in de kerk van de abdy van Lagny, de welke hy hadt laten herbouwen. Albert de I, van welken geſproken is, liet na HERBERT den III, die met verſcheide ryke giften de kerken van Vermandois en van St. Quentin begunſtigde. Hy ſtierf in het jaar 1015, en hadt by zyne gemalinne Irmengardis *Albert* den II, zonder nazaten geſtorven, en *Ottho*, die by zyne huisvrouwe Pavia naliet HERBERT den IV. Deze laatſte was in het jaar 1059 tegenwoordig by de zalving van Philips den I, koning van Vranryk. Hy trouwde met Alix, gravinne van Creſpi en van Valois, en verwekte by haar eene eenige dochter, insgelyks *Alix* genaamt, huisvrouw van Hugo, gezegt de Grote, zoon van Henrik den I, koning van Vrankryk, en hoofdt van de twede zydelinie der graven van Vermandois. *Flodoard in Chron. Faucher. Claud. Hemeré Antiquit. de S. Quentin.*

HERBERT (EDUARD) was afkomſtig van Richard Herbert, tweden zoon van Richard Herbert van Colebroke, of Colebroek, en ſtudeerde eerſt in de hogeſchole van Oxford, waar na hy zyne ridderlyke oeffeningen leerde, begaf zich eenigen tydt op reis, en wierdt op zyne te rug komſt ridder van het Badt geſlagen op den dag van de kroning van Jacobus den I, koning van Engelandt. In het vervolg wierdt hy tot lidt van den krygsraadt van dezen vorſt aangenomen. Hy wierdt in gezantſchap afgevaardigt aan het hof van Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, om de zaak der Hervormden, die in verſcheide plaatſen belegert waren, tot hun voordeel te bemiddelen. Hy bleef vyf jaren lang in dit gezantſchap, waar na hy tot baron van Caſtle-Ilandt, in Ierlandt, verheven wierdt, alwaar hy aanmerkelyke landgoederen in bezit hadt. De getrouwheit, die hy bewees aan Karel den I, zo in den Raadt, als in den oorlog, baande hem den weg tot de waardigheit van baron van Engelandt, met den tytel van *Lord Herbert van Cherbourg.* Dit geſchiedde in het jaar 1630. Deze heer was een goed letterkundige, een bekwaam ſtaatsbedienaar, en ter zelver tydt een goed oorlogsman. Hy gaf verſcheide werken in het licht, als *Tractat. de veritate*; het leven en de geſchiedenis van de regering van *Henrik* den VIII. *De cauſis errorum*; *De Religione Gentilium*; *De expeditione in Rheam inſulam.* Hy ſtierf den 20 Auguſty in het jaar 1648, nalatende twee zonen en eene dochter. *Moreri in 't Engelſch.*

HERBERT, (GEORGE) een vermaard Engelſch dichter, was de jongſte broeder van het adelyke geſlacht van *Herbert van Montgomery*, en wierdt geboren in het jaar 1597. Hy was zeer levendig van geeſt, gemakkelyk in de geſelſchappen, welſprekende, en zeer ervaren in de vrye kunſten. Hy verkreeg door zyne goede begaafdheden zulk een groten naam te Cambridge, alwaar hy een gedeelte van zyne jeugdt doorbragt, dat hy verkoren wierdt om de plaats van redenaar van de hogeſchole te bekleden. Eindelyk ontfing hy de gewyde orde, waar toe hy angemoedigt wierdt door Karel den I, die zyne bekwaamheit kende, en wierdt tot paſtoor van Bemmerton, naby Salisbury, aangeſtelt, alwaar hy alle zyne ſtudiën wendde naar den kant van ernſtige voorwerpen, en die den Godsdienſt betroffen. Het was op deze plaats, daar hy die uitmuntende gedichten maakte, die voor tytel voeren: *Le Temple & le miniſtre de la campagne.* Hy ſtierf in het jaar 1635, *Moreri in 't Engelſch.*

HERBERT, (THOMAS) een Engelſchman, heeft een berecht van eene reize naar Perſië en Ooſt-Indië, die hy deedt in de jaren 1626 en 1627, beſchreven. Deze reisbeſchryving is in het Franſch overgezet door *Wicquefort.*

HERBERT, of HERIBERT *van Bosham*, een Engelſch Karmeliter monnik, was tegenwoordig by het voorval, wanneer *Thomas Becquet*, aartsbiſſchop van Kantelberg, vermoord wierdt. Doch hy was zo voorzichtig, dat hy geen den minſten tegenſtandt boodt, uit vreze van op de zelve wyze, als deze kerkvoogdt, gehandelt te worden. Hy deedt eene reis naar Italië, alwaar paus Alexander de III hem aartsbiſſchop van Benevento wydde. Hy wierdt in het jaar 1178 tot het kardinaalſchap verheven. Deze monnik heeft de Geſchiedenis van de doodt van *Becquet* beſchreven. *Moreri in 't Engelſch.*

HERBERT, (WILLEM) graaf van Pembroke, geboren in den jare 1507. Koning Henrik de VIII maakte hem zynen kamerheer, Eduard de VI gaf hem den tytel van graaf van Pembroke, hebbende te voren maar den tytel van Mylord

Caerdif gevoert, nevens de orde van den kouſſebandt, de waardigheit van opperſtalmeeſter, die van voorzitter in het prinsdom van Walles, en het bevel over zyne legers met de Lords Ruſſel en Gray. De konigin Maria zondt hem als veldheer tegen den oproerigen Wiat, en over zee tegen Vrankryk. Voorts was hy twee malen ſtadvoogdt van Calais, en groot-of opperhofmeeſter van het huis van de koninginne Elizabeth. Kort voor zyne doodt wierdt hy verdacht gehouden het huwelyk van den hertog van Nordfolk met de Schotſche koninginne Maria te hebben willen bevorderen, wierdt ook deswegen in verzekering genomen, en gerechtelyk ondervraagt, maar kort daar na weder ontſlagen. Hy ſtierf in den jare 1570, en wierdt zeer prachtig in de Paulus-kerk te Londen begraven. Het is ſeldzaam, dat Herbert, een man van zo grote verdienſten, en die zo aanzienlyke ampten bekleedde, niet kon ſchryven, het welk hy voor de rechters, voor welke hy wegens de zake van Nordfolk te recht wierdt geſtelt, zelf beleedt. Hy was de eerſte maal getrouwt met Anna Parr, welker zuſter Catharina de zesde gemalin van koning Henrik den VIII was geweeſt, en na hare doodt, voor de twede maal, met eene dochter van den grave van Shrewsbury. By de eerſte vrouwe verwekte hy eene dochter, die met den Lord Talbot trouwde, en twee zonen. De oudſte van de zelve was *Henrik*, graaf van Pembroke, ridder van den kouſſebandt, en voorzitter in den Raadt van de grenzen van het prinsdom van Walles. Hy overleedt in den jare 1601, en hadt by zyne gemalinne, eene dochter van den ridder Henrik Sidney, en vermaard zo wel wegens hare geleerdheit, als uitmuntende deugden, twee zonen, namentlyk: *Wilhelm*, van wien het volgende artykel handelt, en *Philips*, die in den jare 1605 graaf van Montgommeri, en in den jare 1630, na de doodt van zyn oudſten broeder, ook graaf van Pembroke wierdt. *Cambden Britan. fol.* 634, 642. *De Larrey Geſchiedenis van Engel.* II en III *Deel.*

HERBERT, (Willem) graaf van Pembroke, zoon van Henrik, en kleinzoon van Willem, graaf van Pembroke, van welke in het voorgaande artykel is geſproken. Hy wierdt geboren in den jare 1580, en volgde, als zynde de oudſte zoon van zyn vader, den zelven in het graafſchap van Pembroke op; en zyn jonger broeder *Philips* wierdt naderhandt door koning Jacobus den I tot grave van Montgommeri verheven. Hy ontfing den gezant van Vrankryk, den maarſchalk van Lavardin, in den jare 1610 in des konings name, en wierdt in den jare 1611 een lidt van des konings Raadt. In het zelve jaar bevorderde hy het oprechten der nieuwe volkplantingen in Virginië; weshalven het nieuw-ontdekte eilandt Bermudas in acht deelen verdeelt, en naar zynen name en dien van andere voortzetters van deze onderneminge, *Pembroke, Northampton, Paget, Cavendish, Harrington, Smith, Manſoel* en *Santes* genoemt wierdt. Des konings gunſteling, Robert Carr, graaf van Sommerſet, maakte hem in den jare 1614 by den koning verdacht; maar toen deze kort daar na zelf in ongunſt geraakte, deedt Herbert nevens anderen mede zyn beſt om hem geheel te doen vallen, het welk in den jare 1615 gebeurde. Hy wierdt in den jare 1616, na de doodt van Thomas Eggerton, kancelier van de hogeſchole van Oxford, en bevlytigde zich om der zelver inzettingen in een goede order te brengen, het welk eenigen voor hem te vergeefſch ondernomen hadden. Hy maakte daar toe een goed begin, en zyn opvolger, Willem Laud, aartsbiſſchop van Kantelberg, voltooide zulks in den jare 1636. Hy vereerde ook aan de boekery van die hogeſchole de bibliotheek van Baroccius. In den jare 1618 redde hy het koninklyke paleis in een zwaren brandt, en was in grote gunſt by Jacobus den I en zynen zone en opvolger Karel den I, bekledende by hen de waardigheit van opperkamerheer. Hy wierdt in den jare 1630 ridder van den kouſſebandt gemaakt, en hem het opzicht over de tin-bergwerken in Devonshire en Cornwall opgedragen. Hy overleedt den 10 April des jaars 1630. Zyne gemalin was de dochter van Gilbert Talbot, grave van Shrewsbury, by welke hy gene kinderen verwekte, waarom zyn broeder *Philips* hem in de waardigheit van graaf van Pembroke opvolgde, de welke op des zelfs nazaten is overgegaan: want *Thomas Herbert* wierdt in den jare 1683 graaf van Pembroke, (na dat des zelfs ouder broederen, *Willem* de V en *Philips* de III, zonder oir overleden waren. Deze Thomas wierdt naderhandt geheimzegelbewaarder van koning Willem den III, voorzitter in den geheimen Raadt, en in den jare 1697 eerſte gevolmachtigde (*plenipotentiaris*) van Engelandt op de vredehandeling te Ryswyk. Hy wierdt ook in den jare 1702 tot grootadmiraal van Engelandt verheven: maar na de doodt van den gemelden koning namen de zaken een ganſch anderen keer, wordende Thomas Herbert als onderkoning naar Ierlandt gezonden, tot dat prins Georg van Denemarken in den jare 1708 kwam te ſterven, wanneer hy wederom tot grootadmiraal wierdt aangeſtelt, en in den zelven jare met de weduwe van den in den jare 1707 op zee geſneuvelden admiraal Showel trouwde. *Imhof Hiſt. gen. M. Britann.*

HERBORN, eene kleine ſtadt, met een ſlot, in de Wetterau, aan de rivier de Dille, vier mylen van Marburg gelegen. Men houdt daar voor, dat de naam van eene herberg, daar een bron by lag, aan de landſtraat, oorſpronkelyk is. De kweekſchool aldaar wordt van de huizen Naſſau-Dillenburg, Diets en Siegen onderhouden en beſtiert. *Topogr. Haſſiæ p.* 50.

HERBRAND, (Michiel) monnik van de orde der Karmeliten, leefde in het jaar 1410. Hy maakte verſcheide werken, als: *Sermones de tempore & ſanctis*; *Collationes ſynodales*; enz. *Allegre in Parad. Carmel. Lucius in Bibl. Carm. Valerius Andreas Bibl. Belg.*

HERCINIA. Zie HERCYNIA.

HERCK, in het Latyn *Archa*, eene ſtadt, nevens een ſlot, in het ſticht van Luik, aan de Brabandſche grenzen, op de helft van den weg tuſſchen Maaſtricht en Loven. Hier is ook eene rivier van den zelven naam, die voorby het ſlot loopt. *Guicciardin.*

HERCOLE, een klein eilandt van de Toskaanſche zee, is naby den ſtaat delli Preſidi gelegen, van welken het afhankelyk is, omtrent twee mylen van het vlek van *Porto Hercole*, ten Ooſten. *Maty Diction.*

HERCULES. De oudheit maakt gewag van verſcheide helden, die dezen naam gevoert hebben, en vermaard zyn geweeſt door den roem van hunne dapperheit. Diodorus *lib.* IV noemt 'er drie; Cicero telt 'er zes op, te weten een ouden Hercules, zoon van Jupiter en van Lyſyto, die men zegt dat met Apollo geſtreden heeft om den drieſtal machtig te worden; den Egyptiſchen Hercules, uit den Nylſtroom geboren, die men meent de uitvinder van de Phrygiſche letteren te wezen: de derde was een van de inwoners van den berg Ida, die het geheim van het yzer te ſmeden hebben uitgevonden; de vierde, de Tyriër, was de zoon van Jupiter en van Aſteria, de zuſter van Latona; de vyfde was de Indiaanſche, dien men *Belus* noemt, en de zesde was de Griekſche Hercules, zoon van Jupiter en Alkmena. Varro vergroot hun getal tot drie en veertig.

Herodotus houdt voor den oudſten Hercules dien van Egypten, en zegt, dat hy een van de twaalf voornaamſte goden is geweeſt, de welke eerſt in Egypten geheerſcht hebben. Diodorus verhaalt, dat hy een gedeelte van de wereldt ten onder bragt, en een kolom in Afrika oprechtte. De Pheniciſche of de Tyriſche Hercules is niet min oud, naar het zeggen van Sanchoniaton, die hem plaatſt in het geſlachtboek der goden van Phenicië. Hy zegt, dat hy de zoon is van Demaronte, en noemt hem *Melcarthus*, een naam, die beduidt, *koning van de ſtadt*, in de Griekſche en Pheniciſche talen. De godsdienſt van dezen Hercules was zeer plegtig en zeer oud in Phenicië. Van Salomons tyden af hadt Hyram, koning van Tyrus, tempels voor hem laten bouwen, volgens het getuigenis van Menander van Epheze, aangehaalt door Jozephus. Herodotus verzekert ook, dat, wanneer de ſtadt Tyrus gebouwt wierdt, men een tempel ſtichtte, die aan Hercules toegewyd was. Sedert dien tydt zyn 'er twee gebouwt, een ter plaatſe, daar oud-Tyrus geſtaan heeft, en de andere binnen de nieuwe ſtadt, gebouwt op het eilandt. Een onbekend ſchryver, wiens getuigenis door Suidas aangehaalt wordt, zegt, dat de Tyriſche Hercules geleeft heeft ten tyde van Minos, en dat hy de kunſt van purper te verwen heeft uitgevonden; hebbende een hondt gezien, wiens tanden, na dat hy zeker viſch gegeten hadt, met purperverw ſchenen geſchildert te zyn. Hy maakte dit geheim bekend aan den koning van Phenicië, die de eerſte een purper kleedt gedragen heeft. Men beweert ook, dat deze Hercules eene volkplanting naar Cadix overbragt, van waar hy den koning Geryon en zyne twee broeders verdreef; het welk door eenige andere ſchryvers aan den Egyptiſchen Hercules toegeſchreven wordt. Hy is ook de gene, die geëert wierdt binnen Terteſſus, in Spanje, eene ſtadt, die insgelyks door die van Tyrus gebouwt was.

De derde is de Hercules van Creta, ook genaamt *Kelmis* en *Daumanus.* Hy was een van het getal der Ideïſche Dactylen, of Cureten, en wierdt voor een berucht toveraar en vermaard kapitein gehouden. Hy is de gene, aan welken Diodorus Siculus de inſtelling der Olympiſche ſpelen toeſchryft, hoewel de zelve kunnen opgerecht zyn, geweeſt door een anderen Hercules, doch onderſchieden van den beruchten Hercules der Grieken.

Wat den Indiſchen Hercules belangt, het is zeer waarſchynlyk, dat deze de Egyptiſche Hercules is, van welken Herodotus gewaag maakt, en die, door zyne zegeryke wapenen in Indië overwinnaar zynde gebleven, dezen naam gekregen heeft. Die van Erythrea, of de Arabieren, bewoonders van de kuſten der Rode zee, hadden hunnen byzonderen Hercules, onderſcheiden van de voorgaande; doch van hem wordt niets zonderlings gemeld.

Daar is een Roomſche Hercules geweeſt, dien men ook *Sangus*, *Sancus*, *Sanctus* en *Fidius* noemde. Varro *lib.* IV *de legib.* ſpreekt daar van in dezer voegen: *Men geloofde, dat Fidius den naam van* Sanctus *hadt naar de ſpraak der Sabinen, en dien van* Hercules *van de Griekſche taal.* Feſtus zegt, *dat, wanneer iemandt zich op reis wilde begeven, men voor Hercules, of voor Sancus, die de zelve godt is, eene offerhande deedt.* Men heeft ook van een Duitſchen of Celtiſchen Hercules geſproken, gelyk Elias Schedius zegt *pag.* 476 in zyn boek van de Duitſche goden. Zy zeggen, dat 'er onder hen een Hercules is geweeſt; en wanneer zy ten oorlog trekken, ſpreken zy van hem in hunne liedties, als van den uitmuntendſten onder alle de roemruchtige en dappere krygshelden. Aventinus in het eerſte van zyne Jaarboeken verhaalt, dat deze Hoogduitſche Hercules een leeuw in zyn wapenſchildt voerde, en dat hy de laatſte van de koningen van Duitſchlandt is geweeſt, waar van Beroſus gewaag maakt, en de eerſte aanlegger van den ſtaat der Bojers. Daar is nog een Gauliſche Hercules geweeſt, die door de Gaulen afgemaalt wierdt met een gryzen baardt, kaal van hoofdt, met een gerimpelt voorhoofdt, en geelachtig van aangezicht, dien zy voor den godt der welſprekendheit hielden.

Onder alle deze helden, die den naam van Hercules voerden,

den, is die *van Thebe*, of *de Thebaansche Hercules* de roemruchtigste geweest, om dat de Grieken alle de heldhaftige daden van de anderen aan hem alleen toegeschreven, en hun meeste werk hebben gemaakt van zynen roem op te vercieren, volgens de dichtkundige neiging van hunnen landaardt. Om deze reden zal men hier alleenlyk van hem spreken, en zyne voornaamste daden aanhalen. Hy wierdt gehouden, als gezegt is, voor den zone van Jupiter en van Alkmena. In het artykel van ALKMENA en dat van AMPHITRIO is verhaalt op wat wyze deze vrouw door den godt Jupiter is bedrogen geweest; en hierom acht men onnut zo wel die zaken, als andere, die elders gevonden worden, te herhalen. Deze Hercules was begaaft met seldzame krachten, zo in den strydt van den krygsgodt Mars, als in dien van Venus. Sommige schryvers durven zeggen, dat hy binnen den tydt van zeven dagen de vyftig dochters van Thestius den maagddom ontroofde. Anderen beweeren, dat hy niet langer dan eenen nacht daar toe besteed heeft, en voegen daar by, dat hy haar alle van een zoon bezwangerde; en, dat meer is, zy zeggen, dat 'er twee onder alle waren, namentlyk de oudste en de jongste, waar van ieder twee zonen voortbragt. Naar het zeggen van anderen wilde de jongste dochter het verlies van haar maagddom nooit toestemmen. Hercules, om haar daar over te straffen, veroordeelde haar om de zelve voor altydt te behouden, en begeerde, dat zy hem voor priesteresse zou dienen. Om deze reden wierdt de tempel van Hercules te Thespis bedient door eene priesteresse, die tot hare doodt toe maagdt moest blyven. Pausanias kan niet wel aannemen, dat Hercules zich zelf door zulk eene gramschap zou hebben laten vervoeren tegen de dochter van zyn boezemvriendt; zo dat deze schryver de straf, die Hercules haar hadt opgelegt, als eene zeer harde boete moet aangemerkt hebben. Het geen hy verhaalt van de vriendschap van Thestius voor Hercules komt wel overeen met het gene men leest in Diodorus Siculus, te weten, dat Thestius, de vader van deze vyftig dochters, wenschende, dat zyne dochters nakomelingen voortbragten, van welke Hercules vader was, hem op een prachtig gastmaal nodigde, en hem koninklyk onthalde, waar na hy hem zyne vyftig dochters, de eene na de andere, toezondt. Vigenerus heeft niet onvermakelyk gezegt, dat deze de zwaarste strydt en de moeielykste zaak is geweest, die Hercules ooit by zyn leven heeft uitgevoert. Echter hebben de ouden deze heldendaadt op den lyst van zyne twaalf voornaamste uitvoeringen niet gestelt. Men heeft aangemerkt, dat Hercules, dewyl hy nu in het eene, dan in het andere geweest des werelds oorloogde, en een groot liefhebber van het vrouwvolk was, zyne minnaressen in verscheide provinciën verspreid hadt, ten einde hy 'er eenige overal tot zyn dienst mogt hebben. Lactantius heeft geen ongelyk gehad van den spot met de heidenen te dryven, die onder het getal der goden een man geplaatst hadden, die de gansche wereldt rond zulke verfoeielyke tekenen van onkuischheit hadt nagelaten. Arnobius heeft insgelyks op eene zeer vermakelyke wyze de heidenen over dat stuk bespot, dat Jupiter negen nachten nodig hadt om Alkmena te bezwangeren, daar Hercules niet meer dan eenen nacht besteedde om vyftig dochters met kindt te maken. Men moet aanmerken, naar het zeggen van Statius, dat Thestius verbaast stondt over de ongemene krachten van Hercules. Deze dichter drukt zich aldus uit:

Qualemque vagæ post crimina noctis
Thestius obstupuit toties socer.

Dat is te zeggen: " Thestius verwonderde zich ten hoogsten, dat „ hy na zo veelvuldige luststplegingen van dien lossen nacht zo „ dikwils schoonvader wierdt ". Hercules was ook een groot eeter, van welke hoedanigheit, als mede van die van een groot drinker, waar in hy niet min uitmuntte, men eenige zonderlinge omstandigheden zal aanhalen. Hy droeg zyn roem, dat hy meer dan andere menschen kon eeten, en was grotelyks vergramt, wanneer hy iemandt ontmoette, die hem daar in evenaarde. Hy betwistte den prys met zekeren Lepreus, dien hy niet behaalde: want hebbende ieder een os geslagt, at Hercules den zynen geheel op, en dat op eene maaltydt, doch zyn medestryder was niet min vaardig en ook niet min gescherpt op zyn slagtoffer. Lepreus zou wyzelyk gedaan hebben, indien hy 't daar by hadt gelaten: doch hy hadt de vermetelheit van den sterken Hercules tot een ander slag van gevecht, ja zelfs tot een tweestrydt uit te dagen, waar in hy het leven liet. Men zal van dit voorval hier na wat breder spreken, en hier eene andere geschiedenis laten invloeien. Hercules met zyne huisvrouw, en met den jongen Hyllus, zyn zoon, op reize zynde, en bemerkende, dat de kleine jonge groten honger hadt, kwam by een akkerman om van hem eenige levensmiddelen te verzoeken: doch na een vriendelyk verzoek geen eeten krygende, maakte hy een van de jokossen van den ploeg los, en offerde den zelven aan de goden, waar na hy het hele beest opat. Deze gierhonger bleef hem by tot in den hemel: hierom is het, dat Callimachus Diana aanmoedigde om voortaan gene hazen, maar wilde zwynen en stieren te vangen, om dat Hercules de hoedanigheit van een groot vraat, die hy onder de menschen hadt gehad, onder de goden nog niet hadt verloren. Athenæus haalt eenige vaarzen van Epicharmus aan, de welke de gulzigheit van dezen heldt wonderwel uitdrukken. Deze vaarzen zyn aldus uit het Griekseh in het Latyn overgezet:

Primum quidem, cum si comedentem videris, perieris:
Fremunt intus fauces: strepunt buccæ:
Molares dentes sonant: caninus stridet:
Sibilat naribus: aurem utramque movet.

Dat is te zeggen: " Voor eerst zoudt gy van enkele schrik „ sterven, indien gy hem zaagt eeten: zyn opgespalkte keel- „ gat haakt naar een groten brok; zyn holle buik rammelt; „ zyne tanden, gescherpt als molenstenen, geven geluidt; hy „ raast van honger; hy blaast door zyne neusgaten, en schudt „ beide zyne ooren ". Hy haalt nog eenige andere schryvers aan om zyn voorwerp goed te maken, het welk daar in bestaat, dat Hercules een zeer groot eeter was, en laat niet na de geschiedenis van zynen strydt met Lepreus te melden. Zie hier wat hy daar van zegt. Lepreus daagde Hercules tot een tweegevecht van gulzigheit uit, waar in hy overwonnen wierdt. Zenodotus verhaalt, dat Hercules, na dat hy de stallen van Augias ten eenemaal gezuivert hadt, Lepreus, den kleinzoon van Neptunus, in yzere boeien gekluistert hieldt, dien hy zyne vryheit wedergaf, na dat hy den arbeidt van zyne heldendaden hadt doorgestaan, wanneer hy drie geschillen met hem hadt. Zy speelden onder hen beide in de klosbaan; zy beproefden, wie van hen twee best water kon pompen, en wie 't eerst een ganschen os zou opeeten. Doch Hercules behaalde in alles de overhandt. Eindelyk Lepreus, dronken geworden zynde, daagde Hercules op nieuw uit, doch wierdt gedood. Hercules was insgelyks een groot drinker. Om daar van overtuigt te wezen zy het genoeg de onmatige grootte van zyn drinkbeker aan te merken. Men hadt twee sterke mannen nodig om den zelven op te tillen; doch wat hem betreft, hy stelde niet meer dan eene handt te werk, wanneer hy dien opvatte om uit te drinken. *Statius Theb. lib.* VI *vs.* 531 geeft de beschryving daar van in deze vaarzen:

Huic pretium palmæ gemini cratera ferebant,
Herculeum juvenes illum Tyrinthius olim
Ferre manu sola, spumantemque ore supino
Vertere seu monstri victor, seu marte solebat.

Dat is te zeggen: " Twee jongelingen droegen voor hem als „ tot vergelding van zyne overwinning den drinkbeker van „ Hercules. De Tyrinthische heldt plagt den zelven met eene „ handt te dragen, en schuimende van sterken wyn in eenen „ teug uit te drinken, wanneer hy eenig wangedrocht hadt „ ondergebragt, of zegepralende uit het slagveldt wederkeer- „ de ". Hy liet zyne onmatige gulzigheit blyken by zekere gelegenheit, die aanleiding gaf tot eene heel zonderlinge plegtigheit, dat is, dat men lelyke scheldwoorden tegen hem uitbraakte, terwyl de Lindianen voor hem offerden. Men heeft hier boven verhaalt, dat Hercules een os, dien hy een akkerman ontweldigt hadt, op een maal opat; doch hier dient bygevoegt, dat de boer, terwyl de andere bezig was met eeten, niet deedt dan schelden, en den vraat duizendmaal verwenschen, waar in Hercules een zonderling vermaak schepte, in dier voegen, dat onze heldt, wanneer men een altaar voor hem hadt opgerecht, begeerde, dat deze boer zyn priester zou wezen, en hy belastte hem de zelve vloekwenschingen te herhalen ieder reis, als hy voor hem zou offeren: ***want***, zeide hy, ***ik heb nooit met zulk een smaak gegeten.*** Men vindt eenige schryvers, de welke, aanmerkende zyne grote genegenheit tot den wyn en tot de vrouwen, geloochent hebben, dat hy alle die heerlyke daden, die men hem toeschryft, uitgevoert heeft. Men verhaalt eene zeer seldzame zaak wegens de ongeregelde graagte, met welke hy at: want men beweert, dat hy zyne ooren kon bewegen, welk wonderstuk voor een van de seldzaamste mag gehouden worden. Petrus Messias verhaalt in het vier en twintigste hoofdstuk van zyn eerste Deel, dat Augustinus spreekt van zeker man, die niet alleenlyk zyne ooren naar zyn wil kon roeren, maar ook zyne haairen, zonder eenige beweging te maken, noch met de handen, noch met het hoofdt. De zelve kerkvader verhaalt in het vier en twintigste hoofdstuk van het XIV boek van de *Stadt Gods*, dat 'er menschen zyn, die hunne ooren kunnen roeren, of een alleen, of beide te gelyk: het zelve getuigt Vesalius. Deze grote ontleder verzekert, dat hy te Padua twee menschen heeft gezien, die hunne ooren beweegden. Du Laurent houdt staande, dat hy eenige lieden gezien heeft, die hunne ooren roerden. Valverd heeft de zelve zaak gezien van een Spanjaardt, dien hy te Rome ontmoette. Procopius vergelykt Justinianus by een ezel, niet alleen ter oorzake van de domheit van zyn geest en zyne beestachtigheit, maar ook uit aanmerking van zyne beweegzame ooren, om welke roering hy op 't volle toneel den naam kreeg van γαύδανε (*Gaudane*), dat is te zeggen woordt voor woordt, *meester ezel*, door die van de groene of prasynsche streng, waar van hy een vyandt was. Het is genoegzaam te geloven, dat men zich vergist, wanneer men voorgeeft, dat hy met deze eigenschap in een van zyne vermaardste afbeeldsels wilde afgemaalt zyn. Het is onwaar bevonden, dat de knods van Hercules te Rome in een kapel bewaart wordt, en dat de zelve de honden en de vliegen daar buiten houdt. Het komt nog min met de waarheit overeen, dat hy kolommen opgerecht heeft op de kaap Finis Terre, en een spiegel van eene seldzame kracht daar by geplaatst. Zommigen zeggen, dat hy niet langer dan vyftig jaren heeft geleeft, en dat hy zich zelf in dien ouderdom liet verbranden, om dat hy de kracht niet meer hadt van zyn boog te spannen. Hy was

het laatste kindt; het welk door Jupiter by eenig sterveling verwekt wierdt. Men verhaalt, dat hy drie dagen lang in den buik van een walvisch is geweest, en dat hy frisch en gezond daar uit geraakte zonder iets anders dan zyne haairen te hebben verloren. Na zyne doodt nam Juno hem aan voor haren zone: doch daar wordt gezegt, dat hy de eer weigerde van in het getal van de twaalf grote goden geplaatst te worden. Deze godin, die hem gedurende zyn gansche leven zo geweldig vervolgt hadt, vondt zich ten eenemaal geneigt om hem na zyne doodt te beminnen. Dit bekrachtigen deze vaarzen van Horatius *Epist.* I, *lib.* II:

Diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore subegit,
Comperit invidiam supremo fine domari.

Dat is te zeggen: " Die kloeke heldt, die den fellen draak heeft „ verslagen, en zo vele bekende wangedrochten door een ge„ vaarlyken en noodwendigen arbeidt ten onder gebragt, „ heeft genoegzaam bevonden, dat de haat door het afsterven „ gedempt wordt ". Zie hier wat Diodorus Siculus des aangaande verhaalt. Na dat Hercules onder de goden geplaatst was, wierdt hy van Juno tot haren zone aangenomen, den welken zy sedert als eene goedhertige moeder beminde. De plegtigheit van deze aanneming wierdt aldus verrecht. Juno ging te bedde leggen, en om een oprechte kinderkraam na te boetzen, plaatste zy Hercules in zulker voegen, dat hy onder hare rokken ter aarde viel. De barbaren onderhielden deze plegtigheit nog in hunne aannemingen ten tyde van Diodorus Siculus. Hercules wierdt naderhandt gepaart met Hebe, doch hy weigerde de eer, die Jupiter hem wilde aandoen met hem onder het getal van de twaalf hoogste goden te brengen, en hy rechtvaardigde zyne weigering door deze reden, dat 'er geen openstaande plaats in hun collegie zynde, hy daar niet behoorde in te treden, en dat hy onredelyk zou wezen met eenige andere godheit door zyne aankomst uit zyne plaats te stoten. Juno hadt van over langen tydt zich als eene moeder begonnen aan te stellen ten opzichte van Hercules; doch zulks was geschied, zonder dat zy zelf wist wie hy was. De zaak bestaat hier in. Alkmena, bevreest zynde voor de kwade gevolgen van den nayver van deze godinne, dorst nooit bekennen, dat zy de oprechte moeder van Hercules was, en liet hem, zo dra hy geboren was, in een vlak veldt brengen. Minerva en Juno kwamen wel haast daar voorby, en dewyl Minerva dit kindt met oogen van verwondering stondt te bekyken, raadde zy Juno aan, dat zy hem de borst wilde geven, het welk Juno aanstonts deedt, doch het kindt prangde haar de tepel van de borst zo sterk met den mondt toe, dat zy eene onverdragelyke smert gevoelde, en het kindt liet leggen. Minerva nam het op, en bragt het by Alkmena, als by eene minnemoer, aan de welke zy het toebetrouwde. Men zou hier uit stof kunnen halen om eene aardige zinspeling en gelykstelling tusschen Mozes en Hercules te maken. Men moet hier nog iets te zeggen van den Gaulischen Hercules.

Zeker hedendaagsch schryver heeft de Grieken nagespoort met hen te wederleggen: hy heeft op dezen Hercules overgebragt byna alle de vrome daden van de anderen, en niet anders overgelaten voor dien van de Grieken dan eenige zedelyke overwinningen; hier door worden verstaan niet dan zegepralingen over zyne eigene driften. Naar zyn zeggen bouwde de Gaulische Hercules in Gaulenlandt de stadt Alise; hy wierdt aangedaan door Albion, koning van Groot-Britannië, en door Bergiona, beide zonen van Neptunus. Hy overwon hen in Provence door den onderstandt, dien zyn vader Jupiter hem toebragt, de welke ziende, dat het krygsvolk van zyn zoon gebrek aan pylen hadt, eene hagelbui van stenen op de vyanden nederstortte, waar onder zy alle vermorselt wierden. Hy is de eerste van de Gaulen geweest, die over het Alpische gebergte in Italië kwam. Hy maakte Umbrië bewoonbaar, hebbende van des zelfs stilstaande wateren de rivier Arno gevormt. Hy bragt Gaulische volkplantingen over aan de overzyde van de Pyreneën, ter plaatse daar Gerion, koning van Spanje, overwonnen was. Hy stierf gedurende dezen krygstocht in Spanje, en wierdt aldaar verheerlykt door de oprechting van een prachtigen tempel, dien de Tyriërs aan hem toewydden binnen de stadt Gades, alwaar zyn gebeente nog berustte ten tyde van Pomponius Mela, die de man is, die ons zulks verzekert. Zyne heele opschik was een pylkoker op den rug, een knods in de regter, en een boog in de linker handt, hebbende het gelaat van een kaalhoofdigen, gerimpelden en uitgemergelden gryzaardt, doch eerwaardig en achtbaar, die rondom zich eene grote menigte volks nasleepte, zynde aan malkander gebonden met kleine goude en zilvere kettingies, welker einden aan zyne tong uitkwamen; en onaangezien deze kettingies heel dun en ligt om te breken waren, was 'er echter geen van de gevangenen, die eenige moeite deedt om zich los te maken, doch alle in 't tegendeel lieten genoegzaam uit hun gelaat blyken, dat zy zelf heel misnoegt zouden geweest zyn van zulk eene zachte en aangename slavery verlost te wezen, zynde overwonnen veel min door de kracht der wapenen van den Gaulischen Hercules, dan door zyne zielvoerende welsprekendheit. Deze is de beschryving, die Lucianus van hem heeft nagelaten: doch de zelve komt zeer weinig overeen met het gene Menage ergens heeft gelezen, te weten, dat de oude Gaulen grote eerbiedt hadden voor Hercules, om dat hy een groot en sterk man was, en dat zy hebbende laten blyken, wanneer zy tot het Christendom overgingen, dat eene van hunne grootste zwarigheden zou wezen zyn beeldtenis niet meer te zien, men hen vertrooste met die verzekering, dat de Christenen een Heilige hadden, die wegens grootte en sterkte zes karels als Hercules waardig was. Zie *Suite du Menagiana pag.* 289 van de Hollandsche druk.

De Hr. Audigier past, zo hy best kan, op zyne grondstelling toe zeker verhaal van Diodorus Siculus, het welk aldus luidt. Eene dochter van een koning der Celten, barsch en hovaardig zo op hare ongemene ligchaamsgestalte, als op hare schoonheit van wezen, verachtte alle de genen, die haar ten huwelyk verzochten; doch zo dra zy Hercules gezien hadt, voelde zy zich door zulk een vurigen brandt van liefde tot hem ingenomen, dat zy niet kon rusten, zonder alvorens met toestemming van haren vader eenige vleeschelyke gemeenschap met hem gepleegt te hebben. Hare lust wierdt voldaan, en Hercules bevruchtte haar met een zoon, die den naam van *Galates* kreeg. Deze historieschryver meldt den naam van deze dochter niet; doch andere beweeren, dat zy *Galaté* genoemt wierdt. Dit verhaal wordt op een heel andere wyze in de Erotische Geschiedenissen van *Parthenius* voorgestelt. Men leest in de zelve, dat Hercules, medebrengende van Erythië de ossen van Gerion, zyne reis door Gaulenlandt voortzette, en kwam by Bretannus, den vader van Celtine, de welke zo geweldig op dezen heldt verliefde, dat zy, hem de ossen van Gerion ontrooft hebbende, een vast besluit genomen hadt van hem de zelve nooit weder te geven, dan onder voorwaarde, dat hy haar zou beslapen. Hercules, vindende zich aangezet eensdeels door de hope van zyne ossen weder te krygen, anderendeels verrukt door den glansch van de schone Celtine, voldeedt hare begeerte, en liet haar moeder van een frisschen zoon, die *Celtus* genaamt wierdt, en die zyn naam aan de landaardt van de Celten geleent heeft. Herodotus verhaalt, dat Hercules in Scythië zynde, en op zyn leeuwenhuidt rustende, in slaap raakte. Wakker geworden zynde vondt hy zyn vee niet meer ter plaatse, daar hy het gelaten hadt. Hy zocht zyne ossen overal; en in het landschap van Hylea gekomen zynde, ging hy in een hol, daar hy eene dochter vondt, de welke niet verder de gedaante van een mensch hadt, dan van het hoofdt tot aan haar middellyf; met het overige verbeeldde zy een slang. Hercules, haar aanziende, vroeg of zy zyn vee niet vernomen hadt; waar op dit wanschepsel hem tot antwoordt gaf: *Ja, ik heb uwe ossen in myne macht; doch weest verzekert, dat ik u de zelve nooit zal wedergeven, ten zy gy my beslaapt.* Onze heldt, willende gaarne tot dien prys zyn vee wederom hebben, gaf haar genoegen: doch zo dra het spel geëindigt was, stelde deze dochter de bestemde overlevering van het vee zo lang uit, als het haar immers mogelyk was: want hare drift zette haar geweldig aan om de zaak nogmaals met Hercules te hervatten. Eindelyk niet langer machtig zynde een man, die gaarne met zyn vee wilde vertrekken, by zich op te houden, sprak zy hem aan met deze woorden: *Ik heb de ossen voor u bewaart; en gy hebt my daar voor beloont, want gy hebt my met drie zonen bevrucht.* Audigier beweert, dat de Celtische Jupiter, de oudste van alle de Jupiters, de vader is van dezen Gaulischen Hercules, en dat alle de grote godheden van Griekenlandt eerst in Gaulenlandt zyn bekend geweest.

Een van de vermaardste redenaars van Athene merkt aan, dat de schryvers hun werk maakten van de ongehoorde krygstochten en de kloekmoedigheit van Hercules te verheffen, zonder dat zy eenig gewag maakten van zyne andere hoedanigheden, de welke hen nochtans eene zeer wydlopige stof zouden kunnen verschaft hebben om hunne schriften te vergroten. Hy zegt, dat dit gedeelte van de heldendaden van Hercules, het welk zy ten eenemaal verwaarloost hebben, een uitnemend redenaar zou vereischen, en dat, indien hy de verhandeling van des zelfs geschiedenissen ten tyde van zyne jeugdt onderhanden hadt genomen, hy zou hebben aangetoont, dat deze heldt vry meer in voorzichtigheit en in wysheit, dan in sterkte van ligchaam, alle andere menschen hadt te boven gegaan. De zwakheit van myn hogen ouderdom, voegt hy daar by, laat my niet toe van dien kant de opmaking van zyn lofreden aan te vangen: ik gevoele my veel te zwak om een voorwerp van zulk eene aangelegenheit, en zo overvloedig in stoffe, ten einde te brengen. Dit is getrokken uit Isocrates *Orat. ad Philippum pag. m.* 152. De aanmerking van dezen redenaar kan ons in gedachten brengen de slechte verkiezing en den bedorven smaak van 's menschen geest. De voorzichtigheit van Hercules, zyne philosophie, zyne gerechtigheit waren hoedanigheden, de welke onvergelykelyk meer te achten waren dan de sterkte van zyne armen: echter hebben de redenaars en de dichters hem niet geprezen dan wegens de kloeke daden, die de kracht van zyn ligchaam hem hadt doen uitvoeren, en gingen de volmaaktheden van zyne ziele stilzwygende voorby. Men kan bevestigen het gene die grote redenaar gezegt heeft wegens de geleerdheit van dezen heldt: want men weet, dat de oudheit zeer naauwe overeenkomingen tusschen de zanggodinnen en Hercules erkent heeft. Het was om deze reden, dat hy den bynaam voerde van *Musagetes*, dat is te zeggen, de medgesel en de aanleider van de Muzen, en dat men deze negen bergzusters onder zyne bescherming stelde in den tempel, dien Fulvius Nobilior voor haar liet oprechten, na dat hy de Etoliërs overwonnen hadt in het jaar van Rome 565. Hy was in dien tydt burgermeester. De voornaamste van hunne steden was Ambracia genaamt, de welke hy bemachtigde, en hebbende in deze stadt gevonden de beeldtenissen van de negen zanggodinnen, bragt hy de zelve

over

over binnen Rome, en wydde haar eene plaats toe in den tempel, dien hy ter eere van Hercules liet bouwen, ftellende haar onder de befcherming van dezen godt. Het is wel te denken, dat deze omftandigheden zouden onbekend gebleven zyn, indien zeker redenaar, die vyf of zes eeuwen na dien tydt heeft geleeft, daar van geen gewag hadt gemaakt. Deze redenaar fpreekt zeer wel, wanneer hy zegt, dat de grote oorlogshelden en de zanggodinnen elkander op hun beurt van doen hebben: want het is het werk van de eerften voor de ruft en de veiligheit van de zanggodinn te zorgen, en die te behouden; en van den anderen kant is het eigen aan de bergzufters de kloeke daden der helden door hare gedichten en gezangen te vereeuwigen. Men zou volgens het denkbeeldt van den gemelden redenaar heel wel aan onzen Hercules kunnen toepaffen het geen 'er gezegt is, dat alle de genen, die eenige roemwaardige daden uitvoeren, waar door zy verdienen door de dichters opgeheven te werden, de dichtkunde beminnen:

Carmen amat quisquis carmine digna gerit.

Dat is te zeggen: " Die gene heeft liefhebbery voor de dichtkunde, die iets uitvoert, het welk de dichtkunde waardig is ". Men dient aan te merken, dat Statius onderftelt, dat hy in de zangkunft wel bedreven was, wanneer hy zegt *Silv.* I *lib.* III. *vs.* 50:

Dic age, Calliope, focius tibi grande fonabit,
Alcides, tenjoque mo.os imitabitur arcu.

Dat is te zeggen: " Zing helder op, Calliope, Hercules zal u verfellende iets groots opgalmen, en uwe zangmaten met een gefpannen boog nafpelen ". Anderen merken aan, dat hy in de fterrekunde ervaren is geweeft. Gabriël Naudeus houdt zulks voor eene gewiffe zake; hoewel hy zich met een weinig onkundigheit daar van bedient in zyne *Coups d'Eftat chap.* II, *pag. m.* 89, alwaar hy fpreekt van eenige perfonen, die met flimme ftreken en met bedrog omgegaan hebben om tot de eer van de vergoding te geraken. Het geen Hercules deedt, zegt hy, was veel verftandiger: want zynde grondig in de fterrekykery ervaren (dit getuigen genoegzaam de verdichtfels van zyn leven, die melden, dat hy den hemel met Atlas op zyne fchouderen heeft gedragen) verkoos hy de ftipte uur en tydt van de verfchyning van eene grote ftaartfter, om zich op de brandende houtmyt te werpen, op welke hy zyn leven wilde eindigen, met inzicht, dat dit nieuw vuur van den hemel zou als getuige wezen, en dat hy van zich zou doen geloven het gene de Romeinen in vervolg van tydt van hunne keizers willen inboezemen, wegens het middel van den arendt, die uit volle vlammen kwam opfchieten, als of hy de ziel van den overleden tuffchen de armen van Jupiter zou gaan brengen. Men moet aanmerken, dat de tempel, dien Fulvius Nobilior voor Hercules hadt laten opbouwen, gelyk te voren gezegt is, byna ten eenemaal verwoeft was ten tyde van Auguftus: doch Lucius Martius Philippus, met welken de moeder van Auguftus betrouwt was, liet den zelven hertimmeren, en maakte een portaal daar by. Het gedicht, het welk Pofidonius gebruikte om zekere plaats van de treurfpelen van Æfchylus te befchimpen, was niet rechtmatig; Strabo, die dezen fchryver daar over heeft berifpt, heeft de rechte misgiffing daar van niet gekend. Dit betreft zekere regenbui van ftenen, die tot voordeel van Hercules nederviel terwyl hy met de Liguriërs handgemeen was. *Cicero de Natura Deorum lib.* III, *pag. m.* 623. *Tacitus Annal. lib.* II, *cap.* 60. *Athenæus lib.* XIII, *pag.* 556. *Paufanias. Vigenerus. Lactantius. Statius Silv.* I. *lib.* III. *Ælian. Var. Hiftor. Voffius. Diodorus Siculus. Audigier origine des François & de leur empire. Pomponius Mela. Herodotus. Strabo. Bayle Dict. Crit.*

HERCULES. (DE KOLOMMEN VAN) Dezen naam geven de oude aardryksbefchryvers aan de twee bergen *Calpe* en *Abyla*, welke de vermaarde zeeëngte van Gibraltar, of Cadix, maken, de eene gelegen op de kuft van Europa, in Andalufië, een landfchap van Spanje, en de andere op de kuft van Afrika, in het landt van Tanger, in Barbarië. Deze twee bergen zyn, volgens het gevoelen van de meeften, aldus genaamt, om dat zy, wegens hunne hoogte en fteilheit, de genen, die uit den groten Oceaan in de Middelandfche zee komen, van verre als twee hoge kolommen voorkomen; of om dat Hercules, tot deze plaats toe gekomen zynde, en menende, dat 'er geen meer landt ten Weften was, daar, als men zegt, twee grote kolommen plaatfte, met dit opfchrift: *Non ultra*, dat is te zeggen: *Niet verder.* Wanneer nu America onder de regering van Ferdinand en Izabelle, koning en koninginne van Spanje, wierdt begonnen ontdekt te worden, nam Karel de V, hun opvolger in het ryk van Caftilië en Arragon, het tegendeel van dit opfchrift tot zyne zinfpreuk, namentlyk: *Plus ultra*, dat is: *Nog verder*, willende daar mede te kennen geven, of dat hy nog verder dan Hercules kon doordringen, of dat hy zyne overwinningen niet meende te bepalen. Daar zyn 'er, die menen, dat deze kolommen grote hopen van ftenen zyn geweeft, welke Hercules uit de rivier heeft laten halen, en die vervolgens, door langheit van jaren, op malkander vaft zyn geworden en aangegroeit, dat men ze dus verre zien kan. De Spanjaarden geloven, dat deze kolommen op den Weftelyken oever van het eilandt Cadix ftaan, digt by de ftadt Cadix, om dat men daar twee torens ziet, door de inwoners genoemt *de kolommen van Hercules.* De Fabel voegt daar by, dat Hercules in dit landt Geryon om het leven heeft gebragt, en zyne offen geftolen. *Strabo. Plinius.* enz.

HERCULES, de I van dien naam, hertog van Ferrara, was de zoon van Nicolaus den III. Hy volgde zynen broeder Borfo op in het jaar 1471, was generaal van de Venetianen en van de Florentynen, en ftierf in het jaar 1505, nalatende vier zonen en drie dochters by Eleonora van Arragon, dochter van Ferdinand, koning van Napels.

HERCULES de II, zoon van Alphonfus den I, was generaal van de kerkelyke krygsmacht, en luitenant van die van koning Henrik den II tegen Philips den II, koning van Spanje. Dit was in het jaar 1557, en hy ftierf in den jare 1559. Hy trouwde met Renata, dochter van koning Lodewyk den XII, in het jaar 1528, en zy ftierf te Montargis in het jaar 1575. *Jan Baptift Giraldi. Leander Alberti Defcript. Ital. Gafpar Sardi.*

HERCULES, de zoon van Hubert, markgraaf van Ponzon, was biffchop van Aofta en raadsheer van Karel den III, hertog van Savoje. Hy was in grote achting in het begin van de XVI eeuwe. De hertog Karel zondt hem naar Rome, om van zynent wegen de kerkvergadering van Lateran by te wonen, de welke paus Julius de II hadt beroepen in het jaar 1512 tegen die van Piza. Hy ftierf in het jaar 1515. *Ughel T.* IV. *Ital. facra. Francifcus Auguftinus Hift. Chron. Epifc. Pedemon.*

HERCULIUS, landvoogdt van Illyrië onder Theodofius den Jongen in den jare 408. *Jac. Gothofredi Profopograph. cod. Theodofiani.*

HERCYNIA, HERCINIA, HERCINIUM, voor dezen een groot bofch, of woudt, het welk van Zwitferlandt af, door Duitfchlandt, tot in Caffuben, of, volgens anderen, tot in Polen, Pruiffen en Muskovië zich uitftrekte, en waar in zich allerhande groot wildt, voornamentlyk offen, elandsdieren, buffels, enz. onthielden. Men houdt daar voor, dat het zynen naam heeft gekregen van het Griekfche woordt Ἕρκος, het welk een heining betekent, vermits Duitfchlandt als door een bofch daar van omringt was. De overblyffels daar van zegt men zyn het Zwarte woudt, tuffchen den Donauw en de Bregenzer zee, het Anfpachfche en Neurenbergfche woudt, tuffchen de rivier de Tauber en het Neurenbergfche gebiedt, het Steiger-woudt, by Bamberg en Wurtzburg, het Oden-woudt, tuffchen Frankfort en Heidelberg, de Speffard, tuffchen Frankfort en de abdy Fulda, het Wefter-woudt, het welk aan opper-Heffen en de Wetterau paalt, de Harts, in het Brunswykfche, het Thuringer-woudt in Thuringen, en het Boheemfche woudt, het welk het koninkryk van Bohemen omringt. *Cluver. Germ. antiq. p.* 708. *feq.*

HERDESIANUS, (CHRISTOFFEL) een vermaard rechtsgeleerde van zyne eeuwe, wierdt geboren te Neurenberg in den jare 1523, en kreeg, nog jong zynde, eene kanunnikdy in zyne geboorteftadt; maar hy leide de zelve kort daar na weder neder, en omhelfde de hervorming van Luther. Zyne ftudiën voltrok hy in Vrankryk onder Francifcus Duarenus, die hem zeer pryft, en bragt het daar in zo verre, dat hy twee moeielyke rechtsgedingen, het eene voor het Parlement van Parys, en het andere voor het koninklyke gerechtshof te Bruffel met lof won. Hy diende vervolgens de ftadt Neurenberg in diergelyke zaken met raadt en daadt, en overleedt den 23 December van den jare 1585. Men heeft van hem, behalven eenige Raadgevingen (*Confilia*), vele Godgeleerde fchriften, als: *Confenfus orthodoxus de controverfia Cœnæ*, en andere, door hem merendeels onder de verdichte namen van *Chriftiaan Hefiander*, *Hermannus Pacificus*, *Ambrofius Wolffius*, *Germanus Baier*, en *Eufebius Altkircher* uitgegeven. *Vita Herdefiani per Erafmum Rudingerum, in Monum. pietat. & liter. pag.* 61.

HERDONIUS, of ARDONIUS. Zie APPIUS HERDONIUS.

HEREDIA, bekend onder naam van PETRUS MICHIEL DE HEREDIA, geneesheer van Philips den IV, koning van Spanje, was een geruimen tydt hoogleeraar te Alkala geweeft. Hy ftierf in het jaar 1659, of 1660. Zyne werken zyn gedrukt te Lion in het jaar 1665 in vier delen in folio.

HEREDIA, (ALOYSIUS) van Palermo, uit een adelyk geflacht gefproten, maar geenzins een Spanjaardt, als zommigen zeggen, was zeer ervaren in de dichtkunde en befchaafde wetenfchappen, waar door hy zo in Sicilië, als in Italië veel roem behaalde. Te Rome en in andere Italiaanfche fteden was zyne grote geleerdheit bekend, en hy onderhieldt aldaar kennis met de voornaamfte mannen. Hy was meeft de Platonifche philofophie toegedaan. Zynde Doctor in beide de rechten wierdt hy in verfcheide bezendingen gebruikt. Eindelyk gaf hy in zyne geboorteftadt den geeft in den jare 1604 nalatende de volgende fchriften, als: *Apologia nella quale fi defendono Teocrito, e i Dorefi Poeti, e Ciciliani dalle accufe di Battifta Guarino, e per incidenza fi mette indifputa il fuo Paftor fidò; Intermedii della Trappolaria, comedia recitata con fuperbo apparato nelle feliciffime nozze di Mufforenzo Lanza, e D. Elifabetta Barrefi conti di Muffomeli*; en in 't Spaanfch: *Canzon primera de Bartholome Martinez de Quintana al Ill. Senor. D. Geronimo de Guzman Succeffor de la Cafa Olivares, con annotaciones de D. Luis de Heredia; Lafiringa Idillio; Infidi lumi madrigali a 5 voci di diverfi authori Siciliani.* enz. *Biblioth. Sicula.*

HEREDIA, (FERDINAND, of FERNANDEZ VAN) twee en dertigfte grootmeefter van de ridderorde van St. Jan van Jeruzalem, wiens fetel in dien tydt te Rhodus was, volgde Robert van Juliak op in het jaar 1376. Hy was een geboren Span-

Spanjaardt, en wanneer hy verkozen wierdt, was hy kastelein van Empofta, en grootprioor van Castilië, van Catalonië, en van St. Gilles, in Provence. Alvorens hy zich in de ridderorde hadt begeven was hy getrouwt geweest, en hadt kinderen in het leven: doch zich weduwenaar bevindende, nam hy het kleedt van deze ridderorde aan, het welk de grootmeester van Ville-Neuve hem gaf, met eene kommandery. Dewyl de ridderorde in dien tydt met gene grote vyanden in oorlog was, ging hy het H. Graf en de andere heilige plaatsen van Jeruzalem bezichtigen, en na verloop van eenige jaren verkreeg hy de baluage van Caspe, het kasteleinschap van Empofta, en wierdt tot de waardigheit van grootprioor van Catalonië verheven door de gunst, waar in hy by den paus was. Paus Innocentius de VI begiftigde hem met het algemeen landvoogdschap van de stadt en 't graafschap van Avignon; en terwyl hy daar het gebiedt voerde, liet hy deze stadt met een sterken muur en met verscheide goede verschansingen voorzien. Hy wierdt naderhandt grootprioor van St. Gillis, en verkreeg daar by, na verloop van eenige jaren, het grootprioorschap van Castilië. Paus Gregorius de XI vaardigde hem als gezant af naar de hoven van Karel den V, koning van Vrankryk, en van Eduard den III, koning van Engelandt, welker legers op het punt stonden om handgemeen te worden, met een voornemen van hun geschil in der minne by te leggen, en gaf hem verlof om zich te wapenen tegen den gene van de twee koningen, die de vrede zou weigeren. De grootmeester van Heredia, ziende de zwarigheden en hinderpalen, die de koning van Engelandt in den weg bragt, hieldt zich aan de zyde der Franschen; en na den veldslag, wanneer koning Karel de Wyze genoodzaakt was te wyken, zynde zyn paardt heel zwaar gewond, sprong Heredia uit de zadel, en boodt hem zyn paardt aan, waar na hy achter uit deinsde, zwaar gekwetst zynde met het voetvolk, het welk hy weder byeen bragt. Weinige dagen daar na zondt hy een trompetter naar de legerplaats van de Engelschen, om de genen uit te dagen, die hem schande nasspraken, om dat hy voor eene party hadt gestreden, onaangezien hy middelaar tusschen hen beide was. Doch de koning Eduard wederhieldt de genen, die het tweegevecht wilden aanvaarden, wel wetende, dat Heredia een schriftelyke volmacht hadt om de wapenen tegen den gene op te vatten, die het verdrag zou weigeren, of verhinderen, en nam de bemiddeling van Heredia aan, die beide de koningen dus ver bragt, dat zy het voor eerst wegens eene wapenschorssing van een jaar eens wierden. Heredia op reis zynde naar Rhodus, om bezit te gaan nemen van zyne waardigheit van grootmeester, ontmoette onderweeg de vloot der Venetianen, wiens admiraal hem met veel nadruk verzocht, dat hy zyne zeemacht by die van Venetië wilde voegen, en deedt hem het opperbevel over het gansche leger aannemen. Hy gaf voort uitmuntende blyken van zyne dapperheit door het beleg van Patras in Morea, in welke plaats eene sterke krygsbezetting van Turken lag. Eerstelyk bestormde hy het kasteel, binnen het welke zich de gouverneur van de stadt onthieldt, en hebbende het zelve met ladders beklommen, en daar binnen geraakt zynde, vocht hy lyf om lyf in een tweestrydt met den gouverneur, dien hy op de plaats doodde. Het is om deze reden, dat men hem gemeenlyk uitschildert hebbende een Turksch hoofdt in de linker handt, en dragende een kasteel op zyne schouderen. Hy maakte zich naderhandt meester van de stadt in het jaar 1378. Daar na ging hy langs de zeekusten van Morea kruissen om de plaatsen te bezichtigen, met voornemen van Corinthe te belegeren: doch zynde met een gering getal van zyn krygsvolk aan landt gegaan, wierdt hy door een hoop Turken, die verschuilt lagen, en hem omringden, krygsgevangen gemaakt. Om zyne vryheit weder te krygen was men verplicht de stadt Patras en meer andere plaatsen van Morea, die de ridderorde aldaar in bezit hadt, weder te geven; en dewyl de grootmeester zyne toestemming tot zulk een zwaar losgeldt niet wilde geven, bleef hy drie jaren lang in slaverny in Albanië, en kwam niet eer dan in het jaar 1381 weder te Rhodus. In het jaar daar aan volgende deedt hy eene reis naar Vrankryk, om met Clemens den VII, tegenpaus te Avignon, te spreken wegens een uitdrukkelyk bevel, het welk hy verzocht voor alle de kommandeurs en grootprioors tot betaling van de rechten der ridderorde, en tot nakoming van des zelfs instellingen. Door deze eerbewyzing, die hy voor dezen tegenpaus liet blyken, haalde hy de verstoordheit van paus Urbanus den VI op zyn hals, die hem afzette, en in zyne plaats tot grootmeester liet verkiezen *Richard Caraccioli*, grootprioor van Capua: doch de ridders te Rhodus wilden nooit een ander grootmeester erkennen dan Heredia, die stierf in het jaar 1396. Zyn lighchaam wierdt naar het klooster van Caspe, in Spanje, het welk hy gesticht hadt, overgevoert, en aldaar ter aarde bestelt. Hy hadt insgelyks eene kollegiale kerk gesticht te Rubielo, de welke bedient wierdt door twaalf kanunniken, hebbende ieder van hen een vast jaarlyksch inkomen van drie honderd ryksdaalders, zynde de waardigheden met zes honderd voorzien, waar van het beschermheerschap toekomt aan het stamhuis van Heredia. Het konvent verkoos in zyne plaats Philibert van Naillak. *Bosio Hist. ord. S. Johannis Hierosolym. Naberat Privileges de l'ordre.*

HEREDINA, eene Afrikaansche martelaresse, die de doodt onderging te Carthago in het jaar 304. *Acta Saturnini &c. apud Ruinartum.*

HEREFORD, in 't Latyn *Herefordia*, de hoofdstadt van de Engelsche provincie Herefordshire, en een bisschoppelyke zitplaats, behorende onder Kantelberg. Zy legt zeer vermakelyk tusschen schoon wei-en vruchtbaar bouwlandt, aan den oever van de rivier de Wye, en is omtrent honderd mylen ten Westen van Londen gelegen. Deze stadt is van de puinhopen van *Ariconium*, eene ten tyde der Romeinen vermaarde plaats, opgebouwt, hebbende dit Ariconium gelegen daar thans Kenchester legt, omtrent drie mylen ten Westen van Hereford, zynde door de begravenis van *Ethelbert*, koning der Oost-Angeln, zeer vermaard geworden, de welke te Sutton, vier mylen ten Noorden van Hereford, door zyne schoonmoeder, de koninginne van Mercië, verradelyk verslagen, naderhandt tot een heilig verklaart, en uit zyn graf te Marden in deze stadt overgebragt wierdt, daar Milfrid, een edelman van dit graafschap, tot zyner eere de Domkerk heeft laten bouwen, welke Griffith, prins van Zuid-Walles, in den tegen Eduard den Belyder verwekten opstandt heeft in de assche gelegt. De Domkerk, die 'er tegenwoordig staat, wierdt door den bisschop Reinelmus in het begin van de XII eeuwe begonnen; maar alzo hy de zelve niet kon voltooien, wierdt het door zynen opvolger gedaan. Omtrent den zelven tydt wierdt de plaats met muren omringt, welke, nevens twaalf torens, altydt wel onderhouden worden. Het rechtsgebiedt van den bisschop strekt zich uit over Hereford en een gedeelte van Shropshire, bevattende in 't geheel honderd en dertien karspelen. Twee jaren na de verovering van Engelandt door de Normannen wierdt deze stadt tot een graafschap, en naderhandt tot een hertogdom gemaakt. In den beginne van de XVIII eeuwe voerde Eduard Devereux den tytel van graaf van Hereford, stammende door de *Bourchiers* af van de *Bohuns*, graven van Essex. *Beda Hist. Angl. lib.* IV. *cap.* 5. *Malmesbur. lib.* IV. *Cambden Descript. Angl. Beeverell Delices de la Grande Bretagne.*

HEREFORDSHIRE, in 't Latyn *Herefordiensis comitatus*, een graafschap van Engelandt, het welk voor dezen, eer het aan de kroon kwam, aan Walles behoorde. Het grenst ten Noorden aan Worcester en Shropshire, ten Zuiden aan Monmouthshire, ten Oosten aan Glocestershire, en ten Westen aan Radnor-en Breknokshire, in Walles. Het strekt zich uit in de lengte, van het Noorden tot het Zuiden, op vyf en dertig, en in de breedte, van het Oosten tot het Westen, op twintig mylen. Het gansche landt wordt in elf Hundreds, of honderden, verdeelt, waar in 176 karspelen en 8 marktsteden leggen, welker inwoonders door de Romeinen *Siluren* wierden genoemt. Ten tyde van de Heptarchie was dit landschap een gedeelte van het koninkryk Mercië, en tegenwoordig maakt het, nevens een gedeelte van Shropshire, het kerkgebiedt van Hereford uit. De lucht is hier gematigt en gezond, en de grondt zeer vruchtbaar, doordien hy van vele schone rivieren, inzonderheit van de Wye, besproeit wordt: ook blykt uit het lange leven der inwoonders, dat de lucht in deze landstreek zeer gezond is, voornamentlyk uit de geschiedenis van Hoskins, die, wanneer hy koning Jacobus den I ter maaltydt onthaalde, tien oude lieden voor hem liet dansen, die zamen duizend jaren uitmaakten. De wolle, die hier valt, en inzonderheit die, welke men *Lemsterore* noemt, is de fynste van gansch Engelandt, en komt zeer naby de Apulische, in het Zuider gedeelte van Italië, indien zy de zelve niet overtreft. Onder andere visschen vindt men inzondeeheit in de rivier de Wye eene grote menigte zalm, en wel het gehele jaar door, zynde in den winter insgelyks zeer vet en gezond om te eeten. In het Zuid-Wester gedeelte van dit graafschap is een vermaarde landstreek, het *Gulden Dal* genoemt, niet om dat men daar goudt vindt, maar of om dat ze in de lente met bloemen als verguld, of om dat het 't sierlykste dal is, gelyk het goudt het beste is onder alle andere metalen. De zeldzaamheden in dit graafschap, *Bonewell* en *Marcley-hill*, aanbelangende, het eerste is een kleine bron, waar in men altydt vele benen van visschen, of, als anderen willen, van kikvorschen vindt; en het andere is een heuvel, die in den jare 1575 drie dagen na malkander is voortgerolt, tot dat hy op de plaats, daar men hem thans ziet, is blyven staan. In dit graafschap worden, behalven twee ridders, zes Parlementsleden verkoren, te weten wegens ieder der plaatsen *Hereford*, *Lemster* en *Webley* twee. *Cambden Descript. Brit.*

HEREMIA, (VINCENTIUS) een geestelyke te Accium, was een goed dichter, en zeer ervaren in de wiskunde. Paus Clemens de X gebruikte hem als zyn bouwmeester, en hy bragt zich een groten naam daar door te weeg. Hy stierf in zyne geboortestadt in den jare 1680, oud 80 jaren, hebbende in 't Italiaansch uitgegeven: *Il Sebastiano tragœdia sacra.* Van hem worden nog vele handschriften over de wiskunde en andere stoffen bewaart. *Biblioth. Sicula.*

HEREMITA. (DANIEL, en PETRUS) Zie EREMITA.

HEREMYTEN. Zie ANACHOREET.

HERENA, eene Afrikaansche martelaresse, van welke Lucianus de martelaar gewag maakt in zynen brief aan *Celerinus*, de welke de twintigste is onder die van *St. Cyprianus*.

HERENNIANUS, de zoon van Odenatus, die door een ongerechtig middel het keizerryk in het Oosten in bezit genomen hadt. Zenobia, zyne moeder, hadt voor eene gewoonte van hem en zyn broeder Timolaus tusschen hare armen te dragen, wanneer zy een aanspraak tot het krygsvolk deedt. Zy waren beide met een purper kleedt overdekt, en eenige schryvers verzekeren, dat Aurelianus hen liet om hals brengen omtrent het jaar 273. *Trebellius Pollio de triginta Tyran. cap.* 26.

HERENNIUS, een leerling van Ammonius Succa, en een me-

medeleerling van Plotinus, daar Porphyrius gewag van maakt. *Porphyr. vit. Plotin.*

HERENNIUS CAPITO, opziender over de ſtaatszaken van een keizer Tiberius in Judea. Hy wilde Agrippa laten in leenſtenis nemen voor de ſomme van drie maal honderd duizend ſtukken zilver, de welke hy te Rome uit de ſchatkamer van den keizer te leen opgenomen hadt. Doch deze vorſt zich hebbende door de vlucht gered, maakte hy de zaak bekend aan zyn meeſter, en was oorzaak van zyne ongenade. *Jozephus Oudhed.* XVIII *boek*, 8 *kap.*

HERENNIUS DEXIPPUS, van Athene, leefde in de III eeuwe, ten tyde van de keizers Gallienus en Probus, gelyk Eunapius berecht in het leven van *Porphyrius*. Hy was een philoſooph en hiſtorieſchryver, en ſchreef verſcheide werken, vier boeken van het geen 'er voorgevallen was onder de Macedoniërs ſedert de doodt van Alexander den Groten; kort begryp der geſchiedeniſſen tot den tydt van den keizer Claudius, en een ander van de Scythen. De ſchryvers van de Hiſtorie van *Augustus* halen hem menigmaal aan. *Lampridius in Alex. Sever. Capitolinus in Maxim. Jun. in tribus Gallien. & in Maxim. & Balbin. Trebellius Pollio de duob. Gallien. de Trigint. tyran. & in Claud. Suidas. Photius Bibl. cod.* 82. *&c.*

HERENNIUS MODESTINUS, een rechtsgeleerde, leefde in de III eeuwe, zynde leerling geweeſt van Ulpianus, en, naar het zeggen van anderen, van Papinianus. Hy hadt een grondige kennis van de volmaaktheden van de Griekſche en van de Latynſche talen. Alexander Severus ſtelde hem onder het getal van de genen, die hy zyne raadslieden noemde; en onder zyne regering wierdt hy zelf tot het burgermeeſterſchap met Probus verheven in het jaar 228. Naderhandt wierdt hy benoemt om leermeeſter van den jongen Maximianus te wezen. Hy heeft verſcheide werken van de rechtsgeleerdheit nagelaten. *Lampridius in Alex. Severo. Julius Capitolinus in Maxim. Forſterus lib.* II *Hiſt. Civil. Henelius de veterib. Jurisconſult. Rutilius.* enz.

HERENNIUS PHILO. Zie PHILO, gezegt *Byblius*.

HERENNIUS SENECIO, een hiſtorieſchryver, die omtrent het einde van de I eeuwe geleeft heeft. Hy wierdt onder de regering van Domitianus beſchuldigt door Carus Mettius, en ter doodt veroordeelt op 't bevel van den vorſt, om dat hy het levensbedryf van Helvidius Priſcus beſchreven hadt. Hy hadt aan dit werk gearbeid op 't verzoek van Fannia, de dochter van Petus en huisvrouw van dezen Helvidius. Tacitus maakt gewag van de bekwaamheit van dezen laatſten, en Plinius ſpreekt van Senecio. *Tacitus lib.* XII *&* XVI *Annal. &* IV *Hiſt. Plin. lib.* VII *epiſt. ad Priſcum.*

HERENT, een ſlot in Brabandt, in het kwartier van Loven, waar van het geſlacht van *Mol* in den jare 1658, en *Juſtus Philibert Spanghen* Uytterneſſe, graaf van Daalhem, in den jare 1687 den tytel van baron hebben gevoert. *L'Erect. de tout. les terres du Brab.*

HERENTAL, (PETRUS) Reguliere kanunnik van de orde der Premonſtratenzen, was in Brabandt geboren, en leefde in de XIV eeuwe, omtrent het jaar 1384. Hy maakte verſcheide werken, namentlyk: *Catena in Pſalmos*; *Commentaria in* VII *Pſalmos pœnitentiales*; *In* XV *Cantica graduum*; *Collectanea in* IV *Evangelia*; *Chronicon ab orbe condito*, enz. *Valerius Andreas Bibl. Belg.*

HERENTALS, een klein ſteedtje, hoofdſtadt van eene meiery van het kwartier van Antwerpen, in Brabandt. Deze plaats is gelegen aan de kleine Neteſtroom, zes mylen van Antwerpen, en drie mylen van Lier, ten Ooſten. *Maty Diction.*

HERESBACH, een vlek van het bisdom van Kleef, het welk zyn naam heeft gegeven aan *Koenraad van Heresbach*, die geleeft heeft in de XVI eeuwe. Hy was ervaren in de rechtsgeleerdheit, in de kennis ter talen, in de vrye letterkunſt, en wierdt gehouden voor een van de geleerdſte mannen van zynen tydt. Heresbach was Raadsheer van den hertog van Kleef, en ſtierf den 14 October van het jaar 1576, in den ouderdom van acht en zeſtig jaren. Hy liet vertalingen na van *Herodotus*, van *Strabo* en van *Thucydides*; Ophelderingen van de zeven boet-Pſalm; *De re ruſtica*; *De inſtitutione principis*; enz. *Thuanus Hiſt. lib.* LXII. *Melchior Adam in vit. Jurisconſult. Germ.*

HERES MARTIA, dat is in de Nederduitſche ſpraak gezegt *Martiale erfgenaam*, wierdt by de oude Romeinen geëert als de godin der erfgenamen. Men hieldt haar voor eene van de medgeſellinnen van den godt Mars, en ze hadt den bynaam van *Martiale*, ter oorzaak van de menigvuldige gelegenheden, die de oorlog geeft tot erffeniſſen en opvolgingen, brengende menig groot vorſt en andere mannen van aanzien om hals. Zo dra 'er eenig erfdeel op iemandt vervallen was, of eenig vorſt tot de opvolging gekomen was, ging hy aanſtonts voor deze godinne hulde doen, en ſlagtte voor haar een brandoffer tot dankzegging. *Feſtus.*

HERET, (MATURYN) een geneesheer, leeraar te Parys, en geboren te Breil in Maine, leefde in het jaar 1584. Hy vertaalde verſcheide verhandelingen uit het Griekſch in het Franſch.

HERIBERT, aartsbiſſchop van Keulen in de X en XI eeuwen, was geboren te Worms. Zyn vader was een groot heer van dat landſchap, en zyne moeder was de kleindochter van Regimbaud, grave van Zwaben. Hy voltrok zyne ſtudiën in een klooſter in Lotharingen, van waar hy, naar Worms te rug gekeert zynde, door den biſſchop Hildebaud tot prooſt van zyne kerk aangeſtelt wierdt. Na verloop van eenige jaren ontboodt hem Ottho de III aan zyn hof, en maakte hem zynen kancelier. Eenigen tydt daar na deedt hy hem tot biſſchop van Wurtsburg verkiezen, en het aartsbisdom van Keulen zynde opengevallen in het jaar 998, wierdt Heribert verkozen om dezen zetel te vervullen. Hy, op dien tydt in Italië zynde met den keizer Ottho, ontfing het *pallium* (den mantel) uit handen van paus Sylveſter den II, en keerde weder naar Keulen in het jaar 999. Twee jaren daar na deedt hy eene reis naar Italië met Ottho; doch deze reis wierdt wel haaſt geſtuit door de doodt van den keizer, de welke Heribert belaſtte met de uitvoering van zyn laatſten wille. Heribert bragt het ligchaam van Ottho te rug naar Aken, en zondt de keizerlyke pronkjuwelen aan Henrik van Beyeren, die tot keizer verkozen was. In het vervolg beſteedde hy al zyne aandacht tot de beſtiering van zyn bisdom, en ſtichtte het klooſter van Duis. De keizer Henrik beveſtigde hem in zyn ampt van Rykskancelier. Heribert ſtierf gedurende den loop van zyne biſſchoppelyke bezoekingen den 16 Maart in den jare 1021. *Lambertus Tuitenſ. apud Henſchen.*

HERIBERT, XXVI biſſchop van Utrecht, volgde op *Andreas van Kuik* in den jare 1138. Hy was een Vries van geboorte, en, als Emmius ſchryft, uit gemene burger lieden geſproten; maar een vroom en ſtandvaſtig man, en zeer yverig in het onderhouden en voorſtaan van de kerkelyke tucht. Biſſchop geworden zynde deedt hy eene reis naar Rome, om den paus over zommige zaken te raadplegen. Van daar weder te huis gekomen zynde vondt hy te Groningen alles in rep en roer, en de Drentenaars aan het muiten geſlagen: doch hy dempte wel haaſt dezen opſtandt. Deze krygsberoerten ſtaan wydlopig beſchreven by *Emmius* in het VI *boek* zyner Hiſtorie, op het jaar 1143. Ten tyde van dezen biſſchop heeft Dirk de VI, graaf van Hollandt, de ſtadt Utrecht met een machtig heir belegert. De reden daar van was, dat de biſſchop den grave van Benthem, Dideriks zwager, Ottho genoemt, binnen Utrecht gevangen hieldt: want deze Ottho was met een leger in zyn bisdom gevallen, alles rovende en verwoeſtende wat hem voorkwam, zonder dat iemandt hem het hoofdt kon bieden. De biſſchop, geen andere uitkomſt ziende, was hem eindelyk, hoewel met veel minder manſchap, tegengetrokken, hadt hem geſlagen en gevangen gekregen, en hieldt hem nu in eene eerlyke en vrye gevangeniſſe. Graaf Diderik, zich verplicht achtende zynen zwager te verloſſen, kwam de ſtadt Utrecht, als gezegt is, belegeren. Heribert, zeer nauw ingeſloten zynde, en aan eene goede uitkomſt wanhopende, ſprak zyne burgers eerſt een hert in het lyf, hen vermanende de ſtads veſten mannelyk te bewaren, en begaf zich daar op, gevolgt van zyne ganſche geeſtelykheit, ieder orde in zyne kleding, buiten de ſtadt, om den vloek over de Hollanders uit te donderen. De graaf, niet min Godsdienſtig dan dapper, daar door bevreeſt geworden, viel den biſſchop te voet, en badt hem om vergiffenis. Vervolgens wierdt de vrede tuſſchen hen gemaakt, en de graaf van Benthem losgelaten. Van dezen oorlog maakt onder anderen gewag Barlandus in zeker boek, het welk hy op het verzoek van zyne vrienden heeft geſchreven van de aanmerkenswaardigſte daden der graven van Hollandt. Omtrent het einde van Heriberts leven, namentlyk in het jaar 1148, brandde het grootſte gedeelte van de ſtadt Utrecht ongelukkelyk af, zodanig, dat de Domkerk, de kerk van St. Pieter en Paulus, en die van St. Jan, nevens de kapelle van het H. Kruis, 't eenemaal door de vlamme verteert zyn geweeſt. Het wierdt voor een mirakel gehouden, dat de vlam in de Salvators-kerk niet overſloeg. Ten tyde van dezen Heribert, te weten in het jaar 1145, heeft Conraad de III, Roomſch keizer, aan de Kapittelen der Utrechtſche kerke het recht gegeven om een biſſchop te verkiezen, welke vergunning door paus Eugenius den III is goedgekeurt; en men zegt, dat de keizer zulks gedaan heeft op het aanhouden van Heribert. Dit recht is naderhandt, volgens het ſchryven van *Heda*, door verſcheide Roomſche pauzen en keizers beveſtigt. Heribert is den 10 November van den jare 1150 overleden, hebbende den biſſchoppelyken ſtoel van Utrecht twaalf jaren en vier maanden bekleed. *Herman van Hoorn* was zyn opvolger. *Beka. Heda. Barlandus. Batavia ſacra* II *Deel.*

HERIBERT, een geeſtelyke te Orleans, een Manicheeſch ketter. Zeker vrouwsperſoon, die van Italië kwam, en die de dromeryen van de Manicheën ingezogen hadt, boezemde hem deze kettery in. Hy voegde zich by eenen van zyne medgeſellen, Liſoius genaamt. Zy waren beide van de adelykſte en geleerdſte lieden van de geeſtelykheit, en haalden vele anderen van verſcheide ſtaten over tot hunne gezindheit. De koning Robert, die zyne verblyfplaats in de gemelde ſtadt hieldt, liet daar eene kerkvergadering houden in den jare 1017, om hen te overtuigen: doch dewyl men hen van hun gevoelen niet kon aftrekken, liet men in een open veldt naby de ſtadt een houtmyt oprechten, op welke verſcheide van hen verbrand wierden. *Baronius A. C.* 1017. *Dupleix. Mezeray en Robert.*

HERIBERT, of *Gloſinga*, gezegt *Loſinga*, een Engelſchman, monnik van de orde van Clugny, bloeide in de XII eeuwe. Hy liet verſcheide verhandelingen na, als: *Adverſus malos ſacerdotes*; *De prolixitate temporum*; *De fine mundi*; enz. Men zegt, dat Heribert te Suffolk geboren was, en dat hem de ſtaatzucht een weinig te ver vervoerde; dat hy geldt beſteedde om tot abt van Feskamp verkozen te worden, en daar na om een bisdom te verkrygen. Wilhelm van Malmesbury voegt daar by, dat Heribert boetvaardigheit gepleegt heeft over de misdaadt van ſimonie, of inkoop van geeſtelyke voordeelen, en dat hy geſtorven is in een hogen ouderdom in den jare 1120. *Pitſeus de ſcript. Angl.*

HERIBERT, of HERBERT *van Bosham*, een Engelsch Karmeliter monnik, en, zo als eenigen zeggen, de geheimschryver van Thomas Becquet, aartsbisschop van Kantelberg. Zie hier voor op HERBERT *van Bosham*.

HERIC, eene provincie van Gelukkig Arabië, anders genaamt ADRAMITA.

HERICO, een naam, dien de inwoners van het eilandt van Hoorn, gelegen in de Zuidlanden, aan hunnen koning geven.

HERICOURT, een vlek van Duitschlandt, gelegen in het graafschap van Montbeliard, twee mylen van de stadt Montbeliard, ten Noorden. *Baudrand.*

HERIGERUS, abt van Lobes, van St. Benedictus orde, was de opvolger van Fulkwyn in den jare 990, en de boezemvriendt van Norger, bisschop van Luik. Hy maakte verscheide werken, welker lyst wordt aangehaalt door den Vervolger van de Historie van *Fulkwyn*, te weten: *De Historie van de bisschoppen van Luik*, uitgegeven door Chapeauville; eene *Verhandeling van het ligchaam en bloedt onzes Heeren*, tegen *Paschier Rasbert*, in het licht gebragt door den Vader Cellot, onder den name van een onbekend schryver; *het Leven van Ursmarus*, by Henschenius op den 18 April, en eenige andere traktaten, die niet in het licht zyn gekomen. Deze abt stierf in den jare 1007. *Sigebertus in Catal. cap.* 157. *Philippus Bergam. lib.* XII, *Chron. Suppl. Biblioth. Miræus Biblioth. Eccles. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles.* X *siecle.*

HERILLUS, van Carthago, een philosooph, en leerling van Zeno, een Stoïsch philosooph, leefde in de CXXV Olympiade, in den jare van Rome 475. Hy beweerde, dat de kennis het einde van den mensch was, en dat dit alleen al zyn vermaak en genoegen kan veroorzaken. Naderhandt hebbende de gezindheit van de Cyrenaïschen gevolgt, begaf hy zich tot allerlei ongeregeldheden, en stierf van gebrek. *Dionysius Laërtius lib.* VII *vit. phil. in Zenone. Cicero lib.* IV *de Quæst. Acad.* De schryver heeft *Herillus* voor *Dionysius* genomen, die Cyrenaïsch geworden was, om dat Dionysius Laërtius van hen beide heeft gesproken in het zelve artykel. Zie DIONYSIUS *van Heraclea.*

HERIMAN, abt van St. Martensklooster van Doornik, bloeide in de XII eeuwe, en liet de Historie na van de herstelling van zyne orde door *Odo*, die naderhandt bisschop van Kameryk wierdt. Dit werk heeft verscheide aanmerkingen, die zeer naauwkeurig zyn wegens de koningen van Vrankryk en de graven van Vlaanderen, en berecht ons, om wat reden de bisdommen van Nojon en van Doornik, die vereenigt waren geweest ten tyde van St. Medard, bisschop van Nojon, in de VI eeuwe, wederom gescheiden wierden in de XII eeuwe. Zie *Chronique de Tournay. Simlerus. Vossius.*

HERIMBERGA was de dochter van St. Guilielmus, hertog van Aquitanië, van Septimanië en van Burgundië. Zy wierdt nonne te Chalon aan de Saone, alwaar haar broeder Willem het gebiedt voerde. De koning Lotharius, hebbende deze stadt by verrassching bemachtigt, liet deze princes in de rivier werpen uit enkelden haat, dien hy droeg tegen haar geslacht. *M. d'Epern. Origine de la maison de France. Thegan. Annal. Bertin.*

HERINGEN een stadt, met een slot en ambacht, in Thuringen, in de zogenaamde Gulde Aue, aan de rivier den Helm, behorende ten dele den vorsten van Zwartsburg, en ten dele den grave van Stolberg toe. Zy is den 27 Juny des jaars 1590 op het slot en twee huizen na geheel afgebrand. *Olear. Syntagm. rer. Thur. Tom.* I. *pag.* 173.

HERINGEN, eene kleine plaats in Lyflandt. *Tromsdler.*

HERISAU, het grootste en het volkrykste vlek in het landt van Appenzel, aan de Beulbach gelegen, heeft een oude farkerk, die voor den tydt van St. Gall, en dus voor de VI eeuwe, gebouwt is.

HERLICIUS, (David) een philosooph, geneesheer en sterrekundige, wierdt geboren te Zeitz in Meissen den 28 December des jaars 1557. Het was nodig, dat de bloedverwanten van zyne moeder hem de behulpzame handt boden om hem in zyne studiën te ondersteunen: want zyn vader was niet in staat om hem van al het gene hy tot dien einde nodig hadt te kunnen voorzien. Hy leerde vaarzen maken, en zingen, en deedt door dit middel in verscheide voorvallen eenig voordeel, het welk hem in zyne behoeftigheit wel te pas kwam, volgens zyne eige bekentenis. Hy hieldt zich niet lang op in de hogeschool van Wittenberg, om dat Peucer, welkers lessen hy voorgenomen hadt meest by te wonen, in gevangenis gezet was. Herlicius dan geen voordeel kunnende halen by zulk een geleerd man, begaf zich naar Leipzich, en deedt daar goede voortgangen in de studiën. Van daar trok hy naar Rostok, alwaar de hoogleeraars hem de vryheit vergunden van byzondere lessen te mogen geven. Hy deedt dit zo wel, dat de hertog van Mekelenburg hem begiftigde met de bediening van onderprincipaal in zyn collegie van Gustrau. Hy nam dit ampt waar gedurende den tydt van twee jaren, en besteedde al zyn overigen tydt tot de oeffening van de geneeskunde, en tot de opmaking van voorspellingen uit de geboortesterren. Hy bragt de twee volgende jaren door te Primislau, in de Mark Brandenburg, bedienende het ampt van natuurkundige; en daar na in den jare 1583 aanvaardde hy eene diergelyke bediening te Anklam, alwaar hy de geneeskunde oeffende. In het jaar daar aan volgende gaf hy een Almanak in het licht, de welke van iedereen hogelyk geroemt en geacht wierdt. Dit was in den jare 1584. Deze goede uitslag moedigde hem aan om voort te schryven, en hy hadt het genoegen van te zien, dat zyne almanakken in verscheide talen overgezet wierden, en dat de zelve hunnen schryver deden aanmerken als het pronkjuweel van gansch Pomeren. Hy hadt zulk eene vurige genegenheit tot dezen arbeidt, dat eene van de redenen, om de welke hy Lubek verliet, was, dat hy hoopte te Stargard genoegzame gelegenheit, die hem nodig was, te zullen hebben, om een groot werk, van het welke de sterrekunde een groot deel zou uitmaken, met gemak te voltooien. Sedert dien tydt maakte hy jaarlyksch een almanak gedurende den tydt van twee en vyftig achtereen volgende jaren. Hy wierdt beroepen in den jare 1585 om lessen in de wiskunst te geven in de hogeschool van Grypswalde, en oeffende aldaar dit ampt dertien achtereen volgende jaren, en gaf verscheide werken in het licht. Hy zette de leeraarsmuts op in de geneeskunde met zonderlinge plegtigheit in de gemelde hogeschool in den jare 1597, en na verloop van een jaar nam hy de bediening van natuurkundige aan, de welke hem opgedragen wierdt te Stargard, eene stadt van Pomeren, van waar hy naar Lubek vertrok in den jare 1606, om aldaar een diergelyk ampt waar te nemen. Hy oeffende de geneeskunde met groten roem; en echter, door zekere onbekende ongestadigheit, verliet hy deze stadt in den jare 1614, om zich weder naar Stargard te begeven, alwaar hy het overige van zyne dagen doorbragt. Hy stierf den 15 Augusty des jaars 1636. Hy hadt eene zeer droevige schade geleden in het voorgaande jaar; want zyn huis met alle zyne schriften waren verteert in den zwaren brandt, die de stadt Stargard in de assche leide den 7 October des jaars 1635. Indien dit ongeluk niet was voorgevallen, voorzeker zou het gemeen gezien hebben een grote menigte van Astrologische aanmerkingen van Herlicius, dewyl dit eene wetenschap was, die hy wonderwel bevlytigt hadt. Hy hadt geldt gewonnen met voorspellingen te doen uit de geboortesterren; en dewyl hem geen geest ontbrak, matigde hy zich zo veel als doenlyk was, met inzicht van niet te sterk te laten blyken de onzekerheit van zyne kunst. De voorzegging, die hy verbreidde tegen de Turken, wierdt niet gevolgt van haren uitslag. Hy trouwde twee malen, en was in zyn eerste huwelyk zeer ongelukkig. Misschien was zulks zyn eigen schuldt; want hy wierdt beschuldigt een van die geile liefhebbers te wezen, de welke buiten 's huis hunne liefkozeryen gewoon zyn te plegen. Zyn vriendt Eichstadius maakt zyne zaak over dit stuk niet goed, en poogt hem te vergeessch te verontschuldigen. Men heeft vele boeken van zyn maaksel. De meeste zyn in het Hoogduitsch geschreven: de Latynsche zyn of gedichten, of aanspraken, of wel philosophische en geneeskundige verhandelingen, waar van Witte den naamlyst geeft. *Bayle Dict. Crit.*

HERLING, *East-Herling*, een marktvlek van Engelandt, gelegen in de Zuidelykste landstreek van het graafschap van Nordfolk, genaamt *Gilteros.*

HERLING, (Christiaan) een wiskunstenaar, van Straasburg, heeft zynen naam ruchtbaar gemaakt door zyne geleerdheit, en door het groot getal van oude schryvers, de welke hy heeft verbetert.

HERLINGSBERG was voortyds een sterk slot in het Brunswykfche landt, digt by Goslar, aan de rivier de Oker, op een hogen berg, naar den kant der sloten Widela en Fineburg, die nog in het Hildesheimsche voorhanden zyn. Men zegt, dat keizer Ottho de IV deze stadt wegens Goslar, welke de party van zynen vyandt Philippus hieldt, gebouwt heeft. Hy deedt ook uit dit slot de gemelde stadt zo veel schade, dat niemandt daar omtrent zeker uit of in kon komen; waarom ook de rykste en aanzienlykste burgers hunne stadt verlieten. Men weet niet zeker wie kort na Ottho het slot heeft bezeten; maar zo veel weet men, dat zeker adelyk geslacht, zich van deze plaats noemende, in de XIII en XIV eeuwen bloeide, en dat Henrik, hertog van Brunswyk, omtrent den jare 1284 zich van het slot meester maakte, en de naburen, inzonderheit den bisschop van Hildesheim, vele onlusten uit het zelve veroorzaakte: waarom eindelyk de Saxische Standen, vooral bisschop Sigfridus van Hildesheim, met alle macht tegenweer deedt, en in den jare 1291 het slot slechtte, wanneer de plaats den gemelden bisschop van Hildesheim wierdt overgegeven, die daar op niet verre daar van daan het slot Leeuwenberg bouwde. *Tom.* I *Rer. German. van Meibomius* staat, *p.* 775 *seq.* 't volgende: *Henrici Roslæ Nienborgensis Saxonis Herlingsberga*, het welk een gedicht is, uit 477 Latynsche vaarzen bestaande, waar in de bovengemelde onlusten van Henrik den Wonderlyken, en het verwoesten van het slot verhaalt worden; gelyk ook dit gansche artykel uit de aanmerkingen van *Meibomius* over dit vaars getrokken is. Maar Letzner in zyne *Dasselsche Kronyk, lib.* III, *c.* 15, verschilt eenigermaten in de byzonderheden daar van. Namentlyk, Henrik de Wonderlyke hadt de Saxische Standen, welker aanvoerders de aartsbisschop van Maagdenburg en de bisschop van Halberstadt waren, van het slot verdreven, de beide bisschoppen gevangen genomen, en het slot laten ledig staan. Maar wanneer daar op allerhande rovers zich hier nederzetten, zou hy met hulp van zyne beide broeders en de naburige bisschoppen en van de steden het slot zelf tot den grondt toe geslecht hebben.

HERLUWYN, of ERLUWYN, *Herluinus*, of *Erluinus*, bisschop en eerste graaf van Kameryk, wierdt tot die waardigheit verheven door de gunst van Norger, bisschop van Luik, en door die van Machteld, moeie van keizer Ottho den III. Hy wierdt gewyd binnen Rome in den jare 993, en liet het bis-

bisschoppelyk paleis bouwen, zo als het hedendaags nog te zien is. Het gebeurde onder zyn kerkvoogdschap in den jare 1001, dat de keizer Henrik de II het gansche Kambresis schonk aan het bisdom, en alstoen nam Herluwyn den tytel van graaf aan, die de eerste bisschop van Kameryk is, die deze hoedanigheit heeft bekleed. *Guil. Gazey Hist. eccl. de Pais-bas.*

HERMACHUS *van Mitylene*, leerling van Epicurus, zoon van Agemarchus, was van de fortuin in rykdommen misgedeelt, doch hy was ryk in begaafdheden van geest: ook liet hem Epicurus, leggende op zyn sterfbedde in den jare van Rome 483, in in de CXXVII Olympiade, tot zyn opvolger, en belastte by zyn uiterste wil, dat men aan hem zou inruimen den tuin, in welken hy plagt lessen te geven, met alle des zelfs vertrekken, om aldaar de zelve oeffeningen te doen aanhouden. Deze Hermachus begaf zich in den aanvang tot de studie van de rederykkunde, en daar na tot die van de philosophie. Hy stierf in het huis van Lysias, nalatende twee en twintig brieven wegens *Empedocles*; twee boeken van *Tuchtregelen*, en meer andere werken tegen Aristoteles en Plato. *Diogenes Laërtius in Epicur. lib. X. Gassendi lib. I vitæ Epicuri, cap.* 8.

HERMAGORAS. Daar zyn drie philosophen van dien naam geweest. De eerste, die van Eolië geboortig was, en den bynaam van *Carion* hadt, was een vermaard rederyker, die zes boeken van zyne kunst schreef binnen Rome, ten tyde van den keizer Augustus, en stierf in een hogen ouderdom. De twede was van Amphipolis, en een leerling van Perseus. Hy schreef eenige zamenspraken, naar het zeggen van Suidas. De derde was een philosooph en redenaar.

AARTSBISSCHOPPEN EN KEURVORSTEN VAN KEULEN; EN ANDERE PRINSSEN.

HERMAN de I, de *Godvruchtige*, wierdt verkoren in den jare 890, was in de gunst van den keizer Arnulphus, en stierf in den jare 925, of 920, zo als anderen zeggen.

HERMAN de II, de *Edele*, broeder van Henrik, keurvorst van de Palts, wierdt in den jare 1036 tot aartsbisschop verkoren. Hy verkreeg in den jare 1049 een voorrecht van den paus, dat de keurvorst van Keulen altydt een kardinaal moest zyn; maar het zelve is naderhandt weder vernietigt. Hy stierf in den jare 1055.

HERMAN de III, de *Ryke*, was een graaf van Northeim, en de broeder van Richza, gemalin van keizer Lotharius den II. Hy regeerde van den jare 1089 tot den jare 1099.

HERMAN de IV was een zoon van landgraaf Lodewyk den Vreedzamen van Hessen, en eerst Domheer te Aken. Zyn broeder, Lodewyk de III, landgraaf van Hessen, deedt zyn best om hem tot bisschop van Hildesheim te doen verkiezen; maar dit mislukte hem. Hy wierdt in den jare 1474 tot bestierder van het aartssticht van Keulen benoemt, terwyl de aartsbisschop Rupertus met het Domkapittel overhoop lag. Hy verdedigde de stadt Nuis in die onlusten byna een geheel jaar tegen hertog Karel den Stouten van Burgundië, die eindelyk genoodzaakt was het beleg op te breken. Na de doodt van Rupertus in den jare 1480 wierdt hy keurvorst van Keulen, en in den jare 1489 bisschop van Paderborn. Hy was zeer milddadig tegen de armen, zo dat het huis, waar in hy op de Ryksdagen zyn verblyf hieldt, gemeenlyk met honderden van beedelaars bezet was. Hy overleedt in den jare 1508. *Mersæus. Bucelinus. Northof in Catal. Archiepisc. Colon. Speneri Syll. gen.*

HERMAN de V, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, was een geboren graaf van Wied, en hebbende den geestelyken staat aangenomen wierdt hy in den jare 1515 tot aartsbisschop van Keulen verkoren, waarenboven hy in den jare 1532 tot bisschop van Paderborn wierdt benoemt. Zyn leven is aanmerkelyk wegens de zaken of verandering in den Godsdienst, die inzonderheit onder zyne regering gebeurde. In den beginne was hy een yverig voorstander van den Roomsch-Katholyken Godsdienst: want hy liet by het aanvaarden van het bisdom van Paderborn de Luthersche predikanten, die hy daar vondt, gevangen nemen, en wilde zestien burgers, den Protestantschen Godsdienst toegedaan, ter doodt laten brengen, het welk door een zonderling toeval belet wierdt: want de beul weigerde het doodvonnis aan deze menschen, die hy zeide onschuldig te zyn, en de zelve niet verdient te hebben, uit te voeren. Ondertusschen zag Herman wel, gelyk vele anderen van zyn gelove, dat de kerk eene hervorming nodig hadt, nam derhalven in den jare 1536 met zyne Standen een zeker besluit, en liet daar omtrent een boek van een Keulsch Godgeleerde, Johannes Gropperus, met den druk gemeen maken: maar om dat de daar in voorgeslagene middelen tot verbetering der kerke den keurvorst niet voldeden, zondt hy in den jare 1539 Petrus Medman aan Melanchthon, die zich toen te Frankfort onthieldt, om zyne gedachten van de hervorminge en eenigheit in den Godsdienst te weten, en hem tot een mondgesprek te verzoeken: doch zulks bleef voor dit maal achter. De zaken bleven in dien staat tot den jare 1541, wanneer volgens het besluit, op den Ryksdag te Regensburg genomen, allen bisschoppen gelast wierdt de misbruiken in hunne kerken af te schaffen. Toen ontboodt de keurvorst, na dat hy te voren wegens die zake een landdag hadt gehouden, Bucerus, die hem van Gropperus zeer was aangeprezen, en deedt hem in het einde van den jare 1542 te Bon in het openbaar prediken, waar op hem de adel en steden op een nieuwen landdag verzochten de hervorming een bekwaam man op te dragen, om dat de geestelykheit geen handt aan het werk wilde slaan. De keurvorst benoemde Bucerus daar toe; ontboodt Melanchthon uit Saxen, en Johannes Pistorius van den landgrave, die zamen een formulier omtrent de verbeterde lere en kerkgebruiken opstelden. Hoewel nu de keurvorst maar verandert wilde hebben het geen uitdrukkelyk tegen Gods Woordt streedt, en daarentegen alle andere dingen, nevens de inrichting van het Dom-en de andere Kapittelen wilde laten blyven zo als zy waren, behaalde hy deswegen by zommige Protestantsche standen weinig dank, en vondt aan zyne meeste Kapittelheeren, die door de overige geestelyken, en de stadt Keulen zelf, ondersteunt wierden, krachtige tegenstrevers, doordien zy op het wegzenden van Bucerus en andere Protestantsche leeraars stonden, en tegen het bovengemelde formulier eene wederlegging uitgaven, waar in zy, onder allerhande uitdrukkingen tegen de Lutherschen, zeiden liever onder eene Turksche dan zulk eene overheit, die zo eene hervorming invoerde, te willen staan. Deze wederlegging, welke de Kapittelheeren, om dat de keurvorst van Saxen en landgraaf van Hessen daar over klaagden, niet voor de hunne wilden erkennen, maar de zelve zeiden door de hogeschole en de geestelyken van den tweden rang geschreven te zyn, was door Gropperus opgestelt, die den keurvorst hadt verlaten, gelyk ook zyn kancelier, Bernard van Hagen, hadt gedaan. Maar als hy, op het verzoek van het Kapittel, noch de gevangene predikanten wilde ontslaan, noch de hervorming staken, beriepen zy zich eindelyk in October des jaars 1544 op den keizer en den paus. Dit werkte zo veel uit, dat, niettegenstaande de keurvorst schriftelyk antwoordde, en zyn gedrag verschoonde, ook op den Ryksdag te Worms in den jare 1545 allerhande voorstellingen liet doen, de keizer het Kapittel in zyne bescherminge nam, alle verandering in kerkelyke zaken verboodt, en den keurvorst, met welken hy kort te voren een mondgesprek te Spiers hadt gehouden, te Brussel dagvaardde, het welk veel opspraak in het Ryk veroorzaakte. De paus dagvaardde hem insgelyks, en deedt hem zelfs den 16 April des jaars 1546 in den ban, verklarende hem van zyne aartsbisschoppelyke waardigheit vervallen te zyn, waar tegen Herman zich in November op een rechtmatig concilie beriep. Ondertusschen hadt de Smalkaldische oorlog een ongelukkige uitkomst voor de Protestanten, en de keizer, doordien zy in hunnen eersten veldtocht niets hadden uitgerecht, van dien kant de handen ruim hebbende, nam de zaak van Keulen, die hem boven dien door den paus was aanbevolen, met ernst onderhanden, zondt gemachtigden derwaarts, en liet de standen waarschuwen, Herman niet langer, maar in zyn plaats Adolph, graaf van Schaumburg, die tot hier toe des zelfs medehelper (*coadjutor*) was geweest, voor keurvorst te erkennen, het welk de geestelyken wel haast deden, maar daar in van den adel en de steden niet gevolgt wierden; zo dat 'er grote onlusten stonden te gebeuren, ten ware van de eene zyde de hertog van Kleef de geestelyken hadt te rug gehouden van geweldt te plegen, en van de andere zyde eenige voorname edelen, namentlyk de graven van Neuenar en Manderscheidt, den keurvorst hadden overgehaalt om goedwillig uit het landt te wyken, en zich naar zyn erffelyk graafschap te begeven, daar hy den 13 Augusty des jaars 1552, in het tachtigste jaar van zynen ouderdom, is komen te overlyden. Hy was een Godvruchtig en zachtzinnig prins, maar wat te beschroomd, die altydt iemandt by zich moest hebben om hem in gewigtige zaken raadt te geven. Keizer Karel de V verweet den landgrave, wanneer hem de zelve zocht te verschonen, dat de goede man, hy meende zyn broeder, eene hervorming wilde aanvangen, daar hy naauwlyks Latyn verstondt, en gedurende zyn gansche leven maar drie maal de Mis hadt gelezen, waar van 'er de keizer twee hadt gehoort, hebbende hy kwalyk met het begin kunnen te recht raken. Maar de landgraaf antwoordde den keizer, dat hy de Duitsche boeken des te naarstiger hadt gelezen, en zeer wel wist waar het op aan kwam. *Reform. Herm. Colon. Mich. ab Isselt de bello Colon. Sleidanus lib.* X, XV, XVI, XVII, XVIII, XXIV. *Seckendorf Hist. van 't Lutherdom* III *boek*, §. 107. *Chytræus Chron. Thuanus.*

HERMAN de I, Paltsgraaf aan den Rhyn, bygenoemt de *Kleine*, om dat hy de jongste zoon van hertog Adolph den Kwaden van Beyeren was. Keizer Ottho de I verhefte hem in den jare 939, in de plaats van Eberhard van Frankenlandt, door hem in den Ryksban gedaan, tot Paltsgrave aan den Rhyn, en bewoog hem daar door alle zyne krachten in te spannen om des keizers vyanden, Paltsgraaf Eberhard en hertog Giselbert van Lotharingen, te verstrooien. Als hem nu zulks in den jare 939 by Andernach gelukte, zocht de keizer het hertogdom van Lotharingen zynen broeder Henrik toe te voegen; maar alzo de Lotharingers daar geen genegenheit toe hadden, wierdt het opzicht over den onmondigen zone van Giselbert, Henrik genoemt, zynen neef Ottho, en na des zelfs doodt in den jare 944 Conraad den Wyzen, grave van Frankenlandt, toevertrouwt. Maar deze jonge prins stierf in den jare 948, en toen verdeelden Herman en Conraad, met goedvinden van den keizer, het hertogdom van Lotharingen onder zich, waar door de Paltsgraven het eerst eene rechte provincie aan den Rhyn erffelyk ontfingen. Uit dien hoofde kan deze Herman met reden de eerste Paltsgraaf aan den Rhyn genoemt worden, schoon zyne twee zonen, *Ezo* en *Henrik*, dien tytel eerst hebben gevoert.

HERMAN BILLING, hertog van Saxen. Zommigen zyn van gedachten, dat hy, zo niet een boeren zoon, ten minste die van een arm edelman van Stukkeshorn, in het landt van Luneburg, is geweest. Anderen in het tegendeel zeggen, dat hy een voornaam Ryksgraaf in het Luneburgsche is geweest.

Het zekerste is, dat hy uit een oud adelyk geslacht uit Saxen afkomstig is geweest, en Meibomius doedt hem uit den stam van *Wittekind* afdalen. Keizer Ottho de Grote maakte hem wegens zyne dapperheit eerst stadhouder, en naderhandt in den jare 960 hertog van Saxen. Hy hadt zyne residentie te Luneburg, daar hy ook het slot heeft gebouwt. Na de doodt van den markgrave Geron, in den jare 965, erlangde hy ook het burggraafschap van Maagdenburg. Hy stierf op den Ryksdag te Quedlinburg den 1 April des jaars 973. Zyne gemalin was Hildegardis van Westerburg, by welke hy *Benno*, hertog van Saxen, teelde. *Wittekindus Ann. lib.* II. *Adam. Bremens. lib.* II. *cap.* 4. *Helmondus Chron. Slav. lib.* I. *c.* 10. *Lehmann. Chron. Spir. lib.* V. *c.* 5. *Krantzius Saxon. lib.* IV. *Meibomii Vindic. Billing.*

HERMAN de I, landgraaf van Thuringen, was een zoon van Lodewyk den IV, den Yzeren, en kwam tot de regering na dat zyn broeder Lodewyk de V op de reize naar het H. Landt in den jare 1192 was overleden. In den oorlog, welken Philips van Zwaben en Ottho de IV van Luneburg wegens het keizerryk voerden, hieldt hy het nu met dezen, dan met genen, en veroorzaakte daar door, dat zyn landt grote schade leedt. Na het eindigen van den oorlog deedt hy in den jare 1214 ter eere van St. Catharina te Eisenach een nonnenklooster bouwen, en wel op de plaats, daar de galg hadt gestaan. De reden daar van zegt men deze te zyn. Hem verschenen op een tydt al de genen, die hy gedurende den oorlog hadt laten opknopen, in de gedaante van vrouwspersonen, en St. Catharina, die hen verleidde, zeide tegen Herman: *Hoor, Herman, als gy ons op deze plaats een klooster wilt oprechten, zullen wy u in ons geselschap ontfangen.* Hy was een groot liefhebber van de Duitsche dichtkunde, en onderhieldt aan zyn hof vele zangers, die zomtyds in zyne tegenwoordigheit tegen malkander moesten zingen, welk tydverdryf *het spel te Wartburg* genoemt wierdt. Hy was twee malen getrouwt geweest, eerst met Sophia, dochter van Paltsgraaf Frederik den laatsten, waar door hy in den jare 1182 met het Paltsgraafschap van Saxen beleent wierdt; en daar na met Sophia, eene princesse van Beyeren. By de eerste verwekte hy *Jutha*, of *Juditha*, getrouwt met Diderik, markgrave van Meissen; *Sophia*, die een graaf van Askanië ten man kreeg, en *Lodewyk* den VI, den Heiligen. De andere baarde hem *Henrik*, bygenaamt *Raspo*, en *Conraad*, grootmeester in Pruissen. *Paullini Annal. Isenac. fol.* 33. enz.

HERMAN *van Lotharingen*, zoon van Gilbert, graaf van Luxemburg, wierdt tot Roomsch koning verkozen tegen Henrik den IV na de doodt van Roelof, hertog van Zwaben, de welke door de Saxen tot die waardigheit verheven was. Deze verkiezing geschiedde in den jare 1081. Hy wierdt te Goslar gekroont, en met den onderstandt van de zelve Saxen vervolgde hy Henrik, die vyandt van de kerk verklaart was; en in den jare 1085 woonde hy het synode van Quedlinburg by, door het welke de keizer in den kerkelyken ban wierdt gedaan. Echter de genen, die zich voor hem verklaart hadden, en die zyne party staande hielden, vielen hem af. Hy week naar Lotharingen, alwaar hy stierf in den jare 1088, en wierdt te Mets begraven. *Bertholdus in Hist. Baronius A. C.* 1082 *& seq. Sigebertus. Marianus.*

HERMAN, of HERIMAN, bisschop, dien men *den Sax* noemde, was bisschop van Mets na de doodt van Adalbero van Luxemburg. Hy nam de party aan van paus Gregorius den VIII tegen keizer Henrik den IV, waar door hy zich grote moeielykheden op den hals haalde: want voor eerst stelde men Bruno onrechtvaardelyk in het bezit van zynen stoel, en de scheurlingen van hunnen kant lieten niet na hem geweldig te vervolgen. Hy kwam echter alle deze zwarigheden te boven, en stierf in den jare 1090. *Gregorius VII. lib.* I. *epist.* 53, 82. *lib.* VIII. *epist.* 20. *Paulus in vita Greg. VII. Sigebertus. Baronius. Meurisse Hist. de Mets.*

HERMAN, abt van de orde van St. Benedictus in de XII eeuwe, was in Beyeren geboren, waar van hy de Historie beschreef. Hy leefde omtrent den jare 1280.

HERMAN, monnik van St. Vincent van Laon, en naderhandt abt van St. Marten van Doornik, bloeide omtrent het begin van de XII eeuwe. Hy schreef een wydlopig verhaal van de oprechting van St. Martenskerk van Doornik, in het welke de Historie van deze abdy vervat is sedert de regering van Philips den I, koning van Vrankryk, tot zynen tydt toe, dat is te zeggen tot den jare 1150. Deze beschryving wordt gevonden in het twaalfde Deel van het *Spicilegium* van den Vader *Dom Luc d'Acheri.* Men heeft nog drie boeken van hem, behelzende de wonderen van de Maagdt Maria van Laon, gedrukt met de werken van Guibert van Nojent, en eene andere verhandeling in handschrift van dezen zelven schryver wegens de menschwording onzes Heeren, opgedragen aan Stephanus, aartsbisschop van Wenen. *Du Pin Biblioth. des aut. eccl.* XII *siecle.*

HERMAN, eene Jode van Keulen, bekeert door de predikatiën van Egbert, bisschop van Munster, en door de zamenhandelingen, de welke hy hadt met den abt Rupert, begaf zich in een klooster van Reguliere kanunniken van zyn vaderlandt. Hy heeft eene korte beschryving van zyne bekeering uitgegeven, de welke Carpzovius door den druk heeft gemeen gemaakt in den laatsten druk van de *Pugio fideo* van Raimond Martini, gedrukt te Leipzich in den jare 1687. *Du Pin Biblioth. des auteurs eccles.* XII *siecle.*

HERMAN, (CATHARINA) eene Noord-Hollandsche vrouw, die eene zonderlinge deugdt en eene seldzame kloekmoedigheit bezat. Gedurende het beruchte en zware beleg van Oostende, het welk drie jaren, drie maanden en drie dagen duurde, namen de Spanjaarden een groot getal Hollandsche matrozen, en eenige lootsen, de welke zy alle in yzere ketenen gekluistert hielden. Catharina Herman, huisvrouw van een der lootsen, die tot krygsgevangen gemaakt waren, hebbende vast voorgenomen haren man uit de gevangenis te redden, liet haar haair affnyden, verkleedde zich in mansgewaadt, en begaf zich in de legerplaats voor Oostende, na dat zy de grootste zwarigheden, als haar docht, was te bovengekomen: doch de moeielykste hinderpaal van haar opzet was hare uitnemende schoonheit: want men hadt in het leger van den aartshertog Albert nooit een jongeling van zulk een schoon gelaat gezien. Zy trok de oogen der officieren en van al het krygsvolk naar zich, de welke alle zeer verlangden om met haar te mogen spreken, en hebbende bevonden, dat hare stem verschilde van die van anderen, hielden zy haar voor een verspieder van den grave Maurits van Nassau. Zy wierdt gevat, en ter zelver tydt voor den provoost van het leger gebragt, de welke haar met handen en voeten aan yzere ketenen liet leggen, en met grote strafheit behandelen. Catharina Herman zou zich zelf gelukkig geacht hebben in hare ellende, indien zy in de zelve gevangenis, daar haar man zat, opgesloten was geweest: doch deze zat in eene andere plaats gevangen, en tot bovenmatige vermeerdering van hare droefheit vernam zy des anderen daags, dat 'er zeven van de gevangenen ter doodt gebragt zouden worden, om de doodt van zeven andere, de welke de belegerden insgelyks hadden laten om hals brengen, met gelyke straffe te wreken; en dat de overigen van de genen, die gevangen waren, aan ketenen moesten gelegt worden om daar in het landt te dienen, of naar Spanje gezonden te worden. Terwyl deze edelmoedige vrouw in de uiterste verlegenheit was, en door verscheide bewegingen heen en weêr geslingert wierdt tusschen de wanhoop en de begeerte om de oorzaak van haar ongeval te openbaren, zag zy een vader Jesuit binnen komen, die naar ouder gewoonte de gevangenen kwam bezoeken; en hebbende aan hem hare biecht gesproken, maakte zy hem haar geheim bekend. Deze vader, ten hoogste verwondert over het kloekmoedige voornemen van deze vrouwe, beloofde haar zo veel bystandt te zullen toebrengen, als 'er immers in zyne macht zou zyn. Inderdaadt, hy verkreeg van Karel van Longueval, grave van Bucquoy, die naderhandt maarschalk van het ryk is geweest, dat men haar overbragt naar de gevangenis, daar haar man zat. Zo dra zy haren man in het oog kreeg, die zich in een jammerlyken toestandt bevondt, zynde een van de genen, die de doodt of eene eeuwige slaverny afwachtten, viel zy in onmacht. Men hieldt haar eenigen tydt voor dood, doch eindelyk door den onderstandt, dien men haar toebragt, weder by haar zelve gekomen zynde, kon zy genoegzaam bemerken, dat het hoog tydt was van haar voornemen te ontdekken: om welke reden zy, zo dra zy tot spraak was gekomen, te kennen gaf, dat zy al het kostelykste, het welk zy in de wereldt bezat, verkocht hadt, om haren man te komen verlossen; dat zy zich in mans klederen vermomt hadt, om in persoon over zyne vrykoping te handelen, en dat, indien zy zo gelukkig niet was van in hare onderneming te slagen, zy ten minste sterk genoeg van gemoedt was om haren man overal te verzellen, en hem in het roeren der riemen by te springen, en met hem de allerwreedste smerten te ondergaan. De graaf van Bucquoy, van dit geval verwittigt, was begeerig om die twee menschen te zien, en wierdt door de edelmoedigheit van deze vrouwe zo aangedaan, dat hy haar niet alleen hooglyk prees, maar zelfs haar, te gelyk met haren man, de vryheit schonk, en hen beide op vrye voeten stelde. *Hilarion de Coste des Femmes illustres.*

HERMAN, of HERMANUS, bygenoemt *Contractus*, om dat hy van zyne kindsche jaren af zamengetrokkene of ingekrompene leden hadt, was de zoon van Wolfraad, grave van Weringen, en monnik van Reichenau. Trithemius, die zonder reden hem een monnik van de abdy van St. Gal noemt, verzekert, dat hy niet alleenlyk ervaren was in de Grieksche en Latynsche talen, maar ook in de Arabische. Hy schreef een Kronyk van VI eeuwen der wereldt, welke hy besluit met het jaar 1054, en Berthout, priester van Constants, heeft de zelve vervolgt. Men vindt dit werk in de verzameling der Hoogduitsche schryvers, de welke door *Urstisius* is in het licht gegeven, en in het eerste Deel der Oude Lessen van *Henrik Canisius*, en in het elfde van de Boekzaal der Vaderen van Keulen. Herman stierf te Aleshuizen; en behalven zyne Kronyk schryft men hem verscheide andere boeken toe, zo geschiedkundige, als Godgeleerde, met de Roomsche lofzangen van *Salve Regina*, van *Alma Redemptoris*, van *Veni Creator Spiritus & emitte cœlitus*, enz. *Honoratus van Autun lib.* IV. *cap.* 12. *Marianus Scotus in Chron. Trithemius. Bellarminus. Aventinus. Balæus. Vossius. Maraccius.*

HERMAN, (PAULUS) een berucht bloemist en kruidkenner in de XII eeuwe, was te Halle in Saxen geboren. Hebbende zich op reis begeven, kwam hy in Hollandt, en vertrok van daar naar Oost-Indië. Hy oeffende daar eenige jaren de geneeskunde op het eilandt Ceylon. Van daar te rug gekomen zynde wierdt hy beroepen in den jare 1679 tot hoogleeraar in de kruidkunde te Leiden, alwaar hy dit ampt met groten luister en roem waarnam. Hy heeft een lyst van de gewassen van den gemeenen tuin van de hogeschool in het licht gegeven, en een ander werk, het welk voor tytel voert: *Floræ Lugduno-Batavæ Flores.* Dit boek vervatte alle de geleerde bloemisten en kruidkenners, die 'er ooit in Europa geweest zyn. Hy stierf den 29 January

ry des jaars 1595. Hy heeft door alle zyne geleerdheit, noch ook door zyn groten naam de rampen en ongelukken, die hem in zyn leven zyn overgekomen, niet kunnen afweeren. *Acta Lipſ. 1696. Memoires du Temps.*

HERMAN *van Hoorn*, XXVII biſſchop van Utrecht, wierdt tot die waardigheit na het overlyden van biſſchop *Heribert* verkoren in den jare 1150. Hy was prooſt van St. Jeroen te Keulen, en wierdt als met geweldt op den biſſchoppelyken ſtoel van Utrecht gezet: want alzo de Roomſche keizer Conraad de III onder biſſchop Heribert, als in zyn artykel verhaalt is, het recht van een biſſchop te verkiezen alleen aan de Kapittelheeren van Utrecht hadt afgeſtaan, in plaats dat de gemeente daar te voren hare ſtem mede toe gaf, en de goedkeuring aan den keizer ſtondt, ontſtondt 'er na de doodt van Heribert een grote tweeſpalt in het Kapittel over de verkiezing van een nieuwen biſſchop, dewyl Diderik de VI, graaf van Hollandt, Henrik, graaf van Gelderlandt, en Diderik, graaf van Kleef, den prooſt Herman van Hoorn biſſchop wilden gemaakt hebben; maar de burgery, onderſteunt door de inwoners van Deventer en van de andere ſteden, Frederik van Havel, of van Hamel, tot biſſchop begeerde. Maar Herman dreef boven door het gezag van den grave van Hollandt, die alle zyne tegenſtrevers deedt zwichten. Als 'er aldus twee jaren verlopen waren, heeft de pauſſelyke gezant, of, gelyk *Beka* ſchryft, een kardinaal, door den paus afgezonden, beide de verkorenen te Luik ontboden. Ondertuſſchen is de zaak door de tuſſchenkomſte van den keizer Conraad zo verre gebragt, dat de biſſchoppelyke ſtoel aan Herman wierdt toegewezen: hoewel de tweedragt daar door nog niet volkomentlyk is geëindigt, zo als *Buchelius*, over *Heda pag.* 170 ſchryvende, uit Gruterus, *de reb. geſtis Frid. Imp. lib.* I, bewyſt. Dit krakeel ſtaat wydlopig verhaalt by Ottho Friſingenſis *de rebus geſt. Friderici* I, *cap.* 62. „ Doch of Herman „ door zyne al te grote zachtheit en ſlapheit", zegt Barlandus *in Catal. Epiſc. Ultraj.* „ meer goed of kwaad aan die van Utrecht „ gedaan heeft, zou ik niet kunnen zeggen: want daar waren „ al verſcheiden, die hem om zyne zachtheit niet achtende „ veel kwaad bedreven". Daar zyn nog meer, die op zyne al te grote zachtheit geſmaalt hebben, zo dat Douza aldus van hem in zyne *Jaarboeken* ſpreekt:

Lentus & ignavi capitis quoque labe notatus.

Dat is: „ Hy was te traag en ſlap in al zyn doen en laten". Herman, het beſtier van de Utrechtſche kerke zes jaren gehad hebbende, is in het jaar 1156, den 27 Maart, overleden. *Godefried van Rhenen* volgde hem in het bisdom. *Batavia ſacra* II *Deel.*

HERMAN *van Lerbecke*, een Jakobyner monnik, ſchreef in het einde van de XV eeuwe eene Kronyk van de graven van *Schauenburg*, de welke Henrik Meiboom in druk liet uitgaan te Frankfort in den jare 1620. De zelve is herdrukt in den jare 1688 door Hend. Meiboom, kleinzoon van den voorgaanden, met verſcheide andere Duitſche hiſtorieſchryvers. *Biblioth. univerſ. Tom.* XI.

HERMAN *van Ryswyk*, een Hollander van geboorte, predikte verſcheide zonderlinge leerſtukken, als dat de engelen van Godt niet geſchapen zyn, en dat de ziel niet onſterffelyk is. Hy ontkende, dat 'er een hel was, en hieldt ſtaande, dat de ſtoffe der elementen, of hoofdſtoffen, eeuwig was. Hy ſcholdt door eene afſchuwelyke laſtertaal Mozes voor een uitzinnig man, en Chriſtus voor een bedrieger; en verwierp de H. Schrift met de Oude en Nieuwe Wet. Hy wierdt gevat in 's Gravenhage, en levendig verbrand in den jare 1512.

HERMAN, (WILLEM) Reguliere kanunnik van St. Auguſtyn, was geboortig van Gouda, in Hollandt, en leefde in het begin van de XVI eeuwe. Hy beſchreef de geſchiedeniſſen van de Gelderſche en Hollandſche oorlogen, onder den tytel van: *De bello Gueldro-Germanico.* Herman was taalkundig, en Eraſmus, met welken hy ſtudeerde, ſpreekt met roem van zyne bekwaamheit. Hy heeft nog andere werken in rym en in onrym nagelaten. *Adrianus Junius Bat. c.* 16. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Eraſmus.*

HERMANFRIED, laatſte koning van Thuringen, deedt zyne broeders om het leven brengen, en ſtierf zelf eene rampzalige doodt. Zie AMALBERGIS.

HERMANSTADT, in het Latyn *Cibinium*, in het Hungariſch *Srébeny*, en in de Wallachiſche tale *Szibgy*, is de eerſte der Saxiſche ſteden in Zevenbergen, de hoofdſtadt van het ganſche landt, en voormaals de reſidentie der vorſten van Zevenbergen. Zy legt 12 mylen van Clauzenburg, en 8 mylen van Weiſſenburg. De Latynſche benaming heeft zy van de oude Duitſche volkeren, de *Sibini*, die zich eerſt in deze landſtreek onder hunnen koning Marobod nederzetten, en hier den grondt gelegt hebben, die in den aanvang de *Sibinenburg* genaamt wierdt, waar van naderhandt het ganſche landt den naam kreeg, invoegen het nog tegenwoordig van dezen Sibinenburg, en niet, volgens anderen, van de zeven Hunniſche ſchanſſen Zevenbergen genaamt wordt. Aangaande de Duitſche benaming, daar omtrent zyn verſcheide gevoelens. Meibomius houdt daar voor, dat de zelve haren oorſprong heeft van den Saxiſchen afgodt Hermes, of Herman, welken de Duitſchers aldaar vereerden. Anderen leiden dezen naam af van Hermansburg, zynde naderhandt met vele huizen uitgelegt en tot eene ſtadt gemaakt. Doch het is waarſchynlyker, dat de zelve van den ſtichter Hermannus afkomſtig is, die van Neurenberg geboortig was, en aldaar vele van zynen naam heeft nagelaten, die in den jare 1006 met de koninginne Gizela van Hungarië, en van daar met des konings Geiza volkplantingen, uit Hungarië naar Zevenbergen overgezonden, daar henen kwam, en by deze gelegenheit deze ſtadt op de overblyfſelen van het oude Sibinenburg bouwde, dat naderhandt van hem, als den voornaamſten aanlegger, *Hermanſtadt* genaamt wierdt, gelyk als nog ter gedachteniſſe van het zelve tot nu toe in 't ſtads zegel deze woorden worden gevonden: *Sigillum civium de villa Hermanni.* Wat de gelegenheit van deze ſtadt betreft, de zelve legt in het Zuider gedeelte van Zevenbergen, inzonderheit in het zogenaamde Altlandt, niet verre van het Goede Gebergte. Zy legt in eene zeer vlakke en vruchtbare landſtreek, doch heeft geen wyngewaſch, behalven 't geen hier en daar tot vermaak geplant is, welk gebrek echter van andere plaatſen rykelyk vergoed wordt. Rondom de ſtadt ziet men zeer vele grote dyken, leggende zo digt by malkander, dat de ſtadt op verſcheide plaatſen door de zelve door te ſteken kan onder water gezet worden. Aan de Noordzyde loopt een ſtroom, de Rabein, of Cibin genaamt, waar van een arm door de meeſte ſtraten water geeſt, om de onzuiverheit weg te ſpoelen. De ſtadt zelve beſtaat om zo te ſpreken uit twee ſteden, waar van het eene gedeelte ten Zuiden op een heuvel eenigermaten verheven legt, die men den groten ring noemt, zynde van de beneden-ſtadt omtrent 200 trappen naar beneden, van waar men door verſcheide wegen in de bovenſte huizen kan opklimmen. Het bovenſte gedeelte vertoont zich als een halve maan, en het onderſte is als een vierkant. Voorts is het de grootſte en aanzienlykſte plaats in ganſch Zevenbergen, en is met ſterke dubbelde muren, bolwerken, baſtions en grote torens verſterkt. Doch dat deze ſtadt, gelyk als Tröſter van gevoelen is, met de keizerlyke reſidentieſtadt Wenen in grootheit, ſterkte en ſchoonheit zou in vergelyking komen, is te veel gezegt, ten zy men zulks van hare uitgeſtrektheit wilde verſtaan. Van binnen ziet men niet alleen ſchone opentlyke gebouwen, namentlyk de hoofdkerk, zynde zeer ſchoon en zo groot, dat 'er eertyds 24 altaren in waren, het ſtadhuis, de gewoonlyke plaats, alwaar de univerſiteit of de landſtanden hunne vergadering houden; maar ook de burgerhuizen zyn 'er van zware ſtenen heerlyk opgetrokken. Alleen is het te beklagen, dat, dewyl de plaats niet zonderling volkryk is, in menig huis naauwlyks eene verdieping regt bewoont wordt. Anders is hier, wegens den kalkachtigen grondt, en de andere dampen, die uit den grondt komen, de lucht niet al te gezond, en zyn de inwoners het kolyk, de teering, het podagra en andere ongemakken onderhevig: doch het vrouwvolk is 'er zeer friſch. De meeſte neering der burgery beſtaat in den koophandel met wyn, koorn, en andere zo wel in- als uitlandſche vruchten; waarom men hier in alle dingen tamelyk goedkoop kan leven. Aangaande de kerken en ſcholen, de zelve zyn nevens alle de andere Saxiſche ſteden in Zevenbergen van de Augsburgſche belydeniſſe. Daar is een akademiſch gymnaſium, en eene ſchone bibliotheek, van welke ieder, die 'er bekend is, zich kan bedienen; als mede eene boekdrukkery, uit welke, naar het berecht van Frölich, in zynen tydt met bewilliging van den Raadt vele ſchandelyke ſchriften door eenen, met name *Lintz*, in de wereldt verzonden wierden. De Regering van deze ſtadt is, gelyk die der overige Saxiſche ſteden, Ariſtocratiſch, en beſtaat in twaalf leden, die den binnen-Raadt uitmaken. Op dezen volgt de buiten-Raadt, beſtaande in honderd leden, die een wykmeeſter (*tribunus plebis*) hebben, een penſionaris of ſpreker van de honderd mannen genaamt, hebbende het gezag in tydt van noodt in den name der burgery den Raadt hare belangen voor te dragen. Het wapen van de ſtadt, een zeker bewys dat zy van de Saxen gebouwt is, zyn de twee keur-Saxiſche zwaarden, alleenlyk met dit onderſcheidt, dat zy met de punt naar beneden ſtaan. Het gebiedt van deze ſtadt, de bank van Hermanſtadt genaamt, ſtrekt zich eenige mylen in de rondte uit, en vervat vele ſchone en grote vlekken en dorpen, waar van eenige, als *Mairbod*, van Marobodus, koning der Sibinen, *Zakadat* van de Zakaten, *Scuren* van de Scyren, *Hamersdorf* van de Hermionen, *Cherz* van de Cheruſcen, *Frek*, of *Frigg*, van der oude Gotthen afgodinne Friga, of Frigga, den naam voeren. Voor het overige is deze plaats in den aanvang van de XVIII eeuwe altydt de reſidentie der keizerlyke gouverneurs, en ten tyde van de onluſten altydt aan den keizer getrouw gebleven. In den jare 1711 ſloeg 'er het onweder in den kruidtoren, waar door de zelve, nevens twee andere torens, en een groot gedeelte van den ſtads muur, in de lucht vloog, 63 huizen in de aſſche gelegt, en 141 andere beſchadigt wierden. *Meibomius de Irmenſula. Franke Origines nationum Trans. Troſter en Reichersdorf von Siebenburgen. Rithhaymerus. Toppeltinus. Zeilerus Hungar. Mollerus de Transylvania. Frolich in Apodemia. Hamb. Hiſtor. Remarquen an.* 1704. *p.* 102.

HERMANSTEIN, of *Ehrenbreitſtein*, in het het Latyn *Erenberti Saxum* geheten, een zeer oud en vaſt kaſteel van de Romeinen tegen over Coblents aan den Rhyn gebouwt, en tot het aartsſticht van Trier behorende. Het is in den jare 1166 door Hillinus, aartsbiſſchop van Trier, herſtelt, met een ſterken toren en een in de rotſen uitgehouwen regenbak verbetert. De aartsbiſſchop Johannes de II liet in den jare 1481 met grote koſten en veel moeite een bron, 280 voeten diep, door de rotſen heen houwen, waar aan men over de twee jaren gewerkt heeft. In den jare 1632 gaf de aartsbiſſchop Philips Chriſtoffel dit kaſteel in handen van de Franſchen; doch het wierdt hen in den jare 1637 door honger weder ontweldigt, en tot den jare 1650 van de keizerlyken bezet. Karel Caſpar à Petra, keurvorſt van Trier, hadt dit kaſteel merkelyk doen verſterken, zo wel door het doen

in de lucht ſpringen van eenige aan het zelve nadeelige rotſen, als het aanleggen van nieuwe veſtingwerken. In den oorlog van den jare 1688 wilden de Franſchen bezetting daar in leggen, maar zulks van den keurvorſt van Trier geweigert zynde, belegerden zy, maar te vergeefſch, de ſtadt Coblents. *Browerus & Maſennius Annal. Trevir. Tom.* II. *lib.* XIV, XIX, XXIV, XXV.

HERMANT (GODEFROI) was geboren te Beauvais den 6 February des jaars 1617, en deedt den loop van zyne eerſte ſtudiën in zyn vaderlandt. In het vervolg begaf hy zich naar Parys, alwaar hy leermeeſter wierdt van den zone van den heer van Ocquerre, ſecretaris van ſtaat, alwaar hy heel jong tot het hoogleeraarſchap in de Philoſophie verheven, en tot lidt van de Sorbonne aangenomen wierdt in den jare 1642. Zyn biſſchop *Auguſtyn Potier*, die eene zonderlinge genegenheit voor hem hadt, en die hem zocht te ſtellen in zyn bisdom, deedt hem eene plaats van kanunnik krygen in zyne kathedrale kerk in het jaar daar aan volgende. De hogeſchool van Parys, hebbende in dat zelve jaar een groot verſchil gehad met de vaders Jeſuiten van het collegie van Clermont, bewoog de zelve hem om de pen in de handt te nemen tot verdediging van hunne voorrechten tegen de gemelde vaders. Hy ondernam de zaak, en voerde die met goeden uitſlag uit, onaangezien hy nog heel jong was. Gelyk als eene eerſte aanzetting menigmaal eene twede pleegt voort te brengen, zo gebeurde het, dat hy tegen de zedekunde der Jeſuiten ſchreef, om dat men in dien tydt begon te ontdekken, dat hunne hoogleeraars van de gevallen van conſcientie eene zeer kwade leer voorhielden. Van dit ſtuk viel hy op de twiſtredenen over de genade, de welke de ruſt van het koninkryk van Vrankryk begonnen te ſtoren, ten gevalle van zeker later boek van Janſenius, door welk middel hy naauwe kennis kreeg met de voorſtanders van dezen biſſchop, en inzonderheit met Antony Arnauld, wiens ſchriftelyke verantwoording hy opſtelde in den jare 1644 tegen de genen, die zich onderwonden hadden zyn boek *De frequenti Communione* (van 't dikwils gebruiken van 't H. Nachtmaal) tegen te ſpreken. De Hr. Hermant was toen ter tydt prioor van de Sorbonne, en zeker byzonder verſchil, het welk de Jeſuiten twee jaren daar na hadden met dit huis, verplichtte hem om andermaal tegen hen de pen op 't papier te zetten. Zyn biſſchop riep hem in het vervolg naar zyne kerk, om hem bezig te houden met prediken en het verrechten van de kerkdienſten in zyn bisdom: doch de hogeſchool van Parys deedt hem te rug komen in den jare 1647 om hem rector te maken, en hieldt hem lang op in deze bediening tegen zyn wil en dank. Hy ſchreef verſcheide maatregelen voor wegens de tucht en de zeden: en niet te vrede zynde met zich nut en dienſtig voor de hogeſchool te maken, predikte hy nog dagelyks gedurende de ganſche vaſten, ten tyde van verſcheide adventen, op verſcheide feeſtdagen, en op de zondagen, in verſcheide kerken. Zyne goede vrienden, en wel byzonderlyk de Hr. van Lamignon, die ſedert dien tydt eerſte voorzitter in het Parlement is geweeſt, ſpanden alstoen hunne uiterſte krachten in om hem te Parys te houden; doch zyn nieuwe biſſchop Nikolaas Choart van Buzanval deedt hem alle die banden van vriendſchap verbreken. Hy begaf zich naar Beauvais, om zich met gene andere zaken dan alleenlyk met de ſtudie en met de geeſtelyke noodwendigheden van deze ſtadt en van zyn bisdom bezig te houden. Hy verliet dit afgezondert leven niet eer dan in den jare 1655 om Antony Arnauld in de Sorbonne te gaan verdedigen. Doch de kracht en de welſprekendheit, met de welke hy de zaak van dezen leeraar ophieldt, gene goede uitwerking hebbende gehad, verboodt hy zich zelf vrywilliglyk voor altydt den ingang van de Sorbonne. Hy keerde weder naar Beauvais, alwaar hy wel het grootſte deel hadt in de zwarigheden, die de deken van het Kapittel van deze kerk, onderſteunt door het hof en door de Jeſuiten, verwekte tegen zynen biſſchop en tegen die van de kanunniken, de welke weigerden het formulier, voorgedragen door het Kapittel, te ondertekenen. Hy wierdt te gelyk met de anderen uit de kathedrale kerk verdreven, en berooft van de vruchten van zyne kerkelyke inkomſten, van de welke hy in het geheel moeſt beſtaan. Doch paus Clemens de IX en de koning van Vrankryk Lodewyk de XIV hebbende alle deze verſchillen bygelegt in den jare 1668, wierdt Hermant geheel herſtelt, en ging voort met zyne kerk te bedienen tot zyn ſterfdag toe, die voorviel te Parys den 11 July des jaars 1690, in het einde van het 74 jaar zyns ouderdoms. Hy was een zeer liefdadig man, en hadt veel te weeg gebragt tot de profeſſie van meer dan honderd en vyftig nonnen. Hy was onvermoeid in de ſtudie, en wiſt niet eens wat verluſtiging of vermaakſchepping te zeggen was. Zyne byzonderſte werken zyn, behalven zyne verantwoordingen en andere geſchriften tot verdediging van de Sorbonne en van Antony Arnauld, van welke men reets geſproken heeft, zyne verdedigſchriften voor de Roomſch-Katholyke kerk tegen de predikanten Labadie en Mareſius, enz. voor de leerlingen en aanhangers van S. Auguſtyn, de welke Janſeniſten genoemt worden, tegen de Moliniſten, de eene zonder naam van den ſchryver, de andere onder ontleende namen; de levens van de heiligen *Anaſtaſius*, *Baſilius*, *Gregorius Nazianzenus*, *Chryſoſtomus*, en van St. *Ambroſius*; geeſtelyke onderhandelingen over *Mattheus*; eenige kleine werken over verſcheide voorwerpen; eenige vertalingen van de Griekſche Vaderen, en de kerkelyke en burgerlyke Hiſtorie van het bisdom en graafſchap van Beauvais, de welke tot nog toe niet in druk is uitgekomen.

Hermant is van de vermaardſte ſchryvers van XVIII eeuwe geweeſt, en een, die van zyne kindſche jaren af genoegzame blyken gaf van een zeer levendigen geeſt en een heel ſterk geheugen; welke loffelyke hoedanigheden hy tot het einde van zyn leven heeft behouden. Hy leerde de Griekſche en Latynſche talen met eene ſeldzame ligtheit, en zelfs in een ouderdom, in welken de jongelingen ter naauwer noodt kunnen lezen en ſchryven. Hy was niet meer dan twaalf jaren, wanneer de Hr. Auguſtyn Potier, biſſchop en graaf van Beauvais, hem naar Parys zondt, om in de rederykkunde te gaan ſtuderen by de Vaders Jeſuiten. Na dat hy zyn loop van philoſophie in het collegie van Navarre, en dien van de Godgeleerdheit in de Sorbonne geëindigt hadt, ontboodt hem deze goede kerkvoogdt te rug, om te Beauvais de kleine ſcholen en de Rhetorica te leeraren. Hy wierdt baccalaureus in den jare 1642. Tot dien tydt toe was zyne zonderlinge bekwaamheit by niemandt dan by zyne vrienden bekend geweeſt, doch de Jeſuiten hebbende een ſmeekſchrift aan den koning overgelevert in den jare 1643, ten einde zy ingelyft mogten worden in de hogeſchole van Parys, wierdt Hermant verkozen om het zelve te verdedigen, en hy ſchreef drie of vier ſtukken, door welke hy groten roem behaalde. De Hr. le Camus, biſſchop van Bellai, wenſchte hem daar over veel geluks op eene wyze, die wel verdient aangeroert te worden. Hermant hadt in dit voorval vier ſtukken opgeſtelt, als gezegt is, te weten: 1) de aanmerkingen op het ſmeekſchrift der Jeſuiten; 2) de eerſte ſchriftelyke verantwoording voor de hogeſchole; 3) de akademiſche waarheden; 4) de twede ſchriftelyke verantwoording, de welke eene tegenzegging op het antwoordt is, het welk de Jeſuiten wereldkundig maakten. Zyn naam ſtondt niet bekend op deze vier geſchriften. De gemelde Hr. le Camus, biſſchop van Bellai, hebbende ontdekt, dat Hermant de ſchryver daar van was, ging hem bezoeken in het vorſtelyk huis van Albiak, in het welke hy zyne woning hadt, en ſprak hem aan onder eene tedere omarming, zeggende, dat hy Godt zegende over die weldaadt, die de Hemel hem bewezen hadt, met hem niet alleenlyk een groten geeſt en zonderlinge wetenſchap te geven in een ouderdom, die nog zo weinig gevordert was, maar ook genoegzame kloekmoedigheit en kracht om niet beducht te wezen voor den haat en wraakzucht van zulk eene ontzagchelyke gemeente, als die was, tegen de welke hy geſchreven hadt. Echter is al het nadeel, het welk de Jeſuiten hem hebben kunnen aandoen, gedurende zyn leven, daar op alleenlyk uitgekomen, dat zy hem niet beminden, en nooit met achting van hem ſpraken, onaangezien hy hun leerling was geweeſt. Zyne zedigheit beſchutte hem voor de gevaarlykſte gevolgen van hun gevoelen, en zy konden hem nooit dwarsbomen in eenigerlei bevlytiging van de eerſte waardigheden van de kerk, van welke zy de ſchikking hebben, om dat hy, ver van naar de zelve te ſtaan, eene rechte vervremdheit daar van hadt, en dat hy die zelfs geweigert heeft te aanvaarden, wanneer men hem als gedwongen heeft de zelve aan te nemen; in dier voegen, dat men mag zeggen, dat een man, die niet ſtaatzuchtig is, en naar geen hoge ampten ſtaat, zeer dikwils een zeer goede ſchuilplaats heeft. Het gebeurde in het twede jaar van zyn Rectorſchap, dat een van die gevallige tydsgeſtelteniſſen is voorgekomen, de welke zommigen menſchen hunne oogen verblinden wegens de verwaandheit van de oordeelkundige ſterrekunde, en hen beletten de zelve volſtrektelyk te veroordeelen. Behalven de hier voren gemelde boeken heeft men na zyne doodt gedrukt zyne *Entretiens ſpirituels ſur St. Marc*, en eene korte verhandeling van de ſtilzwygendheit. Zeker perſoon van aanzien hem hebbende verzocht om de uittrekſelen, die hy gemaakt hadt uit de Kerkvergaderingen, vertrouwde hy die aan een ontrouwen ſchryver, die een afſchrift daar van overhieldt, en de zelve heeft laten drukken te Ryſſel in den jare 1693 onder dezen tytel: *Clavis diſciplinæ Eccleſiaſticæ, ſeu index univerſalis totius juris Eccleſiaſtici.* Men vindt deze uittrekſels onteert door byvoegſelen, die Hermant ten eenemaal onwaardig zyn, en zelfs zyne heerlyke geheugenis zouden kunnen benadeelen, indien de wereldt niet verwittigt was, dat de zelve van zynen ſtyl niet zyn, boven al de verzameling der Brieven, valſchelyk toegeſchreven aan de eerſte pauzen. Het is te wenſchen, dat men eenmaal zyne kerkelyke en wereldlyke geſchiedeniſſen van Beauvais en van Beauvaiſis mag in druk zien, en dat de zelve niet zoek raken onder de handen van de genen, die zich daar van hebben meeſter gemaakt, tot zonderling nadeel van eenen van zyne vrienden, aan welken hy die hadt toevertrouwt, hem belaſtende door zyn uiterſte wil met de zorg van de zelve te laten drukken. Hier dient in 't kort geſproken van zyn verſchil met den vader Maimbourg. Deze Jeſuit, hebbende in zyne *Hiſtoire de l'Arianiſme* te zamen getrokken al het naauwkeurigſte en het ſchoonſte, dat 'er in het leven van St. *Anaſtaſius* te vinden was, meende, dat hy niet anders te doen hadt dan des zelfs ſchryver te ſchenden door eene kwaadaardige voorreden, om de dieſſtallen, die hy daar uit gedaan hadt, te bewimpelen, en ten einde men zich nooit zou inbeelden, dat hy zich vernedert hadt om iets uit te trekken uit een boek, van het welke hy met zulk eene grote verachting ſprak. Hy laakt den Hre. Hermant ten eerſte over de aanhaling van de plaatſen der ſchryvers. Ten twede, dat hy in het einde van zyn werk ophelderingen van de moeielykſte punten hadt gegeven. Ten derde, dat hy gezegt hadt, dat men zeer bezwaarlyk iets verder kan weten wegens de zitting van de kerkvergadering van Niceen, dan alleenlyk, dat de eenvoudigheit, de zedigheit en de beleefdheit de zelve beſtierden, en dat de betamelykheden, die men in 't tegendeel bybragt op dit voorwerp, geen heel beſtendige redenen, noch ook krachtige beſliſſingen zyn. Hermant, hebbende laten

in

in druk uitgaan in den jare 1674 de levens van de heiligen Basilius en Gregorius Nazianzenus, na zich gerechtvaardigt te hebben in de voorreden wegens de drie bezwaarnissen van den vader Maimbourg, wederlegt volkomentlyk zyne lastertaal. Hy wierdt door eene schielyke doodt uit deze wereldt weggerukt te Parys op straat op den dag en in 't jaar, boven gemeld, gelyk men zal zien uit zyn grafschrift. Men zal het zelve hier in zyn geheel ter ne stellen, hoewel het op zyn grafsteen niet uitgehouwen is geweest, doordien zyne vyanden kwaadaardig genoeg zyn geweest, en genoegzaam gezag hebben gehad om zulks te verhinderen. Men zal de eige woorden van het grafschrift gebruiken, het welk van goeder handt is gekomen. Een kanunnik van zyne bloedverwanten hadt een grafschrift voor hem gemaakt, het welk door die van het Kapittel goedgekeurt wierdt: doch zekere valsche broeder hebbende de Jesuiten daar van verwittigt, deden zy het zelve onderdrukken door een bevel van het hof, zelfs op dien tydt, wanneer men in het gezicht van de hele stadt Parys, en tot schande van de Roomsche kerk, eene gansche kapel ontheiligde door de prachtige grafstede van Lulli. Zie hier het grafschrift, het welk voor Hermant geschikt was:

Heic resurrectionem expectat
GODEFRIDUS HERMANT BELLOVACUS,
eruditione clarus, famâ celebris, virtute præstantior,
Rector quondam Academiæ Parisiensis
strenuusque defensor;
Doctor & socius Sorbonnicus;
hujus Ecclesiæ Canonicus,
Amans disciplinæ si quis unquam sanctioris,
Excelsi vir ingenii, stupendæ doctrinæ, facundiæ mirabilis
debebantur majora.
Oblata recusavit modestiâ singulari.
Impendit
doctis elucidata illustrium Patrum gesta,
Piis sacras in Matthæum & Marcum exercitationes,
civibus urbis hujus & Diœcesis historiam,
Omnibus seipsum verbo, conversatione, charitate.
Super impendit
egenis sua omnia.
Repentinâ morte ereptus, non improvisâ,
Parisiis ictu sanguinis exanimatus viâ publicâ,
A. R. S. M DCXC, die XI Julii: Ætat. LXXIII.
Ad sacelli hujus cancellos tumulum designavit sibi,
Dignum cum Ambrosio ratus requiescere sacerdotem,
ubi offerre consueverat.

Dat is te zeggen: „ In deze grafstede verwacht de wederopstanding des vleesches GODEFROI HERMANT, geboren te Beauvais; een man, doorluchtig door zyne geleerdheit, vermaard door de faam, doch uitmuntender door zyne deugdt. Hy was in zyn leven rector van de hogeschole te Parys, en een braaf voorstander van de zelve, leeraar en huisgenoot van de Sorbonne, en kanunnik van deze kerk. Hy beminde meer dan iemandt ter wereldt de strenge tucht, en was begaaft met een verheven geest; hadt eene wonderbare geleerdheit en eene ongemene welsprekendheit. Hy was voorwaar vry hoger ampten waardig: doch de zelve hem aangeboden zynde, weigerde hy ze met eene zonderlinge zedigheit aan te nemen. Hy gaf aan de geleerden ten beste de opgehelderde levensbedryven der doorluchtige vaderen; aan de Godsdienstigen de geheiligde verklaringen op Matthæus en Marcus; aan de burgers dezer stadt en bisdom hunne Historie; aan iegelyk zich zelf ten dienste door lieftalligheit, goeden raadt, verkeering en liefdadigheit: aan den armen gaf hy alle zyne middelen en goederen ten beste. Hy wierdt door eene schielyke, doch niet door eene onvoorziene doodt weggerukt: want te Parys door een bloed-of hertklop bevangen viel hy neder op de gemene straat in den jare 1690, den 11 July, in den ouderdom van drie en zeventig jaren. Hy hadt zyne begraafplaats digt by de gestoelten van deze kapel bestelt, hebbende met Ambrosius bevonden eene behoorlyke zaak te wezen, dat een priester rustte op de zelve plaats, op welke hy gewoon was den kerkdienst te verrechten". *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers, door hem aangehaalt.

HERMANUBIS, een afgodt van de Egyptenaren, gevormt uit Mercurius (door de Grieken *Hermes* genaamt) en uit *Anubis*. Men vindt dezen afgodt op twee wyzen verbeeld; zomwylen als in de gedaante van een mensch, die een hoofdt van een sperwer heeft, en een staf van Mercurius in de handt zwaait, en meermalen met een hondskop. De slangenstaf is het gewonelyke zinnebeeldt van Mercurius; het sperwershoofdt beduidt de jagt op de vogelen, of de valkenjagt, en de hondskop betekent de jagt op andere beesten, of de harte-en zwynejagt, en men voegde een van deze hoofden op Anubis, om dat hy een groot liefhebber van de jagt was geweest. Men ziet eenige van deze afgoden als raadsheeren uitgedoscht, hebbende den slangenstaf in de linker, en het *Sistrum* der Egyptenaren in de regter handt. Tertullianus zinspeelt op deze wyze van dien afgodt te verbeelden, wanneer hy zegt tegen een Raadsheer, den welken hy wil beschimpen:

Teque domo propriâ pictum, cum fascibus ante,
Nunc quoque cum sistro faciem portare caninam.

Dat is te zeggen: „ Men ziet u in uw eigen huis afgemaalt met pylbossen voor u, en nu wordt gy te gelyk met het sistrum en een hondskop uitgeschildert". Plutarchus maakt gewag van deze vremde godheit; en de hieroglyphische schryvers leggen 'er het zinnebeeldt van uit. *Spon Recherches curieuses d'Antiquité.*

HERMANVILLE, eene kleine stadt in Pikardië, niet verre van Calice, in Vrankryk.

HERMAPHRODIET, een afgodt der ouden, ten dele verbeeldende *Mercurius* (*Hermes* genaamt by de Grieken) en ten dele *Venus* (genaamt *Aphrodites*), om aldus de welsprekendheit met den koophandel zamen te voegen, waar van Mercurius de godt was, met de vermakelykheden; of wel, om te kennen te geven, dat Venus van de eene en van de andere kunne was. Inderdaadt, de dichter Calvus noemt Venus een godt: *Pollentemque deum Venerem*, dat is: *En de vermogende godt Venus.* Levinus, sprekende van deze godheit, zegt: *Hebbende dan Venus aangebeden, 't zy als eene vrouw, of als een man, even als de Maan.* Theophrastus verzekert, naar het zeggen van Hesychius, dat Venus een hermaphrodiet was, en dat men op het eilandt Cyprus, digt by Amathus, haar pronkbeeldt zag, zynde met een baardt, als een man, verbeeld. *Spon Recherches curieuses de l'Antiquité.* De Fabel zegt, dat Hermaphrodiet de zoon was van Hermes en van Venus, en dat de zelve, een jongeling van eene uitnemende schoonheit zynde, gelieft wierdt van de nymph Salmacis, die hem zag, staande op den kant van een fontein van Karië, in klein-Asië gelegen: doch hy wilde hare liefde met gene wederliefde beantwoorden. Eindelyk, deze nymph, hebbende Hermaphrodiet, die zich baadde, eenmaal vernomen, kwam toeschieten, en hare klederen uittrekkende, sprong ze met hem in de fontein: doch ziende, dat zy door al hare genegenheit en omhelzingen niets op het onbeweeglyke hert van dezen jongeling vermogt, badt zy de goden, dat zy van hunne twee ligchamen een wilden maken. Naar het zeggen van de Fabel wierdt haar verzoek verhoort, en het ligchaam, het welk uit hen beide wierdt gevormt, behieldt de hoedanigheden van de twee kunnen. Men mag zeggen, dat de dichters door geen scherpzinniger verdichtsel konden uitdrukken de uitwerking van de liefde, de welke nergens naar toe strekt dan tot de vereeniging der herten. Indien zy niet hebben willen te kennen geven door dit verdichtsel de reden, om welke deze fontein de kracht hadt, naar hun zeggen, om de genen, die van des zelfs wateren dronken, verwyft te maken, zo hebben zy echter daar door kunnen aantonen den lafhertigen en verwyfden aardt van de inwoners van dat landschap, de welke een vadzig en wellustig leven leiden. *Ovidus. Strabo.* enz.

HERMAS, *Pastor*, dat is *de Herder*, bygenoemt, een oud schryver, de welke, naar de verzekering van Origenes, van Eusebius en van Hieronymus, de gene is, die van Paulus wordt gegroet in het einde van zynen brief aan de Romeinen (kap. XVI, vers 14) in deze woorden: *Groet Asyncritum, Phlegontem, en Herman.* Men vindt schryvers, die hem *Hermes* genoemt hebben, het welk aanleiding gegeven heeft aan eenige nieuwe schryvers van zyn boek aan zekeren Hermes, broeder van paus Pius den I, toe te schryven. Doch alle de ouden noemen hem eenpariglyk *Hermas*, en Hieronymus merkt aan, dat de schryver van dit boek een Griek was, en dat dit werk vry meer by de Grieken dan by de Latynen bekend is geweest, het welk buiten twyfel niet zou gebeurt zyn, indien het zelve door den broeder van Pius was geschreven geweest. Baronius onderscheidt twee boeken, het eene van *Hermes*, handelende van het vieren van het Paaschfeest, en het andere van *Hermas*. Dit laatste is verdeelt in drie delen. Het eerste voert voor tytel: *Gezichten, of verschyningen*, om dat het zelve vol is van gezichten, de welke aan Hermas worden uitgelegt door eene vrouwe, die de kerk verbeeldt. Het twede is genaamt: *Instellingen*, en behelst verscheide leerpunten van de zedekunde, als mede verscheide Godsdienstige onderrechtingen, de welke de herder, of de engel, als een herder verkleed, aan Hermas voorschryft. Het derde deel heeft voor tytel: *De Gelykenissen*, om dat het zelve zynen aanvang neemt met verscheide gelykenissen, of betrekkelykheden, en eindigt door gezichten, die de oeffening der Christelyke deugden betreffen. Men heeft het oorspronkelyke geschrift van deze drie boeken verloren, en daar van is niets dan eene vertaling overgebleven, die gedrukt is geweest in de Boekzaal der Vaderen, en in het licht gegeven door *Jan Baptista Cotelier*, met de overgeblevene stukken der Grieksche schryvers van de Apostolische tyden. Men weet niet wie de maker van deze overzetting is, noch in wat tydt de zelve is gemaakt geweest: doch men bevindt, dat zy getrouw is, om dat zy in 't geheel geschikt is naar de Grieksche plaatsen, aangehaalt door St. Clemens, door Origenes, door Antiochus, en door eenige andere oude schryvers. Wat de geloofwaardigheit van dit boek betreft, het is wel waar, dat het zelve in vorige tyden in verscheide kerken is aangenomen geweest als een kanonyk boek, en dat St. Irenæus, Clemens van Alexandrië, Origenes en Tertullianus het zelve aanhalen als een boek van de H. Schrift: doch het is ook waar, dat het op dien zelven voet niet is aangenomen geweest van verscheide kerken, de welke het alleenlyk hebben gehouden voor een boek, het welk niet kon wezen tot stichting der Christenen. St. Prosper verwerpt het zelve als een boek van geen geloofwaardigheit, en Gelasius plaatst het onder de apocryphe boeken. *Du Pin Nouvelle Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques.*

HERMATHEEN, *Hermathena*, een pronkbeeldt, verbeeldende *Mercurius* en *Minerva*. Dit woordt is gevormt van Ἑρμῆς (*Her-*

(*Hermes*), dat is te zeggen, Mercurius, en van Ἀθήνη (*Athene*), het welk Minerva beduidt by de Grieken. Het onderste deel des ligchaams heeft de gedaante van een vierkantigen Hermes, op welken men ziet de beeltenis van Pallas, gewapend met een helm, met een lancie, en met een schildt. Het was genoegzaam in gebruik, dat men feesten en slagtoffers aanrechtte ter eere van deze twee godheden, om dat de eene het voorzitterschap hadt van de welsprekendheit, en de andere dat van de wetenschap; en dat de welsprekendheit, die van de geleerdheit niet verselt is, niet dan een vruchteloze en ydele galm is; gelyk de geleerdheit zonder de kunst van zich wel uit te drukken menigmalen een onnutte schat is. *Spon Recherches curieuses d'Antiquité.*

HERMEIAS, geboortig van Methymne, eene stadt van het eilandt Meteline, in den Archipel gelegen, is een Griekschschryver, die eene historie van Siciliё geschreven heeft, de welke door Athenæus wordt aangehaalt *lib.* X, en door Diodorus *lib.* XV. Men schryft hem ook eene beschryving toe van den aardkloot, als mede eenige andere verhandelingen. Men weet niet wel in wat tydt hy geleeft heeft. *Vossius de Hist. Græc.*

HERMELEN. Zie HARMELEN.

HERMELYN, (RIDDERORDE VAN HET) eene ridderorde, die men zegt dat door Ferdinand, koning van Napels, in den jare 1463 is gesticht, wanneer zyn zwager, de prins van Rossano, tegens hem opstondt: want niettegenstaande de koning meer goedheit dan straf in het werk hadt gestelt om den hertog tot zyn plicht te brengen, en de verzoening zelf reets geschied was, volhardde de hertog evenwel in zyn kwaad voornemen om den koning van kant te helpen, de welke, van het schelmstuk ten volle onderrecht, zich van den hertog verzekerde, en hem eerst te Capua, en naderhandt op het kasteel te Napels gevangen zette. De meeste heeren waren van gevoelen, dat de koning hem, als zynde reets van gekwetste hoogheit overtuigt, behoorde van kant te helpen; maar de koning wilde, volgens zyne aangeborene goedheit, daar niet naar luisteren, noch zyne handen met het bloedt van zynen nabestaande besmetten, het welk hy by het instellen van deze orde met der zelver zinspreuk te kennen gaf, aldus luidende: *Malo mori quam fædari*, dat is: „ Ik wil liever sterven dan be„ morst worden", en zinspelende met eenen op den aardt van het hermelyn, het welk, van goudt gemaakt, en met wit uitgewerkt, aan een goude keten hangt, en het ordensteken was. Maar velen twyfelen, of deze ridderorde wel ooit in de wereldt is geweest, om dat *Summonte* in zyne Geschiedenisse van Napels verhaalt, dat deze koning een hermelyn op zyn zilvere munt heeft laten slaan om zyne grootmoedigheit en redelykheit, en daarentegen des hertogs van Rossano ondankbaarheit daar mede te kennen te geven en aan te tonen; maar dat 'er een afzonderlyke ridderorde van zou opgerecht zyn, daar van wordt noch door hem, noch door Pontanus eenig gewag gemaakt. *Summonte Hist. Neapol. P.* III. *p.* 449. *Pontani Hist. Neap. Schonebeek Ridderordens* II *Deel, Num.* XCII.

HERMELYN, (RIDDERORDE VAN HET) eene andere ridderorde, door François den I, hertog van Bretagne, ingestelt in den jare 1450. Het ordensteken was een goude keten van kruisselings over malkander leggende koornairen, daar een hermelyntie aan hing, met deze Fransche woorden: *A ma vie*, dat is: „ Voor myn leven". Door de koornairen wierdt deels de vruchtbaarheit van dat landschap, deels de goede huishouding van den hertog te kennen gegeven; en de Fransche woorden, die Jan de Zegeryke, grootvader van den stichter, voor een zinspreuk gebruikte, betekenen, dat men zich eer moet laten doden dan iets kwaads begaan, en dat men de deugdt, die door het witte hermelyn verbeeld wordt, al zyn leven moet volgen: want men getuigt van het hermelyn, dat, als het voor den jager op de vlucht zynde aan een modderige put komt, het zich liever laat vangen, dan dat het zich zou bemorssen. *Gryphius. D'Argentré Hist. de Bretagne lib.* II. *cap.* 13. *Favin Theatre d'honneur & de chevall.*

HERMEMITHRA, een pronkbeeldt, bestaande uit een gemyterd borstbeeldt, en uit een Hermes, die tot ondersteunsel dient. Dit woordt is gevormt van *Hermes*, het welk in de Griekſche taal Mercurius beduidt, en van *mithra*, het welk een van de namen van Apollo was, ter oorzake van het Persiaansche hoofdhulsel, met het welke die volkeren hem verbeeldden: in dier voegen, dat Hermemithra is een Mercurius en een Apollo zamengevoegt. *Spon Recherches curieuses d'Antiquité.*

HERMENGARDIS, keizerin, was de dochter van Hugo, grave van de Elzas, gezegt de Bloodaardt, of de Lafhertige. Zy trouwde te Didenhoven den 15 October des jaars 821 met Lotharius den I, keizer, en hadt by hem drie zonen en twee dochters, van de welke *Hermengardis* de eerste was. Deze wierdt weggevoert en naderhandt getrouwt met Gilbert, grave van Brabandt. De keizerin stierf op goeden vrydag, zynde den 20 Maart des jaars 851. Zie de Jaarboeken van St. *Bertyn*, van *Fulda*, *Theganus*, enz.

HERMENGARDIS is de naam, dien de meeste Fransche schryvers geven aan de eerste vrouwe van Karel den Groten. Zy was de dochter van Diderik, laatsten koning van de Longobarden, in Italiё. De koningin Bertha nam haar mede naar Vrankryk, en liet haar trouwen met haren zone Karel; doch deze vorst verstiet haar korten tydt daar na. Zie KAREL de I.

HERMENGARDIS, eerste gemalin van Lodewyk den Godvruchtigen, was de dochter van Ingrammus, graaf van Hesbay, in het bisdom van Luik. Zy trouwde in den jare 796, en wierdt gekroont te Rheims door paus Stephanus in den jare 816. Men noemt op eene andere plaats de zes kinderen, die zy hadt by Lodewyk den Godvruchtigen. Zy stierf den 1 October des jaars 818 te Angers, alwaar zy, gelyk de Jaarboeken van St. Bertyn berechten, ter aarde is bestelt.

HERMENGARDIS, dochter van keizer Lodewyk den II, en van Engelbergis van Spoleto. Zy was ten huwelyk beloofc aan den zone van Basilius, keizer der Grieken, en naderhandt trouwde zy met Bozo, grave, en daar na koning van Provence. Deze Bozo was de zoon van Beuves, hertog van Burgundiё, en broeder van Rigildis, gemalin van Karel den Kalen. Dit trouwverbondt gaf hem moedt om Hermengardis weg te voeren, met de toestemming van Everard Berenger, zoon van den hertog van Frioul, die haar in bewaring hadt, en hy trouwde met haar in den jare 876. Na dien tydt verzocht zy dezen vorst, dat hy zich tot koning wilde verklaren, en wierdt moeder van Lodewyk, gezegt de Blinde, en van Ingelbergis, gemalin van Willem den I, gezegt de Godsdienstige, hertog van Aquitaniё. Men weet niet recht de doodt van Hermengardis. Zy leefde nog in den jare 890. *Contin. Aimon. lib.* V, *cap.* 39. *Sammarthanus.*

HERMENGARDIS *van Lotharingen*, dochter van Karel van Vrankryk, hertog van Lotharingen, en van Bonna, trouwde met Albert den I, grave van Namen, en hadt by hem *Hedwig*. Deze trouwde met Gerard, den II van dien naam, grave van de Elzas, en hertog van opper-Lotharingen, van welken de hertogen van Lotharingen zyn afgedaalt. Hermengardis hadt nog Emma, huisvrouw van Ottho, graaf van Los, en Albert den II, grave van Namen.

HERMENIGILDUS, prins van Spanje, was de zoon van Leuvigildus, koning der Gotthen. Hy trouwde in den jare 580 met Ingonde, dochter van den koning Sigebertus, en op de aanmaning van deze vorstinne zwoer hy de dwalingen der Arianen af. Zyn vader, dit hebbende vernomen, deedt hem den oorlog aan, en de prins week naar Seviliё. Doch zich te zwak bevindende om zyn vader te kunnen het hoofdt bieden, zondt Leander, bisschop van Seviliё, aan den keizer Tiberius te Constantinopel, om onderstandt te verzoeken; alwaar deze kerkvoogdt vriendschap maakte met St. Gregorius, die aldaar het ampt van Apostolisch gezant waarnam. Middelerwyl, Hermenigildus zynde in handen van den vyandt gevallen, wierdt in de gevangenis gezet, alwaar zyn vader op Paaschdag hem een Ariaansch bisschop toezondt, om hem te dwingen tot het ontfangen van het H. Nachtmaal uit zyne handen. De prins weigerde zulks te doen, het welk den koning geboodschapt zynde, zondt hy hem eenig krygsvolk, dat hem doodde den 13 April, zynde Paaschavondt, in den jare 586. De Roomsche kerk viert zyne gedachtenis in het Martelaarsboek op den 13 April. *Gregorius Turonensis lib.* LVI & *seq. Hist. Isidorus in Chron. S. Gregorius lib.* III. *Dial.* XXXI. *Ado in Chron.*

HERMENRIK, koning der Zwaben. Zie ERMERIK.

HERMEROTES, een pronkbeeldt van *Cupido*, de welke iets heeft zwemende naar *Mercurius*. Het is een naam, gemaakt van Ἑρμῆς (*Hermes*), het welk, als hier voor meermalen is gezegt, in het Grieksch Mercurius beduidt, en Ἔρως (*Eros*), dat *liefde* betekent. Deze Cupido heeft in de linker handt den slangenstaf van Mercurius, en in de regter een goudbeurs, zynde dit de twee kentekenen, met welke men gewoon is Mercurius te verbeelden. De ouden wilden, zo het schynt, door dit pronkbeeldt te verstaan geven, dat de welsprekendheit en het geldt twee noodzakelyke dingen zyn voor een vryer. *Spon Recherches curieuses d'Antiquité.*

HERMES waren pronkbeelden van den godt *Mercurius*, gemeenlyk uit marmersteen gehouwen, en zomwylen van koper gegoten, zonder armen en zonder benen. De Grieken en de Romeinen waren gewoon diergelyke pronkbeelden te plaatsen op de dwarswegen en aan de ingangen van de huizen en kerken. Suidas verhaalt, dat men eenige van die pronkbeelden van Hermes oprechtte binnen Athene aan den ingang van de tempelen en van andere gebouwen, om dat Mercurius de godt was van de spraak en van de waarheit, de welke in deze plaats moest heerschen. Om deze reden, zegt hy, waren deze pronkbeelden vierkantig, om te kennen te geven, dat de waarheit altydt zich zelf gelykformig is, van wat kant men de zelve beziet. Deze beeldtenissen van Hermes waren insgelyks geplaatst op de dwarsstraten en op de grote wegen, om dat deze Mercurius, die de bode of postloper van de goden was, het voorzitterschap van de gemene wegen hadt. De oorspronk van de Termen, die men ziet aan de portalen en aan de balkonnen van de hedendaagsche gebouwen, komt voort van deze Atheensche Hermesbeelden, die men aan den ingang der huizen en aan de versiersels van de tempels plaatste; en men zou vry beter doen, indien men de zelve Hermessen, dan Termen noemde: want alhoewel de Termen in het Latyn *Termini* genaamt, vierkantige stenen waren, by welke zy zomtyds een hoofdt voegden; echter wierden diergelyke steenwerken meermalen gebruikt om de scheidpalen van de akkers en grondbezittingen van ieder in 't byzonder af te tekenen, dan om tot sieraden van gebouwen te verstrekken. De Latynen hadden zelfs andere namen om de beeldtenissen en pronkbeelden zonder armen en benen te beduiden, de welke zy plaatsten by de gebouwen, om galderyen en portalen te onderschragen, en om de architraven te dragen. Zy noemden de zelve *Caryatiden*, en noemden *Telamones* de beeldtenissen van menschen, die de uitspringende bochten van de kornissen ondersteunden, het welk de Grieken *Atlassen* noemden. Doch hedendaags heeft men,

alzo

alzo men de aspiratie van de letter *H* meerendeels zockt te myden, den naam van *Termen* voor dien van *Hermes* verkozen. Men ziet nog te Rome eene grote menigte van die vierkantte pronkbeelden, uit Griekenlandt overgebragt, de welke de hoofden van verscheide dichters, van philosophen en van doorluchtige krygshelden verbeelden. Zie Hermanubis, Hermaphrodiet, Hermatheen, Hermemithra, Hermharpocrates, en Hermheracles. *Spon Recherches curieuses d'Antiquité.*

HERMES, bygenaamt *Trismegistus*, of *Mercurius Trismegistus*, een Egyptisch philosooph. Sommige schryvers zyn van gevoelen geweest, dat hy ten tyde van Ninus heeft geleeft in den jare der wereldt 2076. Doch zulks heeft weinig zekerheit. Hy was de eerste, die van de wetenschap der sterrekunde begon af te stappen, om de andere wonderen van de natuur te bespiegelen. Het is ook door dit middel gebeurt, zo men zegt, dat hy kwam tot die kennis, dat 'er niet meer dan een Godt, schepper van alle dingen, kon wezen. Men verzekert insgelyks, dat hy den dag in twaalf uuren verdeelde, buiten twyfel ter oorzake van zyn traktaat: *De duodecim locorum sive signorum appellationibus*, het welk Joachim Camerarius in het licht heeft gegeven. Men schryft hem ook toe *Centiloquium*, het welk bestaat uit honderd sterrekundige zinspreuken, eene verhandeling van voorspellingen, getrokken uit de geboortesterren, enz. De Egyptische naam van den alouden *Hermes*, of *Mercurius*, was *Thoth*. Hy was Raadsheer van Osiris, koning van Egypten, en aan hem wordt toegeschreven de uitvinding van de schryfkunst, 't zy de gemene, of de hieroglyphische; als mede de eerste wetten van de Egyptenaren, en verscheide wetenschappen. Daar is, behalven dezen, een andere *Hermes* geweest, die de werken van den voorgaanden heeft vertaalt, betreffende de geneeskunde, de sterrekunde, en de Egyptische Godgeleerdheit. Clemens van Alexandrië berecht, dat 'er twee en dertig boeken van Godgeleerdheit en van Philosophie, en zes van geneeskunde waren. Deze boeken zyn verloren geraakt, en men heeft hedendaags niet dan eenige boeken, die zyn naam voeren, en die men meent hem verkeerdelyk toegeëigent te zyn. Daar is 'er een, behalven die gene, die hier voor genoemt worden, het welk den tytel voert van *Poemander*. Casaubonus gelooft, dat dit boek door een Christen gemaakt is geweest, om door een soort van Godvruchtig bedrog het Christendom op te houden, latende Hermes ophalen een gedeelte van het geen de Christenen zeggen. Men is van gevoelen, dat dit boek geschreven is in het begin van de II eeuwe. *Joan Marsham Can. Egyptiac. Isaac. Casaubon. in Baronium Exer.* I.

HERMES, zeker schryver, van welken Cardanus spreekt, die het boek geschreven heeft *De revolutionibus Nativitatum*, het welk Hieronymus Wolfius heeft laten drukken te Basel in den jare 1559: doch hy bekent in de Voorreden, dat hy den schryver niet kent, om dat 'er verscheide van dien naam geweest zyn, als de gene, die de medgesel van Proclus geweest is onder de regering van den keizer Adrianus, enz. *St. Augustinus de civit. Dei. Suidas. Cardanus ad lib.* III. *Ptolom. de Astr. Judiciis textu* 3. *Gesnerus in epit.*

HERMESIANAX, een treurdichter, geboortig van Colophon, wierdt in zyn vaderlandt verheerlykt door een pronkbeeldt. Men beweert, dat hy op de zelve *Leontium*, die de goede vriendin was van Epicurus, door liefde verslingert was, zo dat hy bygevolg een tydgenoot van dien philosooph moet geweest zyn. *Pausanias in Eliac.*

HERMHARPOCRATES, een pronkbeeldt, verbeeldende te zamen *Mercurius* en *Harpocrates*. Deze beeldtenis heeft vleugelen aan de hielen, en een slangenstaf in de linkerhandt, als Mercurius, houdende de regter vinger op zynen mondt, als Harpocrates. De ouden hebben misschien daar door willen te kennen geven, dat de stilzwygendheit menigmaal welsprekende is, en dat men zeer dikwils beter met de oogen dan met den mondt kan spreken: want Mercurius was de godt van de welsprekendheit, en Harpocrates die van de stilzwygendheit. *Spon Recherches curieuses d'Antiquité.*

HERMHERACLES, een pronkbeeldt van een *Hercules* op een *Hermes*, of op het steunsel van een *Mercurius*. Dit woordt is gemaakt van dat van Ἑρμῆς (*Hermes*) en van dat van Ἡρακλῆς, het welk *Hercules* betekent. Deze twee godheden hadden het voorzitterschap over de oefeningen van de jeugdt, te weten over de worstelspelen, over de wedlopen, en over de andere baanstryden der kampvechters. De vereeniging van Mercurius gaf misschien te kennen, dat de kracht moet verselt wezen van welsprekendheit, of anderszins dat de welsprekendheit zelfs de kracht hadt van de wreedste wangedrochten te temmen. Om deze reden hebben de oude Gaulen hunnen Hercules op eene byzondere wyze verbeeld, met ketenen, die uit zynen mondt gingen, en met welke hy zyne toehoorders naar zich sleepte. *Spon Recherches curieuses d'Antiquité.* Men vondt ook beeldtenissen, door welke Hermes verbeeld wierdt met een leeuwenhuidt omhangen, hebbende de knods van Hercules in de handt. Te Athene wierdt Hercules verbeeld door eene vierkantte beeldtenis van steen, heel eenvoudig, op welken men het hoofdt voegde van dusdanige andere godheit, als men zelf begeerde.

HERMIAS, tyran van Atarne, een gesneden, de welke zyne dochter by aanneming ten huwelyk gaf aan Aristoteles. Haar naam was *Pythias*. *Diogenes Laërtius in Aristotele. Menagius in notis.*

HERMIAS, een philosooph van Alexandrië in de V eeuwe, studeerde met Proclus onder Syrianus. Hy hadt twee zonen, Ammonius en Heliodorus, de welke beide van zyn beroep waren, doch de eerste maakte zyn naam vry vermaarder dan de laatste. Hermias was een zeer eerlyk man, van een zachten en eenvoudigen inborst. Hy was zo werkzaam als ooit een mensch ter wereldt kon wezen; doch hy was middelmatig van verstandt, en was geen uitvinder van de krachtige bewyzen, die men nodig heeft in het oeffenen van de philosophie. Hy hadt echter een wonderbaar geheugen, en wist op eene seldzame wyze de lessen van zynen hoogleeraar te herhalen, en al het gene hy in de boeken hadt gevonden. Dit was het krachtigste, dat hy bezat; want wanneer 'er een ge gelegenheit voorviel van tegenwerpingen op te lossen, en twyfelachtige en verstrikkende redenen aan een tegenstrever uit te leggen, het hy wel haast zyne zwakheit blyken. Zyne zedekunde was heel wonderbaar. Men kan daar van oordeelen door de maatregelen, naar de welke hy zich schikte in geval van inkoop. Hy beweerde, dat men zich kwalyk behoorde te bedienen van de onkundigheit van den verkoper, doch dat men verplicht was hem te waarschuwen van de rechte waarde van de goederen, wanneer hy daar in onkundig was. Alle de genen, die anders te werk gingen, waren, naar zyn gevoelen, schuldig aan eene grote ongerechtigheit. Zy roofden wel niet op de wyze als struikrovers van gemene wegen en met gevaar van het leven, doch zy deden de wet te kort, en verdierven de gerechtigheit. Hy verwierp die grondstelling: *Volenti non fit injuria*; dat is: *Een, die zo wil, wordt niet verongelykt.* Hy beweerde, dat 'er behalven het ongelyk, dat men door geweldt aandoedt, zekere verongelykingen zyn, die men begaat met de bewilliging van de genen, die men benadeelt. Hy oeffende deze lofselyke zedeles; want op zekeren tydt hebbende een man ontmoet, die, hem een boek verkopende, het zelve niet schatte op de rechte waarde, waarschuwde hy hem van zyne onkundigheit, en betaalde hem voor het boek meer dan hem daar voor geëischt was. Hy pleegde het zelve in verscheide andere voorvallen, zelfs zo menigmaal, als 'er eenige gelegenheit zich opdeedt van een onkundig verkoper te ontmoeten. Voorzeker deze zonderlinge hoedanigheit is des meer te pryzen in een heidensch philosooph, alzo 'er weinig Christenen gevonden worden, die hem in deze deugdt navolgen. Men zou mogen zeggen met *Juvenalis Sat.* VI, *vs.* 164: *Rara avis in terris, nigroque simillima cygno* (een seldzame vogel op aarde; hy lykt wel naar een witte raaf of zwarte zwaan). Men vertelt, dat hy die onaardige spreekwyzen afkeurde, de welke de moeders en minnemoers gemeenlyk gebruiken, wanneer zy hunne kinderen strelende en liefkozende aanspreken, als: *myn hondtie, myn diefie, myn schurkie*, en diergelyke meer, en dat hy menigmaal zyne huisvrouw over dit onderwerp heeft bestraft. *Photius, ex Damascio in Biblioth. Bayle.*

HERMIAS, geboortig van Karië, was de vermogendste staatsman van Antiochus den Groten, koning van Syrië. Doch hy misbruikte in het vervolg het groot vertrouwen, dat deze vorst op hem hadt, en haalde door zyn onverdragelyke staatzucht en gedurige kwellingen den toorn van de groten van het ryk en den haat van het volk op zynen hals. Eindelyk Apollophanes, geneesheer van Antiochus, die de goede gunst van dezen koning hadt gewonnen, poogde hem in te boezemen, dat Hermias voornemens was zyn heer en meester te verraden, en dat het eene zaak van de uiterste aangelegenheit was zich zonder tydverzuim van dien man te ontdoen. De koning gaf geloof aan de waarschuwing van Apollophanes, en liet dezen gunsteling om hals brengen. Zyne doodt veroorzaakte eene algemene blydschap, en het volk van Apamea wierp de huisvrouw en de kinderen van dezen ongelukkigen staatsman met stenen dood. *Du Puy hist. des Favoris.*

HERMIAS, een Christen philosooph, onder wiens naam men een onvolmaakt werk heeft, het welk eene beschimping is van de gevoelens der heidensche philosophen: doch men weet niet, wie de rechte schryver daar van is, noch in wat tydt hy eigentlyk geleeft heeft. Men twyfelt geenzins, of de zelve is zeer oud, en dat hy moet geleeft hebben alvorens de heidensche godsdienst vernietigt was. Sommige schryvers zyn van gevoelen geweest, dat hy de historieschryver Hermias Sozomenus is geweest, doch zulks is ten eenemaal ongegrond. Dit klein traktaatie was in het byzonder gedrukt in de Grieksche en Latynsche talen te Basel in den jare 1553. Men vindt zyne andere werken in de Boekzaal der Vaderen *T.* I. *edit. Græco-Lat. col.* 187. *& in indice Chronol. Du Pin Bibliotheque des auteurs ecclesiastiques trois premiers siecles.*

HERMIAS, hoofdt van de Hermianen, of Seleuciten, leeraarde omtrent den jare 170 met zekeren Seleucus, dat Godt lichamelyk was, enz.

HERMINGARDIS. Zie HERMENGARDIS.

HERMINIUS. Zie ARMINIUS.

HERMION, koning van de oude Germanen, verdeelde het koninkryk van zynen vader Mannus met zyne twee broeders Ingevon en Istevon, en beerschte in het Oostelyke gedeelte van dat grote landschap. De Germanen hadden zulk eene grote achting voor zyne dapperheit en voor zyne deugdt, dat zy hem na zyne doodt onder het getal der goden plaatsten. Men vondt zyn standbeeldt byna in alle kerken, alwaar hy verbeeld stondt als een oorlogsheldt, geheel in een yzer harnasch, hebbende eene lancie in zyne regterhandt, een weegschaal in zyne linker, en een leeuw op zyn schildt. Keizer Karel de Grote vondt een van deze pronkbeelden in Saxen, en liet het onder den voet halen, om deze bygelovigheit te vernietigen. *Henningus Tom.* I.

HERMIONE, eene stadt van de landstreek, gezegt Argis, gele-

legen in Peloponneſus. Het was eene zeeſtadt, in den bocht of Argoliſche golf gelegen, binnen welke een beruchte tempel ſtondt, toegewyd aan de Aarde. Zy hadt haren naam geleent aan deze golf, de welke de *Hermioniſche golf* wierdt genoemt. Hedendaags voert zy den naam van *Maria*. Plutarchus ſpreekt van de zelve in het leven van *Themiſtocles* en in dat van *Pompejus*. *Lubin Tables Geographiques ſur la vies de Plutarque.*

HERMIPPUS, een oud treurdichter, die veertig verdichtſelen maakte. Men weet niet wel in wat tydt hy geleeft heeft. *Voſſius de Poët Jo. Meurſii Bibliotheca Attica.*

HERMIPPUS *van Berytus*, leerling van Philo van Byblos, was geboren van zeer geringe ouders, doch doorluchtig door zyn verſtandt, want hy was zeer welſprekend, en heeft verſcheide werken geſchreven, als Suidas berecht. Hy bloeide in de II eeuwe, onder de regering van den keizer Adrianus; en Tertullianus haalt zyne Hiſtorie van de dromen aan, de welke in byſ boeken beſtondt. Hy ſchreef ook een boek van de wetgevers, van het welke Origenes gewag maakt in zyn werk tegen Celſus. *Tertullianus de anima cap.* 46. *Origenes lib.* I *adv. Celſum.*

HERMIPPUS *van Smyrna*, een Griekſch ſchryver, die de levens der doorluchtige mannen beſchreven heeft, met meer andere boeken, die van de ouden hoog geacht zyn geweeſt. Jozephus, die hem als een oprecht hiſtorieſchryver aanhaalt, ſchryvende tegen Appion, noemt hem de Peripatetiſche. Diogenes Laërtius haalt hem menigmaal aan, zo wel als Origenes, St. Hieronymus, Suidas, en meer anderen.

HERMITAGE, een dorp van Zuid-Schotlandt. Het is de voornaamſte plaats van de provincie van Lidesdale, en beſchut door een kaſteel, het welk heel wel verſchanſt is. *Maty Diction.*

HERMOCRATES, een vermaard Sophiſt, of verſtrikker in ſluitredeneringen, was de leermeeſter van dien Pauſanias, die Philippus, koning van Macedonië, doodde in het eerſte jaar van de CXI Olympiade, en in het jaar 336 voor de geboorte van Chriſtus. *Diodorus.*

Een ander HERMOCRATES, een Sophiſt, geboortig van Phocis, hebbende op 't bevel van den keizer Severus getrouwt de dochter van Antipater, geheimſchryver van dezen vorſt, verſtiet de zelve, om dat hy haar tegen zyn wil hadt genomen, en om dat zy zeer lelyk was. *Philoſtratus.*

Daar wordt by Poliænus *lib.* I *&* V gewag gemaakt van twee andere mannen, genaamt HERMOCRATES, beide geboren in Sicilië, van welke de eene zeer behendiglyk door de bemiddeling van zekeren Daïmachus eene burgerlyke opſchudding dempte, die 'er binnen Syracuza ontſtaan was, en de andere was vermaagſchapt aan *Dionyſius* den Ouden.

HERMODORUS *van Epheze* leefde in ballingſchap in Italië in den jare van Rome 300. Dewyl hy was gewaar geworden, dat de Romeinen ten uiterſte verdeelt waren door pleitgedingen, boezemde hy hen in, dat zy gezanten zouden afvaardigen naar Athene en naar de beſt geregelde ſteden van Griekenlandt, om hunne wetten te leren, en de zelve by hunne onderdanen te doen nakomen. Deze raadt wierdt werkſtellig gemaakt, en van de verzameling van deze wetten heeft men die van de Twaalf Tafelen opgemaakt. De Romeinen betoonden aan Hermodorus zulk eene zonderlinge erkentenis, dat zy naderhandt een pronkbeeldt voor hem lieten oprechten. Dit is genoegzaam te zien by *Dionyſius*, *Titus Livius*, *Florus*, *Plinius*, *Cicero*, *Euſebius*, en meer andere ſchryvers van dien tydt. Deze Hermodorus is buiten twyfel de zelve, van welken Dionyſius Laërtius ſpreekt in het leven van *Heraclitus*, die nooit aan de Epheziërs hunnen misſlag kon vergeven, als zynde de genen, die een man, die zyn boezemvriendt was, in ballingſchap hadden gezonden. Miſſchien is hy ook de zelve, die, volgens het berecht van Athenæus, een traktaat van de wetten van verſcheide volkeren byeen verzamelt hadt. *Athenæus lib.* I.

HERMOGENES, een bouwmeeſter, was geboren te Alabanda, eene ſtadt van Karië, gelegen in klein-Aſië. Hy bouwde een tempel voor Diana te Magneſië, en een anderen voor Bacchus te Teos, en was de uitvinder van verſcheide dingen, betreffende de bouwkunde, waar van hy een boek ſchreef, het welk nog ten tyde van Auguſtus gevonden wierdt. Vitruvius getuigt, dat Hermogenes gebouden wierdt voor den eerſten bouwmeeſter van de oudheit. *Vitruvius lib.* III *cap.* 1. *Felibianus in vitis Architect.*

HERMOGENES, en *Philetus*, of *Phygellus*, tot het ware geloof bekeert, als men gelooft, door den Apoſtel Jacobus, gezegt de Meerdere, bedorven naderhandt hun geloof, gelyk Paulus getuigt in zynen tweden Brief aan Timotheus, in het 1 hoofdſtuk. Zy ontkenden de wederopſtanding der doden, beweerende, dat de zelve reets geſchied was, en misleidden verſcheide menſchen door hunne valſche lere.

HERMOGENES. Van hem maakt Jozephus gewag in het eerſte boek tegen Appion.

HERMOGENES, een ketter, die omtrent den jare 170 in Afrika leeraarde, dat de ſtoffe der wereldt even eeuwig met Godt was. Hy hadt deze doling van Plato ontleent, die niet begeerde, dat Godt *factor* (ποιητὴς) dat is *maker*: maar *fabricator* (δημιουργὸς) dat is *bouwer*, genoemt wierdt. Hermogenes beweerde nog andere dwalingen. Tertullianus ſchreef tegen hem het traktaat, het welk begint met deze woorden: *Solemus hæreticis, compendii gratiâ, de poſteritate præſcribere.* Het is in deze verhandeling, dat die grote man zegt, dat de heidenſche philoſophen de aartsvaderen van de ketters zyn geweeſt (*Hæreticorum Patriarchæ Philoſophi*). Theophilus van Antiochië, Origenes en eenige anderen ſchreven insgelyks tegen hem. Prateolus heeft hem genomen voor *Hermias*. Men kan de aanmerkingen van *Pamelius* te rade gaan over het boek van Tertullianus tegen Hermogenes. *Pamelius in præf. p.* 423. *edit. Rothom.* 1662. *Baronius A. C.* 170. *n.* 11.

HERMOGENES, een Griekſch hiſtorieſchryver, die op 't bevel van Domitianus ter doodt wierdt gebragt, om dat hy iets geſchreven hadt, het gene hem mishaagde, gelyk Suetonius berecht *in Domit. cap.* 10.

HERMOGENES, een rechtsgeleerde, een van de Raadsheeren van den keizer Alexander Severus, en leerling van Papinianus. Lampridius ſpreekt van hem in het leven van dien keizer (*cap.* 68), en haalt tot getuigen aan Acholius en Marius Maximus. Zie ook *Rutilius in vitis Juriſconſ.*

HERMOGENES, een geneesheer van den keizer Adrianus. Hy heeft verſcheide boeken nagelaten, die menigmaal door Galenus aangehaalt zyn. Xiphilinus maakt ook gewag van hem. *Galenus lib.* I *de Medicam. cap.* 27, *& alibi. Xiphilinus in Adriano.*

HERMOGENES, een rederyker, die bloeide in de II eeuwe, onder de regering van den keizer Antoninus den Philoſooph, of, naar het zeggen van anderen, onder die van den keizer Adrianus. Men verzekert, dat hy in den ouderdom van vyftien jaren de rederykkunde leeraarde, dat hy achttien jaren oud zynde boeken maakte, die de nakomelingen overgehouden hebben, en dat hy in den ouderdom van vier en twintig jaren vergat al het gene hy wiſt; zo dat Antiochus de Sophiſt van hem zeide: *Dat hy een oud man in zyne jeugdt was geweeſt, en een kindt in zynen ouderdom.* Zie *Volaterranus Anthr. lib.* XV. *col.* 462. *Vignier A. C.* 163.

HERMOGENES, opvolger van Maſonianus in het ampt van overſte van de lyfwacht onder de regering van den kiezer Conſtantius. Daar wordt geſproken van zyne paarden in het Theodiaanſche Wetboek. Ammianus Marcellinus maakt ook gewag van hem in het XIX boek van zyne Hiſtorie. *Jac. Gothofredi Proſopogr. Cod. Theodoſ.*

HERMOLAUS BARBARUS. Zie BARBARUS.

HERMOLAUS *van Conſtantinopel*, een taalkenner, die leefde ten tyde van den keizer Juſtinianus, in de V eeuwe. Hy maakte een kort begrip van het boek van Stephanus van Bizanze *de Gentilibus*, het welk hy aan den keizer opdroeg. Men is van gevoelen, dat hy eene Hiſtorie van *Conſtantinopel* en nog eenige andere ſtukken heeft geſchreven. *Suidas. Voſſius de Hiſt. Græc. lib.* I. *cap.* 22.

HERMON, of THERMON, patriarch van Jeruzalem, was de opvolger van Zambda in het jaar 298, en beſtierde die kerk tot het jaar 312, in het welke hy geſtorven is. *St. Macarius* wierdt na hem verkozen. *Baronius A. C.* 298, 312, na *Euſebius* en *Hieronymus*.

HERMON, een gebergte in Paleſtina. Zie BAAL-HERMON.

HERMONASSE, eene oude ſtadt van neder-Meſië, gelegen by eene van de Nordelyke uitſtromingen van het eilandt, wordt hedendaags *Monte Caſtro* genoemt, naar het zeggen van le Noir. De Turken noemen deze ſtadt Beligrad, en die van Moldavië *Bialogrod.* Leunclavius is van gevoelen, dat het *Neſter-Alba* is: doch hy vergiſt zich; want dit Neſter-Alba is een ander *Bialogrod*, dat is te zeggen, *wit-kaſteel*, eene kleine ſtadt aan den mondt van de Tyre, de welke de Turken *Akerman* noemen, in welke plaats de kommandant van dat landſchap zyn verblyf houdt. Ptolemæus plaatſt eene andere ſtadt van dien name in 't Aſiatiſch Sarmatië, naby den Boſphorus en het Cimmeriaanſche zeehoofdt, tegenwoordig de engte van Caffa. Metelius noemt haar *Mada*, en Le Noir *Matigra*. Strabo plaatſt eene derde in Cappadocië aan den oever van de Zwarte zee, de welke, naar het zeggen van *Le Noir*, hedendaags *Lavona* genoemt wordt.

HERMONIA, dochter van Thraſibulus. De inwoners van Syracuza opgeſtaan zynde tegen haren vader, die zich wilde koning maken van hunne ſtadt, noodzaakten hem de vlucht te nemen, en doodden alle de genen, die van zyn geſlacht waren. Daar was niemandt meer overig dan zyne dochter Hermonia, de welke van verſcheiden gezocht wierdt, om de zelve ter doodt te brengen: maar de opzichthebſter droeg hen eene andere dochter op van den zelven ouderdom, die in een koninklyk gewaadt uitgedoſcht zynde, zich liet doorſteken, zonder aan hare moordenaars de waarheit te willen ontdekken. Hermonia, ziende deze ſeldzame edelmoedigheit en volſtandigheit, wilde haar niet overleven, en de moordenaars te rug roepende, maakte zy zich aan hen bekend, de welke haar insgelyks om hals bragten. *Diodorus lib.* V.

HERMOSELLO, of FERMOSELLO, een vlek van het koninkryk van Leon, in Spanje, is verſterkt en gelegen naby den zamenvloedt van de Douro en van den Tormes, drie mylen beneden Miranda de Douro. *Maty Diction.*

HERMOTIMUS, een inwoonder van Clazomene, eene ſtadt van Ionië, gelegen in klein-Aſië, van welken de oudheit ongemene dingen heeft verhaalt: want men zegt, dat zyne ziel zich van zyn ligchaam ſcheidde, het welk onbeweegbaar bleef, terwyl zy in verſcheide plaatſen zwerfde, alwaar zy de toekomende dingen voorſpelde; als zware regenvlagen, droogten, aardbevingen, peſtziekten, en andere diergelyke rampen; en dat zy eindelyk weder bezit kwam nemen van haar ligchaam na verloop van een langen tydt; dat zulks hem meermalen overgekomen zynde, zyne huisvrouw, niettegenſtaande hy haar ernſtelyk aanbevolen hadt, dat men zyn ligchaam niet zou aanraken, hare buren, als van eene wondere zaak, ging waar-

ſch

ſchuwen, de welke dit ligchaam onroerlyk en zonder leven bevonden hebbende, het zelve voor dood hebben verbrand; waar door de wederingang van de ziel verhindert wierdt. De inwoners van Clazomene lieten een tempel voor Hermotinus bouwen, binnen welken de vrouwen, ter oorzake van dit verraderlyk feit, geen voet mogten zetten. *Apollonius in hiſtoriis mirabilibus.*

HERMIONE, dochter van Menelaus en van Helena. Haar grootvader hadt haar ten huwelyk belooft aan Oreſtes, in den den zelven tydt, als haar vader haar beloofde aan Pyrrhus, den zone van Achilles, waar door Oreſtes zich dus ver door toorn liet vervoeren, dat hy hem doodde.

HERMIONE, dochter van Mars en van Venus, en huisvrouw van Cadmus. Zy wierden beide in ſlangen hervormt. *Ovidius. Virgilius. Hyginus.* enz. Zie CADMUS.

HERMIONEN, een oud volk van Germanië, of Duitſchlandt, en een van de machtigſte van dat woeſte geweſt, bewoonden, naar het zeggen van eenige ſchryvers, het landſchap, het welk hedendaags Pomeren genoemt wordt, langs henen de Ooſtzee; doch zulks komt niet overeen met de woorden van *Tacitus. Baudrand* plaatſt de Hermionen onder de vyf voornaamſte volkeren van Duitſchlandt, en zegt, dat de zelve onder zich begrepen de Cheruſcen, de Katten, de Hermunduren, de Oſiten, de Lugiten, de Hoogduitſchers en Marcomannen, alle volkeren, die ver van de Ooſtzee en van Pomeren afgelegen zyn. *Cluver. German. antiq. lib.* III.

HERMUNDUREN, oude volkeren van Duitſchlandt, naburen van de Cheruſcen, maakten te zamen een gedeelte van de Hermionen uit. *Plinius. Mela.* Men houdt ſtaande, dat zy Meiſſen bewoont hebben; en *Baudrand* breidt hen uit tot in Voogtlandt, en tot in het Zuidelyk geweſt van Thuringen en van opper-Frankenlandt. *Ortelius. Baudrand.*

HERMYNE. Zie HERMINE.

HERNANDEZ, of FERDINAND, (FRANCISCUS) geneesheer van Philips den II, koning van Spanje, heeft geleeft in de XVI eeuwe. Deze koning zondt hem naar Indië, om aldaar de natuurlyke werkingen van de gewaſſen en andere byzonderheden aan te merken en na te gaan. Hy maakte dat werk, het welk men in twee delen in folio van hem heeft, gedrukt in de jaren 1648 en 1651 onder dezen tytel: *Franciſci Hernandez rerum Medicarum novæ Hiſpaniæ Theſaurus, ſive Plantarum, Animalium, Mineralium Mexicanorum Hiſtoria, cum notis Johannis Terentii.* Men ſchryft hem nog andere werken toe, als een verhaal van de kerk van Mexico, enz. Ambroſius Morales ſpreekt van hem als van zynen boezemvriendt. *Antonius de Leon in Bibl. Ind. Ambroſius Morales in Antiq. Hiſp. p.* 71. *Nicolaus Antonio Bibl. Hiſp.*

HERNDAL, een gedeelte van Noorwegen aan deze zyde van den berg Sevus, grenzende aan Jemptenlandt. Dit landſchap is, nevens Nemedale, Heilige-landt, Froſtena, Indera, Herva, enz. aan de Zweden afgeſtaan uit krachte van de vrede van Bromſebro, geſloten in den jare 1645. *Zeiler. Deſcript. Dan.*

HERNICIERS, oude volkeren van Latium, in Italië. Zy bewoonden dat gedeelte van Campagna di Roma, het welk naar den kant van de bronaderen van de rivieren de Gariglan en de Teverone gelegen is. Hunne ſteden waren: *Alatrium, Anagnia, Ferentinum,* en *Verulæ,* de welke hedendaags *Alatri, Anagnio, Ferentino* en *Veroli* genaamt worden. *Baudrand.*

HERO, eene prieſtereſſe van Venus, die naby den Helleſpont woonde, Zy is de gene, op welke Leander verlieft was, en om wiens halven hy alle nachten over de zeeëngte van den Helleſpont zwom. Zy toonde hem de plaats aan, daar hy aan landt moeſt komen, door het licht van een brandende toorts, die op een toren ſtondt: doch Leander in het overkomen verongelukt en verdronken zynde, wierp Hero zich zelf uit wanhoop in zee. *Ovidius Epiſt.* XVII, XVIII. *Muſeus in Poëm. de Hero & Leand.*

HEROA, HEROUA, eene oude ſtadt van Egypten, gelegen in de landſtreek van Manſoura, acht mylen van de Rode zee en van de ſtadt Suës. Zommige landbeſchryvers houden haar voor het oude *Heropolis. Baudrand.*

HERODES, gezegt de Grote, of de Askaloniet, was de zoon van Antipater van Idumea. Hy was nog zeer jong; doch ouder dan vyftien jaren, als Jozephus zegt, maar van vyf of van zeven en twintig, wanneer hem het landvoogdſchap van Galilea gegeven wierdt, en hy de party van Caſſius en Brutus aankleefde. Na hunne doodt, in het jaar van Rome 712, ging hy M. Antonius bezoeken, gaf zich zelf ten eenemaal aan hem over, en wierdt te gelyk met zynen broeder Phazaël Tetrarcha en landvoogdt van Judea gemaakt. Die zelve Antonius liet hem noemen koning der Joden door den Raadt in het jaar van Rome 714, en na verloop van drie jaren veroordeelde hy Antigonus, den medeëiſcher van Herodes, om het hoofdt te verliezen, waar door hy een vreedzaam bezitter van de koninklyke waardigheit bleef. Herodes trouwde middelerwyl met Mariamne, dochter van Alexander, zoon van Ariſtobulus. Hy gaf het hogeprieſterſchap aan Ariſtobulus, den broeder van deze vorſtinne; maar naderhandt liet hy hem verdrinken, uit yverzucht, in het jaar van Rome 719, en liet zyn grootvader Hyrcanus om hals brengen in den jare van Rome 724, zonder dat des zelfs hoge ouderdom van 80 jaren, noch zyne doorluchtige geboorte, noch zyne waardigheit hem daar voor konden behoeden. Na den veldſlag van Actium, in welken Antonius, zyn boezemvriendt en beſchermer, overwonnen wierdt, ging hy Auguſtus opzoeken, die te Rhodus was; en deze vorſt nam hem onder zyne goede vrienden aan, en beveſtigde hem in het koningſchap over de Joden. By zyne te rug komſt in Judea liet hy Sohemus uit nayver ter doodt brengen, om dat deze aan Mariamne gezegt hadt, dat Herodes hem een bevel hadt gegeven om haar te doden, indien Auguſtus haar hadt veroordeelt. Vervolgens, te weten in het jaar 726 na de bouwinge van Rome, liet hy Mariamne zelf om het leven brengen, de welke hy met de de uiterſte tederheit hadt bemint. Ook hadt hy na hare doodt zulk een groot hertzeer en ſpyt van zyne vervoerdheit, dat hy daar door als een uitzinnig menſch wierdt, en geboodt zyne bedienden de koningin te gaan roepen, even of zy nog in het leven was. Deze wanhoop deedt hem in eene gevaarlyke ziekte vallen; en zo dra hy zyne gezondheit wedergekregen hadt, liet hy Alexandra, de moeder van Mariamne, om hals brengen. Hy verſchoonde zelfs zyne beſte vrienden niet, zo haaſt als hy maar eenig kwaad vermoeden tegen hen hadt opgevat; en de man van zyne zuſter Salome, alle de genen, die van het geſlacht der Asmoneën waren, of die eenig gezag hadden, verloren hun leven, zonder eenige maatregels van gerechtigheit te onderhouden. Echter toonde hy eenige blyken van menſchelykheit voor het volk van Judea in een peſttydt en groten hongersnoodt, die 'er toen voorviel: want hy liet al het zilverwerk van zyn hof ſmelten, en alle de koſtelykheden van zyn kabinet verkopen, om den armen te hulp te komen. Jozephus verhaalt, dat hy den tempel deedt herbouwen. Dit geſchiedde in het jaar 735 na de ſtichting van Rome; doch hy bezwalkte den roem van dit gebouw, aan Godt toegewyd, door de oprechting van een ſchouwburg en van een amphitheäter, in het welke hy van vyf tot vyf jaren kampſtryden liet houden ter eere van Auguſtus: ook wiſt deze keizer hem dat zulk een groten dank, dat hy ten twede maal in Syrië gekomen zynde, hem een onafhankelyk gezag gaf over drie nieuwe wingeweſten. Zyne erkentenis ſtrekte zich uit tot godloosheit toe door het bouwen van een tempel in Trachonitis ter eere van dezen vorſt, en door de aanlegging van eene ſtadt, de welke hy Ceſarea noemde, binnen welke hy insgelyks een tempel en een ſtandbeeldt liet oprechten, het welk in grootte en pracht niet week voor dat van Jupiter Olympius. Op den tocht, dien Agrippa deedt naar Aſië, ging hy hem te gemoet, en verplichtte hem naar Jeruzalem te komen, binnen welke ſtadt hy hem veel eer met de grootdadigheit en pracht van een keizer dan van een koning ontfing. In het jaar daar aan volgende bragt hy hem leger te veldt, en diende hem heel voordeelig met zynen goeden raadt, met zyne krygsbenden, en met zyn eigen perſoon. Hy kwam in het jaar 740 binnen Rome, om Auguſtus te bezoeken, en met zyne zonen Alexander en Ariſtobulus te ſpreken, de welke hy daar henen gezonden hadt, om aan het hof opgetrokken te worden. Zynde in zyn landt te rug gekomen deedt hy hem om 't leven brengen, aangezet door de laſtertaal van de vyanden van Mariamne, en door die van Antipater, de welke Herodes, nog een byzonder perſoon zynde, tot zyne huisvrouw hadt genomen, en deze laatſte, om dat hy een aanſlag op zyns vaders leven hadt gemaakt, onderging de zelve ſtraf. Men verhaalt, dat het by deze gelegenheit voorviel, dat Auguſtus zeide, dat het vry beter zou wezen het zwyn dan de zoon van Herodes te zyn. Hy viel in eene zware ziekte, de welke men oordeelde dodelyk te zyn, en eene bende van jongelingen, opgehitſt door Judas en door Matthias, beide beruchte leeraren, haalde een vergulden arendt onder de voet, welken deze vorſt hadt laten ſtellen op de grote deur van den tempel, het welk ſtrydig was tegen de wet van Mozes. Zy wierden gevat, en voor Herodes gebragt, die hen levendig liet verbranden, als zynde de aanleggers van deze onderneming. Men moet hier niet vergeten te zeggen, dat Chriſtus onze Heilandt geboren zynde onder de regering van Herodes, en dat de drie zogenoemde wyzen uit het Ooſten niet wedergekeert zynde door zyn koninkryk, komende den Zaligmaker der wereldt aanbidden, deze goddeloze vorſt krygsvolk uitzondt naar het gebiedt van Bethlehem en naar de naburige plaatſen, met bevel van door het zwaardt te doen ſterven alle de mannelyke kinderen, die beneden den ouderdom van twee jaren waren. Dit bevel wierdt werkſtellig gemaakt, gelyk de H. Schrift berecht: doch men heeft reden zich te verwonderen, dat Jozephus daar van niets gewaagt, ſchoon hy niet eene kwade daadt van Herodes vergeet. Macrobius is de eenigſte onder de ongewyde ſchryvers, die daar van gewag maakt. Godt ſtrafte de godloosheit van dezen wreden vorſt door eene ziekte, die niet min afſchuwelyk dan ſmertelyk was: want daar kwam uit zyn ligchaam kruipen eene talloze menigte van wormen, de welke hem gedurig beten, en een onverdragelyken ſtank van zich gaven. Ook wilde hy zich zelf het leven benemen, om zich van zyne ſmerten te bevryden. Jozephus, ſprekende van zyne ziekte, geeft daar deze beſchryving van, de welke aantoont wat pyn Herodes daar van moeſt uitſtaan.
" Een droge brandt, die zich uiterlyk niet vertoonde, verbrand-
„ de en verteerde hem van binnen. Hy hadt zulk een vrees-
„ lyken honger, dat men geen ſpyze genoeg kon aanbrengen,
„ die bekwaam was hem te verzadigen, en zyne ingewanden
„ waren vol etterwonden. De geweldige perſſing van zyne
„ darmen deedt hem onuitſprekelyke ſmerten aan: zyne voe-
„ ten waren opgezwollen en rottig; zyne lendenen waren niet
„ min aangedaan: de ſchamelyke delen zyns ligchaams waren
„ dusdanig bedorven, dat men niet dan enkelde wormen daar
„ uit zag kruipen: alle zyne zenuwen waren ingekrompen;

„ hy kon zyn adem niet dan met grote moeite en pyn ha- „ len, en hy ftonk zo afgryffelyk uit zynen mondt, dat geen „ menfch of omtrent hem kon komen. Alle de genen, die „ met een geeft van Godvruchtigheit den jammerlyken ftaat, „ in welken deze vorft zich bevondt, aanzagen, ftemden een- „ pariglyk toe, dat het eene zienelyke ftraffe van Godt was „ om zyne wreedheit te wreken". Des niettegenftaande, in plaats van zyne bloedgierigheit te erkennen en te verbeeteren door eenige daadt van zachtmoedigheit, dewyl hy wift, dat de Joden zich ten hoogfte over zyne doodt zouden verheugen, gaf hy een bevel, dat men alle de lieden van aanzien, die hy in de gevangenis hieldt, zou om hals brengen, zo dra hy den geeft zou gegeven hebben; ten einde ieder aanzienlyk geflacht van zyn koninkryk een voorwerp zou hebben om tranen te ftorten wanneer hy uit deze wereldt zou fcheiden. Dit bevel wierdt echter niet uitgevoert. Jozephus verhaalt, dat men nooit een vorft gezien heeft, die grammoediger, onrechtvaardiger, en meer van de fortuin begunftigt was dan hy is geweeft: want voor eerft, zynde van zeer geringe oudeis geboren, wierdt hy op den koninklyken fetel verheven; kwam ontallyke gevaren te boven, en leefde tamelyk lang. Hy ftierf omtrent het Paafchfeeft in het geboortejaar van den Zone Gods, in het veertigfte jaar van zyne regering, gerekent van den dag af, op welken hy door den Raadt tot koning wierdt verklaart, en het zeven en dertigfte federt de verovering van Jeruzalem en de doodt van Antigonus, zynen mededinger tot de kroon. Hy hadt negen of tien vrouwen gehad, en liet drie zonen na tot zyne opvolgers, namentlyk *Archelaus*, *Herodes Antipas* en *Philippus*. *Matthæus* II *Jozephus Joodfche Oudheden* XIV, XV, XVI *en* XVII. *boek. Torniël Salianus. Spondanus. Noldii Hift. Herod.*

Het gene hier gezegt is wegens de bepaling van het jaar van de doodt van Herodes, wordt van alle fchryvers niet aangenomen. De zelve zyn daar omtrent ten uiterfte verdeelt van gevoelen, en hunne giffingen zyn zeer verfchillende: want Nicephorus Calliftus fchynt te zeggen in zyne Kerkelyke Hiftorie, dat Herodes geftorven is in het derde jaar van de geboorte van Chriftus. St. Epiphanius ftelt zyne doodt in het vierde jaar, Sulpicius Severus in het vyfde, Eufebius en Beda in het zesde, en de kardinaal Baronius in het achtfte. Deze laatfte grondt zyne rekening op zekeren misflag, die 'er in den text van Jozephus is ingeflopen, alwaar in plaats van XXV jaren, die Herodes bereikt hadt, wanneer men hem tot landvoogdt van Galilea aanftelde, de affchryver niet meer dan XV heeft geftelt, gelyk men reets heeft aangemerkt. De redenen van Baronius zyn zeer zwak; en die van het gevoelen, het welk men hier gevolgt heeft, zyn alle bewysbaar. Men kan de zelve nazien by de fchryvers, die hier aangehaalt zullen worden. Doch alvorens is het van aangelegenheit, dat men aanmerke, dat 'er geen minder twift en verfcheidenheit is onder de fchryvers wegens den landaardt van Herodes dan wegens het jaar van zyne doodt. Het gemeenfte gevoelen is gegrond op het getuigenis van een groot getal kerkvaderen en oude fchryvers, en inzonderheit op de geloofwaardigheit van Jozephus, die hem voor een Idumeër houdt, en hem een vremdeling noemt. Verfcheide hedendaagfche fchryvers beweren, dat, onaangezien hy afkomftig was van Idumea, hy echter een Jode van geboorte was, uit hoofde, dat zyn vader en zyn grootvader den Joodfchen Godsdienft hadden aangenomen. Daarenboven hadden de Idumeërs meer dan eene eeuw voor den tydt van Herodes het zelve geloof omhelft; en dewyl men menigmalen door den naam van Joden verftondt alleenlyk de genen, die binnen de provincie van Judea geboren waren; en de anderen vremdelingen genoemt wierden, zo heeft men reden te geloven, dat Jozephus fpreekt met opzicht tot de eerfte beduiding. Men kan hier nog byvoegen, dat, dewyl de Herodianen, van welke hier beneden zal gefproken worden, Herodes voor den Meffias hielden, men geenzins mag twyfelen, of hy was een Jode van geboorte; zynde geen zaak zo klaarblykelyk onder deze laudaardt dan de Joodfche afkomft van hunnen verloffer. *S. Epiphanius in Panar. lib.* I, *cap.* 21. *Sulpitius Severus lib.* II *Hift. facr. Eufebius in Chron. Nicephorus lib.* I, *cap.* 14. *Beda de fex Ætat. Petavius lib.* XI *&* XII *Doct. Temp. Cappel. Kepler. Scaliger lib.* V *Emend. Temp. Calvifius in Ifag. Chron. Salianus. Torniël. Riccioli.* enz.

HERODES AGRIPPA. Zie AGRIPPA.

HERODES, gezegt Antipas, de zoon van Herodes den Afkaloniet, was Tetrarcha van Galilea na de doodt van zynen vader, en door het goedvinden van Auguftus. Hy liet naderhandt de ftadt Tiberias ftichten ter eere van Tiberius, en trouwde met de dochter van Aretas, koning der Arabieren. Doch zynde verlieft geworden op Herodias, zyns broeders huisvrouwe, ontroofde hy hem zyne wederhelft, en verftiet zyne wettige vrouw. Aretas, om zich over dit ongelyk te wreken, deedt hem den oorlog aan, en de krygsbenden van Herodes wierden menigmaal verflagen. De Joden meenden, dat deze nederlaag eene ftraf was van de doodt van St. Jan den Doper, welken hy doodde door de woede van zyne minnareffe, door eene ongerechtige bewilliging van haar verzoek. Godt nam wraak over deze doodt: want Herodes befchuldigt zynde, dat hy een opftandt hadt willen verwekken in Judea, en zyne ingebragte verdedigingen geen genoegen hebbende gegeven aan Caligula, die hem van den anderen kant niet mogt lyden, wierdt hy naar Lion in ballingfchap gezonden met Herodias, alwaar zy beide een ellendige doodt zyn geftorven. Men plaatft deze banning in het veertigfte jaar volgens de Chriften tydrekening. Voorts is deze Herodes de zelve, tot welken Chriftus door Pilatus gezonden wierdt. Deze vorft, hebbende horen fpreken van de wonderwerken, die de Zaligmaker der wereldt deedt, was van gevoelen geweeft, dat de H. Voorloper, welken hy hadt laten doden, weder opgeftaan was. Ook wanneer de Zoon Gods voor hem gebragt wierdt, dewyl hy van over langen tydt gewenfcht hadt hem te zien, ftelde hy hem verfcheide vraagftukken voor, op welke Chriftus geen antwoordt gaf. Herodes zondt hem weder naar Pilatus. *Matthæus* XXVII. *Marcus* VI enz. *Jozephus Joodf. Oorl.* XVII *en* XVIII *boek.*

HERODES, de zoon van Herodes den Groten, koning van Judea, en van Mariamne, dochter van den hogepriefter Simon. Zyn vader hadt hem erfgenaam en opvolger in het koninkryk van Judea verklaart; maar om dat zyne moeder befchuldigt wierdt deel te hebben in de zamenzwering van Antipater, trok hy zyne verklaring in, en onterfde hem van de koninklyke waardigheit. *Jozephus Joodfche Oudheden* XVIII *boek* VII *kap.* zegt, dat deze Herodes de man was van Herodias, en dat deze hem verliet om met zyn broeder Herodes Antipas, Tetrarch van Galilea, te trouwen: doch het is raadzamer zich te houden aan het getuigenis van de H. Schrift, de welke uitdrukkelyk zegt, dat Herodias de huisvrouw van Philippus was, en dat zy by hem Salome hadt gewonnen, alvorens zy zich zelf overgaf tot de bloedfchandige omhelzingen van Antipas. *Matthæus* XIV, 3. *Marcus* VI, 17. *Simon Dictionaire de la Bible.*

HERODES ANTIPATER. Zie ANTIPATER.

HERODES, de zoon van Herodes den Groten en van Cleopatra, zyne zevende huisvrouw, en broeder van Philippus. *Simon Dictionaire de la Bible.*

HERODES, de zoon van Phafaël en van Sálampza, dochter van Herodes den Groten, en van de doorluchtige Mariamne. *Simon Dictionaire de la Bible.*

HERODES, de zoon van Herodes, zoon van Ariftobulus, en van Salome, dochter van Philippus, Tetrarch van Trachonitis, en van Herodias. *Jozephus Oudhed.* XVIII, 7.

HERODES, de zoon van Antipater en van Cypros, dochter van Herodes den Groten en van Mariamne. *Jozephus Oudhed.* XVIII, 7.

HERODES, koning van Chalcis, was de broeder van den koning Agrippa den Groten. De keizer Claudius gaf hem het bewindt over den tempel, en over de geheiligde fchatten, en het recht van de bediening van hogepriefter te begeven; en inderdaadt, hy en de zynen bleven in dit bezit tot het einde toe van de Joodfche oorlogen. Jozephus verhaalt, dat hy Simon Canthara van deze hoge waardigheit beroofde, om de zelve te geven aan Jozeph, en naderhandt aan Ananias, en dat hy ftierf in het achtfte jaar van de regering van den keizer Claudius, het welk kan zyn het acht of negen en veertigfte jaar van Genade. Baronius ftelt zynen fterfdag in het vyftigfte jaar, doch zyne tydrekening wordt hier in niet gevolgt. Herodes hadt twee vrouwen gehad. Hy liet na *Ariftobulus*, *Berenice* en *Hyrcanus*, verwekt by zyne twede huisvrouwe. *Jozephus Oudhed.* XX, 1 *en* 3. *Oorl.* II, 3.

HERODES, de Atheniënzer, een vermaard redenaar, leefde in de II eeuwe. Hy was de leermeefter van den keizer Verus. Men zegt, dat hy begaaft was met eene feldzame vaardigheit en ligtheit om voor de vuift te kunnen redeneren. Om deze reden zeide Rufus Perinthius van hem, dat hy de Griekfche taal zelf was, en de koning van de redenetrkunft. *Volaterranus in Anth. Julius Capitolinus in Vero.* Men heeft in de XVII eeuwe een gedenkteken van dezen redenaar, of eene kolom van marmer met een Griekfch opfchrift gevonden, welk laatfte Claudius Salmafius met aanmerkingen heeft in het licht gegeven.

HERODES, voorburgermeefter van Afrika in het jaar van Rome 396 onder de regering van Honorius. S. Auguftinus maakt gewag van hem *lib.* III *contra Crefcon. cap.* 56, als mede het Theodofiaanfche Wetboek. *Jac. Gothofredi Profopogr. Cod. Theodofiani.*

HERODIANEN, zekere gezindheit onder de Joden, de welke geloofden, dat Herodes de oude was de Meffias, voorgefpelt en belooft door de Propheten, uit dien hoofde, dat de fcepter vervallen was aan den ftamme van Juda, wanneer hy tot de koninklyke waardigheit verheven wierdt. Hier van wordt gewag gemaakt op drie plaatfen van de H. Schrift. In eene van deze wordt 'er gefproken van de fchatting, die de Romeinen opbragten; het welk aan zommigen aanleiding heeft gegeven om te geloven, dat deze Herodianen lieden waren, die de party van Herodes verftonden, en dat zy gezamentlyk met hem de fchatting verdedigden, die de keizer van de Joden eifchte, tegen die van Galilea, die beweerden, dat het niet geoorlooft was deze fchatting te betalen. Anderen zyn van gevoelen geweeft, dat deze Herodianen langen tydt na de doodt van Herodes zyn geboortedag vierden, en dat de dichter Perfius zinfpeelde op deze plegtigheit, wanneer hy zeide in het vyfde van zyne hekeldichten: *At cum Herodis venere dies*, enz. Wel is waar, dat anderen dit uitleggen met Baronius van Agrippa, gezegt Herodes. Doch zulks behoort tot dit onderwerp niet. *S. Epiph. hær.* XX. *Tertullianus de præfc. cap.* 45. *S. Hieronymus contra Lucifer. S. Johannes Damafcenus. Baronius in app. Annal.*

HERODIANUS, een taalkundige te Alexandrië in de III eeuwe, zoon van Apollonius, bygenaamt Dyfcolus, of de dwars-

dwarsdryver. Hy bragt het beſte gedeelte van zyn leven door binnen Rome aan het hof der keizeren, en ſchreef daar zyne Hiſtorie in acht boeken, de welke hy vervolgde ſedert de doodt van Antoninus den Philoſooph tot den tydt van Balbinus en Maximus, die Pupiënus is, de welke door het krygsvolk om hals wierdt gebragt om den jongen Gordianus op den troon te plaatſen. Photius pryſt zyn ſtyl, en zegt, dat 'er weinige hiſtorieſchryvers zyn, voor welke hy behoeft te wyken. Hy is de geen, die bericht geeft van de plegtigheden der zalving van de Roomſche keizeren. Hy ſchreef in de Griekſche taal, en Angelus Politianus was de eerſte, die zyne Hiſtorie in het Latyn vertaalde. De zelve is ook in de Franſche ſpraak overgezet. Suidas zegt, dat hy veel meer andere werken heeft gemaakt. Julius Capitolinus, Trebellius Pollio en Lampridius halen hem menigmaal aan. *Photius cod. 99. Voſſius de Hiſt. Græcis. Geſnerus. Poſſevinus. La Mothe le Vayer du Jugem. ſur les Hiſt. Grecs.*

HERODIAS was de zuſter van den koning Agrippa den Groten, en de gemalin van Philippus, en niet van Herodes, gelyk Jozephus zegt. Zy verliet haren man om met Herodes Antipas, haren ſchoonbroeder, te trouwen; en om dat Johannes de Doper zich kantte door zyne redeneringen en ernſtige vertogen tegen deze ongeoorloofde liefde, beſloot zy hem van kant te helpen. Op den geboortedag van Herodes op een groot gaſtmaal, het welk 'er gehouden wierdt, de dochter van deze bloedſchandige vrouw hebbende de gunſt en 't welgevallen van den koning Herodes door haar ligtvaardig danſſen gewonnen, beloofde hy met eede haar te zullen ſchenken al het gene zy hem zou verzoeken, al was het zelfs de helft van zyn koninkryk. Herodias deedt haar het hoofdt van Johannes vragen. St. Hieronymus zegt, dat zy zyne tong doorſtak met een haairpriem, die zy daar toe gebruikte, om zich op deze wyze te wreken na zyne doodt over de vrypoſtigheit van zyne woorden. Naderhandt wiſt zy Herodes te overreden, dat hy zich naar Rome zou begeven, en de keizer Caligula zondt hem in ballingſchap naar Lions. Men verhaalt, dat de keizer, vernomen hebbende, dat Herodias de zuſter van Agrippa was, haar wilde naar Judea te rug zenden, zonder haar in de ongenade van haren man in te wikkelen, en dat zy edelmoediglyk antwoordde, dat, dewyl zy deel hadt gehad in den voorſpoedt van Herodes, zy hem niet wilde verlaten in zyn ongeval. Inderdaadt, zy verſelde hem in zyne ballingſchap, in welke zy beide zyn geſtorven. *Matthæus* XIV. *Marcus* VI. *Lucas* III. *Jozephus Oudhed.* XVIII. 7 *en* 9.

HERODICUS, gezegt *Crateteus*, om dat hy een leerling van Crates den taalkundigen was geweeſt, liet verſcheide werken na, waar van Suidas de optelling maakt. Hy moet onderſcheiden worden van een anderen van dien naam, zynde de leermeeſter van Hippocrates, het welk Soranus niet heeft vergeten aan te halen in het leven van dezen laatſten. *Voſſius de Hiſt. Græc. lib.* I, *cap* 21, *&* *lib.* IV, *cap.* 6.

HERODICUS, een hiſtorieſchryver, leefde den tyde van Pericles. Hy was een tydgenoot van Thraſymachus van Chalcedonië en van Polus van Agrigente, beide beruchte ſophiſten: want Ariſtoteles in het twede boek van zyne Rederykkunſt ſchryft tot voorbeelden van zinſpelingen voor die van Herodicus aan Thraſymachus en aan Polus, zeggende tegen eenen van hen: *Gy zult altydt Thraſymachus zyn*, dat is te zeggen, een dapper redentwiſter; en tegen den anderen: *Gy zult altydt een jongie zyn*, zinſpelende op den name van *Polus*, want het woordt *pullus* beduidt in het Latyn iets dat *jong* is, en heeft eenige overeenkomſt met *Polus*. Het is op deze aanhaling, dat de oude overzetter aanmerkt, dat deze Herodicus een hiſtorieſchryver van Athene was (ὁδ' Ἡρόδικος, Ἀθηναῖος, Ἱστόρικος). Zie daar al het geen men van hem weet. *Du Pin Biblioth. univerſ. des Hiſt.*

HERODION, neef van den Apoſtel Paulus. Men zegt, dat hy de vyf en twintigſte diſcipel van Chriſtus is geweeſt. *Rom.* XVI, 11.

HERODION, anders genaamt *Maſſada*, of *de heuvel van Achilles*, is een klein gebergte, gelegen zeſtig ſtadiën van Jeruzalem, en in de rondte opgaande, op wiens top de grote Herodes een kaſteel hadt laten bouwen, het welk hy naar zynen naam *Herodion* noemde. Het was eene prachtige en koſtbare plaats, en deze vorſt hadt de zelve tot zyne begraafplaats en die van zyne zonen Alexander en Ariſtobulus verkozen. De oproerigen van Jeruzalem, hebbende zich daar van meeſter gemaakt, wierden daar uit verdreven door Lucilius Baſſus, na de verwoeſting van Jeruzalem en van ganſch Judea. *Jozephus Joodſ. Oorl.* VII, 20. *Simon Dictionaire de la Bible.*

HERODORUS *van Megara* was een man van eene kleine geſtalte, maar zo ſterk en levendig, en hadt daarenboven zo goeden ſmaak in het eeten, dat hy op een maaltydt zes grote manden met broodt, twintig ponden vleeſch en acht kannen wyn op kon. Hy plagt op twee fluiten te gelyk te ſpelen, en zulks zo luid, dat men het zeer verre kon horen; zelfs dat men verhaalt, dat de ſoldaten van Demetrius door het geluidt van zyne fluiten zo waren aangemoedigt, dat zy het grote krygs-werktuig, *Heleopolis* genaamt, met weinig moeite konden voorttorſſen, niettegenſtaande zy te voren niet in ſtaat waren geweeſt om het zelve van zyn plaats te bewegen, of op te tillen, waar door zy de ſtadt Argiva vermeeſterden. *Leon.*

HERODOTUS *van Halicarnaſſus* was, naar het getuigenis van Cicero, de vader en prins van de geſchiedſchryvers, en wierdt geboren te Halicarnaſſus in Karië. Hy was de zoon van Lyxus en van Dryo, en kwam ter wereldt in het eerſte jaar van de LXXIV Olympiade, in het jaar 484 voor de geboorte van Chriſtus. Men verhaalt, dat hy by zich zelve overwogen hebbende, wat middelen hy beſt zou aanwenden om zynen naam te vereeuwigen, eindelyk te rade wierdt zich zelf voor te dragen op de Olympiſche ſpelen, op welke ganſch Griekenlandt vergadert was; en aldaar ſneedt hy zyne Hiſtorie op, verdeelt in negen boeken, met zulk eene toejuiching, dat men aan deze negen boeken den naam van de negen zanggodinnen gaf, en dat men overal, daar hy voorby kwam, overluid uitgalmde: *Zie daar den gene, die met zo veel luiſter onze overwinningen heeft gezongen, en de voordeelen verbreid, die wy op de barbaren hebben behaalt.* Men verwonderde in zyne ſchriften zynen ſierlyken en vloeienden ſchryfſtyl, de bevalligheit der zinſpreuken, en de lieflykheden van de Iöniſche tongvaal (*Dialect*). Het was op het eilandt Samos, dat hy deze Hiſtorie ſchreef; en dit is ook het gevoelen, het welk meeſt gevolgt wordt. Plinius is van een ander gevoelen, en zegt, dat Herodotus aan zyne Hiſtorie heeft gearbeid te Thurium, eene der ſteden van dat geweſt van Italië, het welk men in dien tydt groot-Griekenlandt noemde, waar henen hy vertrokken was met eene volkplanting van Atheniënzen, en is daar ter plaatſe geſtorven. Onaangezien 'er verſcheide hiſtorieſchryvers zyn geweeſt, die voor zynen tydt geleeft hebben, echter is hy de oudſte ſchryver, wiens werken tot ons zyn gekomen, dewyl men hedendaags niet meer dan by den name kent de Geſchiedeniſſen van *Pherecydes*, van *Dionyſius Mileſius*, van *Hecateus*, van *Xanthus Lydius*, van *Charon van Lampſacum*, van *Hellanicus*, en van meer anderen. Deze negen boeken behelzen al het merkwaardigſte, het geen 'er is voorgevallen in de wereldt gedurende den tydt van twee honderd en veertig jaren, beginnende met de regering van den groten Cyrus, eerſten koning van Perſië, tot die van Xerxes, onder welke deze hiſtorieſchryver leefde, gelyk Photius en Diodorus Siculus getuigen: doch deze laatſte heeft zich vergiſt, wanneer hy gezegt heeft, dat de Hiſtorie van Herodotus zich uitſtrekte van de verovering van Troje af door de Grieken, tot de regering van Xerxes, het welk een tydbeſtek van meer dan zeven honderd jaren zou vervatten. Deze misſlag komt daar uit voort, dat Herodotus in zyne voorreden eenige dingen aanraakt betreffende de fabelachtige tyden en de onzekere vertellingen, die 'er in zynen tydt in zwang gingen wegens de verwoeſting van Troje. De ſchryfſtyl van Herodotus is zacht, uitgebreid, verſtaanbaar en gemakkelyk, doch min verheven, beknopt en nadrukkelyker dan die van Thucydides. Plutarchus, die de vergelyking van deze twee hiſtorieſchryvers heeft gemaakt, voegt byna altydt het voordeel aan den kant van Herodotus. Zyne landſpraak, de welke eene zonderlinge wyze van ſpreken is, eigen aan ieder landaardt, is ten eenemaal Iöniſch, en men zegt, dat hy zich daar naar ſchikte binnen Samos, daar hy deze ſpreekwyze aannam. Alle de ſchryvers ſtemmen niet overeen, dat het leven van *Homerus*, het welk na de Hiſtorie volgt, door Herodotus geſchreven is; doch, wie de ſchryver daar van is, of niet, het is een heel oud werk. Zyne Hiſtorie is gelukkiglyk behouden, niettegenſtaande het kort begrip, het welk zekere *Theopompus*, van welken Suidas ſpreekt, daar van gemaakt heeft. De oordeelkundige aanmerkers van Herodotus beſchuldigen hem, dat hy te veel tot de verdichtſelen is overgegaan, en eene Hiſtorie heeft geſchreven, die zo poëtiſch is, dat de waarheit menigmalen daar in niet kennelyk is. Zy varen uit tegen al het gene hy niet overeenkomſtig met de waarheit, of onwaarſchynlyk heeft geſchreven. Caſaubonus is zelfs van gevoelen geweeſt, dat de vertellingen van Herodotus aanleiding hadden gegeven aan zyne laſteraars tot de uitvinding van het Franſche woordt *radoter*, *meimeren*, houdende voor eene eige naamsbeduiding, het welk niet dan eene enkelde zinſpeling is. Maar indien Herodotus vyanden heeft gehad, heeft het hem van den anderen kant geenzins aan bekwame verdedigers ontbroken: want Aldus Manutius, Joachim Camerarius, en Henricus Stephanus hebben verantwoordingen opgeſtelt tot zyn voordeel. Voor het overige heeft deze ſchryver zulke wonderbare of ongemene zaken niet voortgebragt, welker ſtoutheit de hedendaagſche reizigers door hunne vertellingen niet evenaren, en, dat meer is, menigmaal te boven gaan. Zie wegens dit onderwerp de aanmerkingen van La Mothe le Vayer *Jugemens des Hiſtoriens Grecs & Latins*, en de oude ſchryvers, die men hier boven heeft aangehaalt, nevens *Voſſius lib. de Hiſt. Græc.* Zie insgelyks *Cicero lib.* I *de Leg. &* II *de Orat. Dionyſius Halicarnaſſeus. Strabo. Diodorus. Lucianus. Plinius Hiſt. lib.* XII, *cap.* 4. *Aulus Gellius. Photius. Suidas. Geſnerus.*

HERODOTUS, een Griekſch ſchryver, die, naar het zeggen van Dionyſius Laërtius, *de pubertate Epicuri*, heeft geſchreven, en die miſſchien de zelve is, de welke door Stephanus wordt aangehaalt. Hy is nochtans onderſcheiden van den gene, van welken hier boven geſproken is.

HERODOTUS, een vermaard ſchryver, van welken zommige ſchryvers gewag maken. Voſſius zal beſt de eene en de andere aan de nieuwsgierigen bekend maken. *Voſſius p.* 374, 375 *de Hiſt. Græc.*

HEROLD (BASILIUS JOHANNES) was geboren te Hogſtet, eene ſtadt, gelegen aan den Donauw in Zwaben, in den jare 1511. Dit is de reden, dat hy den bynaam van *Acropolita* heeft in zynen *Philopſeudes*. Hy begaf zich met aandacht tot de vrye letterkunſt, en vertrok naar Baſel in het jaar 1539, alwaar hy te gelyk in de Godgeleerdheit en de Hiſtorie ſtu-

deerde. Hy trouwde aldaar, en wierdt tot predikant aangestelt op een dorp van het zelve Canton: doch dewyl de boekverkopers hem bekwaam hadden gevonden tot hunnen dienst, deden zy hem naar Basel te rug keren in het jaar 1546. Zyne grote bezigheit om hem werken te verschaffen was ongelooflyk; ook was het tot erkentenis van zynen langdurigen arbeidt, dat de magistraat van Basel hem het burgerschap vereerde in den jare 1556. Sedert dien tydt nam hy den voornaam van *Basilius* aan. Hy was nog in het leven in het jaar 1566. Zie hier de tytels van het grootste gedeelte van zyne werken. Zyn *Philopseudes, sive Declamatio pro Des. Erasmo Rot. contra Dialogum famosum anonymi cujusdam Medici* wierdt gedrukt te Basel in het jaar 1541. Zyne zes boeken *Belli sacri Historiæ continuatæ* wierden gedrukt met *Guilielmus van Tyrus* in folio in het jaar 1560. Zy nemen hunnen aanvang in het jaar 1185, en eindigen in het jaar 1521. Zyne *Leges antiquæ Germanorum* wierden gedrukt te Basel in het jaar 1557, gelyk ook zyn *Princeps juventutis, sive Panegyricus, Ferdinando, Archiduci Austriæ, dicatus, cum historiola Turcici belli, anno 1556 gesti.* Hy vertaalde verscheide werken in het Hoogduitsch, waar van men de tytels kan vinden in *Epitome Bibliothecæ Gesneri.* Zyne *Pannoniæ Chronologia* verselt gemeenlyk de *Decades* van *Bonfinius.* Zyn traktaat *De Germaniæ veteris veræ, quam primam vocant, locis antiquissimis, item de Romanorum in Rhœtia littorali stationibus, & hinc ortorum ibidem vicorum atque municipiorum hodie superstitum originibus* is ingelascht in het eerste Deel van *Simon Schardius de Scriptoribus Rerum Germanicarum.* Hy gaf in het licht zes duizendtallen van krygslisten. Hy deedt eene lykreden op het afsterven van den keizer Ferdinand, die gedrukt wierdt te Frankfort in den jare 1564. Men mag hier niet vergeten te zeggen, dat hy in het licht gaf de schriften van LXXVI schryvers, onder den tytel van *Orthodoxographi*, als mede eene *Hæreseologia, seu syntagma veterum Theologorum, tam Græcorum quàm Latinorum, numero* 18, *qui grassatas in Ecclesia hæreses confutarunt, & præcipua Theologiæ capita tractarunt.* Beide deze werken zyn te Basel gedrukt, het eerste in het jaar 1555, en het twede in het jaar 1556. Lezana, een jaarschryver der Karmeliter monniken, heeft een groven misslag begaan, sprekende van dezen schryver. Hy zegt op het jaar 1159, dat St. Antoninus groot ongelyk heeft gehad van aan te halen van woordt tot woordt zekere plaats van Johannes Heroldus, zonder de zelve te wederleggen. Deze plaats behelst eene beschryving van het eerste kloosterkleedt der Karmeliter monniken. Konig heeft twee schryvers gemaakt van *Johannes Herold* en van *Basilius Johannes Herold.* Men moet geen twee schryvers van hem maken. Daar is evenwel in de XV eeuwe een Dominikaner monnik geweest, die JOHANNES HEROLDUS genaamt, en een Hoogduitscher van geboorte was. Hy was een schrander Godgeleerde, en een zeer goed prediker. Hy maakte verscheide boeken, die op verscheide plaatsen gedrukt zyn. Men gaf te Ments een druk van zyne werken in het licht, in het jaar 1612, in drie delen in 4. Zie *Martinus Hanckius de scriptoribus Rerum Romanarum Tom.* II, *pag.* 142. *Gesnerus in Biblioth. folio* 425 *verso. Mr. Cave Scriptor. Eccles. histor. litterar. part.* II, *pag.* 314, 315, *edit. Genev.* 1699.

HEROLD (JOHANNES CHRISTOFFEL) wierdt te Halle den 31 October in den jare 1631 geboren. Na dat hy de eerste beginselen der wetenschappen in de doorluchte schole aldaar hadt geleert, trok hy in den jare 1651 op de hogeschole te Jena. Van daar begaf hy zich in den jare 1654 op de hogeschole te Leipzich, doch keerde in het volgende jaar weder naar Jena, en nam den Doctor-tytel in de rechten aan. Hier op wierdt hy byzitter (*assessor*) van de schepensbank te Halle, kort daar op hof-en consistoriaal-Raadt der Saxen-Weissenfeldsche en andere erflanden, wanneer hy in den jare 1660 in den name van den bestierder (*administrator*) Augustus de erf-huldiging van het graafschap Barby en de heerlykheit Rozenburg ontfing, en naar verscheide kreitsdagen wierdt gezonden. In den jare 1666 kreeg hy het bestier van de kancelary der Saxische regering van Weissenfeldt, het welk hy tot het jaar 1668 waarnam, in welk jaar hy Raadsheer te Halle wierdt, en daar benevens van het Maagdenburgsche Domkapitel tot pensionaris of syndicus wierdt aangestelt. In het jaar 1680 maakte men hem bergrechter te Halle, en kort daar na wierdt hem de plaats van regerings-en consistoriaal-Raadt in het hertogdom Maagdenburg, nevens het opzicht over de grenzen en jagt, aanbetrouwt. Doch hem kwamen eenige wederwaardigheden over in den jare 1691, om welke reden hy van zyne bedieningen afstandt deedt, en zynen overigen levenstydt in rust toebragt, tot dat hy eindelyk den 22 Juny in den jare 1714 in een hogen ouderdom zyn leven besloot. Hy hadt by Dorothea Wildvogel 15 kinderen verwekt, onder welke zyn oudste zoon, *Christiaan Herold*, hem in de plaats van houtvester volgde. Zyne voornaamste schriften zyn: *De jure ratificationis*; *Isagoge ad processum civilem*; *Consultationes Forenses*; *Observationes forestales.* enz. *Parentalia Heroldi.*

HERON, de I van dien naam, diaken van Antiochië, volgde St. Ignatius op in het bestieren van de kerk der gemelde stadt, die hem van deze verkiezing verzekering hadt gegeven in eenen van zyne zendbrieven. Dit geschiedde in het jaar 108. Hy stierf maartelaar in het jaar 129.

HERON de II was insgelyks bisschop van Antiochië van het jaar 143 tot het jaar 169. *Baronius in Annal.*

HERON, een redenaar van Athene, die een kort begrip van de Historie van *Heraclides* maakte; als mede verklaringen op *Herodotus*, op *Thucydides*, op *Zenophon*, enz. Suidas maakt gewag van dezen schryver. Hy is de zelve niet, van welken hier beneden gesproken wordt.

HERON, leerling van Origines, die het martelaarschap onderging omtrent den jare 210, gelyk Eusebius bericht *Hist. Eccles. lib.* VI, *cap.* 4. Hy maakt gewag van een anderen HERON, een Egyptisch martelaar, *cap.* 42, die gedood wierdt omtrent het jaar 201.

HERON *van Alexandrië*, gezegt de Oude, nevens een anderen van dien name, die onder de regering van den keizer Heraclius leefde, en die de Jonge genoemt wordt, om hem van den eersten te onderscheiden. Zy zyn beide twee grote wiskunstenaars geweest, welker werken men verscheide malen in het licht heeft gegeven. *Baldius in vita Heronis. Blancanus in Chronol. Math. Vossius de scient. Math.*

HEROPHILE, de bynaam van de Cumaansche Sibylle. Zie SIBYLLEN.

HEROPHILUS, een hoefsmidt, die zyn werk maakte van paarden te genezen, was een bedrieger, die zich opdeedt binnen Rome ten tyde van Julius Cæsar, en zich uitgaf voor den kleinzoon van C. Marius, die zeven malen burgermeester was geweest. Hy hadt in den beginne zyn aanslag zo wel weten te beleggen, dat het meeste gedeelte der gemeente en der stads wyken hem daar voor erkenden; doch Cæsar verdreef hem uit Rome. Na de doodt van dezen keizer kwam hy weder binnen deze stadt, en was stout genoeg om de uitroejing van den Raadt te durven ondernemen, op wiens bevel hy in de gevangenis, in welke men hem hadt laten opsluiten, door vergift om het leven wierdt gebragt. *Valerius Maximus lib.* IX, *cap.* 16.

HEROPHILUS, een vermaard geneesheer, die Phalaris van eene gevaarlyke ziekte genas, waar uit men kan afmeten, dat hy geleeft heeft in de LIII Olympiade. Plinius maakt menigmaal gewag van hem; Cicero spreekt 'er insgelyks van in zyne Akademische Vraagstukken, en Tertullianus zegt, dat hy meer dan zes honderd menschen opgesneden heeft om de gesteltenis en den aardt van 's menschen ligchaam te ontdekken. *Plinius lib.* XI, *cap.* 37. *lib.* XX, *cap.* 2. *lib.* XXV, *cap.* 2. *lib.* XXVI, *cap.* 2 & 3. & *lib.* XXIX, *cap.* 1. *Cicero Quæst. Academ. lib.* II. *Plutarchus de Placitis Phil. lib.* IV, *cap.* 22. & *lib.* V, *cap.* 2. *Tertullianus lib. de Anima cap.* 10. *Neander in Syntagm. de Medicis vet.*

HEROS, patriarch van Antiochië, was de opvolger van Cornelius op dien setel in het vyfde jaar van de regering van den keizer Antoninus den Godvruchtigen, in het jaar 173 volgens de Christelyke tydrekening. Zyn patriaarchschap duurde vier en twintig jaren, eindigende in het achtste jaar van de regering van Marcus Aurelius, zynde in het honderd en acht en zestigste jaar na de geboorte van Christus, wordende door Theophilus opgevolgt. *Eusebius in Chron. Du Pin Biblioth. des auteurs eccles.* III *prem. siecles.*

HEROS, bisschop van Arles in de V eeuwe wierdt uit zynen stoel verdreven, en Patroclus in zyne plaats gewyd. Hy was een van de beschuldigers van Pelagius op het synode van Diospolis, gehouden in den jare 415: doch hy zelf wierdt veroordeelt door den paus Zosimus als een verjaagt en afgezet bisschop. De zelve paus veroordeelde in het vervolg Pelagius, zonder nochtans te herroepen het gene hy tegen Heros en tegen zynen medebroeder Lazarus, bisschop van Aix, hadt uitgesproken. *Acta concil. Diospolit. S. Aug. in Epist. passim. Zozim. Du Pin Supplement a l'Hist. des* IV, V, VI, VII en VIII *siecles.*

HEROSTRATUS, EROSTRATUS, of ERATOSTRATUS, stak in den jare der wereldt 3594 den vermaarden tempel van Diana te Ephezen in brandt, het welk in den zelven nacht gebeurde, in welken Alexander de Grote geboren wierdt. Zyn oogwerk was om zynen naam daar door onsterflyk te maken. Die van Ephezen lieten hem verbranden, en deden al wat zy konden om zynen naam uit de wereldt en gedachtenisse te helpen; maar de zelve is des niettegenstaande aangetekent, en dus in geheugen gebleven. *Strabo lib.* IV. *Val. Max. lib.* VIII. *cap.* 14. *Plutarchus in vita Alex. M.*

HEROU, in 't Latyn *Heropolis*, eene stadt in Egypten, negentig mylen van Pelusium en zestig van de Middelandsche zee gelegen. *Baudrand.*

HERP, of HERPT, een dorp in het landt van Heusden, is tegenwoordig een leen van de graaflykheit van Hollandt, en beoosten Hedikhuizen gelegen. Het wordt met het zelve door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Gorinchem.

HERPHIUS. Zie HARPHIUS.

HERREN-dat is HEEREN-MEESTERSCHAP, vervat de balie of baluage van Brandenburg, behorende tot de orde van St. Jan. Voortyds behoorden hier toe vele kommanderyen in de Mark, insgelyks in Mekelenburg, Pomeren, Verden, Saxen en de Lausnits, en stondt onder den grootprioor van Duitschlandt, van wien ook de gemelde Heerenmeesters bevestigt wierden. Tegenwoordig zyn 'er nog zes tot deze baluage behorende kommanderyen overig, namentlyk in de nieuwe Mark te Lagau en Schievelbein, in de middel-Mark te Liezen, in de oude Mark te Werben, in het vorstendom Minden te Wittersheim, en in het hertogdom Brunswyk te Supplinburg, alwaar de hertogen het recht van voorstelling (*jus præsentandi*) by beurten hebben. Nademaal de goederen van deze orde meest in de Mark Brandenburg leggen, en zelfs ook door de oudste keurvorsten aan de orde vermaakt zyn, hebben uit dien hoofde de gemel-

de

de keurvorsten van Brandenburg het recht van bescherming over deze orde van oude tyden af bezeten, en de macht bekomen om den kommandeurs van deze orde een heerenmeester aan te bieden, die thans meestentyds een prins uit het huis van Brandenburg is. Het Kapittel verkiest den zelven, en moet hier op, uit hoofde van het in den jare 1382 gesloten traktaat, van den grootmeester van de orde van S. Jan te Heidersheim de bevestiging verzoeken. De zelve is mede een landstandt van de Mark Brandenburg, en heeft zyne residentie te Zonneburg. Hy moet wel den eedt van getrouwheit aan den keurvorst van Brandenburg afleggen, maar behoeft hem geen leendiensten te doen. Hy is voorts geenzins afhankelyk van den grootmeester te Heidersheim. *Beeman. Vitriarii Jusp. l.* I. *tit.* 21. *Imhof Notit. Proc. l.* III. *c.* 27. *Europ. Herold Part.* II. *p.* 752.

Naamlyst der Heerenmeesters, volgens *Beeman*, tot den jare 1729 vervolgt.

1. *Frederik van Alvensleben* in den jare 1303.
2. *Gebhard van Bortefeldt* 1327.
3. *Herman van Warberg* 1355.
4. *Bernhard van Schulenburg* 1368.
5. *Diderik van H[illegible]* 1400.
6. *Herman van Guntersberg* 1409.
7. *Buffo van Alvensleben* 1422.
8. *Balthasar van Slieben* 1424.
9. *Nicolaas van Trierbach* 1437.
10. *Henrik van Redern* 1460.
11. *Liborius van Slieben* 1450.
12. *Caspar van Guntersberg* 1467
13. *Reichard van Schulenburg* 1475.
14. *Georg van Slaberendorf* 1491.
15. *Veit van Thumen* 1527.
16. *Joachim van Arnimb* 1544.
17. *Thomas Runge* 1544.
18. *Frans Neuman* 1564.
19. *Martin*, graaf van Hohenstein, 1569.
20. *Frederik*, markgraaf van Brandenburg, 1610.
21. *Ernst*, markgraaf van Brandenburg, 1611.
22. *Georg Albrecht*, markgraaf vau Brandenburg, 1614.
23. *Johan Georg*, markgraaf van Brandenburg, 1616.
24. *Johan Sigismund*, markgraaf van Brandenburg, 1624.
25. *Adam*, graaf van Zwartzenberg, regeerde 16 jaren, 1625.
26. *Johan Maurits van Nassau*, generaal veldmaarschalk der Vereenigde Nederlanden, verkoren 1652.
27. *Georg Frederik*, vorst van Waldek, keizerlyke en Hollandsche generaal veldmaarschalk, 1689.
28. *Karel Philips*, markgraaf van Brandenburg, gestorven 1695.
29. *Albrecht Frederik*, maarkgraaf van Brandenburg, broeder van den vorigen, gestorven 1698.
30. *Albert Frederik*, zoon van *Frederik Willem*, keurvorst van Brandenburg.

HERRENHAUZEN, of HERNHAUZEN, een voortreffelyk huis en tuin van den keurvorst van Brunswyk-Luneburg aan de rivier de Leine, een uur van Hannover gelegen, uit welke residentiestadt eene schone allée derwaarts gaat. Het huis is zodanig gebouwt, dat het keurvorstelyk hof bekwamelyk daar in kan gehouden worden; gelyk als de keurvorsten Ernst Augustus, en des zelfs zoon Georg Lodewyk, naderhandt koning van Engelandt, op deze van hen gebouwde en heerlyk versierde plaats meest en liefst zich onthouden hebben. De eerste, en zyne gemalin Sophia, zyn hier ook gestorven. De tuin pronkt met een vortreffelyk grottenwerk, met alleën en orangeryen, en als ze niet de beste is, is zy ten minste een van de beste in gansch Duitschlandt. *Topogr. Brunswic.*

HERRENSTADT, een stadt en slot in het Silesische vorstendom Wolau, wordt tegenwoordig tot het vorstendom Lignitz gerekent. Het is in den jare 1709, uit hoofde van de Altranstadische vrede, met Luthersche kerken en scholen voorzien; maar in den jare 1710 door een fellen brandt byna geheel in de assche gelegt.

HERRERA, (FERDINAND VAN) geboortig van Seviliё, een Spaansch dichter, was in achting in de XVI eeuwe, in de jaren 1570 en 1580. Hy gaf te Seviliё in het jaar 1582 Lyrysche gedichten en heldenzangen in het licht, als mede de werken van *Garcilasso de la Vega* met aanmerkingen. Hy schreef ook het leven van *Thomas Morus*; een verhaal van den oorlog van Cyprus en van den voorspoedigen uitslag van den zeeslag van Lepanto; en zyne werken gaan in druk uit onder den tytel van: *Obras en versos de Fernando de Herrera.* Hy is een van de genen, die best geschreven hebben in Lyrische vaarzen voor de Spaansche dichtkunst. Zyn styl is zuiver en sierlyk: hy heeft de hoogdravendheit van woorden met den overvloedt weten te paren. Zyne heldenzangen hebben insgelyks hunne sierlykheit wegens den styl; doch het is hem in dit soort van gedichten zo wel niet gelukt als in die van de Lyrische vaarzen. *Nicolaus Antonio Tom.* I. *Biblioth. Script. Hisp.*

HERRERA, (FRANCISCUS) een kerkelyk persoon, was geboren te Savona, in Italiё, van een Spaanschen vader. Hy begaf zich in de gemeenschap der Jesuiten van Rome, en verkreeg in die orde een groten naam door zyne geleerdheit en verdiensten: doch zynde aan de waterzucht ziek geworden, was hy genoodzaakt de societeit van deze vaderen te verlaten. Na dien tydt wierdt hy aangestelt tot geheimschryver der pauslyke brevetten van Urbanus den VIII, en stierf te Rome den 17 Juny van den jare 1636. Herrera hadt een van zyne broeders *Nicolaus*, genaamt, die te Napels gezant van den Apostolischen stoel was. *Janus Nicius Erythræus Pinac.* III *imag. illust. cap.* 20. *Giustiniani Scrit. Ligur.*

HERRERA, (FRANCISCUS) monnik van de orde van St. Franciscus, was een Spanjaardt van geboorte. Hy leefde omtrent het jaar 1600, was geheimschryver van zynen generaal in Italiё, en stierf te Piacenza. Hy heeft verklaringen geschreven over eenige Theologische traktaten van *Scotus*, als mede over het eerste en twede boek der Zinspreuken; een traktaat van de engelen; *Manuale Theologicum*, en andere werken.

HERRERA-MALDONADO, een Spanjaardt, geboren te Oropeza, in het bisdom van Avila, ridder van Maltha en kanunnik van Arbas, is in achting geweest in de jaren 1620 en 1630. Hy gaf in het licht een kort begrip van de Historie van China, eene lofreden van het stamhuis van Toledo, enz. Hy vertaalde in het Spaansch de zamenspraken van *Lucianus*, het kraamgedicht van de maagdt Maria door *Sannazarius*, en de reistochten van *Ferdinand Mendez Pinto. Nicolaus Antonio Biblioth. script. Hisp.*

HERRERA, (THOMAS) monnik van de Augustyner orde, wierdt geboren te Medina del Campo, in oud-Castiliё, in het jaar 1585. Hy was de zoon van Jakob van Herrera en van Anna Fernandez van Azevedo. Van den ouderdom van vyftien jaren verliet hy de gunstige verwachtingen dezer wereldt, om zich te begeven onder de monniken van S. Augustinus, en deedt in die orde groten voortgang in de wetenschappen en in de Godsdienstigheit. In het begin studeerde hy te Salamanka onder den beruchten Antonilez, monnik van zyne orde; en naderhandt leeraarde hy twaalf achtereenvolgende jaren in het collegie van Alkala, het welk hy met zonderlingen roem uitvoerde. Korten tydt daar na wierdt hy door Augustinus van Spinola, aartsbisschop van Grenada en van Compostella, verkozen om het ampt van zynen biechtvader te bekleden, en bragt in deze bediening elf jaren door, houdende zyn verblyf by den voornoemden kerkvoogdt. Vervolgens wierdt hy aangestelt tot prioor van Salamanka, en tot provinciaal; doch alle deze zware ampten hebben hem nooit zo sterk kunnen belemmeren, dat hy niet met eene zeldzame naarstigheit arbeidde aan de werken, die hy heeft nagelaten. De voornaamste onder de zelve zyn: *Alphabetum Augustinianum*; *Bibliotheca S. Augustini*; enz. Hy stierf te Madrid in den jare 1654. *Nicolaus Antonio Biblioth. Hispan. Script. Miræus de script. sec.* XVII.

HERRERA-TORDESILLAS (ANTONIUS) was de zoon van Roderik van Tordesillas en van Agnes van Herrera. Hy voerde den naam van zyne moeder, dewyl zulks eene gewoonte onder de Spanjaarden is. Zyne ouders lieten hem met grote zorgvuldigheit optrekken, en hy deedt van zynen kant een gewenschten voortgang in de letterkunst. Hy wierdt eerstelyk geheimschryver van Vespanianus Gonzaga, onderkoning van Navarre, en naderhandt van Valenciё; en na de doodt van dezen heer wierdt hy door Philips den II, koning van Spanje, die de zonderlinge bekwaamheit van Herrera genoegzaam kende, benoemt om groot historieschryver van Indiё te wezen, en deze vorst begiftigde hem met eene aanmerkelyke wedde, ten einde hy hem daar door mogt verplichten om met des te meerder naarstigheit te arbeiden. Herrera beantwoordde volkomentlyk de goede verwachting, die men van zyne gestadigheit in den arbeidt hadt opgevat, gelyk in het vervolg zal gezegt worden. Hy voorderde zich aan het hof van Spanje, en hadt van den koning Philips den IV bekomen het brevet of de opene brieven van de eerste bediening van geheimschryver van Staat, die 'er zou openvallen, wanneer hy kwam te sterven den 27 Maart in den jare 1625, hebbende den ouderdom bereikt van omtrent zes en zestig jaren. Hy liet na de algemene Historie van Indiё in vier delen in folio, onder dezen tytel: *Historia General de los hechos de los Castellanos en las islas; y tierra fierme del mar Oceano.* Men vindt aan het hoofdt van dit werk de beschryving van West-Indiё, nevens der zelver landkaarten. De twee eerste delen behelzen al het geen 'er is voorgevallen van het jaar 1492 tot het jaar 1531, en de twee andere vervatten de geschiedenissen van dit jaar, tot het jaar 1554. Herrera schreef nog verscheide andere historische werken. *Vossius de scient. Math. cap.* 44. §. 34. *Nicolaus Antonio.* enz.

HERSA, de dochter van Cecrops, koning van Athene, en van Augraulos, was de zuster van Augraulos den Jongen en van Pandrosos. Zy hadt, naar het zeggen der dichters, het zelve gezag, dat Augraulos hare zuster hadt, en opende met haar het tenen mandtje, in welke Minerva den kleinen Erychthonius gelegt hadt, waar door deze godin dusdanig vertoornt wierdt, dat zy hen beide liet razende worden, en dus ver door uitzinnigheit vervoeren, dat zy zich van een hogen toren naar beneden wierpen. *Apollodorus in Bibliotheca lib.* III.

HERSAN. Zie HRZAN.

HERSENT, (KAREL) een Fransch priester, die in het jaar 1640 een klein boekie in het licht gaf, onder den tytel van: *Optatus Gallus de cavendo schismate*, opgedragen aan de eerste kerkvoogden, aartsbisschoppen en bisschoppen van de Gallikaansche kerk, in het welke hy beweerde, dat de kerk van Vrankryk gevaar liep van tot eene scheuring met Rome te komen. Dewyl dit werk met zeer levendige uitdrukkingen en stekelige aanmerkingen geschreven was, en zeer bekwaam om de kerk en den Staat zamen in verwarring te brengen, wierdt het zelve by vonnis van het Parlement

van Parys veroordeelt den 23 Maart in het jaar 1640 om verbrand te worden, en ter zelver tydt bevel gegeven om onderzoek te doen naar den autheur en naar den drukker van het boek. Joh. Franc. van Gondy, eerste aartsbisschop van Parys, en de bisschoppen van zyne provincie byeengekomen zynde, veroordeelden den schryver den 28 May, en tegen hem wierden verscheide schriften ingebragt. De schryver, zyn lyf niet zeker oordeelende in Vrankryk, begaf zich naar Rome, alwaar hy in het eerst met genoegzame beleefdheit bejegent wierdt; doch hebbende de lofreden van St. Lodewyk op den feestdag van dezen heiligen gepredikt in het jaar 1650 in de kerk, die aan den zelven binnen Rome toegewyd is, en in zyne predikatie laten invloeien eenige vraagstukken van de genade, wierdt hy van Jansenistery beschuldigt, en zou buiten twyffel in handen van de Inquisitie gevallen zyn, indien hy niet by tyds zyn schuilplaats genomen hadt in het huis van den heer van Valence, toen ter tydt ambassadeur van het Fransche hof te Rome. Hy verzocht te vergeefsch den paus om de vryheit te mogen hebben van zich te rechtvaardigen: in plaats van naar zyn verzoek te luisteren wierdt hy voor de rechtbank van de Inquisitie door een openbaar plakkaat gedagvaard. Dit bewoog hem om zyne predikatie in druk te laten uitgaan, nevens eene schriftelyke verantwoording; waar na hy naar Vrankryk te rug keerde, alwaar hy gestorven is op het kasteel van Largouet, in Bretagne, na het jaar 1660. *Memoires du temps.*

HERSILLA, huisvrouw van Romulus, die haar verkozen hadt als de aanzienlykste onder de Sabynsche vrouwen, die door de Romeinen weggevoert wierden. Zy wierdt na hare doodt *Horta* genoemt, om dat zy de jongelingen tot de deugdt aanmoedigde, en tot de uitvoering van heldhaftige daden aanzette; en de Romeinen plaatsten haar in den hemel met haren man Quirinus, het welk de naam was van Romulus, na dat men hem tot een godt hadt verheven. Zie HORTA. *Titus Livius lib.* XI.

HERSPRUK, of HERSDRUK, een klene stadt in Frankenlandt, aan de rivier de Pegnitz, niet verre van de grenzen van de opper-Palts gelegen, en de stadt Neurenberg toebehorende.

HERSTAL, eene barony in Brabandt, welke de prinssen van Oranje van oude tyden af als een leen van de Brabandsche hertogen bezeten hebben. Na de doodt van Wilhelm den III, koning van Groot-Britannië, raakten de koning van Pruissen en de voogden van den jongen prins van Nassau daar over in verschil. Van deze barony wierdt Pipin, vader van Karel Martel, *Heristal* toegenaamt, of om dat hy, volgens zommigen, hier geboren was, of om dat hy op deze plaats zich zo dikwils plagt te verlustigen, zo dat hy zelfs een kostelyk paleis daar heeft laten bouwen, zynde naderhandt van de Noormannen verwoest. *Divæus lib.* I *Rer. Brabant. c.* 2. *Mabillon de Re Diplom.*

HERSTAL, in het Latyn *Heristallum*, eene stadt in Westphalen, aan de rivier de Wezer gelegen, is in de geschiedenissen bekend, dewyl Karel de Grote hier zyn winterkwartier hieldt, en den afgezondenen van Alfonsus, koning van Gallicië, gehoor gaf. De bisschoppelyke zitplaats van Paderborn is eerst een tydlang hier geweest, tot dat de zelve in den jare 799 wederom naar Paderborn verlegt wierdt. Voormaals behoorde deze stadt aan de heeren van Falckenberg; maar in den jare 1608 is zy aan het bisdom van Paderborn verkocht. *Annales Franc. Rhegino lib.* II. *Adelmus. Meibomius Not. ad Irmensul. Monumenta Paderbornensia.*

HERSVELDT, of HIRSCHVELDT, een vorstendom in neder-Hessen, tusschen Thuringen, het sticht Fulda, en het graafschap Ziegenhain gelegen. Voor de Westphaalsche vrede was het eene gevorste abdy van de orde der Benedictynen, die hare stichting in den jare 737 aan den koning Pipin verschuldigt is, van welken tydt af zy altoos een gevorst abt heeft gehad, tot dat in den jare 1606 de landgraaf Ottho tot bestierder daar van wierdt verkoren, op wien de landgraaf Willem de V volgde. Schoon nu in den jare 1628 keizer Ferdinand de III het sticht voor zyn tweden zone Leopold Wilhelm door den keurvorst van Ments, Georg Frederik, met geweldt liet wegnemen, zo veroverde echter het zelve de landgraaf Wilhelm weder op het einde van het zelve jaar, tot dat het by de Westphaalsche vrede aan het huis van Cassel als een wereldlyk vorstendom wierdt overgegeven; waar op het de landgraven mede in hunnen tytel plaatsten, en in den jare 1654 daar van bezit, en deswegen zitting op den Ryksdag in den vorsten-Raadt namen. Voorts bestaat dit sticht uit de ambachten *neder-Aule*, *Landeck*, *Geis* en *Kruisberg*, uit de prooftyen *Johannesberg aan de Haun*, *Petersberg*, *Blankenheim*, *Gellingen*, in Thuringen gelegen, enz. zynde daar benevens voorzien met een aanzienlyk leenhof van vorsten, graven en heeren: want verscheide plaatsen van het graafschap Gleichen, in Thuringen, ontfangen van dit sticht het leen, als mede het Saxen-Gothasche slot en ambachthuis Wachsenburg, van zeker abt gebouwt, den hertogen van Saxen tot een leen is gegeven. *Winckelman Beschr. von Hessen p.* 262. enz.

HERSVELDT, de hoofdstadt van het Hessische vorstendom van den zelven name, legt vier mylen van de vesting Ziegenhain, aan de rivier en Fulda en Geize, welke laatste door de stadt loopt. Men zegt, dat zy den naam van haren bouwmeester *Herolfus* voert, gelyk ze in verscheide oude oirkonden *Herolfveldt*, ook *Hirnzveldt* genaamt wordt. In deze stadt is de stichtsresidentie, welk groot gebouw in twee delen, het achterste en het voorste, verdeelt wordt. Tusschen de beide stichts gebouwen staat de zeer hoge en kruiswyze gebouwde stichtskerk, in den jare 737 van koning Pipin gebouwt, en van keizer Karel den Groten verbetert, gelyk zulks het boven de kerk gestaan hebbende koper en verguld opschrift getuigt. In den jare 1037 is deze stadt byna geheel in de assche gelegt, en naderhandt van de abten Meginherus en Ruthardus, vryheeren van Beueren, wederom opgebouwt. In de kerk legt Alcuinus, leermeester van keizer Karel den Groten, en de H. martelaar Justinus, nevens vele anderen, begraven. In het jaar 1370 nam de landgraaf Herman deze stadt in zyne bescherming, wiens macht zy in de veelvuldige onlusten met hunnen abt, en zonderling in den jare 1421, gewaar wierdt. Wat voorts deze plaats betreft, de zelve heeft vier dubbelde poorten, de Nikolaas-, de Vrouwen-, de Johannes-en Pieters-poort, welke drie laatste van de rondom de zelve op vermakelyke bergen gelegene kloosters, het Vrouwen-, Pieters-en Johannes-klooster, den naam hebben bekomen, alzo men voortyds bedevaarten derwaarts plagt te doen. Doch de eerste poort is reets van overlang geheel vernielt, en zyn slechts nog eenige overblyffelen van de oude muren te zien, maar de twee overige zyn als nog in wezen. Voor de Pieters-poort was oudtyds eene voorstadt, die door de oorlogen geheel verwoest is, hoewel 'er thans eenige huizen weder gebouwt zyn. Zy is met grachten en hoge muren voor vyandelyke anvallen voorzien, hebbende eene schone van grote vierkantte stenen wel gebouwde farkerk, met een hogen toren, ter eere van de bisschoppen S. Marten, S. Veit en S. Antonius ingewyd. Het stadhuis en de markt zyn insgelyks fraai. Voorts is by de S. Janspoort een ryk hospitaal, in den jare 1241 van den abt Lodewyk gesticht, en in den jare 1344 van den abt Johannes aan de stadt verkocht, in het welke vele nooddruftigen verzorgt worden. In den jare 1569 heeft de abt Michiël eene beroemde kweekschool aldaar gesticht, waar toe hy het klooster, met de kerk, by de S. Pieterspoort gelegen, gebruikte, en de zelve met 1400 ryksdaalders begiftigde, en van keizer Maximiliaan den II wierdt bevestigt. Eindelyk liet de landgraaf Karel in den jare 1687 een gansch nieuw slot alhier bouwen. *Winckelman Beschr. von Hessen p.* 258 & 468. *Browerus Antiq. lib.* II. *cap.* 12.

HERTHA, eene godin by de oude Duitschers in het eilandt Heiligelandt. Tacitus meldt, dat aldaar midden in een woudt een zogenaamde heilige en met lakens bedekte wagen, nevens een priester, gevonden wierdt. Deze priester den tydt wetende, wanneer de godin gewoon was te verschynen, liet den wagen van wilde ossen voorttrekken, welken de priester met de grootste eerbiedigheit achter na volgde, tot dat hy eindelyk bemerkte, dat de godin lang genoeg onder de menschen hadt gewandelt, en dat hy de zelve weder moest in den tempel brengen, waar op de wagen, de lakens, en de godin zelve in de zee afgewasschen, en de dienaren, by deze plegtigheit tegenwoordig geweest, door de zee verslonden wierden. Men vindt nog tegenwoordig in dit eilandt een dik woudt, waar in een vischryk meer is; maar men durft daar in niet visschen: want men geeft voor, dat als op een tydt de visschers daar een klein schuitie bragten, om in dit meer te visschen, zy het zelve des volgenden daags niet konden vinden. Hoe het zy, vele schryvers bevestigen, dat men niet alleen op het eilandt Rugen, maar ook byna in geheel Duitschlandt voortyds aan de godinne Hertha plagt offerhanden te brengen; ja het is zeker, dat de Duitschers onder dezen name de Aarde hebben geëert, en dat Hertha by hen het zelve is geweest, het geen by de Egyptenaren Isis, by de Grieken Rhea en Diana van Epheze, by de Phrygiërs Cybele, by de Romeinen Vesta, Prisca en Mater Deûm is. Zommigen zyn zelfs van gevoelen, dat te Stonehenge, in de landstreek by Salisbury, een tempel aan deze godinne is toegewyd geweest. Voorts dat men de zelve als een wyf, dragende een slot of een stadt op haar hoofdt, afbeeldde, dewyl de Aarde het zelve op 't hoofdt draagt, en dat zy op een wagen van wilde ossen of leeuwen wierdt voortgetrokken, wil dit, zegt men, te kennen geven, dat de Aarde de moeder van diergelyke dieren is. Ook dewyl men haar feest in het algemeen des nachts plagt te vieren, zou daar van daan de Engelsche gewoonte zyn ontstaan, den tydt naar den nacht te rekenen, als uit de woorden *Sevennight*, zeven nachten, of 8 dagen, *Fortnight*, veertien nachten, of 14 dagen, blykt. *Tacitus van de zeden der Duitschers* 40 *Hoofdstuk. Augustinus de Civ. Dei p.* 23. *Adamus de situ Dan. & Reg. Septentr. p.* 132. *Vossius lib.* II. *Idol. c.* 52. *Cluverus lib.* I. *Germ. antiq. c.* 27. *Pontanus de Chorograph. Dan. p.* 737. enz.

HERTIUS, (JOHANNES NICOLAUS) een vermaard rechtsgeleerde, wierdt te Oberklee, omtrent Giessen gelegen, daar zyn vader, Johannes David Hertius, predikant was, geboren. Hy wierdt te Giessen Doctor in de rechtsgeleerdheit gemaakt, en tot hoogleeraar in de staatkunde en rechten aangestelt. In den jare 1702 wierdt hy tot eerste hoogleeraar in de rechten benoemt, en in den jare 1707 Raadt van den vorst van Hessen-Darmstadt, en kort daar na kancelier van de akademie gemaakt. Hy stierf den 18 September in den jare 1710, in het negen en vyftigste jaar van zynen ouderdom. Hy wierdt naar verscheide plaatsen, als naar Straasburg, Leipzich en Zweden beroepen, maar bedankte daar voor, en weinige uuren voor zyne doodt kreeg hy de tyding, dat hy door den koning van Pruissen tot zynen werkelyken geheimen Raadt en kancelier was aangestelt. Zyne schriften zyn: *Tabulæ Politicæ*; *Elementa prudentiæ civilis*; *Ichnographia Institutionum Justinianarum*; *Series Digestorum in tabellis*; *Commentationes atque opuscula de selectis in Jurisprudentia nec non Historia Germ. rebus*; *Notitia veteris*

Germaniæ; *Notitia veteris Francorum regni.* enz.

HERTOG, of HERTOGHE, (JOHAN DE) heer van Valkenburg, was oorſpronkelyk uit een bekend Nederlandſch geſlacht, zynde zyn vader Wilhelm de Hertoghe genoemt. Hy wierdt aan het hof van graaf Maurits van Naſſau opgevoed, en kreeg van hem, na dat hy veelmalen te vergeefſch hadt aangehouden, in den jare 1629 eene compagnie te voet, wierdt ook tot vele zaken gebruikt, gelyk hy dan in den jare 1629 met de prinſſen Frederik Henrik en Emanuel van Portugal eene reis naar Oranje deedt, alwaar men Cronſer wegens zyne met Spanje gevoerde verſtandhouding van zyne bediening afzette, en de zelve den gemelden prins van Portugal opdroeg, doch dat hy alleenlyk den tytel van dit gewigtig ampt voerde, maar om het beſtieren zo wegens zyne jeugdt en onervarenheit, als ook mogelyk om dat hy de Roomſch-Katholyke religie toegedaan was, het zelve aan de Hertoghe moeſt overgeven, die gedurende dezen tydt de veſtingwerken van Oranje bezorgde, en buiten dat allerhande goede beſtellingen overal in het landt maakte. Dewyl men hem het ſtadvoogdſchap van Nimwegen en een plaats in den krygs-Raadt hadt geweigert, liet hy zich uit misnoegen en eergierigheit door eenige Franſche miniſters overreden om hunnen koning by den tegenwoordigen toeſtandt van zaken, wanneer men zyn beſt deedt om de Gereformeerden te onderdrukken, doch zonder omtrent zyn ſchuldigen plicht aan zynen heer in gebreke te blyven, dienſt te doen, waar voor men hem zekerlyk grote voordeelen beloofde. Hy bragt het derhalven, door de overdadige verkwiſting van den prinſſe van Portugal met geldt te onderſteunen, zo verre, dat de zelve, voor dat zyn tydt om was, wierdt te rug geroepen, en hem daar door het gouvernement alleen toebetrouwt. Hier op trok hy, om zyn aanzien, door zyn ampt nog voor drie jaren te doen verlengen, te beveſtigen, naar Hollandt; doch Jacob de la Piſe, een der oudſte ſtaatsbedienden, volgde hem, en wiſt alle zyne geheimen den prins te ontdekken. Des niettegenſtaande verlengde de prins zyn ampt nog voor drie jaren, ten dele om dat hy niet dacht, dat zyne doodt zo naby was, oordelende, dat hy hem altydt wel, wanneer hy wilde, kon laten te rug komen, ten dele dat hy niet kon geloven, dat de Hertoghe, zynde aan zyn hof opgevoed, zulke gevaarlyke ondernemingen tegen zyn huis voorhadt. Na de doodt van prins Maurits wierdt zyne bediening in den jare 1625 van prins Frederik Henrik wederom voor den tydt van drie jaren verlengt, en in den jare 1626, ſchoon van wegens het Parlement van Oranje, het welk door zekeren aanhang, daar hy het hoofdt van was, zeer gedrukt wierdt, grote klagten tegen hem waren ingebragt, van nieuw beveſtigt. Hoewel hy nu zelfs die van het hof ten dien einde aan hem afgezondene gedeputeerden niet op het ſlot wilde laten komen, en zich daarenboven door zyne overdadige pracht, als mede met de onluſten in Oranje te ſtyven, zeer gehaat maakte, zo dat men den prins voorzeker berechtte, dat hy by de kroon van Spanje en Engelandt, zelfs by den pauſſelyken nuncius, en andere buitenlandſche heeren, beſcherming hadt gezocht, en reets werkelyk met Vrankryk voor de overgave van het kaſteel van Oranje voor 100000 ryksdaalders, met beloſte van het gouvernement voor zich en zynen zone, en in 't algemeen voor zyne ganſche familie, in onderhandeling was, betoonde nochtans de prins hem zo veel gunſt, dat hy hem door zes brieven, aan hem geſchreven, tot getrouwheit vermaande, en hem verzekerde, dat hy daar aan, ongeacht de tegen hem ingebragte beſchuldigingen, niet twyfelde. Doch dit alles, en dat hem de prins, om hem uit Oranje te krygen, het beſtiër van Noord-Hollandt hadt opgedragen, kon hem niet tot andere gedachten brengen, maar hy liet veel eer opentlyk de oorzaken van zyn misnoegen blyken, en weigerde den hem van den prins toegezonden ſtadhouder te ontfangen, ſprak van den prins zeer verachtelyk, en als eenige inwoonders van Oranje wegens het veroveren van 'sHertogenboſch vreugdevuren aanſtaken, dwong hy ze deswegen de ſtadt te ruimen. Hier door wierdt de prins bewogen zekeren van Knuyt naar Oranje te zenden, die door middel van zommigen heimelyk in de ſtadt kwam, en onder voorwendſel van den Italiaanſchen oorlog volk liet werven, maar naderhandt zich by den gouverneur bekend maakte, en hem nog 200000 ponden en het gouvernement van Oranje voor zyn leven beloofde; doch de Hertoghe wilde het niet anders dan erffelyk voor zyn geſlacht aannemen, en wilde daarenboven bedingen, dat wanneer na het uitſterven van het zelve het gouvernement aan een anderen kwam, de veſtingwerken zouden geſlecht worden, waar op van Knuyt vertrok, en na verloop van tien dagen, onder voorwendſel van een nieuwe geheime onderhandeling, daar weder aankwam, en heimelyk eenige ſoldaten in de ſtadt wiſt te brengen. Doordien nu de Hertoghe aan het gene men hem daar van zeide geen geloof ſloeg, wierdt hy op een tydt in het huis van de la Piſe door de bedienden van Knuyt aangetaſt, in den arm geſchoten, en gevangen genomen, maar kon evenwel niet bewogen worden om het kaſteel over te geven: want hy ſtierf kort daar na, na dat hy kort te voren door zyne vrouw de order om het kaſteel over te geven hadt laten onderteken, aan zyne wonde, met groot berouw over zyne begane misbedryven, en in de belydeniſſe van den gereformeerden Godsdienſt. *De la Piſe Tableau de l'hiſt. d'Orange.*

HERTOGEN waren in 't eerſt de gouverneurs van grote provinciën in Duitſchlandt, die zich ook met krygszaken bemoeiden, en daarom hertogen, om dat zy voor het heir vooraan trokken, genaamt wierden. Namentlyk, de oude Frankiſche en Duitſche koningen hadden Duitſchlandt in verſcheide grote provinciën en gouvernementen verdeelt, die zy door hertogen en graven lieten beſtieren, van welke de eerſte het opzicht en de regering van eene provincie hadden, en deze de gerechtigheit oeffenden. Aldus waren zy bedienden des Ryks, wierden met zekere provincie of landſchap beleent, en moeſten den eedt van getrouwheit aan den koning en het Ryk afleggen. Tot zulke hertogen namen nu de keizers gemeenlyk of hunne nabeſtaanden, dochters mannen, naaſte vrienden, of die uit voorname adelyke geſlachten afkomſtig waren, en zich door hun verſtandt en dappere krygsdaden beroemd gemaakt hadden. Men houdt wel gemeenlyk daar voor, dat ieder hertog twaalf graven onder zich hadt; maar dit is zonder grondt: want ſchoon men wel eenige hertogen vindt, die meer dan twaalf graafſchappen beſtierden, gelyk men van Pipin leeſt, dat hy zyn broeder Gripo hertog over twaalf graafſchappen in Neuſtrië maakte, geſchiedde zulks echter niet altydt: zelfs vindt men wel graven, die geen hertog boven zich hadden. Aangaande hunne macht, zy beſtierden de ganſche provincie en het hertogdom in den name des keizers. Als het oorlog was, moeſten zy op 's keizers bevel de nodige troepen aanvoeren en kommanderen. Met gerechtszaken hadden zy eigentlyk niet te doen, dan by voorvallen, welke de graven niet konden beſliſſen. Deze hertogen ſtonden altydt onder de Duitſche keizeren en koningen, zodanig, dat zy zonder der zelver laſt geen ſchatting of belaſting den onderdanen konden opleggen, maar al hunne macht hing af van de keizeren. Zy bezaten ook deze hertoglyke waardigheit niet erffelyk, maar wanneer de vader by den keizer in gunſt was, en een zoon naliet, tot deze waardigheit bekwaam, vindt men wel, dat hy tot des zelfs opvolger wierdt verklaart; hoewel het in des keizers macht ſtondt, den zoon of een vremden daar toe te verkiezen. Coccejus oordeelt wel, dat de hertogen in den aanvang hun eigene macht en regaliën gewoon waren te oeffenen; maar men kan uit Hincmarus bewyzen, dat hunne macht alleenlyk van de keizeren afhing; en de voorbeelden getuigen, dat de keizeren hertogen afgezet en aangeſtelt hebben. Echter hadden de hertogen voor eigendom zekere allodiale heerlykheden en landen, die zy of uit keizerlyke genade verkregen, of van hunne ouderen geërft, door huwelyk, koop, of anderszins verkregen hadden, waar van zy niet hertogen, maar alleenlyk heeren genaamt wierden. Doch omtrent deze hertogen en hertogdommen zyn vele veranderingen voorgevallen: want als de hertogen te machtig en den keizeren ongehoorzaam wierden, ſchafte Karel de Grote de zelve af, en ſtelde graven aan in hunne plaats. Daar van vindt men in zyne of zyner nazaten levensbeſchryving, als van keizer Lodewyk den Godvruchtigen en van keizer Lodewyk den Duitſcher, gelyk ook in andere geſchiedeniſſen, geheel geen gewag gemaakt van een hertog of hertogdom, maar zy worden de opperſte lands voorſtanders, of *graviones* genaamt. Onder den keizer Arnulphus wierdt het hertogdom van Lotharingen beveſtigt, wanneer hy zynen zoon Zwentibolt als hertog daar in aanſtelde, en koning Lodewyk maakte zyn broeder hertog van Beyeren. Zwaben en Frankenlandt hadden onder den keizer Arnulphus en alle des zelfs voorvaderen van den Karolingiſchen ſtam gene hertogen, maar ſtonden onder den koning, en wierden door afgezondenen beſtiert. De koning Conraad bekrachtigde ook, met toeſtemming der Standen, graaf Burchard als hertog van Zwaben. Dus waren ten tyde van Conraad Arnold hertog van Beyeren, Burchard hertog van Zwaben, Eberhard hertog van Frankenlandt, Giſebert hertog van Lotharingen, en Henrik hertog van Saxen. De zelve onderſtonden zich ook toenmaals erffelyk te maken, van welke Henrik van Saxen de eerſte was, dien Conraad de waardigheit erffelyk toeſtondt, welk voorbeeldt ook de anderen volgden. De vier voornaamſte heeren waren die van Beyeren, Saxen, Frankenlandt en Zwaben, hebbende ook de vier voornaamſte ampten van ganſch Duitſchlandt, namentlyk het ſchenkersampt, voorſnydersampt, maarſchalksampt, en kamerheersampt. Hoewel reets van oude tyden af in zulke landen, daar dikwils de ſetel van den oorlog was, hertogen wierden geſtelt, in voegen men op deze wyze meer dan deze vier zal vinden. Doch naderhandt, toen de hertogdommen dikwils verdeelt wierden, of dat zy 'er eenige graafſchappen by kregen, zelfs verſcheide vorſtendommen opgerecht waren, vermeerderde dit getal zodanig, dat men tegenwoordig zeven oude hertoglyke huizen vindt, namentlyk: *Saxen*, *Brunswyk*, *Mekelenburg*, *Wurtenberg*, *Holſtein*, *Savoje* en *Lotharingen*. De uitgeſtorvene hertoglyke huizen zyn *Zwaben*, *Stiermarken*, *Karinthië*, *Kraia*, *Gulik*, *Kleef*, *Bergen*, *Pomeren*, *Brabandt*, *Gelder* en *Limburg*. *Hincmarus Ep. 4. c. 14. Eginhardus vita Caroli M. Pithæus Ann. Francor. Wittekindus. Ann. Luitprandus. Lehmann l. II. c. 6, l. IV. c. 1. Myler ab Ehrenbach Archol. ord. imp. c. 9. Sagittarius Antiq. Duc. Thurin. Coccejus Prud. Jur. publ. c. 12. Vitriarius Jus publ.*

'S HERTOGENBOSCH, in het Latyn *Sylva ducis*, en in het Franſch *Bois le Duc* genaamt, eene grote, volkryke en welverſterkte ſtadt in Hollandſch Brabandt, twee mylen van de Maas, drie mylen van Bommel, vier van Raveſtein, en twaalf van Antwerpen gelegen, wordende bevochtigt en doorſneden van de riviertjes den Dommel en de Aa, welke zich daar zamenvoegen en in de Dieſe vallen. Zy heeft van binnen een ſterk kaſteel, de *Papenbril* genoemt, en van buiten drie ſchanſſen; behoorde van ouds onder het bisdom van Luik, maar wierdt ten tyde van het oprechten der nieuwe bisdommen in de Nederlanden door paus Paulus den IV, op het verzoek

zoek van Philips den II, koning van Spanje, zelf tot een bisdom gemaakt, en nevens vyf andere bisdommen gestelt onder het aartsbisdom van Mechelen; maar het zelve is naderhandt door de verandering van den Godsdienst weder vernietigt. Ten tyde van paus Alexander den III en keizer Frederik den I, of Barbarossa, was hier een zeer vermakelyk bosch, waar in veel wildt en klaarvlietende beken gevonden wierden, zo dat hertog Godevaart van Brabandt, bygenoemt in de Wiege, om dat zyn vader overleedt toen hy, nog maar een kindt zynde, in de wiege lag, en na hem hertog Henrik, zyn zoon, zich hier ter plaatse dikwils met de jagt kwamen vermaken, hebbende ten dien einde in dit bosch een jagthuis laten timmeren, waar door het den naam van *'s Hertogen-bosch* kreeg, welken de stadt, vervolgens in den jare 1182 op deze plaats door gemelden hertog Godevaart gebouwt, en door zynen zone Henrik in den jare 1196 met muren en grachten omringt, heeft behouden. De laatstgemelde hertog heeft deze nieuwe stadt ook, de welke in korten tydt zeer toenam, wetten en voorrechten gegeven. Maar in den jare 1198 heeft Diderik de VII, graaf van Hollandt, met hulp van graaf Ottho van Gelder, deze stadt geweldelyk ingenomen; maar hertog Henrik van Brabandt ontweldigde hem de zelve terstondt wederom, en dwong hem twee duizend marken zilvers voor de schade, die hy gedaan hadt, te geven, voor welk geldt de hertog de stadt zeer verbeterde. De zelve wierdt in den jare 1250 door hertog Henrik den III, bygenoemt de Vreedzame, merkelyk vergroot, en in den jare 1284 verklaarde hertog Jan van Brabandt, broeder van hertog Henrik den Eenvoudigen, de goederen van 's Hertogenbosch tolvry het gansche landt van Brabandt en dat van Limburg door. De zelve hertog, en zyne opvolgers hebben nog meer andere heerlyke vorrechten aan de inwoonders van deze stadt toegestaan, opgetelt, onder anderen, door Pieter Bor Christiaanszoon in zyne *Beschryvinge van 's Hertogenbosch pag.* 13 enz. Den 13 Juny in den jare 1463 was 'er een zware brandt in de stadt 's Hertogenbosch, waar door een groot gedeelte van de zelve, met het Raadhuis, en alle papieren op het zelve, in de assche wierdt gelegt, wordende de schade, door dezen brandt veroorzaakt, geschat op vyf tonnen gouds: doch de stadt wierdt daar na allengskens weder opgetimmert, en toen met fraaier huizen versiert. In den jare 1543, in de maandt van July, kwam Marten van Rossem voor 's Hertogenbosch, en eischte het zelve voor den koning van Vrankryk op; maar die geen, die zulks in zynen name deedt, wierdt door de burgers voor het hoofdt geschoten, en Marten van Rossem moest onverrechter zake aftrekken. In den jare 1585 hadt de graaf van Hohenlo met een zekeren kapitein Juliaan Kleerhagen, van Brussel, die met eene uit het geslacht van Erpe, van 's Hertogenbosch, getrouwt was, een aanslag op deze stadt gemaakt, die hen wel in zo verre gelukte, dat zy de stadt verraschten; maar zy konden het 'er niet houden, en moesten de zelve weder verlaten. In den jare 1594 maakte prins Maurits ook een aanslag op 's Hertogenbosch; maar de zelve mislukte hem mede. Hy belegerde de zelve vervolgens in den jare 1601, den 1 November; doch was genoodzaakt het beleg door de zware koude, die 'er was opgekomen, den 26 van die maandt weder op te breken, het welk niet zonder veel moeite en ongemak geschiedde. Hy hervatte het beleg in de maandt Augustus des jaars 1603 voor de twede maal; maar met geen beter uitkomst, alzo hy in de maandt van November gedwongen was weder af te trekken. Eindelyk gelukte het prins Frederik Henrik, broeder van Maurits, in den jare 1629 deze stadt te veroveren, doch na eene lange en kostbare belegering, hebbende geduurt van den 1 May tot den 14 September, wanneer de Stadt by verdrag wierdt overgegeven. Dit beleg is zeer omstandig door den bovengemelden Pieter Bor Christiaanszoon beschreven. Sedert dezen tydt is deze stadt aan den Staat gebleven, en is in den jare 1672 te vergeessch door de Franschen aangetast. Zie daar van *Sylvius Vervolg op Aitzema* I *Deel*, I *Stuk*, en *Valkenier Verward Europa p.* 720. Onder de fraaie gebouwen van deze stadt munten inzonderheit uit de Vrouwen-kerk en die van St. Jan. Hare omleggende landstreek wordt de *Meiery van den Bosch* of *'s Hertogenbosch*, in het Latyn *Majoratus Sylvæ ducis*, en in het Fransch *Maire de Bois le Duc* genaamt, zynde een der vier kwartieren van Brabandt. Het zelve is wederom in vier kwartieren verdeelt, namentlyk: *Oosterwyk*, *Peellandt*, *Mazelandt*, en *Kempenlandt*. Zie van ieder op zyn plaats. *Divæus Antiq. Brab. Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Zeilerus Topogr. circ. Burg. pag.* 55. *Heinsius obs. Sylvæ ducis. Pieter Bor Christiaanszoon Beschryv. van 's Hertogenbosch.*

HERTZBERG, een stadt en ambacht in den keurkreits van Saxen, in het ambacht van Sweinits, aan de rivier de Zwarte Elster, tusschen Slieben en Ubigau, aan de neder-Lausitssche grenzen gelegen. Zy staat niet onder een ander jurisdictie, maar heeft haar eigen rechtsgebiedt en andere vrydommen gehad, maar die naderhandt verkocht zyn. Zy is ouder dan de stadt Wittenberg, en, als men zegt, voor dezen de hoofdstadt van het landt geweest. Zy draagt den name van de harten, die daar omtrent in de csschen in menigte gevonden wierden, en wordt in de oude openbrieven *Hirtzberg* genaamt. In den jare 1483 is deze stadt byna geheel afgebrand, en in den jare 1547 wierdt de keurvorst Johan Frederik op de vlucht na den slag by Mulberg in een bosch voor Hertzberg, de Sweinhart genaamt, gevangen genomen. In den jare 1522 stelde de keurvorst Frederik Andreas Wagner als eersten opperopziender aldaar aan. In den jare 1578 hielden de keurvorsten Augustus van Saxen, die van Brandenburg en de hertog van Brunswyk in het Augustyner klooster alhier met de Anhaltsche Godgeleerden een mondgesprek over de zogenaamde heimelyke Kalvinisten. Na den slag by Leipzich belegerden de keizerlyken deze stadt; doch zy wierdt van den keurvorstelyken Saxischen veldmaarschalk, den heere van Arnheim, ontzet. De neering der inwoners bestaat in den akkerbouw, en den koophandel met vee en linnen. *Peckenstein Theatr. Sax. P.* III. *Mulleri Annal. Topogr. p.* 74. *Zeileri Topogr. Sax. sup. p.* 102.

HERTZBERG, of HIRTZBERG, een sterk bergslot in het neder-Saxische graafschap Ziegenhain, digt by Grebenau. Het recht van bezetting in het zelve behoort aan de landgraven van Hessen-Cassel: doch in eigendom staat het onder de heeren van *Dornberg*. In den jare 1318 bezat het zelve *Frederik Romrod van Hertzberg*, maar het kwam met des zelfs eenige dochter aan *Berthold van Lisberg*. Maar dewyl des zelfs nakomelingen mede tegen den landgrave aanspanden, wierdt het door den zelven aangeslagen, en die van *Falkenberg* tot een leen gegeven; doch deze gaven het kort daar na weder aan den landgrave over, die daar op in den jare 1487 die van *Dornberg* daar mede beleende. *Winckelman Beschr. von Hessen P.* II. *p.* 247.

HERULEN, volkeren, die zich in Italië kwamen nederzetten in de V eeuwe, zynde van het getal der barbaren, die staten oprechtten van de vervallene overblyfsels van het Roomsche ryk. Zommige schryvers zeggen, dat zy uit Scandinavië gekomen waren: andere beweeren, dat zy een gedeelte van de Gotthen uitmaakten, en hunne eerste woning hadden op den oever van den Palus Meotides, of de Kaspische zee. Odoacer, hun koning, onttroonde Augustulus in den jare 476. Zyne regering duurde niet langer dan zestien of zeventien jaren, tot het jaar 493, wanneer hy gedood wierdt door Theodorie, koning der Ostro-Gotthen. Zie *Jornandes* in zyne Historie der Gotthen. *Sigonius*. enz.

HERULEN, oude volkeren van Duitschlandt, die hunne woonplaatsen hadden naar den kant van de Oostzee, in het landschap, hedendaags genaamt Mekelenburg, volgens het gevoelen van Ferrarius, en van Refugius in zyne *Historische Geographie*. Naar het zeggen van Procopius *lib.* I *&* II *Histor. Vandal.* woonden zy in vorige tyden aan de overzyde van den Donauw, en zynde de machtigste onder hunne naburen geworden, zetten zy de Longobarden onder schatting. Sedert dien tydt wierden zy door de laatstgenoemden overwonnen, die het juk van hunne schouders wierpen, en hebbende hen met hun hoofdt Rudolph verjaagt, noodzaakten zy hen om andere landen te gaan zoeken, de welke van ouds door de Rugiërs waren bewoont geweest. Vervolgens vertrok een gedeelte van hen met de Gotthen naar Italië, en de anderen gingen zich nederzetten by de Gepiden. Deze laatste de Herulen kwalyk handelende, dwongen hen om over den Donauw te trekken, onder de regering van den keizer Anastasius, die, ziende, dat zy voornemens waren het keizerryk te ontrusten, een leger tegen hen te veldt bragt, om hen tot reden te brengen en hen te beteugelen. Zy wierden verslagen, en de gene, die van de algemene nederlage overgebleven waren, verkregen genade, en behielden het leven, onder vaste belofte van de Romeinen getrouw te zullen blyven, de welke echter geen voordeel sedert dien tydt van hen hebben gehad. Justinianus, tot de keizerlyke kroon gekomen zynde, schonk hen goede landen, en gaf hen bekwame middelen aan de handt om de zelve te bebouwen, waar door zy dusdanig geraakt wierden, dat zy tot vergelding van zyne weldaden niet alleenlyk zich ten eenemaal aan hem overgaven, maar, dat meer is, den Christelyken Godsdienst omhelsden. Van dien tydt af begonnen zy hunne barbaarsche en wilde gewoonten te ontwennen, en eene redelyker levenswyze te leiden door den zamenhandel, dien zy hadden met de Romeinen; want voorheen trokken zy geheel naakt in den strydt, uitgezondert de schamelyke delen, die de natuur wil bedekt hebben. Zy offerden menschen aan hunne goden, bragten de oude en kranke lieden om hals, en dwongen de vrouwen hunne mannen niet te overleven, zo zy den haat der bloedverwanten van den overleden en van iedereen niet wilden op haren hals halen. Zy gaven zich ook zonder eenige schaamte over aan allerlei geile wellusten, en gingen alle andere volkeren in alle soorten van ongebondenheden en misdryven ver te boven. Niettemin, hoewel zy ten eenemaal van aardt verandert schenen te wezen, na dat zy het licht van het Euangelie ontfangen hadden, konden zy echter zich niet geheel ontdoen van hunne natuurlyke trouwloosheit, en van de onverzadelyke begeerte tot de goederen van anderen, het welk onder hen voor geen schelmstuk gerekent wierdt. Hugo de Groot zegt, dat, na de regering van den keizer Trajanus, de Herulen met de Rugiërs gezamentlyk naar Scandinavië trokken, hedendaags het landt van Schonen, aan de overzyde van den Zondt, en dat zy hoofden of vorsten hadden, de welke zy onderdanig waren: doch dat zy korten tydt voor de regering van Justinianus door de Denen verjaagt wierden. Pantaleon in zyne Kronyk verzekert, dat hun koning Gethes den Doop ontfing in het jaar 528. Mistevon, een van zyne opvolgers, en een gezworen vyandt van het Christendom, verwoestte gansch Saxen, om zich te wreken over den smaadt, dien Bernard, hertog van Saxen, hem hadt aangedaan, met hem zyne dochter ten huwelyk te weigeren, na dat hy zyne wapenen by die van den hertog gevoegt hadt ten voordeele van keizer Ottho den II tegen

gen de Saracenen, die in Italië gevallen waren. Op het einde van zyn leven, het welk hy in ballingſchap doorbragt, of gedwongen of vrywillig, ontfing hy den H. Doop, en ſtierf in eene plaats, thans Bardewik genaamt, alwaar na dien tydt de ſtadt Luneburg gebouwt is. Hy liet onder andere kinderen na *Udo*, van welken afgedaalt zyn de vorſten der Wenden en die van Mekelenburg; en *Bogislaus*, die den oorſpronk aan die van Pomeren heeft gegeven. *Spener. Hiſt. Genealog.*

HERULO, (BERNARD) kardinaal, biſſchop van Spoleto, was geboortig van Narni, eene ſtadt van Umbrië. Hy deedt goede voortgangen in zyne ſtudiën, en inzonderheit in de geeſtelyke en burgerlyke rechten, en in het vervolg begaf hy zich naar Rome, nog heel jong zynde, alwaar hy zeer vorderde in de bedieningen, en wierdt aangeſtelt tot Apoſtoliſchen referendaris, naderhandt tot auditeur van de Rota, en eindelyk wierdt hy biſſchop van Spoleto gewyd. Paus Pius de II verhefte hem tot het kardinaalſchap in den jare 1460, en vaardigde hem naderhandt af in gezantſchap naar Peruſië. Herulo was een man van eene grote oprechtheit, die de gerechtigheit voorſtondt; doch van den anderen kant was hy uittermaten ſtraf, en hieldt zyne eige hoofdigheit voor een voorſchrift van reden. Het zal genoeg zyn alleenlyk een voorbeeldt daar van aan te halen. Frederik de de II, zoon van Ferdinand, koning van Napels, te Rome gekomen zynde, wierdt hem daar tot woonplaats aangewezen het paleis van het Vatikaan, op 't bevel van den paus. Alle de kardinalen gingen hem bezoeken, en Herulo was de eenigſte onder hen, die nalatig was in deze hoffelykheit te betonen. Men vraagde hem naar de reden van zyne nalatigheit, waar op hy antwoordde, dat zulks geſchied was om de heerlykheit van het kardinaalſchap op te houden, en dat een prins van de kerk geenzins verplicht was om den twede zoon van een koning, die ſchatting aan den Roomſchen ſtoel betaalde, te gaan bezoeken. Bernard Herulo was biſſchop van Sabina onder paus Sixtus den IV. Hy ſtierf binnen Rome den 3. April des jaars 1479. *Garimbertus. Ciaconius. Onuphrius. Ughel. Aubery.* enz.

HERVART, (BARTHOLOMEUS) geſproten uit een adelyk geſlacht van Augsburg, in Duitſchlandt, is de eenigſte Gereformeerde van geheel Vrankryk geweeſt, die de ampten van opperbewindhebber en van kontrolleur generaal van 's konings geldmiddelen bekleed heeft. Hy verdiende deze waardigheit boven anderen door den gewigtigen dienſt, dien hy aan koning Lodewyk den XIV deedt in den jare 1649, met het krygsvolk van het leger, het welk de maarſchalk van Turenne, als opperbevelhebber, aanvoerde in Duitſchlandt, af te raden van hunnen veldoverſte te volgen. Door de ophitzing van den hertog van Bouillon wilde de maarſchalk van Turenne, zyn broeder, zich tot voordeel van het Parlement verklaren, het welk de hervorming van dat ryksbeſtier en verbanning van den kardinaal Mazarin verzocht. Hervart, die heel wel bekend was onder de Hoogduitſche krygsbenden, de welke eerſtelyk aan den dapperen Bernard, hertog van Saxen-Weimar, toebehoort hadden, wierdt door dezen vorſt begunſtigt, die hem zonderlinge vriendſchap bewees, en een volkomen vertrouwen hadt in zyn wys beleidt. De kardinaal Mazarin, die wel wiſt, dat Hervart de behendigheit gehad hadt van het leger van den hertog van Weimar tot den dienſt van den koning over te halen na de doodt van zynen opperveldoverſte, oordeelde, dat 'er geen man ter wereldt bekwamer was om het zelve leger op te houden dan hy, niettegenſtaande de krachtige vertogen van den maarſchalk van Turenne, die het zelve byna ten eenemaal hadt weten naar zyne handt te ſtellen. Dus wordt Hervart met de ruimſte en volſtrektſte volmacht, die men kon opmaken, afgevaardigt; en zyne behendigheit was zo groot, dat deze maarſchalk het hertzeer hadt van zich verlaten te zien van al het krygsvolk, zo dat hem niet meer dan alleenlyk de kompagnie van zyne lyfwacht was overgebleven, en dat op een tydt, als men zyn leger den Rhyn zou doen overtrekken, en de krygsbenden aanvoeren tot onderſtandt van het Parlement van Parys; zo dat de woeſte ontwerpen van den maarſchalk van Turenne in een oogenblik in rook verdwenen. De kardinaal Mazarin, hebbende vernomen, dat het leger den maarſchalk verlaten hadt, zeide overluid in de tegenwoordigheit des konings en van het ganſche hof, het welk naar St. Germain geweken was: *De Hr. Hervart heeft den Staat gered, en den koning zyne kroon behouden: deze dienſt mag nooit vergeten worden; de koning zal zyne geheugenis onſterffelyk maken door de blyken van eere en erkentenis, met welke hy zyn perſoon en zyn ganſche geſlacht zal verheerlyken.* De kardinaal Mazarin hadt andermaal Hervart van noden om het zelve leger te wederhouden, het welk door de zendelingen van den maarſchalk van Turenne byna voor de twede maal zou misleid geweeſt zyn. Hy was toen ter tydt te Stenay in volle bezigheit met middelen te beramen om de prinſſen van Condé, van Conti, en den hertog van Longueville, die de koningin regentin te Vincennes in de gevangenis hadt laten opſluiten, weder op vrye voeten te ſtellen. De Hoogduitſche krygsbenden, omgekocht door eenige van de krygsbedienden, lieten genoegzaam blyken, dat zy voornemens waren den dienſt des konings te verlaten, en in dien van den maarſchalk over te gaan. Hervart wiſt echter de gemoederen van deze vremdelingen zo wel te beſtieren, dat zy een nieuw verdrag aangingen met den koning. Men moet gemeenlyk de handt in de beurs hebben, wanneer men met krygsofficieren handelt, en inzonderheit met de Hoogduitſche. Des konings geldkiſten waren uitgeput, en dat in een tydt, dat Hervart te werk geſtelt wierdt om deze twee gewigtige zaken te doen gelukken. Hy zelf ſchoot met eene ongemene edelmoedigheit eene ſomme op van twee en een half millioen livres ten dienſte van den koning. Het is voorzeker eene ſeldzame zaak, dat men onderdanen vindt, die zich zelf zo milddadig in gevaar ſtellen van zonder hoop van herſtelling voor altydt bedurven te wezen met zulke aanmerkelyke geldſommen aan vorſten te leen te geven, inzonderheit in een tydt, wanneer de koning niet in ſtaat is om verzekering van vergoeding te kunnen geven. Hervart betoonde den zelven yver en de zelve onbaatzuchtigheit in meer andere voorvallen, aan zynen koning millioenen opbrengende, zelfs in de grootſte verlegenheden van den Staat. Koning Lodewyk de XIV, van Bretagne wederkerende, alwaar hy Fouquet, opperbewindhebber over 's konings geldmiddelen, hadt laten in in hechtenis nemen, en zich zonder geldt bevindende, zeide tegen Hervart: *Ik maak ſtaat op u en op uw goed krediet*; waar op Hervart hem aanſtonts twee millioenen deedt hebben. Hy zou buiten twyfel zyn geluk dus ver voortgezet hebben, dat hy tot het opperbewindhebberſchap der finantiën zou verheven zyn geweeſt, indien hy zo veel yver voor zynen Godsdienſt niet hadt laten blyken. Het hof beproefde het menigmaal wegens dit punt, doch de vrees, die hy voor Godt hadt, was vry groter dan de liefde, die hy hadt voor wereldſche dingen. Hervart ſtierf met het ampt van Raadsheer van Staat, en met goede gevoelens van Godsdienſtigheit, in den jare 1676, in het laatſte van de maandt van October, hebbende den ouderdom van zeventig jaren bereikt. Hy liet twee zonen en eene dochter na, verwekt in zyn huwelyk met Eſther Wymar. De oudſte zoon is genaamt *Jan Antony*; de jongſte, met name *Annas*, is geſtorven in den jare 1699, in de maandt van July op zyn landgoedt van Lauzern, in de Elzas. Hy was Raadsheer van den koning en requeſtmeeſter. *Eſther*, de dochter van Hervart, trouwde met Karel van la Tour, markgraaf van Gouvernet. Hare moeder en zy hadden de ſtandvaſtigheit van in den Hervormden Godsdienſt te volharden, en de grote goederen, die zy in Vrankryk bezaten, te verlaten. Na de herroeping van het edikt van Nantes weken deze twee adelyke vrouwen naar Engelandt by Eſther van la Tour van Gouvernet, hunne dochter, getrouwt met Mylord van Elandt, oudſten zone van George Saville, markgraaf van Halifax, alwaar zy korten tydt daar na de doodt betreurden van Mylord van Elandt, en van des zelfs gemalinne, eene van de volmaaktſte en deugdzaamſte vrouwen van het hof van Engelandt.

HERVAY. Zie HARVAY.

HERVET, (GENTIAAN) of *Gentianus Hervetus*, geboortig van Olivet, naby Orleans, leeraar van de Sorbonne, kanunnik van Rheims, kwam ter wereldt in den jare 1499. Hy wierdt van zyne tedere jeugdt af in de vrye kunſten en in de Griekſche en Latynſche talen onderwezen, Het eerſte ampt, dat hy bediende, was dat van leermeeſter van Claudius van l'Aubeſpine, die geheimſchryver van Staat was onder de koningen François den I, Henrik den II, François den II en Karel den IX. Zynde te Parys gekomen begon hy te arbeiden met Eduard Lupſet, een Engelſchman, aan de uitgave van de werken van Galenus, die door Thomas Linacer in de Latynſche tale waren overgezet. Hebbende zich in het geſelſchap van Lupſet naar Engelandt begeven, wierdt hem de zorg toevertrouwt van de opvoeding van Artus Bolus, en naderhandt wierdt hy naar Rome ontboden door den kardinaal Polus, om aldaar te arbeiden aan de Latynſche vertaling der Griekſche ſchryvers. Zyne ſeldzame geleerdheit, en de aangenaamheit van zynen ommegang deden hem de vriendſchap winnen niet alleenlyk van den kardinaal Polus, maar ook van alle de doorluchtige mannen van ganſch Italië. Na zyne te rug komſt in Vrankryk leeraarde hy in het openbaar in het collegie van de ſtadt Bourdeaux. Na eene twede reize, die hy deedt naar Italië, ont hieldt hy zich by den kardinaal Marcellus Cervini, in wiens huis hy verſcheide werken der Griekſche kerkvaderen in het Latyn vertaalde. Hy verſelde dezen kardinaal op de kerkvergadering van Trente, en hieldt daar eenige redeneringen voor. Hervet, hebbende naderhandt de gewyde ordens ontfangen, wierdt grootvikaris van Jan Hangeſt, biſſchop van Nojon, en van Joh. Merveilliers, biſſchop van Orleans, en begon zelf te prediken. Hy vertrok naar de kerkvergadering van Trente met den kardinaal van Lotharingen, de welke hem een kanunnikſplaats te Rheims bezorgde, alwaar hy het overige van zyne dagen in de ſtudie heeft doorgebragt. Hy ſtierf in den jare 1584, na dat hy een hogen ouderdom, hebbende zich altydt in grote bezigheit en werkzaamheit gehouden, hadt bereikt. Hervet heeft verſcheide overzettingen gemaakt van de werken der Griekſche kerkvaderen, en van andere gedenkſtukken in de Latynſche tale. Daarenboven heeft hy eene redenvoering opgeſtelt tot herſtelling van de kerkelyke tucht, de welke hy veſtigt op den zesden kanon of kerkregel van het concilie van Chalcedonië, luidende, dat men gene klerken zal vermogen te wyden zonder tytel. Hy ſprak deze redenvoering uit in de kerkvergadering van Trente. Hy heeft ook tegen de Proteſtanten geſchreven, en gaf onder andere ſtukken van zyne handt de volgende in het licht: *De reparandâ Eccleſiaſticorum diſciplinâ*; *De alenda vel radenda barba*; *De aſcenſione Domini*; *De clandeſtinis matrimoniis*; *De amore in patriam*; *De vitando otio*; *Quomodo Epiſcopus ſe gerere debeat*; enz. Hervet was een man, die meer geleerdheit dan ſierlykheit van geeſt bezat, en men mag niet vergeten, dat hy ook paſtoor van Crevant, naby Beaugency, is geweeſt. Poſſevinus ſpreekt van hem als van een man, die eene grondige kennis hadt van de Griekſche en Latynſche talen. *Du-Verdier Bibl. Franc. Poſſevinus Appar. ſacr. La*

Croix du Maine Biblioth. Franc. Charles du Sauſſei & Simphorien Guion Hiſtoir. d'Orleans. Quenſtedt de patr. illuſtr. pag. 46. *la Boulaie hiſt. Academ.* Pariſienſ. *Miræus de ſcript. ſecul.* XVI.

HERVEUS, aartsbiſſchop van Rheims, was een jong heer van het hof, en de neef van Hugbaud. Hy wierdt gewyd met eene algemene toeſtemming der biſſchoppen van de provincie van Rheims in den jare 900, en maakte zich in korten tydt zeer bekwaam om zyne aartsbiſſchoppelyke kerk te beſtieren. Hy wierdt om zyne zonderlinge liefddadigheit, goedheit en yver voor de kerkelyke tucht van een iegelyk geacht en bemint. Hy hieldt verſcheide provinciale kerkvergaderingen, in welke hy handelde van den Godsdienſt, van de vrede der kerke, en van de ruſt van het koninkryk van Vrankryk, als mede van de bekeering der Normannen, die toen ter tydt den Chriſtelyken Godsdienſt omhelsden. Het was ten hunnen opzichte dat hy aan Guido, aartsbiſſchop van Rouaan, een brief liet behandigen, dien hy hadt opgeſtelt, en die drie en twintig hoofdſtukken behelsde, getrokken uit de kanons en beſluiten der pauzen, wegens de wyze, op welke men die genen moet behandelen, die, na het ontfangen van den Doop, van de kerk afgevallen waren, en naderhandt tot de zelve wederkeerden. Hy beriep in den jare 909 eene kerkvergadering te Trosly, in welke hy verſcheide maatregelen liet opſtellen voor de kerkelyke en kloosterlyke tucht. Hy hieldt eene andere kerkvergadering in den jare 911 in de zelve plaats, in welk concilie hy den kerkelyken vloek wegnam, uitgebliksemt tegen den grave Erlehaud, die zich onrechtmatig hadt meeſter gemaakt van eenige kerkelyke goederen. Deze aartsbiſſchop boodt onderſtandt aan Karel den Eenvoudigen in zynen krygstocht tegen de Hungaren, die Lotharingen verwoeſtten, en hy was de eenigſte, die dezen prins getrouw bleef, wanneer hy van de Franſche vorſten en van de groten van het ryk verlaten wierdt. Hy ſchonk hem de ſtadt Rheims tot eene vrye ſchuilplaats in den jare 920, en vondt middelen uit om hem in zyn koninkryk te herſtellen: doch korten tydt daar na ſtonden de voornaamſte heeren van 't ryk op nieuw tegen hunnen koning op; en zynde te Rheims byeen gekomen verkoren zy Robert tot koning. Herveus was genoodzaakt hem te zalven: doch hy leefde niet langer dan vier dagen na deze kroning, en ſtierf in den jare 922, hebbende de kerk van Rheims beſtiert gedurende den tydt van twee en twintig jaren min vier dagen. Hy hadt Seulfus tot zynen opvolger. Hy wordt geplaatſt onder het getal der kancelieren van Vrankryk, met vooronderſtelling, dat hy door Karel den Eenvoudigen tot deze waardigheit is verheven geweeſt. Andreas du Cheſne verzekert, dat deze kerkvoogdt de broeder was van *Odo*, heer van Châtillon ſur Marne. *Flodoardus lib.* IV, *cap.* 11. *Hiſt. Rom. Aimonius in Supplem. lib.* V, *cap.* 42. *Robertus & Sammarthanus Gall. Chriſt. Baronius in Annal.*

HERVEUS, een Benedictyner monnik van Bourg-Dieu, bloeide omtrent den jare 1130. Hy heeft ophelderingen gemaakt over de Zendbrieven van *Paulus*, de welke onder de werken van St. Anſelmus van den Keulſchen druk gevonden worden. De vader Labbé verzekert, dat 'er nog een groot boek van geſchrevene verklaringen van dezen ſchryver over den propheet *Jeſaias* te Parys beruſtende is in de boekzaal van het collegie van Clermont. Men vindt zyn leven in een circulairen brief, geſchreven door de monniken van zyn klooſter na zyne doodt. Zy maken daar in ook op den lyſt van zyne werken, de welke zyn de navolgende: eene uitlegging van het boek van St. *Dionyſius*; de heerſchappy der engelen; verklaringen over *Jeſaias*, over de klaagliederen van *Jeremias*; over het einde van de Prophetie van *Ezechiël*; over het boek *Deuteronomium*; over den *Prediker*; over de boeken der *Rechteren*, van *Ruth*, van *Tobias*, in welke hy zyn meeſte werk maakt van den letterlyken zin op te helderen tot verlichting van de genen, die niet vaardig van begryp zyn. Daarenboven heeſt hy een groot boek van verklaringen over de Zendbrieven van *Paulus* geſchreven, gelyk reets gezegt is; ophelderingen over de *twaalf kleine Propheten* en over het boek der *Schepping*; als mede verſcheide predikatiën over de *Euangeliën* en over eenige *Gezangen*; een traktaat over de leſſen, die in de kerken voorgelezen worden, in het welke hy hadt aangemerkt de verſchillendheden van deze leſſen met den inhoudt van de H. Schrift; een boek van de wonderen van de Maagdt *Maria*; eene uitlegging van het traktaat van het H. *Avondmaal*, toegeſchreven aan St. *Cyprianus*. *Du Pin Biblioth. des aut. eccleſ.* XII *ſiecle.*

HERVEUS, gezegt de Bretagner, om dat hy geboren was in neder-Bretagne, is de veertiende generaal geweeſt van de orde van St. Dominicus, en een groot voorſtander van de lere van St. Thomas. Hy ſtierf te Narbonne in den jare 1323, en liet verſcheide boeken na. De aanmerkelykſte onder deze zyn de verklaringen, die hy gemaakt heeft over de vier boeken der *Zinſpreuken*, de welke gedrukt wierden te Venetië in den jare 15[illegible], en te Parys in den jare 1647, nevens een traktaat *De poteſtate Papæ*. De nazaten hebben ook van hem *Quodlibeta Majora* 4. & *Minora* 4.; eene ſchriftelyke verantwoording voor zyne orde, en meer andere werken. Bellarminus, Miræus en eenige andere ſchryvers ſchryven hem verklaringen toe, gemaakt over de Zendbrieven van *Paulus*, de welke menigmalen gedrukt zyn onder de werken van St. *Anſelmus*. Doch verſcheide oordeelkundigen hebben aangetoont, dat dit ſtuk van een anderen HERVEUS gemaakt is, zynde een Benedictyner monnik geweeſt van de abdy van Bourdeaux in het bisdom van Bourges, van welken hier boven gemeldt is. *Zie Antonius Senenſis. Sixtus Senenſis. Bellarminus. Poſſevinus. Miræus & Geſnerus*, de welke aan dezen ſchryver toeëigenen de redeneerkunſt van *Ariſtoteles*, die men heeft onder den naam van *Thomas van Aquine.*

HERVORDEN, een geeſtelyk maagdenſticht, welkers abdiſſe eene Ryksvorſtin is, legt in Weſtphalen, aan de grenzen van het graafſchap Lippe en Ravensberg. Eerſt was het een graafſchap, maar wierdt, volgens zommigen, ten tyde van Karel den Groten door zeker Weſtphaaliſch heer, die op den Dorenberg woonde, in den jare 790 tot een klooſter gemaakt, of, gelyk als anderen willen, door den laatſten grave Wolderus. Keizer Lodewyk de Godvruchtige nam het naderhandt in zyne beſcherming, en Lodewyk de II beſchonk het zelve met verſcheide tienden. Eenigen beweeren, dat dit klooſter van keizer Lodewyk den Godvruchtigen in den jare 825 is geſticht, 't welk zy met zekere openbrieven ſtaande houden. Zelfs zeggen zy, dat het eerſt een monnikenklooſter, onder den abt van Corbey ſtaande, is geweeſt; maar wanneer het eigentlyk in een jonkvrouwen-ſticht wierdt verandert is onzeker. Onder het zelve ſtondt voortyds de ſtadt Hervorden, doch de abdiſſe Anna, geborene gravin van Limburg, liet de zelve over in den jare 1547 aan den hertog Wilhelm van Gulik, waar op het geheel aan keur-Brandenburg is gekomen. De abdiſſe is een onmiddelyke Ryksſtandt, en thans van den hervormden Godsdienſt. Dit ſticht heeft ook vele lenen van vorſten en graven, en tegenwoordig behoren nog vele landen onder het zelve, zelfs ook een ander konvent van edele jonkvrouwen, het Sticht op den Berg genaamt, in den jare 1101 geſticht: ook heeft het zyne erfampten, en de graaf van Bylandt is erffelyke jagermeeſter, die van Morrien te Rheve erffelyke maarſchalk, die van Munch erffelyke ſchenker, en die van Ledebur erffelyke voorſnyder van het zelve. De tegenwoordige abdiſſe is *Charlotta Sophia*, dochter van Jacobus, hertog van Courlandt, verkoren den 20 Juny des jaars 1688. *Schurtzfleiſch Schediaſm. de hiſt. Hervord. Paullinus Diſſ. hiſtor. ſec. Lunigs Reichs-Archiv.*

HERVORDEN, eene ſtadt in Weſtphalen, in het graafſchap Ravensberg, tien mylen ten Ooſten van Munſter gelegen, en den koning van Pruiſſen toebehorende. By de Weſtphaaliſche vrede zocht deze ſtadt in den jare 1646 mede onder de Ryksſteden aangenomen te worden, waar toe zelfs het keurvorſtelyke Mentziſche *directorium* mede de behulpzame handt boodt, dewyl zy niet alleen reets in den jare 1545 een Ryksſtandt was geweeſt, en toenmaals van den hertog van Gulik door zekere verbonden uitgezondert wierdt, welke de keizer in zo verre beveſtigde, doch dat de ſtadt daar tegen opſtondt, in den jare 1630 in het kamergerecht eene zeer gunſtige uitſpraak verkreeg, en in den jare 1641 op den Ryksdag mede toegelaten wierdt. Echter wierdt het verſchil weggenomen, en de ſtadt is in den jare 1647 tot gehoorzaamheit gebragt. De Franſchen namen de zelve in den jare 1673 in, maar ruimdenze kort daar na weder aan den keurvorſt in. Zy is tamelyk groot, en wordt door de rivieren de Elſa, de Aa en de Werne in de oude, nieuwe ſtadt, en Radewich verdeelt. Het vorſtelyke ſticht is in deze ſtadt, en een ander adelyk ſticht legt op den berg voor de ſtadt. Ook is hier eene kommandery van de orde van St. Jan. *Script. generales & Brandenburg. Puſendorf de rebus Frider. Wilhelmi* III, 19.

HERWART, (JAN GEORG) kancelier van Beyeren omtrent het begin van de XVII eeuwe, maakte zynen naam ruchtbaar door de verantwoording, die hy opſtelde voor keizer *Lodewyk* van Beyeren tegen de valſche en onware beſchuldigingen van Bzovius, welken ſchryver hy over meer andere misſlagen hekelde. Scaliger houdt hem voor een ſlecht tydrekenaar.

Deze Herwart was geſproten uit een geſlacht der Patricii van Augsburg. Hy is ſchryver van een boek, genaamt: *Chronologia nova, vera, & ad calculum aſtronomicum revocata Pars* I, gedrukt te Munchen in den jare 1612, in 4. Men drukte het tweede deel in den jare 1626, met dezen tytel: *Pars altera, quæ eſt Chronologicorum, ſeu emendatæ temporum rationis, adverſus incredibiles aliorum errores*, in 4. Zyn zoon gaf een boek uit onder dezen tytel: *Admiranda Ethnicæ Theologiæ myſteria propalata, ubi lapidem Magnetem antiquiſſimis paſſim temporibus pro deo cultum; & artem, quâ navigationes magneticæ per univerſum orbem inſtituerentur a veterum ſacerdotibus ſub involucris deorum dearumque & aliarum perindè fabularum cortice ſummo ſtudio occultatam eſſe, noviter commonſtratur. Acceſſit exacta temporum ratio adverſus incredibiles Chronologiæ vulgaris errores. Opus diu deſideratum. Joh. Fridericus Herwart ab Hohenburg in Schwindeck, S. E. Bavariæ &c. a Conſiliis, ex incompletis parentis P. M. eruit monumentis, atque ad finem perduxit*, gedrukt te Munchen in den jare 1626 in 4. Dit werk is vol van geeſt en geleerdheit. Men ziet aan het hoofdt van dit boek eene tafel, voerende den tytel van: *Tabula Nauticæ & Hieroglyphicæ deſcriptionis totius mundi vetuſtiſſima, quæ Theologiam Chaldæorum Babylonis, Ierogrammateon Ægypti, & Orphei Phrygis, nec non Magiæ, Sophiæque Zoroaſtris & Magorum Perſidis oſtendit originem. Bayle Dict. Crit.*

HERWEN, of HARWEN, een Gelderſch dorp in de opper-Betuwe, aan de rivier de Waal, by Schenkenſchans, gelegen. Het wordt met Aart door een gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Nimwegen.

HERWERDEN, of HEERWARDEN, een Gelderſch dorp in den Bommelerwaardt, aan de rivier de Waal, digt by St. Andriesſchans gelegen. Volgens Alting wordt het in den giftbrief van den jare 997, ſtaande by *W. Heda*, betekent door den name van *Hero*. De vryheden, de welke van ouds aan de ingezetenen van Herwerden vergunt waren, zyn in den jare 1304 door Jan, hertog van Brabandt, beveſtigt; en als die van Herwerden onder het Gelderſche gebiedt geraakt waren, zyn hunne

ne vryheden wederom bevestigt door den hertog van Gelderlandt. De brieven, de welke de gemeene vryuommen bekrachtigen, maken ook gewag van een Schependom, en van Heemraden, de welke op dien tydt te Herwerden zitting gehouden hebben. De zelve stonden onder het hoog gerecht van Rossem. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Zaltbommel.

HERWERT, een Vriesch dorp in de grietenye van Wonseradeel, in het kwartier Westergoo gelegen, alwaar de landdag van dit kwartier plagt gehouden te worden.

HERZEGOVINA. Zie ARCEGOVINA.

HERZELLES, een adelyk geslacht in Brabandt, waar uit gesproten is *Willem Philips van Herzelles*, van Werchim en Liedekerke, koninklyke Spaansche opperste Staats-Raadt in de Nederlanden, de welke tot marquis is verheven. In den koninklyken openbrief wordt gezegt, dat zyn geslacht zeer oud is, en dat zyne voorzaten door hunne grote en trouwe diensten, aan de provinciën van Vlaanderen en Henegouwen bewezen, hunnen naam onsterffelyk hebben gemaakt. Zie *L'Erection des toutes les terres & familles du Brabandt pag.* 113.

HESBEY. Zie HASBANIA.

HESBEEN. Zie HEESBEEN.

HESBON, de hoofdstadt der Amoriten, in welke hun koning *Sihon* zyne verblyfplaats hieldt. De zelve wierdt in vervolg van tydt aan de Leviten van het geslacht van *Merari* gegeven. *Num.* XXI, 25. XXXII, 5.

HESCHAM, de zoon van Abdalrahman, is de twede Kalif geweest van het geslacht der Ommiaden in Spanje. Hy volgde zyn vader op in het 172 jaar van de Hegire, na de geboorte van Christus 788. Hy verdreef zyne twee broeders, die hem beoorloogden, uit Spanje, en noodzaakte hen de vlucht naar Afrika te nemen. Hy pleegde in het 175 jaar van de Hegire geweldige stroperyen in Gallicië. In het 177 jaar van de Hegire bemachtigde hy Gironne en Narbonne op de Christenen: doch de Franschen, of de Gasconjers, jaagden hem uit Narbonne eenigen tydt voor zyne doodt, voorgevallen in het 179 jaar van de Hegire, na dat hy door Alphonsus, koning van Gallicië en van Asturië, overwonnen was. *Herbelot Biblioth. Orient.*

HESCHAM, de II van dien naam, de zoon van *Hakem*, insgelyks de II van dien naam, was de tiende Kalif van het geslacht der Ommiaden in Spanje. Hy volgde zyn vader op in het 366 jaar van de Hegire, na de geboorte van Christus 976, in den ouderdom van niet meer dan tien jaren en acht maanden. Hy hadt tot zynen zedemeester en regent van zyn ryk zekeren *Ebn Amer*, met de hoedanigheit van grootkamerheer, en in vervolg van tydt voerde hy den tytel van *Almansor*, uit hoofde van zyne roemryke overwinningen, die hy bevocht op de Spanjaarden, en op de wederspannige Arabieren, die van tydt tot tydt tegen hem opstonden. Na dat hy drie en dertig jaren hadt geregeert in onafhankelykheit van de grote kamerheeren, hadt Hescham het ongeluk van in handen van zekeren *Almahadi* te vallen, die hem in eene heel geheime plaats liet opsluiten, en een gerucht uitstrooide, dat hy gestorven was, latende een ander dood ligchaam in zyne plaats begraven. Doch na verloop van eenigen tydt deedt zich een zwaar eedgespan van Arabieren op, die tegen hem opstonden, en Hescham herstelden, die niet naliet zich ten spoedigste van Almahadi te ontdoen, latende hem voort om hals brengen. In het vervolg de inwoners van Toledo zynde tegen hem opgestaan, en hebbende Obeidallah, den zoon van Almahadi, tot koning uitgeroepen, terwyl die van Cordua Solyman, den neef van Hescham, tot hunnen opperheer begeerden, vondt hy zich genoodzaakt om voor de twede reis van den troon te stappen, en naar Afrika te wyken. Dus wierdt Solyman door alle de Arabieren van gansch Spanje alleen erkent voor koning en wettigen Kalif. *Herbelot Biblioth. Orient.*

HESCHIAM *Ben Abdalmalek*, tiende Kalif van het geslacht der Ommiaden, volgde zynen broeder Jezid op, en was de vierde zoon van Abdalmalek, die bezit nam van het Kalifschap. Hy bevocht verscheide overwinningen op den koning van Turquestan, bygenaamt *Khacan*, die in een veldslag gedood wierdt. Hy overwon ook Zeid, den kleinzoon van Houssain, den zoon van Ali, die tot Kalif uitgeroepen was in de stadt Coufah. Hy heerschte negentien jaren en acht of tien maanden, en stierf aan eene beroerte in het 125 jaar van de Hegire, na de geboorte van Christus 742. *Khondemir.*

HESDIN, of HEDIN, in 't Latyn *Hesdina* en *Hedena*, eene stadt in de Nederlanden, in de provincie van Artois, gelegen aan de rivier de Canche, op de grenzen van Pikardië, zes of zeven mylen van Abbeville, vier van Montreuil, en een weinig verder van St. Paul vels. Hesdin was in vorige tyden omtrent eene myl van de plaats, daar zy nu staat, afgelegen, en wierdt verwoest gedurende de oorlogen van den koning François den I, en van keizer Karel den V. Philibert Emanuël, hertog van Savoje, generaal van 's keizers krygsbenden, liet deze stadt herbouwen in den jare 1554 op eene plaats, Mesnil genoemt, alwaar in het begin eene sterkte en naderhandt eene stadt aangelegt wierdt. Hy noemde de zelve *Hesdin-fert*, zinspelende op het oude omschrift van het stamhuis van Savoje, zynde aldus: *F. E. R. T.* De Franschen veroverden deze stadt in den jare 1639. en na verscheide wisselvalligheden is de zelve aan hen gebleven uit krachte van het vyf en dertigste en een en veertigste artykel van de Pyreneesche vrede, gesloten in den jare 1659. *Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Thuanus. Valerius Andreas.* enz.

HESHUSIUS, of HESHUIZEN, (TILEMANNUS) een Godgeleerde van de Augsburgsche belydenisse, was geboren te Wezel, in Kleefslandt, in den jare 1526. Dewyl hy een man was van een oproerigen en wispelturigen aardt, deedt hy alle menschen van zich spreken. Hy was nog heel jong wanneer men hem te Heidelberg twee aanzienlyke bedieningen gaf, te weten die van hoogleeraar in de Theologie, en die van predikant in de H. Geestkerk. Hy bekleedde deze ampten niet zonder grote opschuddingen: want daar ontstondt een geweldig geschil tusschen hem en Willem Clebitius wegens de lere van het H. Nachtmaal. Frederik de III, keurvorst van de Palts, zich hebbende ingebeeld, dat de uitspraak van Melanchthon van groot gewigt zou zyn om dit verschil uit de wereldt te helpen, ging hem te rade over deze stoffe. Zyn antwoordt vertoornde Heshusius, die in 't minst niet wilde afwyken van de gevoelens van Luther, en dewyl 'er ter wereldt geen waarschynlykheit was van de scheldwoorden tusschen beide de strydige partyen te zien ophouden zo lang als hy te Heidelberg zyn verblyf hadt, kreeg hy bevel van te vertrekken. Hy begaf zich naar Saxen, en gaf eenige twist verwekkende schriften uit in de hogeschool van Jena. Zynde naderhandt naar Pruissen ontboden, gaf hy lessen in de Godgeleerdheit te Koningsbergen, tot 'er tydt dat men hem ook van daar wegjoeg in den jare 1577. Hy was in een geweldig geschil geraakt met Wigandus wegens eenige twistpunten van geringe aangelegenheit. Hy vertrok naar Lubek met zyn gansche huisgezin, en van daar naar Helmstadt, alwaar hy tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit aangestelt wierdt. Hy stierf in de gemelde stadt den 25 September des jaars 1588. Hy viel krachtig uit tegen de leer van de overaltegenwoordigheit in de byeenkomste van Quedlinburg, gehouden in den jare 1583, den 14 en 16 January, onder de Theologanten van den keurvorst van Saxen, en dien van Brunswyk, de welke Heshuizen voor hun hoofdt hadden. Melchior Adam, uit welken men getrokken heeft het gene hier gezegt is, heeft weinig anders gezegt van de gevallen van dezen hoogleeraar. De gene, die begeerig zyn om de zelve wydlopiger te lezen, moeten het leven van Heshuizen nazien, beschreven door zynen schoonzoon. Hy wierdt tot vier verscheide reizen toe gebannen. Zie hier een vaars, het welk de zelve zaak bevestigt, en zeker niet voordeelig is aan de geheugenis van dezen leeraar:

Quaeritur, Heshusi, quarta cur pulsus ab urbe;
In promptu causa est, seditiosus eras.

Dat is te zeggen: „ Daar wordt gevraagt, Heshuizen, waarom „ gy uit vier steden verbannen zyt; de oorzaak is klaarblykelyk, om dat gy een oproermaker waart". Hy droeg echter goede zorg, indien men het zeggen van Calvinus wil geloven, dat alle deze stribbelingen hem geen nadeel toebragten: want in den jare 1573 uit Jena gebannen zynde, vertrok hy naar Pruissen, alwaar hy tot bisschop van Samia verheven wierdt in de plaats van Morlin. Hy heeft verscheide boeken geschreven, namentlyk verklaringen over de *boet-Psalmen* van *David*, over *Jesaias*, en over alle de Zendbrieven van *Paulus*; een traktaat van het H. Nachtmaal en van de Rechtvaardigmaking; als mede: *Assertio Testamenti Jesu Christi contra blasphemias Calvinistarum*; *Antidotum contra impium dogma Math. Flacii Illyrici, quo asserit, quod peccatum originis sit substantia*; *De servo hominis arbitrio, & conversione ejus per Dei gratiam, contra Synergiae adsertores*; *De vera Ecclesia ejusque authoritate*, enz. Die genen, die van de Heshusianen durven spreken, en hen beschuldigen met lere van Arius, zyn de uiterste verachting waardig. Echter vindt men eenige schryvers, die daar geloof aan geven. *Melchior Adam in vitis Theolog. p.* 622. *Calvinus Tractat. Theologic. pag.* 842. *col.* 1. *Micraelius Syntagm. Hist. Eccles. pag.* 758.

HESICHIUS. Zie HESYCHIUS.

HESIODUS, een Griekfch dichter, was geboren te Ascra, een klein vlek van Beotië. Zyn vader woonde te Cuma, eene stadt van Eolië, in Asië, en zynde genoodzaakt geweest van daar te vertrekken, begaf hy zich naar Griekenlandt, en zette zich metter woon te Ascra neder. Men zegt, dat Hesiodus de schapen hoedde, en een dichter wierdt door eene zonderlinge gunst der negen zanggodinnen. Hy maakte een gedicht, genaamt: *De werken en de dagen*, in het welke hy zedelessen voorschryft, nevens eenige maatregelen van den landbouw en van de huishouding; een ander, genaamt: *Het Schildt van Hercules*; nog een van *de Voortteling der goden*, en meer andere werken, die verloren zyn, waar onder gerekent mag worden dat gene, het welk den lof der doorluchtige vrouwen behelsde. Wat den tydt, in welken hy geleeft heeft, belangt, dit is eene zaak, die sterk betwist wordt, dewyl sommige schryvers menen, dat hy ouder is dan Homerus; anderen zyn van gevoelen, dat hy in den zelven tydt geleeft heeft; nog anderen zeggen, dat hy jonger dan Homerus is geweest. Men verhaalt, dat Hesiodus door de Locrenzen gedood en in zee geworpen is; doch dat hy door eenige dolphynen opgevangen zynde, de zelve hem gebragt hebben by het hoofdt Rion, alwaar hy ter aarde besteit wierdt, digt by een tempel van Nemea. *Aulus Gellius lib.* XVII, *cap.* 21. *Vellejus Paterculus. Plutarchus. Eusebius. Vossius de Poët.* enz.

Onder de verscheide drukken der werken van Hesiodus wordt die van Henricus Stephanus meest geacht; die van Daniël Heinsius, met de aanmerkingen van Casaubonus van den jare 1603 in quarto, is raar, en wordt sterk gezocht, en wel meest ter oorzake van den Griekschen uitlegger. Georgius Pasor gaf een

druk daar van uit, die verscheide malen in Hollandt weder opgelegt is, met een Woordenboek van de woorden van Hesiodus. Grævius gaf 'er insgelyks een uit in den jare 1667. De Hr. le Clerc liet de werken van dezen schryver drukken te Amsterdam in den jare 1701 met veel wydlopiger aanmerkingen; en deze druk is vry beter dan de twee voorgaande.

HESIONE, de dochter van Laomedon, die door Hercules van een zeegedrocht gered wierdt, om haar aan Telamon uit te trouwen, na dat hy zich over haren vader, die hem zyn woordt niet hadt gehouden, genoegzaam gewroken hadt. *Ovidius lib.* XI *Metamorph. Fab.* X.

HESLER, (GEORG) kardinaal, was een Hoogduitscher van geboorte, van Wurtsburg. Hy deede eenigen voortgang in de rechtsgeleerdheit, en dewyl hy stout en snedig was, hadt hy middelen om zich bekend te maken by den keizer Frederik den III, en eenig deel in zyn vertrouwen te verkrygen. Deze vorst gebruikte hem in gewigtige zaken, zondt hem in gezantschap naar Vrankryk, en bezorgde hem den kardinaalshoedt, met welken Sixtus de IV hem vereerde in den jare 1477. Hy zou buiten twyfel zyn geluk tot nog een hoger trap van eere opgevyselt hebben, indien hem het ongeluk niet hadt getroffen van te verdrinken in het overstteken van den Donauw. Dit geschiedde in de maandt van September des jaars 1482. Garimbertus spreekt van dezen kardinaal als van een schelm. *Philippus de Comines lib.* IV, *cap.* 2. *Garimbertus lib.* IV *&* VI. *Aubery Hist. des Card.*

HESMON, eene stadt van den stamme van Juda, van welke gewag wordt gemaakt in het boek *Jozua* XV, 27. Zommige schryvers noemen haar *Assemona*. *Simon Dictionaire de la Bible.* Deze schryver zegt, dat 'er eene stadt is van dien zelven naam in den stamme van Simeon.

HESPER, of HESPERUS, zoon van Japetus, en broeder van Atlas, zette zich neder in Italië, aan welk landschap hy den naam van *Hesperië* gaf. Hy hadt drie dochters, *Hesperiden* genaamt, de welke hy met grote omzichtigheit bewaarde in een tuin, wiens bomen goude appelen voortbragten, die door Hercules, na dat de draak, die aan de deur van den tuin te waken lag, door zyn toedoen in slaap geraakt was, geroofc wierden. Anderen zeggen, dat de Hesperiden schapen hoedden, welker vlies van goudt was, en dat Hercules deze schapen wegnam. Zommigen hebben voorgegeven, dat de Hesperiden dochters waren van een ryk koopman van Milete, die hen liet bewaren door een man, Draak genoemt, die door Hercules gedood, of door geldt omgekocht wierdt, om deze dochters weg te voeren. De reden, die aanleiding heeft gegeven om nu van schapen en dan van goude appelen te spreken, is deze, dat het Griekfche woordt μῆλον, *Milon*, een appel en een schaap beduidt. Zie het volgende artykel. *Hyginus lib.* II.

HESPERIDEN, dochters van Japetus, de broeder van Atlas. Men rekent 'er drie, namentlyk *Egla*, *Arethusa* en *Hesperethusa*. De dichters hebben verziert, dat zy naby Lixa, eene stadt van Mauritanië, een boomgaardt hadden, in welken goude appelen wiesschen, bewaart door een draak, die daar door Atlas tot beveiliging van die plaats gelegt was, en dat Hercules die kostelyke vruchten roofde. Doch Diodorus Siculus legt dit verdichtsel in het vyfde boek anders uit. De reden is, dat χρύσα μῆλα, *Chrusa Mila*, *goude schapen*, of *schone schapen*, beduidt, zo wel als *goude appelen*, gelyk in het voorgaande artykel gezegt is. Hierom is Diodorus van gevoelen, dat men daar te lande koophandel in schapen dreef, en dat het verdichtsel van goude appelen gesproten is uit de dubbelzinnigheit van dit woordt. Virgilius en Ovidius spreken daar ook van. De ouden gaven den naam van Hesperiden of Gorgaden aan zekere eilanden, die langs de kusten van Afrika leggen, te weten aan die van de Groene Kaap, gelyk elders gezegt wordt.

HESPERIDEN, (DE TUIN DER) wiens beschryving door Virgilius opgemaakt is in het vierde boek der Eneïs. Deze tuin was, naar het zeggen van Solinus, in het Tingitaansche Mauritanië gelegen, en, volgens het gevoelen van Ptolemæus, in Pentapolis. *Virgilius lib.* IV *Æneïd. Plinius lib.* V, *cap.* 1 *&* 5. *Strabo lib.* XVII.

HESPERIE, *Hesperia*, de naam, dien de oude landbeschryvers aan Italië en aan Spanje geven: aan Italië, ter oorzake van *Hesperus*, die, door zynen broeder Atlas verjaagt zynde, naar dit landschap week, aan het welke hy zyn naam leende; aan Spanje, uit hoofde van de sterre, *Hesperus* genaamt, die 's avonds Westwaarts opkomt, zynde dit gewest het Westelykste van het gansche vaste landt. Om deze reden wordt het zelve by de dichters het laatste der landen genoemt, om het van Italië door dit bywoordt te onderscheiden. *Horatius Carm.* I, *Od.* XXXVI.

HESPERIUS, de zoon van Ausonius, wiens werken de nazaten behouden hebben, zynde voorburgermeester van Afrika geweest onder de regering der keizeren Valens en Valentinianus, in den jare 376, en naderhandt overste van de lyfwacht. Ausonius, zyn vader, maakt menigmaal gewag van hem, en men vindt eenige brieven van Symmachus, die aan hem geschreven zyn. *Jac. Gothofredi Prosop. Cod. Theodosiani.*

HESPERUS, dien de dichters zeggen de zoon te zyn geweest van Aurora en van Cephalus, en zo schoon als Venus zelf, is, naar hun zeggen, in eene sterre hervormt, die 's morgens Lucifer, en 's avonds Hesperus genaamt wordt. *Hyginus lib.* II.

HESSELS, (JOHANNES) priester, Doctor en hoogleeraar in de Theologie, amptgenoot en boezemvriendt van *Michiël Bajus*, was te Loven geboren in den jare 1522. Na dat hy den loop van zyne studiën van de philosophie en Theologie geëindigt hadt binnen Loven, gaf hy lessen in de Godgeleerdheit gedurende den tydt van acht achter een volgende jaren in de abdy van Park, van de orde der Premonstratenzen, en volgde Martinus Riethovius op, die bisschop van Iperen gewyd was, op den koninklyken hoogleeraarsstoel in de Godgeleerdheit binnen de stadt Loven. Hy vertrok in den jare 1563 met Michiël Bajus en Cornelius Jansenius, die naderhandt bisschop van Gent is geweest, naar de kerkvergadering van Trente, en stierf aan eene beroerte den 7 November des jaars 1566, in den ouderdom van 44 jaren. Het aanmerkelykste van zyne werken is zyn grote *Catechismus*, die geen enkelde, noch beknopte uitlegging is van de Roomsche leerstukken, maar een ligchaam van leerkundige en zedelyke Godgeleerdheit, getrokken uit de kerkvaderen, en wel meest uit de werken van Augustinus. Dit werk wierdt gedrukt te Loven in den jare 1571. Men heeft nog van hem verscheide traktaten van geschilpunten over het H. Nachtmaal, over de aanroeping der Heiligen; over de standvastigheit van St. Pieters stoel, enz. Hy schreef tegen het boek van de plichten van den Godsdienstigen mensch van Cassander, en tegen het traktaat van de Communie, of het ontfangen van het H. Nachtmaal onder twee gedaanten, gemaakt door den zelven Cassander. Hy verdedigde het gebruik der kerk, van den gemenen kerkdienst in de Latynsche tale te verrechten, en heeft eene censure van eenige historiën der heiligen gemaakt, die in het licht is gegeven door Molanus in het einde van zyn Martelaarsboek. Eindelyk, Hessels heeft verklaringen gemaakt over het Euangelie van *Mattheus*, over den eersten Zendbrief aan *Timotheus*, over den eersten Kanonyken brief van *Petrus*, en over de Kanonyke Zendbrieven van *Johannes*, als mede aanmerkingen over het lyden van onzen Heilandt, en een brief wegens de ontfangenisse van de Maagdt Maria. Dit zyn alle de gedrukte werken van dezen schryver, die zeker een van de roemwaardigste sieraden is geweest van de hogeschole van Loven, niet zo zeer door zyne welsprekendheit, door de kundigheit van talen, noch door zyne grondige geleerdheit, als door de bestendigheit van zyn oordeel, door zyne wyze onderscheiding, door den yver, dien hy hadt voor de waarheit, door zyne gestadigheit in den arbeidt, en door de vrucht, die men uit zyne werken kan halen. Men moet hem niet verkeerdelyk aanzien voor *Johannes Hassels*, insgelyks Doctor en hoogleeraar te Loven in de XVI eeuwe. *Valerius Andreas Biblioth. Belg. Miræus de script. seculi* XVI. *Ghilini Theat. d'huom. letter.*

HESSELS (N.) was een van de twaalf rechters van den gruwelyken bloed-Raadt, opgerecht in Nederlandt door den hertog van Alba. Deze Hessels was een geboren Vlaming. Hy sliep altydt wanneer 'er over eenige zaak wierdt gevonnist; en wanneer men hem uit den slaap opwekte om zyn gevoelen wegens de verhandelde zake te zeggen, zeide hy half slapende en zyne oogen wryvende: *Ad patibulum*, *ad patibulum*, dat is: *Naar de galg*, *naar de galg*. Maar naderhandt wierdt hy zelf opgehangen aan een boom, zonder eenig voorgaande rechtsgeding op het bevel van Imbize, dien hy menigmalen met de galg gedreigt hadt, zwerende by zyn gryzen baardt. *Du Maurier en la vie de Guiliaume Prince d'Orange.*

HESSEN, eene aanzienlyke provincie in Duitschlandt, hebbende ten Oosten Thuringen en opper-Saxen, ten Noorden Westphalen, ten Zuiden Frankenlandt en het aartsticht Ments, en ten Westen Trier, Keulen en het hertogdom Bergen. Zy vervat in zich het landschap *Hessen*, afzonderlyk het vorstendom *Hertsveldt*, de graafschappen *Catzenellebogen*, *Diets* voor een gedeelte, *Ziegenhain*, *Nidda*, een gedeelte van *Schaumburg*, *Reichenbach* en *Beilstein*, de heerlykheden *Epstein*, *Ples*, *Itter*, *Lichtenberg*, enz. welke alle te zamen het landgraafschap Hessen heten. Maar deze landen, van welke op ieders name in 't byzonder gesproken wordt, zyn naderhandt, het zy door koop, huwelyk, of anderszins, aan de tegenwoordige bezitters gekomen, zynde het eigentlyk zogenaamde landt van Hessen het begin daar van geweest, het welk *Henrik* het Kindt uit de verdeeling van het landgraafschap van Thuringen met Henrik den Vermaarden van Meissen kreeg. Voortyds was Hessen met Thuringen verknocht, en voerde alleenlyk den tytel van eene heerlykheit, om welke reden zelfs de eerste afzonderlyke bezitter, de gemelde Henrik en zyne nazaten, volgens 't getuigenis van vele oirkonden, zich maar heeren van Hessen hebben geschreven. Doch vermits zy niet alleen uit den hertoglyken Brabandschen, maar zelfs uit den landgraaflyken Thuringischen stam oorspronkelyk waren, schreven zy zich dikwils landgraven en hertogen, zonder daar iets verder by te voegen, als mede hertogen van Hessen, tot dat zy naderhandt hunnen vorstelyken landgraaflyken tytel by dien van hunne heerlykheit Hessen voegden, invoegen het zelve het vorstelyke landgraafschap Hessen wierdt genaamt, en van de schryvers onder de vier vorstelyke landgraafschappen van het Ryk gerekent zyn geworden. Uit dezen hoofde hebben zy op den Ryksdag plaats en stem in den vorsten-Raadt, en houden toerbeurt omtrent den rang met den koning van Pruissen, als hertog van Pomeren, met de hertogen van Mekelenburg, met de markgraven van Baden en hertogen van Wurtenberg. Na dat de twee hoofdliniën, *Cassel* en *Darmstadt*, zich in het neder-en opper-vorstendom Hessen verdeelden, waar van het laatste het vorstendom aan de Löhne, en het eerste het vorstendom aan de Fulda en Zwalm genaamt wierdt, hadden zy twee vorstelyke stemmen, waar by Cassel wegens het vorstendom Hersveldt na de Westphaalsche vrede nog de derde stem kreeg. Zy zitten ook wegens

gens het graafſchap Schaumburg op de Weſtphaalſche gravenbank, en wonen de Ryks-en kreitsvergaderingen by, maar het landgraafſchap wordt tot den opper-Rhynſchen kreits gerekent. In de Ryksſtadt Wetslar voeren zy het recht van beſcherming en de Ryks-voogdy, en hebben daar benevens het recht van het geleide door de ganſche Wetterau. Wat de overige onluſten van Heſſen met de graven van Waldek, en met de ingezetenen in het Buſſekker-dal betreft, daar van wordt op zyn plaats geſproken. Alleenlyk is hier aan te merken, dat zy het recht, dat hunne onderdanen zich op geen anderen rechtbank kunnen beroepen (*de non appellando*) tot 1000 guldens toe hebben; daar by hebben zy reets van den jare 1568 uit hoofde van een erffelyk beſtandt het recht der eerſtgeboorte ingevoert, en het zelve is door de Weſtphaalſche vrede vaſtgeſtelt. De Darmſtadſche linie verkreeg van keizer Ferdinand den II de vryheit, dat hare onmondige kinderen met het achttiende jaar mondig zouden worden, zynde den Lutherſchen Godsdienſt toegedaan; maar Caſſel is Gereformeerd. De Lutherſche Godsdienſt is in den jare 1524 van den landgrave Philips terſtondt aangenomen, en in Heſſen op des zelfs bevel ingevoert. Zo dra de zelve eenige wortelen hadt geſchoten, wierden de vier hoofdkloosters, Heina, Merxhauzen, Hofheim en Grunau, aangeſlagen, en tot huisveſting voor arme gebrekkelyke mans-en vrouwsperſonen bekwaam gemaakt, waar toe zy als nog gebruikt worden. Naderhandt is de Gereformeerde Godsdienſt in het Caſſelſche gebiedt aangenomen, tot dat eindelyk de landgraaf Ernſt van de Rheinveldſche linie den Roomſch-Katholyken Godsdienſt wederom heeft aangenomen. Wat voorts de polityke beſtelling van het landt betreft, de landſtanden beſtaan uit prelaten, uit de ridderſchap en de ſteden. Onder de prelaten van beide vorſtendommen worden verſtaan de landkommandery van de balie van Heſſen te Marpurg en Schiffenberg van de Duitſche orde, de oppervoorſtanders van de vier hoge hoſpitalen, en de adelyke ſtichten Kauffungen en Wetter, gelyk ook de hogeſcholen Gieſſen en Marpurg. De Ridderſchap beſtaat uit eenige Ryks-vrye perſonen, welker Ryks-vryheit niet verkort is. Voormaals wierdt de landdag, inzonderheit in oorlogstyden, in het ambacht Ziegenhain, niet verre van het klooſter Spiescappel, daar nu nog een oude muur van te zien is, gehouden, welke plaats voor het midden van het ganſche vorſtendom gerekent, en de *Spies* genaamt wierdt. Maar na dat de beide hoofdliniën hare hoven te Caſſel en te Darmſtadt hielden, worden nu ſle landdagen aan ieders hof afzonderlyk gehouden. Het landt aan zich zelve is van alles rykelyk voorzien. De Frankenbergſche en Smalkaldiſche bergwerken brengen veel zilver voort, en de laatſte leveren ook een grote menigte van ſtaal en yzer uit. De zoutbronnen te Allendorf, Homburg, Nidda, Almerode, Hertsveldt, Kauffungen, Wickenrode, enz. geven zo veel, dat 'er aan de naburen een grote menigte overgedaan wordt. Dit landt levert ook zeer veel wolle en vlas uit, het welk voortyds onbereid uit het landt gevoert wierdt. Maar de landgraaf Karel bediende zich van deze gelegenheit, toen Vrankryk de Hugenoten verdreef, van welke een groot getal in dit landt kwam, die goede manufacturen te Caſſel opgerecht hebben: want Caſſel dryft onder alle de Heſſiſche ſteden den grootſten koophandel. Voorts hebben ook in de XVI eeuwe vele kooplieden wegens de wreedheit van den hertog van Alba uit de Nederlanden hier en elders in Heſſen zich nedergezet, en den koophandel begonnen. In de graafſchappen Catzenellebogen en de heerlykheit Epſtein waſt ook goede wyn, die naar Hollandt en Engelandt vervoert wordt, waar by de tabak, die aldaar veel geplant en geſponnen wordt, moet gerekent worden. De voornaamſte veſtingen zyn *Ruſſelsheim*, *Rheinfels*, *Gieſſen*, *Marpurg*, *Hertsberg*, *Ziegenhain*, *Caſſel*, *Rintelen*, van welke Gieſſen, Marpurg en Rintelen alsnog met hogeſchole voorzien zyn. *Winkelman Beſchryv. von Heſſen P.* V. *cap.* 4. *&c. Dillichii Heſſiſche Chron. Pfeffinger ad Vitr. Tom.* II, *lib.* I, *tit.* 17. *pag.* 616.

HESSEN. De linie der tegenwoordige landgraven van Heſſen is afkomſtig van de hertogen van Brabandt: want de Katten, een oud Duitſch volk, woonde eerſt in dit landt; maar wanneer de Thuringers uit neder-Saxen zich hoger op begaven, ſtrekte zich hunne heerſchappy ook uit over dit tegenwoordige Heſſen, en de landgraven van Thuringen regeerden in het zelve. Maar na de doodt van *Henrik Raſpo*, die de laatſte landgraaf van Thuringen en Heſſen was, is Heſſen in den jare 1428 van Thuringen afgezondert, en kreeg zyne eigene regenten uit het huis van Brabandt: want *Henrik*, toegenaamt de Grootmoedige, hertog van Brabandt, hadt twee zonen, namentlyk *Henrik* den Goeden, door hem by Maria van Zwaben verwekt, en *Henrik* het Kindt, of de Jonge, van Sophia van Thuringen, zynde de dochter van Lodewyk den VI, landgrave van Heſſen en Thuringen; en deze landgraven zouden, gelyk men voorgeeft, van Lodewyk den II, zone van Karel van Vrankryk, hertog van Lotharingen, en Agnes van Vermandois, oorſpronkelyk zyn, gelyk als in het artykel THURINGEN zal aangewezen worden. Henrik het Kindt, of de Jonge toegenaamt, lag nog in de wieg toen zyn vader ſtierf, en kreeg de landen van zyne moeder, dewyl de zelve erfgenaam was van de landen van haar broeder Henrik Raſpo, die in den jare 1248 zonder kinderen ſtierf. Hem volgde zyn zoon *Ottho* op. Deze moeſt wel in den aanvang het landt met zyne broederen *Lodewyk* den I en *Johannes* delen; maar Johannes ſtierf in den jare 1311 zonder erven, en Lodewyk wierdt biſſchop van Munſter. Daar op voerde hy in den jare 1311 het recht van de eerſtegeboorte in, zodanig, dat altydt de eerſtgeborene de regering van het landt zou hebben, maar de andere zouden den tytel van landgraven en genadige jonkers voeren. Hy hadt by zyne gemalinne Adelheit, eene gravin van Ravensburg, vier zonen, onder welke *Ottho* aartsbiſſchop van Maagdenburg wierdt, maar de twee andere broeders, *Lodewyk* de II en *Hermanus*, kregen hun apanage te Grebenſtein en Nordek. Doch de oudſte, *Henrik*, volgde zyn vader in den jare 1323 alleen in de regering op. Deze wierdt de Yzere toegenaamt, en maakte zich aan zyne naburen zo ontzagchelyk, dat men van hem zeide:

Hute dich vor dem Landgrafen zu Heſſen,
Wilt du anders nicht ſeyn aufgefreſſen.

Dat is te zeggen: „ Wacht u voor den landgrave van Heſ-„ ſen, indien gy niet wilt worden opgegeten". Hy ſtierf in den jare 1376, en terwyl zyne beide zonen zonder erven voor den vader geſtorven waren, kwamen zyne landen aan den zone van zyn broeder Lodewyk van Grebenſtein, *Hermanus* genaamt. Deze hadt den toenaam van de Geleerde: want nademaal hy van zyn vader niet veel hadt te verwachten, verkoor hy den geeſtelyken ſtandt, en ſtudeerde te Parys en te Praag, alwaar hy ook den eernaam van meeſter aannam. Na de doodt van Henrik kreeg hy het ganſche landgraafſchap. Wel is waar, dat hertog Ottho van Brunswyk zich daar tegen aankantte, hebbende Henriks dochter, *Judith*, ter gemalinne; zelfs hieldt het een zekere factie, de *Sternen* genaamt, met die van Brunswyk, en bouwden de veſting Sichelſtein; doch de landgraaf bouwde de veſting Senſenſtein daar tegen, en de Brunswykſche party moeſt eindelyk wyken. Hy bragt in den jare 1375 de erffelyke broederſchap met het huis Meiſſen te weeg, ſchoon hy naderhandt met het zelve den oorlog voerde. Hy ſtierf den 24 May des jaars 1413, en hadt twee gemalinnen, zynde de eerſte Johanna, gravin van Naſſau-Saarbrugge, en de twede Margareta, dochter van Frederik, burggraaf van Neurenberg. Van deze liet hy na een zoon, *Lodewyk* den II, toegenaamt de Vreedzame, die in den jare 1402 wierdt geboren. Hy volgde zynen vader in de regering, maar wierdt, dewyl hy nog onmondig was, onder de voogdy der landſtanden opgevoed. Zyne opvoeding was zo ſlecht, dat hy noch lezen noch ſchryven kon, maar door zyn voortreffelyk verſtandt raakte hy in zulk een aanzien, dat hem in den jare 1440 na de doodt van keizer Albert de keizerlyke waardigheit wierdt opgedragen, welke hy echter uit aanmerking, dat hy geen landt noch volk genoeg hadt om de zelve te onderſteunen, weigerde aan te nemen. Buiten dat bragt hy in den jare 1453 de beide graafſchappen Ziegenhain en Nidda, zynde met den laatſten grave uitgeſtorven, aan het huis van Heſſen. Hy ſtierf in den jare 1458, en liet na van zyne gemalinne Anna Margareta, dochter van Frederik, keurvorſt van Saxen, drie zonen, *Lodewyk*, *Henrik* en *Herman*. Herman wierdt keurvorſt van Keulen; de oudſte, Lodewyk, bygenaamt de Vrymoedige, zou volgens de door dit huis gemaakte ordonnantie in de lands regering hebben moeten volgen, maar hy wierdt van zyn broeder gedwongen met hem te delen, wanneer Lodewyk Caſſel, en Henrik Marpurg kreeg. Lodewyk den III zou zyn oudſte zoon *Wilhelm* hebben moeten opvolgen; maar wegens zyne krankzinnigheit daar toe onbekwaam zynde, vaardde des zelfs jongſte broeder, *Wilhelm* de II, of de Middelſte, de regering aan. Deze was eerſt in krygsdienſt van de beide keizeren, Frederik den III en Maximiliaan den I, zo in Vlaanderen, als in Hungarië; daar na nam hy de regering op zich in den name van zyn broeder, en dewyl met den zone van Henrik, ſtichter van de Marpurgſche hogeſchole, *Wilhelm*, de Jonge genaamt, de Marpurgſche linie wederom uitſtierf, hadt hy het geluk, dat onder hem geheel Heſſen vereenigt wierdt. Hy bragt ook uit de Paltsſche landen van den keurvorſt Philippus den Verſtandigen, zynde in den ban gedaan, Homburg, Unſtadt en het ſlot Utzberg aan zich. Hem volgde in de regering zyn eenige zoon *Philips* de Grootmoedige. Deze liet vier zonen na, en maakte een teſtament te Caſſel den 6 April des jaars 1562, waar by hy zyne landen onder de zelve zodanig verdeelde, dat *Wilhelm* de IV, als de oudſte, de helft van de gehele nalatenſchap kreeg, en te Caſſel reſideerde; maar *Lodewyk* de V kreeg een vierde deel van de erfeniſſe, en reſideerde te Marpurg; *Philips* kreeg alleenlyk een half vierendeel, en reſideerde te Rheinfels, en *Georg* kreeg het laatſte halve vierendeel, en reſideerde te Darmſtadt. Doch vermits Philips te Rheinfels in den jare 1585, en Lodewyk de V te Marpurg in den jare 1604 zonder erven ſtierven, bleven maar twee hoofdliniën overig, die nog tegenwoordig bloeien, namentlyk de *Caſſelſche* en de *Darmſtadſche linie*, van welke beide op zyn plaats wordt geſproken. *Cluverus Germ. ant. Goldmayer van den oorſpronk der Heſſen. Saurii Heſſ. Chron. Dillichii Heſſ. Chron. Winckelman de princip. Haſſiæ. Imhof Not. Proc. Speneri Syll. Op. Herald. pars ſpecial. lib.* III, *cap.* 23. *Europ. Herold P.* I. *p.* 467.

HESSEN, een Brunswykſch-Wolffenbuttelſch ſlot, ambachthuis en vlek, drie mylen van Wolffenbuttel, op den weg naar Halberſtadt, achter den Heſſendam gelegen. Hertog Henrik Julius heeft hier een vorſtelyk luſthuis en een ſchonen tuin aangelegt, waar van door Johan Royer een afzonderlyk traktaat te Brunswyk in den jare 1651 in 4. is uitgegeven.

HESTIÆA van Alexandrië, eene geleerde vrouw, deedt een onderzoek om te weten waar de plaatſen waren van de veldſlagen, die Homerus beſchryft. Men weet niet wel in wat tydt zy geleeft heeft.

HESTIÆUS, tyran van Milete, wiens gevallen door Herodotus verhaalt worden, gelyk ook die van zynen ſchoonzoon Ariſta-

Aristagoras, die de Atheniënzen en de andere Grieken aanzette tot de onderneming van den oorlog tegen de Perzen. Zy veroverden de stadt Milete, en Hestiæus wierdt binnen de zelve gedood in de LXIX Olympiade, in den jare van Rome 250. *Herodotus lib.* V.

HESUS, een godt van de oude Gaulen, die by die krygszuchtige volkeren op de zelve wyze geëert wierdt als de godt Mars by de Romeinen. *Cæsar lib.* VI *de Bello Gall.* zegt, dat de Gaulen hem aanriepen als den godt des oorlogs, en dat zy in het begin van eenig hoofdtreffen den eersten vyandt, dien zy zouden in handen krygen in het gevecht, hem toewydden, en tot zyner eere offerden. Om deze reden spreekt Lucanus daar van in het eerste boek *de bell. Pharsalic.* in dezer voegen:

Teutates, horrensque feris altaribus Hesus.

Bochart zegt, dat *Hesus* een kloek man beduidde, gelyk als *Hizzus* in de Hebreeusche tale; en Jamblichius, aangehaalt van Julianus *Orat. in Solem*, getuigt, dat die van Phenicië dit bywoordt aan Mars toevoegden Ἄρης Ἄζιζος λεγόμενος. Deze godt, dien de Romeinen *Hesus* noemden, was genaamt *Hees*, of *Hies* door die van Germanië, waar van onder hen de naam van *Hisesdag* en *Hiesdag* zyn oorspronk heeft, om den dingsdag of den dag van Mars te beduiden. *Vossius de Idol. lib.* II.

HESYCHASTEN, *Hesychastæ.* Zie QUIETISTEN.

HESYCHIUS, een vermaard spraakkundige, van welken Casaubonus *Ep.* 49 dit getuigenis geeft, dat van alle de oordeelkundige aanmerkers, die 'er gevonden worden, Hesychius, zyns bedunkens, de geleerdste en de nutste is voor de genen, die ernstelyk de Griekfche taal pogen te leren. Hy heeft een geleerd Woordenboek nagelaten, uit wiens lezing het genoegzaam blykt, dat des zelfs schryver een Christen is geweest, of ten minste, dat hy eene grote kennis van het Christendom moet gehad hebben: want hy heeft in zyn werk laten invloeien de namen der Apostelen, der Euangelisten, Propheten, en ook van de overzetters, die verklaringen op hen gemaakt hebben. *Flacius Illyric. Catal. Test.* zegt, dat hy een leerling was van St. Gregorius van Nazianze, priester van de kerk van Jeruzalem, en dat hy zeer ervaren was in de H. Schrift. Sixtus Senensis is van gevoelen, dat hy heeft geleeft omtrent het einde van de IV eeuwe. Bellarminus zegt in het laatste van de VI eeuwe. Gautier stelt zynen sterfdag in het begin van de VII eeuwe, in den jare 609; volgens het gevoelen van deze twee laatste schryvers zou de taalkenner Hesychius, van welken hier gesproken wordt, de zelve wezen, die men zegt patriarch van Jeruzalem geweest te zyn.

HESYCHIUS, voorburgermeester van Achaje onder de regering van den keizer Theodosius den Jongen in den jare 435. *Cod. Theodos. Tit. de princip. agentium in rebus lib. ult.*

HESYCHIUS, bisschop in Egypten, van welken Eusebius spreekt als van een doorluchtigen martelaar. Hy is misschien de zelve, aan welken St. Hieronymus eene verbetering van de zeventig Overzetters, de welke men in Egypten gebruikte, heeft toegeschreven. *Eusebius lib.* VIII *Hist. cap.* 25.

HESYCHIUS, of ISYCHIUS, patriarch van Jeruzalem, volgde Amos op in den jare 601. Kort na zyne verkiezing schreef hy een brief aan paus Gregorius den Groten, de welke hem in zyn antwoordt aanmoedigt tot de uitroejing van de ongeoorloofde verkopinge van geestelyke ampten, die in zyn kerkgebiedt gepleegt wierden. *St. Gregorius lib.* IX, *ep.* 10. *Baronius A. C.* 601. *n.* 14. 609. *n.* 5.

De kardinaal Bellarminus in zyn werk van de kerkelyke schryvers is van gevoelen geweest, dat deze bisschop van Jeruzalem de schryver is van de zeven boeken van uitleggingen van het boek *Exodus*, die men vindt in de Boezaal der Vaderen; en Possevinus, Miræus en eenige andere schryvers zyn insgelyks van dit gevoelen, hoewel het zelve nochtans van alle geleerden niet wordt aangenomen: want de kardinaal Du Perron in het derde boek van het H. Nachtmaal *auth.* 27 gelooft, dat de rechte schryver van deze verklaringen is zekere HESYCHIUS, bisschop van Salone, in Dalmatië, die geleeft heeft ten tyde van den keizer Honorius, omtrent den jare 418, en dat hy de zelve is, aan welken de paus Zozimus een brief schreef, die de eerste is van des zelfs brieven in de verzameling der Conciliën, en aan wien St. Augustinus twee brieven schreef, de acht en zeventigste en de tachtigste, en van wien nog gewag wordt gemaakt in het twintigste boek *de Civitate Dei cap.* 5. Trithemius, Sixtus Senensis en hunne aanhangers beweeren, dat de zeven boeken, over het boek *Leviticus* geschreven, het werk is van HESYCHIUS, leerling van St. Gregorius Nazianzenus, die naar het voorbeeldt van zyn meester arbeidde aan de uitlegging der boeken van de H. Schrift. Deze leefde omtrent den jare 400, onder de regering van de keizers Arcadius en Honorius. De schryvers van het *Officium S. S. Sacramenti*, in de Historische en Chronologische tafel, de welke zy geplaatst hebben aan het einde van dit werk, zyn van gedachten, dat de opheideraar van het boek *Leviticus* is zekere HESYCHIUS, priester van Jeruzalem, die leefde in de V eeuwe. Zy maken hunne gissing goed met bewyzen, getrokken uit het leven van St. Euthymius, abt, beschreven door Cyrillus, een Griekschen monnik, die zegt, dat deze Hesychius zonderlinge kennis en vriendschap hadt gehouden met den gemelden abt, die stierf in den jare 482; en verder bewyzen zy de zelve ook uit eene plaats van de Chronologische Historie van *Theophanes.* De zelve schryvers schryven nog aan dezen Hesychius eene Kerkelyke Historie toe, aangehaalt in de V algemene kerkvergadering, gehouden in den jare 553. Doch dewyl 'er eene grote menigte van traktaten wordt gevonden, welker styl heel verschillende is, en die echter aan Hesychius, priester van Jeruzalem, toegevoegt zyn, zo heeft men reden van twyffeling, of die zelve de schryver daar van is, zo wel als de gene, van welken Photius spreekt, gelyk men aanstonts zal zeggen; en inderdaadt, de genen, die het gevoelen van Bellarminus aankleven, beweeren, dat verscheide priesters van Jeruzalem hebbende verscheide werken geschreven, de patriarch waarschynlyk de verklaringen over het boek *Exodus* kon gemaakt hebben, alvorens hy tot den patriarchalen sete. van Jeruzalem verheven was. De nieuwsgierigen zullen alle deze gevoelens by de schryvers, hier aangehaalt, kunnen nazien; het zy genoeg, dat men hier aanmerke, dat 'er eenige andere mannen van dien naam geweest zyn, de welke aan die zelve uitlegginge van het boek *Exodus* kunnen gearbeid hebben. Onder deze kan men 'er een noemen, van welken Photius gewag maakt op twee plaatsen van zyne Boekzaal, in het 269 en 275 artykel. Het is een HESYCHIUS, priester van Jeruzalem, autheur van eene lofreden van St. *Jakob*, van *David*, en van St. *Thomas*, of van St. *Andreas*: want men heeft goede reden om te geloven, dat Photius, of des zelfs naschryver, zich in den name vergist heeft, en dat het werk, waar van gesproken wordt, het zelve is, het welk in de Boekzaal der Vaderen gevonden wordt, onder dezen tytel: *Oratio demonstrativa in St. Andream Apostolum*, van de vertaling van *Carolus Fabianus.*

HESYCHIUS, bisschop van Salone. Zie het artykel van HESYCHIUS, patriarch.

HESYCHIUS, leerling van St. Gregorius Nazianzenus. Zie HESYCHIUS, patriarch.

HESYCHIUS, priester van Constantinopel, die vier boeken of redenvoeringen gemaakt heeft wegens de kopere slang. *Eusebius lib.* VIII *Hist. cap.* 25. *Photius cod.* 51.

HESYCHIUS, priester van Jeruzalem. Zie HESYCHIUS, patriarch.

HESYCHIUS *van Milete*, bygenoemt *Illustris*, dat is: *de Doorluchtige*, was de zoon van een advokaat, en Sophist van dien naam. Hy bloeide onder de regering van den keizer Justinianus, en naar alle waarschynlykheit onder die van zynen neef Justinianus in de V eeuwe. Hy maakte eene algemene historie, de welke hy noemde *Romana & Omnigena*, in zes boeken, sedert de regering van Belus tot de doodt van Anastasius. Photius maakt daar gewag van *cod.* 69. Men voegt hem meer andere stukken toe, als: een kort begrip van de levens der philosophen, van de oorspronkelykheden van Constantinopel, enz. welker optelling men zal kunnen zien by *Suidas*, *Gesnerus* en *Vossius.*

HETEREN, een dorp van Gelderlandt, in de opper-Betuwe, niet verre van Rhenen, en twee mylen van Arnhem gelegen. Het zelve heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Nimwegen.

HETGOW, of HETTGAU, een landstreek in de neder-Elzas, tusschen Stolhoven en Lauterburg gelegen, en den graven van Hanau toebehorende.

HETLANDT. Zie SCHETLANDT.

HETRURIA. Men zegt, dat 'er eene stadt van dezen name is geweest, voor welkers stichter *Janus* door eenigen gehouden wordt, en dat het landschap *Hetrurië*, of tegenwoordige Toskane, daar van zynen naam heeft gekregen. De inwoners van Viterbo, in het erfdeel van St. Pieter, beweeren, dat hunne stadt van de puinhopen van dit Hetruria is opgebouwt. *Delices de l'Ital.* I. *pag.* 276.

HETRURIE, een groot landschap van oud-Italië, gelegen tusschen den Tyber, den berg Apennyn, en de Tyrrheensche zee, en is gescheiden van Ligurië door den stroom Makra. De ouden gaven ook aan dit landschap den naam van *Tuscië.* De volkeren van dat landt waren de kunst van waarzeggen zeer toegedaan, en het was uit dit geweest, dat de Romeinen hunne waarzeggers ontboden. Het is het hedendaagsche Florence, of Toskane. *Plinius lib.* III, *cap.* 5. *Cellarii Notit. orbis ant. lib.* II, *cap.* 9.

HETZER, (LODEWYK) geboren in Beyeren, wordt voor den eersten Duitscher gehouden, die in de XVI eeuwe heeft onderstaan tegen de Godheit van Christus te schryven. Hy hieldt ook de velwyvery (*Polygamie*) staande, en hadt zelf twaalf vrouwen. Sandius plaatst hem onder de Sociniaansche martelaren, schoon hy meer wegens zyne godloosheden en ondeugden dan wegens zyne dwalingen den 4 February des jaars 1529 te Zurich is onthoofd. *Cyprian. de moribus Socinian. pag.* 88. *Sandius Bibl. Anti-Trinitar. pag.* 16. *Reflexions sur le Socinianisme pag.* 159.

HEU, (CASPAR VAN) schepen van de stadt Mets in den jare 1542, veinsde Roomsch te wezen, om in de regering te geraken: doch hy was zo dra niet aangestelt, of hy, zonder meer te veinzen, verklaarde zich voor de Protestanten, en dewyl hy heimelyk verstandt hieldt met den landgrave van Hessen, met den hertog van Wurtenberg, en met de steden Frankfort en Straasburg, ontfing hy de krygsbenden, die hem toegezonden wierden onder het beleidt van grave Willem van Furstenberg, een Lutheraan, om aldaar den Protestantschen Godsdienst in te voeren. Het volk van Mets, hebbende de wapenen opgevat, en zich daar tegen aangekant, wierdt 'er eindelyk, door het beleidt van Caspar van Heu, en van zyne twee broeders, die ook in de regering waren geweest, eene byeenkomst gehouden onder zekere gedeputeerden van de stadt en die van de gemelde vorsten en Protestantsche steden, in welke wierdt vastgestelt, dat men binnen Mets een hervormd predikant zou toe-

toelaten, die eene volſtrekte vryheit zou hebben van daar te prediken. Doch dit verdrag wierdt niet werkſtellig gemaakt: want de kardinaal van Lotharingen, biſchop van Mets, en de hertog van Guize, zyn broeder, deden tot nieuwen ſchepen verkiezen Richard van Ragecour, een vinnig Roomschgezinde, welken hy naar het keizerlyke hof van Karel den V afvaardigde, om zyne beſcherming te verzoeken tegen de Proteſtanten. Deze vorſt zondt een van zyne Raadsheeren van Staat, met bevel van alle de dingen op den vorigen voet te herſtellen, zo als die voor het gemaakte verdrag geweeſt waren. *Maimbourg Hiſtoire du Calvinisme.*

HEUKELOM, of HEUKELUM, een ſtedeke in Hollandt, gelegen aan de linker zyde van de Linge, een uur gaans boven Gorkum. Het is zynen oorſpronk aan de heeren van Arkel verſchuldigt. Het kaſteel aldaar, met het onderhorige landt, was van ouds een gedeelte van het Arkelſche gebiedt, het welk de heeren van Arkel van het graafſchap Teiſterbandt bekomen hadden. Het kaſteel was, volgens Pontanus, gebouwt door Jan den VI, heere van Arkel, volgens het verhaal van Emo van Werum den 28 July des jaars 1227 in het moeras of veen Anem verſlagen met Ottho den II, biſchop van Utrecht. *Ottho van Arkel*, jongſte zoon van Jan den VIII, heere van Arkel, wordt de eerſte heer van Heukelom genoemt in den jare 1272. *Jan* de IX, heer van Arkel, heeft, zo als Kemp (*pag.* 10) zegt (anderen zeggen *Jan* de VII) Heukelom bemuurt en tot een ſtadt gemaakt. Boxhorn heeft aangemerkt, dat dit Heukelom door Rhegino, op het jaar 784 den tocht van Karel den Groten tegen de Saxen en Vriezen beſchryvende, *Heuculum* genaamt wordt, het welk zo zynde, gelyk het niet onwaarſchynlyk is, zo moet 'er Heukelom, het zy het een ſlot, een dorp, of iets anders is geweeſt, al lang voor heer Jan den VI van Arkel geſtaan hebben. De woorden van Rhegino, in welke het voorverhaalde wordt uitgedrukt, luiden aldus: *Carolus ingreſſus eſt Saxoniam, eo quod iterum rebellaſſet, & cum eis aliqua pars Friſonum, & pervenit usque ad* Heuculum *circumeundo & omnia vaſtando.* Van het kaſteel, omtrent een boogſchoot van het ſtedeke af gelegen, zyn tegenwoordig byna ganſch gene overblyfſelen meer te zien. Op dit kaſteel, zegt men, zyn de vier Heemskinderen, op hun rosbaierdt zittende, in een grote ſchildery te zien geweeſt. De ſtadt heeft een fraaie kerk, een ſtadhuis, en twee poorten, de eene genaamt de Leerdammer-, en de andere de Gorkumer-poort. Kerk en predikant ſtaan onder de claſſis van Gorkum. *Boxhorn Toneel van Holl. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II, *fol.* 89. *Junius Batav. pag.* 487. *Van Leeuwen Batav. illuſtr.* enz.

HEURNIUS, (JOHANNES) in het Nederduitſch JAN VAN HEURN, hoogleeraar in de geneeskunde in de hogeſchole te Leiden, was te Utrecht geboren den 25 January des jaars 1543, en afkomſtig uit een oud Nederlandſch geſlacht, waar van nog tegenwoordig deſcendenten in leven zyn. Hy ſtudeerde eerſt te Loven, naderhandt te Parys, en in het vervolg in Italië, te Pavië, daar hy tot Doctor in de geneeskunde wierdt verheven. Na dat hy in zyn vaderlandt te rug was gekomen, wierdt hy tot ſchepen te Utrecht aangeſtelt; maar dewyl het ampt, tot het welke hy verkozen was, niet overeenkwam met de neiging, die hy hadt tot de letterkunſt, ſtondt hy het zelve wel haaſt af. Hy wierdt daar op in den jare 1581 verkozen om leſſen in de geneeskunde te geven in de hogeſchole te Leiden, de welke korten tydt te voren was opgerecht. Hy voldeedt aan den plicht van dit ampt gedurende den tydt van twintig jaren met zulk een roem, dat hy deze nieuwe akademie grotelyks daar door verheerlykte. Hy wierdt zelfs tot rector daar van aangeſtelt, en ſtierf den 11 Auguſty des jaars 1601, in den ouderdom van acht en vyftig jaren. Hy heeft verklaringen gemaakt over de werken van *Hippocrates*, en geſchreven: *Inſtitutiones Medicinæ*; *Praxis Medicinæ generalis & particularis*; *De morbis capitis*; *De morbis oculorum, aurium, naſi, dentium & oris*; *De morbis pectoris*; *De Febribus*; *De Peſte*; *De morbis ventriculi*; *De morbis mulierum*; enz. Hy was getrouwt met Chriſtina Bayers, en verwekte in dit huwelyk OTTHO HEURNIUS, geboren in den jare 1577, die insgelyks hoogleeraar in de geneeskunde geweeſt is in de zelve hogeſchole. Men heeft van hem: *De barbarica Philoſophiâ lib.* II; *Babylonica, Ægyptiaca, Indica, &c.*; *Philoſophiæ primordia. Meurſius in Athen. Batav. Melchior Adam in vit. Medic. Germ. Valerius Andreas Bibl. Belg. Van der Linden de ſcript. Medic. Lorenzo Craſſo elog. d'Huom. Letter.*

HEUS, (JAKOB DE) een ſchilder, is geboren te Utrecht in den jare 1657. Van jongs af aan tot de kunſt geneigt, en aangeſpoort door zyn oom, begaf hy zich daar toe met zo veel zucht en wakkerheit, dat hy gemelden zyn oom, op 't ſpoor (ſchoon zo verre vooruit) nadravende, hem onderhaalde. Toen dreef hem de reisluſt naar Rome, daar hy, als elders in Italië, verſcheide jaren gewoont heeft, zich verder oeffenende naar de beſte voorbeelden. Maar hy veranderde zyne wyze van ſchilderen naar die van Salvator Roſa; inzonderheit in zyne beeldties. Hy ſchilderde ook paardties, koeties en ander vee heel geeſtig, aangezien hy de tekenkunſt wel verſtondt, en lang op de hogeſchole naar 't leven hadt getekent. Hy ſtierf den 9 May des jaars 1701 te Amſterdam, van waar zyn lyk wierdt naar Utrecht gevoert, en daar begraven. *Houbraken Schilderboek* III *Deel.*

HEUS, (WILLEM VAN) met zyn neef *Jacomo van Heus*, beide Nederlanders, waren brave landſchapſchilders. Jacomo wiſt zyn ooms penceelhandeling in 't eerſt zodanig na te bootſen, dat 'er geen onderſcheidt in beſpeurt wierdt; om welke reden de Bent, als Jakob van Heus te Rome kwam, hem den naam van afdruk gaf. Willem van Heus was een leerling van den vermaarden Both, en ſchilderde landſchappen ook geheel op de wyze van zyn meeſter. Hy heeft vele jaren te Rome en verder in Italië met tekenen en ſchilderen doorgebragt. Naderhandt is hy te Utrecht, daar hy geboren was, geſtorven in een goeden ouderdom, maar in wat jaar is onbekend. *Houbraken Schilderboek* III *Deel.*

HEUSDEN, van ouds genaamt HUESDEN, een door de natuur en kunſt ſterk ſtedeke, met een ſlot, in Hollandt, op de grenzen van Brabandt, drie mylen van Gorkum, Bommel en 's Hertogenboſch, aan een arm of boezemtie van de Maas, gelegen. Deze ſtadt was van ouds een gedeelte van het graafſchap van Teiſterbandt, en heeft naderhandt zyne eigene heeren gehad, tot dat ze onder het gebiedt van Hollandt is gekomen, van welk alles in het volgende artykel breder zal geſproken worden. Wanneer Heuſden eene bemuurde ſtadt is geworden kan men niet zeggen; maar men vindt aangetekent, dat zy al in den jare 1232 eene ſtadt is geweeſt. Het kaſteel was eerſt buiten de ſtadt gelegen; maar wierdt naderhandt, by eene uitlegging en vergroting van de ſtadt, binnen hare muren begrepen. In den jare 1359 wierden de heeren Gysbrecht van Nyenrode, of Nieuwenrode, en Jan Keruene, weggevlucht uit de ſtadt Delft, die zich aan graaf Albrecht hadt overgegeven (zie het artykel DELFT) in dit kaſteel belegert. Het beleg duurde een ganſch jaar; maar na verloop van dien tydt wierdt de zaak, door de bemiddeling van heer Ottho van Arkel, bygelegt. Het ſlot wierdt gemelden grave weder overgegeven, en men leide de ridders tot boete op naar Jeruzalem te gaan, en 'er het H. Graf te bezoeken. In den jare 1420 gaf zich Heuſden aan vrouw Jacoba over: immers dat deze gravin langen tydt op het kaſteel zich heeft onthouden betuigen de zogenaamde Jacobaas-kanneties, in het diepen van de gracht in menigte opgeviſcht, even als in de huizen te *Teilingen*, te *Rozenburg*, te *Groeneveen*, te *Velzen*, en elders. In den jare 1589 wierdt graaf Karel van Mansveldt door den hertog van Parma gezonden om deze ſtadt in te nemen; maar de zelve wierdt door prins Maurits gelukkig ontzet. Maar eenige jaren daar na, namentlyk in den jare 1596, veroverde kapitein Waardenburg met Jooſt Hoek de ſtadt Heuſden. Jonker Gerard Spiering van Wel, bygenoemt Kwaa-taal, die 'er binnen lag, week op het kaſteel, het welk de vyandt willende aantaſten, geraakte het buſchkruidt in brandt, waar door wel het derde deel van de ſtadt, met de kerk en het ſtadhuis, wierdt in de aſſche gelegt. By den vyandelyken inval der Franſchen in den jare 1672 in deze landen hadt Heuſden het omleggende landt geheel onder water gezet, het welk verhoedde, dat het door de vyanden niet kon worden aangetaſt. Dit ſtedeke plagt van ouds op de dagvaarten, nevens de kleine ſteden van Hollandt, beſchreven te worden, en tekende voor Purmerende. De *Kerk*, in den beginne een parochie- en naderhandt eene kollegiale kerk, is waarſchynlyk gebouwt in den jare 1328, en op den name van St. *Catharina* ingewyd. De zelve brandde naderhandt met een groot gedeelte van de ſtadt, als boven verhaalt is, af, en wierdt vervolgens weder opgebouwt zo als men de zelve tegenwoordig ziet. Ook was hier van ouds een *nonnenklooſter* voor zuſters van den derden regel, het welk mede naar St. *Catharina* was genoemt. Naderhandt heeft het, volgens Pontanus en Lindeborn, den regel van St. Auguſtinus aangenomen, en ſtondt onder het Kapittel van Utrecht. Het zelve was geſticht in den jare 1482 door Gysbert van Randwyk, een man van hogen adel, en die by Arend en Adolph, hertogen van Gelder, in groot aanzien is geweeſt. Naderhandt is dit klooſter in een *School* verandert; de kerk, de welke vervallen was, en in den jare 1637 weder is opgetimmert, wordt nu van de *Franſchen* en *Engelſchen* tot het plegen van hunnen Godsdienſt gebruikt. Voorts is hier een *Weeshuis*, een *Oude Mannenhuis*, een *Peſthuis*, en een *Gaſthuis*, behalven het *Stadhuis*, de *Waag*, het *Ammonitie-huis*, *'s lands Tuchthuis*, het *Kruidhuis*, enz. Het ſtads wapen is een wiel, en hare poorten zyn de *Herpſche poort*, de *Oud-Heuſdenſche poort*, de *Wykſche poort*, de *oude Water-poort*, en de *Veer-poort*. Van den oorſpronk van het oude Hollandſche ſpreekwoordt, omtrent de gierigheit of inhalige begeerlykheit: *Gy ſpeelt maar Mechelen dyn, Heuſden myn*, zie het volgende artykel. *Oudenhoven Beſchryving van Heuſden. Pontanus Hiſt. Gelr. Goudhoeven Oude Holl. Kronyk. Junius Batavia. Boxhorn Toneel van Hollandt.* enz.

HEUSDEN. (HEEREN VAN) De zelve zyn zeer oud, en afkomſtig van de graven van Teiſterbandt en Kleef door ROBBERT, tweeden zone van *Robbert van Kleef*, grave van Teiſterbandt, en van Kunigunda, dochter van den grave van Hoy. Zyn ouder broeder was *Lodewyk*, de welke zynen vader in het graafſchap van Teiſterbandt opvolgde; maar Robbert kreeg de heerlykheit van Heuſden, met vele onderhorige dorpen, waar van hy dus de eerſte heer wierdt. Hy ontfing de zelve te leen van zyn broeder, den grave van Kleef, die de opperſte van den ſtam was. Hy leefde van den jare 839 tot den jare 857, en hadt nog een jonger broeder, *Diderik* genoemt, dien de heerlykheit van Altena te beurt viel, en van wien de oude heeren van Altena zyn afgekomen.

Na hem was BOUDEWYN de tweede heer van Heuſden. Hy ſchaakte, in Engelandt zynde, de dochter van den koning (men zegt van *Edmond*; maar dat kan niet zyn: want gedurende de ganſche IX eeuwe, in welke Boudewyn geleeft heeft, heeft 'er geen koning van Engelandt van dien name geregeert) Sophia genaamt, en bragt de zelve op zyn ſlot te Heuſden. Langen tydt wiſt de vader niet waar zyne dochter was, en al het na-

nasporen was te vergeefsch, tot dat eindelyk een Engelsch koopman bygeval te Heusden kwam, die Sophia kende, en zulks, weder in Engelandt gekomen zynde, aan den koning bekend maakte, die daar op een zyner hovelingen derwaarts zondt, om naar de zake te vernemen. Deze edelman kwam op het huis van den heere van Heusden, en vont Sophia bezig met purpere zyde te spinnen op een rood wiel. Hy onderzocht hier op verder naar hare gelegenheit, het getal harer kinderen, en hoe het verder met haar gelegen was, waar van hy, op zyne te rug komst in Engelandt, den koning een naauwkeurig verslag deedt. De koning ontboodt daar op haar met haren man en hare kinderen by zich, onder belofte van hen alles te vergeven; hieldt ook zyn woordt, latende hen met heerlyke geschenken begiftigt weder vertrekken; maar hy wilde, dat Boudewyn ter gedachtenisse, dat zyn hoveling Sophia spinnende hadt gevonden, nevens alle zyne opvolgers en nazaten, voortaan een rood wiel op een goud veldt voor hun wapen zouden voeren, het welk wierdt nagekomen. Doch de schryvers verschillen zeer in het verhalen van deze zake. Eenige komen daar in met het bovenstaande verhaal overeen, dat Boudewyn des konings dochter geschaakt heeft; maar zy zeggen, dat de koning tot geen verzoeninge wegens deze uitsporigheit te bewegen was, ten zy onder deze voorwaarde, dat Boudewyn, ter gedachtenisse van deze daadt, een nieuw wapen zou aannemen, namentlyk een purper wiel op een goud veldt, met twee ter zyde uitstekende eselsooren. Het purpere wiel zag op zyne dochter, die door haar gering huwelyk van princesse van Engelandt tot het spinnewiel vervallen was, en de eselsooren zagen op den heere van Heusden, die eens konings dochter, daar hy van een zo geringen staat was, hadt durven wegvoeren, en met haar trouwen, haar daar door als tot het spinnewiel brengende, dewyl hy haar niet naar haren staat, het welk eene onderneming zonder verstandt en esels werk was, kon onderhouden. Anderen zeggen, dat de vader niet dan na de doodt van heere Boudewyn van Heusden te weten kreeg waar zyne dochter beland was; en weder anderen, waar onder Heuterus is, ontkennen, dat Boudewyn de princesse geschaakt heeft, maar zeggen, dat hy met de toestemming van den koning, haren vader, met haar trouwde. Hoe het zy, deze Boudewyn liet uit zyn huwelyk na

Robbert, den III heere van Heusden, die stierf in den jare 914, en naliet van Alida, dochter van den grave van Zutphen,

Edmond, den IV heere van Heusden, die trouwde met Hillegond, dochter van den grave van Zein. Hy stierf in den jare 929, nalatende

Jan, den V heere van Heusden, welke trouwde met de dochter des graven van Loon. Hy stierf in den jare 956, en liet na

Robbert, den VI heere van Heusden. Deze stierf in den jare 972, zynde getrouwt geweest met de dochter des graven van Spanheim, en nalatende

Boudewyn, den VII heere van Heusden. Hy stierf in den jare 1028, nalatende uit Alida, dochter des graven van Gennip, behalven eene dochter, genaamt *Alverade*, die met Dirk van Brederode trouwde, een zoon, genoemt

Jan, den II van dien name, en den VIII heere van Heusden. Deze trouwde met Machteld van Steenvorden, en stierf in den jare 1073, nalatende een zoon, *Robbert*, die volgt, en eene dochter, genaamt *Alida*, die ten man kreeg Jan van Arkel, broeder van Johanna van Arkel, gemalin van Robbert, nu volgende.

Robbert, de IX heere van Heusden, stierf in den jare 1092, en was getrouwt met Johanna van Arkel, dochter van Jan den II, heere van Arkel, en van Margareta, dochter des heeren van Altena, van welke hy naliet

Boudewyn, den X heere van Heusden, die stierf in den jare 1110, zynde getrouwt met Bertrande, dochter des graven van der Lippe, nalatende

Jan, den III van dien name, XI heere van Heusden, overleden in den jare 1135. Hy getrouwt met Christina, dochter des heeren van Arensberg, in Westphalen, by welke hy verwekte twee zonen, als *Willem* en *Arnout*, die beide, de een na den anderen, volgen.

Willem, de XII heer van Heusden, was getrouwt met Elizabeth, dochter des graven van Leiningen, maar stierf zonder kinderen in den jare 1153.

Arnout, de XIII heer van Heusden na zyn broeder Willem voornoemt, overleedt in den jare 1168, zynde getrouwt geweest met Maria, dochter des graven van Salm, by welke hy verwekte

Jan den IV, den XIV heere van Heusden, overleden in den jare 1192. Hy was getrouwt met Margareta, dochter des heeren van Hoorn, en hadt een broeder, *Boudewyn*, die heer van Heeswyk was.

Robbert, de XV heer van Heusden, Jans zoon, overleedt in den jare 1202, zynde getrouwt geweest met Philippe, dochter des heeren van Diest, in Brabandt. Hy hadt nog een broeder, genaamt *Wouter*, daar het geslacht van *Spiering* van gekomen is.

Jan de V, de XVI heer van Heusden, stierf in den jare 1235, en was getrouwt met de dochter des graven van Vernenburg. Hy hadt nog een jonger broeder, genoemt *Willem*, daar die van *Hedinkhuizen*, of *Hoinkhuizen*, van afgekomen zyn.

Jan de VI, de XVII heer van Heusden, Jans zoon, overleden in den jare 1279, was getrouwt met Catharina, dochter van Jan, grave van Loon. Hy hadt nog een jonger broeder, daar die van *Van Veen* van zyn afgekomen, en eene zuster, welke trouwde met *Gysbert*, heere van Vianen, zone van Zweder van Kuilenburg, en van de dochter des heeren van der Leede, die in den jare 1265 stierf. Jan voornoemt liet na *Jan van Heusden*, die volgt; *Arend van Heusden*, heer van der Sluis, ridder; *Jan van Heusden*, de Jonge, heer van Heesbeen, die kinderen heeft nagelaten; *N. van Heusden*, getrouwt met Ottho van Arkel, zone van Jan van Arkel, bygenaamt de Sterke, en van de dochter des heeren van Oethen.

Jan de VII, de XVIII heer van Heusden, zoon van Jan den VI en van de dochter des graven van Loon, stierf in den jare 1303, was getrouwt met Alida, dochter van den grave van Wybestein, daar na met Ermgard, dochter des heeren van Wickeloo. Hy was mede schuldig aan het verraadt van Gysbrecht van Amstel, Herman van Woerden, en Gerrit van Velzen, in den jare 1296 tegen grave Floris den V gepleegt, en tot hier toe was de heerlykheit van Heusden een leen van den grave van Kleef, tot dat Diderik, de VIII van dien naam, en XXIV graaf van Kleef, in den jare 1293 (anderen zeggen 1290) in een vrolyk geselschap in 's Gravenhage, zyn opperrecht over deze heerlykheit, als mede over die van Altena, en het slot en de stede van Woudrichem, schonk aan zynen neef, grave Floris den V, sedert welken tydt Heusden een leen van de graven van Hollandt is geworden, en de heeren van Heusden het zelve van de graven van Hollandt te leen hebben ontfangen; waar over, na het verkopen van het zelve aan hertog Jan van Brabandt, als hier na zal gezegt worden, verscheide verschillen en oorlogen tusschen Hollandt en Brabandt zyn ontstaan; doch het leen is eindelyk aan Hollandt gebleven, als breder te zien is by *Jakob van Oudenhoven* in zyne *Beschryving van Heusden, pag.* 23. Hier van wordt ook gewag gemaakt in de *Jaarboeken van de abdy van Bern*, doch missen meest alle daar in, dat onder Jan den VI, den XVII heere van Heusden, zulks zou geschied zyn, die al in den jare 1279 was overleden, zo dat het noodzakelyk moet gebeurt zyn onder dezen Jan, den XVIII heere van Heusden. Deze Jan liet na by zyne eerste vrouwe *Jan van Heusden*, die volgt; en *Jan van Drongelen*, daar het geslacht van *Van Drongelen* zyn oorspronk van neemt. By de twede vrouw verwekte hy *Jan*, heer van Elshout, van wien die *van Heusden van Elshout* afkomen, van welke in het volgende artykel zal gesproken worden; en eene dochter, die by grave Floris den V gewonnen heeft *Witte*, den eersten heere van *Haamstede*.

Jan de VIII, de XIX heer van Heusden, zoon van Jan den VII, en van de dochter des graven van Wybestein, voorvluchtig zynde, diende den koning van Engelandt in den oorlog tegen Vrankryk, en stierf in den jare 1318, zynde eerst getrouwt geweest met Margareta, dochter des heeren van Kuik, in Brabandt, daar na met Sophia, dochter des heeren van Kranendonk. Hy liet na, behalven eene dochter, *Sophia*, die met den grave van Saffenburg getrouwt was, een zoon,

Jan, den IX van dien naam, en laatsten heere van Heusden. Hy stierf zonder kinderen na te laten by Cunigunda, Jans dochter van Arkel, en van Ermgard, Henriks dochter van Voorn, by welke hy wel eene dochter heeft gehad, *Margareta van Heusden*, maar die stierf vóór haren vader, zynde ten huwelyk belooft aan Lodewyk van Mechelen, grave van Vlaanderen. Hy hadt de heerlykheit van Heusden verkocht aan den hertog van Brabandt, *Jan* den III. De graaf van Saffenburg, die, als boven gezegt is, met de zuster van Jan den IX van Heusden getrouwt was, en Jan van Heusden, heer van Drongelen, zyn oom, met zyne vyf zonen, hielden zich aan dat verkopen niet, en wilden de heerlykheit van Heusden zo niet laten glyen. Maar de heer van Drongelen moest voor den Brabander vluchten, en de graaf van Saffenburg, ziende noch door goedheit, noch door kwaadheit iets op den Brabander te winnen, verkocht zyn recht aan Willem den Goeden, grave van Hollandt. Daar uit rees een oorlog tusschen Hollandt en Brabandt, maar wierdt bygelegt ten nadeele van den grave van Saffenburg, de welke om die reden in Brabandt met roven en branden slecht huis hieldt. Eindelyk kwam het tusschen hem en den hertog van Brabandt tot een verdrag, waar by de graaf zyn recht op Heusden aan den hertog afstondt voor drie honderd goude kronen jaarlyksch, te betalen uit de inkomsten van 's Hertogenbosch, zonder zich aan zyn vorigen koop te bekreunen, en de Brabander raakte in het bezit. Doch niet lang daar na wierdt de graaf van Hollandt tot scheidsman gekozen tusschen den Brabander en den Vlaming over het bezit van Mechelen, en men verhaalt, dat de graaf het zelve den hertog van Brabandt heeft toegewezen met deze woorden: *Mechelen dyn, Heusden myn*: immers sedert dezen tydt is Heusden onder het gebiedt of aan de graaflykheit van Hollandt gekomen en gebleven. Men zal hier nog eene aanmerking van Sam. van Leeuwen rakende eenen *Boudewyn van Heusden*, in de bovenstaande geslachtlyst niet gemeld, byvoegen. De zelve is van dezen inhoudt:

„ Wie nu geweest is Boudewyn, heer van Heusden, die
„ getelt wordt onder de edelen ten tyde van grave *Dirk* den
„ IV, is met de lyst der heeren van Heusden niet wel over-
„ een te brengen, dewyl aldaar gezegt wordt, dat *Boudewyn*
„ de II, de VII heer van Heusden, al in den jare 1028, en geen
„ andere *Boudewyn* na hem bekend staat, dan die in den jare
„ 1110 is overleden; ten ware dat de lyst van de edelen ten
„ tyde van voorgemelden Diderik den IV ook te verstaan was
„ van de edelen, die voor den tydt, dat de zelve Diderik graaf
„ van Hollandt was, bekend waren, waar van zommige in
„ den slag en strydt tusschen grave Diderik, den III van dien
„ naam,

„ naam, en Adelbold, bisschop van Utrecht, zo sommigen „ willen, omtrent Bodegraven, in den jare 1018, doch naar „ anderen op de Merwe, omtrent Dordrecht, in den jare 1046 „ voorgevallen, genoemt worden, als Sybrand, des graven broe„ der, den eersten heer van Brederode. Jan, heer van Arkel, „ den heer van Oegten, Gerard van Diepenson, en meer ande„ re".

Het oude wapen van Heusden, komende, als boven is aangewezen, uit een jonger broeder van de graven van Kleef, was een schildt, aan de regter zyde rood, en aan de linker blaauw, met acht of vier dubbelde goude schepters over den anderen gekranst, het welk Boudewyn de II, die Sophia, dochter van Edmond, koning van Engelandt, tot zyne vrouwe nam, als boven verhaalt is, heeft moeten veranderen in een purper wiel, of radt, op een goud veldt, verlatende de acht goude schepters, ter gedachtenisse van des konings dochters staat en fortuin; welk wapen sedert alaus is gebleven. Oude Holl. Kronyk. Pontanus hist. Gelr. S. van Leeuwen Batav. illustr. Oudenhoven Beschryv. van Heusden. enz.

HEUSDEN VAN ELSHOUT, een voornaam geslacht, afkomstig van JAN VAN HEUSDEN, derde zoon van Jan den VII, achttienden heere van Heusden, en van Alida, dochter van den grave van Wybelein. Hy leefde omtrent den jare 1320. Zyn zoon, ook JAN genoemt, was ridder van Jeruzalem, en trouwde met eene van Elshout, de welke hem het slot en de heerlykheit van Elshout ten huwelyk bragt, waar van hy den naam heeft aangenomen, dien zyne nazaten insgelyks gevoert hebben. Zyn naneef, GERHARD genoemt, wierdt in den jare 1414 van de Gelderschen omgebragt. De kleinzoon van dezen laatsten, mede GERHARD geheten, stierf in den jare 1588, en liet vier zonen na, namentlyk: 1) KORNELIS, heer van Elshout, gouverneur van Heusden en van het onderhorige landt, wiens zoon, genoemt Diderik, in den jare 1642 als luitenant kolonel in den slag by Leipzich kwam te sneuvelen; 2) Egidius, president van de rekenkamer van Gelderlandt, die in den jare 1635 overleedt, en eenige zonen naliet; 3) Ivo, ontfanger generaal van den koning van Spanje in Gelderlandt en Zutphen, gestorven in den jare 1620; en 4) JAN, ontfanger generaal van den zelven koning in Zeelandt, overleden in den jare 1661, nalatende, onder andere kinderen, een zoon, genoemt DIDERIK, eerst thesaurier te Brussel, naderhandt ridder baronet, opperopziender van den koning van Spanje over de kanalen te Brussel, en in den jare 1688 tot baron van Heusden verheven. Hy heeft zyn geslacht met eenige zonen voortgeplant. Bucel. Stemmat. P. II. pag. 113. L'Erection de toutes les terres du Brabant pag. 110.

HEUTERUS, (PONTUS) kanunnik van Gorkum, en naderhandt proost van Arnhem, was geboren te Delft in den jare 1535. Hy maakte goede voortgangen in de Godgeleerdheit, waar in hy zich oeffende in Nederlandt en te Parys. Naderhandt in zyn vaderlandt te rug gekomen zynde, omhelsde hy den kerkelyken staat. Hy wierdt begiftigt met eene kanunnikdy te Gorkum, doch hy was genoodzaakt de zelve gedurende de binnenlandsche oorlogen te verlaten. Heuterus week naar St. Truien, wierdt proost van Arnhem, en stierf den 6 Augusty des jaars 1611. Hy heeft verscheide werken gemaakt, namentlyk: Rerum Burgundicarum lib. VI; Rerum Belgicarum atque Austriacarum lib. XV; De veterum ac sui sæculi Belgio; Monetæ; De mensuris longitudinum; enz. Valerius Andreas Bibl. Belg. Opmeer. enz.

HEUXTER, of HOXTER, in vorige tyden Villa Regia, eene kleine, maar sterke stadt, gelegen aan de Wezer, die men daar langs een stene brug over gaat, in de abdy van Corvey, in Westphalen, omtrent een myl van de stadt Corvey. Keizer Lodewyk de Godvruchtige schonk de zelve aan die abdy in den jare 822. Maty Diction.

HEVELIUS, (JOHANNES) Raadsheer te Dantzich, en een vermaard sterrekundige. Hy was aldaar geboren den 28 January des jaars 1611, en is 'er gestorven op den zelven dag van den jare 1687, hebbende den ouderdom bereikt van zes en zeventig jaren. Hy heeft gedurende den tydt van meer dan vyftig jaren den loop der sterren waargenomen, en daar omtrent zeer schone ontdekkingen gedaan. Zyn Selenographia is een fraai werk, en behelst eene naauwkeurige beschryving van de maan, wordende daar in afgemaalt alle hare gedaanten en verschyningen, alle hare delen, van malkander onderscheiden door zekere bepalingen, die men in de zelve ontdekt door het gebruik van de verrekykers. Hy heeft deze planeet verdeelt in provinciën, hebbende aan ieder der zelve een byzonderen naam gegeven. Hy is de eerste geweest, die eene zekere libratie in de beweging van de maan heeft aangemerkt, de welke men voor zynen tydt nog niet hadt gezien. Hy heeft ook verscheide aanmerkingen gemaakt wegens de andere planeten, en verscheide vaste sterren ontdekt, de welke hy het Firmament van Sobieski heeft genoemt, ter eere van den koning van Polen, Johannes den III. Zyne andere schriften zyn: Prodromus Cometicus; Cometographia; Machinæ cœlestis Pars I & II; Annus climactericus; Mercurius in sole visus; Nativa Saturni facies; Prodromus Astronomiæ, cum catalogo fixarum. Men hadt nog meer andere fraaie dingen van hem te verwachten gehad, indien niet in den jare 1679 zyn gansche huis, met alle zyne kostelyke gereedschappen, boeken en handschriften, nevens zyne drukkery, door een fellen brandt in de assche was gelegt. Hy was een lidt van de Fransche en Engelsche societeiten, en in achting by de voornaamste hoven van Europa, van welke hy zomtyds heerlyke geschenken ontfing. Cenotaphium Hevelii. enz.

H.

HEWECZE, of HEWETSCH, eene kleine, maar sterke stadt in opper-Hungarie, wierdt in den jare 1685 van de keizerschen, na eene dappere tegenweer, ingenomen. Ricaut Ottom. Ps. P. II.

HEXAGON, afgezant der Opanogeniers, een volk van het eilandt Cyprus, zynde te Rome, by vonnis van den Raadt, in een vat met slangen geworpen, wierdt daar van in het minste niet beschadigt. Plinius lib. XVIII, cap. 3.

HEXAM, in 't Latyn Alexodunum, een marktstadt in de Engelsche provincie Northumberlandt. Zy legt aan de Zuidzyde van de rivier de Tine, en was in den aanvang van de Saxische kerke een bisschoppelyke zitplaats, wiens bisschop van Beda Hagulstadiensis genoemt wordt. De vyfde bisschop van Lindisfarm of Holy-Islandt was de eerste bisschop van deze plaats, en hadt negen opvolgers, tot dat dit bisdom eindelyk door de invallen en verwoestingen der Denen vernietigt wierdt. Het geestelyke rechtsgebiedt kwam toen aan den aartsbisschoppelyken stoel van Jork; maar naderhandt hechtte koning Henrik de VIII, uit krachte van eene akte des Parlements, het zelve aan het bisdom van Durham. Hier stondt van ouds eene zeer fraaie kerk, die men zegt dat de meeste kerken van Engelandt in schoonheit heeft overtroffen, voor dat een groot gedeelte van de zelve door de Schotten wierdt afgebroken. Digt by deze stadt versloeg Jan Nevil, marquis van Montaigu, de Lankastersche̱n, en wierdt deswegen van koning Eduard den IV graaf van Northumberlandt gemaakt. Cambden Britannia.

HEXAMILI, of XAMILI, dat is te zeggen zes duizend. Aldus wierdt genoemt de zeeëngte van Corinthus, die Morea met Griekenlandt zamenvoegt, om dat de zelve op de smalste plaats, tusschen de golf van Lepanto en die van Engia, niet meer dan zes duizend schreden, of twee mylen breedte heeft. Baudrand.

HEXAMILI, van ouds Lysimachia, eene kleine stadt van Turkyë in Europa, is gelegen aan de zeeëngte, die Romanië met des zelfs halfeilandt zamenvoegt, aan het welke zy den naam van Hexamili geeft. Zy is opgebouwt van de puinhopen van het oude Cadia. Baudrand.

HEXAPLA, een boek, vervattende den Hebreeuschen text van den Bybel, met Hebreeusche en Griekische letteren, nevens de overzetting der zeventig, die van Aquila, Theodotion en Symmachus, en is afgedeelt in zes kolommen. Naderhandt heeft men nog de zevende overzetting daar by gedaan, zynde gevonden te Jericho, zonder den name van den autheur, ja zelfs de achtste, Nicopolitana genaamt, dewyl ze te Nicopolis gevonden wierdt. Origenes voegde eene overzetting der Psalmen daar by, en dit boek heeft den naam van Hexaplon altydt behouden, dewyl de vyfde en zesde overzetting alleen zekere Bybelsche boeken betreft, zodanig, dat het werk van Origenes op zommige plaatsen maar zes, op andere acht, en in de Psalmen negen kolommen hadt. Anderen oordeelen, dat de twee kolommen van den Hebreeuschen text niet daar by gerekent worden, en dat men de overzetting van de Psalmen niet dusdanig heeft aangemerkt, om juist dit boek een nieuwen naam te geven. Wanneer de uitgave van dit werk alleenlyk de overzetting der zeventig, van Aquila, Theodotion en Symmachus in zich vervatte, wierdt zy Tetraplon genaamt, en den name van Octapla gaf men zomwylen aan de acht overzettingen, onder welke die van Jericho en Nicopolis mede begrepen waren. Ruffinus, sprekende van dit grote werk, zegt, dat Origenes het zelve wegens de gedurige twisten tusschen de Joden en Christenen hadt bevordert, om de Christenen in de H. Schrift te onderwyzen, die altoos gewoon waren zich op de LXX overzetters te beroepen, gelyk de Joden op hunnen Hebreeuschen text: want op deze manier wees hen de vertaling van Aquila aan hoedanig de Joden den Bybel lazen en verstonden. Doch terwyl weinig menschen de middelen hadden zulk een groot werk te kopen, nam Origenes voor het zelve tot een kort begrip te brengen, en gaf ten dien einde de overzetting der LXX uit, by welke hy eenige uit Theodotion genomene byvoegsels deedt, betreffende zulke plaatsen, alwaar de LXX overzetters met den Hebreeuschen text niet overeenstemmen, zynde deze byvoegselen met een sterretje getekent. Hy tekende ook die plaatsen met een klein sterretje, daar de LXX overzetters iets hadden, het welk in den Hebreeuschen text niet stondt. Eusebius Hist. Eccl. lib. VI c. 16. Hieron. Cat. script. eccles. in Origene & lib. II. adv. Ruffinum c. 8. Epiphanius de ponderibus & mens. c. 19. Petavius super Epiphanium. Rich. Simon Histor. Crit du Vieux Testam. Du Pin Nouveau Bibl. des auteurs eccles.

HEXHAM, (JOHANNES) een Engelschman van geboorte, monnik van St. Benedictus orde, is in achting geweest in de XII eeuwe. Hy schreef eenige historische werken, als berecht wordt door Balæus, door Gesnerus en door Vossius, welke schryvers door de nieuwsgierigen deswegen kunnen nagezien worden.

HEYDE, of HEIDE, eene oude barony in Vlaanderen, twee mylen boven Oudenaarde, aan de Schelde gelegen.

HEYDECK, (JOHANNES, VRYHEER VAN) was uit een voornaam adelyk geslacht in Frankenlandt gesproten, en diende eerst keizer Karel den V in den oorlog. Maar als de zelve in den jare 1546 den Smalkaldischen oorlog begon, nam hy de waardigheit van generaal over drie regimenten te voet aan, door Ulrich, hertog van Wurtenberg, aan hem opgedragen, en veroverde met de zelve Dillingen en Donauwerth. Hier op begaf hy zich in keur-Saxische diensten, dewyl Ulrich nog in het zelve jaar het Smalkaldische verbondt verliet, voegde zich by den generaal Tomashirn, en versloeg hertog Erik van Brunswyk by Dra-

chen-

chenburg aan de Wezer in den jare 1547. Maar kort daar na hadt hy het ongeluk, dat hy na den ſlag, voor den keurvorſt by Mulberg ongelukkig uitgevallen, van den keizer in den ban gedaan wierdt, wanneer hy gedwongen was naar Zwitſerlandt te vluchten. In den jare 1550 ging hy wederom naar neder-Saxen, en wurf in de Hanzeeſteden eenige regimenten voetvolk, om de van Maurits, keurvorſt van Saxen, belegerde ſtadt Maagdenburg te ontzetten, of zich in de zelve te werpen. Doch de keurvorſt deedt hem grote beloften, en gaf hem ook werkelyk, ſchoon hy in den ban was gedaan, het ampt van ſtadhouder in Leipzich, waarom hy wel haaſt met vier regimenten tot hem overkwam; daar benevens yverig bezorgende die van Maagdenburg, bragt hy te weeg, dat zy in den jare 1551 den 3 November een aanzienlyke vrede maakten. Naderhandt bemoeide hy zich ſterk Maurits te bewegen om den keizer op het lyf te vallen, gelyk hy in den jare 1552 deedt, en de gevangene vorſten hunne vryheit weder bezorgde. In het volgende jaar was hy tegenwoordig by den ſlag by Sibershauzen, in welken de keurvorſt dood bleef, waar op hy in den jare 1554 den 20 January op het ſlot te Eilenburg, alwaar hy de plaats van amptshoofdman bekleedde, zyn leven eindigde. Hy legt nevens zyn eenigen zoon, *Johan Wilhelm*, aldaar in de Bergkerk begraven, daar men zyne grafſtede nog tegenwoordig ziet. Met zyne gemalin, eene gravin van Rappoltſtein, hadt hy, buiten den gemelden zone, eene dochter, met name *Maria*, verwekt, die met zeker vryheer van Mörsberg en Befort trouwde. *Spangenb. Mansf. Chron. Spen. Theatr. nob. Europ. P.* III. *Thuanus lib.* VI. *Hiſt. Simon Eilenb. Chron. p.* 394.

HEYDEN, (Jan van der) een vermaard kunſtſchilder, is geboren te Gorkum in den jare 1637. Hy heeft de beginſelen van de kunſt geleert by een glasſchryver; maar zyn vernuft, zucht en uitſtekende vlyt hebben hem tot een groot meeſter gemaakt. Zyne genegenheit ſtrekte zich tot het ſchilderen van oude en nieuwe gebouwen, gezichten van oude kaſteelen, kerken, tempels, met de byſtaande gebouwen, ook dorpbuurten, met hunne boomgaarden en dreven, heerenhuizen, enz. zo als de zelve zich naar 't leven vertonen: want hy was gewoon alles naar het leven af te tekenen, om het naderhandt op 't panneel te brengen, 't welk hy dan zo uitvoerig bewerkte, dat zyns gelyken in uitvoerig ſchilderen maar ſelden gezien is. Hy ſchilderde ieder ſteentie in de gebouwen, zo wel die op den voorgrondt ſtonden, als die hy in afſtandt vertoonde, zelfs zo, dat men de kalk tuſſchen de groeven der zelve duidelyk kon zien, zodanig, dat het geen hinder aan het werk deedt, of eenige hardigheit veroorzaakte, wanneer men de ſtukken met een opſlag van het oog in wat afſtandt beſchouwde. Daar by nam hy ook de vermindering der ſtenen, naar mate van de verkleining der gebouwen, in acht; waar omtrent men nu nog gelooft, dat hy een byzonder kunſtgreep, of middel heeft uitgevonden gehad, om dat het aan allen, die 't penceel kennen, onmogelyk ſchynt, dat het op de gewone wyze van ſchilderen geſchieden kan. Doch het zy daar mede zo 't wil, 't is pryslyk en verwonderlyk. Verſcheide aftekeningen heeft hy gemaakt van het Amſterdamſche Raadhuis, die hy naderhandt heeft geſchildert, zommige van het Water aan te zien, andere weder van de Kalverſtraat, te gelyk met de Waag, en de Nieuwe kerk. Voorts het gewoel der menſchen op den Dam, zo als die gewoonlyk zamenrotten om handel te dryven. Doch daar toe heeft hy den dienſt van Adriaan van de Velde gebruikt, gelyk ook in de meeſte van zyne andere ſtukken tot den jare 1671, wanneer gemelde van de Velde ſtierf. Maar het was of 't wezen wilde; want hy den zelven na dien tydt zo veel niet nodig hadt, dewyl zyne uitvinding van de ſlang-brandſpuiten dienſtig geoordeelt zynde, hy van dien tydt af in dienſt van de ſtadt Amſterdam wierdt aangenomen, 't welk hem echter zo naauw niet bezet hieldt, of hy kon nog zomwylen een kunſtſtukie tot zyn vermaak ſchilderen. Overzulks zyn zyne meeſte en voornaamſte werken gemaakt tuſſchen de jaren 1660 en 1670, binnen welken tydt ook van hem geſchildert zyn de Beurs van Amſterdam en die van Londen, met het monument; als ook zeker gezicht te Keulen, genaamt de berg Kalvarië, nevens het klooſter, en de daar by ſtaande gebouwen en huizen, en meer andere. Daarenboven heeft hy ook verſcheide ſtukken met ſtilſtaande levens (gelyk men dat noemt) geſchildert, onder anderen een, om zyne verwonderlyke uitvoerigheit aan te wyzen, waar in een opgeſlagen Bybel lag, de grootte als de palm van een handt, waar in echter 't ſchrift duidelyk kon gelezen worden. Eindelyk is hy, na dat hy de kunſtlievenden voldoening gegeven, en de ſtadt veel dienſt met de uitvinding der ſlang-brandſpuiten gedaan hadt, van zyn arbeidt gaan ruſten den 28 September des jaars 1712, in den ouderdom van 75 jaren. *Houbaken Schouwb. der Nederl. Schilders* III *Deel.*

HEYLIN, (Petrus) leeraar in de Theologie, wierdt geboren te Burford, in het graafſchap van Oxford, in Engelandt, in den jare 1600, en opgetrokken in het collegie van Hart-Hall binnen Oxford. Hy was een perſoon van adelyke geboorte, en roemruchtig door zyne geleerdheit. Behalven de Godgeleerdheit dreef hem zyn geeſt aan tot de hiſtoriekunde en die van de landbeſchryving: ook heeft hy een groot werk van de wereldbeſchryving in het licht gegeven. Men heeft nog van hem eene hiſtoriſche uitlegging *van de geloofsbelydenis der Apoſtelen*; het leven van den biſſchop *Laud*; *Hervorming van de Engelſche kerk*; *Hiſtorie van den Zabbath*; *Hiſtorie der Presbyterianen*; *Hiſtorie van de vyf artykelen*; die *van de tienden*, en verſcheide andere traktaten. Heylin was gewoon kapellaan des konings, kanunnik van Weſtmunſter, en hadt de paſtory van Alresford, gelegen in het graafſchap Hamp: doch hy wierdt uit het bezit van alle deze bedieningen gezet gedurende de burgeroorlogen, en was zelfs genoodzaakt de vlucht te nemen ter oorzake van zyne getrouwheit voor zynen koning. Hy hadt het geluk van koning Karel den II herſtelt te zien op den koninklyken ſetel van Engelandt, en hem te verſellen by zyne kroning in de hoedanigheit van onderdeken van Weſtmunſter. Hy ſtierf in den jare 1662.

HEYLO, HEYLOO, of HEYLIGER-LOO, een dorp in Noord-Hollandt, onder Alkmaar, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Alkmaar.

HEYMBURG, of HANNIBURGENSIS, gelyk hy by Æneas Sylvius genaamt wordt, met den voornaam van GREGORIUS, een Duitſch rechtsgeleerde, leefde in de eerſte helft van de XV eeuwe. Het is onzeker waar en wanneer hy geboren is, maar zo veel kan men zeggen, dat hy in den jare 1430 Doctor is geworden. Hy was van een zonderling aanzien, en Æneas, die eerſt zyn vriendt was, geeft van hem het getuigenis, dat hy de geleerdſte en welſprekendſte rechtsgeleerde van zynen tydt in Duitſchlandt was. Hy verdedigde met allen yver de vryheit der Duitſchers, en ontzag zich niet den paus en de geeſtelykheit hunne misdryven met ſcherpe woorden te verwyten. Als Eugenius de IV zich tegen het concilie van Baſel aankantte, ſchreef hy een boek tegen de opperhoofdigheit (*primatus*) van den paus, inzonderheit verwekte hem zyne verdediging van den hertog van Ooſtenryk Sigismundus veel verdriet: want als na het overlyden van Calliſtus Æneas Sylvius onder den name van Pius den II in den jare 1458 de pauſſelyke waardigheit verkreeg, zondt hy den kardinaal Cuſanus naar Duitſchlandt. Deze op zyne te rug reize te Brixen gekomen, en van voornemen zynde het een en het ander in het bisdom aldaar te beſtellen, het welk hem als met den name van kommandery was toebetrouwt, kantte zich Sigismundus daar tegen, die geenzins kon verdragen, dat de kardinalen onder den dekmantel van kommanderyen zich de Duitſche bisdommen zouden aanmatigen. Zy raakten hier over in zulk een hevigen woordenſtrydt, dat zy van beide zyden den degen in de vuiſt namen, en Sigismundus liet den kardinaal in verzekering nemen. De hertog zondt hier op Gregorius naar Rome, om den paus verſlag van zaken te doen, van gedachten zynde om de zaak te beter af te maken, wel wetende, dat Heymburg voortyds met den paus, toen zy beide op het concilie van Baſel waren, in goede vriendſchap geleeft hadt. Doch deze deedt zo wel den hertog, als des zelfs afgezondenen in den ban, waar tegen deze zich op een algemeen concilie beriep, en een zeer ſtekelig ſchrift te Rome liet uitſtrooien, dat in het aanhangſel van de *Urſpergſche Chronyk* (*fol.* 430) gevonden wordt. Hy vluchtte hier op naar Bohemen, van waar hem na verloop van eenige jaren de aartsbiſſchop van Ments, Diether, weder naar Duitſchlandt te rug riep. Over zyn huwelyk ſchynt hy niet al te vergenoegt geweeſt te zyn; want als hy op een tydt van het keizerlyke hof op de wederomreize naar Neurenberg was, en iemandt uit de ſtadt ontmoette, met de tyding, dat zyne vrouw zich wel bevondt, antwoordde hy: *Si vivit uxor, ego obii*, dat is: „Als myne vrouw leeft, ben ik dood". Zyne bediening was die van penſionaris der ſtadt Neurenberg, welk ampt hy 30 jaren heeft bekleed; en het ſchynt, dat de gemeenzame omgang aan het keizerlyke hof hem het zelve heeft te weeg gebragt. Zelfs ſchynt het, dat hy alle de gemelde beſtellingen nog by deze bediening heeft waargenomen. Doch men kan niet met zekerheit zeggen, of hy het zelve na zyne wederkomſt uit Bohemen weder bekleed heeft, gelyk men niet vindt aangetekent waar en wanneer hy geſtorven is. Zyne ſchriften zyn: *Tractatus contra Primatum Papæ*; *Appellatio pro Sigismundo*; *Epiſtolæ. Æn. Sylvii Epiſt.* 400 & *lib.* III. *de dictis & factis Alphonſi. Paralipomena ad Urſpergenſ. Krantzii Saxonia. Pantaleonis Proſopographia. Adami Vitæ ICt.*

HEYN. (Pieter Pietersz.) Zie HEIN.

HEZER, een van de kinderen van den aartsvader Ephraïm, die met zyne broeders gedood wierdt door die van Gath, om dat zy gekomen waren met opzet van hun vee weg te nemen. I *Kronyk.* VII, 21.

HEZERWALDT, van ouds *Cæſia ſylva*, een boſch in het hertogdom van Kleef. *Hofman Lexicon. univ.*

HEZILO, of ECHILO, biſſchop van Hildesheim, was een nabeſtaande van Egbert den I, markgrave van Saxen, en wierdt in den jare 1054 tot biſſchop van Hildesheim verkoren, zynde te voren prooſt te Goslar geweeſt. Hy is zeer vermaard wegens het bloedbadt, te Goslar gebeurt, waar toe de oude gewoonte, dat de abt van Fulda in alle vergaderingen der biſſchoppen en geeſtelyke vorſten zyne plaats allernaaſt den aartsbiſſchop van Ments hadt, gelegenheit gaf. Wanneer nu keizer Henrik de IV in den jare 1062 het Kersfeeſt te Goslar hieldt, en de abt van Fulda, Wideradus, in de kerk zyne plaats allernaaſt den aartsbiſſchop van Ments wilde nemen, wilde Hezilo zulks niet toelaten, bewerende, dat in zyn geeſtelyk rechtsgebiedt niemandt den rang boven hem moeſt hebben dan alleen de aartsbiſſchop. Het kwam tuſſchen de knechten van den biſſchop en die van den abt over het plaatſen der ſtoelen van woorden tot vuiſtſlagen, en het zou hoger gelopen zyn, zo Ottho, hertog van Beyeren, en beſchermer van den abt, niet tuſſchen beide was gekomen. Maar in het volgende jaar, zo als de ſtoelen weder in de kerke zouden geplaatſt worden voor het Pinxterfeeſt, het welk Henrik de IV daar weder kwam houden, deedt het zelve verſchil weder eene grote wanorder in de kerke ontſtaan, doch met dat onderſcheidt, dat men het zelve

ve nu wel te gemoet gezien, en zich tot een heftigen aanval gereed gemaakt hadt. De bisschop hadt markgraaf Egbert met een goed getal edellieden en soldaten, alle wel gewapend, achter den altaar verstoken, en deze kwamen, zo haast als de knechten van den bisschop het te kwaad kregen, hen te hulp, en jaagden de knechten van den abt met stokken ter kerke uit. Deze, terstondt eenige gewapenden by zich gekregen hebbende, drongen met geweldt weder ter kerke in, en maakten zich met hunne degens plaats. Daar op begon een ysselyk gevecht in de kerke. Men vocht in het honderd; het bloedt stroomde door de kerke, en men vermoordde malkander tot voor en op den altaar. De keizer was zelf in de kerke tegenwoordig; maar alzo hy toen nog maar jong was, en in dien tydt nog niet zonderling ontzien wierdt, floop hy uit de kerke, en liet de zaak op haar beloop. Eindelyk kreeg het volk van den bisschop de overhandt, terwyl de bisschop, op eene verhevene plaats geklommen zynde, het zelve aanmoedigde om dapper te vechten, en zich door de heiligheit van de plaatse niet te laten afschrikken, alzo hy het was, die hen order gaf om te vechten, en de kerk weder kon inwyden. Het volk van den abt wierdt ten dele verslagen, ten dele gewond, en ten dele gevangen genomen. Des anderen daags wierdt de zaak met ernst onderzocht; maar de bisschop Hezilo wist het zo te maken, dat de abt van Fulda in het ongelyk wierdt gestelt. Men gaf voor, dat hy meer van zyn volk dan naar gewoonte in de kerk hadt doen komen, met inzicht om geweldt te gebruiken, en dat het volk van den bisschop zich alleen tegen dat van den abt verweert hadt. Derhalven wierdt den laatsten eene grote geldboete opgelegt. Hezilo overleedt in den jare 1079, hebbende in zes jaren de afgebrande kathedrale kerk zeer prachtig weder laten optimmeren. *Mockeri Hildesia. Krantzii Metropolis. Spangenberg Sax. Chron.*

HEZION, koning van Syrië, vader van Tabrimon, en grootvader van Benhadad, aan welken Aza, koning van Juda, de schatten van den tempel van Jeruzalem en van het koninklyke huis toezondt. I *Koning.* XV, 18.

HEZIR, een van genen, die hunne zegels stelden onder het verbondt, het welk de Joden met Godt aangingen, door het bedienaarschap van Nehemia na hunne te rug komst uit de gevangenis van Babel. *Nehem.* X, 20.

HEZRI, de zoon van Kelub, een Jood, die onder de regering van David het opzicht hadt over de genen, die aan den landbouw arbeidden. I *Kronyk.* XXVII, 26.

HHALIS, een vermaarde straat, die dwars door gansch Cairo in Egypten loopt, uitkomende van den eenen kant aan den Nyl naar oud-Cairo toe, en van den anderen op het landt. Wanneer de Nyl begint over te stromen, maakt men een groten dyk van aarde op het einde van de straat naar den kant van den Nyl, om het water te stuiten, tot dat het genoegzaam aangewassen is, alsdan wordt deze dyk doorgestoken, om doortocht aan den Nylstroom te geven langs deze Hhalis, het welk de snyding van de Hhalis genoemt wordt. Deze snyding geschiedt omtrent de maandt Augusty met ongemene plegtigheden, en met verscheide kunstige vuurwerken. De Hhalis staat gansch onder water ter hoogte van vyftien voeten; doch de Nyl in het begin van October zyn aanwas stakende, zakt het water van de Hhalis, en niet meer voortstromende steekt het alle de omleggende plaatsen aan door zynen onverdraaglyken stank. Niettemin, dit stinkende en moerassige water wordt zeer geacht, en de onder-Bachi of onder-gouverneur verkoopt het zelve aan de tuiniers, om de aarde vet en vruchtbaar daar mede te maken. Men pleegt diergelyke vreugdebedryven door gansch Egypten wanneer de Nyl overstroomt, om dat de overvloedt en vruchtbaarheit van dit landt afhangt van de aanwassing zyner wateren, die alle de omleggende velden en akkers door zyne overstrominge vruchtbaar maakt. *Thevenot Vojage de Levant.*

HHATIB. Aldus wordt genoemt een van de bedienden der Mahometaansche moskeën, of tempels, die ten hunnen opzichte zo veel is als by de Christenen de pastoors of predikanten zyn. De *Hhatib*, of pastoor, zet zich neer op een verheven plaats, en leest zulke *Suratte*, of hoofdstuk uit den Alkoran, als hem zelve behaagt, overhoudende nochtans de langwyligste voor den vrydag, om dat de kerkdienst op dien dag langer duurt, en dat men alsdan veel meer aanbiddingen, of kniebuigingen doedt dan op alle de andere dagen van de week. *Le Pere Dandini, Jesuit, Vojage au Mont-Liban.*

HIAJA, een Arabier, die zich door verraadt meester maakte van Bassora, en waar van men de geschiedenisse hier na kan zien in het artykel van HOSSEIN BACHA.

HIAMUEN, eene vesting van de provincie van Fokiën, in China, gelegen op een eilandt, het welk naby het vaste landt legt, ten Zuiden van Ganhay. Het is van deze plaats, dat de koopmanschappen van China naar Indië en naar de eilanden van Luçon gezonden worden. Iquon, een berucht zeerover, is eertyds meester van dat landschap geweest, alwaar hy menigmaal eene zeemacht van drie duizend grote Chineesche schepen vaardig heeft gehad. Hoewel deze stadt aanmerkelyk is door hare prachtige gebouwen, en door den groten koophandel, die daar gedreven wordt, echter geven haar de Chinezen niet dan den naam van eene sterkte, om dat 'er eene krygsbezetting binnen legt. *Martin Martini Description de la Chine dans le Recueille de M. Thevenot, vol.* III.

HIARBAS, koning der Getuliërs, de welke, hebbende Dido willen dwingen om met hem te trouwen, oorzaak was, dat zy zich zelf het leven benam. Zie DIDO.

HIARNUS, koning van Denemarken, leefde omtrent den *H.* tydt der geboorte van Christus. Zyne wetenschap baande hem een ruimen weg tot den koninklyken troon, den welken hy beklom op de wyze, die men hier zal verhalen. Frotho de III gestorven zynde, gebeurde het, dat de ryksvorsten en voornaamste heeren der regering, die gene kosten wilden ontzien om de geheugenis van zulk een groten koning te vereeuwigen, de kroon beloofden aan den gene, die de sierlykste en heerlykste lofreden tot zyner eere zou opstellen. Hiarnus, die van een gering geslacht was, maar een verheven geest bezat, maakte een grafschrift, het welk uittermaten aan alle man behaagde, in dier voegen, dat hy tot koning verklaart wierdt met eene algemene toestemming der vorsten en des volks. Doch na verloop van een korten tydt wierdt hy verjaagt, om Fridlenus, zone van Frotho, die hem naderhandt liet om hals brengen, op den troon te plaatsen. *Albert Krantz. Sax. lib.* VI.

HICESIUS, een Griekseh historieschryver, die een werk van geheimenissen heeft nagelaten, het welk door de oude schryvers wordt aangehaalt. Men weet niet wel in wat tydt hy geleeft heeft, noch ook of hy de zelve is, dien Plinius zegt een berucht geneesheer te zyn geweest. *Plinius lib* XIV, *cap.* 19. *lib.* XX. *cap.* 5. *lib.* XXII. *cap.* 16. *lib.* XVII. *cap.* 4. *Clemens Alexandrinus.* enz.

HICETAS, van Syracuza, een oud philosooph. Hy was van gevoelen, dat de aarde beweeglyk was, gelyk Diogenes Laërtius berecht. Men is ombewust in wat eeuwe hy geleeft heeft. *Diogenes Laërtius lib.* VIII.

HICHTAR, of HICTHAR, koning der Germanen, volgde zyn vader *Breunus* op. Hy vereenigde met zyne kroon die van het koninkryk der Celten door zyn huwelyk met de eenige dochter van Rhemus, koning der Celten en Gaulen. Hy verwekte by zyne gemalinne een zoon, *Francus* genaamt, die hem opvolgde. *Henningus Tom.* I.

HICHTUM, of HIECHTUM, een dorp van de Vriesche grieterye Wonseradeel, in het kwartier Westergoo, gelegen aan den dyk en aan de vaart van Bolswaardt en Franeker. Hier stondt het huis *Aysma.* Het wordt met Hertwerd en Burgwerd door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Bolswaardt en Workum.

HICKLING, een marktvlek van Engelandt, gelegen in de Noord-Westelyke landstreek van het graafschap van Nordfolk, het welke *Happing* genoemt wordt.

HIDALGO is in Spanje eene algemene benaming van allen, die op hunne edele geboorte roem dragen. Inzonderheit komt ze toe den edelen, die noch *Grandes*, noch *Titulados* zyn. Zommigen leiden dit woordt af van *Italicus*, een Italiaan; namentlyk, dewyl ten tyde als de Romeinen nog meester van Spanje waren, de Italianen, of de Italiaansche volkplantingen, vry van schatting waren en andere voorrechten hadden, waarom men naderhandt de zulke, diergelyk voorrecht genietende, *Italicos*, en na verloop van tydt, door verbastering, *Hidalgos* plagt te noemen. Anderen houden voor waarschynlyker, dat Hidalgo zo veel is als *Hijo de algo*, dat is een zoon van *iets*, namentlyk van *iets* rechts, of van *iets* goeds, gelyk men in tegendeel in de Fransche tale zegt: *une homme de neant*, dat is een mensch van niet met al, om daar mede een veracht en onaanzienlyk mensch te kennen te geven. Nog anderen oordeelen, dat *Hidalgo* is zamengestelt van *Hijo del Godo*, dat is een zoon van de Gotthen, dewyl namentlyk byna alle de edelen in Spanje van het Gotthische bloedt willen oorspronkelyk zyn. Men vindt de Spaansche *Hidalgos* verdeelt in *Hi gos dalgo de Solar conocido*, of *de casas solariegas*, dat is in edele, wier stamhuis bekend is, en in *Hisgos dalgo notorios*, dat is, in zulke edelen, wier adel op eene andere wyze doorgaans bekend is. Die van het eerste soort schryven zich van een plaats, over welke of hunne voorvaderen heeren waren, by voorbeeldt die van *Lara*, of die door de zelve zyn bevolkt geworden, by voorbeeldt die van *Padilla*; of die de zelve door dapperheit hebben gekregen, by voorbeeldt die van *Leon*, van *Toledo*, van *Cordoua*, van *Cazeres*, enz. of van de plaats hunner geboorte, by voorbeeldt die van *Burgos*, die van *Palencia*, enz. Philips de II liet in den jare 1566 een uittreksel van de oirkonden der beste edele familiën vervaardigen, en het zelve in het archief te Valladolid brengen. Voor het overige zyn deze *Hidalgos* vry van algemene schattingen, maar niet van de provinciaale collecten, en ieder is gehouden, naar mate van zyn leengoedt, op zyne eigene kosten zo wel hof-als krygsdiensten te doen. De Portugezen geven hunnen edelen, maar voornamentlyk de zulke, die noch hertogen, noch markgraven, noch graven zyn, den tytel van *Fidalgos.* Deze houden vast daar voor, dat zelfs de geringste van deze, wanneer hy aan het hof van Portugal een daar residerend koninklyk of ander ambassadeur de visite geeft, aan des zelfs hogerhandt in zyn huis moet zitten, tegen welke gewoonte de Fransche afgezonden, de marquis d'Oppedo, op 't bevel van zynen koning, Lodewyk den XIV, zich wel een tydt kantte, maar eindelyk, gelyk de andere vremde afgezondenen, zich onderwierp. *Examen de los ingenios. Castillo hist. de los Reyes Godos p.* 237. *Aldret. de orig. ling. Hisp. Pasquier Disquis. Gall. l.* I. *c.* 8. *Sepulveda ad leg.* 3. *C. de episc. & cler. Orator. de nobilitate P.* II. *c.* 3. *n.* 5. *Gomes de potestate in se ipsum l.* II. *c.* 23. *n.* 24. *Etat. d'Esp. f.* 96. *Limmæ P.* I. *l.* VI. *c.* 1. *Leti Ceremon. Polit. P.* VI. *l.* 7.

HIDALGUO VAN AGUERRO, (BARTHOLOMEUS) een geneesheer van Sevilië, in Spanje, is in zyn vaderlandt in grote achting geweest in de XVI eeuwe, en stierf den 5 Ja-

nuary des jaars 1579. Hy liet in zyne moedertale drukken *Berechten der geneeskunde, naar een schat der oprechte geneeskunde*, enz. *Nicolaus Antonio Bibl. Hisp.*

HIDE, een gedeelte van een landschap, gelegen in de Heptarchie der Saxen. De Heptarchie behelsde zeven koninkryken, ieder koninkryk was verdeelt in landschappen, en ieder landschap in Hiden.

HIECTUS, of HIETTUS, *van Argos*, was de eerste, die wetten tegen de echtbrekers heeft voorgeschreven. *Alexander ab Alex. Gen. Dier. lib.* IV. *cap.* 1.

HIEL, van de stadt Bethel, herbouwde Jericho, enkelyk tot spyt en verachting van den vloek, dien Josua, zoon van Nun, hadt uitgesproken tegen de genen, die zulks zou durven ondernemen. Ook wierdt hy van Godt gestraft door het verlies van zynen oudsten zone, *Abiram* genaamt, wanneer hy den grondt daar van leide, en van *Segub*, zyn jonger zoon, wanneer hy den bouw voltooit hadt, en de stads poorten wilde oprechten. I. *Koning.* XVI, 34.

HIEMPSAL was de zoon van Micipsa, en de broeder van Adherbal. Na de doodt van hunnen vader liet Jugurtha, voor welken zy geenzins wilden onderdoen, hen om hals brengen. *Sallustius de bello Jugurth.*

HIERA, huisvrouw van Telephus, koning der Mysiërs, wierdt geoordeelt zo schoon te wezen, dat men van gevoelen was, dat Helena zelf in schoonheit voor haar moest wyken. Higynus noemt haar *Laodice*, en zegt, dat zy de dochter van Priamus was. Daar is eene andere HIERA geweest, moeder van Pandora en van Bitias. De oude landbeschryvers tonen drie eilanden van dezen name aan; het eerste van de kusten van Sicilië, regt tegen over Drepanum, hedendaags *Maretamo* genaamt; het twede gelegen in de zee van Creta, gemeenlyk *Giera* genoemt; het derde is een van de zeven Eölische eilanden naby Lipare, in vorige tyden *Therasië* genoemt, en tegenwoordig *Volcano*, naar het zeggen van Fazellus, om dat daar een gebergte is, het welk vlammen uitwerpt. Daar is ook een zeehoofdt van Lycië, van dien zelven naam, hedendaags *Capo delle Chelidonie* genoemt, en eene rivier van Bithynië, de welke dat koninkryk van Galatië affcheidt. Stephanus Byzantinus zegt, dat *Hiera* ook de oude naam was van de stadt Tarsus. Daar is eene stadt op het eilandt Creta, tegenwoordig *Giera Petra* genoemt, met den tytel van bisdom, en eene goede haven, die naar den kant van Afrika legt, zestig mylen van de stadt Kandië, ten Oosten.

HIERACENSIS, (JOHANNES MARIA) een Kapucyner monnik, uit een beroemd geslacht in de stadt Hieracum geboren, was wel onderlegt in de philosophie en Godgeleerdheit, welke hy naderhandt onder die van zyne orde leeraarde. De zynen noemden hem gemeenlyk *il padre pontone*, om dat hy gehele nachten door zonder te rusten zyne priesterlyke bediening verrechte. Hy is veelmalen wachter (*custos*) een uitwyzer (*definitor*) geweest, bestierde de provincie Messina, en was generaal commissaris in die van Palermo. Hy overleedt te Nicosia, oud in de negentig jaren, in 't jaar 1640, hebbende uitgegeven in 't Italiaansch: *Il Carro del mistico Elia al Cielo, nel quale si da il modo di ben orare, e solle varsi a Dio*; en ongedrukt leggen in 't Latyn: *Opuscula Ascetica*; *Disputationes variæ Theologiæ scholasticæ & moralis. Biblioth. Sicula.*

HIERACI, (GUILIELMUS DE) van Palermo, van de orde der Benedictyner monniken, en naderhandt abt van hun klooster te Palermo. Hy was wegens zyne geleerdheit vermaard, en heeft geschreven: *De Apocalypsi libri duo*; *Historia sacra à mundi constitutione ad sua usque tempora. Biblioth. Sicula.*

HIERAPOLIS, eene stadt van Syrië, die men ook *Bambyca* noemt, heeft een aartsbisschoppelyken setel gehad, onder het patriarchschap van Antiochië. Cluverus, Sanson, Briet, en eenige andere landbeschryvers houden haar voor *Aleppo*: doch men heeft op zyn plaats aangemerkt, dat dit gevoelen in het algemeen niet wordt aangenomen, en dat Aleppo eer wordt gehouden voor de oude stadt *Berrhæa*. Daar is eene andere stadt van dien naam in Phrygië; deze hadt insgelyks een aartsbisschoppelyken stoel, onder het patriarchschap van Antiochië. De Turken noemen haar *Seidesehér*, volgens Leunclavius en Crucius. Ptolemæus, Plinius, en Strabo maken gewag van de eene en van de andere, en Venantius Fortunatus spreekt van de laatste in het achtste boek: *Læta suis votis Hierapolis, &c.*

HIERAPOLIS, eene oude stadt van groot-Phrygië, gelegen in klein-Asië, hedendaags van de provincie, genaamt Germain, in Natolië. De Turken noemen de puinhopen van deze stadt *Bamboukkale*, dat is te zeggen, *toren van katoen*, ter oorzake van de witte steenrotsen, die daar omtrent leggen. Haar oude naam beduidt *heilige stadt*. Men ziet daar eene grote menigte van puinhopen van oude en vervallene tempels, en schone bronnen van minerale wateren, zeer dienstig om allerlei krankheden te genezen. Men vindt daar onder anderen een zeer schoon badt van wit marmer, wiens kolommen ingestort zyn. Van daar verdeelt zich het water in verscheide waterleidingen, en zomwylen over zyne boorden stromende, vormt het eene korst van witachtige aarde, wiens oppervlakte de koleur van een topaas heeft. Deze wateren waren ook zeer vermaard wegens hunne nutigheit tot de ververy; en men vindt daar nog een Grieksch opschrift, opgerecht door het gildt der verwers. *Spon Voyage d'Italie, &c. en 1675.*

HIERAT, (ANTONY) een vermaard boekdrukker te Keulen, heeft groten roem behaalt met het herdrukken van het meeste deel van de werken der heilige Vaderen, welker eerste drukken zeer weinig te bekomen waren. Malinkrot zegt, dat hy zulk een groot getal daar van in het licht heeft gegeven, dat men bezwaarlyk kan beseffen, dat een man alleen zulk een vast voornemen kan gehad hebben om een werk van zulk een groten nasleep en omslag ten einde te brengen; daarenboven kan men kwalyk aannemen, dat hy zo ryk en zo werkzaam is geweest, dat hy niet genoodzaakt was om van een ander noch geldt noch onderstandt te verzoeken. *Malinkrot de arte typogr.*

HIERAX, een Egyptenaar, die de wetenschappen der Grieken bezat, en ervaren was in de sterre-en-toverkunst, leefde in het einde der derde eeuwe. Hy bragt eene nieuwe kettery in de wereldt; want hy leeraarde, dat de ligchamen niet weder zouden opstaan, maar alleenlyk de zielen, dat 'er gene andere dan die gene, die den ongehuwden staat beleeft hadden, zouden zalig worden; dat de kinderen, die voor den ouderdom van onderscheiding stierven, nooit Godt zouden zien; dat het Paradys geen zichtbare plaats was; dat Melchizedech de H. Geest was. Hy onderscheidde ook de zelfstandigheit des Woords van die des Vaders, en vergeleek de zelve by eene lamp, die twee pitten heeft; even of 'er eene middelbare natuur geweest was, van de welke de eene en de andere hunne helderheit ontleenden. De aanhangers van Hierax wierden *Hieracianen*, of onthouders, genoemt, om dat zy zich onthielden van het gebruik van wyn en van zekere spyzen. Hy schreef eene verhandeling over de schepping, de welke hy met eene menigte van verdichtselen vervulde. Des niettegenstaande, dewyl hy in schyn eene grote Godsdienstigheit in zyne gezindheit vertoonde, verleidde hy door dit middel verscheide eenvoudige lieden. Evagrius vertelt, dat, dewyl deze verleider zyn vergift uitspoog onder de monniken van Egypten, de abt Macarius hem niet kunnende overtuigen door kracht van redenen, hem beschaamd maakte door een mirakel. Anderen zyn van gevoelen, dat het een van zyne leerlingen is geweest. *S. Epiphanius hær.* 67. *S. Hilarius lib.* VI *de Trinit. Baronius A. C.* 287.

HIEREMIAS, (PETRUS) een edele van Palermo, van de orde der Predikheeren, was aldaar geboren den 1 Augusty des jaars 1381. Al vroeg gaf hy blyken van zyne kennisse in de letterlyke wetenschappen; dies zynde in zyn achttiende jaar gezonden naar Bologne, om zich in de rechten te oeffenen, stak hy wel haast zyne medeleerlingen den loef af, en nam zelfs veelmalen, by 't afwezen des leermeesters, zyn plaats waar. Petrus naderhandt in de gemelde orde getreden zynde wierdt zeer befucht en in de gewigtigste zaken gebruikt. Paus Eugenius de IV zondt hem naar 't Concilie van Florence, alwaar hy zich zo wel kweet met het R. Katholyke geloof tegen de Grieken te verdedigen, dat gemelde paus zyne verdiensten niet onbeloond liet: want hy maakte hem overste van zyne orde, en stelde hem over andere Regulieren, zelfs bisschoppen van Sicilië. Hy keerde ten laatste wederom naar Palermo, en stierf aldaar den 3 May des jaars 1452. Men heeft van hem de navolgende schriften: *Doctissimi, ac vere divini Verbi prædicatoris Fr. Petri Hieremiæ, Ord. Præd. sermones quam maximè utiles*; *Sermones* XXV *de Oratione, sive de expositione Orationis Dominicæ*; *Tractatus de fide, sive de duodecim articulis fidei sermones* XXVI; *Sanctuarium*; *Dictionarium Morale*; *Silva rerum legalium Canonicarum & Theologicarum. Biblioth. Sicula.*

HIERES, eene kleine stadt van Vrankryk, gelegen op de kust van Provence, twee mylen van Toulon, was eene van de volkplantingen der oude Marsilianen, die haar den naam van *Olbia* gaven, dat is te zeggen in de Grieksche taal *gelukkig*, ter oorzake van de goedheit van haren grondt. Naderhandt is zy *Area* genoemt geweest, waar van de naam van *Hieres* is voortgekomen, welken zy aan eenige eilanden, die regt daar tegen over in de Middelandsche zee leggen, geleent heeft. Deze stadt is in vorige tyden eene van sterkste plaatsen geweest, die 'er langs de kust gevonden wierden. Karel de I, koning van Jeruzalem en graaf van Provence, meende nooit veilig te kunnen wezen zonder den eigendom der burggraven van Marseille te hebben bekomen, ter ruiling van andere landgoederen. Het was op deze plaats, dat de reizigers naar het H. Landt te scheep gingen, alvorens men het kompas hadt uitgevonden tot nut gebruik op langdurige en verre reizen. Daar zyn in deze stadt eene kollegiale kerk van wereldlyke kanunniken, die daar aangestelt wierden in het jaar 1572 door Willem le Blank, bisschop van Toulon, en verscheide monniken-en nonnenkloosters. De rechtbank van een stedehouder des landrechters van de provincie, die daar opgerecht wierdt in het jaar 1544, zynde naar Toulon overgebragt in het jaar 1645, heeft de koning door een schriftelyk bevel aldaar een ander opgerecht in het jaar 1655, verselt van alle des zelfs gewonelyke officieren. *Bouche Histoire de Provence.*

HIERIUS, hoogleeraar in de welsprekendheit te Rome, aan welken St. Augustinus een boek *de apto & pulchro* opdroeg, het welk hy gemaakt hadt wanneer hy de rederykkunde leeraarde te Carthago. *Confess. lib.* IV, *cap.* 14 & 15.

HIERIUS, stadhouder van Afrika in den jare 395. *Cod. Theodos. tit. de Episcopis lib.* XXIX. Het zelve wetboek maakt menigmaal gewag van een anderen HIERIUS, die overste van de lyfwacht was onder de regering van den keizer Theodosius den Jongen in het jaar 425. *Jac. Gothofredi Prosopograph. cod. Theodosiani.*

HIERO de I, koning van Syracuza, was de zoon van Diomenes, een broeder van Gelo, de welke, na dat hy zich binnen Gela hadt onafhankelyk gemaakt, zo veel geluk hadt, dat

hy de ſtadt Syracuza zich zag onderwerpen aan zyne gehoorzaamheit op een tydt, als hy niet anders voorhadt dan eenige inwoners, die door het graauw uit de ſtadt gebannen waren, weder daar binnen te brengen. Hy was zo vergenoegt over deze nieuwe winſt, dat hy vrywillig afſtandt deedt van Gela in handen van zynen broeder Hiero, en niet dan op middelen uit was om de ſtadt Syracuza boven alle andere ſteden te doen bloeien. Hy regeerde daar met roem en voorſpoedt; hy verkreeg een heerlyken naam door zyne overwinningen, en won de gunſt en vriendſchap van zyne onderdanen door zyne rechtvaardigheit en goede beſtiering. Hiero, die hem opvolgde, ſpoorde zyne voetſtappen niet na. Hy was geldgierig, geweldig, en ten eenemaal vervremd van het deugdzame gedrag van Gelo, het welk oorzaak was, dat eene grote menigte volks voornemens was een algemenen opſtandt te verwekken; doch de geheugenis van zynen voorzaat was hen zo lief en zo roemryk, dat zy daar door bewogen wierden om zich ſtil te houden. Hy hadt grote begeerte om zyn broeder Polyzelus van kant te helpen, om dat hy wel merkte, dat de inwoners van Syracuza grote liefde voor hem hadden, en van den anderen kant, om dat hy hem verdacht hieldt naar de kroon te ſtaan. Hy wilde hem tot onderſtandt der Sybariten zenden, die door de Crotoniaten belegert waren, doch met geen ander inzicht, dan om hem in het gevecht te laten ſneuvelen: maar Polyzelus, die zich den ſnoden aanſlag zyns broeders ſcheen te voorſpellen, wilde deze bediening niet aanvaarden; en ziende, dat de koning zyn broeder daar door geweldig in gramſchap ontſtak, nam hy zyne toevlucht by Thero, die te Agrigentum heerſchte. De verzoening van hen beide wierdt na verloop van eenigen tydt te wege gebragt door de bemiddeling van Thero. Deze, indien hy geen eerlyk man geweeſt was, kon groot voordeel uit hun beider misverſtandt getrokken hebben; maar hy wilde den eenen goeden dienſt met den anderen vergelden. Terwyl Hiero zich krygsvaardig maakte om Thero te beoorlogen, by welken zyn broeder zyne vrye ſchuilplaats genomen hadt, zonden hem de inwoners van Himera gezanten om hem onderſtandt aan te bieden, en zelfs om hem te laten weten, dat zy willig waren om onder zyn gebiedt te leven. Thraſydeus, de zoon van Thero, was hen tot opperbevelhebber gegeven, en hadt zich hatelyk by hen gemaakt door zyne geweldenaryen en door zyne barsheit. Hiero nam deze tydsgeſteldheit waar, niet om zyn oogmerk van oorlog voort te zetten, maar de verwarde zaken tot bevrediging te brengen. Hy gaf kennis aan den koning van Agrigentum van den aanſlag, dien de inwoners van Himera in til hadden. Deze tydige waarſchouwing was oorzaak, dat Thero genoegzame gelegenheit hadt om dusdanige maatregelen te nemen, als hy dienſtig oordeelde om de kwade gevolgen van deze zamenzwering te verydelen; dat hy zich met den koning van Syracuza verzoende, en de vrede tuſſchen die twee broeders herſtelde. Men mag hier in het voorbygaan zeggen, dat Demareta, dochter van Thero, trouwde met den koning Gelo, die op zyn doodbedde zyne gemalin belaſtte, dat zy met Polyzelus zou trouwen. Zyn zoon Thraſydeus volgde hem op, en was ongelukkig in den oorlog, dien hy ondernam tegen die van Syracuza. Hiero deedt met een talryk leger een inval in het landt van Agrigentum, en won een veldſlag, wiens ongelukkige uitſlag Thraſydeus de kroon deedt verliezen. Hier dient eene aanmerking gemaakt op het onderſcheidt, dat 'er is tuſſchen de dichters en tuſſchen de hiſtorieſchryvers. Deze zelve Hiero, die als een volmaakt vorſt verbeeld wordt in de heldenzangen van Pindarus, die zegt, dat hy den prys kreeg van den paardeloop in de Olympiſche ſpelen; dat hy het zelve voordeel behaalde in de Pythiſche ſpelen, en dat hy insgelyks overwinnaar bleef in den wedloop van den wagen. Alle deze overwinningen worden heerlyk geroemt en gezongen door den gemelden dichter Pindarus, die niet nalaat te zeggen, dat Hiero alle de vereiſchte deugden en de hoedanigheden bezat, die men in een goeden en dapperen koning zou kunnen wenſchen; en echter komt die zelve vorſt te voorſchyn als een kwaardaardig en wreed koning in de Hiſtorie van Diodorus Siculus. Men zou mogen zeggen, dat, indien de dichter al te veel wierook hem toezwaait, de hiſtorieſchryver hem niet rechtmatig behandelt; want hy is nalatig in de goede en de loffelyke hoedanigheden, die deze vorſt bezat, en hy tot zynen roem zou hebben kunnen verbreiden, naar verdienſten op te halen. Men wil hier mede te kennen geven, dat Hiero zyne vorige levenswyze wonderlyk beſchaafde, en van zeden veranderde door de verkeering, die hy hadt met eenige verſtandige lieden en wyze mannen, voor welke hy eene zonderlinge liefde en achting hadt, en die hy met grote blyken van zyne koninklyke milddadigheit begunſtigde. Wel is waar, dat hy zo onwetend was als eenig menſch ter wereldt zou kunnen wezen, en daar by zo boerſch en ongemanierd als zyn broeder Gelo: doch ziek geworden zynde, beſteedde hy de ledige uuren, die de zwakheit van zyn ligchaam hem verſchafte, in den ommegang met geleerden, en wierdt door dit middel zelf een geleerd man. Naderhandt tot zyne vorige gezondheit herſtelt zynde, ging hy voort in genoegen te ſcheppen in diergelyke verkeeringen, en redeneerde menigmaal met Simonides, met Pindarus, en met Bacchylides. De ſchryver, die deze omſtandigheden aanhaalt, voegt daar by, dat Hiero eene zeer grote genegenheit tot de letterkunſt hadt; dat hy milddadig was; dat hy groot en edelmoedig van herte was; dat hy zonder eenigen aargwaan en wantrouwen met zyne drie broeders leefde; dat hy hen tederlyk beminde; dat hy van hen insgelyks bemind was, en dat zyne aangebotene neiging om geſchenken van waarde te geven Simonides hem hadt bewogen, om aangezien zynen hogen ouderdom, om over zee te ſteken en by hem te komen wonen. Hy ſtierf in de ſtadt Catana in het twede jaar van de LXXVIII Olympiade, na dat hy omtrent twaalf jaren hadt geregeert. Deze ſtadt was eene van de gene, die hy vernieuwt en verbetert hadt, uit welke hy hare eige inwoners verjaagt, en eene volkplanting van Grieken daar hadt opgerecht, die hy van Syracuza en van Peloponneſus hadt ontboden. Hy benam haar den naam van Catana, en gaf haar dien van *Æthna*, en hy zelf wilde den bynaam van *Æthniet* voeren, wanneer hy overwinnaar uitgeroepen wierdt in de Pythiſche ſpelen. De prachtige lykdienſten, die zy voor hem deden in deze nieuwe ſtadt, waren niet minder dan de gene, die ter eere der helden gepleegt wierden. Zyn broeder *Thraſybulus* volgde hem op in het koninkryk, en heerſchte na zyne doodt; doch zyne geweldige en tyranniſche wyze van regeren, zyn wreed gedrag en verfoeielyke daden noodzaakten de inwoners van Syracuza tot een algemenen opſtandt, en zy bragten hem dus ver onder, dat hy gedwongen was harde voorwaarden te ondergaan. Hy week naar Italië, en bragt daar de overige dagen van zyn leven door als een gemeen en onbekend man. Hy hadt niet langer dan een jaar geregeert. Die van Syracuza, hebbende weder de vrye regering ingevoert, hielden zich onafhankelyk tot den tydt der dwingelandy van Dionyſius. Dit was een tuſſchentydt van zeſtig jaren. Wat het overige belangt, men heeft reden van verwondering, dat Dinomenes, zoon van Hiero, hem in 't ryk niet is opgevolgt. Hy overleefde hem, volgens de uitwyzing van het opſchrift der geſchenken, die zyn vader hadt toegewyd aan den Olympiſchen Jupiter. De giften, die deze koning ſchonk aan den tempel van Delphos, waren uittermaten koſtelyk. Zyne eerſte gemalin, die de dochter was van Anaxilaus, koning der Rheginiten, en de nicht van Thero, won gene kinderen by hem over; doch by zyne twede huisvrouw, die de dochter was van Nicocles, verwekte hy *Dinomenes*, van welken hier boven is geſproken. Men beweert, dat hy hem het bevelhebberſchap van de ſtadt Catana gaf, met den tytel van koning van Ætna. Men weet niet aan wie van zyne twee huisvrouwen men behoort toe te ſchryven het antwoordt, dat Plutarchus heeft aangehaalt *in Apophtheg. p.* 175. Zie *Herodotus lib.* VII. *cap.* 95 *&* 96. *Diodorus Siculus lib.* XI. *cap.* 67. *Plutarchus de ſera numinis vindicta pag.* 551 *&* 552. *Pindarus Pyth. Od.* I. *& Commentar. Joh. Benedicti. Athenæus lib.* VI. *pag.* 231, 332. *Ælianus. Div. Hiſtor. lib.* IV. *cap.* 15. *Bayle Dict. Crit.*

HIERO of HIERON, de II, koning van Syracuza, ſtamde af van het geſlacht van *Gelo*, of *Gelon*, die ter zelver plaatſe geheerſcht hadt; doch, om dat zyne moeder eene dienſtmaagdt was, merkte hem zyn vader Hierocles aan als een kindt, het welk zyn ſtamhuis onteerde, en gaf hem over aan de genade van het geluk. De byen ſpyſden hem eenige dagen lang, en dewyl de waarzeggers verklaarden, dat zulks een blyk was, dat hy koning zou worden, liet Hierocles hem weder te huis brengen, en trok hem met alle bedenkelyke zorge op. Het kindt deedt merkelyke voortgangen door zulk eene opvoeding, en muntte uit in verſcheide voorvallen. Hy was een volmaakt, ſchoon en welgemaakt prins; ſprak met eene zonderlinge lieftaligheit, en worſtelde menigmaal met de genen, die hem uitdaagden, en bleef altydt overwinnaar. Hy kreeg van Pyrrhus aanmerkelyke geſchenken. Die inwoners van Syracuza verheften hem tot de waardigheit van ſchout na het vertrek van Pyrrhus; en dewyl hy dit ampt met grote omzichtigheit en wysheit bekleedde, gaven alle de ſteden hare toeſtemming om hem kapitein generaal te maken tegen die van Carthago, en naderhandt om hem tot de koninklyke waardigheit te verheffen. Hy ging daar na voort met de Mamertynen geweldig te beoorlogen: hy hadt hen reets in eenige voorvallen overwonnen, en was van voornemen hen uit de ſtadt Meſſina te verdryven, van welke zy tegen alle recht en reden zich meeſter hadden gemaakt. Zy vonden zich niet in ſtaat om hem het hoofdt te kunnen bieden, en dit was de oorzaak, dat de eene tot die van Carthago, en de andere tot de Romeinen hunne toevlucht namen. Daar wierdt met nadruk binnen Rome over dit vraagſtuk gehandelt, of men hen verplicht was by te ſpringen, of niet; de toeſtemmende party behieldt de overhandt, en hier uit is 't, dat de eerſte Puniſche oorlog zyn begin heeft genomen. De burgermeeſter Appius Claudius, aan wien de zorg toevertrouwt was van de Mamertynen onderſtandt te doen, zette zyn krygsvolk aan landt in Sicilië in den jare van Rome 490. Zy gaven hem hunne ſtadt over, en bragten zo veel te weeg, dat de Carthaginenziſche generaal, die het oppergebiedt in hun ſlot voerde, het zelve genoodzaakt was te verlaten. De Carthaginenziſche krygsbenden ondernamen het beleg voor Meſſina, en ſloten een verdrag van bondgenootſchap met Hiero, die zyne oorlogsmacht met de hunne zamenvoegde. De Roomſche burgermeeſter nam de gelegenheit waar om hen ſlag te leveren, en viel eerſtelyk op die van Syracuza: het gevecht was hardnekkig, en koſtte menig heldt zyn leven. Hiero gaf blyken van eene uitmuntende kloekmoedigheit; doch hy hadt het ongeluk van overwonnen te worden, en vondt raadzaam weder naar Syracuza te keren. Appius Claudius, hebbende eene overwinning van zulk eene grote aangelegenheit bevochten, vondt zich meeſter van het veldt, en trok met zyn leger verder op naar Syracuza, en belegerde de ſtadt. Hiero, ziende ganſch Sicilië verſlagen, en de krygsmacht der Carthaginenzen merkelyk verzwakt, liet voorſlagen van vrede doen aan de Romeinen: zyn voorſtel wierdt aangenomen, en van dien tydt

af tot zynen ſterflag toe beyverde hy getrouwelyk de belangen der Romeinen, en gaf hen alle bedenkelyke blyken van eene oprechte en trouwe vriendſchap, de welke hy thans meeſt liet uitmunten, wanneer de ſtaatszaken der Romeinen in grote wanorder geraakt waren na de overwinning, de Hannibal op hen bevochten hadt digt by het Thraſymeenſche meer in het jaar van Rome 537. Deze was de derde veldſlag, dien zy in Italië verloren hadden ſedert dat Hannibal daar was gekomen, dat is te zeggen, ſedert een jaar. Niettegenſtaande den ſlechten toeſtandt der Romeinſche ſtaatszaken, en de zwakheit van hunne krygsmacht, Hiero luiſterde niet dan naar den goeden raadt van zyne edelmoedigheit, en hieldt ſtandvaſtig de party van zyne bondgenoten, aan welke hy allen mogelyken onderſtandt toezondt. Men mag hier wel byvoegen, dat de getrouwheit van dezen vorſt voor de Romeinen hem menigmaal zeer laſtig viel: maar daar deden zich tyden op, in welke de ſchepen der Carthaginenzen grote ſchipbreuken leden op zyne kuſten. Eindelyk mag men dit zeggen, dat hy op zyn doodbedde de voogden van zynen kleinzoon, die hem moeſt opvolgen, belaſtte, dat zy geenzins zouden toelaten, dat 'er eenige verandering gemaakt wierdt in het bondgenootſchap, dat hy zo getrouwelyk hadt nagekomen met de Romeinen. Men zou grote reden van verwondering hebben wegens zyne ſeldzame ſtandvaſtigheit, indien hy niet langer dan vyf of zes jaren ſedert het verdrag, het welk hy met hen hadt aangegaan, geleeft hadt, en dat men van de dingen op den voet van onze hedendaagſche eeuwe wilde oordeelen: wat moet men dan meer verwondert wezen, wanneer men aanmerkt, dat hy na dien tydt nog omtrent vyftig jaren heeft geleeft? Deze langdurige regering was zeer voorſpoedig; want het wyze beleidt van Hiero was verſelt van zulk eene grote voorzichtigheit, dat de zelve hem beveiligde in het midden van zyne onderdanen, en dat hy daar door buitens lands een heerlyken naam verkreeg, als mede dat zyne ſtaatszaken, zo gemene als byzondere, overal naar wenſch gingen. Hy onderhieldt vriendſchap met de Grieken; en droeg zyn roem op het deel, dat hy hadt in hunne overwinningen. Zyne zonen rechtten een pronkbeeldt te paardt en een ſtandbeeldt voor hem op binnen Olympus: zyne onderdanen lieten insgelyks hunne liefde voor hem blyken door de oprechting van een praalbeeldt op die zelve plaats. De geldmiddelen, die hy die van Rhodus opſchoot, en de geſchenken, die hy hen toezondt na die grote aardbeving, die hun ganſche eilandt hadt verwoeſt, en hun wereldruchtig ſtandbeeldt, anders hun Coloſſus, hadt omver geworpen, is een zeer doorluchtig teken van zyne ongemene milddadigheit en koninlyke pracht. Hy liet een ſchip bouwen, het welk een van de beruchtſte van de oudheit is geweeſt. Archimedes was de beſtierder van dit werk. Men kan des zelfs beſchryving vinden in de werken van *Athenæus*, die een boek aanhaalt, voorbedachtelyk op dit onderwerp geſchreven door zekeren *Moſchio*. De zestiende herderszang van *Theocritus* is opgedragen aan dezen koning van Syracuza, en het ſchynt, dat de ſchryver zich beklaagt wegens de grote loftuitingen, die hy van hem zong, zonder daar voor eenige vergelding te hebben genoten. Hiero heeft boeken van den landbouw geſchreven, en is geſtorven in den ouderdom van negentig jaren, in het twede jaar van de CXLI Olympiade, en in den jare van Rome 539. Hy hadt zyn zoon Gelo overleeft, (*Calviſius ad ann. Romæ* 538 onderſtelt het tegendeel, doch vergiſt zich) die getrouwt was met Nereïs, dochter van Pyrrhus, en uit zyn huwelyk een zoon, *Hieromus* genaamt, hadt nagelaten. Hy merkt aan, dat deze Hieromus verwaand en opgeblazen van aardt was, en vreeſde, dat de gewenſchte en bloeiende ſtandt, tot welken hy zyn koninkryk hadt gebragt, wel haaſt onder de regering van dusdanig een vorſt mogt tot niet vervallen. Dit was de oorzaak, dat hy voornemens wierdt de vryheit aan die van Syracuza weder te geven: doch hy wierdt in dit opzet door zyne dochters verhindert, en in zyn hogen ouderdom hadt hy de kracht niet om de ſtrelingen en de argliſtigheden van deze twee vrouwen, die hem dag en nacht aan boordt waren, te kunnen wederſtaan. De krachtige pogingen van deze vrouwen wierden met geen ander inzicht zo ſterk voortgezet dan om dat zy zich wel voorſpelden, dat hunne mannen en zy de voornaamſte beſtiering van het ryk zouden hebben. Dus vondt zich Hiero half genoodzaakt om een beſluit te nemen van het koninkryk aan zynen kleinzone onder de voogdy van vyftien perſonen op te dragen. Al het geen de oude man voorſpelt hadt wierdt in het vervolg door den uitſlag van zaken beveſtigt. Alles raakte in verwarring binnen Syracuza na zyne doodt: het eerſte, dat men deedt, was aan het volk voor te dragen den uiterſte wille van Hiero, en Hieromus, den nieuwen koning, die maar omtrent vyftien jaren oud was. Eenigen onder het volk, die met voordacht hier en daar geplaatſt waren om toejuichers op te wekken, keurden het teſtament goed: de andere waren met angſt en onruſt bezet, en merkten het ryk aan als een weeskindt, het welk weinig te voren zyn vader hadt verloren. Men maakte kort daar na den nodigen toeſtel tot het verrechten van zyne lykdienſten, die ongemeen prachtig en aanmerkelyk waren om de grote menigte, die de zelve bywoonden; doch zulks was meer toe te ſchryven aan de liefde des volks dan aan de zorgvuldigheit en moeite van die van het geſlacht van Hiero. Men zag in het vervolg, dat Andronodorus, ſchoonzoon van den overleden, en te gelyk een van de vyftien voogden van Hieromus, verklaarde, dat de koning den behoorlyken ouderdom bereikt hadt om te mogen regeren, en dat de tydt van de voogdyſchap verſchenen was. Door dit middel vereenigde hy in zyn perſoon alleen het vermogen van alle de andere. Het koninklyk gewaadt wierdt ingevoert, en in plaats dat Hiero altydt was gekleed geweeſt op de wyze van andere lieden, zag men zyn kleinzoon verſchynen in een purper gewaadt uitgedolcht, met de kroon op 't hoofdt, en verſelt van eene lyfwacht. De hoogmoedt, de wreedheit, de moedwil en ongebondenheit kwamen heel wel overeen met deze uitwendige pracht en hofſtoet, en men zou gezegt hebben, dat Hieromus tot zyn eenig oogmerk dit alleen voorhadt de gelukkige en zachte regering van zyn grootvader te doen betreuren. Alle de loffelyke hoedanigheden, zelfs van de beſte vorſten te zamen gevoegt, zouden bezwaarlyk genoeg zyn geweeſt om die van Syracuza te vergenoegen; zulk eene grote liefde hadden zy zynen voorzaat toegedragen: hoe groot moeſt hu misnoegen dan wezen onder de regering van zulk een ontaarden en ongelyken opvolger. Deze jonge koning verkoos het bondgenootſchap van die van Carthago voor dat van Rome: doch men gaf hem den tydt niet om hen eenigen dienſt te kunnen doen; daar wierdt eene zamenzwering tegen hem geſmeed, en men bragt hem om het leven. Andronodorus verſchanſte zich zo by beſt kon in eenige plaatſen van Syracuza, en echter, onaangezien de afradingen van zyne huisvrouw Demarate, dochter van Hiero, onderwierp hy zich aan de nieuwe vrye regering, en wierdt tot hoofdſchout aangeſtelt: doch eenige nieuwe onluſten in het ryk ontſtaan zynde, poogde hy zyn voordeel uit dusdanige tydsgeſteltenis te trekken, niet kunnende langer dulden de gedurige oproojingen van zyne vrouw. Hy beraamde zyn aanſlag met Themiſtius, den man van Harmonië, dochter van Gelo, en vertrouwde zyn voornemen aan een toneelſpeelder, die zyn opzet verraderlyk aan den dag bragt, in dier voegen, dat hy en Themiſtius onder het binnen treden in den Raadt gedood wierden. Het was billyk, tot rechtvaardiging van dezen moordt, dat het ſchelmſtuk van deze twee menſchen aan het gemeen voor oogen geſtelt wierdt. De redenaar, die tot dien einde aangeſtelt was, zeide onder andere dingen, dat hunne vrouwen hen het hoofdt vol ſtaatzucht geblazen hadden. Over dit zeggen ontſtondt 'er een groot geſchreeuw in de vergadering; men riep, dat men deze twee vrouwen en het ganſche geſlacht der dwingelanden behoorde te doden en uit te roeien. Dit wierdt ter zelver tydt beſloten en werkſtellig gemaakt. Daar was nog eene dochter van Hiero, *Heraclea* genaamt, in het leven: zo dra deze vernam, dat men kwam om haar te doden, ſloot zy zich met hare twee dochters op in de huiskapel, en hieldt hare ſchuilplaats by hare huisgoden, gebruikende de beweeglykſte ſmekingen en de krachtigſte vertogen om haar leven te mogen behouden, of ten minſte om hare dochters te redden; doch alles was te vergeefſch: men ſleepte haar buiten de kapel, daar men haar om hals bragt. Beide hare dochters, die uit het huis gevlucht waren, wierden op ſtraat gedood. Pauſanias vergiſt zich, wanneer hy zegt, dat Hiero door Dinomenes gedood is geweeſt. Zie *Pauſanias lib.* VI. *cap.* 12. *pag.* 480. *Titus Livius lib.* XXIV. *pag.* 381. *Polybius in excerpt. legat. cap.* 1. *Bayle Dict. Crit.*

HIERO, de boezemvriendt van Nicias, en hoofdt van de volkplanting, die Thurium, eene ſtadt van Italië, tot een nieuwen ſtandt bragt, gaf zich uit voor den zone van Dionyſius, bygenaamt Χαλκὸς, dat is te zeggen *de kopere*. Hy was opgetrokken ten huize van Nicias, die zelfs hem in de vrye letterkunſt en in de muzyk hadt onderwezen. Van gelyken ging hy met zeer vele ſlimme ſtreken te werk om Nicias gezag te doen krygen. Hier dient aangemerkt, dat de gemelde Dionyſius een dichter was: eenige van zyne gedichten waren nog in wezen ten tyde van Plutarchus. Zyne treurdichten worden aangehaalt door Athenæus en door Ariſtoteles. De zelve was ook een redenaar; want hy kreeg den bynaam van Χαλκὸς alleenlyk uit dien hoofde, dat die van Athene, zich hebbende laten overreden door eene zyner aanſpraken, zich bedienden van kopere munt. Zie *Plutarchus in Nicia pag.* 526. *Athenæus lib.* X. *pag.* 443. & *lib.* XV. *pag.* 668. *Ariſtoteles Rhetor. lib.* III. *cap.* 11.

HIEROCESAREA, voortyds genaamt *Hierapolis*, was eene ſtadt van Doris, in klein-Aſië, aan welke men dien naam gaf ter eere van Cæſar, gelyk aan meer andere ſteden gedaan wierdt. Daar was in deze plaats een gat, uit het welke zulk eene bedurve en kwade lucht kwam, dat de menſchen, die de zelve door den adem inhaalden, aanſtonds daar van ſtierven. Men vondt daar nog een ſoort van heet water, het welk al het gene men daar in wierp in ſteen deedt veranderen. Tacitus ſtelt deze ſtadt in het getal der twaalf, die op eenen nacht ten dele ingeſtort waren door eene aardbeving, en aan de welke Cæſar, om aan de zelve wegens deze ſchade eenige vergoeding te geven, de ſchatting, die zy hem jaarlykſch betaalden, gedurende den tydt van vyf jaren wedergaf. Daar was een vermaarde tempel, toegewyd door Cyrus aan de Perſiſche Diana, van welken Tacitus ſpreekt in het III boek van zyne *Annales cap.* 62. *Ptolemæus.*

HIEROCLES, ſchryver van een boek, genaamt Φιλίςορες, *Philiſtores*, dat is te zeggen, *liefhebbers van de Hiſtorie*, hadt menigvuldige verdichtſelen uitgeſtrooit, indien men van zyn boek wil oordeelen uit de dingen, die Tzetzes daar van heeft aangehaalt. Hy zeide, dat 'er in de *Zona torrida* menſchen gevonden worden, welker ooren hen tot een kipperſol of zonneſchut dienen; en andere, welker voeten hen den zelven dienſt doen, wanneer zy die opheffen. Hy roemde zulks gezien te hebben, en te hebben horen zeggen, dat 'er menſchen zyn,

die

die geen hoofdt hebben, en menſchen, die tien hoofden, vier handen en vier voeten hebben. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft; doch het is geenzins waarſchynlyk, dat hy de zelve HIEROCLES is, die van een kampvechter een philoſooph wierdt, en te Hyllarime, eene ſtadt van Carië, geboren was. Zie *Stephanus Byzantinus. Tzetzes Chil.* VII. *hiſtor.* CXLI *in Hierocle.*

HIEROCLES, een groot vervolger der Chriſtenen in het begin van de IV eeuwe, was voorzitter in Bithynië, en naderhandt gouverneur van Alexandrië. Hy was de voornaamſte voortzetter van de bloedige vervolging, die zy leden onder de regering van den keizer Diocletianus. Hy hieldt zich niet vergenoegt met hen te onderdrukken door het vermogen, het welk hy uit hoofde van zyne ampten zich aanmatigde, hy wilde daarenboven door zyne pen hunnen ondergang zoeken. Ten dien einde ſtelde hy twee geſchriften op, de welke hy hen opdroeg, waar in hy poogde aan te tonen, dat de H. Schrift door de tegenſtrydigheden, die de zelve vervat, zo hy zeide, zich zelf te niet doedt. Hy viel geweldig uit tegen den perſoon van onzen Heilandt, en tegen die van zyne Apoſtelen; hy vergeleek zelfs de wonderen van Chriſtus by die van Apollonius van Tyane, om te bewyzen, dat deze Apollonius wegens dit punt Chriſtus evenaarde, of zelfs te boven ging. Twee kerkvaderen, te weten Lactantius en Euſebius, hebben zyne geſchriften wederlegt en tegen hem geſchreven. Men zegt, dat de H. martelaar Ædeſius, aangemoedigt door een groten yver, naar hem toeſtapte, terwyl hy als voorzitter de Chriſtenen vonniſte binnen Alexandrië, en hem met woorden en daden beſchaamde; men wil zeggen, dat Ædeſius aan Hierocles, op den rechterſtoel gezeten, een ſlag in het aangezicht gaf, verwytende hem zyne ongehoorde en onmenſchelyke geweldenaryen. Zie *Lactantius Divin. inſtitut. lib.* V. *cap.* 2. *Euſebius de Martyr. Paleſtinæ cap.* V. *pag. m.* 326.

HIEROCLES, de zoon van dien Alypius, die het oppergebiedt in Engelandt hadt gevoert, en door Juliaan den Verloochenaar of Apoſtaat naar Jeruzalem afgevaardigt was om den tempel te herbouwen, wierdt gezamentlyk met zynen vader beſchuldigt onder de regering van den keizer Valens, en met zulke wreedheit gepynigt, dat men niet meer wiſt wat lidt men zou aanvatten om hem door het geweldt der pyniginge te doen zeggen het gene men begeerde dat hy zou verklaren. Daar wierdt eindelyk bevel gegeven, dat men hem ter plaatſe, daar de misdadigers ter doodt gebragt worden, zou geleiden; doch terwyl men hem daar henen bragt, begaf zich al het volk gezamentlyk tot den keizer, en badt hem zo vuuriglyk om lyfsgenade voor dezen man, dat hy het leven behieldt. Dit kan men weten met eene vergelyking te maken tuſſchen eene plaats van Ammianus Marcellinus, en tuſſchen eene andere van den H. Chryſoſtomus. Onze Hierocles was leerling geweeſt van Libanius, en hadt groot deel in des zelfs achting gehad; want Libanius, ſchryvende aan Alypius, zegt hem, dat zyn zoon, nog maar een kindt zynde, meer wysheit ſcheen te bezitten, dan bejaarde lieden, en dat 'er verſcheide vaders waren, die, hunne kinderen beriſpende, hen aanmaanden om de oogen op Alypius te ſlaan, en zyn loffelyk voorbeeldt na te ſporen. Het getuigenis van Ammianus Marcellinus is gelykformig met dat van Libanius. Zie *Ammianus Marcellinus lib.* XXIX. *pag.* 557. *Libanius lib.* IV. *Epiſt.* CCLXXXIV *apud Valeſium.*

HIEROCLES, een Platoniſch philoſooph in de V eeuwe, leeraarde binnen Alexandrië met zeer veel roem en luiſter. Hy deedt zich verwonderen door de kracht van zyn verſtandt en door de vruchtbare en woordryke ſierlykheit zyner uitdrukkingen. Hy ſchreef zeven boeken wegens de Alvoorzienigheit en wegens het Noodlot, en droeg de zelve op aan den philoſooph Olympiodorus, die door zyne gezantſchappen grote dienſten deedt aan het Roomſche keizerryk ten tyde van Honorius en van Theodoſius den Jongen. Die boeken worden niet meer gevonden, en men kent de zelve niet dan door de uittrekſels, die daar van by Photius gevonden worden. Deze uittrekſels geven te kennen, dat Hierocles hadt aangetoont, dat 'er eene volkome overeenſtemming was tuſſchen de leer van Plato, en tuſſchen de leer van Ariſtoteles, en dat de genen, die deze overeenſtemming ontkent hebben, de gevoelens van die twee grote mannen niet wel hebben begrepen. Hy heeft zyn verſtandt heel veel werk gegeven om de moeielykheden der Alvoorzienigheit en die van het Noodlot, als mede van den vrye wil uit te leggen, en hy beweerde, dat de zuil of de ſleutel van alle die dingen beſtondt in de verhuizinge der zielen van het eene ligchaam in het andere, en in het leven, het welk zy hadden geleid, alvorens zy in de menſchelyke ligchamen ingeſtort waren. Hy putte over dit punt dus ver alle krachten van zyn vernuft uit, dat 'er hem gene meer overbleven om beſtendige bewysredenen uit te vinden, die de leer, die hy zich onderwondt te bewyzen, kunnen ſtaande houden. Het is om deze reden, dat Photius aanmerkt, dat al die aanhaling van ſluitredenen en die gewaande ſierlykheit van redeneringen niet dan op beuſelingen en ongegronde praat uitkomen. Men beſpeurt eene zeer zonderlinge zaak in de leer van dezen philoſooph; want hy hieldt ſtaande, dat Plato hadt geleeraart, dat de wereldt uit niet gevormt is geweeſt. Hierocles wederleide met welgegronde redenen de aanhangers van Plato, die verzekerden, dat Godt, werkende van alle eeuwigheit door zyne almacht en door zyne wysheit, niet machtig zou wezen om eene wereldt te vormen zonder den toevloedt van eene ongeſchapene ſtoffe. Zy zeiden dan, dat Godt de dingen niet dan met de medewerking van eene ſtoffe hadt voortgebragt, wiens wezentlykheit van hem geenzins afhankelyk was. Alle dingen, voegden zy daar by, waren in kracht en vermogen in deze ſtoffe beſloten; zo dat Godt niet anders heeft gedaan, dan de zelve daar uit trekken, en in goede order brengen. Hierocles redeneerde met een zeer groot oordeel tegen deze onderſtelling, en zeide, dat dusdanig een werk van Godt zo zeer niet zou wezen een teken van zyne goedheit, dan eene uitwerking van eene overtollige naarſtigheit; want om wat reden, zeide hy, zou hy de moeite doen van op order te ſtellen het gene hy niet gemaakt hadt? Is 'er geen goede order genoegzaam daar in te vinden, dat een wezen eeuwiglyk door zich zelf beſtaat? Is al het geen 'er aan zulk een wezen toevalliglyk overkomt, niet buiten des zelfs aardt en natuur? En is zulks by gevolg geen gebrek? In dezer voegen redeneerde Hierocles. Hy trouwde met geen ander inzicht dan om kinderen te verwekken. Damaſcius maakt de zelve aanmerking, ſprekende van Theoſebius, leerling van Hierocles; en hier uit blykt het genoegzaam, dat de vermaardſte Platoniſten zich inbeeldden, dat deze de rechtmatige regelen en de oprechte palen des huwelyks waren, en dat al het gene buiten deze maatregelen ging, eene ongeregeldheit, of ten minſte eene vrypoſtigheit is, die wyze lieden zich niet behoorden aan te matigen. Deze Theoſebius hebbende bevonden, dat zyne huisvrouw onvruchtbaar was, maakte een ring van zuiverheit, waar mede hy zyne wederhelft begiftigde, daar by voegende deze woorden: "Eertyds ſchonk ik u een ring van voortteling; „ doch heden geef ik u een ring van onthouding, die u zal behulpzaam wezen om u zelf altydt eerlyk te dragen; blyf by „ my, zo gy wilt, of zo gy u zelf kunt onthouden; doch indien „ deze voorwaarde u niet behaagt, ik ſtemme toe, dat gy een „ ander man trouwt, en verzoek van u niet anders dan dat wy „ als goede vrienden van elkander afſcheidt nemen „. Zy nam heel gaarne de voorwaarde aan. Hier houdt de ſchryver op, en laat den Lezer in twyfeling ſteken; want men weet niet of de vrouw den eerſten of den laatſten voorſlag aanvaardde; voorzeker het is onbehoorlyk zulk eene dubbelzinnigheit in het verhaal van een geval na te laten. De huisvrouw van Hierocles wierdt van den duivel bezeten: te vergeefſch gebruikte hy allerlei beleefde en hoffelyke woorden om haar van den kwaden geeſt te verloſſen; dit helſch gebroedt ſloeg in 't minſt geen acht op alle zyne eerbewyzingen en hoffelykheden; doch Theoſebius, zonder de toverkunſt te verſtaan, maakte den duivel met zulk eene kracht uit, dat hy hem deedt verhuizen. Jonſius, die met zeer bondige en beſtendige redenen bewyſt, dat onze Hierocles na den tydt van Euſebius heeft geleeft, vergiſt zich van den anderen kant, onderſtellende, dat hy de ſchryver is van de hiſtorie van Apollonius van Thyane, en menende, dat de zeven boeken der Alvoorzienigheit wederlegt zyn geweeſt door zekeren ſchryver, Euſebius genaamt, onderſcheiden van den gene, die eene kerkelyke hiſtorie beſchreven heeft, enz. Zie *Photius Biblioth. cod.* CCXLII. *pag. m.* 1037.

HIEROMINI, (JAKOB) leeraar te Parys, en Karthuizer monnik binnen de zelve ſtadt, bloeide in den jare 1530. Hy heeft predikatiën en gedichten geſchreven, en voor al eene ſchriftelyke verantwoording ten voordeele van den H. Bruno, de welke hy *Hecatoſtichon* noemt, en die in het einde der werken van dien zelven aartsvader van zyne orde gevonden wordt. De zelve begint aldus: *Quis novis harmonico mulcens*, enz. *Poſſevinus in Appar. Sacro. Simler in Bibl. Geſner Epit. Petrejus in Bibl. Carth.*

HIERON. Zie HIERO.

HIERONYMITEN. Zie HYERONYMITEN.

HIERONYMUS, een vermaard kerkenleeraar. Zie HYERONYMUS.

HIERONYMUS VAN PRAAG (PRAGENSIS) was volgens zyn rechten naam *Hieronymus Vuilviſch* (*Faulfiſch*) genaamt, maar nam van zyn vaderlandt, volgens het gebruik van dien tydt, den naam van *Pragenſis*, dat is: *van Praag*, aan. Hy oeffende zich met yver in de ſtudiën, en hebbende vele hogeſcholen, zo wel in Vrankryk, als in Duitſchlandt, bezocht, trok hy naar Engelandt, en bragt by zyne wederkomſt verſcheide ſchriften van Wiclef met zich naar Praag. Hy kwam zonderling by zyne landlieden in aanzien door zyne predikatiën, en Jan Hus beminde hem ook wegens zyn deugdzamen wandel. Hy wierdt hier op meeſter, en begon opentlyk in Bohemen, als mede in Hungarië en Reuſſen, te prediken. Schoon hem nu koning Sigismundus van Hungarië aan den aartsbiſſchop van Gran overleverde, ſchreven echter de Boheemſche en Moraviſche ſtanden zo ernſtig daar over aan den biſſchop, dat hy hem na verloop van 14 dagen weder los liet. Na zyne wederkomſt wierdt hy ook te Praag in de gevangeniſſe geworpen, maar haaſt weder los gelaten. Daar op begon hy de leer van Jan Hus yverig te verdedigen. Wanneer nu Hus op het concilie van Conſtants was geroepen, en de tyding in Bohemen kwam, dat hy was in de gevangenis geworpen, ging Hieronymus, op aanraden der Bohemers, insgelyks daar henen, met een voornemen om den gevangen by te ſtaan. Bemerkende, dat men Hus het leven zocht te benemen, zocht hy het te ontvluchten, maar wierdt op de Boheemſche grenzen gevangen genomen, naar Conſtants gebragt, en aldaar hard aangeklaagt over vele ſtukken, die hy zou hebben geleeraart. In den aanvang bragten zy het zo verre met hunne bedreigingen, dat hy de leer van Jan Hus afzwoer: doch hy herriep de afzwering opentlyk, toonde berouw daar over, en was de lere van Jan Hus ſedert met meer yver toegedaan dan van te voren. Als hy nu reets ter doodt was veroordeelt, gaven hem de vaders van het con-

concilie nog twee dagen tydt om zich te bedenken, wanneer hem vele zaken van de lere van Hus af te trekken; maar vermits alles te vergeefsch was, wierdt eindelyk het doodvonnis den 30 May in den jare 1416 voltrokken. Hieronymus ging met grote vrymoedigheit naar den houtſtapel, trok zelf zyne klederen uit, en knielde. Wanneer hy nu aan de paal vaſt was gebonnen, en de ſcherprechter de houtſtapel van achteren wilde in brandt ſteken, zeide hy: *Kom hier, en ſteek de houtmyt voor myne oogen in brandt; want als ik 'er voor geſchrikt hadt, zou ik aan deze paal niet gebonden zyn.* Toen het vuur brandde, begon hy te zingen, het welk hy zo lange deedt tot dat hy den doodsnik gaf, latende eene grote vrymoedigheit en volſtandigheit blyken. *Poggius Florentinus de Hieronymi obitu & ſupplicio. Æneas Sylvius Hiſt. Bohem. Dubravius Hiſt. Bohem. Arnold Ketter-Hiſtorie P. I. l. XV. c. 5. Van der Hard Acta Concilii Conſtant.*

HIEROPHANTA is een naam, dien de Atheniënzen gaven aan den voornaamſten prieſter, zamengeſtelt van het Griekſche woordt *ἱερὸς*, dat is, *heilig*, en *φαίνω*, dat is te zeggen, *vertonen*, om dat de zelve hen de heilige of gewyde zaken liet zien, en het volk van de geheimeniſſen van Ceres onderrechtte. Hy moeſt te Athene geboren zyn, en dorſt niet trouwen. Men wiſt zynen naam te melden: doch hy behieldt deze waardigheit zyn leven lang. De eerſte *Hierophanta* was *Eumolpus* genaamt, waar van zyne nakomelingen *Eumolpiden* genoemt wierden. Anders wierdt hy ook *Myſtagogus* genaamt. S. Hieronymus (*Libro contra Jovinianum*) zegt, dat de Hierophanten ſcheerling of dulle kervel dronken om de driften des vleeſches te doen verſterven, om dat zy, als gezegt is, niet mogten trouwen. *Alexander ab Alexandr. lib.* IV. *cap.* 17. *Pius Annot poſt. c.* 51. *Meurſius Eleuſin.*

HIEROPHILUS, een geneesheer, van welken men niet anders te zeggen heeft, dan dat hy zekere dochter, Agnodice genaamt, in de geneeskunde onderwezen heeft. Zy was genoodzaakt zich in mans klederen te vermommen; dewyl 'er eene wet onder de Atheniënzen was, waar by het den vrouwen en ſlaven verboden was in de geneeskunde te ſtuderen. Agnodice, zynde eene vroedvrouw geworden, was oorzaak, dat 'er eene verandering in deze wet wierdt gemaakt. Deze geſchiedenis is veel te ſeldzaam, om niet met meerder omſtandigheden te worden verhaalt. Hyginus ſchryft, dat in oude tyden, de vroedvrouwen niet in gebruik zynde, vele vrouwen in de kraam ſtierven, om dat de ſchaamte hen wederhieldt de geneesheeren tot hulp te roepen, en om dat 'er onder de Atheniënzen eene wet was, die de vrouwen verboodt zich eenigzins met de geneeskunde te bemoeien. Dit zo zynde was 'er eene jonge dochter, Agnodice genaamt, gelyk reets gezegt is, de welke, eene geweldige neiging tot deze wetenſchap in zich zelf gevoelende, zich in een mans gewaadt verkleedde, en de geneeskunde leerde. Waar na zy de kraamvrouwen, die in den arbeidt zaten, ging bezoeken; en om alle redenen van argwaan of ongeruſtheit uit den weg te nemen maakte zy aanſtonts bekend van welke kunne zy was, en haalde naderhandt het kindt. De geneesheeren bemerkende, dat zy daar door merkelyk benadeelt wierden wegens het kinderhalen, deden haar een proces aan, en beſchuldigden haar over onbehoorlyken zamenhandel met die van de vrouwelyke kunne: zy klaagden zelfs over zekere gewaande verſtandhouding, en over zekere krankheden van welgevallen, die men hadt om de minnaars te begunſtigen. Met een woordt, zy bragten zo veel te weeg, dat zy veroordeelt wierdt door de Areopagiten: doch zy bragt zulke onbetwiſtbare en klare blyken van hare onſchuldt by in den vollen Raadt, dat de geneesheeren genoodzaakt waren om iets anders in te ſpannen, te weten den inhoudt van de wet, waar door het beroep van geneesheer aan de vrouwen verboden was. De Atheenſche vrouwen van aanzien bemiddelden de zaak door hare tuſſchenkomſt, en deden eene verandering in de wet maken; aldus wierdt het de vrye vrouwen toegeſtaan deze kunſt te mogen leren. Zie *Hyginus cap.* 274.

HIESMES, eene kleine ſtadt van Vrankryk, in Normandië, drie mylen van Sees, en zeven mylen van Alençon, ten Noorden.

HIGHAM-FERRERS, een marktvlek van Engelandt, in het Ooſten van het graafſchap van Northampton, wordende ook *Higham-Ferrers* genoemt. Het zelve is gelegen op den Ooſtelyken oever van de Nine, zynde in vorige tyden door een ſterk ſlot beſchut geweeſt, waar van men nog hedendaags de puinhopen kan zien. Daar is een collegie of kweekſchool tot onderwyzing der jeugdt, en een gaſthuis voor de armen. Dit vlek heeft twee gedeputeerden in het Parlement. *Moreri in 't Engelſch.*

HIGH-ONGAR, een marktvlek van Engelandt, in de Ooſtelyke landſtreek van het graafſchap van Eſſex gelegen, zynde *Ongar* genaamt. *Moreri in 't Engelſch.*

HIGH-WORTH, een marktvlek van Engelandt, gelegen in het graafſchap van Wilt, zynde de voornaamſte plaats van zyn Canton. *Moreri in 't Engelſch.*

HIGINUS. Zie HYGINUS.

HILARIANUS, (MECILIUS) voorburgermeeſter van Afrika onder Konſtantyn den Groten in den jare 324. Hy bekleedde nog verſcheide plaatſen in de burgerlyke regering onder des zelfs zonen. *Jac. Gothofredi Proſopographia cod. Theodoſiani.*

St. HILARION is de inſteller van het monniken-leven in Paleſtina geweeſt, en het hoofdt der klooſter-monniken van dat landſchap. Hy wierdt geboren in den jare 291 te Thebas, een gehucht van Paleſtina, twee mylen ten Zuiden van Gaza gelegen. Zyne ouders waren heidenen, en zonden hem naar Alexandrië om daar in de letteren te ſtuderen. Hy omhelsde aldaar den Chriſtelyken Godsdienſt, en ging den heremyt Antonius in de woeſtyne bezoeken. Hy kwam naderhandt te rug in zyn vaderlandt met opzet om zich naar eenige afgezonderde en eenzame plaats te begeven: doch zyn vader en moeder in zyne afwezendheit overleden zynde, deelde hy hunne ganſche nalatenſchap uit aan den armen, en ging zich verſchuilen in eene woeſtyn, twee mylen van het vlek van Maiume gelegen. Hy voerde daar een zeer ſtreng leven, vaſtende, en zich met eenig handwerk bezig houdende, zynde altydt bloot geſtelt voor allerlei ongemakken van de lucht. Men ſchryft hem verſcheide myrakelen toe in zyn leven, opgeſtelt door S. Hieronymus. Hy bezocht jaarlykſch alle de klooſters, die onder zyne beſtiering ſtonden, en was in eene zonderlinge achting niet alleen by alle de monniken, maar ook by de geeſtelykheit en by het volk. Hy deedt eene reis naar Egypten om de jaarlykſche lykdienſten van St. Antonius by te wonen, en na dat hy zich daar eenigen tydt opgehouden hadt, ging hy ſcheep om naar Sicilië over te ſteken, alwaar hy ook wel haaſt bekend wierdt. Hilarion, altoos begeerig zynde om een onbekend leven te leiden, en zich voor de oogen der menſchen te verſchuilen, trok naar het eilandt Cyprus, alwaar hy zeven jaren zyn verblyf gehouden hebbende ſtierf in den jare 371, na dat hy den ouderdom van tachtig jaren hadt bereikt, waar van hy 'er vyf en zeſtig heeft doorgebragt in de allerſtrengſte oeffeningen van boetvaardigheit. Zyn leerling *Heſychius* begeerde, dat men zyn ligchaam zou overvoeren naar Paleſtina buiten kennis der inwoners van Cyprus. *Hieronymus vita Hilarion. Sozomenus lib.* III *Hiſt. cap.* 14, *& lib.* V. *cap.* 9. *Baillet vies des Saints.*

HILARION, een Griekſch monnik, die een klein traktaat heeft geſchreven van het gebruik van het ongeheuveld broodt in het H. Nachtmaal, volgens het gevoelen der Latynſche kerke, in het licht gegeven door Leo Allatius. *Du Pin Biblioth. des auteurs eccleſ.* XV *ſiecle.*

HILARION, een vermaard kluizenaar in Thebaïs, die de ſtadt Epidaurus voor eene overſtroming der zee behoedde door het teken des kruiſſes. Zyn leven is genoegzaam bekend. S. Hieronymus is daar de ſchryver van, en heeft het zelve met menigvuldige, en zelfs belagchelyke verdichtſelen opgeſtelt, waar van het boven verhaalde een is.

HILARION, een monnik der vergadering van St. Juſtina van Verona, vertaalde in de XVI eeuwe verſcheide werken der oude ſchryvers, als onder anderen die van *S. Johannes Damaſcenus*, van *S. Dorotheus*, enz. en ſchreef 'er zelfs eenige van zyn eigen ſtyl.

HILARION (Q. JULIUS) maakte Jaarboeken, genaamt: *de mundi duratione*, welke Pithœus de eerſte in het licht heeft gegeven, wordende gevonden in de Boekzaal der Vaderen. Hy leefde in de IV eeuwe. De reden, die men heeft om te geloven, dat hy in dien tydt moet geleeft hebben, is, dat zyne Jaarboeken eindigen met het jaar 397. Hy ſpreekt van een traktaat, het welk hy gemaakt hadt van het Paaſchfeeſt. Hy was van gevoelen, dat de wereldt een einde moeſt nemen in het jaar 470 na de geboorte van Chriſtus, en was van de gezindheit der Duizendjarigen, waar door de oudheit dezes ſchryvers des te meer beveſtigt wordt.

St. HILARIUS, biſſchop van Poitiers, zynde in die ſtadt geboren, wierdt in het Heidendom opgetrokken, en begaf zich in zyne jengdt tot de ſtudie der ongewyde wetenſchappen. Hy trouwde eene dochter, Apra genaamt; maar de aanmerkingen, die hy maakte over de valſchheden van den heidenſchen godsdienſt bragten hem alleengkens tot eene volkome kenniſſe van de waarheit, de welke volmaakt wierdt door de aandachtige doorblading der H. Schrift. Na dat hy volkomentlyk in den Chriſtelyken Godsdienſt onderwezen was, ontfing hy den H. Doop, en zyne huisvrouw en dochter kwamen beide insgelyks tot bekeering. Daar verliepen verſcheide jaren ſedert zynen Doop en den tydt, dat hy biſſchop wierdt. Hy wierdt biſſchop van Poitiers gewyd eenige jaren voor zyne ballingſchap, waar in hy gezonden wierdt in den jare 356. St. Hilarius was een van de grootſte voorſtanders van het Katholyke geloof tegen de Arianen; hy handhaafde het zelve in de kerkvergadering van Milaan, gehouden in den jare 355, als mede in de kerkvergadering van Beziers in den jare 356, van waar hy in ballingſchap wierdt gezonden door de argliſtigheden van Saturninus van Arles, een Ariaan. Phrygië was de gewone plaats van zyne ballingſchap. Hy wierdt op de kerkvergadering van Seleucia ontboden, gehouden in den jare 359, alwaar hy andermaal het geloof der kerkvergadering van Niceen verdedigde. Hy hieldt zyn verblyf binnen deze ſtadt tot het einde der kerkvergadering, volgde des zelfs gedeputeerden naar Conſtantinopel, en zynde gewaar geworden, dat de biſſchoppen van het Weſten misleid, en die van het Ooſten overmant waren, verzocht hy door een ſmeekſchrift gehoor by den keizer; doch de Arianen, willende zich ontdoen van zulk een machtigen tegenſtrever, bragten zo veel te weeg by den keizer, dat hy hem naar Vrankryk te rug zondt. Hy kwam daar aan in den jare 360, en beriep daar verſcheide kerkvergaderingen tot herſtelling van de ware lere, en tot afkeuring der ſynoden van Rimini en van Seleucia. Hy deedt zyn beklag in den jare 364 over Auxentius, biſſchop van Milaan, als een aanhanger zynde van de Ariaanſche gezindheit, by den keizer Valentinianus, en noodzaakte dezen biſſchop belydenis te doen, dat hy de God-

Goddelykheit van den Zone geloofde. Hilarius waarſchuwde den keizer, dat deze geloofsbelydenis niet rechtzinnig was: eindelyk, na dat hy zo vele grote moeielykheden en zware ſtribbelingen hadt ondergaan, eindigde hy zyn leven in het laatſte des jaars 367, of in het begin van den jare 368. Zyn feeſtdag wordt in de Roomſche Martelaarsboeken geplaatſt op den 13 January, hoewel men gene zekere kennis heeft, dat hy op dien dag geſtorven is. Hy heeft verſcheide werken nagelaten, onder anderen twaalf boeken van de Drieëenheit, de welke hy begon te ſchryven in den jare 346, en in zyne ballingſchap heeft ten einde gebragt; in den jare 359 drie geſchriften aan den keizer Conſtantius, in welke hy hem krachtige vertogen doedt tegen de Arianen, en zelfs tegen het gedrag van Conſtantius. Hy hadt na zyne te rug komſt een traktaat geſchreven tegen Urſatius en Valens, Ariaanſche biſſchoppen, waar van men een gedeelte der overgeblevene ſtukken uitgetrokken heeft. Deze overblyfſels beſtaan in verſcheide ſtukken en akten, getrokken uit de twee werken van Hilarius. Na dat hy van Milaan was weggejaagt, om dat hy geen mondgeſprek met Auxentius hadt willen houden, ſtelde hy een geſchrift op tegen dezen biſſchop. Hy hadt verſcheide ophelderingen van de H. Schrift gemaakt, die byna alle uit Origenes zyn getrokken, wiens verklaringen hy zich liet uitleggen door Heſiodorus, zo men aan het zeggen van St. Hieronymus wil geloof geven. De nakomelingſchap heeft zyne verklaringen over het Euangelie van *Mattheus*, en een gedeelte van de gene, die hy over de Pſalmen hadt gemaakt, van zyne handt overgehouden. Hy is daarenboven ſchryver van verſcheide lofzangen; doch de brief en de lofzang, geſchreven aan zyne dochter Apra, ſchynen onecht te wezen. Men heeft een werk verloren, het welk hy hadt gemaakt tegen den geneesheer Dioſcorus, opgedragen aan den ſtadvoogdt Salluſtius, en nog een traktaat wegens het Zevengetal, opgedragen aan Fortunatus. Sommige ſchryvers ſchryven hem toe de zogenaamde lofzangen, in gebruik zynde by de Roomſchgezinden, van *Gloria in Excelſis*, van *Te Deum laudamus*, en van *Pange lingua glorioſi prælium certaminis*: doch zulks geſchiedt zonder eenig bewys. De werken van dezen kerkvader zyn verſcheide malen herdrukt. Men vindt een druk daar van, en wel de laatſte, uitgegeven in den jare 1693 door de zorge der vaders Benedictynen, veel naauwkeuriger dan alle de voorgaande. Byna alle de oude kerkvaders hebben tot zynen lof geſchreven. St. Hieronymus geeft hem den eertytel van *Rhodanus Latinæ eloquentiæ*, zinſpelende niet alleenlyk op zyn vaderlandt, maar ook op de hoedanigheit van zynen ſtyl, die, by wyze van ſpreken, geweldig en ſnel is, als de ſtroom van de rivier de Rhône, die haren loop heeft door Poitiers. *Socrates. Sozomenus. St. Hieronymus Præf. in lib.* II *comment. in Galat. Ep.* 7, 13, *&c. St. Auguſtinus lib.* I *cont. Julian. cap.* 3. *lib.* VI *de Trinit. cap.* 20. *St. Athanaſius Ep. ad Epiſ. Ruffinus lib.* II, *cap.* 30 *& ſeq. Caſſiodorus lib.* I *Divin. Lect. cap.* 18. *Gregorius Turonenſis lib.* I *hiſt. cap.* 35 *&* 38. *lib.* III, *cap.* 36, *& de glor. Confeſſ. cap.* 2. *Honoratus ab Autun lib.* I, *cap.* 101. *de Lumin. Eccleſ. Petrus Damianus Serm.* 150. *Sulpitius Severus. Nicephorus. Trithemius. Baronius. Bellarminus. Robertus & Sammarthanus Gall. Chriſt. Bollandus ad* 13 *Januar. Hauteſerre ad Aquitan. lib.* V. *Du Pin Biblioth. des Aut. Eccleſ.* IV *ſiecle.*

St. HILARIUS, diaken van de Roomſche kerk, was geboren op het eilandt Sardinië, en wierdt tot paus verheven den 12 November des jaars 461, zeven maanden na de doodt van Leo den Groten. Deze laatſte hadt zich bedient van Hilarius in de gewigtigſte kerkzaken, die 'er onder zyn pausſchap waren voorgevallen, en hadt hem als zyn gezant afgevaardigt naar de twede kerkvergadering van Ephezen, om aldaar de waarheit tegen de begunſtigers van Eutyches te verdedigen. In het begin van zyne kerkbeſtiering ſchreef hy een circulairen brief, in welken hy doemde de ketteryen van Eutyches en van Neſtorius, en beveſtigde de algemene kerkvergaderingen van Niceen, van Ephezen en van Chalcedonië. Hy hieldt eene kerkvergadering binnen Rome in den jare 465, om de kerkelyke tucht te herſtellen, en de raadplegingen der biſſchoppen van Spanje te beantwoorden. Hy liet zyn ſtoel voor een opvolger open ſtaan door zyne doodt, die voorviel den 10 September des jaars 467. Men heeft elf Zendbrieven en eenige Dekreten en kerkregels van dezen paus. Anaſtaſius zegt, dat hy drie bidplaatſen en twee boekzalen heeft geſticht. *Anaſtaſius in vitis Pont. Baronius A. C.* 461 *& ſeq. & in Mart.* 10 *Septemb.*

HILARIUS *van Arles*, een Franſchman van geboorte, was in zyne jeugdt tot de Godsdienſtigheit opgetrokken op het eilandt Lerins door St. Honoratus, den welken hy opvolgde op den biſſchoppelyken ſetel omtrent den jare 429. Men kwam hem in de woeſtyn opzoeken, en men trok hem uit de eenzaamheit om hem te plaatſen op den ſtoel van Arles. Hy bekleedde de voorzittersplaats in de kerkvergadering van Riez, gehouden in den jare 439, in het eerſte concilie van Oranje, gehouden in den jare 441, en nog in een ander, gehouden in den jare 444. In deze laatſte kerkvergadering wierdt Chelidonius, biſſchop van Beſançon, van zyn ampt afgezet, waar door het geſchil tuſſchen de kerken van Arles en van Vienne begon te herleven. Chelidonius beriep zyne zaak voor de rechtbank van paus Leo den I, die een ſynode liet houden om over dit appel te vonniſſen, hebbende Chelidonius zich ten dien einde naar Rome begeven, waar henen Hilarius hem te voet gevolgt was. Deze, zyne aandacht verrecht hebbende by de grafſteden der Apoſtelen en der martelaren, ging paus Leo bezoeken, aan welken hy veel achting betoonde, en hem verzocht, dat hy geen verandering wilde maken in de gewonelyke tucht der kerke; ſtelde hem voor oogen, dat 'er binnen Rome biſſchoppen wierden gevonden, die in de Gaulen veroordeelt waren, en des niettegenſtaande den Godsdienſt aan het altaar verrechtten. Hy voegde daar by, dat zulks eene ergerlyke zaak was, en dat hy niet gekomen was om hunne uitſpraak by te wonen, maar alleenlyk om zich van zyn ſchuldigen plicht te kwyten, enz. Hilarius, ziende, dat zyne zaak niet ſpoedig afgedaan zou worden, of miſſchien om eenige andere redenen, die ons onbewuſt zyn, weigerde met deze biſſchoppen te ſpreken, en vertrok uit Rome zonder afſcheidt van den paus te nemen. Deze was over dit ſchielyk vertrek zeer misnoegt, in dier voegen, dat al het gene Hilarius hadt uitgevoert vernietigt wierdt; en dewyl de provincie zonder hoofdt was, wierdt Leontius van Frejus, deken der biſſchoppen, benoemt om de bedieningen van biſſchop waar te nemen. Deze kerkvoogdt verdedigde zyne zaak niet door ſchriftelyke verantwoordingen; maar hebbende drie van zyne prieſteren naar den paus afgevaardigt om met den zelven over dit voorval te ſpreken, wierdt deze zaak bygelegt. Hy liet ook niet na het gemoedt van den paus te bevredigen. Hy zondt eerſtelyk naar Rome den prieſter Ravennius, die hem naderhandt is opgevolgt; daar na vaardigde hy de biſſchoppen Nectarius en Conſtantius af om met den paus te ſpreken. Hy ſtelde langwylige onderrechtpunten op; doch hunne ganſche handeling viel vruchteloos uit. Aurelius, ſtadvoogdt van Rome, ſchreef aan Hilarius, dat, indien hy eenigzins wilde toegeven, hy merkelyk zou vorderen; doch deze biſſchop weigerde van zyn voornemen af te ſtaan; hy bleef onverzettelyk in zyn opzet, en ziende, dat 'er gene hoop meer over was van een goeden uitſlag dezer zamenhandeling, gaf hy zich geheel over tot het gebedt en tot den arbeidt, en bragt het overige van zyn leven door in grote ſtrengheit. Leo, onaangezien hy Hilarius ten tyde van zyn leven niet wel behandelt hadt, was na zyne doodt goedaardiger, en ſprak van hem als van een man, die Godvruchtiglyk geleeft, en eene heerlyke geheugenis van zynen naam hadt nagelaten. Hilarius ſtierf den vyfden May des jaars 449. Alle de ſchryvers van zynen tydt ſpreken met zonderlingen roem van hem. Hy maakte Homiliën, of Predikatiën over alle de feeſtdagen van het jaar; ſchreef eene uitlegging van de geloofsbelydenis; het leven van St. Honoratus, zynen voorzaat, en eenige andere werken. Hy ſtelde ook op rym de zeven eerſte hoofdſtukken van het boek der Scheppinge, en ſchreef eene grote menigte Zendbrieven. Wat dien belangt, die onder zynen naam geſchreven is aan den H. Auguſtinus, om hem licht te geven wegens de gezindheden der tegenſtrevers van zyne lere, is het heel ligt om te bewyzen, dat de zelve van dezen Godsdienſtigen kerkvoogdt niet is opgeſtelt, maar van een leken, die den zelven naam als hy voerde. Honoratus, biſſchop van Arles, ſchreef zyn leven: doch men gelooft niet, dat het de zelve is, dat van Surius en van Vincentius Baralis hedendaags wordt aangehaalt. Men mag hier niet vergeten te zeggen, dat St. Eucherius van Lion aan Hilarius opdroeg zyn traktaat *De laude Eremi*, en dat men aan den eenen en aan den anderen toeſchyft eenige van de Homiliën, of Predikatiën, die men heeft onder den naam van *Euſebius Emiſſenus*, gelyk op eene andere plaats gezegt wordt. *Gennad. cap.* 69 *&* 99 *de viris illuſtr. Proſper in Chron. & lib.* II, *cap.* 9 *de vita contempl. & de vocatione gentium. St. Leo Ep.* 87. *Ado Viennenſis in Chron. St. Iſidorus cap.* 16. *Honoratus ab Autun lib.* II, *cap.* 68, *& lib.* III, *cap.* 18. *Regino in Chron. Petrus Damianus lib.* VII, *ep.* 28. *Barralis in Chron. Lirin. Baronius in Martyr. & Annal. Bellarminus de ſcript. Eccleſ. Saxi pontif. Arelat. Voſſius lib.* I *Hiſt. de contr. Pelag. cap.* 19, *& de Hiſt. Latin. lib.* II, *cap.* 16. *Robertus & Sammarthanus Gall. Chriſt. Queſnel œuv. de St. Leon. Du Pin Bibliotheque des aut. eccleſ.* V *ſiecle.*

HILARIUS, diaken der kerk van Rome, wierdt door den paus Liberius naar den keizer Conſtantius afgevaardigt met Lucifer van Cagliari en Pancratius, prieſters. Dit gebeurde in den jare 354. In dit gezantſchap ſtondt hy met zulk eene grote kloekmoedigheit het ware geloof voor in de kerkvergadering van Milaan, dat hy daar gegeeſſelt en in ballingſchap gezonden wierdt, op bevel van den ketterſchen vorſt. Naderhandt verviel hy tot de ſcheuring der Luciferianen, en niet te vrede zynde met de gemeenſchap te vluchten van de genen, die door zwakheit, of door vreze waren afgevallen, 't zy te Rimini, 't zy elders, beweerde hy, dat de Doop der ketteren van geender waarde of kracht was. Het was om deze reden, dat hy hen alle herdopende, hoe of wie zy ook waren, zich deedt noemen door St. Hieronymus *de Deucalion van 't heel-al.* Men ſchryft hem toe de verklaringen over de Zendbrieven van *Paulus*, die onder de werken van St. *Ambroſius* gevonden worden; als mede de vraagſtukken over het Oude en Nieuwe Teſtament, die men vindt onder die van St. Auguſtinus. *St. Athanaſius Ep. ad Solit. St. Hieronymus adv. Lucif. Baronius A. C.* 354, 355, 356, 362. *Bellarminus de ſcript. eccleſ.*

HILARIUS, overſte van de lyfwacht onder de regering der keizeren Gratianus en Valentinianus den Jongen. Daar wordt menigmaal gewag van hem gemaakt in het *Theodoſiaanſche Wetboek.*

HILAS, of HYLAS, was de zoon van Theodamas. Hy wierdt geroofd door de ſtroomgodinnen van zekere fontein, uit de welke hy voor Hercules water putte, wiens gunſteling hy was, en die naderhandt eene ſtadt naar zynen naam liet bouwen. *Strabo lib.* XII. De fabel zegt, dat Hercules, met de Argonauten vertrokken zynde om naar Colchis over te ſteken, zich ophieldt in Myſië, met voornemen van Hylas, die door de ſtroomgodinnen geroofd was, aldaar op te zoeken. Ὕλη, welk

woordt voortkomt van *Ela*, of *Allon*, in de Phenicifche tale, dat is te zeggen *een eikeboom*, beduidt hout in het algemeen. Hercules hieldt zich op in Myfië, om aldaar hout te hakken, het welk men tot den fcheepsbouw gebruikte; doch hem wierdt niet toegeftaan eenig hout af te hakken in de bosfchen, die aan eenige nymphen toegewyd waren. Hier van heeft het verdichtfel van Hylas zyn oorfpronk genomen, gelyk de fchryver van de fabuleuze hiftorie omftandiglyk en wydlopig heeft doen zien. Zie van het eerfte deel dè *Biblioth. Univerfelle.*

HILDA, princeffe van Schotlandt, kleindochter van Edwin, koning van Northumberlandt, in Engelandt, was tot eene grote ervarenheit in de H. Schrift geraakt door de goede onderwyzingen van Paulinus en van Adam. Zy liet op hare eige koften het klooster van Fare bouwen, en aangezet door den yver, dien zy hadt om de vrede in de kerk herftelt te zien, wift zy zo veel te weeg te brengen, dat men daar een fynode hieldt omtrent den jare 664, om in de zelve de verfchillen by te leggen, die 'er ontftaan waren wegens het Paafchfeeft, en andere kerkelyke plegtigheden. Behalven een boek, het welk zy maakte tot onderhouding der oude gebruiken, en nog een ander van Godvruchtige befpiegelingen, heeft zy brieven aan verfcheide geleerde mannen gefchreven. Hilda, na dat zy drie en twintig jaren abdiffe van haar klooster geweeft was, ontfliep aldaar in den Heere in den jare 685, nalatende een aangenamen geur van heiligheit. *Beda lib.* III, *cap.* 23. & *lib.* IV, *cap.* 33.

HILDBURGHAUZEN, eene ftadt in Frankenlandt, aan de rivier de Werra gelegen. Zy is tegenwoordig de refidentie van den hertog van Saxen, uit het huis van Gotha, nazaat van hertog Erneft den Godvruchtigen; en daar van wordt deze linie de linie van *Saxen-Hildburghauzen* genaamt. Men wil, dat de ftadt, gelyk als zeker Thuringfch Kronykfchryver aanmerkt, den name van *Childebert*, zoon van den Frankifchen koning Clodoveus, die in den jare 515 ftierf, voert, die van zyn vader Beyeren, Oostenryk en Frankenlandt kreeg, en deze plaats, nevens Heldburg, gebouwt heeft. In het eerft was deze plaats een flecht onbemuurd marktvlek, tot dat in den jare 1324 graaf Berthold en Henrik van Henneberg eenige belaftingen affchafte, en den burgeren zekere voorrechten vergunde, waar door hy te weeg bragt, dat zy deze plaats met een muur verfterkten. De zelve is onder de graven van Henneberg en onder de voogdy van Coburg geweeft, tot dat zy van deze beide, door het huwelyk van Sophia, dochter van Henrik, vorft van Henneberg Sleufingen, aan den burggraaf Albrecht van Neurenberg kwam, nademaal gemelde Sophia Heldburg, Hildburghauzen, Eisfeldt en Koningsberg den zelven toebragt. Doch de drie eerfte plaatfen zyn naderhandt aan Saxen gekomen, terwyl de landgraaf Balthazar, zynde de vaders broeder van den keurvorft Frederik den I, of den Schonen, van Saxen, met Margareta, dochter van den burggrave Albrecht, getrouwt was, en zy deze fteden medebragt. Insgelyks is onder de keurvorften Frederik den II en Wilhelm, zonen van keurvorft Frederik den I, of de Schone, van Saxen, Hildburghauzen met de overige fteden wederom met de voogdy Coburg vereenigt, wanneer aldus in den jare 1445 de zelve, nevens Thuringen, hertog Wilhelm by de deling met zyn broeder, den keurvorft van Saxen, wierden overgegeven. By de deling met den keurvorft Erneft en des zelfs broeder, hertog Albrecht, in den jare 1485, zyn deze Frankifche landen aan den keurvorft toegewezen, en naderhandt zyn by zyne linie afzonderlyk de ftadt en het ambacht Hildburghauzen, met de voogdy of het vorftendom Coburg altydt gebleven, tot dat eindelyk de zelve, nevens Schalkau, door de verdeeling in de jaren 1679 en 1680 van het huis Coburg aan Gotha is toegeftaan, en aan Ernft, den zesden zoon van hertog Ernft den Godvruchtigen, met nog andere ambachten is overgegeven. Gemelde hertog Ernft leide daar op den 27 May des jaars 1685 den grondt van de nieuwe refidentie in de ftadt Hildburghauzen, liet ze vervolgens opbouwen en volkomen in ftandt brengen. Het vermakelyk gezicht op de klaverige weiden, de daar voorby vloeiende rivier de Werra, de bergen, daar tegen over gelegen, nevens de omleggende dorpen, als mede de koftelyke tuin van het flot, het faifanten-huis, enz. brengen zeer veel toe tot de fraaiheit, vermakelykheit en gemak van dit flot. De tegenwoordig regerende hertog *Ernft Frederik*, zoon van hertog Ernft Frederik, heeft de ftadt meeft van nieuw doen bouwen, en alles naar de Hollandfche wyze laten fchikken. Hier is ook de regering en het confiftorie voor de aan Saxen-Hildburghauzen toebehorende fteden en onderdanen. *Hôns Coburgfche Chron. Mulleri Annales Saxon. Spangenberg Hennebergfche Chron. pag.* 199.

HILDBURGHAUZEN. (DE LINIE VAN SAXEN-) De zelve is van *Ernft*, zesden zone van hertog Ernft den Godvruchtigen, geflicht. Hy was den 12 July des jaars 1655 geboren, was in den jare 1675 ritmeefter van het regiment te paardt van zyn broeder Henrik, en mede in den jare 1677 by het Spaanfche en Hollandfche leger in de Nederlanden. Na zyns vaders doodt leefde hy onder de voogdy van zyn oudften broeder, hertog Frederik, en hem wierdt voor zyn aandeel by de gemeenfchappelyke regering in het huis Gotha 1) de ftadt en het ambacht Eisfeldt; 2) het ambacht en de ftadt Heldrung; 3) het ambacht en de ftadt Hildburghauzen; 4) het ambacht Veilsdorf toegewezen; het welk hy echter eerft in den jare 1678 in bezit nam, zelfs by de ondertekening in den jare 1679 en het hoofdreces in den jare 1680 met zyne broederen, met nog meer voordeelen verkreeg, wanneer hy het beftier aan zynen broeder, hertog Frederik van Gotha, met welken de vier jongfte broeders een ligchaam uitmaakten, voor altydt opdroeg; doch het recht van den vorftenftandt voor zich behieldt. In den jare 1680, den 30 November, trouwde hy met Sophia Henrietta, dochter van den vorft Georg Frederik van Waldek, keizerlyke en des H. Roomfchen Ryks, als mede der Vereenigde Nederlanden generaal veldmaarfchalk, te Arolfen, in het Waldekfche, alwaar hy ook zyn hof hieldt, tot in den jare 1683, wanneer hy den 3 July in het refidentieflot Heldburg zyne intrede deedt, na dat hy door het reces met hertog Frederik van Saxen-Gotha den 16 February des jaars 1683 het ambacht en de ftadt Koningsberg, tot hier toe van zyn broeder, hertog Henrik, bezeten, nevens andere plaatfen, mits 1000 floreinen daar voor uit te keren, nog by zyn vorige lands-portie voegde. Maar naderhandt bragt hy zyne refidentie naar Hildburghauzen over, waar van deze linie aldus genaamt is. In het gemelde jaar was hy mede tegenwoordig by het ontzet van Wenen, en in den jare 1685 by het ontzet van de vefting Gran, als mede by de belegering en het veroveren van Neuheuzel, in den jare 1689 by de belegering en het innemen van de vefting Keizersweerd, en den toenmaligen veldtocht in de Nederlanden, voorts in den jare 1690 by den flag van Fleury als overfte van een Hollandfch regiment te paardt, en in den jare 1691 by den derden veldtocht tegen de Franfchen, zelfs by het hoofdtreffen, alwaar hy door een Franfchman te doden, die hem hadt gevangen genomen, zich wederom vry maakte. In den jare 1693 begaf hy zich in den Nederlandfchen veldtocht, in welken hy niet minder gevaar heeft uitgeftaan. Voorts hadt hy, niettegenftaande de gemelde receffen, met zyn oudften broeder, hertog Frederik, en des zelfs zone, den hertog van Saxen-Gotha, gedurig onluften. Hy bekrachtigde ook het verdrag van de Coburgfche opvolging, den 6 April des jaars 1699 gemaakt, geenzins, en geraakte in grote onluften met den hertog Johan Ernft van Saxen-Saalveldt, tot dat hy zich met zyn neef, hertog Frederik, den 10 April des jaars 1702, en met hertog Bernhard van Saxen-Meinungen, zyn broeder, in den jare 1705 den 23 July vereenigde, en zich met zyne landen van het by 't reces in den jare 1680 gemaakte ligchaam afzonderde, en daar benevens uit het Coburgfche 't ambacht Sonneveldt, enz. van de Römhildifche erffenis Berungen, de Echterfche lenen, en het hof Militz kreeg, en door zyne gemalin, die den 15 October des jaars 1702 overleedt, is het vrye graaffchap Kuilenburg in Gelderlandt op zyne linie gebragt. Onder de verfcheide kinderen, door hem verwekt, zyn: *Ernft Frederik*, die volgt, en *Ernft Jofephus Maria Frederik Wilhelm*, geboren in den jare 1702, ridder van de keur-Paltfche orde van St. Hubert, ftaande in keizerlyken dienft. *Ernft Frederik* wierdt geboren den 21 Augufty des jaars 1681, volgde zyn vader in de regering op, en trouwde in den jare 1704 met Sophia Albertina, dochter van Georg Lodewyk, grave van Erpach. Hy ftierf den 9 Maart des jaars 1724, hebbende by zyne gemalinne verwekt *Ernft Frederik*, zynen opvolger; *Ernft Lodewyk*, geboren den 11 September des jaars 1710, en *Albertina Elizabeth*, ter wereldt gekomen den 3 Augufty des jaars 1713. ERNST FREDERIK, hertog van Saxen-Hildburghauzen, is geboren den 17 December des jaars 1707, volgde zynen vader in de regering op den 9 Maart des jaars 1724, en trouwde den 19 Juny van den jare 1726 met Karolina, dochter van Philips Karel, grave van Erpach te Furftenau, by welke hy heeft verwekt *Ernft Frederik Karel*, geboren den 10 Juny des jaars 1727.

HILDEBERT, biffchop van Mans, en naderhandt aartsbiffchop van Tours, in het begin der XII eeuwe, hadt een zeer ongebonden leven geleid voor dat hy tot den biffchoppelyken ftoel wierdt verheven. Zelfs na zyne vordering tot de waardigheit van aartsdiaken onderhieldt hy zulk een groot getal bywyven, dat dat van zyne baftaarden zeer groot was, over welke ergernis Ivo, biffchop van Chartres, hem een nadrukkelyken brief fchreef. De Vader Maimbourg heeft zich van eene daadt van dezen kerkvoogdt bedient om het gering getal der biffchoppen, die zich kantten tegen de uitbreiding van het koninklyke recht, te befchimpen. Hildebert is door Illyricus in het getal der beveftigers van de waarheit geftelt ter oorzake van zekeren brief, dien hy met zeer ftekelige en harde uitdrukkingen fchreef tegen het hof van Rome. De befchryving, die hy maakte van de wanorders van het gemelde hof, is zeer levendig uitgedrukt, en men mag zeggen, dat de zelve niets van hare kracht verloren heeft in de Franfche vertaling van Du Pleffis Mornay. Hildebert was nog maar biffchop van Mans wanneer hy dezen brief fchreef: doch wanneer hy 'er een anderen fchreef aan Honorius den II, om zyn beklag te doen over dat men alle de zaken by wyze van appel naar Rome trok, was hy aartsbiffchop van Tours. Hy maakte eene befchryving van Rome in rym, en eindigde de zelve met deze woorden:

Urbs fœlix, fi vel dominis urbs illa careret!
Vel dominis effet turpe carere fide.

Dat is te zeggen: „ Gelukkige ftadt, indien zy gene meefters „ hadt, of indien die meefters zich tot fchande rekenden geen „ geloof te hebben". Hy was geen man van grote geboorte. Daar is in de provincie van Maine naby Montoire eene plaats, Lavardin genaamt, de welke haren naam gegeven heeft aan een zeer doorluchtig geflacht van Vendomois. La Croix du Maine in zyne Boekzaal onder het artykel van Jakob van Lavardin,

zegt,

zegt, dat Hildebert, bisschop van Mans, een afstammeling van dit geslacht was; doch zulks strydt tegen de waarheit. Hy was wel geboortig van die plaats, doch niet afkomstig van het stamhuis van Lavardin. Hy was een man van grote geleerdheit, die zonderlinge bekwaamheden bezat, doch van een geringe afkomst. *Menage Hist. de Sablé. La Croix du Maine.* enz.

HILDEBERT, aartsbisschop van Ments, kroonde Ottho den Groten in den jare 938; maar hebbende in het vervolg met Richard, bisschop van Straasburg, het vuur van oneenigheit gestookt tusschen Ottho en zynen vader Henrik, wierdt hy naar Hamburg in ballingschap gezonden. *Cuspinianus in Otthone Magno. Vossius de Hist. Latin. lib.* II *cap.* 49.

HILDEBRAND, koning der Longobarden, volgde zyn oom Luitprand op in den jare 744. Doch dewyl zyn gedrag zeer straf en hatelyk was aan het volk, wierdt hy na verloop van zeven maanden genoodzaakt den koninklyken troon te ruimen voor Rachis. *Paulus Diaconus de hist. Longobard. Sigonius de regn. Ital.*

HILDEBRAND, paus. Zie GREGORIUS de VII.

HILDEBRAND, (JOACHIM) hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Helmstadt, en naderhandt superintendent te Zell, was den 10 November des jaars 1623 op het klooster Walkenriedt geboren. Zyn vader, Frederik Hildebrand, was prioor aldaar. Hy wierdt van der jeugdt wel opgevoed, zodanig, dat hy in het veertiende jaar van zyn ouderdom reets een Latynsch vaars zo wel als een Duitsch kon maken. In den jare 1640 kwam hy op de schole te Nordhauzen, en in den jare 1641 in Augusty te Jena. In den jare 1642 trok hy naar Leipzich, en wierdt aldaar van Christoffel Preibisius tot gekroont poëet gemaakt. In den jare 1643 kwam hy te Helmstadt, alwaar hy met veel roem leeraarde, zelfs kreeg hy in den jare 1648 de vryheit de Godgeleerdheit en de gewyde oudheden in het openbaar te onderwyzen. Kort daar na wierdt hy conrector te Wolffenbuttel; maar na verloop van een jaar, namentlyk in het jaar 1651, tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit en kerkelyke historie verheven. In den jare 1653 nam hy den doctor-tytel in de Godgeleerdheit aan. In den jare 1662 kreeg hy het beroep van prediker van de Duitsche kerk te Coppenhagen; doch vermits hy het zelve van de handt wees, wierdt hy kort daar na tot generaal superintendent naar Zell beroepen. Hy stierf den 25 October des jaars 1691. Zyne schriften zyn: *De prisca & primitiva ecclesiæ sacris publicis; De templis & diebus festis; De pacibus veterum Christianorum; Rituale orantium; Ars bene moriendi; De nuptiis veterum Christianorum; De natalitiis veterum sacris & profanis; Augusta Cæsaris Octaviani & Augusti Ducis Brunsv.; Vita æterna ex lumine naturæ ostensa; Theologia dogmatica; Primitivæ ecclesiæ offertorium pro defunctis; Sacra publica veteris ecclesiæ; De religiosis eorumque variis ordinibus; De diebus festis; De hierarchia vet. ecclesiæ.* enz. *Pipping Memor. Theol. pag.* 398.

HILDEFONSUS. Zie ILDEFONSUS.

HILDEGARDIS, twede gemalin van Karel den Groten. Sommige schryvers hebben beweert, dat zy de dochter was van Childebrand, hertog van Zwabenlandt. Munster in zyne *Cosmographia* geeft haar tot vader Esuier, heer van Kempten, en tot moeder Regindis, eene Beyersche vrouw. Doch het is raadzamer het gevoelen van zekeren ouden schryver aan te kleven, die berecht, dat zy de dochter is geweest van Imme, kleindochter van Neby, wiens vader was Godefroi, hertog der Hoogduitschers, en de zuster van Ulrich, monnik van St. Gal. Zy trouwde in den jare 722, en was moeder van vier zonen en vyf dochters, gelyk gezegt wordt ter plaatse, daar men van Karel den Groten handelt. Zy stierf te Didenhoven den 30 April des jaars 773, en wierdt ter aarde bestelt in de abdy van St. Arnoud van Mets. *Theganus. Eginardus.*

HILDEGARDIS was een Duitsch vrouwspersoon, geboren in het graafschap Spanheim. Hare ouders waren Hildebertus en Mechtilda, van welke zy in den jare 1098 geboren wierdt. Van hare jeugdt af onderhieldt zy Godsdienstige oeffeningen, en wierdt onder de abdisse Jutta, zuster van Megerhardus, grave van Spanheim, in den ouderdom van acht jaren eene nonne, naderhandt abdisse van het klooster van St. Rupertus op den berg by Bingen, aan den Rhyn gelegen. Zy was zo wel wegens hare geleerdheit, als ook Godvruchtigheit in grote achting, voornamentlyk wegens hare openbaringen. Overzulks paus Eugenius de III nevens de voornaamste bisschoppen en abten van Duitschlandt en Vrankryk, onder welke ook Bernhardus was, aangezet wierden in den jare 1148 haar doen van naby te onderzoeken, en, indien zy oprecht wierdt bevonden, op het concilie te Trier te bevestigen. Gelyk ook de pauzen Anastasius de IV en Adrianus de IV zulks hebben bevestigt, ja zich zelve en de gansche kerk in haar gebedt zorgvuldig aanbevolen. Zy stierf den 17 September des jaars 1180. Men heeft van haar: *Visionum libri tres; Vita St. Roberti confessoris; Epistolæ* XXXVIII; *Expositio regulæ S. Benedicti; Physicorum S. de rerum natura libri* IV. *Trithemius Chron. Hirsaug. Spanheim. Cave Hist. Litter. pag.* 476.

HILDEGASTUS, philosooph, of waarzegger der Gaulen omtrent den jare 240 na de geboorte van Christus, beschreef in rym het levensbedryf van den koning Sunon, naar het zeggen van Simlerus. Doch Vossius houdt dit stuk voor onecht. *Simlerus in Append. Gesner. Vossius de hist. Lat. pag.* 829.

HILDEGERIN, of HILDEGRINO, eerste bisschop van Halberstadt, was een Vries van geboorte, wiens vader *Thiatgrim*, en de moeder *Eiafburg* genaamt wierden, zynde zyn oudste broeder, *Ludiger*, abt van Werden en Helmstadt, en eindelyk bisschop van Munster. In zyne jeugdt begaf hy zich tot de studiën, en trok met zyn broeder by den inval van Wittekind, nog een heiden zynde, uit Vrieslandt naar Rome, en omtrent het jaar 783 in het klooster van St. Benedictus van den berg Cassino. Wanneer zyn broeder drie jaren daar na van Karel den Groten geroepen wierdt om in Vrieslandt en West-Saxen het Euangelie te prediken, hielp Hildegerin hem waarschynlyk daar in, gelyk hy nog in den jare 796 den naam van deken voerde. Daar benevens onthieldt hy zich dikwils in het klooster Werthen, aan de rivier Rhur gelegen, door hem en zyn broeder van hun vaderlyk erfdeel gesticht; tot dat hem Karel de Grote in de IX eeuwe tot bisschop van Chalon in Vrankryk aanstelde, blyvende nog bisschop van Chalon in het jaar 809, wanneer hy in het zelve jaar zyns broeders Ludigers ligchaam te Werthen liet begraven. Naderhandt wierdt hy eerste bisschop van Halberstadt omtrent het jaar 814, in 't begin der regering van Lodewyk den Godvruchtigen: doch de openbrief, dien hy in dit jaar daar van zou hebben gekregen, en waar in het sticht van alle wereldlyke rechtspleging wordt uitgesloten, is bezwaarlyk voor echt aan te nemen. Van zyne overige ordonnantien vindt men geen berecht, behalven dat hy geroemt wordt, dat hy zyn bisdom nevens zyne abdy Werthen met alle mogelyke zorge waarnam, en met vele vereeringen trachtte te verryken. Hy stierf den 19 Juny in den jare 827, en wierdt te Werthen begraven. *Leuckfeld Antiquit. Halberstad. p.* 31.

HILDEMAN, bisschop van Beauvais in de IX eeuwe, was monnik geweest in de abdy van Corbie. Lodewyk de Goedertierene deedt hem verheffen tot het bisdom van Beauvais in den jare 822. Hy was tegenwoordig by het afsterven van St. Adelard in het jaar 829. Hildeman, zynde verdacht gehouden van zich te hebben willen vervoegen by Ebbo, bisschop van Rheims, en by Jesse, bisschop van Amiens, om de party van Lotharius, hoofdt der wederspannigen, tegen Lodewyk den Goedertieren op te vatten, wierdt in hechtenis genomen, en gevangen gehouden in de abdy van S. Wast van Atrecht, alwaar hy de kerkvergadering afwachtte, die de keizer hadt beroepen te Didenhoven in den jare 835. Hy liet zich daar vinden, en rechtvaardigde zyne zaak. Sedert woonde, hy verscheide andere conciliën by, en leefde omtrent tot het jaar 846. Men viert zyn feestdag op den 8 December. *Flodoardus lib.* II, *cap.* 20. *Paschasius Ratbertus vit. Adelardi. Mabillon siecle* IV. *Part.* II. *Bollandus. Du Sauffay Martyrol. Tom.* I.

HILDERIK, die ook van zommigen HUNNERIK genoemt wordt, om dat hy de zoon was van een vorst van dien naam, en van de princesse Eudoxia. Hy was de neef van Genserik, en koning der Wenden na de doodt van Thrasimund in den jare 523. Men verhaalt, dat deze laatste hem hadt verplicht eenigen tydt voor zyne doodt door een eedt, dat hy nooit de bisschoppen, die hy uitgebannen hadt, zou te rug roepen; doch Hilderik, om zyn woordt niet te kort te doen, liet hen wederkomen, alvorens hy den naam van koning aannam. Echter zyne al te grote goedheit hebbende hem verachtelyk gemaakt by zyne onderdanen, deden zy hem van den koninklyken setel afstappen, hebbende niet langer dan zeven jaren de kroon op 't hoofdt gehad. Alle deze dingen geschiedden door de arglistigheden en kuiperyen van Gilimer. Zie GILIMER.

HILDESHEIM, eene grote en welgebouwde stadt in neder-Saxen, nevens een bisdom, behorende onder het aartssticht van Ments. Het is eene nieuwe stadt, en daarom is het niet waarschynlyk, dat ze het *Ascalingium* van Ptolemæus is, als zommigen willen. Zy legt aan de rivier de Innerste, zeven of acht mylen van Zell, en in het bisdom gaat de R. Katholyke Godsdienst in zwang, hoewel het grootste gedeelte van de stadt de Augsburgsche belydenis toegedaan is. Voorts is de stadt tamelyk groot, wordt in de oude en nieuwe stadt verdeelt, en ieder van beide heeft zyn eigen magistraat. Ze is met zeer schone vryheden begiftigt, en was voortyds eene der Hanzeesteden. Van ouds hadt ze een groot gebiedt, waar van de hertogen van Brunswyk sedert den Duitschen oorlog een groot stuk bezitten. In den dertigjarigen oorlog heeft de keizerlyke generaal Pappenheim in den jare 1632 deze stadt met accoord ingenomen, maar hertog Frederik Ulrich van Brunswyk veroverde de zelve in den jare 1634 op de zelve wyze, en versloeg de troepen, die de zelve wilden ontzetten, by Saxenstadt, waar op de Jesuiten uit de stadt moesten wyken. Dewyl nu de stadt vele onlusten met den bisschop hadt, gelyk mede de burgery met den Raadt, hebben zy aan het huis van Brunswyk-Luneburg de erffelyke gerechtigheit van de bescherming van deze stadt opgedragen; waarom de zelve, by voorgevallene onlusten dikwils met Luneburgsche troepen is bezet geworden. *Bertii Res Germ. Bunting Hildesh. Stichts-Chron. Werdenhagen de Reb. Hans. Topogr. Sax. infer.*

HILDESHEIM, een bisdom en onmiddelyk sticht in Duitschlandt, wiens bisschop stem en zitting op de geestelyke vorstenbank heeft. Keizer Karel de Grote stichtte het zelve in 't eerst te Elzen, zynde een vermakelyk en vischryk dorp; maar zyn zoon, keizer Lodewyk de Godvruchtige, verplaatste het in den jare 822 naar Hildesheim, en bouwde aldaar ter eere van de jonkvrouwe Maria eene kerk. Dit bisdom is tamelyk groot, legt in den neder-Saxischen kreits, en naderhandt zyn vele graafschappen daar by gekomen: want graaf Bernhard van Rothenburg bragt het graafschap Wintzenberg en de stadt Alveldt aan het sticht, bisschop Adologus het graafschap Homburg, bisschop Henrik de II het graafschap Dassel, bisschop Johannes het

graafschap Pryne, bisschop Ottho de I, graaf van Woldenberg, en de laatste van zyn geslacht, het graafschap Woldenberg, met de stadt Bokkelum, insgelyks Lutter, Baremberg en het graafschap Poppenburg, en bisschop Henrik de III het graafschap Sladen. Zodanig vermenigvuldigden de bisschoplyke landen, dat de bisschop Johannes de IV, uit het huis van Saxen-Lauenburg, zeven graafschappen en een en twintig sloten bezat. Hy wierdt hier door zo trotsch, dat hy met geweldt de hertogen van Brunswyk op het lyf viel, gelyk hy deswegen in den Ryksban wierdt gedaan, om welken uit te voeren hertog Erik de Oude en hertog Henrik de Jonge gelast wierden, welke den bisschop van Hildesheim meer dan 18 sloten, zeven steden en 3000 dorpen afnamen, zo dat de bisschoppen niet meer dan drie sloten, namentlyk Pryne, Steirwaldt en Mariënburg, met de stadt Hildesheim, over hielden; gelyk ook het Brunswyksche huis van keizer Karel den V over deze afgenomene landen, niettegenstaande het protest van alle Roomschgezinden, in den jare 1530 het leen ontfing, en de zelve door het kamergerecht aan dit huis toegestaan wierden. Doch als 'er in den jare 1639 tegen het huis van Brunswyk een nadeelig vonnis wierdt uitgesproken, en het zelve naderhandt de zaak niet meer zo sterk dreef, maakte men in den jare 1642 zeker bestandt, zo dat aan het sticht byna alles, buiten de ambachten Coldingen, Lutter, Baremberg, en wel als stichts lenen, nevens het huis Dachtmissen en Westerhof, wederom zou afgestaan worden. De rivieren in dit bisdom zyn de *Brokgrave*, *Eine*, *Gose*, *Innerste*, *Pamme*, *Leina*, *Ocker*, *Oder* en *Weser*. De voornaamste bergen en bosschen zyn de *Zeven bergen*, de *Sak* en het *Heiner woudt*. De zamening der kanunniken bestaat uit meer dan veertig Domheeren, die alle moeten van adel zyn. De twee aartsamptenaren van het sticht zyn die van *Zwiegelt* en *Ridders-kram*, waar van de eerste het erf-maarschalksampt, en de laatste het aartsvoorsnydersampt (*ertstruchses*) bekleedt. De bisschoppelyke residentie is of te Hildesheim, of op het niet verre daar van daan gelegen lustslot Himmelsthur. De beste vesting van dit landt is *Mariënburg*, door de stadt Hildesheim tot straffe van haren opstandt tegen den bisschop Henrik den II uit hare eigene middelen gebouwt. *Pryna* is ook wel versterkt, van het welke het huis van Brunswyk-Luneburg het recht van bezetting eischt, en *Steyerwalda*. De bisschop en het Domkapittel zyn wel Roomsch-Katholyk, maar de stadt en het grootste gedeelte van den adel zyn den Lutherschen Godsdienst toegedaan, zo dat men over den Godsdienst in den jare 1643 zeker verdrag heeft opgerecht, het welk door de Westphaalsche vrede is bevestigt. In den jare 1711 ontstonden tusschen het keuren vorstelyke huis van Brunswyk-Luneburg, en het Domkapittel te Hildesheim, over vele bezwaarnissen der Luthersche inwoonders, als mede over het bierbrouwen in de stadt Hildesheim, eenige onlusten, weshalven keurvorstelyk Hanoversch en vorstelyk Brunswyksch krygsvolk in het sticht trok, en de stadt Hildesheim nevens andere plaatsen bezette, en de executie in het zelve uitvoerde. Maar alle deze bezwaarnissen zyn nog in het zelve jaar in der minne bygelegt, en de troepen weder te rug gezonden. *Chytræus Saxon. Joh. Leznerus Dasselsche Chronyk. Saxon. infer. Europ. Herolt P.* I. *p.* 355.

HILDUIN, of HILDUINUS, abt van St. Denys in Vrankryk, hadt groot deel in de gunst van koning Lodewyk den Goedertieren, en van zynen zone Lotharius, in de IX eeuwe. Het was op het verzoek van den eersten, dat hy het leven beschreef van *S. Dionysius Areopagita*, het welk door Matthæus Galenus, leeraar van de hogeschool van Loven, eerst in het licht is gegeven in het jaar 1563, en na hem door Surius op den 9 October. De oordeelkundige schryvers van dien tydt beweren, dat het in dit werk is, dat Hilduin twee H. *Dionisiussen* vermengt heeft, de eene de Areopagiet, en de andere bisschop van Parys. Eenige schryvers hebben in druk laten uitgaan zekere brieven, die Lodewyk de Goedertieren en Hilduin aan elkander geschreven hadden. Doch de vader Sirmond haalt 'er niet meer dan een aan in het einde van het twede deel der Kerkvergaderingen van Vrankryk. Zommigen zyn van gevoelen, dat hy is gestorven in het jaar 842: doch dit is al zo onzeker, als verdicht is het geen La Peire en le Feron verhalen, te weten, dat hy kancelier van Vrankryk en naderhandt bisschop van Verdun is geweest. Men kan de verdere omstandigheden daar van nazien in de schryvers, die men hier aanhaalt. *Sigebertus cap.* 82. *Cat. & A.* 825. *Chron. Trithemius. Bellarminus. Vossius lib.* II *de hist. Latin. cap.* 33. *Sammarthanus Gall. Christ. T.* III. *p.* 232. enz.

HILDUIN, abt van Lobez, die den levensloop van zyne voorzaten heeft beschreven. Hugo, koning van Italië, die zyn bloedverwant was, bezorgde hem naderhandt het bisdom van Verona, en in vervolg van tydt het aartsbisdom van Milaan, alwaar hy stierf in het jaar 941. *Trithemius in Cat. Ripamont. lib.* IX *hist. Eccles. Mediolan.*

HILELA, een van de drie stammen der Arabieren, die naar Afrika trokken in het jaar 999. De twee andere wierden genoemt *Esquequin*, en *Mahequil*. De stammen of geslachten van Hilela en van Esquequin waren afkomstig van woest-Arabië, en die van Mahequil was oorspronkelyk van gelukkig Arabië. Zy maakten alle drie te zamen uit omtrent vyftig duizend strydbare mannen, die zich verspreidden door het Oosterlyke Barbarye, en door verscheide andere gewesten. De stam van Hilela is verdeelt in elf zydelinien, van welke die van Beni-Amir, of Melioniten, de eerste is, de welke zes duizend dappere ruiters, en meer dan vyftig duizend voetknechten kunnen te velde brengen. De zelve zyn ryk en machtig, en hebben de heerschaappy over de Bereberen van het buitenlandt. Zy verweren zich kloekmoedig tegen het geweldt der Turken, en wanneer zy hen het hoofdt niet durven bieden, ter oorzake van hun schietgeweer, wyken zy naar de woestynen. *Marmol de l'Afrique lib.* I.

HILERE, een eilandt van het graafschap van Chester in Engelandt, gelegen aan de rivier de Dee, naby West-Kirby.

HILKIA, de vader van Eliakim, hofmeester van Hizkia, koning van Juda. II *Koning.* XVIII, 18.

HILKIA, de zoon van Amtsi, en vader van Amasia, Leviet, van 't geslacht van Merari. I *Kronyk.* VI, 45. 46.

HILKIA, hogepriester van het Joodsche volk onder de regering van Josia, koning van Israël. Hy was de vader van den propheet Jeremias, en hoofdt van een der vier en twintig priesterlyke stammen. Hy is het, die de boeken van de Wet, die langen tydt onbekend waren geweest, wedervondt in den tempel van Jeruzalem. II *Koning.* XXII. II *Kron.* XXXIV.

HILL, (JOSEPH) Roberts zoon, een Engelschman van geboorte, leefde in het laatste van de XVII eeuwe. Hy nam uit *Screvelius* en uit verscheide andere schryvers al het gene hy nodig hadt tot het maken van zynen *Schat der Griekshe tale*, de welke te Cambridge gedrukt wierdt: doch Joseph Hill, hebbende sedert daar vier duizend woorden bygevoegt, liet het zelve boek drukken te Londen in quarto in het jaar 1676. Deze Schat is redelyk wel gemaakt, en is min met feilen bezet dan verscheide andere kleine Woordenboeken, die tot dien tydt toe in het licht waren gekomen. *P. Colomiez Biblioth. Choisie pag.* 80.

HILLE, of HIL, een Zuid-Hollandsch dorp, onder Workum, heeft een predikant met Babiloniebroek, staande onder de classis van Gornichem.

HILLEGAARDSBERG, HILDEGAARDSBERG, of HILLEGERSBERG, een dorp onder Schielandt, daar St. Willebrordus en St. Hildegardis plagten geviert te worden. Het zelve heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Schielandt. Hier stondt van ouds een huis en hofstede, met een kapelle, daar, zo als Adrianus Junius vertelt, eene waarzeggeresse, met name *Hildegardis*, op woonde, de welke, als eene andere Sibylla, of Carmenta, vele geheimenissen der aanstaande tyden wist te ontvouwen. Zie *Junius Batavia pag.* 522, en eenige aanmerkingen daar op in de *Schielandsche Oudheden pag.* 540 enz.

HILLEGOM, in de oude brieven HILLINEN genaamt, een dorp van Rhynlandt, digt by Kennemerlandt, met kerk en predikant, staande onder de classis van Leiden en neder Rhynlandt.

HILLEGOM, (HET HUIS TE) ook *het Hof te Hillegom* genaamt, tusschen Haarlem en Lis gelegen, is dikwils met zyne waranden, duinen en konynen verlyd, en laatstelyk gekomen aan die van *Zypestein.* Zie *Oude Holl. Kronyk door W. van Goudhoeven fol.* 80. *S. van Leeuwen Batav. illust. fol.* 1248.

HILLEL, een vermaard Joodsch Rabbi, leefde kort voor de geboorte van Christus, en was wegens zyne geleerdheit in grote achting onder zyne landgenoten. St. Hieronymus maakt zomtyds gewag van hem in zyne schriften. Hy was geboren te Babylon, waar van hy zomtyds de Babyloniër genaamt wordt. Hy begaf zich naar Jeruzalem, daar hy met groten roem leeraarde. Onder zyne leerlingen munt inzonderheit uit Rabbi *Schammai*; maar de zelve ging naderhandt in vele dingen af van zynen leermeester, zo dat zich de geleerden onder hen in twee hopen verdeelden, houdende het de eenen met Hillel, en de anderen met Schammai. Deze Hillel wordt *de Oude* bygenoemt, om dat 'er nog een andere HILLEL is geweest, bygenoemt *de Vorst.* Eenigen menen, dat deze laatste Hillel de patriarch der Joden is, van wien Epiphanius gewag maakt, zeggende, dat hy kort voor zyne doodt den Christelyken Godsdienst heeft aangenomen. *Juchasin pag.* 22. *Epiphanius lib.* I. *Hær.* 30. *Bartoloccius Bibl. Rabb. Tom.* I. *p.* 787 *&c. & Tom.* III. *p.* 784 *&c. Introductio ad Hist. Philos. Hebr. p.* 82 *&c.*

HILLEL is de naam van vele andere beroemde Joden, waar door vele geleerden van onzen tydt misleid zyn, daar voor houdende, dat het handschrift van *Hillels* Bybel, het welk in zommige Hebreeusche geschrevene Bybels gevonden wordt, door zekeren ouden Rabbi, met name *Hillel*, zou geschreven zyn. Schikkard oordeelde, dat het na de Babylonische gevangenisse was geschreven. Cunæus schryft het een anderen *Hillel* toe, die 60 jaren voor Christus geboorte leefde. De Joden hebben het insgelyks voor een zeer oud schrift gehouden; doch P. Morin, die eenige geschrevene Bybels heeft gezien, in welke de verscheide lezingen uit Hillels Bybel op den kant mede aangemerkt staan, zegt, dat het niet boven 500 jaren oud is. Het zy zo het wil, immers schynt deze Hillel niet een van de ouden van dezen naam te zyn, dewyl hy van zulke dingen spreekt, van welke men in de zelve tyden niets vindt. *Simon Histoir. critic. du Vieux Testam. Basnage Histoire des Juifs.*

HILLIGER, (OSWALDUS) hoogleeraar in de rechten te Jena, was den 20 December in den jare 1583 te Freyberg in Meissen geboren, alwaar zyn vader Oswaldus Hilliger stads rechter was. Hy leide den grondt tot de studiën in zyn vaderlandt, ging in den jare 1601 naar de hogeschole te Leipzich, en na verloop van een jaar van daar naar Wittenberg, alwaar hy vier jaren bleef, en nevens de rechten de philosophie en de historiën beyverde. Van daar begaf hy zich in den jare 1606 naar Jena, alwaar hy met groten yver zich in de rech-

rechten oeffende; en in het zelve jaar den Doctortytel aannam. Hy bezocht hier op de voornaamste hogescholen van Duitschlandt. Als hy na zyne wederkomst in den jare 1610 het eerste deel van zyn *Donellus enucleatus* uitgaf, wierdt hy daar door zo beroemd, dat men hem in den jare 1616 tot hoogleeraar en byzitter van de schepensbank aanstelde. Hy was zeer milddadig tegen de armen, waarom hy in den jare 1617 een kapitaal van 200 Meisnische guldens bestemde, van welke de dekens te Jena de jaarlyksche renten zouden genieten, gelyk hy ook 200 guldens onder de armen uitdeelde. Kort voor zyne doodt wierdt hy zeer hypochonder, waar by een koorts kwam, aan welke hy den 25 Maart in den jare 1619 stierf. Zyn *Donellus enucleatus* wordt van alle rechtsgeleerden zeer geroemt. *Beyeri Nomenclator prof. Jen. Agricola Orat. parent. Freberi Theat. Zeumeri Vit. prof. Juris Jenens.*

HILLSBOROUG, een vlek in Noord-Ierlandt, gelegen in Ultonië, in het graafschap van Doun, drie mylen van Lisburn, in het graafschap van Antrim.

HILLUS, HYLLUS, de zoon van Hercules en van Deïanira, trouwde met Jole, zyne schoonmoeder, en verwekte by haar *Jolas*. Naderhandt wierdt hy verjaagt door Eurystheus, en week naar Athene, alwaar Theseus hem onderstandt boodt. Hillus naar Peloponnesus wedergekeert zynde, en uitdagende de dapperste krygshelden van het leger der genen, die wilden verhinderen, dat de Heracliden zich daar kwamen nederzetten, hadt het ongeluk van door de handen van Echemus, koning der Tegeaten, het leven te verliezen. *Ovidius lib.* IX *Metamorph. Pausanias in Messen.*

HILPOLTSTEIN, HIPPOLTSTEIN, eene kleine stadt, met een slot, op een berg aan den oorspronk van de rivier de Rote in de opper-Palts gelegen. Zy behoort aan Palts-Nieuwburg, en was in de XVII eeuw de residentieplaats van Johan Frederik. *Tromsder.*

HILTENUS, (JOHANNES) een Franciskaner monnik in Thuringen, leefde eerst te Erfurt, maar moest van daar vertrekken, dewyl hy de misbruiken der monniken bestrafte. Hier op begaf hy zich naar Eisenach: doch om de zelve reden lieten hem de monniken in de gevangenis werpen. Wanneer men zeer hard met hem handelde, en deswegen by den vader gardiaan om zyne loslating aanhieldt, maar de zelve niet kon verkrygen, zeide hy, hy wilde alles met geduldt ondergaan, nademaal hy niets tegen de monniken hadt geleeraard, maar alleenlyk eenige misbruiken bestraft, doch in den jare 1516 zou 'er een opstaan, die hen geheel zou overhoop werpen. Hy was wegens zyne voorspellingen, genomen uit den propheet *Daniël*, en door hem in den jare 1458 uitgegeven, zeer vermaard. Melanchthon merkt van hem aan, dat hy heeft voorzegt, dat de macht van den paus in den jare 1516 zou beginnen te vallen, en van tydt tot tydt verminderen, zo dat hy het nooit wederom zou kunnen te boven komen; dat omtrent het jaar 1606 Gog en Magog over gansch Europa zouden heerschen; en in den jare 1651 zou het einde der wereldt komen. Ook verhaalt men, dat hy voorzegt heeft, dat het klooster te Weimar tot een tuighuis, dat te Maagdenburg tot eene schole, en dat te Wittenberg tot een geschuthuis gemaakt zouden worden. *Melanchthon Apologia Aug. Conf. art.* 13 *de votis monasticis, & vol.* II. *epist. p.* 81. *Adami Vita Theol. Mornai Myst. iniquit. Scultetus Annal. P.* I. *p.* 5. *Hottinger Hist. Eccl. sec.* XVI. *Sect.* 3. *p.* 272 *Arnold Ketter-Historie* II *Deel,* XVI *boek, kap.* 23. §. 2.

HILTON, (GAUTIER) een Engelschman van geboorte, en Karthuizer monnik, leefde omtrent het jaar 1433. Hy schreef omtrent twaalf verscheide traktaten, als: *De origine & utilitate Religionis*; *De idolo cordis*; enz. het welk men zien kan in *Possevinus*, *Simlerus*, *Pithæus* en *Petrejus Biblioth. Carth. p.* 112.

HILVERTZOM, HILVERSUM, of HILVERZOM, een groot en schoon dorp in Hollandt, in Gooilandt, vermaard door de wollewevery. Het zelve heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Amsterdam.

HIMERA, eene oude stadt van Sicilië, aldus genaamt, om dat zy gelegen was aan den mondt van de rivier Himera, die hedendaags *il fiume di Termine* genoemt wordt. Het was eene zeer aanzienlyke stadt, die door de Zancleiten, een volk van dit eilandt, gebouwt was, en na verloop van twee honderd veertig jaren door Hannibal, opperkrygsbevelhebber der Carthaginenzen, verwoest wierdt, omtrent het jaar 648 voor de geboorte van Christus. Twee jaren daar na lieten die van Carthago naby de bronnen van Himera eene andere stadt bouwen, die van de Latynen *Thermæ Himeræ*, of *Thermæ Himerenses* genoemt wierdt, ter oorzake der hete wateren, of badstoven, die daar waren, en van de Grieken Thermen genoemt worden: het is die stadt, die men hedendaagsch *Termine* noemt. De aloude stadt Himera hadt ook het voordeel van de geboorteplaats te zyn geweest van den dichter Stesichorus, vermaard onder de Lyrische dichters, en voor den welken men in deze stadt een praalbeeldt hadt opgerecht, het welk alom berucht was wegens des zelfs zeldzame schoonheit en kunst, met de welke dit wonderstuk uitgewerkt was. *Cluv. lib.* II *Antiquit. Sicil.*

HIMETTO, *Monte Himetto*, of *Monte di Altina*, een gebergte van Griekenlandt, is gelegen in Livadië, vier mylen van de stadt Athene, ten Oosten. De dichters halen den berg *Himettus* menigmaal aan in hunne schriften. *Baudrand.*

HIMILCON, of IMILCON, zoon van Hamilcar. Zie AMILCON.

HIMILCON, berucht hoofdt onder de Carthaginenzen door zyne dapperheit en ervarenheit in den oorlog, wierdt tot opperbevelhebber van een ontzaggelyk leger verkozen tegen die van Syracuza. Deze krysmacht bestondt in drie maal honderd duizend voetknechten, en uit twee duizend schepen. Hy kwam in Sicilië aan landt; belegerde Himera, hedendaags *Termini* genoemt, en versloeg in den aanvang de belegerden in een uitval. Doch Gelo, die van Syracuza was tot onderstandt gekomen aan het hoofdt van vyf en vyftig duizend mannen, verbrandde zyne schepen, hakte zyn gansche leger neêr in een hoofdtreffen, zynde Himilcon zelf in het gevecht gesneuvelt, en bragt de Carthaginenzen dus ver onder, dat zy genoodzaakt waren de vrede te verzoeken omtrent de LXXV Olympiade, in het jaar 480 voor de geboorte van Christus. *Diodorus Siculus lib.* II.

HIMILCON, een inboorling van Carthago, die den tocht beschreven heeft, welken hy op bevel van den Raadt van Carthago hadt gedaan, en gedurende den welken hy op zee ontdekte de Westelykste gewesten van Europa. *Festus. Avienus.*

HINAGOA, of YNAGUA, een eilandt van de Noordzee in Noord-Amerika. Het is een van de Lucaische eilanden, en is gelegen twintig mylen van Hispaniola, ten Noorden, en zo verre van Cuba, ten Oosten. *Maty Diction.*

HINCKELMAN (ABRAHAM) wierdt te Döbelen, eene stadt in Meissen, alwaar zyn vader, Martin Hinckelman, een Raadsheer en apotheker was, geboren in den jare 1652. Na dat hy zich in de gronden der vrye wetenschappen hadt geoeffent, zonden hem zyne ouders naar de doorluchte schole van Freyberg, van waar hy naar de hogeschole naar Wittenberg ging, en zich onder Abraham Calovius in de Godgeleerdheit oeffende. Hebbende zich daar vier jaren onthouden, wierdt hy in het steedtje Gardeley rector van de Latynsche scholen, en kort daar na directör van de doorluchte schole te Lubek, welk ampt hy elf jaren bekleedde, tot dat hy naar Hamburg tot prediker aan de S. Nikolaas-kerk beroepen wierdt, en weinig tyds daar na van den landgrave van Hessen-Darmstadt 't ampt van opper-hofprediker, dat van generaal superintendent, en dat van hoogleeraar in de Godgeleerdheit op de hogeschole van Giessen verkreeg. Doch in den jare 1688 wierdt hy tot eerste predikant van de kerk van S. Catharina te Hamburg beroepen. Wanneer vervolgens de onlusten tusschen Horbius en Meyer voorvielen, wierdt hy daar mede ingewikkelt. Wanneer hy kort voor zyne doodt het traktaat, genaamt: *Stemme des Heeren aan D. Abraham Hinckelman*, te zien kreeg, gevoelde hy eene grote verandering aan zyn gehele ligchaam, en kreeg eenige dagen daar na een bloedstorting, van welke hy in den jare 1605 stierf. Van zyne boeken, behalven de Oostersche en de handschriften, maakten zyne erfgenamen 21000 marken Lubsch, zynde 14000 guldens Hollandsch. Onder zyne schriften zyn: *Tertulliani Apologeticus, &c.*; *Jobi Theologia Evangelica, hypothesibus Pontificiorum, Reformatorum, Socinianorum contraria*; *Testamentum Mohamedis Arab. & Latinè*; eenige schriften tegen *Jakob Bohme*; *Critica Hamburgensia*; *Predikatiën*; enz. Hy is de eerste, die den Alkoran in het Arabisch heeft uitgegeven. *Pipping Memor. Theologor. p.* 597.

HINCKMAN, een Engelsch ridder, hieldt staande in het begin der XVII eeuwe mondeling en schriftelyk de dwalingen van Origenes, dat de duivelen tot boetvaardigheit zouden komen en de zaligheit erlangen. *Gautier Chron. S.* XVII, *cap.* 26.

HINCMARUS, die eerst monnik was van St. Denys in Vrankryk, naderhandt aartsbisschop van Rheims, en in den jare 845 door de bisschoppen, die te Beauvais vergadert waren, gestelt wierdt in de plaats van Ebbo, die tien jaren te voren van den stoel was afgezet. Deze kerkvoogdt wierdt onder het getal der geleerdste mannen van zynen tydt gerekent. Hy was ook zeer yverig in de voorrechten der Gallikaansche kerk te handhaven. Hy gaf in verscheide voorvallen voortreffelyke blyken van zyne bekwaamheit en volstandigheit, daar het op den welstandt van 't ryk en het voordeel der kerke aankwam. Hy wordt echter beschuldigt van met al te veel drift te werk gegaan te hebben in de zaak van den monnik Godeschalk op het synode van Crecy, en in die van zynen neef Hincmarus, bisschop van Laon, in de conciliën van Attigni en van Douzi. Wat hier van zy, het is evenwel zeker, dat de grootste mannen van zynen tydt zyne bekwaamheit verwondert hebben. Deze kerkvader stierf in het jaar 882. Zeker vermaard schryver van dezen tydt spreekt van zyne doodt in dezer voegen, na dat hy aangehaalt heeft de stroperyen, die de Normannen in het koninkryk pleegden. " Het was in dien „ tydt, „ zegt deze schryver," dat de grote Hincmarus, aarts„ bisschop van Rheims, zuchtende onder den last zyner hoge „ jaren, en geperst van droefheit, ziende gansch Vrankryk „ door zyne onmenschelyke geweldenaryen onderdrukt en ver„ woest, vluchtende uit zyne stadt, die door de barbaren „ gedreigt wierdt, en zich reddende in een draagstoel, te Es„ pernay kwam te sterven, latende de Gallikaansche kerk byna „ ten eenemaal ontbloot van kerkvoogden, die des zelfs rech„ ten voorstonden, en de zorg voor die tucht droegen ". Men vindt verscheide drukken van zyne werken, een van Ments van het jaar 1602; een van Parys van het jaar 1615, en de laatste, die men verschuldigt is aan den vader Sirmond, van het jaar 1645. *Flodoardus lib.* III *Hist. Remen. Sigebertus cap.* 99 *de vir. illustr. & in Chron. Rabanus Maurus. Lupus Ferrariensis, &c. in Epist. Bellarminus. Possevinus. Mauguin. Chifflet. Robertus & Sammarthanus Gall. Christ. Vossius de Hist. Lat. Mezeray T.* II *Hist. de Franc.*

HINCMARUS, bisschop van Laon, leefde in de IX eeuwe. Hy was de neef van den aartsbisschop van Rheims van dien zelven naam, die hem deedt verheffen, en hem dit kerkvoogdschap bezorgde. Deze prelaat, vergetende de grote verplichting, die hy hadt aan koning Karel den Kalen, en aan zynen oom, handhaafde met drift en halsterrigheit alle de bevelen, die van den paus kwamen, onaangezien de zelve strydig waren tegen de rechten des ryks en tegen de voorrechten der kerke van Vrankryk. Hy deedt zelfs zeker heer van Normandië in den kerkelyken ban, om dat hy eenig landgoedt van zyne kerk bezat, het welk hem de koning als een beneficie hadt geschonken. Zyn gedrag wierdt door de bisschoppen veroordeelt in de kerkvergadering van Verberie, gehouden in het jaar 869. Hy trok zyne zaak voor de rechtbank van den pauslyken stoel; om welke daadt hy andermaal gelaakt wierdt in 't synode van Attigni. Doch Hincmarus, zich niet hebbende willen onderwerpen, wierdt door toedoen van zyn oom afgezet in het concilie van Douzi in het jaar 871; daarenboven deedt zyn oom hem gevangen zetten, in welke gevangenis na verloop van twee jaren hem de oogen wierden uitgestoken. De paus Johannes de VIII, in Vrankryk zynde in den jare 878, herstelde dezen Hincmarus in het concilie van Trojes, en gaf hem de helft van het inkomen des bisdoms. Men heeft eenige werken van dezen kerkvoogdt in de Boekzaal der Vaderen en in de drukken van Hincmarus van Rheims. *Flodoardus lib* III *hist. Rem. Aimonius & Baldericus in Chron. Sammarthanus Gall. Christ.*

HINDELOPEN, of HINLOPEN, een stedeke in West-Vrieslandt, tusschen Stavoren en Workum, aan den uithoek van de Zuiderzee gelegen. Het heeft een kleine haven, en is tegenwoordig onbewald. Schotanus, daar Alting mede overeenstemt, wil, dat het beter is *Eindelopen* te zeggen dan *Hindelopen*, en dat deze naam afkomt van de gelegenheit dezer plaatse. Doch Winsemius en anderen zeggen, dat hy den naam van *Hindelopen* heeft gekregen, om dat de hinden en ander wild gedierte, in het Kreiler-bosch huishoudende, hare loopplaats derwaarts plagten te hebben, het welk door het wapen der stadt, zynde twee klimmende hinden, tegen elkander staande in een gedeeld schildt, schynt bevestigt te worden. Volgens den zelven Winsemius is Hinlopen tot een stadt gemaakt omtrent den jare 1225, op welken tydt het ook, volgens zyn verhaal, gehaalt uit de Kronyken van Vrieslandt, zyne handvesten van den podestaat en de standen des lands heeft gekregen. Dit stedeke heeft door de beruchte partyschappen van de Schieringers en Vetkopers veel geleden, en is in de daar op volgende oorlogen tusschen de Burgundiërs en Gelderschen omtrent den jare 1500 byna geheel afgebrand, met welken brandt alle de stads handvesten en oude brieven vergaan en verloren zyn. Doch naderhandt is het zelve weder opgebouwt, zynde tegenwoordig een zindelyk en wel bebouwt stedeke. De inwoners hebben, gelyk die van Molquern, een byzondere dragt en taal. Zie *Schotanus en Winsemius Kronyken van Vrieslandt. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II.

HINDEN, een marktvlek van Engelandt, gelegen in de Zuid-Wester landstreek van het graafschap van Wilt, welke *Mere* genoemt wordt, tachtig Engelsche mylen van Londen.

HINDERSTEIN. Zie HYNDERSTEIN.

HINGAM, (GODEFROI) een rechtsgeleerde, heeft geleeft in de XIV eeuwe, omtrent het jaar 1380. Hy kreeg een heerlyken naam door zyne geleerdheit en deugdzaamheit. Hy heeft geschreven: *Summa Juris civilis*; *Super actione vendentis*; *De hereditario jure. Pitsæus de script. Angl.* enz.

HINGHAM, een marktvlek, gelegen in de Zuidelyke landstreek van het graafschap van Nordfolk, die *Forehowe* genoemt wordt. De naburen noemen het *klein-Londen.* Men houdt 'er alle zaturdagen marktdag. Dit vlek is tachtig Engelsche mylen van Londen gelegen.

HINGHOA, eene grote stadt van de provincie van Fokien, in China. Ze is de hoofdstadt van een landstreek van den zelven naam, en voert geen ander gebiedt dan over de stadt van Sienlieu; doch zy is omringt van eene grote menigte van vlekken en dorpen. De gebouwen zyn daar zeer prachtig, en men ziet 'er een groot getal van eerepoorten en zegebogen, en schone graafsteden op de hoogtens, die daar omtrent leggen. Dit landschap is overvloedig in zyde en in ryst. Naby het gebergte van Chinyven is het meir van Chung, op wiens oever een groot paleis gebouwt is, zynde het zelve zeer vermaard, om dat men op die plaats zeker geluidt hoort, als van eene grote klok, wanneer 'er zware regen of eenig kwaad en onstuimig weêr staat op te komen. Op den top van het gebergte van Hucung ziet men een waterput, Hiai genaamt, in welke het water wast en valt op gelyke getyden, als die van de eb en vloedt van de zee. *Martin Martini Description de la Chine, by Thevenot vol.* III.

HINKLEY, een marktvlek van Engelandt, gelegen in de Westelyke landstreek van het graafschap van Leicester, de welke *Sparkenhoe* genoemt wordt.

HINNON, of HINNOM, een dal aan de muren der stadt Jeruzalem ten Westen de bron Siloah gelegen, alwaar men de kinderen aan Moloch plagt te offeren. Men zegt, dat deze benaming van den eersten bezitter, *Hinnon* geheten, of van het geroep der opgeofferde kinderen afkomstig is, en dat het *dal ben Hinnon* wil zeggen *het dal der klagende kinderen.* De hoogte in dit dal, daar men de kinderen verbrandde, wierdt *Tophet* genaamt, van *Toph*, een trommel, om dat men, om het jammerlyk kermen dezer kinderen niet te horen, op de trommel sloeg. Deze plaats wierdt van de goddeloze Joden voor heilig gehouden, maar is van den koning Josias onrein gemaakt, en de Hebreën zeggen, dat hy alle dode krengen, beenderen en andere onreine dingen hier heen liet brengen, en, om de zelve te verbranden, een gestadig vuur deedt maken. Eindelyk zegt men, dat de hel daar van den naam van *Gehenna* heeft gekregen. II *Kon.* XXIII, 10. *Jerem.* VII, 31. *Glassii Grammat. S. p.* 139. *R. Levi Barselon & al. apud Hotting. de jure Hebr. n.* 208. *Ligthfoot Chorogr. S. c.* 339. *Lundius Jod. Heiligd. c.* 34. *n.* 20. *seq. Flac. in Gehenn. Scindl. in Lexic. Pentagl.* Zie ook hier voor op het woordt GEHENNA.

HIO, eene kleine stadt van West-Gothlandt, in Zweden. Zy is gelegen op den Westelyken oever van het Wetermeir, acht mylen van de stadt Falkoping naar de Oostzyde. *Mag. ty Diction.*

HIPATIA, HYPATIA, van Alexandrië, dochter van den philosooph Theon, bloeide in het begin der V eeuwe. Zy hadt zulke voortgangen gedaan in de philosophie, dat zy in geleerdheit en in verstandt alle de philosophen van haren tydt ver te boven ging. De bisschop Synesius noemt haar zyne meesteresse in de philosophie, en bewees haar eene ongemene eerbiedigheit. Hare zeden waren zo oprecht en eenvoudig, als haar verstandt uitmuntend was. Zy raakte om 't leven in een burgerlyken opstandt in het jaar 415, nalatende verscheide werken van haar handt. Men heeft ook een puntdicht, het welk Paulus, gezegt *Silentiarius*, dat is, *de Zwyger*, tot haren lof heeft gemaakt. *Synesius Ep.* 10, 80, 124. *Socrates Hist. Eccl. lib.* VII. *cap.* 5. *Nicephorus Callistus lib.* XIV. *cap.* 16. *Paulus lib.* V *Antol. Suidas. Baronius A. C.* 415. *Savilius Prælect. in Euclid. Vossius de Philol. & de scient. Mathem.*

HIPATIUS, HYPATIUS, neef van den keizer Anastasius, vermaard kapitein, hadt groot deel in de ryksbestiering gedurende de regering van zyn oom. Na de doodt van Justinus wilde hy den troon beklimmen, en wierdt tot hoofdt verklaart van een eedgenootschap, het welk *de groene streng* genoemt wierdt. Doch Justinus behieldt in alles de overhandt, en liet Hypatius ter doodt brengen met des zelfs twee neven, Procopius en Probus, in het jaar 527. *Marcellinus in Chron. Procopius lib.* I *de bell. Pers.*

HIPER, (JOHANNES) abt van S. Bertin, heeft eene Kronyk nagelaten, die zeer geacht is. De schryvers stemmen niet wel overeen wegens den tydt, in welken hy geleeft heeft. Indien men moet geloof geven aan het grafschrift, het welk Meyer aanhaalt, die zich in de Jaarboeken van Vlaanderen zeer voordeelig heeft bedient van de Kronyk van dezen abt, was hy te Iperen geboren, en stierf in het jaar 1383, op den 2 January.

HIPERIDES. Zie HYPERIDES.

HIPERIUS, (GERARDUS ANDREAS) een vermaard predikant, en hoogleeraar in de Theologie, was te Iperen, in Vlaanderen, geboren den 16 May des jaars 1511. Hy heeft van zyne geboorteplaats den naam ontleent, onder welken hy bekend is. Het is aanmerkenswaardig, dat de stadt Iperen van verscheide schryvers *Hypera* genoemt wordt. Beza *in Iconibus* noemt die stadt aldus, en zegt, dat *Andreas Gerardus* van zyne geboorteplaats den bynaam van *Hiperius* gekregen heeft. Zyn vader, die advokaat was, en die hem reets in verscheide plaatsen hadt laten studeren, voelende, dat zyn levensdraadt ten einde liep in den jare 1525, beval zyne huisvrouw, dat zy hem naar Parys zou zenden, om zyne studiën daar te vervolgen. Dit bevel wierdt werkstellig gemaakt in den jare 1528. Hiperius studeerde drie achtereen volgende jaren in de philosophie in het collegie van Calvi; en na eene korte reis, die hy naar Iperen deedt, binnen Parys te rug gekomen zynde in den jare 1532, studeerde hy daar in de Godgeleerdheit tot den jare 1535. Hy begaf zich in het vervolg naar Loven, en sedert doorreisde hy verscheide provinciën van Nederlandt, hebbende ook zynen weg genomen door Duitschlandt, het welk oorzaak was, dat de moeite, die zyne vrienden hadden aangewend buiten zyne kennisse, om hem eenige kerkelyke bediening te bezorgen, vruchteloos afliep: want, zo dra als men aan Carondilet, aartsbisschop van Palermo, en kancelier van den keizer, hadt voorgedragen, dat hy een reis door Duitschlandt hadt gedaan, maakte men hem hem dusdanig verdacht van nieuwsgezindheit, dat hy naar een goed heenkomen moest omzien. Hy vertrok naar Engelandt, en bragt meer dan vier jaren door ten huize van zeker Engelsch edelman, die een zonderling liefhebber van wetenschappen was. Deze was de zoon van dien Willem Montjoje, die door Erasmus, de welke zeer grote verplichting aan hem hadt, zo krachtig geprezen wordt. Men moet hier in 't voorbygaan aanmerken, dat men in het *Theatrum* van *Paulus Freherus* gestelt heeft *Monticius*, in de plaats van *Montjoius*, en dat, onaangezien Erasmus zynen *Livius* aan Montjoius den zone heeft opgedragen, en op eenige andere plaatsen met roem van hem heeft gesproken, zo is het eigentlyk aan den vader, dat toegepast kan worden al het gene 'er gezegt wordt van die grote en menigvuldige lofredenen, dewyl de zoon nog heel jong was wanneer Erasmus kwam te sterven. Hiperius stak weder over zee in den jare 1541, en scheen voornemens te wezen om de hogeschool van Straasburg te gaan bezichtigen, en inzonderheit om Bucerus, die de zelve zeer roemruchtig maakte, te bezoeken; doch hebbende zyn weg genomen door het landschap van Hessen, ontmoette hy te Marpurg een hoogleeraar in de Theologie, Geldenhauer genaamt, die zyn vriendt was, en die, om hem op te houden, hem de hoop gaf van eenige bediening in de hogeschool van die stadt te zullen

kry-

krygen. Hy hieldt zich daar inderdaadt op, en volgde kort daar na zyn vriendt op. die ftierf in de maandt January des jaars 1542. Hy oeffende dit ampt wat langer dan twee jaren, zonder zich tot het huwelyk te begeven; doch van gevoelen zynde, dat hy niet gemakkelyk kon leven zonder eene huisvrouw te hebben, byzonderlyk om reden, dat hy zwak van gezondheit was (beweegreden, die vry vele andere menfchen van deze gedachten zou vervremt hebben) trouwde hy in den jare 1544 eene weduwe, by de welke hy zes zonen en vier dochters verwekte. Hy ftierf te Marpurg den eerften February des jaars 1564, na dat hy aldaar het hoogleeraarfchap in de Theologie geoeffent hadt gedurende den tydt van meer dan twee en twintig jaren met de uiterfte oplettendheit. Hy fchreef verfcheide boeken, waar van eenige door een leeraar van Loven afgefchreven wierden. Indien men verfcheiden wil geloven, zou men zeven delen in folio kunnen maken van alle de fchriften van Hiperius, die het licht gezien hebben. Daar zyn 'er eenige, die de letterkundige wetenfchappen betreffen, als de rederykkunde, de Logica, de rekenkunft, de landmeetkunde, de wereldbefchryving, de fterrekunde, de doorzichtkunde, de natuurkunde, enz. De andere zyn of verklaringen over den Bybel, of traktaten van Godgeleerdheit. Het traktaat *De recte formando Theologiæ ftudio*, en dat *de formandis concionibus facris*, zyn beide zo goed geoordeelt door zekeren leeraar van Loven, dat hy de zelve byna geheel heeft ingevoegt in de boeken, die hy over de zelve ftof heeft in 't licht gegeven te Antwerpen in den jare 1565. Hiperius was nog maar een jong fcholier, wanneer hy te Parys eene aanfpraak deedt, de welke naderhandt in druk is uitgegaan, en eene lofreden is van eenen zyner vrienden. Zyn voornaamfte arbeidt was de proponenten eene goede wyze van prediken te leren. Hy was heel oprecht van herte; en behalven de grondige kennis, die hy bezat van vremde talen, van de hiftorie, van de philofophie en Theologie, was hy begaaft met eene zonderlinge bekwaamheit in goede leffen te geven. Hy hadt zich van jongs af daar in geoeffent, want, wanneer hy te Parys ftudeerde, was hy de lesnerhaalder van verfcheide andere fcholieren. Hy droeg zich heel zedig op de gaftmalen, was lieftallig en eerbaar in zynen omgang; en zo groot als de afkeer was, dien hy hadt van die onmatige grote wynkelken, of drinkbekers, die men de gaften doedt uitdrinken, en van de ydele hoflykheden en verbloemde dienftwilligheden, die niet dan te veel in onze zamenkomften gepleegt worden, zo groot was het genoegen en vermaak, het welk hy fchepte in het bywonen van welgeregelde gaftmalen, en in aangename byeenkomften. Met een woordt, hy was een verftandig man, die de volmaaktheit van den geeft met de deugdt en yver gepaart hadt. De genen, die meer omftandigheden van zyn leven verlangen, kunnen de fchryvers, die hier aangehaalt worden, te rade gaan. Daar is eenig onderfcheidt tuffchen het verhaal van verfcheiden en tuffchen dat van Melchior Adam. Men kan bezwaarlyk geloven, dat Hiperius monnik is geweeft. Een gedeelte der boeken, die hy gefchreven hadt, zyn niet dan na zyne doodt in het licht gekomen door de goede zorg of van zynen zoon Laurentius Hiperius, of van Johannes Mylius. Zie *Gefnerus. Wigandus Orthius in oratione funebri Hiperii. Melchior Adam in vita Hiperii. Verheiden præftant. aliquot Theolog. Effig. p. 95. Bayle Dict. Crit.*

HIPIS, of HIPPIS, leefde onder de regering van Darius en van Xerxes. Hy is de eerfte, die een Hiftorie van Sicilië heeft gefchreven, van de welke Myes naderhandt een kort begrip maakte. Zyn werk was verdeelt in vyf boeken. Hy hadt ook Kronyken gemaakt in vyf boeken, en de eerfte opkomft van Italië. Suidas haalt noch een boek aan, handelende van de Argoliken, of Argologiken van Hippis. Men moet miffchien Aftrologiften, dat is, *Sterrekundigen*, lezen, gelyk de uitlegger van Aratus heeft gelezen; want Plutarchus, in zyn boek van het verval der godfpraken, zegt, dat Phanias hadt gefchreven, dat Petron van gevoelen was, dat 'er honderd en tachtig werelden waren, naar het zeggen van Hippis *de Rege.* De ophelderaar van Aratus haalt hem aan wegens de Hyaden, waar door de gifling, dat het *Aftrologiften* moet wezen, kan beveftigt worden. *Du Pin Bibl. univerf. des hiftoriens profanes. Tom.* I.

HIPPARCHI, van ἵππος, *equitatus*, en ἄρχω, *impero*, waren te Athene twee perfonen, die het opzicht over de kavallery hadden. Zy konden alle, die zich niet wel droegen, ftraffen; buiten hun weten dorft niemandt van zyn regiment tot een ander overgaan. Zy droegen zorg, dat de foldaten zich wel hielden, de menfchen niet te hard vielen, en de paarden niet te zwaar belaadden. Zy hadden onder zich zekere τὰ ξιάρχους, die over eene bende of compagnie geftelt waren. *Poftellus & Sigonius Rep. Athen.*

HIPPARCHIA, huisvrouw van den philofooph Crates, hadt zich zodanig laten bekoren door de redeneringen van dezen Cynifchen wysgeer, dat zy met hem, hoe het ook mogt gaan, wilde trouwen. Zy wierdt ten huwelyk verzocht van eene grote menigte van vryers, de welke door hunne adelyke geboorte, rykdommen, fchone geftalte van ligchaam, en meer andere begaafdheden van groot aanzien waren. Zy wierdt door die van hare fexe fterk aangezet om een bruidegom uit alle die vryers te verkiezen: doch niets kon haar van Crates aftrekken. Zy verklaarde, dat zy in haren Crates alleen alle deze voordeelen zou bezitten, en dat, indien men haar niet wilde met hem laten trouwen, zy zich zelf met een moordpriem het leven zou benemen. Op deze verklaring gingen die van haar geflacht by Crates, en verzochten hem met veel nadruk, dat hy zyne welfprekendheit en al zyn vermogen wilde infpannen om deze dochter te overreden, en haar van die geweldige drift te genezen. Hy ftelde alle de krachten van zyn vernuft in 't werk, zonder nochtans iets te kunnen winnen op het gemoedt van deze halfterrige dochter. Eindelyk Crates ziende, dat noch zyne redenen, noch zyn goede raadt iets konden uitwerken op Hipparchia, ftelde haar zeer omftandiglyk voor oogen zyne armoede, ontdekte haar zyn bogchel, leide zyn ftok, zyn maal en zyn mantel af, en zeide tegen haar: *Zie hier den man, dien gy zult hebben, en het huisraat, dat by hem te vinden is; let 'er wel op, en denk, dat gy myne huisvrouw niet kunt worden, zonder het zelve leven, het welk onze gezindheit voorfchryft, met my te leiden.* Hy hieldt naauwlyks op van fpreken, of zy verklaarde, dat zy uittermaten groot behagen hadt in die levenswyze. Niemandt befchryft deze zaak met meer naauwkeurigheit dan Apulejus: hy beweert, dat Hipparchia tot antwoordt gaf, dat zy de zaak wel overwogen hadt, en dat zy verzekert was, dat het niet mogelyk was noch fchoonder, noch ryker man, dan Crates, te vinden, en dat het hem vry ftondt haar te leiden daar hy wilde. Hy bragt haar in het portaal, of grote gaandery, het welk een van de prachtigfte gemene plaatfen was, en die den meeften toevloedt van allerlei flag van menfchen hadt, die 'er binnen Athene te vinden was, en voltrok daar de huwelykspflicht. De ganfche wereldt zou ooggetuige van hunne vereeniging geweeft zyn, en de bruidt was van een vaft voornemen om het talryk gezelfchap der omftanders met deze vertoning te onthalen; doch zeker vriendt van Crates, Zeno genaamt, floeg zyn mantel om hen beide, en maakte door dit middel een foort van gordyn, het welk hen voor de oogen der toekykers eenigzins bedekte. Hipparchia trok het Cynifch gewaadt aan, dat is te zeggen, zy kleedde zich op de wyze van die gezindheit, kleefde dusdanig Crates aan, dat zy overal met hem zworf, dat zy met hem de gaftmalen bywoonde, en gene zwarigheit maakte van hem den huwelykspflicht te laten waarnemen in het midden der gemene ftraten. Het was een van de leerftukken van die gezindheit, dat men geenzins befchaamd behoorde te wezen over eenigerlei ligchamelyke oeffening, die de natuur van ons vereifcht. Hipparchia, op zekeren tydt te gaft zynde in het huis van Lyfimachus met den ongodift Theodorus, deedt hem eene fcherpzinnige tegenwerping, op welke hy mondeling geen antwoordt gaf: maar hy ftelde zyne handen te werk; en wat redenen hy naderhandt mogt bybrengen of doen, hy vondt eene volftandige en onbefchroomde vrouw, en die om gene zaak ter wereldt zich ooit ontroerde. Zy fchreef eenige boeken, de welke tot onze tyden niet zyn overgebleven. Men heeft vergeten te zeggen, dat Hipparchia en haar broeder Metrocles, die leerling van Crates was, te Maronea geboren waren. Zy bloeiden ten tyde van Alexander. Uit het huwelyk van Hipparchia en van Crates fproot een zoon, genaamt *Pafícles.* Zie *Diogenes Laërtius in Cratete lib.* VI, *num.* 88. *Apulejus in Floridis pag. m.* 350. *Bayle Dict. Crit.*

HIPPARCHUS, een vermaard fterrekundige, geboortig van Niceen, in Bithynië, heeft geleeft tuffchen de CLIV en de CLXIII Olympiade. Daar is nog een van zyne werken overgebleven, te weten zyne verklaringen op de hemelstekenen van Aratus. Rohault heeft zich lelyk vergift, wanneer hy gezegt heeft, dat deze fterrekundige, te weten Hipparchus, gene kennis hadt van de byzondere beweging der vafte fterren van het Weften naar het Ooften, de welke hunne lengte doen veranderen. Plinius maakt menigmaal gewag van Hipparchus, en fpreekt krachtig tot zynen roem. Hy plaatft hem in het getal van die fcherpzinnige en verhevene verftanden, die door de voorfpellingen der zonverduifteringen of eclipfen te kennen gaven, dat men zich niet behoorde te verwonderen over die hemelstekenen, en dat de goden zelf wetten onderhevig waren. Hy verwondert zyne bekwaamheit, met de welke hy alle de fterren heeft overzien, de zelve opgetelt, en de gelegenheit en grootte van ieder aangemerkt, waar door zyne nakomelingen in ftaat geftelt zyn van te kunnen ontdekken niet alleenlyk of de zelve opkomen, of ondergaan, maar zelfs of zy van plaats veranderen, en of zy aangroeien, of verminderen. Men ziet uit deze plaats van Plinius, dat Hipparchus aan de ziele een hemelfchen oorfpronk toefchreef. Strabo befchuldigt dezen fterrekyker van al te grote liefhebbery gehad te hebben in oordeelkundige aanmerkingen te maken, en zegt, dat hy zich menigmaal bedient van zekere wyze van beftraffing, die meer in hekeling dan in naauwkeurigheit van geeft beftondt. Plinius oordeelt daar zo nadeelig niet van. Zie *Plinius lib.* II, *cap.* 108. *Suidas pag.* 1264. *Strabo lib.* I & II. *Bayle Dict. Crit.*

HIPPARCHUS was een leerling van Pythagoras. Hy is onderfcheiden van een zoon van Pififtratus, die zyn vader, tyran van Athene, opvolgde in den jare van Rome 227, en gedood wierdt door Harmodius en Ariftogiton in den jare 241. *Herodotus. Thucydides. Paufanias. Eufebius in Chron.*

HIPPARCHUS, zoon van Pififtratus, tyran van Athene, regeerde met zynen broeder Hippias. Hy was een geleerd man, en hadt grote achting voor geleerde lieden. De genegenheit, die hy hadt voor den dichter Anacreon, was zo groot, dat hy hem eene galei van vyftig riemen toezondt, om hem naar Athene te laten overbrengen. Hy hieldt ook by zich den dichter Simonides, den welken hy met aanmerkelyke wedden begiftigde. Harmodius door de oprokking van Ariftogiton doodde hem gedurende de fpelen, die men binnen Athene aanrechtte ter eere van Jupiter, en Ariftoteles verzekert, dat men voor Harmodius en voor Ariftogiton ftandbeelden oprechtte, als voor de twee verloffers des vaderlands. *Herodotus. Ariftoteles Rhetor. lib.* I.

HIPPARIN, zoon van Dionyfius den Jongen, tyran van Syracuza, maakte zich meefter van het ryksbeftier, na dat hy Calipus daar van berooft en weggejaagt hadt. Hy regeerde twee jaren, te weten in den jare 3 en 4 van de CVI Olympiade. Men kan in *Polyænus lib.* V nazien, wat krygslift hy gebruikte om zich meefter te maken van Syracuza.

HIPPARIS, een oude naam van eene rivier van Sicilië, de welke hedendaags *Camarino* genoemt wordt, naar eene ftadt, die daar digt by gelegen is, en naar een meir, het welk daar eertyds geweeft is. Deze rivier ontlaft zich in de zee van Barbaryë. *Pindarus Olymp. Oda* V, en *Nonnus Baffar lib.* XIII maken daar gewag van onder den naam van Hipparis. Zie CAMARINA.

HIPPARUS, vorft van Orchomene in Beotië, wierdt verfcheurt door zyne moeder Leucippa, dochter van den koning Mynas. Alle de vrouwen van die provincie waren, zo men zegt, van zulk eene geweldige woede vervoert, dat zy zich van menfchenvleefch niet konden verzadigen. Om hen in hunne wreedheden te wederhouden vondt men raadzaam de fpelen ter eere van den godt Bacchus in te ftellen, gedurende de welke het ieder geoorlooft was deze razende vrouwen met den degen in de vuift te vervolgen, en hen zonder namaning en ongehindert te doden. *Plutarchus. Paufanias in Bœot.*

HIPPASUS *van Metapontus*, philofooph en leerling van Pythagoras. Men zegt, dat hy een traktaat in 't licht gaf wegens zaken van den godsdienft, onder den naam van zynen meefter, met oogmerk van hem te benadeelen. Zie het VIII boek van Diogenes Laërtius, en Plutarchus. Hippafus was ook een voortreffelyk muzykant, gelyk Theon van Smyrna ons berecht *Mathemat. lib.* II, *cap.* 12.

HIPPIAS, zoon van Pififtratus, die, met zynen broeder Hippias, tyran van Athene is geweeft. Deze om 't leven gebragt zynde, wilde Hippias zyne doodt wreken; doch hy kon het opzet zyner wraakgierigheit niet doen gelukken. Hy wierdt na verloop van drie jaren weggejaagt, dat is te zeggen, in den jare van Rome 244, en week naar Darius. Naderhandt eenige krygsbenden ten oorlog aanleidende tegen de Grieken, verloor hy het leven in den veldflag van Marathon. *Herodotus.*

HIPPIAS *van Elis*, een Sophift en redenaar, leefde in den jare van Rome 318. Hy beweerde, dat het opperfte goedt beftondt in niemandt van noden te hebben. Hy waande ook, dat hy door zyne deugdt dit voordeel hadt verkregen. Plutarchus maakt gewag van een kort begrip van het levensbedryf der overwinnaren in de Olympifche fpelen, het welk hy toefchryft aan zekeren Hippias van Elis. Men is niet bewuft in wat tydt deze geleeft heeft. *Cicero lib.* III *de Orat.*

HIPPIAS *van Erythrea*, fchryver, die eene Hiftorie van zyn landt heeft nagelaten. *Voffius de hift. Græc.*

HIPPIAS *van Rhegio*, dichter en hiftoriefchryver, leefde ten tyde van Darius en van Xerxes in den jare 250. Hy fchreef eene Hiftorie van Sicilië, en liet verfcheide andere werken na. *Ælianus lib.* IX, *hift. Anim. cap.* 33. *Plutarchus. Athenæus. Eufebius.*

HIPPOBOTUS, een Griekfch hiftoriefchryver, maakte een traktaat van de gezindheden der philofophen, handelende van hunne leer en levenswyze. Diogenes Laërtius haalt hem menigmaal aan; als mede Porphyrius, of Malchus in het leven van Pythagoras. *Voffius de hift. Græc.*

HIPPOCENTAURUS is de naam, welken de dichters aan zeker fchrikkelyk wangedrocht, of groot dier geven, welkers eene helft de gedaante van een menfch, en de andere helft die van een paardt zou hebben. Men houdt daar voor, dat zekere volkeren uit Theffalië, die omtrent den berg Pelion woonden, aldus genaamt wierden, om dat zy allereerft paarden om op te ryden gebruikten, wanneer hunne onkundige naburen oordeelden, dat de ruiter en het paardt een fchepfel waren. Het woordt *Centaurus* wordt gemeenlyk in een diergelyken zin gebruikt, maar van anderen alleenlyk voor zulke monfters genomen, die half menfch en half os zyn. Plinius meldt, dat men in zyn tydt een levendigen Hippocentaurus te Rome gehad heeft. Het laatfte woordt is zamengefteld van ἵππος een paardt, κεντεῖν, fteken, en ταῦρος, een os.

HIPPOCRATES, die de vorft der geneesheeren genoemt wordt, wierdt geboren op het eilandt Cos in het eerfte jaar van de LXXX Olympiade, in den jare van Rome 294, naar het zeggen van Soranus, die zyn leven befchreven heeft. Hy was de zoon van Heraclidus en van Praxithea; de moeder was afkomftig van Hercules, en de vader van het geflacht van Æfculapius. Gnofidicus, zyn overgrootvader, hadt ook een boek van de breuken gefchreven naar het gevoelen van Galenus. Hy begaf zich in het begin tot de ftudie der zaken van de natuur, en naderhandt tot die van het menfchelyke ligchaam in het byzonder. Ook kwam hy tot zulke grote kennis, dat hy de eerfte is geweeft, die regelen van geneeskunde heeft voorgefchreven, en dat hy een peftziekte voorfpelde, die van den kant van Illyrië over kwam; waar door zyn naam zo roemruchtig wierdt, dat de Grieken hem goddelyke eer bewezen. Men heeft op eene andere plaats gezegt op wat wyze hy achter de wetenfchap van Democritus kwam, en wat hy tot antwoordt gaf aan de genen, die den laatftgemelden voor een uitzinnigen uitfcholden. Hy liet verfcheide werken na: echter ftaan de geleerden niet toe, dat hy alle de werken, die hem toegevoegt worden, zelf gefchreven heeft. Draco en Theffalius, zyne zonen, Polybius zyn fchoonzoon, en zyn leerling Dexippus, zyn alle vermaarde erfgenamen zyner geleerdheit en kunft geweeft. De oude fchryvers fpreken met roem van Hippocrates. Men zal 'er een van hier aanhalen. Macrobius getuigt van hem: *Hippocrates, qui tam fallere, quam falli nefcit:* dat is te zeggen: *Hippocrates, die zo min kan bedriegen als bedrogen worden.* Marcus Fabius Calvus vertaalde de werken van Hippocrates uit het Griekfch in het Latyn, de welke te Rome gedrukt wierden in den jare 1532. Hieronymus Mercurialis gaf de zelve in het licht in den jare 1588 te Venetië, in de Griekfche en in de Latynfche taal. Zy wierden gedrukt te Frankfort in den jare 1595, met de Latynfche overzetting van Anutius Foëfius van Mets. Reinier Chartier van Vendôme liet de zelve drukken te Parys in den jare 1639, en Johannes Antonides van der Linden bezorgde daar een nieuwen druk van, dien hy liet maken in den jare 1668 te Leiden. Deze druk is in II delen in octavo. *Plinius lib.* VII, *cap.* 37. *lib.* XXVI, *cap.* 2. *Celfus. Seneca. Galenus. Suidas. Caftellan.* Verfcheide geneesheeren hebben dien zelven naam gevoert, waar over men Suidas kan nazien, en de Hiftorie der oude geneeskunde door *Daniël le Clerc.*

HIPPOCRATES, een landmeter, leefde in den jare van Rome 255. Pythagoras jaagde hem weg uit zyn fchool, om dat hy geldt nam om de wiskunft te leren.

HIPPOCRATES is ook de naam van zeker Atheenfch hoofdt ten tyde van den oorlog van Peloponnefus, waar van Thucydides en Diodorus Siculus gewag maken. Zeker dwingelandt van Geda hadt ook den naam van Hippocrates. Zie *Thucydides lib.* VI.

HIPPOCRENE, eene vermaarde fontein van Beotië. Men verhaalt, dat Cadmus, die het Alphabet van Phenicië in dat landt bragt, deze bron gevonden hebbende, aanleiding aan de dichters gegeven heeft van te zeggen, dat deze de fontein der zanggodinnen was, en dat het paardt Pegafus door een hoefflag de zelve deedt vloeien. *Ovidius lib.* V *Metamorph.*

HIPPOCULUS, koning van het eilandt Cnios, in de Egeefche zee, gelegen omtrent klein-Afië, fprong vermaaks halven op den wagen van eene jonkvrouwe, die aan een aanzienlyk heer van dat landfchap verlooft was, het welk de ouders van deze dochters kwalyk opnamen, menende daar door gehoont te zyn, en benamen hem het leven, zynde van gedachten, dat hy eenig kwaad voornemen voorhadt. De inwoners van dat eilandt wierden naderhandt met menigvuldige rampen overvallen, en hebbende de godfpraak te rade gegaan, gaf het zelve hen tot antwoordt, dat zy van woonplaats moeften veranderen; welk bevel zy werkftellig maakten; en hebbende zich meefter gemaakt van de ftadt Leuconic, deelden zy des zelfs bezit met de Erythreiten, volkeren van Iönië in klein-Afië: doch deze belegerden hen korten tydt daar na, en bragten hen zo ver, dat zy buiten ftaat waren om het beleg langer te kunnen onderftaan. De volkeren, van Chios gekomen, toonden zich willig om de voorwaarden des overwinnaars aan te nemen, die hen niet anders toeftondt dan de vryheit van uit de ftadt te mogen vertrekken met een fpinrok in de handt, en een hembdt aan 't lyf. Doch hunne vrouwen wederhielden hen van deze voorwaarden te ondergaan, en dwongen hunne mannen om zich met een harnafch te wapenen in plaats van een hembdt; en om eene lancie in de handt te nemen in plaats van een fpinrok. De Erythreiten, ziende hen in dezen toeftel te voorfchyn komen, ver van hen aan te doen, braken fchielyk het beleg op. *Plutarchus de virtute mulierum.*

HIPPODAMIA, dochter van Oenomaus, koning van Elis, hebbende den behoorlyken ouderdom bereikt om te kunnen trouwen, gebeurde het, dat haar vader, die met geile oogen zag, dat zy van eene volmaakte fchoonheit was, op haar verliefde, gelyk alle de andere vorften van Griekenlandt; en begeerende dien fchat voor zich zelf te behouden, ftelde hy een middel in het werk, dat vry fnoder en boosaardiger was dan zyne ongeoorloofde liefde. Hy hadt den ligtften wagen en de fnelfte paarden, die 'er in het ganfche landt te vinden waren. Dus veinzende een bruidegom voor zyne dochter te willen opzoeken, die haar waard was, ftelde hy de zelve tot prys voor aan den gene, die hem in den paardeloop zou overwinnen; doch met deze voorwaarde, dat alle de genen, die het ongeluk zouden hebben van door hem te worden overwonnen, het leven moeften verliezen. Hy begeerde zelfs, dat de fchone Hippodamia op den wagen van hare minnaren zou klimmen, en hen in 't rennen verfellen, ten einde zy, door den glanfch van hare fchoonheit hunne oogen verblindende, hen mogt vertragen in hunnen wedloop, en aldus oorzaak wezen van hunne overwinning. Door middel van deze arglistigheit overwon en doodde hy dertien van deze vorften. Eindelyk de goden, getergt door de fchelmfche ftreken van dezen boosaardigen vader, fchonken onfterffelyke paarden aan Pelops, die de veertiende in de renbaan kwam, en die, door dezen onderftandt overwinnaar blyvende, de bezitter wierdt van deze fchoonheit. Anderen zeggen, dat Oenomaus vernomen hebbende, dat Pelops, die zyne dochter ten huwelyk verzocht, eenmaal oorzaak van zyne doodt zou wezen, hem de zelve nooit tot zyne huisvrouw wilde toeftaan, dan onder voorwaarde, dat hy hem in den paardeloop moeft overwinnen. Pelops nam den ftrydt aan, na dat hy den voerman, die den wagen van Oenomaus mende, met geldt hadt omgekocht, en die het rytuig aan ftukken deedt ftoten in het midden van den wedloop. Aldus wierdt hy overwonnen, en benam zich zelf het leven, latende zyne dochter Hippodamia en zyn koninkryk na aan Pelops, die zyn naam gaf aan ganfch Peloponnefus. Daar zyn twee andere Hippodamiën geweeft, waar van men hier onder zal fpreken. *De abt Danet.*

HIPPODAMIA, dochter van Brifeïs, de minnareffe van Achilles. Eene andere van dien zelven naam is de huisvrouw van

van Pirithoüs geweest. Hercules versloeg de Centauren, die haar wilden wegvoeren op den dag van hare bruiloft. *Ovidius lib.* XII *Metamorph.*

HIPPODAMUS *van Milete*, zoon van Euriphon, stelde een ingebeeld ontwerp op wegens de heilzaamste wyze om een staat te vormen. Hy wilde, dat de zelve zou bestaan uit een getal van tien duizend menschen, de welke hy in drie soorten verdeelde, te weten van handwerkers, van akkermannen en soldaten. Hy deelde insgelyks het landschap af in drie deelen; het eene voor de priesters; het andere voor het gemeen, en het derde voor eenige byzondere lieden. *Aristoteles Polit. lib.* II, *cap.* 8.

Daar zyn verscheide andere mannen geweest, die den naam van HIPPODAMUS gevoert hebben. Een Archon van Athene in het twede jaar van de CI Olympiade, en 376 jaren voor de geboorte van Christus. Een ander van de zelve stadt, die zyn huis aan het gemeen ten beste gaf, ten einde men met meer gemak de haven van Pirea zou kunnen aanleggen. Een andere van Milete, zynde een bouwkundige, die voor de Atheniënzen de gemelde haven van Pirea maakte, naar wien de markt, die naby die haven is, sedert dien tydt den naam van *Hippodamia* heeft gekregen. *Suidas*. Een ander, philosooph der gezindheit van Pythagoras, van wien Stobæus eenige onderwysregelen aanhaalt; en eindelyk een ander, die door Aristophanes als een onbeschofte vraat verbeeld wordt.

HIPPODORUS, een Atheniënzer, van het geslacht van Codrus, willende de genegenheit des volks winnen, en den naam van een rechtvaardigen vorst verkrygen, gebruikte eene ongemeene strafheit zelfs tegen zyne eige bloedverwanten: en hebbende eene van zyne dochters in het gezelschap van een ongetgelden jongeling verrast, liet hy haar met vier paarden aan stukken scheuren en vierendeelen. *Ælianus Hist. var.* Ælianus meldt geen woordt van dezen Hippodorus. Het is onbewust, waar uit deze historie is getrokken, doch de zelve wordt verdacht gehouden.

HIPPODROMI, van het Griekſche woordt ἵππος, een paardt, en δρόμος, de loop, wierden by de oude Grieken en Romeinen zekere plaatsen genaamt, binnen welke men plegtige wedlopen met paarden hieldt. Men ziet te Rome niet verre van de zegeboog van den keizer Titus de overblyfsels van zekeren Hippodromus, toenmaals tot het keizerlyke paleis behorende. Digt by de kerk van St. Agneze zyn eenige overblyfselen van een anderen *Hippodromus* te zien, en in de streek alwaar de kerk di Croce in Gerusalem staat, is voortyds die van Aurelianus geweest. De gene, die Julius Cæsar op den Palatynschen berg begon aan te leggen, en die zyn opvolger Augustus voltooide, hadt onder alle Romeinsche *Hippodromi* den voorrang, en wierdt in het gemeen de grote *circus* genoemt, welk laatste woordt van zommigen als een gelykluidend woordt van dat van *Hippodromus* gebruikt wordt. Te Milaan was oudtyds zulk een plaats in de streek, daar tegenwoordig de kerk van St. Maria Maggiore staat, en niet verre daar van daan was een andere, zynde de zelve aan de zonne toegeëigent. Te Constantinopel liet keizer Konstantyn de Grote een Hippodromus bouwen, die in kostelykheit nergens zyns gelyken hadt, waar van nog tegenwoordig veel gezien wordt.

HIPPOLOCHUS. Daar wordt in de werken van Homerus gewag gemaakt van twee verscheide mannen, die den naam van Hippolochus gevoert hebben. De eene was de zoon van Bellerophon, en vader van Glaucus, *Homerus Il.* VI, en de andere de zoon van Antimachus van Troje, die met zynen broeder Pisander gedood wierdt. *Iliad.* XI.

HIPPOLYTA, koningin der Amazonen, die by Theseus een zoon hadt, van den zelven naam, op welken Phedra, zyne schoonmoeder, verlieft zynde, en hem niet kunnende tot haren wil krygen, beschuldigde hem valschelyk by zynen vader. Theseus joeg hem weg uit zyn huis; en deze ongelukkige jongeling, zynde door het vallen van zynen wagen om hals geraakt, wierdt in een sterre hervormt, die gemeenlyk de Wagenaar genoemt wordt. *Ovidius lib.* XV *Metamorph.*

Daar is eene andere van dien naam geweest, huisvrouw van Acastus, van welke *Horatius* gewag maakt. *Carm. lib.* III, *Od.* 7.

HIPPOLYTO, (HIPPOLYTUS-AB) geboortig van Mazara, oeffende zich in de Griekſche en andere talen, nevens de beschaafde wetenschappen, gevende daar van goede blyken. Hy was te Palermo onder de akademici der *Accensi* zeer geacht, van welke hy zelfs tot hoofdt wierdt verklaart. Hy stierf in zyne geboorteplaats den 23 July des jaars 1579, nalatende: *Emblemata ad Joannem Austriacum*; en in 't Italiaansch: *Poësi. Biblioth. Sicula.*

HIPPOLYTUS, bisschop en martelaar. Hy hadt verscheide verklaringen geschreven over de boeken van de H. Schrift, namentlyk over het werk van de Zes dagen, over het boek der Scheppinge, over het boek der Uitgangen, over het Hoogliedt Salomons, over de Boet-Psalmen van David, over den Propheet Zacharia, over den Propheet Jesaïa, over eenige plaatsen van Ezechiël, over Daniël, over de Zinspreuken, over den Prediker, en over de Openbaringe van Johannes. Hy schreef traktaten wegens Saul en de Pythonissa, of waarzegster, wegens den Antichrist, wegens de Verryzenis, tegen alle de ketteryen, en inzonderheit tegen die van Marcion; wegens het Paaschfeest, en verscheide Predikatiën, of Homiliën, waar van Hieronymus en Eusebius gewag maken; behalven eenige andere, welker tytels bezyden zyn standbeeldt te vinden zyn. Het traktaat van het einde der wereldt, van den Antichrist, en de twede toekomst van Christus, gedrukt onder den naam van Hippolytus, is het oprechte werk niet van dien schryver, niet meer dan dat van den Antichrist, het welk de vader Combefis heeft uitgegeven in het Griekſch en in 't Latyn, hoewel dit laatste ouder is dan het andere. Het is niet min onzeker, dat het bewys tegen de Joden, uitgegeven onder den naam van Hippolytus in de Latynsche tale door Turrianus, door hem is opgestelt. Men mag het zelve oordeelen van de uittreksels, aangehaalt door Anastasius den Boekbewaarder; van de Predikatiën van Hippolytus over de Godgeleerdheit en de Menschwording tegen Hero en Felix, aanhangers van de gezindheit der Valentinianen, en van de Homiliën, uitgegeven door Vossius, met die van St. Gregorius Thaumaturgus, onder den tytel van: *Een Godt in drie Personen, en van de Menschwording*, tegen de kettery van *Noëtus*; doch die werken zyn oud. Zo is het niet met het leven der twaalf Apostelen, uitgegeven door den vader Combefis onder den naam van Hippolytus, het welk van een veel jonger schryver gemaakt is, zo wel als de historie der twee en zeventig discipelen van Christus. Photius hadt het traktaat tegen de ketteryen, en de verklaringen van Hippolytus over Daniël gezien. Hieronymus, Palladius en Theodoretus halen eenige stukken aan van de werken van Hippolytus. Photius verzekert, dat de styl van dezen schryver klaar, bondig en zonder onnutte sierlykheden is, hoewel ontbloot van de Attische schoonheit en verhevenheit. Men staat toe, dat deze bisschop martelaar is geweest; doch men is het niet eens wegens den tydt, in welken hy het martelaarschap heeft ondergaan, noch men is niet bewust wat soort van doodt hy gestorven is. Zommigen zyn van gevoelen, dat hy ter doodt gebragt is omtrent den jare 235, onder de regering van Maximinus den I, om dat Hieronymus van hem spreekt, als van een ouder schryver dan Origenes. Anderen menen, dat hy heeft geleeft tot in den jare 250, ter oorzake van zyne vermaning aan Severina, de welke zy beweren te zyn de keizerin Severa, gemalin van den keizer Philippus, die niet eer begon te regeren dan in den jare 244, en om dat hy tegen de Noëtianen heeft geschreven, de welke, volgens het zeggen van St. Epiphanius, niet eer begonnen te voorschyn te komen dan onder de regering van Philippus. Zommigen menen, dat hy te Antiochië gemartelt is. Zyn sterfdag staat in de Martelaarsboeken verscheidentlyk aangetekent. Men moet drie mannen van den naam van Hippolytus onderscheiden: de gene, waar van hier boven gesproken is, wiens feestdag van de Roomsche kerk gevierd wordt op den 22 Augusty; en twee andere van dien zelven naam, insgelyks martelaren, welker feest den 23 Augusty gevierd wordt; te weten, HIPPOLYTUS, martelaar te Rome, bekeert door St. Laurens, en korten tydt daar na (in den jare 258) met zyn ganſche geslacht in hechtenis genomen. Zyn naam wordt gevonden in den ouden Roomschen Almanak op den 13 Augusty, en die van een anderen HIPPOLYTUS, Roomsch priester, gemartelt binnen Ostia, of te Porto, ten tyde der vervolging van Decius. Deze wierdt aan ongetemde paarden gebonden, die hem aan stukken trokken. Prudentius heeft zyn martelaarschap beschreven, *Peri Stephanon*, *Hymn.* XI. Het martelaarschap van den eersten is getrokken uit de akten van S. Laurens, de welke niet geloofwaardig zyn. Dat van den tweden is bekrachtigt door het getuigenis van Prudentius. Het is waarschynlyk, dat de bisschop, van welken op de eerste plaats gesproken is, om gene andere reden bisschop van Porto genoemt wordt, dan om de gelykformigheit van zynen naam met dien, die te Porto gemartelt is. *Eusebius in Chron. & lib.* VI *Hist. cap.* 16. *St. Hieronymus cap.* 16. *Catal. quæst.* 3. *in Damas. epist. ad Mag. & Proœm. in Matth. Gelasius lib. de duab. natur. Photius in Biblioth. cod.* 121, 122. *Isidorus lib.* VI *Orig. cap.* 17. *Honoratus ab Autun lib.* I, *cap.* 62. *Nicephorus lib.* V, *cap.* 15. *Theodoretus in Polymorpho. Cyrillus in vita St. Euthymii cap.* 19. *Georgius Syncellus in Chron. Anastasius in Collect. Bellarminus. Baronius. Scaliger. Petavius. &c. De Tillemont Memoires Eccl. dans la vie d'Hippolyte. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles.* III *siecle. Theod. Ruinart Acta Martyrum Sincera & Selecta.*

HIPPOLYTUS, een vorst, die niet dan de jagt beminde, zynde de zoon van Theseus en van de Amazone Hippolyta. Deze jongeling, hebbende met afschrik de onkuische voorslagen van zyne schoonmoeder Phedra verworpen, wierdt door deze rampzalige vrouw by zynen vader van bloedschande beschuldigt. Hy wierdt door den zelven weggejaagt, en week van Threcene, zittende op zynen wagen. Wanneer het gebeurde, dat zyne paarden verschrikten door het gezicht van een zeegedrocht, gezonden door Neptunus, op het verzoek van Theseus, die dezen zeegodt hadt aangeroepen tot verderf van zynen zone. De paarden raakten aan 't hollen, en hem over bergen en rotzen heen slepende, wierpen hem uit den wagen, en vermorselden hem tot gruis. Æsculapius, op het verzoek van Diana, schonk weder het leven aan Hippolytus, die naar Italië trok, onder den naam van Virbius. *Ovidius Metamorph. lib.* XV. Men verhaalt, dat hy daar eene stadt bouwde, naby de plaats, daar Rome staat, de welke hy *Aricië* noemde, naar den naam van zyne huisvrouwe. Zommige schryvers hebben verziert, dat Hippolytus na zyne doodt hervormt was in eene sterre, die men gemeenlyk de *Wagenaar* noemt.

HIPPOLYTUS *van Medicis*, kardinaal, neef van de pauzen Leo den X en Clemens den VII, was aartsbisschop van Avignon, en kerkelyke gezant aan het hof van keizer Karel den V. Hy stierf in den jare 1535. Onder de schryvers, die gewag van hem maken, zie *Garimbertus lib.* IV, *histor. cap.* 4. *Paulus Jovius. Victorellus. Guicciardin. Ughel.* enz.

HIPPOLYTUS *van Est*, zoon van Hercules, hertog van Ferrara, een van de vermaardste kardinalen van de XVI eeuwe, was aartsbisschop van Gran, van Capua, van Milaan en van Narbonne. Hy stierf in den jare 1520. *Sardi* heeft zyn leven beschreven, en *Paulus Jovius, Ciacconius, Victorellus, Garimbertus, Ughel, Sammarthanus* en verscheide andere historieschryvers spreken met groten lof van dezen kardinaal.

HIPPOLYTUS *van Est*, kardinaal, zoon van Alphonsus den I, was eerst aartsbisschop van Milaan, naderhandt van Auch, van Arles en van Lion, en wierdt tot staatszaken gebruikt in verscheide gezantschappen. Hy was een zonderling liefhebber der letterkunst, en schepte groot vermaak in de achting der geleerden te verkrygen, onder de welke verscheide waren, die uitmuntende blyken hadden van zyne weldaden, en voornamentlyk *Paulus Manutius, Muret* en *d'Ossat*. Hy stierf te Rome in den jare 1572. Zie *Petramellarius* en andere schryvers.

HIPPOLYTUS *van Thebe*, een Grieksch schryver, die een Kronyk geschreven heeft. Men is niet bewust in wat tydt hy geleeft heeft. Men meent waarschynlyk, dat hy leefde ten tyde der X eeuwe. Men vindt eenige onvolmaakte stukken van zyne Jaarboeken in de oudheden van Canisius en in de aanmerkingen van M. Cotelier. Het is aan Hippolytus, dat men behoort toe te eigenen zeker kort geschrift van de twaalf Apostelen, uitgegeven door den vader Combefis in zyne vermeerdering van de Boekzaal der Vaderen. *Gesnerus. Possevinus.*

HIPPOMACHUS, een van de genen, welker ampt het was de kampvechters te oeffenen, dreef op eene vermakelyke wyze den spot met eenige lieden, die hogelyk prezen een man, uittermaten groot, en die lange armen hadt, om dat dusdanige gestalte van ligchaam, zo zy zeiden, hem uit de natuur een krachtig kampvechter maakte. Ja wel, gaf hy hen tot antwoordt, indien men niet anders te doen hadt, dan eene kroon te halen van eene plaats, die een weinig verheven was, en de zelve op het hoofdt te zetten, in plaats dat men die behoort te verkrygen door kracht, en door de buigzaamheit des ligchaams. *Plutarchus.*

Daar is een andere HIPPOMACHUS geweest, een fluitspeelder, die, ziende, dat het gemene volk over een van zyne scholieren, die kwalyk speelde, zich krachtig verwonderde, hem deedt ophouden, en zeide, dat het hem tot een groot bewys zyner onkunde moest verstrekken door onkundige geprezen te worden.

HIPPOMEDON, zoon van Nisimachus en van Mythidice, dochter van Talaüs, en zuster van Adrastus, naar het zeggen van Hyginus, of, volgens Statius, zoon van Lysimachus en van Nasika, was een van de zeven kapiteinen, die naar Thebe trokken. Hy wierdt gedood in een gevecht tegen Ismenus. *Hyginus fab 69. Statius lib.* I *&* IX *Thebaid.*

HIPPOMENUS, Raadsheer van Athene, liet zyne dochter van een paardt verscheuren, om dat zy zich hadt te buiten gegaan met een jongeling. Zie *Dio Chrysostomus orat.* 23, en *Suidas*. Een ander van dezen naam wierdt in een leeuw hervormt, volgens de verdichtselen van *Ovidius lib.* X *Metamorph.*

HIPPOMENUS, zoon van Macareus, hadt het middel uitgevonden om de schone Atalanta in het lopen te overwinnen, haar drie goude appelen toewerpende, waar door zy in haren loop vertraagt wierdt, dewyl zy de zelve in de vlucht opvatte; en tot prys zyner overwinning trouwde hy haar. Doch Hippomenus, door verwaarlozing hebbende nagelaten Venus daar voor te bedanken, die hem dezen raadt gegeven hadt, ontroerde deze godin, zegt het verdichtsel, zyn geest door zulk een geweldigen drift, dat hy Atalanta wilde gebruiken zelfs binnen den tempel van Cybele, waar over de ze moeder der goden dusdanig op hem verstoort wierdt, dat zy hem in een leeuw, en zyne bruidt in eene leeuwin hervormde. *Ovidius Metamorph. lib.* X.

HIPPOMOLOGEN, oude Schythen, aldus genaamt om dat zy de merriepaarden melkten, om zich daar mede te voeden. *Nicodemus Frischlin* zegt, dat Homerus dit bywoordt toevoegt aan de Mysiten; doch hy vergist zich; en de dichter duidt den landaardt niet byzonderlyk uit, van den welken hy op die plaats spreekt. *Callimachus hymn.* III schryft den zelven naam toe aan de Cimmeriten, die het Thaurische Chersonesus bewoonden.

HIPPON, hedendaags *Bonne*, en in het Latyn *Hippo Regius*, eene stadt van Afrika, in het koninkryk van Algiers. Marmol zegt, dat de Afrikanen haar *Bled el Ugneb* noemen. De zelve is vermaard, doordien zy de bisschoppelyke stoel van Augustinus is geweest, die daar is gestorven ten tyde als de Wenden Hippon belegerden. Ptolemæus, Strabo, Plinius en Mela maken daar gewag van. Men mag niet nalaten te zeggen, dat men daar eene kerkvergadering hieldt in den jare 393 tot herstelling der kerkelyke tucht, en dat Augustinus, die nog maar gemeen priester was, daar disputeerde wegens het geloof en de geloofsbelydenis. Men is nog indachtig, dat Silius Italicus van Hippon spreekt *lib.* III : *Antiquis dilectus regibus Hippon*, enz. Zie wat de Benedictyner monniken daar van gezegt hebben in het leven van St. Augustinus *lib.* II, *cap.* 4.

HIPPON, eene andere stadt van Afrika, gelegen in het koninkryk van Tunis.

HIPPONA, eene godin, die by de ouden aangemerkt wierdt voor de gene, die zonderlinge zorg voor de paarden droeg. Plutarchus zegt, dat zy de dochter was van Fulvius Stella, die haar by een merriepaardt teelde. Tertullianus spot op eene aardige wyze in zyne geleerde schriftelyke verantwoording met de afgodendienaars, die een belagchelyk ontzag en eerbiedt bewezen aan lastdragende dieren en ruinpaarden met hunne godinne Hippona. *Tertullianus cap.* 16. *St. Justinus Martyr Apol.* 2. *Minutius Felix in Octavio. Plutarchus in Parall. min. cap.* 29. *Apulejus lib.* II *de Asin. Aur. Juvenalis Satyr.* VIII.

HIPPONAX, een Griekseh dichter, geboortig van Epheze, leefde niet in de XXIII Olympiade, gelyk Eusebius heeft voorgegeven, maar in de LX, gelyk Plinius verzekert. Van Epheze weggejaagt zynde door de tyrannen Athenagoras en Comas, ging hy zich nederzetten te Clazomene. Het welk de reden is, dat de dichteres Sulpitia hem op deze wyze uitduidt:

Nec trimetro Jambo, nec qui pede fractus eodem
Fortiter irasci discit duce Clazomenio.

Hy was mismaakt, lelyk, klein en schraal van ligchaam; doch zyne mismaaktheit is bygeval oorzaak geweest van zyne onsterffelykheit; want hy is weinig meer bekend dan door de schimp-en hekeldichten, die hy maakte tegen twee beeldhouwers, die zyn beeltenis op de belagchelykste wyze, die zy konden bedenken, in steen uitgehouwen hadden. Deze waren twee broeders, van welke de eene Bupalus, en de andere Athenis genaamt was: zy waren beide op het eilandt van Chio geboren, zonen van Anthermus, wiens vader Micciades genoemt wierdt, en de naam van hunnen grootvader was Malas. Alle deze mannen hadden van jongs af, en van geslacht tot geslacht, de kunst van beeldhouwen geoeffent op het gemelde eilandt; in dier voegen, dat de zelve daar zo oud kon wezen als de Olympiades. Pausanias spreekt met roem van Bupalus wegens het standbeeldt des Geluks, en dat der Gunstgodinnen, die te Smyrne, van zyne handt gemaakt, te zien waren. Hy zegt, dat hy voor den tydt van Pindarus heeft geleeft. Hipponas blixemde tegen hen uit eene schrikkelyke stormbui van Jambische vaarzen, die hen met zulk een geweldt op 't lyf viel, dat het gerucht liep, dat zy zich zelfs van enkel spyt hadden opgehangen. Plinius beweert zulks onwaar te wezen, en geeft bewys van zyn gevoelen door een groot getal van standbeelden, die zy sedert dien tydt gemaakt hebben op de omleggende eilanden. Eenige schryvers hebben gezegt, dat zy alleenlyk Epheze verlieten, in welke stadt Hipponax zyn verblyf hieldt. Wat hier van zy, de aardt en de bekwaamheit van schimpdichten te maken, die deze dichter volkomentlyk bezat, maakten zyn naam ruchtbaar, en de zelve is nog hedendaags heel byzonderlyk om zyne schriften wereldkundig. Men vindt zelfs gemene spreekwyzen, die ten gevalle van de lettertaal van Hipponax zyn uitgevonden. Horatius heeft den zelven met Archilochus gelyk gestelt, om de twee grootste voorbeelden van lastertaal te hebben. Zyne lastertong spaarde zelfs de genen niet, aan de welke hy zyn leven verschuldigt was. Men vindt schryvers, die zeggen, dat hy van honger is gestorven: doch men is van gevoelen, dat zy geen anderen grondt van waarschynlykheit hebben dan deze twee vaarzen van *Ovidius in Ibin vs.* 525:

Utque, parum stabili qui carmine læsit Athenas,
Invisus pereas, deficiente cibo.

Dat is te zeggen: „ Dat gy even, als die gene, die met on„ bestendige vaarzen Atheen heeft gelastert" (hier door wordt Hipponax verstaan) „ gehaat mogt sterven, door gebrek van „ spyze". Men merkt aan, dat, onaangezien hy klein en schraal van ligchaam was, hy echter grote kracht hadt, en dat hy een ledig vat verder van zich kon afwerpen, dan iemandt van de andere kon doen. Hy zou noch de eerste, noch de eenigste niet wezen, die iemandt door scheldwoorden of hekelschriften zou hebben doen sterven. Archilochus hadt voor zynen tydt hekeldichten geschreven, die zo scherp en stekelig waren, dat zy twee of drie menschen hadden aan den strop gebragt. Poliagrus, beschimpt en mishandelt in zeker kluchtspel, hing zich zelf op uit wanhoop. Men moet zich niet verwonderen, dat een schimpschrift iemandt tot krankzinnigheit kan vervoeren, dewyl eene enkelde bestraffing meermalen droeve ongevallen heeft veroorzaakt. Pythagoras, hebbende wat te hard een zyner leerlingen in het bywezen van verscheide menschen bestraft, deedt hem daar door zulk een gevoelig hertzeer aan, dat de bestrafte jongeling zich zelf verhing, en sedert dien tydt heeft deze grote philosooph zich onthouden van iemandt ooit anders dan tusschen vier oogen te bestraffen. Diodorus Cronus stierf van hertzeer, om dat hy door zekeren koning van Egypten gehoont was, wegens zyne onbekwaamheit in het oplossen der Logische moeielykheden, de welke Stilpo hem hadt voorgestelt aan de tafel van dien koning. Men heeft bestraffingen gevonden, die, zonder de bestrafte van spyt te doen sterven, zulk eene doordringende droefheit verwekt hebben, dat men op het leven des bestraffers is uit geweest. De bouwkundige Apollodorus verloor het leven, om dat hy aan den keizer Adrianus de fouten van een tempel hadt aangewezen, dien deze vorst hadt laten bouwen. De laatste eeuwen geven ons genoegzame voorbeelden van alle die verscheide uitwerkselen der bestraffing. Muretus hadt een man gekend, die tot zulke zwaarmoedige gedachten was vervallen, ter oorzake van eenige vaarzen, die men tegen hem hadt gemaakt, dat hy van hertzeer stierf. Men beweert, dat Georgius van Trebizonde van hertzeer is gestorven, na dat hy gezien hadt, dat de fouten van zyne vertaling van Ptolemæus door Regiomontanus bestraft waren; en dat de

zonen van den overleden den bestraffer door vergift om 't leven bragten. Gregorius van Valence, hebbende zekere plaats van Augustinus anders, dan behoorlyk was, voorgelezen, in de tegenwoordigheit van paus Clemens den VIII, wierdt overtuigt van zyne vervalsching; waar na de paus hem deze woorden toesprak: *Meent gy op die wyze de kerke Gods te bedriegen?* Welk verwyt hem als een donderslag op het lyf viel, en hem dusdanig versloeg, dat hy hem in onmacht deedt vallen in het bywezen van den paus, zynde twee dagen daar na gestorven. Zie in het artykel van CERASI een anderen slag van dien zelven paus. Philips de II, koning van Spanje, gebruikte eene wyze van bestraffing, die niet min dodelyk was, dan die van den koning van Egypten, van welken hier boven gemeld is. De kardinaal Espinosa stierf van spyt, hebbende Philips den II deze enkelde woorden van ongenade tegen hem horen uitspreken: *Cardenal, yo soy el Presidente*: dat is te zeggen: *Kardinaal, ik ben het hoofdt, en die gene, die de eerste plaats bekleedt.* Men heeft voorbeelden, die bewyzen, dat 'er eenige schryvers hunne bestraffers hebben vermoord. Murtola wierdt uitzinnig van spyt, ziende, dat de ridder Marin zyn naam geschonden hadt door een schimpdicht. Hy loste op hem een pistoolschoot in 't midden van de straten van Turin: hy miste zyn slag, hoewel hy zyn schietgeweer met vyf kogels hadt geladen, en dat hy hem digt op 't lyf was: doch hy bekende, dat zyn opzet niet alleen geweest was Marin te kwetzen, maar ook van hem op de plaats zelfs dood te schieten. Franciscus Robertel, hebbende eenige werken van Baptist Egnace, een Venetiaan, bestraft, verloor byna het leven door een stoot van een bajonnet, die deze Egnace hem in den buik gaf, tot beantwoording van zyne bestraffing. Men mag nog een nieuw voorbeeldt by de voorgaande voegen. Zeker dichter, hebbende de vermetelheit gehad van aan paus Urbanus den VIII een werk op te dragen, welkers voorwerp, beleidt en vaarzen een Christen mensch onwaardig waren; verweet hem deze paus met zulke grote heftigheit zyne onbeschaamdheit, dat deze rampzalige van droefheit en beschaamdheit stierf. Men zal deze woorden vinden op de derde bladzyde van zeker boek, het welk de Vader Menêtrier liet drukken te Parys in den jare 1681, en voor tytel voert: *Des representations en musique anciennes & modernes.* Zie *Plinius lib.* XXXVI, *cap.* 5 *Suidas. Ælianus div. hist. lib.* X, *cap.* 6. *Pausanias lib.* IV, *pag.* 140. *& lib.* IX, *pag.* 309. *Ovidius in Ibin. Plutarchus de discrim. adular. & amici pag.* 70. *Diogenes Laërtius lib.* II, *num.* 112. *Xiphilin. in Hadriano pag. m.* 250. *Muretus variar. lect. lib.* VIII, *cap.* 1. *Naudé Considerationes sur les coups d'Etat. Thuanus lib.* XC. *Morale pratique des Jesuites Tom.* III, *pag.* 122. *La Mothe le Vayer lettre* I, III, *pag.* 441. *Tom.* X. *Jugemens des Savans Tom.* I, *pag.* 66.

HIPPOPODEN, in 't Nederduitsch *Paardevoetigen*, volkeren, die naar den kant van de Schytische zee woonden, aldus genaamt, om dat hunne voeten op de wyze van paardevoeten waren. Dit verdichtsel is uitgevonden ter oorzake van hunne radheit, die hen vaardig maakte tot den loop. Deze naam komt voort van ἵππος, een paardt, en van πούς, een voet. *Mela lib.* III.

HIPPOPOTAMUS, een rivierpaardt, het welk in Indië, in den Nyl, en in de grote rivieren gevonden wordt. Die van Ethiopië noemen dit dier *Bihas*, en die van het koninkryk van Amara noemen het *Gomar*. Zyn naam is gemaakt van het Grieksche woordt ἵππος, het welk een paardt beduidt, en van ποταμός, een rivier. De Grieken, die dezen naam aan dit dier gegeven hadden, hadden niet meer dan zyn hoofdt gezien, het welk genoegzaam gelyk is aan dat van een paardt. Verder heeft het zelve aan zyn gansche ligchaam niets, dat gelyk is aan een paardt, zynde in het geheel niet ruig, en zyn huidt in 't tegendeel is heel glad. Het heeft voeten, als die van eenen os, en twee maal zo groot. Het is kort van staart, en zyne tanden zyn gelyk aan de slagtanden van een wild zwyn; doch zo scherp niet. Daar is eene grote menigte van rivierpaarden in het meir van Tsanio, alwaar zy de kleine vaartuigen omwerpen, om de menschen, die daar in zyn, te verslinden, waar door de vaart op dat meir zeer gevaarlyk is. Zy laten zich menigmaal zien op de omleggende velden, en men dryft ze op de vlucht met hen eenig vuur te tonen, waar van zy groten schrik hebben. De naburige volkeren gaan op de jagt en op de visschery uit van dit wanschepsel, en gebruiken zyn vleesch tot voedsel. Zyne huidt is uittermaten dik, en zeer nut tot verscheide gebruiken. Zelfs is die bekwaam om 'er schilden van te maken. *Matthiolus* zegt, dat de eerste, die rivierpaarden te Rome heeft laten zien, is geweest *Marcus Scaurus*, die, bouwmeester zynde, een van die dieren levendig naar Rome bragt, nevens vyf krokodillen. Hy voegt daar by, dat dit beest schynt in de geneeskunde gestudeert te hebben, dewyl het zelve, zich bezwaart voelende van overtollige vochten, of kwade zinkingen, op den oever van den Nyl gaat wandelen, zoekende naar riet, en wanneer het daar een stam van gevonden heeft, die genoegzaam scherp en puntig is, blyft het daar op leunen, en weet zich door dit middel zekere ader van de dyë te openen. Door deze aderlating werpt het zyne overtollige vochten uit; en wanneer het bevindt, dat het van bloedt genoeg ontlast is, stopt het de wondt toe met slyk. *Johnston de piscibus.*

HIPPOSTRATUS, een Grieksch historieschryver, schreef verscheide verhandelingen, Geslachtboeken van Sicilië, en meer andere werken. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Vossius de hist. Græc. p.* 378.

HIPSICRATEA, HYPSICRATEA, gemalin van den koning Mithridates. Zy hadt zulk eene volmaakte en trouwe liefde voor haren man, dat zy zich het haair liet afsnyden, leerde te paardt zitten, en zich aanwendde de wapenen te voeren, om dezen vorst, die voor Pompejus vluchtte, te kunnen behouden. *Plutarchus in vit. Pomp. Valerius Maximus lib.* IV, *cap.* 6 & 8.

HIPSIPYLE. Zie HYPSIPYLE.

HIPSISTERIANEN, ketters. Zie HYPSISTERIANEN.

HIRAM, de elfde en laatste hertog van Idumea, van het geslacht van Ezau, van welken in de H. Schrift gewag wordt gemaakt. *Genes.* XXXVI, 43.

HIRAM, koning van Tyrus, vriendt van David, en naderhandt van Salomon, aan welken hy cederbomen van den berg Libanus toezondt tot herbouwing van den tempel. Deze vorst, willende van zynen kant blyken van erkentenis geven, schonk hem twintig steden van Galilea, gelyk aangemerkt wordt in het II boek der *Koningen* en der *Kronyken*, en in het achtste boek der *Joodsche Oudheden* van Flavius Jozephus. Deze Hiram, zoon van Abibale (Abimale) regeerde zestig jaren, en niet vier en dertig, gelyk Jozephus zegt. Hy stierf in het jaar der wereldt 3044. Baloterus (*Bazorus*) zyn zoon, volgde hem op gedurende den tydt van zeven jaren, het welk de gemelde schryver en Theophilus van Antiochië berechten van de Jaarboeken des lands, geschreven door Menander van Ephezen. *Theophilus lib.* III *ad Antol.*

HIRAM, of CHIRAM, een vermaard kunstenaar van goud-, zilver- en koperwerk, van welken Salomon zich bediende om de Cherubims en andere sieraden van den Joodschen tempel te laten maken. Zie I *Kon.* VII. *Jozephus Oudh.* VIII *boek*, 2 *kap.*

HIRCANUS. Zie HYRCANUS.

HIRE, (LAURENTIUS DE LA) schilder, die in zynen tydt in grote achting was. Hy was de eenigste van alle de Fransche schilders, zyne landgenoten, die de manier van Vouët niet volgde. De zyne was van geen beter trant, doch de zelve wierdt meer gezocht, was uitvoerlyker en veel natuurlyker, doch altydt onsmakelyk. Zyne landschappen zyn meer dan zyne figuren; hy voltrok die krachtig, en schilderde ze heel net. Hy was zodanig voor de luchtige doorzichtkunde, dat hy altydt zyne ver-afgelegene verschieten verwarde in de uitademing, volgens de wyze van schilderen, die hy van Desargues hadt geleert. Hy hieldt de zelve manier in zyne figuren als in zyne afgelegene verschieten; want, uitgezondert die gene, die op de eerste liniën stonden, verdwenen alle de andere in een zwaren nevel, naar mate dat zy ver afstonden. Hy hadt een zoon, van welken het volgende artykel handelt. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

HIRE, (PHILIPS DE LA) een vermaard wis- en sterrekundige in Vrankryk, wierdt geboren in den jare 1638. Zyn vader, een vermaard schilder, van wien in het voorgaande artykel is gesproken, leerde hem de schilderkunst, na wiens doodt hy, twintig jaren oud zynde, naar Rome reisde, om zich in die kunst te volmaken. Hy kwam na verloop van drie jaren weder te Parys, en begon daar in de schilderkunst te onderwyzen; maar alzo hy, om de regels van de doorzichtkunde recht te begrypen, zich in de landmeetkunde moest oeffenen, kreeg hy daar door zulk een zin in de wiskunst, dat hy de schilderkunst den zak gaf, en zich met yver op de wiskunst leide; waarenboven hy de natuurkunde behertigde, en het in de Latynsche, maar inzonderheit in de Grieksche tale verre bragt. Hy wierdt vervolgens hoogleeraar in de wiskunde in het koninklyke collegie, een der loontrekkende sterreloopkundigen in de akademie der wetenschappen, als mede koninklyke bouwmeester, en professor in de akademie der bouwkunde. Hy stierf den 24 April des jaars 1718, en liet een zoon na, die hem in de kennisse der wiskunstige wetenschappen evenaart. Men heeft, behalven de aanmerkingen, door hem in de akademie der wetenschappen opgegeven, vele schriften van hem, als: *La Gnomonique*; *Sectiones Conicæ*; *Tabulæ Astronomicæ*; *Memoires de Mathematique & de Physique*; *Traité de Mecanique*; *Regiæ scientiarum Academiæ Ephemerides*; enz. Ook heeft hy de uitgave der Grieksche wiskunstenaars, welke in de Louvre gedrukt is, en door Tavernier was begonnen, voltooit. *Gelehrte Zeitungen* 1718. *No.* 39, 68.

HIRI, zoon van Bela en kleinzoon van Benjamin, een der twaalf aartsvaderen. Hy was hoofdt van een talryk geslacht. I *Kronyk.* VII, 7.

HIRPIANI, zekere oude geslachten van Italië, in het landschap der Falisci, hedendaags genaamt de Kerkelyke Staat, naby Rome, waren in aanzien by de Romeinen ter oorzake, dat in de offerhande, die 'er jaarlyksch geschiedde ter eere van Apollo, of, volgens het zeggen van anderen, ter eere van Feronia, godin der bosschen, op den berg Soracte, hedendaags *il monte di S. Oreste*, alle de genen, die dezen naam voerden, dwars door de brandende vuren gingen, zonder zich te branden; en dit voorrecht was zo aanmerkelyk, dat de Raadt een bevel, uitgaf, door het welke zy vry verklaart wierden van den plicht van ten oorlog op te trekken, en van alle andere lasten der republyk. *Plinius Hist. Nat. lib.* VII, *cap.* 2.

HIRPINI, volkeren van Italië, in het landschap der Samniten. Deze wierden aldus genoemt ter oorzake dat een wolf, die in hunne taal *Hirpus* genoemt wierdt, hun aanleider was, wanneer zy eene volkplanting gingen oprechten. Zommigen zeggen, dat zy op den dag van eene grote plegtigheit door het vuur wandelden zonder zich te branden; doch het is eenigzins waarschynlyk, dat men hem toeschryft, het geen alleenlyk de Hirpini toekomt, de welke eene andere plaats van Italië bewoonden. Virgilius noemt de genen niet, die op het vuur wandelden,

den; hy geeft alleenlyk te verftaan, dat zy naburen waren van den berg Soracte:

Summe deûm fancti cuftos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus ardor acervo
Pafcitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multâ premimus veftigia prunâ.
Da, Pater, hoc noftris abolere dedecus armis.

Dat is te zeggen: „ Apollo, de grootfte onder de goden, behoeder des geheiligden bergs Soracte, dien wy de eerfte eeren, voor wien wy gehele ftapels van pynbomen in den brandt fteken, en die, als uwe godvruchtige dienaars betrouwende op de godsdienftigheit, midden door de vlammen lopen, en op de brandende kolen gaan. Vergun, vader, dat deze fchandvlek door onze wapenen te niet gedaan worde". Doch Servius geeft hen den naam van Hirpinen: *Soractis*, zegt hy, ophelderende deze plaats van Virgilius, *mons eft Hirpinorum in Flaminia collocatus.* Hy voegt daar by, dat dit gebergte toegewyd is aan de helfche goden, en dat 'er op zekeren tydt, terwyl men daar geen offer brandde voor Pluto, eenige wolven te voorfchyn kwamen, die de ingewanden der geflachte beeften uit het vuur haalden: waar op de herders hen vervolgden, en in een duifter hol raakten, het welk een dodelyken damp uitgaf. Dit veroorzaakte eene grote peftziekte, waar van zekere godfpraak hen den ftilftandt beloofde, onder voorwaarde, dat zy de wolven zouden navolgen, dat is te zeggen, dat zy van roof zouden leven. Deze voorwaarde wierdt nagekomen, en daar van was het, dat die volkeren *Hirpini Sorani*, dat is te zeggen, wolven van Pluto, genoemt wierden; want *Hirpus* is de naam van de wolven in de landfpraak der Sabinen, en Soranus is de naam van Pluto. Wanneer men Strabo en Plinius te rade gaat, kan men geenzins twyffelen, of Servius heeft hier in een groven misflag begaan. Hy heeft wis de namen en de hiftorie van twee verfcheide volkeren onder een verwart. Strabo berecht, dat, om reden, dat in de landfpraak der Samniten een wolf *Hirpus* genoemt wordt, en dat een wolf tot leidsman diende van een volk, dat eene volkplanting kwam aanleggen in het landt der Samniten, dit volk *Hirpini* genoemt wierdt. Wat Plinius belangt, deze verzekert, dat 'er in het landt der Hirpini eene plaats is, daar men niet zou kunnen binnen komen zonder fchielyk te fterven. Virgilius befchryft deze vervloekte plaats met veel meer omftandigheden, en merkt niet alleenlyk aan, dat 'er een befmettelyke ftank uit kwam, maar ook dat het eene uitwaaffeming van de hel was. De berg Soracte hadt niet dat daar naar geleek: de lucht, die daar uit kwam, was niet dodelyk dan voor het gevogelte, het welk Plinius duidelyk getuigt. Dus is het genoegzaam na te gaan, dat Servius dit gebergte om gene andere reden heeft uitgegeven voor eene plaats, toegewyd aan Pluto, en naburig aan een hol, het welk door zyne lucht de menfchen deedt fterven, dan om dat hy onvoorzichtiglyk ondereen verwart heeft het gene de Hirpini toekwam en het gene de Hirpen eigen was. Zie *Salmafius in Solinum pag.* 85. Indien men nieuwsgierigheit heeft om te weten wat de oude fchryvers van de Hirpini zeggen, zal men haaft vergenoeging vinden, indien men het voorgaande artykel naziet. *Servius in Æneid. lib.* XI, *vs.* 787. *Strabo lib.* V, *pag.* 173. *Virgilius Æneid. lib.* XI *vs.* 785. *Plinius lib.* II, *cap.* 93.

HIRRIUS, (CAJUS) bouwmeefter, is de eerfte geweeft, die de vyvers of vifchkommen heeft uitgevonden, tot bewaring van de vifch. Hy voorzag de tafel van Cæfar daar van op de gaftmalen; en hoewel hy maar een geringe pachthoeve hadt, trok hy ryke inkomften alleenlyk van zyne vyvers. *Cæfar lib.* I *bell. civil. cap.* 15. *Plinius lib.* IX, *cap.* 55, & *Macrobius lib.* II *Saturnal. cap.* 11.

HIRSAU, HIRSCHAU, te St. Aurelium, was voortyds een beroemde abdy der Benedictynen in het hertogdom Wurtenberg, beneden Calw gelegen, aan de rivier Nagolt, over welke omtrent het midden van de XVI eeuwe een Lutherfche abt wierdt aangeftelt. Zy is omtrent den jare 645 van Helezina, gravinne weduwe van Calw, eerft gefticht. Trithemius heeft van dit klooster, byzonder van des zelfs grondlegging, beginnende met het jaar 830 tot op het jaar 1370 eene Kronyk gefchreven. *Crufii Annales Suev. Bucelini G. S. P.* I.

HIRSCHAU, eene kleine ftadt in de opper-Palts, twee of drie mylen van Sultsbach en van Pfreimbt Noordwaarts gelegen. Men verhaalt allerhande belagchelyke byzonderheden van der zelver inwoners.

HIRSCHBERG, eene fraaie en welbewoonde ftadt, gelegen in het Silefifche vorftendom Jauer, niet verre van de Boheemfche en neder-Lausnitsfche grenzen, in de landftreek, alwaar de kleine rivier Jaik in de Bober valt. Uit krachte van de Alt-Ranftadfche vrede is voor aan de ftadt in den jare 1709 een Lutherfche kerk met eene fchole aangelegt. De inwoners dryven fterken koophandel met linnen. Een myle daar van daan, in het gebiedt van den grave van Schafgotz, is een badt, het welk van verre afwonende menfchen bezocht wordt.

HIRSCHHORN, eene kleine ftadt, met een fterk flot, aan de rivier de Nekker, in de neder-Palts, eene myle van Heidelberg gelegen, het welk, na het uitfterven van het adelyke geflacht van *Hirfchhorn*, aan den keurvorft van Ments is gekomen. Dit adelyke geflacht van *Hirfchhorn* leidt zynen oorfpronk af van den Roomfchen *Cervicornus*, de welke wegens den koning van Vrankryk ftadhouder te Lion en Marfeille was, en ftierf in den jare 754. *Ottho van Hirfchhorn* bloeide in den jare 1432. *Hans*, of *Jan*, een beroemd rechtsgeleerde, ftierf in den jare 1430, na dat hy keur-Paltfifche hofrechter, en Raadt van Henrik den V, koning van Engelandt, was geweeft. In den jare 1632 is *Frederik*, keurvorftelyke Paltfifche erffelyke voorfnyder, de laatfte van zyn geflacht, zonder mannelyke erven geftorven. *Humb. V. R. A. tab.* II, 3. *Bucel. Stemmat. P.* II, *pag.* 121 *feq.*

HIRSCHPERG, HIRSPERG, een flot, nevens eene heerlykheit, in het bisdom Aichftadt, aan de rivier Altmuhl gelegen. Een van de voortyds machtige graven van dezen naam, die ook den name van hunne floten Dolenftein en Kreglingen voerde, namentlyk *Swigerus*, heeft het bisdom Aichftadt gefticht. *Gebhard* wierdt in den jare 1042 biffchop aldaar, en zat naderhandt onder den name van Victor den II op den pauffelyken ftoel. *Gebhard* de II is van het jaar 1125 tot 1149 insgelyks biffchop van Aichftadt geweeft. *Gebhard* de IV, de laatfte van zyn geflacht, ftierf in den jare 1305, en vermaakte zyne goederen aan het gemelde fticht, doch het landgerecht liet hy over aan de hertogen van Beyeren, dewyl Hirfchperg voormaals aan Beyeren behoorde. *Hund Beyer. Stamb. P.* I.

HIRSCHVELDT, een vlek in de opper-Lausnits, aan het water Neiffe, eene myle beneden Zittau gelegen, aan welke ftadt het tegenwoordig behoort. Het hadt voortyds zyne eigene heeren: want in den jare 1420 bezat het *Henrik van Kejau*; maar in den jare 1506 kocht de Raadt van Zittau het zelve, naardien zy reets te voren eenig landt daar van door koop hadden gekregen. In den Huffiten en dertigjarigen oorlog heeft deze plaats veel moeten uitftaan, maar is daarentegen door de verdrevene Bohemers, die zich derwaarts begaven, tamelyk weder herftelt. *Groffers Lauf. Merkw.*

HIRTIUS (AULUS) was Roomfch burgermeefter met Vibius Panfa. Zy voerden gezamentlyk den oorlog tegen Marcus Antonius, en fneuvelden in een veldflag, voorgevallen in den jare van Rome 711. Hy heeft de gedenkfchriften van Cæfar vervolgt, hebbende gefchreven het VIII boek van den oorlog der Gaulen, en die van de oorlogen van Alexandrië, en van Afrika. Zie de voorreden, die aan het hoofdt van het VIII boek ftaat *de Bell. Gall. Suetonius in Cæfare cap.* 53. *Juftus Lipfius in lib.* II *Annal. Taciti. Voffius de Hift. Lat.*

HISIAM, Kalif der Saracenen, volgde zynen broeder Jedid den II op; onder voorwaarde, dat Valid, zyn neef, zoon van Jezid, na zyne doodt zou regeren. Hy was een vorft, die zeer veel geldt verfpilde tot overdaadt en onnodige dingen, en die zich meefter maakte van de rykdommen zyner onderdanen om zyne overtollige onkoften te kunnen goed maken. Men zegt, dat hy wel zeven honderd kleêrkaffen hadt, die alle opgevult waren met de koftelykfte en prachtigfte klederen, die 'er ooit gemaakt waren: dat, wanneer hy zich op reis begaf, zes honderd kamelen hem tot zyn nafleep moeften volgen, zynde geladen met linnegoedt, en dat men na zyne doodt in zyne voornaamfte kleêrkas twaalf duizend van de allerfynfte hembden heeft gevonden: maar dat Valid, zyn opvolger, geenzins wilde toelaten, dat men daar een enkeld hembt van nam, ja zelfs geen bedlaken om hem te begraven: in dier voegen, dat een kamerdienaar was genoodzaakt een flecht ftuk linnen om het dode ligchaam te flaan. Hy was die Hifiam, die Johannes Damafcenus de handt liet afhouwen, na dat hy den valfchen brief gezien hadt, dien de keizer Leo Ifauricus hem hadt gezonden, als of de zelve door Johannes gefchreven was, die toen ter tydt gouverneur van Damafcus was. Deze keizer hadt voorgenomen Johannes Damafcenus te onderdrukken, om dat deze man den beeldendienft voorftondt, en liet door een heel goed fchryver, die wonderwel bedreven was in de kunft van gefchriften na te maken, de handt van Johannes nabootzen, en geboodt hem naderhandt een brief te fchryven in den naam van Johannes Damafcenus aan den keizer, om hem te verwittigen, dat men zonder gevaar de ftadt Damafcus kon overrompelen. Leo liet dezen brief door eenen van zyne vertrouwelingen aan den Kalif behandigen, die den zelven aan Johannes Damafcenus liet zien. Hy verzekerde hem van zyne onfchuldt, en verzocht, dat hy de vryheit mogt hebben om dit fchelmftuk te ontdekken; doch Hifiam liet hem op ftaande voet de regterhandt affaan, en geboodt, dat men de zelve ten toon zou ftellen op de gemene plaats, gehecht aan de galg, in het gezicht der ganfche ftadt. Tegen den avondt liet Johannes Damafcenus den Kalif verzoeken, dat hy wilde order geven, dat men hem zyne handt wedergaf. Hifiam ftondt hem zyn verzoek toe, en deze godsdienftige ftadvoogdt hebbende, zo men zegt, 's nachts deze handt aan zyn regter arm vaftgemaakt, vondt men de zelve volkomentlyk zamengevoegt na een korten flaap, die hem beving: in dier voegen, dat hy daar het vrye gebruik van hadt, gelyk te voren, zynde alleenlyk overgebleven een kleine kring, die rondom de vuift aantoonde de plaats, daar hy den flag hadt gekregen, door welken de handt van den arm was gefcheiden. De Kalif wierdt des anderen daags van dit wonder verwittigt; en overtuigt zynde van zyne onfchuldt, wilde hy Johannes Damafcenus in zyn ampt en waardigheden herftellen; doch deze godsdienftige man, een afkeer van alle wereldfche verheffingen gekregen hebbende, begaf zich in het klooster van St. Sabas in Paleftina. *Maimbourg Hiftoire des Iconoclaftes.*

HISPANIOLA, of *San Domingo*, een eilandt in de Noordzee van Amerika, tuffchen Cuba, Jamaïka en Porto Rico. De inwoners noemden het zelve *Ayty* en *Quisqueya* (zo veel betekenende als een groot landt) wanneer Chriftoffel Columbus het in den jare 1492 ontdekte. Het beflaat, naar het zeggen der Spanjaarden, omtrent 400 mylen in de rondte, 150 in de lengte,

te, en 60 in de breedte daar de zelve het grootste, maar 30 daar ze het kleinste is. De lucht is 'er zeer gematigt: doch anderen zeggen, dat het 'er 's morgens zeer heet is, welke hette 's namiddags door een zee-windt, dien zy *Virason* noemen, gematigt wordt. De grond is 'er vruchtbaar, en het landt brengt thans in het algemeen allerhande groot en klein vee voort, het welk de inwoners alleen om de huidt vangen, gevende het vleesch aan de honden en vogelen ten beste. De Spanjaarden bragten eenige van die beesten, als paarden, ossen, koeien en varkens, op dit eilandt, alzo 'er voor hunne aankomste aldaar weinig viervoetige dieren gevonden wierden, behalven een zeker soort, *Hutias* genaamt, het welk naar een konyn geleek, en een slag van honden, die goed ter jagt waren, maar niet blaften. Men vindt 'er eenige adderen en slangen; maar men zegt, dat zy geen vergift by zich hebben. Schoon de grondt in dit eilandt zeer vruchtbaar is, wordt de zelve nochtans maar op zommige plaatsen beploegt en bezaait. Het weilandt wordt door zekere bomen, *Guajabes* genaamt, zeer bedorven: want de zelve dragen een vrucht, die zeer wel naar een appel gelykt, gansch rood is, en vol zaadt zit, de welke, afgevallen zynde, terstondt weder opkomt, en tot een boom wordt. Zuikerriet en gember groeit hier in menigte. De kruiden, groente en gele rapen worden binnen den tydt van veertien dagen bekwaam om gegeten te kunnen worden. In de provincie Cibao worden vele goud-en zilvermynen gevonden; maar in de zelve wordt, by gebrek van arbeiders, niet gewerkt, en de inwoners hebben niet dan kopere munt. Het getal der inboorlingen was voor dezen zeer groot; maar de zelve zyn of van de Spanjaarden gedood, of in de oorlogen gesneuvelt. Het gansche eilandt was weleer in verscheide kleine provinciën verdeelt, die door verscheide prinssen bestiert en aldus genaamt wierden: *Hygey*, *Jacuiaguia*, *Samana*, *Ciguay*, *Yaquimo*, of *Porto van Brasil*, *Baaruco*, *Hanigagia*, *Xaragua*, *Hababo*, *Cahaya*, *Marien*, *Cibao*, *la Vega Real*, en *Magnana*. Tegenwoordig is het in vyf delen verdeelt, namentlyk: *Bainora*, *Cubaho*, *Cajaba*, *Cassimu* en *Guacayatima*. Het Canton Bainora wierdt voor dezen *Marien* genaamt, en in het zelve was het dat Columbus aan landt stapte. Hy bouwde aldaar een kasteel, *de la Navedad* genaamt, daar hy een bezetting van negen en dertig Castilianen in liet, en zeilde daar op weder te rug naar Spanje, om van zyne ontdekking verslag te doen. Maar in Hispaniola wederkomende vondt hy deze Castilianen door de Indianen vermoord, om dat zy de zelve te hard gehandelt hadden. *Izabelle* is de hoofdstadt van het Canton *Cubaho*, door Columbus op zynen tweeden tocht in den jare 1493 gebouwt, en dus naar de koningınne van Castilië genaamt. St. *Domingo* is de hoofdstadt van *Cassimu*, en *Xoana*, of *Chaona*, die van *Guacayatima*. De hoofdstadt van het gansche eilandt wierdt in den beginne *nieuw-Izabelle* genaamt, om dat de inwoonders van *oud Izabelle* in den jare 1494 derwaarts wierden overgebragt; maar naderhandt kreeg deze stadt den naam van *San Domingo*. Zy legt in eene vermakelyke vlakte, is met schone huizen en gebouwen versiert, en de gouverneur van het gansche eilandt houdt daar zyn verblyf. Ook is daar de koninklyke kancelary en de setel van een aartsbisschop, de welke den bisschop van de stadt de la Conception de la Vega, den bisschop van het eilandt Cuba, nevens den abt van Jamaïka ... zich heeft. Daarenboven is hier een Dominikaner, als mede een Franciskaner klooster, nevens twee nonnenkloosters, een collegie, het welk vier duizend dukaten inkomen heeft, en een hospitaal van twee en twintig duizend dukaten. Hier is ook een munt, en in de voorgaande eeuwe wierdt hier een grote koophandel gedreven; maar sedert de ontdekking van nieuw-Spanje is de zelve, als mede het getal der inwoonders op dit eilandt, zeer vermindert, zo dat 'er tegenwoordig niet boven de twee duizend inwoonders op het gansche eilandt, zo Spanjaarden, als Negers, van Spaansche en Indiaansche ouders geboren, gevonden worden. Franciscus Drake veroverde San Domingo in den jare 1586, en verliet het zelve wederom een maandt daar na, na dat hy een goede som gelds van de inwoonders hadt ontfangen. De andere steden van dit eilandt zyn *Conception de la Vega*, door Christoffel Columbus gebouwt, en twintig mylen van San Domingo gelegen, zynde een bisschoppelyke zitplaats, voorts *San Jago de los Cavalleros*, in een aangename landstreek gelegen; *Puerto de la Plata*, hebbende een sterk kasteel, enz. Rondom Hispaniola leggen vele eilanden. *Heylin. De Laet Beschryving van de Nieuwe Wereldt.*

HISTIÆUS, tyran van Milite. Zie HESTIÆUS.

HISTIÆUS *van Colophon*, een Grieksch dichter. Men weet niet of hy eenige werken heeft geschreven, of in wat tydt hy geleeft heeft, maar alleenlyk dat hy een tiende snaar op de luit gevoegt heeft.

HISTIÆUS *van Milete*, een Grieksch historieschryver. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Hy liet eene Historie van Phenicië na, die aangehaalt is door Eusebius en door andere schryvers. *Eusebius lib.* I *Chron. Josephus lib.* I *Antiquit. Judaic. cap.* 3.

HISTO, een oud vlek van nieuw-Castilië in Spanje, is negen mylen van Cuença gelegen naar het Zuid-Oosten. *Maty Diction.*

HITA, een oud vlek van nieuw-Castilië, in Spanje, is gelegen aan de rivier van Henares, tusschen Alcala van Henares en Siguença, negen mylen van de eene en de andere plaats. *Baudrand.*

HITCHING, een marktvlek van Engelandt, in het Westergedeelte van het graafschap van Herford, dertig Engelsche mylen van Londen gelegen.

HITHE, een vlek en zeehaven van Engelandt, in de Zuid-Wester landstreek van het graafschap van Kent, de welke *Heane* genoemt wordt. Het is een van de vyf havens, zynde gelegen ten Oost-Zuid-Oosten van Douvres, en zeer naby het kasteel van Sangate. Des zelfs haven is van de beste niet. *Moreri in 't Engelsch.*

HITTLER-SCHANS, een sterke schans in Stormarn, omtrent Pinneberg gelegen.

HITZAKKER, HITZGER, HIDDESAKKER, een ambacht en steedtie in het Brunswyk-Luneburgsche graafschap, of vorstendom Danneberg, in eene zeer vermakelyke landstreek aan de rivier de Elve gelegen, alwaar de zelve de rivier Intze ontfangt, tusschen Domits en Lauenburg. De hertog Augustus hadt hier van den jare 1604 tot den jare 1636 zyne residentie. Deze plaats behoorde anders aan die van *Bulow*, maar hertog Ottho van Luneburg nam ze wegens gepleegde stroperyen de zelve af in den jare 1468. *Zeiler. Topograph. Brunsvic. pag.* 118.

HITZERT, (DEN) een dorp in Zuid-Hollandt, met kerk en predikant, staande onder de classis van Dordrecht.

HITZUM, of HYTZUM, ook HIECHTUM, een dorp van de Vriesche grietenye Franekeradeel, in het kwartier Westergoo. Het is zeer vermakelyk wegens de vele lusthoven, daar in gelegen. Wel eer heeft 'er een stins, of slot gestaan, *Roorda* genaamt. Het wordt in het geestelyke met Achlum door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Franeker.

HIWORTH, of HIGHWORTH, een marktvlek van Engelandt, in de Noord-Wester landstreek van het graafschap van Wilt, zynde ook *Hiworth* genaamt. *Moreri in 't Engelsch.*

HIZKIA, JEHIZKIA, of EZECHIAS, een Godvruchtig koning van Juda, de XV in order, was een zoon van den koning Achaz, en van Abi, dochter van Zacharias. Over het jaar van zyne geboorte is verschil. Hy kwam tot de regering in den jare voor de gemene rekening 726. Hy deedt zyn best om de afgodery uit te roeien, en den waren Godsdienst wederom te herstellen. Eusebius verhaalt, dat hy verscheide boeken van *Salomon*, van natuurlyke zaken handelende, maar die zommige eenvoudige lieden kwalyk gebruikten, heeft onderdrukt; en Genebrardus beweert met de Joodsche Rabbynen, dat hy een voortreflyk wiskundige is geweest, en eene verbetering in den Joodschen almanak heeft gemaakt. Hy was gelukkig in zyne oorlogen, versloeg de Philistynen, en maakte zich vry van de dienstbaarheit des konings van Assyrië. Doch het gebeurde in het veertiende jaar van zyne regering, dat Sennacherib, koning van Assyrië, met een groot leger in Judea kwam, en vele steden uitplunderde, het welk Hizkia noodzaakte hem met eene grote somme gelds te bevredigen. Hier op trok Sennacherib met zyne krygsmacht wel naar Egypten, maar kwam na verloop van drie jaren met de zelve weder in Judea, en belegerde Jeruzalem. Hizkia, zich in het uiterste gevaar bevindende, nam zyne toevlucht tot het gebedt, en verkreeg daar door een spoedige en wonderbare hulpe van Godt: want de engel des Heeren versloeg in eenen nacht 185000 Assyriërs, zo dat Sennacherib over hals en kop weder naar zyn ryk moest keren. Niet lange daar na, te weten in den jare des werelds 3270, voor Christus 714, viel Hizkia in eene zware ziekte, en hem wierdt door den propheet Jezaia aangezegt, dat hy 'er niet van zou opkomen. Hy keerde zich derhalven wederom met zyn gebedt tot Godt, de welke zyn leven op vyftien jaren verlengde, en tot verzekering van dien liet hem de propheet Jezaia aan den zonnewyzer van Achab zien, dat de schaduw tien graden achterwaarts week. Het is niet onwaarschynlyk, dat dit te rug gaan der schaduwe ontstondt uit de wederstuit van eenige zonnestralen, naardien die zeer wezentlyk en gevoelig was op den zonnewyzer, zonder dat de zon zelf waarlyk te rug deinsde. Hizkia stelde na zyne genezinge een danklied op, het welk de propheet Jezaia bewaart heeft. Zie *Jez.* XXXVIII, 10 *enz.* Op den zelven tydt zondt Merodach, of Beradach-Baladan, koning van Babel, een gezantschap aan hem, om hem wegens zyne herstelling geluk te wenschen, en, als Jozephus wil, een bondgenootschap met hem te maken. Hizkia was met dit gezantschap zeer ingenomen, en toonde aan de afgezanten des konings van Babel alle zyne schatten, welriekende speceryen, kostelyke vaten, en al wat fraai in zyn paleis was. Daar op kwam de propheet Jezaia tot hem, en zeide hem uit den name des Heeren, dat dit alles, wat hy den gezanten hadt vertoont, eens naar Babel zou gevoert worden; maar dat 'er zo lang als hy leefde vrede zou zyn. Hy vergaderde sedert nog meer schatten, en bragt door waterleidingen het water in de stadt Jeruzalem. Hy stierf in het jaar voor de gemene rekening 698, en hadt *Manasse* tot zynen opvolger. I *Kon.* XVIII *enz.* II *Kron.* XXIX. *Jezaia* XXXVI *enz. Syrach* XLVIII. *Jozephus Joodsche Oudhed.* IX *en* X *boek. Torniel. Genebrardus. enz.*

HIZREVITEN, of HEREVITEN, een soort van Mahometaansche monniken, welker instelder *Herevi*, of *Hizr*, genoemt wierdt. Men zegt, dat hy zeer ervaren was in de stofscheikunde (*Chymie*), en dat hy goude stukken in de plaats van aspers gaf aan de genen, die zich in zyne societeit begaven. Hy droeg een groen onderkleedt, en leefde in eene strenge onthouding. Deze monniken hebben een klooster te Constantinopel: doch zy volgen de strengheit van leven van hunnen insteller niet na. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

HOAICHING, eene stadt van China. Zy is de vyfde van de provincie van Honan, en heeft vyf andere steden onder haar gebiedt. *Maty Dict.*

HOAIGNAN is eene van de grootſte ſteden van China. Zy is de achtſte van de provincie van Nanking, en gelegen aan den voet van het gebergte. Zy heeft onder haar gebiedt acht andere ſteden. *Baudrand.*

HOANG, of *de gele rivier*, is de grootſte rivier van ganſch China. De Heer Burgermeeſter *Witſen* plaatſt in zyne grote kaart van groot-Tartarië des zelfs bronader in een meir, het welk omtrent vyftien mylen van dat van Chiamay Ooſtwaarts legt, en zegt, dat deze rivier haren loop neemt van het Weſten naar het Ooſten, tuſſchen het koninkryk van Tangut en den Indus aan de overzyde van den Ganges, tot China toe, van waar zy, naar het Noord-Weſten vloeiende, ſcheidt het koninkryk van Tangut, het welk ten Weſten blyft, van de provincie van Xenſi, tot aan den vermaarden muur van China. Zy loopt naderhandt dwars door een gedeelte van Xenſi, en ſtroomt voorby den muur van China, en vervolgt verder haren loop door de woeſtyne van Xamo, in Tartarië. Daar zwenkt zy zich om naar het Zuiden; komt weder te rug voorby den gemelden muur; ſcheidt de provinciën van Xanſi en van Xenſi van elkander; beſpoelt de oevers der provinciën van Honan, van Xantung, van Nangking, en ontlaſt zich eindelyk in de golf van dien naam. De Chinezen hebben deze rivier met de golf van Cang te zamen gevoegt door een groot kanaal, het welk zyn begin heeft in de provincie van Nangking, loopt dwars door die van Xantung, en door een gedeelte van die van Peking, en verlieſt zich in den grondt van de golf van Cang.

HOANGT, derde koning of keizer van China, die de opvolger van Xin-nung is geweeſt, en honderd jaren lang heeft geregeert, het welk genoegzaam waarſchynlyk is, dewyl de menſchen in dien tydt tot twee honderd jaren toe leefden. Zyn naam is zeer vermaard by de Chinezen, om dat hy een *cyclus* van zestig jaren uitgevonden heeft; volgens den welken zy ſedert altydt hunne hiſtorie geregelt hebben, als mede de regeringen hunner koningen; in dier voegen, dat, volgens hunne rekening, hunne tydbeſchryving heel zeker is. Het begin van zyne regering maakt het eerſte jaar uit van den *cyclus*. Men zegt daar by, dat hy de onderdanen zyns ryks heel wel beſchaafde door de goede wetten, die hy hen voorſchreef, en dat hy de palen van zyn keizerryk tot aan de golf van Nanquin, naar den kant van Corea, uitbreidde. *Paul Pezron Antiquité des temps.*

HOBA, eene ſtadt van Syrië, niet verre van Damaſcus. De H. Schrift zegt, dat de zelve aan de linker zyde van deze laatſte ſtadt is gelegen. *Geneſ.* XIV, 15, het welk verſcheidentlyk wordt uitgelegt. *J. le Clerc ſur la Geneſe.* Het was tot naby deze plaats, dat de aartsvader Abraham de koningen vervolgde, die Sodoma uitgeplundert, en zyn neef Loth gevankelyk weggevoert hadden. *Geneſ.* XIV, 15.

HOBBES, (THOMAS) een van de uitmuntendſte verſtanden van de XVII eeuwe, wierdt geboren te Malmesbury, in Engelandt, den 5 April des jaars 1588. Zyne moeder, verſchrikt zynde door de geruchten, die men uitſtrooide van de annadering der Spaanſche zeemacht, beviel van hem in de kraam voor den gewonelyken tydt: dus is het eene zeer ſeldzame zaak, dat hy zo lang geleeft heeft. De vader van Hobbes was een predikant. Hy deedt in zyne jeugdt zulke voortgangen in de kundigheit der talen, dat, alvorens hy de ſchool van Malmesbury verliet, om naar de hogeſchool van Oxford over te gaan, hy in Latynſche vaarzen het treurſpel van *Medea* uit de werken van *Euripides* hadt overgezet. Hy wierdt in den ouderdom van veertien jaren naar Oxford gezonden, alwaar hy gedurende den tydt van vyf jaren in de philoſophie van Ariſtoteles ſtudeerde. Hy nam in vervolg van tydt zyn intrek in het huis van William Cavendish, die korten tydt daar na met den tytel van graaf van Devonshire vereert wierdt. Hy kwam daar om leermeeſter van des zelf oudſten zone te wezen. Hy doorreiſde met zynen leerling ganſch Vrankryk en Italië; en hebbende door de ondervinding en door den omgang met vremden geleert, dat de philoſophie van Ariſtoteles, in welke hy grote voortgangen hadt gedaan, in kleinachting was, zelfs by de ſchranderſte verſtanden, en daarenboven, dat hy de Griekſche en Latynſche talen, die hem zo gemeenzaam waren geweeſt, byna hadt vergeten, begaf hy zich t'eenemaal tot de ſtudie der vrye letterkunſt, zo dra als hy in zyn vaderlandt was te rug gekomen. Thucydides was de gene, die hem van alle de Griekſche hiſtorieſchryvers de beſte voorkwam: dus vertaalde hy den zelven in 't Engelſch, en gaf deze overzetting in 't licht in den jare 1628, om de Engelſchen in de geſchiedeniſſe der Atheenſche volkeren te doen zien de wanorders en verwarringen van het Democratiſche ſtaatsbeſtier. In het jaar 1629 verbondt hy zich om een jong Engelſch heer naar Vrankryk te geleiden; zyn naam was Gervaas Clifton. Hy nam dezen jongeling onder zyn opzicht, om dat de vader van zynen eerſten leerling overleden was in het jaar 1626; en de leerling zelf in den jare 1628, en gedurende deze reize begaf hy zich geheel tot de ſtudie der wiskunſt. Het is te beklagen, zegt de ſchryver van zyn leven, dat zulk een groot verſtandt zo lang gewacht heeft om zich tot die wetenſchap te begeven: want hy was meer dan veertig jaren oud toen hy deze ſtudie aanving; en dit is oorzaak geweeſt, dat hy daar in zo volmaakt niet kon worden, als wel nodig was, om gene voorwerpen van fitting aan zyne oordeelkundige aanmerkers te geven. Zyn noodlot is gelyk geweeſt aan dat van Scaliger. In het jaar 1631 kwam hy in het huis van de gravinne van Devonshire, weduwe van den grave van Devonshire, vader van zynen eerſten leerling, de welke een zoon hadt, die dertien jaren oud was, en aan Hobbes wierdt toevertrouwt om den zelven te onderwyzen, en die na verloop van drie jaren onder zyn opzicht heel Vrankryk en Italië dorreiſde. Gedurende zyn verblyf te Parys begaf hy zich tot de ſtudie der natuurkunde, en voornamentlyk tot het onderzoek der oorzaken van de gevoelige werkinge der dieren. Hy redeneerde daar over van dag tot dag met den vader Merſenne. Hy wierdt naar Engelandt te rug geroepen in het jaar 1637: doch hebbende eenige voorſpellingen van den burgerlyken oorlog beſpeurt, zo dra als hy met aandacht hadt gelet op de dingen, die 'er voorvielen in de eerſte zittingen van het Parlement van het jaar 1640, ging hy te Parys eene aangename en veilige ſchuilplaats zoeken, om in eene geruſte ſtilte met den vader Merſenne, met Gaſſendi, en met eenige andere grote mannen te kunnen philoſopheren. Hy ſchreef daar het traktaat *de Cive*, waar van hy maar weinige afdrukken uitgaf in het jaar 1642. Hy overzag dezen eerſten druk, en vermeerderde den zelven op die wyze, als dit werk is uitgekomen in den Amſterdamſchen druk. van den jare 1647. Het was Sorbiere, die dezen tweden druk bezorgde. Hy deedt meer; hy zette dit boek in het Franſch over, en gaf het zelve in deze taal uit. Hobbes maakte zich menigvuldige vyanden door dit werk: doch hy deedt de ſcherpzinnigſte verſtanden bekennen, dat men nooit de grondregelen der ſtaatkunde zo wel doorgrond hadt. Hy onderwees den prinſſe van Walles in de wiskunſt, die genoodzaakt was naar Vrankryk te wyken, en beſteedde al zyn overigen tydt tot het maken van zynen *Leviathan*, den welken hy in Engelandt liet drukken in het jaar 1651. Hy geeft het ſtaatkundige ligchaam te verſtaan onder den naam van dit beeſt. De Theologanten der Anglikaanſche kerke, die in Vrankryk waren by Karel den II, vielen geweldig uit tegen dit werk, en zeiden, dat het verſcheide godlooſheden behelſde, en dat de ſchryver geenzins van de koninklyke ſtreng was. Men gaf gehoor aan hunne klagten. Hobbes kreeg bevel van niet meer aan het hof te verſchynen; en dewyl hy de Roomſchgezinden uittermaten hadt vertoornt, oordeelde hy by zich zelf, dat het voor hem niet veilig was langer in Vrankryk te blyven, ſedert dat hem de beſcherming van den Engelſchen koning ontbrak. Hy vertaalde zyn *Leviathan* in het Latyn, en liet zyn werk drukken met een aanhangſel in het jaar 1668 te Amſterdam by Joh. Blaeuw, nevens zyne andere philoſophiſche werken in twee delen in 4. want hy hadt geen verlof in Engelandt kunnen krygen om het zelve daar te mogen laten drukken. Na verloop van tien jaren wierdt dit werk in de Nederduitſche ſpraak gedrukt. Men heeft krachtig tegen dezen *Leviathan* geſchreven, voornamentlyk in Engelandt. De lyſt der uitgegevene ſchriften tegen den gemelden *Leviathan*, en tegen de andere werken van Hobbes is te vinden in het einde van zyn leven. Hy onthieldt zich nog te Parys. Onaangezien hy genoegzame proefſtukken van zyn geloof hadt gegeven volgens het gebruik der Anglikaanſche kerk, liet men echter niet na van hem te benadeelen by de Biſſchoppelyken, en dat wel met zulk een gewenſchten uitſlag, dat hy bevel kreeg van zich niet meer by den koning te laten vinden. Dit was oorzaak, dat hy eerlang naar Engelandt wederkeerde. Men zal hier in 't voorbygaan een aanmerkenswaardig geval aanhalen. Hobbes, zeer krank geworden zynde te Parys, wierdt van den vader Merſenne in zyne ziekte bezocht, die gewaarſchuwt was van hem buiten den ſchoot der Roomſche kerke niet te laten ſterven. Deze goede vader zette zich neder by het bedt van den kranken, en na de gewoonlyke voorreden van vertrooſting begon hy te redeneren over de macht, die de Roomſche kerk heeft van de zonden te vergeven, waar op Hobbes hem tot antwoordt gaf: *Myn lieve vader, ik heb van over langen tydt alle deze dingen nauwkeurig-lyk onderzocht; het zou my van herte leed wezen tegenwoordig daar over te twiſten; uw Eerw. kan my op eene veel vermakelyker wyze onderhouden. Wanneer hebt gy den Hre. Gaſſendi gezien?* De goede monnik begreep wel wat hy daar mede te kennen wilde geven, en begon aanſtonts over andere ſtoffen te redeneren. De leeraar Coſin, die biſſchop van Dunelme is geweeſt, boodt eenigen tydt daar na zynen dienſt aan om met Hobbes Godt te bidden, die zyne aanbieding toeſtemde, mits dat men de gebeden der Anglikaanſche kerk gebruikte. Na de gebeden ontfing hy het H. Nachtmaal. Zynde in Engelandt te rug gekomen in het jaar 1651, vondt hy de kerken beſtiert door oproerigen, de welke, zo hy zeide, geen kerkdienſt hadden, en bleef drie maanden zonder te weten by wien hy zou ten Nachtmaal gaan. Na verloop van dien tydt bragt men hem in eene vergadering, in welke het H. Nachtmaal gehouden wierdt volgens het gebruik der Anglikaanſche kerke, en hy ging daar aan de Tafel des Heeren. Hy hieldt zich toen ter tydt voor één man van zulk eene ongemene bekwaamheit heel onbekend en afgezonderd ten huize van den grave van Devonshire. Dit was niet by gebrek van vermogende vriendens maar dewyl hy grote vyanden hadt, kon men niet beter doen dan hem behoeden, ten einde hy niet onderdrukt wierdt. Aldus was zyn ſtaat een uitwerkſel van het evenwigt van de vriendſchap en van den haat, dien men hem toedroeg. Hy bragt de overige dagen van zyn leven door in het huis van den gemelden grave. Hy trok dit voordeel uit zynen nederigen ſtaat, dat hy meer gemak en tydt hadt om aan zyn boek *de corpore*, en aan eenige andere werken te kunnen arbeiden. Dit boek kwam van de drukpers te Londen in het jaar 1655 onder den tytel van: *Elementorum Philoſophiæ ſectio prima de*

corpore. Het jaar daar aan volgende gaf Hobbes in 't licht: *Prælectiones sex ad professores Savilianos.* Zyn boek *De homine, sive Elementorum philosophiæ sectio secunda*, wierdt gedrukt te Londen in het jaar 1658. Zyne *Quæstiones de libertate, necessitate, & casu contra doctorem Bramhallum, Episcopum Derriensem*, wierden gedrukt in de zelve ſtadt in het jaar 1676. De leeraar Wallis, hoogleeraar in de wiskunst te Oxford, hebbende in 't licht gegeven zyn *Elenchus Geometriæ Hobbianæ* in het jaar 1655, deedt een oorlog ontſtaan, die tot Hobbes ſterfdag toe geduurt heeft. Hy ontfing zonderlinge blyken van achting van Karel den II, die toen herſtelt was, in het jaar 1660. Hobbes verliet het buitenleven om zich binnen Londen te onthouden, zo dra als hy tyding van des konings aankomſt hadt gekregen. Deze vorſt, rydende in zyne koets voorby het huis, daar Hobbes in woonde, wierdt hem gewaar, en deedt hem by zich komen. Hy gaf hem zyne handt te kusſen, en vroeg hem naar den toeſtandt zyner zaken en gezondheit. Eenigen tydt daar na gaf hy hem gehoor in het byzonder, verzekerde hem van zyne genegenheit, en beloofde hem een gemakkelyken toegang. Hy liet het afbeeldſel van Hobbes ſchilderen door een voornaam ſchilder, en plaatſte het zelve in zyn kabinet. Het wezentlykſte, dat 'er te vinden was in de tekenen van zyne genegenheit, was, dat hy Hobbes begunſtigde met een jaarlykſche wedde van honderd Jakobusſtukken (een poude munt). Sedert dien tydt, tot zynen ſterfdag toe, hieldt hy zich geſtadiglyk bezig met zyne ſtudiën, en deedt zyn beſt om de aanvallen van zyne tegenſtrevers, die zeer talryk waren, te wederſtaan. Hy behieldt het gebruik van zyn verſtandt tot zyne laatſte ziekte toe, hoewel hy meer dan een en negentig jaren oud is geworden. Hy hadt niet alleenlyk genoegzame krachten om zich in de wiskunſt te kunnen oeffenen, wanneer hy reets den ouderdom van zes en tachtig jaren hadt bereikt, maar was zelfs nog heel wel in ſtaat om zeer lange gedichten te maken. Hy vertaalde in Engelſche vaarzen eenige boeken der Griekſche heldenzangen van *Homerus* in het jaar 1674, en om dat dit proefſtuk door de geleerde wereldt wierdt goedgekeurt, gaf hy eene diergelyke vertaling uit van de *Ilias* en de ganſche *Odyssea* korten tydt daar aan, nevens eene diſſertatie over de deugden van het heldendicht. Zyn lange levensloop is altydt deugdzaam en als die van een volkomen eerlyk man geweeſt. Hy was een liefhebber en voorſtander van zyn vaderlandt; een getrouw onderdaan des konings, een goed vriendt, liefdadig en gedienſtig. Hy wierdt niettemin voor een ongodiſt gehouden; doch de genen, die zyn leven hebben beſchreven, beweeren eenpariglyk, dat hy zeer rechtzinnige en Chriſtelyke gedachten hadt wegens de natuur van Godt. Men heeft van hem gezegt, dat hy beſchroomt was voor nachtſpoken en voor den duivel: doch de genen, die hem gekent hebben, beweeren, dat zulks een louter verdichtſel is. Het ſchynt nochtans, dat zy ook niet loochenen, dat hy niet alleen in een huis dorſt wonen, en houden zich vergenoegt met te zeggen, dat het was uit vreze van moordenaars. Zy bekennen ter goeder trouwe, dat hy in zyne jeugdt eenige genegenheit heeft gehad voor den wyn en voor de vrouwen, en dat hy niettemin ongetrouwt is gebleven, om niet geſtoort te worden in zyne ſtudiën van de philoſophie. Hy hadt veel meer by zich zelf geſtudeert dan gelezen, en hadt nooit veel werk gemaakt van eene grote boekery. Men bekent eenvoudiglyk in zyn levensverhaal, dat hy voor een man, die zo lang heeft geleeft, heel weinig hadt gelezen. Hy zeide zelf, dat, indien hy zo veel tydt in het lezen van boeken beſteed hadt, als andere geleerde lieden, hy zo onkundig zou wezen als zy zyn. Hy merkte eene andere zaak aan, die hem wederhieldt van veel werk van grote boekeryen te maken: dit was, dat de meeſte boeken uittrekſels of afſchriften van andere zyn. Hy ſtierf den 4 December des jaars 1679 ten huize van den grave van Devonshire, na eene ziekte van zes weken. Zyn leven, waar uit dit artykel is opgemaakt, is gedrukt te Londen in het jaar 1682.

Die dit leven van Hobbes, waar uit het bovenſtaande uittrekſel is gemaakt, geſchreven heeft, ſchynt meer den lof van Hobbes dan de zuivere waarheit in het oog gehad te hebben. Dat hy een van de uitmuntendſte verſtanden van de XVII eeuwe zou geweeſt zyn blykt zo zeer uit zyne ſchriften niet. Hadt men geſchreven, dat hy een van de ſtoutſte verſtanden van die eeuwe was geweeſt, dat zou nader aan de waarheit zyn gekomen. Hy was van ſchranderheit niet misgedeelt, en het was te wenſchen geweeſt, dat hy het geen hy bezat beter beſteed hadt. Op zyne kenniſſe in de wiskunde valt niet veel te roemen. De vermaarde Wallis heeft hem getoont, dat hy niet verre boven de eerſte beginſelen gevordert was; dat hy kinderlyke misſlagen heeft begaan, en dat het geen hy voor aangetoond of *gedemonſtreert* uitgaf, niet minder dan dat was. Dat hy voor een ongodiſt is uitgekreten (indien men door een ongodiſt verſtaat eenen, die loochent, dat 'er een Godt is) daar in ſchynt hem ongelyk te zyn geſchied: want hy erkent, dat 'er een Godt, en dat die de ſchepper van alles is: maar dat hy rechtzinnige en Chriſtelyke gedachten van Godt zou gehad hebben, is zo verre van malkander af, als licht en duiſternis van malkander verſchillen: want hy ontkent de zedelyke afhankelykheit van het redelyk ſchepſel van Godt, en zo Gods zedelyk beſtier over dat ſchepſel. Hy erkent geen ziel van het ligchaam onderſcheiden, en dryft, dat daar in een ligchamelyke beweging is: en daarom ligchaam doodt, alles dood, gelyk aanſtonts in den beginne van zynen *Leviathan* kan gezien worden. Hy mag wel voor het hoofdt der Deïſten, die overal vermenigvuldigen, gehouden worden. Wood ſchryft van hem in zyne *Athenæ Oxonienſes*, dat hy na de herſtelling van de koninklyke familie in Engelandt een geſchrift heeft uitgegeven, waar door hy het geen hy in zyn *Leviathan* hadt geſchreven heeft herroepen: maar dat geſchrift is niet te vinden. Hy wordt door zynen levens-beſchryver een volmaakt eerlyk man genoemt, dat is te zeggen, hy was geen openbare moordenaar, dief, of rover; maar verder moet dit niet getrokken worden: want dat hy zich in hoerery en wyn heeft te buiten gegaan wordt beleden: maar dat kan naar de hedendaagſche mode met den naam van een volmaakt eerlyk man beſtaan. Dat hy zo vreesachtig was, dat hy niet alleen in een huis dorſt wonen, wordt erkent: ja het is bekend, dat hy nooit in eenig vertrek van een huis, zelfs niet by dag, alleen dorſt zyn: men zegt uit vreze voor moordenaars; het kan zyn, want zyn deel alleen in dit leven zynde, kon hy niet anders dan voor dat leven zeer bezorgt zyn, hoewel het ook toont, dat hy zo geruſt in zyne beginſelen niet was, en dat hy veel meer vreeſde dan hy voorgaf. Wat zyn aardt betreft, moet men zeggen, dat hy zeer hovaardig was, en veel verbeelding van zich zelve hadt: daarenboven was hy onverzettelyk in het geen hy eens hadt opgevat; een groot redentwiſter, maar die alle de zulken niet kon velen, die hem tegenſpraken, ja zelfs die niet, die maar eenige verklaring aangaande zyne gevoelens vorderden, en tot het einde van zyn leven toe was hy zo hevig in het redentwiſten, dat hy zeer dikwils in toorn en gramſchap ontſtoken wierdt, gelyk *Wood* ook van hem getuigt.

HOCA, of HOKA, een berucht dobbelſpel, zeer ſchadelyk wegens de bedriegeryen, die men daar in kan begaan. Dit ſpel, het welk door den ſpeelder, die den naam van bankier heeft, gehouden wordt, beſtaat in een grote kaart, afgedeelt met ſtrepen in verſcheide getallen, die ieder in een vierkant ſtaan, op een of meer van welke getallen die gene, die tegen den bankier ſpeelt, het geldt legt, het welk hy van zins is te wagen. De bankier heeft een zak in zyne handen, in welken de balleties zyn, getekent met de zelve getallen, die 'er op de gemelde kaart geſchreven ſtaan. Na dat deze balleties in den zak geſtoken zyn, worden de zelve in ſchyn ondereen gemengt, zo veel als mogelyk is. Alsdan trekt een van de ſpeelders, die opgezet hebben; want honderd perſonen kunnen op den zelven tydt geldt opzetten, een van de balleties uit den zak, waar van het getal wordt nagezien; en indien het getal van dat balletie overeenkomt met het gene op de grote kaart gelegt is met eenig geldt, is de bankier gehouden acht en twintig maal zo veel te betalen als 'er op gezet is: in dier voegen, dat, indien 'er, by voorbeeldt, een piſtool op ſtaat, de bankier acht en twintig piſtolen moet uitkeeren. Al het gene 'er op de andere getallen legt, is verloren van de genen, die opgezet hebben, en blyft ten voordeele van den bankier, die altydt twee van de gemelde ſtrepen tot zyn voordeel heeft: want daar zyn 'er dertig, op welke men zonder onderſcheidt kan zetten; en hy betaalt niet meer dan acht en twintig voor het getal, dat met winſt der tegenſpeelders getrokken wordt. Het Hokaſpel is van Rome gekomen, alwaar het zelve zulke gevaarlyke wanorders heeft verwekt, dat de paus genoodzaakt was de bankhouders, en zelfs de ſpeelders weg te jagen. Wanneer de kardinaal Mazarin naar Vrankryk kwam, bragt hy verſcheide Italianen mede in het Franſche ryk, onder anderen vrouw *Anna More Rabotti*, en *Prompti*, zyn eerſte hofmeeſter. Deze verzochten den kardinaal, dat hy den koning wilde om verlof vragen om het ſpel van Hoka te mogen houden, het welk hen toegeſtaan wierdt. Deze Italianen namen vele kooplieden in hun geſelſchap, om dit ſpel te doen gelukken, waar van men eerlang de ongelukkige gevolgen zag door den ondergang van verſcheide familiën. De zes gilden der kooplieden van de ſtadt Parys byeengekomen zynde, beſloten hunne klagten by den koning te gaan doen; doch zy wierden in hun voornemen verhindert door de belofte, die hen gedaan wierdt van in 't toekomende in deze wanorder te voorzien. Men onderdrukte inderdaadt vele van die ſpelen, die reets heel gemeen waren: doch zulks deedt niet dan het kwaad voortzetten, om dat men nog gevaarlyker uitvindingen invoerde, om in het geheim te kunnen bedriegen. Eindelyk wierdt het Hokaſpel door het Parlement verboden, met eene zeer zware ſtraffe tegen de genen, die de bank hielden, en tegen de genen, die daar op ſpeelden. *Memoires Hiſtoriques.*

HOCEN, oudſte zoon van Ali, en twede opvolger van Mahometh, volgens de gezindheit der Perſianen, die geloven, dat de opvolging van Mahometh van rechtswegen vervallen was op Ali, zynen neef en ſchoonzoon, en niet op Abubeker, gelyk de Turken zeggen. De twede zoon van Ali wierdt Huſſein genoemt, en verloor het leven in een gevecht tegen de Turken, namentlyk in den beruchten veldſlag van Kerbela, naby Babylonië. Deze twee broeders, Hocen en Huſſein, zyn in zeer grote achting onder de Perſianen, de welke jaarlykſch hunnen feeſtdag vieren met eene ongemene plegtigheit. De voornaamſte van 't volk, zyn verdeelt in verſcheide benden, die de eene na de andere door de ſtadt trekken, en voorby het paleis des konings gaan, die in zyn Dela, of grote zaal, gezeten is om deze plegtigheit te zien. De Dela is op de wyze van eene grote zaal gebouwt in de hoogte bezyden de poort van het paleis, zynde van drie kanten open. Ieder bende heeft een berrie, gedragen door acht of tien mannen, en op die

draagbaar ſtaat een doodkiſt, overdekt met een koſtelyk goud laken. Voor de zelve gaan drie handpaarden, die de paarden verbeelden, op welke deze vorſten gezeten waren wanneer zy vochten. De koning deedt gemeenlyk de olifanten, die de gezanten der koningen van Indië hem gewoon zyn tot een geſchenk te brengen, te voorſchyn komen. De zelve zyn overdekt met grote dekens van goudlaken, en op den eerſten zit een krygsbediende, die een ſtandaardt draagt, op welken het koninklyke wapenſchildt is afgemaalt. Deze olifanten groeten den Sophi, hunne voorſte voeten naar voren toe opheffende, en de achterſte achteruit ſtekende, het welk de wyze van groeten dezer dieren is; ter zelver tydt buigen zy hunnen ſnoet ter aarde, en krommen den zelven opwaarts boven hun hoofdt. Daar na doedt de Moula, of leeraar van de wet, die aan de zyde van de zaal des konings ſtaat, eene redenvoering over de doodt van Hocen en van Huſſein. Deze redenvoering geëindigt zynde doedt de koning hem de kalaat geven, het welk een prachtig kleedt is, waar mede hy de onderdanen, voor welke hy achting heeft, gewoon is te vereeren. De Sophi vertrokken zynde, vervolgt het volk hun feeſt door de ganſche ſtadt tot 's avonds toe, roepende alom overluid: *Huſſein, Hocen; Hocen, Huſſein. Tavernier Vojage de Perſe.*

HOCHBERG, een zeer oud markgraafſchap, gelegen in den Zwabiſchen kreits, en aan Baden-Durlach toebehorende. Het zelve heeft van het ſtamhuis HOCHBERG, by Freyburg in Brisgau gelegen, en thans vervoeit, zynen naam, hebbende voortyds zyne eigene heeren gehad, die aan den Rhyn vele landen bezaten, en zich heeten van Hochberg ſchreven. Voorts behoorden, buiten het ſtamſlot, ook daar toe de ſteden *Emmentingen, Denenbach, Hecklingen, Hoſingen, Kinting, Lichtenek, Reitten, Seckhoff*, nevens verſcheide dorpen en vlekken. Dezen tytel voerde *Herman* de I, zoon van hertog Berthold van Záringen de I, nademaal hy daar omtrent en over andere plaatſen was overeengekomen. Maar hy begaf zich naderhandt in het klooſter van Cluny, in het welke hy ook in den jare 1074 is overleden. Doch hy hadt alvorens by zyne gemalinne een zoon verwekt, met name *Herman* de I, zynde markgraaf van Baden en Hochberg. Hy is in den jare 1130 geſtorven, en liet na van zyne gemalinne Judith, erfvrouwe van Baden, een zoon, van den zelven naam, die grootvader was van *Herman* den V, die de *Badenſche*, en van *Henrik*, die de *Hochbergſche* linie ſtichtte. Van den eerſten wordt in 't artykel BADEN geſproken, en deze, namentlyk de *Hochbergſche* linie, heeft zich ten tyde van keizer Rudolph den I in de zonen van Henrik den III, met name *Henrik* den IV en *Rudolph* den III, wederom in de *Hochbergſche* en *Sauzenbergſche* linie verdeelt. De eerſt is met *Ottho* den III omtrent het jaar 1415, of 1418, uitgeſtorven, en Hochberg is aan *Bernhard*, markgrave van Baden, verkocht. Maar de Sauzenbergſche linie heeft naderhandt het graafſchap en de heerlykheden Neufchatel, Rötelen en Badenweiler aan zich gebragt. Zy is in den jare 1503 met *Philippus* uitgeſtorven, Rötelen, Sauzenberg en Badenweiler kwamen door een vergelyk, in den jare 1490 gemaakt, aan markgrave *Chriſtoffel*, van de Badenſche linie; en *Lodewyk*, hertog van Longueville, in Vrankryk, kreeg Neufchatel, die *Johanna*, eenige dochter van gemelden Philippus, ter gemalinne hadt. Hy zocht wel zyn recht op de overige landen, maar moeſt by uitſpraak van het kamergerecht van Spiers met den bloten tytel van het markgraafſchap Rötelen, nevens eene ſomme gelds, zich vergenoegen. *Cruſius Annal. Suev. Hertzog Chron. Alſat. lib.* IV. *c.* 8. *Merian beſchryving der huizen Baden en Hochberg. Schurtzfleiſch de Reb. Bad. Speneri Syl. Imhof Not. Proc. l.* IV. *c.* 8. *Lucæ Furſten-Saal p.* 175.

HOCHBURG *aan de Inn*, een oud ſlot, met drie dubbelde muren omringt, op een hogen berg, aan de rivier de Inn gelegen, behoort aan de kamer te Munchen, en ſtaat ten opzichte van het kerkelyke onder Freyſingen. In den dertigjarigen oorlog ſtaken de Zweden het ſlot in den brandt, en hielden voorts in deze landen zeer ſlecht huis. *Chur-Bayern p.* 173.

HOCHBURG, HACHBURG, HACHENBURG, HOCHINBURG, een markgraaflyk geſlacht, het welk met de markgraven van Hochberg, die van de hertogen van Záringen afſtammen, niet moet vermengt worden. Het zelve hadt zynen naam van het in Nordgau gelegen ſterke ſlot HACHBURG, of HOCHBURG, het welk *Hacho*, een overſte van keizer Karel den Groten, aldaar hadt geſticht. Deze bedreef, als men zegt, in de oorlogen van dien tydt zo vele wreedheden, dat men naderhandt ieder tyran een *wilden Hach* noemde. Van zyne nazaten leefden in de XIII eeuwe vier broeders, met name *Berthold, Ottho, Diephold* en *Lodewyk*, die alle zonder oir ſtierven, waar op de biſſchop van Regensburg der zelver heerlykheden naar zich nam. *Lazius de Migr. gent. p.* 402. *Hennings Theatr. Geneal. p.* 516. *Spener. Hiſt. inſign. p.* 465. *Lucæ Furſten Saal p.* 176.

HOCHIEN, eene ſtadt van China. Zy is de derde van de provincie van Peking, en heeft zeventien andere ſteden onder haar gebiedt. *Maty Diction.*

HOCHMAN, (JOHANNES) een Hoogduitſch rechtsgeleerde, gaf leſſen in de hogeſchool van Tubingen, en ſtichtte naderhandt een collegie. Hy ſtierf den 24 July des jaars 1603. Zie zyn leven onder dat der Hoogduitſche rechtsgeleerden, beſchreven door *Melchior Adam.*

HOCHST, een kleine ſtadt, behorende tot het aartsſticht van Ments, en tuſſchen de ſteden Ments en Frankfort, maar een myle van deze laatſte gelegen, alwaar de rivier Nidda zich met den Mayn vereenigt. Zy is in den jare 1352 aan het aartsbisdom van den keizer vereert, en het ſlot is van den aartsbiſſchop Johannes, graaf van Naſſau, in den jare 1404 met zulk een yver gebouwt, dat hy zelf, om zyne vazallen te beter aan te moedigen, kalk, ſteen, en andere noodwendigheden aanbragt. In den jare 1612 leedt Chriſtiaan van Brunswyk by deze plaats eene grote nederlaag. *Tromsder. Winckelm. Beſchr. v. Heſſen P.* II. *Leben der Churf. von Mentz p.* 736.

HOCHSTADT, eene ſtadt in Palts-Nieuwburg, aan den Donauw, anderhalf myl boven Donauweert, en een myl beneden Dillingen gelegen. Deze ſtadt, zegt men, voert den nam van het hoge leger der Romeinen. Het is eene kleine ſtadt, dryft koophandel met vee, en heeft een ſlot aan den Donauw. Na de doodt van den tegen keizer Henrik den IV opgeworpen koning Rudolph wierdt Herman van Lutzenburg, van de oproerige ſtanden tegen den gemelden keizer verkoren, die daar op de overwinning by Hochſtadt tegen Frederik van Hohenſtauffen, door den keizer in zyn afwezen tot ſtadhouder gemaakt, behaalde, en daar na Augsburg belegerde: hoewel anderen zeggen, dat het HOCHSTADT in het ſticht Bamberg is geweeſt. In den jare 1634 pleegden de Croaten alhier veel moedwil. Voornamentlyk is deze plaats merkwaardig geworden, wanneer de keurvorſt van Beyeren den grave van Styrum alhier den 10 September in den jare 1703 opſloeg, waar op daarentegen het door de keizerlyken te weeg gebragte verlies den 13 Auguſty in den jare 1704 nevens den prins Eugenius van Savoje en den hertog van Marleboroug zo wel aan de keizerlyken, als aan de Franſchen nadrukkelyk vergoed wierdt, nademaal ruim 20000 man op de plaats dood bleven, en wel 12000 nevens den Franſchen maarſchalk van Tallard gevangen genomen wierden. *Topogr. Bavar. Hiſtor. Remarq. an.* 1704. *p.* 284. *La Guerre de Baviere.*

HOCSEMIUS, HOXEMIUS, HOCSEM, (JOHANNES) gezegt kanunnik van Luik, en ſcholaſter of Theologaal van S. Lambert, leefde in de XIV eeuwe. Hy heeft zynen naam gekregen van Hoxem in het bisdom van Luik, alwaar hy geboren wierdt. Hy wierdt zeer dikwils over zaken van zyne kerke afgevaardigt naar den paus, naar den koning van Vrankryk, en naar den hertog van Brabandt. Hy liet de hiſtorie der biſſchoppen van Luik na van het jaar 1247 tot het jaar 1348, de welke Joh. van Chapeauville, kanunnik van de zelve kerk, verzamelde met die van eenige andere ſchryvers in het jaar 1612, of 1613. Hy ſchreef nog andere werken, namentlyk: *Digitus florum utriusque Juris; Florus Authorum & Philoſophorum;* enz. Hy ſtierf in het jaar 1348, en wierdt ter aarde beſteld in de kapel van Wyngaarde in de kathedrale kerke, alwaar zyn grafſchrift te zien is. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Voſſius.*

HODEN, een plaats in woeſt-Libyë, daar zich de kooplieden plegen te vervriſſchen. Zy legt zes dagreizen van de Atlantiſche zee, is onbemuurd, en behoort eenige ſtropende Arabieren toe, de welke doodvyanden van de Chriſtenen zyn. Hier vallen vele dadelen en garſt. De neêring der inwoonders beſtaat daar in, dat zy goudt, zilver en koper naar Barbarië en Tombut voeren: ook behelpen zich eenige met roven en ſtelen in de naburige wilderniſſen.

HODENPYL, ook genoemt *het huis te Bloot*, of *Blote*, voor dezen een ridderlyk huis in Schielandt, by Vlaardingen, maar tegenwoordig geheel vervallen, verſtrekkende een gedeelte van het zelve alleen tot eene woonſtede. Het is in den jare 1398, nevens vele andere adelyke huizen, vernielt door Koenraad Kuſer, met het krygsvolk, het welk hertog Albrecht hem hadt gegeven om de moordenaars van Willem Kuſer, zynen zone, te vervolgen. Het behoorde aan de edele heeren *van Hodenpyl*, welk geſlacht men oordeelt dat zynen oorſpronk heeft uit den huize van de heeren van *Avennes*, een van de voornaamſte en oudſte van Henegouwen, en oudſte van Henegouwen, en wordt daar van vermeld ARNOUT VAN HODENPYL, ridder, die bloeide omtrent den jare 1323, en nahet *Jan van Hodenpyl*, die volgt; *Margareta van Hodenpyl*, getrouwt met Philips van Spangen, zone van Jan Uiterneſſe, genoemt van Spangen, vermeld in den jare 1329, en van Willems dochter van der Made, verwekende een zoon, *Dirk van Spangen.*

JAN VAN HODENPYL, zoon van Arend van Hodenpyl, vermeld als knape in den jare 1369, (als wanneer mede leefde *Dirk van Hodenpyl*) leefde nog in 't jaar 1390, en was getrouwt met de dochter van Dirk van der Made, en van Lysbeth van Almkerke, hebbende verwekt *Dirk van Hodenpyl*, die volgt; *Alida van Hodenpyl*, getrouwt met Willem, gelegitimeerden baſtaardt van hertog Albrecht van Beyeren, en eerſten heer van Schagen, van welken komen die *van Schagen.*

DIRK VAN HODENPYL, zoon van Jan van Hodenpyl en van Dirks dochter van der Made, wordt vermeld ridder in 't jaar 1404, trouwde met N. van Heemſtede, dochter van Gerrit, heere van Heemſtede, en van Maria van Polanen, Jans dochter, en teelde *Jan van Hodenpyl*, die volgt; *Machteld van Hodenpyl*, getrouwt in den jare 1434 met Alferd van der Horſt, Allerts zone; *N. van Hodenpyl*, getrouwt met den heere van Staveneſſe, uit Zeelandt, uit den geſlachte van Heenvliet; *N. van Hodenpyl*, getrouwt met den heere van Haneſſe. Te dezer tydt leefde mede *Arend van Hodenpyl* (doch is onzeker of die een broeder van hem was of niet), welke trouwde met Alida Uiterlier, dochter van Simon Uiterlier en van Clementia van der Boukhorſt. Zy was eerſt weduwe van

Albert, baſtaardt van Beyeren, en liet een zoon na ; *Arend van Hodenpyl* genaamt, die trouwde met Cornelia Ruigrok, en wan vier kinderen, als : *Joris van Hodenpyl*, die trouwde met N. de Cock van Oppynen, uit Gelderlandt; *Soete van Hodenpyl* , die trouwde met Jan van Romerswaal , in Zeelandt; *Alida van Hodenpyl*, en *Barbara van Hodenpyl*.

JAN VAN HODENPYL, ridder, zoon van Dirk van Hodenpyl en van Gerrits dochter van Heemſtede, wierdt in 't jaar 1426 in den waterſtrydt voor Brouwershaven verſlagen, zynde getrouwt met Elizabeth , Floris dochter van Haamſtede, en nalatende

JAN VAN HODENPYL, heere van Haamſtede, by verſterffenis van zyn moeders broeder Coſtyn van Haamſtede , zonder kinderen. Hy leefde in 't jaar 1494, zeer oud, was getrouwt met N. van Barlaymont, in Henegouwen , en verwekte *Jan van Hodenpyl*, die volgt ; *Willemine van Hodenpyl*, getrouwt met Gerrit van Poelgeeſt, ridder, en van Margareta van Doornik, Helmigs dochter.

JAN VAN HODENPYL , zoon van Jan van Hodenpyl en van N. van Barlaymont, was heer van Heemſtede, 't welk hy verkocht aan Lodewyk van der Gruithuizen , ſtadhouder van Hollandt, zynde getrouwt met Izabelle van Naaldwyk, dochter van Willem van Naaldwyk en van Willemina van Egmondt, verwekkende *Joris van Hodenpyl*, die volgt; *Catharina van Hodenpyl*, die in 't jaar 1514 trouwde met Lodewyk Poes van der Binkhorſt. Ook leefde omtrent dezen tydt N. *van Hodenpyl*, die getrouwt was met Adriaan van Zwieten, heere van Opmeer, ridder, zone van Jan van Zwieten, ſchout van Leiden, en van Maria van den Abeele.

JORIS VAN HODENPYL, zoon van Jan van Hodenpyl en van Izabelle van Naaldwyk, wordt vermeld in 't jaar 1486, en ſtierf in 't jaar 1500 zonder kinderen , zynde de laatſte mans oir van dezen ſtamme. *Schotanus. Oude Holl. Kronyk door W. van Goudhoeven. van Leeuwen Batavia illuſtr.*

HODIERNA, (JOHANNES BAPTISTA) een prieſter te Raguza , was geboren den 15 April des jaars 1597 , hadt van jongs af de ſtudiën behertigt, en door zyn verſtandt en vlyt eene grote geleerdheit verkregen. Hy was bedreven in de Godgeleerdheit, muntte uit in de philoſophie , en niet minder in de wis-en ſterrekunde, dat hem wyd en zyd geacht maakte. Hy was ook een groot onderzoeker der natuurkunde , en een liefhebber van de bouwkunde, Hy gaf den geeſt te Palermo den 6 April des jaars 1660, in den ouderdom van 63 jaren, nalatende de volgende ſchriften: *Univerſæ facultatis directorium Phyſico-Theoreticum; Opus Aſtronomicum, in duas partes diviſum, quarum prior de promiſſorum ad ſignificatores progreſſionibus phyſice agit: poſterior vero de circulis poſitionum ſub qualibet horizontis obliquitate ſpeculationem facit; De admirandis phaſibus, in Sole & Luna viſis, ponderatione opticæ, phyſicæ & aſtronomicæ; Medicæorum ephemerides, nunquam apud mortales editæ, cum ſuis introductionibus, in tres partes diſtinctis; Novæ ſtellæ circumſcriptio;* met eenige andere; en in 't Italiaanſch : *Archimede redivivo con la ſtadera del momento , dove non ſolamento ſ'inſegna il modo di ſcoprir ne frodi nella falſificatione dell' oro, e dell' argento: ma ſi notifica l'uſo delli peſi , e delle miſure civili preſſo diverſe nationi del mondo, e di queſto regno di Sicilia.* Hy heeft nog verſcheide andere zo Latynſche als Italiaanſche werken over verſcheide ſtoffen ter drukperſſe gereed, in handſchrift nagelaten. *Biblioth. Sicula.*

HODNET , een marktvlek van Engelandt, gelegen in de Nordelyke landſtreek van het graafſchap van Shrop, wordende ook *North-Bradfort* genoemt. *Moreri in 't Engelſch.*

HODSDON , een marktvlek in Engelandt , gelegen in de landſtreek van het graafſchap van Hartford , zynde ook *Hartford* genoemt, aan de rivier de Lee, zeventien Engelſche mylen van Londen. *Moreri in 't Engelſch.*

HOE , (MATTHIAS) een vermaard Lutherſch predikant, te Wenen geboren in den jare 1580, was nog zo jong, toen hy van zyne ouders naar de Proteſtantſche collegiën wierdt gezonden, dat hy reets aan den Lutherſchen Godsdienſt was gewend, eer hy ooit gedacht hadt, dat hy van Roomſche ouders geboren was. Hebbende te Wittenberg den loop der Godgeleerdheit geëindigt , wierdt hy ſedert den jare 1602 aan het Saxiſche hof beroepen om voor den keurvorſt te prediken. Het jaar daar aan volgende wierdt hem het beſtier van eenige kerken in Voogtlandt toevertrouwt ; en deze bediening acht jaren waargenomen hebbende , wierdt hy in den jare 1611 naar Praag gezonden, om 'er 't opzicht over de Hoogduitſche kerken te hebben , van waar hy na verloop van twee jaren naar het Saxiſche hof te rug geroepen wierdt, alwaar hem de keurvorſt tot de waardigheit van geeſtelyken Raadsheer en zynen eerſten hofprediker verhefte, welke ampten hy gedurende het overige van zyn leven heeft bekleed, en geſtorven is den 4 Maart des jaars 1645. Hy hadt zich tot leeraar in de Godgeleerdheit laten aannemen te Wittenberg in den jare 1604, zynde door zyn huwelyk , in het welke hy binnen den tydt van drie en veertig jaren zes zonen en vier dochters verwekte, rykelyk vergoed geweeſt van alle de onluſten , die hem van andere kanten mogten overkomen. Hy was een edelman van afkomſt. Hy gaf een talryke menigte van boeken, ten dele in het Latyn, ten dele in het Hoogduitſch geſchreven, in 't licht, en was een man, die in genen dele wilde horen ſpreken van de vereeniging der Proteſtantſche kerken. Guſtavus de Grote, koning van Zweden, hadt korten tydt voor zyne doodt eene vergadering van de Lutherſchen en Kalviniſten te Leipzich beroepen, om hunne verſchillen, was 't mogelyk, by te leggen, en des zelfs gezag was oorzaak, dat zy als goede vrienden ſcheidden; maar de grote verwachting, die men hadt van vrede, wierdt door zyne doodt verydelt. Echter liet Duræus niet na de vereeniging te bevorderen , die zich ten dien einde naar Frankfort begaf , daar de Proteſtanten vergadert waren, waar op een zeer harde brief van Hoe tegen de Hervormden volgde, die veel kwaad veroorzaakte. Zommige leeraars van de Augsburgſche Confeſſie verheffen hemelhoog zyne waakzaamheit, met welke hy zich tegen de minſte nieuwigheden aankantte , en zeggen zelfs, dat hy zich door dien yver menigmaal voor zeer grote gevaren bloot ſtelde : doch van den anderen kant wordt hem te laſt gelegt , dat hy uit baatzucht zou getracht hebben eenige Ryksvorſten met den keizer te vereenigen , tot merkelyk nadeel der Proteſtanten: want het gemeen gevoelen was, dat de keizer, die hem eene ſchone ſomme gelds hadt geſchoten , hem te werk ſtelde om alle de hinderpalen weg te nemen , door welke de keurvorſt van Saxen hadt kunnen te rug gehouden worden, die in den jare 1635, nevens den landgrave van Heſſen een verdrag aanging met den keizer tot nadeel der Zweedſche kroon, het welk het rechte middel was om al het gene Guſtavus in Duitſchlandt tot welſtandt der Proteſtantſche religie hadt uitgevoert t'eenemaal omver te werpen. Zyne verklaring, die hy uitgaf over het boek der Openbaringe van *Johannes*, heeft dezen tytel: *Judicium & excidium meretricis Babyloniæ Romanæ , ſeu commentariorum in Apocalypſin S. Johannis liber ſextus. Authore Matthia Hohe, Doctore Theologo. Lipſiæ.* in 4. Het is wel te denken , dat hy met meerder tegenzin den keurvorſt in het bezit der Boheemſche kroon zag, dan des zelfs vlucht na den veldſlag van Praag; want uit den brief, dien hy aan zekeren heer van dat landt ſchreef, en die namaals gedrukt wierdt, blykt , dat hy het opzet om dezen keurvorſt het koninkryk van Bohemen te doen hebben geenzins goedkeurde , en dat hy de Kalviniſten met geen beter oogen aanzag dan de Papiſten. Zie *Spizelius in templo honoris reſerato pag.* 165. *Henning. Witte Memor. Theol. renovat. pag.* 1014 *& ſeq. Andreas Carolus Memor. Eccleſ. pag.* 482, *ad ann.* 1619. *Puffendorf Rer. Suecicar. lib.* VIII. *pag.* 193.

HOECHEU , de naam van twee Chineeſche ſteden, van welke de eene de vierde van de provincie van Quantung is, en negen andere ſteden onder haar gebiedt heeft; en de andere, die 'er niet meer dan vyf onder zich heeft , is de veertiende van de provincie van Nanking. *Maty Diction.*

HOEDENSKERK , of HOEDEKENSKERK, een dorp in Zeelandt , Beweſter-Schelde , op het eilandt Zuid-Bevelandt, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Zuid-Bevelandt.

HOEFLAKEN. Zie HOEVELAKEN.

HOEFNAGEL, (GEORG) een Nederlandſch ſchilder, wierdt geboren te Antwerpen in den jare 1545 , en gaf zich over aan de ſchilderkunſt, tegen dank van zyne ouders, die beſloten hadden hem in de bouwkunſt op te trekken. Wanneer zy hunne goederen verloren hadden in de plundering van Antwerpen, trok Hoefnagel naar Duitſchlandt met den vermaarden landbeſchryver Abraham Ortelius. Hy boodt den hertog van Beyeren eenige van zyne tekeningen aan , die hem mildelyk daar voor beloonde , en hem zo veel gaf , dat hy eene reize kon doen naar Italië. By zyne wederkomſt was hy in dienſt van dezen prins, en vervolgens in dien van Ferdinand , aartshertog van Inſpruk, door wien hy gebruikt wierdt gedurende acht jaren om een Misboek te ſchilderen, dat voor een meeſterſtuk in zyn ſlag gehouden wordt. Hy was vervolgens ſchilder van den keizer Rudolph , voor wien hy vier boeken met dieren ſchilderde; want hy muntte vooral in dat ſlag van werken uit. Het eerſte boek was van viervoetige dieren ; het twede van kruipende; het derde van vogelen , en het vierde van viſſchen. Hy bemoeide zich ook met de poëzy, en maakte tamelyke goede Latynſche en Hoogduitſche vaarzen. Na dat hy vele goederen en achting verkregen hadt, ſtierf hy in den jare 1600, in den ouderdom van 55 jaren. Zyn zoon, *Johannes Hoefnagel* genoemt , heeft de ſchilderkunſt met goede achting geoeffent. *Sandrard Academ. Pictur. Erud. Part.* II. *l.* III.

HOEKSCHEN EN KABELJAUWSCHEN, twee land-verdervende partyſchappen in Hollandt, de welke omtrent den jare 1350 ontſtonden, wanneer *Margareta* , gravin van Hollandt, en gemalin van keizer Lodewyk den V , met haren zone, Willem den V, over de lands beſtieringe overhoop raakte , als hier na op hunne namen breder zal verhaalt worden. De laatſte , te weten de Kabeljauwſchen , hielden het met den zone, en namen dezen naam aan, om te kennen te geven, dat zy hun tegenparty zo gemakkelyk meenden te vermeeſteren, als de kabeljauw de kleine viſſchen doorſlikt, en droegen daarenboven graauwe mutſen, of hoeden. De eerſte, namentlyk de Hoekſchen, waren voor de moeder, en verkozen dezen naam, om dat de kabeljauwen met hoeken gevangen worden. Zy onderſcheidden zich ook van de anderen door het dragen van rode mutſen, of hoeden , om dat de hoeken van het bloedt der gevangene kabeljauwen rood worden. Deze dolle woede duurde omtrent honderd en veertig jaren , te weten van den bovengemelden jare 1350 af, tot den jare 1492 toe. De Kabeljauwſchen hadden zich verbonden niet te ruſten voor

dat zy de Hoekschen zouden verdreven of gedood hebben, daar zich de zelve tegen aan kantten. In den beginne hadden de Kabeljauwschen tot hoofden heer Jan van Arkel, de heeren van Egmondt, van Heemstede, van Persyn, van Waterlandt, van Wateringe, de Molenaar, van Bloemestein, van Kuilenburg, van Noordeloos, van Tollaise, enz. De hoofden en voornaamsten van de Hoekschen waren de heeren van Duivenvoorde, van Brederode, van Polanen, van Binkhorst, van Riede, van Hoekhorst, van Heemstede, van Oudshoorn, van Raaphorst, van Poelgeest, van Mereftein, enz. Aan de Kabeljauwsche zyde waren de steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, zomtyds Amsterdam, Medenblik, Oudewater, St. Geertruidenberg, Schiedam en Rotterdam; aan die van de Hoekschen waren de steden Gouda, Schoonhoven, Leiden zomtyds, en eenige andere. Doch men moet aanmerken, dat de steden nu en dan van party veranderden, het zy vrywillig, of gedwongen, wanneer zy door de andere party wierden ingenomen. Deze twee partyen woedden schrikkelyk tegen malkander; kasteelen en adelyke huizen wierden afgebrand, de menschen vermoord; de boeren konden de landen niet bebouwen, de reizenden de wegen niet veilig gebruiken, en de schippers de stromen niet verzekerd bevaren: geestelyk, noch werelklyk bleef verschoont; kerken en Godshuizen wierden geschonden, vrouwen en maagden verkracht en gerooft, 's lands rechten en wetten vertreden, en alles geraakte het onderste boven, uit zynen welstandt en vol schrik: ook liepen 'er nu en dan belagchelyke kuren onder. De Kabeljauwschen droegen, als boven gezegt is, grauwe hoeden; de Hoekschen rode: wanneer het nu gebeurde, dat de eene of de andere party de overhandt bekwam, en het nog niet op zyn allerstrengst toeging, dan sneedt de een des anders kruinen uit den hoedt; en dat noemden zy de lever uitsnyden. De Kabeljauwschen waren verre de sterkste; maar de Hoekschen toonden zich wel ruim zo dapper, daar zy de eersten verre in overtroffen, gingen ook zo wreed niet te werk als de Kabeljauwschen, die schrikkelyke ongebondenheden en verwoestingen pleegden, waar van men vele droevige voorbeelden vindt by de schryvers, hier aangehaalt, als by *Goedhoeven Oude Hollandsche Kronyk*, *Vossius Jaarboeken van Hollandt*, *Heemskerk Batavische Arkadia*, *Wachtendorp Rym-Kronyk*, *Buchelius in Hedam*, *Matthæus Analecta*, *Algemene Kerkelyke en Wereldlyke Geschiedenissen door G. Suikers en Is. Verburg* VI *Stuk*, *fol.* 509 enz. en by *Ampzing*, *Orlers*, *van Leeuwen*, *van Balen*, *Oudenhoven*, *Commelin*, *en andere Schryvers.* Ook wordt van het merkwaardigste daar omtrent in ieder stadt, enz. voorgevallen, in dit Woordenboek onder ieders name gesproken.

HOEL, natuurlyke zoon van Alain, hertog van Bretagne omtrent den jare 959, hebbende langen tydt tegen Conan, die uit hoofde van de vrouwelyke linie van den koning Salomon afstamde, over de nalatenschap van Bretagne geoorloogt, wierdt eindelyk door een soldaat vermoord. Des zelfs broeder *Guerek*, insgelyks een bastaardt, raakte ter zelver tydt in de gevangenis om hals door het lancet van een chirurgyn, die hem ader liet. *Argentré Histoire de Bretagne. Mezeray aux regnes de Lothaire, & de Louis le Gros.*

HOEL volgde Conan, hertog van Bretagne, op, wiens zuster hy getrouwt hadt. In den jare 1148 oorloogde een andere HOEL, dien Conan, gezegt de Dikke, voor zynen zoon ontkent hadt, om het hertogdom van Bretagne tegen Odo, grave van Penthiévre, die het zelve in bezit hadt genomen, als hem uit hoofde van zyne vrouwe Bertha, dochter van den gemelden Conan, naar recht toekomende. *Argentré Histoire de Bretagne. Mezeray Histoire de France.*

HOEL-DA, prins der Britten, door de Saxen verjaagt zynde, vestigde zich in het landschap van Walles, alwaar hy in den jare 914 de voornaamste van zyne onderdanen, onder welke omtrent honderd en vyftig geestelyken waren, hebbende laten vergaderen in zekere plaats, *Wittenhuize* of *Withouse* genaamt, aan den Taf gelegen, de aloude landswetten vernietigde, en schreef 'er nieuwe voor, die naar hem *de Hoel-Dasche wetten* genoemt wierden, van welke men nog eenige affschriften vindt in het Latyn en in de oude Britsche spraak; doch de gemelde wetten zyn sedert eensdeels door Eduard den I omtrent den jare 1284, en ten dele door Henrik den VIII, die 'er andere in de plaats gestelt hebben, verandert. *Spelman Glossar. Archæol.*

HOELTZLIN, of HOELTZLINUS, (JEREMIAS) professor in de Griekſche tale in de hogeschool van Leiden, was te Neurenberg geboren, en deedt in de lage scholen te Augsburg dusdanigen voortgang, dat hy alle zyne medeleerlingen zo in de Griekſche, als in de Latynſche tale ver te boven ging. Daar na in de hogeschool van Altorf in de philosophie studerende, hieldt hy de zelve wyze van studeren niet als de anderen; maar zich weinig ophoudende met het gene 'er gedurende de lessen voorgehouden wierdt, begeerde hy, dewyl hy de Griekſche taal in den grondt kende, de oorspronkelyke schriften en de oude overzetters van *Aristoteles*, de werken van *Themistius*, van *Alexander van Aphrodisea*, van *Simplicius*, en die van *Ammonius* te doorbladen. Daarenboven zich met Aristoteles alleen niet vergenoegende, oeffende hy zich in de lere van Plato, en was een groot verwonderaar der Stoïschen. Na dat hy acht jaren in die studie hadt doorgebragt, liet hy zich tot leeraar in de philosophie aannemen, en oeffende zich in de kennis der heilige Schriften en der Hebreeuſche tale; waar na hy rector van het collegie te Amberg, in de opper-Palts, wierdt: doch door den oorlog van daar verjaagt zynde, vondt hy zich genoodzaakt, zynde van het beste gedeelte zyner goederen berooft, naar Bremen te wyken. De graaf van Benthem was voornemens hem het prefektschap van zyn collegie van Rhede op te dragen, maar stierf zonder zyn opzet werkstellig te kunnen maken, wanneer de stadt Ham eene diergelyke bediening aan Hoeltzlin wilde geven: doch het keizerlyke krygsvolk pleegde daar te lande zulke onverdragelyke buitensporigheden, dat hy hunne geweldenaryen niet wilde onderhevig wezen, en zocht vervolgens eene veilige schuilplaats, die hy in Hollandt vondt. Hy ging zich te Leiden nederzetten, en gaf 'er eene overzetting der Psalmen in 't licht, de welke naauwkeurig bevonden wierdt. De hogeschool deedt hem de eer van hem aan te houden, toen hy naar Middelburg en in den Briel beroepen wierdt, en waardig geacht zynde om op een ruimer toneel te verschynen, schonk men hem het hoogleeraarschap der Griekſche tale, het welk Vossius kort te voren afgestaan hadt. Hy begon de vertaling van *Apollonius Rhodius*, en bereikte niettegenstaande zyne gedurige onpasselykheden zyn oogmerk, hebbende zyn werk zes dagen voor zyne doodt voltrokken. Hy was met de waterzucht bezet, en zodanig afgemat, dat hy op het laatste de pen niet meer kon handelen; en niettemin benertigde hy zyn werk met dusdanigen yver, dat hy dicteerde het gene hy ordeelde daar by gevoegt te moeten worden. De uitgave van den gemelden dichter, nevens de vertaling en de opheldering van *Hoeltzlin*, is van den jare 1641 te Leiden by Elzevir, zynde hy op den 25 January van dat zelve jaar gestorven. Hy was lange jaren getrouwt geweest met de dochter van een Neurenbergsch predikant, by welke hy geen nazaatschap verwekte, weshalven Antonius Thysius hem gelukkig achtte in des zelfs lykreden, ter oorzake van den overlast, dien hy leedt, toen hy om de woede des oorlogs gedwongen was zyn vaderlandt te verlaten. De gemelde lykredenaar verhaalt, dat Hoeltzlin, te Altorf wonende, grote vriendschap hieldt met Scipio Gentilis, met Michiël Picart, Conradus Rittershusius, en Daniel Swenserus, makende op elkander Griekſche en Latynsche gedichten, van welke een gedeelte in 't licht is gekomen. *Bayle Dict. Crit.*

HOENCOURT, een plaats in Kambresis, in de Nederlanden, drie mylen van Kameryk en omtrent even zo verre van Atrecht gelegen. Het zelve is vermaard wegens de nederlage, welke de Franschen daar leden in den jare 1642.

HOESCHELIUS, (DAVID) te Augsburg geboren den 14 April des jaars 1556, was een zeer geleerd man, aan wien de geleerde wereldt de uitgave van verscheide oude Griekſche schryvers verschuldigt is, zynde door hem in het licht gekomen de acht boeken van *Origenes* tegen *Celsus* in het Grieksch en in het Latyn te Augsburg in den jare 1605 in 4; het boek der Wysheit van *Jesus*, zone van Sirach, of de *Prediker*, in 't Grieksch en in 't Latyn, met aantekeningen, te Antwerpen in den jare 1604; de Boekzaal van *Photius* in 't Grieksch, met aantekeningen, te Augsburg in den jare 1601, in folio; de Historie van *Procopius* in het Grieksch, met aantekeningen, gedrukt in de laatstgemelde stadt in den jare 1607, in folio, welke twee laatste boeken nooit den dag gezien hadden; *Geographica aliquot excellentissimorum authorum Marciani*, *Scylacis*, *Artemidori*, *Dicæarchi*, te Augsburg in den jare 1600, in 4; drie of vier verhandelingen van *Philo*; *Eclogæ legationum Dexippi Atheniensis*, *Eunapii*, *P. Patricii*, *Prisci Sophistæ*, *Malchi Philad. Menandri cum excerptorum corollis*, *è libris Diodori Siculi amissis*, te Augsburg in den jare 1603 in 8. Ettelyke verhandelingen der oude Vaderen; enz. Hy besteedde zyn gansche leven in het onderwyzen der jeugdt in het collegie van S. Anna, wiens bestier hem door de regering van Augsburg wierdt opgedragen in den jare 1593, wordende insgelyks tot bibliothekaris aangestelt, welke bediening hy zo wel waarnam, dat men zyne naarstigheit in het verryken hunner boekzaal niet genoeg kan pryzen, zynde de voortreffelyke handschriften, die Antonius Eparchus, bisschop van Corfu, verzamelt hadt, in in zyne handen gevallen; en dewyl hy de goede handschriften en schone drukken heel wel kende, maakte hy niet alleenlyk, dat de gekochte handschriften tot versierſel der boekzaal niet onbekend bleven als een schat onder de aarde begraven, maar gaf de raarste en naauwkeurigste van de zelve met aantekeningen van zyn eigen handt in het licht. De lyst der Griekſche handschriften van deze boekzaal, opgestelt door Hoeschelius, en uitgegeven in den jare 1593, is een recht meesterstuk. Hy kweekte zeer bekwame leerlingen, en trok 'er een groot getal van naar Augsburg, zo dat men van hem met Spizelius wel zou mogen zeggen:

Mille dedit foro juvenes, bis mille ministrûm
Adjecit numero purpureæque togæ.

Hy stierf in den jare 1617. Huetius spreekt met groten roem niet alleen van zyne naarstigheit in het opzoeken der oude handschriften, maar ook van zyne bekwaamheit in het vertalen. Zie *Spizelius in templo Honoris reserato pag.* 330. *Theatrum Freheri pag.* 1511, 1512. *Huetius de claris interpret. p.* 229. *Colomiés Biblioth. Choisie* 194.

HOEUFFT is een adelyk en zeer oud geslacht, oorspronkelyk

lyk van Walſch Vlaanderen, voor zo verre als de authentyke gedenkſchriften, die men behouden heeft uit den zwaren brandt, ontſtaan in den jare 1554 binnen de ſtadt Roermond, daar dit geſlacht zich eenigen tydt te voren hadt nedergezet, (gelyk men in het vervolg zal zeggen) hebben kunnen bewyzen.

De eerſte, die 'er gevonden wordt, is WALGAND HOEUFFT, ridder, die leefde in den jare 1140, getrouwt met de dochter van den heere van Antheing, een doorluchtig geſlacht, als blykt uit des zelfs huwelyken, aangegaan met het ſtamhuis van Melun, by welke hy een zoon verwekte, ROELAND HOEUFFT, ridder, die de dochter van den heere van Vlierden, edelman van het landt van Gulik, trouwde, van welke geboren wierdt GAUTIER HOEUFFT, getrouwt met de dochter van den heere van Sombres, by de welke WILLEM HOEUFFT, ridder, verwekt wierdt. Deze was de vader van een WAUTER HOEUFFT, baanderridder, als blykt uit de beſchryving van een worſtelſpel, het welk in den jare 1298 te Ryſſel aangerecht wierdt, en 't welk de graaf van Vlaanderen nevens andere groten van Nederlandt bywoonden. Hy trouwde met vrouwe Geertruid van Hoffſtadt, en won by haar JOHAN HOEUFFT, ſchildknaap, die eerſte ſchepen der ſtadt Iperen was in de jaren 1308, 1311, en 1314, en ſtierf in den jare 1315, nalatende by zyne gemalinne Sophia Loesboſch, drie zonen en twee dochters, welker eene, genaamt Maria, abdis van Perk geſtorven is, en de andere, Alix genaamt, trouwde met Samſon van Zwenigem, ſchildknaap, in den jare 1342. Zyne drie zonen waren: 1. *Arnoud*; 2. *Wouter*, en 3. *Daniel*, welke twee laatſte zonder nazaatſchap ſtierven. ARNOUD, de oudſte, liet twee zonen na, *Taſſard* en *Libert*, welker eerſte trouwde met Beatrix van Borſſele, en de andere in zyn eerſte huwelyk met Maria van Blochere, en in zyn twede met Catharina van Ophem, en ſtierf zonder kinderen na te laten. TASSARD won verſcheide by zyne huisvrouwe Beatrix van Borſſele, wiens nazaatſchap tot diep in de vyftiende eeuwe ſtandt gehouden heeft, zynde met verſcheide adelyke geſlachten van Nederlandt vermaagſchapt, als met die van *Eynatten*, van *Neufchaſtel*, *Gulpen*, *Embize*, *Pipempoi*, *Happart*, en meer andere: maar dewyl 'er verſcheide gedenkſchriften in den bovengemelden brandt weggeraakt zyn, kan men hier gene omſtandigheden aanhalen wegens de bedieningen en waardigheden, die zy bekleed hebben. WOUTER, twede zoon van *Jan*, was, als blykt uit de oude handveſten van de abdy van Marchienne, met zyne twee broeders *Arnoud* en *Daniël* gedurende de Franſche oorlogen met de hertogen van Burgundië, zynde in de zelve adelyke ridders genoemt. Hy ſtierf in den jare 1340, en wierdt nevens zyne gemalinne, Johanna Dedekem te Poperingen, in de parochiekerk, in ſint Michiëlskapel, begraven, alwaar ter regter zyde tegen den muur het volgende graafſchrift in het Walſch te lezen is: *Chi devant giſt noble homme* WOUTIER HOEUFFT *Eſc: apres avoir rendu bon fidelle ſervice aux ducs de Bourgoigne, il trepaſſa le 8me de Mars* 1340: *aupres de lui giſt Dameiſelle* JEANNE DEDEKEM, *ſon epouſe, qu'elle trepaſſa le 26 Juillet* 1335. *Priez Dieu pour leurs ames. Amen. Ont fondé deux obiit pour chacun an.* Dat is te zeggen: *Hier legt begraven de edele heer* WOUTER HOEUFFT, *ſchildknaap, die, in zyn ed. leven de hertogen van Burgundië getrouwelyk gedient hebbende; ſtierf den 8 Maart des jaars* 1340. *Nevens hem legt hier vrouw* JOHANNA DEDEKEM, *zyne huisvrouw, die ſtierf den 26 July des jaars* 1335. *Bid Godt voor hunne zielen. Amen. Zy hebben jaarlykſch twee zielmiſſen geſticht.* Hy won by zyne gemalinne twee zonen en twee dochters, namentlyk: 1. *Mattheus*; 2. *Jan*; 3. *Izabelle*, en 4. *Anna*. De eerſte, even als des zelfs zuſter Anna, ſtierf ongehuwt. Izabelle trouwde met Boudewyn van Hautem, ſchildknaap. JAN trouwde met N. van Delffe, gezegt *Exxererers*, by welke hy twee zonen won, *Jan* en *Pieter*, ridders, die in dienſt des hertogs van Brabandt waren, onder het beleidt van den burggrave van Lemburg, in den veldſlag van Baswilre in Gulikerlandt, als blykt uit een uitdrukkelyk bevel des hertogs van Burgundië en Brabandt van den jare 1368, aan Jan gezonden, ten einde hy hem krygsvolk aanbragt, hem aanmanende de goede voorbeelden zyner voorouderen na te volgen; die altydt hunne prinſſen wel gedient hadden. Des zelfs opſchrift was: *à Notre Amé & feal chevalier, conſeiller & chambellan Meſſire Jean Hoeufft.* Dat is: *Aan onzen lieven en getrouwen ridder, Raadt en kamerheer, jonker Jan Hoeufft.* Pieter ſtierf zonder nazaatſchap. Jan trouwde met Maria Crummel, en zette zich neder te Roermond, hoofdſtadt van Spaanſch Gelder, het welk heeft doen geloven, dat het geſlacht van Hoeufft van dat landt afkomſtig was, zynde des zelfs afſtammelingen na hem aldaar onder den adel en in de regering geweeſt tot de ſtaatsverandering in den jare 1586, wanneer zy dat landt, gelyk in het vervolg gezegt zal worden, verlieten. Hy liet eenen zoon na, *Diderik* genaamt, die burgermeeſter van Roermond was, en trouwde met Agnes van Baarle van Kriekenbeek, en won by haar ARNOUD HOEUFFT, ſchildknaap, ſchepen van Roermond, en getrouwt met Agnes Hoeufft, zyne nicht, by welke hy een zoon kreeg, *Diderik* genaamt; ſtierf in den jare 1431, en wierdt begraven in het koor der Karthuizers binnen de gemelde ſtadt, alwaar noz heden daags vier zielmiſſen 's weeks gedaan worden in de kapel van Bethlehem op het altaar van S. Margareta in het gemelde klooſter, wordende nog wekelykſch aan tien armen eenig koren en bier uitgedeelt, uit kracht van zekere nalatenſchap aan de gemelde vaders Karthuizers. Zyn zoon DIDERIK volgde hem in de regering op, en voegde nog eene wekelykſche Miſſe en een jaarlykſchen lykdienſt by de fondatie van zyn vader in den jare 1460, en ſtierf twaalf jaren daar na, zynde getrouwt geweeſt met Hillegonde van der Grinde, by welke hy twee zonen naliet, als *Diderik*, die ongehuwt ſtierf, en *Arnoud*, die met Izabelle Haenen van Horne trouwde, de welke hem verſcheide land-en leengoederen ten huwelyk bragt, die leenroerig zyn van het graafſchap van Horne, en ſedert tot heden toe in het bezit van de afſtammelingen van den gemelden Hoeufft gebleven zyn. Hy hadt zes kinderen, vier zonen, als: 1. *Jan*; 2. *Chriſtoffel*; 3. *Godaard*; 4. *Diderik*; en twee dochters, *Maria* en *Anna*; de eerſte ſtierf nonne, en de andere trouwde in haar eerſte huwelyk met Adolf Royen, en in haar twede met Meindert van Nederhove. Jan ſtierf Karthuizer. Chriſtoffel en Godaard trouwden met Catharina Cremer, en Catharina van Hel; de eerſte hadt by zyne huisvrouwe eene dochter, die met Diderik Puytlink trouwde, en de andere hadt 'er twee, welker oudſte trouwde met Diderik Spiegel; en de jongſte hadt drie mannen, Chriſtoffel Cremer, N. Lom, en N. Salm. Diderik trouwde met Catharina Verken, en won vier kinderen, als: 1. *Diderik*, getrouwt met Geertruid van Crughten, by welke hy drie kinderen won, alle zonder nazaatſchap geſtorven zynde, een van hen getrouwt geweeſt zynde met Anna van Steyne. 2. *Arnoud*, getrouwt met Izabelle Sixti, by welke hy drie zonen en twee dochters won, welker eene jong ſtierf, en de andere trouwde met Theobald Erlewyn. Een van zyne drie zonen ſtierf jong. De andere twee, *Arnoud* en *Diderik*, waren getrouwt; de een met Maria Mack, en de andere met Sibylle Beek; van het eerſte huwelyk bleef een zoon, *Daniel* genaamt, over, die met Catharina Duſſel trouwde, en zonder kinderen ſtierf: van het andere bleef eene dochter over, *Sibylle* genaamt, die met Gerard Puytlink trouwde. 3. *Elizabeth*, getrouwt met Diderik van Crughten. 4. *Jan*, die by zyne huisvrouwe Catharina van Weſſem zeven kinderen won, en een lidt van de regering van Roermond was tot den jare 1586, wanneer hy genoodzaakt was met zyn geſlacht zyn vaderlandt te verlaten om den Proteſtantſchen Godsdienſt, en eerſtelyk van Aken naar Luik, en van daar te Hinsbergen gekomen zynde ſtierf in den jare 1621, in den ouderdom van vyf en tachtig jaren; waar na des zelfs geſlacht zich in Vrankryk en in Hollandt nedergezet heeft, zynde een gedeelte daar van in hun landt gebleven. Zyne vier dochters trouwden met Ger. Linſenigh; J. Middelman; Andries Schonenberg; en P. Fabricius van Greſſenigh, die naar Vrankryk trok, alwaar *Jan*, een van de drie zonen van *Jan*, zich nederzette, en wierdt Raadt en ſecretaris des konings, en commiſſaris van de Hoog-Mog. Heeren Staten generaal der Vereenigde Nederlanden en ſtierf ongetrouwt in den jare 1651. De twee andere, *Diderik* en *Chriſtoffel*, trouwden, de een met Anna Luls, en de andere met Agnes van Beek. Chriſtoffel ſtierf te Utrecht, en wierdt met zyne adelyke kwartieren in de kerke van St. Catharina begraven, als te zien is boven des zelfs graafſtede in het koor der gemelde kerke, nalatende vyf kinderen, van welke drie dochters, namentlyk *Anna*, *Margaretha*, en *Catharina*, trouwden met L. Ooſterwyk, D. van la Croix, en Oct. de Strada, vryheer van Aubiere en van Cournon. De twee zonen, *Jan* en *Godefroi*, trouwden, de een met Louïze Regnon van Chalignie, en de andere met Maria van Mandat, en zetten zich in Vrankryk neder. *Diderik*, zich in Hollandt nederzettende, kwam te Dordrecht wonen, alwaar hy tien kinderen won, drie zonen en zeven dochters, van welke drie ongetrouwt bleven; de andere trouwden met Gabriel van Paulmier, heere van S. Andries, veldmaarſchalk in Vrankryk; met Andries Mammouchet, heere van Houdringe; met Thomas Cletſcher, burgermeeſter van Amersfoort; en met Jan van Valié, Raadt der ſtadt Dordrecht. Des zelfs drie zonen waren: 1. *Jan*; 2. *Mattheus*, en 3. *Diderik*. JAN woonde te Utrecht, en trouwde met Izabelle Deuts, by welke hy negen kinderen won, vier zonen, als: 1. *Arnoud*; 2. *Jan Hieronymus*; 3. *Gideon*, en 4 *Joſeph*; en vyf dochters, als: *Anna Catharina*, *Elizabeth*, *Izabelle*, *Anna Maria*, en *Conſtantia*, van welke de twee eerſte vryſters geſtorven zyn; de drie andere trouwden, te weten Izabelle met Henrik van Uittenhoven, heer van Ameliswaardt, preſident van den adel der provincie van Utrecht, luitenant generaal van het voetvolk van Hun Hoog-Mog., kommandant van 's Hertogenboſch, enz. Anna Maria trouwde met Jan Bodaan Courten, heer van S. Laureis en Poppensburg, Raadt der ſtadt Middelburg, in Zeelandt, bewindhebber van de Ooſt-Indiſche maatſchappy: Conſtantia trouwde met Jan Loote, burgermeeſter der ſtadt Wyk, en gedeputeerde ter vergadering van de Staten der provincie van Utrecht. Arnoud ſtierf ongetrouwt, Jan Hieronymus, Domheer te Utrecht, trouwde met Maria van Malapert, en ſtierf zonder kinderen. Gideon, eerſte lidt van de Staten van Utrecht in den jare 1686, gedeputeerde ter Admiraliteit in den jare 1695, op de Rekenkamer der Generaliteit, en in den jare 1708 ter vergadering van Hun. Hoog-Mog., hadt twee vrouwen. De eerſte was Sara Fannius, de twede Catharina Copal, en ſtierf zonder kinderen. Joſeph, heer van Lunenburg, Raadt der ſtadt Utrecht en gedeputeerde ter Admiraliteit, trouwde met Conſtantia van Thol, en liet eene dochter na.

H.

Ee 2 MAT-

Mattheus, heer van Buttingen; enz. twede zoon van Diderik, trouwde in zyn eerste huwelyk met Maria Zweers van Landas, by welke hy zeven kinderen won, vier zonen, als: 1. *Jan Diderik*, heer van Buttingen; 2. *Mattheus*, heer van Oyen; 3. *Gabriël*, en 4. *Leendert*; en drie dochters, als: *Anna Constantia*; *Maria*, en eene andere *Maria*. Van deze laatste trouwde de eerste met Adriaan Buseroo, heere van Geenhoven; de twede stierf jong, en de derde trouwde met Herman Schaap, heer van den Dam en van Beersen, edelman van de kamer van den prinsse van Oranje, en majoor van de ruitery. Jan Diderik, heer van Buttingen, trouwde met Agneta Pauw van Heemstede, en stierf in den jare 1712, nalatende twee zonen en eene dochter, hebbende nog drie zonen gehad, waar van twee jong gestorven zyn, en de derde, *Jan Diderik* genaamt, was kapitein van de ruitery, en sneuvelde eenige maanden voor zyns vaders doodt in een voorval drie mylen van Bergen in Henegouwen; alwaar hy begraven wierdt. Mattheus, heer van Oyen en Onsenoort in den jare 1674, kapitein in den jare 1677, majoor in den jare 1683, kolonel in den jare 1689 in den veldslag van Boine, in Ierlandt, brigadier, en in den jare 1704 luitenant generaal van de ruitery van Hun Hoog-Mog., trouwde met Constantia Theodoor Doublet van S. Annelandt, by welke hy dertien kinderen, namentlyk zes zonen en zeven dochters, won, van welke een zoon; *Gabriel* genaamt, en twee dochters jong gestorven zyn. *Leendert* sneuvelde in den veldslag van Mont-Cassel, zynde kapitein van de ruitery en Aide de camp van den prinsse van Nassau-Saarbrugge. Diderik, heer van Fontaine Peureuze, derde zoon van Diderik, Domheer van Utrecht, trouwde in den jare 1641 met Maria de Witt, was in de regering van Dordrecht, gedeputeerde ter vergadering der Staten van Hollandt, naderhandt ter Admiraliteit op de Maas in de jaren 1658, 1659 en 1660; op de Rekenkamer der Generaliteit in de jaren 1665, 1666, en 1667, en andermaal der gemelde Admiraliteit in de jaren 1670, 1671 en 1672. Hy stierf in den jare 1688, nalatende twee zonen, *Diderik* en *Jakob*, en eene dochter, die vryster gestorven is. Diderik, heer van Fontaine-Peureuze, Domheer van Utrecht in den jare 1669, Aide de camp van den heere van Heumen, luitenant generaal van de ruitery in den jare 1672, kommandant van het garnizoen van Gouda in den jare 1673, kapitein van de ruitery in den jare 1676, en afgevaardigt naar den hertog van Vilhermosa, gouverneur der Nederlanden, trouwde met Izabelle Deuts in den jare 1680, en zette zich te Utrecht neder. Hy was gedeputeerde van wegens de Staten dezer provincie, bewindhebber van de Oost-Indische maatschappy ter kamer van Amsterdam in de jaren 1707, 1708, 1709 en 1710, enz. en hadt drie zonen en vyf dochters, van welke de zonen en eene dochter jong gestorven zyn: de andere vier dochters waren *Maria Catharina*; *Izabelle Agnes*; *Anna Jacoba*, en *Agnes*, waar van de twee oudste trouwden, de eerste met Vincent Maximiliaan van Lokhorst, heere van Termeer, gedeputeerde van wegens den adel ter vergadering der Staten van Utrecht, en ter Admiraliteit te Amsterdam. De twede trouwde met Reinoud Gerrit van Thuyl van Serooskerke, heere van Zuilen, Westbroek, enz. gedeputeerde van wegens het eerste lidt ter vergadering van de Staten der gemelde provincie, ridder van de Duitsche orde, en gedeputeerde ter vergadering van Hun Hoog-Mog. *Jakob*, insgelyks Domheer te Utrecht, Raadt der stadt Dordrecht in den jare 1691, burgermeester der gemelde stadt in den jare 1700, gedeputeerde Raadt van de Staten van Hollandt in de jaren 1698, 1699 en 1700, drost van Zuid-Hollandt, enz. Hy trouwde met Sophia van Everwyn, en won by haar veertien kinderen, negen zonen en vyf dochters, van welke vyf zonen jong gestorven zyn.

De oude adel van dit geslacht wierdt by opene brieven onder het groot zegel van den keizer Leopold bekrachtigt in den jare 1692.

HOEVE, (de) een schoon dorp in het landt van Bergen op den Zoom, met kerk en predikant, staande onder de classis van Tholen en Bergen op den Zoom.

HOEVELAKEN, HOEFLAKEN, en by verkorting HOFLAK, een dorp en heerlykheit in de Veluwe, en een leen van Gelderlandt. Het hadt ook een kasteel, het welk in den jare 1410 door hertog Reynold is versterkt. In den jare 1533 heeft Jakob van Zuilen van Nyveldt, zoon van Gerard, de heerlykheit Hoevelaken, leenroerig onder Gelderlandt, met den dagelykschen gerechte, en met zyne tienden en renten, by Karel, hertog van Gelder, beleden, en met believen van den hertog tot een onsterflyk en eeuwig leen gemaakt, zo dat het nimmermeer, gelyk de openbrief zegt, van den rechten stam van Zuilen van Nyveldt erven, noch versterven zou. Maar schoon Hoevelaken onder zyn eigen grondheer schuilt, is echter in den jare 1608 by het hof van Gelderlandt verstaan, dat de gerechtigheden der keuren, by afstervinge eeniger uitheemschen, bastaarden, enz. binnen de bepalinge van Hoevelaken vervallende, den Staten van Gelderlandt als overheeren toebehoren, en dat derhalven de plakkaten, daar omtrent uitgegeven, te Hoevelaken als in de Veluwe zouden worden onderhouden. Hoe de jonge heer van Arkel, verkoren maarschalk van Gulik en Gelder, door last van zyn oom, den hertog van Gelder, het kasteel van Hoevelaken met eenig krygsvolk voorzag, en nog een andere schans opwierp, tot bescherminge van het eerste; hoe Hubert van Kuilenburg, Jan van Vianen, en anderen, met Hollandsch krygsvolk uit Amersfoort trokken, om de Gelderschen binnen Hoevelaken op te lichten; hoe deze laatsten de twee schanssen toen verlieten, en de Hollanders daar het vuur in staken, enz. kan by *Pontanus* en *Slichtenhorst* breder nagezien worden. Hier stondt van ouds maar een kapel; maar de zelve wierdt naderhandt tot een parochiekerk opgerecht, staande onder den aartsdiaken van Utrecht. Tegenwoordig wordt de kerk van dit dorp door een eigen gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van de over-Veluwe.

HOF, in het Latyn, *Curia Variscorum*, de hoofdstadt in Voogtlandt, legt drie mylen van den Fichtelberg, en even zo verre van Plauen, Slaitz, Wonsiedel, op een vermakelyken heuvel, en is met een bosch omringt. Zy heeft haren naam gekregen van een meir, *Hof* genaamt, dat hier van ouds was. Van ouds was hier ook een zeer groot bosch. In den tydt van keizer Henrik den IV wierden eerst drie roofsloten aldaar gebouwt, een op Clauzenberg, alwaar tegenwoordig de St. Laurens-kerk is, het twede by het dorp Gottendorf, eene halve myl van Hof, en het derde op Salenstein, zodanig, dat men van het eene kon zien op het andere; maar nademaal den naburen uit de zelve veel schade wierdt toegebragt, traden eenige edelen, namentlyk die van Kotzau, Sparnek, Rabenstein, Frilitz en Luchow, toe, roeiden het bosch uit, namen de sloten weg, en slechtten de zelve; en op dat ze niet wederom zouden opgebouwt worden, bouwden zy omtrent den jare 1089 een dorp aan de Saal, alwaar zy eenige inwoonders plaatsten, welker getal krachtig toenam, zo dat de oude stadt Hof daar van voortkwam. Kort daar na begon men op den Clauzenberg eene kerk te bouwen, en wegens de menigte der inwoonders wierdt men te rade ook in het Zuiden te bouwen, waar van de nieuwe stadt ontstondt, die in den aanvang eene Ryks-stadt was: doch als Berthold de IV in den jare 1180 van den keizer Frederik den I hertog van Meran en Voogtlandt wierdt gemaakt, kreeg hy de zelve van hem tot een leen, en beschonk de zelve met vryheden en wetten. Hertog Ottho begon in den jare 1230 de nieuwe stadt te bouwen, maar kon ze niet voltrekken. Zyn ongeraden zoon Ottho de II bemoeide zich weinig daar mede: maar na dat deze was om 't leven gebragt, en Hof aan den grave van Orlamunde kwam, uit hoofde van zyne gemalinne Beatrix, dochter van hertog Ottho den Groten, bouwde hy de stadt tot aan de benedenste poort, en heeft ze zeer verre uitgelegt. Naderhandt verkocht graaf Ottho deze plaats aan Henrik Voogt van Weida, die de zelve met muren, grachten, dwingers en rondeelen liet versterken, en hieldt ook aldaar zyn hof. Keizer Lodewyk van Beyeren beleende Frederik den IV, burggraaf van Neurenberg, met het oppergezag over deze stadt, dewyl hy hem in den oorlog tegen hertog Frederik van Oostenryk getrouwelyk hadt geholpen, waar op eene afzonderlyke vryheit den 27 October in den jare 1323 aan Munchen vergunt, en den 18 February des jaars 1328 te Rome door de goude bulle bevestigt wierdt: echter behielden de voogden van Weida als nog het vruchtgebruik daar van. Daar op kocht de burggraaf Frederik de V de gansche stadt van den heere Henrik van Weida voor zekere somme gelds, van welken tydt zy aan de markgraven van Brandenburg, als burggraven van Neurenberg, is gebleven. De stadt heeft drie voorsteden, waar van de eerste de voorstadt, de twede de gebouwen aan de grachten, en de derde het Visschers-dorp genaamt wordt. In de oude stadt is de kerk van S. Laurens, in de nieuwe die van S. Michiël en S. Franciscus, en de hospitaal-kerk legt in de voorstadt. Hier is ook eene beroemde illustre schole, door Albert Alcibiades in den jare 1543 gesticht. Boven dien is het Raadhuis alhier bezienswaardig. *Videmannus Chron. Layritz Orig. urb. Curiæ & de Burggrav. Norico. Rensch Cedern-hayn. Planeri Hist. Varisciæ.*

HOFERUS (Johannes) was geboortig uit Meissen, en bekleedde in den jare 1624 de plaats van rector te Spandau, in de mark Brandenburg, wanneer de Saxische Godgeleerden hem opdroegen, vader Christoffel Mayer te wederleggen. Maar door dit werk kwam het, dat hy naar Oostenryk ging, en den Roomsch-Katholyken Godsdienst opentlyk aannam. Hier op tradt hy in den jare 1633 in de orde der Jesuiten, en hebbende zich eenige jaren op de schoolsche Godgeleerdheit toegelegt, begon hy de Hebreeuwsche tale te leeraren. Naderhandt wierdt hy biechtvader van den gevangen aartsbisschop van Maagdenburg, Christiaan Wilhelm, dien hy tot den R. Katholyken Godsdienst overhaalde. Eindelyk stierf hy in den jare 1646 te Praag, in den ouderdom van 44 jaren, nalatende: *Historia suæ conversionis*; *Vindiciæ contra Fridericum Winchen*, en *Responsio ad censuram D. Bulæi. Sotwel Bibl. S. J. Witte Diar. biogr.*

HOFGEISMAR, GEISMAR, eene tamelyke stadt, nevens een ambacht, in neder-Hessen, twee mylen van Cassel gelegen. In den jare 1639 waagde de keizerlyke generaal Leutersam een storm op deze plaats, maar wierdt met groot verlies weder afgeslagen. In het zelve jaar ontsprong hier een gezondbron. *Serar. Rer. Mogunt. l. III. c. 27. pag. 350. Winckelm. Beschryb. von Hessen pag. 81.*

HOFHEIM was voortyds een klooster, drie uuren van Darmstadt in het Hessische ambacht Dornberg gelegen. Het zelve wierdt in den jare 1533 van landgraaf Philips den Grootmoedigen na het uitroeien der monniken tot een hospitaal voor gebrekkelyke en arme vrouwspersonen gemaakt, gelyk hy ook de andere drie hoofdkloosters, Heyna, Gruna en Marxhauzen, tot zulke hospitalen voor mans- en vrouwspersonen oprechtte, worden;

dende de zelve nog tegenwoordig de vier hoge Hessische hospitalen genaamt. Een myl van Höchst en twee mylen van Frankfort en Ments legt een keurvorstelyk steedtie, hebbende den zelven naam. *Winckelm. Beschryb. von Hessen pag.* 107, 434.

HOFKIRCHEN, een graaflyk geslacht in de Oostenryksche erflanden, wiens stamlyst Bucelinus met *Udalrich van Hofkirchen* in den jare 1380 begint. De zelve was de grootvader van *Johannes*, die zich omtrent den jare 1464 allereerst vryheer van Kulmutz noemde. Van des zelfs zonen wierdt *Laurentius van Hofkirchen*, vryheer van Kulmutz, keizerlyke Raadt. Van des zelfs neven hebben zich *Christoffel* en *Joost* tegen de Turken wel gekweten, en hun leven daar by verloren; en *Willem* is omtrent den jare 1500 keizerlyke hof-krygsraads president geweest, welke plaats ook zyn zoon *Georg Andreas* bekleedde, die wegens de Boheemsche onlusten, waar in hy zich mede hadt gestoken, in keizerlyke ongenade viel, doch voor zyne doodt nog wederom met den zelven verzoent wierdt. De broeder van dezen Georg Andreas, *Wolfgang*, verwekte verscheide zonen, van welke *Laurens* de II keizerlyke generaal was, en *Wilhelm* de II drie zonen naliet. De zelve waren: 1) *Wenceslaus Wilhelm*, die nog in den jare 1670 als bisschop van Seccau bloeide, en den graaflyken tytel op zyn stam bragt; 2) *Wolf Laurens*, keurvorstelyke Saxische kamerheer en keurvorstelyke Brandenburgsche overste, in den jare 1672 overleden; 3) *Karel Lodewyk*, die zich in den dertigjarigen oorlog als keizerlyke generaal veldmaarschalk wel heeft gekweten. Deze is waarschynlyk de vader geweest van *Laurens* den III, grave van Hofkirchen, keizerlyke generaal veldmaarschalk, die de Turken by Giula, aan de rivier de Theis, geheel versloeg, en kort daar na te Debriczin stierf, nalatende twee zonen. Men zegt, dat hy op zyn doodbedde zich liet een spiegel brengen, om te zien met welk eene volstandigheit hy met de doodt zou worstelen. *Bucelinus Stemmat. Speneri hist. insig. Ricaut.*

HOFMAN, (CASPAR) Doctor in de geneeskunde en hoogleeraar te Altorf. Hy was in den jare 1572 te Gotha geboren, wanneer zyn vader in het volgende jaar stierf, dies hy van zyn grootvader van moeders zyde, Joh. Leufferus, wierdt opgevoed. Met zyn negentiende jaar trok hy op de hogeschole van Leipzich, maar moest uit armoede en onpasselykheit na verloop van het eerste halve jaar deze plaats verlaten, en zou genoodzaakt zyn geweest de studiën vaarwel te zeggen, indien niet in het volgende jaar een student van Straasburg hem en zyne nabestaanden de gelegenheit van die plaats hadt aangeprezen; waarom hy zich naar Straasburg begaf, en met in de huizen onderwys te geven, zo goed als hy kon, twee jaren doorbragt. Hier op keerde hy naar Neurenberg, en kreeg door toedoen van den protonaris eenige discipelen, met welke hy zich zeven jaren lang te Altorf onthieldt, wanneer hy zekere gelden tot onderhoudt van de medicynsche Faculteit verkreeg, en daar op zyne reize naar Italië aannam. By zyne wederkomst nam hy te Basel den Doctor-tytel aan, en kwam weder te Neurenberg in den jare 1606. Naardien nu in het zelve jaar de pest daar omtrent woedde, wierdt hy tot pest-Doctor gemaakt, en in het volgende jaar tot hoogleeraar te Altorf benoemt. Hy nam zyn ampt zo naarstig waar, dat hy het zelfs in zyn hogen ouderdom, by het afnemen van zyne krachten, niet verzuimde. Hy stierf in den jare 1648. Onder zyne boeken zyn merkwaardig de volgende: *Variarum lectionum lib.* VI; *De thorace commentarius tripartitus*; *Commentarius in Galenum de usu partium corporis humani*; *De generatione hominis*; *Notæ perpetuæ in Galeni de ossibus librum*; *Parthologia parva*; *Institutiones Medicæ*; *De medicamentis officinal. Witte Memor. Medicor. Mercklin. in Linden. Renovat. pag.* 156.

HOFMAN, (DANIEL) superintendent en professor te Helmstadt, volgde Tilemannus Heshusius op in den jare 1588. Hy maakte zwarigheit het formulier van overeenstemming (*Formula Concordiæ*) te ondertekenen, en in plaats van den leeraar Johan Andreæ by te springen tot handhaving van dit formulier, zocht hy uitvlucht door verstrikkingen. Hy wilde de overaltegenwoordigheit niet aannemen, maar alleenlyk de tegenwoordigheit van Christus op verscheide plaatsen. Dit geschil, het welk niet lang duurde, veroorzaakte oneenigheit in de gemoederen, zo dat men eenigen tydt daar na over andere stoffen met groten drift twistte, blyvende Hofman altydt hethoofdt van de party. Het kwam onder andere zaken daar op aan, hoe men de grondregelen der philosophie in Theologische stoffen moest gebruiken; en is aan te merken, dat de professoren in de philosophie naar den voordeeligen kant voor de rechtzinnigen overhelden. Daniël Hofman en Theodorus Beza schreven tegen malkander over de geschilpunten van het H. Nachtmaal. De eerste gaf te Helmstadt in den jare 1585 het volgende werk in het licht: *Quæstionum & responsionum in gravissimâ controversia de sacrosancta Cœna pars prima.* In 8. De andere wederleide hem het jaar daar aan volgende: doch men zag eerlang te Helmstadt in het zelve jaar uitkomen: *Daniëlis Hofmanni Apologia missa ad Theodorum Bezam, qua τὸ ῥητὸν in verbis Cœnæ Dominicæ immotum, Bezæ autem demonstrationes falsissimæ demonstrantur.* Beza gaf in het zelve jaar uit: *Responsionis pars altera contra Danielem Hofmannum*, en in den jare 1586: *Conspicillum ad Daniëlis Hofmanni Demonstrationes.* De andere boeken van Hofman zyn de volgende: *Responsio ad rationes & signa Christophori Pezelii &c. quibus docuit veros Sacramentarios agnoscere*; *De XVII erroribus crassioribus Jacobi Andreæ*, welke twee werken in het Hoogduitsch geschreven zyn, en de volgende in het Latyn: *De usu & applicatione notionum Logicarum ad res Theologicas, & de inusitatarum prædicationum reductione contra Goclenium, Francofurti* 1596; *Liber apologeticus, respondens chartis ministrorum ecclesiæ Bremensis, Helmstadii* 1585; *Officina locorum Theologicorum*; *Explicatio sententiæ in Epist. Canonica Joh. Apostoli*, SANGUIS JESU CHRISTI FILII DEI MUNDAT NOS AB OMNI PECCATO, Helmstadt 1581. Deze leeraar twistte met de andere predikanten niet alleenlyk over de overaltegenwoordigheit, maar ook over stoffen van de predestinatie; want hy bestrafte Hunnius, om dat hy die heel anders dan volgens den zin van het formulier van overeenstemming uitgelegt hadt. Hy beschuldigde hem zelfs van eene schadelyker leer, dan die van de Papisten, op den predikstoel te hebben voorgedragen. „ Het formulier van overeenstemming", zeide hy, „ leert, dat de oorzaak der verkiezing geheel „ buiten ons is; maar Hunnius en Mylius leeraren, dat de verkiezing gegrond is op de voorzienigheit des geloofs". Deze twee leeraren deden Hofman veroordeelen in eene vergadering van Godgeleerden in den jare 1593, en dreigden hem in den ban te doen, indien hy hun gevoelen niet ondertekende, waar op hy het jaar daar aan volgende eene schriftelyke verantwoording tegen hen uitgaf. Hospinianus, die dit vooral heel omstandig verhaalt, zegt, dat ettelyke Theologanten van Leipzich, van Jena en van Wittenberg, het twede huwelyksfeest van Samuël Huber bygewoont hebbende in den jare 1593, byeenkwamen ten huize van Polycarpus Lyserus, en dat 'er eenige onder hen van gevoelen waren, dat men Daniël Hofman openbaarlyk voor een Calvinist, enz. behoorde te verklaren; de meesten oordeelden, dat men hem schriftelyk moest aanmanen om zich te voegen naar hunne lere, of dat men hem by foute van dien zou excommuniceren, waar op hem Hunnius in den name van hen allen in dien zin een wydlopigen brief schreef, tegen welken Hofman het jaar daar aan volgende eene schriftelyke verantwoording uitgaf, in welke hy de beweegredenen aantoonde, die hem wederhielden van overeen te stemmen met de Godgeleerden van Wittenberg, en verklaarde, dat hy in hunne boeken meer dan honderd dwalingen hadt gevonden, die alle volstrektelyk tegen de artykelen van het Christelyk gelove streden. Zie *Henr. Alting Theolog. Histor. pag.* 302. *Hospinian. de origine & progressu libri Concordiæ cap.* 51. *pag.* 429. *Micrælius syntagm. histor. Eccles. lib.* III, *sect.* II, *pag.* 871. *Edit.* 1679. *Bayle.*

HOFMAN, (JOHAN JAKOB) een vermaard geschiedkundige, wierdt geboren te Basel den 11 September des jaars 1635. Zyn vader, even eens genaamt, was een schoolmeester te Basel, en bragt hem zo verre in de studiën, dat hy in den jare 1647 de openbare lessen op de hogeschole van die stadt bywoonde, en in den jare 1650 magister wierdt gemaakt. Hy wierdt vervolgens tot predikant beroepen; maar zynde te zwak van lighaam om het predikampt te kunnen waarnemen, ging hy over tot het onderwyzen van de jeugdt in talen en wetenschappen. Hy wierdt daar op in den jare 1667 tot hoogleeraar in de Griekse tale, en in den jare 1683 in de geschiedenissen aangestelt, en in den jare 1685 Doctor in de Theologie gemaakt. Hy stierf den 10 May des jaars 1706, en heeft zyn naam onsterflyk gemaakt door zyn algemeen Historisch en Geographisch Woordenboek, door hem in het Latyn, onder den tytel van *Lexicon Universale &c.* uitgegeven.

HOFMAN (MELCHIOR) wierdt van een gemeen ambachtsman een predikant, en ving aan te leeraren in Lyflandt en elders zonder eenige bevoegtheit van zending, of beroep. Hy vertrok heel misnoegt van Saxen naar Holstein in den jare 1527, en wierdt door den koning van Denemarken te Kiel tot predikant aangestelt, welke bediening hy, in weêrwil van Luther, twee jaren bekleedde; want Luther wilde niet, dat men een man, die zich verstoutte te prediken zonder beroep en bekwaamheit, zou aanhoren. Franciscus Burchardus, Raadsheer der hertogen van Saxen, in een brief aan Petrus Suavenius, Deensch Raadsheer, geschreven in den jare 1528, waarschuwt insgelyks, dat men zich voor dien man moest wachten. Hy predikte een soort van leer, die eensdeels met de gevoelens der Zwinglianen, en anderendeels met die der geestdryvers vermengt was, en leide zyne toehoorders byna niet anders uit dan het gestel van den Tabernakel van Mozes, de Openbaring van Johannes, en diergelyke dingen meer. Hy beweerde, dat de dag des oordeels zou komen in den jare 1534. De genen, die hem over dat punt, en over andere, wederleiden, hadden hunnen man voor: want, dewyl hy een krachtige taal voerde, antwoordde hy hen met de uiterste heftigheit. Hy scholdt Marquardus Schuldorpius uit, en verweet hem zyne misdaadt van bloedschande, om dat hy met zyne eigene nicht getrouwt was. Om de wanorders, die 'er uit deze geschillen kunnen ontstaan, ordonneerde de koning van Denemarken, dat men eene byeenkomst zou houden te Flensburg in den jare 1529, in welke Hofman overtuigt wierdt; en dewyl hy niet afhieldt van zyne gevoelens aan te kleven, joeg men hem uit Holstein, van waar hy naar Straasburg vertrok, alwaar hy een valsch verhaal van de Flensburgsche vergadering uitgaf, in het welke hy staande hieldt, dat hy Pomeranus den mondt hadt gestopt, en dat de geheimschryvers der vergadering bedriegers en meineedigers waren. Pomeranus, om deze verwaandheit te wederleggen, gaf de akten van de vergadering uit, in alle delen behoorlyk en authentyk bekrachtigt, en voegde de wederlegging van het geschrift van

van Hofman daar by, nevens de bekeering van Heggius, welke een van de vruchten van het dispuit was, in het welke hy een van de medestanders van Hofman geweest was, en licht gekregen hadt, het welk hem zyn gevoelen hadt doen verzaken, waar in de andere medestander van Hofman hem gevolgt was. Verder hadt Pomeranus de vergadering niet bygewoont als disputant, maar als een van de bestierders onder den oudsten zone des konings van Denemarken. Hy wierdt in den jare 1532 binnen de gemelde stadt gevangen gezet, na dat hy zich den 11 Juny in een openbaar dispuit met de predikanten ingelaten hadt, waar door hy zynen goeden naam by zyne aanhangers verloor, en stierf in den jare 1533, of omtrent dien tydt. Hy was van Holstein niet, gelyk zommigen gezegt hebben. Verscheide schryvers verzekeren, dat hy te Straasburg begon gerucht te maken, en van eenen hoop leerlingen gevolgt zynde van daar naar Embden trok in den jare 1528, alwaar hy zyne openbaringen met zulk een wonderbaren voortgang voortzette, dat hy gehouden wierdt voor den eersten patriarch der Herdopers van Nederlandt. Hy maakte zyne aanhangers zo herssenloos, dat zy hem hielden voor dien *Elias*, die op de wereldt moest komen voor den dag des oordeels. Hy keerde weder naar Straasburg, in hope van eene voorzegging, die hem betrof, en hem van een ouden Vries gedaan was, gelukkig te zien uitvallen. Terwyl hy daar in het openbaar de gevoelens der Herdopers predikte, wierdt 'er ter oorzake van de opschudding, die hy verwekte, een synode beroepen in de maandt Juny des jaars 1532, alwaar hem toegelaten wierdt met de predikanten te disputeren; maar met bondige redenen en bewyzen overtuigt zynde, ging hy niettemin voort met leeraren, zo dat men nodig oordeelde hem gevangen te zetten, als boven gezegt is; want men was beducht voor gevaarlyke gevolgen, om dat zyne aanhangers zeiden, dat de stadt Straasburg het nieuwe Jeruzalem zou wezen, daar het nieuwe ryk van Christus moest opgerecht worden, en dat, gelyk Hofman *Elias* was, die moest komen, Polterman *Enoch* was, die hem moest helpen. Toen zy Hofman in de gevangenis zagen, verzekerden zy, dat hy 'er uit zou komen met honderd vier en veertig getekenden, die de wereldt zouden vervloeken, en alle de hinderpalen te boven komen, die men hen zou willen in den weg leggen. Onze Elias en onze Enoch, zeiden zy, zyn de twee olyfbomen en de twee kandelaars van het boek der Openbaring, welke niemandt zal kunnen hinderen, en indien iemandt zulks durft bestaan, zal het vuur uit hunnen mondt komen, en hunne vyanden verslinden. Wanneer zy naderhandt bevonden, dat Hofman op den tydt, door zekere propheten bepaalt, niet uit de gevangenis kwam, waren zy niet weinig ontzet; maar om hen gaande te houden, liet hy hen zeggen, dat zy twee jaren zouden rusten, naar het voorbeeldt van Ezra en Haggai, die insgelyks genoodzaakt waren zo lang den bouw des tempels te staken. Hy stierf in de gevangenis, en verydelde de grote verwachting zyner leerlingen. De voornaamste punten van zyne dwalingen waren deze: I. Dat het Woordt zich niet vereenigt hadt met een vleeschelyk ligchaam, genomen van de H. Maagdt, gevende voor reden, dat alle menschelyk vleesch door de zonde besmet was, en by gevolg vervloekt. II. Dat Christus niet dan maar eene natuur hadt. III. Dat de verkryging der zaligheit van ons afhangt, en dat men zalig of verdoemt wordt naar mate van het gebruik van onzen vryen wille. IV. Dat de Doop der kinderen meer van den vyandt Gods en van de menschen dan van Godt komt. Zommigen zeggen, dat hy naby den Rhyn na de onderdrukking der boeren begon te leeraren in den jare 1525. Zie *Mollerus Isagoge ad Histor. Cherson. Cimbricæ Part.* III, *pag.* 129. *Frider. Spanhemius de origine & progressu Anabaptist. num.* 22. *pag.* 211. *Johan. Henricus Ottius Hist. Anabaptist. ad ann.* 1528. *Hoornbeek summa controv. pag.* 362. *Cassander epist. dedicat. Tractatus de Baptism. Henricus Ursinus Præfat. in Apocalyps. in fine. Bayle Dict. Crit.*

HOFMAN, (SAMUEL) van Zurich, een vermaard schilder. Hy kwam, na dat de faam den roem van Rubbens werken op hare wieken omgevoert hadt, afzakken naar de Nederlanden, en begaf zich in de school van Rubbens, daar hy door des zelfs lessen, en het afzien van zyne behandelingen, tot een groot meester in de Kunst opwiesch. Hy zette zich naderhandt te Amsterdam neder, daar hy vele brave kunststukken, ook portretten, gemaakt heeft, en trouwde in den jare 1628. Hy trok daar na met zyne vrouwe naar Zurich, daar hy door zyne kunst groten roem behaalde, en gelegenheit kreeg om voor den hertog van Milaan eenige kunstwerken te maken. Van daar ging hy naar Frankfort aan den Mayn, daar hy een groot stuk op 't Raadhuis geschildert heeft. Eindelyk stierf hy aan 't podagra in den jare 1640. Zyne vrouw en kinderen, onder deze eene dochter, die eene schilderesse was, trokken na zyn overlyden weder naar Amsterdam.

HOFMANSWALDAU, (CHRISTIAAN VAN) keizerlyke Raadt, en president van de stadt Breslau, was geboren te Breslau in den jare 1617, zynde de zoon van Johannes van Hofmanswaldau, keizerlyke Raadt en kamer-secretaris in Silesië. Hy studeerde eerst in de doorluchte scholen te Breslau. Van daar kwam hy te Dantzich by Johan Moringer, alwaar hy de philosophie en staatkunde leerde, daar benevens de Italiaansche, Fransche en Nederduitsche talen als spelende begreep, en met Martin Opitz gemeenzamen ommegang hieldt. Hy ging van daar naar de Nederlanden, en oeffende zich in de studiën 13 maanden lang te Leiden onder Salmasius, Vossius, Boxhorn, Barlæus en Mesterzius. Van Leiden begaf hy zich onder het geleide van den vorst van Tremouille naar Engelandt, en hebbende aldaar de landtale geleert, naar Vrankryk, alwaar hy te Parys met Grotius, Thuanus, met de Puteanen, Gothofredus, Petavius en andere geleerde lieden bekend wierdt. Van daar trok hy over Lion naar Italië, en verlustigde zich te Rome meer met de geleerdste lieden te bezoeken, voornamentlyk Naudæus en Holstenius, dan met het bezichtigen der ingevallene gebouwen, zo lang, tot dat hy weder naar zyn vaderlandt keerde, en op zyne te rug reize inzonderheit Florence, Venetië en het keizerlyke hof te Wenen bezichtigde, aan welk laatste hy gelegenheit vondt met den keizerlyken afgezonden, den heere van Greiffenclau, naar Constantinopel te trekken; doch hy wierdt van zyn vader naar huis ontboden. Wanneer hy nu aldaar trouwde, verkoos hem in den 1646 de magistraat van de stadt Breslau tot een hunner leden, welk ampt hy in de dertig jaren tot aan zyne doodt met zeer veel roem bekleedde, en de hoogste, of presidents-plaats in den Raadt verkreeg. Deze waardigheit zette keizer Leopold (aan wien hy tot vier malen toe was afgezonden) terstondt in het eerste jaar van zyne regering daar mede nieuwen en groter luister by, doordien hy hem tot zynen Raadt aanstelde. Den grootsten roem verwierf hy door zyne Duitsche dichtkunst, in welke hy zo gelukkig was, dat hy boven alle anderen uitmuntte; en hy bewees door zyn voorbeeldt, dat goede poëten alleenlyk geboren, maar niet gemaakt worden: want hy hadt van zyne jeugdt af grote lust tot de dichtkunde, was byna in de zelve zyn eigen leermeester, vermits hy zonder eenig onderwys door vlytig lezen van Duitsche rymwerken, en by aanwassende jaren, met de geleerdste schryvers te lezen, zelf eindelyk leerde vaarzen maken. In den zelven tydt was zyn landsman Opitz door de Fransche en Nederlandsche dichters aangespoort om ook met zyne poëzy voor den dag te komen; en zyn zuivere schryfstyl behaagde Hofmanswaldau zo wel, dat hy uit zyne voorbeelden regelen maakte, en, met de oude Duitsche en harde spreekwyzen te myden, zich zo veel hem mogelyk was van eene zuivere lieflykheit bediende. Naderhandt volgde hy de Latynsche, Italiaansche, Fransche, Nederlandsche en Engelsche dichters omtrent der zelver zinryke uitvindingen, doordringende bewoordingen, aardige omschryvingen, en bevallige zwier, daar hy zich hoe langer hoe meer aan gewende. Hy vertaalde om die reden *den Getrouwen Herder* van den vermaarden *Guarini*, en uit het Fransch *de stervende Socrates*. Maar zyne *Heldenbrieven* zyn meest van zyne eigene vindinge. Zyne gedichten zyn aangenaam, vloeiend, en lieflyk, en niet hoogdravend, in navolginge van die van *Ovidius*. Voor het overige zyn zyne poëtische werken de volgende: *De verlichte Maria Magdalena*; *De tranen van de dochter van Jephtha*; *De tranen van Johannes by het kruis*; *De klagte Jobs, uit het* III *kap. genomen*; en *Klagte van Cato*; *Bruiloftsgedichten*; *Geestelyke Oden*; *Mengeldichten*; *Grafschriften*; *Lykdichten*, enz. Hy hadt ook gemaakt een gedicht van den dertigjarigen oorlog; maar het zelve is naderhandt verbrand. Hy stierf den 18 April des jaars 1679, nalatende twee zonen, waar van de eene, *Johan Christiaan*, in den jare 1715 insgelyks Raads-president te Breslau wierdt. *Dan. Caspar Lohenstein Lykreden van Hofmanswaldau.*

HOHBERG, een graaflyk en vryheerlyk geslacht in Silesië, het welk zommigen van de markgraven van Stiermarken, maar anderen van die *van Hohenburg* in de Elzas afleiden. *Melchior van Hohberg* kwam in den jare 1310 met keizer Henrik den VII, wiens geheime Raadt hy was, uit Luxenberg in Silesië, en liet na twee zonen, als: 1) *Henrik*, die van den jare 1313 tot den jare 1353 abt van Fulda is geweest; 2) *Frederik*, die koning Johannes van Bohemen, en des zelfs zone, keizer Karel den IV, in den oorlog goede diensten deedt, waar door, en ten aanzien van den abt van Fulda, de keizer bewogen wierdt hem en zyne nazaten den vryheerenstandt te vernieuwen. Gemelde Frederik verwekte by zyne gemalinne drie zonen, als: *Johannes*, *Nicolaus* en *Hartman*, van welke de laatste den geestelyken standt verkoos, maar Nicolaus heeft de *Buchwaldische* en Johannes de *Furstensteinsche*, gelyk zyn zoon de *Gutmansdorffsche* linie voortgeplant.

De *Furstensteinsche* linie, die in den gravenstandt is verheven, komt aldus af van *Johannes* den I, vryheer van Hohberg op Conraadswaldau. Van zyn tweden zone, *Johannes* den II, is de *Gutmansche linie* voortgesproten, en de eerstgeboren, *Cristoffel*, verwekte *Conraad*, die Raadt van de koningen van Hungarië en Bohemen Uladislaus en Lodewyk, als mede landshoofdman van de vorstendommen Sweidnits en Jauer is geweest. Hy kocht in den jare 1509, door middel van zyne erfenisse van zyne moeder Catharina van Liebenthal, het huis Furstenstein, en verwekte, behalven vyf dochteren, vier zonen, van welke *Christoffel* nazaten heeft gehad. Hy liet na *Conraad* den III. Deze was Raadt van de keizeren Ferdinand den I en Maximiliaan den II, als mede landshoofdman van de vorstendommen Sweidnits en Jauer, en stierf in den jare 1565. Van zyne kinderen zyn aan te merken: 1) *Conraad* de IV, die in den jare 1560 de erfelyke bezitting van de heerlykheit Furstenstein, zynde voor 161000 floreinen verpand geweest, en nog daar op betaalde 72000 ryksdaalders, aan zich kocht, hebbende drie zonen, die zonder erven stierven. 2) *Henrik*, die by de verdeeling onder de broederen Oels kreeg, en by zyne doodt in den jare 1613 verscheide kinderen naliet, van welke *Johan Henrik* voor-

voornamentlyk is aan te merken. Hy was Raadt van de keizeren Ferdinand den II en den III, als mede van Leopold, koninklyke opperrechter van de vorſtendommen Sweidnits en Jauer. Ferdinand de III verhief hem wegens zyne trouwe dienſten in den jare 1650 in den vryheeren-, en Leopold in den jare 1666 in den gravenſtandt, waar op hy in den jare 1671 overleedt. Onder zyne kinderen is zonderling merkwaardig *Johan Henrik* de II, keizerlyke Raadt, opperrechter, en landsoudſte van de vorſtendommen Sweidnits en Jauer, die in den jare 1683 ryksgraaf wierdt gemaakt, en in den jare 1698 ſtierf. Zyne zonen zyn: 1) *Johan Henrik* de III, wonende op het bergſlot Furſtenſtein, in het vorſtendom Sweidnits. Hy is getrouwt met Anna Elizabeth, baroneſſe van Zedlitz, by welke hy twee kinderen heeft verwekt, te weten een zoon, genaamt *Hans*, of *Jan Henrik*, geboren den 30 September des jaars 1705, en getrouwt met Louize Frederika, dochter van Chriſtoffel Frederik, grave van Stolberg; en eene dochter, geheten *Juliana Charlotta*, geboren den 28 October des jaars 1704. 2) *Conraad Ernſt Maximiliaan*, Ryksgraaf van Hohberg en vryheer van Furſtenſtein, geboren den 19 Auguſty des jaars 1682. Hy is voor de derde maal getrouwt met Chriſtiana Dorothea Reus in den jare 1723, maar heeft alleen uit zyn tweden echt kinderen verwekt, te weten een zoon en drie dochteren.

De *Gutmansdorffche linie*, die tot vryheeren zyn gemaakt, is, als boven gezegt is, afkomſtig van *Johannes* den II, zone van Johannes den I. Hy liet na *Frederik*, die vyftien kinderen verwekte, van welke zonderling zyn aan te merken: 1) *Balthazar*, wiens kinderen alle in Sileſië bleven, uitgenomen den oudſten, *Johanes*, die zich in Ooſtenryk nederzette, en voorſnyder was van keizer Maximiliaan den II. 2) *Henrik*, kamer-Raadt van de keizeren Ferdinand den I en Maximiliaan den II in het hertogdom Sileſië, in den jare 1569 overleden. 3) *Melchior*, die by de keizeren Ferdinand den I en Maximiliaan den II hof-kamer-Raadt was, en in Ooſtenryk de heerlykheden Ottenſlag, Durrenbach en Windorf bezat. Hy maakte den aanvang van de in Ooſtenryk voortgeplantte Hohbergſche linie, en liet onder andere kinderen by zyn overlyden in den jare 1566 na drie zonen, van welke *Melchior* de linie te Durrenbach, *Ferdinand* die van Veldek, en *Frederik* die van opper-Thumrietz hebben geſticht. *Wolfgang Helmbard*, vryheer van Hohberg en Gutmansdorf op Rohrbach, Klingenbron, Sieſſenbach en opper-Thumrietz, neef van den laatſtgemelden, verkocht in den jare 1664 alle zyne goederen in Ooſtenryk, en begaf zich in den jare 1665 naar Regensburg, alwaar hy, in den jare 1688, in den ouderdom van 75 jaren ſtierf, nalatende een eenige dochter. Hy was zeer geleerd, en ſchreef onder anderen: *Georgica curioſa*, of *het adelyke landleven*; *De Habsburgſche Ottobert*; *Vermakelyke en medicinale Tuinhof van den Propheet David*, alle in 't Hoogduitſch.

De *Buchwaldſche linie*, voerende den naam van zeker ſlot in het vorſtendom Liegnits, heeft de gemelde Nicolaus omtrent den jare 1390 geſticht. Deze liet na twee zonen, waar van *Melchior* zynen ſtam in Sileſië voortplantte; maar *Frederik* trok naar Bohemen, alwaar hy trouwde, en de ſtamvader der heeren van Hohberg in Bohemen en te Lausnits wierdt. Van de nazaten van den voorgemelden Melchior was *Siegmund* te Fuchsmuhl in den aanvang van de XVII eeuwe koninklyke Deenſche kamerjonker, en grootvader van *Johan Sigismund*, die in den jare 1674 als vorſtelyke Liegnitſiſche regerings-Raadt ſtierf. *Ottho Conraad*, zoon van den laatſtgemelden, vryheer van Hohberg op Pooſchulderen, verkreeg in den jare 1714 den tytel van vryheer, en bloeide nog in den jare 1719 als landsoudſte in het vorſtendom Liegnits. Omtrent den zelven tydt was *Ottho Henrik van Hohberg* te Schutzendorp landsoudſte van het vorſtendom Neiſſe. *Sinapii Chron. Sileſ.*

HOHBURG (CHRISTIAAN) was den 23 July des jaars 1607 te Luneburg geboren, zynde zyn vader een lakenwever aldaar, met name Georg Hohburg. Zyne ouders kwamen vroeg te ſterven; maar door de zorge van een predikant, M. Lock, aan wien hem zyne moeder op haar doodbedde hadt aanbevolen, wierdt Chriſtiaan ter ſchole beſtelt. Deze bezorgde hem ook, zynde toen maar dertien jaren oud, eene gelegenheit om de jeugdt in huis te onderwyzen. Na dat hy daar mede een tydlang bezig was geweeſt, kwam hy eindelyk in de openbare ſchole, en vermits hy een goede ſtem hadt, en daar by de muzyk wel verſtondt, moeſt hy in 't choor zingen. Aldaar leide hy den grondt zyner ſtudiën; doch hebbende gene middelen om op de hogeſchole te kunnen gaan, bezorgde men hem te Lauenberg by een tolontfanger als onderwyzer van des zelfs kinderen, by wien hy zo lang bleef, dat hy zo veel kreeg om zyne reis verder te kunnen voortzetten. Hier op begaf hy zich naar Koningsbergen, in Pruiſſen, en zynde daar een tydlang geweeſt, keerde hy weder naar Lauenberg, alwaar hy cantor wierdt, en daar by de vroeg-en wekelykſche predikatiën deedt. Daar verloofde hy zich aan de dochter van Caſpar Breuer, tolontfanger aldaar. Wanneer hem op een tydt, na dat hy hadt gepredikt, hebbende van Zwenkfeld gewag gemaakt, een boek van den zelven wierdt ter handt geſtelt, zegt men dat hy daar door zodanig geraakt wierdt, dat hy terſtondt alle wereldlyke dingen, zelfs ook zyne verloofde bruidt, vergat, en met wenen, zuchten, enz. den tydt doorbragt. Hier op wierdt hy in den jare 1640 ſubconrector van de ſchole te Ultzen, nemende daar by de vroegpredikatiën en weekbeurten waar. Terwyl nu de oordeelen Gods over de zekerheit en boosheit der menſchen meer en meer toenamen, maakte hy een algemeen gebedt, doende het zelve altydt na de predikatie, welk gebedt in het boekje *van den Duitſchen Oorlog* gevonden wordt. De geeſtelyken kantten zich daar tegen aan, en wilden, hy zou met zodanig bidden ophouden; maar hy vorderde in het tegendeel, men zou hem aanwyzen, of 'er iets in was het geen tegen de H. Schrift ſtreedt: dies Hohburg, oordeelende, dat hy zulks met geen goed gewiſſe kon doen, beſloot het prediken geheel te ſtaken, wanneer hy ook van zynen ſchooldienſt wierdt afgezet. Hy begaf zich daar op naar Hamburg, en wierdt leermeeſter van de kinderen van den kommandant van die ſtadt, wanneer hy ook verſcheide boeken ſchreef, namentlyk zyn *Praxis Arndiana*, zyn *Medulla* van *Taulerus*, zyn *Ergerlyk Chriſtendom*, onder den name van *Bernhard Bauman*, en onder den naam van *Elias Prætorius* zyn *Spiegel der misbruiken in het predikampt*, in welk laatſte boek hy grote hevigheit gebruikte. Doch dewyl de kommandant niet langer in Hamburg kon blyven, ging Hohburg naar Luneburg, en wierdt corrector op de boekdrukkery van de Sterns. Maar hy bleef daar niet lang: want de hertog Auguſtus van Wolffenbuttel beriep hem tot predikant, en gaf hem zelf den text op tot een proefpredikatie, welke hy, als men zegt, tot des zelfs genoegen deedt. Hy verkoor dan van drie predikdienſten, welke men hem voorſtelde, den geringſten op een dorp, Born genaamt. Wanneer 'er ondertuſſchen een ſuperintentsplaats open viel, boodt hem hertog Auguſtus de zelve aan; maar hy ſloeg ze af, voorgevende, dat hy zich byna niet bekwaam genoeg kende over eenvoudige boeren de geeſtelyke wacht te houden, veel min over zo vele andere leeraars. Maar naauwlyks was hy aldaar vier jaren geweeſt, of de geeſtelyken maakten het hem zo zuur, dat hy zich van daar moeſt weg begeven. Zyne tegenſtrevers haalden vele dingen uit zyne ſchriften, en eiſchten, dat hy de zelve zou herroepen; maar hy weigerde zulks, en eiſchte van zyn kant, dat men hem uit Gods Woordt zou aantonen, dat zyne leer met de waarheit niet overeenſtemde. Ten laatſte zette men hem af; men wierp zyn huisraadt op de ſtraat, en hy moeſt met achterlating van alles wat hy hadt, hals over kop, met acht kleine kinderen, die hy hadt verwekt, vertrekken. Daar op kwam een Doctor uit Quedlinburg by hem, zynde voortyds zyn medgeſel op de ſchole geweeſt, die hem zyn dienſt aanboodt, en hem bewoog mede derwaarts te gaan. En naardien hy zeer weinig reisgeldt hadt, was 'er een onbekend man van Neurenberg, die zyn ongeval op de miſſe te Leipzich hadt gehoort, en boodt hem aan honderd dukaten te Brunswyk te ontfangen, maar hy weigerde meer dan honderd guldens daar van aan te nemen. Daar op begaf hy zich naar Quedlinburg; maar hebbende zyn vriendt te kennen gegeven, dat hy onder den naam van *Elias Prætorius* eenige ſchriften hadt vervaardigt, en deze zulks bekend maakte, kon hy daar ook niet lang blyven. Hier ſtierf een van zyne kinderen, en het zelve moeſt wel veertien dagen boven aarde blyven ſtaan, tot dat eindelyk de magiſtraat belaſte, dat het zelve in ſtilte zou bygezet worden. Terwyl hy nu naar een goed heenkomen omzag, verkreeg hy met veel moeite, dat zyne familie zo lang geduld wierdt, tot dat hy zou wederkomen, wanneer hy ondertuſſchen zich by Joachim Berkius te Linum onthieldt, en aldaar zyne Apologie opſtelde. Daar op kreeg hy onverwacht gelegenheit in Gelderlandt op een zekere plaats te prediken, alzo zeker heer hem tot prediker van zyne ſlotkapel aannam, maar met beding, dat hy zich met het Conſiſtorie en de verſchillen der Hervormden niet zou bemoeien, maar alleenlyk Chriſtus en zyne navolging prediken, waar op hy zyne familie by zich liet komen. Maar dit duurde ook een korten tydt, tot dat hy dezen heer over zekeren misſlag beriſpte, ja zelfs in den ban deedt, waar op de zelve heer Hohburg belette op de plaats, alwaar zy gewoon waren te vergaderen, voortaan te prediken. Dies begon hy in zyn woonhuis te prediken, het welk omtrent een half jaar duurde, wanneer hy wederom in een vlek, Latum genaamt, op de zelve voorwaarden predikant wierdt, alwaar hy by de zestien jaren heeft gepredikt. Doch toen hy aldaar zyne *Theologia myſtica* begon te ſchryven, verboodt hem het Conſiſtorie, zonder hunne cenſure niet verder hier mede voort te varen; maar hy kreunde zich daar niet aan, en gaf nog daarenboven verſcheide boeken in druk, onder anderen zyn *Onbekende Chriſtus*. Men drong ſterk daar op aan, dat hy dit boek zou herroepen, en zulks niet willende doen, ontſloegen zy hem van zynen dienſt, en belaſtten den rentmeeſter, geen beſolding voortaan aan hem te geven, waar op hy vrywillig afſtandt deedt, en zyne achterſtallige beſolding liet varen. Hier op begaf hy zich naar Amſterdam, leefde aldaar een tydlang zeer armelyk, en wierdt daar, na te Middelburg door zyn zoon, een verwer zynde, onderhouden. Wanneer het kort daar na tot een oorlog uitborſt, trok hy met de zynen naar Hamburg, en wierdt van de Mennoniſten te Altena tot prediker aangenomen; doch hy moeide zich met hunne uiterlyke plegtigheden niet, en wierdt daar met Labadie en Antoinette Bourignon bekend, hoewel hy het nooit met hen heeft kunnen eens worden. Hy ſtierf eindelyk den 29 October des jaars 1675, en legt op het gereformeerde kerkhof begraven. Hy heeft vele ſchriften nagelaten, zynde, behalven de reets gemelde, de volgende: *Hertwekker*; *Praxis Davidica*; *Beproeving van zich zelven*, onder den name van *Andreas Sauberlich*; *Van de oorzaken van den Duitſchen oorlog*; *Duitſch Euangeliſch Jodendom*; *Vorſtelyke ſpiegel der jeugdt*; *Theologia myſtica*; *de Heraut*; *Hertens-Theologie*; *Emblemata ſacra*; *Verklaring van*

een-

eenige gezangen, onder den name van *Christiaan Montaltus*; *Van de Wedergeboorte*; *Vaderlands preservatif*; *Postilla mystica*; doch de meeste zyn van de Luthersche Godgeleerden, als Glassius, Mullerus, Saubertus, en andere, wederlegt. Zyn leven is van zynen zone Philippus beschreven, en in den jare 1698 in druk uitgegeven. *Colbergi Platonisch-Hermet. Christendom P. I. pag.* 238. *Jo. Mollerus in Isagoge ad Histor. Chersones. Cimbr. P. II. p.* 144. *Arnold Keeter-Historie* III *Deel.*

HOHENBERG, een graafschap in Zwaben, in het Zwarte woudt, aan den Nekker gelegen, wordende in het algemeen *het landt Hohenberg* genaamt, en voerende dezen naam van het slot, het welk tegenwoordig verwoest is. Het wordt in het opper-en neder-graafschap verdeelt, en behoort voor 't grootste gedeelte aan het huis van Oostenryk. De vorige graven van dezen naam worden van zommigen niet wel van de markgraven van Hohberg, die van de hertogen van Zähringen oorspronkelyk zyn, onderscheiden. Zy hadden hunne afkomst van de graven van *Hurmingen*, die voormaals machtige heeren in Zwaben en de Elzas waren. Van deze is onder anderen *Albrecht* merkwaardig, die omtrent den jare 1238 leefde, wiens dochter *Anna* gemalin van keizer Rudolph den I was, en de stammoeder van het huis van Oostenryk wierdt. In den jare 1486 stierf *Sigismundus*, de laatste van dit geslacht, maar het huis van Oostenryk hadt reets het graafschap in den jare 1371 gekocht, waar van de graven van Hohenzolleren naderhandt de stadt en de heerlykheit Haigerloch hebben gekregen. *Crusii Annal. Suev. lib.* III. *P.* III. *c.* 6. *pag.* 154. *lib.* V. *P.* III. *cap.* 39. *pag.* 281. *Spener. Hist. insign. p.* 465. *Latius de Migr. gent. pag.* 402 *Henning Theatr. gest. pag.* 516. *Tromsd. Geogr. Luca Grafen-Saal p.* 1002 *seq.*

HOHENBURG, een Wurtsburgsch slot en ambacht aan de rivier Wehra gelegen, hadt voortyds zyne eigene graven, waar van een, met name *Sigismund*, in den jare 1042 mede op het tournooispel te Hall tegenwoordig was. *Diderik* wierdt in den jare 1223 bisschop van Wurtsburg, by welk sticht zyne nazaten het erffelyk maarschalksampt hebben bekleed: doch zy stierven met *Conraad* uit, en de Hohenburgsche landgoederen kwamen met des zelfs dochter aan die van Bickenbach, die ze in den jare 1469 aan het sticht Wurtsburg verkocht. *Friese Wurtzb. Chron. p.* 552 & 851.

HOHENEK, een slot en ambacht in de Wetterau, behorende aan de vryheeren van den zelven name, waar van het vierde gedeelte aan keur-Palts, en de overige van het Ryk het leen ontfangen. In den dertigjarigen oorlog wisten zich de vryheeren van Hohenek van den ongelukkigen toestandt de Paltsgraven zo wel te bedienen, dat zy op hun verzoek van keizer Ferdinand den II, een besluit (*dekreet*) verkregen, dat voortaan de burg en de heerlykheit Hohenek alleen van het Ryk, en in het minste niet van het keurvorstendom van de Palts zou afhangen, en zy van het zelve alleen het leen ontfangen. Maar na dat de keurvorst Karel Lodewyk wederom in zyne Paltsische landen herstelt was, moesten die van Hohenek gelyk van te voren het vierde gedeelte van hunne heerlykheit van hem wederom te leen aannemen. Zie den leenbrief van den jare 1651, nevens het dekreet van keizer Ferdinand den II by *Lunig* in zyne *Reichs Archiv*, *Part. spec. cont.* III. *abs.* 3. *forts.* 3. *n.* 142, enz.

HOHENEK, HOCHENEK, een oud adelyk en thans vryheerlyk geslacht, het welk zich in drie hoofdliniën, in de *Rhynlandsche*, de *Oostenrykfche*, en de *Zwabische*, heeft verdeelt, waar van de laatste thans is uitgestorven. *Landolphus van Hohenek*, was in den jare 1048 abt van Kempten. *Joost van Hohenek*, die in den jare 1093 stierf, was de vader van *Rupertus*, die in den jare 1165 by het tournooispel te Zurich tegenwoordig was; van *Landolphus*, die de Rhynlandsche hoofdlinie stichtte, en van *Petrus*, die de Zwabische en Oostenrykfche linie begon.

De *Rhynlandsche hoofdlinie* stichtte dan *Landolphus*, die in den jare 1198 stierf. Zyn zoon, *Joost*, liet onder andere kinderen na *Landolphus*, Domdeken, en daar na bisschop van Worms, die in den jare 1247 stierf; en *Rheinhard*, die het geslacht voortplantte. Van zyne nakomelingen stierf *Joost* in den jare 1511 als keurvorstelyke Paltsische Raadt en hofmaarschalk, welke bediening ook zyn zoon *Philips* kreeg, die vader wierdt 1) van *Hans Cuno*, kommandeur van de Duitsche orde te Hohenek en Winden; 2) van *Hans Eberhard*, die in den jare 1584 als markgraafl yke Badensche Raadt en hofmaarschalk stierf; nalatende *Philibert* en *Johan Philips*, die beide in aanmerking komen, zynde de eerste vorstelyke Spiersche amptman te Maagdenburg, en vader van *Philips Franciscus*, keurvorstelyke Mentsische Raadt en burggraaf te Straasburg, geweest; wiens zoon, *Johan Felix*, vryheer van Hohenek, keurvorstelyke Mentsische kamerheer en opper-amptman te Dieburg wierdt. Gemelde *Johan Philips* bloeide nog omtrent den jare 1639 als keurvorstelyke Mentsische geheime Raadt, opperhofmaarschalk en vice-dom te Asschaffenburg. Zyne zonen waren *Johan Adolph*, vryheer, abt en vorst van Fulda, en *Johan Reinhard*, die in den jare 1672 als keurvorstelyke Mentsische Raadt en vice-dom te Asschaffenburg overleedt, de vyf volgende zonen nalatende, als: 1) *Anshelmus Franciscus*, die in den jare 1704 als Dom-scholaster te Ments en vikaris generaal stierf; 2) *Philips Adolph*, ridder van de Duitsche orde, bestierder van de baly van Frankenlandt, en kommandeur te Neurenberg, zynde in den jare 1705 gestorven; 3) *Ferdinand Frederik*, die in den jare 1672 te Rome stierf, zynde kanunnik te Luik en hofmeester by den kardinaal van Hessen geweest; 4) *Johan Philips*, die bestierder van de baly van Frankenlandt en kommandeur te Bloemendal is geworden, en 5) *Lotharius Frederik*, keurvorstelyke Mentsische kamerheer en opperamptman te Bisschopsheim, die in den jare 1705 stierf, en eenige zonen naliet.

De *Zwabische* en *Oostenrykfche* hoofdlinie plantte gemelde *Petrus*, die in den jare 1165 by het tournooispel te Zurich tegenwoordig was, voort. Hy was grootvader van *Rudolph*, die eerst keizerlyke hofkancelier was, en daar na in den jare 1284 aartsbisschop van Saltsburg wierdt, en van *Rudolph* den II, (zynde de zusters zoon van den eersten) wiens neef *Johannes* genaamt was. Deze was de vader van *Petrus*, die zynen stam in Zwaben voortplantte, de welke in de XVII eeuwe uitstierf, en van *Herman*, die in den jare 1370 te Landshut overleedt, en by de Francilkanen begraven wierdt, wiens zoon *Matthias*, kamerheer van Frederik, Paltsgraaf van Beyeren, de grootvader was van *Herman* den Jongen, die tot in het jaar 1449 kamerheer van hertog Albrecht van Oostenryk is geweest, en de Oostenrykfche hoofdlinie stichtte. Zyn naneef, *Georg van Hohenek*, te Hagenberg, was by drie Roomsche keizeren, Ferdinand den I, Maximiliaan den II, en Rudolph den II, opperjagermeester, land-Raadt, neder-Oostenrykfche regerings-Raadt, landshoofdman, en landsoverste luitenant in opper-Oostenryk. Van des zelfs zonen liet *Ehrenreich*, opperhoofdman in opper-Oostenryk, gene mannelyke erven na; maar *Emanuël* wierdt grootvader van *Hans*, of *Jan Adam*, te Sliesselberg en Brunhof, en bestierder in Oostenryk; wiens zoon *Johan Georg* de vaderlyke bediening kreeg, en zynen stam door vier mannelyke erven voortplantte. *Bucelinus van den Rhyn. Adel Tab.* 38 *seq. Stamtafel der heeren van Hohenek.*

HOHEN-ELB, eene stadt en heerlykheit, den graven van Martzin toebehorende, in Bohemen, naby de Silesische grenzen, zeven mylen van Zittau gelegen. By deze plaats wordt de Elve, die niet verre daar van daan in de Silesische heerlykheit Knyast ontspringt, tot een rivier. Aldaar is een schoon tinbergwerk. *Topogr. Bohem.*

HOHEN-EMBS, of HOHEN-EMS, een graafschap, en een van de Ryksgraaffelyke landen, tot den Zwabischen kreits behorende. Het legt boven Bregents, in 't Rhynthal, naar den kant van Graubunden toe, en daar in leggen de beide sterke vestingen *oud*-en *nieuw-Hohen-Embs*. Het slot oud-Hohen-Embs is zeer bekend, wordende anders *Amisum*, of *Alt-Amychs*, genoemt; want keizer Henrik de IV zondt eenige gevangene edelen uit Napels, nevens den zone van den koning Tancredus, naar Rhetië, liet hen de oogen uitsteken, en daar op in de vesting Amisum brengen, en aldaar hun levenlang gevangen zetten. Men zegt, dat hier een kostelyke bron is, die uit een steenrots ontspringt, en iets seldzaams heeft, namentlyk, dat wanneer des zelfs water tot wasschen of ander vuil werk gebruikt wordt, het terstondt uitdroogt, en veertien dagen wegblyft, het welk het in andere gevallen niet doedt. Achter het zelve legt het slot nieuw-Hohen-Embs, waar onder het vlek Embs, zynde wegens het graaflyke slot, de kunstige lust-en diergaarde en een zwavelbron zeer beroemd. Voorts behoort hier toe het graafschap en het slot Vadutz, nevens de dorpen Klein-Meils, Frysen, Vadutz en Schon. De heerlykheden, of graafschappen Vadutz en Schellenberg zyn in den jare 1698 aan den vorst *Johan Adam van Lichtenstein* verkocht. *Gulerus Descript. Rhatia. Stumpf Chron. Helvet. Zeileri Chron. Suevia: Europ. Herold P. I. p.* 695.

HOHEN-EMBS, of HOHEN-EMS, een Ryksgraaflyk geslacht in Zwaben, hebbende zynen oorspronk uit Zwitserlandt van *Diderik van Embs*, heer van oud-Embs, die, als men zegt, te Keulen in den jare 1179 by het tournooispel tegenwoordig was. Men vindt, dat des zelfs nakomelingen zich met den ridderlyken standt vergenoegden, en het slot Hohen-Embs altydt bezeten hebben. In de XVI eeuwe verkreeg *Marcius Sittich van Embs*, zoon van Marquardus van Embs en van Anna van Landenberg, wegens zyne ridderlyke daden in den slag by Pavië, in Italië, vermits hem de overwinning toenmaals tegen François den I meest wierdt toegeschreven, van keizer Karel den V eerst de vryheerlyke waardigheit. Deze hadt vier zonen, onder welke de oudste, *Georg Sigismund*, kanunnik te Constants en Basel was; de derde, *Marquardus* de III, plantte het geslacht voort, maar stierf uit in zynen zone; en de vierde stierf ongetrouwt. Maar de twede zoon, *Wolfgang Diderik*, wierdt graaf van Embs, en trouwde met Clara Medicea, zuster van paus Pius den IV. Hy stierf in den jare 1536, nalatende drie zonen, waar van de middelste, *Gabriël*, zonder erven overleedt, de oudste, *Marx Sittich*, stichtte de oud-Embsche familie in Italië; en de jongste, *Jakob Hannibal*, heeft de Hohen-Embsche linie in Duitschlandt voortgeplant. Deze Jakob Hannibal wierdt onder de voogdy van zyn neef, den markgrave Johan Jakob van Marignan, opgevoed. Hy kweet zich wel in den oorlog, en wierdt van de pauzen Pius den IV en den V tot generaal over de pausselyke troepen aangestelt, daar benevens van Philips den II van Spanje wegens zyne trouwe diensten met het graafschap Gallerate, in het Milanees, beschonken. Keizer Ferdinand de I maakte hem Ryksgraaf, en hy wierdt ook op de Zwabische gravenbank toegelaten. De aartshertog Ferdinand van Oostenryk gaf hem de voogdy van de heerlykheit Feldkirchen, Bregantz en Hohenek, vervolgens het opperhoofdmanschap van de vier heerlykheden by den Arleberg. Zyne gemalin was Hortensia Borromea, dochter van Gilbert, graaf van Arona, van wel-

welke *Wolf Frederik* ongetrouwt stierf; *Marx Sittich* de III stierf in den jare 1619 als aartsbisschop van Saltsburg, en de middelste plantte het geslacht voort. Hy hadt twee gemalinnen, namentlyk Eleonora, vryvrouw van Welsburg, en daar na Anna Amalia, dochter van Karel Lodewyk, grave van Sultz. Uit den eersten echt waren *Jakob Hannibal*; *Georg Sigismund*; *Marx Sittich* de IV, die kardinaal wierdt, en *François Leopold*, kanunnik van Saltsburg. De oudste, Jakob Hannibal, is de stamheer van alle de tegenwoordige graven van Hohen-Embs, wiens eerste gemalin was Anna Sidonia, dochter van hertog Adam Wentzel van Tesch in den jare 1616, by welke hy alleenlyk eene dochter verwekte. By de twede, Francisca, dochter van Johan Georg, vorst van Hohenzollern, hadt hy drie zonen, van welke de jongste, *Melchior*, vroeg stierf. De twee andere hebben ook ieder eene linie gesticht, te weten de oudste, *Karel Frederik*, geboren den 11 November des jaars 1622, heeft de Hohen-Embsche geplant. Hy stierf den 20 October des jaars 1675, en liet na van zyne gemalinne Cornelia Lucia, dochter van Petrus, hertog van oud-Embs, twee zonen, waar van de jongste in den jare 1674 stierf; en de oudste, *Frans Karel Antoni*, graaf van Hohen-Embs, Gallarate en Vadutz, heer van Schellenberg, Dorenburen en Lustenau, den 1 Augusty des jaars 1650 is geboren. Hy was getrouwt aan de linker handt met Francisca Smidlin van Lebenfeld, dochter van zyn voogdt, maar liet haar wederom gaan, hebbende gene kinderen by haar verwekt. Hy woonde op het slot Herbruk in het Zwitsersche landschap Rhyndal. De twede zoon, *Frans Willem*, stichtte de Vadutzsche linie. Hy stierf den 10 September des jaars 1662. Zyne gemalin was Leonora, dochter van Vratislaus, grave van Furstenberg, die *Ferdinand Karel* baarde, en in den jare 1686 stierf, van zyne gemalinne Maria Jacoba Eusebia, gravinne van Wolffek, gene kinderen nalatende. *Jakob Hannibal*, de twede zoon van Frans Wilhelm, geboren in den jare 1653, wierdt kamerheer van de keizerinne weduwe Eleonora. Hy verwekte by zyne twede gemalinne Anna Amalia, dochter van Rudolph, vryheer van Schauenstein en Ehrenstein, in Graubunden, *Jozeph Leopold* en *Bartholomeus Hannibal*. Deze leefde nog in den jare 1718, en gaf het graafschap Hohen-Embs, met grote schulden beladen, aan zyn zoon, graaf *Frans Rudolph*, onder zekere voorwaarden over. Zyn jongste broeder, graaf *Frans Wilhelm van Hohen-Embs*, in den jare 1654 geboren, was luitenant kolonel van den Paltsgraaf Karel Philips van Nieuwburg, en stierf den 21 Augusty des jaars 1691 aan de wonden, in den slag by Salankement ontfangen, nalatende zyne gemalin Louize Josepha, geborene princesse van Lichtenstein, zwanger, welke naderhandt den 28 Maart des jaars 1692 *Frans Wilhelm* ter wereldt bragt. *Zeileri Chron. Suev. Imhof Notit. Proc. lib.* VII. *c.* 6. *Europ. Herold P.* I. *p.* 694.

HOHENFELD, een vryheerlyk en graaflyk geslacht in Oostenryk, en aan den Rhyn, het welk, als men zegt, van *Babo*, die in den jare 1046 leefde, en een van de twee en dertig zonen van den grave Babo van Abensperg is geweest, oorspronkelyk is. Van des zelfs nakomelingen was *Henrik*, heer van Hohenfeld te Stiela, omtrent den jare 1220 kamerjonker van de hertogen van Stiermarken. Zyn broeder *Georg* plantte het geslacht voort; wiens naneef *Rudiger*, die in den jare 1349 bloeide, vader van *Georg* en *Hans* is geweest. Georg was de grootvader van *Lucia van Hohenfeld*, die zich verloofde in den jare 1468 aan Calepin Ottoman, zoon van den Turkschen keizer Amurath den II, en broeder van den toenmaals regerenden Turkschen keizer Mahometh; maar dewyl de zelve voor het voltrekken van het huwelyk stierf, ging zy naar Erlau, in Hongarië, in een klooster, en eindigde aldaar haar leven; en van *Christoffel*, die in den jare 1454 amptman te Lintz wierdt, en de vader was van *Rudolph*, ridder van Jeruzalem en van het H. Graf, en van *Christoffel*, burggraaf van Wenen, welkers zonen zonder erven gestorven zyn. De bovengemelde Hans van Hohenfeld was omtrent den jare 1403 voogdt te Starenberg, en de grootvader van *Wolfgang*, insgelyks voogdt aldaar en te Altenzee; wiens zoon *Georg*, voogdt van Wels, het riddergoedt Aistersheim kocht, en wiens broeder *Johan*, heer van Aistersheim, het geslacht voortplantte. Deze was de grootvader van *Wolfgang*, heer van Albeneg en Aistersheim, keizerlyke Raadt, enz. Zyn zoon *Achatius* hadt de volgende drie zonen, als: 1) *Christoffel*, vryheer van Hohenfeld, te Peuerbach, die omtrent den jare 1630 te Wonsiedel in Voogtlandt woonde, en gene nakomelingen naliet; 2) *Marx*, van welken de hedendaagsche graven van Hohenfeld, in Oostenryk, afstammen; 3) *Lodewyk*, te Weidenholtz, die in den jare 1644 als bestierder der ridderschap stierf, en onder anderen de volgende twee zonen naliet, als: 1) *Johan*, vryheer van Aistersheim, Albeneg en Muhlhauzen aan den Ens, keurvorstelyke Paltsische staats-Raadt en president van den hof-Raadt, vader van *Johan Adam*, die zonder kinderen overleedt, en 2) *Achatius*, heer van Aistersheim en Weidenholtz, keizerlyke Raadt, Ryks-penningmeester, overste en kommandant van het graafschap Dietz, en keurvorstelyke Triersche Raadt en kamerpresident, gestorven in den jare 1672, van wien de hedendaagsche vryheeren van Hohenfeld, in Rhynlandt, afstammen. Zyn zoon *Wilhelm Lotharius*, keizerlyke Raadt, Ryks-penningmeester, als mede keurvorstelyke Triersche geheime Raadt en opper-amptman van Limburg, Wiimar, enz. plantte het geslacht door zeven zonen voort, van welke de twede, *Damiaan Lodewyk*, in den jare 1707 Domheer te Luik en van het riddersticht te St. Alban by Ments is geweest.

De graaflyke Oostenryksche linie is geplant door den bovengemelden *Marx*, vryheer van Hohenfeld te Albeneg. Zyne zonen waren: 1) *Wolfgang Lodewyk van Hohenfeld*, vryheer van Aistersheim, heer van Grallau, Suffenbach, enz. die den Lutherschen Godsdienst toegedaan was, en in den jare 1680 overleedt. Hy liet na: (a) *Ottho Sigismund*, geheime Raadt van den markgrave van Bareuth en Anspach, keizerlyke landrechter in het burggraafschap van Neurenberg, en byzitter van het hofgerecht te Bareuth, die zonder oir gestorven is. (b) *Ottho Ferdinand*, heer van Idelsberg, by Crems, in neder-Oostenryk, die in den jare 1714 in den gravenstandt wierdt verheven, en zyn geslacht door *Ottho Achatius Ehrenreich* heeft voortgeplant. (c) *Ottho Lodewyk*, vryheer, en naderhandt graaf van Hohenfeld, die vader van zes kinderen is geworden. 2) *Ferdinand*, keizerlyke Raadt, onder-kamerpresident en generaal krygscommissaris, die in den jare 1674 in den gravenstandt wierdt verheven. Hy liet na: 1) *Ottho Henrik*, keizerlyke kamerheer, welke bediening ook zyne zonen *Ottho*, *Ferdinand* en *Sigismund* hebben bekleed; 2) *Ottho Ferdinand*, keizerlyke kamerheer en hoofdman van de lyfgarde van de keizerinne weduwe Eleonora, die zynen stam met vier zonen, namentlyk *Ignatius*, *Vincentius*, *Adolph* en *Ottho*, heeft voortgeplant, van welke waarschynlyk de graaf van Hohenfeld afkomstig was, die in den jare 1716 als keizerlyke overste en majoor der retrenchementen, den 10 September voor Temiswar met een kanonkogel wierdt doodgeschoten. *Humbrecht.*

HOHENFRIEDBERG, eene kleine stadt, met een slot, in het neder-Silesische vorstendom Sweidnits, die in den jare 1709 stads rechten kreeg, den vryheeren van Schollendorf toebehorende. *Lucæ Siles. Chron.*

HOHENLANDSBERG was voortyds een sterk slot, maar wierdt den jare 1633 van de Franschen verwoest, nevens de vrye heerlykheit, in de opper-Elzas gelegen, waar toe de kleine stadt Rheinsheim, een myle van Turckheim gelegen, behoort. Keizer Maximiliaan de II droeg deze heerlykheit, nevens den vryheeerlyken tytel, aan zynen geheimen Raadt en luitenant generaal, Lazarus van Swendt, op; maar zy is naderhandt aan die van *Furstenberg*, en van deze aan die van *Hatstein* gekomen. *Tromsder.*

HOHENLOHE, een Ryks-graafschap in Ottenwaldt, aan de Zwabische grenzen gelegen, en tot den Frankischen kreits behorende. De goederen van dit graafschap zyn de heerlykheden *Weikersheim*, *Schrotzberg* en *Hollenbach*; het steedtie *Nieuwenstein*, alwaar onder anderen het in den jare 1630 gemaakte grote vat, houdende honderd en veertig voederstukken, gevonden wordt, *Langenburg*, *Waldenburg*, *Ingelfingen*, *Kirchberg*, *Kuntzelsau*, *Forchtenberg*, *Michelbach*, *Oehringen*, *Wilmersdorf*, het ambacht *Kupffercell*, *neder-Steinbach*, *Pfadelbach*, *Mainhard*, *Adolzfurt*, *Herren-Zimmeren* en *Sindringen* aan de Kocher, de heerlykheit *Schillingsfurst*, met het ambacht *Bartenstein*, waar by ook het slot en de stadt *Ordurf*, in het graafschap Gleichen, nevens de daar toe behorende dorpen en landgoederen, gerekent worden. De graven van Hohenlohe hebben ook het recht van bescherming van de kloosters Oehringen en Scheftersheim, en uit krachte van zeker verdrag, gemaakt in den jare 1670 met het Frankische graaflyke collegie, zes stemmen by de gravenkonventen. Ook heeft *Karel Lodewyk* te Weikersheim in den jare 1717 het recht van eerstegeboorte in zyne familie ingevoert. *Pastorii Chron. Francon. Beschr. von den Frank. kreits pag.* 205. *Lunig Spicil. Secul. P.* I.

HOHENLOHE, of HOHENLOH, een oud Ryksgraaflyk geslacht. Zommigen willen het zelve van de oude Roomsche *Flaminii* afleiden, die langen tydt over de provincie Romandiola heerschten, maar naderhandt verdreven, en in Duitschlandt gekomen zyn: maar dit is zonder grondt. Met meer zekerheit kan men zeggen, dat KRAFFT VAN HOHENLOHE, die in den jare 897 leefde, de stichter van dit geslacht is geweest. Hy hadt vier zonen, *Ernst*, *Wolfgang*, *Adolph* en CRATO, welke laatste keizer Henrik tegen de Wandalen te hulp kwam, en het geslacht voortplantte. Zyn zoon was CONRAAD, wiens zoon *Herman* was, die met Adelheit, weduwe van Henrik, hertog van Frankenlandt, en moeder van den keizer Conraad den II, zynde naderhandt mede onder de heiligen gerekent, getrouwt was. Des zelfs neef was SIEGFRIED VAN HOHENLOHE, die de *Weickersheimsche* linie stichtte, die met den bisschop *Gotfried* van Wurtsburg in den jare 1198 eindigde. Hy was onder het geleide van keizer Henrik den IV in Italië, zette zich ook aldaar neder, en zyn zoon OTTHO wierdt met den Latynschen naam *de alta flamma* beschonken. Maar zyne nazaten waren onder den tytel van markgraven van Italië en graven van Romandiola beroemd, tot op graaf GOTFRIED, neef van graaf *Ottho*, die in den jare 1180 leefde, en van het pausselyke hof daarom wierdt verdreven, dewyl hy de party van zynen oom, keizer Frederik den I, hadt gehouden, wanneer hem de keizer met eenige goederen beschonk, en hy van zyne in Italië verzamelde schatten verscheide voogdyen, aan de Kochar gelegen, voor baar geldt kocht: want dit geslacht heeft eertyds veel meer landen bezeten, van welke naderhandt verscheide vervremt zyn. Hy hadt een zoon, mede *Gotfried* genaamt, die nevens anderen van keizer Henrik den VI in zyn testament tot vooogdt benoemt wierdt. Deze verwekte by de landgravinne Anna van Leuchtenberg onder anderen GOTFRIED en

Conraad, die den tytel van hertogen wederom aannamen. Van den laatſten is de *Braunekſche* tak, die in den jare 1390 met *Conraad* en *Gotfried* wederom uitſtierf, maar van den eerſten de *Hohenlohiſche* ſtam voortgeplant. Des zelfs neven waren graaf KRAFFT, hofmaarſchalk van keizer Lodewyk van Beyeren, en *Gotfried*, die Duitſchmeeſter in Pruiſſen is geweeſt. De eerſte hadt twee zonen, graaf KRAFFT, van wien de *Uffenheimſche* linie afſtamt, zynde in de plaats van de Braunekſche gekomen, die ook met zyn neef JOHAN *van Speckfeld* in den jare 1412 uitſtierf. Deze verwekte CRATO, wiens zonen waren *Frederik*, biſſchop van Bamberg, *Albert*, biſſchop van Wurtsburg, en CRATO. Des zelfs zonen waren *Georg*, biſſchop van Paſſau, aartsbiſſchop van Gran, en kancelier van den keiker Sigismundus; *Crato*; *Ulrich*; *Johannes*, en *Albert*, wiens neef, graaf *Albrecht*, met zyne gemalinne Elizabeth, gravinne van Hanau, dochter van Elizabeth, gravinne van Ziegenbain, recht op dat graafſchap verkreeg, waar over grote onluſten met het huis Heſſen zyn gerezen. CRATO hadt by Margareta van Oettingen twee zonen, GOTFRIED en KRAFFT. De nakomelingen van den eerſten ſtierven met des zelfs neef *Wolfgang* in den jare 1546 uit; maar de twede verwekte onder anderen graaf GEORG, die de algemene ſtamvader van alle de graven van Hohenlohe is. Hy hadt van zyne twee gemalinnen, de eene gravin van Sultz, en de andere Helena Truchſes van Waldburg, twee zonen, graaf *Lodewyk Caſimir*, en graaf *Eberhard*, van welke de als nog bloeiende twee hoofdliniën, te weten de *Nieuwenſteinſche* en de *Waldenburgſche*, afſtammen.

De ſtichter van de *Nieuwenſteinſche* linie was graaf LODEWYK CASIMIR, die van zyne gemalinne, Anna, gravinne van Solms, vyf zonen naliet, onder welke graaf PHILIPS bekend is, die Anna, dochter van prins Willem van Oranje, ter gemalinne hadt. De zelve diende den Staten by de vier en dertig jaren in den oorlog, en onderſteunde na de doodt van zyn ſchoonvader zyn zwager Maurits, tot zyne meerderjarigheit, met raadt en daadt, ſtervende in den jare 1606. Doch WOLFGANG plantte het geſlacht voort, en liet na van zyne gemalinne Magdalena, uit het huis van Naſſau, vier zonen, als: *Georg Frederik*, *Lodewyk Caſimir*, *Crato*, en *Philips Ernſt*, van welke de twede zyn leven tegen de Turken by Gran, nog ongetrouwt zynde, verloor; de overige drie hebben ieder een afzonderlyken tak geſticht, als de *Weikersheimſche*, *Nieuwenſteinſche* en *Langenburgſche*. Zy hadden eene zuſter, met name *Anna Agneta*, die met graaf Philips Ernſt van Gleichen getrouwt was. Deze, gene kinderen hebbende, was van voornemen, een erffelyke broederſchap met zyn zwager op te rechten; maar dewyl hy kort daar op, namentlyk den 18 November des jaars 1619, ſtierf, kon hy zulks niet werkſtellig maken, maar gaf het over aan zyn broeder *Johan Lodewyk*, die het ook in den jare 1621 tot ſtandt bragt, dat, wanneer hy zonder mannelyke erven zou komen te ſterven, de graven van Hohenlohe in zyne reſidentie, ſlot en ſtadt Ordruf, met den aankleven van dien, zouden opvolgen; en ten einde de hertogen van Saxen zulks mogten goed keuren, als onder wier hoogheit deze landen lagen, onderwierp hy alle zyne, zelfs zyne allodiale goederen, nevens het graafſchap Gleichen, de Saxiſche hoogheit, waar op hem na zyne doodt, den 15 January des jaars 1631 voorgevallen, de graven van Hohenlohe in de heerlykheit Ordurf opvolgden. De oudſte zoon van Wolfgang, *Georg Frederik*, ſtichtte den *Weikersheimſchen* tak, en kreeg de drie ambachten Weikersheim, Schrotzberg en Hollenbach. Hy maakte zich in den dertigjarigen oorlog zeer beroemd, en heeft in den name van den koning van Zweden den Zwabiſchen kreits en de ſtadt Augsburg voorgeſtaan. Met zyne eerſte gemalinne Eva, gravinne van Waldſtein, kreeg hy eenige lenen in Bohemen, doch keizer Ferdinand de II trok de zelve weder in, en hy hadt by haar gene kinderen. Van de twede, Maria Magdalena, gravinne van Oettingen, hadt hy eene eenige dochter, *Eleonora Magdalena*, die met haren neef, graaf Henrik Frederik van Langenberg, trouwde, en dus ſtierf de Weikersheimſche tak den 7 July des jaars 1645 met hem uit.

De twede zoon, graaf KRAFFT, ſtichtte de *Nieuwenſteinſche* linie, en kreeg de ſteden Nieuwenſtein, Forchtenberg, Kuntzelſau, Michelbach en andere tot zyn aandeel. Hy liet na van zyne gemalinne Sophia, Paltsgravinne van Birkenveldt, veertien kinderen, als zes zonen en acht dochteren. Onder de eerſte hebben de twede en de laatſte, namentlyk *Crato Magnus* en *Maximiliaan*, hun leven buiten den echt beſloten; maar de vier overige verdeelden na hun vaders doodt in den jare 1676 de landen onder zich, wanneer de oudſte, JOHAN FREDERIK, graaf van Hohenlohe en Gleichen, heer van Langenburg en Kranichveldt, de *Oeringiſche* linie ſtichtte. Hy was den 31 July des jaars 1617 geboren, en kreeg by de deling de helft van Oettingen, alwaar ook een doorluchte ſchool is. Hy ſtierf den 17 October des jaars 1702, in den ouderdom van 85 jaren. Van Louïze Amena, geborene hertogin van Holſtein-Norburg, liet hy na graaf *Frederik Krafft*, geboren den 22 February des jaars 1667, die wel in den jare 1695 trouwde met Chriſtina Elizabeth Sophia, geborene gravin van Erpach-Furſtenau, maar gene kinderen by haar verwekte; *Johan Ernſt*, geboren den 24 Maart des jaars 1670; *Karel Lodewyk*, geboren den 24 September des jaars 1674; en *Johan Frederik*, geboren in July des jaars 1683. De derde zoon van den grave Krafft, graaf *Siegfried*, kreeg Weikersheim. Deze trouwde met Maria, gravinne van Kaunitz, zynde weduwe van den grave van Hoditz. Doch de zelve, hebbende wegens zeker misverſtandt haren gemaal verlaten, wierdt op een tydt met haar kamenier in het bedt dood gevonden, en men heeft nooit kunnen gewaar worden op wat wyze zy is geſtorven. Echter, alzo men zegt, dat de kamenier een beker in de handt hadt, was men van gevoelen, dat zy vergift hadt ingekregen, om dus te beletten, dat zy zich met haren gemaal wederom mogt verzoenen, en hem erfgenaam maken van alle hare goederen. Hy trouwde dan in den jare 1678 voor de twede maal met Sophia Amalia, dochter van Frederik, Paltsgraaf van Tweebrugge, maar kreeg by haar gene kinderen, en ſtierf den 26 April des jaars 1684. De vierde zoon, WOLFGANG JULIUS VAN HOHENLOHE, keizerlyke generaal veldmaarſchalk, ſtichtte de Neuburgſche linie. Hy was den 3 Auguſty des jaars 1622 geboren, en heeft zich in den Turkſchen oorlog wel gekweten. Maar van beide zyne gemalinnen, als Sophia Eleonora, dochter van Joachim Ernſt, hertog van Holſtein-Plön, en van Franciſca Barbara, dochter van Franciſcus, grave van Wels, heeft hy gene kinderen nagelaten. Hy ſtierf den 20 December des jaars 1698, en liet zyne landen na aan zynen oudſten broeder, JOHAN FREDERIK VAN OETTINGEN. De vyfde zoon van den grave Krafft, graaf JOHAN LODEWYK, was den 1 Juny des jaars 1625 geboren, hy kreeg zyn aandeel in het graafſchap Gleichen, en zyne reſidentie was te Kuntzelau. Hy kreeg by zyne gemalinne Magdalena Sophia, dochter van den grave van Oettingen, gene kinderen, en ſtierf den 15 Auguſty des jaars 1689.

Den derden of *Langenburgſchen* tak ſtichtte graaf PHILIPS ERNST, die in den jare 1628 ſtierf, en ſchoon hy zeven zonen hadt verwekt, hadt hy echter den jongſten, dewyl de andere meeſt jong geſtorven waren, graaf HENRIK FREDERIK, tot opvolger verklaart. Deze was den 5 September des jaars 1625 geboren; en trouwde den 25 January des jaars 1652 met de eenige dochter van zynen neef, Georg Frederik, Maria Magdalena, by welke hy vier kinderen verwekte, die alle jong ſtierven. Voor de twede maal trouwde hy den 27 Auguſty des jaars 1658 met Juliana Dorothea, dochter van graaf Wolfgang Georg van Caſtel, by welke hy zestien kinderen verwekte, onder welke de oudſte zoon, graaf ALBRECHT WOLFGANG, den 6 July des jaars 1659 wierdt geboren. Hy trouwde den 22 Auguſty des jaars 1688 met Sophia Amalia, dochter van graaf Guſtaaf Adolph van Naſſau-Saarbrugge, en verwekte by de zelve *Frederik Lodewyk*; *Philips* en *Chriſtiaan*: alle drie jong geſtorven; *Lodewyk*, geboren den 28 October des jaars 1696; *Chriſtiaan*, geboren in den jare 1698, en *Albrecht Wolfgang*, geboren in May des jaars 1699. De twede zoon, *Lodewyk Chriſtiaan*, geboren den 7 December des jaars 1662, ſtierf den 8 May des jaars 1663; voorts *Philips*, *Frederik*, geboren den 9 Juny des jaars 1664, overleedt den 14 July des jaars 1665; *Chriſtiaan Krafft*, geboren den 15 July des jaars 1668, woonde te Schrötersberg, en was den 6 December des jaars 1701 met Maria Catharina Sophia van Pfädelbach getrouwt; *Frederik Eberhard*, geboren den 27 November des jaars 1672, kreeg Kirchberg door het lot tot zyn aandeel, en trouwde in December des jaars 1701 met de gravinne Frederika Albertina van Erpach-Furſtenau, die den 19 January des jaars 1709 ſtierf; en *Maurits Lodewyk*, geboren den 21 February des jaars 1676, en geſtorven den 5 April des jaars 1679.

De *Waldenburgſche* hoofdlinie is geſticht van grave EBERHARD, tweden zone van grave Georg. De zelve liet van zyne gemalinne Agatha, gravinne van Tubingen, een zoon, met name GEORG FREDERIK, die by zyne gemalinne Dorothea, gravinne van Reus, drie zonen verwekte, namentlyk *Lodewyk Eberhard*; *Philips Henrik*, en *Georg Frederik*, die de drie takken, als de *Pfadelbachſche*, *Waldenburgſche* en *Schillingfurtſche*, geſticht hebben. De Pfadelbachſche tak ſtichtte graaf LODEWYK EBERHARD, die van de vaderlyke landen het graafſchap Fedelbach, nevens de ampten Mariënhard, Adoltzfurth, Duttenzimmeren en Sindringen, aan de rivier de Kochar, kreeg. Hy hadt by zyne gemalinne Dorothea, gravinne van Erpach, drie zonen, van welke de oudſte kort na zyne geboorte ſtierf. De twede, FREDERIK KRAFFT, hadt by zyne gemalinne Floriana Erneſtina, princeſſe van Wurtenberg, drie zonen, als: *Eberhard Frederik Ernſt*; *Chriſtiaan Albert*, en *Sylvius Ernſt*; maar de zelve zyn alle jong geſtorven. De derde, *Hiskias*, hadt by zyne gemalinne, Dorothea Elizabeth, uit de Waldenburgſche linie, tien kinderen, onder welke alleenlyk een, LODEWYK GOTFRIED, geboren 6 December des jaars 1668, het geſlacht voortplantte. Hy trouwde den 27 October des jaars 1689 met vrouwe Louïze Charlotta, dochter van Henrik Frederik, grave van Langenburg, maar kreeg by haar gene kinderen.

Den Waldenburgſchen tak ſtichtte PHILIPS HENRIK. Deze hadt wel by zyne gemalinne Dorothea Walpurg vyf zonen verwekt; maar *Johan Ernſt*, *Johan Chriſtiaan* en *Maximiliaan Henrik* ſtierven in hunne jeugdt. De oudſte zoon, WOLFGANG FREDERIK, trouwde den 24 Auguſty des jaars 1646 met Eva Chriſtina, uit den Langenburgſchen ſtam, en baarde hem negen kinderen, onder welke drie zonen waren, maar die voor den vader ſtierven. Zyn broeder, *Philips Gotfried*, trouwde met Anna Chriſtina, gravinne van Limburg, maar kreeg by haar gene kinderen, waarom na zyne doodt het Waldenburgſche aandeel aldus verdeelt wierdt, dat twee derde delen aan de nabeſtaanden van de Pfadelbachſche linie, en een derde deel aan die van Schillingfurth zyn gekomen.

De ſtichter van de *Schillingfurtſche* linie was graaf GEORG

FRE-

FREDERIK, die by de deling het graaffchap Schillingfurt, nevens het ambacht Bartenftein, kreeg. Hy ftierf in den jare 1635, en hadt by zyne gemalinne Dorothea Sophia, gravinne van Solms, tien zonen verwekt; maar van de zelve overleefden hem maar twee, als graaf CHRISTIAAN en graaf *Lodewyk Guftaaf*. De eerfte kreeg het ambacht Bartenftein, en verwekte by zyne gemalinne Lucia, gravinne van Hatzfeldt, nevens vyf dochteren, een eenigen zoon, *Philips Karel Cafpar*, geboren in den jare 1668. Zyne eerfte gemalin was Sophia Maria Anna, dochter van graaf Lodewyk Guftaaf van Schillingsfurft, maar ftierf in den jare 1698 in de kraam, waar op hy voor de twede maal in den jare 1700, in Juny, trouwde met de princeffe Anna Johannetta, dochter van den landgrave Wilhelm van Heffen-Rhynfels.

Graaf LODEWYK plantte de *Schillingfurftifche* zydelinie voort, zynde den 8 Juny des jaars 1634 geboren. Hy was keizerlyke werkelyke geheime Raadt, kamerheer, en keizerlyke afgezant by den keurvorft van Ments. Hy hadt by zyne eerfte gemalinne, Maria Eleonora, dochter van graaf Herman van Hatzfeldt, *Frederik Herman*, geboren den 15 October in den jare 1658; *Karel Wilhelm*, geboren den 3 April in den jare 1661, en *Henrik Mauris*, geboren den 17 May in den jare 1662; maar de zelve zyn alle jong geftorven. Uit den tweden echt hadt hy *Johan Philips*, geboren den 13 Maart in den jare 1669, en geftorven den 22 Augufty in den jare 1693 te Heilbron aan eene wonde, van de Franfchen in een treffen gekregen. Dus volgde zynen vader op graaf PHILIPS ERNST, Domheer te Ments en Keulen, daar na tot keizerlyke geheime Raadt benoemt. Hy vaardde in den jare 1697 de regering aan, en trouwde eerft in den jare 1701 met Francifca Barbara, gravinne van Wels, weduwe van Wolfgang Julius, grave van Hohenloh-Neuftein, by welke hy verwekte *Francifcus Philips Erneft*, geboren den 1 April in den jare 1702, en *Carolina*, geboren in den jare 1706. Zyne voorgemelde gemalin overleden zynde hertrouwde hy in den jare 1718 met Maria Anna, gravinne van Oettingen, by welke hy een zoon heeft geteelt, geboren den 22 September in den jare 1719. *Speneri Op. Herald. lib.* I. *c.* 42. *Imhof N. P. l.* VIII. *c.* 4. *Europ. Herold P.* I. *p.* 727.

HOHENSCHONGAU, of HOHENSCHWANGAU, een tamelyk fterk flot in Beyeren, op een berg, niet verre van de rivier de Lek, omtrent de ftadt Fuffen gelegen, aan de grenzen van Tyrol. Het zelve voert met zyne onderhorige landen den naam van eene Ryksheerlykheit, en behoorde voortyds aan de heeren van *Fraunsberg*. Maar wanneer de zelve met *Ladislaus* in den jare 1567 uitftierven, wierdt Albrecht, hertog van Beyeren, ingevolge van de verwachting, van keizer Karel den V verkregen, van Maximiliaan den II daar mede beleent. Het zelve wierdt na den ban, tegen den keurvorft van Beyeren afgekondigt, aan het fticht Augsburg in eigendom overgegeven, maar door de Badenfche vrede wederom aan Beyeren gehecht. *Adlzr. P.* II. *l.* 11 *p.* 215. *Chur-Bayern p.* 172.

HOHENSTAUFFEN, een oud vermaard flot in Zwaben, aan het Remsdal, tuffchen Göppingen en Hohen-Rechberg, omtrent vier mylen van Stutgard, en eene myl van het beroemde klooster Lorch, op een hogen berg gelegen, was voortyds het ftamhuis van het geflacht van *Hohenftauffen*. Het zelve was zeer fterk, wierdt van keizer Lotharius den II belegert, maar niet verovert. Tegenwoordig zyn 'er niet dan eenige brokken van overig, zynde in den boerenopftandt in den jare 1525 verwoeft. Het zelve kwam aan de hertogen van Oostenryk; maar hertog Albrecht en Leopold verpandden het in den jare 1370 aan de edelen van Riechheim voor 12000 Hungarifche guldens, en deze verkochten het in den jare 1371 aan den grave Ulrich van Wurtenberg. *Crufii Annales Suev. Zeileri Chron. Suevie p.* 639. enz.

HOHENSTAUFFEN. (HET GESLACHT VAN) Dit is een oud geflacht, voerende zynen naam van het voorgemelde flot; en fchoon het in den aanvang alleenlyk eene adelyke familie was, kregen echter die van Hohenftauffen om hunne getrouwheit de genade van den keizer, dat zy in den vorftenftandt verheven wierden. *Henrik van Hohenftauffen* is de eerfte, die uit dit geflacht bekend is. De zelve leefde onder de regering van keizer Henrik den III, en was zeer ryk, hebbende zyne kancelary de Waldhauzen. Zyne gemalin Hildegardis was eene gravin van Helffenftein, dochter van graaf Ulrich den Jongen, hoewel anderen haar voor eene gravinne van Hohenloh houden. Zyne zonen waren *Frederik*, van wien hier na zal gefproken worden; *Lodewyk van Hohenftauffen*, die in den jare 1080 den grondt tot het flot Stauffek leide; *Gualtherus*, vryheer van Hohenftauffen, die in den jare 1075 ftierf; *Conraad* ftierf in den jare 1070 jong; *Ottho*, vryheer van Hohenftauffen, was biffchop van Straasburg, en in verdacht wegens den Godsdienft; en wierdt des wegen de fcheurzieke (*fchifmaticus*) genaamt. Men befchuldigt hem, dat hy het ingenomen van het klooster Ettenheim Munfter hadt bewerkt, naardien hy den keizer begunftigde, en toeftondt, dat deze de kloostergoederen aan de krygslieden ten befte gaf. Daarenboven gaf hy nevens zyn broeder, hertog Frederik, zyne vaderlyke goederen aan de kerk van St. Fides te Sletftadt, welk fticht naderhandt het aartsfticht Straasburg wierdt ingelyft. De biffchop Ottho was in den eerften kruistocht naar het Heilige Landt tegenwoordig, gedaan onder Godfried van Bouïllon, als mede in den jare 1090 by het veroveren van Jeruzalem, en kwam gelukkig weder te huis. De kerk, die hy bouwde, was naar het model van den tempel van Jeruzalem. De oudfte, *Frederik* de Oude bygenaamt, wierdt hertog van Zwaben. Hy oeffende zich van zyne jeugdt af in den oorlog, en diende keizer Henrik den IV getrouw; en zich in den flag tegen den tegenkeizer Rudolph wel gekweten, en wel meeft des zelfs overwinning te weeg gebragt hebbende, gaf hy hem tot beloning voor zyne trouwe dienften zyne dochter Agnes ter gemalinne, nevens de hertogdommen Frankenlandt en Zwaben. Hy geraakte deswegen met hertog Berthold van Zähringen, de welke op die landen eifch hadt, in oorlog; maar overwon hem, en behieldt de zelve. In den jare 1102 voltrok hy het begonnen gebouw van het klooster Lorcha, voor Benedictynen gefticht, en voegde daar by de erflelyke begraving van die van Hohenftauffen. Hy hadt drie zonen, van welke *Herman* in zyne kindtheit ftierf; de twee andere, *Frederik*, met het eene oog, en *Conraad*, ftichtten twee liniën. Conraad, was hertog van Frankenlandt, en wierdt na de doodt van keizer Lotharius in den jare 1138 keizer. Zyne zonen by zyne gemalinne Geertruid waren *Frederik*, die aan de peft, of, volgens anderen, in het Oosten ftierf, en twee prinffen hadt, onder welke *Frederik* in den jare 1165, en *Conraad* insgelyks jong ftierven; *Conraad* ftierf in den jare 1145; en *Henrik* wierdt reets in zyne kindfchheit tot Roomfch koning verkoren. Hy ging naar het H. Landt en Syrië, bleef 'er vier jaren, en ftierf aldaar; *Rembold* ftierf in den jare 1140; *Wilhelm* en *Frederik* ftierven in hunne kindfchheit. Maar de twede broeder, *Frederik*, met het eene oog, plantte het geflacht voort. Hy was zeer dapper, en voerde met keizer Henrik den V oorlog, maar moeft te Fulda voor hem bukken. Hy hadt de ganfche ftreek aan den Rhyn, van Bazel af, tot aan Ments toe, verovert, en bouwde vele veftingen. Hy verbeterde in den jare 1115, nevens de landsheeren en edelen, den burg te Hagenau, waar van als nog de burgmannen hunne vrye zitplaats en woning genieten. Hy ftichtte de kapel te S. Walburg, zynde te voren van graaf Theobald van Mompelgard voor twee monniken gebouwt, tot eene voorname abdy, en wierdt naderhandt in die kerk begraven. Hy hadt twee gemalinnen; de eerfte was Judith, dochter van hertog Henrik den Zwarten van Beyeren, by welke hy verwekte *Frederik Barbaroffa*, die naderhandt keizer wierdt; de twede was Agnes, dochter van Frederik, grave van Twee-en Saarbrugge, by welke hy hadt *Conraad*, hertog van Zwaben en Paltsgraaf aan den Rhyn. De jongfte, *Conraad*, wierdt na de doodt van Paltsgraaf Herman, die zonder mannelyke erven ftierf, in den jare 1156 op een Ryksdag te Goslar met de Palts aan den Rhyn beleent, en bragt de ftadt en het flot Heidelberg, voormaals Worms toebehorende, aan de Palts. Hy deedt zyn broeder in de Italiaanfche oorlogen goede dienften, ftichtte verfcheide kloofteren, veranderde Neuburg aan den Nekker in een jonkvrouwenklooster, en overleedt den 6 November in den jare 1195. Zyne eerfte gemalin was Elizabeth, hertogin van Beyeren, of, volgens anderen, Paltsgraaf aan den Rhyn. De twede gemalin, Irmentruid, wierdt ook Irmengardis, of Agnes geheten. Van deze beide hadt hy vier kinderen, van welke *Conraad*, Paltsgraaf aan den Rhyn, in den jare 1186 voor den vader ftierf, en te Schönau in het klooster begraven wierdt; *Cunigunda* was abdiffe van het klooster Neuburg, en *Geertruid* ftierf in hare jeugdt. Vermits hy nu gene mannelyke erven meer hadt, droeg hy het leen, dat hy van het fticht van Keulen hadt, aan den aartsbiffchop Philips op, die het wederom aan zyne gemalinne en dochter Agnes opdroeg, het welk in den jare 1084 gebeurde. Na zyne doodt kwamen de Paltfifche landen aan zyne dochter Agnes, die met hertog Henrik van Brunswyk, zoon van hertog Henrik den Leeuw, getrouwt was. Maar des zelfs oudfte broeder, *Frederik*, met den roden baardt, plantte het geflacht voort. Hy wierdt in den jare 1121 geboren, en na de doodt van zyn vader Frederik, met het eene oog, hertog van Zwaben, en na die van zyn neef in den jare 1152, Conraad den III, Roomfch keizer. Hy trouwde eerft met Adelheit, markgravinne van Vohburg, maar alzo hem de zelve al te na in den bloede beftondt, liet hy zich weder van haar fcheiden. Zyne twede gemalin was Beatrix, dochter van Reinhald, grave van Burgundië. Zyn oudfte zoon was *Henrik* de VI, die in het vyfde jaar van zyn ouderdom tot Roomfch koning wierdt verkoren. Hy volgde zyn vader in de regering op, en kreeg by zyne gemalinne Conftantia de koninkryken van Napels en Sicilië, en ftierf in den jare 1198, nalatende een eenigen zoon, *Frederik* den II, van wien hier na gefproken wordt. De twede zoon van Frederik den I was *Frederik*, die tot zyn aandeel het hertogdom Zwaben nevens de erffenis van Welpho en het graaffchap Pfullendorf kreeg. Zyn vader liet hem van zyne jeugdt af in den wapenhandel onderwyzen; naderhandt diende hy den vader in Italië en in het H. Landt. Hy kommandeerde ook in den jare 1190 het Chriftelyke leger aldaar, bevocht eene grote overwinning op de Saracenen, en ftierf kort daar na. De derde zoon was *Conraad*, die eerft alleen hertog van Frankenlandt, en na zyns broeders Frederiks doodt ook hertog van Zwaben wierdt. Hy beoorlogde met toeftemming van zyn broeder, keizer Henrik den VI, hertog Berthold van Zähringen; maar wierdt in den aanvang van dezen oorlog gedood, en legt in het klooster Lorch begraven. De vierde zoon was *Ottho*, die het graaffchap van Burgundië kreeg. De drie volgende zonen, *Wilhelm*, *Rembold* en *Frederik* de II, ftierven in hunne kindfchheit, en leggen in het klooster Lorch begraven. De achtfte zoon was *Phi-*

Philips, dien Henrik de VI op zyn doodbedde de opvoeding van zyn jongen prins Frederik den II opdroeg. Maar dewyl deze nog zeer jong was, verkoren zommigen Ottho den IV, hertog van Brunswyk, en anderen hielden daarentegen de party van dezen Philips, die ook de overhandt behieldt. Maar in den jare 1208 is hy van den Paltsgraaf Ottho van Wittelsbach om het leven gebragt. Zyne gemalin was Irene, dochter van den koning van Dalmatië. Hy hadt twee prinssen, *Reginold* en *Frederik*, die beide in hunne kindſchheit ſtierven. Maar *Frederik* de II, zoon van Henrik den VI, plantte het geſlacht voort. Deze wierdt tegen Ottho den IV tot keizer verkoren, en ſtierf na vele onluſten in den jare 1250. Hy hadt zes gemalinnen, onder welke de eerſte was Conſtantia, princeſſe van Arragon; de twede was Johanna, dochter van Johannes van Briënne, koning van Jeruzalem; de derde was Agnes, dochter van Ottho, markgraaf van Moravië; de vierde was Rutina, dochter van graaf Ottho van Wolffrathshauzen; de vyfde heette Izabelle, dochter van hertog Lodewyk van Beyeren; en de zesde was Machteld, dochter van koning Johannes van Engelandt. Hy hadt by de zelve verſcheide zonen en dochteren. Onder de zelve was *Agnes*, gemalin van den landgrave Conraad van Thuringen, en *Conſtantia*, gemalin van Lodewyk, landgraaf van Heſſen. Onder zyne zonen waren twee natuurlyke, die hy by Blanka, markgravinne van Montferrat, hadt verwekt, namentlyk Manfried, hertog van Tarento, en Encius, koning van Sardinië, en hertog der Longobarden, die in den jare 1249 van die van Bologne wierdt gevangen genomen, en in de gevangenis kwam te ſterven. Zyne wettige zonen waren *Henrik*, *Jordaan* en *Conraad*. Jordaan ſtierf geheel jong, en Henrik wierdt tot Roomſch keizer gekroont; doch dewyl hy op 't aanraden van den paus zich tegen zyn vader liet ophitſen, wierdt hy van den zelven te Worms in verzekering genomen, naar Heidelberg, van daar naar Altzen, en eindelyk naar Sicilië overgevoert, alwaar hy na eene gevangenis van vyf jaren ſtierf. Zyne gemalin Margareta, dochter van Leopold, hertog van van Ooſtenryk, baarde hem twee prinſſen, *Frederik* en *Henrik*; maar de zelve wierden beide van hunnen onechten broeder *Manfried* met vergift om het leven gebragt. De derde der voorgemelde drie prinſſen was Conraad, die ook in den jare 1237 Roomſch koning wierdt. Hy zocht wel na zyns vaders doodt de keizerlyke waardigheit te krygen, maar kon niets uitrechten, waarom hy zich naar Apulië begaf, en aldaar in den jare 1253 ſtierf. Van zyne gemalin Elizabeth, dochter van hertog Ottho van Beyeren, hadt hy een eenigen prins, *Conradin*, die te Landshut in Beyeren opgevoed wierdt. Als hy nu tot zyne jaren was gekomen, trok hy in den jare 1267 met een leger naar Apulië, om het koninkryk van Napels, van hertog Karel van Anjou verovert, wederom in bezit te nemen; maar hy was zo ongelukkig, dat hy van den zelven wierdt verſlagen en gevangen genomen, ook eindelyk in den jare 1269 op de opentlyke markt door beuls handen zyn leven moeſt laten. Met hem ſtierf de Hohenſtauffiſche ſtam geheel uit, om welke reden keizer Rudolph van Habsburg, krygende de keizerlyke waardigheit, zynen tweden zone Rudolph met de Zwabiſche landen beleende. *Ottho Friſing. de Friderico* I. *Urſperg. Chron. Cuſpiniani Auſtria. Cruſii Ann. Suev. Hertzog Elſaſche Chron. Lehmans Chron. Spir. Stumphii Chron. Lucæ Furſten-Zaal c.* 1.

HOHENSTEIN, eene ſtadt, met een ſlot en ambacht, gelegen aan den oorſpronk van de rivier Paſſarge, in Brandenburgſch Pruiſſen. Zy is in den jare 1312 gebouwt, en in den jare 1709 door de peſt zeer verwoeſt. *Abels Pruiſſ. Staats-Geogr.*

HOHENSTEIN, een Heſſiſch ambacht en ſlot in het neder-graafſchap Katzenellebogen, een myle van Swalbach op een ſteenrots gelegen, was voortyds eene goede veſting, maar wierdt in den oorlog verwoeſt. Onder aan de ſteenrots legt een oud ſlot, Greiffenſtein genaamt, waar van men niets vindt, dan dat het de inwoonders van ouds Katzenellebogen noemden. *Winckelm. Beſchr. v. Heſſ. p.* 124.

HOHENSTEIN, een ſlot, ſteedtie en ambacht van het markgraafſchap van Meiſſen, aan de Boheemſche en opper-Lauſitſche grenzen gelegen, en de Saxiſche keurvorſtelyke linie toebehorende. Voortyds was het een ſterk ſlot, en behoorde ook als eene afzonderlyke heerlykheit, als men zegt, aan het geſlacht van Clommen, te Wila, of Wehlen, aan de Elve reſiderende, met Koningſtein, Liliënſtein, Schrekkenſtein, Raadt en Clomme, of Lohme. Naderhandt hebben de Birken van Dauba, van Boheemſche afkomſt, het zelve, met Lohme, bezeten, en hadden het zelve nog in in den jare 1414. Maar keurvorſt Frederik dwong hen omtrent het jaar 1444, om dat zy tegen het ſticht Meiſſen waren geweeſt, om Mulberg aan de Elve daar voor in de plaats te nemen; waar op gemelde keurvorſt Hohenſtein innam, en van de kroon van Bohemen afrukte, dewyl uit het zelve grote ſtroperyen waren gepleegt. Naderhandt begiftigde hertog Georg van Saxen die van Sleinits daar mede, en deze verkochten het aan de heeren van Schönburg. Van deze kwam het laatſtelyk aan keurvorſt Maurits van Saxen in den jare 1543 met de ganſche voogdy, tegen Penik, Wechſel en Rochsburg, enz. wederom volkomen aan het huis van Saxen, en wierdt tot een grens-en ambachthuis gemaakt. Tot dit ambacht behoren ook de kleine ſteden Neuſtadt, Schandau en Sebnitz, met het ambacht en ſteedtie Lohne, Wehlen, enz. *Knaut Prodrom. Miſn. p.* 195. *Peckenſtein Theatr. Sax. P.* II. *p.* 21. *Mulleri Ann. Sax. p.* 100.

HOHENSTEIN, eene kleine ſtadt in Meiſſen, twee mylen van Zwikkau, tuſſchen Penik en Glaucha gelegen. Zy behoort als een Boheemſch leen den graven van Schönburg toe. *Knaut Prodr. Miſniæ.*

HOHENSTEIN, een oud bergſlot en graafſchap, van den zelven naam, aan de Anhaltſche grenzen. Het ſlot is tamelyk hoog, legt op een rode ſteenrots, eene grote myl van het ſtadt Nordhauzen, en eene halve myl van het klooſter Ileveldt. Zommigen zeggen, dat Conraad, zoon van Lodewyk met den Baardt, landgraaf van Thuringen, de ſtichter daar van is geweeſt in den jare 1061, hoewel het waarſchynlyker is, dat het al lang voor de tyden van Karel den Groten in wezen is geweeſt. Het graafſchap Hohenſtein voert zynen naam van dit ſlot, en is van een tamelyken omtrek. Het hadt voormaals zyne eigene graven, maar de zelve zyn in den jare 1593 met *Ernſt*, den laatſten van dit geſlacht, geheel uitgeſtorven, en kwamen deze landen ten dele aan keur-Brandenburg, ten dele aan de graven van Zwartsburg: want na des zelfs affterven hebben de graven van Zwartsburg en Stolberg, uit krachte van eene in den jare 1433 gemaakt erfbroederſchap, zich de hen aangeſtorvene heerlykheden Lohra, nevens het ſteedtie Elrich en Bleicheroda, als mede Klettenberg en des zelfs toebehoren, in den jare 1593 willen aanmatigen, nademaal deze erffelyke broederſchap van de keurvorſten en hertogen van Saxen beveſtigt was. Maar dewyl keurvorſt Auguſtus van Saxen de heerlykheit Lohra in den jare 1573 met den aankleven van dien gedurende het open ſtaan van het bisdom aan het Halberſtadſche Domkapittel voor zekere verwiſſeling van andere Mansfeldſche landen hadt toegeſtaan, met beding, dat het buiten ſchade van het huis Zwartsburg zou zyn, vermeeſterde de beſtierder (*adminiſtrator*) hertog Henrik Julius, het ſticht Halberſtadt, de beide ſloten Lohra en Klettenberg met geweldt, en ontzette de graven; doch wilde de zelve, om dat de heffing van het leen verzuimt was, en om dat de keizer de gemelde vereeniging niet wilde toeſtemmen, niet toeſtaan om bezit daar van te nemen. Men bragt de zaak voor het kamergerecht te Spiers, wanneer in den jare 1605 voor de graven een gunſtige uitſpraak volgde, met laſt van executie en de reviſie te weigeren. Dit bewoog hertog Frederik Ulrich van Brunswyk een vergelyk voor te ſlaan, doch dit bleef wegens de voorgevallene krygs-onluſten achterwege. In den jare 1625 namen de keizerlyke troepen de ſloten Lohra en Klettenberg in. In den jare 1634 ſtondt hertog Frederik Ulrich de heerlykheit Lohra af, maar Klettenberg, nevens het ſteedtie Elrich, behieldt hy voor al zyn leven; doch na zyne doodt in den jare 1635 kregen 'er de graven volkomen bezit van, namen de onderdanen den eedt af, en ſtelden eene kancelary aan te Lohrenberg. In den jare 1636 nam Johan Reichard van Metternich, vikaris van Halberſtadt, bezit van beide de heerlykheden, waar tegen de graven van Zwartsburg en Stolberg niet alleen proteſteerden, maar ook de zaak voor de Ryksvergadering te Regensburg bragten; doch by de Weſtphaalſche vrede wierden beide deze heerlykheden, nevens het daar toe behorende vorſtendom, Halberſtadt voor eeuwig ingelyft: waarom keurvorſt Frederik Wilhelm van Brandenburg den graaf Johan van Sayn en Witgenſtein daar mede beleende. Maar Frederik de I, koning van Pruiſſen, heeft deze heerlykheden als een biſſchoppelyk leen weder ingetrokken. Echter bezit het graaffelyke Stolbergſche huis het ambacht Hohenſtein, nevens de daar toe behorende dorpen. *Topograph. Duc. Brunsv. & Luneb. Lucæ Graven-Zaal p.* 276. *Europ. Herold P.* I. *p.* 279.

HOHENSTEIN, een oud graaflyk geſlacht in Thuringen. Het zelve wordt van den landgrave *Lodewyk* van Thuringen en Heſſen afgeleid. Des zelfs zuſter *Gutta* was getrouwt met graaf Lodewyk van Lunderbach en Bielſtein, hebbende een zoon, met name *Beringer*, die in het klooſter Reinhardsbron begraven legt, en drie zonen naliet, namentlyk *Lodewyk*, graaf van Lahr; *Conraad*, eerſte graaf van Hohenſtein, wiens oudſte zoon het klooſter Ileveldt ſtichtte; en *Diderik* van Bercka. Doch het is waarſchynlyker, dat Conraad deze linie alleenlyk vernieuwt heeft. Conraads zoon, *Eliger*, bouwde na zyns vaders doodt op een berg een ſlot, en gaf het zelve den naam van Ilburg, of Eylenburg, noemende zich daar van heer van Eylenburg. Deze rechtte niet verre van Ilburg in het open veldt een grote ſtene lantaarn op, daar altydt een licht in moeſt branden; en naardien verſcheide vremde familiën hier kwamen wonen, en hunne aandacht verrechtten, deedt hen de graaf Eliger alle dienſten. Als nu onder zyn zoon *Eliger* den II de zelve ſterk vermeerderden, ſtichtte de zelve, nevens zyne gemalinne Lutrada, gravinne van Orlamunde, met bewilliging van zyn leenheer, hertog Henrik den Leeuw, het klooſter Ilfeld, en wierdt van hem met het graafſchap Hohenſtein beleent. Op hem volgde zyn zoon *Eliger* de III, die by keizer Ottho den IV in grote genade ſtondt. Op dezen volgde zyn zoon, of, volgens zommigen, zyn broeder *Henrik* de I omtrent het jaar 1216. Des zelfs zoon, *Eliger*, of *Adelgerus* de IV, is zeer beroemd. Hy beminde van zyne jeugdt af de ſtudiën, en oeffende zich in de zelve op de voornaamſte hogeſcholen van Duitſchlandt, ook te Parys, in Vrankryk. Hebbende de zelve voltooit leide hy zich geheel op de Godgeleerdheit, en nam den geeſtelyken ſtandt aan. By zyne wederkomſt in Duitſchlandt wierdt hy van den aartsbiſſchop van Maagdenburg tot Domprooſt van Goslar beroepen, het welk hy weigerde, en wilde liever in een nederigen ſtandt

ſtandt blyven dan eene prooſtdy bekleden. Met dit voornemen ging hy naar Erfurt, leeraarde en predikte aldaar met veel yver, en vermaande de menſchen tot boete. Van daar beriepen hem de beide broederen Henrik en Conraad, landgraven van Thuringen en Heſſen, in den jare 1238 naar Eiſenach, alwaar hy zeven jaren bleef, tot dat hy aldaar het Prediker-klooſter inwydde. Hy wierdt daar benevens tot eerſten prioor daar van benoemt, en onderwees zyne monniken vlytig, voornamentlyk in de leerſtukken van Chriſtus verdienſten en van het H. Avondmaal. In den jare 1242 was hy onder het geleide van de landgraven op de Ryksvergadering te Frankfort, diſputeerde aldaar mede over de gemelde leerſtukken, maar viel onverwacht in eene ziekte, en ſtierf, niet zonder verdacht van vergeven te zyn. Zyn ligchaam wierdt naar Eiſenach gevoert, en aldaar begraven. *Diderik*, neef van gemelden Eliger, leefde omtrent het jaar 1233, en vermeerderde het graafſchap met het ſteedtje Elrich, nevens het ſlot Stauffenburg. Zyn zoon *Henrik* de II, die omtrent het jaar 1260 leefde, heeft, als men getuigt, Klettenberg, Spatenberg, Kirchberg en Greuſſen daar by gevoegt. Zyn zoon *Diderik* de III volgde hem op, die teffens heer van Sondershauzen, Strausberg en Vogſtadt was. Des zelfs zoon, *Henrik* de IV, was zeer oplopend, verwekte in den jare 1303 onluſten tegen den abt van Fulda, maar wierdt van den zelven gevangen genomen, en moeſt zich voor een grote ſomme gelds vry kopen. Hy bouwde het ſlot Benikenſtein, en men zegt, dat hy heer van Schartfeld, Lara, Bleicheroda, Heringen en Arteren is geweeſt. Zyn broeder, graaf *Diderik* de IV, deedt landgraaf Frederik den I goede dienſten, waar tegen hy hem en zyn broeder in den jare 1330 met de zo genaamde gulde Aue beſchonk. Hy verkocht in den jare 1344 Vogſtadt aan Bruno, heer van Querfurt. Zyn zoon *Henrik* de IV, of de jongſte, leefde omtrent het jaar 1360. Hy wierdt van den biſſchop van Hildesheim gevangen genomen, en voerde met de ſtadt Nordhauzen oorlog. Omtrent dezen tydt zegt men dat Kelbra, Morungen, Wipra, Heinrichsburg en Schönwerth aan het graafſchap Hohenſtein zyn gekomen. *Diderik* de IV trouwde in den jare 1366 met Ludgard, gravinne van Mansfeldt. Graaf Ernſt wierdt in den jare 1390 biſſchop van Halberſtadt gemaakt. Henrik de IV hadt in de onluſten van dien tydt zeer vele werk om de grenzen van zyn landt te dekken. Maar deze geſlachtlyſt is in het algemeen zeer verward, tot op graaf *Ulrich*. Deze regeerde reets in de XIII eeuwe, en ſtierf in den jare 1404. Hy liet een zoon na, met name *Diderik* de VI, de het klooſter Walkenried zeer ontruſte, en met zyn neef, graaf *Diderik* den Ouden, bezittende het ſlot Hohenſtein, veel moeielykheden hadt; maar dewyl de graaf van Meiſſen zich deze zake aannam, verkocht hy zyn aandeel van Hohenſtein, Kelbra en Heringen aan graaf Bothe te Stolberg. Zyn zoon *Ernſt* voerde met hertog Erik van Brunswyk oorlog, maar kwam in den jare 1454 op een bruiloft in zeker ſpel om het leven. Hy liet drie zonen na, van welke graaf *Ernſt* van Bruno, edele heer van Querfurt, Arteren, Vogſtadt en Gehoven kocht. Zyn zoon *Johannes* verkocht daarentegen aan graaf Gebhard van Mansfeldt de heerlykheit Heldrungen, waar over grote onluſten ontſtonden, en ſtierf in den jare 1492 zonder erven. Omtrent dezen tydt trok ook eene linie der Hohenſteinſche graven naar de Mark Brandenburg, en wierdt van den keurvorſt met het graafſchap Vieraden beleent. *Henrik* de Stoute raakte met biſſchop Burchard in gevaarlyke onluſten, en nam den biſſchop gevangen. Zyn zoon *Ernſt* reiſde in den jare 1461 met hertog Wilhelm van Weimar naar het H. Landt. Hy liet verſcheide zonen na, van welke *Wilhelm* in den jare 1506 biſſchop van Straasburg wierdt; *Johannes* volgde hertog Georg van Saxen in Vrieslandt, en wierdt aldaar met een vergiftige pyl doodgeſchoten. *Henrik* de IX gaf plakkaten uit in den jare 1521 van berg-vryheit, uit hoofde van welke ieder mogt bergwerken opzoeken, en daar in arbeiden, waar door de S. Andriesberg aan den Harts ontdekt wierdt. Graaf *Ernſt* wierdt in den jare 1530 van hertog Philips van Brunswyk met den Lutterburg, zynde voortyds een graaffelyk huis geweeſt, met het daar toe behorende deel van den Harts, en andere gerechtigheden beleent; maar hy ſtierf in den jare 1552, en liet na *Volkmar Wolfgang*, die in den jare 1551 in de belegering van Maagdenburg onder keurvorſt Maurits tegenwoordig was, en in den jare 1580 ſtierf; en *Wilhelm*, zynde in krygsdienſt van keizer Karel den V, by het leger in Brabandt, en eindigde aldaar in den jare 1554 zyn leven; *Eberwyn*, die in den jare 1560 ſtierf, en graaf *Ernſt*, die in den 1553 in den ſlag by Sivershauzen, tuſſchen keurvorſt Maurits van Saxen en markgraaf Albrecht van Brandenburg, het hoofdvaandel voerde, en in den jare 1562 ſtierf. Eindelyk ſtierf de Hohenſteinſche ſtam uit met *Ernſt*, zone van den gemelden graaf Volkmar Wolfgang, die den 8 July in den jare 1593 zonder kinderen kwam te overlyden. *Hiſtor. Erphersferd. cap. 14. Spangenbergs Saxiſche Chronyk. Winckelmans Beſchr. von Heſſen. Reuſneri Iſag. Hiſt. l.* II. *p.* 617. *Rittershuſii Gen. Buntings Brunsw. Luneb. Chron. P.* I. *p.* 255. *Puſendorf Hiſt. Frid. Wilh. l.* III. §. 16. *p.* 147. *Lucæ Graven-Zaal p.* 276.

HOHENTWIEL, in het Latyn *Duellum*, of *Tuela*, eene beroemde bergveſting in Hegow, in het hertogdom Wurtenberg, in eene vermakelyke landſtreek gelegen. Men vindt rondom de zelve, behalven het oude woeſte ſlot, wel eenige bergen; maar de zelve zyn 'er ver genoeg af gelegen, om haar niet te kunnen benadeelen. Omtrent het midden van den berg zyn eenige huizen en ſtallen gebouwt, door een muur aan de ſteenrots als vaſtgehecht. Dit voorwerk is voor de paarden en ſoldaten, en heeft een bekwame bron; daar in het tegendeel de hoofdveſting boven, des noodt zynde, zich met regenwater moet behelpen. Deze laatſte legt op een ſtyle en zeer hoge rots, hebbende maar een toegang. Aan de andere zyde legt wel de berg en het boſch, en men vindt daar wyngaarden buiten de veſting; maar men kan 'er ook niet bekwamelyk by komen, behalven van boven. De veſting zelf heeft gene wallen, maar goede muren. Zy beſtaat omtrent een vierendeel van een uur in haren omtrek, en is met voortreffelyke verwelfſels en kelders, in de rots uitgehouwen, voorzien. Aan den kant naar de Bodenzee heeft zy in haren omtrek een rondeel, onder 't welke met zeer grote moeite plaatſen voor ſoldaten en andere noodwendigheden in de rots zyn gemaakt. Hier is ook een ſlot, met bekwame kamers voorzien, voor de hertogen, insgelyks een kerk en goede wapenplaats. Doch de plaats zelf legt van den weg af, ſtrekt juiſt tot geen pas, om den vyandt in zyne voortgangen te ſtuiten; maar dient om het aan dien kant gelegen landt te beteugelen, en om 'er goederen te bergen, gelyk dan de hertogen van Wurtenberg in oorlogstyden hun archiv en andere koſtelykheden hier hebben doen bewaren. Zwitſerlandt heeft dikwils getracht deze plaats machtig te worden, om zyn landt van deze zyde, daar het open legt, te dekken; maar heeft de zelve nooit van de hertogen van Wurtenberg kunnen krygen. In den jare 1520 kocht hertog Ulrich van Wittenberg deze ſterke veſting van de weduwe van Klingenberg. In den dertigjarigen oorlog belegerden de keizerlyken deze plaats eenige malen, maar te vergeefſch; maar na dat zy na den ſlag by Nordlingen geheel Wurtenberg overſtroomden, en de hertog eindelyk met de keizerlyken een verdrag maakte, moeſt hy beloven deze veſting aan het huis van Ooſtenryk af te ſtaan; gelyk hy ook zyn kommandant, den overſte Wiederhold, order zondt om de veſting over te geven; maar de kommandant wilde dit bevel geheel niet gehoorzamen, zeggende, dat zyn meeſter daar toe gedwongen was, zoekende deze veſting voor het huis van Wurtenberg te behouden, waar mede de keizerlyken zich moeſten vergenoegen, tot dat de hertog by de Weſtphaalſche vrede in het bezit van alle zyne landen herſtelt en deswegen deze eiſch verworpen wierdt. Voor deze getrouwheit van den kommandant ſchonk de hertog aan des zelfs nakomelingen de bediening van kommandant van deze veſting, gelyk ook drie van die van Wiederhold na malkander aldaar kommandanten geweeſt zyn. *Hiſtoriſche Ephem. von Wurtenberg.*

HOHENWART, in het Latyn *Hochowartum*, of *Ripa prima*, een ſchoon marktvlek in Beyeren, en een vrouwenklooſter der Benedictynen, van den zelven naam, in het bisdom van Augsburg, niet verre van Phaffenhoven, aan het water Paar en aan de Palts-Neuburgſche grenzen gelegen. Het vlek, gelegen op een vermakelyken heuvel, en voortyds een ſterk ſtamſlot, veranderde Rapoth, graaf van Hohenwart, uit het geſlacht van die van Andechs, in den jare 1081 in het gemelde klooſter, aan 't welke ook Wiltrud, des zelfs dochter, na de doodt van haren oudſten broeder Ortolph, alle hare goederen vereerde, en daar de eerſte abdiſſe van wierdt. Men zegt voorts, dat op deze plaats het *Summontorium* van den keizer Antoninus gelegen heeft. *Aventinus Adlzr. P.* I. *p.* 483. *Hund Bayer. Stamb. p.* 23. *Chur-Bayern p.* 177.

HOHENWARTH (HET GESLACHT VAN) is eene linie van de in Beyeren zeer beroemde graven van Andechs. De eerſte, die zich aldus ſchreven, waren *Rapoth* en *Gebhard*, zonen van graaf Arbo van Andechs, die in den jare 994 biſſchop van Regensburg, en *Arbo*, die in den jare 1011 tot aartsbiſſchop van Ments verkoren wierdt. De zoon van Rapoth was *Ortolph*, die op de te rug reize van Jeruzalem ſtierf, en twee zonen, *Siegfried* en *Ottho*, naliet, die zich graven van Schrobenhauzen, Lebnau en Thaun lieten noemen, en in den jare 1176 hun leven eindigden. Doch Hund toont aan, dat 'er omtrent dezen tydt markgraven van Hohenwarth in Stiermarken zyn geweeſt, die uit dit geſlacht oorſpronkelyk waren, en Schönleben verhaalt, dat 'er nog een van dezen naam zich naar Karinthië heeft begeven, en aldaar den ridderſtandt aannam, van wien hy het als nog aldaar bloeiende adelyke en vryheerlyke geſlacht van Hohenwarth afleidt. Het zelve bezit in het hertogdom Karinthië vele heerlykheden en ſloten, nevens het oppervoorſnydersampt, en verdeelt zich in twee liniën. De oudſte voert den naam van *Gerlachſtein*, en de jongſte dien van *Furch* en *Meſſenbach*. Van de eerſte is reets in den jare 1467 *Andreas*, landshoofdman in Karinthië, hoofdman te Mödling en opperſte erffelyke voorſnyder (*Truchſes*) in Karinthië en de Windiſche Mark, bekend geweeſt. De laatſte heeft zich in den jare 1641 uit Stiermarken, alwaar zy in den jare 1594 waren gekomen, in Karinthië nedergezet, en verſchilt van den eerſten in wapen. Na den beginne van de XVIII eeuwe bloeide *François Eraſmus van Hohenwarth*, zynde een beroemd geſlachtkundige, in het hertogdom van Karinthië. *Hund. Bayer. Stamb. P.* I. *p.* 23. *Valvaſor. Schonleben Ann. Carinth. P.* III. *p.* 532. *Lazius de Migrat. gent. p.* 306. *Tromſd. Geogr. p.* 57. *Spangenberg Adelſp. P.* I. *p.* 206.

HOHENZOLLERN. (HET VORSTENDOM) De vorſtelyke lan-

landen van Hohenzollern leggen in Zwaben, zyn door het hertogdom Wurtenberg, het vorstendom Furstenberg en het graafschap Hochberg meest omringt, en beslaan omtrent zes mylen in de breedte. Het eigentlyke graafschap van Zollern behoort daar toe, zynde een oud onmiddelyk vry graafschap, met alle regaliën, vryheden en voorrechten, enz. voorzien, en voerende den naam van eene schone bergvesting, *Hohenzollern* genaamt, twee mylen van Tubingen, by het steedtie Henich gelegen, door een voornaam heer, Danicko geheten, in den jare 829 bezeten. Zommigen leiden den naam af van de tollen, door keizer Henrik den III aan Ferfried Columna, zynde in den tydt van keizer Conraad den II uit Italië gekomen, vereert. Maar Cernitius wil, dat Petrus Columna, ter gedachtenisse van zyne in Italië nagelatene goederen, dit slot ten tyde van Henrik den V gebouwt, en het zelve *Zagerollen* genoemt heeft, wordende allengskens *Zollern* genaamt. Maar dit laatste is niet waarschynlyk, naardien het slot Zollern ouder is dan het slot van Columna, Zagarella, omtrent Rome gelegen. De Zwabische steden hebben het zelve verwoest in den jare 1423, doch graaf Lodewyk Nikolaas bouwde het zelve in de XV eeuwe weder op, zo dat het zelve in den jare 1634 van de Wurtenbergers naauwlyks na eene insluiting van een jaar kon verovert worden. Daar benevens behoort daar toe het graafschap Sigmaringen, waar van op zyn plaats zal gesproken worden; voorts het graafschap Veringen, aan het voorgemelde palende. Dit vorstendom hadt voortyds zyne eigene heeren, uit een oud Zwabisch geslacht afkomstig, of ten minste zeer na met het zelve vermaagschapt. Het graafschap Swabach, welkers hoofdslot drie mylen van Augsburg, omtrent de rivier Werbach, legt, zegt men, hadt voormaals machtige heeren, uit Hungarië oorspronkelyk, die zich *van Baltshauzen* schreven. Het zelve kwam eerst aan de heeren van Rechberg, en van deze aan het huis van Hohenzollern. Het graafschap Haigerloch behoorde eertyds tot het graafschap Hohenberg, en kwam van Oostenryk, by verwisseling van de heerlykheit Rackuntz, aan het huis van Zollern. De overige plaatsen zyn: *Bissingen*, *Habsberg*, *Hechingen*, *Kilberg*, *Langen*, *Nera*, *Sigmansdorf*, *Stetten*, *Wessingen*, *Wittenhauzen*, *Zimmeren*, enz. De rivieren in deze landen zyn de *Donau*, *Lauchart*, *Startzel* en *Tejach*, en zyn tamelyk vruchtbaar. Tegenwoordig zyn 'er twee liniën, waar van die van *Hechingen* het vorstendom Hohenzollern, met des zelfs toebehoren, bezit. De andere vorstelyke linie bezit de graafschappen en heerlykheden Sigmaringen, Veringen, Haigerloch en Wehrstein. *Zeileri Chron. Suev. Europ. Herold P. I. p. 552.*

HOHENZOLLERN, een oud graaflyk geslacht in Duitschlandt, hebbende de eer, dat uit het zelve het thans bloeiende koninklyke Pruissische en Brandenburgsche huis afstamt, en in den aanvang van de XVII eeuwe in den vorstenstandt wierdt verheven. Van des zelfs oorsprong vindt men verscheide gevoelens. Eerst was men van gevoelen, dat het geslacht van Hohenzollern van het beroemde Italiaansche huis van *Columna*, of *Colonna*, afstamde, uit het welke omtrent het jaar 1080 *Petrus*, of des zelfs zoon *Ferfried*, of wel alle beide, om voor de vervolging van den paus Hildebrand, of Gregorius den VII, zich te beveiligen, zich by keizer Henrik den IV in Duitschlandt begaven, en van den zelven met een stuk lands in Zwaben, wordende naderhandt het graafschap Hohenzollern genaamt, wegens hunne trouwe diensten beleent wierden. Maar dat dit gevoelen zonder grondt is kan men daar uit bemerken, om dat 'er reets lang te voren graven van Hohenzollern zyn geweest. Anderen houden dan voor zekerder, dat die van Columna, of Colonna, van eene zydelinie van het huis van Zollern afstammen, door *Conraad*, grave van Sulgow, gesticht. Doch dit verhaal wordt ook van anderen in twyfel getrokken. Insgelyks is het onzeker het geen zommigen voorgeven, te weten, dat de uitgestorvene stam der graven van Zollern door die van Columna wederom herstelt is. Ondertusschen is het zeker, dat die van Colonna de graven van Hohenzollern voor hunne naastbestaanden erkennen. De genen, welke dit geslacht van die van Habsburg afleiden, kunnen zulks ook niet genoeg bewyzen, veel min een stamvader der graven van Hohenzollern uit het Habsburgische huis opnoemen. Met al zo weinig grondt spreken de zulke, die de Guelven de stichters van dit geslacht noemen: ten minste, men kan wel een maagschap in een zydelinie (*linea collateralis*) maar niet in een regte linie aantonen. Het is gansch onzeker, dat, als Pregitzer van gevoelen is, *Thassilo*, broeder van Guelfo den I, beide zonen van graaf Isenbard zynde, deze Isenbard de algemene stamvader van de beide huizen zou zyn. Maar *Berthold*, broeder van Welfus den II, die omtrent het jaar 1024 leefde, kan geheel niet voor den stamvader doorgaan, dewyl 'er reets twee honderd jaren te voren graven van Zollern geweest zyn. Kortom, al wat 'er van den eersten oorspronk van dit hoge huis gezegt wordt, is ten eenemaal onzeker, voornamentlyk als men met Pregitzer, en die hem volgen, tot den aanvang van de V eeuwe te rug gaat, en *Pharamund*, koning der Franken, of zelfs den Trojaanschen *Antenor* tot voorouderen van de graven van Zollern maakt. Men zal hier het geen met zekerheit van dit geslacht kan gezegt worden aanhalen.

THASSILO, graaf van Zollern en Hechingen, leefde in den jare 801, en hadt vier zonen, te weten: 1) *Danco*, van wien hier na zal gesproken worden; 2) *Eribold*, abt van Reichenau; 3) *Frederik van Hechingen*, die zonder erven stierf; 4) *Gotzbold*, graaf van Bussen, welke laatste naliet *Berchtold*, de welke by de erfdochter van den grave van Sulgow *Conraad* en *Meinard* heeft verwekt. De laatste leefde als een kluizenaar in Zwitserlandt, en wierdt ter plaatse, daar nu het klooster Einsideln staat, dood geslagen, en vervolgens tot een heilige verklaart; maar CONRAAD, wordende ook *Colin* en *Conzelin* genoemt, wierdt van Zwentibold, koning van Lotharingen, verdreven, en was de stichter van de navolgende Italiaansche plaatsen, als Colonna, Zulgiano, en Zagarolla. Zyne zonen waren *Lodewyk*, abt van Reichenau; *Hugo*, van wien de *Landi* te Venetië en Parma afstammen; *Meinard* de II, stichter van het huis Colalto; *Siegfried*, vader der graven van Pfullendorf, en *Rudolph*, stamvader der graven van Sigmaringen. Gemelde DANCO, *Dancmarus*, of *Tanquardus*, plantte het Zollersche geslacht voort, en stierf in den jare 866. Zyne gemalin was Margareta, gravin van Cilly. Op hem volgde zyn zoon RUDOLPH, die in den jare 933 by het drie en dertigste tournooispel te Maagdenburg tegenwoordig was, en keizer Henrik den I tegen de Hunnen goede diensten deedt. Zyne gemalin was Anna, of Elizabeth, gravin van Rheinek. Des zelfs kinderen waren *Ottho*, *Eribold* de II, abt en heer van Sulgow, en *Margareta*, gemalin van Theoderik van Puttrigen. OTTHO (van anderen de broeder van Rudolph genaamt) was mede op het tournooispel te Maagdenburg, en hadt by zyne gemalinne Ottilia, gravinne van Vehringen, twee zonen verwekt, namentlyk *Wolfgang* en *Frederik* (den I). De laatste verwekte *Agnes* by eene markgravinne uit Moravië, die met Burchardus, grave van Vehringen, trouwde. WOLFGANG was tegenwoordig by het tournooispel te Constants in den jare 948, en verwekte by Metta, of Mezza van Nassau een zoon, met name *Frederik* de I (of de II), die omtrent het jaar 980 leefde, en, als men zegt, het slot Hohenzollern bouwde. Zyne gemalin was Ursula, gravin van Hohenberg, by welke hy drie zonen teelde, namentlyk *Burcardus*, die omtrent het jaar 1019 leefde, *Johannes*, en FREDERIK den II (of den III), of FRIDOLINUS, die op hem volgde. Deze bloeide omtrent het jaar 1030, en hadt by zyne gemalinne Sophia, paltsgravinne van Tubingen, vier zonen, van welke de eerste, graaf BURCARD, op hem volgde; de twede, *Wetzel*, bleef in een slag in den jare 1061, zonder erven na te laten; de derde, *Albrecht*, was abt van Albersbach; de vierde, *Eitel Hans*, zou eene gravin van Habsburg ter gemalin gehad hebben: hoewel anderen *Burcardus* en *Wetzel* niet voor zonen van Frederik den II, of Fridolinus, maar voor des zelfs broederen houden. Zommigen maken ook *Burcard* tot een broeder van *Ferfried*, en beide tot zonen van *Petrus Columna*; daarentegen beweert Pregitzer de hier gevolgde geslachtrekening. Meergemelde graaf Burcard plantte het geslacht voort, diende eerst keizer Henrik den IV tegen de Hunnen, en bleef nevens zyn broeder Wetzel in een slag, van hertog Rudolph van Zwaben, dien hy hielp, tegen Berthold van Zähringen in den jare 1061 gehouden. Zyne gemalin was Anastasia, gravin van Rheinveldt, zuster van hertog Rudolph van Zwaben. Hy hadt by haar vier zonen, van welke FREDERIK de III (of de IV) hem opvolgde; de andere waren: *Burcard*; *Albert*, konventuaal in het klooster Albersbach, en *Frederik*. Van dezen laatsten, of des zelfs broeder, zullen mogelyk hunnen oorspronk gehad hebben *Wetzel*, van wien in den jare 1115, en *Johannes*, van wien in den jare 1131 gewag wordt gemaakt, als mede *Ulrich*, abt van Reichenau, die leefde in den jare 1136, en *Demuth*, of *Denkmuth*, die nevens haren gemaal, graaf Bartholomeus van Biebereck, in den jare 1126 het klooster Roggenburg stichtte. Gemelde Frederik de III (of de IV) was bestendig by keizer Henrik den V in zyne oorlogen, en hielp de stadt Spiers in den jare 1111 tot een byzonder voorrecht, om welke reden zyn afbeeldsel aldaar in de Domkerk staat. Zommigen noemen hem Paltsgraaf. Zyne gemalin was Adelheit, Ugelhild, of Verena, gravin van Kyburg en Dillingen, die hem baarde *Rudolph*, van wien hier na zal gesproken worden; *Frederik*, die by Udelhild, gravinne van Zimmeren, *Egino* en *Albert* verwekte; *Cuno*, die by het tournooispel te Zurich tegenwoordig was; *Albert*, die ongetrouwt stierf, en *Emerentia*. De oudste, RUDOLPH de II, was zeer dapper, tegenwoordig by het tournooispel in den jaar 1165 te Zurich, en hielp den 6 September des zelven jaars, onder het geleide van zyne broederen Frederik en Cuno, Welfo, hertog van Beyeren, van voor Tubingen opslaan. By zyne gemalinne Agnes, vryvrouw van Gundelfingen, hadt hy vier zonen, namentlyk *Frederik* den IV (of den V) dien zommigen *Rudolph Frederik* noemen, van wien hier na zal gesproken worden; *Burcard*, die in den jare 1170 leefde; *Frederik*, die eene van Habsburg ter gemalinne hadt, en CONRAAD den I. Deze wierdt de eerste burggraaf van Neurenberg uit dit huis, waarschynlyk door zyne gemalinne Maria, dochter van Diephold, grave van Vohburg, uit welk huis eenige te voren burggraven van Neurenberg geweest waren.

Tot hier toe gaat de oude stam van Zollern, welke zich omtrent dezen tydt in twee takken, of liniën, namentlyk in de burggraaflyke *Neurenbergsche*, en *Hohenzollersche*, verdeelde. Omtrent de byzonderheden, daar by voorgevallen, verschillen de schryvers merkelyk. Rentsch en eenige andere, inzonderheit de Brandenburgsche schryvers, stellen *Conraad* den I tot stamvader der burggraven van Neurenberg, en zyn broeder *Frederik* tot stamvader der graven van Hohenzollern. Pregitzer

zegt daarentegen, die zich op eene menigte ſchryvers beroept, geleidt beide huizen af van *Eithel Frederik*, zone van den voorgemelden Frederik, en daar zyn 'er ook, die *Frederik* den I (of den III), over wiens ouders het gehele geſchil valt *Frederik* den II, broeder van Conraad den II, tot vader ſtellen, terwyl Pregizer beide des zelfs zonen noemt. Bovengemelde CONRAAD de I dan heeft, naar het verhaal van Rentſch, FREDERIK den I, burggraaf van Neurenberg, verwekt, die in den jare 1214 mede op den Ryksdag te Augsburg tegenwoordig was, en in den jare 1218 ſtierf. Zyne gemalin was Sophia, dochter van Ottho den Ryken, markgrave van Meiſſen, en weduwe van Ulrich, hertog van Bohemen, die hem *Conraad* en II en *Frederik* den II baarde. De laatſte, FREDERIK den II, burggraaf van Neurenberg en Abenberg, van wegens zyne gemalinne, die mogelyk Elizabeth heette, en een nabeſtaande van keizer Conraad den IV was, overleefde zyne kinderen, en maakte by uiterſte wille Furth aan Bamberg, Abenberg en Spalt aan Eichſtadt, en Virnsberg aan de Duitſche orde, waar van hy miſſchien in den jare 1273 hoogmeeſter in Frankenlandt is geweeſt. Men zegt, dat de eerſte, namentlyk CONRAAD de II, geheime Raadt van keizer Frederik den II en des zelfs generaal tegen hertog Frederik van Ooſtenryk en opperhofmeeſter van zyn oudſten zone Henrik is geweeſt. Zyne gemalin Clementia, die voor de zuſter van keizer Rudolph wordt gehouden, baarde hem, behalven *Adelheit*, gemalin van den Paltsgrave Rabotho van Beyeren, *Frederik* den III (of den I). Deze overleedt den 14 Auguſty in den jare 1297, zynde twee malen getrouwt geweeſt, namentlyk eerſt met Elizabeth, zuſter van Ottho den III, laatſten hertog van Meran, en na des zelfs doodt in den jare 1272 met Helena, dochter van Albert den I, keurvorſt van Saxen, in den jare 1309 geſtorven. De eerſte baarde hem 1) *Johannes*; 2) *Sigismundus*, die beide van het graauw te Neurenberg wierden doodgeſlagen, om dat een van hunne jagthonden een ſmids kindt verſcheurt hadt; maar op de huizen van de gevluchte daders wierdt een eeuwigdurende ſchatting gelegt, de welke den burggraven wierdt toegewezen. 3) *Maria*, gemalin van Lodewyk, grave van Oettingen, die van haar vader, als de zelve zonder mannelyke erven kwam te ſterven, door keizerlyke openbrieven in de jaren 1273 en 1281 als algemene erfgenaam erkent wierdt, waar van zy in den jare 1287 afſtandt deedt, wanneer uit haar vaders twede bedt kinderen voortkwamen. Voorts 4) *Adelheit*, gemalin van Henrik, grave van Caſtel; 5) *Elizabeth*, gemalin van Gotfried, grave van Hohenlohe. By de twede gemalinne wan hy: 1) JOHANNES den I, die jong tot de regering kwam, en in den jare 1300 ſtierf. Hy was verlooft aan Agnes, dochter van Henrik den I, landgrave van Heſſen, (2) *Frederik* de IV (of de II), van wien hier na zal geſproken worden. (3) *Anna*, gemalin van Emico, grave van Naſſau. (4) N. gemalin van graaf Gebhard van Hirsberg. FREDERIK de IV (of de II) voornoemd, ſtierf in den jare 1332, den 20 May, na dat hy by Margareta, hertoginne van Karinthië, hadt verwekt: 1) *Johannes* den II, van wien hier na; 2) *Frederik*, biſſchop van Regensburg; 3) *Conraad*, die in den jare 1334 ſtierf; 4) *Catharina*, gemalin van graaf Eberhard van Wertheim; 5) *Agnes*, gemalin van zeker landgraaf van Heſſen; 6) *Anna*, gemalin van den landgrave van Heſſen; 7) *Albert* de Schone, die in den jare 1361 ſtierf, en met Sophia van Henneberg twee dochteren hadt verwekt, van welke *Margareta* met Balthaſar, landgraaf van Thuringen, en *Anna* met Suantibor, hertog van Pomeren, trouwde. 8) *Berthold*; kommandeur van Virnsberg, hofkancelier van keizer Lodewyk den V, en biſſchop van Eichſtadt. JOHANNES de II voornoemd ſtierf den 7 October in den jare 1357, na dat hem Elizabeth, dochter van Berthold van Henneberg, hadt ter wereldt gebragt: (1) *Frederik* den V (of den III), van wien hier na; (2) *Margareta*, gemalin van Stephanus Fibulatus, hertog van Beyeren; (3) *Elizabeth*, die eerſt met Ulrich, grave van Schaumburg, en daar na met Albert, grave van Leuchtenberg, getrouwt was; (4) *Anna*, abdiſſe van Birkenveldt, en naderhandt te Himmelskroon; (5) *Adelheit*, die op hare zuſter in de abdy te Birkenveldt volgde. FREDERIK de V (of de III) voornoemd ſtierf den 21 January in den jare 1398, hebbende by Elizabeth, dochter van Frederik Severus, markgraaf van Meiſſen, verwekt: 1) *Johannes* den III, geſtorven in den jare 1420, van Margareta, dochter van Karel den IV, gene kinderen nalatende; 2) *Frederik* den VI, eerſte keurvorſt van Brandenburg; (zie het artykel van het BRANDENBURGSCHE GESLACHT) 3) *Elizabeth*, gemalin van den keizer Rupertus; 4) *Beatrix*, gemalin van Albert met de Tuit, hertog van Ooſtenryk; 5) *Margareta*, gemalin van Herman, landgrave van Heſſen; 6) *Catharina*, abdiſſe van Hof; 7) *Anna*, die op hare zuſter Catharina volgde, en in den jare 1429, of 1430, in den Huſſitenkryg op de vlucht vermiſt wierdt; 8) *Veronika*, gemalin van Barnimus den VI, hertog van Pomeren. FREDERIK de IV (of de V) voornoemd voert in de oude oirkonden den naam van *Illuſtris*, dat is de Doorluchtige, en van Hoog-geboren, waar uit zommigen beſluiten, dat hy van zyn broeder Conraad het burggraafſchap van Neurenberg heeft geërft. Zyne gemalin, eene gravin van Tweebrugge, baarde hem, behalven twee dochteren, waar van *Sophia* met Conraad, grave van Freyburg, en *Anna* met Godfried, grave van Spanheim, getrouwt was, *Eitel Frederik*, en *Frederik*, welke laatſte in den jare 1267 het klooſter Steten in het Genadendal, by het ſtamhuis Hohenzollern; ſtichtte, en den 24 May in den jare 1289 zonder erven van zyne gemalinne Udelhild, gravinne van Dillingen, na te laten, is geſtorven. De oudſte, EITEL FREDERIK is, naar het gevoelen van Pregitzer, niet alleen de ſtamvader van de op hem gevolgde graven en vorſten van Hohenzollern, maar ook van de overige burggraven van Neurenberg, en van de keurvorſten van Brandenburg, uit hem voortgeſproten. Hy bragt zyn zwager Rudolph den I in den jare 1273 de tyding, dat hy tot keizer was verkoren, en wierdt daar voor met het markgraafſchap beleent. Zyne gemalin was Clementia, Anna, of Martha genaamt, gravin van Habsburg, en zuſter van keizer Rudolph. By de zelve hadde hy twee zonen, *Frederik* den I, (of den III) en *Eithel Frederik* den II, aan welke beide hun vader het burggraafſchap van Neurenberg en het graafſchap Hohenzollern overgaf, het welk zy na zyne doodt aldus verdeelden, dat de oudſte FREDERIK het burggraafſchap voor zich kreeg, en naderhandt burggraaf van Neurenberg genaamt wierdt, zynde de ſtamvader van het tegenwoordige huis van Brandenburg. De jongſte, EITEL FREDERIK de II, kreeg de landen van Zollern, en noemde zich alleenlyk graaf van Zollern. Echter worden aan Eitel Frederik den I, behalven vier dochteren, waar van *Otilia* gemalin van Alvico, grave van Zultz, en *Sophia* gemalin van Rabold, markgraaf van Kreinburg, en *Anna* een klooſterjonkvrouw te Steten is geweeſt, en *Euphemia* ongetrouwt is geſtorven, nog vyf andere zonen toegeſchreven, namentlyk *Rudolph*, die met Dorothea, gravinne van Rheinek, trouwde; *Albert*, die Gutta, gravinne van Helfenſtein, ter gemalin hadt; *Johannes*, Domheer te Ments, Keulen en Straasburg; *Berchtold*, met eene markgravinne van Montferrat getrouwt; *Frederik*, prooſt te Augsburg, en naderhandt biſſchop in den jare 1300, of 1304. EITEL FREDERIK plantte de Hohenzollerſche linie voort, leefde omtrent den jare 1290, en was admiraal van de Nederlanden. Zyne gemalin Hildegardis, gravin van Sluſſelberg, baarde hem, behalven zes dochteren, drie zonen. Van de eerſte trouwde *Sophia* met Conraad van Furſtenberg, *Catharina* met den grave van Thierſtein; *Clara* met Berchtold, Truchſes van Waldburg, *Luitgardis* met Conraad van Sluſſelberg, en *Margareta* met zeker heer van Hohenſaxen, maar *Cunigunda* is abdiſſe te Lichtendal by Baden geweeſt. De zonen waren *Eitel Frederik* de III, van wien hier na wordt geſproken; *Frederik van Schaltz*, of *Schalksbrug*, en *Frederik van Meikenberg*, wiens weduwe Udelhild, nevens haren zone *Frederik*, de ſtadt Mulheim aan den Donau in den jare 1303 aan het ſticht van Conſtants verkocht. EITEL FREDERIK de III plantte het geſlacht voort, en verwekte by Margareta, dochter van Eberhard den Doorluchtigen van Wurtenberg, *Frederik* den V, van wien hier na; *Frederik*, koorheer en vice-dom te Augsburg, die in den jare 1349 leefde; *Johan Frederik*, zynde mede by het tournooiſpel in den jare 1311 te Ravensberg tegenwoordig geweeſt; *Albert*, van wien in de jaren 1317 en 1368 gewag wordt gemaakt; *Agnes*, die met Lodewyk van Savoje, grave van Vaux, *Catharina*, die met Ottho van Eberſtein, en *Sophia*, die met den grave van Furſtenberg getrouwt zyn. FREDERIK de V, of de Oude, bygenaamt Paaſch-dag, een zeer vrolyk man, plantte het geſlacht voort, en ſtierf in den jare 1340. Zyne gemalin Agnes, landgravin van Nellenburg, dochter van Eberhard, baarde hem *Frederik* den VI, van wien hier na; *Frederik*, kanunnik te Straasburg en Augsburg; *Frederik*, die Anna (anderen zeggen Magdalena) van Hohenberg ter gemalinne hadt, en in den jare 1412 ſtierf; *Johannes*, die in den jare 1330 by het tournooiſpel te Ingelheim tegenwoordig was; *Margareta*, eerſt gemalin van Albert, grave van Abenberg, daar na van Wilhelm, grave van Buchberg; en *Magdalena*, getrouwt met den grave van Montſaxen. FREDERIK de VI, de Zwarte, of Hooggeboren genoemt, plantte het geſlacht voort. Hy hieldt eene tamelyke ruitery op de been, waar mede hy het Ryk grote dienſten deedt, en bleef in den jare 1386 (anderen zeggen 1402) in den ſlag by Sempach tegen de Zwitſers. Hy is twee malen getrouwt geweeſt, eerſt met Anna, gravinne van Hohenberg, en daar na met Adelheit, dochter van graaf Godfried van Furſtenberg. Zyne kinderen waren *Frederik* de VII, van wien hier na; *Eitel Frederik* de III, die het huis van Ooſtenryk goede dienſten deedt, en ſtierf in den den jare 1431, van zyne gemalinne Anna, gravinne van Sultz, gene kinderen nalatende; *Frederik Arplin*, kanunnik te Straasburg, en naderhandt biſſchop, geſtorven in den jare 1436; *Frederik Fritzlin*, kanunnik te Straasburg; *Frederik Huglin*, klooſterheer in Reichenau; *Wilhelm*, tegenwoordig op het tournooiſpel te Bamberg; *Margareta*, die met den grave van Naſſau; *Agnes*, die met Henrik, grave van Furſtenberg, getrouwt waren, en *Anna*, die eene nonne in het klooſter Stetten wierdt. De oudſte zoon, FREDERIK de VII, bygenaamt de Oettinger, plantte het geſlacht voort. Hy wierdt aldus bygenaamt, om dat hy aan het hof van zyn neef, den grave van Oettingen, was opgevoed. Hy voerde een oorlog met de Ryksſteden, inzonderheit met Rothweil en de gravinne weduwe van Wurtenberg, Henrika van Mumpelgard, waar over hy in den jare 1421 gevangen raakte, zyn ſtamhuis verwoeſt, en de meeſte oude gedenkſtukken verloren wierden. Hy ſtierf in den jare 1422 op de reize naar het H. Landt. Zyne gemalin was Urſula, vryvrouw van Ratzun, dochter van Henrik, vryheer van Ratzun, wiens erfgenaam zy ook is geweeſt, waar door de vrye heerlykheit Ratzun, in Graubunden,

den, aan het huis van Zollern is gekomen. Zy baarde hem *Jodocus Nicolaus*, van wien hier na; en *Henrik*, kanunnik te Straasburg. Anderen voegen 'er nog by *Frederik* den Twiftzieken (*Rixofus*), en *Johan Frederik*, die in den jare 1445 op het tournooifpel te Stutgard zou geweeft zyn. JODOCUS NICOLAUS plantte het geflacht voort. Hy bouwde zyn oud vaderlyk bergflot in den jare 1454 weder op, maar moeft in den jare 1456 graaf Frederik Ulrich van Wurtenberg verzekeren, dat hy zyn huis noch van dit flot, noch uit Hechingen niet zou benadeelen. Hy bekleedde aanzienlyke ampten by keizer Frederik den III en den aartshertog Sigismundus, en ftierf den 9 February in den jare 1488. Zyne kinderen, door hem by Elizabeth, dochter van graaf Johannes van Wurtenberg, verwekt, waren: *Eitel Frederik* de IV, die hier na volgt; *Frederik*, biffchop van Augsburg, die Hechingen en Hohenzollern beter hielp opbouwen, en den 8 Maart in den jare 1505 ftierf; *Eitel Frederik*, admiraal van Maximiliaan den I in de Nederlanden, bleef den 27 Juny in den jare 1490 in een flag; *Frederik Albrecht*, kolonel onder Maximiliaan den I, fneuvelde in den jare 1483 voor Utrecht; EITEL FREDERIK, mede kolonel onder keizer Maximiliaan den I, bleef in den flag van den jare 1483 by Dendermonde; *Helena*, gemalin van Johannes, Truchfes van Waldburg. *Eitel Frederik* de IV plantte het geflcht voort. Hy was geheime Raadt en opperhofmeefter van keizer Maximiliaan den I, ridder van het gulde vlies, generaal in Spanje, landshoofdman van het graaffchap Hohenberg, en eerfte kamerrechter te Spiers. Hy bragt het ampt van Rykskamerheer erffelyk aan zyn huis, en verruilde Ratzun in Ooftenryk tegen Haigerloch; wierdt met de Ryksfchatting van de ftadt Reutlingen beleent, en ftierf te Trier den 18 Juny in den jare 1512. Zyne kinderen, door hem by Magdalena, dochter van den markgrave Frederik van Brandenburg, geteelt, waren, 1) *François Wolfgang*, landshoofdman van het graaffchap Hogenberg, die den 16 Juny in den jare 1517 overleedt, hebbende by Rofina, dochter van markgraaf Chriftoffel van Baden, verwekt *Chriftoffel Frederik*, die in den jare 1535 voor Marfeille bleef; *Eleonora* (anderen zeggen *Helena*) getrouwt met Chriftoffel, grave van Tengen en Nellenburg; *Anna*, gemalin van Frederik, vryheer van Hohenfaxen; *Elizabeth*, met Chriftoffel de Schala getrouwt, en *Rofina*, die nonne in het klooster Stetten wierdt. 2) *Joachim*, hoofdman te Hohenberg, die in February van den jare 1538 ftierf, en van Anaftafia, vryvrouw van Stöffel, naliet *Jodocus Nikolaas*. Deze hielp onder keizer Karel den V de ftadt Mets belegeren, en ftondt markgraaf Albrecht van Brandenburg by. Hy ftierf den 10 Juny in den jare 1558, en liet gene kinderen na van zyne gemalinne Anna, vryvrouw van Zunbern. 3) EITEL FREDERIK de V plantte het geflacht voort. Hy wierdt met Karel den V te Bruffel opgevoed, kweet zich zeer wel in den flag by Pavië, wierdt ridder van het gulde vlies, en ftierf te Pavië den 15 January in den jare 1525 door vergift, hem bygebragt. Zyne gemalin, Johanna van Borffelen, erfdochter van Philips van Witthem, baarde hem *Karel*, van wien hier na; *Eitel Frederik*, die den 15 July in den jare 1544 voor St. Defir bleef; *Felix Henrik*, in keizerlyke dienften den 20 January des jaars 1550 geftorven; *Anna*, kanunnikeffe te Buchau, en *Johanna*, gemalin van Jakob, Truchfes van Waldurg. De oudfte, KAREL, volgde zynen vader in de regering, hebbende dezen naam naar keizer Karel gekregen. In den ouderdom van twaalf jaren wierdt hy naar Spanje gezonden, en aldaar van den keizer onderhouden, die hem ook met de graaffchappen Sigmaringen en Veringen befchonk. Hy ftondt in grote genade by de keizeren Karel den V, Ferdinand den I, en Maximiliaan den II, zo dat hy niet alleen van alle drie den tytel van gulde ridder (*eques auratus*) maar ook van Ferdinand den I het ampt van opper-Ryks-hof-Raadt, verkreeg. Wanneer des keizers dochter, Eleonora, met Wilhelm van Mantua trouwde, geleidde hy de zelve als opperhofmeefter in den jare 1560 naar Mantua. Hy deedt het zelve in den jare 1570, toen Elizabeth, dochter van keizer Maximiliaan den II, met koning Karel den IX van Vrankryk trouwde. Hy is de ftamvader van alle de hedendaagfche vorften van Hohenzollern, en rechtte den 24 January in den jare 1575 te Sigmaringen de erffelyke vereeniging op over Zollern, uit krachte van de welke alle graven van Zollern den tytel, het wapen en den helm, als graven van Hohenzollern, Sigmaringen en Veringen, heeren van Haigerloch en Werftein, en des H. Roomfchen Ryks kamerheeren mogen gebruiken; maar de oudfte zou altydt het erf-kamerheers-ampt bekleden, indien hy het niet vrywillig aan een ander uit zynen ftam wilde overlaten. Hy ftierf in den jare 1576. De kinderen, door hem by Anna, dochter van markgraaf Ernft van Baden, geteelt, waren: 1) *Eitel Frederik* de VI, van wien de linie van Hohenzollern te *Hechingen* afkomftig is; 2) *Karel* de II, van wien de linie van Hohenzollern te *Sigmaringen* afftamt, van welke hier na afzonderlyk zal gefproken worden; 3) *Ferfridus*, geboren in den jare 1548, ftierf in het jaar 1666 op de hogefchole te Freyburg; 4) *Chriftoffel van Haigerloch*, geboren in den jare 1552. Hy ftierf in het jaar 1595, en liet na van Catharina, vryvrouw van Weltzberg, *Johan Chriftoffel*, die by Maria Elizabeth van Sigmaringen gene kinderen verwekte; *Karel*, die insgelyks by Rofimunda, gravinne van Ortenburg, gene kinderen kreeg; *Dorothea*, *Salome*, en *Sidonia*, klooftervrouwen te Itzhorn en Seflingen. 5) *Joachim*, geboren in den jare 1558, ftondt Domheer te worden, maar nam den Lutherfchen Godsdienft aan, en onthieldt zich aan het Berlynfche hof, alwaar hy met Anna, dochter van graaf Volkmar Wolfgang van Hohenftein, trouwde, en den 7 July in den jare 1587 ftierf. Zyn eenige zoon, *Johan Georg*, diende keizer Rudolph den I tegen de Turken, en hadt twee gemalinnen, welker eerfte was Eleonora, vryvrouw van Promnitz, de twede Catharina, vryvrouw van Berka. Zyne kinderen waren *Karel*, die jong ftierf; *Helena*, gemalin van Karel van Funfkirchen; *Maria*, verlooft aan Nikolaas van Buchheim; *Anna Catharina*, die eerft trouwde met Maurits Auguftus van Rochau, en daar na met Johan Chriftoffel van Hohberg; *Anna Urfula*, gemalin van Johan Bernard van Maltzan. Aldus zyn 'er maar twee liniën overgebleven, die van *Hechingen* en die van *Sigmaringen*, die nog tegenwoordig bloeien.

De eerfte plantte EITEL FREDERIK de VI voort. Hy was den 7 September in den jare 1545 geboren, kreeg het eigentlyk zo genaamde graaffchap Hohenzollern, refideerde te Hechingen, en bouwde het flot aldaar. Hy ftierf den 16 January in den jare 1605. Zyne eerfte gemalin was Veronika, dochter van graaf Karel van Ortenburg; en na des zelfs afsterven in den jare 1573 trouwde hy met Sibylla, dochter van graaf Frobenius Chriftoffel van Zimmern; zyne derde gemalin was Johanna, gravin van Eberftein. Van de twede hadt hy, behalven eene dochter, *Johanna*, gemalin van Johannes, grave van Sigmaringen, een zoon, JOHAN GEORG, vorft van Hohenzollern. Deze wierdt in den jare 1623 tot eerfte vorft van Hohenzollern voor zich en alle navolgende eerftgeborene van dit huis gemaakt, hebbende den keizer als kamerrechter en Rykshofraadt, als mede in verfcheide bezendingen vele gewigtige dienften gedaan, waar voor hy ook de ridderorde van het gulde vlies kreeg. Hy ftierf den 18 February in den jare 1624. De kinderen, door hem by Francifca, dochter van den Rhyngraaf Friderik, verwekt, zyn: *Eitel Frederik*, vorft van Hohenzollern, van wien hier na; *Georg Frederik*, ftierf in den jare 1633; *Leopold Chriftiaan*, Domheer te Keulen; *Philips Frederik*, van wien mede hier na meer zal gezegt worden; *Anna Maria*, met Ego van Furftenberg; *Sibylla*, met graaf Ernft van der Mark; *Catharina Urfula*, met Wilhelm, markgrave van Baden; *Francifca*, met Jacobus Hannibal, grave van Hohen-Embs; *Maria Regina*, met Hugo, grave van Koningsek; *Maximiliana*, met Johan François, grave van Trautzon, en *Maria Anna*, met Ernft, grave van Izenburg en Grenfau, getrouwt. De oudfte zoon, EITEL FREDERIK, volgde zyn vader op. Hy was kolonel van een regiment te voet onder keizer Ferdinand den II, en tegenwoordig in den jare 1640 op den Ryksdag te Regensburg, wannneer hy aldaar in het vorftelyk collegie zou zyn ingeleid geworden, maar zulks gefchiedde eerft den 30 Juny des jaars 1653. Hy kreeg voor Budweis, in Bohemen, eene wonde, die men niet kon genezen, en ftierf aan de zelve in den jare 1661. By zyne gemalinne Maria, gravinne van Berg, erfvrouw van het marquizaatfchap van Bergen op den Zoom, verwekte hy eene eenige dochter, *Henriëtta Francifca*, die hare moederlyke erffenis haren gemaal *Frederik Maurits van la Tour*, grave van Auvergne, in den jare 1662 aanbragt. Hier op kwam de vorftelyke regering op zyn broeder PHILIPS FREDERIK. Deze was kanunnik van het aartsfticht Keulen en dat van Straasburg, maar verliet, alzo zyn oudfte broeder gene mannelyke erven hadt, met bewilliging (*difpenfatie*) van den paus, den geeftelyken ftandt, en trouwde in den jare 1662 met Maria Sidonia, dochter van Herman Fortunatus, markgraaf van Baden. Hy vaardde na zyns broeders doodt de regering aan, en bezat de zelve tot in den jare 1671. Zyne kinderen waren: 1) *Frederik Wilhelm*, van wien hier na; 2) *Herman Frederik*, geboren den 11 January in den jare 1665, die van de kanunniksplaats in de hoge ftichten van Keulen en Straasburg afftandt deedt, en den oorlog volgde. Hy trouwde voor de eerfte maal in den jare 1704 met Eleonora Magdalena, dochter van Chriftaan Ernft, markgraaf van Bareuth, die ftierf in den jare 1711, na dat hy by haar eene dochter hadt verwekt, genaamt *Eberhardina Eleonora*. Hy hertrouwde daar op in den jare 1714 met Maria Jofepha, dochter van Francifcus Albert, grave van Oettingen, by welke hy heeft geteelt *Maria Chriftiana*, geboren den 25 Maart des jaars 1715, en *Frederik Wilhelm*, geboren den 12 November des jaars 1717. 3) *Leopold Frederik*, geboren den 11 February des jaars 1666, bleef als keizerlyke kapitein den 18 July des jaars 1684 voor Offen; 4) *Maria Margareta Apollonia*, geboren den 26 April des jaars 1670, ftierf den 24 April des jaars 1687. FREDERIK WILHELM, geboren in den jare 1663, keizerlyke generaal veldmaarfchalk luitenant, was tegenwoordig in den jare 1691 by den flag by Salankement, wierdt in den jare 1702 in dien van Friedlingen gevangen genomen, en raakte wederom los; zo dat het onwaar is, 't geen zommigen zeggen, te weten, dat hy toen zou zyn om het leven gekomen. Hy verkreeg voor zich en alle zyne nakomelingen in den jare 1692 den vorftelyken tytel, en maakte wegens het burggraaffchap van Neurenberg een erffelyk verdrag met het huis van Brandenburg, met de toeftemminge van den keizer. Zyne eerfte gemalin was Maria Leopoldina Louïze, gravin van Zintzendorf, met welke hy den 22 Juny des jaars 1687 trouwde. Na dat deze den 26 May des jaars 1709 te Wenen geftorven was, hertrouwde hy met Maximiliana Magdalena, freulin van Lutzau. Zy wierdt eerft Madame van Homburg genaamt, maar na-

naderhandt van den keizer in den gravenstandt verheven. Zyne kinderen van het eerste bedde zyn: FREDERIK LODEWYK, vorst van Hohenzollern, burggraaf van Neurenberg, enz. keizerlyke generaal van de kavallery, en overste van een regiment kurassiers, geboren te Straasburg den 30 Augusty des jaars 1688; *Louize Ernestina Frederika*, geboren te Ulm den 7 January des jaars 1690, ging by het twede huwelyk van haar vader te Weenen in een klooster, maar trouwde en 19 February des jaars 1713 met Franciscus Antonius, vorst van Lamberg, overleden...; *Charlotta*, geboren en gestorven in den jare 1692; *Christina Eberhardina Frederika*, geboren den 3 Maart des jaars 1695, gestorven in het klooster te Pilzen; *Frederik*, geboren en gestorven in den jare 1697; *Sophia Frederika*, geboren den 16 February des jaars 1698, is in een klooster in de Nederlanden. By de twede vrouwe heeft Frederik Wilhelm verwekt *Eberhard Frederik van Homburg*, geboren den 18 September des jaars 1711.

De linie der vorsten van *Hohenzollern te Sigmaringen* is gesticht van KAREL den II, zone van *Karel* den I van Hohenzollern. Hy wierdt geboren in den jare 1547, en stierf in den jare 1606, na dat hy by twee gemalinnen, te weten Euphrosyna, dochter van den grave Frederik van Oettingen, en Elizabeth, dochter van graaf Florens van Kuilenburg, vier en twintig kinderen hadt geteelt, van welke drie zonen en zes dochteren tot hunne volwassene jaren zyn gekomen. De zonen waren: 1) *Johannes*, van wien hier na; 2) *Eitel Frederik*, geboren in den jare 1582, Domheer van vele voorname stichten, proost te Keulen, pauslelyke kamerling, in den jare 1621 kardinaal, en in den jare 1623 bisschop van Osnabrugge geworden. Hy stierf in den jare 1625 zeer schielyk, vermoedelyk van vergift, hem bygebragt, wanneer hy van het laatstgemelde sticht bezit wilde nemen. Voorts 3) *Ernst Georg*, geboren in den jare 1585, die zich in den echt begaf met Maria Jacoba van Raitenau. De dochters waren: 1) *Anna Maria*, geboren in het jaar 1573, gemalin van Marcus, graaf van Fugger; 2) *Maria Jacoba*, geboren in 't jaar 1577, gemalin van Henrik Truchses van Waldburg; 3) *Maria Maximiliana*, geboren in het jaar 1583, gemalin van Johan Ulrich, vryheer van Neuhaus; 4) *Maria Eleonara*, geboren in den jare 1585, gemalin van Johannes, grave van Fugger; 5) *Maria Elizabeth*, geboren in het jaar 1592, gemalin *a*) van Julius Christoffel, grave van Hohenzollern, te Haigerloch, *b*) van Karel Lodewyk, grave van Sultz; 6) *Maria Cleope*, geboren in het jaar 1599, gemalin *a*) van Johannes Jacobi, grave van Bronkhorst-Anholt, *b*) van Philips, vorst te Aremberg. De oudste zoon, JOHANNES voornoemd, die in het jaar 1578 geboren was, en in het jaar 1623 in den vorstenstandt wierdt verheven, verkreeg van den keurvorst Maximiliaan van Beyeren, by wien hy het ampt van voorzitter in den geheimen Raadt bekleedde, de heerlykheit Schwabek, en stierf in het jaar 1638. Van zyne gemalinne Johanna, dochter van Eitel Frederik den VI te Hechingen, liet hy na *Mainard* den I; *Sibylla*, gemalin van Ernest Benno, grave te Wartenberg, en *Maria*, gemalin *a*) van Paulus Andreas, grave van Wolkenstein, *b*) van Georg Rudolph, vryheer te Haszlang. Voorgemelde MAINARD de I, vorst te Hohenzollern, stierf in het jaar 1681, na dat hy by Anna Maria, dochter van Ferdinand den I, grave van Torring, in Seefeldt, behalven verscheide princessen, van welke Anna Maria, getrouwt met Antonius Eusebius, grave van Koningsek, en gestorven in het jaar 1678, vier prinssen geteelt heeft. De zelve waren: 1) *Maximiliaan*, van wien hier na; 2) *Johannes Karel*, geboren en gestorven in het jaar 1637, 3) *Ferdinand Franciscus*, die in het jaar 1639 geboren wierdt, en zyn leven by het jagen ingeschoten heeft; 4) *Franciscus Antonius*, te Haigerloch, die als keizerlyke luitenant veldmaarschalk in den slag by Friedlingen in het jaar 1702 gebleven is, na dat hy met Maria Anna, dochter van graaf Antonius Eusebius van Koningsek in Aulendorf, twee prinssen en even zo vele princessen hadt geteelt, namentlyk *Ferdinand Antonius*, geboren in 't jaar 1692; *Anna Maria*, geboren in 't jaar 1694; *Maria Francisca*, geboren in 't jaar 1697, en *Frederik Christoffel*, geboren in den jare 1699. MAXIMILIAAN voornoemd wierdt geboren in den jare 1636, en stierf in den jare 1689. By zyne gemalinne Maria Clara, dochter van graaf Albert van Bergen in Boxmeer, hadt hy zes prinssen en drie princessen geteelt. De princessen waren: 1) *Maria Magdalena*, geboren in den jare 1669; 2) *Maria Theresia*, kanunnikesse te Buchau, geboren in het jaar 1671; 3) *Frederika*, geboren in het jaar 1687. De prinssen waren: 1) *Mainard* de II, van wien hier na; 2) *Albert Oswald*, Domheer te Keulen, geboren in den jare 1676; 3) *Franciscus Henrik*, Domheer te Keulen en Straasburg, geboren in het jaar 1678; 4) *Sidonius*, geboren in den jare 1682, en gesneuvelt in den slag by Friedlingen in den jare 1702; 5) *Johannes Franciscus*, geboren in den jare 1684, en 6) *Maximiliaan Antoni*, geboren in 't jaar 1685, de welke beide ten oorlog zyn gegaan. Kort te voren vaardde MAINARD de II, de oudste zoon, geboren in het jaar 1673, de regering in het jaar 1698 aan, en stierf den 20 October in het jaar 1715. Zyne gemalin Anna Catharina Victoria, dochter van Antonius, grave van Montfort, met welke hy in den jare 1700 getrouwt was, hadt hem gebaart: 1) JOSEPH, zynen opvolger, geboren in het jaar 1702. De zelve is getrouwt in den jare 1722 met Maria Francisca, dochter van Franciscus Albert, grave van Oettingen. 2) *Franciscus Wilhelm*, grave van den Berg, wegens zyne grootmoeder Maria Clara, gravinne van den Berg. Hy is geboren in het jaar 1705, en getrouwt met Maria Catharina, dochter van Johan Christoffel Truchses in Zeil. 3) *Karel*, geboren in den jare 1706, en jong gestorven. 4) *Maria Anna*, geboren in het jaar 1708.

Wat de rechten en vryheden van dit huis betreft, de vorsten van Hohenzollern zyn I. des II. Roomschen Ryks erflelyke kamerheeren, waar mede zy van Brandenburg beleent zyn. II. Zy bezitten hunne landen niet als een leen van het Ryk, behalven dat zy van den keizer den bloedban, en eene schatting voor het schoutsampt van de stadt Reutlingen ontfangen. Wegens het graafschap Veringen ontfangen zy van Oostenryk het leen. Zy bezitten ook de heerlykheit Haigerloch als een Hohenbergsch stuk van Oostenryk te leen; maar het graafschap Hohenzollern is allodiaal, gelyk keizer Ferdinand in de gemelde vorstenbrieven toestemt. III. Het landt is zeer klein, en de vorst van Hechingen heeft jaarlyksch niet boven de 30000 floreinen inkomen. Met hunne leensvazallen is het als in het Wurtenbergsche gelegen, te weten, dat zy onmiddelyk van het Ryk afhangen, en gene landstanden zyn, maar moeten echter voor het leengerecht, uit leenmannen bestaande, verschynen. Men kan ook onder de vryheden van het huis van Hohenzollern rekenen, dat zy van het keizerlyke hofgerecht te Rothweil zyn uitgesloten. Met de vorstelyke waardigheit is het dusdanig gelegen, dat *Johan Georg*, van de linie van Hechingen, eerst van keizer Ferdinand den II in den jare 1623 in den vorstenstandt is verheven, welke waardigheit na hem altydt de oudste heer van deze linie zou voeren, en de andere in den gravenstandt zouden moeten blyven, gelyk ook in den jare 1653 des zelfs oudste zoon, *Eitel Frederik*, in het vorstencollegie is ingeleid. Naderhandt wierdt ook *Meinard*, van de linie van Sigmaringen, van den keizer in den vorstenstandt verheven, doch de plaats en stem bleef alleen by de nakomelingen van Johan Georg, van de linie van Hechingen. Hier op sloten Eitel Frederik van Hechingen en Meinard van Sigmaringen met keizerlyke toestemming een traktaat, dat voortaan altydt de oudste en regerende heer vorst zou zyn, en de andere graven blyven, tot dat eindelyk in den jare 1692 vorst *Frederik Wilhelm* van keizer Leopold een nader openbrief verkreeg, dat van nu af alle kadetten en jonge heeren van zyne linie zouden vorsten zyn. Aldus zyn tegenwoordig alleen de Haigerlochsche linie en de nakomelingen van graaf François Antoni, nevens de broeders van Sigmaringen, in den gravenstandt. De vorsten van Hohenzollern hebben hunnen rang op den Ryksdag na den vorst van Arensburg. Naderhandt hebben zy getracht zich met de markgraven van Brandenburg te vereenigen, en de vierde linie van dat huis uit te maken, zo dat 'er een *Keurvorstelyke*, *Bareutsche*, *Anspachsche* en *Zollerische* linie zou zyn, waar door zy wel geen hoger plaats op de vorstenbank begeerden, maar, ten aanzien van de personele vorstelyke waardigheit, als markgraven en voor oude vorsten wilden gehouden, en zelfs allen den genen wilden voorgetrokken zyn, welke die van het Brandenburgsche huis voorgaan, maar zy hebben daar omtrent by de meeste vorstelyke huizen groten tegenstandt ontmoet. Wegens de successie en den tytel zyn de vorsten en graven van Hohenzollern met keurvorst Frederik Wilhelm van Brandenburg reets overeengekomen, dat zy den tytel van burggraven van Neurenberg mogen voeren, gelyk daarentegen die van Brandenburg zich van dien van Hohenzollern bedienen, op welk vergelyk die van Zollern hunnen voorgemelden eisch nog meer gronden, alzo het Pruissische huis hen daar door voor nabestaanden en voor burggraven van Neurenberg erkent. Zy voegen daar nog by, dat hen deze waardigheit reets te voren voor de verdeeling van hun huis in burggraaflyke en Zollerische liniën is toegestaan, schoon die van Zollern, volgens de toenmalige gewoonte, den tytel van burggraven van Neurenberg niet gevoert hebben; ook waren, naar hun voorgeven, de graven van Zollern, en onder de zelve *Frederik*, den vorsten gelyk geacht, en *illustres* en *hooggeborene* genoemt, zynde in dien tydt een kenteken van een hoger dan graaffelyken standt; gelyk dan keizer Ferdinand de II in zyn openbrief daar byzonderlyk op hadt gelet. Eindelyk is nog aan te merken, dat de keizer die van Zollern den tytel van oom geeft, het welk hy anders maar aan de wereldlyke keurvorsten doedt. *Lunigs Reichs-Archiv Part. spec. num.* I. *van* Hohenzollern. *Pregitzers Teutscher Regierungs-Spiegel. Basilius Herold kurtzer bericht von dem Hohenzollerischen stammbaum. Frischlinus Zollerische Genealogie. Scioppius Stemma Genealogicum. Andreæ Stemma Genealog. Zolleranum. Rauschertus Stemmat. Brandenb. Renschius Cedernhayn. Reineccius Origines Brandenb. Kirchmeier de Originibus Habsburgico-Zollerensibus. Europeische Herold P. I. p. 550. Zwanzig Theatr. præced.* enz.

HOHIO, of OUYE, eene grote rivier van Noord-Amerika, heeft haren oorsprong op 293 graden lengte, en 37 graden Noorder breedte, en loopt van het Oosten naar het Westen langs de Apalachsche gebergten. Zy valt in de rivier Meschasipi, op 274 graden lengte, zo dat zy omtrent vier honderd mylen ver loopt. *Hennepin Nouvelle Decouverte des pays de l'Amerique.*

HOIUS, of HOIE, (ANDRIES) van Brugge, leefde in het laatste van de XVI eeuwe, omtrent den jare 1590, en gaf lessen in de Griekse tale en in de historie in de hogeschool van Douay, in welk ampt een zyner zonen, vader van het Oratorie, hem opvolgde. Hy schreef verscheide werken in rym en onrym, en onder anderen eene algemene Historie van de schepping des werelds tot de geboorte van Christus, en stierf in den

den ouderdom van meer dan tachtig jaren. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Miraeus de script. sec.* XVI.

HOLACH, (HET GRAAFSCHAP) is de naam van het gebiedt aan de Zwabifche en Frankifche grenzen, by de rivieren Jaxt en Kocher gelegen, en den graven van Hohenlohe toebehorende.

HOLBECH, een Engelfch marktvlek in het graaffchap Linkoln, in de landftreek, Elow genoemt. *Engelsch Diction.*

HOLBEEN, (JOHANNES) een vermaard fchilder, geboortig van Bafel. Hy maakte verfcheide ftukken, die hem in achting deden komen, onder anderen een Doden-dans, welken hy op het ftadhuis van de gemelde ftadt fchilderde. In den zelven tydt was Erafmus te Bafel, en liet aldaar zyne fchriften drukken. Holbeen, dit horende, maakte vriendfchap met hem, gelyk hy hem ook uitfchilderde. Hier op bewoog hem Erafmus naar Engelandt te gaan, en gaf hem een brief van voorfchryvens aan Thomas Morus, nevens zyn afbeeldfel aan den zelven. Morus ontfing Holbeen zeer vriendelyk, liet hem eenige ftukken fchilderen, en bragt hem daar na by koning Henrik den VIII, die hem ook zeer in achting hieldt. Hy bleef dan voor zyn overigen levenstydt in Engelandt, en ftierf aan de peft te Londen in den jare 1554, in den ouderdom van 56 jaren. *Felibien vies des Peintres.*

HOLCKE, (HENRIK) keizerlyke veldmaarfchalk, was uit het Holfteinfche eilandt Alze, uit een thans adelyk geflacht gefproten. Zyn vader was Henrik Holcke, koninklyke Deenfche orper-fecretaris, die van adel is geweeft, gelyk als Dankwerth daar voor houdt. Hy bezat de goederen Erckbeftrup en Weftrup, en diende Chriftiaan den IV, koning van Denemarken, langen tydt, tot dat hy kolonel wierdt. Hy kommandeerde in den jare 1627 de zes Sleeswykfche land-compagniën; maar deze troepen wierden in het kort van den keizerlyken generaal, graaf Henrik Slik, verftrooit. In het zelve jaar wierdt hy ook by Bernftein in de Nieuwe Mark van de keizerlyken gevangen genomen, en na zyne loslating naar Straalzondt met drie compagniën Schotten en eene compagnie Denen gezonden, alwaar hy ook een tydlang kommandant bleef, wanneer deze ftadt van den hertog van Friedlandt wierdt aangetaft, gelyk dan de koning van Zweden met nog groter yver de ftadt verdedigde. Als in den jare 1629 de vrede te Lubek tuffchen keizer Ferdinand den II en den koning van Denemarken wierdt gefloten, verliet hy den Deenfchen dienft, en nam aan voor den keizerlyken generaal, den hertog van Friedlandt, een regiment van 3000 man te werven, wanneer men hem het fticht Lubek en het ambacht Pinneberg tot kwartieren aanwees. Hy voerde dit regiment onder den nieuwen generaal, graaf Tilly, in de Oude Mark, daar na tegen den koning van Zweden, die hem in het dorp Angern, in het aartsfticht Maagdenburg, in den jare 1631 overviel, en het zelve door den Rhyngraaf Ottho Lodewyk liet verwoeften. Als na den flag by Leipzich de hertog van Friedlandt het veldheerfchap over het keizerlyke leger weder kreeg, was hy by den zelven, toen in den jare 1632 de ftadt Praag ingenomen wierdt. Hier op veroverde hy Eger, en Wallenftein maakte hem, zynde te voren generaal wachtmeefter geweeft, in het zelve jaar veldmaarfchalk, en gaf hem eenige duizend man, met welke hy in Voogtlandt rukte, Adorf, Hof en Zwikkau wegnam, en in de Saxifche landen vry woeft te werk ging. Hy voegde zich daar op by den grave van Gallas, veroverde Freyberg, rukte by het hoofdleger van den hertog van Friedlandt, hielp Leipzich innemen, en was tegenwoordig by den flag te Lutzen. Als in den jare 1633 de hertog van Friedlandt een nieuw leger hadt verzamelt, gaf hy hem van nieuw een eigen corps, met het welke hy in Meiffen viel, en de ftadt Leipzich innam: maar alzo toenmaals tuffchen den hertog van Friedlandt en den keurvorftelyken Saxifchen generaal Arnim een ftilftandt van wapenen gemaakt wierdt, verliet hy deze ftadt wel haaft, en trok te rug naar Bohemen, liet ondertuffchen Zwikkau uitplunderen, en kreeg in Voogtlandt de peft, die hy, als men zegt, van zyne meeftereffe, welke hy, met die ziekte behebt zynde, bezocht hadt, hadt gekregen. Hy ftierf den 30 Augufty des jaars 1633 te Adorf, in Voogtlandt, en zyn ligchaam wierdt in den jare 1634 naar Denemarken overgevoert, en aldaar prachtig begraven. Hy was alvorens van den keizer in den gravenftandt verheven, en de heerlykheden Efchel, Radendal en Wallensreuth wierden hem toegewezen. *Chemnitz. Pufendorf. Danckwerth Chorograph. Holf. pag.* 19.

HOLCOT, (ROBERT) een Dominikaner monnik, was in Engelandt geboren, en maakte zich vermaard door zyne geleerdheit en deugdt. Hy wierdt leeraar in de hogefchool van Oxford, en gaf leffen in de Theologie met eene algemene toejuiching. Men heeft van hem verfcheide verklaringen over den Bybel, over den Meefter der Spreuken, enz. Men houdt voor zeker, dat hy aan de peft ftierf in den jare 1349. *Leander Alberti & Antonius Senensis de vir. illustr. St. Domin. St. Antoninus. Alphonsus Fernandez. Pitseus. Bellarminus.*

HOLDA, huisvrouw van Sallum, propheteerde te Jeruzalem onder de regering van Jofias, koning van Juda, voorfpelde dezen prins de rampen, die den inwoonders van Jeruzalem zouden overkomen, en waarfchuwde ter zelver tydt, dat zulks niet eer dan na het einde van zyne regering zou gebeuren. II *Koning.* XXII, en II *Kronyken* XXXIV.

HOLDEN, (HENRIK) een Engelfchman, die, na dat hy in verfcheide hogefcholen leffen hadt gegeven, zich naar die van Parys begaf, en 'er leeraar wierdt in den jare 1646. Hy was zeer beroecht wegens zyne deugden en geleerdheit, en ftierf in het laatfte van Maart des jaars 1662, na dat hy een klein boekie hadt gefchreven, met den tytel van: *Analysis fidei*, in het welke hy in een kort begrip van den ganfchen Godsdienft vervat, en het geloof ontleedt in zyne grondregelen en beweegredenen, aantonende, hoe men des zelfs grondftellingen tot de vraagftukken van controverfie moet toepaffen. Hy fchreef twee brieven in den jare 1656 aan *Arnauld*, in welke hy zich verklaart voor de krachtdadige Genade en voor het gevoelen der Thomiften. Hy gaf in den jare 1660 korte en letterlyke handtekeningen op het Nieuwe Teftament in het licht, die zeer bekwaam zyn om de nieuwelingen in de kenniffe van den Bybel te verlichten. Holden was krachtig in redenering, ftipt en naauwkeurig in alles, volgende eene heel andere wyze dan de andere fchoolfche Godgeleerden. Zyn boek *Analysis fidei* wierdt voor de twede maal gedrukt in den jare 1655, en herdrukt in het laatfte van de gemelde XVII eeuwe. *Du Pin Biblioth. des auteurs ecclesiastiques* XVII *siecle. Tom.* II.

HOLDENBY, een Engelfch kafteel, de kroon toekomende, is gelegen in het graaffchap van Northampton, op het welke Karel de I gevangen wierdt gehouden van den 17 February des jaars 1647, van waar hy door den ftandaarddrager Joice naar Childerney, en van daar naar Newmarket gebragt wierdt. *Engelsch Diction.*

HOLDERNESSE, een groot Engelfch zeehoofdt in het graaffchap van Jork, fteekt ver ten Ooften uit tuffchen de Duitfche zee en den Humber. Des zelfs uiteinde wordt *Spunhead* genoemt, en is een gedeelte des lands, 't welk door de volkeren, oudtyds *Parisii* genoemt, bewoont is geweeft. *Maty Diction.*

HOLEN, in het Latyn *Holis*, een biffchoppelyke zitplaats aan de Noordzyde van Yslandt, in een naauw en diep dal gelegen. De kortfte dag in den winter is hier niet langer dan van twee uuren. Het wierdt in den jare 1106 tot een bisdom gemaakt, en *Hialter*, XXII biffchop, nam in den jare 1552 den Proteftantfchen Godsdienft aan, en voerde den zelven in zyn kerkgebiedt in. *Hackluit.*

HOLLANDT is de voornaamfte en machtigfte van de Vereenigde Nederlandfche provinciën, voerende den tytel van graaffchap. Het zelve is een halfeilandt, hebbende de zee ten Weften, Ooften en Noorden, en de rivier de Maas, met de provincie van Brabandt en het bisdom van Utrecht, ten Zuiden. De zee ten Weften en Noorden is de Noordzee, of grote Oceaan, en die ten Ooften de Zuiderzee. Van ouds was deze provincie op ver na zo groot niet als tegenwoordig, begrypende niet meer dan dat gedeelte, het welk men tegenwoordig *Zuid-Hollandt* noemt, anders de Dordrechtfche waardt geheten, en wierdt, voor den inval der Denen, met den algemenen naam van *Vrieslandt*, en de inwoners met dien van *Vriezen* benoemt, als uit de oude gefchiedeniffen blykt. Aangaande den oorfpronk van den naam van *Hollandt* zyn de gevoelens der fchryvers zeer verfchillende. Eenigen zeggen, dat dit landfchap wegens de vele boffchen, welke van ouds daar in gevonden wierden, *Houtlandt* genoemt wierdt, welke naam allengskens in *Hollandt* was verandert. Anderen zyn van gedachten, dat deze naam is zamengeftelt van *Hol* en *Landt*, betekenende zo veel als een landt, dat hol en bol is, zynde eensdeels door de konyken genoegzaam als uitgeholt, en anderendeels wegens zyn moeraffigen en venigen grondt onder de voeten lillende en bevende, waar van men plagt te zingen:

Holland bolland; - - -
Ik hou my aan de hei-kant.

Zommigen dryven, dat Hollandt zo veel wil zeggen als *hooilandt*, wegens des zelfs grasrykheit. Daar zyn 'er ook, die den naam van Hollandt van *hollend landt* afleiden, en des zelfs inwoonders *Hollers* noemen, om dat zy, wanneer Karel de Kale hen Diderik als hunnen eerften graaf toezondt, tegen hem als *hollende* opftonden. Eenigen noemen dit landt *Olenius-landt*, van zekeren Romein, of Vries, *Olenius*, of *Olennius*; en anderen leiden den naam af van het Enger-Saxifche woordt *Holde*, het welk betekent een dal. Maar waarfchynlykft komt de befte en verftandigfte fchryvers voor, dat de Denen en andere Noordfche volkeren de namen van *Hollandt* en *Zeelandt* hebben medegebragt, hebbende, na hunne aankomfte in deze landen, de zelve den naam gegeven naar de gene, daar zy van daan kwamen, te weten *Hollandt* naar hun *Hollandt*, en *Zeelandt* naar hun *Zeelandt*. Ook ftrekt tot geen gering bewys van dit gevoelen, dat dit landfchap voor de IX eeuwe met dien name niet bekend is, maar wel naar de zware invallen van de gezegde Noordfche volkeren in de gemelde IX eeuwe, en het is zeker, dat het met den name van *Hallandt* het eerft voorkomt in de brieven van keizer Henrik den III, gegeven in den jare 1064. Het wierdt voor dien tydt, als boven gezegt is, *Vrieslandt* genoemt; het hadt ook van ouds den naam van *Batavia*, van *Batto*, zone des konings der Katten.

De grondt is in dit landfchap op zommige plaatfen week en moeraffig, zo dat de zelve niet kan beploegt worden, op andere zandig, of kleiachtig, of ook venig en dorrig. Men vindt hier vele heerlyke weiden, welke voor het overftromen van de zee zouden bloot leggen, ten ware de zelve door dyken, die met grote koften en yver onderhouden worden, gedekt wierden: want alzo Hollandt lager legt dan de vloedt der zee, en het op-

opperwater der rivieren, moet het zelve, daar het gene duinen tegen de zee heeft, met zeer zware dyken gedekt en beschermt worden, tot zo grote kosten van het landt, dat nu en dan eene roede lengte aan een zeedyk wel zes honderd guldens kost. Ook vallen de dyken en schoordyken aan de rivieren zeer kostelyk. De watermolens, die dienen moeten om de lage landen in den zomer droog te houden, verzwaren Hollands lasten al mede zeer veel, welker vlieten door sluizen en kaden moeten bewaart worden, ten koste der aangelegene landen, die, een byna een ongelooflyke som bedragende, over de mergens omgeslagen worden. Oudenhoven is van gedachten, dat deze watermolens niet of weinig ouder zyn dan het jaar 1529, om dat zy in zeker plakkaat, het welk te Brussel in het gemelde jaar is uitgegeven, genoemt worden *watermolens, onlangs uitgevonden*; en hy voegt daar by, dat 'er sedert weinige jaren, dat is weinig voor den jare 1654, toen hy zyne Beschryving van Zuid-Hollandt heeft uitgegeven, eenige zeer oude watermolens vernieuwt zyn, de welke, zo als gezegt wierdt, van de eerste en oudste watermolens waren geweest. Doch omtrent het jaar 1480 heeft 'er al een watermolen gestaan by Alkmaar: want de hoogheemraden van Delft zyn in dat jaar naar Alkmaar getrokken, om aldaar te onderzoeken „op wat wyze heer Floris van Alkemade „ en Jan Grieten zoon het water met de molen uitgeworpen „ hadden"; en na veel sukkelens zyn de eerste watermolens omtrent het jaar 1450 te werk gestelt in het landt van Blois, by Schoonhoven. Twee jaren daar na is 'er een gestelt by Enkhuizen. Doch gelyk alle uitvindingen ten eerste haar volkomen beslag niet hebben, was 'er dit ongemak by, dat zy, met hunne wieken op een streek vast staande, het water alleen op eenen windt konden uitmalen. Maar eindelyk is 'er ruim over het midden van de XVII eeuwe een Vlaming geweest, de welke de kap heeft uitgevonden, waar door de molens met alle winden kunnen draaien. Voor het uitvinden van deze watermolens plagt men in de kaden en dyken eenige kleine sluizen en duikers te maken, de welke van zelve open en toe gingen, om het overtollige binnenwater in den lager buitenboezem te lozen, en het buitenwater af te keren. De voornaamste dyken van Hollandt zyn die van den Yssel, van de Maas, Sparendam, Medenblik enz. Het beste deel van Noord-Hollandt komt als uit de zee op, en men mag met reden met Scaliger zeggen, dat schoon deze provincie weinig voortbrengt, zy nochtans van alles overvloedt heeft.

Het is bekend, dat Hollandt veel voordeel uit de zeevaart en visschery trekt. Des zelfs manufacturen en fabryken, inzonderheit die van zyde, wolle en lynwaat, brengen het mede groot voordeel aan. De koophandel met boter en kaas is ook geen van de minste; maar de baring-visschery en koophandel is zeer groot en voordeelig. Van de Oost-en West-Indische maatschappyen zal hier na afzonderlyk gesproken worden. De grondt van het landt is wel uit zyn eigen aardt niet zeer gelukkig, maar kan het echter door de byzondere kloeke bebouwing der landzaten op de meeste plaatsen wel tegen de vruchtbaarste houden. De vaarten, rivieren, zeeboezems, havens, en de Noordzee zelf, zyn bronnen van onafmetelyke rykdommen en van een ongelooflyken overvloedt. Dat deze nu rykelyk en altydt opwellen, daar van zyn de voornaamste oorzaken de zonderlinge vryheit en de schrandere arbeidzaamheit en zuinigheit van het volk, zynde klaarblykelyke giften van een goedertieren Godt, waar door de hoge top, in den koophandel verkregen, ligtelyk zal behouden worden, als maar de winst niet gestelt wordt boven de eerbiedigheit voor dezen zo gunstigen Godt, van wien alle heil en welvaart afhangt.

Voor dezen wierdt Hollandt in vyf delen verdeelt, te weten I. in *Zuid-Hollandt*, waar in lagen de steden Dordrecht, Gorkum, Workum, Schoonhoven, Geertruidenberg, Heusden en Geervliet. Men heeft naderhandt aan dit deel een groter uitgestrektheit gegeven; maar de schryvers, die voor de oprechting van de Republyk geleeft hebben, spreken 'er van als gezegt is. II. *Noord-Hollandt*, het welk bevatte de steden Gouda, Delft, Rotterdam, Schiedam, Leiden Oudewater, Woerden, waar by men nog voegde Vlaardingen en 's Gravenhage. Dus meldt de oude Kronyk van Egmondt, dat Willem, graaf van Hollandt, grote krakeelen heeft gehad wegens het klooster Munster, niet verre van Loosduinen, in *Noord-Hollandt*, gelegen. Een graaf van Vrieslandt wierdt overwonnen by Ryswyk, in *Noord-Hollandt*. Eindelyk, de geschiedschryvers verzekeren, dat de rivier de Lek op een ongewone wyze overstromende, *Noord-Hollandt* zeer veel daar door heeft geleden, het welk niet kan overeen komen met dat gedeelte, het welk dien naam tegenwoordig draagt. III. Het eilandt of het landt van *Voorn*, waar in den Briel gelegen was, maakte het derde gedeelte uit. IV. Het vierde was *Kennemerlandt*, of *West-Vrieslandt*, waar in men telde de steden Haarlem, als de voornaamste, Amsterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam, Monnikendam en Purmerende. Men voegde ook daar by Vronen, dat van ouds eene vermaarde stadt was, nevens Beverwyk, en Schagen. De hertogen van Vrieslandt hadden hunne hofhouding te Alkmaar. Floris, graaf van Hollandt, hebbende de Vriezen overwonnen, in plaats van zich naar Hollandt te begeven, bleef te Alkmaar, daar hy meende veilig te zyn; maar dit overwonnen volk, zich van nieuw versterkt hebbende, hieldt hem negen weken belegert, en zou hem gevangen gekregen hebben, indien de bisschop van Utrecht niet was toegeschoten, en hem hadt verlost. V. *Gooilandt*, waar in de drie steden, Wezop, Muiden en Naarden, gelegen

H.

waren, alwaar Junius meent de woonplaats van de oude *Canci (Cocilandt)* geweest te zyn. Maar tegenwoordig verdeelt men Hollandt veel gemakkelyker in twee delen, namentlyk: I. in *Zuid-Hollandt*, vervattende alle de steden van Gorkum af tot Amsterdam toe, en II. *Noord-Hollandt*, of *West-Vrieslandt*, zich uitstrekkende van Amsterdam af tot aan de Noordzee, en bevattende de zeven andere steden, als Alkmaar, enz. hier boven gemeld.

Deze twee delen beslaan beide omtrent 60 mylen in de lengte, en zyn op zommige plaatsen zeer smal, zynde op het allerbreedste maar van zeven of acht mylen. Het strandt, van Texel af, tot aan de Maas, heeft hoge zandduinen, die de zee keren, omtrent de lengte van achttien Duitsche mylen zich uitstrekkende. Van daar gaat het Oostwaarts langs de Maas, bezet met zware dyken, voorby Rotterdam, Dordrecht, door den Biesbosch, tot aan Louvestein, daar Hollandt op zyn breedste is, en, volgens Boxhorn, acht mylen uitmaakt; maar anderen stellen het op tien mylen. In Hollandt leggen ook eenige vruchtbare eilandties, als in het Zuiden: *Voorne*, *Over-Flakkee*, *Goeree*, *Somersdyk*, *Korendyk* en *Piershil*; in het Noorden: *Texel*, *Vlielandt*, *Ter Schelling* en *Wieringen*, en in het Oosten *Urk* en *Ens*. Voorts wordt Zuid-Hollandt gesmaldeelt in eenige kleiner gedeelten, als: *Delflandt*, *Schielandt*, *Alblasser-waardt*, *Krimper-waardt*, enz. en Noord-Hollandt in *Gooilandt*, *Amstellandt*, *Rhynlandt*, *Kennemerlandt*, *Waterlandt*, enz. West-Vrieslandt legt op zich zelf, byna als een eilandt, rondom van de zee bespoelt. Het heeft den Oceaan, of de Noordzee, ten Noord-Westen; de Zuiderzee ten Noord-en Zuid-Oosten, en Waterlandt met het Y ten Zuid-Westen: het is ook aan dien kant alleen aan Noord-Hollandt met een streek lands, meest zandduinen, daar zeer vele konynen in zyn, vast, niet breder dan eene kleine myl tusschen de Beverwyk en de Noordzee. Het bevat aldaar verscheide ingedykte landen en droog gemaakte meeren, namentlyk de *Beemster*, *Wormer*, *Purmer*, *Zyp*, enz. als mede de eilanden *Wieringen*, *Texel*, enz. Hoewel Hollandt, als boven is aangetoont, klein van omtrek is, is het echter zeer digt bebouwt, en krachtig bewoont. Men telt 'er een en dertig steden, te weten vier en twintig in Zuid-Hollandt, en zeven in Noord-Hollandt: doch Amsteldam en Haarlem, in het wereldlyke gerekent, onder Zuid-Hollandt, staan in het kerkelyke onder Noord-Hollandt. Deze een en dertig steden zyn in order de volgende: 1. *Dordrecht*. 2. *Haarlem*. 3. *Delft*. 4. *Leiden*. 5. *Amsteldam*. 6. *Gouda*. 7. *Rotterdam*. 8. *Gorkum*. 9. *Schiedam*. 10. *Schoonhoven*. 11. *Briel*. 12. *Geertruidenberg*. 13. *Heusden*. 14. *Workum*. 15. *Vianen*. 16. *Woerden*. 17. *Oudewater*. 18. *Ysselstein*. 19. *Asperen*. 20. *Heukelom*. 21. *Leerdam*. 22. *Naarden*. 23. *Weesp*. 24. *Muiden*. 25. *Alkmaar*. 26. *Hoorn*. 27. *Enkhuizen*. 28. *Edam*. 29. *Medenblik*. 30. *Monnikendam*. 31. *Purmerende*. Behalven deze steden zyn 'er nog verscheide andere, wel niet als steden besloten, maar die stads voorrechten hebben, namentlyk; 1. *'s Gravenhage*. 2. *Delfshaven*. 3. *Klundert*. 4. *Beverwyk*. 5. *Nieuwpoort*. 6. *Vlaardingen*. 7. *Goeree*. 8. *'s Gravezande*. 9. *Schagen*. 10. *Zevenbergen*. Omtrent het getal der dorpen verschillen de schryvers. Guicciardyn en meer anderen tellen vier honderd; maar van Leeuwen maakt der zelver getal veel groter. Zie hier een lyst of optelling van de zelve, welke in zyn *Batavia illustrata fol.* 225 gevonden wordt:

Dorpen in Hollandt.

Onder het baljuwschap van Zuid-Hollandt	85.
Onder het landt van Arkel	14.
Onder het landt van Altena	14.
Onder Vianen	8.
Onder Schoonhoven	16.
Onder Leerdam	3.
Onder het landt van Heusden	20.
Onder Geertruidenberg	6.
Onder de Klunder en de Willemstadt	7.
In het landt van Voorn	18.
In het landt van Putten	21.
Onder Rhynlandt	60.
Onder Delflandt	34.
Onder Schielandt	21.
Onder Woerden	15.
Onder Vianen*	6.
Onder Kennemerlandt	87.
Onder West-Vrieslandt	53.
Onder Waterlandt	34.
Onder Amstellandt	17.
Onder Gooilandt	10.
zamen	549**

Mogelyk heeft van Leeuwen buurten en gehuchten in deze lyst mede getelt. Ondertusschen zyn 'er onder deze dorpen zommige, die naar kleine steden gelyken, als: *Egmondt*, *Valkenburg*, *Noordwyk*, *Maaslandssluis*, *Geervliet*, *Rhynsburg*, *Ryswyk*,

* Dit zal Ysselstein, of Vianen moeten wezen: want Vianen is boven in deze lyst reets gemeld.

** By *Van Leeuwen* staat kwalyk 594.

wyk, *Voorburg*, *Sardam*, of *Zaanredam*, de *Ryp*, *Wormer*, *Oost-zanen*, en meer andere. Van ouds zyn in deze provincie ook vele kasteelen geweest; maar de zelve zyn meest alle door de oorlogen en binnenlandsche onlusten verwoest. Eenige zyn 'er nog overgebleven en in wezen, als het kasteel of huis te *Muiden*, het kasteel te *Medenblik*, het slot te *Woerden*, en dat te *Purmerende*, nevens eenige andere, van welke, als mede van de verwoeste, op hunne namen in dit Woordenboek afzonderlyk gesproken wordt. Achttien van de bovengemelde steden zenden hunne gedeputeerden op de dagvaarden der Staten van Hollandt, waar van hier na breder zal gesproken worden. De steden leggen in deze provincie zo digt by malkander, dat vele naauwlyks drie of vier mylen van elkander leggen, en tusschen beide vele schone dorpen en buurten gezien worden: ook varen 'er gedurig, nacht en dag, trekschuiten van de eene plaats naar de andere.

Dit landt is al van ouds wel bewoont geweest. Men leest in de geschiedenissen, dat de Katten al voor de tyden van Julius Cæsar zich hier hebben nedergeslagen, en onder den name van Batavieren bekend zyn geweest. Deze Batavieren waren om hunne dapperheit in groot aanzien by de Romeinen, en zy waren, uit hoofde van zeker verdrag met de zelve, gehouden een zeker getal krygsvolk aan de Romeinen te leveren; gelyk dan de Batavische ruiters in hunne gewigtigste oorlogen gebruikt zyn. Naderhandt hebben zich de Franken, de Saliërs, de Saxen, de Quaden, en andere volkeren, en in nog later tydt de Noormannen daar nedergezet. Het is tot een graafschap gemaakt in den jare 863, volgens het oude gevoelen, of in den jare 913, als eenige nieuwe schryvers willen. Zie van dit verschil het artykel van grave DIRK den I, de welke voor den eersten grave van Hollandt gehouden wordt. Voor zynen tydt zyn 'er, volgens het verhaal van den vermaarden Hugo de Groot, de welke eene fraaie verhandeling van de oudheit der Batavische of Hollandsche Republyk heeft geschreven, vele opperhoofden in Hollandt geweest, niet over de gehele natie, maar die elk over een gedeelte het gebiedt hadden. Deze opperhoofden wierden met eene benaminge, die in de Duitsche wetten dikwils voorkomt, *Gravii*, of *Graviones*, dat is graven, genoemt, welk woordt niets anders dan rechters betekent; waarom men als nog de rechters of schouten der dyken *dykgraven* noemt. Deze voorname heeren dan, en de magistraten eeniger steden, ziende zich dagelyksch door de Noormannen, hunne vyanden, gekwelt, wierden te rade een vorst, behoudens hunne vryheit, over de gehele Republyk te stellen, met den name van graaf, dat is rechter; met dit onderscheidt, dat deze rechter niet eenig landt zou hebben, maar eenvoudiglyk, als zynde rechter over de andere rechters, aldus genoemt worden, waar toe de bovengemelde *Dirk* of *Diderik* de I is verkoren. Hoedanig nu de macht en het recht des graven en der Staten geweest zy, en het geen daar van met zekerheit kan gezegt worden, daar over kan boven het artykel van GRAVEN (fol. 204, kol. 1 van de letter G) nagezien worden. Van de opvolging dezer graven, van *Dirk* den I, tot *Philips* den III, (of den II van dien name onder de koningen van Spanje) den laatsten grave, handelt het volgende artykel. Onder dezen laatstgemelden vorst hebben zich de Staten van Hollandt, en met hen die van de andere Vereenigde provinciën, om dat hy naar eene onbepaalde macht stondt, de voorrechten en vryheden van het landt verdrukte, en de schrikkelyke vierschaar van het geloofsonderzoek invoerde, zich van zyne heerschappy ontslagen, en in den jare 1572 den oorlog opentlyk tegen den wreden hertog van Alba, opperlandvoogdt van Philips in de Nederlanden, besloten, en *Willem*, prins van Oranje, erkent voor eersten stadhouder en opperbevelhebber, wordende Philips eindelyk in den jare 1581 door de Staten der Vereenigde provinciën verklaart naar rechten van de hoge overheit dezer landen vervallen te zyn. Na de doodt van Willem den I, prinsse van Oranje, en eersten stadhouder, is de opperlandvoogdy den grave van *Leicester*, die de Engelsche hulptroepen ten dienste dezer landen hadt overgebragt, opgedragen: doch deze door zyn wangedrag eenige jaren daar na zyn bewindt met het landt moetende verlaten, is prins *Maurits*, zoon van prins Willem van Oranje, tot stadhouder en opperbevelhebber van Hollandt en eenige naburige landschappen verkoren, onder welken de eendragt volkomen in de bestieringe der Republyk herstelt, en zo tot het einde der beroerten, als na het twaalfjarige bestandt, gesloten in den jare 1609, waar in de Staten van Hollandt en die van de andere Vereenigde provinciën tot een vry volk zyn verklaart, onderhouden is. Na de doodt van prins Maurits volgde hem zyn broeder, prins *Frederik Henrik*, in de stadhouderlyke regering, en dezen, na zyn overlyden, prins *Willem* de II. Tusschen dezen laatsten prins en die van Hollandt, inzonderheit die van Amsteldam, ontstondt eenig misverstandt over het afdanken van het krygsvolk na het sluiten van de Munstersche vrede, het welk, alzo deze prins kort daar na, te weten in den jare 1650, kwam te sterven, gelegenheit gaf tot het oprechten van het zogenoemde Eeuwige Edikt, waar door de stadhouderlyke regering wierdt vernietigt. Maar dit edikt greep niet langer standt dan tot den jare 1672, wanneer by den inval der Franschen prins *Willem* de III (acht dagen na het overlyden van zynen vader geboren) eerst tot veldoverste en kapitein generaal wierdt aangestelt, en daar na door een algemenen opstandt der gemeenten in alle de Hollandsche steden, ziende, dat de zaken zo slecht stonden, tot erfstadhouder verklaart, en het gemelde eeuwige edikt door de magistraten wederom vernietigt. Hy is in den jare 1702 zonder kinderen gestorven, sedert welken tydt de provincie van Hollandt zonder stadhouder is geweest.

Van ouds rekende men niet meer dan vier grote steden in Hollandt, namentlyk: *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft* en *Leiden*; naderhandt kwam 'er *Gouda* en *Amsteldam* by: doch het laatste gaat voor het eerste, om dat Gouda zynen voorrang aan Amsteldam verkocht heeft. By deze zes grote steden zyn vervolgens nog twaalf andere gekomen, zo dat 'er tegenwoordig achttien steden tot de vergadering der Staten van Hollandt beschreven worden, namentlyk elf uit Zuid-Hollandt, en zeven uit Noord-Hollandt, zynde de navolgende:

Uit het kwartier van Zuid-Hollandt.

Dordrecht.
Haarlem.
Delft.
Leiden.
Amsterdam.
Gouda.
Rotterdam.
Gornichem.
Schiedam.
Schoonhoven.
Briel.

Uit het kwartier van Noord-Hollandt.

Alkmaar.
Hoorn.
Enkhuizen.
Edam.
Monnikendam.
Medenblik.
Purmerende.

Deze achttien steden zyn met de *Ridderschap* en *Edelen* van deze provincie, welke laatste orde het eerste lidt in rang is, de negentien leden, waar uit de *vergadering der Ed. Gr. Mogende Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt* bestaat: want de Ridderschap en Edelen, zomtyds meer, zomtyds minder in getal, maken met malkander in de gemelde vergadering maar een stem en lidt uit, zynde, als gezegt is, het eerste van de negentien. Deze hoge vergadering heeft het bestier van deze provincie, en komt gewoonlyk vier malen 's jaars zamen, tegen de gewone verpachtinge van de gemene lands middelen, als anders, als in de maanden February, Juny, September en November; maar tusschen beide zo menigmalen als de gedeputeerden ter dagvaart door de circulaire brieven der Gecommitteerde Raden, en den Raad-pensionaris van Hollandt en West-Vrieslandt beschreven worden. De gedeputeerden der steden veranderen by ieder gewone vergadering, behalven de Pensionarissen, die altydt tegenwoordig zyn, en voor hunne steden het woordt voeren, nevens den Raad-pensionaris en Secretaris, of geheimschryver. Het ampt van den Raad-pensionaris, voor dezen Advokaat van Hollandt genoemt, is een der aanzienlykste en verhevenste van deze provincie. Hy verschynt in alle Raadsvergaderingen, stelt alle zaken voor, neemt de stemmen op, beschryft de gemaakte besluiten, en wordt altoos wegens de provincie van Hollandt afgevaardigt in de vergadering der algemene Staten der zeven Vereenigde provinciën. De vergadering der Heeren Staten geschiedt in het hof in 's Gravenhage, daar de stemmende steden hunne byzondere logementen hebben.

Na de vergadering der Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt volgt het *Collegie der Ed. Mogende Heeren Gecommitteerde Raden van de Ed. Gr. Mogende Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt*, welke altoos, zo in de afwezendheit van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten, als gedurende de zelve, het gehele jaar door, vergaderen, doch den eenen dag in groter getal dan den anderen, om dat zommige van hen dikwils of in commissie verreist zyn, of een keer naar hunne stadt doen, of anderszins. Dit collegie is dubbeld; een in den Hage voor Zuid-Hollandt, en een te Hoorn voor Noord-Hollandt. Het eerste bestaat uit een President, of voorzitter, die een lidt van de Ridderschap en Edelen van Hollandt is, en uit acht leden, die uit de acht steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Amsteldam*, *Gouda*, *Rotterdam* en *Gornichem*, daar in gecommitteert worden, en welke leden, behalven den President, van drie tot drie jaren veranderen, en voorts uit een Gecommitteerden Raadt, den welken de steden *Schiedam*, *Schoonhoven* en *Briel* by tourbeurten van twee tot twee jaren daar in zenden. Tot dit Collegie behoren een Secretaris, een Ontfanger generaal van Hollandt en West-Vrieslandt, en twee Commisen der financie. Het zelve zendt gewoonlyk de punten van beschryvinge aan de leden en steden tot de vergaderinge van de Heeren Staten van Hollandt, beslist alle twistzaken van de gemene lands middelen, ook muitery en verradery by preventie, heeft het bestel en de bestiering over de financiën, en vaardigt de ordonnantiën af tot betaling van het krygs-

krygsvolk, en alle andere, van wat natuur die ook zyn, ten laſte van het comptoir van den Ontfanger generaal van Hollandt en Weſt-Vrieslandt, het welk in den Hage gehouden wordt. Voor dit Collegie zyn twaalf gewone Procureurs, die in alle ſoorten van twiſtzaken, de welke daar komen te gebeuren, dienen, hebbende het zelve, nevens de vergadering van hun Ed. Gr. Mog. twee gewone kamerbewaarders.

Voorts zyn in deze provincie, om de gerechtigheit te handhaven, twee hoven van juſtitie, het eene genoemt *de Hoge Raadt*, zynde het opperſte hof van juſtitie, en het andere *het hof van Hollandt*, in welke twee gerechtshoven ook de provincie van Zeelandt Raatsheeren aanſtelt, en welke te zamen alle proceſſen, of twiſtzaken, die van de ſteden van deze twee provinciën in appel daar aan gebragt worden, afdoen.

Belangende het eerſte of opperſte gerechtshof, *de Hoge Raadt* genaamt, het zelve beſtaat uit een Preſident, of voorzitter, en negen Raadsheeren, te weten zes uit Hollandt, en drie uit Zeelandt. Men appelleert aan het zelve van het hof van Hollandt en de hoven van Zeelandt, zonder dat men daar van verder kan appelleren, dan alleen een reviſie verzoeken, waar toe een zeker getal Raadsheeren uit den Hogen Raadt, nevens eenige Penſionariſſen der ſteden, gecommitteert worden. Voorts heeft het Collegie een Griffier, en een onder-of ſubſtituit-Griffier, wiens ampt voornamentlyk daar in beſtaat om de pleitrolle te aſſiſteren.

Aangaande den oorſpronk van dit hoge gerechtshof dient hier aangemerkt, dat alzo de Grote Raadt te Mechelen voormaals het opperſte hof van juſtitie voor de provincie van Hollandt was geweeſt, de Heeren Staten van deze provincie, nevens den Stadhouder van Hollandt en Zeelandt, prins Willem den I van Oranje, na dat de koning van Spanje, Philips de II, in den jare 1581, als boven verhaalt is, door de Vereenigde provinciën verklaart was vervallen te zyn van de regering dezer landen, in den jare 1582, als uit de opene brieven van den prinſſe, gegeven te Antwerpen den laatſten May des jaars 1582, blykt, de Hoge Raadt in den Hage is aangeſtelt, om recht in het hoogſte reſort uit te wyzen. Hier by hebben zich de Heeren Staten van Zeelandt in den jare 1587 gevoegt, uitwyzens het verdrag, tuſſchen die provincie en die van Hollandt gemaakt den 6 October des gemelden jaars 1587, het welk toenmaals maar voor drie jaren wierdt vaſtgeſtelt; doch het welk naderhandt by eenige daar op gemaakt zynde overeenkomſten tuſſchen deze twee provinciën, namentlyk van den 20 September des jaars 1596, van den 7 Maart des jaars 1607, van den 6 Auguſty des jaars 1643, van den 7 Juny des jaars 1669, en van den 11 Juny des jaars 1674, is beveſtigt en vaſtgeſtelt.

Het twede der bovengemelde hoven van juſtitie is *het Hof van Hollandt*, of het hof van juſtitie van Hollandt en Zeelandt in civile en criminele zaken; en beſtaat uit den Preſident, of voorzitter, en elf Raadsheeren, namentlyk acht wegens Hollandt, en drie wegens Zeelandt. Van de Raadsheeren wegens Hollandt zitten daar in gewoonlyk zes uit de ſteden, en twee wegens de Ridderſchap en Edelen, de welke, nevens de Raadsheeren wegens Zeelandt, daar in gecommitteert, recht ſpreken over alle burgerlyke en halsſtraffelyke (*civile en criminele*) zaken, de inwoonders van die twee provinciën betreffende, zonder onderſcheidt. Dit Hof heeft voorts een Fiskaal, of Procureur generaal, die alle burgerlyke en halsſtraffelyke zaken niet alleen voor het Hof, maar ook voor den bovengemelden Hogen Raadt, als mede voor het Collegie van de Heeren Gecommitteerde Raden, behandelt, nevens een Griffier, behalven hunne ſubſtituten, en voorts zes Secretariſſen, namentlyk vier van Hollandt, en twee van Zeelandt. Nog heeft dit Hof een Droſſaardt, tot het gevangennemen van alle misdadigers, en tot het bywonen van de executie van alle criminele vonniſſen; een Rentmeeſter van de exploten, een Penningmeeſter van de Griffie, en twee eerſte Deurwaarders, die alle arreſten en exploten in den Hage doen. Dit Hof heeft ook een gevangenpoort voor alle criminele misdadigers, zynde een van de poorten, welke van ouds het hof van de graven van Hollandt aan de zyde van het Noorden aſſloot, en waar door men tegenwoordig naar de plaats en den Vyverberg gaat. Aldaar heeft dit Hof zyne eigene en byzondere gerechtsplaats, of ſchavot ſtaan, door de wandeling het groene zootje genaamt, waar op het zelve alle lyf-en doodſtraffen aan de misdadigers laat uitvoeren. Voor het Hof van Hollandt moeten ook de opdragten geſchieden van alle huizen en erven, die op het binnen-hof, het buiten-hof en de cingel, als mede van alle huizen en erven, die binnen de poorten en grachten van dit hof, en binnen de beek ſtaan, zonder dat die opdragten voor den Hage behoeven gedaan te worden.

Dit Hof van juſtitie, het welk zyn rechtsgebiedt of jurisdictie over gantſch Hollandt zou hebben, is, naar het gevoelen van zommigen, van hertog Philips van Burgundië opgerecht in den jare 1482; maar anderen beweeren, dat het al van graaf Willem in den jare 1250 is aangeſtelt. Wat daar van zy, het is zeker, dat Karel de Stoute dit Hof een inſtructie op den 4 September des jaars 1462 heeft gegeven, en daar na op den 17 July des jaars 1510 heeft het nog een jonger inſtructie van den keizer Maximiliaan ontfangen: doch die beide inſtructiën worden ſelden gebruikt; maar wordt thans ten eenemale de inſtructie van keizer Karel den V van den 20 Auguſty des jaars 1531 gevolgt, daar by gekomen is des zelfs vermeerdering van den 21 December des jaars

H.

1579, de *Nader Ampliatie* genaamt, waar by nog gevoegt zyn de traktaten, tuſſchen de provinciën van Hollandt en Zeelandt aangaande de juſtitie over die beide provinciën gemaakt, het eerſte van den 7 Maart des jaars 1607, het *Proviſioneel Accoord* genoemt, en het andere van den 1 Juny des jaars 1674, het *Nader Proviſioneel Accoord* geheten.

De overige hoge Collegiën in deze provinciën zyn: I. Dat van *de Rekenkamer van de graaffelykheits domeinen van Hollandt*, het welk alle de goederen en domeinen, welke de graven van Hollandt van ouds hebben toebehoort, en alle ampten en bedieningen, de welke tot die domeinen behoren, en tegenwoordig aan den Staat zyn gekomen, vergeeft. Dit Collegie was eertyds gewigtiger dan tegenwoordig, en beſtaat alleen uit twee Rekenmeeſters, behalven een Auditeur, een Griffier, een Advokaat fiskaal, en andere minder ſuppooſten.

II. *De kamer ter auditie van de gemene lands rekeninge in Hollandt.* Dit Collegie onderzoekt en ſluit alle de gemene lands rekeningen van deze provincie, of van alle de ontfangers van der zelver gemene middelen, waar in wegens de Ridderſchap der provincie gewoonlyk een lidt als voorzitter, voor zyn leven, wordt gecommitteert, nevens twee Gedeputeerden uit de ſteden, de welke alle drie jaren veranderen, wordende onderſteunt door twee Secretariſſen en twee Commiſen.

III. Het Collegie van *Houtveſter en Meeſters knapen van Hollandt en Weſt-Vrieslandt* heeft zyn rechtsgebiedt over de boſſchen en jagt, en de misdryven, daar omtrent begaan, en beſtaat uit den houtveſter, het welk gewoonlyk een lidt van de Ridderſchap is, en zes andere leden, uit de ſteden, zynde Meeſters knapen, nevens een Rentmeeſter van de wilderniſſen, een Advokaat fiskaal van de houtveſtery, een Secretaris en een Procureur.

En eindelyk IV. het *Collegie der Societeit in den Hage*, het welk uit vierderlei leden is zamengeſtelt, en uit acht Gedeputeerden beſtaat, te weten twee uit den Hogen Raadt, twee uit het Hof van Hollandt, twee uit de Rekenkamer, en twee uit den Magiſtraat van 's Gravenhage. Het zelve is in den jare 1487 ingeſtelt, en oeffent eenige jurisdictie in den Hage. Het heeft een Ontfanger en een Secretaris.

Van de Magiſtraten der ſteden van Hollandt wordt, na de beſchryving van ieder ſtadt, in dit Woordenboek op ieders name afzonderlyk geſproken. *Guicciardyn. Boxhorn. Junius. Zeilerus Deſcript. Circ. Burg. Bertius Deſcript. Germ. Alting Notit. Germ. Inf. Oudenhoven Beſchryving van Zuid-Hollandt. Nanning Miſcell. Groot Plakkaatboek van Holl. Voſſius Jaarb. van Holl. De Groot Batav. nu Holl. Republyk. Van Leeuwen Batavia illuſtr. Basnage Deſcript. Hiſt. du Gouv. des Prov. Unies. Temple Aanmerkingen over den ſtaat van de Vereenigde Nederl. Provinciën.* enz.

HOLLANDT. (HET GRAAFSCHAP VAN) Dit landt, voormaals, als in het voorgaande artykel is gezegt, *Batavia* genaamt, erkende wel van ouds de heerſchappy der Romeinen, maar was de zelve niet onderworpen, en betoonde hen alleen eerbiedigheit, hebbende de vryheit van zyne eigene magiſtraatsperſonen en regenten te verkiezen, naar zyne eigene wetten beſtiert te worden, en ſtaande alleen met hen in een onderling bondgenootſchap van malkander met hulptroepen by te ſpringen. Maar wanneer de Romeinen onder de regering van Nero deze hulptroepen begonnen te preſſen, en andere geweldenaryen te plegen, hebben de Batavieren, en hunne naburen, de Vriezen, het juk der Romeinen afgeworpen. Naderhandt is Hollandt onder de koningen van Vrieslandt gekomen, tot dat Karel Martel de Vriezen overwon, hunnen koning Ratbood verjoeg, en zich van Duitſchlandt, van den uitloop van den Rhyn tot aan de rivier de Weichſel, meeſter maakte. Karel de Grote, ſchoon hy dikwils met de Saxen overhoop lag, bragt nochtans zyne voorſpoedige wapenen ook in Hollandt over. In den beginne gaf de gemelde Karel de Grote den biſſchop van Utrecht byna de regering over Hollandt in handen, en vergunde hem de meeſte inkomſten van deze provincie, alleen ter oorzake om 'er het Chriſtendom met meer yver voort te planten, en de inwoners tot het Chriſtelyk gelove te bekeeren. Maar biſſchop Godfried van Utrecht veroorzaakte vele onluſten in het landt, waar by nog kwam, dat de Noormannen omtrent den zelven tydt zware invallen in het landt deden, het welk, als in het voorgaande artykel is gezegt, gelegenheit tot het oprechten van het graafſchap heeft gegeven, het zy zulks door de Franſchen, of koning Karel, is geſchied, of dat, als *Voſſius* en *de Groot* willen, de landzaten dezen eerſten grave zelf hebben verkoren. Maar of dit in den jare 863, dan of het in den jare 913 is geſchied, daar over verſchillen de nieuwe ſchryvers van de oude. Ondertuſſchen wordt in het algemeen daar voor gehouden, dat DIRK, of DIDERIK de eerſte graaf van Hollandt is geweeſt. Van zyne afkomſt, verrechtingen, enz. kan zyn artykel boven nagezien worden. Hy hadt vele onluſten met den burggrave van Leiden en de Vriezen: doch de jaren van zyne regering en dat van zyne doodt zyn onzeker. De laatſte wordt geſtelt in den jare 901, of 903. Op hem volgde zyn zoon DIRK, of DIDERIK de II, die de abdy van Egmondt ſtichtte, en ſtierf in den jare 987, of 988. Hy hadt by zyne gemalinne Hildegard, dochter, als eenigen zeggen, van Lodewyk den V, koning van Vrankryk, twee zonen verwekt, namentlyk *Egbert* en *Arnout*. De eerſte nam het geeſtelyk gewaadt aan, en wierdt aartsbiſſchop van Trier; maar ARNOUT volgde zynen vader in de regering op. Hy trouwde met Luitgard, of Lutgaard, dochter van Diderik, grave van Ringelheim (zie op ARNOUT) welke de eige moeders zuſter van keizer Ottho den Groten was, en daar door geraakte hy in des keizers maagſchap, en verkreeg een groot gezag. Hy raakte met

Hh de

de oproerige Weſt-Vriezen overhoop, en in een ſcherp gevecht, waar in hy ſneuvelde in 't jaar 993, en in het klooſter te Egmondt begraven wierdt. Hy liet twee zonen na, *Diderik*, zynen opvolger, en *Siegfrid*, dien de heerlykheit van Brederode te beurt viel. De oudſte zoon, DIDERIK, de III graaf van Hollandt van dien name, volgde zynen vader op in den ouderdom van 12 jaren. Hy oorloogde naderhandt dapper tegen de Vriezen, en ſtierf in den jare 1039, nalatende by zyne gemalinne Othilda, dochter van den hertog van Saxen, twee zonen, te weten *Diderik* en *Floris*, beide, de een na den anderen, graven van Hollandt. DIDERIK, de IV van dien name, was in 't jaar 1048 tegenwoordig by het tourniſpel te Luik, maar het ongeluk wilde, dat hy Paltsgraaf Herman aan den Rhyn eene dodelyke wonde toebragt, waar over hy vele moeielykheden hadt. Hy wierdt te Dordrecht met een vergifte pyl dood geſchoten in den zelven jare 1048. FLORIS de I, zyn broeder en opvolger, (want Dirk de IV ſtierf zonder kinderen) vervolgde den oorlog tegen de vyanden van zynen broeder, verſloeg de zelve ook twee malen, maar wierdt, toen hy na zyne twede overwinninge, onder een boom lag te ſlapen, van de vyanden overvallen en gedood in den jare 1061, of 1062. Hy liet na van zyne gemalinne *Geertruid*, dochter van hertog Herman, of, volgens anderen, Bernhard, van Saxen, onder andere andere kinderen, boven, in zyn leven opgetelt, DIDERIK den V. Deze hadt vele onluſten met den biſſchop van Utrecht, en doordien de zelve *Godevaart* met den Bult, hertog van Brabandt, te hulp riep, moeſt hy het landt ruimen. Maar toen hertog Godevaart in 't jaar 1075 door eenen van zyne lyfwachten wierdt gedood, kreeg Diderik door bemiddeling van zyn ſtiefvader, *Robbert* de Vries, graaf van Vlaanderen, Hollandt wederom, en ontfing in den jare 1077 de hulde met zyne gemalinne Othelhilda, of Withildis, dochter van hertog Frederik van Saxen, en ſtierf in den jare 1091, of 1092. Op hem volgde zyn zoon FLORIS de II, bygenaamt de Vette, welke ſtierf in den jare 1123. Zyne gemalin was Petronella, zuſter van keizer Lotharius den II, welke den eerſten ſteen van de abdy van Rhynsburg heeft gelegt. Hy hadt by haar onder andere kinderen geteelt DIDERIK den VI, die zynen vader opvolgde, en in 't jaar 1138 de Vriezen beteugelde. Hy trok vervolgens naar het H. Landt, en ſtierf in den jare 1157, of 1163. Hy hadt by zyne gemalinne Sophia, dochter van Ottho, Paltsgrave aan den Rhyn, verwekt vyf zonen, van welke FLORIS de III, de oudſte zoon, hem in de regering volgde. Deze voerde den oorlog tegen den grave van Vlaanderen wegens den tol te Geervliet, maar wierdt in dezen oorlog gevangen genomen, en in 't jaar 1165 te Brugge gebragt. Hy moeſt, om zyne vryheit wederom te erlangen, een groot rantzoen geven; hieldt in 't jaar 1179 een prachtig tourniſpel te Keulen aan den Rhyn, en trok kort daar na met 9000 man naar het H. Landt. In 't jaar 1188 trok hy wederom met keizer Frederik Barbaroſſa derwaarts; maar ſtierf in 't jaar 1190 te Antiochië. Zyn zoon en opvolger was DIDERIK de VII, de welke zynen vader, als zynde des zelfs oudſte zoon, in 't jaar 1190 in de regering volgde. Hy hadt vele onluſten met zyn onruſtigen broeder Willem den I, en naderhandt met den grave van Vlaanderen. Hy wierdt van den hertog van Brabandt in een treffen gevangen genomen, maar voor zekere ſomme gelds wederom losgelaten. Hy ſtierf te Dordrecht in 't jaar 1203, of 1204, hebbende by zyne gemalinne Adelheit, dochter van grave Diderik van Kleef, maar eene dochter geteelt, met name *Ada*. De zelve ſtelde hy, nevens de beſtiering van het landt, op zyn doodbedde onder het opzicht van zynen broeder Willem. Maar de vader was niet zo haaſt overleden, of de moeder, Adelheit, gaf buiten kenniſſe van den broeder en van de Staten van Hollandt deze dochter ten huwelyk aan den grave van Loon. Dit ſmertte graaf Willem, die terſtondt in Vrieslandt trok, en met de voornaamſten aldaar tegen grave Lodewyk van Loon en des zelfs gemalinne Ada een verbondt ſloot. Van daar trok hy naar Zeelandt, en bragt te Zierikzee de voornaamſten van deze provincie aan zyne zyde. De graaf van Loon was ondertuſſchen te Haarlem; maar de heer van Egmondt en anderen bragten hem zodanig in het naauw, dat hy te gelyk met den heere van Amſtel naar Utrecht moeſt vluchten. Zyne gemalin Ada vluchtte daarentegen met den heere van Voorn op den burgt te Leiden. Zy wierdt aldaar door de heeren van Egmondt, en andere heeren, met hun krygsvolk belegert, en moeſt zich eindelyk overgeven, waar op zy gevankelyk op Texel is gebragt, en aldaar in den jare 1204 overleden. De doodt van Ada ſmertte den grave Lodewyk van Loon geweldig, zo dat hy den biſſchop van Utrecht aanboodt, indien hy hem te hulp wilde komen, dat hy de provincie van Hollandt van hem te leen zou ontfangen. De biſſchop nam dit aan, en deedt zyn beſt. Ondertuſſchen vermeeſterde de party van grave Willem vele plaatſen, en deedt grote ſchade. De heer van Amſtel, die de party hieldt van den grave van Loon, kreeg ook ſlechten loon; want die van Kennemerlandt deden veel ſchade in zyn landt, waar door de biſſchop wierdt bewogen vrede te maken. Graaf WILLEM de I bleef aldus graaf van Hollandt, poogde ook na de doodt van zynen zwager, den koning van Schotlandt, die kroon aan zich te brengen; maar dit was te vergeefſch; want hy moeſt aftrekken, en kwam eindelyk in 't jaar 1223 te ſterven. Zyne eerſte gemalin was Adelheit, dochter van grave Ottho van Gelder. Na hare doodt hertrouwde hy met Maria, dochter van hertog Edmund van Lankaſter. By deze gemalinnen hadt hy verwekt *Ottho*, biſſchop van Utrecht; *Floris* den IV; *Diderik*, burggraaf van Hollandt; *Richard*, en *Willem*. Graaf FLORIS de IV kwam tot de regering in 't jaar 1223, maar wierdt uit yverzucht van den grave van Clermont op een ſteekſpel doodgeſlagen in den jare 1234, of 1235. Hy hadt zynen zoon WILLEM den II tot zynen opvolger; doch de zelve was maar zes jaren oud toen zyn vader omkwam, zo dat zyn neef, biſſchop Ottho van Utrecht, de regering gedurende zyne minderjarigheit waarnam. Hy wierdt in 't jaar 1248 tot Roomſch koning verkoren. Hy voerde tegen Margareta, gravinne van Vlaanderen, een zwaren oorlog, om dat de zelve de party van keizer Frederik den II hieldt, en daar viel in den jare 1253 in het eilandt Walcheren een veldſlag voor, in welken van beide kanten 30000 man op het ſlagveldt bleven. In den aanvang van den jare 1256 begonnen de Vriezen oproerig te worden, en wanneer hy op weg was om hen te gaan beteugelen, brak het ys onder zyne voeten, zo dat hy met zyn paardt, en eenige van de zynen in het ys bleef ſteken, waar op de Vriezen toeſchoten, en hem dood ſloegen. Hy hadt by zyne gemalinne Elizabeth, dochter van hertog Ottho van Brunswyk, een eenigen zoon verwekt, FLORIS de V genoemt, die maar zes jaren oud was wanneer zyn vader op de voorverhaalde wyze kwam te ſneuvelen, waarom zyn vaders broeder Floris de voogdy over hem aannam. Na des zelfs doodt in den jare 1258 matigde zich Adelheit, zuſter van den gemelden Floris, de voogdy over den jongen Floris aan; maar het grootſte gedeelte der Staten droeg het lands beſtier, met de voogdyſchap, op aan Ottho, grave van Gelder, een nabeſtaande van den jongen grave. In 't jaar 1271, of 1277, nam Floris de regering zelf aan, en zocht terſtondt zyns vaders doodt op de Vriezen te wreken, het welk hy ook uitvoerde. Ondertuſſchen raakte hy zeer overhoop met de Hollandſche en Zeeuwſche edelen, de welke, de aanwaſſende macht van Floris verdacht houdende, Guido, grave van Vlaanderen, om byſtandt verzochten, en hem bewogen in Zeelandt te vallen. Hoe het met die verſchillen is afgelopen kan boven in zyn leven nagezien worden. Men zal hier alleen aantekenen, dat de uitkomſt van zyne verſchillen met de edelen voor hem dodelyk was, alzo hy door de zelve in den jare 1296 wierdt omgebragt. De wyze, op welke zulks geſchiedde, en de andere omſtandigheden van dien moordt, zyn in het brede op de gezegde plaatſe verhaalt. Maar gedurende deze onluſten ſtondt het in Hollandt zeer ſlecht geſchapen, doordien de graaf van Kleef daar een vaſten voet poogde te krygen. Graaf Guido van Henegouwen vermeeſterde Zuid-Hollandt. De biſſchop van Utrecht bemachtigde de ſtadt Muiden, en trok de Vriezen aan zyne zyde; Wolfard van Ter Veere belegerde met hulpe van den grave van Vlaanderen Middelburg. Ondertuſſchen zonden de heeren van Bredenrode, van Egmondt en Waſſenaar, nevens eenige gedeputeerden uit de ſteden, naar Engelandt om den jongen graaf JAN, zynen zoon, van daar te halen, welke hem ook overbragten, en hy wierdt in 't jaar 1297 in Hollandt tot grave gehuldigt. Hy beoorloogde en overwon de Ooſt- en Weſt-Vriezen; maar doordien hy in alles naar Wolfard, heere van Borſſelen, luiſterde, die hem kwaden raadt gaf, wierden de Hollanders baloorig, en droegen Jan van Avennes, grave van Henegouwen, het beſtier des lands voor den tydt van vier jaren op; maar de jonge graaf kwam kort daar na, te weten in 't jaar 1299, te ſterven, zonder kinderen na te laten, waar door de Vrieſche ſtam der graven van Hollandt uitſtierf. De Staten verklaarden JAN *van Avennes*, grave van Henegouwen, tot grave van Hollandt. Maar dewyl keizer Albrecht van Ooſtenryk beweerde, dat Hollandt en Zeelandt na het uitſterven van den ouden ſtam der graven van Hollandt aan het Ryk vervallen was, moeſt Jan, om ze geruſt te bezitten, deze landen van den keizer te leen ontfangen. Hy hadt vele onluſten met den biſſchop van Utrecht, en inzonderheit met den grave van Vlaanderen en des zelfs bondgenoten; maar behaalde op beide eene heerlyke overwinning, en kreeg den grave van Vlaanderen zelf gevangen. Hy ſtierf in 't jaar 1305, en liet na van zyne gemalinne Philippina, dochter van den grave Henrik van Luxemburg, onder andere kinderen, boven in zyn leven opgeteld, WILLEM den III, den Goeden, zynen opvolger. De zelve was tot hier toe ſtadhouder van Hollandt geweeſt; maar na de doodt van zynen vader viel hem de ganſche regering over Hollandt, Zeelandt en Henegouwen te beurt. Hy voegde Amſtellandt by het graafſchap van Hollandt, ſtondt in 't jaar 1326 de koninginne Izabelle van Engelandt tegen haren gemaal Eduard den II, en naderhandt den koning van Vrankryk tegen den grave van Vlaanderen by. Hy ſtierf in 't jaar 1337, nalatende van zyne gemalinne Johanna, dochter van grave Karel van Valois, WILLEM den IV; *Margareta*, gemalin van keizer Lodewyk van Beyeren, en *Johanna*, verlooft aan den grave van Gulik. WILLEM de IV volgde zynen vader in de regering, en trok in 't jaar 1338 tegen de Moren in Spanje, en in het zelve jaar tegen de Saracenen in Syrië te velde. Hy onderſteunde voorts koning Philips van Valois tegen koning Eduard den III van Engelandt, keerde naderhandt zyne wapenen tegen de Vriezen, maar wierdt van de zelve onverwacht overvallen en verſlagen. Hy heeft de ſtadt Amſteldam met grote voorrechten beſchonken, en liet van zyne gemalinne Johanna, dochter van Johannes den III, hertog van Brabandt, gene echte kinderen na, waar uit keizer Lodewyk van Beyeren met de Ryksſtanden beſloot, dat beide de graafſchappen van Hollandt en Henegouwen aan het Ryk vervallen waren. Echter, doordien de keizer zelf met MARGARETA, zuſter van den overleden grave Willem, getrouwt was, beleende hy haar met deze landen. Deze ſtelde haren derden zone, hertog *Willem*, onder zekere voorwaarden, als beſtierder daar van aan; maar alzo hy ongelukkig was in zyne regering, vaardde zy de zelve wederom zelf aan. Dit veroorzaakte een binnenlandſchen oorlog: eenigen kozen de party van graaf Willem, noemende zich Kabeljauwſchen, en zich door hun-

hunne hoeden, of mutzen van de anderen onderscheidende, en de anderen hielden het met de moeder, en noemden zich Hoekschen. Zie daar van het artykel HOEKSCHEN EN KABELJAUWSCHEN. Eerst versloeg Margareta, met hulp van de zamen verbondenen, haren zone Willem; maar wanneer de zelve uit Duitschlandt onderstandt kreeg, overwon hy de moeder in een veldslag. Na deze nederlage vluchtte de keizerin Margareta by hare zuster, de koninginne van Engelandt, en het verdrag wierdt eindelyk gemaakt, waar by zy aan haren zone WILLEM Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt, volkomen moest afstaan, behoudende alleenlyk voor zich het graafschap Henegouwen, werwaarts zy in 't jaar 1351 vertrok, en 'er nog vyf jaren regeerde, wanneer zy kwam te overlyden.

WILLEM, hertog van Beyeren, de V graaf van Hollandt van dien name, wierdt, na dat hy zeven jaren alleen hadt geregeert, krankzinnig, doodde Willem van Wateringe, en wierdt daar na den tydt van 30 jaren lang in 's Gravenhage opgesloten, tot dat hy in den jare 1377 stierf. By zyne gemalinne Machtelt, gravinne van Lankaster in Engelandt, hadt hy gene erven verwekt; dus volgde hem in de regering zyn broeder ALBERT, die de zelve reets gedurende zyne krankzinnigheit hadt waargenomen. Des zelfs eerste gemalin Margareta, dochter van hertog Lodewyk van Brieg, in Silesie, baarde hem onder andere kinderen de princesse *Margareta*, gemalin van hertog Johannes van Burgundië, en hertog WILLEM den VI van Beyeren. Deze was zyns vaders opvolger na des zelfs doodt, voorgevallen in den jare 1404, en getrouwt met Margareta, dochter van hertog Philips den Stouten van Burgundië, by welke hy niet dan eene dochter verwekte, genaamt JACOBA, en stierf in 't jaar 1417. Zyn broeder *Jan*, bisschop van Luik, deedt wel vrywillig afstandt van dit bisdom, en trouwde met Elizabeth, erfgename van Luxemburg, hopende dus te eerder de erfopvolging in het graafschap van Hollandt te erlangen; maar Jacoba behieldt haar recht, en ontfing in 't jaar 1417 de hulde van Hollandt, Zeelandt en Henegouwen. Haar eerste gemaal of bruidegom was de Dauphin van Vrankryk, zoon van koning Karel den VI, aan welken zy in 't jaar 1406, in 't vyfde jaar van haren ouderdom, verlooft wierdt; maar toen zy het huwelyk stondt te voltrekken stierf de Dauphin. Haar twede gemaal was Jan van Brabandt in den jare 1418, een zwak vorst, welken zy na verloop van vier jaren verliet, en niet wederom met hem kon verzoent worden. De derde was Humphried, hertog van Glocester, in Engelandt; maar de paus wilde hare echtscheiding niet goedkeuren. De hertog van Burgundië Philips de Goede was 'er ook niet mede te vrede, om dat hem daar door de erffenis zou kunnen ontgaan, maar voor al kantte zich haar nog levende gemaal, hertog Jan van Brabandt, daar tegen; en vermits Jacoba in den jare 1433 met den vierden gemaal, heer Frank van Borsselen, stadhouder van Hollandt en Zeelandt, trouwde, wilde Philips de Goede, welken zy reets erfgenaam hadt gemaakt, zulks niet toestaan, en dwong haar eindelyk hem deze provincien nog by haar leven af te staan, en zich met een zeker jaarlyksch inkomen te vergenoegen.

PHILIPS de I, bygenaamt de Goede, hertog van Burgundië, bragt alzo het graafschap van Hollandt en Zeelandt aan het huis van Burgundië. Hy overleedt in den jare 1467, en hadt tot opvolger in dit graafschap en zyne andere staten KAREL den I, bygenoemt de Stoute, en de Strydbare, de welke in den jare 1477 voor Nancy sneuvelde, alleen eene dochter, MARIA, nalatende, de welke met MAXIMILIAAN, aartshertog van Oostenryk, trouwde, door welk huwelyk Hollandt en de gezamentlyke Nederlanden aan het huis van Oostenryk zyn gekomen. Maria stierf in den jare 1482, en haar gemaal Maximiliaan in den jare 1494. Hy hadt gedurende de minderjarigheit van hunnen zone PHILIPS, de welke maar vier jaren oud was toen des zelfs moeder, de gravin Maria, kwam te overlyden, als vader en voogdt de regering waargenomen, en gaf hem de zelve, zestien jaren oud geworden zynde, gewillig over. PHILIPS de II, aartshertog van Oostenryk, hertog van Burgundië, graaf van Habsburg, Vlaanderen, Hollandt, enz. trouwde met Johanna, dochter van Ferdinand en Izabelle, koning en koninginne van Castilië, waar door hy, na de doodt van zyne schoonmoeder Johanna, koning van Spanje wierdt: maar hy overleedt kort daar na, te weten den 27 September des jaars 1506, te Burgos, in Spanje, in het acht en twintigste jaar van zynen ouderdom. Hy hadt by zyne gemalinne Johanna verwekt vyf kinderen, waar van hem de oudste zoon, genoemt KAREL, in de regering van het koninkryk van Spanje, het graafschap van Hollandt, en zyne andere staten opvolgde. Karel was onder de graven van Hollandt de II van dien name, onder de koningen van Spanje de I, en wierdt in den jare 1519 tot Roomsch keizer verkoren, zynde onder de zelve de V van dien name. Onder zyne regering bloeiden Hollandt en de andere Nederlandsche provinciën in koophandel, rykdom en welvaren; maar na dat hy deze en alle zyne andere staten zo in de Oude, als in de Nieuwe Wereldt, behalven het keizerryk, het welk aan zynen broeder Ferdinand kwam, in den jare 1555 aan zynen zone PHILIPS, de III van dien name onder de graven van Hollandt, enz. en de II onder de koningen van Spanje, hadt afgestaan, braken de duistere wolken, onder des zelfs regering, in zware stormen en orkanen van vreesselyke beroerten uit, veroorzaakt door het verdrukken der oude Nederlandsche vryheden, het invoeren van den verschrikkelyken gewetensdwang, en andere tyrannyen, waar door Hollandt en de andere door de Unie van den jare 1579 zamen Vereenigde Nederlandsche provinciën eindelyk wierden genoodzaakt het Spaansche juk af te werpen, verklarende Philips op den 26 July van den jare 1581, om dit verbreken van de wetten der heerschappye, naar rechten vervallen van de hoge overheit dezer landen, waar mede de graaffelyke waardigheit alhier een einde heeft genomen. Het verder bericht van ieder van deze graven kan men in dit werk op hunnen name vinden. *Oude Holl. Chron. Pontani Rerum Dan. hist. lib.* IV. *Historie der graaflyke regering in Hollandt. Emmius Rerum Frisic. lib.* VI. *Meyeri Rerum Flandr. lib.* VI. *Sweertii Rerum Belg. Ann. Junii Batavia. Scriverii Batavia illustr. Leti Theatr. Brit. De Groot van de oudheit der Batav. Republ. Vossius Jaarboeken.* enz.

HOLLANDT, eene kleine stadt, met een slot, in het Brandenburgsch Pruissen, in Hockerlandt, tusschen Elbingen en Liebstadt, niet verre van de Drauzen-zee gelegen. Men zegt, dat de zelve van zommige Hollandsche edelen, die na het vermoorden van grave Floris den V daar naar toe zyn geweken, in den jare 1296 gebouwt, en ter gedachtenisse van hun vaderlandt aldus genaamt is. Deze stadt is, na dat zy in den jare 1521 van die van Elbingen, en in den jare 1543 door een zwaren brandt zeer verwoest was, zodanig weder opgekomen, dat zy eene der rykste en beste steden van Pruissen is. *Pruiss. Staats-Geogr. Hartkn. Pruiss. Histor. Douza Annales Holland. lib.* VI.

HOLLANDT, een gedeelte van de Engelsche provincie Linkolnshire, het welk den naam van *Hollandt*, *Hoylandt*, of *Haylandt* heeft gekregen of van het vele hooi (in 't Engelsch *Hay* genaamt) dat daar valt, of van dat het naar Hollandt, eene der provinciën van Nederlandt, gelykt. Zie RICH. *Cambden Britann. pag.* 421.

HOLLANDT, of NIEUW-HOLLANDT, een landt in het Zuidlandt, aan de Indische zee, ten Noorden van nieuw-Guinea en de Moluksche eilanden gelegen. Het is in den jare 1644 van de Hollanders ontdekt, en wordt verdeelt in de provinciën van Conoorde, Diemens, Pierre-Nuits, enz. Maar het is tot nog toe niet recht bekend.

HOLLANDT, (NIEUW-) in Noord-Amerika. Zie YORK. (NIEUW-)

HOLLANDT, (NIEUW-) een klein landschap, gelegen in het Noorderdeel van Moskovië, aan de Straat Nassau, of de Waigats, tusschen de Noord- en Tartarische zee. Het is van de Hollanders aldus genoemt.

HOLLANDT, een vermaard Engelsch geslacht. *Thomas Hollandt*, ridder, trouwde in 't midden van de XIV eeuwe met het zo genaamde schone freulin van Kent, Johanna, dochter van Edmund van Woodstok, wiens vader Eduard de I, koning van Engelandt, was geweest. Met de zelve verkreeg hy de waardigheit van graaf van Kent, en daarenboven wierdt hy met de ridderorde van den Kousseband vereert. Op hem volgde zyn zoon *Thomas Hollandt*, die in den jare 1397 stierf, en zynen zoon, insgelyks *Thomas Hollandt* genaamt, als opvolger naliet. Deze wierdt in 't jaar 1398 door koning Richard den I hertog van Surrey gemaakt, en door den zelven met de ridderorde van den Koussebandt begiftigt. Echter verklaarde hem in 't volgende jaar het Parlement, toen de gemelde hertog afgezet, en Henrik de IV in zyn plaats verkoren was, om dat hy mede deel hadt aan de doodt van Thomas Plantagenet, hertog van Glocester, van de gemelde hertoglyke waardigheit vervallen. Dit smertte hem zodanig, dat hy nevens andere Lords, onder welke ook zyn vaders broeder, *Jan Hollandt*, hertog van Excester was, de wapenen tegen Henrik den IV opvatte; om welke reden men hem in 't jaar 1400 in de stadt Cirencester gevangen nam, en terstondt onthalsde. Doordien hy gene erven naliet, volgde hem in de waardigheit van graaf van Kent op zyn broeder *Edmund*, dien koning Henrik de IV zo genegen was, dat hy hem met de ridderorde van den Koussebandt begiftigde, en nog meer andere gunsten bewees. Onder anderen bragt deze koning met veel moeite en kosten te weeg, dat hy met Lucia, oudste dochter van Barnabas, heer van Milaan, trouwde. Dit geschiedde den 24 January des jaars 1407 te Londen, en hy kreeg met haar 100000 dukaten tot een bruidschat. In het volgende jaar benoemde hem Henrik de IV tot Lord admiraal over de vloot, welke geschikt was om de Fransche zeerovers te beteugelen. Maar wanneer hy eene van der zelver voornaamste schuilplaatsen, namentlyk de stadt S. Brieux, in Vlaanderen, belegerde, wierdt hy aan zyn hoofdt dodelyk gewond, en kwam vyf dagen daar na daar van te sterven. Met hem, dewyl hy gene erven naliet, stierf zyne linie uit. Zyne weduwe hertrouwde met een jongen edelman, Henrik Mortimer, de welke by haar eene dochter, *Anna*, teelde, welke naderhandt met den ridder Johan Ambemond trouwde. *Cambden Britannia. The compleat Hist. of Engl. Vol.* I. *Heyleyn's help tho English History.*

HOLLANDT, (HENRIK) hertog van Exceter, zoon van den naast voorgaanden, welken hy zo wel in de hertoglyke waardigheit, als in die van admiraal van Engelandt opvolgde. Hy voegde zich, gedurende de onlusten wegens de Engelsche kroon, by het huis van Lankaster tegen dat van Jork, en deedt zyn uiterste best om Eduard den IV, niettegenstaande hy met des zelfs zuster getrouwt was, van den troon te stoten. Eindelyk wierdt hy den 14 April des jaars 1471 in den tegen den zelven ongelukkigen veldslag by Barnet zodanig gewond, dat men hem als dood van het slagveldt wegdroeg. Doch hy begon wederom by te komen, en vluchtte in de sacristy te Westmunster, en van daar heimelyk naar de Nederlanden, alwaar hy reets te voren zo armelyk als balling hadt geleeft, dat hy met gescheurde klederen en barrevoets zyn broodt voor de deuren moest bedelen. Na verloop van eenigen tydt spoelde zyn lyk door de zee aan de kusten van de provincie van Kent, waar uit men besloot, dat hy naar Engelandt hadt willen keren, maar onderweeg schipbreuk hadt geleden. *Cambden Britannia. The compleat Hist. of*

Engl. Vol. I. *p.* 450. *Heylyn's help to Engl. Hiſt. Commines Memoires Chron.* 50,

HOLLANDT, (JOHANNES) hertog van Exceſter, of Exceter, was de halve broeder van den koning van Engelandt, Richard den II, van des zelfs moeder Johanna, dochter van Edmund, grave van Kent, welke na de doodt van haren eerſten gemaal, Thomas Hollandt, grave van Kent, ten tweden male met Eduard, de Zwarte prins, trouwde. De gemelde koning maakte hem in 't jaar 1388 graaf van Huntingdon, en na verloop van 10 jaren hertog van Exceſter. De zelve maakte hem ook kamerling, en beſchonk hem met de orde van den Kouſſebandt. Doch wanneer Richard de II in den jare 1399 door de Engelſchen wierdt afgezet, en Henrik de IV van Lankaſter op den troon verheven, liet het Parlement dezen Johannes niet meer behouden dan den tytel van graaf van Huntingdon. Daar door wierdt hy aangezet, nevens andere Lords, onder welke ook zyn broeders zoon, Thomas Hollandt, hertog van Surrey, was, eene zamenzwering tegen Henrik den IV te ſmeden, en de zelve ontdekt zynde, de wapenen opentlyk op te vatten, niettegenſtaande de gemelde Henrik de IV eene zonderlinge genegenheit voor hem liet blyken; wanneer ook des zelfs zuſter, Elizabeth, met hem getrouwt was. Maar zyn aanhang ſchoot grotelyks te kort, en hy zelf, willende naar Eſſex vluchten, om van daar naar Vrankryk over te ſteken, wierdt te Prittlewel gevangen genomen, en te Fleshey in 't jaar 1400 onthalſt. Zie BEAUFORT, (THOMAS) en *Hollands familie. Cambden Britannia. The compleat Hiſt. of Engl. Vol.* I. *p.* 277, 279.

HOLLANDT, (JOHANNES) hertog van Exceter, zoon van den voorgaanden, moeſt na des zelfs doodt zien, dat de waardigheit van hertog van Exceter door koning Henrik den IV in 't jaar 1416 aan Thomas Beaufort, grave van Dorſet, wierdt gegeven. Maar dewyl deze zonder erven overleedt, en ondertuſſchen zyn oudſte broeder, Richard, was overleden, herſtelde hem koning Henrik de VI in 't jaar 1444 in zyne vaderlyke waardigheden, van welke de tytel van hertog van Exceter mede een was. Boven dien was hy graaf van Huntingdon en van Ivory, Lord van Sparre, admiraal van Engelandt en Ierlandt, luitenant van Guiënne, konneſtabel van den Tour van Londen, en ridder van den KouſſeLandt. Hy ſtierf den 5 Auguſty des jaars 1447. *Cambden Britannia. The compleat Hiſt. of Engl. Vol.* I. *Heylyn's help to Engliſh Hiſt.*

HOLLANDT (PHILEMON) wierdt in het collegie der H. Drieëenheit te Cambridge opgevoed, aldaar Doctor in de geneeskunde gemaakt, en zette zich neder te Coventry. Hy is meeſt deswegen vermaard, om dat hy zeer vele ſchriften, inzonderheit geſchiedkundige, in het Engelſch heeft vertaalt. De voornaamſte van zyne vertalingen is *Cambden Britannia*, welke vertaling, om dat 'er by het Latynſche oorſpronkelyke vele dingen zyn gevoegt, meer dan eene blote vertaling is. Men tekent van hem aan, dat hy met een eenige pen een geheel groot boek heeft kunnen ſchryven.

HOLLE, HELLE, een oud adelyk geſlacht in neder-Saxen, hebbende voortyds in Jutlandt en in het hertogdom Sleeswyk gewoont, maar zynde daar uit van de Deenſche koningen verdreven. Hier op heeft het zich in het Brunswykſche, in het graafſchap Woldenberg, nedergezet, en den ridderſetel HOLLE gebouwt. Maar naardien voor omtrent 400 jaren een uit dit geſlacht zekeren graaf van Woldenberg in een voorval doodde, wierdt hy gedwongen zyne goederen te verlaten, en begaf zich naar het ſticht Minden, hoewel naderhandt zommige van dit geſlacht wederom naar het Brunswykſche keerden, van welke een tak zich ten tyde van den Hoog-Duitſchmeeſter in Pruiſſen met *Paulus van Holle* nederzette. *Johan van Holle* was ten tyde van keizer Karel den V een vermaard krygsheldt, en men verhaalt, dat gemelde keizer hem verboodt, den in den ban gedanen hertog Magnus van Brunswyk byſtandt te doen, of eenigzins te helpen. Een ander, met name *Johan*, in het gemeen *Jens* genaamt, kweet zich in den jare 1375 by hertog Albrecht van Saxen en Luneburg tegen hertog Erik van Lauenburg dapper, en bleef in den jare 1385 in een ſtorm voor Recklingen. Na den aanvang van de XVI eeuwe leefde *Diderik van Holle*, en hadt drie zonen, namentlyk: 1) *Thomas*, Domprooſt te Minden, en Domheer te Munſter, die van den grave van Hoya zeven jaren wierdt gevangen gehouden. Zyn natuurlyke zoon, *Diderik van Holle*, diende den koning van Denemarken, Frederik den II, in den oorlog van Ditmarſchen als ritmeeſter, en wierdt van de boeren dood geſlagen. 2) *Frans*, erfheer van Rintelen. Dewyl zyn zoon *Diderik* met gemelden Thomas wierdt gevangen genomen, trok hy met een getal ruiters voor het ſlot van den gemelden grave van Hoya, Derenburg, veroverde het zelve, en kreeg den grave gevangen, dien hy zyn leven lang gevangen hieldt. Aldus redde hy zynen broeder en zyn zoon, die kort daar na in den jare 1549 te Wittenberg ſtierf. Maar de vader is naderhandt Raadt van hertog Henrik van Brunswyk geworden, trok met den zelven voor Ingolſtadt, en ſtierf in den jare 1553 te Antwerpen, eene dochter, *Chriſtina*, nalatende, die met Henrik van Rantzau, koninklyke Deenſche geheime Raadt en ſtadhouder van de Holſteinſche landen, trouwde, en den zelven vier tonnen gouds, of 400000 daalders huwelyksgoedt aanbragt. 3) *Henrik*, die in den ſlag by Siebershauzen in den jare 1553 bleef, hebbende zynen ſtam met drie zonen voortgeplant. Omtrent dezen tydt kweten zich ook zeer wel in den oorlog *Aſcha* en *Georg van Holle*; de eerſte was eerſt des hertogs amptman te Peine, in het ſticht van Hildesheim, en naderhandt wierdt hy vermaard in den oorlog van Ditmarſen in den jare 1559. Gemelde Georg heeft in den jare 1552 de ſtadt Trier tegen markgraaf Albrecht van Brandenburg met een goed getal krygsvolk gedient. In den jare 1557 voerde hy onder den koning van Spanje tegen Vrankryk een regiment, en veroverde in dezen oorlog verſcheide plaatſen. In den jare 1563 diende hy den koning van Denemarken tegen Zweden, en gaf hertog Adolph den raadt op wat wyze hy die van Ditmarſen onder het juk kon brengen. In den jare 1561 wierdt *Eduard van Holle* biſſchop van Lubek, en in den jare 1566 beſtierder (*adminiſtrator*) van Verden. In deze eeuwe bloeide *Herbold van Holle* als keurvorſtelyke Hanoverſche hof-Raadt, en in den jare 1714 kwam een Zweedſche generaal luitenant veldmaarſchalk *van Holle* met den koning van Zweden uit Bender in Duitſchlandt. *Chytraei Sax. p.* 527. *Angeli Holſt. Adel-Chron. P.* II. *p.* 10, 13. *Spangenberg Adel-Spiegel.*

HOLLENBURG, een ſchoon ſlot, nevens eene heerlykheit, aan de rivier Drau, in Karinthië, het welk na het afſterven der heeren van Hollenburg aan het huis van Didrichſtein is gekomen, waar van nog tegenwoordig eene linie den name voert. *Megiſ. Annal. Car. Tromſder.*

HOLLE-SLOOT, anders HOLENSLOOT, een dorp in Waterlandt, tuſſchen Raarop en Zuitwoude, heeft voor dezen een kerkie, of kapel gehad; maar de zelve is al overlang door de baren van het zeewater weggeſpoelt.

HOLM, eene oude zeeſtadt van Piſidië, aan den mondt van de rivier Caliendrus gelegen, van welke Xenophon en Strabo gewag maken. Zy wordt insgelyks by Plinius, doch zonder *H* genoemt. Daar is ook eene ſtadt van Beötië, *Holmium* genaamt, van welke Heſiodus in het begin van zyne *Theogonia* niet als van eene ſtadt, maar als van eene rivier ſpreekt. Strabo zegt, dat *Holmium* en *Permeſſus* twee beken zyn, die uit den berg Helicon ſpruiten, en naby Haliarte in het Kopaïdiſche meir vallen. Zommigen houden ſtaande, dat *Holmium* zynen naam heeft ontleent van een zone van Siſyphus, eerſten koning van Corinthe; maar Bochart leidt den zelven af van het Pheniciſche woordt *Holmaja*, het welk *zoet water* beduidt.

HOLNBURG, eene kleine ſtadt, met een ſlot, Berchelſtein genaamt, in neder-Ooſtenryk, aan den Donauw, een myle van Crems gelegen, behoort nevens de heerlykheit Enzersdorf aan het bisdom van Freyſingen. *Tromſd. Spener Hiſt. inſign.*

HOLOBOLUS, een leeraar onder de regering van den keizer Michaël Paleologus, was een verſtandig, bekwaam en van nature welſprekend man, maar zonder oordeel, beleidt, Godvruchtigheit en Godsdienſt; in dier voegen dat zyn ongebondenheit en verwaandheit oorzaak waren van alle de rampen van zyn leven. Van jongs af, toen hy nog ter ſchool lag, de ſnode daadt des keizers, die, om het ryk voor zyn geſlacht te verzekeren, Johannes Laſcaris, over wien hy voogdt was, de oogen hadt laten uitſteken, hem ter ooren gekomen zynde, hadt hy de ſtoutheit van openbaarlyk tegen deze ongerechtigheit uit te vallen, van welke anderen niet dan heimelyk dorſten ſpreken. Deze prins was daar over zodanig gebelgt, dat hy Holobolus deedt vatten, en geboodt, dat men hem de lippen zoude doorſteken en den neus affnyden; het welk hem een ſchuilplaats in een klooſter deedt zoeken. Na verloop van eenige jaren zyn neus, die men uit medogendheit maar ligt opgeſneden hadt, eenigzins herſtelt zynde, liet hem de patriarch van Conſtantinopel, die grote verwachting van zyn geeſt en wetenſchap hadt, van den keizer verzoeken, en verkreeg hem. Hy maakte hem voorr ſcholaſter en prediker in zyne kerke, alwaar hy zulk een groten naam kreeg, hoewel hy nog maar twee en twintig jaren oud was, dat de keizer hem aan zyn hof begeerde te hebben, en zelfs onder het getal zyner Godgeleerden ſtelde, om gezamentlyk met hen de vereeniging van de Griekſche met de Roomſche kerke te bevorderen. Maar in het tegendeel, ver van het gene hem bevolen was uit te voeren, hadt hy de vermetelheit van den keizer nogmaals door eene nieuwe buitenſporigheit te beledigen, trotſchelyk tegen hem zeggende, dat deze hereeniging met de Roomſche kerk niet beſtendig kon wezen. De keizer, zyn gevoelen niet latende blyken, geboodt hem alleenlyk zich naar een klooſter in Bithynië te vertrekken: doch toen hy naderhandt verſtondt, dat deze verwaande jongeling voortging met tegen het opzet der hereeniging te ſpreken, liet hy hem naar Conſtantinopel brengen, alwaar hy onder voorwendſel van eenige andere misdaadt, waar mede men hem beſchuldigde, op alle de hoeken der dwarsſtraten gegeeſſelt, en met den ſtrop om den hals door de ganſche ſtadt omgeleid wierdt. Deze ſtraf joeg allen geeſtelyken zulk een ſchrik aan, dat zy den keizer beloofden te gehoorzamen in het voornemen, dat hy hadt van zich met de Latynſche kerke te vereenigen. *Pachymer. lib.* III, IV & V. *Codin c.* 1. *P. Maimbourg Hiſt. du Schiſme des Grecs lib.* IV.

HOLOFERNES, opperkrygsoverſte der legers van Nebukadnezar, koning van Aſſyrië, die Bethulië, eene ſtadt in Judea, belegerde, en haar tot het uiterſte bragt; wanneer de Heer eene Godvruchtige weduwe, Judith genaamt, opwekte, die, in des zelfs legerplaats gekomen zynde, hem het hoofdt affneedt, en haar vaderlandt verloſte. Zie JUDITH.

HOLOWEZIN, een kleine plaats in Litthauwen, in het Waiwoodſchap Mſciſlau, niet verre van Mohilou gelegen, alwaar den 14 July in den jare 1708 tuſſchen de Zweden en Ruſſen een ſlag voorviel, in welken de eerſte het veldt behielden.

HOLSTEIN, in het Latyn *Holsatia*, een hertogdom in den neder-Saxischen kreits, het welk ten Noorden door de rivier de Eider en Levensau aan Sleeswyk, ten Zuiden door de Elve aan Bremen, en door de Trave aan Mekelenburg en Lauenburg paalt, en aan de regter zyde, tot aan Femeren, behorende tot Sleeswyk, van de Oostzee, en aan de linker zyde van de West- of Noordzee ingesloten wordt. Het strekt zich in de lengte omtrent 17, en in de breedte 12 mylen uit. Het landt is overal niet even goed: want men vindt op sommige plaatsen grote heiden, doch op de meeste andere, aan weerzyden van de zee, goede vette zwarte aarde, die onder anderen heerlyke tarwe voortbrengt, en aan de Westzyde zyn schone weilanden. Behalven den Kalkberg en Zegeberg zyn 'er gene andere bergen, maar vele vruchtbare bosschen van eike- en andere bomen, en vele vischryke meeren. Onder de rivieren zyn, behalven de *Elve*, de voornaamste de *Eider*, de *Steur*, de *Trave*, de *Swente*, en de *Schartau*. *Neustadt*, *Heiligenhaven* en *Kiel* hebben goede havens. De overige steden, behalven de vermaarde koop- en vrye Ryksstadt *Hamburg*, zyn de eigentlyk zogenaamde *Vier steden*, *Kiel*, *Rendsburg*, *Itzehoe* en *Oldeslo*, die het Lubeksche recht, en een appellationsgerecht hebben, waar henen verscheide steden in Holstein en Sleeswyk hun beroep aanstellen; voorts *Krempe*, *Wilster*, *Zegeberg*, *Heiligen haven*, *Neustadt*, *Oldenburg*, *Lutkenburg*, *Gluckstadt*, *Pleun*, enz. Het gansche hertogdom wordt in vier delen verdeelt, als het eigentlyk zogenaamde *Holstein*, *Stormarn*, *Ditmarschen* en *Wagern*, of *Wagrie*, welke ten dele den koning van Denemarken, en ten dele den hertog van Gottorp toebehoren, als uit het volgende artykel, en die van ieder der andere drie delen in 't byzonder blykt.

HOLSTEIN. Het eigentlyk zogenaamde Holstein grenst boven aan Sleeswyk, ter regter zyde door de Zwente aan Wagrië, beneden, door de Steur, aan Stormarn, en aan de linker zyde, door zyne diepe grachten en moerassen, van Ditmarschen, zynde negen mylen lang en vyf mylen breed. Buiten de *Eider*, die hier ontspringt, zyn 'er nog deze rivieren: de *Jeve*, de *Gieselau*, de *Beck*, de *Enbeck*, de *Zwale* en de *Braambeck*. De ambachten in het zelve zyn: *Rendsburg*, *Hanrow*, *Kiel*, en *Steinburg* voor het grootste gedeelte, daar nog de *Wilstermarsch*, de kloosters *Itzehoe*, *Pretz* en *Bordesholm* by gerekent worden. De twee eerste ambachten, nevens *Steinburg*, behoren den koning van Denemarken, maar Kiel en Bordesholm den hertog van Holstein toe. Ten tyde van Karel den Groten, en lange daar na, wierdt de gansche landstreek, waar in het eigentlyke Holstein, nevens Stormarn en Ditmarschen, leggen, *Saxonia Trans-Albiana* en *Nord-Albingia* genaamt. De eerste graven, die dit landt geregeert hebben, waren, als men zegt, uit het geslacht van *Meyendorf*, en volgden op malkander aldus:

> *Udo*, of *Otto*, stierf in den jare 810.
> *Eridacus*.
> *Ludolphus*, stierf in den jare 876.
> *Udo*, of *Otto* de II, stierf in den jare 879.

Doch wat Udo den I betreft, dit gevoelen steunt alleen op zekere plaats, alwaar de zelve als keizerlyke gezant te Hamburg voorkomt, en dat aangaande de drie overigen heeft in 't geheel geen grondt. Het is zekerder, dat Karel de Grote de Nord-Albingen uit hun landt naar Vrankryk en elders heeft laten gevangen voeren, die Ekbert naderhandt onder Lodewyk den Vromen weder te rug bragt. Voorts is 'er in die tyden niets zonderlings voorgevallen. Even zo onzeker is het omtrent de graven uit het *Saxen-Billingische* geslacht, welke op die van *Meyendorf* volgden. *Herman van Billingen*, dien keizer Otto de I hertog van Saxen maakte, zegt men, kreeg Holstein, en van zyne nazaten altydt de oudste zoon het hertogdom Saxen, en de jongste bezat het graafschap Holstein. De namen dezer graven worden aldus aangehaalt:

> *Herman van Billingen* van den jare 960 tot 973.
> *Lotharius* tot het jaar 1011.
> *Ditmar* tot het jaar 1050.
> *Bernhard* tot het jaar 1062.
> *Herman* tot het jaar 1078.

Doch de eenige grondt, waar op dit verhaal steunt, is, dat de gemelde graven uit den Billingischen stam by de oude schryvers graven, doch zonder te zeggen waar van, genaamt worden. De eerste graaf van Holstein, van wien men met zekerheit kan spreken, was *Godefried*, of *Godfried* genoemt, en van hem is in een afzonderlyk artykel gesproken. Als de zelve in den jare 1106 was om het leven gekomen, wierdt het graafschap Holstein van de hertogen van Saxen, en naderhandt van keizer Lotharius den II aan Adolph, grave van Schauenburg, gegeven, by wiens nazaten het zelve ook is gebleven. Toenmaals was het landt Wageren in handen der Wendische volkeren, en Ditmarsen was insgelyks van het graafschap van Holstein afgezondert, waarom deze alleen het eigentlyke Holstein en Stormarn in zich bevatten. De graven uit het Schauenburgsche huis waren de volgende:

> *Adolf* de I, van den jare 1106 tot het jaar 1133.
> *Adolf* de II, tot het jaar 1164.

In dezen laatstgemelden tydt kreeg *Henrik van Badewide* voor den tydt van eenige jaren het graafschap, en bragt Wageren aan het zelve.

Adolf de III regeerde tot het jaar 1200, wanneer hy van den koning van Denemarken verdreven, en *Albert van Orlamunde* in zyn plaats gestelt wierdt, tot het jaar 1225.

Adolf de IV regeerde van den jare 1225 tot het jaar 1238.

H.

Zyne twee zonen verdeelden zich in de *Kielsche* en *Rendsburgsche* linie. De laatste erfde de landen van den eersten, maar verdeelde zich wederom in de *Rendsburgsche* en *Schauenburgsche*, of *Pinnebergsche* linie. Van deze laatste volgt een afzonderlyk artykel; want zy heeft in Holstein niets bezeten dan het graafschap Pinneberg. De beide andere hielden de successie als volgt:

Kiel.			Rendsburg.		
Johannes de I	gestorven in den jare	1263.	*Gerhard* de I	gestorven in den jare	1281.
			Henrik de I		1310.
Johannes de II		1316.	*Gerhard* de Grote		1340.
			Henrik de II		1381.
Johannes de III		1359.	*Gerhard* de VI		1404.
			Henrik de III		1427.
Rudolf de VII		1390.	*Adolf* de VIII		1459.

Van Gerhard den VI, van de Rendsburgsche linie, is aan te merken, dat de zelve niet alleen de landen van Kiel erfde, maar ook allereerst het hertogdom Sleeswyk als een leen van Denemarken op zyn huis gebragt heeft. Na de doodt van Adolf den VIII moest Sleeswyk van rechtswegen aan de kroon van Denemarken zyn gekomen; maar Holstein maakte aanspraak op de gemelde Schauenburgsche linie. Doch de eenige zuster van Adolf den VIII, *Hedwig*, en de oudste zoon van Diderik, graaf van Oldenburg, *Christiaan*, toenmaals koning van Denemarken, behielden de overhandt, by wiens nakomelingen zo wel het koninkryk, als de hertogdommen Sleeswyk en Holstein, tot nu toe zyn gebleven. Hy verkreeg van keizer Frederik den III in den jare 1474, dat Holstein tot een hertogdom verheven, en dat Ditmarsen het zelve ingelyft zou worden; hoewel het laatste toenmaals nog zyne vryheit zocht staande te houden. By zyne verheffing tot den Deenschen troon moest hy den laatsten hertog Adolf den VIII, uit het Schauenburgsche huis, beloven, dat Sleeswyk nooit met de kroon vereenigt zou worden, om welke reden hy ook zyn oudsten zoon, *Johannes*, tot koning, en den jongsten, *Frederik*, tot hertog van Sleeswyk en Holstein benoemde. Maar Johannes dwong Frederik een gedeelte van deze twee hertogdommen af te staan; en schoon hy naderhandt, zynde zelf koning geworden, alles wederom verkreeg, deelden echter zyne drie zonen, *Christiaan* de III, koning, en *Johannes* de Oude, gelyk ook *Adolf*, de zelve te Rendsburg in den jare 1544 in drie gelyke delen. Nog voor de deling, in den jare 1553, als de hertogen Johannes en Adolf nog minderjarig waren, maakte Christiaan de III voor zich en voor zyne twee broederen, hertogen van Sleeswyk en Holstein, een verdrag, uit krachte van 't welke de opkomende geschillen in der minne door acht Raden, vier Deensche en vier Holsteinsche, zouden bygelegt worden, en dat zy malkander in oorlogstyden zouden bystaan. Maar dit verdrag is altoos naderhandt, by gerezene geschillen van de Deensche zyde tot een grondt gelegt, en dusdanig uitgelegt, dat de hertogen buiten weten van den koning niets in krygs- of andere gewigtige zaken mogten ondernemen. Na dat in den jare 1559 Ditmarsen van Christiaan den III, zoon van Frederik den II, en van zyne twee neven, hertog Johannes de Oude en Adolf, onder het juk gebragt, en onder hun driën verdeelt was, stierf Johannes de Oude in den jare 1580 zonder erven; waar op tusschen Frederik den II en hertog Adolf in den jare 1581 den 19 September te Flensburg eene nieuwe verdeling gemaakt wierdt, de welke nevens die van Rendsburg van den jare 1544 het fondament is, waar op de verdeling der hertogdommen Sleeswyk en Holstein in de koninklyke en hertoglyke Gottorpsche linie berust: want uit krachte van de zelve behoort tot het koninklyke aandeel in Sleeswyk het volgende, als: *Hadersleben*, *Flensburg*, het eilandt *Alzen* en *Arroe*, waar op *Sonderburg* en *Nordburg* leggen, nevens het daar by leggende stuk lands *Sundewyk*, en het *Ruhe-klooster*, wordende tegenwoordig *Luxburg* genaamt. In Holstein: *Rendsburg*; *Segeberg*, *de Wilster*, en *Cremper marsch*, *Itzehoe*, *Plön*, of *Pleun*, *Heiligenhaven*, *Steinburg*, de drie kloosters *Segeberg*, *Rheinveldt* en *Arentsbök*, en de *Zuider* helft van *Ditmarsen*. Tot het hertoglyke aandeel in Sleeswyk behoort: *Gottorp*, *Husum*, *Stapelholm*, *Eiderstede*, *Hutten*, *Wittenzee*, *Mohrkier*, *Apenrade*, *Tondern*, *Lohmklooster*, *Noordstrandt*, en het eilandt *Femern*; in Holstein: *Kiel*, *Nieuw-Munster*, de drie klooster goederen *Cismar*, *Rheinbeck*, en *Bordisholm*, en de *Noorder* helft van *Ditmarsen*. De prelaten en de ridderschap, nevens het recht op de stadt Hamburg blyven ongedeelt, en dit heeft altydt aanleiding tot nieuwe onlusten gegeven: want van de zyde der hertogen heeft men de regering in gemeenschap alleenlyk van deze drie stukken lands, van welke ook in de traktaten gewag wordt gemaakt, willen verstaan; en van de koninklyke zyde de zelve tot op alle hoge regaliën willen uitstrekken, en de hertogen aan de voorkennisse en de goedkeuring der koningen verbinden; hoewel ten laatste de eerste verklaring in de Travendaalsche vrede bevestigt is geworden. Daar by komt nog de leenspligt, welke de hertogen door het Odenzeesche verdrag van den jare 1579 wegens Sleeswyk hebben aangenomen, waar van de deze door de Coppenhaagsche vrede in den jare 1660 vry verklaart wierden. Wat in het bisdom van Sleeswyk is voorgevallen, daar van handelt het artykel SLEESWYK. Het verdere rakende de Holsteinsche historie wordt in de afzonderlyke artykels van de koningen van Denemarken en van de hertogen van Gottorp verhaalt, de welke in de volgende order geregeert hebben:

Koningen van Denemarken.	geſtorven in den jare
Frederik de II	1588.
Chriſtiaan de IV	1648.
Frederik de III	1670.
Chriſtiaan de V	1699.
Frederik de IV, tegenwoordig koning.	

Hertogen van Gottorp.	geſtorven in den jare
Adolf	1586.
Frederik de II	1587.
Philips	1590.
Joh. Adolf	1616
Frederik de III	1659.
Chriſtiaan Albert	1669.
Frederik de IV	1702.
Karel Frederik tegenwoordig hertog, gedurende wiens minderjarigheit zyns vaders broeder, *Chriſtiaan Auguſtus*, beſtierder (*adminiſtrator*) van het hertogdom is geweeſt.	

Hertog Johan Adolf heeft met bewilliging van den keizer het recht van eerſtegeboorte in zyne landen ingevoert, waarom de zelve tot nu onverdeelt zyn gebleven. Maar koning Frederik de II maakte in den jare 1564, door een te Flensburg opgerecht vergelyk met zyn broeder Johannes den Jongen, eene verdeling, en ſtondt hem Sonderburg, Norburg en Plön af; waarentegen deze van de overige vaderlyke erffenis afſtandt deedt. In dit vergelyk wordt het woordt *deling* uitdrukkelyk gevonden; maar van de Deenſche zyde heeft men het niet anders dan van een lyſtocht (*apanage*) willen verſtaan, waar over altoos grote onluſten zyn gerezen. (Zie hier van de linie van *Plön*.) Ondertuſſchen komen daar van in het koninklyk aandeel twee hoofdliniën, de koninklyke, en de Sonderburgſche, waar van de laatſte zich wederom eerſt in vier liniën, als die van *Sonderburg*, *Norburg*, *Gluksburg* en *Plön*; en naderhandt de eerſte van deze vier wederom in de *Franshaagſche*, *Roomſch Katholyke*, *Auguſtenburgſche*, *Beckiſche* en *Wieſenburgſche* liniën verdeelt hebben.

De ſtamvader van alle deze zyde-liniën is gemelde hertog Johannes de Jonge. Hy was den 25 Maart in den jare 1545 geboren, en ſtierf den 9 November in den jare 1622. Zyne gemalinnen waren 1. Elizabeth, dochter van hertog Erneſt van Brunswyk-Grubenhagen, in den jare 1586 geſtorven, en 2. Agnes Hedwig, dochter van vorſt Joachim Erneſt van Anhalt, en weduwe van den keurvorſt Auguſtus van Saxen, geſtorven in den jare 1616. By de zelve verwekte hy twaalf dochters en elf zonen. De zonen waren *Chriſtiaan*, geboren den 14 October in den jare 1570, en geſtorven den 4 Juny in den jare 1633; *Ernſt*, geboren den 7 January in den jare 1572, bleef in een ſlag in den jare 1596 tegen de Turken by Erla; *Alexander*, van wien naderhandt geſproken wordt; *Auguſtus*, geboren den 29 July in den jare 1574, wierdt met gemelden zynen broeder Ernſt by Erla gedood; *Johan Adolf*, geboren den 17 September in den jare 1576, ſtierf den 21 February in den jare 1624. Hy was aan Hedwig Maria, princeſſe van Pomeren, verlooft; doch zy ſtierf in den jare 1606 voor het voltrekken van het huwelyk. Voorts: *Frederik* van Norburg, en *Philips* van Gluksburg, van welke beide daar na meer zal geſproken worden; *Albert*, geboren in den jare 1585, en geſtorven in den jare 1613. Uit den tweden echt waren *Johan Georg*, geboren in den jare 1594, en in den jare 1613 geſtorven; *Joachim Ernſt* van Plön, van wien naderhandt geſproken zal worden, en *Eberhard*, geboren den 21 April in den jare 1601, ſtierf vier dagen na zyne geboorte. Onder deze hebben alleenlyk vier zo vele liniën geſticht, te weten, *Alexander* de *Sonderburgſche*, *Frederik* de *Norburgſche*, *Philips* de *Gluksburgſche*, en *Joachim Ernſt* de *Plöniſche linie*.

Alexander, die de *Sonderburgſche linie* geſticht, was den 20 January in den jare 1573 te Sonderburg geboren. Hy bezat de helft van het eilandt Alzen, in het welke de reſidentie Sonderburg legt. Hy ſtierf den 13 Maart in den jare 1627, en liet na van zyne gemalinne Dorothea, dochter van graaf Gunther van Zwartsburg, vyf zonen, die wederom zo vele liniën geſticht hebben. De oudſte, *Johan Chriſtiaan*, geboren den 26 April in den jare 1607, reſideerde te Sonderburg; maar dewyl hy vele ſchulden maakte, en den koning van Denemarken niet voldeedt, nam de zelve Sonderburg weg, betaalde de ſchulden, en gaf aan des zelfs nagelaten prins Chriſtiaan Adolf het overige. Deze kocht daar voor Franshagen in het Lauenburgſche, waarom zyne linie de *Franshaagſche* genaamt wordt, en ſtierf den 2 January in den jare 1702. Zyne gemalin, die in den jare 1709 ſtierf, was Eleonora Charlotta, dochter van Frans Henrik, hertog van Saxen-Lauenburg, van welke *Leopold Chriſtiaan* wierdt geboren den 25 Auguſty in den jare 1678, overſte van een regiment Denen was, en ſtierf den 11 July in den jare 1707, zonder erven: want de drie kinderen *Chriſtiaan*, geboren in den jare 1704, *Leopold Karel*, geboren in den jare 1705, en *Chriſtiaan Adolf*, geboren in den jare 1706, die hy by een ſchrynwerkers dochter uit Zelle, die men zegt dat van haar eerſte man was weggelopen, verwekte, kunnen zich niet legitimeren. Zyn broeder *Lodewyk Karel*, geboren den 4 Juny in den jare 1684, ſtierf den 11 October in den jare 1708, en de twee kinderen, door hem by zyne gemalinne Anna Dorothea van Winterveldt verwekt, namentlyk *Eleonora Charlotta Chriſtiana*, geboren den 15 November in den jare 1706, en *Chriſtiaan Adolf*, geboren den 16 September in den jare 1708, zyn in de wieg geſtorven. De derde broeder was *Johannes Franciſcus*, geboren den 30 July in den jare 1685, die den 22 January in den jare 1689 ſtierf, zo dat met hem de ganſche Franshagiſche linie is uitgeſtorven. De twede prins van Alexander, hertog van Sonderburg, met name *Alexander Henrik*, is geboren den 12 September in den jare 1608, en in den jare 1667 geſtorven. Zyne gemalin was de dochter van den Lutherſchen hofprediker te Sonderburg, genaamt Heshuſius: doch hy nam naderhandt den Roomſch-Katholyken Godsdienſt aan, en ſtierf in keizerlyke dienſten in Sileſië. Aldus ſtichtte hy de zogenaamde *Sileſiſche* of *Roomſch-Katholyke linie*. Zyn oudſte zoon *Ferdinand Leopold*, geboren den 24 September in den jare 1647, Domdeken te Breslau en Domheer te Olmuts, ſtierf in Auguſty des jaars 1702; Alexander Rudolf, geboren den 23 Auguſty in den jare 1651, wierdt kanunnik te Olmuts en Breslau, en in hem beſtaat als nog zyne ganſche linie; *Georg Chriſtiaan* was den 31 December in den jare 1653 geboren, en bleef als keizerlyke generaal wachtmeeſter den 19 Auguſty in den jare 1691 in den ſlag by Salankemen tegen de Turken, en *Leopold*, geboren den 15 December in den jare 1657, ſtierf in het jaar 1658.

De derde prins van hertog Alexander van Sonderburg, Ernst Gunther, was den 14 October in den jare 1609 geboren. Hy woonde in het eilandt Alzen, en ſtichtte de *Auguſtenburgſche linie*, voerende den name van het ſlot Auguſtenburg, door hem aldaar gebouwt, en naar zyne gemalinne genoemt. Hy ſtierf den 18 January in den jare 1689, en hadt by zyne gemalinne Auguſta, dochter van hertog Philips van Holſtein-Gluksburg, *Frederik*, die den 27 December in den jare 1652 was geboren, en den 3 Auguſty in den jare 1692, in den ſlag by Enguien in de Nederlanden zyn leven verloor; *Philips Ernſt*, geboren den 24 October in den jare 1655, en den 8 September in den jare 1667 voor Stetin in Brandenburgſche krygsdienſten gebleven; Ernst Augustus, geboren den 3 October in den jare 1660. Hy was eerſt den Roomſch-Katholyken Godsdienſt toegedaan, en was reets kanunnik te Keulen, maar ging in den jare 1695 wederom over tot de Lutheranen. Zyne gemalin was eene baroneſſe van Volbruk. De jongſte broeder, *Frederik Wilhelm*, domprooſt te Hamburg, geboren den 18 November in den jare 1668, ſtierf in het jaar 1714. Zyne gemalin Sophia Amalia, dochter van den grave van Aleveldt, baarde hem Christiaan Augustus den 4 Auguſty in den jare 1696, getrouwt in den jare 1720 met Frederika Louïze, gravin van Danskiold, dochter van Chriſtiaan Guldenlöw. Hy heeft by de zelve verwekt: 1) *Frederik Chriſtiaan*, geboren den 6 April van den jare 1721; 2) *Emilius Auguſtus*, geboren den 3 Auguſty in den jare 1722; 3) *Sophia Charlotta*, geboren den 31 May des jaars 1725; en 4) nog eene princeſſe, ter wereldt gekomen den 15 Maart van den jare 1727.

De vierde prins van hertog Alexander van Sonderburg, August Philips, heeft de *Holſtein-Beckſche linie* geſticht. Hy was den 11 November in den jare 1612 geboren, en kreeg het landgoedt Beck in Weſtphalen, het welk zyn vader, hertog Alexander, van die van Quernheim hadt gekocht. Hy trouwde in den jare 1645 eerſt met Clara, daar na in den jare 1649 met Sidonia, abdiſſe van Hervorden, beide dochteren van graaf Anthony van Delmenhorſt; en voor de derde maal in den jare 1650 met Maria Sibylla, gravin van Naſſau-Saarbrügge. Zyne zonen waren I. Augustus, geboren in den jare 1693, en geſtorven den 26 September in den jare 1689 als keurvorſtelyke overſte voor Bon. Des zelfs gemalin was Hedwig Louïze, geborene gravin van der Lippe, die hem baarde *Frederik Wilhelm*, geboren in den jare 1678, en geſtorven in Sicilië den 26 Juny des jaars 1719. II. Lodewyk Frederik, geboren in den jare 1654, ſtadhouder van Koningsbergen in Pruiſſen, overleden in den jare 1727. Des zelfs gemalin was Louïze Charlotta, dochter van hertog Ernſt Gunther van Auguſtenburg, by welke hy heeft verwekt 1) Frederik Wilhelm, geboren den 18 Juny in den jare 1687, en geſtorven den 7 Maart 1728, zynde getrouwt geweeſt met Urſula Antonia, dochter van Chriſtoffel, grave van Dohna, by welke hy heeft nagelaten eene dochter, genoemt *Charlotta*, geboren in den jare 1722, en een zoon, ter wereldt gekomen in den jare 1724. 2) *Karel Lodewyk*, geboren den 18 September in den jare 1690, die den Roomſch-Katholyken Godsdienſt heeft aangenomen. 3) *Philips Wilhelm*, geboren den 10 Juny in den jare 1693. 4) *Auguſtus*, getrouwt in den jare 1723 met Sophia, dochter van Philips, landgrave van Heſſen-Philipsdal. III. Anthony Gunther, geboren in den jare 1666, Hollandſche generaal en gouverneur van Iperen, is ongetrouwt. IV. Ernst Casimir, geboren in den jare 1668, en geſtorven in den jare 1695. Des zelfs gemalin was Maria Anna, vryvrouw van Pröfing, die in Maart van den jare 1696 ſtierf.

De vyfde zoon van hertog Alexander van Sonderburg, Philips Lodewyk, ſtichtte de *Wieſenburgſche linie*. Hy was den 17 October in den jare 1620 geboren. Hy kocht Wieſenburg, in Meiſſen, waar van zyne linie den name voert, en ſtondt het zelve af aan zynen oudſten zone, die zich naderhandt naar opper-Kotzau in Voogtlandt begaf, alwaar hy den 10 Maart in den jare 1689 ſtierf, en te Kirchberg begraven wierdt. Hy hadt drie gemalinnen gehad. De eerſte was Catharina, dochter van graaf Chriſtiaan van Waldek, die in Auguſtus in den jare 1649 ſtierf. De twede was Anna Margaretha, dochter van den landgrave Frederik van Homburg, ſtierf in den jare 1686. De derde, Magdalena Chriſtina, gravin van Reuſſen-Plauen, ſtierf in den jare 1697. Hy hadt by de zelve twee prinſſen verwekt, van welke de oudſte, Frederik, geboren den 2 February in den jare 1652, keizerlyke generaal veldmaarſchalk wierdt. Hy was getrouwt met Charlotta, dochter van hertog Chriſtiaan van Liegnits en Brieg, doch zy wierdt van hem geſcheiden, en ſtierf te Breslau den 24 December in den jare 1707. Zy heeft

een zoon by hem verwekt, met name hertog Leopold, geboren den 12 January in den jare 1674, die den Roomſch-Katholyken Godsdienſt heeft aangenomen, en den 5 Maart in den jare 1713 is getrouwt met Maria Elizabeth, dochter van Johan Adam van Lichtenſtein, weduwe van Maximiliaan Jakob, vorſt van Lichtenſtein, die hem verſcheide princeſſen baarde. De jongſte broeder van hertog Frederik, *Willem Chriſtiaan*, geboren den 15 January in den jare 1661, generaal majoor in keurvorſtelyke Saxiſche krygsdienſten, is den 23 February in den jare 1711 op een jagthuis van den keurvorſt van Saxen naby Sneberg overleden.

De *Holſtein-Norburgſche linie* ſtichtte Frederik, zoon van Johannes den Jongen, die zyne reſidentie te Norburg, in het eilandt Alzen, oprechtte, hoewel het ſlot Norburg naderhandt van den koning van Denemarken is aangeſlagen, en aan de linie van Plon afgeſtaan. Hy was den 26 November in den jare 1581 geboren, en ſtierf den 22 July in den jare 1658. Zyne eerſte gemalin was Juliana, dochter van hertog Franciſcus van Saxen-Lauenburg; de tweede was Eleonora, dochter van Rudolph, vorſt van Anhalt-Zerbſt. Van deze is *Johannes Bogislaus* geboren den 30 September in den jare 1629, geſtorven den 17 December in den jare 1679; *Chriſtiaan Auguſt*, geboren den 20 April in den jare 1630, trok naar het H. Landt, diende de Engelſchen en Hollanders ter zee, en ſtierf den 4 Juny in den jare 1685; en Rudolf Frederik, geboren den 27 September in den jare 1645, en geſtorven den 14 November in den jare 1688. Zyne gemalin was Bibiana, dochter van Sigismund Sigfried, graaf van Promnits, en weduwe van Czinkow Howor, vryheer van der Leipe, met welke hy heerlyke goederen in Sileſië kreeg. Zy ſtierf den 13 Augusty in den jare 1685, hebbende zes dagen te voren Ernst Leopold ter wereldt gebragt, die zich in Hollandſche krygsdienſten begaf, maar den 7 Augusty in den jare 1722 ongetrouwt overleedt.

De *Holſtein-Gluksburgſche linie* voert den naam van de reſidentie Gluksburg, in het Sleeswykſche, alwaar te voren het klooſter Ruſt ſtondt, gelegen. De ſtichter was Philips, derde zoon van Johannes, geboren den 15 Maart in den jare 1584, en geſtorven den 27 September in den jare 1633. Zyne gemalin was Sophia Hedwig, dochter van hertog Franciſcus van Saxen-Lauenburg, die in den jare 1660 ſtierf. De zelve heeft ter wereldt gebragt *Johannes*, geboren den 23 July in den jare 1625, en geſtorven den 4 December in den jare 1640; *Franciſcus Philips*, geboren den 20 Augusty in den jare 1626, en verdronken in den jare 1650 in de rivier de Loïre in Vrankryk; *Chriſtiaan*, van wien hier na zal geſproken worden; *Karel Albert*, geboren den 11 September in den jare 1629, en geſtorven den 26 November in den jare 1631; en *Adolf*, geboren den 21 October in den jare 1631, en geſtorven den 27 January in den jare 1651. Christiaan plantte het geſlacht voort. Hy was den 19 Juny in den jare 1627 geboren, en ſtierf den 17 November in den jare 1698. Zyne eerſte gemalin was Sybilla Urſula, dochter van hertog Auguſtus van Brunswyk. Na dat de zelve den 12 December in den jare 1671 geſtorven was, trouwde hy voor de twede maal met Agnes Hedwig, dochter van hertog Joachim Ernſt van Holſtein-Plön, die drie dagen na haren gemaal, namentlyk den 20 November in den jare 1698, ſtierf. Hy hadt by haar verſcheide prinſſen, als: *Frederik Auguſtus*, geboren den 4 Juny in den jare 1664, en voort geſtorven; *Philips Ernſt*, van wien hier na zal geſproken worden; *Chriſtiaan*, geboren den 1 February in den jare 1678, en geſtorven den 12 April in den jare 1679; *Joachim Ernſt*, geboren den 21 Juny in den jare 1679, en geſtorven den 17 February in den jare 1681; *Chriſtiaan Auguſtus*, geboren den 16 April in den jare 1681, bevindt zich in Deenſche krygsdienſten; *Frederik Wilhelm*, geboren den 29 July in den jare 1682, en geſtorven den 19 December in den jare 1688. Philips Ernst plantte alleen het geſlacht voort. Hy is den 5 May in den jare 1673 geboren, en drie malen getrouwt, de eerſte maal met Chriſtiana, dochter van hertog Chriſtiaan van Saxen Eiſenburg, geſtorven in den jare 1722; de twede maal met Catharina Chriſtina van Aleveldt, overleden in den jare 1726, en voor de derde maal met Maria Charlotta, dochter van Frederik Wilhelm, hertog van Holſtein-Sonderburg. By de eerſte heeft hy verwekt Frederik, geboren den 7 November in den jare 1699, en *Karel Ernſt*, geboren den 14 July in den jare 1706; behalven nog vier dochteren.

De *Holſtein-Plönſche*, of *Arnbockſche linie*, ſtichtte hertog Joachim Ernst, jongſte zoon van Johannes den Jongen. Hy was den 29 Augusty in den jare 1595 geboren. Hy wilde betwiſten, dat Plön geen apanage was van het koninklyke huis, maar een rechtmatig aandeel van het graafſchap van Holſtein was, het welk Denemarken tegenſprak. Toen in den jare 1667 de graven van Oldenburg en Delmenhorſt uitſtierven, was hy buiten tegenſpraak de naaſte in den bloede, en het wierdt hem ook van het keizerlyke hof toegewezen; maar hy gaf in den jare 1671 de eene helft over, en in den jare 1676 zyn zoon Johan Adolf de andere helft van dit graafſchap aan koning Chriſtiaan den V, en namen daar voor een equivalent aan geldt en goederen in het eilandt Alzen en in het Holſteinſche, en hy wierdt van vele dingen door het Deenſche hof ontſlagen. Zyne gemalin was Dorothea Auguſta, dochter van hertog Johan Adolf van Gottorp, die den 31 Maart in den jare 1682 ſtierf. By de zelve heeft hy verwekt: Johan Adolf, hertog van Plön, die den 8 April in den jare 1634 wierdt geboren, en generaal veldmaarſchalk van de Brunswyk-Wolffenbuttelſche troepen is geweeſt. Zyne dapperheit liet hy blyken in verſcheide veldtochten in Italië, Denemarken, de Nederlanden, Hungarië en Duitſchlandt. Hy verkreeg van den koning van Denemarken de ſtadt en het ambacht Segeberg, en ſtierf den 2 July in den jare 1704. Zyne gemalin was Dorothea Sophia, dochter van hertog Rudolf Auguſtus van Brunswyk, van welke hem overleefden Adolf Augustus, en *Chriſtiaan Karel*, doch ſtierven beide insgelyks in het zelve jaar, de jongſte in den ouderdom van 14, en de oudſte in dien van 24 jaren, welke laatſte van zyne gemalinne Maria Elizabeth Sophia, dochter van hertog Rudolf van Holſtein-Sonderburg in Norburg, een zoon naliet, met name *Leopold Auguſtus*; maar de zelve is in zyn vierde jaar in den jare 1706 overleden. De twede zoon van Joachim Ernſt was Augustus, geboren den 9 May in den jare 1635. Hy was keurvorſtelyke Brandenburgſche veldtuigmeeſter, en hieldt zich in Hungarië tegen de Turken en in de Elzas zeer dapper. Hy wierdt ook ſtadhouder in het hertogdom Maagdenburg. Eindelyk ſtierf hy te Norburg, het welk hy van den koning van Denemarken gekocht hadt, den 17 September in den jare 1699. Zyne gemalin was Elizabeth Charlotta van Anhalt, weduwe van den vorſt Wilhelm Lodewyk van Köthen, die hem Joachim Frederik den 10 May in den jare 1668 baarde, die in Hollandſche krygsdienſten is geweeſt, wanneer hy in den jare 1706 de regering over het hertogdom Holſtein Plon, na het afſterven van gemelden onmondigen prins Leopold Auguſt, aanvaardde. Hy is geſtorven in het begin van den jare 1722, en was de eerſte maal getrouwt met Magdalena Juliana, dochter van Johan Karel, paltsgraaf van Birckenveldt, die in den jare 1720 overleedt; waar na hy hertrouwde met Juliana Louïze, dochter van Chriſtiaan Eberhard, vorſt van Ooſt-Vrieslandt. By de eerſte heeft hy niet dan dochteren, en by de twede in 't geheel gene kinderen verwekt. Zyn broeder *Chriſtiaan Karel*, den 20 Augusty in den jare 1674 geboren, ging in Pruiſſiſche krygsdienſten, en trouwde in den jare 1702 met eene freulin van Aichelberg. De derde zoon van hertog Joachim Ernſt was Joachim Ernst, geboren den 5 October in den jare 1637. Hy kreeg van zyn vaderlyk erfdeel het ambacht Redwiſch, ging in Spaanſchen krygsdienſt, en nademaal hy den Roomſch-Katholyken Godsdienſt aannam, wierdt hy generaal luitenant, ridder van het gulde vlies, admiraal van Ooſtende, generaal over de ruitery in Vlaanderen, en grande van Spanje, en overleedt den 4 Juny in den jare 1700 te Madrid. Zyne gemalin was Izabella Margaretha Franciſca, marquiſin van Weſterlo, weduwe van den baron van Petersham, van welke hem Johan Ernst Ferdinand wierdt geboren den 4 December in den jare 1684. Hy wierdt in den jare 1704 grande van Spanje, reſideert te Retwiſch, en bezit het graafſchap Weſterlo in Brabandt, hebbende het zelve van zyne moeder geërfd. De vierde zoon van Joachim Ernſt, ſtamvader van deze linie, was *Bernhard*, geboren den 31 January in den jare 1676 De vyfde zoon was *Karel Henrik*, geboren den 20 Maart in den jare 1644, ſtierf den 20 Juny in den jare 1655. Op de Ryks-en kreits-dagen heeft het hoogvorſtelyke huis van Holſtein wegens de verdeling twee ſtemmen, namentlyk de koninklyke linie heeft een ſtem onder den name van *Holſtein-Glukſtadt*, en de hertoglyke heeft ook een ſtem onder den name van *Holſtein-Gottorp*. Maar in de zitting is onderſcheidt, nademaal Holſtein Glukſtadt, hoewel tegen wille van Heſſen en Wurtenberg, onder de zogenaamde alternerende huizen is aangenomen; maar Holſtein-Gottorp zit daar naaſt, onder het keizerlyke *salvatorium de non præjudicando*. De leenverheffing, die voortyds door een byzonder keizerlyk privilegie van de biſſchoppen van Lubek in den name des keizers geſchiedde, is ſedert den jare 1544 van den keizer onmiddelyk gegeven, doch niet aan beide liniën teffens, maar zo dat ieder eene byzondere akte van den keizer ontfangt. Onder de voorrechten van deze vorſtelyke huizen is ook het privilegie *de non appellando*, van Maximiliaan den II in den jare 1570 verkregen, zynde het zelve in liquide ſchuld-en civile zaken, injuriën, enz onbepaalt, maar voor het overige *de ſumma appellabili* tot 500 Rhynſche guldens bepaalt. Het gemene landgerecht, daar men zich gemeenlyk op beroept (*appelleert*), wordt by tourbeurten dan in Sleeswyk en dan in Holſtein gehouden; maar ten einde de zaken niet te lang zullen uitgeſtelt blyven, zo is 'er in Holſtein een rechtbank aangeſtelt, beſtaande in den lands kancelier, twee edelen en een geleerden Raadt, waar henen de zaken worden gewezen. De adel in Holſtein bezit ſchone goederen, die meeſt allodiaal zyn. De voornaamſte adelyke geſlachten zyn die van *Aleveldt*, *Bloem*, *Brokdorf*, *Bœchwaldt*, *Bulow*, *Damme*, *Gudendorp*, *Hatten*, *Heſten*, *Hock*, *Kielman*, *Magnus*, *Meinsdorff*, *Pentz*, *Peterſen*, *Ples*, *Pogwiſch*, *Quale*, *Rantzow*, *Ratlow*, *Reventlow*, *Rumor*, *Sehſtedt*, *Wedel*, *Wenſien*, *Wiſch*, *Wittorp*, *Wonsfleet*, *Woyen*, enz. Van de *Holſtein-Gottorpſche linie* zie afzonderlyk het artykel Gottorp, daar thans moet bygevoegt worden, dat de tegenwoordig regerende hertog *Karel Frederik* by zyne gemalinne Anna Petrowna, die geſtorven is den 15 May in den jare 1728, een zoon heeft verwekt, genoemt *Karel Petrus Ulricus*, geboren te Kiel, des hertogs reſidentieplaats, den 21 February in den jare 1728. *Adam Bremenſ. Helmold. Arnold. Lubec. Chronicon vetus Holſat. ap. Leibnit. in acceſſ. hiſt. Saxo Grammat. Angeli Holſtein. Chron. Spangenberg Schaumburg. Chron. Hamelmanni & Winkelmanni Oldenb. Chron Olearii Holſteinſche Chron. Dankwerths Lands-beſchr. van Sleeswyk en Holſtein. Meriaans Topographia circ. Sax. inf. Molleri Introductio in hiſtoriam Cherſon. Cimbr. Speners Syll. hiſt. Geneal. p.* 108. *Imhof Notit. proc. Imp. lib. IV. cap.* 9. *pag.* 262. *Europeeſche Herolt P. I. ſect.* 2. *p.* 517. *en P. II, pag.* 738. *Lunigs Reichs-Archiv part. ſpec. II. contin. II. J. Hubner Genealogiſch Woordenboek.*

HOLSTEIN, (Kornelis) een braaf kunſtſchilder, wierdt geboren te Haarlem in 't jaar 1653. Of hy de kunſt by zyn vader,

Pieter Holstein, die een glas-schilder was, en veel met waterverf getekent heeft, of hy iemandt anders geleert heeft, is onzeker, maar bekend, dat hy een groot meester in de kunst geweest is. Onder vele stukken is 'er een van hem te zien, verbeeldende den triumf van Bacchus. In dit stuk komen verscheide naakte vrouwties en kinderties, zeer verwonderlyk natuurlyk en kunstig getekent en geschildert. In de Weeskamer op 't stadhuis van Amsterdam staat van hem een kunstig geschildert stuk voor de schoorsteen, verbeeldende den Romeinschen *Lycurgus*, daar hy zynen neef voor wettigen erfgenaam verklaart, en in de Thesaurie Ordinaris ziet men de soldering van onderen met zyn penceelkunst pronken. *Houbraken Toneel der Nederl. kunstschilders III. Deel p.* 323.

HOLSTENIUS (Lucas) was te Hamburg in den jare 1596 geboren. Hy studeerde eerst in de doorluchte schole in zyne geboorte stadt, en naderhandt op verscheide hogescholen, en verkreeg daar door, als mede door zyne reizen, eene grote geleerdheit. Hebbende de meeste landen van Europa bezien deedt hy met den bekenden landbeschryver, Philippus Cluverus, eene reize naar Italië, met een voornemen om zich in dit landt in de Romeinsche oudheden verder te oeffenen. Dewyl hy nu door zyne geleerdheit zich te Rome bekend maakte, en kort daar op den Roomsch-Katholyken Godsdienst aannam, maakte hem paus Urbanus de VIII kanunnik, en Innocentius de X bibliothekaris van de Vatikaansche boekzaal. Alexander de VII zondt hem in den jare 1655 naar Inspruk om de koningin Christina te ontfangen, alwaar hy de zelve opentlyk in den schoot der Roomsche kerke ontfing. Hy stierf eindelyk te Rome den 2 February in den jare 1661, wanneer de kardinaal Barbarini, dien hy zyne treffelyke bibliotheek hadt gemaakt, voor hem een prachtige grafstede liet oprechten. Hy heeft vele schriften nagelaten, onder welke voornamentlyk zyn: *Emendationes in Eusebii librum contra Hieroclem*; *Porphyrii Scripta περὶ ἀποχῆς*; *De Abyssinorum communione sub una specie*; *Athanasii Homiliæ septem*; *Catalogus quorundam librorum manuscriptorum variorum*; *Notæ in Steph. Byzantinum de urbibus.* enz. *Leo Allatius in Apib. Urban. p.* 181. *Lambecius Tom. I. Bibl. Vindob. p.* 12. *Gassendus in vita Peirescii l. III. Baillet Jugement des Sçavans. Naudæus in Epist. ad Gassend. P. II. lib. XVII. c.* 1. §. 5. *Clarmund Tom. III. 't Leven van de koningin Christina.*

HOLT, een Engelsch marktvlek in het graafschap van Nortfolk, zeven en negentig Engelsche mylen van Londen gelegen. *Moreri in 't Engelsch.*

HOLTEN, een dorp in Gelderlandt, onder het landdrostschap van Zallandt behorende.

HOLWERT, een groot en oud dorp in Vrieslandt, gelegen in de grietenye van Westdongerdeel, in het kwartier Oostergoo, bewesten de vliet Pasens, aan de Noordzee, of de Wadden, tegen over Amelandt. Het heeft zynen naam niet gekregen van een waardt, *Holle*, of *Holles* genoemt, zo als Ubbo Emmius meent; maar de naam van Holwert is afkomstig van *heilig*, daar de oude Vriezen *hollig* tegen zeiden, en van *Waart*, of *Weert*, het welk een dyk of hoogte betekent: want, zo als de oude Legenden verhalen, heeft St. Ludgerus hier het gezicht aan een blind mensch gegeven, en door dit mirakel is deze dyk vermaard geworden. Dit dorp heeft een paardemarkt op den 7 September, en de kerk heeft een spitsen toren, de welke in het jaar 1661 is vernieuwt, hoewel van de kerk af staande, en den zeevarenden tot een bake verstrekkende. Daar zyn verscheide heerenhuizen, of sloten van edellieden. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Dokkum.

HOLWIERDE, of HOLWYRDA, van ouds HOLWIRTH, een dorp, voorzien met een hogen toren, geheel van gebakken steen, tot aan de bovenste spits, en gelegen byna op den kant of oever van den Eems, een uur van Appingadam, naar het Noorden. Alfricus, in het leven van St. *Ludgerus*, schynt het *Helewyrd* te noemen; maar die het Vervolg op *Menco* gemaakt heeft noemt het *Holtwirth*, dat zo veel wil zeggen als een geheiligde hoogte, en geeft het ook den naam van *Hiligloo*, en *Heiligelee*. Daar staat een slot, van den zelven name. Kerk en predikant staan onder de classis van Appingadam.

HOLTZ, een der oudste en aanzienlykste adelyke huizen in Zwaben, waar uit *Siegfried*, in den jare 1120 bekend is geweest. Zyne dochter *Marquarda* gaf de plaats tot het opbouwen van het klooster Holtz in den jare 1150; en zyn neef *Frederik van Holtz*, op Hindern-Holtz, is in den jare 1165 by het tournooispel te Zurch tegenwoordig geweest. Van *Georg Frederik* handelt het volgende artykel; des zelfs neef *Eberhard Frederik* stierf in den jare 1707 als markgraaflyke Bareitsche Raadt en lands hoofdman te Nieustadt aan de Aisch, en heeft drie zonen nagelaten. In den jare 1695 verkocht hy het riddergoedt Muhringen in Zwaben, nevens eenige andere lenen in Frankenlandt, aan markgrave Georg Frederik van Brandenburg voor 56000 Rhynsche guldens. *Lunigs Reichs-Archiv part. spec. contin. III. p.* 394. *Bucel. Stemmata P. I. Seiferts Geslacht-tafel van die van Holtz.*

HOLTZ, (Georg Frederik van) keurvorstelyke Beyersche luitenant generaal veldmaarschalk, een zoon van Georg Frederik, en van Anna, dochter van Georg van Geisberg, begaf zich in keur-Beyersche diensten en de Roomsch-Katholyke ligue, blyvende echter altydt den Luterschen Godsdienst toegedaan. Hy verstondt de krygs-bouwkunde zeer wel, en na eenige geringe bedieningen bekleed te hebben wierdt hy generaal kwartiermeester en overste over een regiment, was mede tegenwoordig in den jare 1643 by den inval te Dutlingen, alwaar de generaal Rantzau met het onder zich hebbende Fransche leger ganschelyk verslagen wierdt, waar by hy door zyne voorzichtigheit, dewyl hem de landstreek zeer wel bekend was, goede diensten deedt. Hy belegerde en veroverde ook toenmaals het slot Homburg, en wierdt aan de linker zyde door een kogel gewond. Hier op wierdt hy generaal wachtmeester, en toen in den jare 1646 de keurvorstelyke Beyersche generaals Jan de Werth en Spork, wegens den met Vrankryk gemaakten stilstandt van wapenen en neutraliteit, zich van hunnen heer wilden afzonderen, dwong hem gemelde Werth, dat hy aan de infantery, welke hy toen kommandeerde, schriftelyke order moest geven om te marcheren. Schoon hy nu zulks, zonder vooraf een byzonderen keurvorstelyken last daar toe ontfangen te hebben, weigerde te doen, hebben echter zyne benyders hem naderhandt verweten, dat het niet uit dwang, maar wegens eene geheime verstandhouding geschied was. Hier op onthieldt hy zich, na dat zich het Beyersche leger onder den veldmaarschalk graaf van Gronsveldt met het keizersche hadt vereenigt, in Bohemen, en hielp mede de Zweedsche armee in Hessen vervolgen; en wanneer de Fransche en Zweedsche troepen in den jare 1648 in Beyeren waren gevallen, verdedigde hy de rivier de Inn, dat de vyanden de zelve niet konden passeren. Na de vrede verliet hy den keurvorstelyken Beyerschen krygsdienst, in welken hy ten laatste in den jare 1647 de plaats van luitenant generaal veldmaarschalk bekleedde, en begaf zich op zyne onder de vrye ridderschap in den Zwabischen kreits gelegene goederen, en wierdt landoverste van het hertogdom Wurtenberg. Hy was getrouwt met Anna Cunigunda, dochter van Johan Philips Grock van Kockendorf, en verwekte by haar *Johan Veit*, *Godfried*, *Anna Sibylla*, getrouwt met Willem Emmerich van Hattstein, en *Catharina Margaretha.* Zyne doodt gebeurde in den jare 1666.

HOLTZAPFFEL, een Ryksvry graafschap in het vorstendom Nassau, het welk voortyds *Esther* heette, en een ambacht van veertien dorpen is geweest: doch na dat de weduwe van den beroemden generaal van Holtzapffel het zelve van Nassau-Hadamar in den jare 1653 hadt gekocht, gaf zy het zelve dezen name. Hare eenige dochter, *Elizabeth Charlotta*, bouwde na het overlyden van haren gemaal, Adolf van Nassau-Siegen, de stadt Holtzapffel, en is in den jare 1707 gestorven, waar op des zelfs oudste dochter, getrouwt met Willem Maurits van Nassau-Siegen, in den jare 1678 haar erfgenaam wierdt. *Imhof N. P. Pars I. l. V. c.* 6. §. 49. *Tromsder.*

HOLTZAPFFEL, (Petrus, graaf van) keizerlyke generaal veldmaarschalk. Hy was geboren in het graafschap van Nassau-Hadamar in den jare 1585, en de zoon van een schout. Hy oeffende zich van der jeugdt af aan in den oorlog, noemde zich zelf *Melander*, wurf in den jare 1625 een regiment Duitschers voor de republyk van Venetië, en wierdt overste van het zelve. In den Valteliner oorlog was hy gelast het landt van Dasso te beschermen, maar moest, toen de keizerlyke generaal Pappenheim aankwam, dewyl hy zich te zwak bevondt, te rug trekken. Daar op ging hy in den Mantuaanschen oorlog, alwaar hy nevens Petrus Quirinus in den jare 1629 zes honderd keizerlyken versloeg. In den jare 1633 maakte hem de landgraaf Wilhelm van Hessen-Cassel tot zynen generaal luitenant, en het regiment, te voren door den overste Mercier gekommandeert, wierdt hem gegeven. Hier op wurf hy eenig krygsvolk, was tegenwoordig, nevens den hertog Georg van Brunswyk, in het zelve jaar by de belegering der stadt Hamelen aan de Wezer, en wanneer de keizerlyke generaals, de graaf Montecuculi, de graaf van Gronsveldt en Böningshauzen de plaats zochten te ontzetten, kwam het by Aldendorf tot een treffen, in 't welke de gemelde hertog Georg de overwinning behaalde, waar toe Melander zeer veel hielp. Hy bragt nog in het zelve jaar eenige Hessische troepen den prins van Oranje te hulp in de Nederlanden, en kwam den 1 July in het leger by Boxtel, niet verre van 's Hertogenbosch; maar dewyl in het zelve jaar niets zonderlings voorviel, wierden deze troepen weder naar Duitschlandt gezonden. In den jare 1634 ageerde hy tegen den keizerlyken generaal graaf van Geel in Westphalen, die twee van zyne regimenten, onder de oversten Cratzenstein en Dallwig, by Nihen versloeg, acht van zyne vaandels veroverde, en zelfs Ham en Lunen innam. Daar op trok hy de Hessische troepen te zamen, vereenigde zich met hertog Georg van Brunswyk, ontzette Koesveldt, hielp Ham en Lunen wederom veroveren, en maakte, dat de beide gevangene oversten Cratzenstein en Dallwig weder in vryheit geraakten. Hy was ook tegen het krygsvolk van de Ligue in het sticht van Munster zeer gelukkig, en hebbende op 't bevel van zyn meester eene reize naar Hollandt gedaan, trok hy uit Westphalen naar den Rhyn- en Meynstroom. Wanneer daar op de grote keizerlyke overwinning gebeurde, voerde hy het leger naar Hessen, en vervolgens te rug naar Westphalen, wanneer hy Lunen, door den grave van Geel wederom ingenomen, belegerde, en deze plaats nevens Kamen en Unna veroverde, en met eenige Luneburgsche troepen zich naderhandt in het graafschap Pyrmont vereenigde, en in den jare 1635 Rhenen in Westphalen, door de keizerlyken den 15 January met list ingenomen, hen wederom afnam. Als na de vredehandeling van Praag de landgraaf zich met den keizer wilde verzoenen, rukte de keizerlyke generaal, graaf Johan van Götz, tegen dezen generaal luitenant Melander aan; nam Paderborn, Dortmond, Soest, Ham en andere plaatsen wederom in, zo dat Melander de Westphaalsche landen moest verlaten. Hem mislukte ook in den jare 1637 het voorgenomen ontzet van Ehrenbreitstein; daarentegen veroverde hy den 5 Juny in het zelve jaar de Munstersche vesting Vecht, nevens Lemgau en Byleveldt. Maar dewyl by het aannaderen van het keizerlyke leger meergemelde landgraaf naar de Nederlandsche grenzen moest te rug wyken, rukte hy met de zelve in Oost-Vrieslandt, en nam de schanssen Werden en Stukhauzen in, waar op zy de kwartieren in het zelve graafschap betrokken.

Maar

Maar zyn meeſter ſtierf hier op te Lier den 21 September in den jare 1637, en omtrent den zelven tydt wierdt door de bemiddeling van de algemene Staten der Vereenigde Nederlanden met grave Ulrich van Vrieslandt een vergelyk getroffen, dát men in des zelfs landen het Heſſiſche leger zes maanden lang kwartier zou geven, en hy was by deze onderhandeling mede tegenwoordig. Hier op liet hem de Heſſen-Caſſelſche weduwe als voogdt over haren zone en in de voorgaande krygsdienſten blyven. In den jare 1638, als hy de kwartieren zelfs tot Meppen toe, hebbende de keurvorſt Karel Lodewyk van de Palts het zelve aan zich gebragt, wilde uittrekken, wierdt hem van den prinſe van Oranje een andere voorſlag gedaan; gelyk ook in het zelve jaar de wapenſchorſſing tuſſchen de keizerlyken en Heſſiſchen volgde, waar op hy Paderborn, kort te voren door hem ingenomen, in handen van den keurvorſt van Keulen, als biſſchop aldaar, overleverde, en hem Lipſtadt inruimde, zelfs tot op het jaar 1639 zich zonder iets voor te nemen in Ooſt-Vrieslandt ſtil hieldt. Doch wanneer in het zelve jaar het verbondt tuſſchen het huis van Brunswyk en Luneburg en de landgravinne van Heſſen geſloten wierdt, ten welken einde hy zelf naar meergemelden hertog Georg van Brunswyk eene reize hadt gedaan, wierdt de neutraliteit en de ſtilſtandt van wapenen weggenomen. Hy voegde zich daar op in den jare 1640 by de Franſche, Zweedſche en Brandenburgſche troepen, en ſtreedt in het leger by Saalveldt tegen het keizerlyke leger, en tegen den aartshertog Leopold Wilhelm van Ooſtenryk. Maar om dat men hem verdacht hieldt, dat hy aan de keizerlyke zyde was, wierdt hy naar Caſſel geroepen, en men ontfloeg hem aldaar. Daar over was hy zeer misnoegt, en begaf zich by den paltsgraaf Wolfgang Wilhelm van Nieuwburg, bleef een tydlang in het hertogdom Gulik, en kocht van den Paltsgrave het ambacht Angevort, en van den grave Hans Lodewyk van Naſſau eenige goederen in het landt van Hadamar. Wanneer nu in den jare 1645 de keizerlyke generaal veldmaarſchalk, graaf van Geel, in keur-Beyerſche dienſten tradt, kreeg hy het opperbevel in Weſtphalen, wierdt ook in den gravenſtandt verheven; liet daar op den naam van *Melander* varen, en ſchreef zich wederom *Holtzapffel*. Hy deedt daar op nieuwe wervingen, ontzette in den jare 1646 Zons, veroverde ook Eiskirchen, Heinsberg, Munſter-Eifel en Nodek, maar moeſt van de ſtadt Duren wederom aftrekken. Als de keizerlyke generaal veldmaarſchalk Matthias Gallas geſtorven was, kwam hy in des zelfs plaats, rukte daar op tegen den Zweedſchen veld-maarſchalk in Bohemen, was by Eger een tydlang tegen over den zelven gelegert, en leverde den zelven den 14 Auguſty gelukkiglyk ſlag; en dewyl het Zweedſche leger eindelyk moeſt opbreken, vervolgde hy het zelve, hebbende zich alvorens by den keur-Beyerſchen generaal, den grave van Gonsveldt, tuſſchen Caclan en Satz, gevoegt, door Voogtlandt en Thuringen, tot in Heſſen, alwaar hy, gelyk men meent, uit wraakzucht met het leger bleef leggen, vele plaatſen verwoeſtte, en het ſlot Marburg belegerde, maar door de dappere tegenweer van den overſte Johan Georg Stauff wederom moeſt aftrekken. Hier op rukte hy in de opper-Palts, en in den jare 1648 in Zwaben, waar henen ook het Zweedſche leger, onder Wrangel, trok, wanneer tuſſchen Augsburg en Zusmershauzen tuſſchen beide legers den 7 May in het zelve jaar by Forgatſch een ſcherp gevecht voorviel, waar in hy met twee ſchoten in de ſchouder en regter borſt gewond wierdt, en te Augsburg in het gaſthuis de Druif nog dien zelven dag overleedt. Zyn ligchaam wierdt den 17 July van daar naar zyne landgoederen in het graafſchap Naſſau-Hadamar gebragt. Hy bleef tot aan zyn einde den gereformeerden Godsdienſt toegedaan, en was in den jare 1638 te Groningen in de Nederlanden met de weduwe van den overſte Bernhard Boglaf van Platen, eene geborene van Hall, vrouw van Effern, getrouwt, hebbende by de zelve eene eenige dochter verwekt, met name *Elizabeth Charlotta*, die met den vorſt Adolph van Naſſau-Siegen trouwde, en den zelven hare vaderlyke goederen aanbragt. *Puſendorf Comm. de reb. Suec. Imhof Not. Proc. l. V. c. 6. &c.*

HOLTZAUSER, (BARTHOLOMEUS) ſtichter van de zogenoemde *Bartholomiten*, de welke zich hier en daar in Duitſchlandt, Spanje en Polen hebben verſpreid, en van paus Innocentius den XI zyn beveſtigt. Hy was geboren in den jare 1613, ſtudeerde te Ingolſtadt, wierdt 'er Doctor in de Godgeleerdheit, en vertrok nog in het zelve jaar, namentlyk in den jare 1640, naar Saltsburg, om het bovengemelde genootſchap op te rechten. Hy bekleedde vervolgens verſcheide geeſtelyke ampten, en laatſtelyk maakte hem de aartsbiſſchop van Ments deken te Bingen, daar hy in den jare 1658 overleedt. *Conſtitut. & Exercitat. ſpirit. cleric. in comm. vivent.*

HOLTZENDORF, van ouds *Holtdorp* geheten, een oud aanzienlyk geſlacht, wordt van zommigen gezegt uit Saxen en van de edele *Swadewacht* oorſpronkelyk te zyn. Maar men kan het zelve met beter grondt uit de Mark Brandenburg afleiden, alwaar hun ſtamhuis HOLTZENDORF in de middel-Mark legt. Het zelve wordt onder de adelyke geſlachten gerekent, met welke in den jare 926 de ſtadt Brandenburg bevolkt wierdt, na dat de Wenden daar uit waren verdreven. *Bruno van Holtzendorf* was aan het hof van grave Siegfried van Ringelheim (die omtrent het jaar 926 de Mark Brandenburg bezat) in groot aanzien, en tegenwoordig in den jare 933 in den ſlag tegen de Hunnen by Merſeburg. *Achim van Holtzendorf* ſlotshoofdman te Stendal, was in den jare 1240 in het treffen by Mittenwalde, waar in Otto, markgraaf van Brandenburg, tegen Henrik, landgrave van Thuringen, het veldt behieldt. *Albrecht* wierdt in den jare 1410, als hy met die van Quitzo een inval in Saxen deedt, nevens elf ruiters van den hertog van Saxen gevangen genomen. Deze Albrecht zal miſſchien zich naderhandt in Zwaben nedergezet hebben; want men vindt *Albrecht* en *Marquard* onder die Meisniſche edelen vermeld, welke in den jare 1413 met den keurvorſt van Saxen op het concilie van Conſtants trokken. Diderik was omtrent het jaar 1450 by den keurvorſt van Brandenburg in groot aanzien, en wierdt als des zelfs overſte hertog Wilhelm van Saxen met een goed getal ruiters tegen des zelfs broeder, den keurvorſt van Saxen, te hulp gezonden. *Bernhard van Holtzendorf*, op Stolpenhahn, in de Mark gelegen, liet na *Diderik*, op Sidow en Kötten, wiens zoon *Liberius*, op Sidow, twee zonen heeft nagelaten, waar van de jongſte, genaamt *Nicolaus*, te Falkenberg, Pretich en Jagow, zynen ſtam door drie zonen, *Zabel*, *Adam* en *Hans*, voortplantte. Doch de oudſte, genoemt *Anthony*, te Sidow en Kötten, is de ſtamvader van de Meisniſche branche geworden; en van zyne beide jongſte zonen, *Diderik* en *Joachim*, vindt men insgelyks geen verder berecht, dan dat de eerſte zonen naliet; maar de oudſte zoon *Stellanus* bragt het ridder-goedt Dröskau in Meiſſen aan zich, en diende het keurvorſtelyke Saxiſche huis eerſt als ſtalmeeſter, daar na als geheime kamerheer en amptshoofdman te Mulberg; zelfs zyn de beide keurvorſten Auguſtus en Chriſtiaan de I in zyne armen geſtorven, als blykt uit zyn grafſchrift in de Sophiënkerk te Dreſden, alwaar hy in den jare 1650 is overleden. Zyn jongſte zoon, van den zelven name, liet zeven mannelyke erven na; maar de zelve zyn alle zonder erven geſtorven. *Chriſtiaan* daarentegen, de oudſte zoon, plantte zynen ſtam voort. Hy bezát het goedt Witmansdorf, en ſtierf in den jare 1662 als amptshoofdman te Rochlits en Leisnig, een zoon, *Chriſtiaan Siegmund*, te Thalwitz, keurvorſtelyke Saxiſche kamerheer en amptshoofdman te Eilenburg en Dieben, nalatende, die in den jare 1683 ſtierf. Des zelfs eenige zoon, *Chriſtoffel Siegmund*, te Dalwitz, koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche kamerheer, ſtierf in den jare 1715. Zyne beide gemalinnen waren geborene van Schönberg; de eerſte uit het huis van Max, die in den jare 1696 overleedt, welke hem twee zonen naliet, waar van een op de hogeſchole te Wittenberg in den jare 1715 ſtierf, en de eigenaar de grootvaderlyke Schönbergſche riddergoederen Bärenſtein, Baruth, Cunnersdorf, enz. erfde. Van de twede gemalinne, uit het huis Biberſtein, heeft hy een zoon, met name *Gothelf Sigismundus*, nagelaten. *Angeli Marck. Chron. Peckenſt. Theatr. Sax. Koning. Gen. Tafelen.*

HOLTZFUS, (BARTHOLD) een vermaard gereformeerd Godgeleerde, was den 11 December in den jare 1659 te Rugenwalde in achter-Pomeren geboren. In den jare 1684 verkreeg hy te Oxford de waardigheit van meeſter, en wierdt daar in het volgende jaar te Frankfort aan den Oder in beveſtigt. In den jare 1685 ſtelde men hem aan tot buitengewoon hoogleeraar in de philoſophie op de hogeſchole in gemelde ſtadt Frankfort. Hy kreeg daar op in den jare 1686 het ampt van hofprediker te Stolpen, in Pomeren, doch wierdt in den jare 1696 wederom als gewoon hoogleeraar in de H. Godgeleerdheit naar Frankfort beroepen, en kreeg nog in het zelve jaar het ampt van gewoon hoogleeraar in de Godgeleerdheit. Eindelyk ſtierf hy in den jare 1717. Men heeft verſcheide ſchriften van hem, als: *De perfectione Chriſtiana*; *De prædeſtinatione, electione & reprobatione*; *De Theologia & religione*; *De ſacra Scriptura*; *De nominibus Dei*; *de S. S. Trinitate*; *De deſcenſu Chriſti ad inferos*; *De fide*; *De neceſſitate bonorum operum*; *De Sacramentis in genere*; *De baptiſmo Judaico Chriſtiano*; enz. *Leipz. gelehrte zeitungen* 1718.

HOLTZMINDEN, eene ſtadt, nevens een ambacht en verwoeſt ſlot, in het hertogdom Brunswyk, tuſſchen Hoxter en Bodenwerder, aan de rivier de Holtzminden, die in het Sollinger woudt ontſpringt, gelegen. Zy wierdt in den jare 1640 van de keizerlyken geheel in de aſſche gelegt. *Tromsdorf. Zeiler.*

HOLY-CROS, dat is, *H. Kruis*, eene Ierſche ſtadt in het graafſchap van Tipperari, daar eertyds een grote toeloop van reizigers was om 'er een ſtuk van het kruis van Chriſtus te zien, het welk men voorgaf dat daar bewaart wierdt. Hier van kreeg de ſtadt haren naam, en het graafſchap de voorrechten van een paltsgraafſchap. *Heylin.*

HOLY-ILAND, een klein Engelſch eilandt op de kuſt van het graafſchap van Northumberlandt gelegen, waar van het alleen by hoog water geſcheiden wordt. Op dit eilandt ſtondt eertyds een klooſter met eene kerke, voerende den tytel van bisdom, het welk naderhandt te Durham verplaatſt is. Daar woonde ook eene grote menigte van eremyten, om welke reden het den naam van *Holy-iland*, dat is, *H. eilandt*, gekregen heeft. *Baudrand.*

HOLY-OAK (FRANCISCUS) is de ſchryver van het geleerde Latynſche en Engelſche Woordenboek, en wierdt in den jare 1604 te South-Ham, in de Engelſche provincie van Warwikshire, beſtierder (rector) van de Latynſche ſchole. Dewyl hy een man was van groot aanzien, en daar by zeer geleerd, zo verkoos men hem in het eerſte jaar der regering van Karel den II tot een lidt van de zo genaamde *convocatie*. Hy ſtierf in den jare 1653, in den ouderdom van 87 jaren, hebbende wegens den koning veel geleden, en liet na een zoon, met name *Thomas*, van wien het gemelde Woordenboek zeer uitgebreid en vermeerderd wierdt, waar op het in den jare 1677 in groot-folio het licht heeft gezien.

HOMADE. Zie HOOGMADE.

HOMAR AOMAL, of OMAR, een Arabiſch wiskunſtenaar, wiens levenstydt onbekend is. Men weet alleenlyk, dat hy een werk van den geboortedag, verdeelt in drie boeken, heeft geſchreven. Zie *Blancanus Chron. Mathem. Voſſius de ſcient. Mathem. cap. 64. §. 10.*

HOMAR, of OMAR, bloedverwant van Mahometh, en uitlegger van des zelfs wet. Deze wederſtondt de gevoelens van Ali, ſchoonzoon van dezen valſchen propheet, die den Alcoran op eene andere wyze dan hy uitleide, waar uit twee hoofdgezindheden ontſtonden, de eene der Arabieren, die Homar aankleefden,

en de andere van de Perfianen, die de gevoelens van Ali volgden. Omtrent den jare 1370 zette Sophi, koning van Perfië, den roden tulbandt op, om zich van de Turkfchgezinden en van de andere Homariften, die een witten tulbandt droegen, te onderfcheiden. *Hornius orbis imper.* Zie OMAR.

HOMBLINE, zufter van St. Bernardus, wierdt geboren in den jare 1092, en trouwde door toedoen van haar vader met een jong heer, nabeftaande van de hertoginne van Lotharingen. Zy ging prachtig uitgedofcht naar Clairvaux om St. Bernardus en hare andere broeders te bezoeken, de welke haar weigerden te fpreken. *Andreas*, een van hen, die aan de deur ftondt, haar beftraft hebbende over haar ongebonden leven, beloofde zy hem zich te beeteren; waar na St. Bernardus by haar kwam, en haar de wereldt deedt verlaten. Twee jaren daar na, in den jare 1124, gaf haar man haar verlof om het geeftelyke leven aan te nemen; waar op zy zich in het klooster van Billette begaf, in het bisdom van Langres, alwaar zy zeltien of zeventien jaren in de kloosterlyke oeffeningen doorbragt, waar na zy gevaarlyk krank geworden zynde van hare broeders Bernardus, Andreas en Nivard op haar doodbedde bygeftaan wierdt. Zy ftierf den 21 Augufty des jaars 1141. *Guil. de S. Thierri vie de S. Bernard. Annal. Ciftercienf.*

HOMBURG, een flot, ftadt en heerlykheit in het graaffchap Sayn, het welk graaf Godfried met zyne gemalinne in den jare 1276 ten huwelyk kreeg. Deze ftadt heeft reets van oude tyden af het recht gehad, dat de graven aldaar zilvere munt hebben mogen flaan, waar van de beveftigingsbrief van keizer Karel den IV nog voorhanden, en van keizer Maximiliaan den II vernieuwt is. In den jare 1294 verdeelden zich de beide broeders dusdanig, dat de een, als eerftgeboren, het gansche graaffchap behieldt, en Engelbert alleen de heerlykheit Valendar en Homburg kreeg: doch na dat de nakomelingen van Johannes uitftierven, en alles aan de Homburgfche linie kwam, verdeelden zy zich wederom in de *Berleburgfche*, *Saynfche*, en *Witgenfteinfche* linie, van welke de Berleburgfche wederom een zyd-linie maakte, die hare refidentie te Homburg nam, en nog bloeit. *Lunigs Reichs-Archiv part. fpec. cont. III.*

HOMBURG, eene fterke ftadt en ambacht in Wefterreich, omtrent Tweebrugge en Saarbrugge gelegen, behoorde de oude graven van Saarwerden toe, na welker affterven met *Henrik* in den jare 1397 zy met de gansche Saarwerdifche nalatenfchap aan 't huis Naffau-Saarbrug is gekomen: hoewel de biffchop van Metz, van wien een gedeelte van het graaffchap een leen is, dus het graaffchap als een aangeftorven leen aanmerkte, en de hertogen van Lotharingen daar mede beleende, die daar op in den dertigjarigen oorlog, met hulp der keizerlyken, daar van bezit namen. Schoon nu volgens de Weftphaalfche vrede de vefting Homburg wederom aan het Naffau-Saarbrugfche huis moeft ingeruimt worden, kreunde echter de hertog van Lotharingen zich weinig daar aan, tot dat eindelyk op den Ryksdag in den jare 1670 een beftandt gemaakt wierdt, uit krachte van het welke het flot Homburg aan Naffau zou overgegeven worden, maar die van Lotharingen zouden 'er zo lang bezetting in houden, tot dat het door het Ryk beloofde geldt wegens de geledene fchade in den Duitfchen oorlog betaalt was. Doch zulks is naderhandt verandert, en het flot is Keur-Trier in fequeftratie gegeven, dat het zelve zo lang in bezit hieldt, tot dat in den jare 1679 de Franfchen een vergelyk te weeg bragten, en het flot in de handen der Franfchen kwam, die aldaar eene nieuwe ftadt bouwden. Dus bleef het tot op de Ryswykfche vrede; by welke het zelve aan Lotharingen op zekere voorwaarden wierdt afgeftaan. Doch de Franfchen hebben het zelve wederom in de jaren 1704 en 1706 bezeten, en begonnen het van nieuw te verfterken. Dit flot is in den jare 1714 by de Badenfche vrede aan den keizer afgeftaan, en de veftingwerken zyn geflecht. *Londorp Acta Publ. Tom. VI. p.* 284. *t.* 9. *c.* 167. *Europ. Herold P. I.*

HOMBURG, of HOMBERG, eene kleine ftadt, met een flot en ambacht, in het Zwitferfche Canton Bafel, op de grenzen van Solothurn gelegen. Zy was van ouds de refidentie der graven van dezen naam, van welke zy in den jare 1400 aan de markgraven van Hochberg, en van de zelve in de volgende jaren aan het gemelde Canton is verkocht. *Stumpf Zwitf. Chron.*

HOMBURG, HOHENBURG, voortyds een beroemd klooster in Thuringen, aan de rivier de Unftrut, een halve myl van Langenfaltza, in den jare 800 van Karel den Groten voor geeftelyke vrouwsperfonen gefticht. Maar naardien dit klooster de regelen van de orde niet opvolgde, en de inkomften dus verminderden, bezette het zelve keizer Lotharius de II in den jare 1136 met monniken, en droeg het beftier aan den abt op. In den jare 1073, den 13 September, wierdt alhier een vorftendag gehouden, wanneer de aartsbiffchoppen van Ments en Keulen het zo verre bragten, dat keizer Henrik de IV met de Saxen en Thuringers een ftilftandt maakte. In den jare 1540 gaf de abt Nicolaus Höpfner, zynde den Lutherfchen Godsdienft toegedaan, het zelve over aan het huis van Saxen, en bedong voor zich jaarlykfch 50 floreinen, en voor de monniken, waar van nog maar vier overig waren; 16 floreinen. Eindelyk is het in den jare 1544 van hertog Maurits van Saxen, nevens het Auguftyner klooster te Langenfaltza, aan de regering aldaar voor 10000 floreinen verkocht. *Fabric. de Elect. Sax. f.* 11. *Spangenb. Mansf. Chron. c.* 210. *Olear. Synt. Rer. Thur. Tom. II. p.* 85.

HOMBURG een oud beroemd, maar thans verwoeft bergflot in het hertogdom Brunswyk-Wolffenbuttel, twee mylen van Embek gelegen, wiens bezitters, de kamerheeren van Homburg, het daar by gelegen fteedtie Oldendorf gebouwt hebben. *Zeileri Topogr. Brunfvic. p.* 165.

HOMBURG, wegens zyne gelegenheit aan het gebergte bygenaamt *op de hoogte*, een ftadt, flot en ambacht in de Wetterau, zeker landgraaf van Heffen-Darmftadt, die aldaar refideert, en waar van deze linie den name voert, toebehorende. In den jare 1640 wierdt hier de keizerlyke overfte Benzenauer met zyne 800 mannen van den Zweedfchen overfte van Roos overvallen, en deze manfchap ten dele gevangen genomen, ten dele gedood. *Theatr. Europ. Tom IV. p* 229.

HOMBURG is een afzonderlyke tak van de landgraaflyke *Heffen-Darmftadfche* linie. De ftichter van de zelve was in den jare 1595 *Frederik* de I, derde zoon van den landgrave Georg den I, die by zyne doodt, voorgevallen den 3 May in den jare 1638, van zyne gemalinne Margaretha Elizabeth, gravinne van Leiningen, vier prinffen naliet. De oudfte, *Lodewyk Philips*, ftierf in den jare 1643, in den ouderdom van 20 jaren, ongetrouwt: de twede prins, *Wilhelm Chriftoffel*, kreeg het ambacht Bingenheim, en wierdt deswegen de landgraaf van Bingenheim genaamt. Zyn eenige zoon *Leopold Georg* ftierf in den jare 1675 voor den vader zonder erven. Van de beide dochteren trouwde *Chriftina Wilhelmina* met hertog Frederik van Mekelenburg, en *Magdalena Sophia* met graaf Willem van Solms. De derde prins, *Georg Chriftiaan*, diende Spanje en Vrankryk, wierdt Roomfch-Katholyk, en ftierf den 11 Augufty in den jare 1677, latende by zyne gemalinne Anna Catharina, dochter van Detlef Pockwitfch van Farbe, en weduwe van den grave van Aleveldt, gene erven na. De vierde prins en regerende landgraaf van Homburg was *Frederik*, geboren in den jare 1633, den gereformeerden Godsdienft toegedaan, en ftierf in den jare 1708. Zie HESSEN-HOMBURG.

HOMBURG aan de rivier de Ohm gelegen, een fteedtie in Heffen, wordt in de oude oirkonden *Hohinburg* genaamt, en is zeer oud. De kerk aldaar is in den jare 1307 gebouwt. Boven de ftadt legt een vermakelyk, en met een muur omringt bergflot, aan 't welke aan weêrkanten de ftads muur ftaat. Voortyds behoorde het aan de Tempelheeren. *Winckelm. Befchr. van Heffen pag.* 207.

HOMEDES, (JOHANNES DE) zes en veertigfte grootmeefter van de orde van St. Jan van Jeruzalem te Maltha, volgde op *Defiderius de S. Jalla* in den jare 1536. Hy wierdt in zyn afwezen verkoren, zynde kommandeur te Cafpe in Arragon, en kwam te Maltha in de maandt van January des jaars 1538. Hy hieldt het jaar daar aan volgende een algemeen Kapittel, waar in verfcheide befluiten tot welftandt van de orde wierden gemaakt. Na verloop van eenige maanden zondt de grootmeefter ridders naar den keizer, om hem voor te dragen, dat Tripoli eene koftelyke plaats van onderhoudt was, en buiten ftaat van verdediging om een langdurigen aanval der vyanden uit te ftaan, zo dat het beter zou wezen het kafteel door bufchkruidt in de lucht te doen fpringen, de haven te ftoppen, en den mondt met fchepen vol ftenen en zware balken geladen te dempen, ten einde deze plaats, die den Chriftenen van geen nut was, onbruikbaar voor de ongelovigen zou wezen. Doch de keizer wilde in gener voegen noch van het flechten van Tripoli, noch van het fpringen van het kafteel horen fpreken, en gelaftte den grootmeefter zich van zyn plicht te kwyten, terwyl hy van zynen kant hem onderftandt zou bieden. Wilhem Vefton, grootprioor van Engelandt, in den jare 1540 geftorven zynde, ftelde zich de koning van Engelandt, Henrik de VIII, in het bezit van alle de goederen van de orde; en federt dien tydt is 'er geen ridder van de Engelfche taal meer geweeft. Ter oorzake van dit verlies liet de grootmeefter van Homedes, willende de onkoften van den gemenen fchat verminderen, de groote karak onttakelen, tegen den zin van verfcheiden, die zulk een koftelyk fchip niet zonder misnoegen konden zien bederven. Sommigen meenden, dat hy dit vaartuig niet meer wilde laten gebruiken, om dat het hem niet toegezonden was om zyne reis te doen, gelyk aan zyne voorzaten gefchied was, die in hun afwezen buiten het klooster verkozen waren. In de plaats van het gemelde fchip liet hy een groot vaartuig van zeven honderd en vyftig ton maken. In den jare 1541 wierdt op des zelfs bevel het kafteel van den H. Engel of S. Ange verfterkt door Ferramolin, keizerlyken ingenieur, en de gracht tuffchen het kafteel en het vlek dieper gemaakt. In dit jaar kwamen 'er ook zo vele nieuwe ridders te Maltha, dat de grootmeefter fchreef aan de grootprioors geen meer aan te nemen binnen den tydt van drie jaren: doch dit verbodt wierdt wel haaft ingetrokken, om den yver der Chriften edellieden niet te doen verflaauwen. In den jare 1543 liet hy den keizer om den onderftandt, dien hy hem voor Tripoli belooft hadt, verzoeken, doch kon dien niet verkrygen om de oneenigheit, die 'er toen onder de Chriften prinffen was. In den jare 1548 wierdt 'er in het Kapittel voorgeflagen, dat men het klooster van de orde zou oprechten te Tripoli in Barbaryë, zynde eene gemakkelyker plaats om de ongelovigen te beoorlogen; en wegens de voorgeftelde zwarigheden wierdt 'er goedgevonden van langzamerhandt te bezoeken of zulks doenlyk was, met bevel, dat men 'er het eerfte jaar vyftig ridders zou henen zenden, met een groot-kruisdrager om hen te gebieden; het twede andere vyftig, en zo vervolgens, indien 'er gelegenheit was. Om dit opzet werkftellig te maken wierdt voort de kommandeur van Negroponte derwaarts gezonden. In den jare 1550 veroverde het keizerlyke leger met de zeemacht van Maltha de ftadt Afrika, tuffchen Tunis en Tripoli. Het jaar daar aan volgende wierdt Tripoli door de Turken bemachtigt, niettegenftaande den kloekmoedigen wederftandt der belegerden, die de zelve by verdrag, en uit gebrek van onderftandt, overleverden. De grootmeefter Homedes ftierf, na eene regering van zeventien jaren, in de maandt

maandt van September des jaars 1552, en hadt tot opvolger *Claudius de la Sengle. Bosio Histoire de l'ordre de Saint Jean de Jerusalem. Naberat Privileges de l'ordre.*

HOMER wordt ook van zommigen *Omer* en *Gomer* geschreven, was by de Hebreën een maat, waar mede men koorn en andere droge waren plagt te meten. *Waserus de mensuris Hebr. Ed. Fernardus de mens. & pond.*

HOMERITEN, oude volkeren van het Gelukkige Arabië. Men meent, dat zy dat landschap bewoonden, het welk hedendaags het koninkryk of vorstendom van Aden genoemt wordt. *Baudrand.*

HOMERUS, de prins der Griekfche dichters, *Melesigenus* genaamt, nam, zo men zegt, den naam van *Homerus* om zyne blindheit aan. Men verhaalt, dat hy behalven deze blindheit dus ver tot armoede en ellende verviel, dat hy genoodzaakt was zyn broodt te beedelen: doch zyn verheven geest verstrekte hem midden in deze rampen tot eene heilzame vertroosting. Hy schreef de beruchte heldenzangen de *Ilias* en *Odyssea*, en men schryft hem lofzangen tot Apollo, tot Diaan, tot Mercuur en andere godheden toe; maar de geleerden houden deze laatste stukken voor de zyne niet. Zyne geloofwaardigheit en achting is zeer groot by de ouden geweest; en verscheide personen zo van de eene als van de andere kunne rekenen zich tot eere opheldering gen op zyne gedichten te maken. Onder deze is *Aristarchus* de voornaamste, die den inhoudt verbeterde, en de feilen wegnam, die 'er door de onachtzaamheit van de afschryvers ingeslopen waren. Men heeft niet meer dan twee Griekfche uitleggers van Homerus, namentlyk *Eustathius*, aartsbisschop van Thessalonika, van wien, als ook van des zelfs werk, elders gesproken wordt; en *Didymus*, die zelfs nog ondergestoken is. Daar waren zeven steden, die zich den roem aanmatigden van zyne geboorteplaats te zyn, doch het is byna onmogelyk dien aangaande iets zekers vast te stellen, of zyn levenstydt te bepalen: want men vindt byna zo vele verscheide gevoelens, als 'er schryvers zyn, die daar van gesproken hebben. Verscheide hedendaagsche schryvers menen, dat Homerus ten tyde van Pythagoras leefde, dat is te zeggen, onder de regering van Servius Tullius, koning der Romeinen. Het bewysbaarste gevoelen is, dat hy geboren wierdt ten tyde toen de stadt Smyrna door de Eoliërs in Asië gebouwt wierdt, te weten achttien jaren na de stichting van de stadt Cuma, honderd acht en zestig jaren na de verdelging van Troje. Dit is het gevoelen van den levensbeschryver van Homerus, die zyn werk onder den naam van *Herodotus* heeft uitgegeven; dat van Clemens Alexandrinus, en dat van Eusebius. S. Hieronymus zegt, dat Homerus bloeide in den jare der wereldt 3179, honderd vier en twintig jaren voor de stichting van Rome, gelykformig met het gevoelen van zekeren Latynschen schryver. Cornelius Nepos bepaalt dezen tydt op honderd jaren voor de eerste Olympiade. De bovengemelde Eusebius haalt de verschillende gevoelens aan van Crates, van Eratosthenes, van Aristarchus, van Philochorus, van Archilochus, van Apollodorus, enz. Men kan deswegen ook nazien *Aulus Gellius lib. XVII, cap. 21. Solinus cap. 42. Leo Allatius de Patr. Homeri. Petavius lib. IX de doct. temp. cap. 30. Salianus A. M. 3039. Gordon. Calvisius. Scaliger. Riccioli in Chron. Vossius de Poët. Græc. Crinius. Le Fevre Poëtes Grecs.* enz. Zie ook *Wetstenius de Fato scriptorum Homeri; Cuperi Apotheosis Homeri; Fabricii Bibl. Græca lib. XI. cap. 1.* enz.

HOMERUS de Jonge, of de Treurdichter, leefde omtrent den jare van Rome 490. Hy was geboortig van Hierapolis, eene stadt van Karië. Zyne moeder Myro was van Byzantium, en hadt eenige uitmuntende gedichten gemaakt. *Le Fevre Poëtes Grecs.*

HOMMERS, of THUMMERS, een dorp van de Vriesche grietenye Wimbritzerdeel, in het kwartier Westergoo, gelegen aan het water de Brekken. Hier heeft voor dezen het sticht *Hottinga* gestaan.

HOMODEI, (SIGNORELLO) een vermaard rechtsgeleerde, geboren te Milaan, leefde in de XIV eeuw. Baldus en andere doorluchtige mannen spreken van hem met roem. Hy was zeer ervaren in de kerkelyke en burgerlyke rechten, en maakte verscheide werken van beide.

HOMODEUS, (LEONARDUS) van Palermo, was zeer kundig in de vrye wetenschappen en beschaafde letteren, in de natuurlyke philosophie en in de wiskunde, als mede in de sterrekunde. Hy was ook een goed dichter, en een lidt van de akademie der *Reaccensi*, in zyne geboortestadt, in welke hy stierf den 8 January des jaars 1680, nalatende in het Italiaansch: *L'Agathà Tragedia sacrà.* Hy hadt nog geschreven: *La Metilde, overo l'Innocenza difesa, drama per musica; Rime; Discorsi; Canzoni Siciliane;* enz. *Biblioth. Sicula.*

HOMOET, of HOEMOET een dorp in Gelderlandt, onder het kwartier van Nimwegen, in de opper-Betuwe.

HOMONCIONISTEN, is de naam, dien men in de vierde eeuwe gaf aan zommige aanhangers van den aartsketter Photinus, die alleenlyk de menschelyke natuur in Christus erkenden. *S. Augustinus Serm. 26 ex addit. fragm. edit. Lovan. Baronius A. C. 357. Prudentius in Hamartig.*

HOMRI, een Israëliet, van den stamme van Juda, was de zoon van Imri, en de vader van Ammiud. I *Kronyk.* IX, 4.

HONAN, eene provincie van China, tusschen die van Nanquin ten Oosten, en die van Xensi ten Westen, is volgens de verzekering der Chinezen in het midden van den aardkloot gelegen, en zeer vruchtbaar in granen en weilanden: de gebergten zyn met digte bosschen bewassen, de bomen brengen byna alle de vruchten voort, die men in Europa vindt, en dat in zulk een overvloedt, dat men de zelve byna om niet heeft. Om deze reden noemen de Chinezen dit landschap hunnen lusthof. Deze provincie behelst acht grote steden en honderd minder plaatsen, behalven de sterkten en kasteelen. De grote steden zyn *Caifung, Queite, Changte, Gueihoei, Hoaiking, Honan, Nanyang,* en *Juning. Martin Martini Description de la Chine dans le Recueil de M. Thevenot vol. II.*

HONCALA (ANTONIUS) kanunnik van Avila, in Spanje, was te Janguas, in het bisdom van Calahorra, geboren, en leefde in de XVI eeuwe, in den jare 1555. Hy was leerling geweest van den vermaarden Antonius van Lebrixa, of Nebrissensis, en maakte zich berucht door zyne geleerdheit en door de volgende werken: *Grammatica Propagnia; Commentaria in Genesin; Opuscula XVII de rebus variis Theologicis; Pentaplus Christianæ pietatis lib. V* enz. De moeder Theresia spreekt zeer voordeelig van hem. *Nicolaus Antonio & Andreas Schot. Bibl. Hisp.*

HONDE-GROT. Zie GROTTA DEL CANE.

HONDEKOETER, (MELCHIOR VAN) een wakker kunstschilder, was geboren te Utrecht in 't jaar 1636. Zyn overgrootvader (dus zeggen zyne vrienden) was de rechte marquis van Westerloo. Deze, om de geweldenary der Spaansche inquisitie, dewyl hy den gereformeerden Godsdienst toegedaan was, te ontwyken, verliet zyn vaderlandt, en vluchtte met zyn huisgezin naar Hollandt, daar hy zich te Amsterdam nederzette. Zyn zoon *Gilles van Hondekoeter* zette zich in zyn jeugdt tot het schilderen van portretten, om geldt daar mede te winnen, alzo zyn vader en hy zich berooft vonden van hunne goederen. Gillis Hondekoeter, de grootvader van Melchior, begaf zich ook naderhandt tot het landschap schilderen, en bootste daar in de handeling van R. Savrey en D. Vinkeboom na; gelyk ook zyn zoon Gysbert Hondekoeter allerhande soort van levendig gevogelte, inzonderheit hanen en hennen, schilderde. Hy was daarenboven een Godvruchtig en deugdzaam man, en armbezorger van de gereformeerde gemeente te Utrecht, doch stierf in zyn veertigste jaar in 't jaar 1653; zo dat Melchior tot zyn zeventiende jaar zich van zyn onderwys heeft kunnen bedienen. Deze streefde zyn vader in de kunst voorby, welke hy geoeffent heeft tot zyn zestigste jaar, en deswegen veel roem behaalt door zyn penceel. Hy stierf den 3 April in den jare 1695. *Houbraken Schouwburg der Nederl. kunstschilders III. Deel, p. 68.*

HONDIUS, (ABRAHAM) mede een vermaard Nederlandsch schilder. Onder zyne voornaamste stukken is bekend de verbeelding van den brandt van Troje, waar in een groot gewoel van beelden zich vertoont, die wel getekent, kunstig geschildert en natuurlyk door de vlam en toorts-lichten gedaagt worden. Ook is een kaarslicht van hem te zien, dat byzonder natuurlyk is, en waar in de beelden braaf geschildert zyn. Anders schilderde hy meest valkejagten, hartejagten, en diergelyke, waar in hy niet alleen eene menigte van beeldties, maar ook paarden en honden te pas bragt, die hy kunstig wist te schilderen, gelyk ook het landschap, inzonderheit zyne morgenstonden. Hy heeft zyn meesten levenstydt in Engelandt doorgebragt, en men weet niet wanneer hy gestorven is. *Ibid.*

HONDIUS, (JODOCUS) een beroemd Nederlandsch landbeschryver, was in den jare 1563 in een klein vlek in Vlaanderen, Wockene genaamt, geboren. Als hy nauwlyks twee jaren oud was, namen hem zyne ouders mede naar Gent, en hy liet van zyne jeugdt af een goeden imborst blyken. Acht jaren oud zynde begon hy te leren tekenen, en in been en koper te snyden, en, het welk meest is te verwonderen, zonder eenig leermeester. Hy nam ook daar in zodanig toe, dat hy verdient onder de voornaamste kunstenaars gerekent te worden. Deswegen, toen de hertog van Parma Antwerpen belegerde, en zich in een dorp, met name Beverre onthieldt, liet hy hem door zyn biechtvader ontbieden. Wanneer hy by den hertog kwam, wierdt hy zeer gunstig ontfangen, en kreeg last om eenige statuen te maken; en hebbende de zelve met de grootste deftigheit gemaakt, hieldt hy by hem sterk aan, dat hy zich naar Rome zou begeven: doch naardien hy geen lust daar toe hadt, ging hy heimelyk van daar. Hy schreef daar benevens een onvergelykelyke handt, en was in het lettergieten zeer ervaren, hebbende alles van zelve geleert. Wanneer hy dus zyne bekwaamheit toonde, liet hem zyn vader ter schole gaan, waar op hy de Griekfche en Latynsche talen in korten tydt leerde. Zynde nu 20 jaren oud geworden, trok hy van Gent naar Engelandt, en begaf zich naar Londen, alwaar hy zich geheel op de aardryksbeschryving uitleide. Aldaar vervaardigde hy globen van ongemene grotte, keerde daar op weder naar de Nederlanden, en zette zich neder te Amsterdam. Hier maakte hy zich door zyne heerlyke landkaarten voornamentlyk bekend, tot dat hy eindelyk den 10 February in den jare 1611 stierf, in den ouderdom van 48 jaren. Zyne schriften zyn de volgende: *Theatrum artis scribendi; Orbis terrarum descriptio Geographica; Gerhardi Mercatoris Atlas; Italiæ hodiernæ Descriptio. Witte Memor. Philos.*

HONDSLERDYK. Zie HONZELAARDYK.

HONDSPOORT, een der poorten te Rome, in welke men, naar 't zeggen van *Festus*, de Hondsterre honden met ros haair opofferde, om het koren ryp te doen worden.

HONDSSTERRE, een hemelsteken, den zestienden dag van July opkomende, en schynende op onzen horizont gedurende zes weken, welken tydt men Hondsdagen heet. *Plin. L. X, c. 40.* De Grieken noemden dit teken *Procyon*, dat is, de *voor-hondt*, om dat 'er een ander gesternte is, *de Hondt* genaamt, voor het welke de Hondsterre eenen gehelen dag opkomt. De poëten hebben verdicht, dat deze hondt door Jupiter tot wachter over Europa was gestelt, en dat des zelfs getrouwheit verdien-

diende, dat hy in den hemel wierdt geplaatst. *Hyginus Poët. Astronom. l. II. Cæsius.* enz.

HONDSWYK. Zie HONSWYK.

HONDURAS, eene provincie van Noord-Amerika, in Mexico of nieuw-Spanje gelegen, tusschen de Noordzee, de golf van Honduras, de provincie van Nicaregua en die van Jukatan. Des zelfs hoofdstadt is *Valladolid*, die van de landzaten *Commajagua* genoemt wordt. De andere zyn *Gratias à Dios*, *Trugilho*, *S. Pedro*, *S. Juan de Puerto de Cavallos*, *S. Joris van Olancho*, enz. Deze provincie is omtrent honderd mylen lang en meer dan tachtig breed; brengt honing, katoen, wolle, en verscheide andere waren voort. De *golf van Honduras* is een gedeelte van de Noordzee, die de provincie van Honduras ten Zuiden en die van Jukatan ten Noorden heeft. Men vindt 'er vele eilanden.

HONDURAS, eene provincie van het grote gouvernement van Guatimala, in nieuw-Spanje, gelegen in Noord-Amerika. Des zelfs grondt is zeer vruchtbaar in mayz, of korengewas, daar men op verscheide plaatsen driemaal 's jaars den oogst van haalt, zynde ook zeer bekwaam voor tarwe, en heeft vette weilanden voor het vee. Men vindt 'er goud- en zilvermynen: de byen brengen 'er honing en wasch voort in overvloedt. Alle de rivieren van deze provincie lopen op zekere tyden des jaars over, en overstromen de velden, die zy bevochtigen en vet maken, gelyk de Nyl het landt van Egypten. Deze overstroming valt meest voor omtrent S. Michiëlsdag in het laatste van September. De voornaamste stadt van deze provincie is hedendaags *Valladolid*, die van de Wilden *Commyagua* genoemt wordt, en legt in een schoon en aangenaam dal. De gouverneur van de provincie houdt 'er gemeenlyk zyn verblyf, nevens de andere officieren des konings. De bisschoppelyke stoel, die te voren de Truxillo was, wierdt derwaarts verplaatst in den jare 1558. De lucht is 'er gematigt en zeer gezond, en men heeft daar omtrent schatryke mynen van zilver ontdekt. De haven van Cavallos wierdt eertyds sterk bevaren; maar om dat de zelve te onveilig was voor de zeeroveryen der vyanden, en inzonderheit der Engelschen, liet de koning van Spanje de inwoonders overvoeren naar de stadt van S. Thomas van Castilië, die zeer wel versterkt is. Truxillo is eene vermaarde stadt, gelegen op de kusten van de golf van Honduras, wiens haven, *S. Gillis* genaamt, in het binnenste van eene baai legt, in welke de schepen voor storm bevryd zyn. De wyngaarden van dit landt dragen tweemaal 's jaars nieuwe vruchten: want zo dra als men oogst ingehaalt heeft, snydt men de zelve af; en de twede druiven zyn omtrent Kersmis ryp. De oranje-, citroen- en meer diergelyke bomen brengen 'er keurlyke vruchten voort. Truxillo is eene onwinbare plaats ter oorzake van hare gelegenheit op eene ongenaakbare hoogte, uitgezondert een engen voetweg, die met eene sterke poort, die door schildwachten bewaart wordt, afgesloten is. *De Laet Historie van de Nieuwe Wereldt.*

HONESTIS, (PETRUS DAMIANUS DE) kardinaal en bisschop van Ostia, was gesproten uit een adelyk geslacht van Ravenna, gezegt *de Honestis*. Hy nam den naam van eenen zyner broeders, *Damiaan* genaamt, aan, dien hy tederlyk beminde, en die voor zyne opvoeding gezorgt hadde. Naderhandt omhelsde hy het kloosterleven onder den regel van S. Benedictus te Font-Avellane, en stichtte zelfs eenige kloosters. Maar de luister van zyne deugdt en geleerdheit was zo uitmuntend, dat paus Stephanus de IX hem tot kardinaal en bisschop van Ostia wydde in den jare 1057. Men hadt zo veel moeite om hem deze verkiezing te doen toestemmen, dat de paus zelf verplicht was hem door zyn gezag daar toe te bewegen. Hy deedt de kerk in verscheide voorvallen, zo door zyne schriften als zorgvuldigheit, zonderlinge diensten: maar dewyl de begeerte tot de eenzaamheit meest op zyn gemoedt vermogt, begaf hy zich eindelyk tot een afgezonderd leven, het welk hy echter moest verlaten om zekere gewigtige zaken te verrechten; en van eene reize, die hy op bevel van paus Alexander den II naar Ravenna gedaan hadt, te rug gekomen zynde, stierf hy te Faënza in 't S. Mariënklooster den 13 February des jaars 1072, in den ouderdom van zes en zestig jaren. Men heeft zyne werken van verscheide drukken. Die van Lion van den jare 1623 is in drie delen, welker eerste acht boeken van zyne zendbrieven behelst, het twede vervat zyne predikatiën en verscheide levens van Heiligen, en het derde heeft zestig geestelyke verhandelingen, het verhaal van eene reize, die deze kardinaal in de hoedanigheit van pausselyke gezant naar Vrankryk deedt, en een lofzang van de heerlykheit van het Paradys, gemaakt naar de woorden van S. Augustyn. Zie zyn leven beschreven door Johannes, zynen leerling, en geplaatst aan het hoofdt van zyne werken. *Didier du Mont. Cassin l. II. Leo Ostiensis Chron. Cassin. l. II. Sigebertus de vir illustr. c.* 163. *Honoratus van Autun l. IV, c.* 11. *Baronius Tom. XI. Annal. Arnoldus Wion in Ligno vitæ. Rubeus Hist. Ravenn. l. V. Johannes Baptista Signius de ordine & statu canon. l. I, c.* 5. *Trithemius. Bellarminus. Vossius. Possevinus, &c.*

HONESTUS, (ÆGIDIUS) geboortig van Drepanum in Sicilië, was van de orde van S. Maria van den berg Karmel, en een zeer geleerd en geacht man. Hy wierdt meester in de H. Godgeleerdheit, en kreeg verscheide bedieningen achter een, als van opziender, hervormer, vikaris generaal, en meer andere. Men vindt van hem eenige gebouwen en kloosters zo in zyne geboortestadt, als in Palermo, tot luister van zyne orde gesticht. Ten laatste stierf hy binnen zyne geboorteplaats den 19 May des jaars 1611, en men schryft hem toe een traktaat *De septem post mortem receptaculis animarum. Biblioth. Sicula.*

HONESTUS, of HONESTIS, (PETRUS DE) abt van S. Maria van Port, naby Ravenna, leefde in de twaalfde eeuwe. Hy schreef regelen, genaamt: *Constitutiones Portuenses*, die men *Petrus Damianus* toeschryft. Maar Pennot en anderen bewyzen, dat deze abt van Port onderscheiden is van den bovengemelden kardinaal. Wat hier van zy, Petrus Honestus stierf in den jare 1119. *Pennot Hist. Canon. Regul. Miræus de script. Eccl. in Auct. &c.*

HONETON, eene Engelsche stadt in het graafschap van Devon, en in de zogenaamde landstreek van Armister, aan de rivier de Otter. Zy zendt twee gedeputeerden in het Parlement, en is 126 Engelsche mylen van Londen gelegen.

HONFLEUR, een Fransche stadt in Normandië, gelegen aan den mondt van de Seine, regt tegen over Harfleur, het welk aan de overzyde legt. De Latynsche schryvers noemen het verscheidentlyk *Honflerius* en *Honflorium.*

HONGERSDYK, een dorp in Zeelandt Bewester-Schelde, op het eilandt Wolfersdyk, in den jare 850 bedykt.

HONINGEN, een huis, of slot. Zie KRALINGEN.

HONNECOURT, een vlek met eene abdy in Pikardië, aan de Schelde, drie mylen van Kameryk ten Zuiden gelegen. *Baudrand.*

HONNEP, of HONNEPE, voor dezen eene vermaarde abdy of klooster van Cistercie nonnen omtrent een half uur buiten de stadt Deventer, gesticht in het jaar 1267 door Ermgardis, dochter van Otto, graaf van Gelder, en gemalin van Diderik, graaf van Kleef, voor adelyke maagden, die volgens het schryven van Slichtenhorst onder Kleefslandt, of Gelderlandt moesten geboren zyn. Byna alle de muren, ook die van de kerk, staan nog overend, en vertonen de ruimte van het gebouw. Het afbranden van deze abdy is even voor de belegering van Deventer geschied, en veroorzaakt door een blind man, dien twee krygsknechten het vuur gegeven hadden. Van de inkomsten van deze abdy hebben nog tegenwoordig jonkvrouwen van hogen adel, en van den hervormden godsdienst, het genot. *Oudheden en Gestichten van Deventer I Deel, pag.* 294-296.

HONOR, een zekere godheit by de Romeinen, gemeenlyk met *Virtus*, of de Deugdt, vergeselschapt, ter eere van welke de Romeinen eenige statuën opgerecht hadden. Haar tempel was zo gebouwt, dat men zonder eerst door den tempel van de Deugdt te gaan daar niet in kon komen. Marcellus, die den zelven liet bouwen, bestelde tevens, hem niet te hoog te bouwen, of om de waarzeggers daar mede een dienst te doen, of om de aanbidders van deze godheit daar door de ootmoedigheit te leren. *Cicero Tusc. Quæst. l. II. Livius l. XXIII & XXIX. Plutarchus in Marcello. Augustinus lib. IV. de Civ. Dei. c.* 20. *Struv. Synt. Antiq. c.* 11. *p.* 527.

St. HONORATUS, stichter van het klooster van Lerins, het welk hedendaags zynen naam draagt, aartsbisschop van Arles, volgde Patroclus op in den jare 426. De schryvers komen niet overeen wegens zyne afkomste. Zommigen geven hem uit voor den zoon van een koning van Nicomedië, anderen van een souverein van Hungarië. Eenigen menen, dat hy in Burgundië, en anderen, dat hy te Arles geboren is, welk laatste wel het zekerste schynt te wezen. Wat hier van zy, men is ten minste verzekert, dat S. Leontius, bisschop van Frejus, hem aanraadde zich naar het eilandt van Lerins te begeven, alwaar hy, zegt men, de slangen verdreef, die het onbewoonbaar maakten, en dat vermaarde klooster stichtte, het welk gedurende eenige eeuwen een recht school van het kloosterlyke leven en het kweekhuis der bisschoppen is geweest. De schryvers bepalen zynen sterfdag op den 16 January des jaars 429; maar men kan den tydt van zyne aankomste te Lerins zo ligt niet aantonen, dewyl zommigen dien stellen in den jare 375, en de tydrekening van het gemelde klooster dien stelt in den jare 391. S. Hilarius, leerling van S. Honoratus in het kloosterlyke leven, en des zelfs opvolger op den aartsbisschoppelyken setel van Arles, heeft zyn leven beschreven. Cassianus droeg hem zeven van zyne zamenhandelingen op, te weten van die gene, die hy met de H. eremyten, die in Thebaïs woonden, gehad hadde. S. Eucharus spreekt met roem van hem in het boek *de Laude Eremi. Sidonius Apollinaris Carmin. Euchar.* Men kan ook nazien het Roomsche Martelaarsboek, dat van Usuardus, van Beda en van Ado, mitsgaders *S. Isidorus de vir. illustr. Petrejus de natalibus. Vincent de Beauvais. Baronius & Spondanus in Annal. Vincentius Baralis in Chronol. Lirin. saxi Pontif. Arel. Godeau Hist. Eccl. Robertus Gall. Christ. Sammarth. T. I & IV. Guesnay Cassian. illust. Bouche Hist. de Prov.*

HONORATUS, bisschop van Marseille, en geboortig van de zelve stadt, leefde in de vyfde eeuwe. Gennadius spreekt aldus van dezen prelaat in het laatste van zyne naamlyst der doorluchtige mannen, ten minste indien het negen en tachtigste hoofdstuk van hem is; waar in de geleerden niet overeenkomen: „ Honoratus, die tegenwoordig bisschop van Marseille is, een „ welsprekend man, en die eene wonderbare vaardigheit heeft in „ het prediken, wierdt van zyne jeugdt af opgetrokken met de „ geestelyken, en heeft grote blyken van zyne ervarenheit in „ de kerkelyke zaken gegeven. Des zelfs mondt was als eene „ schatkist van schriftplaatsen, de welke hy opent tot voordeel zyner „ toehoorders. Hy schryft geestelyke vermaningen en andere werken „ tot bevestiging des geloofs en overtuiging der ketteren. Zyne heilige vrymoedigheit in Gods woordt te prediken is wonderbaar, „ en verstrekt tot vertroosting der priesteren, die by hem zyn, „ en der vreemdelingen, met welke hy bywylen verkeert. De „ paus Gelasius, aan wien zyne bekwaamheit bekend is, heeft „ de zelve goedgekeurt door openbare getuigenissen. Hy arbeidt „ tegenwoordig aan de levensbeschryving van S. Hilarius van Arles, enz". Buiten twyfel is het die gene, dien Vincentius

Baralis aanhaalt in de Lerinſche Kronyk, hoewel Saxi de zelve aan Ravennius toeſchryft. De geleerden vinden verſcheide fouten in den druk van dit leven. Zie *Voſſius l. II, c. 18. Hiſt. Lat. Barthius Adverſ. l. LVIII, cap. 5. Robertus Scævola Sammarthanus Gall. Chriſt.*

HONORATUS *van Autun*, aldus genaamt, om dat hy Theologaal van de kerke van Autun in Burgundië was. Hy bloeide onder de regering van keizer Henrik den V, omtrent den jare 1120, en liet verſcheide werken na, die doorluchtige getuigeniſſen van zyne geleerdheit en Godsdienſtigheit zyn. Onder deze zyn de aanmerkelykſte eene Kronyk, een boek van de kerkelyke ſchryvers, onder dezen tytel: *De Luminaribus Ecclesiæ*, eene zamenſpraak van de voorbeſchikking en van den vryen wil; vertalingen op de boeken van *Salomon*; een werk van den dienſt en de plegtigheden der Miſſe, het welk hy in vier delen verdeelt, en *Gemma animæ*, noemt. enz. Zekere Benedictyner ſchryvers houden dezen ſchryver voor een lidt van hunne orde, doch zonder reden. Zie *Trithemius & Bellarminus. Simlerus. Voſſius. Miræus.* enz.

HONORATUS *van Champigni*, een Kapucyner monnik, eerſt genaamt *Karel Bochart*, wierdt te Parys geboren den 7 January des jaars 1567. Zyn vader was Johan Bochart, Raadsheer van ſtaat; zyne moeder Izabelle Allegrain, en zyn broeder Johan Bochart, was opperbewindhebber der financien, en namaals eerſte voorzitter in het Parlement van Parys, die beide deze bedieningen met eene zonderlinge oprechtheit bekleedde. De Godsdienſtigheit ſcheen Karel aangeboren te zyn; want van zyne kindsche jaren af tot zynen ſterfdag toe heeft hy ongemene blyken daar van gegeven. Den loop van zyne philoſophie geëindigt hebbende begaf hy zich in het Kapucyner klooſter, om het voorbeeldt van den grave van Bouchage, in de orde Angelus van Jojeuſe genaamt, na te volgen. Zy deden gezamentlyk hunne proefjaren in het klooſter van S. Honoratus te Parys met eene ſeldzame ſtrengheit van leven, waar van de Italiaanſche vaders, nieuwlings in Vrankryk zich neërgezet hebbende, den regel uit Italië hadden medebragt. De vader Honoratus hadt naauwlyks zyne ſtudiën van de Godgeleerdheit volbragt, of hy wierdt tot gardiaan en beſtuerder der proevelingen verkozen in het klooſter van Verdun, en namaals tot provinciaal der provincie van Parys, onaangezien hy niet meer dan een en dertig jaren oud was, waar van hy 'er elf in de orde hadt doorgebragt. Hy bediende deze ampten met zo veel yver en voorzichtigheit, dat hy verſcheide reizen daar in beveſtigt wierdt: ook wierdt hy door de algemene vaders der orde tot commiſſaris generaal in verſcheide provinciën, en eindelyk tot definitor generaal van de ganſche orde verkoren. Hy heeft veel gedaan tot de hervorming van verſcheide grote klooſters van nonnen van de Benedictyner orde, de welke door de inlandſche oorlogen krachtig in hunne geeſtelyke levenswyze verzwakt waren. Hy ſtierf den 26 September in den jare 1624 in het klooſter van Chaumont in Baſſigny, alwaar hy begraven wierdt. Men ſtelde het volgende grafſchrift boven zyne grafſtede:

HIC JACET R.P.F. HONORATUS PARISINUS CAPUCINUS, DEFINITOR CAPITULI GENERALIS, OCTAVUS FRANCIÆ, PRIMUS LOTHARINGIÆ PROVINCIALIS, AC IN DIVERSIS PROVINCIIS SÆPE COMMISSARIUS GENERALIS, QUI SICUT IN VITA AMABILIS VALDE, ET MULTUM TAM A SUIS, QUAM AB EXTERIS HONORATUS; SIC IN MORTE, ET MAXIME IN FUNERIBUS EST SUPRA MODUM HONORATUS. OBIIT IN ÆTERNUM HONORANDUS, IN HOC CONVENTU, ANNO DOMINI MDCXXIV, DIE XXVI SEPTEMB.

HONORIA, zuſter van Valentinianus den III, ontſtak de gramſchap van dezen keizer door haar ongebonden leven, en poogde zich door een ander ſchelmſtuk te wreken. Zy liet Attila verzoeken om zyn beſt te doen, dat hy het keizerryk machtig wierdt, met beloſte van hem te trouwen. De ſchryvers verſchillen wat wegens deze zake. Daar zyn 'er, die beweeren, dat zy niet eer tot buitenſporigheit verviel, dan na dat zy het opzet, 't welk zy voorhadt van dezen koning der Hunnen te trouwen, hadt zien mislukken. Zeker hedendaagſch ſchryver, die Sigonius en Marcellinus aanhaalt, geeft voor, dat Honoria, door een geile drift aangezet, een geſneden dienaar naar Attila zondt, om zich aan hem te gelyk met het keizerryk ten huwelyk aan te bieden; dat Attila gezanten afvaardigde naar den keizer om Honoria te verzoeken; maar dat hy voor hunne wederkomſt zo geweldig op eene jonkvrouwe van zyn landaardt verliefde, dat hy haar trouwde, en zich zelf om hals bragt op zyne bruiloft door zyn onmatig drinken, en zyne bruidt te ſtrelen; en dat toen Honoria, door wanhoop zich tot ongeoorloofde liefkozingen begaf, waar door zy zwanger geraakt zynde naar Conſtantinopel gezonden wierdt. Anderen zeggen, dat zy alvorens zich kwalyk gedragen hadde. Zie *Chriſtian. Matth. Theatr. Hiſtor. pag. m. 733. Maimbourg Hiſt. de l'Arian. Livr. IX, pag. 6 & 7. Tom. III. d'edit. de Hollande. Bonfinius Hiſt. Hungar. Decad. I, Libr. VII. Marcellinus Comes in Chron.*

HONORIUS, de I van dien naam, paus van Rome, geboren in Campagna di Roma, volgde Bonifacius den V op in den jare 626, den 14 May. Hy deedt de ſcheuring der biſſchoppen van Iſtrië ophouden, die meer dan zeventig jaren geduurt hadde, en droeg zonderlinge zorg voor de Engelſche en Schotſche kerken, gelyk de Eerwaarde Beda ons bericht. Men zegt ook, dat hy het feeſt der Kruisverheffing inſtelde, ten gevalle van de zorgvuldigheit, met welke Heraclius, als men zeide, dit hout uit de handen der Perſianen bragt, en met ſtatie naar Jeruzalem liet overvoeren. Honorius zou door zynen yver zynen naam onder de zynen vereeuwigt hebben, indien hy dien roem niet verduiſtert hadde door zyne al te grote genegenheit voor Sergius, patriarch van Conſtantinopel, hoofdt der Monothelıten. Hy ſtierf den 12 October des jaars 638, na dat hy twaalf jaren, vyf maanden, min drie dagen geregeert hadt. *Anaſtaſius & Platinus in vit. Pontif. Baronius. Onuphrius.* enz.

Zeer vele Roomſchgezinde ſchryvers zeggen, dat deze paus een Monothelitiſch ketter geweeſt is, om dat hy de brieven van Sergius, patriarch van Conſtantinopel, goedkeurde tegen S. Sophronius, namaals patriarch van Jeruzalem. Deze laatſte was de eenigſte, naar het zeggen van den kardinaal Baronius, die zich tegen deze kettery aankantte, en de zelve zo in zyne vermaningen, als ſchriften beſtreedt. De redenen, die de ſchryvers gehad hebben om dezen paus daar van verdacht te houden, zyn vry gewigtig. De voornaamſte is daar op gegrond, dat de zesde algemene kerkvergadering de brieven van den gemelden paus, als vol van ketteryen, veroordeelt, en dat men in de zevende en achtſte ten naaſte by op de zelve wyze met hem gehandelt heeft. Men voegt 'er by, dat de paus Agatho in een zendbrief aan den keizer Conſtantinus Pogonatus hem geenzins verſchoont, en dat Leo de II, opvolger van Agatho, ſchryvende aan dien zelven keizer, goedkeurt al het gene 'er in de zesde algemene kerkvergadering gedaan is, en namaals den zelven Honorius en de Monothelıten vervloekt in dezer voegen: *Wy vervloeken ook Honorius, die de Apoſtoliſche kerk niet beſtiert heeft, volgens de overlevering van de lere der Apoſtelen; maar door een goddeloos verraadt zyn beſt gedaan heeft om de zuiverheit des geloofs in den grondt te bederven.* enz. Zy ſteunen eindelyk op de getuigenis van verſcheide oude, zo Griekſche als Latynſche ſchryvers, en op het gene Adrianus de II deedt in het concilie van Rome, tegen den zelven gehouden in den jare 868. Doch niettegenſtaande alle deze en meer andere gewigtige redenen doen Baronius en Bellarminus hun beſt om hem van kettery vry te ſpreken; maar Johannes Forbeſius beweert het tegendeel. Zie de *Conciliën* van den Paryſchen druk van de Louvre *T. XVI, pag.* 402, 488, *&c. T. XIX, pag.* 580. *T. XXIII, pag.* 395. *Melchior Canus de locis cap. ult. Centuriat Magdeburg. cent. VII, cap.* 10 *& cap.* 11. *col.* 553. *Bellarminus de Rom. Pont. lib. IV, cap.* 2 *&* 11. *Baronius A. C.* 633, 645, 681, *&c. Godeau Hiſt. Eccleſ. VI ſiecle, lib. II, n.* 12. *Cabaſſut Notitia Concil.* 463. *& ſeq. edit. I. Hiſt. Monoth. edit.* 1678. *Forbeſii Inſtruct. Hiſt. Theol. lib. V. Cave Hiſt. Lit.*

HONORIUS de II, te voren *Lambertus* genaamt, biſſchop van Oſtia, of van Veletri, wierdt op eene vry ongemene wyze tot paus verheven. Na de doodt van Calixtus den II verkozen de kardinalen Thibaud, kardinaal, met den tytel van S. Anaſtaſius, tot paus die den naam van Celeſtinus aannam; en terwyl men het *Te Deum* zong tot dankzegging van deze verkiezing, wierdt Lambertus tot paus uitgeroepen door de party van Robert Frangipani, die uittermaten krachtig was. Echter deedt Celeſtinus gewillig afſtandt; en Honorius onderwierp zich insgelyks met nederigheit; maar des zelfs verkiezing wierdt goedgekeurt, en hy regeerde vyf jaren, een maandt en zeventien dagen, ſedert den 21 December des jaars 1124, tot den 14 February des jaars 1130, wanneer hy ſtierf in S. Andriesklooſter, en wierdt in de kerk van S. Jan van Lateran begraven. Hy keurde de verkiezing van Lotharius tot het keizerryk goed, en veroordeelde de abten van Clugny en van den berg Caſſin, beſchuldigt van verſcheide kwade feiten. Willem, hertog van Sicilië, kwalykgezind tegen den Roomſchen ſtoel, was insgelyks genoodzaakt zich naar den zin van den paus te ſchikken. Hy ſchreef eenige werken. *Guilielmus Turonenſis lib. XII, cap.* 15. *Pandulphus Piſanus in vitis Pont. Baronius A. C.* 1124, 1130. *Ludovicus Jacobus Bibl. Pontif.*

HONORIUS de III, een Romein, te voren *Cencius Savelli* genaamt, kardinaal, met den tytel van S. Jan en S. Paulus, wierdt op den Roomſchen ſtoel geplaatſt den 17 July des jaars 1216, daags na de doodt van Innocentius den III. Hy was door Celeſtinus den III tot kardinaal gewyd in den jare 1193, en beveſtigde in het laatſte des jaars 1216 de orde van S. Dominicus, op wiens aanzoek hy het ampt van meeſter van het heilige paleis oprechtte. Daar wierden insgelyks ten tyde van dezen paus verſcheide ordens van monniken opgerecht, en hy droeg zonderlinge zorg om geeſtelyke zendelingen naar verſcheide geweſten der wereldt af te vaardigen. Petrus van Courtenay, die te Rome was in den jare 1217, ontfing aldaar uit zyne handen de keizerlyke kroon van Conſtantinopel. Keizer Frederik de II wierdt insgelyks te Rome gekroont in den jare 1220, in de tegenwoordigheit van Honorius, die ook zyn uiterſte beſt deedt om het H. Landt te herwinnen, of om vele onnoſele menſchen deswegen den hals te doen breken. Hy ſtierf den 18 Maart des jaars 1227, hebbende de pauſſelyke waardigheit bekleed tien jaren en acht maanden. Hy heeft predikatiën, het leven van *Celeſtinus* den III, en meer andere werken geſchreven; vyf duizend menſchen ſneuvelden kort na zyne doodt door eene aardbeving. *Onuphrius & Platina de vit. Pont. Spondanus. Bzovius & Reinaldi in Annal. Ludovicus Jacobus Bibl. Pontif.*

HONORIUS de IV, te voren *Jakob Savelli* genaamt, een Romein, wierdt verkoren den 2 April des jaars 1285, vier dagen na de doodt van Martinus den IV. Hy was de zoon van Lucas Savelli, geboortig van Rome, en wierdt door paus Urbanus den IV kardinaal gemaakt in den jare 1261. Men hadt zo veel achting voor zyne deugdt, dat zyne verkiezing tot den pauſſelyken ſtoel met eene algemene toejuiching goedgekeurt wierdt. Hy leedt groot ongemak door de jicht; maar zeide gemeenlyk, dat, ſchoon zyne leden krank waren, zyn hoofdt altydt wel

in ſtaat was. Hy gebruikte zynen broeder Pandolphus, Roomſch Raadsheer en een groot yveraar der gerechtigheit, om verſcheide ſtaatsroovers te verjagen, die de ruſt van zyne onderdanen in den Kerkelyken Staat ſtoorden. Hy kantte zich met yver tegen den koning van Engelandt, die de tienden op de geeſtelyken wilde liggen, en deedt den zone van Petrus van Arragon in den ban. Hy ſtichtte een collegie te Parys om 'er de Ooſterſche talen in te leeraren. Hy ſtierf den 3 April des jaars 1287, na eene regering van twee jaren en eenen dag. Na zyn overlyden ontſtondt er te Rome een ſchrikkelyke aardbeving, en daar ſtierven zo vele kardinalen, dat men de verkiezing van een nieuwen paus een tydlang moeſt uitſtellen. Men bewaart te Rome een boek van zyne brieven en zyn teſtament. *Ciaconius. Onuphrius. Platina in ejus vita. Spondanus & Bzovius in Annal.*

HONORIUS, tegenpaus. Zie CADALOUS.

HONORIUS, Roomſch keizer, zoon van Theodoſius den Groten en van Flacilla, en broeder van Arcadius, Ooſterſch keizer, wierdt geboren den 9 September des jaars 384, en tot keizer gekroont den 20 November des jaars 393. Hy begon na de doodt van zyn vader te regeren op den 17 January des jaars 395. Theodoſius hadt op zyn doodbedde het rykshelſtier aan Stilico gedurende de minderjarigheit van den jongen prins toevertrouwt, en dat van Afrika aan Gildon, in welker beider gedrag weinig trouwheit te vinden was. Gildon ſtondt de eerſte op, en zyn broeder Maſcezel diende om hem te ſtraffen, gelyk elders gezegt is. Stilico, wiens twee dochters Honorius de eene na de andere getrouwt hadde, was van voornemen dezen prins te onttronen, en zynen zoon Eucherius in zyn plaats te ſtellen. Na dat hy Radagiſus, die met een leger van twee maal honderd duizend mannen in Italië gevallen was, overwonnen hadt, wilde hy zich van die barbaren, en inzonderheit van de Gothen, aangevoerd door Alarik, bedienen om tot zyn oogwit te geraken: maar hebbende door eene verfoeielyke lafhertigheit dezen Gothiſchen vorſt verraden, noodzaakte hy hem om voort te rug te keren, en Rome in te nemen in den jare 409, welke ſtadt hy liet uitplunderen. De keizer, zynde reets te voren de verraderyen van Stilico gewaar geworden, hadt hem door Heraclaan doen doden in den jare 408. Onderwylen was hy te Ravenna, toen de Gothen de hoofdſtadt van zyn ryk verwoeſtten, en 't zy 't hem aan moedt of aan macht ontbrak om zich tegen deze overwinningen te ſtellen, hy zag alles ongewroken aan. Dit was het eenigſte ongeluk niet: verſcheide dwingelanden deden zich in het keizerryk op; Attalus binnen Rome, Gratianus, Conſtantinus met zynen zone Conſtans; Maximus en Jovianus in Engelandt en in Gaulenlandt; Heraclianus in Afrika, en meer anderen deden zich tot keizers uitroepen; de welke Honorius alleen gelukkiglyk en met roem van kant wiſt te helpen door toedoen van zyne krygsoverſten, en wel meeſt door Conſtans, dien hy met zyne zuſter Placidia liet trouwen. Men heeft elders gezegt, dat zy weduwe was van Ataulphus, koning der Gothen. Honorius ſtierf te Ravenna aan de waterzucht den 15 Auguſty des jaars 423, oud zynde negen en dertig jaren, hebbende na zyns vaders doodt geregeert acht en twintig jaren, vyf maanden en eenige dagen. De hiſtorieſchryvers ſpreken verſcheidentlyk van dezen prins. Eenigen willen, dat hy weinig verſtandt, en nog minder moedt hadde, dewyl hy zich nooit by eenige gelegenheit in zyne legers heeft laten vinden, onaangezien hy gedurende zyne regering zware oorlogen op den hals heeft gehad. Anderen ſpreken van hem als van eenen Godsdienſtigen prins, en die de gerechtigheit voorſtondt. Hy hadt ook de zake van den Godsdienſt verdedigt tegen de Heidenen, Joden, ketters en ſcheurlingen, in dier voegen, dat, zonder dat hy zich met den oorlog bemoeide, Godt hem deedt zegepralen over zyne vyanden. Honorius liet geen nazaatſchap over. *Proſper. Marcellinus. Caſſiodorus in Chron. Socrates lib. VII. Oroſius lib. VI, VII. Baronius in Annal. Paulus Diaconus. Marcellinus Comes in Chronic. Claudianus de bello Gildonico, verſ. 327. Zoſimus lib. V. pag. m. 333*

HONSCHOTEN, een goed vlek in Nederlandt, in Franſch Vlaanderen gelegen, twee mylen van S. Winoxbergen, ten Ooſten.

HONSWYK, of HONDSWYK, een dorp niet verre van Schaltwyk, het welk voor dezen de heeren van Kuilenburg plagt toe te komen, maar thans onder Utrecht behoort, zynde door Floris den II, grave van Kuilenburg, aan het zelve verkocht. Het wordt met Waal door een gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Rhenen en Wyk. *Pontanus.*

HONT (DE) is de Weſterſche arm van de rivier de Schelde, en ſtrekt zich uit van de kleine ſtadt Zandvliet af tot aan Vliſſingen toe, tuſſchen Zeelandt en Hollandſch Vlaanderen. Het was eertyds maar een kanaal, het welk keizer Otho de II hadt laten graven in den jare 980; maar zynde in den jare 1377 over zyne dyken heen gelopen, en verſcheide dorpen overſtroomt hebbende, is het een ſoort van golf of meer geworden, waar langs het meeſte water van de Schelde zich ontlaſt in de Duitſche zee.

HONTE, eene rivier in Weſtphalen, die in het landt van Osnabrugge ontſpringt, en by Elsvlet, een dorp in het graafſchap Oldenburg, in de Wezer valt. *Zeileri Topogr. Germ. inſer. Tromsder.*

HONTERUS (JOHANNES) was van Kroonſtadt, in Zevenbergen, geboortig, en ſtudeerde te Baſel ten tyde der hervorming. Hy leeraarde daar op in zyn vaderlandt, en liet op zyne eigene koſten eene boekdrukkery oprechten, en allerhande boeken drukken, onder welke de Augsburgſche Confeſſie, en eenige ſchriften van Luther waren. Hier door gaf hy gelegenheit, dat de gansche Raadt, nevens de burgery en de omleggende landen de leer der Proteſtanten aannamen. Vervolgens ſtichtte hy met bewilliging van den Raadt de aldaar nog bloeiende doorluchte ſchool, in welke hy verſcheide ordonnantien maakte. Hy ſchafte de oorbiecht af, en bragt te weeg, dat in den jare 1542 het H. Avondmaal onder de beide gedaanten gehouden wierdt. Hy heeft nagelaten: *Rudimenta Coſmographiæ; De variarum rerum nomenclaturis libri II.* enz. *Haner Hiſt. Eccleſ. Trans Quenſted de Patr. illuſtr. vir.*

HONTON, een Engelſch vlek in het graafſchap van Devon, omtrent de grenzen van dat van Dorceſter, vier mylen van de ſtadt Exceſter ten Ooſten, heeft het recht van gedeputeerden te zenden in het Parlement van Engelandt. *Mary Diction.*

HONZELAARDYK, HONDSLERDYK, of HUNTZELAARDYK, gelegen by Naaldwyk, in het baljuwſchap van Delflandt, wordt van eenigen onder de dorpen, en van anderen maar voor een buurt gerekent. Het ſtaat in een ouden brief van Lubbert, abt van Egmondt, vermeld onder den name van *Huntſel.* Wat men van de vliet *Hunſel,* of *Huntſel,* moet houden, die zommigen zeggen dat daar voorby heeft gelopen, en dat een dyk, tegen dat water opgeworpen, den naam aan Honzelaardyk zou hebben gegeven, daar over kunnen de aantekeningen op de *Beſchryving van Delflandt pag.* 330-332 nagezien worden. Het ſlot, dat hier van ouds heeft geſtaan, en *de Huntſel* genaamt was, behoorde eerſt de edele heeren van *Naaldwyk,* maarſchalken van Hollandt, toe, en kwam daar na aan de graven van *Aremberg,* de welke het aan den prinſſe van *Oranje* verkocht hebben, waar op prins *Frederik Henrik* daar dat prachtige en vorſtelyke paleis heeft laten opbouwen, het welk men daar nu ziet, en het *huis te Honzelaardyk* genoemt wordt. Het zelve is by het afſterven van koning Willem den III aan den koning van Pruiſſen gekomen. *Parivall Vermakelykheden van Hollandt p.* 141.

HOOFT, (PIETER CORNELISZOON) ridder van St. Michiël, droſt van Muiden, en baljuw van Gooilandt, is een vermaard dichter, geſchiedſchryver en taalkundige geweeſt. Hy wierdt geboren te Amſterdam den 16 Maart in den jare 1581, uit een geſlacht, het welk een der aanzienlykſte in Hollandt is, van overlang treffelyke telgen heeft voortgebragt, welker deugden en dienſten in 's lands geſchiedeniſſen gevonden worden, en dat nog heden treffelyke mannen aan den Staat uitlevert. Zyn vader, CORNELIS PIETERSZOON HOOFT, wierdt in den jare 1581 tot ſchepen, in den jare 1584 tot vroedſchap, en in den jare 1588 tot burgermeeſter binnen Amſterdam verkoren, welke laatſtgemelde waardigheit hy twaalf malen met groten roem heeft bekleed. Zyne moeder was *Anna Jacobs Blaauw,* eene zeer verſtandige, deftige en deugdzame vrouw. Zyn vader liet hem van zyne jeugdt aan in allerlei geleerdheit van talen en zaken onderwyzen, eerſt in de ſcholen van Amſterdam, en vervolgens in de hogeſchole te Leiden. Na het voleindigen zyner ſtudiën zondt hem zyn vader in den jare 1598 buiten het landt, om zich in dat deel van Europa, het welk door de geeſtigſte en geſlepenſte volkeren des aardbodems bewoond wordt, voor een tydt te onthouden. Hy trok dan eerſt naar Vrankryk, bezag des zelfs voornaamſte ſteden, en begaf zich van daar naar Italië. Te Rome bleef hy eenige weken, als mede te Venetië, en te Florence hieldt hy zich zes maanden op. Verder reisde hy over Trente naar Duitſchlandt, en kwam eindelyk in den jare 1601 weder gelukkig in zyn vaderlandt, na dat hy omtrent drie jaren uitlandig was geweeſt. Kort na zyne te huis komſt beſteedde hy dagelyx eenige uuren in het lezen der beſte oude geſchiedeniſchryvers, daar uit het geen aanmerkelykſt was aantekenende; doende voorts in eenige volgende jaren zommige zyner rymwerken het licht zien. In den jare 1609 wierdt hy door prins Maurits van Oranje tot droſſaardt van Muiden, baljuw van Gooilandt, en hoofdofficier van Weesp en Weesperkarſpel aangeſteld, na dat hy by de heeren Staten van Hollandt tot dat ampt genomineerd was. In den volgenden jare trouwde hy met Chriſtina van Erp; uit welk huwelyk drie zonen en eene dochter zyn voortgekomen, maar de welke alle zeer jong geſtorven zyn. Deze zyne huisvrouw verloor hy den 6 Juny des jaars 1624; waar op hy drie jaren daar na voor de twede maal in den echt tradt met Leonora Hellemans, weduwe van Jan Baptiſta Bartelot, by welke hy twee kinderen, eerſt eene dochter, en daar na een zoon, verwekt heeft. In den jare 1639 wierdt Hooft door Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, met brieven van adeldom en met de orde van St. Michiël vereerd, tot erkenteniſſe van zyne verdienſten, en om dat hy het Leven en de Daden van wylen koning Henrik den Groten, zynen vader, hadt in het licht gegeven. In den koninklyken brief, den 21 Maart des jaars 1639 te St. Germain geſchreven, ſtondt onder anderen, dat hy en zyne nakomelingen zouden mogen voeren wapen en helm, zodanig hy gewoon was te voeren, en voorts onder aan den brief met verwen was afgemaald. Dat was een wit hoofdt in een rood veldt, met goude hairen, bekranſt met laurier-telgen, door een blaauwe ſluier, bezaaid met goude leliën, toegeknoopt. Boven den helm ſtondt een kroon, en op de zelve eene zon. Frederik Henrik, prins van Oranje, in den jare 1647 overleden zynde, was Hooft begerig des zelfs begraveniſſe te zien; waarom hy, hoewel zwak en ziekelyk, als zynde reets eenigen tydt door de jicht, ook zomtyds door het graveel en andere ongemakken gekweld geweeſt, naar den Hage vertrok, daar hy kort na die lykſtatie in eene zware krankheit viel, en door buikloop en koorſſe wierdt aangetaſt, waar door hy den 21 May des jaars 1647 wierdt weggenomen, hebbende den ouderdom van 66 jaren, 2 maanden en 5 dagen bereikt. Zyn lyk wierdt naar Amſterdam gevoerd, en den 27 van de zelve maandt in het koor der Nieuwe kerke ter aarde gebragt; en des anderen daags wierdt in den Amſterdamſchen ſchouwburg eene

lyk-

lykreden, door den Hr. Gerard Brand opgeſteld, tot verheerlyking zyner gedachteniſſe uitgeſproken Zyne *Nederlandſche Hiſtorie* en andere fraaie werken zyn genoegzaam bekend, en maken zamen vier ſtukken uit in folio. Zie *Gerard Brands Leven van P. C. Hooft*, gedrukt voor zyne *Nederlandſche Hiſtorie*, en *Hiſtoriſche Boekzaal vierde Hond. I Stuk*, daar breder van hem, zyne werken, en der zelver verſcheide uitgaven geſproken wordt.

HOOG. Zie ROMEIN DE HOOG.

HOOG-BLOKLANDT. Zie BLOKLANDT.

HOOGE, (KORNELIS) geboren in den Haag, was een plaatſnyder van zyn ambacht. Hy liet zich van het Spaanſche hof gebruiken om prins Willem van Oranje te vermoorden, en eenige, den Staat der Vereenigde Nederlanden nadeelige, zaken te ondernemen: maar zyne aanſlagen wierden ontdekt, en hy in den jare 1583 gerecht. Hy gaf zich wel voor een natuurlyken zoon van keizer Karel den V uit; maar noch het hof van Spanje, noch de algemene Staten erkenden hem daar voor, en deze laatſten handelden hem derhalven zo als men verraders van het vaderlandt gewoon is te doen. *De Larrey Geſchiedenis van Engelandt, enz. II Deel, fol.* 354.

HOOGE (VAN DER) *van Borſſele*, of *Borzele*, een oud adelyk geſlacht, waar van Sam. van Leeuwen uit de oude Jaarboeken de volgende geſlachtlyſt opgeeft.

FLORIS de VIII, heer van Borſſele, na Lupold den I, uit den huize van Zwaben (die tot hulp van grave Diderik den I gezonden, de Denen uit Zeelandt verjoeg, en met het eilandt van Borſſelen vereert wierdt, volgens alle de Kronyken van Hollandt, Zeelandt en Vlaanderen) is geweeſt het hoofdt van alle de branches van *Borſſele*, in Hollandt en Zeelandt verſpreid, bedykte Noord Bevelandt, en vele andere polders, omtrent den jare 1160, en liet na *Wolpaert van Borſſele*, die volgt. *Agnes van Borſſele*, die trouwde met Anthony Pot, ridder, verſlagen in den ſtrydt tegen de Vriezen in den jare 1214. *Boudewyn van Borſſele*, eerſte heer van Bredame, wiens nakomelingen alleen den naam van *Bredame* voerden, en braken het wapen van Borſſele, zynde een zilvere faſce, op een zwart veldt, met een randt van keel in de voornoemde faſce.

WOLPART, of WOLPHART VAN BORSSELE, de IX heer van Borſſele, Floris zoon, wordt vermeld in den jare 1203, en liet na *Frank* den X, heer van Borſſele, in wiens nazaten de oudſte tak der heeren van Borſſele vervolgt, voerende het wapen van Borſſele vol, en tot cimier een oſſekop; *Sophia van Borſſele*, trouwde met Jan van Reneſſe; *Floris van Borſſele*, bekend by akte van den 12 May des jaars 1255; *Henrik van Borſſele*, die volgt; *Pieter van Borſſele*, ridder, vermeld in den jare 1263. Hy brak het wapen van Borſſele met een lambel. *Wolphert van Borſſele*, heer van Baarsdorp, wiens nazaten den naam van *Baarsdorp* gevoert hebben, brekende het wapen van Borſſele met een kruis van keel.

HENRIK VAN BORSSELE, ridder, Wolphaarts zoon, vermeld in den jare 1230, was de eerſte heer van Zandenburg, ter Veere, en in Zandyk, getrouwt met eene dochter uit den huize van Egmondt, en wan

WOLPHART VAN BORSSELE, heere van der Veer, Sandenburg, Sandyk, Kleverskerke, was getrouwt met Sybilla, blykende by de akte, in welke zy ter Veere den grave van Hollandt en Zeelandt opdroegen, en wederom te leen ontfingen in dato den ... Hy ſtierf te Delft in den jare 1299, en liet na *Wolphart van Borſſele*, heer van der Veere, Zandenburg, in Zandyk, Kleverskerke, zeer vermaard in de jaren 1303, 1315 en 1329. Hy was eerſt getrouwt met Alida, dochter van Henegouwen, en ten twede met Hadewig Bot van der Eme. Uit dezen vervolgt de tak van *Borſſele van der Veere*, die het wapen van Borſſele braken met drie zilvere ſterren in 't hoofdt, tot op *Henrik*, die na het uitſterven van den oudſten tak der heeren van Borſſele het wapen vol gevoert heeft omtrent den jare 1450. *Hadewig van Borſſele van der Veere*, getrouwt met Gerrit, heere van Voorne, ridder. *Sybille van Borſſele*, getrouwt met Philips, heere van Maldegem, ſtierf in den jare 1352. *Margareta van Borſſele* trouwde met Gerard van Weſemale, ridder, heere van Merxem en Schote. *Frank van Borſſele van der Veere*, heer van St. Martensdyk, van wien begint de tak van *Borſſele van St. Martensdyk*, die insgelyks Borſſele gebroken hebben met drie zilvere ſterren, tot op *Frank van Borſſele*, getrouwt met vrouwe Jacoba, als wanneer tot breuke Borſſele chargeert met een lambel, en kwarteleert met Zuilen. *Nikolaas van Borſſele*, die volgt. *Wolphart van Borſſele*, ridder, heer van Cortgene, van wien vervolgt de zyde-linie van *Borſſele van Cortgene*, die Borſſele brak met een lambel van keel.

NIKOLAAS VAN BORSSELE, zoon van Wolphart van Borſſele en van Sybilla N. was heer in Zandyk, en van Kleverskerke, getrouwt met Hadewig van Zevenbergen, uit den huize van Stryen, dochter van Hugeman van Stryen, en van des heeren dochter van Naaldwyk, wierdt in 't jaar 1353 de eerſte heer van Bredame, in deze linie, en liet na *Albert van Borſſele*, heer van Bredame, enz. getrouwt met Beatrix van Domburg, in welken vervolgt de tak van *Borſſele van Bredame*, voerende tot breuke van 't wapen een goude ſterre in de regter hoek. *Raas van Borſſele*, die volgt. *Henrik van Borſſele*, gezegt *Wiſſe*, ſtierf in 't jaar 1352. *Gerrit van Borſſele*, getrouwt in Vlaanderen met Maria van der Walle, legt te Brugge begraven.

RAAS VAN BORSSELE, zoon van Klaas van Borſſele, heer van Bredame en van Hadewig van Zevenbergen, was heer in Zandyk en Kleverskerke, zeer vermaard van den jare 1358 tot den jare 1396. Hy was in 't jaar 1377 rentmeeſter van Zeelandt Beooſter-Schelde, en onder de lieden van Rade van den grave van Hollandt en Zeelandt in de jaren 1379 en 1390, en liet na *Nikolaas van Borſſele*, die volgt. *Floris van Borſſele*, heer van Ellewoutsdyk, vermeld in den jare 1385. Hy trouwde met Elizabeth van Reneſſe, zonder kinderen na te laten. *Geertruid van Borſſele van Zandyk* trouwde met Arend, heere van Waimondt, ridder, in den jare 1397. *Heilwig van Borſſele* trouwde met Jan van Heenvliet, heere van Heenvliet en Kapelle, zone van Hugo van Heenvliet, ridder, en van Elizabeth van Polanen, Philips dochter. Hy ſtierf in 't jaar 1427, nalatende een zoon en eene dochter. *Jan van Borſſele van Zandyk* trouwde eerſt met Jenne de Ligne, ten twede maal met Margareta de Vilain, en liet na (1) *Floris van Borſſele*; (2) *Raas van Borſſele*, jong geſtorven; (3) *Jan van Borſſele*, ridder, die trouwde met Catharina van Wynegem, doch ſtierf zonder kinderen.

NIKOLAAS VAN BORSSELE, zoon van Raas, heer in Zandyk en Kleverskerke, ridder, in den jare 1388, by dimiſſie van zyn vader Raas, rentmeeſter van Zeelandt Beweſter-Schelde, vermeld in den lyſt der edelen van Zeelandt, gekomen uit de abdy van Middelburg, alwaar ſtaat *zyn germain Klaas van Borſſele, heer van Bredame*, en daar na *Klaas van Borſſele van Zandyk*, en dan *Borſſele van der Hooge, gekomen van Zandyk*. Hy was getrouwt met Anna van Heenvliet, Alberts dochter, en ſtierf in 't jaar 1420, nalatende *Albert van Borſſele*, ridder, heer in Zandyk, ſtierf in den oorlog in Pruiſſen; *Soete van Borſſele*, die trouwde met Wolphart, heere van Bekerke; *Frans van Borſſele van Zandyk en Kleverskerke*; *Floris van Borſſele van Zandyk*; *Jakob van Borſſele van Zandyk*, die volgt; *Machteld van Borſſele* trouwde met Jan van Kuik, heere van Hoogſtraten, enz.

JAKOB VAN BORSSELE, zoon van Klaas van Borſſele van Zandyk en van Anna van Heenvliet, was heer in Kleverskerke, en bezat meer andere lenen in Zeelandt, die hy verhefte op woensdag na St. Victorsdag in den jare 1420 na de doodt van zyn vader Klaas van Borſſele, zone van Raas, zo als de eigene woorden luiden. Hy is bekend in den lyſt der edelen van Zeelandt, was getrouwt eerſt met Anna Ruigrok, dochter van Jan, heere van de Werve, daar na met Beatrix van Bekerke, dochter des heeren van Bekerke. Hy zegelde met het wapen van Borſſele, gebroken met drie ſterren, als zyne voorvaderen, den 21 September des jaars 1437, den 14 September des jaars 1441, den 12 December des jaars 1443, en liet na by de eerſte vrouwe: *Adriaan van Borſſele*, die volgt. *Jakob van Borſſele*, ſtierf ongetrouwt in den jare 1449. *Chriſtophora van Borſſele*, trouwde met Adriaan van Domburg, heer in Domburg, en van St. Aagten-kerk, en wan *Jokob van Domburg*, ridder, heer in Domburg en van St. Aagten-kerk, die trouwde eerſt met Dorothea van Schengen, daar na met N. van Schenk van Nydek, en ten derden male met Agnes Ruigrok van der Werve, nalatende by de laatſte *Maria van Domburg*, vrouwe in Domburg, en van St. Aagten-kerk, die trouwde met Jan van Eil, ridder, heere van Geiſteren, Domburg, St. Aagtenkerk, en Ryswyk, by 's Gravenhage, alwaar hy ook ſtierf. Hy trouwde eerſt met Elizabeth van Groesbeek, ten twede met Helena de Turchi, en ſtierf zonder kinderen.

ADRIAAN VAN BORSSELE, ridder, zoon van Jakob van Borſſele en van Anna Ruigrok, was heer in Kleverskerke, het geen hy met andere lenen verhief na de doodt van zyn vader Jakob van Borſſele, zoon van Klaas, den 10 July des jaars 1460. Hy wierdt eerſte heer van der HOOGE, in den tak van Borſſele van Zandyk, by tranſport van Margareta van Borſſele, dochter van Henrik van Borſſele, heer van der Veer, van der Hooge, ridder van de orde van 't gulde vlies, getrouwt met den heere van Gruithuizen, mede ridder van de orde van 't gulde vlies. De aartshertogen van Ooſtenrijk Maximiliaan en Philips gaven privilegie tot zyner begunſtiging aan den huize van der Hooge den 9 May des jaars 1485, naar welk huis zyne nakomelingen met den naam van VAN DER HOOGE genoemt zouden worden, behoudende het wapen van Borſſele, waar mede hy zegelde in rood waſch op den 10 Maart des jaars 1491. Hy trouwde met Adriana, vrouwe van Spreeuweſtein, uit den huize van Voorne, 't geen hy in Hollandt verhief den 19 February des jaars 1473. Hy is bekend in den lyſt der edelen van Zeelandt van den jare 1485, en liet na *Jooſt van Borſſele*, heer van der Hooge, die volgt. *Cornelia van Borſſele van der Hooge*, die trouwde met Anthony van den Abeele, ridder, in 't jaar 1490.

JOOST VAN DER HOOGE *van Borſſele*, heer van der Hooge, zoon van Adriaan van Borſſele en van Adriana, vrouwe van Spreeuweſtein, verhief Kleverskerke en andere lenen na de doodt van zyn vader Adriaan van Borſſele, in den jare 1496, en Spreeuweſtein na de doodt van jonkvrouw Adriana van der Hogedeur, zyne jonkvrouw moeder, op den 2 Auguſty des jaars 1502. Hy is bekend onder de edelen van Zeelandt in eene akte van den jare 1502. De aartshertog Philips in Zeelandt zynde heeft in zyn faveur den 29 May des jaars 1501 het huis van der Hooge met privilegiën voorzien, en die van Middelburg gelaſt het gebruik daar van te gedogen. Hy zat ter hoger vierſchaar met den aartshertog Philips van Ooſtenryk, in de abdy van Middelburg, in den jare 1501. Zie de *Kronyk* van *Reigersberg*, gedrukt te Antwerpen in den jare 1555. Hy zegelde als zyne voorouders Borſſele met de drie ſterren den 9 July des jaars 1502, trouwde met Adriana van Wiſſekerke, dochter van Henrik van Wiſſekerke en van Agatha van Domburg, in den jare 1496, nalatende *Adriaan van der Hooge*, die volgt. *Jakob van der Hooge*, ſtierf jong. *Dorothea van der Hooge*, trouwde met Jan van Houdingen, ridder. *Martina van der Hooge*, trouwde met Wolphart van Borſſele, gecommitteerde burggraaf van Zeelandt, erfbaljuw van Brouwershaven, en by tranſport van Adriaan, heere van der Hooge, haar broeder, in den jare 1519 geworden heer van Spreeuweſtein, lieten na: I. *Adolph van Borſſele*, heer van Spreeuwenſtein, getrouwt met Levi-

Levine van Tuil van Seroosikerke, blykende by huwelyksvoorwaarde van den jare 1547; van wiens nakomelingen was *Jakob van Borssele*, luitenant in 't regiment van den overste Wynberge in den jare 1685. Zyne dochter *Martina van Borssele* was religieuze ter Lee in Hollandt in den jare 1561. II. *Wolphart van Borssele*, getrouwt eerst met Anna van der Werwe, ten twede met Maria van Lier, en laatst met Anna van Lier. De mans oir van dezen Wolphart is uitgestorven. *Anna van Borssele*, uit Anna van Lier, trouwde met Christoffel van Schagen, die nalieten *Johanna van Schagen*, getrouwt met Arend Adam van Wassenaar, heere van den Bosch, enz.

Adriaan van der Hooge *van Borssele*, heer van der Hooge in Kleverskerke, zoon van Joost van Borssele en van Adriana van Spreeuwestein, verhief zyne lenen den 14 May des jaars 1506, na de doodt van zyn vader Joost, heere van der Hooge. Hy transporteerde den 14 February des jaars 1519 Spreeuwestein aan zyn zwager en zuster, als gezegt is. Hy is bekend in de akten der edelen van Zeelandt van den 30 Oćtober des jaars 1526, zegelde in rood wasch Borssele met de drie sterren, als zyne voorouders, een akte van den 21 July des jaars 1530. Hy was getrouwt in Hollandt met Klara van Egmondt van der Nyenburg, dochter van Jan van Egmondt van der Nyenburg en van Judith Heerman van Ooestgeest, en liet na *Jan van der Hooge van Borssele*, enz. getrouwt met Anna van Rozenburg, stierven beide zonder kinderen na te laten, hy in den jare 1548. *Adriaan van der Hooge* stierf jong. *Josina van der Hooge*, die trouwde met Don Jan Gomes Aleman. *Jan van der Hooge* de II volgt.

Jan van der Hooge *van Borssele*, heer van der Hooge en in Kleverskerke, zoon van Adriaan van der Hooge van Borssele, en van Klara van Egmondt van der Nyenburg, verhief zyne lenen na de doodt van zyn vader Adriaan van Borssele, heere van der Hooge, in den jare 1548, en na de doodt van zyn broeder Jan van Borssele in den jare 1577. Hy is bekend in vele akten onder de edelen van Zeelandt, en in den lyst der edelen onder keizer Karel en koning Philips, zegelde in rood wasch Borssele met de drie sterren verscheide akten van de jaren 1551, 1560, en 1569. Hy trouwde met Anna van Domburg, dochter van Adriaan van Domburg en van Anna van Schengen, en liet na *Pieter van der Hooge van Borssele*, die volgt; *Adriaan van der Hooge*, volgt daar na; *Jan van der Hooge*, stierf in 't jaar 1599, getrouwt met Anna van Borssele, en nalatende alleen vyf dochteren.

Pieter van der Hooge *van Borssele*, oudste zoon van Jan van Borssele, heer van der Hooge en van Anna van Domburg, was heer van der Hooge en in Kleverskerk, daar mede beleent in den jare 1577, rentmeester generaal van Bewester-Schelde in 't jaar 1586, en onder de edelen en ridderschap van Zeelandt bekend in 't jaar 1570. Hy was den 11 Maart des jaars 1596 verzocht en gecommitteert als eerste edele in de Staten van Walcheren, liet beide het rentmeesterschap generaal en deze commissie varen in den jare 1603, stierf in 't jaar 1607, zynde getrouwt met Kornelia Bourgeois, uit den lande van Artois, en nalatende

Philips van der Hooge *van Borssele*, heer van der Hooge, in Kleverskerke, daar mede verlyd in 't jaar 1607. Hy was getrouwt eerst met Maria Laurin, en daar na met Helena de Turchi, dochter van Augustin de Turchi, heer van Domburg, en van St. Aagten-kerk, erfgenaam van de vrouwe van Geisteren, boven gemeld. Zy stierf den 10 January des jaars 1653, hy den 5 Maart des jaars 1662, nalatende: *Pieter van der Hooge*, die volgt. *Anna Maria van der Hooge*, religieuze, gestorven in den jare 1662. *Augustyn van der Hooge*. *Maria Magdalena van der Hooge*, religieuze te Nonnenbossche te Gent. *Cornelia van der Hooge*, getrouwt met Gillis François d'Amman, ridder, heer van Warnoise, in den jare 1661, en wan kinderen. *Jacomina Françoize van der Hooge*, getrouwt met Louïs Joseph d'Amman, heer van Enneguin, grootbaljuw van Doornik.

Pieter van der Hooge *van Borssele*, zoon van Philips van Borssele, en van Anna Laurin, heer van der Hooge, in Kleverskerke, trouwde met Maria Theresia van der Goes, vrouwe van Nieuvliet, St. Pieter, dochter van Marcelis van der Goes, heere van Nieuvliet, en van Agatha Magnus. Hy stierf in 't jaar 1679, nalatende, behalven vier dochteren, een zoon, met name

Philips van der Hooge *van Borssele*, heer van der Hooge, Nieuvliet, St. Pieter, enz.

Adriaan van der Hooge *van Borssele*, jongste zoon van Jan van Borssele, heer van der Hooge, en van Anna van Domburg, heer in Kleverskerke by verhef na de doodt van zyn vader in den jare 1577, in 't regifter der lenen beschreven onder de edelen van Zeelandt van de jaren 1596 en 1607, gedeputeert in Haar Hoogm. vergadering, trouwde met Maria de Pardieu, dochter van Valentyn de Pardieu, heer van La Motthe, in Artois, stierf in 't jaar 1613, nalatende *Joost van der Hooge van Borssele*, die volgt. *Jan van der Hooge*, jong gestorven in den jare 1607. *Elizabeth van der Hooge*, gestorven in den jare 1650.

Joost van der Hooge *van Borssele*, zoon van Adriaan van der Hooge van Borssele, en van Maria de Pardieu de la Motthe, heer in Kleverskerke, verhief zyne lenen na de doodt van zyn vader Adriaan den 18 Oćtober des jaars 1613. Hy wierdt beschreven met de edelen van Zeelandt in de jaren 1614, 1616 en 1624, buitengewoon gedeputeerde in de vergadering van de Heeren Staten generaal in de jaren 1626 en 1631, in de Generaliteits Rekenkamer voor zyn leven (*ad vitam*), waar van hy zyne dimissie verzocht en verkreeg in 't jaar 1659, en stierf op zyne landgoederen den 18 Oćtober des jaars 1666. Hy was getrouwt den 7 Oćtober des jaars 1612 met Cornelia van der Dusse, dochter van Jakob van der Dusse, heere van Harenkarspel, Dirxhorn, Kalverdyk, enz. liet na *Jakob van der Hooge van Borssele*, die volgt; *Geertruid van der Hooge*; *Adriaan van der Hooge*, Raadsheer in den Hogen Rade van Hollandt en Zeelandt. Hy was eerst getrouwt met Susanna van de Perre, daar na met Anna de Jong van Oosterlandt, en ten derde met Maria van Campe, vrouwe van Voorhout. Hy verwekte by de eerste *Clara van der Hooge*; by de twede *Kornelia van der Hooge*; by de derde *Joost van der Hooge*, stierf jong; *Philips van der Hooge*; *Adriaan*, *Klaas* en *Jan van der Hooge*; eindelyk *Sophia van der Hooge*.

Jakob van der Hooge *van Borssele*, zoon van Joost van der Hooge van Borssele en van Kornelia van der Dusse, heer in Kleverskerke, 't welk hy verhief na de doodt van zyn vader in den jare 1666, verscheen in 't jaar 1651 met de andere edelen van Zeelandt, gecommitteerde in den Raadt van State, en by transport heer van Geldermalzen, trouwde met Maria van Varik, dochter van Philips van Varik, uit Gelderlandt, en wan *Justina van der Hoge*, en *Adriaan* en *Philips van der Hooge*.

Het wapen van Borssele was een fasce van zilver, op een veldt van sabel, maar wierdt na de verscheide takken, die daar uit gesproten zyn, ook met verscheide breuken verandert, gelyk dan Henrik van Borssele, heer van der Veere en Zandenburg, het zelve met drie zilvere sterren boven de voornoemde fasce heeft vermeerdert, 't welk by de heeren van der Hooge altoos zo gevoert is geworden.

HOOGE-VEEN, een dorp in het landschap Drenthe, onder het dingspil van Diever-Echten en Hooge-veen, hebbende te zamen een predikant, staande onder de classis van Westerveldt.

HOOGE-VEEN, een dorp in Zuid-Hollandt, onder het baljuwschap van Rhynlandt.

HOOG-KARSPEL, een dorp in Noord-Hollandt, onderhorig aan Enghuizen, heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Enghuizen.

HOOGLANDERS, of *Berg-Schotten*, worden de half wilde inwooners in Noord-Schotlandt genoemt. Zy noemen zich zelve in hunne tale *Albinnich*, en hun landt *Drum Albain*, dat is, de rug of het hoogste gedeelte van Schotlandt. Zy woonen voornamentlyk in de nabuurige provinciën, Noord en Noord-West gelegen, en zyn overgebleven van de oude inlandsche Schotten. Dewyl nu deze uit Ierlandt zyn gekomen, zo is ook hunne taal nog een dialeçt van de Iersche, met vele woorden uit de Britsche en Gallische talen vermengt. Zy rekenen zich alleen de ware Schotten te zyn, en houden de andere voor buitenlanders, noemende die van Zuid-Schotlandt *Sassons*, dat is, Saxen, en die van Noord Schotlandt *Gald*, dat is, Galliers. De ongemeen harde levenswyze hunner voorvaderen hebben zy nog behouden, en bespotten de anderen, als menschen, die door tederheit en wulpschheit zich hebben laten verleiden. Hunne kleding bestaat in een naauwen rok, hangende tot aan de kniën, met korte mouwen, en aan de voeten dragen zy schoenen van rood leder, die over de eenklaauwen gaan: het overige tot aan de kniën is bloot, en zy dragen geen kousfen. Zy beminnen zeer bonte klederen, zonderling blaauwe en rood-gestreepte. Zy zyn zeer sterk van ligchaam, en zo hardvochtig, dat geen natie in Europa zo veel kan uitstaan als deze, zynde zeer matig, en generende zich met vissfchen, met het jagen, en van de melk nevens het vleesch van hunne kudden. Zy eeten gemeenlyk half gaar gekookt vleesch uit een met warm water opgevulde ledere schotel, en als hen de honger op de jagt aankomt, eeten zy het wildt raauw. De meeste van hen drinken alleenlyk klaar water; zommige van hen weken 'er zeker kruidt in, en andere drinken het nat van het vleesch. Doch de wyn en brandewyn smaakt hen mede wel. Van gerst en haver maken zy smakelyk broodt, waar van zy des morgens een weinig eeten, en zich daar mede tot op den avondt behelpen. Te huis zynde slapen zy op den grondt, en leggen een weinig gras onder zich; maar wanneer zy 's nachts op het open veldt zyn, leggen zy zich neder, zonder zorge of vreze voor regen of sneeuw, zelfs schoon zy by Schotten van hoger rang zyn, gaan zy nooit op 't bedde leggen. Zy willen wel Christenen genoemt zyn, maar steken nog in grote duisternisse, en vrezen noch God, noch Duivel, zyn daar benevens boosaardig, wraakzuchtig en wreed. Zy verdeelen zich in vele stammen, die zy *Clans* noemen, waar van ieder een hoofdt heeft. Oudtyds deden zy de andere Schotten door hun stropen veel kwaad, tot dat in het einde van de XV eeuwe het Parlement van Schotlandt besloot, dat alle de genen, welke men van hen kon krygen, de schade, hunnen landgenoten aangedaan, zouden vergoeden, of met het leven betalen. Hunne wapenen zyn stormhoeden, harnassen, schilden, pyl en bogen, en zommige hebben een degen, gelyk zy dan zeer feine degenklingen maken, en de zelve naar Edenburg brengen, daar zy de zelve verkopen. Hunne grootste pracht bestaat in schoon gepolyste wapenen, en fraaie met goudt en zilver ingelegde fiolen, nademaal zy de muzyk ongemeen beminnen. *Beverell Delic. de la Grande Bret. p.* 1265.

HOOGMADE, of HOMADE, het welk zo veel wil zeggen als hoge weide (want *ho* is hoog, en *made* betekent een weide), een dorp en ambachtsheerlykheit in Rhynlandt, aan de vloedt de Does gelegen. Koning Willem, graaf van Hollandt, vereerde deze heerlykheit aan den heere van Poelgeest, wiens nazaten de zelve aan Kornelis Sprong verkocht hebben. Kerk en predikant van dit dorp staan onder de classis van Leiden en neder-Rhynlandt. *Oude Holl. Kronyk.*

HOOGSTRATEN, een goed vlek, met een sterk kasteel en een graafschap van een tamelyke grotte, is gelegen in Spaansch Brabandt, aan de Merke, vier mylen beneden Breda ten Noorden. *Maty Diction.*

HOOG-

HOOGSTRATEN, (David van) in het Latyn *Hoogstratanus*, wierdt geboren te Rotterdam den 14 Maart van den jare 1658. Zyn vader was *François van Hoogstraten*, een boekhandelaar, en goed dichter in zyne moedertale, inzonderheit van geestelyke gezangen; zyne moeder was *Esther de Koning* genaamt. De gronden van talen en wetenschappen gelegt hebbende begaf hy zich naar de hogeschole van Leiden, daar hy Doctor in de geneeskunde wierdt gemaakt. Hier op vertrok hy naar Dordrecht, werwaarts zich zyn vader metter woon begeven hadt, en trouwde daar met Maria van Nispen, dochter van een wis-en landmeetkundige, by welke hy in vervolg van tydt drie zonen en eene dochter heeft verwekt. Een minnaar der dichtkunde, en met een poëtischen geest rykelyk begaaft zynde, maakte hy al vroeg geestelyke vaarzen, naar het voorbeeldt van zynen vader, en vaders broeder, *Samuel van Hoogstraten*, een kunstschilder, vermaard wegens zyn boek van de schilderkunst, en andere Nederduitsche schriften. Hy wierdt eenigen tydt daar na tot leermeester in de vyfde Latynsche schole te Amsterdam beroepen, uit welke hy twee jaren daar na in de derde overging, en ten laatste tot Conrector verkoren wierdt. Maar wanneer de doofheit, welke hy uit eene ziekte hadt overgehouden, met zyne jaren krachtig begon toe te nemen, behaagde het den Heeren Burgermeesteren der stadt Amsterdam in den jare 1722 hem het lastige pak der schooldiensten, het welk hy zo lange jaren hadt gedragen, af te nemen, om zyne overige dagen in rust te slyten, latende hem de jaarlyksche wedde van 1200 guldens, die hy als Conrector hadt getrokken, behouden. Doch het mogt hem niet gebeuren de vruchten van deze hem zo aangename rust lange te genieten: want twee jaren daar na, namentlyk den 13 November des jaars 1724, 's avonds omtrent zes uuren naar huis willende gaan, raakte hy door een zwaren mist, die 'er viel, en de schrikachtigheit, welke hardhorende menschen gemeenlyk verselt, van den rechten weg af, en viel op de zogenoemde Geldersche Kaai, by de St Anthonis-waag, van boven in de gracht, daar hy wel gelukkig weder wierdt uit gehaalt, maar acht dagen daar na van eene ontsteking in de long, door het koude water en de schrik veroorzaakt, by zyn volle verstandt kwam te overlyden, in den ouderdom van zes en zestig jaren en omtrent acht maanden. Hy heeft *Nepos*, *Phædrus* en *Terentius* met aantekeningen opgehelderd, en een Nederduitsch en Latynsch Woordenboek uitgegeven. Onder de verscheide overzettingen, door hem gedaan, munten uit die van *Phædrus* en die van *Faërnus*. Zyne Latynsche gedichten zyn in den jare 1728 by malkander gedrukt in twee stukken in octavo, door de zorge van den Hre. *Pieter Vlaming*, en zyne Nederduitsche maken een stuk uit in quarto. Zyn boek van de *Geslachten der zelfstandige naamwoorden* is onder de taallievenden genoegzaam bekend. Zyn laatste werk is geweest zyne *Beginselen of kort Begrip der Rederykkunst*, eerst na zyne doodt uitgegeven. Hy heeft niet dan het begin gezien van dit *Groot Algemeen Historisch, Geographisch en Oordeelkundig Woordenboek*, waar van de boekhandelaars, die het zelve laten drukken, hem verzocht hadden het opzicht op zich te nemen.

HOOGSTRATEN (Dirk van) kwam met zyne ouders, om de vervolging in de Nederlandsche beroerten te ontgaan, in Hollandt, daar hem zyn vader het zilver-en goudsmeden, nevens de daar toe vereischte tekenkunst, ook het graveren, of plaatsnyden, liet leren, in welk laatste hy vry verre gevordert is geweest, als aan zeker printe, *Ecce Homo* genoemt, het welk hy ook zelf getekent heeft, te zien is. Maar gelyk gemeenlyk deze of gene landaardt in iets byzonders omtrent gemene wetenschappen en handwerken uitsteekt, zo muntte Duitschlandt in dien tydt in 't vergulden van 't zilver boven de Nederlanders uit. Dus wierdt Dirk door leerzucht aangespoort om een reis derwaarts te doen, en den Duitschers die behandeling af te zien, gelyk als dit ook met goedvinden van zyne ouders geschiedde. Maar daar zynde krygt hy kennis aan Nederlandsche schilders. Het zy hem nu de voordeelen der schilderkunst meerder dan van 't zilversmeden vleiden, het zy de geheime schilderkunst zich toen in hem eerst openbaarde, hy begaf zich tot het leren van de schilderkunst, en volhardde daar in met yver en naarstigheit verscheide jaren achter een, zo onder het opzicht van zynen meester, als op zich zelve. Wederom te huis gekomen zynde vraagde hem zyn vader, wat hy van zins was te doen, of hy nu een winkel als meester zilversmidt wilde opzetten, of op een andere wyze proef geven van zyne vordering in de kunst, die hy in zyne reis gemaakt hadt. Hy antwoordde zyn vader, die daar wel verwondert over stondt te kyken, dat hy den hamer voor 't penceel verwisselt hadt, en zich niet tot het zilversmeden, maar tot het schilderen zou begeven. Hy deedt het ook, en kwam door byzonderen vlyt en yver zo ver, dat hy den naam van een goed schilder droeg. Men vindt zyne werken wel getekent en ook natuurlyk geschildert; ja hy wist de voorwerpen natuurlyk door zyn penceel na te bootsen. Hy is gestorven binnen Dordrecht den 20 December des jaars 1640. *A. Houbraken Schouwburg der Nederl. kunstschilders III Deel.*

HOOGSTRATEN, (Jakob) in het Latyn *Hoogstratus*, of *Hoogstratanus*, hadt zyn naam van het dorp Hoogstraten, in Brabandt, het welk zyne geboorteplaats was. Hy studeerde in de philosophie in de hogeschole van Loven, en nam daar de waardigheit aan van meester in de vrye letterkunst in het jaar 1485. Hy wierdt Dominikaner monnik, en prioor of overste van het klooster van Keulen, leeraar en professor in de Godgeleerdheit, en geloofsonderzoeker binnen het districť van de drie kerkelyke keurvorstendommen. Nooit was 'er iemandt waardiger of bekwamer om met deze laatste bediening voorzien te worden dan hy; want hy was overvloedig voorzien van alle de snode hoedanigheden, die in de geloofsonderzoekers en aanklagers vereischt worden. Hy was een koppig en wreed man; hy beschuldigde iemandt onder de geringste voorwendsels; hy wilde rechter en party zyn. Dit bleek oogenschynlyk in de zake van Reuchlin. Zeker bekeerd Jood, genaamt Johannes Pfefferkorn, hadt zynen naam geschonden in een boek, genaamt *Manuale speculum*. Reuchlin rechtvaardigde zich door een boek, dat voor tytel voerde: *Speculum oculare*, in het welke hy aantoonde, dat zyne vyanden meer dan vier en dertig lasterlyke onwaarheden tegen hem hadden uitgestrooit. Onaangezien de overtuigende bewyzen, die Reuchlin tot zyne onschuldt bybragt, de verantwoording, die hy in het Latyn maakte, en aan den keizer opdroeg, en alle de pogingen, die hy aanwendde tot zyne rechtvaardiging, alles was te vergeefsch; de Theologanten van Keulen, misleid door de arglistigheden van dezen snoden geloofsonderzoeker, lieten niet na het boek van Joh. Reuchlin ten vure te doemen. Dit zy alleenlyk gezegt by geval, het hoofdzakelykste is aan te tonen, dat deze monnik rechter en party wilde wezen. Dit is ook het geen hem meermalen verweten wordt in zeker gedicht, het welk voor tytel voert: *Triumphus doctoris Reuchlini*, wiens schryver den naam aanneemt van *Eleutherius Byzenus*, luidende aldus:

Accusat Capnionem & judicat idem
Acer Hogostratus. . . . .
. . . .
Sed neque perditior, neque flagitiosior alter
In Capniona fuit, tunc, cum tu perdite judex
Lectus, & absurdis in litibus arbiter esses
Idem accusator. Dic quo vesane pudorem
Fert omnem tibi livor edax?

Hy bragt zeer valsche uittrekfels voor den dag; hy wilde nooit bekennen, dat hy een valsche beschuldiger was geweest, en gaf zonder eenigen achterdocht ketteryen voor in de geschriften, met welke hy de ketters meende te wederleggen. Hy wierdt eenmaal gedwongen voldoening te geven aan een braaf man, welken hy valschelyk hadt beschuldigt: doch men moest, om hem met geweldt daar toe te brengen, zich bedienen van een aanmerkelyk middel, het welk bestondt in zyne gansche broederschap te beroven van den bedelgang. Men vindt in de brieven van Erasmus een omstandig verhaal van dit vooryal. De graaf van Neuenar, een heer van zonderlinge verdiensten, een geleerd man, en een voorstander der geleerden, was zeer gevoelig geraakt over de valsche beschuldigingen, welke Jakob Hoogstraten tot zyn nadeel hadt uitgestrooit. Hy stelde alle mogelyke middelen in 't werk om hem te dwingen tot herstelling van zynen eerlyken naam: hy gebruikte de bondigste beweegredenen, die hy kon bedenken; hy nam goeden raadt, scheldwoorden, dreigementen te baat; maar alles was te vergeefsch: doch eindelyk verboden hy en zyne bloedverwanten gezamentlyk alle hunne onderhorigen geen eieren noch kaas meer te geven aan de Jakobyner monniken. Deze meenden, dat dit maar ydele bedreigingen zouden wezen, en gingen voort naar gewoonte met aalmoezen te bedelen op de landgoederen van deze heeren; doch men stiet hen op eene harde wyze te rug, in dier voegen, dat zy gedurende den tydt van een rond jaar berooft waren van het onderhoudt, het welk zy van daar plagten te halen. Toen noodzaakten zy Hoogstraten om voldoening aan den grave te geven door eene plegtige herroeping van zyn woordt, waar van men alom afschriften uitdeelde. Erasmus, die daar een van bewaarde, vondt iets kluchtigs in deze herroeping: want de monnik, herhalende met de eigene woorden de scheldwoorden en lasteringen, die hy van den grave van Neuenar gezegt hadt, liet niet na van uitdrukkelyk te verklaren, dat hy altydt voordeelige gedachten van dezen grave hadt gehad: eene schone herroeping, zegt Erasmus, die beter een schelm past dan een Godgeleerde. Hy hadt zo veel voordeel niet, als hy zich hadt belooft, van de grote moeielykheden, die hy tegen Reuchlin verwekte: hy was verplicht naar Rome te gaan ter oorzake van die pleitzake, en onaangezien de grote geldmiddelen, daar hy zich mede wapende, hadt hy grote moeite om de veroordeeling te ontwyken. Hy liep zelf groot gevaar van zyn leven op zyne wederkomst; want de aanhangers van Reuchlin begonnen reets tot feitelykheden te komen. Hy zou misschien het soort van doodt, dat, volgens het zeggen van Paulus Jovius, hem uit de wereldt rukte, met recht verdient hebben; doch het is onwaar bevonden, dat hy het noodlot heeft ondergaan, daar deze historieschryver van meldt: want hy stierf niet van hertzeer, ziende dat hy beschimpt en gehekelt wierdt door de stekelige schimpdichten zyner vyanden. Hy was een van de eersten, die tegen Luther geschreven hebben, en een van de vervolgers van Erasmus. Met een woordt, het was genoeg om zich zyn toorn op den hals te halen, dat men vyandt was van de scholastyke barbaarschheit. Hy stierf te Keulen in het jaar 1527. Men heeft verscheide werken van zyn maaksel, die meest betrekkelyk zyn op zyne disputen tegen Reuchlin en tegen Luther. Men maakte een stekelig grafschrift op hem; het zelve luidt aldus:

Hic jacet Hostratus, viventem ferre patique
Quem potuere mali, non potuere boni.
Crescite ab hoc taxi, crescant aconita sepulcro:
Ausus erat sub eo, qui jacet, omne nefas.

Hy deedt de Theologanten van Parys weinig eer aan, met te Keulen uit te geven het vonnis, het welk zy tegen Luther hadden

den uitgesproken in het jaar 1521 ten opzichte van den valschen Dionysius Areopagita. Men vindt deze uitspraak in het twede Deel van de werken van Luther in den druk van Jena. Zie *Valerius Andreas Biblioth. Belg. pag.* 412. *Majus in oratione de vita Reuchlini. Erasmus Epist.* XXIX. *lib.* XIX, *p.* 841.

HOOGTENS tegen de opkomende zeegolven, byzonder tegen *Liduna* en *Malina*. Welke die waren, zal men hier na zeggen. Eerst moet men weten, dat 'er voor, en nog al eenige jaren na Christus geboorte gene dyken om de landen in Nederlandt waren. Dit blykt onder anderen uit Plinius *Hist. Nat. lib. XVI, cap.* 1, alwaar hy van de Nederlanden, en van de landen der Chaucen, dat is, van die der Oost-Vriezen en Bremers, bericht, hoe de inwoonders wegens 't overstromen der zee, waar door hun landt de zee gelyk scheen, op hoge heuvelen woonden, alwaar zy hunne woningen bouwden, waar in zy, als 't water hun landt hadt overstroomt, en van alle zyden omringt, gelyk als op zee dryvende schepen schenen, kunnende, als 't water afliep, de visschen rondom hunne hutten vangen. Uit deze beschryving van Plinius, die onder Vespasianus, in 't laatste van de eerste eeuwe, leefde, schynt duidelyk te blyken, dat de Nederlanders toen nog gene dyken om deze landen hadden. Zie *G. Outhofs Verhaal der Watervloeden pag.* 28, 29, als mede hier voor op 't woordt DYKEN. Terwyl de landen dan in 't eerst nog zonder dyken waren, wierpen de ouden hoogtens, of opgeworpene aardheuvels op, gemaakt tegen 't opkomende zeewater, om op de zelve zich zelven in hunne hutten, als mede hun vee, te bergen: hoedanige gemaakte hoogtens of aard- en zandheuvelen zy *Garsten* noemden, als ook *Terpen*, of *Tarpen*, welk woordt sommigen van *terra*, dat is, *aarde*, anderen van *turris*, dat is, *toren*, halen, en van welk woordt *Tarpen* vele geleerden 't woordt *dorpen* afleiden. Hedendaags zyn 'er in Vrieslandt en elders nog overblyffels van die oude hoogtens, by de dyken onder de benaminge van *Terpen* bekend, terwyl de dorpen ook meest alle op hoogtens leggen. Zie *G. Outhofs Verhaal der Watervloeden pag.* 28, 140, 141, 146. Nu zulke hoogtens wierpen de ouden ook op tegen *Liduna* en *Malina*, gelyk Willibaldus in 't Leven van Bonifacius zegt, hoe de Vriezen een maaksel hadden, gelyk als een heuvel *propter immensas & quotidianas eruptiones Lidonis & Malinæ*, dat is, *wegens de geweldige en gedurige uitbarstinge*, of *opkomingen van Lido en Malina*. By Martinius *in Lex. Philolog.* op het woordt *Ledo*, worden deze woorden uit een oud Martelaarsboek aangehaalt; *De Vriezen hebben ter plaatse, alwaar 't bloedt der martelaren was gestort, naby de stadt Dokkum, in Oostergo, aarde by een vergadert zynde, een heuvel opgeworpen, wegens de dagelykssche uitbarstingen van Lido en Malina, uit den dagelykschen vloedt der zee opkomende, alwaar zy eene kerk hebben gesticht.* Wat men eigentlyk door *Lido*, of *Liduna*, en *Malina* moet verstaan, zal uit het volgende bericht blyken. Vele geleerden, als Winkelman, Scaliger, en andere, verstaan gemeenlyk door *Liduna* en *Malina* de gewone dagelyksche ebbe en vloedt. Zie *Winkelmanni Not. Hist. Polit. Vet. Saxo-Westphal. pag.* 29, en *Scaligeri Conject. ad Varron de L. L. l IV, p.* 180, 181: want Varro zeide, dat *Venilia* by de Latynen was de vloedt, die tegen de stranden aankomt, van *veniendo*, *aankomende*, en *Salacia*, de ebbe, die naar de zee weder heen wykt, van *Salo*, de zee: anders in 't Latyn genoemt *fluxus & refluxus*, *accessus & recessus maris*, by Plinius *lib. II, cap.* 97 genoemt *æstus*, beide van de ebbe en vloedt gebruikt. By de Grieken wierdt de ebbe genoemt *ἄμπωτις* (*ampotis*) zo veel als *opslorping*, en de *vloedt* *πλημμυρὶς* (*pemmuris*) zo veel als *de volle opkoming der golven*. De Franschen zeggen *flot* en *reflot*, van vloeien en hervloeien, en dus wordt ons Nederlandsch woordt *ebbe* gemeenlyk gehaalt van *abeo*, dat is, *weggaan*. Dus bericht nu Scaliger, dat der Romeinen *Venilia*, de vloedt, by de Saxen was *Malina*, en dat *Salacia* de ebbe, by hen was *Liduna*, of *Lida*, als Beda bericht. Maar wyl het bekend is, dat de vloedt en ebbe der zee alle zes uuren op- en aflopende, dagelyksch naar de gewone natuurloop geschiedt, waar van men de natuurlyke oorzaak kan zien by Cartesius *Princip. Philos. part. IV*, §. 49 *&c.* en by Otto Cusmannus *in Marinis Quæst.* 7, 8, zo blykt, dat de ouden door Liduna en Malina nog iets anders hebben verstaan, wyl zy 'er hoogtens tegen opwierpen, 't welk tegen de dagelyksche gewone ebbe en vloedt niet nodig was. Hierom zegt nu ook de gemelde Scaliger, dat Malina en Liduna ook beduidt de maandelyke op- en aflopingen der zee, by ons met den name van *springvloedt*, of *springstroom* bekend: want wy weten, als de maan nieuw of vol is, dat de vloedt, of 't opkomende zeewater, dan gemeenlyk hoger ryst dan ten tyde der alledaagsche vloeden; byzonder zo 't dan hard waait, als 't springty is, zien wy de wateren der zee somtyds geweldig over onze dyken stromen; en nog voornamentlyk geschiedt dit ten tyde der *æquinoctia*, of evennachten, als dag en nacht even lang zyn, als in de maanden van Maart en September. Byzonder zwelt de zee op in de herfst-evennacht, meer nog dan in de lente-evennacht, gelyk Plinius al aanmerkte *l.* II, *c.* 97. Zie *des Cartes Princip. Part. IV*, §. 51, 52. En dus bericht ons Martinius uit Scaliger, hoe de oude Saxen en Denen eene wonderlyke verdeeling des jaars hadden, naar de bewegingen des Oceaans; aan welkers stranden zy woonden, zynde bekend, hoe de Oceaan by 't wassen en afnemen der mane op- en afloopt; maar ten tyde der volle mane in beide de *æquinoctia*, of evennachten, geschieden 'er grote *πλημμύραι*, zee-opkomingen, naar welker waarnemingen zy hun jaar verdeelen. Die groter zee-opkomingen noemden zy *Malinas*, en de minder *Lidunas*. Zy dan dit doende, begonnen hun burgerlyk jaar van den 25 December, en dat wel van den nacht, welke den 24 December volgt, in welke de Christenen oudtyds en nog 't geboortefeest van Christus vieren: en dien nacht noemden zy *Modraneckt*, als of zy zeiden, *νυκτομήτρια*, *moedernacht*, de baarster aller nachten, waar van 't burgerjaar zyn anvang nam: want zy telden niet de dagen, maar de nachten, als Cæsar ook bericht *Bell. Gall. l.* VI, en Jac. Andr. Crusius *de nocturnis officiis cap. I*, §. 12, 13. Maar 't natuurlyk beginsel des werelds wierdt aangevangen van de herfst-Malina, als 't ook volle maan was, om dat, als Plinius zegt, de vloeden in den evennacht van de herfst meer opzwellen: want zy verdeelden 't jaar in twee Malinaas, in de herfst en in de lente, de vyfde maandt zo van dezen, als van den anderen halven omloop was gelykmanig met de voorgaande; zo dat de vierde en vyfde van de herfst-Malina een gemenen naam hadt, te weten *Giuli*, of *Geola*, dat is, *omkeerende*, van *geolden*, dat is, *wederkeren*, om dat de zon dan in den Steenbok komende den kortsten dag maakt, en haren loop wendt of keert. Op de zelve wyze waren ook de vyfde en zesde maanden gelykmanig, en wierden *Lida* genoemt; en om dat de zelve de uitgang van 't maanjaar was, wierdt de schikkeljaren een derde *Lida* ingeschikt of ingevoegt; waar van daan een schikkeljaar dan genoemt wierdt *Trilidi*, zo veel als een jaar, 't welk drie *Lidaas*, of drie maanden met den name van *Lida*, hadt. Op deze wyze was dan 't jaar naar de maanden der oude Denen en Saxen, of Angel-Saxen:

Der Denen.	Maanden	Der Saxen.
I. Fischemanet, of Fiskmanet.	September.	I. Halegmonath, of Haligemonath.
II. Seemanet, of Sedemanet, of Rydmanet.	October.	II. Wintyrfullith, of Winterfyllith.
III. Slactmanet, of Slagtemanet, of Wintermanet.	November.	III. Blothmonat.
IV. Christmanet.	December.	IV. Giuli, of Geola, of Guili erra, dat is, de eerste.
V. Glugmanet, of Ismanet.	Januarius	V. Giuli, of Geola æftera, dat is, de twede.
VI. Bludemanet, of Blidemanet, of Goic, de aangename.	Februarius	VI. Solmonat, of Koekenmonat.
VII. Aoormanet, of Thormanet.	Maart.	VII. Rethmonat, van de godinne Rheda, aan welke zy nu offerden.
VIII. Faaremanet, of Faremanet, bekwaam om te vervaren, of te verhuizen.	April.	VIII. Chosturmonat, of Eosturmonat.
IX. Maimanet.	May.	IX. Trimilchi, om dat zy de schapen drie maal daags molken.
X. Hoemanet, of Skersommer, of Helderweer.	Junius.	X. Lida prior, of Lida erra, de eerste Lida.
XI. Ornumanet, of Ornemanet, der wormen maandt.	Julius.	XI. Lida posterior, of Lida æftera, de twede Lida.
XII. Embolimus, of Schikkelmaandt.	: : : :	XII. Schikkel Lida.
XIII. Hooftmanet, of Heftmanet, of Hostmanet.	Augustus.	XIII. Weidenmonat, of Weidmonat, of Weadmonat.

Zie hier van Scaliger *de Emendat. Temp. p.* 169, 179, 349. Stephanus Le Moyne *in variis Sacris pag.* 468, en Joh. Alb. Fabricius *in Menologio pag.* 138, 144. Wat nu de benaming van *Malina* belangt, die wordt afgehaalt van *malen*, om dat de zee als dan veel water als opmaalt, of opwerpt, of van 't woordt *mal*, dat is, ongebonden, woest, wild, om dat de zee dan ongestuimig, ongebonden, en verwoed, ja razende is, byzonder als 't in den springvloedt van de herfst sterk waait, voornamentlyk uit

uit den Noord-Westen, 't welk onze landen veel gewaar worden. Doch *Lida*, leert Beda, beduidt *stil*, als de zee nog bevaarbaar is, *& velut placidi pelacia ponti*, als Lucretius spreekt, en lacht met eene aangename kalmte. Martinius dunkt, dat *Liduna* een Celtisch woordt is, misschien van *lyden*, of *overgaan*, *nedergaan*, *laag daalen*, gelyk ook *lyde*, *lye*, mede by Kilianus verklaart wordt door de *neêrgaande*, of *omlaag daalende zyde* van 't schip, welke door 't zeil en den windt wordt overgehaalt en neêrgedrukt, zynde deze *lager boordt*, daar 't schip in de lye hangt, gestelt tegen over de hoger zyde, of boordt; en dus wordt *Lida*, of *Liduna* daar weder uitgelegt door *fluctus maris*, dat is, de *ebbe*, als 't water afloopt, gelyk Martinius uit Thomasius bericht, hoe Liduna is, als de Engelschen zeggen, *the Ebbing of the sea, as Malina, the flowing*, dat is, *de ebbe*, *of afloping der zee, maar Malina de overvloejing*. Doch wyl tegen de ebbe of afloping der zee gene hoogten behoeven opgeworpen te werden, als ook niet tegen de gewoonlyke daagsche vloeden, en wyl evenwel gezegt is, dat de oude Vriezen zo wel *tegen de uitbarstingen van Liduna* als *van Malina* hoogtens maakten, kan men deze verklaringen van Martinius en Thomasius niet wel toestemmen, en het is geloofiyker, dat *Lida* van 't woordt *lyden*, in 't Latyn *pati*, *tolerare*, *verdragen*, komt, waar van 't woordt *lydig*, *lydelyk*, *tolerabilis*, en dat *Liduna* zo wel eene opvloejing van de zee is, als *Malina*; doch niet zo zwaar, maar minder en *lydelyker*. Immers dus leest men in 't oude Woordenboek *Vet. Vocabul*: *Ledo flum. g. t. c. maris exundantia*, dat is, *Ledo beduidt de overvloejing der zee*; *Malina de te rug vloejing*, en wel voor eene grote overvloejing gebruikt. Doch dat *Ledo*, of *Liduna* ook eene overvloejing beduidt, leest men in 't Engelsch Frankisch Woordenboek, *in Lex. Angl. Franc. de f. Querc.* naar Martinius eige aantekening aldus: *Ledo, donis, f. an overflowing of the sea*, dat is, *Ledo is de overvloejing der zee*, gelyk 't ook in 't Woordenboek van Ridderus verklaart wordt door *inundatio*, *overvloejing*, en waar om Martinius der byvoegt dat *Liduna* een zamengezet woordt is van *Liden* en *duinen*, *intumescere*, *opzwellen*, als de zee op eene lydelyke wyze opzwelt. En dus ziet men by Kilianus, hoe *duinen* beduidt *opzwellen*, en *duining*, *deninge*, *dyninge*, eene opvloejing der golven. Martinius zegt, *leegduyne*, *di[illegible]*, zo veel als eene minder opvloejing. En zoo zegt Scaliger, dat de ouden minder zeeopvloejingen *Lidunas* noemden. En dit blykt nu ook uit de jaarverdeelinge der oude Engelsche Saxen, dadelyk aangehaalt, het jaar verdelende in twee *Malinaas*, naar de voornaamste springvloeden in den herfst en in de lente: doch gelyk de lente-springvloeden minder dan de herfst-springvloeden waren, zo noemden zy de maandt, waar in de lente-springvloeden voorvielen, namentlyk Junius, ook *Lida*. Kortom, beide deze woorden *Liduna* en *Malina* beduiden dan zee-overvloejingen, en zien beide op de springvloeden in de lente en in de herfst, zo nochtans, dat *Liduna* te kennen geeft eene matiger en lydelyker overvloejing, maar *Malina* eene zwaarder. En dus kan men begrypen, hoe de ouden hoogtens opwierpen zo wel tegen de dagelykfche of menigvuldige opkomingen van *Liduna*, dat is, minder of lydelyker overstromingen, als tegen de zware overstromingen, die zy *Malinaas* noemden. Zie *G. Outhofs Verhaal van de Watervloeden 2de druk pag.* 30--41.

HOOGVLIET, een dorp in Zuid-Hollandt, met kerk en predikant, staande onder de classis van Schielandt.

HOOGWOUDE, een aanzienlyk dorp in Noord-Hollandt, met kerk en predikant, staande onder de classis van Hoorn.

HOOGWOUDE, een huis, of slot in Kennemerlandt, ter slinker zyde van Medenblik. Aldaar sneuvelde in den jare 1256 in het ys koning Willem, graaf van Hollandt, tegen de Vriezen vechtende, in het zeven en twintigste jaar van zynen ouderdom, en het een en twintigste jaar van zyne regering. Het ridderlyke geslacht van die van HOOGWOUDE neemt zyn begin met EVERARD, bastaard zoon van hertog Willem van Beyeren, grave van Hollandt, ridder geslagen in den tweden strydt by Alphen, door vrouwe Jacoba, zyne zuster. Hy was heer van Hoogwoude en Aartswoude, en deedt te Hoogwoude het voorgemelde slot timmeren, leefde nog in den jare 1451, en legt begraven in 's Gravenhage in de Grote kerk voor 't hoge altaar, onder een blaauwen zerk. Hy was eerst getrouwt met N. van Kyfhoek, uit den huize van de baanderheeren van Arkel en van N. van Rossum, in Gelderlandt, en daar na met Alida van Zwieten, dochter van Boudewyn van Zwieten en van Luitgaard van Nyenrode. Zy was weduwe van Niklaas van Diepenbroek. Hy liet na by de eerste vrouw *Anthony van Hoogwoude*, die volgt. *Margaretha van Hoogwoude*, hadt uit een geheim huwelyk met Willem van Egmondt, broeder van Arend van Egmondt, hertog van Gelder, een zoon, *Gerrit* genaamt, van welken komen die van *Egmondt van der Nyenburg*. ANTHONY VAN HOOGWOUDE, zoon van Everard van Hoogwoude en van N. van Kyfhoek, was heer van Hoogwoude en Aartswoude, ridder, vermeld in den jare 1479, binnen Dordrecht. Hy was getrouwt met Sophia van Poelgeest, dochter van Jan van Poelgeest en van Margaretha van Zwieten. Hy leefde nog in 't jaar 1485, en liet na *Boudewyn van Hoogwoude*, ridder, wierdt omtrent Saftingen, in Vlaanderen, in den oorlog tegen de Brabanders verslagen, voor de doodt van zyn vader, stervende zonder kinderen. *Everard van Hoogwoude*, monnik te Egmondt. *Willem van Hoogwoude* en Aartswoude, verkocht de bovengemelde twee heerlykheden aan Jan den I, grave van Egmondt, en stierf zonder kinderen, zynde eerst getrouwt met Clementia van Heussen te Haarlem, die stierf in 't jaar 1500, daar na met Elizabeth van Soutelande, weduwe van Jan, bastaard van Brederode, gestorven in 't jaar 1501. *Gerrit van Hoogwoude*, die volgt. *Kornelis van Hoogwoude*: en *Jojina van Hoogwoude*, nonne te Poel, by Leiden.

GERRIT VAN HOOGWOUDE, zoon van Anthony van Hoogwoude en van Sophia van Poelgeest, was ambachtsheer van Hoog-Bloklandt, by Gorcum, erfde in 't jaar 1507 het lege huis van Poelgeest te Koudekerk, na de doodt van zyn oom Adriaan van Poelgeest. Hy was eerst getrouwt met Baly van der Boekhorst, daar na met Machteld van der Does, dochter van Jakob van der Does en van Gerrits dochter van Zyl. Zy was weduwe van Jakob van Dorp. Hy stierf in 't jaar 1526, nalatende by de eerste vrouwe *N. van Hoogwoude*, nonne te Warmondt; *N. van Hoogwoude*, nonne te Poel by Leiden; *Willemina van Hoogwoude*, vrouw van Bloklandt, eerst getrouwt met Anthony Charlier, woonde te Dordrecht in de jaren 1526 en 1535; daar na met Steven van Bliuiswyk, van Keulen, maar zy stierf zonder kinderen, en maakte hem den lystocht van 't voornoemde huis te Poelgeest. *Wachtendorp Rym-Kronyk VI boek. Oude Holl. Kronyk.*

HOOPER, (JOHANNES) bisschop van Glocester, en een van de genen, die onder de regering van de koninginne Maria om de religie gedood wierden. Hy was in Sommersetshire geboren, en wierdt eerst te Oxford, naderhandt buiten Engelandt opgevoed. De oorzaak was, dat men hem van het Lutherdom verdacht hieldt, zodanig, dat hy na het uitgegeven plakkaat der zogenaamde zes artykelen in een ander gewaadt uit Ierlandt naar Zwitserlandt moest vluchten, alwaar hy met Bullinger, de scholieren en navolgers van Zwinglius gemeenzamen ommegang onderhieldt, en op der zelver aanraden trouwde. Toen naderhandt Eduard de VI den troon beklom, keerde hy in den jare 1549 weder naar Engelandt, en hielp mede den bisschop Bonner aanklagen, als de zelve zyn bisdom stondt te verliezen, het welk ten tyde van de koninginne Maria zyne zaken slimmer maakte. In het volgende jaar wierdt hy tot bisschop van Glocester verkoren; doch Cranmer, aartsbisschop van Kantelberg, en Ridley, bisschop van Londen, wilden hem niet inwyden, ten zy hy zich in kleding en lere met hen vereenigde. Als hy nu den prelaatsrok weigerde aan te trekken, wierdt hy in verzekering genomen. Doch eindelyk, als de graaf van Warwik by Cranmer voor hem sprak, en de koning een bevel uitgaf, dat men in zulke zaken, als alleen de uiterlyke plegtigheden rakende, de middelmaat zou houden, wierdt hy werkelyk tot bisschop van gemelde plaats ingewyd. Wanneer hy daar op in zyn bisdom van Glocester zat, wordende voor een al te geringe plaats voor hem geacht, maakte de graaf van Warwik, dat hy de inkomsten van het bisdom van Worchester, wiens bisschop, Neath, gevangen zat, nog daar by kreeg. Zynde aldus bisschop predikte hy dikwils, bezocht zyn karspel vlytig, was milddadig tegen de armen, en van velen zeer bemind. Maar toen Maria in July des jaars 1553 tot de regering kwam, haalde men hem terstondt naar Londen, en zette hem aldaar in de gevangenis, de Fleet genaamt. Zynde aldaar eenige maanden geweest, wierdt hy verscheide malen ondervraagt, en men wilde hebben, dat hy zyn gevoelen zou herroepen, doch hy wilde zulks niet doen, en wierdt dus ten vure gedoemt. Daar op bragt men hem naar Glocester, in welke stadt hy met de grootste vrymoedigheit in den jare 1554 de doodt onderging. Voor het overige was hy een man van voortreffelyke gaven, verstondt de Griekfche en Hebreeuwsche talen zeer wel, en was een goed philosooph, maar volgens het getuigenis der Protestanten nog beter Godgeleerde. De bisschop Latimer en hy, die voormaals over de plegtigheden met malkander hadden getwist, wierden in den tydt van hun lyden goede vrienden, wanneer gene aan dezen een zeer vriendelyken brief schreef. *Fox Act. mart. Crocii Martyr. Freheri Theatr. p.* 163.

HOORN, eene sterke en welbewoonde stadt in Noord-Hollandt, aan de Zuiderzee. Zy is, gelyk meer andere steden, hare opkomst verschuldigt aan het gemak van hare haven, en de gissing van zommige geleerden is niet ongerymd, dat zy ook hare benaming van die haven gekregen heeft, de welke door hare bochtigheit, of kromte, een hoorn verbeeldde. Eenige schryvers verstaan het zo, dat Hoorn dien naam gekregen heeft, om dat de stadt gelegen is aan den hoek van de Zuiderzee: want *Hoorn*, zo als zy beweren, was van ouds te zeggen een hoek; en dit is ook de reden, dat W. Heda, die doorgaans Latynsche namen aan alle steden en plaatsen geeft, Hoorn meer dan eens *Angulus*, dat is hoek, heeft genoemt. Men vindt van Hoorn geen gewag gemaakt voor het einde van de dertiende eeuwe; maar eenige jaren na het begin van de veertiende eeuwe was de plaats zo volkryk geworden, dat zy eene parochie kreeg. De zelve wierdt in den jare 1323 van hout opgetimmert, en St. *Cyriacus* toegewyd: doch als de zelve zes jaren daar na door den blixem gansch afgebrand was, hebben de ingezetenen in den jare 1369 eene nieuwe kerk, van groter beslag, gebouwt, de welke ter gedachtenisse van den H. *Johannes den Doper* en *St. Cyriacus* wierdt ingewyd. Hier toe hebben die van Scharwoude de klokken, kelken, en het verder kerkgereedschap, dat zy uit den brandt gered hadden, gegeven: ook schonken zy aan deze kerk een groot standbeeldt van St. Maria, het welk op het hoofd-altaar geplaatst, en sedert *de Maagdt van Scharwoude* genoemt wierdt. In den jare 1356 gaf hertog Willem van Beyeren, graaf van Hollandt, by een handvest het navolgende voorrecht aan die van Hoorn, om dat zy hem geholpen hadden in den oorlog tegen zyne moeder, de keizerinne Margaretha, en de Kabeljauwschen: „ Dat wanneer een hunner poorteren zyn lyf met „ recht verbeurd hadde, hy niet meer tegen den heere verbeuren „ mag dan de helft van zyne eigendoms goederen, moetende de

„ andere helſt blyven voor zyne vrouwe, of zyne wettige kin-
„ deren, of rechte erfgenamen". In den jare 1426 is Hoorn, het welk ſedert eenigen tydt met nieuwe gebouwen en ſtraten zeer was vergroot en verbetert, met muren en aarde wallen omringt; maar in den jare 1481 kwam deze ſtadt een grote ramp over door een ſellen brandt, de welke een groot gedeelte van de zelve verteerde. De ſchade wierdt niet alleen in weinig jaren weder herſtelt, maar de ſtadt ook in den jare 1508 verder uitgelegt, en hare veſten met torens voorzien. Eene twede vergroting van de ſtadt geſchiedde in den jare 1578, in welk jaar ook de nieuwe haven wierdt begonnen. Zy hadt eenige jaren te voren, te weten in den jare 1570, groot gevaar gelopen van overſtroomt te worden door den vierden Allerheiligen vloedt, de welke zeer zwaar was, en zich uitſtrekte over alle de landen, aan de Noordzee gelegen, van Vrankryk, of Calais, af, tot aan Noorwegen toe. In het jaar 1408 wierden eenige dorpen, zamen de *Veenhoop* genaamt, op hun eigen verzoek door hertog Willem van Beyeren, grave van Hollandt, onder het rechtsgebiedt van Hoorn geſtelt. Deze dorpen waren: *Berkhout*, *Avenhorn*, *Myzen*, *Oudendyk*, *Beets*, *Groſthuizen*, *Scharwoude*, en een gedeelte van *Schardam*, hebbende te voren alle onder Medenblik geſtaan. En in het jaar 1436 heeft hertog Philips, om de grote dienſten, door die van Hoorn aan hem bewezen, nog de dorpen *Woggenom*, *Watweide*, *Nu-* of *Nieuw-Boxwoude*, en *Oud-Boxwoude*, dat nu *Hauwert* is, het rechtsgebiedt van deze ſtadt onderworpen. De ſtadt Hoorn heeft zeer veel van de Hoekſche en Kabeljauwſche partyſchappen geleden. In den jare 1477 koos zy de zyde der Hoekſchen, verdreet den ſchout en de andere Kabbeljauwſch gezinde burgers; maar in den jare 1480 wierden alle deze verdrevene burgers weder ingenomen, doch met belofte, onder eede gedaan, van gene onluſten te zullen verwekken: alleen moeſt de ſchout, genoemt Marten Velaar, nog buiten blyven, om den groten haat, welken de gemeente tegen hem hadt opgevat, om dat hy, om te meer ontzien te worden, het getal zyner dienaren hadt vergroot tot veertien, hen alle kledende met eenerlei klederen, naar de wyze van grote heeren: boven dien was het gemeen op hem gebeten, om dat hy ten tyde van hertog Karel van Burgundië de zware ſchattingen hadt helpen invorderen, waar over eenige burgers, die zulks hadden durven tegenſpreken, gerecht, en andere uit de ſtadt gebannen waren. Maar in den jare 1482 wierdt de ſtadt door de Kabbeljauwſchen verraſcht, en door toeloop van die van hunne party ingenomen en geplundert, wordende vele menſchen, zo geeſtelyken, als wereldlyken, wredelyk vermoord. Zie daar van in het brede *Velius* in zyne *Beſchryving van Hoorn.*

De helft van de ſtadt, langs den zeekant, is met goed paalwerk en een zwaren dyk bezet, die bepoot is met wier, om de kracht van de zeegolven te breken. De nieuwe haven aan de Ooſtzyde wierdt in den jare 1576 gemaakt, en die aan de Zuid-Ooſtzyde wierdt in den jare 1608 opgehaalt, en twee jaren daar na, met uitſluiting van een goed deel van den kleinen Uiterdyk, aan de ſtadt vaſt gehecht.

De ſtadt Hoorn was van ouds de ſetel van den vikaris of ſtedehouder des biſſchops van Utrecht, of van den prooſt van Weſt-Vrieslandt, die uit de zeſtig kanunniken der Domkerke gekozen wierdt. Zy heeft drie kerken, namentlyk: 1. de HOOFDKERK, van welker bouwinge boven is geſproken; 2. de VROUWENKERK, voor dezen genoemt *O. L. Vrouwen kerk*, de welke, volgens Boxhorn, begonnen wierdt in den jare 1426, wordende het kruiswerk en het ſtenen koor gemaakt in den jare 1450; en 3. de St. ANTHONIS-KERK, begonnen in den laatſtgemelden jare 1450, en voltooit drie jaren daar na. In het zelve jaar wierdt ook de Kapel van St. *Kornelis* geſticht. De ſtichters waren twee broeders, de welke overlegt hadden eene kerk zamen te laten bouwen; maar alzo zy ergens verſchil over kregen, en ieder het gaarne naar zyn zin hadt gehad, zyn zy van malkander geſcheiden. De eene voltrok de kerk daar ze begrepen was; de andere begon 'er eene op een andere plaats. Dus ging het werk, dewyl zy beide gebrek aan geldt hadden, ſlapies voort, zo dat 'er de kinderen op de ſtraten van zongen:

„ Daar waren twee geſellen,
„ Stichtende twee kapellen:
„ Hadden s'haar buidel wel bezien,
„ Zy hadden genoeg gehad aan ien.

Te Hoorn hebben ook acht kloofters, te weten een mans- en zeven vrouwen-kloofters, geſtaan. Dat van St. *Agnes*, voor nonnen, die naar den derden regel van St. Franciſcus leefden, wierdt geſticht in den jare 1385. Het zelve is naderhandt, te weten in den jare 1586, in het *Admiraliteits collegie*, of *Prinſſenhof*, verandert. In het jaar 1400, en eenige volgende jaren, zyn de kloofters van St. *Catharina*, van St. *Cecilia*, en van St. *Geertruid* geſticht. Een gedeelte van het eerſte is naderhandt tot de *Munt* bekwaam gemaakt, en midden door het zelve loopt tegenwoordig de *Muntſtraat*. Het twede is in de *Latynſche ſcholen* verandert; en in het derde wordt tegenwoordig de *Lombaardt* gehouden. In den jare 1537 wierdt het nonnen-kloofter der *Tertiariſſen* geſticht, het welk den naam van *Mariaas-konvent* voerde. Dit gebouw is naderhandt in het *Weeshuis* verandert. In het jaar 1464 is het St. *Maria-Magdalenaas-* kloofter begonnen, en naderhandt tot een *Meisjes-weeshuis* gebruikt. In het jaar 1467 is het *Klariſſen-kloofter* begonnen, het welk daar na tot gebruik van een *Tuchthuis* is aangelegt. In het jaar 1385 was 'er te Hoorn een konvent voor de *Hieronymianen*, of *Hieronymus-broederen*, opgerecht; maar deze monniken zyn in het jaar 1429 uit Hoorn vertrokken, en hebben hun kloofter overgedaan aan de zuſters van St. *Ceciliaas-konvent*, en dus wierdt 'er van twee konventen een gemaakt. Omtrent het jaar 1426 waren 'er eenige burgers te Hoorn, die hunne goederen in het gemeen by malkander bragten, en zamen een huis kochten, om daar zo lang Godvruchtig by malkander te leven, tot dat zy eene zekere orde aangenomen hadden; maar doordien 'er in het bewallen van de ſtadt een gracht midden door dat huis getrokken wierdt, wierden zy in hun voornemen geſtoort: echter wierdt het erf, als zynde tot een heilige zake geſchikt, in het jaar 1457 vereert aan de Tertiariſſen, of broeders van den derden regel van St. Paulus-konvent te Amſterdam, die het kloofter St. *Pieters dal* daar op getimmert hebben. Deze Tertiariſſen hebben zich in het jaar 1461 begeven onder de orde der Kruisbroederen: doch zy kozen evenwel in het eerſt geen prioor, maar ſtonden onder een pater. Voor dezen was 'er ook een gaſthuis te Hoorn, het welk de *Beierdt* genoemt wierdt, en geſticht was om 'er vremdelingen in te herbergen. Het later *Gaſthuis*, dat 'er nog ſtaat, is gebouwt in den jare 1531, behalven het welke hier nog een *Peſthuis* is, waarſchynlyk het oude *Lazarus-huis*, gebouwt in den jare 1445.

De andere openbare of wereldlyke gebouwen dezer ſtadt zyn, behalven de bovengemelde, van de kloofters gemaakt, het *Stadhuis*, het *Staten Collegie*, het *Staten-Logement*, de *Schutters Doelens*, de *Waag*, de *Ooſt-* en *Weſt-Indiſche kamers* en *pakhuizen*, enz. De voornaamſte markten zyn: de *Viſchmarkt*, de *Paardemarkt*, de *Garen-* en *lindemarkt*, de *Korenmarkt*, de *Varkenmarkt*, enz. Van de havens is boven geſproken. De ſtads poorten zyn: de *Ooſter-poort*, de *Weſter-poort*, de *Noorder poort*, de *Koe-poort*, en de *Water-poort*. Deze ſtadt voert een hoorn in haar wapen. Hier wordt grote koophandel met kaas gedreven, en wekelyks een openbare kaasmarkt gehouden. De Weſt-Vrieſche munt is in deze ſtadt in den jare 1586, met eene algemene toeſtemminge, opgerecht. Het *Collegie der Gecommitteerde Raden van Weſt-Vrieslandt* is 'er in den jare 1573 aangeſtelt.

De ſtads Regering beſtaat uit twaalf Burgermeeſters, en twintig Raden, Vroedſchappen genoemt, die altydt blyven, en de jaarlykſche Magiſtraat, de welke altydt op Goeden Vrydag verandert wordt, uit een Hoogſchout, vier Burgermeeſters, en zeven Schepenen. Zy heeft een Ontfanger van de gemene lands middelen, twee Penſionariſſen, en even zo veel Secretariſſen, behalven den Secretaris van de Heeren Gecommitteerde Raden van Weſt-Vrieslandt, binnen deze ſtadt, als gezegt is, reſiderende. Zy is de dertiende in rang onder de ſtemmende ſteden ter vergaderinge van hun Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieslandt, en zendt op haar tourbeurt hare Gecommitteerden in de *Generaliteit*, in den *Raadt van State*, in de *Generaliteits Rekenkamer*; voorts een Gecommitteerde ter Admiraliteit van Weſt-Vrieslandt en het Noorder kwartier, en een Gecommitteerde ter Auditie van de gemene lands rekeningen in Weſt-Vrieslandt en het Noorder kwartier.

De kerkelyke regering of Kerkenraadt dezer ſtadt beſtaat uit vyf Predikanten, tien Ouderlingen, en veertien Diakonen, en de verkiezing, zo wel van de Predikanten, als de Ouderlingen en Diakonen, geſchiedt hier omtrent op de zelve wyze als te Enkhuizen, boven, in het artykel van die ſtadt, beſchreven. Deze Kerkenraadt ſtaat onder de claſſis van Hoorn, en deze wederom onder het ſynode van Noord-Hollandt, het welk in deze ſtadt om het zesde jaar gehouden wordt.

De *Lutherſchen* hebben hier ook openbare oeffening van Godsdienſt, en onderhouden een Predikant; maar de *Roomſchgezinden* worden, gelyk in de andere ſteden, by oogluikinge geduld.

Onder de geleerde en vermaarde mannen, te Hoorn geboren, zyn *Jacobus Ceratinus*, een geleerd taalkundige; *Petrus* en *Hadrianus Junius*, beide om hunne geleerdheit genoeg bekend; *Jakob Dunius*, of *Verduin*, een goed dichter; *Cornelius Vigius*, doctor en hoogleeraar in de geneeskunde; *Nicolaus Bulius*, of, op zyn Nederduitſch, *Klaas Boelisz*, ook een vermaard geneesheer, en goed dichter, die, na dat hy Vrankryk, Duitſchlandt en Italië hadt bezichtigt, en in zyn vaderlandt was wedergekomen, aldaar zeer aanzienlyke ampten heeft bekleed, en geſtorven is in den jare 1617; *Theodorus Velius*, geneesheer en vroedſchap der ſtadt Hoorn; *Dorotheus* en *Simon Walrave*, beide zeer bedreven in de rechten, en meer anderen, van welker levens en nagelatene werken in dit Woordenboek omſtandig geſproken wordt. *Oude Holl. Kronyk door W. van Goudhoeven. Boxhorn Toneel van Hollandt. Junius Batavia. Guicciardyn Beſchryv. der Nederl. Heemskerk Batav. Arkadia. Velius Beſchryv. van Hoorn. De Kronyk van Hoorn, gedrukt in 't jaar 1706. Oudheden en Geſtichten van Noord-Hollandt.* enz.

HOORN, of HORN, een ſtadt, ſlot en ambacht in het graafſchap Lippe, den grave van der Lippe toebehorende. Een kwartier uurs daar van daan legt het oude gedenkteken *Rupes Picarum*, of de Exterſteen genaamt.

HOORN, of HORN, een graafſchap, nevens eene kleine ſtadt van dien naam, in het ſticht van Luik, op de Gelderſche grenzen. Zy legt aan de Maas, niet verre van Roermond, en behoort tot Ooſtenrykſch Brabandt. Ook behoren tot dit graafſchap Werth, Weſſem, Nere, en andere heerlykheden, nevens verſcheide dorpen.

HOORN, *Capo* of *Caput Hornanum*, het uiterſte voorgebergte van Terra del Fugo, in Zuid-Amerika, van Jakob le Maire, een Hollander, in de ſtadt Hoorn geboren, in den jare 1616 uitgevonden. De Spanjaarden noemen het ook *Capo do S. Salvador.*

HOORN.

HOORN. (GRAVEN VAN) Zie HOORNE.

HOORN, (IN DEN) een dorp op het eilandt Texel, met kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Alkmaar. Een ander dorp van dien name legt op Ter Schelling, heeft mede kerk en predikant, behorende onder de claſſis van Enkhuizen.

HOORNBEEK, (JOHANNES) hoogleeraar in de Godgeleerdheit in de hoogeſchole eerſt van Utrecht en daar na in die van Leiden, is een van de doorluchtigſte Godgeleerden geweeſt, die 'er in de zeventiende eeuwe in Hollandt geleeft hebben. Hy wierdt in den jare 1617 te Haarlem geboren, werwaarts Johannes Hoornbeek, zyn grootvader, geweken was met zyne huisvrouwe in den jare 1548, hebbende Vlaanderen, zyn vaderlandt, ter oorzake van den Godsdienſt verlaten. Hy ſtudeerde in zyne geboorteplaats tot den ouderdom van vyftien of zeſtien jaren, waar na hy naar Leiden gezonden wierdt, alwaar hy groot licht kreeg onder de geleerde profeſſoren, waar mede de hogeſchool voorzien was. Na dat hy twee jaren in deze ſtadt geſtudeert hadt, ging hy zyne ſtudien te Utrecht vervolgen in den jare 1635, van waar hy in het jaar daar aan volgende te rug keerde. Hy wierdt tot predikant aangenomen in den jare 1630, ging zyne bediening heimelyk te Keulen waarnemen, voldeedt zyn plicht met grote Godsdienſtigheit en voorzichtigheit, en was nooit verſchrikt voor het gevaar, het welk hy liep in eene zo Paapſche ſtadt als die was. Hy kwam weder in Hollandt in den jare 1643, en wierdt in de hogeſchole van Utrecht tot hoogleeraar in de Theologie aangeſtelt, met eene algemene toejuiching, op den 21 December des zelven jaars. De blyken, die hy van zyne bekwaamheit gaf, waren oorzaak, dat men hem verkoos tot het vervullen van het hoogleeraarsampt in de Godgeleerdheit, dat te Utrecht door de doodt van Schotanus open ſtondt. Hy nam dit beroep veel liever aan dan alle de andere bedieningen, die men hem in andere ſteden aanboodt: want in de maandt van February des jaars 1644 wilde de kerk van Maaſtricht hem tot haren predikant hebben. Die van Graft in Noord-Hollandt beriepen hem in de maandt van Maart des zelven jaars; en hem wierdt het ampt van profeſſor in de Theologie in de illuſtre ſchole van Harderwyk, eene ſtadt van Gelderlandt, in de maandt van May daar aan volgende aangeboden. Hy wierdt in de maandt van July des jaars 1644 tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Utrecht aangeſtelt, en het jaar daar aan volgende tot gewonelyken predikant der gemelde ſtadt. Onaangezien de grote moeite, die hy hadt in het waarnemen van deze twee ampten, was hy echter zeer ſtipt in zyne bediening, en was door zyne bekwaamheit zo nut voor het gemeen, dat hy de achting en genegenheit van de ganſche wereldt verkreeg: want hy bezocht dikwils de lidmaten van de kerk, moedigde de Godsdienſtigen aan, onderwees de onkundigen, beſtrafte de kwaden, wederleide de ketters, vertrooſtte de bedrukten, verkwikte de kranken, verſterkte de zwakken, wekte de moedelozen op, onderſteunde de armen, en kwam alle menſchen, ieder naar zynen ſtaat en gelegenheit, te hulp. Doch de regering verſchoonde hem voor een gedeelte van den zwaren laſt zyner bedieningen, ten einde hy onder zulk een moeielyken arbeidt niet mogt bezwyken. Hy wierdt van daar naar Leiden beroepen, om 'er het zelve ampt, dat hy te Utrecht hadt bekleed, waar te nemen, welk beroep hy aannam in den jare 1654, en verſtrekte deze beruchte hogeſchool tot zonderlingen luiſter tot zynen ſterfdag toe, die voorviel den 1 September des jaars 1666. Hy was vry een langer leven waard; maar het is meer te verwonderen, dat een zo werkzaam man, als hy was, omtrent negen en veertig jaren geleeft heeft, dan hem langer te zien leven. Het groot getal der boeken, die hy heeft uitgegeven, dienen tot een overtuigend bewys van zyne werkzaamheit en zyne uitgeſtrekte geleerdheit. Zyne werken zyn: *Inſtitutiones Theologicæ; Irenicum de ſtudio pacis & concordiæ; De conſociatione Evangelica inter Reformatos & Evangelicos; Socinianiſmi confutati Tomi tres; Pro convincendis & convertendis Judæis lib. VIII; De converſione Gentilium libri duo; Examen bullæ Urbani VIII de Jeſuitiſſis, imaginibus & feſtis; Examen bullæ Innocentii X de pace Germaniæ; Epiſtola ad Duræum de independentismo; Commentarius de paradoxis Weigelianis; Apologia pro Eccleſia Chriſtiana hodierna, contra libellum, ad legem & teſtimonium; De obſervando à Chriſtianis præcepto Decalogi quarto; De Epiſcopatu; Theologiæ practicæ Tomi duo; De peſte; Summa Controverſiarum; Miſcellanea vetera & nova; Orationes variæ inaugurales, valedictoriæ, rectorales & funebres*, nevens verſcheide Nederduitſche werken, die bekend zyn. Hy verſtondt zeer vele talen, als de Latynſche, Griekſche, Hebreeuſche, Chaldeeuſche, Syriſche, Rabbynſche, Nederduitſche, Hoogduitſche, Engelſche, Franſche, Italiaanſche, kende de grondregelen van de Arabiſche en Spaanſche talen, en hieldt vriendſchap met de voortreffelykſte Godgeleerden van zyne eeuwe. Hy week nooit van de allerſtrengſte rechtzinnigheit af, en blonk niet min uit door de hoedanigheit van zyn vroom en heerlyk gemoedt, als door de begaafdheden van zynen geeſt, gelyk in 't kort te zien is zyn levensbedryf, getrokken uit zyn traktaat *De converſione Indorum & Gentilium*, en geſchreven door David Stuart. Hy heeft kinderen, zulk een roemryken vader waardig, nagelaten, het welk niet weinig tot zynen lof ſtrekt. Hy trouwde in den jare 1650 binnen Utrecht met Anna Bernard; welk huwelyk hem met doorluchtige mannen vermaagſchapte, als met Konſtantyn l'Empereur, profeſſor in de Theologie; want de grootmoeder van de vaderlyke zyde van deze Anna Bernard was Jacqueline l'Empereur genoemt, en was de moeie van Konſtantyn l'Empereur, en van Jan l'Empereur, predikant in 's Gravenhage; en met Jodocus Hondius, een zeer vermaarden landbeſchryver, grootvader van moeders zyde van Anna Bernard, als mede van Henrik Hondius, geſneuvelt in een zeegevecht, kloekmoedig voor het vaderlandt ſtrydende, op het ſchip van den admiraal Tromp, waar op hy het gebiedt voerde. Johan Hoornbeek liet twee zonen na: IZAAK HOORNBEEK, voormaals een berucht advokaat in 's Gravenhage, vervolgens Raad-Penſionaris van Rotterdam, en eindelyk Raad-penſionaris van Hollandt; en HENRIK EMILIUS HOORNBEEK, commis fiskaal der impoſten van de provincie van Hollandt. *Bayle Diction Crit.*

HOORNE, HORN, HOORN, of HORNES, een van de oudſte en doorluchtigſte huizen van Nederlandt. Het zelve bezit aldaar het Ryksgraafſchap van dien name, onder den Weſtphaalſchen kreits behorende, en bekleedt de waardigheit van des H. Roomſchen Ryks opperſte erf-jagermeeſter. Het zelve is afkomſtig uit het huis der oude graven van Brabandt, van WILLEM den I, heer van Hoorne, of Hornes, en Weert, broeder van Arnold, grave van Loos, die omtrent het jaar 1090 leefde, en van Agnes van Kuik, *Jan* of *Johannes* den I; *Herman*, die in den jare 1150 biſſchop van Utrecht wierdt, en *Willem van Hoorne*, van Goor, heeft nagelaten. JOHANNES de I liet na WILLEM den II, die des H. Roomſchen Ryks opperſte erf-jagermeeſter wierdt, en by Margareta, erfdochter van Diderik, grave van Altena, verwekte *Willem* den III, *Diderik*, *Engelbert*, *Beatrix*, gemalin van Alfardus, heere van Brederode, en *Margareta*, gemalin van Arnulphus van Wachtendonk. WILLEM de III was vader van drie dochters en vyf zonen, van welke *Diderik* heer van Altena, *Geerhard* heer van Kranendonk, en *Engelbert* kanunnik van S. Lambert te Luik was, en alleen de oudſte, WILLEM de IV, het geſlacht met Margareta, dochter van Arnolph, graaf van Loos en Chiny, voortplantte: want hy verwekte *Willem* den V, heere van Saffenberg, die zonder erven voor zyn vader ſtierf; *Gerard*, en *Diderik*, bygenaamt de Leeuw van Kleef, kanunnik van S. Lambert te Luik en prooſt te Maaſtricht. GERHARD de I ſtierf in den jare 1333. Zyne eerſte gemalin was Johanna van Louvain, of Leeuwen, erfdochter van Henrik, heer van Louvain, die de neef was van Henrik den I en den V, hertogen van Lotharingen en Brabandt, en heeren van Leeuwen. Zyne twede gemalin was Ermengardis van Kleef, vrouw van Kranendonk, die hem *Diderik van Hoorne*, heer van Perweis, baarde; maar de zelve kwam zonder erven te ſterven. Uit den eerſten echt was *Johannes* of *Jan van Hoorne*, graaf van Saffenberg, die zonder nazaten ſtierf; *Willem* de VI, en *Otto van Hoorne*, heer van Montcomet, admiraal van Vrankryk, onder den koning Philips van Valois. WILLEM de VI, heer van Hoorne, trouwde in den jare 1315 met Ode, vrouw van Putten, en in den jare 1322 met Elize, of Adelheit, dochter van Diderik, de laatſte graaf van Kleef, en van Margareta, gravinne van Habsburg, die in den jare 1343 ſtierf. Uit den eerſten echt hadt hy *Gerhard*, heer van Montcomet, die nevens den grave van Hollandt in den jare 1345 in den ſlag tegen de Vriezen bleef, en vier dochters. Uit den tweden echt hadt hy *Willem* den VII, heer van Altena; *Diderik*, heer van Perweis, en *Diderik*, heer van Baucignies, van welke ieder eene afzonderlyke linie ſtichtte; voorts *Arnulphus*, of *Arnoud van Hoorne*, die in den jare 1378 tot biſſchop van Utrecht, en naderhandt van Luik wierdt verkoren, alwaar hy in den jare 1389 overleedt, van wien hier voor een afzonderlyk artykel handelt; *Erhard*, kanunnik van Keulen, en eene dochter. De eerſte linie begon

I. WILLEM de VII, heer van Hoorne, Weert, Altena, des H. Roomſchen Ryks opperſte erf-jagermeeſter, trouwde met Izabelle, dochter van Jan, heer van Arkel, en van Ermengardis van Kleef, by welke hy verwekte *Willem* den VIII; *Diderik van Hoorne*, biſſchop van Osnabrugge, en *Godfried*, ridder. WILLEM de VIII wierdt door Dorothea, dochter van Godfried, heer van Heinsbergen, vader van WILLEM den IX, die tot opvolger een zoon hadt JAKOB den I, heer van Altena, dien keizer Frederik de III tot graaf, en het landſchap van Hoorne tot een graafſchap verhefte. Hy was tegenwoordig by het gaſtmaal der ridders van het gulde vlies in den jare 1453, en wierdt na de doodt van zyne gemalinne Johanna, dochter van den grave van Meurs, en Beatrix van Kleef, een Franciſkaner monnik, hebbende by haar verwekt *Jacobus* den II; *Johannes*, die in den jare 1482 van Lodewyk van Bourbon tot biſſchop van Luik wierdt verkoren; *Willem*, die jong ſtierf; *Frederik*, die zonder kinderen overleedt; en *Margareta*, die eerſt met Philips van Hoorne, heer van Gaasbeek, en daar na met Johannes van Montmorenci, heer van Nevele, trouwde. JACOBUS de II, graaf van Hoorne, heer van Altena, Weert, enz. ſtierf in den jare 1503. Zyne eerſte gemalin was Philippina, dochter van Ulrich, grave van Wurtenberg, en van Margareta van Savoje; de twede was Maria van Grothe, dochter van Lodewyk, prins van Steenhuizen, en van Maria van Borſſele. Zyne kinderen waren *Maria*, vrouw van Montigni, getrouwt met Philips van Montmorenci, heer van Nevele; *Margareta*, getrouwt met Eberhard van der Mark, grave van Aremberg; *Jakob* de III, graaf van Hoorne, die in den jare 1530 zonder erven ſtierf, ſchoon hy drie gemalinnen hadt gehad, als: Margareta van Croy, Claudina van Savoje, en Anna van Burgundie; en JOHANNES, Domheer van S. Lambert te Luik, die na zyns broeders doodt graaf van Hoorne wierdt, en met Anna, dochter van Floris van Egmondt, en weduw van Joſephus van Montmorenci, heer van Nivele, trouwde; maar dewyl hy zonder erven ſtierf, en aldus zyne linie met hem eindigde, nam hy de zonen van Joſephus van Montmorenci, *Philips* en *Floris*, tot zyne kinderen aan, en gaf hen alle zyne goederen, welke aanneming de zydeliniën van het geſlacht van Hoorne niet wilden goedkeuren, om dat 'er nader bloedverwanten in 't leven waren. Doch

die van Montmorenci hebben door hun groot krediet by het hof het graaffchap Hoorne, met uitsluiting van de anderen, behouden, hoewel zulks niet lang duurde: want *Philips van Montmorenci*, graaf van Hoorne, hebbende dit graaffchap, nevens de heerlykheden Altena en Weert, van zyn stiefvader, en van zyn zwager het graaffchap Nuenar, Meurs en Saverdam geërft, wierdt op 't bevel van den hertog van Alba den 12 Juny in den jare 1568 te Bruffel onthalft, zynde zyn zoon *Philips* reets te voren gestorven, wanneer het graaffchap Hoorne, met de daartoe behorende heerlykheden, van den biffchop van Luik aangeslagen wierden. De broeder van den onthalsden Philips, *Floris*, vryheer van Montigni, ridder van het gulde vlies en gouverneur van Doornik, wierdt in den jare 1567 nevens den grave van den Berg naar Spanje gezonden, en aldaar in de gevangenis geworpen, in welke hy in den jare 1570 door vergift om het leven kwam, en zyne goederen wierden van den hertog van Alba aangeslagen; en naardien zyn oudste zoon *Philips* in den jare 1566, en de twede, *Floris*, in den jare 1570 stierven, eindigde deze linie van het huis van Montmorenci, waar op de uit het graaflyke huis van Hoorne nog bloeiende, en met *Diderik* den Leeuw, heere van Beaucignies, begonne derde linie den tytel van graven van Hoorne verder voerde.

II. De twede linie stamt af van *Diderik van Hoorne*, heer van Perweis, zoon van Willem den VI en van Adelheit van Kleef. Hy liet na *Willem*, in den jare 1412 gestorven; *Diderik*, zonder erven overleden, en Henrik, fenechal of opperrechter van het graaffchap Loos, en van de Luikfche landen, die in den jare 1408 in een slag bleef. Zyne zonen waren *Diderik*, biffchop van Luik, die nevens zyn vader in den slag bleef, en Johannes, die Henrik naliet, maar die in den jare 1483 zonder erven van zyne beide gemalinnen kwam te sterven, waar door deze twede linie met hem een einde nam.

III. De derde als nog bloeiende linie der graven van Hoorne, of Hornes begon met *Diderik*, bygenaamt de Leeuw, een zoon van Willem den VI. Hy verwekte by Izabelle van Montigni *Arnulphus*, en *Johannes*, bygenaamt de Wilde, wiens zoon was *Arnulphus*, heer van Kestenich en Brunshoven. Arnulphus, graaf van Hoorne, verwekte by Johanna, vrouw van Hontscote, Hautekerke, Loqueren, enz. Johannes, fenechal van Brabandt, admiraal van Vlaanderen, die in den jare 1436 bleef, en by Izabelle van Trimouille gewan hy Philips, graaf van Hoorne, heer van Gaasbeek (welke heerlykheit hy wederom aan zich bragt) en Brunshoven, vicomte van Wynoxbergen, enz. zynde in den jare 1488 gestorven. Zyne zonen waren *Arnulphus van Gaasbeek*; *Johannes van Baucignies*, die afzonderlyke linien stichtten, en *Franciscus van Loqueren*, die zonder erven overleedt.

I. Arnulphus, graaf van Hoorne, heer van Gaasbeek, enz. stierf in den jare 1505, en liet na van Margareta van Montmorenci Maximiliaan. Deze trouwde in den jare 1503 met Barbara, dochter van Johannes, vicomte van Montfort, en stierf in den jare 1538. Onder zyne zes kinderen zyn aan te merken *Henrik van Hoorne*, graaf van Hautekerke, die zonder erven stierf; *Philips*, proost van S. Jan te Utrecht, en Martin, graaf van Hoorne en Hautekerke. Van zyne kinderen zyn *Philips* in den jare 1572, *Willem* in den jare 1580 te Quesnoy, en *Maximiliaan* zonder erven gestorven. *Maria van Hoorne* trouwde met Philips, graaf van Egmondt, prins van Gavre, en, na dat hy in den slag van den jare 1590 by Ivry was gebleven, met Cafpar van Geneve, marquis van Lalain; maar *Georg*, graaf van Hoorne en Hautekerke, en *Amandus*, heer van Armentiers, waren de grondleggers van vier afzonderlyke liniën, als 1) van *Hautekerke*; 2) van *Gueldrop*; 3) van *Nielle*, en 4) van *Wierd*.

(1) *Georg*, graaf van Hoorne en Hautekerke, stierf in den jare 1608, nalatende van Eleonora, dochter van Lamoraal, graaf van Egmondt, *François*, die in den jare 1629 zonder erven overleedt; Lamoraal, die met zyne gemalinne Juliana, dochter van Johannes van Merode, vryheer van Petersheim, en van Margareta van Pallandt, Kuilenburg, en het graaffchap Herlies, zynde haar van hare moeie Anna van Pallandt te beurt gevallen, kreeg. Een van zyne drie dochteren, *Anna Eleonora*, trouwde in den jare 1642 met Don Louis de Spinola, marquis van Harzanie, geheime Raadt van den hertog van Palts-Nieuwburg, en zyn eenige zoon Philips Lamoraal, zynde den 28 February in den jare 1654 gestorven, verwekte by Dorothea van Ligne, dochter van Karel, hertog van Aarfchot, *Philips Eugenius*, die zyn geslacht voortplantte; *Maximiliaan*, overste te paardt; *Albert*, biffchop van Gent, in den jare 1694 gestorven; *Jacobus*, *Ernst*, en *Eugenius Albert*, Domheeren te Keulen; *Francisca Eugenia*, getrouwt met Lamoraal Claudius; *Franciscus*, graaf van Tour en Taxis, die in den jare 1677 stierf; *Clara Eugenia*, gemalin in den jare 1667 van Johannes Baptista, prins van Montmorenci; *Margareta*, met den grave van Bucquoy getrouwt, en *Izabella Francisca*, die te Baiffemont eene geestelyke wierdt. Philips Eugenius, graaf van Hoorne, was geboren in den jare 1632, en stierf den 26 October in den jare 1677, na dat hy by Eleonora van Merode, behalven twee dochters, hadt verwekt Philips Maximiliaan, luitenant generaal van den koning van Vrankryk. Hy stierf te Kamerik ongetrouwt in October des jaars 1709, en *Karel*, die in de orde der Kapucynen was getreden, en naderhandt biffchop van Brugge wierdt, in den jare 1710 te Luik gestorven, zynde de laatste van deze linie, waar op de navolgende van Amandus den I afstammende branche de eerste linie van het huis van Hoorne is geworden.

(2) Amandus de I, graaf van Hoorne, heer van Armentiers, Gueldrop, enz. jongste zoon van Martinus, grave van Hautekerke, stichtte, na 't afsterven van de voorgemelde, de thans bloeiende eerste linie. Hy was kapitein van een compagnie, door Karel den V aan dit huis erffelyk gegeven, stierf in den jare 1617, en liet na van Barbara van Jeude van Chatillon, *Robert* die een Jesuit is geworden; *Godfried*, heer van Amentiers; *Amandus*, heer van Gueldrop, die beide hun geslacht voortplantten, en *Henrik*, graaf van Hoorne, heer van Werem, keizerlyke opperste valkenier, die by zyne eerste gemalinne Izabelle van Surmont twee dochters, en by de twede, Maria Monix, eene dochter verwekte, genaamt *Maria Barbara*, getrouwt met Willem, grave van Tettenbach.

(a) Godfried, graaf van Hoorne, koninklyke Spaanfche commiffaris van de legers in de Nederlanden en Burgundië, plantte de linie van *Gueldrop* voort, en stierf in den jare 1664. Hy gewan by Catharina van Ham drie dochters en twee zonen, waar van de jongste, *Amandus Franciscus*, als kapitein in Spaanfche diensten in den bloeie van zyne jaren stierf, en de oudste, Johannes, in den jare 1698 gestorven, met Maria van Goor, behalven twee dochteren, verwekte Augustinus Franciscus, kapitein van eene door keizer Karel den V aan dit huis geschonkene Nederlandfche compagnie, als mede *Dionysius Josephus*, keizerlyke kamer-Raadt in het hertogdom Silesië, en *Franciscus*, graaf van Hoorne, geboren in den jare 1684, die in den jare 1711 met Izabelle, vrouw van Solbergen, trouwde, en zamen verwekten *Victoria Augustina Eleonora*, in den jare 1711 geboren, maar kort daar na gestorven, en *Agnes*, die den 21 January in den jare 1713 ter wereldt is gekomen.

(b) Amandus de II, graaf van Hoorne, zoon van Amandus den I, heer van Armentiers, werkelyke kamerheer van den aartshertog Albert en van zyne gemalinne Izabelle, hadt by Izabelle de la Faille acht kinderen verwekt, onder welke *Catharina* met Don Louis Abarca van Bolea, marquis de Torres, hertog van Almazan, en *Maria* met Don Jan de Zuniga en Cardenas, hertog van Penaranda, getrouwt zyn. De zonen waren Martinus Ignatius, graaf van Hoorne, getrouwt met Sufanna de Groot; *Hubert*, die eene gemalin uit het voorname huis van Manriques hadt, en de branche van *Niël* begon, en *François*, heer van Haiften, maître de camps van de Spaanfche infantery, die de branche van *Wierd* stichtte.

II. Johannes van Hoorne, heer van Beaucignies, twede zoon van Philips, stierf in den jare 1521. Zyn zoon by Adriana van Ranst, vrouwe van Boxtel, was Philips, heer van Boxtel, Baucignies, Keffel, en Loqueren, die in den jare 1541 tot zyn opvolger naliet Johannes, die in den jare 1606 stierf, hebbende drie gemalinnen gehad, en by de zelve verwekt vier zonen en zeven dochters, van welke drie zonen mede kinderen verwekt hebben; doch de oudste, *Gerhard*, graaf van Beaucignies, plantte zyn geslacht 't meest voort; want de zonen van *Maximiliaan* den II, *Hector* en *Philips Adolph*, stierven zonder erven, en de zoon van *Willem Adriaan*, gouverneur van Heusden, *Johannes*, graaf van Hoorne, vryheer van Boxtel, getrouwt met Johanna van Bronkhorst van Battenburg, liet drie dochters na, zo dat zyne linie in de XVII eeuw is uitgestorven. Gerhard van Hoorne, gouverneur van Mechelen, stierf in den jare 1612. In het jaar 1598 was hy met Honorina van Witthem, erfvrouwe van Ifche, getrouwt, en hadt by haar vyf dochters en een zoon, met name Ambrosius van Hoorne, verwekt. Deze was de vader met *Margareta van Bailleul*; van *Eugenius Maximiliaan*, die het geslacht voortplantte; van *Philips*, maistre de camps onder de Spaanfche ruitery; van *Albert Franciscus*, kanunnik van S. Waudrud te Bergen in Henegouwen; van *Honorina*, getrouwt in den jare 1662 met Franciscus, grave van Wefel, en van nog drie dochters, die ongetrouwt gestorven zyn. Eugenius Maximiliaan van Hoorne, vorst van Beaucignies, vryheer van Boxtel en Lesdain, heer van Ifche, verwekte by Anna Maria van Croi, dochter van Philips Emanuel, graaf van Solre, Philips Emanuel van Hoorne, vorst van Beaucignies, die met Maria Anna Antoinetta, dochter van Henrik Ernst, vorst van Ligne, gouverneur van het hertogdom Limburg, getrouwt was, en by de zelve *Maximiliaan Emanuel*, graaf van Bailleul, den 31 Augusty in den jare 1695, en *Philips Maximiliaan Joseph*, vryheer van Lesdain, verwekte. Maximiliaan Emanuel, vorst van Beaucignies, is getrouwt in den jare 1722 met Charlotta Maria, dochter van Thomas Bruce, grave van Aylesbury, in Engelandt, by welke hy eene dochter heeft verwekt, genaamt *Maria Theresia Josepha*, zynde geboren den 19 October in den jare 1726. *Uit een genealogisch handschrift der graven van Hoorne, goedgekeurt door het hof van Brabandt.*

HOORNE, of HOORN, (Arnoud van) eerst biffchop van Utrecht, en daar na van Luik. Zie ARNOUD of ARNOLD *van Hoorn.*

HOORNSTER-ZWAAG, een dorp van de Vriefche grietenye Schoterlandt, in het kwartier der Zevenwolden.

HOORNHUIZEN, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het kwartier van Hunsingo. Daar staat het adelyke huis *Tammingaburg*.

HOPHRA, het welk van anderen *Aphara* of *Aphera* uitgesproken wordt, eene stadt van den stamme Benjamin, waar van gewag wordt gemaakt in het boek *Jozua* XVIII, 23. Guilielmus, aartsbiffchop van Tyrus, aangehaalt door Baudrand, zegt, dat *Aphra* eene biffchoppelyke stadt is, staande onder den patriarch van Jeruzalem.

HOPHRA, of EPHREUS, koning van Egypten, dien de zeventig Overzetters *Vafres* en Herodotus *Apries* noemen, was de zoon van Pfammis, Necaons zone, die Jozias, koning van Juda, om 't leven bragt. Clemens Alexandrinus fchryft, dat Nabuchodonozor Jeruzalem veroverde in het twede jaar der regering van dezen Egyptifchen prins. Zommigen willen, dat Hophra de laatste

ſte van de Pharaoos, of van die genen, de welke dien naam gedragen hebben, geweeſt is: want Amaſis, die door Nabuchodonozor aangeſteld was, heeft nooit den naam van Pharao aangenomen, mogelyk om dat hy, volgens het zeggen van Genebrardus en Torniel, een vazal der Chaldeen was. Wat hier van zy, Herodotus en Diodorus verzekeren, dat deze *Hopora* door Amaſis gevangen, en in de handen der Chaldeën overgelevert wierdt, dat is te zeggen, in die van Nabuchodonozor, die hem liet wurgen. Men beweert, dat Jeremias van dezen Apries heeft willen ſpreken onder den naam van *Hophra*. Hy begon te regeren in den jare na de ſchepping 3427. *Jeremias XLIV*, 30. *Tirinus. Simon Dictionaire de la bible.*

HOPITAL (WILLEM FRANÇOIS ANTONI VAN) ridder, marquis van S. Mesme, enz. wierdt geboren in den jare 1661 van Annas van Hopital, luitenant generaal van 's konings legers, en van Elizabeth Gobelin, dochter van Claudius Gobelin, opziender over des konings legers en gewone Raadsheer van Staat. Hy ſtamde af van Adriaan van l'Hopital, kamerheer van koning Karel den VIII, kapitein van honderd gewapende mannen, en algemeen ſtedehouder in Bretagne, die de voorhoede van het koninklyke leger kommandeerde in den veldſlag van S. Aubin in den jare 1488. Hy ſtudeerde van zyne jeugdt af in de wiskunſt, en hieldt deze ſtudie aan niettegenſtaande de bedieningen, die hy in het leger hadt. Den dienſt ter oorzake der zwakheit van zyn gezicht verlaten hebbende, gaf hy zich geheel over tot de gemelde oeffening, en deedt 'er merkelyken voortgang in. Hy is een van de eerſten, die de nieuwe wyze van landmeetkunde in zwang heeft gebragt, welke hy in zyn boek van *Analyſe des infiniment petits*, door hem in den jare 1696 uitgegeven, heeft uitgelegt. Hy ondernam naderhandt een werk aangaande de *Sectiones Conicæ*; maar wierdt door de doodt belet het zelve te voltooien. De zelve gebeurde den 3 February des jaars 1704, zynde geſtorven in den ouderdom van drie en veertig jaren. Het zelve wierdt naderhandt gedrukt in den jare 1707. *Fontenelle Hiſtoire de l'Academie des Sciences.*

HOPLOSMIA, een bynaam, die aan de heidenſche afgodinne *Juno* in het Griekſche landſchap Elis gegeven wierdt, naardien men ze aldaar met allerhande wapens omhangen voorſtelde. Uit dien hoofde vindt men, dat ook *Jupiter* den bynaam van *Hoplosmius* heeft gekregen. *Girald. Pomey Panth. Mythic. pag.* 73, 74.

HOPPERUS, (JOACHIMUS) een beroemd rechtsgeleerde, was te Sneek, in Vrieslandt, uit de Hopperſche familie den 11 November in den jare 1523 geboren. Alzo zyn vader vroeg kwam te ſterven nam zyn grootvader de zorg van zyne opvoeding op zich. Hy leide de gronden eerſt te Sneek, zyne geboorteſtadt, en daar na ſtudeerde hy te Haarlem. Hier op leerde hy de rechten en de philoſophie te Loven, en trok vervolgens naar Parys en Orleans. Als hy in den jare 1549 weder te Loven kwam, wierdt hy Doctor in de rechten, en leeraarde aldaar als hoogleeraar opentlyk met groten toeloop. Hier op wierdt hy koninklyke Raadt te Mechelen, en naderhandt te Bruſſel. In den jare 1566 beriep hem koning Philips de III van Spanje, en gebruikte hem in zaken de Nederlanden rakende. Hy wierdt door hem in den adelſtandt verheven, en tot grootzegelbewaarder aangeſtelt. Hy ſtierf te Madrid den 15 December in den jare 1576. Zyne voornaamſte ſchriften zyn: *De Juris arte libri tres*; *Ad Juſtinianum de obligationibus* πειθάγων *libri quinque*; *Diſpoſitiones in Inſtituta & Digeſta*; *Iſagoge in veram Jurisprudentiam*; *Seduardus, ſ. de vera Jurisprudentia libri XII*, welk boek hy ter gedachteniſſe van zynen eerſtgeboren en vroeg geſtorven zoon Seduardus dusdanig noemt; Νομοθεσίας, *ſ. de Juris ac Legum condendarum ſcientia l. quatuor*; *Rerum Divinarum & humanarum libri IV*; *Themis Hyperborea, ſ. de Tabula regum Friſiæ liber*; enz. *Suffrid. Petri de Script. Friſ. Adami Vita ICt. Andreas Bibl. Belgica. Vernulæus de Academ. Lovan.*

HOPTAIN-HEATH, gelegen in de Engelſche provincie Staffordshire, welke plaats deswegen vermaard is, om dat 'er in den jare 1643 een veldſlag tuſſchen de troepen van koning Karel den I en die van het Parlement is voorgevallen, in welken de dappere Spencer, graaf van Northampton, van de zyde van den koning kwam te ſneuvelen. *Batei Hiſt. mot. Angl.*

HOPTON, (RUDOLF, VRYHEER VAN) koninklyke Engelſche generaal. Zyn vader was Robert Hopton, ridder van Witham in het graafſchap van Sommerſet, in den jare 1598 geboren. Zyn toeleg was eerſt om in 't Linkoln-collegie te Oxford te ſtuderen, en hy vorderde aldaar ook tamelyk; doch hy ging kort daar na in den krygsdienſt. Eerſt diende hy in de Nederlanden als vrywillige; van daar begaf hy zich naar de Palts, en diende den nieuw-verkoren koning Frederik van Bohemen. By zyne terug komſt maakte hem koning Karel de I van Groot-Britannië ridder van den Kouſſebandt, en hy was in de jaren 1641 en 1642 een lidt van het Engelſche Parlement in het Lagerhuis. Wanneer de meeſte leden tegen den koning waren, en een openbare oorlog daar op volgde, koos hy in den jare 1642 de koninklyke party, toonde zyne dapperheit by het innemen van het kaſteel Sherbourg, doodde by Bodman twintig compagniën te voet van het krygsvolk van het Parlement en vyf honderd mannen te paardt, en nam Lanceſthon, Salta, Holsburg en Bradok in. Hy ſloeg nevens den hertog Wilmot den 3 July in den jare 1643 by Kundwayhill Wilhelm Waller, generaal van het Parlement; behieldt de overwinning in den ſlag by Stratton, in de provincie van Cornwall op den grave van Stamford, ontzette de belegerde ſtadt Plymuiden, zo dat de vyanden moeſten te rug wyken, belegerde de ſtadt Exeſter, voor welke de Paltsgraaf Maurits mede tegenwoordig was, aan wien hy het kommando afſtondt, en wierdt den 4 September in den jare 1643 van den koning te Oxford tot vryheer van Hopton en Stratton, ter gedachteniſſe van de op die plaats behaalde overwinning, voor zich en zyne mannelyke erven gemaakt; zelfs wanneer de zelve zouden uitgeſtorven zyn, wierdt deze tytel aan zyn neef *Arthur Hopton* en des zelfs mannelyke deſcendenten gegeven. Hy trachtte daar na het belegerde ſlot Arundel te ontzetten, maar wierdt van gemelden Wilhelm Waller by Wincheſter geſlagen. Echter kreeg hy het generaalſchap over de koninklyke troepen in de provincie van Walles. Maar toen hy de door den generaal van het Parlement, Thomas Fairfax, belegerde ſtadt Herfort zocht te ontzetten, brak Fairfax de belegering op, en liet Wilhelm Waller met weinig krygsvolk daar voor blyven, maar rukte tegen hem aan, en vondt hem in de ſtadt Terrington, die hy aantaſtte, en zyn volk daar uit verſloeg, die dan meeſt, gelyk hy zelf, de vlucht namen. Gemelde Fairfax vervolgde hem ook in Cornwall, en veroverde daar in de hoofdſtadt Lanceſton. Bodman moeſt Hopton ook verlaten, en dewyl Fairfax hem dwong de wapenen neder te leggen, zondt hy eenige perſonen om over een verdrag te handelen naar hem toe. Maar vermits zyne troepen zeer verliepen, moeſt hy in Maart des jaars 1646 een nadeelige vrede aangaan, wanneer hy geſchut, bagage, paarden, en wapenen moeſt achterlaten, en zyn leger ten eenemaal verſtrooit wierdt. Hy zelf begaf zich naar Vrankryk, en wierdt van de algemene vergiffeniſſe, door het Parlament van Engelandt in den jare 1646 verleent, uitgeſloten. Hy kwam hier op in Hollandt, en was by koning Karel den II in den jare 1649 in den Haag, die hem tot eene onderhandeling met de Staten generaal der Vereenigde Nederlanden gebruikte. Doch wanneer de zelve met den Engelſchen protector, Olivier Cromwel, in eene alliantie traden, en hy dus in Hollandt zich niet zeker oordeelde, begaf hy zich naar Vlaanderen, alwaar hy in September des jaars 1652 te Brugge overleedt. Zyn ligchaam wierdt naar de veſting Sluis gebragt, alwaar het zelve zo lang boven de aarde ſtondt, tot dat het na de herſtelling van koning Karel den II in Engelandt gebragt, en aldaar by zyne voorouderen te Witham begraven wierdt. Zyne gemalin was Elizabeth, dochter van Arthur Capel te Hadham, en weduwe van den ridder Juſtinianus Leven, by welke hy gene kinderen verwekte, zo dat zyne vier zuſters en derzelver kinderen zyne goederen erfden. *Batei Hiſt. mot. Angl.*

HOR, een gebergte op de grenzen van Idumea, alwaar de Iſraëliten hunne vier en dertigſte legerplaats hielden, en op wiens top Aaron ſtierf, in den ouderdom van honderd drie en twintig jaren, in het veertigſte jaar na den uitgang uit Egypten, en op den eerſten dag van de vyfde maandt. *Num. XX. XXXIII. Deuteron. XXXII.*

HORA, zekere godheit der oude Romeinen, aldus genaamt naar het Griekſche woordt ὥρα (*Hora*), het welk *ſchoonheit* of *goede gunſt* betekent, wiens voorzitterſchap zy hadt. Zy gaven dien naam aan *Herſilia*, gemalin van Romulus, de welke zy met haren man na hunne doodt in den hemel plaatſten. Ovidius noemt haar *Ora* zonder *H.*

—— *Priſcum pariter cum corpore nomen*
Mutat, Oramque vocat, quæ nunc dea juncta Quirino eſt.

Zie HORTA.

HORÆ waren by de Heidenen zekere godinnen, die de vier jaargetyden verbeeldden. Men hieldt ze voor de kamenierſters van de Zon, die hare klederen bewaarden, de zelve verſierden, en opzicht over de bloemen hadden. *Bathius adv. Pitiſcus.*

HORÆ CANONICÆ, dat is *Kanonyke uuren*, waren in de oude kerk, en zyn nog tegenwoordig by de R. Katholyken zekere uuren, in welke de geeſtelyken naar de regelen der kerkvaderen hunnen Godsdienſt moeten verrechten. Zy zyn zeven in getal, met name, *Matutina*, of de *Metten*, de *eerſte*, *derde*, *zesde*, *negende*, de *avondſtondt*, *en completorium. Durandus Ration. Du Freſne.*

HORÆA, Ὡραῖα, waren feeſtdagen, die men ter eere van de *Horæ*, of Jaartyden, hieldt, en de zelve aanbadt, het koorngewas te willen beſchermen, de grote hette af te keren, en ter rechter tydt regen te geven. Men plagt ze in het voorjaar, in den ſomer, in den herfſt en in den winter, aldus viermaal in het jaar, te houden, en by het offeren wierdt het vleeſch niet gebraden, maar gekookt. *Meurſius Græcia feriata. Faſoldus de feſtis Græc.*

HORAM, koning van Gezer, willende Lachis, door de Iſraëlieten onder het beleidt van Joſua aangedaan, te hulp komen, wierdt door dien krygsoverſte overwonnen en zyn ganſche landt verwoeſt. *Joſua X*, 33, *enz.*

HORASOWITZ, HORADIOWITZ, eene ſtadt in Bohemen, in den Prachenzer kreits, niet verre van Pizek, aan de rivier Ottau, of Welle gelegen, tegenwoordig de graven van Sternberg toebehorende. Het nonnenklooſter Bor, hier omtrent gelegen, en de ridders van Maltha toebehorende, is in den jare 1421 van de Huſſiten verbrand. *Balb. Miſcell. Boh. Tromsder.*

HORATII is de naam van drie Roomſche broeders, die tegen de *Curiatii* van Alba vochten in den jare van Rome 85, onder de regering van Tullus Hoſtilius, Roomſch koning. De twee eerſte waren gedood, en de overige, behendigheit met kracht parende, verſloeg zyne drie tegenvechters. Deze zegenryk binnen Rome komende, ontmoette zyne zuſter, die aan eenen van de Curiatii verlooft was, en den buit van haren minnaar kennende onvertrooſtbaar ſcheen over des zelfs doodt. Haar broeder, deze ontydige droefheit niet kunnende dulden, doodde haar, en wierdt daar na van dezen moordt vry geſproken. *Titus Livius lib. I.*

Het geslacht der HORATII was zeer oud te Rome, alwaar zy zich met Romulus nederzetten, en wierdt door het gevecht van de drie Horatii tegen de drie Curiatii zeer vermaard. Het zelve was in drie stammen verdeelt: de eerste was die der *Pulvilli*, de twede die der *Barbati*, of gebaardde, en de derde die der *Coclites*, of eenoogigen. Plautus spreekt schimpswyze van dit geslacht in een van zyne blyspellen *in Curcul.*

De Coclitum prosapiâ te esse arbitror:
Nam hi sunt unoculi, &c.

Dat is te zeggen: „ Ik geloof, dat gy van het geslacht der Coclites zyt: want die hebben maar een oog, enz." Andere schryvers, die men zal aanhalen, spreken 'er met roem van. HORATIUS PULVILLUS, die onder de regering van Tarquinius Priscus leefde, hadt twee zonen, *Horatius*, die hier na volgt, en eenen anderen, den vader van *Horatius*, gezegt *Cocles*, van wien gesproken is. HORATIUS PULVILLUS was burgermeester in den jare 245 aangestelt in de plaats van Lucretius, en wydde het Kapitool. Hy liet na HORATIUS PULVILLUS, burgermeester in den jare 277 met Titus Menenius Lanatus, of Loenas. In dit jaar wierden 'er drie honderd mannen van het Fabiaansche geslacht door de Vejenti gedood, gelyk elders gezegt is. Deze burgermeester liet twee zonen na. HORATIUS PULVILLUS, burgermeester in den jare van Rome 297 met Q. Minvejus Augurinus; en HORATIUS BARBATUS, burgermeester in den jare van Rome 305 met L. Valerius. Hy overwon de Sabynen. Des zelfs zoon, die den zelven naam als hy droeg, was wykmeester, en anderen bekleedden verscheide bedieningen in de republyk. *Dionys. Halicarn. Hist. Rom. lib. V, IX & XI. Titus Livius lib. II, III, IV & VI. Cassiodorus.*

HORATIUS, (PUBLIUS) bygenaamt *Cocles*, Roomsch kapitein, beging eene heldhaftige daadt, terwyl de stadt Rome door den koning Porsenna belegert wierdt, in den jare 247 na des zelfs stichting. Hy hadt toen het gebiedt op de brug van den Tyber, en gewaar wordende, dat de vyanden, den ingang meester geworden zynde, in staat waren van hem uit zyn post te verjagen, en zich daar te vestigen, liet hy de brug achter zynen rug afbreken, blyvende alleen aan de andere zyde standt houden om den vyandt af te keren. Daar na sprong hy in de rivier en kwam, zonder zyne wapenen te verlaten, zegepralende in de stadt. De Romeinen, niet ondankbaar voor zulk eene kloekmoedigheit, rechtten een standbeeldt voor hem op in 't midden der vergaderplaats, en schonken hem zo veel lands, als hy op eenen dag kon beploegen. Zommige historieschryvers verzekeren, dat hy in 't water gesprongen zynde en naar de overzyde overzwemmende, onaangezien de zwaarte van zyne wapenen, niet gewond wierdt. Maar anderen beweeren, dat hy zulk eene zware wondt in zyne dye kreeg, dat hy 'er voor zyn geheel leven kreupel van gebleven is. Zie *Titus Livius lib. II, Dec. I. Florus lib. I, cap. X. Seneca Epist. CXX. Valerius Maximus lib. III, cap. II, num. I. Dionys. Halicarn. lib. V, cap. 23, 24. Plutarch. in Valerio pag. 106. Dio libr. XLV. Servius in Æneid. lib. VIII, vs. 646. Polybius lib. VI, cap. 43.*

HORATIUS (QUINTUS FLACCUS) een vermaard Latynsch dichter, was geboortig van Venusa, eene aanmerkelyke Roomsche volkplanting naar den kant van Apulië, zoons zoon van een vrygelaten slaaf, die zonderlinge zorg droeg om hem wel te laten optrekken binnen Rome, gelyk Horatius zelf zegt in het zesde hekeldicht van het eerste boek. Hy trok namaals ten oorlog, en woonde den veldslag van Philippen by, voor de streng van Brutus en Cassius. Hy wierdt om zyn verstandt en bekwaamheit van Augustus geacht, en inzonderheit van zynen weldoender Mecenas, die hem allerlei voordeelen toebragt. Alle brave lieden van Rome, en zelfs die van het grootste aanzien, waren zyne vrienden. Hy zegt op verscheide plaatsen van zyne werken, dat hy een zeer stil en gerust leven geleid heeft, en dat hy vergenoegt was in den gerusten staat, waar in hy door de gunst van zynen weldoender gestelt was. Quintilianus zegt, dat onder de Latynsche lierdichters Horatius voor alle lezenswaardig is. Hy stierf in den jare 746, of 747 na de bouwinge van Rome, in den ouderdom van zeven en vyftig jaren. Verscheide grote mannen hebben over Horatius geschreven, gelyk men zien kan in het begin der vertaling van den abt van Maroles. Men heeft 'er nog eene fraaie Fransche vertaling van met zeer geleerde aantekeningen door mevrouw *Dacier* in tien deelen in 8 De *Lierzangen* en *Dichtkunst* zyn door *J. van Vondel* in 't Nederduitsch overgezet. Zie *Fabricii Bibl. Lat.*

HORATIUS, een Romeinsch dichter, leefde in de vyftiende eeuwe. Hy vertaalde de eerste, op 't verzoek van paus Nicolaus den V, de *Ilias* van Homerus in het Latyn. Hy maakte ook een gedicht, 't welk hy *Porcaria* noemt, dat is te zeggen, van de zamenzwering van zekeren Stephanus Porcario tegen den gemelden paus, aan wien hy zyn werk in twee boeken opdroeg, beginnende met deze woorden:

Insidias patriæ qui struxit, & arma parenti,
Ipse parens refero, & sceleri si Roma nefando
Annuerit, &c.

Hy schreef meer andere stukken, als een treurdicht, het welk voor tytel heeft: *Venus aurea*; een aan Francifcus Sfortia, hertog van Milaan, wiens begin is: *Dive virum*, enz. Zie *Vossius de script. Latin. lib. III*, en wegens de zamenzwering tegen Nicolaus den V *Sabellicus lib. XXVII. Hist. Venet.*

HORBURG in het Latyn, *Argentuaria*, een slot in de opper-Elzas, gelegen aan de rivier de Ilt, een myl van Colmar.

HORBURG, een slot in Oettingen, een myl van Donauwerth naar den kant van Nordlingen gelegen. In den jare 1648 namen het de keizerlyken in, maar hebben het haast weder verlaten. *Merian Top. Sax. p. 146.*

HORDA, een koning der Hunnen, die nevens zyne onderdanen in den jare 529 den Christelyken Godsdienst aannam. *Pantal.*

HORDALIA was een zeker feest by de oude Romeinen, aldus genaamt, dewyl zy eene zuigende koe met hare jongen gewoon waren te offeren, die de Latynen *Hordæ* noemden. Deze feesten mogten ook op de zogenaamde ongelukkige dagen gevierd worden, wanneer alle offerhanden anders verboden waren. *Alexander ab Alexandro l. III. c. 20.*

HORDE is de naam, die den Tartaren of benden van woest-Tartarië, en zelfs de zwervende Arabieren gegeven wordt. *Figueroa Relat. de Perse.*

HORDONIENSES, een zeker volk in Apulië, welker hoofdstadt *Erdonia* genaamt wordt.

HOREB, een berg in het steenachtige Arabië, een gedeelte van den berg Sinaï, tegen over het landt der Midianiten. Kircherus meldt, dat onder aan dien berg een opschrift met Assyrische letteren gevonden wierdt, onder anderen van dezen inhoudt, dat Godt eene maagdt zou bevruchten. By dezen berg hoedde Mozes de schapen van Jetro, en kreeg door een engel in den brandenden bosch, die niet verteert wierdt, den last van de kinderen Israël uit Egypten te voeren. Op dezen berg is ook de Wet gegeven, indien anders de zelve, naar het verhaal van Hieronymus, de zelve met den berg Sinaï is. Hier hoorde Elias de zachte stem. Men zegt, dat hy zich van Petra, in Arabië, tot aan Elan, aan de Rode zee, uitstrekt. De naam, door de Arabiers aan dezen berg gegeven, is *Gibol Mousa*; maar de Europeërs noemen hem *Sinai*. Op dien berg staan vele kapellen, verblyfplaatsen der heremyten, en monnike-cellen. Op de nabuurige bergen wonen Grieksche en Latynsche monniken, die op de zelve schone tuinen hebben, de welke niet alleen voor hen, maar ook voor gansch groot-Caïro de beste vruchten uitleveren. Men moet op dezen berg by trappen klimmen, en gansch boven op vindt men een kapel, en zekere bron, waar uit alle reizigers plegen te drinken. *Exod. III. I Kon. XIX. Bochart in Phaleg & Canaan. Cellarius Notit. orbis antiq. Thevenot.*

HOREBITEN, of OREBITEN, was na den aanvang van de XV eeuwe, ten tyde der Hussiten, eene bende in Bohemen, die zich op een berg tusschen Lodetz en Lipnicz, dien zy *Horeb* noemden, byeengerot en zich met eede zamen verbonden hadt. Zy deden in Bohemen zeer veel schade, en woedden veel erger dan de Hussiten, inzonderheit tegen de R. Katholyken; want als zy priesters of monniken kregen, verbrandden zy de zelve, of bonden ze aan malkander, en stelden ze in den harden winter op het ys. Hoewel nu paus Martinus de V een kruisvaart tegen dit volk liet prediken, konden zy echter niet uitgeroeit worden. Eindelyk voegden zy zich by de Hussiten, en wierden van der zelver heirvoerder Ziska in toom gehouden. *Boreg Bohem. Chron. p. 734. Theobaldi Hussiten-krieg P. I. p. 173.*

HORMA, of HARMA, eene stadt van den stamme Simeons. *Josua XIX, 4.* Een van de een en dertig koningen, die Josua ter doodt liet brengen, is koning van Horma, in het landt van Kanaän, geweest. *Josua XII, 14.* Daar was eene stadt van dien zelven naam in den stamme Aser, digt by de zee. *Simon Dict. de la Bible.*

HORMAN, (WILLEM) een geestelyke, geboortig van Salisbury, in Engelandt, was in achting in den beginne van de XVI eeuwe. Hy was taalkundig, en ervaren in de vrye letterkunst en in de Godgeleerdheit, de welke hy met roem te Winchester leeraarde. Naderhandt wierdt hy tot onderproost van de kerk van die stadt aangestelt, en stierf daar den 12 April des jaars 1535. Hy schreef verscheide werken in rym en onrym, welker lyst te zien is by *Pitseus de Script. Angl.*

HORMISDAS, geboortig van Frosino, in Campagni di Roma. Hy was eerst deken van de kerk te Rome, en wierdt daar op den 26 July in den jare 514, na de doodt van Symmachus, tot paus verkoren. Hy bemoeide zich in den aanvang om de Westersche kerk met de Oostersche wegens eenige over de dwalingen van Eutyches gerezene onlusten te vereenigen, en drong deswegen door verscheide bezendingen en brieven, ten dien einde aan den keizer Anastasius en de Oostersche bisschoppen gezonden, sterk daar op aan; doch wierdt van hen het meest tegengesproken. Hy zondt hier op in den jare 515, en wederom in den jare 517, Ennodius, bisschop van Pavië, aan den keizer Anastasius, maar alles vruchteloos, en de afgezondenen wierden met bespotting te rug gezonden. Anastasius dood en Justinus in zyn plaats keizer geworden zynde, vaardigde Hormisdas een derde gezantschap af naar de Oostersche kerken. In den jare 519 zondt hy den bisschop Germanus van Capua, om van den zelven de bevestiging van het synode van Chalcedonië te verzoeken, het welk hy ook gemakkelyk verkreeg, en bragt eindelyk met veel moeite te wege, dat de naam van Acacius en die van andere bisschoppen uit de kerkboeken wierden uitgedaan, het welk de keizer om vredes wille toestemde. Hy stierf den 30 April in den jare 523. Men vindt eenige brieven en besluiten van hem. *Platina in vit. Pontif. Rom. Baronius Annal. Cave Hist. Litt. p. 278.*

HORMISDAS, de I van dien naam, koning van Persië, volgde in den jare 273 zynen vader Sapores op, en regeerde niet langer dan een jaar, ten tyde dat de keizer Aurelianus Antiochië, Edessa en Palmira herwon, na dat hy de heldhaftige Zenobia overwonnen hadt. *Agathias.*

HORMISDAS de II was de zoon van Narſes, dien hy opvolgde in den jare 310, en regeerde zeven jaren en vyf maanden; maar maakte zich niet roemruchtig door eenige kloeke daden. Des zelfs zoon *Sapores*, de II van dien naam, volgde hem in 't ryk op in den jare 309.

HORMISDAS de III volgde in den jare 580 zynen vader Cosroès den Groten op; verloor zyn leger, krygsbehoeften en zyne olifanten in een veldſlag tegen de Romeinen. Mauritius, die in den jare 582 tegen de Perſianen uitmuntte, wierdt tot keizer verkoren. Hormisdas was even ongelukkig in de jaren 588 en 591, waar over men in Perſië niet bedroeft was, om dat zyne onderdanen menigmaal reden hadden van zich over zyne wreedheit te beklagen. Hy bragt een machtig leger te veldt tegen de Romeinen, wiens beſtier hy Varanes toevertrouwde; maar deze overwonnen zynde, was de koning daar over gebelgt, dat hy hem uit kleinachting een vrouwenkleedt toezondt, het welk een teken van eeuwige ſmaadt onder de Perſianen was. Deze krygsoverſte, om zich daar over te wreken, ſtondt tegen hem op, nam Hormisdas gevangen, liet zyne gemalin in zyne tegenwoordigheit om hals brengen, Hormisdas de oogen uitſteken, en plaatſte zynen zoon Cosroès den II op den troon. Deze nieuwe koning liet zynen vader Hormisdas met ſtokken dood ſlaan in den jare 592. *Agathias l. IV. Nicephorus l. XVIII. Evagrius*. enz.

HORMISDAS de IV, die de zelve met JEZDEGIRDUS is, was de zoon van Siroès, en wierdt koning omtrent den jare 630. Hy wierdt eenige jaren daar na door de Saracenen verjaagt, die zich meeſter van zyn ryk maakten in den jare 632. *Sigebertus in Chron. Hiſt. Sarac. lib. II, cap.* 3 *& ſeq.*

HORMISDAS, een bouwkundige, van wien Platina ſpreekt in het leven van paus Felix den II. Hy verhaalt, dat deze bouwmeeſter een Perſiaan was, dien de keizer Conſtantius by zich hadt; welke prins eens tegen hem zeide, dat hy een paardt, gelyk aan dat van Troja, moeſt maken, waar op hy tot antwoordt gaf, dat hy eerſt moeſt bedacht zyn om daar een ſtal voor te zoeken. Op een anderen tydt zich genoodzaakt ziende door den voorgemelden keizer om hem te zeggen wat hy voor het ſchoonſte achtte binnen Rome, antwoordde hy, dat de menſchen daar even als elders ſtierven. Hormisdas was de broeder van Sapor, koning van Perſië, en geen bouwmeeſter. In het eerſte van deze twee antwoorden kwam het op het paardt van Trajanus, en niet op dat van Troja aan. Dit paardt was van gegoten koper, en droeg dien keizer op zynen rug. Conſtantius ſprak van een diergelyk te maken, toen Hormisdas hem op deze wyze antwoordde. Zie *Ammianus Marcellinus lib. XVI, cap.* 10.

HORMOS, Ὅρμος, in het Latyn *Monile*, was een dans by de Grieken, wanneer jonggeſellen en jonkvrouwen eene rei maakten, en onder malkander danſten. Hy hadt daar van daan den naam, om dat zy een kring zamen ſloten. Anders hadden mans- en vrouwsperſonen afzonderlyke danſſen, doch na dat Theſeus uit Kreta was te rug gekomen, heeft Dædalus deze manier van danſſen afgeſchaft. *Meurſius Orcheſtra.*

HORN. Zie HOORN en HOORNE.

HORN, een graaflyk en vryheerlyk geſlacht in Zweden, het welk van die van Horn in Pomeren afſtamt. *Sigismund van Horn* kwam met den hertog van Mekelenburg, die zyn moeders broeder Magnus van den troon ſtiet, eerſt in Zweden, en kreeg zyn plaats in het eilandt Oelandt, alwaar hy aan twee ſloten, *klein-* en *groot-Horn*, den name gaf. Hy is in den jare 1344 geſtorven, en legt met zynen zone *Claudius* in het karſpel Peſnes begraven. *Gregorius van Horn*, te Krabos, zoon van den voorgaanden, was een neef van *Olaus Gregerſon* te Aumine, die het geſlacht naar Finlandt bragt. Hy liet twee zonen na. De nakomelingſchap van den eenen, *Gregorius Olofzon*, is in het derde lidt uitgeſtorven; maar de andere heeft het geſlacht voortgeplant. Hy was genaamt *Henrik Olofzon* te Aumine, en ſtadhouder over Noorder Finlandt, en men zegt, dat hy zyne eigene vrouw in den jare 1420 liet verbranden. Zyn zoon *Claudius Henrikzon*, te Aumine, was in den jare 1440 ryks-Raadt en opperſte landrechter in Zuider Finlandt, hebbende tot gemalin Chriſtina Friſle, dochter van Chriſtiaan Friſle, Zweedſche ryks-Raadt, enz. die in den jare 1448 ſtierf. Des zelfs zoon *Claudius Henrikszon*, te Aumine, was *Claudius Henrikszon*, de II, te Aumine, die insgelyks, als zyn vader, Zweedſche ryks-Raadt, en opperſte landrechter in Zuider Finlandt is geweeſt, en in den jare 1497 een beſluit van den Zweedſchen Raadt tegen Chriſtiërn, koning van Denemarken, heeft ondertekent. Hy liet twee zonen na, *Chriſtiërn Claudiuszon*, te Aumine, en *Henrik Claudiuszon*, te Kankas. Van den eerſten ſtammen af de erf- en vryheeren van Aumine, en van den tweden de graven van Berenburg en de vryheeren van Mariënburg, als erfheeren van Kankas. *Meſſenii Theatr. nobil. Sueciæ. Peringſchild Geneal. manuſcript.* enz.

HORN, (Caspar Henrik) een vermaard Wittenbergſch rechtsgeleerde, wierdt den 5 February in den jare 1657 te Freyburg geboren, alwaar hy eerſt in de doorluchte ſchole, en naderhandt te Leipzich en Frankfort aan den Oder zyne ſtudiën, inzonderheit de rechtsgeleerdheit, vlytig voortzette. In den jare 1679 kwam hy weder te Freyberg, en trok van daar naar Tenſtadt, om zich in het pleiten te oeffenen, maar reiſde in het volgende jaar door Hollandt, alwaar hy met Stockelman grote vriendſchap onderhieldt, door Vrankryk en Zwitſerlandt, en kwam over Duitſchlandt weder te huis. Kort daar na hadt hy het geluk, dat hem de heer van Wolframsdorf, buitengewone afgezant op de onderhandeling tuſſchen het Roomſche Ryk en Vrankryk, naar Frankfort aan den Mayn als zyn ſecretaris mede nam. In den jare 1695 wierdt hy een lidt van den Raadt van Freyberg, en nam den Doctortytel aan. In den jare 1687 wierdt hy byzitter van de rechtsgeleerde faculteit te Wittenberg, in den jare 1688 gewone advokaat van het hofgerecht, in den jare 1690 hoogleeraar in de rechten en byzitter van de ſchepensbank en het hofgerecht, in den jare 1700 gewone byzitter van het neder-Lauſitſche landgerecht, in den jare 1706 byzitter van het conſiſtorie, en in den jare 1709 appellations-Raadt, in welke waardigheit en ampten hy in den jare 1718, den 6 February, in den ouderdom van 68 jaren, is geſtorven. Zyne ſchriften zyn: *Reſponſa*; *Jus ſeudale*; *Tractatus de jure proëdriæ*; *De ſemel malo ſemper malo*; *Annotationes ad Schilteri Jus Publ.* enz.

HORN, (Eberhard van) erfheer te Kankas, zoon van Karel van Horn, die hier na volgt. Hy diende koning Karel den IX van Zweden in Lyflandt en andere oorlogen, en wierdt van den zelven, als de kroon Zweden en de Czaar, Johannes Baſilowitz Zuski, in den jare 1609 te Wiburg tegen den koning van Polen en den valſchen Demetrius een verbondt ſloten, nevens den ryksveldheer in dien tydt, Jacobus de la Gardie, met een leger naar Muskovië gezonden, en het ampt van generaal luitenant gegeven. Na een zeer moeielyken tocht kwamen zy in Muskovië, en veroverden terſtondt Kexholm, Noteburg en Parkau. Als nu hier op de Polen onder den overſte Karnaſinsky de ſtadt Stararuſſa verlieten, vervolgde hen Horn, achterhaalde hen by Camenzez, en verſloeg hen aldaar, dat naauwlyks een overſte kon ontvluchten. Hy kreeg toenmaals de rantzoen van zeker gevangen ryk Poolſch heer, Stephanus Silath genoemt, en als hier op de Poolſche overſte, Alexander Zborovsky, de ſtadt Thorſiak met 3000 man belegerde, ſloeg hy den zelven uit het veldt, en ontzette Thorſiak. Hy was vervolgens mede by het ontzet van het klooſter Trois, als in dien tydt de generaal veldoverſte Jacobus de la Gardie den Poolſchen generaal, Johan Sapieha, daar van daan verdreef, en verſloeg de Polen by Twene. Hier op hadt hy met de Ruſſen, die aan den kant van Demetrius waren, alvorens hy te Sulikow was gekomen, een gelukkig treffen, en een ander tegen Alexander. Ruſiki nam Pogrela en Oſipow in, taſtte Biala aan, doch Alexander Gonſiewsky verweerde zich zo dapper, dat hy moeſt aftrekken, en toen daagde hy den gemelden Gonſiewsky tot een tweegevecht uit, doch het zelve wierdt van den anderen niet aangenomen. Wanneer hy zyn volk naar Zolkieuw te rug leidde, ſtondt een gedeelte van het zelve tegen hem op; maar hy bragtze, uitgenomen tachtig, die tot den vyandt overliepen, onder zyne gehoorzaamheit. Hier op hielp hy de veſting Smolensko ontzetten; doch als de Zweden by Cluſin van de Polen geſlagen waren, trok hy met allen ſpoedt naar Narva, om de grenzen te dekken. Hy verjoeg hier op den derden valſchen Demetrius tot naar Augdoa en Ivanogrod, veroverde in den jare 1611 de ſtadt Naugard met ſtorm, ontzette Pleskow, ſloeg Demetrius by Plyoz, en in den jare 1612 de Kozakken. Hier op gaf hem koning Guſtaaf Adolph van Zweden volmacht, als generaal veldmaarſchalk in den Moskoviſchen oorlog te kommanderen, en by het afwezen van den in dien tydt Zweedſchen generaal veldoverſte, Jakob de la Gardie, als hoofdt het kommando te voeren. Naderhandt begaf hy zich naar het ingenomen Noteburg, dwong het kaſteel Caporie in Ingermanlandt, als mede Augdoa en Zama, en eindelyk den 3 December Ivanogrod om zich over te geven, wanneer Guſtaaf Adolph hem tot gouverneur over Narva en Ingermanlandt aanſtelde. Hy reiſde in den jare 1613 naar Finlandt, wanneer ondertuſſchen de Ruſſen Augdoa veroverden, welke plaats hy de eerſte maal te vergeeſſch belegerde, maar haar in de twede belegering in den jare 1615 veroverde. Hy wierdt in den jare 1615 van Guſtaaf Adolph, nevens den gemelden Jakob de la Gardie en Caſpar Mathiſol Kruſe, aan den Czaar afgezonden om met den zelven over een vrede te handelen; doch als zulks zonder vrucht afliep, en de koning den oorlog bleef voeren tegen Muskovië, en de ſtadt Pleskow belegerde, deden de Ruſſen een uitval, met welke deze veldmaarſchalk handgemeen raakte, wanneer hy in den jare 1616, in den ouderdom van 32 jaren, kwam te ſneuvelen. Hy liet een eenigen zoon na, *Guſtaaf*, erfheer te Kankas, die in den jare 1614 van zyne gemalinne, Margaretha Fink, laatſte en eenige erfgenaam van dit geſlacht, geboren wierdt. Zy was de dochter van Göderik Fink te Porkala en Sonnes, Zweedſche generaal veldmaarſchalk. De koning Guſtaaf Adolph was niet alleen over zyne doodt zeer aangedaan, maar was ook by zyne begraveniſſe, gehouden op zyne heerlykheit Kankas, in perſoon tegenwoordig. Wanneer hy en de graaf Jakob de la Gardie Novogrod belegert hadden, ſchreef de koning aan hen, dat ze zich noch tegen Godt, noch tegen de natuur niet zouden verzondigen, naardien hem aan hunne perſonen meer gelegen was dan aan Novogrod. *Loccenii Hiſtor. Suec. & Wittikind Hiſt. belli Sueco-Muſcovit.*

HORN, (Gustaaf van) vryheer van Mariënburg, en erfheer van Kankas, koninklyke Zweedſche ryks-Raadt, generaal veldmaarſchalk, gouverneur generaal van de hertogdommen Bremen en Verden, als mede opperſte landrechter over Neryke, was een zoon van den voorgemelden Eberhard. Na dat hy Vrankryk, Engelandt, en de Nederlanden hadt doorreiſt, en op de hogeſchole te Oxford den tytel van meeſter aangenomen, ging hy in Zweedſche krygsdienſten, wierdt eerſt in den jare 1634 ritmeeſter, en naderhandt in den jare 1635 onder het regiment van den overſte David Leſle overſte luitenant, welk regiment hy eindelyk, by den vrywilligen afſtandt van Leſle, kreeg. In den jare 1640 wierdt hy in het treffen by Plauen gevangen genomen, en na zyne loslating generaal wachtmeeſter gemaakt. Hy was tegenwoordig by de voornaamſte krygsverrechtingen, en als in den jare 1646 tuſſchen de kroon Zweden en den keurvorſt

Maximiliaan van Beyeren een ſtilſtandt van wapenen geſloten wierdt, bleef hy by den keurvorſt als oſtagier. Na de geſlotene Weſtphaalſche vrede bleef hy met eenige regimenten in den keur-Rhynſchen kreits, tot dat hy na het traktaat van executie, geſloten te Neurenberg in den jare 1650, wederom in Zweden kwam, wanneer hem de koningin Chriſtina generaal luitenant en gouverneur van Ingermanlandt, en het Kexholmſche leen, als mede vryheer van Mariënburg maakte. Hy voerde ook den tytel van heer van Kankas, Porkala, Sonnes, enz. en wierdt van gemelde koninginne in den jare 1654 tot ryks-Raadt benoemt. Hy diende koning Karel Guſtaaf tegen den koning van Polen, en kwam na de doodt van den veldmaarſchalk, graaf Guſtaaf Adolph van Lövenhaupt, in den jare 1656 in Lyflandt voorgevallen, in des zelfs plaats, en wierdt onder graaf Magnus Gabriël de la Gardie in den jare 1657 in de zelve provincie tegen den Moskoviſchen generaal Matwil Waſiwolitz Szerembt gebruikt. Hy taſtte op den weg naar Kexholm 4000 Ruſſen aan, verſloeg de zelve, en ontzette Narva, Notebuig en Kexholm van de belegeringen der Muskoviters; en hy wierdt nog in het zelve jaar in de plaats van graaf Magnus de la Gardie tot generaal kommandeur over de krygsmacht in Fin-,Eſt-,Lyflandt en Ingermanlandt aangeſtelt. Hier op deedt hy in den Deenſchen oorlog goede dienſten als ryks generaal veldtuigmeeſter, en wierdt in den jare 1663, na de doodt van den ouden grave van Konigsmark, generaal veldmaarſchalk en gouverneur generaal van de hertogdommen Bremen en Verden. Hy bleef in zyn gouvernement, en ſtierf te Stade den 28 February in den jare 1666, en zyn neef *Henrik van Horn* kwam in zyn plaats. Hy hadt drie gemalinnen gehad; de eerſte was Maria van Möiner, dochter van den opperjagermeeſter en landshoofdman over Weſterbotten Stella van Morner, met welke hy trouwde in den jare 1636; de twede was Barbara Kurk, geborene vryvrouw van Lempele, en dochter van Johan Kurk, vryheer van Limmigo, Zweedſche ryks-Raadt en preſident van het Finlandſche hofgerecht, met welke hy in den jare 1644 was getrouwt; de derde was Maria Silberhielm, zynde met haar getrouwt in den jare 1660. Hy heeft twee zonen en drie dochters nagelaten, namentlyk: *Eduard*, vryheer van Mariënburg, uit den eerſten echt geboren in den jare 1640, en geſtorven in den jare 1687 als overſte, nalatende van zyne gemalinne, Martha van Oxenſtiern, twee zonen, waar van de oudſte, *Guſtaaf*, vryheer van Mariënburg, als overſte te paardt, in het treffen by Caliſch in den jare 1706 dodelyk gewond en gevangen genomen wierdt; de jongſte broeder, *Gabriël*, vryheer van Mariënburg, bleef in het treffen by Jungfernhof in Courlandt in den jare 1705, als overſte van de Lyflandſche ridder-vaandels. *Karel*, de twede zoon, geboren uit den derden echt in den jare 1664 te Stade, was den meeſten tydt buiten Zweden op reize, en wierdt aan verſcheide hoven van Europa gebruikt. De oudſte dochter, *Margareta*, uit het eerſte huwelyk geboren in den jare 1639, trouwde in den jare 1658 met Guſtaaf Scop, vryheer van Limingo ryks opperhofmeeſter van de koninginne weduwe Hedwig Eleonora; en de andere, *Maria*, insgelyks uit den eerſten echt in den jare 1642 geboren, trouwde in den jare 1660 met Jakob Johan van Taube, vryheer van Kudding, generaal van de infantery en gouverneur van Narva en Ingermanlandt; en de derde, *Margareta*, uit den tweden echt in den jare 1646 geboren, trouwde in den jare 1660 met Andreas Lilienhök, vryheer van Nerpis, en preſident van het koninklyke tribunaal te Wismar. *Pufendorf de Rebus Caroli Guſtavi, en geſchrevene memorien van Zweden.*

HORN, (KAREL VAN) erfheer te Kankas, Zweedſche generaal veldmaarſchalk en ſtadhouder in Ingermanlandt en het Kexholmſche leen. Zyn vader was Henrik, zoon van Claudius, ryks-Raadt, generaal veldmaarſchalk en ſtadhouder in het hertogdom Finlandt, onder wien, toenmaals gouverneur in het hertogdom Eſtlandt, deze veldmaarſchalk de ſtadt Reval, in den jare 1577 van den Czaar, Joan Baſilowitz, met 50000 man belegert, dusdanig hielp verdedigen, dat de zelve de belegering moeſt opbreken. Hy wierdt in den jare 1580 van koning Johannes van Zweden, nevens Pontus de la Gardie, Herman Flemming, Georg Boye, en anderen tegen den Czaar Baſilowitz gezonden, in welken veldtocht Kexholm en Narva wierden verovert. Hy nam ook Loda in, en hielp Ham, Ivanogrod, Copor, Carelogrod in Carelië, en Wittenſtein in Lyflandt onder de Zweedſche gehoorzaamheit brengen, en wierdt ſtadhouder over Narva, Ingermanlandt en het Kexholmiſche leen gemaakt. Naderhandt was hy een der koninklyke commiſſariſſen, die den vierjarigen ſtilſtandt met Moskoviё ſloten. Hy liet vier zonen na van zyne gemalinne Agnes van Delvigh, dochter van Eberhard van Delvigh te Thoal en Ringen, lands-Raadt van het hertogdom Eſtlandt, namentlyk *Henrik*, ryks-Raadt en ryksmaarſchalk; *Claudius*, ryks-Raadt en opperſtadhouder te Stokholm; *Eberhard*, die in Moskoviſchen krygsdienſt generaal veldmaarſchalk was; en *Guſtavus*, zynde in den dertigjarigen oorlog als veldmaarſchalk zeer bekend geweeſt, en in den jare 1659 als ryksmaarſchalk en generaal veldheer geſtorven. *Claud. Arhenii vita Ponti de la Gardie.*

HORNBACH, een ſtadt en ſlot in het hertogdom Tweebrugge, nevens een voornaam klooſter van de Benedictyner orde, door S. Pirminius geſticht. *Lunichs Reichs-Archiv part. ſpec. contin. II. n. 222.*

HORNBERG, een ſtadt en pas door het Zwarte woudt, in het hertogdom Wurtenberg, aan de rivier Gutach, nevens twee oude ſloten, op een berg gelegen, die den pas verdedigen. In den jare 1707 hadden de Franſchen deze plaats, en verſterkten de zelve, maar ze wierdt kort daar na door den hertog van Wurtenberg ingenomen, en de bezetting tot krygsgevangenen gemaakt. Niet verre daar van daan is het in den jare 1095 gebouwde Benedictyner klooſter Alpersbach genaamt. *Tromsdorf acc. Geograph.*

HORNBURG, eene middelmatige ſtadt, nevens een ſlot en ambacht, in het voorſtendom Halberſtadt, 1 myle van Ooſterwyk aan de rivieren de Ocker en Ilza gelegen. Zy is voormaals verſterkt geweeſt, en dikwils verovert. Aan de eene zyde is de zogenaamde Falſtein, en aan de andere het zogenaamde Steenveldt. *Spangenberg Mansf. Chron. Pruiſ. Staats-Geographie.*

HORNBY, een Engelſch marktvlek, gelegen aan de rivier Lun, zes mylen van Lankaſter, aanmerkelyk wegens zyn kaſteel, de oude verblyfplaats van den Lord Morley en van Mont-Eagle.

HORNE-CASTLE, een Engelſch marktvlek in het graafſchap Linkoln, twintig Engelſche mylen van Linkoln gelegen, ten Ooſten van de rivier Bane, honderd en vier Engelſche mylen van Londen.

HORNE (TER) is 1) een dorp van de Vrieſche grietenye Utingeradeel, in het kwartier der Zevenwolden; 2) een ſlot of huis in het dorp Englum, onder de Vrieſche grietenye Menaldumadeel, in het kwartier Weſtergoo. *Winsemius.*

HORNEDE, een klein Engelſch marktvlek in het graafſchap van Eſſex, een en twintig Engelſche mylen van Londen gelegen.

HORNEK, een ſlot in Frankenlandt, gelegen by Gundelheim, is eene kommandery van de Duitſche orde.

HORNOLD, (SAMUEL) een rechtsgeleerde in Zwaben, geboren den 28 September in den jare 1537. Zyn vader was Sebaſtiaan, Conſiſtoriaal Raadt in het hertogdom Wurtenberg. Hebbende in zyn vaderlandt den grondt zyner ſtudiën gelegt, wierdt hy in den jare 1551 naar Tubingen gezonden, en aldaar baccalaureus gemaakt. Van daar trok hy in den jare 1554 naar Leipzich, alwaar hy de vriendſchap van Joachim Camerarius genoot. In den jare 1555 ging hy naar Wittenberg, en hieldt daar gemeenzamen ommegang met Philippus Melanchthon. Naderhandt bezocht hy de voornaamſte hogeſcholen in Duitſchlandt, en reiſde vervolgens in den jare 1559 naar Vrankryk, wanneer hy de Franſche taal zo wel leerde, dat men hem voor een geboren Franſchman hieldt. In den jare 1561 wierdt hy te Dole in Burgundiё licentiaat in de rechten, en ging van daar naar Spiers, om zich in het pleiten te oeffenen. Kort daar na keerde hy naar zyn vaderlandt, wierdt doctor, en niet lang daar na hoogleeraar in de rechten te Tubingen en advokaat van het Conſiſtorie aldaar. Na dezen tydt begaf hy zich naar het markgraafſchap van Baden, daar hy eerſt Raadt en naderhandt kancelier wierdt. In den jare 1575 keerde hy naar Heilbron, alwaar hy penſionaris was, en in deze bediening in den jare 1582 op den ryksdag te Augsburg, en in den jare 1594 op dien te Regensburg tegenwoordig was. Eindelyk ſtierf hy den 1 February in den jare 1601 te Heilbron. Men heeft van hem: *Tomi IV. Repertorii Juris*, en eenige Latynſche gedichten. *Adami Vit. Juriſconſult. Freheri Theatr. pag. 952.*

HOROLOGION is de naam van een der Griekſche kerkboeken, 't welk hen zo veel is als 't Roomſche *Brevier*, waar in alle hunne kerkdienſten aangetekent zyn, te weten die gene, die zy *Meſonyctiicon*, of van *middernacht*, noemen, nevens die gene, die zy *Metten*, *Primen*, *Tertien*, *Sexten*, *Nonen*, *Veſpers*, enz. noemen. De Grieken hebben eene grote menigte boeken, die het gebruik der kerke toegewyd zyn, zo dat zy verplicht zyn hunne toevlucht tot die boeken te nemen wanneer zy hunnen kerkdienſt verrichten. Dit was de reden, dat Antonius Arcadius onder de regering van paus Clemens den VIII uit alle hunne boeken een kerkdienſt verzamelde, die hen tot Brevier kon dienen, en in een boek begrepen was; maar de Grieken hebben dit boek verworpen, hoewel het hen zeer gemakkelyk was; zo dat deze verzameling of kort begrip onnut gebleven is, uitgezondert ten opzichte van eenige Griekſche monniken, die niet verre van Rome zyn, en daar van afhangen. *Memoires Sçavans.*

HOROSCO, (RODERIK) markgraaf van Mortara, was de zoon van Anthony van Horoſco, die koninklyke rechter in Palencia, en een tydlang in Amerika is geweeſt. Zyn broeder *Diego*, een Jeſuit, wierdt in den jare 1616 van de Jeſuiten geworgt, en hy zelf was in de ſtadt la Plata, in de Amerikaanſche provincie de las Charcas, als Ægidius Gonzales Davila meldt, geboren. Hy volgde van zyne jeugdt af den oorlog, en is door den zelven gelukkig geworden. Hy kwam vervolgens in Italiё, en wierdt gouverneur van Aleſſandria della Paglia, in het hertogdom van Milaan; en als daar op de oorlog tuſſchen de hertogen van Savoje en van Mantua begon, en de Spaanſche gouverneur de party hieldt van den hertog van Milaan, gaf hy hem den raadt de veſting Aſti te belegeren, voor welke hy ook in den jare 1614 rukte. Wanneer gedurende de belegering tuſſchen beide de hertogen een zeker vergelyk gemaakt wierdt, wilde Horoſco het zelve niet ondertekenen voor dat hy een byzonderen koninklyken laſt daar toe hadt gekregen. Toen nu de oorlog kort daar na van nieuw begon, trok hy met 5000 Spanjaarden en 3000 Italianen wederom te velde, wierp zich, terwyl de hertog van Savoje in den jare 1615 Breſtagno belegerde, in deze veſting, en verweerde de zelve zodanig, dat de belegering wierdt opgebroken. In den jare 1616 viel hy in het landt van den hertog van Savoje, en nam Canello, Coloſſe, nevens Cortemiglia, in. Doch naardien de markgraaf van S. Georgio het kaſteel van Cortemiglia ontzette, en de Savoiſche troepen ondertuſſchen Calais en Alba veroverden, verliet hy de veroverde plaatſen wederom, ſtak die gene, daar hy tot hier toe

toe hadt gestaan, hier en daar in brandt, en wierdt daar op door den hertog van Savoje met Fransche troepen afgezonden, om de vesting S. Damiano te ontzetten, maar kwam te laat, alzo de plaats overging. Onder den nieuwen gouverneur Don Pedro van Toledo was hy mede in den jare 1617 by de belegering van Vercelli. In den jare 1619 wierden zy beide naar Spanje geroepen, en men beschuldigde hen, dat zy geen de minste genegenheit tot de Italiaansche vrede gehad hadden. Hy diende naderhant koning Philips den IV van Spanje in den Valtelinschen oorlog, en hielp onder den kommandant van Castilë de stadt Fuentarabie in Biscaje, door de Franschen in den jare 1638 belegert, ontzetten, en de Franschen met groot verlies daar voor opslaan. In den jare 1639 kreeg hy order in Gasconje te vallen, maar wierdt van den grave van Grammond terug gedreven. Hy kommandeerde ook het lyfregiment van den Spaanschen gunsteling, den grave van Olivarez, een tydlang, en als in den jare 1642 de koning van Vrankryk de vesting Perpignan, in het graafschap Roussillon, belegerde, gebruikte men hem, nevens den markgrave van Torrecuso, om die stadt van levensmiddelen te voorzien, en hy wierdt daar benevens gouverneur van Colioure, en generaal van de kavallery in het graafschap Roussillon. Hier op wierdt hy in deze vesting van den Franschen maarschalk Mailleraye belegert, en gedwongen de zelve met het daar in leggende guarnisoen en kasteel S. Elmo by accoord over te geven. Hy was daar na in den jare 1643 in Arragon by het koninklyke leger, en raakte, nevens den markgrave van Inojosa, met den markgrave van Torrecuza in oneenigheit, zo dat de zelve zich uit het leger naar het hof begaf, in wiens plaats hy het kommando van het eene gedeelte van het leger kreeg, wanneer de markgraaf van Leganes het hoofdleger kommandeerde. Dus was deze veldtocht voor de Spanjaarden zeer ongelukkig, gelyk zy ook den 27 September van den Franschen maarschalk de la Motte Houdancourt geslagen wierden. In de plaats van Johannes van Garny, die in ongunst raakte, wierdt hy in den jare 1644 generaal veldmaarschalk in Catalonië, en maakte op de stadt Lerida, toen van de Franschen bezet, een aanslag door hulp van eenige zamengezworenen, waarom hy ook onder schyn, als of hy naar Flix wilde trekken, voor deze stadt rukte, doch zyn oogmerk niet bereikte. Hier op rukte hy nevens Don Felipe de Sylva vervolgens voor de stadt, belegerde de zelve, en veroverde ze by verdrag. Niet lang na het innemen van Lerida ontzette hy ook de stadt Tarragona in Arragon, van den Franschen maarschalk de la Houdancourt belegert, en bleef onder Don Andreas en Catelino, oppergeneraal, in den jare 1645 zyne krygsdiensten waarnemen in Catalonië en Arragon. Maar zy kwamen in hunne raadgevingen niet overeen, en in den jare 1645 volgde de slag by Lorenzo, daar de Fransche generaal, de graaf van Harcourt, de overwinning behaalde, de markgraaf van Mortara gevangen raakte, en Catelino hem de schuldt van de nederlage verweet. Als in den jare 1647 de prins van Condé met de Fransche armee de belegering voor Lerida opbrak, bragt hy 1000 man tot versterking van deze stadt met veel levensmiddelen en ammunitie daar in, en men gebruikte hem in den jare 1650 wederom in Arragon en Catalonië, wanneer hy Flix, Tortoza, Fuset en Miravel wederom wegnam, schoon zyn leger toenmaals niet boven de 1000 man sterk was. In den jare 1652 belegerde hy de stadt Barcelona, voor welke ook Don Jan van Oostenryk aankwam en de zelve by accoord veroverde. Hy is niet lang hier na gestorven. *Ægidius Gonzalez D'Avila.*

HORREA wierden by de oude Romeinen de magazynen en proviandhuizen genaamt, die of de gansche republyk, of dezen en genen burger toebehoorden. In de zelve lag niet alleen koorn, maar ook allerhande kostelykheden wierden daar in bewaart, over welke men zich niet zeker genoeg betrouwde. *Stewechius ad Veget. Pitiscus.*

HORROXIUS, een groot wiskunstenaar, schreef verscheide verhandelingen, en voornamentlyk: *Venus in sole visa.* Hy was zo naauwkeurig in de sterrekundige waarnemingen, dat hy de verschyning van Venus lang te voren voorzeide eer zy gebeurde, en dat wel zo stiptelyk, dat alle de sterrekundigen van Europa daar over verwondert stonden.

HORSHAM, een groot Engelsch marktvlek in de landstreek van het graafschap van Sussex, Bramber genaamt. Zy zendt twee gedeputeerden in het Parlement.

HORSLEY, een klein eilandt ten Zuiden van Harwich in het graafschap van Essex, in Engelandt.

HORST. Zie NEDERHORST.

HORSTIUS, GEORG, een beroemd Hoogduitsch geneesheer, wierdt in den jare 1578 te Torgau geboren, alwaar zyn vader, van den zelven name, een lidt van den Raadt is geweest. Hebbende de lage scholen, te Göttingen en Halberstadt, doorgeloopen, wierdt hy op aanraden en door toedoen van zyns vaders broeder, *Jakob Horstius*, voortyds hoogleeraar in de medicynen te Helmstadt, in het beroemde klooster Ilefelt besteld, in het welke hy in zyne studien zeer vorderde, tot dat hy in den jare 1597 de hoogeschole te Helmstadt, en in den jare 1600 die van Wittenberg bezocht, op welke laatste plaats hy zich ook met lessen over de Philosophie te houden beroemd maakte, en aldaar ten en jaren bleef. En om zich te meer in de geneeskunde te oeffenen deedt hy eenige reizen door Oostenryk, Bohemen, Zwaben, de Elzas en Zwitserlandt. Zynde dan te Basel Doctor geworden, keerde hy weder naar huis, en wierdt in het einde van den jare 1606 te Wittenberg tot hoogleeraar in de medicynen verheven, en in het volgende jaar naar Saltwedel, in de oude Mark Brandenburg, beroepen, in den jare 1608 hoogleeraar te Giessen gemaakt, en eindelyk in het volgende jaar van den landgraaf Lodewyk van Hessen tot lyfarts aangenomen. Hy stierf den 9 Augusty in den jare 1636. Onder zyne schriften zyn: *Accuratissima anatomiae elaborata, locis Galeni & Hippocrat. illustrata; Centuria problematum θεραπευτικῶν; Nova ... ; Libri duo de natura humana; Tractatus de tuenda sanitate literatorum fabius restius; Exposita ... arthritidis, dysenteriae, variolarum & morbillorum curationes; Libellus de Scorbuto Germanicus; Observationum Medicinalium libri duo; Observationum Pharmaceuticarum utilis decas. Witte Mem. Med.*

HORTA was by de oude Romeinen eene godin, welke zy geloofden de zorg aanbevolen te zyn van de menschen door geheime bewegingen aan te manen en tot allerlei loffelyke daden aan te zetten. Zy wierdt ook voor de godinne der jeugdt aangemerkt, mogelyk om dat de jongheit frisch en krachtig is, en dat men moedt en kracht nodig heeft om de deugdt en 't goed te oeffenen. De tempel, dien deze godin te Rome hadt, wierdt nooit gesloten, om te kennen te geven, dat 'er geen ogenblik in het leven is, in 't welke de menschen niet moeten aangedreven worden om iets groots uit te werken, en dat alle de uuren des daags bekwaam waren om goed te doen. De naam van Horta komt voort van het Latynsche woordt *Hortari*, dat is, opwekken, aanmoedigen. Deze godin wierdt in het vervolg *Hora* genoemt, het welk echter het zelve is; want naar het gevoelen van Antistius Labeo, aangehaalt door Plutarchus, was dit laatste woordt van het Griekſch ὁρμᾶν genomen, 't welk *aandryven* betekent; om welke reden Plutarchus zelf in twyffel trekt, of het woordt *Orator*, redenaar, de zelve betekenis niet heeft, in plaats dat men het zelve gemeenlyk afleidt van het woordt *Orare*, redenvoeren, tot het gemeen spreken, om dat een redenaar aandringt, raadt geeft en beweegt. *Aulus Gellius Plutarchus Quæst. Rom.* 46.

HORTALUS, (MARCUS) kleinzoon van den vermaarden redenaar Hortensius, dien Augustus tot het huwelyk gebragt hadt door zekere milddadigheit, die hy hem hadt bewezen; dewyl Hortalus van zich zelve te arm was om zonder deze gunst eene vrouw te kunnen krygen. Hy won by zyne huisvrouwe vier zonen, en kon echter geén begunstiging van Tiberius verwerven, onaangezien hy in den uitersten noodt was, en dit doorluchtig geslacht dus uitstierf by gebrek van middelen. *Tacitus Ann. II. c.* 37 & 38.

HORTENSIA, zuster van den redenaar Hortensius. Zeker hedendaagsch schryver, Glandorpius genaamt, geeft haar dien naam; maar hy bekent zelf op eene andere plaats, dat de zuster van Hortensius by Plutarchus *Valeria* genoemt wordt. Zie dan op VALERIA: want het is niet noodzakelyk, dat men Hortensius twee zusters, verschillende van naam, toeschryft.

HORTENSIA, dochter van den redenaar Hortensius; toonde zich zulk een vader waardig te zyn door hare welsprekendheit, wanneer zy de zaak der Roomsche vrouwen voor de driemannen bepleitte, die 'er veertien honderd veroordeelt hadden om hunne goederen aan te geven, en hen naderhandt naar hun goeddunken meenden schatting te doen betalen voor de onkosten van den oorlog. Deze driemannen waren Marcus Antonius, Octavius, en Lepidus, die vooraf verklaart hadden, dat die genen, die hunne goederen op gene rechtmatige waarde aangaven, in boete zouden vervallen, en dat de genen, die tegen hunnen kwaden handel zouden getuigen, beloont zouden worden. Dus namen zy hunne toevlucht tot de tusschenspraak der adelyke vrouwen, die iets op de gemoederen der driemannen vermogten, en wierden beleefdelyk door de zuster van Octavius en door de moeder van Marcus Antonius ontfangen; maar Fulvia, gemalin van den laatsten, sloot hen de deur voor den neus, zo dat zy besloten zelfs voor de driemannen te verschynen. Hortensia nam het woordt voor haar alle op, en deedt eene zeer schone redenvoering, van welke Quintilianus met roem gesproken heeft. De driemannen namen de vrymoedigheit, die de vrouwen hier in getoont hadden, zo kwalyk, dat zy hunne deurwaarders geboden haar te doen vertrekken. Op dit bevel begon de gansche vergadering overluid te roepen, en het geraas belette de deurwaarders het zelve uit te voeren, zo dat de driemannen de zaak tot den anderen dag uitstelden. De uitslag daar van was, dat 'er maar vier honderd vrouwen gehouden zouden wezen hare middelen aan te geven. Hier door kan men een veel beter denkbeeldt van dit geval hebben dan door het gene sommige schryvers opgeven, noch zelfs door de woorden van Valerius Maximus, die zegt, dat de Raadt eene zware schatting hadt gelegt op alle de ongetrouwde Roomsche vrouwen, en dat Hortensia alleen haar aller zaak verdedigde. Zie *Quintil. Instit. lib. I, cap.* 1. *Valerius Maximus lib. VIII. c.* 3. *Bayle Dict. Crit.*

HORTENSIUS is den naam van een burgerlyk geslacht by de Romeinen, dat misschien wegens zyne tuinen zynen naam heeft gekregen. Richard Streinius, en met hem Antonius Augustinus, maken 'er een adelyk geslacht van; doch naardien burgerlyke overheden den zelven voerden, schynt het eerste waarschynlyker. In de Romeinsche Jaarboeken wordt van eenen *Hortensius* gewag gemaakt, die in 't jaar der wereldt 1561, voor Christus 423, gemeensman (*tribunus plebis*) was. Hy beschuldigde Sempronius Atratinus, zynde in het voorgaande jaar burgermeester geweest; dat hy de Volscen stoutelyk hadt aangetast; maar zyne vier collegen, die mede by den slag waren tegenwoordig geweest, hielden sterk by hem aan, dat hy deze aanklagte zou laten steken, invoegen, hy alles hebbende gedaan om hen te overtuigen, zy zouden het maar aan hem overlaten, hy ten laatste hen zulks moest beloven, naardien hy bemerkte, dat zy lie-

liever zo lang hunne waardigheit van overheit wilden nederleggen, als het proces duurde. Meer dan 100 jaren daar na vindt men een anderen, met name *Quintus Hortensius Dictator* (oppergezaghebber). Hy wilt het volk, het welk een opstandt hadt verwekt, en zich op den berg Janiculum verzamelt hadt, weder te bevredigen, en maakte in het jaar der wereldt 3698, voor Christus 286, eene wet, dat voortaan alle Romeinen zouden verplicht zyn de wetten van het gemene volk te gehoorzamen. Hy stierf als oppergezaghebber, het welk nooit te voren was geschied. *Liv. l.* XLI. *Valer. Max. lib.* VI. *cap.* 5. *Plin. l.* XVI. *c.* 10. *Augustinus de Civ. Dei lib. III. cap.* 17. *Streinius de fam. Roman. Ant. Augustinus de fam. Rom.*

HORTENSIUS, (Johannes) in het Fransch *Des-Jardins*, geneesheer van François den I, wierdt geboren in de nabuurschap van Laon in Pikardië, en was de zoon van Joh. Des-Jardins, kapitein van het kasteel van Hamelle, in het bisdom van Laon. Hy gaf lessen in de lage scholen te Parys, in het collegie van den kardinaal le Moine, en naderhandt zich begevende tot de studie der geneeskunde, wierdt hy Baccalaureus in die faculteit in den jare 1514, Licentiaat in den jare 1517, en Doctor in den jare 1519. Uit de Registers van de hogeschole van Parys blykt, dat hy daar regerend leeraar was in den jare 1521, en deken der faculteit in den jare 1524. Dewyl hy de Grieksche taal volkomentlyk verstondt, moedigde hy zyne leerlingen krachtig aan tot de studie van die taal; en op dat een ieder in staat zoude wezen van het origineel van Galenus na te zien, schonk hy den Griekschen druk van dien ouden geneesheer aan de boekzaal der faculteit; want in dien tydt hadden de geneesheeren te Parys eene gemene boekzaal in hunne scholen. Hy maakte zich door zyne geleerdheit zo vermaard, dat men hem bekwaam achtte om allerlei ziekten te genezen, indien het uur des doods niet verschenen was. Dit alleen wierdt uitgezondert; in dier voegen, dat men hem gemeenlyk de volgende spreekwyze toepaste: *Contra vim mortis non est medicamen in hortis*, dat is, *Tegen de doodt wast geen kruidt of geneesmiddel in de tuinen.* Men merke aan, dat men hem in het Latyn *Hortensius*, of *de Hortis*, noemde. Hy wordt van verscheide schryvers geroemt, als van du Boulay in zyne *Histoire de l'université de Paris*; van Lodewyk van Orleans in *la Plante humaine*; van Pieter Ayrault in zyne boeken *De ordine judiciario*, en van Johannes Vassæus *in Epist. dicator.* Maar hy gaf zelf niets in het licht, ook is 'er na zyne doodt niets van hem uitgekomen. Hy trouwde in zyn eerste huwelyk in den jare 1520 met Johanna Bourdyn, en in zyn twede in den jare 1541 met Maria le Tellier. Hy liet van de eerste zeven kinderen, en van de laatste vier na. Uit den staat, dien zyne kinderen gehouden hebben, en de onroerige goederen, die hy naliet, blykt genoegzaam, dat hy groot geldt gewonnen hadt. Hy stierf schielyk aan eene beroerte, terwyl hy zyne bloedverwanten en andere goede vrienden op zynen geboortedag ter maaltydt onthaalde, in den jare 1547. Dit gaf gelegenheit aan Des-Portes om het volgende klinkdicht op zyne doodt te maken:

Apres avoir sauvé par mon art secourable
Tant de corps languissans, que la mort menaçoit,
Et chasse la rigueur du mal, qui les pressoit,
Gagnant comme Esculape un nom toujours durable.
Cette fatale sœur, cruelle, inexorable,
Voiant que mon pouvoir le sien amoindrissoit;
Un jour que son courroux contre moi la poussoit,
Finit quant & mes jours mon labeur profitable.
PASSANT, *moi qui pouvois les autres secourir,*
Ne dis point qu'au besoin je ne me pas guerir,
Car la mort qui doutoit l'effort de ma science,
Ainsi que je prenois sobrement mon repas,
Me prit en trahison, sain & sans defiance,
Ne me donnant loisir de songer au trepas.

Dit klinkdicht is door den vader Valvasor in het Latyn vertaalt, en M. Menage heeft insgelyks een puntdicht op die zelve gedachten gemaakt. Hy was van de vrouwelyke zyde afkomstig van Johan Des-Jardins, en beschreef zyn leven, waar uit dit artykel getrokken is. Pieter Ayrault, moederlyke oom van dezen Menage, trouwde met Anna Des-Jardins, dochter van Johan Hortensius en van Maria le Tellier, zyne twede huisvrouw; die van het zelve geslacht was, van welke de kancelier van Vrankryk le Tellier afstamde. Zie *Menage remarq. sur la vie de P. Ayrault.*

HORTENSIUS, (Lambertus) geboren te Montfort, in de provincie van Utrecht, den 1 April des jaars 1518, is mede een van de geleerden van zyn tydt geweest. Hy studeerde te Loven, en oeffende zich met zonderlingen vlyt in de taalkunde onder zeer voortreffelyke meesters, en hoorde ook de lessen van Vives wegens de *Dialectica.* Hy gaf eene vertaling uit in Latynsche vaarzen van den *Plutus* van Aristophanes, met aantekeningen, en toonde daar door, hoe ver hy in de kennisse der Grieksche tale gevordert was. Men heeft verscheide andere boeken van hem, welker tytels zyn: *Enarrationes in Virgilii Æneida*, in fol.; *Explanationes in Lucani Pharsaliam*, gedrukt te Basel in den jare 1578, in fol.; *Satyrarum in ævi sui vitia & mores lib. II*; *Epithalamiorum liber. I*; *Secessionum civilium Ultrajectinarum libri VII*; *De bello Germanico, à Carolo V Cæsare gesto, libri VII*; *Tumultuum Anabaptistarum liber I*, herdrukt te Amsterdam in den jare 1636, met de *Historia Anabaptistica de factione monasteriensi* van *Conradus Heresbachius*, door de zorg van *Theodorus Strackius*, predikant van Burik, in het landt van Kleef. Hy was een geruimen tydt regent geweest te Naarden, in Hollandt, en 't scheelde weinig of hy raakte om hals toen deze stadt door de Spanjaarden in den jare 1572 uitgeplundert wierdt onder het beleidt van Frederik van Toledo, zone des hertogs van Alba. Zyn huis wierdt geplundert, en zyn natuurlyke zoon voor zyne oogen vermoord. Hy zelf was ter zelver tydt in doods gevaar, onaangezien zyn priesterschap; maar by geluk was daar omtrent heel wel van pas zeker edelman, met name Weldam, die zyn leerling geweest, en in Spaanschen dienst was, door wien hy gered wierdt. Men bemerkte, dat hy niet anders gezorgt hadt te behouden dan zyne aantekeningen op den Pharsalischen oorlog van *Lucanus.* Hy beschreef de plundering en moordery van Naarden, waar van het handschrift te Utrecht berust, en stierf kort na dit droevige ongeval in den jare 1573 digt by Naarden op een landhuis, als uit het grafschrift blykt, het welk die van Naarden voor hem maakten in S. Veitskerke, en dat van Valerius Andreas wordt aangehaalt. Men dient aan te merken wegens het gene hier boven van zynen natuurlyken zone gezegt is, dat Brand in zyne Historie van de Hervorming op den jare 1584 (*pag.* 702 *en* 703) spreekt van *Hieronymus Hortensius*, predikant te 's Gravenhage, en namaals te Wassenaar, dien hy zegt de zoon van Lambert geweest te zyn. Zie *Valerius Andreas Biblioth. Belg. Miræus in Elog. Belg. Thuanus Hist. lib. LXVIII. Gesnerus Bibl. Pantaleon in Prosop. Germ.* enz.

HORTENSIUS, (Marcus) een neef van den beroemden redenaar Quintus Hortensius. Augustus gaf hem door eene zekere gift gelegenheit om te kunnen trouwen, daar hy anders wegens zyne behoeftigheit niet toe hadt kunnen komen. Hy verwekte vier kinderen, maar leefde zeer kommerlyk, waar door dit voorname geslacht te grondt ging. *Tacitus Ann. lib. II. cap.* 37.

HORTENSIUS, (Martinus) geboren te Delft, in Hollandt, en hoogleeraar in de wiskunst te Amsterdam, zou het in geleerdheit en zyn beroep zeer ver gebragt hebben, indien hy in 't bloeien zyner jaren niet was gestorven in den jare 1639. De voorreden, die hy aan het hoofdt van een boek van *Philippus Lansbergius*, 't welk hy in 't Latyn hadt overgezet, gestelt heeft, en waar in hy krachtige tegenwerpingen inbrengt tegen de grondstelling van Tycho Brahe, geeft genoegzaam te kennen op wat wyze hy zich in de sterrekunde oeffende, en daar in geholpen wierdt door den ommegang met Lansbergius, aan wien Bekman, rector van de schole te Dordrecht, een man zeer bekend in de historie van Des Cartes, hem aanbevolen hadt. Dit boek van Lansbergius heeft voor tytel: *Commentationes in motum terræ diurnum & annuum, & in verum aspectabilis cœli typum*, en wierdt gedrukt te Middelburg in den jare 1630, in 4. Hortensius heeft insgelyks de Astronomische handleiding van *Willem Blaeuw*; vertaalt, en zelf eene verhandeling gemaakt *De Mercurio sub sole viso, & Venere invisa*, opgedragen aan Gassendus; en een antwoordt op het gene Kepler voor zynen Almanak van den jare 1624 gestelt hadt. De brieven, die Gassendus hem schreef, zyn vol tekenen van achting, die hy voor hem hadt. Men heeft die gene, die Hortensius hem tot antwoordt schreef, gedrukt in het boek der brieven van dien beruchten philosooph. Daar uit heeft men ontdekt, dat hy in den jare 1605 geboren, en tot professor te Amsterdam beroepen was in den jare 1634. Hy scheen met zyn beroep niet vergenoegt te zyn, en spreekt van den geest, die 'er in die vermaarde stadt in zwang was, als een gehoont en misnoegt man, om dat hy geen toeloop in zyne lessen hadt, en dat men de uitvoering der werktuigen, die hy in 't hoofdt hadt, niet begunstigde, waar van hy veel beter uitslag en vry groter zaken verwachtte, dan al het gene Tycho Brahé ooit hadt uitgevoert. Men heeft eenige aanspraken van hem; eene *De utilitate & dignitate Matheseos*, en eene andere *De oculo, ejusque præstantia.* Hy getuigt in eenen van zyne brieven aan Gassendus, dat de druk van zyn antwoordt op het boek, 't welk Petrus Bartholinus tegen hem hadt uitgegeven tot verdediging van Tycho Brahé, niet dan om de schaarsheit van papier uitgestelt wierdt. Waarschynlyk hieldt dit werk zyne *Plejadographia* gezelschap, welke de zelve schryver in handschrift onder zyne papieren naliet toen hy stierf. Des Cartes heeft niet voordeelig van zyne bekwaamheit gesproken. *Wat de hoogleeraars van de school belangt*, zegt hy, *geen van hen verstaat myne landmeetkunde; ik zeg noch Golius, noch veel min Hortensius, die daar toe niet geleerd genoeg is.* Zie *Valerius Andreas Biblioth. Belg. Vossius de scient. Mathem. Oper. Gassendi Tom. VI. Bayle Diction. Critique.*

HORTENSIUS, (Quintus) tydgenoot van Cicero, en byna even zo een voortreffelyk redenaar als hy, wierdt geboren in den jare van Rome 639. Hy was maar negentien jaren oud toen hy de eerste maal een zaak bepleitte, 't welk hem zo wel gelukte, dat zyne redenvoering niet alleenlyk van de gansche vergadering, maar ook van de twee burgermeesters, die de beste kenners van dien tydt waren, goedgekeurt wierdt. Deze burgermeesters waren Lucius Crassus en Scævola, welker eerste een van de welsprekendste redenaars van zynen tydt was, en de andere een van de grootste rechtsgeleerden, die 'er ooit te Rome geweest waren. Het was eene zaak voor Afrika, die Hortensius voor den Raadt bepleitte onder de regering van deze twee burgermeesters. Eenigen tydt daar na pleitte hy voor den koning van Bithynië, en was daar in nog gelukkiger. De binnenlandsche oorlog in den jare van Rome 663 ontstaan zynde, wierden de rechtszaken dusdanig in de stadt onderbroken, dat Hortensius zich tot den wapenhandel begaf. Hy wierdt in den tweden veldtocht, dien hy deedt, tot veldmaarschalk (*tribunus militum*) aangestelt; maar men gelooft, dat het daar by gebleven is, en dat die gene, die hem de hoedanigheit van luitenant generaal onder Sylla in den oorlog van Mithridates toeschryven, hem buiten twyfel voor een anderen aanzien. Hy bekleedde by beurten alle

de

de hoge ampten der republyk, als dat van *quæstor*, van bouwmeester, van Raadsheer; en wierdt eindelyk tot de waardigheit van burgermeester verheven met Q. Cecilius Metellus in den jare van Rome 684. Het lot viel op hem van naar Creta te gaan om 'er de inwoonders te onder te brengen; maar dewyl hy te Rome door zyne welsprekendheit in groot aanzien was, hadt hy liever zyne bekwaamheit voor de rechtbank te doen uitmunten dan zich ten oorlog te begeven. Dus liet hy deze bediening aan zynen amptgenoot over, die de eer van den triomf in zynen krygstocht behaalde en den bynaam van *Creticus*, of *de Cretische*, verkreeg. Hortensius was uittermaten sterk van geheugen; hy kon eene gansche zaak uit zyn hoofdt bepleiten zonder een enkel woordt op 't papier te stellen, of iets van het gene zyn tegenparty tegen hem hadt ingebragt, te vergeten. De al te grote beweging, die hy met zyn lichaam in het pleiten maakte, was oorzaak, dat hy op zekeren tydt voor de rechters lelyk beschimpt wierdt: want L. Torquatus gaf hem den naam van *Dionysia*, die eene beruchte dansser was, waar op hy hem, naar het zeggen van Aulus Gellius, ten antwoordt gaf, dat hy veel liever eene Dionysia wilde wezen dan een gelyk Torquatus was. Men kan niet ontkennen, dat zyne manieren niet al te gemaakt waren, of ten minste, dat hy al te net op zyne klederen was. Hy spiegelde zich van alle kanten als hy zich kleedde; en men zegt, dat hy zynen amptgenoot in rechten betrok, om dat hy hem in eene enge plaats voorbygaande de ploojen van zynen tabberdt gekreukelt hadt. Hy hadt groot goedt vergadert, en bediende zich daar rykelyk van om in alles zyn gemak te hebben en zyne lusten te voldoen, zo wel in de stadt, als op het landt. Hy hadt ook verscheide buitenplaatsen tot zyn vermaak. Plinius maakt gewag van het *Tusculanum* van Hortensius, daar hy de schilderey van de Argonauten van den schilder Cydias plaatste, die hem veertien duizend vier honderd guldens kostte, volgens de rekening van den vader Hardouin. Hy hadt een lusthuis te Bauli, een naby Laurentum, en een digt by de Flumentaansche poort. Men kan ligtelyk de grote onkosten, die hy deedt, nagaan door den overvloedt van wynen, die hy zynen erfgenaam naliet, die meer dan tien duizend vaten erfde. Dewyl hy zeer prachtig en kostelyk was, stelde hy zich tegen de wetten, die de burgermeesters tegen de onmatige pracht wilden maken in den jare van Rome 699. Hy roemde hen zo behendiglyk wegens de kostelykheit van hunne huishouding, dat zy niet dorsten staan op eene zake, die zo weinig met hun eigen gedrag overeenkwam. Hy was de eerste, die paauwen liet toebereiden: zulks geschiedde om 'er een gerecht van te maken op een gastmaal, waar op hy het collegie der waarzeggers onthaalde. Hy was zeer naauwkeurig en prachtig in tuinparken en vyvers, en droeg zo groote zorg voor de gezondheit van zyne visschen, als voor die van zyne dienstboden. Varro verhaalt dien aangaande heel seldzame dingen. Hortensius leefde met zyne visschen, gelyk de gierigaardt met hun geldt: hy dorst 'er zich niet van bedienen, en liet liever in eene van de naburige steden visch kopen dan ze uit zynen vyver halen: hy was niet te vrede met niet te willen, dat zyne visschen tot geen spyze dienden, hy liet hen daarenboven lekker en overvloedig voedsel geven. Men verhaalt, dat hy zulk eene grote genegenheit voor een negenoog hadt, dat hy des zelfs doodt betreurde; het welk Porphyrius, Macrobius en Tzetzes van den redenaar Crassus gezegt hebben. Hy moet buiten twyfel grote liefhebbery voor den ahornboom overgehad hebben, dewyl hy den zelven met wyn begoot, waar van hy zoveel werk maakte dat hy op zekeren tydt Cicero verzocht het uur van pleiten met hem te willen verwisselen, om dat hy zelf, zo hy zeide, een ahornboom, dien hy op eene van zyne buitenplaatsen hadt, met wyn moest gaan begieten. Het is vry meer te verwonderen dat deze twee grote redenaars elkander in verscheide voorvallen vele tekenen van vriendschap bewezen hebben dan te zien, dat zy altydt geen oprechte vrienden geweest zyn: want het is zeker, dat Cicero de oorzaak was, dat Hortensius den roem, dien hy een geruimen tydt gehad hadt, van de eerste redenaar van Rome te wezen, niet langer behieldt; en Hortensius was oorzaak, dat Cicero niet zonder een gevaarlyken tegenstrever was, die hem kort op de hielen zat. Hortensius heeft niet alleen Aanspraken en Jaarboeken, maar ook oneerbare gedichten in het licht gegeven, waar van niets overgebleven is; en men moet bekennen, dat zyne tong vry beter dan zyne pen was. Hoe wel hy de zaak van Messala, zyn zusters zoon, voor welken hy op zyn best, ziende hem van eene zamenzwering beschuldigt, gepleit hadde, met de toejuiching der meeste toehoorders hadt gewonnen, wierdt hy echter daarom lelyk door het gemeen in zyne oude dagen uitgekreten, zynde toen drie en zestig jaren oud, en de eenigste, dien zulks ooit gebeurd was. Hy stierf in den jare van Rome 703 in den ouderdom van vier en zestig jaren, hebbende vier of vyf en veertig jaren met roem het ampt van redenaar voor de rechtbank waargenomen. Zeker schryver heeft gezegt, dat hy zyne stem zo krachtig gebruikt hadt, dat hy die eer dan het leven verloor. Zulks blykt uit de volgende plaats van Quintus Serenus Samonicus:

Sic est Hortensius olim
Absumptus, causis etenim confectus agendis,
Obticuit, cum vox domino vivente periret,
Et nondum extincti moreretur lingua diserti.

Anderen hebben den zin van deze vaarzen zo kwalyk verstaan, dat zy gemeent hebben, dat 'er gezegt wierdt, dat hy al pleitende was gestorven, als of hy door het geweldt, 't welk hy zyne stemme aandeedt, geborsten was. Maar zulks moet voor een verdichtsel gehouden worden, dewyl hy weinige dagen voor zyne doodt eene zaak van grote aangelegenheit bepleitte; en des te meer, om dat Cicero, verre van diergelyk een toeval van doodt aan te halen, gelyk hy buiten twyfel, indien de zaak zo gebeurt was, zou gedaan hebben, ons reden geeft van ganisch anders te denken. Hortensius trouwde in zyne jeugdt met eene dochter van C. Catulus: doch men zou niet wel kunnen zeggen, of zy ook geen dochter was van Servilia, eene van de aanzienlykste vrouwen van Rome. Hy was zyn schoonzoon gedurende het proces van Verres. Maar niets kan 'er zonderlinger wezen dan zyn huwelyk met Martia, de huisvrouw van Cato van Utica, en de dochter van Martius Philippus, welke hy van Cato by wyze van ontleening verzocht hebbende, zonder grote moeite verkreeg, hoewel hare zwangerheit genoegzaam te kennen gaf, dat zy met haren man niet kwalyk stondt. Hy hadt een zoon, die hem groot hertzeer aandeedt, zo dat, toen hy voor zynen neef pleitte, hy wel wilde te kennen geven, dat hy hem voor zynen erfgenaam, tot nadeel van zyn zoon, verkozen hadt. Echter heeft hy, indien men Valerius Maximus wil geloven, alle zyne goederen aan dezen onwaardigen zone nagelaten. *Zie Cicero in Bruto, & de Orat. lib. III. sub fin. Xiphilin. ex Dione lib. XXXV. initio. Valerius Maximus. Macrobius lib. II. Saturn. cap. 9. Plinius lib. XXXV, cap. II. Varro apud Plin. lib. XIV. c. 14. De re rustica libr. III, cap. 13 & 17.*

HORTENSIUS, (Quintus) zoon van den voornoemden, maakte zich door zyn slecht gedrag zulken vader onwaardig, zo dat hy gevaar liep van onterft te worden. Doch indien hy de zelve is, die voorburgermeester van Macedonië was na de doodt van Julius Cæsar, is het te denken, dat hy zyn leven beeterde. Hy stondt met grote drift de vryheit voor, en voegde zich krachtdadig by Brutus, om legers in het veldt te brengen, die bekwaam waren om de zaak staande te houden. Hy wierdt in den veldslag van Philippi gevangen, en op bevel van Marcus Antonius gedood op het graf van Cajus Antonius. Om deze oeffening van wederwraak te verstaan, moet men indachtig wezen, dat Cajus Antonius, broeder van Marcus Antonius, in de handen van Hortensius gevallen was gedurende de wanorders, die na de doodt van Julius Cæsar volgden; en dat Brutus verstaan hebbende, dat de geweldenary en woede van het driemanschap onder andere doorluchtige mannen hadden om hals gebragt D. Brutus en Cicero, aan Hortensius schreef, dat hy zynen krygsgevangen aan hunne schimmen zou opofferen, het welk geschiedde. Zommigen zyn van gevoelen, dat deze Hortensius de zelve is met dien gene, die de streng van Julius Cæsar tegen Pompejus gehouden hadt. Verder, dewyl die genen, die van hem spreken, genoegzaam te verstaan geven, dat hy de eenige zoon van Hortensius was, mag men hem houden voor den vader van Q. Hortensius Corbio, en van Marcus Hortensius Hortalus, welker eerste een monster van geilheit en ongebondenheit was, daar de andere tot armoede verviel en de voorzichtigheit hadt van niet te trouwen, tot dat Augustus hem middelen hadt bezorgt om zyn geslacht te onderhouden. Maar de milddadigheit van dezen keizer te weinig zynde om alle de kinderen, die uit dit huwelyk sproten, te kunnen onderhouden, verzocht Hortalus den Raadt om onderstandt. Tiberius verwierp in den beginne zyn verzoek, en naderhandt gewaar geworden zynde, dat zyne ombarmhertigheit aan de vergadering mishaagde, zeide hy, dat, indien de Raadt het begeerde, hy zekere somme gelds zou geven aan ieder der mannelyke kinderen van Hortalus. Men bedankte hem daar voor; maar Hortalus, 't zy uit vreze, 't zy door een overblyfsel van moedigheit, sprak geen woordt, en sedert dien tydt gaf hem Tiberius, dewyl hy hem geen de minste milddadigheit meer bewees, den tydt en gelegenheit van tot de allerschandelykste ellende te vervallen. Zie *Tacitus Ann. lib. II. c.* 38.

HORTLEDER, (Frederik) hof-Raadt van Weimar, wierdt te Amfurt, by Maagdenburg, van geringe ouders geboren, maar van die van Assenburg opgevoed. Zynde in zyne studiën ver gevordert, verkreeg hy eerst by hertog Johan Ernst van Weimar, die nog prins was, de plaats van leermeester, en naderhandt die van hof-Raadt en hofmeester te Weimar. Hy wierdt in de gewigtigste voorvallen, zelfs in de Gulik- en Kleefsche successie, en in andere verschillen veelmalen gebruikt, tot dat hy eindelyk in den jare 1640 stierf. Hy liet een dochter na, die met den Saxischen geheimen Raadt, Zacharias Pruschenk van Lindenhoven, trouwde. Hy schreef een groot werk van de oorzaken, 't begin en den voortgang van den Duitschen oorlog, hebbende zulks uit de Weimarsche archiven getrokken, het welk zyn zwagers zoon, Zacharias Pruschenk, na zyne doodt zeer vermeerderd heeft uitgegeven. Hy hadt ook voorgenomen *Sleidanus* vermeerderd in 't licht te geven, en liet nog vele handschriften na, die in de vorstelyke boekzaal te Eisenach gevonden worden. *Sagittarius Introd. ad script. Hist. Eccles. p.* 117.

HORVAT, (Johannes) gouverneur van Croatië, liet in den jare 1386 Elizabeth, koningin van Hungarië, ter doodt brengen; maar geraakt zynde in handen van den keizer Sigismundus, aangemoedigt door zyne gemalinne Maria, dochter van de voorgemelde koninginne, wierdt hy in de stadt Vyfkerken in Hungarië aan een paal gebonden, en eindelyk, na dat hy verscheide smerten en pynen geleden hadt, gevierendeelt om zyne medeplichtigen schrik aan te jagen, die meest onthoofd wierden. *Bonfinius lib. II, Decad.* 3.

HORUS, een naam, welken de Egyptenaars aan de *Zon* gaven, waarom ook de delen van den dag, die de Zon maakt, van de Latynen *horæ*, dat is, uuren, genaamt worden. De *Horæ* zelve hebben de poëten tot dochters van de Zon en van den Tydt gemaakt, en van haar verdicht, dat zy den wagen en de paarden 's morgens van haar vader vroeg klaar maakten, en voor den dag de poorten moesten openen. *Plutarch. in Isid. &*

Oſir. Homerus Iliad & Odyſſ. IV. Boccat. l. IV. c. 4. Pomey Panth. Myth. p. 35.

HORVENDILL, gouverneur van de Deenſche provincie Jutlandt, was door zyne zeerovery kort na Chriſtus geboorte zeer vermaard. Coler, koning van Noorwegen, ruſtte een vloot tegen hem uit, en vondt hem eindelyk op een eilandt in een boſch. Aldaar wierden zy eens hunne verſchillen terſtondt zelf af te doen, zodanig dat de overwinnaar dien, die kwam te ſneuvelen, zou begraven, gelyk als ook Horvendille den koning, hebbende hem overwonnen, deedt. Maar hy zelf wierdt naderhandt wegens een opſtandt tegen zyn' koning gedood. *Krantz. lib. I. Norweg. cap.* 8.

HORWOOD, een Engelſch marktvlek in de Zuidelyke landſtreek van het graafſchap van Gloceſter, Grombaldash genaamt.

HOSANNA. Dit woordt beduidt: *Maakt ons zalig.* De Joden noemen hunne Tabernakelfeeſten *Hoſanna Rabba: het grote Hoſanna.* De oorſpronk van dit woordt komt daar van daan, dat zy op dien dag bidden voor de zaligmaking en de vergiffenis der zonden van al het volk. Hierom gebruiken zy in alle hunne gebeden het woordt van *Hoſanna*, het welk *Zalig maken* beduidt. Buxtorf geeft aan dit woordt dezen zin in zyn Talmudiſch en Rabbyniſch Woordenboek. Antonius Nebriſſenſis, in zyne verklaringen der Hebreeuſche woorden van den Bybel, merkt aan, na den Rabbi Elias, dat men moeſt *Hoſiana* zeggen; maar dat de Joden, die dit woordt menigmaal op het feeſt der Tabernakelen zingen, het zelve verkort hebben, zeggende *Hoſanna.* Hy voegt daar by met den gemelden Rabbi Elias, dat de Joden de palmtakken, die zy op dit feeſt dragen, *Hoſanna* noemen, om dat zy de zelve van alle kanten zwaaiende gedurende de plegtigheit van dien dag, *Hoſanna* zingen, het geen de zelve Nebriſſenſis de Joden toeſchryft, die Chriſtus als den Meſſias ontfingen, zingende: *Hoſanna*, willende daar door te kennen geven, dat zy palm- en andere takken voor hem droegen. De Groot, in zyne verklaringen van het een en twintigſte hoofdſtuk van *Mattheus, vers* 9, merkt aan, dat deze Joodſche feeſten niet alleen beduidden den uitgang uit Egypten, waar van zy de gedachtenis vierden, maar ook de verwachting van den Meſſias, en dat zy zelfs nog hedendaags op dien dag, als zy de palmtakken dragen, zeggen, dat zy dit feeſt wenſchen te vieren op de aankomſte van hunnen Meſſias; waar uit hy beſluit, dat het volk deze palmtakken dragende voor Chriſtus, zyne blydſchap te kennen gaf, hem voor hunnen Meſſias erkennende. *Simon.*

HOSIDEEN was een zekere gemeenſchap van Godzalige menſchen onder de Joden, die ten tyde van Ezra en de laatſte propheten wierdt opgerecht. Zy begaven zich vrywillig tot den dienſt van de Wet, en bragten de onkoſten tot den tempel en de offerhanden op. Zy beſteedden negen uuren tot het gebedt, en lieten dagelykſch een zoenoffer offeren, uitgenomen alleen den volgenden dag na het feeſt der grote verzoening. Zy heſten hunne oogen niet boven tien ellen in de hoogte, gingen blootshoofds, ſloegen hunne oogen niet ter zyde, kwamen op gene gaſtmalen van voorname lieden, enz. Naar het gevoelen van Scaliger zyn de Pharizeën van hen afgekomen; doch anderen willen, dat alle Joden, die ten tyde van de vervolging ſtandvaſtig bleven, gezamentlyk dezen name gekregen hebben. *Druſ. de* 3. *Sect. l.* III. *c.* 10. *Buxtorff not. ad Coſri P.* III. §. 22. *Scalig. Elench. trihær. c.* 22. *Caſaub. contra Baron. Exerc. I. n.* 9. *Spanheim. Dub. Evang. P.* III. *Dub.* 28.

HOSIUS, biſſchop van Cordua. Zie OSIUS.

HOSIUS, (STANISLAUS)) kardinaal, en biſſchop van Ermlandt, is een van de geleerdſte mannen geweeſt, die Polen ooit heeft voortgebragt. Hy was te Crakau geboren in den jare 1504, en van zyne ouders met grote zorgvuldigheit in de vrye letteren opgetrokken zynde, wierdt hy naar Padua gezonden, alwaar hy vriendſchap maakte met Reinaldus Polus, naderhandt kardinaal, en hadt Lazarus Bonamici tot meeſter. Hy wierdt leeraar in de rechten te Bologne, en keerde van daar naar Polen, alwaar de koning hem tot zynen geheimſchryver aannam, en naderhandt in de kancelary gebruikte. Deze prins hadt eene zonderlinge genegenheit voor Hoſius, en wilde hem in de gewigtigſte zaken van het ryk gebruiken. Ondertuſſchen, dewyl hy de gewyde ordens ontfing, en tot den geeſtelyken ſtaat overging, kreeg hy eene kanunnikdy te Crakau, en naderhandt het bisdom van Culm ten verzoeke van den koning Sigismundus Auguſtus, die hem naar Rome afvaardigde aan paus Julius den III, en naar Duitſchlandt aan den keizer. Hy kreeg namaals het bisdom van Ermlandt; en paus Pius de IV, die zyne bekwaamheit kende, zondt hem naar den keizer Ferdinand en naar den koning van Bohemen, om het concilie van Trente te doen aanhouden. Men verzekert, dat de eerſte der hooggemelde vorſten hem omhelzende tegen hem zeide, na dat Hoſius met hem geſproken en hem de reden van zyn gezantſchap bekend gemaakt hadt, dat hy geen man kon wederſtaan, wiens mondt een tempel en wiens tong een orakel des H. Geeſts was. Die zelve paus zondt hem een kardinaalshoedt te Wenen in Ooſtenryk in den jare 1561. Hoſius weigerde in den beginne deze eer aan te nemen; maar de paus geboodt volſtrektelyk te gehoorzamen; en twee maanden daar na kreeg hy bevel om als pauſſelyke gezant met de kardinalen van Mantua en Seripande het concilie van Trente te gaan openen, het welk hy met zulk een goeden uitſlag deedt, dat de paus hem na het ſluiten van deze kerkvergadering een zeer beleefden brief van dankzegging ſchreef. Het is den geleerden genoeg bewuſt om wat reden hy de vier en twintigſte zitting van deze kerkvergadering niet wilde bywonen, die de achtſte was onder Pius den IV, in welke het aankwam op het handelen van de heimelyke huwelyken. Deze zaak was van groot gevolg, en Hoſius nam zekere gevoelens niet aan, die hem ſchenen ſtrydig te wezen tegen de oude kanons. Hy begaf zich naderhandt naar zyn bisdom in Polen, en ſchreef eenige werken. Caſaubonus heeft geen ongelyk van hem te beſchuldigen over het maken van eene verantwoording wegens het gene zeker controverſiſt gezegt hadt, dat zonder het gezag der kerke de Bybel niet meer kracht heeft dan de verdichtſelen van Æſopus. De Jeſuit, die Caſaubonus daar over beſtraft, heeft zyne onwetenheit aan den dag gebragt. Hoſius ſtierf naby Rome den 5 Auguſty des jaars 1579. Men heeft dezen kardinaal gehouden voor den ſchryver van een onbekend boek, zeer laſterig tegen de Zwitſers, het welk door Bullinger wederlegt wierdt in de Voorreden van het traktaat van Joſias Simlerus *De Æterno Dei Filio.* Het is zeker, dat hy het nameloos geſchrift, zo even gemeld, heeft opgeſtelt. Hy ſchreef het in den jare 1564, en noemde het *Judicium & cenſura de judicio & cenſura Miniſtrorum Tigurinorum & Heidelbergenſium de dogmate contra adorandam Trinitatem, in Polonia nuper ſparſo.* Het is in de verzameling zyner werken ingelaſcht, en buiten twyfel wordt het gevonden in de drukken, die de ſchryver zelf bezorgt hadt. Men meent, dat de wydlopigſte van de uitgaven zyner werken is die van den jare 1584, gedrukt te Keulen by Maternus Cholin, en beſtaande twee delen in folio. In het eerſte vindt men de werken, die reets uitgekomen waren, maar nu uitgegeven volgens de laatſte overziening des ſchryvers. Het twede beſtaat in 't geheel uit de werken, die nog nooit gedrukt, en door de zorge van Stanislaus Reſcius verzamelt waren, die de zelve aan Steven Battori, koning van Polen, opgedragen heeft. Zyne opdragt is gedagtekent te Rome den 1 September des jaars 1582. *Andr. Eudæmon-Joannes Caſtigat. Exercitat. Iſaaci Caſauboni lib. II, cap.* 5, *pag.* 147. *Hottinger in Pentade Diſſert. Miſcellan. Crenius Animadv. Parte XII, pag.* 65. *Stan. Reſcius Epiſt. dedic. Tom. II Operum Hoſii folio* 3 *verſ. Palavic. Hiſtor. Concilii Trident. l. XXII, cap.* 9, *num.* 6.

HOSPINIANUS (RUDOLPHUS) is een van de grootſte ſchryvers, die Zwitſerlandt ooit heeft voortgebragt. Hy was te Altorf geboren, een dorp van het graafſchap van Kyburg, in het Canton van Zurich, den 7 November des jaars 1547, en wierdt in den ouderdom van zeven jaren naar Zurich gezonden om 'er zyne ſtudiën aan te vangen. Hy deedt 'er groten voortgang onder de beſtiering van Johannes Wolfius, zyn oom van moeders wegen, en predikant, die verſcheide boeken heeft in 't licht gegeven; en hebbende in den jare 1563 zyn vader, predikant te Altorf, verloren, vondt hy een zeer genegen beſchermer in den perſoon van Rudolf Gualterus, zynen Doopvader, een beruchte predikant, van wien men verſcheide geeſtelyke vermaningen in het Latyn heeft. Hy vertrok van Zurich om de andere hogeſcholen te gaan bezoeken in de maandt van Maart des jaars 1565, en hieldt zich twee jaren te Marpurg op; alwaar hy boven anderen uitmuntte door zyne geſtadigheit in de ſtudie, en door zyn goed gedrag. Hy leefde op de zelve wyze te Heidelberg gedurende de zes maanden, die hy aldaar doorbragt, waar na zyne vrienden hem te huis ontboden, en tot predikant deden aannemen in den jare 1568. Hy ging tweemaal 's weeks in eene kerk op het landt, vier of vyf mylen van Zurich, prediken, en verrechtte deze bediening heel ſtiptelyk acht jaren lang, onaangezien hy zwaarder laſten op zyne ſchouderen hadt binnen de ſtadt: want hy wierdt regent van het derde ſchool gemaakt in den jare 1569, en bezorger van het ſchool in den jare 1571. Vyf jaren daar na wierdt hy proviſeur van het Karolynſche ſchool. Het was als een ſteen van Siſyphus, welken hy met groot geduldt geſtadig rolde gedurende den tydt van negentien jaren. Hy verkreeg het burgerrecht in den jare 1569, en trouwde gelukkelyk binnen het zelve jaar met Anna Lavaterus, Lodewyks dochter, aartsdiaken toen ter tydt van de Karolynſche kerke, en naderhandt eerſte predikant. Hy was de zoon van Rudolf Lavaterus, burgermeeſter van Zurich. Hare moeder was de dochter van Henrik Bullinger, een van de voornaamſte hervormers. Hoſpinianus leefde met deze huisvrouw in eene grote eendragt meer dan dertig jaren, en won by haar veertien kinderen, van welke *Elizabeth*, de jongſte van alle, nog leefde in den jare 1681, zynde weduwe van Rudolf Stuckius, en acht en tachtig jaren oud; en dewyl zy nog wel by haar verſtandt en geheugen was, bezorgde zy ſtof aan de hiſtorieſchryver van haar vader. JOHAN HENRIK HOSPINIANUS haar broeder, was predikant van de kerke van Bulak, en deken van het Kapittel van Rhynsburg. Des zelfs broeder RUDOLF HOSPINIANUS, profeſſor in de Hebreeuwſche tale te Zurich, en diaken van de Karolynſche kerke, liet twee zonen na, RUDOLF HOSPINIANUS, die prooſt van het Kapittel der gemelde ſtadt was, toen Heidegger den levensloop beſchreef van *Rudolf Hoſpinianus*, van wien in dit artykel geſproken wordt, en JOHAN HENRIK HOSPINIANUS, predikant der kerke van Glattfeldt. Heidegger ſpreekt van vry meer perſonen, geſproten van Rudolf, die zyne huisvrouw verloren hebbende in den jare 1612, als een goed Chriſten deedt en ſchielyk zynen welſtandt in een twede huwelyk zocht met Magdalena Wirzius, Koenraads dochter, op den 13 May des zelven jaars. Zyne herderlyke bedieningen wierden iets verligt in den jare 1576: want hy kreeg eene kerk, die maar een myl van Zurich afgelegen was. De bezigheit van het collegie benam hem den moedt niet van een verheven en groot ontwerp te ondernemen, namentlyk de hiſtorie der dolingen des Pausdoms. Zyn voornaamſte voorwerp was de Doop, het H. Nachtmaal, de kerken, de feeſtdagen, de vaſtendagen, de gewyde ordens, de monniken, de heerſchappy van den paus, en de begraveniſſen. Hy begon insgelyks de levens der pauzen te beſchryven, en oordeelkundige aanmerkingen op *Gratianus* te maken,

maken, en was omtrent een en veertig jaren oud toen hy dit grote werk aanving. Dewyl hy al zynen overigen tydt doorbragt in de studie der kerkelyke historie, maakte hy een bewerp van een werk, waar in hy de Roomschgezinden kon aantonen, dat zy ten onrechte roemen, dat hunne leerstukken gelykformig zyn met de oude. Hy kon zyne onderneming niet volvoeren, nochtans gaf hy 'er grote stukken van in 't licht. Het eerste was een aanspraak *De origine & progressu rituum & ceremoniarum Ecclesiasticarum*, welke hy gedaan hadt in eene akademische vergadering, en in druk uitgegeven in den jare 1585. Hy gaf twee jaren daar na in het licht zyn traktaat *De Templis, hoc est de origine, progressu, usu & abusu Templorum, ac omnino rerum omnium ad templa pertinentium.* Daar kwam een nieuwe druk van uit in den jare 1603, die niet alleen verbetert, maar ook krachtig vermeerdert was: want men hadt 'er de wederlegging der argumenten bygevoegt, die Bellarminus en Baronius ten voordeele van hunne party wegens deze stoffe sedert den eersten druk hadden aangehaalt. Hy gaf in den jare 1588 een traktaat in 't licht *De monachis, seu de origine & progressu Monachatus ac ordinum monasticorum, equitum militarium, tam sacrorum quam secularium omnium*, waar van hy een nieuwen druk uitgaf in den jare 1609, en wederleide daar in het boek van Bellarminus *De monachis*, uitgegeven sedert den eersten druk van zyn werk. Hy was op het punt om in den jare 1589 het traktaat *De origine jejuniorum* uit te geven, toen hy uit een werk van Bellarminus, nieuwelyks gedrukt, verstondt, dat de Jesuit een boek wegens deze stoffe beloofde. Dus stelde hy de uitgave van zyn werk uit tot 'er tydt dat hy de wederlegging van het gene Bellarminus zou aanhalen daar by kon voegen; maar dewyl hy zich onderwylen met andere dingen bezig hieldt, heeft hy dat traktaat nooit voltooit. Die andere dingen raakten de feestdagen, waar van hy twee delen uitgaf, het eene in den jare 1592, het andere in den jare daar aan volgende. Het eerste was eene verhandeling *De festis Judæorum & Ethnicorum, hoc est de origine, progressu, ceremoniis, & ritibus festorum dierum Judæorum, Græcorum, Romanorum, Turcarum & Indianorum*, welke hy in den jare 1611 liet herdrukken met verscheide verbeteringen en byvoegselen. Het twede handelt *De origine, progressu, ceremoniis & ritibus festorum dierum Christianorum*, het welk hy insgelyks liet herdrukken in den jare 1612 met goede byvoegselen, dienstig tot wederlegging van Bellarminus wegens de Roomsche afgodery, en van Jacobus Gretserus wegens het feest des H. Nachtmaals. Hy gaf in den jare 1598 het eerste deel der *Historia Sacramentaria*, of Sacramentarische historie uit: *Hoc est libros quinque de Cœnæ Dominicæ prima institutione, ejusque vero usu & abusu in primitiva ecclesia, nec non de origine, progressu, ceremoniis & ritibus Missæ, Transsubstantiationis, & aliorum pæne infinitorum errorum, quibus Cœnæ prima institutio horribiliter in Papatu polluta & profanata est.* Vier jaren daar na kwam het twede deel dezer Historie in 't licht, behelzende de verschillen, die 'er waren onder die van de Augsburgsche Confessie en de andere Protestanten wegens de stoffe des H. Nachtmaals. De tytel des werks luidt: *De origine & progressu controversiæ sacramentariæ de Cæna Domini inter Lutheranos & Orthodoxos, quos Zwinglianos & Calvinistas vocant, exortæ ab anno Christi Salvatoris 1517 usque ad annum 1602.* Hy gaf in den jare 1607 een werk uit onder den tytel van: *Concordia discors, seu de origine & progressu formulæ Concordiæ Bergensis*, en in den jare 1619 een werk tegen de Jesuiten, wiens tytel is: *Historia Jesuitica, hoc est de origine, regulis, constitutionibus, privilegiis, incrementis, progressu & propagatione ordinis Jesuitarum, item de eorum dolis, fraudibus, imposturis, nefariis facinoribus, cruentis consiliis, falsa quoque, seditiosa & sanguinolenta doctrina.* Hier mede eindigde hy zyne werken, voornemens zynde zyn levensdagen niet dan in gebeden en in Godvruchtige bespiegelingen te slyten. Hy wierdt aartsdiaken der Karolynsche kerke gemaakt op den 25 September des jaars 1588, en zes jaren daar na predikant van de abdy-kerke, welk ampt hem des te gemakkelyker was, om dat het hem in zyne zware studiën niet belemmerde. De twee werken, het eene wegens het H. Nachtmaal, en het andere onder den tytel van: *Concordia discors*, waren scherp tegen de Lutherschen, en zy antwoordden hem daar ook op; maar hy voltooide zyn wederantwoordt niet, om dat hy wist, dat de gemene vyanden der Protestanten wat te veel vermaak in dit geval schepten. Hierom wendde hy zyne wapenen tegen de Jesuiten, maar de onderdrukking van zyn antwoordt is zommige prinssen buiten twyfel zeer aangenaam geweest: want toen Hospinianus zyn *Concordia discors* liet drukken, schreef Frederik de IV, keurvorst van de Palts, aan de regering van Zurich wegens eene byeenkomst, daar men over handelde tusschen de Lutherschen en de Kalvinisten, om middelen van een vergelyk te vinden, die tot een bondgenootschap der Protestantsche prinssen zou verstrekken tegen de gevaarlyke aanslagen der Jesuiten. Hierom oordeelde men, dat Hospinianus zyn boek op een ongelegen tydt hadt uitgegeven; weshalven hy zich zo hy best kon verontschuldigde in een brief, die hy op den 22 Augusty des jaars 1607 schreef aan Maurits, landgrave van Hessen; waar in hy zegt, dat, hoewel de byeenkomsten niet nut zyn, dan om het kwaad slimmer te maken, gelyk de ondervinding meermalen geleert heeft, hy niettemin zyn werk zo haast niet zou hebben laten drukken, of zelf zyn boek verduistert hebben gehouden, indien hy eenigzins van de meninge der prinssen was verwittigt geweest. Daarenboven liet hy voorbedachtelyk, uit vreze van hen te mishagen, en vele bloot te stellen voor zeer grote gevaren, verscheide dingen, die hy nog wist, uit zyn boek. Hy was byna een gansch jaar berooft van zyn gezicht door een vlies, 't welk hem op de oogen gewassen was: echter liet hy niet af van naar gewoonte te prediken, tot dat hem dit vlies gelukkelyk van de oogen gelicht wierdt op den 18 September des jaars 1613. Hy wierdt kindsch in den ouderdom van zes en zeventig jaren, en stierf den 11 Maart des jaars 1626, in het negen en zeventigste jaar van zynen ouderdom. Zyne schriften hadden zulk een groot denkbeeldt van zyne bekwaamheit aan de geleerden gegeven, dat men hem van alle kanten aanmoedigde om de Jaarboeken van *Baronius* te wederleggen, als of niemandt daar toe bekwamer geoordeelt wierdt dan hy. Men drukte te Geneve op nieuw alle zyne werken in den jare 1681, begrepen in zeven delen in folio. Zie *Joh. Henr. Heidegger in vita Hospiniani. Bayle Dict. Crit.*

HOSPITAAL wierdt in de middelste eeuwen het gebouw in de kloosters genaamt, alwaar men de vremdelingen plaatste. Men hadt twee soorten van de zelve, het eene van aanzienlyke lieden, en het andere voor slechte pelgrims en voor reizigers. *Hospitalarius* was de geestelyke, die deze gebouwen onder zyn opzicht hadt, en de vremden moest bezorgen. *Du Fresne II, 1. p.* 874.

HOSPITAL, of HOPITAL, een voornaam Fransch geslacht. Het zelve heeft voortgebragt FRANÇOIS VAN HOSPITAL, die leefde in den jare 1320, en de broeder was van JOHANNES VAN HOSPITAL, den I van dien naam. Deze hadt JOHANNES VAN HOSPITAL den II van dien naam, gekwalificeerde Raadsheer des konings in den jare 1376, die trouwde met Johanna Bracque, vrouw van Choisy, dochter van Nicolaas, heere van Chatillon-sur-Loing, &c. 's konings hofmeester, en van Johanna van Tremblay, zyne eerste gemalinne. Hy leefde nog in den jare 1385, en liet na *François* den II, die hier na volgt; *Nicolaas*, monnik; *Nicole*, gemalin van Anseau le Boutillier, den II van dien naam, heer van Orville; *Agnes*, gemalin van Johannes van Beaumont, schildknaap, kamerheer van Johannes van Vrankryk, hertog van Berri, en *Catharina*, gemalin van Nicolaas Fontenoy, heere van S. Liebaud. FRANÇOIS VAN HOSPITAL, de II van dien naam, heer van Choisy aux Loges, Raadt en kamerheer des konings en van Karel, hertog van Orleans, was opziender over de wateren en losschen van Vrankryk, Champagne en Brie in den jare 1404, groothofmeester van de koninginne Izabelle van Beyeren in den jare 1416, en stierf te Parys den 24 November des jaars 1427. Hy was getrouwt met Catharina Lorvévre, dochter van Pieter, heere van Ermenonville, kancelier van Lodewyk van Vrankryk, hertog van Orleans, en won by haar *Johannes* den III, die hier na volgt, en *Catharina van Hospital*, getrouwt in de maandt January des jaars 1424 met Johannes van Courtenay, den II van dien naam, heere van Campiegneles en van Bleneau. JOHANNES VAN HOSPITAL, de III van dien naam, heer van Choisy, trouwde in den jare 1446 met Blanka van Sannes, dochter van Thomasin en van Eleonoor van Bures, en won by haar *Adriaan*, die hier na volgt; *Lodewyk*, heer van Nogent in Brie, ongetrouwt gestorven in den jare 1511; *Claudia*, gemalin van Michiël Pigassé, heere van Carebonnes, in Normandië, en *Maria van Hospital*, die drie mannen hadt. ADRIAAN VAN HOSPITAL, heer van Choisy, kapitein van Caudebek in den jare 1487, woonde den veldslag van S. Aubin du Cormier by, en stierf omtrent den jare 1509. Hy was getrouwt met Anna Ronhault, Joachims dochter, heere van Gamaches, van Boismenart, maarschalk van Vrankryk, en van Francine van Volvire, by welke hy hadt *Alolf*, die hier na volgt, en *Karel*, die de zydelinie van *Vitry* heeft opgerecht, waar van men na die van des zelfs oudsten broeder zal spreken. ALOLF VAN HOSPITAL, heer van Choisy, kapitein van het bosch van Orleans, trouwde Louize van Poisieu, dochter van Claudius, heere van S. Méme, enz. kapitein van de poort van des konings huis, by welke hy won *Johannes* den IV, die hier na volgt; *Henrik*, meester van de kleêrkamer des hertogs van Anjou in den jare 1561; en *Renaut*, die de zydelinie van Saint Méme gesticht heeft door Annas, getrouwt met Jaqueline Hurault, by welke hy won *Jakob*, vader van Annas den II, grave van S. Méme, heere van Bretaucourt, enz. eerste stalmeester van wylen Gasto van Vrankryk, hertog van Orleans, en ridder van Margareta van Lotharingen, hertoginne van Orleans. Hy trouwde met Elizabeth Gobelin, en won by haar *Antoni*, marquis van S. Méme; *Willem*, grave van Hospital, enz. JOHANNES VAN HOSPITAL, de IV van dien naam, graaf van Choisy, ridder van des konings orde, gewone edelman van zyne kamer, kapitein van vyftig gewapende mannen, en zedemeester van François van Vrankryk, hertog van Alençon, enz. trouwde in den jare 1547 Eleonora Stuart, natuurlyke dochter van Johannes, hertog van Albanië, en liet na *Jakob*, en *Catharina*, getrouwt in haar eerste huwelyk met Johannes, vryheer van Orbée, en namaals met Renaut van Laval, heere van la Faine. JAKOB VAN HOSPITAL marquis van Choisy, ridder der koninklyke orde in den jare 1598, staatridder van de koninginne Margareta, gouverneur en landrechter van Auvergne, trouwde in zyn eerste huwelyk met Magdalena van Cossé, dochter van Artus, maarschalk van Vrankryk, en in zyn twede met Francine le Picard. Hy liet verscheide kinderen na, en onder anderen KAREL VAN HOSPITAL, marquis van Choisy, getrouwt met Renata van Beauveau, en won by haar RENAUT VAN HOSPITAL, marquis van Choisy; KAREL, gezegt de graaf van Hospital, en vier dochters. Renaut trouwde in zyn eerste huwelyk met Maria Charlotta van der Mark, dochter van Henrik, grave van Braine, en in zyn twede met Helena van Monstiers, dochter van Johannes, burggrave van Merinville. Hy won in het eerste bedt vier kinderen, alle jong gestorven; en in het twede GABRIEL, marquis van Choisy, hoofdt van den naam en 't wapenschildt van Hospital, en twee dochters. Karel, gezegt de graaf van

Hospital, gewezen gouverneur van Monaco, enz. hadt by Charlotta van Rohan, natuurlyke dochter van Alexander, marquis van Marigny, *Alexander*, heere van Hospital; *François*, ridder, enz.

Karel van Hospital, heer van Vitry, jonger zoon van Adriaan, heere van Choisy, gelyk reets aangemerkt is, trouwde met Claudia Girard, by welke hy won *François*, die hier na volgt; *Magdalena*, getrouwt in den jare 1545 met Karel van O, heere van Francoville, en *Maria*, gemalin van François, heere van la Ferté-d'Usseau, kapitein in het regiment van de gardes. François van Hospital, heer van Vitry en van Coubert, trouwde met Anna van la Chastre, dochter van Claudius, heere van la Maisonfort en van Anna Robert, en jonger zuster van Claudius den II, maarschalk van Vrankryk. Hunne kinderen waren *Lodewyk*, die hier na volgt; *Louize*, getrouwt met Johannes van Seymer, kleêrbewaarder van François van Vrankryk, hertog van Alençon, enz. Lodewyk van Hospital, marquis van Vitry, ridder van 's konings ordens, kapitein van zyne lyfwacht, en gouverneur van Meaux, muntte uit gedurende de burgerlyke oorlogen. Hy verklaarde zich voor de party der Ligue na de doodt van koning Henrik den III, en leverde Dourlens over. Naderhandt, kwalyk voldaan van den hertog van Majenne, die hem vier en twintig duizend kronen, die hy zyne compagnie van de Gens d'armes schuldig was, onthouden hadt, begaf hy zich onder de gehoorzaamheit van den koning Henrik den IV in den jare 1593, die hem twintig duizend kronen tot vergelding gaf, nevens het ampt van baljuw en het gouvernement van de stadt Meaux, welke hy hem hadt overgelevert. De heer van Vitry hadt de Ligue gedient in de verdediging van Parys in den jare 1590, in den veldslag van Aumale in den jare 1592, en in andere voorvallen, en was getrouwt met Francine Brichanteau, dochter van Nicolaas, heere van Bauvais Nangis, en van Johanna van Aguerre, en won by haar *Nicolaas*, die hier na volgt; *François*, grave van Rosny, maarschalk van Vrankryk, van wien men hier na zal spreken; *Louïze*, gemalin van Henrik Karel van Vaudetar, vryheer van Persan; *Antoinette*, gemalin van Karel van Levi, grave van Charlus, kapitein van 's konings lyfwacht, en Louïze, abdisse van Montvilliers. Nicolaas van Hospital, hertog van Vitry, maarschalk van Vrankryk, van wien men hier onder afzonderlyk zal spreken, trouwde in den jare 1617 Lucretia Maria Bouhier, weduwe van Lodewyk van la Tremoüille, marquis van Noir-Moustier, en oudste dochter van Vincent Bouhier, heere van Beaumarchais, thesaurier van den koninklyken schat, en van Maria Hotman. Zy stierf den 18 February des jaars 1666, in den ouderdom van zes en zestig jaren. Hunne kinderen waren: *François Maria*, die hier na volgt; *Nicolaas*, marquis van Vitry, getrouwt met Maria Brulart du Boulay, en *Anna*, abdisse van Montvilliers na de doodt van hare moeie. François Maria van Hospital, hertog van Vitry, enz. gouverneur van Meaux, gewezen algemene stedehouder in Brie, en veldmaarschalk van het regiment der koninginne moeder, trouwde in den jare 1646 met Maria Louïze Elizabeth Aimée Pot, dochter van Karel, heere van Rhodes, groot-ceremoniemeester van Vrankryk, enz. en van Louïze Hendriëtte van la Castre, vrouwe van la Maison-fort, en won by haar *François Maria*, grave van Chateau-Villain, zonder oir gestorven; *Nikolaas Johannes*, ridder van Vitry, mede zonder ooir overleden; en *Maria Francina Elizabeth*, jonkvrouwe van Vitry. *Du Chesne. Du Boucnet. Sammarthanus. Thuanus. P. Anselmus. Mezeray. Dupleix.* enz.

HOSPITAL, (François van) graaf van Rosny, heer van Hallier van Beine, enz. ridder van des konings orde, maarschalk van Vrankryk, gouverneur van de stadt Parys, en opperstedehouder van Champagne en van Brie, was de jonger zoon van Lodewyk en de broeder van den maarschalk van Vitry. Hy is berucht geweest onder den naam van den heere van *Hallier*, en nam naderhandt dien van maarschalk van Hospital aan, na dat hy maarschalk van Vrankryk geworden was. Zyne ouders hadden hem tot den geestelyken staat geschikt, en hy hadt zelfs de abdy van S. Genoveva van Parys gehad, en was door koning Henrik den IV tot het bisdom van Meaux benoemt; maar dewyl hy tot den wapenhandel genegen was, omhelsde hy dit beroep, en muntte daar in uit. Hy wierdt kapitein van 's konings lyfwacht, en van het kasteel van Fontainebleau, en diende gedurende den oorlog tegen de Hugonoten. Hy ontnam hen Pardaillan en Theobon; hy diende in de belegeringen van Rouaan en van Rochelle in den jare 1628, en was by de verovering van Savoje in den jare 1630. Naderhandt kreeg hy bevel om naar Lotharingen te trekken, alwaar hy de verovering van Nanci bywoonde in den jare 1633, en nam in den jare 1635 het kasteel van Spisemberg in. Hy hadt insgelyks het gebiedt over de achterhoede van het leger in de veldslagen, gelevert naby Ivoy den 30 May en den 1 Juny des jaars 1636, en kort daar na bevondt hy zich by het innemen van Corbie. Het jaar daar aan volgende wierdt hy luitenant generaal van het leger des hertogs van Weimar in den slag van Kauffungeen en in het beleg van S. Omer, alwaar hy gekwetst wierdt in den jare 1638. Namaals geboodt hy het leger, nam Renty en Catelet in, en kreeg het gouvernement van Lotharingen, alwaar hy de troepen des hertogs versloeg in den veldslag van Morhange in den jare 1639, en maakte zich meester van het gansche landt. Hy deedt het jaar daar aan volgende veel tot de verovering van de stadt Atrecht door den onderstandt, dien hy in het koninklyke leger bragt, en kreeg van den koning het gouvernement van Brie en van Champagne voor dat van Lotharingen, en wierdt maarschalk van Vrankryk gemaakt in den jare 1643. Kort daar na wierdt hem het gebiedt gegeven over den linker vleugel van 't leger in den veldslag van Rocroy, alwaar hy het verloren geschut herwon, en gevaarlyk gekwetst wierdt. Hy kreeg in den jare 1649 het gouvernement van Parys, na dat hy dat van Champagne hadt afgestaan. Hy diende den koning getrouwelyk gedurende de inlandsche beroerten in den jare 1652, en stierf in zyn paleis te Parys den 20 April des jaars 1668, in den ouderdom van zeven en zeventig jaren. Hy was getrouwt in zyn eerste huwelyk omtrent den jare 1629 met Charlotta des Essars-Sautour, en in zyn twede den 28 Augusty des jaars 1653 met Francina Mignot, wiens gevallen heel ongemeen zyn, en by welke hy een zoon hadt, die kort na zyne geboorte stierf. *Bayle Dict. Crit.*

HOSPITAL, (Michiel van) kancelier van Vrankryk in de zestiende eeuwe, is een van de grootste mannen van zynen tydt geweest. Hy was in Auvergne van middelmatige ouders geboren. Zyn vader was een geneesheer, en diende in de hoedanigheit den konnestabel Karel van Bourbon, dien hy nooit verliet, hem zelfs verkleed overal volgende, als deelgenoot van alle zyne ongevallen, en hem de handt biedende in alle zyne ondernemingen tegen den koning, tegen den keizer en tegen het Roomsche hof, tegen de kardinalen, en zelfs tegen den paus. Toen hy hem op zyn vertrek naar keizer Karel volgde, liet hy in Vrankryk alle zyne kinderen, zo wel zonen als dochters, die alle nog heel jong zynde de wisselvalligheden en ongemakken van zulk eene reize niet konden ondergaan. Michiel, van wien hier gesproken wordt, was te Thoulouze, achttien jaren oud, en niettegenstaande hy daar om gene andere reden dan om te studeren woonde, wierdt hy op vermoeden geligt, en in de gemene gevangenisse opgesloten, tot dat 'er uitdrukkelyk bevel van den koning kwam van hem los te laten, en zyne vryheit te geven, om zyne studiën te kunnen voortzetten, dewyl hy in 't geheel onschuldig bevonden was. Hy ging zyn vader bezoeken, toen de konnestabel, die in Italië te rug gekomen was, de zaken aldaar heel verward vondt: want François de I hadt Milaan belegert, en dewyl dit beleg naar allen schyn langzaam zou voortgaan, was de vader bezorgt, dat zyn zoon in zyne studiën mogt verhindert worden, indien hy hem al te lang ophieldt, en gaf order aan eenige voerlieden van hem weg te brengen, met welke hy uit Milaan vertrok, verkleed in een ezeldryvers gewaadt, en raakte niet zonder gevaar van zyn leven over de rivier de Adda, waar na hy naar Padua vertrok, alwaar van ouds de studiën der rechten bloeiden. Zyn vader liet hem zes jaren lang in deze hogeschool studeren, waar na hy hem naar Bologne en naar Rome ontboodt, alwaar hy een rechtersplaats kreeg, die men Auditeurs van de Rota noemt, welke hy op aanraden van zyn vader afstondt om de grote beloften, die de kardinaal van Grandmont hem deedt, van hem een groter bediening te zullen bezorgen; maar hy was ter zelver tydt in zyne verwachting van twee kanten bedrogen: want de plaats van auditeur wierdt aan een anderen gegeven, en door de doodt van den gemelden kardinaal verviel zyn hoop van een groter ampt te bekomen. Zyn oogmerk dus mislukt zynde besloot hy het hof te volgen, alwaar hy naauwlyks drie jaren verkeert hadt, of hy trouwde met Maria Morin, dochter van den kriminelen stedehouder, met welke hy tot bruidschat een Raadsheers-ampt in het Parlement kreeg, welk ampt hy omtrent negen jaren waarnam, en wierdt daar na in gezantschap naar Bologne afgevaardigt by den koning Henrik, alwaar eene algemene vergadering van alle de bisschoppen gehouden wierdt wegens eenige hervorming. Wat zyn vader belangt, deze volgde na de doodt van den konnestabel eenigen tydt het hof van keizer Karel den V, en hebbende zich naderhandt begeven in den dienst van René van Bourbon, de zuster van zynen eersten meester, en gemalinne van Antoni, hertog van Lotharingen, is hy daar tot het einde zyns levens in gebleven. Nu zal men uit het vervolg zien, hoe zyn zoon Michiël trapswyze van de eene waardigheit tot de andere verheven wierdt. Hy wierdt Raadsheer in 't Parlement van Parys in den jare 1524; daar na voorzitter in de rekenkamer, naderhandt requestmeester, naar het zeggen van Thuanus, en Raadsheer in den groten Raadt, toen Margareta van Vrankryk, zuster van koning Henrik den II, die het hertogdom van Berri tot haar aandeel hadt gekregen, hem tot haren kancelier verkoos, welke bediening hy by haar in Italië behieldt, na dat zy met den hertog van Savoje getrouwt was; en hy was te Niceen, toen hy tot de waardigheit van kancelier van Vrankryk verheven wierdt onder de regering van François den II in den jare 1560, het welk meest door toedoen van de koninginne Catharina van Medicis en van den kardinaal van Lotharingen geschiedde. Men mag zeggen, dat 'er in lange jaren geen bekwamer noch verstandiger man dan hy dit ampt bekleed hadt, zo wel was hy in staat om met kracht en volstandigheit de gedreigde onheilen van het ryk te verhoeden. Echter viel het anders uit dan men verwacht hadt, mogelyk dat de genegenheit, die de kancelier hadt voor de hervormde lere, welke zyne dochter en schoonzoon ten zynen huize opentlyk volgden, de voornaamste hinderpalen daar van geweest zyn. Wat hier van zy, hy woonde de byeenkomst van Fontainebleau by, die in het zelve jaar 1560 gehouden wierdt: hy verscheen op de vergadering der staten van Orleans in den beginne der regering van Karel den IX, als mede op die van St. Germain in Laje in den jare 1561. Hy was by het mondgesprek van Poissi, in dat zelve jaar gehouden; op de vergadering van Moulins van den jare 1566, en hadt deel in alle de gewigtigste rykszaken tot den jare 1568. Dewyl hy een vyandt was van geweldige raadslagen, poogde hy den koning telkens zachte middelen aan te raden, die dienstig waren om de vrede in zyn ryk te bevestigen. De koningin Catharina van Medicis was daar over misnoegt, en maakte hem verdacht by haren zone, die hem de zegels liet afnemen, en aan Johannes van Morvillier, bisschop

van Orleans, geven. Waar na Michiël van Hoſpital zich naar zyn landgoedt van Vignay, naby Etampes, begaf, alwaar hy ſtierf den 13 Maart des jaars 1573, in den ouderdom van omtrent zeventig jaren. Men heeft van hem verſcheide aanſpraken en een boek van Latynſche gedichten, die na zyne doodt in 't licht zyn gekomen. Zyn lighaam wierdt op zyn landgoedt van Camouteux, naby Fontainebleau, begraven, alwaar zyne grafſtede nog te zien is. Zyn afbeeldſel geleek zeer wel naar de gedenkpenningen, die men van Ariſtoteles heeft, waar op verſcheide ſchryvers de zelve aanmerking gemaakt hebben, en onder anderen Stephanus Forcatulus, die het volgende vaars op hem gemaakt heeft:

Quisquis Ariſtoteli doctum te contulit, idem
Blanditus docto fertur Ariſtoteli.

Dat is; „ Men mag zeggen, dat die geen, die u, als een geleerd „ man, by Ariſtoteles vergeleken heeft, den geleerden Ariſtote„ les heeft geſtreelt ". Hy was getrouwt, gelyk reets boven gezegt is, met Maria Morin, en hadt by haar een eenige dochter, *Magdalena van Hoſpital*, vrouwe van Bus, Vignay, enz. Deze trouwde met Robert Hurault, heere van Belesbat, Raadsheer in den groten Raadt, requeſtmeeſter, en namaals kancelier van Margareta van Vrankryk, hertoginne van Savoje. Hunne kinderen, die den naam en het wapen van Hoſpital aannamen, waren *Karel Hurault en Hoſpital*, geſneuvelt in het beleg van Chartres in den jare 1591; *Michiel*, die hier na volgt; ROBERT HURAULT VAN HOSPITAL, vryheer van Auneux, die kinderen naliet by Eſperance Pontot, zyne gemalinne; PAULUS HURAULT VAN HOSPITAL, aartsbiſſchop van Aix, gewezen requeſtmeeſter, en een voortreffelyk prediker, overleden te Parys in den jare 1624, *Johannes*, heer van Gomerville, geſtorven zonder kinderen na te laten by Louize van Alonville, zyne gemalinne; *François*, heer van Vignay, ongetrouwt geſtorven; Margareta, gemalin van Johan van Gontaut van Biron, vryheer van Salignak, en *Maria*, gemalin van Lodewyk van la Rivere, heere van Cheny. MICHIEL HURAULT VAN HOSPITAL, heer van Belesbat, van Bay, enz. hadt groot verſtandt en bekwaamheit. De kancelier zyn grootvader liet hem zyne boekzaal na, en hadt hem in de geleerdheit laten optrekken, op wien hy ſtaat gemaakt hadt als op den bekwaamſten van zyne neven, om den groten naam van zyn geſlacht op te houden, waar in hy zich niet bedrogen vondt, dewyl deze Michiel grote bekwaamheden hadt. Hy was kancelier van Henrik, koning van Navarre, die hem in gezantſchap afvaardigde naar Hollandt en naar Duitſchlandt, alwaar hy voor een ſtaatkundig miniſter en een geleerd redenaar geacht wierdt. Hy wierdt naderhandt requeſtmeeſter van 't hof in den jare 1585, waar na hy bevel kreeg om aan de veſting van Quillebeuf in Normandië te arbeiden. Men zegt, dat hy voornemens was van zich daar verſchanſt te houden met acht honderd Engelſchen, die hy daar verwachtte. De koning geboodt hem die plaats over te doen aan den heere van Bellegarde, welk bevel hem zo geweldig trof, dat hy van hertzeer ſtierf in den jare 1592. Hy was getrouwt met Olympia du Faur, dochter van den beruchten Guido du Faur, heere van Pybrak, preſident in het Parlement van Parys, en van Johanna van Cuſtos, vrouwe van Tarabel, by welke hy onder andere kinderen hadt *Pieter Hurault van Hoſpital*, requeſtmeeſter, die kinderen naliet; en *Guido Hurault van Hoſpital*, aartsbiſſchop van Aix na zyn ooms doodt, wiens medehelper hy geweeſt was in den jare 1618, en ſtierf in den jare 1625. *Thuanus lib. XXIV. Hiſt. & ſeq. Sammarthanus in Elog. doct. Gall. Blanchard Hiſt. des Mait. des requêt. Godefroi. Mezeray. Naude coups d'Eſtat. Thevet Elog. Tom. VIII. Colomies Bibliotheque choiſie. Bayle Diction Crit.*

HOSPITAL, (NICOLAAS VAN) hertog en marquis van Vitry en van Ark, graaf van Chateau-Villain, heer van Coubert, was de zoon van Lodewyk, ridder der koninklyke ordens, kapitein van zyne lyfwacht, enz. en van Francina van Brichanteau. Hy was insgelyks kapitein van de lyfwacht van koning Lodewyk den XIII, die hem maarſchalk van Vrankryk maakte na de doodt van den maarſchalk van Ankre in den jare 1617. Daar na wierdt hy ridder van 's konings orde geſlagen, en algemeen ſtedehouder in Brie. Hy diende in het overgaan van Gergeau, Sancerre, en van eenige andere plaatſen, in den jare 1620. Daar na kreeg hy het gouvernement van Provence in den jare 1632. Hy hadt een groot verſchil met Henrik van Eſcoubleau, aartsbiſſchop van Bourdeaux, van wien elders geſproken wordt, dien hy wat te hard behandelde. Om dit geval raakte hy in ongunſt, en wierdt te Parys den 26 October des jaars 1637 in hechtenis genomen, en naar de Baſtille gebragt, waar uit hy niet dan na de doodt van den kardinaal van Richelieu ontſlagen wierdt op den 19 January des jaars 1643. Het jaar daar aan volgende rechtte de koning zyn landgoedt van Chateauvillain in Champagne onder den naam van Vitry tot een hertogdom en Pairſchap op; maar hy hadt 'er weinig genot van; want hy ſtierf den 28 September daar aan volgende te Nandy, naby Melun, in den ouderdom van drie en zeſtig jaren.

HOSPITIUM. Men hadt oudtyds in de ſteden gene gaſthoven, in welke lieden van rang naar behoren konden geherbergt worden: om deze reden moeſten de meeſte menſchen onder malkander overeenkomen, om elkander in hunne huizen plaats te vergunnen, 't welk men noemde *hoſpitium cum aliquo facere*, dat is, een overeenkomſt over het inwonen met iemandt maken. Op dat zy nu malkander te beter konden kennen, maakten zy zekere *teſſera hoſpitalitatis*, of lange ſtaven van yvoor, of van andere ſtoffe, op welke zekere letteren ſtonden, en ieder nam aldus de helft naar zich, die men naderhandt, by voorvallende gelegenheit, kon gebruiken. Men plagt ook dit ſoort van vriendſchap byna zo hoog te houden als die van bloedvriendſchap, waarom het een grote misdaadt wierdt gerekent, wanneer het recht van zulk een *hoſpitium* gekrenkt wierdt. Zelfs hadt men een ſoort van een *hoſpitium*, door ſteden, republyken en koningen onderling gemaakt, om malkander, of des zelfs afgezondenen op te nemen en wel te onthalen. *Tomaſius de teſſeris hoſpital. Puteus l.* 917, 918.

HOSPODAAR is een tytel, dien de Turken aan de vorſten van Wallachie en Moldavië geven. Deze benaming wil niet zo zeer der zelver voorrecht voor anderen, of opperge zag over hunne onderdanen, dan veel eer zulke onderwerping te kennen geven, die de Ottomanniſche Porte van hen eiſcht. Doch, naar het gevoelen van anderen, betekent Hoſpodaar zo veel als een veldheer, of krygsoverſte. In de Poolſche tale wil het zeggen een waardt. *Becmann. Synt. dign. ill. diſſ.* XI. *cap.* 3. §. 11.

HOSSIUS, (SIDRONIUS) een Nederlandſch Jeſuit, was geboren in het gebiedt van Iperen in den jare 1596, en heeft zich door zyne fraaie Latynſche gedichten, gedrukt te Antwerpen in den jare 1656 in 8. vermaard gemaakt. Het treurgedicht, 't welk hy ter eere van den dichter *Caſimir Sarbiewski*, een Jeſuit, maakte, is een van zyne voortreffelykſte ſtukken. Hy ſtierf te Tongeren den 4 September des jaars 1653. *Olaus Borrichius Diſſert. III. de Poët. Latin. Ren. Rapin Reflexions ſur la Poëtique. Baillet Jugement des Sçavans ſur les Poëtes modernes.*

HOSSEIN, (BACHA) een Arabier, die van gouverneur der ſtadt Baſſera, of Balſora, voor zyne natie, zich ſouverein daar van gemaakt hadt. Hy geboodt daar eenigen tydt onafhankelyk van alle andere mogendheit, en hieldt ſtandt tegen de argliſtigheden der Turken en Perſianen. Hy was een man, die grote bekwaamheit hadt, en geboren ſcheen om te gebieden: hy was ſtout en kloekmoedig; maar zyne ſtoutheit zou veel eer voor wreedheit dan voor dapperheit aangemerkt geweeſt zyn, indien zy niet verſelt was geweeſt van een natuurlyk beleidt en eene grote omzichtigheit. Solyman de III was onlangs op den Perſiſchen troon gekomen, in een onbekwamen ouderdom om te regeren, en liet zich door zyne natuurlyke genegenheden vervoeren tot de welluſten, en de afhankelykheit, onder welke men hem tot dien tydt toe gehouden hadt, deedt hem daar des te groter vermaak in vinden. Middelerwyl was het Perſiſche ryk uitgeput door de langdurige oorlogen, en wierdt van alle kanten gedreigt; want des zelfs naburen ſpanden alle zamen tegen den Perſiaan. De grote Mogol en de Tartaren maakten grote toeruſtingen ten oorlog, en het was genoegzaam te zien, dat het op Perſië gemunt was. Het was al te veel werk teffens voor een prins, als Solyman, zich te moeten verdedigen tegen zulke ontzagchelyke vyanden, en ter zelver tydt iets tegen Balſora te ondernemen. De Turkſche keizer, die nergens meer op doelde dan op de uitbreiding zyner overwinningen, bediende zich van deze tydsgeſteldheit om tegen deze ſtadt uit te vallen. Hy vaardigde met 'er haaſt kouriers af naar alle baſſaas van Syrië, en naar alle de andere provinciën, en inzonderheit naar dien van Babylonië, met bevel van het beſte krygsvolk te veldt te brengen, en op den beſtemden dag zich voor Balſora te laten vinden. Hy gaf het oppergebiedt der legers aan den baſſa van Bagdad, die met deze ontzagchelyke krygsmacht langs den Euphraat en den Tygris begon te naderen. De ſchrik, dien de inwoonders hadden van door de Turken belegert te worden, en het ſchrikkelyk denkbeeldt der wreedheden, die zy plegen tegen de genen, die hen wederſtaan, hadt hen t'eenemaal ontroert, des te meer, om dat zy meenden, dat de Grote Heer in oorlog zynde tegen de Chriſtenen op het eilandt Kandië, om geen nieuwen oorlog zou denken. Hoſſein hadt zeer weinig krygsvolk binnen zyne veſting. Het gemene volk en de meeſte inwoonders, die niet bedreven waren in den wapenhandel, baarden hem grote ongeruſtheit. Zy hadden liever zich voort over te geven dan een beleg af te wachten; en dewyl hy zich gereed maakte om hen wederſtandt te bieden, wierdt hy gewaarſchuwt, dat 'er eenige onder hen beſloten hadden eene van de ſtads poorten aan den vyandt over te leveren. Dit verplichtte hem om op de voordeeligſte voorwaarden, die hy kon bedenken, de zaak goed te maken, na dat hy door kracht van geſchenken den Turkſchen krygsoverſte op zyne zyde hadt overgehaalt. Zy waren het eens, dat men het Turkſche leger zou afdanken, en dat de ſtadt, die altydt onder de macht van Hoſſein zou blyven, voortaan eene ſchatting van vier maal honderd duizend kronen 's jaars aan den Groten Heer zou betalen. Hy verkoos tot deze onderhandeling Hiaya Baſſa, een ryk en doorſlepen man, die onlangs met zyne dochter getrouwt was. Deze princes was zeer ſtaatzuchtig, en gereed om alles op te offeren aan de voldoening van hare verwaandheit. Zy hadt al haar leven gewenſcht eene konings vrouw te zyn, en plagt te zeggen, dat zy een koning tot haar man zou hebben, of dat zy hem koning zou maken. De Arabiſche prins, haar gemaal, vondt te Conſtantinopel zo veel ingang by de miniſters niet, als hy gehoopt hadt, maar genoegzame gelegenheit om zyne ſtaatzucht te voldoen. Men zeide hem, dat het verdrag van Balſora gemaakt was tegen den wil van den Turkſchen keizer; dat het zelve tot ſchande en nadeel des ryks ſtrekte, en dat men geen accoord kon erlangen voor dat Balſora onder het gebiedt des keizers overgegeven was; dat wat aanging den Sultan van Bagdad, dat men zyn bedryf af keurde, en dat hy reden zou hebben van berouw, dat hy aldus buiten laſt te werk gegaan was in eene zaak van zo veel belang. De miniſters gaven ter zelver tydt acht op den aardt en de neiging van den gezant Hoſſein, en hem

hem baatzuchtig gevonden hebbende en niet naaugezet op zynen plicht, deden zy hem verstaan, dat men hem in Balsora zoude laten met de zelfde voorrechten, welke zyn schoonvader aldaar hadde, indien hy wilde medewerken in de voornemens van den Turk, en den toeleg ondersteunen, dien men hadt om de plaats te winnen. Hy nam deze aanbieding aan, genoopt door zyne drift, en door de redenen van zyne vrouwe. Hossein Bacha hadt onderscheiden krygsbenden in de plaats doen trekken, en het ruigt en de oproerigen daar uit gejaagt; hy hadt zich voorzien van krygsbehoeften, hy hadt de citadel hersteld, en verscheide werken opgeworpen, die bekwaam waren om een langen tydt tegen te staan. Maar niets kan standt houden tegen het verraadt. Hiaya beleide het zyne met alle de behendigheit van een ondeugend man, vertonende de zaken ganssch anders dan zy waren, meldende aan Hossein, dat hy tot zynen dienst den Groten Heer bedroog, en zyn bedrog verbergende onder eenen schyn van vertrouwelykheit en vriendschap. Zo dat Hossein misschien de waarheit niet ontdekt zou hebben, indien de Turken de zaak zo geheim gehouden hadden, als zy hem beloofden. Maar wanneer zy hun leger vergadert hadden, zeiden zy opentlyk uit, dat zy naar Balsora gingen om Hossein Bacha te onttronen, en aan den schoonzoon de plaats van den schoonvader te geven. De verradery van Hiaya bragt Hossein tot wanhoop; het verdriet van zich verraden te zien, dat van zich zelf in zyne keur bedrogen te hebben, en zyne stadt op nieuw belegerd te zien door mannen, die niet gewoon zyn de zelfde plaats tweemaal aan te tasten, dit alles ontroerde hem tot zo verre, dat hy zyne deugdt vergat, om tot de uiterste besluiten te komen. Hy liet den koning van Persië aanbieden balsora in zyne handen te stellen, mits dat men hem het gouvernement daar van liet gedurende zyn leven: het antwoordt van den Persiaan was dubbelzinnig, en zodanig, dat het ligtelyk te zien was, dat deze prins, met andere zaken belemmerd zynde, zich den Turk niet op den hals wilde halen. Hossein, van dien kant kwalyk voldaan, was bedacht om te wyken, liever dan de wreedheit van den Turk te verwachten, na de moeielykheden van een langdurig beleg. Het leger was boven dien in optocht, en de bassa of bacha van Bagdad hadt besloten Balsora te dwingen, wel wetende, dat zyn hoofdt daar van afhing. Hossein laadde in barken en schepen, welke de Indianen hem leenden, zyn zilver geldt, en zyne kostelykste meubelen, hy deedt ook zyn Serrail, bestaande uit een groot getal der schoonste vrouwen van het gansche Oosten, vervoeren. Hy deedt vervolgens de stadt verwoesten, beginnende met de fortifikatiën, die hem zo veel van bouwen gekost hadden. Alles wierdt geslecht, zonder zyn paleis, of de moskeen daar van uit te zonderen; zo dat hy, Balsora aan zynen schoonzoon overlatende, hem niets anders overliet dan omvergeworpe muren en puinhopen. Hy zelf begaf zich op de Indiaansche schepen, die hem naar Suratte bragten, van waar hy zich naar het hof van den Mogol begaf met zyne vrouwen en zynen schat, om aldaar in vrede het leven en de grote goederen te genieten, die hy vergaderd hadt, latende aan anderen de zorg om hun landt en hunne vryheit tegen de Turken te verdedigen.

Om met weinig woorden de historie van Hiaya en van Balsora te eindigen, het leger der Turken kwam in het einde van den jare 1668 voor deze plaats. Hiaya wierdt, volgens het verdrag, in de plaats van Hossein Bacha gestelt. Hy nodigde de inwoners om hunne huizen weder op te bouwen, en de vremde kooplieden om hunnen handel te hervatten. Hy nam voor een tydt alle de belastingen weg, en verstrekte zeer aanmerkelyke sommen van zyne penningen. Wanneer hy de zaken in den eersten staat hersteld hadt, wierdt hy in weinig tyds machtig ryk, en zyne goederen waren zo onmatelyk groot, dat hy in het vervolg afgunst zou hebben kunnen veroorzaken aan den Turk, indien hy geen zorg gedragen hadt om zich van hem te ontslaan. De keizer, die volstrekt meester wilde zyn in Balsora, en het gouvernement van die stadt in handen van een der Turksche groten stellen, besloot den Arabischen prins van daar te verjagen. Men deedt hem zo vele moeielykheden en beledigingen aan, dat hy verplicht was de stadt te verlaten, en zich in het veldt te houden aan het hoofdt van een leger. De Turken gedroegen zich baldadiglyk in deze plaats, Hiaya belegerde de zelve, en veroverde ze stormenderhandt. De Turken wierden alle omgebragt, behalven 400 mannen, die men toestondt in het kasteel van Gouzna te wyken, dat een dagreize boven Balsora gelegen is, op een hoek lands boven de zamenvloejing van de Tygris en van den Euphraat. Het ontbrak hem hier in aan voorzichtigheit; want naderhandt in persoon derwaarts getrokken zynde om hem van daar te verdryven, wierdt hy telkens afgewezen. Het beleg duurde een langen tydt. Hiaya verloor daar in het beste gedeelte van zyne krygsbenden, en zag zich eindelyk genoodzaakt hals over kop naar Balsora te wyken. Eindelyk verstaan hebbende, dat de Turken op hem afkwamen, trok hy voor de twede maal uit de stadt met zyne vrouwen en zyne schatten. Hy was een langen tydt zonder te weten waar hy zyn toevlucht zou nemen. Eindelyk begat hy zich op de Portugeesche vloot, en deedt zich naar de Oost-Indische kusten brengen. Hy vondt eene schuilplaats by den vermaarden *Seva-gy*, van wien onder zynen naam gesproken wordt, en die hem eene bediening gaf onder zyne krygsbenden, genoegzaam om hem bezigheit te verschaffen: maar niet van zo veel belang om eenige verradery van hem te vrezen. *Carre Voiages des Indes Orientales.*

HOSTASIUS, een soldaat van Ravenna, in Italië. Hy toonde zyne dapperheit in de belegering van de stadt Pavie, als de zelve van de Franschen ingenomen wierdt. Hy was de eerste, die in de stadt ging, en verzocht den generaal, dat hy hem tot beloning het standbeeldt van den keizer Antonius te paardt, zynde voormaals van Ravenna naar Pavie gebragt, wilde vereeren, het welk hem de zelve toestondt; maar de inwoners wilden zulks in genen dele dulden, en beschonken hem daar voor met een kroon van klaar goudt, die hy aannam, en in de kerk te Ravenna het ophangen ter eeuwiger gedachtenisse van zyne dapperheit. *Jovius Hist. l. XXV.*

HOSTE, of L'HOSTE, (JOHANNES) een Lotharinger, wierdt geboren te Nancy in het einde van de XVI eeuwe. Hy hadt een groten geest, die doordringend was, en zeer bekwaam tot de wetenschappen. Hy leeraarde eerst het kanonyke en burgerlyke recht, en naderhandt de wiskunst in de universiteit van Pont-a-Mousson. Henrik, hertog van Lotharingen, riep hem van daar naar Nancy, en maakte hem intendant van de fortifikatiën van het landt, eersten ingenieur en Raadt van oorlog. Hy versterkte Nancy-la-Neuve, en schreef eene menigte van uitmuntende boeken en verhandelingen, waar van zommige gedrukt zyn, en andere nog in geschrifte. Men heeft van hem *Le Sommaire de la Sphere artificielle & de l'usage d'icelle; La pratique de la Geometrie; du Cadran & Quarré; Ray ou Rayon Astronomique; Gnomon; Baton de Jacob; Interpretation du grand Art de Raymond Lulle, &c. Bayle Dict. Crit.*

HOSTIE, *Hostia*, offerdier, dat men tot eene offerhande aan de godheit slagtte. De voorwikking der ouden geschiedde op de beschouwing der ingewanden van deze offerhanden of offerbeesten, *Hostia* genoemt. Dit woordt komt van *Hostis*, een vyandt, om dat men deze offerhanden offerde voor den slag, om de gunst der goden te verkrygen, of na de overwinninge, om de zelve daar voor te danken. De schryvers maken onderscheidt tusschen deze woorden *Hostia* en *Victima*. Isidorus, *l. VI. c.* 18. zegt dat men eigentlyk *Hostia* noemde het dier, dat de keizer of de veldheer offerde eer hy tegen den vyandt optrok, op dat hy der goden gunst verkrygen mogt, om de overwinning te kunnen behalen. Hy leidt dit woordt af van *Hostis*, vyandt, of van *Hostire*, den vyandt slaan. *Hostia*, zegt hy, *apud veteres dicebantur sacrificia, quæ fiebant antequam ad hostem pergerent; Victima verò sacrificia, quæ post victoriam, devictis hostibus, immolabantur.* De *Victimæ* waren offerhanden, welke de veldheer offerde na dat hy de vyanden overwonnen hadt. Om dit gevoelen te verdedigen, brengt men het gezag van Festus by, welke zegt, *Hostia dicta est ab hostire*, *slaan*, als of men door de zelve de goden badt om de gunst van den vyandt wel te slaan en te overwinnen. Het woordt Victima komt van de offerhande, die men aan de goden deedt na de behaalde overwinning op de vyanden, *à victis & profligatis hostibus.* Ovidius geeft deze woordsoorspronkelykheit op *Fast. l. I. v.* 335:

> *Victima quæ cecidit dextrâ victrice vocatur;*
> *Hostibus à victis Hostia nomen habet.*

Aulus Gellius stelt dit onderscheidt tusschen de *Hostia* en de *Victima*, dat de *Hostia* zonder onderscheidt geofferd kon worden door allerlei priesters, maar dat de *Victima* zulks alleen gedaan mogt worden door den gene, die den vyandt overwonnen hadt. Isidorus wil ook, *l. V. c.* 13. dat de Victima diende voor de grote offerhanden, en de *Hostia* voor de minder; de *Victimæ* alleenlyk genomen wordende voor het grote vee, in plaatse dat de *Hostia* genomen wierdt voor het gewolde vee. Horatius zinspeelt daar op *l. II. Od.* 17. alwaar hy Mecenas aanmaant zich te kwyten van de gelofte tot herstelling van zyne gezondheit en *Victimas* te offeren terwyl hy van zyne zyde een lam zoude offeren.

> ——— *Reddere victimas*
> *Ædemque votivam memento:*
> *Nos humilem feriemus agnum.*

Wat 'er ook zy van het onderscheidt, dat tusschen deze twee woorden mag zyn, die men zomtyds het een voor 't ander gebruikt vindt by de ouden; daar waren tweederlei slag van Hostiën, die men aan de goden offerde; de eenen door welkers ingewanden men hunnen wille zocht te weten, en de anderen, welkers ziele men zich vergenoegde aan hen te offeren, die daarom *Animales Hostiæ* genoemt wierden. Men ziet zulks by *Trebatius l. I de Relig.* by *Macrob. l. I. c.* 25. *Hostiarum duo genera fuisse docet, alterum id quo voluntas Dei per exta disquirebatur, alterum quo sola anima Deo sacrabatur, unde & animales Hostias vocabant Aruspices.* Virgilius heeft van dit twederlei slag van Hostiën gesproken in zyn Æneis, *l. IV. vs.* 64.

> ——— *Pecudumque reclusis*
> *Pectoribus inhians spirantia consulit exta;*

en *l. V. vs.* 483.

> *Hunc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis*
> *Persolvo.*

Daar waren verscheidenerlei Hostiën onder de ouden; men noemde de zelve *Hostiæ Puræ, Præcidaneæ, Bidentes, Injuges, Eximiæ, Succidaneæ, Ambarvales, Amburbiales, Cundares, Prodigæ; Piaculares, Ambegnæ, Harvigæ, Harugæ, Optata, Maxima, Mediales.*

Hostiæ puræ, dit waren lammeren, en biggetjes van tien dagen, gelyk men ziet by *Festus*, *l. I. Agnus dicitur à Græco ἁγνὸς, quod significat castum, eò quòd sit hostia pura & immolationi apta:* en *Varro l. II. de Re Rust. Porci à partu decimo die habentur*

bentur puri, ab eo appellantur in antiquis sacris, tum quòd ad Sacrificium idonei dicuntur.

Hostiae praecidaneae, aldus genoemt van *prae* en *caedo*, dat *slagten* of *voor af dooden* betekent, om dat men de zelve slagtte op den dag voor de plegtige feesten, gelyk men ziet by Aulus Gellius: *Praecidanea quae ante sacrificia solemnia pridie mactabantur*: en *praecidanea porca*, was eene zeuge, welke by wyze van verzoening of voldoening voor den oogst aan Ceres geoffert wierdt door de genen, die niet naauwkeuriglyk de laatste plichten afgelegd hadden aan iemandt van hun geslacht, of huisgezin, of die het huis daar iemandt gestorven was niet gereinigt hadden, volgens de gewoonte. Festus zegt ons zulks: *Porca etiam praecidanea, quam non ante caedi, antequam novam frugem meterent.* Het welk nog bevestigt wordt door Aulus Gellius: *Porca etiam praecidanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges novas captas immolari Cereri mos fuit, si qui familiam funestam aut non purgaverant, aut aliter eam rem quàm oportuerat procuraverant.* Varro zegt in het boek van het leven van het Roomsche volk, dat het huisgezin niet gereinigt kon worden zonder deze offerhande, welke de erfgenaam verplicht was te doen aan Tellus en aan Ceres: *Quod humatus non sit, haeredi porca praecidanea suscipienda Telluri & Cereri, aliter familia pura non est.*

Hostia bidens, was eene hostie van twee jaren, dat de gewone ouderdom was, in welken men die nam, om ze te offeren, en in welken tydt zy twee tanden verhevener hadden dan de zes andere. Aldus is *Bidentes* het zelve met *Biennes*. Het geen overeenkwam, niet alleenlyk met de schapen, maar ook met de zwynen en met de ossen; met dit onderscheidt, dat wanneer men stelt *Bidentes*, zonder iets daar by te voegen, men de schapen verstaat; en dat, wanneer men het aan andere dieren wil toeëigenen, men 'er het zelfstandige naamwoordt byvoegt, gelyk Pomponius gedaan heeft: *Mars, tibi voveo facturum, si unquam redieris, bidenti verre.*

Hostiae injuges waren die, welke nooit onder het juk geweest of bedwongen waren. Virgilius noemt de zelve

Et intacta totidem cervice juvencae.

Hostiae eximiae, *de schoonste hostien* van eene kudde, die men tot de offerhande schikte, de zelve afzonderende van de overige, gelyk Donatus zegt: *Eximia pecora dicuntur quae à grege excepta sunt, ut ulterius pascantur, sed propriè eximii sunt porci majores, qui ad sacrificandum excepti liberius pascuntur. Etenim boves, qui ad hoc electi sunt, egregii vel eximii dicuntur, & oves lectae*, gelyk Virgilius zulks aantekent in zyn *Æneis L. IV. vers* 57.

Mactant lectas de more bidentes.

En *Georg. l. IV. v.* 537.

Quattuor eximios praestanti corpore Tauros.

Hostiae succidaneae worden aldus genoemt van het woordt *succedo*, of liever van *sub caedo*, dat betekent *daar na doden.* Dit waren Hostien, die men vervolgens slachtte na andere, tot herhaling van de offerhande, wanneer de eerste niet voordeelig was geweest, of dat men in eenige wezentlyke plegtigheit nalatig was geweest. Dit deedt Paulus Æmilius, vaardig zynde om slag te leveren aan Perses, koning van Macedonie, twintig stieren den eenen na den anderen offerende aan Hercules, eer hy een eenigen voordeelig vondt; de een en twintigste beloofde hem eindelyk de overwinning, mits dat hy zich alleenlyk verwerender wyze hieldt: *Si primis hostiis litatum non erat, aliae post easdem ductae hostiae caedebantur: quae quasi prioribus jam caesis luendi piaculi gratia caedebantur & succidebantur, ob id succidaneae nominatae. Aulus Gellius l. IV. c. 6.*

Ambarvales hostiae. Hostiën, die men offerde na dat men de zelve in processie rondom de landen of akkers geleid hadt, het welk geschiedde tot behouding der goederen van het landt. *Ambarvalis hostia*, zegt Festus, *est quae rei divinae causâ circum arva ducitur ab iis, qui pro frugibus faciunt.*

Amburbiales hostiae, die men rondom de grenspalen van de stadt Rome leidde, volgens den zelven Festus.

Hostiae caneares, of *caviares* waren slachtoffers, die men van vyf tot vyf jaren offerde voor het collegie der opper-priesters, dat is te zeggen, dat men het gedeelte van den staart aanboodt, *Caviar* genoemd. Het schynt dat deze offerhande de zelve is, of diergelyke met die, welke men deedt in de maandt van October aan den godt Mars in het veldt, dat zynen naam draagt. Dit was een paardt, het welk men den staart affneedt, en dat men bragt naar den tempel, *Regia* genoemd.

Hostiae prodicae wierden aldus genoemt, om dat zy ganschelyk door het vuur verteert wierden, zonder dat 'er iets voor de offeraars overig bleef.

Hostiae piaculares, welke men slachtte om zich van eenig misdryf, of van eenige kwade daadt te reinigen.

Hostiae ambegnae, of *ambiegnae*, waren schapen of koeien, die twee lammeren of twee kalveren gehad hadden van eene dragt, en die men aan Juno offerde met hare jongen.

Hostiae harvigae, of *harugae* waren hostiën, waar van men de ingewanden beschouwde, om voorzeggingen daar uit te trekken.

Hostiae madiales, zwarte slagtoffers, die men op den vollen middag offerde. *De abt Danet.*

HOSTILINA, eene godin. De heidenen geloofden van de zelve, dat zy 't opzicht over het koorngewas hadt, wanneer de laatste airen zo groot wierden als de andere, en dus het veldt overal even hoog stondt. De benaming komt af van het oude Latynsche woordt *hostire*, betekenende zo veel als effen maken, waar van daan *hostimentum*, de effenheit, afkomstig is. *Varro. Augustinus de Civ. Dei.*

HOSTILIA FAMILIA, te Rome, behoorde aan de geslachten van de patricien. De zelve hadde haren oorspronk van *Hostus Hostilius*, die zich uit het vlek Medullia ten tyde van Romulus naar Rome begaf, en het slot tegen de Sabynen dapper hielp verdedigen. Uit dit geslacht is ook de koning *Tullus Hostilius* gesproten. *Strenius de gentibus Rom. & Fulvius Ursinus de famil. Rom.*

HOSTILIUS (CAIUS) *Mancinus*, burgermeester van Rome in het 616 jaar na het bouwen van die stadt, was veldheer van het Romeinsche leger, dat Numantia belegerde. Op een tydt tegen den raadt en tot verachting der wichelaars uit zyne legerplaats getrokken zynde, deden die van Numancia een uitval, namen zyne legerplaats in, en dwongen hem eene schandelyke vrede te maken, die de Romeinen niet wilden bevestigen. Zy zonden hem weder naar Numantia met de handen op den rug gebonden. De Numantynen hem niet willende aannemen, keerde hy weder naar Rome, alwaar hy naauwlyks ontfangen wierdt. *Titus Livius Hist.*

HOSTIUS leefde omtrent den tydt van Sallustius, en schreef eene historie in vaarzen van den oorlog van Istrie. Macrobius brengt eenige plaatsen van zyn werk by, en toont, dat Virgilius hem nagevolgt heeft in eenige van zyne vaarzen. Men gelooft ook, dat Hostia, meesteresse van Propertius, en die hy zo vermaard gemaakt heeft onder den naam van Cynthia, wel de dochter kon zyn van dezen schryver. *Macrob. lib. VI. Saturn. cap.* 5.

HOSTIVITIUS, de laatste van de oude heidensche hertogen van Bohemen, voerde eerst oorlog met den keizer Lodewyk den Godvruchtigen; daar na maakte hy in den jare 840 vrede met den zelven. Met eenige groten in het landt hadt hy van gelyken moeielykheden. Eindelyk geraakte hy weder in oorlog met Lodewyk den Duitscher, en wierdt van den zelven geslagen. *Sigebert. Chron. an.* 846. *Hagec. Bohem. Chron. pag.* 84. *Stransky Resp. Bohem. c.* 8. *p.* 344. *Ballin. Miscell. dec. I. l. VII. sect. I. c.* 11. *p.* 32.

HOSTON, een marktvlek van Engelandt in de Zuidelyke landstreek van het graafschap Glocester, welke men Grombaldash noemt. *Engelsch Dict.*

HOSTORIUS, een hoofdman of kapitein van eene kompagnie van 100 mannen onder Numidius Quadratus, gouverneur van Syrië, wierdt omtrent het 51 jaar van Christus gezonden om de gyselaars wederom te ontfangen, welke aan de Parthen gegeven waren. *Tacitus l. III. c.* 8.

HOSTUN. Zie TALLARD.

HOSTUNI, eene kleine stadt van het landschap van Otranto, eene provincie van het koninkryk van Napels, twee mylen van de Adriatische zee, tusschen Brindes en Monopoli. *Hoffman Lexic. Univers.*

HOTHAM, de derde zoon van Heber, van den stamme Aser. *I. Chron. VII*, 32.

HOTHIR, de zoon van Heman, was hoofdt van het een en twintigste geslacht der Leviten. *I. Chron. XXV*, 4. 28.

HOTHUN, (WILHEM VAN) *Odo*, of *Ottho*, een Dominikaan en provinciaal van zyne orde in Engelandt, wierdt aartsbisschop gemaakt van Dublin den 16 July des jaars 1297 door Bonifacius den VIII, wanneer hy by dien paus te Rome was als ambassadeur van koning Eduard den I. Hothun stierf in het volgende jaar te Dion in Burgundië. Hy heeft uitleggingen geschreven over de vier boeken der Spreuken; verschilpunten over het eerste boek; een boek van het onmiddelyk gezicht van Godt, enz. *Bzovii Annal. Ecclesiast. Balaeus Scriptor. Britan. l. IV. Caius de Antiq. Cantab. Fostonus Burienfis in MS. in Biblioth. reverendissimi Archiepiscopi Armachani. Waraeus de script. Hibern. l. II.*

HOTMAN, of HOTTOMAN, (FRANÇOIS) in 't Latyn *Hotomanus*, gelyk hy zelf zynen naam gespelt heeft aan het hoofdt van zyne boeken. Verscheiden schryvers: *Hottomannus*, of *Hotomannus*. Hy was een der vermaardste rechtsgeleerden van de XVI eeuwe. Hy wierdt geboren den 23 Augusty des jaars 1524 te Parys, alwaar zyn geslacht, dat oorspronkelyk was uit Silesië, sedert eenigen tydt bloeide. Zo haast hy den ouderdom van 15 jaren bereikt hadt wierdt hy naar Orleans gezonden, om aldaar in de rechtsgeleerdheit te studeren, en hy maakte zich aldaar in den tydt van drie jaren bekwaam tot het Doctorschap. Zyn vader, Raadsheer in 't Parlement, die hem reets zyne plaats toeschikte, deedt hem weder by hem komen, en plaatste hem in de rechtbank: maar deze jongeling hadt wel haast een afkeer van de kibbeleryen van het gerechtshof, en gaf zich ganschelyk over aan de studie van het Roomsche recht, en aan die der goede letteren. Hy kreeg smaak in de nieuwe gevoelens, om welke men vele menschen in het koninkryk deedt sterven; en niet ziende, dat hy daar van belydenis kon doen te Parys, ging hy naar Lion in den jare 1547, alwaar hy een boek uitgaf. Dit was het twede werk, dat hy ter drukperse bragt. Ziende, dat hy niets te hopen hadt van zynen vader om te bestaan, ging hy naar Lausanne, alwaar de heeren van Bern hem het hoogleeraarsampt gaven in de goede letteren. Hy gaf aldaar eenige boeken uit, en trouwde aldaar met Claudina Aubelin, eene Fransche jonkvrouwe van Orleans, die om den Godsdienst naar Lausanne gevlucht

vlucht was. Zyne verdiensten waren zo bekend aan alle kanten, dat de overheden van Straasburg hem een professorschap in de rechten aanboden, en terwyl hy het zelve bekleedde, wierdt hy aangezocht door den hertog van Pruissen en door den landgraaf van Hessen. Hy hoorde niet naar deze beroepingen; maar hy weigerde niet naar het hof van den koning van Navarre te gaan in het begin der onlusten. Hy ging tweemaal naar Duitschlandt, om bystandt te verzoeken van Ferdinand in den naam der prinssen van den bloede; en zelfs in den naam van de koninginne moeder. Men heeft de aanspraak, of redenvoering, die hy deedt aan de Ryksvergadering te Frankfort. Te Straasburg wedergekeerd zynde, liet hy zich overreden door Johannes van Monluk om de rechten te gaan leeraren te Valence; en hy deedt zulks zo gelukkiglyk, dat hy de achting van deze universiteit weder opbeurde. Drie jaren daar na ging hy leeraren te Bourges, daar heen gelokt zynde door Margareta van Vrankryk, zuster van koning Henrik den II; maar hy vertrok ten einde van vyf maanden van daar, om zich naar Orleans te begeven by de hoofden van den aanhang, die zich met vrucht van zyne raadgevingen bedienden. De vrede, die een maandt daar na gemaakt wierdt, belette niet dat men het wederkeren van den storm vreesde; hy week daarom naar Sancerre, en wachtte aldaar een beter tydt af. Hy schreef aldaar een uitmuntend boek *de Consolatione*, dat zyn zoon na zyne doodt liet drukken. Hy keerde vervolgens tot het oeffenen van zyne professie naar Bourges, alwaar hy byna omgekomen was gedurende den moordt van den jare 1572. Het geluk gehad hebbende van dit gevaar te ontkomen, vertrok hy uit Vrankryk, vastelyk besloten hebbende nooit daar in weder te keren, en begaf zich naar Geneve. Hy deedt aldaar lessen in de rechten, en gaf aldaar boeken uit, welke zo krachtig waren tegen de vervolgers, dat men hem grote beloften liet doen, om hem te verplichten op dien trant niet meer te schryven; maar hy hoorde niet naar deze voorstellen. Eenigen tydt daar na begaf hy zich naar Basel, en leeraarde aldaar het recht. De pest hem verplicht hebbende van daar te vertrekken, week hy naar Mombeliard, alwaar hy zyne vrouw verloor. Hy ging vervolgens naar Geneve, en schreef aldaar een boek voor de rechten van den koning van Navarre, waar na hy naar Basel keerde, en aldaar den 12 February des jaars 1590 stierf. Hy hadt geweigert naar Leiden te gaan, alwaar men hem een hoogleeraarsampt aanboodt. Hy hadt den tydt gehad om zyne werken tot een nieuwen druk in order te schikken, welke eerst in den jare 1599 in drie stukken in folio te voorschyn kwam. Men bragt niet alles daar in dat hy uitgegeven hadt. Zyn *Franco-Gallia*, waar op hy groten staat maakte, wordt het minste goedgekeurt van alle zyne schriften, en deedt eenigen denken, dat hy de schryver was van de *Vindiciae contra Tyrannos*, dat een boek is volkomen overeenkomstig met de republykaansche denkbeelden. Men keerde eenigen tydt daar na zyne eigene grondregelen tegen hem om. Het is bezwaarlyk deze moeielykheit te ontgaan, wanneer men schryft over zekere stoffen. Hy wierdt wel betaalt voor zyn *Brutum fulmen* door den koning van Navarre, want de zelve maakte hem tot zyn geheimen Raadt. Hy was van de genen, die nooit wilden toestaan, dat men hen schilderde, maar men deedt hem schilderen terwyl hy zieltoogde. Hy liet twee zonen en vier dochters na. Johannes Hotman, heer van Villiërs, zyn oudste zoon, wordt gehouden voor den schryver van de *Anti-Chopinus*, een boertig stuk, en van de *Anti-Colazon*, dat eene verantwoording is voor zyne verhandelinge van den ambassadeur, waar in men zegt dat hy Karel Pascal nageschreven hadt. Het is vremd dat men in het leven van François Hotman eene zaak vergeten heeft, die zeer loffelyk voor hem is, te weten dat hy in den ouderdom van 23 jaren openbare lessen deedt in de schole van Parys. Men spreekt in het zelve ook niet, dat echter niet te verwonderen is, van zekere zaken, welke Balduinus tegen hem verbreid hadt; en die zyne geheugenisse geweldig zouden bevlekken, indien de zelve waarachtig waren. Men zou daar aan geen geloof kunnen geven, zonder te geloven dat het veel gemakkelyker is een volkomen geleerd man en een groot vyandt van den vervolgenden Godsdienst te worden, dan een middelmatig eerlyk man te worden. Om meerder te weten, het zy wegens de kostelyke en schadelyke vlyt van onzen rechtsgeleerden in het zoeken van den philosophischen steen, waar mede hy zich in zyne laatste jaren bezig hieldt, het zy wegens andere byzonderheden van zyn leven, behoeft men maar te zien het uittreksel van een boek, dat in den jare 1700 te Amsterdam in 4 gedrukt wierdt, onder den tytel van *Francisci & Joannis Hotomanorum patris ac filii & clarorum virorum ad eos Epistolae*; welk uittreksel men vindt in de *Nouvelles de la Rep. des Lettres*, *Mars* 1701. *pag.* 268 &c. Men kan ook nazien het eerste stuk *Observationum selectarum ad Rem Litterariam spectantium*, te Hall gedrukt in den jare 1700. *Bayle Dict. Crit.*

HOTMAN, (Vincentius) heer van Fontenay, requestmeester van 't hôtel des konings, en intendant der finantiën, was Raadsheer in den groten Raadt tot in den jare 1656, wanneer hy het requestmeesterschap verkreeg. Naderhandt bekleedde hy de intendantschappen van Tours, van Bourdeaux en van Montauban. Hy wierdt in den jare 1663 door den koning procureur generaal gemaakt in de kamer van Justitie: en deze kamer in den jare 1669 geëindigd zynde, wierdt hy intendant gemaakt van de finantiën. Hy stierf in de maandt Maart des jaars 1683. Hy hadt zynen oorsprong uit Duitschlandt, en daar zyn verscheide rechtsgeleerden van dit geslacht geweest. De eerste van zyne voorouders, die in Vrankryk kwam, was Henrik Hotman, geboren te Kleef in den jare 1466. Deze Henrik volgde Engelbert, hertog van Kleef, die de eerste hertog was van Nevers. De vader van onzen Vincentius was Timoleon Hotman. Hy was president der threforiers van Vrankryk te Parys, en een zoon van François Hotman, threforier van Staat onder koning Henrik den III, naderhandt ambassadeur van Henrik den IV in Zwitserlandt. François stierf te Solothurn, alwaar de Republyk hem een prachtig praalgraf heeft opgerecht. Zyn vader was Vincent Hotman, Raadsheer van 't Parlement van Parys. *Memoires du Temps.*

HOTTENTOTTEN worden eenige van de bewoners der Afrikaansche kusten van de Kaffers genoemt, inzonderheit van die genen, welke rondom de Kaap de Goede Hoop wonen. Zy erkennen wel eenen godt, dien zy den opperlten noemen; doch zy bewyzen hem nochtans geen uiterlyken dienst. Zy hebben onder zich een hoofdman, onder wiens gehoorzaamheit zy staan. Hunne woningen zyn kleine hutten, en in plaats van kledinge behangen zy zich met schape-vellen; doch de vrouwen bewinden tot sieraadt hunne benen met schape-darmen. Hun spraak is zeer ongemeen en onverstaanlyk, en zy geven byna anders geen geluidt dan uit de gorgel. Niettegenstaande hunne wilde zeden betonen zy zich zeer voldoende en trouw tegen de vremdelingen.

HOTTINGER, (Johannes Henrik) een der vermaardste schryvers van de XVII eeuwe, was geboren te Zurich den 10 Maart des jaars 1620. Zyn vader was Johan Caspar Hottinger, die over het scheepsvolk gestelt wierdt. Onder zyne voorouders is Nikolaas Hottinger, een burger van Zurich, de eerste geweest, die in Zwitserlandt om den Godsdienst omgebragt wierdt. Hy wierdt al vroeg op de scholen bestelt, waar in hy ook zeer naarstig was. Doch alzo hy in zyne ledige uuren zeer gaarne plagt te visschen, gebeurde het eens, dat hy met visschen bezig zynde, en lang te vergeefsch gevischt hebbende, eindelyk een grote visch aanbeet, doch zich weder los rukte. Dewyl hy nu uit begeerte om den angel en den visch weder te hebben zich in het water begaf, was hy byna verdronken, indien de genen, die er naby waren, hem niet hadden horen roepen, en hem alzo gered. De voortgangen, die hy maakte gedurende zyne eerste studiën, gaven zulke goede hoop, dat de curateurs der scholen besloten hem ten koste van het gemeen in vremde landen te laten studeren. Hy begon zyne reizen den 26 Maart des jaars 1638, en ging naar Geneve, van waar hy na een verblyf van twee maanden naar Vrankryk vertrok. Hy bezag vervolgens Vlaanderen, en Hollandt, en verkoos Groningen tot de plaats van zyne studiën: maar de lust om zich te volmaken in de Oostersche talen, noodzaakte hem ten einde van een jaar zich naar Leiden te begeven, om aldaar leermeester te zyn van de kinderen van den hoogleeraar Golius, een man die de meeste kennis ter wereldt hadt in deze talen. Hy deedt veel voordeel in de studie van het Arabisch door de hulp van Golius, en door de lessen van een Turk. Hy zou den heer Wilhelm Boswel, ambassadeur der Staten, in den jare 1641 naar Constantinopel gevolgt hebben, indien de heeren van Zurich zulks hadden willen toestemmen: maar zy wilden hem liever herroepen, om hem te doen dienen tot voordeel en roem van hunne collegien. Zy stonden hem toe Engelandt te bezien eer hy in Zwitserlandt wederkeerde: zo haast hy weder in Zwitserlandt gekomen was, maakte men hem professor in de kerkelyke historie; en een jaar daar na gaf men hem twee andere professien, die van de *Theologia catechetica*, en die van de Oostersche talen. Hy trouwde met den ouderdom van twee en twintig jaren, en hy begon een schryver te worden in den ouderdom van vier en twintig jaren. Hy vondt zo veel smaaks in dit karakter, dat hy in 't vervolg niet ophieldt boek op boek te voorschyn te brengen. Zulks viel hem niet bezwaarlyk; want hy was uitnemend arbeidzaam, en hadt eene wonderbaarlyke geheugenisse. Men heeft nochtans reden zich te verwonderen dat een man belast met zo vele akademische bezigheden, en afgewend door zo vele bezoeken, en door eene grote briefwisseling, zo vele stukken heeft kunnen schryven. In den jare 1653 verkreeg hy de professie van de Theologie des Ouden Testaments, en wierdt te gelyk *Professor controversiarum extraordinarius* en kanunnik. Twee jaren daar na wierdt hy voor drie jaren te leen toegestaan aan den keurvorst van de Palts, die zich van hem wilde bedienen om de universiteit van Heidelberg in achting te brengen. Eer hy derwaarts ging, liet hy zich te Basel Doctor maken in de Theologie. Hy kwam te Heidelberg in de maandt Augustus des jaars 1655, en wierdt aldaar zeer wel ontfangen. Behalven de professie in de Theologie van het O. Testament, en van de Oostersche talen gaf men hem het bestier van het collegie van de Wysheit, en de waardigheit van het kerkelyke Raadsheerschap. Hy was in het volgende jaar Rector van de akademie, en schreef iets wegens de hereeniging der Lutherschen en der Gereformeerden. Hy deedt zulks om den keurvorst te behagen, die een weinig daar toe genegen was, waar in hy beletselen ontmoette, die zo menigmaal diergelyk een voornemen verhindert hadden. Hottinger verselde dezen prins op de keurvorstelyke Ryksvergadering te Frankfort in den jare 1658, en handelde aldaar met Ludolfus over zaken van belang. Hy wierdt eerst naar Zurich herroepen in den jare 1661; want men hadt de toegevendheit gehad om den tydt te verlangen, voor welken men hem geleent hadt aan den keurvorst van de Palts. Hy wierdt terstondt verkoren tot president der gevolmachtigden, die de Hoogduitsche vertaling van den Bybel moesten overzien. De burgerlyke oorlog, welke in Zwitserlandt ontstondt in den jare 1664, was oorzaak, dat hy om staatszaken naar Hollandt gezonden wierdt. De akademie van Leiden boodt hem het hoogleeraarschap in de Theologie aan in den jare 1667; maar geen verlof van zyne overheden daar toe verkrygende, sloeg hy het zelve af. Men wierdt door deze weigering niet moe-

moedeloos: men hieldt aan om hem ten minſte te hebben by wyze van lening; de heeren van Zurich hier op voor de Staten van Hollandt tredende, die zich met deze zaak gemoeid hadden, en de toegeeflykheit gehad hadden, welke men van hen begeerde, nam hy dit voorſtel aan. Terwyl hy alles tot zyne reize gereed maakte, ſneuvelde hy ongelukkiglyk den 5 Juny des jaars 1607 op de rivier, die voorby Zurich loopt. Hy hadt zich in een vaartuig begeven met zyne vrouwe, drie van zyne kinderen, zynen ſchoonbroeder, eenen van zyne goede vrienden, en zyne dienſtmaagdt, om de huurceel te gaan maken van een landgoedt, dat hy hadt twee mylen van Zurich. Het vaartuig op een paal ſtotende, welken het gewaſch van de rivier belette te zien, ſloeg om. Hottinger, zyn ſchoonbroeder, en zyn vriendt, redden zich met zwemmen; maar zy begaven zich weder in 't water, wanneer zy het gevaar beſpeurden waar in de overigen van hunne bende nog waren. Toen verdronken Hottinger; zyn vriendt en zyne drie kinderen hadden het zelve lot; zyne vrouw, zyn ſchoonbroeder, en zyne dienſtmaagdt wierden gered. Zyne vrouw was eene eenige dochter van Johannes Henrik Huldrich, predikant te Zurich, een zeer geleerd man. Hy hadt by haar vele kinderen; want zonder de drie te rekenen, die met hem ſneuvelden, en die gene, welke reets geſtorven waren, liet hy vier zonen en twee dochters na. Hy hadt dikwils profeſſorale beroepingen afgeſlagen, die men hem aanboodt, onder anderen te Deventer en te Marpurg, enz. Hy wierdt ook getoetſt van wegens de overheden van Amſterdam en Bremen. De geweldigſte tegenſtrevers, die tegen hem geſchreven hebben, zyn Leo Allatius, Abraham Echellenſis, en de vader Labbé. *Bayle Dict. Crit.*

HOTTOMAN. Zie HOTMAN.

HOTTON (PETRUS) wierdt te Amſterdam geboren in den jare 1648, en leide aldaar den grondt van zyne ſtudiën. Hy ging van daar naar Londen, alwaar hy zich in de geneeskunde oeffende, en na dat hy in deze faculteit in den jare 1672 was doctor geworden, te Amſterdam het opzicht over den Hortus Medicus kreeg. In den jare 1695 wierdt hy naar Groningen en naar Leiden beroepen, van welke beroepen hy het laatſte, zynde dat van hoogleeraar in de kruidkunde, aannam. Hy was een lidt van de Engelſche ſocieteit, en ſtierf in den jare 1709. *Nouvelles de la Republ. des Lettres Janvier* 1709.

HOTZONDT. Zie HONT. (DE)

HOUAMES, of HHOUAMES, een hoop van zekere rovers onder de Mahometanen in Arabië, die in hutten wonen. Zy hebben eene byzondere wet, die hen oplegt, dat zy hunnen Godsdienſt en gebedt onder een tent zonder licht moeten waarnemen, waar op zy zich met het eerſte vrouwsperſoon, dat zy grypen, vermengen. Diergelyke zyn 'er te Alexandrië; doch zy moeten zich zeer ſtil houden, om dat zy anders levendig verbrand worden. *Houame*, of *Chouame* betekent in de Arabiſche tale een goddeloos, geil en afſchuwelyk menſch. *Thevenot Voyages l. II. Ricaut de l'empire Ottom.*

HOUCHAR, of EUCHAR, (ELOI) van Gent, heeft geleeft in het begin van de XVI eeuwe, in den jare 1520. Hy hadt te Parys geſtudeert in het collegie van Montaigu, en de doctorale bonnet ontfangen in den jare 1504. Hy leeraarde naderhandt in die ſtadt alwaar hy geboren was, en hadt tot meeſter onder hem George Caſſander, gelyk men by Sanderus ziet. Hy ſchreef het leven van S. Levinus, martelaar, en dat van S. Bertulphus, Belyder, in treurzangen; een dichtkundig werk van Ste. Coleta; een ander op de verkiezing van Karel den V tot het keizerryk; enz. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Voſſius de Hiſt. Lat. lib. III. cap.* 10.

HOUDAN, eene kleine ſtadt in het gouvernement van L'Iſle de France. De Latynſche ſchryvers noemen de zelve *Hadanum*. Zy is gelegen aan de rivier van Vegre, omtrent de grenzen van la Beauſſe, drie mylen van Dreux, en twaalf mylen van Parys. Guagin zegt, dat de koning Robert aldaar twee kerken deedt bouwen.

HOUDANG, of VAN HOUDUN, (RUDOLF) was in achting ten tyde van den H. Lodewyk. Hy ſchreef een Roman, genoemd *La Voye & le ſonge d'Enfer*. Men ſchryft hem ook de Roman toe, genoemd *des Eiles. La Croix du Maine & du Verdier-Vauprivas Bibl. Franc.*

HOUGTON, (JOHANNES) een Engelſchman, eerſt Doctor van de univerſiteit van Cambridge, en naderhandt Karthuizer, was vermaard in zyne orde in de XVI eeuwe. Men deedt hem ſterven in het begin van de ſcheuring onder Henrik den VIII. Want na dat hy gehangen was, rukte men hem het hert uit het lighaam, gelyk men de verraders in Engelandt doedt; hy ſtierf den 4 May des jaars 1535. Men verzamelde een ſtuk van zyne brieven, gelyk men ziet by Petrejus. *Pitſeus Bibl. Cart. pag.* 194.

HOULET-PANIAS, een klein meir, dat gemaakt wordt door de Jordaan, eene rivier van Judea. Het is gelegen zeven mylen boven het meir van Galilea, en het heeft zo weinig water, dat het des zomers droog is. *Baudrand.*

HOULIERES, (ANTON. DE LA GARDE, weduwe van N. de la Fon de Boisguerin, heer van) eene vrouw van uitmuntende verdienſten in de XVII eeuwe. Zie GARDE.

HOULLIER, (JACOBUS) geboortig van Eſtampes, geneesmeeſter van de univerſiteit van Parys, was in achting in de XVI eeuwe, en ſchreef verſcheide werken. Men gaf de zelve nochtans niet alle uit, en een van zyne zonen, Raadsheer in het hof der Aides, die de zelve zou hebben doen drukken, ſtierf voor de volvoering van dit voornemen. Jacobus Houllier ſtierf in den jare 1562. Thuanus ſpreekt 'er onder dat jaar van, in het XXXIV boek van zyne Hiſtorie. „ Eenigen tydt daar na (zegt hy) ſtierf „ ook Jacobus Houllier, geboortig van Eſtampes, niet verre van „ Parys. Dit was een doorluchtig man door de philoſophie en „ door de geneeskunſt. Dewyl hy ryk was, en zich niet bekreunde met de winſt, die zeer aanmerkelyk is voor die van „ deze profeſſie in zulk eene grote ſtadt, zo gebruikte hy in de „ geneeskunſt zulk een verlicht oordeel, door eene diepe overdenking, dat hy gelukkiglyk de wanhopige ziektens genas, „ welke de anderen, die niets anders deden dan hunne muilezels „ te vermoeien, door te poſt langs de ſtraten van den eenen „ zieken naar den anderen te ryden, niet kenden". Hy beſteedde ook veel tyds in het ſchryven van verſcheide werken. Maar in eene ziekte gevallen zynde, die hy door de algemene kwalen overgeërfd hadt, kon hy de laatſte handt niet leggen aan zyne geſchriften, die de onſterflykheit waardig waren, welke ſedert verduiſtert zyn door naſchryvers, of met onachtzaamheit gedrukt, tot nadeel van dezen groten man, en nog meer van het gemeen. Men heeft zyn zoon, die zynen naam droeg, zich dikwils daar over horen beklagen. Deze zoon, die geeſt en geleerdheit hadt, kon alleen dit verlies herſtellen, hoewel hy van eene andere profeſſie was. Indien de openbare ampten en de langdurige reizen, waar in hy een goed gedeelte van zyn leven doorbragt, hem daar toe den tydt gelaten hadden, men zou zonder twyffel de geſchriften van zynen vader van hem gehad hebben in beter order, en verbeterd volgens de mening van den ſchryver. *La Croix du Maine Bibl. Franc. Sammarth. l. II. elog. Doct. Gall. &c.*

HOULME, of *La Houlme*, eene kleine landtſtreek in Normandië, welke grenſt aan het gebiedt van Mans en de rivier Orne.

HOUNSLOW, een marktvlek van Engelandt, in 't graafſchap Middleſex, aanmerkenswaardig door eene grote vlakte, alwaar de koning Jacobus de II zyne krygsmacht deedt legeren. *Engelſch Dict.*

HOUPELANDE, (WILHELM) geboortig van Boulogne in Pikardië, Doctor van Parys, parochiaan van S. Severin, en naderhandt kanunnik van onze Lieve-Vrouwe en aartsdiaken van Brie, ſtierf, deken zynde van de Theologiſche faculteit van Parys, den 11 Auguſty des jaars 1492. Hy heeft een boek geſchreven van de onſterflykheit der ziele en van der zelver ſtaat na de doodt, vervuld met verſcheide plaatſen van de oudvaders, van de philoſophen, van de dichters en van de Doctoren. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XV ſiecle.*

HOUTEN, een dorp in het ſticht van Utrecht, gelegen tuſſchen de Lek en den Rhyn, omtrent een myl van de ſtadt Utrecht. Het zelve heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Rhenen en Wyk.

HOUTHORST, (GERARD) een vermaard ſchilder, wierdt geboren te Utrecht in het jaar 1592. Hy leerde de gronden van de kunſt by Abraham Bloemaardt, daar na voorts te Rome, daar hy in eenige jaren zodanig toenam, dat de keurigſte kenners en beminnaars van de ſchilderkunſt groot behagen in zyn werk, inzonderheit in zyne nachtlichten, kregen; gelyk hy ook naderhandt van verſcheide kardinalen, den koning van Engelandt, Karel den I, den koning van Denemarken, en eindelyk van den prinſſe van Oranje in dien tydt, om zyne uitſtekende kunſt, zo in portretten, als ordonnantiën, is aangezocht geweeſt. Hy was byzonder minzaam, beleeft en van een geregeld leven, waarom hy ook vele kinderen van de voornaamſte lieden in de kunſt heeft onderwezen, inzonderheit die van de koninginne van Bohemen, zuſter van Karel van Engelandt, den prins van de Palts, prins Robbert, en vier dochters, waar van de eene was Sophia, ook de abdiſſe van Maubiſſon, die ver in de kunſt gekomen waren. Hy heeft vele beeldteniſſen van aanzienlyke lieden geſchildert, en onder deze ook Maria van Medicis, koningin van Vrankryk, enz. Hy heeft ook veel geſchildert op het prinſſelyke luſthuis in 't boſch, buiten 's Gravenhage. Hy is in een hogen ouderdom overleden. *Houbraken I Deel.*

HOUVE, of HOEVE, (VAN DER) voor dezen een huis en hofſtede in Maaslandt, waar van de oude vervallene muren nog te zien zyn. Het zelve behoorde de voorvaders van *Matthys van der Houve*, ſchryver van de bekende *Handveſt-Kronyk*, toe, van wien en de gemelde zyne voorzaten in het vervolg breder zal geſproken worden. De ſtichter van dit ſtamhuis was

JAN VAN DER HOUVE, die leefde in 't jaar 1405, en diende den heere van Arkel tegen hertog Willem van Beyeren, grave van Hollandt, gelyk als te zien is in de *Oude Hollandſche Kronyk*. Hy liet na *Gerrit van der Houve*, die volgt; *Willem van der Houve*, die in den ſtrydt van Gorkum gevangen wierdt met zyn kapitein Willem, here van Iſendoorn, als luitenant van hertog Jan van Beyeren, volgens de verklaring van den heere van Iſendoorn van den 16 February des jaars 1418; behalven nog een baſtaard zone, genaamt *Diderik*.

GERRIT VAN DER HOUVE, Janszoon, wierdt beleent met het huis en de hofſtede van der Houve, met tien mergen lands, aankomende zo de graaflykheit, als de baanderheeren van Waſſenaar, volgens den brief daar van als nog voorhanden zynde. Deze Gerrit van der Houve liet na een zoon, genaamt

ADRIAAN VAN DER HOUVE, welke in 't jaar 1444 by Henrik van Waſſenaar beleent wierdt met tien mergen lands, gelegen in Maaslandt, geregiſtreert in 't leenregiſter van *Waſſenaar* met de letter *B.* ſtaande aldaar *fol.* 57. *recto.* Hy is ook daar mede verlyt by grave Philips van Hollandt op den 24 April des jaars 1444. Deze Adriaan liet wederom een eenigen zoon na, met name

JOOST VAN DER HOUVE, welke daar mede verlyt wierdt in 't jaar 1475. (*Extract. pag.* 3. *Lib. Carol. IV. Cap. Noortholl. fol.* 52.) Doch deze Jooſt van der Houve heeft den 13 April des jaars 1493 zyn leen van tien mergen lands, gelegen in Maaslandt,

H. Nn over-

overgedragen aan Kornelis Kroesink, ridder, heer van Benthuizen. Joost van der Houve verwekte by Anna Duik, dochter van Gillis Duik, heer van Cattendregt, een zoon, genaamt

Vries van der Houve, welke in 't jaar 1507 by Maria van Coudenhoven, dochter van Floris van Coudenhoven, naliet

Frank van der Houve. Deze wierdt by den grave van Hoogstraten, als stadhouder van Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt en Utrecht, in 't jaar 1529 gecommitteert om te zoeken kopers in Brabandt en Vlaanderen, eerst van 3900 guldens 's jaars, mitsgaders nog andere 3000 guldens 's jaars, die by de Staten van Hollandt toegestaan waren te verzegelen op de vyf steden van Hollandt, ten laste van den keizer, nader blykende by de rekening daar van zynde. Hy was getrouwt met Agneta de Groot, dochter van Hugo de Groot en van Maria van Almonde, en liet na 1) *David van der Houve*, die volgt; 2) *Vincent van der Houve*, in 't jaar 1562 schout van Amersfoort, die naliet *Frank van der Houve*, die een zoon wan, met name *Vincent van der Houve*, kanunnik van de Domkerk te Utrecht. Hy stierf in 't jaar 1623, zonder kinderen, en is in den Dom begraven. 3) *Salomon van der Houve*, eerst baljuw van Schiedam, doch om de religie afgezet, en op de gevangenpoort in den Hage gebragt, alwaar hy zeven jaren gevangen bleef zitten, en daar na verlost zynde, wierdt hy in 't jaar 1572, omtrent het innemen van den Briel, scheepskapitein, doch is eindelyk baljuw van 's Gravenhage geworden, en stierf aldaar zonder kinderen na te laten. 4) *Gideon van der Houve* was in 't jaar 1570 Raadt en landrentmeester generaal van Gelderlandt. Hy was getrouwt met Maria van Borssele, en liet na: a) *Kornelis van der Houve*, die trouwde met Catharina van Voorst, dochter van Frederik van Voorst, en liet na twee zonen, als *Gideon van der Houve*, en *Kornelis van der Houve*; b) *Karel van der Houve*, gestorven in 't jaar 1603 binnen de belegerde stadt van Oostende, nalatende by Johanna van Voorst, zuster van de voornoemde Catharina van Voorst, eene dochter, genaamt *Maria van der Houve*, getrouwt met N. Smulling.

David van der Houve, zoon van Frank van der Houve en van Agneta de Groot, was baljuw van Kennemerlandt, zo als blykt by commissie van den 10 Juny des jaars 1562, geregistreert in 't witte francynen register van de commissien, beginnende van den 1 January des jaars 1559, *fol.* 51, in de Rekenkamer van Hollandt. Hy hadt een bastaard zoon, met name *Jason van der Houve*, in den jare 1590 Doctor in de geneeskunde te Sommelsdyk, en liet by zyne ondertrouwde huisvrouw, Magdalena van Flory, een zoon na, genaamt

Hercules van der Houve, die van zyn vader den 7 May des jaars 1565 te Brussel gelegitimeert wierdt, alzo de voornoemde Magdalena van Flory voor 't voltrekken des huwelyks was overleden, welke brieven van legitimatie den 7 May des jaars 1566 ten burele van de kamer van rekening in 's Gravenhage geinterineert zyn geworden. Hy trouwde den 14 April des jaars 1574 met Johanna Croeser, dochter van Matthys Croeser, ridder, en van Anna Schoof. Hy stierf in 't jaar 1583, zy in 't jaar 1623, nalatende

Matthys van der Houve, bekend door het schryven van de *Handvest-Kronyk*. Hy was eerst getrouwt met Elizabeth van Steenhuis, dochter van Joost van Steenhuis, en van Françoize van Masschereel, Wynants dochter; daar na met Peternella de Heere, en wan niet dan twee dochteren: *Johanna van der Houve*, en *Anna Peternella van der Houve*.

Het wapen van Van der Houve zyn drie violen van sabel op een zilver veldt. *M. van der Houve Handv. Kronyk II Deel. Van Leeuven Batav. illustr. fol.* 991 *en* 1290.

HOUWIERT, of HOLWERT, een Vriesch dorp. Zie HOLWERT.

HOUVE. Zie HOEVE.

HOVEDEN, (Rogerus van) geboortig van Jork in Engelandt, leefde in den jare 1200. Hy was oorspronkelyk uit een doorluchtig geslacht, en was in achting aan het hof van koning Henrik den II. Door de kennisse, die hy hadt van het burgerlyke en van het kanonyke recht, verkreeg hy ook de achting der groten, die hem raadpleegden en tot scheidsman maakten van hunne verschillen. Na de doodt van Henrik verliet hy het hof, gaf zich over aan de studie van de Historie, en schreef die van zyn landt. Hy gaf ook andere werken uit, als verklaringen van rechten, poëzy, enz. Men weet niet in wat jaar hy stierf. *Baleus & Pitseus de illust. script. Angl. Brianus Twinus lib. II. de Antiq. Oxon. Acad. Bellarmin. de script. Eccl. Vossius de Hist. Lat. L. II. cap.* 56.

HOVEN, HOHENHOVEN, een vlek, nevens een slot, in Zwaben, aan het Zwarte woudt, tusschen Stulingen en Geislingen. Het zelve voert den tytel van eene heerlykheit, gevende zelfs voortyds den naam aan zekere vryheeren. Uit dit vlek was *Karel*, die in den jare 938 tot koning op het tournoispel van de Zwabische ridderschap verkoren wierdt. In den jare 1460 wierdt *Henrik* bisschop van Constants, en in den jare 1518 bezat een ander van den zelven naam de zelve waardigheit te Chur. In den jare 1570 stierf de laatste van dit geslacht, *Albert Arbogastus*, waar op deze heerlykheit aan de graven van Lupfen is gekomen. *Imhof Not. Proc. Imp. Spen. hist. insign. Bucelinus stemm. Germ. Tromsder.*

HOVIUS, (Matthias) aartsbisschop van Mechelen, was in die stadt geboren in den jare 1542. Hy studeerde in de Theologie, en wierdt in den beginne parochiaan aldaar in de kerke van S. Pieter, wordende ook voor een der voornaamste predikers van zynen tydt gehouden. Naderhandt wierdt hy licentiaat in de Theologie en aartsdiaken van de hoofdkerk; en wanneer de aartsbisschoplyke waardigheit door de doodt van Levinus Torrentius opengevallen was, wierdt hy vikaris generaal, en eindelyk aartsbisschop in den jare 1596. Hy hieldt in den jare 1607 het derde provinciaal synode te Mechelen, by welkers begin hy eene heerlyke redenvoering deedt, hoe men de misbruiken, die in de kerk ingeslopen waren, gevoegelykst kon wegnemen. Hy was den aartshertog Albert van Oostenryk en de infante Isabella zeer aangenaam, zodanig, dat zy hem ook tot hunnen staats-Raadt in de Nederlanden maakten. Hy stierf den 20 May des jaars 1620. Men verhaalt van hem, dat wanneer hy eens by een voornaam heer ter maaltydt was geweest, en een kunstryk doch ontuchtig schildery zag, hy de waarde daar voor boodt, op dat het mogt verbrand worden. *Gramaye de Urbe Mechlin. Valer. Andr. Bibl. Belg. Gazet hist. Eccles. du Pays-bas. Sammarth. T. I. Galliæ Christ.*

HOWARD, een vermaard geslacht in Engelandt. Men zegt, dat de stichter van het zelve is Wilhelm Howard, die verscheide goederen in Wigenhall, in het Westelyk gedeelte van het graafschap Nordfolk bezat, en onder de koningen Eduard een I en den II rechter was. Zyn zoon Johannes was kamerheer van koning Eduard, en bekleedde onder Eduard den II het ampt van sherif in de provincie van Nordfolk en Suffolk. Des zelfs zoon, Johannes de II, was onder Eduard den III admiraal, en hadt een zoon, *Robert Howard*, die den 3 July in den jare 1378 voor zyn vader stierf. Des zelfs zoon was Johannes Howard de III, die Robert Howard den II naliet, de welke door zyn huwelyk met Margareta, dochter van Thomas Mowbray, hertog van Nordfolk, den grondt tot de grootheit van dit geslacht gelegt heeft: want Johannes de IV, zynde uit dezen echt geboren, stondt by koning Eduard den IV en by Richard den III in zulke genade, dat hem de eerste ridder van den Kousseband en Lord maakte, en hem daar benevens het opzicht over de zeezaken opdroeg; en van Richard wierdt hy den 28 Juny in den jare 1483 tot maarschalk van Engelandt, tot hertog van Nordfolk, en eindelyk tot grootadmiraal van Engelandt, Ierlandt en Aquitanië aangestelt: doch hy sneuvelde in den slag by Boswart. Zyn zoon Thomas wierdt op den zelven dag, als men zyn vader hertog maakte, tot graaf van Surrey verheven, raakte in den gemelden slag gevangen, maar wierdt van koning Henrik den VII in genade aangenomen, en niet alleen in zyne waardigheden herstelt, maar ook tot grootschatmeester verklaart. Koning Henrik de VIII maakte hem hier op maarschalk van Engelandt en hertog van Nordfolk, hebbende zulks door een treffen, tegen koning Jacobus den IV van Schotlandt gewonnen, wel verdient. Hy hadt zeer vele kinderen, onder welke *Eduard Howard* ridder van den Kousseband en admiraal van Engelandt wierdt. Hy verloor in den jare 1513 in een zeetreffen, met de Franschen by Brest gehouden, zyn leven. Van *Wilhelm* stammen de vryheeren van Effingham en de graven van Nottingham af. De dochter van *Edmund Howard* was *Catharina Howard*, gemalin van koning Henrik den VIII. De oudste, Thomas Howard de II, wierdt eerst van koning Henrik den VIII graaf van Surrey, naderhandt grootschatmeester van Engelandt, en generaal over de koninklyke troepen gemaakt. Na zyns vaders doodt is hy hertog van Nordfolk, en in den jare 1533 maarschalk van Engelandt, en onderkoning van Ierlandt geworden. Doch hy raakte daar na door zyne vyanden in ongenade by den koning, voorgevende, dat hy nevens zynen zone *Henrik*, grave van Surrey, naar de kroon stondt; waarom zy beide wierden gevangen gezet, en de zoon op het Raadhuis te Londen onthoofd. De vader wierdt ook ter doodt veroordeelt, maar naardien ondertusschen de koning overleedt, bleef de executie opgeschort, en hy zat tot de regering van Maria gevangen, die hem los liet. Zyn jongste zoon, *Thomas*, was met Elizabeth Marney getrouwt, en wierdt door haar toedoen vicomte van Bindon, hoewel deze waardigheit met zyne zonen, die gene mannelyke nakomelingen hadden, is uitgestorven. Zyn neef Thomas Howard de III volgde zyn grootvader op in het hertogdom van Nordfolk en in zyne andere waardigheden, die van *Henrik* afstamde; want de jonger zoon Henrik was zonder erven gestorven, van welke beide naderhandt wordt gesproken. Van den tweden, *Thomas Howard*, stammen de graven van Suffolk af, die ook naderhandt voorkomen. Van den derden, *Wilhelm*, komen de graven van Carlile. De oudste, Philips, plantte het geslacht voort, van wien hier na breder zal gesproken worden. Zyn eenige zoon was Thomas Howard de IV, hertog van Nordfolk, graaf van Arundel en Surrey, ryksmaarschalk van Engelandt, den 24 September in den jare 1646 te Padua gestorven, van wien mede hier na breder zal gesproken worden. Hy liet verscheide zonen na, waar van de meeste in hunne jeugdt stierven. De vierde was *Willem Howard*, graaf van Stafford, van wien hier na meer zal gezegt worden. Maar de oudste, Henrik, ook bekend onder den name van *Lord Mowbray* en *Maltravers*, plantte het geslacht voort, volgde zyn vader op in des zelfs goederen, en stierf den 17 April in den jare 1652. Hy liet verscheide zonen na, waar van de oudste, Thomas Howard de V, in het eerst een heerlyk verstandt liet blyken; maar door eene ziekte sloeg het hem in het hoofdt, zo dat hy naar Padua gezonden, en aldaar opgesloten wierdt. Echter verkreeg hy van Karel den II den 8 May in den jare 1661 den tytel van graaf van Nordfolk. Als hy in den jare 1667 stierf, volgde hem zyn twede broeder, Henrik Howard, op, die eerst den tytel van vryheer van Castle-Risingh voerde, maar naderhandt den tytel van graaf van Nordfolk verkreeg, en de bediening van ryksmaarschalk, gelyk als zyne voorvaderen, op zich en zyne mannelyke erven bragt. Doch vermits hy, als zynde Roomsch-Katholyk, uit krachte van de ryks wetten, geen ampt

van

van de kroon mogt bekleden, voegde men hem Robert Bruce, graaf van Airsbury, toe, om zyn plaats waar te nemen. De derde broeder, *Philips*, wierdt van Dominikaner monnik van paus Clemens den X in den jare 1677 kardinaal gemaakt. Henrik plantte het geſlacht voort, en liet een zoon na, met name Henrik Howard, hertog van Nordfolk, van wien hier na meer voorkomt. Doch dewyl de zelve den 13 April in den jare 1701 zonder erven ſtierf, volgde hem de zoon van zyn broeder Thomas, Lord Howard, in zyne goederen en bedieningen op.

De twede linie is die van *Suffolk*. Deze ſtichtte Thomas, graaf van Suffolk, zoon van Thomas Howard den III, en van Margareta, dochter van Thomas, vryheer van Walden. Van hem wordt hier na in een afzonderlyk artykel geſproken. Van zyne zonen was de oudſte Theophilus, graaf van Suffolk, ridder van den Kouſſebandt, en kreeg met zyne gemalinne verſcheide goederen in Northumberlandt en Berwik. Hy liet na Jakob Howard, graaf van Suffolk, en Henrik Howard, baron van Walden, die na zyns broeders afſterven zonder mannelyk oir graaf van Suffolk wierdt, daar hem zyn zoon, Georg Howard, in opvolgde. De zelve ſtierf in den jare 1709, en zyn zoon, de Lord *Biron*, is naderhandt tot graaf van Suffolk verklaart. De twede zoon van gemelden Thomas en broeder van Theophilus was insgelyks Thomas genaamt, en wierdt den 23 January in den jare 1622 van koning Jacobus den I tot baron van Charlton en vicomte van Andover, als mede tot ridder van den Kouſſebandt, en in den jare 1630 tot graaf van Bercheray gemaakt. De jongſte, *Eduard*, kreeg van zyne moeder in den jare 1628 de heerlykheit Eſcrik.

De derde linie is die der graven van Carlile. Zie Carlile.

De vierde linie is die van de baronnen van Effingham. De zelve ſtichtte Willem Howard, zoon van hertog Thomas den I van Nordfolk, en van zyne twede gemalinne Agnes Tilney. Hy wierdt van koning Henrik den VIII in vele bezendingen gebruikt, doch wanneer de zelve Catharina Howard liet onthalzen, wierdt hy ook gevangen gezet, hoewel hy kort daar na weder los kwam. Hier op maakte hem koning Eduard de VI gouverneur van Calais, en de koningin verhief hem tot baron, onder den tytel van Lord *Howard of Effingham*, zelfs tot groot admiraal van Engelandt, Ierlandt en Walles. Hier op kreeg hy het ampt van kamerheer en geheim zegelbewaarder. Op hem volgde zyn zoon Karel, die by de koninginne Elizabeth kamerheer en grootadmiraal was, en van de zelve tot graaf van Nottingham wierdt verheven. Van hem wordt hier na breder geſproken. Maar toen zyne mannelyke erven met zynen neef uitſtierven, kwam de heerlykheit Effingham aan *Franciſcus Howard van Great-Buckham. Cambden. Dugdale Baronag. II*, 265. *Imhof Gen. Britt. P. poſt. c.* 4. *Souvereinen van Europa p.* 426.

HOWARD, (Catharina) koningin van Engelandt. Zie CATHARINA.

HOWARD, (Franciſca) eene dochter van Thomas Howard, graaf van Suffolk. Zy trouwde eerſt met Robert van Evreux, graaf van Eſſex, de zoon van den gene, die onder de regering van de koninginne Elizabeth onthoofd wierdt. Zy was zeer ſchoon van perſoon, maar zeer ondeugend, waarom wel haar perſoon eerſt den prins van Walles, oudſten zoon van Jacobus den I, bewoog om haar te beminnen, maar het laatſtgenoemde, voornamentlyk haar gemeenzame ommegang met den vicomte van Rocheſter, 't welk men beſpeurde, deedt hem haar verachten. De gemelde vicomte, Robert Carr, zynde naderhandt graaf van Sommerſet geworden, en een gunſteling van Jacobus den I, hadt haar zodanig ingenomen, dat zy, om met hem te kunnen trouwen, eerſt haar man met vergift zocht van kant te helpen, en, als haar zulks mislukte, van hem, als van eenen, die tot den echt onbekwaam was, begeerde geſcheiden te worden. Hoewel nu deze beſchuldiging valſch was, naardien de graaf van Eſſex naderhandt by zyne twede gemalinne een zoon verwekte, bragt zy echter eindelyk te weeg, dat de echtſcheiding, en kort daar na, namentlyk den 26 December in den jare 1613, haar twede huwelyk met Mylord Rocheſter doorging. Van te voren hadt zy nevens dezen haren minnaar een ſchandelyke daadt uitgevoert, wanneer zy beide den ridder Thomas Querbury, die uit een oprecht gemoedt en uit goede vriendſchap tegen de echtſcheiding was, niet alleen onder een valſch voorwendſel liet in de gevangeniſſe werpen, maar hem ook in de zelve door een vergiftige kliſteer deedt om het leven brengen. Zy bleven daar een tydlang over ongemoeit, dewyl Robert Carr van den koning zeer bemind, en daarom van iedereen gevreeſt wierdt; maar eindelyk gaf de koning hen aan het gerecht over, wanneer zy van het gemelde feit overtuigt wierden, en daar over den 25 May in den jare 1616 hun doodvonnis ontfingen. Doch het vonnis wierdt niet voltrokken; want door byzondere koninklyke genade bleven zy tot den 22 January in den jare 1622 in den Tour gevangen, en kregen naderhandt vryheit om den overigen tydt van hun leven in Schotlandt door te brengen. *De Larrey Geſchiedenis van Engel. III Deel.*

HOWARD, (Henrik) jongſte broeder van Thomas den III. Hy oeffende zich in zyne jeugdt in de ſtudiën, en was zeer geleerd. De koningin Elizabeth herſtelde hem terſtondt in den aanvang van hare regering in den jare 1588 in de eere en goederen, welke hem door het feit, zyn vader te laſte gelegt, ontnomen waren, en hy was een der voornaamſte heeren, die onder de regering van deze koninginne, en na hare doodt koning Jacobus van Schotlandt tot de Engelſche kroon riepen, en de gemeente genegenheit voor dezen koning trachtten in te boezemen. Om welke reden hem de zelve, toen hy in den jare 1603 tot de kroon kwam, tot zynen geheimen Raadt maakte, hem vele goederen ſchonk, en nog in het zelve jaar tot graaf van Northampton verhefte, tot gouverneur over de vyf Havens en konnetabel van het kaſteel Douvres benoemde, en in den jare 1605, nevens hertog Ulrich van Holſtein, ridder van de orde van den Kouſſebandt ſloeg. In het zelve jaar was hy een der Engelſche commiſſariſſen en rechters over de genen, die den koning en het Parlement in de lucht hadden zoeken te doen ſpringen. Eerſt was hy baron van Marnhul, kreeg in den jare 1608 het koninklyke zegel, en wierdt ten laatſte kancelier van de hogeſchole van Cambridge, bouwde uit zyne eigene middelen eene nieuwe kerk te Londen, die van de H. Drieeenheit genaamt, en naderhandt drie hoſpitalen, namentlyk te Greenwich, in het graafſchap van Kent, te Clune, in het graafſchap van Shrewsbury, en te Riſing, in het graafſchap van Nordfolk, welke hy ook met ryke inkomſten begiftigde, zodanig, dat in deze drie hoſpitalen vier en veertig arme menſchen, nevens hunnen opziender, konden onderhouden worden. Hy is nooit getrouwt geweeſt, en raakte in den jare 1609 met zyn neef, Karel Howard, in grote onluſten. In den jare 1610 verkreeg hy nevens eenige van zyne medeſtanders koninklyke openbrieven, een om naar de nieuwelings in Weſt-Indië door Sebaſtiaan Cabot ontdekte landen eene volkplanting over te brengen, 't welk, door toedoen van Johannes Guius, een burger van Briſtol, nevens anderen, derwaarts heen gezonden, tot ſtandt raakte. Dus bragt hy ook veel te weeg, dat de nieuwe volkplanting in het eilandt Bermudas, in Weſt-Indië, een goeden voortgang maakte, waar van daan een van de acht daar in leggende landſchappen naar hem *Northampton* is genaamt. Hy ſtierf eindelyk den 14 July in den jare 1614, en maakte zyn neef, graaf Thomas van Arundel, zynen erfgenaam. Hy wierdt in de kerk op het kaſteel te Douvres begraven, alwaar hem ter gedachteniſſe een aanzienlyke grafſtede van wit marmer is opgerecht. Zommigen hebben na zyne doodt verſpreid, dat zyn ligchaam naar Rome was overgevoert, hem nagevende, dat hy heimelyk den R. Katholyken Godsdienſt, inzonderheit in den tydt van de koninginne Elizabeth, toegedaan was, en de R. Katholyke geeſtelyken in Engelandt hadt laten komen. Men zegt ook van hem, dat hy een grote veinzer is geweeſt. Anders was hy een verſtandig en een zeer belezen man. *Jonſtonus Hiſt. Britann.*

HOWARD, (Henrik) hertog van Nordfolk, graaf van Arundel, Surrey en Norwich, baron van Mowbray, Howard, Segrave, Brewſe, Fits-Alan, Warren, Clun, Oswaldeſtre, Maltravers, Greyſtok, Furnival, Verden, Lovetot, Strange en Howard van Caſtle Riſing, ridder van den Kouſſebandt, groot en erf-maarſchalk van Engelandt, koninklyke geheime Raadt, Lord luitenant of gouverneur van Nordfolk, Surrey en Barckshire, als mede gouverneur van het kaſteel van Windſor. Hy verkreeg alle deze tytels en waardigheden na de doodt van zyn vader Henrik, hertog van Nordfolk. Hy trouwde in den jare 1677 met Maria Mordant, eenige dochter van graaf Henrik van Peterborough, en van Penelopa O Brian, eene Italiaanſche gravin, maar hy leefde met de zelve niet wel, naardien zy de palen van den echtelyken plicht te buiten ging, zo dat hy in den jare 1692 wegens echtbreuk van haar geſcheiden wierdt. Hy was naderhandt van voornemen met een Schotſche juffrouw te trouwen; maar hy ſtierf den 13 April in den jare 1701, en hem volgde, als hebbende gene erven, in den hertoglyken en andere tytels de zoon van zyn broeder, de Lord Thomas Howard. *Imhof Geneal. Britann. Hamb. Hiſt. Remarq.* 1700 *en* 1701.

HOWARD, (Karel) graaf van Nottingham en ryksadmiraal van Engelandt. Zyn grootvader was Thomas Howard de II, hertog van Nordfolk, in Engelandt, zynde in den jare 1554 geſtorven. Zyn vader Willem Howard, vryheer van Effingham, hadt hem by Margareta, dochter van Thomas Gamage, een Engelſch ridder, in den jare 1563 verwekt. Na zyns vaders doodt wierdt hy baron van Effingham, en nog by des zelfs leven in den jare 1570 met eenige Engelſche ſchepen gezonden om de bruidt van koning Philips den II van Spanje, Anna, dochter van keizer Maximiliaan den II, naar Spanje over te brengen. Hy raakte in gunſt by de koninginne Elizabeth, de welke hem ridder van den Kouſſebandt maakte, en hem in zyns vaders plaats de bediening van opperkamerheer gaf, hem in de zeezaken voor vele anderen gebruikende. Hebbende dan hier in een zonderlinge ervarenheit, kreeg hy in den jare 1585, by 't afſterven van den ryksadmiraal, Eduard Olinton, graaf van Linkoln, des zelfs ampt. In den jare 1588 kweet hy zich zeer dapper tegen de van Philips den II tegen Engelandt uitgezondene onverwinnelyke vloot. In den jare 1596 wierdt hy, nevens den grave Robert van Eſſex, met eene vloot naar Spanje gezonden, met welke hy Cadix innam; maar zynde weder te rug gekomen, wilde men de eer den grave van Eſſex alleen toeſchryven, waar over tuſſchen hem en den zelven een grote jaloezy ontſtondt. Wanneer in den jare 1597 de graaf van Eſſex met een vloot tegen de Azoriſche eilanden was uitgelopen, bleef hy in Engelandt, en wierdt ondertuſſchen van de koninginne, tot groot misnoegen van den grave van Eſſex, den 22 October in het zelve jaar tot graaf van Nottingham aangeſtelt, zynde reets in het vorige jaar opperrechter over de boſſchen in het Zuider gedeelte van Engelandt gemaakt. Men gebruikte hem naderhandt in de gewigtigſte zaken van het ryk, en hy beſtierde nevens Robert Cecil en Walther Raleigh byna alles in de tyden van Elizabeth alleen. In den jare 1598 was hy een der gedeputeerden, die het verbondt met de Vereenigde Nederlanden vernieuwden, en wierdt nog in het zelve jaar, uit vreze voor den Spaanſchen inval, tot luitenant generaal aangeſtelt. In den jare 1601 hielp hy

hy nevens anderen den grave van Essex ten val brengen, overreedde ook de koningin om een opvolger te benoemen, de welke koning Jacobus van Schotlandt was. Na hare doodt was hy mede een van de eersten, die des zelfs streng hielden, en den eedt van getrouwheit aan hem afleiden. By des zelfs kroning bekleedde hy het ampt van groot-steward, en wierdt van den zelven in den jare 1605 als afgezant in Spanje gebruikt, wanneer Philips de II de met Engelandt geslotene vrede in de stadt Valladolid bezwoer. In het zelve jaar wierdt hy benoemt om het buskruid-verraadt te onderzoeken, en in het jaar 1609 beschuldigde hem Henrik Howard, graaf van Northampton, een van zyne nabestaanden, by den koning, dat hy maar zyn eigen voordeel zocht, maar hy wierdt onschuldig bevonden. In den jare 1613 bragt hy den keurvorst Frederik met zyne gemalinne, de Engelsche princesse Elizabeth, uit Engelandt naar Zeelandt over, en in den jare 1614 kreeg hy met de stadt Londen grote moeielykheden wegens de jurisdictie op den Teems. Hy wierdt ook gouverneur van de provinciën Sussex en Surrey. Onder voorgeven van zyn hogen ouderdom wierdt hem in den jare 1621 het ryks-admiraalschap afgenomen, en aan Georg Villers, hertog van Bukkingham, gegeven: doch hy trok van den koning een jaarlyksch pensioen. Eindelyk stierf hy te Haigling, in de provincie van Kent, den 13 December in den jare 1624 Zyne eerste gemalin was Catharina Carr, dochter van den vryheer van Hunsdon, by welke hy verwekte *Wilhelm Howard*, vryheer van Effingham, zynde nog by zyn leven in den jare 1615 gestorven; *Elizabeth*, gemalin van Johannes Mordant, grave van Peterborough; *Karel Howard*, zyn opvolger; *Elizabeth*, gemalin van Henrik Southwel; *Henrik*, die eerst met de dochter van Fitz-Girald, grave van Kildare, en naderhandt met die van den vryheer Henrik Lobham getrouwt was, en *Margareta*, gemalin van Richard Levesen, onderadmiraal van Engelandt. Zyne twede gemalin was Margareta, dochter van Jacobus Stuart, grave van Murray, by welke hy *Jakob*, die jong stierf, en *Karel* den jongen verwekte. *Imhof Geneal. Britan.*

HOWARD, (PHILIPS) graaf van Arundel en Surrey. Hy was de oudste zoon van Thomas Howard den III, hertog van Nordfolk. Hy kreeg van zyne moeder Maria, dochter van Fits-Alan Henrik, graaf van Arundel, dit graafschap, en stondt allereerst by de koninginne Elizabeth in zeer grote gunst; maar naardien hy heimelyk den R. Katholyken Godsdienst toegedaan was, namen zyne vyanden, onder welke de graaf van Leicester de voornaamste was, gelegenheit hem ten val te brengen: want hy wierdt voor den geheimen Raadt ontboden, en schoon hy alle beschuldigingen tegensprak, echter verwezen zich in zyn huis te houden. Naderhandt weder vry geraakt, en 'er ondertusschen een plakkaat tegen de Jesuiten en R. Katholyke geestelyken uitgekomen zynde, zocht hy zich uit Engelandt weg te maken; maar zo als hy in zekere haven in de provincie van Sussex zou aan boordt gaan, wierdt hy door de zynen verraden, in den Tour te Londen gezet, en niet alleen met de gevangenis, maar ook met een geldboete van 10000 ponden Sterlings gestraft. In den jare 1589 wierdt hy van het Parlement ter doodt veroordeelt; maar de koning schonk hem het leven, en hy wierdt wederom naar de gevangenis gebragt, daar in hy den 10 November in den jare 1595 stierf. Hy is zonderling deswegen beroemd, dat hy een groot liefhebber van de oudheden was: want men plagt in Engelandt te zeggen: „ De Lord Burleich heeft de volmaaktste boekery voor een polityk, de Lord Bacon voor een philosooph, Seldenus voor een geschiedschryver, de bisschop Usser voor een Godgeleerde, Henrik Howard, graaf van Northampton, voor een dichter, Oughtred voor een wiskundige, Doctor Hammond voor een spraak- en oordeelkundige, en de graaf van Arundel voor een oudheitkenner". *Imhof Geneal. Britann.*

HOWARD, (THOMAS de III) eerst graaf van Surrey, naderhandt hertog van Nordfolk en erfmaarschalk van Engelandt. Zyn vader was Henrik, graaf van Surrey, die, beschuldigt wordende, dat hy naar de Engelsche kroon stondt, en met Maria, koninginne van Schotlandt, zocht te trouwen, den 19 January in den jare 1547 onthoofd wierdt. Zyne moeder was Francisca van Vere, dochter van graaf Johannes van Oxford. Hy volgde zyn grootvader Thomas Howard den II in zyne goederen en eerampten, en stondt by de koninginnen Maria en Elizabeth in zeer grote genade; want hy maakte zich in den oorlog van dien tydt zeer beroemd. Doch dewyl hy in verdacht raakte, dat hy het met de koninginne Maria van Schotlandt hieldt, kwam hy in grote ongenade. Derhalven bevreest zynde, dat hy zou gevangen gezet worden, ging hy zonder verlof van het hof naar Nordfolk; maar op aanraden van zyne vrienden weder te rug gekomen zynde, wierdt hy terstondt in verzekering genomen. Echter, naardien hy schriftelyk verklaarde, dat hy zich met Maria van Schotlandt niet verder zou inlaten, wierdt hy los gelaten. Dewyl hy evenwel naderhandt met de zelve koninginne zocht te trouwen, en deswegen met Vrankryk en de R. Katholyke hoven geheime onderhandelingen hadt, en zulks op eene wonderbare wyze aan het licht kwam, wierdt hy in den Tour gezet, en na 't onderzoek van de zake veroordeelt, dat hy naar de gerechtplaats zou gesleept, opgehangen, het ingewandt uit zyn lyf gerukt, en 't zelve ten laatste gevierendeelt worden, welk vonnis hy met zonderlinge vrymoedigheit aanhoorde. Doch hy verkreeg de genade, dat hem den 2 July in den jare 1573 alleen het hoofdt wierdt afgehouwen. *Cambden Ann. Elis. p.* 223. *Imhof Gen. Brit. p.* 73.

HOWARD, (THOMAS de IV) graaf van Arundel en Surrey, ryksmaarschalk van Engelandt. Zyn grootvader was Thomas Howard de III, zynde in Engelandt onthoofd. Zyn vader Philips, wiens goederen alle verbeurt verklaart waren, stierf in de gevangenis, en liet van zyne gemalinne, dochter van Thomas Dacres, vryheer van Gilleslandt, dezen eenigen zoon na. Na dat hy uit Vrankryk en Italië was te huis gekomen, wierdt hy in den jare 1603 van koning Jacobus in alle goederen en eerampten van zyn vader herstelt. Hy voerde naderhandt den tytel van graaf van Arundel en Surrey, vryheer van Howard, Mowbray, Segrave, Clark, Brewes, Gorpes, Maltravers en Granstoch. Hy wiert in den jare 1605 een Engelsch regiment van 1500 man te voet, en voerde het zelve ten dienste van den aartshertog Albert van Oostenryk, was mede onder den generaal Ambrosius Spinola by de belegering van Wachtendonk en by meer andere krygsverrechtingen. Daar op verhefte hem de zelve koning tot zynen geheimen staats-Raadt, en hy kreeg in den jare 1611 de orde van den Kousseband, en wierdt vervolgens tot gouverneur van de provinciën Nordfolk, Surrey, Sussex, Northumberlandt, Cumberlandt en Westmorlandt aangestelt. Hy begeleidde in den jare 1613 des konings dochter, de princesse Elizabeth, na haar huwelyk met den keurvorst Frederik den V van de Palts tot in de Nederlanden, en was in den jare 1614 een der voornaamsten, die Georg van Villers, zynde naderhandt hertog van Bukkingham geworden, bewogen om des konings toenmaligen gunsteling, den grave van Sommerset, uit des zelfs gunst, gelyk als ook geschiedde, te stoten. Hy kreeg daar benevens nog in het zelve jaar de erfportie van zyn gestorven neef, graaf Henrik Howard van Northampton, en deedt met zyne gemalinne in November des zelven jaars eene reize naar Italië. Aldaar liet hy door Wilhelm Pettæus vele oude Griekssche en Latynsche marmorstenen opkopen, welke hy naderhandt in de tuinen van het Arundelsche paleis te Londen plaatste. Doch zyn neef, graaf Henrik van Nordfolk, vereerde de zelve aan de hogeschole van Oxford, en naderhandt zyn ze door Humphridus Prideaux en Johannes Seldenus in een traktaat uitgelegt. In den jare 1620 verwelkomde hy in 's konings name den Franschen afgezonden te Londen, en kreeg den 29 Augusty in den jare 1621 het ryks-maarschalkampt van Engelandt, en wierdt zelfs naderhandt schatmeester. In den jare 1622 belastte de koning, dat hy gedurende het openstaan van het ampt van grootkonnestabel van Engelandt het zelve zou waarnemen. In den jare 1623 wierdt hy opperrechter van alle bosschen in de landen van North en Trente. Hy was een der koninklyke commissarissen, die in den jare 1623 met de Spaansche afgezondenen Don Carlos van Colonna en Ferdinand Bouhout over het herstellen van den gemelden keurvorst van de Palts in onderhandeling waren. Als hy in den jare 1626 tegen den meergemelden hertog van Bukkingham en des zelfs gedrag in het Parlement hevig uitvoer, moest hy op order van koning Karel den I een tydt lang in zyn huis blyven; doch toen de andere leden van het Parlement zyn party kozen, en het volk te Londen zich daar over misnoegt toonde, wierdt hy wederom in vryheit gestelt. In den jare 1633 zondt hem de zelve koning aan zyne zuster, de keurvorstinne weduwe van de Palts, en naar de Vereenigde Nederlanden als afgezonden, om de eerste over de doodt van haren gemaal te vertroosten, en de andere te bewegen zich der zelver onmondige zonen te willen aannemen. In het zelve jaar stondt hy ook over den koninklyken prins, Jacobus, hertog van Jork, in den name van den keurvorst Karel Lodewyk van de Palts en van prins Frederik Henrik van Oranje ten doop. In den jare 1636 ging hy in gezantschap aan keizer Ferdinand den III wegens de wedergeving der keurvorstelyke Paltsche landen. Daar op trok hy naar Hungarië, om aldaar de vestingen te bezien, en keerde weder naar den keizer, die te Regensburg was: doch kon niets uitrechten. In den jare 1639 maakte hem de koning in den toenmaals begonnen maar haast wederom geëindigden oorlog tot generaal tegen de Staten van Schotlandt. In den jare 1641 was hy mede tegenwoordig in het Parlement, toen de onderkoning van Ierlandt, de graaf van Stafford, ter doodt wierdt veroordeelt, en moest op 's konings bevel het doodvonnis ondertekenen. In het zelve jaar was hy ook een der koninklyke gedeputeerden, die met de in Engelandt aangekomene Nederlandsche afgezondenen over het huwelyk van de koninklyke princesse Maria met prins Willem van Oranje in onderhandeling waren. In den jare 1640 was hy tot generaal van het koninklyke leger benoemt, en trok in den jare 1642, met de koninklyke gemalinne, wanneer zy deze hare dochter naar Hollandt bragt, mede derwaarts, en van daar weder te rug naar Engelandt. In den jare 1644 maakte hem de koning graaf van Nordfolk: doch hy begaf zich gedurende de onlusten van dien tydt met 's konings verlof naar Italië, en stierf te Padua den 24 September in den jare 1646, in den ouderdom van 59 jaren. Zyn ligchaam wierdt naar Engelandt overgebragt. *Imhof Genealog. Britann. p. post. c.* 4. *p.* 74.

HOWARD, (WILHELM) vicomte van Stafford. Hy was de vierde zoon van Thomas den IV en van Alathea Talbot, dochter van graaf Gilbert van Shrewsbury. Hy wierdt door toedoen van zyne gemalinne, Maria, zuster en erfgenaam van Henrik, vicomte van Stafford, van koning Karel den I in den jare 1640 vryheer en vicomte van Stafford gemaakt. Na dat hy zich hadt laten verleiden, mede in de zamenzwering, tegen koning Karel den II en den hervormden Godsdienst gesmeed, te treden, en de zelve in den jare 1678 door Titus Oates en Willem Bedlow ontdekt was, wierdt hy gevangen gezet, en by vonnis van het Parlement van den 7 December in den jare 1680 ter doodt verwezen, wordende, in den ouderdom van 70 jaren, den 29 December in den jare 1680 onthoofd. Hy liet verscheide kinderen na, waar onder zyn oudste zoon, *Henrik*

Ho-

Howard, van koning Willem den III de genade onfing, dat hy van S. Germain, waar henen hy met Jacobus den II gevlucht was, terug kwam, en vicomte van Stafford wierdt. Zyn twede broeder, *Johan Howard*, wierdt in den jare 1688 van Jacobus den II als afgezant naar Spanje gezonden, hieldt het bestendig met dezen koning, en stierf als kamerheer te S. Germain in den jare 1700. *Evenements tragiques d'Angleterre p.* 96. *Imhof Geneal. Britann. p.* 75.

HOWARD, (WILHELM) een zoon van den onder Henrik den VIII zeer beroemden Thomas Howard, hertog van Nordfolk. Hy was, gelyk zyn vader, zo getrouw en dapper, dat hem de koningin Maria tot gouverneur van Calais, tot baron van Effingham, tot grootadmiraal, en tot haren opperften kamerheer aanstelde. De koningin Elizabeth liet hem in deze laatste bediening, maar hy stondt ze naderhandt af aan den grave van Sussex, wanneer hy tot de waardigheit van geheim zegelbewaarder verheven wierdt. Niet lang daar na stierf hy in den jare 1573, en liet na van zyne gemalinne Margareta, dochter van den ridder Thomas Gamage, *Karel Howard*, graaf van Nottingham, en grootadmiraal, van wien een afzonderlyk artykel handelt. *De Larrey Geschied. van Engel. II en III Deel.*

HOWARD, (THOMAS PHILIPS) kardinaal, een Engelschman, broeder van den hertog van Nordfolk, nam het Dominikaner gewaadt aan, en wierdt tot kardinaal benoemt door paus Clemens den X den 27 May des jaars 1675, met den tytel van S. Cecilia. Hy was ook groot-aalmoezenier van de koninginne van Engelandt, en stierf te Rome den 16 Juny des jaars 1694, in het 65 jaar van zynen ouderdom. Hy is begraven in de kerk van S. Maria Minerva.

HOWDEN, een marktvlek van Engelandt. Het geeft zynen naam aan eene landstreek, in het Oosten van 't graafschap Jork, Howdenshire genoemd. *Engelsch Dict.*

HOWSON, (JOHANNES) eerst bisschop van Oxford, en vervolgens van Durham, is zeer vermaard door het geleerde boek, dat hy geschreven heeft om te bepalen in wat geval de echtscheiding geoorlooft is. Hy heeft ook predikatiën uitgegeven tegen de heiligschennis en tegen de opperhoofdigheit van den paus. Hy hadt last van Jacobus den I, koning van Engelandt, om zulks te doen, om zich te zuiveren van het vermoeden, dat hy het pausdom begunstigde. Hy stierf in den jare 1631. *Engelsch Dict.*

HOXTER, eene vermakelyke en welgelegene stadt aan de Weser, tusschen Bremen en Minden. Men zegt, dat het voortyds een gemeen dorp, met name *Uxor*, is geweest, het welk in den jare 900 tot den grondt toe afbrandde, maar naderhandt wederom wierdt opgebouwt, wanneer eindelyk de inwoonders van Corbey, welke stadt in 62 jaren vier malen was afgebrand, zich in den jare 1070 derwaarts begaven, en de plaats tot eene stadt maakten. Zy behoort wel eigentlyk aan het sticht Corbey in eigendom, doch de hertogen van Brunswyk zyn 'er beschermheeren van, die daar ook een eigen voogdt hebben, die opzicht over hare rechters heeft: want de stadt zelf kan wegens het bosch en wegens de weide de bescherming van Brunswyk niet eenen dag missen. Voormaals, als het vuistrecht in Duitschlandt in zwang ging, hadden de burgers in den jare 1434 den landgraaf Lodewyk van Hessen tot hunnen beschermheer; en schoon in 't eerst keizer Lodewyk de Godvruchtige de graven van Dassel tot advokaten en beschermheeren van het sticht Corbey hadt gemaakt, welken naderhandt de bisschoppen van Hildesheim volgden, zyn echter de hertogen van Brunswyk wegens de huizen Neurnober en Furstenberg beschermheeren gebleven. De zelve hebben ook de voogdy en het halsgerecht aldaar. Daar op ontstonden tusschen den abt Christoffel Bernhard en hertog Rudolph Augustus van Brunswyk eenige onlusten, die ook opentlyk zouden zyn uitgeborsten, indien niet de keurvorst van Ments en de overige Brunswyksche huizen de zaak den 15 April in den jare 1701 tot een provisioneel traktaat te Byleveldt gebragt hadden, dat namentlyk de Brunswyksche troepen zouden uit de stadt trekken, en de burgery aan de genade van hunnen landsheer overgeven. Deze stadt heeft, gelyk andere Westphaalsche steden, hare eigene statuten, vryheden, gerechtigheden, policy, gebruiken en munten, en wegens de scheepvaart van Bremen op Minden een goede neéring. Zy is met sterke muren en torens voorzien, en de Wezer loopt 'er aan de eene zyde voorby. Zy heeft een tamelyk Raadhuis en drie kerken, als van S. Kilian, S. Pieter en de Broederen-kerk. Voortyds genoot ze een tamelyke rust, behalven dat de bisschop van Paderborn, graaf Simon van Swalmberg, in den jare 1217 een haat tegen de stadt opvatte, en de zelve met vuur zeer benaauwde. Voorts heeft zy in de Duitsche oorlogen veel moeten uitstaan. *Letzner Corb. Chron. Topogr. Circ. Westph. pag.* 35. *Imhof N. P. lib. III. cap.* 26. *Europ. Herolt P. I. pag.* 390. *Hamb. Hist. Remarquen* 1704. *pag.* 379.

HOY (ANDREAS) van Brugge, koninklyke hoogleeraar te Douay, stierf omtrent het begin van de XVII eeuwe, meer dan 80 jaren oud zynde. Hy was schryver van verscheide Latynsche poëtische werken, en heeft uitgegeven gewyde Treurspelen; Treurzangen; eene poëtische uitlegging van het boek van Ezechiël, en eenige andere stukken, waar door hy roem behaalt heeft. Hy heeft het karakter van Catullus zeer wel gevat: zyn styl is zuiver en verheven. De zelve schryver heeft uitgegeven vier verhandelingen wegens de Grieksche letterkunst; de eerste handelt van de oorzaken van het bederf van de uitspraak van deze taal: de twede van de dialecten en hunne veranderingen; de derde van den Griekschen druk der H. Boeken; de vierde van de *Orthœpea*, dat is te zeggen van de beste en natuurlykste wyze van het Grieksch uit te spreken. *Valerius Andreas Dissert. Bibliotb. Belg.*

HOYA, een slot, vlek en graafschap in Westphalen, aan de Wezer, tusschen Minden en Bremen. Het slot, leggende 4 mylen boven Bremen aan de Wezer, en wordende van een arm van deze rivier, de oude Wezer genaamt, omringt, zegt men dat in den jare 1071 van *Hoyo*, edele heer van Potteburg en Memmeburg, gebouwt is, zynde van de Rustringer Vriezen verdreven; waar op hy van graaf Wilhelm van Bruckhauzen deze plaats kreeg; hoewel zulks niet waarschynlyk is, naardien reets 200 jaren te voren van de graven van Hoya gewag wordt gemaakt. Omtrent het jaar 1205 is het slot gebouwt, en misschien aan de linker zyde van de Wezer, alwaar nog een plaats is, *oud-Hoya* genaamt, naar de regter zyde verplaatst. Dit slot heeft sterke muren, en wordt daarenboven, als gezegt is, van de Wezer omringt. Het daar by gelegen vlek is in de lengte aan beide oevers van de Wezer gebouwt, met burgerrechten voorzien, en was voor den dertigjarigen oorlog wegens den vruchtbaren grondt en bekwame scheepvaart in een tamelyken staat, maar is door den gemelden oorlog in de jaren 1622 en 1626 uitgeput. *Zeiler Topogr. Brunsvic. p.* 35 *seq.*

Het graafschap Hoya vervat een tamelyke landstreek in zich tusschen het Bremische, Luneburgsche, Mindische; en Diepholt, zynde meest vruchtbaar landt, uitgenomen de grote Sulinger heide. De graven, van welke in het vervolg zal gesproken worden, hebben by 't afsterven van vele adelyke geslachten, die anders hier woonden, dit aanzienlyke landt aan zich gebragt; en deze gestorven zynde, is het landt dusdanig verdeelt, dat het voornaamste, als *Hoya*, *Nieuwburg*, *Liebenau*, en *Stoltzenau*, de hertogen van Brunswyk en Luneburg, als leensheeren; *Ucht* en *Freudenberg* den landgraven van Hessen-Cassel is te beurt gevallen. De graaf van Oldenburg heeft wegens het halve graafschap *Bruckhauzen*, of het ambacht *Harpstadt*, van Brunswyk-Luneburg het leen moeten ontfangen.

Wat de *graven van Hoya* betreft, van de zelve wordt reets voor het jaar 820 gewag gemaakt, en zommigen rekenen de zelve onder het getal der geslachten, uit welke de Saxen hunne twaalf vier-heeren verkoren. Wanneer in den jare 923 de Hunnen tot in het sticht van Bremen stroopten, boodt hen zeker graaf van Hoya, nevens zeker graaf van Alvensleben, tegenstandt. *Walther*, graaf van Hoya, was by keizer Henrik den I stalmeester, maar wierdt in den slag by Merseburg in den jare 933 gedood. Des zelfs broeder *Henrik* was ook tegenwoordig in den zelven slag en by het tournoispel, daar op te Maagdenburg gehouden, en plantte het geslacht voort. Des zelfs zoon was *Walther* de Jonge, van wien *Ernst*, in den jare 1019 by het tournoispel, van keizer Conraad den II te Trier aangestelt, tegenwoordig, afkomstig was. Des zelfs zoon *Henrik* volgde keizer Henrik den III in verscheide veldtochten in Bohemen, en was mede op het tournoispel, in den jare 1042 te Halle gehouden, tegenwoordig. Zyn zoon *Wilhelm* was in den jare 1119 op het tournoispel te Gottingen, en verwekte by zyne gemalinne, eene geborene gravin van Bruckhauzen, *Gerhard*, die twee zonen hadt, onder welke *Gerhard*, bisschop van Verden wierdt, en de jongste, *Henrik*, het geslacht voortplantte. Deze liet vele zonen na, onder welke *Gerhard* coadjutor van het aartssticht Bremen wierdt, en *Wedekind* was bisschop van Minden. De derde zoon, *Ottho*, stichtte eene nieuwe linie, die daar van daan de *Otthosche linie* genaamt wordt. En de jongste, *Henrik*, stichtte de *Henriksche linie*. Ottho hadt by Rixa, gravinne van Waldek, maar een eenigen zoon, *Johannes*, verwekt, die by de dochter van hertog Henrik van Saxen-Lauenburg een zoon gewan, met name *Henrik*. Deze verwekte by Helena, dochter van hertog Magnus den Jongen, bygenoemt met de Keten, van Brunswyk, *Ottho*. Zyne gemalin was Adelheit, dochter van den grave van Ritberg, die hem *Henrik* baarde, zynde bisschop geworden, en *Conraad*, graaf van Hoya. Deze erfde van zyne moeder het graafschap Ritberg, en plantte deze linie, die niet lange daar na weder uitstierf. De derde zoon van Ottho, *Johannes*, plantte het geslacht voort, en verwekte by zyne gemalinne Adelheit, geborene gravin van Bronkhorst, *Gerhard*, die eerst Domproost, en naderhandt aartsbisschop van Bremen wierdt, en in den jare 1463 stierf. De twede zoon, *Johannes*, was bisschop van Munster; de derde, *Frederik*, was kanunnik te Keulen; maar met den vierden en jongsten zoon, *Ottho*, stierf de Otthosche linie uit in den jare 1489, nalatende deze Ottho alleenlyk twee dochteren, en gene mannelyke erven.

De Henriksche linie wierdt gesticht door den jongsten zone van Henrik, mede *Henrik* genaamt, die wegens zyne strengheit de Byl wierdt bygenaamt. Hy voerde met die van Bremen over het slot Tedinghauzen een oorlog, en bouwde de stadt Niënburg. By zyne gemalinne, een geborene gravinne van Wunstorf, hadt hy een eenigen zoon, met name *Gerhard*, die tegen den bisschop van Osnabrugge oorloogde, en van den laatsten graaf Henrik de graafschappen oud- en nieuw-Bruckhauzen kocht. Zyne gemalin was Helena, dochter van hertog Albert van Saxen, van wien geboren wierdt *Ottho*, die van zyne jeugdt af zich in den geestelyken staat begaf. Voornamentlyk stondt hy naar het sticht Munster, waar van hem de Kapittelheeren tot medehelper aanstelden, en naderhandt die van Osnabrugge tot hunnen bestierder verkoren. Doch hy hadt van beide veel verdriet. Ook hadt hy met Diderik van Badewisch, zynde truchses van graaf Diderik van Oldenburg, vele onlusten, die den bisschop Ottho gevangen nam, en oud-Bruckhauzen in de assche leide. De burgers van Osnabrugge stonden ook tegen hem op, en belegerden in den jare 1424 aldaar de kerk drie dagen na malkander. Des zelfs

zelfs twede broeder, *Johannes*, wierdt bisſchop van Paderborn, en naderhandt van Hildesheim, en ſtierf in den jare 1424. De jongſte broeder was *Erik*, vader van *Albert*, bisſchop van Minden, die in den jare 1473 op het ſlot te Petershagen ſtierf. Des zelfs broeder *Erik* was bisſchop van Osnabrugge; maar dewyl hy met de kanunniken in onmin leefde, wierdt hy afgezet, en daar op volgde een zware oorlog; doch hy ſtierf ondertusſchen in den jare 1458; de derde zoon van Erik, *Johannes*, bygenaamt de Strydbare, voerde wegens zyn broeder Erik met die van Osnabrugge vele oorlogen, maar hy wierdt van hen gevangen genomen en ſtierf eindelyk in den jare 1455. Zyn eenige zoon van Elizabeth, dochter van graaf Ottho van Diepholt, was *Jodocus* de I, die met de hertogen van Luneburg zware oorlogen voerde, want hy vermeeſterde de ſtadt Hildesheim tegen hunnen bisſchop Barthold, dien de hertogen van Luneburg byſtonden. Hy ſtierf in den jare 1501, en liet zyne gemalin Irmgard, dochter van graaf Bernhard den Strydbaren, weduwe na. De zelve ſtieten de hertogen van Brunswyk en Luneburg uit het bezit met hare drie zonen: doch als zy het leen van het huis Luneburg in den jare 1512 aannam, wierdt zy wederom in haar vorig bezit geſtelt. Zyne kinderen waren *Johannes*, bygenaamt de Strydbare, die naar Zweden trok, en door zyne goede hoedanigheden by Guſtavus den I in grote genade kwam, die hem tot gouverneur van Stegeburg, in Ooſt-Gothlandt, aanſtelde, en met zyne zuſter Margareta deedt trouwen. Men gebruikte hem in de gewigtigſte zaken, en hy moeſt volgens zyne commisſie in Gothlandt, Blekkingen, en andere provinciën, in alle ſloten, kerken en kloosters de archiven doorzoeken, of 'er iets te vinden was, waar mede de koning zyn recht op deze landen kon veſtigen. Wanneer de Lubekers nevens andere Hanzeeſteden in den jare 1533 grote onluſten verwekten, en de zaken in Zweden ſlecht ſtonden, zochten zy den jongen Suante Sture te bewegen om als aanvoerder den koning Guſtavus het hoofdt te bieden. Als deze nu zulks van zich afwees, ſtelden zy den grave van Hoya het zelve voor. De zelve hadt toenmaals wegens zyne gemalinne, die van den koning Guſtavus in aanzien van hare vaderlyke goederen te kort wierdt gedaan, eenig misnoegen opgevat, dies hy, door toorn en eergierigheit bewogen, dit voorſtel zich liet welgevallen. Men zegt van hem, dat hy in den jare 1536 in den ſlag op Funen, in welken koning Chriſtiaan de overwinning behaalde, zou zyn gevangen genomen, en by het afklimmen van het paardt door een Holſteinſchen van adel, Detleef van Reventlau, uit een oude wrok gedood zyn. Van gemelde zyne gemalinne liet hy twee zonen na, namentlyk *Jodocus*, die van Franciſcus van Halle wierdt gevangen genomen, en in de gevangenisſe overleedt, en *Johannes*, bisſchop van Munſter en Osnabrugge, die den roem heeft, dat hy een geleerd man is geweeſt. De twede zoon van Jodocus den I, *Erik*, voerde een geheel ſtil en ingetogen leven te Stoltzenau, en ſtierf in den jare 1547 zonder kinderen. De derde zoon was *Jodocus* de III, die in den jare 1547 belydenis van den Lutherſchen Godsdienſt deedt. Hy raakte wegens eenige gelden met den heere Franciſcus van Halle en des zelfs dochters man in grote onluſten; maar de zelve zyn in den jare 1558 door toedoen van koning Chriſtiaan den III van Denemarken, en den keurvorſt Auguſtus van Saxen afgedaan. Zyne gemalin was Anna, dochter van graaf Wolfgang van Gleichen, by welke hy dertien kinderen verwekte, waar onder zeven zonen waren. Albert toonde in den tydt van het Interim een groten yver voor den Lutherſchen Godsdienſt, en ſtierf in den jare 1563 zonder kinderen; *Jodocus* de IV ſtierf in den jare 1528 te Parys; *Wolfgang* was kanunnik te Straasburg. Hy viel op een tydt van het paardt, brak zyn been, en ſtierf daar van in den jare 1557: *Johannes* overleedt in zyne kindſchheit op het ſlot Borkelo; *Erik* kwam tot de regering, en ſtierf in den jare 1575 zonder erven; *Frederik* was kanunnik te Straasburg, en ſtierf in den jare 1570; *Ottho* kreeg na Eriks doodt de regering in handen, en overleedt in den jare 1582 zonder erven, wanneer met hem de ganſche ſtam van de graven van Hoya uitſtierf. Hoedanig het graafſchap verdeelt is, is boven reets gezegt. *Lucæ Gravenzaal pag.* 323. *Lerbekii Chron. comitum Schauenburgenſium, by Meibomius Rer. German. T. I. p.* 508. *Buntings Brunswykſche en Luneburgſche Chronyk.*

HOYER, (ANNA OWENA) eene Holſteinſche mevrouw, was uit een voornaam geſlacht geſproten, en in den jare 1584 geboren. In het jaar 1599 trouwde zy met een edelman, Herman van Hoyer, vorſtelyke Holſteinſche ſtadhouder. Na des zelfs doodt leefde zy op haar landgoedt, met lezen en Duitſche vaarzen te maken haren tydt doorbrengende. Ondertusſchen kwam by haar Nicolaas Teting, die haar tot zyne gevoelens overhaalde. Zy begon in den jare 1627 te ſchryven, en kreeg inzonderheit door het verdedigen van haren aanvoerder met de predikanten in Holſtein grote onluſten, om welke reden zy haar vaderlandt reets in het jaar 1632 verliet, en, naar zommigen, op de voorſpraak van den hertog Frederik van Holſtein aan de koninginne Chriſtina, naar Zweden trok, alwaar zy in den jare 1648 nog leefde. Men heeft van haar aangemerkt, dat zy geen levendig dier zou hebben willen doden, dat zy altydt dode en ſtinkende visſchen at, en vele honden ten dien einde hieldt, dat de luizen en vlooien op de zelve van de menſchen mogten geworpen worden. Zy geeft ook te kennen, dat zy de Rozenkruisſers, David Joris, Zwenkveldt en Weigel in grote achting hieldt. Hare ſchriften zyn te Amſterdam in den jare 1650 by malkander gedrukt. *Colberg Platoniſch-Hermetiſch Chriſtendom. Arnold Hiſtorie der Kerken en Ketteren III Deel. Moller Part. II. Iſag. Hiſt. Cimbr. pag.* 141 *ſeq. Fenſtking in Gynæceo hæretico-fanat. pag.* 356.

HOYERSWERDA, een ſtadt, ſlot en heerlykheit in de opper-Lauſits en den Budisſiniſchen kreits, aan de neder-Lauſitsſche grenzen, acht mylen van Gorlits, twee van Caments, en even zo verre van Bautzen gelegen. Men zegt, dat zy den name van den grave Hoyer van Mansveldt heeft ontfangen, naardien deze voortyds een ſtreek lands in de opper-Lauſits heeft bezeten; maar de Boheemſche ſchryvers leiden de benaming af van *Hovera*, opperjagermeeſter van hertog Jaromirus van Bohemen, die zyn heer van de doodt op een tydt bevrydde, waarom hy tot vryheer van Duba door keizer Henrik den II wierdt verheven, en zyn geſlacht die landſtreek is ingeruimt. Voormaals was het een vermaarde veſting, om welke te veroveren de gezamentlyke zes ſteden in den jare 1467 byna jaar en dag hebben toegebragt. Tegenwoordig is het eene ſtadt van 300 en meer huizen, en wordt door een ſterk ſlot verdedigt. Voortyds hadt deze ſtadt en heerlykheit hare eigene heeren. Deze waren eerſt de heeren van Schönburg, die hier van den jare 1448, en nog eerder, tot het jaar 1522 regeerden. Naderhandt regeerde hier een heer van Maltits, na hem Seyfried van Promnits, en na des zelfs afſterven in den jare 1597 een heer van Poningkau. Maar van dezen kocht Johan Georg de eerſte, keurvorſt van Saxen, deze ſtadt, wiens neef, Johan Georg de III, de zelve tot een kamergoedt maakte, en een amptshoofdman en amptsvoogdt aldaar aanſtelde. Na dezen kreeg de koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche grootkancelier, de graaf van Beuchling, deze heerlykheit. Maar van dezen kwam zy weder aan de keurvorſtelyke kamer, en ten laatſte wierdt zy aan Urſula Catharina Lubomirsky, vorſtin van Tetſchen, verkocht. Het is eene ſchone heerlykheit, en de ſtadt heeft goede neëring, zynde met goede weiden, bosſchen en akkers omringt. De inwoners zyn Duitſchers en Wenden door malkander, waarom ook in de ſtarkerk zo wel Hoogduitſch als Wendiſch gepredikt wordt. In den jare 1525, in den boeren-opſtandt, zochten zy ook in deze heerlykheit op te ſtaan, maar wierden haaſt verſtrooit en in ruſt gebragt. *Groſſers Lauſitsſche Merkw. P. III. cap.* 9. 11. *Topogr. Sax. ſup.*

HOYM, HAYM, een graaflyk geſlacht in Meisſen, wiens ſtamhuis HOYM in het vorſtendom Halberſtadt, 1 myle van Quedlinburg, aan de Anhaltiſche grenzen, en aan de rivier Selk gelegen is. Dit geſlacht is zeer oud, en heeft al overlang gebloeit in het ſticht Halberſtadt, en is aldaar met het erflyk kamerheersampt beleent. *Haymon*, de derde bisſchop van Halberſtadt, van wien boven is geſproken, zegt men dat de wereldlyke beſtiering van zyn ſticht aan eenen der bedienden heeft opgedragen, die de ſtamvader van de tegenwoordige graven van Hoym is geweeſt. Naderhandt is *Gebhard van Hoym* tot de bisſchoppelyke waardigheit van Halberſtadt in den jare 1485 verheven. Maar van te voren wierdt *Frederik van Hoym* in den jare 1356 tot bisſchop van Merſeburg verkoren, die toenmaals deken te Naumburg was. Hy kreeg terſtondt de beveſtiging van Innocentius den VI, en kwam met een koſtelyken bisſchopshoedt en yvoren bisſchopsſtaf van Avignon te rug. In den jare 1368 wierdt hy tot aartsbisſchop van Maagdenburg verkoren; maar de keizer en de paus kantten zich daar tegen, en droegen deze waardigheit aan een anderen op; en ſchoon deze van Hoym na verloop van 14 jaren voor de twede maal van het Domkapittel van Maagdenburg tot deze eer wierdt verheven, en de zelve aannam, ſtierf hy echter kort daar na. *Frederik* en *Hans* of *Jan van Hoym* waren hoofdmannen in den oorlog, welken de ſteden van het ſticht Halberſtadt, nevens haar bisſchop, in den jare 1437 tegen de graven van Hohenſtein voerden. In de volgende eeuw kweet zich *Gebhard van Hoym*, ten tyde van Karel den V, in Hungarië als overſte zeer wel tegen de Turken, om welke reden de keizer zynen ſtam met den tytel van vryheeren beſchonk, van wiens nakomelingen zich ook eenige in Ooſtenryk hebben nedergezet. In den uitgang van de XVI eeuwe kocht *Chriſtoffel van Hoym*, preſident in het vorſtendom Anhalt, (wiens vader, *Henrik van Hoym* op Ermsleben, ſtadhouder van het bisdom van Halberſtadt is geweeſt) de heerlykheit Droisſig, niet verre van Zeitz gelegen, en is de ſtamvader der heeren van Hoym in Meisſen geworden. Des zelfs nakomelingen hebben ook in de neder-Lauſits het riddergoedt Kittlitz, naby Calau, (op het welke in den jare 1668 *Alexander Jakob van Hoym*, eerſte opper-amptspreſident te Lubben, bloeide) gelyk in de opper-Lauſits de goederen Durhennersdorf, Gudeborn, Schönbach, Smöllen, enz. aan zich gebragt. *Lodewyk-Gebhard*, naneef van den gemelden Chriſtoffel, wierdt van keizer Leopold edele baander- en vryheer van Hoym gemaakt. Hy bezat vele goederen, en ſtierf omtrent het jaar 1709 als koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche geheime Raadt, kamerpreſident, opperhoofdman van den Thuringiſchen kreits, enz. Van des zelfs zonen bloeide *Adolph Magnus*, graaf van Hoym, heer van Spremberg, Nieuwſaltz, enz. nog in den jare 1715 als koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche kabinet-en ſtaats-miniſter, werkelyke geheime Raadt, en generaal accysdirector; en *Karel Sigfried* op Ruhlandt, Gudeborn, Grunwaldt, Sella, enz. was omtrent dezen tydt koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche kamerheer en appellations-Raadt. Voor het overige is nog aan te merken, dat 'er een, met name *Heino Hoym*, wiens vader *Adelgir* hertog is geworden, van Spangenberg in zyn *Adelſpiegel P. II, pag.* 275, onder de zogenaamde beroemde twaalf helden te Bern gerekent wordt.

HOYOS, een graaflyk geſlacht in Ooſtenryk, onder keizer Karel den V uit Spanje daar henen gekomen, hebbende zynen oorſpronk uit Spanje voor de keizerlyke commisſarisſen te Worms den 12 Juny in den jare 1545 getoont. *Gundiſalvus Guterry de Hoyos* verwekte by Maria, dochter van Alphonſus de los

los Rios, *Johannes Alphonsus*, die met Catharina de Sagedro vader wierdt van *Alphonsus Martini*, en deze van Catharina de Mata vader van *Johannes Martini*, dien Agnes de las Huelgas en Catanza *Johannes Hoyos* baarde, die zich naar Duitschlandt begaf, en aldaar met Agnes de Salamanka zyn geflacht voortplantte, en de heerlykheden Stuxenstein, Guttenstein, Rothen-Grub, en andere goederen, aan zich bragt. Zyne zonen waren *Johannes* en *Antonius*, die bisschop van Gurk is geworden. Johannes verwekte by Elizabeth, dochter van Hans of Jan Ungnade, vryheer van Soneg, *Ferdinand Albert*, die vader wierdt van *Adam Eusebius*; *Agnes*, getrouwt met Hannibal, heer van Zinzendorff, en *Lodewyk Gomez*, graaf van Hoyos, wiens zoon van Susanna, dochter van Balthasar, vryheer van Trautsohn, was *Johannes Balthasar*, graaf van Hoyos, ridder van de orde van S. Jacob de Spada. Hy begaf zich eerst aan het hof van den aartshertog Matthias, en wierdt des zelfs kamerheer. Hy woonde des zelfs kroning tot keizer te Frankfort by, en was naderhandt landmaarschalk van neder-Oostenryk, met den tytel van geheime Raadt, en stierf in den jare 1627 te Weenen. By zyne eerste gemalinne Catharina, dochter van Maurits Christoffel, vryheer van Khevenhuller, en van Sybilla, gravinne van Montfort (zynde des zelfs grootmoeder Catharina de dochter van koning Sigismundus den I van Polen geweest) die in den jare 1620 overleedt, heeft hy verwekt *Johan Lodewyk*, kamerheer van keizer Ferdinand den II, die met Eleonora van Herberstein trouwde; *François Maurits*, en *Johanna Francisca Catharina*, zynde hofdame van de koninginne van Polen geweest. Met de twede gemalinne, Dorothea, vryvrouw van Duivel, verwekte hy drie dochters, en een zoon, *Johan Balthasar*. Deze liet van Esther Susanna, dochter van Ehrenryk, graaf van Trautmansdorf, na *Karel François*, keizerlyke kamerheer en Ryks-hof-Raadt, die met Maria Gabriël de Caretto, jongste dochter van Otto Henrik, marquis de Grana, trouwde, en den 18 January in den jare 1706 is gestorven. *Lodewyk Ernst*, graaf van Hoyos, keizerlyke kamerheer, wierdt by den keizer Leopold hof-kamer-Raadt, en heeft deze plaats mede onder de keizeren Josephus en Karel den VI bekleed. Hy plagt meest op zyne heerlykheit Froschdorf, niet verre van de Wener Nieuwe stadt, alwaar hy een voortreffelyken tuin hadt aangelegt, te wonen, en is in den jare 1718, in Juny, overleden. *Maria Susanna* was hofdame by de keizerinne Amalia, en stierf den 4 November in den jare 1714, in den ouderdom van 27 jaren. *Khevenhuller Annal. Ferd. P.I. Speneri Hist. insign. Imhof N.P. in Mantissa.*

HOZIER, (PETRUS) een edelman uit Provence; en ridder, heer van la Garde, Raadsheer des konings, zyn genealogist, rechter, en intendant generaal der wapenen en het blazoen van Vrankryk, heeft zich eene grote achting verkregen door zyne verdiensten, door zyne geleerdheit, en door zyne deugdt. Hy was een zoon van Stephanus van Hozier, kapitein, enz. en van Françoisa le Tellier. Hy was ervaren in de goede letteren en in de philosophie, en maakte zyne byzondere studie van de historie en van de geslachtrekeningen, waar van hy een groot getal werken heeft nagelaten. Zyn geheugen was een wonder; want hy heeft gedurende vyftig jaren gearbeid, zonder byna ooit iets te vergeten van het gene hy geleert hadt. Verscheide grote mannen van zynen tydt zyn zyne vrienden geweest. Hy stierf te Parys den laatsten November des jaars 1660, in het 69 van zynen ouderdom. Hy wierdt begraven in de kerke van S. Andreas des Arts, zyne parochie. Hy heeft nagelaten by Jolanda Margareta Cerrini twee zonen *Lodewyk* en *Karel van Hozier*, erfgenamen van zyn verstandt, van zyne geleerdheit en van zyne verdiensten. *Nicolas Chorier Armorial du Dauphiné.*

HRABANUS, (MAURUS MAGNENTIUS) aartsbisschop van Ments, een der beroemdste schryvers van de IX eeuwe, was een goed philosooph, dichter en Godgeleerde. Die genen, die in plaats van *Maurus Mayrus*, en zelfs *Mayr* schryven, vergissen zich, alzo men niet kan ontkennen, dat Hrabanus volgens het gebruik van die tyden uit grote devotie tegen St. *Maurus* dezen naam heeft aangenomen. In den jare 810 wierdt hy bestierder van de school, en in het jaar 822 van het klooster te Fulda, waar in men hem deedt toen hy nog jong was, en hy wist zich naderhandt door zyne grote bekwaamheit in groot aanzien te brengen. Ook gedroeg hy zich in den ongelukkigen tweespalt tusschen Lodewyk den Godvruchtigen en des zelfs kinderen zo wyzelyk, dat hy de gunst van beide partyen behieldt, en de zelve wederom met malkander verzoende. Hy vertrooftte Lodewyk, die onrechtvaardig was afgezet, en gaf naderhandt een traktaat uit van den schuldigen plicht der kinderen tegen hunne ouders, en der onderdanen tegen hunne overheit. Na dat hy van zyn bovengemelde ampt hadt afstandt gedaan, om met meer yver de studiën waar te nemen, en zommige van zyne kloosterbroeders te believen, begaf hy zich op den St. Pietersberg, bouwde aldaar een kerk, en besteedde zyn gansche leven tot geestelyke oeffeningen, en voornamentlyk met de H. Schrift te lezen. Wanneer de koning van Duitschlandt, Lodewyk, te Ratesdorf kwam, zynde eene van Fulda dependerende priory, liet hy Hrabanus by zich komen, en wilde van hem het Hooglied Salomons verklaart hebben, en dat het zelve voortaan in de metten zou gezongen worden. Hier op begaf hy zich tot dezen arbeidt, en het werk gedaan zynde zondt hy het aan den hertog. Ook droeg hy ter zelver tydt aan hem op eene verklaring over den Propheet *Daniel*; maakte een traktaat op van het aanschouwen Gods, nevens een gesprek van de zuiverheit des herten, en schreef daarenboven een wydlopig werk, genoemt *Etymologiarum opus.* Lodewyk Germanicus, of de Duitscher, vernomen hebbende, dat hy dit werk hadt uitgegeven, verzocht hem om het zelve; waar op hem Hrabanus een afschrift daar van toezondt, nevens een brief, die getuigt, dat de gemelde keizer met geleerde lieden hadt verkeert, die hem nu en dan uit zodanige boeken, als hy tot zyne onderrechtinge dienstig oordeelde, iets hadden moeten voorlezen. Diergelyke bedienden hadt ook de keizer Lotharius by zich, gelyk mede uit een brief van Hrabanus blykt, die gevonden wordt in 't begin van zyne predikatiën over de Epistelen en Euangeliën, door hem op 't bevel van den gemelden vorst geschreven. Na dat de aartsbisschop Orgar in den jare 847 was overleden, verkoos hem het Kapittel van Ments in des zelfs plaats tot aartsbisschop. Zy trokken hem als met geweldt uit zyne eenzaamheit, niettegenstaande hy door eenige onpasselykheit zeer zwak was geworden, en bragten hem voor den koning Lodewyk, die deze keuze goedkeurde. Hier op wierdt hy in 's keizers tegenwoordigheit, in den uitgang van Juny, in de Domkerke te Ments ingewyd. Na verloop van drie maanden hieldt hy in de abdy van S. Alban te Ments, op 't bevel van Lodewyk, een concilie, en in het volgende jaar een twede concilie, waar in de gevoelens van Godschalk veroordeelt wierden. Hy reisde zelf over al in het landt om Gods woordt te prediken, en het volk te onderwyzen. De grote hongersnoodt, in het Mentzische gebiedt in den jare 850 ontstaan, gaf hem gelegenheit zyne liefdadigheit te tonen: want hy ging naar een dorp in het zelve kerkgebiedt, Winsel genaamt, en spyzde aldaar dagelyksch meer dan 300 arme menschen, behalven de gene, die dagelyksch aan zyne tafel aten. Na verloop van twee jaren hieldt hy wederom op 't bevel van Lodewyk den Duitscher een concilie te Ments, op het welke de abten uit het Ooster-gedeelte van Vrankryk, uit Beyeren en Saxen mede tegenwoordig waren. Op dit concilie wierden eenige vragen over byzondere zaken van de kerk afgedaan: doch de besluiten, aldaar gemaakt, zyn niet meer voorhanden. De bovengemelde uitleggingen waren byna niets anders dan blote uittrekfels uit de schriften der vaderen, volgens de gewoonte der Godgeleerden van dien tydt. Hy stierf in den jare 859. Men heeft verscheide uitgaven van zyne werken. *Georgius Calvonerius*, kancelier van de universiteit van Douay, heeft de zelve in zes deelen in folio by malkander te Keulen laten drukken. Vooraan vindt men de levensbeschryving van *Hrabanus*, zynde van des zelfs scholier *Radolphus* beschreven. Ook heeft *Trithemius* zyne levensbeschryving in drie boeken uitgegeven, die mede by het gemelde werk gevonden wordt. Daar zyn echter naderhandt eenige andere schriften van Hrabanus uitgekomen, welke in de gemelde verzameling niet gevonden worden, namentlyk eenige gedichten, by *Baluzius Tom. IV. Miscellan.*; *De prædestinatione Dei epist. III*, en andere werken. Onder zyne nog onuitgegevene schriften wordt in de keizerlyke boekekamer gevonden: *Glossarium Latino-Theotiscum*, *s. Francicum* over den Bybel. *Sigebert. c.* 89. *de vir. illustr. Honor. Augustodun. lib. IV. de lumin. eccles. cap.* 4. *Wion de vir. illustr. ord. S. Bened. Serrar. Rer. Mogunt. l. IV. Browerus Antiq. Fuld. Cave.*

HRADISC, HRADISSE, eene stadt van het koninkryk van Bohemen. Zy is gelegen in Moravië, aan de Morava, elf mylen beneden *Olmutz*. Men gelooft, dat het wel *Arsicua*, de oude stadt der Quaden, mogt zyn, welke eenige anderen nochtans te Brin plaatsen. *Baudrand.*

HUAPE, een Vulkaan, of vuurbrakende berg. Hy is in Chili, in Zuider-Amerika, naby de stadt S. Jan de la Frontera. *Baudrand.*

HUART (JOHANNES) leefde in de XVI eeuwe, en heeft zich vermaard gemaakt door een werk, dat hy in 't Spaansch uitgaf, en dat in verscheide talen vertaald en verscheiden maal gedrukt is. Hy handelt daar in van het onderzoek der geesten, bekwaam tot de wetenschappen, en zegt daar in vele zaken, welke doen vermoeden dat hy den gemenen weg der geneesmeesters niet volgde, maar dat hy zeer bekwaam was om nieuwigheden door zyne diepe overdenking te ontdekken, en door met oplettendheit de oude oorsprongen te raadplegen. Het zou niettemin niet voorzichtig zyn zich aan zyne grondregelen te vertrouwen, noch aan alle de plaatsen van gezag, welke hy bybrengt; want hy is schuldig tot verzekering in te staan in beide die punten, en daar is dikwils hersenschildery in zyne stellingen, en vooral wanneer hy onderrechting wil geven van de vereischte omstandigheden om kinderen van een goeden geest te maken. Daar zyn op deze plaats van zyn boek verscheide zaken, welke tegen de schaamte stryden, en welke al te plomp vertaald zyn door Gabriël Chappuis. Dit werk is, naar het getuigenisse van Nikolaas Antonio, zeer geacht van alle natiën. Een der beste drukken, welke daar van gemaakt zyn, is die van Keulen van den jare 1610. Johannes Huarte is niet te verschonen, dat hy voor een echt stuk heeft uitgegeven een voorgewenden brief van den proconsul Lentulus van Jeruzalem aan den Raadt van Rome, waar in men het afbeeldsel vindt van Jesus Christus, de beschryving van zyne gestalte, de verw van zyne haairen, de hoedanigheden van zynen baardt, enz. Jordanus Guibelet heeft eene berisping tegen het werk van Huarte geschreven. Deze Johannes Huarte wordt voor een Spanjaardt gehouden; doch hy is geboren te S. Jean de Pied de Port, eene stadt van het Fransche Navarre. *Bayle Dict. Crit.*

S. HUBERT. Alles wat in *Moreri* gezegt wordt van het leven en van de gevallen van S. Hubert, eer hy bisschop van Maastricht was, is getrokken uit een fabelachtig gedenkstuk, gemaakt door een onbekend schryver, die verre van zynen tydt onderscheiden was, en bekwaam in het verdichten. Het geen men zekerst van hem weet, is, dat S. Hubert geordend wierdt door S. Lambert, bisschop van Maastricht, dat, na dat Lambert in den jare 708 gedood was, hy

hy in zyne plaats verkoren wierdt; dat hy niet geordend was, gelyk men voorgeeſt, door den paus Sergius, die zeven jaren van te voren geſtorven was; dat hy het ligchaam van S. Lambert weder van Maaſtricht deedt brengen naar het dorp van Luik, alwaar hy zyn biſſchoplyken ſetel veſtte omtrent den jare 721, wanneer hy in zending ging naar de Ardennes; dat hy vele ongelovigen bekeerde; en dat hy den 30 May des jaars 727 ſtierf in een dorp tuſſchen Loven en Bruſſel. Zyn ligchaam wierdt naar Luik gebragt en begraven in eene kapelle, S. Albinus genoemd. Zeſtien jaren daar na wierdt hy uit den grondt opgenomen. In de volgende eeuw eiſchten hem de monniken van de abdy van Audain, in het Ardenner woudt: hy wierdt hen toegeſtaan door laſt van het concilie, dat toen te Aix la Chapelle gehouden wierdt, en hy wierdt derwaarts gevoert in den jare 825. Hy is ſedert de XI eeuwe in het byzonder aangeroepen tegen de razerny of dolheit. Men viert zyn feeſt den 3 November. *Vita apud Surium. Le Cointe Annal. Francfort. Chapeauville Geſta Episcopor. Leodienſium. Baillet Vies des Saints.*

Dit is een klooſter, waar in men de genen brengt, die van honden of andere dolle beeſten gebeten zyn. Men maakt hen eene ſnede of opening op het voorhoofdt, waar in men een klein ſtukie van de ſtool van dezen H. prelaat beſluit; en men is van mening dat de zelve zeer dikwils van hunne kwaal genezen zyn. Men zegt, dat de genen, die van het geſlacht van dezen Heilig zyn, de zelve kwaal genezen door het doen van eenige gebeden; en dit is eene zaak, welke eenigen Godsdienſtelyk geloven; maar dewyl de kerk die perſonen niet goedgekeurt noch gemachtigt heeft, is men niet verplicht hunne zegeningen of alles wat zy voorſchryven te geloven. Men kan eenige aanmerkingen maken op dit ſlag van genezingen. De genen, welke zich zeggen van het geſlacht van S. Martinus te zyn, geven voor de vallende ziekte te genezen; maar de plegtigheden, waar van zy zich bedienen, en de doorgeboorde ſtuiver, dien zy aan den hals hangen, zyn ydele en bygelovige waarnemingen. De nakomelingen van het huis van Coutance, in het Vendomois, genezen, zo men zegt, zeker ſlag van ziekte der kinderen, door de zelve aan te raken; maar de geleerden geloven, dat deze genezingen ingebeeld en bygelovig zyn. Men zegt, dat de genen, die van het geſlacht van S. Roch zyn, zonder gevaar in het midden der peſtzieken kunnen blyven, en de zelve zomtyds zelfs genezen: doch de afkomelingen van dit geſlacht zouden zulks miſſchien niet willen bezoeken. De oudſte zoon van het huis van den baron van Aumont, graaf van Châteauroux, geneeſt, zegt men, de klieren en gezwellen, niet door de aanraking, maar met gezegend broodt; en dit wonderwerkend vermogen is, zo men voorgeeft, hem gegeven, om dat hy eene fontein heeft in zyne heerlykheit, naby de welke men voorgeeft, dat hy eertyds de overblyfſelen der drie koningen deedt ruſten. Men gelooft in Vlaanderen, dat de kinderen op Goeden Vrydag geboren de macht hebben om uit de natuur de derden- en vierdendaagſche koorts te genezen, en verſcheide andere kwalen. Het gemeen verbeeldt zich in Vrankryk, dat de zevende der wettige zonen, geboren zonder dat het vervolg der zeven afgebroken is door de geboorte van eene dochter tuſſchen beide, mede de koortſen genezen, en zelfs de klieren en gezwellen, na de aanroeping van S. Marcoul. Men wil malkander wys maken, dat de koningen van Vrankryk de macht hebben om de kliergezwellen te genezen door de enkele aanraking, met tegen ieder zieken te zeggen: *De koning raakt u aan, Godt geneze u*, en met een kruis te maken. Vele ſchryvers, zo wel Franſche als andere, geven getuigenis aan deze koninklyke kracht. Het is nochtans zeker, dat men geen welbeveſtigd en bewaarheid voorbeeldt heeft van deze voorgewende genezingen.

HUBERT LEONARD, een Karmeliter monnik, was een Duitſcher, en hoogleeraar in de Theologie te Parys. Hy was naderhandt biſſchop en onderzoeker des geloofs, en ſchreef omtrent den jare 1490 verſcheide verhandelingen, en onder anderen eene Genealogie der edele Franſchen; eene uitlegging van het Euangelium van Lucas; van de kerkelyke vryheit; een boek tegen de ketters van Nivelle; eene vaſten, enz. *Geſner. in Biblioth. Voſſius de Hiſtoricis Latinis lib. III. cap. 6. Du Pin XV ſiecle*

HUBERTINUS DE CASA, een Minderbroeder, was geboortig van Caſal. Hy wierp zich op tot een der hoofden van den aanhang der zogenaamde *Spirituales* tegen de *Fraterculi de communitate*, in het geſchil en de ſcheuring, welke omtrent den jare 1315 ontſtondt onder de Franciskanen, bewerende de eerſten, dat Chriſtus nooit iets in eigendom noch in gemeenſchap bezeten hadt, en de laatſten, dat Chriſtus en de Apoſtelen wel niets in byzonderen eigendom, doch wel in gemeenſchap bezeten hadden. Hy verdedigde voor Clemens den V de ſchriften van Petrus Oliva. Hy ſchreef ook verſcheide geſchriften, om zynen aanhang te verdedigen, voor en na het concilie van Vienne, waar van het eene begon met deze woorden: *Sanctitati Apoſtolicæ*; het andere met deze: *Super tribus ſceleribus*; en het laatſte, geſchreven na het concilie van Vienne, met deze woorden: *Ne inpoſterum*. Hy verdedigde zich voor paus Clemens den V, en verkreeg eene bulle van vryſpraak; maar hy wierdt op nieuw beſchuldigt door den Broeder Bonagratia, onder het pausſchap van Johannes den XXII, die hen Willem, kardinaal, biſſchop van S. Sabina, tot rechter gaf, aan wien deze laatſte in den jare 1321 eene memorie overleverde tegen het gedrag en de ſchriften van Hubertinus de Caſa, waar in hy de ſchriften aanhaalt, waar van geſproken is. Hubertinus in den jare 1322 ondervraagd zynde door den paus over het geſchil van de armoede van Jeſus Chriſtus en van de Apoſtelen, antwoordde hy; dat zy als kerkvoogden goederen hadden om de zelve uit te delen aan de armen en aan de bedienaars der kerke; maar dat zy aangemerkt zynde als byzondere perſonen, die de Godsdienſtige volmaaktheit oeffenden, men twederlei wyze van iets te hebben moeſt onderſcheiden; de eene burgerlyk en wereldlyk, waar door men recht heeft te verdedigen het geen men heeft, en het zelve weder te eiſchen wanneer het genomen wordt; de andere burgerlyk en natuurlyk door het recht van gemene liefdadigheit; dat Jeſus Chriſtus en de Apoſtelen niets gehad hadden in den eerſten zin; maar dat zy in den tweden zin alles gehad hadden wat tot het leven nodig was. Dit antwoordt in het conſiſtorie gelezen zynde, wierdt door den paus goedgekeurt, en Hubertinus de Caſa beweerde het zelve nog in den jare 1330. Deze twee gedenkſtukken zyn ons gegeven door Baluzius in het eerſte ſtuk van zyne mengelwerken. Men heeft nog twee werken, die aan Hubertinus worden toegeſchreven, het eene genoemd: *Arbor vitæ crucifixæ*, te Venetië gedrukt in den jare 1485; en het andere: *Opus de ſeptem ſtatibus Eccleſiæ*, op de zelve plaats gedrukt in den jare 1516. Eenigen willen ook, dat hy de drie eerſte boeken van de *Navolging Chriſti* geſchreven heeft. Gedurende dezen twiſt onder de Franciskanen hieldt hy aan by den paus, dat hem en zynen aanhangers vergunt mogt worden alleen te leven, doch hy kon zulks niet verkrygen. Naderhandt begeerde hy, dat hem vergunt mogt worden de Franciskaner-orde te verlaten, en een Benedictyner te worden, het welk hy ook verkreeg, en wierdt hem het klooſter Gemblours in Brabandt tot zyn verblyf aangewezen. Eindelyk zou hy zich, zo men wil, by de Karthuizers begeven hebben. *Trithemius Catal. Script. Petrejus bibl. Carthuſ. Wadingius Ann. Minor. T. III. Cave hiſt. litter. app. p. 12.*

HUBERTINUS, gezegt *van Creſcentino*, om dat hy geboortig was van eene ſtadt van dien naam in Piëmont, leefde omtrent den jare 1470. Hy heeft uitleggingen nagelaten over Valerius Maximus, en over de gemeenzame brieven van Cicero.

HUBERTINUS PUSCOLO leefde in den zelven tydt met den voorgaanden. Hy heeft geſchreven van het beleg van Conſtantinopel. *Cuſpinianus* brengt hem by, *in Imperat.*

S. HUBERTS-ORDE is door Gerardus, hertog van Gulik en Berg, in de XV eeuwe geſticht, na dat hy in den jare 1444 op Huberts-dag eene aanzienlyke overwinning verkregen hadt tegen Arnoldus van Egmondt. De zelve wierdt ook de *orde van den Hoorn* genoemt, om dat de ridders een halsbandt van jagthorens droegen, aan welken het beeldt van den H. Hubert hing. Johan Wilhelm, keurvorſt van de Palts, heeft de zelve in den jare 1709 wederom vernieuwt, en den tytel van grootmeeſter aangenomen. De zelve beſtaat in vorſtelyke perſonen, welker getal onbepaald is, en in 12 ridders van graaflyken en vryheerlyken ſtandt, benevens een kancelier, onder-kancelier, ſecretaris, ſchatmeeſter, heraut, en garderobbe. De daar toe gewyde ampten in de opper-Palts wierden tot kommanderyen gemaakt, en ieder ridder, buiten de vorſtelyke, verkreeg eene der zelve. Het ordensteken is een vierkant kruis aan een rood lint, benevens eene ſterre op de borſt en op den mantel. De zinſpreuk beſtaat in de drie oude woorden met Gotthiſche letteren: *In trau faſt*, dat is: in de trouw vaſt, of beſtendig. De plicht der ridders beſtaat voornamentlyk hier in, eerſtelyk den keurvorſt getrouw, ten tweden omtrent den armen barmhertig te zyn, gelyk dan ieder ridder by zyne aanneming 100 dukaten voor den armen aan den ſchatmeeſter moet betalen. Zy worden *capitulariter* door de meeſte ſtemmen verkoren, behalven de ſtadhouder en de kancelier, welke onmiddelyk door den keurvorſt aangeſtelt worden.

HUBERTUS DE BURGO was kamerheer van Johannes, koning van Engelandt, en opperrechter van het koninkryk. Hy is beroemd in de Engelſche Hiſtorie, dewyl hy in de XIII eeuwe het kaſteel Dover tegen den zoon van Lodewyk, koning van Vrankryk, dapper verdedigde, en daarenboven in een zeeſtrydt eenige krygsbenden, die den zelven te hulp gezonden wierden, verſloeg.

HUBERUS, (JOHANNES) een geneesheer te Baſel, alwaar hy in den jare 1507 geboren wierdt. Zyn vader was Martinus, die zich in den Zwitſerſchen oorlog derwaarts hadt begeven, en 'er het burgerrecht gekregen. Eerſt wierdt hy in de ſchole te Baſel beſtelt, en van daar naar Sletſtadt gezonden. Van daar wederom te Baſel komende, was hy een toehoorder van Henricus Glareanus, trok daar op in den jare 1533 naar Parys, en wierdt aldaar meeſter. Van daar bezocht hy eenige andere Franſche hogeſcholen, inzonderheit die van Montpellier en Thoulouze, alwaar hy ook door zyne geleerdheit en kenniſſe van de Griekſche tale tot beſtierder (*rector*) verkoren wierdt. Hebbende elf jaren in Vrankryk geleeft, kwam hy als Doctor in de geneeskunde weder te rug, en begon met goed ſucces de praktyk waar te nemen. In den jare 1544 wierdt hy hoogleeraar in de natuurkunde te Baſel. Eindelyk ſtierf hy in den jare 1571. *Pantaleon Proſop. Zwinger. Theatr. Adami Vit. Med. Freheri Theatr. p. 1264.*

HUBERUS, (SAMUEL) een zoon van Petrus Huberus, was eerſt ſchoolmeeſter te Bern, maar volgde naderhandt de lere van Zwinglius, en ten laatſte die van Luther, in welken Godsdienſt hy ook zyn zoon heeft opgevoed. Wanneer deze in den jare 1587 met de Gereformeerden te Bern overhoop raakte, wierdt hy van zyn dienſt van predikant te Burgdorf af, en een tydt lang te Bern in de gevangenis gezet. Naderhandt is hy uit Zwitſerlandt naar Zwaben by de Lutheranen gekomen, en heeft te Tubingen op de hogeſchole zyne gevoelens, welke namaals beſtreden wierden, opentlyk voorgedragen, en zekere ſtellingen (*theſes*) daar over in eene verhandeling uitgegeven, het welk de Godgeleerden te Tubingen lieten geſchieden. Hy wierdt vervolgens tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Wittenberg beroepen,

pen, en aldaar Doctor in de Godgeleerdheit gemaakt. In het volgende jaar hieldt hy een gesprek over de voorverordinering met Ægidius Hunnius, waar in hy met zyne amptgenoten niet overeenstemde. Na langen tydt daar over getwist te hebben gaf hem Polycarpus Lyserus de handt van broederschap, wanneer hy aannam, dat hy, als men hem over dat stuk niet kwam aan te tasten, zich van alle harde spreekwyzen zou onthouden. Doch als Ægidius Hunnius zyne stellingen over de voorverkiezing gemeen maakte, en Huberus daar mede niet wilde overeenstemmen, en Lyserus hem by het gesprek voor een ketter hadt uitgescholden, nam Huber met zyne collegen voor in het openbaar van deze zake voor de gansche universiteit een openbaar dispuut te houden; maar de andere beletten, dat het in de tegenwoordigheit van de studenten geschiedde. Ondertusschen bewerkte zyn party by den bestuerder (*administrator*) van het keurvorstendom van Saxen, dat 'er een bevel uitkwam, dat Huber over dit geschil noch in het openbaar, noch in het byzonder zou handelen. Doch naardien hy zulks evenwel in zyne collegien en predikatiën deedt, en in den jare 1594 by een keurvorstelyke aangestelde commissie het zelve niet wilde herroepen, wierdt hy afgezet, en hem in den jare 1595 een eerlyk pensioen toegelegt. Toen in den jare 1611 de keurvorst Johan Georg de regering aanvaardde, trok Huber naar Dresden, hieldt wederom aan om nog eens gehoort te worden tegen de andere Godgeleerden; maar zulks wierdt van de handt gewezen. Daar op zworf hy overal om, en hieldt dan te Jena, dan wederom op andere plaatsen zyn verblyf. Naderhandt bezorgde hem hertog Frederik Ulrich van Brunswyk een jaarlyksch onderhoudt uit het klooster Reiffenberg. Hebbende dan van allen twist zich ontslagen, kweet hy zich wel te Halle in Saxen, en naderhandt te Erfurt, en schreef aldaar eenige strydschriften tegen de R. Katholyken. Ten laatste trok hy naar zyn dochters man te Oosterwyk, hieldt zich aldaar volgens het getuigenis van den predikant stil en ingetogen, en is daar op den 25 Maart in den jare 1624, in den ouderdom van 77 jaren, gestorven. Wegens dit verschil zyn 'er vele schriften uitgekomen, onder welke zonderling de *Acta Huberiana* van de Wittenbergsche Godgeleerden bekend zyn. *Lykpredikatie en levensloop van Huber door Mauritius. Osiandri Hist. Eccles. Sculteti Leven van Huber. Quenstedt de patr. illustr. vir. Kromayeri Hist. Eccles. p. 586. Freheri Theatr. Sagittarii Introd. ad H. E. p. 982. Arnold Kerk en Ketter-Hist. II Deel.*

HUBERUS (Ulricus) was den 13 Maart in den jare 1636 te Dokkum, in Vrieslandt, geboren. Hebbende den grondt van zyne studiën, en vooral in de Latynsche, Griekſche en Hebreeusche talen, van zyne geboortestadt en te Leeuwarden gelegt, trok hy in den jare 1651 naar Franeker, en oeffende zich aldaar in de rechten onder den hoogleeraar Wissenbach, gelyk ook te Utrecht onder Antonius Matthæi en Cyprianus Regnerus. Van daar ging hy in den jare 1656 naar Marburg, en hebbende aldaar een jaar zyn verblyf gehouden, en zynde Doctor in de rechten geworden, wierdt hy in den ouderdom van 21 jaren tot hoogleeraar in de geschiedenissen en welsprekendheit te Franeker beroepen, welk ampt hy in den jare 1658, na dat hy te voren by Boeklerus eenigen tydt te Straasburg was geweest, aanvaardde. Gedurende deze zyne bediening hieldt hy dikwils van 6 uuren des morgens tot 8 uuren des avonds, een uur voor het middagmaal uitgenomen, openbare en byzondere collegien. In het 24 jaar van zynen ouderdom wierdt hy opperbestierder (*rector magnificus*) en in den jare 1665, na de doodt van Wissenbach, hoogleeraar in de rechten. Hy wierdt wel naar de hogeschole van Leiden beroepen, maar sloeg zulks af, en de Staten van Vrieslandt vermeerderden zyne inkomsten en eertytels, makende hem, behalven hoogleeraar in de rechten, ook een lidt van den hogen Raadt van Vrieslandt. Van de hogeschole namen zy hem in de hoge rechtbank van Vrieslandt te Leeuwarden. Van daar zondt men hem na verloop van drie jaren wederom naar de hogeschole, om aldaar met den tytel van *Ex-senator* vry van de openbare lessen te leven. Men beschonk hem daar toe met een aanzienlyk jaargeldt, en men gaf hem na den rector den rang boven anderen. Hy stierf in November des jaars 1694, en liet drie zonen na, onder welke *Zacharias* zich inzonderheit bekend heeft gemaakt. Hy hadt verscheide verschillen, als met de predikanten te Franeker; want wanneer de zelve tegen het leren van de Fransche danssen yverden, schreef hy daar tegen, en poogde te beweeren, dat het een student in de rechtsgeleerdheit niet alleen geoorlooft, maar ook op zekere manier nodig was het danssen te leren, op dat zy hun lyf wel wisten te stellen. Inzonderheit hadt hy veel verschil met Jacobus Perizonius, die hem van vele dwalingen beschuldigde. Zyne schriften zyn: *De jure civitatis; Digressiones Justinianeæ; Prælectiones ad Institutiones; Positiones Juris; Auspicia domestica exercitationum; Vindiciæ Juris Amelandici; Jurisprudentia Frisica; Jurisprudentia hodierna; Specimen philosophiæ civilis; De concursu rationis & Scripturæ; Institutiones historiæ civilis; Eunomia Romana; De genuina ætate Assyriorum. Vitringa Orat. parentalis. Bentheim Holl. kerk- en school-staat II Deel, p. 309.*

HUBET, oudtyds *Mniaria*, of *Mina*, eene oude kleine stadt of vlek van het koninkryk van Algiers, in Barbarye, is naby de stadt Teleusin, omtrent vyf mylen van de kust gelegen. *Baudrand.*

HUBRECHT JAKOBSZ, anders HUBERTUS GRIMANI, een goed portretschilder, was geboren te Delft. Hy was in zyne jeugdt tot het reizen geneigt, hebbende wel 9 of 10 jaren te Venetië aan 't hof by den hertog doorgebragt, van wien hy den bynaam van *Grimani* aangenomen heeft, dien zyne nakomelingen hebben aangehouden. Hy was, als gezegt is, een goed portretschilder, maar wanneer hy naderhandt gelegenheit hadt om voor Engelsche heeren, welke niet veel gedult hadden om zo lange voor hem te zitten, als vereischt wierdt, om 't werk te doorschilderen, te werken, heeft hy 'er wat ligt over heen gelopen, waarom zyne laatste werken niet zo goed zyn als zyne eerste geschat worden. Hy stierf in den Briel omtrent het jaar 1628. *Houbraken I Deel.*

HUCHEU, eene der grote steden van China. Zy is gelegen aan de rivier de Tay, in de provincie van Chekiang, alwaar zy de derde in rang is. Zy heeft vyf andere steden onder haar rechtsgebiedt. *Baudrand.*

HUCHTENBURG, (Johan van) geboren te Haarlem in 't jaar 1646. Een byzonder goede vriendt van Jan van Wyk, zyn stad- en buurgenoot, zynde, die drie jaren en eenige maanden ouder was dan hy, heeft hy door de leiding van zyn vader al vroeg in de kunst gevordert; en hebbende gelegenheit van hem dagelyksch te zien schilderen, wierdt hy hier door in zyne zucht tot de kunst zo opgewakkert, dat hy eerst de tekenpen, naderhandt het penceel aangreep, en zo gelukkig in de kunst vorderde, dat hy ondernam omtrent het jaar 1667 een reize naar Italië te doen, te meer, om dat hy daar een broeder hadt, *Jakob van Huchtenburg* genaamt, die een braaf schilder was van Romeinsche gezichten met beesties, hebbende by Nicolaas Berchem de kunst geleert. Doch deze stierf in zyn dertigste jaar; maar te Parys gekomen raakte hy gevallig by den kunstschilder van der Meulen, onder wien hy zich voort oeffende, en naderhandt op zich zelven schilderde, tot dat hy in 't laatste van 't jaar 1670 weder in Hollandt kwam, daar hy sedert dien tydt een groot getal van kunststukken gemaakt heeft, die hem beroemd maken. *Houbraken III Deel.*

HUDDE, (Johannes) burgermeester van Amsterdam, een groot staatkundige, maar nog groter wiskunstenaar, zou de wiskunst zeer verre gebragt hebben, indien hy niet al vroeg in de zaken van regering was gebruikt geweest. Men heeft van hem een uitmuntenden brief wegens de uitrekeninge der Eveningen, en *De Maximis & Minimis*, geschreven in den jare 1658, en welken François Schoten ingevoegt heeft in zyne verklaring van de meetkunde van Descartes. Deze bekwame regent stierf te Amsterdam den 16 April des jaars 1704. Hy heeft gene kinderen nagelaten, hoewel hy getrouwt is geweest. *Memoires du Tems.*

HUDEKIN, de naam van een spooksel, het welk de overlevering zegt eertyds verschenen te zyn in 't bisdom van Hildesheim, in Saxen. Men verhaalt daar van wonderlyke zaken. Dan verscheen hy eens in 't gewaadt van een boer, en hadt vooral zyn vermaak in den ommegang der menschen, en dan onderhieldt hy hen eens zonder zich te laten zien. Hy gaf dikwils bericht aan de grote heeren van het gene hen zou overkomen, en deedt dienst aan den een en den ander. Zyne gewone wykplaats was de keuken van den bisschop, alwaar hy gemeenzaam was met de koks, en hy was hen behulpzaam in alles wat hun werk betrof. Hy beledigde niemandt, ten minste zo men hem niet aandeedt; maar hy vergaf ook selden. Een keukenknecht van den bisschop ondervondt zulks, die hem gescholden hadt. Hudekin gaf 'er den opziender van de keuken bericht van, en ziende, dat hy hem geen genoegen gaf, versmoorde hy zynen vyandt terwyl hy sliep, hieuw hem in stukken, en zette hem te koken op het vuur. Niet te vrede met deze wraak, maakte hy 'er naderhandt zyn werk van om de opzienders van de keuken te pynigen, en zelfs de groten van het hof van den bisschop, die, door de kracht van zyne bezweringen, hem noodzaakte uit zyn bisdom te vertrekken. Het staat aan de genen, die hun verstandt wel hebben, om te oordeelen wat staat op dit sprookje te maken is, dat Trithemius in 't brede verhaalt *Histor. Monasterii Hirsaugiensis, sub anno* 1132. *Beyerlink l. VII.*

HUDSON, (Henrik) een Engelschman, was een der voornaamste zeelieden, welke in den jare 1609 in Noorder-Amerika gezonden wierdt, om te beproeven of men aldaar niet een doortocht kon ontdekken naar de Oost-Indiën. Hy ontdekte in den jare 1612 eene zeer ruime straat of zee-engte ten Noorden van Estotilandt, of *Terra de Labrador*, aan de welke hy zynen naam gaf, en eene golf, of bay, strekkende ten Zuiden tot aan de grenzen van Kanada of nieuw-Vrankryk, welke hy mede *Hudsons-bay* noemde.

HUDWIKSWALL, eene kleine stadt in de provincie Helsingen, aan den Bothnischen zeeboezem gelegen. Zy heeft eene haven, doch de zelve is van weinig belang. De inwoners dryven niettemin een tamelyken handel met de waren, die men in dit landschap vindt, de welke zy naar andere Zweedsche plaatsen voeren. De zelve bestaan in vlasch, lynwaat, hout, boter, maar inzonderheit in ingezouten visch, als zalm, snoek, enz. als mede in allerlei vogelen, als kor-hoenders, bos-hoenders en woer-hanen, welke in deze provincie in grote menigte gevonden worden, en die zy des winters, wanneer de sneeuw gevallen is, op sleden naar Stokholm en andere steden voeren. Voorts is niet verre van de stadt eene koninklyke geweermakery van musketten, pistolen, en ander schietgeweer. *Hermannides Britann. Beschreibung von Schweden P. II. p. 111.*

HUED-IL BARBAR, eene groote rivier van Barbarye in Afrika, welke haren oorspronk heeft uit den groten Atlas, naby de stadt Lorbus, in 't koninkryk van Tunis, en die zo vele draaien en bochten maakt door deze bergen, dat de reizigers, die van Bone naar Tunis gaan, de zelve vyf en twintig maal overtrekken, zonder dat 'er in zulk een langen loop noch brug, noch vaartuigen gevonden worden. Eindelyk ontlast deze rivier zich in de Middelandsche zee, naby de haven van Tabure. Men vischt eene menigte van koraal aan hare oevers tot aan de stadt Bone. *Marmol de l'Afrique l. I.*

HUERGA, (Cyprianus la) een Cisterciënzer monnik, was in grote achting in de XVI eeuwe. Hy was een Spanjaardt, en verklaarde een langen tydt de Schriftuur in de universiteit van Alkala. Hy was ervaren in de talen en in de Theologie, en stierf in den jare 1560. Men heeft van hem verscheide uitleggingen over de Psalmen, over het boek Jobs, over het Hogelied, enz. *Alphons. Matamor de Litter. Hisp. viris. Andr. Schotus & Nic. Anton. Bibl. Hispan. Charles de Visch Bibl. Cisterc.* enz.

HUES, of HUGUES DE BRAJESELVE, een oud Fransch dichter, schryver van zekere fabelen.

HUES LE MARONNIER leefde in den zelven tydt met den voorgaanden, en schreef: *Les Jeux partis d'Amour.*

HUES PLANCELLES bloeide omtrent den jare 1260. Hy schreef de Roman van *Sire Hains & de Dame Avieuse sa femme. La Croix du Maine & du Verdier-Vauprivas Bibl. Franc. Fauchet vies de Poëtes Franc.*

HUES *van Kameryk* leefde in den jare 1300. Hy is schryver van een Roman, genoemd *La male honte*, dat eene spotterny was tegen Henrik, koning van Engelandt, gelyk men ziet by Fauchet.

HUESCA, aan de rivier Isuela, eene stadt van Spanje, in het koninkryk van Arragon, met een bisdom, eertyds onder dat van Tarragona, en tegenwoordig onder dat van Saragossa behorende. Deze stadt is in de oude landbeschryving bekend onder den naam van *Osca Illergetum.* Plutarchus zegt, dat Sertorius aldaar eene akademie opgerecht hadt tot onderwyzing van de jeugt van 't landt. Titus Livius, Plinius, enz. maken 'er mede gewag van. Men moet deze stadt niet vermengen met Huesca, een hertogdom van nieuw-Castilië, op de grenzen van de koninkryken van Grenade en van Murcië. In den jare 598 wierdt hier een concilie gehouden, waar op men twee canons maakte, die ons nog overig zyn: de eerste, die van de synodale vergaderingen spreekt, begint aldus; *In nomine Domini* Jesu Christi *convenientes omnes in unum concilio Oscensi, &c.* de twede, rakende de zuiverheit der kerkelyken, begint met deze woorden: *Sollicitum etiam pro hac, &c.* Zie het XIV stuk der Concilien van den druk van de Louvre p. 339.

HUET, (Petrus Daniel) van Caen, oud-bisschop van Avranches, is een der schryvers, die zich in onzen tydt de meeste achting verkregen hebben, en die de zelve verdient heeft door zyne grote geleerdheit in de talen en wetenschappen. De heer van Montausier, gouverneur van den Dauphin van Vrankryk, die de geleerden beminde, deedt hem verkiezen om onder-leermeester te zyn van dezen prins. Hy wierdt benoemt tot bisschop van Soissons, en vervolgens van Avranches in den jare 1686, en na dat hy den last van den bisschoplyken staat verscheide jaren gedragen hadt, heeft hy zich daar van ontslagen, om het overige van zyne dagen in rust te slyten. Hy is nog abt van Aulnei en een der veertigen van de Fransche akademie. Hy heeft twee boeken wegens de overlevering geschreven; het eene *de optimo genere interpretandi*; het andere *de claris Interpretibus*; eene Latynsche berisping van de Cartesiaansche philosophie; een Griekschen en Latynschen druk der uitleggingen van Origenes, aan welkers hoofdt hy eene geleerde verhandeling gestelt heeft, genaamt *Origeniana*, vervattende het leven van Origenes, het onderzoek van zyne lere, de berisping van zyne werken, en de historie van de geschillen, welke in de kerke geweest zyn over den persoon en over de geschriften van Origenes. Zyn voornaamste werk is: *La Demonstration Evangelique sur la Verité de la Religion Chretienne.* Hy heeft nog eene verhandeling gemaakt van de overeenstemming van het gelove en van de reden, welke hy genoemt heeft *Quæstiones Alnetanæ*; een Fransch geschrift over de gelegenheit van het aardsche Paradys en over de scheepvaart van de vloot van Salomon naar het landt van Ophir. Zyne werken tonen, dat hy eene wonderlyke geleerdheit en belezenheit heeft. Hy verstaat in den grondt het Grieksch, het Hebreeusch en het Latyn, en hy is onder de hedendaagsche schryvers een der genen, die het Latyn het zuiverste geschreven heeft. *Du Pin Biblioth. des Aut. Ecclef. XVIII. siecle.*

Geestelyke Personen.

HUGO, gezegt de Abt, was een bastaardt van Karel den Groten, door hem by zyne meesteresse Regina verwekt. Hy was abt van S. Berlen, van S. Wast, te Atrecht, en van S. Quintin. Hy bleef in den slag van Angoumois in den jare 844. *Eginhardus. Regino. Sammarthanus.*

HUGO, bisschop van Grenoble, was te Chateauneuf, niet verre van Valence, in het Dauphiné, geboren. Zyn vader was een voornaam man, en maakte zyn werk van het soldatenleven. Eerst was hy met een kanunnikdy in de hoofdkerk te Valencyn voorzien, alwaar hy haast in aanzien raakte, zodanig, dat de beroemde Hugo, aartsbisschop van Lyon, toen hy van paus Gregorius den VII als zyn afgezant naar Vrankryk gezonden wierdt, hem tot zyn Raadt mede nam, en zich van hem dikwils bediende. Hy volgde den zelven naar Lion, en van daar naar Avignon, alwaar hem door een gedeputeerde van de geestelykheit te Grenoble het bisdom van die plaats wierdt opgedragen. De afgezonden droeg hem alle ordens op, en overreedde hem mede naar Rome te trekken, om van den paus zelf den bisschopshoedt te ontfangen, dewyl de aartsbisschop Garmond, onder welken hy stondt, opentlyk voor een, die met de geestelyke goederen en ampten koophandel dreef (*Simoniacus*) gehouden wierdt. De paus wydde hem in tot bisschop van Grenoble, en de gravin Mathildis bezorgde al het geen tot die plegtigheit vereischt wierdt. Dus trok hy van Rome naar zyn bisdom, en bemoeide zich yverig twee jaren na malkander, maar te vergeessch, om de ongeregeldheden, aldaar ingeslopen, te verbeteren. Naderhandt begaf hy zich in de abdy Chaize-Dieu, en nam de orde der Benedictynen aan; doch de paus, zulks vernomen hebbende, zondt hem een uitdrukkelyk bevel om wederom naar zyn bisdom te keren. Omtrent drie jaren na zyne wederkomst te Grenoble ontfing hy aldaar Bruno en zyne medegesellen, en plaatste hen in het grote Karthuizer klooster. Hy was mede tegenwoordig in den jare 1112 op het concilie te Viënne in Vrankryk, op 't welke keizer Henrik de V in den ban wierdt gedaan. Eindelyk stierf hy den 1 April in den jare 1132, en wierdt twee jaren na zyne doodt van paus Innocentius den II onder de heiligen gestelt. *Baronius. Bollandus.*

HUGO, abt van Cluny, was de zoon van Dalmatius, heer van Semur, gesproten uit de oude hertogen van Burgundië, van wien hy in den jare 1023 is geboren. Als hy te Chalons studeerde, hoorde hy van de strenge levenswyze der monniken te Cluny spreken, van welke S. Odilo abt was, en hy wierdt bewogen de zelve orde aan te nemen. Hier op wierdt hy prioor in het zelve klooster, en na de doodt van Odilo in den jare 1048 abt en generaal van de orde. Hy was by alle mogendheden in zonderling aanzien, om welke reden hem keizer Henrik de III tot doopgetuige van zynen prins verkoor, dien hy den name van *Henrik*, naar dien van zyn vader, gaf. Gelyk hy ook naderhandt zyn best deedt by Gregorius den VII om de vryspreking van den ban voor dezen zyn doopgetuige te verkrygen. Wanneer de zoon van Ferdinand den Groten, koning van Spanje, Alphonsus, van zyn broeder Sanche wierdt gevangen gehouden, hieldt hy zich aan dezen abt, die Sanche bevredigde, en de vryheit voor Alphonsus wederom te weeg bragt; dies hy tot dankbaarheit de abdy van Cluny met ryke inkomsten beschonk. Naderhandt verzochten hem alle de bisschoppen van Burgundië om zich in de stadt Autun te vervoegen, om den bisschop Hagano met den hertog Robert van Burgundië, die onder voorwendsel dat hy van den bisschop groten overlast hadt geleden, het landt uitputte, wederom te verzoenen. De abt begaf zich aan het hof van den hertog, en kreeg van hem alles wat hy begeerde. Paus Leo de IX, reizende naar Vrankryk, nam dezen Hugo mede. Zyn opvolger, Victor de II, belastte, toen hy den kardinaal Hildebrand als zynen legaat naar Vrankryk zondt, dezen Hugo by zich te nemen, die daar op als pausselyke legaat het concilie te Lion bywoonde. Paus Stephanus de X, opvolger van Victor, wilde niet anders dan in de armen van Hugo sterven. Alexander de II gebruikte hem als zynen legaat, om de zaak van Robert, die zich voor abt van Reichenau uitgaf, te onderzoeken. Gregorius de VII riep hem tot zich naar Rome om zich van zynen raadt te bedienen. Hy stierf den 29 April in den jare 1108, of, volgens anderen, 1109. *Petrus Damian. lib. I. ep. 1 & 16. Godfridus Vendocinensis, Hildeberti Vita Hugonis. Cave Hist. Litter. pag.* 422.

HUGO, de Abt, was een zoon van Conraad, broeder van de keizerinne Judith, gemalin van Lodewyk den Godvruchtigen, en dus een nabestaande van Karel den Kalen, die hem aanzienlyke eerampten gaf. Eerst was hy abt te Tours, naderhandt maakte hem Karel de Kale aartsbisschop van Keulen, doch hy wierdt het niet, maar volgde Robert den sterken op in het bestier van het landt tusschen de Seine en Loire, en kweet zich wel tegen de Normannen. Na de doodt van Karel den Kalen was hy een der voornaamste hoofden van de factie, die Lodewyk den III en Karloman op den troon hielp. Hy was daar na mede in den jare 886 by het beleg van Parys, en stierf in den jare 887. *Annal. Metens. ad ann.* 877. *Johannes VIII pap. Epist.* 305. *Chron. Andegav. ad ann.* 877. *Abbo de obsid. Paris. lib. XI. Sirmond ad Capitul. Car. Calvi pag.* 104. *Baluz. in notis ad Lupi Epist.* 87. *pag.* 437. *P. Daniel Hist. de France T. I. col.* 807. *seq.*

HUGO, bygenaamt *Atratus*, of *van Evesham*, om dat dit laatste de naam van zyne geboortestadt in Engelandt was, verkreeg door zyne naarstigheit in zyne jeugdt zulk een roem van geleerdheit, dat men hem de phenix van zynen tydt noemde. Voornamentlyk bragt hy het zeer verre in de wis- en in de geneeskunde, waar door paus Martinus de IV bewogen zynde hem in den jare 1281 naar Rome, alwaar toenmaals vele gevaarlyke krankheden in zwang gingen, ontboodt. Aldaar gaf hy den gemelden paus volkomen genoegen, zo dat hem de zelve zelfs kardinaal priester van S. Laurentius in Lucina maakte, en in eenige bezendingen gebruikte, waar van een diende aan den koning van Aragon, Petrus den III, om de redenen van zyne toerusting ten oorlog te weten, die daar op haast tegen Sicilië uitbraken, en men voegt daar by, dat de koning hem op zyne vraag zou hebben geantwoord: „ Indien hy wist, dat een van zyne handen „ het wist, hy de zelve wel wilde afkappen". Deze kardinaal deedt de orde der Minnebroederen goede diensten, en is eindelyk omtrent het jaar 1287 aan de pest gestorven. Men schryft hem de volgende werken toe: *Canones Medicinales; Problemata varia; Super opere febrium Isaac; Distinctiones prædicabiles; Tractatus de peste; De morbis curandis; Postillæ super Biblia; Genealogia Christi humana*; enz. *Pitsæus de script. Angl. Cortes Nomenclator Cardinal. Aubery. Ughelli Ciacon.*

HUGO CARENSIS, of *van S. Cher*, of *van S. Theodorik*, een Dominikaner, was van Barcelona geboortig, eene stadt, die voortyds aan Provence, maar nu den hertog van Savoje toebehoort; hoewel anderen menen, dat hy uit Burgundië is gesproten. Hy was een der beroemdste mannen van zynen tydt,

die de philoſophie en de Godgeleerdheit met veel roem leeraarde. Men tekent van hem aan, dat hy de twede leeraar van Parys, en de eerſte kardinaal van zyne orde is, hebbende Innocentius de IV hem in den jare 1244 den kardinaalshoedt opgezet. Naderhandt wierdt hy als afgezant naar Duitſchlandt gezonden, en in gewigtige zaken gebruikt. In zyne ledige uuren heeft hy vele ſchriften opgemaakt, onder welke is zyn *Commentarius* over den Bybel, en, zynde zyn grootſte werk, zyne *bybelſche Concordantie*, waar aan men zegt dat hy 500 monniken het arbeiden. Dit gaf Euthalius, een Griekſch monnik van Rhodus, gelegenheit een diergelyke Concordantie in zyne tale te vervaardigen, en den Rabbi Izaak Nathan tot een diergelyke in de Hebreeuwſche tale. Hy ſtierf te Lion, of, volgens anderen, te Orvieto, den 17 Maart in den jare 1261. *Henricus Gand. c. 14. Trithemius in Catalogo. S. Antoninus tit. 19. cap. 1. §. 2. Bouche Hiſt. de Prov. Chorog. lib. IV. & IX. Chorier Hiſt. de Dauphine T. II. pag. 122. Frizon Gall. purp. Aubery Hiſt. des Cardin. De Vancouter vita Urbani IV. Alberti l. III. de vir. illuſtr. Domin.*

HUGO CISTERCIENSIS was kardinaal, abt van Trois Fontaines digt by Rome, of, volgens anderen, van een klooſter van dezen name in Burgundië, zynde een leerling van Bernhardus in Vrankryk. Paus Eugenius de III, die ook een Ciſtercienzer monnik was geweeſt, maakte hem in den jare 1150 kardinaal en biſſchop van Oſtia. Hy is in den jare 1158 geſtorven, en heeft een verhaal van de doodt van paus *Eugenius* den III nagelaten. *Wion lib. I. cap. 44. Henriquez in Menol. Ciſterc. Ughel Ital. Sacr. Frizon Gall. purp. Aubery hiſt. des Cardinaux tom. II. Viſch Bibl. Ciſterc.*

HUGO DIENSIS was eerſt biſſchop van Die, en naderhandt aartsbiſſchop van Lion en legaat van den pauſſelyken ſtoel in de XI eeuwe. Hy wierdt in den jare 1077 van Gregorius den VII gebruikt om de zaak van den biſſchop van Dolè te onderzoeken, en was daar op voorzitter op het concilie van Langres. In den jare 1080 preſideerde hy op het concilie van Lion, en wierdt nog in het zelve jaar aartsbiſſchop aldaar. In den jare 1087 deedt hem paus Victor de III in den ban; doch hy wierdt van Urbanus den II weder vrygeſproken. In den jare 1094 deedt hy den koning Philips van Vrankryk op het concilie van Oſtia in den ban. In het jaar 1095 was hy mede op het concilie van Clermont. Zommigen willen beweeren, dat hy van Alexander den II kardinaal is gemaakt: doch het is waarſchynlyker, dat hy het nooit is geweeſt. Men kan dien aangaande den LIII brief van *Ivo* leezen, waar in hy verzoekt dat paus Paſchalis de II geen kardinaal legaat naar Vrankryk wilde zenden, dan deze bediening liever aan een der Franſche prelaten opdragen, gelyk als Hugo een van de zelve was, die reets meermalen door deze bedieningen hadt vermaard gemaakt. *Ivo Carnot. Epiſt. Anſelmus l. II. ep. 11. & l. III ep. 24. Leo monte Caſſin. l. III. c. 64. & 74. Sammarthanus Gall. Chriſt.*

HUGO FLORIACENSIS, een monnik van de orde der Premonſtratenzen, geboortig van Fleury, in het graafſchap van Namen, in de XII eeuwe. Anderen noemen hem te onrecht een Benedictyner. Hy heeft eene Chronyk geſchreven, welkers eerſte deel Bernardus Rottendorpius heeft uitgegeven. Ook ſchreef hy: *Vita & geſta B. Ivettæ; Vita B. Idæ Nivellenſis; Vita B. Idæ Leeuwenſis; Libri II de regia poteſtate & ſacerdotali dignitate ad Henricum Angliæ regem*, door *Baluzius* uitgegeven. Voorts houden hem zommigen voor den autheur van het leven van *Norbertus*, hoewel zulks niet waarſchynlyk is, naardien de zelve ſchryver niets heeft opgeſtelt dan dat hy zelf gezien, of van de genen, die het hadden gezien, gehoort heeft, daar in het tegendeel deze Hugo ruim honderd jaren na Norbertus heeft geleeft. *Wion. Miræus in Chron. Præmonſtrat. ad ann.* 1134. *Andr. Bibl. Belg. Cave.*

HUGO, (HERMAN) was in den jare 1588 te Bruſſel geboren, en wierdt in den jare 1605 te Doornik een Jeſuit, waar op hy eerſt te Antwerpen, en naderhandt te Bruſſel zeven jaren lang leeraarde. Na dezen tydt trok hy met den hertog van Aarſchot, als zyn biechtvader, naar Spanje, welk ampt hy by zyne wederkomſt by den marquis Spinola en vervolgens by den hertog van Chimay bekleedde. Hy ſtierf in den jare 1639 in het klooſter van S. Bernhard te Rhynberg, waar henen hy zich hadt laten brengen, toen hy in het gaſthuis te Boekholt van de peſt was aangeſtoken. Hy verſtondt de Italiaanſche, Spaanſche, Duitſche en Franſche talen volkomen, en liet de volgende ſchriften na: *De prima ſcribendi origine; Pia deſideria; Emblemata elegiis & affectibus S. S. Patrum illuſtrata; Obſidio Bredana; De militia equeſtri antiqua; De vera fide Catholica. Witte Diar. biogr. Sotwel Bibl. S. J.*

HUGO *van Flavigny*, een Benedictyner monnik, geboortig van S. Vannes, te Verdun, en naderhandt abt te Flavigny in Burgundië, leefde in de XII eeuwe. Hy heeft een Chronyk van Chriſtus geboorte af tot op het jaar 1102 geſchreven, door Labbeus uitgegeven. *Arnold Wion Lign. vitae. Labbeus T. I. Bibl. nov. Trithemius. Poſſevinus. Cave Hiſt. litter. p.* 444.

HUGO *van Langres* was biſſchop van die ſtadt, en afkomſtig uit het geſlacht van *Breteuil*. Hy was van Beauvais geboortig, zynde eerſt een monnik van Cluny, en naderhandt een geeſtelyke te Chartres. Hier op benoemde hem de koning Robert in den jare 1030 tot biſſchop; maar hy wierdt op het concilie van Rheims, door Leo den X in den jare 1049 gehouden, wegens ſimonie afgezet. Naderhandt ging hy in het klooſter van S. Vannes te Verdun, waar in zyn broeder Valeranus abt was. Hy ſchreef een traktaat van het ligchaam en bloedt van Jeſus Chriſtus, zynde aan Berengarius opgedragen, en daar benevens het leven van *Victor* in vaarzen. Hy ſtierf in den jare 1060. In de brieven van paus Gregorius den VII wordt voor Hugo Lugdunenſis *Limgonenſis* gezegt, en het is bekend, dat toen deze brief in den jare 1078 is geſchreven, deze Hugo reets overleden was. *Gregorius l. VI. Ep. 7. Sammarthanus Gall. Chriſt.*

HUGO *van Rouaan*, aartsbiſſchop van die ſtadt, was de zoon van Drogo, dien zyn vader Pipin Herſtal hertog van Champagne hadt gemaakt, en van Auſtrude. In den jare 723 wierdt hy van zynen neef, Karel Martel, in verzekering genomen. Men zegt, dat hy den 8 April in den jare 730 is geſtorven, en Odericus Vitalis voegt daar by, dat zyn lyk van de monniken van Jumieges naar Halpis is gebragt, niet verre van Kameryk gelegen. Hy ſtierf met een groten ichyn van heiligheit, en zyne gedachtenis wordt nog jaarlyks in de kerk te Rouaan gevierd. *Eginhardus. Rhegino. Sammarthanus.*

HUGO *van Rouaan*, of van Amiens, was eerſt een monnik te Cluny, naderhandt prioor van het klooſter van S. Pancratius, en ten laatſte aartsbiſſchop van Rouaan. Door zyne vroomheit, goede dienſten en grote geleerdheit heeft hy zich in groot aanzien gebragt. Hy ſchreef verſcheide traktaten, onder welke zyn: *De diverſis quaeſtionibus; De haereſibus, natis in Britannia Armorica.* Hy wierdt ook legaat van den pauſſelyken ſtoel, en ſtierf in November in den jare 1164. *Bernhard Ep. 25. Petrus Venerabilis lib. I. ep. 4. Suger ep. 101. Arnolphus ep. 15. Sammarthanus Gall. Chriſt.*

HUGO *van S. Caeſarea*, een monnik van de abdy van Mont-Major te Arles, was een edele uit Provence geboortig, en leefde in de XV eeuwe. Hy is aan het hof van Lodewyk den II, die koning van Napels en graaf van Provence was, wel gezien geweeſt, en heeft verſcheide zaken geſchreven, namentlyk in het Franſch: *Recueil des vies des poëtes Provençeaux*; enz. *La Croix du Maine.*

HUGO *van S. Victor*, een beroemd Godgeleerde, geboortig uit Saxen, of, volgens anderen, van Iperen, wordt ook *Didaſcalus* genaamt. Hy begon in den jare 1115, in den ouderdom van 18 jaren, zich tot geeſtelyke oeffeningen over te geven; en tradt in de zamening der Reguliere kanunniken van S. Auguſtyn van S. Victor te Parys, ten tyde van hunnen eerſten abt Gilduinus, waar van hy ook den name van *S. Victor* kreeg. Hy leeraarde aldaar de Godkunde tot zyne doodt, voorgevallen in den jare 1140, en wierdt de twede Auguſtyn, of de tong van Auguſtyn genaamt. Zommigen willen, dat hy ook kardinaal is geweeſt; maar dit is niet te bewyzen. Hy heeft veel geſchreven, als: *De ſcripturis & ſcriptoribus ſacris praenotationes; Annotationes in Pentateuchum, Judices, Libros Regum, Pſalmos aliquot, Threnos, Joelem*; enz. *Annotationes elucidatoriae allegoriarum in quatuor Evangelia; De clauſtro animae libri IV; De medicina animae; De arca Noae libri IV; De Sacramentis Chriſtianae fidei libri II*, zynde alle in 3 folianten by malkander gedrukt. *Bernhardus Ep. 77. Petrus Celienſis l. III. Ep. 19. Jacobus de Vitriaco l. II. c. 24. Henricus Gandavenſis c. 25. Trithemius. Sixtus Senenſis. Bellarminus. Cave.*

HUGO, (WILHELMUS) aartsbiſſchop van Ambrun. Hy was geboortig van Pajols, in Languedok, en tradt in de orde der Franciſkanen, in welke hy het zo verre bragt, dat hy generaal van de zelve wierdt. Koning Henrik de Grote gebruikte hem in verſcheide gewigtige bezendingen naar Italië, Duitſchlandt en Engelandt. Hy diende vervolgens koning Lodewyk den XIII, die hem het aartsbisdom van Ambrun gaf, waar toe hy den 16 November te Rome in de kerk van S. Paulus wierdt ingewyd. Hy deedt zeer veel tot het huwelyk van de princeſſe Elizabeth van Vrankryk met den koning van Spanje, en van de princeſſe Henriëtta Catharina met den koning van Engelandt, en geleidde beide naar die ryken. Ook kwam hy by koning Karel van Engelandt in zulke gunſt, dat hem de zelve vergunde het vormſel naar de wyze der R. Katholyken in zyn ryk te gebruiken, 't welk meer dan 10000 perſonen uit zyne handen ontfingen. Te Ambrun heeft hy ook het klooſter der Jeſuiten geſticht, en de hoofdkerk aldaar, nevens het biſſchoppelyke paleis, verbetert. Hy ſtierf eindelyk den 27 October in den jare 1648. *Sammarthanus Gall. Chorier Etat. Polit. de Dauphine.*

WERELDLYKE PERSONEN.

HUGO, de Abt, hertog van Vrankryk of Neuſtrië en Burgundië, graaf van Parys, enz. wierdt de Witte toegenaamt wegens zyne ſchone geſtalte, en tot onderſcheidt van Hugo den Zwarten, die in zynen tydt leefde. Hy wierdt ook de Grote bygenaamt, wegens zyne ligchaams grootheit, en de Abt, dewyl hy de abdyen van S. Denys, S. Germain des Prez, en S. Martin van Tours bezat. Hy was een zoon van Robert den II, die na de doodt van zyn broeder Eudo, koning van Vrankryk, tegen Karel den Eenvoudigen (*Simplex*) een opſtandt verwekte, zich tot koning van Vrankryk liet kronen, en in zekeren ſlag tegen gemelden Karel in den jare 923 bleef. (Zie ROBERT de II, zoon van Robert den Sterken, enz.) Na de doodt van zyn vader hadt hy ook kunnen tot koning gekroont worden; maar hy liet vrywillig deze eer over aan zyn zwager Radulphus, hertog van Burgundië (zie RADULPHUS, koning van Vrankryk) hertog van Burgundië. Doch het ſcheen, dat hem zulks naderhandt berouwde, naardien hy tegen Radulphus zich in een verbondt met anderen begaf, hoewel hy kort daar na zich weder met hem verzoende. (Zie RADULPHUS.) Na de doodt van Radulphus in den jare 936 deedt hy zyn uiterſte beſt, dat Karel de Eenvoudige, zoon van Lodewyk van Overzee, die naar Engelandt gevlucht was, naar Vrankryk geroepen, en op den troon herſtelt wierdt. Maar naardien de zelve nog geheel jong was, was Hugo des zelfs voogdt, en wiſt zyn voordeel zo wel te behertigen, dat hem het

halve hertogdom van Burgundië in den jare 636 wierdt gegeven (a). Maar toen Lodewyk deze grote achting voor hem verminderde, liet hy zich met den onrustigen Herbert, graaf van Vermandois, nevens anderen wederom tot een opstandt vervoeren, en trouwde met de zuster van Ottho den Groten, koning van Duitschlandt; doch in den jare 942 wierdt de vrede wederom gemaakt. (Zie LODEWYK de IV van Overzee.) In het volgende jaar verwekte Hugo een zoon, aan wien Lodewyk, als doopgetuige, terstondt het hertogdom van Vrankryk, of Neustrie, schonk; en aan Hugo den Groten zelfs de twede helft van Burgundië daar by gaf, om zyne vriendschap te behouden (b). Maar Hugo, hier door zo machtig als de koning zelf geworden, zocht maar alleen zyn eigen voordeel; en schoon hy den koning hadt belooft hem Normandië ter gelegenheit van den in dien tydt minderjarigen hertog Richard, te helpen veroveren, zo hieldt hy het toch heimelyk met de Normannen; en wanneer Lodewyk gevangen genomen en aan hem overgelevert wierdt, dwong hy den zelven, niet alleen Richard plegtelyk in het bezit van Normandië te bevestigen, maar ook Laon, zyne voornaamste vesting, hem in te ruimen. (Zie LODEWYK de IV van Overzee.) Hy verbondt zich ook in den jare 946 nog naauwer met Richard, en gaf hem zyne dochter ter gemalin: Lodewyk daarentegen maakte met Ottho den Groten in Duitschlandt, en met den grave van Vlaanderen eene alliantie, en bragt het eindelyk zo verre, dat Hugo op het concilie te Ingelsheim en Trier in den jare 948 in den ban wierdt gedaan, en in den jare 950 door bemiddeling der groten de vrede maakte, zich voor Lodewyk bukte, en hem Laon wederom gaf. (Zie LODEWYK van Overzee.) Na de doodt van Lodewyk hielp hy des zelfs zone Lotharius op den troon, dewyl hy raadzamer oordeelde zyne macht te vermeerderen, dan met gevaar de zelve te verliezen, den koninklyken tytel uit de handen van den rechtmatigen heer te rukken, dien zekerlyk, behalven de onderdanen van Vrankryk, ook de Duitschers en Normannen zouden zyn te hulp gekomen. Om deze reden wierdt hy tot dankbaarheit van den nieuwen koning hertog van Aquitanië gemaakt; maar hy kon deze eer niet genieten, terwyl zich de graaf van Poitiers daar tegen aankantte, en Hugo in Juny in den jare 956 stierf, voor dat hy zyn oogmerk bereikte (c). Hy beval op zyn doodbedt zyne kinderen den hertog Richard den I van Normandië aan. Hy hadt drie gemalinnen, als Judith, dochter van Rothildis, die voor de zuster van Lodewyk den Stamelaar gehouden wordt; Ethild, dochter van Eduard den Dwazen, koning van Engelandt; en Hedwig, dochter van Henrik den Vogelaar (*Auceps*) en de zuster van Ottho den I. By de twee eerste heeft hy gene kinderen verwekt, maar by de laatste gewan hy *Hugo Capet*, koning van Vrankryk; nevens *Ottho* en *Henrik Eudo*, namaals hertogen van Burgundië, en twee dochters, *Beatrix*, die trouwde eerst met den grave van Rhynveldt, en naderhandt met hertog Frederik, heere van Bar, eersten hertog van Opper-Lotharingen; en *Emma*, gemalin van Richard den I, hertog van Normandië. (a) *Flodoard Chron. ad ann.* 936. (b) *Idem ad ann.* 943. (c) *Idem ad ann.* 954 & 956. *Contin. Aimoini & Chron. Floriac. an.* 956. (d) *Wilhelm Gemmet. l IV. c.* 12.

HUGO bygenoemt CAPET, koning van Vrankryk. Hy was de zoon van Hugo den Groten, die hem by zyn afsterven in den jare 956 de bescherming van Richard den I, hertog van Normandië, hadt aanbevolen, om dat hy toen naauwlyks 15 of 16 jaren oud was. Zyn vader hadt de landen van Neustrië en Burgundië als hertog bezeten, en op 't laatste ook hoop om 'er Aquitanië by te erlangen. Maar na zyne doodt wierden zyne landen onder zyne zonen verdeelt, zo dat Hugo Capet graaf van Parys en hertog van Vrankryk, of Neustrië, bleef, en Burgundië aan zyne broeders overliet. In plaats ook dat Hugo de Grote met de koningen van Vrankryk, en inzonderheit met Lodewyk van Overzee, altydt in onmin leefde, wierdt in het tegendeel Hugo Capet van den koning Lotharius wegens zyne gehoorzaamheit en andere deugden zodanig bemint, dat hy zyn gunsteling wierdt, en aan hem het graafschap Poitiers schonk (a). Hugo Capet wist ook de geestelykheit op alle wyze tot zyne vrienden te maken, gelyk men inzonderheit van hem zegt, dat hy de abdyen S. Germain, S. Denys en S. Riquier vrywillig overgaf, om het misbruik te beletten, dat wereldlyke en getrouwde personen abdyen bezaten (b). Hy maakte zich ook daar door by de geestelykheit bemind, dat hy de overblyfselen van S. Riquier aan de abdy van dezen name wederbragt, weswegen hem de tytel van beschermer van 't geloof gegeven wierdt (c). In den oorlog toonde hy grote dapperheit, en bragt eindelyk door deze en andere grote hoedanigheden te weeg, dat hy na de korte regering van Lodewyk den V, zone en opvolger van den koning Lotharius, in het jaar 987 van de Standen, die door hem te Nojon byeen waren geroepen, voor koning wierdt verklaart, en den 3 July van den aartsbisschop gekroont (d). Karel de I, hertog van Lotharingen, zoon van Lodewyk den IV van Overzee, was de eenige van het koninklyke bloedt nog overig, en hadt het naaste recht tot de kroon; doch zyne liefde voor de Duitschers, als mede, dat hy den keizer als vazal hadt de hulde gedaan, maakte hem by de Franschen gehaat. De hertog van Guiënne hieldt wel zyne party; maar Hugo volgde hem op de hielen, en dwong hem door een harden slag, dat hy voor hem moest bukken (e). Keizer Ottho de III, niet gaarne ziende, dat zyn vazal koning wierdt, en in Italië vele onlusten hebbende, liet deze zaak in het geheel haren gang. Karel kwam dus alleen met zyne troepen aan, en hadt het geluk, dat hy Laon in korten tydt vermeesterde, en Hugo hem wederom aldaar belegerende kon niets tegen hem uitrechten; zelfs, als Hugo Arnulphus, den natuurlyken zoon van den koning Lotharius, die by Karel was, op zyne zyde bragt, en hem het aartsbisdom van Rheims overgaf, wist hy zelfs Rheims in handen van Karel over te leveren (f). Maar Hugo maakte eindelyk door een geheime verstandhouding met den bisschop van Laon, dat zyne troepen heimelyk binnen Laon trokken, en zelfs Karel gevangen kregen, wien hy daar op naar Orleans zondt, alwaar hy kort daar na is gestorven (g). Hier door geraakte Hugo tot een geruste regering, die hy in gemeenschap met zynen zone Robert voerde, dien hy strax in de zesde maandt na zyne kroning tot koning hadt gemaakt (h). Den aartsbisschop van Rheims Arnulphus liet hy naderhandt wegens trouwloosheit op het concilie afzetten, maar kreeg daar over onlusten met den paus, die Arnulphus styfde, ook by het trouwen van zynen zone Robert de vrylating (*dispensatie*) weigerde (i). Doch Hugo liet Arnulphus niet los, en stierf voor dat dit verschil een einde nam, den 24 October in den jare 996, of, volgens anderen, in den jare 997. Zyne gemalin was Adelheit, welke eenigen voor de dochter van den grave van Poitou, maar anderen voor de dochter van den hertog Wilhelm van Guiënne houden. By de zelve verwekte hy *Robert*, koning van Vrankryk; *Hedwig*, gemalin van Reinier, en *Gisela*, gemalin van Hugo den I, heer van Abbeville. Hy liet ook van zyne meesteresse na *Goselin*, abt van Fleury, en naderhandt aartsbisschop van Bourges, zynde den 19 November in den jare 1080 gestorven. Den bynaam van *Capet* heeft hy, als zommigen willen, gekregen wegens zyn groot hoofdt. Hy was het hoofdt van den derden stam der koningen van Vrankryk, of van de Capetingische linie, die nog tegenwoordig op den troon zit: doch zyn voorzaat, als men voor zeker weet, was Robert de Sterke, graaf van Parys. Of nu deze Robert uit den Karolingischen, of, als anderen willen, uit den Merovingischen stam is afgekomen, is geheel onzeker (k). De moeder van Hugo was Hedwig, zuster van keizer Ottho den I. (Zie HUGO de Grote.) Voorts wordt van Hugo nog verhaalt, dat hy het recht van eerstgeboorte by het opvolgen tot de kroon ingevoert, en verordent heeft, dat de natuurlyke kinderen niet zouden opvolgen, als mede, dat hy het ampt van hofmeester of *Major* van het huis heeft afgeschaft, en daarentegen twaalf Pairs van Vrankryk aangestelt; maar dit alles is valsch. Echter is het zeker, dat onder hem de stadt Parys wederom heeft begonnen de koninklyke residentie te worden (l). (a) *Mirac. S. Richarii l. IV. Flodoard. Chron. ad ann.* 960. (b) *Chron Centulense lib. III. cap.* 23. (c) *Ibid. c* 24. (d) *Nang. Chron. ad ann.* 987. *Sigebert. d. a. Gerberti epist.* 107, 125. *Chron. Floriac. d. a.* (e) *Ademar Chron. & Chron. Malleac. ap. Labbaeum T. II. Bibl. MSS. pag.* 204. (f) *Sigebert. Chron. ad ann.* 988 *seq. Gerbert. Epist.* 119, 120, 122. 123. *Histor. deposit. Arnulfi ap. Du Chesne. T. IV.* (g) *Nangius & Ademar in Chron. ad ann.* 990. (h) *Glaber. Radulf. l. II. c.* 1. *Fragm. hist. Franc. à Roberto ad Phil. I. ap. Du Chesne T. II. p.* 631. *Confer Labbei Bibl. MSS. T. I. p.* 272. (i) *Hist. deposit. Arnulfi ap. Du Chesne T. IV. Aimon. Contin. & Ademari Chron. ad ann.* 991 *seq. Gerberti orat. in concil. Mosomens. & Hugonis epist. ad Johann. XV. Pap. ap. Baron. Annal. Eccles. T. X. ad ann.* 991. *n.* 2. *usque* 5. (k) *Sigeberti Chron. ad ann.* 996. *Mabillon de Re diplom. lib. II. c.* 26. *n.* 25. & *pro ann.* 987. *Baluzius & Petr. de Marca Hispan. lib. IV. ad ann.* 997. & *Pagi Crit. in Baron. T. IV. ad ann.* 998. *n.* 1. *pag.* 76. *col.* 2. (l) *Daniel Hist. de France T. I. col.* 1014. *seq.*

HUGO, zoon van den koning van Vrankryk Robert, wierdt by het leven van zyn vader den 9 Juny in den jare 1017 op het Pinxterfeest tot koning gekroont. (Zie ROBERT, koning van Vrankryk.) Hy was een prins van goede hoop, maar zyne moeder, een staatzuchtige vrouw, hitste hem tot een opstandt tegen zyn vader aan, doch de zelve duurde niet lang, naardien de prins voor zyn vader bukte. Kort daar na stierf hy den 17 September in den jare 1025, zynde 18 jaren oud geworden, zonder erven na te laten. Hy wierdt in de abdy S. Corneille te Compiegne begraven. *Helgaldus in vita Roberti lib. III. pag.* 69. *Glaber. Radulphus l. III. c.* 9. *Pagi Crit. & Baron. T. IV. ad ann.* 1208. *n.* 1, 2, 3. *p.* 133 *seq.*

HUGO, toegenaamt de Grote, ter gedachtenisse van Hugo den Groten, die de vader van Hugo Capet is geweest. Hy was de derde zoon van koning Henrik den I van Vrankryk, de broeder van Philips den I, en de stamvader van de graven van Vermandois. Hy was een der voornaamste generalen van den kruistocht naar het H. Landt in den jare 1096 (a). Eerst wierdt hy van den Griekschen keizer gevangen gehouden, maar door Godfried van Bouïllon weder op vrye voeten gestelt. (Zie CROISADES.) Naardien hy onder alle Christen prinsen het kleinste gevolg hadt, en dus de minste zwier maakte, ging hy in den jare 1098 wederom naar Vrankryk; doch hebbende gehoort, dat Jeruzalem was ingenomen, trok hy voor de twede maal in den jare 1099 derwaarts. Hy kreeg in den jare 1102 in een slag met Solyman, Turkschen Sultan, op de grenzen van Romanië zware wonden, en zynde daar op naar Tarsis in Cilicië gebragt, is hy aldaar in het zelve jaar overleden (b). Hy was 45 jaren oud, en hadt by zyne gemalinne Alix van Vermandois en Crespi, die de dochter van Herbert den IV was, drie zonen verwekt, namentlyk *Radulphus* den I, grave van Vermandois; *Simon*, bisschop van Nojon; en *Henrik* van Thiket, bygenaamt *Aimeri*, nevens vier dochters. Zommige geslachtrekenaars zeggen, dat hy nog een zoon heeft gehad, genoemt *Hugo*, met den bynaam van Eenoog, zynde die *Hugo van Chaumont*, konnestabel van Vrankryk omtrent het jaar 1116. (a) *Histor. belli sacri ap. Mabillon in Musaeo Ital. T. I. p.* 2. (b) *Chron. Malleac. ad ann.* 1102.

HUGO, graaf en markgraaf van Provence, en naderhandt ko-

koning van Italië, zoon van graaf Tibald, zoon van Bertha, zynde de dochter van Lotharius, koning van Vrankryk, en van Valdrada (a). Wanneer Lodewyk Botomdes, koning van Arles en keizer, in den jare 9[illegible], in Italië door list van Berengarius den I de oogen waren uitgestoken, en hy gedwongen naar Provence weder te rug te keren, stelde hy Hugo, zynen nabestaande, tot regent over zyn landt aan, om dat hy zelf blind zynde niet kon regeren (b). Naderhandt bragt het Hugo zo verre, dat hy het graafschap Provence kreeg, en aan Lodewyk Botomdes, zoon van Karel Konstantyn, alleenlyk het graafschap van Vienne overliet (c). Doch hy is nooit koning van Provence geworden (d): want in den jare 926 wierdt hy door de Italianen tegen Rudolph, hunnen koning, te hulp geroepen, en dewyl hem de aanhangers van zyne moeder Bertha bystonden, maakte hy, dat Rudolph Italië moest verlaten, en met hem in den jare 930 een verbondt maken, waar by bedongen wierdt, dat Hugo koning van Italië zou blyven, en aan Rudolph Provence afstaan, uitgenomen het graafschap Arles, het welk Hugo voor zich behieldt (e). In het zelve jaar benoemde Hugo zyn zoon Lotharius tot koning, en gebruikte hem als ryks-medehelper (f). Hy trouwde naderhandt met Marozia, weduwe van zyn stiefbroeder Guido, markgraaf van Thuscië, die hem de heerlykheit van de stadt Rome ten huwelyksgoedt aanbragt, waar op hy naar Rome trok, maar wierdt door Alberik den Jongen, zoon van Marozia uit het eerste bedt, daar uit verjaagt, doch hy vereenigde zich met hem, en gaf hem zyne dochter Alda tot gemalinne (g). In den jare 938 trouwde hy met Bertha, nagelatene weduwe van Rudolph den II, koning van Burgundië (h), en om tegen de Saracenen veilig te zyn riep hy den Griekschen keizer te hulp, en gaf zyne natuurlyke dochter Bertha aan des zelfs zone Constantinus Porphyrogenita tot gemalinne (i). Ondertusschen verwekte Berengarius, markgraaf van Ivrea, neef van den vorigen koning van Italië, en van Berengarius den I, een opstandt tegen Hugo, die wel in het eerst overeeg[illegible], en Berengarius gedwongen wierdt naar Duitschlandt by koning Ottho den I te vluchten (k); maar ten laatste keerde Berengarius wederom in den jare 945, waar op alle onderdanen Hugo verlieten, die naar Provence week, en aldaar in een klooster ging, waar in hy kort daar na stierf, zyn zoon *Lotharius* in Italië tot opvolger nalatende; die daar nog een tydt lang regeerde, hoewel het hoogste gezag in handen van Berengarius was (l). (a) *Charta fundat. abbat. S. Petri. ap. Bouche hist. de Provence T. I. pag.* 035. (b) *Charta ap. Bouche d. l. pag.* 781. (c) *Ibid. & Flodoard. Chron. an.* 931. (d) *Pagi Crit. in Baron. T. III. ad ann.* 926 *n.* 4 *pag.* 821 *col.* 1. (e) *Luitprand. l. III. c.* 13. *Confer Bouche Hist. de Provence l. VI. Delbene de regno Burgund. lib. I.* (f) *Luitprand. lib. IV. c.* 1. *Conf. Pagi Crit. in Baron. T. III. ad ann.* 930. *n.* 5. *pag.* 827. *col.* 1. (g) *Flodoard. Chron. ad ann.* 933. *& ad* 936. (h) *Luitprand. l. IV. c.* 6. *Porphyrogen. de administr. imp. l. I. c.* 26. *Conf. Mabillon in Itiner. Ital. P. I. pag.* 222. (i) *Flodoard. Chron. ad ann.* 940. *Luitprand. l. V. c.* 4. (k) *Luitprand l. V. c.* 4, 5. (l) *Flodoard. Chron. ad ann.* 945. *Luitprand. l. V. c.* 12, 13, 14.

HUGO, bygenaamt de Zwarte, hertog van Burgundië, een zoon van Richard Justitiarius, en broeder van Rudolph, koning van Vrankryk. Na zyns broeders doodt wierdt hy van koning Lodewyk van Overzee en van Hugo den Groten, hertog van Vrankryk, gedwongen de eene helft van het hertogdom van Burgundië aan Hugo den Groten af te staan. Naderhandt kreeg Hugo de Grote, het zy na de doodt, of by het afzetten van Hugo den Zwarten, ook de andere helft van het hertogdom. (Zie Hugo de Grote.) *Flodoard. ad ann.* 936.

HUGO, bygenaamt de Bastaardt, was de zoon van Lotharius, koning van Lotharingen, en van Valdrade, en naardien by het afsterven van Lodewyk den Stamelaar in Vrankryk grote onlusten ontstonden, zocht hy heer van Lotharingen te worden, maar wierdt van Lodewyk den II, koning van Duitschlandt, daar uit verdreven. Daar op zocht hy bescherming by de Normannen, die eindelyk van Karel den Dikken by de vrede verkregen, dat aan Hugo de inkomsten van het sticht Mets tot zyn onderhoudt wierden toegeleid, en dat des zelfs zuster met den hertog van Normandië zou trouwen. Zie Karel de Dikke.) Na de doodt van dezen hertog verwekte hy nieuwe onlusten, verwoestte Lotharingen, en drukte het arme volk schrikkelyk. Karel de Dikke het hem in den jare 885 de oogen uitsteken, hier op in het klooster van S. Gall brengen, en zondt hem daar van daan naar Prum, alwaar hy stierf. *Almoinus de gestis Franc. lib. V. c.* 39. *Contin. Ann. Fuld. Lambec. ad an.* 883. *&* 885. *Rhegino ad ann.* 883. *Sigebertus ad ann.* 886.

HUGO de I, *van Lusignan*, was koning van Cyprus. Hy stierf in den jare 1218, nalatende van Alix, dochter van Henrik den II, grave van Champagne, zynen navolger, *Henrik*, nevens twee dochters, *Maria* en *Izabelle*. Zyn zoon *Hugo* de II stierf in den ouderdom van 14 jaren zonder erven. Zyn neef, *Hugo* de III, zoon van Henrik van Poitiers, vorst van Antiochië, volgde hem op. Deze wierdt den 24 September in den jare 1629 tot koning van Jeruzalem gekroont, en stierf den 26 Maart in den jare 1684. Hy liet na zes zonen en drie dochters. *Gesta Dei per Francos. Besoldi Histor. regni Hierof.*

HUGO, een zoon van Prumilo, markgraaf van Brandenburg ten tyde van keizer Ottho den III, maakte zich zonderling beroemd in Italië, zo dat hy onder den gemelden keizer Ryksbestierder is geweest. Hy was eerst tot speelen, gastmalen en jagen zeer genegen, waar door de zaken van de regering onafgedaan bleven. Maar Hugo veranderde merkelyk, bouwde niet alleen zeven kloosters, maar nam van dien tydt af de zaken der regering met groten vlyt ter herte. Hy besteedde dagelyksch zekere uuren, in welke hy de voorgevallene twisten beslitte, en ieder zyn recht deedt. Hy was een vyandt van lediggangers, zo dat hy ieder voor zich liet komen, en van hem rekenschap vorderde van hun doen, waar van daan als nog deze gewoonte te Florence wordt gehouden. Hy was onverzettelyk omtrent de gegevene uitspraken, en veroordeelde inzonderheit de grove misdaden zonder aanzien van persoon. Men verhaalt onder anderen van hem op wat wyze hem de keizer, door de Romeinen in het kapitool belegert, door eene byzondere list heeft weten weg te helpen, gelyk in het leven van *Ottho* den III gezegt wordt. Hy stierf in den jare 10[illegible], en legt te Florence in het klooster, door hem gesticht, begraven. *Reimer Planm. Viterb. Obs. Hall. T. VIII. Obs.* 16.

HUGO de IV was de zoon van Eudo den III, graaf van Chalons, heer van Charolois, Rochefort, enz. Men houdt daar voor, dat hy den 9 Maart in den jare 1212 is geboren. Hy kreeg het graafschap van Chalons van den grave Johannes van Burgundië in den jare 1237, en begeleidde den koning St. Lodewyk op zyne eerste reize over zee in den jare 1248. Naderhandt maakte hy met Balduin den II, keizer van Constantinopel, een traktaat, gesloten in den jare 1266, waar by de keizer hem en zynen erven het koninkryk van Thessalonika en verscheide andere heerlykheden overgaf. Hy hadt twee gemalinnen. De eerste was Jolanta, dochter van Robert den III, grave van Dreux, by welke hy drie zonen en drie dochters verwekte. De twede was Beatrix van Champagne, dochter van Thibald, koning van Navarre, van welke hy een zoon en drie dochters heeft nagelaten. *Vignier. Du Chesne*

HUGO, graaf van Tir-Oen in Ierlandt. Hy was de zoon van Mattheus, graaf van Tir-Oen: want koning Henrik de VIII van Engelandt verhief Conus O-Neal Claud, een Iersch heer, in de provincie van Ulster, nevens des zelfs oudsten zone *Mattheus*, en des zelfs descendenten tot graven van Tir-Oen. Dit verdroot den jongsten zoon Johannes O-Neal, zo dat hy den oudsten broeder, dien hy onecht noemde, op de jagt het leven benam, en als de vader van hertzeer daar over stierf, den tytel van graaf aannam, doch in den jare 1567 op bevel van de koninginne Elizabeth van Engelandt op een gastmaal gedood wierdt. Daar op maakte de koningin den zoon van Mattheus, *Hugo*, wiens moeder van geringen staat was, graaf van Tir-Oen. Hy geraakte in het kort met een ander Iersch heer, Turloch-Leinigh, in verschil, die door des zelfs doodt kort daar na een einde nam. Hier op trachtte hy van de provincie van Ulster in Ierlandt meester te worden, en als de gemelde onechte zoon van Johannes O-Neal, Hugo, hem by de koninginne van Engelandt aanklaagde, dat hy heimelyke aanslagen hieldt met de Spanjaarden, liet hy met list den zelven gevangen nemen, en belastte naderhandt hem te wurgen. Doch als de genen, die dit zouden uitvoeren, zulks weigerden te doen, zegt men dat hy allereerst de handen aan den strik sloeg, en daar over te Londen ontboden zynde, een volkome vergiffenis verkreeg, wanneer hy de inwoonders van de provincie van Ulster, door de Engelsche amptenaren met grote schattingen bezwaart, van tydt tot tydt won, en besloot den R. Katholyken Godsdienst wederom in te voeren. Na dat dit vuur van oproer eenige jaren lang in de assche hadt gesmeult, borst het in den jare 1593 in volle vlam uit door een Iersch heer, Mak de Guir genaamt, die een opstandt begon, waar op in den jare 1594 de gansche provincie van Ulster volgde. Hy belegerde Monagh, nam Cavan en eenige andere steden in, en schoon de onderkoning van Ierlandt, Russel, met den generaal Norris hem met zyne aanhangeren in den jare 1595 op het lyf viel, stelde hy zich in staat van tegenweer, en gaf ondertusschen altydt voor, dat hy wilde gehoorzamen. In den jare 1596 kwam Borowes als nieuw aangestelde generaal en onderkoning in Ierlandt, doodde dezen graaf in den jare 1597 in een veldslag, maar stierf zelf kort daar na. De koningin gaf hier op het generaalschap aan den grave van Ormond, tegen wien hy zich in 't eerst geheel tot verzoening te willen komen; maar hy nam in den jare 1598 wederom de wapenen op, en sloeg de Engelsche troepen by Armach op de vlucht, en doodde zelfs hunnen oversten Pignal, dien hy voor zyn ergsten vyandt hieldt, zo dat, wanneer graaf Robert van Essex in den jare 1599 als nieuwe generaal naar Ierlandt wierdt gezonden, hy aldaar alles zeer verward vondt, inzonderheit, dewyl de gansche provincie van Monmouth den graaf van Tir-Oen was toegevallen, doch de graaf van Essex wist de zelve nevens Lagenië wel haast wederom onder de gehoorzaamheit van den koning te brengen. Hy rukte hier op in de provincie van Ulster, en dwong den grave van Tir-Oen om vrede te smeken, waar toe een stilstandt van zes maanden vergunt wierdt. Maar wanneer daar op de graaf van Essex naar Engelandt trok, en aldaar in den Tour raakte, begon de graaf van Tir-Oen wederom nieuwe onlusten te veroorzaken, zodanig, dat de koningin Karel Blount, vryheer van Montjoy, met versche troepen moest daar naar toe zenden. Deze dreef den gemelden graaf in Ulster te rug, veroverde het kasteel Derry, nevens andere plaatsen, sloeg het succours der Spaanschen, in 34 schepen bestaande, belegerde Kingsal, en de graaf van Tir-Oen, willende deze stadt ontzetten, wierdt afgeslagen, en hy kreeg Kingsal by accoord in. Daarenboven wierden de provincien van Monmouth en Lagenië wederom tot gehoorzaamheit gebragt, het slot Dumbai verovert, en de graaf van Tir-Oen gedwongen zich in bosschen en moerassige plaatsen op te houden, tot dat hy zich eindelyk in den jare 1602 op de knieën aan de koninginne met lyf en goedt overgaf, waar mede de Iersche oorlog een einde nam, en zyne inkomsten be-

ſnoeſt wierden. In den jare 1603 kwam hy in Engelandt, en wierdt van den koning Jacobus in genade aangenomen. Hier op leefde hy tot het jaar 1607 in Ulſter, en het niet na den paus en den koning van Spanje om nieuwen byſtandt te verzoeken. Maar wanneer in den jare 1607 de inwoners van de provincie van Ulſter hem over vele geweldenaryen by den koning Jacobus aanklaagden, nam hy met zyne kinderen en nabeſtaanden de vlucht met al zyn goedt, ging heimelyk ſcheep naar Vrankryk, en van daar naar Italië, bleef te Rome, daar by blind wierdt, en in den jare 1616 ſtierf. Na verloop van weinige dagen wierdt zyn zoon, zynde in Spaanſche krygsdienſten in de Nederlanden, te Bruſſel in zyn kamer aan een touw opgehangen gevonden, zonder dat men weet, of het door hem, of door anderen was gedaan. Hy wierdt gedurende zyn leven in Engelandt voor een oproerige, maar in Ierlandt voor een beſchermer der vryheit en van 't geloof gehouden. In zyne ballingſchap ſtierf in den jare 1608 zyn zwager Roderik, graaf van Tyrkonel, in den jare 1609 des zelfs broeder, de vryheer van Calſum, na dat de derde broeder, Hugo, graaf van Tyrkonel, reets in den jare 1606 geſtorven was, en des zelfs zoon Hugo, vryheer van Dongamam, alle drie te Rome, alwaar zy nevens hem in ballingſchap hebben moeten leven. *Cambden Annales rer. ſub Eliſ. geſtarum. Flahertii Annal. Hibern.*

HUGO, (JACOBUS) een Godgeleerde en kanunnik, van Ryſſel in Vlaanderen geboortig, heeft zich door een boek bekend gemaakt, het welk vol wonderlyke gedachten is. De tytel daar van luidt aldus: *Vera hiſtoria Romana, ſeu origo Latii, vel Italiæ ac Romanæ urbis tenebris longæ vetuſtatis productæ. Romæ* 1655, 4. *Bayle.*

HUGOLINUS, een vermaard rechtsgeleerde, leefde in in de XII eeuwe. Johannes Fichardus maakt gewag van hem *in vitis Juriſconſ. recent. p.* 226.

HUGONET was kancelier van den laatſten hertog van Burgundie, Karel den Stouten (*Audax*), en nevens Imbercourt een van des zelfs vertrouwdſte bedienden. Zy waren beide doodvyanden van den konneſtabel van Vrankryk, Lodewyk van Luxenburg, graaf van S. Paul, en hielpen veel tot des zelfs ondergang. (Zie zyn artykel.) Doch ten laatſte hadden zy beide ook het zelve einde: want als na de doodt van Karel den Stouten in den jare 1477 de Standen van Vlaanderen over een huwelyk met de eenige dochter en erfgename, Maria, met den Dauphin van Vrankryk te vergeefſch arbeidden, en koning Lodewyk de XI zelfs innerlyke onluſten in Vlaanderen zocht te verwekken, en aan de gedeputeerden van Gent, door Maria over het huwelyk aan het Franſche hof gezonden, een brief vertoonde, waar in de princeſſe zeide, dat zy aangaande deze zake de volmacht aan haren kancelier en aan Imbercourt hadt gegeven, wierden zy daar over zo verſtoord, dat zy by hunne wederkomſt hen beide lieten gevangen zetten, zonder klaarblykende reden ter doodt veroordeelden, en het vonnis, niettegenſtaande het ſmeken van de princeſſe, uitvoerden. *Chronique Scandaleuſe. Comines Mem.* 16, 17. *P. Daniel Hiſt. de France T. II col.* 1383, 1417.

HUGONOTEN is de naam welke aan de Franſche Proteſtanten gegeven wordt. Zommigen willen, dat de zelve afneemt van de poort van Hugo, in de ſtadt Tours, alwaar zy in den beginne van de hervorming gewoon waren te zamen te komen; maar anderen houden daar voor, dat hen de zelve gegeven is van den geeſt van Hugo, die men zeide dat zich in de gemelde ſtadt by nacht dikwils liet zien; invoegen men hen, om dat zy ook 's nachts vergaderden, uit verachting Hugonoten noemde. Anderen geven nog andere naamredenen daar van op. Zie daar over na *De Larrey Geſchiedenis van Engelandt II Deel.*

HUGUCCIO, of HUGO, een Romein, wierdt van paus Celeſtinus den III, voor wiens nabeſtaande hem zommigen houden, tot kardinaal gemaakt, en van den zelven, gelyk als ook van Innocentius den III, tot gewigtige pleitzaken gebruikt: want hy bezat eene ongemene kennis zo van het geeſtelyke, als van het wereldlyke recht. Hy is ook de eerſte; die uitleggingen van de pauſſelyke beſluiten heeft gemaakt. Wanneer in den jare 1211 de beroemde Saraceenſche vorſt, Mirammolin, de Europeeſche landſchappen, en inzonderheit Spanje, met een geweldigen inval dreigde, moeſt hy tegen den zelven het kruis prediken. Hy ſtierf omtrent het jaar 1213, en wierdt te Rome in de kerk van S. Silveſter en Martinus, waar van hy den tytel voerde, begraven. *Ciacon. Panvin. Guiacciol. in vita Cajetani Thienæi. Martinell. Chron. Hirſaug.*

HUGUCCIO, (FRANCISCUS) van zommigen ook *de Aguzzone* genaamt, een kardinaal, geboortig van Urbino. In zyne jeugdt oeffende hy zich in de pauſſelyke rechten, en wierdt een der beroemdſte uitleggers van de pauſſelyke beſluiten. Bonifacius de IX maakte hem aartsbiſſchop van Bourdeaux, en zondt hem als zynen legaat naar de koninkryken van Caſtilië, Leon, Aragon en Navarre, wanneer hy zyne welſprekendheit gelukkig wiſt te gebruiken, zo dat men in de gemelde landen de party van den tegenpaus Clemens den VII verliet. Innocentius de VII gaf hem den kardinaalshoedt. In den jare 1406 trok hy in zyn hogen ouderdom naar Italië, en bemoeide zich Gregorius den VII tot het wegnemen van de ſcheuring te bewegen, zo dat de zelve, volgens gedane belofte, van de pauſſelyke waardigheit vrywillig afſtandt deedt. Als hy niets kon uitrechten, verliet hy dezen paus, en wierdt eerſt deswegen door den zelven van alle zyne waardigheden berooft, maar kort daar na op het concilie van Piza volkomen herſtelt; waar op hy mede by de verkiezing van Alexander den V, insgelyks by die van Johannes den XXIII tegenwoordig was. Hy ſtierf den 14 July in den jare 1412 aan de ſteen te Florence, in den ouderdom van 85 jaren, en wierdt te Rome in de diakony van S. Maria Nova begraven. *Contelor. Elench. Cardin. Panvin. Ciacon. Ughelli. Aubery. Robert. Gall. Chriſt. Theod. à Niem Hiſt. Monumenta Trivultiana.*

HUIBERT. Zie HUBERT,

HUIGENS. (KONSTANTYN) Zie ZUILICHEM.

HUISBURG, een beroemd klooſter in het Huywaldt, naby Halberſtadt gelegen, dat in den jare 1084 door den Halberſtadſchen biſſchop Burchardus, op aanmaning van eene nonne van Quedlinburg, Pia genoemd, voor monniken en nonnen te gelyk geſticht wierdt, welke laatſten zich echter ſedert het begin van de XV eeuwe daar in niet bevonden hebben. In den jare 1273 overvielen twee afgezette abten en drie broeders den XIV abt Wernerus in de kerk, en ſloegen hem, om dat hy hen geen tarwe- maar roggenbroodt te eeten wilde geven. *Leukf. Antiq. Walkenried. Paulini Ottbergiſche Chron. p.* 191.

HUISSEN, van ouds HUESSEN, een ſtedeke, met een oud ſlot in Nederlandt, behorende onder het Noord-Weſter gedeelte van het hertogdom Kleef, in de Opper-Betuwe, aan den ouden Rhyn, ten Zuid-Ooſten en omtrent een uur van de ſtadt Arnhem. Over den tol, die aldaar gevordert wordt, is van ouds dikwils tuſſchen de graven van Gelder en die van Kleef groot verſchil geweeſt, waar over *Pontanus* kan nagezien worden. *Alting Not. Germ. Inf. P. II. fol.* 101. *De Raey Dict. Geogr.*

HUITFELDT, (HARALDUS) *van Oderberg*, rykskancelier van Denemarken. Hy was een geboren Deen, en een zeer geleerd man, weshalven hem koning Frederik de II in den jare 1586 in de plaats van Hilarius Grubbe van Lyſtrup tot kancelier van 't ryk aanſtelde, welk ampt hy ook onder de regering van koning Chriſtiaan den IV met veel roem bekleed heeft, tot dat hy den 13 December in den jare 1609 ſtierf, wanneer *Jakob Ulefeldt* zyn opvolger wierdt. Hy ſchreef verſcheide boeken, als: *Opus Chronologicum & hiſtoria Eccleſiaſtica*; *Hiſtoria & res geſtæ regum Danorum*, en eene in de Deenſche tale in druk uitgegeve Deenſche ryks-Chronyk, die in achting is. *Molleri Hypomnem.*

HUIZEN, HUISSEN, of HUISSEM, een Hollandſch dorp in het baljuwſchap van Gooilandt, onder Naarden, aan de Zuiderzee. Het heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Amſterdam.

HUKOK, of HUKKOK, eene ſtadt van den ſtamme Aſer, welke tot eene vryſtadt gegeven was. *I Chron. VI*, 75. Daar was 'er eene van den zelven naam in den ſtamme van Naphthali. *Jozua XIX*, 34.

HUL, of HULL, is de naam van eene ſtadt en eene rivier in het Ooſtelyke gedeelte van de provincie Jorkshire in Engelandt. De rivier, welke deze ſtadt den naam geeft, loopt van 't Noorden naar 't Zuiden tot in de Humber. De ſtadt, die anders ook *Kingſton upon Hull* genoemt wordt, legt aan de Weſtzyde van de rivier, en aan de Noordzyde van de Humber, omtrent 12 mylen van Spurnhead, alwaar de verbreedde of wyder gewordene rivier Humber zich zelf in de zee ſtort. Dit is eene der voornaamſte plaatſen van de ganſche provincie van Jork, hoewel de zelve niet byzonder oud is. Zy wierdt door Eduard den I gebouwt, en door hem Kingſton genoemt. Deze koning liet ook de daar by gelegene haven maken, en gaf de ſtadt heerlyke voorrechten, zo dat de zelve in 't kort in groten bloei geraakte. Het is nog tot heden toe eene grote ſtadt, hoewel zy maar twee parochiekerken heeft. Voorts is zy met ſchone gebouwen en wel aangelegde ſtraten verſierd, heeft aan den waterkant een ſtenen muur, alwaar de ſchepen aankomen, benevens een tolhuis, en is met muren, graften, bolwerken en een kaſteel zo wel geſterkt, dat zy voor eene der beſte veſtingen in het koninkryk gehouden wordt. Koning Karel de I maakte deze ſtadt in den jaar 1642 tot eene wapenplaats voor het Noorden: doch wanneer hy daar van bezit wilde nemen, hieldt hem Johannes Hotham, die toen gouverneur van de plaats was, daar buiten, het welk naderhandt door het Parlement goedgekeurt wierdt. Robert Pierpoint, baron van Holm en burggraaf van Newark, wierdt door koning Karel den I in den jare 1628 tot graaf van *Kingſton upon Hull* benoemt. *Cambdeni deſcr. Britann.*

HULDA, eene propheteſſe, de vrouw van Sallum. Joſias, koning van Juda, zondt tot haar den prieſter Hilkia en eenige anderen, om haar van zynent wegen te bidden den toorn Gods te ſtillen, en raadt te vragen over de woorden van het wetboek, dat gevonden was in den tempel. Zy antwoordde den afgezondenen des konings, dat het kwaad, dat de Heere over Jeruzalem en des zelfs inwoners geſproken hadt, zekerlyk geſchieden zou; doch dat de Heere om de Godvruchtigheit en het berouw des konings zulks eerſt zou laten gebeuren na zyne doodt. *II. Reg. XXII*, 14. *enz.*

HULDENBERG, een van de oudſte ridderlyke geſlachten van Brabandt. De zekerſte geſlachtrekening wordt begonnen met *Salomon Gielis*, ridder, dien de graaf van Loven, Baſtyn de Grote, wanneer hy zyne zeven dochters, dewyl zyn eenige zoon Volkart biſſchop van Luik was geworden, aan de oudſte adelyke huizen met grote vryheden uittrouwde, de zesde dochter, genaamt Judith, in den jare 909 ten huwelyk gaf. Zyn zoon *Ottho Gielis*, heer van Heve, trouwde met Gerberge, erfdochter van de heerlykheit Huldenberg, in Brabandt, welke des zelfs zoon *Benedictus*, nevens den tytel van heer van Huldenberg, volgens het Brabandſche leenrecht erfde, en op zyne nakomelingen bragt. Deze Benedictus was een beroemd ridder; hy verdedigde het ſlot van Loven tegen het keizerlyke leger, nevens zyn zoon *Yerſt*, zo dapper, dat het zelve in den jare 1012 daar van moeſt aftrekken,

ken, waar voor zyn meester Lambert, graaf van Brabandt en Loven, hem ridder floeg, gelyk Henrik, graaf van Brabandt en Loven, zyn zoon Yest in den jare 1037 hadt gedaan. De zoon van den ridder Yest, *Gerard*, heer van Huldenberg, ook ridder, is in den flag by Grimberg gebleven, zynde in dienst van den hertog Godefroi den III, bygenaamt in de Wieg. Gerards derde broeder, *Christiaan van Huldenberg*, is met de hertogen van Brabandt, Godefroi den II en den III, naar Duitschlandt, en in dienst van den keizer Frederik den I gekomen. In den jare 1158 (*indict. V*) ondertekende hy mede den beschermbrief van dezen keizer tot het stichten van de abdy te Beldhauzen, waar van het origineel nog te Beldhauzen bewaart wordt. Zyn zoon *Conraad* is aan het hof van den hertog van Beyeren, Lodewyk den eersten, geweest, en ondertekende in den jare 1266 (*Indict. IX*, den 8 February) de stichting van het klooster Furstenveldt, gelyk het origineel, als nog te Furstenveldt zynde, uitwyst. Zyn zoon *Arnold* heeft, nevens negen andere ridders en edelen, in den jare 1310 een verbondt wegens de inkomsten van het Römer-geldt tusschen keizer Henrik den VII en de Rykstadt Spiers opgestelt; alwaar het origineel in de archiven als nog gevonden wordt, maar hy kwam zonder oir te overlyden, waar door dit geslacht in Duitschlandt met hem is uitgestorven. Daarentegen plantte *Arnold*, de broeder van Christiaan, het geslacht in Brabandt voort. De zonen van Arnold, *Arnold* en *Gerard*, hebben nevens den vader met Godefroi den III en Henrik den I, hertogen van Brabandt, vele openbrieven ondertekent. Een origineel, met hunne handtekening, vindt men als nog in het klooster te Aflingen; een ander in de abdy van Tongerlo, en nog een in de abdy van Foreest. Zie *Troph. de Brab. lib. IV.* Wanneer hertog Henrik de I in den jare 1208 de verschillen van het klooster Villary door die van zyn hof het uitspreken, vindt men dat Henrik van Huldenberg mede heeft ondertekent. *Ibid.* Deze Henrik was het, die hertog Henrik den I het leven behieldt in den flag, voorgevallen by Steppen den 13 October in den jare 1213, en deswegen op het flagveldt bleef. Zie *Troph. de Brabant p.* 181. *lib.* IV. Henrik de III, hertog van Brabandt, maakte *Gerard van Huldenberg* den 26 February in den jare 1260 tot executeur van zyn testament. Zie *Aub. Miræus cap.* 84, *p.* 181, en *Troph. du Brab. aux preuves. Wouter*, heer van Huldenberg, ridder, ondertekende met Jan den I, hertog van Brabandt, de stichting van de kapel in den jare 1289. Hy is ook in den jare 1343 onder het getal der 26 baronnen en ridders geweest, die by Selekke 500 Vlamingen te paardt en veel voetvolk versloegen, en 150 gevangen namen. Zie *Troph &c.* Als in den jare 1328 de koning Robert van Schotlandt den jongen koning van Engelandt, Eduard den III, den oorlog aankondigde, ging hertog Jan de III met zeven der voornaamste ridders uit Brabandt naar Engelandt. *Petrus Divæus in Hist. Brabant. lib.* XII noemt deze zeven ridders, en onder de zelve *Walther van Huldenberg.* Hy was ook in den jare 1339 in den oorlog van koning Eduard tegen Vrankryk. Zie *Petr. Div.* Deze is het, van wien de Fransche historieschryver *Froissard Vol. I.* gewag maakt.

Een linie van dit geslacht is nog in Brabandt, en de andere, zynde door *Erasmus van Huldenberg* gesticht, en ten tyde van de hervorming onder den hertog van Alba nevens vele anderen van adel onder den grave van Nassau naar Duitschlandt gekomen, bloeit als nog in Duitschlandt, houdende met die in Brabandt, van *Erasmus* gesticht, een goede vrindschap. Van deze linie is *Daniel Erasmus van Huldenberg*, geheime Raadt van zyne koninklyke Majesteit van Groot-Britannië, Georg den I, en des zelfs buitengewone afgezant aan het keizerlyke hof, de welke nog twee broeders, en deze wederom verscheide kinderen hebben. Hy heeft wylen keizer Leopold zyne afkomst uit het Brabandsche geslacht met genoegzame bewyzen aangetoont, waar voor hem de zelve keizerlyke openbrieven van bevestiging in den jare 1698 heeft verleent. Keizer Karel de VI verhief hem en zyne broederen tot vryheer van het H. Roomsche Ryk, en by zyne kroning in Hungarië, te Presburg, stelde hy hem aan tot een der magnaten van het koninkryk van Hungarië, enz. Zyne gemalin is uit het oude voorname geslacht van Ponikau, in Saxen, weduwe van den heere van Sleinits, hof- en opper-appellations-Raadt van zyne koninklyke Majesteit van Polen en keurvorstelyke doorluchtigheit van Saxen, met welke hy te Dresden is getrouwt.

HULFFENBERG, of GEHULFFENBERG, een beroemde berg in Eichveldt, tusschen Dingelstadt en Wanfried, 2 mylen van Mulhauzen gelegen. Het zelve draagt den name van de kapel, door S. Bonifacius daar op gebouwt, en *S. Adjutorium* genaamt, naar welke jaarlyksch acht dagen voor Pinxteren eene grote bedevaart aangestelt wordt. Van te voren wierdt de zelve *Stuffenberg* genaamt, om dat de Thuringers aldaar den afgodt Stuffo, door Bonifacius omverre geworpen, geëert hebben. *Sagittar. Ant. Gent. & Christ. Thuring. lib. III. cap.* 10. *pag.* 65.

HULN, (WILHEM) kardinaal, was geboortig van Estain, in het bisdom van Verdun. Hy maakte eenigen voortgang in de letteren, voornamentlyk in de burgerlyke en kanonyke rechtsgeleerdheit, en zyne verdiensten verkregen hem het aartsdiakenschap van Verdun, en naderhandt dat van Mets. Men zondt hem naar het concilie van Basel, en hy bevondt zich aldaar by de verkiezing van den tegenpaus Felix, die hem kardinaal maakte. Maar na de scheuring maakte paus Nikolaas de V hem op nieuw kardinaal op den 19 December des jaars 1449. Hy verkreeg zich veel aanzien te Rome, en stierf aldaar den 28 October des jaars 1455. *Frizon Gall. Purp. Aubery hist. des Card*

HULSEMAN (JOHANNES) was te Ezens, in Oost-Vrieslandt, den 26 November in den jare 1602 geboren. Eerst wierdt hy in zyn vaderlandt onderwezen; en hebbende den ouderdom van 12 jaren bereikt, deden hem zyne ouders naar Norden in Oost-Vrieslandt, ter schole. Na verloop van een jaar wierdt hy naar de doorluchtige schole te Stade gezonden, en van daar in den jare 1618 naar Hanover. Hebbende den grondt zyner studien gelegt, riep hem zyn vader in den jare 1620 te huis, en zondt hem in den jare 1621 naar Rostok, en van daar in den jare 1622 naar Wittenberg, alwaar hy in het huis was van Frederik Balduinus, en nevens den zelven ook Johannes Scharfius, Jacobus Martini en Balthazar Meisnerus hoorde. Balduinus gestorven zynde, trok hy in den jare 1627 naar Leipzich om zich van het onderwys van Henrik Höpfner te bedienen. Hy kweet zich vervolgens zodanig, dat men hem in het byzonder vergunde lessen te mogen geven, wanneer hy ondertusschen ook met Matthias Hoë bekend wierdt. In het zelve jaar deedt hy eene reize door de Nederlanden naar Vrankryk, en bleef den winter over te Parys. In het volgende jaar keerde hy over Hamburg te rug naar Leipzich, maar ging van daar naar Marburg by Meno Hannekenius, die aldaar hoogleeraar in de Godgeleerdheit en in de Hebreeusche tale was. Men vergunde hem hier private lessen over de Godgeleerdheit te geven, en hy wierdt op 't bevel van den grave van Oost-Vrieslandt, Licentiaat in de Godkunde. In den jare 1629 wierdt hy als predikant te Norden beroepen, 't welk hy echter weigerde. Hy trok hier op van Marburg weg, bezocht de voornaamste hogescholen van Duitschlandt, en kwam ten laatste by zynen ouden leermeester, Henrik Höpfner weder te rug. Kort daar na beriep men hem naar Wittenberg als hoogleeraar in de Godgeleerdheit, welk ampt hy aannam. In den jare 1630 wierdt hy in het byzyn van den keurvorst van Saxen, de vorstinne weduwe van Anhalt-Zerbst en den grave van Solms, nevens de Oost Vriesche afgezondenen tot Doctor in de Godgeleerdheit gemaakt, en trouwde op den zelven dag met de nagelatene weduwe van Frederik Balduinus. Hy kweet zich aldaar zeer wel in zyn ampt, en wierdt in verscheide bezendingen, rakende zo wel kerkelyke, als andere zaken van de hogeschole, gebruikt. In den jare 1630 was hy mede op de zamenkomst, te Leipzich gehouden. Wanneer hy in den jare 1642 naar zyn vaderlandt reisde, en by deze gelegenheit door de Nederlanden trok, wierdt hem het predikampt in de Luthersche gemeente te Amsterdam opgedragen, 't welk hy beleefdelyk van de handt wees. In den jare 1645 wierdt hy naar Thoren gezonden om 'er de zamenspraak by te wonen. Na de doodt van Matthias Hoë is hy in des zelfs plaats tot opperhofprediker en kerkelyke Raadt aangestelt, en kort daar op als prediker aan de S. Nikolaas-kerk, tot hoogleeraar in de Godkunde, tot byzitter van het Consistorie, en opziender van de keurvorstelyke voedsterlingen te Leipzich. Hy trok den 11 Juny in den jare 1646 derwaarts, en wierdt kort daar na tot kanunnik te Zeits beroepen, en in den jare 1651 tot proost aldaar en tot senior van het Kapittel te Naumburg aangestelt. In den jare 1653 kreeg hy het tienmanschap (*decemviraat*) van de hogeschole te Leipzich, en wierdt in den jare 1657 kanunnik te Meissen. In den jare 1657 wierdt hy superintendent te Leipzich, en kreeg in den jare 1660 het opzicht over de kerken in den Saxischen kreits. Wanneer hy in den jare 1656 op Paaschen predikte, wierdt hy door eene zwakheit overvallen, en zulks gebeurde naderhandt weder in den jare 1660. Na dezen kon hy niet wederom tot krachten komen, tot dat hy eindelyk den 12 Juny in den jare 1661 stierf. Hy hadt tien kinderen, van welke een zoon, *Johannes*, geheime Raadt te Darmstadt is geworden. Zyne schriften zyn: *Collegium publicum antipapisticum*; *Breviarium Theologicum*; *Manuale Confessionis Augustanæ*; *Methodus concionandi*; *De auxiliis Gratiæ*; *Extensio Breviarii Theologici*; *Verhaal van de zamensprake te Thoren*; enz. *Witte Mem. Theol. dec. X. Freheri Theatr. p.* 623. *Caroli Memorabilia sec. XVII.*

HULSIUS (ANTONIUS) is schryver van een boek tegen de Preadamiten, dat voor tytel heeft: *Non ens Præadamiticum*, en dat te Leiden gedrukt wierdt in den jare 1656.

HULSIUS (ANTONIUS) was uit een klein dorp van het hertogdom Berge, Hilde genoemd, alwaar hy geboren wierdt in het einde van den jare 1615. Hy ging in de scholen te Wezel; van waar hy ging naar de doorluchtige schole te Deventer, daar hy een groten voortgang maakte in de Oostersche talen. Hy reisde vervolgens in Engelandt en Vrankryk, en hieldt zich een langen tydt op te Geneve. Hy kwam weder in Hollandt in den jare 1640, en vier jaren daar na wierdt hy tot predikant beroepen te Breda. Hy oeffende zyne bediening aldaar 25 volle jaren, waar na hy tot regent beroepen wierdt van het collegie der Staten van Hollandt te Leiden, alwaar men jongelingen onderwyst, die tot den predikdienst geschikt zyn, en alwaar de regent voor hen lessen moet doen in de Theologie, en opzicht hebben op hun gedrag. In den jare 1676 voegde men by deze waardigheit die van hoogleeraar in de Theologie en in de Oostersche talen. Hy kweet zich in deze ampten met veel yver en naarstigheit, en gelukkiglyk; maar zulks was niet zonder verdriet ter oorzake van de lasteringen en hekelschriften, die men tegen hem uitgaf. Hy stierf in de maandt February des jaars 1685. Men heeft van hem *Theologia Judaica*, uitgegeven in den jare 1653, en *Opus Catecheticum Didactico-Polemicum*, gedrukt in den jare 1676. Zie zyne Lykreden door *Frederik van Spanheim*, den zoon.

HULST, eene kleine, maar wel versterkte stadt in Hollandsch Vlaanderen, omtrent vier mylen van Rupelmonde, en even zo verre van Antwerpen gelegen. Zy is de hoofdstadt van eene tamelyk grote landstreek, *de Vier Ambachten*, of *Hulster ambacht*

ambacht genaamt, en heeft haren naam, volgens Smallegange en anderen, gekregen van het gewas *hulſt*, in het Latyn *Aquifolium*, zynde een houtgewas met groene ſtekelige bladeren, dat in oude tyden daar veel plagt te groeien. Hierom voert ze nog, zegt Smallegange, in haar wapen een gekroonden klimmenden leeuw van ſabel op een goud veldt, aan beide zyden met een hulſtertak. Het was in het jaar 1105 maar een dorpje, met een klein kapelletie: doch hier heeft in overoude tyden een ſterke burg geſtaan, waar van die van het geſlacht van *Liedekerke* burggraven waren. Het wierdt eerſt in den jare 1413 door Jan, bygenaamt de Onvertzaagde, hertog van Burgundie en graaf van Vlaanderen, met veſten, wallen en poorten beſloten. Vervolgens wierdt het in den jare 1542 met een ſtenen muur omringt, en alle andere veſtingwerken, zo door oudheit, als oorlog vervallen, herſtelt en opgemaakt: maar in het jaar 1618 zyn alle de oude vaſtigheden weder afgeworpen, en wegens den koning van Spanje nieuwe daar aan gemaakt, beſtaande in hoge wallen, kloeke borſtweringen, negen bolwerken, een dubbelde kat, vyf ravelynen, of halve manen, en diepe grachten, met contreſcharpen, door een buitengracht omvangen. Deze ſtadt is in de oorlogen met Spanje verſcheide malen, nu van de eenen, en dan van de anderen, belegert en ingenomen; maar ten laatſte door Frederik Henrik, prins van Oranje, onder den Staat der Vereenigde Nederlanden gebragt in den jare 1645, en ſedert onder des zelfs gebiedt gebleven. Van Hulſter ambacht zie op VIER AMBACHTEN. *Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol.* 98. *Smallegange Kronyk van Zeelandt fol.* 764. enz.

HULST, (ABRAHAM VAN DER) onder-admiraal van Hollandt, wierdt geboren te Amſterdam in 't jaar 1619. In het jaar 1656 kwam hy, als kapitein, op het oorlogsſchip *de Landman*, voerende 42 ſtukken, en met 155 koppen bemant, mede op de reede van Dantzich, daar grote blydſchap over de aankomſt der Nederlandſche vloot betoont wierdt, alzo daar door der Zweden toeleg op Dantzich wierdt geſtuit, en de vryheit van de vaart in de Ooſtzee verzekert. In het jaar 1658 voer hy onder den onder-admiraal de Ruiter, als kapitein, op het ſchip *Hilverſum*, op hebbende 50 ſtukken en 170 mannen, naar de kuſt van Portugal. Hy droeg zich in alle voorvallen zeer omzichtig en manhaftig, zo dat hy eerlang ſchout by nacht wierdt, daar hy zich zo loflyk in kweet, dat hy in 't jaar 1665 van ſchout by nacht tot onder-admiraal van de Staten van Hollandt, in plaats van den luitenant admiraal Kornelis Tromp, onder het collegie ter Admiraliteit van Amſterdam, wierdt verkoren. Hy voerde toen het ſchip *Hilverſum*, met 68 ſtukken en by de 340 koppen bemant: naderhandt ook het ſchip *Amſterdam*. Deze zyne verhoging tot onder-admiraal geſchiedde kort na dien ongelukkigen ſlag in de maandt Juny voorgevallen, waar in hy zich zeer dapper gekweten hadt. Ondertuſſchen was de vloot binnen den tydt van omtrent 8 weken weder in zee gebragt, beſtaande in 93 oorlogsſchepen, en van alles, zo geſchut als manſchap, en voorraadt, wel voorzien; zo dat 'er grote verwachting was: echter wierdt in dit jaar niets uitgerecht. In 't jaar 1666 voerde deze onder-admiraal het ſchip *de Spiegel*, onder het esquader van Kornelis Tromp. De vloot, onder den admiraal generaal de Ruiter in zee geraakt, wierdt den 11 Juny die der Engelſchen gewaar. Tromp raakte kort na den middag de eerſte in 't gevecht, wierdt ruw van de Engelſchen onthaalt, maar betoonde zich, naar gewoonte, onvertzaagt en dapper, zynde onderſteunt van Abraham van der Hulſt, en van andere hoofden. De ſtrydt van dien dag wierdt door den nacht geſcheiden, doch den volgenden dag begon de zelve wederom, en toen wierdt hy in den heftigen zeeſlag van 't jaar 1666, op den 12 Juny, dodelyk getroffen, wanneer hy den luitenant admiraal Kornelis Tromp, die op het ſchip van kapitein Jakob Zwart was overgegaan, nevens de kapiteins de Haas, en van Amſtel, trouwen byſtandt deedt, en zeer vurig en ſtoutmoedig op de Engelſchen inboorde, daar het zo heet toeging, dat de admiraal de Ruiter genoodzaakt was hen te hulp te komen. In dit gevecht voerde de onder-admiraal van der Hulſt, als gezegt is, het ſchip de Spiegel, ſloeg lang tegen drie kloeke Engelſche ſchepen, die het zyne t'eenemaal reddeloos ſchoten: zyn grote maſt raakte over boordt, en hy hadt 35 doden en 76 gekwetſten: doch het droevigſte was, dat van der Hulſt zelf in dit gevecht met een musketkogel in zyn linker borſt dood wierdt geſchoten. Zyn lyk wierdt naar Amſterdam gevoert, en daar met grote eerbewyzing ſtatelyk en heerlyk in de Oude kerk begraven, daar ook een marmor pronkgraf ter zyner eere, in de laatſte, of Elizabeths-gaven-kapel, voor hem is opgerecht, waar by men zyn beeldt, levens-groot, ziet. Het opſchrift is boven in het artykel van AMSTELDAM, *fol.* 369 *b*, aangehaalt. *Brands Leven van De Ruiter.*

HULSVORDE, eene plaats onder de heerlykheit van Koevorden, tuſſchen Koevorden en Dalen gelegen, en vermeld in een parkementen brief der Utrechtſche kerke van den jare 1230. Daar plagt in oude tyden eene kapel te ſtaan, in welke de biſſchoppen van Utrecht, als heeren van Koevorden, en van het gene tot die heerlykheit behoort, gehuld wierden, by welke gelegenheit zy ook gewoon waren goude geldſtukjes te grabbel te gooien. Volgens Pikard heeft deze kapel voornamentlyk gebloeit omtrent het midden van de XV eeuwe, en was berucht door de ommegangen der Drentenaren en der aangrenzende volkeren, die hier in grote menigte kwamen, om dat 'er zekere zogenaamde heilige overblyfſelen, die in hun ſoort geen van de minſte waren, bewaart, en op zekere dagen ten toon geſtelt wierden. Doch als het met de regering der Utrechtſche biſſchoppen, en vervolgens met de bygelovigheden der Roomſche kerke in deze landen gedaan was, is ze ingeſtort, en daar na verder afgebroken, zynde de naam van deze plaats met de kapel in vervolg van tydt in vergetelheit geraakt. *Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol* 99. *Pikard Oudhed. van Drenthe p.* 292. enz.

HUMA, of UMA, eene ſtadt in Zweden, by den uitloop van eene rivier van den zelven naam, naar welke het bygelegen gedeelte van Laplandt *Uma-Lapmark* genoemt wordt. *Hermannides Deſcr. Suecię. Beſchreib. von Schweden P. II. c.* 3.

HUMANISTEN zyn eene ſecte van de nieuwe rechtsgeleerden, die de Romeinſche en Juſtiniaanſche rechten uit de Griekſche en Latynſche oudheden en de hiſtoriën verklaren. Zy zyn eerſt in de XVI eeuwe opgekomen, en Andreas Alciatus was de eerſte, die deze leerwyze invoerde. Naardien in deze eeuwe de Latynſche en Griekſche talen, door toedoen van Politianus, Parrhaſius, Bembus, Eraſmus, en anderen, zynde Laur. Valla hen alle voorgegaan, weder in haren ouden luiſter herſtelt waren, en de luſt om oude autheuren weder op te zoeken, te verbeteren en op te helderen, grotelyks toenam, waar by Alciatus bemerkte, dat de Romeinſche rechtsgeleerdheit daar door groot licht kreeg, bediende hy zich van dit middel met veel voordeel, zo dat hem in Duitſchlandt en Vrankryk vele navolgden, en het door hem begonnen werk meer en meer tot volmaaktheit bragten. Inzonderheit maakte zich Cujacius zeer beroemd, als van wien de ganſche aanhang naderhandt *Cujacianen* genoemt wierden. Hun werk was voornamentlyk, dat zy den text naar de geloofwaardigſte handſchriften van de tot nu toe ingeſlopene feilen in de *vulgata* zuiverden, de oude overgeblevene wetten en boeken der Roomſche rechtsgeleerden byeen verzamelden, de Griekſche *conſtitutiones* en der zelver uitleggers in het licht bragten, en de duiſtere plaatſen uit de geſchiedeniſſen en plaatſen van de oude autheuren verklaarden, en aldus van de ongerymde uitleggingen der Accurſianen zuiverden. Schoon zy nu in dezen den rechten weg waren ingeſlagen, vervielen zy evenwel daar by tot zulke uiterſten, dat zy eerſt al te zeer aan den letter en verſcheide lezingen bleven hangen, en daar benevens de applikatie der wetten in het burgerlyke verzuimden, waar door ontſtondt, dat hunne ſchriften by de gerechtshoven ter uitſprake van pleitzaken in geen aanzien waren, maar in 't tegendeel de Accurſianen altydt den voorrang behielden. *Gravina O. J. civ. l. I. cap.* 170.

HUMBER, eene rivier, of liever een kleine golf van Engelandt, tuſſchen de graafſchappen Jork en Lincoln. De zelve wordt gemaakt door den zamenloop van verſcheide rivieren, waar van de voornaamſte zyn de Trent en de Ouze. De voornaamſte ſtadt aan dezen golf gelegen is Hull in het graafſchap Jork, en aan de andere zyde Barton in het graafſchap Lincoln. Deze rivier is op deze plaats zeer breed, en wordt gedurig breder, tot dat zy zich met de zee vermengt. *Engelſch Dict. Baudrand.*

HUMBERT de I, Dauphin van Viennois, was van het huis van La Tour du Pin, en trouwde met Anna, Dauphine, eenige dochter van Guido den XI, geſtorven omtrent den jare 1270. Hy voerde den oorlog tegen Savoje, en zyne verdienſten maakten hem geacht by de grootſte prinſſen van zynen tydt. Hy ſtichtte verſcheide kloosters, en ſtierf in het Karthuizer gewaadt in den jare 1307, en wierdt begraven in de kerk van Val St. Maria. Humbert hadt Jan den II, Dauphin van Viennois, die op hem volgde; Hugo, heer van Foucigni, geſtorven in den jare 1323, zonder kinderen na te laten by Maria van Savoje; Guido, baron van Montauban; Henrik, biſſchop van Mets, geſtorven in den jare 1324; Alix, in den jare 1287 getrouwt met Johannes den I, grave van Foreſt; Margareta, gemalinne van Fredrik, graaf van Saluzzo; Beatrix, gemalinne van Hugo van Chalons, heer van Arlay; Catharina, getrouwt met Philips van Savoje, prins van Achaje; Alexis, eerſt getrouwt met Amarus van Poitiers, en daar na met Amadeus den V, graaf van Savoje; en Maria, priorinne van het Karthuizer klooſter van Salettes, geſtorven den 17 October des jaars 1337. *Guichenon & Paradin Hiſt. de Savoje. Du Cheſne hiſt. de Dauph. Chorier Hiſt. de Dauph. T. II. l.* 6.

HUMBERT de II, Dauphin, volgde op Guido den XII, geſtorven aan eene wonde, ontfangen in het beleg van la Perriere in den jare 1333. Johannes, de zoon van Humbert den I, was hun vader. Humbert, waar van geſproken wordt, die Foucigni voor zyn gedeelte gehad hadt, trouwde met Maria van Baux voor de doodt van zynen broeder. Hy hadt uit dit huwelyk een zoon, dien hy Andreas noemde; doch de zelve was naauwlyks uit de wieg gekomen, wanneer hy met hem ſpelende in een venſter van zyn paleis van Grenoble, dat uitzag in de rivier de Iſere, het kindt uit zyne handen in de rivier liet vallen. Hy wierdt naderhandt verklaart voor generaal van den kruistocht tegen de ongelovigen, en trok ten dien einde naar Griekenlandt. Hy maakte aldaar geen groten voortgang; men verwachtte zulks ook niet van hem. Hy hadt in der daadt kloekmoedigheit; maar zeer weinig beleidt. By zyne wederkomſt bedacht zynde de wereldt te verlaten, gaf hy het Dauphiné aan den koning Philips van Valois, die zynen kleinzoon Karel daar mede beleende. Deze gift, die gedaan was in den jare 1343, wierdt beveſtigt in den jare 1349, onder beding, dat de oudſte zonen der Franſche koningen den tytel van Dauphin zouden voeren. Humbert nam daar na het Dominikaner kleedt aan, deedt zyne profeſſie in de ſtadt Avignon, in handen van paus Clemens den VI in den jare 1351, en ontfing ter zelver tydt de gewyde ordens. Hy was onder-diaken in de Miſſe van Middernacht, diaken in die van den morgenſtondt, en prieſter in de derde. Op den zelven dag deedt hy dienſt, en acht dagen daar na wierdt hy gewyd tot patriarch van Alexandrië, wierdt prioor gemaakt van de Jacobynen te Parys, en hadt de altoos durende beſtiering van het aartsbisdom

dom van Rheims. Hy ſtierf te Clermont in Auvergne den 22 May des jaars 1354, en zyn lichaam wierdt begraven in de kerke van zyne orde te Parys. *Du Chesne hiſt. des Dauphins. Chorier hiſt. de Dauph. T.* II. *l.* VIII. IX. X. XI.

HUMBERT de I, bygenoemd *met de witte handen*, graaf van Mauriënne en Savoje, regeerde omtrent den jare 1020, of 1025, en is de ſtamvader van het koninklyke huis van Savoje. Eenige ſchryvers maken dezen prins afkomſtig van Bozo, koning van Provence; anderen van Hugo, koning van Italie; eenigen van de oude graven van Maçon, of van de marquizen van Ivrea, het welk de gevoelens zyn van Louis Cheza, du Cheſne, Chifflet, enz. Maar Guichenon maakt hem afkomſtig van Beroaldus van Saxen, geſproten uit Wittekindus, het zy door den zelven tak als de drie keizeren Ottho, het zy door een anderen. Du Bouchet toont aan, dat Humbert een kleinzoon was van den keizer Lodewyk, zoon van Bozo, en zoon van Karel Konſtantyn en van Thetberga, als elders aangemerkt wordt. Wat 'er van zy, men zegt, dat Humbert den keizer Koenraad byſtondt tegen den prins van Champagne; dat hy verſcheide ſtichtingen deedt in zynen ſtaat, en dat hy ſtierf omtrent den jare 1048. Hy trouwde met Ancilia, of Hancilla, waar by hy hadt Amadeus den I; Burchard, graaf van Savoje, gemaal van Ermengarda, waar by hy hadt Aimonus van Savoje; Odo, welke volgde op zynen broeder Amadeus den I, en eene dochter. *Paradin & Guichenon hiſt. de Savoye.*

HUMBERT de II volgde op zynen vader Amadeus den II omtrent den jare 1095. Hy was zo gelukkig, dat hy verſcheide ſtaten met de zynen vereenigde. Paradyn zegt, dat hy de reize deedt naar het H. Landt. Hy ſtierf in den jare 1103, nalatende by Giſela van Burgundië, zyne gemalinne, Amadeus den III, die op hem volgde; Wilhelm, biſſchop van Luik, geſtorven in den jare 1130; Humbert, zonder nakomelingen geſtorven in den jare 1131; Guido, abt van Namen en kanunnik van Luik; Renaldus, prevooſt van S. Maurice en Chablais, geſtorven in den jare 1140; Adeleida, of Alix, gemalinne van Lodewyk den Vetten; en Agnes, getrouwt met Archambaldus den IX, heer van Bourbon. *Guichenon hiſt. de Savoye.*

HUMBERT de III, gezegt *de Heilige*, regeerde na zynen vader Amadeus den III, geſtorven in Cyprus in den jare 1149. Hy oorloogde tegen de Dauphins, en haalde den toorn van keizer Fredrik den I op zich, om dat hy de zyde gekozen hadt van paus Alexander den III. Hy was zeer overvloedig in zyne milddadigheit omtrent de kerken en den armen. Hy ſtierf den 4 Maart des jaars 1188. Hy hadt vier gemalinnen gehad. 1. Faidida van Toulouze, dochter van Alphonſus den I, graaf van Toulouze. 2. Anna, of Germana, dochter van Bartholus den IV, hertog van Zeringen. 3. Beatrix, dochter van Gerard, graaf van Vienne en van Maçon; en 4. Geertruida van de Elzas of van Vlaanderen, dochter van Diderik van de Elzas, graaf van Vlaanderen. Humbert hadt by zyne twede gemalinne Agnes, in den jare 1173 verloofd aan Jan Zonderlandt prins van Engelandt; en by de derde Thomas, die zyn opvolger was, en Eleonora, gemalinne van Guido, graaf van Vintimille en van Luſagne. *Guichenon hiſt. de Savoye.*

HUMBERT, kardinaal, dien anderen *Hubert* noemen, was een monnik van Manſui van Toul, van waar paus Leo de IX hem nam ter oorzake van zyne geleerdheit, en gaf hem een bisdom in Italië. Hy maakte hem naderhandt kardinaal omtrent den jare 1049, en zondt hem voor legaat naar Conſtantinopel, alwaar hy dikwils tegen de Grieken twiſtte, en tegen hen ſchreef. Men zegt, dat hy de opſtelder was van het formulier van de afzwering, welke Berengarius deedt op het concilie van Rome, in den jare 1059 gehouden onder Nicolaus den II. Men heeft van hem verſcheide verhandelingen tegen de Grieken, als *de azymo fermentato*, een antwoordt aan den monnik Nicetas, enz. *Lanfrancus in lib. de Corp. & ſang. Domini. Sigebert. c.* 150. *de vir. illuſt. Trithem. Baronius. Bellarminus. &c. Henr. Caniſius T. IV. Ant. Lect. T. IV. Bibl. P. P. Morel. P. II. col.* 201. *T. XI. Colon.*

HUMBERT, de vyfde generaal van de Dominikaner-orde, geboortig van Romans in het Dauphiné, doorliep de trappen der wetenſchappen in de univerſiteit van Parys, en deedt profeſſie in den jare 1225 in het klooſter der Dominikanen van die ſtadt, alwaar hy de Theologie leeraarde. Hy wierdt in den jare 1254 tot vyfde generaal van zyne orde verkoren, verliet vrywilliglyk die waardigheit in den jare 1263, en week naar Lion, alwaar hy als een gemeen monnik ſtierf in den jare 1277. Hy heeft verſcheide werken geſchreven; de Spiegel der monniken, of zes boeken van geeſtelyke onderwyzingen tot het klooſterleven, te Loven gedrukt in den jare 1575, en te Parys in den jare 1622; een brief wegens de drie klooſtergeloften, en de geloften, die de zelve moeten verſellen, met zyne predikatiën, te Hagenau gedrukt in den jare 1508, en te Venetië in den jare 1603; eene uitlegging over den Regel van S. Auguſtinus, te Keulen gedrukt in den jare 1605, en te Bergen in den jare 1645; twee honderd predikatiën, te Hagenau en te Venetië gedrukt, gelyk reets gezegt is; twee boeken tot onderwyzing der predikers, te Vicenza gedrukt in den jare 1604, en te Barcelona in den jare 1606. *Michaël Pius L. V. de Viris illuſt. Ord. Prædic. Leand. Alberti L. I. Bzovius A. C.* 1273. *n.* 20. *Trithemius. S. Antonin. Sixt. Sienenſ. Bellarmin. Miræus. Chorier Hiſt. de Dauphiné, &c. Du Pin Bibl. des Aut. Eccleſ. XIII ſiecle.*

HUMBLE, in het Latyn *Homelea*, eene kleine rivier in Hampshire, die naby Bushwaltham ontſpringt, voorby Botely loopt, en de haven, *Humble-haven* genoemt, aan de Ooſtzyde van S. Andries-kaſteel, tegen over het eilandt Wiath, maakt.

HUME, of HUME-CASTLE, een ſlot in Schotlandt, leggende niet verre van de Engelſche grenzen. Een ander, van den zelven name, legt in Ulſter, eene provincie van Ierlandt.

HUME is de naam van een vryheerlyke heerlykheit en een ſterk kaſteel in Berwikshire, of het graafſchap Mers, in Schotlandt. Zy is de zitplaats van een oud geſlacht, het welk daar zyn naam van voert, en van het graaflyke huis *Mark* afſtamt. Uit dit geſlacht was *Alexander*, die van Jacobus den VI tot graaf van Hume wierdt verklaart. Deze koning, ſprekende van de macht van den Schotſchen adel, plagt te zeggen, dat ſchoon vele van de zelve een tamelyke manſchap konden op de been brengen, hy echter geen wiſt te noemen, die het vermogen hadt van binnen 24 uuren op zyn bevel 1200 wel gewapende ruiters in de abdy Holyrood-Houze, alwaar zyne hofhouding was, te Edenburg te leveren, dan alleenlyk de Lord Hume. De graaf van Dumbar en de Lord Polwarth hebben ook dezen toenaam gevoert. Zie POLWARTH.

HUMEY, (GEORGE) graaf van Dumbar, vryheer van Barwik in Schotlandt. Hy was de zoon van een Schotſch heer, David Humey, en uit het geſlacht der *Manderſen*, die zich *Humey*, of *Hume* ſchreven. Hy ſtondt in zonderlinge gunſt by koning Jacobus den VI van Schotlandt, maar kreeg daarentegen vele vyanden, wanneer hem Jakob Douglas beſchuldigde, dat hy de oorzaak van zyn zwagers doodt was. Deshalven, toen in den jare 1591 graaf Franciſcus van Bothwel, by wien zich Douglas hadt gevoegt, een onverwachten inval te Edenburg in de koninklyke reſidentie deedt, zochten hem zommige te doden; doch hy ontvluchtte het in des konings binnenkamer, verbondt zich met den hertog van Lenox en andere Schotſche heeren in den jare 1592 tegen den rykskanſelier, Johan Maithlandt, wiens zonderlinge vriendt hy voormaals was geweeſt, trok in den jare 1593 tegen den grave van Athol, die een opſtandt hadt verwekt, met den koning te veldt, die hem meer en meer gunſt bewees, zo dat hy na de doodt van den gemelden rykskanſelier in den jare 1595 meeſt hy den koning te zeggen hadt, maar welke genade hy misbruikte, de oude bedienden afſchafte, en zich voorts zodanig gedroeg, dat de geeſtelyke en wereldlyke perſonen zyne vyanden waren. Hy wiſt den onderſchatmeeſter Georg Elphingſton van zyn ampt te beroven, en kreeg het zelve in den jare 1601 van den koning voor zich. Hy wierdt in het zelve jaar ridder geſlagen. Als de koning in den jare 1603 de Engelſche kroon kreeg, maakte hy hem den 7 July in den jare 1604 vryheer van Barwik, en kort daar na graaf van Dumbar, in Schotlandt, en zondt hem in den jare 1605 een grote pracht naar Schotlandt, alwaar hy zeer hoogmoedig wierdt, en den koning bewoog het oude gezag der graven te vernietigen, en meer nieuwe graven en hertogen te benoemen. Hy wierdt in den jare 1608 ridder van den Kouſſebandt gemaakt, en ſtierf in den jare 1610 aan de koorts, of, als zommigen willen, in 't jaar 1611 van vergift. Hy is te Weſtmunſter begraven, en wierdt weinig beklaagt. Hy was een man van een ryp verſtandt en van weinig zeggen. Hy liet niet dan dochters na, waar van de oudſte met Jakob Humey, de twede, *Elizabeth*, met Theophilus Howard, grave van Suffolk, getrouwt was. *Dugdale Baronag. Angl.*

HUMIERES, (LODEWYK VAN CREVAUT, HERTOG VAN) maarſchalk van Vrankryk. Hy was boven dien ridder van de koninklyke ordens, heer van Mouchy, vicomte van Brigueil, baron van Preuilly, van Chatelmontagne, van Coudun en Afay, baljuw van Loches in Touraine, grootmeeſter van de artillery, generaal opziender over 't buſchkruidt en de ſalpeter, kolonel van 't koninklyke regiment fuſeliers, en van de bombardiers, maiſtre de camp van een regiment ruitery, gouverneur en generaal-luitenant van Vlaanderen, en van de plaatſen, welke de koning na de Pyreneeſche vrede gewonnen hadt; ook afzonderlyk gouverneur van Ryſſel, Armentiers, en Compiegne. Hy was te voren kapitein van 100 edellieden. Zyn vader, die in den jare 1648 ſtierf, was Lodewyk van Crevaut, marquis van Humieres, zyne moeder Iſabella Phelippeaux, eene dochter van den ſecretaris van Staat Raimundus van Herbaut. Hy verkreeg in den jare 1657 de waardigheit van generaal-luitenant, en den 8 July des jaars 1668, benevens de Crequi en Bellefonds, den maarſchalks-ſtaf van Vrankryk. Hy veroverde den 31 July des jaars 1676, na eene zesdaagſche belegering, de veſting Aire, en den 9 Auguſty de Linkerſchans. Den 11 December van het volgende jaar veroverde hy na eene belegering van 11 dagen S. Guilain. Den 6 November des jaars 1683 nam hy in 5 dagen de ſtadt Kortryk in, en den 10 van de zelve maandt Dixmuiden. In den jare 1689 geboodt hy het Franſche leger in de Nederlanden, wanneer hy den 25 Auguſty by Walcourt door den vorſt van Waldek geſlagen wierdt. In April des jaars 1690 wierdt tot zyn voordeel het marquizaat van Humieres tot een hertogdom verheven, en zulks den 23 van de gemelde maandt in 't Parlement van Parys geregiſtreert. Men heeft de jaarlykſche inkomſten van zyne menigvuldige ampten op 230000 Franſche ponden, en niettemin de ſchulden, die hy naliet, op 2 millioenen en 400000 ponden geſchat. Hy ſtierf als onder-deken der maarſchalken van Vrankryk den 28 Auguſty des jaars 1694 te Parys. Hy hadt by zyne gemalinne Ludovica Antonia Thereſia de la Chatre vier dochters geteelt, waar van de oudſte, Julia genaamt, in April des jaars 1690 trouwde met Lodewyk van Aumont, marquis van Chappes, koninklyke Franſche generaal-luitenant, en na haar vaders doodt dezen haren gemaal, by wien zy eene dochter hadt, het hertogdom Humieres toebragt.

HUMILIATI, een monniken-orde, door eenige Milaneeſche

neeſche edelen in de XII eeuwe geſticht: want als keizer Henrik de IV eenige Milanezen naar Duitſchlandt in ballingſchap hadt verwezen, voegden zich in den jare 1187 andere by hen, nademaal Cremona, Tortona en Milaan van Frederik Barbaroſſa verwoeſt waren. Johannes van Meda was een van de genen, die wel het meeſt in den jare 1180 arbeidden om deze orde in ſtandt te brengen, en de zelve wierdt van den pauſſelyken ſtoel in den jare 1200 beveſtigt. Als in de XVI eeuwe Karel Borromeus, hun beſchermer (*protector*) vele van hunne misbruiken gewaar wierdt, namentlyk dat 'er in 90 kloosters niet boven de 170 broeders waren, bemoeide hy zich de zelve te verbeteren, maar wierdt van een, met name Hieronymus Donatus Farina, op aanraden van de orde, dood geſchoten; het welk veroorzaakte, dat paus Pius de V in den jare 1570 deze ganſche orde affchafte, en hunne goederen aan zommige kardinalen, die weinig inkomen hadden, uitdeelde. Ten tyde van paus Innocentius den III waren 'er eenige ketters, *Humiliati* genaamt; maar de zelve zyn door hem veroordeelt. *Urſperg. Chron. Ludov. Cavitelli Ann. Cremonenſes. Joſ. Rippamontii Hiſt. Mediolan. l. XII. Spondanus ad ann.* 1199. *Thuanus l. L. Godeau l. I.*

HUMMEL, een dorp van het graafſchap Zutphen, ſtaande onder het rechtsgebiedt van den landdroſt. Het heeft kerk en predikant, ſtaande onder de claſſis van Zutphen.

HUMORISTEN is de naam, welken men binnen Rome aan zeker geſelſchap van geleerde en verſtandige perſonen gaf, makende hun werk om allerhande zinryke uitvindingen te doen. Tot hun zinnebeeldt verkoren zy eene wolke, uit de zee opkomende, die in een zachten regen uitbrak, met dit omſchrift: *Redit agmine dulci.* De gelegenheid daar toe gaf zeker adelyk bruiloftsfeeſt, by het welke eenige ſchrandere verſtanden het tegenwoordig zynde vrouwvolk met allerhande gedichten en andere zinryke invallen verluſtigden, weswegen zy *bell'humori*, overeenkomſtig met de Franſche benaming *beaux eſprits*, genoemt wierden.

HUMPHREDUS, hertog van Glocester, de jongſte zoon van den koning van Engelandt, Henrik den IV, van des zelfs eerſte gemalinne Maria, dochter van Humphredus Bohun, grave van Herford. Zyn oudſte broeder, koning Henrik de V, maakte hem in den jare 1414 hertog van Glocester, en voor zyne doodt, in den jare 1422 voorgevallen, benoemde hem de zelve tot voogdt van zyn zoon en opvolger, nog maar 2 jaren oud zynde, Henrik den VI, en tot regent van het koninkryk van Engelandt. In deze hoge waardigheit droeg hy zo veel zorg voor het welzyn van den jongen koning en de onderdanen, dat hem de Engelſchen doorgaans den toenaam van den goeden hertog gaven. In den jare 1423 trouwde hy met Jacoba, dochter en erfgenaam van Willem van Beyeren, die haar onder anderen de graafſchappen Henegouwen en Hollandt hadt overgelaten. Deze Jacoba was, onder voorwendſel van al te nabeſtaanheit, of onder voorgeven van kwalyk gehandelt te zyn, vrywillig van haren eerſten gemaal, Johannes, hertog van Brabandt, geſcheiden. Wanneer nu hier op Humphredus in den jare 1425 met een ſterk leger naar de Nederlanden trok, om van Hollandt en Henegouwen bezit te nemen, deedt hem de party van den hertog van Brabandt zulk een ſtarken tegenſtandt, dat hy nodig oordeelde zich in tyds weg te maken. Daar by raakte hy, tot groot nadeel der Engelſche veroveringen in Vrankryk, in grote onluſten met den hertog van Burgundië, naardien de zelve de party van zyn neef, den hertog van Brabandt, hadt aangenomen. Deze kreeg ook Jacoba in zyne macht, en hoewel zy naar Hollandt vluchtte, waar henen Humphredus (meer uit ſchuldigen plicht dan uit liefde) nog altydt hulp zondt, zo gebeurde het echter, dat de eerſte echt wederom goed gekeurt, en met bewilliging van alle aanhorigen vernieuwt wierdt. Daarenboven bemiddelde de hertog van Bedford, broeder van Humphredus, dat deze, niettegenſtaande het voorgenomen tweegevecht, zich met den hertog van Burgundië vereenigde, doch in den jare 1436, als de zelve door hem gedwongen wierdt het beleg van Calais op te breken, zich genoegzaam van hem wreekte. In den uitgang van het jaar 1425 kreeg hy groot krakeel met zyn neef Henrik Beaufort, biſſchop van Winchester, naardien de zelve het gezag, hem als regent toekomende, op vele wyzen verminderde, zo dat 'er byna een binnenlandſche oorlog in Engelandt zou ontſtaan zyn, ten ware door de bemiddeling van den gemelden hertog van Bedford in het volgende jaar een verdrag tuſſchen beide was te weeg gebragt. Doch als in den jare 1428 de gemelde biſſchop als kardinaal en pauſſelyke legaat in Engelandt was, gaf de macht, die hy zich uit dien hoofde aanmatigde, gelegenheit tot nieuwe onluſten, die aan den kant van Humphredus ook meer toenamen, wanneer zyne twede gemalin, Eleonora, dochter van Reginaldus, Lord Cobham, op aanraden van dezen kardinaal, in den jare 1441 van tovery, als mede van liſtige aanſlagen tegen des konings leven beſchuldigt en de zaak zo ver getrokken wierdt, dat zy, na voorgaande opentlyke kerkboete, op het kaſteel te Chester tot hare doodt moeſt gevangen zitten. In het volgende jaar bragt Humphredus 14 artykels in tegen den kardinaal; doch de koning maakte een vergelyk tuſſchen hen beide. Dit was het grootſte ongeluk voor den hertog van Glocester, dat hy uit eene welgegronde voorzorge voor zyn vaderlandt den koning den raadt gaf, met de dochter van den grave van Armagnak te trouwen, en in 't tegendeel het aangeboden huwelyk met Margareta, dochter van den titulairen koning van Napels en Sicilië, Renatus van Anjou, te verwerpen. Wanneer nu evenwel het laatſte door allerhande ſtreken, voornamentlyk door den grave, naderhandt hertog van Suffolk, Wilhelm de la Pole, gebeurde, was zy, benevens dezen Wilhelm, als mede met den kardinaal van Winchester, en andere vyanden van Humphredus, ten uiterſte bemoeid om des zelfs ondergang uit te werken. In den aanvang bewoog men den koning hem onder ſlechte voorwendſels buiten 't bewindt der ſtaatszaken te ſluiten. Daar na beſchuldigde men hem in het openbaar, dat hy gedurende het ryksbeſtier tegen de wetten van het landt hadt gehandelt. Maar naardien zyne onſchuldt, en de genegenheit van het volk nog te meer zou zyn bekend geworden, zo lokte men hem, ter gelegenheit van eene uitgeſchrevene vergadering van het Parlement, in den jare 1447 naar Bury, of S. Edmundsury, in Lankashire, en nam hem aldaar met alle zyne bedienden in verzekering. Schoon men nu uitſtrooide, dat hy den koning hadt zoeken te vermoorden, om dus zyne gemalin, Eleonora, weder op vrye voeten te ſtellen, wilde echter niemandt zulks geloven, voornamentlyk als men zag, dat alle zyne bedienden los gelaten wierden zo dra als hy was van kant geholpen. Dit laatſte gebeurde een of ten minſte zeer weinig dagen na zyne gevangenneming, wanneer men hem dood in zyn bedt vondt. Dat hy van hertzeer, of door een beroerte, of aan een verzwering zou geſtorven zyn, wilde byna niemandt geloven, maar veel eer geloofde men, dat hy vermoord was. Ondertuſſchen, dewyl men aan zyn ligchaam gene tekenen van moordt gewaar wierdt, oordeelden zommigen, dat men hem tuſſchen twee bedden geſmoort hadt, en anderen geloofden, dat men hem, gelyk als den koning Eduard den II, een gloeiend yzer in het fondament van het ligchaam hadt geſtoken. Hy wierdt te S. Alban in Herefordshire begraven. Het ongeluk, na zyne doodt Engelandt overgekomen, maakte zyn verlies nog gevoeliger, en zyne vyanden nog gehater, vermits deze laatſte zelfs aan hunne eigene perſonen de Goddelyke wraak gevoelt hebben. Hy hadt noch by de eerſte, noch by zyne twede gemalinne kinderen verwekt. Men zegt, dat hy zich van de volgende tytels bediende: „ Humphredus, door Gods genade zoon, „ broeder en neef van een koning, hertog van Glocester, Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, en graaf van Pembroke, heer „ van Vrieslandt, grootkamerheer van Engelandt, beſchermer „ van het ryk en van de kerk van Engelandt". Voor het overige zegt men tot roem van dezen hertog, dat hy een zonderlinge begunſtiger van geleerden is geweeſt, ten welken einde hy onder anderen met grote koſten de opentlyke boekery op de hogeſchole te Oxford heeft aangelegt. Hy zelf was ook zeer geleerd, voornamentlyk in de rechten en in de ſterreloopkunde, zodanig, dat hy van de laatſte wetenſchap een traktaat met dezen tytel: *Tabula directionum*, heeft geſchreven. *Polyd. Vergil. lib.* XXIII. *Silv. Flor. Angl. Cambden Britannia. The compleat hiſt. of Engl. vol.* I. *Sam. Daniel's Life of K. Henry* VI.

HUMPHREY, (LAURENTIUS) een geleerd Engelſchman in de XVI eeuwe. Gedurende de regering van de koninginne Maria begaf hy zich ter oorzake van de vervolging der Proteſtanten naar Duitſchlandt, en in deze ballingſchap zette hy over uit het Griekſch het boek van *Origines* van het waarachtige geloof, als mede het traktaat van *Philo* van den adel. Naar het voorbeeldt van den laatſten vervaardigde hy van deze ſtoffe in de Latynſche tale drie boeken, onder den tytel van *Optimates*. Toen de koningin Elizabeth op den troon was geklommen, wierdt hy preſident van het Magdalenen-collegie te Oxford, als mede koninklyke hoogleeraar in de Godgeleerdheit, wanneer hy vele jaren achtereen zo wel in zyne openbare leſſen, als ook in zyne predikatiën en ſchriften een ongemenen vlyt toonde. Zyne geloofsgenoten oordeelden, dat hy de hoogſte waardigheden in de kerk hadt verdient: doch hy wierdt niet dan deken van Winchester, en men meent, dat hy zyne bevordering tot hoger bediening door zekere byzondere gevoelens belet heeft, ſchoon hy de zelve geenzins omtrent eenige geloofsartykelen, maar omtrent eenige uiterlyke dingen heeft laten blyken. *De Larrey Geſchied. van Engel.* II *en* III *Deel.*

HUNAIM is een haven in Barbarye, 14 mylen van Tremezen gelegen. De zelve wierdt van de Afrikanen gebouwt, en heeft een kleine reê voor de ſchepen, wordende door twee kleine torens, als mede door een hogen ſchonen muur beſchermt. Ze was voortyds de voornaamſte haven in het koninkryk Tremezen, na dat de Spanjaarden Oran hadden vermeeſtert, en wierdt veel bevaren van de Venetianen en Genuezen wegens de boomwolle en lynwaten. De huizen zyn hier ſchoon gebouwt. Ieder heeft een bron, nevens verſcheide zomerhuiſies, met wynranken bedekt. De omleggende velden brengen vele karſſen, vygen, olyven en andere vruchten voort. *Leo Africanus Deſcript. Africæ.*

HUND en OUD-GROTKAU, een oud aanzienlyk adelyk geſlacht in Sileſië en de opper-Lausnits, zynde in de huizen *Rauſſe* in het Liegnitſche, *Unwurde* in opper-Lauſits, en *Boigsmansdorf*, in Sileſië, verdeelt. *Wilhelm Hund* was in den jare 1137 te Ingolſtadt; *Frederik* in den jare 1165 te Zurch, en *Andreas* in den jare 1235 te Wurtsburg by de tournoiſpelen tegenwoordig, hoewel het nog onzeker is, of zy alle drie tot deze Sileſiſche familie behoren. *Hentſchil Hund* leefde in den jare 1380 onder den hertog Bolco te Munſterberg. *Hans van Hund* was in den jare 1474 hofrechter te Canth, by Breslau. *Henrik van Hund* was in den jare 1518 burggraaf van Glats, en in den jare 1525 hoofdman. *Hildebrand van Hund en oud-Grotkau*, te Rauſſe, vorſtelyke Liegnitziſche Raadt en ritmeeſter, liet na twee zonen, *Wentzel* en *Chriſtoffel*.

De eerſte, namentlyk *Wentzel van Hund*, te Rauſſe, Wiltskau, Petſchkendorf, Unwurde, enz. ſtierf in den jare 1637 als vorſtelyke Liegnitziſche Raadt, hofrechter en lands oudſte. Hy hadt twee zonen verwekt, *Wolf Caſpar*, en *Henrik Wentzel*, door welke dit geſlacht in de huizen *Rauſſe* en *Unwurde* is verdeeld. 1) *Wolf Caſpar van Hund*, te Rauſſe, Wiltskau en Petſchkendorf

dorf, ſtierf in den jare 1682, zynde keizerlyke hoofdman en landsoudſte van het vorſtendom Liegnits. Zyn zoon *Wentzel Hildebrand*, landsoudſte van het vorſtendom Glogau, als mede koninklyke oppertol-ontfanger, ſtierf in den jare 1708, en liet na *Hildebrand Rudolph*, in den jare 1694 geboren. 2) *Henrik Wentzel van Hund*, te Unwurde, Monau en opper-Gebelzig, ſtierf in den jare 1697, en liet na *Joachim van Hund en oud-Grotkau*, te Unwurde, Monau, en opper-Gebelzig, groot-Sweinitz, en Zoblits, die nog in den jare 1710 als koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche Raadt en landsoudſte van den Bautsniſchen kreits leefde. Van zyne kinderen trouwde in den jare 1710 *Johan Hildebrand*, heer van Mönau, Merzdorf, Rauden, Beerwaldt en Lieske, koninklyke Poolſche en keurvorſtelyke Saxiſche kamerjonker, met Sophia Elizabeth van Wehlen, uit den huize van Diehſe.

Chriſtoffel van Hund en oud-Grotkau, de twede zoon van den bovengemelden Hildebrand, verwekte by eene van Eckwart en Schrebersdorf *Gabriël*, heer van Boigtmansdorf. Deze liet twee zonen na, *Gabriel* en *Hans Lodewyk*. 1) *Gabriel van Hund en oud-Grotkau*, heer van Neudorf en Keltſchen, vorſtelyke Liegnitzſche Raadt en landshoofdman van het vorſtendom Wolau, ſtierf in den jare 1604, nalatende *Frans Lodewyk* en *Chriſtoffel Frederik*. 2) *Hans Lodewyk van Hund en oud-Grotkau*, te Boigtmansdorf, ſtierf in den jare 1645, zynde keizerlyke ritmeeſter, en liet twee zonen na, namentlyk: (1) *Ernſt Lodewyk*, keurvorſtelyke Brandenburgſche overſte, die ſtierf in den jare 1699 op zyn landgoedt Ophauzen, by Querfurt, en drie zonen hadt, van welke *Auguſtus Alexander* by zyne doodt in den jare 1715 *Frederik Lodewyk* en *Wilhelmina Amalia* naliet. (2) *Hans Lodewyk*, keurvorſtelyke Saxiſche overſte wachtmeeſter, die in den jare 1609 op zyn goedt Prath by Wittenberg overleedt, *Wolf Siegfried Lodewyk* nalatende (3) *Lodewyk Diderik*, die als ritmeeſter in Hollandſchen dienſt was, en met zyn neef, zynde den R. Katholyken Godsdienſt toegedaan, over zyn vaderlyk erfgoedt Boigtmansdorf een zwaar proces voerde, dat niet voordeelig voor hem eindigde. Zyn eenige zoon, *Frederik Lodewyk van Hund*, te Ebersbach en Siebenhuſen, diende den koning van Polen en keurvorſt van Saxen als overſte, wanneer hy in den jare 1712 den krygsdienſt verliet, zich daar op in de opper-Lauſnits nederzette, en in den jare 1717 de riddergoederen Ebersbach en Siebenhuſen in den Görlitzſchen kreits kocht. *Sinapii Sileſiſ. Curioſ.*

HUND VAN WENKHEIM TE ALTENSTEIN, een adelyk geſlacht in Frankenlandt, en inzonderheit in het Coburgſche. Hun ſtamſlot *Altenſtein* legt 2 mylen van Hilpershauzen, en *Wolf Hund van Wenkheim* wierdt in den jare 1496 daar mede beleent. Des zelfs zoon, *Burchard*, of *Bernhard*, kocht Walprechtsrode, en was Raadt by den keurvorſt Johannes van Saxen. Van zyne zonen wierdt *Hans*, of *Jan* Raadt van hertog Johannes Ernſt van Saxen, en de oudſte, met name *Chriſtoffel*, wierdt aan het hof van den keurvorſt Johannes Frederik opgevoed, en naderhandt als des zelfs hoofdman in den ſlag by Mulberg in den jare 1547 gevangen genomen. Hy ſtierf in den jare 1593, zynde vorſtelyke kancelary-Raadt te Wurtsburg, en liet 5 zonen na. Van de zelve kreeg *Chriſtoffel* in den jare 1594 de plaats van ſtalmeeſter, en in den jare 1608 die van hofmeeſter en Raadt aan het vorſtelyke hof te Coburg, en *Coerd Reinhard* is grootvader van *Hans Ernſt* geworden, die nevens *Hans Georg Hund van Wenkheim*, te Altenſtein, de lykſtatie van hertog Ernſt van Gotha in den jare 1675 bywoonde. Tot deze familie behoort ook *Georg Hund van Wenkheim*, die in den jare 1572 als hoogmeeſter van de Duitſche orde wordt vermeld. *Gotha Diplomatica. Spangenbergs Adelſp. P. VII. p. 64. Mulleri Annal Sax. Gryphius.*

HUND VAN LAUTERBACH, een oud adelyk geſlacht in Beyeren, van des zelfs ridderplaats *Lauterbach* bygenaamt. *Hans Hund* bloeide omtrent het jaar 1357. *Wiguleus Hund*, te Sultzenmos, Lenting en Steinau, rechtsgeleerde, hertoglyke Beyerſche Raadt, heeft uitgegeven: *Metropolis Salisburgenſis*, en in den jare 1598 een Beyerſch Stamboek der adelyke geſlachten, in folio. *George* kweet zich wel in den jare 1529 in het beleg van de ſtadt Wenen tegen de Turken. *Hans Wilhelm van Hund*, erfheer van de heerlykheit Adlzhauzen in Beyeren, leefde omtrent het jaar 1618, en bouwde de verwonderenswaardige kapel en kerk Mariaſtern in Taxa, een kwartier uur van het ſlot Adlzhauzen gelegen. *Spangenberg Adel-Spiegel P. II. p. 245.*

HUNDESVELDT, een vlek in Sileſie, aan de rivier Weida, in het hertogdom Oels, een myle van Breslau gelegen, is met ſtads rechten voorzien, en zonderling deswegen vermaard, om dat keizer Henrik de V van Boliſlaus, koning van Polen, in den jare 1109 aldaar verſlagen wierdt: weswegen het ook zo wel den Duitſchen, als Poolſchen name *Pſie Pole* heeft gekregen. Hier is mede in September des jaars 1559 de Sileſiſche vorſtendag gehouden, wanneer in dezen tydt de peſt te Breslau woedde. Tegenwoordig behoort het den prelaten van de orde der Premonſtratenzen by S. Vincent in Breslau toe. *Dlugoſſ. Hiſt. Pol. Schikfus Chron. Sileſ. Henelii Sileſ. c. 7. p. 22. Sinapii Olsnogr. P. II. p. 427.*

HUNDRED, van het Duitſche woordt *Honderd*, in het Latyn *Centena*, *Centuria*, of *Centenariatus*, is de naam van zekere nog tegenwoordig in Engelandt gebruikelyke verdeeling omtrent de meeſte graafſchappen, van welker oorſpronk en geſchapenheit men het volgende kortelyk zal aanmerken. Alfred, zynde in het einde van de Heptarchie de eerſte koning over ganſch Engelandt geweeſt, regerende van den jare 872 tot het jaar 900, oordeelde noodzakelyk te zyn, om vele onordentlykheden voor te komen, zyn ganſche ryk in zekere graafſchappen, een ieder van de zelve in verſcheide Hundreds, en deze laatſte wederom in zogenaamde *Tithings*, of Decuriën te verdeelen, zodanig, dat 'er geen onderdaan was, die niet teffens een Hundred, een Tithing en een graafſchap hadt, onder het welke hy behoorde. Kleine zaken wierden van tien daar toe aangeſtelde mannen in ieder Tithing, gewigtige door honderd mannen in ieder Hundred, en de zwaarſte van de gedeputeerden, of van den koninklyken ſtadhouder van het ganſche graafſchap afgedaan. Als iemandt wierdt aangeklaagt, moeſt hy in zyn Tithing, of in zyn Hundred borg ſtellen; kon hy dit niet doen, zo handelde men met hem in form van rechten; nam hy voor de geſtelde borgtocht de vlucht, zo wierdt zyn Tithing en zyn Hundred in geldboete beſlagen, en de zelve aan den koning overgegeven. Daar door was het overal zeer veilig, zo dat men goudt opentlyk op de ſtraten kon laten leggen, en verzekert zyn van het weder te vinden. De geen, die over het ganſche graafſchap was geſtelt (van zommigen *Centgraaf* genaamt) hadt verſcheide inkomſten tot zyn onderhoudt en vermaak, als van de jagt, enz. In eenige graafſchappen van Engelandt, als in Jorkshire, in Nottinghamshire, enz. wordt de verdeeling door zogenaamde *Wapontakes* gemaakt, welk woordt zo veel als wapendrager betekent, dewyl namentlyk de geen, die over zo een diſtrict geſtelt was, van alle mansperſonen in het zelve, by het aanvaarden van zyn ampt, zyn wapentuig, en inzonderheit zyn ſpies, liet aanraken, tot een teken, dat zy onder des konings bevel ſtonden. Voorts is aan te merken, dat zomtyds een Hundred of een Wapontake twee, drie, en tot vier malen toe groter of kleiner is dan het andere. *Henr. Spelman in Gloſſario. Cambden Britannia.*

HUNSDON (HENRIK CARY, BARON VAN) was van zyne moeder, Maria Bolenia, een zuſters kindt van de koninginne Elizabeth. Deze verhief hem tot de waardigheit van baron van Hunsdon, tot gouverneur van Barwik, tot Lord kamerheer en tot ridder van den Kouſſebandt. Men roemde van hem, dat hy omtrent zyne vrienden, zyne bedienden, en omtrent zyne koninginne en zyn vaderlandt volkomen welgezind was. Daar benevens was hy zeer dapper, maar wat te haaſtig. De koning, zynen moedt en zyne getrouwheit kennende, liet zeer veel op zyne voorzorge aankomen, en of zy in hare reſidentie was, of in het leger by Tilbury (alzo in dezen tydt de Spanjaarden bezig waren in Engelandt eene landing te doen) vertrouwde zy altydt aan dezen Lord de zorg voor haar perſoon. Ondertuſſchen wierdt hy 'er nog zeer machtig, noch zeer ryk by. In den jare 1569 dankte hy het leger af, door Mylord Dacres tot beſcherming van de koninginne Maria van Schotlandt gewurven. In den jare 1587 wierdt hy in gezantſchap aan den koning van Schotlandt, Jacobus den VI, gezonden, om het aan de gemelde koninginne voltrokken doodvonnis te verſchonen. Hy ſtierf in den jare 1596. *Cambden Britann. pag. 296, 342. De Larrey Geſchied. van Engel. III Deel.*

HUNDSRUK, in het Latyn *Hunnorum tractus*, een Duitſch landſchap aan den Rhyn. Het zelve wordt van de Hunnen aldus genaamt, dewyl deze plaatſen, tuſſchen den Rhyn, de Moeſel, de Nahe en de Saar leggende, der Hunnen rug of kaſteel is geweeſt, of om dat zommige alhier achterbleven, zynde door hunnen koning hier gelaten, of van te voren door den keizer Gratianus hier henen geplaatſt, om deze ruwe en bergachtige landſtreek te bewonen: weswegen ook naderhandt deze ſtreek *Colonia Sauromatum*, dewyl de Hunnen uit Sarmatië waren gekomen, of *Pagus Hunnorum*, het *Hunnegow*, is genoemt. Zelfs voeren nog eenige plaatſen den name daar van, gelyk het ſlot *Hundltſtein*, het ſlot en de ſtadt *Caſtelhun*; de dorpen *Hundheim* en *Hundshauzen*, de *Hunen-bron*. Eenige dorpen hebben alle jaren hunne byeenkomſten gehouden, door hen *Hundsgedingen* genoemt. In het zelve zyn twee voorname boſſchen, het *Jeder-woudt* en *de Sane*. Het voornaamſte water is de *Simmer*, waar van het hertogdom Simmeren zynen naam heeft. Deze Hundsruk behoort voor een gedeelte de beide keurvorſten van de Palts en Trier, en voor een gedeelte den landgrave van Heſſen, als mede de markgraven van Baden en de Rhyngraven toe. *Coblents* en *Bacherach* zyn de bekendſte plaatſen in het zelve. *Freherus Not. in Auſon. Moſellan. pag. 14. Zeileri Topogr. Palatin.*

HUNEGONDA, eene nonne van het klooſter van Humblieres in Vermandois in de VII eeuwe, wierdt geboren te Lembaide in Vermandois, van ouders uit een der edelſte geſlachten van het landt, onder de regering van Clodoveus den II, zoon van Dagobert. Zy hadt tot haren doopvader S. Eloi, biſſchop van Nojon, die zorg droeg voor hare opvoeding. Zy wierdt belooft aan een heer van het landt, Udaldus genoemd; maar niet willende trouwen, ſtelde zy hem voor eene reize naar Rome te doen voor hun huwelyk. Wanneer zy met Udaldus aldaar gekomen was, ontfing zy het geeſtelyk gewaadt uit handen van den paus Vitalianus. Udaldus, verwonderd over dit beſluit, vertrok van Rome. Hunegonda, nu vry zynde, kwam weder in haar landt, en begaf zich in het klooſter van Humblieres, naby S. Quintyn. Udaldus was zo geraakt door dit voorbeeldt, dat hy zich zelf toewydde aan den dienſt der kerke van Humblieres, en ſtierf voor haar. Hunegonda verdubbelde na de doodt hare vurigheit en hare geſtrengheden, en ſtierf in den jare 690. Haar lighaam wierdt uit de aarde genomen in den jare 946, en in eene kaſſe geſtelt in den jare 1051 door de zorgen van Macarius, abt van Humblieres; want dit nonneklooſter was veranderd in een klooſter van Benedictyner monniken in den jare 948. *Bernerus apud Mabill. Secul. I. & V.*

HUNERIK, HONORIK, of UGNERIK, koning der Wandalen in Afrika, volgde op zynen vader Genſerik in den jare 476. Hy was een Ariaan. Na de inneming van Rome in den jare 455, was hy getrouwt met Eudoxe, dochter van Valentinianus,

nianus, gelyk elders gezegt is; en wanneer hy tot den troon gekomen was, in allerlei wreedheit zynen vader te boven gaande, was 'er generlei ſlag van ſtraffe, waar van hy zich niet bediende tegen de rechtzinnigen. Men zegt, dat hy hen eerſt de vrye oeffening van hunnen Godsdienſt toeſtondt; maar dat hy naderhandt, op het aanhouden van zyne biſſchoppen, hen met eene ongehoorde wreedheit vervolgde. Hy bande vier duizend negen honderd zes en zeſtig kerkelyke perſonen, gaf verſcheide edikten tegen hen uit, en deedt vier honderd duizend perſonen door ongehoorde pynigingen ombrengen, door overreding der Ariaanſche biſſchoppen, die de deugdt en ſtandvaſtigheit der rechtzinnigen niet konden dulden, en die de zelve aanzagen als eene trotſering van hunne godloosheit. Theodoricus, zyn broeder, en zyne kinderen, de patriarch der Arianen, en alle de genen, waar tegen hy eenig vermoeden opvatte, waren de offerhanden van zyne wreedheit, gewoon zynde onverſchilliglyk het ſtaal en het vuur tot zyne voldoening te gebruiken. Hy ſtierf in het achtſte jaar van zyne regering, in den jare 485. Victor Uticenſis zegt, dat hy van de wormen gegeten wierdt, die uit alle de delen van zyn ligchaam te voorſchyn kwamen. Gregorius Turonenſis ſchryft, dat hy razende geworden zynde, zyne eigene handen at; en Iſidorus voegt 'er by, dat zyne ingewanden uit zyn ligchaam kwamen, en dat hy het zelve einde hadt als Arius, wiens aanhang hy door zo vele moorderyen hadt willen bevestigen. *Victor Utic. de Perſec. Vand. Greg. Turon. l. II. c. 3. hiſt. Iſidorus. Procopius.*

HUNGARIE, een oud koninkryk van Europa, behorende tegenwoordig geheel aan het huis van Ooſtenryk. Het zelve heeft, gelyk men in 't gemeen oordeelt, zynen naam van de Hunnen, eene Schythiſche natie, welke zich van dit landt meeſter maakte. Oudtyds wierdt het *Pannonië* genoemt, welkers landpalen Plinius van de Zwarte zee tot aan den Donauw en opper-Ooſtenryk, en van Polen tot aan de Adriatiſche zee ſtelt; zodanig, dat het zo wel Dalmatië, als ook de provincie Illyricum in zich vervat. Ook waren weleer de koninkryken van Croatië, Servië, Hallicië en Lodomerië daar aan verknocht, waar van als nog de vaandels by het kronen der koningen vooruit gedragen worden. Na de vrede van Paſſarowits, met de Turken geſloten den 21 July in den jare 1718, behoort het ganſche eigentlyke koninkryk van Hungarië, met den ban van Temeswar, het koninkryk van Croatië, ganſch Zevenbergen, nevens een ſtuk van Wallachië, een gedeelte van Servië, Bosnie en Dalmatië, tot de kroon van Hungarië. Tegenwoordig zyn de grenzen van het koninkryk van Hungarië ten Zuiden de Drau en Croatië, ten Ooſten Zevenbergen en Wallachië, ten Weſten Ooſtenryk, Stiermarken en Moravië, en ten Noorden het Carpatiſche gebergte, waar door het van Sileſië en Polen wordt geſcheiden. Voorts wordt het landt door den Donauw Noord- en Zuidwaarts in Opper- en Neder-Hungarië verdeelt, en men telt daar in 74 graafſchappen, of Hungariſche geſpanſchappen, in het Latyn *comitatus*, hoewel niet alle ſchryvers omtrent het getal overeenkomen. De voornaamſte rivieren zyn de *Donauw*, lopende van het Weſten naar het Ooſten, en hebbende beneden Presburg de grote en kleine eilanden *Schutt* gemaakt, met meer andere, van daar weder naar het Ooſten keert, en zeer viſchryk is; voorts de *Drau*, en *Sau*, de *Theiſſe*, de *Waag*, de *Raab*, de *Graan*, en meer andere. De hoofdſtadt is *Offen*. Het landt is zeer vruchtbaar in koorngewas, en heeft heerlyke weiden, hebbende een overvloedt van wildt, faizanten, patryzen en ander wild gevogelte. De rivieren zyn 'er zeer viſchryk, zo dat men gewoon is te zeggen, dat de Theiſſe twee derde deelen viſch en een derde deel water heeft, zodanig, dat by het overlopen van de zelve zo veel viſch op het droge blyven leggen, dat men wel 1000 karpers voor een dukaat plagt te kopen. De Hungariſche wyn is niet minder beroemd, onder welke de Tokkaier wyn voor alle andere in de wereldt uitmunt. Voorts heeft men hier de heerlykſte en ſmakelykſte fruiten. Het Hungariſch goudt is zo goed als het Arabiſche, en men vindt hier ſtofgoudt en goude korrelen in de rivieren. Ook heeft men hier zilver-, koper-, yzer- en kwik-mynen, en het zout wordt ten dele gegraven, ten dele gekookt: ook vindt men 'er rode en witte marmor, albaſter, kryſtal, robynen, jaſpiſſen, diamanten, antimonium, enz. inzonderheit in het gebergte tuſſchen Offen en Gran. Uit dien hoofde worden ook eenige ſteden de Bergſteden genoemt, als *Schemnitz*, *Cremnitz*, *Neuſol*, *Altſol*, *Trenſchin* en *Leutſchau*, en de Hungaren plagten te zeggen: „ Neuſol is met kopere, Schemnits met zilvere en Cremnits met goude muren beſloten ", dewyl, namentlyk, op deze plaatſen diergelyke metalen nog zomtyds gevonden worden. Maar de lucht is 'er voor vremdelingen geheel ongezond, weshalven Hungarië gemeenlyk het kerkhof der Duitſchers genaamt werdt. Doch in het tegendeel vindt men hier vele heerlyke kruiden, en verwonderlyke warme baden, nevens vele heilzame gezondbronnen. Inzonderheit zyn de warme baden te Offen zeer beroemd. De vorſt heeft een koninklyk gezag en hoogheit, welke echter door de door hem bezworene voorwaarden en de grondwetten van het ryk eenigermaten bepaalt is. De grondwetten ſteunen op de inzettingen van koning Stephanus den Heiligen, van koning Andreas den II, van koning Karel den I, koning Sigismund, Ladislaus Poſthumus, van Ferdinand den I, en van de nieuwe ryksbeſluiten, voornamentlyk van de jaren 1681 en 1687. Voornamentlyk veroorzaakten voortyds de wetten van koning Andreas den II veel zwarigheit, behelzende, dat wanneer de koning tegen de rykswetten iets deedt, de biſſchoppen, heeren en edelen de macht hadden, zonder van ongetrouwheit beſchuldigt te worden, zich tegen den koning te verzetten, en den zelven tegen te ſpreken. Deze wet moeſten de koningen by hunne kroning uitdrukkelyk bezweren. Maar als daar over vele onluſten en oorlogen ontſtonden, is deze wet by de kroning van Joſephus in den jare 1687 vernietigt. De ſtanden van het koninkryk zyn de aartsbiſſchoppen, biſſchoppen, en prelaten, onder welke de aartsbiſſchop van Gran aartskancelier van het koninkryk en primaat van het ryk is. De wereldlyke magnaten zyn de ryks-palatyn, de naaſte naar den koning, de hofrechter, de ban of bannus van Croatië, Sclavonië en Dalmatië, de ryksſchatmeeſter, de deurbewaarder (*magiſter Janitorum*), hofmeeſter, de ryks ſchenker, de ryks ſtalmeeſter, de grootkamerling, de ryks keukenmeeſter, en de oppergeſpan van Presburg. Ieder Comitaat heeft zyn oppergeſpan, ondergeſpan, twaalf byzitters, rechters uit de edelen, gezworenen en notariſſen, die in het zelve diſtrict het beſtier hebben. De vrye koninklyke ſteden zenden zelf op de land- en ryksdagen hunne gedeputeerden. De militie wordt gemeenlyk in Huſſaren en Heidukken verdeelt; de eerſte beſtaan uit ruiters, de twede uit voetvolk. Voorts heeft ieder geſpanſchap zyne ſtandaarden en vaandels, onder welke de daar toe behorende ſoldaten moeten dienen, en by een algemeen opontbodt, door den koning of den Palatyn gedaan, moeten alle ryksgenoten te veldt dienen. De eerſte volkeren, die in het koninkryk van Hungarië woonden, waren de Pannoniërs, ten tyde van Auguſtus en Antonius malkander beoorloogden, die deze gelegenheit waarnamen, en een inval in het Romeinſche gebiedt deden; om welke reden Auguſtus, zynde keizer geworden, zyne veldheeren, Apulejus Vinnius en M. Viſicius, met een leger daar henen zondt, om dit te ſtraffen. Schoon zy zich nu dapper verweerden, maakten echter de Romeinen eindelyk onder den keizer Tiberius het landt tot een Roomſch wingewest. Meer dan 300 jaren is deze natie onder de gehoorzaamheit van de Romeinen gebleven, tot dat zy zich onder keizer Konſtantyn den Groten den Gothen, welke uit Dacië over den Donauw waren gekomen, hebben moeten onderwerpen. Maar deze wierden in de II eeuwe van de Hunnen, die in grote menigte uit de Aſiatiſche eilanden kwamen ſtropen, verdreven. De Romeinſche landvoogdt Macrinus meende Hungarië voor het Roomſche ryk weder te winnen, en trok ten dien einde met een groot leger naar den Donauw, alwaar tegenwoordig Offen ſtaat, doch wierdt, als hy oordeelde door den ſtroom veilig te wezen, van de op blazen overzwemmende Hunnen overvallen en geſlagen, die daar op het landt geheel vermeeſterden. Deze verkoren hier op *Attila* tot hunnen koning, en de zelve liet zyn broeder Buda als ſtadhouder van Hungarië; doch naa dien de zelve het nieuw gebouwde ſlot naar zynen name *Buda* noemde, kreeg Attila kwade gedachten, als of zyn broeder naar de kroon ſtondt, en doodde hem in den jare 444 met eige handen. Hier op deedt hy in den jare 447 een inval in Griekenlandt, ſtroopte daar op in Vrankryk, Duitſchlandt, en Italië, tot dat hy eindelyk op den dag van zyn byleger met eene Baktriaanſche princeſſe in zyn eigen bloedt ſmoorde. Onder zyne zonen, *Chaba* en *Adalrik* ontſtondt een grote nayver, die zulk eene verwydering veroorzaakte, dat omtrent Offen een ſlag voorviel, in welken Adalrik geſlagen wierdt. Schoon nu Chaba het veldt hadt behouden, wilden hem echter de vremde volkeren, inzonderheit de Duitſchers, niet gehoorzamen; ja de beroemde generaal Diderik van Verona viel hem zodanig op het lyf, dat hy eindelyk Hungarië verlaten, en naar Griekenlandt vluchten moeſt; en hoewel ook de twee andere zonen van Attila, *Ernacus* en *Durichus*, het Hunniſche ryk wederom zochten op te rechten, wierden zy echter omtrent het jaar 458 van den Ooſt-Gothiſchen koning *Valamirus* verjaagt, wanneer in 't tegendeel de Gepiden het landt achter Hungarië, toen ter tydt Dacië, maar thans Wallachië en Moldavië genaamt, verovërden. Omtrent het jaar 526 wierden de Ooſt-Gothen door de Longobarden verdreven: doch na dat de zelve zich omtrent het jaar 567 van Italië meeſter maakten, kwamen de Avaren, eene Hunniſche natie, in dit landt, en om dat zy zich *Hunnavaren* noemden, zegt men, dat de naam van *Hungarië* daar van daan is voortgekomen. Zy deden in den jare 567 een inval in Duitſchlandt, om een roof te halen; maar wierden van den koning Sigebert van Frankenlandt te rug gedreven; en inzonderheit voerde hun koning Caganus met den Griekſchen keizer Mauritius over de 30 jaren oorlog, tot dat eindelyk de Grieken in den jare 604 de plaats nevens het koninkryk van Hungarië behielden. Doch zo verward als de zaken in het Griekſche ryk ſtonden, zo verward waren zy ook in Hungarië, vermits de koning van Sclavonië, Suatobogius, in de VIII eeuwe Hungarië vermeeſterde. Ondertuſſchen kwamen de Hunnen in grote menigte onder zeven generaals in Zevenbergen, en terwyl ieder van deze zeven heirvoerders eene veſting bouwde, wierdt het landt, gelyk als zommigen willen, Zevenbergen genoemt. De voornaamſte van deze heirvoerders was *Arphad*. Deze zocht, na dat de koning der Hunnen *Chaba* zich by Thaſſilo, hertog van Beyeren, tegen Karel den Groten hadt gevoegt, en hebbende de Beyeren overwonnen, de zelve tot gehoorzaamheit te brengen. Ten dien einde belegerde hy Chaba in zyne reſidentie Buda, en hebbende de ſtadt vermeeſtert, bragt hy de ganſche natie onder het juk. Hy bemoeide zich ook de zelve tot het Chriſtelyk gelove te brengen, liet verſcheide kerken bouwen, en deedt velen het Chriſtelyk geloof aannemen. Maar na dat de opvolgers van Karel den Groten zich door hunne verdeeldheden zeer verzwakten, ſtonden de Hunnen ten tyde van den keizer Arnulphus op, ſtroopten tot verſcheide malen in Duitſchlandt en in Vrankryk, en bleven ten laatſte meeſter van Hungarië. Zie op HUNNEN. De eerſte vorſt der Hunnen was *Toxus*, neef van Arphad, wiens zoon *Geiſa* trouwde met eene Chriſten prin-

princeſſe uit Polen, en daar door luſt kreeg tot den Chriſtelyken Godsdienſt. Hy wierdt derhalven in den jare 980 van den biſſchop Adelbertus te Praag gedoopt, en ſtierf in het jaar 997. En naardien de overige Hungariſche volken den afgodendienſt nog zeer toegedaan waren, voerde *Stephanus* den Chriſtelyken Godsdienſt volkomen in het landt in. Deze was de zoon van Geiſa, en trouwde in den jare 1006 met Giſela, zuſter van den hertog Henrik, die naderhandt keizer wierdt, onder voorwaarde, dat hy met zyne onderdanen het Chriſtelyk geloof zou aannemen. Ten dien einde wierdt hy van den keizer en paus Sylveſter den II tot koning verklaart, en in plaats van het huwelyksgoedt voor zyne gemalinne wierden alle de ſteden, welke voortyds den hertogen van Beyeren in Hungarië toebehoorden, namentlyk Presburg, Edenburg, en andere, tuſſchen de rivier Leitſa en Phiſchka gelegen, overgelaten. Naderhandt ontſtondt in den jare 1030 tuſſchen den keizer Conraad den II en hem wegens de Beyerſche landen een oorlog, maar de zelve raakte haaſt door de onderwerping des konings ten einde. Na zyne doodt wierdt hy onder de heiligen getekent, en zyne kroon wierdt nog tegenwoordig in Hungarië bewaart. Hy hadt een zoon, met name *Emerik*; maar de zelve ſtierf in den jare 1034 voor zyn vader. Dus volgde hem zyn zuſters zoon *Petrus* op, den welken keizer Henrik de III tegen den van zyne natie verkoren koning *Ottho* beſchermde. Hy verplichtte derhalven den zelven in den jare 1045 om het leen van hem te heffen, en hem ſchatting te betalen. Maar alzo de koning Petrus alle ampten en plaatſen met Duitſchers bezette, den Hungariſchen adel vervolgde, de voornaamſte vrouwen ſchendde, en zulks ook aan zyn volk toeliet, wierden de Hungaren daar door aangezet om hem uit het landt te verdryven; en zyne gunſtelingen, die zich niet by tyds hadden weggepakt, wierden ten dele geſtenigt, en ten dele met Hungariſche bylen dood geſlagen. In zyne plaats wierdt *Aba*, hebbende de zuſter van St. Stephanus ter gemalin, koning. Doch naardien hy de edelen gene byzondere vryheden voor anderen wilde vergunnen, verwekten de voornaamſten van het ryk een opſtandt tegen hem, waar over hy 50 perſonen liet doden. De andere namen hunne toevlucht tot keizer Henrik den III. De zelve kwam in den jare 1044 met een leger in Hungarië, en hieldt omtrent Raab met Aba een treffen, wanneer de zelve wierdt op de vlucht gedreven. Hier op kwam de verdreven koning Petrus wederom op den troon, die zich tot nu toe in Beyeren hadt onthouden. Schoon nu keizer Henrik de III hem met alle macht byſtondt, konden echter de misnoegden niet gedempt worden; maar zy namen den koning Petrus gevangen, en ſtaken hem de oogen uit, waar van hy weinige dagen daar na ſtierf. Op hem volgde *Andreas*, neef van Toxus, die met keizer Henrik den III oorlog voerde, en met den zelven in den jare 1053 eene zeer voordeelige vrede ſloot. Deze trachtte de kroon op zyn nog onmondigen prins *Dalemon* te brengen; maar zyn broeder *Bela* trok met een ſterk leger uit Polen naar Hungarië, en in den jare 1061 geſchiedde aan de rivier de Theis een ſlag, waar in Andreas de nederlaag kreeg, en in zeker boſch van honger en gebrek ſtierf. Bela kreeg daar op de regering in handen, wierdt in den jare 1065 door het inſtorten van een luſthuis gewond, zo dat hy kort daar na overleedt. Op hem volgde de zoon van den koning Andreas, *Salomon*, die door hulp van keizer Henrik den IV wederom op den vaderlyken troon geraakte. Dit verdroot *Geyſa*, den zoon van Bela, die nevens zyn broeder *Ladislaus* den I eenen opſtandt na den anderen verwekte, en eindelyk dezen Salomon in den jare 1075 uit het landt dreef. Keizer Henrik de IV zocht hem wel te helpen, maar hy kon weinig uitrechten, en Salomon ſtierf in ballingſchap in de ſtadt Pola, in Hiſtrië. Geyſa bragt Hungarië dus wederom in vryheit, en ſtierf in den jare 1085. Op hem volgde zyn broeder *Ladislaus*, gemeenlyk de Heilige bygenoemt. Des zelfs zuſter was met den laatſten koning van Croatië en Dalmatië, met name Zalomerus, getrouwt. Deze ſtierf zonder erven, en ſtelde zyne gemalin in de regering; doch zy wierdt van hare naburen overvallen, zo dat zy haren broeder Ladislaus moeſt te hulp roepen. Na hare doodt bezat hy de beide koninkryken, invoegen Croatië en Dalmatië met Hungarië wierden vereenigt. Hy ſtierf in den jare 1095 zonder erven, en hem volgde *Colomannus*, de zoon van Geyſa den I, op. Deze was lam, gebogcheld, ſcheel, ſtamelde, en was ruig over zyn ganſche ligchaam, en daar benevens een grote tyran. Hy ſtierf in den jare 1114. Zyn zoon *Stephanus* maakte het niet veel beter, en hadt met den Griekſchen keizer, Johannes den II, oorlog; doch hy was ongelukkig in zyne voornemens. Hy ſtierf in den jare 1131, en benoemde den neef van Geyſa den I, *Bela*, dien Colomannus de oogen hadt laten uitſteken, tot zynen opvolger. Hy hadt vele onluſten gedurende zyne regering, tot dat hy in den jare 1141 ſtierf. Op hem volgde zyn zoon, *Geyſa* de II, en dezen in den jare 1161 zyn zoon *Stephanus* de III. Dezen ſtondt zyn vaders broeder *Ladislaus* de II, in den jare 1172 naar de kroon, maar kwam omtrent zes maanden daar na te ſterven. Hier op liet zich de broeder van dezen Ladislaus den II, *Stephanus* de IV, tot koning kronen. Doch wanneer 'er een treffen tuſſchen hem en Stephanus den III voorviel, wierdt hy met de zynen verſlagen. Kort daar na ſtierf de rechtmatige koning, Stephanus de III, dien zyn broeder *Bela* in den jare 1173 opvolgde. Hy bragt het ryk in goede order, en veroverde Zara in Dalmatië wederom, zynde door de Venetianen ingenomen geweeſt. Deze wierdt in den jare 1196 opgevolgt van zynen zone *Emerik*, en deze door *Ladislaus* den III. Deze laatſte hadt tot opvolger in den jare 1201 *Andreas*, den zone van Bela den III, die in den jare 1217 een tocht deedt naar het Heilige Landt. Zyne dochter was de heilige *Elizabeth*, getrouwt met den landgrave Lodewyk van Thuringen. Der zelver zoon, *Bela* de IV, kwam in den jare 1235 tot de regering, maar wierdt van de Tartaren verdreven, doch door hulp van de ridders der orde van S. Jan wederom in het ryk herſtelt. Zyn zoon, *Stephanus* de V, volgde hem op in den jare 1275, en dezen in den jare 1278 *Ladislaus* de IV, een welluſtig vorſt, die in den jare 1291 in een opſtandt der Cumani vermoord wierdt. Hem volgde zyn neef, *Andreas* de III, op, die wegens zyne moeder Thomaſina Moroſoni, geboortig van Venetië, de Venetiaan wierdt bygenoemt. Paus Nicolaus de IV wilde met geweldt den Napelſchen prins, *Karel Martel*, koning van Hungarië hebben, dewyl zyne moeder Maria de zuſter was van den laatſten koning Ladislaus den IV; waarom hy hem ook tot koning van Hungarie kroonde; maar de Hungaren wilden hem niet aannemen. Als nu Andreas van Hungarie daar bezit van wilde nemen, wierdt hy onderweeg van keizer Albert den I gevangen genomen, en niet dan onder deze woorwaarde losgelaten, namentlyk, dat hy met zyne dochter zou trouwen, gelyk ook geſchiedde; doch hy verwekte gene kinderen by haar. Met hem ſtierf de oude ſtam van de koningen van Hungarië uit. Hier op wierdt *Wenceslaus*, neef van koning Bela den IV van Hungarie, en zoon van Wenceslaus den IV, koning van Bohemen, tot koning verkoren, maar vier jaren daar na vermoord. In des zelfs plaats verkoren de Hungaren *Ottho*, hertog van Beyeren, dewyl zyne moeder Elizabeth de dochter van Bela den IV, koning van Hungarië, was geweeſt; maar de paus wilde hem niet erkennen. Hy wierdt dan in den jare 1308 van den Waywode Ladislaus van Zevenbergen gevangen genomen, en gedwongen van het koninkryk van Hungarië afſtandt te doen. Op hem volgde *Karel Robert*, koninklyke prins van Sicilië en van Napels, zoon van den meergemelden Karel Martel, hebbende reets ten tyde van Andreas den III naar de Hungariſche kroon geſtaan, ter oorzake, om dat zyne grootmoeder Maria de dochter van Stephanus den V, koning van Hungarië, was. Hy bragt het landt in goede order, en was een zeer machtig vorſt. Hy ſtierf in den jare 1342, tot groot leedwezen van zyne onderdanen. Hem volgde in dé regering zyn zoon *Lodewyk* de I, die wegens zyne kloeke daden de grote wierdt bygenoemt. Hy voerde zware oorlogen met de koninginne van Napels, Johanna, die hy uit het landt verdreef, als mede met de Venetianen, en dwong de laatſte om hem Croatië af te ſtaan. Na de doodt van zyn zwager Caſimir den III, koning van Polen, verkoren hem in den jare 1370 de Polen tot hunnen koning. Hy ſtierf in den jare 1382, en liet na twee dochters, van welke de jongſte, *Elizabeth*, van de Polen tot koninginne wierdt verkoren; en de oudſte, *Maria*, wierdt na hem koningin van Hungarië. De zelve wierdt aan Sigismundus, prins van koning Karel den IV van Bohemen, verlooft, en na des vaders doodt tot koninginne gekroont. Maar naardien eenige ryksſtanden over haar misnoegt waren, riepen zy Karel den Kleinen, koning van Napels, in het ryk, die in den jare 1385 gekroont, maar in den jare 1386 vermoord wierdt. Schoon nu Maria wederom de regering in handen kreeg, wierdt zy daar op door Johannes Servatius, bannus van Croatië, gevangen genomen, doch op het aannaderen van Sigismundus, markgraaf van Brandenburg, met zyn leger, wederom los gelaten. Hier op wierdt Sigismundus gekroont, die den gemelden bannus van Croatië deedt op een wagen binden, met gloeiende tangen nypen, en eindelyk in ſtukken kappen. Wanneer Maria in den jare 1392 zonder erven ſtierf, verwekten de Waliachiërs een opſtandt tegen *Sigismundus*, en riepen de Turken te hulp, van welke Sigismundus in den jare 1396 by Nikopolis geheel verſlagen wierdt. De Hungaren, daar over zeer misnoegt, zodanig, dat zy in den jare 1401 op een ryksdag, in het veldt by Hadwan gehouden, hem niet alleen kwade woorden gaven, maar hem ook wakker afroſten, hem zyn baardt uitrukten, in een toren op het ſlot Socklos wierpen, en *Ladislaus*, koning van Napels, voor koning uitriepen. Doch de weduwe van den Waywode Nicolaus Gara hielp hem uit de gevangeniſſe, en Ladislaus moeſt daar op de vlucht nemen, en de voornaamſte oproermakers moeſten het met hun hoofdt betalen. Hy ſtierf in den jare 1437, en dewyl de aartshertog Albert van Ooſtenryk met zyne eenige dochter Elizabeth getrouwt was, verkoren hem de Hungaren tot hunnen koning. Hy ſtierf in den jare 1439, en liet, behalven twee princeſſen, zyne gemalin op het uiterſte zwanger gaande. De Hungaren wilden de princeſſen niet erkennen, noch het bevallen van de koninginne afwachten, maar verkoren *Uladislaus* den III, prins van den koning Uladislaus Jagello van Polen, tot hunnen koning. Ondertuſſchen bragt de koninginne een jongen prins ter wereldt, dien men den naam van *Ladislaus* gaf, liet den zelven ook in de vierde maandt in de wieg kronen, wiſt de kroon heimelyk weg te pakken, en vluchtte by keizer Frederik den III. Uladislaus wierdt daar op in den jare 1440 in Hungarië gekroont, en vermits zy de rechte kroon op het ſlot te Vicegrad niet vonden, namen zy de kroon van het graf van St. Stephanus, en kroonden hem daar mede. Deze verſloeg de Turken in den jare 1441 door Johannes Hunniades, en ſloot in den jare 1443 met Amurath den II eene vrede voor tien Jaren, waar by de Turken eene gewyde hoſtie tot verzekering van de Chriſtenen ontfingen. Doch de paus was daar mede niet te vrede, en zondt den kardinaal Julianus aan den koning, om hem van den gedanen eedt te ontſlaan. Daar op viel 'er den 11 November in den jare 1444 by Varna een ſlag voor, welken Uladislaus te gelyk met zyn leven verloor. Nu was 'er niemandt nader tot de kroon dan Ladislaus, prins van Albert. Doch naardien keizer Frederik de III den zelven niet zo ſchielyk wilde laten volgen, verkoren de Hungaren den gemelden Johannes Hunniades tot gouverneur van het ryk, zo lang tot dat Ladislaus in den jare 1453 zelf de

de regering kon aanvaarden; doch hy ſtierf in den jare 1457, in den ouderdom van 17 jaren. Hier op verkoren de Hungaren *Matthias Hunniades* tot hunnen koning, zynde wegens zyne dappere daden zeer bekend. Hy ſtierf den 4 April in den jare 1490 aan eene beroerte. Na zyne doodt ſtonden verſcheiden naar de kroon, gelyk als keizer Frederik de III, Uladislaus de IV, koning van Bohemen, de Poolſche prins Albert, en de natuurlyke zoon van Matthias, Johannes Corvinus, als mede de koninklyke weduwe Beatrix. Eindelyk verkreeg *Uladislaus*, koning van Bohemen, de kroon, maar veroorzaakte door zyne luiheit veel onruſt, en ſtierf in den jare 1516. Hy liet een prins na, genaamt *Lodewyk*, en eene princeſſe, Anna, die met den aartshertog Ferdinand van Ooſtenryk trouwde. De eerſte volgde hem in de regering. Het ſchynt, dat de natuur zich in alle delen met dezen prins verhaaſt hadt. Hy was geboren voor dat hy nog een huidt hadt; wierdt gekroont nog geen twee jaren oud zynde; kwam tot de regering in zyn tiende jaar; kreeg een baardt in zyn veertiende; trouwde in zyn vyftiende; wierdt grys in zyn achttiende en overleedt in zyn twintigſte. In den aanvang wierdt hy onder de voogdy van den markgrave Georg van Brandenburg opgevoed, en naardien de zelve groot vermaak hadt in prachtige komediën, geſchiedde zulks ook aan het hof van Lodewyk. Van deze gelegenheit bediende zich de Turkſche keizer Solyman, nam in den jare 1521 de veſting Griekſch-Weiſſenburg in, en kwam in den jare 1522 met 200000 man in Hungarië. De Hungaren bragten daar tegen 25000 man op de been, maar wierden, by gebrek van bekwame generaals en voorzichtig beleidt, den 29 Auguſty in den jare 1526 by Mohatz geheel verſlagen, wanneer hun aanvoerder Paulus Tomory mede het leven verloor, en de koning zelf in een moeras ſmoorde, en na verloop van twee maanden wierdt wedergevonden. Na des zelfs doodt hadt wel Ferdinand de I wegens zyne gemalinne Anna het naaſte recht tot de kroon. Maar *Johannes van Zapolia*, Waywood van Zevenbergen, bragt het zo verre, dat hy tot koning verkoren en gekroont wierdt. Anderen daarentegen verkoren in den jare 1527 *Ferdinand*, die Johannes uit de reſidentieſtadt Offen verjoeg, en by Tokau de overwinning behaalde, zodanig, dat Johannes naar Polen moeſt wyken. Deze zocht hier op hulp by den Turkſchen keizer, die voor Wenen rukte, maar het zelve in den jare 1529 te vergeefſch belegerde. Na dat ook de Turken in den jare 1532 by Lints in Ooſtenryk verſlagen waren, wierdt eindelyk in den jare 1535 vrede gemaakt, zodanig, dat ieder wat hy hadt behieldt, zich beide koningen van Hungarië ſchreven, en dat by 't afſterven van Johannes gansch Hungarië aan Ferdinand of zyne erven zou komen; in het tegendeel, als Johannes een zoon mogt nalaten, zou de zelve het vorſtendom Zevenbergen, nevens het vorſtendom Troppau, in Sileſië, bezitten. Maar dewyl Ferdinand in Zevenbergen eene beweging maakte, raakten zy wederom handgemeen. Ondertuſſchen ſtierf koning Johannes in den jare 1540 ſchielyk, en liet van zyne gemalinne Izabelle, princeſſe van koning Sigismundus van Polen, een eenigen zoon na, met name *Johannes Sigismund*, over wien hy Georg Martinits, biſſchop van Waradin, en Petrus Petrovitius tot voogden benoemde. Schoon nu Ferdinand aanhieldt om afſtandt van het koninkryk te doen, wilde echter de weduwe van Johannes zulks niet toeſtaan, maar zocht beſcherming by Solyman. Deze verſloeg het leger van Ferdinand by Offen, veroverde deze plaats in den jare 1541 met liſt, en nam vele andere veſtingen in, tot dat in den jare 1545 een ſtilſtandt voor vyf jaren tuſſchen de Chriſtenen en de Turken wierdt geſloten. Gemelde Georg Martinits wiſt Ferdinand eenige veſtingen in den jare 1550 in de handen te leveren, daarenboven deden de Turken in den jare 1552 een nieuwen inval in Hungarië, en vermeeſterden verſcheide plaatſen. In den jare 1563 ſtierf Ferdinand, en op hem volgde Maximiliaan de II, die ook met de Turken in oorlog raakte; maar daar wierdt in den jare 1567 een ſtilſtandt voor acht jaren gemaakt, waar by de Turken het geen zy hadden verovert behielden. Zyn zoon en opvolger *Rudolph* de II kwam in den jare 1576 tot de regering, en voerde den oorlog tegen de Turken vyftien jaren lang. Eindelyk wierdt 'er in den jare 1606 een ſtilſtandt voor 20 jaren geſloten, waar by onder anderen belooft wierdt, dat de Turkſche keizer Rudolph *vader*, deze daar en tegen Achmeth *zoon* zou noemen. Op hem volgde zyn broeder *Matthias*, die reets by het leven van Rudolph den II in den jare 1608 tot koning van Hungarië gekroont was. Deze verlengde in den jare 1616 de vrede met de Turken voor 20 jaren, en liet in den jare 1618 zyn neef Ferdinand den II tot koning van Hungarië kronen. Deze hadt met den vorſt van Zevenbergen, Bethlen Gabor, hebbende zich in den jare 1620 laten kronen, veel werks; doch na dat Ferdinand de II den ſlag op den Wittenberg voor Praag hadt gewonnen, ſloot hy in den jare 1621 met Bethlen een redelyke vrede. Zyn zoon *Ferdinand* de III wierdt in den jare 1625 koning van Hungarië, die de vrede met de Turken vernieuwde, en met den vorſt van Zevenbergen, Georg Ragoczy, een verdrag maakte. Hy liet zyn oudſten prins, *Ferdinand* den IV, in den jare 1647 nog by zyn leven tot koning van Hungarië kronen, en ſtierf kort daar op in den jare 1654. Op hem volgde zyn tweede zoon *Leopold*, die in den jare 1655 te Presburg gekroont wierdt. Deze kreeg met de Turken en de malkontenten veel te doen. In den jare 1687, den 9 December, wierdt de aartshertog, naderhandt keizer *Joſephus*, te Presburg met grote ſtatie tot koning van Hungarië gekroont, en daar by de erffelyke opvolging aan het huis van Ooſtenryk gegeven, wordende de wet van koning Andreas vernietigt. Onder dezen Joſephus ontſtondt in den aanvang van de XVIII eeuwe een gevaarlyke oproer in Hungarië, die byna het grootſte gedeelte van Hungarië verwoeſtte; waar van de vorſt Ragoczy, Bereczeni en Caroli de voornaamſte hoofden waren. Eindelyk onderwierp zich Caroli met 10000 man, en den 29 April in den jare 1711, weinig dagen na des keizers doodt, wierdt te Zattmar het vergelyk met de malkontenten getroffen. Hy hadt tot opvolger zyn broeder, keizer *Karel* den VI, die te Presburg den 22 May in den jare 1712, en zyne gemalin den 8 September in den jare 1714 tot koning en koninginne gekroont wierden. *Joh. Thurocz Chron. Hung. Ant. Bonfinii Hiſtor. Hungar. Ritius de Reg. Hung. Iſthuanfii Hiſt. Hungar. Ens Rer. Hungar. hiſt. Fugger Ehrenſpiegel l. IV. c. 10. Revva Monarch. Sacra Hungar. à Mellen Series rerum Hung. Schurtzfleiſch Hung. Europ. Herold P. II. p. 370. Parſchitz Tabella Hung. regum. Cſipkes Hung. illuſtr. Ortelii Hungar Chron. Kreckwitz Beſchryving van Hungarië. Szent-Yvani Miſcellanea*

HUNGER, (Albertus) Doctor in de rechtsgeleerdheit en Godkunde by het einde van de XV eeuwe. Hy was een Duitſcher van geboorte, zoon van Wolfgang Hunger, een vermaard rechtsgeleerde, en kanunnik te Paſſau. Hy maakte zich niet alleen door zyne geleerdheit, maar ook door zyn yver voor den R. Katholyken Godsdienſt, zeer bekend, waarom hy dikwils de pen tegen de Proteſtanten opvatte, en eene redenvoering hieldt, onder den tytel van: *De homologia, ſive conſenſu Lutheri cum Philoſophia Epicuri. Miræus de ſcript. ſec. XVI.*

HUNGERFORD, een marktvlek van Engelandt, in 't Zuid-Ooſtelyke gedeelte van Berkshire, dat men Kentburg noemt. Het is naby het graafſchap van Wilt aan den Zuid-Ooſtelyken oever van de rivier Kennet gelegen. Het is vermaard door zyne forellen en goede kreeften. *Engelſche Dict.*

HUNGERUS, (Wolfgang) een rechtsgeleerde in de XVI eeuwe, was geboren te Waſſerburg in Beyeren, waar naar hy zich zelf den Latynſchen toenaam geeft van *Aquiburgenſis.* Hy was hoogleeraat in de rechten in de akademie van Ingolſtadt, kancelier van Fryſingen, en byzitter (aſſeſſor) van de keizerlyke kamer te Spiers. Hy ſchreef eene verantwoording voor de keizers Frederik Barbaroſſa, en Lodewyk van Beyeren; maar dewyl hy een goed R. Katholyk was, vondt hy beter geraden de zelve te rug te houden, dan die te laten drukken in zulk een tydt, waar in hy leefde, dewyl hy den pauzen al het ongelyk gaf, dat de Proteſtanten te veel gevleid zou hebben. Hy ſtierf aan eene ziekte, welke verſcheide jaren duurde, dat het gemeen beroofde van verſcheide nuttige werken, die hy bekwaam was uit te geven. Men ſtelt zyne doodt in den jare 1555. Men gaf te Baſel in den jare 1561 aantekeningen uit, die hy gemaakt hadt op de Ceſars van Cuſpinianus. De zelve verbeteren en helderen vele zaken op, die valſchelyk of verwardelyk voortgebragt waren in deze hiſtorie der keizers, en in eenige andere boeken. Men heeft van hem ook eenige andere werken. *Bayle Dict. Crit.*

HUNGQUANG, keizer van China. Wanneer de Chineeſche keizer Zunghin zich zelf in den jare 1644 hadt verhangen, en het hoofdt van de oproermakers Licungzus moeſt de vlucht nemen, wilde de Chineeſche heer Uſanguei, dat de Tartaren uit China weder in hun landt zouden komen; maar zy namen deze gelegenheit waar, lieten meer verſch volk uit hunne landen komen, en verklaarden Zunchi, die maar zes jaren oud was, tot koning, 't welk de Chinezen in grote verwarring bragt, tot dat zy moedt ſchepten, en Hungquang, des overleden Zunghins zuſters zoon, zynde toen ter tydt uit de provincie Honan, alwaar hy tegen den aanhang van Licungzus hadt geoorloogt, te Nanking aangeland, met grote pracht kroonden. Deze zondt een afgezonden aan de Tartaren, en boodt zich aan met hem vrede te maken, en de Noordſche landen van zyn ryk, reets door hen ingenomen, aan hem af te ſtaan; maar zy weigerden zulks, en begeerden het ryk geheel te hebben. Ondertuſſchen kwam een jongeling naar Nanking, en gaf zich uit voor den oudſten zone van Zunghins, maar Hungquang liet hem in de gevangenis werpen, waar over des zelfs aanhangers een oproer verwekten. Van dezen oproer bedienden zich de Tartaren, en lieten zich de zogenaamde ſaffraan-rivier overzetten, die wel aan den anderen kant met de Chinezen genoegzaam bezet was, maar nu van hem wierdt verlaten. Hier op trokken de Tartaren naar de provincie Nanking, veroverden na eenigen tegenſtandt de ſtadt Yancheu met ſtorm, en kregen door middel van een verrader, met name Threns, in Juny des jaars 1645 Hungquang op de vlucht gevangen, die naar den koning der Tartaren Xunghi te Pequing wierdt gezonden, en aldaar op des zelfs bevel voor de ſtads muur opgehangen, waar op Xunghi het koninkryk China volkomen aan de Tartaren overleverde. *Martinius de bello Sinico.*

HUNIBALDUS, een Franſch ſchryver, welke leefde ten tyde van Clovis of Cloveus den Groten. Hy arbeidde aan eene Franſche Hiſtorie, waar toe hy verſcheide gedenkſchriften verzamelde uit de ſchriften der Druiden. Maar het werk onder zynen naam verſcheide boeken vervattende, van twaalf van de welke Trithemius het kort begrip geſchreven heeft, is zekerlyk verdicht. *Pontanus de Orig. Franc. Cluver. l. III. Ant. Germ. cap. 20. Simler Voſſius. &c.*

HUNINGEN, eene vermaarde Franſche veſting aan den Rhyn, een half uur beneden Bazel in het Badenſche gebiedt. Oudtyds was het maar een dorp onder het Lanſerer ambacht, een edelman toebehorende, die, om dat de ſtadt Baſel dit dorp van hem niet wilde kopen, het zelve aan den koning van Vrankryk overgaf, die daar wegens de bekwame overvaart een toorn en een ſchans bouwde, welke in den jare 1677 aan den hertog van Eiſenach op diſcretie wierdt overgegeven. In den jare 1679 begonnen de Franſchen deze plaats krachtig te verſterken, en ſchoon het Canton Baſel, nevens het ganſche Eedgenootſchap daar

tegen protesteerde, en door hunne afgezondenen aan het Fransche hof heten voorstellen, konden zy echter niet te weeg brengen, dat de vesting wat verder van de stadt Basel af wierdt aangelegt, en niettegenstaande door het overlopen van de rivier Birsek de vestingwerken grote schade leden, wierdt de zelve echter den 21 Augusty in den jare 1681 op het S. Lodewyks-feest ingewyd, en van tydt tot tydt meerder versterkt. De vesting bestaat in een vyfhoek. Daarenboven is hier een contrescharpe twaalf voeten hoog boven het water, gelyk ook een ander groot horenwerk, welkers buitendelen zich verre henen naar Basel uitstrekken. Hier is ook een brug over den Rhyn, staande voor een gedeelte op een eilandt, en insgelyks met een horenwerk versterkt. De gebouwen van dit fort zyn zeer schoon, en de plaats kan van binnen 4000 man bergen. Uit deze vesting kan men met een kanonkogel tot midden in de stadt Basel schieten. *Burnet Reisbeschryving P. II. p. 259.*

HUNNANBY, een marktvlek van Engelandt, in de landstreek van het graafschap Jork, welke men Dickering noemt. *Engelsch Dict.*

HUNNEN, een Asiatisch volk, het welk zich in de middelste eeuwen heeft bekend gemaakt. Van der zelver afkomst wordt verscheidentlyk gesproken. De Hunnen zelf leiden hunne geslachtrekening van *Noach* af. Jornandes in het tegendeel toont aan, dat de koning der Gotthen Filimer, in Pannonië gekomen zynde, eenige tovereffen uit zyn leger heeft weggejaagt, dat zich de zelve daar op in de bosschen hebben begeven, en aldaar met de Faunen vermengt, waar uit de Hunnen zouden voortgekomen zyn. Maar naardien Jornandes een Goth, en bygevolg een vyandt der Hunnen is geweest, kan men op hem weinig staat maken. Anderen leiden den oorspronk der Hunnen van de Gotthen, of van de Sarmaten af. Het zekerste is, dat men hen van de Schythen afleidt, naardien zy by den aanvang achter de Zwarte zee woonden, alwaar nu tegenwoordig de scheiding tusschen Asië en Europa is. Zy trokken van tydt tot tydt meer naar den Meotischen poel en aan de rivier de Don; maar ziende, dat dit landt veel beter was dan hunne wildernissen, die zy anders bewoonden, kwamen zy in de IV eeuwe by vele duizenden onder zes hoofden over de rivier de Don, omcingelden den Meotischen poel, en sloegen zich eerst door de Alanen, en naderhandt door de Gotthen heen; en als hen dit landt nog beter beviel, rukten zy ten tyde van keizer Valentinianus nog verder voort, tot dat zy aan de Theys kwamen. Hermanarik, in dien tydt koning der Gotthen, deedt hen wel tegenstandt, maar wierdt door verradery vermoord, en de Gotthen moesten te rug wyken. Naderhandt trokken zy ook naar het landt aan de overzyde van den Donauw. De Romeinsche landvoogdt Macrinus stelde zich daar tegen te weer; en naardien de Hunnen noch schepen, noch bruggen over den Donauw hadden, was hy voor hen niet bevreest. Ondertusschen zwommen de Hunnen omtrent Offen by nacht op blazen over den Donauw, overvielen de Romeinen in den slaap, en versloegen eenige duizenden van de zelve. Doch als deze zich herstelden, wierden de Hunnen gedwongen wederom over den Donauw te zwemmen. Daar op gebeurde op de Oostenrykische grenzen een tweede slag, in welken de Romeinen geheel verslagen wierden, en aan de Hunnen Pannonië moesten overlaten. Deze verkoren daar op *Attila* tot hunnen eersten koning, van wien op zyn plaats wordt gesproken. Hy liet twee zonen na, *Adalrik* en *Chaba*, die met malkander oorloogden, wanneer Adalrik in een slag, omtrent het jaar 458 voorgevallen, wierdt verslagen. Schoon nu Chaba het veldt behieldt, wilden hem echter die vremde volkeren, voornamentlyk de Duitschers, niet gehoorzamen, ja de vermaarde Romeinsche generaal, Diderik van Verona, viel hem zodanig op het lyf, dat hy eindelyk Hungarië verlaten, en naar Griekenlandt vluchten moest. Men wil, dat Chaba aldaar gansche dertien jaren zich bleef onthouden. Naderhandt is hy met zestig natuurlyke broederen en 15000 overgeblevene Hunnen omtrent het jaar 471 wederom naar Schythië getrokken, alwaar hy, zo men zegt, zyn grootvader Bendegaz nog in het leven vondt: doch vele Hunnen bleven te rug, invoegen 3000 der zelven zich in Zevenbergen hadden nedergeslagen, die zich niet meer Hunnen noemden, maar *Siculi*, het welk zo veel is als de overgeblevene, waar van daan hunne nakomelingen nog tegenwoordig de *Zeklers* genoemt worden. De twee andere zonen van Attila, *Ernacus* en *Duricbus*, zochten wel het ryk der Hunnen in Hungarië wederom op te rechten, maar wierden van de Oost-Gotthen verdreven. Als de Longobarden in de VI eeuwe naar Italië trokken, kwamen de Avaren, eene Hunnische natie, weder in Hungarië, doch wierden onder Cachan den III wederom uit Pannonië verdreven. Deze riepen hunne landslieden de Hunnen uit Schythië te hulp, die met een grote menigte in Zevenbergen en naderhandt in Hungarië kwamen, en hebbende de toenmalige inwoonders, de Slaven, overwonnen, vereenigden zy zich met de Avaren, en noemden zich *Hunnavaren*, uit welke de *Hungaren* oorspronkelyk zyn. (Zie HUNGARIE.) In de tyden van den keizer Arnolphus deden de Hunnen verscheide invallen in het Duitsche Ryk en in Vrankryk. Met keizer Lodewyk maakten zy een verbondt tegen de oproerige Moraviërs, welk landt zy ook verоverden, en als de keizer het zelve wilde wederom hebben, beschuldigden zy hem van een vredebreuk, vielen met een sterk leger in Beyeren en Oostenryk, en leefden overal zeer slecht. Keizer Lodewyk trok dan tegen hen op, en tastte hen in Beyeren, aan den Donauw, aan, en de slag duurde drie dagen, in welken de Hunnen altydt vluchtig waren. Doch hunne vlucht veroorzaakte hen de overwinning, vermits zy de Duitschers in eene hinderlage lokten, en daar in byna alle nedermaakten. De keizer kon zich naauwlyks naar Paussau met de vlucht redden. Hy zondt den hertog Burchard met de Saxen, Franken, Zwaben, Beyerschen, en Oostenrykers tegen hen uit, doch zy wierden by Eisenach geslagen, en zyn gansche heir in de pan gehakt. Hertog Gebhard van Frankenlandt moest insgelyks aan de Voogtlandsche grenzen voor den vyandt het veldt ruimen. De keizer zelf waagde nog een tocht tegen hen, doch wierdt verslagen, en moest hen eene jaarlyksche schatting betalen, waar op zy Duitschlandt verlieten. Onder keizer Conraad den I deden de Hunnen in den jare 914 wederom een groten inval in Beyeren en Oostenryk, doch wierden door de Duitschers met groot verlies te rug gedreven. Het zelve gebeurde hen, als zy na verloop van twee jaren van den hertog van Beyeren, Arnolphus, zich lieten naar Duitschlandt lokken. By den derden inval in den jare 917 moest de gemelde keizer, die met de onrustige standen van het Ryk veel te doen hadt, van hen de vrede, met belofte van een jaarlyksche schatting, kopen. Onder de regering van Henrik den Vogelaar (*Auceps*) deden de Hunnen wederom een gruwelyken inval in Italië en Zwaben, stroopten door Saxen, Thuringen en Frankenlandt, en leefden overal zeer kwalyk, voornamentlyk wierdt Maagdenburg jammerlyk door hen verwoest. Keizer Henrik boodt hen wel tegenstandt zo veel als hy kon, en vermeesterde een van hunne generaals met list, die zich met zo veel geldt, als hy zwaar was, wilde los kopen: doch men wilde hem niet eerder los laten voor dat zy een stilstandt voor negen jaren toestonden. Ondertusschen maakte de keizer allerhande goede krygsbestellingen; en wanneer in den jare 932, by het eindigen van den stilstandt, de Hunnen de gewoonlyke schatting wederom eischten, zondt de keizer hen in de plaats van geldt een schurfden hondt zonder staart en ooren. Om dezen hoon te wreken vielen zy met 300000 man in Duitschlandt. Een gedeelte van het zelve viel in Thuringen, en het andere belegerde de stadt Merseburg op het hevigste. De keizer, hebbende middelerwyl een leger verzamelt, zocht de plaats te ontzetten, en de Hunnen, zulks vernomen hebbende, trokken te rug, waar op de keizer zich 1 myl van Merseburg op den zogenaamden Keuschberg legerde, met de Franken, Zwaben, Oostenrykers, Hessen en Rhynlanders, en naderhandt viel 'er zulk een bloedige slag voor, dat de Hunnen, zo goed als zy zich ook verweerden, moesten afwyken, en wel 100000 van de zelve gedood en 50000 gevangen genomen wierden. Na de doodt van keizer Henrik den Vogelaar zochten zy wel in de jaren 937, 944 en 948 wederom in Duitschlandt in te breken, maar moesten met verlies weder aftrekken. Eindelyk vielen zy in den jare 953, op het aanhitsen van den bisschop van Saltzburg en van hertog Conraad van Karinthië, in het ryk, en verwoesten alles waar zy kwamen: doch willende twee jaren daar na wederom te rug trekken, greep hen keizer Ottho de I omtrent Augsburg op S. Laurensdag in den jare 955 dusdanig aan, dat de meesten op de plaats dood bleven; hun heirvoerder liet hy ophangen, en de andere gevangenen levendig begraven. Sedert dien tydt kwamen de Hunnen niet weder in Duitschlandt, maar hielden hun verblyf in Hungarië. Voorts was het een ruw en barbaarsch volk. Zy aten menschenvleesch, dronken menschenbloedt, beten hunne kinderen in de wieg in de wangen, om van kindsbeen af zich tot de wonden te gewennen, en wat dies meer was. *Rhegino Sigebertus Gemblac. Jornandes de Rebus Geticis. Jo. Olaus Hist. lib. VI. c. 24. Krantzius Vandal. l. VI. c. 5 Bonfin. Hist. Hungar. Backschay de ingressu Hunnorum in Pannon. Fugger Ehrenspiegel. Schurtzfleisch Hungar.*

HUNNEUS, (AUGUSTINUS) kanunnik van S. Pieter te Loven, leefde in de XVI eeuwe. Hy vertoondt de Theologie en de talen, welke hy met veel achting leeraarde. Men gebruikte hem tot de correctie van de Bybels, en paus Gregorius de XIII schreef hem om hem te verplichten verscheide werken der Oudvaders, die men wilde drukken, met de handschriften te vergelyken. Hunneus zou zulks gedaan hebben indien hy langer geleeft hadt; maar hy stierf byna in den zelven tydt, in de maandt September des jaars 1577. Hy heeft uitgegeven: *Summa Thomæ*; *Axiomata Ecclesiæ de Sacramentis*, enz. *Andreæ Bibl. Belg. Miræus de script. sec. XVI.*

HUNNIADES, (JOHANNES CORVINUS) gouverneur van het koninkryk van Hungarië. Hy was een van de beste krygshelden van zynen tydt, die zich door zyne dapperheit zeer vermaard heeft gemaakt. Men zegt, dat zyn vader Butho een edele uit Wallachië is geweest; zyne moeder was Elizabeth Paleologa, uit het geslacht der laatste Grieksche keizeren van Constantinopel. Zyne voorvaderen zouden voormaals tusschen de rivier Huna en Corona in Croatië omtrent het jaar 1273 gewoont, van daar zich naar de grenzen van Zevenbergen gekeert, en aldaar tusschen Waradin en Clauzenburg het slot Huniad gebouwt hebben, maar voorts afkomstig zyn van de oude Gotthen, en aan het oude Romeinsche geslacht van de Corvinii getrouwt geweest zyn. Doch anderen houden hem voor een onechten zone van keizer Sigismundus, voorgevende, dat als de zelve in Zevenbergen was, en eene schone edele dochter uit Wallachië bevruchtte, en na verloop van drie maanden wederom bezocht, en haar in zulk een toestandt vindende, haar een ring vereerde, en daar benevens belastte den zelven wel te bewaren, en het kindt, dat zy mogt ter wereldt brengen, met alle zorge op te voeden. Hier op hadt hy haar rykelyk bezorgt, en aan zekeren Wallachiër ten huwelyk gegeven. Als nu de moeder den jonggeboren Johannes op een tydt op de schoot hadt, en de zelve met den gemelden ring speelde, kwam 'er, zegt men, een rave aan vliegen, en nam den ring weg. De moeder, een geroep makende, kwam de man toeschieten, die

den rave met een pyl dood ſchoot, en dus den ring wederom kreeg. Johannes nu tot zyne jaren gekomen zynde, bragt de moeder hem by Sigismundus, en toonde hem den ring, die hem daar op met vele goederen en heerlykheden beſchonk; doch Bonfinius houdt dit voor een fabel. Hy heeft zich door zyne dappere daden beroemd gemaakt, naardien hy in de jaren 1442 en 1443 de Turken verſloeg, en van voor Belgrado verdreef, na dat zy deze ſtadt zeven maanden belegert hadden. Ook was hy mede in den ſlag by Varna, die voor de Chriſtenen nadeelig uitviel, als in welken Ladislaus gedood wierdt. Naderhandt wierdt hy tot gouverneur van Hungarië aangeſtelt, en bragt onder de Turken zulk een ſchrik, dat zelfs de kinderen zynen naam niet zonder verſchrikking konden horen noemen. Zy noemden hem gemeenlyk *Jancuslain*, dat is te zeggen goddeloze Jan. In den jare 1448, den 17, 18 en 19 October, wierdt hy van de Turken verſlagen. De ſlag geſchiedde op de Bulgariſche grenzen, en duurde drie dagen lang. Eindelyk, als de Turken, ten getale van 34000, en 8000 van de Chriſtenen gebleven waren, behieldt Sultan Amurath de II het veldt, en Corvinus moeſt zich wegpakken. Op de vlucht kwam hy in handen van twee ſtraatrovers te vervallen, die hem uitſchudden, en hem al wat hy hadt afnamen. Hy plagt een goud kruis, met edelgeſteenten bezet, op zyn borſt te dragen. Als nu de rovers met malkander twiſtten, wie van hen dit kleinoodt zou hebben, nam Corvinus die gelegenheit waar, en doodde een van de zelve, waar op de andere, dit ziende, van zelf de vlucht nam. Hier op dwaalde hy vyf dagen om, tot dat hy ten laatſte een herder aantrof, die hem uit medelyden eenige uien en een kruik met water voorzette. Hier op kwam hy in Serviё, alwaar men hem in verzekering nam, maar haaſt wederom los liet, en daar na kwam hy by de zynen in Hungarië. Ondertuſſchen hadt hem de graaf Ulrich van Cilly by koning Ladislaus beſchuldigt, dat hy zich het koninklyk gezag zocht aan te matigen; doch hy wierdt in zyn gouvernement beveſtigt, en de graaf van Cilly raakte daar door in ongenade. Toen Mahometh de II in den jare 1456 Griekſch-Weiſſenburg belegerde, verdedigde hy deze plaats zo wel, dat de Sultan met verlies van 50000 man de belegering moeſt opbreken. Zyne gemalin was Elizabeth, zuſter van Mich. Ziclag, uit het voortreffelyke geſlacht der Cherebiers geboren, by welke hy twee zonen, *Ladislaus* en *Matthias*, en eene dochter, *Beatrix*, verwekte, waar van de laatſte eerſt met graaf Bernhard van Frangipan en Madruz, en na des zelfs doodt in den jare 1506 met den markgrave Georg van Brandenburg-Anſpach trouwde. Van de gemelde zonen wierdt de oudſte, Ladislaus, om dat hy den graaf van Cilly hadt vermoord, onthoofd, ſchoon hem eerſt van koning Ladislaus Poſthumus het leven was geſchonken; en de twede, Matthias, kreeg de Hungariſche kroon. (Zie MATTHIAS CORVINUS.) Mahometh de II was zeer bedroeft over zyne doodt, naardien hy hem den voortreffelykſten ſoldaat van de wereldt noemde, en zich ongelukkig achtte, dat 'er niemandt zyns gelyken meer overig was, met wien hy kon vechten, en de verlorene eer wederom krygen. Paus Calixtus de III weende bitterlyk, ja alle Chriſtenen waren zeer bedroeft over zyn affterven. *Thuroſius in Chron. Hungar. Æneas Sylvius Europ. Bonfinius Hiſt. Hung. Fugger Ehrenſpiegel l. V. c.* 10.

HUNNIUS, (ÆGIDIUS) geboren in een dorp van het landt van Wirtemberg den 21 December des jaars 1550, is een der vermaardſte Theologanten geweeſt van de Augsburgſche Confeſſie. Hy ſtudeerde in de Theologie te Tubingen onder Jacobus Andreæ, onder Brentius den zoon, en onder twee andere hoogleeraren, en hy maakte zich zo bekwaam gedurende de acht jaren, die hy op deze univerſiteit doorbragt, dat men hem oordeelde in ſtaat te zyn om de Theologie te Marpurg te leeraren in den ouderdom van zes en twintig jaren. Hy voldeedt zeer wel aan het voordeelige gevoelen, dat men van zyne geleerdheit opgevat hadt; want eenige leſſen en predikatiën te Marpurg gedaan hebbende, prees de landgraaf, die beſloten hadt hem te houden, hem op eene loflyke wyze aan by den hertog van Wirtemberg, tot de verkryging van het Doctorſchap in de Theologie. Hunnius keerde naar Tubingen, en wierdt aldaar tot Doctor aangenomen weinig maanden na zyne bruiloft, den 16 July des jaars 1576. Gedurende de zes eerſte jaren van zyne profeſſie gaf hy gene boeken uit tegen de Calviniſten; maar hy was op eene andere wyze geſtadelyk met hen in oorlog, en hy verſchoonde hen niet in zyne akademiſche twiſtredenen. Hy taſtte hen eindelyk aan door boeken in den jare 1584, en hy verkreeg zich zulk eene achting, dat hy in den jare 1592 in Saxen geroepen wierdt om aldaar het keurvorſtendom te hervormen. Men maakte hem eerſte hoogleeraar in de Theologie te Wittenberg, eerſte prediker van de kerk van het kaſteel, en lidt van den kerkenraadt. Hy bevlytigde zich met een ongewonen yver om die genen te ontdekken, welke gene goede Lutherſchen waren. Dit was een ſlag van inquiſitie, die vele eerlyke lieden hunne bedieningen en het verblyf in hun vaderlandt deedt verliezen; want zo haaſt men weigerde het formulier te tekenen, dat Hunnius en zyne amptgenoten voorſtelden, wierdt men voor een Calviniſt gehouden, en men genoot generlei barmhertigheit. De Jeſuit Contzen vermaakt zich met deze inquiſitie te beſchryven, en merkt aan, dat Hunnius eene verantwoording daar voor ſchreef. De geweldenaryen, welke toen gepleegt wierden aan de perſonen, die van Calviniſtery verdacht waren, veroorzaken een afgryzen, wanneer men leeſt het gene Hoſpinianus daar van geſchreven heeft. Dewyl Hunnius zo gelukkig was geweeſt in het zuiveren van het landt van de Calviniſten, riep men hem om het zelve te doen in Sileſië. Hy wierdt ſuperintendent gemaakt van de kerk van Wittenberg in den jare 1595, en hy hadt in het zelve jaar een ſcherpen ſtrydt uit te ſtaan tegen Samuel Huber, wegens de verkiezing en de predeſtinatie. Hy was een der voornaamſten, welke geſtelt wierden tegen de Jeſuiten Gretſerus en Tannerus, in de byeenkomſt van Regensburg in den jare 1601, of 1602. Hy ſtierf den 4 April des jaars 1603. Hy was vruchtbaar in boeken en in kinderen. Eenige van zyne zonen hebben zich bekend gemaakt door hunne werken; maar een van hen wierdt Roomſch-Katholyk. Daar is geen boek, waar in onze Hunnius zyne hoofdigheit en zyne heftigheit meerder heeft doen blyken, dan in dat, het welke hy noemde *Calvinus Judaizans*. Men beſchuldigde daar in Calvinus van zo vele misdaden in 't ſtuk van kettery, dat hy reden gehad zou hebben om het onthaal of de behandeling van Servetus te vrezen, indien hy zich gezien hadt ter beſcheidenheit van Hunnius. *Bayle Dict. Crit.*

HUNNIUS, (HELFRICH ULRICH) een bekend Duitſch rechtsgeleerde, zoon van Ægidius Hunnius, den Wittenbergſchen Godgeleerde, en broeder van Nicolaus, was hoogleeraar in de rechten te Gieſſen en Marpurg, maar veranderde van Godsdienſt, onder voorgeven, dat de Lutherſche Godsdienſt aan en voor zich zelve een kwaad leven veroorzaakte, doch wierdt van D. Himmel in Jena met grondt tegengeſproken. Hy ſchreef verſcheide Godgeleerde traktaten ten voordeele van zyne nieuw-aangenomene belydeniſſe, als: *Indiſſolubilia argumenta Catholicæ religionis; twaalf bewysredenen, dat de Proteſtanten in hun gewiſſe overtuigt zyn de kerken-goederen te herſtellen*, in het Hoogduitſch; *Reſolutio Juridica trium præjudicialium quæſtionum*; en onder zyne rechtsgeleerde ſchriften zyn bekend: *Reſolutiones abſolutiſſimæ in Treutlerum*, waar over hy met *Bachovius* in groot verſchil geraakte. *Gundling Ot.*

HUNNIUS, (NICOLAUS) een zoon van Ægidius Hunnius, wierdt te Merſeburg in den jare 1585 geboren, en door een byzonder leermeeſter onderwezen, tot dat hy met vrucht de openbare leſſen kon bywonen. Hebbende in de philoſophie goede gronden gelegt, oeffende hy zich ook in de Godkunde; doch begaf zich wederom tot de wysbegeerte, hebbende op de zamenſpraak, te Regensburg gehouden, de nuttigheit van de zelve gehoort. Hy maakte zich ook wel haaſt vermaard, zo dat men hem niet alleen de plaats van adjunct in de philoſophiſche faculteit te Wittenberg, maar daar benevens de vryheit gaf om Theologiſche leſſen te geven. Naderhandt maakte men hem ſuperintendent in het Eilenburgſche gebiedt, waar op hy Doctor wierdt, en met eene van Tettenbach trouwde. Hebbende daar vyf jaren gewoont wierdt hy tot hoogleeraar naar Wittenberg, en in den jare 1623 naar Lubek beroepen, en in het volgende jaar is hy ſuperintendent geworden. Behalven zyn zachten aardt was hy zeer milddadig tegen verdrevene en arme, die hy op alle wyze verzorgde. Voor het overige was hy van een goede natuur en gezondheit, maar verzwakte de zelve eindelyk door te veel arbeiden en ſtuderen zodanig, dat hy door de veelvuldige krankheden zyn geheugen verloor, en kort daar op in den ouderdom van 57 jaren en 9 maanden ſtierf. Onder zyne ſchriften zyn: *Miniſterii Lutherani divini adeoque legitimi Demonſtratio; Capiſtrum, Hunnio paratum, Lancelotto injectum; Examen errorum Photinian.; Diſput. Antiphot.; Διάσκεψις Theol. de fundamentali diſſenſu Doctrinæ Evangelicæ Lutheranæ & Calvinianæ; Apoſtaſia Romanæ eccleſiæ ab antiqua Apoſtolica; Pellis ovina Romanæ eccleſiæ detracta; Harmonia Evangeliorum Dominicalium, cum hiſtoriis V. T.; Epitome credendorum*, enz. *Witte Memor.*

HUNSINGO, het eerſte van de kwartieren, waar in de Groninger Ommelanden verdeelt worden. Pikard wil den naam van de *Huinen* afhalen, die hy reuzen zegt geweeſt te zyn, zo dat Hunſingoos kwartier het reuzen-velds-kwartier zou betekenen. Anderen menen den oorſpronk beter af te brengen van de Hunnen, nu Hungaren, vermits het zekerlyk in de hiſtoriën bekend is, dat zy ook invallen in deze landen gedaan, en daar ſterkten gebouwt hebben. De dorpen onder dit kwartier zyn de volgende: 1. *Zuidwolde*, 2. *Noordwolde*, 3. *Bedhum*, 4. *Weſterdykshorn*, 5. *Onderwyrum*, 6. *Menkerweert*, 7. *Weſterwitwert*, 8. *Stiswert*, 9. *Doornwert*, 10. *Eelswert*, 11. *Cantes*, 12. *Middelſtum*, 13. *Hoorhuizen*, 14. *Vierhuizen*, 15. *Uldrum in Hunſinge*, 16. *Fledorp*, 17. *Wehe*, 18. *Zuirdyk*, 19. *Leens*, 20. *Warshuizen*, 21. *Maarſlagte*, 22. *Maarhuizen*, 23. *Menſingeweer*, 24. *Saaxumhuizen*, 25. *Eendrum*, 26. *Ranum*, 27. *Obergum*, 28. *Schelligum*, 29. *Huiſinge*, 30. *Sandeweer*, 31. *Eppinge*, 32. *Stertingehuizen*, 33. *Oldenzyl*, 34. *Ooſter-Nylandt*, 35. *Meden, in Hunſinge*, 36. *Uithuizen*, 37. *Usquert*, 38. *Warſummerboeren*, 39. *De Brede*, 40. *Den Andel*, 41. *Baffelt*, 42. *Rasquert*, 43. *Tynallingen*, 44. *Weſter-Nylandt*, 45. *Pietersboeren*, 46. *Wierhuizen*, 47. *Bellingeweer*, 48. *Wetſinge*, 49 *Sawert*, 50. *Harſſens*. Dan zyn nog in dit kwartier de Staten en adelyke huizen *Schultinga*, *Aſinga*, *Monteda*, 't huis *Eeuſum*, de drie laatſte in 't dorp Middelſtum; *Tammingaburg* te Hoorhuizen, *Panſer* te Vierhuizen, *Aſinga* te Uldrum, *Ferhilderſum* te Leens, *Ter Burg* te Warfhuizen, *Oldeſraam te Huiſinge*, *Onema* en *Scheltkema* te Sandeweer, *Almersma* te Uithuizen, *Menkma*, *Engerſum* en *Meyma* te Baffelt, *Dyckershuis* te Petersboeren, en meer andere. *Pikard. Winſemius.*

HUNTCLIF, een plaats op de kuſten van de Engelſche provincie Jorkshire. Hier ſlapen gemeenlyk de zeekalveren, en leggen in grote menigte in de zon, doch zodanig, dat altydt een van hen als de wacht houdt, en op het aannaderen van een menſch of een ſteen van de klip, alwaar het legt, nederwerpt, of met een groot gebalk in het water valt, willende daar door den anderen een teken geven van weder in zee te ſpringen, die met hun achterſte voeten zo veel zandt, of ſtenen opwerpen, dat hunne vervolgers daar door worden verhindert en te rug gedreven. Doch zy hebben zulk een ſchrik niet voor vrouwsperſonen;

ge-

gelyk zy ook dikwils van menſchen in vrouwen-klederen gevangen worden. Op deze plaats worden vele gele en rode ſtenen gevonden, en nog andere, zynde met een ruige baſt bedekt, en in reuk en ſmaak gelyk als het vitriool, zalpeter en zwavel. *Cambden Britan. pag. 720.*

HUNTE, eene rivier, welke in het Weſtphaalſche ſticht Osnabrugge, naby het dorp Holthuizen, ontſpringt, en naderhandt voorby de kleine ſtadt Hunteburg en door het Dummer meir loopt. Zo dra zy uit de zelve is gekomen, krygt zy den name van de *Lone*, en niet verre van Diepholt wederom dien van *Hunte*, waar op zy voorby Wildshuzen, Blankenburg, Oldenburg, Huntorp en Huntebrug loopt, en eindelyk by Elsvliet zich met de Wezer vereenigt.

HUNTE, of DINANT, (Gualtherus) een Engelſch Karmelyter monnik, dien paus Eugenius de IV naar Engelandt zondt om de prelaten op het concilie te Ferrara te roepen. Hy hieldt aldaar opentlyke verhandelingen met veel yver, en wederleide de bewysredenen van de Grieken met nadruk. Hy heeft een verhaal van zyne verſchillen nagelaten, en eenige andere Godgeleerde en hiſtoriſche ſchriften, en voornamentlyk een kort uittrekſel van *Comeſter*. Hy ſtierf in een hogen ouderdom in den jare 1470. *Pitſeus de ſcript. Angl. Lucius Bibl. Carmel. Alegre in Paradox. Poſſevinus App. Sacr. Voſſius de Hiſt. Lat. lib. III.*

HUNTEBURG, eene kleine ſtadt van den Weſtphaalſchen kreits, in het bisdom van Osnabrugge, aan de Hunte, naby der zelver mondt in het meir van Dam, en zeven mylen van de ſtadt Osnabrugge. *Maty Dict.*

HUNTINGDON, de hoofdſtadt van het Engelſche landſchap Huntingdonshire, 48 mylen Noord-Ooſtwaarts van Londen. Het is een ſchone plaats, leggende aan den oever van de Ouse zeer vermakelyk. Voortyds was deze ſtadt zo groot en zo volkryk, dat 'er vyftien karſpelen in waren, die nu tot drie zyn verminderd. Doch het is als nog een goede plaats voor den inlandſchen koophandel. Deze ſtadt is ook wel bewoond, en heeft veel bezoek van reizende perſonen, terwyl alle die uit het Noorden komen, of daar heen willen, daar door moeten gaan. Hier zyn ook de overblyfſelen van een oud kaſteel, door koning Eduard den Ouden gebouwt, te zien, en van eene abdy, door de keizerinne Machtheld en Euſtachius Loveloſt geſticht. Daarenboven is deze plaats ook vermaard wegens den graaflyken tytel, welken verſcheide familiën na de verovering der Normannen daar van gevoert hebben, onder welke ook eenige Schotſche koningen en vorſten waren. *Cambden Britann. Hamb. Hiſt. Remarquen 1701 p. 229.*

HUNTINGDONSHIRE, in het Latyn *Huntingtonienſis comitatus*, een graafſchap in Engelandt, grenzende aan Northampton-Bedford-en Cambridgeshire, en tamelyk klein, zo dat het zelve naauwlyks 20 mylen beſlaat. Het ganſche graafſchap wordt in 4 Hundrets verdeelt, waar in 79 karſpelen en zes marktſteden leggen. De inwoonders wierden van de Romeinen *Iceni* genaamt. Ten tyde van de Heptarchie was het een gedeelte van het koninkryk van Mercië, maar tegenwoordig is het een gedeelte van het kerkgebiedt van Linkoln. Voortyds was het een boſchachtig landſchap; voor het overige is het doorgaans plat en effen, zo dat men maar op zommige plaatſen eenige kleine heuvels vindt. Dit landſchapie heeft den naam van Huntingdonshire van het woordt *Hunt*, het welk zo veel is als jagen, gekregen, dewyl voormaals, voor dat 'er de boſſchen ten tyde van koning Henrik den II uitgeroeit wierden, voortreffelyk wildt daar in was. De kleine heuvels brengen goed koorn voort, gelyk in het tegendeel de dalen goed voeder voor het vee geven. Doch het Ooſtelyke gedeelte, omtrent Cambridgeshire, is eenigzins moeraſſig. Het vierde gedeelte van dit landſchap behoorde voormaals aan de voorgemelde abdy. Eenige van de beſte gebouwen in het zelve zyn *Himbelton-caſtle* en *Hinching-brook*. Het eerſte ſlot behoort aan de graven van Mancheſter, en het laatſte (op 't welke een van de voortreffelykſte kamers in ganſch Engelandt is) aan de graven van Zandwich. Digt by S. Nots legt een dorp, met name *Hale-Weſton*, waar by twee niet verre van malkander leggende bronnen zyn, hebbende de eerſte zoet water, en verdryvende de donkerheit der oogen, en de andere heeft een ſlechten ſmaak, maar geneeſt de ſchurftheit en melaatſchheit. Huntingdon is de eenigſte plaats in de provincie, die eenige leden in het Parlement zendt buiten de twee riddeis van het graafſchap. *Cambden Britannia.*

HUNTINGDON, (Georg Hastings, graaf van) is oorſpronkelyk uit een geſlacht, het welk onder koning Eduard den IV met den tytel van vryheeren wierdt beſchonken. Door een wonderlyk voorval en zonderlinge opvoeding behieldt hy onder vier zeer verſcheide regeringen eene beſtendige achting aan het Engelſche hof, namentlyk onder koning Henrik den VIII, die hem ridder van den kouſſebandt maakte; onder Eduard den VI, die hem aanzienlyke ampten gaf; onder de koninginne Maria, die hem onder anderen het gouvernement over de troepen aanbetrouwde, die den hertog van Suffolk gevangen namen, en eindelyk onder de koningin Elizabeth, die hem insgelyks zeer genegen was. Hy ſtierf den 20 Juny in den jare 1560, en liet van zyne gemalinne Catharina van Pole, dochter van den markgrave van Montaigu, zes zonen en vyf dochters na. *Cambden Britann. p. 426, 428. De Larrey Geſchied. van Engel. II en III Deel.*

HUNTINGDON (Robert) was in den jare 1636 in Deorhirſt in Glocetter geboren. Zyn vader was predikant aldaar, en hadt onder zyne kinderen vier zonen de ſtudie der H. Godgeleerdheit toegewyd. Daar onder was deze Robert H. de II, die te Bitlesden ter ſchole ging, en naderhandt te Oxford ſtudeerde, en aldaar onder Pocockius in de Oriëntaalſche talen zo verre vorderde, dat hy met roem in den jare 1663 magiſter wierdt. In den jare 1670 kreeg hy het ampt van predikant der Engelſche koopheden, wanneer hy terſtondt, hebbende Ephezen bezichtigt, naar Alexandrië, en eindelyk naar Aleppo reisde. Daar kreeg hy eenige ſchone boeken in handen, en hadt nu tot zyn voordeel, dat hy te huis reets in de Bodlejaanſche boekery de handſchriften hadt leren kennen. Hy onderhieldt ook geſtadig briefwisſeling met Fell, Pocockius, Marſchalius en Bernardus, en kocht in Perſie, Egypten, Syrië en Paleſtina de heerlykſte handſchriften. Ondertuſſchen, als hy zich bemoeide Syriſche boeken te krygen, raakte hy met Stephanus Petrus, patriarch der Maroniten, te Antiochië in kennis, door wiens toedoen hy den *Commentarius* van Ephrem den Syriër over de vyf boeken Mozes en eenige homiliën, nevens andere Syriſche boeken, van welke tot nu toe de Chriſtenheit nog niets wiſt, ligtelyk kreeg. Hy bemoeide zich ook, de Syriſche vertaling der zendbrieven van *S. Ignatius* te krygen, dewyl hy van D. Fell te Oxford daar toe verzocht was; doch kon tot zyn groot leedwezen daar omtrent niets uitrechten. Hier op trok hy naar Paleſtina, Samarië en Galilea. Vooral was hy nieuwsgierig de Samaritanen, te Sihon wonende, te bezoeken, by welke hy verſcheide boeken haaſt doorliep, en daarenboven een ſchone Kronyk, uit welke de Bybelſche en kerkelyke hiſtorie, wanneer de zelve eens in het licht komt, grotelyks zal opgeheldert worden, mede bragt. In Egypten was hy daar in zeer gelukkig, dat hy vele Egyptiſche en Arabiſche handſchriften voor weinig geldt kocht. De voornaamſte van de zelve waren drie exemplaren van de vier Egyptiſche Evangeliën, welke Thomas Marſchalius, die een zonderling behagen in die tale hadt, heeft uitgegeven. Te Alcair hadt hy met de Egyptiſche prieſters een beding gemaakt om de twee ſtukken van de Conciliën af te ſchryven, en met een anderen, alle boeken der Propheten, die in de Cophtiſche tale gevonden worden, te copieren, waar in hem een zeker Kapucyn, met wien hy in goede vriendſchap leefde, krachtig hielp. In den zelven tydt was hy in geſprek met den aartsbiſſchop van den berg Sina, Johannes Lafcaris, over den toeſtandt van zyne onderhorige Chriſtenen, en inzonderheit over de boekekamer in het klooſter van S. Catharina, gelegen op den top van den berg; doch hy moeſt haaſt wederom daar van daan reizen, en beklaagde dikwils, dat hem nu alle gelegenheit was benomen met dien man verder geſprek te houden, met wien hy zo gaerne over eenige rare Griekſche en Arabiſche handſchriften hadt willen overeenkomen, en de zelve naar Engelandt overzenden. Beter gelukte het hem by den Karmeliter Archangelus de S. Thereſia, een zendeling in Perſië, die hem niet alleen van de Sabeërs of Mandaren onderrechting gaf, maar ook nog in den jare 1683 drie van hunne zeer rare boeken overzondt. Nu begon hy ook in het Ooſten eene menigte van rare munten te vergaderen, waar van zommige te voren in de Chriſtenheit nog nooit waren bekend geweeſt. Hy verzamelde mede vele andere rare zaken byeen, en liet naderhandt vele inſecten en naturaliën door de Engelſche ſocieteit in obſervatie nemen. Hebbende zich nu drie jaren in het Ooſten onthouden, ging hy ſcheep, en landde in Italië gelukkig aan. Hier bezag hy in haaſt de voornaamſte ſteden, en keerde weder naar Vrankryk. Te Parys maakte hy zich bekend met vele geleerde mannen. Eindelyk kwam hy weder te Oxford, en wierdt in den jare 1683 Doctor in de H. Godgeleerdheit, waar op hy, hebbende de zamenzwering tegen den koning ontdekt, met een dekreet tegen de wederſpannigen, die het koninklyke gezag zochten te vernietigen, aan het hof van Karel den II naar Londen ging, alwaar hy alles gelukkig wiſt tot ſtandt te brengen. Kort daar op wierdt hy tot overſte (*Ephorus*) over de zamening van de H. Drieëenheit te Dublin beroepen. Hier liet hy terſtondt het Oude Teſtament, gelyk als te voren het Nieuwe, in de Ierſche tale overzetten, waar van de vermaarde Boyle, ten dienſte van zyne landgenoten, de koſten droeg. In den jare 1692 wierdt hy uit Engelandt, waar henen hy zich nevens andere Godgeleerden, wegens den oorlog in Ierlandt, in den jare 1688 begeven hadt, tot een ryke prebende in het landt, en kort daar op tot biſſchop van Rappot in Ierlandt beroepen; doch als hy naauwlyks daar in was beveſtigt, viel hy ſchielyk in eene krankheit, en ſtierf in den jare 1692. Zyn lighaam is in de kapel van de meergemelde zamening, over welke hy een tydt lang was geſtelt geweeſt, begraven, en door zyne weduwe een ſchone grafſtede van marmer voor hem opgerecht. *Thomas Smith vita Huntingtoni.*

HUNTLEI-NAB is een plaats aan de kuſt van de Engelſche provincie Jorkshire, hebbende vele ſteile rotſen en ſteenklippen, onder welke zommige van verſcheide grootte gevonden worden, die geheel rond zyn, en de gedaante van grote kanonkogels hebben; en wanneer men de zelve in ſtukken breekt, vindt men ſlangen van ſteen daar in, die gelyk als een draadt te zamengerolt zyn, en gene hoofden hebben. *Cambden Brit. p. 721.*

HUNWYL, of HINWYL, een dorp in de aan het Canton Zurich toebehorende heerlykheit Gruningen, alwaar oudtyds een ſlot ſtondt, van het welke een bekend adelyk geſlacht in het Eetgenootſchap den name heeft bekomen, dat de heerlykheden Elgöw, Ward Egg, enz. bezat, maar tegenwoordig is uitgeſtorven. *Stumpf.*

HUON *van Meri*, een Franſch dichter, leefde ten tyde van den H. Lodewyk, en ſchreef een zekere Roman, *de Antichriſt* genoemd, dat een ſtrydt is van de deugden tegen de ondeugden, waar in hy allerlei ſlag van perſonen beriſpt. Men gelooft, dat hy een monnik was van S. Germain des Prez.

HUON *van Villeneuve*, een Fransch dichter, aan wien men de Romannen van *Regnaut de Montauban*, *Doon de Nantueil*, *Aie d'Avignon*, *&c.* toeschryft. Men gelooft, dat hy leefde ten tyde van den koning Philippus Augustus. *Fauchet. La Croix du Maine & du Verdier-Vauprivas Bibl. Franç.*

HUQUANG, of HUNQUANG, eene provincie van China, byna in 't midden van de andere provinciën. De rivier van Kiang verdeelt de zelve in het Noorder-en Zuider-deel. De Chinezen noemen de zelve ook *Jumichiti*, dat is te zeggen het landt van de visch en van de ryst, om dat het daar van een groten overvloedt heeft. Men noemt deze provincie ook de korenschuur van China, en men zegt voor een gemeen spreekwoordt, dat de overvloedt van de provincie van Kiangsi aan China het nodige tot een ontbyt kan verschaffen; maar dat die van Huquang het zelve volkomen kan voeden. Deze vruchtbaarheit is oorzaak, dat men aldaar 15 grote en zeer vermaarde steden vindt, en honderd en acht minder, met een groot getal van vlekken en dorpen, zonder de vestingen en fortressen van oorlog te rekenen. De grote steden zyn Vuchang, Hanyang, Siangyang, Tegan, Hoancheu, Kingcheu, Yocheu, Changxa, Paoking, Hengcheu, Changte, Xincheu, Jungcheu, Chingtien, en Chingyang. *Martin Martini Description de la Chine, dans le Recueil de Thevenot Vol. III.*

HURAULT, (PHILIPS) graaf van Chiverny en Limours, kancelier van Vrankryk. Hy was uit een oud ridderlyk geslacht in Bretagne geboren, en de zoon van Radulph Hurault, heer van Chiverny, die voor Napels in den jare 1527 stierf, zynde geboren den 25 Maart in den jare 1528. Hy oeffende zich in de studiën, en wierdt in den jare 1553 Parlements-Raadt en in den jare 1562 requestmeester, van welken tydt af hy zich aan het hof bekend maakte, en de party van den hertog van Lotharingen koos, die hem de gunst van Catharina van Medicis verwierf, door welke hy in den jare 1566 kancelier van Henrik, in dien tydt hertog van Orleans, gemaakt wierdt. Deze prins, koning van Polen geworden zynde, liet hem met volle macht om zyne zaken en geheimen waar te nemen te rug: doch als hy weder in Vrankryk kwam, maakte hy hem kancelier van de ridderorde, in den jare 1578 zegelbewaarder, en in den jare 1582 gouverneur van Orleans, het welk iets vreemds is omtrent personen, die niet van den oorlog zyn. In den jare 1583 wierdt hy zelfs tot kancelier van Vrankryk verheven. Schoon nu de koning in den aanvang een goed vertrouwen op dezen staatsdienaar hadt, veranderde zulks echter, wanneer de onlusten van de Ligue begonnen uit te barsten: want dewyl de koning den kancelier voor een aanhanger van 't Guisische huis hieldt, gaf hy hem in den jare 1588 zyn afscheidt, en Chiverny begaf zich op een van zyne landgoederen, alwaar hy in stilte leefde, en geen party koos. Maar na dat Henrik de IV de kroon hadt gekregen, beriep hy den kancelier, wegens de vele onordentelykheden, in den koninklyken Raadt ingeslopen, in den jare 1590 wederom aan het hof, wanneer Chiverny terstondt alles wederom in order bragt, en ten dele door zyn voorbeeldt, ten dele door zyn aanraden de meeste oude Raden weder aan het hof bragt. Hy deedt naderhandt veel tot het veroveren van Chartres, tot het overgeven van de stadt Parys, en om de regering te bestellen gelyk als vereischt wierdt, nevens andere gewigtige zaken, die tot op het jaar 1599 onder de regering van Henrik den IV voorvielen: want in dit jaar stierf hy op een van zyne landgoederen, waar henen hy om zich te verlustigen getrokken was, en wel door eigen schuldt, om dat hy een breuk, dien hy langen tydt gehad, en verwaarlooft hadt, niet hadt laten zien dan toen hy niet meer kon genezen worden. Hy liet drie zonen na, namentlyk: *Henrik*, graaf van Chiverny, in wiens kinderen dit huis is uitgestorven; *Philips*, bisschop van Chartres, zynde in den jare 1620 gestorven, en *Lodewyk*, die gene erven heeft nagelaten. Hy was een zeer geleerd man, naarstig, en zonderling getrouw in zyne voornemens, zeer tegen nieuwe wetten en gevaarlyke veranderingen, en anderszins tegen iedereen vriendelyk en beleeft. Voor het overige merkt men van hem aan, dat hy juist niet den grootsten moedt hadt, dewyl hy zelf in zyne Memoriën van zich bekent, dat hy het altoos met de gunstelingen, en voornamentlyk met die gene hadt gehouden, die in zynen tydt in Vrankryk alle gewigtige zaken onder handen hadden. Inzonderheit was hy de schone Gabriele van Estrees zeer toegedaan, naardien hy met eene van hare nabestaanden, madame de Sourdis, een minnehandel hadt. Uit zyne voorgemelde Memoriën blykt vele ydelheit, en de geschiedschryvers melden nog van hem, dat hy zich wel wist te goed te doen. *Thuanus. Mezeray. P. Daniel. Memoires de Chiverny. Journal de Henri III.*

HUREPOIX, een landt van Vrankryk, in het gouvernement van L'Isle de France. Des zelfs grenzen zyn zeer onzeker. Het is byna ganschelyk ten Zuiden van de Seine gelegen, alwaar het verscheide aanmerkelyke doortochten heeft, Melun Comté, Corbeil, La Ferte-Alais, enz. Men begrypt daar onder ook zomtyds het landt omtrent Mante, gezegd het Mantois, als elders aangemerkt wordt. *Rouillard. Du Chesne. L'Histoire du Hurepoix, &c.*

HURLES zyn zeventien grote stenen in de Engelsche provincie Cornwall, waar van de eene zo verre van malkander legt als de andere. Zy zyn naar vermoeden of tot zegetekenen, of grenstenen opgerecht. Hoewel het gemeen daar voor houdt, dat het in steen veranderde menschen zyn, die op een zondag het in Cornwall gebruikelyke spel, in het Engelsch *Hutting* genoemt, speelden.

HURONS, een volk in Noord-Amerika, in Kanada, of Nieuw-Vrankryk, het welk in den aanvang zeer wild was, maar die tegenwoordig vrienden met de Franschen zyn. Zy begraven hunne lyken met troepen, en noemen zich niet naar hunne voorvaderen. Daar beneven zyn zy zeer genegen tot stelen, zodanig, dat zy zo wel met de voeten als met de handen kunnen stelen. Hunne vrouwen dragen een halssieraadt en armbanden, en hunne zeden zyn als die van de andere inwoonders in Kanada. *De Laet Hist. nov. orb.*

HURONS, (HET MEIR DER) of het *zoete meir der Hurons*, of het *meir van Karegnondi*. Dit is een groot meir van nieuw-Vrankryk, in Noorder-Amerika. Men zegt, dat het twee honderd mylen in de lengte heeft van het Oosten naar het Westen, en zeven honderd in zynen omtrek. Het boven-meir en dat der Ilinoizen ontlast zich in het zelve. Dit meir is de oorspronk van de rivier van S. Laurens, die aan de Zuidzyde daar uit voortkomende door de meiren van Erie en van Ontario loopt; en van de Fransche rivier, die, na dat zy door het meir der Nepissiriniers gelopen is, zich voegt hy de rivier van S. Laurens. *Maty Dict.*

HURTADO, (THOMAS) een geestelyke van de orde der Minderbroederen. Hy was te Toledo, in Spanje, geboren, leeraarde te Rome, te Alkala en Salamanka, en stierf in den jare 1659. Hy schreef: *Resolutionum moralium libri VI*; *De congrua sustentatione ecclesiast.*; *Resolutionum moralium de residentia sacra libri XII*; *Resolutiones de unico martyrio*, welk laatste traktaat hy tegen het traktaat van Theophylus Raynaud *de martyrio per pestem* schreef, die hem in een voortreffelyk traktaat antwoordde. *Antonius Bibl. Hisp. Miræus de script. sec. XVII.*

HURTADO VAN MENDOZA. Zie MENDOZA.

HUS, of UZ, eene landstreek van Palestina, beoosten de Jordane, in den halven stam van Manasse, anders gezegd *Trachonitis*. Des zelfs hoofdstadt droeg den naam van *Astaroth Carnajim*. Eenigen hebben gezegt, dat dit het vaderlandt was van Job, en dat men 'er nog tegenwoordig het graf van dezen heiligen man vertoont. Maar zulks is meer dan onzeker. Het is waarschynlyker, dat het landt van Hus, waar van in het boek Jobs gesproken wordt, gelegen was omtrent de grenzen van Chaldea, dewyl het de Chaldeën waren, die de kudde van Job wegvoerden. *Fred. Spanheim Historia Jobi.*

HUS (JOHANNES) was uit een dorp, Hussenitz genaamt, van geringe ouders den 1 July in den jare 1373 geboren. Na dat hy den grondt tot de studiën in de scholen hadt gelegt, studeerde hy eerst te Praag; maar hebbende gene middelen om van te bestaan, nam hem zeker hoogleeraar tot zyn afschryver (*amanuensis*) aan, en men zegt, dat, als hy op een tydt de geschiedenis van S. Laurens hadt gelezen, hy een proef wilde nemen, of hy ook wel zulke pyn kon uitstaan, en een gloeiende kool aan zyn ligchaam hieldt, en dat hy, wanneer het hem onverdragelyk was, de zelve wegwierp, en zyne zwakheit beweende. Hy oeffende zich eerst in de philosophie, leerde ook de Hebreeusche tale, en doorlas vlytig de werken der kerkvaderen. Hier op wierdt hy in den jare 1393 baccalaureus, in den jare 1396 magister, en in den jare 1400 prediker van de kerk Bethlehem te Praag. Hy wierdt daar door zyne geleerdheit en welsprekendheit zeer vermaard, zo dat hy niet alleen een groten toeloop kreeg, maar ook biechtvader van de gemalinne van den koning Wenceslaus wierdt. Naderhandt begon hy van het verval der kerke en van het ware Christendom opentlyk te prediken, en daar benevens de macht van den paus tegen te spreken, en aan te tonen, dat het gebruik van den kelk in het H. Avondmaal noodzakelyk was. Omtrent den zelven tydt hadden twee broeders uit Engelandt, Jacobus en Conraad van Kantelberg, in hunne kamer aan den eenen kant het lyden van Christus, en aan den anderen den paus met zyne pracht in schildery hangen, en dewyl Hus zulks prees, kwam een grote menigte volks op die plaats. Hier by kwam, dat Hieronymus van Praag, uit Engelandt wedergekomen zynde, zich by hem voegde, en hebbende vele schriften van Wiclef medegebragt, begon Hus de leer, daar in vervat, meer en meer uit te breiden. Zo lang nu Hus de zonden der wereldlyken bestrafte, hieldt hem iedereen voor een braaf man; maar toen hy den paus en de geestelyken aantastte, wierdt de geestelykheit daar over zo verbittert, en bewoog de Duitsche meesters en studenten, dat zy Hus by den koning Wenceslaus van Bohemen aanklaagden, die de zaak den aartsbisschop Wolbra van Praag opdroeg, de welke een synode beriep, waar door hy van kettery wierdt vry verklaart, om dat hy by zyne bevestiging met een eedt hadt aangenomen de waarheit te zeggen, 't welk men hem dan niet kon beletten. Hier op voer Hus met prediken voort zo als hy begonnen hadt, en dit was de oorzaak, dat zyn tegenparty, de Duitschers, tegen de Bohemers, die Hus meest toegedaan waren, tegen hem ophitsten, waar uit vele onlusten ontstonden. Maar alzo de Duitschers in zaken, de akademie rakende, drie stemmen hadden, en de Bohemers maar eene, waarom de eerste byna altydt een rector naar hun zin verkoren, zo drongen zy ook 't meest door. Wanneer nu den 2 May in den jare 1408 een nieuwe rector zou verkoren worden, verzochten de Bohemers Hus zyn best te doen, dat, dewyl Karel de IV de hogeschool van Praag op den voet van die van Parys hadt gesticht, zy in het toekomende drie stemmen en de buitenlanders maar een mogten hebben. De zaak wierdt voor Wenceslaus gebragt, die, tot den tydt van de uitsprake over de zaak, zyn keukenmeester tot rector aanstelde. Ondertusschen kwam Hus by Wenceslaus, en vertoonde hem de bulle van keizer Karel den IV, waar by hy de Pragische akademie op den voet van die van Parys hadt gesticht, waar op de zelve, na daar over raadt gehouden te hebben, den 27 September in den jare 1409 uitspraak deedt, dat voortaan de Bohemers drie stemmen,

en de buitenlanders maar een zouden hebben. Hier op wierdt hy den 7 October in den jare 1409 tot rector verkoren, weshalven de buitenlanders by duizenden van Praag wegtrokken. Als nu Hus zyne leer meer en meer voortzette, verzocht de geestelykheit den aartsbisschop Sbinco een synode te beroepen, en Hus daar op te dagvaarden, en zelfs de zaak voor paus Alexander den V naar Rome te trekken. De aartsbisschop bragt de zaak voor den paus, die aanstonts bevel gaf de ketters uit te roeien, en te beletten, dat 'er nergens anders dan in kerken en kapellen, maar niet in de kloosters gepredikt wierdt. Hier op liet de aartsbisschop alle de boeken van Wiclef, Hus, en andere diergelyke in de stadt Praag opzoeken, en over de 200 van de zelve aan zyn hof verbranden. Hus echter kreunde zich niet daar aan, maar sprak op den volgenden zondag op den predikstoel zeer scherp daar tegen, waar op de aartsbisschop de zaak voor paus Johannes den XXIII, opvolger van Alexander den V, bragt, die den kardinaal Columna de zelve in handen gaf, en Hus naar Rome liet komen, om zich aldaar te verantwoorden. Doch de gemalin van koning Wenceslaus, Regina, badt den koning, dat hy afgezondenen naar Rome wilde zenden, om te maken, dat Hus niet behoefde zelf in persoon te verschynen, gelyk als ook de hogeschool te Praag, en de meeste edelen uit Bohemen en de steden zulks verzochten. Wenceslaus zondt daar op den 14 January in den jare 1411 afgezondenen naar Rome (den welken Hus zelf een brief tot ontschuldiging medegaf) die zo wel van den koning, als van de Ryksstanden en de hogeschool heerlyke getuigenissen medebragten. Doch de kardinaal Columna wilde deze ontschuldiging niet aannemen, maar deedt Hus in den ban. De afgezondenen protesteerden daar tegen, en appelleerden aan den paus, die de zaak aan vier andere kardinalen opdroeg, de welke alleenlyk de zaak slepende hielden. Als nu ondertusschen de aartsbisschop Sbinco van Praag overleden was, en de paus in den jare 1412 tegen Ladislaus, koning van Napels, het kruis liet prediken, sloeg Hus den 7 Juny opentlyke stellingen daar tegen aan, en schoon zommigen daar over zich tegen hem aankantten, konden zy echter niets uitrechten, maar Hus wierdt van al het volk naar huis geleid, en kreeg vele aanhangers: ja de studenten vielen den gene, die den aflaat hadt gepredikt, opentlyk op het lyf, verscheurden zyne bullen, en verbrandden de zelve in het openbaar. Daar op begonnen de predikers van de stoelen tegen hem uit te varen, en als zommige van het volk zich daar tegen aanzetten, wierden zy gevangen genomen en onthoofd. Als nu Hus voortvoer zelf tegen de macht van den paus te leren en te schryven, kwam den 9 July aan den nieuwen aartsbisschop van Praag een zeer scherp bevel, waar by Hus in den ban gedaan, en alle Godsdienst, zo lang als Hus te Praag zou blyven, ernstelyk verboden wierdt. De aartsbisschop maakte zulks terstondt bekend, en dewyl Hus nu niet langer te Praag dorst blyven, stelde hy een opentlyk appel aan, trok uit de stadt Praag, en begaf zich op het landt, alwaar hy een tydlang op het slot Klakowetz woonde, en dikwils in het open veldt predikte. Ten laatste week hy by zyn erfheer, Nicolaas van Hussenitz, die hem in bescherming nam. Ondertusschen bestelde paus Johannes de XXIII, op aanraden van den keizer Sigismundus, het beruchte concilie van Constants, waar op ook Hus was geroepen, en Sigismundus belastte zommige van den adel om Hus daar henen te bengen. Als Hus hier op naar Praag kwam, maakte hy by alle kerken, kloosters en zameningen bekend, dat hy genegen was voor iedereen van de lere, tot hier toe door hem gepredikt, zich te verantwoorden; doch daar kwam niemandt voor den dag. Als hier op de aartsbisschop den 27 Augusty eene vergadering van geestelyken op zyn hof hieldt, zondt Hus zyn procurator, Johannes van Lessenitz, daar henen, om te vernemen of 'er iemandt was, die hem van kettery of dwaling kon beschuldigen, dat de zelve maar zou opkomen, hy zou altydt van zyne lere rekenschap geven: doch de procureur wierdt door den maarschalk van den aartsbisschop afgewezen. Hy zondt hier op den gemelden procureur aan den aartsbisschop Conraad, zelf toen de zelve nevens andere ryksstanden in het klooster van St. Jakob eene vergadering hieldt, en gaf aldaar een geschrift over, met verzoek, indien de aartsbisschop hem van eenige dwalingen kon overtuigen, hy zich zeer gaarne wilde laten onderwyzen; maar als hy niets tegen hem en zyne lere vondt, dat hy hem dan getuigenis van waarheit zou geven. Doch de bisschop antwoordde, dat hy hem niet van dwaling kon overtuigen, maar gaf hem den raadt, dat Hus zich zou van den ban zoeken los te maken. Hier op zondt hy zyn procureur naar den bisschop Nicolaus van Nazareth, en verzocht hem, indien hy hem van dwaling niet kon overtuigen, hem een opentlyk getuigenis daar van te geven. Deze dan gaf hem een heerlyk getuigenis, in het welke hy hem als een goed R. Katholyk man veel lof gaf. Hebbende nu Hus ondertusschen den keizerlyken vrygelei-brief gekregen, ging nevens zyne procureurs, Wentzel van Duba, Johan van Chlum, en Henrik Latzenbock, den 15 October in den jare 1414 op weg, hebbende te voren zyne reis opentlyk bekend gemaakt, en zyne vrienden tot getrouwheit en volstandigheit in de lere, door hem gepredikt, door een brief nadrukkelyk aangemaant. Overal, daar hy doorreisde, kwam het volk in menigte op de been, om hem te zien en met hem te spreken, inzonderheit wierdt hy te Neurenberg wel ontfangen, wanneer hy zelfs aan de kerkdeuren opentlyk deedt aanslaan, en aanboodt van zyne lere aan iedereen rekenschap te geven; om welke reden hy ook op een tydt met een Karthuizer en met M. Albertus, prediker aan de kerk van S. Sebald, tot in den laten nacht van geloofszaken sprak, en van de meesters het getuigenis kreeg, dat alles den Katholyken Godsdienst gelykformig was. Eindelyk kwam hy den 3 November in den jare 1414 te Constants, wanneer des volgenden daags twee van zyne procureurs, met name Johannes van Chlum en Henrik Latzenbock, by den paus gehoor verzochten, en den zelven bekend maakten, dat Hus onder keizerlyk geleide was aangekomen, en daar benevens aanhielden, dat hem geen leedt mogt geschieden, waar op de paus antwoordde, dat schoon hy zelfs zyn broeder hadt om het leven gebragt, hy niet zou toestaan, dat hem eenig leedt overkwam, het welk Hus geheel gerust stelde. Wanneer nu den 16 November het concilie wierdt geopent, stonden de aanklagers van Hus, namentlyk Johannes Stephanus Paletz, zynde hoogleeraar in de Godtkunde te Praag, M. Christiani, prediker van de kerk van S. Michiel in oud-Praag, en Michiel de Causis, prediker in nieuw-Praag, op, overleverden eenige stellingen over, en bragten van de lere en het leven van Hus vele beschuldigingen voor. De aanwezende kardinalen gaven op alles acht, en verklaarden deze artykelen als dwalende: gelyk zy ook daar op den 28 November den bisschop Augustinus van Trent, den ridder Johan van Potlim en den burgermeester van Constants met bevel aan Johannes van Chlum afzonden, dat hy Hus zou voor hen brengen. Schoon nu Hus liever voor het Concilie zou hebben willen komen, liet hy zich echter bewegen, en verscheen nevens Johan van Chlum voor hen, wanneer zy reets te voren onder malkander als een geloofsartykel hadden besloten, dat niettegenstaande het zekere geleide een ketter evenwel moest gestraft worden. Hus dan voor hen gekomen zynde, zeiden de kardinalen, dat naardien zy veel van hem hadden gehoort, zy nu zelf begeerig waren om met hem te spreken, waar op Hus ten antwoordt gaf, dat hy ook ten dien einde daar was gekomen, om van de lasteringen, die zyn party hadt van hem uitgestrooit, zich te zuiveren. Hier op gingen de kardinalen van hem weg, en gaven Hus, nevens Chlum, aan de wacht, daar toe reets bestelt, over om hem te bewaren. Chlum klaagde daar over, maar te vergeefsch, naardien Paletz, en Michiel de Causis zeiden: *Nu hebben wy u in onze macht; gy zult daar uit niet komen voor dat gy den laatsten penning betaalt*, en daar byvoegden, *dat zy nu met Gods hulp dezen ketter, om wiens wille zy reets zo vele kosten hadden gedaan, haast hoopten te verbranden.* Tegen den avondt wierdt Chlum los gelaten, en Hus in het huis van een zeker kanunnik gebragt. Chlum protesteerde daar wel tegen by den paus, doch die verontschuldigde zich, en gaf al de schuldt aan de kardinalen. Hy zondt hier op brieven aan den keizer Sigismundus, die ook de zaak ter herte nam, en eischte, dat men Hus zou los laten. Maar de paus en de kardinalen gaven tot antwoordt, dat men niet schuldig was den ketteren woordt te houden; en dewyl men Hus wegens de vele aanwezende Bohemers niet betrouwde, wierdt hy den 5 December in het klooster der Dominikanen in eene afschuwelyke gevangenis gezet, daar hy ziek in wierdt, doch door hulp van de geneesheeren, hem toegezonden, na verloop van weinige maanden tot gezondheit wierdt herstelt. De Boheemsche edelen en anderen deden veel werk by den keizer, stelden de harde behandeling aan het concilie voor, en verzochten om een vry arrest, maar konden niets verkrygen. Ondertusschen doorsnuffelden zy alle zyne papieren en stellingen, waar uit zy artykelen opmaakten, en de zelve aan de commissarissen overgaven om van hen onderzocht te worden. En hier toe gebruikte men Johannes Gerson van Parys, die mede op het concilie tegenwoordig was, die uit de schriften van Hus, voornamentlyk uit het boek *de Ecclesia*, 19 dwalingen trok, en de zelve voor het concilie en voor den keizer open leide, waar by zyne vyanden, de Causis en Paletz nog andere voegden. Deze artykelen wierden aan Hus gezonden om te beantwoorden, en hoewel hy aanhieldt, dat hem vergunt mogt worden zulks voor het gansche concilie te doen, kon hy echter zulks niet verkrygen, maar moest zyn antwoordt schriftelyk ingeven. Naardien hy wegens de harde gevangenis en andere ongemakken wederom ziek wierdt, liet men hem op de voorspraak van zyne vrienden in het klooster der Minderbroederen brengen, en hem aldaar eenige dagen bewaren. Paus Johannes de XXIII ondertusschen bemerkende, dat hy in zyn eigen zaak geen goed oordeel hadt te verwachten, en daar op weggaande, zondt aan den keizer de sleutels tot de gevangenis, die de zelve aan den bisschop van Constants overzondt. Deze liet Hus door vele soldaten op zyn slot, aan gene zyde van den Rhyn gelegen, Gotlebe genaamt, brengen, alwaar hy in een toorn wierdt gezet, daar hy wel by dag kon omwandelen, maar des nachts hard opgesloten wierdt. Hier op kwamen de kardinalen den 5 Juny in den jare 1415 wederom byeen, met een voornemen om Hus, zonder hem meer te horen, te veroordeelen; maar terwyl keizer Sigismundus hen dit als zeer onbillyk voorhieldt, moesten zy Hus eerst horen. Dus wierden hem de uit zyne schriften getrokkene schriften voorgehouden; en als Hus zich wilde verantwoorden, en daar by den Bybel aanhaalde, schreeuwden zy alle, dat de verantwoording niet goed was, en maakten een groot getier, tot dat eindelyk Hus in het geheel stil zweeg. Hier op wierdt hy den 7 Juny voor het gansche concilie geroepen, en aldaar over eenige punten, die hy hadt geleert, verhoort, welke hy voor een gedeelte voor de zyne niet erkende, en voor een gedeelte met de H. Schrift zocht te bewyzen. Eindelyk wierdt hy den volgenden dag, namentlyk den 8 Juny, nog eens voor het concilie geroepen, wordende hem 39 artykels voorgelezen, en zyn antwoordt daar op gehoort. Als hy nu de zulke, die hy voor de zyne erkende, uit de H. Schrift wilde bewyzen, viel men hem terstondt tegen, en lachte hem uit, met te zeggen, dat het tegendeel reets door verlichte mannen was aangetoont; en dewyl hy de macht van den paus en de kardinalen zodanig hadt tegengesproken, kon hy zich nu zo veel minder goede rechters beloven. Ondertusschen deden zy hun best om hem weder aan

hun kant over te brengen, kwamen in menigte by hem in de
gevangenis, en vermaanden hem zyne dwalingen af te zweren,
beloorden hem grote ampten, en wat hy maar begeerde, drei-
gende hem in het tegendeel met alle bedenkelyke ſtraffen; maar
alles was te vergeeſich. Men zondt hem het volgende voor-
ſchrift van herroepinge in de gevangeniſſe toe: *Ik Jan Hus be-
halven de betuigingen, reets door my gedaan, en waar aan ik my
nog houde, betuige op nieuw, dat, hoewel men my te laſte legt
verſcheide zaken, op welke ik nooit gedacht heb, ik my echter oot-
moedig onderwerpe aan het barmhertige oordeel en bevel der kerk-
vergadering, in opzicht van alle de zaken, die men my heeft te-
gengeworpen, uit myne boeken getrokken, of door getuigen bewezen,
om de zelve af te zweren en te herroepen, als mede te ondergaan
de boete, die de vergadering my goedertierentlyk zal willen opleg-
gen, en in het algemeen alles te doen, dat de zelve tot myne
zaligheit nodig zal oordeelen, terwyl ik my aan hare barmhertig-
heit met eene volkome onderwerping overgeve.* By dit voorſchrift
was een brief, naar de meninge van zommigen geſchreven door
den preſident der kerkvergadering, den kardinaal en biſſchop
van Oſtia, die Jan Hus altydt niet ongenegen was geweeſt,
waar in hy hem zynen *lieven broeder* noemde, en hem raadde,
„ dat hy niet bezwaard zou zyn om waarheden te veroordee-
„ len: want dat hy de zelve niet zou veroordeelen, maar de
„ gene, die zyne overheden waren; dat hy zich niet moeſt
„ vertrouwen op zyn verſtandt: want dat 'er in de vergadering
„ verſcheide verlichte en eerlyke perſonen gevonden wierden,
„ waarom hy hem verzocht de ſtem zyner moeder (waar door
„ hy de kerk verſtondt) te willen horen. Wat belangt de meinee-
„ digheit, daar van zou de ſchuldt niet op hem, maar op de
„ genen, die zulks van hem geëiſcht hadden, komen; waaren-
„ boven het in opzicht van hem gene ketteryen waren, zo
„ haaſt als de hardnekkigheit ophieldt. De heilige Auguſtinus,
„ Origines, de Meeſter der ſpreuken hadden gedwaalt, en hun-
„ ne vorige gevoelens met vreugde herroepen. Hy zou geen
„ valſchen eedt doen, maar zich verbeteren; geen ergernis ge-
„ ven, maar opbouwen; niet van de waarheit wyken, maar
„ daar toe naderen. De heilige Paulus liet zich wel in een korf
„ van den muur aflaten om in ſtaat te zyn van naderhandt vrucht
„ te kunnen doen. Hy moeſt dezen brief aanzien als van Chriſ-
„ tus, die de rechter was, tot welken hy zich hadt beroepen, ge-
„ zonden, en denken, dat hy nog meer voor het ware geloof
„ moeſt ſtryden ". Jan Hus bleef echter by zyn vorig beſluit,
zeggende, dat het beter was, „ dat hy met een molenſteen om
„ den hals in zee wierdt geworpen dan dat hy ergernis aan zy-
„ nen evenmenſch zou geven, en dat hy, de lydzaamheit en
„ ſtandvaſtigheit aan anderen gepredikt hebbende, van de God-
„ delyke genade verwachtte daar van een voorbeeldt te geven ".
Hy wierdt nog door verſcheide perſonen aangezocht om eene
herroeping te doen; en zelfs Paletz, een van zyne hevigſte be-
ſchuldigers, deedt daar toe zeer zyn beſt; maar hy vraagde aan
den zelven, wat hy zou doen, indien men hem wilde dwingen
om zekere dwalingen te herroepen, die hy verzekert was, dat
nooit door hem geleeraard waren; waar op Paletz met de tranen
in de oogen moeſt bekennen, dat dit zeer hard was, en zeker
Godgeleerde, hem willende overtuigen, dat hy zich blindelings
aan de kerkvergadering moeſt onderwerpen, zeide hy: *Al was
het, dat deze vergadering zeide, dat gy maar een oog hadt, hoe-
wel het klaar is, dat gy 'er twee hebt, zo zoudt gy echter zulks
moeten toeſtemmen.* Hier op hernam Joh. Hus: *Zo lang my Godt
het gebruik van myne reden laat, zou ik eene diergelyke zaak, al
was het, dat de ganſche wereldt zulks begeerde, niet zeggen, om
dat ik de zelve niet zou kunnen zeggen zonder myn gewiſſe te kwet-
ſen.* De leden van de vergadering hadden echter nog al hoop,
dat hy tot de herroeping zou komen, en zy hadden zelfs in zulk
een geval een vonnis gereed gemaakt, volgens het welke hy van
zyne prieſterlyke waardigheit zou ontbloot zyn, en tuſſchen vier
muren opgeſloten worden. De kerkvergadering maakte onder-
tuſſchen een beſluit, waar by zy, na bekend te hebben, dat
Chriſtus het Nachtmaal onder twee gedaanten van broodt en wyn
hadt ingeſtelt, vaſtſtelde, dat men het zelve niet na den eeten,
maar nuchteren zal moeten gebruiken, en dat volgens eene ge-
woonte, van over langen tydt door de heilige vaderen in de ker-
ke ingevoert, de wereldlyken alleen onder de gedaante van broodt
het Nachtmaal zullen gebruiken, terwyl men vaſtelyk moet gelo-
ven, dat het ganſche ligchaam en bloedt Chriſti zo wel in het
broodt, als in den wyn gevonden wordt; en de gene, die het
tegendeel durven ſtaande houden, wôrden voor ketters ver-
klaart, met bevel van de zelve op het ſtrengſte te ſtraffen.
Als nu de kardinalen bemerkten, dat zy op hem niets konden
gewinnen, wierdt eindelyk het bloedvonnis over hem opge-
maakt, en hy den 6 July in den jare 1415 in de hoofdkerk te
Conſtants gebragt, alwaar de keizer met alle kardinalen, biſſchop-
pen, en de overige geeſtelykheit, nevens een grote menigte volks
tegenwoordig was. Na de Miſſe gehouden te hebben wierdt door
den biſſchop van Concordia afgelezen, dat alle aanwezende zich
zouden ſtille houden, op ſtraffe van den ban. De biſſchop van
Londen hieldt eene predikatie over Rom. VI, *Dat het zondige
ligchaam ophoudt*, het welk hy uit *Ariſtoteles* uitbreidde, en den
keizer daar door lokte om Hus te laten verbranden. Daar op las
de procureur van de kerkvergadering de artykelen tegen hem af,
en voegde nog daar by, dat het ſcheen, dat Hus zich voor den
vierden Perſoon in de Godheit hadt uitgegeven, en wat dies meer
was. Ondertuſſchen lag Hus op zyne kniën, en beval zich de
Goddelyke genade aan; en ziende, dat hy nu zyn doodvonnis
zou ontfangen, keerde hy zich naar den keizer Sigismundus, vra-
gende: *of dit was het vrygeleide houden?* waar over men zegt dat
de keizer in zyn aangezicht van verwe veranderde. Eindelyk wierdt
door den biſſchop van Concordia het doodvonnis afgelezen, zyn-
de door alle en een iegelyk, die by de kerkvergadering tegenwoordig
waren, ondertekent, uitgenomen van den grave Caſpar Slik,
kancelier van den keizer, die het zelve tegenſprak, zeggende, dat
hy het met een goed gewiſſe niet kon ondertekenen. Hus ſprak
dan de vergadering aan, waarom zy zyne boeken verdoemde,
die nog van geen menſch wederlegt waren, en die zy noch ge-
zien, noch gelezen hadden? Eindelyk viel hy op zyne kniën,
en badt aldus: *Heer Jeſu Chriſte, ik bidde u door uwe oneindige
barmhertigheit, vergeeft mynen vyanden, die my door valſche en
daar toe omgekochte getuigen aangeklaagt, van vele dwalingen be-
ſchuldigt, en nu onſchuldig veroordeelt hebben.* Maar de ganſche
vergadering lachte daar over. Hier op zette men hem op een
verheven plaats, en deedt hem zyne gewoonlyke prieſterlyke
klederen aan, waar by hy zich het witte kleedt, waar mede He-
rodes Chriſtus hadt doen bekleden, herinnerde. Toen vermaanden
hem de aartsbiſſchop van Milaan en anderen nogmaals, dat hy
zou herroepen; maar hy antwoordde, *Dat hy voor Gods aange-
zicht ſtondt, zonder den welken te ſmaden en zyn gewiſſe te kren-
ken hy niet kon doen wat zy van hem vorderden.* Daar op moeſt
hy van dit toneel afkomen, en de biſſchop van Milaan, nevens
dien van Bizance, namen hem den kelk af, welken zy hem had-
den in de handt gegeven, met deze woorden: *O gy vervloekte
Judas, die den raadt des vredes verlaat, en met de Joden be-
raadſlaagt, ziet, wy nemen u dezen kelk af*; waar op hy ant-
woordde: *Ik vertrouwe op den almachtigen Godt en mynen Heere
Jeſus Chriſtus, dat hy den kelk des heils nooit van my zal wegne-
men, en ik gelove zekerlyk, dat hy my den zelven heden in zyn
ryk zal geven.* Daar op trokken zy hem byna met de zelve uit-
drukkingen de overige prieſterlyke klederen uit, waar by Hus zich
de beſpotting van Chriſtus herinnerde. Ondertuſſchen waren zy
het niet eens, of zy zyn kruin met een ſchaar, of met een ſcheer-
mes wilden bederven, waar over Hus tegen den keizer zeide:
*Ik verwondere my, dat, daar zy alle zo grouwzaam zyn, zy
echter in hunne grouwzaamheit niet kunnen overeenkomen.* Ten
laatſte bedurven zy zyn kruin met een ſchaar, ſchoren hem een
kruis op het hoofdt, en verklaarden hem onwaardig tot de prie-
ſterlyke bediening. Voort zetten zy hem een van papier gemaak-
te muts op, een elle hoog, waar op drie duivels geſchildert wa-
ren, met deze woorden: *Dit is een aartsketter*, waar by Hus
zich wederom met de doornenkroon van Chriſtus trooſtte. Ein-
delyk gaven zy hem over aan den wereldlyken arm met deze
woorden: *Nu leveren wy u in handen van het wereldlyke ge-
recht, en uwe ziel bevelen wy den Duivel.* Op deze woorden
keerde zich Hus tot Godt, en badt: *O Heere Jeſu Chriſte, in
uwe handen beveel ik myne ziel, gy hebt de zelve verloſt.* Waar
na de keizer opſtondt, en hertog Lodewyk van Beyeren, die
nevens hem met het blote zwaardt ſtondt, aldus aanſprak: *Dewyl
wy het zwaardt hebben, zo neemt dezen vervloekten ketter, en
ſtraft hem, gelyk men een ketter moet doen.* Deze riep den
ſcherprechter van Conſtants, en gaf Hus aan hem over met deze
woorden: *In den name van den keizer Sigismund levere ik aan
u over dezen aartsketter; neemt hem met u, en verbrandt hem.*
Deze greep hem daar op terſtondt aan, en liet hem door ſolda-
ten van den hertog Lodewyk geboeiend wegbrengen. Voor en
achter hem gingen twee rakkers, en drie duizend gewapende
mannen volgden hem, om hem naar de gerechtplaats te gelei-
den. Als men hem voorby de kerk voerde, zag hy zyne boe-
ken nevens de ſchriften van voorſchryvens van de Bohemers
verbranden, waar over hy lachte. Ondertuſſchen nam hy de
gelegenheit waar, den genen, die hem begeleidden, kortelyk
aan te wyzen waar in zyne leer beſtondt, hoe valſchelyk hy
was aangeklaagt, en hem vele dingen, daar hy nooit aan hadt
gedacht, waren toegeſchreven, en dus geheel onſchuldig naar
deze gerechtplaats wierdt gevoert. Hy verzocht daar bene-
vens, dat zy wilden geloven, dat hy gene dwalingen hadt ge-
leert, en Godt voor zyne ziele bidden. Hy herhaalde ook dik-
wils deze woorden: *In uwe handen beveie ik mynen geeſt.* Het
volk, dit ziende, en hoe hy dit alles met de grootſte ſtandvaſ-
tigheit en vreugde deedt, moeſt hem dit getuigenis geven, dat zy
juiſt wel niet wiſten wat hy te voren hadt gedaan, maar dat zy
nu niet anders dan alles goeds van hem zagen, en wenſchten des-
wegen, dat hem een biechtvader mogt toegeſtaan worden. Als
dit een monnik, Ulrich Schorand genaamt, die tegen hem over
op een groot paardt zat, gekleed met een groen kleedt, hoorde,
zeide hy, dat hy een ketter was, en dat men niet naar hem moeſt
horen, noch hem een biechtvader toeſtaan. Hier op wierdt hy
door 't bevel van hertog Lodewyk van Beyeren van de rakkers
naar de houtmyt geleid, daar hy zyne ſtem verhefte en uitriep:
*Heer Jeſu Chriſte, ik wil deze gruwelyke en verſchrikkelyke mar-
teldoodt om uwes H. Euangeliums, en om de lere des Goddelyken
woords wille gaarne ondergaan, wil my maar met uwe hulpe en
genade byſtaan.* Als hem ondertuſſchen de papieren muts met de
drie duivels was van het hoofdt gevallen, en Hus de zelve zag
op de aarde leggen, lachte hy daar over; doch de ſoldaten
zetten hem de zelve met vele ſmaadredenen weder op het
hoofdt. Wanneer men hem daar op drie malen rondom den
houtſtapel omleidde, badt hy de aanwezenden, dat zy toch niet
wilden geloven, dat hy om valſche lere de doodt verdient hadde,
naardien hy zulke dwalingen, als zyne vyanden hem te laſt
leiden, nooit hadt geleeraart. Als hy nu zyne wachters bedank-
te, en de ſcherprechter hem de klederen uittrok, wierdt hy
met zeven touwen aan een zware ſtaak gebonden, en ſchoon
men hem eerſt met het aangezicht naar het Ooſten hadt gekeert,
wierdt hy echter naderhandt, op een groot geſchreeuw, dat hy

niet waardig was, dat de zon hem bescheen, naar het Westen gekeert. Als 'er nog een arme eenvoudige boer kwam aanlopen, en hout aanbragt, lachte Hus daar over, en riep uit: *o grote onnozelheit!* De vertelling, dat Jan Hus tegen zyne rechters zou gezegt hebben, zinspelende op zynen name van *Hus*, waar door een gans wordt betekent: *Gy braadt tegenwoordig een gans; maar binnen honderd jaren zal 'er een witte zwaan komen, dien zult gy niet kunnen doen sterven*, wordt in geen schryvers van dien tydt gevonden, en schynt eerst na de komste van Luther verzonnen te zyn, hoewel Jan Hus meermalen betuigt hadt, dat hy hoopte en niet twyfelde, of Godt zou werkluiden in zynen oogst zenden, die nog beter de kwaadaardigheit van den Antichrist zouden ontdekken, en hun leven voor de waarheit des Euangeliums opofferen; en in zekeren brief, uit zyne gevangenisse aan zyne vrienden geschreven, zegt hy, dat hy, vol van vertrouwen op de Goddelyke barmhertigheit, liever de schrikkelykste pynen wilde verdragen dan van gevoelen veranderen; dat het voor hem een uitnemend vermaak zou zyn, indien hy aan de menschen kon doen zien de dwalingen, waar in zy gevallen waren; maar dat hy hoopte, dat Godt na hem een standvastig en verlicht man zou verwekken, die de kwaadaardigheit van den Antichrist zou ontdekken, en de waarheit aan den dag brengen, die nu onder de duisterheden verborgen was. Zynde dan op de wyze, als boven gezegt is, aan de staak vast gebonden, reden nogmaals hertog Lodewyk van Beyeren en de Ryks-erfmaarschalk, de graaf van Pappenheim, voor dat de brandt in de houtstapel wierdt gestoken, en vermaanden hem nogmaals, dat hy zyne leer zou herroepen; maar Hus antwoordde: *Ik zweer by den levendigen Godt, dat ik al het geen, wat my door valsche getuigen te laste wordt gelegt, noch geschreven, noch geleert hebbe, en in myne predikatien niet anders heb gezocht dan dat ik de menschen door de H. Schrift mogt in het ryk Gods brengen; waarom ik nu met een vrolyk gemoedt en met een goed gewisse wil sterven, en door deze doodt myne leer verzegelen.* Hertog Lodewyk en de graaf van Pappenheim, dit gehoort hebbende, reden weg, en belastten den houtmyt in brandt te steken. Ondertusschen zeide Hus met luider stemme de geloofsbelydenis van Niceen op, en riep drie malen na malkander uit: *Jesu Christe, gy Zoon des levendigen Gods, ontferm u over my!* waar op hy, door den rook en damp belet wordende meer te spreken, nog gedurig het hoofdt boog, en by zich zelve badt, tot dat hy den geest gaf. Alle schryvers geven hem het getuigenis, dat hy met grote vrymoedigheit is gestorven. De Bohemers, en inzonderheit de hogeschool van Praag, betoonden hun misnoegen over de doodt van Hus in vele opentlyke schriften: gelyk ook de Bohemers zekere munt ter eeuwiger geheugenisse van hem hebben laten slaan, en zyne gedachtenisse nog in eer en achting houden. Hy heeft veel geschreven, en zyne werken zyn met eene voorreden van Luther in den jare 1558 te Neurenberg by malkander uitgegeven. *Dubravius Hist. Bohem. Æn. Sylv. Hist. Bohem. Theobaldi Bellum Hussit. Stumpfii Hist. conc. Basil. Jac. Piccolomini Narr. de Hussitis. Walburgeri Hussus combustus non convictus. Hortzovin de vita & gestis Hussi. Rechenberg Joh. Hus martyr. Balbini Hist. Bohemica. Seyfried Diss. hist. de Joh. Hussi vita & morte. Arnold Historie der Kerken en Ketteren I Deel. Herm. ab Hard Hist. concil. Constant. Algemene Kerkel. en Wereldl. Geschied. door Geerlof Suikers en Isaak Verburg V Stuk, fol.* 37 *enz.*

HUSAI, of CHUSAI, was een van Davids getrouwste dienaren, en leefde in den jare 3005. Als hy van Absalons oproer was verwittigt, kwam hy met gescheurde klederen by koning David, hebbende aarde op zyn hoofdt gestrooit. David zeide daar op, dat hy hem een groten dienst zou doen, als hy by zyn zoon Absolon ging, en zich geliet, als of hy zyn party hieldt, maar onder dit voorwendsel hem uithoorde, en zich tegen de boze aanslagen van Achitophel aankantte. Husai gehoorzaamde terstondt, trok naar Jeruzalem, voegde zich by Absolon, hieldt hem, volgens zyne order, te rug, dat hy zyn vader niet vervolgde, en gaf dus van alles den koning verslag wat 'er omging. *II Sam. XV, XVI, XVII. Joseph. Oudhed. IX b.* 8. 9 *en* 10. *k. Torniell. an. m.* 3005. *n.* 5. *&* 6. *Salian. an. m.* 3009.

HUSAN, (HENRICUS) een Hoogduitsch rechtsgeleerde, was in den jare 1533 te Eisenach geboren. Hebbende schryven en lezen geleert wierdt hy naar Bergen in Noorwegen gezonden om 'er den koophandel te leren; maar dewyl aldaar de genen, die zich daar toe begeven, nakend in zee geworpen, en daar weder uit gehaalt zynde, tot bloedens toe geslagen worden, zodanig, dat menigeen daar van komt te sterven, wierdt ook dit waterspel, gelyk als men het daar noemt, met hem gespeelt. Maar wanneer hy het bloedige hembdt zyn moeder te huis zondt, wierdt hy opontboden, en tot de studiën geschikt. Na dat hy te Wittenberg Melanchthon in den jare 1553 hadt gehoort, keerde hy van daar naar Ingolstadt. Hier op trok hy naar Bourges, in Vrankryk, en voorts naar Padua, alwaar hy een hete koorts kreeg: by zyne te rug reize hieldt hy zich een tydt lang te Spiers op, en dreef aldaar de praktyk. Hier op wierdt hy aan het Mekelenburgsche hof ontboden, wanneer hy nu te Zwerin, dan te Wismar was, en verscheide bezendingen naar Vrankryk, en voornamentlyk naar Engelandt en aan het keizerlyke hof deedt. Ten laatste wierdt hy kancelier van hertog Johan Albert van Mekelenburg. Maar alzo hy al te veel met bezigheden overladen was, deedt hy daar van afstandt, en wierdt Raadt pensionaris te Luneburg, alwaar hy den 9 December in den jare 1587 stierf. *Alberti Calendarium perpetuum. Crytræi Delic. Adami Vitæ.*

HUSSAREN, of HOUSSAREN, krygsvolk te paardt in Hungarie en Polen, dat op eene vremde wyze gekleed is, en kleine paarden berydt, maar die vurig en onvermoeid zyn. De Hussaren zyn goed om uitlopen en stroperyen te doen, maar zy zyn geenzins goed om in geregelde gevechten op een vasten voet te stryden. Zy hebben het hoofdt geschoren, behalven een bosch haair in het midden, dat zy bewaren, met een groten knevel, die hen op de borst hangt, en een gevoerde bonnet, versierd met een haneveer daar boven op. De officiers hebben een arendsveer, en zyn op de Turksche wyze gekleed. De ruiters hebben wambuizen met wyde broeken, zonder overkleedt, mantel, of hembdt; maar om zich tegen het kwade weêr te dekken dragen zy ieder een tygers-vel of een schapen-vacht, aan hunnen hals hangende, en keren het zelve naar de zyde van waar de windt komt. Zy geven geen lyfsgenade, wanneer zy het voordeel hebben, en zy verzoeken 'er nooit om, wanneer zy de zwakste zyn. Zy hebben schietgeweer, waar van zy zich kwalyk weten te bedienen; maar met den zabel in de handt zyn zy ongemeen behendig, en daar zyn 'er vele onder hen, die een ruiter voorby rydende, nooit missen hem het hoofdt af te houwen. De kommandant, dien men gevangen nam in het verslaan der Hussaren door de Franschen voor Fryburg in den jare 1690, was zo behendig, dat men verzekerde, dat hy van twintig hoofden geen een miste. Wanneer zy wederkomen uit den oorlog, geeft de generaal hen zo veel stukken gelds, als zy hoofden brengen. De straf, waar mede zy de overlopers straffen, is verschrikkelyk. Zy steken de zelve levend aan een spit, en doen ze aldus braden voor het vuur. *Memoires du Temps.*

HUSSEIN, gunsteling van Ibrahim, keizer der Turken, was een herder geweest, die zyne kudde gaande weiden naby de gevangenisse van dezen prins, droeg zorge hem door zyne landdeunen te vermaken, en door de airen, die hy op zyn flajolet speelde. Ibrahim was niet zo haast uit deze gevangenis verlost, en op zyn troon verheven, of hy maakte Hussein zyn vertrouweling. Maar deze gunsteling misbruikte de gunst van zynen vorst, en deedt zelfs den grootvizier Mehemet verwurgen, het geen den haat van het volk op zynen hals haalde, dat hem ombragt, en hem in stukken hieuw in den jare 1648. *Hist. de grands Vizirs.*

HUSSITEN, navolgers van *Jan Hus*, hadden byna de meeste stellingen der Protestanten, uitgenomen dat zy den pausselyken stoel nog wat meer gezag en eer toeschreven. De doodt van Jan Hus verdroot de Bohemers zodanig, dat de aanwasch van zyne aanhangers daar door zo groot wierdt, dat 'er in den jare 1419 reets over de 40000 op den berg Thabor zich verzamelden, alwaar zy het H. Nachtmaal onder beide de gedaanten, de biecht achterlatende, ontfingen, en zich onder malkander tegen alle vervolging versterkten. In dien tydt leefden zy met malkander nog gerust, tot dat Ziska (van wien een byzonder artykel handelt) een goed krygskundige, zich tot hunnen aanvoerder opwierp, waar op hy te Thabor een sterk slot bouwde, zich van de stadt Aust meester maakte, en daar op, om de doodt van Jan Hus te wreken, onmenschelyke wreedheden aan de Roomsch-Katholyke geestelyken oeffende, en door het plunderen van steden en kloosters, en het dagelyksch aanwassen van zyne geloofsgenoten zich in zulk een ontzagchelyken staat stelde, dat hy van het grootste gedeelte van het ryk meester wierdt, de legers van den keizer Sigismund, nevens de gene, die de paus en de Duitsche standen tegen hen hadt gezonden, by Cuthna en op andere plaatsen uit het veldt sloeg, en de naburige landen verwoestte. Na des zelfs doodt in den jare 1424 zette zyn moeders broeder Procopius Rasa den oorlog voort, en behaalde by Aussig eene grote overwinning; maar de macht der Hussiten verzwakte van tydt tot tydt. De voornaamste redenen waren hunne eigene scheuringen onder malkander, terwyl de rechtte navolgers van Hus zich *Thaboriten*, en na de doodt van Ziska *Orphani*, of *wezen*, noemden. De Calixtinen volgden in alles de grondstellingen der Roomsch-Katholyken, uitgenomen dat zy ook den kelk in het H. Avondmaal vast stelden. Buiten deze waren de zogenaamde *Pikarden*, of *Pikardiërs*, die in den jare 1418 uit Vrankryk naar Bohemen waren gekomen, insgelyks van de zelve onderscheiden. Na dat nu in den jare 1433 de kerkvergadering van Basel den Hussiten het gebruik van den kelk toestondt, zonderde zich het grootste gedeelte der Bohemers van hen af, die naderhandt *Utraquisten*, wegens het gebruik van de beide gedaanten in het Avondmaal, genoemt wierden van de Hussiten, die onder Procopius den oorlog nog voortzetten, maar haast de nederlage kregen, en wanneer zy, in den jare 1444 Thabor verovert zynde, uit het landt moesten wyken, en zich in Silesië, Moravië en Polen in hollen en losschen verbergen, en hunne zekerheit zo goed zy konden zoeken. *Æneas Sylvius. Dubravius. Auct. Fasc. rer. expet. Balth. Lydius de Waldensibus. Commenii Hist. fratr. Bohem. Spanheim Hist. Eccles. sec. XV. Balbin. Epit. l. IV. c. 4. seq.*

HUST, of HUCZ, is de naam van een sterk slot, het welk in Zevenbergen, by den oorspronk van de rivier de Theys, op een steenrots legt, en byna onuitputtelyke zoutbronnen heeft. In den jare 1566 wierdt het door de keizerlyken te vergeefsch belegert, doch in den jare 1605 van Botskay, vorst van Zevenbergen, door honger tot de overgave gedwongen. *Zeiler Topogr.*

HUSUM, eene stadt in Sleeswyk, 4 mylen van Gottorp, aan de kleine rivier de Ow gelegen, makende aldaar een goede haven. Het behoort, nevens het onderhorige ampt, aan den hertog van Gottorp. In den jare 1603 heeft het allereerst stads gerechtigheden gekregen, schoon reets in den jare 1582 hertog Adolph aldaar een slot liet bouwen, het welk gemeenlyk de verblyfplaats

blyfplaats der vorſtelyke weduwen is geweeſt. De ſtadt is door de oeſters, welke naby deze plaats in de Noordzee gevifcht worden, vermaard, en dryft een groten koophandel met beeſten en paarden. *Dankwerth Beſchr. von Sleswich und Holſtein P. II. c.* 12. *p.* 138.

HUSZ, of HUSWAART, een vlek van Moldavië, gelegen aan de Pruth, zes mylen boven Falezin of Falxin. Men houdt deze plaats voor het oude *Zudidava*, eene ſtadt van Dacië. *Baudrand.*

HUTTEN, een der oudſte en aanzienlykſte geſlachten van de vrye ridderſchap in Duitſchlandt. Het zelve heeft reets meer dan 800 jaren in Frankenlandt gebloeit, en zich in verſcheide liniën verdeelt. De eerſte, die uit het zelve bekend is, wordt genaamt *Erntreich*, of *Henrik van Hutten*, ridder, die als hofmaarſchalk van den abt van Fulda zyne troepen kommandeerde, die hy in den jare 935 keizer Henrik den I tegen de Hungaren te hulp zondt. Zyn zoon *Eucharius* woonde in den jare 1019 het tournoiſpel te Trier by, en liet na *Rudolph*, die in den jare 1179 te Keulen aan den Rhyn by een tournoiſpel tegenwoordig was, wiens zoon *Euſtachius* op het tournoiſpel te Worms, en des zelfs zoon *Lodewyk* in den jare 1235 op dat te Wurtsburg tegenwoordig waren. Hy hadt een zoon, *Eckingbrecht*, die ook een zoon hadt, *Lodewyk* genoemt, die in den jare 1296 op het tournoiſpel te Sweinfurt was, en door zyne zonen, *Frederik*, *Luz*, en *Trobinus*, het geſlacht voortplantte: doch de nakomelingen van den middelſten zyn naderhandt uitgeſtorven. Van Frederik komt af de linie der *Hutten van Frankenberg*, en van *Frowin* die van *Stöckelberg*. *Frowin van Hutten*, ridder, liet een zoon na, van den zelven naam, die ridder en voogdt te Zwartzenfels was in den jare 1365, en met vrouwe Lucard van Stöckelberg *Ulrich van Hutten* te Stöckelberg verwekte. Des zelfs zoon, *Johannes* de Oude, was in den jare 1403 op het tournoiſpel te Darmſtadt. Hy liet na *Laurens van Hutten*, vorſtelyke Fuldaſche Raadt, die door zyne oprechtheit en matigheit veel roem verworf, en het Wurtenbergſche huis grote dienſten deedt. Zyne zonen waren *Lodewyk*, *Frederik* en *Ulrich*. De nakomelingſchap van den eerſten is kort daar na uitgeſtorven. De twede, *Frederik van Hutten*, te Stoltzenberg en Grunau, was vader van *Eitel van Hutten*, te Stöckelberg, die *Johannes* en *Sebaſtiaan* verwekte, waar van de eerſte naliet *Wolf Lodewyk*, keurvorſtelyke Paltſiſche Raadt en voogdt te Germersheim, en *Florianus*, in den jare 1627 geſtorven; *Balthaſar Philips*, *George Frederik*, en *Albert Henrik*. Sebaſtiaan was vader van *Cyriacus Eitel*, die omtrent het jaar 1621 ſtierf, verwekt hebbende *Johan Godfried* en *Philips Daniël*, van wien *Godfried Chriſtoffel* en *Frederik* zyn voortgekomen. De derde, *Ulrich van Hutten*, diende den keizer Maximiliaan in den jare 1490 in den oorlog tegen de Hungaren. Hy ſtierf omtrent het jaar 1520, en is bekend wegens zyn zoon, *Ulrich van Hutten*, van wien een afzonderlyk artykel volgt. Van de andere zonen was *Frowin* aartsvoorſnyder (*Truchſes*) by den biſſchop van Wurtsburg, en onder de zonen van dezen laatſten was *Wolf Diderik* Domdeken te Wurtsburg in den jare 1588. Hy deedt afſtandt in den jare 1564, was Domheer te Aichſtadt, en ſtierf in den jare 1575; *Laurens* was amptman te Maimberg; *Mangold* was ritmeeſter, en ſtierf in het jaar 1558, over wiens afſterven Petrus Lotichius een lykdicht heeft geſchreven.

De *Frankenbergſche* linie, door *Frederik van Hutten*, ridder en maarſchalk van Fulda, die in den jare 1329 leefde, begonnen, is door zyne zonen, *Conraad* en *Frobin*, en deze ſtam door twee takken voortgeplant. Conraad was vader van *Frederik van Hutten*, ridder, die *Conraad*, amptman te Trimberg, verwekte, wiens zoon, van den zelven name, als vorſtelyke Wurtsburgſche Raadt en opperhofmeeſter in den jare 1502 is geſtorven. Zyne zonen waren: 1) *Lodewyk*, ridder, vorſtelyke Wurtsburgſche Raadt en amptman te Trimberg, die alle tournoiſpelen van zynen tydt bywoonde, en den biſſchop van Wurtsburg, als mede hertog Ulrich van Wurtenberg zonderling in den jare 1514 in den boerenkryg goede dienſten deedt. Hy ſtierf in den jare 1517, en hadt zes zonen, onder welke *Johannes*, hofmaarſchalk van hertog Ulrich van Wurtenberg, niet lang daar na van hem wierdt dood geſtoken, gelyk als hier onder zal gezegt worden. 2) *Conraad*, te Birkenveldt, amptman te Arnſtein en Smalkalden, in den jare 1513 geſtorven, en in den jare 1539 zyn zoon *Bernhard* amptman te Königshoven, nalatende *Maurits*, die in het jaar 1536 Domprooſt te Wurtsburg, en in den jare 1539 biſſchop van Aichſtadt wierdt; *Philips*, die ridder, keizerlyke overſte, Raadt en gouverneur van het koninkryk van Peru in Weſt-Indië was, waar henen hy in den jare 1536 trok, en wanneer hy wilde wederkeren, in den jare 1546 door verraadt vermoord wierdt; en *Wilhelm*, die in het jaar 1554 ſtierf, zynde vader van *Georg Lodewyk van Hutten* te Birkenveldt, keurvorſtelyke Paltſiſche geheime Raadt, hofmeeſter en voogdt te Mosbach, die in den jare 1613 ſtierf; en van *Bernhard van Hutten*, te Lörderen en Frankenberg, die keizerlyke en markgraaflyke Brandenburgſche Raadt en ten laatſte oppervoogdt te Onoltsbach was. Hy ſtierf insgelyks in den jare 1613, en onder zyne zonen plantte *Georg Frederik* het geſlacht voort. Hy was markgraaflyke Onolsbachiſche hofmeeſter, en ſtierf in den jare 1630, *Vitus Lodewyk* nalatende, die in den jare 1655 ſtierf, hebbende, behalven verſcheide andere kinderen, ook in den jare 1636 *Johan Ernſt van Hutten*, te Frankenberg, verwekt.

Frowin van Hutten, ridder, zoon van den bovengemelden Frederik, bleef in een treffen in den jare 1373. Zyn zoon, van den zelven naam, was ridder, voogdt te Zwartzenfels, en vorſtelyke Fuldaſche maarſchalk in den jare 1407, van wiens zonen *Johannes van Stoltzenberg Lodewyk* en *Johannes* verwekte. Deze ſtierf in den jare 1461, een zoon van den zelven name nalatende, die vader was van *Frowin* te Hauzen, ridder, keizerlyke krygs-Raadt, keurvorſtelyke Mentſiſche Raadt, hofmeeſter en maarſchalk, in den jare 1529 geſtorven, en van *Jacobus van Hutten*, te Salmunſter, die in den jare 1485 het tournoiſpel te Bamberg, en in den jare 1487 dat van Worms bywoonde. De eerſte, *Lodewyk van Stoltzenberg*, ridder, was vader van *Lodewyk*, en grootvader van *Diderik*, wiens zoon, *Lodewyk*, burggraaf te Gelnhauzen, in den jare 1532 ſtierf, *Valentyn* nalatende, wiens zoon, *Johannes van Stoltzenberg*, en Soda, *Johan Hartman* en *Frederik* verwekte. Johan Hartman wierdt Wurtenbergſche Raadt en opper-amptman te Weinsberg en Mekmuhl, naderhandt vicedom te Aſſchaffenburg, ſtierf in den jare 1646, nalatende *Johan Frederik van Salmunſter*, die vader van *Johan Henrik*, deze van *Johan Wilhelm*, en deze laatſte wederom van *Maximiliaan* is geworden; *Georg Lodewyk*, van Soda en Salmunſter, overſte en kommandant van Hanau, van wien *Georg Frederik*, *Johan Philips* en *Johan Reichard* zyn geſproten, van welken de eerſte nevens zyne zonen zyn geſtorven, doch de twede verwekte eenige zonen; en *Philips Ehrenreith*, wiens zoon, *Johan Philips*, als ridder van de Duitſche orde in den jare 1684 voor Neuheuſel bleef. *Frederik van Hutten*, van Stoltzenberg, was geboren in den jare 1590, en ſtierf als overſte in den jare 1639. Zyn zoon *Johannes*, Wurtsburgſche Raadt en amptman te Mainburg, was vader van *François Chriſtoffel*, Domheer van Wurtsburg; van *François Lodewyk*, zynde Domheer te Wurtsburg, S. Burchard en Comburg, en den geeſtelyken ſtandt verliet, en met Johanna Juliana, vryvrouw van Bicken, trouwde; van *Petrus Philips*, in den jare 1679 geboren, die in het jaar 1692 Domheer te Wurtsburg wierdt; van *Conraad Wilhelm*, en van *Frederik Caſpar*. *Spangenbergs Adel-Spiegel P. II. Petri Lotichii Poëm. l. IV. eleg. V. Seckendorf Hiſt. Lutheran. Bucellini Germ. Stemmatogr Joh. Max.* enz.

HUTTEN (JOHAN VAN) was de zoon van Lodewyk van Hutten, van Frankenberg, en een der geſchiktſte en bevalligſte kavalliers van zynen tydt. Zyn vader, die by hertog Ulrich van Wurtenberg in grote gunſt ſtondt, deedt hem, na dat hy den Venetianen in den oorlog een tydt lang hadt gedient, aan des zelfs hof, alwaar hy zich ook in korten tydt zo bemind maakte, dat hy hofmaarſchalk wierdt, en de vorſt hadt een groot vertrouwen op hem, zo lang, tot dat hy met de dochter van een Wurtenbergſch generaal trouwde: want de hertog verliefde op de zelve, en overreedde haar tot zyn wille. Maar nu was hem de man in den weg, die al te naauw opzicht op zyne vrouw nam, waarom hy beſloot hem zelf op zyne kniën te bidden, dat hy hem deze liefde wilde vergunnen. Hutten, wel bemerkende, dat deze zaak zyn val zou veroorzaken, nam voor weg te trekken, en gaf voor, dat zekere aangelegenheit van zyne familie hem daar toe dwong. Doch de hertog, wel bevroedende wat dit te beduiden hadt, vermoordde hem by gelegenheit van een mondgeſprek in het Beblinger boſch, en hong hem met zynen gordel aan een boom, hoewel zyne vrienden hem afnamen en heimelyk begroeven. Dit geſchiedde in den jare 1515. Men zegt, dat zyn ligchaam vier jaren daar na, als men het kwam op te graven, nog heel verſch was en bloedde. Zommigen zeggen, dat zyne vrouw de dochter van Thummius, hoofdman van het ſlot, is geweeſt, met welke hy op aanraden van de hertoginne trouwde, naardien de hertog haar van te voren reets bemint hadt. *Memoires de Literat. T. I. p.* 399 *ſeq. Hartmann Chron. Augſp.*

HUTTEN, (ULRICH VAN) een zoon van Ulrich van Hutten, wierdt in den jare 1488, den 20 of 21 April, op het ſlot Stöckelberg geboren, en in den jare 1499 in het klooſter Fulda beſteed. Maar dewyl hem dit leven niet behaagde, ging hy, hebbende noch geen profeſſie gedaan, op aanraden van Crotus Rubianus en door hulp van den geleerden Zwabiſchen ridder Eitelwolf van Stein naar Keulen op de hogeſchole, en van daar in den jare 1506 op de nieuw aangelegde univerſiteit te Frankfort aan den Oder, alwaar hy, gelyk men gemeenlyk daar voor houdt, by de eerſte promotie in het 18 jaar van zyn ouderdom meeſter wierdt gemaakt. Na dat hy nu anderhalf jaar zich daar hadt opgehouden, en van voornemen was om daar van daan te gaan, ſchonk hem de markgraaf Albrecht van Brandenburg, naderhandt keurvorſt van Ments, 200 dukaten, om zyne ſtudiën te beter voort te zetten. Hy begaf zich daar op in den jare 1508 naar Italië, nam, dewyl hy geen geldt van huis kreeg, dienſt onder de keizerlyken, en was, niettegenſtaande zyne onpaſſelykheit, by het beleg van Padua tegenwoordig. In dit jaar 1509 trok hy weder naar Duitſchlandt, en kwam in Pomeren, daar hem de Napelſche ziekte, in Italië hem overgekomen, zeer hard aantaſtte; en dewyl hy de vierdendaagſche koorts daar by kreeg, verviel hy in zulk eene armoede, dat hy het broodt aan de deuren moeſt beedelen, en dikwils op ſtraat ſlapen. Eindelyk nam hem de burgermeeſter te Grypswaldt, Wedegus Loſſius, in zyn huis, en gaf hem eenig geldt, doch handelde hem zo onheuſch, dat hy beſloot in November te voet naar Roſtok te gaan; maar als hy niet verre van de ſtadt was gekomen, overvielen hem de bedienden, die hem Loſſius hadt nagezonden, en namen hem alles af wat hy aan en by zich hadt. In dezen ſlechten toeſtandt kwam hy te Roſtok, onderwees aldaar met ongemenen toeloop, en liet de gedichten, door hem op Loſſius wegens de hem aangedane beſchimpinge gemaakt, in den jare 1510 by malkander drukken. Naderhandt hieldt hy zich een tydt lang te Brunswyk op, keerde van daar naar Frankfort aan den Mayn, en trok in December in den jare 1510 naar Wittenberg, alwaar hy in den jare 1511 zyn boek

de arte verſificatoria voltooide, en het zelve te Leipzich liet drukken. Van daar trok hy in grote armoede door Bohemen en Moravië, alwaar hem de biſſchop van Olmuts, Stanislaus Thurzo, een paardt en een aanzienlyk reisgeldt, en de Domprooſt hem een ſchonen ring vereerde, waar op hy zyne reis naar Wenen aannam, en by vele voorname en geleerde heden in byzondere hoogachting raakte. Schoon hy nu door die ter eere van keizer Maximiliaan gemaakte vaarzen, welke Joachimus Vadianus en anderen by een aanvang van het jaar 1512 in druk uitgaven, van nieuw een groten roem kreeg, hadden zyn vader en de geeſtelyken van Fulda geen behagen in deze zyne ſtudiën en levenswyze: want deze wilden hem gaarne in hun klooſter hebben, en de eerſte wenſchte, dat hy een goed rechtsgeleerde mogt worden, dat hy eens zyne familie kon dienſt doen. Hy beſloot dus eindelyk, op aanraden van Crotus Rubianus, zyns vaders wil op te volgen, begaf zich in den jare 1512 in April naar Pavia, en oeffende zich, ongeacht hy de vierdendaagſche koorts kreeg, met de uiterſte naarſtigheit in de rechten. Hy hadt in de vierde maandt na zyne aankomſt het ongeluk, dat de Franſche bezetting hem gevangen nam, en de Zwitſers, by het innemen van die ſtadt, hem van alles beroofden, waar op hy in July ziek en van alle middelen ontbloot te Bologne kwam. Wanneer nu de keizerlyke gezant en biſſchop van Gurk, Mattheus Lange, in den uitgang van het gemelde jaar door die ſtadt trok, verzocht hem de Duitſche natie, op den zelven een Latynſch gedicht te maken, waar mede hy echter by den biſſchop ſlechten dank behaalde. In den jare 1513 liet hy zyn gedicht, *Vir bonus* (de goede man) genaamt, te Bologne drukken, en was nu gedwongen weder den oorlog te volgen, hoewel hy nu ter tydt wegens eene krankheit, waar van hy geheel lam was, niet lang in het veldt bleef, maar zich haaſt naar Rome begaf. Als hy nu aldaar in den jare 1514 door den heere van Stein de tyding kreeg, dat Albert, markgraaf van Brandenburg, aartsbiſſchop van Ments was geworden, en voorgenomen hadt een ſocieteit van geleerden in Ments op te rechten, keerde hy weder naar Duitſchlandt, en liet zyne *Epigrammata* by malkander drukken. Schoon hy nu hoopte, dat hy van zyn vader en vrienden beter dan te voren zou aangezien werden, hebbende zich nu op de rechtsgeleerdheit gelegt, mislukte hem zulks, en zyne vyanden zeiden, dewyl hy noch Doctor, noch meeſter was, zo was hy niet met al, het welk hem aanleiding gaf een geſprek, onder den tytel *Nemo* (niemandt) te ſchryven, waar door hy zich by de liefhebbers van de ſchoolſche Philoſophie zeer gehaat maakte. Hy nam dus zyne toevlucht tot den gemelden heere van Stein, en Frobin van Hutten. De eerſte gaf hem den raadt, een gedicht op de intrede van den keurvorſt Albert in Ments te maken, het welk hy ook deedt, en dat als een meeſterſtuk geroemt wordt, en de keurvorſt ſchonk hem 200 dukaten. Hy bleef ook den winter over in den jare 1514 in Ments. Ondertuſſchen hadt Johannes Reuchlin, of Capnio, met een gedoopten Jode te Keulen veel moeielykheit gekregen, en om zich aan dezen te wreken nam hy de gelegenheit waar, als in den jare 1514 een ander gedoopte Jode te Halle in Saxen wegens het kwalyk handelen met de hoſtie en over andere misdryven verbrand wierdt, en ſchreef *Exclamatio in ſceleratiſſimam Johannis Pipercorni vitam.* Hy heeft ook zelf toenmaals begonnen, of aanleiding gegeven, tot het ſchryven der zogenaamde *Epiſtolæ obſcurorum virorum* (brieven van onbekende mannen). Ook maakte hy een groot gedicht, *Triumph van Capnio* genaamt. In de vaſten des jaars 1515 ging hy met den heere van Stein naar Frankfort aan den Mayn, om met Eraſmus te ſpreken, en van daar in het Embſer badt, alwaar hy met groot leedwezen hoorde, dat de heer van Stein was overleden, en dat de hertog Ulrich van Wurtenberg zynen neef Johannes van Hutten hadt om het leven gebragt. Hier op ſchreef hy aan Marquardus van Hatſtein, Domheer te Ments, een driftigen brief, ging kort daar na naar Ments, en maakte een lykdicht op de ongelukkige doodt van Johannes van Hutten. Ondertuſſchen zocht de familie van Hutten wraak tegen den hertog, en Ulrich in July op zyn vaderlyk ſlot Stöckelberg gekomen zynde, ſchreef in de Latynſche tale *Klagte aan den keizer en de Standen van het Ryk*, welke, gelyk ook vier andere daar op volgende redenvoeringen, die van Cicero tegen Catilina in krachtige uitdrukkingen en in zuiverheit van tale evenaarden. Schoon hy nu hier mede zyn geſlacht zocht te dienen, bleef echter zyn vader daar by, dat hy deze ſtudie zou verlaten en Doctor in de rechten worden. Hy begaf zich derhalven, hebbende den heere van Stein, zyn patroon, verloren, in den herfſt voor de derde maal naar Italië, waar op hy by zyne wederkomſt zyne bediening aan het hof van Ments zou aanvaarden, waar over hy zich by Eraſmus beklaagde, en wenſchte een jaar of twee met hem om te gaan, en met hem naar Engelandt te reizen. In Italië hoorde hy eerſt Jaſo Maïnus, en veranderde haaſt van voornemen om Doctor te worden, vergat ook niet zyne dichtkunde, maar ſchreef eene voorzegging op het jaar 1516, welke hy paus Leo den X opdroeg, en nog meer andere, blyvende tot in den zomer te Rome, en dewyl de geſchillen van Reuchlin met de Predikmonniken wegens de Hebreeuſche tale te Rome waren gebragt, ſtelde hy een ſmeekſchrift op aan den kardinaal Hadrianus voor Capnio in vaarzen: doch wanneer hy te Viterbo met eenige bedienden van den Franſchen afgezant aan het pauſſelyke hof in onluſten geraakte, en den gene, die hem een zwaren houw op zyn linker wang hadt toegebragt, hadt gedood, en de vier overigen hard gewond, oordeelde hy voor de Franſchen in Rome niet zeker te zyn, en trok deswegen naar Bologne, maar zondt alvorens aan Crot. Rubianus het gedicht, door hem op dit voorval gemaakt, nevens verſcheide andere, rakende den ſtaat van Rome. Ook droeg hy aan Nicolaus Gerbellius op zyn brief aan Maximiliaan, keizer van Italië, waar op Eobanus Heſſus een ſchoon antwoordt vervaardigde. Hy maakte ook aldaar de twede, derde en vierde redenvoering tegen den hertog van Wurtenberg, en een geſprek, *Phalariſmus* genaamt; doch alles was te vergeefſch, en de hertog wierdt vrygeſproken. Hutten leefde dan by de geleerden in groot aanzien; maar dewyl hy de party van Reuchlin aankleefde, en de Brieven van de onbekende mannen (*Epiſtolæ obſcurorum virorum*) of zelf maakte, of liet maken, zo predikten de monniken opentlyk tegen Eraſmus, Reuchlin en Hutten, en als de twee eerſte zich verontſchuldigden, bleef de ſchuldt alleen op van Hutten, en hy wierdt door Bilibald Pirkheimerus in den jare 1517 gewaarſchouwt, dat 'er heimelyke moordenaars tegen hem waren uitgezonden; en dewyl hy Franciſcus Maria van Rovere, hebbende eertyds het hertogdom van Urbino bezeten, tegen het verbodt van den keizer in January uitgegeven, uit gewoonte den tytel van hertog hadt gegeven, wierdt hy in den ban gedaan. Zelfs wanneer tuſſchen de Duitſchers en Italianen te Bologne een oproer was ontſtaan, en men hem opdroeg de zaak van de Duitſche natie by den gouverneur te verdedigen, doch hebbende den zelven door zyne redenen grotelyks vertoornt, moeſt hy zich in het einde van den zomer in den jare 1515 van Bologne naar Ferrara begeven, alwaar hy eenige dagen bleef, en van twee heeren van Hutten, die naar Syrië reisden, naar Venetië geroepen wierdt. Van daar trok hy naar Stöckelberg, en beſloot zyne *Epigrammata*, of byſchriften, op den keizer en den oorlog der Venetianen gemaakt, uit te geven. Hy droeg de zelve aan den keizer op. Peuting nam deze gelegenheit waar om hem by den keizer te rekommanderen, liet hem by zich te Augsburg komen, en bragt het zo verre, dat hem de keizer tot ridder ſloeg, en tot poëet kroonde. In dien tydt was ook de keurvorſt Albert, biſſchop van Ments, by den keizer, die hem verzekering gaf, dat hy de bediening van den heere van Stein, waar om hy hadt aangehouden, zou hebben, doch wat dat voor eene bediening was heeft hy nergens gemeld, maar het ſchynt, dat het die van kamerheer of geheime Raadt is geweeſt. In November begaf hy zich weder naar Stöckelberg, en droeg aan paus Leo den X op *Laur. Vallæ declamatio de falſo credita & ementita Conſtantini donatione.* Hy ging onder het gevolg van koning Karel mede naar Spanje, en keerde over Vrankryk te rug. In den jare 1518 kwam hy te Ments, en verzamelde eene bibliotheek. Toenmaals hadt men een handſchrift van *Livius* met Longobardiſche letteren gevonden, waar in de twee tot hier toe onbekende boeken gevonden wierden. Hutten maakte daar toe een opdragt aan den keurvorſt, en deze druk kwam te Ments uit in den jare 1518. Hy volgde den keurvorſt naar Augsburg op den Ryksdag, op welken de zelve den kardinaalshoedt ontfing. Hy oeffende zich nog altydt in de ſtudiën, en ſchreef over verſcheide zaken, als: een geſprek, onder den tytel van *Aula* (het hof), eene vermaning aan de vorſten van Duitſchlandt, om met zamengevoegde machten de Turken te beoorlogen, en gaf een brief, zyn leven behelzende, aan Pirckheimer geſchreven, te Augsburg in het licht; ook dreef hy op den Ryksdag de zaak van Reuchlin met alle kracht door, ging eindelyk weder naar Ments, liet zich van zyne krankheit genezen, en ſchreef twee zamenſpraken, *Febris* (de koorts) genaamt. In den jare 1519 was hy in het leger, door de Zwaben tegen Wurtenberg in het veldt gebragt, en ſchreef eene gelukwenſching over den overwonnen hertog, en liet nog eenige andere ſchriften drukken. Op het einde van de maandt May ging hy weder naar Ments, en hadt voorgenomen te trouwen, deedt eene reis naar Italië, vondt te Fulda in de boekery handſchriften van *Plinius*, *Quintilianus* en *Marcellinus*, als mede een ander, met dezen tytel, in het Latyn: *Van de eenigheit te bewaren, en van de ſcheuring tuſſchen Henrik den IV en Gregorius den VII*, het welk hy in den jare 1520 te Ments liet drukken. Hy vervaardigde ook zyn boek van de *Venus-ziekte*, waar in hy zyne eige genezing verhaalt, en gaf een zamenſpraak, *De fortuin* genaamt, als mede zyn *Trias Romana* en *Inſpicientes* uit. Ondertuſſchen hadt hy Luthers ſchriften gelezen, en hieldt zyn party met groten yver, in verwachting, dat de nieuwe keizer, Karel de V, hem ook zou byſtaan. Hy ſchreef een kort uittrekſel, hoedanig zich de pauzen altydt omtrent de Duitſche keizeren hadden gedragen, vondt op de reize te Boppard in het Trierſche een handſchrift, en gaf het zelve in den jare 1520 uit onder den tytel van: *De ſchismate extinguendo, & vera eccleſiaſtica libertate adſerenda.* Hy ſchreef van Ments onder den 4 Juny aan Luther, en trok op den zelven dag naar Brabandt tot den aartshertog Ferdinand. Dewyl hy nu volkomen de party van Luther hieldt, de Duitſche vryheit tegen de ingevoerde dwingelandy in zaken van den Godsdienſt wilde verdedigen, en tot zyn zinſpreuk aan het hoofdt van zyne ſchriften: *Bloeie de vryheit!* of *Laat ons hunne banden verbreken en hun juk van ons werpen*, of iets diergelyks, liet zetten, zo ſchreef de paus aan Karel den V en andere vorſten, gaf ook bevel aan den geloofsonderzoeker (*Inquiſiteur*) Hoogſtraten om hem gevangen te nemen, en hem naar Rome te zenden, ja daar waren 'er, die hem met vergift, of met het zwaardt heimelyk zochten van kant te helpen. Hy wierdt daar van aan het keizerlyke hof te Bruſſel gewaarſchouwt, wanneer hy met eenige ruiters wederom naar Duitſchlandt trok, en onderweeg Hoogſtraten aantrof, dien hy met zyn zwaardt de doodt dreigde, doch deze voor hem op de knien vallende liet hy hem gaan. De paus beklaagde zich by den keurvorſt van Ments tegen de te Ments door van Hutten uitgegevene boeken; waarom de keurvorſt hem zyn hof ontzeide, en op ſtraffe van den ban verboodt zyne boeken te lezen. Wanneer hy nu nergens voor

voor de geestelyken zeker was, begaf hy zich naar Frankfort, en in September op het sterke slot Ebernburg, Frans van Sickingen toebehorende, en schreef van daar met grote hevigheit aan den keizer, aan keurvorst Frederik van Saxen, aan Albert, keurvorst van Ments, aan Sebastiaan van Rothenhahn, en aan de vorsten en alle de standen van Duitschlandt, beklaagde zich over het geweldt, daar hy mede gedreigt wierdt, en vermaande de Duitschers, het juk, hen van de geestelyken opgelegt, van hunnen hals te werpen, en zich wederom in hunne oude vryheit te herstellen, die hy ook zo hoog achtte, dat, schoon hem de koning van Vrankryk 400 kronen jaarlyksch en den tytel van Raadt aanboodt, met beding, dat hy overal kon blyven, waar hy wilde, hy echter zulks van de handt wees, en geen buitenlandschen prins zich wilde onderwerpen; ook gaf hy zich op verscheide van zyne schriften den tytel van voorvecnter van de Duitsche vryheit, en verliet zyn plaats in het regiment van Frans van Sickingen, uit enkel ridders bestaande, die van keizer Karel den V dubbelde bezolding, namentlyk 200 dukaten jaarlyks trokken. De bovengemelde *klagte* liet hy toen in de Duitsche tale uitgaan, ten einde ook de gemene man ze kon lezen; en op dat hy zyne broederen en nabestaanden niet in ongelegenheit mogt brengen, stondt hy hunnentwegen, als de eerstgeborene, af van de vaderlyke goederen, en verboodt hen om hem eenigermaten by te staan. Naardien ook de paus op den 15 Juny eene bulle tegen Luther hadt laten uitgaan, maakte Hutten zeer scherpe aanmerkingen daar op, en liet de zelve drukken. Toen de boeken van Luther te Ments verbrand wierden, gaf hy in Duitsche en Latynsche vaarzen uit klagte over den Lutherschen brandt te Ments, als mede een klaagschrift en vermaning tegen de grote macht van den paus, en de ongeestelyke geestelykheit. Voorts schreef hy een brief op den 9 December aan Luther, waar in hy van grote hope op den keizerlyken generaal Frans van Sickingen spreekt, vermits de zelve by den keizer in groot aanzien was, dat hy de party van Luther zou aannemen; droeg ook aan den heere van Sickingen op eenige van zyne bovengenaamde schriften, door hem in het Duitsch overgezet, en nam voor alle zyne schriften te vertalen, op dat de gemene man de zelve mogt kunnen lezen. Hy maakte ook vier andere zamenspraken onder den tytel van: *Bullicida*; *Monitor primus & secundus*, en *Prædones*, die hy in den jare 1521 aan den Paltsgraaf Johannes opdroeg. Voorts liet hy omtrent den zelven tydt een boekie, het welk hy by Frans van Sickingen hadt gevonden, aantonende op wat wyze men kerkvergaderingen moest houden, en van het begeven der geestelyke prebenden, nevens de vermaning van Conraad Zärtlein, dat men by het oude Christelyke gelove moest blyven, drukken. Hy schreef hier na drie schriften tegen de pausselyke legaten Hieronymus Aleander en Marinus Caracciol, en tegen de kardinalen, bisschoppen en priesters, die Luther te Worms op het concilie hard handelden; insgelyks twee brieven aan den keizer, een aan den keurvorst Albert, dien hy van zyne volstandige hoogachting verzekerde, als mede twee brieven aan Luther, die echter zyn grote drift in zaken van den Godsdienst niet billykte, en daarom niet met hem wilde te doen hebben. Hy schreef omtrent den zelven tydt in Duitsche vaarzen: *Klagte van de vrye steden van de Duitsche natie*; *Levendig afbeeldsel van het gansche Pausdom*, met eene *vermaninge aan de vrye helden van de Duitsche natie van zich daar van te ontslaan*, zynde van Hutten getekent, en in den jare 1632 onder den tytel van: *Wekker van de Duitsche natie*, wederom herdrukt, en meer andere, waar van eenige zonder zynen naam gedrukt zyn als *Klagte over den jammerlyken staat van het Pausdom* enz. zynde zamenspraken tusschen *vyftien* zogenaamde *bondgenoten*. Hy gaf ook zyne verdediging uit, dat hy het niet in 't algemeen tegen de geestelykheit en het priesterschap hadt, met eene verklaring van alle zyne schriften. In July des jaars 1532 schreef hy uit het Sikkingische slot Landstal eene ootmoedige memorie aan de stadt Worms. In den jare 1522 ging hy met Frans van Sickingen te veldt, en sloeg een Carthuizer klooster in de boete van 2000 goudguldens, om dat men daar zyn afbeeldsel hadde onteert. Maar hy was, voor dat Sickingen op zyn slot Landstal belegert wierdt, naar Zwitserlandt gevlucht, en genoodzaakt goede vrienden om geldt aan te spreken, en vele schulden te maken. Hy was in den jare 1523 te Basel, wanneer hem de Raadt met geschenken vereerde, en de voornaamste lieden kwamen hem bezoeken. Erasmus, die hem anders zo hoog in zyne schriften hadt geroemt, was de eenige, die hem niet kwam zien, en ook niet van hem wilde bezocht worden, uit vreze voor de geestelykheit. Dewyl hy nu in een gedrukten brief aan Laurinus de oorzaak daar van daar op hadt geschoven, dat van Hutten wegens zyne onpasselykheit niet buiten een warme kamer kon zyn, en dat hy, Erasmus, de zelve niet kon verdragen, verdroot zulks van Hutten zodanig, dat hy een zeer vinnig geschrift tegen Erasmus uitgaf, en hem zyne onstandvastigheit en vrees verweet; waar op Henrik Eppendorf met Erasmus om 600 guldens wilde wedden, dat deze brief niet zou gedrukt worden; doch van Hutten liet den zelven evenwel drukken, en schreef een aardig boekie tegen een zeker geneesheer aldaar; doch ondertusschen bragt het de geestelykheit zo verre, dat hy daar niet langer veilig kon blyven, wanneer hy zich naar Milthauzen begaf, en door een secretaris eenigen tydt in het Augustyner klooster wierdt verborgen gehouden. Doch hy moest zich in den nacht van daar weg begeven, en kwam te Zurich by Zwinglius, schreef van daar aan Eobanus Hessus naar Erfurt, en zondt hem een boekie, onder den tytel van: *In tyrannos* (tegen de tyrannen) om het zelve te laten drukken. Ondertusschen nam zyne oude ziekte zodanig overhandt, dat, hebbende zich in het eilandt Ulfenau, by Rappersweil, in het Zuricher meir, by een predikant aldaar, met name Johan Sneck, begeven, die de lammigheit wilt te genezen, hy aldaar den 29 of 31 Augusty in den jare 1523 stierf, in den ouderdom van 36 jaren. Dit eilandt wierdt deswegen het eilandt van Hutten genoemt, en zeker edele uit Frankenlandt heeft 'er het volgende grafschrift laten zetten:

Hic Eques auratus jacet, oratorque disertus,
Huttenus Vates, carmine & ense potens.

Ook hebben de voornaamste dichters van Duitschlandt op zyne doodt vaarzen gemaakt, en Eobanus Hessus schreef in 't Latyn een zamenspraak tusschen de doodt en van Hutten. Erasmus hadt ondertusschen tegen het geschrift van van Hutten insgelyks een hevig tegenschrift uitgegeven; maar Hutten heeft het zelve niet gezien. Maar zeker geneesheer, Ottho Brunfels, schreef voor den overleden van Hutten een antwoordt op de zuivering van Erasmus. Na zyne doodt zyn ook nog eenige schriften onder zynen name uitgekomen, als, een gesprek, *Arminius* genaamt: want als een geneesheer, met name *Locerus*, de boeken van den overleden van Hutten hadt gekocht, kocht zyn neef Maurits van Hutten, die naderhandt bisschop van Aichstadt is geworden, de zelve weder van hem, en liet dezen *Arminius* drukken. Ook gaf Joh. Herwagius in den jare 1528 te Straasburg uit: *C. Salustii & Q. Curtii flores selecti per H. Huttenum equitem ejusdemque scholiis illustrati.* Onder bedekten, of zonder name hadt van Hutten ook verscheide zaken uitgegeven, als onder den name van *Eleutherus Byzenus*: *Triumphus Capnionis*; onder den name van *S. Abydenus Corallus*: *Dialogi VII festive candidi*; *Momus*; *Carolus*; *Pietatis & superstitionis pugna*; *Conciliabulum Theologistarum apophthegmata Vadisci & Pasquilli de depravato ecclesiæ statu*; *Huttenus captivus*; *Huttenus illustris*; *Oratio ad Carolum Max. & Germ. Principes pro Hutteno & Luthero.* Voorts heeft hy zonder name uitgegeven: *Julius Dialogus*; *Oratio ad Christum pro Julio II*; *Philaletis dialogus de facultatibus Romanensium*; *Pasquilli Mavrani varia scripta*; *Oratio, ne principes in decimæ præstationem, quam legati Leonis X petierant, consentiant*; enz. gelyk hy ook verscheide Satyrische dingen tegen de misbruiken van dien tydt of zelf heeft geschreven, of van zyne goede vrienden laten schryven, van welke hy onder de geleerden zo veel in andere landen hadt, dat Brunfels van hem verhaalt, dat wanneer hy met hem te Worms was, hy zich hadt voorgenomen, zyne brieven, van welke hy van koningen, vorsten, bisschoppen en de geleerdste lieden by de 2000 by malkander hadt, in order te brengen, en onder den tytel van *Epistolæ familiares* te laten drukken; doch dit is wegens zyne vroege doodt niet geschied. Zyne dichtkundige schriften zyn daarentegen in den jare 1538 in 8. uitgekomen. *Jacobus Burckhard* heeft in den jare 1717 zyn leven in twee delen uitgegeven, uit 't welke, en uit eenige andere schriften, dit artykel is opgemaakt.

HUTTERUS (ELIAS) heeft een Bybel uitgegeven in vier talen, de Hebreeusche, de Griekfche, de Latynsche en de Hoogduitsche, te Hamburg, in den jare 1597. Naderhandt voegde hy 'er de Italiaansche, de Fransche, de Sclavonische en de Saxische by. Zyn N. Testament wierdt gedrukt in den jare 1600 in 12 talen, welke zyn het Syrisch, het Hebreeusch, het Grieksch, het Latyn, het Hoogduitsch, het Boheemsch, het Italiaansch, het Spaansch, het Fransch, het Engelsch, het Deensch, het Poolsch. Hy bragt de zelve tot vier in den druk van den jare 1603, te weten het Hebreeusch, het Grieksch, het Latyn en het Hoogduitsch. Deze Polyglottus is zeer schaars. Daar is eene verzameling van brieven, inhoudende het gene de geleerden van dit werk oordeelden. *Bayle Dict. Crit.*

HUTTERUS, (LEONARDUS) hoogleeraar in de Theologie te Wittenberg, wierdt geboren in den jare 1563 te Ulm, alwaar zyn vader predikant was. Hy wierdt met veel zorg opgetrokken in de wetenschappen, en hy maakte daar in zulk een groten voortgang, dat men hem in den ouderdom van 33 jaren eene professie gaf in de Theologie te Wittenberg, eene der doorluchtigste Luthersche universiteiten in Duitschlandt. Hy bekleedde deze waardigheit op eene wyze, die hem voor een arbeidzaam man deedt achten, en die zeer bekwaam was tot de onderwyzing. Hy betuigde een vurigen yver tot verdediging van de rechtzinnigheit, volgens de naauwgezetheit der minst gematigde Lutherschen. Zyne schriften vloeien doorgaans over van dezen yver, en de minste aanmerking, die men maakt op het gene hy gezegt heeft wegens de martelaren der Confessie van Geneve, zal ons doen toestemmen, dat hy de zaken te verre trok. Deze gesteldheit van geest stelde hem bloot aan verscheide moeielyke twisten, waar in hy de slagen van den laster moest beproeven. Hy stierf in den jare 1616. Hy heeft een groot getal van boeken uitgegeven: *Concordia concors, sive de origine & progressu formulæ concordiæ Ecclesiarum Augustanæ Confessionis, liber unus, Rudolpho Hospiniano oppositus*, in folio, te Wittenberg in den jare 1614; eene Twistreden *pro formula Concordiæ*; *Collegium Theologicum de articulis Confessionis Augustanæ*, & *libro Christianæ Concordiæ*; *Irenicum verè Christianum, sive de synodo & unione Evangelicorum non fucata concilianda*; *Tractatus Theologicus*; *Sadeël Elenchomenus, hoc est, tractatio pro Majestate humanæ naturæ Christi.* Hy schreef ook met veel kracht tegen het Pausdom. Zie zyne Twistredenen *de Sacrificio Romanensium Missatico, ejusque horrenda abominatione*; *De Transsubstantiatione & Processionibus Pontificiis, pro asserendo integro Sacramento Cœnæ Dominicæ contra Jesuitas*; *Refutatio duorum Librorum Rob. Bellarmini de Missa*; *Triumphus de Regno Pontificio*; *Ilias malorum Regni Pontificio-Romani, sive Historica Dissertatio de injustissimo Pontificis Romani in Ecclesia Dei dominatu*; *Actio in Jacobum Gretserum, de Imperatorum, Regum, ac Principum Christianorum in sedem Apo-*

Apoſtolico-Romanam munificentia pro Nicolao Clemangis. Daar zyn 'er nog verſcheide andere Hoogduitſche en Latynſche, die men ſtilzwygende voorby gaat. *Bayle Dict. Crit.*

HUTTITEN, zekere ketters in de XVI eeuwe, welke men anders ook onder de Wederdopers rekent. Zy hebben hunnen naam naar *Jakob Hutter*, of, gelyk hy door anderen genoemt wordt, *Jakob Hutten*, een Sileſier, die zich met anderen eerſt in Beyeren, daar na in Moravie onthieldt, en zo groot een aanhang hadt, dat omtrent het einde van de XVI eeuwe eenige duizenden uit Tyrol, Beyeren, en andere oorden tot hem trokken: doch hy zelf is, als men zegt, te Inspruk verbrand. Hy heeft de volgende ſchritten in 't Hoogduitſch nagelaten: *Rekenſchap van onze Religie, lere en geloze; aanſlagen der wereldt en alter godlozen tegen de vromen; van de zeven zegelen des verzegelden boeks*; enz. Van hunne lere kan men met zekerheit niet veel zeggen; doch men beſchuldigt hen, dat zy geleert hebben, dat zy het ligchaamlyke volk Iſraels waren, en de Canaaniten met het zwaardt willen uitroeien, waar toe Godt den tydt zou aanwyzen. Ook zouden zy ſchriklyke gezichten voorgegeven hebben, de kerken veracht, eene zonderlinge uitwendige heiligheit vertoont, en met eenvoudige kleding, neêrgeſlagene oogen, vriendelyke lagchen, en gemaakte lydzaamheit gewandelt hebben. Hunne goederen hadden zy gemeen, enz. Deze aanhang is na de doodt van Hutten wel haaſt weder te niet gegaan. *Gualterus Chron. Sec. XVI. cap.* 71. *Raymondus de Ortu & progreſſ. Hereſ. lib. II. c.* 16 *n.* 3. *Kirſcher Leben Jac. Hutters. Jacobi Altingii Theol. hiſt. p.* 62. *Schluſſelburg Cat. Haret. lib. XII. p.* 24. *Ottii Anabapt. p.* 80. *Arnold Ketzer-hiſt. P. II. l. XVI. b.* 21. *k.* 134.

HUY, in 't Latyn *Huyum*, of *Huyonum*, de hoofdſtadt van 't Condros in 't ſticht Luik, aan de Maas, tuſſchen Luik en Namen, naby de plaats, alwaar de Huy in de zelve valt, waar van de ſtadt den naam heeft. Zy is zeer oud, legt in eene vermakelyke vlakte tuſſchen de bergen, en wordt door de Maas in twee delen onderſcheiden, welke door eene brug aan malkander gehecht zyn. Eertyds hadt deze ſtadt hare byzondere graven, die de zelve naderhandt aan de biſſchoppen van Luik overgaven. Zy heeft fraaie kerken, waar onder die van onze Lieve Vrouwe de voornaamſte is. Boven op den berg legt een tamelyk vaſt ſlot, dat niet alleen in de Spaanſche, maar ook in de Franſche oorlogen veel heeft moeten uitſtaan; gelyk het dan in den jare 1693 de Franſchen, en in den jare 1694 de bondgenoten ingenomen hebben. Deze laatſten veroverden het andermaal in den jare 1703, en de Franſchen onder het beleidt van den keurvorſt van Beyeren in den jare 1705. Doch in het zelve jaar bragten de bondgenoten het zelve op nieuw onder hunne gehoorzaamheit *Heriger de Geſt. Epiſc. Leod. Andr. Topogr. Belg. Guicciardin Belg. Zeil. Deſcript. Weſtphal.*

HUYBERT. (DE) Dit huis is oud en vermaard, en daar uit zyn van tydt tot tydt verſcheide beroemde en aanzienlyke mannen voortgekomen. De Spaanſche hiſtorieſchryver *Juan Chriſtoval Calvete d'Eſtraila*, die anders weinig van andere Zeeuwſche geſlachten ſpreekt, zegt daar van: *Y no poco non brados eran los Huybertos de Cirixea, por ſu valor, y riqueza.* Dat is: *De Huyberten van Zierikzee waren zeer vermaard door hunne dapperheit en rykdommen.* Dit geſlacht heeft zich in de XV eeuwe op 't verzoek van die van Zierikzee, in die ſtadt nedergezet, en is aldaar ſedert langen tydt in de regering geweeſt. KORNELIS KORNELISZ. DE HUYBERT, die als hoofdt van 't zelve geſtelt wordt, was getrouwt met Johanna van Haamſtede, afkomſtig van Witte van Hollandt, ridder, heere van Haamſtede, zoon van Floris den V, grave van Hollandt, Zeelandt, enz. onder trouwbelofte verwekt by eene dochter van Jan den VII, heere van Heuſden, in dien tydt een zeer oud en aanzienlyk geſlacht. JAKOB en HERMAN DE HUYBERT, zonen van den gemelden Kornelis, voerden 't gebiedt over de vloot, die in den jare 1506 den aartshertog Philips, met de koninginne Johanna, zyne gemalinne, naar Spanje overbragt, en die twee doorluchtige perſonadiën bevonden zich op 't ſchip dier twee gebroederen, *de Juliaan* genaamt. De vloot, die tuſſchen de veertig en vyftig ſchepen ſterk was, wierdt in de bocht van een hevigen ſtorm en onweêr aangetaſt; verſcheide ſchepen vergingen voor 't gezicht des aartshertogs, en echter wilde hy niet wegens eenige verwydering, die 'er tuſſchen hem en den koning van Engelandt, Henrik den VII, ontſtaan was, dat men in eenige haven van dat ryk zou inlopen: doch toen de twee broeders de Huybert hem ernſtig voorgehouden hadden in welk een gevaar hy zich bevondt, en dat het ten uiterſte noodzakelyk was zich in de haven van Weimuiden te bergen, volgden de aartshertog en zyne gemalin dien raadt, en gaven zich aan hun goed beleidt over. In dien tydt was het dat de aartshertog hen tot ridders ſloeg, en de gedenkſpreuk (*devys*) van WAAKT HUYBERT gaf.

De keizer Maximiliaan, en de aartshertog Karel, zyn kleinzoon, ten blyke hoe vergenoegt zy waren over die goede dienſten, aan den koning van Caſtilië, hunnen zoon en vader bewezen, vermeerderden by verſcheide gelegenheden die eer en gunſt voor de familie der Huyberten, en vergunden onder anderen aan de drie broederen *Jan*, *Jakob* en *Herman*, zonen van den voornoemden Kornelis, en hunne nakomelingen van drie hunner dienaren den degen ook te mogen doen dragen, 't welk in dien tydt eene byzondere eer en voorrecht was.

Omtrent dien tydt hadden deze drie broeders te Zierikzee ieder een huis doen bouwen, de welke nog hedendaagſch de grootſte en aanzienlykſte gebouwen van die ſtadt zyn; en in den jare 1512 wierden *Jan* en *Herman* door de aartshertoginne Margareta van Ooſtenryk, toen landvoogdeſſe der Nederlanden, in een geheime commiſſie, die men hen hadt toevertrouwt, gezonden aan Henrik den VIII, koning van Engelandt.

De aartshertog Karel, ſedert keizer geworden, en in Zeelandt gekomen zynde, deedt de eer aan *Lieven Jakobsz. de Huybert*, zoon van Jakob Kornelisz. de Huybert, en toen burgermeeſter van Zierikzee en opperdykgraaf van den lande van Schouwen, van in die ſtadt by hem te huisveſten, alwaar in den jare 1548 in eene kerk nog geſtaan heeft een altaarſtuk, op de ouderwetſche wyze geſchildert, verbeeldende den zelven Lieven Jakobsz. de Huybert en zyne huisvrouw, geſproten uit den ouden en vermaarden huize van Zuitlandt, beide voor een altaar geknielt leggende, waar by een opſchrift gelezen wordt, het welk van zyne ampten, enz. gewag maakt. Zyn wapen, nevens dat van zynen vader, is daar op ook te zien, gequarteleert met *Zuitlandt*, uit welk geſlacht zyne moeder ook was, en in het midden van het zelve ſtaat een ſchildeke met den Hollandſchen leeuw, die, wegens Johanna van Haamſtede, 't radt van *Heusden* op de borſt heeft. Zyne dochter, *Jakomina de Huybert*, was getrouwt met Quintyn Weitſen, heere van Brandwyk, en Raadt van zyne koninklyke Majeſteit in den hove van Hollandt, die begraven legt aan den toren, onder 't orgel van de Grote kerk in 's Gravenhage, alwaar zyn wapen en opſchrift, ſierlyk gemaakt, te zien is.

Keizer Karel de VI maakt in zyn openbrief van den 9 January des jaars 1712, waar by hy de drie broeders *de Spina* in hunnen adeldom herſtelt (*rehabiliteert*) onder den tytel van *Grotenhage*, gewag van dit huis, waar uit de grootmoeder van moeders zyde van de gemelde *de Spinaas* geſproten was. Zyne keizerlyke Majeſteit beveſtigt daar in aan de Huyberten, die hy *Familia equeſtris* (ridderlyk geſlacht) noemt, alle de gunſten en voorrechten, de welke zyne doorluchtige voorzaten hen gegeven hadden, en merkt hen zelfs aan als baronnen; vermits het geſlacht van de Huybert is onder de vier quartieren, die de keizer aan *de Spinaas* ſchenkt, en aanziet even als of zy geborene *baronnen* waren.

Uit dit geſlacht was geſproten PIETER DE HUYBERT, heer van Burg, Kraaieſtein, enz. geboren te Middelburg den 1 April des jaars 1622, die zich een' byzonderen roem verkregen heeft door de dienſten, aan deze republyk, en aan de provincie van Zeelandt in 't byzonder bewezen. Hy wierdt den 24 Maart in den jare 1646 tot Vroedſchap van Middelburg verkoren, en kort daar na, om zyne uitſtekende bekwaamheit, door de provincie van Zeelandt afgezonden ter vergadering van de Staten generaal der Vereenigde Nederlanden, van waar hy door hunne Hoog-Mogende naar Mechelen wierdt afgevaardigt om by te wonen de eerſte conferentien, die aldaar tuſſchen de gevolmachtigden van den koning van Spanje en die van dezen Staat gehouden wierden na dien langdurigen en koſtbaren oorlog van tachtig jaren, zo roemruchtig op den 30 January des jaars 1648 geëindigt. Vervolgens wierdt hy, gedurende dien beruchten oorlog, waar in de Zweden zich meeſter maakten van Polen, en den koning van Denemarken dwongen aan hen drie voorname provinciën aan de overzyde van den Zondt af te ſtaan, als extraordinaris Ambaſſadeur aan de koningen van Zweden, en Polen, en aan den keurvorſt van Brandenburg gezonden. In 't jaar 1659 wierdt hy tot ſecretaris van de heeren Staten der provincie van Zeelandt benoemt, en twee maanden daar na tot plenipotentiaris tot de onderhandeling van vrede, die in den jare 1660 tuſſchen Zweden en Denemarken, door de bemiddeling van Vrankryk, Groot-Britannië en dezen Staat, getroffen wierdt.

Men was over de getrouwheit en bekwaamheit, welke hy in deze gewigtige en aanzienlyke bedieningen hadt doen blyken, zo voldaan, dat hy in den jare 1664 tot het hoogaanzienlyke ampt van Raadpenſionaris van Zeelandt verheven wierdt. De inſtructie van 't zelve behelſt onder anderen, dat men in alle tyden, gevallen en gelegenheden gehouden is de voorrechten, wetten en vrydommen van de provincie te handhaven tegen alle de genen, die zich zouden willen onderwinden die te krenken; waar door de bediening van dat ampt zeer teder en moeielyk gemaakt wordt. Echter heeft hy 't zelve met eene algemene toejuiching, en met groot genoegen van de heeren Staten, zyne meeſters, 23 jaren en 6 maanden bekleed, en is gedurende dien tydt in den jare 1667 ook een der plenipotentiariſſen van dezen Staat op de vredehandeling te Breda geweeſt.

Onder vele andere goede hoedanigheden merkt men in dezen ſtaatsbedienaar ook aan zyne oprechte aankleving voor den vaſtgeſtelden Godsdienſt, dien hy by alle gelegenheden verdedigde, en waar in hy nooit wilde dulden dat iets, 't zy omtrent de lere, of kerkelyke tucht, verandert wierdt. De heer Samſon zegt van hem in zyne *Hiſtorie de Guillaume III, Roi de la Grande Bretagne, Tom. III*, dat hy een man was van uitſtekende verdienſten, van eene ongemene bevatting, en een van die verhevene verſtanden, die zich naar den tydt weten te ſchikken, zonder aan hunnen plicht en eer te kort te doen, en dat zyne vroomheit zelfs geacht was van de genen, die door ſtaatkundige redenen, of andere belangen, genoopt wierden zich aan de party, die tegen hem was, te houden.

In September des jaars 1687 wierdt de heer de Huybert door de heeren Staten van Zeelandt gedeputeert in den Raadt van State der Vereenigde Nederlanden, onder voorwaarde: [Dit zyn de eigene woorden van de Reſolutie der heeren Staten van Zeelandt van den 27 September des jaars 1682] „ Dat hy, tot erkentenis-
„ ſe van zyne langdurige dienſten, moeite en arbeidt voor den
„ lande gedaan, zyn leven lang gedurende zou behouden de ge-
„ woonlyke wedde en huishuur, die hy tot nog toe als Raadpen-
„ ſionaris ontfangen hadt; dat hy voorts zou blyven genieten
„ zodanig gebruik en vryheit, als hy genoten hadt toen hy Raad-
„ penſionaris was, en dat het hun Ed. Mog. mede aangenaam
„ zou zyn, dat hy, by zyn aanwezen in de provincie, ten ty-

„ de, dat de Staten by malkander zouden zyn", mede in de „ vergadering verscheen"; waar by de gemelde heeren Staten in hunne Resolutie van den 7 October des jaars 1687 nog uitdrukkelyk voegden: „ Dat zy ten hoogste voldaan waren over de „ goede diensten, door hem ook in dezwaarste tyden bewezen, „ en dat zy daarom de zelve aan hem en de zynen altoos gunstelyk zouden gedenken".

Na dat de heer de Huybert zyne commissie in den Raadt van State omtrent tien jaren met lof hadt waargenomen, is hy op den 7 January des jaars 1697 in 's Gravenhage overleden, nalatende drie zonen, als:

I. Antony de Huybert, heer van Kruiningen, enz. eerst baljuw der stadt Veere, daar na Raadsheer in den hogen Rade van Hollandt, Zeelandt, enz. overleden in den jare 1702, wiens nagelaten zoon is Pieter Antony de Huybert, heer van Kruiningen, en Rillandt, drossaardt van Muiden, baljuw van Naarden en Gooilandt, enz.

II. Jan de Huybert, heer van Noordgouw en Everswaardt, die door zyne kloekmoedigheit en goed beleidt opgeklommen is tot het ampt van luitenant generaal over de ruitery van dezen Staat. Hy stierf in den jare 1701.

III. David de Huybert, heer van Burg, en Kraaiestein, eerst Raadsheer in den Rade van Vlaanderen, en daar na bewindhebber der Oost-Indische maatschappy, en burgermeester en Raadt der stadt Middelburg. Hy is gestorven in den jare 1719, nalatende een zoon, mede na zyns vaders doodt bewindhebber der Oost-Indische maatschappy, en schepen en Raadt der straks gemelde stadt, doch insgelyks overleden in den jare 1721; zo dat 'er thans van dezen tak van dit geslacht geen ander mans oir overig is dan de voorgemelde heer van Kruiningen, en des zelfs eenig zoontie.

De zonen van den Raad-pensionaris de Huybert hebben hunnen vader doen begraven in eene kapel van de kerk van zyne heerlykheit Burg, en op zyne tombe, die hy zelf hadt doen oprechten, leest men 't volgende grafschrift, waar van de beroemde Grævius de maker is:

D. M.

Viri. Nobilis. et. Amplissimi.

P E T R I. D E. H U Y B E R T.

Domini. de. Burg. et. Craystein.

antiqua. et. multis. imaginibus. clara. familia.

Zeelandica. oriundi.

Natus. est. Middelburgi. propter. ingenii. præstantiam. oris. facundiam. &. industriam. singularem. invigilandi. bono. publico. in. Senatum. illius. urbis. cum. vix. adolevisset. est. cooptatus. omnium. expectationi. cum. satisfecisset. post. pacem. Monasteriensem. ad. conventum. Mechlinienfem. controversiis. non. decisis. inter. Hispanos &. Batavos. componendis. dein. ad. Reges. Sueciæ. Poloniæ. Daniæ. &. Elect. Brandeb. missus. fuit. publice. gravissimis. de rebus. iisque. confectis. ex. sententia. Reip. redux. a. Præpot. Ordd. Zeeland. perspecta. ejus. fide. &. prudentia. delectus. fuit. ut. iis. esset. a. secretis. post. advocatus. perpetuus. Reip. Zeeland. est. factus. summo. omnium. consensu. dehinc. ab. Unitis. Belgis. ablegatus. fuit. ad. Pacificationem. Bredanam. tandem. ne. tantæ. prudentiæ. fructum. soli. caperent. Zeelandi. passi. sunt. eum. adscribi. Consilio. communi. Ordd. Sociatorum. septem. populorum. ut. omnium. utilitatibus. serviret. ad. has. dignitates. illum. evexit. non. ambitio. populi. &. potentium. sed. testata. cunctis. incredibilis. vigilantia. in. obeundis. stationis. suæ. muniis. summa. consilii. præsentia. in. celeriter. inveniendis. quæ. tempora. Reip. exigebant. mira. dexteritas. in. efficiendis. quæ. in. rem. sapienter. consuluerat. singularis. sagacitas. in. arduis. &. impeditissimis. negotiis. explicandis. &. ingens. robur. animi. in. iis. libere. oppugnandis. qui. rectæ. sententiæ. de Rep. cujus. sæpe auctor. fuit. adversabantur. partes. nec. fecit. nec. fovit. in omni. varietate. rerum. & Reip. vicissitudinibus. statum. &. dignitatem. suam. tenuit. illibatam. satur. vitæ. defletus. bonis. omnibus. &. valde. desideratus. O. D. VII. Januar. An. Chr. CIↃ. IↃC. XCVII. ætat. LXXV. mæstissimi. liberi. P. C.

Juan Christoval Calvete d'Estralla in de Beschryving van de reis van Don Philips, prins van Spanje, door de Nederlanden in den jare 1548 gedaan, gedrukt te Antwerpen in 't jaar 1552 in folio. Gedrukte Memorie van de Junctiën en ampten, bedient by Pieter de Huybert, Raad-pensionaris van Zeelandt. Smallegange Kronyk van Zeelandt. Bayle Dict. Crit. Samson Histoire de Guillaume III, Roi de la Grande Bretagne. enz.

HUYGENS. (Konstantyn) Zie ZUILICHEM.

HUYNS, door de wandeling HUNS genaamt, een dorp van de Vriesche grietenye Baarderadeel, in het kwartier Westergoo gelegen. Het legt in eene vlakte, of in het veldt, aan geen dyk, noch vaart, heeft een kerk, die op een heuvel gebouwt is. De predikant staat onder de classis van Franeker.

HUYSDUINEN, in den blafferdt van de goederen der Utrechtsche kerke *Husiduna* genaamt, een dorp over het eilandt Texel, op den uiterlten hoek van West-Vrieslandt. Het heeft te zamen een predikant met den Helder, staande onder de classis van Alkmaar.

HUYSSEN. Zie HUIZEN.

HUYZUM, of HUYSSUM, een dorp van de Vriesche grietenye Leeuwarderadeel, in het kwartier Oostergoo. De weg van dit dorp tot aan de stadt Leeuwarden is met stenen bestraat. Het heeft kerk en predikant, staande onder de classis van Leeuwarden.

HYACINTHIA was een feest, het welk te Lacedemonië alle jaren in de maandt Ἑκατομβεύς ter eere van *Apollo* en *Hyacinthus* geviert wierdt. Het zelve duurde drie dagen Op den eersten en laatsten dag was men zeer droevig, bewenende de doodt van Hyacinthus. Men at zonder kranssen, en geen broodt, maar enkel toespyze, zong na den eeten geen liedt, en deedt ook niet anders dan men by diergelyke feesten en offerhanden gewoon was te doen. Maar op den tweden dag was men des te vrolyker, hieldt overal schouwspelen, reedt op schone paarden in het schouwburg om, en het vrouwvolk liet zich in kostelyke draagstoelen op het toneel brengen; men deedt vele offerhanden, en men onthaalde zelfs zyn huisgezin en knechten. *Meursius Græcia feriata. Castellanus & Fasoldus de festis Græc.*

HYACINTHIDES waren zes dochteren van Erichtheus, die op den koning van Athene, Pandion volgde. Zy kregen haren bynaam van een dorp, *Hyacinthus* genaamt, alwaar zy zich, ten beste van haar vaderlandt, lieten opofferen: want het orakel hadt gezegt, dat wanneer de koning Erichtheus eene van zyne dochteren opofferde, zouden de Atheniënzen Eumolphus, koning van Thracië, overwinnen. Zy waren dan alle daar toe gewillig, en de eene wilde niet wyken voor de andere; daarom lieten zy zich alle zes opofferen. Zy wierden deswegen nevens haren vader onder het getal der goden gestelt, en in een byzonderen zin jonkvrouwen genoemt, om dat zy als jonkvrouwen stierven. Hare namen waren *Protogenia*, *Pandora*, *Prooris*, *Creusa*, *Orithya* en *Cytonia*. Zommigen willen, dat maar een of twee van haar zyn opgeoffert.

S. HYACINTHUS, een beroemde monnik van de orde der Dominikanen, uit Polen, of veel eer uit Silesië. Hy was in den jare 1183 te Kanth, een steedtie in Silesië, drie mylen van Breslau gelegen, geboren, en niet te Steinau, in Polen, als zommigen zeggen. Hy was van het oude huis der graven van Odrovas afkomstig, uit het welke vele voorname lieden in het koninkryk van Polen gesproten zyn. Zyn overgrootvader was *Salvius van Odrovas*, die de Tartaren dikwils geslagen, en Polen van hun juk bevryd heeft. Zyn grootvader, den zelven naam voerende, hadt zich ook tegen andere vyanden van de kroon wel gekweten. Terwyl de zelve het graafschap Konske kreeg, wierdt hy naderhandt *Salvius van Konske* genoemt. Hy liet twee kinderen na, onder welke de oudste, *Eustachius*, de vader van dezen Hyacinthus was, en de jongste, *Ivo* genoemt, wierdt bisschop van Crakau. Hyacinthus, hebbende hier, gelyk als te Praag en Bologne, zich in de studiën geoeffent, keerde naar zynen neef, den bisschop van Crakau, die hem een kanunniksplaats in zyne hoofdkerk gaf, en hem in den jare 1217 met zich naar Rome nam, alwaar hy Dominicus, stichter van de Predikorde, vondt. Hyacinthus besloot in zyn 34 jaar in de orde te treden, en deedt met pausselyke vergunning zyne professie binnen zes maanden, ten einde hy des te eerder wederom in Polen kon komen. Hy nam zynen weg door Karinthië, het sticht Saltsburg, Stiermarken, Oostenryk, Moravië en Silesië, en liet overal zynen yver blyken. Wanneer hy wederom te Crakau was gekomen, zag men hem aan voor een afgezonden van den paus. Zyn neef, de bisschop, gaf hem een huis, waar in hy de nieuwelingen (*Novitii*) kon ontfangen, en de kerk van de H. Drieëenheit, nevens een plaats, op welke hy een klooster liet bouwen. Na dat dit konvent gesticht was, keerde Hyacinthus naar het Noorden, om aldaar den Heidenen het Euangelie te prediken. Hy ging door Massovië en het koninklyke Pruissen, van daar door Pomeren naar Zweden, Denemarken, Noorwegen en Schotlandt, en stichtte op verscheide plaatsen kloosters van zyne orde. Naderhandt deedt hy een reis naar Constantinopel, en van daar naar Moskovië, en bragt vele Heidenen tot het Christelyk gelove. Deze gelukkige voortgang gaf hem aanleiding om een prachtig konvent van zyne orde te Kiow te stichten; maar de Tartaren veroverden deze stadt met storm; en wanneer de zelve in de stadt trokken, nam Hyacinthus een Monstrans nevens een Mariënbeeldt, van marmor gemaakt, en nevens zyne ordensbroederen de vlucht naar de stads poort, gaande naar Polen. Als hy daar geen schip vondt, om daar mede over den Dnieper te zetten, zegt men, dat hy over deze rivier henen ging, even als over het landt; zyne ordensbroederen voeren op hun Misgewaadt daar over, en kwamen, zo als men het verder vertelt, zonder het minste gevaar aan de overzyde gelukkig aan. Hyacinthus zette zyne reis tot Crakau voort, alwaar hy twee jaren bleef. Naderhandt ging hy naar Tartarië, en bekeerde aldaar vele: ja hy drong zelfs tot in Indië door. Wederom te rug gekomen zynde stierf hy te Crakau den 16 Augusty in den jare 1257. Wegens vele wonderwerken, die men aan hem toeschryft, wierdt hy *Thaumaturgus* genoemt. Vele koningen van Polen hebben verzocht, dat hy onder de heiligen zou geplaatst worden, tot dat eindelyk paus Clemens de VII in den jare 1594 heeft gelast zyne gedachtenis op den 16 Augusty te vieren. Zyn broeder was St. *Ceslaus*, insgelyks van de orde der Dominikanen te Breslau. *Malvenda Ann. ord. Domin. Alberti de vir. clar. ord. Prædic. l. V. Bullarium M. Rom. T. III. n. 27. §. 11. Hank de Silef. erudit. indig. c. 6.*

HYACINTHUS, prins van Amycla in Peloponnesus, wierdt teffens van Apollo en Zephyrus bemint. De dichters geven voor, dat, als op een tydt Apollo met hem met de bal speelde, Zephyrus den zynen uit nydigheit zo hevig tegen het hoofdt van Hyacinthus sloeg, dat hy terstondt daar van kwam te sterven. Terwyl zich nu Apollo daar over zeer bedroefde, gaf de aarde, om hem daar over te troosten, van het bloedt van dezen jongen prins een bloem-

op, die zynen naam kreeg, zynde van een purper kleur. De Lacedemoniërs plagten hem ter eere een zeker nachtfeest, *Hyacinthia* genaamt, te vieren. *Ovid. Metam.*

HYADEN. Zie PLEJADEN.

HYALE, eene der medgesellinnen van Diana. *Ovid. Metam. II.* Het is ook de naam van eene stadt aan den mondt van de rivier Indus, welkers regering gelyk was aan die van Sparta. Men maakte aldaar twee koningen uit twee geslachten, die de krygszaken bestierden, en magistraten, die zorg droegen voor de staatsregering. *Diodorus l. XVII.*

HYBLA, een berg van Sicilië, overvloedig in thym, en vermaard door zyn uitmuntenden honing. Daar was eene stadt van den zelven naam, die haar even als den berg gegeven wierdt, ter gedachtenisse van een zekeren Hyblus, die in die gewesten regeerde. Strabo zegt, dat zy gebouwt wierdt door de Doriërs. Verscheide dichters maken 'er gewag van, en onder anderen *Martialis l. XI. Epigr.* 47:

Mella jubes Hyblæa tibi, vel Hymettia nasci.

Stephanus stelt drie steden van dezen naam in Sicilië, *Hybla major*, tegenwoordig Paterno, aan den voet van den Etna, naby de rivier Symetha, omtrent 17 mylen van Catane. *Hybla minor*, of, volgens anderen, *Heræa*, tegenwoordig Raguse, in de vlakte Neetina, vyftien mylen van de Afrikaansche zee; *Hybla parva*, anders Megare, eene stadt van de kust, welke ziet naar 't Oosten, en van welke nog eenige overblyfsels gevonden worden naby den mondt van de Allaba. Eenigen geloven, dat zy een weinig van de zee afgelegen was, op de plaats, alwaar tegenwoordig Marilly gevonden wordt. *Bochart Geogr.*

HYBREAS, een vermaard redenaar van Mylasa in Karië, was van geringe afkomst, maar kwam door zyne geleerdheit tot de hoogste waardigheden. Hebbende te Antiochië gestudeert, kwam hy te Mylasa te rug, en oeffende zich in de rechten, wanneer men zyne groote welsprekendheit hoog achtte. Hy hadt in de stadt byna zo veel gezag als Euthydemus, die de machtigste was. Maar naardien deze als een tyran regeerde, sprak hem op een tydt Hybreas daar over aan met deze woorden: *Gy zyt een noodzakelyk kwaadt van onze stadt, dewyl wy niet wel leven met u, en geheel niet zonder u.* Wanneer ter zelver tydt Labienus, die de party van Cassius hieldt, zich met de Parthen, die klein-Asië hadden vermeestert, hadt vereenigt, en zich den generaal van de Parthen noemde, zeide Hybreas overluid: *En ik wil, dat men my generaal van de Kariërs noemt.* Maar naardien hy niet genoegzaam bestaan kon, ging hy naar Rhodes, en van daar naar Mylasa weder te rug, toen Labienus klein-Asië hadt verlaten. *Strabo. Jac. Spon Reize door Italië.*

HYBRISTICA (Ὑβριστικὰ), een feest, het welk men te Argos in den aanvang van de maandt *Hermeus* ter eere van Telesilla plagt te vieren, de welke, toen Cleomenes, koning der Lacedemoniërs, de stadt hadt belegert, het vrouwvolk kommandeerde, en de zelve dapper verweerde. De vrouwen trokken mans klederen, en de mannen vrouwen klederen aan, en offerden aan Venus, of aan Luna. *Meursius Græcia feriata. Fasoldus de festis Græc.*

HYCCARE, eene stadt van Sicilië, gebouwt door de oude Sicaniën of Sicaniërs, en sedert verscheide eeuwen verwoest. Men gelooft, dat de vermaarde Laïs van deze plaats was. De oordeelkundigen zyn het niet eens over den oorsprong van den naam van Hyccare; want zommigen leiden dien af van de Grieken, anderen van de Pheniciërs; maar zy komen alle overeen, dat deze naam betekend *vischryk*, het welk volkomen overeenkomt met de golf Hyccare. *Fazellus Dec. I. l. VII.* Het is tegenwoordig de plaats *Muro Carini* genoemt, twaalf mylen van Palermo, en het was een bisschoplyke setel ten tyde van Gregorius den Groten.

HYCSOS, een naam, welken Manethon schynt gegeven te hebben aan de oude Joden van Egypten. Deze historieschryver zegt, dat onder de regering van Timaus, koning van Egypten, een volk, dat ongeacht was, en van den kant van het Oosten kwam, zich meester maakte van het landt, de tempels verwoestte, en eenen van zyne natie, Salatis genoemd, koning maakte, die tot opvolgers hadt Bron, Apachnas, Apophis, Janias en Assis: dat men hen alle *Hycsos*, dat is te zeggen koning-herders of herders-slaven noemde, *Sos*, herder en *Hyc* slaaf of koning betekenende. Dat eindelyk dit volk met alle zyne goederen uit Egypten vertrok door de woestyne van Syrië, en zich begaf in Judea, alwaar het eene stadt bouwde, die Jeruzalem genoemt wierdt. Die genen, welke den naam van Hycsos toepassen op de Joden van Egypten, merken aan, 1. Dat de Israëliten, die met Jakob in Egypten trokken, *herders* waren: dat na de doodt van Pharao zyn opvolger hen als slaven handelde. 2. Dat volgens het verhaal in *Exodus cap. XII*, 12, in den zelven nacht, wanneer de Hebreën uit Egypten trokken, de tempels der afgoden omgeworpen wierden. 3. Dat de wederkering der Hycsos in Judea, en de opbouwing van de stadt Jeruzalem, genoegzaam de Israëliten, die in Egypten waren, aanwezen. *Ferrand Reflexions sur la Religion Chrétienne.* Men moet Marsham raadplegen over de VIII eeuwe, alwaar hy klaarlyk aantoont, dat de herders geenzins de Israëliten waren.

HYDAARD, een dorp van de Vriesche grietenye Hennaarderadeel, in het kwartier Westergoo. De kerk, die in het jaar 1508 van ouderdom vervallen was, is in het zelve jaar in beter staat gebragt, gelyk ook de toren, die het jaar te voren was ingestort. Het wordt met Oosterend door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Bolswaardt en Workum. Men moet dit dorp wel onderscheiden van Ydaard, een dorp van de grietenye van Ydaarderadeel, in het kwartier Oostergoo.

HYDASPES, of HISTASPES, wordt gelooft een Wyze der Perzen geweest te zyn, veel ouder dan Homerus, en een tydgenoot van Zoroaster. Eenigen hebben hem ten onrechte vermengt met Histaspes, den vader van Darius. Lactantius houdt hem voor een veel ouder koning der Perzen. Ammianus Marcellinus zegt, dat Hystaspes, de Indiën doorgedrongen zynde, tot aan de eenzaamheit der Brachmannen, van hen de bewegingen der gedeeltens van de weereldt, en van de sterren verstaan hadt, en de gewyde plegtigheden, en dat hy de Wyzen daar van onderrecht hadt. Justinus, Clemens Alexandrinus en Lactantius brengen boeken by van Histaspes, waar in men de voorzegging vondt van het einde der wereldt; maar het is waarschynlyk, dat deze werken verdicht waren, zo wel als de boeken der Sybillen. *Du Pin Biblioth. Univers. des Histor. Prof.*

HYDASPES, de naam van twee rivieren van Asië. De eene loopt door Susiane, en voorby Susa, de hoofdstadt van die provincie; de andere, ook *Hypase* genoemd, aan deze zyde van den Ganges, komt voort uit de Taurus, en met hare wateren de stadt, tegenwoordig Lahor genoemd, in de staten van den Mogol besproeit hebbende, ontlast zy zich in de Indus, naby de stadt Nise. *Baudrand.* Verscheide dichters maken 'er gewag van, als *Lucanus L. VIII. Horatius Carm. I. Seneca* en *Claudianus*; en deze twee laatsten zeggen, dat men aldaar goudt en kostelyke gesteentens vindt.

HYDE, een voornaam geslacht in Engelandt, het welk van overlang in de provincie van Cheshire in groot aanzien is geweest. De gene, die dit geslacht den meesten luister heeft bygezet, was EDUARD HYDE, die tot de waardigheit van graaf van Clarendon en kancelier van Engelandt wierdt verheven. Zyne gevallen worden in een afzonderlyk artykel verhaalt. Wat zyne kinders en nakomelingen aanbelangt, hy hadt by Francisca, dochter en eenige erfgenaam van den baron Thomas Ailesbury, die het ampt van requestmeester by koning Karel den I bekleedde, vier zonen en twee dochteren verwekt, namentlyk (1) *Henrik*, zyn opvolger in de waardigheit van graaf van Clarendon, van wien hier na wordt gesproken; (2) *Laurens*, graaf van Rochester, van wien insgelyks hier na breder wordt gesproken; (3) *Eduard*, die zich te Londen in de rechtsgeleerdheit heeft geoeffent, en ongetrouwt is gestorven; (4) *Jakob*, die, wanneer hy koning Jacobus den II, toenmaals hertog van Jork, naar Schotlandt wilde geleiden, op zee verongelukte; (5) *Anna*, met welke de gemelde hertog van Jork trouwde, en vier prinssen, nevens twee princessen by haar verwekte, die alle in hunne kindschheit zyn overleden; uitgenomen *Maria* en *Anna*, waar van de eerste gemalin van koning Willem den III, en de twede des zelfs opvolgster op den Engelschen troon wierdt; de moeder van deze beide, de hertogin van Jork, na dat zy alvorens den R. Katholyken Godsdienst hadt aangenomen, stierf den 31 Maart in den jare 1671, in den ouderdom van 34 jaren, en is vier dagen daar na in de kapel van Henrik den VII te Westmunster begraven. (6) *Francisca*, die met een esquire in Herefordshire, genaamt Thomas Keigtley van Hartingsfordbury, trouwde.

De oudste zoon, HENRIK, erfde in den jare 1674, na zyns vaders doodt, den tytel van graaf van Clarendon, en ontfing van koning Jacobus den II, in het eerste jaar van des zelfs regering, de waardigheit van geheim zegelbewaarder, en wierdt kort daar na als Lord luitenant, of onderkoning, naar Ierlandt gezonden. Maar naardien hy aldaar zich tegen den aanwasch van den R. Katholyken Godsdienst aankantte, moest hy niet alleen in het kort van daar te rug komen, maar ook de zegels overgeven. Hy stierf in den jare 1709, zynde twee malen getrouwt geweest, als (1) met Theodosia, derde dochter van Arthur, Lord Capel; (2) met Flora, dochter en eenige erfgenaam van den esquire Willem Backhouse van Swallofield, en weduwe van den baron Willem Backhouse. By de laatste hadt hy geen kinderen, maar by de eerste een eenigen zoon, *Eduard*, verwekt, die hem, hebbende te voren Lord Cornbury geheten, in de waardigheit van graaf van Clarendon opvolgde. Hy trouwde eerst met Catharina, dochter van Henrik, Lord O-Brian, oudste zoon en erfgenaam van Henrik, grave van Thomond. De kinderen, door hem by haar verwekt, zyn: 1) *Eduard*, Lord Clifton en Cornbury; (2) *Catharina*, die na haar moeders doodt, den tytel van baronesse van Clifton erfde, en in den jare 1708 in den ouderdom van 18 jaren ongetrouwt stierf; waar op dit recht op haren voorgemelden broeder kwam; 3) *Theodosia*.

LAURENS HYDE, twede zoon van den Lord kancelier Eduard, stondt in grote gunst by koning Karel den II. In den jare 1665 was hy een van de vier gedeputeerden van het Lagerhuis, die de universiteit te Oxford voor de aan koning Karel den I bewezene getrouwheit moesten bedanken, by welk voorval men hem Doctor in de rechten maakte. In den jare 1678 wierdt hy naar Hollandt, aan den prinsse van Oranje, gezonden, om den zelven te raden den oorlog tegen Vrankryk voort te zetten. In het zelve jaar wierdt hy, nevens den grave van Essex, den Lord Godolphin, en anderen, tot commissaris van de schatkamer benoemt. In den jare 1680 stelde hem het Parlement mede onder de genen, die men aan den koning voorstelde om van alle opentlyke bedieningen uitgesloten te worden. Maar deze vermeerderde zyn gezag, en verhief hem den 24 April in den jare 1681 tot ondergraaf van Hyde van Kennelworth, als mede tot baron van Wolton Basset, den 29 October in den jare 1682 tot graaf van Rochester, en den 24 Augusty in den jare 1684 tot Lord president van zynen geheimen Raadt. Koning Jacobus de II gaf hem den 16 February in den jare 1685 het ampt van grootschatmeester, en kort daar na

de ridderorde van den Kousfebandt. Maar als hy zich bemoeide te beletten, dat de graaf van Tyrkonel in plaats van zyn broeder, den grave van Clarendon, niet Lord luitenant van Ierlandt wierdt gemaakt, en daar benevens weigerde den R. Katholyken Godsdienst aan te nemen, raakte hy eenigermaten in ongunst by den laatstgenoemden koning, en moest in het einde van het jaar 1686 het ampt van grootschatmeester nederleggen. Ondertusschen, dewyl men hem daarentegen een jaargeldt van 5000 ponden Sterlings aanwees, liet hy zich naderhandt gebruiken om in Hollandt het belang van Jacobus den II zo veel als hy kon waar te nemen. In den jare 1691, den 1 Maart, nam hem koning Willem de III onder zyne geheime Raden aan, en den 12 December in het jaar 1700 maakte hem de zelve Lord luitenant van Ierlandt. By Henriëtta, vyfde dochter van Richard Boyle, grave van Burlington, verwekte hy maar een zoon, Henrik, Lord Hyde, en vier dochteren, met name (1) *Anna*, getrouwt met Jakob Buthler, hertog van Ormond; (2) *Henriëtta*, getrouwt met Jacobus, grave van Dalkeith, oudste zoon van Jacobus, hertog van Monmouth; (3) *Maria*, getrouwt met François, Lord Conway en (4) *Catharina*. De zoon, Henrik, trouwde met Johanna, dochter van den ridder Willem Levison Gower, die hem vyf dochteren heeft gebaart, als 1) *Henriëtta*; 2) *Anna*, die in het jaar 1709 stierf; 3) *Johanna*; 4) *Catharina*, en 5) *Charlotta. Peerage of England I. p.* 162, 316. *Heylyn's help to English hist. p.* 269, 468. *The compleat hist. of England vol. III.*

HYDE, (Eduard) kancelier van Engelandt, en grootvader van de twee Engelsche koninginnen Maria de II en Anna. Zyn vader was insgelyks Eduard genaamt, en een ridder, woonachtig in Cheshire. In zyne jeugt studeerde hy te Londen in de zogenaamde *Middle Temple* in de rechtsgeleerdheit, en als hy naderhandt zyn yver voor Karel den I liet blyken, maakte hem de zelve niet alleen kancelier van den Exchequer, maar ook eindelyk een van zyne geheime Raden. Koning Karel de II zondt hem gedurende zyne ballingschap, met het karakter van zynen ambassadeur, naar de Spaansche Nederlanden. Na verloop van eenigen tydt gaf hy hem het ampt van staatssecretaris, en maakte hem ten laatste kancelier. In alle deze bedieningen gedroeg hy zich zo wyzelyk, zo redelyk en zo naarstig, dat de laatstgenoemde koning, na zyne herstelling op den Engelschen troon, hem in de waardigheit van kancelier van Engelandt bevestigde, en zelfs den 3 November in den jare 1660 tot baron Hyde van Hyndon in Wiltshire, en den 10 April in den jare 1691 tot burggraaf van Combury in Oxfordshire, als mede tot graaf van Clarendon verhief. Door het huwelyk van zyne dochter *Anna* met des konings broeder Jacobus, hertog van Jork, vermeerderde zyn gezag, en zyne zonderlinge bekwaamheit bragt te weeg, dat Karel de II een geruimen tydt zich van zynen raadt bediende. Maar deze gunst verwekte in vele groten een nayver tegen hem, en omtrent zo een ampt, als hy bekleedde (inzonderheit in den zonderlingen toestandt van het Engelsche hof van dien tydt) kon het zynen vyanden niet wel mislukken om waarschynlyke beschuldigingen tegen hem in te brengen. Den 10 July in den jare 1663 leverde George Digby, graaf van Bristol, aan het Hogerhuis van het Parlement vele beschuldigingen tegen hem in, en de zelve wierden, ten overstaan van de opperrechters van het koninkryk, den 14 July niet gewigtig genoeg bevonden om des wegen een crimineel proces tegen hem te beginnen. Schoon hy nu in zyne vorige waardigheden bleef, hadden echter de tegen hem ingebragte beschuldigingen by velen zeer nadeelige gedachten van hem ingeboezemt, en zelfs verminderde des konings genegenheit tegen hem: weshalven, als men wegens de vele ongelukkige voorvallen, welke de Engelsche natie in de jaren 1666 en 1667 overkwamen, den eenen en den anderen der voorname bedienden aan de woede van het volk moest opofferen, verwonderde men zich niet, dat zyne vyanden gelegenheit vonden, met groten nadruk aan zynen ondergang te arbeiden. Ten dien einde wierden den 6 November in den jare 1667 op nieuw vele beschuldigingen tegen hem in het Lagerhuis van het Parlement ingebragt, en zes dagen daar na in den name van de gemeente van Engelandt aan het Hogerhuis ordentelyk voorgestelt. De hoofdpunten van deze en van de eerste beschuldigingen waren: 1) Dat hy den koning hadt geraden zich in staat te stellen om eene souvereine macht te erlangen; 2) Dat hy onder allerhande voorwendselen den koning by zyne onderdanen hadt gezocht verdacht te maken, als of hy het in zyn hert met de Roomsche kerk hieldt; 3) Dat hy zich zelf in het gezag van een groot voorstander van de Engelsche kerk hadt getracht te stellen, en echter het Roomsche hof, als mede de Engelsche R. Katholyken, in verscheide voorvallen meer begunstigt dan een Protestant betaamt; 4) Dat hy de schadelyke verkoping van de zeehaven van Duinkerken aan den koning van Vrankryk hadt op 't tapyt gebragt, en helpen bevorderen; 5) Dat hy in het handelen over het huwelyk tusschen den koning en de infante van Portugal de behoorlyke voorzichtigheit niet hadt gebruikt, en daar omtrent meest het voordeel van zynen schoonzone beoogt; 6) Dat hy door vele onrechtvaardige wegen voor zich en voor zyne familie een groten rykdom hadt zoeken te verkrygen; 7) Dat hy met de vyanden van den koning onbetamelyke verstandhouding hadt gehouden; 8) Dat hy in vele andere voorvallen den koning en het vaderlandt vele nadeelige raadslagen hadt gegeven, enz. Schoon nu het Hogerhuis hem vry genegen was, bemerkte hy echter strax, dat zyne vyanden de overhandt zouden behouden, en besloot aldus zich in tyds weg te pakken. Doch hy liet een geschrift aan de gezamentlyke Pairs van Engelandt overgegeven, waar in hy met groten nadruk de tegen hem ingebragte beschuldigingen wederleide. Maar het zelve wierdt den 12 December, op order van het Parlement, door beuls handen verbrand, en den 18 December kwamen de beide Huizen, doch niet zonder veel tegenspreken, overeen wegens eene bill, die naderhandt door den koning is bevestigt, uit krachte van de welke alle zyne goederen zouden verbeurd verklaart worden, en dat hy zyn leven lang niet weder in het ryk zou mogen komen. Ondertusschen hadt hy zich naar Vrankryk begeven, alwaar hy de stadt Montpellier tot zyn verblyf verkoos, en eindelyk te Rouaan, in Normandië, den 19 December in den jare 1674 zyn leven eindigde. Van zyne nakomelingschap kan het voorgaande artykel nagezien worden. Gedurende zynen welstandt hadt hy, op bevel van koning Karel den II, de Historie van den opstandt, in zynen tydt voorgevallen, geschreven, en na zyne doodt is 'er eene Geschiedenis van zynen tydt, en voornamentlyk van zyn ministerschap, uitgekomen, die hy gedurende zyne ballingschap hadt opgestelt. Het eene en het andere wordt in het algemeen zeer hoog geschat. *Heylyn's help to English Hist. p.* 269. *Peerage of England p.* 261. *The compleat Hist. of England Vol. III.*

HYDRA, eene slang in het moeras Lerna, in Peloponnesus. Zy wordt van de dichters met 50 hoofden verbeeld, van welke als 'er een wierdt afgehouwen, vele andere wederom in des zelfs plaats groeiden. Doch zy zeggen, dat Hercules dit wangedrocht eindelyk gedood heeft, doordien hy, zo dra als hy een hoofdt hadt afgeslagen, terstondt vuur daar op wierp, en daar door belette, dat 'er geen nieuw hoofdt kon voor den dag komen en aangroeien. De sterrekundigen hebben een gesternte daar van gemaakt. *Ovid. l. IX. Metam. Hygini Astronomia.*

HYDRAULICA, eene wetenschap, welke het bestier onderwyst der wateren, en het middel om de zelve om hoog te brengen, zo om de zelve springende te maken, als tot andere gebruiken. Hero beschryft verscheide Hydraulyke werktuigen. Dit woordt *Hydraulica* betekent klinkend of geluidtgevend water, om dat men in de eerste uitvinding der orgels, toen men het gebruik van de blaasbalken nog niet gevonden hadt, zich bediende van een waterval, om den windt daar in te doen komen, en de zelve te doen klinken. Athenæus zegt, dat Ctebisius de uitvinder van dit werktuig is geweest, of dat hy het zelve ten minste tot volkomenheit gebragt heeft; om dat de eere van de eerste vinding aan Plato toekomt, die het nacht-horologie uitvondt, dat is te zeggen, een Clepsydra, dat fluiten deedt spelen, om de uuren te doen horen in den tydt, wanneer men de zelve niet kon zien. *L'Abbé Danet.*

HYDROATA, eene landtstreek van Indië, volgens *Philostratus*, in het II Boek van *Apollonius*. Hy maakt 'er ook eene rivier van in het einde van het zelve boek. Strabo noemt de zelve *Hyarotis*. Arrianus en Q. Curtius *l. IX. c.* 3. maken 'er gewag van, en zeggen, dat zy zich vergroot hebbende met verscheide rivieren, haren naam verliest in de Indus. Zy is mogelyk de zelve met de *Zadrada* van Ptolemeus. Ortelius verzekert zulks niet. Hy gelooft eerder, dat het de *Adris* is van dezen ouden landbeschryver.

HYDROGRAPHIA, of beschryving der wateren, van het Griekſch Ὕδωρ, *water*, en γράφειν, *schryven*, of *beschryven*. Zie Aard-beschryving.

HYDROMANTIA, eene waarzeggery, welke geschiedt door middel van het water, waar in men de beelden der goden zag. Varro zegt, dat dit slag van waarzeggery uitgevonden was door de Persianen, en dat Numa Pompilius, en na hem de philosooph Pythagoras zich daar van bedient hebben. Hy voegt 'er by, dat men daar in ook met bloedvergieting de zielen der gestorvenen aanbadt, en dit is het dat de Grieken Necromantie noemen. Dit slag van waarzeggeryen was op grote straffen verboden door de wetten van alle volkeren, zelfs voor de komste van Jesus Christus. Numa verstondt ondertusschen door dit middel de verborgendheden, welke hy invoerde. Dit woordt komt van het Griekſch ὑδρομαντεία, te zamengesteld van ὕδωρ *aqua*, en van μαντεία *divinatio*. *Antiq. Gr. & Rom.*

HYDROPHORIA, van ὕδωρ, water, en φέρω, ik drage, was te Athene een feest, op het welke men over de genen, die in den groten zondvloedt waren om het leven gekomen, rouw droeg. Te Ægina hieldt men een zeker feest van den zelven name ter eere van Apollo in de maandt Delphinius, waar by men allerhande kampspelen plagt aan te stellen. *Meursius Græcia feriata. Fasoldus de festis Græc.*

HYDRUSA, of TENOS, een Griekſch eilandt, onder de gehoorzaamheit der Venetianen, hebbende eenen bron, Dypnosus genaamt, welkers water zich met wyn niet laat vermengen.

HYENA, een dier gelyk aan een leeuw, behalven dat het een weinig kleinder is en listiger. Men zegt, dat het zeer onderscheidentlyk de woorden uitspreekt; dat het zich in de bosschen ophoudende, den naam der herders leert, die het des nachts roept, en die het verscheurt, wanneer zy uit hunne hutten komen, om te weten wie hen roept. Men zegt nog, dat het de mannelyke en de vrouwelyke natuur heeft, en dat het ontfangt door eene uitstekende hette, welke het gevoelt in zyne ingewanden. Men schryft, dat het om de honden te lokken maar behoeft te braken; dat dit zulk eene lekkerny voor hen is, dat zy het zelve niet kunnen verlaten, waar op de Hyena zich terstondt op hen werpt, en hen ombrengt. Samuel Bochart gelooft, dat men van dit gedierte verstaan moet het gene gezegd wordt *Jeremias* XII, 9, en dat men gemeenlyk overzet door een *geschilderde vogel. Plinius l. VIII. c.* 30. *Tyrin.*

HYERUNGEN, eene kleine stadt of vlek van Noorder-Jutlandt. Deze plaats is gelegen in het landt van Wensussel, negen mylen van de stadt Alborg, ten Noorden. *Maty Dict.*

HYE.

HYERONYMITEN, HIERONYMITEN, of HIERONYMIANEN, eene zekere geeſtelyke orde in Italie en in Spanje. *Petrus van Piza* heeft de zelve in Italië, en een zekere *Thomas* in Spanje opgerecht, werwaarts hy zich met eenige van zyne medegezellen hadt begeven. Paus Gregorius de XI heeft deze orde in den jare 1373 beveſtigt. De broeders leefden toen naar den regel van St. Auguſtinus; maar hun overſte, *Lupus Dolmedo*, ſtelde een anderen regel, volgens dien van St Hieronymus, op, de welke door paus Martinus den V wierdt goedgekeurt, en dezen ordensbroederen vergunt daar naar te leven. Doch de Hieronymiten in Italie volgen nog tegenwoordig den regel van Auguſtinus. Hun voornaamſte klooſter in Spanje is te Lupiana, in het kerkgebiedt van Toledo, en daar toe behoort de zamening of congregatie van S. Iſidorus, en der zelver klooſter te Seviliё, als mede het klooſter van S. Laurens, of het Eſcuriaal, nevens het klooſter van St. Jooſt, waar in keizer Karel de V de laatſte jaren van zyn leven heeft doorgebragt. *Miræus de orig. relig. lib. I. cap.* 22, 24. *Polydorus Vergilius de invent. rer. lib. VII. cap.* 4. *Spondanus. Abregé de l'Hiſtoire de l'ordre de S. Benoit.*

St. HYERONYMUS, of HIERONYMUS, een vermaard kerkenleeraar, was de zoon van Euſebius, een Chriſten, en wierdt geboren in den jare 329 in een ſtedeke, Stridon genaamt, gelegen aan de grenzen van Hungarie en Dalmatiё, of, als eenigen willen, in Iſtriё. Hy wierdt van zyne jeugdt af in de ſtudien opgebragt, en naar Rome gezonden, daar hy zich in de ſpraakkunde van het onderwys van Donatus, en in de redeneerkunde van dat van Victorianus bediende. Daar na waren zyne leermeeſters in de Hebreeuſche tale de Jode Barhania, en anderen, in de Godgeleerdheit Gregorius Nazianzenus, Apollinarius Laodicenus, Paulinus Antiochenus, en naderhandt Didymus Alexandrinus. Tot zyne jaren gekomen zynde ontfing hy den Doop te Rome, en reiſde van daar eerſt naar den Rhynſtroom, en vervolgens byna door geheel Vrankryk, bezoekende overal naarſtig de bibliotheken. Te Trier zynde, ſchreef hy daar het grote werk van Hilarius *van de ſynoden* geheel af, zynde door hem daar toe verzocht, en naderhandt een byzondere vriendt van den zelven geweeſt. Daar op begaf hy zich naar Aquileja, daar hy met Ruffinus en Heliodorus goede vriendſchap onderhieldt. Voorts reiſde hy, in geſelſchap van een ryk burger van Antiochiё en van zyn medeleerling Heliodorus, door Dalmatiё, Thraciё en Aſiё, en kwam eindelyk te Antiochiё, daar hy in eene grote krankheit viel, maar door de zorge van Evagrius weder herſtelt wierdt. Hy leide daar een eenzaam leven, onthieldt zich in woeſtynen, en kwam in zyn dertigſte jaar in de woeſtyne van Syriё, waar in hy zich vier jaren ophieldt, daar hem Evagrius van het nodige bezorgde, en hy al zynen tydt met geeſtelyke oeffeningen, als vaſten, waken en bidden, doorbragt, en inzonderheit door het naarſtig lezen van den Bybel den zelven haaſt van buiten leerde, en daar fraaie verklaringen van opſtelde. Maar hy moeſt daar vele vervolgingen uitſtaan van Meletius en zyne aanhangers, de welke hem beſchuldigden, dat hy met de dwalingen van Sabellius beſmet was, doordien hy zich van het woordt *hypoſtaſis* bediende. Dit bewoog hem naar Jeruzalem te gaan, daar hy zich t'eenemaal op de Hebreeuſche tale toeleide, om de H. Schrift des te beter te kunnen verſtaan. Ondertuſſchen begon hy zeer vermaard te worden, zo dat hem paus Damaſus over vele gewigtige zaken om raadt vroeg. Paulinus, biſſchop van Antiochiё, maakte hem in den jare 378 prieſter, welk ampt hy onder dit beding aannam, dat hy aan geen zekere kerk zou gebonden zyn, nog genoodzaakt wezen zyn eenzaam leven te verlaten, welk laatſte hy, gelyk hy aan Pammachius ſchryft, hadt aangenomen om de zonden zyner jeugdt te beſchreien, en om Godt tot ontferminge over hem te bewegen. Hy begaf zich in den jare 381 naar Conſtantinopel, om 'er Gregorius Nazianzenus te horen. Wanneer Paulinus en Epiphanius in den jare 382 door keizerlyke brieven wierden genodigt om te Rome te komen, namen zy Hieronymus uit het Ooſten mede derwaarts. Hy woonde daar drie jaren achtereen by eene voorname Godvruchtige vrouwe, Paula genaamt, en behaalde groten roem, waarom hem Damaſus tot zynen geheimſchryver aanſtelde, gelyk hem al het volk en de ganſche geeſtelykheit in den aanvang waardig achtten om den Roomſchen ſtoel te bekleden; maar toen Damaſus in den jare 385 geſtorven was, moeſt hy van de aanhangers van Origenes veel lyden: want dewyl hy de godloosheit der geeſtelyken in een brief aan Euſtochia naaktelyk hadt ten toon geſtelt, en zich voorts naar hun zin niet wilde ſchikken, wierdt hy niet alleen niet bevordert, maar wierdt daarenboven nog gelaſtert, als of hy met Paula Melania, en andere vrouwsperſonen, die hy echter in de Godvruchtigheit onderwees, in verbodene liefde leefde. Hy verliet derhalven Rome met hertzeer, ging met zynen broeder Paulinianus ſcheep, en ſtak naar Cyprus over, daar hy van Epiphanius vriendelyk ontfangen wierdt. Van daar begaf hy zich naar Antiochiё, en wierdt midden in den winter van Paulinus naar Jeruzalem medegenomen, daar hy zelf bekent dat hy vele wonderen heeft gezien. In den volgenden jare ging hy naar Egypten, bezocht daar eenige klooſters, en hoorde Didymus te Alexandriё; maar ziende, dat de monniken daar merendeels Origenes aankleefden, vertrok hy haaſt weder naar Paleſtina, en begaf zich in een klooſter te Bethlehem, daar hy naarſtig ſtudeerde, vele boeken ſchreef, en de kinderen van vele voorname lieden, welke aan hem gezonden wierden, in de ſtudiёn en den Godsdienſt onderwees; want hy was zo beroemd, dat hy byna voor een Godſpraak in de Godgeleerdheit gehouden wierdt: inzonderheit beſteedde hy groten vlyt tot het uitleggen en vertalen van de H. Schrift, als mede tot het verbeteren der reets gedane overzettingen, door welken arbeidt hy een groten naam kreeg. Hy ſchreef ook tegen *Vigilantius*, *Jovinianus* en *Pelagius*, welke laatſte hem deswegen eene vervolging verwekte. Ook raakte hy in verſchil met zynen ouden vriendt *Ruffinus*, en met *Johannes*, biſſchop van Jeruzalem, wegens de gevoelens van *Origenes*; en hoewel Theophilus van Alexandriё hen weder zamen verzoende, duurde het echter niet lang: want doordien Hieronymus al te vurig was, gaven deze verſchillen grote ergernis. Hy kreeg ook verſchil met *Auguſtinus* over den oorſpronk der ziele; maar zy behandelden malkander zeer zacht. Wanneer de ſtadt Rome in den jare 410 van de Gotthen wierdt ingenomen, en vele Chriſtenen zich deswegen naar Jeruzalem begaven, ontfing hy de zelve in zyn klooſter, en deedt hen veel goeds. Hy ſtierf eindelyk in den jare 420, in den ouderdom van een en negentig jaren. Hy was een zeer yverig man, die zyne driften niet wel kon beteugelen, het welk inzonderheit uit zyne twiſtſchriften blykt. Hy heeft veel geſchreven, en zyne werken zyn door de zorge van Eraſmus van Rotterdam te Baſel by malkander gedrukt in de jaren 1516 en 1553, door Marianus Victorius te Antwerpen herdrukt in den jare 1578, en te Parys in den jare 1623, maar laatſtelyk in twaalf delen in folio op nieuw te Frankfort uitgekomen in den jare 1684, op koſten van Frederik, hertog van Gotha. Ook heeft Johannes Martianus, prieſter van de congregatie van St. Maur, het eerſte deel van deze laatſtgemelde uitgave in den jare 1693, en het twede in den jare 1699 te Parys laten herdrukken. *Marcellinus Chron. Beda. Sigebertus. Vita Hieronymi, Oper. præfixa. Bellarminus. Cave. Labbé. Du Pin.* enz.

HYGIÆA, of *Gezondheit*, eene heidenſche godin, welke voor de dochter van *Æſculapius*, doch, volgens zommigen, voor des zelfs vrouwe gehouden wordt. Haare beide broeders worden *Machaon* en *Podalirius*, en hare zuſter *Jaſo*, van het Griekſche woordt *ἰᾶσθαι*, genezen, genoemt. *Orph. in Hymn. Pomey Panth. Myth. p.* 253.

St. HYGINUS, paus, begon zyne regering in den jare 140, en eindigde de zelve in den jare 143, volgens Euſebius. De oude lyſten der pauzen geven hem de eene een pausſchap van vier jaren, eene andere van zes, en eene andere van twaalf jaren; maar men moet het deswegen houden met Euſebius; want volgens Epiphanius kwam Marcion eerſt te Rome na de doodt van dezen paus, en Tertullianus verzekert, dat de kettery van Marcion begonnen heeft onder Antoninus. Het is zeker, dat deze kettery verſpreid was omtrent den jare 150, wanneer S. Juſtinus zyne verantwoording aanboodt. Aldus hadt Marcion in den tydt wanneer hy te Rome kwam, zyne kettery nog niet bekend gemaakt, waar door blykt, dat het einde van het pausſchap van Hyginus geplaatſt moet worden voor den jare 150. De twee Dekretale brieven, die men aan Hyginus toeſchryft, zyn verdicht; en het gene men verhaalt van haar martelaarſchap, en de ordinatiёn, die hy gedaan hadde, is ganſch onzeker. *Euſeb. in Chronico & lib. IV. Hiſt. Eccleſiaſt. Du Pin Bibl. des Aut. Eccleſ. III. premiers ſiecles.*

HYGINUS (C. JULIUS) een Spaanſch taalkundige; of, gelyk anderen zeggen, geboortig van Alexandriё, was een vrygelaten ſlaaf van Auguſtus, en een boezemvriendt van Ovidius. De oude ſchryvers maken menigmaal gewag van hem, en ſchryven hem verſcheide werken toe, die byna alle verloren zyn. Men heeft onder zynen name: *Fabulæ*, en *Aſtronomicon Poëticon*; doch men twyfelt, of deze werken van hem geſchreven zyn. *Suetonius de illuſt. Gramm. Aulus Gellius lib. XVII & ſeq. Macrobius l. I & VI Satur. &c. Euſebius & S. Hieronymus in Chron. Crinitus l. III, c.* 46. *Voſſius l. I, c.* 20. *de hiſt. Latin. Volaterranus. Vignier. Geſnerus. T. Munckerus in Diſſ. de Hyginis.*

HYLAARD, HEILAARD, of EYLAARD, een dorp van de Vrieſche grietenye Baarderadeel, in het kwartier Weſtergoo. Het wordt met Lyons door een gereformeerd predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Leeuwarden.

HYLAS. Zie HILAS.

HYLIS, een halfeilandt, of voorgebergte aan de Adriatiſche zee. *Plinius. Stephan. Byzant.* Het ſtrekt zich van het Ooſten naar het Weſten langs de kuſten van Dalmatiё, en behoort onder de republyk van Raguſa. Men ziet 'er nog eenige overblyfſelen van de plaats genoemd *Prætorium maritimum*, waar van de Reisbeſchryving van Antoninus en de Tafelen van Peutinger gewag maken. Het is nu *Capo Ciſta*, volgens Le Noir, of *Sabioncella*. Anderen zeggen *S. Archangelo*, of *Mirara*.

HYLOBIANEN, zeker ſlag van philoſophen onder de oude Indianen, aldus genoemd door de Grieken, om dat zy de duiſterheit der boſſchen zochten, om zich buiten het gezelſchap der menſchen aan de beſchouwing over te geven. Deze naam is te zamen geſtelt van het Griekſch *ὕλη*, boſch, en *βίος* leven. *Voſſius* in zyne verhandeling van de ſecten der philoſophen.

HYMBURG. Zie HEIMBURG.

HYMENÆUS was de bruiloftsgodt by de Romeinen, en wierdt als een jongeling verbeeld, dragende een krans van allerhande bloemen op het hoofdt, hebbende in de regterhandt een fakkel, en in de linker een ſluier, of bonet. Wie hy is, of waar van daan afkomſtig, dat men juiſt zyne gedachtenis by bruiloften viert, daar omtrent zyn de gevoelens verdeelt, van welke deze twee de waarſchynlykſte voorkomen. Zommigen zeggen, dat een, met name *Hymenæus*, de jonkvrouwen te Athene in den oorlog voor het ſchenden bewaarde, weshalven zy zyne gedachteniſſe vierden: doch anderen houden daar voor, dat *ὑμενάιειν* naar de Eoliſche dialect of tongval zo veel is als *ὁμονοεῖν*, *eensgezind zyn.* Men riep by de bruiloften: *Io Hymen, Hymenæe. Ferrarius*

rarius de acclam. VII, 14. *Gyraldus Synt. deor. IV. pag.* 131. *Pitifcus I*, 923.

HYMENÆUS, een ketter, die ten tyde van Paulus zeide, dat de verryzenis des vleesches reets geschied was. Deze Apostel spràk den kerkelyken ban tegen hem uit, gelyk hy zelf getuigt, schryvende aan Timotheus in zyn eersten Brief, het I hoofdst. Hy spreekt nogmaals van den zelven in zyn tweden Brief, het I hoofdst. vers 17.

HYMENÆUS, patriarch van Alexandrië. Zie EUMENES.

HYMENÆUS, patriarch van Jeruzalem, volgde omtrent den jare 260 op Mazabanes. Hy woonde het concilie by, dat te Antiochië gehouden wierdt in den jare 264, en in 't jaar 270 tegen Paulus Samosatenus. Hy hadt tot zynen opvolger Zabdas in den jare 298. *Histoire Ecclesiastique. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles. III. premiers siecles.*

HYMETIUS, vikaris van Rome onder Julianus in den jare 362, gelyk blykt uit de *Cod. Theodof. tit. de Appellationibus l. XXIX.* Daar is ook een HYMETIUS geweest, die proconsul was van Afrika, waar van *Ammianus Marcellinus* gewag maakt *l.* XXVIII. Men vindt nog een HYMETIUS, broeder van Toxotius, een oom van Eustochius. *Hieron. ad Lætam de institutione virginis.*

HYMETTO, een berg in de Griekfche provincie Achaje. Hy legt eene myl van Athene, en beslaat zeven of acht mylen in zyn omtrek. Hy wordt noch bewoont, noch bebouwt; maar als men Noordwaarts van den zelven afkomt, vindt men aan den kant een klooster van Caloyers, of Griekfche monniken, wordende *Cyriani*, en van de Turken *Cosbachi* genoemt, ter oorzake van een schaapshoofdt, dat aldaar by zekere bron gevonden wordt. Het klooster is tegen de gewoonte van het landt met heerlyke gebouwen voorzien. Hier wordt veel honig gemaakt, die men te Constantinopel zeer hoog houdt, om dat de zelve niet scherp is, noch dorst veroorzaakt, gelyk de andere. Deze deugdt komt van de tymiaan en andere aldaar wassende zoete kruiden. Dit klooster geeft aan den Waywode maar een sequin. Toen Athene van Mahometh den II in den jare 1455 ingenomen wierdt, gaf de abt van dit klooster de sleutels aan hem in den name van de stadt over, waar over Mahometh tot vergelding zyn klooster van alle schattingen bevrydde: want de gemelde sequin, die zy moeten opbrengen, is enkel een teken van onderdanigheit. Buiten dit klooster zyn 'er nog vyf andere Griekfche kloosters op dezen berg, uit welken men voortyds marmersteen haalde, van de Atheniënzen hoog geschat, die ook geloofden, dat 'er goud-aderen in waren, doordien zy gehoort hadden, dat eenige grote mieren kleine goudkorrelties aldaar bewaarden. *Spon Reize door Italië.*

S. HYMNOGRAPHUS, (JOSEPHUS) aldus wegens de menigvuldige liederen, die hy zong, bygenaamt, was te Syracuza van eerlyke ouders geboren. Hy gaf van jongs af grote verwachting van zich, vorderde met ter tydt krachtig in de Godgeleerdheit, gepaard met overgrote welsprekendheit. Josephus, ontwykende de wreedheit der Hagarenen, die zyne vaderstadt hadden belegert, trok naar Peloponnesus, en wierdt monnik te Thessalonika, gevende in alles een goed voorbeeldt aan anderen, en zoekende boven zyns gelyken uit te munten zo met 't lezen in de boeken der vaderen, als ook met het opstellen van vele liederen en gemoedsverlustigingen. Hy predikte sierlyk en yverig. Gregorius Decapolita, die ook vermaard was te Thessalonika, hieldt met hem gemeenzamen ommegang, zo dat hy, wanneer hy over gewigtige zaken naar Constantinopel wierdt gezonden, maakte, dat Josephus zyn reisgesel wierdt. Maar toen de keizer van Constantinopel, Leo Armenius, de beelden bestormde, en tegen der zelver vereerders yverde, wederstondt hy den zelven, en verdedigde opentlyk 't Roomsch-Katholyke geloof. Dies verzochten zommigen den gemelden Gregorius hem aan den paus naar Rome te willen zenden, om hem het gevaar der kerke voor oogen te stellen. Dus ging Josephus naar Rome, maar wierdt onderweeg door de zeerovers gevangen naar 't eilandt Creta gevoert, en in een donker gat gesmeten. Weder uit de gevangenisse verlost zynde keerde hy wederom naar Constantinopel, predikte aldaar, en stichtte een nieuw klooster. Hy wierdt echter van den keizer Theophilus gebannen, en moest veel uitstaan, tot dat Michiël, keizer van Constantinopel, hem wederom herriep, en zich van zyne raadgevingen in kerkelyke zaken bediende. Hy overleedt aldaar den 3 April des jaars 883, nalatende in 't Griekfch verscheide geestelyke gezangen, en kerkelyke besluiten, welke in handschrift zynde naderhandt door *Hippolytus Maraccius* verzamelt, en in de Latynfche tale overgebragt, van des zelfs broeder Ludovicus Maraccius zyn uitgegeven. *Bibl. Sicula.*

HYNDERSTEIN, gelegen onder neder-Langenbroek in het overkwartier van het sticht van Utrecht, is leenroerig aan de Ed. Mog. Heeren Staten van het landt van Utrecht als een Gaasbeekfch leen, en den 15 February des jaars 1538 door de Staten van Utrecht op een plegtelyke wyze verklaart een riddermatige hofstadt te zyn. Dit huis is al in de veertiende eeuwe na Christus geboorte bekend geweest, naar het welke de stichter zich en zyne nakomelingen, die nu voor lang uitgestorven zyn, heeft doen benoemen. Men gelooft gemeenlyk, dat die gene, die het huis te Hynderstein gebouwt heeft, gesproten is uit het geslacht van *Wulven*, een springbron van vele eertyds zeer aanzienlyke adelyke geslachten in het sticht van Utrecht, doch die nu voor het grootste gedeelte uitgestorven zyn. Dit kan ook zeer waarschynlyk betoogt worden door het stamwapen, by die van Hynderstein gevoert, en aan dit huis nagelaten, het welk alleen in kouleuren van het wapen des stams van Wulven onderscheiden is: want daar Wulven voert acht fasces undées van goud en keel om den anderen geplaatst, voeren die van Hynderstein de zelve acht fasces undées van zilver en sabel. Onder de nakomelingen van den stichter van dit huis is geweest *Ernst van Hynderstein*, die het in het midden der vyftiende eeuwe bezeten, en door zyne doodt achtergelaten heeft aan zynen zone *Willem van Hynderstein*, ridder der Duitsche orde, beleent den 2 Augusty des jaars 1459. Deze heeft het den leenheer opgedragen ten behoeve van *Bernt Grauwert* den 15 December des jaars 1463, van wien het door zyne doodt verstorven is op *Bernt Grauwert*, zyn zoon, beleent den 6 April des jaars 1484, en van dezen wederom op zyn zoon *Bernt Grauwert*, beleent den 15 July des jaars 1515, de welke zonder kinderen verwekt te hebben overleden zynde, is de belening van het huis te Hynderstein gekomen op zyne zuster *Bernarda Grauwert* den 31 May van het jaar 1567, die getrouwt zynde met Antony van Zuilen van Nyveldt het den leenheer opgedragen heeft ten behoeve van *Frederik van Zuilen van Nyveldt* haar zoon, den 28 Maart des jaars 1577, welke zeer schielyk zonder kinderen achter zich te laten overleden is den 11 May des jaars 1597. Na zyne doodt is zyn boedel zodanig beslommert bevonden, dat niemandt zyner zusteren, of zyns broeders Bernt van Zuilen van Nyvelds kinderen, zich durvende tot erfgenamen verklaren, *Dirk Aarts van Buren* tot curator over zyne nalatenschap aangestelt is, die ten behoeve van die gene, welke hem zal willen als erfgenaam van Frederik van Zuilen van Nyveldt dragen, met het huis te Hynderstein beleent is den 21 Juny des jaars 1598, gelyk mede na zyn overlyden ten behoeve als boven beleent is *Johan Byndop*, advokaat voor den Ed. Hove van Utrecht, den 20 November van het jaar 1607; tot dat eindelyk *Bitter van der Marsche*, na het overlyden van *Cornelia van Zuilen van Nyveldt*, zyne moeder, die eene dochter was geweest van Bernt van Zuilen van Nyveldt, Frederiks broeder, zich erfgenaam verklarende van zynen oudoom, met het huis te Hynderstein beleent wierdt den 23 December van het jaar 1626, welke belening na zyne doodt gekomen is op zyne dochter *Anna Cornelia van der Marsche*, getrouwt met *Adolph van Oostrum*, grondheer van Zeist, op wien, als man en voogdt van zyne voornoemde huisvrouwe, de ridderhofstadt Hynderstein verlyd is den 8 Juny des jaars 1667. Haar man overleden zynde, heeft zy de zelve den leenheer opgedragen ten behoeve van *Machteld van Rheede van Renswoude*, weduwe van Gysbert van Hardenbroek, gouverneur van Hulst, den 1 July van het jaar 1682, den welken zy ten zelven dage wederom opgedragen heeft ten behoeve van *Gysbert Johan van Hardenbroek*, haar zoon, na wiens doodt zyn zoon *Gysbert Philips Jakob van Hardenbroek* de belening ontfangen heeft den 11 November des jaars 1699. In zynen tydt is dit huis, in dekreet gebragt zynde, gekocht door *Matthias Romswinkel*, die daar mede beleent is den 17 Maart des jaars 1713, en het wederom den leenheer opgedragen heeft, ten behoeve van *Daniel* baron *de Milan Visconti*, heer van Nyveldt, ambachtsheer van Veldhuizen, Byleveldt, Rosweide, Reierskoop-Lichtenberg, en van het gerecht van den Ouden Rhyn, met de buurschap en landen van Heikoop, den 3 July des jaars 1720, en deze wederom ten behoeve van *Gysbert Franco* baron *de Milan Visconti*, zynen jongsten zone, den 15 July des zelven jaars 1720, die het nog heden bezit.

Wegens deze ridder-hofstadt is in het lidt der Heeren Edelen en Ridderschappen des lands van Utrecht beschreven geweest *Gysbert Johan van Hardenbroek* den 1 July des jaars 1682, overleden den 22 October des jaars 1698.

HYPAS, bisschop van Gangres in Paphlagonië, woonde het concilie van Nicea by in den jare 325. Men zegt, dat hy op zyne wederkomst van het concilie door de Novatianen met stenen gedood wierdt. Dit is een geval, dat geen andere waarborg heeft dan de latere Grieken, die het in hunne Menologen verhalen op den 14 November, waar in zy door het Roomsche Martyrologium nagevolgt zyn. *Philostorgius l. I. c.* 7. *Menol. Græc. Baillet.*

HYPATA, de hoofdstadt van Thessalië, niet verre van den berg Æta, welke in de oude historiën vermaard is; dewyl de Ætoliërs hunne openbare zamenkomsten aldaar hielden. *Livius.*

HYPATIUS. Zie HIPATIUS.

HYPATYA *van Alexandrië* was de dochter van den philosooph Theon, en was in de philosophie zo verre gevordert, dat zy in verstandt alle philosophen van dien tydt overtrof. De bisschop Synesius noemde haar zyne leermeesteresse in de philosophie, en betuigde grote eerbiedt voor haar. Zelfs hare levenswyze was zeer welgeschikt. Zy wierdt in den jare 415 in een oproer om het leven gebragt, en heeft verscheide schriften nagelaten. *Synesius Ep.* 10, 80, 124. *Socrates Hist. Eccl. lib. VII. cap.* 5. *Nicephorus lib. XIV. cap.* 16. *Suidas. Savilius Prælect. in Euclid. Vossius de Philol. & scient. Mathem. Menagius Historia mulierum philosopharum.*

HYPEA, of HYPATE, een eilandt der Marseilloizen, eene der drie Stœchades, nu de eilanden van Hieres, twaalf mylen van Toulon, vyf van S. Eutroprius, en drie van de kust van Provence. *Plin. l. III. c.* 5. *Sanson* en *Briet* noemen het *het eilandt van het Oosten*, of *van Titan*. Hadrianus Valesius zegt, dat het 't laatste der Stœchades is, en het naaste aan Marseille, en dat het aldus genoemt is door de Grieken, om dat het is als onder de twee andere *Prote* en *Mese*, tegenwoordig niet meer dan de eerste syllabe van zyn ouden naam behoudende, en ter oorzake van eene kleine fortresse, die aldaar gebouwt is, noemt men het gemeenlyk *Le Chateau d'If*, of *La Tour d'If. Adr. Valef. Notit. Gall.*

HYPERECHIUS, een amptenaar van Honorius in den jare 397. Eenige wetten van het Thoodosiaansche Codex zyn aan

aan hem gericht of opgedragen. Gregorius Nazianzenus, Ammianus Marcellinus, Libanius en Symmachus maken gewag van eenige perſonen van den zelven naam. Men vindt dezen naam ook aldus geſchreven, *Spezeus. Jac. Gothofredi Proſopographia Cod. Theodoſiani.*

HYPERIDES, een redenaar te Athene, was een leerling van Plato en van Iſocrates, en hadt mede deel aan de regering der ſtadt. Na de doodt van Alexander den Groten wierdt hy door Antipater in den jare 430 gedood, en beet, wanneer hy gepynigt wierdt zyne tonge af, op dat hy het gene dat hy wiſt niet openbaren zou. *Plutarchus.*

HYPERION, vader van de zon, of, volgens anderen, de zon zelf, om dat hy over de aarde gaat, van het Griekſch ὑπὲρ, *over*, en ἰω, *gaan*. Diodorus maakt hem tot een broeder van Saturnus, en zoon van den hemel, en zegt, dat hy de eerſte was, die den loop van de zon, van de maan en van de andere ſterren waarnam, en die de uuren onderſcheidde. Homerus geeft dikwils dezen bynaam aan de zon.

HYPERIUS (ANDREAS GERHARDUS) was te Iperen, in Vlaanderen, geboren den 16 May in den jare 1511. Dertien jaren oud zynde, leide hy zich, nevens andere ſtukken der geleerdheit, ook op de Franſche tale. In het volgende jaar wierdt hy naar Doornik en van daar naar Loven gezonden. Hier op moeſt hy voor zekeren tydt te huis komen, alwaar men hem verzocht de akten af te ſchryven. Binnen dezen tydt ſtierf zyn vader den 12 Juny in den jare 1525, hoewel hy zyn moeder wierdt aanbevolen, dat zy hem zo dra als de oorlog zou ophouden naar Parys zou zenden. Hy ging ook na de geſlotene vrede in den jare 1528 daar henen, en hoorde in het collegie van Calviak de *Dialectica*. In het derde jaar daar na begon hy reets anderen daar in te onderwyzen, en nam den trap van meeſter aan. Na verloop van drie jaren keerde hy naar zyn vaderlandt, en zag of 'er nog iets van zyn vaderlyk erfdeel overig was; en bemerkende, dat het nog tamelyk was, trok hy in het volgende jaar weder naar Parys, en oeffende zich in hoger ſtudiën, begaf zich tot de Godkunde, en bezocht vlytig de leſſen over de geneeskunde; en een zonderlinge luſt tot reizen hebbende, koos hy daar toe alle jaren de drie eerſte maanden van het jaar, in welke niet gelezen wordt; en op deze wyze bezag hy binnen drie jaren meeſt alle de plaatſen in Vrankryk, en een grote ſtreek van Italië. In het jaar 1535 ging hy naar huis, en van daar naar Loven, en byna door geheel neder-Duitſchlandt. In den jare 1537, 26 jaren oud zynde, trok hy door opper-Duitſchlandt. Van deze reize weder te huis gekomen zynde, verzochten zyne vrienden hem om by hen te blyven, en een beſtendigen dienſt aan te nemen, en zy hadden buiten zyn weten opene brieven van den paus gekregen, waar in hem uit zekere abdy aldaar ryke inkomſten wierden toegewezen, doch daar wierdt ook de toeſtemming van den aartsbiſſchop Johannes Charondiletus toe vereiſcht, wien de mededingers aanbragten, hoe Hyperius in hoog-Duitſchlandt was geweeſt, het welk toen ter tydt wegens de lere gehaat was, en voor gevaarlyk wierdt gehouden. Daarom begaf hy zich weder op reis naar Groot-Britannië, by welke gelegenheit hy Carolus Manticus, zoon van den grave Guilhelmus, aantrof. Deze het grote verſtandt van Hyperius bemerkende, leide hem een jaargeldt toe, het welk hy vier jaren achter een heeft genoten. In den jare 1540 bezocht hy de akademie van Oxford mede op des zelfs koſten; ook bezag hy de akademie te Cambridge, en de ſtadt Londen, en ging van daar over Antwerpen naar huis. Hy nam van daar zyn weg naar Straasburg, en bleef een tydt lang te Marpurg, alwaar hy Gerhardus Noviomagus om eene recommendatie verzocht. Deze overreedde hem in Marpurg te blyven; en dewyl Johannes Ficinus, kanſelier van den landgrave van Heſſen, van Regensburg weder op de te rug reize was, droeg Noviomagus voor, hoe hy in zyn ouderdom niet meer zulke dienſten kon doen als wel te voren, en verzocht deswegen, dat Hyperius hem mogt toegevoegt worden. Ficinus liet Hyperius voor zich komen, vermaande hem te Marpurg te blyven, en blyken van zyne geleerdheit te geven, in welken tydt Noviomagus ſtierf, dien Hypperius als hoogleeraar opvolgde. In zyn ampt hadt hy altydt voor de kerk te hervormen. En hebbende 25 jaren en eenige maanden op de hogeſchole van Marpurg geleeraart, viel hy in eene krankheit, waar van hy na verloop van eenige weken ſtierf den 1 February in den jare 1564. Zyne ſchriften zyn: *De ratione ſtudii; Dialectica; Rhetorica; Arithmetica; Geometrica; Coſmographica; Optica; Aſtronomica; Phyſica: De ratione ſtudii Theologici; De formandis concionibus; de Theologo; De quotidiana lectione & meditatione ſacrarum literarum; De Catecheſi; De publica in pauperes beneficentia; De ſcholis eccleſiaſticis; De conjugio miniſtrorum eccleſiæ; De probatione ſui ipſius; De providentia Dei; Verklaringen over alle de Brieven van Paulus* in het Hoogduitſch, waar van eenige door zynen zone Laurentius zyn in het licht gegeven. *Adami Vit. Theol. pag.* 187.

HYPERMNESTRA, eene der vyftig dochteren van Danaus, koning van Argos, trouwde met Lynceus, eene der vyftig zonen van Egyptus. Zy wilde het wrede bevel niet gehoorzamen, dat Danaus aan alle zyne dochters gegeven hadt, om hunne mannen in den eerſten nacht na de bruiloft te doden: maar deze princeſſe behieldt Lynceus het leven op de belofte, welke hy haar deedt van haren maagdom niet te ſchenden. Danaus de ongehoorzaamheit van zyne dochter Hypermneſtra verſtaan hebbende, ſloot haar in eene gevangeniſſe; maar eenigen tydt daar na ſtelde hy haar in vryheit, en gaf haar weder aan haren gemaal. *Apollodorus Hyginus.*

HYPIUS, eene rivier van klein-Aſië, welke naby Heraclea van Pontus voorby loopt, en zich ontlaſt in den Pontus Euxinus, tuſſchen de Sangar en de Lycus. Zy geeft haren naam aan eene ſtadt, en men noemt haar tegenwoordig *Lippo*. Zie *Stuckius* over *Arrianus*. Stephanus maakt gewag van de *Hypiaanſche bergen*, anders *Horminiaanſche* of *Ormeniaanſche* genoemd, volgens Ferrarius, en *Armendag* door de Turken.

HYPPICOS, een toren te Jeruzalem, welken Herodes de Grote deedt bouwen ter eere van eenen van zyne vrienden. Wanneer Titus de ſtadt ingenomen hadt, geboodt hy, dat men den toren van Hyppicos zou behouden, benevens twee andere, om dat hy, dewyl zy in hoogte en pracht de andere torens overtroffen, wilde, dat de zelve aan de nakomelingſchap zouden doen zien, hoe buitengemeen de dapperheit en krygskunde der Romeinen hadden moeten zyn om zich meeſter te hebben kunnen maken van deze machtige ſtadt, welke zich tot zulk een hogen top van roem verheven hadt. *Jozephus Oorlogen VII.* 1.

HYPSEUS, vader van Cyrenus, bouwde, zo men gelooft, de ſtadt, die zynen naam draagt, in dat gedeelte van Afrika, naby de Middelandſche zee, dat de ouden Cyrenaica, of Pentapolis noemden. *Stephanus.*

HYPSICRATEA, gemalin van den koning Mithridates, is daar door bekend, dat zy, dewyl zy haren gemaal hertelyk beminde, zich het haair afſneedt, een mannelyk gewaadt aandeedt, zich tot paarderyden en het voeren van wapenen gewende, om hem in zyne vlucht voor Pompejus na te volgen. *Plut. in vit. Pomp. Valer. Maxim. l. IV. c.* 6. *ex.* 8.

HYPSICREON *van Milete*, eene ſtadt van Ionië, hadt tot zyne gemalinne Neæra, welke oorzaak was van den oorlog tuſſchen de Mileſiërs en de Naxiërs. Want na dat Promedon haar verleid hadt, wetende, dat zyn ſchandelyke handel ontdekt was, vervoerde hy haar naar het eilandt Naxos, en ſtelde haar vervolgens in den tempel van Veſta. Hypſicreon, hier van verwittigt zynde, eiſchte zyne gemalinne weder van de inwoners van het eilandt Naxos, maar deze weigerden haar weder te geven, onder voorwendſel, dat zy onder de beſcherming van deze godinne was, het welk den oorlog ontſtak tuſſchen deze twee volkeren.

HYPSIPYLE, dochter van Thoas, koning van het eilandt Lemnos, behieldt het leven van haren vader, wanneer de vrouwen van dat eilandt een algemenen moordt pleegden aan alle de mannen, die het zelve bewoonden. Zy behieldt het zelve niet opentlyk: zy moeſt doen geloven, dat zy zich van hem ontſlagen hadt; en op deze vooronderſtelling verkozen de andere vrouwen haar tot hare koninginne. De Argonauten landden eenigen tydt daar na in het eilandt Lemnos, en wierden aldaar met de allernaauwſte blyken van vriendſchap ontfangen; want de vrouwen van het eilandt hadden hare mannen niet gedood door eenige onverſchilligheit, of koelheit voor de mannelyke kunne, maar veel eer door een geeſt van wraakzucht, welke getuigde, dat zy zeer gevoelig waren voor de zoete vermakelykheden der liefde. De Argonauten verkwikten zich van de vermoeidheden van de zee in de armen van deze weduwe zo veel zy wilden, en Hypſipyle vergat haar zelve niet; zy verbondt zich met hun hoofdt, en wierdt wel haaſt zwanger van twee zonen. Indien haar lot daar in niet gelyk is met dat van Dido, die onvruchtbaar bleef, het is het nochtans daar in, dat Jaſon niet minder ontſtandvaſtig was dan Eneas: want hy verliet haar en hare twee kinderen, en vervolgde zyn tocht met zyne reisgenoten tot verovering van het gulde vlies. De andere vrouwen van Lemnos, die het wreed beſluit aan hare vaders en mannen volvoert hadden, en naderhandt ontdekten, dat Hypſipyle alleen Thoas haren vader geſpaart hadt, konden zulks niet gedogen, maar joegen haar uit het eilandt. Op zee zynde, wierdt zy door de rovers genomen, en verkocht aan Lycurgus, koning van Nemea, die haar heuſchelyk ontfing, en haar zynen zoon Archmerus op te voeden gaf, dewyl zy niet lang voor hare vlucht uit Lemnos van hare twee zonen verloſt was. De Argiven naderhandt in optocht zynde tot den Thebaanſchen oorlog, en zy gegaan zynde om hen de fonteine Langia aan te wyzen, die eene rivier van haren naam maakt in het Peloponneſus, wierdt haar voedſterling, dien zy onder een boom geplaatſt hadt, terſtondt door eene ſlang gedood. Lycurgus wilde haar met de doodt doen ſtraffen, om dat zy die van zynen zoon veroorzaakt hadt; maar Adraſtus en alle de Argiven namen hare verdediging aan, en behielden haar het leven. *Ovid. in Ep. Heroidum. Statius Theb. l. IV. & V. Apollodorus. Bayle Dict. Crit.*

HYPSISTERIANEN vindt men in den lyſt der ketters van de IV eeuwe, met byvoeging, dat zy den Zabbath op eene ſtrenge wyze vierden; dat zy het vuur aanbaden, en dat zy in hunne meeſte leerſtukken en Godsdienſtige oeffeningen het Jodendom met het Heidendom vermengden.

HYRCANIA, tegenwoordig *Mozendran* genoemt, was eertyds eene provincie van Perſië, 600 mylen lang, en 300 breed, alwaar tegenwoordig Tabareſtan, Gilan, en Gorgian gelegen zyn. Zy behoorde den Parthen, en heeft Parthenlandt tegen 't Zuiden, Margianam tegen 't Ooſten, Medië tegen 't Weſten, en de Caſpiſche zee tegen 't Noorden. De hoofdſtadt daar in was Hyrcania, daar na Amaruſe genoemt. Het naburige meir voert tegenwoordig verſcheide namen, als, *Bachu-zee*, *Mar di Sala*, het Tabareſtanſche meir, enz. Deze provincie is zo vruchtbaar, dat een wynſtok in de zelve meer dan 44 maten wyn, en een vygeboom byna 60 ſchepels vygen zou geven. Hun graan komt uit een air, die uit den halm valt, en honing druipt uit hunne olyfboomen. Van de *Hyrcaniſche* of *Caſpiſche zee* zie hier na op KASPISCHE ZEE.

HYRCANUS, de zoon van eenen, die *Joseph* genaamt was,

was, neef van den hogepriester der Joden Onias den II, dat is te zeggen, dochters zoon van Solim, broeder van dezen Onias. Men zag nooit meer wysheit, noch meer verstandt in eenig jongeling dan men in Hyrcanus bespeurde: ook hadden zyne broeders, die zeven in getal waren, een dodelyken haat en nayver tegen hem opgevat. Zyn vader, hebbende hem naar Alexandrië gezonden, om by den koning Ptolomeus zyn hof te maken, en hem zyne vreugdt te betonen over de geboorte van zynen zone, wilde de opziender over de huisselyke zaken van zyn vader hem nooit de nodige dingen tot zyne uitrusting bezorgen, noch de geschenken laten volgen, die hy aan den koning van Egypten moest brengen. Hyrcanus, getergt door dit onredelyk gedrag van den huishouder, deedt hem in de gevangenisse zetten, en was zo halsterrig in hem gevangen te houden, dat eindelyk deze huismeester genoodzaakt was hem de duizend talenten op te schieten, die hy tot zyne reize nodig hadt. Hy wierdt met zonderlinge tekenen van achting en vriendschap van den Egyptischen koning en van zyne gemalinne Cleopatra, die zyne zuster was, ontfangen, en boodt hen tot geschenk aan honderd jongelingen en honderd jonge dochters, de welke hem ieder een talent hadden gekost, en die ook ieder een talent in de handt hadden, tot opdragt aan den nieuwgeboren vorst. Men kan de verwondering van Ptolomeus niet wel uitdrukken, ziende zulk een grote en seldzame pracht. Deze koning, in zyn hert geraakt door de edelmoedigheit van Hyrcanus, gaf hem alle tekenen van achting en vriendschap, die hy van hem zou hebben kunnen erlangen, en liet hem weder vertrekken, geladen met zeer kostelyke geschenken. Deze ongemene eerbewyzing des konings ontstak des te meer den nayver van zyne broederen. Deze ongelukkigen hadden zelfs de vermetelheit van hem op zyne te rug komst aan te doen, met opzet van hem het leven te benemen: doch hy verweerde zich zo wel, dat hy twee van zyn tegenparty neder maakte, en de andere vyf op de vlucht dreef met alle die hem verselden. Zo haast als hy te Jeruzalem aangekomen was, en gewaar was geworden, dat zyn vader hem met geen goed oog aanzag, ter oorzake van de grote onkosten, die hy hadt gedaan, week hy naar de overzyde van de Jordane, alwaar hy eene vesting bouwde op eene plaats, *Tyri* genaamt, naby Essedon, op de grenzen van Arabië, alwaar hy menigvuldige stroperyen pleegde, en gedurende den tydt van zeven jaren deedt hy hem een zeer bloedigen oorlog aan. Doch Seleucus, koning van Syrië, gestorven zynde, was hy zo beducht voor het gevaar, het welk hy liep, van in de handen te vallen van Antiochus Epiphanes, opvolger van Seleucus, wegens de grote schade en overlast, die hy de Arabieren en Syriërs hadt toegebragt, dat hy zich zelf het leven benam. *Jozephus Joodsche Oudh. XII. boek*, 4 *en* 5 *hoofdst.*

HYRCANUS, de zoon van Herodes, koning van Chalcis, en van Berenice, dochter van den groten Agrippa. *Ibid. XX*, 3.

HYRCANUS, (JOHANNES) de I van dezen naam, was een zoon van Simon Machabeus, den Joodschen vorst en hogepriester, die door zynen schoonzone Ptolomeus gedood wierdt, waarom Hyrcanus, om zyns vaders doodt te wreken, op Ptolomeus los ging; doch niet tegen hem kon uitrechten, dewyl zyne moeder en zyn broeder toen gevangenen van Ptolomeus waren. Hy stondt eene grote belegering uit binnen Jeruzalem van Antiochus Sidetes, met wien hy daar na een verbondt sloot, en te gelyk met hem optrok tegen de Persianen. Na zyne wederkomst bemachtigde hy vele steden in Judea, bedwong de Edomiten, of Idumeën, en noodzaakte hen de besnyding aan te nemen. Daar op wierp hy den tempel Garizim neder, maakte met de Romeinen een verbondt, veroverde Samaria, Scythopolis en andere plaatsen, en regeerde over de Joden 31 jaren, doch zonder den koninklyken tytel aan te nemen. Hy stierf in het 650 jaar der stadt Rome, en liet vyf zonen na. *Jozephus Oudheden XIII. boek.*

HYRCANUS de II, een zoon van Alexander den I, volgde zynen vader in de hogepriesterlyke waardigheit op, en hadt ook recht tot de kroon, die zyn broeder Aristobulus hem echter met geweldt ontnam, zo dat hy by verdrag in plaats van de zelve de hogepriesterlyke waardigheit verkreeg. Naderhandt belegerde hy, met hulp van Aretas, den koning van Arabië, Aristobulus in den tempel, doch deze behieldt, benevens Scaurus, den stedehouder van Pompejus, de overhandt, en Aretas en Hyrcanus wierden geslagen. Daar op viel deze in handen van Antigonus, en verloor zyne ooren. Wanneer hy zich eindelyk van zyne dochter Alexandra, de moeder van Mariamne, hadt laten overreden zich naar Arabië te begeven, liet Herodes, de gemaal van Mariamne, hem doden, het welk gebeurde in het 724 jaar van Rome, en in het 80 jaar van zynen ouderdom. *Jozephus Oudh. I boek.*

HYRIA, eene landstreek van Beotië, in de nabuurschap van Aulis, met eene stadt en een meir van den zelven naam. Homerus, Strabo, Plinius, en andere oude schryvers maken 'er gewag van. Ovidius spreekt 'er ook van in 't VII boek der Herscheppinge:

Inde lacus Hyries videt, & Cycneïa Tempe.

Daar is ook eene stadt van dezen naam geweest in Isaurië, naby Seleucië, volgens Plinius en Titus Livius; en eene andere in Italië, naby de zee en den berg Gargan. *Herodotus.* Het is tegenwoordig *Rhodes*, volgens Le Noir, of *Rhodia*, volgens Baudrand, eene plaats van weinig belang aan de Venetiaansche golf, in de Napelsche provincie Capitanata.

HYRIEUS, een boer, of landman van Beotië in Griekenlandt, hadt de eer, zeggen de dichters, in zyne hut Jupiter, Neptunus, en Mercurius te huisvesten, die, tot beloning van het goed onthaal, dat hy hen naar zyne armoede gedaan hadt, hem de keur gaven om te eischen wat hy wilde, met verzekering van het te verkrygen. Hy bepaalde zyn wensch om een zoon te bekomen, zonder echter eene vrouw te hebben. De goden, om hunne belofte te voldoen, waterden op de huidt van eene veerze of jonge koe, die hy even te voren aan Jupiter opgeoffert hadt; en tien maanden daar na kwam daar van een kindt, dat *Urion* genoemt wierdt, ter oorzake van het water, waar uit het geboren was. De eerste letter wierdt naderhandt verandert, en het wierdt *Orion* genoemd. *Hygin. fab.* 195 zegt, dat Hyrieus een koning was, maar niet een boer of landman.

HYSTASPES, een Persiaansch prins, zoon van Arsamenes, en vader van Darius, koning van Persië, wordt dikwils ten onrechte vermengt met den Persiaanschen wyzen Hydaspes, een tydgenoot van Zoroaster. Men zegt, dat Hystaspes zich vermaard maakte door zyne dapperheit en wetenschap; dat hy in zyne jeugt eene reize deedt naar de Indiën, alwaar hy de natuurlyke Theologie en de sterrekunst leerde, en wedergekeerd zynde, deelde hy deze schone wetenschappen mede aan de beste geesten van het landt, welke *Magi*, dat is in de Persiaansche tale te zeggen wyzen, of geleerden, genoemt wierden. *Herodot. l. I.*

HYUM, of HIUM, een dorp van de Vriesche grietenye Leeuwaarderadeel, in het kwartier Oostergoo. Het wordt met Finkum door een gereformeerd predikant bedient, staande onder de classis van Leeuwarden. Hier staat het stamhuis van het oude geslacht *Ebinga.*

